TIBERIUS CUNIA

DICTSIUNAR A LIMBÃLJEI ARMÃNEASCÃ

(di-aoa sh-vãrã 100 di anj)
dupã dictsiunarili T. Papahagi, S. Mihãileanu shi I. Dalametra
sh-cu turnarea-a zboarãlor armãneshti tu limbili rumãneascã, frãntseascã shi inglizeascã
Editsii Timpurarã (proschirã) – Andreu 2008

EDITURA CARTEA AROMÃNÃ – 2010

(tu loc di) PROTUZBOR

(nthimiljusit pri zborlu "Trã Un Dictsiunar a Limbãljei Armãneascã" tsãnut Custantsa, Avgustu, 2008)

Aestã easti unã protã "virsiuni" dit un dictsiunar armãnescu, bitisitã tu meslu di-Andreu, 2008. Lj-dzãc "unã protã virsiuni" mash di itia cã nu hiu sigur cã va s-am chiro s-lu bitisescu dictsiunarlu ashi cum lu-am mini tu minti. Cum aestã virsiuni poati s-hibã tipusitã, loai apofasea s-u pitrec prit internet la armãnjlji tsi vor s-u aibã. Sh-ma s-nu pot s-lu bitisescu dictsiunarlu ashi cum nj-u va inima, aestã virsiuni va poatã s-hibã tipusitã ashi cum easti. Virsiunea ari tuti zboarãli shi exemplili dit dictsiunarlu al T. Papahagi (1974) sh-unã parti mash dit zboarãli shi exemplili dit dictsiunarli al S. Mihãileanu (1901) shi I. Dalametra (1906). Zboarãli nibãgati tu-aestu dictsiunar suntu (i) atseali trã cari T. Papahagi nu lã cunushtea noima shi (ii) atseali tsi S. Mihãileanu li-avea loatã dit limba rumãneascã (sh-cari nu-armasirã tu limba-a noastrã, cã nu eara ghini aleapti). Tra si sã shtibã: (i) gramatili *ã*, *b*, *c* (*ch*), *d* (*dh*, *dz*), *e*, *f*, *g* (*gh*), *h*, *i*, *j*, *l*, *p*, *r*, *s* (*sh*), *t* (*th*), *v*, *x*, *y*, *z* au mash zboarã shi exempli loati dit dictsiunarlu-al T. Papahagi; (ii) gramatili *a*, *m*, *n*, *o*, *u* au zboarã shi exempli loati dit treili dictsiunari (Papahagi, Mihãileanu, Dalametra); shi (iii) virsiunea dit soni (cãndu, va s-hibã bitisitã) va s-aibã sh-alanti zboarã dit dictsiunarili Mihãileanu shi Dalametra, tsi-armasirã nibãgati, tu *ã*, *b*, *c* (*ch*), *d* (*dh*, *dz*), *e*, *f*, *g* (*gh*), *h*, *i*, *j*, *l*, *p*, *r*, *s* (*sh*), *t* (*th*), *v*, *x*, *y*, *z*.

SISTEMLU DI SCRIARI

Dictsiunarlu easti scriat cu nomurli astãsiti Bituli, la Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armãneascã dit anlu 1997. Dupã cãti shtiu mini, aesti nomuri suntu ***singurli*** tsi s-au faptã di-unã adunari di-armãnj dit tuti craturli, armãnj tsi furã aleptsã di sutsatili dit cati crat iu armãnjlji suntu di-a loclui i craturli iu bãneadzã adzã. Simpozionlu di Bituli fu (i) "***riprizintativ***", (ii) ***ahãndos*** shi (iii) cu ***nomuri astãsiti dimucratic***.

Fu ***riprizintativ***, cã: (i) apofasea trã tsãnearea-a unui ahtari simpozion (njic, di vãrã 30 di armãnj nvitsats, aleptsã di sutsatili-a loclui) fu loatã di armãnjlji tsi vinjirã la Cungreslu Internatsiunal Armãnescu di Freiburgu (1996) shi (ii) la simpozion vinjirã vãrã 4-6 armãnj dit cati crat (vãrã 30 di-armãnj, aleptsã di sutsatili-a loclui; tu-atsel chiro nu putum s-adutsem nitsiun armãn dit Grãtsii). Atselj tsi vinjirã la simpozion eara tuts oaminj nvitsats: filuloyi, scriitori, giurnalishtsã shi armãnj tsi tipusea cãrtsã armãneshti, i lucra la prugramili armãneshti di la tiliviziuni shi radio. Di sibepea cã noi nu-avem un stat armãnescu cari s-lj-aleagã armãnjlji cari si s-ducã la un ahtari simpozion, alidzearea-a lor s-featsi di sutsatili dit cati crat (sutsati fapti di armãnjlji tsi-aspunea tu-atsel chiro mari mirachi ti lucrili armãneshti). Easti dealihea cã furã ndoi armãnj tsi nu vinjirã cã nu puturã, shi altsã tsi nu vrurã s-yinã. Bunãoarã, nu vinjirã V. Barba, cã nu videa cã avem ananghi di un ahtari simpozion, shi H. Cãndroveanu, tsi pistipsea poati, nu shtiu, cã muabetsli va s-hibã mash trã un alfabet tsi el nu lu-apruchea (shi nu-aduchi, poati, cã scupolu-a simpozionlui eara ma multu trã fãtsearea-a nomurlor di scriari, buni trã itsi soi di alfabet!). Muabetsli di la simpozion furã ***ahãndoasi***, cã: mini lucrai un an ntreg (i) sã studiedz prublemili di scriari (prublemi aflati, dupã anj di tipusiri cãrtsãli di la Editura Cartea Aromãnã), (ii) s-aflu cãljuri tra s-lã dãm di cali (s-li dizligãm prublemili) shi (iii) sã ndreg un "raportu" (carti) di 300-400 di padzinj cu-aesti prublemi (shi dizligãrli-a lor) pri cari si sã nthimiljuseascã discutsiili (muabetsli) di la simpozion. Armãnjlji tsi vinjirã la simpozion sh-aspusirã minduirli tu discutsii apreasi tsi dãnãsirã 6 dzãli lundzi (di 8-10 sãhãts cati dzuã). Nomurli astãsiti Bituli furã aleapti ***dimucratic***, nu cu vot (cã nu-avum ananghi) ma prit "consensus" (iu, trã cati prublemã, sh-dupã discutsii apreasi, tuts featsirã compromisuri, tra s-aleagã un singur nom di scriari).

Ma nomurli trã cari cilistisirã ahãts armãnj, nu furã aprucheati di scriitori tsi nu furã la simpozion. A cã nu lj-arãsea, a cã nu li shtia. Cum tsi s-hibã, adzã nu-avem unã scriari standardu shi multsã scriitori armãnj vor si s-tsãnã un altu simpozion di standardizari a scriariljei. Ma, cu tuti cã s-ari zburãtã tr-aestu lucru ma multsãlj anj dit soni, nu s-featsi tsiva. Sh-mini dzãc cã easti ananghi di un andoilu simpozion. Mini pripun si s-facã un simpozion a curi sã-lj dzãtsem "Andoilu Simpozion di Standardizari a Scriariljei Armãneascã", iu si sã zburascã (i) trã nomurli lugursiti buni tu protlu simpozion (tra s-hibã "confirmati", aprucheati diznou) shi (ii) tr-atseali lugursiti ma putsãn buni (tra s-hibã alãxiti sh-fapti ma buni). Mash cã, fãr di altã, simpozionlu lipseashti s-hibã (i) riprizintativ shi (ii) ahãndos minduit. Altã soi, simpozionlu nu va poatã s-nã ducã la unã dealihealui standardizari. Nu va s-cãftãm nomuri farsi (pirfecti), ma buni; cã putsãni nomuri suntu dealihea farsi, ma multili suntu mash buni. Sh-tuti nomurli astãsiti Bituli suntu dealihea buni.

Prublema-a standardizariljei nu easti mash unã di ***alidzeari*** di nomuri di scriari; easti ma multu atsea di ***aprucheari***, ***nvitsari*** shi ***ufilisiri*** a nomurlor aleapti**,** buni i ma putsãn buni. Trã ***apruchearea*** di nomuri lipseashti ca armãnjlji sã sh-***alãxeascã mintea*** tsi u au adzã; lipseashti s-li-aproachi nomurli ashi cum suntu astãsiti la un simpozion, cãndu simpozionlu easti ***riprizintativ*** sh-***ghini minduit***. Cã lj-arãsescu i cã nu li-arãsescu. Mash cu-ahtari minti s-agiundzi la scriarea standardu. Nu-avem adzã standardizari, cã multsã scriitori tsi cunushtea nomurli di Bituli, aprucheară mash nomurli tsi lj-arãsea, tsi li minduea buni; tr-alanti sh-featsirã nomurli a lor. Earã-atselj tsi nu li cunushtea nomurli, nu cãfta s-li cunoascã shi scria mash funetic, dupã cum li shtea elj zboarãli di-acasã, cu alfabetlu tsi lu-avea vidzutã la un sh-la altu. Earã prublema-a ***nvitsariljei*** nu easti lishoarã. Nomurli suntu multi, sh-easti greu s-li nvets shi s-li tsãnj minti.

Tr-atsea, cititorlu va s-aflã locuri iu sh-mini, tu locuri, locuri, am cãlcatã, poati, nomurli di Bituli. Ma nu u feci cã mintea tra s-li calcu; u feci cã nomurli di ma njicã simasii, di cari mi nchidicam di cãndu-cãndu, nu-nj li adutseam aminti ghini, oara tsi ngrãpseam. Ma am nãdia cã armãnjlji tsi vor sã shtibã cum sã scrii un zbor, dupã nomurli di Bituli, va poatã s-lu aflã tu-aestu dictsiunar; sh-ashi s-lu nveatsã cum sã ngrãpseashti!

Dupã 10 anj sh-ma nsus cu scriarea di Bituli, aflai locuri iu ***mini*** pistipsescu cã scriarea poati si s-facã ma bunã sh-cã ***mini*** pot s-aduc ndauã njits alãxiri la sistemlu di scriari a dictsiunarlui. Ma ***nu vrui*** s-li fac alãxirli singur! Tr-atsea mi dush Custantsa la adunarea "Dzãlili-a Culturãljei Armãneascã, a 5-a Editsii, 29-31 Avgustu 2008" tra s-mi-adun cu ndoi armãnj, s-fãtsem unã muabeti bunã shi s-videm ma s-putem s-n-aduchim trã aesti alãxiri. Ma nu s-featsi tsiva, cã nu putum s-u-avem muabetea ashi cum u mindueam mini. Turnat acasã, singura alãxiri tsi feci (tsi nu easti unã dealihea alãxiri) easti atsea cu scriarea "generalã' cu *ea*, tu tuti zboarãli tsi au diftongul *ia/ea*. Bãgats oarã cã nomlu di Bituli dzãtsi cã diftongul si ngrãpseashti *ea*, ma va s-aibã "exceptsii", la ndauã zboarã cari traditsiunal sã ngrãpsescu cu *ia*. Nomlu nu dzãtsi cari suntu aesti zboarã. Papahagi sh-altsã armãnj dush la sculiili dit Rumãnii, li ngrãpsescu aesti zboarã-exceptsii cu *ia*. Ma avem sh-armãnj ca Murnu (sh-altsã ca el) cari li ngrãpsi cu *ea*. Mini loai apofasea ca sã ngrãpsescu ca Murnu. Tr-atsea, zboarãli *iarnã*, *iarã* (adv), shi *ia* (intergectsii), mini li bãgai tu dictsiunar ca *earnã*, *earã* (adv), shi *ea* (intergectsii).

Tr-atselj tsi nu u shtiu, u-am tu minti ca, trãninti, tu virsiunea dit soni, s-adavgu un "apendixu" tu cari s-aspun (i) nomurli cu cari fu scriat dictsiunarlu shi (ii) unã gramaticã armãneascã. Multi zboarã au dirivati (dit dicljinãri shi congiugãri) a curi scriari lipseashti cunushteari di-atselj tsi nu s-agudescu tu cãrtsã di-un zbor, ma di-unã dirivatã di-a lui.

"FONTUL" CU CARI DICTSIUNARLU EASTI SCRIAT LA COMPUTER

Dictsiunarlu fu scriat la computer cu sistemlu "Microsoft Word". Fu scriat prota cu fontul "Cartea Aromãnã" tsi lu-aveam ndreaptã mini trã scriarea-a cãrtsãlor di la editurã, aoa sh-vãrã yinghits anj, cãndu fonturli amiricani nu-avea gramatili cu seamni diacrititsi di cari aveam mini ananghi atumtsea. Sh-tora ninga, fonturli amiricani nu au tuti gramatili cu seamni diacrititsi tsi li am tu fontul "Cartea Aromãnã"; sh-unã di-aesti

gramati dit soni easti ufilisitã tu dictsiunar!

Mini pot s-lu tipusescu dictsiunarlu ashi cum easti, cu fontul a meu, ma altsã nu va s-poatã. Cum fontul a meu lucreadzã mash cu sistemlu "Windows" shi nu easti aprucheat di computerili nali tsi lucreadzã tora cu sistemlu "Vista", feci unã virsiuni a dictsiunarlui cu fontul "Times New Roman" (cu ma nsus di 1000 di gramati) tsi s-aflã tu tuti computerili nali. Aestã easti virsiunea tsi easti datã ma nghios. Mash cã, cu fontul "Times New Roman", nu pot s-fac grama "*a-njic cu tilde sh-cu actsentu*"; tr-atsea, tu loclu-a ljei, ufilisii grama "*ắ = a-njic cu cupã sh-cu actsentu*". Trã cititorlu intirisat, dau ma nghios "codurli" dit fontul "Times New Roman", cu cari si ngrãpsescu tuti gramatili cu seamni diacrititsi ufilisiti tu-aestu dictsiunar. Atselj tsi cunoscu Microsoft Word, shtiu cum s-lucreadzã cu-aesti coduri.

ş ... cod: *015F,Alt+X* = (sh-lu rumânescu)

ţ ... cod: *0163, Alt+X* = (ts-lu rumânescu)

à ... cod: *Alt+0224* = (a-njic cu actsentul anapuda)

á ... cod: *Alt+0225* = (a-njic cu actsentu)

â ... cod: *Alt+0226* = (a-njic cu cãciulã)

ã ... cod: *Alt+0227* = (a-njic cu tilde)

ä ... cod: *Alt+0228* = (a-njic cu semnul "umlaut", doauã puncti, pisuprã)

ă ... cod: *0103,Alt+X* = (a-njic cu cupã)

ắ ... cod: *0EAF, Alt+X* = ("a-njic cu tilde (*ã*) sh-cu actsentu", tsi *mini pot s-lu fac* cu fontul Cartea Aromãnã, ma *nu pot s-lu fac* cu fontul Times New Roman, cã nu lu-ari; tr-atsea, mini ufilisii tu dictsiunar "*a-njic cu cupã (ă) sh-cu actsentu*")

è... cod: *Alt+0232* = (e-njic cu actsentul anapuda)

é... cod: *Alt+0233* = (e-njic cu actsentu)

ê ... cod: *Alt+0234* = (e-njic cu cãciulã)

ë ... cod: *Alt+0235* = (e-njic cu semnul "umlaut", doauã puncti, pisuprã)

ĕ ... cod: *0115,Alt+X* = (e-njic cu cupã = e-shcurtu, semivucalã, nu easti ufulisit tu dictsiunar, cã nu puteam s-lu fac cu fontul Cartea Aromãnã)

ì... cod: *Alt+0236* = (i-njic cu actsentul anapuda)

í... cod: *Alt+0237* = (i-njic cu actsentu)

î ... cod: *Alt+0238* = (i-njic cu cãciulã)

ĭ ... cod: *012D,Alt+X* = (i-njic cu cupã = i-shcurtu, semivucalã)

ï ... cod: *Alt+0239* = (i-njic cu semnul "umlaut", doauã puncti, pisuprã)

ò... cod: *Alt+0242* = (o-njic cu actsentul anapuda)

ó... cod: *Alt+0243* = (o-njic cu actsentu)

ô ... cod: *Alt+0244* = (o-njic cu cãciulã)

ö ... cod: *Alt+0246* = (o-njic cu semnul "umlaut", doauã puncti, pisuprã)

ŏ ... cod: *014F,Alt+X* = (o-njic cu cupã = o-shcurtu, semivucalã, nu easti ufulisit tu dictsiunar, cã nu puteam s-lu fac cu fontul Cartea Aromãnã)

ù... cod: *Alt+0249* = (u-njic cu actsentul anapuda; tsi mini nu puteam s-lu fac cu fontul Cartea Aromãnã, lu feci ma nãpoi, trã grama dit limba frãntseascã, cu fontul Times New Roman)

ú... cod: *Alt+0250* = (u-njic cu actsentu)

û ... cod: *Alt+0251* = (u-njic cu cãciulã)

ü ... cod: *Alt+0252* = (u-njic cu semnul "umlaut", doauã puncti, pisuprã)

ŭ ... cod: *016D,Alt+X* = (u-njic cu cupã = u-shcurtu, semivucalã)

Atselj tsi vor s-aducã alãxiri la dictsiunar, lipseashti sã nveatsã prota Microsoft Word cu "paragraph and character styles" (u dzãc pri inglizeashti cã nu shtiu cum s-u dzãc pri armãneashti) shi alãxirli s-li facã deapoea cu "style"-urli ufilisiti di mini.

PRUBLEMI DI SCRIARI A DICTSIUNARLUI

Cãndu ngrãpsii dictsiunarlu, mi nchidicai di multi prublemi di scriari. Dizligarea-a aishtor prublemi, poati s-hibã lugursiti di multsã-armãnj ca "cusuri" di-a dictsiunarlu. Tr-atsea easti ghini sã zburãscu niheam di eali, tra s-aducheascã cititorlu cã nu easti totna lishor s-lã dai di cali a prublemilor, s-li dizledz.

(1) Dictsiunarlu ***nu-ari tuti "variantili"-a unui zbor***. Mini nu am di iu s-li shtiu tuti. Tr-atsea cititorlji va s-aflã cã, avem zboarã tu dictsiunar tsi au varianti cunuscuti di elj ma neaspusi tu dictsiunar. Aestu lucru va-l veadã poati ca unã cusuri a dictsiunarlui. Mini cãftai s-aspun mash zboarãli aflati tu treili dictsiunari veclji armãneshti di cari zburãi ma nsus. Mash cãtivãrãoarã, nu totna, adãvgai sh-cãti vãr zbor icã variantã tsi u zburam noi acasã, ma cari nu s-aflã tu-aesti trei dictsiunari. Bunãoarã, noi dzãtseam acasã *asprucuchescu*, zbor tsi nu s-aflã tu dictsiunarlu Papahagi, cã Papahagi ari zborlu *pruscutescu* tsi mini lu nvitsai di la muljarã-mea dit Pindu. Noi dzãtseam acasã *piperchi*, muljarã-mea-lj dzãtsea *pipiryeauã*, sh-am avdzãtã armãnj (dit Arbinshii?) tsi-lj dzãtsea *pipiritsã*. Dictsiunarlu-al Papahagi avea *pipercã* shi *pipiryeauã* ma nu *piperchi*; earã zborlu *pipiritsã* dit dictsiunarlu-al Papahagi ari altã noimã (atsea di-un vas multu njic, ca unã botsã tsi ari guvi tu-un capit, prit cari treatsi piperlu tsi s-arucã pi mãcari). Adãvgai tu dictsiunarlu-a meu dauãli varianti, *asprucuchescu* shi *pipiritsã*, ma nu varianta *piperchi* (cã aveam *pipercã*). Pi di-altã parti, noi dzãtseam acasã *ahapsi*, dictsiunarlu ari *hapsi*; zborlu *ahapsi* nu-l bãgai tu dictsiunarlu-a meu. Nu mi ntribats cãtse.

(2) Cati zbor (trã cari aspunem noima), easti ngrãpsit cu sistemlu di scriari astãsit Bituli la simpozionlu dit 1997 shi, unãshunã dupã el, namisa di parantezi, ***aspunem cum s-avdi zborlu***: (i) cum si mparti tu silabi, (ii) pri cari silabã cadi actsentul, shi (iii) cari vucali suntu lundzi, sh-cari shcurti (cã fac parti i nu fac parti dit scriarea-a zborlui). Aoa avui unã mari prublemã, cã zboarãli armãneshti nu s-avdu unã soi tu itsi loc armãnescu. Sh-aoa va s-aflã armãnjlji, poati, unã cusuri: "prununtsarea"-a zboarãlor ashi cum easti-aspusã, nu easti totna atsea cunuscutã di elj. Cã nu putui s-fac altãsoi, zboarãli li-aspun cã s-avdu ashi cum li shtiu mini. Ma, cum (i) mini nu bãnai tu lumea armãneascã di 60 anj shi (ii) mini criscui tu lumea rumãneascã shi nvitsai carti la sculiili rumãneashti, s-poati ca pronuntsia-a mea s-hibã loatã di la rumãnj. Bunãoarã, zborlu *eftin* s-avdi (shi sã scrii) *ieftin* pri rumãneashti; ma tu dictsiunarili al Papahagi, Dalametra shi Mihãileanu, zborlu sã ngrãpseashti *eftin*. Pot s-dzãc mini cã nu s-avdi *eftin* ma *ieftin*? Sh-deapoea tu nomurli di Bituli, dzãtsem cã scriarea-a diftongului *ie* sh-fatsi totna cu *e*. Mini-l scriai zborlu *eftin* shi dzãsh cã s-avdi *ĭéf-tin*.

Si shtii cã vucala *ã* dit multi zboarã armãneshti nu s-avdi totna unã soi; s-avdi ca *â*-lu rumãnescu (ca la muljarã-mea dit Pindu), s-avdi ca *ă*-lu rumãnescu (ca la mini acasã) icã s-avdi dauãli soi (Papahagi ari tu dictsiunarlu-a lui suti di zboarã scriati sh-cu *â* sh-cu *ă*). Cum s-dzãc mini cã s-avdu? Mini bãgai simplu cã s-avdu cu *ã* (*â* icã *ă*, dupã cum easti grailu di-acasã a omlui). Un altu exemplu easti cu scriarea-a gramatilor grãtseshtsã, *dhelta* (dh) shi *theta* (th). La mini acasã, aveam mash putsãni zboarã cu dhelta shi theta. Ma tu zburãrea-a muljari-meai, s-aflã suti. Tu dictsiunarlu-al Papahagi, aesti zboarã, suntu tuti-aspusi (i) mash cu *dh* shi *th* icã (ii) cãtivãrãoarã, dauãli turlii: sh-cu "*d* icã *t*", sh-cu "*dh* icã *th*". Tu dictsiunarlu-aestu, tuti zboarãli suntu scriati dupã nomlu di Bituli: (i) prota, cu "*d* icã *t*", iu dãm sh-noima-a zborlui shi (ii) deapoea, sh-cu "*dh* icã *th*", cu pitritseari trã noimã la zborlu scriat cu "*d* icã *t*". Bunãoarã, noi avem zborlu *dascal*, cari easti *dhascal*, la muljarã-mea. Dictsiunarlu ari zborlu *dascal (dás-cal)* iu-lj s-aspuni noima, shi zborlu *dhascal (dhás-cal)*, iu-l pitritsem cititorlu la *dascal*, cu zboarãli "unã cu *dascal*".

Un antreilu exemplu. Avem pluralu di la ndauã substantivi shi adgectivi masculini tsi bitisescu cu *tsi* icã *dzi* (*i*-lungu ca la nicuchira-a mea acasã) ma bitisescu cu *tsã* icã *dzã* (*ã*-lungu, ca la mini-acasã). Cãtivãrãoarã, Papahagi li-ari dauãli plurali, ca, bunãoarã, *andartsã* (*â* icã *ă*) shi *andartsi*, ma multili ori ari mash un, cu tuti cã mini li am avdzãtã dauãli. Bunãoarã, muljari-mea dzãtsea *dultsi* shi *multsi*, ma, trã masculinlu plural, la noi acasã dzãtseam *dultsã* shi *multsã*; fimininlu plural armãnea sh-ti mini sh-ti muljari-mea *dultsi* shi *multi*! (icã *dultse* shi *multe*, dupã cum s-avdu zboarãli la altsã armãnj!). Tsi lipsea s-fac? Calea ma lishoarã eara s-nu mi duc dupã limba-a mea

necã a muljari-mei, ma s-aspun cã zboarãli s-avdu cum li ari scriatã Papahagi: *dultsi* shi *multsã*. Idyea prublemã u-avem sh-cu zboarãli tsi bitisescu cu *ts* i *dz*, urmat di-unã semivucalã *u*, *ã*, shi *i*. Cum s-u-aspun avdzãrea-a zborlui? Mini bãgai *u*-shcurtu (cãndu s-avdi ashi) shi *i*-shcurtu (cãndu a njia-nj si pãrea cã s-avdi sh-cu i-shcurtu sh-cu ã-shcurtu) cã: (i) nu shtiam cum s-fac cu-aesti zboarã dit soni shi (ii) puteam s-fac mash *i*-lu shcurtu; *ã*-lu shcurtu, nu puteam s-lu fac.

Mi nchidicai sh-di alti prublemi ligati di prununtsarea-a zboarãlor. Nu pot s-li spun tuti aoatsi.

(3) Cãndu zborlu easti un substantiv (numã), (i) lj-aspunem "genlu", masculin (*sm*), fiminin (*sf*) i niutru (*sn*); shi (ii) dauãli formi, singular (*sing*) shi plural (*pl*). Cãtivãrãoarã, zborlu ari (i) mash singularlu, (ii) mash pluralu, icã (iii) nu lj-aspunem pluralu, cã nu-l cunushtem (sh-atumtsea ngrãpsim *pl(?)* dupã singularlu-a zborlui). Ma s-hibã adgectiv (*adg*), va-lj dãm formili: masculin shi fiminin, singular shi plural. Ma s-hibã verbu (*vb*), lj-aspunem, prota, forma di la indicativ prizentu, prota pirsoanã, aspunem, deapoea, di tsi congiugari easti sh-tu soni lj-dãm sh-formili di la pirfectul simplu, impirfectu, partitsiplu tricut shi infinitivlu. Trã tuti aesti formi aspunem scriarea-a lor cu nomurli di Bituli shi, namisa di parantezi, cum s-avdu tu zburãri.

Sh-aoa avum prublemi. Bunãoarã, trã zborlu "*lumi/lume*", Papahagi dzãtsi (padzina 752) cã nu-ari plural; ma aflãm un exemplu (padzina 323) tsi ari pluralu "*a lumilor*"; tu dictsiunarlu-a nostru noi aspunem zborlu *lumi* cu pluralu *lumi*. Trã multi verbi, Papahagi dzãtsi cã suntu mash di congiugarea IV, cãndu mini di-acasã li shteam cã suntu sh-di congiugarea II. Bunãoarã, verbul *achicãsescu* cari easti (dupã Papahagi) di congiugarea IV, noi lu-aveam acasã sh-di congiugarea II. Urmarea easti cã noi aveam infinitivlu *achicãseari* (forma substantivalã a verbului di la congiugarea II) tsi Papahagi ari mash infinitivlu *achicãsiri*, di la congiugarea IV. Tu dictsiunar aspunem cã verbul easti mash di congiugarea IV, ashi cum lu-ari Papahagi, sh-aspunem mash un infinitiv, *achicãsiri*.

(4) Cãftãm s-u-aspunem ***noima (sensul) a zborlui*** pri limba armãneascã, fãrã neoloyismi. Aestu lucru nu easti lishor (limba-a noastrã easti multu oarfãnã) shi multsã va spunã cã noima nu easti totna aspusã limpidi. Easti dealihea; cã sh-mini insunj, nu hiu totna ifhãrãstisit. Tu limba cu cari ngrãpsescu noima, cititorlu va s-aflã cãtivãrãoarã (i) zboarã armãneshti tsi nu s-aflã tu dictsiunarlu-al Papahagi (ma noi li-aveam acasã sh-mini nu-aveam chirolu s-mutrescu, trã cati zbor, ma s-lu-aibã sh-Papahagi tu dictsiunarlu-a lui); (ii) dirivati (a zboarãlor armãneshti) tsi nu s-aflã tu dictsiunarlu-al Papahagi (ma s-aflã tu limba zburãtã); (iii) vãrã zbor xen tsi ari intratã tu ***limba-a mea*** armãneascã (zbor tsi nu lu-aduchescu cã nu easti zbor armãnescu, multi ori loat dit limba rumãneascã ca, bunãoarã, zborlu *bluzã*, tsi lu-avdzãi ahãnti ori tu limba zburãtã di muljari-mea *tsi nu bãnã vãrãoarã tu Rumãnii*); sh-tu soni, (iv) cãti vãrnu neoloyismu cãndu nu pot s-fac altã soi.

Tra si s-aducheascã cama ghini noima-a zborlui, caftu (i) s-dau ***tuti sinunimili-a zborlui*** (poati nu tuti, ma atseali tsi putui s-li aflu); (ii) s-dau ***exempli di zburãri*** (loati dit treili dictsiunari shi ndauã cãrtsã armãneshti, tipusiti la editura Cartea Aromãnã, cu cari lucredz), iu s-veadi cum s-aflã zborlu tu limba zburãtã shi (iii) s-lu tornu ***zborlu tu treili limbi xeani*** tsi li cunoscu ghini, limba rumãneascã, frãntseascã shi inglizeascã. Turnarea tu treili limbi xeani u feci mash ca s-agiutã la aduchirea-a noimãljei; nu u feci ca dictsiunarlu-a meu s-hibã lugursit ca un dictsiunar dit limba armãneascã tu treili limbi xeani. Cu-aestu trop, cititorlu va poatã s-u aducheascã multu ma ghini noima-a zborlui (scupolu di simasii a dictsiunarlui). Sh-aestã easti unã hari bunã a dictsiunarlui: cu sinunimili, exemplili shi turnarea tu trei limbi xeani, noima-a zborlui va hibã aduchitã cum lipseashti di cititori. Mash c-aestu lucru lipseashti si s-facã cu multã cãshtigã. Si shtii cã dauã sinunimi nu au totna tamam idyea noimã, sh-cã un zbor poati s-aibã ma multi noimi. Ashi cã dauã zboarã pot s-hibã sinunimi ti-unã di noimili a lor shi s-nu hibã sinunimi ti altili. Shi, tra si s-aleagã ma ghini, zboarãli turnati pri rumãneashti suntu scriati tu computer cu milani aroshi, atseali frãntsesti cu milani galanã sh-atseali inglizeshti cu milani veardi. Ma nãpoi, sh-ma s-vrem, putem s-lã alãxim hroma shi s-lu tipusim dictsiunarlu ntreg mash cu milani lai.

Avum ndauã prublemi sh-cu turnarea-a zborlui tu treili limbi. Unã easti cã am faptã, poati, alatusuri di limbã (xeanã) shi ortografii (scriari). Cu tuti cã li zburãscu ghini, treili limbi xeani pot s-aibã shutsãri di limbã tsi nu li cunoscu cum lipseashti. Nu li-am nvitsatã limbili xeani la sculii; li nvitsai mash cu zburãrea di cati dzuã shi nu li cunoscu farsi. Unã altã prublemã easti cã, turnarea-a zboarãlor tu limbili rumãneascã shi frãntseascã, mini u ljau dit dictsiunarlu-al Papahagi. Ma, cãtivãrãoarã, Papahagi aspuni zboarã putsãn cunuscuti tsi mini nu pot s-li aflu (cu noima bunã) tu dictsiunarili rumãneshti, frãntseshti shi inglizeshti, cu cari lucredz. Bunãoarã, ashi easti zborlu armãnescu *efur* tsi ari noima di "*administrator*" (om tsi nicuchirseashti huzmetsli shi avearea-a unei bisearicã, sculii, hoarã, etc.), zbor tsi dipuni tu limba-a noastrã dit zborlu grãtsescu "*eforos*". Tu dictsiunarili cu cari lucredz aoatsi, *efur* lu-aflãm aspus ca zborlu rumãnescu "*efor*", frãntsescul "*éphore*" shi inglizescul "*ephor*". Zborlu rumãnescu *efor* ari dauãli noimi: (i) di administrator shi (ii) di giudicãtor di Sparta; earã zboarãli *éphore* shi *ephor* au mash noima di giudicãtor di Sparta. Un lucru intirisantu easti cã zboarãli *éphore* shi *ephor* nu s-aflã tu marli dictiunar dit limba frãntseascã tu-atsea inglizeascã, necã-atsel dit limba inglizeascã tu-atsea frãntseascã tsi li am acasã. Aestã-aspuni cã aesti zboarã nu s-aflã tu limbili frãntseascã shi inglizeascã di-aradã, tsi sã zburãscu cati dzuã. Cu tuti cã Papahagi dzãtsi cã zborlu armãnescu *efur* easti unã cu zborlu frãntsescu *éphore* mini-l turnai zborlu *efur* tu zborlu "*administrateur*", pi frãntseashti shi "*administrator*" pi inglizeashti.

Unã prublemã easti sh-cu zboarãli trã cari Papahagi nã da unã noimã sh-noi lu shtim zborlu cu altã noimã, ca zborlu *pipiritsã*, bunãoarã, di cari zburãi ma nsus; icã zborlu *ghivrec/ghiuvrec*, cari, (i) tu dictsiunarlu-al Papahgi ari noima di "*colindu*, *clurã*, unã soi di culac njic (pri rumãneashti *covrig*)", shi (ii) la noi acasã eara unã soi di pitã njicã faptã di-un singur petur tsi si nduplica ca un "*fachir*, *plic*", cu ma multsã ghiuvrets coptsã deadun tu un tãvã (nu stronghil ma tetragun, cu patru cornuri). Icã atumtsea cãndu dictsiunarli al Papahagi, Mihãileanu shi Dalametra nu aspun idyea noimã a zborlui. Bunãoarã, Mihãileanu ari zborlu *martirisescu* cu noima "*l-fac pri cariva si s-pidipseascã, s-tragã multi, etc.* (pri rumãneashti = *a se cãzni*)", iarã Papahagi dzãtsi cã easti un sinunim a zborlui *mãrtirisescu* cu noima "*escu martur, es martur, fac mãrtirilji…* (pri rumãneashti = *a fi martor*)". La Mihãileanu, zborlu yini di la *martiryiu* = om cari ari traptã multi trã pistea-a lui, la Papahagi yini di la *martir/martur* = atsel tsi spuni ts-ari vidzutã tsiva cu ocljilj a lui i ts-ari avdzãtã cu urecljili-a lui. Atumtsea, di-aradã, tu dictsiunar li dau dauãli noimi. Un altu exemplu easti zborlu *catsitã*, trã cari (i) Dalametra dzãtsi cã easti lilicea rumãneascã "*ghiocel*", (ii) Mihãileanu dzãtsi cã easti unã altã lilici rumãneascã "*lalea*" shi (iii) Papahagi, nu easti sigur, sh-dzãtsi cã poati s-hibã unã di treili lilici rumãneshti "*ghiocel*, *lalea*, icã *viorea*". Noi, tu dictsiunarlu-a nostru dzãtsem cã nu shtim tamam tsi soi di lilici easti, shi dãm noima generalã, "agru-lilici njicã tsi easi dit loc primãveara agonja, nituchitã ghini neaua" tsi s-uidiseashti cu treili noimi dati di Papahagi.

Avem multi zboarã dit bana di-aoa sh-un chiro tsi au s-facã cu picurarlji, cãrvãnarlji, arãzboilu-a muljerlor, etc. pri cari mini nu li cunushteam, cãndu scriam dictsiunarlu. Cãftai s-li aduchescu ghini dit dictsiunarili al Papahagi, Mihãileanu shi Dalametra, sh-dit dictsiunarili armãneshti, inglizeshti shi frãntseshti tsi-aveam acasã. Pistipsescu s-nu-am faptã alatusi cu aduchirea-a lor. Bunãoarã ashi suntu zboarãli ligati di "arãzboilu di tsãseari", zboarã ca *spatã*, *ljitsã*, *tramã*, *urdzãturã*, *volbu*, *suvalnitsã*, *zvalindzã*, *zvaltsã*, *nãvoi*, *vãltor*, *arostu*, *bãrdecicã*, *virdzeauã*, *pãtichi*, etc.; zboarã tsi mini nu li shteam, cã nu-aveam vidzutã vãrãoarã tu banã un arãzboi di tsãseari.

(5) Sh-tu soni, trã multi zboarã, avem tu limbã (i) noimi "figurativi" (*fig:* = tsi nu easti noimã "dealihea" a zborlui, ma

noimã tsi *sh-u-adutsi mash* cu noima dealihea) shi (ii) "expresii idiumatitsi" (*expr id:* = zburãri iu, noima-a zburãriljei nu easti idyea cu-atsea a zboarãlor dit zburãri loati ahoryea). Bunãoarã: (i) zborlu *ornji* ari unã noimã dealihea di "pulj mari tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj) njits" ma ari shi unã noimã "figurativã" di "om tsi easti ca unã ornji, lemargu, sharcu, etc."; shi (ii) la zboarãli *groapã* (*ngrop*) shi *loc*, dau zburãrea (expresia idiumaticã) "*mi ngroapã loclu*" tsi ari noima di "*nj-easti multã arshini*". Cãtivãrãoarã, noima "dealihea" cheari sh-noima "figurativã" s-fatsi unã noimã dealihea. Bunãoarã, verbul "*nvirin*" yini di la zborlu *virin* = fãrmac, ashi cã noima dealihea easti "lj-dau virin, fãrmac". Ma aestã noimã s-ari chirutã shi verbul *nvirin* adzã ari noima di "fac pri altu s-aducheascã unã dureari sufliteascã, un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.". Tr-atsea dictsiunarlu aspuni (i) un zbor *virin*[1] tsi ari noima dealihea di *fãrmac*, *cemir*, shi (ii) un altu zbor, *virin*[2] tsi ari noima dealihea di "dureari sufliteascã, un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.". Zborlu *virin*[2] easti arãdãtsina-a multor zboarã (ma multu verbi) ca: *nvirinos*, *virinedz*, *nvirinedz*, *nvirnedz*, *nvirin*, *nvirinat*, *nvirinari*, etc. Pi di-altã parti, trã zborlu *ciomir* (sinunim cu *virin*) dzãsim cã ari unã noimã dealihea (sinunim cu *virin*[1]) sh-unã noimã figurativã (sinunim cu *virin*[2]). Tu fumealja-a zborlui *ciomir* aflãm verbul *nciomir* tsi ari (i) unã noimã dealihea: "dau fãrmac a unui; vatãm cariva dãnda-lj fãrmac, etc." shi (ii) unã noimã figurativã: "aduchescu unã dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.), mãrinedz, amãrãscu, nvirinedz, etc.".

Di ma multili ori easti lishor s-li alidzem zboarãli figurativi di expresiili idiumatitsi. Bunãoarã easti limpidi cã "li-acats aloaturli cu cariva", cãndu ari noima di "mi fac bun oaspi cu cariva", easti unã expresii idiumaticã, sh-cã zborlu "cãni" ari sh-noima figurativã di "om arãu". Ma, cãtivãrãoarã, easti greu s-alidzem tsi easti shi s-dzãtsem cã avem unã noimã figurativã i unã expresii idiumaticã. Bunãoarã, trã zborlu "li ngrosh" (ca tu: li ngroashi lucrili; sã ngrushe shicãlu) tsi va dzãcã "li fac ma mãri, ma greali lucrili, di cum suntu dealihea", noi aleapsim s-dzãtsem cã easti unã expresii idiumaticã. Sh-tu soni avem sh-prublema cã, cãtivãrãoarã, cititorlu nu va hibã sinfuni cu (i) noima figurativã tsi u dãm noi a unui zbor, i (ii) noima tsi u dãm a expresiilor idiumatitsi.

Dictsiunarlu ari sh-alti cusuri. Unã easti sh-atsea cã avem zboarã (tu dictsiunarli al Papahagi, Mihãileanu shi Dalametra), tsi yin dit unã limbã, ca atsea nturtseasca, grãtseascã, arbinshascã, vurgarã i rumãneascã, cunuscutã mash di armãnjlji tsi bãneadzã tu Grãtsii, Arbinshii, Vurgãrii i Rumãnii. Unã altã cusuri easti cã dictsiunarlu easti multu di multu lungu. Puteam s-lu fac multu ma shcurtu ma (i) s-nu bãgam multi zboarã veclji tsi suntu chiruti chiola dit limbã; (ii) dispãrtsãrea tu silabi a zborlui tsi va puteam s-u fac ma shcurtã cu-aspunearea mash a partiljei dit soni a zborlui (nu a ntreglui zbor cum u feci); (iii) cu nibãgarea ahoryea (ca zboarã ahoryea), partitsiplu shi infinitivlu-a catiunui verbu; (iv) cu pitritsearea (tri noimã) di la un zbor la noima-a unui sinunim; shi (v) alti ndauã prishcurtãri tsi nu li-aspun aoatsi. Nu voi s-dzãc itia trã cari lu-alãsai dictsiunarlu lungu; unã sibepi hiindalui cã-l ved dictsiunarlu-a meu ca un thimelj trã alti dictsiunari di trãninti sh-tuti-atsealí tsi va s-dzãc tu dictsiunar, vream s-hibã aspusi cãt cama limpidi. Sh-tra s-lu shcurtedz tora va-nj caftã multu chiro sh-multu lucru.

Mi nchidicai sh-di alti prublemi di idyea soi; suti di prublemi tsi nu pot s-li-aspun aoa. Tr-atsea, cãndu cititorlu va s-aflã locuri iu nu va hibã sinfuni cu noima datã tu dictsiunarlu-a meu s-nu s-cãrteascã. Lipseashti s-aducheascã cã (i) zboarãli au multi noimi (nu-au idyea noimã tu tuti locurli shi noima tsi u cunoscu elj di-acasã poati s-hibã altã) shi (ii) mini nu hiu un di-atselj tsi s-u cunoascã limba cum easti zburãtã pristi tuti locurli iu bãneadzã armãnj.

ZBOR DIT SONI

Aestu easti un dictsiunar a ***limbãljei veaclji armãneascã*** di-aoa sh-vãrã sutã di anj; nu easti un dictsiunar a limbãljei armãneascã di adzã; limbã tsi ari multi zboarã armãneshti tsi mini nu li shtiu, tra s-li adavgu tu dictsunar, ma easti sh-unã limbã multu mintitã cu zboarã nali sh-loati, fãrã nitsiunã aradã, dit multi alti limbi xeani. Aduc aminti cã zboarãli dit dictsiunar suntu loati dit (i) dictsiunarili al Mihãileanu (1901) shi Dalametra (1906) cari furã tipusiti aoa sh-ma nsus di 100 di anj, shi (ii) dictsiunarlu al Papahagi (1974) cari ari zboarãli veclji aflati tu scrierli-a armãnjlor di-aoa sh-multu chiro (ma multili tipusiti cu anj nãinti di protlu polim mundial).

Atselj tsi cunoscu "Microsoft Word" shtiu cã pot s-aflã (unãshunã!) itsi zbor dit dictsiunar (cu noima-a lui, turnarea-a lui tu limbili rumãneascã, inglizeascã shi frãntseascã, etc.); mash cã lipseashti sã shtibã cum sã ngrãpseashti zborlu cu nomurli di Bituli. Bunãoarã zborlu "*abur*" lipseashti cãftat ashi, nu cãftat ca "*aburu*"; zborlu "*mash*", nu ca zborlu "*mashi*"; zborlu "*gumar* (*ghumar*)", nu ca *yumar*. Pi di-altã parti, dictsiunarlu ari shi zboarã tsi suntu scriati dauã turlii. Bunãoarã, zboarãli "*earbã*, *earnã*, *eapã*, *aoa*, etc." (dupã nomurli astãsiti Bituli shi ashi cum li scria sh-George Murnu tu cartea-a lui "Bair di Cãntic Armãnescu) suntu scriati tu dictsiunar sh-ca "*iarbã*, *iarnã*, *iapã*, *aua*, etc."; ma tr-aesti zboarã dit soni nu lã dau noima; fac mash pitritseari la zboarãli "*earbã*, *earnã*, *eapã*, *aoa*, etc.".

Aestu dictsiunar ***nu easti scriat trã filuloyi*** armãnj; easti scriat trã omlu di-aradã, tsi shi zburashti limba ashi cum u-ari nvitsatã el acasã di la pãrintsã, tsi nu s-ari dusã la sculii armãneascã (cã nu avum ahtari sculii), shi ari dghivãsitã (icã u-ari vidzutã scriatã) limba armãneascã tu ndauã cãrtsã shi rivisti (icã tu e-mailuri pitricuti la-armãnjlji dit grupurli Armãnamea shi Bana Armãneascã), scriati cu tuti soili di alfabeturi shi sistemi di scriari. Tr-atsea easti sh-ahãntu lungu. Ma s-eara scriat ti filuloyi, va s-eara scriat altã soi sh-adrat s-hibã multu ma shcurtu. Aestu dictsiunar voi s-hibã un timelj pri cari ***altsã*** armãnj va poatã s-analtsã ma amãnat un dictsiunar mudernu, cu limba armãneascã di azã, dictsiunar tu cari lipseashti si sã scoatã prota zboarãli veclji (ma multu nturtseshti sh-grãtseshti) tsi s-chirurã dit limba zburãtã di azã shi si s-adavgã (i) zboarã (veclji shi nali) armãneshti, tsi nu s-aflã tu treili dictsiunari di ma nsus; (ii) dirivati a zboarãlor dit dictsiunar tsi nu s-aflã tu fumealja-a lor di zboarã (cu tuti cã li videm ufilisiti multi ori tu zburãri shi scriari); shi (iii) neoloyismi (cu dirivatili-a lor) tsi suntu lipsiti tu limbã, ma s-vrem s-nã fãtsem unã limbã armãneascã dealihea mudernã tsi s-poatã si sta tu-aradã cu tuti alanti limbi muderni dit lumi.

Mini li am turnatã zboarãli armãneshti pri limbili rumãneascã, frãntseascã shi inglizeascã. Cum fontul "Times New Roman" di adzã ari shi gramatili slavoni shi grãtseshtsã, va hibã "relativ" lishor ca armãnj "voluntari", tsi au mirachi sh-chiro s-lucreadzã, s-li toarnã zboarãli armãneshti tu-alanti patru limbi balcanitsi: gãrtseascã, arbinshascã, machidonã-slavã shi vurgãreashti, shi s-li adavgã tu dictsiunar.

Aestã virsiuni a dictsiunarlui poati s-hibã tipusitã ashi cum easti scriatã ma nghios. Cum ari multi alatusuri, va s-eara ghini s-hibã mutrit prota trã alatusurli fapti, di-un cumitet di-armãnj, ma si s-poatã, tiniri filuloyi armãnj. Ma va s-eara multu ma ghini s-ashtiptãm ninga un an cu tipusirea, poati ma ghini doi, tra s-bitisescu unã altã virsiuni (i) cari va s-aibã tuti zboarãli sh-exemplili dit treili dictsiunari sh-trã tuti gramatili di la *a* la *z*; shi (ii) un "apendixu" tu cari voi s-fac shi s-aspun unã gramaticã armãneascã shi sistemlu di scriari cu cari easti ngrãpsit dictsiunarlu. Sh-tra si sã shtibã: cum feci cu tuti cãrtsãli di la Editura Cartea Aromãnã, mini nu voi s-ljau ndrepturi di "copyright". Voi ca dictsiunarlu s-hibã, tri tora di oarã, fãrã "copyright"; mini voi ca itsi armãn, s-poatã s-lja pãrtsã dit el, s-li lucreadzã, s-li alãxeascã, s-li tipuseascã, etc. fãrã nitsiun ambodyiu (cheadicã) di partea-a mea.

A

a bre (a bré) inter – vedz tu ***ore***

a[1] prip – la, ca, ti, tri, trã, ca ti, ca trã, na, etc. *{ro: la, a, ca pentru, etc.}* *{fr: au, à l', à la, aux, etc.}* *{en: at, as, etc.}* ex: sã ncljinarã a (la) cicioari; filigenj tri a beari yin; chinsirã si s-ducã a (tri) beari; hai, niveastã, a (la) primnari; s-duc a (la, s-facã) zbor; ãlj bati a (ca) vearã; anjurzeashti a (ca) primuvearã; bãtea a (ca) yiu; nu bãtea dip a (ca) yiu; anjurzeashti a (ca) om; anjurzeashti a (ca) ursã; corghilj nã cãntã a (ca ti) moarti; s-tsãni a (ca) mari; una cali apucã a (na) ndreapta, alantã acatsã a (na) stãnga; cupiili sãrmati di-a-doarã (trã andaua oarã); s-acãtsarã s-gioacã (a) cãrtsã; muljerli s-arca a mortului tu lucru (expr: pãnã s-cadã mpadi di-avursiri); u dipusi di-a-cu-totalui; bagã tsãruhili a molju (ta s-moalji; expr: sã ndreadzi s-fugã); a sclaea (di-a sclavlu); a shuirarea; *shi nãintea-a dativlui, sing shi pl*: lj-dau pãni a lui, a ljei, a lor; oili armasirã a noauã; bagã a calui cãpestrul; deadirã foc a pãdurlor; fã unã crutsi al Dumnidzã

a[2] articul proclitic invar. – ex: un oclju a meu, ocljilj a mei; perlu a luplui, doi peri a cãnilui; unã casã a voastrã, casili a voastri; trei erghi a loclui, erghili a loclui; dintsãlj a luchilor, capitili a boilor; lilicea a Pindului; *shi tu formili al, ali, (a-lù, a-li) tu zboarã ca:* ocljul al cal, ocljilj al cal; unglja al cal, ungljili al cal; dintili ali eapã, dintsãlj ali eapã; narea ali eapã, nãrili ali eapã; grailu al Dumnidzã; calea al Dumnidzã; lailu ali lai, lailji ali lai; oara ali ncurunari; blãsteamili ali mumi

a[3] inter – bre, vre, me, etc.; aidi, aide, hai, haidi *{ro: mă!, măi!, bă!, hei!, fă!; haide, etc.}* *{fr: hé!, hola!, etc.; allons, etc.}* *{en: heigh!, hey, you!, say!, look here!, etc.; let's go!, etc.}* ex: am tsi dzãtsi, a! (bre!) om?; a (bre!) om, nu fã siri; voi, a! (vre!) muntsã; a, voi sots, a, voi mãrats; a lea, nji nchisii; a (aidi), nã featã, trã surtseali (multi ori s-leagã cu lea, vea, tra s-facã zboarãli *a-lea/alea*, *a-vea/avea*, etc.)

a[4] – forma shcurtã a zborlui "va", cu cari s-fatsi vinjitorlu-a verbului; va, vai *{ro: forma scurtă de la particula "va" cu care se face viitorul}* *{fr: forme courte de la particule "va" qui sert à former le futur}* *{en: short form of the particle "va" used to make the future}* ex: eu cu mortu-a s-mi mãrit; nu-a s-avdã-a lui flueara

abagi (a-ba-gí) – vedz tu ***abã***

abagirii/abagirie (a-ba-gi-ríi) sf – vedz tu ***abã***

abagiu (a-ba-gíŭ) sm abageadz (a-ba-gĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***abagi***

abanozi (a-ba-nó-zi) sf fãrã pl – lemnu greu, vãrtos, sãnãtos, sumulai, a unui arburi dit locurli caldi, dit cari s-fatsi mobilã di luxu; abãnos *{ro: abanos}* *{fr: ébène}* *{en: ebony}* ex: bãstuni di abanozi § ***abãnos*** (a-bã-nósŭ) sm abanosh (a-ba-nóshĭ) – (unã cu ***abanozi***) ex: u miscu cu-unã crutsi di abãnos

abat (a-bátŭ) (mi) vb III shi II abãtui (a-bã-túĭ), abãteam (a-bã-teámŭ), abãtutã (a-bã-tú-tã), abatiri/abatire (a-bá-ti-ri) shi abã-teari/abãteare (a-bã-teá-ri) – mi duc pi-unã altã cali (idei, purtari, etc.) dicãt atsea pri cari nidzeam ninti (di-aradã); mi dau di-unã parti; mi dipãrtedz di-unã cali (idei, purtari, etc.); fac loc (cali); pãrãmirsescu, pãrmãrãsescu, pãrmãsescu, curmu *{ro: abate, da la o parte, face loc}* *{fr: (se) rabattre, (s')écarter, faire place, dévier}* *{en: make place, distance himself, divert, deviate}* ex: picurarlu abati (li dutsi altã parti) oili; picurarlu s-abãtu (dusi, s-dipãrtã) cama nclo § ***abãtut*** (a-bã-tútŭ) adg abãtutã (a-bã-tú-tã), abãtuts (a-bã-tútsĭ), abãtu-ti/abãtute (a-bã-tú-ti) – cari s-ari dusã pi-unã altã cali (dicãt atsea di-aradã); tsi s-ari datã di-unã parti; tsi ari faptã loc (cali); tsi s-ari dipãrtatã; pãrãmirsit, pãrmãrãsit, pãrmãsit, curmat *{ro: dat la o parte, abătut}* *{fr: rabattu, écarté, dévié}* *{en: made place, distanced himself, diverted, deviated}* § ***abatiri/abatire*** (a-bá-ti-ri) sf abatiri (a-bá-tirĭ) – atsea tsi ari faptã atsel cari s-ari abãtutã; pãrãmirsiri, pãrmãrãsiri, pãrmãsiri, curmari *{ro: acțiunea de a abate, de a da la o parte, de a face loc; abatere}* *{fr: action de (se) rabattre, de (s')écarter, de dévier}* *{en: action of making place, of distancing himself, of diverting, of deviating}* § ***abãteari/abãteare*** (a-bã-teá-ri) sf abãteri (a-bã-térĭ) – (unã cu ***abatiri***)

abatiri/abatire (a-bá-ti-ri) sf – vedz tu ***abat***

abã (a-bắ) sm abadz (a-bádzĭ) – unã soi di tsãsãturã groasã di lãnã dit cari s-fac stranji huryiteshti; pustavi groasã ca shiaclu tsi s-fatsi n casã; saric, gravanó, pustavi, shiac, bulubotsã *{ro: aba}* *{fr: aba, bure, drap}* *{en: frieze, rough homespun, rough material (of wool)}* ex: abãlu s-acumpãrã; abã bãtut (abã ghini tsãsut); abã faptu (abã cãndu-i bãgat la drãshtealã); acumpãrã un cupãran di abã § ***abagi*** (a-ba-gí) sm abageadz (a-ba-gĭádzĭ) – un tsi fatsi, vindi sh-fatsi emburlichi cu abãlu *{ro: abagiu}* *{producteur ou marchand d'aba}* *{en: producer or merchant of "aba"}* § ***abagirii/abagirie*** (a-ba-gi-ríi) sf abagirii (a-ba-gi-ríĭ) – loclu iu s-fatsi abãlu; ducheanea iu s-vindi abãlu *{ro: abagerie}* *{fr: place où on fabrique ou on vend aba}* *{en: place where one makes or sells "aba"}* ex: aveam intratã tu-unã abagirii

abãnos (a-bã-nósŭ) sm – vedz tu ***abanozi***

abãteari/***abãteare*** (a-bã-teá-ri) – vedz tu ***abat***

abãtut (a-bã-tútŭ) adg – vedz tu ***abat***

abel (a-bélŭ) sn abeali/abeale (a-beá-li) – cheatrã njicã, albã shi stronghilã dit un gioc di ficiurits (i feati njits) cu tsintsi chitritseali; adul, bel, cutumag, gurgulj, chitritseauã, shombur, shomburã *{ro: pietricică albicioasă, rotundă sau ovală, folosită într-un joc copilăresc cu cinci pietricele}* *{fr: caillou blanc et rond d'un jeu d'enfants}* *{en: small stone from a children's game}* ex: cum ti agiots tini cu abealili; cu abealili s-agioacã mash featili § ***bel***[1] (bélŭ) sn beali/beale (beá-li) – (unã cu abel) ex: altsã cu beali (chitritseali); stealili trimura nsus ca beali (chitritseali) di yeamandu

abitiri/abitire (a-bi-tí-ri) adv – cama arãu, biter *{ro: mai rău}* *{pire}* *{worse}* ex: agiumsish abitiri (cama-arãu); minciunos easti Yioryi, ma frati-su abitiri (ma-arãu, ma multu) § ***biter*** (bi-térŭ) adv – (unã cu ***abitiri***)

abrash[1] (a-bráshĭŭ) adg – vedz tu ***abrashcu***

abrash[2] (a-bráshĭŭ) adg abrashi/abrashe (a-brá-shi), abrash (a-bráshĭ), abrashi/abrashe (a-brá-shi) – galbin dishcljis *{ro: galben deschis}* *{jaune clair}* *{en: light yellow}*

abrashcu (a-brásh-cu) adg abrashcã (a-brásh-cã), abrashtsi (a-brásh-tsi), abrashti/abrashte (a-brásh-ti) – tsi nu-ari arshini; tsi nu tinjiseashti ma mãrlji; tsi-aspuni nadanlãchi tu purtari; abrash, nearushinat, arsiz, fitsã *{ro: obraznic, neruşinat}* *{fr: effronté, impertinent}* *{en: impertinent}* ex: s-nu-nj ti veadã ocljilj, abrashcã (nearushinatã, murdarã) tsi eshti! § ***abrash***[1] (a-bráshĭŭ) adg abrashi/abrashe (a-brá-shi), abrash (a-bráshĭ), abrashi/abrashe (a-brá-shi) – (unã cu ***abrashcu***)

abur (á-burŭ) sm aburi (á-burĭ) – chicutli (ca unã soi di negurã) tsi es dit apa (dzama, grãsimea, etc.) tsi hearbi (i sta tu vimtu i la soari); (fig: abur = duh, pnevmã, vimtu) *{ro: abur}* *{fr: vapeur}* *{en: vapor}* ex: friptaljlu chica di grãsimi cu nishti aburi; pãnea scoati aburi; cari-sh dzãtsea cu mintea cãtã putea-ri au aburlji; suflitlu easti abur (fig: vimtu, duh) § ***aburos*** (a-bu-rósŭ) adg aburoasã (a-bu-roá-sã), aburosh (a-bu-róshĭ), aburoasi/aburoase (a-bu-roá-si) – tsi ari i scoati (poati si scoatã) aburi *{ro: aburos}* *{fr: vaporeux}* *{en: that releases vapors, vaporising}* ex: ca gljetslu, aratsi sh-aburos; urdzãtura aburoasã (tsi scoati aburi) § ***aburedz***[1] (a-bu-rédzŭ) vb I aburai (a-bu-ráĭ), aburam (a-bu-rámŭ), aburatã (a-bu-rá-tã), abura-ri/aburare (a-bu-rá-ri) – scot aburi; bag s-shadã tu aburi; acats aburi; mi fac aburi; xizumsescu *{ro: aburi, evapora}* *{fr: vaporiser}* *{en: vaporize}* ex: carnea abura (scutea aburi) pri fearica uscatã; fãntãnjli tsi abureadzã (tsi scot aburi); loclu abureadzã (scoati aburi) § ***aburat***[1] (a-bu-rátŭ) adg aburatã (a-bu-rá-tã), aburats (a-bu-rátsĭ), aburati/aburate (a-bu-rá-ti) – tsi ari scoasã aburi; tsi s-ari faptã aburi; tsi ari acãtsatã aburi; tsi ari shidzutã tu aburi; xizumsit *{ro: aburit}* *{fr: vaporisé}* *{en: vaporized}* § ***aburari***[1]***/aburare*** (a-bu-rá-ri) sf aburãri (a-bu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu es aburi (cãndu tsiva fatsi, acatsã i scoati aburi); xizumsiri *{ro: acțiunea de a aburi; aburire}* *{fr: action d'exhaler des vapeurs}* *{en: action of vaporizing}*

aburescu (a-bu-rés-cu) (mi) vb IV aburii (a-bu-ríĭ), abuream (a-bu-reámŭ), aburitã (a-bu-rí-tã), aburiri/aburire (a-bu-rí-ri) –

(unã cu ***aburedz***[1]) ex: geamurli s-aburirã (acãtsarã aburi); cãndu pãnea s-usucã u aburim (u bãgãm s-shadã tu aburi) § ***aburit*** (a-bu-rítŭ) adg aburitã (a-bu-rí-tã), aburits (a-bu-rítsĭ), aburiti/aburite (a-bu-rí-ti) – (unã cu ***aburat***) ex: pãnea aburitã easti ma bunã di pãnea caldã § ***aburiri/aburire*** (a-bu-rí-ri) sf aburiri (a-bu-rírĭ) – (unã cu ***aburari***)

aburari[1]***/aburare*** (a-bu-rá-ri) – vedz tu ***abur***

aburari[2]***/aburare*** (a-bu-rá-ri) sf – vedz tu ***aburedz***[2]

aburari[3]***/aburare*** (a-bu-rá-ri) sf – vedz tu ***aburedz***[3]

aburat[1] (a-bu-rátŭ) – vedz tu ***abur***

aburat[2] (a-bu-rátŭ) adg – vedz tu ***aburedz***[2]

aburat[3] (a-bu-rátŭ) adg – vedz tu ***aburedz***[3]

aburedz[1] (a-bu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***abur***

aburedz[2] (a-bu-rédzŭ) vb I aburai (a-bu-ráĭ), aburam (a-bu-rámŭ), aburatã (a-bu-rá-tã), aburari/aburare (a-bu-rá-ri) – zburãscu multu peanarga (cu-unã boatsi apusã, la ureaclji); shurshur, shurshuredz, shushur, shushuredz, shuptir, shuptiredz, shuptur, shupturedz, ciuciur, ciuciuredz, pushpur, pushpuredz, pãshpuredz, pishpuredz, shupir, shupiredz; (expr: lj-aburedz tu ureaclji = lj-dzãc un mistico) *{ro: şopti}* *{fr: chuchoter}* *{en: whisper}* ex: a njia ashi nj-aburã (zburã cu boatsi apusã) dispoti; soacrã-sa lj-avea aburatã (ciuciuratã) ca s-hibã dishtiptatã § ***aburat***[2] (a-bu-rátŭ) adg aburatã (a-bu-rá-tã), aburats (a-bu-rátsĭ), aburati/aburate (a-bu-rá-ti) – zburãt cu boatsi apusã; shurshurat, shushurat, shuptirat, shupturat, ciuciurat, pushpurat, pãshpurat, pishpurat, shupirat *{ro: şoptit}* *{fr: chuchoté}* *{en: whispered}* § ***aburari***[2]***/aburare*** (a-bu-rá-ri) sf aburãri (a-bu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva abureadzã; zburãri multu peanarga, shurshurari, shushurari, shuptirari, shupturari, ciuciurari, pushpurari, pãshpurari, pishpurari, shupirari *{ro: acţiunea de a şopti; şoptire, şoaptă}* *{fr: action de chuchoter; chuchotement, chuchoterie}* *{en: action of whispering; whisper}*

aburedz[3] (a-bu-rédzŭ) vb I aburai (a-bu-ráĭ), aburam (a-bu-rámŭ), aburatã (a-bu-rá-tã), aburari/aburare (a-bu-rá-ri) – nj-aduc aminti; tsãn minti; timisescu, simisescu, fimisescu, timsescu, acuitescu, cuitescu, cuituescu, ticãescu *{ro: aminti}* *{fr: se rappeller}* *{en: remember}* ex: abureadzã-lj (adu-lj aminti) tsi tsã dzãsh § ***abu***rat[3] (a-bu-rátŭ) adg aburatã (a-bu-rá-tã), aburats (a-bu-rátsĭ), aburati/aburate (a-bu-rá-ti) – adus aminti; tsãnut minti; timisit, simisit, fimisit, timsit, acuitit, cuitit, cuituit, ticãit *{ro: amintit}* *{fr: rappellé}* *{en: remembered}* § ***aburari***[3]***/aburare*** (a-bu-rá-ri) sf aburãri (a-bu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un sh-adutsi aminti; adutseari aminti; tsãneari minti; thimisiri, simisiri, fimisiri, timsiri, acuitiri, cuitiri, cuituiri, ticãiri, etc. *{ro: acţiunea de a-şi aminti, amintire}* *{fr: action de se rappeller}* *{en: action of remembering}* ex: aburarea (tsãnearea minti) nu aspardzi

aburescu (a-bu-rés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***abur***

aburii/aburie (a-bu-rí-i) – aveari *{ro: avere}* *{fr: richesse, fortune}* *{en: wealth}*

aburiri/aburire (a-bu-rí-ri) sf – vedz tu ***abur***

aburit (a-bu-rítŭ) adg – vedz tu ***abur***

aburos (a-bu-rósŭ) adg – vedz tu ***abur***

abushala (a-bú-shĭa-la) adv – pi mãnj sh-pi cicioari *{ro: abuşilea}* *{fr: á quatre pattes}* *{en: on all four}* ex: yinea abushala (pi mãnj sh-pi cicioari); s-trapsi abushala pãnã la eali; t-abushala, t-abushala s-trapsirã § ***abushila*** (a-bú-shi-la) adv – (unã cu ***abushala***) § ***deabushila*** (dea-bú-shi-la) adv (scriarea ***di-abushila*** shi ***di abushila*** neaprucheatã tu-aestu dictsiunar) – (unã cu ***abushala***) ex: s-trapsi deabushala, deabushala pãnã la cãmesh § ***abushiledz*** (a-bu-shi-lédzŭ) (mi) vb I abushilai (a-bu-shi-láĭ), abushilam (a-bu-shi-lámŭ), abushilatã (a-bu-shi-lá-tã), abushilari/abushilare (a-bu-shi-lá-ri) – mi trag azvarna pi patruli mãnj shi cicioari; mi trag abushala *{ro: a merge de-abuşilea}* *{fr: marcher à quatre pattes}* *{en: walking on all four (hands and feet)}* ex: ficiorlu s-abushileadzã § ***abushilat*** (a-bu-shi-látŭ) adg abushilatã (a-bu-shi-lá-tã), abushilats (a-bu-shi-látsĭ), abushilati/abushilate (a-bu-shi-lá-ti) – tsi easti (i ari imnatã) abushila (pi patruli mãnj sh-cicioari) *{ro: care este de-abuşilea}* *{fr: qui est à quatre pattes}* *{en: who is on all four}* § ***abushilari/abushilare*** (a-bu-shi-lá-ri) sf abushilãri (a-bu-shi-lắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva imnã abushila (pi patruli mãnj shi cicioari) *{ro: acţiunea de a merge de-abuşilea}* *{fr: action de marcher á quatre pattes}* *{en: action of walking on all four}* § ***ambushuledz*** (am-bu-shu-lédzŭ) (mi) vb I ambushulai (am-bu-shu-láĭ), ambushulam (am-bu-shu-lámŭ), ambushulatã (am-bu-shu-lá-tã), ambushulari/ambushulare (am-bu-shu-lá-ri) – (unã cu ***abushiledz***) § ***ambushulat*** (am-bu-shu-látŭ) adg ambushulatã (am-bu-shu-lá-tã), ambushulats (am-bu-shu-látsĭ), ambushulati/ambushulate (am-bu-shu-lá-ti) – (unã cu ***abushilat***) § ***ambushulari/ambushulare*** (am-bu-shu-lá-ri) sf ambushulãri (am-bu-shu-lắrĭ) – (unã cu ***abushilari***)

abushila (a-bú-shi-la) adv – vedz tu ***abushala***

abushilari/abushilare (a-bu-shi-lá-ri) sf – vedz tu ***abushala***

abushilat (a-bu-shi-látŭ) adg – vedz tu ***abushala***

abushiledz (a-bu-shi-lédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***abushala***

ac (acŭ) sn atsi/atse (á-tsi) – unã hãlati njicã shi suptsãri di cilechi, cu-unã mitcã tu-un capit sh-unã guvã (ureaclji) tu-alantu, prit cari s-treatsi hirlu ti cuseari lucri; alti hãlãts (ca aclu di chin) tsi sh-u-aduc cu-un ac di cuseari; (fig: 1: ac; dit ac = cuseari; cusuti; expr: 2: ***ac cu cap*** = ac tsi nu easti ti cuseari (cã nu-ari guvã shi sh-u-adutsi cu unã penurã cã ari un cap di-unã parti) ma ti-acãtsari un stranj; 3: ***ac yiftescu*** = ac mari shi gros; 4: ***ac di flurii*** = bair di galbini; 5: ***guva di ac***, ***ureaclja di ac***, ***coaca-a aclui*** = guva di ac prit cari s-treatsi hirlu di cuseari; mãgheauã; 6: nj-da atsi prit trup (mãnj, cicioari, etc.) = aduchescu ca atsi tsi-nj trec prit trup; 7: lunjinã, s-trets tu ac = multã lunjinã; 8: pãn di ac = tuti, nu-alasã tsiva dip) *{ro: ac}* *{fr: aiguille (à coudre, de pin)}* *{en: needle}* ex: njic escu, drac nj-escu tutã lumea nvescu (*angucitoari*: aclu); pulj cu coada lungã, lungã shi minutã (*angucitoari*: aclu cu hir); njic i el, tradzi grenda dupã el (*angucitoari*: aclu cu hir); un pulj cu matsãli azvarna (*angucitoari*: aclu cu hir); di aumbra di ac, casã nu fats; si ntsapã cu un ac di chin; dã-nj un ac cu cap; stranji noauã dit ac (fig: mizi ishiti dit ac, cusuti di curundu); arucã atsi multi (fig: coasi multu); inglezlu-i ac (ãntsapã, ambuirã); luna eara lunjinoasã, s-trets tu ac (expr: multu lunjinoasã, cã puteai s-lu trets hirlu prit guva-a aclui); bãneadzã cu aclu (fig: cu cusearea); nj-da atsi prit mãnj; pãn tu ac (tuti, pãnã sh-aclu, nu-alãsarã tsiva dip) ãlj deadirã § ***acar*** (a-cárŭ) sf acari/acare (a-cá-ri) – cutii di lemnu tu cari nicuchira sh-tsãni atsili *{ro: cutie cu ace}* *{fr: boîte à aiguilles}* *{en: needle box}*

ac cu cap – vedz tu ***ac***

ac di flurii – vedz tu ***ac***

ac yiftescu/ghiftescu – vedz tu ***ac***

aca (á-ca) adv – haca, nu, ohi, ba, mi *{ro: nu, ba}* *{fr: non, nullement}* *{en: no, not}* ex: aca! (nu!), mi-ardi! § ***haca*** (há-ca) adv – (unã cu ***aca***) ex: haca (nu), dzãsi el

acabeti (a-ca-bétĭ) adv – tu oara dit soni; pãnã tu soni; tu bitisitã; tu mardzini; angeac, artãc, neisi, vechi *{ro: în fine}* *{fr: en fin, à la fin}* *{en: finally, at the end}*

acamã (a-cá-mã) sf – vedz tu ***camã***[1]

acar (a-cárŭ) sf – vedz tu ***ac***

acareti/acarete (a-ca-ré-ti) sf acarets (a-ca-rétsĭ) – adãrãmintu (ca unã casã, bisearicã, spitalj, ahuri, etc.) tsi s-analtsã (si scoalã) pri loc, iu s-poatã si s-adunã lumi (prãvdzã, lucri, etc.) tra si sta nuntru (s-bãneadzã, si s-apãnghiseascã, etc.); binã, binai, adãrãmintu, casã; (expr: bag acareti = fac aveari; adar cãtunã; adar cãshari; acats cljag; bag zvercã; etc.) *{ro: clădire}* *{fr: immeuble}* *{en: building}* ex: sh-vindurã tuti acaretslji; bãgã acareti (expr: featsi aveari)

acari (a-cárĭ) pr – cari, cai, tsini, atsel tsi, tsi, catiun, catiunã *{ro: care, cine}* *{fr: lequel, laquelle, lesquels, lesquelles, qui, quel, quelle}* *{en: who, whom, which}* ex: acari (cari) easti xenlu?; armãnjlji tra sã shtibã Kurd-Pãshelu acari (atsel cari) easti

acasã (a-cá-sã) adv – loclu (casa, sh-cãtivãrãoarã hoara, cãsãbãlu, cratlu) iu sta sh-bãneadzã omlu cu fumealja-a lui *{ro: acasă}* *{fr: chez lui, à la maison}* *{en: home, homeland}* ex: acasã-lj omlu sh-easti domnu; s-njardzim tu loc-nã, acasã;

fudzim di-acasã; gionili nu moari acasã; tãlje tatã-su leamni, li ncãrcã shi trapsi acasã

acatastasi (a-ca-tás-ta-si) sf pl(?) – starea-a unui lucru tsi nu-ari aradã (tsi easti alocut, palaz, naljurea); acãtãstãsii, nearadã, lipsã di-aradã, mintiturã, arãeatã, atãxii *{ro: dezordine}* *{fr: désordre}* *{en: disorder}* § ***acãtãstãsii/acãtãstãsie*** (a-cã-tãs-tã-sí-i) sf acãtãstãsii (a-cã-tãs-tã-síĭ) – (unã cu ***acatastasi***)

acats (a-cátsŭ) (mi) vb I acãtsai (a-cã-tsáĭ), acãtsam (a-cã-tsámŭ), acãtsatã (a-cã-tsá-tã), acãtsari/acãtsare (a-cã-tsá-ri) – bag tu mãnã, ljau, apuc, spindzur; mi curdusescu, mi-ashternu, mi-acoapir; nchisescu (s-fac tsiva, sã zburãscu, s-amin tufechi, etc.), ahiursescu, ahiurhescu, apãrnjescu, nchiseashti s-sugã (natlu); (expr: 1: acats casã = ljau cu nichi unã casã; 2: mi-acatsã caplu; mi-acatsã heavra; mi-acatsã tu lingurici; etc. = nchiseashti s-mi doarã caplu; hivrescu; nchiseashti s-mi doarã tu lingurici, etc. 3: acats guvili = fug sh-mi-ascundu; 4: nj-acatsã mintea = aduchescu lishor, hiu pirã di dishteptu; 5: nji s-acatsã (tu gurmadz) = nj-armasi tsiva (nji s-astãmãtsi unã cumatã di mãcari i altutsiva) tu gãrgãlan shi nu pot s-u ngljit; 6: tsi s-lj-acatsã = easti multu putsãn shi nu lj-agiundzi, nu-l saturã; 7: s-acãtsã (di mãnj, di cicioari, di gurã, etc.) = sicã, dãmlusi di cicioari, mãnj, gurã, etc.; 8: acats corlu = intru s-gioc tu cor; 9: lu-acatsã (stranjili) = ãlj sta ghini (stranjili); 10: nu mi-acatsã loclu = nu-am arãvdari, nu am isihii, canda ashteptu si s-facã tsiva; 11: mi-acatsã amarea = ãnj yini s-versu, s-vom; 12: mi-acãtsã yinlu = mi mbitai; nj-yini-andralã; nj-yin mintsãli deavãrliga; 13: mi-acats di peri = acats s-mi bat, s-mi-anciup; 14: lj-acatsã mãna = poati s-facã lucru bun; easti bun la fãtsearea-a unui lucru; 15: li-acats aloaturli cu cariva = mi fac bun oaspi cu cariva; 16: li-acats aloaturli trã numtã = mi ndreg trã numtã; 17: acatsã loc = fatsi lucrul tsi lipseashti, ngreacã; etc. etc.; 18: s-acatsã tengirea (pri foc) = s-ardi fundul di tengiri, s-afumã tengirea; 19: mi-acatsã dratslji di ureclji = mi-aprindu foc, mi nãirescu multu; 20: u-acats feata = u bag feata tu-ashtirnut, u-ambair, u ncalic, u nitinjisescu; 21: acatsã njic = (muljarea) cadi greauã (tra s-facã njic); 22: lu-acats cu mãyi = lj-fac mãyi sh-nu mata poati si sh-facã lucrul di-aradã; 24: nj-acatsã ghini = ved hãiri, am prucuchii) *{ro: agăţa, prinde, începe}* *{fr: attraper, saisir, occuper, commencer}* *{en: catch, occupy, start}* ex: i lu-adari un lucru, i nu ti-acatsã (nu lu nchisea); di tsi s-acatsã, s-usucã; lu-acãtsãm (ãl bãgãm tu mãnã) tu pãduri; picurarlji acãtsarã (ãlj loarã, s-ashtirnurã tu) giuneapinjlji; cã va-acatsã (va s-acoapirã cu) neauã muntsãlj; di cu noaptea s-lucreadzã-acãtsarã (nchisirã); acãtsarã (ahiursirã) s-da cap; foclu acãtsã (ãnchisi si s-aprindã); intrai tu cor shi u-acãtsai di mãnã; di-altã parti acatsã corlu (apãrnjashti corlu; icã el/ea intrã tu cor); s-acãtsã di (agiundzi tu) muntsã; acãtsarã (nchisirã s-aminã) tufechi cu purintsãlj; natlu nu-acatsã (nu nchiseashti s-sugã); va ti-acats (va nj-ahãrzeshti ca unã) poartã; vituljlu gras tsi nu lu-acatsã (nu lu ncapi, nu poati s-lu misurã) zigha; lu-acãtsai (spindzurai) paltul di penurã; nã lai sãrmã, tsi s-lj-acatsã (expr: cãt s-lj-agiungã, cãt loc va s-lja sãrma tu stumahi)?; cãndu mi minduescu cãt lucru am, mi-acatsã heavra (expr: canda lãndzidzãscu); acãtsat casã (expr: loat casã cu nichi)?; pri mini mi-acatsã (expr: ãnchisi s-mi doarã) tu lingurici; li mãcã! si-lj s-acatsã! (expr: s-lj-armãnã tu grumadz); cu nãs nu putem s-n-acãtsãm (expr: s-nã ncãrligãm, s-nã nciupãm; s-n-acãtsãm la ntreatsiri); acãtsã (expr: cãdzu greauã) eapa cu nãs; mi-acãtsai (expr: dada-nj cãdzu greauã cu mini) tru paranomãlj; nu lu-acatsã mintea (expr: nu-achicãseashti, nu aducheashti); s-acãtsã (expr: sicã, dãmlusi) di mãnj sh-di cicioari; lu-acatsã (expr: ãlj sta ghini) armatli; lj-acãtsã ghini (expr: vidzu hãiri cu) minciuna; lãili stranji mi-acatsã (expr: nj-sta ghini); apa nu lu-avea acãtsatã (expr: nu lj-avea faptã ghini); mi-acatsã (expr: mi fatsi s-vom) amarea; bãgarã s-acatsã aloaturli trã numtã (expr: si sã ndreagã trã numtã); lu-acãtsarã dratslji di ureclji (expr: s-nãiri multu, s-inãtusi multu, timusi multu); s-avea acãtsatã di peri (expr: s-avea ncãrligatã, nciupatã); muljari tsi lj-acatsã mãna di tuti (expr: shtii s-facã multi lucri, cu mãsturilji, lishor sh-cum lipseashti); s-afirea s-nu lj-acatsã luna (expr: s-nu-agiungã noaptea-amãnat); nu lu-acãtsa loclu (expr: nu putea si sta tu-un loc; nu-l tsãnea, nu lu-avea loclu); zboarãli a tali acãtsarã loc (expr: avurã griutati, featsirã lucrul tsi lipsea); nj-spunea cã la izvur acãtsarã (expr: u ncãlicarã, u-ambãirarã) feata aestã; cãldãrusha easti-acãtsatã (expr: s-arsi pri foc) cu lapti; biu unã scafã di yin shi lu-acãtsã (expr: lu-andrãlãsi, l-featsi sã-lj yinã mintsãli deavãrliga, lu mbitã); cum lu vidzu, acãtsã guvili (expr: s-ascumsi); easti acãtsat cu mãyii (expr: lj-si featsirã mãyi) di nu easti ghini; etc. etc. etc. § ***acãtsat*** (a-cã-tsátŭ) adg acãtsatã (a-cã-tsá-tã), acãtsats (a-cã-tsátsĭ), acãtsati/acãtsate (a-cã-tsá-ti) – harea tsi u-ari un tsi easti acãtsat; tsi easti bãgat tu mãnã; loat, apucat, apcat, spindzurat, nchisit, etc. *{ro: agăţat, prins, ocupat}* *{fr: attrapé, saisi, occupé}* *{en: caught, occupied, started}* ex: suntu acãtsati (loati) cãljurli; cu mãnjli acãtsati (di lucru); ficiori acãtsats (expr: a curi dadã avea cãdzutã greauã) Sãmbãta; tsi-ai di cãntsã acãtsat (mãrãnat)? § ***acãtsari/acãtsare*** (a-cã-tsá-ri) sf acãtsãri (a-cã-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu acatsã cariva icã s-acatsã tsiva; loari, apucari, apcari, spindzurari, nchisiri, etc. *{ro: acţiunea de a agăţa, de a prinde, de a ocupa; agăţare, prindere, ocupare}* *{fr: action d'attraper, de saisir, d'occuper}* *{en: action of catching, of occupying, of starting}* ex: nã acãtsam cu acãtsarea; tãmbarea vrea acãtsari (spindzurari di penurã) § ***neacãtsat*** (nea-cã-tsátŭ) adg neacãtsatã (nea-cã-tsá-tã), neacãtsats (nea-cã-tsátsĭ), neacãtsati/neacãtsate (nea-cã-tsá-ti) – tsi nu easti acãtsat; tsi nu-ari lucru; niloat, neapucat, nispindzurat, ninchisit, etc. *{ro: care nu este agăţat (prins, ocupat); neagăţat}* *{fr: qui n'est pas pris, qui ne pas attrapé; inoccupé, chômeur}* *{en: who is not caught (occupied); unemployed}* ex: ãl leagã di doi calj neacãtsats (tsi nu eara acãtsats; dit irghilii); easti neacãtsat (nu-ari lucru, shadi tutã dzua) § ***neacãtsari/neacãtsare*** (nea-cã-tsá-ri) sf neacãtsãri (nea-cã-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu-acatsã icã nu s-acatsã tsiva; niloari, neapucari, nispindzurari, ninchisiri, etc. *{ro: acţiunea de a nu agăţa, de a nu prinde, de a nu ocupa}* *{fr: action de ne pas attraper, de ne pas saisir, de ne pas occuper}* *{en: action of not catching, of not occupying, of not starting}* § ***acãtsãturã*** (a-cã-tsã-tú-rã) sf acãtsãturi (a-cã-tsã-túrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva acatsã tsiva; atsea tsi ari acãtsatã un; apucãturã, hui, tabieti, nvets, hãri (uruti), etc.; (fig: acãtsãturã = (i) stihimã; (ii) itii, sibepi, furnjii; (iii) alatusi, nindriptati) *{ro: agăţătură, nărav}* *{fr: prise, (mauvaise) manière}* *{en: catch, grasp, bad habit}* ex: lj-aflai unã acãtsãturã (fig: furnjii)

acãchii/acãchie (a-cã-chí-i) sf acãchii (a-cã-chíi) – arburi tsi-ari alumãchi cu schinj, frãndzi mãri (adrati di frãndzã ma njits, di-unã parti sh-di-alantã) shi arapuni di lilici albi, mushat-anjurdzitoari; bagrem, davan *{ro: salcâm}* *{fr: acacia}* *{locust tree}*

acãchisescu (a-cã-chi-sés-cu) (mi) vb – vedz tu ***achicãsescu***

acãchisiri/***acãchisire*** (a-cã-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***achicãsescu***

acãchisit (a-cã-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***achicãsescu***

acãlisescu (a-cã-li-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cãlisescu***

acãlisiri/acãlisire (cã-li-sí-ri) sf – vedz tu ***cãlisescu***

acãlisit (cã-li-sítŭ) adg – vedz tu ***cãlisescu***

acãljisescu (a-cã-lji-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cãlisescu***

acãljisiri/cãljisire (cã-lji-sí-ri) sf – vedz tu ***cãlisescu***

acãljisit (a-cã-lji-sítŭ) adg – vedz tu ***cãlisescu***

acãmat (a-cã-mátŭ) adg acãmatã (a-cã-má-tã), acãmats (a-cã-mátsĭ), acãmati/acãmate (a-cã-má-ti) – linãvos, timbel, armãsãtor, linos, aduliftu, blanes, edec, cumban, haileas, tãvlãmbã, hain, hãin, tindu-ghomar, cioari-tu-cinushi *{ro: leneş}* *{fr: fainéant, paresseux}* *{en: lazy}* ex: lj-angrica a acãmatlui (a linãvoslui)

acãri/acãre (a-cắ-ri) sf acãri (a-cắrĭ) – loc ma-analtu neacupirit di pãduri; dzeanã goalishã (munti, ohtu, mãgulã fãrã arburi); golinã, golnã *{ro: loc pleşuv}* *{fr: endroit plus élevé qui n'est pas couvert, qui est chauve; sommet ou colline chauve}* *{en: bald terrain or mountain top}* ex: la bisearica dit acãri (di ndzeanã); luna pari tu acãri (golinã) ca tãpsii

acãrsat (a-cãr-sátŭ) adg – vedz tu ***crasat***

acãtãstãsii/acãtãstãsie (a-cã-tãs-tã-sí-i) sf – vedz tu ***acatastasi***

acãtsari/acãtsare (a-cã-tsá-ri) sf – vedz tu ***acats***

acãtsat (a-cã-tsátŭ) adg – vedz tu ***acats***
acãtsãturã (a-cã-tsã-tú-rã) sf – vedz tu ***acats***
acãzãnsescu (a-cã-zãn-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãzãnsescu***
acãzãnsiri/acãzãnsire (a-cã-zãn-sí-ri) sf – vedz tu ***cãzãnsescu***
acãzãnsit (a-cã-zãn-sítŭ) adg – vedz tu ***cãzãnsescu***
acheryiu (a-chĭér-yĭu) adg acheryi/acherye (a-chĭér-yi), acheryi (a-chĭér-yi), acheryi/acherye (a-chĭér-yi) – tsi s-fatsi (tsi creashti, tsi s-amintã, tsi s-aflã, etc.) atumtsea cãndu nu lipseashti; nivrut, niuidisit *{ro: inoportun} {fr: inopportun} {en: inopportune}* § ***achira*** (á-chi-ra) adv – tsi s-fatsi (tsi creashti, tsi s-amintã, tsi s-aflã, etc.) nãinti di oara cãndu lipseashti si s-facã di-aradã; timpuriu *{ro: prematur} {fr: prématurément} {en: premature}*
achicazmo (a-chi-caz-mó) sm – vedz tu ***achicãsescu***
achicãsescu (a-chi-cã-sés-cu) (mi) vb IV achicãsii (a-chi-cã-síĭ), achicãseam (a-chi-cã-seámŭ), achicãsitã (a-chi-cã-sí-tã), achicãsiri/achicãsire (a-chi-cã-sí-ri) – am unã idei limpidi trã tsi va s-dzãcã un lucru (trã unã idei, trã tsi easti zborlu, etc.); aduchescu, duchescu, acãchisescu, chicãsescu, apucupescu, apucupsescu, agrãxescu *{ro: înţelege, simţi} {fr: comprendre, sentir} {en: understand, feel}* ex: nãsã nu putea s-achicãseascã; s-achicãsi (s-aduchi) agonja § ***achicãsit*** (a-chi-cã-sítŭ) adg achicãsitã (a-chi-cã-sí-tã), achicãsits (a-chi-cã-sítsĭ), achicãsiti/achicãsite (a-chi-cã-sí-ti) – ashi cum easti un tsi-ari acãchisitã (aduchitã); ashi cum easti lucrul tsi easti ghini aduchit; cari mindueashti ghini; cari giudicã ghini cu mintea; aduchit, duchit, acãchisit, chicãsit, apucupit, apucupsit, agrãxit *{ro: înţeles, simţit} {fr: compris, senti, judicieux} {en: understood, sensible, discerning}* ex: oaminjlji atselj nai ma achicãsits (cu nai ma buna minti, giudicatã) § ***achicãsiri/achicãsire*** (a-chi-cã-sí-ri) sf achicãsiri (a-chi-cã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lumea (s-)achicãseashti (aducheashti); aduchiri, duchiri, acãchisiri, chicãsiri, apucupiri, apucupsiri, agrãxiri *{ro: acţiunea de a înţelege, de a simţi; înţelegere, simţire} {fr: action de comprendre, compréhension} {en: action of understanding}* § ***neachicãsit*** (nea-chi-cã-sítŭ) adg neachicãsitã (nea-chi-cã-sí-tã), neachicãsits (nea-chi-cã-sítsĭ), neachicãsiti/neachicãsite (nea-chi-cã-sí-ti) – tsi nu easti achicãsit *{ro: neînţeles} {fr: incompréhensible, chaotique} {en: incomprehensible, chaotic}* § ***neachicãsiri/neachicãsire*** (nea-chi-cã-sí-ri) sf neachicãsiri (nea-chi-cã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-achicãseashti (nu s-aducheashti) tsiva *{ro: acţiunea de a nu înţelege; neînţelegere} {fr: action de ne pas comprendre} {en: action of not understanding}* § ***chicãsescu*** (chi-cã-sés-cu) (mi) vb IV chicãsii (chi-cã-síĭ), chicãseam (chi-cã-seámŭ), chicãsitã (chi-cã-sí-tã), chicãsiri/chicãsire (chi-cã-sí-ri) – (unã cu ***achicãsescu***) § ***chicãsit*** (chi-cã-sítŭ) adg chicãsitã (chi-cã-sí-tã), chicãsits (chi-cã-sítsĭ), chicãsiti/chicãsite (chi-cã-sí-ti) – (unã cu ***achicãsit***) § ***chicãsiri/chicãsire*** (chi-cã-sí-ri) sf chicãsiri (chi-cã-sírĭ) – (unã cu ***achicãsiri***) § ***acãchisescu*** (a-cã-chi-sés-cu) (mi) vb IV acãchisii (a-cã-chi-síĭ), acãchiseam (a-cã-chi-seámŭ), acãchisitã (a-cã-chi-sí-tã), acãchisiri/acãchisire (a-cã-chi-sí-ri) – (unã cu ***achicãsescu***) ex: acãchisii (aduchii) tsi-nj scriai; acãchisi tsi eara zborlu § ***acãchisit*** (a-cã-chi-sítŭ) adg acãchisitã (a-cã-chi-sí-tã), acãchisits (a-cã-chi-sítsĭ), acãchisiti/acãchisite (a-cã-chi-sí-ti) – (unã cu ***achicãsit***) ex: easti multu acãchisit (chischin, tsi lj-acatsã mãna) § ***acãchisiri/acãchisire*** (a-cã-chi-sí-ri) sf acãchisiri (a-cã-chi-sírĭ) – (unã cu ***achicãsiri***) § ***neacãchisit*** (nea-cã-chi-sítŭ) adg neacãchisitã (nea-cã-chi-sí-tã), neacãchisits (nea-cã-chi-sítsĭ), neacãchisiti/neacãchisite (nea-cã-chi-sí-ti) – (unã cu ***neachicãsit***) ex: om neacãchisit (tsi nu easti aduchit; tsi nu shtii s-lu facã un lucru); vrevuri neacãchisiti (tsi nu s-acãchisescu ghini tsi suntu) murmura din sinlu a noaptiljei § ***neacãchisiri/neacãchisire*** (nea-cã-chi-sí-ri) sf neacãchisiri (nea-cã-chi-sírĭ) – (unã cu ***neachicãsiri***) § ***achicãshonj*** (a-chi-cã-shónjĭŭ) adg achicãshoanji/achicãshoanje (a-chi-cã-shoá-nji), achicãshonj (a-chi-cã-shónjĭ), achicãshoanji/achicãshoanje (a-chi-cã-shoá-nji) – 1: tsi achicãseashti multu ghini; tsi easti multu dishteptu; 2: tsi ari puteri ca di mãyii (ca dit altã lumi); apicãshonj, mãyipsit, mãndipsit, aumbrat, cãntat *{ro: năzdrăvan} {fr: féé} {en: magic}* ex: aestu eara cal achicãshonj (aumbrat, cãntat, tsi shtii tut, tsi poati s-facã mãyi) § ***apicãshonj*** (a-pi-cã-shónjĭŭ) adg apicãshoanji/apicãshoanje (a-pi-cã-shoá-nji), apicãshonj (a-pi-cã-shónjĭ), apicãshoanji/apicãshoanje (a-pi-cã-shoá-nji) – (unã cu ***achicãshonj***) ex: ghini ma, sharpili aestu eara apicãshonj (tsi shtia tut, tsi putea s-facã mãyi) § ***achicazmo*** (a-chi-caz-mó) sm achicazmadz (a-chi-caz-mádzĭ) – atsea tsi-avem dupã tsi s-achicãseashti lumea; chicazmo, achicãsiri, acãchisiri, aduchiri *{ro: înţelegere, pricepere} {fr: compréhension} {en: understanding}* § ***chicazmo*** (chi-caz-mó) sm chicazmadz (chi-caz-mádzĭ) – (unã cu ***achicazmo***)
achicãshonj (a-chi-cã-shónjĭŭ) adg – vedz tu ***achicãsescu***
achicãsiri/achicãsire (a-chi-cã-sí-ri) sf – vedz tu ***achicãsescu***
achicãsit (a-chi-cã-sítŭ) adg – vedz tu ***achicãsescu***
achira (á-chi-ra) adv – vedz tu ***acheryiu***
acljem (a-cljĭémŭ) (mi) vb I acljimai (a-clji-máĭ), acljimam (a-clji-mámŭ), acljimatã (a-clji-má-tã), acljimari/acljimare (a-clji-má-ri) – 1: grescu a unui s-yinã; am/dau unã numã (a unui); ãlj grescu numa; cljem, grescu; 2: caftu a vãrnui tra s-facã tsiva; ursescu cariva sã-nj intrã n casã; acãlisescu, cãlisescu, acãljisescu, cãljisescu, ursescu, grescu (s-intrã, s-yinã, s-facã, etc.), cupusescu (fac copuslu trã, mi cãlisescu), cupãsescu; 3: tsi noimã ari; tsi va s-dzãcã; simneadzã, nsimneadzã *{ro: chema, invita, însemna} {fr: appeler, convier, inviter, signifier} {en: call, invite, mean}* ex: tsi-ari s-facã cum s-acljamã (cari lj-easti numa)?; cum tsã dzãc shi cum lu-acljamã; io-nj ti-acljimai (ti cãlisii) pri measã; bãgarã s-facã numtã dumneascã shi acljimarã (lj-ursirã) la numtã; lumea ntreagã tra si shtibã tsi s-acljamã (tsi va dzãcã) Fãrshirot! § ***acljimat*** (a-clji-mátŭ) adg acljimatã (a-clji-má-tã), acljimats (a-clji-mátsĭ), acljimati/acljimate (a-clji-má-ti) – tsi easti grit; tsi-lj s-ari datã unã numã; cljimat, ursit, grit, acãlisit, cãlisit, acãljisit, cãljisit, cupusit, cupãsit, nsimnat, etc. *{ro: chemat, invitat, însemnat} {fr: appelé, invité, signifié} {en: called, invited, meant}* ex: acljimatslji (cãlisitslji) cãntã sh-yin § ***acljimari/acljimare*** (a-clji-má-ri) sf acljimãri (a-clji-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti acljimat; cljimari, griri, acãlisiri, cãlisiri, cupusiri, cupãsiri, etc. *{ro: acţiunea de a chema, de a invita, de a însemna; chemare, invitare, invitaţie} {fr: action d'appeler, d'inviter, invitation} {en: action of calling, of inviting; invitation}* ex: lã vinji acljimari sã s-ducã la numtã; acljimarea (cãlisirea) a nunlui § ***neacljimat*** (nea-clji-mátŭ) adg neacljimatã (nea-clji-má-tã), neacljimats (nea-clji-mátsĭ), neacljimati/neacljimate (nea-clji-má-ti) – tsi nu easti acljimat; nicljimat, niursit, nigrit, nicãlisit, nicãljisit, nicupusit, nicupãsit, ninsimnat, etc. *{ro: nechemat, neinvitat} {fr: qui n'est pas invité; non convié} {en: who is not invited}* ex: moartea yini sh-neacljimatã (fãrã s-lji greshti, fãrã s-u caftsã); vinj neacljimat la measã; si scoalã, acljimat-neacljimat, shi tradzi ndreptu la bisearica iu vrea s-facã ncurunarea § ***neacljimari/neacljimare*** (nea-clji-má-ri) sf neacljimãri (nea-clji-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu easti acljimat; nicljimari, nigriri, nicãlisiri, nicupusiri, nicupãsiri, etc. *{ro: acţiunea de a nu chema, de a nu invita; nechemare, neinvitare} {fr: action de ne pas inviter} {en: action of not calling, of not inviting}* § ***cljem*** (cljĭém) (mi) vb I cljimai (clji-máĭ), cljimam (clji-mámŭ), cljimatã (clji-má-tã), cljimari/cljimare (clji-má-ri) – (unã cu ***acljem***) ex: s-cljamã (va s-dzãcã), tu hoara-a ljei § ***cljimat*** (clji-mátŭ) adg cljimatã (clji-má-tã), cljimats (clji-mátsĭ), cljimati/cljimate (clji-má-ti) – (unã cu ***acljimat***) § ***cljimari/cljimare*** (clji-má-ri) sf cljimãri (clji-mắrĭ) – (unã cu ***acljimari***) § ***nicljimat*** (ni-clji-mátŭ) adg nicljimatã (ni-clji-má-tã), nicljimats (ni-clji-mátsĭ), nicljimati/nicljimate (ni-clji-má-ti) – (unã cu ***neacljimat***) ex: nimãcat, nibiut, carishti di cãndu, s-ahtirnu nicljimat pri measã; lã yinea fricã a njitslor s-intrã nicljimats § ***nicljimari/nicljimare*** (ni-clji-má-ri) sf nicljimãri (ni-clji-mắrĭ) – (unã cu ***neacljimari***) § ***ncljem*** (ncljĭém) (mi) vb I ncljimai (nclji-máĭ), ncljimam (nclji-mámŭ), ncljimatã (nclji-má-tã), ncljimari/ncljimare (nclji-má-ri) – (unã cu ***acljem***) ex: s-mi ncljimari (s-mi-acljimari), va s-njergu § ***ncljimat*** (nclji-mátŭ) adg ncljimatã (nclji-má-tã), ncljimats (nclji-mátsĭ), ncljimati/ncljimate (nclji-má-ti) – (unã

cu ***acljimat***) § ***ncljimari/ncljimare*** (nclji-má-ri) sf ncljimãri (nclji-mărĭ) – (unã cu ***acljimari***)

acljimari/acljimare (a-clji-má-ri) sf – vedz tu ***acljem***

acljimat (a-clji-mátŭ) adg – vedz tu ***acljem***

aclo (a-cló) adv – tu atsel loc; aco, aculea, aclotsi, aculotsi, acloea, atsia, arco; (expr: 1: aoa nclo = pri-aoa sh-pri-aclo; 2: aclo sã-lj hibã = s-ducã shi s-moarã!; aclo si-lj hibã murmintili) *{ro: acolo} {fr: là, y} {en: there}* ex: nu ai aclo (tu-atsel loc) tatã; aoa lj-ari, aclo lj-ari; cãtrã iu aoa nclo (expr: pi-aoa sh-pri-aclo)?; aclo fum doilji pãnã tora; nu-lj si dutsea mintea pãnã-aclo § ***clo*** (cló) adv (forma shcurtã a zborlui aclo) – (unã cu ***aclo***) – clo (aclo) iu sh-cãntã puljlji veara § ***aclotsi/aclotse*** (a-cló-tsi) adv – (unã cu ***aclo***) ex: pãnã aclotsi; tritsea pri aclotsi; ghini ma feata di-amirã sh-eara aclotsi § ***acloea*** (a-cló-ea) adv – (unã cu ***aclo***) ex: acloea shidzum; shidea acloea § ***aco*** (a-có) adv – (unã cu ***aclo***) ex: lãsai becili-aco § ***aculea*** (a-cu-leá) adv – (unã cu ***aclo***) ex: pri di aculea § ***aculotsi/aculotse*** (a-cu-ló-tsi) adv – (unã cu ***aclo***) § ***atsia*** (a-tsí-ĭa) adv – (unã cu ***aclo***) (expr: atsia di-atsia = di multu, ma multu; dit un loc tu altu; pri-aoa sh-pri-aclo) ex: stãi atsia sh-nu ti minã dip; lu-ardi dor tra s-yinã-atsia (aclo); cioara a omlui s-adunã atsia di-atsia (di multu, ma multu); Dumnidzãlu ahiursi atsia di-atsia (di multu, ma multu) s-lã adunã curãili; arãspãndits atsia di-atsia (dit un loc tu altu, pri-aoa sh-pri-aclo) § ***arco*** (ar-có) adv – (unã cu ***aclo***) ex: pi-aroa, pi-arco (pi-aoa, pi-aclo)

acloea (a-cló-ea) adv – vedz tu ***aclo***

aclotsi/aclotse (a-cló-tsi) adv – vedz tu ***aclo***

acmageai/acmageae (ac-ma-gĭá-i) sf – vedz tu ***ahmageai***

acmotsi (ac-mó-tsi) adv – vedz tu ***acush***

aco (a-có) adv – vedz tu ***aclo***

acoalã[1] (a-coá-lã) sf acolj (a-cóljĭ) – cumatã di carti ti scriari; coalã, carti, hãrtii, frãndzã, filã *{ro: coalã de hîrtie} {fr: feuille de papier} {en: sheet of paper}* ex: lja vãrã ndauã acolj apoea shi s-astuchi tuti guvili § ***coalã*** (coá-lã) sf colj (cóljĭ) – (unã cu ***acoalã***[1])

acoalã[2] (a-coá-lã) sf fãrã pl – vedz tu ***colã***[2]

acoapir (a-coá-pirŭ) (mi) vb IV acupirii (a-cu-pi-ríĭ), acupiream (a-cu-pi-reámŭ), acupiritã (a-cu-pi-rí-tã), acupiriri/acupirire (a-cu-pi-rí-ri) – aruc tsiva pristi un lucru tra s-nu s-veadã tsi easti (s-lu apãr, s-lu-ascundu, etc.); ngrop, nvilescu, ascundu; (expr: 1: u-acoapir luguria = fac ashi tra s-nu s-veadã icã s-nu si zburascã di-un lucru slab tsi lu-am faptã; 2: lu-acupirim = arcãm loc pristi mortu; lu ngrupãm) *{ro: acoperi} {fr: couvrir, cacher, enterrer} {en: cover, hide, bury}* ex: s-acupiri cu bidenea, cu sarica; acoapir-ti cu cupãranlu; sfrãntsealili lj-acoapirã bratsãli; acupirits-vã cã da ploai; acoapirã (nvilea cu loc, astindzi) foclu; acoapirã-mi di furlichi (expr: s-nu dzãtsets a vãrnui, s-ascundets furlichea tsi-am faptã); lu-acupirirã (expr: lu ngruparã) sum chin § ***acupirit***[1] (a-cu-pi-rítŭ) adg acupiritã (a-cu-pi-rí-tã), acupirits (a-cu-pi-rítsĭ), acupiriti/acupirite (a-cu-pi-rí-ti) – cari ari tsiva pristi el tsi lu-ascundi; nvilit, ascumtu, ngrupat *{ro: acoperit} {fr: couvert, caché} {en: covered, hidden}* ex: cheptul acupirit (mplin) di peri § ***acupiriri/acupirire*** (a-cu-pi-rí-ri) sf acupiriri (a-cu-pi-rírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu acoapirã tsiva; nviliri, ascundeari, ngrupari *{ro: acţiunea de a acoperi; acoperire} {fr: action de couvrir} {en: action of covering}* § ***acupirit***[2] (a-cu-pi-rítŭ) adg acupiritã (a-cu-pi-rí-tã), acupirits (a-cu-pi-rítsĭ), acupiriti/acupitite (a-cu-pi-rí-ti) – tsi ascundi simtsãmintili dealihea tsi li-ari shi spuni altili minciunoasi; minciunos, ipucrit, ascumtu, fãts-fãts, cãrbuni nvilit, pãndzã cu dauã fãts, etc. *{ro: ipocrit} {fr: hypocrite} {en: hypocrite}* ex: afirea-ti di om acupirit (ipucrit); tsi om acupirit (ascumtu) easti! § ***neacupirit***[1] (nea-cu-pi-rítŭ) adg neacupiritã (nea-cu-pi-rí-tã), neacupirits (nea-cu-pi-rítsĭ), neacupiriti/neacupirite (nea-cu-pi-rí-ti) – cari nu-ari tsiva pristi el tra s-lu-ascundã; ninvilit, neascumtu, ningrupat *{ro: neacoperit} {fr: decouvert} {en: uncovered}* § ***neacupiriri/neacupirire*** (nea-cu-pi-rí-ri) sf neacupiriri (nea-cu-pi-rírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu nu acoapirã (alasã dizvilit) tsiva; ninviliri, neascundeari, ningrupari *{ro: acţiunea de a nu acoperi; neacoperire} {fr: action de ne pas couvrir, de decouvrir} {en: action of not covering, of uncovering}* § ***neacupirit***[2] (nea-cu-pi-rítŭ) adg neacupiritã (nea-cu-pi-rí-tã), neacupirits (nea-cu-pi-rítsĭ), neacupiriti/neacupitite (nea-cu-pi-rí-ti) – tsi easti dishcljis (shi nu-ascundi simtsãmintili dealihea tsi li ari tra si spunã altili minciunoasi); cari nu easti ipucrit *{ro: care nu este ipocrit} {fr: qui n'est pas hypocrite} {en: who is not an hypocrite}* § ***acupirãturã*** (a-cu-pi-rã-tú-rã) sf acupirãturi (a-cu-pi-rã-túrĭ) – lucrul cu cari s-acoapirã tsiva; anvãliturã, anvãlitoari *{ro: acoperiturã} {fr: couverture} {en: cover}* § ***acupirãmintu*** (a-cu-pi-rã-mín-tu) sn acupirãminti/acupirãminte (a-cu-pi-rã-mín-ti) – lucrul cu cari s-acoapirã tsiva (om, casã, lucru, etc.); cuvertã, yeambulã, vilendzã, doagã, etc.; citii, cupirish *{ro: păturã, acoperământ; acoperiş} {fr: couverture; toit; hausse} {en: cover, blanket; roof}* ex: bagã acupirãmintili pristi sãmari; noi avem putsãni acupirãminti (vilendzã) § ***discoapir*** (dis-coá-pirŭ) (mi) vb IV discupirii (dis-cu-pi-ríĭ), discupiream (dis-cu-pi-reámŭ), discupiritã (dis-cu-pi-rí-tã), discupiriri/discupirire (dis-cu-pi-rí-ri) – dau di-unã parti acupirãmintul cu cari easti-acupirit (anvilit) un lucru sh-lu-aspun ashi cum easti dealihea; aflu un lucru tsi eara ascumtu sh-lu scot tu migdani, tra s-lu veadã tutã dunjaea; dizgrop, dizvãlescu, dizvilescu *{ro: dezveli, descoperi, divulga} {fr: (se) dévoiler, (se) decouvrir, divulguer} {en: discover, unwrap, disclose}* ex: ficiorlu s-discupiri (s-disvãli); u discupirit (u-aflat, u-aspusit) furlichea?; nu vru s-nji discoapirã (s-nj-aspunã) tsiva; mi discupirii (dizvãlii) cã nj-eara cãldurã § ***discupirit*** (dis-cu-pi-rítŭ) adg discupiritã (dis-cu-pi-rí-tã), discupirits (dis-cu-pi-rítsĭ), discupiriti/discupirite (dis-cu-pi-rí-ti) – tsi-lj s-ari scoasã acupirãmintul cu cari easti nvãlit (acupirit, anvãrtit) un lucru; dizvãlit, dizvilit, discupirit *{ro: dezvelit, descoperit, divulgat} {fr: dévoilé, decouvert, divulgué} {en: discovered, unwrapped, disclosed}* § ***discupiriri/discupirire*** (dis-cu-pi-rí-ri) sf discupiriri (dis-cu-pi-rírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu discoapirã tsiva; dizgrupari, dizvãliri, dizviliri *{ro: acţiunea de a dezveli, de a descoperi, de a divulga; dezvelire, descoperire, divulgare} {fr: action de (se) dévoiler, (se) decouvrir, de divulguer} {en: action of discovering, of unwraping, of disclosing}*

aconi/acone (a-có-ni) sf aconj (a-cónjĭ) – cheatrã trã nturyisiri hãlãts tsi talji (cãtsuti, foartits, etc.); miracuni *{ro: cute} {fr: pierre à aiguiser} {en: grindstone}*

acrari/acrare (a-crá-ri) sf – vedz tu ***acru***

acrat (a-crátŭ) adg – vedz tu ***acru***

acrãturã (a-crã-tú-rã) sf – vedz tu ***acru***

acrearcu (a-creár-cu) adg – vedz tu ***acru***

acreashtiri/acreashtire (a-creásh-ti-ri) sf – vedz tu ***crescu***

acredz (a-crédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***acru***

acrescu[1] (a-crés-cu) vb IV – vedz ***acru***

acrescu[2] (a-crés-cu) vb III shi II – vedz tu ***crescu***

acridã (a-crí-dã) sf acridz (a-crídzĭ) – yeatsã (bubulic, rimã, insectã) cu cicioarli di nãpoi multu lundzi tsi lu-agiutã s-ansarã multu diparti (sh-cari fatsi mari znjii tu agri); lãcustã, gãlãgustã, gulugustã, gulucustã, scarcalec, carcalec, scarcalets, scãrculets, scaculets, scucalets, *{ro: lăcustă} {fr: sauterelle} {en: locust}* ex: cum cadi-acrida pristi agri

acridhã (a-crí-dhã) sf acridz (a-crídzĭ) – unã cu ***acridã***

acrifa (a-cri-fá) adv – vedz tu ***acrifo***

acrifo (a-cri-fó) sm acrifadz (a-cri-fádzĭ) – lucru tsi easti tsãnut ascumta tra s-nu s-veadã i s-armãnã nishtiut di lumi; mistico *{ro: secret} {fr: secret} {en: secret}* § ***acrifa*** (a-cri-fá) adv – tra s-nu hibã vidzut i aduchit di altsã; afurishalui, ascumtishalui, ascumtalui, peascumta, bizgulea *{ro: pe furiş} {fr: furtivement} {en: furtively}*

acrimi/acrime (a-crí-mi) sf – vedz tu ***acru***

acrinã (a-crí-nã) sf – vedz tu ***crinã***[1]

acriri/acrire (a-crí-ri) sf – vedz tu ***acru***

acriscut (a-cris-cútŭ) adg – vedz tu ***crescu***

acrish (a-críshĭŭ) sn – vedz tu ***acru***

acrishor (a-cri-shórŭ) adg – vedz tu ***acru***

acrishteari/acrishteare (a-crish-teá-ri) sf – vedz tu ***crescu***

acrit (a-crítŭ) adg – vedz tu ***acru***

acriturã (a-cri-tú-rã) sf – vedz tu ***acru***

acroari/acroare (a-croá-ri) sf – vedz tu ***aratsi***[1]

acru (á-cru) adg acrã (á-crã), acri (á-cri), acri/acre (á-cri) – tsi ari unã nustimadã ca di limoni, di puscã, etc.; acrearcu; (expr: (i) apã acrã = apã dit loc cu sãruri tsi easti bunã, cãndu s-bea, trã sãnãtati; (ii) lapti acru = lapti bãtut; lapti tsi s-acri; (iii) acri-macri (ácri-má-cri) = agioc di cilimeanj) *{ro: acru}* *{fr: aigre}* *{en: sour}* ex: laptili easti acru; prunili da voahã acrã § ***acrescu***[1] (mi) vb IV acrii (a-críĭ), acream (a-creámŭ), acritã (a-crí-tã), acriri/acrire (a-crí-ri) – acredz, fac un lucru s-aibã unã nustimadã acrã; (expr: li acrescu cu cariva = mi cãrtescu cu cariva, nu mata him oaspits bunj) *{ro: acri}* *{fr: aigrir, devenir aigre}* *{en: sour, become sour}* ex: acri ciorba cu puscã; li acrii cu nãs (expr: nu para li am buni cu el) § ***acrit*** (a-crítŭ) adg acritã (a-crí-tã), acrits (a-crítsĭ), acriti/acrite (a-crí-ti) – tsi s-featsi acru *{ro: acrit}* *{fr: aigri}* *{en: made sour}* ex: yin acrit, om acrit § ***acriri/acrire*** (a-crí-ri) sf acriri (a-críri) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-acreashti tsiva *{ro: acţiunea de a (se) acri; acrire}* *{fr: action d'aigrir}* *{en: action of making something sour}* § ***acredz*** (a-crédzŭ) (mi) vb I acrai (a-cráĭ), acram (a-crámŭ), acratã (a-crá-tã), acrari/acrare (a-crá-ri) – (unã cu ***acrescu***[1]) § ***acrat*** (a-crátŭ) adg acratã (a-crá-tã), acrats (a-crátsĭ), acrati/acrate (a-crá-ti) – (unã cu ***acrit***) § ***acrari/acrare*** (a-crá-ri) sf acrãri (a-crãrĭ) – (unã cu ***acriri***) § ***acrimi/acrime*** (a-crí-mi) sf acrinj (a-crínjĭ) – 1: lucru acru; harea tsi-l fatsi un lucru tra s-hibã acru; 2: tumati i purni hearti shi stricurati tra s-tsãnã multu chiro, cu cari s-acreadzã mãcãrli earna; anãcrimi acriturã, acrãturã *{ro: acrime, acrealã; bulion}* *{fr: aigreur; verjus}* *{en: sourness; verjuice}* ex: acreadzã ghela cu acrimi; yeatrul lj-deadi izini s-mãcã scrimi; acrinjli nu li voi § ***acriturã*** (a-cri-tú-rã) sf acrituri sf (a-cri-túrĭ) – lucru acru; mãcari acrã; harea tsi-l fatsi un lucru tra s-hibã acru; acrimi, anãcrimi, thãrãpelj *{ro: acrealã, acriturã}* *{fr: aigreur, chose aigre, plat aigre}* *{en: sourness, sour meal}* ex: mãcã multã acriturã § ***acrãturã*** (a-crã-tú-rã) sf acrãturi sf (a-crã-túrĭ) – (unã cu ***acriturã***) § ***acrearcu*** (a-creár-cu) adg acrearcã (a-creár-cã), acreartsã (a-creár-tsã), acreartsi/acreartse (a-creár-tsi) – 1: acru; 2: om acru, ursuz, lai *{ro: acru; om rãu}* *{fr: aigre; homme aigre; irascible, méchant}* *{en: sour; bad man}* ex: hii acrearcu § ***acrishor*** (a-cri-shĭórŭ) adg acrishoarã (a-cri-shĭoá-rã), acrishori (a-cri-shĭórĭ), acrishoari/acrishoare (a-cri-shĭoá-ri) – tsi ari unã nustimadã (ma nu multu) tsi da ca pri acrã *{ro: acrişor}* *{fr: aigrelet}* *{en: sourish}* ex: merlu-aestu easti niheamã acrishor (da ca pri acru) § ***acrish*** (a-críshĭŭ) sn acrishuri (a-crí-shĭŭrĭ) – acrimi tsi yini dit stumahi tu gurã; anãcrici, puscãiturã, bruzgãiturã, cãurã *{ro: acrealã, aciditate stomahalã}* *{fr: aigreur, acidité}* *{en: heartburn}* § ***anãcrescu*** (a-nã-crés-cu) (mi) vb IV anãcrii (a-nã-críĭ), anãcream (a-nã-creámŭ), anãcritã (a-nã-crí-tã), anãcriri/anãcrire (a-nã-crí-ri) – (cã nu n-aduchim trã un lucru) alãxim zboarã greali shi cu unã boatsi apreasã; lu ncaci pri cariva di itia cã nu-ari faptã ashi cum minduescu mini cã easti ghini; ncaci, ancaci, ãncaci, aurlu, vãryescu, filunichisescu, ntsertu, tãcãnsescu, hulescu, huledz *{ro: certa, admonesta, dojeni}* *{fr: gronder, réprimander}* *{en: scold, quarrel with, reprove}* ex: li-anãcrescu (li vãryescu, li ncaci) lãili soacri § ***anãcrit*** (a-nã-crítŭ) adg anãcritã (a-nã-crí-tã), anãcrits (a-nã-crítsĭ), anãcriti/anãcriti (a-nã-crí-ti) – tsi-lj si zburashti cu zboarã greali shi cu unã boatsi apreasã di itia cã nu-ari faptã ashi cum mindueashti un cã easti ghini; ancãceat, ncãceat, ãncãceat, aurlat, vãryit, filunichisit, ntsirtat, tãcãnsit, hulit, hulidzat *{ro: certat, admonestat, dojenit}* *{fr: grondé, réprimandé}* *{en: scolded, quarrelled with, reproved}* § ***anãcriri/anãcrire*** (a-nã-crí-ri) sf anãcriri (a-nã-crírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-alãxescu zboarã greali icã atumtsea cãndu cariva easti ncãceat; ancãceari, ncãceari, ãncãceari, aurlari, vãryiri, filunichisiri, ntsirtari, tãcãnsiri, huliri, hulidzari *{ro: acţiunea de a certa, de a dojeni; certare, admonestare, dojenire}* *{fr: action de gronder, de réprimander}* *{en: action of scolding, of quarrelling with, of reproving}* § ***anãcrimi/anãcrime*** (a-nã-crí-mi) sf anãcrinj (a-nã-crinjĭ) – (unã cu ***acrimi***) § ***anãcrici*** (a-nã-crícĭŭ) sn anãcriciuri (a-nã-crí-cĭŭrĭ) – (unã cu ***acrish***) ex: njurizmã greauã, anãcrici yiu mi lo di nãri

acruyealjauã (a-cru-yĭa-ljĭá-ŭã) sf acruyealjei (a-cru-yĭa-ljĭeĭ) – loclu di ningã mardzinea di-amari; mardzinea di-amari; budzã di-amari i di-arãu; mal, mazdã *{ro: ţărm, litoral}* *{fr: littoral}* *{en: seashore}*

acsescu (ac-sés-cu) vb acsii (ac-síĭ), acseam (ac-seámŭ), acsitã (ac-sí-tã), acsiri/acsire (ac-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***axescu***

acshali/acshale (ac-shĭá-li) sf acshelj (ac-shĭélj) – lemnu subtsãri shi lungu (veargã, ciumag, pulean), multi ori cu-unã cumatã chipitoasã di her tu-un capit, cu cari sã mpingu prãvdzãli tra s-imnã; strimburari *{ro: strămurare}* *{fr: aiguillon, stimulant}* *{en: stick to push (stimulate) animals to walk}*

acshia (ac-shí-ĭa) adv – vedz tu ***ashi***

acshitsi/acshitse (ac-shí-tsi) adv – vedz tu ***ashi***

acshu (ác-shĭu) adg – vedz tu ***axi***

acsiri/acsire (ac-sí-ri) sf acsiri (ac-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***axiri***

acsit (ac-sítŭ) adg acsitã (ac-sí-tã), acsits (ac-sítsĭ), acsiti/acsite (ac-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***axit***

acsu (ác-su) adg acsi/acse (ác-si), acshi (ác-shi), acsi/acse (ác-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***axu***

acuitescu (a-cuĭ-tés-cu) vb IV – vedz tu ***cuituescu***

acuitiri/acuitire (a-cuĭ-tí-ri) – vedz tu ***cuituescu***

acuitit (a-cuĭ-títŭ) – vedz tu ***cuituescu***

aculã (cú-lã) sf – vedz tu ***culã***

aculea (a-cu-leá) adv – vedz tu ***aclo***

aculotsi/aculotse (a-cu-ló-tsi) adv – vedz tu ***aclo***

aculsescu (a-cul-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***colã***[2]

aculsiri/aculsire (a-cul-sí-ri) sf – vedz tu ***colã***[2]

aculsit (a-cul-sítŭ) adg – vedz tu ***colã***[2]

aculuthii/aculuthie (a-cu-lu-thí-i) sf aculuthii (a-cu-lu-thíĭ) – unã cu ***acultii***

acultii/acultie (a-cu-lu-thí-i) sf acultii (a-cu-lu-thíĭ) – dyeavasea tsi fatsi preftul Dumãnica tahina la bisearicã; liturgyii *{ro: serviciu religios, liturghie}* *{fr: service, messe}* *{en: church mass}*

acumbãr (a-cúm-bãrŭ) vb I acumbãrai (a-cum-bã-ráĭ), acumbãram (a-cum-bã-rámŭ), acumbãratã (a-cum-bã-rá-tã), acumbãrari/acumbãrare (a-cum-bã-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***acumpãr***

acumbãrari/acumbãrare (a-cum-bã-rá-ri) sf acumbãrãri (a-cum-bã-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***acumpãrari***

acumbãrat (a-cum-bã-rátŭ) adg acumbãratã (a-cum-bã-rá-tã), acumbãrats (a-cum-bã-rátsĭ), acumbãrati/acumbãrate (a-cum-bã-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***acumpãrat***

acumbusescu (mi) (a-cum-bu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***acumsescu***

acumbusiri/acumbusire (a-cum-bu-sí-ri) sf – vedz tu ***acumsescu***

acumbusit (a-cum-bu-sítŭ) adg – vedz tu ***acumsescu***

acumpãr (a-cúm-pãrŭ) (mi) vb I acumpãrai (a-cum-pã-ráĭ), acumpãram (a-cum-pã-rámŭ), acumpãratã (a-cum-pã-rá-tã), acumpãrari/acumpãrare (a-cum-pã-rá-ri) – plãtescu (dau pãradz) tra s-ljau un lucru; acumpru, ancumpãr, ancupãr, cumpru, cumpãr, cupãr; (fig: 1: acumpãr = (i) aduchescu, ascultu; (ii) nvets lucri; (iii) caftu s-aflu tsi shtii, lu shpiunedz; expr: 2: acumpãr multi sh-vindu putsãni = ascultu multu shi zburãscu putsãn; 3: (om) tsi ti vindi sh-ti-acumpãrã = (om) tsi poati s-ti-arãdã cu zboarãli) *{ro: cumpăra}* *{fr: acheter}* *{en: buy}* ex: acumpãrã doi sats di pãni; ca s-acumpãrã cari di cari; acumpãrai un cal; preftul lu-acumpãrã (fig: aduchi) cãts pãradz fatsi; acumpãrai (fig: aduchii) tuti cãti li zbura; acumpãrã-l (fig: caftã s-vedz, mutrea, aflã, aduchea) trã tsi vinji; tini nu zbura, acumpãrã (fig: ascultã)!; omlu cu minti acumpãrã (fig: nveatsã) di la altsã, nu vindi; vrea s-mi-acumpãrã (s-mi shpiuneadzã shi s-aflã di la mini) cum u dutsim, cum fatsim, tsi zburãm; acumpãrã cama multi sh-vindi putsãni (expr: ma multu s-ascultsã dicãt si zburãshti) § ***acumpãrat*** (a-cum-pã-

rátŭ) adg acumpãratã (a-cum-pã-rá-tã), acumpãrats (a-cum-pã-rátsĭ), acumpãrati/acumpãrate (a-cum-pã-rá-ti) – lucru loat tu loclu-a pãradzlor dats; acumprat, ancumpãrat, ancupãrat, cumprat, cumpãrat, cupãrat; (expr. zboarãli li ari acumpãrati = putsãni zboarã, scumpi, canda-lj suntu acumpãrati) *{ro: cumpărat}* *{fr: acheté}* *{en: bought}* § ***acumpãrari/acumpãrare*** (a-cum-pã-rá-ri) sf acumpãrãri (a-cum-pã-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva acumpãrã; acumprari, ancumpãrari, ancupãrari, cumprari, cumpãrari, cupãrari, etc. *{ro: acţiunea de a cumpăra; cumpărare}* *{fr: action d'acheter}* *{en: action of buying}* ex: la acumpãrari dishcljidi-ts ocljilj § ***acumpru*** (a-cúm-pru) vb I acumprai (a-cum-práĭ), acumpram (a-cum-prámŭ), acumpratã (a-cum-prá-tã), acumprari/acumprare (a-cum-prá-ri) – (unã cu ***acumpãr***) ex: acumpru din hoarã un cal; li-acumpri (expr: pistipseshti tsi tsã si spuni) sh-cama groasi § ***acumprat*** (a-cum-prátŭ) adg acumpratã (a-cum-prá-tã), acumprats (a-cum-prátsĭ), acumprati/acumprate (a-cum-prá-ti) – (unã cu ***acumpãrat***) § ***acumprari/acumprare*** (a-cum-prá-ri) sf acumprãri (a-cum-prắrĭ) – (unã cu ***acumpãrari***) § ***acumpratã*** (a-cum-prá-tã) sf fãrã pl – lucrili acumpãrati (alãxiti trã pãradzlji plãtits) *{ro: cumpărături}* *{fr: achats}* *{en: purchases}* ex: li-aleg eu tu-acumpratã § ***ancumpãr*** (an-cúm-pãrŭ) (mi) vb I ancumpãrai (an-cum-pã-ráĭ), ancumpãram (an-cum-pã-rámŭ), ancumpãratã (an-cum-pã-rá-tã), ancumpãrari/ancumpãrare (an-cum-pã-rá-ri) – (unã cu ***acumpãr***) § ***ancumpãrat*** (an-cum-pã-rátŭ) adg ancumpãratã (an-cum-pã-rá-tã), ancumpãrats (an-cum-pã-rátsĭ), ancumpãrati/ancumpãrate (an-cum-pã-rá-ti) – (unã cu ***acumpãrat***) § ***ancumpãrari/ancumpãrare*** (an-cum-pã-rá-ri) sf ancumpãrãri (an-cum-pã-rắrĭ) – (unã cu ***acumpãrari***) § ***ancupãr*** (an-cú-pãrŭ) (mi) vb I ancupãrai (an-cu-pã-ráĭ), ancupãram (an-cu-pã-rámŭ), ancupãratã (an-cu-pã-rá-tã), ancupãrari/ancupãrare (an-cu-pã-rá-ri) – (unã cu ***acumpãr***) ex: nj-ancupãrai nã topã; lj-ancupãrai (expr: li-aduchii) tuti cãti dzãsi; nãsh zbura ma mini ancupãram (expr: ascultam cu ureaclja) § ***ancupãrat*** (an-cu-pã-rátŭ) adg ancupãratã (an-cu-pã-rá-tã), ancupãrats (an-cu-pã-rátsĭ), ancupãrati/ancupãrate (an-cu-pã-rá-ti) – (unã cu ***acumpãrat***) § ***ancupãrari/ancupãrare*** (an-cu-pã-rá-ri) sf ancupãrãri (an-cu-pã-rắrĭ) – (unã cu ***acumpãrari***) § ***cumpãr*** (cúm-pãrŭ) (mi) vb I cumpãrai (cum-pã-ráĭ), cumpãram (cum-pã-rámŭ), cumpãratã (cum-pã-rá-tã), cumpãrari/cumpãrare (cum-pã-rá-ri) – (unã cu ***acumpãr***) § ***cumpãrat*** (cum-pã-rátŭ) adg cumpãratã (cum-pã-rá-tã), cumpãrats (cum-pã-rátsĭ), cumpãrati/cumpãrate (cum-pã-rá-ti) – (unã cu ***acumpãrat***) § ***cumpãrari/cumpãrare*** (cum-pã-rá-ri) sf cumpãrãri (cum-pã-rắrĭ) – (unã cu ***acumpãrari***) § ***cumpru*** (cúm-pru) (mi) vb I cumprai (cum-práĭ), cumpram (cum-prámŭ), cumpratã (cum-prá-tã), cumprari/cumprare (cum-prá-ri) – (unã cu ***acumpãr***) § ***cumprat*** (cum-prátŭ) adg cumpratã (cum-prá-tã), cumprats (cum-prátsĭ), cumprati/cumprate (cum-prá-ti) – (unã cu ***acumpãrat***) § ***cumprari/cumprare*** (cum-prá-ri) sf cumprãri (cum-prắrĭ) – (unã cu ***acumpãrari***) § ***cumpratã*** (cum-prá-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***acumpratã***) § ***cupratã*** (cu-prá-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***acumpratã***) § ***cupãr*** (cú-pãrŭ) (mi) vb I cupãrai (cu-pã-ráĭ), cupãram (cu-pã-rámŭ), cupãratã (cu-pã-rá-tã), cupãrari/cupãrare (cu-pã-rá-ri) – (unã cu ***acumpãr***) § ***cupãrat*** (cu-pã-rátŭ) adg cupãratã (cu-pã-rá-tã), cupãrats (cu-pã-rátsĭ), cupãrati/cupãrate (cu-pã-rá-ti) – (unã cu ***acumpãrat***) § ***cupãrari/cupãrare*** (cu-pã-rá-ri) sf cupãrãri (cu-pã-rắrĭ) – (unã cu ***acumpãrari***) § ***discumpãr*** (dis-cúm-pãrŭ) (mi) vb I discumpãrai (dis-cum-pã-ráĭ), discumpãram (dis-cum-pã-rámŭ), discumpãratã (dis-cum-pã-rá-tã), discumpãrari/discumpãrare (dis-cum-pã-rá-ri) – lu-acumpru nãpoi un lucru tsi lu-aveam vindutã nãinti; lj-u plãtescu a unui tsi-nj featsi bun (arãu); dau axiguruaã ti-un sclav tra s-hibã sãlghit; discumpur, discumpru, ascumpãr, plãtescu, mushtinedz *{ro: răscumpăra, răsplăti}* *{fr: (se) rédimer, (se) racheter}* *{en: redeem, reward, pay ransom}* ex: sh-discumpãrã (sh-u-acumpãrã) casa pãrinteascã; nã discumpãrãm di sãndzili-a Hristolui; avdzãts cum lã discumpirã (lã u plãteashti) buneatsa; vrurã s-lu discumpãrã (sã-lj da tsiva, s-lu plãteascã trã bunlu tsi lã featsi); s-tsã discumpãr bunlu tsi-nj featsish; va ts-u discumpãr (plãtescu) § ***discumpãrat*** (dis-cum-pã-rátŭ) adg discumpãratã (dis-cum-pã-rá-tã), discumpãrats (dis-cum-pã-rátsĭ), discumpãrati/discumpãrate (dis-cum-pã-rá-ti) – (lucrul) tsi easti acumprat diznou (dupã tsi fu vindut nãinti); tsi-lj s-ari plãtitã ti bunlu (arãulu) tsi-avea faptã; (sclavlu) tsi easti sãlghit cã s-ari plãtitã axiguraua trã el; discumpurat, discumprat, ascumpãrat, plãtit, mushtinat *{ro: răscumpărat, răsplătit}* *{fr: rédimé, racheté}* *{en: redeemed, rewarded, for whom the ransom is payed}* § ***discumpãrari/discumpãrare*** (dis-cum-pã-rá-ri) sf discumpãrãri (dis-cum-pã-rắrĭ) – atsea tsi fatsi cãndu s-discumpãrã tsiva; discumpurari, discumprari, ascumpãrari, plãtiri, mushtinari *{ro: acţiunea de a răscumpăra, de a răsplăti; răscumpărare, răsplătire}* *{fr: action de (se) rédimer, de (se) racheter}* *{en: action of redeeming, rewarding, of paying ransom}* § ***discumpur*** (dis-cúm-purŭ) (mi) vb I discumpurai (dis-cum-pu-ráĭ), discumpuram (dis-cum-pu-rámŭ), discumpuratã (dis-cum-pu-rá-tã), discumpurari/discumpurare (dis-cum-pu-rá-ri) – (unã cu ***discumpãr***) § ***discumpurat*** (dis-cum-pu-rátŭ) adg discumpuratã (dis-cum-pu-rá-tã), discumpurats (dis-cum-pu-rátsĭ), discumpurati/discumpurate (dis-cum-pu-rá-ti) – (unã cu ***discumpãrat***) § ***discumpurari/discumpurare*** (dis-cum-pu-rá-ri) sf discumpurãri (dis-cum-pu-rắrĭ) – (unã cu ***discumpãrari***) § ***discumpru*** (dis-cúm-pru) (mi) vb I discumprai (dis-cum-práĭ), discumpram (dis-cum-prámŭ), discumpratã (dis-cum-prá-tã), discumprari/discumprare (dis-cum-prá-ri) – (unã cu ***discumpãr***) § ***discumprat*** (dis-cum-prátŭ) adg discumpratã (dis-cum-prá-tã), discumprats (dis-cum-prátsĭ), discumprati/discumprate (dis-cum-prá-ti) – (unã cu ***discumpãrat***) § ***discumprari/discumprare*** (dis-cum-prá-ri) sf discumprãri (dis-cum-prắrĭ) – (unã cu ***discumpãrari***) § ***ascumpãr*** (as-cúm-pãrŭ) (mi) vb I ascumpãrai (as-cum-pã-ráĭ), ascumpãram (as-cum-pã-rámŭ), ascumpãratã (as-cum-pã-rá-tã), ascumpãrari/ascumpãrare (as-cum-pã-rá-ri) – 1: nj-caftu ljirtari; simbãtsescu; 2: lj-u plãtescu a unui tsi-nj featsi arãu (bun); nj-ljau (nj-scot) ahtea, nj-scot arãzganlu; 3: dau axiguruaã ti-un sclav tra s-hibã sãlghit; mi-arãzgan; discumpãr; mushtinedz *{ro: scuza; răzbuna; răscumpăra}* *{fr: (s')excuser; (se) venger; se racheter}* *{en: apologize; avenge; pay ransom}* ex: s-ascumpãrã (sh-cãftã ljirtari) cã nu poati sã s-ducã cu nãs; s-mi-ascumpãri (s-nji ljai arãzganlu) Rushcã tini; gionili io lu-ascumpãrai (lu-arãzgãnai) § ***ascumpãrat*** (as-cum-pã-rátŭ) adg ascumpãratã (as-cum-pã-rá-tã), ascumpãrats (as-cum-pã-rátsĭ), ascumpãrati/ascumpãrate (as-cum-pã-rá-ti) – 1: tsi easti ljirtat; simbãtsit; 2: tsi-lj s-ari plãtitã trã arãulu (i bunlu) tsi-ari faptã; tsi sh-ari loatã ahtea (arãzganlu, sãndzili); 3: tsi easti discumpãrat; (sclavlu) tsi easti sãlghit dupã tsi-lj si pãlti axiguraua; arãzgãnat; discumpãrat, mushtinat *{ro: răzbunat; scuzat; răscumpărat}* *{fr: vengé; excusé; racheté}* *{en: avenged; apologized, ransomed}* § ***ascumpãrari/ascumpãrare*** (as-cum-pã-rá-ri) sf ascumpãrãri (as-cum-pã-rắrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu shi scoati arãzganlu (ahtea); arãzgãnari; discumpãrari, mushtinari, ljirtari *{ro: acţiunea de a se răzbuna; de a scuza; de a răscumpăra; răzbunare; scuzare; răscumpărare}* *{fr: action de (se) venger; de (s')excuser; de se racheter}* *{en: action of avenging; of apologizing, of paying ransom}*

acumpãrari/acumpãrare (a-cum-pã-rá-ri) sf – vedz tu ***acumpãr***

acumpãrat (a-cum-pã-rátŭ) adg – vedz tu ***acumpãr***

acumprari/acumprare (a-cum-prá-ri) sf – vedz tu ***acumpãr***

acumprat (a-cum-prátŭ) adg – vedz tu ***acumpãr***

acumpratã (a-cum-prá-tã) sf fãrã pl – vedz tu ***acumpãr***

acumpru (a-cúm-pru) vb I – vedz tu ***acumpãr***

acumsescu (mi) (a-cum-sés-cu) vb IV acumsii (a-cum-síĭ), acumseam (a-cum-seámŭ), acumsitã (a-cum-sí-tã), acumsiri/acumsire (a-cum-sí-ri) – (tra s-nu cadã, un lucru) lu ndrupãscu di-un aradzim; acumbusescu, ndrupãscu, ndoapir, aradzim *{ro: rezema}* *{fr: appuyer}* *{en: support, sustain}* ex: alaturi, cu pãltarea di pom el si-acumsi (si ndrupã) § ***acumsit*** (a-cum-sítŭ) adg acumsitã (a-cum-sí-tã), acumsits (a-cum-sítsĭ), acumsiti/acumsite (a-cum-sí-ti) – ashi cum easti un tsi s-

aradzimã di tsiva; acumbusit, ndrupãt, arãdzimat, ndupirat *{ro: rezemat} {fr: appuyé} {en: supported, sustained}* § ***acumsiri***/***acumsire*** (a-cum-sí-ri) sf acumsiri (a-cum-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cari s-aradzimã; acumbusiri, ndrupãri, ndupirari, arãdzimari *{ro: acţiunea de a rezema; rezemare} {fr: action de s'appuyer} {en: action of supporting, of sustaining}* § ***acumbusescu*** (mi) (a-cum-bu-sés-cu) vb IV acumbusii (a-cum-bu-síĭ), acumbuseam (a-cum-bu-seámŭ), acumbusitã (a-cum-bu-sí-tã), acumbusiri/acumbusire (a-cum-bu-sí-ri) – (unã cu ***acumsescu***) § ***acumbusit*** (a-cum-bu-sítŭ) adg acumbusitã (a-cum-bu-sí-tã), acumbusits (a-cum-bu-sítsĭ), acumbusiti/acumbusite (a-cum-bu-sí-ti) – (unã cu ***acumsit***) § ***acumbusiri***/***acumbusire*** (a-cum-bu-sí-ri) sf acumbusiri (a-cum-bu-sírĭ) – (unã cu ***acumsiri***)

acumsiri/***acumsire*** (a-cum-sí-ri) sf – vedz tu ***acumsescu***

acumsit (a-cum-sítŭ) adg – vedz tu ***acumsescu***

acumtil (a-cúm-tilŭ) sm fãrã pl – vedz tu ***acumtin***[1]

acumtin[1] (a-cúm-tinŭ) sm fãrã pl – andoapir, aradzãm, astãmãtsiri, agiutor, apanghiu, etc. *{ro: încetare, oprire, adăpost, reazem, etc.} {fr: cesse, trève, arrêt, apaisement, abri, approch, accueil, appui, etc.} {en: stop, reception, support, etc.}* ex: acumtinlu (aradzimlu) a tãu s-hibã lilicea-atsea mushata; schiclu a muntsilor Carpats eara acumtinlu (andoapirlu) a lor; plãmtã fãrã acumtin (astãmãtsiri) § ***acumtil*** (a-cúm-tilŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***acumtin***[1]) ex: nu-am acumtil (andoapir, agiutor) acasã § ***acumtin***[2] (a-cúm-tinŭ) (mi) vb I acumtinai (a-cum-ti-náĭ), acumtinam (a-cum-ti-námŭ), acumtinatã (a-cum-ti-ná-tã), acumtinari/acumtinare (a-cum-ti-ná-ri) – acumtinescu, acundin, acundisescu, ascumtin; astãmãtsescu, dãnãsescu, curmu, pupsescu, pãpsescu, pãfsescu, pãxescu; agãlisescu; apãnghisescu; aprochi; fac cunachi, chindruescu, chindurescu, pupusescu, etc. *{ro: înceta, conteni, primi, rezema, etc.} {fr: cesser, arrêter, apaiser, abriter, approcher, accueillir, appuyer, etc.} {en: stop, quiet, receive, support, etc.}* ex: s-acumtinarã (dãnãsirã, astãmãtsirã) niheam alumtãrli; nj-acumtinã (pupsi) sãndzili; aestu s-acumtinã (s-curmã) din cali; fãrã s-acumtinã (astãmãtseascã); nu s-avea acumtinatã (nu-avea faptã cunachi) iuva; ploaea avea acumtinatã (dãnãsitã, agãlisitã); s-nj-acumtin (sã-nj dizvursescu) caplu pri cãpitãnj; mãyistra lj-acljimã si s-acumtinã (apãnghiuseascã, dizvurseascã) tu cãlivã-lj; chilii tra si s-acumtinã (apãnghiuseascã) cãlugãrlji; nu mi-acumtinã (nu mi-aproachi) vãrnu § ***acumtinat*** (a-cum-ti-nátŭ) adg acumtinatã (a-cum-ti-ná-tã), acumtinats (a-cum-ti-nátsĭ), acumtinati/acumtinate (a-cum-ti-ná-ti) – acumtinit, acundinat, acundisit, ascumtinat; astãmãtsit, dãnãsit, curmat, pupsit, pãpsit, pãfsit, pãxit, agãlisit, apãnghisit, aprucheat; chindruit, chindurit, pupusit, etc. *{ro: încetat, oprit, rezemat, etc.} {fr: cessé, arrêté, retenu, apaisé, abrité, approché, accueilli, appuyé, etc.} {en: stopped, quieted, received, supported, etc.}* ex: Sufie, cãrtsãli furã acumtinati (loati, tsãnuti) di politsii § ***acumtinari/acumtinare*** (a-cum-ti-ná-ri) sf acumtinãri (a-cum-ti-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-acumtinã tsiva i cariva; acumtiniri, acundinari, acundisiri, ascumtinari; astãmãtsiri, dãnãsiri, curmari, pupsiri, pãpsiri, pãfsiri, pãxiri, agãlisiri, apãnghisiri, aprucheari; chindruiri, chinduriri, pupusiri, etc. *{ro: acţiunea de a înceta, de a opri, de a primi, de a rezema, etc.; încetare, oprire, primire, rezemare, etc.} {fr: action d'appuyer, de cesser, d'arrêter, d'apaiser, d'abriter, d'approcher, d'accueillir, d'appuyer, etc.} {en: action of stopping, of quieting, of receiving, of supporting, etc.}* ex: neaua nu ari acumtinari (astãmãtsiri); vimtul tsi suflã fãrã acumtinari (dipriunã, fãrã pãpsiri); sh-aflã acumtinari (tsiva tra si s-andoapirã, aradzim, andoapir); nu mi-acumtinã (mi-aproachi) vãrnu § ***neacumtinat***[1] (nea-cum-ti-nátŭ) adg neacumtinatã (nea-cum-ti-ná-tã), neacumtinats (nea-cum-ti-nátsĭ), neacumtinati/neacumtinate (nea-cum-ti-ná-ti) – tsi nu easti astãmãtsit; tsi nu easti aprucheat; neacumtinit, nicurmat, etc. *{ro: neîncetat, neprimit, etc.} {fr: qui ne cessé pas, qui n'est pas accueilli, etc.} {en: who is not stopped, who is not received, etc.}* § ***neacumtinat***[2] (nea-cum-ti-nátŭ) adv – tsi nu-astãmãtseashti; tsi nu s-curmã dip; neacumtinit, nicurmat, dipriunã, etc. *{ro: neîncetat, mereu, încontinuu} {fr: sans cessé} {en: without stop}* ex: lj-frimintã neacumtinat (fãrã astamãtsiri, nicurmat, tut chirolu) mintea § ***neacumtinari/neacumtinare*** (nea-cum-ti-ná-ri) sf neacumtinãri (nea-cum-ti-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-acumtinã tsiva i cariva; neacumtiniri, nicurmari, nipãpsiri, neaprucheari, etc. *{ro: acţiunea de a nu înceta, de a nu primi, etc.} {fr: action de ne pas cesser, de ne pas accueillir, etc.} {en: action of not stopping, of not receiving, etc.}* § ***acumtinescu*** (a-cum-ti-nés-cu) vb IV acumtinii (a-cum-ti-níĭ), acumtineam (a-cum-ti-neámŭ), acumtinitã (a-cum-ti-ní-tã), acumtiniri/acumtinire (a-cum-ti-ní-ri) – (unã cu ***acumtin***[2]) ex: ploaea avea acumtinitã (astãmãtsitã); mizia acumtini (isihãsi) natlu; avearea, la vãr nu acumtineashti (dãnãseashti); acumtinea-ti (astãmãtsea, tsãni-ti) niheamã § ***acumtinit*** (a-cum-ti-nítŭ) adg acumtinitã (a-cum-ti-ní-tã), acumtinits (a-cum-ti-nítsĭ), acumtiniti/acumtinite (a-cum-ti-ní-ti) – (unã cu ***acumtinat***) § ***acumtiniri/acumtinire*** (a-cum-ti-ní-ri) sf acumtiniri (a-cum-ti-nírĭ) – (unã cu ***acumtinari***) § ***cumtinescu*** (cum-ti-nés-cu) vb IV cumtinii (cum-ti-níĭ), cumtineam (cum-ti-neámŭ), cumtinitã (cum-ti-ní-tã), cumtiniri/cumtinire (cum-ti-ní-ri) – (unã cu ***acumtin***[2]) § ***cumtinit*** (cum-ti-nítŭ) adg cumtinitã (cum-ti-ní-tã), cumtinits (cum-ti-nítsĭ), cumtiniti/cumtinite (cum-ti-ní-ti) – (unã cu ***acumtinat***) § ***cumtiniri/cumtinire*** (cum-ti-ní-ri) sf cumtiniri (cum-ti-nírĭ) – (unã cu ***acumtinari***) § ***nicumtinit*** (ni-cum-ti-nítŭ) adg nicumtinitã (ni-cum-ti-ní-tã), nicumtinits (ni-cum-ti-nítsĭ), nicumtiniti/nicumtinite (ni-cum-ti-ní-ti) – (unã cu ***neacumtinat***[1]) ex: ploi nicumtiniti (fãrã astãmãtsiri) deadi dauã stãmãnj mplini; nicumtinit (fãrã astãmãtsiri, dipriunã) plãndzi § ***nicumtiniri/nicumtinire*** (ni-cum-ti-ní-ri) sf nicumtiniri (ni-cum-ti-nírĭ) – (unã cu ***neacumtinari***) § ***acundin*** (a-cún-dinŭ) (mi) vb I acundinai (a-cun-di-náĭ), acundinam (a-cun-di-námŭ), acundinatã (a-cun-di-ná-tã), acundinari/acundinare (a-cun-di-ná-ri) – (unã cu ***acumtin***[2]) ex: eara s-acundinã Polea (s-agiungã pãnã n Poli) tu locurli di Anthina § ***acundinat*** (a-cun-di-nátŭ) adg acundinatã (a-cun-di-ná-tã), acundinats (a-cun-di-nátsĭ), acundinati/acundinate (a-cun-di-ná-ti) – (unã cu ***acumtinat***) § ***acundinari/acundinare*** (a-cun-di-ná-ri) sf acundinãri (a-cun-di-nắrĭ) – (unã cu ***acumtinari***) § ***acundisescu*** (a-cun-di-sés-cu) vb IV acundisii (a-cun-di-síĭ), acundiseam (a-cun-di-seámŭ), acundisitã (a-cun-di-sí-tã), acundisiri/acundisire (a-cun-di-sí-ri) – (unã cu ***acumtin***[2]) ex: demunlu nu ari hoarã s-acundiseascã (astãmãtseascã, si s-ducã si sta) la atselj tsi tsãn pãreasinj § ***acundisit*** (a-cun-di-sítŭ) adg acundisitã (a-cun-di-sí-tã), acundisits (a-cun-di-sítsĭ), acundisiti/acundisite (a-cun-di-sí-ti) – (unã cu ***acumtinat***) § ***acundisiri/acundisire*** (a-cun-di-sí-ri) sf acundisiri (a-cun-di-sírĭ) – (unã cu ***acumtinari***) § ***cundisescu*** (cun-di-sés-cu) vb IV cundisii (cun-di-síĭ), cundiseam (cun-di-seámŭ), cundisitã (cun-di-sí-tã), cundisiri/cundisire (cun-di-sí-ri) – (unã cu ***acumtin***[2]) ex: shi cundisirã (astãmãtsirã, featsirã cunachi) nafoarã di tsitati; bãrbatlu cundiseashti (agiundzi, astãmãtseashti, fatsi cunachi); cundisii la unã fãntãnã § ***cundisit*** (cun-di-sítŭ) adg cundisitã (cun-di-sí-tã), cundisits (cun-di-sítsĭ), cundisiti/cundisite (cun-di-sí-ti) – (unã cu ***acumtinat***) § ***cundisiri/cundisire*** (cun-di-sí-ri) sf cundisiri (cun-di-sírĭ) – (unã cu ***acumtinari***) § ***cundusescu*** (cun-du-sés-cu) vb IV cundusii (cun-du-síĭ), cunduseam (cun-du-seámŭ), cundusitã (cun-du-sí-tã), cundusiri/cundusire (cun-du-sí-ri) – (unã cu ***acumtin***[2]) § ***cundusit*** (cun-du-sítŭ) adg cundusitã (cun-du-sí-tã), cundusits (cun-du-sítsĭ), cundusiti/cundusite (cun-du-sí-ti) – (unã cu ***acumtinat***) § ***cundusiri/cundusire*** (cun-du-sí-ri) sf cundusiri (cun-du-sírĭ) – (unã cu ***acumtinari***) § ***cundupsescu*** (cun-dup-sés-cu) vb IV cundupsii (cun-dup-síĭ), cundupseam (cun-dup-seámŭ), cundupsitã (cun-dup-sí-tã), cundupsiri/cundupsire (cun-dup-sí-ri) – (unã cu ***acumtin***[2]) ex: iu astarã va s-cundupsits (stats, fãtsets cunachi)? § ***cundupsit*** (cun-dup-sítŭ) adg cundupsitã (cun-dup-sí-tã), cundupsits (cun-dup-sítsĭ), cundupsiti/cundupsite (cun-dup-sí-ti) – (unã cu ***acumtinat***) § ***cundupsiri/cundupsire*** (cun-dup-sí-ri) sf cundupsiri (cun-dup-sírĭ) – (unã cu ***acumtinari***) § ***acuntin***

(a-cún-tinŭ) vb I acuntinai (a-cun-ti-náĭ), acuntinam (a-cun-ti-námŭ), acuntinatã (a-cun-ti-ná-tã), acuntinari/acuntinare (a-cun-ti-ná-ri) – (unã cu ***acumtin***[2]) ex: s-acuntinã valea; aushlu sh-acuntinã yislu pãnã tu bitisitã § ***acuntinat*** (a-cun-ti-nátŭ) adg acuntinatã (a-cun-ti-ná-tã), acuntinats (a-cun-ti-nátsĭ), acuntinati/acuntinate (a-cun-ti-ná-ti) – (unã cu ***acumtinat***) § ***acuntinari/acuntinare*** (a-cun-ti-ná-ri) sf acuntinãri (a-cun-ti-nắrĭ) – (unã cu ***acumtinari***) § ***ascumtin*** (as-cúm-tinŭ) vb I ascumtinai (as-cum-ti-náĭ), ascumtinam (as-cum-ti-námŭ), ascumtinatã (as-cum-ti-ná-tã), ascumtinari/ascumtinare (as-cum-ti-ná-ri) – (unã cu ***acumtin***[2]) ex: lãcrinjli tsi nu putea s-li ascumtinã (s-li-astãmãtseascã) § ***ascumtinat*** (as-cum-ti-nátŭ) adg ascumtinatã (as-cum-ti-ná-tã), ascumtinats (as-cum-ti-nátsĭ), ascumtinati/ascumtinate (as-cum-ti-ná-ti) – (unã cu ***acumtinat***) § ***ascumtinari/ascumtinare*** (as-cum-ti-ná-ri) sf ascumtinãri (as-cum-ti-nắrĭ) – (unã cu ***acumtinari***)

acumtin[2] (a-cúm-tinŭ) (mi) vb I – vedz tu ***acumtin***[1]

acumtinari/acumtinare (a-cum-ti-ná-ri) sf – vedz tu ***acumtin***[1]

acumtinat (a-cum-ti-nátŭ) adg – vedz tu ***acumtin***[1]

acumtinescu (a-cum-ti-nés-cu) vb IV – vedz tu ***acumtin***[1]

acumtiniri/acumtinire (a-cum-ti-ní-ri) sf – vedz tu ***acumtin***[1]

acumtinit (a-cum-ti-nítŭ) adg – vedz tu ***acumtin***[1]

acundin acundin (a-cún-dinŭ) (mi) vb I – vedz tu ***acumtin***[1]

acundinari/acundinare (a-cun-di-ná-ri) – vedz tu ***acumtin***[1]

acundinat (a-cun-di-nátŭ) adg – vedz tu ***acumtin***[1]

acundisescu (a-cun-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***acumtin***[1]

acundisiri/acundisire (a-cun-di-sí-ri) sf – vedz tu ***acumtin***[1]

acundisit (a-cun-di-sítŭ) adg – vedz tu ***acumtin***[1]

acuntin (a-cún-tinŭ) vb I – vedz tu ***acumtin***[1]

acuntinari/acuntinare (a-cun-ti-ná-ri) sf – vedz tu ***acumtin***[1]

acuntinat (a-cun-ti-nátŭ) adg – vedz tu ***acumtin***[1]

acupirãmindu (a-cu-pi-rã-mín-du) sn acupirãmindi/acupirãminde (a-cu-pi-rã-mín-di) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***acupirãmintu***

acupirãmintu (a-cu-pi-rã-mín-tu) sn – vedz tu ***acoapir***

acupirãturã (a-cu-pi-rã-tú-rã) sf – vedz tu ***acoapir***

acupiriri/acupirire (a-cu-pi-rí-ri) sf – vedz tu ***acoapir***

acupirit[1] (a-cu-pi-rítŭ) adg – vedz tu ***acoapir***

acupirit[2] (a-cu-pi-rítŭ) adg – vedz tu ***acoapir***

acuroari/acuroare (a-cu-roá-ri) sf – vedz tu ***cãloari***

acush (a-cúshĭ) adv – oara-aestã; tora di oarã; tora, torea, amu, amo, amush, acmotsi *{ro: acum}* *{fr: maintenant}* *{en: now}* ex: cum avem cãprili acush (tora), atumtsea aveam oili § ***acmotsi*** (ac-mó-tsi) adv – (unã cu ***acush***)

a-cu-totalui (a-cu-tó-ta-lui) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***acutotalui***

acutotalui (a-cu-tó-ta-lui) adv – tut, ãntreg, dip ashi *{ro: total}* *{fr: entiérement}* *{en: entirely}*

acuvãntari/acuvãntare (a-cu-vãn-tá-ri) – vedz tu ***cuvendã***

acuvãntat (a-cu-vãn-tátŭ) – vedz tu ***cuvendã***

acuvãntedz (a-cu-vãn-tédzŭ) vb I – vedz tu ***cuvendã***

adanca (a-dan-cá) adv – vedz tu ***adãncu***

adap (mi) (a-dápŭ) vb I adãpai (a-dã-páĭ), adãpam (a-dã-pámŭ), adãpatã (a-dã-pá-tã), adãpari/adãpare (a-dã-pá-ri) – dau apã (s-bea) a unei pravdã; asprucuchescu (pruscutescu, prãscutescu, ud, pluscutescu, pluscuchescu) unã grãdinã; bea apã (unã pravdã), s-udã (unã plantã) *{ro: adăpa, stropi}* *{fr: abreuver, aroser}* *{en: water (animals or plants)}* ex: s-lu-adapã (s-lji da s-bea apã) cu-a lui mãnã; adap calu (dau a calui apã s-bea); lj-adãpa (lj-asprucuchea) grãdina; s-easti cã nu adachi misurlu, nu creashti § ***adãpat*** (a-dã-pátŭ) adg adãpatã (a-dã-pá-tã), adãpats (a-dã-pátsĭ), adãpati/adãpate (a-dã-pá-ti) – tsi-lj s-ari datã apã s-bea (pravda); tsi ari biutã apã (pravda); udatã (grãdina) *{ro: adăpat, stropit}* *{fr: abreuvé, arosé}* *{en: watered (animals or plants)}* ex: prashlji nu suntu adãpats (udats, pruscutits) § ***adãpari/adãpare*** (a-dã-pá-ri) sf adãpãri (a-dã-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-adapã tsiva; dari apã (a prãvdzãlor ta s-bea), udari (grãdina) *{ro: acţiunea de a adăpa, de a stropi; adăpare, stropire}* *{fr: action d'abreuver, d'aroser}* *{en: action of watering animals or plants}* ex: iu njergu puljlji trã adãpari (tra s-bea apã)?; amãnãm cu adãparea-a trifiljlui; sh-adãparea sh-ari vahtea-a ljei § ***neadãpat*** (nea-dã-pátŭ) adg neadãpatã (nea-dã-pá-tã), neadãpats (nea-dã-pátsĭ), neadãpati/neadãpate (nea-dã-pá-ti) – tsi nu-lj s-ari datã apã s-bea (pravda); tsi nu-ari biutã apã (pravda); tsi nu fu udatã (grãdina) *{ro: care nu a fost adăpat sau stropit}* *{fr: qui n'est pas abreuvé ou arosé}* *{en: who has not been watered (animals or plants)}* ex: Bailu-a lui armasi neadãpat (fãrã sã-lj si da apã s-bea); grãdinj neadãpati (niudati, neasprucuchiti) § ***neadãpari/neadãpare*** (nea-dã-pá-ri) sf neadãpãri (nea-dã-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-adapã tsiva; nidari apã (a prãvdzãlor ta s-bea), niudari (grãdina) *{ro: acţiunea de a nu adăpa, de a nu stropi; neadăpare, nestropire}* *{fr: action de ne pas abreuver, de ne pas aroser}* *{en: action of not watering animals or plants}* § ***adãpãturã*** (a-dã-pã-tú-rã) sf adãpãturi (a-dã-pã-túrĭ) – adãpari *{ro: adăpătură, adăpat, stropit}* *{fr: abreuvement, arrosage)}* *{en: watering (plants, animals)}*

adapi (a-dápĭ) invar. – partea umflatã (convexã) di la vãshclje (la un gioc di ficiurits); duti, ohtu *{ro: om, partea convexă de la un anumit os}* *{fr: partie convexe d'un osselet, dosse, dans un jeu d'enfants}* *{en: the convex part of a bone, in a child's game}*

adapsu (a-dáp-su) adg – vedz tu ***adavgu***

adaptu (a-dáp-tu) adg – vedz tu ***adavgu***

adar (a-dárŭ) (mi) vb I adrai (a-dráĭ) shi adãrai (a-dã-ráĭ), adram (a-drámŭ) shi adãram (a-dã-rámŭ), adratã (a-drá-tã) shi adãratã (a-dã-rá-tã), adrari/adrare (a-drá-ri) shi adãrari/adãrare (a-dã-rá-ri) – fac; (expr: 1: tsi-adari? = tsi fats?, cum eshti?, cum ts-u-ai chefea?; 2: mi-adar = mi ndreg, mi-armãtusescu, mi stulsescu; 3: nj-adrai caplu; mi-adrai di yin = biui yin i arãchii multã sh-mi mbitai; 4: lj-adar groapa = l-vatãm; 5: cu adãvgarea-a unui altu zbor dupã el, verbul "adar" agiutã la fãtsearea di alti verbi ca, bunãoarã: (i) adar pãzari = pãzãripsescu; (ii) adar mãyi = mãyipsescu; (iii) adar aveari = avutsãscu; (iv) adar fac lucri = lucredz; etc.) *{ro: face, construi}* *{fr: faire, arranger, construire}* *{en: do, make, construct}* ex: adrai (anãltsai) nã casã; adãrarã (featsirã) fãntãnj multi; cã-i lucru tsi s-adarã (s-fatsi); tsi-adari (expr: tsi fats, cum eshti) prefte? cum lj-u trets?; adarã-lj groapa (expr: fã-lj groapa, vatãmã-l); cum s-adãrã (expr: sã ndreapsi, s-armãtusi)?; cã tu sirmi ti adari (expr: ti-armãtusish); adarã-nj-ti (expr: armãtusea-ti, stulsea-ti, bagã-ts ucnã pri fatsã), lea doamna-a mea, cã yini gionli shi-nj ti lja; s-adrã (expr: sã ndreapsi) trã la numtã; s-adrã (expr: s-armãtusi) tu hrisãhi; lalãl a meu adrã casi nali; dusi si s-adarã (expr: si sã ndreagã); u adãrarã (expr: u stulsirã, ndreapsirã) cu veri, biligits shi sãrguci; cum lu-avea adratã caplu (expr: s-avea mbitatã); lj-adrarã capitili (expr: si mbitarã) § ***adrat*** (a-drátŭ) adg adratã (a-drá-tã), adrats (a-drátsĭ), adrati/adrate (a-drá-ti) – faptu *{ro: făcut, construit}* *{fr: fait, arrangé, construit}* *{en: done, made, constructed}* ex: ursa adratã (faptã) ca moashi; vinji adrat (expr: mbitat) di la hani; cu cundiljlu canda-adratã (expr: ndreaptã, ncundiljatã, buisitã) § ***adãrat*** (a-dã-rátŭ) adg adãratã (a-dã-rá-tã), adãrats (a-dã-rátsĭ), adãrati/adãrate (a-dã-rá-ti) – (unã cu ***adrat***) ex: un cãrlig lungu di cornu adãrat; adãratã cu mãnushitsili a ljei; niveasti shi feati adãrati (expr: ndreapti mushat, ncundiljati) § ***adrari/adrare*** (a-drá-ri) sf adrãri (a-drãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-adarã tsiva; fãtseari *{ro: acţiunea de a face, de a construi; facere, construire}* *{fr: action de faire, d'arranger, de construire}* *{en: action of doing, of making, of constructing}* ex: adrarea-a ligucearlor § ***adãrari/adãrare*** (a-dã-rá-ri) sf adãrãri (a-dã-rãrĭ) – (unã cu ***adrari***) ex: multã adãrari (expr: ndridzeari) sh-fatsi § ***neadrat*** (nea-drátŭ) adg neadratã (nea-drá-tã), neadrats (nea-drátsĭ), neadrati/neadrate (nea-drá-ti) – tsi nu easti adrat; nifaptu; (expr: lemnu neadrat = lemnu nipilichisit, niciuplit) *{ro: nefăcut}* *{fr: qui n'est pas fait}* *{en: not done}* ex: lemnul neadrat easti eftin § ***neadãrat*** (nea-dã-rátŭ) adg neadãratã (nea-dã-rá-tã), neadãrats (nea-dã-rátsĭ), neadãrati/neadãrate (nea-dã-rá-ti) – (unã cu ***neadrat***) § ***neadurat*** (nea-du-rátŭ) adg neaduratã (nea-du-rá-tã), neadurats (nea-du-rátsĭ), neadurati/neadurate (nea-du-rá-ti) – (unã cu ***neadrat***) ex: eara lemnu neadurat (nilucrat) § ***neadrari/neadrare*** (nea-drá-ri) sf neadrãri

(nea-drãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-adarã tsiva; nifãtseari *{ro: acţiunea de a nu face} {fr: action de ne pas faire} {en: action of not doing}* § ***neadãrari/neadãrare*** (nea-dã-rá-ri) sf neadãrãri (nea-dã-rãrĭ) – (unã cu ***neadrari***) § ***adãrãturã*** (a-dã-rã-tu-rã) sf adãrãturi (a-dã-rã-turĭ) – lucru adrat, anãltsat; lucrãturã, adãrãmintu, binai *{ro: lucrătură, clădire, operă} {fr: bâtisse, manoeuvre, façon} {en: building, working}* § ***adãrãmintu*** (a-dã-rã-mín-tu) sn adãrãminti/adãrãminte (a-dã-rã-min-ti) – binã, binai, acareti, casã; lucru adrat *{ro: lucrare, operă, imobil, clădire} {fr: immeuble, edifice, oeuvre} {en: building, work}* § ***adrãmintu*** (a-drã-mín-tu) sn adrãminti/adrãminte (a-drã-mín-ti) – (unã cu ***adãrãmintu***) ex: un adrãmintu di stranji § ***apuadar*** (a-pŭa-dárŭ) vb I apuadrai (a-pŭa-dráĭ), apuadram (a-pŭa-drámŭ), apuadratã (a-pŭa-drá-tã), apuadrari/apuadrare (a-pŭa-drá-ri) – bitisescu di-adrari un lucru caritsido *{ro: termina un lucru oarecare} {fr: finir de faire quelque chose} {en: finish doing something undefined}* ex: carishti tsi va apuadarã § ***apuadrat*** (a-pŭa-drátŭ) adg apuadratã (a-pŭa-drá-tã), apuadrats (a-pŭa-drátsĭ), apuadrati/apuadrate (a-pŭa-drá-ti) – tsi ari bitisitã di-adrari un lucru caritsido *{ro: terminat un lucru oarecare} {fr: fini de faire quelque chose} {en: finished doing something undefined}* § ***apuadrari/apuadrare*** (a-pŭa-drá-ri) sf apuadrãri (a-pŭa-drãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu apuadari un lucru *{ro: acţiunea de a termina un lucru oarecare} {fr: action de finir de faire quelque chose} {en: action of finishing doing something undefined}* § ***priadar*** (pri-a-dárŭ shi prea-dárŭ) (mi) vb I priadrai (pri-a-dráĭ shi prea-dráĭ), priadram (pri-a-drámŭ shi prea-drámŭ), priadratã (pri-a-drá-tã shi prea-drá-tã), priadrari/priadrare (pri-a-drá-ri shi prea-drá-ri) – l-fac diznou un lucru; l-fac hibã cum eara ninti *{ro: reface} {fr: refaire} {en: redo, remake}* § ***priadrat*** (pri-a-drátŭ shi prea-drátŭ) adg priadratã (pri-a-drá-tã shi prea-drá-tã), priadrats (pri-a-drátsĭ shi prea-drátsĭ), priadrati/priadrate (pri-a-drá-ti shi prea-drá-ti) – faptu diznou *{ro: refăcut} {fr: refait} {en: redone, remade}* § ***priadrari/priadrare*** (pri-a-drá-ri shi prea-drá-ri) sf priadrãri (pri-a-drãrĭ shi prea-drãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-priadarã tsiva *{ro: acţiunea de a reface} {fr: action de refaire} {en: action of redoing, of remaking}*

adastu (mi) (a-dás-tu) vb I adãstai (a-dãs-táĭ), adãstam (a-dãs-támŭ), adãstatã (a-dãs-tá-tã), adãstari/adãstare (a-dãs-tá-ri) – stau iuva tra s-hiu aclo cãndu va si s-facã tsiva (s-ved pri cariva, etc.); lu-alas pri cariva s-amãnã un chiro cu fãtsearea-a unui lucru; ashteptu, shteptu, apãndãxescu, apãndixescu, pãndixescu *{ro: aştepta, adăsta} {fr: attendre} {en: wait}* ex: lu-adãstai (lu-ashtiptai) doauã sãhãts; nu pot s-adastu (s-ashteptu) cama multu; nu shtiai tsi ti adãsta (ashtipta); dorlu easti c-adãstãm; adastã putsãn (ashteaptã putsãn, aravdã niheamã); adãstã (ashtiptã, arãvdã) noauã anj § ***adãstat*** (a-dãs-tátŭ) adg adãstatã (a-dãs-tá-tã), adãstats (a-dãs-tátsĭ), adãstati/adãstate (a-dãs-tá-ti) – tsi easti ashtiptat di cariva; ashtiptat, shtiptat, apãndãxit, apãndixit, pãndixit *{ro: aşteptat, adăstat} {fr: attendu} {en: waited}* § ***adãstari/adãstare*** (a-dãs-tá-ri) sf adãstãri (a-dãs-tãrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu ashteaptã; ashtiptari, shtiptari, apãndãxiri, apãndixiri, pãndixiri *{ro: acţiunea de a aştepta; aşteptare, adăstare} {fr: action d'attendre} {en: action of waiting}*

adavdziri/adavdzire (a-dáv-dzi-ri) sf – vedz tu ***adavgu***

adavgu (a-dáv-gu) (mi) vb III, II shi I adapshu (a-dáp-shu) shi adãvgai (a-dãv-gáĭ), adãvgam (a-dãv-gámŭ) shi adãvdzeam (a-dãv-dzeámŭ), adapsã (a-dáp-sã) shi adaptã (a-dáp-tã) shi adãvgatã (a-dãv-gá-tã), adavdziri/adavdzire (a-dáv-dzi-ri) shi adãvdzeari/adãvdzeare (a-dãv-dzeá-ri) shi adãvgari/adãvgare (a-dãv-gári) – alichescu un lucru di altu tra s-lu fac ma mari (ma bun, ma largu, etc.); l-fac s-creascã (l-mãrescu) un lucru; alichescu, mãrescu, crescu, avgãtsescu, avdag *{ro: adăuga, creşte, multiplica} {fr: joindre, ajouter, accroître, augmenter, multiplier} {en: attach, add, grow, multiply}* ex: macã easti ashitsi, adapsi (dzãsi sh-alti zboarã) picurarlu, mi duc; adapsi amirãlu; li-adãvgã lucrili; vrem s-nã adãvgãm (s-nã mãrim) avearea; adapsi (l-mãri) murlu nica un cot; Dumnidzã s-u adavgã pi chetri shi pi leamni (zbor tsi-l dzãtsi preftul a lumiljei cãndu bitiseashti bisearica tra s-lã si ducã tuti lucrili ambar); lj-adapshu (lj-mãrii, lj-criscui) plata; s-adãvgarã ninga trei guri; Dumnidzã s-ts-adavgã dzãlili (s-ti facã s-bãnedz ma multu) § ***adaptu*** (a-dáp-tu) adg adaptã (a-dáp-tã), adaptsã (a-dáp-tsã), adapti/adapte (a-dáp-ti) – (lucrul) tsi-lj s-ari alichitã unã cumatã tra s-lu facã ma mari; (cumata) tsi easti alichitã la un lucru tra s-lu facã ma mari; alichit, mãrit, criscut, avgãtsit, avdãgat *{ro: adăugat, crescut, multiplicat} {fr: joint, ajouté, accru, augmenté, multiplié} {en: attached, added, grown, multiplied}* ex: cãmeasha easti adaptã (lji s-adãvgã, s-mãri cu unã cumatã) § ***adapsu*** (a-dáp-su) adg adapsã (a-dáp-sã), adapshi (a-dáp-shi), adapsi/adapse (a-dáp-si) – (unã cu ***adaptu***) § ***adãvgat*** (a-dãv-gátŭ) adg adãvgatã (a-dãv-gá-tã), adãvgats (a-dãv-gátsĭ), adãvgati/adãvgate (a-dãv-gá-ti) – (unã cu ***adaptu***) § ***adavdziri/adavdzire*** (a-dáv-dzi-ri) sf adavdziri (a-dáv-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-adavgã tsiva; adãvdzeari, adãvgari, alichiri, mãriri, crishteari, avgãtsiri, avdãgari *{ro: acţiunea de a adăuga, de a creşte, de a multiplica; adăugare, creştere, multiplicare} {fr: action de joindre, d'ajouter, d'accroître, d'augmenter)} {en: action of attaching, of adding, of growing}* § ***adãvdzeari/adãvdzeare*** (a-dãv-dzeá-ri) sf adãvdzeri (a-dãv-dzérĭ) – (unã cu ***adavdziri***) § ***adãvgari/adãvgare*** (a-dãv-gári) sf adãvgãri (a-dãv-gắrĭ) – (unã cu ***adavdziri***) § ***adãvgãmintu*** (a-dãv-gã-mín-tu) sn adãvgãminti/adãvgãminte (a-dãv-gã-mín-ti) – lucru tsi s-adavgã, adãvgãturã *{ro: adaus} {fr: addition, ajoutage} {en: attachment, growth)}* § ***adãvgãturã*** (a-dãv-gã-tú-rã) sf adãvgãturi (a-dãv-gã-túrĭ) – (unã cu ***adãvgãmintu***) § ***avdag*** (av-dágŭ) (mi) vb I avdãgai (av-dã-gáĭ), avdãgam (av-dã-gámŭ), avdãgatã (av-dã-gá-tã), avdãgari/avdãgare (av-dã-gá-ri) – (unã cu ***adavgu***) § ***avdãgat*** (av-dã-gátŭ) adg avdãgatã (av-dã-gá-tã), avdãgats (av-dã-gátsĭ), avdãgati/avdãgati (av-dã-gá-ti) – (unã cu ***adãvgat***) § ***avdãgari/avdãgare*** (av-dã-gá-ri) sf avdãgãri (av-dã-gãrĭ) – (unã cu ***adãvgari***) § ***avgãtsescu*** (av-gã-tsés-cu) vb IV avgãtsii (av-gã-tsíĭ), avgãtseam (av-gã-tseámŭ), avgãtsitã (av-gã-tsí-tã), avgãtsiri/avgãtsire (av-gã-tsí-ri) – (unã cu ***adavgu***) ex: avgãtsii oili (adãvgai la numirlu a oilor, u criscui) § ***avgãtsit*** (av-gã-tsítŭ) adg avgãtsitã (av-gã-tsí-tã), avgãtsits (av-gã-tsítsĭ), avgãtsiti/avgãtsite (av-gã-tsí-ti) – (unã cu ***adãvgat***) § ***avgãtsiri/avgãtsire*** (av-gã-tsi-ri) sf avgãtsiri (av-gã-tsírĭ) – (unã cu ***adãvgari***)

adãlag (a-dã-lágŭ) vb I – vedz tu ***alag***

adãlãgari/adãlãgare (a-dã-lã-gá-ri) sf – vedz tu ***alag***

adãlãgat (a-dã-lã-gátŭ) adg – vedz tu ***alag***

adãnca (a-dãn-cá) adv – vedz tu ***adãncu***

adãncari/adãncare (a-dãn-cá-ri) – vedz tu ***adãncu***

adãncos[1] (a-dãn-cósŭ) adg – vedz tu ***adãncu***

adãncos[2] (a-dãn-cósŭ) adv – vedz tu ***adãncu***

adãncu (a-dắn-cu) adg adãncã (a-dắn-cã), adãntsã (a-dắn-tsã), adãntsi/adãntse (a-dắn-tsi) – a curi fundu s-aflã diparti di mardzina (fatsa) di nsus; adãncos, aduncos, ahãndos, afundos, afunducos; (expr: 1: zbor adãncu = zbor greu, ghini minduit, tsi ari multã noimã shi mintiminilji tu el; 2: somnu adãncu = somnu greu, ahãndos, ca di moarti) *{ro: adânc} {fr: profond} {en: deep}* ex: arãulu easti multu adãncu § ***adãncos***[1] (a-dãn-cósŭ) adg adãncoasã (a-dãn-coá-sã), adãncosh (a-dãn-cóshĭ), adãncoasi/adãncoase (a-dãn-coá-si) – (unã cu ***adãncu***) ex: guvã multu adãncoasã; arãulu easti adãncos (ahãndos); groapã adãncoasã § ***aduncos*** (a-dun-cósŭ) adg – (unã cu ***adãncu***) ex: easti aduncoasã apa? § ***adãntsescu*** (a-dãn-tsés-cu) (mi) vb IV adãntsii (a-dãn-tsíĭ), adãntseam (a-dãn-tseámŭ), adãntsitã (a-dãn-tsí-tã), adãntsiri/adãntsire (a-dãn-tsí-ri) – hig (pingu, fac s-intrã) tsiva cãtã tu fundul a unui lucru; l-fac un lucru s-hibã cama adãncos; ahãndusescu, ahundusescu, hãndãcusescu, afundusescu, fundusescu, afundedz, vutsescu *{ro: cufunda, adânci} {fr: enfoncer, plonger, approfondir} {en: sink, plunge into, deepen}* ex: adãntsim (l-fãtsem ma adãncos) putslu; adãntsirã groapa; s-adãntsi (intrã ma adãncos) tu pãduri § ***adãntsit*** (a-dãn-tsítŭ) adg adãntsitã (a-dãn-tsí-tã), adãntsits (a-dãn-tsítsĭ), adãntsiti/adãntsite (a-dãn-tsí-ti) – tsi easti faptu cama adãncos; ahãndusit, ahundusit, hãndãcusit, afundusit,

fundusit, afundat, vutsit *{ro: cufundat, adâncit}* *{fr: enfoncé, plongé, creusé, approfondi}* *{en: sunk, plunged into, deepened}* § ***adãntsiri/adãntsire*** (a-dãn-tsí-ri) sf adãntsiri (a-dãn-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-adãntseashti tsiva; ahãndusiri, ahundusiri, hãndãcusiri, afundusiri, fundusiri, afundari, vutsiri *{ro: acţiunea de a cufunda, de a adânci; cufundare, adâncire}* *{fr: action d'enfoncer, de plonger, de creuser, d'approfondir}* *{en: action of sinking, of plunging, of deepening}* § ***adãncari/adãncare*** (a-dãn-cá-ri) sf adãncãri (a-dãn-cărĭ) – fãtsearea-a unui lucru s-hibã ma adãncos; adãntsiri, ahãndusiri, ahundusiri, hãndãcusiri, afundusiri, fundusiri, afundari, vutsiri *{ro: adâncire}* *{fr: approfondissement}* *{en: deepening}* ex: adãncarea-a njiluiriljei al Dumnidzã § ***adãntsimi/adãntsime*** (a-dãn-tsí-mi) sf adãntsinj (a-dãn-tsínjĭ) – harea tsi u-ari un lucru cari easti adãncos; dipãrtarea di la fatsa di nsus la fundul a lucrului; ahãndami *{ro: adâncime}* *{fr: profondeur}* *{en: depth}* ex: vãrnu nu shtii adãntsimea a amariljei § ***adãncos***[2] (a-dãn-cósŭ) adv – adãnca, adanca, afunda, afunducos, ahãndos, ahanda, ahãnda, andãca, etc.; (fig: adãncos = cu zboarã ghini minduiti, mintimeni) *{ro: adânc}* *{fr: profondément}* *{en: deep, deeply}* ex: sta shi greashti adãncos § ***adãnca*** (a-dãn-cá) adv – (unã cu ***adãncos***[2]) ex: lj-avea intratã unã luschidã adãnca (ahãndos); s-sãparem adánca (ahãndos), va dãm di apã; omlu aestu zburashti adãnca (expr: cu zboarã ghini minduiti); suschirã adãnca (ahãndos); un dor nã loa adãnca; ãl hipsi adãnca § ***adanca*** (a-dan-cá) adv – (unã cu ***adãncos***[2]) ex: cãt ma putea adanca § ***andãca*** (an-dã-cá) adv – (unã cu ***adãncos***[2])

adãntsescu (a-dãn-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***adãncu***

adãntsimi/adãntsime (a-dãn-tsí-mi) sf – vedz tu ***adãncu***

adãntsiri/adãntsire (a-dãn-tsí-ri) sf – vedz tu ***adãncu***

adãntsit (a-dãn-tsítŭ) adg – vedz tu ***adãncu***

adãpari/adãpare (a-dã-pá-ri) sf – vedz tu ***adap***

adãpat (a-dã-pátŭ) adg – vedz tu ***adap***

adãpãturã (a-dã-pã-tú-rã) sf – vedz tu ***adap***

adãrari/adãrare (a-dã-rá-ri) sf – vedz tu ***adar***

adãrat (a-dã-rátŭ) adg – vedz tu ***adar***

adãrãmintu (a-dã-rã-mín-tu) sn – vedz tu ***adar***

adãrãturã (a-dã-rã- tu-rã) sf – vedz tu ***adar***

adãstari/adãstare (a-dãs-tá-ri) sf – vedz tu ***adastu***

adãstat (a-dãs-tátŭ) adg – vedz tu ***adastu***

adãvdzeari/adãvdzeare (a-dãv-dzeá-ri) sf – vedz tu ***adavgu***

adãvgari/adãvgare (a-dãv-gári) sf – vedz tu ***adavgu***

adãvgat (a-dãv-gátŭ) adg – vedz tu ***adavgu***

adãvgãmintu (a-dãv-gã-mín-tu) sn – vedz tu ***adavgu***

adãvgãturã (a-dãv-gã-tú-rã) sf – vedz tu ***adavgu***

adeaneavra (a-dea-neá-vra) adv – vedz tu ***deaneavra***

adeca (á-dhe-ca) adv – vedz tu ***adichii***

adeti (a-dé-ti) sf adets (a-détsĭ) shi adeturi (a-dé-turĭ) – unã aradã armasã di pãpãnj-strãpãpãnj; unã aradã nvitsatã dupã fãtsearea di multi ori a idyiului lucru; aradã, nvitsãturã, areu, datã, mor, sinithii, sinitisi, sistimã, zãconi *{ro: obicei, tradiţie}* *{fr: coutume, habitude}* *{en: custom, tradition}* ex: avea adetea si s-toarnã sh-la noi; cum i-adetea (arada, areulu) la armãnj; featili tsi nu tsãn adetsli (arãdzli, areurli); armãnjlji dit Pindu tsãnurã multi adets di tru aushatic

adhic (á-dhicŭ) adg adhicã (á-dhi-cã), adhits (á-dhitsĭ), adhitsi/adhitse (á-dhi-tsi) – unã cu ***adic***

adhica (á-dhi-ca) adv – unã cu ***adica***

adhichii/adhichie (a-dhi-chí-i) sf adhichii (a-dhi-chíĭ) – unã cu ***adichii***

adhichipsescu (a-dhi-chip-sés-cu) vb IV adhichipsii (a-dhi-chip-síĭ), adhichipseam (a-dhi-chip-seámŭ), adhichipsitã (a-dhi-chip-sí-tã), adhichipsiri/adhichipsire (a-dhi-chip-sí-ri) – unã cu ***adichipsescu***

adhichipsiri/adhichipsire (a-dhi-chip-sí-ri) sf adhichipsiri (a-dhi-chip-sírĭ) – unã cu ***adichipsiri***

adhichipsit (a-dhi-chip-sítŭ) adg adhichipsitã (a-dhi-chip-sí-tã), adhichipsits (a-dhi-chip-sítsĭ), adhichipsiti/adhichipsite (a-dhi-chip-sí-ti) – unã cu ***adichipsit***

adhichisescu (a-dhi-chi-sés-cu) vb IV adhichisii (a-dhi-chi-síĭ), adhichiseam (a-dhi-chi-seámŭ), adhichisitã (a-dhi-chi-sí-tã), adhichisiri/adhichisire (a-dhi-chi-sí-ri) – unã cu ***adichisescu***

adhichisiri/adhichisire (a-dhi-chi-sí-ri) sf adhichisiri (a-dhi-chi-sírĭ) – unã cu ***adichisiri***

adhichisit (a-dhi-chi-sítŭ) adg adhichisitã (a-dhi-chi-sí-tã), adhichisits (a-dhi-chi-sítsĭ), adhichisiti/adhichisite (a-dhi-chi-sí-ti) – unã cu ***adichisit***

adhii/adhie (á-dhi-i) sf adhii (á-dhiĭ) – unã cu ***adii***

adhimtu sn adhimturi (a-dhím-turĭ) – unã cu ***adimtu***

adhinat (a-dhí-natŭ) adg adhinatã (a-dhí-na-tã), adhinats (a-dhí-natsĭ), adhinati/adhinate (a-dhí-na-ti) – unã cu ***adinat***

adhinaton (a-dhí-na-ton) adv – unã cu ***adinaton***

adhinãmii/adhinãmie (a-dhi-nã-mí-i) sf adhinãmii (a-dhi-nã-míĭ) – unã cu ***adinãmii***

adhinãtsescu (a-dhi-nã-tsés-cu) vb IV adhinãtsii (a-dhi-nã-tsíĭ), adhinãtseam (a-dhi-nã-tseámŭ), adhinãtsitã (a-dhi-nã-tsí-tã), adhinãtsiri/adhinãtsire (a-dhi-nã-tsí-ri) – unã cu ***adinãtsescu***

adhinãtsiri/adhinãtsire (a-dhi-nã-tsí-ri) sf adhinãtsiri (a-dhi-nã-tsírĭ) – unã cu ***adinãtsiri***

adhinãtsit (a-dhi-nã-tsítŭ), adg adhinãtsitã (a-dhi-nã-tsí-tã), adhinãtsits (a-dhi-nã-tsítsĭ), adhinãtsiti/adhinãtsite (a-dhi-nã-tsí-ti)– unã cu ***adinãtsit***

adhio (a-dhí-o) invar. – unã cu ***adio***

adhixescu (a-dhic-sés-cu) vb IV adhixii (a-dhic-síĭ), adhixeam (a-dhic-seámŭ), adhixitã (a-dhic-sí-tã), adhixiri/adhixire (a-dhic-sí-ri) – unã cu ***adixescu***

adhixiri/adhixire (a-dhic-sí-ri) sf adhixiri (a-dhic-sírĭ) – unã cu ***adixiri***

adhixit (a-dhic-sítŭ) adg adhixitã (a-dhic-sí-tã), adhixits (a-dhic-sítsĭ), adhixiti/adhixite (a-dhic-sí-ti) – unã cu ***adixit***

adhul (a-dhúlŭ) sn adhuli/adhule (a-dhú-li) – unã cu ***adul***

adhuliftu (a-dhú-lif-tu) adg adhuliftã (a-dhú-lif-tã), adhuliftsã (a-dhú-lif-tsã), adhulifti/adhulifte (a-dhú-lif-ti) – unã cu ***aduliftu***

adhyeaforit (adh-yĭa-fó-ritŭ) adg adhyeaforitã (adh-yĭa-fó-ri-tã), adhyeaforits (adh-yĭa-fó-ritsĭ), adhyeaforiti/adhyeaforite (adh-yĭa-fó-ri-ti) – unã cu ***adyeaforit***

adhyeafur (adh-yĭá-furŭ) adg adhyeafurã (adh-yĭá-fu-rã), adhyeafuri (adh-yĭá-furĭ), adhyeafuri/adhyeafure (adh-yĭá-fu-ri) – unã cu ***adyeafur***

adhyeafurisescu (adh-yĭa-fu-ri-sés-cu) vb IV adhyeafurisii (adh-yĭa-fu-ri-síĭ), adhyeafuriseam (adh-yĭa-fu-ri-seámŭ), adhyeafurisitã (adh-yĭa-fu-ri-sí-tã), adhyeafurisiri/adhyeafurisire (adh-yĭa-fu-ri-sí-ri) – unã cu ***adyeafurisescu***

adhyeafurisii/adhyeafurisie (adh-yĭa-fu-ri-sí-i) sf adhyeafurisii (adh-yĭa-fu-ri-síĭ) – unã cu ***adyeafurisii***

adhyeafurisiri/adhyeafurisire (adh-yĭa-fu-ri-sí-ri) sf adhyeafurisiri (adh-yĭa-fu-ri-sírĭ)– unã cu ***adyeafurisiri***

adhyeafurisit (adh-yĭa-fu-ri-sítŭ) adg adhyeafurisitã (adh-yĭa-fu-ri-sí-tã), adhyeafurisits (adh-yĭa-fu-ri-sítsĭ), adhyeafurisiti/adhyeafurisite (adh-yĭa-fu-ri-sí-ti) – unã cu ***adyeafurisit***

adhyisescu (adh-yi-sés-cu) vb IV adhyisii (adh-yi-síĭ), adhyiseam (adh-yi-seámŭ), adhyisitã (adh-yi-sí-tã), adhyisiri/adhyisire (adh-yi-sí-ri) – unã cu ***adyisescu***

adhyisiri/adyisire (adh-yi-sí-ri) sf adhyisiri (adh-yi-sírĭ)– unã cu ***adyisiri***

adhyisit (adh-yi-sítŭ) adg adhyisitã (adh-yi-sí-tã), adhyisits (adh-yi-sítsĭ), adhyisiti/adhyisite (adh-yi-sí-ti) – unã cu ***adyisit***

adic (á-dhicŭ) adg – vedz tu ***adichii***

adica (á-dhi-ca) adv – vedz tu ***adichii***

adichii/adichie (a-dhi-chí-i) sf adichii (a-dhi-chíĭ) – nidriptati, nindriptati, apadichii, hilieti, strãmbãtati *{ro: nedreptate}* *{fr: injustice}* *{en: injustice}* § ***apadichii/apadichie*** (a-pa-dhi-chí-i) sf apadichii (a-pa-dhi-chíĭ) – (unã cu ***adichii***) ex: apadichia (nidriptatea) s-chearã § ***adic*** (á-dhicŭ) adg adicã (á-dhi-cã), adits (á-dhitsĭ), aditsi/aditse (á-dhi-tsi) – nidreptu, nindreptu, strãmbu *{ro: nedrept}* *{fr: injuste}* *{en: injust}* § ***adica*** (á-dhi-ca) adv – nidreptu, nindreptu, strãmbu *{ro: pe nedrept}* *{fr: injustement}* *{en: injustly}* ex: adica trag (li trag pri nindreptu) § ***adeca*** (á-dhe-ca) adv – (unã cu ***adica***) § ***adichisescu*** (a-dhi-chi-sés-cu) vb IV adichisii (a-dhi-chi-síĭ), adichiseam (a-dhi-chi-seámŭ), adichisitã (a-dhi-chi-sí-tã), adichisiri/adichisire (a-

dhi-chi-sí-ri) – nu-nj si fatsi ndriptati; fac nidriptãts (strãmbãtãts); adichipsescu *{ro: nedreptãţi} {fr: faire injustice} {en: not being just, be injust}* § ***adichisit*** (a-dhi-chi-sítŭ) adg adichisitã (a-dhi-chi-sí-tã), adichisits (a-dhi-chi-sítsĭ), adichisiti/adichisite (a-dhi-chi-sí-ti) – a curi ãlj si featsi nidriptati (strãmbãtati); adichipsit *{ro: nedreptãţit} {fr: privé de justice} {en: without having justice}* § ***adichisiri/adichisire*** (a-dhi-chi-sí-ri) sf adichisiri (a-dhi-chi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu a unui nu-lj si fatsi ndriptati; fãtseari nidriptãts, adichipsiri *{ro: acţiunea de a nedreptãţi; nedreptãţire} {fr: action de faire injustice} {en: action of not doing justice}* § ***adichipsescu*** (a-dhi-chip-sés-cu) vb IV adichipsii (a-dhi-chip-síĭ), adichipseam (a-dhi-chip-seámŭ), adichipsitã (a-dhi-chip-sí-tã), adichipsiri/adichipsire (a-dhi-chip-sí-ri) – (unã cu ***adichisescu***) ex: mi adichipsi (nj-featsi nidriptati) iuchiumatea; strig cã mi au adichipsitã (cã-nj featsirã nidriptati) § ***adichipsit*** (a-dhi-chip-sítŭ) adg adichipsitã (a-dhi-chip-sí-tã), adichipsits (a-dhi-chip-sítsĭ), adichipsiti/adichipsite (a-dhi-chip-sí-ti) – (unã cu ***adichisit***) § ***adichipsiri/adichipsire*** (a-dhi-chip-sí-ri) sf adichipsiri (a-dhi-chip-sírĭ) – (unã cu ***adichisiri***)

adichipsescu (a-dhi-chip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***adichii***

adichipsiri/adichipsire (a-dhi-chip-sí-ri) sf – vedz tu ***adichii***

adichipsit (a-dhi-chip-sítŭ) adg – vedz tu ***adichii***

adichisescu (a-dhi-chi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***adichii***

adichisiri/adichisire (a-dhi-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***adichii***

adichisit (a-dhi-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***adichii***

adii/adie (á-dhi-i) sf adii (á-dhiĭ) – atsea tsi ari atsel cari easti alãsat s-facã un lucru; izini, volji *{ro: voie, permisiune} {fr: permission} {en: permission}*

adilj[1] (a-díljĭŭ) vb I adiljai (a-di-ljĭáĭ), adiljam (a-di-ljĭámŭ), adiljatã (a-di-ljĭá-tã), adiljari/adiljare (a-di-ljĭá-ri) – trag vimtu tru plimunj shi-l scot nafoarã (ca semnu cã bãnedz); suflu, ljau anasã; (fig: adilji = (omlu, pravda, etc.) easti yiu, bãneadzã; (ii) (vimtul) bati, suflã; (iii) s-minã la bãtearea-a vimtului) *{ro: respira, trãi} {fr: respirer, vivre} {en: breathe, live}* ex: tut tsi bãneadzã adilji; lasã-mi niheam s-adilj; s-pãrea cã loclu adilji (lja anasã); s-lji fats s-adilji (s-lja anasã); armãnjlji tuts adilji (fig: bãneadzã); tsi mushat adilja (fig: bãtea, sufla) vimtul; mi dush tu grãdinã s-adilj (s-nji umplu plimunjlji cu) vimtu curat; mizi adilja (fig: s-mina di vimtu) cãti vãrã frãndzã § ***adiljat***[1] (a-di-ljĭátŭ) adg adiljatã (a-di-ljĭá-tã), adiljats (a-di-ljĭátsĭ), adiljati/adiljate (a-di-ljĭá-ti) – cari adilji, cari suflã, cari ari loatã anasã *{ro: respirat, trãit, adiat} {fr: respiré} {en: breathed, lived}* § ***adiljari***[1]***/adiljare*** (a-di-ljĭá-ri) sf adiljeri (a-di-ljĭérĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu adilji; suflari, loari anasã *{ro: acţiunea de a respira, de a trãi; respirare, trãire} {fr: action de respirer, de vivre)} {en: action of breathing, of living}* § ***adiljat***[3] (a-di-ljĭátŭ) sm fãrã pl – vimtul tsi intrã sh-easi dit plimunj cãndu adilji cariva; anasã, adiljatic, adiljari, suflari, suflat, ahnoatã, hnoatã, suluchi; (expr: tu-un adiljat = unãshunã, dinãcali) *{ro: respiraţie} {fr: respiration, haleine} {en: breath}* ex: dupã tsi-adiljatlu-sh stringu; tru oarã sh-lja-adiljatlu; nji si curmã adiljatlu; ampãturã sh-ma cãt ãsh tradzi adiljatlu § ***adiljari***[3]***/adiljare*** (a-di-ljĭá-ri) sf adiljeri (a-di-ljĭérĭ) – (unã cu ***adiljat***[3]) ex: lã si curmã adiljarea (anasa); adiljarea (anasa) ljeasti greauã § ***adiljatic*** (a-di-ljĭá-ticŭ) sn adiljatitsi/adiljatitse (a-di-ljĭá-ti-tsi) – (unã cu ***adiljat***[3]) ex: lj-agiumsi tu-un adiljatic (unã anasã); un adiljatic (adiljat) sãnãtos treatsi pristi noi

adilj[2] (a-díljĭŭ) vb I adiljai (a-di-ljĭáĭ), adiljam (a-di-ljĭámŭ), adiljatã (a-di-ljĭá-tã), adiljari/adiljare (a-di-ljĭá-ri) – diznjerdu, hãidipsescu, zdrudescu, hãrsescu; (fig: vimtul adilji = vimtul suflã lishor, canda hãidipseashti) *{ro: mângâia} {fr: caresser} {en: caress (by the wind), caress}* ex: cu ficiorlji cuvinta sh-ljadilja (sh-lji diznjirda) § ***adiljat***[2] (a-di-ljĭátŭ) adg adiljatã (a-di-ljĭá-tã), adiljats (a-di-ljĭátsĭ), adiljati/adiljate (a-di-ljĭá-ti) – suflat lishor (diznjirdat di vimtu), diznjirdat, hãidipsit, zdrudit, hãrsit *{ro: mângâiat, adiat (de vânt)} {fr: caressé} {en: caressed}* § ***adiljari***[2]***/adiljare*** (a-di-ljĭá-ri) sf adiljeri (a-di-ljĭérĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu diznjardã; diznjirdari, hãidipsiri, zdrudiri, hãrsiri *{ro: acţiunea de a mângâia, de a adia; mângâiere, adiere (dezmierdare de vânt)} {fr: action de caresser, de souffler légèrement (en parlant du vent)} {en: action of caressing}* § ***adiljari***[4]***/adiljare*** (a-di-ljĭá-ri) sf adiljeri (a-di-ljĭérĭ) – cãnachi, diznjirdari, diznjerdu, diznjirdãciuni, hadyi, hãidipsiri, zdrudiri, hãrsiri *{ro: mângâiere} {fr: caresse} {en: caress}* ex: adiljeri (suflãri lishoari, hãidipsiri) di vimtu; ti ncurunã cu njilã shi cu adiljari (diznjirdari) § ***adiljos*** (a-di-ljĭósŭ) adg adiljoasã (a-di-ljĭoá-sã), adiljosh (a-di-ljĭóshĭ), adiljoasi/adiljoase (a-di-ljĭoá-si) – tsi easti dultsi sh-cu multi simtsãminti di vreari; tsi-l curmã lishor njila cãndu veadi tsiva; dolj, dultsi, diznjirdãtor, hãidipsitor, cãnãchipsitor, zdruditor, njilãos *{ro: duios} {fr: tendre, doux, sensible, miséricordieux} {en: tender, sweet, sensitive}* ex: u mutrea adiljos (dultsi, cu vreari) sh-cu mari dor; ahãt adiljoasã (dultsi) eara daileana; featili-s adiljoasi (hãidipsitoari); mutrita adiljoasã (diznjirdãtoari) ali lunã; atsel mult adiljos (njilãos) shi vrut cãtrã noi; Dumnidzale, vãrtos adiljoase (mult-njilãoase)

adiljari[1]***/adiljare*** (a-di-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***adilj***[1]

adiljari[2]***/adiljare*** (a-di-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***adilj***[2]

adiljari[3]***/adiljare*** (a-di-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***adilj***[1]

adiljari[4]***/adiljare*** (a-di-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***adilj***[2]

adiljat[1] (a-di-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***adilj***[1]

adiljat[2] (a-di-ljĭátŭ) sm fãrã pl – vedz tu ***adilj***[2]

adiljat[3] (a-di-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***adilj***[1]

adiljatic (a-di-ljĭá-ticŭ) sn – vedz tu ***adilj***[1]

adiljos (a-di-ljĭósŭ) adg – vedz tu ***adilj***[2]

adimtu (a-dhím-tu) sn adimturi (a-dhím-turĭ) – pustavi di lãnã, dimit *{ro: postav de lânã} {fr: escot, bure} {en: frieze, rough homespun (woollen material)}* ex: portu stranji di adimtu; fac adimtu, fac vilendzã

adinat (a-dhí-natŭ) adg – vedz tu ***adinãtsescu***

adinaton (a-dhí-na-ton) adv – vedz tu ***adinãtsescu***

adinãmii/adinãmie (a-dhi-nã-mí-i) sf – vedz tu ***adinãtsescu***

adinãtsescu (a-dhi-nã-tsés-cu) vb IV adinãtsii (a-dhi-nã-tsíĭ), adinãtseam (a-dhi-nã-tseámŭ), adinãtsitã (a-dhi-nã-tsí-tã), adinãtsiri/adinãtsire (a-dhi-nã-tsí-ri) – ãnj si njicshureadzã (slãgheasti, cheari) putearea; slãghescu *{ro: slãbi} {fr: débiliter, affaiblir} {en: weaken, lose power}* ex: multu mi adinãtsi (slãghi) heavra § ***adinãtsit*** (a-dhi-nã-tsítŭ) adg adinãtsitã (a-dhi-nã-tsí-tã), adinãtsits (a-dhi-nã-tsítsĭ), adinãtsiti/adinãtsite (a-dhi-nã-tsí-ti) – tsi-lj slãghi (lj-si njicshurã) putearea; slãghit *{ro: slãbit} {fr: débilité, affaibli} {en: weakened}* § ***adinãtsiri/adinãtsire*** (a-dhi-nã-tsí-ri) sf adinãtsiri (a-dhi-nã-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-a unui ãlj si njicshureadzã putearea; slãghiri *{ro: acţiunea de a slãbi; slãbire} {fr: action d'affaiblir} {en: action of losing power}* § ***adinãmii/adinãmie*** (a-dhi-nã-mí-i) sf adinãmii (a-dhi-nã-míĭ) – niputeari, slãbilji, slãbintsã, slãbeatsã *{ro: slãbiciune} {fr: faiblesse, débilité} {en: weakness}* ex: am mari adinãmii (nu-am dip dinami, puteari); am mari adinãmii (slãbintsã, vreari) trã tini § ***adinat*** (a-dhí-natŭ) adg adinatã (a-dhí-na-tã), adinats (a-dhí-natsĭ), adinati/adinate (a-dhí-na-ti) – slab, fãrã puteari *{ro: slab, fãrã vigoare} {fr: faible, débile} {en: weak, feeble}* § ***adinaton*** (a-dhí-na-ton) adv – tsi nu easti tu putearea-a vãrnui tra s-lu facã; tsi nu poati si s-facã *{ro: imposibil} {fr: impossible} {en: impossible}*

adinãtsiri/adinãtsire (a-dhi-nã-tsí-ri) sf – vedz tu ***adinãtsescu***

adinãtsit (a-dhi-nã-tsítŭ), adg – vedz tu ***adinãtsescu***

adineavra (a-di-neá-vra) adv – vedz tu ***deaneavra***

adio (a-dí-o) invar. – zbor tsi s-dzãtsi cãndu s-disparti lumea; s-nã videm sãnãtosh; sãnãtati, cali bunã, videari bunã, etc. *{ro: adio} {fr: adieu} {en: good-by}*

adixescu (a-dhic-sés-cu) vb IV – vedz tu ***dixescu***

adixiri/adixire (a-dhic-sí-ri) sf – vedz tu ***dixescu***

adixit (a-dhic-sítŭ) adg – vedz tu ***dixescu***

adiyii/adiyie (a-di-yí-i) adv – vedz tu ***ayiu***[2]

adoara[1] (a-doá-ra) adv – vedz tu ***adoarã***[1]

adoara[2] (a-doá-ra) num, adv – vedz tu ***adoarã***[2]

adoarã[1] (a-doá-rã) adv – lunjina tsi da pri tser ninti ca s-easã soarili tahina; oara, cati tahina, cãndu nchiseashti prota si s-vedã lunjinã, cãndu creapã dzua, cãtã tu oara 2 noaptea; adoara, deadoarã, deadoara, apiritã, apirish, andzari, ndzari,

ndzãrimi, dzari, zari, cripatã, hãrghii, hãryii, hãrãyii, hãrãxitã, haragmã, harazmã, haraimera *{ro: zori de zi, spre ora două noaptea} {fr: pointe du jour, à l'aube, vers deux heures du matin} {en: at dawn, about 2 o'clock at night}* ex: di-adoarã, shtii, cãndu lja s-creapã dzua; lunjineadzã pãn di-adoarã; pãnã cãtrã di-adoarã (tu cripata-a dzuãljei), ne cipit di om i di prici nu s-vidzu; pãnã di-adoarã yipturli eara curati shi aleapti dupã simintsã § ***adoara***[1] (a-doá-ra) adv – (unã cu ***adoarã***[1]) § ***deadoarã***[1] (dea-doá-rã) adv (scriatã shi di-adoarã) – (unã cu ***adoarã***[1]) ex: cupiili sãrmati deadoarã (dit hãryii) sum bradz § ***deadoara***[1] (dea-doá-ra) adv (scriatã shi di-adoara) – (unã cu ***adoarã***[1]) § ***dadoara***[1] (da-doá-ra) adv – (unã cu ***adoarã***[1])

adoarã[2] (a-doá-rã) num, adv – adoarã, a doarã, andaua oarã *{ro: a doua oară} {fr: la deuxième fois} {en: the second time}* ex: featsirã numtã mari di-adoarã (andaua oarã); nu putu s-u-aflã adoarã (andoaua oarã) calea; nu-ashtiptarã dzãcã adoara § ***adoara***[2] (a-doá-ra) num, adv – (unã cu ***adoarã***[2]) ex: nu-lj dishcljish adoara (andaua oarã) § ***adoaura*** (a-doáŭ-ra) num, adv – (unã cu ***adoarã***[2]) § ***deadoarã***[2] (dea-doá-rã) num, adv (scriatã shi di-adoarã) – (unã cu ***adoarã***[1]) ex: cupiili sãrmati deadoarã sum bradz § ***deadoara***[2] (dea-doá-ra) num, adv (scriatã shi di-adoara) – (unã cu ***adoarã***[1]) § ***dadoara***[2] (da-doá-ra) num, adv – (unã cu ***adoarã***[1]) ex: cãrvãnarlji grescu dadoara (andaua oarã)

adoaura (a-doáŭ-ra) adv – vedz tu ***adoarã***[2]

adormu (a-dór-mu) vb IV – vedz tu ***dormu***

adrari/adrare (a-drá-ri) sf – vedz tu ***adar***

adrat (a-drátŭ) adg – vedz tu ***adar***

adrãmintu (a-drã-mín-tu) sn – vedz tu ***adar***

aduc (a-dúcŭ) vb III shi II adush (a-dúshĭŭ), adutseam (a-du-tseámŭ) shi atseam (a-tseámŭ), adusã (a-dú-sã), adutsiri/adutsire (a-dú-tsi-ri) shi adutseari/adutseare (a-du-tseá-ri) shi atseari (a-tseá-ri) – ljau (portu) un lucru cu mini cãndu mi duc iuva (tra s-lu tsãn cu mini icã s-lu dau la cariva); portu, ljau, duc cu mini; (expr: 1: nj-aduc aminti = thimisescu; 2: nj-u-aduc cu… = escu unã soi cu…, undzescu cu…; 3: hiu adus = hiu ncusurat; 4: mi-aduc ca om = mi portu ca om bun; 5: lu-aduc pi imani = l-fac s-aducheascã; 6: lu-aduc pi cali = l-cãndãrsescu, l-bag di cali, lu nduplic, lu-apuaduc, lj-u umplu mintea, etc.) *{ro: aduce, transporta} {fr: porter} {en: bring, carry}* ex: ca s-nu-adutsearim pãnã mãni; adusi apã aratsi di la fãntãnã; adu tisãdzli; mãni-adutsets irghiliili; lu-adutsea pri pat (l-purta, yinea cu el pi pataloni); moartea a frati-njui nj-adutsi jali; pri tini-aminti ti-adutsea (expr: ti timisea); nj-aduc aminti di tini; sh-u-adutsi (expr: undzeashti) cu mini tu fatsã; ma multu pri ursã sh-u-adutsea (expr: sh-undzea) ca di pri om; adu-ti (expr: poartã-ti) ca om; nu s-adutsi n cali (expr: nu pots s-lu cãndãrseshti, nu pots s-lj-alãxeshti mintea) ne cu-arãulu, ne cu ghinili § ***adus*** (a-dúsŭ) adg adusã (a-dú-sã), adush (a-dúshĭ), adusi/aduse (a-dú-si) – loat (purtat) cu mini cãndu mi duc iuva; dus cu mini; purtat, loat; (expr: adus di/tu pãltãri; adus = cari easti cu pãltãrli aplicati (dip canda ari un cusor); ncusurat, cãmbur, gãrbuv, zglob, gribos, cushal, etc.) *{ro: adus, transportat} {fr: porté} {en: brought, carried}* ex: easti adusã (expr: ncusuratã) di pãltãri § ***adutsiri/adutsire*** (a-dú-tsi-ri) sf adutsiri (a-dú-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-a unui lji s-apleacã pãltãrli; loari (purtari) cu mini cãndu mi duc iuva; thimisiri *{ro: acţiunea de a gărbovi, de a aduce, de a transporta; aducere, transport} {fr: action de devenir bossu, de porter, de transporter; transport} {en: action of getting a hump, of bringing, of carrying; transportation}* § ***adutseari/adutseare*** (a-du-tseá-ri) sf adutseri (a-du-tsérĭ) – (unã cu ***adutsiri***) § ***atseari/atseare*** (a-tseá-ri) sf atseri (a-tsérĭ) – (unã cu ***adutsiri***) § ***aducã*** sf fãrã pl – adutseari, undziri *{ro: asemănare} {fr: ressemblance} {en: similarity}* § ***aducãturã*** (a-du-cã-tú-rã) sf aducãturi (a-du-cã-túrĭ) – purtari bunã, areu, praxi, hui *{ro: conduită, purtare} {fr: conduite, manière} {en: behavior, manners}* ex: el ari aducãturã (purtari bunã, prãxi buni) § ***apuaduc*** (a-pŭa-dúcŭ) vb III shi II apuadush (a-pŭa-dúshĭŭ), apuadutseam (a-pŭa-du-tseámŭ), apuadusã (a-pŭa-dú-sã), apuadutsiri/apuadutsire (a-pŭa-dú-tsi-ri) shi apuadutseari/adutseare (a-pŭa-du-tseá-ri) – lj-u tornu mintea sh-lu fac s-mindueascã ca mini; lu-adar si sh-alãxeascã mintea shi si s-facã di pistea-a mea; l-cãndãrsescu, lu-anduplic *{ro: aduce aproape în întregime, convinge, converti} {fr: apporter (presque) intégralement; convaincre, convertir} {en: bring (almost) completely, convince, convert}* ex: s-lu apuaduc (s-lu fac s-mindueascã ca mini, s-lj-u tornu mintea) § ***apuadus*** (a-pŭa-dúsŭ) adg apuadusã (a-pŭa-dú-sã), apuadush (a-pŭa-dúshĭ), apuadusi/apuaduse (a-pŭa-dú-si) – tsi-lj s-ari turnatã mintea; tsi fu cãndãrsit si sh-alãxeascã pistea; cãndãrsit, anduplicat § ***apuadutsiri/apuadutsire*** (a-pŭa-dú-tsi-ri) sf apuadutsiri (a-pŭa-dú-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti apuadus; cãndãrsiri, nduplicari § ***apuadutseari/apuadutseare*** (a-pŭa-du-tseá-ri) sf apuadutseri (a-pŭa-du-tsérĭ) – (unã cu ***apuadutsiri***) § ***neapuadus*** (nea-pŭa-dúsŭ) adg neapuadusã (nea-pŭa-dú-sã), neapuadush (nea-pŭa-dúshĭ), neapuadusi/neapuaduse (nea-pŭa-dú-si) – tsi nu poati s-hibã nduplicat; tsi nu-lj si toarnã lishor mintea; tsi nu-ari prãxi buni; neanduplicat, niprãxit, arãu *{ro: inflexibil, rău crescut, rău} {fr: inflexible, mal élevé, méchant} {en: inflexible, ill-mannered, bad}* ex: soacrã arauã, neapuadusã shi turcã § ***neapudus*** (nea-pu-dúsŭ) adg neapudusã (nea-pu-dú-sã), neapudush (nea-pu-dúshĭ), neapudusi/neapuduse (nea-pu-dú-si) – (unã cu ***neapuadus***) § ***neapudutsiri/neapudutsire*** (nea-pu-dú-tsi-ri) sf neapudutsiri (nea-pu-dú-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti neapudus; atsea tsi ari atsel tsi nu-ari prãxi buni (purtari bunã) *{ro: purtare proastă} {fr: mauvaise conduite} {en: poor conduct}*

aducã sf fãrã pl – vedz tu ***aduc***

aducãturã (a-du-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***aduc***

aducheari/aducheare (a-du-chĭa-ri) sf – vedz tu ***aduchescu***

aduchescu (a-du-chĭés-cu) (mi) vb IV shi II aduchii (a-du-chíĭ), aducheam (a-du-chĭamŭ), aduchitã (a-du-chí-tã), aduchiri/aduchire (a-du-chí-ri) shi aducheari/aducheare (a-du-chĭa-ri) – duchescu; 1: achicãsescu, acãchisescu, chicãsescu, apucupescu, apucupsescu, agrãxescu, ntsileg; 2: simtu, sãmtu, simtsescu, sintescu; 3: nj-aduc aminti; 4: angljicescu, angucescu, gucescu, cucescu *{ro: înţelege, simţi, aminti, ghici} {fr: comprendre, sentir, deviner} {en: understand, feel, guess}* ex: deadi s-aducheascã (s-achicãseascã) ali greacã; lu-aduchirã (simtsãrã) cãnjlji; aduchea-ti (aduts aminti) s-acumpiri sari; aduchea-mi (adu-nj aminti) s-yin; aduchea (angucea), cari pots; aduchea-l (fã-lj semnu s-achicãseascã) s-fugã; easti om tsi-aducheashti; aducheshti (anguceshti) tsi-am tru mãnã?; nu lu-aduchii (nu-l sãmtsãi, nu-l vidzui) s-treacã calea; oili-a meali s-aduchescu di-a tali (s-ved cã nu suntu unã cu-a tali, s-aleg di-a tali); unã cã aduchea (achicãsea, zbura) limba-a lor; lj-dãdea s-aducheascã § ***aduchit*** (a-du-chítŭ) adg aduchitã (a-du-chí-tã), aduchits (a-du-chítsĭ), aduchiti/aduchite (a-du-chí-ti) – tsi-aducheashti; duchit, achicãsit, apucupit, agrãxit, simtsãt, adus aminti, angucit, etc. *{ro: înţeles, simţit, ghicit} {fr: raisonable, judicieux, compris, senti, deviné} {en: understood, felt, guessed}* § ***aduchiri/aduchire*** (a-du-chí-ri) sf aduchiri (a-du-chírĭ) – atsea tsi fatsi un cari aducheashti tsiva; duchiri, achicãsiri, apucupiri, agrãxiri, simtsãri, adutseari aminti, anguciri, etc. *{ro: acţiunea de a înţelege, de a simţi, de a ghici; înţelegere, simţire, ghicire} {fr: action de comprendre (deviner, sentir)} {en: action of understanding (feeling, guessing)}* § ***aducheari/aducheare*** (a-du-chĭa-ri) sf aducheri (a-du-chĭérĭ) – (unã cu ***aduchiri***) § ***neaduchit*** (nea-du-chítŭ) adg neaduchitã (nea-du-chí-tã), neaduchits (nea-du-chítsĭ), neaduchiti/neaduchite (nea-du-chí-ti) – tsi nu-aducheashti; tsi nu easti aduchit; tsi nu-l mealã cã atselj deavãrliga di el, nu lj-arisescu tsi fatsi; tsi nu-l mealã di-atseali tsi s-fac deavãrliga di el; niduchit, neachicãsit *{ro: nesimţit} {fr: insensible, indolent} {en: insensitive, indolent}* ex: easti un om neaduchit (tsi nu-l mealã di-alantsã, tsi dzãc i tsi fac) § ***neaduchiri/neaduchire*** (nea-du-chí-ri) sf neaduchiri (nea-du-chírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu aducheashti; atsea tsi s-fatsi cãndu cariva fatsi un lucru shi nu-l mealã di tsi minduescu alantsã; niduchiri, neachicãsiri *{ro: acţiunea de a nu înţelege, de a fi nesimţit} {fr: action de ne pas comprendre, de ne pas sentir} {en: action of not*

understanding, of not feeling for others} § ***neaducheari/neaducheare*** (nea-du-chĭa-ri) sf neaducheri (nea-du-chĭérĭ) – (unã cu ***neaduchiri***) § ***neaduchiti/neaduchite*** (nea-du-chí-ti) adv – (cu prip. "pi" nãinti) tsi fatsi tsiva fãrã tra s-hibã aduchit *{ro: pe nesimţite}* *{fr: insensiblement}* *{en: imperceptibly}* ex: intrã pri neaduchiti (fãrã s-lu-aducheascã cariva) § ***aduchitor*** (a-du-chi-tórŭ) adg aduchitoari/aduchitoare (a-du-chi-toá-ri), aduchitori (a-du-chi-tórĭ), aduchitoari/aduchitoare (a-du-chi-toá-ri) – un tsi-aducheashti, tsi sãmti, angucitor, mintimen, etc. *{ro: înţelegător, simţitor}* *{fr: sagace, sensible}* *{en: wise man, one who can understand (feel, guess)}* ex: easti-un om aduchitor (tsi aducheashti lishor, tsi sãmti) § ***aduchiturã*** (a-du-chi-tú-rã) sf aduchituri (a-du-chi-túrĭ) – aduchiri, sãmtsãri, mintiminilji *{ro: pricepere, înţelegere}* *{fr: sagacité, comprehension}* *{en: wisdom, understanding}* § ***duchescu*** (du-chĭés-cu) (mi) vb IV shi II duchii (du-chíĭ), ducheam (du-chĭamŭ), duchitã (du-chítã), duchiri/duchire (du-chí-ri) shi ducheari/ducheare (du-chĭa-ri) – (unã cu ***aduchescu***) ex: ducheam un dor di sini; easti un om tsi nu s-ducheashti; duchescu multu ghini; amãnat duchi lumea tsi easti; atumtsea duchii cari easti Gardani; tãmpãna s-bats, nu ducheashti cãndu doarmi; duchii cãndu vinjish; cara-l duchi, lu-acumpãrã; lj-bãtu fatsa ma nu s-duchi; easti di doauã oauã, nu s-ducheashti § ***duchit*** (du-chítŭ) adg duchitã (du-chítã), duchits (du-chítsĭ), duchiti/duchite (du-chí-ti) – (unã cu ***aduchit***) ex: s-ducheashti troarã vulpea, cã nu-ari ma duchitã § ***duchiri/duchire*** (du-chí-ri) sf duchiri (du-chírĭ) – (unã cu ***aduchiri***) ex: vãrnu nu-avea ahãtã duchiri ca el § ***ducheari/ducheare*** (du-chĭa-ri) sf ducheri (du-chĭérĭ) – (unã cu ***aduchiri***) § ***niduchit*** (ni-du-chítŭ) adg niduchitã (ni-du-chí-tã), niduchits (ni-du-chítsĭ), niduchiti/niduchite (ni-du-chí-ti) – (unã cu ***neaduchit***) ex: niduchitã (fãrã s-u-sducheascã vãr, nisãmtsitã) fudzi din casã; anj di dzãli niduchit bãnã tu hoara-a noastrã; bre, lae, niduchitã! § ***niduchiri/niduchire*** (ni-du-chí-ri) sf niduchiri (ni-du-chírĭ) – (unã cu ***neaduchiri***) § ***niducheari/niducheare*** (ni-du-chĭa-ri) sf niducheri (ni-du-chĭérĭ) – (unã cu ***neaduchiri***) § ***duchitor*** (du-chi-tórŭ) adg duchitoari/duchitoare (du-chi-toá-ri), duchitori (du-chi-tórĭ), duchitoari/duchitoare (du-chi-toá-ri) – (unã cu ***aduchitor***) § ***duchiturã*** (du-chi-tú-rã) sf duchituri (du-chi-túrĭ) – (unã cu ***aduchiturã***)

aduchiri/aduchire (a-du-chí-ri) sf – vedz tu ***aduchescu***

aduchit (a-du-chítŭ) adg – vedz tu ***aduchescu***

aduchitor (a-du-chi-tórŭ) adg – vedz tu ***aduchescu***

aduchiturã (a-du-chi-tú-rã) sf – vedz tu ***aduchescu***

adul (a-dhúlŭ) sn aduli/adule (a-dhú-li) – cheatrã njicã, albã shi stronghilã dit un gioc di njits cu tsintsi chitritseali; abel *{ro: pietricică albicioasă, rotundă sau ovală, folosită într-un joc de copii cu cinci pietricele}* *{fr: caillou blanc et rond d'un jeu d'enfants}* *{en: small stone from a children game}*

aduliftu (a-dhú-lif-tu) adg aduliftã (a-dhú-lif-tã), aduliftsã (a-dhú-lif-tsã), adulifti/adulifte (a-dhú-lif-ti) – tsi nu para lu-arãseashti (i lji ngreacã multu) s-lucreadzã; timbel, armãsãtor, linãvos, linos, acãmat, blanes, edec, cumban, haileas, tãvlãmbã, hain, hãin, tindu-gomar, cioari tu cinushi *{ro: trântor, leneş}* *{fr: paresseux}* *{en: lazy}*

adun (a-dúnŭ) (mi) vb I adunai (a-du-náĭ) shi anai (a-náĭ), adunam (a-du-námŭ) shi anam (a-námŭ), adunatã (a-du-ná-tã) shi anatã (a-ná-tã), adunari/adunare (a-du-ná-ri) shi anari/anare (a-ná-ri) – aduc (tra si s-aflã deadun tu idyiul loc) lucri tsi au idyea hari ma s-aflã arãspãnditi; culeg poami di pri ponj (diaradã, cãndu suntu-asiti); bag di-unã parti lucri (tra s-li am tri ma nãpoi); lixescu, silixescu, culeg, pitrec, fac sutsatã, andãmusescu, astalj, stãvrusescu, aprochi, ljau, shcurtedz, etc.; (expr: 1: u-adun = mi bati cariva, mãc shcop; 2: u-adun (coada) = fug; 3: u-adun mintea = isihãsescu; 4: u-adun tu fuljinã = bag tu stumahi, mãc, ascapit; 5: nj-adunã = fatsi pronj; 6: nj-adun oasili = mor, lji ncljid ocljilj; 7: nj-adun pãltãrli = fac cusor, mi ncusuredz; 8: nj-adun suflitlu = suschir; 9: nj-adun mãnitsli = mi scumbusescu; 10: lu-adun ãn cali = lu-astalj, lu-andãmusescu; 11: u-adun fustanea; li-adun mãnitsli = u fac ma shcurtã fustanea; li fac mãnitsli ma shcurti) *{ro: aduna, acompania, întâlni, reuni, culege, primi}* *{fr: amasser, assembler, accompagner, rencontrer, reunir, recevoir}* *{en: gather, assemble, accompany, meet, unite, receive, collect}* ex: adunã cãndu hii tinir, s-ai cãndu-ausheshti; adunai patru suti di inshi; mãni va s-adunãm (bãgãm tu-un loc) stranjili; li-adunãm tuti tu-un loc unã pristialantã; Andrushlu sh-adunã cioaritslji; lj-adunã (arupsi sh-lj-adusi) lãludz; sh-mea nu shtiu ti tsi s-adunã (cãtse s-andãmusescu); munti cu munti nu s-adunã, ma om cu om s-adunã; s-adunarã aushaticlu tra s-arucã (sã mpartã) hãrgili; featili seara aestã s-adunã la voi; cu luchilji s-adunã (fatsi sutsatã), ca nãsh vai aurlã; sã s-adunã (si s-andãmuseascã) cu sora; iu va n-adunãm (va n-aflãm, va n-andãmusim) astarã?; mi adunai (mi-andãmusii, mi-astãljai) cu el ãn cali; ahiursi s-adunã (culeagã) auã; dusirã s-adunã ayinja; cu anjlji, cioara-a omlui s-adunã (sã shcurteadzã); gãrnutslu nj-adunã (expr: ãnj coatsi, fatsi pronj); mi ntsãpai cu un schin shi tora nj-adunã (expr: nj-acãtsã pronj) mãna; u-adunarã coada (expr: fudzirã) cãnili cu cãtusha; adunã-li (expr: fudz) di-aoa; s-u-adun (expr: sã nchisescu, s-fug) trã la vuloagã; si ncaci caljlji, li-adunã (expr: suntu agudits; l-mãcã shcoplu) gumarlji; pãnã s-nu li-adunj (expr: s-nu ts-plãscãneascã ndauã pliscuti), minti nu va nvets; adunats-vã mintea cu voi (expr: isihãsits); s-nj-adun oasili cu mini (expr: s-mor shi s-isihãsescu); bãgã si sh-adunã suflitlu (expr: si suschirã); s-plãngã shi sã-sh adunã suflitlu (expr: s-plãngã shi si suschirã); di dor suflitlu sh-adunã (expr: suschirã); u-avea adunatã tutã tu fuljinã (expr: u-avea mãcatã, ascãpitatã tutã tu stumahi) § ***adunat*** (a-du-nátŭ) adg adunatã (a-du-ná-tã), adunats (a-du-nátsĭ), adunati/adunate (a-du-ná-ti) – tsi s-dutsi (easti dus, adus) tra s-hibã deadun cu altsã ca el; silixit, pitricut, andãmusit, etc. *{ro: adunat, acompaniat, întâlnit, reunit, etc.}* *{fr: amassé, assemblé, accompagné, rencontré, etc.}* *{en: gathered, assembled, met, united, etc.}* § ***anat*** (a-nátŭ) adg anatã (a-ná-tã), anats (a-nátsĭ), anati/anate (a-ná-ti) – (unã cu adunat) ex: cã sunt gionjlji tuts anats; ininj di har anati stog § ***adunari¹/adunare*** (a-du-ná-ri) sf adunãri (a-du-nãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-adunã; silixiri, pitritseari, andãmusiri, etc. *{ro: acţiunea de a aduna, de a acompania, de a întâlni, etc.; adunare, acompaniare, întâlnire, reunire, plecare, culegere, etc.}* *{fr: action de ramasser, d'assembler, d'accompagner, de rencontrer, etc.}* *{en: action of gathering, of assembling, of meeting, of uniting, etc.}* § ***adunari²/adunare*** (a-du-ná-ri) sf adunãri (a-du-nãrĭ) – ceatã di oaminj cu idyili intiresi adunats tu idyiul loc (tra sã zburascã, s-facã gimbushi, s-facã chefi deadun, s-lja unã apofasi, etc.); andamusi, andãmusiri, cumshonji, adunãturã, sobor, sutsãlji, parei, gimbusi, ceatã *{ro: adunare, reuniune, sindrofie}* *{fr: réunion, compagnie, soirée, assemblée}* *{en: reunion, company, party, assembly}* § ***anari/anare*** (a-ná-ri) sf anãri (a-nãrĭ) – (unã cu ***adunari***) ex: iu furlji sh-au anari (andamusi, adunari) § ***adunãtor*** (a-du-nã-tórŭ) adg adunãtoari/adunãtoare (a-du-nã-toá-ri), adunãtori (a-du-nã-tórĭ), adunãtoari/adunãtoare (a-du-nã-toá-ri) – tsi-adunã (silixeashti, culeadzi, etc.) tsiva; cari nu-aspardzi paradzlji ma-lj tsãni adunats; mazã *{ro: adunător, acompaniator, etc.}* *{fr: qui amasse (assemble, accompagne, rencontre, etc.), économe}* *{en: who gathers (assembles, meets, etc.)}* ex: cochilu-aestu nu-i ca-alantsã, easti adunãtor (lj-adunã paradzlji) § ***adunãturã*** (a-du-nã-tú-rã) sf adunãturi (a-du-nã-túrĭ) – lucrili adunati; adunari *{ro: adunătură}* *{fr: assemblage, rencontre, cueillette}* *{en: collection, assembly, meeting, etc.}* § ***adunã-vimtu*** (a-du-nã-vím-tu) invar. – un tsi sh-treatsi chirolu fãrã s-facã tsiva, vagabondu *{ro: gură-cască}* *{fr: musard, gobe-mouche}* *{en: idler, dawdler}* § ***apreadun*** (a-prea-dúnŭ) (mi) vb I apreadunai (a-prea-du-náĭ), apreadunam (a-prea-du-námŭ), apreadunatã (a-prea-du-ná-tã), apreadunari/apreadunare (a-prea-du-ná-ri) – 1: lu-adun un lucru tra s-lu shcurtedz (s-lu fac ma njic); sinuripsescu, shcurtedz, njicshuredz; 2: l-fac s-agãrshascã inatea tsi nj-u poartã; mbunedz; 3: lj-dau apanghiu, l-mutrescu, lj-adun gailelu, aprochi *{ro: restrânge, scurta, micşora; împăca; găzdui, primi, etc.}* *{fr: (se) borner, (se) limiter, (se) restreindre; (se) réconcillier; soigner, abriter,*

accueillir} *{en: limit, shorten; take care of}* ex: apreadunã-ti (agiundzi); apreadunã-ti la grairi (shcurteadzã grairli, astãmãtsea, agiundzi cãt zburãsh); oara s-avea apreadunatã (avea tricutã, s-avea shcurtatã); pri-atselj ficiori cum s-lj-apreadun (s-lji mbun)?; njelu-aestu apreadunats-lu (apãrats-lu, mutrits-lu); ãlj pricãdzu a aushlui s-u-apreadunã (s-u-aproachi) n casã; lji si featsi njilã shi u-apreadunã (u lo, u-adunã n casã, u apãnghiusi); di nu-avea iu sã s-apreadunã, yini la aushlu shi-lj pricadi § ***apreadunat*** (a-prea-du-nátŭ) adg apreadunatã (a-prea-du-ná-tã), apreadunats (a-prea-du-nátsĭ), apreadunati/apreadunate (a-prea-du-ná-ti) – tsi s-ari shcurtatã i njicshuratã; tsi lj-ari tricutã inatea tsi u-avea; tsi sh-ari aflatã apanghiu iuva; sinuripsit, shcurtat, njicshurat, mbunat, apãnghiusit, mutrit, aprucheat *{ro: restrâns, scurtat, micşorat, împăcat, găzduit, primit}* *{fr: borné, limité, restreint, soigné, accueilli, pelotoné, blotti}* *{en: limited, shortened, taken care of}* ex: tãtsea shi shidea apreadunat (adunat stog); shidea apreadunat shi ntunicos § ***apreadunari/apreadunare*** (a-prea-du-ná-ri) sf apreadunãri (a-prea-du-nắrĭ) – atsea tsi fatsi un cari apreadunã; sinuripsiri, shcurtari, njicshurari, mbunari, apãnghiusiri, mutriri, aprucheari *{ro: acţiunea de a restrânge, de a scurta, de a micşora; de a împăca; de a găzdui, de a primi, etc.; restrângere, scurtare, micşorare, împăcare, găzduire, primire}* *{fr: action de se borner, de limiter, de restreindre, de réconcillier, de soigner, d'accueillir}* *{en: action of limiting, of shortening, of taking care of}* § ***apreadunãturã*** (a-prea-du-nã-tú-rã) sf apreadunãturi (a-prea-du-nã-túrĭ) – mãrdziniri, shcurtari, etc. *{ro: limitare, etc.}* *{fr: réstriction, etc.}* *{en: limitation, etc.}* § ***preadun*** (prea-dúnŭ) (mi) vb I preadunai (prea-du-náĭ), preadunam (prea-du-námŭ), preadunatã (prea-du-ná-tã), preadunari/preadunare (prea-du-ná-ri) – (unã cu ***apreadun***) § ***preadunat*** (prea-du-nátŭ) adg preadunatã (prea-du-ná-tã), preadunats (prea-du-nátsĭ), preadunati/preadunate (prea-du-ná-ti) – (unã cu ***apreadunat***) § ***preadunari/preadunare*** (prea-du-ná-ri) sf preadunãri (prea-du-nắrĭ) – (unã cu ***apreadunari***) § ***preadunãturã*** (prea-du-nã-tú-rã) sf preadunãturi (prea-du-nã-túrĭ) – (unã cu apreadunãturã)

adunari[1]/adunare (a-du-ná-ri) sf – vedz tu ***adun***

adunari[2]/adunare (a-du-ná-ri) sf – vedz tu ***adun***

adunat (a-du-nátŭ) adg – vedz tu ***adun***

adunãtor (a-du-nã-tórŭ) adg – vedz tu ***adun***

adunãturã sf (a-du-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***adun***

adunã-vimtu (a-du-nã-vím-tu) invar. – vedz tu ***adun***

aduncos (a-dun-cósŭ) adg – vedz tu ***adãncu***

adurnjiri/adurnjire (a-dur-njí-ri) sf – vedz tu ***dormu***

adurnjit (a-dur-njítŭ) adg – vedz tu ***dormu***

adus (a-dúsŭ) adg – vedz tu ***aduc***

adutseari/adutseare (a-du-tseá-ri) sf – vedz tu ***adormu***

adutsiri/adutsire (a-dú-tsi-ri) sf – vedz tu ***adormu***

adyeaforit (adh-yĭa-fó-ritŭ) adg – vedz tu ***adyeafur***

adyeafur (adh-yĭá-furŭ) adg adyeafurã (adh-yĭá-fu-rã), adyeafuri (adh-yĭá-furĭ), adyeafuri/adyeafure (adh-yĭá-fu-ri) – tsi nu-ari vãrnã prutimisi (intires) *{ro: indiferent}* *{fr: indifférent}* *{en: indifferent}* § ***adyeaforit*** (adh-yĭa-fó-ritŭ) adg adyeaforitã (adh-yĭa-fó-ri-tã), adyeaforits (adh-yĭa-fó-ritsĭ), adyeaforiti/adyeaforite (adh-yĭa-fó-ri-ti) – tsi nu-ari vãrnã ufelii; tsi nuagiutã la tsiva *{ro: inutil}* *{fr: inutile}* *{en: worthless}* § ***adyeafurisescu*** (adh-yĭa-fu-ri-sés-cu) vb IV adyeafurisii (adh-yĭa-fu-ri-síĭ), adyeafuriseam (adh-yĭa-fu-ri-seámŭ), adyeafurisitã (adh-yĭa-fu-ri-sí-tã), adyeafurisiri/adyeafurisire (adh-yĭa-fu-ri-sí-ri) – nu-am vãrnã prutimisi, unã-nj fatsi *{ro: a fi indiferent}* *{fr: être indifférent}* *{en: be indifferent}* § ***adyeafurisit*** (adh-yĭa-fu-ri-sítŭ) adg adyeafurisitã (adh-yĭa-fu-ri-sí-tã), adyeafurisits (adh-yĭa-fu-ri-sítsĭ), adyeafurisiti/adyeafurisite (adh-yĭa-fu-ri-sí-ti) – fãrã prutimisi, fãrã intires, fãrã ufelii *{ro: indiferent, inutil}* *{fr: indifférent, inutile}* *{en: indifferent, worthless}* § ***adyeafurisiri/adyeafurisire*** (adh-yĭa-fu-ri-sí-ri) sf adyeafurisiri (adh-yĭa-fu-ri-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cari easti fãrã prutimisi *{ro: acţiunea de a fi indiferent}* *{fr: action de rester indifférent}* *{en: action of remaining indifferent}* § ***adyeafurisii/adyeafurisie*** (adh-yĭa-fu-ri-sí-i) sf adyeafurisii (adh-yĭa-fu-ri-síĭ) – fãrã prutimisi, niintires *{ro: indiferenţă}* *{fr: indifférence}* *{en: indifference}*

adyeafurisescu (adh-yĭa-fu-ri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***adyeafur***

adyeafurisii/adyeafurisie (adh-yĭa-fu-ri-sí-i) sf – vedz tu ***adyeafur***

adyeafurisiri/adyeafurisire (adh-yĭa-fu-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***adyeafur***

adyeafurisit (adh-yĭa-fu-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***adyeafur***

adyisescu (adh-yi-sés-cu) vb IV adyisii (adh-yi-síĭ), adyiseam (adh-yi-seámŭ), adyisitã (adh-yi-sí-tã), adyisiri/adyisire (adh-yi-sí-ri) – am chiro (tra s-fac lucri); nu-am tsiva tri fãtseari *{ro: avea timp}* *{fr: être libre, avoir le loisir}* *{en: be free, have time on his hands}* § ***adyisit*** (adh-yi-sítŭ) adg adyisitã (adh-yi-sí-tã), adyisits (adh-yi-sítsĭ), adyisiti/adyisite (adh-yi-sí-ti) – cari ari chiro, cari nu-ari tsiva trã fãtseari *{ro: care are timp}* *{fr: qui a du temps libre, du loisir}* *{en: who is free, who has time on his hands}* § ***adyisiri/adyisire*** (adh-yi-sí-ri) sf adyisiri (adh-yi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva adyiseashti *{ro: acţiunea de a avea timp}* *{fr: action d'être libre, d'avoir le loisir}* *{en: action of being free, of having time on his hands}*

adyisiri/adyisire (adh-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***adyisescu***

adyisit (adh-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***adyisescu***

adz (adzĭ) adv – vedz tu ***adzã***

adzã (á-dzã) adv – dzua di tora tu cari zburãm; adz, azã, az, asãndzã, asãndz, astãndzã, astãndz, astãdz, astãzã, astãz, andzã *{ro: azi}* *{fr: aujourd'hui}* *{en: today}* ex: gioacã adzã, gioacã mãni; nu eara ca featili shi nveastili di adzã § ***adz*** (adzĭ) adv – (unã cu ***adzã***) ex: adz avem Vinjiri § ***azã[1]*** (á-zã) adv – (unã cu ***adzã***) § ***az*** (ázĭ) adv – (unã cu ***adzã***) § ***astãdz*** (ás-tãdzĭ) adv – (unã cu ***adzã***) ex: ashitsi s-featsi laclu tsi-l videm pãnã astãdz; vã ascãpã astãdz tuts di coardã shi funi § ***astãz*** (ás-tãzĭ) adv – (unã cu ***adzã***) § ***astãzã*** (ás-tã-zã) adv – (unã cu ***adzã***) § ***astãndz*** (ás-tãndzĭ) adv – (unã cu ***adzã***) § ***astãndzã*** (ás-tãn-dzã) adv – (unã cu ***adzã***) ex: astãndzã vinji arada la hilja-a amirãlui; di astãndzã nãinti § ***asãndzã*** (á-sãn-dzã) adv – (unã cu ***adzã***) ex: pãnã asãndzã ãts fu scriatã!; arucã-ti asãndzã, arucã-ti mãni, nu sh-aduna la ayizmari nitsi gãrnuts § ***asãndz*** (á-sãndz) adv – (unã cu ***adzã***) § ***andzã[2]*** (án-dzã) adv – (unã cu ***adzã***)

adzãmã (á-dzã-mã) sf, adgf adzãmi/adzãme (á-dzã-mi) – pãni adratã fãrã mãeauã; pãni nicriscutã; azimã, lipsunévat *{ro: azimă}* *{fr: azyme; non levé, sans levain}* *{en: azyme, unleavened bread}* ex: pãni adzãmã; turtã adzãmã § ***azimã*** (á-zi-mã) sf azimi/azime (á-zi-mi) – (unã cu ***adzãmã***)

aea (a-ĭá) adv – sigura, sigur, saglami, dealihea *{ro: sigur, desigur, de bună seamă}* *{fr: certes, certainement}* *{en: certainly}* ex: aea (sigur, dealihea), nu ti va Dumnidzã; aea (sigura), nu va s-hibã di bun!

aeari (a-ĭá-ri) sf aeri (a-ĭérĭ) – mutrirea-a zigãljei tra si s-veadã ma s-yixeascã ghini; atsea tsi-l fatsi un lucru (cãntari, sãhati, minti, etc.) s-hibã tamam cum lipseashti; minti (giudicatã) tamam (bunã, cum lipseashti); (expr: nj-yin tu aeari = di-aclo iu li-aveam chirutã, aduchescu tora tsi s-fatsi deavãrliga di mini) *{ro: aiar, exactitudinea unei balanţe, a unui ceas, a unui spirit, etc.; raţionament}* *{fr: exactitude d'une balance, d'une montre, d'un esprit; raison; jugement}* *{en: accuracy of a balance (watch, reasoning, etc.)}* ex: loai aearea a cãntarilјei (s-ved ma s-yixeascã cum lipseashti); feci aeari cãntarea; lo si shyinã tu aeari (expr: s-aducheascã tsi s-fatsi deavãrliga, cã sh-u ari tutã mintea tamam); u chirush aearea (mintea, giudicata)

aerã (a-ĭé-rã) sf fãrã pl – air, vimtu, erã, avai, hãvai, hãvã *{ro: aer}* *{fr: air, brise, éther}* *{en: air}* ex: anghilj cãntã tu aerã; mi duc nafoarã s-ljau aerã; tradzi aerã (suflã vimtu) n casã § ***air*** (á-irŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***aerã***) § ***erã*** (ĭé-rã) sf fãrã pl – (unã cu ***aerã***) § ***airisescu*** (a-i-ri-sés-cu) (mi) vb IV airisii (a-i-ri-síĭ), airiseam (a-i-ri-seámŭ), airisitã (a-i-ri-sí-tã), airisiri/airisire (a-i-ri-sí-ri) –u-alãxescu aera tsi s-aflã ncljisã tu-un loc; fac s-intrã vimtu tu-un loc; fac s-avreadzã un loc; avredz *{ro: aerisi, răcori}* *{fr: aérer, rafraîchir}* *{en: air, refresh}* ex: airisim oda-atsea njica; cu ploaea di-aoaltadz s-airisi cãmpul § ***airisit*** (a-i-ri-sítŭ) adg airisitã (a-i-ri-sí-tã), airisits (a-i-ri-sítsĭ), airisiti/airisite (a-i-ri-sí-ti) – tsi ari loatã vimtu; tsi s-ari avratã;

avrat *{ro: aerisit, răcorit}* *{fr: aéré, rafraîchi}* *{en: aired, refreshed}* § ***airisiri/airisire*** (a-i-ri-sí-ri) sf airisiri (a-i-ri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-airiseashti tsiva; avrari *{ro: acţiunea de a aerisi, de a răcori}* *{fr: action d'aérer, de rafraîchir}* *{en: action of airing, of refreshing}*

aeri (a-ĭérĭ) adv – dzua nãinti di asãndzã; eri; (expr: nu eara di-aeri, di-aoaltari = eara (om) alãgat, tricut prit multi, nu eara un ageamit) *{ro: ieri}* *{fr: hier}* *{en: yesterday}* ex: nivistitsi di aeri, di aoaltari (expr: alãgati, tricuti prit multi); aeri searã, aoartari searã § ***eri*** (ĭérĭ) adv – (unã cu ***aeri***) ex: ncarcã caljlji tuts ca eri (ca-aeri)

aeri[2] (a-ĭérĭ) – pluralu di la substantivlu "aeari"; vedz ***aeari***

aestan (a-ĭés-tanŭ) – vedz tu ***aestu***

aestu (a-iés-tu) pr aestã (a-iés-tã), aeshti (a-iésh-ti) shi aeshtsã (a-iésh-tsã), aesti/aeste (a-iés-ti) – pronumã trã un lucru (hiintsã) tsi s-aflã aproapi di-atsel tsi zburashti; aistu, istu, ist, atsestu, atsistu *{ro: acesta}* *{fr: ce, ce-ci}* *{en: this}* ex: amirã-lj dzãtsea-a-aishtui; aestu cap tsi-i gol di minti; aestu an voi s-nu dishcljidets; aishtei featã; aishtor dã-lã n cap; cu tuti aesti, el muri § ***aistu*** (a-ís-tu) pr aistã (a-ís-tã), aishti (a-ísh-ti) shi aishtsã (a-ísh-tsã), aisti/aiste (a-ís-ti) – (unã cu ***aestu***) ex: earna aistã; haraua-a aishtiljei (aishtei) casã; tsi-lj yini sh-a-aishtei (sh-a-aishtiljei) § ***estu*** (és-tu) pr estã (s-tã), eshti (ésh-ti) shi eshtsã (ésh-tsã), esti/este (és-ti) – (unã cu ***aestu***) ex: nica estã (*tu scriarea-a noastrã:* nica-aestã) oarã s-mi-avdzã § ***istu*** (ís-tu) pr istã (ís-tã), ishti (ísh-ti) shi ishtsã (ísh-tsã), isti/iste (ís-ti) – (unã cu ***aestu***) ex: istã thamã nu shi shtii § ***ist***[1] (ístŭ) pr istã (ís-tã), ishti (íshtĭ), isti/iste (ís-ti) – (unã cu ***aestu***) § ***aestan*** (a-ĭés-tanŭ) adv – anlu aestu *{ro: anul acesta}* *{fr: cette année}* *{en: this year}* ex: io va mi duc aestan sã-l vatãm; li-asteasi yipturli sh-estan § ***estan*** (ĭés-tanŭ) adv – (unã cu ***aestan***) ex: armãnjlji estan (anlu-aestu) tuts nu es; nitsi estan(anlu-aestu), ni di vearã § ***atsestu*** (a-tsés-tu) pr atseastã (a-tseás-tã), atseshtsã (a-tsésh-tsã), atseasti/atseaste (a-tseás-ti) – (unã cu ***aestu***) § ***atsistu*** (a-tsís-tu) pr atsistã (a-tsís-tã), atsishtsã (a-tsísh-tsã), atsisti/atsiste (a-tsís-ti) – (unã cu ***aestu***)

aevea (a-ĭé-vea) adv – dealihea, naevea *{ro: aevea}* *{fr: en réalité, réellement}* *{en: really}* § ***naevea*** (na-ĭé-vea) adv – (unã cu ***aevea***) ex: ãlj pãru cã avdzã naevea (dealihea) flueara

afan (á-fanŭ) adg afanã (á-fa-nã), afanj (á-fanjĭ), afani/afane (á-fa-ni) – tsi nu s-veadi; tsi s-chiru; afandu, cãipi, stifã, defi, nividzut *{ro: dispărut, invizibil}* *{fr: disparu, invisible}* *{en: disappeared, invisible}* ex: afan s-featsi (defi s-featsi, s-chiru, fudzi) § ***afandu*** (á-fan-du) adg afandã (á-fan-dã), afandzã (á-fan-dzã), afandi/afande (á-fan-di) – (unã cu ***afan***) § ***afãnisescu*** (a-fã-ni-sés-cu) (mi) vb IV afãnisii (a-fã-ni-síĭ), afãniseam (a-fã-ni-seámŭ), afãnisitã (a-fã-ni-sí-tã), afãnisiri/afãnisire (a-fã-ni-sí-ri) – fac un lucru s-nu mata s-veadã (si s-cheará, si s-facã afan, stifã, defi, etc.); aspargu dip di dip un lucru tra s-nu mata armãnã tsiva di el; slãghescu multu dupã unã lãngoari; afãnsescu, cãipusescu, stifusescu, cãtãstrãpsescu, prãpãdescu, sutrupsescu *{ro: dispare, nimici}* *{fr: disparaître, anéantir}* *{en: disappear, annihilate}* ex: u cãftai tutã dzua, canda s-afãnisi (canda s-featsi cãipi); lj-afãnisirã (cãtãstrãpsirã) sh-casa sh-tutiputa; mi-afãnisirã bileili; pãnã s-mi shuts s-afãnisi (s-featsi afanã, s-chiru), canda intrã tu loc § ***afãnisit*** (a-fã-ni-sítŭ) adg afãnisitã (a-fã-ni-sí-tã), afãnisits (a-fã-ni-sítsĭ), afãnisiti/afãnisite (a-fã-ni-sí-ti) – tsi s-ari faptã afan; tsi s-ari aspartã sh-nu-ari armasã tsiva dip; afãnsit, cãipusit, stifusit, cãtãstrãpsit, prãpãdit, sutrupsit *{ro: dispărut, nimicit}* *{fr: disparu, anéanti}* *{en: disappeared, destroyed}* § ***afãnisiri/afãnisire*** (a-fã-ni-sí-ri) sf afãnisiri (a-fã-ni-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-fatsi afan icã s-aspardzi sh-nu mata armãni tsiva dip di el; afãnsiri, cãipusiri, stifusiri, cãtãstrãpsiri, prãpãdiri, sutrupsiri *{ro: acţiunea de a dispare, de a nimici; nimicire}* *{fr: action de disparaître, d'anéantir}* *{en: action of disappearing, of completely destroying}* § ***afãnsescu*** (a-fãn-sés-cu) (mi) vb IV afãnsii (a-fãn-síĭ), afãnseam (a-fãn-seámŭ), afãnsitã (a-fãn-sí-tã), afãnsiri/afãnsire (a-fãn-sí-ri) – (unã cu ***afãnisescu***) ex: mi afãnsii (slãghii multu) di lãngoari § ***afãnsit*** (a-fãn-sítŭ) adg afãnsitã (a-fãn-sí-tã), afãnsits (a-fãn-sítsĭ), afãnsiti/afãnsite (a-fãn-sí-ti) – (unã cu ***afãnisit***) § ***afãnsiri/afãnsire*** (a-fãn-sí-ri) sf afãnsiri (a-fãn-sírĭ) – (unã cu ***afãnisiri***) § ***afãnizmo*** (a-fã-niz-mó) sm afãnizmadz (a-fã-niz-mádzĭ) – afanizmo, ciupulic, halazmo, colonja, afãnisiri, cãtãstrãpsiri, prãpãdiri, pustixiri, sutrupsiri, cãipusiri *{ro: distrugere}* *{fr: anéantissement}* *{en: complete destruction}* § ***afanizmo*** (a-fa-niz-mó) sm afanizmadz (a-fa-niz-mádzĭ) – (unã cu ***afãnizmo***) ex: arma-aestã easti afanizmo trã dushmanjlj-a noshtri

afandu (á-fan-du) adg – vedz tu ***afan***

afanismo (a-fa-niz-mó) sm afanismadz (a-fa-nis-mádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***afanizmo***

afanizmo (a-fa-niz-mó) sm – vedz tu ***afan***

afanizmou (a-fa-niz-móŭ) sm afanizmadz (a-fa-niz-mádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***afanizmo***

afãnãtescu (a-fã-nã-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***fãnãtescu***

afãnãtiri/afãnãtire (a-fã-nã-tí-ri) sf – vedz tu ***fãnãtescu***

afãnãtit (a-fã-nã-títŭ) adg – vedz tu ***fãnãtescu***

afãnisescu (a-fã-ni-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***afan***

afãnisiri/afãnisire (a-fã-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***afan***

afãnisit (a-fã-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***afan***

afãnismo (a-fã-niz-mó) sm afãnismadz (a-fã-nis-mádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***afãnizmo***

afãnizmo (a-fã-niz-mó) sm – vedz tu ***afan***

afãnsescu (a-fãn-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***afan***

afãnsiri/afãnsire (a-fãn-sí-ri) sf – vedz tu ***afan***

afãnsit (a-fãn-sítŭ) adg – vedz tu ***afan***

afãr (a-fãrŭ) sn afãri/afãre (a-fã-ri) – vedz tu ***fãrnu***

afcu (áf-cu) sm pl(?) – plantã di grãdinã, cu lilici albi, criscutã trã simintsili arucutoasi tsi li fatsi tu pãstãlj tsi s-mãcã, ma njits, tsi sh-u-aduc niheamã cu-atseali di fisulj; madzãri, chechirã, bizelji, mãdziriclji, arucutets *{ro: mazăre}* *{fr: petits pois}* *{en: peas}*

afendi (a-fén-di) sm invar. – 1: afendu, tatã, patera, baba, andic; 2: omlu tsi easti dus la unã sculii maxus adratã (iu easti nvitsat sh-deapoea hirotunusit) tra s-aibã ndreptul s-lituryiseascã la bisearicã shi s-facã tuti arãdzli crishtineshti; preftu, afendu, pãrinti, pãpã, popã *{ro: tată; preot}* *{fr: père; prêtre}* *{en: father; priest}* ex: ghini dzãtsea mana, ore afendi; afendi (tata) nu yini adz § ***afendu*** (a-fén-du) sm afendzã (a-fén-dzã) – 1: atsel trã cari lucreadzã cariva; afindico, domnu, nicuchir, chihãe; 2: tatã, afendi, baba, andic, patera; 3: preftu, afendi, pãrinti, pãpã, popã *{ro: stăpân; tată; preot}* *{fr: maître; père; prêtre}* *{en: boss; father; priest}* ex: tsi va dzãcã afendu-nju? (domnul, afindicolu-a meu?); afendul (nicuchirlu) a gumarlui; s-mãcã mã-ta shi afendu-tu (tatã-tu); cã nj-am mamã shi nj-am afendu (tatã); turmili a afendu-sui (a tatã-sui); afendul (preftul?, tatãl?), ia-l iu yini; afendul (preftul) intrã tu bisearicã; s-lji spunj a unui afendu (preftu) amãrtiili tsi-ai faptã; la afendul (preftul) tradzi ndreptu; vedz, afendu (pãrinte), dzãtsi Costa § ***afindico*** (a-fin-di-có) sm afindicadz (a-fin-di-cádzĭ) – atsel trã cari lucreadzã cariva; afendu, domnu, nicuchir, chihãe *{ro: stăpân}* *{fr: maître}* *{en: boss}* ex: vinji afindicolu; s-bãnedz afindico! § ***afindilji/afindilje*** (a-fin-dí-lji) sf afindilj (a-fin-díljĭ) – zbor di tinjii (la impirativ) cu cari-lj si greashti a unui om ma mari, a unui om tinjisit, a unui om di la chivernisi, etc.; afendilji, afindii, efendim, dumnilji, tini *{ro: domnule, domnia-ta}* *{fr: monsieur, mon seigneur, (ta, sa, votre, leur) seigneurie}* *{en: sir, your grace, (your) lordship}* ex: un om ca afindilja-ts (ca dumnilja-a ta, ca tini); banã la afindilja-ts!; afindilja-ts, iu ti duts? § ***afendilji/afendilje*** (a-fen-dí-lji) sf afendilj (a-fen-díljĭ) – (unã cu ***afindilji***) § ***afindii/afindie*** (a-fin-dí-i) sf afindii (a-fin-díĭ) – (unã cu ***afindilji***) ex: afindia-ts, afindia-lj, afindia-vã, afindia-lã § ***efendim*** (e-fén-dim) invar – (unã cu ***afindilji***) § ***afindã*** (a-fin-dă) sm, sf afindoanji/afindoanje (a-fin-doá-nji), afindadz (a-fin-dádzĭ), afindoanji/afindoanje (a-fin-doá-nji) – chihãe *{ro: boer, om bogat}* *{fr: seigneur, homme riche}* *{en: important man, rich man}*

afendilji/afendilje (a-fen-dí-lji) sf – vedz tu ***afendi***

afendu (a-fén-du) sm – vedz tu ***afendi***

aferim (á-fe-rimŭ) adv shi int – ashcolsun, bravu *{ro: bravo}*

{fr: bravo} {en: bravo}

afet (a-fétŭ) vb I – vedz tu ***fet***[1]

afhion (af-hĭónŭ) sm fãrã pl – vedz tu ***afioni***

afhioni/afhione (af-hĭó-ni) sf fãrã pl – vedz tu ***afioni***

afierumã (a-fi-ĭé-ru-mã) sf afierumi/afierume (a-fi-ĭé-ru-mi) – atsea (curbanea) tsi u fatsi cariva cãndu da (adarã) un lucru tsi lj-ahãrzeashti multu (icã lucrul isush tsi-l da) tra s-aibã un altu lucru (idei, uspitsãlji, etc.) tsi lj-ahãrzeashti sh-cama multu; atsea tsi fatsi un (sh-tsi-l custuseashti) trã ghinili shi intireslu-a altui; curbani, tilefi, proscomidii *{ro: sacrificiu, jertfã} {fr: sacrifice} {en: sacrifice}* § ***afierusescu*** (a-fi-ĭe-ru-sés-cu) vb IV afierusii (a-fi-ĭe-ru-síĭ), afieruseam (a-fi-ĭe-ru-seámŭ), afierusitã (a-fi-ĭe-ru-sí-tã), afierusiri/afierusire (a-fi-e-ru-sí-ri) – mi fac curbani, aduc curbani *{ro: sacrifica, jertfi} {fr: sacrifier} {en: sacrifice}* § ***afierusit*** (a-fi-ĭe-ru-sítŭ) adg afierusitã (a-fi-ĭe-ru-sí-tã), afierusits (a-fi-ĭe-ru-sítsĭ), afierusiti/afierusite (a-fi-ĭe-ru-sí-ti) – tsi s-ari faptã curbani (s-ari afierusitã) *{ro: sacrificat, jertfit} {fr: sacrifié} {en: sacrificed}* § ***afierusiri/afierusire*** (a-fi-ĭe-ru-sí-ri) sf afierusiri (a-fi-ĭe-ru-síri̯) – atsea tsi fatsi un cãndu s-fatsi curbani; fãtseari (adutseari) curbani (afierumã) *{ro: acţiunea de a sacrifica; sacrificare, jertfire} {fr: action de se sacrifier} {en: action of sacrificing something}*

afierusescu (a-fi-ĭe-ru-sés-cu) vb IV – vedz tu ***afierumã***

afierusiri/afierusire (a-fi-ĭe-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***afierumã***

afierusit (a-fi-ĭe-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***afierumã***

afindã (a-fin-dắ) sm, sf – vedz tu ***afendi***

afindico (a-fin-di-có) sm – vedz tu ***afendi***

afindii/afindie (a-fin-dí-i) sf – vedz tu ***afendi***

afindilji/afindilje (a-fin-dí-lji) sf – vedz tu ***afendi***

afingã (a-fín-gã) sf afindzi/afindze (a-fín-dzi) – 1: unã soi di agru-plantã njicã (tsi poati s-hibã sh-criscutã imirã) cu poami njits, njirli, buni trã mãcari; afinghi; 2: poama di afingã; afinghi *{ro: afină} {fr: airelle, bleuets} {en: blueberry plant; blueberry}* § ***afinghi/afinghe*** (a-fín-ghi) sf afinghi/afinghe (a-fín-ghi) – (unã cu ***afingã***) ex: aeri adunai multi afinghi

afinghi/afinghe (a-fín-ghi) sf – vedz tu ***afingã***

afingi/afinge (a-fín-gi) sf afingi/afinge (a-fín-gi) – lemnu lungu shi suptsãri; fingi, ciumagã, ciumeag, pulean, teg, shcop, ciun, tingãli, mãciucã *{ro: băţ} {fr: bâtonnet} {en: stick}* § ***fingi/finge*** (fín-gi) sf fingi/finge (fín-gi) – (unã cu ***afingi***)

afion (a-fi-ónŭ) sm fãrã pl – vedz tu ***afioni***

afioni/afione (a-fi-ó-ni) sf fãrã pl – substantsã (lugurii) amarã, galbinã-murnã scoasã dit laptili uscat tsi-l da bubuchea nicoaptã a liliciljei di pirpirunã cãndu easti aruptã; afhion, afhioni, afion *{ro: opiu} {fr: opium} {en: opium}* ex: ceai di capiti di afioni; trag afioni, hashish § ***afion*** (a-fi-ónŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***afioni***) § ***afhion*** (af-hĭónŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***afioni***) ex: mi ndãrsi (mi mbitã, nj-adusi mintea deavãrliga) afhionlu § ***afhioni/afhione*** (af-hĭó-ni) sf fãrã pl – (unã cu ***afioni***)

afirescu (a-fi-rés-cu) (mi) vb IV afirii (a-fi-ríĭ), afiream (a-fi-reámŭ), afiritã (a-fi-rí-tã), afiriri/afirire (a-fi-rí-ri) – mi-aveglju tra s-nu pat tsiva tsi nu mi-ariseashti; amfirescu, firescu, aveglju, apãnghisescu *{ro: (se) feri} {fr: garder, (se) mettre en garde} {en: protect (from)}* ex: s-n-afireascã (s-n-ascapã) Dumnidzã di el; vor s-lu vatãmã ma s-afireashti (s-aveaglji); mi-afirescu di tini; afirea-ti (aveaglji-ti) di-arcoari; tuti s-afirea shi fudzea di nãs ca di per di lup; dip nu ti-afireai; cãndu-l vidzurã mãrlji, s-afirea di nãs; lu-afirii di tuti zahmetsli § ***afirit*** (a-fi-rítŭ) adg afiritã (a-fi-rí-tã), afirits (a-fi-rítsĭ), afiriti/afirite (a-fi-rí-ti) – cari s-ari avigljatã s-nu patã tsiva tsi nu lu-ariseashti; amfirit, firit, avigljat, apãnghisit *{ro: ferit, adăpostit} {fr: sauvegardé, préservé, abrité, mis en garde} {en: protected (from)}* ex: easti afirit di tuti aralili; afiritã sh-avigljatã, s-nu u patã arãulu § ***afiriri/afirire*** (a-fi-rí-ri) sf afiriri (a-fi-ríri̯) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-afireashti cariva; amfiriri, firiri, avigljari, apãnghisiri *{ro: acţiunea de a se feri; ferire} {fr: action de se garder, de (se) mettre en garde} {en: action of protecting (from)}* § ***neafirit*** (nea-fi-rítŭ) adg neafiritã (nea-fi-rí-tã), neafirits (nea-fi-rítsĭ), neafiriti/neafirite (nea-fi-rí-ti) – cari nu easti afirit; cari nu s-ari avigljatã; tsi nu-l mealã; nifirit, neavigljat, neapãnghisit *{ro: neferit, neadăpostit} {fr: qui n'est pas abrité contre, qui est exposé} {en: who is not protected from; who is exposed}* § ***neafiriri/neafirire*** (nea-fi-rí-ri) sf neafiriri (nea-fi-ríri̯) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-afireashti; neavigljari, neapãnghisiri *{ro: acţiunea de a nu se feri; neferire} {fr: action de ne pas (se) mettre à l'abri} {en: action of not protecting himself}* § ***afiritã*** (a-fi-rí-tã) sf fãrã pl – atsea tsi fatsi un cãndu s-afireashti; firitã, avigljari, amfiriri *{ro: pază} {fr: garde, méfiance} {en: protection}* ex: afirita (avigljarea) easti bunã § ***amfirescu*** (am-fi-rés-cu) (mi) vb IV amfirii (am-fi-ríĭ), amfiream (am-fi-reámŭ), amfiritã (am-fi-rí-tã), amfiriri/amfirire (am-fi-rí-ri) – (unã cu ***afirescu***) ex: si s-amfireascã (si s-aveaglji, si s-afireascã) § ***amfirit*** (am-fi-rítŭ) adg amfiritã (am-fi-rí-tã), amfirits (am-fi-rítsĭ), amfiriti/amfirite (am-fi-rí-ti) – (unã cu ***afirit***) § ***amfiriri/amfirire*** (am-fi-rí-ri) sf amfiriri (am-fi-ríri̯) – (unã cu ***afiriri***) § ***firescu*** (fi-rés-cu) (mi) vb IV firii (fi-ríĭ), fiream (fi-reámŭ), firitã (fi-rí-tã), firiri/firire (fi-rí-ri) – (unã cu ***afirescu***) ex: di un ca-aestu firea-ti (aveaglji-ti) armãne! § ***firit*** (fi-rítŭ) adg firitã (fi-rí-tã), firits (fi-rítsĭ), firiti/firite (fi-rí-ti) – (unã cu ***afirit***) § ***firiri/firire*** (fi-rí-ri) sf firiri (fi-ríri̯) – (unã cu ***afiriri***) § ***firitã*** (fi-rí-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***afiritã***)

afiriri/afirire (a-fi-rí-ri) sf – vedz tu ***afirescu***

afirisescu (a-fi-ri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***firisescu***

afirisiri/afirisire (a-fi-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***firisescu***

afirisit (a-fi-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***firisescu***

afirit (a-fi-rítŭ) adg – vedz tu ***afirescu***

afiritã (a-fi-rí-tã) sf – vedz tu ***afirescu***

afishcu (á-fish-cu) adg afishcã (á-fish-cã), afishtsã (á-fish-tsã), afishti/afishte (á-fish-ti) – tsi mutreashti s-facã bun trã el sh-arãu tr-alantsã; tsi s-aspuni cã easti bun ma peascumta fatsi mash arãu; arãu, afisic *{ro: rău, perfid} {fr: méchant, perfide} {en: bad}* § ***afisic*** (a-fí-sic) adg afisicã (a-fí-si-cã), afisits (a-fí-sitsĭ), afisitsi/afisitse (a-fí-si-tsi) – (unã cu ***afishcu***)

afisic (a-fí-sic) adg – vedz tu ***afishcu***

afitari/afitare (a-fi-tá-ri) sf – vedz tu ***fet***[1]

afitat (a-fi-tátŭ) adg – vedz tu ***fet***[1]

afladã (a-flá-dhã) sf aflãdz (a-flắdzĭ) – carti (vivlii) njicã; librã njicã; broshurã *{ro: cărticică, broşură} {fr: brochure} {en: broshure, booklet}*

afladhã (a-flá-dhã) sf aflãdz (a-flắdzĭ) – unã cu ***afladã***

aflari/aflare (a-flá-ri) sf – vedz tu ***aflu***

aflat (a-flátŭ) adg – vedz tu ***aflu***

aflãtor (a-flã-tórŭ) adg – vedz tu ***aflu***

aflu (á-flu) (mi) vb I aflai (a-fláĭ), aflam (a-flámŭ), aflatã (a-flá-tã), aflari/aflare (a-flá-ri) – 1: dau di cariva i tsiva (cã-l caftu maxus icã tihiseashti s-cad pri el); hiu, ugrãdisescu, dau di, cad pri, etc.; 2: ljau di hãbari, ãnvets, etc.; 3: andãmusescu, astalj, mi-adun, stãvrusescu, dau di, etc.; 4: mi-amintu, mi fac, nascu, afet; etc. (expr: 1: u aflu cu cali = minduescu cã easti ghini; ljau apofasi; etc.; 2: lj-aflu murafetea = nvets cum s-fac; 3: u aflu angucitoarea = u dizleg angucitoarea) *{ro: afla; găsi; descoperi; întâlni; naşte} {fr: trouver; découvrir; apprendre; rencontrer; naître} {en: find; discover; learn; meet; be born}* ex: mi-aflam (earam) tu gãrdinã cãndu vinjish; acumpãrai aestã lugurii tra si s-aflã (s-hibã, s-u am) n casã; aflai unã flueară bunã; avea aflatã nã leshi shi nu shtea cum s-u mpartã; cãtã iu s-aflã (easti, cadi) hoara-a voastrã?; diunãoarã mi-aflai (s-tihisi s-mi ved) anvãrligat di tuti pãrtsãli; di-auã pãnã n cuprii nu aflji (ugrãdiseshti, dai di) un ca el; mi duc s-aflu (ugrãdisescu) caljlji; aflai (nvitsai) unã hãbari bunã; aflai cã fudzish; aflãm (nvitsãm) cã ti ljirtarã; s-au aflatã (andãmusitã) pri cali; tini ti-aflash (amintash) earna; nji s-aflã (nji s-amintã) un ficior; vã bag a treilor cãti nã angucitoari, shi cara s-putets s-u-aflats (expr: s-u dizligats); tuts u-aflarã cu cali (expr: apufãsirã, minduirã cã easti ma ghini) si s-mutã; nu u-aflãm cu cali (expr: nu pistipsim cã easti ghini; nu lom apofasea); di la Dumnidzã s-u aflã! (expr: s-lu pidipseascã Dumnidzãlu!) § ***aflat*** (a-flátŭ) adg aflatã (a-flá-tã), aflats (a-flátsĭ), aflati/aflate (a-flá-ti) – tsi easti ugrãdisit, cãdzut, nvitsat, loat di hãbari, andãmusit, astãljat,

adunat, stãvrusit, etc. *{ro: aflat; gãsit; descoperit; întâlnit; nãscut} {fr: trouvé; découvert; appris; rencontré; né} {en: found; discovered; learned; met; been born}* ex: nãs easti aflat (amintat prit cãljuri, nu-ari cãtãndii); nãs easti aflat, cupilci arcat la-arãu; om aflat (dishteptu), ma fãrã cãsmeti § ***aflari/aflare*** (a-flá-ri) sf aflãri (a-flãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un aflã tsiva; ugrãdisiri, nvitsari, loari di hãbari, andãmusiri, astãljari, adunari cu, stãvrusiri, etc. *{ro: acţiunea de a afla; de a gãsi, de a întâlni; aflare; gãsire; descoperire; întâlnire; naştere} {fr: action de trouver, de découvrir; d'apprendre; de rencontrer; de naître} {en: action of finding, of discovering; of learning; of meeting; of being born}* ex: ma tr-aflari, nu luaflãm § ***aflãtor*** (a-flã-tórŭ) adg aflãtoari/aflãtoare (a-flã-toá-ri), aflãtori (a-flã-tórĭ), aflãtoari/aflãtoare (a-flã-toá-ri) – atsel tsi aflã *{ro: acel care aflã, gãseşte, descoperã, etc.} {fr: celui qui trouve, découvre, apprends, etc.} {en: the one who finds, discovers, learns, meets, etc.}*

afoarã[1] (a-foá-rã) adv – naparti di mardzinea-a unui loc ãncljis; nafoarã, dinafoarã; tsi nu s-aflã nuntru, tu-un loc ãncljis (casã, filichii, etc.); shtiut mash dit minti (fãrã s-aibã ananghi tra s-li aibã dininti scriati zboarãli tu-unã carti); nafoarã, dinafoarã, ahoryea; (expr: 1: altu afoarã di nãs (di-un lucru, idei, etc.) = tsi nu easti deadun (tu-un loc) cu altu; mash el singur; 2: om di-afoarã = om di la munti, picurar, fur, etc.; 3: es nafoarã = mi cac; 4: mi scoati afoarã = mi fatsi s-mi cac; 5: cu cheptul afoarã; cu cheptul discupirit, gulishan) *{ro: afarã; separat} {fr: dehors, dans les montagnes, etc.; séparement} {en: outside, in the mountains, etc.; separately}* ex: altsã cuscri shed afoarã; om criscut tu bumbacuri nu poati s-facã afoarã (tu muntsã); nu avea altu afoarã di nãs (expr: eara mash el singur); afoarã di tini (ahoryea di tini tsi nu vinjish), tuts vinjirã § ***nafoarã***[1] (na-foá-rã) adv – (unã cu ***afoarã***[1]) ex: cãndu ts-ishai nafoarã; oaminj di nafoarã (expr: di munti, tsi nu bãneadzã n casã); dzãnili cu chepturli nafoarã (expr: goali, discupiriti); ari multã ishiri nafoarã (expr: ari cufoari, tartacutã, diarii); acãtsat di nafoarã (drats, dhemunj) § ***dinafoarã*** (di-na-foá-rã) adv – (unã cu ***afoarã***[1]) ex: li shtii dinafoarã (expr: mash dit minti); dinafoarã (nafoarã) di casã

afoarã[2] (a-foá-rã) sf fãrã pl – unã soi di tif (lãngoari); tif, njatsã buitsã *{ro: un fel de tifos} {fr: une sorte de typhus} {en: a variety of typhus}* ex: easti agudit di afoarã (fig: tifus, njatsã, buitsã) § ***nafoarã***[2] (na-foá-rã) sf fãrã pl – (unã cu ***afoarã***[2]) ex: cãdzu di nafoarã (lãndzidzã di tif)

afondut (a-fón-dutŭ) adg – vedz tu ***afundu***[1]

afrangã (a-frán-gã) sf – vedz tu ***frangã***

afrat[1] (a-frátŭ) sm fãrã pl – unã soi di fãrmac adrat trã shoarits *{ro: şoricioaicã} {fr: acide arsénieux} {en: white arsenic, flowers of arsenic}* ex: sã nfãrmãcã cu afrat; va-nj ljau un duear afrat

afrat[2] (a-frátŭ) adg afratã (a-frá-tã), afrats (a-frátsĭ), afrati/afrate (a-frá-ti) – tsi easti lishor, proaspit shi moali; crehtu, trifir, trifirushcu, moali *{ro: proaspãt, fraged, moale, pufos} {fr: tendre, frais, mou} {en: tender, fresh, soft}* ex: pãni afratã (moali); flori afrati (trifiri); chiftedz afrats (molj) § ***afreatsã*** (a-freá-tsã) sf afrets (a-frétsĭ) – aloat coptu tu cireap i multi ori pi jar; turtã, culac *{ro: turtã} {fr: galette cuite au four ordinairement dans des cendres chaudes} {en: dough baked in the oven or directly on the hot coal}*

afreatsã (a-freá-tsã) sf – vedz tu ***afrat***[2]

aftari/aftare (af-tá-ri) adg – vedz tu ***ahtari***

afudzeari/afudzeare (a-fu-dzeá-ri) sf – vedz tu ***fug***

afudziri/afudzire (a-fu-dzí-ri) sf – vedz tu ***fug***

afudzit (a-fu-dzítŭ) adg – vedz tu ***fug***

afug (a-fúgŭ) vb IV, II shi I – vedz tu ***fug***

afugari/afugare (a-fu-gá-ri) sf – vedz tu ***fug***

afugat (a-fu-gátŭ) adg – vedz tu ***fug***

afulescu (a-fu-lés-cu) vb IV afulii (a-fu-líĭ), afuleam (a-fu-leámŭ), afulitã (a-fu-lí-tã), afuliri/afulire (a-fu-lí-ri) – amintu (tu-agioc) tut tsi ari (pãradz, etc.) atsel cu cari mi-agioc; ãl gulescu (spãstrescu) pri cariva di tut tsi ari; fufulescu, sutrupsescu *{ro: curãţa (de bani la joc), goli} {fr: nettoyer quelqu'un de tout ce qu-il a} {en: to clean someone of all the money he has (in a game)}* ex: lã-lj afulish (loash, spãstrish) tuts vãshcljadzlji; afulea-l (gulea-l) di paradz; lji afuljii tuts la gioc § ***afulit*** (a-fu-lítŭ) adg afulitã (a-fu-lí-tã), afulits (a-fu-lítsĭ), afuliti/afulite (a-fu-lí-ti) – tsi fu gulit di tut tsi-avea (la gioc); fufulit, sutrupsit *{ro: curãţat, golit (la joc de tot ce-avea)} {fr: nettoyé (dans un jeu)} {en: cleaned of all the money he had (in a game)}* § ***afuliri/afulire*** (a-fu-lí-ri) sf afuliri (a-fu-lírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu guleashti pri cariva di tut tsi ari; fufuliri, sutrupsiri *{ro: acţiunea de a curãţa, de a goli; curãţare, golire} {fr: action de nettoyer quelqu'un de tout ce qu-il a} {en: action of cleaning someone of all the money he has (in a game)}* § ***fufulescu*** (fu-fu-lés-cu) vb IV fufulii (fu-fu-líĭ), fufuleam (fu-fu-leámŭ), fufulitã (fu-fu-lí-tã), fufuliri/fufulire (fu-fu-lí-ri) – (unã cu ***afulescu***) ex: l-fufuli di paradz (lj-lji lo tuts paradzlji la-agioc) § ***fufulit*** (fu-fu-lítŭ) adg fufulitã (fu-fu-lí-tã), fufulits (fu-fu-lítsĭ), fufuliti/fufulite (fu-fu-lí-ti) – (unã cu ***afulit***) § ***fufuliri/fufulire*** (fu-fu-lí-ri) sf fufuliri (fu-fu-lírĭ) – (unã cu ***afuliri***)

afuliri/afulire (a-fu-lí-ri) sf – vedz tu ***afulescu***

afulit (a-fu-lítŭ) adg – vedz tu ***afulescu***

afum (a-fúmŭ) (mi) vb I – vedz tu ***fum***

afumari/afumare (a-fu-má-ri) sf – vedz tu ***fum***

afumat (a-fu-mátŭ) adg – vedz tu ***fum***

afumãturã (a-fu-mã-tú-rã) sf – vedz tu ***fum***

afumitos (a-fu-mi-tósŭ) adg – vedz tu ***foami***

afunda (a-fun-dá) adv – vedz tu ***afundu***[1]

afundari/afundare (a-fun-dá-ri) sf – vedz tu ***afundu***[1]

afundat (a-fun-dátŭ) adg – vedz tu ***afundu***[1]

afundedz (a-fun-dédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***afundu***[1]

afundos (a-fun-dósŭ) adg – vedz tu ***afundu***[1]

afundu[1] (a-fún-du) sn afunduri (a-fún-durĭ) – partea di nghios sh-di nafoarã a unui lucru (pri cari poati si sta cãndu easti bãgat i anãltsat); partea di nghios sh-di nuntru a unui vas (arãu, groapã, etc.); ahãndami, ahãndusimi; (expr: lj-dau di fundu = ãlj dau di cali a lucrului; lj-aflu ceareea a lucrului; u-aduchescu ghini huzmetea) *{ro: fund, profunzime} {fr: fond; profondeur} {en: bottom, depth}* § ***fundu*** (fún-du) sn funduri (fún-durĭ) – (unã cu ***afundu***[1]) ex: ca cheatra tu fundu (tu partea di nghios, tu-ahãndami) cãdea; pri amãrli fãrã fundu (fãrã parti di nghios); mistiryiul a lor fãrã fundu; lj-deadi di fundu (expr: ãlj ded di cali) § ***afundu***[2] (a-fún-du) (mi) vb I afundai (a-fun-dáĭ), afundam (a-fun-dámŭ), afundatã (a-fun-dá-tã), afundari/afundare (a-fun-dá-ri) – hig (pingu, fac s-intrã) tsiva cãtã tu fundul a unui lucru; mpingu doplu tu gusha-a unei shishi tra s-u-astup; l-fac un lucru s-hibã cu fundul cama nghios; afundedz, afundusescu, fundusescu, adãntsescu, ahundusescu, ahãndusescu, hãndãcusescu, hãusescu, vutsescu, dipun, hãmblusescu, hlãmbusescu, uselescu *{ro: cufunda, scufunda} {fr: enfoncer, plonger} {en: sink, plunge into}* ex: di trei ori s-afundã (dusi tu fundul a apãljei) shi di trei ori ishi pisti apã; s-afundã prit brãtsiri; ãn loc s-mi-ascapã, mi-afunda cama multu; fudz di-aoa i va ti-afundu tu arãu § ***afundedz*** (a-fun-dédzŭ) (mi) vb I afundai (a-fun-dáĭ), afundam (a-fun-dámŭ), afundatã (a-fun-dá-tã), afundari/afundare (a-fun-dá-ri) – (unã cu ***afundu***[2]) § ***afundat*** (a-fun-dátŭ) adg afundatã (a-fun-dá-tã), afundats (a-fun-dátsĭ), afundati/afundate (a-fun-dá-ti) – tsi easti pimtu cãtã tu fundu; afundusit, fundusit, ahundusit, ahãndusit, hãndãcusit, adãntsit, hãusit, vutsit, dipunat, hãmblusit, hlãmbusit, uselit *{ro: cufundat, scufundat} {fr: enfoncé, plongé} {en: sunk, plunged into}* § ***afundari/afundare*** (a-fun-dá-ri) sf afundãri (a-fun-dắrĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi afundã tsiva; afundusiri, fundusiri, ahundusiri, ahãndusiri, hãndãcusiri, adãntsiri, hãusiri, vutsiri, dipunari, hãmblusiri, hlãmbusiri, useliri *{ro: acţiunea de a cufunda, de a scufunda; cufundare, scufundare} {fr: action d'enfoncer, de plonger; enfoncement, immersion} {en: action of sinking, of plunging into; immersion}* § ***afundusescu*** (a-fun-du-sés-cu) (mi) vb IV afundusii (a-fun-du-síĭ), afunduseam (a-fun-du-seámŭ), afundusitã (a-fun-du-sí-tã), afundusiri/afundusire (a-fun-du-sí-ri) – (unã cu ***afundu***[2]) § ***afundusit*** (a-fun-du-sítŭ) adg afundusitã (a-fun-

du-sí-tã), afundusits (a-fun-du-sítsĭ), afundusiti/afundusite (a-fun-du-sí-ti) – (unã cu ***afundat***) § ***afundusiri/afundusire*** (a-fun-du-sí-ri) sf afundusiri (a-fun-du-sírĭ) – (unã cu ***afundari***) § ***fundusescu***[1] (fun-du-sés-cu) (mi) vb IV fundusii (fun-du-síĭ), funduseam (fun-du-seámŭ), fundusitã (fun-du-sí-tã), fundusiri/fundusire (fun-du-sí-ri) – (unã cu ***afundu***[2]) § ***fundusit***[1] (fun-du-sítŭ) adg fundusitã (fun-du-sí-tã), fundusits (fun-du-sítsĭ), fundusiti/fundusite (fun-du-sí-ti) – (unã cu ***afundat***) § ***fundusiri***[1]***/fundusire*** (fun-du-sí-ri) sf fundusiri (fun-du-sírĭ) – (unã cu ***afundari***) § ***nfundu*** (nfún-du) (mi) vb I nfundai (nfun-dáĭ), nfundam (nfun-dámŭ), nfundatã (nfun-dá-tã), nfundari/nfundare (nfun-dá-ri) – (unã cu ***afundu***[2]) ex: u nfundai ghini shisha tra s-nu s-vearsã; nfundarã (astuparã) avlachilu tra s-nu curã § ***nfundat*** (nfun-dátŭ) adg nfundatã (nfun-dá-tã), nfundats (nfun-dátsĭ), nfundati/nfundate (nfun-dá-ti) – (unã cu ***afundat***) § ***nfundari/nfundare*** (nfun-dá-ri) sf nfundãri (nfun-dắrĭ) – (unã cu ***afundari***) § ***disfundu*** (dis-fún-du) (mi) vb I disfundai (dis-fun-dáĭ), disfundam (dis-fun-dámŭ), disfundatã (dis-fun-dá-tã), disfundari/disfundare (dis-fun-dá-ri) – dishcljid unã buti cu scutearea-a fundului i cu adrarea-a unei sochi (canelã, cep, til); cur unã avlachi (cali, sulinã, etc.) di lucrili tsi nu-alasã s-treacã tsiva prit ea; scot doplu dit gusha-a unei shishi ncljisã tra s-u distup; cur, distup, dishcljid *{ro: desfunda, destupa, deschide}* *{fr: défoncer, effondrer (un tonneau), ouvrir}* *{en: clear (free) of obstacles; stave in (barrel); open}* ex: aveam disfundatã (curatã) avlachilu di chicutã shi cu ploili s-adunã apã, s-featsi baltã § ***disfundat*** (dis-fun-dátŭ) adg disfundatã (dis-fun-dá-tã), disfundats (dis-fun-dátsĭ), disfundati/disfundate (dis-fun-dá-ti) – (buti) tsi-lj si scoasi fundul i-lj si featsi unã sochi; (avlachi, cali, sulinã, etc.) tsi easti dishcljisã, distupatã; (shishi) tsi-lj si scoasi doplu (tsi easti distupatã); curat, distupat, dishcljis *{ro: desfundat, destupa, deschis}* *{fr: défoncé, effondré (un tonneau); ouvert}* *{en: cleared (freed) of obstacles; staved in (barrel); opened}* ex: prit cãljuri disfundati § ***disfundari/disfundare*** (dis-fun-dá-ri) sf disfundãri (dis-fun-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-disfundã tsiva; curari, distupari, dishcljideari *{ro: acţiunea de a desfunda, de a destupa, de a deschide; desfundare, destupare, deschidere}* *{fr: action de défoncer, d'effondrer (un tonneau), d'ouvrir}* *{en: action of clearing of obstacles; of staving in (barrel); of opening}* § ***afundos*** (a-fun-dósŭ) adg afundoasã (a-fun-doá-sã), afundosh (a-fun-dóshĭ), afundoasi/afundoase (a-fun-doá-si) – a curi fundu s-aflã diparti di mardzina di nsus; tsi ari fundul multu cãtrã nghios; afunducos, adãncu, aduncos, ahãndos *{ro: adânc}* *{fr: profond}* *{en: deep}* ex: putslu aestu easti afundos § ***afunducos*** (a-fun-du-cósŭ) adg afunducoasã (a-fun-du-coá-sã), afunducosh (a-fun-du-cóshĭ), afunducoasi/afunducoase (a-fun-du-coá-si) – (unã cu ***afundos***) § ***afondut*** (a-fón-dutŭ) adg afondutã (a-fón-du-tã), afonduts (a-fón-dutsĭ), afonduti/afondute (a-fón-du-ti) – tsi nu-ari fundu, tsi easti multu-ahãndos; (fig: om afondut = om tsi shtii cum si zburascã (cu pispeatsã, cu itsrãlji, cu aplan) tra si sh-agiungã scupolu; diplumat) *{ro: fãrã fund}* *{fr: sans fond, tré profond, insondable}* *{en: without bottom; extremely deep}* ex: easti un om multu afondut (multu diplumat) § ***afundu***[3] (a-fún-du) adv – tsi s-aflã i si ntindi diparti nãuntrul a unui lucru; tu-afundul a unui lucru; afunda, adãncos, adanca, adãnca, andãca, danga, ahanda, ahãnda *{ro: adânc}* *{fr: profondément}* *{en: deep, deeply}* § ***afunda*** (a-fun-dá) adv – (unã cu ***afundu***[3]) ex: intrã afunda (tu-afundu); s-deadi afunda; li-aflai tuti afunda (tu fundu, tu thimelj, tu-arãzgã)

afundu[2] (a-fún-du) (mi) vb I – vedz tu ***afundu***[1]

afundu[3] (a-fún-du) adv – vedz tu ***afundu***[1]

afunducos (a-fun-du-cósŭ) adg – vedz tu ***afundu***[1]

afundusescu (a-fun-du-sés-cu) (mi) – vedz tu ***afundu***[1]

afundusiri/afundusire (a-fun-du-sí-ri) sf – vedz tu ***afundu***[1]

afundusit (a-fun-du-sítŭ) adg – vedz tu ***afundu***[1]

afur[1] (a-fúrŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***furtu***

afur[2] (a-fúrŭ) vb I – vedz tu ***furtu***

afurari/afurare (a-fu-rá-ri) sf – vedz tu ***furtu***

afurat (a-fu-rátŭ) adg – vedz tu ***furtu***

afurisescu (a-fu-ri-sés-cu) (mi) vb IV afurisii (a-fu-ri-síĭ), afuriseam (a-fu-ri-seámŭ), afurisitã (a-fu-ri-sí-tã), afurisiri/afurisire (a-fu-ri-sí-ri) – lu scot nafoarã dit pistea crishtinã trã lucrili pãngãni tsi ari faptã; aruc anatima (blãstemlu) pri cariva; anatim, anãtimedz, nãtimedz, catãryisescu, cãtãrãsescu, blastim, culedz, huledz, uryisescu *{ro: afurisi, blestema}* *{fr: excommunier, anathématiser}* *{en: excomunicate, curse}* ex: nã afurisirã preftul; mitrupulitlu grec afuriseashti tuts cãts caftã limba-a lor; tatã-su lu-afurisi (l-blãstimã) la moarti § ***afurisit*** (a-fu-ri-sítŭ) adg afurisitã (a-fu-ri-sí-tã), afurisits (a-fu-ri-sítsĭ), afurisiti/afurisite (a-fu-ri-sí-ti) – tsi fu scos dit pistea crishtinã trã lucrili uruti tsi ari faptã; anãtimat, nãtimat, cãtãryisit, cãtãrãsit, blãstimat, culidzat, hulidzat, uryisit, nalet *{ro: afurisit, blestemat}* *{fr: excommunié, anathématisé, abominable}* *{en: excomunicated, abominable, cursed}* ex: vãr nu shtii tsi afurisit (anapud, blãstimat) easti § ***afurisiri/afurisire*** (a-fu-ri-sí-ri) sf afurisiri (a-fu-ri-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu afuriseashti; anãtimari, nãtimari, cãtãryisiri, cãtãrãsiri, blãstimari, culidzari, hulidzari, uryisiri *{ro: acţiunea de a afurisi, de a blestema; afurisire, blestemare}* *{fr: action d'excommunier, d'anathématiser}* *{en: action of excomunicating, of cursing}* § ***afurizmo*** (a-fu-riz-mó) sm afurizmadz (a-fu-riz-mádzĭ) – atsea tsi-lj si da a unui cãndu easti afurisit di bisearicã; afurisiri, anatimã, natimã, blãstem, cãtarã, uryii *{ro: afurisenie, anatemă}* *{fr: excommunication, anathéme)}* *{en: excomunication}* ex: afurizmolu nu lu-agiundzi omlu ndreptu; lu-agiumsi afurizmolu (blãstemlu) a tatã-sui

afurishalui (a-fu-rí-shĭa-lui) adv – tsi s-fatsi peanarga, fãrã vrondu, tra s-nu s-hibã-aduchit di altsã (s-nu s-veadã, s-nu s-avdã); furishalui, furish, ascumtishalui, ascumtalui, peascumta, acrifa, bizgulea *{ro: pe ascuns}* *{fr: sous cape, en cachette, en tapinois}* *{en: furtively}* ex: a pri afurishalui va s-nã yinã moartea; vinji pri afurishalui § ***furishalui*** (fu-rí-shĭa-lui) adv – (unã cu ***afurishalui***) ex: li scãrminã furishalui (peascumta) § ***furish*** (fu-rí-shĭŭ) adv – (unã cu ***afurishalui***) ex: fudzii pi furish tra s-nu mi ducheascã; pi furish tsã li adush; tricu pi furish

afurisiri/afurisire (a-fu-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***afurisescu***

afurisit (a-fu-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***afurisescu***

afurismo (a-fu-ris-mó) sm afurismadz (a-fu-ris-mádzĭ) –scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***afurizmo***

afurizmo (a-fu-riz-mó) sm– vedz tu ***afurisescu***

afurizmou (a-fu-riz-móŭ) sm afurismadz (a-fu-ris-mádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***afurizmo***

afurnjii/afurnjie (a-fur-njí-i) sf – vedz tu ***furnjii***

afurnjisescu (a-fur-nji-sés-cu) (mi) vb IV afurnjisii (a-fur-nji-síĭ), afurnjiseam (a-fur-nji-seámŭ), afurnjisitã (a-fur-nji-sí-tã), afurnjisiri/afurnjisire (a-fur-nji-sí-ri) – mi-acatsã niheamã ca inati; nj-easi tsiva pi cheali (pri nari, dit oclji, etc.) icã nj-arushashti chealea (nj-adunã, s-fatsi vinitã, scoati ndauã ca gãrnutsi, etc.) cãndu easti aguditã di tsiva (s-ari zgrãmatã, easti arsã di soari i pirã, easti lãndzitã, etc.); asplinsescu *{ro: irita}* *{fr: irriter}* *{en: irritate}* ex: narea s-afurnjiseashti (arushashti); ocljilj s-afurnjisescu (arushescu, lãcrimeadzã); aesti cuprii afurnjisescu (nj-arushirã, asparsirã, asplinsirã) chealea § ***afurnjisit*** (a-fur-nji-sítŭ) adg afurnjisitã (a-fur-nji-sí-tã), afurnjisits (a-fur-nji-sítsĭ), afurnjisiti/afurnjisite (a-fur-nji-sí-ti) – tsi lu-ari acãtsatã niheamã inatea; (ocljilj, chealea, narea, etc.) tsi s-ari arushitã (faptã ca vinitã, adunatã, etc.); asplinsit *{ro: iritat}* *{fr: irrité}* *{en: irritated}* § ***afurnjisiri/afurnjisire*** (a-fur-nji-sí-ri) sf afurnjisiri (a-fur-nji-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-afurnjiseashti tsiva; asplinsiri *{ro: acţiunea de a irita; iritare}* *{fr: action d'irriter}* *{en: action of irritating}*

afurnjisiri/afurnjisire (a-fur-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***afurnjisescu***

afurnjisit (a-fur-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***afurnjisescu***

agalea (a-gá-lea) adv – fãrã-agunjii, fãrã avrapã; putsãn cãti putsãn; galea, preagalea, peagalea, pagalea, anarga, anargalui, peanarga, preanarga, omnja, cãteanjor, cãtilin *{ro: agale}* *{fr: lentement, nonchalamment}* *{en: slowly, nonchalant}* ex: agalea-agalea (fãrã-avrapã, putsãn cãti putsãn) agiumsirã; agalea, agalea (peanarga-anarga), o lai, frate § ***galea*** (gá-lea) adv – (unã cu ***agalea***) ex: galea, galea, o, lai sor § ***agali/agale*** (a-

gá-li) adv – (unã cu ***agalea***) § ***agalits*** (a-ga-lítsŭ) adv – (unã cu ***agalea***) § ***agalitsa*** (a-ga-lí-tsa) adv – (unã cu ***agalea***) § ***preagalea*** (prea-gá-lea) adv – (unã cu ***agalea***) § ***peagalea*** (pea-gá-lea) adv – (unã cu ***agalea***) § ***pagalea*** (pa-gá-lea) adv – (unã cu ***agalea***) § ***agalnic*** (a-gál-nic) adg agalnicã (a-gál-ni-cã), agalnits (a-gál-nitsĭ), agalnitsi/agalnitse (a-gál-ni-tsi) – tsi fatsi lucrili peanarga; yeavashcu *{ro: molatic}* *{fr: lent, nonchalant}* *{en: slow, nonchalant}* § ***agãlescu*** (a-gã-lés-cu) vb IV agãlii (a-gã-líĭ), agãleam (a-gã-leámŭ), agãlitã (a-gã-lí-tã), agãliri/agãlire (a-gã-lí-ri) – 1: fac lucrili (s-neagã, s-creascã, si s-minã, etc.) cama peagalea; agãlisescu, agãljisescu; 2: ashteptu, adastu *{ro: încetini, aştepta}* *{fr: rallentir; attendre}* *{en: slow down; wait}* ex: pri cali cãrvãnjli agãlescu (s-minã cama peagalea); agãlits (imnats ma peanarga), s-tritsem traplu; agãlits (ashtiptats) s-u ntribãm § ***agãlit*** (a-gã-lítŭ) adg agãlitã (a-gã-lí-tã), agãlits (a-gã-lítsĭ), agãliti/agãlite (a-gã-lí-ti) – tsi s-fatsi (i s-ari faptã) ma peanarga; agãlisit, agãljisit, ashtiptat, etc. *{ro: încetinit, aşteptat}* *{fr: rallenti; attendu}* *{en: slowed down; waited}* § ***agãliri/agãlire*** (a-gã-lí-ri) sf agãliri (a-gã-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva agãleashti; fãtseari ma peanarga; agãlisiri, agãljisiri, ashtiptari, etc. *{ro: acţiunea de a încetini, de a aştepta; încetinire, aşteptare}* *{fr: action de rallentir, d'attendre}* *{en: action of slowing down, of waiting}* § ***agãlisescu*** (a-gã-li-sés-cu) vb IV agãlisii (a-gã-li-síĭ), agãliseam (a-gã-li-seámŭ), agãlisitã (a-gã-li-sí-tã), agãlisiri/agãlisire (a-gã-li-sí-ri) – fac s-chearã icã fac s-njicshureadzã putearea; isihãsescu, astãmãtsescu, curmu, acumtin, apuituescu, agãlescu *{ro: potoli, opri, linişti}* *{fr: cesser, tranquiliser, apaiser}* *{en: stop, reassure, calm down}* ex: tu meshlji din coadã agãlisi (isihãsi) putsãn § ***agãlisit*** (a-gã-li-sítú) adg agãlisitã (a-gã-li-sí-tã), agãlisits (a-gã-li-sítsĭ), agãlisiti/agãlisite (a-gã-li-sí-ti) – tsi ari chirutã i njicshuratã putearea; isihãsit, astãmãtsit, curmat, acumtinat, apuituit, agãlit *{ro: potolit, oprit, liniştit}* *{fr: cessé, tranquilisé, apaisé}* *{en: stopped, reassured, calmed down}* ex: foclu ardi-agãlisit (isih); lumea durnja agãlisitã (isihãsitã) § ***agãlisiri/agãlisire*** (a-gã-li-sí-ri) sf agãlisiri (a-gã-li-sírĭ) – chirearea i njicshurarea-a putearilјei; isihãsiri, astãmãtsiri, curmari, acumtinari, apuituiri, agãliri *{ro: acţiunea de a potoli, de a opri, de a linişti; potolire, oprire, liniştire}* *{fr: action de cesser, de tranquiliser, d'apaiser}* *{en: action of stopping, of reassuring, of calming down)}* § ***agãljisescu*** (a-gã-lji-sés-cu) vb IV agãljisii (a-gã-lji-síĭ), agãljiseam (a-gã-lji-seám), agãljisitã (a-gã-lji-sí-tã), agãljisiri/agãljisire (a-gã-lji-sí-ri) – avursescu (apustusescu, mi curmu, mi pidipsescu, etc.) multu di multu; lishin di-avursit tsi hiu; ligusescu di multa plãndzeari tsi-am faptã; lishin, ligusescu *{ro: istovi, extenua, epuiza}* *{fr: épuiser, pleurer à se évanouir}* *{en: exhaust}* ex: agãljisi (avursi multu, lishinã) ficiorlu di plãngu § ***agãljisit*** (a-gã-lji-sítú) adg agãljisitã (a-gã-lji-sí-tã), agãljisits (a-gã-lji-sítsĭ), agãljisiti/agãljisite (a-gã-lji-sí-ti) – tsi easti avursit multu di multu; lishinat, ligusit *{ro: istovit, extenuat, epuizat}* *{fr: épuisé, pleuré à se évanouir}* *{en: exhausted}* § ***agãljisiri/agãljisire*** (a-gã-lji-sí-ri) sf agãljisiri (a-gã-lji-sírĭ) – avursiri multu di multu; lishinari, ligusiri *{ro: acţiunea de a istovi, de a extenua; istovire, extenuare, epuizare}* *{fr: action de s'épuiser, de pleurer à se évanouir}* *{en: action of exhausting}*

agali/agale (a-gá-li) adv – vedz tu ***agalea***

agalits (a-ga-lítsŭ) adv – vedz tu ***agalea***

agalitsa (a-ga-lí-tsa) adv – vedz tu ***agalea***

agalmã (á-gal-mã) sf agãlnji/agãlnje (á-gãl-nji) – lucru (pilichisit multi ori dit lemnu, cheatrã i mital) tsi aspuni un altu lucru (multi ori un om cunuscut, unã pravdã, un ayi, etc.) trã mushuteatsã, pisti, adutseari aminti, etc. *{ro: statuie}* *{fr: statue}* *{en: statue}* ex: agalma di marmurã easti tu gãrdinã

agalnic (a-gál-nic) adg – vedz tu ***agalea***

agamii/agamie (a-gha-mí-i) sf agamii (a-gha-míĭ) – starea tsi u ari un bãrbat (unã muljari) cari nu easti nsurat (mãrtatã) cu tuti cã lj-vinji chirolu (cã easti tu ilichii); bichireatsã, bichirlãchi, ninsurari (trã bãrbat), nimãrtari (trã muljari), nincurunari, fãrã cãrunã *{ro: burlăcie}* *{fr: célibat}* *{en: celibacy}*

agapi/agape (a-ghá-pi) sf agãchi (a-ghắchĭ) – vreari, sivdã, sivdai, mirachi, alughiri, alãghiri, vilisiri *{ro: iubire, amor}* *{fr: amour}* *{en: love}* § ***agãpisescu*** (a-ghã-pi-sés-cu) vb IV agãpisii (a-ghã-pi-síĭ), agãpiseam (a-ghã-pi-seámŭ), agãpisitã (a-ghã-pi-sí-tã), agãpisiri/agãpisire (a-ghã-pi-sí-ri) – nj-aruc sivdãlu (mirachea, vrearea) pri cariva; aduchescu multã vreari trã cariva; agãchipsescu, agãpsescu, alãghescu, alughescu, voi, vilisescu *{ro: iubi}* *{fr: aimer}* *{en: love}* § ***agãpisit*** (a-ghã-pi-sítŭ) adg agãpisitã (a-ghã-pi-sí-tã), agãpisits (a-ghã-pi-sítsĭ), agãpisiti/agãpisite (a-ghã-pi-sí-ti) – tsi sh-arucã sivdãlu pri cariva; atsel pri cari sh-arcã sivdãlu cariva; agãchipsit, agãpsit, alãghit, alughit, vrut, vilisit *{ro: iubit}* *{fr: aimé}* *{en: loved}* § ***agãpisiri/agãpisire*** (a-ghã-pi-sí-ri) sf agãpisiri (a-ghã-pi-sírĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi sh-arucã sivdãlu pri cariva; agãchipsiri, agãpsiri, alãghiri, alughiri, vreari, vilisiri *{ro: acţiunea de a iubi; iubire}* *{fr: action d'aimer}* *{en: action of loving}* § ***agãpsescu*** (a-ghãp-sés-cu) vb IV agãpsii (a-ghãp-síĭ), agãpseam (a-ghãp-seámŭ), agãpsitã (a-ghãp-sí-tã), agãpsiri/agãpsire (a-ghãp-sí-ri) – (unã cu ***agãpisescu***) § ***agãpsit*** (a-ghãp-sítŭ) adg agãpsitã (a-ghãp-sí-tã), agãpsits (a-ghãp-sítsĭ), agãpsiti/agãpsite (a-ghãp-sí-ti) – (unã cu ***agãpisit***) § ***agãpsiri/agãpsire*** (a-ghãp-sí-ri) sf agãpsiri (a-ghãp-sírĭ) – (unã cu ***agãpisiri***) § ***agãchipsescu*** (a-ghã-chip-sés-cu) vb IV agãchipsii (a-ghã-chip-síĭ), agãchipseam (a-ghã-chip-seámŭ), agãchipsitã (a-ghã-chip-sí-tã), agãchipsiri/agãchipsire (a-ghã-chip-sí-ri) – (unã cu ***agãpisescu***) § ***agãchipsit*** (a-ghã-chip-sítŭ) adg agãchipsitã (a-ghã-chip-sí-tã), agãchipsits (a-ghã-chip-sítsĭ), agãchipsiti/agãchipsite (a-ghã-chip-sí-ti) – (unã cu ***agãpisit***) § ***agãchipsiri/agãchipsire*** (a-ghã-chip-sí-ri) sf agãchipsiri (a-ghã-chip-sírĭ) – (unã cu ***agãpisiri***) § ***agãpitcoanji/agãpitcoanje*** (a-ghã-pit-coá-nji) sf agãpitcoanji/agãpitcoanje (a-ghã-pit-coá-nji) – unã muljari tsi s-bagã tu-ashtirnut cu vrutlu-lj fãrã s-hibã mãrtatã cu el; mushaverã, earanã, yearanã, aranã, morozã, murozã *{ro: ibovnică}* *{fr: amante, concubine}* *{en: lover, mistress}*

agã (a-gắ shi á-gã) sm agadz (a-gádzĭ) shi agãi (a-gắĭ) – suldat i ufitser dit ascherea nturtseascã *{ro: agă}* *{fr: aga, soldat ou officier turque}* *{en: aga, Turkish soldier or officer}*

agãchipsescu (a-ghã-chip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***agapi***

agãchipsiri/agãchipsire (a-ghã-chip-sí-ri) sf – vedz tu ***agapi***

agãchipsit (a-ghã-chip-sítŭ) adg – vedz tu ***agapi***

agãlescu (a-gã-lés-cu) vb IV – vedz tu ***agalea***

agãliri/agãlire (a-gã-lí-ri) sf – vedz tu ***agalea***

agãlisescu (a-gã-li-sés-cu) vb IV – vedz tu ***agalea***

agãlisiri/agãlisire (a-gã-li-sí-ri) – vedz tu ***agalea***

agãlisit (a-gã-li-sítú) adg – vedz tu ***agalea***

agãlit (a-gã-lítŭ) adg – vedz tu ***agalea***

agãljisescu (a-gã-lji-sés-cu) vb IV – vedz tu ***agalea***

agãljisiri/agãljisire (a-gã-lji-sí-ri) – vedz tu ***agalea***

agãljisit (a-gã-lji-sítú) adg – vedz tu ***agalea***

agãnos (a-ghã-nósŭ) sn – vedz tu ***agnos***

agãpisescu (a-ghã-pi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***agapi***

agãpisiri/agãpisire (a-ghã-pi-sí-ri) sf – vedz tu ***agapi***

agãpisit (a-ghã-pi-sítŭ) adg – vedz tu ***agapi***

agãpitcoanji/agãpitcoanje (a-ghã-pit-coá-nji) sf – vedz tu ***agapi***

agãpsescu (a-ghãp-sés-cu) vb IV – vedz tu ***agapi***

agãpsiri/agãpsire (a-ghãp-sí-ri) sf – vedz tu ***agapi***

agãpsit (a-ghãp-sítŭ) adg – vedz tu ***agapi***

agãreauã sf (a-gã-reá-ũã) sf agãrei (a-gã-réĭ) – vedz tu ***gãreauã***

agãrshari¹/agãrshare (a-gãr-shĭá-ri) sf – vedz tu ***agãrshescu¹***

agãrshari²/agãrshare (a-gãr-shĭá-ri) sf – vedz tu ***agãrshescu²***

agãrshat¹ (a-gãr-shĭátŭ) adg – vedz tu ***agãrshescu¹***

agãrshat² (a-gãr-shĭátŭ) adg – vedz tu ***agãrshescu²***

agãrshescu¹ (a-gãr-shĭés-cu) (mi) vb IV shi I agãrshii (a-gãr-shíĭ) shi agãrshai (a-gãr-shĭáĭ), agãrsham (a-gãr-shĭámŭ), agãrshitã (a-gãr-shí-tã) shi agãrshatã (a-gãr-shĭá-tã), agãrshiri/agãrshire (a-gãr-shí-ri) shi agãrshari/agãrshare (a-gãr-shĭá-ri) – nu nj-aduc aminti; ãnj easi dit minti; nu thimisescu; agrãshescu, xihãsescu, ultu *{ro: uita}* *{fr: oublier}* *{en: forget}* ex: agãrshii (nu nj-adush aminti s-aduc) cartea la sculii; atsel ni-

veasta si-sh agãrshascã (s-nu sh-aducã aminti di ea); agãrshii (nj-inshi dit minti) s-vã spun; agãrshi s-lu cljamã la beari § ***agãrshit[1]*** (a-gãr-shítŭ) adg agãrshitã (a-gãr-shí-tã), agãrshits (a-gãr-shítsĭ), agãrshiti/agãrshite (a-gãr-shí-ti) – (lucru) neadus aminti; (lucru) ishit dit minti; (om) tsi agãrshashti lishor; agãrshitor, agrãshit, agãrshat, xihãsit, ultat *{ro: uitat, care uitã uşor}* *{fr: oublié, oublieux}* *{en: forgotten, forgetful}* ex: ca agãrshit (un tsi-agãrshashti lishor) tsi-nj hiu!; armasi agãrshitã (neadusã aminti) di anj di dzãli; tsi eshti ahãt agãrshitã (tsi agãrsheshti ahãt lishor)? § ***agãrshat[1]*** (a-gãr-shĭátŭ) adg agãrshatã (a-gãr-shĭá-tã), agãrshats (a-gãr-shĭátsĭ), agãrshati/agãrshate (a-gãr-shĭá-ti) – (unã cu ***agãrshit[1]***) § ***agãrshiri[1]/agãrshire*** (a-gãr-shí-ri) sf agãrshiri (a-gãr-shírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-agãrshashti tsiva; starea tu cari s-aflã atsel tsi ari agãrshitã; neadutseari aminti; ishiri dit minti; agrãshiri, agãrshari, xihãsiri, ultari *{ro: acţiunea de a uita; uitare}* *{fr: action d'oublier}* *{en: action of forgetting}* ex: lucrul aestu nu va agãrshiri; tu agãrshirea tsi featsi! § ***agãrshari[1]/agãrshare*** (a-gãr-shĭá-ri) sf agãrsheri (a-gãr-shĭérĭ) – (unã cu ***agãrshiri[1]***) ex: easti earba di-agãrshari § ***neagãrshit*** (nea-gãr-shítŭ) adg neagãrshitã (nea-gãr-shí-tã), neagãrshits (nea-gãr-shítsĭ), neagãrshiti/neagãrshite (nea-gãr-shí-ti) – tsi nu easti agãrshit; tsi nu easti ishit dit minti; neagrãshit *{ro: neuitat}* *{fr: qui n'est pas oublié}* *{en: that is not forgotten, unforgetful}* § ***neagãrshiri/neagãrshire*** (nea-gãr-shí-ri) sf neagãrshiri (nea-gãr-shírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru nu s-agãrshashti; neagrãshiri *{ro: acţiunea de a nu uita; neuitare}* *{fr: action de ne pas oublier}* *{en: action of not forgetting}* § ***agãrshitor*** (a-gãr-shi-tórŭ) adg agãrshitoari/agãrshitoare (a-gãr-shi-toá-ri), agãrshitori (a-gãr-shi-tórĭ), agãrshitoari/agãrshitoare (a-gãr-shi-toá-ri) – cari agãrshashti lishor; cari lj-easi lishor dit minti; cari nu sh-adutsi aminti lishor *{ro: care uitã uşor}* *{fr: oublieux}* *{en: forgetful}* § ***agrãshescu[1]*** (a-grã-shĭés-cu) (mi) vb IV shi I agrãshii (a-grã-shíĭ) shi agrãshai (a-grã-shĭáĭ), agrãsham (a-grã-shĭámŭ), agrãshitã (a-grã-shí-tã) shi agrãshatã (a-grã-shĭá-tã), agrãshiri/agrãshire (a-grã-shí-ri) shi agrãshari/agrãshare (a-grã-shĭá-ri) – (unã cu ***agãrshescu[1]***) § ***agrãshit[1]*** (a-grã-shítŭ) adg agrãshitã (a-grã-shí-tã), agrãshits (a-grã-shítsĭ), agrãshiti/agrãshite (a-grã-shí-ti) – (unã cu ***agãrshit[1]***) § ***agrãshat[1]*** (a-grã-shĭátŭ) adg agrãshatã (a-grã-shĭá-tã), agrãshats (a-grã-shĭátsĭ), agrãshati/agrãshate (a-grã-shĭá-ti) – (unã cu ***agãrshit[1]***) § ***agrãshiri[1]/agrãshire*** (a-grã-shí-ri) sf agrãshiri (a-grã-shírĭ) – (unã cu ***agãrshiri[1]***) § ***agrãshari[1]/agrãshare*** (a-grã-shĭá-ri) sf agrãsheri (a-grã-shĭérĭ) – (unã cu ***agãrshiri[1]***) § ***apugãrshescu[1]*** (a-pu-gãr-shĭés-cu) (mi) vb IV shi I apugãrshii (a-pu-gãr-shíĭ) shi apugãrshai (a-pu-gãr-shĭáĭ), apugãrsham (a-pu-gãr-shĭámŭ), apugãrshitã (a-pu-gãr-shí-tã) shi apugãrshatã (a-pu-gãr-shĭá-tã), apugãrshiri/apugãrshire (a-pu-gãr-shí-ri) shi apugãrshari/apugãrshare (a-pu-gãr-shĭá-ri) – nu nj-aduc aminti (aproapea) dip tsiva *{ro: uita (aproape) tot}* *{fr: oublier (presque) totalement}* *{en: forget (almost) totally}* § ***apugãrshit[1]*** (a-pu-gãr-shítŭ) adg apugãrshitã (a-pu-gãr-shí-tã), apugãrshits (a-pu-gãr-shítsĭ), apugãrshiti/apugãrshite (a-pu-gãr-shí-ti) – neadus aminti (aproapea) dip; ishit dit minti *{ro: uitat (aproape) tot}* *{fr: oublié (presque) totalement}* *{en: forgotten (almost) totally}* § ***apugãrshat[1]*** (a-pu-gãr-shĭátŭ) adg apugãrshatã (a-pu-gãr-shĭá-tã), apugãrshats (a-pu-gãr-shĭátsĭ), apugãrshati/apugãrshate (a-pu-gãr-shĭá-ti) – (unã cu ***apugãrshit[1]***) § ***apugãrshiri[1]/apugãrshire*** (a-pu-gãr-shí-ri) sf apugãrshiri (a-pu-gãr-shírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un nu sh-adutsi aminti (aproapea) tsiva *{ro: acţiunea de a uita (aproape) tot}* *{fr: action d'oublier (presque) totalement}* *{en: action of forgetting (almost) totally}* § ***apugãrshari[1]/apugãrshare*** (a-pu-gãr-shĭá-ri) sf apugãrsheri (a-pu-gãr-shĭérĭ) – (unã cu ***apugãrshiri[1]***)

agãrshescu[2] (a-gãr-shĭés-cu) (mi) vb IV shi I agãrshii (a-gãr-shíĭ) shi agãrshai (a-gãr-shĭáĭ), agãrsham (a-gãr-shĭámŭ), agãrshitã (a-gãr-shí-tã) shi agãrshatã (a-gãr-shĭá-tã), agãrshiri/agãrshire (a-gãr-shí-ri) shi agãrshari/agãrshare (a-gãr-shĭá-ri) – mi-acatsã (mi furã) somnul; adormu *{ro: adormi}* *{fr: (s')endormir}* *{en: fall asleep}* ex: nu apucã s-agãrshascã (s-lu-acatsã somnul) ghini, ghini; agãrsha (furã-l somnul) putsãn; niveasta s-agãrshi (u-acãtsã somnul) shi durnji; agãrshi (adurnji) s-lja un oclju di somnu § ***agãrshit[2]*** (a-gãr-shítŭ) adg agãrshitã (a-gãr-shí-tã), agãrshits (a-gãr-shítsĭ), agãrshiti/agãrshite (a-gãr-shí-ti) – tsi lu-ari acãtsatã somnul; adurnjit, furat (acãtsat) di somnu *{ro: adormit}* *{fr: endormi}* *{en: fallen asleep}* § ***agãrshat[2]*** (a-gãr-shĭátŭ) adg agãrshatã (a-gãr-shĭá-tã), agãrshats (a-gãr-shĭátsĭ), agãrshati/agãrshate (a-gãr-shĭá-ti) – (unã cu ***agãrshit[2]***) § ***agãrshiri[2]/agãrshire*** (a-gãr-shí-ri) sf agãrshiri (a-gãr-shírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu easti furat di somnu; adurnjiri, acãtsari somnu *{ro: acţiunea de a adormi; adormire}* *{fr: action de s'endormir}* *{en: action of falling asleep}* § ***agãrshari[2]/agãrshare*** (a-gãr-shĭá-ri) sf agãrsheri (a-gãr-shĭérĭ) – (unã cu ***agãrshiri[2]***) § ***agrãshescu[2]*** (a-grã-shĭés-cu) (mi) vb IV shi I agrãshii (a-grã-shíĭ) shi agrãshai (a-grã-shĭáĭ), agrãsham (a-grã-shĭámŭ), agrãshitã (a-grã-shí-tã) shi agrãshatã (a-grã-shĭá-tã), agrãshiri/agrãshire (a-grã-shí-ri) shi agrãshari/agrãshare (a-grã-shĭá-ri) – (unã cu ***agãrshescu[2]***) § ***agrãshit[2]*** (a-grã-shítŭ) adg agrãshitã (a-grã-shí-tã), agrãshits (a-grã-shítsĭ), agrãshiti/agrãshite (a-grã-shí-ti) – (unã cu ***agãrshit[2]***) § ***agrãshat[2]*** (a-grã-shĭátŭ) adg agrãshatã (a-grã-shĭá-tã), agrãshats (a-grã-shĭátsĭ), agrãshati/agrãshate (a-grã-shĭá-ti) – (unã cu ***agãrshit[2]***) § ***agrãshiri[2]/agrãshire*** (a-grã-shí-ri) sf agrãshiri (a-grã-shírĭ) – (unã cu ***agãrshiri[2]***) § ***agrãshari[2]/agrãshare*** (a-grã-shĭá-ri) sf agrãsheri (a-grã-shĭérĭ) – (unã cu ***agãrshiri[2]***) § ***apugãrshescu[2]*** (a-pu-gãr-shĭés-cu) (mi) vb IV shi I apugãrshii (a-pu-gãr-shíĭ) shi apugãrshai (a-pu-gãr-shĭáĭ), apugãrsham (a-pu-gãr-shĭámŭ), apugãrshitã (a-pu-gãr-shí-tã) shi apugãrshatã (a-pu-gãr-shĭá-tã), apugãrshiri/apugãrshire (a-pu-gãr-shí-ri) shi apugãrshari/apugãrshare (a-pu-gãr-shĭá-ri) – dormu multu ahãndos; mi-acatsã somnul dip ca-atsel di prota *{ro: dormi foarte adânc}* *{fr: s'endormir (presque) totalement}* *{en: sleep deeply}* § ***apugãrshit[2]*** (a-pu-gãr-shítŭ) adg apugãrshitã (a-pu-gãr-shí-tã), apugãrshits (a-pu-gãr-shítsĭ), apugãrshiti/apugãrshite (a-pu-gãr-shí-ti) – tsi lu-ari acãtsatã un somnu ahãndos *{ro: adormit foarte adânc}* *{fr: endormi (presque) totalement}* *{en: slept deeply}* § ***apugãrshat[2]*** (a-pu-gãr-shĭátŭ) adg apugãrshatã (a-pu-gãr-shĭá-tã), apugãrshats (a-pu-gãr-shĭátsĭ), apugãrshati/apugãrshate (a-pu-gãr-shĭá-ti) – (unã cu ***apugãrshit[2]***) § ***apugãrshiri[2]/apugãrshire*** (a-pu-gãr-shí-ri) sf apugãrshiri (a-pu-gãr-shírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lu-acatsã un somnu ahãndos *{ro: acţiunea de a dormi foarte adânc}* *{fr: action de s'endormir (presque) totalement}* *{en: action of sleeping deeply}* § ***apugãrshari[2]/apugãrshare*** (a-pu-gãr-shĭá-ri) sf apugãrsheri (a-pu-gãr-shĭérĭ) – (unã cu ***apugãrshiri[2]***)

agãrshiri[1]/agãrshire (a-gãr-shí-ri) sf – vedz tu ***agãrshescu[1]***

agãrshiri[2]/agãrshire (a-gãr-shí-ri) sf – vedz tu ***agãrshescu[2]***

agãrshit[1] (a-gãr-shítŭ) adg – vedz tu ***agãrshescu[1]***

agãrshit[2] (a-gãr-shítŭ) adg – vedz tu ***agãrshescu[2]***

agãrshitor (a-gãr-shi-tórŭ) adg – vedz tu ***agãrshescu[1]***

agdã (ag-dã) sm fãrã pl – unã soi di mihlemi cu cari turcalili s-aundzea tra s-lã cadã (i sã-sh scoatã) perlji di pi fatsã; chireci/chirece *{ro: pomadã de scos pãrul}* *{fr: onguent servant à la chute des poils}* *{en: ointment that makes the face hair fall}*

ageaba (á-gĭa-ba) adv – (zbor tsi nvãrtushadzã putearea-a unei ãntribari), nacã, naca, videm, napa, hagiba, au *{ro: oare, nu cumva}* *{fr: est-ce que)}* *{en: really}* ex: ageaba (nacã), va treacã? (va treacã tsiva…?)

ageaipi/ageaipe (a-gĭa-í-pi) adg invar – tsi easti-ahoryea di cum aspun alantsã; tsi easti greu tr-aduchiri; ciudios, curyios, periergu, ahoryea *{ro: curios; de neînţeles}* *{fr: curieux; incompréhensible}* *{en: curious; incomprehensible}* ex: ageaipi (ciudioasã) easti muljarea aestã; agiaipi eshti tini; ageaipi (greu tr-aduchiri) easti murafetea aestã; nj-yini ageaipi (nj-si pari ciudioasã, nj-yini ciudii); escu ageaipi (nu-aduchescu tsiva)

ageami[1] (a-gĭa-mí) adg – vedz tu ***ageamit***

ageami[2]/ageame (a-gĭá-mi) sf – vedz tu ***geami***

ageamilãchi/ageamilãche (a-gĭa-mi-lã-chi) sf – vedz tu ***ageamit***

ageamit (a-gĭa-mítŭ) adg ageamitã (a-gĭa-mí-tã), ageamits (a-gĭa-mítsĭ), ageamiti/ageamite (a-gĭa-mí-ti) – tsi nu shtii s-lu facã ghini un lucru (cã nu-ari nvitsatã ninga s-lu facã cum lipseashti); njic sh-cu mintea nicoaptã; agimit, ageamiu, ageami, ninvitsat *{ro: ageamiu, începător}* *{fr: novice, naïf}* *{en: apprentice, naïve}* ex: nicriscutã shi ageamitã (ninvitsatã); easti nica ageamit (njic, nu shtii multi); eara ageamit (cu mintea nicoaptã), nu shtia cum s-u ndreagã; eshti ageamitã, metsi cã perlu tsi sã featsi fuljor § ***agimit*** (a-gi-mítŭ) adg agimitã (a-gi-mí-tã), agimits (a-gi-mítsĭ), agimiti/agimite (a-gi-mí-ti) – (unã cu ***ageamit***) ex: muljarea agimitã § ***ageamiu*** (a-gĭa-míŭ) adg ageamii/ageamie (a-gĭa-mí-i), ageamii (a-gĭa-míĭ), ageamii (a-gĭa-míĭ) – (unã cu ***ageamit***) ex: ageamia featã plãndzi § ***ageami***[1] (a-gĭa-mí) adg ageamii/ageamie (a-gĭa-mí-i), ageamii (a-gĭa-míĭ), ageamii (a-gĭa-míĭ) – (unã cu ***ageamit***) ex: ficior ageami (tinir, ninvitsat); cal ageami (agru, ninvitsat) § ***agimitescu*** (a-gi-mi-tés-cu) adg agimiteascã (a-gi-mi-teás-cã), agimiteshtsã (a-gi-mi-tésh-tsã), agimiteshti (a-gi-mi-tésh-ti) – faptu ca di-un ageamit *{ro: de ageamit}* *{fr: fait par un novice}* *{en: as made by an apprentice or somebody naïve}* ex: lucru agimitescu (ca faptu di-ageamit) § ***ageamilãchi/ageamilãche*** (a-gĭa-mi-lắ-chi) sf ageamilãchi (a-gĭa-mi-lắchĭ) – harea tsi-l fatsi un om s-hibã ageamit, s-nu shtibã multi; ficiureatsã, lishurami, glãrimi *{ro: copilărie, naivitate, prostie}* *{fr: enfance, naïveté, bêtise}* *{en: childhood, naïvety, silliness}* ex: fãtsesh unã mari ageamitlãchi (glãrimi, lishurami) cãndu ti ligash cu-aestu § ***ageamitlãchi/ageamitlãche*** (a-gĭa-mit-lắ-chi) sf ageamitlãchi (a-gĭa-mit-lắchĭ) – (unã cu ***ageamilãchi***)

ageamitlãchi/ageamitlãche (a-gĭa-mit-lắ-chi) sf – vedz tu ***ageamit***

ageamiu (a-gĭa-míŭ) adg – vedz tu ***ageamit***

aghalea (a-ghá-lea) adv – unã cu ***agalea***

aghali/aghale (a-gá-li) adv – unã cu ***agalea***

aghalits (a-gha-lítsĭ) adv – unã cu ***agalits***

aghalitsa (a-gha-lí-tsa) adv – unã cu ***agalitsa***

aghalmã (ághalmã) sf aghãlnji/aghãlnje (á-ghãl-nji) – unã cu ***agalmã***

aghalnic (a-ghál-nic) adg aghalnicã (a-ghál-ni-cã), aghalnits (a-ghál-nitsĭ), aghalnitsi/aghalnitse (a-ghál-ni-tsi) – unã cu ***agalnic***

aghamii/aghamie (a-gha-mí-i) sf aghamii (a-gha-míĭ) – unã cu ***agamii***

aghapi/aghape (a-ghá-pi) sf aghãchi (a-ghắchĭ) – unã cu ***agapi***

aghã (a-ghắ) sm aghadz (a-ghádzĭ) – unã cu ***agã***

aghãchipsescu (a-ghã-chip-sés-cu) vb IV aghãchipsii (a-ghã-chip-síĭ), aghãchipseam (a-ghã-chip-seámŭ), aghãchipsitã (a-ghã-chip-sí-tã), aghãchipsiri/aghãchipsire (a-ghã-chip-sí-ri) – unã cu ***agãchipsescu***

aghãchipsiri/aghãchipsire (a-ghã-chip-sí-ri) vb IV aghãchipsiri (a-ghã-chip-sírĭ) – unã cu ***agãchipsiri***

aghãchipsit (a-ghã-chip-sitŭ) vb IV aghãchipsitã (a-ghã-chip-sí-tã), aghãchipsits (a-ghã-chip-sítsĭ), aghãchipsiti/aghãchipsite (a-ghã-chip-sí-ti) – unã cu ***agãchipsit***

aghãlisescu (a-ghã-li-sés-cu) vb IV aghãlisii (a-ghã-li-síĭ), aghãliseam (a-ghã-li-seámŭ), aghãlisitã (a-ghã-li-sí-tã), aghãlisiri/aghãlisire (a-ghã-li-sí-ri) – unã cu ***agãlisescu***

aghãlisiri/aghãlisire (a-ghã-li-sí-ri) aghãlisiri (a-ghã-li-sírĭ) – unã cu ***agãlisiri***

aghãlisit (a-ghã-li-sítú) adg aghãlisitã (a-ghã-li-sí-tã), aghãlisits (a-ghã-li-sítsĭ), aghãlisiti/aghãlisite (a-ghã-li-sí-ti) – unã cu ***agãlisit***

aghãljisescu (a-ghã-lji-sés-cu) vb IV aghãljisii (a-ghã-lji-síĭ), aghãljiseam (a-ghã-lji-seám), aghãljisitã (a-ghã-lji-sí-tã), aghãljisiri/aghãljisire (a-ghã-lji-sí-ri) – unã cu ***agãljisescu***

aghãljisiri/aghãljisire (a-ghã-lji-sí-ri) aghãljisiri (a-ghã-lji-sírĭ) – unã cu ***agãljisiri***

aghãljisit (a-ghã-lji-sítú) adg aghãljisitã (a-ghã-lji-sí-tã), aghãljisits (a-ghã-lji-sítsĭ), aghãljisiti/aghãljisite (a-ghã-lji-sí-ti)– unã cu ***agãljisit***

aghãnos (a-ghã-nósŭ) sn aghãnosuri (a-ghã-nó-surĭ) – unã cu ***agãnos***

aghãpisescu (a-ghã-pi-sés-cu) vb IV aghãpisii (a-ghã-pi-síĭ), aghãpiseam (a-ghã-pi-seámŭ), aghãpisitã (a-ghã-pi-sí-tã), aghãpisiri/aghãpisire (a-ghã-pi-sí-ri) – unã cu ***agãpisescu***

aghãpisiri/aghãpisire (a-ghã-pi-sí-ri) vb IV aghãpisiri (a-ghã-pi-sírĭ) – unã cu ***agãpisiri***

aghãpisit (a-ghã-pi-sitŭ) vb IV aghãpisitã (a-ghã-pi-sí-tã), aghãpisits (a-ghã-pi-sítsĭ), aghãpisiti/aghãpisite (a-ghã-pi-sí-ti) – unã cu ***agãpisit***

aghãpitcoanji/aghãpitcoanje (a-ghã-pit-coá-nji) sf aghãpitcoanji/aghãpitcoanje (a-ghã-pit-coá-nji) – unã cu ***agãpitcoanji***

aghãpsescu (a-ghãp-sés-cu) vb IV aghãpsii (a-ghãp-síĭ), aghãpseam (a-ghãp-seámŭ), aghãpsitã (a-ghãp-sí-tã), aghãpsiri/aghãpsire (a-ghãp-sí-ri) – unã cu ***agãpsescu***

aghãpsiri/aghãpsire (a-ghãp-sí-ri) vb IV aghãpsiri (a-ghãp-sírĭ) – unã cu ***agãpsiri***

aghãpsit (a-ghãp-sitŭ) vb IV aghãpsitã (a-ghãp-sí-tã), aghãpsits (a-ghãp-sítsĭ), aghãpsiti/aghãpsite (a-ghãp-sí-ti) – unã cu ***agãpsit***

aghãreauã sf (a-ghã-reá-ŭã) sf aghãrei (a-ghã-réĭ) – unã cu ***agãreauã***

aghemi/agheme (a-ghĭé-mi) sf – vedz tu ***ghemi***

aghiu (a-ghíŭ) adg – vedz tu ***ayiu***[1]

aghlistur (a-ghlís-turŭ) vb I aghlisturai (a-ghlis-tu-ráĭ), aghlisturam (a-ghlis-tu-rámŭ), aghlisturatã (a-ghlis-tu-rá-tã), aghlisturari/aghlisturare (a-ghlis-tu-rá-ri) – unã cu ***aglistur***

aghlisturari/aglisturare (a-ghlis-tu-rá-ri) sf aghlisturãri (a-ghlis-tu-rắrĭ) – unã cu ***aglisturari***

aghlisturat (a-ghlis-tu-rátŭ) adg aghlisturatã (a-ghlis-tu-rá-tã), aghlisturats (a-ghlis-tu-rátsĭ), aghlisturati/aghlisturate (a-ghlis-tu-rá-ti) – unã cu ***aglisturat***

aghnanghea (agh-nán-ghea) adv – unã cu ***agnanghea***

aghnanghiu (agh-nán-ghĭu) sn aghnanghiuri (agh-nán-ghĭurĭ) – unã cu ***agnanghiu***

aghnãndipsescu (agh-nãn-dip-sés-cu) vb IV aghnãndipsii (agh-nãn-dip-síĭ), aghnãndipseam (agh-nãn-dip-seámŭ), aghnãndipsitã (agh-nãn-dip-sí-tã), aghnãndipsiri/aghnãndipsire (agh-nãn-dip-sí-ri) – unã cu ***agnãndipsescu***

aghnãndipsiri/aghnãndipsire (agh-nãn-dip-sí-ri) sf aghnãndipsiri (agh-nãn-dip-sírĭ) – unã cu ***agnãndipsiri***

aghnãndipsit (agh-nãn-dip-sítŭ) adg aghnãndipsitã (agh-nãn-dip-sí-tã), aghnãndipsits (agh-nãn-dip-sítsĭ), aghnãndipsiti/aghnãndipsite (agh-nãn-dip-sí-ti) – unã cu ***agnãndipsit***

aghnãnghipsescu (agh-nãn-ghip-sés-cu) vb IV aghnãnghipsii (agh-nãn-ghip-síĭ), aghnãnghipseam (agh-nãn-ghip-seámŭ), aghnãnghipsitã (agh-nãn-ghip-sí-tã), aghnãnghipsiri/aghnãnghipsire (agh-nãn-ghip-sí-ri) – unã cu ***agnãnghipsescu***

aghnãnghipsiri/aghnãnghipsire (agh-nãn-ghip-sí-ri) sf aghnãnghipsiri (agh-nãn-ghip-sírĭ) – unã cu ***agnãnghipsiri***

aghnãnghipsit (agh-nãn-ghip-sítŭ) adg aghnãnghipsitã (agh-nãn-ghip-sí-tã), aghnãnghipsits (agh-nãn-ghip-sítsĭ), aghnãnghipsiti/aghnãnghipsite (agh-nãn-ghip-sí-ti) – unã cu ***agnãnghipsit***

aghnos (agh-nósŭ) sm aghnosuri (agh-nó-surĭ)– unã cu ***agnos***

aghnusari/aghnusare (agh-nu-sá-ri) sf aghnusãri (agh-nu-sắrĭ) – unã cu ***agnusari***

aghnusat (agh-nu-sátŭ) adg aghnusatã (agh-nu-sá-tã), aghnusats (agh-nu-sátsĭ), aghnusati/aghnusate (agh-nu-sá-ti) – unã cu ***agnusat***

aghnusedz (agh-nu-sédzŭ) vb I aghnusai (agh-nu-sáĭ), aghnusam (agh-nu-sámŭ), aghnusatã (agh-nu-sá-tã), aghnusari/aghnusare (agh-nu-sá-ri) – unã cu ***agnusedz***

aghnusescu (agh-nu-sés-cu) (mi) vb IV aghnusii (agh-nu-síĭ), aghnuseam (agh-nu-seámŭ), aghnusitã (agh-nu-sí-tã), aghnusiri/aghnusire (agh-nu-sí-ri) – unã cu ***agnusescu***

aghnusiri/aghnusire (agh-nu-sí-ri) sf aghnusiri (agh-nu-sírĭ) – unã cu ***agnusiri***

aghnusit (agh-nu-sítŭ) adg aghnusitã (agh-nu-sí-tã), aghnusits (agh-nu-sítsĭ), aghnusiti/aghnusite (agh-nu-sí-ti) – unã cu ***agnusit***

aghnusos (agh-nu-sósŭ) adg aghnusoasã (agh-nu-soá-sã), aghnusosh (agh-nu-sóshĭ), aghnusoasi/aghnusoase (agh-nu-soá-si)

– unã cu ***agnusos***

aghoanã (a-ghoá-nã) sf fãrã pl – unã cu ***agoanã***

aghonã (a-ghó-nã) sf fãrã pl – unã cu ***agoanã***

aghonja (a-ghó-njĭa) adv – unã cu ***agonja***

aghoyi/aghoye (a-ghó-yi) sf aghoyi (a-ghóyĭ) – unã cu ***agoyi***

aghramat (a-ghrá-matŭ) adg ahgramatã (a-ghrá-ma-tã), aghramats (a-ghrá-matsĭ), aghramati/aghramate (a-ghrá-ma-ti) – unã cu ***agramat***

aghrandzalã (a-ghrán-dza-lã) sf ahgrandzali/aghrandzale (a-ghrán-dza-li) – unã cu ***agrandzalã***

aghrandzaljauã (a-ghran-dza-ljĭá-ŭã) sf aghrandzaljei (a-ghran-dza-ljĭéĭ) – unã cu ***agrandzaljauã***

aghrari/aghrare (a-ghrá-ri) sf aghrãri (a-ghrắrĭ) – unã cu ***agrari***

aghrat (a-ghrátŭ) adg aghratã (a-ghrá-tã), aghrats (a-ghrátsĭ), aghrati/aghrate (a-ghrá-ti) – unã cu ***agrat***

aghrãpnii/aghrãpnie (a-ghrãp-ní-i) sf aghrãpnii (a-ghrãp-níĭ) – unã cu ***agrãpnii***

aghrãpsescu (a-ghrãp-sés-cu) vb IV aghrãpsii (a-ghrãp-síĭ), aghrãpseam (a-ghrãp-seámŭ), aghrãpsitã (a-ghrãp-sí-tã), aghrãpsiri/aghrãpsire (a-ghrãp-sí-ri) – unã cu ***agripsescu***

aghrãpsiri/aghrãpsire (a-ghrãp-sí-ri) sf aghrãpsiri (a-ghrãp-sírĭ) – unã cu ***agripsiri***

aghrãpsit (a-ghrãp-sítŭ) adg aghrãpsitã (a-ghrãp-sí-tã), aghrãpsits (a-ghrãp-sítsĭ), aghrãpsiti/aghrãpsite (a-ghrãp-sí-ti)– unã cu ***agripsit***

aghrãxescu (a-ghrãc-sés-cu) vb IV aghrãxii (a-ghrãc-síĭ), aghrãxeam (a-ghrãc-seámŭ), aghrãxitã (a-ghrãc-sí-tã), aghrãxiri/aghrãxire (a-ghrãc-sí-ri) – unã cu ***agrãxescu***

aghrãxiri/aghrãxire (a-ghrãc-si-ri) sf aghrãxiri (a-ghrãc-sírĭ) – unã cu ***agrãxiri***

aghrãxit (a-ghrãc-sítŭ) adg aghrãxitã (a-ghrãc-sí-tã), aghrãxits (a-ghrãc-sítsĭ), aghrãxiti/aghrãxite (a-ghrãc-sí-ti) – unã cu ***agrãxit***

aghreadhã (a-ghreá-dhã) sf aghredz (a-ghrédzĭ) – unã cu ***agreadã***

aghredz (a-ghrédzŭ) (mi) vb I aghrai (a-ghráĭ), aghram (a-ghrámŭ), aghratã (a-ghrá-tã), aghrari/aghrare (a-ghrá-ri) – unã cu ***agredz***

aghrimi/aghrime (a-ghrí-mi) sf aghrinj (a-grínjĭ) – unã cu ***agrimi***

aghripnii/aghripnie (a-ghrip-ní-i) sf aghripnii (a-ghrip-níĭ) – unã cu ***agripnii***

aghripsescu (a-ghrip-sés-cu) vb IV aghripsii (a-ghrip-síĭ), aghripseam (a-ghrip-seámŭ), aghripsitã (a-ghrip-sí-tã), aghripsiri/aghripsire (a-ghrip-sí-ri) – unã cu ***agripsescu***

aghripsiri/aghripsire (a-ghrip-sí-ri) sf aghripsiri (a-ghrip-sírĭ) – unã cu ***agripsiri***

aghripsit (a-ghrip-sítŭ) adg aghripsitã (a-ghrip-sí-tã), aghripsits (a-ghrip-sítsĭ), aghripsiti/aghripsite (a-ghrip-sí-ti) – unã cu ***agripsit***

aghrombal[1] (a-ghróm-balŭ) sm aghrombalj (a-ghróm-baljĭ) – unã cu ***agrombal***[1]

aghrombal[2] (a-ghróm-balŭ) sn aghrombali/aghrombale (a-ghróm-ba-li) – unã cu ***agrombal***[2]

aghromin[1] (a-ghró-minŭ) sm aghrominj (a-ghró-minĭ) – unã cu ***agromin***[1]

aghromin[2] (a-ghró-minŭ) sn aghromini/aghromine (a-ghró-mi-ni) – unã cu ***agromin***[2]

aghru[1] (ághru) adv aghrã (á-ghrã), aghri (á-ghri), aghri/aghre (á-ghri) – unã cu ***agru***[1]

aghru[2] (ághru) adv – unã cu ***agru***[2]

aghru-[3] (ághru) prifixu – unã cu ***agru-***[3]

aghrubibã (a-ghru-bí-bã) sf aghrubibi/aghrubibe (a-ghru-bí-bi) – unã cu ***agrubibã***

aghrucaprã (a-ghru-cá-prã) sf aghrucapri/aghrucapre (a-ghru-cá-pri) shi aghrucãpri/aghrucãpre (a-ghru-cắ-pri) shi aghrucãpãri (a-ghru-cắ-pãrĭ) – unã cu ***agrucaprã***

aghrucucot (a-ghru-cu-cótŭ) sm aghrucucots (a-ghru-cu-cótsĭ) – unã cu ***agrucucot***

aghrucumban (a-ghru-cúm-banŭ) adg aghrucumbanã (a-ghru-cúm-ba-nã), aghrucumbanj (a-ghru-cúm-banjĭ), aghrucumbani/aghrucumbane (a-ghru-cúm-ba-ni) – unã cu ***agrucumban***

aghrugortsu[1] (a-ghru-gór-tsu) sm aghrugortsã (a-ghru-gór-tsã) – unã cu ***agrugortsu***[1]

aghrugortsu[2] (a-ghru-gór-tsu) sn aghrugortsã (a-ghru-gór-tsã) – unã cu ***agrugortsu***[2]

aghruljauã (a-ghru-ljĭá-ŭã) sf aghruljei (a-ghru-ljĭéĭ) – unã cu ***agruljauã***

aghrumutrescu (a-ghru-mu-trés-cu) (mi) vb IV aghrumutrii (a-ghru-mu-tríĭ), aghrumutream (a-ghru-mu-treámŭ), aghrumutritã (a-ghru-mu-trí-tã), aghrumutriri/aghrumutrire (a-ghru-mu-trí-ri) – unã cu ***agrumutrescu***

aghrumutriri/aghrumutrire (a-ghru-mu-trí-ri) sf aghrumutriri (a-ghru-mu-trírĭ) – unã cu ***agrumutriri***

aghrumutrit (a-ghru-mu-trítŭ) adg aghrumutritã (a-ghru-mu-trí-tã), aghrumutrits (a-ghru-mu-trítsĭ), aghrumutriti/aghrumutrite (a-ghru-mu-trí-ti) – unã cu ***agrumutrit***

aghruom (a-ghru-ómŭ) sm aghruoaminj (a-ghru-oá-minjĭ) – unã cu ***agruom***

aghrutrandafiljauã (a-ghru-tran-da-fi-ljĭá-ŭã) sf aghrutrandafiljei (a-ghru-tran-dá-fi-ljĭéĭ) – unã cu ***agrutrandafiljauã***

aghunescu (a-ghu-nés-cu) vb IV aghunii (a-ghu-níĭ), aghuneam (a-ghu-neámŭ), aghunitã (a-ghu-ní-tã), aghuniri/aghunire (a-ghu-ní-ri) – unã cu ***agunescu***

aghuniri/aghunire (a-ghu-ní-ri) sf aghuniri (a-ghu-nírĭ) – unã cu ***aguniri***

aghunit (a-ghu-nítŭ) adg aghunitã (a-ghu-ní-tã), aghunits (a-ghu-nítsĭ), aghuniti/aghunite (a-ghu-ní-ti) – unã cu ***agunit***

aghunitã (a-ghu-ní-tã) sf fãrã pl – unã cu ***agunitã***

aghunjii/aghunjie (a-ghu-njí-i) sf aghunjii (a-ghu-njíĭ) – unã cu ***agunjii***

aghunjisescu (a-ghu-nji-sés-cu) (mi) vb IV aghunjisii (a-ghu-nji-síĭ), aghunjiseam (a-ghu-nji-seámŭ), aghunjisitã (a-ghu-nji-sí-tã), aghunjisiri/aghunjisire (a-ghu-nji-sí-ri) – unã cu ***agunjisescu***

aghunjisiri/aghunjisire (a-ghu-nji-sí-ri) sf aghunjisiri (a-ghu-nji-sírĭ) – unã cu ***agunjisiri***

aghunjisit (a-ghu-nji-sítŭ) adg aghunjisitã (a-ghu-nji-sí-tã), aghunjisits (a-ghu-nji-sítsĭ), aghunjisiti/aghunjisite (a-ghu-nji-sí-ti) – unã cu ***agunjisit***

aghunos (a-ghu-nósŭ) sn aghunosuri (a-ghu-nó-surĭ) – unã cu ***agunos***

aghunsescu (a-ghun-sés-cu) vb IV aghunsii (a-ghun-síĭ), aghunseam (a-ghun-seámŭ), aghunsitã (a-ghun-sí-tã), aghunsiri/aghunsire (a-ghun-sí-ri) – unã cu ***agunsescu***

aghunsiri/aghunsire (a-ghun-sí-ri) sf aghunsiri (a-ghun-sírĭ) – unã cu ***agunsiri***

aghunsit (a-ghun-sítŭ) adg aghunsitã (a-ghun-sí-tã), aghunsits (a-ghun-sítsĭ), aghunsiti/aghunsite (a-ghun-sí-ti) – unã cu ***agunsit***

aghuridã (a-ghu-rí-dã) sf aghuridz (a-ghu-rídzĭ) – unã cu ***aguridã***

aghurliu (a-ghur-líŭ) adg, adv aghurlii (a-ghur-lí-i), aghurlii (a-ghur-líĭ), aghurlii (a-ghur-líĭ) – unã cu ***agurliu***

Aghustu (Á-ghus-tu) sm fãrã pl – unã cu ***Avgustu***

aghuyeat (a-ghu-yĭátŭ) sm, sf, adg aghuyeatã (a-ghu-yĭá-tã), aghuyeats (a-ghu-yĭátsĭ), aghuyeati/aghuyeate (a-ghu-yĭá-ti) – unã cu ***aguyeat***

aghuyii/aghuyie (a-ghu-yí-i) sf aghuyii (a-ghu-yíĭ) – unã cu ***aguyii***

aghuyipsescu (a-ghu-yip-sés-cu) vb IV aghuyipsii (a-ghu-yip-síĭ), aghuyipseam (a-ghu-yip-seámŭ), aghuyipsitã (a-ghu-yip-sí-tã), aghuyipsiri/aghuyipsire (a-ghu-yip-sí-ri) – unã cu ***aguyipsescu***

aghuyipsiri/aghuyipsire (a-ghu-yip-sí-ri) sf aghuyipsiri (a-ghu-yip-sírĭ) – unã cu ***aguyipsiri***

aghuyipsit (a-ghu-yip-sítŭ) adg aghuyipsitã (a-ghu-yip-sí-tã), aghuyipsits (a-ghu-yip-sítsĭ), aghuyipsiti/aghuyipsite (a-ghu-yip-sí-ti) – unã cu ***aguyipsit***

aghuyisescu (a-ghu-yi-sés-cu) vb IV aghuyisii (a-ghu-yi-síĭ), aghuyiseam (a-ghu-yi-seámŭ), aghuyisitã (a-ghu-yi-sí-tã), aghuyisiri/aghuyisire (a-ghu-yi-sí-ri) – unã cu ***aguyisescu***

aghuyisiri/aghuyisire (a-ghu-yi-sí-ri) sf aghuyisiri (a-ghu-yi-sírĭ) – unã cu ***aguyisiri***
aghuyisit (a-ghu-yi-sítŭ) adg aghuyisitã (a-ghu-yi-sí-tã), aghuyisits (a-ghu-yi-sítsĭ), aghuyisiti/aghuyisite (a-ghu-yi-sí-ti) – unã cu ***aguyisit***
agimit (a-gi-mítŭ) adg – vedz tu ***ageamit***
agimitescu (a-gi-mi-tés-cu) adg – vedz tu ***ageamit***
agioc[1] (a-gĭócŭ) (mi) vb I – vedz tu ***gioc***[1]
agioc[2] (a-gĭócŭ) sn – vedz tu ***gioc***[1]
agiucari/agiucare (a-gĭu-cá-ri) sf – vedz tu ***gioc***[1]
agiucat (a-gĭu-cátŭ) adg – vedz tu ***gioc***[1]
agiucãreauã (a-gĭu-cã-reá-uã) sf – vedz tu ***gioc***[1]
agiucãrii/agiucãrie (a-gĭu-cã-rí-i) sf – vedz tu ***gioc***[1]
agiucãtor (a-gĭu-cã-tórŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***gioc***[1]
agiumsu (a-gĭúm-su) adg – vedz tu ***agiungu***
agiumtã (a-gĭúm-tã) sf – vedz tu ***agiungu***
agiumtã** (a-gĭúm-tã) – fim di la adg “agiumtu”; vedz ***agiumtu***
agiumtu (a-gĭúm-tu) adg – vedz tu ***agiungu***
agiun[1] (a-gĭúnŭ) vb I agiunai (a-gĭu-náĭ), agiunam (a-gĭu-námŭ), agiunatã (a-gĭu-ná-tã), agiunari/agiunare (a-gĭu-ná-ri) – stau nimãcat cã u voi (trã preasinj); stau nimãcat cã nu am mãcari cãtã-nj lipseashti; nj-easti foami shi stau nimãcat; tsãn preasinj *{ro: flãmânzi, posti}* *{fr: être affamé, faire maigre, jeûner}* *{en: starve, fast}* ex: earna aestã vai agiunats (nu va s-avets mãcari cãtã va vã lipseascã); moashili agiunã (tsãn preasini); si-lj vedz cã tut agiunã § ***agiunedz*** (a-gĭu-nédzŭ) vb I agiunai (a-gĭu-náĭ), agiunam (a-gĭu-námŭ), agiunatã (a-gĭu-ná-tã), agiunari/agiunare (a-gĭu-ná-ri) – (unã cu ***agiun***[1]) ex: s-lj-alasã s-agiuneadzã (s-nu mãcã, s-armãnã agiunj); pãreasinjli a Pashtilui agiunãm; agiuneadzã cati Vinjiri § ***agiunat*** (a-gĭu-nátŭ) adg agiunatã (a-gĭu-ná-tã), agiunats (a-gĭu-nátsĭ), agiunati/agiunate (a-gĭu-ná-ti) – nimãcat, tsi lj-easti foami, tsi nu mãcã trã preasinj *{ro: flãmânzit, postit}* *{fr: affamé, qui fait maigre, jeûné}* *{en: starved, fasted}* § ***agiunari/agiunare*** (a-gĭu-ná-ri) sf agiunãri (a-gĭu-nãrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu agiunã; nimãcari, aveari foami, tsãneari preasinj *{ro: acţiunea de a flãmânzi, de a posti; flãmânzire, postire}* *{fr: action d’être affamé, de faire maigre, de jeûner}* *{en: action of starving, of fasting}* § ***agiun***[2] (a-gĭúnŭ) adg agiunã (a-gĭú-nã), agiunj (a-gĭúnjĭ), agiuni/agiune (a-gĭú-ni) – nimãcat, tsi lj-easti foami, tsi nu-ari mãcatã di multu chiro; (expr: 1: agiun, suptu di cãtush = multu di multu agiun; 2: inimã agiunã = cari easti nimãcat; nimãcari) *{ro: flãmând}* *{fr: affamé}* *{en: starved}* ex: hiu agiun (nimãcat); di-agiun (cãndu tsã easti multã foami) mãts sh-urdzãts; agiunlu sh-cumãts nyiseadzã; cum yini seara curmat sh-agiun, cu foami mari, va s-ti mãcã; agiun acasã, mãcã trei cireapuri di pãni; seara-atsea s-culcarã agiunj (nimãcats); cãdzu mpadi di inimã agiunã (expr: di nimãcari) § ***agiunami/agiuname*** (a-gĭu-ná-mi) sf fãrã pl – stari di nimãcari, nimãcari, agiuneatsã, agiunatic *{ro: flãmânzire}* *{fr: famine}* *{en: starvation}* ex: mor di agiunami (nimãcari) § ***agiunatic*** (a-gĭu-ná-ticŭ) sn fãrã pl – foami, nimãcari *{ro: foame}* *{fr: faim; jeûne}* *{en: hunger, starvation}* ex: di-agiunatic (foami) shi di slãbintsã; agiunaticlu (foamea, nimãcarea) easti bun tr-atsel tsi poati s-lu facã § ***agiuneatsã*** (a-gĭu-neá-tsã) sf agiunets (a-gĭu-nétsĭ) – (unã cu ***agiunatic***) § ***ajunedz*** (a-jĭu-nédzŭ) vb I ajunai (a-jĭu-náĭ), ajunam (a-jĭu-námŭ), ajunatã (a-jĭu-ná-tã), ajunari/ajunare (a-jĭu-ná-ri) – (unã cu ***agiunedz***) § ***ajunat*** (a-jĭu-nátŭ) adg ajunatã (a-jĭu-ná-tã), ajunats (a-jĭu-nátsĭ), ajunati/ajunate (a-jĭu-ná-ti) – (unã cu ***agiunat***) § ***ajunari/ajunare*** (a-jĭu-ná-ri) sf ajunãri (a-jĭu-nãrĭ) – (unã cu ***agiunari***)
agiun[2] (a-gĭúnŭ) adg – vedz tu ***agiun***[1]
agiunami/agiuname (a-gĭu-ná-mi) sf – vedz tu ***agiun***[1]
agiunari/agiunare (a-gĭu-ná-ri) sf – vedz tu ***agiun***[1]
agiunat (a-gĭu-nátŭ) adg – vedz tu ***agiun***[1]
agiunatic (a-gĭu-ná-ticŭ) sn – vedz tu ***agiun***[1]
agiundzeari/agiundzeare (a-gĭun-dzeá-ri) sf – vedz tu ***agiungu***
agiundziri/agiundzire (a-gĭún-dzi-ri) sf – vedz tu ***agiungu***
agiuneatsã (a-gĭu-neá-tsã) sf – vedz tu ***agiun***[1]
agiunedz (a-gĭu-nédzŭ) vb I – vedz tu ***agiun***[1]

agiungu (a-gĭún-gu) vb III shi II agiumshu (a-gĭúm-shĭu), agiundzeam (a-gĭun-dzeámŭ), agiumsã (a-gĭúm-sã) shi agiumtã (a-gĭúm-tã), agiundziri/agiundzire (a-gĭún-dzi-ri) shi agiundzeari/agiundzeare (a-gĭun-dzeá-ri) – tu-aestã oarã yin sh-mi aflu tu-aestu loc; mi-aprochi di dinãpoi sh-mi-adun cu el; mi fac, ãnvets trã unã tehni; easti cãt lipseashti (nu lipseashti ma multu); pot s-mi tindu pãnã tu-un loc; escu isea cu cariva; amintu, azvingu; aprochi; (fig: (fructu) agiungi = (fructu) s-coatsi, aseashti) *{ro: sosi, ajunge; atinge; deveni; egala; învinge; se coace; etc.}* *{fr: arriver; rejoindre; devenir; égaler; vaincre; mûrir, etc.}* *{en: arrive; join; become; equal; defeat; mature; etc.}* ex: ma nclo va s-agiundzi la pãlatea-a dzãnilor; dupã putsãnã oarã agiundzi (yini) luplu; agiumsi (s-dusi, vinji) cãravea; agiundzi cu mãna (poati s-da cu mãna, poati s-tindã mãna pãnã) pi pulitsã; agiungu cãti (nu lipsescu ma multu di) dauã oauã la un petur; ploaea nã agiumsi ti Stãviniri; cãndu agiungu xeanili (cãndu yini chirolu di vgari tu xeani); fudzea dupã frats s-lj-agiungã di dinãpoi; diunãoarã lu-agiumsim (lu-apruchem shi lu-adunãm) pri cali; va s-agiungã (va si s-facã, va sã nveatsã trã) yeatru; nu pot s-li-agiungu (s-li-azvingu) tuti; durnja pri iu agiundzea (pri iu acãtsa); lu-agiumsish (ti featsish isea cu el) tu giuneatsã; prunili agiumsirã (fig: s-coapsirã); mearili avea agiumtã (fig: avea asitã, s-avea coaptã); agiundzi! (duri, disturi) § ***agiumtu*** (a-gĭúm-tu) adg agiumtã (a-gĭúm-tã), agiumtsã (a-gĭúm-tsã), agiumti/agiumte (a-gĭúm-ti) – tsi ari vinjitã shi s-aflã iuva; tsi s-ari adunatã cu cariva; tsi ari amintatã; aprucheat, etc.; (fig: agiumtu = (i) asit, faptu, coptu; (ii) tsi (agiumsi di) ari aveari, seu, usãndzã; (iii) tihilai, cãni) *{ro: ajuns; atins; devenit; egalat; învins; copt; etc.}* *{fr: arrivé; rejoint; devenu; égalé; vaincu; mûri, etc.}* *{en: arrived; joined; become; equaled; defeated; matured; etc.}* ex: ia-lj numtarlji agiumtsã (vinjits) n hoarã; mori, lai agiumtã! (fig: cãtsauã, vombirã, tihilai, etc.); agiumtu (tsi s-ari faptã) amirã; peari agiumti (fig: asiti, coapti); mer agiumtu (fig: coptu); suntu oaminj agiumtsã (fig: cu usãndzã, cu aveari) § ***agiumsu*** (a-gĭúm-su) adg agiumsã (a-gĭúm-sã), agiumshi (a-gĭúm-shi), agiumsi/agiumse (a-gĭúm-si) – (unã cu ***agiumtu***) § ***agiundziri/agiundzire*** (a-gĭún-dzi-ri) sf agiundziri (a-gĭún-dzirĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu agiundzi iuva (cãndu s-ari adunatã cu cariva, cari ari amintatã, etc.); asiri, fãtseari, aprucheari, cutseari, etc. *{ro: acţiunea de a ajunge, de a atinge, etc.; ajungere; atingere; devenire; egalare; învingere; coacere; etc.}* *{fr: action d’arriver, de rejoindre; de devenir; d’égaler; de vaincre; de mûrir, etc.)}* *{en: action of arriving, of joining; of becoming; of equaling; of defeating; of maturing; etc.)}* § ***agiundzeari/agiundzeare*** (a-gĭun-dzeá-ri) sf agiundzeri (a-gĭun-dzérĭ) – (unã cu ***agiundziri***) § ***agiumtã*** (a-gĭúm-tã) sf fãrã pl – agiundzeari *{ro: ajungere, sosire}* *{fr: arrivée}* *{en: arrival}* ex: unã agiumtã (unã tsi-agiumsi; unãshunã dupã agiundzeari) aoatsi § ***neagiumtu*** (nea-gĭúm-tu) adg neagiumtã (nea-gĭúm-tã), neagiumtsã (nea-gĭúm-tsã), neagiumti/neagiumte (nea-gĭúm-ti) – tsi nu-ari agiumtã; tsi nu s-ari adunatã cu cariva; (fig: neagiumtu = (i) tsi nu easti asit; nifaptu, nicoptu, nicriscut; (ii) tsi nu-ari faptã aveari, tsi nu-ari acãtsatã usãndzã) *{ro: neajuns; necopt}* *{fr: qui n’est pas arrivé; qui n’a pas mûri; qui n’a pas grandi}* *{en: who did nor arrive yet; who has not grown, has not matured yet}* ex: amintã nã featã neagiumtã (fig: cari vinji ninti di noauã mesh); mer neagiumtu (fig: nicoptu); s-lu ljartã cã easti nica neagiumtu (cã nu-ari criscutã ninga); neagiumtu ghini shi na! acatsã nã bumbunidzari sh-nã furtunã § ***neagiumsu*** (nea-gĭúm-su) adg neagiumsã (nea-gĭúm-sã), neagiumshi (nea-gĭúm-shi), neagiumsi/neagiumse (nea-gĭúm-si) – (unã cu ***neagiumtu***) § ***neagiundziri/neagiundzire*** (nea-gĭún-dzi-ri) sf neagiundziri (nea-gĭún-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu-agiundzi iuva *{ro: acţiunea de a nu ajunge; neajungere; nematurizare}* *{fr: action de ne pas arriver; de ne pas mûrir}* *{en: action of not arriving; of not maturing; etc.}* § ***neagiundzeari/neagiundzeare*** (nea-gĭun-dzeá-ri) sf neagiundzeri (nea-gĭun-dzérĭ) – (unã cu ***neagiundziri***) § ***paragiungu*** (pá-ra-gĭún-gu) vb III shi II paragiumshu (pá-ra-gĭúm-shĭu), paragiundzeam (pá-ra-gĭun-dzeámŭ), para-

giumsã (pá-ra-gĭúm-sã) shi paragiumtã (pá-ra-gĭúm-tã), paragiundziri/paragiundzire (pá-ra-gĭún-dzi-ri) shi paragiundzeari/paragiundzeare (pá-ra-gĭun-dzeá-ri) – easti (nj-agiundzi) ma multu dicãt lipseashti; (fig: (fructul) paragiundzi = (fructul) s-coatsi multu, aseashti multu, s-paracoatsi) *{ro: fi prea (mai mult decât) destul}* *{fr: être plus que suffisant}* *{en: become more than necessary}* ex: paragiumsirã (fig: s-coapsirã multu) poamili § ***paragiumtu*** (pá-ra-gĭúm-tu) adg paragiumtã (pá-ra-gĭúm-tã), paragiumtsã (pá-ra-gĭúm-tsã), paragiumti/paragiumte (pá-ra-gĭúm-ti) – tsi-agiundzi ma multu dicãt lipseashti; tsi easti di primansus *{ro: care este mai mult decât destul}* *{fr: qui est plus que suffisant}* *{en: that became more than necessary}* § ***paragiumsu*** (pá-ra-gĭúm-su) adg paragiumsã (pá-ra-gĭúm-sã), paragiumshi (pá-ra-gĭúm-shi), paragiumsi/paragiumse (pá-ra-gĭúm-si) – (unã cu ***paragiumtu***) § ***paragiundziri/paragiundzire*** (pá-ra-gĭún-dzi-ri) sf paragiundziri (pá-ra-gĭún-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu easti ma multu dicãt lipseashti *{ro: acţiunea de a fi prea (mai mult decât) destul}* *{fr: action d'être plus que suffisant}* *{en: action of becoming more than necessary}* § ***paragiundzeari/paragiundzeare*** (pá-ra-gĭun-dzeá-ri) sf paragiundzeri (pá-ra-gĭun-dzérĭ) – (unã cu ***paragiundziri***) § ***ajungu*** (a-jĭún-gu) vb III shi II ajumshu (a-jĭúm-shĭu), ajundzeam (a-jĭun-dzeámŭ), ajumsã (a-jĭúm-sã) shi ajumtã (a-jĭúm-tã), ajundziri/ajundzire (a-jĭún-dzi-ri) shi ajundzeari/ajundzeare (a-jĭun-dzeá-ri) – (unã cu ***agiungu***) § ***ajumtu*** (a-jĭúm-tu) adg ajumtã (a-jĭúm-tã), ajumtsã (a-jĭúm-tsã), ajumti/ajumte (a-jĭúm-ti) – (unã cu ***agiumtu***) § ***ajumsu*** (a-jĭúm-su) adg ajumsã (a-jĭúm-sã), ajumshi (a-jĭúm-shi), ajumsi/ajumse (a-jĭúm-si) – (unã cu ***agiumtu***) § ***ajundziri/ajundzire*** (a-jĭún-dzi-ri) sf ajundziri (a-jĭún-dzirĭ) – (unã cu ***agiundziri***) § ***ajundzeari/ajundzeare*** (a-jĭun-dzeá-ri) sf ajundzeri (a-jĭun-dzérĭ) – (unã cu ***agiundziri***)

agiur (a-gĭúrŭ) vb I – vedz tu ***giur***

agiurari/agiurare (a-gĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***giur***

agiurat (a-gĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***giur***

agiut (a-gĭu-tórŭ) sn – vedz tu ***agiutor***

agiutari/agiutare (a-gĭu-tá-ri) sf – vedz tu ***agiutor***

agiutat (a-gĭu-tátŭ) adg – vedz tu ***agiutor***

agiutor (a-gĭu-tórŭ) sn agiutoari/agiutoare (a-gĭu-toá-ri) – atsea tsi da (lucrul tsi-l fatsi) atsel cari agiutã pri cariva; indati, intati, ãndatã *{ro: ajutor}* *{fr: aide, secour}* *{en: aid, help}* ex: iu s-ducã, la cari s-caftã agiutor; cari lu-avdza s-lji da agiutor?; s-ti ncljinj shi s-aprindzã nã tsearã tr-agiutor; acshi ascãpã cu agiutorlu a mintioasãljei featã § ***ashtor*** (ash-tórŭ) sn ashtoari/ashtoare (ash-toá-ri) – (unã cu ***agiutor***) ex: Dumnidzã ashtor (agiutor) § ***agiut*** (a-gĭútŭ) (mi) vb I agiutai (a-gĭu-táĭ) shi ashtai (ash-táĭ), agiutam (a-gĭu-támŭ) shi ashtam (ash-támŭ), agiutatã (a-gĭu-tá-tã) shi ashtatã (ash-tá-tã), agiutari/agiutare (a-gĭu-tá-ri) shi ashtari/ashtare (ash-tá-ri) – fac s-u scoatã n cap ma lishor; dau agiutor; dau indati *{ro: ajuta}* *{fr: aider}* *{en: help}* ex: agiutats-lji si ncarcã; ashtats-lji s-discarcã; agiutã-nj s-nu cad mpadi; nãs singur agiuta casa; cari-agiutã-a atsilor ãndreptsã § ***agiutat*** (a-gĭu-tátŭ) adg agiutatã (a-gĭu-tá-tã), agiutats (a-gĭu-tátsĭ), agiutati/agiutate (a-gĭu-tá-ti) – tsi-lj s-ari datã agiutor, ashtat *{ro: ajutat}* *{fr: aidé}* *{en: helped}* § ***ashtat*** (ash-tátŭ) adg ashtatã (ash-tá-tã), ashtats (ash-tátsĭ), ashtati/ashtate (ash-tá-ti) – (unã cu ***agiutat***) § ***agiutari/agiutare*** (a-gĭu-tá-ri) sf agiutãri (a-gĭu-tărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva da agiutor; ashtari *{ro: acţiunea de a ajuta; ajutare}* *{fr: action d'aider}* *{en: action of helping}* § ***ashtari/ashtare*** (ash-tá-ri) sf ashtãri (ash-tărĭ) – (unã cu ***agiutari***)

aglistur (a-ghlís-turŭ) vb I aglisturai (a-ghlis-tu-ráĭ), aglisturam (a-ghlis-tu-rámŭ), aglisturatã (a-ghlis-tu-rá-tã), aglisturari/aglisturare (a-ghlis-tu-rá-ri) – mi min lishor fãrã s-njishcu cicioarli sh-fãrã cheadits pristi unã fatsã nyilicioasã; alunic, lunic, arunic, arudic, arãgoci, rãgoci, rugoci, arãchiushur, aruchiushur, aruchishur, archiushur, archishur, alãchiushur, arãchish *{ro: aluneca}* *{fr: glisser}* *{en: slide, skid}* § ***aglisturat*** (a-ghlis-tu-rátŭ) adg aglisturatã (a-ghlis-tu-rá-tã), aglisturats (a-ghlis-tu-rátsĭ), aglisturati/aglisturate (a-ghlis-tu-rá-ti) – tsi ari alunicatã pristi unã fatsã nyilicioasã; alunicat, lunicat, arunicat, arudicat, arãgucit, rãgucit, rugucit, arãchiushurat, aruchiushurat, aruchishurat, archiushurat, archishurat, alãchiushurat, arãchishat *{ro: alunecat}* *{fr: glissé}* *{en: slided, skidded}* § ***aglisturari/aglisturare*** (a-ghlis-tu-rá-ri) sf aglisturãri (a-ghlis-tu-rărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva aglisturã; alunicari, lunicari, arunicari, arudicari, arãguciri, rãguciri, ruguciri, arãchiushurari, aruchiushurari, aruchishurari, archiushurari, archishurari, alãchiushurari, arãchishari *{ro: acţiunea de a aluneca; alunecare}* *{fr: action de glisser}* *{en: action of sliding}*

aglisturari/aglisturare (a-ghlis-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***aglistur***

aglisturat (a-ghlis-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***aglistur***

agnanghea (ag-nán-ghea) adv – di-alantã parti, ãn fatsã, andicra, andicrita, carshi *{ro: vizavi}* *{fr: vis-à-vis}* *{en: opposite, across}* ex: di agnanghea (di carshi), ãl mutrea; stãtu agnanghea (n fatsã, di-alantã parti) § ***agnanghiu*** (agh-nán-ghĭu) sn agnanghiuri (agh-nán-ghĭurĭ) – unã dzeanã di iu omlu poati s-veadã diparti locurli di deavãrliga; atsea tsi veadi omlu cãndu mutreashti ca di diparti, un loc tsi s-aspuni nãintea-a ocljilor; videari *{ro: privelişte}* *{fr: vue, panorama}* *{en: sight, panorama}* § ***agnãnghipsescu*** (agh-nãn-ghip-sés-cu) vb IV agnãnghipsii (agh-nãn-ghip-sĭí), agnãnghipseam (agh-nãn-ghip-seámŭ), agnãnghipsitã (agh-nãn-ghip-sí-tã), agnãnghipsiri/agnãnghipsire (agh-nãn-ghip-sí-ri) – mutrescu ca di diparti locurli di deavãrliga; mutrescu cu mintea ca dit yisi; mutrescu un aghnanghiu *{ro: privi contemplând, contempla}* *{fr: regarder de loin, contempler}* *{en: view as from a distance, contemplate}* ex: agnãnghipsinda (mutrinda ca di diparti, ca tu yis) cãljurli § ***agnãnghipsit*** (agh-nãn-ghip-sítŭ) adg agnãnghipsitã (agh-nãn-ghip-sí-tã), agnãnghipsits (agh-nãn-ghip-sítsĭ), agnãnghipsiti/agnãnghipsite (agh-nãn-ghip-sí-ti) – tsi easti mutrit ca di diparti sh-cu mintea ca dit yis *{ro: privit, contemplat}* *{fr: regardé de loin, contemplé}* *{en: viewed as from a distance, contemplated}* § ***agnãnghipsiri/agnãnghipsire*** (agh-nãn-ghip-sí-ri) sf agnãnghipsiri (agh-nãn-ghip-sírĭ) – atsea tsi fatsi omlu cãndu mutreashti aghnanghiul din fatsã; mutriri ca di diparti sh-cu mintea ca dit yis *{ro: acţiunea de a privi, de a contempla; privire}* *{fr: action de regarder de loin, contempler}* *{en: action of viewing as from a distance, of contemplating}* § ***agnãndipsescu*** (agh-nãn-dip-sés-cu) vb IV agnãndipsii (agh-nãn-dip-sĭí), agnãndipseam (agh-nãn-dip-seámŭ), agnãndipsitã (agh-nãn-dip-sí-tã), agnãndipsiri/agnãndipsire (agh-nãn-dip-sí-ri) – (unã cu ***agnãnghipsescu***) ex: armãnã agnãndipseashti (mutreashti ca di diparti la unã armãnã) § ***agnãndipsit*** (agh-nãn-dip-sítŭ) adg agnãndipsitã (agh-nãn-dip-sí-tã), agnãndipsits (agh-nãn-dip-sítsĭ), agnãndipsiti/agnãndipsite (agh-nãn-dip-sí-ti) – (unã cu ***agnãnghipsit***) § ***agnãndipsiri/agnãndipsire*** (agh-nãn-dip-sí-ri) sf agnãndipsiri (agh-nãn-dip-sírĭ) – (unã cu ***agnãnghipsiri***)

agnanghiu (agh-nán-ghĭu) sn – vedz tu ***agnanghea***

agnãndipsescu (agh-nãn-dip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***agnanghea***

agnãndipsiri/agnãndipsire (agh-nãn-dip-sí-ri) sf – vedz tu ***agnanghea***

agnãndipsit (agh-nãn-dip-sítŭ) adg – vedz tu ***agnanghea***

agnãnghipsescu (agh-nãn-ghip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***agnanghea***

agnãnghipsiri/agnãnghipsire (agh-nãn-ghip-sí-ri) sf – vedz tu ***agnanghea***

agnãnghipsit (agh-nãn-ghip-sítŭ) adg – vedz tu ***agnanghea***

agni (agh-ní) adv – dip altu tsiva ca di…; ni ma multu ni ma putsãn di…; mash *{ro: pur şi simplu}* *{fr: purement, nettement}* *{en: only, plain}* ex: dzama easti agni (mash, tsiva altu dicãt) apã

agnos (agh-nósŭ) sn agnosuri (agh-nó-surĭ) – atsea tsi-aducheashti un cãndu mãcã, veadi i avdi tsiva tsi nu lu-arãseashti dip (di-l fatsi sã-lj yinã greatsã icã s-voamã); gunos, agunos, agãnos, gnos, greatsã *{ro: scârbă, desgust}* *{fr: dégoût, répugnance}* *{en: disgust}* ex: nj-easti agnos (ãnj yini s-vom); cari ãl vidzurã tr-agnos § ***agunos*** (a-ghu-nósŭ) sn agunosuri (a-ghu-nó-surĭ) – (unã cu ***agnos***) § ***agãnos*** (a-ghã-nósŭ) sn agãnosuri (a-ghã-nó-surĭ) – (unã cu ***agnos***) ex: nj-yini agãnos

di ghela tsi mãcai; nji sã featsi agãnos; nj-easti agãnos di zboarãli-a tali § ***gunos*** (gu-nósŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***agnos***) § ***gnos*** (ghnósŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***agnos***) ex: lj-u gnos di-ahtãri timbelj § ***yiunos*** (yĭu-nósŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***agnos***) § ***agnusescu*** (agh-nu-sés-cu) (mi) vb IV agnusii (agh-nu-síĭ), agnuseam (agh-nu-seámŭ), agnusitã (agh-nu-sí-tã), agnusiri/agnusire (agh-nu-sí-ri) – ãl fac pri cariva ta sã-lj yinã agnos; ãnj yini agnos (greatsã) *{ro: (se) scârbi, desgusta}* *{fr: dégoûter}* *{en: disgust}* § ***agnusit*** (agh-nu-sítŭ) adg agnusitã (agh-nu-sí-tã), agnusits (agh-nu-sítsĭ), agnusiti/agnusite (agh-nu-sí-ti) – tsi-lj yini agnos (greatsã) *{ro: scârbit, desgustat}* *{fr: dégoûté}* *{en: disgusted}* § ***agnusiri/agnusire*** (agh-nu-sí-ri) sf agnusiri (agh-nu-sírĭ) – atsea tsi-aducheashti omlu cãndu-lj yini agnos *{ro: acţiunea de a (se) scărbi; scârbire, desgustare}* *{fr: action qui dégoûte quelqu'un}* *{en: action of disgusting}* § ***agnusedz*** (agh-nu-sédzŭ) vb I agnusai (agh-nu-sáĭ), agnusam (agh-nu-sámŭ), agnusatã (agh-nu-sá-tã), agnusari/agnusare (agh-nu-sá-ri) – (unã cu ***agnusescu***) § ***agnusat*** (agh-nu-sátŭ) adg agnusatã (agh-nu-sá-tã), agnusats (agh-nu-sátsĭ), agnusati/agnusate (agh-nu-sá-ti) – (unã cu ***agnusit***) § ***agnusari/agnusare*** (agh-nu-sá-ri) sf agnusãri (agh-nu-sắrĭ) – (unã cu ***agnusiri***) § ***agnusos*** (agh-nu-sósŭ) adg agnusoasã (agh-nu-soá-sã), agnusosh (agh-nu-sóshĭ), agnusoasi/agnusoase (agh-nu-soá-si) – tsi-l fatsi cariva sã-lj hibã agnos; tsi da greatsã; gunusos *{ro: care face scârbă, desgustător}* *{fr: dégoûtant}* *{en: disgusting}* § ***gunusos*** (gu-nu-sósŭ) adg gunusoasã (gu-nu-soá-sã), gunusosh (gu-nu-sóshĭ), gunusoasi/gunusoase (gu-nu-soá-si) – (unã cu ***agnusos***) ex: di-arali zãcoani sh-gunusoasi s-fugã

agnusari/agnusare (agh-nu-sá-ri) sf – vedz tu ***agnos***

agnusat (agh-nu-sátŭ) adg – vedz tu ***agnos***

agnusedz (agh-nu-sédzŭ) vb I – vedz tu ***agnos***

agnusescu (agh-nu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***agnos***

agnusiri/agnusire (agh-nu-sí-ri) sf – vedz tu ***agnos***

agnusit (agh-nu-sítŭ) adg – vedz tu ***agnos***

agnusos (ag-nu-sósŭ) adg – vedz tu ***agnos***

agoanã (a-ghoá-nã) sf fãrã pl – lucru greu, cilistisiri *{ro: trudă}* *{fr: peine}* *{en: difficulty, hard work}* § ***agonã*** (a-ghó-nã) sf fãrã pl – (unã cu ***agoanã***) § ***agunsescu*** (a-ghun-sés-cu) vb IV agunsii (a-ghun-síĭ), agunseam (a-ghun-seámŭ), agunsitã (a-ghun-sí-tã), agunsiri/agunsire (a-ghun-sí-ri) – amintu (adun) cu lucru multu greu; lucredz multu greu tra s-amintu i s-fac tsiva; cilistisescu, cilãstisescu *{ro: agonisi, se trudi}* *{fr: gagner ou travailler péniblement}* *{en: earn by hard work, work hard}* ex: eara om timbel, nu lucra, nu agunsea; agunsea (lucra greu) dzuã sh-noapti sh-cu mãnj sh-cu cicioari § ***agunsit*** (a-ghun-sítŭ) adg agunsitã (a-ghun-sí-tã), agunsits (a-ghun-sítsĭ), agunsiti/agunsite (a-ghun-sí-ti) – amintat cu lucru greu; cilistisit, cilãstisit *{ro: agonisit, trudit}* *{fr: gagné, travaillé péniblement}* *{en: earned by hard work, worked hard}* § ***agunsiri/agunsire*** (a-ghun-sí-ri) sf agunsiri (a-ghun-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu lucreadzã multu greu tra s-facã tsiva; amintari cu lucru greu; cilistisiri, cilãstisiri *{ro: acţiunea de a agonisi, de a se trudi; agonisire, trudire}* *{fr: action de gagner, de travailler péniblement}* *{en: action of working hard, of earning by hard work}*

agonã (a-ghó-nã) sf fãrã pl – vedz tu ***agoanã***

agonja (a-gó-njĭa) adv – dupã putsãn chiro; tsi s-fatsi unãshunã; gonja, agunja, anghiu, curundu, dalaga *{ro: curând, repede}* *{fr: bientôt, vite}* *{en: soon, fast}* ex: s-alinã agonja, agonja; agonja dupã avucat § ***gonja*** (gó-njĭa) adv – (unã cu ***agonja***) § ***agunja*** (a-gú-njĭa) adv – (unã cu ***agonja***) ex: s-agiungã ma agunja; cum fudzea nãs agunja § ***agunjisescu*** (a-ghu-nji-sés-cu) (mi) vb IV agunjisii (a-ghu-nji-síĭ), agunjiseam (a-ghu-nji-seámŭ), agunjisitã (a-ghu-nji-sí-tã), agunjisiri/agunjisire (a-ghu-nji-sí-ri) – caftu (voi, pingu) tsiva tra si s-facã cama agonja; curundedz, (mi) arãchescu, ayiusescu, viisescu, pristinisescu *{ro: grăbi}* *{fr: (se) hâter}* *{en: hasten, hurry on}* ex: imnai sh-ti-agunjiseai; agunjisea-ti putsãn § ***agunjisit*** (a-ghu-nji-sítŭ) adg agunjisitã (a-ghu-nji-sí-tã), agunjisits (a-ghu-nji-sítsĭ), agunjisiti/agunjisite (a-ghu-nji-sí-ti) – cari caftã s-lu facã un lucru cãt cama-agonja; cari easti pimtu si s-agunjiseascã; tsi s-ari agunjisitã; arãchit, ayiusit, viisit, pristinisit *{ro: grăbit}* *{fr: hâté}* *{en: hastened}* ex: tsi eshti ahãt agunjisitã § ***agunjisiri/agunjisire*** (a-ghu-nji-sí-ri) sf agunjisiri (a-ghu-nji-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cari s-agunjiseashti; ayiusiri, viisiri, pristinisiri *{ro: acţiunea de a se grăbi; grăbire}* *{fr: action de (se) hâter}* *{en: action of hastening}* § ***agunjii/agunjie*** (a-ghu-njí-i) sf agunjii (a-ghu-njíĭ) – mirachea tsi u ari cariva s-facã tsiva i s-agiungã iuva cãt cama agonja; avrapã, yii, ayiusealã, curundeatsã *{ro: grabă, iuţeală}* *{fr: hâte, vitesse, rapidité}* *{en: haste, speed, swiftness}* ex: tut bati cu-agunjii (avrapã, yii)

agoyi/agoye (a-ghó-yi) sf agoyi (a-ghóyĭ) – pãradzlji (i altu tsiva) tsi dau tra s-ufilisescu trã niscãntu chiro un lucru di cari am ananghi (casã, cal, amaxi, etc.); nichi, cherã, chirã, chirii *{ro: chirie}* *{fr: loyer, location}* *{en: rent}* ex: shidem cu agoyi (nichi); loai un cal cu agoyi (nichi); cãtã agoyi (nichi) plãteshti? § ***aguyipsescu*** (a-ghu-yip-sés-cu) vb IV aguyipsii (a-ghu-yip-síĭ), aguyipseam (a-ghu-yip-seámŭ), aguyipsitã (a-ghu-yip-sí-tã), aguyipsiri/aguyipsire (a-ghu-yip-sí-ri) – dau icã ljau cu agoyi un lucru (casã, cal, amaxi, etc.); aguyisescu, nichisescu, anichisescu *{ro: închiria}* *{fr: louer}* *{en: rent, let}* ex: aguyipsii un cal § ***aguyipsit*** (a-ghu-yip-sítŭ) adg aguyipsitã (a-ghu-yip-sí-tã), aguyipsits (a-ghu-yip-sítsĭ), aguyipsiti/aguyipsite (a-ghu-yip-sí-ti) – loat icã dat cu nichi (casã, cal, amaxi, etc.); aguyisit, nichisit, anichisit *{ro: închiriat}* *{fr: loué}* *{en: rented, let}* § ***aguyipsiri/aguyipsire*** (a-ghu-yip-sí-ri) sf aguyipsiri (a-ghu-yip-sírĭ) – loari icã dari cu nichi (casã, calj, etc.); aguyisiri, nichisiri, anichisiri *{ro: acţiunea de a închiria; închiriere}* *{fr: action de louer}* *{en: action of renting, of letting}* ex: s-aguyisiri casa, va tsã u pãltescu; aguyisirã calj tra s-ducã n hoarã § ***aguyisescu*** (a-ghu-yi-sés-cu) vb IV aguyisii (a-ghu-yi-síĭ), aguyiseam (a-ghu-yi-seámŭ), aguyisitã (a-ghu-yi-sí-tã), aguyisiri/aguyisire (a-ghu-yi-sí-ri) – (unã cu ***aguyipsescu***) § ***aguyisit*** (a-ghu-yi-sítŭ) adg aguyisitã (a-ghu-yi-sí-tã), aguyisits (a-ghu-yi-sítsĭ), aguyisiti/aguyisite (a-ghu-yi-sí-ti) – (unã cu ***aguyipsit***) § ***aguyisiri/aguyisire*** (a-ghu-yi-sí-ri) sf aguyisiri (a-ghu-yi-sírĭ) – (unã cu ***aguyipsiri***) § ***aguyeat*** (a-ghu-yĭátŭ) sm, sf, adg aguyeatã (a-ghu-yĭá-tã), aguyeats (a-ghu-yĭátsĭ), aguyeati/aguyeate (a-ghu-yĭá-ti) – (asel) tsi lja (icã da) cu nichi (casã, cal, amaxi, etc.); (atsel) tsi cãrteashti caljlji icã amaxea traptã di calj; atsel tsi fatsi s-imnã caljlji sh-ari vrundida-a caljlor; chiragi *{ro: care închiriază; cărăuş}* *{fr: qui loue quelque chose; muletier}* *{en: who rents or lets (house, horses, etc.); muleteer}*

agramat (a-grá-matŭ) adg – vedz tu ***gramã***

agrandzalã (a-grán-dza-lã) sf – vedz tu ***agrandzaljauã***

agrandzaljauã (a-gran-dza-ljĭá-ŭã) sf agrandzaljei (a-gran-dza-ljĭéĭ) – soi di plantã cu truplu tsi nu poati sã sta singur mprostu (cari s-acatsã di alti planti cu-unã soi di cãrlidzi) sh-cari fatsi arapuni cu yimishi njits tsi sh-u-aduc cu auãli; ayitã agrã; nãvrãscã *{ro: viţă sălbatică}* *{fr: vigne sauvage}* *{en: wild vine}* § ***agrandzalã*** (a-grán-dza-lã) sf agrandzali/agrandzale (a-grán-dza-li) – yimisha (aua) faptã di agrandzaljauã; grandzalã, grandzã, agru-auã, auã nicoaptã *{ro: strugure sălbatic}* *{fr: raisin sauvage}* *{en: wild grapes}* § ***grandzalã*** (grán-dza-lã) sf grandzali/grandzale (grán-dza-li) – (unã cu ***agrandzalã***) § ***grandzã*** (grán-dzã) sf grandzali/grandzale(?) (grán-dza-li) – (unã cu ***agrandzalã***)

agrari/agrare (a-ghrá-ri) sf – vedz tu ***agru***[1]

agrat (a-ghrátŭ) adg – vedz tu ***agru***[1]

agrãpnii/agrãpnie (a-ghrãp-ní-i) sf – vedz tu ***agripnii***

agrãpsescu (a-ghrãp-sés-cu) vb IV – vedz tu ***agru***[1]

agrãpsiri/agrãpsire (a-ghrãp-sí-ri) sf – vedz tu ***agru***[1]

agrãpsit (a-ghrãp-sítŭ) adg – vedz tu ***agru***[1]

agrãshari[1]***/agrãshare*** (a-grã-shĭá-ri) sf – vedz tu ***agãrshescu***[1]

agrãshari[2]***/agrãshare*** (a-grã-shĭá-ri) sf – vedz tu ***agãrshescu***[2]

agrãshat[1] (a-grã-shĭátŭ) adg – vedz tu ***agãrshescu***[1]

agrãshat[2] (a-gãr-shĭátŭ) adg – vedz tu ***agãrshescu***[2]

agrãshescu[1] (a-grã-shĭés-cu) (mi) vb IV shi I – vedz tu ***agãrshescu***[1]

agrãshescu[2] (a-grã-shĭés-cu) (mi) vb IV shi I – vedz tu ***agãrshescu***[2]
agrãshiri[1]***/agrãshire*** (a-grã-shí-ri) sf – vedz tu ***agãrshescu***[1]
agrãshiri[2]***/agrãshire*** (a-grã-shí-ri) sf – vedz tu ***agãrshescu***[2]
agrãshit[1] (a-grã-shítŭ) adg – vedz tu ***agãrshescu***[1]
agrãshit[2] (a-grã-shítŭ) adg – vedz tu ***agãrshescu***[2]
agrãxescu (a-ghrãc-sés-cu) vb IV agrãxii (a-ghrãc-síĭ), agrãxeam (a-ghrãc-seámŭ), agrãxitã (a-ghrãc-sí-tã), agrãxiri/agrãxire (a-ghrãc-sí-ri) – aduchescu, duchescu, acãchisescu, achicãsescu, chicãsescu, apucupescu, ntsileg, simtu *{ro: înţeleg, simt} {fr: comprendre, sentir} {en: understand, feel}* ex: easti njic, nu agrãxeashti (nu aducheashti) § ***agrãxit*** (a-ghrãc-sítŭ) adg agrãxitã (a-ghrãc-sí-tã), agrãxits (a-ghrãc-sítsĭ), agrãxiti/agrãxite (a-ghrãc-sí-ti) – ashi cum easti un tsi-ari agrãxit; aduchit, duchit, acãchisit, achicãsit, chicãsit, apucupit, ntsileptu, simtsãt *{ro: înţeles, simţit} {fr: compris, senti} {en: understood, felt}* § ***agrãxiri/agrãxire*** (a-ghrãc-sí-ri) sf agrãxiri (a-ghrãc-sírĭ) – atsea tsi-ari faptã un care ari agrãxitã; aduchiri, duchiri, acãchisiri, achicãsiri, chicãsiri, apucupiri, ntsileadziri, sintsãri *{ro: acţiunea de a înţelege; înţelegere} {fr: action de comprendre, de sentir; compréhension} {en: action of understanding, of feeling}*
agrãxiri/agrãxire (a-ghrãc-si-ri) sf – vedz tu ***agrãxescu***
agrãxit (a-ghrãc-sítŭ) adg – vedz tu ***agrãxescu***
agreadã (a-ghreá-dhã) sf agredz (a-ghrédzĭ) – soi di earbã tsi s-tradzi azvarna pristi loc sh-cari fatsi un schic cu lilici verdzã *{ro: pir (plantă)} {fr: chiendent} {en: couch-grass}*
agredz (a-ghrédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***agru***[1]
agredz*[*] (a-ghrédzĭ) – pluralu di la substantivlu fiminin "agreadã"; vedz ***agreadã***
agrimi/agrime (a-grí-mi) sf – vedz tu ***agru***[1]
agripnii/agripnie (a-ghrip-ní-i) sf agripnii (a-ghrip-níĭ) – dyeavãsea tsi fatsi preftul serli tu bisearicã; agrãpnii; (fig: nisomnu, nidurnjiri, nihteri, nihteryiu) *{ro: denie} {fr: prière du soir} {en: evening prayer offered by priest}* ex: fum la agripnii (dusim seara la bisearicã); muma a ta agripnii va s-ducã; durnjish tutã dzua, noaptea va u fats agripnii (fig: va u fats cu nisomnu; nu va dornji); fui la agripnjii (nihteryiu); avui agripnjii (nisomnu) aestã noapti § ***agrãpnii/agrãpnie*** (a-ghrãp-ní-i) sf agrãpnii (a-ghrãp-níĭ) – (unã cu ***agripnii***)
agripsescu (a-ghrip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***agru***[1]
agripsiri/agripsire (a-ghrip-sí-ri) sf – vedz tu ***agru***[1]
agripsit (a-ghrip-sítŭ) adg – vedz tu ***agru***[1]
agrombal[1] (a-gróm-balŭ) sm agrombalj (a-gróm-baljĭ) – mer (pom) di pãduri; agru-mer, gromin, agromin *{ro: măr pădureţ (pom)} {fr: pommier sauvage} {en: wild apple-tree}* § ***agrombal***[2] (a-gróm-balŭ) sn agrombali/agrombale (a-gróm-ba-li) – yimishi faptã di (pomlu) mer di pãduri (di agru-mer, gromin, agromin (expr: njitslji mãcã gromini, a mãrlor l-amurtsãscu dintsãlj = s-dzãtsi cãndu un stipseashti shi stepsul s-arucã pi altu) *{ro: măr pădureţ (fruct)} {fr: pomme sauvage} {en: wild apple}* ex: mãcai agrombali di pi un agrombal § ***agromin***[1] (a-gró-minŭ) sm agrominj (a-gró-minĭ) – (unã cu ***agrombal***[1]) § ***agromin***[2] (a-gró-minŭ) sn agromini/agromine (a-gró-mi-ni) – (unã cu ***agrombal***[2]) ex: nsurarea easti ca agrominili (mearili agri) § ***gromin***[1] (gró-minŭ) sm grominj (gró-minĭ) – (unã cu ***agrombal***[1]) § ***gromin***[2] (gró-minŭ) sn gromini/gromine (gró-mi-ni) – (unã cu ***agrombal***[2])
agrombal[2] (a-gróm-balŭ) sn – vedz tu ***agrombal***[1]
agromin[1] (a-gró-minŭ) sm – vedz tu ***agrombal***[1]
agromin[2] (a-gró-minŭ) sn – vedz tu ***agrombal***[1]
agru[1] (ághru) adg agrã (á-ghrã), agri (á-ghri), agri/agre (á-ghri) – (pravdã i plantã) tsi nu easti imirã; tsi yini dit pãduri; niimir, pãdurish; (fig: 1: om agru = om ascur, varvar, fucos; expr: 2: (mutrescu) cu agrili = cu mutrirea agrã, fucoasã) *{ro: sălbatic} {fr: sauvage, farouche} {en: wild, savage}* ex: mearili agri nu suntu buni trã mãcari; cãstãnjili agri suntu arali; ficiorlu aestu easti agru (fig: ascur, varvar); patru calj agri (ca dit pãduri, sertsã); agri (fig: ascuri) capiti bãrboasi; acãtsã s-ti mutreascã cu agrili (fig: mutrirea agrã, fucoasã); vinjirã agrilj sã scoatã bunjlji; mi mutreashti cu agrili (cu ocljilj agri) § ***agru***[2] (ághru) adv – ascur, varvar, ca un dit pãduri *{ro: sălbatic} {fr: sauvagement, farouchement} {en: wildly, savagely}* ex: zburashti agru § ***agrimi/agrime*** (a-grí-mi) sf agrinj (a-grínjĭ) – aghrupravdã dit pãduri; zulapi, zlapi, prici; (fig: agrimi = om agru, varvar) *{ro: fiară, bestie} {fr: bête sauvage} {en: beast}* ex: las s-mi mãcã agrinjli (zulãchili); agrinjli yin dipriunã § ***agredz*** (a-ghrédzŭ) (mi) vb I agrai (a-ghráĭ), agram (a-ghrámŭ), agratã (a-ghrá-tã), agrari/agrare (a-ghrá-ri) – (mi) fac agru, agripsescu, agrãpsescu; (fig: agredz = mi-acatsã yinatea; mi fac foc di yinati; yinãtusescu, inãtusescu, gnãtusescu, arcedz, ariciuescu, timusescu, furtsuescu, ngindu, nãirescu, aprindu, lisixescu, turbu) *{ro: sălbătici} {fr: devenir sauvage} {en: become wild}* ex: nu s-agreadzã (fig: nu lu-acatsã inatea) § ***agrat*** (a-ghrátŭ) adg agratã (a-ghrá-tã), agrats (a-ghrátsĭ), agrati/agrate (a-ghrá-ti) – faptu agru; tsi easti agru; agripsit, agrãpsit *{ro: sălbăticit} {fr: devenu sauvage} {en: made wild}* § ***agrari/agrare*** (a-ghrá-ri) sf agrãri (a-ghrắrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu cariva s-agreadzã; agripsiri, agrãpsiri *{ro: acţiunea de a (se) sălbătici; sălbăticire} {fr: action de devenir sauvage} {en: action of becoming wild}* § ***agripsescu*** (a-ghrip-sés-cu) vb IV agripsii (a-ghrip-síĭ), agripseam (a-ghrip-seámŭ), agripsitã (a-ghrip-sí-tã), agripsiri/agripsire (a-ghrip-sí-ri) – (unã cu ***agredz***) ex: calu agripsi (s-featsi agru) § ***agripsit*** (a-ghrip-sítŭ) adg agripsitã (a-ghrip-sí-tã), agripsits (a-ghrip-sítsĭ), agripsiti/agripsite (a-ghrip-sí-ti) – (unã cu ***agrat***) § ***agripsiri/agripsire*** (a-ghrip-sí-ri) sf agripsiri (a-ghrip-sírĭ) – (unã cu ***agrari***) § ***agrãpsescu*** (a-ghrãp-ses-cu) vb IV agrãpsii (a-ghrãp-síĭ), agrãpseam (a-ghrãp-seámŭ), agrãpsitã (a-ghrãp-sí-tã), agrãpsiri/agrãpsire (a-ghrãp-sí-ri) – (unã cu ***agredz***) § ***agrãpsit*** (a-ghrãp-sítŭ) adg agrãpsitã (a-ghrãp-sí-tã), agrãpsits (a-ghrãp-sítsĭ), agrãpsiti/agrãpsite (a-ghrãp-sí-ti) – (unã cu ***agrat***) § ***agrãpsiri/agrãpsire*** (a-ghrãp-sí-ri) sf agrãpsiri (a-ghrãp-sírĭ) – (unã cu ***agrari***) § ***guvru*** (gú-vru) adg guvrã (gú-vrã), guvri (gú-vri), guvri/guvre (gú-vri) – tsi ari unã mutritã agrã; tsi mutreashti urut *{ro: cu privire sălbatică} {fr: qui a un regard sombre, farouche, sauvage} {en: with a wild look on his face}* § ***agru***[3]***-*** (á-gru-) prifixu – s-bagã nãintea-a unor zboarã tra s-lã s-adavgã noima-a adgectivlui "agru" di ma nsus, s-lã da unã noimã di "niimir, di lucru tsi yini dit cãmpu shi pãduri, nicriscut di om"; bunãoarã ashi avem zboarã ca: agrucal, agrucaprã, agrugortsu, agrulilici, agrumutrescu, agruom, etc. etc.; bãgats oarã cã: (i) Prifixul armãni idyiul (agru) ti tuti zboarãli, cã suntu masculini i fiminini; (ii) cum fãtsem sh-cu-alanti prifixi, zborlu cu prifixu va-l bãgãm tu fumealja-a zborlui; (iii) di-aradã, prifixul – dupã cum dzãtsi sh-numa – va-l bãgãm nãintea-a zborlui sh-va lu-alichim di el fãrã semnul "-"; ma, multi ori, prifixul va-l videm ngrãpsit ahoryea di zbor, icã ligat di zbor cu semnul "-"; bunãoarã, noi va s-avem tu dictsiunar zborlu "agrulilici", ma va putem s-lu-aflãm scriat aljurea shi "agru lilici", icã "agru-lilici" *{ro: prefix care schimbă sensul cuvântului, adăugându-i sensul de sălbatic} {fr: prefixe, qui ajoute au mot le sens de sauvage} {en: prefix, adding to a word the meaning of wild}*
agru[2] (ághru) adv – vedz tu ***agru***[1]
agru-[3] (ághru) prifixu – vedz tu ***agru***[1]
agru[4] (á-gru) sn agri/agre (á-gri) – cãmpu lucrat sh-avrãguit trã crishteari grãni; agur; (expr: canda-lj mãcarã agrul puljlji = easti multu nvirinat) *{ro: ogor, ţarină} {fr: champ labouré} {en: ploughed field}* ex: afendi easti la agru; arãm agrili; boilji fac agru (arã loclu); di-nj si dusirã oili tu-agru § ***agur*** (á-gurŭ) sn agãri/agãre (á-gã-ri) – (unã cu ***agru***) ex: paplu li shtii agãrli cama ghini dicãt mini; ts-am mãcatã agãrli a tat-tui
agrubibã (a-gru-bí-bã) sf – vedz tu ***bibã***
agrucaprã (a-gru-cá-prã) sf – vedz tu ***caprã***
agrucucot (a-gru-cu-cótŭ) sm – vedz tu ***cucot***
agrucumban (a-gru-cúm-banŭ) adg – vedz tu ***cumban***
agrugortsu[1] (a-gru-gór-tsu) sm – vedz tu ***gortsu***[1]
agrugortsu[2] (a-gru-gór-tsu) sn – vedz tu ***gortsu***[1]
agruljauã (a-gru-ljĭá-ŭã) sf agruljei (a-gru-ljĭéĭ) – masin tsi creashti agru tu pãduri, nicriscut di oaminj *{ro: măslin sălbatic} {fr: olivier sauvage} {en: wild olive tree}*

agrumutrescu (a-gru-mu-trés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mutrescu***
agrumutriri/agrumutrire (a-gru-mu-trí-ri) sf – vedz tu ***mutrescu***
agrumutrit (a-gru-mu-trítŭ) adg – vedz tu ***mutrescu***
agruom (a-gru-ómŭ) sm – vedz tu ***om***
agruprun (a-ghru-prúnŭ) sm – vedz tu ***prun***
agruprunã (a-ghru-prú-nã) sf – vedz tu ***prun***
agrutrandafiljauã (a-gru-tran-da-fi-ljïá-ŭã) sf – vedz tu ***trandafil***
agudeari/agudeare (a-gu-deá-ri) sf – vedz tu ***agudescu***
agudescu (a-gu-dés-cu) (mi) vb IV shi II agudii (a-gu-díĭ), agudeam (a-gu-deámŭ), aguditã (a-gu-dí-tã), agudiri/agudire (a-gu-dí-ri) shi agudeari/agudeare (a-gu-deá-ri) – dau cu puteari (mãna, lemnul, cioclu, etc.) di tsiva; ãlj dau unã; luvescu, lãvuescu, mprãnjescu, cruescu, pãlescu, ciucutescu, pliguescu; (expr: u-agudescu = (i) amintu; (ii) u tihisescu ghini; tihisescu s-mi aflu (s-hiu) iuva; (iii) fur, ljau; (iv) bat (flueara, avyiulia, etc.); (v) u uidisescu; (vi) vatãm; etc.; 2: lj-agudeashti mãna = lu-ariseashti (ari adetea) s-furã; ari mãna lungã) *{ro: lovi, atinge; răni} {fr: frapper, atteindre, toucher; blesser} {en: hit; strike; wound}* ex: cari s-lu-agudea (s-lji plãscãnea) ninga unã; lu-agudish sãnãtos cu cãrliglu; lu-agudirã pi frãmti; prindi s-agudim tu semnu; lu-agudii (l-cãrti) cu zboarãli; lu-agudeashti iu-l doari; eu ti-agudii (pliguii, lãvuii)?; mi-agudii aclo (tihisii s-hiu aclo); si s-agudiri (si s-tihisiri) s-lu aflu va s-lu cljem; tra s-agudim (expr: amintãm) amirãrilja din tser; nu putea s-agudeascã (expr: s-amintã) vãrã pindarã; un picurar agudi (expr: furã) tu munti nã oai; di iu lu-agudish (expr: lu-aflash, l-loash, lu-acumpãrash, l-furash, etc.) ahtari cal?; sh-u au tu minti s-nã lj-agudeascã (expr: s-nã-lj furã) lucanitslji?; multu lj-agudea mãna (expr: avea mãna lungã, fura multu); cum s-agudi (expr: s-tihisi) si s-aflã aclo; mi-agudii (expr: tihisii s-mi aflu) aclo; s-li agudeascã (expr: uidiseascã, tihiseascã ghini) tu sari; shtii s-agudeshti (expr: s-bats) cu flueara?; agudii (expr: pliguii, vãtãmai) un tserbu § ***agudit*** (a-gu-dítŭ) adg aguditã (a-gu-dí-tã), agudits (a-gu-dítsĭ), aguditi/agudite (a-gu-dí-ti) – ashi cum easti atsel tsi fu agudit; luvit, mprãnjit, cruit, pãlit, ciucutit, lãvuit, pliguit *{ro: lovit, atins, rănit} {fr: atteint, touché, frappé, blessé} {en: hit, stricken, wounded}* ex: lãvuit shi agudit; agudit ca di sfulgu; mearili aesti suntu aguditi (luviti; icã expr: furati); easti agudit (luvit, pãlit) tu ilji; easti agudit (expr: agudit di minti, glar) § ***agudiri/agudire*** (a-gu-dí-ri) sf agudiri (a-gu-dírĭ) – atsea tsi fatsi icã pati cariva cari easti agudit; luviri, mprãnjiri, cruiri, pãliri, ciucutiri, lãvuiri *{ro: acţiunea de a lovi, de a atinge, de a răni; lovire, atingere; rănire} {fr: action d'atteindre, de toucher, de frapper; de blesser} {en: action of hitting, of striking, of wounding}* § ***agudeari/agudeare*** (a-gu-deá-ri) sf aguderi (a-gu-dérĭ) – (unã cu ***agudiri***) § ***aguditurã*** (a-gu-di-tú-rã) sf aguditurі (a-gu-di-túrĭ) – atsea cu tsi armãni (cu tsi s-amintã) cariva dupã tsi easti agudit; goadã, agudiri *{ro: lovitură} {fr: coup} {en: hit, stroke}* § ***pugudescu*** (pu-gu-dés-cu) (mi) vb IV shi II pugudii (pu-gu-díĭ), pugudeam (pu-gu-deámŭ), puguditã (pu-gu-dí-tã), pugudiri/pugudire (pu-gu-dí-ri) shi pugudeari/pugudeare (pu-gu-deá-ri) – (unã cu ***agudescu***) § ***pugudit*** (pu-gu-dítŭ) adg puguditã (pu-gu-dí-tã), pugudits (pu-gu-dítsĭ), puguditi/pugudite (pu-gu-dí-ti) – (unã cu ***agudit***) § ***pugudiri/pugudire*** (pu-gu-dí-ri) sf pugudiri (pu-gu-dírĭ) – (unã cu ***agudiri***) § ***pugudeari/pugudeare*** (pu-gu-deá-ri) sf puguderi (pu-gu-dérĭ) – (unã cu ***agudiri***) § ***apugudescu*** (a-pu-gu-dés-cu) (mi) vb IV shi II apugudii (a-pu-gu-díĭ), apugudeam (a-pu-gu-deámŭ), apuguditã (a-pu-gu-dí-tã), apugudiri/apugudire (a-pu-gu-dí-ri) shi apugudeari/apugudeare (a-pu-gu-deá-ri) – agudescu (agiungu iuva, etc.) tamam tu oara cãndu lipseashti; nj-agiungu scupolu; tihisescu *{ro: atinge (scopul); ajunge la momentul bun} {fr: atteindre (le but); arriver au bon moment} {en: reach (a goal); arrive at the right moment}* ex: u-apugudii (u tihisii) ghini § ***apugudit*** (a-pu-gu-dítŭ) adg apuguditã (a-pu-gu-dí-tã), apugudits (a-pu-gu-dítsĭ), apuguditi/apugudite (a-pu-gu-dí-ti) – tsi sh-ari agiumtã scupolu; tsi ari aguditã (agiumtã iuva, etc.) tu oara tsi lipsea; tihisit *{ro: atins (scopul); ajuns la momentul bun} {fr: atteint (le but); arrivé au bon moment} {en: reached (a goal); arrived at the right moment}* § ***apugudiri/apugudire*** (a-pu-gu-dí-ri) sf apugudiri (a-pu-gu-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un apugudeashti tsiva; tihisiri *{ro: acţiunea de a atinge (scopul); de a ajunge la momentul bun} {fr: action d'atteindre (le but); d'arriver au bon moment} {en: action of reaching (a goal); of arriving at the right moment}* ex: ahtari apugudiri (tihisiri) tsi lj-ai faptã! § ***apugudeari/apugudeare*** (a-pu-gu-deá-ri) sf apuguderi (a-pu-gu-dérĭ) – (unã cu ***apugudiri***)
agudiri/agudire (a-gu-dí-ri) sf – vedz tu ***agudescu***
agudit (a-gu-dítŭ) adg – vedz tu ***agudescu***
aguditurã (a-gu-di-tú-rã) sf – vedz tu ***agudescu***
agulã (a-gú-lã) sf – vedz tu ***culã***
agunescu (a-gu-nés-cu) vb IV agunii (a-gu-níĭ), aguneam (a-gu-neámŭ), agunitã (a-gu-ní-tã), aguniri/agunire (a-gu-ní-ri) – ãlj dzãc a unui (fac un) tra s-fugã di iuva (shi si s-ducã tu-un loc, la lucru, etc., cã va i cã nu va); bag zori a unui s-fugã surghiuni; azgunescu, azunjescu, aznjescu, avin, dipãrtedz, xinumsescu, surghiunipsescu, xipundisescu; ãlj dau pãrtãljli (palmili, tsãruhili), lj-aspun poarta, etc.; (fig: fac pri cariva (lj-caftu) s-fugã ma-agonja tra s-facã tsiva; agunjisescu, alag, viisescu) *{ro: goni, alunga, depărta, exila} {fr: chasser, pourchasser, éloigner, bannir, exiler} {en: chase, banish, exile}* ex: mi-agunirã di acasã; s-lu-aguneascã (s-lu-avinã, s-lu da nafoarã) ficiorlu din casã; agunea (dutsea) oili tu livadi; neguri yin ca s-ti-aguneascã (avinã); cu chetrili agunea-mi; agunits (alãgats, vdzits agonja) dupã un yeatru § ***agunit*** (a-gu-nítŭ) adg agunitã (a-gu-ní-tã), agunits (a-gu-nítsĭ), aguniti/agunite (a-gu-ní-ti) – tsi-lj si dzãtsi tra s-fugã di iuva; azgunit, azunjit, aznjit, avinat, dipãrtat, xinumsit, surghiunipsit, xipundisit *{ro: gonit, alungat, depărtat, exilat} {fr: chassé, pourchassé, éloigné, banni, exilé} {en: chased, banished, exiled}* § ***aguniri/agunire*** (a-gu-ní-ri) sf aguniri (a-gu-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-aguneashti cariva; azguniri, azunjiri, aznjiri, avinari, dipãrtari, xinumsiri, surghiunipsiri, xipundisiri *{ro: acţiunea de a goni, de a alunga, de a depărta, de a exila; gonire, alungare, depărtare} {fr: action de chasser, de pourchasser, d'éloigner, de bannir, d'exiler} {en: action of chasing, of banishing, of exiling}* ex: u-azguni di la pãlati § ***agunitã*** (a-gu-ní-tã) sf fãrã pl – avinari *{ro: goană} {fr: chasse} {en: chase}* § ***azgunescu*** (az-gu-nés-cu) vb IV azgunii (az-gu-níĭ), azguneam (az-gu-neámŭ), azgunitã (az-gu-ní-tã), azguniri/azgunire (az-gu-ní-ri) – (unã cu ***agunescu***) ex: azgunii ghifta dit ubor; mi azguni din casã; azgunirã dit pãlati amiroanja cu tut ficior; lj-azguni tuts amiradzlji alantsã di pi scamnu cu giunaticlu a lui § ***azgunit*** (az-gu-nítŭ) adg azgunitã (az-gu-ní-tã), azgunits (az-gu-nítsĭ), azguniti/azgunite (az-gu-ní-ti) – (unã cu ***agunit***) § ***azguniri/azgunire*** (az-gu-ní-ri) sf azguniri (az-gu-nírĭ) – (unã cu ***aguniri***) § ***azunjescu*** (a-zu-njés-cu) vb IV azunjii (a-zu-njíĭ), azunjeam (a-zu-njĭámŭ), azunjitã (a-zu-njí-tã), azunjiri/azunjire (a-zu-njí-ri) – (unã cu ***agunescu***) ex: lj-azunjashti (aguneashti) di-aoa § ***azunjit*** (a-zu-njítŭ) adg azunjitã (a-zu-njí-tã), azunjits (a-zu-njítsĭ), azunjiti/azunjite (a-zu-njí-ti) – (unã cu ***agunit***) § ***azunjiri/azunjire*** (a-zu-njí-ri) sf azunjiri (a-zu-njírĭ) – (unã cu ***aguniri***) § ***aznjescu*** (az-njés-cu) vb IV aznjii (az-njíĭ), aznjeam (az-njĭámŭ), aznjitã (az-njí-tã), aznjiri/aznjire (az-njí-ri) – (unã cu ***agunescu***) ex: nã aznjeshti (aguneshti); aznja-u (agunea-u) aestã sclavã § ***aznjit*** (az-njítŭ) adg aznjitã (az-njí-tã), aznjits (az-njítsĭ), aznjiti/aznjite (az-njí-ti) – (unã cu ***agunit***) § ***aznjiri/aznjire*** (az-njí-ri) sf aznjiri (az-njírĭ) – (unã cu ***aguniri***)
aguniri/agunire (a-gu-ní-ri) sf – vedz tu ***agunescu***
agunit (a-gu-nítŭ) adg – vedz tu ***agunescu***
agunitã (a-gu-ní-tã) sf – vedz tu ***agunescu***
agunja (a-gú-njïa) adv – vedz tu ***agonja***
agunjii (a-ghu-njí-i) sf – vedz tu ***agonja***
agunjisescu (a-ghu-nji-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***agonja***
agunjisiri/agunjisire (a-ghu-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***agonja***
agunjisit (a-ghu-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***agonja***

agunos (a-gu-nósŭ) sn – vedz tu ***agnos***
agunsescu (a-ghun-sés-cu) vb IV – vedz tu ***agoanã***
agunsiri/agunsire (a-ghun-sí-ri) sf – vedz tu ***agoanã***
agunsit (a-ghun-sítŭ) adg – vedz tu ***agoanã***
agur (á-gurŭ) sn – vedz tu ***agru***[4]
aguridã (a-gu-rí-dã) sf aguridz (a-gu-rídzĭ) – auã nicoaptã, grandzalã *{ro: aguridă}* *{fr: raisin vert, verjus}* *{en: grapes that have not matured yet; verjuice-grape}* ex: di-aguridã s-fatsi njari, ma cu arãvdari; acreadzã ghela cu aguridã
agurliu (a-gur-líŭ) adg, adv agurlii (a-gur-lí-i), agurlii (a-gur-líĭ), agurlii (a-gur-líĭ) – tsi easti lugursit ca semnu bun; tsi adutsi tihi; cu tihi; hãirlãtcu, hãirlãtic, ugurliu, uguri *{ro: norocos}* *{fr: de bon augure}* *{en: auspicious}* ex: frati-nju easti multu agurliu (cu tihi); parãlu dit pita di Ayiu-Vasili easti agurliu (semnu bun, cã va hibã cu tihi anlu tsi yini) § ***ugurliu*** (u-gur-líŭ) adg ugurlii (u-gur-lí-i), ugurlii (u-gur-líĭ), ugurlii (u-gur-líĭ) – (unã cu ***agurliu***) ex: vinji ugurliu (cu tihi) tu casa-a mea, nj-njergu lucrili ambar; nu-nj fu ugurlii (bunã, cu tihi) dutsearea la el § ***aguri/agure*** (a-gú-ri) invar – semnu bun; tihi bunã; (s-hibã) cu tihi; uguri, agurliu, ugurliu, hairlãtica *{ro: cu noroc}* *{fr: augure, auspice}* *{en: augur, lucky sign}* ex: di cãndu intrã nãsã n casã, lj-njeardzi aguri (lucrili lj-si duc ambar); nj-inshi cu stamnili mplini, easti aguri (semnu bun, cu tihi) § ***uguri/ugure*** (u-gú-ri) invar – (unã cu ***aguri***) ex: nj-inshi uguri n cali (semnu bun, cu tihi); lj-si featsi uguri (lj-fu semnu bun, lj-ishi trã bunã) § ***ugurlitica*** (u-gur-lí-ti-ca) adv – s-hibã cu tihi, sãnãtati; s-njargã lucrili mbar; hairlãtica, hairlitca, hairlitica, hairula *{ro: cu noroc!}* *{fr: à votre santé!}* *{en: to your health!, cheers!}* ex: ugurlitica (cu tihi) s-tsã hibã fapta tsi fats
Agustu (Á-gus-tu) sm – vedz tu ***Avgustu***
aguyeat (a-ghu-yĭátŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***agoyi***
aguyii/aguyie (a-ghu-yí-i) sf aguyii (a-ghu-yíĭ) – giudicari ãn fatsa-a unui cati (giudicãtor) trã un lucru trã cari nu s-aduchescu dauã pãrtsã (doi oaminj, chivernisea shi un catili icã criminal); giudicatã, crisi, dãvai, dãvii, dãvã *{ro: proces}* *{fr: procés, action en justice}* *{en: lawsuit, trial}*
aguyipsescu (a-ghu-yip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***agoyi***
aguyipsiri/aguyipsire (a-ghu-yip-sí-ri) sf – vedz tu ***agoyi***
aguyipsit (a-ghu-yip-sítŭ) adg – vedz tu ***agoyi***
aguyisescu (a-ghu-yi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***agoyi***
aguyisiri/aguyisire (a-ghu-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***agoyi***
aguyisit (a-ghu-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***agoyi***
agzoti/agzote (ag-zó-ti) sf fãrã pl – pulbirea tsi s-bagã tu tufechi tra s-plãscãneascã shi s-aminã gãgoshlu; avzoti, bãruti, vulburã, bulvurã; (fig: agzoti = puteari, dinami) *{ro: praf de puşcă}* *{fr: poudre à canon}* *{en: gunpowder}* ex: nu ari agzoti (fig: puteari); tufechea nu lo foc cã nu-avea agzoti § ***avzoti/avzote*** (av-zó-ti) sf fãrã pl – (unã cu ***agzoti***) § ***agzutos*** (ag-zu-tósŭ) adg agzutoasã (ag-zu-toá-sã), agzutosh (ag-zu-tóshĭ), agzutoasi/agzutoase (ag-zu-toá-si) – tsi sh-u-adutsi cu agzotea; (fig: agzutos = cari s-aprindi lishor, ca bãrutea, fucos, apres) *{ro: focos}* *{fr: fougueux}* *{en: fiery, impetuous}* ex: am nã nveastã agzutoasã, fatsi casa lunjinoasã (*angucitoari*: tseara)
agzutos (ag-zu-tósŭ) adg – vedz tu ***agzoti***
ah (áh!) inter – vedz tu ***ai***[2]
aha (a-há) adv – ahã, ashi easti, ia, da § ***ahã*** (a-hắ) adv – (unã cu ***aha***)
ahaincã (a-há-in-cã) sf pl(?) – tritsearea-a chirolui cu oaspits, measã, mãcari sh-beari, cãntic sh-gioc, etc.; ziafeti, zefcã, zefchi, cimbuzi, gimbusi, giumbusi, giumbiushi, diaschedasi, festã, harei *{ro: petrecere, divertisment}* *{fr: divertissement}* *{en: amusement}* ex: s-gioacã sh-mãnjli n plascu shi ahainca (chefea) tsi sh-au
ahanda (a-han-dá) adv – vedz tu ***ahãndos***[1]
ahar (a-hárŭ) adg aharã (a-há-rã) shi ahari (a-há-ri), ahari (a-hárĭ), ahari/ahare (a-há-ri) – tsi easti aproapi sufliteashti (cu vreari) di cariva; ahãr, vrut, durut, dash, dashur, scumpu, sãrmai, yem, curbani, geanã, lele *{ro: drag}* *{fr: cher, chéri, bien-aimé}* *{en: dear, beloved}* ex: ursea cu sãnãtati, aharã (vrutã) Ghiulã; nu shtii, aharã (vrutã) vitsinã?; aidi aharã (dasha-a mea), tsi amãnash?; tsi spunj, aharã (scumpã)?; aharã (vrutã) cuscrã, ti tsãnj mari!; ahari cuscrã § ***ahãr*** (a-hắrŭ) adg ahãrã (a-hắ-rã), ahãri (a-hắrĭ), ahãri/ahãre (a-hắ-ri) – (unã cu ***ahar***)
a-hari (a-há-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz fimininlu singular di la zborlu “ahar”; vedz tu ***ahar***
aharistisiri/aharistisire (a-ha-ris-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***efharisto***
aharistu (a-há-ris-tu) adg aharistã (a-há-ris-tã), aharishtsã (a-há-rish-tsã), aharisti/aharistе (a-há-ris-ti) – tsi nu pricunoashti bunlu tsi-lj s-ari faptã; tsi nu-aducheashti vãrã efharistisi trã un tsi lj-ari faptã bun *{ro: nerecunoscător, ingrat}* *{fr: ingrat}* *{en: ungrateful}* ex: a aharistului lji si lja harea
ahazea (a-há-zea) adv – vedz tu ***hazi***
ahã (a-hắ) adv – vedz tu ***aha***
ahãnda (a-hãn-dá) adv – vedz tu ***ahãndos***[1]
ahãndami/ahãndame (a-hãn-dá-mi) sf pl(?) – vedz tu ***ahãndos***[1]
ahãndos[1] (a-hãn-dósŭ) adg ahãndoasã (a-hãn-doá-sã), ahãndosh (a-hãn-dóshĭ), ahãndoasi/ahãndoase (a-hãn-doá-si) – a curi fundu s-aflã diparti di mardzina di nsus; adãncu, aduncos, ahãndos, afundos, afunducos (expr: 1: zbor ahãndos = zbor greu, tsi ari multã noimã shi mintiminilji tu el; 2: minti ahãndoasã = giudicatã bunã, mintimenã, tsi li mindueashti lucrili ghini; 3: somnu ahãndos = somnu greu, ahãndos, ca di moarti; 4: lumi ahundoasã = lumi tsi nu-ari vãrã aradã, tsi easti alocuta) *{ro: adânc}* *{fr: profond}* *{en: deep}* ex: agiumsirã ningã un puts ahãndos; lu-aruca fãrã njilã tu un trap ahãndos; atsea pishtireauã, eara lungã, largã, ahãndoasã shi multu ntunicoasã; ear la minti, ahãndoasã (expr: tsi ari giudicatã bunã, cari li mindueashti ghini lucrili) § ***ahundos*** (a-hun-dósŭ) adg ahundoasã (a-hun-doá-sã), ahundosh (a-hun-dóshĭ), ahundoasi/ahundoase (a-hun-doá-si) – (unã cu ***ahãndos***[1]) ex: putslu eara ahundos; ahundoasã ca nã hauã; lumi mintitã, ahundoasã (expr: fãrã nitsiunã aradã) § ***ahãndusescu*** (a-hãn-du-sés-cu) (mi) vb IV ahãndusii (a-hãn-du-síĭ), ahãnduseam (a-hãn-du-seámŭ), ahãndusitã (a-hãn-du-sí-tã), ahãndusiri/ahãndusire (a-hãn-du-sí-ri) – hig (pingu, fac s-intrã) tsiva cãtã tu fundul a unui lucru; l-fac un lucru s-hibã cama ahãndos; ahundusescu, hãndãcusescu, adãntsescu, afundusescu, fundusescu, afundedz, vutsescu *{ro: cufunda, adânci}* *{fr: enfoncer, plonger, creuser, approfondir}* *{en: sink, plunge into, deepen}* ex: s-ti pindzea draclu sã ncalits pri-atsel lailu, ti-ahãndusea tu lumea-alantã di sum loc; cãndu imna, s-ahãndusea loclu; parcã lu-avea ahundusitã loclu § ***ahãndusit*** (a-hãn-du-sítŭ) adg ahãndusitã (a-hãn-du-sí-tã), ahãndusits (a-hãn-du-sítsĭ), ahãndusiti/ahãndusite (a-hãn-du-sí-ti) – tsi easti faptu s-hibã cama ahãndos; ahundusit, hãndãcusit, adãntsit, afundusit, fundusit, vutsit *{ro: cufundat, adâncit}* *{fr: enfoncé, plongé, creusé, approfondi}* *{en: sunk, plunged into, deepened}* ex: cu ocljilj ahãndusits ãn cap § ***ahãndusiri/ahãndusire*** (a-hãn-du-sí-ri) sf ahãndusiri (a-hãn-du-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ahundu-seashti tsiva; ahundusiri, hãndãcusiri, adãntsiri, afundusiri, fundusiri, ahundusiri, vutsiri *{ro: acţiunea de a cufunda, de a adânci; cufundare, adâncire}* *{fr: action d’enfoncer, de plonger, de creuser, d’approfondir}* *{en: action of sinking, of plunging, of deepening}* § ***ahundusescu*** (a-hun-du-sés-cu) (mi) vb IV ahundusii (a-hun-du-síĭ), ahunduseam (a-hun-du-seámŭ), ahundusitã (a-hun-du-sí-tã), ahundusiri/ahundusire (a-hun-du-sí-ri) – (unã cu ***ahãndusescu***) ex: canda lu-avea ahundusitã loclu § ***ahundusit*** (a-hun-du-sítŭ) adg ahundusitã (a-hun-du-sí-tã), ahundusits (a-hun-du-sítsĭ), ahundusiti/ahundusite (a-hun-du-sí-ti) – (unã cu ***ahãndusit***) § ***ahundusiri/ahundusire*** (a-hun-du-sí-ri) sf ahundusiri (a-hun-du-sírĭ) – (unã cu ***ahãndusiri***) § ***ahãndami/ahãndame*** (a-hãn-dá-mi) sf pl(?) – harea tsi u ari un lucru cari easti ahãndos; ahãndusimi *{ro: adâncime}* *{fr: profondeur}* *{en: depth}* § ***ahãndusimi/ahãndusime*** (a-hãn-du-sí-mi) sf ahãndusinj (a-hãn-du-sínjĭ) – (unã cu ***ahãndami***) § ***ahãndos***[2] (a-hãn-dósŭ) adv – ahanda, ahãnda, afunda, andãca, adãnca, adanca *{ro: adânc}* *{fr: profondément}* *{en: deep, deeply}* ex: acãtsarã s-caftã cãt ma ahãnda; greashti ahãndos § ***ahanda*** (a-han-dá) adv – (unã cu ***ahãndos***[2]) § ***ahãnda*** (a-hãn-dá) adv – (unã cu ***ahãndos***[2]) § ***ahunda*** (a-hun-dá) adv – (unã cu ***ahãndos***[2])

ahãndos[2] (a-hãn-dósŭ) adv – vedz tu ***ahãndos***[1]

ahãndu (a-hắn-du) adg, adv ahãndã (a-hắn-dã), ahãndzã (a-hắn-dzã), ahãndi/ahãnde (a-hắn-di) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ahãntu***

ahãndusescu (a-hãn-du-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ahãndos***[1]

ahãndusimi/ahãndusime (a-hãn-du-sí-mi) sf – vedz tu ***ahãndos***[1]

ahãndusiri/ahãndusire (a-hãn-du-sí-ri) sf – vedz tu ***ahãndos***[1]

ahãndusit (a-hãn-du-sítŭ) adg – vedz tu ***ahãndos***[1]

ahãntu (a-hắn-tu) adg, adv ahãntã (a-hắn-tã), ahãntsã (a-hắn-tsã), ahãnti/ahãnte (a-hắn-ti) – nu ma multu; cãt easti ananghi trã un lucru; ahãt, ahtãntu, ahtãt; (expr: ahãnti sh-ahãnti = ahãnti multi; multi) *{ro: atât} {fr: tant, autant} {en: as much, as many, so much, so many}* ex: ahãntu chiro nu-l vidzui; ahãnti (nu ma multi) lãets; agiungu ahãnti; ahãntã lã eara tihea; ahãntu analtsã eara murlji; nu furã ahãntu (cãt lipseashti) albi; s-aspusi el ahãntu (cãt easti ananghi) gioni; nu nã fu ahãntu ghini; tsi nj-eshti ahãntu ninjilãoasã? § ***ahãt*** (a-hắtŭ) adg, adv ahãtã (a-hắ-tã), ahãts (a-hắ-tsĭ), ahãti/ahãte (a-hắ-ti) – (unã cu ***ahãntu***) ex: ahãt sh-lj-u lja; ahãt nãsã sh-lo dzuã bunã di la cupii; cã vinjim di-ahãt (di multu) diparti; dupã tsi vidzu ahãti sh-ahãti (ahãti multi); ahãts dishteptsi hits voi § ***ahtãntu*** (ah-tắn-tu) adg, adv ahtãntã (ah-tắn-tã), ahtãntsã (ah-tắn-tsã), ahtãnti/ahtãnte (ah-tắn-ti) – (unã cu ***ahãntu***) § ***ahtãt*** (ah-tắtŭ) adg, adv – (unã cu ***ahãntu***)

ahãr (a-hắrŭ) adg – vedz tu ***ahar***

ahãrdzescu (a-hãr-dzés-cu) vb IV ahãrdzii (a-hãr-dzíĭ), ahãrdzeam (a-hãr-dzeámŭ), ahãrdzitã (a-hãr-dzí-tã), ahãrdziri/ahãrdzire (a-hãr-dzí-ri) – am hãri tsi mi fac vrut di cariva (tsi va s-mi aibã); ahãrzescu, axizescu, axiusescu, am unã tinjii (pãhã); custisescu, fac *{ro: valora, merita} {fr: estimer, évaluer, valoir} {en: have a value}* ex: atseali shaptidzãts di dzãli ahãrdzirã cãt (featsirã cãt, axizirã cãt, eara isea cu) shaidzãts di anj; cãt shapti ahãrdzescu (fac, axizescu) § ***ahãrdzit*** (a-hãr-dzítŭ) adg ahãrdzitã (a-hãr-dzí-tã), ahãrdzits (a-hãr-dzítsĭ), ahãrdziti/ahãrdzite (a-hãr-dzí-ti) – tsi ari hãri cari-l fac vrut di lumi (tsi va s-lu aibã); tsi ari tinjia (pãhãlu)…; tsi ari unã tinjii multu mari (neavutã di altu); ahãrzit, axizit, axiusit *{ro: valorat, meritat} {fr: estimé, évalué} {en: valued, with a certain value}* § ***ahãrdziri/ahãrdzire*** (a-hãr-dzí-ri) sf ahãrdziri (a-hãr-dzírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu-lj da unã tinjii (pãhã) a unui lucru; harea avutã di un lucru tsi ahãrdzeashti tsiva; ahãrziri, axiziri, axiusiri *{ro: acţiunea de a valora, de a merita; valorare, meritare} {fr: action d'estimer, d'évaluer} {en: action of having (of giving to something) a value}* § ***neahãrdzit*** (nea-hãr-dzítŭ) adg neahãrdzitã (nea-hãr-dzí-tã), neahãrdzits (nea-hãr-dzítsĭ), neahãrdziti/neahãrdzite (nea-hãr-dzí-ti) – tsi ari hãri ahãntu buni cã-l fatsi un lucru s-aibã unã tinjii multu mari (neavutã di altu lucru); neahãrzit *{ro: inestimabil} {fr: inestimable} {en: inestimable}* § ***neahãrdziri/neahãrdzire*** (nea-hãr-dzí-ri) sf neahãrdziri (nea-hãr-dzírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu nu-lj da unã tinjii (pãhã) a unui lucru; harea avutã di un lucru tsi nu ahãrdzeashti tsiva *{ro: acţiunea de a nu valora, de a nu merita} {fr: action de ne pas estimer, de ne pas évaluer} {en: action of not having (of not giving something) a value}* § ***ahãrzescu***[1] (a-hãr-zés-cu) vb IV ahãrzii (a-hãr-zíĭ), ahãrzeam (a-hãr-zeámŭ), ahãrzitã (a-hãr-zí-tã), ahãrziri/ahãrzire (a-hãr-zí-ri) – (unã cu ***ahãrdzescu***) ex: calu-aestu ahãrzeashti multu; cãt ahãrzeashti (cãts paradz deadish, fatsi, tsi tinjii ari) cartea tsi acumpãrash?; cãt ahãrzeashti aestu nel? § ***ahãrzit***[1] (a-hãr-zítŭ) adg ahãrzitã (a-hãr-zí-tã), ahãrzits (a-hãr-zítsĭ), ahãrziti/ahãrzite (a-hãr-zí-ti) – (unã cu ***ahãrdzit***) ex: lucrili aesti suntu ahãrziti (multu buni, cu multi hãri, cum nu-ari alti tu lumi); eshti unã featã ahãrzitã (cu multi hãri) § ***ahãrziri***[1]***/ahãrzire*** (a-hãr-zí-ri) sf ahãrziri (a-hãr-zírĭ) – (unã cu ***ahãrdziri***) § ***neahãrzit*** (nea-hãr-zítŭ) adg neahãrzitã (nea-hãr-zí-tã), neahãrzits (nea-hãr-zítsĭ), neahãrziti/neahãrzite (nea-hãr-zí-ti) – (unã cu ***neahãrdzit***) ex: hrisusit shi neahãrzit § ***hãrzescu***[1] (hãr-zés-cu) vb IV hãrzii (hãr-zíĭ), hãrzeam (hãr-zeámŭ), hãrzitã (hãr-zí-tã), hãrziri/hãrzire (hãr-zí-ri) – (unã cu ***ahãrdzescu***) § ***hãrzit***[1] (hãr-zítŭ) adg hãrzitã (hãr-zí-tã), hãrzits (hãr-zítsĭ), hãrziti/hãrzite (hãr-zí-ti) – (unã cu ***ahãrdzit***) § ***hãrziri***[1]***/hãrzire*** (hãr-zí-ri) sf hãrziri (hãr-zírĭ) – (unã cu ***ahãrdziri***)

ahãrdziri/ahãrdzire (a-hãr-dzí-ri) sf – vedz tu ***ahãrdzescu***

ahãrdzit (a-hãr-dzítŭ) adg – vedz tu ***ahãrdzescu***

ahãristisiri/ahãristisire (a-hã-ris-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***efharisto***

ahãrzescu[1] (a-hãr-zés-cu) vb IV – vedz tu ***ahãrdzescu***

ahãrzescu[2] (a-hãr-zés-cu) vb IV ahãrzii (a-hãr-zíĭ), ahãrzeam (a-hãr-zeámŭ), ahãrzitã (a-hãr-zí-tã), ahãrziri/ahãrzire (a-hãr-zí-ri) – fac doarã; hãrzescu, durusescu, dãruescu, dursescu, pischisescu *{ro: dărui, face un dar} {fr: faire cadeau, accorder, gratifier} {en: mahe a gift, present with}* ex: lj-ahãrzii (lj-feci doarã) multi lucri; Dumnidzã lã ahãrzi (deadi, lã durusi, ãlj ifhãristisi cu) un ficiuric; va s-lj-ahãrzeascã (facã doarã) unã ayinji; lj-ahãrzii (lj-ded) unã oarã § ***ahãrzit***[2] (a-hãr-zítŭ) adg ahãrzitã (a-hãr-zí-tã), ahãrzits (a-hãr-zítsĭ), ahãrziti/ahãrzite (a-hãr-zí-ti) – (lucru) tsi easti faptu doarã; (om) tsi-lj s-ari faptã unã doarã; hãrzit, durusit, dãruit, dursit, pischisit *{ro: dăruit} {fr: qui est fait (ou a reçu) un cadeau, accordé, gratifié} {en: that is made as a gift, that is being presented with}* § ***ahãrziri***[2]***/ahãrzire*** (a-hãr-zí-ri) sf ahãrziri (a-hãr-zírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu-lj si fatsi unã doarã; hãrziri, durisiri, dãruiri, dursiri, pischisiri *{ro: acţiunea de a dărui; dăruire, facere dar} {fr: action de faire un cadeau, d'accorder, de gratifier} {en: action of making a gift or of being given a gift}* § ***ahãrzitor*** (a-hãr-zí-tórŭ) adg ahãrzitoari/ahãrzitoare (a-hãr-zí-toá-ri), ahãrzitori (a-hãr-zí-tórĭ), ahãrzitoari/ahãrzitoare (a-hãr-zí-toá-ri) – tsi fatsi doari; tsi duruseashti; tsi dãrueashti; tsi durseashti; tsi pischiseashti *{ro: dăruitor} {fr: qui donne des cadeaux, donnateur} {en: who makes a gift}* § ***hãrzescu***[2] (hãr-zés-cu) vb IV hãrzii (hãr-zíĭ), hãrzeam (hãr-zeámŭ), hãrzitã (hãr-zí-tã), hãrziri/hãrzire (hãr-zí-ri) – (unã cu ***ahãrzescu***[2]) ex: lj-hãrzii (feci doarã) unã ayinji; Doamne! hãrzea-lj (durusea-lj) bana! § ***hãrzit***[2] (hãr-zítŭ) adg hãrzitã (hãr-zí-tã), hãrzits (hãr-zítsĭ), hãrziti/hãrzite (hãr-zí-ti) – (unã cu ***ahãrzit***[2]) ex: s-nã bãnãm hãrzita (durusita) banã § ***hãrziri***[2]***/hãrzire*** (hãr-zí-ri) sf hãrziri (hãr-zírĭ) – (unã cu ***ahãrziri***[2]) § ***hãrzitor*** (hãr-zí-tórŭ) adg hãrzitoari/hãrzitoare (hãr-zí-toá-ri), hãrzitori (hãr-zí-tórĭ), hãrzitoari/hãrzitoare (hãr-zí-toá-ri) – (unã cu ***ahãrzitor***)

ahãrziri[1] ***/ahãrzire*** (a-hãr-zí-ri) sf – vedz tu ***ahãrdzescu***

ahãrziri[2]***/ahãrzire*** (a-hãr-zí-ri) sf – vedz tu ***ahãrzescu***[2]

ahãrzit[1] (a-hãr-zítŭ) adg – vedz tu ***ahãrdzescu***

ahãrzit[2] (a-hãr-zítŭ) adg – vedz tu ***ahãrzescu***[2]

ahãrzitor (a-hãr-zí-tórŭ) adg – vedz tu ***ahãrzescu***[2]

ahãt (a-hắtŭ) adg, adv– vedz tu ***ahãntu***

ahci (ah-cí) sm, sf ahcioanji/ahcioanje (ah-cĭoá-nji), ahceadz (ah-cĭádzĭ), ahcioanji/ahcioanje (ah-cĭoá-nji) – bãrbat i muljari tsi fatsi mãcari (ghelã, mãyirii); bãcãtar, mayir, mãyirgi, ghelãgi *{ro: bucătar} {fr: cuisinier} {en: cook}* ex: mãcãm ghini la ahcilu (mayirlu) dit chioshi; ahcioanja fatsi gheli gustoasi § ***ahcilãchi/ahcilãche*** (ah-ci-lắ-chi) sf ahcilãchi (ah-ci-lắchĭ) – mãsturilja-a fãtseariljei di ghelã prit ãngãldzãrea la foc (cutseari, fridzeari, hirbeari, etc.) a luguriilor tsi s-mãcã; tehnea-a ahcilui *{ro: arta bucătăriei} {fr: art culinaire} {en: cookery}* ex: bãneadzã cu ahcilãchea (tehnea di ahci)

ahcilãchi/ahcilãche (ah-ci-lắ-chi) sf – vedz tu ***ahci***

ahciu (ah-cíŭ) sm ahceadz (ah-cĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ahci***

ahimura (a-hí-mu-ra) adv – vedz tu ***himã***[1]

ahiroanã (a-hi-roá-nã) sf ahironj (a-hi-rónjĭ) – unã binai njicã, ca unã soi di cushari, anãltsatã ningã casã i ligatã di casã, faptã maxus trã tsãneari lucri (biricheti, misur, grãn, palji, etc.) *{ro: şură} {fr: pailler} {en: shed}*

ahiurhescu (a-hĭur-hés-cu) vb IV – vedz tu ***arhii***

ahiurhiri/ahiurhire (a-hĭur-hí-ri) sf – vedz tu ***arhii***

ahiurhit (a-hĭur-hítŭ) adg – vedz tu ***arhii***

ahiurhitã (a-hĭur-hí-tã) sf – vedz tu ***arhii***

ahiurhiturã (a-hĭur-hi-tú-rã) sf – vedz tu ***arhii***

ahiursescu (a-hĭur-sés-cu) vb IV – vedz tu ***arhii***

ahiursiri/ahiursire (a-hĭur-sí-ri) sf – vedz tu ***arhii***

ahiursit (a-hĭur-sítŭ) adg – vedz tu ***arhii***

ahiursitã (a-hĭur-sí-tã) sf – vedz tu ***arhii***
ahiursiturã (a-hĭur-si-tú-rã) sf – vedz tu ***arhii***
ahmac (ah-mácŭ) adg ahmacã (ah-má-cã), ahmats (ah-mátsĭ), ahmatsi/ahmatse (ah-má-tsi) – (om) lipsit di minti, fãrã giudicatã, tu zbor i fapti; (om) tsi nu para-aducheashti lishor shi nu easti bun la nvitsãturã; anoit, cshura, ciulja, chirut, dabolja, divanã, glar, hazo, hazuscu, hut, hljara, hasca, hahã, hai-hui, hai-hum, leangã, lefcã, lishor, shahulcu, tabolja, ta-o-to, shapshal, shabsha, shamandur, tivichel, temblã, turlu, uzun *{ro: prost}* *{fr: niais, sot}* *{en: fool}* § ***ahmãclichi/ahmãcliche*** (ah-mã-clí-chi) sf ahmãclichi (ah-mã-clíchĭ) – atsea (harea) tsi u-ari un glar di easti fãrã minti, fãrã giudicatã; lipsã di minti sh-di giudicatã; glãrimi, glãreatsã, glãrilji, glarumarã, hazumarã, anoisii, chirturã, hutsami, lishurami *{ro: prostie}* *{fr: niaiserie, sottise}* *{en: foolishness}* ex: s-dusi cu ahmãclichea (ca un ahmac, ca un glar) § ***ahmãclãchi/ahmãclãche*** (ah-mã-clắ-chi) sf ahmãclãchi (ah-mã-clắchĭ) – (unã cu ***ahmãclichi***)
ahmageai/ahmageae (ah-ma-gĭá-i) sf ahmagei (ah-ma-gĭéĭ) – pulj (ma njic di ornji) tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj) njits; acmageai, iacmageai, ghirãchinã, yirãchinã, hirãchinã, hutã, hutcã, fiturishchi, sifter, xifter, sãcol, shain, sfrindzel, ubish, pitrit *{ro: şoim}* *{fr: épervier}* *{en: falcon}* ex: ocljilj a ljei ca di ahmageai § ***acmageai/acmageae*** (ac-ma-gĭá-i) sf acmagei (ac-ma-gĭéĭ) – (unã cu ***ahmageai***) § ***eacmageai***[1]***/eacmageae*** (ĭac-ma-gĭá-i) sf eacmagei (ĭac-ma-gĭéĭ) – (unã cu ***ahmageai***)
ahmãclãchi/ahmãclãche (ah-mã-clắ-chi) sf – vedz tu ***ahmac***
ahmãclichi/ahmãcliche (ah-mã-clí-chi) sf – vedz tu ***ahmac***
ahnii/ahnie (ah-ní-i) sf – vedz tu ***eahnii***
ahno (ah-nó) invar. – 1: tsi easti cu aburi; 2: tsi sh-ari chirutã hroma (tsi s-ari alghitã) *{ro: cu aburi, decolorat}* *{fr: vaporeux, décoloré}* *{en: steamy, discolored}* ex: mãcarea hearbi ahno (cu aburi); aflã altã gãljinã ahno (tu aburi, aburindalui), deacutotalui zmultã
ahnoatã (ah-noá-tã) sf ahnoati/ahnoate (ah-noá-ti) shi ahnots (ah-nótsĭ) – vimtul tsi intrã sh-easi dit plimunj cãndu cariva adilji; hnoatã, honoatã, anasã, adiljatic, adiljari, suflari, suluchi *{ro: respiraţie}* *{fr: respiration, haleine}* *{en: breath}* § ***hnoatã*** (hnoá-tã) sf hnoati/hnoate (hnoá-ti) shi hnots (hnótsĭ) – (unã cu ***ahnoatã***) § ***honoatã*** (ho-noá-tã) sf honoati/honoate (ho-noá-ti) shi honots (ho-nótsĭ) – (unã cu ***ahnoatã***)
ahorea (a-hó-rea) adv – vedz tu ***ahoryea***
ahoryea (a-hór-yĭa) adv – tsi nu easti deadun (tu-un loc) cu altu; tsi nu easti ligat (tsi easti dispãrtsãt) di tsiva; horyea, ahorea, gorea, anamera, afoarã, dispãrtsãt, etc.; (expr: mi fac ahoryea = mi dispartu cu casa) *{ro: separat}* *{fr: séparément}* *{en: separately}* ex: mãcãm ahoryea (catiun tu loclu-a lui); s-lu-aledz ahoryea (di-unã parti) grãnlu, ahoryea meljlu; deadun zburãm, ahoryea acãchisim; doilji frats s-featsirã ahoryea (expr: s-dispãrtsãrã cu casa) § ***ahorea*** (a-hó-rea) adv – (unã cu ***ahoryea***) ex: macã mãcã ahorea (singur di-unã parti; dispãrtsãt) § ***horyea*** (hór-yea) adv – (unã cu ***ahoryea***) ex: noi nu avem altã, horyea (afoarã) di aesti § ***huryeatã***[2] (hur-yeá-tã) sf huryeati/huryeate (hur-yeá-ti) – ncljinari cãtrã dispãrtsãri, dispãrtsãri ahoryea, dispãrtsãri *{ro: separatism, separaţie}* *{fr: séparation; grossièreté}* *{en: separation; rudeness}* § ***gorea*** (ghó-rea) adv – (alãsat, bãgat) di-unã parti, afoarã, ahoryea *{ro: exceptând, separat, afară de}* *{fr: à part, hors, séparément}* *{en: separately, out of, outside}* ex: gorea (afoarã) di tini
ahristu (á-hris-tu) adg – vedz tu ***hristii***
ahtari/ahtare (ah-tá-ri) adg ahtari/ahtare (ah-tá-ri), ahtãri (ah-tắrĭ), ahtãri (ah-tắrĭ) – unã soi cu; aestã soi di; atari, aftari, tari, tadi, dina, filean *{ro: atare, cutare, astfel de…}* *{fr: tel, pareil}* *{en: such}* ex: pãnã tora nu vidzui ahtari (aestã soi di) mushuteatsã; ahtari mamã, ahtari hilj; ahtari cap, ahtari minti; ahtari cal, ahtari eapã; ahtari masti, ahtari portu, ahtari plasi; sh-tini ahtari sh-io ahtari; fã sh-dulmici tr-ahtari (tr-aestã soi di) vrutã; ahtari picurar, ahtãri cãnj; ahtãri (aestã soi di lucri) nu shtiu mini; gura-a ahtãror oaminj; s-aflã tu-amãrtii ahtãrlji § ***aftari/aftare*** (af-tá-ri) adg aftari/aftare (af-tá-ri), aftãri (af-tắrĭ), aftãri (af-tắrĭ) – (unã cu ***ahtari***) ex: nu-am vidzutã-aftari (ahtari) om; aftari lucru nu-i bun; tsi banã aftari! (ahtari!) § ***atari/atare*** (a-tá-ri) adg atari/atare (a-tá-ri), atãri (a-tắrĭ), atãri (a-tắrĭ) – (unã cu ***ahtari***) ex: tu atari (ahtari) hoarã; ãlj yini a amirãlui tu shtiri cã atari amirã yini sã-lj batã; vãrã nu putea s-dzãcã "atari" § ***tari/tare*** (tá-ri) adg tari/tare (tá-ri), tãri (tắrĭ), tãri (tắrĭ) – (unã cu ***ahtari***) ex: tari huzmichear
ahtãndu (ah-tắn-du) ahtãndã (ah-tắn-dã), ahtãndzã (ah-tắn-dzã), ahtãndi/ahtãnde (ah-tắn-di) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ahtãntu***
ahtãntu (ah-tắn-tu) adg, adv – vedz tu ***ahãntu***
ahtãt (ah-tắtŭ) adg, adv – vedz tu ***ahãntu***
ahti/ahte (áh-ti) sf fãrã pl – 1: mirachi tsi u-ari un tra s-lj-u plãteascã a atsilui tsi-lj featsi un arãu icã unã nindriptati; lucru tsi-l fac (i voi s-lu fac) tra s-lj-u plãtescu; arãzgan; 2: mirachea tsi u ari un tra s-facã tsiva; mirachi, orixi *{ro: răzbunare; pasiune}* *{fr: vengeance; passion}* *{en: revenge; passion}* ex: si-sh lja ahtea shi sãndzili (si s-arãzganã); si-sh lja ahtea (si s-arãzganã), sh-aflã oara; voi s-nji scot ahtea pri el (s-lj-u plãtescu, s-mi-arãzgan); aveam mari ahti (inati) pri tini; nj-cãdzu tu mãnã sh-nji scosh ahtea (sh-mi arãzgãnai); nj-ishi ahtea (nu mata am mirachea, nu mata am inatea) tsi-aveam; u-am mari ahtea (mirachea) s-lu ved ninga nãoarã sh-deapoea s-mor; lji si featsi ahtea (sivdãlu); lj-armasi ahtea (mirachea) pi-aestu lucru; am mari ahti (mirachi, orixi) s-mãc di ghela tsi featsish § ***ahtisescu*** (ah-ti-sés-cu) (mi) vb IV ahtisii (ah-ti-síĭ), ahtiseam (ah-ti-seámŭ), ahtisitã (ah-ti-sí-tã), ahtisiri/ahtisire (ah-ti-sí-ri) – am ahti (dupã tsiva, tra s-fac tsiva, tra s-lj-u plãtescu a unui, etc.) *{ro: dori cu pasiune}* *{fr: désirer avec passion (vengeance)}* *{en: desire (revenge) with passion}* ex: mi ahtisii (am ahti) dupã unã bunã arihati § ***ahtisit*** (ah-ti-sítŭ) adg ahtisitã (ah-ti-sí-tã), ahtisits (ah-ti-sítsĭ), ahtisiti/ahtisite (ah-ti-sí-ti) – tsi ari ahti dupã un lucru *{ro: ahtiat, care doreşte ceva cu pasiune}* *{fr: qui désire passionnément}* *{en: who desires something with passion}* § ***ahtisiri/ahtisire*** (ah-ti-sí-ri) sf ahtisiri (ah-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ahtiseashti dupã un lucru *{ro: acţiunea de a ahtia, de a dori cu pasiune}* *{fr: action de désirer avec passion}* *{en: action of desiring something with passion}*
ahtisescu (ah-ti-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ahti***
ahtisiri/ahtisire (ah-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***ahti***
ahtisit (ah-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***ahti***
ahulescu (a-hu-lés-cu) (mi) vb IV ahulii (a-hu-líĭ), ahuleam (a-hu-leámŭ), ahulitã (a-hu-lí-tã), ahuliri/ahulire (a-hu-lí-ri) – 1: suflu vimtu dit plimunj pri un lucru, (eami tsi s-abureadzã, etc.); suflu pri mãnj tra s-li ngãldzãscu; 2: bag (dau cu) mãna lishor pristi-un lucru, tra s-lu-aduchescu (cu deadzitli) tsi easti sh-cum easti (tra s-caftu, tra s-ved, ma s-aibã i s-nu aibã tsiva, etc.); huhulescu, suflu; pusputescu, pãspãtescu, pusputipsescu; (expr: 1: lu-ahulescu cu vearga = lu-agudescu cu vearga; 2: lj-ahulescu un lucru = lj-fur, lj-agudescu un lucru) *{ro: sufla; pipăi, atinge}* *{fr: souffler, tâter, toucher, tâtonner, palper}* *{en: blow, feel with fingers, touch}* ex: ahulea-ts mãnjli (suflã tu mãnj) cã easti arcoari; nj-ahuleam mãnjli (nj-suflam tu mãnj) tra s-mi ngãldzãscu; s-tsã fure arcoari tu mãnj, ahuleats-li; ahulish, nu mutrish ghini; ahulea (da cu mãna) s-veadã cã-i saclu; ahulii aoa, nclo shi aflai un cãtsut; tsi tut pusputeashti sh-ahuleashti?; cum ãn gurã s-ahulescu (s-pusputescu); s-videa, s-ahulea (s-pusputea); ahulea gãljina, ari ou?; ahulea-l (expr: agudea-l) cu vearga; lj-avea ahulitã (expr: lj-avea furatã) unã stearpã; ahulim (suflãm pri) nuca agiucatã trei ori sh-apoea u mãcãm ca s-nu fatsim mamã; capra ahuleashti perlu (suflã tu per tra s-facã sonlu "hu") § ***ahulit*** (a-hu-lítŭ) adg ahulitã (a-hu-lí-tã), ahulits (a-hu-lítsĭ), ahuliti/ahulite (a-hu-lí-ti) – tsi easti pusputit; huhulit, suflat, pãspãtit, pusputipsit *{ro: suflat; pipăit, atins}* *{fr: soufflé, tâté, touché, tâtonné, palpé}* *{en: blown, felt with fingers, touched}* § ***ahuliri/ahulire*** (a-hu-lí-ri) sf ahuliri (a-hu-lírĭ) – atsea tsi fatsi cariva cari ahuleashti; dari cu mãna; suflari, huhuliri, pusputiri, pãspãtiri, pusputipsiri *{ro: acţiunea de a sufla, de a pipăi, de a atinge; suflare; pipăire, atingere}* *{fr: action de souffler, de*

tâter, de toucher, de tâtonner, de palper} *{en: action of blowing, of feeling with fingers, of touching}* ex: s-imnã cu ahuliri (peanarga pusputipsindalui); lu-aflu cu-ahuliri (cu pusputiri) § ***ahulitã*** (a-hu-lí-tã) sf fãrã pl – lucrul tsi-l fatsi un cãndu ahuleashti; ahuliri, suflari, huhuliri, pusputiri, pãspãtiri, pusputipsiri *{ro: suflat; pipăit, atingere}* *{fr: tâtonnement}* *{en: feel, touch}* ex: pi ahuliti (cu pusputirli) agiumshu acasã – ***huhulescu*** (hu-hu-lés-cu) vb IV huhulii (hu-hu-líĭ), huhuleam (hu-hu-leámŭ), huhulitã (hu-hu-lí-tã), huhuliri/huhulire (hu-hu-lí-ri) – (unã cu ***ahulescu***) § ***huhulit*** (hu-hu-lítŭ) adg huhulitã (hu-hu-lí-tã), huhulits (hu-hu-lítsĭ), huhuliti/huhulite (hu-hu-lí-ti) – (unã cu ***ahulit***) § ***huhuliri/huhulire*** (hu-hu-lí-ri) sf huhuliri (hu-hu-lírĭ) – (unã cu ***ahuliri***)

ahuliri/ahulire (a-hu-lí-ri) sf – vedz tu ***ahulescu***

ahulit (a-hu-lítŭ) adg – vedz tu ***ahulescu***

ahulitã (a-hu-lí-tã) sf – vedz tu ***ahulescu***

ahuljisescu (a-hu-lji-sés-cu) vb IV – vedz tu ***hulii***

ahuljisiri/ahuljisire (a-hu-lji-sí-ri) sf – vedz tu ***hulii***

ahuljisit (a-hu-lji-sítŭ) adg – vedz tu ***hulii***

ahunda (a-hun-dá) adv – vedz tu ***ahãndos***[1]

ahundos (a-hun-dósŭ) adg – vedz tu ***ahãndos***[1]

ahundusescu (a-hun-du-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ahãndos***[1]

ahundusiri/ahundusire (a-hun-du-sí-ri) sf – vedz tu ***ahãndos***[1]

ahundusit (a-hun-du-sítŭ) adg – vedz tu ***ahãndos***[1]

ahurhescu (a-hur-hés-cu) vb IV – vedz tu ***arhii***

ahurhiri/ahurhire (a-hur-hí-ri) sf – vedz tu ***arhii***

ahurhit (a-hur-hítŭ) adg – vedz tu ***arhii***

ahurhitã (a-hur-hí-tã) sf – vedz tu ***arhii***

ahuri/ahure (a-hú-ri) sf ahuri (a-húrĭ) – binai i udã tu cari sh-aflã apanghiul, suntu hrãniti shi bãneadzã prãvdzãli; damã, patos, pleantsã, plentsã, staulã *{ro: grajd}* *{fr: écurie}* *{en: stable}* ex: aclo tu ahuri suntu prãvdzãli; mash tu unã ahuri un cal mãca ordzu; trapsi tu-ahuri s-aleagã un cal

ahuz (a-húzŭ) sn pl(?) – (Tachi Papahagi nu cunoashti noima-a zborlui; pistipseashti cã ahuzlu easti sulina prit cari curã apa adunatã di streahã) *{ro: burlan?}* *{fr: tuyau?}* *{en: pipe?}* ex: shideam pri ahuzlu di tru streahã

ai*** (aĭ) – unã dirivatã di-a verbului "am" (indicativlu prizentu, pirs 2, singular) *{ro: (tu) ai}* *{fr: (tu) as}* *{en: (you) have}*

ai[1] (aĭ) – forma shcurtã a zborlui "vai" cu cari s-fatsi trãnintili (vinjitorlu) a verbului *{ro: forma scurtă de la particula "vai" cu care se face viitorul}* *{fr: forme courte de la particule "vai" qui sert à former le futur des verbes}* *{en: short form of the particle "vai" used to make the future of verbs}* ex: tu locuri xeani, ai s-njerdzi cu greu

ai[2] (aĭ!) inter – zbor tsi lj-ascapã a omlui dit gurã cãndu sh-aspuni durearea, njila, dipirarea tsi u-aducheashti cariva (sh-cãtivãroarã mirachea, lãhtara, haraua, nearãvdarea, etc.); au, ah, vai, cavai, mar, lele, a-lele, oi-lele, bobo, oi-bobo, alimunu, mãrãcui! *{ro: vai, aoleu oh!, of!, etc.}* *{fr: eh!, hélas!, mon Dieu!, malheur!, hélas, etc.}* *{en: alas!, oh!, no!, oh dear!, poor me!, etc.}* ex: ai! (vai), ai! (vai), corba-nj di eu! § ***au***[2] (aŭ) inter – (unã cu ***ai***[2]) ex: au! featsi tsal Dina § ***ah*** (áh!) inter – (unã cu ***ai***[2]) ex: bãnedz cu ah sh-cu vai

ai[3] (aĭ) inter – vedz tu aidi

ai[4] (aĭ) invar – s-hibã…, icã…, i (cã), em…, shi…, cã easti… *{ro: fie… fie}* *{fr: soit; ou}* *{en: either… either}* ex: ai cã-i (icã-i) ficior, ai cã-i (icã-i) featã; ai (cã easti) feamin, ai (cã easti) mascur

aia (a-ĭá) adv – (scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***aea***

aicã (áĭ-cã) sf fãrã pl – partea groasã (sh-cama grasã) tsi s-adunã pisuprã dupã tsi laptili shadi nihertu tri niheamã chiro (azã, easti scoasã ahoryea cu-unã machinã adratã maxus tr-aestu lucru); tearã *{ro: smântână}* *{fr: crême}* *{en: sour cream}* ex: mãcãm la picurarlu-a nostru aicã multã § ***alcã*** (ál-cã) sf fãrã pl – partea groasã (sh-ma grasã) tsi s-adunã pisupra-a laptilui dupã tsi easti hertu; alicã *{ro: smântână de lapte fiert}* *{fr: crême de lait bouilli}* *{en: cream from boiled milk}* § ***alicã*** (á-li-cã) sf fãrã pl – (unã cu ***alcã***)

aidhonã (aĭ-dhó-nã) sf aidhoni/aidhone (aĭ-dhó-ni) – unã cu ***aidonã***

aidhoni/aidhone (aĭ-dhó-ni) sf aidhonj (aĭ-dhónjĭ) – unã cu ***aidoni***

aidi/aide (áĭ-di) inter – ai, aidi!, aide!, hai, haidi, haide!, sã nchisim, s-fudzim, etc. *{ro: haide!}* *{fr: allons!}* *{en: let's go!}* ex: aide, gione, s-nã fudzim; aide, aide! (ai, ai, alãgats dipriunã!) § ***ai***[3] (aĭ) inter – (unã cu ***aidi***) ex: ai, si s-ducã

aidonã (aĭ-dó-nã) sf aidoni/aidone (aĭ-dó-ni) – pulj njic di pãduri (lungu di vãrã 15 cm.) sh-cu peanili murni-aroshi tsi cãntã multu mushat noaptea (sh-tr-atsea easti, multi ori, criscut shi tsãnut ãn casã); aidoni, bilbilj, nibilbilj, birbilj, birbir, birbiljoc, filomelã, sirvilj, vigljitoari *{ro: privighetoare}* *{fr: rossignol}* *{en: nightingale}* ex: cãndu acãtsã s-greascã, ca aidoni lji si dutsea limba § ***aidoni/aidone*** (aĭ-dó-ni) sf aidonj (aĭ-dónjĭ) – (unã cu ***aidonã***)

aidoni/aidone (aĭ-dó-ni) sf – vedz tu ***aidonã***

aimãlii/aimãlie (aĭ-mã-lí-i) sf – vedz tu ***haimalã***

aipi/aipe (a-í-pi) sf fãrã pl – andirisea tsi u-aducheashti tu sinea-a lui atsel cari ari faptã unã alatusi; atsea tsi u-aducheashti omlu fatsã di-atsel a curi lj-ari faptã un lucru nibun; arshini, arushini, eazãchi *{ro: rușine}* *{fr: honte}* *{en: shame}*

air (á-irŭ) sm fãrã pl – vedz tu ***aerã***

airari/airare (a-i-rá-ri) sf – vedz tu ***ar***

airat (a-i-rátŭ) adg – vedz tu ***ar***

airati/airate (a-i-rá-ti) sf airãts (a-i-rắtsĭ) – amintaticlu tsi ts-lu-adutsi avearea tsi u ai (toclu di la pãradz dats ãmprumut, nichea loatã di la unã casã datã cu-ayoyi, etc.); iratã, irati *{ro: rentă, venit}* *{fr: revenu, rapport, rente}* *{en: revenue, income, annuity}* ex: nu-am mari airati § ***iratã*** (i-rá-tã) sf irati/irate (i-rá-ti) – (unã cu ***airati***) ex: sh-cu tutã irata-a mea § ***irati/irate*** (i-rá-ti) sf irãts (i-rắtsĭ) – (unã cu ***airati***) ex: shi lj-alãsã multi irati a bisearicãljei

airedz (a-i-rédzŭ) vb I – vedz tu ***ar***

airisescu (a-i-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aerã***

airisiri/airisire (a-i-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***aerã***

airisit (a-i-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***aerã***

airnari/airnare (a-ir-ná-ri) sf – vedz tu ***earnã***

airnat (a-ir-nátŭ) adg – vedz tu ***earnã***

airnedz (a-ir-nédzŭ) vb I – vedz tu ***earnã***

aistu (a-ís-tu) pr – vedz tu ***aestu***

aito sm (aĭ-tó) sm aitadz (aĭ-tádzĭ) – pulj mari tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj) njits; atsirã, ornji, vultur, utã, hutcã, hutã, stavrait, schiponj, xifter, ljipurar; (fig: aito = un tsi easti ca unã ornji, tsi easti gioni, lemargu, sharcu, etc.) *{ro: vultur}* *{fr: vautour}* *{en: eagle, vulture}* § ***atsirã*** (á-tsi-rã) sf atsiri (á-tsi-ri) – (unã cu ***aito***)

ajumsu (a-jĭúm-su) adg – vedz tu ***agiungu***

ajumtu (a-jĭúm-tu) adg – vedz tu ***agiungu***

ajunari/ajunare (a-jĭu-ná-ri) sf – vedz tu ***agiun***[1]

ajunat (a-jĭu-nátŭ) adg – vedz tu ***agiun***[1]

ajundzeari/ajundzeare (a-jĭun-dzeá-ri) sf – vedz tu ***agiungu***

ajundziri/ajundzire (a-jĭún-dzi-ri) sf – vedz tu ***agiungu***

ajunedz (a-jĭu-nédzŭ) vb I – vedz tu ***agiun***[1]

ajungu (a-jĭún-gu) vb III shi II – vedz tu ***agiungu***

al (álŭ)***,*** ***ali*** (á-li) – articulu proclitic (tsi nu-ari actsentu) tsi s-bagã nãintea-a substantivlui (a unei numã) ta s-facã genetivlu icã dativlu singular ca bunãoarã tu: dau al Dumnidzã, dau ali featã, calu al Mitrusha, dzãsh al Mitrusha, perlu-ali Marii, ded ali Marii *{ro: articol proclitic ce se pune înaintea substantivului posesor; se folosește și pentru dativul singular}* *{fr: article proclitique mis devant le substantif possessif}* *{en: article proclitic put in front of a possessive name}* ex: ficiorlu al pap (a paplui); grailu al ljirtat (a ljirtatlui) pãrinti; tut al Dumnidzã (a Dumnidzãlui) s-featsi; sh-nãs turcu ma sh-eu un suflit hursescu al Dumnidzã (a Dumnidzãlui); ghini-lj fãtsesh al arbines (a arbineslui); cãnjlji lji s-arucarã cãvalã al ghegã; al Hristo (a Hristolui) tsi mari lucru eara?; al hiljlu (a hiljlui) di amirã ãlj vinji; al aush (a aushlui) ãlj pãru; ali vrutã (a vrutãljei) ãlj si featsi njilã

ala (á-la) cong. – ghini ma, ashi cã, s-cljamã cã, ma, ama, am, mea, amea, ami, mi, mu, dea, dem, vechi, veci, eleachim *{ro:*

dar} {fr: mais} {en: but}

alabaci (a-la-báciŭ) sm, sf, adg alabaci/alabace (a-la-bá-ci), alabaci (a-la-bácĭ), alabaci/alabace (a-la-bá-ci) – cilimeanlu tu chirolu tsi creashti shi easti namisa di ficiuric shi ficior mari; talabaci, hilandru, ficiurangu, ficiurac, giunopal, cãndãturash, etc. *{ro: copilandru, băiețandru, adolescent} {fr: gamin, marmouset, adolescent} {en: urchin, youngster, adolescent}* ex: alabaci (ficiurac, hilandru) cum sh-eara § ***talabaci*** (ta-la-báciŭ) sm, sf, adg talabaci/talabace (ta-la-bá-ci), talabaci (ta-la-bácĭ), talabaci/talabace (ta-la-bá-ci) – (unã cu ***alabaci***)

alachi (a-láchĭ) invar. – vedz tu ***lachi***

a-la-franga (a-la-frán-ga) invar. – ashi cum easti (s-fatsi) tu Galii, tu Ivropi *{ro: de maniera franceză, europeană} {fr: à la manière française, européenne} {en: in the French or European way}* ex: a-la-turca oara easti shasi, ma a-la-franga (tu Ivropi) easti doauãsprãdzatsi

alag (a-lágŭ) vb I alãgai (a-lã-gáĭ), alãgam (a-lã-gámŭ), alãgatã (a-lã-gá-tã), alãgari/alãgare (a-lã-gá-ri) – 1: imnu cama agonja di imnarea di-aradã; adãlag, dãlag; 2: mi duc dit un loc tu altu; fac multi cãljuri; cutriyir; 3: caftu *{ro: alerga, umbla; cutreiera; căuta} {fr: courir, marcher; parcourir; chercher} {en: run, go; wander through; seek}* ex: cari alagã nyii (fudzi-ampatrulea), s-curmã; alagã (fudzi-agonja) s-lj-aspunã a amirãlui; alãgam (imnam cu dealaga) dupã tini; fudzii alãgãndalui (cu dealaga); alãgai (cutriyirai, mi priimnai prit) tut loclu; alãgai multu (feci multi cãljuri) tu Vlãhii; tsi alagã (caftã), aflã; di-unã oarã ti-alag (ti caftu); atsel tsi alagã multu va s-curmã curundu; cari alagã dupã (caftã s-aibã) multi, cheari sh-putsãna; cari alagã (cutriyirã multi locuri), multi shtii; acãtsa s-alagã (si s-ducã pri la, s-urdinã) biseritsli § ***alãgat*** (a-lã-gátŭ) adg alãgatã (a-lã-gá-tã), alãgats (a-lã-gá-tsĭ), alãgati/alãgate (a-lã-gá-ti) – tsi s-ari minatã agonja (tsi ari alãgatã); tsi ari cutriyiratã sh-vidzutã multi locuri; tsi shtii multi; adãlãgat, dãlãgat, cutriyirat, cãftat *{ro: alergat, umblat; cutreierat; căutat} {fr: couru; qui a parcouru des pays; cherché} {en: run, gone; wandered; sought}* ex: calu easti alãgat (curmat di-alãgari); alãgatlu (atsel tsi-ari cutriiratã locuri) multi shtii; crimã cã hii alãgat (dus prit multi locuri); omlu-aestu easti multu alãgat (cari s-ari dusã prit multi locuri); oaminj alãgats shi nvitsats § ***alãgari/alãgare*** (a-lã-gá-ri) sf alãgãri (a-lã-gãrĭ) – atsea tsi ari faptã cariva tsi ari alãgatã; adãlãgari, dãlãgari, cutriirari, cãftari *{ro: acțiunea de a alerga, de a umbla, de a cutreiera, de a căuta; alergare, umblare; cutreierare; căutare; cursă} {fr: action de courir, de marcher, de parcourir; de chercher; course, fuite} {en: action of running, of going; of wandering; of seeking; race}* ex: lj-avea intratã luplu tru matsã di-ahãtã alãgari; diznou s-bãgã pri alãgari; cu mari alãgari vinji acasã § ***nealãgat*** (nea-lã-gátŭ) adg nealãgatã (nea-lã-gá-tã), nealãgats (nea-lã-gá-tsĭ), nealãgati/nealãgate (nea-lã-gá-ti) – tsi nu s-ari minatã agonja tra si s-ducã iuva; tsi nu-ari alãgatã prit multi locuri; cari nu shtii multi cã nu easti alãgat; (loc) tsi nu easti cutriyirat i vidzut di multsã oaminj; nicutriirat, nicãftat *{ro: nealergat, neumblat} {fr: qui n'a pas couru; qui n'a pas parcouru des pays; (lieu) qui n'a pas été vu ou visité} {en: who dit not run; who has not wandered; (place) that has not been visited much}* ex: nu-alãsã hoarã nealãgatã (nividzutã, tu cari s-nu s-aibã dusã) § ***nealãgari/nealãgare*** (nea-lã-gá-ri) sf nealãgãri (nea-lã-gãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu-alagã; atsea tsi s-fatsi cãndu un loc nu easti alãgat *{ro: acțiunea de a nu alerga; de a nu cutreiera} {fr: action de ne pas courir, de ne pas parcourir des places} {en: action of not running, of not wandering}* § ***adãlag*** (a-dã-lágŭ) vb I adãlãgai (a-dã-lã-gáĭ), adãlãgam (a-dã-lã-gámŭ), adãlãgatã (a-dã-lã-gá-tã), adãlãgari/adãlãgare (a-dã-lã-gá-ri) – (unã cu ***alag***) ex: mini vã ded cicioari tra s-adãlãgats (s-alãgats) § ***adãlãgat*** (a-dã-lã-gátŭ) adg adãlãgatã (a-dã-lã-gá-tã), adãlãgats (a-dã-lã-gátsĭ), adãlãgati/adãlãgate (a-dã-lã-gá-ti) – (unã cu ***alãgat***) § ***adãlãgari/adãlãgare*** (a-dã-lã-gá-ri) sf adãlãgãri (a-dã-lã-gãrĭ) – (unã cu ***alãgari***) § ***alãgãtor*** (a-lã-gã-tórŭ) adg alãgãtoari/alãgãtoare (a-lã-gã-toá-ri), alãgãtori (a-lã-gã-tórĭ), alãgãtoari/alãgãtoare (a-lã-gã-toá-ri) – cari alagã; cari lu-ariseashti s-cutriirã multi locuri, s-alagã multi cãljuri *{ro: alergător, umblător, căutător} {fr: coureur, voyageur, chercheur} {en: runner, wanderer}* § ***alãgãturã*** (a-lã-gã-tú-rã) sf alãgãturi (a-lã-gã-túrĭ) – lucrul tsi s-fatsi cu alãgarea; alãgari fãrã acumtin; alagã, fugã *{ro: alergătură, cursă} {fr: course, fuite} {en: race, run}* ex: nã mãcarã alãgãturli (alãgãrli) § ***alagã*** (a-lá-gã) sf, adv fãrã pl – fugã, alãgari agonja, dãlaga *{ro: alergătură, fugă, cursă} {fr: course, fuite} {en: run}* ex: nj-u ded alaga (fuga); fudzi alaga, alaga (agonja) la cãni; sh-u dãdea alaga-fuga cãtrã-aclo § ***dãlag*** (dã-lágŭ) vb I dãlãgai (dã-lã-gáĭ), dãlãgam (dã-lã-gámŭ), dãlãgatã (dã-lã-gá-tã), dãlãgari/dãlãgare (dã-lã-gá-ri) – (unã cu ***alag***) § ***dãlãgat*** (dã-lã-gátŭ) adg dãlãgatã (dã-lã-gá-tã), dãlãgats (dã-lã-gátsĭ), dãlãgati/dãlãgate (dã-lã-gá-ti) – (unã cu ***alãgat***) § ***dãlãgari/dãlãgare*** (dã-lã-gá-ri) sf dãlãgãri (dã-lã-gãrĭ) – (unã cu ***alãgari***) § ***dealagã*** (dea-lá-gã) adv – tsi s-fatsi agonja; tsi s-fatsi alãgãndalui; dealagã, agonja, gonja, agunja, anghiu, curundu *{ro: curînd, repede} {fr: bientôt, vite} {en: soon, fast}* ex: ded dealagã (mi dush alãgãndalui) § ***dealaga*** (dea-lá-ga) adv – (unã cu ***dealagã***) § ***dãlaga*** (dã-lá-ga) adv – (unã cu dealagã) ex: yinu cu ***dãlaga***

alagã (a-lá-gã) sf fãrã pl – vedz tu ***alag***

alai (a-láĭ) sf alãi (a-lắĭ) – zbor di pezã tsi-lj lu dzãts a unui tra s-ts-arãdz di el; zboarã cu cari lu-aurli pri cariva; zbor cu cari-l badz dinãpoi; etc. *{ro: huiduială, batjocură} {fr: huée, moquerie} {en: boo, hoot, jeers}* ex: lj-featsirã alai (lj-aurlarã zboarã di pezã); l-loarã cu alai (cu aurlãri, cu zboarã uruti)

a-lai! (á-laĭ), ***a-lãi!*** (á-lãĭ) inter – vedz tu ***lai***[2]

alai-bei (a-láĭ-beĭ) sm alai-bei (a-láĭ-beĭ) shi alai-beeanj (a-láĭ-be-eanjĭ) – ufitser (di scarã-analtã) dit ascherea nturtseascã; colasa, culasi *{ro: colonel} {fr: colonel, officier supérieur} {en: colonel, superior officer}*

ala-Kerim (a-lá-Ke-rím) invar. – doxa-al Dumnidzã *{ro: mărire Domnului} {fr: grâce à Dieu} {en: thanks God}*

alandala (a-lan-dá-la) adv – tsi nu-ari aradã, (lucri) tsi suntu mintiti, tsi suntu ca naljurea, darmadan, ghilishti, alocuta, cioarã-boarã, ciora-bora *{ro: alandala} {fr: pêle-mêle} {en: helter-skelter}* ex: alandala, icã alti tr-alti

alandu (a-lán-du) pr alandã (a-lán-dã), alandzã (a-lán-dzã), alandi/alande (a-lán-di) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***alantu***

alantã mãni – vedz tu ***mãni***[1], ***alantu***

alantu (a-lán-tu) pr alantã (a-lán-tã), alantsã (a-lán-tsã), alanti/alante (a-lán-ti) – atsel tsi easti ma dipãrtat (di un tsi easti ma aproapea); andoilu, lantu (expr: 1: l-tornu loclu di-alantã parti = mutrescu tut loclu, tu tuti pãrtsãli, tra s-caftu tsiva; 2: lja pri un, dã pri-alantu = cum easti un, easti sh-alantu; doilji, sh-un sh-alantu, suntu unã soi; 3: ***alantã mãni*** = mãnea tsi yini dupã mãni; paimãni) *{ro: celălalt} {fr: l'autre} {en: the other}* ex: di alantã (di-atsea ma dipartea) parti; lja pri un, da pi alantu (andoilu); cum a ayilor alãntor; cu tutã turnarea di-alantã parti (expr: cu tutã mutrirea bunã) tsi-lj featsi a loclui; loclu di-alantã parti l-turnã (expr: mutri pristi tut) § ***lantu*** (lán-tu) pr lantã (lán-tã), lantsã (lán-tsã), lanti/lante (lán-ti) – (unã cu ***alantu***)

alargu[1] (a-lár-gu) adg – vedz tu ***largu***[1]

alargu[2] (a-lár-gu) adg – vedz tu ***largu***[2]

alari/alare (a-lá-ri) sf – vedz tu ***lau***

alas (a-lásŭ) (mi) vb I alãsai (a-lã-sáĭ), alãsam (a-lã-sámŭ), alãsatã (a-lã-sá-tã), alãsari/alãsare (a-lã-sá-ri) – dau izini icã sãlãghescu un lucru i hiintsã s-facã tsi va; trag mãna di la un lucru; dau cali; las, sãlghescu, apãrãtsescu; (expr: 1: lj-alas zbor = ãlj dzãc, ãlj dimãndu; 2: lj-alas sãnãtati = fug, mi dispartu di el/ea; 3: mi-alas pri tini = tsã fac besã, mi ndoapir pi tini cã va-nj lu-adari un lucru; 4: alas preasinj = nchisescu s- mãc mash mãcãri di preasinj; 5: u-alas greauã (cu njic, cu sartsinã) = u fac s-acatsã njic; u fac s-cadã (s-armãnã) greauã, cu njic; 6: nj-alas muljarea (nveasta, nicuchira, bãrbatlu) = mi dispartu di muljari (bãrbat); 7: nj-alas lucrulu = nu-nj mutrescu lucrul cum lipseashti (tra si s-ducã-ambar); 8: mi-alasã tu laspi = mi-apãrãtseashti; mi-alasã s-mi dizmeastic singur dit mintitura tu cari mi aflu) *{ro: lăsa, renunța} {fr: laisser, renoncer} {en: let, re-*

nounce} ex: alasã-l sh-nu-l cãrtea; alasã-l s-yinã s-nj-agiutã; ni lo, ni alãsã; mi-alãsai (trapshu mãna) di beari; furlji lu-alãsarã (l-sãlghirã) sclavlu; ma nu lu-alasã (nu-l sãlãgheashti, nu-lj da cali) s-fugã; lu-alãsai sh-nu voi s-lu ved; lai Suliman, alasã-ti (tradzi mãna); nãs alãsã sãnãtati (expr: s-dispãrtsã, fudzi, nchisi calea; cãndu s-disparti, easti adetea ca omlu sã sh-alasã sãnãtati a muljari-sai); nj-alãsai lucrul trã tini (mi-apãrãtsii lucru; icã expr: nu para am vrundida-a lucrului tra s-njargã-ambar) § ***alãsat*** (a-lã-sátŭ) adg alãsatã (a-lã-sá-tã), alãsats (a-lã-sátsĭ), alãsati/alãsate (a-lã-sá-ti) – 1: tsi-lj si deadi izini s-facã tsiva; lucru ti cari omlu ari traptã mãna; 2: tsi nu para s-fatsi mucaeti s-facã tsiva dip; (om) tsi alasã lucrili s-li facã ma nclo (i vãrãoarã); lãsat, sãlghit, apãrãtsit *{ro: lăsat, renunţat, nehotărît, neglijent} {fr: laissé, abandonné, renoncé; négligent} {en: let, renounced; negligent, careless}* ex: bãshatã shi alãsatã (niloatã; s-dzãtsi trã unã nveastã tsi u-alasã grambolu ninti di ncurunari, di loari); easti un om alãsat (tsi nu para s-fatsi mucaeti s-adarã tsiva sh-cari, dzuã dupã dzuã, alasã fãtsearea trã altãoarã) § ***alãsari/alãsare*** (a-lã-sá-ri) sf alãsãri (a-lã-sắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-alasã cariva; trãdzeari mãna; lãsari, sãlghiri, apãrãtsiri *{ro: acţiunea de a lăsa, de a renunţa; lăsare; nehotărîre, indiferenţă} {fr: action de laisser, de renoncer; indifference} {en: action of letting, of renouncing; indifference}* ex: seara di alãsari pãreasinj; lu-alãsã aestu cu alãsari mari (fãrã sã-l mealã dip) § ***paralas*** (pá-ra-lásŭ) (mi) vb I paralãsai (pá-ra-lã-sáĭ), paralãsam (pá-ra-lã-sámŭ), paralãsatã (pá-ra-lã-sá-tã), paralãsari/paralãsare (pá-ra-lã-sá-ri) – nu-l fac un lucru (tora cãndu-i oara) tra s-lu fac ma nclo; alas un lucru (tsi lipseashti s-lu fac) di-unã dzuã pi-alantã; (mi-)alas *{ro: neglija} {fr: trop laisser; négliger} {en: neglect; take no care of}* § ***paralãsat*** (pá-ra-lã-sátŭ) adg paralãsatã (pá-ra-lã-sá-tã), paralãsats (pá-ra-lã-sátsĭ), paralãsati/paralãsate (pá-ra-lã-sá-ti) – tsi easti alãsat multu; (un) cari, di leani, alasã fãtsearea-a lucrilor di-unã dzuã pi-alantã; tsi nu para s-fatsi mucaeti s-adarã un lucru sh-lu-amãnã tut chirolu; (om) tsi alasã lucrili s-li facã ma nclo sh-nu li fatsi vãrãoarã; (lucru) tsi easti alãsat di pi-unã dzuã tu-alantã; alãsat *{ro: neglijat; care neglijează, neglijent} {fr: négligé; négligent} {en: neglected, not taken care of; negligent, careless}* § ***paralãsari/paralãsare*** (pá-ra-lã-sá-ri) sf paralãsãri (pá-ra-lã-sắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva paralasã lucrili tsi ari tr-adrari *{ro: acţiunea de a neglija; neglijenţă} {fr: action de trop laisser; de négliger} {en: action of neglecting; of taking no care of}* § ***alãsãturã*** (a-lã-sã-tú-rã) sf alãsãturi (a-lã-sã-túrĭ) – atsea tsi armãni alãsatã; un om cari easti alãsat *{ro: lăsătură (de om)} {fr: homme négligent} {en: careless man}* ex: easti nã alãsãturã (om alãsat) § ***alãsãtonj*** (a-lã-sã-tónjĭŭ) sm, sf, adg alãsãtoanji/alãsãtoanje (a-lã-sã-toá-nji), alãsãtonj (a-lã-sã-tónjĭ), alãsãtoanji/alãsãtoanje (a-lã-sã-toá-nji) – tsi easti alãsãtor *{ro: neglijent} {fr: négligent} {en: negligent, careless}* § ***las***[1] (lásŭ) (mi) vb I lãsai (lã-sáĭ), lãsam (lã-sámŭ), lãsatã (lã-sá-tã), lãsari/lãsare (lã-sá-ri) – (unã cu ***alas***) ex: lasã (alasã), sor, puljlji, las s-batã; lasã-l, nu-l cãrtea; fudzi shi sh-lasã nveasta § ***lãsat*** (lã-sátŭ) adg lãsatã (lã-sá-tã), lãsats (lã-sátsĭ), lãsati/lãsate (lã-sá-ti) – (unã cu ***alãsat***) § ***lãsari***[1]***/lãsare*** (lã-sá-ri) sf lãsãri (lã-sắrĭ) – (unã cu ***alãsari***) § ***lãsãturã*** (lã-sã-tú-rã) sf lãsãturi (lã-sã-túrĭ) – (unã cu ***alãsãturã***) § ***lãsari***[2]***/lãsare*** (lã-sá-ri) sf lãsãri (lã-sắrĭ) – alãsari di sãndzi; loari cu-agoyi *{ro: lăsare de sânge; închiriere} {fr: saignée; loyer} {en: bleeding, blood letting; rent}* § ***lasã*** (lá-sã) sf fãrã pl – lucru tsi easti alãsat tu dyeatã (mirazi) tra s-hibã dat a curiva dupã moarti *{ro: legat bănesc a evlavioşilor} {fr: chose laissée par testament} {en: something left in the will}* § ***lasi*** (lá-si) invar – lasã!, alasã!, ai!, aidi!, haidi!, etc. *{ro: lasă!, fie!, haide!} {fr: que, sois, laisse faire, allons!, etc.} {en: let, let it be!, let's go!, etc.}* ex: lasi (aidi) s-nã turnãm; lasi (alasã), nu-i tsiva; lasi (alasã sh-hibã) sh-cama ndoi paradz § ***las***[2] (lás) invar – (unã cu ***lasi***) ex: mea, deapoea, tsi s-va las s-hibã § ***la***[3] (lá) invar – (unã cu ***lasi***) ex: la (alasã) si sh-lu plãngã § ***asi*** (á-si) invar – formã shcurtã di la zborlu ***lasi***; vedz ***lasi***) ex: nã-l furarã iedlu! asi (alasã, nu-i tsiva!)

alat[1] (a-láthŭ) sn – vedz tu ***alatus***

alat[2] (a-látŭ) adg – vedz tu ***lau***

alath (a-láthŭ) sn alathuri (a-lá-thurĭ) – unã cu ***alat***[1]

alathus (a-lá-thusŭ) sn alathusuri (a-lá-thu-surĭ) – unã cu ***alatus***

alatru (a-lá-tru) vb I alãtrai (a-lã-tráĭ), alãtram (a-lã-trámŭ), alãtratã (a-lã-trá-tã), alãtrari/alãtrare (a-lã-trá-ri) – (cãnili) scoati unã boatsi; scot dit gurã unã boatsi ca-atsea scoasã di-un cãni; latru; (fig: alatru = (i) cãtigursescu, aurlu, ncaci; (ii) bag schinj, bag zizanj, fac muzavirlãchi; (iii) zburãscu di-arãu, dzãc minciunj di cariva; cacu-zburãscu) *{ro: lătra} {fr: aboyer} {en: bark}* ex: avdzãrã c-alãtra (scutea unã boatsi) un cãni; cãnjlji alatrã ca la lunã; cãnili bãgã s-alatrã cãndu-l vidzu la poartã; cãnili cari-alatrã, nu mãshcã; tsi-au di-alatrã cãnjlji n dzeanã?; tsi-ai di-alatri noaptea tutã?; cãnd ti-alavdã unã lumi, tsi-ai cã ti alatrã-un cãni? § ***alãtrat***[1] (a-lã-trátŭ) adg alãtratã (a-lã-trá-tã), alãtrats (a-lã-trátsĭ), alãtrati/alãtrate (a-lã-trá-ti) – tsi easti alãtrat di un cãni; tsi ari alãtratã; lãtrat *{ro: lătrat} {fr: aboyé} {en: barked}* § ***alãtrari/alãtrare*** (a-lã-trá-ri) sf alãtrãri (a-lã-trắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un (cãni) alatrã; lãtrari *{ro: acţiunea de a lătra, lătrare} {fr: action d'aboyer} {en: action of barking}* ex: dãdea nãs tu shtiri cu alãtrarea; dupã alãtrari ducheai cã suntu tsiva oaminj xenj; alãtrãri di cãnj § ***alãtrat***[2] (a-lã-trátŭ) sn alãtraturi (a-lã-trá-turĭ) – boatsea tsi u scoati cãnili cãndu alatrã; alãtrari, alãtrãturã, lãtrãturã, lãtrat *{ro: lătrat} {fr: aboi, aboiement} {en: bark, barking}* ex: avdzãi alãtratlu a cãnjlor; nu-avdu nitsiun alãtrat di cãni; nu-ari bun alãtrat aestu cãni § ***alãtrãtor*** (a-lã-trã-tórŭ) adg alãtrãtoari/alãtrãtoare (a-lã-trã-toá-ri), alãtrãtori (a-lã-trã-tórĭ), alãtrãtoari/alãtrãtoare (a-lã-trã-toá-ri) – (cãnili) tsi lu-ariseashti s-alatrã; (cãnili) tsi alatrã; lãtrãtor *{ro: lătrător} {fr: qui aboie, aboyeur} {en: (dog) who barks}* § ***alãtrãturã*** (a-lã-trã-tú-rã) sf alãtrãturi (a-lã-trã-túrĭ) – (unã cu ***alãtrat***[2]) § ***latru*** (lá-tru) vb I lãtrai (lã-tráĭ), lãtram (lã-trámŭ), lãtratã (lã-trá-tã), lãtrari/lãtrare (lã-trá-ri) – (unã cu ***alatru***) ex: cãtsaua latrã singurã, pi lunã; cãnjlji lãtrarã tutã noaptea; mi lãtrarã (fig: mi cãtigursirã) tuts cunuscutslji shi nicunuscutslji; di-aoa nculea va ti-alas s-latri (s-badz zizanj) cãt s-vrei; latrã (fig: aurlã, cãtigursea) tini, cã mini di la a mea nu es § ***lãtrat***[1] (lã-trátŭ) adg lãtratã (lã-trá-tã), lãtrats (lã-trátsĭ), lãtrati/lãtrate (lã-trá-ti) – (unã cu ***lãtrat***[1]) § ***lãtrari/lãtrare*** (lã-trá-ri) sf lãtrãri (lã-trắrĭ) – (unã cu ***alãtrari***) § ***lãtrat***[2] (lã-trátŭ) sn lãtraturi (lã-trá-turĭ) – (unã cu ***alãtrat***[2]) ex: avdzã lãtratlu a cãnjlor?; lãtratlu-a cãnjlor nu mi-ariseashti, easti om xen § ***lãtrãtor*** (lã-trã-tórŭ) adg lãtrãtoari/lãtrãtoare (lã-trã-toá-ri), lãtrãtori (lã-trã-tórĭ), lãtrãtoari/lãtrãtoare (lã-trã-toá-ri) – (unã cu ***alãtrãtor***) § ***lãtrãturã*** (lã-trã-tú-rã) sf lãtrãturi (lã-trã-túrĭ) – (unã cu ***alãtrat***[2]) ex: cari bagã tu cornu lãtrãturli (fig: cãtigursirli, muzavirlãchili) a lor

alats[1] (a-látsŭ) sn alatsã (a-lá-tsã) – vedz tu ***lats***

alats[2] (a-látsŭ) sn alatsã (a-lá-tsã) – loclu iu s-adunã doauã oasi dit truplu-a omlui; ligãtura tsi s-fatsi namisa di doauã oasi a truplui; prinod, ncljiturã, clidusi; (expr: nu mi tsãn alatsãli = nu-am putearea) *{ro: încheietură, articulaţie} {fr: articulation, jointure} {en: articulation, joint}* ex: mi dor alatsãli (noadili, clidusili) di cicioari

a-la-turca (a-la-túr-ca) invar. – ashi cum easti (s-fatsi) tu Turchii *{ro: de maniera turcească} {fr: à la manière turque} {en: done as in Turkey}* ex: a-la-turca (tu Turchii, ca la turtsã) oara easti shasi, ma a-la-franga easti doauãsprãdzatsi

alaturea (a-lá-tu-rea) adv – tsi s-aflã aproapea (nandreapta i nastãnga) di cariva i di tsiva; alaturi, alãturi, priningã, piningã, lingã, ningã, pringã, ninga, nintrã, ntrã, ndrã, bara-bara *{ro: alături} {fr: à coté de} {en: beside}* ex: alaturea di (ningã) mini § ***alaturi*** (a-lá-turĭ) adv – (unã cu ***alaturea***) ex: alaturi di pom § ***alãturi*** (a-lắ-turĭ) adv – (unã cu ***alaturea***)

alaturi (a-lá-turĭ) adv – vedz tu ***alaturea***

alaturi* (a-lá-turĭ) – pluralu di la substantivlu "alat (a-láthŭ)"; vedz ***alat***[1]

alatus (a-lá-thusŭ) sn alatusuri (a-lá-thu-surĭ) – zbor (faptã, scriari, etc.) tsi easti unã abatiri (dipãrtari) di la forma tu cari easti lugursit ca ndreptu (di cum lipseashti s-hibã); alat, latus, ftexim, hãtai, cãbati, stepsu, sfalmã, eanglãshi *{ro: greşeală, eroare; vină} {fr: faute, erreur} {en: mistake, error, fault}* ex:

alatus s-nu fãtseam § ***alat***[1] (a-láthŭ) sn alaturi (a-lá-thurĭ) – (unã cu ***alatus***) § ***latus*** (lá-thusŭ) sn latusuri (lá-thu-surĭ) – (unã cu ***alatus***) § ***alãtipsescu*** (a-lã-thip-sés-cu) vb IV alãtipsii (a-lã-thip-síĭ), alãtipseam (a-lã-thip-seámŭ), alãtipsitã (a-lã-thip-sí-tã), alãtipsiri/alãtipsire (a-lã-thip-sí-ri) – fac alathus; escu (am) cãbati; lãtipsescu, lãtãsescu, ftixescu, ftisescu, stipsescu *{ro: greşi}* *{fr: faire une faute}* *{en: make error, fail}* § ***alãtipsit*** (a-lã-thip-sítŭ) adg alãtipsitã (a-lã-thip-sí-tã), alãtipsits (a-lã-thip-sítsĭ), alãtipsiti/alãtipsite (a-lã-thip-sí-ti) – tsi fatsi (ari) alathus; tsi easti di vinã; tsi ari cãbati; ftixit, ftisit, stipsit *{ro: greşit, vinovat}* *{fr: qui a fait une faute, fautif, coupable}* *{en: who made an error, guilty}* § ***alãtipsiri/alãtipsire*** (a-lã-thip-sí-ri) sf alãtipsiri (a-lã-thip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ftiseashti (easti di vinã, ari cãbati); lãtipsiri, lãtãsiri, ftixiri, ftisiri, stipsiri *{ro: acţiunea de a greşi, greşire, învinovăţire}* *{fr: action de commettre une faute}* *{en: action of making an error, of failing}* § ***lãtipsescu*** (lã-thip-sés-cu) vb IV lãtipsii (lã-thip-síĭ), lãtipseam (lã-thip-seámŭ), lãtipsitã (lã-thip-sí-tã), lãtipsiri/lãtipsire (lã-thip-sí-ri) – (unã cu ***alãtipsescu***) § ***lãtipsit*** (lã-thip-sítŭ) adg lãtipsitã (lã-thip-sí-tã), lãtipsits (lã-thip-sítsĭ), lãtipsiti/lãtipsite (lã-thip-sí-ti) – (unã cu ***alãtipsit***) § ***lãtipsiri/lãtipsire*** (lã-thip-sí-ri) sf lãtipsiri (lã-thip-sírĭ) –(unã cu ***alãtipsiri***) § ***lãtãsescu*** (lã-thã-sés-cu) vb IV lãtãsii (lã-thã-síĭ), lãtãseam (lã-thã-seámŭ), lãtãsitã (lã-thã-sí-tã), lãtãsiri/lãtãsire (lã-thã-sí-ri) – (unã cu ***alãtipsescu***) § ***lãtãsit*** (lã-thã-sítŭ) adg lãtãsitã (lã-thã-sí-tã), lãtãsits (lã-thã-sítsĭ), lãtãsiti/lãtãsite (lã-thã-sí-ti) – (unã cu ***alãtipsit***) § ***lãtãsiri/lãtãsire*** (lã-thã-sí-ri) sf lãtãsiri (lã-thã-sírĭ) – (unã cu ***alãtipsiri***)

alau (a-láŭ) (mi) vb I – vedz tu ***lau***

alavar[1] (a-la-várŭ) adv – tsi easti dealihea; alihea, alithea, dealihea, dealihealui, drãhea, tuonti *{ro: în adevăr}* *{fr: vraiment}* *{en: truly}* ex: alavar (tsi easti dealihea) nji spusi; alavar (dealihea) mi agiutã la nivolji

alavar[2] (a-la-várŭ) sn pl(?) – giurat *{ro: jurământ}* *{fr: serment}* *{en: oath}* ex: va-ts bag alavar (agiurat)

alavdã (a-láv-dã) sf alãvdãri (a-lãv-dắrĭ) – zboarã di tinjii spusi trã cariva (trã hãrli tsi li ari, icã trã lucrili tsi-ari faptã); lavdã, alãvdari, alãvdãturã, alãvdãciuni, epin *{ro: laudă}* *{fr: louange}* *{en: praise}* § ***lavdã*** (láv-dã) sf lãvdãri (lãv-dắrĭ) – (unã cu ***alavdã***) ex: cãntã lavda § ***alavdu*** (a-láv-du) (mi) vb I alãvdai (a-lãv-dáĭ), alãvdam (a-lãv-dámŭ), alãvdatã (a-lãv-dá-tã), alãvdari/alãvdare (a-lãv-dá-ri) – spun cu zboarã cum tinjisescu pri cariva (trã hãrli tsi ari icã lucrili tsi-ari faptã); dzãc trã mini mash zboarã buni; lavdu, mãrescu, pinjisescu, fãlescu, fudulescu, fãndãxescu; (mi) cãmãrusescu; (expr: alavdã-mi gurã, cã ti bat = s-dzãtsi tr-atsel tsi s-alavdã singur; tsi ti-alavdzã singur?) *{ro: lăuda}* *{fr: louer, (se) vanter}* *{en: praise, boast, brag}* ex: tuts alavdã ficiorlu-ambar; sh-altsã am avdzãtã tra s-lu-alavdã; cãndu ti-alavdã nã lumi, tsi-ai cã ti-alatrã un cãni?; alavdã fãsuljili sh-mãcã carni; s-alãvda cã tsasi pãndza, cãndu pãndza s-tsãsea cu mãnj di-asimi; lji s-alãvdã (lu fuvirsi) cã va-l vatãmã § ***alãvdat*** (a-lãv-dátŭ) adg alãvdatã (a-lãv-dá-tã), alãvdats (a-lãv-dátsĭ), alãvdati/alãvdate (a-lãv-dá-ti) – tsi easti tinjisit cu zboarã (trã hãrli tsi ari icã lucrili tsi-ari faptã); lãvdat, mãrit, pinjisit, fãlit, fudulit, fãndãxit *{ro: lăudat}* *{fr: loué, renommé, vantard}* *{en: praised, boaster, bragger}* ex: la merlu alãvdat s-nu ti duts cu saclu; s-dusi Gramustea-alãvdatã (mãritã) § ***alãvdari/alãvdare*** (a-lãv-dá-ri) sf alãvdãri (a-lãv-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti alãvdat, icã s-alavdã el singur; lãvdari, mãriri, pinjisiri, fãliri, fuduliri, fãndãxiri *{ro: acţiunea de a (se) lăuda, lăudare}* *{fr: action de louer, de (se) vanter; vantardise}* *{en: action of praising, of boasting, of bragging}* ex: di-alãvdari, pots s-ti-alavdzã; alãvdarea-a omlui arãu nu u voi; alãvdarea-a dushmanlui lu nfricushe; alãvdãrli mash furã di nãs § ***lavdu*** (láv-du) (mi) vb I lãvdai (lãv-dáĭ), lãvdam (lãv-dámŭ), lãvdatã (lãv-dá-tã), lãvdari/lãvdare (lãv-dá-ri) – (unã cu ***alavdu***) § ***lãvdat*** (lãv-dátŭ) adg lãvdatã (lãv-dá-tã), lãvdats (lãv-dátsĭ), lãvdati/lãvdate (lãv-dá-ti) – (unã cu ***alãvdat***) ex: sh-eara trei masturi lãvdats –§ ***lãvdari/lãvdare*** (lãv-dá-ri) sf lãvdãri (lãv-dắrĭ) – (unã cu ***alãvdari***) ex: nu ncap lãvdãri § ***alãvdãciuni/alãvdãciune*** (a-lãv-dã-cĭú-ni) sf alãvdãciunj (a-lãv-dã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***alavdã***) § ***alãvdãturã*** (a-lãv-dã-tú-rã) sf alãvdãturi (a-lãv-dã-túrĭ) – (unã cu ***alavdã***) § ***alãvdos*** (alãv-dósŭ) sm, sf, adg alãvdoasã (a-lãv-doá-sã), alãvdosh (a-lãv-dóshĭ), alãvdoasi/alãvdoase (a-lãv-doá-si) – tsi s-alavdã; tsi luarãseashti si s-alavdã multu; alãvdãtor, fudul, fãlos, pirifan, ãndãrlu, tartares, tartabes *{ro: lăudăros}* *{fr: louangeur, fanfaron, vantard}* *{en: bragging, boasting}* ex: nune shcrete, shi alãvdos (pirifan)!; bre alãvdoase (tsi ti-arãseashti s-ti-alavdzã)! § ***alãvdãtor*** (a-lãv-dã-tórŭ) sm, sf, adg alãvdãtoari/alãvdãtoare (a-lãv-dã-toá-ri), alãvdãtori (a-lãv-dã-tórĭ), alãvdãtoari/alãvdãtoare (a-lãv-dã-toá-ri) – (unã cu ***alãvdos***)

alavdã[*] (a-láv-dã) – dirivatã (indicativlu prizentu, pirsoana 3) di la verbul "alavdu"; vedz ***alavdu***

alavdu (a-láv-du) (mi) vb I – vedz tu ***alavdã***

alaz (a-lázŭ) sn alazi/alaze (a-lá-zi) shi alazuri (a-lá-zurĭ) – armã shcurtã shi sumigoasã di mãnã (tsi sh-u-adutsi cu un cãtsut tsi easti adrat ashi ca si s-higã lishor tu truplu-a omlui); laz, acamã, camã, shish *{ro: pumnal, stilet}* *{fr: poignard}* *{en: dagger}* ex: lj-arucã alazlu (acama) arosh dit mãnj § ***laz*** (lázŭ) sn lazi/laze (lá-zi) shi lazuri (lá-zurĭ) – (unã cu ***alaz***) ex: hidzi un laz tu shileahi

alãceari/alãceare (a-lã-cĭá-ri) sf – vedz tu ***alãcescu***

alãcescu (a-lã-cĭés-cu) (mi) vb IV shi II alãcii (a-lã-cíĭ), alãceam (a-lã-cĭámŭ), alãcitã (a-lã-cí-tã), alãciri/alãcire (a-lã-cí-ri) shi alãceari/alãceare (a-lã-cĭá-ri) – mintescu (apili) tra s-li cutrubur shi s-nu si s-veadã limpidi; (tserlu) s-acoapirã cu niori; mintescu, cutrubur, cuturbur, cutulbur, tulbur, turbur, trub; (expr: nji s-alãceashti mintea = nji si tulburã, nji s-minteashti mintea sh-nu shtiu tsi s-pistipsescu) *{ro: tulbura}* *{fr: troubler}* *{en: trouble}* ex: arãulu tut s-alãcea (cutrubura); di iu ti alãcish? (murdãrish?); arãulu, mari, dipus, cã tsã s-alãcea mintea (expr: turbura); lã alãcish (expr: mintish) inima; mintea sta si s-alãceascã (expr: cutruburã) § ***alãcit*** (a-lã-cítŭ) adg alãcitã (a-lã-cí-tã), alãcits (a-lã-cítsĭ), alãciti/alãcite (a-lã-cí-ti) – tsi easti mintit, tulburi; tsi nu easti limpidi; cutruburat, cuturburat, cutulburat, mintit, tulbur, turbur, turburi, tulburat, turburat, trubat *{ro: tulburat, tulbure}* *{fr: troublé; souillé; couvert de nuages}* *{en: troubled; cloudy}* ex: eara apa alãcitã (mintitã) canda sh-lã draclu cãmeasha nuntru; tsi lj-u apa totna alãcitã (turburatã, nilimpidã)?; yinurli suntu alãciti (tulburi); alãcit (expr: mintit, ca glar) di minti; tserlu alãcit (tulbur, cu niori) § ***alãciri/alãcire*** (a-lã-cí-ri) sf alãciri (a-lã-círĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu apa (tserlu) s-alãceashti; mintiri, cutruburari, cuturburari, cutulburari, tulburari, turburari, trubari *{ro: acţiunea de a tulbura, tulburare}* *{fr: action de troubler}* *{en: action of troubling}* § ***alãceari/alãceare*** (a-lã-cĭá-ri) sf alãceri (a-lã-cĭérĭ) – (unã cu ***alãciri***) § ***lãcescu*** (lã-cĭés-cu) (mi) vb IV shi II lãcii (lã-cíĭ), lãceam (lã-cĭámŭ), lãcitã (lã-cí-tã), lãciri/lãcire (lã-cí-ri) shi lãceari/lãceare (lã-cĭá-ri) – (unã cu ***alãcescu***) ex: apili s-avea lãcitã (turburatã) § ***lãcit*** (lã-cítŭ) adg lãcitã (lã-cí-tã), lãcits (lã-cítsĭ), lãciti/lãcite (lã-cí-ti) – (unã cu ***alãcit***) ex: marea eara lãcitã (tulburatã, mintitã) § ***lãciri/lãcire*** (lã-cí-ri) sf lãciri (lã-círĭ) – (unã cu ***alãciri***) § ***lãceari/lãceare*** (lã-cĭá-ri) sf lãceri (lã-cĭérĭ) – (unã cu ***alãciri***) § ***alãcimi/alãcime*** (a-lã-cí-mi) sf alãcinj (a-lã-cínjĭ) – baltã cu apã stãtãtoari (di ploai i dit virsãri di-arãu) tsi easti mplinã di lãschi; mucirlã, mucearã, mucealã, mucior, azmac, varco, valtu, vultuc *{ro: mocirlă}* *{fr: flaque d'eau, mare, bourbier}* *{en: muddy puddle of water, mud-pit}* ex: deadi ploai shi s-featsi alãcimi (mucearã) mari; cãdzui tu alãcimi § ***alãciturã*** (a-lã-ci-tú-rã) sf alãcituri (a-lã-ci-túrĭ) – 1: harea tsi-l fatsi un lucru tra s-hibã alãcit; 2: muljiturã (apã, lac, baltã, etc.) tsi easti alãcitã; (fig: alãciturã = mãcari anustã, nifaptã ghini, fãrã nustimadã) *{ro: tulbureală}* *{fr: mare, bourbier, patrouillis}* *{en: muddy puddle of water}* § ***dizlãcescu*** (diz-lã-cĭés-cu) (mi) vb IV dizlãcii (diz-lã-cíĭ), dizlãceam (diz-lã-cĭámŭ), dizlãcitã (diz-lã-cí-tã), dizlãciri/dizlãcire (diz-lã-cí-ri) – limpidzãscu unã apã (shpirtu, fãntãnã, etc.) alãcitã; tserlu si nsirineadzã; grãescu (un zbor) tra si s-avdã ghini shi s-hibã lishor si-lj si aducheascã noima; limpidzãscu, lãgãrsescu, cur *{ro: limpezi, clarifica}* *{fr: clarifier,*

éclaircir} {en: clear, clarify} ex: dizlãcii (limpidzãi) arãchia § ***dizlãcit*** (diz-lã-cítŭ) adg dizlãcitã (diz-lã-cí-tã), dizlãcits (diz-lã-cítsĭ), dizlãciti/dizlãcite (diz-lã-cí-ti) – tsi easti faptu s-hibã limpid (curat, lãgãros, nsirinat, etc.); limpidzãt, lãgãrsit, curat *{ro: limpezit, clarifica} {fr: clarifié, éclairci} {en: cleared, clarified}* § ***dizlãciri/dizlãcire*** (diz-lã-cí-ri) sf dizlãciri (diz-lã-círĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-dizlãceashti; limpidzãri, lãgãrsiri, curari *{ro: actsiunea de a limpezi, de a clarifica; limpezire, clarificare} {fr: action de clarifier, d'éclaircir} {en: action of clearing, of clarifying}* § ***dizlãciturã*** (diz-lã-ci-tú-rã) sf dizlãcituri (diz-lã-ci-túrĭ) – 1: harea tsi-l fatsi un lucru tra s-hibã dizlãcit; 2: muljiturã (apã, lac, baltã, etc.) tsi s-ari dizlãcitã *{ro: limpezealã, lichid limpezit} {fr: éclairement; liquide clarifié} {en: clarification; clarified liquid}*

alãchescu (a-lã-chĭés-cu) (mi) vb IV alãchii (a-lã-chíĭ), alãcheam (a-lã-chĭamŭ), alãchitã (a-lã-chí-tã), alãchiri/alãchire (a-lã-chí-ri) – fac dauã lucri si sta deadun aculsiti cu unã colã; aculsescu, alichescu, lãchescu; (expr: 1: mi-alãchescu n cor = intru n cor; 2: nji s-alãcheashti inima (di-unã featã) = nj-astãmãtseashti inima, cad tu mari vreari; 3: lu-alãchescu = mi-adun cu, lu-agiungu di dinãpoi; 4: mi-alãchescu di cariva = hiu tut chirolu cu el; nu mi dispartu di el; lj-stau ca unã aumbrã; 5: oili s-alãchescu = oili slãghescu multu; 6: lj-alãchescu unã (pliscutã, fushti) = lj-dau, lj-plãscãnescu unã pliscutã, unã fushti) *{ro: lipi} {fr: coller} {en: glue}* ex: baliga alãcheashti; s-avea alãchitã di fundu-lj unã flurii; ocljilj ãlj s-alãchirã (expr: lj-astãmãtsirã) ningã Toli; lji s-alãchi (expr: lj-astãmãtsi) inima di mushuteatsa-a ljei; totna s-alãcheashti di mini (expr: sta ningã mini ca unã aumbrã); iu s-mi-alãcheascã (expr: s-mi-agiungã) dushmanjlji!; nitsi draclu nu n-alãchea (expr: nu nã agiundzea); di uscãciuni mari, oili s-avea alãchitã (expr: avea slãghitã); alãchea-lj unã (expr: dã-lj unã pliscutã)! § ***alãchit***[1] (a-lã-chítŭ) adg alãchitã (a-lã-chí-tã), alãchits (a-lã-chítsĭ), alãchiti/alãchite (a-lã-chí-ti) – ashi cum easti tsiva cãndu easti faptu s-hibã unã cu (aculsit di) altu tsiva; alichit, aculsit, etc.; (fig: alãchit = (i) oarfãn, ftoh; (ii) slãghit multu) *{ro: lipit} {fr: collé} {en: glued}* ex: shidea alãchits (un ningã-alantu); carni alãchitã (fig: slabã); agiumsi oarfãn, oarfãn alãchit (fig: multu ftoh, oarfãn) § ***alãchiri/alãchire*** (a-lã-chí-ri) sf alãchiri (a-lã-chírĭ) – atsea tsi-u fatsi un cãndu alãcheashti tsiva; aculsiri, astãmãtsiri, etc. *{ro: acţiunea de a lipi; lipire} {fr: action de coller} {en: action of gluing}* § ***lãchescu*** (lã-chĭés-cu) (mi) vb IV lãchii (lã-chíĭ), lãcheam (lã-chĭamŭ), lãchitã (lã-chí-tã), lãchiri/lãchire (lã-chí-ri) – (unã cu ***alãchescu***) § ***lãchit*** (lã-chítŭ) adg lãchitã (lã-chí-tã), lãchits (lã-chítsĭ), lãchiti/lãchite (lã-chí-ti) – (unã cu ***alãchit***[1]) § ***lãchiri/lãchire*** (lã-chí-ri) sf lãchiri (lã-chírĭ) – (unã cu ***alãchiri***) § ***alãchiturã*** (a-lã-chi-tú-rã) sf alãchituri (a-lã-chi-túrĭ) – tsiva tsi easti alãchit di un altu lucru; loclu iu suntu alichiti dauã i ma multi lucri; (fig: alãchiturã = un tsi sta tut chirolu ningã tini shi nu pots s-ascachi di el) *{ro: lipiturã} {fr: collage} {en: gluing, attachment}* § ***alichescu*** (a-li-chĭés-cu) (mi) vb IV alichii (a-li-chíĭ), alicheam (a-li-chĭamŭ), alichitã (a-li-chí-tã), alichiri/alichire (a-li-chí-ri) – (unã cu ***alãchescu***) ex: s-frãmsi ma u-alichi; boea alicheashti; tini tsi ti-alichish (expr: intrash) ãn cor; albã sã-nj ti ved, lea sor, tsi nj-alichish (expr: bãgash) nveasta n cor; tu alichiri (expr: cãndu s-acatsã n cor) ãlj cãntã ashitsi; lj-alichii dauã shuplets (expr: lj-ded dauã pliscuti); lj-alichii dauã fushti (expr: lj-ded un shcop); s-alichi (expr: nu s-dispãrtsã) di tatã-su § ***alichit*** (a-li-chítŭ) adg alichitã (a-li-chí-tã), alichits (a-li-chítsĭ), alichiti/alichite (a-li-chí-ti) – (unã cu ***alãchit***) § ***alichiri/alichire*** (a-li-chí-ri) sf alichiri (a-li-chírĭ) – (unã cu ***alãchiri***) § ***lichescu*** (li-chĭés-cu) (mi) vb IV lichii (li-chíĭ), licheam (li-chĭamŭ), lichitã (li-chí-tã), lichiri/lichire (li-chí-ri) – (unã cu ***alãchescu***) ex: s-lichescu hãrpi; coaji di himunic nu s-licheashti di buric § ***lichit*** (li-chítŭ) adg lichitã (li-chí-tã), lichits (li-chíts), lichiti/lichite (li-chí-ti) – (unã cu ***alãchit***) § ***lichiri*** (li-chí-ri) sf lichiri (li-chírĭ) – (unã cu ***alãchiri***)

alãchiri/alãchire (a-lã-chí-ri) sf – vedz tu ***alãchescu***

alãchit[1] (a-lã-chítŭ) adg – vedz tu ***alãchescu***

alãchit[2] (a-lã-chítŭ) sm fãrã pl – unã soi di ofticã di oi *{ro: tuberculozã de oi} {fr: sorte de tuberculose chez les moutons} {en: kind of sheep tuberculosis}* ex: estan deadi alãchitlu tu oi

alãchiturã (a-lã-chi-tú-rã) sf – vedz tu ***alãchescu***

alãchiushur[1] (a-rã-chĭú-shĭurŭ) vb I – vedz tu ***arãchiushur***[1]

alãchiushur[2] (a-lã-chĭú-shĭurŭ) sn – vedz tu ***arãchiushur***[1]

alãchiushurari/alãchiushurare (a-lã-chĭu-shĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***arãchiushur***[1]

alãchiushurat (a-lã-chĭu-shĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***arãchiushur***[1]

alãchiushuros (a-lã-chĭu-shĭu-rósŭ) adg – vedz tu ***arãchiushur***[1]

alãcimi/alãcime (a-lã-cí-mi) sf – vedz tu ***alãcescu***

alãciri/alãcire (a-lã-cí-ri) sf – vedz tu ***alãcescu***

alãcit (a-lã-cítŭ) adg – vedz tu ***alãcescu***

alãciturã (a-lã-ci-tú-rã) sf – vedz tu ***alãcescu***

alãgari/alãgare (a-lã-gá-ri) sf – vedz tu ***alag***

alãgat (a-lã-gátŭ) adg – vedz tu ***alag***

alãgãtor (a-lã-gã-tórŭ) adg – vedz tu ***alag***

alãgãturã (a-lã-gã-tú-rã) sf – vedz tu ***alag***

alãge (a-lã-gĭé) sm alãgeadz (a-lã-gĭádzĭ) – unã soi di shiac tsi yini di India *{ro: un fel de ştofã indianã} {fr: sorte de rayée (étofe) indienne} {en: kind of material from India}* ex: acumpãrã alãge trã un giup; andiri di alãge

alãghescu (a-lã-ghĭés-cu) vb IV – vedz tu ***alughescu***

alãghiri/alãghire (a-lã-ghí-ri) sf – vedz tu ***alughescu***

alãghit (a-lã-ghítŭ) adg – vedz tu ***alughescu***

alãhãescu (a-lã-hã-ĭés-cu) vb IV alãhãii (a-lã-hã-íĭ), alãhãeam (a-lã-hã-ĭámŭ), alãhãitã (a-lã-hã-í-tã), alãhãiri/alãhãire (a-lã-hã-í-ri) – tihiseashti sh-mi-adun (s-hiu, s-mi aflu) cu cariva (acasã, n cali, etc.); astãhisescu, andãmusescu, astalj, stãvrusescu, cunushtusescu, tihisescu, mi-adun cu, mi aflu cu, mpichi *{ro: se gãsi (se întâlni) din întâmplare} {fr: être (se rencontrer) par hazard} {en: be (and meet) par chance}* § ***alãhãit*** (a-lã-hã-ítŭ) adg alãhãitã (a-lã-hã-í-tã), alãhãits (a-lã-hã-ítsĭ), alãhãiti/alãhãite (a-lã-hã-í-ti) – tsi tihisi di s-aflã cu cariva; astãhisit, andãmusit, astãljat, stãvrusit, cunushtusit, tihisit, mpicheat *{ro: întâlnit din întâmplare} {fr: rencontré par hazard} {en: met by chance}* § ***alãhãiri/alãhãire*** (a-lã-hã-í-ri) sf alãhãiri (a-lã-hã-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un s-alãhãeashti cu cariva; astãhisiri, andãmusiri, astãljari, stãvrusiri, cunushtusiri, tihisiri, mpicheari *{ro: acţiunea de a (se) întâlni, întâlnire} {fr: action de (se) rencontrer} {en: action of meeting}*

alãhãiri/alãhãire (a-lã-hãí-ri) sf – vedz tu ***alãhãescu***

alãhãit (a-lã-hãítŭ) adg – vedz tu ***alãhãescu***

alãmachi/alãmache (a-lã-má-chi) sf – vedz tu ***lumachi***

alãncescu (a-lãn-cĭés-cu) (mi) vb IV alãncii (a-lãn-cíĭ), alãnceam (a-lãn-cĭámŭ), alãncitã (a-lãn-cí-tã), alãnciri/alãncire (a-lãn-cí-ri) – alincescu, mi-aspun (es, mi duc) dininti; andzãmedz, ndzãmedz, fãnirusescu, furnisescu, pãrãstisescu, pãrãstãsescu, (mi-)aspun, dau, dau cap, scot cap, azvom, fitrusescu (dit loc) *{ro: apãrea; (se) prinde la joc} {fr: apparaître, surgir; entrer dans la ronde} {en: appear, come into view}* ex: furlji s-alãncirã (si-aspusirã); hulera lã si alãncea (lã s-aspunea) cum alagã; Clisureanj, ascãpats di la cireapuri, si alãncirã (si-aspusirã, deadirã cap) un cãti un di la ushi § ***alãncit*** (a-lãn-cítŭ) adg alãncitã (a-lãn-cí-tã), alãncits (a-lãn-cítsĭ), alãnciti/alãncite (a-lãn-cí-ti) – tsi s-aspuni dininti; tsi ari datã (scoasã) cap; alincit, andzãmat, ndzãmat, fãnirusit, furnisit, pãrãstisit, pãrãstãsit, etc. *{ro: apãrut; prins la joc} {fr: apparu, surgi; entré dans la ronde} {en: appeared, who came into view}* § ***alãnciri/alãncire*** (a-lãn-cí-ri) sf alãnciri (a-lãn-círĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-alãnceashti tsiva i cariva; alinciri, andzãmari, ndzãmari, fãnirusiri, furnisiri, pãrãstisiri, pãrãstãsiri, etc. *{ro: acţiunea de a apãrea; de a se prinde la joc} {fr: action d'apparaître, de surgir; d'entrer dans la ronde} {en: action of appearing, of coming into view}* § ***alincescu*** (a-lin-cĭés-cu) (mi) vb IV alincii (a-lin-cíĭ), alinceam (a-lin-cĭámŭ), alincitã (a-lin-cí-tã), alinciri/alincire (a-lin-cí-ri) – (unã cu ***alãncescu***) ex: Scrooge, njiclu s-alinci (s-aspusi) mari; s-alinci (inshi) n cali; s-alinci (sã ndzãmã) nã searã; sh-tu yis lã si alinceashti (fãniruseashti); mi alincii (vidzui) tu yis cã earam

pi-un munti-analtu; s-alincescu (fãnirusescu) minduiri arali; nj-s-alãnci nã muljari moashi; s-nji s-alinceascã (s-intrã, si s-acatsã) gionjlji n cor; alincim merlu (bãgãm unã-alumachi veardi stulsitã cu poami) stri casã § ***alincit*** (a-lin-cítŭ) adg alincitã (a-lin-cí-tã), alincits (a-lin-cítsĭ), alinciti/alincite (a-lin-cí-ti) – (unã cu ***alãncit***) § ***alinciri/alincire*** (a-lin-cí-ri) sf alinciri (a-lin-círĭ) – (unã cu ***alãnciri***) ex: alincirea (fãnirusirea) a Hristolui § ***alincitor*** (a-lin-ci-tórŭ) adg alincitoari/alincitoare (a-lin-ci-toá-ri), alincitori (a-lin-ci-tórĭ), alincitoari/alincitoare (a-lin-ci-toá-ri) – tsi s-aspuni, tsi fãniruseashti, tsi da cap; tsi s-aspuni unã soi, cãndu-averlu easti cã-i altã soi; tsi-arãdi lumea; arãditor, calpuzan, calpu, aplãnãsitor, minciunos, pseftu, yealangi *{ro: care apare; înşelător}* *{fr: qui surgit; trompeur}* *{en: who appears; deceitful, misleading}* ex: un yis alincitor (tsi ti-arãdi, minciunos) § ***alingii/alingie*** (a-lin-gí-i) sf alingii (a-lin-gíĭ) – arãdeari, minciunã, psemã, yealani *{ro: înşelătorie, iluzie}* *{fr: menterie, tricherie, illusion}* *{en: deceit, illusion}*

alãnciri/alãncire (a-lãn-cí-ri) sf – vedz tu ***alãncescu***

alãncit (a-lãn-cítŭ) adg – vedz tu ***alãncescu***

alãndurã (a-lắn-du-rã) sf alãnduri (a-lắn-durĭ) – vedz tu ***lãndurã***[1]

alãndurishi/alãndurishe (a-lãn-du-rí-shi) sf alãndurishi/alãndurishe (a-lãn-du-rí-shi) – earbã tsi creashti piningã casa-a omlui, cu frãndzi tãljati multu, cu lilici galbini, sh-cari scoati unã soi di dzamã (lapti) galbinã/purtucalishi cãndu lj-aruchi truplu; hilidunjauã, hilidrunjauã *{ro: iarba rândunelei}* *{fr: herbe aux verrue, chélidoine, grande éclaire}* *{en: great celandine}*

alãptari/alãptare (a-lãp-tá-ri) sf – vedz tu ***lapti***

alãptat (a-lãp-tátŭ) adg – vedz tu ***lapti***

alãptãtor (a-lãp-tã-tórŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***lapti***

alãptedz (a-lãp-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***lapti***

alãsari/alãsare (a-lã-sá-ri) sf – vedz tu ***alas***

alãsat (a-lã-sátŭ) adg – vedz tu ***alas***

alãsãtonj (a-lã-sã-tónjĭŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***alas***

alãsãturã (a-lã-sã-tú-rã) sf – vedz tu ***alas***

alãstornu (a-lãs-tór-nu) (mi) vb I – vedz tu ***arãstornu***

alãsturnari/alãsturnare (a-lãs-tur-ná-ri) sf – vedz tu ***arãstornu***

alãsturnat (a-lãs-tur-nátŭ) adg – vedz tu ***arãstornu***

alãthipsescu (a-lã-thip-sés-cu) vb IV alãthipsii (a-lã-thip-síĭ), alãthipseam (a-lã-thip-seámŭ), alãthipsitã (a-lã-thip-sí-tã), alãthipsiri/alãthipsire (a-lã-thip-sí-ri)– unã cu ***alãtipsescu***

alãthipsiri/alãthipsire (a-lã-thip-sí-ri) sf alãthipsiri (a-lã-thip-sírĭ) – unã cu ***alãtipsiri***

alãthipsit (a-lã-thip-sítŭ) adg alãthipsitã (a-lã-thip-sí-tã), alãthipsits (a-lã-thip-sítsĭ), alãthipsiti/alãthipsite (a-lã-thip-sí-ti) – unã cu ***alãtipsit***

alãtipsescu (a-lã-thip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***alatus***

alãtipsiri/alãtipsire (a-lã-thip-sí-ri) sf – vedz tu ***alatus***

alãtipsit (a-lã-thip-sítŭ) adg – vedz tu ***alatus***

alãtrari/alãtrare (a-lã-trá-ri) sf – vedz tu ***alatru***

alãtrat[1] (a-lã-trátŭ) adg – vedz tu ***alatru***

alãtrat[2] (a-lã-trátŭ) sn – vedz tu ***alatru***

alãtrãtor (a-lã-trã-tórŭ) adg – vedz tu ***alatru***

alãtrãturã (a-lã-trã-tú-rã) sf – vedz tu ***alatru***

alãturi (a-lắ-turĭ) adv – vedz tu ***alaturea***

alãutã (a-lã-ú-tã) sf – vedz tu ***lãutã***

alãvdari/alãvdare (a-lãv-dá-ri) sf – vedz tu ***alavdã***

alãvdat (a-lãv-dátŭ) adg – vedz tu ***alavdã***

alãvdãciuni/alãvdãciune (a-lãv-dã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***alavdã***

alãvdãtor (a-lãv-dã-tórŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***alavdã***

alãvdãturã (a-lãv-dã-tú-rã) sf – vedz tu ***alavdã***

alãvdos (alãv-dósŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***alavdã***

alãxãmintu (a-lãc-sã-mín-tu) sn – vedz tu ***alãxescu***

alãxescu (a-lãc-sés-cu) (mi) vb IV alãxii (a-lãc-síĭ), alãxeam (a-lãc-seámŭ), alãxitã (a-lãc-sí-tã), alãxiri/alãxire (a-lãc-sí-ri) – 1: ljau (dau) un lucru trã un altu lucru (di idyea soi i cu idyea tinjii); fac un lucru tu loclu-a altui shi el va s-facã lucrul a meu; etc. 2: ãnj scot stranjili veclji (murdari) tra si-nj bag altili nali (curati, di-altã soi, etc.); mi nvescu cu stranji nali; (expr: 1: alãxirã nealili = s-isusirã (feata sh-ficiorlu); 2: alãxescu paradzlji = dau (aspargu) unã carti mari di paradz trã alti cãrtsã ma njits cu idyea tinjii; 3: mi-alãxii tu fatsã = nu mi-ariseashti catastasea tu cari mi aflu; 4: nu nj-alãxeashti cu tsiva = nu s-aleadzi di mini, easti unã soi cu mini; 5: alãxescu calea = aleg unã altã cali; mi duc pri altã cali); 6: va lj-alãxescu Stã-Vinjirea tsi yini = va-l vatãm) *{ro: schimba, schimba îmbrăcămintea; îmbrăca în haine noi}* *{fr: changer; changer de linge, changer de vêtements, habiller dans des habits neufs}* *{en: change; change clothes, dress in a new suit}* ex: nu easti cum eara, s-alãxi multu; ca s-vrei, alãxea cu noi; ai s-alãxescu calea (expr: s-aleg, s-mi duc pri altã cali); s-alãxim stranjili; alãxea-ti! (bagã-ts alti stranji tu loclu-a atsilor veclji!); aseara mi-alãxii (nj-bãgai stranji curati); adzã lu-alãxii cu cãmeashi ca cartea; alãxits-vã tu albi (nvishtets-vã tu stranji albi); tu tsiva nu lj-alãxea (tu tsiva nu s-alidzea di el); alãxirã nealili (expr: s-isusirã) shi dupu trei mesh featsirã numta; u-alãxish (expr: u-asparsish) lira?; dinãoarã s-alãxi tu fatsã sh-aduchi cã sh-avea datã zborlu, si-lj da ficiorlu; va ts-alãxescu Stã-Vinjirea (expr: va ti fac s-nu yiurtiseshti Stã-Vinjirea tsi yini; va dzãcã, va ti vatãm) § ***alãxit*** (a-lãc-sítŭ) adg alãxitã (a-lãc-sí-tã), alãxits (a-lãc-sítsĭ), alãxiti/alãxite (a-lãc-sí-ti) –1: cari lja (da) un lucru trã un altu lucru (di idyea soi i cu idyea tinjii); cari fatsi un lucru tu loclu-a altui (ca el s-lu facã lucrul a lui); etc. 2: cari-sh scoati stranjili veclji (murdari) tra s-bagã altili nali (curati, di-altã soi, etc.); cari sã nveashti cu stranji nali *{ro: schimbat, care şi-a schimbat îmbrăcămintea; îmbrăcat în straie noi}* *{fr: changé; qui a changé de linge; qui s'est habillé dans des habits neufs}* *{en: changed; who is dressed in a new suit; who has changed clothes}* § ***alãxiri/alãxire*** (a-lãc-sí-ri) sf alãxiri (a-lãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-alãxeashti tsiva i cariva *{ro: acţiunea de a schimba, de a schimba îmbrăcămintea, de a se îmbrăca într-un costum nou; schimbare, schimbare de îmbrăcăminte}* *{fr: action de changer; de changer de linge, de changer de vêtements, de s'habiller dans des habits neufs}* *{en: action of changing; of changing clothes, of dressing in a new suit}* § ***nealãxit*** (nea-lãc-sítŭ) adg nealãxitã (nea-lãc-sí-tã), nealãxits (nea-lãc-sítsĭ), nealãxiti/nealãxite (nea-lãc-sí-ti) – cari nu easti alãxit (cu-un altu lucru); cari nu easti nviscut cu stranji curati icã stranji nali *{ro: care nu s-a schimbat; care nu şi-a schimbat îmbrăcămintea (cu straie curate sau noi)}* *{fr: qui n'a pas changé; qui n'a pas changé son linge ou ses vêtements (avec du linge propre ou habits neufs)}* *{en: who has not changed; who has not changed clothes}* ex: hiu nealãxit (hiu cu stranjili veclji, murdari; nu nj-am alãxitã stranjili) § ***nealãxiri/nealãxire*** (nea-lãc-sí-ri) sf nealãxiri (nea-lãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-alãxeashti tsiva i cariva *{ro: acţiunea de a nu schimba ceva; de a nu schimba îmbrăcămintea}* *{fr: action de ne pas changer; de ne pas changer de vêtements, de ne pas s'habiller dans des habits neufs}* *{en: action of not changing; of not changing clothes, of not dressing in a new suit}* § ***alãxãmintu*** (a-lãc-sã-mín-tu) sn alãxãminti/alãxãminte (a-lãc-sã-mín-ti) – stranjili (custumea, cãmeshli, zmeanili, etc.) cu cari si nveashti (s-alãxeashti) cariva; tãcãmi, portu, forimã, furishauã *{ro: costum, schimb de rufe}* *{fr: costume, lingerie, vêtements de rechange}* *{en: change (clothes, costume)}* ex: un alãxãmintu di stranji (custumi, lucrili di-alãxiri) § ***dizlãxescu*** (diz-lãc-sés-cu) (mi) vb IV dizlãxii (diz-lãc-síĭ), dizlãxeam (diz-lãc-seámŭ), dizlãxitã (diz-lãc-sí-tã), dizlãxiri/dizlãxire (diz-lãc-sí-ri) – scot stranjili di pi cariva; scot atseali tsi acoapirã tsiva i cariva; dizvescu, gulishinedz, dispolj *{ro: (se) dezbrăca, (se) despuia}* *{fr: (se) dévêtir, (se) déshabiller}* *{en: undress, strip}* ex: dizlãxits-vã di stranjili atseali noauãli § ***dizlãxit*** (diz-lãc-sítŭ) adg dizlãxitã (diz-lãc-sí-tã), dizlãxits (diz-lãc-sítsĭ), dizlãxiti/dizlãxite (diz-lãc-sí-ti) – tsi s-ari dispuljatã di stranji; tsi nuari stranji pri el; dizviscut, gulishinat, dispuljat *{ro: dezbrăcat, despuiat}* *{fr: dévêtu, déshabillé}* *{en: undressed, stripped}* § ***dizlãxiri/dizlãxire*** (diz-lãc-sí-ri) sf dizlãxiri (diz-lãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dizlãxeashti tsiva i cariva; dizveashtiri, dizvishteare, gulishinari, dispuljari *{ro: acţiunea de a (se)*

dezbrăca, de a (se) despuia} {fr: (se) action de dévêtir, de (se) déshabiller} {en: action of undressing, of stripping}
alãxiri/alãxire (a-lãc-sí-ri) sf – vedz tu ***alãxescu***
alãxit (a-lãc-sítŭ) adg – vedz tu ***alãxescu***
alban (al-bánŭ) sm – vedz tu ***nalban***
albastru (al-bás-tru) sm, sf, adg albastrã (al-bás-trã), albashtri (al-básh-tri) shi albashtsrã (al-básh-tsrã), albastri/albastre (al-bás-tri) – cari ari hroma-a tselui sirin; nalbastru, njirlu, niur, nãur, galan, uraniu, civitlii, lulachi, nirugalaz *{ro: albastru} {fr: bleu} {en: blue}* ex: acumpãrai bueauã albastrã; tserlu easti albastru; un cuc albastru; la fãntãna albastrã; sh-u-adutsi niheamã pi-albastru § ***nalbastru*** (nal-bás-tru) sm, sf, adg nalbastrã (nal-bás-trã), nalbashtri (nal-básh-tri) shi nalbashtsrã (nal-básh-tsrã), nalbastri/nalbastre (nal-bás-tri) – (unã cu ***albastru***) ex: oai nalbastrã (sumolcã) § ***albãstrescu*** (al-bãs-trés-cu) vb IV albãstrii (al-bãs-tríĭ), albãstream (al-bãs-treámŭ), albãstritã (al-bãs-trí-tã), albãstriri/albãstrire (al-bãs-trí-ri) – buisescu un lucru tra s-lu fac s-aibã hroma albastrã *{ro: albăstri} {fr: bleuir} {en: blue; make something blue}* ex: nu para avea albãstritã pãndzãli; nji s-albãstrirã oauãli di Pashti § ***albãstrit*** (al-bãs-trítŭ) adg albãstritã (al-bãs-trí-tã), albãstrits (al-bãs-trítsĭ), albãstriti/albãstrite (al-bãs-trí-ti) – tsi easti faptu s-aibã hroma albastrã *{ro: albăstrit} {fr: bleui} {en: made blue}* § ***albãstriri/albãstrire*** (al-bãs-trí-ri) sf albãstriri (al-bãs-trírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva buiseashti tsiva cu albastru (tsi fatsi tsiva s-aibã hroma albastrã) *{ro: acţiunea de a albăstri; albăstrire} {fr: action de bleuir} {en: action of bluing; of making something blue}* § ***albãstruescu*** (al-bãs-tru-ĭés-cu) vb IV albãstruii (al-bãs-tru-íĭ), albãstrueam (al-bãs-tru-ĭámŭ), albãstruitã (al-bãs-tru-í-tã), albãstruiri/albãstruire (al-bãs-tru-í-ri) – (unã cu ***albãstrescu***) ex: nu s-albãstrui ghini lãna § ***albãstruit*** (al-bãs-tru-ítŭ) adg albãstruitã (al-bãs-tru-í-tã), albãstruits (al-bãs-tru-ítsĭ), albãstruiti/albãstruite (al-bãs-tru-í-ti) – (unã cu ***albãstrit***) § ***albãstruiri/albãstruire*** (al-bãs-tru-í-ri) sf albãstruiri (al-bãs-tru-írĭ) – (unã cu ***albãstriri***)
albat (al-bátŭ) adg – vedz tu ***albu***
albã* (ál-bã) – fim di la adg albu; vedz ***albu***
albã[1] (ál-bã) sf fãrã pl – ma multi turlii di shpirtu (alcool) adrat dit aprindearea (fermentarea) a dzamãljei di-auã (di fructi, di grãni, etc.); arãchii, rãchii, spirtu, shpirtu, tsipurishi, inoplimã *{ro: rachiu} {fr: eau-de-vie} {en: brandy}* ex: u bagã multu sum nari alba (lu-arãseashti multu arãchia)
albã[2] (ál-bã) sf fãrã pl – unã lãngoari mulipsitoari (tsi s-lja multu lishor di la un la altu), multu greauã (cari poati s-aducã sh-moartea-a omlui) tsi s-aspuni cu hiori arãts shi pirito (heavrã) mari, cu dureri di cap sh-di mesi, cu truplu-a omlui cari scoati gãrnutsi (bishits mplini di dzamã) cari, dupã tsi plãscãnescu, alasã seamni pi trup ti tutã bana; prucuyitsã, mãltseadzã, multseadzã, lutsitã *{ro: pojar, vărsat} {fr: petite verole} {en: smallpox}* ex: lãndzidzã di alba di prucuyitsã; alba va s-u treacã; alba (multseadza) deadi tu oi
albãnsescu (al-bãn-sés-cu) vb IV albãnsii (al-bãn-síĭ), albãnseam (al-bãn-seámŭ), albãnsitã (al-bãn-sí-tã), albãnsiri/albãnsire (al-bãn-sí-ri) – mi hiumusescu pristi cariva (tsiva) cu mintea dushmãnoasã tra s-lji fac arãu (s-lu mprad, s-lu vatãm, s-lu fac sclav, etc.); arãvuescu, rãvuescu, nãvãlescu, nãpãdescu, citãsescu, dau iurusi, dau nãvalã *{ro: năvăli} {fr: fondre, faire invasion, attaquer brusquement} {en: pounce, rush over, invade, attack}* ex: di cãndu Ali-pãshe albãnsi (lj-bãgã s-arãvueascã shi sã mpradã) pisti hoarili armãneshti din Pindu pri dispuljatslji a lui § ***albãnsit*** (al-bãn-sítŭ) adg albãnsitã (al-bãn-sí-tã), albãnsits (al-bãn-sítsĭ), albãnsiti/albãnsite (al-bãn-sí-ti) – cari s-ari hiumusitã pristi cariva (tsiva) cu mintea dushmãnoasã tra s-lji facã arãu (s-lu mpradã, s-lu vatãmã, s-lu facã sclav, etc.); pristi cari s-ari hiumusitã cariva; arãvuit, rãvuit, nãvãlit, nãpãdit, citãsit *{ro: năvălit} {fr: invadé, attaqué brusquement, éparpillé} {en: pounced, rushed over, invaded, attacked, dispersed}* § ***albãnsiri/albãnsire*** (al-bãn-sí-ri) sf albãnsiri (al-bãn-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu albãnseashti cariva; arãvuiri, rãvuiri, nãvãliri, nãpãdiri, citãsiri *{ro: acţiunea de a năvăli; năvălire} {fr: action de fondre, de faire invasion, d'attaquer brusquement, d'éparpiller} {en: action of pouncing, of rushing over, of invading, of attacking, of dispersing}*
albãnsiri/albãnsire (al-bãn-sí-ri) sf – vedz tu ***albãnsescu***
albãnsit (al-bãn-sítŭ) adg– vedz tu ***albãnsescu***
albãstrescu (al-bãs-trés-cu) vb IV – vedz tu ***albastru***
albãstriri/albãstrire (al-bãs-trí-ri) sf – vedz tu ***albastru***
albãstrit (al-bãs-trítŭ) adg – vedz tu ***albastru***
albãstruescu (al-bãs-tru-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***albastru***
albãstruiri/albãstruire (al-bãs-tru-í-ri) sf – vedz tu ***albastru***
albãstruit (al-bãs-tru-ítŭ) adg – vedz tu ***albastru***
albeatsã (al-beá-tsã) sf – vedz tu ***albu***
alber (al-bérŭ) adg – vedz tu ***albu***
albili/albile (ál-bi-li) sf pl – vedz tu ***albu***
albu (ál-bu) adg albã (ál-bã), alghi (ál-ghi), albi/albe (ál-bi) – unã hromã tsi sh-u-adutsi multu cu-atsea a laptilui (a neauãljei, a azvestiljei, etc.); albat, cil; (fig: 1: albu = (i) tsi easti curat (cu truplu shi cu suflitlu) fãrã nitsiunã murdãrii icã lãeatsã tu inimã; cari nu-ari stepsu; (ii) tsi easti hãrios, caluziric; expr: 2: ***alghi*** (ál-ghi) sm pl = paradz (di-asimi); 3: ***albi/albe*** (ál-bi) sf pl = (i) stranji albi (ii) hiintsi scoasi dit mintea-a omlui tsi s-aspun tu fandazmili shi pãrmitili dit lao, multi ori ca feati multu mushati (dzãni) sh-alti ori ca muljeri arali, cari au puteri tsi es dit nomurli di-aradã a fisiljei; argheandi, dzãni, zãni, mushati, dultsi; 4: ***stãmãna albã*** = stãmãnã dit preasinjli mãri cãndu s-mãcã oauã sh-lãpturi; 5: nji scoati peri alghi = mi-ausheashti cu-atseali tsi-nj featsi; mi tirinseashti; nj-scoati suflitlu; nj-fatsi multi urãtets, nj-adutsi multi cripãri; 6: lu scot cu fatsa albã = lu scot curat, fãrã stepsu, nu-l dau di-arshini; 7: trec ca dzua-atsea alba = trec unã banã mplinã di ghinets shi iftihii; 8: ma s-nu hibã albu, va hibã lai = lipseashti s-hibã aestu lucru) *{ro: alb; bani (de argint); straie albe, iele} {fr: blanc; monnaie (d'argent); habits blancs, fées, génies malfaisants} {en: white; silver coins; white clothes, fairies; evil genies}* ex: pri-un cal albu (cil) nãs cãvalã; ma alb di albul cair; alghi (expr: paradz) tu pundzã, shi peshti tu muntsã; alghilj (expr: paradzlji) bitisescu lucrul; tu albi (expr: strani albi) gionjlji tuts intrarã; lai mash albili (expr: stranjili albi); vinjirã albili (expr: dzãnili) trei; agiumsi ca s-nu sh-veadã per albu (s-nu s-veadã aush); feate, vrets s-amintats fumealji albã (fig: hãrioasã)?; s-hii albã (fig: hãrioasã, caluziricã) feata-a mea; albã (fig: hãrioasã) sã-nj ti ved; bets dit misuri albi; stãmãna albã (expr: stãmãna dit preasinjli mãri cãndu s-mãcã oauã sh-lãpturi); cãt veadi albul (fig: curatlu, nistipsitlu) soari; easti cu fatsa albã (expr: nistipsitã), nu-ari faptã tsiva; lu scoasi cu fatsa albã (expr: nu-l featsi di-arshini); vrea s-easã cu fatsa albã (expr: s-nu s-facã di-arshini); vinjirã albili (expr: dzãnili) trei; agudit di albi (expr: dzãni); trã Stã-Vinjiri va ishim tu albi (expr: stranji albi); ishii cu fatsa albã (expr: fãrã stepsu) § ***albat*** (al-bátŭ) adg albatã (al-bá-tã), albats (al-bátsĭ), albati/albate (al-bá-ti) – (unã cu ***albu***) ex: cari-i ma albatã (albã)? § ***albeatsã*** (al-beá-tsã) sf albets (al-bétsĭ) – 1: harea tsi fatsi lucrul tra s-hibã albu; algheatsã; 2: partea albã tsi s-mãcã di nãuntrul a oului; albush; 3: bueaua (pulbirea, pudra) albã tsi sh-u bagã muljerli pri fatsã tra s-aspunã ma mushati *{ro: albeaţă; albuşul de ou; fard alb} {fr: blancheur; blanc d'oeuf; fard blanc} {en: whiteness; egg-white; white make-up}* ex: albeatsa-a ocljului; lu agru-brui, cu albetsli (albetsli a ocljilor); oulu ari croc (partea galbinã) shi albeatsã (partea albã); sh-deadi cu albetsuri (pudrã albã di fatsã); sh-bãgã albeatsã pri fatsã; albeatsa (albushlu) di ou nu mi-ariseashti § ***algheatsã*** (al-ghĭá-tsã) sf alghets (al-ghĭétsĭ) – (unã cu ***albeatsã***) ex: algheatsa-a neauãljei; s-nu mi schinã pisti fatsã cã-nj lja algheatsa sh-arushatsa § ***albush***[1] (al-búshĭŭ) sn albushi/albushe (al-bú-shi) shi albushuri (al-bú-shĭurĭ) – partea albã tsi s-mãcã di nãuntrul a oului; albeatsã *{ro: albuşul de ou} {fr: blanc d'oeuf} {en: egg-white}* § ***alber*** (al-bérŭ) adg alberã (al-bé-rã), alberi (al-bérĭ), alberi/albere (al-bé-ri) – cu perlji tsi da ca pi galbin; arus, rus, albush *{ro: blond} {fr: blond} {en: blond}* ex: feata-atsea alberã (arusã); era cu perlu-alber § ***albush***[2] (al-búshĭŭ) adg albushi/albushe (al-bú-shi), albush (al-búshĭ), albushi/albushe (al-bú-shi) – (unã cu ***alber***)

§ ***alburiu*** (al-bu-ríŭ) adg alburii (al-bu-rí-i), alburii (al-bu-rîĭ), alburii (al-bu-rîĭ) – unã hromã tsi da ca pi albã-sivã tsi sh-u-adutsi niheamã cu hroma-a cinushiljei i a pljumbului *{ro: alburiu} {fr: blanchâtre} {en: whitish}* ex: tserlu easti alburiu (da ca pi albu-siv) § ***alghescu*** (al-ghĭés-cu) vb IV alghii (al-ghíĭ), algheam (al-ghĭámŭ), alghitã (al-ghí-tã), alghiri/alghire (al-ghí-ri) – fac un lucru tra s-hibã albu; mi ved albu; (fig: 1: alghescu = (i) mi fac hãrios; (ii) aspel stranjili (albi); (iii) aushescu; (iv) algheashti = apirã, creapã dzua; (v) algheashti = s-alãnceashti di diparti; expr: 2: nj-alghescu ocljilj = nu mata pot s-aravdu; 3: nj-alghescu perlji = aushescu; 4: nj-algheashti fatsa = mi fac om tinjisit; 5: alghii noaptea; avui nã noapti albã = avui nã noapti nidurnjitã; nu durnjii tutã noaptea;) *{ro: albi} {fr: blanchir} {en: whiten}* ex: vedz tu munti iu algheashti (iu s-veadi albã) atsea bãrtsiri?; algheashti (fig: s-alãnceashti di diparti) unã hoarã aclo largu; pãn iu neurli alghescu; pãnã s-alghească (fig: s-aushască) bãrbat-nju; alghii (fig: aushii) pãnã s-ti nvets; cãndu lihoana s-dutsea tu vãrã casã cu natlu n bratsã, nicuchira-a atsiljei casã lu-alghea (fig: lu nvishtea) cu lãnã albã, tra s-aushascã; s-duc s-algheascã (fig: s-aspealã stranji) la izvur; s-algheshti (fig: s-bãnedz hãrioasã), hilja-a mea; s-bãneadzã pãnã s-algheascã (fig: pãnã s-aushascã, pãnã va-lj si facã perlji alghi); ca Elimbul s-algheshti (fig: s-ausheshti); ninga nu alghi (fig: nu-apiri), easti noapti; sculats-vã, cã alghi (fig: apiri) nafoarã; alghi (fig: apiri) di nghios; nj-alghirã ocljilj di foami (acats pãndzinã la oclji di foami; escu multu-agiun); cãndu va ts-algheascã ocljilj di foami (expr: cãndu nu va mata pots s-aravdzã di-agiun tsi eshti); trã nãsh nj-alghescu ocljilj (expr: nu mata pot di dorlu-a lor) § ***alghit*** (al-ghítŭ) adg alghitã (al-ghí-tã), alghits (al-ghítsĭ), alghiti/alghite (al-ghí-ti) – tsi easti faptu tra s-aspunã albu; tsi easti hãrios; tsi-ari aushitã; tsi ari apiritã *{ro: albit} {fr: blanchi, vieilli} {en: whitened, who became old}* ex: easti multu-alghit (fig: multu-aushit) § ***alghiri/alghire*** (al-ghí-ri) sf alghiri (al-ghírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu algheashti tsiva; aushiri, etc. *{ro: acţiunea de a albi} {fr: action de blanchir} {en: action of whitening}* § ***alghiturã*** (al-ghi-tú-rã) sf alghituri (al-ghi-túrĭ) – un stranj (cãmeashi, sindoni, etc.) tsi s-aspealã; aushatic *{ro: albiturã} {fr: blanchissure} {en: washing}*

alburiu (al-bu-ríŭ) adg – vedz tu ***albu***

albush[1] (al-búshĭŭ) sn – vedz tu ***albu***

albush[2] (al-búshĭŭ) adg – vedz tu ***albu***

alcã (ál-cã) sf – vedz tu ***aicã***

alcã[*] (ál-cã) sf – fimininlu singular di la adgectivlu "alcu"; vedz ***alcu***[1]

alce (al-cĭé) sm (al-cĭádzĭ) – vedz tu ***nalci***

alcechi/alceche (al-cĭé-chi) sf alcechi (al-cĭéchĭ) – vas cu cari s-misurã grãnili; crinã, acrinã, tãgari, cutlã, shinic, usmac, cuveali, stamboli *{ro: baniţã} {fr: boisseau} {en: bushel}* ex: furtia di grãn ari patru alcechi

alcu (ál-cu) adg alcã (ál-cã), altsi (ál-tsi), altsi/altse (ál-tsi) – unã hromã aroshi apreasã; alic, argãvanliu, arosh; (fig: alcu sm = stofã buisitã alcu) *{ro: stacojiu, roşiatic} {fr: écarlate, rougeâtre} {en: scarlet}* ex: u buisii lãna alcã § ***alic*** (á-licŭ) adg alicã (á-li-cã), alits (á-litsĭ), alitsi/alitse (á-li-tsi) – (unã cu ***alcu***[1]) ex: distimeli alicã (aroshi); moi lilici alicã (aroshi), tsi-nj ti-apirish salbitã?; cusutã cu mãtasi alicã

a-le! (a-lé) inter – vedz tu ***lai***[2]

a-lea! (a-leá) inter – vedz tu ***lai***[2]

aleadzirì[1]***/aleadzire*** (a-leá-dzi-ri) sf – vedz tu ***aleg***[1]

aleadziri[2]***/aleadzire*** (a-leá-dzi-ri) sf – vedz tu ***aleg***[2]

aleapid[1] (a-leá-pidŭ) (mi) vb I alipidai (a-li-pi-dáĭ), alipidam (a-li-pi-dámŭ), alipidatã (a-li-pi-dá-tã), alipidari/alipidare (a-li-pi-dá-ri) – mi-alas di-un lucru, ãl dau i lu-aruc naparti; mi-alas di-unã tabieti, adeti; alas, aruc, dau, scot, etc. *{ro: lepãda, arunca} {fr: rejeter, jeter} {en: drop, get rid of, get out of}* ex: seara sh-u-alipida (scutea) chealea di caprã; noaptea sh-alipida peanili shi-ts isha un gioni-aleptu; sh-u-alipidã (sh-u-arcã naparti) coaja di curcubetã § ***alipidat***[1] (a-li-pi-dátŭ) adg alipidatã (a-li-pi-dá-tã), alipidats (a-li-pi-dátsĭ), alipidati/alipidate (a-li-pi-dá-ti) – tsi s-ari alãsatã di-un lucru, unã tabieti, etc.; alãsat, dat, arcat, etc. *{ro: lepãdat} {fr: rejeté} {en: dropped, got out of}* § ***alipidari***[1]***/alipidare*** (a-li-pi-dá-ri) sf alipidãri (a-li-pi-dắrĭ) – atsea tsi fatsi cariva tsi s-alasã di tsiva; alãsari, arcari, dari, etc. *{ro: acţiunea de a se lepãda; lepãdare, aruncare} {fr: action de jeter, de rejeter} {en: action of dropping, of getting rid of, of getting out of}* § ***leapid***[1] (leá-pidŭ) (mi) vb I lipidai (li-pi-dáĭ), lipidam (li-pi-dámŭ), lipidatã (li-pi-dá-tã), lipidari/lipidare (li-pi-dá-ri) – (unã cu ***aleapid***[1]) § ***lipidat***[1] (li-pi-dátŭ) adg lipidatã (li-pi-dá-tã), lipidats (li-pi-dátsĭ), lipidati/lipidate (li-pi-dá-ti) – (unã cu ***alipidat***[1]) § ***lipidari***[1]***/lipidare*** (li-pi-dá-ri) sf lipidãri (li-pi-dắrĭ) – (unã cu ***alipidari***[1])

aleapid[2] (a-leá-pidŭ) (mi) vb I alipidai (a-li-pi-dáĭ), alipidam (a-li-pi-dámŭ), alipidatã (a-li-pi-dá-tã), alipidari/alipidare (a-li-pi-dá-ri) – mi hiumusescu cãtrã (pristi) tsiva i cariva; leapid, hiumusescu, himusescu, anãpãdescu, citãsescu, arãvuescu, sãlãghescu, nãburuescu *{ro: nãpusti, repezi} {fr: précipiter, jeter sur, lancer} {en: rush over, jump over, throw himself over}* ex: shi s-alipidã (shi s-hiumusi) apoea cãvalã; na-l cãnili s-aleapidã (s-hiumuseashti); cãnjlji s-alipidarã dinãcali; s-alipidã pi furi; s-alipidarã (s-arcarã, s-hiumusirã) tu foc § ***alipidat***[2] (a-li-pi-dátŭ) adg alipidatã (a-li-pi-dá-tã), alipidats (a-li-pi-dátsĭ), alipidati/alipidate (a-li-pi-dá-ti) – 1: lipidat, hiumusit, himusit, anãpãdit, citãsit, arãvuit, sãlãghit, nãburuit; 2: cari aspuni cã ari curailu (nu-ari fricã) s-lu facã un lucru; cãidisit, cãindisit, cutidzat, dãldãsit, dãldisit, dãvrãnsit, cari easti gioni shi nu-ari fricã *{ro: nãpustit, repezit; îndrãzneţ} {fr: précipité, jeté sur, lancé; audacieux} {en: rushed over, jumped over, thrown himself over; bold, daring}* ex: Burã, alipidat (gioni, sãlãghit) ca zmeulu § ***alipidari***[2]***/alipidare*** (a-li-pi-dá-ri) sf alipidãri (a-li-pi-dắrĭ) – atsea tsi-u fatsi un cãndu s-hiumuseashti cãtrã cariva i tsiva; lipidari, hiumusiri, himusiri, anãpãdiri, citãsiri, arãvuiri, sãlãghiri, nãburuiri *{ro: acţiunea de a se nãpusti; nãpustire, repezire} {fr: action de se précipiter, de se jeter sur, de se lancer} {en: action of rushing over, of jumping over}* § ***leapid***[2] (leá-pidŭ) (mi) vb I lipidai (li-pi-dáĭ), lipidam (li-pi-dámŭ), lipidatã (li-pi-dá-tã), lipidari/lipidare (li-pi-dá-ri) – (unã cu ***aleapid***[2]) ex: ancãlicã calu sh-lipidã dzeana § ***lipidat***[2] (li-pi-dátŭ) adg lipidatã (li-pi-dá-tã), lipidats (li-pi-dátsĭ), lipidati/lipidate (li-pi-dá-ti) – (unã cu ***alipidat***[2]) § ***lipidari***[2]***/lipidare*** (li-pi-dá-ri) sf lipidãri (li-pi-dắrĭ) – (unã cu ***alipidari***[2])

aleg[1] (a-légŭ) (mi) vb III shi II alepshu (a-lép-shĭu), alidzeam (a-li-dzeámŭ), aleaptã (a-leáp-tã) shi aleapsã (a-leáp-sã), aleadziri/aleadzire (a-leá-dzi-ri) shi alidzeari/alidzeare (a-li-dzeá-ri) – 1: l-ljau un lucru (lu-aspun, ãl scot, ãl bag di-unã parti, etc.) cã mi-arãseashti ma multu (cã easti altã soi, cã easti ahoryea) di alanti lucri; 2: di tuts oaminjlji tsi da votlu (psiflu) (tsi vuteadzã, tsi psifisescu la unã "aleadziri"), ma multsãlj suntu di pãrearea ca un (tsi easti lugursit ma bunlu) s-hibã atsel cari sã-lj pãristiseascã la chivernisi (stat, pulitii, etc.) tu lucrili tsi suntu trã fãtseari; (expr: 1: mi-aleg (di altsã) = mi-aspun ahoryea di-alantsã (altã soi, ma bunlu, ma mushatlu, ma cumintili, etc.); mi-aspun s-hiu altã soi (di altsã); nu nj-u-aduc cu…; 2: mi-aleg cu aestu lucru = di tuti lucrili tsi-aveam trã alidzeari armash cu aestu lucru; 3: altã nu mi-aleadzi = nu-am altutsiva trã fãtseari dicãt…; 4: aleg hiri (lucri) mintiti = li dizmeastic, li disfac, li dizleg; 5: mardzinea aleadzi = va videm tu soni tsi va si s-facã, tsi apofasi va s-lom) *{ro: alege; (se) diferenţia} {fr: choisir; élire; (se) distinguer, (se) différencier} {en: select; elect; distinguish}* ex: cãti-aleapsim (lom ca ma bunili), li hãrzim; alepshu (u loai cã mi-arisi; icã dghivãsii) unã carti; aushlu s-aleapsi (expr: armasi) cu alãgarea; va lu-alidzem (ma multsãlj di noi aspunem cu votlu (psiflu) cã-l lugursim ma bunlu shi-l bãgãm s-hibã) ma marli; lu-aleapsirã cogeabash; adzã easti anlu di cãndu lu-aleapsirã epitrop; stãmãna-aestã s-aleadzi (s-lja apofasea) s-njirdzem la mãnãstir; di soatsãli tuti, tini ti-alidzeai (expr: ti-aspuneai ahoryea); armãnlu aleadzi; nu mi-aleg (expr: nu hiu altã soi) di tini; adarã un san la u favru di nu s-alidzea di (expr: nu puteai s-dzãts cã easti altã soi di, eara dip unã soi cu) sanlu-a aushlui; di tuts el s-aleapsi (expr: ishi tu padi, s-vidzu ma bunlu, ma

gionili) la bãtichii; aleadzi (expr: dizmeasticã) chedinlu aestu cã s-minti; stai s-aleadzim (expr: s-lu dizligãm) lucrul § ***aleptu*[1]** (a-lép-tu) adg aleaptã (a-leáp-tã), aleptsã (a-lép-tsã), aleapti/aleapte (a-leáp-ti) – alepsu; 1: tsi easti loat (aspus, scos, bãgat di-unã parti) cã easti arãsit ma multu; 2: tsi ari aprucheatã (ãlj si deadirã, ari loatã, la unã aleadziri) ma multili voturi; (fig: 1: aleptu = (i) tsi easti altã soi dicãt alantsã; (ii) lucrul cu cari ari armasã cariva (di tuti alanti lucri tsi putea s-li aibã); (iii) (ficior) tsi easti gioni, zveltu sh-mushat; expr: 2: gioni aleptu; aleptul aleptsãlor = ficior multu mushat sh-gioni, aspus di-aradã tu pirmithi ca hilj di-amirã) *{ro: ales; diferenţiat}* *{fr: choisi; élu; distingué, beau, différencié}* *{en: selected; elected; distinguished}* ex: nj-am un frati gioni, cap di fur aleptu; aleptul a aleptsãlor; aleptsãlj (fig: zveltsãlj, mushatslji) giunari vor niveastã; io featã hiu sh-nu plãngu sh-tini gioni aleptu (expr: gioni dit pãrmiti, mushat shi zveltu) sh-vershi lãcrinj? § ***alepsu*[1]** (a-lép-su) adg aleapsã (a-leáp-sã), alepshi (a-lép-shi), aleapsi/aleapse (a-leáp-si) – (unã cu ***aleptu*[1]**) § ***aleadziri*[1]*/aleadzire*** (a-leá-dzi-ri) sf aleadziri (a-leá-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-aleadzi tsiva i cariva; alidzeari *{ro: acţiunea de a alege; de a (se) diferenţia; alegere}* *{fr: action de choisir; d'élire; de (se) distinguer, de (se) différencier; selection, élection}* *{en: action of selecting; of electing; of distinguishing; selection, election}* § ***alidzeari*[1]*/alidzeare*** (a-li-dzeá-ri) sf alidzeri (a-li-dzérĭ) – (unã cu ***aleadziri*[1]**) § ***prialeg*** (pri-a-légŭ) (mi) vb III shi II prialepshu (pri-a-lép-shĭu), prialidzeam (pri-a-li-dzeámŭ), prialeaptã (pri-a-leáp-tã), prialeadziri/prialeadzire (pri-a-leá-dzi-ri) shi prialidzeari/prialidzeare (pri-a-li-dzeá-ri) – multu aleg (ma multu dicãt lipseashti); paraleg *{ro: prea alege}* *{fr: trop choisir}* *{en: select too much}* § ***prialeptu*** (pri-a-lép-tu) adg prialeaptã (pri-a-leáp-tã), prialeptsã (pri-a-lép-tsã), prialeapti/prialeapte (pri-a-leáp-ti) – tsi easti aleptu multu; paraleptu *{ro: ales mult}* *{fr: trop choisi}* *{en: too much selected}* § ***prialeadziri/prialeadzire*** (pri-a-leá-dzi-ri) sf prialeadziri (pri-a-leá-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva prialeadzi; paralidzeari, paraleadziri *{ro: acţiunea de a alege prea mult}* *{fr: action de trop choisir}* *{en: action of too much selecting}* § ***prialidzeari/prialidzeare*** (pri-a-li-dzeá-ri) sf prialidzeri (pri-a-li-dzérĭ) – (unã cu ***prialeadziri***) § ***paraleg*** (pá-ra-légŭ) (mi) vb III shi II paralepshu (pá-ra-lép-shĭu), paralidzeam (pá-ra-li-dzeámŭ), paraleaptã (pá-ra-leáp-tã), paraleadziri/paraleadzire (pá-ra-leá-dzi-ri) shi paralidzeari/paralidzeare (pá-ra-li-dzeá-ri) – (unã cu ***prialeg***) § ***paraleptu*** (pá-ra-lép-tu) adg paraleaptã (pá-ra-leáp-tã), paraleptsã (pá-ra-lép-tsã), paraleapti/paraleapte (pá-ra-leáp-ti) – (unã cu ***prialeptu***) § ***paraleadziri/paraleadzire*** (pá-ra-leá-dzi-ri) sf paraleadziri (pá-ra-leá-dzirĭ) – (unã cu ***prialeadziri***) § ***paralidzeari/paralidzeare*** (pá-ra-li-dzeá-ri) sf paralidzeri (pá-ra-li-dzérĭ) – (unã cu ***prialeadziri***)

aleg*[2]** (a-légŭ) (mi) vb IV shi II alepshu (a-lép-shĭu), alidzeam (a-li-dzeámŭ), aleaptã (a-leáp-tã) shi aleapsã (a-leáp-sã), aleadziri/aleadzire (a-leá-dzi-ri) shi alidzeari/alidzeare (a-li-dzeá-ri) – mutrescu gramatili di pi-unã carti shi grãescu cu boatsea i aduchescu cu mintea noima-a zboarãlor tsi suntu scriati; cãntu, dyivãsescu, dyiuvãsescu, ghivãsescu, ghivisescu, yivãsescu, ghiuvãsescu, yiuvãsescu *{ro: citi}* *{fr: lire}* *{en: read}* ex: cartea u-aleapsi (u dyivãsi) tutã; alepshu (dghivãsii; icã u loai cu mini cã mi-arisi) unã carti; mash tini putush s-u-aledz (s-u dghivãseshti, s-u dizledz) cartea aestã; jiloslu a tãu cãntic lu-alepshu (l-dghivãsii) astãz eu; pãn dzãts tsintsi va s-u-aledz (s-u dghivãseshti); shi tu carti alidzea (dyivãsea) § ***aleptu*[2]** (a-lép-tu) adg aleaptã (a-leáp-tã), aleptsã (a-lép-tsã), aleapti/aleapte (a-leáp-ti) – (gramati scriati) tsi suntu grãiti cu boatsea i aduchiti cu mintea; alepsu, cãntat, dyivãsit, dyiuvãsit, ghivãsit, ghivisit, yivãsit, ghiuvãsit, yiuvãsit *{ro: citit}* *{fr: lu}* *{en: read}* § ***alepsu*[2]** (a-lép-su) adg aleapsã (a-leáp-sã), alepshi (a-lép-shi), aleapsi/aleapse (a-leáp-si) – (unã cu ***aleptu*[2]**) § ***aleadziri*[2]*/aleadzire (a-leá-dzi-ri) sf aleadziri (a-leá-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-aleadzi tsiva; alidzeari; cãntari, dyivãsiri, dyiuvãsiri, ghivãsiri, ghivisiri, yivãsiri, ghiuvãsiri, yiuvãsiri *{ro: acţiunea de a citi; citire}* *{fr: action de lire}* *{en: action of reading}* § ***alidzeari*[2]*/alidzeare*** (a-li-dzeá-ri) sf alidzeri (a-li-dzérĭ) – (unã cu ***aleadziri*[2]**)

a-lele (a-le-lé) inter – vedz tu ***lele*[3]**

***alepsu*[1]** (a-lép-su) adg – vedz tu ***aleg*[1]**

***alepsu*[2]** (a-lép-su) adg – vedz tu ***aleg*[2]**

***aleptu*[1]** (a-lép-tu) adg – vedz tu ***aleg*[1]**

***aleptu*[2]** (a-lép-tu) adg – vedz tu ***aleg*[2]**

aletrã (a-lé-trã) sf aletri/aletre (a-lé-tri) – hãlatea cu cari s-arã agrul; arat, aratru, plug, dãmãljug, paramandã, paramendã, vãlmentu *{ro: plug}* *{fr: charrue}* *{en: plough}*

alfa (ál-fa) invar – prota gramã (litirã) dit alfabetlu grãtsescu; (fig: alfa = nchisitã, arhii) *{ro: prima literă din alfabetul grecesc}* *{fr: première lettre de l'alphabet grec}* *{en: first letter of the Greek alphabet}* ex: u lom di la alfa (fig: ditu-arhii, ditu-ahiurhitã); io-ts dzãc alfa, tini-nj dzãts vita (expr: io tsã dzãc unã, tini altã) § ***alfavitari/alfavitare*** sf alfavitãri (al-fa-vi-tắrĭ) – prota carti di sculii a njitslor, dit cari nveatsã dyivãsirea shi scriarea-a gramatilor shi a zboarãlor *{ro: abecedar}* *{fr: abécédaire}* *{en: primer, spelling book}*

alfavitari/alfavitare sf – vedz tu ***alfa***

alfii/alfie (al-fí-i) sf – vedz tu ***alifii***

alge (al-gĭé) sm algeadz (al-gĭádzĭ) – cal tsi easti cu perlu arosh icã di hroma-a cãstãnjiljei; aroibu, duri, durin, ghioc, culcu *{ro: roib}* *{fr: cheval châtain}* *{en: bay horse}* ex: sots am algelu (durilu); nji psusi algelu (aroibul)

algheatsã (al-ghĭá-tsã) sf – vedz tu ***albu***

alghescu (al-ghĭés-cu) vb IV – vedz tu ***albu***

alghi (ál-ghi) sm pl – vedz tu ***albu***

alghinami/alghiname (al-ghi-ná-mi) sf – vedz tu ***alghinã***

alghinar (al-ghi-nárŭ) sm – vedz tu ***alghinã***

alghinã (al-ghí-nã) sf alghini/alghine (al-ghí-ni) shi alghinj (al-ghínjĭ) – soi di insectã (ca musca, yeaspea) cari alagã di lilici-lilici tra s-adunã pulbirea galbinã dit cari fatsi tseara shi njarea (sh-cari ari sh-un ac nfãrmãcos cu cari s-apãrã di dushmanj); (expr: 1: ***muma-a alghinjlor*** = alghina (ma mari ca boi) cari fatsi oauãli dit cari es alanti alghinj (lucrãtoari); vasilsa-a alghinjlor; 2: escu ca alghina = escu lucrãtor sh-adunãtor; 3: ca alghina-al Giuvara sã-nj prucupseshti = s-tsã si ducã tuti lucrili ambar, s-prucupseshti, s-ti fats avut; 4: alghina ari sh-njari, ari sh-heari = un lucru ari sh-pãrtsã buni sh-pãrtsã-arali) *{ro: albină}* *{fr: abeille}* *{en: honey bee}* ex: divarligalui di cutsur ambitatslji cuscri gioacã (*angucitoari*: alghinjli cu cushorlu); unã njilji di cãlugri, tu un cufal adunats (*angucitoari*: alghinjli cu cushorlu); ma nclo deadi di un stup cu-alghini; yini nã alghinã shi bagã s-zuzueascã; muljarea-aestã easti ca alghina (expr: multu lucrãtoari sh-ari bun angãtan di casã) § ***alghinami/alghiname*** (al-ghi-ná-mi) sf fãrã pl – multimi di alghinj *{ro: mulţime de albine}* *{fr: multitude d'abeilles}* *{en: multitude of honey bees}* ex: aprindi peana-aestã shi tutã alghinamea (fara-a alghinjlor) aclo va s-aflã § ***alghinar*** (al-ghi-nárŭ) sm alghinari (alghi-nárĭ) – atsel tsi s-lja cu (tsi sh-amintã bana cu) crishtearea-a alghinjlor trã njarea shi tseara tsi u fac *{ro: apicultor}* *{fr: apiculteur}* *{en: bee keeper}*

alghiri/alghire (al-ghí-ri) sf – vedz tu ***albu***

alghit (al-ghítŭ) adg – vedz tu ***albu***

alghiturã (al-ghi-tú-rã) sf – vedz tu ***albu***

alic (á-licŭ) adg – vedz tu ***alcu***

alicã (á-li-cã) sf – vedz tu ***aicã***

alicã* (á-li-cã) sf – fimininlu sing di la adg "alic"; vedz ***alic*[1]**

alichescu (a-li-chĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***alãchescu***

alichiri/alichire (a-li-chí-ri) sf – vedz tu ***alãchescu***

alichit (a-li-chítŭ) adg – vedz tu ***alãchescu***

alidzeari*[1]*/alidzeare (a-li-dzeá-ri) sf – vedz tu ***aleg*[1]**

alidzeari*[2]*/alidzeare (a-li-dzeá-ri) sf – vedz tu ***aleg*[2]**

alifii/alifie (a-li-fí-i) sf alifii (a-li-fíĭ) – unã soi di lugurii mãzgoasã (multi ori cu yitrii nuntru) cu cari oaminjlji sh-ungu (freacã) chealea (cã-i uscatã, cã-lj mãcã, cã-i lãndzitã, etc.); alihii, alfii, chiralfii, mihlemi *{ro: alifie}* *{fr: onguent}* *{en: ointment}* ex: alifia trã arãnji § ***alihii/alihie*** (a-li-hí-i) sf alihii (a-li-híĭ) – (unã cu ***alifii***) § ***alfii/alfie*** (al-fí-i) sf alfii (al-fíĭ) – (unã cu ***alifii***) § ***chiralfii/chiralfie*** (chi-ral-fí-i) sf chiralfii (chi-

ral-fĭĭ) – unã alifii adratã cu tsearã shi untulemnu; alifii, alfii, mihlemi, *{ro: alifie cu ceară şi ulei}* *{fr: onguent, pommade de cire et huile}* *{en: ointment, pomade of wax and oil}*

alihea[1] (a-lí-hea) sf fãrã pl – lucru cunuscut di lumi cã nu easti minciunos; alithea, aver *{ro: adevăr}* *{fr: vérité}* *{en: truth}* ex: s-nu easã tu padi alihea (averlu) nã dzuã § ***alithea***[1] (a-líth-hea) sf fãrã pl – (unã cu ***alihea***[1]) § ***alitchea***[1] (a-líth-chea) sf fãrã pl – (unã cu ***alihea***[1]) § ***alihios*** (a-li-hĭósŭ) adg alihioasã (a-li-hĭoá-sã), alihiosh (a-li-hĭóshĭ), alihioasi/alihioase (a-li-hĭoá-si) – tsi easti dealihea; tsi nu easti minciunos; alithios *{ro: adevărat}* *{fr: vrai, véritable}* *{en: true}* ex: lucrul aestu tsi sã spuni, pari alihios (dealihea) § ***alithios*** (a-lith-hĭósŭ) adg alithioasã (a-lith-hĭoá-sã), alithiosh (a-lith-hĭóshĭ), alithioasi/alithioase (a-lith-hĭoá-si) – (unã cu ***alihios***) § ***dealithios*** (dea-lith-hĭósŭ) adg dealithioasã (dea-lith-hĭoá-sã), dealithiosh (dea-lith-hĭóshĭ), dealithioasi/dealithioase (dea-lith-hĭoá-si) – (unã cu ***alihios***) § ***alithinos*** (a-li-thi-nósŭ) adg alithinoasã (a-li-thi-noá-sã), alithinosh (a-li-thi-nóshĭ), alithinoasi/alithinoase (a-li-thi-noá-si) – (unã cu ***alihios***) § ***alihea***[2] (a-lí-hea) adv – dealihea, dealihealui, dealithea, alithea[2], alitchea[2], alihira, alihiuri, alithina, arihina, drãhea, alavar *{ro: în adevăr}* *{fr: vraiment}* *{en: truly}* § ***alithea***[2] (a-líth-hea) adv – (unã cu ***alihea***[2]) ex: tuti aesti suntu alithea (dealihea) § ***alitchea***[2] (a-líth-chea) adv – (unã cu ***alihea***[2]) § ***alihira*** (a-lí-hi-ra) adv – (unã cu ***alihea***[2]) § ***alihiuri/alihiure*** (a-lí-hĭu-ri) adv – (unã cu ***alihea***[2]) § ***alithina*** (a-lí-thi-na) adv – (unã cu ***alihea***[2]) § ***arihina*** (a-rí-hi-na) adv – (unã cu ***alihea***[2]) § ***dealihea*** (dea-lí-hea) adv – (unã cu ***alihea***[2]) § ***dealihealui*** (dea-lí-hea-luĭ) adv – (unã cu ***alihea***[2]) § ***dealithea*** (dea-líth-hea) adv – (unã cu ***alihea***[2])

alihea[2] (a-lí-hea) adv – vedz tu ***alihea***[1]

alihii/alihie (a-li-hí-i) sf – vedz tu ***alifii***

alihios (a-li-hĭósŭ) adg – vedz tu ***alihea***[1]

alihira (a-lí-hi-ra) adv – vedz tu ***alihea***[1]

alihiuri/alihiure (a-lí-hĭu-ri) adv – vedz tu ***alihea***[1]

alihoanã (a-li-hoá-nã) sf, adgf – vedz tu ***lihoanã***

alil-hisap (a-líl-hi-sápŭ) sm fãrã pl – partea di pãradz tsi-lj dai cãndu acumpri un lucru i fats unã alishvirishi (shi tãxeshti cã paradzlji tsi-armãn tri plãteari va-lj dai ma amãnat); parti di pãradz tsi s-da ma nãpoi trã un lucru acumpãrat (tsi nu s-avea plãtitã ntreg tu nchisitã); cãparã, arãvoanã, aruvoanã, arvunã, arãvoni, pei, nishani *{ro: acont, arvună}* *{fr: acompte}* *{en: deposit, partial payment on account}* ex: loai alil-hisap (cãparã) doauã liri

alimsu (a-lím-su) adg – vedz tu ***alingu***

alimtu (a-lím-tu) adg – vedz tu ***alingu***

alimunu (a-lí-mu-nu) inter – zbor tsi lj-ascapã a omlui dit gurã cãndu sh-aspuni durearea, njila, dipirarea tsi u-aducheashti n fatsa-a unui lucru slab (sh-cãtivãroarã mirachea, lãhtara, hara-ua, nearãvdarea, etc.); ai, au, vai, cavai, mar, lele, a-lele, oi-lele, bobo, oi-bobo, o-popo, mãrãcui!; etc. *{ro: cavai, vai}* *{fr: hélas! malheur!}* *{en: oh dear, oh poor me!}* ex: alimunu (cavai) di eali!

alimurã (a-li-mú-rã) sf alimuri/alimure (a-li-mú-ri) – loari di lucri cu zorea (furtu); lucrili tsi s-lja (s-furã) di-atselj tsi amintarã un polim di la-atselj tsi-l chirurã polimlu (i lumea-a lor); pradã, spolji, pljashcã, pleashcã, pleacicã, eamã, yeamã, yeaghmã, gengã, ghengã, zulumi *{ro: jaf}* *{fr: pillage}* *{en: looting}* ex: u featsirã alimurã (u featsirã pradã = u mprãdarã)

alin (a-línŭ) (mi) vb I alinai (a-li-náĭ) shi alnai (al-náĭ), alinam (a-li-námŭ) shi alnam (al-námŭ), alinatã (a-li-ná-tã) shi alnatã (al-ná-tã), alinari/alinare (a-li-ná-ri) shi alnari/alnare (al-ná-ri) – mi mut dit un loc (tsi easti ma nghios) tu-un altu tsi easti ma nsus; mi duc cãtã nsus (pri-un munti) pri padi (pi gumar, cu machina, etc.); mi-ashternu (l-curdusescu un altu) pri-un loc tsi easti ma nsus (pri-un cal cu ncãlicarea, pi-un pom cu angãrlimarea, pri citia-a casãljei cu cicioarli pri scarã, un njic deanumirea cu mãnjli; etc.); analtsu, mut, scol, mãrescu, crescu, etc. (fig: lu-alin = lj-fac gãireti, l-cãidisescu, l-mãyipsescu, lu-alavdu, etc. tra si s-aducheascã sufliteashti ma ghini) *{ro: urca, (se) sui, ridica, încânta, lăuda}* *{fr: monter, gravir, s'élever, hausser, enchanter}* *{en: climb (up), mount, ascend, raise, rise (up), lift, enchant}* ex: alinã (anifurã, dusi nsus pri) muntsãlj; pãnã s-lu-alinã; alinai nã dzeanã analtã; s-n-alinãm (s-imnãm nsus) pi-unã scarã di mirmirã; alinats-vã pri cãrciliu; alinãndalui-si cãtrã bunlu Dumnidzã; dipusirã muntsãlj shi s-al(i)narã (criscurã nsus) cupriili; laptili s-al(i)nã (sã scunchi, lji s-anãltsã tinjia); s-alinarã (s-mãrirã, criscurã) dãrli; va li alinã (fig: cãidiseascã) cu zboarãli; ahãt cãndu lu-alinã (fig: lu-alãvdã) § ***alinat*** (a-li-nátŭ) adg alinatã (a-li-ná-tã), alinats (a-li-nátsĭ), alinati/alinate (a-li-ná-ti) – tsi s-ari mutatã dit un loc (tsi easti ma nghios) tu-un altu tsi easti ma nsus; anãltsat, mutat, sculat, etc. *{ro: urcat, suit, ridicat, încântat, lăudat}* *{fr: monté, gravi, élevé, haussé, enchanté}* *{en: climbed (up), mounted, ascended, raised, risen (up), lifted, enchanted}* ex: turmi alinati (dusi nsus) tu munti § ***alnat*** (al-nátŭ) adg alnatã (al-ná-tã), alnats (al-nátsĭ), alnati/alnate (al-ná-ti) – (unã cu ***alinat***) § ***alinari/alinare*** (a-li-ná-ri) sf alinãri (a-li-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-alinã; anãltsari, mutari, sculari, etc. *{ro: acţiunea de a urca, de a (se) sui, de a ridica, de a încânta, de a lăuda; urcare, suire, ridicare, încântare, lăudare}* *{fr: action de monter, de gravir, de s'élever, de hausser, d'enchanter}* *{en: action of climbing (up), of mounting, of ascending, of raising, of rising (up), of lifting, of enchanting}* ex: alinarea-a armãnjlor tu muntsã; alinarea pi ponj easti greauã trã oaminjlji mãturi; alinarea pi muntsã easti ljishoarã trã oaminjlji nvitsats § ***alnari/alnare*** (al-ná-ri) sf alnãri (al-nắrĭ) – (unã cu ***alinari***)

alinari/alinare (a-li-ná-ri) sf – vedz tu ***alin***

alinat (a-li-nátŭ) adg – vedz tu ***alin***

alincescu (a-lin-cĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***alãncescu***

alinciri/alincire (a-lin-cí-ri) sf – vedz tu ***alãncescu***

alincit (a-lin-cítŭ) adg – vedz tu ***alãncescu***

alincitor (a-lin-ci-tórŭ) adg – vedz tu ***alãncescu***

alindzeari/alindzeare (a-lin-dzeá-ri) sf – vedz tu ***alingu***

alindziri/alindzire (a-lín-dzi-ri) sf – vedz tu ***alingu***

alindzi-vasili sm, sf – vedz tu ***alingu***

alingii/alingie (a-lin-gí-i) sf – vedz tu ***alãncescu***

alingu (a-lín-gu) (mi) vb III shi II alimshu (a-lím-shĭu), alindzeam (a-lin-dzeámŭ), alimsã (a-lím-sã) shi alimtã (a-lím-tã), alindziri/alindzire (a-lín-dzi-ri) shi alindzeari/alindzeare (a-lin-dzeá-ri) – dau cu limba pristi fatsa-a unui lucru tra s-u molj cu ascucheat (tra s-u-ashtergu, s-u aduchescu tsi gustu ari, grãsimea i dultseamea di pri deadziti cãndu au nustimada bunã, etc.); dau ma multi ori cu limba pristi mãcarea din gurã tra s-lj-aduchescu nustimada; lingu; (expr: 1: mi-alingu = mi mbet; 2: lu-alimsi cãtusha = easti murdar cã nu s-ari latã, canda-i alimtu di cãtushi!; 3: ***alindzi-vasili*** = timbel, linãvos, tsi bãneadzã di-atseali tsi-lj da altsã) *{ro: linge}* *{fr: lécher}* *{en: lick}* ex: oili alingu sarea (da cu limba pristi sari tra s-si nsarã); ts-alindzeai dzeaditli di dultsi tsi eara; mi-alimshu (mi mbitai) asãndzã; easti un alindzi-vasili (expr: timbel, tsi-ashteaptã sã-lj da altsã) § ***alimtu*** (a-lím-tu) adg alimtã (a-lím-tã), alimtsã (a-lím-tsã), alimti/alimte (a-lím-ti) – (lucru) tsi easti pusputit di limba-a unui tsi lu-alindzi; (fig: alimtu = lutsit, scãntiljos, nyilcios, mushat, mbitat, etc.) *{ro: lins}* *{fr: léché; lisse}* *{en: licked}* ex: perlu lu-ari alimtu; tricu unã alimtã (fig: featã mushatã); vinjirã acasã alimtsã (fig: mbitats); hiu alimtu (fig: mbitat) § ***alimsu*** (a-lím-su) adg alimsã (a-lím-sã), alimshi (a-lím-shi), alimsi/alimse (a-lím-si) – (unã cu ***alimtu***) § ***alindziri/alindzire*** (a-lín-dzi-ri) sf alindziri (a-lín-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un alindzi tsiva; alindzeari, lindziri, lindzeari *{ro: acţiunea de a linge; lingere}* *{fr: action de lécher}* *{en: action of licking}* ex: va ti saturi cu alindzirea (atsea tsi fats cãndu alindzi)? § ***alindzeari/alindzeare*** (a-lin-dzeá-ri) sf alindzeri (a-lin-dzérĭ) – (unã cu ***alindziri***) § ***lingu*** (lín-gu) (mi) vb III shi II limshu (lím-shĭu), lindzeam (lin-dzeámŭ), limsã (lím-sã) shi limtã (lím-tã), lindziri/lindzire (lín-dzi-ri) shi lindzeari/lindzeare (lin-dzeá-ri) – (unã cu ***alingu***) § ***limtu*** (lím-tu) adg limtã (lím-tã), limtsã (lím-tsã), limti/limte (lím-ti) – (unã cu ***alimtu***) § ***limsu*** (lím-su) adg limsã (lím-sã), limshi (lím-shi), limsi/limse (lím-si) – (unã cu ***alimtu***) § ***lindziri/lindzire*** (lín-dzi-ri) sf lindziri (lín-dzirĭ) – (unã cu ***alindziri***) § ***lindzea-***

ri/lindzeare (lin-dzeá-ri) sf lindzeri (lin-dzérĭ) – (unã cu ***alindziri***)

alipidari¹/alipidare (a-li-pi-dá-ri) sf – vedz tu ***aleapid¹***

alipidari²/alipidare (a-li-pi-dá-ri) sf – vedz tu ***aleapid²***

alipidat¹ (a-li-pi-dátŭ) adg – vedz tu ***aleapid¹***

alipidat² (a-li-pi-dátŭ) adg – vedz tu ***aleapid²***

alipini/alipine (a-li-pí-ni) sf alipinj (a-li-pínjĭ) – unã soi di plantã (earbã) tsi fatsi lãludz mãri, galbini *{ro: plantă ce face flori galbene}* *{fr: plante aux fleurs jaunes}* *{en: a plant making yellow flowers}*

alis (á-lisŭ) sn alisi/alise (á-li-si) – aradã di (unã soi di) neali bãgati unlu tu-alantu shi ligati tra s-facã ca unã soi di cioarã i funi (di metal) cu cari si s-leagã lucri (cari s-bagã di gushi ca unã stulii, cu i fãrã crutsi acãtsatã di nãsã, cu cari s-acatsã sãhatea di curauã, etc.); alsidã, alisidã, altsu, singir, shingir, singiri, shingiri, zingir, catinã, cadenã, chiustecã, chiustechi, cãrtelj, silivar, sulivar, brangã, prangã, heari; (expr: lj-trec alislu (singirea) di nãri = l-tsãn ca pi-unã ursã, fatsi tsi-lj caftu) *{ro: lanţ}* *{fr: chaîne}* *{en: chain}* ex: acumprai un alis di sãhati; avea ligatã cãnili cu alis gros § ***alsidã*** (al-sí-dã) sf alsidz (al-sídzĭ) – (unã cu ***alis***) ex: oarã cu alsidã (singiri) § ***alisidã*** (a-li-sí-dã) sf alisidz (a-li-sídzĭ) – (unã cu ***alis***) § ***altsu¹*** (ál-tsu) sn altsuri (ál-tsurĭ) – (unã cu ***alis***) ex: ghiderli suntu ligati, ca altsul, dipriunã

alishvirishi/alishvirishe (a-lish-vi-rí-shi) sf alishvirishuri (a-lish-vi-rí-shĭurĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-vindi (shi s-acumprã) tsiva; arishvirishi, articlji, vindeari-acumprari, dari-loari, daraverã *{ro: alişveriş, vânzare}* *{fr: vente}* *{en: sale}* § ***arishvirishi/arishvirishe*** (a-rish-vi-rí-shi) sf arishvirishuri (a-rish-vi-rí-shĭurĭ) – (unã cu ***alishvirishi***) ex: arishvirishi s-nu fats cu el

alisidã (a-li-sí-dã) sf – vedz tu ***alis***

alisidhã (a-li-sí-dhã) sf alisidz (a-li-sídzĭ) – unã cu ***alisidã***

alisivã (a-li-sí-vã) sf – vedz tu ***alsivã***

alitchea¹ (a-lith-chea) sf – vedz tu ***alihea¹***

alitchea² (a-líth-chea) adv – vedz tu ***alihea¹***

alithea¹ (a-lith-hea) sf – vedz tu ***alihea¹***

alithea² (a-líth-hea) adv – vedz tu ***alihea¹***

alithina (a-lí-thi-na) adv – vedz tu ***alihea¹***

alithinos (a-li-thi-nósŭ) adg – vedz tu ***alihea¹***

alithios (a-lith-hĭósŭ) adg – vedz tu ***alihea¹***

alj (áljĭŭ) sn alji/alje (á-lji) – plantã irboasã cu frãndzãli lundzi sh-suptsãri (ca apali), cu-unã anjurizmã ahoryea, tsi sh-u-adutsi multu cu tseapa veardi shi s-mãcã ashi cum easti veardi; partea dit aestã plantã tsi s-aflã tu loc, cari s-usucã sh-dãnãseashti tut anlu (adrat di ma multi pãrtsã, cãtsãlj, cari s-curã di peaji shi s-bagã tu multi mãcãruri); (fig: 1: alj = om arãu; expr: 2: cãtsãl di alj = unã parti dit un alj ntreg, tsi s-aleadzi ahoryea sh-easti acupiritã cu-unã cheali ninti ca si s-bagã tu mãcari; 3: alj chisat = alj chisat tu hãvani amisticat cu puscã shi sari tsi s-adavgã la ndauã gheli, mãcãruri; 4: ne alj mãcã, ne gura lj-amputi = nu-ari stepsu) *{ro: usturoi}* *{fr: ail}* *{en: garlic}* ex: dzatsi frats ãndzãminats, sh-tr-unã groapã ngrupats (angucitoari: aljlu); chiseadzã alj tu hãvani; alj mãts, gura va ts-amputã; greclu, sh-arhundu s-hibã, alj va mputã; dã-nj dauã hiri di alj; aljili criscurã tora; l-vidzush aljlu-aestu? (fig: aestu om arãu, aestu turcu?); nu pot s-lji ved aljlji (fig: oaminjlj-arãi, turtsãlj, uvreilji, etc.)

aljumtrea (a-ljĭúm-trea) adv – altã soi (turlii); alantã soi (turlii) di-alantã parti; aljumtrealui; naljumtrea *{ro: altminteri, altfel}* *{fr: autrement, d'ailleurs, du reste}* *{en: other: aise, or}* ex: cãt gioni sh-eara di-aljumtrea; aljumtrea (altã turlii, alantã soi) voi si s-facã; shutsã cljaea aljumtrea (di-alantã parti); nu poati s-hibã aljumtrea (altã turlii) § ***aljumtrealui*** (a-ljĭúm-trea-luĭ) adv – (unã cu ***aljumtrea***) § ***naljumtrea*** (na-ljĭúm-trea) adv – (unã cu ***aljumtrea***)

aljumtrealui (a-ljĭúm-trea-luĭ) adv – vedz tu ***aljumtrea***

aljurari/aljurare (a-ljĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***aljurea***

aljurat (a-ljĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***aljurea***

aljurea (a-ljĭú-rea) adv – (tu) altã parti; tu altu loc; iutsi s-hibã; iuva, iutsido, naljurea; (expr: 1: bat (zburãscu) aljurea = nu shtiu tsi dzãc; dzãc vruti sh-nivruti; zburãscu fãrã s-minduescu; dzãc glãrinj; aljuredz; 2: hiu cãtrã-aljurea = nu-am aradã, hiu alocuta, hiu fãrã minti, nu u-am mintea ntreagã 3: nj-escu aljurea cu mintea = nu ti-avdu, nu ti-aduchescu cã u-am mintea la alti lucri; 4: aljurea dai sh-aljurea creapã; aljurea arucã tufechea sh-aljurea arsari ljepurli; aljurea cãrcãreadzã sh-aljurea oauã = zbor tsi s-dzãtsi cãndu cariva fatsi tsiva ma da di altu tsiva la cari nu s-ashtipta) *{ro: aiurea}* *{fr: ailleurs; autre part, dans un autre endroit}* *{en: elsewhere, anywhere else, nowhere}* ex: feati-aljurea (tu-unã parti), gionj aljurea (tu-altã parti) giuca ahoryea; noi him di-aljurea (dit alti locuri); furlji apucarã aljurea (s-ducã tu-alti locuri); tini eshti aljurea (expr: nu eshti aoa cu mintea, nu shtii tsi s-fatsi) § ***naljurea*** (na-ljĭú-rea) adv (ngrãpsit shi ***n-aljurea***, scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar) – (unã cu ***aljurea***) ; ex: imna cu mintea cãtrã naljurea (expr: cu mintea la alti lucri, tu alti locuri); stranji arupti, cãtrã naljurea (expr: cavai di lumi, alocuta, fãrã nitsiunã aradã); cu perlji cãtrã naljurea (expr: alocuta, nichiptinats); shuira tora cãtrã naljurea (expr: ashi, fãrã-aradã, cu mintea chirutã, tu-altã parti) § ***aljuredz*** (a-ljĭu-rédzŭ) vb I aljurai (a-ljĭu-ráĭ), aljuram (a-ljĭu-rámŭ), aljuratã (a-ljĭu-rá-tã), aljurari/aljurare (a-ljĭu-rá-ri) – escu hivrit, cu cãlduri mãri (pirito), nu-aduchescu tsi s-fatsi deavãrliga di mini shi zburãscu fãrã sã shtiu tsi dzãc; dzãc zboarã tsi nu-au vãrã noimã; zburãscu-aljurea *{ro: aiura, delira}* *{fr: délirer}* *{en: be delirious}* ex: acãtsã s-aljureadzã (si zburascã fãrã sã shtibã tsi zboarã dzãtsi); tutã noaptea avea aljuratã (avea zburãtã fãrã noimã cã eara lãndzit sh-avea pirito multu mari) § ***aljurat*** (a-ljĭu-rátŭ) adg aljuratã (a-ljĭu-rá-tã), aljurats (a-ljĭu-rátsĭ), aljurati/aljurate (a-ljĭu-rá-ti) – cari zburashti fãrã sã shtibã tsi dzãtsi (cãndu ari pirito shi nu-aducheashti tsi s-fatsi deavãrliga di el) *{ro: aiurat, delirat}* *{fr: déliré}* *{en: delirious}* § ***aljurari/aljurare*** (a-ljĭu-rá-ri) sf aljurãri (a-ljĭu-rărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva aljureadzã *{ro: acţiunea de a aiura, de a delira; aiurare, delir}* *{fr: action de délirer; délire}* *{en: action of being delirious; delirium}*

aljuredz (a-ljĭu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***aljurea***

alnari/alnare (al-ná-ri) sf – vedz tu ***alin***

alnat (al-nátŭ) adg – vedz tu ***alin***

alneauã (al-neá-úã) sf – vedz tu ***lumachi***

aloat (a-loátŭ) sn aloaturi (a-loá-turĭ) – 1: amisticãturã di fãrinã cu apã sh-alti lucri ca maeaua tsi u fatsi s-creascã (grãsimi, untulemnu, oauã, zahari, etc.) cu cari (dupã cutseari) s-fatsi pãnea (pita, tighãnjli, dultsenjli, etc.); 2: cumatã njicã dit aestã amisticãturã tsi s-tsãni di-unã parti (tra s-hibã bãgatã ma nãpoi tu loc di maeauã tu-unã altã amisticãturã di apã shi fãrinã); (expr: id: 1: (pãnea) easti aloat yiu = (pãnea) easti nicoaptã; 2: escu un aloat = escu om moali, molav, mulashcu, eavashcu, prãhar; 3: mi fac aloat = mi fac moali ca aloatlu; 4: li-acã-tsãm/aprindem = nã fãtsem bunj oaspits; 5: li-aspãrdzem aloaturli = u-aspãrdzem uspitsãlja, n-anciupãm, nã ncãcem, nã cãrtim) *{ro: aluat; maia}* *{fr: pâte; ferment, levain}* *{en: dough; leaven, yeast}* ex: acats aloat (dit un aloat njic (maeauã) fac un aloat mari ti pãni); bãgarã aloat tu yin, di s-featsi puscã; easti ca aloat (expr: id: moali, molav); li-acãtsarã ghini aloaturli (expr: id: s-featsirã bunj oaspits); li-asparsirã aloaturli (expr: id: si ncãcearã sh-nu s-mata urdinã)

alobudã (a-ló-bu-dã) sf – vedz tu ***lobudã***

alocut (a-ló-cutŭ) adg alocutã (a-ló-cu-tã), alocuts (a-ló-cutsĭ), alocuti/alocute (a-ló-cu-ti) – tsi nu-ari aradã; tsi s-aflã tu-unã stari di nearadã (catastasi, arãeatã, atãxii, mintiturã); tsi nu easti unã soi cu-alantã dunjai; paraxin, tronciu, ahoryea *{ro: dezordonat, bizar}* *{fr: pêle-mêle, désordonné; bizarre}* *{en: untidy; odd, strange}* ex: om alocut (tsi nu-ari aradã, tsi easti ahoryea, tronciu) § ***alocuta*** (a-ló-cu-ta) adv – (lucri) s-aflã amisticati, mprusculiti, bãgati un pisti-alantu fãrã nitsiunã aradã, di nu shtii omlu iu poati s-aflã tsi caftã; ghilishti, alandala, darmadan, cioarã-boarã, ciora-bora *{ro: talmeş-balmeş}* *{fr: pêle-mêle}* *{en: pell-mell, helter skelter}*

alocuta (a-ló-cu-ta) adv – – vedz tu ***alocut***

aloni/alone (a-ló-ni) alonj (a-lónjĭ) – loc ischiu (ca unã padi,

cãmpu); loclu ndreptu trã triirari (cu un stur tu mesi di cari suntu ligats caljlji tsi alagã deavãrliga shi calcã (bat) grãnili ca grãn, ordzu, sicarã, etc. tra s-easã gãrnutsãli dit schicurli-a lor); aryi, arghii, arii *{ro: arie}* *{fr: aire}* *{en: threshing area}* § ***alunsescu*** (a-lun-sés-cu) vb IV alunsii (a-lun-síĭ), alunseam (a-lun-seámŭ), alunsitã (a-lun-sí-tã), alunsiri/alunsire (a-lun-sí-ri) – cu bãtearea tsi lã u fac tu-unã aloni, dispartu gãrnutsili di grãn (ordzu, sicarã, etc.) di schicurli tsi li poartã; triyir, triir *{ro: treiera}* *{fr: battre le blé; dépiquer}* *{en: thresh cereal plants}* § ***alunsit*** (a-lun-sítŭ) adg alunsitã (a-lun-sí-tã), alunsits (a-lun-sítsĭ), alunsiti/alunsite (a-lun-sí-ti) – (gãrnutsãli di grãn, ordzu, sicarã, etc.) tsi suntu scoasi dit schicurli tu cari s-aflã ncljisi; triyirat, triirat *{ro: treierat}* *{fr: (blé) battu; dépiqué}* *{en: threshed (cereal plants)}* § ***alunsiri/alunsire*** (a-lun-sí-ri) sf alunsiri (a-lun-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-alunsescu grãnili; triyirari, triirari *{ro: acţiunea de a treiera; treierare}* *{fr: action de battre le blé; de dépiquer}* *{en: action of threshing cereal plants}*

alsar[1] (al-sárŭ) vb IV – vedz tu ***ansar***[1]

alsar[2] (al-sárŭ) vb IV – vedz tu ***arsar***[2]

alsãriri[1]***/alsãrire*** (al-sã-rí-ri) sf – vedz tu ***ansar***[1]

alsãriri[2]***/alsãrire*** (al-sã-rí-ri) sf – vedz tu ***arsar***[2]

alsãrit[1] (al-sã-rítŭ) adg – vedz tu ***ansar***[1]

alsãrit[2] (al-sã-rítŭ) adg – vedz tu ***arsar***[2]

alsidã (al-sí-dã) sf – vedz tu ***alis***

alsidhã (al-sí-dhã) sf alsidz (al-sídzĭ) – unã cu ***alsidã***

alsivã (al-sí-vã) sf alsivi/alsive (al-sí-vi) – apa tu cari s-hearbi cinusha di lemnu (cu cari s-aspealã stranji, vasi, etc.) *{ro: leşie}* *{fr: lessive}* *{en: lye}* ex: aspel vasili cu-alsivã § ***alisivã*** (a-li-sí-vã) sf alisivi/alisive (a-li-sí-vi) – (unã cu ***alsivã***) ex: unã livã, ca hearta sh-upãrita alisivã! § ***lisivã*** (li-sí-vã) sf lisivi/lisive (li-sí-vi) – (unã cu ***alsivã***) ex: mi lai pi cap cu lisivã; feci lisivã sh-tr-atsea-nj criparã mãnjli

altar (al-tárŭ) sn altari/altare (al-tá-ri) – loc ma-analtu dit un templu (nao) pãngãn iu s-aprindu tseri, s-ardi thimnjamã, s-fac curbãnj, etc. adusi al Dumnidzã; measã dit bisearica crishtinã iu s-fac arãdzli sãmti dit lituryii; trapezã, vimã, ayeavimã, ayeadimã, ayiudimã *{ro: altar}* *{fr: autel}* *{en: altar}* ex: preftul intrã tu altar (ayiudimã) § ***altari/altare*** (al-tá-ri) sf altari/altare (al-tá-ri) – (unã cu ***altar***)

altari/altare (al-tá-ri) sf – vedz tu ***altar***

altãoarã (al-tã-oá-rã) adv – nu tora, ma aoa sh-un chiro; nu tora, ma cama nclo, aoa sh-un chiro; caishti cãndu *{ro: altădată}* *{fr: autrefois}* *{en: once, in former time, some other time}* ex: nu va s-yinã altãoarã (ninga nãoarã ma nclo)? § ***altoarã*** (al-toá-rã) adv – (unã cu ***altãoarã***)

altilãc (al-ti-lắcŭ) sm altilãts (al-ti-lắtsĭ) – parã veclju nturtsescu di shasi aspri (grosh) *{ro: monedă de 6 piaştri}* *{fr: monnaie de six piastres}* *{en: coin worth six piastres}*

altipatlar (al-tí-pa-tlárŭ) sn altipatlari/altipatlare (al-tí-pa-tlá-ri) – aruvoli cu shasi fishechi; aruvoli, arãvoli, ruveli, cumburã, cãburã, cãburi, cuburi, pishtolã, pishtoalã *{ro: revolver cu şase cartuşe}* *{fr: revolver à six cartouches}* *{en: revolver with six cartridges}*

altoarã (al-toá-rã) adv – vedz tu ***altãoarã***

altsari/altsare (al-tsá-ri) sf – vedz tu ***analtu***[1]

altsat (al-tsátŭ) adg – vedz tu ***analtu***[1]

altsu[1] (ál-tsu) sn – vedz tu ***alis***

altsu[2] (ál-tsu) (mi) vb I – vedz tu ***analtu***[1]

altu (ál-tu) adg, pr altã (ál-tã), altsã (ál-tsã), alti/alte (ál-ti) – zbor tsi tsãni loclu a unei hiintsã (lucru) cari nu easti idyiul cu hiintsa (lucrul) trã cari easti zborlu (cari easti atsel di-aradã, cari easti dinintea-a noastrã, etc.); valtu, nu aestu; (expr: altu bishi sh-altu nchirdãsi; altu fatsi sh-altu tradzi; altu harea sh-altu numa; altsã mãcã meari sh-a-altor l-amurtã dintsãlj = s-dzãtsi cãndu un easti atsel tsi stipseashti shi stepsul s-arucã pi altu) *{ro: altu}* *{fr: autre}* *{en: other}* ex: ni unã, ni altã; altsã yin, altsã fug; altã tsi ma caftsã § ***valtu***[2] (vál-tu) sn valturi (vál-turĭ) – (unã cu ***altu***) ex: cari valtu (altu) va u fãtsea?

aluat (a-luátŭ) sn aluaturi (a-luá-turĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***aloat***

aludzãmi/aludzãme (a-lu-dzắ-mi) sf – vedz tu ***aludzãscu***

aludzãri/aludzãre (a-lu-dzắ-ri) sf – vedz tu ***aludzãscu***

aludzãscu (a-lu-dzãs-cu) (mi) vb IV aludzãi (a-lu-dzắĭ), aludzam (a-lu-dzámŭ), aludzãtã (a-lu-dzắ-tã), aludzãri/aludzãre (a-lu-dzắ-ri) – (lucru, lilici, mãcari, carni) nchiseashti s-moalji ninti ca si s-aspargã; nchisescu s-mi-aspargu; mãrãnghisescu, vishtidzãscu, anjurzescu urut, mi-amput, amput, mi-acredz, etc. *{ro: (se) altera, (se) moleşi, ofili, (se) împuţi, începe a se strica}* *{fr: (s')altérer, (se) rendre mou, (s')amollir; sentir mauvais}* *{en: change (for worse), spoil, soften, smell foul}* ex: lilicea s-aludzashti (mãrãnghiseashti); carnea s-aludzã (s-mulje, sã nviclje); sudorli aludzãscu (amput, anjurzescu ca unã mãcari aspartã), s-acreadzã § ***aludzãt*** (a-lu-dzắtŭ) adg aludzãtã (a-lu-dzắ-tã), aludzãts (a-lu-dzắtsĭ), aludzãti/aludzãte (a-lu-dzắ-ti) – tsi s-moalji ninti ca si s-aspargã; mãrãnghisit, vishtidzãt, anjurzit, urut, amputsãt, acrit, etc. *{ro: alterat, ofilit, moleşit, împuţit, fleşcăit}* *{fr: altéré, amolli, qui sent mauvais}* *{en: changed (for worse), spoiled, softened, which smells foul}* ex: carni aludzãtã (shidzutã, muljatã, aspartã) § ***aludzãri/aludzãre*** (a-lu-dzắ-ri) sf aludzãri (a-lu-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-aludzashti; mãrãnghisiri, vishtidzãri, anjurziri urut, amputsãri, acriri, etc. *{ro: acţiunea de a (se) altera, de a (se) moleşi, de a (se) ofili, de a (se) împuţi, de a începe a (se) strica; alterare, ofilire, împuţire, fleşcăire}* *{fr: action de (s')altérer, de (se) rendre mou, de (s')amollir; de sentir mauvais; amolissement}* *{en: action of changing (for worse), of spoiling, of softening, of smelling foul; softening}* § ***aludzãmi/aludzãme*** (a-lu-dzắ-mi) sf aludzãnj (a-lu-dzắnjĭ) – harea tsi-l fatsi un lucru s-hibã aludzãt; ashi cum easti un lucru (ma multu carnea) cãndu s-moalji shi nchiseashti s-aspargã; aludzãri *{ro: fleşcăire, moleşire, alterare}* *{fr: amolissement, on dit d'une viande qui commence a s'altérer}* *{en: softening; it is said about meat when it starts softening, before spoiling}*

aludzãt (a-lu-dzắtŭ) adg – vedz tu ***aludzãscu***

alughescu (a-lu-ghĭés-cu) vb IV alughii (a-lu-ghíĭ), alugheam (a-lu-ghĭámŭ), alughitã (a-lu-ghí-tã), alughiri/alughire (a-lu-ghí-ri) – aduchescu un mari simtsãmintu di vreari trã cariva i tsiva; cad tu vreari cu cariva; nj-aruc sivdãlu (mirachea, vrearea) pri cariva; alãghescu, agãchipsescu, agãpisescu, agãpsescu, voi, vilisescu *{ro: iubi}* *{fr: aimer}* *{en: love}* ex: fãrã ca noi sã shtim, inimli-a noastri nã s-alughirã (cãdzurã tu vreari) § ***alughit*** (a-lu-ghítŭ) adg alughitã (a-lu-ghí-tã), alughits (a-lu-ghítsĭ), alughiti/alughite (a-lu-ghí-ti) – tsi sh-arcã sivdãlu pri cariva; tsi easti vrut di cariva; alãghit, agãchipsit, agãpisit, agãpsit, vrut, vilisit *{ro: iubit}* *{fr: aimé}* *{en: loved}* § ***alughiri/alughire*** (a-lu-ghí-ri) sf alughiri (a-lu-ghírĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi sh-ari arcatã sivdãlu pri cariva; alãghiri, agãchipsiri, agãpisiri, agãpsiri, vreari, vilisiri *{ro: acţiunea de a iubi; iubire}* *{fr: action d'aimer}* *{en: action of loving}* § ***alãghescu*** (a-lã-ghĭés-cu) vb IV alãghii (a-lã-ghíĭ), alãgheam (a-lã-ghĭámŭ), alãghitã (a-lã-ghí-tã), alãghiri/alãghire (a-lã-ghí-ri) – (unã cu ***alughescu***) § ***alãghit*** (a-lã-ghítŭ) adg alãghitã (a-lã-ghí-tã), alãghits (a-lã-ghítsĭ), alãghiti/alãghite (a-lã-ghí-ti) – (unã cu ***alughit***) § ***alãghiri/alãghire*** (a-lã-ghí-ri) sf alãghiri (a-lã-ghírĭ) – (unã cu ***alughiri***)

alughiri/alughire (a-lu-ghí-ri) sf – vedz tu ***alughescu***

alughit (a-lu-ghítŭ) adg – vedz tu ***alughescu***

alumachi/alumache (a-lu-má-chi) sf – vedz tu ***lumachi***

alumã (a-lu-mắ) sm alumadz (a-lu-mádzĭ) – usic (ma mari di la ciciorlu a unui tsap) di la un agioc di ficiori njits cu cari s-agudescu di-aradã alanti usitsi (ma njits di la cicioarli a njeljlor, a cãprilor, etc.); anumã, vãsilje, vãshclje, arshic, ashic, ishic, mishic, saltu, psaltu, vangã, amadã, nip, nãip, ip, ipã, cocan, coci, cunjac *{ro: ichi, arşic plombat}* *{fr: osselet plombé}* *{en: knuckle bone}* ex: am un alumã di caprã § ***anumã*** (a-nu-mắ) sm anumadz (a-nu-mádzĭ) – (unã cu ***alumã***)

alumãchios (a-lu-mã-chĭósŭ) adg – vedz tu ***lumachi***

alumbu (a-lúm-bu) vb I(?) icã IV(?) – mi duc sh-hiu deadun cu cariva, sã-lj fac sutsatã *{ro: fi împreună, însoţi}* *{fr: rejoindre}* *{en: join (somebody)}* ex: s-yinã si-nj mi-alumbã (sã-nj facã sutsatã, s-hibã cu mini))

alumi/alume sf (a-lú-mi) sf – vedz tu ***lumi***
alumtari/alumtare (a-lum-tá-ri) sf – vedz tu ***alumtã***
alumtat (a-lum-tátŭ) adg – vedz tu ***alumtã***
alumtatic (a-lum-tá-ticŭ) sn – vedz tu ***alumtã***
alumtã (a-lúm-tã) sf alumti/alumte (a-lúm-ti) – bãteari (i ncãceari) tsi s-fatsi namisa di doauã (i ma multi) pãrtsã (partii, oaminj, etc.) iu unã parti (i ma multi) caftã s-u-azvingã pi-alantã (i pri-alanti, i un lucru); atsea tsi s-fatsi cãndu s-alumtã cariva; alumtatic, lumtã, lumptã, aluptã, luptã, ljuftã, bãteari, bãtii, bãtichi, bãtic, polim *{ro: luptă, bătălie}* *{fr: combat, lutte}* *{en: combat, fight}* ex: la-alumtã turtsilj s-duc cu harauã; cari-i cama bun tu-alumtã; Vuscopulea eara partidz shi eara alumtã mari; sh-nãs s-amisticã tu atsea alumtã § ***alumtatic*** (a-lum-tá-ticŭ) sn alumtatitsi/alumtatitse (a-lum-tá-ti-tsi) – (unã cu ***alumtã***) § ***lumtã***[1] (lúm-tã) sf lumti/lumte (lúm-ti) – (unã cu ***alumtã***) ex: bãrbãteasca lumtã (alumtã); s-himusescu la lumtã (alumtã) ndreaptã; trã nãtheam di oarã bitisi lumta (bãtia) § ***aluptã*** (a-lúp-tã) sf alupti/alupte (a-lúp-ti) – (unã cu ***alumtã***) § ***luptã*** (lúp-tã) sf lupti/lupte (lúp-ti) – (unã cu ***alumtã***) § ***lumptã*** (lúmp-tã) sf lumpti/lumpte (lúmp-ti) – (unã cu ***alumtã***) § ***ljuftã***[1] (ljĭúf-tã) sf ljufti/ljufte (ljĭúf-ti) – (unã cu ***alumtã***) § ***alumtu*** (a-lúm-tu) (mi) vb I alumtai (a-lum-táĭ), alumtam (a-lum-támŭ), alumtatã (a-lum-tá-tã), alumtari/alumtare (a-lum-tá-ri) – 1: acats s-mi bat (i s-mi ncaci, etc.) cu un (i ma multsã, oaminj i lucri) sh-caftu s-lj-azvingu; aluptu, lumtu, luptu, ljuftu, apulimsescu, mi bat; 2: arãspãndescu, pispilescu; 3: mi duc (mi priimnu) prit locuri multi; cutriyir, alag; lucredz multu greu tra s-amintu i s-fac tsiva; cilistisescu, cilãstisescu, agunsescu; 4: alumtu cu chetsrãli; ambulisescu, tirinsescu; etc. *{ro: lupta; dispersa; cutreiera cu greutate, munci penibil; chinui, martiriza, etc.}* *{fr: combattre, lutter; éparpiller; parcourir péniblement, gagner péniblement; lapider, faire souffrir, martyriser, etc.}* *{en: combat, fight; disperse, scatter; wander or work painfully; fight with stones, martyrize, etc.}* ex: mi-alumtu cu tini; bãrbãteashti s-alumtarã (s-bãturã); s-alumtarã (s-bãturã) ashi di dimneatsa pãnã cãtrã searã; s-alumtarã zmeilji trei dzãli shi trei noptsã; acãtsã s-alumtã casa (s-li lja shi s-li-arãspãndeascã lucrili din casã) shi s-minteascã tuti; avea sh-nãs un semnu di calj cu cari alumta (cutriyira) cãsãbadzlji; un cucosh, sh-acats s-lu-alumtu cu chetrili (s-lu-ambulisescu, s-aruc chetri pri el); furlji s-alumtarã cu ascherea dauã ori; mi-alumtu dzua sh-noaptea (fig: lucredz greu) s-nji scot hrana; alumtu (fig: fac) multi lucri; lj-alumtã (fig: ãlj tirinsescu, lj-munduescu) ploili; mi-alumtã (fig: mi frimintã) minduirli § ***alumtat*** (a-lum-tátŭ) adg alumtatã (a-lum-tá-tã), alumtats (a-lum-tátsĭ), alumtati/alumtate (a-lum-tá-ti) – tsi ari faptã unã alumtã cu cariva; aluptat, lumtat, luptat, ljuftat, ljuftit, ljuftuit, apulimsit, bãtut, alãgat, cutriyirat, cilistisit, etc. *{ro: luptat; dispersat; cutreierat cu greutate, muncit penibil; chinuit, martirizat, etc.}* *{fr: guerroyé, combattu, lutté; éparpillé; qui a parcouru péniblement, qui a gagné péniblement; lapidé, qui a souffert, martyrisé, etc.}* *{en: fought; dispersed, scattered; who has worked painfully; fought with stones, martyrized, etc.}* § ***alumtari/alumtare*** (a-lum-tá-ri) sf alumtãri (a-lum-tãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-alumtã; aluptari, lumtari, luptari, ljuftari, ljuftiri, ljuftuiri; alumtã, apulimsiri; alumtã, alumtatic, bãtii, cilistisiri, cutriyirari, etc. *{ro: acţiunea de a lupta; luptare; luptă; etc.}* *{fr: action de lutter; lutte; etc.}* *{en: action of fighting; fight; etc.}* ex: aeri, ma gionili tu-alumtãri (alumti) § ***alumtãtor*** (a-lum-tã-tórŭ) sm, sf, adg alumtãtoari/alumtãtoare (a-lum-tã-toá-ri), alumtãtori (a-lum-tã-tórĭ), alumtãtoari/alumtãtoare (a-lum-tã-toá-ri) – atsel tsi s-alumtã cu tsiva i cariva; lumtash, ljuftã *{ro: luptător}* *{fr: guerrier, combattant, lutteur}* *{en: combatant, fighter}* § ***lumtu*** (lúm-tu) (mi) vb I lumtai (lum-táĭ), lumtam (lum-támŭ), lumtatã (lum-tá-tã), lumtari/lumtare (lum-tá-ri) – (unã cu ***alumtu***) ex: s-lumtã (s-alumtã) pãnã apuni soarili; s-lumtã (s-alumtã) sãptãmãnj ãntredz § ***lumtat*** (lum-tátŭ) adg lumtatã (lum-tá-tã), lumtats (lum-tátsĭ), lumtati/lumtate (lum-tá-ti) – (unã cu ***alumtat***) § ***lumtari/lumtare*** (lum-tá-ri) sf lumtãri (lum-tãrĭ) – (unã cu ***alumtari***) § ***lumtash*** (lum-táshĭŭ) adg lumtashi/lumtashe (lum-tá-shi), lumtash (lum-táshĭ), lumtashi/lumtashe (lum-tá-shi) – (unã cu ***alumtãtor***) ex: xenj lumtash nã calcã greu § ***lumptu*** (lúmp-tu) (mi) vb I lumptai (lump-táĭ), lumptam (lump-támŭ), lumptatã (lump-tá-tã), lumptari/lumptare (lump-tá-ri) – (unã cu ***alumtu***) ex: s-lumptã (s-alumtã) cu tuti chiametsli § ***lumptat*** (lump-tátŭ) adg lumptatã (lump-tá-tã), lumptats (lump-tátsĭ), lumptati/lumptate (lump-tá-ti) – (unã cu ***alumtat***) § ***lumptari/lumptare*** (lump-tá-ri) sf lumptãri (lump-tãrĭ) – (unã cu ***alumtari***) § ***aluptu*** (a-lúp-tu) (mi) vb I aluptai (a-lup-táĭ), aluptam (a-lup-támŭ), aluptatã (a-lup-tá-tã), aluptari/aluptare (a-lup-tá-ri) – (unã cu ***alumtu***) ex: s-intrãm tu oasti s-n-aluptãm (ampulisim); shi lj-aluptash (lj-ampulisish, lj-ai azvimtã) ehtsrilji a tãi § ***aluptat*** (a-lup-tátŭ) adg aluptatã (a-lup-tá-tã), aluptats (a-lup-tátsĭ), aluptati/aluptate (a-lup-tá-ti) – (unã cu ***alumtat***) § ***aluptari/aluptare*** (a-lup-tá-ri) sf aluptãri (a-lup-tãrĭ) – (unã cu ***alumtari***) § ***luptu*** (lúp-tu) (mi) vb I luptai (lup-táĭ), luptam (lup-támŭ), luptatã (lup-tá-tã), luptari/luptare (lup-tá-ri) – (unã cu ***alumtu***) ex: s-luptã (s-alumtã) pãnã nu-armãni sãndzi § ***luptat*** (lup-tátŭ) adg luptatã (lup-tá-tã), luptats (lup-tátsĭ), luptati/luptate (lup-tá-ti) – (unã cu ***alumtat***) § ***luptari/luptare*** (lup-tá-ri) sf luptãri (lup-tãrĭ) – (unã cu ***alumtari***) § ***ljuftu***[1] (ljĭúf-tu) (mi) vb I – ljuftai (ljĭuf-táĭ), ljuftam (ljĭuf-támŭ), ljuftatã (ljĭuf-tá-tã), ljuftari/ljuftare (ljĭuf-tá-ri) – (unã cu ***alumtu***) ex: aflã luplu ljuftãndalui (alumtãndalui) cu ursa § ***ljuftat***[1] (ljĭuf-tátŭ) adg ljuftatã (ljĭuf-tá-tã), ljuftats (ljĭuf-tátsĭ), ljuftati/ljuftate (ljĭuf-tá-ti) – (unã cu ***alumtat***) § ***ljuftari***[1]***/ljuftare*** (ljĭuf-tá-ri) sf ljuftãri (ljĭuf-tãrĭ) – (unã cu ***alumtari***) § ***ljuftã***[2] (ljúf-tã) sm ljufteanj (ljúf-teanjĭ) – (unã cu ***alumtãtor***) ex: un gioni ljuftã (alumtãtor), mari cãt un munti; ari altu ljuftã (alumtãtor) ma arpid di Gogã? § ***ljuftescu***[1] (ljĭuf-tés-cu) (mi) vb I – ljuftii (ljĭuf-tíĭ), ljufteam (ljĭuf-teámŭ), ljuftitã (ljĭuf-tí-tã), ljuftiri/ljuftire (ljĭuf-tí-ri) – (unã cu ***alumtu***) § ***ljuftit***[1] (ljĭuf-títŭ) adg ljuftitã (ljĭuf-tí-tã), ljuftits (ljĭuf-títsĭ), ljuftiti/ljuftite (ljĭuf-tí-ti) – (unã cu ***alumtat***) § ***ljuftiri***[1]***/ljuftire*** (ljĭuf-tí-ri) sf ljuftiri (ljĭuf-tírĭ) – (unã cu ***alumtari***) § ***ljuftuescu***[1] (ljĭuf-tu-ĭés-cu) (mi) vb I – ljuftuii (ljĭuf-tu-íĭ), ljuftueam (ljĭuf-tu-ĭámŭ), ljuftuitã (ljĭuf-tu-í-tã), ljuftuiti/ljuftuite (ljĭuf-tu-í-ti) – (unã cu ***alumtu***) § ***ljuftuit***[1] (ljĭuf-tu-ítŭ) adg ljuftuitã (ljĭuf-tu-í-tã), ljuftuits (ljĭuf-tu-ítsĭ), ljuftuiti/ljuftuite (ljĭuf-tu-í-ti) – (unã cu ***alumtat***) § ***ljuftuiri***[1]***/ljuftuire*** (ljĭuf-tu-í-ri) sf ljuftuiri (ljĭuf-tu-írĭ) – (unã cu ***alumtari***)
alumtãtor (a-lum-tã-tórŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***alumtã***
alumtu (a-lúm-tu) (mi) vb I – vedz tu ***alumtã***
alun (a-lúnŭ) sm alunj (a-lúnjĭ) – arburic tsi creashti tu pãduri i mardzinea di agri ca unã soi di gardu (cu frãndzã stronghili tsi au per tu fatsa di nghios sh-cari fatsi unã soi di nuts (aluni) njits tsi suntu nostimi tu mãcari); pomlu cari fatsi aluni; liftocar *{ro: alun}* *{fr: noisetier}* *{en: hazel tree}* ex: unã pãduri di alunj; pi dãrmili di-alun; pi tu mardzinea di-alunj § ***alunã*** (a-lú-nã) sf aluni/alune (a-lú-ni) – yimisha-a alunlui tsi sh-u-adutsi cu-unã nucã njicã, cari s-aflã ncljis tu-unã soi di cupã di-unã parti sh-cu-unã njicã chipitã di-alantã, a curi njedz s-mãcã (cã easti ca nuca sh-ari nustimada-a ljei); lunã, liftocarã *{ro: alună}* *{fr: noisette}* *{en: hazelnut}* ex: s-dusi trã aluni; s-dusirã tra s-adunã aluni § ***lunã***[2] (lú-nã) sf luni/lune (lú-ni) – (unã cu ***alunã***) § ***alunet*** (a-lu-nétŭ) sn aluneturi (a-lu-né-turĭ) – pãduri di-alunj; multimi di-alunj; alunish, alunami *{ro: alunet}* *{fr: forêt de noisetiers}* *{en: forest of hazel trees}* § ***alunami/aluname*** (a-lu-ná-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***alunet***) ex: s-ascundi zãrcada tu alunami (alunet) § ***alunish*** (a-lu-níshĭŭ) sn alunishi/alunishe (a-lu-ní-shi) shi alunishuri (a-lu-ní-shĭurĭ) – (unã cu ***alunet***) ex: sh-chiru urma prit alunishuri (alunami)
alunami/aluname (a-lu-ná-mi) sf – vedz tu ***alun***
Alunar (A-lu-nárŭ) sm fãrã pl – anshaptilea mes a anlui, un di nai ma cãlduroshlji mesh; Curic, Iuliu *{ro: Iulie}* *{fr: juillet}* *{en: July}* ex: tu-Alunar ncljidi patru anj
alunã (a-lú-nã) sf – vedz tu ***alun***
aluneauã (a-lu-neá-úã) sf – vedz tu ***lumachi***
alunet (a-lu-nétŭ) sm – vedz tu ***alun***
alunic (a-lú-nicŭ) vb I alunicai (a-lu-ni-cáĭ), alunicam (a-lu-ni-

cámŭ), alunicatã (a-lu-ni-cá-tã), alunicari/alunicare (a-lu-ni-cá-ri) – mi min lishor fãrã cheaditsi sh-fãrã s-njishcu cicioarli pristi unã fatsã nyilicioasã; aglistur, arunic, arudic, arãgoci, rãgoci, rugoci, arãchiushur, aruchiushur, aruchishur, archiushur, archishur, alãchiushur, arãchish *{ro: aluneca}* *{fr: glisser}* *{en: slide, skid}* ex: alunicai (aruchishurai) tu neauã; mãndzãli alunicã (s-minã lishor, archishurã) cãtrã hima; alunicã (arudicã) pri gãrgãlan § ***alunicat*** (a-lu-ni-cátŭ) adg alunicatã (a-lu-ni-cá-tã), alunicats (a-lu-ni-cátsĭ), alunicati/alunicate (a-lu-ni-cá-ti) – tsi s-ari minatã fãrã cheaditsi sh-fãrã s-njishcã cicioarli pri unã fatsã nyilicioasã; aglisturat, arunicat, arudicat, arãgucit, rãgucit, rugucit, arãchiushurat, aruchiushurat, aruchishurat, archiushurat, archishurat, alãchiushurat, arãchishat *{ro: alunecat}* *{fr: glissé}* *{en: slided, skidded}* § ***alunicari/alunicare*** (a-lu-ni-cá-ri) sf alunicãri (a-lu-ni-cắrĭ) – atsea tsi fatsi omlu cãndu alunicã; aglisturari, arunicari, arudicari, arãguciri, rãguciri, ruguciri, arãchiushurari, aruchiushurari, aruchishurari, archiushurari, archishurari, alãchiushurari, arãchishari *{ro: acţiunea de a aluneca; alunecare}* *{fr: action de glisser}* *{en: action of sliding}* § ***alunicos*** (a-lu-ni-cósŭ) adg alunicoasã (a-lu-ni-coá-sã), alunicosh (a-lu-ni-cóshĭ), alunicoasi/alunicoase (a-lu-ni-coá-si) – (loc) tsi alunicã; (loc) iu poati s-alunicã cariva *{ro: alunecos}* *{fr: glissant}* *{en: slippery}* § ***alunicãturã*** (a-lu-ni-cã-tú-rã) sf alunicãturi (a-lu-ni-cã-túrĭ) – loc iu pots s-alunits lishor (cã vrei i cã nu vrei!); atsea tsi fatsi omlu cãndu alunicã; arunicãturã, arãgoci, rãgoci, rugoci, arãchish, arãchiushur *{ro: alunecuş, polei}* *{fr: glissoir, verglas}* *{en: slide, glazed frost}* § ***arunic*** (a-rú-nicŭ) vb I arunicai (a-ru-ni-cáĭ), arunicam (a-ru-ni-cámŭ), arunicatã (a-ru-ni-cá-tã), arunicari/arunicare (a-ru-ni-cá-ri) – (unã cu ***alunic***) ex: aoa pots s-arunits (archishuri); arunicai (archishurai) sh-cãdzui tu neauã; unã lacrimã groasã arunica pri fatsa-a ljei sufrusitã § ***arunicat*** (a-ru-ni-cátŭ) adg arunicatã (a-ru-ni-cá-tã), arunicats (a-ru-ni-cátsĭ), arunicati/arunicate (a-ru-ni-cá-ti) – (unã cu ***alunicat***) § ***arunicari/arunicare*** (a-ru-ni-cá-ri) sf arunicãri (a-ru-ni-cắrĭ) – (unã cu ***alunicari***) § ***arunicos*** (a-ru-ni-cósŭ) adg arunicoasã (a-ru-ni-coá-sã), aruni cosh (a-ru-ni-cóshĭ), arunicoasi/arunicoase (a-ru-ni-coá-si) – (unã cu ***alunicos***) § ***arunicãturã*** (a-ru-ni-cã-tú-rã) sf arunicãturi (a-ru-ni-cã-túrĭ) – (unã cu ***alunicãturã***) § ***arudic*** (a-rú-dicŭ) vb I arudicai (a-ru-di-cáĭ), arudicam (a-ru-di-cámŭ), arudicatã (a-ru-di-cá-tã), arudicari/arudicare (a-ru-di-cá-ri) – (unã cu ***alunic***) § ***arudicat*** (a-ru-di-cátŭ) adg arudicatã (a-ru-di-cá-tã), arudicats (a-ru-di-cátsĭ), arudicati/arudicate (a-ru-di-cá-ti) – (unã cu ***alunicat***) § ***arudicari/arudicare*** (a-ru-di-cá-ri) sf arudicãri (a-ru-di-cắrĭ) – (unã cu ***alunicari***)

alunicari/alunicare (a-lu-ni-cá-ri) sf – vedz tu ***alunic***

alunicat (a-lu-ni-cátŭ) adg – vedz tu ***alunic***

alunicãturã (a-lu-ni-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***alunic***

alunicos (a-lu-ni-cósŭ) adg – vedz tu ***alunic***

alunish (a-lu-níshĭŭ) sn – vedz tu ***alun***

alunizmã (a-lú-niz-mã) sf alunizmati/alunizmate (a-lu-níz-ma-ti) shi alunizmi/alunizme (a-lú-niz-mi) – lãschi groasi alãsati di apa-a unui arãu cãndu yini mari sh-hiumusit (cu apã multã dupã unã furtunã) shi s-vearsã nafoarã di budzãli-a lui; loclu tsi s-adavgã la mardzinea-a arãului dupã aestã virsari di apã; lunizmã, cuciumor *{ro: aluviune}* *{fr: fange d'alluvion}* *{en: mud from alluvium}* § ***lunizmã*** (lú-niz-mã) sf lunizmati/lunizmate (lu-níz-ma-ti) shi lunizmi/lunizme (lú-niz-mi) – (unã cu ***alunizmã***)

alunsescu (a-lun-sés-cu) vb IV – vedz tu ***aloni***

alunsiri/alunsire (a-lun-sí-ri) sf – vedz tu ***aloni***

alunsit (a-lun-sítŭ) adg – vedz tu ***aloni***

aluptari/aluptare (a-lup-tá-ri) sf – vedz tu ***alumtã***

aluptat (a-lup-tátŭ) adg – vedz tu ***alumtã***

aluptã (a-lúp-tã) sf – vedz tu ***alumtã***

aluptu (a-lúp-tu) (mi) vb I – vedz tu ***alumtã***

alustornu (a-lus-tór-nu) (mi) vb I – vedz tu ***arãstornu***

alusturnari/alusturnare (a-lus-tur-ná-ri) sf – vedz tu ***arãstornu***

alusturnat (a-lus-tur-nátŭ) adg – vedz tu ***arãstornu***

alut (a-lútŭ) sn aluturi (a-lú-turĭ) – vedz tu ***lut***[1]

alutos (a-lu-tósŭ) adg – vedz tu ***lut***[1]

am[1] (ámŭ) vb I avui (a-vúĭ), aveam (a-veámŭ), avutã (a-vú-tã), aveari/aveare (a-veá-ri) – (tsãn tsiva tsi) easti a meu; (expr: 1: am, ari, etc. = escu, hiu, mi aflu, easti, s-aflã, etc.; 2: am arshini = nj-easti-arshini, mi-arushinedz; 3: am njilã = hiu njilos, mi curmã njila; 4: am arcoari = nj-easti-arcoari; 5: am inimã, curai = nu nj-easti fricã; 6: lu am tru inimã = l-voi multu; 7: lu-am tru nãri = nu-l voi; 8: lu-am tr-arcari = nu-l voi, lu cãtãfronjisescu; 9: lu am tru minti, tru oclju = mi minduescu la el; 10: nj-am menga, mintea, cãshtiga = bag oarã; 11: nu mi-ari loclu = nu-am isihii, ashteptu cu nearãvdari; nu mi tsãni loclu; 12: nj-u am = lugursescu, pistipsescu; 13: avem zbor = nã aduchim; 14: lj-am unã = lu-agudescu, lj-dau unã, lj-amin unã; 15: (am ahãti di) nu-am iu s-li bag = am multi; 16: muljarea ari ficior = muljarea amintã ficior; etc., etc., etc.) *{ro: avea, poseda}* *{fr: avoir, posseder}* *{en: have, own}* ex: io am oclji, voi avets ureclji; elj au semnu tu frãmti; ari (expr: s-aflã) leamni tu pãduri; ari (expr: easti, tricu) un mes di cãndu muri; nu lu-ari loclu (expr: nu-ari isihii, nu-l tsãni loclu); ashi avem zbor (expr: n-aduchim); lj-ari unã (expr: ãlj da unã, lu-agudeashti) cu cioclu; foc lj-ari nãoarã (expr: lj-aminã unãoarã cu tufechea); mbitatlu sh-u-ari (expr: pistipseashti) cã nãs i amirã; chirutlu sh-u-ari (expr: lugurseashti) cã altu ca nãs nu ari; sh-u-avurã (expr: pistipsirã) cã suntu hicati; tsi-u ai (expr: lugurseai) cã aduchea tsiva di banã?; tsi oarã-avem (expr: tsi oarã easti), Nicola?; ma nu-ari (expr: nu tricurã) trei minuti; estan nu ari (expr: nu s-aflã) oi multi tu muntsã; nu s-ari avutã (nu-ari faptã, nu-ari criscutã) ahãtã earbã; aoa lj-ari (expr: easti s-lj-acatsã), aclo lj-ari, lj-agiumsi; tsi om ari (expr: easti, s-aflã) la shoput?; shtits cã ari (expr: suntu, s-aflã) stihii aoatsi?; trã tse nu ari (expr: nu suntu, nu es, nu s-fac) ghiftsã furi?; avea (expr: eara, s-afla) tru-un loc un preftu; nu lu-avea (expr: eara, s-afla) iuva; ashteaptã, nu-ari (expr: nu easti aoa, nu s-veadi); shi Stamula nu-ari (expr: nu easti)!; nu lu-ari iuva (expr: nu s-aflã, nu easti iuva) Doamne, tsi nu lu-ari (expr: tsi nu s-aspuni, nu da cap)!; iu s-dusi? tsi nu lu-ari (expr: cãtse nu easti si s-vedã aoa)?; nu lu-ari (expr: nu s-veadi) s-yinã!; tsi nu sh-lu-ari (expr: iu easti), tsi nu sh-lu-ari (tsi nu s-veadi), gionili-a meu, laea si-nj yinã?; aoa lj-ari (expr: aoa-lj veadi), aclo lj-ari (expr: aclo lj-acatsã) § ***avut***[1] (a-vútŭ) adg avutã (a-vú-tã), avuts (a-vútsĭ), avuti/avute (a-vú-ti) – tsi easti tsãnut ca a lui *{ro: avut}* *{fr: possédé}* *{en: owned}* § ***aveari***[1]***/aveare*** (a-veá-ri) sf averi (a-vérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ari tsiva *{ro: acţiunea de a avea}* *{fr: action de posséder}* *{en: action of owning}* § ***avut***[2] (a-vútŭ) adg avutã (a-vú-tã), avuts (a-vútsĭ), avuti/avute (a-vú-ti) – tsi ari multã aveari (avutsami, tutiputã); bugat, mbugat, arhundu, arhundã, zinghin, tsinghin, nicuchir *{ro: bogat}* *{fr: riche}* *{en: rich}* ex: avut (bugat), avut (bugat), aruptu (multu di multu avut)!; ninvitsatlu, cãt avut (arhundu) s-hibã, easti huzmichear a nvitsatlui; avut, di nu shtiu cãtã aveari am; avut, cã nu shtia iu s-lji bagã paradzlji; eara avut, ca nãs altu nu § ***priavut*** (pri-a-vútŭ) adg priavutã (pri-a-vú-tã), priavuts (pri-a-vútsĭ), priavuti/priavute (pri-a-vú-ti) – tsi easti multu avut (arhundu); tsi easti para avut (ma multu ca di-aradã) *{ro: prea bogat; foarte bogat}* *{fr: trop riche; très riche}* *{en: too rich; very rich}* ex: hiu priavut (multu avut) § ***aveari***[2]***/aveare*** (a-veá-ri) sf averi (a-vérĭ) – tuti lucrili (casã, loc, paradz, tutiputã, etc.) tsi li ari cariva (un om, unã fumealji, un cãsãbã, etc.); avutsãlji, avutsami, maltã, bugãtsãlji, bugutsãlji, yishteari, tutiputã, periusii *{ro: avere, avuţie}* *{fr: richesse, fortune}* *{en: wealth}* ex: om avdzãt tu-aveari shi minti; armasi moasha singurã, fãrã aveari; ahãntã aveari sh-ahãntã ghineatsã-lj cãdzu n casã § ***averi/avere*** (avéri) sf averi (s-vérĭ) – (unã cu ***aveari***[2]) § ***neavut*** (nea-vútŭ) adg neavutã (nea-vú-tã), neavuts (nea-vútsĭ), neavuti/neavute (nea-vú-ti) – tsi nu easti avut; tsi nu-ari aveari shi mizi ari tsi s-mãcã sh-cu tsi s-bãneadzã; ftoh, fucãrã, oarfãn, zglob *{ro: sărac}* *{fr: pauvre}* *{en: poor}* ex: lj-caftã (lj-mutreashti, lj-ari ngãtan) multu pi neavuts § ***neaveari/neaveare*** (nea-veá-ri) sf neaveri (nea-vérĭ) – catandisea tu cari s-aflã atselj tsi suntu fucãradz shi nu-au tsiva; ftohi, fucãrlãchi, urfanji, urfãnilji, urfãneatsã *{ro:*

sărăcie} {fr: pauvreté, indigence} {en: poverty} ex: ari mari neaveari (urfãnilji, ftohi) un om ãl lo neavearea (ftohea); tu multi arali dutsi neavearea (urfanja) pi huts; neavearea-l (fucãrlãchea-l) mãcã § ***avutsami/avutsame*** (a-vu-tsá-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***aveari***[2]) ex: cu tutã-lj avutsamea (avearea) a lui; cum featsish, avute, avutsamea (avearea)? cu duhlu a chirutslor?; cãsili a lui nu li-avea nitsi-amirãlu, ahãtã avutsami di om; nã pãlati cu-unã sutã di udãi, mplini di avutsami (lucri scumpi, di oaminj avuts) § ***avutsãlji/avutsãlje*** (a-vu-tsắ-lji) sf avutsãlj (a-vu-tsắljĭ) – (unã cu ***aveari***[2]) § ***avutsãscu*** (a-vu-tsãs-cu) vb IV avutsãi (a-vu-tsắĭ), avutsam (a-vu-tsámŭ), avutsãtã (a-vu-tsắ-tã), avutsãri/avutsãre (a-vu-tsắ-ri) – agiungu avut; ãnj creashti avearea; mbugãtsãscu, arhundipsescu {ro: îmbogăţi} {fr: s'enrichir} {en: grow rich} ex: tugearlãchea cama avutsashti (s-fatsi avutã) § ***avutsãt*** (a-vu-tsắtŭ) adg avutsãtã (a-vu-tsắ-tã), avutsãts (a-vu-tsắtsĭ), avutsãti/avutsãte (a-vu-tsắ-ti) – tsi s-ari faptã avut; mbugãtsãt, arhundipsit {ro: îmbogăţit} {fr: enrichi} {en: grown rich} § ***avutsãri/avutsãre*** (a-vu-tsã-ri) sf avutsãri (a-vu-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un avutsashti; mbugãtsãri, arhundipsiri {ro: acţiunea de a se îmbogăţi; îmbogăţire} {fr: action de s'enrichir} {en: action of growing rich}

am[2] (ámŭ) cong – ghini ma, ashi cã, s-cljamã cã, ma, ama, ala, mea, amea, ami, mi, mu, dea, dem, vechi, veci, eleachim {ro: dar, cel puţin} {fr: mais, au moins, peut-être que} {en: but, at least, maybe} ex: am tini nu shtii tsi curã; am (ma) alanti doauã?; Gardani, am cari (mea cari altu); am (ma), cum s-veadi; am (ama) nu mi fãtseai un pulj?; am (ma) el sh-mutrea gustul § ***ama*** (á-ma) cong – ghini ma, ashi cã, s-cljamã cã, ma, am, ala, mea, amea, ami, mi, mu, dea, dem, vechi, veci, eleachim {ro: dar, dacă} {fr: mais, si, aussitôt que} {en: but, if, as soon as} ex: du-ti, ama (ma) ashteaptã-mi; ama cã (itsi, cum) va yinã, grea-nj; nj-dzãsish s-yin la tini, ama (ma) nu pot § ***amea***[1] (á-mea) cong – (unã cu ***ama***) § ***ami*** (a-mí) cong – (unã cu ***ama***) ex: ami (ma), iu s-v-ascundã maea?; ami (ma), cama ghini s-trãdzeai cu tufechea

am[3] (ám) – vedz tu ***an***[2]

ama (á-ma) cong – vedz tu ***am***[2]

amadã (a-má-dhã) sf amãdz (a-mắdzĭ) – usic di la cicioarli a njeljlor (oilor, cãprilor, etc.) cu cari s-agioacã njitslji; madã, vãsilje, vãshclje, arshic, ashic, ishic, mishic, saltu, psaltu, alumã, anumã, vangã, nip, nãip, ip, ipã, cocan, coci, cunjac {ro: arşic plombat} {fr: osselet plombé} {en: knuckle bone} § ***madã*** (má-dhã) sf mãdz (mắdzĭ) – (unã cu ***amadã***) § ***asmadã*** (as-má-dhã) sf asmãdz (as-mắdzĭ) – usic (cheatrã, nel) dit un agioc di njits {ro: rotoghilă} {fr: palet} {en: quoit} ex: njitslji s-agiuca cu asmada

amadhã (a-má-dhã) sf amãdz (a-mắdzĭ) – unã cu ***amadã***

amadiri/amadire (a-ma-dí-ri) sf pl(?) – earbã bunã trã rumatico (lãngoarea tsi u au oaminjlji tu-aushatic cãndu-lj dor oasili) {ro: iarbă bună pentru reumatism} {fr: herbe employée contre le rhumatisme} {en: herb utilised by people having arthritis} ex: iarbã di amadiri

amagru (a-má-gru) adg – vedz tu ***macru***

amahi/amahe (a-má-hi) sf amãhi (a-mắhĭ) – atsea (ura, nivrearea) tsi u poartã un fatsã di tsiva i di cariva (un dushman); ura tsi u-aduchescu doi dushmanj (un fatsã di alantu) shi ahtea tsi u au tra sã-sh facã arãu; dushmãnilji, cãrezi, niuspitsãlji, hãseanlichi, ehtrã, ihtrilji, ehtrilji, zãti, shãrã, sheri {ro: duşmănie} {fr: inimitié, hostilité} {en: enmity, hostility}

amai/amae (a-má-i) sf – vedz tu ***mãyii***

amalamã (a-má-la-mã) sf – vedz tu ***malamã***

amalãmã (a-má-lã-mã) sf – vedz tu ***malamã***

amalomã (a-má-lo-mã) sf – vedz tu ***malamã***

amalumã (a-má-lu-mã) sf – vedz tu ***malamã***

aman (a-mán!) invar – zbor tsi caftã s-aspunã itsi simtsãmintu ahãndos suflitescu (di dureari, mirachi, vreari, ananghi, etc.); vai, ljirtari; (expr: agiumshu la aman = agiumshu tu mari ananghi, ftuhipsii) {ro: vai, aman} {fr: grâce, acte de clémence} {en: clemency} ex: aman, nu mi vãtãmã!; aman, pri caplu-a tãu, fã-nj aestã buneatsã!; aman!, cã ts-lu dau!

amaneci (a-ma-ne-cí) sm amaneceadz (a-ma-ne-cĭádzĭ) – om a curi ãlj si da besã; om tu cari cariva ari pistea cã nu va-l pruda; om tsi nu sh-alãxeashti vrearea tsi u ari ti cariva i tsiva; om di besã; besalã; pistimen, pisto, embistimen, mbistimen {ro: om de încredere} {fr: homme de confiance} {en: trusty man, faithful man}

amaneti/amanete (a-ma-né-ti) sf amanets (a-ma-nétsĭ) – lucru alãsat la cariva ca semnu cã va-lj da nãpoi paradzlji tsi lj-ari mprumutatã; lucru tsi lu-alash la cariva tra s-lu da la altu; cãparea tsi u dai cãndu vrei s-acumpri tsiva shi s-u plãteshti ma amãnat; amãneti; cãpari, arvunã, alil-hisap, pei {ro: amanet, gaj, comision, acont} {fr: gage, chose confiée, acompte} {en: pawn, security, on account of} ex: pãradz cu amaneti; lj-ded amaneti asimicolu; nj-deadi amanetea di la tini (lucrul tsi ts-avea alãsatã el trã mini); fã-ti mucaeti trã amanetea (cãparea, peea) tsi ts-am datã § ***amãneti/amãnete*** (a-mã-né-ti) sf amãnets (a-mã-nétsĭ) – (unã cu ***amaneti***) ex: amãneti alãsai oara § ***amanitedz*** (a-ma-ni-tédzŭ) vb I amanitai (a-ma-ni-táĭ), amanitam (a-ma-ni-támŭ), amanitatã (a-ma-ni-tá-tã), amanitari/amanitare (a-ma-ni-tá-ri) – dau amaneti un lucru cãndu mprumut tsiva (paradz), ca semnu cã va-lj tornu atsea tsi-am mprumutatã {ro: amaneta, da ca amanet} {fr: prêter sur gage} {en: pawn} § ***amanitat*** (a-ma-ni-tátŭ) adg amanitatã (a-ma-ni-tá-tã), amanitats (a-ma-ni-tátsĭ), amanitati/amanitate (a-ma-ni-tá-ti) – (lucrul) tsi easti dat ca amaneti {ro: amanetat, dat ca amanet} {fr: prêté sur gage} {en: pawned} § ***amanitari/amanitare*** (a-ma-ni-tá-ri) sf amanitãri (a-ma-ni-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-da un lucru amaneti {ro: acţiunea de a amaneta, de a da ca amanet} {fr: action de prêter sur gage} {en: action of pawning}

amanitari/amanitare (a-ma-ni-tá-ri) sf – vedz tu ***amaneti***

amanitat (a-ma-ni-tátŭ) adg – vedz tu ***amaneti***

amanitedz (a-ma-ni-tédzŭ) vb I – vedz tu ***amaneti***

amar[1] (a-márŭ) sm fãrã pl – dureari suflitească (un dor greu tu suflit); mãrazi, cãnjinã, amãrãciuni, cripari, etc. {ro: amar, amărăciune} {fr: amertume, chagrin} {en: sadness} ex: di tru a arniului amar (mãrazi, cãnjinã); amar di (multã shi greauã) neauã § ***amar***[2] (a-márŭ) adg amarã (a-má-rã), amari (a-márĭ), amari/amare (a-má-ri) – tsi ari gustul (lizetea) a hearãljei (a pilonjlui, a sulfatlui/chininãljei); amãros, merahun {ro: amar (gustul)} {fr: amer, funeste} {en: bitter} ex: yitria tsi nj-ari scriatã easti amarã fãrmac; merlu tsi mãcai eara amar; amari lucri; cari nu gustã amarlu (un lucru amar) nu shtii tsi easti zahãrea; lãcrinj amari; lu-arsi amarlu (di moarti) gãgosh § ***amãros*** (a-mã-rósŭ) adg amãroasã (a-mã-roá-sã), amãrosh (a-mã-róshĭ), amãroasi/amãroase (a-mã-roá-si) – (unã cu ***amar***[2]) ex: pilonj amãros § ***amar***[3] (a-marŭ) adv – cu amãrãciuni {ro: amar} {fr: amèrement, péniblement} {en: with sadness} ex: si-nj lu cãntsã tini-amar § ***amãrãciuni***[1]***/amãrãciune*** (a-mã-rã-cĭú-ni) sf amãrãciunj (a-mã-rã-cĭúnjĭ) – starea di mãrinari tsi u-ari un cãndu pati tsiva (cãndu easti tu jali, etc.); dor greu, mãrinari, mãrãnari, amãrami, amãreatsã, cripari, caimo, jali, nvirinari, nvirari, stinuhurii, sicleti, mãrazi, cãnjinã, virin {ro: amărăciune} {fr: chagrin} {en: sadness} ex: aeshti doi anj avu, mãrata, multi amãrãciunj (cripãri, siclets) § ***amãreatsã***[1] (a-mã-reá-tsã) sf amãrets (a-mã-rétsĭ) shi amãretsuri (a-mã-ré-tsurĭ) – (unã cu ***amãrãciuni***[1]) § ***amãrami***[1]***/amãrame*** (a-mã-rá-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***amãrãciuni***[1]) ex: multã amãrami aduchescu § ***amãrari***[3]***/amãrare*** (a-mã-rá-ri) sf amãrãri (a-mã-rắrĭ) – (unã cu ***amãrãciuni***[1]) ex: tuti bileili sh-amãrãrli (amãrãciunjli), tuti pristi caplu-a lui § ***amãrãciuni***[2]***/amãrãciune*** (a-mã-rã-cĭú-ni) sf amãrãciunj (a-mã-rã-cĭúnjĭ) – harea tsi-l fatsi un lucru tra s-hibã amar; gustu amar {ro: amărăciune} {fr: amertume} {en: bitterness} ex: simtu amãrãciunea (gustu amar) n gurã, cã aeri hivrii § ***amãreatsã***[2] (a-mã-reá-tsã) sf amãrets (a-mã-rétsĭ) shi amãretsuri (a-mã-ré-tsurĭ) – (unã cu ***amãrãciuni***[2]) § ***amãrami***[2]***/amãrame*** (a-mã-rá-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***amãrãciuni***[2]) § ***amãrari***[4]***/amãrare*** (a-mã-rá-ri) sf amãrãri (a-mã-rắrĭ) – (unã cu ***amãrãciuni***[2]) § ***amãrãscu***[1] (a-mã-rãs-cu) (mi) vb IV amãrãi (a-mã-rắĭ), amãram (a-mã-rámŭ), amãrãtã (a-mã-rắ-tã), amãrãri/amãrãre (a-mã-rắ-ri) – aduchescu (icã fac pri altu s-aducheascã) unã dureari sufliteas-

cã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); ãnj chicã greu; am cripãri; ãnj lãescu inima; lãescu tu hicati; mãrãnedz, mãrinedz, cãnjisescu, nvirinedz, nviredz, ncioamir, crep, nfushtedz, pãrãpunjisescu *{ro: mâhni, întrista} {fr: affliger, attrister} {en: sadden, grieve, distress}* ex: lji s-amãrã (ãlj si featsi) inima fãrmac; nji s-amãrã bana cu-aestu ficior tsi-avui; nj-ari amãrãtã dzãlili cu-atseali tsi-nj featsi § ***amãrãt***[1] (a-mã-rãtŭ) adg amãrãtã (a-mã-rã-tã), amãrãts (a-mã-rãtsĭ), amãrãti/amãrãte (a-mã-rã-ti) – tsi aducheashti unã dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); tsi-lj chicã greu; tsi-lj si lãi inima; lãit tu hicati; mãrãnat, mãrinat, cãnjisit, nvirinat, nvirat, nciumirat, cripat, nfushtat, pãrãpunjisit *{ro: mâhnit, întristat} {fr: affligé, attristé, triste, désolé} {en: saddened, sad, grieved, distressed}* ex: fug alãndurli amãrãti (mãrinati); eara amãrãtã, nfãrmãcatã, corba § ***amãrãri***[1]***/amãrãre*** (a-mã-rã-ri) sf amãrãri (a-mã-rãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu amãrashti cariva; mãrinari, mãrãnari, cãnjisiri, nvirinari, nvirari, nciumirari, cripari, nfushtari, pãrãpunjisiri *{ro: acţiunea de a se mâhni; mâhnire, întristare} {fr: action d’affliger, d’attrister} {en: action of getting sad, of grieving, of getting distressed}* § ***amãrãscu***[2] (a-mã-rãs-cu) (mi) vb IV amãrãi (a-mã-rãĭ), amãram (a-mã-rámŭ), amãrãtã (a-mã-rã-tã), amãrãri/amãrãre (a-mã-rã-ri) – fac un lucru s-hibã amar; amãredz *{ro: face gustul amar} {fr: rendre amer} {en: make taste bitter}* ex: nji s-amãrã gura di sulfat; arupsesh hearea shi s-amãrã pescul § ***amãrãt***[2] (a-mã-rãtŭ) adg amãrãtã (a-mã-rã-tã), amãrãts (a-mã-rãtsĭ), amãrãti/amãrãte (a-mã-rã-ti) – faptu s-hibã amar; amãrat *{ro: amărît} {fr: rendu amer} {en: made bitter}* § ***amãrãri***[2]***/amãrãre*** (a-mã-rã-ri) sf amãrãri (a-mã-rãrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu amãrashti; fãtseari un lucru tra s-hibã amar; amãrari *{ro: acţiunea de a amărî; amărîre} {fr: action de rendre amer} {en: action of making bitter}* § ***amãredz***[1] (a-mã-rédzŭ) (mi) vb I amãrai (a-mã-ráĭ), amãram (a-mã-rámŭ), amãratã (a-mã-rá-tã), amãrari/amãrare (a-mã-rá-ri) – (unã cu ***amãrãscu***[1]) § ***amãrat***[1] (a-mã-rátŭ) adg amãratã (a-mã-rá-tã), amãrats (a-mã-rátsĭ), amãrati/amãrate (a-mã-rá-ti) – (unã cu ***amãrãt***[1]) § ***amãrari***[1]***/amãrare*** (a-mã-rá-ri) sf amãrãri (a-mã-rãrĭ) – (unã cu ***amãrãri***[1]) § ***amãrãdz***[1] (a-mã-rãdzŭ) (mi) vb I(?) amãrai(?) (a-mã-ráĭ), amãram (a-mã-rámŭ), amãratã(?) (a-mã-rá-tã), amãrari/amãrare(?) (a-mã-rá-ri) – (unã cu ***amãrãscu***[1]) § ***amãredz***[2] (a-mã-rédzŭ) (mi) vb I amãrai (a-mã-ráĭ), amãram (a-mã-rámŭ), amãratã (a-mã-rá-tã), amãrari/amãrare (a-mã-rá-ri) – (unã cu ***amãrãscu***[2]) § ***amãrat***[2] (a-mã-rátŭ) adg amãratã (a-mã-rá-tã), amãrats (a-mã-rátsĭ), amãrati/amãrate (a-mã-rá-ti) – (unã cu ***amãrãt***[2]) § ***amãrari***[2]***/amãrare*** (a-mã-rá-ri) sf amãrãri (a-mã-rãrĭ) – (unã cu ***amãrãri***[2]) § ***amãrãdz***[2] (a-mã-rãdzŭ) (mi) vb I(?) amãrai(?) (a-mã-ráĭ), amãram (a-mã-rámŭ), amãratã(?) (a-mã-rá-tã), amãrari/amãrare(?) (a-mã-rá-ri) – (unã cu ***amãrãscu***[2])

amar[2] (a-márŭ) adg – vedz ***amar***[1]

amar[3] (a-marŭ) adv – vedz ***amar***[1]

amari[*] (a-má-ri) – pluralu di la adgectivlu “amar”; vedz ***amar***[2]

amari/amare (a-má-ri) sf amãri (a-mãrĭ) – ãntindiri mari di apã nsãratã (ca un lac multu mari shi ma multili ori ãncljisã di loc); uchean (ma njic); mari, pelag, pelargu; (expr: tãxeashti marea cu sarea = tra si sh-agiungã scupolu, tãxeashti multi lucri tsi nu li ari i nu poati s-li facã) *{ro: mare, ocean} {fr: mer, océan} {en: sea, ocean}* ex: Amarea Lai; tu naparti di laea-amari; tu amari s-nica unã pampori; armãnlu tu muntsã easti ca amarea arihãtipsitã; cari-i muma tsi ficiori amintã shi ficiori mãcã? (*angucitoari*: amarea sh-arãurli); cãt tradzi amarea (cãt easti amarea di mari); tsãni, tsãni arãurli shi eu vai strãchescu amarea § ***mari***[2]***/mare*** (má-ri) sf mãri (mãrĭ) – (unã cu ***amari***) ex: Marea Lai; tritsets marea (amarea) la nã parti; nu-ai mãri (amãri) di lãcrinj, ca mãri (amãri) sã plãndzi

amaxi/amaxe (a-mác-si) sf amãxi (a-mãc-si) – unã soi di cutii mari pi-arocuti, cu cari s-minã oaminj i poartã lucri (traptã di calj tu chirolu veclju i minatã cu gaz tu chirolu di-adzã); (fig: amaxi = furtia ncãrcatã sh-purtatã tu-unã amaxi); cãrutsã, carotsã; paitoni, cucii, landoni, etc. *{ro: căruţă, trăsură, maşină} {fr: charrette, voiture} {en: cart, coach, carriage, vehicle, car}* ex: vinj cu amaxea (carotsa, paitonea) § ***amãxã*** (a-mãc-sã) sm amãxadz (a-mãc-sádzĭ) – omlu tsi cãrteashti (urseashti) amaxea shi-lj fatsi caljlji s-tragã amaxea cãtrã loclu iu va el si s-ducã; cãrutsar, cãrutser, cucigi, cucear, sindush *{ro: căruţaş, birjar} {fr: charretier, cocher} {en: carter, coachman}*

amayi/amaye (a-má-yi) sf amãyi (a-mãyĭ) – vedz tu ***mãyii***

amãgic (a-mã-gícŭ) sn amãgits (a-mã-gítsĭ) – os njic sh-mushat dit un agioc di ficiurits (cu cari s-agudescu di-aradã alti usitsi); amãgicã, (vãshclje, vãsilje, arshic, alumã, etc.) njic; tut amãgits badz tu-agioc *{ro: ichi mic şi frumos} {fr: petit et joli osselet} {en: small bone from a children game}* § ***amãgicã*** (a-mã-gí-cã) sf amãgits (a-mã-gítsĭ) – (unã cu ***amãgic***)

amãgicã (a-mã-gí-cã) sf – vedz tu ***amãgic***

amãlãii/amãlãie (a-mã-lã-í-i) sf – vedz tu ***mãlãyii***

amãlãyii /amãlãyie (a-mã-lã-yí-i) sf – vedz tu ***mãlãyii***

amãn (a-mãnŭ) (mi) vb I amãnai (a-mã-náĭ) shi amnai (am-náĭ), amãnam (a-mã-námŭ) shi amnam (am-námŭ), amãnatã (a-mã-ná-tã) shi amnatã (am-ná-tã), amãnari/amãnare (a-mã-ná-ri) shi amnari/amnare (am-ná-ri) – nu-agiungu tu-un loc tu oara tsi vream (tsi lipsea, tsi earam ashtiptat, etc.); yin (mi-alãncescu) dupã oara tu cari hiu ashtiptat; stau tu-un loc ma multu di cum lipseashti; lj-bag cheadits a unui tra s-nu-sh bitiseascã lucrul tu oara lipsitã; fac (ljau apofasi ca) un lucru si s-adarã dupã oara tu cari eara lugursit si s-adarã; mut un lucru dit loclu iu easti tu-aradã tra si s-adarã, tu-un loc ma nãpoi; lj-dzãc a unui (lu-arãd) di pri unã dzuã pri-alantã cã va-l fac un lucru (cã va-lj dau tsiva) ma nclo, nu tora; ntãrdedz, shintescu *{ro: întârzia, amâna} {fr: (re)tarder, ajourner} {en: be late, postpone}* ex: nj-amãnai cã mi-amãnarã; vai amnãm s-yinim; tsi s-amãnã aestu om?; dit suflitlu-a meu armãnj; amãnai s-mi scol; amãnai scriarea trã doi anj; s-amãnã multu la pãzarea di yiptu; nu-amãnã multu, cã nu va mi-afli-acasã ma s-amãnj (ma s-yinj ma nãpoi); lu-amãnai lucrul tsi-aveam tr-adrari, di adzã ti mãni § ***amãnat***[1] (a-mã-nátŭ) adg amãnatã (a-mã-ná-tã), amãnats (a-mã-nátsĭ), amãnati/amãnate (a-mã-ná-ti) – cari nu-agiundzi tu loclu iu lipseashti tu oara tsi lipseashti; tsi yini dupã oara tu cari easti ashtiptat; tsi sta tu-un loc ma multu di cum lipseashti; tsi-lj s-ari bãgatã cheadits shi nu bitiseashti tu oara cãndu lipsea; (lucru) tsi easti mutat tra s-adarã ma nãpoi di cum eara numãtsit prota; amnat, ntãrdat, shintit *{ro: întârziat, amânat} {fr: retardé, ajourné} {en: late, postponed}* § ***amnat***[1] (am-nátŭ) adg amnatã (am-ná-tã), amnats (am-nátsĭ), amnati/amnate (am-ná-ti) – (unã cu ***amnat***[1]) § ***amãnari/amãnare*** (a-mã-ná-ri) sf amãnãri (a-mã-nãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva amãnã i tsiva easti amãnat; faptul cã cariva ari amãnatã; amnari, ntãrdari, shintiri *{ro: acţiunea de a întârzia, de a amâna; întârziere, amânare} {fr: action de (re)tarder, d’ajourner; retard, ajournement} {en: action of being late, of postponing; delay, lateness, postponement}* ex: amãnarea aestã nu-lj da arãpas § ***amnari***[1]***/amnare*** (am-ná-ri) sf amnãri(am-nãrĭ) – (unã cu ***amãnari***) § ***amãnat***[2] (a-mã-nátŭ) adv – tsi nu yini (tsi nu s-fatsi, tsi nu s-tihiseashti, etc.) atumtsea cãndu si shtea ma dinãinti cã va s-yinã (va si s-facã, va si s-tihiseascã, etc.) ma dupã tsi treatsi un castilea chiro; dupã tsi treatsi oara shtiutã i astãsitã (ca si s-facã un lucru); tsi s-fatsi cu amãnari; amnat, ãntardã, ntardu, tardu, tãrdzãu *{ro: târziu} {fr: tard, tardivement} {en: late, lately}* ex: amãnat vinj (tardu vinj); nchisirã amãnat (ntardu); easti multu-amãnat (ntardu) § ***amnat***[2] (am-nátŭ) adv – (unã cu ***amãnat***[2]) ex: amnat (ntardu) vinj § ***amãnat***[3] (a-mã-nátŭ) sm amãnats (a-mã-nátsĭ) – faptul cã cariva i tsiva easti amãnat; amnat, amãnari, amnari *{ro: întârziat, întârziere} {fr: retardement} {en: lateness}* ex: amãnatlu aestu nu mi-arãseashti dip § ***amnat***[3] (am-nátŭ) sm – (unã cu ***amãnat***[3]) § ***amãnãtor*** (a-mã-nã-tórŭ) adg amãnãtoari/amãnãtoare (a-mã-nã-toá-ri), amãnãtori (a-mã-nã-tórĭ), amãnãtoari/amãnãtoare (a-mã-nã-toá-ri) – atsel tsi fatsi tra si s-amãnã lucrul; atsel tsi yini amãnat *{ro: întârzietor} {fr: retardataire} {en: who causes a delay; late-comer}*

amãnalja (a-mã-ná-ljïa) sf – vedz tu ***mãnã***

amãnari/amãnare (a-mã-ná-ri) sf – vedz tu ***amãn***

amãnat[1] (a-mã-nátŭ) adg – vedz tu ***amãn***

amãnat[2] (a-mã-nátŭ) adv – vedz tu ***amãn***
amãnat[3] (a-mã-nátŭ) sm – vedz tu ***amãn***
amãnãtor (a-mã-nã-tórŭ) adg – vedz tu ***amãn***
amãndauãli/amãndauãle (a-mãn-doá-ŭã-li) – vedz tu ***doi***
amãndoauãli/amãndoauãle (a-mãn-doá-ŭã-li) – vedz tu ***doi***
amãndoilji (a-mãn-dóĭ-lji) num – vedz tu ***doi***
amãndolji (a-mãn-dó-lji) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***amãndoilji***
amãneti/amãnete (a-mã-né-ti) sf – vedz tu ***amaneti***
amãnii/amãnie (a-mã-ní-i) sf amãnii (a-mã-níĭ) – mãnii, hulii, lisã, foc, inati, yinati, gnati, uryii, zalã, zali, nãireatsã, nãrleatsã, thimo, picã, cangi, gindi, himã, turbari *{ro: furie, mânie}* *{fr: colère}* *{en: fury, anger}* ex: s-adrã cama-arosh di amãnii (inati, hulii) – mãnii/mãnie (mã-ní-i) sf mãnii (mã-níĭ) – (unã cu amãnii) ex: am mari mãnii (inati, lisã, hulii)
amãrami[1]***/amãrame*** (a-mã-rá-mi) sf – vedz tu ***amar***[1]
amãrami[2]***/amãrame*** (a-mã-rá-mi) sf – vedz tu ***amar***[1]
amãrari[1]***/amãrare*** (a-mã-rá-ri) sf – vedz tu ***amar***[1]
amãrari[2]***/amãrare*** (a-mã-rá-ri) sf – vedz tu ***amar***[1]
amãrari[3]***/amãrare*** (a-mã-rá-ri) sf – vedz tu ***amar***[1]
amãrari[4]***/amãrare*** (a-mã-rá-ri) sf – vedz tu ***amar***[1]
amãrat[1] (a-mã-rátŭ) adg – vedz tu ***amar***[1]
amãrat[2] (a-mã-rátŭ) adg – vedz tu ***amar***[1]
amãrãciuni[1]***/amãrãciune*** (a-mã-rã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***amar***[1]
amãrãciuni[2]***/amãrãciune*** (a-mã-rã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***amar***[1]
amãrãdz[1] (a-mã-rădzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***amar***[1]
amãrãdz[2] (a-mã-rădzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***amar***[1]
amãrãri[1]***/amãrãre*** (a-mã-ră-ri) sf – vedz tu ***amar***[1]
amãrãri[2]***/amãrãre*** (a-mã-ră-ri) sf – vedz tu ***amar***[1]
amãrãscu[1] (a-mã-răs-cu) vb IV – vedz tu ***amar***[1]
amãrãscu[2] (a-mã-răs-cu) vb IV – vedz tu ***amar***[1]
amãrãt[1] (a-mã-rătŭ) adg – vedz tu ***amar***[1]
amãrãt[2] (a-mã-rătŭ) adg – vedz tu ***amar***[1]
amãreatsã[1] (a-mã-reá-tsã) sf – vedz tu ***amar***[1]
amãreatsã[2] (a-mã-reá-tsã) sf – vedz tu ***amar***[1]
amãredz[1] (a-mã-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***amar***[1]
amãredz[2] (a-mã-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***amar***[1]
amãros (a-mã-rósŭ) adg – vedz tu ***amar***[1]
amãrtii/amãrtie (a-mãr-tí-i) sf amãrtii (a-mãr-tíĭ) – cãlcarea-a unui nom crishtinescu; mãrtii, picat; (fig: 1: amãrtii = znjii, aspãrgãciuni, chirdãciuni, crimã; expr: 2: intru tu-amãrtii = fac un lucru-arãu; 3: amãrtii di Dumnidzã = mari picat) *{ro: păcat}* *{fr: péché}* *{en: sin}* ex: easti amãrtii (picat) s-lucredz sãrbãtoarea; feci nã mari amãrtii; amãrtii greauã; mi-acãtsarã amãrtiili-a tatã-njui; nu intri tu-amãrtii? (expr: nu fatsi arãu cãndu-adari aestu lucru?) § ***mãrtii/mãrtie*** (mãr-tí-i) sf mãrtii (mãr-tíĭ) – (unã cu ***amãrtii***) § ***amãrtios*** (a-mãr-ti-ósŭ) adg amãrtioasã (a-mãr-ti-oá-sã), amãrtiosh (a-mãr-ti-óshĭ), amãrtioasi/amãrtioase (a-mãr-ti-oá-si) – tsi fatsi amãrtii; mãrtios *{ro: păcătos}* *{fr: pécheur}* *{en: sinner}* § ***mãrtios*** (mãr-ti-ósŭ) adg mãrtioasã (mãr-ti-oá-sã), mãrtiosh (mãr-ti-óshĭ), mãrtioasi/mãrtioase (mãr-ti-oá-si) – (unã cu ***amãrtios***) § ***amãrtipsescu*** (a-mãr-tip-sés-cu) vb IV amãrtipsii (a-mãr-tip-síĭ), amãrtipseam (a-mãr-tip-seámŭ), amãrtipsitã (a-mãr-tip-sí-tã), amãrtipsiri/amãrtipsire (a-mãr-tip-sí-ri) – fac unã amãrtii; amãrtisescu *{ro: păcătui}* *{fr: pécher}* *{en: sin}* § ***amãrtipsit*** (a-mãr-tip-sítŭ) adg amãrtipsitã (a-mãr-tip-sí-tã), amãrtipsits (a-mãr-tip-sítsĭ), amãrtipsiti/amãrtipsite (a-mãr-tip-sí-ti) – tsi ari faptã amãrtii *{ro: păcătuit}* *{fr: péché}* *{en: sinned}* § ***amãrtipsiri/amãrtipsire*** (a-mãr-tip-sí-ri) sf amãrtipsiri (a-mãr-tip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva fatsi amãrtii *{ro: acțiunea de a păcătui; păcătuire}* *{fr: action de pécher}* *{en: action of sinning}* § ***neamãrtipsit*** (nea-mãr-tip-sítŭ) adg neamãrtipsitã (nea-mãr-tip-sí-tã), neamãrtipsits (nea-mãr-tip-sítsĭ), neamãrtipsiti/neamãrtipsite (nea-mãr-tip-sí-ti) – tsi nu ari faptã amãrtii; tsi easti fãrã amãrtii *{ro: nepăcătuit}* *{fr: qui n'a pas péché}* *{en: who has not sinned}* § ***neamãrtipsiri/neamãrtipsire*** (nea-mãr-tip-sí-ri) sf neamãrtipsiri (nea-mãr-tip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu fatsi amãrtii *{ro: acțiunea de a nu păcătui; nepăcătuire}* *{fr: action de ne pas pécher}* *{en: action of not sinning}* § ***amãrtisescu*** (a-mãr-ti-sés-cu) vb IV amãrtisii (a-mãr-ti-síĭ), amãrtiseam (a-mãr-ti-seámŭ), amãrtisitã (a-mãr-ti-sí-tã), amãrtisiri/amãrtisire (a-mãr-ti-sí-ri) – (unã cu ***amãrtipsescu***) ex: amãrtisii cã mi purintai Vinirea Mari § ***amãrtisit*** (a-mãr-ti-sítŭ) adg amãrtisitã (a-mãr-ti-sí-tã), amãrtisits (a-mãr-ti-sítsĭ), amãrtisiti/amãrtisite (a-mãr-ti-sí-ti) – (unã cu ***amãrtipsit***) § ***amãrtisiri/amãrtisire*** (a-mãr-ti-sí-ri) sf amãrtisiri (a-mãr-ti-sírĭ) – (unã cu ***amãrtipsiri***) § ***mãrturisescu***[2] (mãr-tu-ri-sés-cu) (mi) vb IV mãrturisii (mãr-tu-ri-síĭ), mãrturiseam (mãr-tu-ri-seámŭ), mãrturisitã (mãr-tu-ri-sí-tã), mãrturisiri/mãrturisire (mãr-tu-ri-sí-ri) – nj-spun (pricunoscu) amãrtiili tsi-am faptã dinintea-a unui preftu (shi-caftu ljirtari-al Dumnidzã); pricunoscu cu zborlu i cu scriarea un lucru tsi-am faptã; exumuluyisescu, xumuluyisescu, ximuluyisescu, ximistiripsescu, sulmuxescu *{ro: spovedi, mărturisi}* *{fr: confesser}* *{en: confess}* ex: nj-mãrturisescu (pricunoscu n fatsa-a unui preftu) amãrtiili; ti mãrturisish?; nu fu di cãbili s-mãrturiseascã (s-pricunoascã atseali tsi-ari faptã) § ***mãrturisit***[2] (mãr-tu-ri-sítŭ) adg mãrturisitã (mãr-tu-ri-sí-tã), mãrturisits (mãr-tu-ri-sítsĭ), mãrturisiti/mãrturisite (mãr-tu-ri-sí-ti) – tsi ari pricunuscutã dinintea-a unui preftu amãrtiili tsi-ari faptã; tsi ari pricunuscutã n fatsa-a unui atseali tsi-ari faptã; exumuluyisit, xumuluyisit, ximuluyisit, ximistiripsit, sulmuxit *{ro: spovedit, mărturisit}* *{fr: confessé}* *{en: confessed}* ex: tuti aesti suntu mãrturisiti (pricunuscuti) di nicuchiri § ***mãrturisiri***[2]***/mãrturisire*** (mãr-tu-ri-sí-ri) sf mãrturisiri (mãr-tu-ri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mãrturiseashti tsi-ari faptã; exumuluyisiri, xumuluyisiri, ximuluyisiri, ximistiripsiri, sulmuxiri *{ro: acțiunea de a se spovedi, de a mărturisi; spovedire, mărturisire}* *{fr: action de confesser}* *{en: action of confessing}*
amãrtios (a-mãr-ti-ósŭ) adg – vedz tu ***amãrtii***
amãrtipsescu (a-mãr-tip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***amãrtii***
amãrtipsiri/amãrtipsire (a-mãr-tip-sí-ri) sf – vedz tu ***amãrtii***
amãrtipsit (a-mãr-tip-sítŭ) adg – vedz tu ***amãrtii***
amãrtisescu (a-mãr-ti-sés-cu) vb IV – vedz tu ***amãrtii***
amãrtisiri/amãrtisire (a-mãr-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***amãrtii***
amãrtisit (a-mãr-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***amãrtii***
amãxã (a-mãc-sã) sm – vedz tu ***amaxi***
amãyipsescu (a-mã-yip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***mãyii***
amãyipsiri/amãyipsire (a-mã-yip-sí-ri) sf – vedz tu ***mãyii***
amãyipsit (a-mã-yip-sítŭ) adg – vedz tu ***mãyii***
ambair (am-bá-irŭ (mi) vb I – vedz tu ***bair***[1]
ambar[1] (am-bárŭ) adg ambarã (am-bá-rã), ambari (am-bárĭ), ambari/ambare (am-bá-ri) – tsi easti hãrãcop sh-cu multã tihi tu banã; hãrãcop, hãrios, hãros, yios, tihiro (expr: (oarã bunã) sh-calea-ambarã = calea s-tsã hibã cu tihi, s-tsã easã tuti buni n cali: urari cu cari s-dispartu oaminjlji cãndu un di elj fudzi diparti) *{ro: norocos}* *{fr: heureux, joyeux}* *{en: lucky, happy}* ex: noi cu inimã ambarã (hãrãcoapã) vinjim; criscu featã mari shi ambarã (tihiroanji); nveastã ambarã (cu tihi); ambarã (s-hibã cu tihi sh-harauã) a ta turnatã; iu, cali-ambar, cu njitslji? (iu fudz, "s-ai cali bunã, s-ai tihi n cali", cu njitslji?) § ***ãmbar***[1] (ãm-bárŭ) adg ãmbarã (ãm-bá-rã), ãmbari (ãm-bárĭ), ãmbari/ãmbare (ãm-bá-ri) – (unã cu ***ambar***[1]) § ***mbar***[1] (mbárŭ) adg mbarã (mbá-rã), mbari (mbárĭ), mbari/mbare (mbá-ri) – (unã cu ***ambar***[1]) ex: s-am tihi ma mbarã (ma bunã); ma easti mbar (ghini, cu tutã mintea) aestu om?; nu shadi mbar (hãrios, isih); tuts ficiorlji lj-ari mbar (bunj, cu tihi); njiclu mbar (bun, isih, cu minti), s-cunoashti § ***ambar***[2] (am-bárŭ) adv – zbor tsi-aspuni umutea tsi u-ari cariva ca un lucru s-hibã cu tihi, s-njargã multu ghini, s-li aibã tuti bolcã, s-veadã prucuchii di lucrul tsi-l fatsi, etc.; mbar *{ro: din plin}* *{fr: heureusement, commodément}* *{en: luckily, successfully}* ex: tihea-lj si dutsea ambar (multu ghini); Dumnidzã s-li-aducã tuti, tuti-ambar; sh-cãndu-ambar (ghini) a lui lj-yinea; du-ti-ambar (cu tihi) § ***ãmbar***[2] (ãm-bárŭ) adv – (unã cu ***ambar***[2]) § ***mbar***[2] (mbárŭ) adv – (unã cu ***ambar***[2]) ex: tuti lucrili lji njergu mbar; nj-fu mbar (cu tihi) cã-nj ishi ninti cu stamnili mplini; iu calea mbar? (cãtã iu fudz, "cu ghini"?); nu nã njardzi mbar (ghini) § ***ambãreatsã*** (am-bã-reá-tsã) sf ambãrets (am-bã-rétsĭ) – tihi, hãiri, prucuchii *{ro: noroc bun}* *{fr: bonne chance, fortune, bonheur}* *{en: good luck, happiness}* ex: cu ambãreatsã (tihi,

prucuchii) tsi lucrats; vãrã ambãreatsã (hãiri, prucuchii) nu avea; nã vinji cu ambãreatsã (cu tihi) § ***ambãireatsã*** (am-bãĭ-reá-tsã) sf ambãirets (am-bãĭ-rétsĭ) – (unã cu ***ambãreatsã***) ex: lucrulu-lj njardzi mbãireatsã (cu tihi); mbãireatsã s-lji da (s-veadã hãiri di la) Dumnidzã; nu vidzui vãrnã-ambãireatsã (prucuchii) di la tini § ***ãmbãreatsã*** (ãm-bã-reá-tsã) sf ãmbãrets (ãm-bã-rétsĭ) – (unã cu ***ambãreatsã***) ex: ãmbãreatsã, s-lã dzãtsem sh-noi § ***mbãreatsã*** (mbã-reá-tsã) sf mbãrets (mbã-rétsĭ) – (unã cu ***ambãreatsã***) ex: ca s-njargã cu mbãreatsã (ca s-hibã cu tihi, ta s-vedz prucuchii); mbãreatsã s-nu oarã

ambar[2] (am-bárŭ) adv – vedz tu ***ambar[1]***

ambar[3] (am-bárŭ) vb I ambãrui (am-bã-rúĭ), ambãream (am-bã-reámŭ), ambãrutã (am-bã-rú-tã), ambãreari/ambãreare (am-bã-reá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ampar[2]***

ambari* – pluralu di la adg "ambar"; vedz ***ambar[1]***

ambari/ambare (am-bá-ri) sf ambãri (am-bắrĭ) – sfinduchi, udã i mãgãzii tu cari s-tsãn di-aradã yiptu ca, bunãoarã: gãrnu, sicarã, misur, etc.; hãmbari *{ro: hambar} {fr: grenier, magasin pour les céréales} {en: granary, grain-loft}* ex: nã cãldari cãt nã ambari; umplui ambarea di grãn; vindui grãnili dit ambãri § ***hãmbari/hãmbare*** (hãm-bá-ri) sf hãmbãri (hãm-bắrĭ) – (unã cu ***ambari***) ex: va s-am hãmbarea mplinã § ***ambãrusescu*** (am-bã-ru-sés-cu) vb IV ambãrusii (am-bã-ru-síĭ), ambãruseam (am-bã-ru-seámŭ), ambãrusitã (am-bã-ru-sí-tã), ambãrusiri/ambãrusire (am-bã-ru-sí-ri) – bag grãni (misur, gãrnu, sicarã, ordzu, etc.) tu ambari; adun lucri tra s-li am trãninti *{ro: pune în hambar} {fr: engranger} {en: store in the granary}* ex: ambãrãsii multi tseapi § ***ambãrusit*** (am-bã-ru-sítŭ) adg ambãrusitã (am-bã-ru-sí-tã), ambãrusits (am-bã-ru-sítsĭ), ambãrusiti/ambãrusite (am-bã-ru-sí-ti) – tsi easti bãgat tu ambari; tsi easti adunat *{ro: pus în hambar} {fr: engrangé} {en: stored in the granary}* § ***ambãrusiri/ambãrusire*** (am-bã-ru-sí-ri) sf ambãrusiri (am-bã-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bagã grãni tu ambari *{ro: acţiunea de a pune în hambar} {fr: action d'engranger} {en: action of storing in the granary}*

ambatrulea[1] (am-bá-tru-lea) adv – vedz tu ***ampatrulea[1]***

ambatrulea[2] (am-bá-tru-lea) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ampatrulea[2]***

ambaturlea (am-bá-tur-lea) adv – vedz tu ***ampatrulea[1]***

ambaturlu (am-bá-tur-lu) vb I – vedz tu ***ampatrulea[1]***

ambãirari/ambãirare (am-bã-i-rá-ri) sf – vedz tu ***bair[1]***

ambãirat (am-bã-i-rátŭ) adg – vedz tu ***bair[1]***

ambãireatsã (am-bãĭ-reá-tsã) sf – vedz tu ***ambar[1]***

ambãnari/ambãnare (am-bã-ná-ri) sf – vedz tu ***banã***

ambãnat (am-bã-nátŭ) adg – vedz tu ***banã***

ambãnedz (am-bã-nédzŭ) vb I – vedz tu ***banã***

ambãreari/ambãreare (am-bã-reá-ri) sf ambãreri (am-bã-rérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ampãreari***

ambãreatsã (am-bã-reá-tsã) sf – vedz tu ***ambar[1]***

ambãrtuescu (am-bãr-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mbirduescu***

ambãrtuiri/ambãrtuire (am-bãr-tu-í-ri) sf – vedz tu ***mbirduescu***

ambãrtuit (am-bãr-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***mbirduescu***

ambãrusescu (am-bã-ru-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ambari***

ambãrusiri/ambãrusire (am-bã-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***ambari***

ambãrusit (am-bã-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***ambari***

ambãrut (am-bã-rútŭ) adg ambãrutã (am-bã-rú-tã), ambãruts (am-bã-rútsĭ), ambãruti/ambãrute (am-bã-rú-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ampãrut***

ambãtrulari/ambãtrulare (am-bã-tru-lá-ri) sf – vedz tu ***ampatrulea[1]***

ambãtrulat (am-bã-tru-látŭ) adg – vedz tu ***ampatrulea[1]***

ambãtruledz (am-bã-tru-lédzŭ) vb I – vedz tu ***ampatrulea[1]***

ambãturlari/ambãturlare (am-bã-tur-lá-ri) sf – vedz tu ***ampatrulea[1]***

ambãturlat (am-bã-tur-látŭ) adg – vedz tu ***ampatrulea[1]***

ambãturledz (am-bã-tur-ledzŭ) vb I – vedz tu ***ampatrulea[1]***

ambet (am-bétŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mbet***

ambinã (am-bí-nã) sf ambini/ambine (am-bí-ni) – mpãrtsiturã ncljisã dit unã casã (cu ushi, stizmi, tãvani shi patunji); udã, odã, udai *{ro: cameră} {fr: chambre} {en: room}*

ambirigi (am-bi-ri-gí) sm ambirigeadz (am-bi-ri-ğĭádzĭ) – omlu tsi tsãni unã hani (mianei, lucantã, etc.) icã lã da ca s-bea a mushtiradzlor; hãngi *{ro: cârciumar} {fr: cabaretier} {en: tavern keeper}*

ambitari/ambitare (am-bi-tá-ri) sf – vedz tu ***mbet***

ambitat (am-bi-tátŭ) adg – vedz tu ***mbet***

ambitãtonj (am-bi-tã-tónjĭŭ) adg – vedz tu ***mbet***

ambitãtor (am-bi-tã-tórŭ) adg – vedz tu ***mbet***

ambitãtsãlji/ambitãtsãlje (am-bi-tã-tsắ-lji) sf – vedz tu ***mbet***

ambitãturã (am-bi-tã-tú-rã) sf – vedz tu ***mbet***

ambladea (am-blá-dea) adv – vedz tu ***amplatea***

amblatea (am-blá-tea) adv – vedz tu ***amplatea***

ambodhyiu (am-bódh-yĭu) sn ***ambodhyiuri*** (am-bódh-yĭurĭ) – unã cu ambodyiu

ambodyiu (am-bódh-yĭu) sn ambodyiuri (am-bódh-yĭurĭ) – atsea tsi caftã (va) ca un lucru si nu s-facã; atsea tsi fatsi lucrul tra s-nu s-adarã; hãlatea tsi fatsi s-astãmãtseascã un lucru tsi s-minã; ambod, mbod, cheadicã, biducljauã, pirducljauã, purducljauã *{ro: piedică, obstacol} {fr: entrave, obstacle} {en: obstacle}* § ***ambudyisescu*** (am-budh-yi-sés-cu) (mi) vb IV ambudyisii (am-budh-yi-síĭ), ambudyiseam (am-budh-yi-seámŭ), ambudyisitã (am-budh-yi-sí-tã), ambudyisiri/ambudyisire (am-budh-yi-sí-ri) – bag cheadits a unui lucru (tra s-nu s-facã); mbudyisescu ambutsescu, mbutsescu, mbuduescu, cheadic, ncheadic, ancheadic, ãncheadic *{ro: împiedeca} {fr: empêcher, entraver} {en: hamper, hinder, impede, put obstacles}* § ***ambudyisit*** (am-budh-yi-sítŭ) adg ambudyisitã (am-budh-yi-sí-tã), ambudyisits (am-budh-yi-sítsĭ), ambudyisiti/ambudyisite (am-budh-yi-sí-ti) – tsi easti nchidicat cãndu va s-facã un lucru; (lucru) tsi-lj s-ari bãgatã cheadits (tra s-nu s-facã); mbudyisit, ambutsit, mbutsit, mbudhuit, chidicat, nchidicat, anchidicat, ãnchidicat *{ro: împiedecat} {fr: empêché, entravé} {en: hampered, hindered, impeded}* § ***ambudyisiri/ambudyisire*** (am-budh-yi-sí-ri) sf ambudyisiri (am-budh-yi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bagã (i lj-si bagã) cheadits; mbudyisiri, ambutsiri, mbutsiri, mbudhuiri, chidicat, nchidicat, anchidicari, ãnchidicari *{ro: acţiunea de a împiedeca; împiedecare, obstacol} {fr: action d'empêcher, d'entraver; empêchement} {en: action of hampering, of hindering, of impeding; impediment}* § ***mbudyisescu*** (mbudh-yi-sés-cu) vb IV mbudyisii (mbudh-yi-síĭ), mbudyiseam (mbudh-yi-seámŭ), mbudyisitã (mbudh-yi-sí-tã), mbudyisiri/mbudyisire (mbudh-yi-sí-ri) – (unã cu ***ambudyisescu***) § ***mbudyisit*** (mbudh-yi-sítŭ) adg mbudyisitã (mbudh-yi-sí-tã), mbudyisits (mbudh-yi-sítsĭ), mbudyisiti/mbudyisite (mbudh-yi-sí-ti) – (unã cu ***ambudyisit***) § ***mbudyisiri/mbudyisire*** (mbudh-yi-sí-ri) sf mbudyisiri (mbudh-yi-sírĭ) – (unã cu ***ambudyisiri***) § ***ambutsescu[1]*** (am-bu-tsés-cu) vb IV ambutsii (am-bu-tsíĭ), ambutseam (am-bu-tseámŭ), ambutsitã (am-bu-tsí-tã), ambutsiri/ambutsire (am-bu-tsí-ri) – (unã cu ***ambudyisescu***) § ***ambutsit[1]*** (am-bu-tsítŭ) adg ambutsitã (am-bu-tsí-tã), ambutsits (am-bu-tsítsĭ), ambutsiti/ambutsite (am-bu-tsí-ti) – (unã cu ***ambudyisit***) § ***ambutsiri[1]/ambutsire*** (am-bu-tsí-ri) sf ambutsiri (am-bu-tsírĭ) – (unã cu ***ambudyisiri***) § ***mbutsescu[1]*** (mbu-tsés-cu) vb IV mbutsii (mbu-tsíĭ), mbutseam (mbu-tseámŭ), mbutsitã (mbu-tsí-tã), mbutsiri/mbutsire (mbu-tsí-ri) – (unã cu ***ambudyisescu***) § ***mbutsit[1]*** (mbu-tsítŭ) adg mbutsitã (mbu-tsí-tã), mbutsits (mbu-tsítsĭ), mbutsiti/mbutsite (mbu-tsí-ti) – (unã cu ***ambudyisit***) § ***mbutsiri[1]/mbutsire*** (mbu-tsí-ri) sf mbutsiri (mbu-tsírĭ) – (unã cu ***ambudyisiri***) § ***mbod*** (mbódhŭ) sn mboduri (mbó-dhurĭ) – (unã cu ***ambodyiu***) § ***mbuduescu*** (mbu-dhu-ĭés-cu) vb IV mbuduii (mbu-dhu-íĭ), mbudueam (mbu-dhu-ĭámŭ), mbuduitã (mbu-dhu-í-tã), mbuduiri/mbuduire (mbu-dhu-í-ri) – (unã cu ***ambudyisescu***) ex: vrea s-lji mbudueascã (s-lj-ambudyiseascã, s-lã bagã cheadits) § ***mbuduit*** (mbu-dhu-ítŭ) adg mbuduitã (mbu-dhu-í-tã), mbuduits (mbu-dhu-ítsĭ), mbuduiti/mbuduite (mbu-dhu-í-ti) – (unã cu ***ambudyisit***) § ***mbuduiri/mbuduire*** (mbu-dhu-í-ri) sf mbuduiri (mbu-dhu-írĭ) – (unã cu ***ambudyisiri***)

ambolj (am-bóljĭŭ) sn amboljuri (am-bó-ljĭurĭ) – alumachi njicã loatã di la un pom (trandafil, plantã, etc.) sh-bãgatã tu-alumachea-a altui pom di idyea soi (trup di trandafil, di plantã, etc.) cu cari va s-facã unã (iu andoilu pom, trandafilu, etc. va u creascã sh-va u hrãneascã alumachea earã yimishili i lilicili tsi va li facã aestã alumachi va hibã idyea soi cu-atseali fapti di protlu pom, trandafil, etc.); ashlamai *{ro: altoi} {fr: greffe, ente} {en: graft, grafted shoot}* ex: meari di ambolj § ***ambuljisescu*** (am-bu-lji-sés-cu) vb IV ambuljisii (am-bu-lji-sîĭ), ambuljiseam (am-bu-lji-seámŭ), ambuljisitã (am-bu-lji-sí-tã), ambuljisiri/ambuljisire (am-bu-lji-sí-ri) – ljau unã-alumachi di la un pom sh-u bag tu-alumachea-a unui altu pom; lj-fac ashlamai a unui pom (trandafil, plantã, etc.); shurtescu *{ro: altoi} {fr: greffer, enter} {en: graft}* ex: ambuljisii (feci ashlamai) un pom § ***ambuljisit*** (am-bu-lji-sítŭ) adg ambuljisitã (am-bu-lji-sí-tã), ambuljisits (am-bu-lji-sítsĭ), ambuljisiti/ambuljisite (am-bu-lji-sí-ti) – (pom, plantã) tsi-lj s-ari tãljatã unã alumachi (truplu) tra sã-lj si bagã unã-alumachi di la un altu pom (plantã) ma bun; shurtit *{ro: altoit} {fr: greffé, enté} {en: grafted}* § ***ambuljisiri/ambuljisire*** (am-bu-lji-sí-ri) sf ambuljisiri (am-bu-lji-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un pom easti ambuljisit; shurtiri *{ro: acţiunea de a altoi; altoire} {fr: action de greffer, d'enter} {en: action of grafting}*

ambrats (am-brátsŭ) (mi) vb I – vedz tu ***brats***

ambratsit (am-brá-tsitŭ) (mi) vb I – vedz tu ***brats***

ambrãtsari/ambrãtsare (am-brã-tsá-ri) sf – vedz tu ***brats***

ambrãtsat (am-brã-tsátŭ) adg – vedz tu ***brats***

ambrãtsitari/ambrãtsitare (am-brã-tsi-tá-ri) sf – vedz tu ***brats***

ambrãtsitat (am-brã-tsi-tátŭ) adg – vedz tu ***brats***

ambrunã (am-brú-nã) sf ambruni/ambrune (am-brú-ni) – unã soi di stulii di-asimi tsi u spindzurã muljerli pri cap; tãpari, tepe, tipe, arãsã *{ro: ciucur} {fr: franges d'argent que les femmes portent sur la tête} {en: silver fringe worn by women on their heads}*

ambuc (am-búcŭ) vb I ambucai (am-bu-cáĭ), ambucam (am-bu-cámŭ), ambucatã (am-bu-cá-tã), ambucari/ambucare (am-bu-cá-ri) – bag mãcari n gurã; u ngljit cu agunjii mãcarea din gurã; mbuc, mãc *{ro: îmbuca, mânca} {fr: emboucher, manger} {en: eat, gobble up}* § ***ambucat*** (am-bu-cátŭ) adg ambucatã (am-bu-cá-tã), ambucats (am-bu-cátsĭ), ambucati/ambucate (am-bu-cá-ti) – tsi easti bãgat ãn gurã; tsi easti mãcat; mbucat, mãcat *{ro: îmbucat, mâncat} {fr: embouché, mangé} {en: eaten, gobbled up}* § ***ambucari/ambucare*** (am-bu-cá-ri) sf ambucãri (am-bu-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ambucã tsiva, mbucari, mãcari *{ro: acţiunea de a îmbuca, de a mânca; îmbucare, mâncare} {fr: action d'emboucher, de manger} {en: action of eating, of gobbling up}* § ***mbuc*** (mbúcŭ) vb I mbucai (mbu-cáĭ), mbucam (mbu-cámŭ), mbucatã (mbu-cá-tã), mbucari/mbucare (mbu-cá-ri) – (unã cu ***ambuc***) § ***mbucat*** (mbu-cátŭ) adg mbucatã (mbu-cá-tã), mbucats (mbu-cátsĭ), mbucati/mbucate (mbu-cá-ti) – (unã cu ***ambucat***) § ***mbucari/mbucare*** (mbu-cá-ri) sf mbucãri (mbu-cắrĭ) – (unã cu ***ambucari***)

ambucari/ambucare (am-bu-cá-ri) sf – vedz tu ***ambuc***

ambucat (am-bu-cátŭ) adg – vedz tu ***ambuc***

ambudhyisescu (am-budh-yi-sés-cu) (mi) vb IV ambudhyisii (am-budh-yi-sîĭ), ambudhyiseam (am-budh-yi-seámŭ), ambudhyisitã (am-budh-yi-sí-tã), ambudhyisiri/ambudhyisire (am-budh-yi-sí-ri) – unã cu ***ambudyisescu***

ambudhyisiri/ambudyisire (am-budh-yi-sí-ri) sf ambudhyisiri (am-budh-yi-sírĭ) – unã cu ***ambudyisiri***

ambudhyisit (am-budh-yi-sítŭ) adg ambudhyisitã (am-budh-yi-sí-tã), ambudhyisits (am-budh-yi-sítsĭ), ambudhyisiti/ambudhyisite (am-budh-yi-sí-ti) – unã cu ***ambudyisit***

ambudyisescu (am-budh-yi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ambodyiu***

ambudyisiri/ambudyisire (am-budh-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***ambodyiu***

ambudyisit (am-budh-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***ambodyiu***

ambuir (am-bú-irŭ) (mi) vb I ambuirai (am-bu-i-ráĭ), ambuiram (am-bu-i-rámŭ), ambuiratã (am-bu-i-rá-tã), ambuirari/ambuirare (am-bu-i-rá-ri) – (pravda) intrã (s-arucã, s-hiumuseashti, agudeashti, ntsapã) cu coarnili pri cariva; mbuir, ambuts, mbuts, mbut, ampar *{ro: împunge cu coarnele} {fr: encorner, frapper avec les cornes; donner un coup de pointe} {en: gore, stab (with horns)}* ex: boulu ti ambuirã (ti ntsãpã, ti pimsi, ti-agudi cu coarnili); va ti-ambuirã vaca § ***ambuirat*** (am-bu-i-rátŭ) adg ambuiratã (am-bu-i-rá-tã), ambuirats (am-bu-i-rátsĭ), ambuirati/ambuirate (am-bu-i-rá-ti) – cari fu agudit (ntsãpat) cu coarnili di-unã pravdã; mbuirat, ambutsãt, ambutsat, mbutsãt, mbutsat, mbutat, ampãrat *{ro: împuns cu coarnele} {fr: encorné, frappé avec les cornes; qui a reçu un coup de pointe} {en: gored, stabed (with horns)}* § ***ambuirari/ambuirare*** (am-bu-i-rá-ri) sf ambuirãri (am-bu-i-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-unã pravdã ambuirã tsiva; mbuirari, ambutsãri, ambutsari, mbutsãri, mbutsari, mbutari, ampãrari *{ro: acţiunea de a împunge cu coarnele; împungere} {fr: action d'encorner, de frapper avec les cornes; de donner un coup de pointe} {en: action of goring, of stabbing (with horns)}* § ***mbuir*** (mbú-irŭ) (mi) vb I mbuirai (mbu-i-ráĭ), mbuiram (mbu-i-rámŭ), mbuiratã (mbu-i-rá-tã), mbuirari/mbuirare (mbu-i-rá-ri) – (unã cu ***ambuir***) ex: lj-ishirã coarnili, cã tsã si pãrea, cã va s-ti mbuirã (s-ti ntsapã cu coarnili) § ***mbuirat*** (mbu-i-rátŭ) adg mbuiratã (mbu-i-rá-tã), mbuirats (mbu-i-rátsĭ), mbuirati/mbuirate (mbu-i-rá-ti) – (unã cu ***ambuirat***) § ***mbuirari/mbuirare*** (mbu-i-rá-ri) sf mbuirãri (mbu-i-rắrĭ) – (unã cu ***ambuirari***) § ***ampar***[2] (am-párŭ) vb I ampãrai (am-pã-ráĭ), ampãram (am-pã-rámŭ), ampãratã (am-pã-rá-tã), ampãrari/ampãrare (am-pã-rá-ri) – (unã cu ***ambuir***) ex: fudz cã ti amparã (ambuirã) buvulitsa § ***ampãrat*** (am-pã-rátŭ) adg ampãratã (am-pã-rá-tã), ampãrats (am-pã-rátsĭ), ampãrati/ampãrate (am-pã-rá-ti) – (unã cu ***ambuirat***) § ***ampãrari/ampãrare*** (am-pã-rá-ri) sf ampãrãri (am-pã-rắrĭ) – (unã cu ***ambuirari***) § ***ambuts*** (am-bútsŭ) vb IV shi I ambutsãi (am-bu-tsắĭ) shi ambutsai (am-bu-tsáĭ), ambutsam (am-bu-tsámŭ), ambutsãtã (am-bu-tsắ-tã) shi ambutsatã (am-bu-tsá-tã), ambutsãri/ambutsãre (am-bu-tsắ-ri) shi ambutsari/ambutsare (am-bu-tsá-ri) – 1: (pravda) intrã (agudeashti, ntsapã, s-alumtã) cu coarnili pri/cu cariva; mbuts, mbut, ambuir, mbuir, ampar; 2: trec unã sulã prit truplu-a unui njel; (tu chirolu veclju) hig un par sturghisit sh-hiptu n loc, tu truplu-a unui om tsi voi s-lu vatãm (tra s-treacã prit mãri tiranji ninti ca s-moarã); bag tu sulã; 3: ntsap cu un ac (un schin, unã penurã, etc.); ntsap, schin, yispinedz *{ro: împunge; trage în ţeapă; înţepa} {fr: encorner; empaler; piquer} {en: gore, stab (with horns); impale; prick}* § ***ambutsãt***[1] (am-bu-tsắtŭ) adg ambutsãtã (am-bu-tsắ-tã), ambutsãts (am-bu-tsắtsĭ), ambutsãti/ambutsãte (am-bu-tsắ-ti) – 1: tsi easti ambuirat; mbutsat, mbutat, ambuirat, mbuirat, ampãrat; 2: tsi easti bãgat tu sulã; 3: tsi easti ntsãpat; schinat, yispinat *{ro: împuns; tras în ţeapă; înţepat} {fr: encorné; empalé; piqué} {en: gored, stabbed (with horns); impaled; pricked}* § ***ambutsat*** (am-bu-tsátŭ) adg ambutsatã (am-bu-tsá-tã), ambutsats (am-bu-tsátsĭ), ambutsati/ambutsate (am-bu-tsá-ti) – (unã cu ***ambutsãt***[1]) § ***ambutsãri***[1]***/ambutsãre*** (am-bu-tsắ-ri) sf ambutsãri (am-bu-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si mbutsã tsiva; 1: ambuirari; mbutsari, mbutari, ambuirari, mbuirari, ampãrari; 2: bãgari tu sulã; 3: ntsãpari, schinari, yispinari *{ro: acţiunea de a împunge; de a trage în ţeapă; de a înţepa; împungere, tragere în ţeapă, înţepare} {fr: action d'encorner; d'empaler; de piquer} {en: action of goring, of stabbing (with horns); of impaling; of pricking}* § ***ambutsari/ambutsare*** (am-bu-tsá-ri) sf ambutsãri (am-bu-tsắrĭ) – (unã cu ***ambutsãri***[1]) § ***mbuts***[1] (mbútsŭ) vb IV shi I mbutsãi (mbu-tsắĭ) shi mbutsai (mbu-tsáĭ), mbutsam (mbu-tsámŭ), mbutsãtã (mbu-tsắ-tã) shi mbutsatã (mbu-tsá-tã), mbutsãri/mbutsãre (mbu-tsắ-ri) shi mbutsari/mbutsare (mbu-tsá-ri) – (unã cu ***ambuts***) ex: vãtsli si mbutsã cu coarnili; njeljlji si mbutsã (s-alumtã cu coarnili) tu virdeatsã; birbeclu mi mbuirã sh-mi deadi di padi; lu nvitsã s-lu mbutsã (s-da cu coarnili) § ***mbutsãt***[1] (mbu-tsắtŭ) adg mbutsãtã (mbu-tsắ-tã), mbutsãts (mbu-tsắtsĭ), mbutsãti/mbutsãte (mbu-tsắ-ti) – (unã cu ***ambutsãt***[1]) § ***mbutsat*** (mbu-tsátŭ) adg mbutsatã (mbu-tsá-tã), mbutsats (mbu-tsátsĭ), mbu-

tsati/mbutsate (mbu-tsá-ti) – (unã cu ***ambutsãt***[1]) § ***mbutsãri***[1]***/mbutsãre*** (mbu-tsã-ri) sf mbutsãri (mbu-tsãrĭ) – (unã cu ***ambutsãri***[1]) § ***mbutsari/mbutsare*** (mbu-tsá-ri) sf mbutsãri (mbu-tsãrĭ) – (unã cu ***ambutsãri***[1]) § ***mbuts***[2] (mbútsŭ) sm pl(?) – atsea tsi s-fatsi cãndu si mbutsã tsiva; mbuirari; mbutsari, mbutsãri, mbuirari, etc. *{ro împungere}* *{fr: coup de corne (en parlant des moutons, des boeufs, etc.)}* *{en: gore, stab (with horns)}* ex: nãs mi-ascãpã di mbutslu-a njelui cã eara s-mi vatãmã § ***mbut***[1] (mbú-tŭ) (mi) vb I mbutai (mbu-táĭ), mbutam (mbu-támŭ), mbutatã (mbu-tá-tã), mbutari/mbutare (mbu-tá-ri) – (unã cu ***ambuir***) ex: tsap s-ti mbutã (s-ti-ambuirã) § ***mbutat*** (mbu-tátŭ) adg mbutatã (mbu-tá-tã), mbutats (mbu-tátsĭ), mbutati/mbutate (mbu-tá-ti) – (unã cu ***ambuirat***) § ***mbutari/mbutare*** (mbu-tá-ri) sf mbutãri (mbu-tãrĭ) – (unã cu ***ambuirari***)

ambuirari/ambuirare (am-bu-i-rá-ri) sf – vedz tu ***ambuir***

ambuirat (am-bu-i-rátŭ) adg – vedz tu ***ambuir***

ambulisescu (am-bu-li-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***polim***

ambulisiri/ambulisire (am-bu-li-sí-ri) sf – vedz tu ***polim***

ambulisit (am-bu-li-sítŭ) adg – vedz tu ***polim***

ambuljisescu (am-bu-lji-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ambolj***

ambuljisiri/ambuljisire (am-bu-lji-sí-ri) sf – vedz tu ***ambolj***

ambuljisit (am-bu-lji-sítŭ) adg – vedz tu ***ambolj***

ambun (am-búnŭ) (mi) vb I – vedz tu ***bun***[1]

ambunari/ambunare (am-bu-ná-ri) sf – vedz tu ***bun***[1]

ambunat (am-bu-nátŭ) adg – vedz tu ***bun***[1]

ambunedz (am-bu-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***bun***[1]

ambushulari/ambushulare (am-bu-shu-lá-ri) sf – vedz tu ***abushala***

ambushulat (am-bu-shu-látŭ) adg – vedz tu ***abushala***

ambushuledz (am-bu-shu-lédzŭ) (mi) vb I– vedz tu ***abushala***

ambut (am-bútŭ) (mi) vb IV shi II ambutsãi (am-bu-tsãĭ) shi ambutsii (am-bu-tsíĭ), ambutsam (am-bu-tsámŭ) shi ambutseam (am-bu-tseámŭ), ambutsãtã (am-bu-tsã-tã) shi ambutsitã (am-bu-tsí-tã), ambutsãri/ambutsãre (am-bu-tsã-ri) shi ambutsiri/ambutsire (am-bu-tsí-ri) shi ambutseari/ambutseare (am-bu-tseá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***amput***

ambutoari/ambutoare (am-pu-toá-ri) sf ambutori (am-bu-tórĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***amputoari***

ambuts (am-bútsŭ) vb IV shi I – vedz tu ***ambuir***

ambutsari/ambutsare (am-bu-tsá-ri) sf – vedz tu ***ambuir***

ambutsat (am-bu-tsátŭ) adg – vedz tu ***ambuir***

ambutsãri[1]***/ambutsãre*** (am-bu-tsã-ri) sf – vedz tu ***ambuir***

ambutsãri[2]***/ambutsãre*** (am-bu-tsã-ri) sf ambutsãri (am-bu-tsãrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***amputsãri***

ambutsãscu (am-bu-tsãs-cu) (mi) vb IV ambutsãi (am-bu-tsãĭ), ambutsam (am-bu-tsámŭ), ambutsãtã (am-bu-tsã-tã), ambutsãri/ambutsãre (am-bu-tsã-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***amputsãscu***

ambutsãt[1] (am-bu-tsãtŭ) adg – vedz tu ***ambuir***

ambutsãt[2] (am-bu-tsãtŭ) adg ambutsãtã (am-bu-tsã-tã), ambutsãts (am-bu-tsãtsĭ), ambutsãti/ambutsãte (am-bu-tsã-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***amputsãt***

ambutseari/ambutseare (am-bu-tseá-ri) sf ambutseri (am-bu-tsérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***amputseari***

ambutsescu[1] (am-bu-tsés-cu) vb IV – vedz tu ***ambodyiu***

ambutsescu[2] (am-bu-tsés-cu) (mi) vb IV ambutsii (am-bu-tsíĭ), ambutseam (am-bu-tseámŭ), ambutsitã (am-bu-tsí-tã), ambutsiri/ambutsire (am-bu-tsí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***amputsescu***

ambutsiri[1]***/ambutsire*** (am-bu-tsí-ri) sf – vedz tu ***ambodyiu***

ambutsiri[2]***/ambutsire*** (am-bu-tsí-ri) sf ambutsiri (am-bu-tsírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***amputsiri***

ambutsit[1] (am-bu-tsítŭ) adg – vedz tu ***ambodyiu***

ambutsit[2] (am-bu-tsítŭ) adg ambutsitã (am-bu-tsí-tã), ambutsits (am-bu-tsítsĭ), ambutsiti/ambutsite (am-bu-tsí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***amputsit***

ambutsos (am-bu-tsósŭ) adg ambutsoasã (am-bu-tsoá-sã), ambutsosh (am-bu-tsóshĭ), ambutsoasi/ambutsoase (am-bu-tsoá-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***amputsos***

amea[1] (á-mea) cong – vedz tu ***am***[2]

amea[2] (á-mea) pr – scriari neaprucheatã di noi; scriarea bunã easti "***a mea***"– vedz ***meu***

ameastic[1] (a-meás-ticŭ) (mi) vb I amisticai (a-mis-ti-cáĭ), amisticam (a-mis-ti-cámŭ), amisticatã (a-mis-ti-cá-tã), amisticari/amisticare (a-mis-ti-cá-ri) – mintescu ma multi lucri sh-li fac sã sta deadun ca un singur (shi idyiul) lucru; fac sutsatã cu cariva; meastic, mintescu, anãcãtusescu, mi-adun *{ro: mesteca}* *{fr: mêler, mélanger}* *{en: mix, mingle, blend, stir up}* ex: nu-amistica shteyili cu urdzãtsli; cãndu ti-ameastits tu tãrtsi ti mãcã portsilj; ameasticã-lj niheamã pãni cu nuts; s-amisticã chedinlu (s-mintirã hirili dit chedin) di nu pot s-lu disfac; cãrtsãli s-amisticarã (s-mintirã); cu-arinã s-amisticã (s-anãcãtusi, s-minti); s-amisticarã armãnj cu vurgari sh-cu arbinesh di nu-sh cunoashti cãnili domnu-su (di mintits tsi suntu, nu lã da di hãbari domnu-su); mi-amisticai (mi feci sots) cu nãs s-fac lucru; nu s-amisticarã (nu s-mintirã, nu s-urdinarã) vãrnãoarã un cu-alantu; s-amisticã (s-bãgã tu zbor) sh-tat-su a ficiorlui; cãndu s-ameasticã (s-astalji, s-adunã) dzua cu noaptea; cari s-ameasticã prit gumari, clutsãts vai mãcã; nu ti-ameasticã, iu nu-ts hearbi oala (expr: nu ti-ameasticã tu lucrili-a altor) § ***amisticat***[1] (a-mis-ti-cátŭ) adg amisticatã (a-mis-ti-cá-tã), amisticats (a-mis-ti-cátsĭ), amisticati/amisticate (a-mis-ti-cá-ti) – tsi easti faptu di ma multi lucri mintiti deadun; misticat, mintit, anãcãtusit; (expr: sufrãntseali-amisticati = sufrãntseali tsi da (s-agudescu, s-alichescu) unã di-alantã) *{ro: mestecat}* *{fr: mêlé, mélangé; associable; joint}* *{en: mixed, mingled, blended, stirred up}* ex: easti amisticat (easti cunuscut, s-urdinã) cu nai cama mãrlji oaminj dit Vlãhii; cãntic amisticat cu cloput; easti un om amisticat (tsi s-ameasticã cu lumea, tsi cunoashti multã lumi, tsi ari ligãturi cu multsã oaspits); dzeani amisticati (ligati, alichiti deadun) § ***amisticari***[1]***/amisticare*** (a-mis-ti-cá-ri) sf amisticãri (a-mis-ti-cãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ameasticã tsiva, icã s-ameasticã ma multi lucri; misticari, mintiri, anãcãtusiri *{ro: acţiunea de a amesteca, mestecare}* *{fr: action de (se) mêler, de (se) mélanger; mêlée, contact, rélation}* *{en: action of mixing, of mingling, of blending, of stirring up}* ex: amisticarea (mintirea, adunarea) cu oaminjlji easti bunã § ***meastic***[1] (meás-ticŭ) (mi) vb I misticai (mis-ti-cáĭ), misticam (mis-ti-cámŭ), misticatã (mis-ti-cá-tã), misticari/misticare (mis-ti-cá-ri) – (unã cu ***ameastic***[1]) ex: nu misticash ghini fãrina, culeashlu nu ishi bun; misticã pãni tu dalã § ***misticat***[1] (mis-ti-cátŭ) adg misticatã (mis-ti-cá-tã), misticats (mis-ti-cátsĭ), misticati/misticate (mis-ti-cá-ti) – (unã cu ***amisticat***[1]) ex: ari sufrãntseali misticati (tsi da unã di-alantã); vedz frãntseaua-nj misticatã (expr: alichitã) § ***misticari***[1]***/misticare*** (mis-ti-cá-ri) sf misticãri (mis-ti-cãrĭ) – (unã cu ***amisticari***[1]) § ***amisticãturã***[1] (a-mis-ti-cã-tú-rã) sf amisticãturi (a-mis-ti-cã-túrĭ) – starea tu cari s-aflã ma multi lucri tsi suntu amisticati (mintiti) multu; misticãturã, ameasticã, ameastic, mintiturã *{ro: mestecãturã; confuzie}* *{fr: mêlange; confusion}* *{en: mixture, blend; confusion}* § ***ameastic***[3] (a-meás-ticŭ) sn ameastitsi/ameastitse (a-meás-ti-tsi) – (unã cu ***amisticãturã***[1]) § ***ameasticã*** (a-meás-ti-cã) sf fãrã pl – (unã cu ***amisticãturã***[1]) § ***misticãturã*** (mis-ti-cã-tú-rã) sf misticãturi (mis-ti-cã-túrĭ) – (unã cu ***amisticãturã***[1]) § ***dizmeastic*** (diz-meás-ticŭ) (mi) vb I dizmisticai (diz-mis-ti-cáĭ), dizmisticam (diz-mis-ti-cámŭ), dizmisticatã (diz-mis-ti-cá-tã), dizmisticari/dizmisticare (diz-mis-ti-cá-ri) – li-aleg tra s-hibã-ahoryea, lucri tsi suntu amisticati; lu ndreg un lucru tra s-nu mata hibã mintit; discaci lucri (peri, barbã, hiri, etc.) tsi suntu ncãrshiljati (mintiti, ciufuliti, etc.); discaci *{ro: descurca}* *{fr: démêler, débrouiller}* *{en: unravel, disentangle}* ex: s-amisticarã ljitsãli?, cu zorea s-dizmeasticã (s-discaci) § ***dizmisticat*** (diz-mis-ti-cátŭ) adg dizmisticatã (diz-mis-ti-cá-tã), dizmisticats (diz-mis-ti-cátsĭ), dizmisticati/dizmisticate (diz-mis-ti-cá-ti) – (lucru) tsi easti aleptu tra s-nu mata hibã mintit; tsi easti discãceat *{ro: descurcat}* *{fr: démêlé, débrouillé}* *{en: unraveled, disentangled}* § ***dizmisticari/dizmisticare*** (diz-mis-ti-cá-ri) sf dizmisticãri (diz-mis-ti-cãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu

s-dizmeasticã tsiva; discãceari *{ro: acţiunea de a descurca} {fr: action de démêler, de débrouiller} {en: action of unraveling, of disentangling}*

ameastic[2] (a-meás-ticŭ) vb I – vedz tu ***meastic***[2]

ameastic[3] (a-meás-tic) sn – vedz tu ***ameastic***[1]

ameasticã (a-meás-ti-cã) sf – vedz tu ***ameastic***[1]

amfirescu (a-fi-rés-cu) vb IV – vedz tu ***afirescu***

amfiriri/amfirire (a-fi-rí-ri) sf – vedz tu ***afirescu***

amfirit (a-fi-rítŭ) sf – vedz tu ***afirescu***

ami (a-mí) cong – vedz tu ***am***[2]

amigdal (a-míg-dalŭ) sm – vedz tu ***migdal***

amigdalat (a-mig-da-látŭ) adg – vedz tu ***migdal***

amigdalã (a-míg-da-lã) sf – vedz tu ***migdal***

amigdãljauã (a-mig-dã-ljĭá-ŭã) sf – vedz tu ***migdal***

amighdal (a-mígh-dalĭ) sf amighdalj (a-mígh-daljĭ) – unã cu ***amigdal***

amighdalat (a-migh-da-látŭ) adg amighdalatã (a-migh-da-lá-tã), amighdalats (a-migh-da-látsĭ), amighdalati/amighdalate (a-migh-da-lá-ti) – unã cu ***amigdalat***

amighdalã (a-mígh-da-lã) sf amighdali/amighdale (a-mígh-da-li) – unã cu ***amigdalã***

amighdãljauã (a-migh-dã-ljĭá-ŭã) sf amighdãljei (a-migh-dã-ljĭéĭ) – unã cu ***amigdãljauã***

amilii/amilie (a-mi-lí-i) sf – vedz tu ***milii***

amin[1] (a-mínŭ) (mi) vb I aminai (a-mi-náĭ), aminam (a-mi-námŭ), aminatã (a-mi-ná-tã), aminari/aminare (a-mi-ná-ri) – 1: fac tsiva si s-minã cu puteari sh-multu agonja tra s-agiungã iuva icã s-lu-agudescu pri cariva; aruc cãtrã iuva i cariva un lucru (cheatrã, curshuni, mer, etc.); mi hiumusescu (mi-aruc) pri cariva; 2: fac un gugosh s-easã cu puteari dit tufechi; 3: mi duc cu cariva (tra s-lj-aspun calea, etc.); duc (pitrec) unã parei di oaminj tra s-agiungã iuva; aruncu, aruc, ruc, aric, astrag, tufichisescu; (expr: 1: lj-amin unã (tufechea, unã pliscutã) = (i) trag cu tufechea; (ii) lj-dau unã pliscutã) *{ro: arunca; trage (cu arma de foc); conduce} {fr: jeter, lancer; tirer, décharger (fusil); conduire} {en: throw; discharge (gun); lead (somebody)}* ex: aminã cu unã cheatrã mari; aminã (arcã) merlu sh-lu-agudi n cap; s-lu-aminã (s-lu-agudeascã) nãs cu 99 di chetri; cu tufechea tra s-aminã?; Ianina lj-aminarã (lj-dusirã); lj-aminai (expr: lj-ded) unã flascutã; lj-aminai unã (expr: lj-ded unã pliscutã); aminai unã tufechi; aminã cu pishtolea; s-lj-u-aminã (expr: s-lu tufichiseascã) § ***aminat*** (a-mi-nátŭ) adg aminatã (a-mi-ná-tã), aminats (a-mi-nátsĭ), aminati/aminate (a-mi-ná-ti) – tsi easti faptu si s-minã cu puteari tra s-agiungã iuva i s-agudeascã tsiva; tsi easti arcat (astraptu); (gugoshlu) tsi easti arcat dit tufechi; tsi easti dus iuva; aruncat, arucat, arcat, rucat, aricat, astraptu, tufichisit *{ro: aruncat; tras (cu arma de foc); condus} {fr: jeté, lancé; tiré, déchargé; conduit} {en: thrown; discharged (gun); lead (by somebody)}* ex: aestu fãndãc easti-aminat, tr-atsea easti plãsat § ***aminari/aminare*** (a-mi-ná-ri) sf aminãri (a-mi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti aminat; aruncari, arcari, rucari, aricari, astradziri, astrãdzeari, tufichisiri; dutseari *{ro: acţiunea de a a arunca; de a trage (cu arma de foc); de a conduce; aruncare; tragere, conducere} {fr: action de jeter, de lancer; de tirer, de décharger; de conduire} {en: action of throwing; of discharging (gun); of leading (somebody)}* ex: tufechea, cu unã aminari § ***neaminat*** (nea-mi-nátŭ) adg neaminatã (nea-mi-ná-tã), neaminats (nea-mi-nátsĭ), neaminati/neaminate (nea-mi-ná-ti) – tsi nu easti arcat (astraptu); (gugoshlu) tsi nu easti aminat dit tufechi; nearcat, neastraptu, nitufichisit *{ro: nearuncat; care nu a fost tras (cu arma de foc)} {fr: qui n'a pas été jeté; qui n'a pas été déchargé} {en: that has not been thrown; has not been discharged (gun)}* ex: armili a noastri, di anj suntu neaminati (nitufichisiti); aflarã fushechi neaminati (tsi nu furã aminati) § ***neaminari/neaminare*** (nea-mi-ná-ri) sf neaminãri (nea-mi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru nu easti aminat; nearcari, neastradziri, neastrãdzeari, nitufichisiri *{ro: acţiunea de a a nu arunca; de a nu trage (cu arma de foc)} {fr: action de ne pas jeter, de ne pas lancer; de ne pas décharger} {en: action of not throwing; of not discharging (gun)}*

amin[2] (a-mínŭ) adv shi inter – zbor cu noima "ashi si s-facã" cu cari s-bitisescu multi ori rugãciunjli tsi s-fac la Dumnidzã tu pistea crishtinã; (fig: cuvendã cu cari s-bitiseashti unã zburãri tra si sã spunã: adio, videari bunã, ashi s-hibã, dealihea easti, bitisirã lucrili, etc.) *{ro: amin} {fr: amen} {en: amen}* ex: pãnã tu-amin (bitisitã, eta-a atilor) va ti-avin

aminari/aminare (a-mi-ná-ri) sf – vedz tu ***amin***[1]

aminat (a-mi-nátŭ) adg – vedz tu ***amin***[1]

aminciunari/aminciunare (a-min-cĭu-ná-ri) sf – vedz tu ***minciunã***

aminciunat (a-min-cĭu-nátŭ) adg – vedz tu ***minciunã***

aminciunedz (a-min-cĭu-nédzŭ) vb I – vedz tu ***minciunã***

amindari/amindare (a-min-dá-ri) sf amindãri (a-min-dắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***amintari***

amindat (a-min-dátŭ) adg amindatã (a-min-dá-tã), amindats (a-min-dátsĭ), amindati/amindate (a-min-dá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***amintat***

amindatic (a-min-dá-ticŭ) sm fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***amintatic***

amindauãli/amindauãle (a-min-dá-ŭã-li) – vedz tu ***doi***

amindoauãli/amindoauãle (a-min-doá-ŭã-li) – vedz tu ***doi***

amindoilji (a-min-dóĭ-lji) num – vedz tu ***doi***

amindolji (a-min-dóĭ-lji) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***amindoilji***

amindu (a-mín-du) vb I amindai (a-min-dáĭ), amindam (a-min-dámŭ), amindatã (a-min-dá-tã), amindari/amindare (a-min-dá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***amintu***

aminshushitsã (a-min-shĭu-shí-tsã) sf – vedz tu ***minciush***

amintari[1]***/amintare*** (a-min-tá-ri) sf – vedz tu ***amintu***[1]

amintari[2]***/amintare*** (a-min-tá-ri) sf – vedz tu ***amintu***[2]

amintat[1] (a-min-tátŭ) adg – vedz tu ***amintu***[1]

amintat[2] (a-min-tátŭ) adg – vedz tu ***amintu***[2]

amintatic (a-min-tá-ticŭ) sm – vedz tu ***amintu***[1]

aminti/aminte (a-mín-ti) adv – vedz tu ***minti***

amintreilji (a-min-tréĭ-lji) num – vedz tu ***trei***

amintu[1] (a-mín-tu) vb I amintai (a-min-táĭ), amintam (a-min-támŭ), amintatã (a-min-tá-tã), amintari/amintare (a-min-tá-ri) – nchirdãsescu tsiva (pãradz i altu lucru) cãndu fac unã stihimã (cãndu mi-alumtu, cãndu mi-antrec cu cariva, cãndu escu plãtit ti un lucru tsi-l fac, etc.); anchirdãsescu, ãnchirdãsescu, nchirdãsescu, chirdãsescu, cãzãnsescu, chindisescu, fac, aflu, scot *{ro: câştiga} {fr: gagner} {en: win, earn}* ex: lã si pãru cã amintarã unã vãsilii; fã Doamne, s-amintu; adz s-amintã, mãni s-amintã, tritsea dzãlili unã cãti unã; macã-i di la preftu, ghini featsish, cã nãsh li-amintã fãrã asudoari; cara s-hiu cu voi niscãntsã mesh va s-amintu (nchirdãsescu, nvets) multi; cu tsi gioni mi-amintai (nj-aflai, cãdzui tu vreari)! § ***amintat***[1] (a-min-tátŭ) adg amintatã (a-min-tá-tã), amintats (a-min-tátsĭ), amintati/amintate (a-min-tá-ti) – (lucru) tsi easti nchirdãsit; harea tsi u ari un tsi-ari amintatã tsiva; anchirdãsit, ãnchirdãsit, nchirdãsit, chirdãsit, cãzãnsit, chindisit, loat, scos *{ro: câştigat} {fr: gagné} {en: won}* ex: nãsh mãratslji lu-ashtipta s-yinã amintat (cu amintatic); paradzlji amintats di tatã-su cu asudori § ***amintari***[1]***/amintare*** (a-min-tá-ri) sf amintãri (a-min-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si nchirdãseashti tsiva; anchirdãsiri, ãnchirdãsiri, nchirdãsiri, chirdãsiri, cãzãnsiri, chindisiri, loari, scuteari *{ro: acţiunea de a câştiga; câştigare} {fr: action de gagner} {en: action of winning, earning}* § ***amintatic*** (a-min-tá-ticŭ) sm fãrã pl – atsea (pãradz, lucri, tinjii, etc.) tsi nchirdãseashti cariva; ncherdu, cheari *{ro: câştig, beneficiu} {fr: gain, bénéfice} {en: gain}* ex: mari amintatic easti; tora nu-ai vãrnu amintatic (tsiva tsi s-pots si nchirdãseshti); nu lj-eara di amintatic, cãt lj-eara di altã; veara aestã avum mari amintatic; am amintatic (ved hãiri, am intires) di la oaminjlj-aeshti; nvetslu-a limbãljei armãneascã easti mari amintatic trã armãnj

amintu[2] (a-mín-tu) (mi) vb I amintai (a-min-táĭ), amintam (a-min-támŭ), amintatã (a-min-tá-tã), amintari/amintare (a-min-tá-ri) – aduc tu lumi un njic; dau banã-a unui lucru; fac (njic), fet, afet, nascu, aflu; (expr: canda lã s-amintã Stãmãria n casã! = amintarã multu, avurã tihi mari) *{ro: naşte} {fr: acoucher, naître} {en: give birth}* ex: nu amintã (nu avu) fumealji;

nveasta amintã (ari njic) eara; mi-amintai (mi aflai) tu anlu 1926; nveasta-lj amintã (featsi) mash feati; gione, di-iu aushlji a noshtri s-amintarã (s-fitarã); muljarea, cãndu s-apruchea s-amintã (sã nfashi), s-dutsea tu pãduri di-aminta (di nfãsha) § ***amintat***[2] (a-min-tátŭ) adg amintatã (a-min-tá-tã), amintats (a-min-tátsĭ), amintati/amintate (a-min-tá-ti) – (njiclu) tsi s-ari faptã (fitatã); faptu, fitat, afitat, nãscut, aflat *{ro: născut} {fr: acouché, né} {en: given birth, born}* ex: bisearica armãneascã easti amintatã (faptã) cu mari sudori § ***amintari***[2]***/amintare*** (a-min-tá-ri) sf amintãri (a-min-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-fatsi (un njic); fitari, afitari, nashtiri, nãshteari, aflari *{ro: acţiunea de a naşte; naştere} {fr: action d'acoucher} {en: action of giving birth}* ex: muri tu oara-a amintariljei; s-amintari featã s-nu-nj pitrets carti dip

amiralai (a-mi-ra-láĭŭ) sm amiralai (a-mi-ra-láĭ) shi amiralaeanj (a-mi-ra-lá-ĭanjĭ) – cap pristi un stol di pampori di-alumtã; un di ma mãrli capiti dit ascherea di-amari; un di capitli ma mãri dit ascherea nturtseascã *{ro: amiral} {fr: amiral, officier turc} {en: admiral, Turkish officer}* § ***miralai*** (mi-ra-láĭŭ) sm miralai (mi-ra-láĭ) shi miralaeanj (mi-ra-lá-ĭanjĭ) – (unã cu ***amiralai***)

amirã (a-mi-rắ) sm amiradz (a-mi-rádzĭ) shi amirãradz (a-mi-rã-rádzĭ) shi amirãladz (a-mi-rã-ládzĭ) – omlu tsi urseashti pristi tuts shi pristi tuti tsi s-fac tu-un crat mari; vãsilje, bãsilã, munarhu (expr: Amirã-Albu, Amirã-Lai, Amirã-Arosh, Amirã-Veardi, Amirã-Arap, Amirã-Gioni, etc. = numi di-amiradz dit pãrmitili armãneshti) *{ro: împărat} {fr: empereur} {en: emperor}* ex: ca la numtã di-amiradz (di vãsiljadz); treatsi amirãlu (vãsiljelu); amirãlu-a nostru s-cljamã Sultan Abdul Hamid Han § ***amirãroanji/amirãroanje*** (a-mi-rã-roá-nji) sf amirãroanji/amirãroanje (a-mi-rã-roá-nji) – nveastã di amirã; muljarea tsi urseashti (ca un vãsilje) pristi tuts shi pristi tuti tsi s-fac tu-un crat mari (tsi nu-ari bãrbat vãsilje); amiroanji, vãsiloanji, vãsiljoanji, vasilsã *{ro: împărăteasă} {fr: impératrice} {en: empress}* ex: amirãlu sh-avea sh-amirãroanji (vãsiloanji); amirãroanja-a Rumãniiljei s-cljamã shi muma-a pliguitslor § ***amiroanji/amiroanje*** (a-mi-roá-nji) sf amiroanji/amiroanje (a-mi-roá-nji) – (unã cu ***amirãroanji***) ex: eara unã-amiroanji (vãsiloanji) § ***amirãrilji/amirãrilje*** (a-mi-rã-rí-lji) sf amirãrilj (a-mi-rã-rílјĭ) – cratlu pristi cari urseashti un amirã; vãsilii, amirãlji, amirãlichi, vãsilii, duvleti, munarhii *{ro: împărăţie, regat} {fr: empire, royaume} {en: empire, kingdom}* ex: amirãrilja-a noastrã § ***amirãlji/amirãlje*** (a-mi-rắ-lji) sf amirãlj (a-mi-rắljĭ) – (unã cu ***amirãrilji***) § ***amirãlichi/amirãliche*** (a-mi-rã-lí-chi) sf amirãlichi (a-mi-rã-líchĭ) – (unã cu ***amirãrilji***) ex: eara nãoarã un amirã cari-avea nã amirãlichi mari § ***amirãrescu*** (a-mi-rã-rés-cu) adg amirãreascã (a-mi-rã-reás-cã), amirãreshtsã (a-mi-rã-résh-tsã), amirãreshti (a-mi-rã-résh-ti) – tsi ari s-facã cu-un amirã; tsi easti adrat ca di-un amirã; tsi ari vidzuta di-un amirã; amirescu, vãsilchescu, dumnescu *{ro: împărătesc, regal, domnesc} {fr: impérial, royal} {en: imperial, royal}* ex: la numtã-amirãreascã (di amiradz, vãsilcheascã); el nu s-mintea cu-amirãreshtili (cu lucrili di-amiradz); stranj amirãrescu (ca di-amirã) § ***mirãrescu*** (mi-rã-rés-cu) adg mirãreascã (mi-rã-reás-cã), mirãreshtsã (mi-rã-résh-tsã), mirãreshti (mi-rã-résh-ti) – (unã cu ***amirãrescu***) § ***amirescu*** (a-mi-rés-cu) adg amireascã (a-mi-reás-cã), amireshtsã (a-mi-résh-tsã), amireshti (a-mi-résh-ti) – (unã cu ***amirãrescu***) ex: vidzutã ghighifteascã, namea amireascã (*angucitoari*: cafelu) § ***amirãreashti/amirãreashte*** (a-mi-rã-reásh-ti) adv – ca faptã di-un amirã; ca di-amirã; vãsilicheashti, dumneashti *{ro: împărăteşte, domneşte} {fr: impérialement, royalement} {en: imperially, royally, in a kingly manner}* § ***amirãripsescu*** (a-mi-rã-rip-sés-cu) vb IV amirãripsii (a-mi-rã-rip-síĭ), amirãripseam (a-mi-rã-rip-seámŭ), amirãripsitã (a-mi-rã-rip-sí-tã), amirãripsiri/amirãripsire (a-mi-rã-rip-sí-ri) – ursescu (chivirnisescu, dumnescu) pristi unã-amirãrilji; vãsilipsescu, dumnescu *{ro: împărăţi, domni} {fr: régner} {en: reign, rule}* § ***amirãripsit*** (a-mi-rã-rip-sítŭ) adg amirãripsitã (a-mi-rã-rip-sí-tã), amirãripsits (a-mi-rã-rip-sítsĭ), amirãripsiti/amirãripsite (a-mi-rã-rip-sí-ti) – tsi-lj si deadi putearea s-urseascã unã amirãrilji; tsi easti sum putearea-a unui amirã; vãsilipsit, dumnit *{ro: împărăţit, domnit} {fr: qui est fait à régner, qui est régné} {en: made to reign; who is reigned, ruled}* § ***amirãripsiri/amirãripsire*** (a-mi-rã-rip-sí-ri) sf amirãripsiri (a-mi-rã-rip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un amirã urseashti un crat; vãsilipsiri, dumniri *{ro: acţiunea de a împărăţi, de a domni; împărăţire, domnire} {fr: action de régner; régne} {en: action of reigning, of ruling; reign; rule}*

amirãlichi/amirãliche (a-mi-rã-lí-chi) sf – vedz tu ***amirã***

amirãlji/amirãlje (a-mi-rắ-lji) sf – vedz tu ***amirã***

amirãreashti/amirãreashte (a-mi-rã-reásh-ti) adv – vedz tu ***amirã***

amirãrescu (a-mi-rã-rés-cu) adg – vedz tu ***amirã***

amirãrilji/amirãrilje (a-mi-rã-rí-lji) sf – vedz tu ***amirã***

amirãripsescu (a-mi-rã-rip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***amirã***

amirãripsiri/amirãripsire (a-mi-rã-rip-sí-ri) sf – vedz tu ***amirã***

amirãripsit (a-mi-rã-rip-sítŭ) adg – vedz tu ***amirã***

amirãroanji/amirãroanje (a-mi-rã-roá-nji) sf – vedz tu ***amirã***

amirãrush (a-mi-rã-rúshĭŭ) sm amirãrush (a-mi-rã-rúshĭ) – soi di pulj njic sh-cu peani murni; aroatã, tripusachi, cucushurã *{ro: prigor, împărătuş} {fr: roitelet} {en: wren}* ex: di tse a puljlui "aroatã" ãlj dzãc shi "amirãrush"?

amirãu (a-mi-rắŭ) sm amiradz (a-mi-rádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***amirã***

amirescu (a-mi-rés-cu) adg – vedz tu ***amirã***

americancã (a-mi-ri-cán-cã) sf – vedz tu ***americancu***

americancu (a-mi-ri-cán-cu) adg americancã (a-mi-ri-cán-cã) americantsã (a-mi-ri-cán-tsã), americantsi/americantse (a-mi-ri-cán-tsi) – (lucru) tsi yini dit Amirichii *{ro: american} {fr: americain} {en: american}* § ***americancã*** (a-mi-ri-cán-cã) sf americantsi/americantse (a-mi-ri-cán-tsi) – unã soi di pãndzã tsi yinea tu vecljul chiro dit Amirichii *{ro: un fel de pânză veche americană} {fr: calicot, toile de coton} {en: kind of old American cloth}*

amiridz[1] (a-mi-rídzŭ) sn amiridzuri (a-mi-rí-dzurĭ) – loclu aumbros iu s-duc oili dzua s-arãpãseadzã (chirolu di dupã prãndzu cãndu fatsi multã cãldurã); miridz; (fig: amiridz = oara di dupã prãndzu) *{ro: meriză} {fr: endroit ombragé où reposent les moutons durant les heures chaudes de la journée} {en: shady place where the sheep rest during de hot hours of the day}* ex: tru amiridz (fig: oara di dupã prãndzu) cãnd el mpadi tru somnu dultsi s-agãrshashti; li bãgã doauãli oi tu-amiridz shi s-teasi sh-el sum aumbratã; oili s-trapsirã tu amiridz § ***miridz*** (mi-rídzŭ) sn miridzuri (mi-rí-dzurĭ) – (unã cu ***amiridz***[1]) § ***amiridz***[2] (a-mi-rídzŭ) (mi) vb I amiridzai (a-mi-ri-dzáĭ), amiridzam (a-mi-ri-dzámŭ), amiridzatã (a-mi-ri-dzá-tã), amiridzari/amiridzare (a-mi-ri-dzá-ri) – (oili) sta tu-aumbrã s-arãpãseadzã, oara di dupã prãndzu, cãndu fatsi multã cãldurã; njiridz; (fig: amiridz = (cariva) shadi shi-nj trec chirolu fãrã s-fac tsiva, mi njir tra sã-nj treacã oara) *{ro: meriza} {fr: reposer à l'ombre durant les heures chaudes de la journée (moutons)} {en: rest in a shady place during de hot hours of the day (sheep)}* ex: oili amiridzã pãnã cãtrã tu patruli; oili nu amiridzarã; marata di ea tutã dzua-amiridzã (fig: shidzu sh-nu featsi tsiva) § ***amiridzat*** (a-mi-ri-dzátŭ) adg amiridzatã (a-mi-ri-dzá-tã), amiridzats (a-mi-ri-dzátsĭ), amiridzati/amiridzate (a-mi-ri-dzá-ti) – (oili) tsi sta sh-arãpãseadzã tu-aumbrã, oara di dupã prãndzu cãndu fatsi multã cãldurã; njiridzat *{ro: merizat} {fr: reposé à l'ombre durant les heures chaudes de la journée (moutons)} {en: who rested in a shady place during de hot hours of the day (sheep)}* § ***amiridzari/amiridzare*** (a-mi-ri-dzá-ri) sf amiridzãri (a-mi-ri-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu oili amiridzã; njiridzari *{ro: acţiunea de a meriza; merizare} {fr: action de reposer à l'ombre durant les heures chaudes de la journée (moutons)} {en: action of resting in a shady place during de hot hours of the day (sheep)}* § ***mirizedz*** (mi-ri-zédzŭ) (mi) vb I mirizai (mi-ri-záĭ), mirizam (mi-ri-zámŭ), mirizatã (mi-ri-zá-tã), mirizari/mirizare (mi-ri-zá-ri) – (unã cu ***amiridz***[2]) ex: picurarlj-a noshtri mirizeadzã sum aumbra-a paltinjlor § ***mirizat*** (mi-ri-zátŭ) adg mirizatã (mi-ri-zá-tã), mirizats (mi-ri-zátsĭ), mirizati/mirizate (mi-ri-zá-ti) – (unã cu ***amiridzat***) § ***mirizari/miri-***

zare (mi-ri-zá-ri) sf mirizãri (mi-ri-zắrĭ) – (unã cu ***amiridzari***) ex: tu mirizari lu-acãtsarã furlji § ***njiridz*** (nji-rídzŭ) (mi) vb I njiridzai (nji-ri-dzáĭ), njiridzam (nji-ri-dzámŭ), njiridzatã (nji-ri-dzá-tã), njiridzari/njiridzare (nji-ri-dzá-ri) – (unã cu ***amiridz***[2]) ex: oili s-avea bãgatã tu-aumbrã s-njiridzã (s-amiridzã) § ***njiridzat*** (nji-ri-dzátŭ) adg njiridzatã (nji-ri-dzá-tã), njiridzats (nji-ri-dzátsĭ), njiridzati/njiridzate (nji-ri-dzá-ti) – (unã cu ***amiridzat***) § ***njiridzari/njiridzare*** (nji-ri-dzá-ri) sf njiridzãri (nji-ri-dzắrĭ) – (unã cu ***amiridzari***)

amiridz[2] (a-mi-rídzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***amiridz***[1]

amiridzari/amiridzare (a-mi-ri-dzá-ri) sf – vedz tu ***amiridz***[1]

amiridzat (a-mi-ri-dzátŭ) adg – vedz tu ***amiridz***[1]

amiroanji/amiroanje (a-mi-roá-nji) sf – vedz tu ***amirã***

amishtreilji (a-mish-tréĭ-lji) num – vedz tu ***trei***

amisticari[1]***/amisticare*** (a-mis-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***ameastic***[1]

amisticari[2]***/amisticare*** (a-mis-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***meastic***[2]

amisticat[1] (a-mis-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***ameastic***[1]

amisticat[2] (a-mis-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***meastic***[2]

amisticãturã[1] (a-mis-ti-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***ameastic***[1]

amnari[1]***/amnare*** (am-ná-ri) sf – vedz tu ***amãn***

amnari[2]***/amnare*** (am-ná-ri) sf amnãri (am-nắrĭ) – vedz tu ***mãnear***

amnat[1] (am-nátŭ) adg – vedz tu ***amãn***

amnat[2] (am-nátŭ) adv – vedz tu ***amãn***

amnat[3] (am-nátŭ) sm – vedz tu ***amãn***

amnear (am-neárŭ) sn – vedz tu ***mãnear***

amo (a-mó) adv – vedz tu amu

amolj (a-móljĭŭ) invar – vedz tu ***moali***

amoni/amone (a-mó-ni) sf amonj (a-mónjĭ) – hãlati, di-aradã di cilichi, pri cari s-bagã cumãts di her arushiti tu foc (ca petala bunãoarã) sh-favrul li agudeashti cu cioclu tra s-lã da forma vrutã; (expr: nitsi pri cioc, nitsi pri amoni = s-dzãtsi tr-atsel tsi nu lu-arãseashti ni unã ni altã, tsi nu s-aflã ni tr-un loc, ni tu altu) *{ro: nicovalã}* *{fr: enclume}* *{en: anvil}* ex: frãmsirã amonea; cati ghiftu sh-alavdã amonea

amortului (a-mór-tu-luĭ) adv – vedz tu ***mor***[1]

ampar[1] (am-párŭ) vb II – vedz tu ***par***[1]

ampar[2] (am-párŭ) vb I – vedz tu ***ambuir***

ampatrulea[1] (am-pá-tru-lea) adv – ashi cum alagã un cal cãt poati cama-agonja (ansãrindalui prota cu dauãli cicioari di nãinti deadun sh-deapoea cu-atseali doauã di dinãpoi); cum nu s-poati cama agonja; cu multã agunjii; alãgãndalui, anpatrulea, ampaturlea, ambatrulea, ambaturlea *{ro: în galop, în goanã}* *{fr: au grand galop; extrêmement vite}* *{en: at full gallop, extremely fast}* ex: ampatrulea (alãgãndalui) mi turnai aoa; ampatrulea, pri-un cal ncãlar § ***ampaturlea*** (am-pá-tur-lea) adv – (unã cu ***ampatrulea***[1]) § ***ambatrulea***[1] (am-bá-tru-lea) adv – (unã cu ***ampatrulea***[1]) ex: vinj ambatrulea (cu agunjii) § ***ambaturlea*** (am-bá-tur-lea) adv – (unã cu ***ampatrulea***[1]) § ***ampatur*** (am-pá-turŭ) vb I ampãturai (am-pã-tu-ráĭ), ampãturam (am-pã-tu-rámŭ), ampãturatã (am-pã-tu-rá-tã), ampãturari/ampãturare (am-pã-tu-rá-ri) – alag multu agonja (ashi cum alagã calu tsi ansari cu dauãli cicioari di nãinti deadun); ampãturedz, ãmpãturedz, ampaturlu, ampãturledz, ambãtruledz, ambaturlu *{ro: galopa, alerga cu mare vitezã, goni}* *{fr: galoper, fuir, chasser, bannir}* *{en: gallop, run extremely fast, run away, chase}* ex: ampãtura caljlji; lu-ampãturã calu ta s-fugã; ampãturai (alãgai ahãntu-agonja) di-nj chirui adiljatlu; ampaturã (du-ti cu dealaga) pãnã-acasã; mi ampãturarã (mi-agunirã) furlji § ***ampãturedz*** (am-pã-tu-rédzŭ) vb I ampãturai (am-pã-tu-ráĭ), ampãturam (am-pã-tu-rámŭ), ampãturatã (am-pã-tu-rá-tã), ampãturari/ampãturare (am-pã-tu-rá-ri) – (unã cu ***ampatur***) § ***ampãturat*** (am-pã-tu-rátŭ) adg ampãturatã (am-pã-tu-rá-tã), ampãturats (am-pã-tu-rátsĭ), ampãturati/ampãturate (am-pã-tu-rá-ti) – tsi fu faptu s-alagã multu agonja; tsi ari alãgatã multu-agonja, ãmpãturat, ampãturlat, ambãturlat, ambãtrulat *{ro: galopat, alergat, gonit}* *{fr: galopé, chassé, banni}* *{en: galloped, run extremely fast, run away, chased}* ex: si s-toarnã cu calu ampãturat; a calui ampãturat s-nu-lj dai apã § ***ampãturari/ampãturare*** (am-pã-tu-rá-ri) sf ampãturãri (am-pã-tu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un ampãtureadzã; ãmpãturari, ampãturlari, ambãturlari, ambãtrulari *{ro: acţiunea de a galopa, de a alerga cu mare vitezã, de a goni}* *{fr: action de galoper, de fuir, de chasser, de bannir; galop à bride abattue}* *{en: action of galloping, of running extremely fast, of chasing}* § ***mpatur*** (mpá-turŭ) vb I mpãturai (mpã-tu-ráĭ), mpãturam (mpã-tu-rámŭ), mpãturatã (mpã-tu-rá-tã), mpãturari/mpãturare (mpã-tu-rá-ri) – (unã cu ***ampatur***) ex: vernu nu mpaturã (nu-alagã agonja) ca nãs; lu mpãturarã (alãgarã dupã el, lu-avinarã) dauã dzãli ma nu puturã s-lu-acatsã § ***mpãturat*** (mpã-tu-rátŭ) adg mpãturatã (mpã-tu-rá-tã), mpãturats (mpã-tu-rátsĭ), mpãturati/mpãturate (mpã-tu-rá-ti) – (unã cu ***ampãturat***) ex: fum mpãturats (avinats) di furi dauã sãhãts § ***mpãturari/mpãturare*** (mpã-tu-rá-ri) sf mpãturãri (mpã-tu-rắrĭ) – (unã cu ***ampãturari***) ex: la mpãturari (alãgari) vãrnu nu lu-azvindzi § ***ãmpãturedz*** (ãm-pã-tu-rédzŭ) vb I ãmpãturai (ãm-pã-tu-ráĭ), ãmpãturam (ãm-pã-tu-rámŭ), ãmpãturatã (ãm-pã-tu-rá-tã), ãmpãturari/ãmpãturare (ãm-pã-tu-rá-ri) – (unã cu ***ampatur***) § ***ãmpãturat*** (ãm-pã-tu-rátŭ) adg ãmpãturatã (ãm-pã-tu-rá-tã), ãmpãturats (ãm-pã-tu-rátsĭ), ãmpãturati/ãmpãturate (ãm-pã-tu-rá-ti) – (unã cu ***ampãturat***) § ***ãmpãturari/ãmpãturare*** (ãm-pã-tu-rá-ri) sf ãmpãturãri (ãm-pã-tu-rắrĭ) – (unã cu ***ampãturari***) ex: dtpã multã ãmpãturari (alãgari) agiumsi la unã fãntãnã § ***ampaturlu*** (am-pá-tur-lu) vb I ampãturlai (am-pã-tur-láĭ), ampãturlam (am-pã-tur-lámŭ), ampãturlatã (am-pã-tur-lá-tã), ampãturlari/ampãturlare (am-pã-tur-lá-ri) – (unã cu ***ampatur***) ex: s-ampaturlã pãdurili; ampaturlã dupã dirvish § ***ampãturledz*** (am-pã-tur-lédzŭ) vb I ampãturlai (am-pã-tur-láĭ), ampãturlam (am-pã-tur-lámŭ), ampãturlatã (am-pã-tur-lá-tã), ampãturlari/ampãturlare (am-pã-tur-lá-ri) – (unã cu ***ampãturedz***) ex: calu ampãturla arujindalui § ***ampãturlat*** (am-pã-tur-látŭ) adg ampãturlatã (am-pã-tur-lá-tã), ampãturlats (am-pã-tur-látsĭ), ampãturlati/ampãturlate (am-pã-tur-lá-ti) – (unã cu ***ampãturat***) § ***ampãturlari/ampãturlare*** (am-pã-tur-lá-ri) sf ampãturlãri (am-pã-tur-lắrĭ) – (unã cu ***ampãturari***) § ***ambaturlu*** (am-bá-tur-lu) vb I ambãturlai (am-bã-tur-láĭ), ambãturlam (am-bã-tur-lámŭ), ambãturlatã (am-bã-tur-lá-tã), ambãturlari/ambãturlare (am-bã-tur-lá-ri) – 1: alag multu agonja (ashi cum alagã calu tsi ansari cu dauãli cicioari di nãinti deadun); ampatur, ampãturedz, ampãturledz, ambãtruledz; 2: mintescu *{ro: galopa, alerga cu mare vitezã; mesteca, rãvãşi}* *{fr: galoper; éparpiller, mêler}* *{en: gallop, run extremely fast; mix}* ex: cu ma marli s-nu-ambaturlji calu (s-nu-aladz calu-agonja); bãgã s-ambaturlã casa (s-minteascã lucrili din casã) § ***ambãturledz*** (am-bã-tur-ledzŭ) vb I ambãturlai (am-bã-tur-láĭ), ambãturlam (am-bã-tur-lámŭ), ambãturlatã (am-bã-tur-lá-tã), ambãturlari/ambãturlare (am-bã-tur-lá-ri) – (unã cu ***ambaturlu***) § ***ambãturlat*** (am-bã-tur-látŭ) adg ambãturlatã (am-bã-tur-lá-tã), ambãturlats (am-bã-tur-látsĭ), ambãturlati/ambãturlate (am-bã-tur-lá-ti) – 1: tsi easti (fu) faptu s-alagã multu agonja; ampãturat, ampãturlat, ambãtrulat; 2: tsi easti mintit *{ro: galopat; mestecat, rãvãşit}* *{fr: galopé; mêlé}* *{en: galloped; mixed}* § ***ambãturlari/ambãturlare*** (am-bã-tur-lá-ri) sf ambãturlãri (am-bã-tur-lắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un ambãturleadzã; ampãturari, ampãturlari, ambãtrulari; mintiri *{ro: acţiunea de a galopa, de a rãvãşi}* *{fr: action de galoper, de mêler}* *{en: action of galloping, of mixing}* § ***ambãtruledz*** (am-bã-tru-lédzŭ) vb I ambãtrulai (am-bã-tru-láĭ), ambãtrulam (am-bã-tru-lámŭ), ambãtrulatã (am-bã-tru-lá-tã), ambãtrulari/ambãtrulare (am-bã-tru-lá-ri) – (unã cu ***ambãturledz***) ex: altsã ambãtrularã caljlji § ***ambãtrulat*** (am-bã-tru-látŭ) adg ambãtrulatã (am-bã-tru-lá-tã), ambãtrulats (am-bã-tru-látsĭ), ambãtrulati/ambãtrulate (am-bã-tru-lá-ti) – (unã cu ***ambãturlat***) ex: udãlu easti ambãtrulat (cu lucrili tuti mintiti) § ***ambãtrulari/ambãtrulare*** (am-bã-tru-lá-ri) sf ambãtrulãri (am-bã-tru-lắrĭ) – (unã cu ***ambãturlari***)

ampatrulea[2] (am-pá-tru-lea) num – (1) atsel (atsea) tsi s-aflã tu loclu patru dit unã aradã (tsi ari trei dinintea-a lui); 2: tsi easti nduplicat tu patru (di patru ori) *{ro: al patrulea; îndoit în patru}* *{fr: le (la) quatrième; plié en quatre}* *{en: the fourth; folded in four}*

ampatur (am-pá-turŭ) vb I – vedz tu ***ampatrulea***[1]

ampaturlea (am-pá-tur-lea) adv – vedz tu ***ampatrulea***[1]
ampaturlu (am-pá-tur-lu) vb I – vedz tu ***ampatrulea***[1]
ampãrari/ampãrare (am-pã-rá-ri) sf – vedz tu ***ambuir***
ampãrat (am-pã-rátŭ) adg – vedz tu ***ambuir***
ampãreari/ampãreare (am-pã-reá-ri) sf – vedz tu ***par***[1]
ampãrut (am-pã-rútŭ) adg – vedz tu ***par***[1]
ampãturari/ampãturare (am-pã-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***ampatrulea***[1]
ampãturat (am-pã-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***ampatrulea***[1]
ampãturedz (am-pã-tu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***ampatrulea***[1]
ampãturlari/ampãturlare (am-pã-tur-lá-ri) sf – vedz tu ***ampatrulea***[1]
ampãturlat (am-pã-tur-látŭ) adg – vedz tu ***ampatrulea***[1]
ampãturledz (am-pã-tur-lédzŭ) vb I – vedz tu ***ampatrulea***[1]
ampihior (am-pi-hĭórŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ampihiur***
ampihiur (am-pí-hĭurŭ) (mi) vb I ampihiurai (am-pi-hĭu-ráĭ), ampihiuram (am-pi-hĭu-rámŭ), ampihiuratã (am-pi-hĭu-rá-tã), ampihiurari/ampihiurare (am-pi-hĭu-rá-ri) – trec un hir prit guva-a aclui; fac unã guvã tu-un lucru dit unã parti tu-alantã; trec un lucru (cari di-aradã easti nturyisit tu-un capit) prit altu lucru pãnã s-aflã di partea-alantã; mpihiur, mpihior, cãrtiljedz, strãpungu, spitrundu, spritundu, strãbat, stribat; (fig: u-ampihiur = (i) u-arãd, u-aplãnãsescu, u-ancaltsu, lj-bag cãlupea, lj-bag cuvata, lj-trec tastrul di gushi, etc.; (ii) mi bag tu-ashtirnut cu-unã muljari tra s-u ciumulescu, s-u-ambair, s-u ncalic, s-nã agãchipsim) *{ro: înfira, strãpunge}* *{fr: enfiler (une aiguille); percer, transpercer}* *{en: thread (needle); pierce, go through}* ex: ampihiur (trec) hirlu prit ac; grenda u-ampihiurarã (lj-featsirã guvi di-unã parti tu-alantã); u-ampihiurã (fig: u bãgã tu ashtirnut, u-ambãirã); lj-vidzui cã si-ampihiurarã (si-ambãirarã, s-bãgarã tu-ashtirnut deadun) tu plentsã § ***ampihior*** (am-pi-hĭórŭ) (mi) vb I ampihiurai (am-pi-hĭu-ráĭ), ampihiuram (am-pi-hĭu-rámŭ), ampihiuratã (am-pi-hĭu-rá-tã), ampihiurari/ampihiurare (am-pi-hĭu-rá-ri) – (unã cu ***ampihiur***, ma bãgats oarã cã actsentul cadi pi-altã silabã) § ***ampihiurat*** (am-pi-hĭu-rátŭ) adg ampihiuratã (am-pi-hĭu-rá-tã), ampihiurats (am-pi-hĭu-rátsĭ), ampihiurati/ampihiurate (am-pi-hĭu-rá-ti) – (lucru) tsi-lj s-ari tricutã tsiva dit unã parti tu-alantã; tsi-lj si featsi unã guvã dit unã parti tu-alantã; (aclu) tsi-lj s-ari tricutã hirlu prit guvã; mpihiurat, cãrtiljat, strãpumtu, spitrumtu, spritumtu, strãbãtut, stribãtut *{ro: înfirat, strãpuns}* *{fr: enfilé (aiguille); percé, transpercé}* *{en: threaded (needle); pierced, gone through}* § ***ampihiurari/ampihiurare*** (am-pi-hĭu-rá-ri) sf ampihiurãri (am-pi-hĭu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ampihiurã; mpihiurari, cãrtiljari, strãpundziri, spitrundiri, spritundiri, strãbatiri, strãbãteari, stribatiri, stribãteari *{ro: acţiunea de a înfira, de a strãpunge; înfirare, strãpungere}* *{fr: action d'enfiler (une aiguille); de percer, de transpercer}* *{en: action of threading (needle); of piercing, of going through}* § ***mpihiur*** (mpí-hĭurŭ) (mi) vb I mpihiurai (mpi-hĭu-ráĭ), mpihiuram (mpi-hĭu-rámŭ), mpihiuratã (mpi-hĭu-rá-tã), mpihiurari/mpihiurare (mpi-hĭu-rá-ri) – (unã cu ***ampihiur***) § ***mpihior*** (mpi-hĭórŭ) (mi) vb I mpihiurai (mpi-hĭu-ráĭ), mpihiuram (mpi-hĭu-rámŭ), mpihiuratã (mpi-hĭu-rá-tã), mpihiurari/mpihiurare (mpi-hĭu-rá-ri) – (unã cu ***ampihiur***) ex: aus, aush ma ninca mpihioarã (fig: intrã tu-ashtirnut cu muljerli) § ***mpihior*** (mpi-hĭórŭ) (mi) vb I mpihiurai (mpi-hĭu-ráĭ), mpihiuram (mpi-hĭu-rámŭ), mpihiuratã (mpi-hĭu-rá-tã), mpihiurari/mpihiurare (mpi-hĭu-rá-ri) – (unã cu ***ampihiur***) § ***mpihiurat*** (mpi-hĭu-rátŭ) adg mpihiuratã (mpi-hĭu-rá-tã), mpihiurats (mpi-hĭu-rátsĭ), mpihiurati/mpihiurate (mpi-hĭu-rá-ti) – (unã cu ***ampihiurat***) § ***mpihiurari/mpihiurare*** (mpi-hĭu-rá-ri) sf mpihiurãri (mpi-hĭu-rắrĭ) – (unã cu ***ampihiurari***)
ampihiurari/ampihiurare (am-pi-hĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***ampihiur***
ampihiurat (am-pi-hĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***ampihiur***
ampladea (am-plá-dea) adv – vedz tu ***amplatea***
amplatea (am-plá-tea) adv – tsi nu s-aflã bãgat ndreptu ma easti ca strãmbu sh-aplicat (ncljinat) di-unã parti; ampladea, ambladea, mpladea, pladea, plaina *{ro: pieziş, oblic, diagonal}* *{fr: obliquement, en biais; incliné}* *{en: slantwise, diagonally}* ex: frãndzi-amplatea (shutsã-ti di-unã parti)-apoi nã cali; cu cãrliglu-amplatea (bãgat strãmbu, ncljinat) sum brats; nveatsã cãi Yeanachi di-amplatea (cari dzatsi lundzit mpadi, pi crivati) § ***ampladea*** (am-plá-dea) adv – (unã cu ***amplatea***) ex: lj-u deadi cãtrã di-ampladea § ***amblatea*** (am-blá-tea) adv – (unã cu ***amplatea***) ex: calea easti amblatea (strãmbã sh-ca di-unã parti) § ***ambladea*** (am-blá-dea) adv – (unã cu ***amplatea***) ex: furlji loarã ambladea (strãmbu, di-unã parti) § ***mpladi/mplade*** (mplá-di) adv – (unã cu ***amplatea***) § ***mpladea*** (mplá-dea) adv – (unã cu ***amplatea***) § ***pladea*** (plá-dea) adv – (unã cu ***amplatea***) § ***plaina*** (pla-i-ná) adv – (unã cu ***amplatea***) ex: apucã plaina (pri plai)
amplãtescu[1] (am-plã-tés-cu) vb IV – vedz tu ***mpiltescu***
amplãtescu[2] (am-plã-tés-cu) vb IV – vedz tu ***mplãtescu***[2]
amplãtiri[1]***/amplãtire*** (am-plã-tí-ri) sf – vedz tu ***mpiltescu***
amplãtiri[2]***/amplãtire*** (am-plã-tí-ri) sf – vedz tu ***mplãtescu***[2]
amplãtit[1] (am-plã-títŭ) adg – vedz tu ***mpiltescu***
amplãtit[2] (am-plã-títŭ) adg – vedz tu ***mplãtescu***[2]
amplãtiturã (am-plã-ti-tú-rã) sf – vedz tu ***mpiltescu***
ampot (am-pótŭ) vb II – vedz tu ***pot***
ampulisescu (am-pu-li-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***polim***
ampulisiri/ampulisire (am-pu-li-sí-ri) sf – vedz tu ***polim***
ampulisit (am-pu-li-sítŭ) adg – vedz tu ***polim***
amput (am-pútŭ) (mi) vb IV shi II – vedz tu ***putoari***
amputeari/amputeare (am-pu-teá-ri) sf – vedz tu ***pot***
amputoari/amputoare (am-pu-toá-ri) sf – vedz tu ***putoari***
amputsãri/amputsãre (am-pu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***putoari***
amputsãscu (am-pu-tsắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***putoari***
amputsãt (am-pu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***putoari***
amputseari/amputseare (am-pu-tseá-ri) sf – vedz tu ***putoari***
amputsescu (am-pu-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***putoari***
amputsiri/amputsire (am-pu-tsí-ri) sf – vedz tu ***putoari***
amputsit (am-pu-tsítŭ) adg – vedz tu ***putoari***
amputsos (am-pu-tsósŭ) adg – vedz tu ***putoari***
amputut (am-pu-tútŭ) adg – vedz tu ***pot***
amu (a-mú) adv – oara-aestã; tora di oarã; tora, torea, amo, amush, acush, acmotsi *{ro: acum}* *{fr: maintenant}* *{en: now}* ex: nu ari cari s-lu poartã amu (tora); cum s-ti nclid amu (tora) tu loc?; amu (tora) va s-hibã aoa § ***amush*** (a-múshĭ) adv – (unã cu ***amu***) ex: patru meari ari flambura amush (tora) § ***amo*** (a-mó) adv – (unã cu ***amu***) ex: amo (tora) yin aoatsi
amurã[1] (a-mú-rã) sf amuri/amure (a-mú-ri) – 1: unã soi di arug cu lumãchi tsi au schini (tsi fatsi lilici albi shi yimishi njits, lãi, multu anjurizmati shi nostimi tu mãcari); 2: yimisha faptã di-aestu arug; murã, mãnazi; (fig: aznjurã, znjurã, cãpincã) *{ro: murã; zmeurã}* *{fr: mûre; framboise}* *{en: blackberry; raspberry}* ex: s-njardzim s-adunãm amuri; u-adusirã (bãnarã) mash cu amuri; s-hrãnea cu-amuri di pri-arug; featã cu oclji di-amurã (lãi ca-amura) § ***murã***[1] (mú-rã) sf muri/mure (mú-ri) – (unã cu ***amurã***[1]) ex: oclji mushats, lãi ca murili
amurã[2] (a-mú-rã) sf – vedz tu ***mureauã***
amurã[3] (a-mú-rã) sf amuri/amure (a-mú-ri) – stumahea di arumigãtoari (vacã, caprã, oai, etc.); arãndzã *{ro: murã, rânza boului, stomahul rumegãtoarelor}* *{fr: estomac des ruminants}* *{en: stomach of ruminants}* ex: fripshu amura di la oaea tsi-u tãljem deadun
amurã[4] (a-mú-rã) sf amuri/amure (a-mú-ri) – ac di per (stulsit cu mãrdzeali) purtat di muljeri tu partea di nsus a caplui; cãrfitsã, paramanã, ciuprachi *{ro: ac de pãr}* *{fr: épingle à cheveux}* *{en: hair-pin}*
amurdzeashti/amurdzeashte (a-mur-dzeásh-ti) vb IV – vedz tu ***amurgu***[1]
amurdzescu (a-mur-dzés-cu) vb IV – vedz tu ***amurgu***[1]
amurdziri/amurdzire (a-mur-dzí-ri) sf – vedz tu ***amurgu***[1]
amurdzish (a-mur-dzíshĭŭ) sn – vedz tu ***amurgu***[1]
amurdzit (a-mur-dzítŭ) adg – vedz tu ***amurgu***[1]
amurdzitã (a-mur-dzí-tã) sf – vedz tu ***amurgu***[1]
amurgish (a-mur-gíshĭŭ) sn – vedz tu ***amurgu***[1]
amurgu[1] (a-múr-gu) sn(?) amurguri(?) (a-múr-gurĭ) – chirolu di dupã ascãpitarea-a soarilui (cãndu nchiseashti si sã ntunearicã niheamã) sh-pãnã la cãdearea-a noaptiljei (cãndu s-fatsi ghini

scutidi); oara di cãtrã la (pri) toacã; murgu, amurgish, murgish, amurdzish, murdzish, amurdzitã, murdzitã *{ro: amurg}* *{fr: brune, crépuscule, chute du jour; moment de la tombée du soir; le jour à son déclin}* *{en: dusk, twilight}* ex: amurgul acupiri hoara; amurgul cãndu s-alasã pi golinj § ***murgu***[1] (múr-gu) sn(?) murguri(?) (múr-gurĭ) –ex: netsi tru murgu nu cuteadzã s-treacã; cum cãdea murgul; nu ti vidzush pãn tu murgu § ***amurdzish*** (a-mur-dzíshĭŭ) sn amurdzishuri (a-mur-dzí-shĭurĭ) – (unã cu ***amurgu***[1]) ex: tu amurdzish ãnchisii s-mi duc acasã; cãtrã tu amurdzish, s-alinã pi unã dzeanã, sh-anãltsã mãnjli cãtrã tser; cãtrã tu amurdzish agiumsirã tu-unã hoarã § ***murdzish*** (mur-dzíshĭŭ) sn murdzishuri (mur-dzí-shĭurĭ) – (unã cu ***amurgu***[1]) ex: seara, amãnat, tu murdzish; stãtui seara pãnã tu murdzish § ***amurgish*** (a-mur-gíshĭŭ) sn amurgishuri (a-mur-gí-shĭurĭ) – (unã cu ***amurgu***[1]) § ***murgish*** (mur-gíshĭŭ) sn murgishuri (mur-gí-shĭurĭ) – (unã cu ***amurgu***[1]) § ***amurdzitã*** (a-mur-dzí-tã) sf amurdziti/amurdzite (a-mur-dzí-ti) – (unã cu ***amurgu***[1]) ex: cum eara tu amurdzitã, nitsi cã u vidzu vãrã; lã bãgã s-mãcã shi cãtrã tu-amurdzitã lj-ascumsi; s-turnarã tu-amurdzitã § ***murdzitã*** (mur-dzí-tã) sf murdziti/murdzite (mur-dzí-ti) – (unã cu ***amurgu***[1]) ex: s-toarnã tu murdzitã § ***murgheazmã*** (mur-gheáz-mã) sf fãrã pl – (unã cu ***amurgu***[1]) § ***murghizmã*** (mur-ghíz-mã) sf fãrã pl – (unã cu ***amurgu***[1]) ex: murghizma si ngrusha § ***amurgu***[2] (a-múr-gu) adg amurgã (a-múr-gã), amurdzi (a-múr-dzi), amurdzi/amurdze (a-múr-dzi) – hromã tsi nu easti ni lai ni albã ma s-aflã iuva namisa di eali; hromã tsi sh-u-adutsi cu-atsea a cinushiljei; murgu, griv, psar, siv, sumolcu, bagav, gãbur *{ro: murg}* *{fr: gris}* *{en: gray, grey}* § ***murgu***[2] (múr-gu) adg murgã (múr-gã), murdzi (múr-dzi), murdzi/murdze (múr-dzi) – (unã cu ***amurgu***[1]) ex: ma-atsea mljoarã murgã; shcãmbi murdzi shi fricoasi; niori murdzi (grivi); cãni murgu; cal murgu § ***Murgu*** (Múr-gu) sm fãrã pl – numã tsi s-da a unui cal i cãni di hromã murgã; Murgea *{ro: nume dat unui cal sau câine murg}* *{fr: nom donné à un cheval ou chien gris}* *{en: name given to a grey horse or dog}* ex: o, lai Murgu (fig: cal i cãni cu numa Murgu), frate bun; ashteaptã, lai Murgu (fig: cal cu numa Murgu), s-creascã earba; Murgu, i!; mutrea sh-cãnjlji, atsel Murgu sh-atsel Arap § ***Murgea*** (Múr-gĭa) sm fãrã pl – (unã cu ***Murgu***) § ***murgiu*** (múr-gĭu) adv – cãtã tu chirolu-a amurgului *{ro: spre amurg}* *{fr: vers le déclin du jour}* *{en: toward the twilight of the day}* ex: tu murgiu agiumsi-acasã § ***amurdzeashti/amurdzeashte*** (a-mur-dzeásh-ti) vb IV unipirs. amurdzi (a-mur-dzí), amurdzea (a-mur-dzeá), amurdzitã (a-mur-dzí-tã), amurdziri/amurdzire (a-mur-dzí-ri) – cadi (s-fatsi) amurgul; murdzeashti *{ro: amurgi}* *{fr: tomber (en parlant du soir)}* *{en: become dusk (dark), become dusky}* § ***amurdzescu*** (a-mur-dzés-cu) vb IV amurdzii (a-mur-dzíĭ), amurdzeam (a-mur-dzeámŭ), amurdzitã (a-mur-dzí-tã), amurdziri/amurdzire (a-mur-dzí-ri) – mi-acãtsã (tricui amurgul) amurgul; murdzescu *{ro: amurgi}* *{fr: être surpris par la tombée du soir}* *{en: be caught by twilight time}* § ***amurdzit*** (a-mur-dzítŭ) adg amurdzitã (a-mur-dzí-tã), amurdzits (a-mur-dzítsĭ), amurdziti/amurdzite (a-mur-dzí-ti) – (dzua) tsi u-acãtsã amurgul; acãtsat (agiumtu) iuva tu murgul a dzuãljei; murdzit *{ro: amurgit}* *{fr: (le jour) à son déclin; surpris par la tombée du soir}* *{en: dusk, twilight; who is caught by the dusk}* § ***neamurdzit*** (nea-mur-dzítŭ) adg neamurdzitã (nea-mur-dzí-tã), neamurdzits (nea-mur-dzítsĭ), neamurdziti/neamurdzite (nea-mur-dzí-ti) – (chirolu) ninti ca s-cadã amurgul; nimurdzit *{ro: neamurgit}* *{fr: qui est avant le crepuscule}* *{en: before dusk}* ex: seara, neamurdzitã (ninti ca s-cadã amurgul) § ***amurdziri/amurdzire*** (a-mur-dzí-ri) sf amurdziri (a-mur-dzírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cadi amurgul (dupã ascãpitarea-a soarilui) icã mi-acatsã murgul tu-un loc; murdziri *{ro: amurgire}* *{fr: brune, moment de la tombée du soir}* *{en: dusk, twilight}* § ***murdzeashti/murdzeashte*** (mur-dzeásh-ti) vb IV unipirs. murdzi (mur-dzí), murdzea (mur-dzeá), murdzitã (mur-dzí-tã), murdziri/murdzire (mur-dzí-ri) – (unã cu ***amurdzeashti***) ex: ashtiptarã pãnã tsi murdzi; acãtsã s-murdzeascã shi s-creascã atsia di-atsia aumbrili; nu murdzi ninga; cãt fudzi mã-sa, sh-murdzi; dzãtsi glarlu, sã stãm pãnã s-murdzeascã; eara seara oarã, cãt avea murdzitã; avea murdzitã cãndu agiumsim la hani § ***murdzescu*** (mur-dzés-cu) vb IV murdzii (mur-dzíĭ), murdzeam (mur-dzeámŭ), murdzitã (mur-dzí-tã), murdziri/murdzire (mur-dzí-ri) – (unã cu ***amurdzescu***) ex: s-nj-apiri, mumã, shi s-murdzeshti; murdzim trãsh la cãshari; nj-murdzirã cicioarili (fig: nji si ntunicarã, nj-si featsirã viniti) di frig § ***murdzit*** (mur-dzítŭ) adg murdzitã (mur-dzí-tã), murdzits (mur-dzítsĭ), murdziti/murdzite (mur-dzí-ti) –(unã cu ***amurdzit***) § ***murdziri***[1]***/murdzire*** (mur-dzí-ri) sf murdziri (mur-dzírĭ) – (unã cu ***amurdziri***)

amurgu[2] (a-múr-gu) adg – – vedz tu ***amurgu***[1]

amurtari/amurtare (a-mur-tá-ri) sf – vedz tu ***amurtsãscu***

amurtat (a-mur-tátŭ) adg – vedz tu ***amurtsãscu***

amurtsãri/amurtsãre (a-mur-tsắ-ri) sf – vedz tu ***amurtsãscu***

amurtsãscu (a-mur-tsắs-cu) vb IV amurtsãi (a-mur-tsắĭ), amurtsam (a-mur-tsámŭ), amurtsãtã (a-mur-tsắ-tã), amurtsãri/amurtsãre (a-mur-tsắ-ri) – cher trã putsãn chiro putearea tsi u-am tra s-aduchescu i s-min unã parti di trup (cicior, mãnã, dintsã, etc.); amurtu, ngurdescu (di-arcoari), ngucinedz (di-arcoari); (fig: amurtsãscu = shed ca sturlu (ca lemnul, ca marmura, di fricã, di-arcoari, di leani, etc.); nlimnescu, mãrmurisescu) *{ro: amorţi}* *{fr: engourdir; émousser; agacer les dents}* *{en: numb, grow numb; become dull}* ex: truplu lj-avea amurtsãtã; nj-amurtsãrã dintsãlj di agru-pruni; nj-amurtsãrã (nji ngucinarã, nji ngljitsarã) cicioarli di-arcoari; amurtsãi (fig: mãrmurisii) di fricã § ***amurtsãt***[1] (a-mur-tsắtŭ) adg amurtsãtã (a-mur-tsắ-tã), amurtsãts (a-mur-tsắtsĭ), amurtsãti/amurtsãte (a-mur-tsắ-ti) – tsi ari chirutã putearea tra s-minã i s-aducheascã (unã parti di trup); amurtat, ngurdit, ngurdit, ngordu, ngucinat *{ro: amorţit}* *{fr: engourdi; émoussé; agacé (dents)}* *{en: numb, dull}* ex: easti-amurtsãt (fig: linãvos) § ***amurtsãri/amurtsãre*** (a-mur-tsắ-ri) sf amurtsãri (a-mur-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu amurtsashti tsiva; amurtari, ngurdiri, ngurdiri, ngucinari *{ro: acţiunea de a amorţi; amorţire}* *{fr: action d'engourdir; d'émousser; d'agacer les dents}* *{en: action of growing numb; of becoming dull}* § ***amurtu*** (a-múr-tu) vb I amurtai (a-mur-táĭ), amurtam (a-mur-támŭ), amurtatã (a-mur-tá-tã), amurtari/amurtare (a-mur-tá-ri) – (unã cu ***amurtsãscu***) (expr: un mãcã pruni agri sh-a altui lj-amurtã dintsãlj = s-dzãtsi cãndu un stipseashti shi stepsul s-arucã pi altu) ex: amurtarã mãnjli sh-cicioarli a natlui § ***amurtat*** (a-mur-tátŭ) adg amurtatã (a-mur-tá-tã), amurtats (a-mur-tátsĭ), amurtati/amurtate (a-mur-tá-ti) – (unã cu ***amurtsãt***[1]) § ***amurtari/amurtare*** (a-mur-tá-ri) sf amurtãri (a-mur-tắrĭ) – (unã cu ***amurtsãri***) § ***murtu*** (múr-tu) vb I murtai (mur-táĭ), murtam (mur-támŭ), murtatã (mur-tá-tã), murtari/murtare (mur-tá-ri) – (unã cu ***amurtsãscu***) § ***murtat*** (mur-tátŭ) adg murtatã (mur-tá-tã), murtats (mur-tátsĭ), murtati/murtate (mur-tá-ti) – (unã cu ***amurtsãt***[1]) § ***murtari/murtare*** (mur-tá-ri) sf murtãri (mur-tắrĭ) – (unã cu ***amurtsãri***) § ***amurtsãturã*** (a-mur-tsã-tú-rã) sf amurtsãturi (a-mur-tsã-túrĭ) – starea tu cari s-aflã un lucru tsi easti amurtsãt *{ro: amorţealã, amorţiturã}* *{fr: engourdissement}* *{en: numbness}* § ***dizmurtsãscu*** (diz-mur-tsắs-cu) vb IV dizmurtsãi (diz-mur-tsắĭ), dizmurtsam (diz-mur-tsámŭ), dizmurtsãtã (diz-mur-tsắ-tã), dizmurtsãri/dizmurtsãre (diz-mur-tsắ-ri) – ahiursescu s-aduchescu cã-nj yini diznou putearea (tsi u-aveam ninti) tra s-min unã parti di trup tsi nj-avea amurtsãtã; dizmurtu *{ro: dezmorţi}* *{fr: dégourdir}* *{en: lose one's numb feeling; restore circulation}* § ***dizmurtsãt*** (diz-mur-tsắtŭ) adg dizmurtsãtã (diz-mur-tsắ-tã), dizmurtsãts (diz-mur-tsắtsĭ), dizmurtsãti/dizmurtsãte (diz-mur-tsắ-ti) – tsi nu mata easti amurtsãt; tsi-lj tricu amurtsãrea; dizmurtat *{ro: amorţit}* *{fr: degourdi; qui n'est plus agacé}* *{en: who is no longer numb}* § ***dizmurtsãri/dizmurtsãre*** (diz-mur-tsắ-ri) sf dizmurtsãri (diz-mur-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu dizmurtsashti tsiva; dizmurtari *{ro: acţiunea de a dezmorţi; dezmorţire}* *{fr: action de dégourdir; dégourdissement}* *{en: action of losing numbness}* § ***dizmurtu*** (diz-múr-tu) vb I dizmurtai (diz-mur-táĭ), dizmurtam (diz-mur-támŭ), dizmurtatã (diz-mur-tá-tã), dizmurtari/dizmurtare (diz-mur-tá-ri) – (unã cu ***dizmurtsãscu***) § ***dizmurtat*** (diz-mur-tátŭ)

adg dizmurtatã (diz-mur-tá-tã), dizmurtats (diz-mur-tátsĭ), dizmurtati/dizmurtate (diz-mur-tá-ti) – (unã cu ***dizmurtsãt***) § ***dizmurtari/dizmurtare*** (diz-mur-tá-ri) sf dizmurtãri (diz-mur-tắrĭ) – (unã cu ***dizmurtsãri***)

amurtsãt[1] (a-mur-tsắtŭ) adg – vedz tu ***amurtsãscu***

amurtsãt[2] (a-mur-tsắtŭ) sm fãrã pl – unã lãngoari di plimunj (tsi u-acatsã omlu di-aradã cãndu sta tu multã arãtsimi), iu "pleura" (saclu, punga, chealea tu cari s-aflã bãgat plimunlu) ari adunatã (shi scoati unã soi di dzamã i pronj); plivrit, pondã, pundziri, ãndultsit, amurtsãt *{ro: pleurezie}* *{fr: pleurésie}* *{en: pleuresy}*

amurtsãt[3] (a-mur-tsắtŭ) sm fãrã pl – unã dureari yii shi tãljitoasã tsi ti-agudeashti (tsã da) iuva tu trup, dinãcali, ca un cãtsut, unã sulã; giunglu, stihiptu, mãshcari, pundziri, sulã *{ro: junghi}* *{fr: point de coté}* *{en: sudden sharp pain (stitch) in the side}* ex: mi tsãni un amurtsãt (nj-da ca unã sulã tu trup); oasili u durea, amurtsãtlu (pundzirea, giunglul) u tsãnea

amurtsãturã (a-mur-tsã-tú-rã) sf – vedz tu ***amurtsãscu***

amurtu (a-múr-tu) vb I – vedz tu ***amurtsãscu***

amush (a-múshĭ) adv – vedz tu ***amu***

amut[1] (mútŭ) adg – vedz tu ***mut***[1]

amut[2] (a-mútŭ) vb I – vedz tu ***mut***[1]

amutari/amutare (a-mu-tá-ri) sf – vedz tu ***mut***[1]

amutat (a-mu-tátŭ) adg – vedz tu ***mut***[1]

amutsalj (a-mu-tsáljĭŭ) sm – vedz tu ***mut***[1]

amutsami/amutsame (a-mu-tsá-mi) sf – vedz tu ***mut***[1]

amutsãri/amutsãre (a-mu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***mut***[1]

amutsãscu (a-mu-tsắs-cu) vb IV – vedz tu ***mut***[1]

amutsãt (a-mu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***mut***[1]

amvãlescu (am-vã-lés-cu) (mi) vb IV amvãlii (am-vã-líĭ), amvãleam (am-vã-leámŭ), amvãlitã (am-vã-lí-tã), amvãliri/amvãlire (am-vã-lí-ri) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***anvãlescu***

amvãliri/amvãlire (am-vã-lí-ri) sf amvãliri (am-vã-lírĭ) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***anvãliri***

amvãlit (mn-vã-lítŭ) adg amvãlitã (am-vã-lí-tã), amvãlits (am-vã-lítsĭ), amvãliti/amvãlite (am-vã-lí-ti) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***anvãlit***

amvãrig (am-vã-ríg) (mi) vb I amvãrigai (am-vã-ri-gáĭ), amvãrigam (am-vã-ri-gámŭ), amvãrigatã (am-vã-ri-gá-tã), amvãrigari/amvãrigare (am-vã-ri-gá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***anvãrig***

amvãriga (am-vã-rí-ga) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***anvãriga***

amvãrigari/amvãrigare (am-vã-ri-gá-ri) sf amvãrigãri (am-vã-ri-gắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***anvãrigari***

amvãrigat (am-vã-ri-gátŭ) adg amvãrigatã (am-vã-ri-gá-tã), amvãrigats (am-vã-ri-gátsĭ), amvãrigati/amvãrigate (am-vã-ri-gá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***anvãrigat***

amvãrlig (am-vãr-líg) (mi) vb I – amvãrligai (am-vãr-li-gáĭ), amvãrligam (am-vãr-li-gámŭ), amvãrligatã (am-vãr-li-gá-tã), amvãrligari/amvãrligare (am-vãr-li-gá-ri) scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***anvãrlig***

amvãrliga (am-vãr-lí-ga) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***anvãrliga***

amvãrligari/amvãrligare (am-vãr-li-gá-ri) sf amvãrligãri (am-vãr-li-gắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***anvãrligari***

amvãrligat (am-vãr-li-gátŭ) adg amvãrligatã (am-vãr-li-gá-tã), amvãrligats (am-vãr-li-gátsĭ), amvãrligati/amvãrligate (am-vãr-li-gá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***anvãrligat***

amvãrlighedz (am-vãr-li-ghĭédzŭ) (mi) vb I amvãrligai (am-vãr-li-gáĭ), amvãrligam (am-vãr-li-gámŭ), amvãrligatã (am-vãr-li-gá-tã), amvãrligari/amvãrligare (am-vãr-li-gá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***anvãrlighedz***

amvãrtescu (am-vãr-tés-cu) (mi) vb IV amvãrtii (am-vãr-tíĭ), amvãrteam (am-vãr-teámŭ), amvãrtitã (am-vãr-tí-tã), amvãrtiri/amvãrtire (am-vãr-tí-ri) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***anvãrtescu***

amvãrtiri/amvãrtire (am-vãr-tí-ri) sf amvãrtiri (am-vãr-tírĭ) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***anvãrtiri***

amvãrtit (am-vãr-títŭ) adg amvãrtitã (am-vãr-tí-tã), amvãrtits (am-vãr-títsĭ), amvãrtiti/amvãrtite (am-vãr-tí-ti) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***anvãrtit***

amvãrtiturã (am-vãr-ti-tú-rã) sf amvãrtituri (am-vãr-ti-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***anvãrtiturã***

amvilescu (am-vi-lés-cu) (mi) vb IV amvilii (am-vi-líĭ), amvileam (am-vi-leámŭ), amvilitã (am-vi-lí-tã), amviliri/amvilire (am-vi-lí-ri) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***anvilescu***

amvilimintu (am-vi-li-mín-tu) sn amviliminti/amviliminte (am-vi-li-mín-ti) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***anvilimintu***

amviliri/amvilire (am-vi-lí-ri) sf amviliri (am-vi-lírĭ) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***anviliri***

amvilit (am-vi-lítŭ) adg amvilitã (am-vi-lí-tã), amvilits (am-vi-lítsĭ), amviliti/amvilite (am-vi-lí-ti)– scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***anvilit***

amvoni/amvone (am-vó-ni) sf amvonj (am-vónjĭ) – unã soi di scamnu-balconi tu bisearicã di iu s-cãntã vãngheljlu; amvun, amvunã *{ro: amvon}* *{fr: chaire}* *{en: chair}* ex: ear dispoti di nsus, pri-amvoni; pri amvoni ma s-alinã § ***amvun*** (ám-vunŭ) sn amvunj(?) (ám-vunjĭ) – (unã cu ***amvoni***) § ***amvunã*** (ám-vu-nã) sf amvuni/amvune(?) (ám-vu-ni) (unã cu ***amvoni***)

amvun (ám-vunŭ) sm – vedz tu ***amvoni***

amvunã (ám-vu-nã) sf – vedz tu ***amvoni***

amzarcu (am-zár-cu) adg amzarcã (am-zár-cã), amzartsã (am-zár-tsã), amzartsi/amzartsi (am-zár-tsi) – tsi easti mplin di noadi; noduros, aruzuit, aruzusit, aruzos, aruzearcu *{ro: noduros}* *{fr: noueux}* *{en: knotty}*

an[1] (ánŭ) sm anj (ánjĭ) – chirolu tsi-lj lipseashti a loclui tra si s-anvãrteascã unãoarã deavãrliga-a soarilui; chiro di 12 mesh; chiro di 365 di dzãli shi shasi sãhãts; sini; (expr: 1: an = anlu tsi tricu; 2: aoa (tora) sh-un an (doi anj, etc.) = cu un an (doi anj, etc.) ma ninti; 3: alantu an = anlu tsi yini dupã-aestu an; 4: di anj shi anj = di multu chiro; 5: an di an; an cu an = cati an cu-arada; 6: un an cu anlu = un an ntreg, tamam un an; 7: un an cali = calea tsi poati s-u facã omlu tu-un an; 8: anlu sh-njiclu = cãti-un njic cati an; 9: pri doi (trei, patru, etc.) anj ãn cap = tamam cãndu lji ncljisi doilji (treilji, patrulji, etc.) anj; 10: agiungu (hiu) tu anj = am ilichia tu cari pot s-mi nsor (s-mi mãrit); 11: njic di anj; njic tu anj = tinir, cari nu-ari ilichia (tra s-poatã s-facã un lucru); 12: mari di anj; mari tu anj; tricut di anj = aush, cari easti mari di ilichii (tra s-lu-adarã un lucru); 13: lj-ari anjlji sum cãciulã = ari ma multsã anj di-atselj tsi-lj spuni (i va s-lji spunã); 14: la multsãlj anj = urari datã a unui om tra s-aibã banã lungã, s-bãneadzã multsã anj; 15: (dzua di) Anlu Nou = protlu di Yinar; prota dzuã a anlui; dzua tsi intrã anlu; dzua di Ayiu-Vasili) *{ro: an}* *{fr: année}* *{en: year}* ex: ficiorlu-a meu easti di 12 di anj; s-trei anj di dzãli di cãndu vdzish; anlu-aestu multu-arãu; un arburi mari, frãndzãli sh-ari albi di-unã parti, lãi di-alantã parti (*angucitoari*: anlu); an bishi sh-aestan s-avdzã; tsi-adutsi oara, nu-adutsi anlu; anjlji bunj ti nveatsã s-aspardzi, sh-anjlji grei s-adunj; agiumsirã tu anj (expr: tu ilichia) ta si sã nsoarã; an (expr: anlu tsi tricu, aoa sh-un an) nã cãlcarã furlji; an (expr: aoa sh-un an) earam Bituli; nsoarã-ti, hilj, cã tu anj eshti (expr: ai ilichia tsi pots s-ti nsori); eara tamam tru anj (expr: tu ilichia di nsurari, mãrtari) § ***antsãrtsu*** (an-tsắr-tsu) adv – aoa sh-doi anj *{ro: anţărţ, acum doi ani}* *{fr: il y a deux ans}* *{en: two years ago}* ex: antsãrtsu (aoa sh-doi anj) earam Bucureshti § ***an-antsãrtsu*** (an-an-tsắr-tsu) adv – aoa sh-trei anj *{ro: acum trei ani}* *{fr: il y a trois ans}* *{en: three years ago}* ex: s-aflã an-antsãrtsu (s-amintã aoa sh-trei anj) § ***ando*** (an-dó) adv – zbor tsi s-aflã mash tu zburãrea: "ando nãinti" tsi ari noima "dupã doi anj"

an[2] (án) prip – tu, ãn, la (notã: s-aflã nãintea-a numiralilor; poati si s-aflã scriatã shi "an-", shi si s-alicheascã di numirali; tu scriarea-a noastrã semnul "-" nu si ngrãpseashti shi zborlu easti alichit di numiral) *{ro: în, la}* *{fr: à, pour}* *{en: to}* § ***am***[3]

(ám) – (unã cu ***an²***); mash cã sã ngrãpseashti cãtivãrãoarã nãintea-a zboarãlor tsi nchisescu cu “b, p, v”) – trã exempli, vedz ***andoilu***

anacrã (a-ná-crã) sf anãcri (a-nắ-cri) – harea tsi u-ari omlu tra s-poatã i tra s-va s-adarã un lucru; niisihia shi frica tsi u-aducheashti cariva cãndu mindueashti cã va patã tsiva (cã lu-ashteaptã un piriclju); nacrã, puteari, curai, izini, ananghi, gaile, frundidã, angãtan, ãngãtan, ngãtan, gailei, gãilei, gaile, cãshtigã *{ro: tãrie, forţã, curaj, voie, grijã}* *{fr: force, courage, permission, souci, pensée}* *{en: force, courage, permission, care}* ex: nu au anacrã (curai, puteari, izini) s-yinã; nu-am anacrã s-bag mãna (nu-am izini); nu-ari anacrã (puteari, dinami) s-facã tsiva; nu-avush anacrã (ananghi) s-niscãrseshti; s-bitisescu lucrul tsi am sh-deapoea nu-am anacrã (nu-am ananghi) § ***nacrã*** (ná-crã) sf nacri/nacre (ná-cri) – (unã cu ***anacrã***) ex: nu-ari nacra (curai, tu minti) s-nj-u aducã; nu-avru nacrã (ananghi, gaile) di tsiva

anacshu (a-nác-shĭu) adg anacshi/anacshe (a-nác-shi), anacshi (a-nác-shi), anacshi/anacshe (a-nác-shi) shi anacsi/anacse (a-nác-si) – tsi nu poati s-lu facã un lucru; tsi nu easti n stari s-facã tsiva; tsi nu axizeashti s-adarã un lucru; anaxiu, niaxu, naxu, anican, anesustu *{ro: incapabil}* *{fr: incapable}* *{en: incapable}* § ***anaxiu*** (a-nác-sĭu) adg anaxi/anaxe (a-nác-si), anacshi (a-nác-shi), anaxi/anaxe (a-nác-si) – (unã cu ***anacshu***) § ***niaxu*** (ni-ác-su) adg niaxã/niaxã (ni-ác-sã), niacshi (ni-ác-shi), niaxi/niaxe (ni-ác-si) – (unã cu ***anacshu***) § ***naxu*** (nác-su) adg naxã (nác-sã), nacshi (nác-shi), naxi/naxe (nác-si) – (unã cu ***anacshu***) ex: huzmichearlji cari suntu arãi, nãhusets, nacshi § ***anican*** (a-ní-canŭ) adg anicanã (a-ní-ca-nã), anicanj (a-ní-canjĭ) anicani/anicane (a-ní-ca-ni) – (unã cu ***anacshu***) § ***anesustu*** (a-né-sus-tu) adg anesustã (a-né-sus-tã), anesushtsã (a-né-sush-tsã), anesusti/anesuste (a-né-sus-ti) – (unã cu ***anacshu***)

anadulish (a-na-du-líshĭŭ) adg anadulishi/anadulishe (a-na-du-lí-shi), anadulish (a-na-du-líshĭ), anadulishi/anadulishe (a-na-du-lí-shi) – tsi yini di cãtrã Datã; tsi yini di cãtrã Turchii (Anatulii); tsi ari s-facã cu Anatulia *{ro: oriental, din Anatolia}* *{fr: de l’orient, levantin, d’Anatolie}* *{en: oriental, levantile, Anatolian}* § ***anatolit*** (a-na-to-lítŭ) adg anatolitã (a-na-to-lí-tã), anatolits (a-na-to-lítsĭ), anatoliti/anatolite (a-na-to-lí-ti) – (unã cu ***anadulish***)

anafal (a-ná-falŭ) adv – (lucru i faptã) di cari nu easti ananghi; tsi nu-adutsi vãrã hãiri; (lucru tsi easti dat, faptu, etc.) trã dip tsiva; geaba, digeaba, bathava, batiava, ncot, bosh, matea, nafile, vãnat, vãnãt, tu cac *{ro: zadarnic, pentru nimic}* *{fr: en vain, pour rien}* *{en: needless, for nothing}* ex: ascumtu anafal (digeaba) s-shadã, iu altu om s-nu s-veadã; umtul nu lji-l scosh anafal (ncot); nu tsã spun di-anafal (digeaba)

anafurauã (a-na-fu-rá-ŭã) sf anafurãi (a-na-fu-rắĭ) – carti adratã sh-pitricutã la chivernisi (sculii, etc.) tu cari omlu caftã tsiva, s-plãndzi di tsiva, etc.; cãftari, dimãndãciuni, dimãndari, tseariri, tsireari, argiuhali, arugiuhali, rgiuhali, aruzuvali *{ro: petiţie}* *{fr: pétition}* *{en: petition}* ex: arcai anafurauã

anafurã (a-ná-fu-rã) sf anafuri/anafure (a-na-fú-ri) – cumatã di lituryii (pãni) ayisitã di preftu tsi s-da a pistimenjlor cãndu easi bisearica; nafurã, fanfurã; (expr: nu bãgã anafurã n gurã = nu bãgã dip tsiva n gurã, nu mãcã tsiva) *{ro: anafurã}* *{fr: pain béni}* *{en: blessed bread}* ; ex: dusi la bisearicã s-lja anafurã di la preftu § ***nafurã*** (ná-fu-rã) sf nafuri/nafure (na-fú-ri) – (unã cu ***anafurã***) ex: lom nafura; nafurã nu ari bãgatã tu gura-a ljei (expr: nu mãcã tsiva dip)

anaghiore (a-na-ghĭó-re shi a-na-ghĭo-ré) adv – tut ashi; unã soi *{ro: tot aşa, deasemenea}* *{fr: ainsi; de même}* *{en: also, the same}* ex: unlu easti arãu, alantu anaghiore (tut ashi); s-asparsi casa cara si stimsirã aushlji, unlu sh-lo perlu tu Misirii, alantu anaghiore (tut ashi) aljurea

anaghnosti (a-nagh-nóstĭ) sm anaghnosteanj (a-nagh-nós-teanjĭ) – unã cu ***anagnosti***

anagnosti (a-nag-nóstĭ) sm anagnosteanj (a-nag-nós-teanjĭ) – omlu dit altãsida-a bisearicãljei cari-lj toarnã zborlu-a preftului cãndu aestu dyivãseashti lituryia; psaltu, psaut, saltu *{ro: dascãl de bisericã}* *{fr: chantre, lécteur a l’église}* *{en: psalm reader (church), cantor}* § ***anagnostu*** (a-nag-nós-tu) sm anagnoshtsã(?) (a-nag-nósh-tsã) – ficiuric tsi lu-agiutã preftul tu bisearicã cãndu lituryiseashti

anagnostu (a-nag-nós-tu) sm – vedz tu ***anagnosti***

anahimari/anahimare (a-na-hi-má-ri) sf – vedz tu ***anatimã***

anahimat (a-na-hi-mátŭ) adg – vedz tu ***anatimã***

anahimedz (a-na-hi-médzŭ) vb I – vedz tu ***anatimã***

Analipsi/Analipse (A-ná-lip-se) sf fãrã pl – dzua tsi crishtinjlji yiurtisescu anãltsarea-a Hristolui la tser *{ro: Înãlţarea la cer}* *{fr: Fête de l’Ascension}* *{en: Ascension Day}* ex: patrudzãts di dzãli dupã Pashti easti Ayia-Analipsi

analisã (a-ná-li-sã) sf analisi/analise (a-ná-li-si) – disfãtsearea-a unui lucru tu pãrtsã tra si s-veadã di tsi easti faptu; mutrirea-a unei scriituri tra si s-aflã tsi va s-dzãcã, tsi noimã ari, tsi alatusi di gramaticã ari tu scriari, etc. *{ro: analizã (gramaticalã)}* *{fr: analyse (grammaticale)}* *{en: (grammatical) analysis}* § ***anãlisescu*** (a-nã-li-sés-cu) vb IV anãlisii (a-nã-li-síĭ), anãliseam (a-nã-li-seámŭ), anãlisitã (a-nã-li-sí-tã), anãlisiri/anãlisire (a-nã-li-sí-ri) – disfac un lucru tu pãrtsili dit cari easti faptu; disfac, tuchescu *{ro: descompune}* *{fr: décomposer, fondre}* *{en: decompose, melt}* § ***anãlisit*** (a-nã-li-sítŭ) adg anãlisitã (a-nã-li-sí-tã), anãlisits (a-nã-li-sítsĭ), anãlisiti/anãlisite (a-nã-li-sí-ti) – tsi easti disfãcut tu pãrtsãli di cari easti faptu; disfaptu, tuchit *{ro: descompus}* *{fr: décomposé, fondu}* *{en: decomposed, melted}* ***anãlisiri/anãlisire*** (a-nã-li-sí-ri) sf anãlisiri (a-nã-li-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva anãliseashti *{ro: acţiunea de a descompune; descompunere}* *{fr: action de décomposer, de fondre}* *{en: action of decomposing, of melting}* § ***analisit*** (a-na-li-sítŭ) adg analisitã (a-na-li-sí-tã), analisits (a-na-li-sítsĭ), analisiti/analisite (a-na-li-sí-ti) – (unã cu ***anãlisit***) § ***anãlsescu*** (a-nãl-sés-cu) vb IV anãlsii (a-nãl-síĭ), anãlseam (a-nãl-seámŭ), anãlsitã (a-nãl-sí-tã), anãlsiri/anãlsire (a-nãl-sí-ri) – (unã cu ***anãlisescu***) § ***anãlsit*** (a-nãl-sítŭ) adg anãlsitã (a-nãl-sí-tã), anãlsits (a-nãl-sítsĭ), anãlsiti/anãlsite (a-nãl-sí-ti) – (unã cu ***anãlisit***) § ***anãlsiri/anãlsire*** (a-nãl-sí-ri) sf anãlsiri (a-nãl-sírĭ) – (unã cu ***anãlisiri***)

analisit (a-na-li-sítŭ) adg – vedz tu ***analisã***

analmã (a-nál-mã) sf fãrã pl – nalimã; zbor tsi s-aflã tu zburãri mash cu verbul “scot”, ca bunãoarã: (i) lj-u scot analmã icã (ii) lj-u scot analmã prit gurã = lj-u scot prit nãri; lj-u-aduc tut chirolu aminti bunlu tsi lj-am faptã; lj-caftu ma multu dicãt nj-ari datã (faptã); lj-u discumpãr; etc. *{ro: reproşa, (se) rãscumpãra}* *{fr: reprocher, rédimer, se venger}* *{en: reproach, redeem, avenge}* § ***nalimã*** (ná-li-mã) sf fãrã pl – (unã cu ***analmã***)

analtsu (a-nál-tsu) (mi) vb I – vedz tu ***analtu¹***

analtu¹ (a-nál-tu) adg analtã (a-nál-tã), analtsã (a-nál-tsã), analti/analte (a-nál-ti) – tsi s-aflã (easti alinat) nsus; tsi ari criscutã multu shi easti multu lungu; (om) tsi ari unã boi mari; (boatsi) tsi easti suptsãri (i vãrtoasã); naltu *{ro: înalt}* *{fr: haut, élevé}* *{en: tall}* ex: tatã-nju easti analtu om (avea boi mari); alinã-ti analtu (nsus) pri pom tra s-vedz diparti; analtsã eara murlji diavlii; doi lai muntsã multu-analtsã; lunã tsi eshti-analtã (tsi tiafli nsus) sh-dipãrtoasã; analtu ca chiparishlu § ***naltu¹*** (nál-tu) adg naltã (nál-tã), naltsã (nál-tsã), nalti/nalte (nál-ti) – (unã cu ***analtu¹***) ex: casa-a noastrã easti naltã; iu murlu ma nalt eara; nalti li featsi; tãvanea easti naltã (multu nsus); easti un tinir naltu, pripsit § ***analtu²*** (a-nál-tu) adv – naltu, nsus, pristi, pisuprã, prisuprã, di pisuprã; (expr: analtu pri = tu oara tsi s-fatsi tsiva; tu chirolu tsi s-aflã tu; tamam cãndu) *{ro: peste, deasupra}* *{fr: sur, au dessus, par dessus, en plus, d’en haut, juste, précisément}* *{en: over, above, in the middle of, exactly}* ex: s-alãsarã analtu pri (pristi) mini; analtu pri-ahãti (ma nsus diatseali, ma multu di-ahãnti) tsi eu spush; tu lumea-atsea dianaltu (di nsus, dit tser); analtu pri (expr: tu mesea, tu inima di, tu chirolu tsi fãtseam) chefi; trã trei ori analtu (expr: tamam tri trei sãhãts) agiumshu; analtu pri (expr: tamam cãndu dzãtseam) aesti zboarã; s-aushascã pri tinireatsã-analtu (expr: tamam) § ***naltu²*** (nál-tu) adv – (unã cu ***analtu²***) ex: naltu pri (expr: tu chirolu tsi s-afla tu) beari; eara naltu (expr: tamam) pi

dzãlili cãndu § ***analtsu*** (a-nál-tsu) (mi) vb I anãltsai (a-nãl-tsáĭ), anãltsam (a-nãl-tsámŭ), anãltsatã (a-nãl-tsá-tã), anãltsari/anãltsare (a-nãl-tsá-ri) – (mi) min (scol, mut) cãtrã nsus; fac (adar, scol, mut, astãsescu, stãlãescu) unã binai (casã, bisearicã, etc.); crescu di boi sh-mi fac ma-analtu; (mi) mprustedz, naltsu, altsu, alin, mut, scol, crescu, etc. *{ro: înălţa, creşte, mări, clădi}* *{fr: élever, hausser, grandir, construire}* *{en: raise, lift, elevate, increase, build}* ex: lu-anãltsã ca unã peanã; analtsã mãnjli cãtrã tser; anãltsai (l-feci ma-analtu) murlu dauã uryii; bishica di sãpuni s-anãltsa tu-aerã; di-aclo sh-analtsã areapitili sh-azboairã; si anãltsã (s-featsi, s-astãsi) unã pãlati; s-anãltsa pri deadzitli-a cicioarilor; sh-analtsã pãlãtsli cu bunili sh-cu mushutetsli tuti; mushat murmintu lj-anãltsai (lj-adrai) § ***anãltsat*** (a-nãl-tsátŭ) adg anãltsatã (a-nãl-tsá-tã), anãltsats (a-nãl-tsátsĭ), anãltsati/anãltsate (a-nãl-tsá-ti) – tsi s-ari minatã cãtrã nsus; (casã) tsi s-ari faptã (astãsitã, sculatã); (ficior) tsi ari criscutã shi s-ari faptã ma-analtu; nãltsat, altsat, alinat, mutat, sculat, criscut, etc. *{ro: înălţat, crescut, mărit, clădit}* *{fr: élevé, haussé, grandi, construit}* *{en: raised, lifted, elevated, increased, built}* ex: casa-aestã easti anãltsatã cu patru palmi di cum eara § ***anãltsari/anãltsare*** (a-nãl-tsá-ri) sf anãltsãri (a-nãl-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva (tsiva) s-analtsã; nãltsari, altsari, alinari, mutari, sculari, crishteari, etc. *{ro: acţiunea de a înălţa, de a creşte, de a mări, de a clădi; înălţare, creştere, mărire, clădire}* *{fr: action d'élever, de hausser, de grandir, de construire; élevation, croissance, surhaussement}* *{en: action of raising, of lifting, of elevating, of increasing, of building}* § ***naltsu*** (nál-tsu) (mi) vb I nãltsai (nãl-tsáĭ), nãltsam (nãl-tsámŭ), nãltsatã (nãl-tsá-tã), nãltsari/nãltsare (nãl-tsá-ri) – (unã cu ***analtsu***) ex: mi nãltsai (mi-alinai) pri chin; nãltsã (mutã) ocljilj sh-mi mutri § ***nãltsat*** (nãl-tsátŭ) adg nãltsatã (nãl-tsá-tã), nãltsats (nãl-tsátsĭ), nãltsati/nãltsate (nãl-tsá-ti) – (unã cu ***anãltsat***) § ***nãltsari/nãltsare*** (nãl-tsá-ri) sf nãltsãri (nãl-tsắrĭ) – (unã cu ***anãltsari***) § ***altsu***[2] (ál-tsu) (mi) vb I altsai (al-tsáĭ), altsam (al-tsámŭ), altsatã (al-tsá-tã), altsari/altsare (al-tsá-ri) – (unã cu ***analtsu***) ex: altsã (sculã, mutã) nã pãlati; va si-l cãntãm va si-l altsãm (fig: alãvdãm) § ***altsat*** (al-tsátŭ) adg altsatã (al-tsá-tã), altsats (al-tsátsĭ), altsati/altsate (al-tsá-ti) – (unã cu ***anãltsat***) ex: altsatlu (atsel tsi s-anãltsã) tut va dipunã unãoarã § ***altsari/altsare*** (al-tsá-ri) sf altsãri (al-tsắrĭ) – (unã cu ***anãltsari***) ex: altsarea (alãvdarea) ti minteashti di cap § ***naltu***[3] (nál-tu) (mi) vb I nãltai (nãl-táĭ), nãltam (nãl-támŭ), nãltatã (nãl-tá-tã), nãltari/nãltare (nãl-tá-ri) – (unã cu ***analtsu***) ex: di vãrãoarã va s-nji naltu nã casã § ***nãltat*** (nãl-tátŭ) adg nãltatã (nãl-tá-tã), nãltats (nãl-tátsĭ), nãltati/nãltate (nãl-tá-ti) – (unã cu ***anãltsat***) § ***nãltari/nãltare*** (nãl-tá-ri) sf nãltãri (nãl-tắrĭ) – (unã cu ***anãltsari***) § ***anãltsãmi/anãltsãme*** (a-nãl-tsắ-mi) sf anãltsãnj (a-nãl-tsắnjĭ) – numirlu tsi-aspuni cãt di-analtu easti un lucru i unã hiintsã; boea-a unui om (pravdã); nãltsãmi, anãltsimi, nãltsimi, boi *{ro: înălţime}* *{fr: hauteur}* *{en: height}* § ***anãltsimi/anãltsime*** (a-nãl-tsi-mi) sf anãltsãnj (a-nãl-tsinjĭ) – (unã cu ***anãltsãmi***) § ***nãltsãmi/nãltsãme*** (nãl-tsắ-mi) sf nãltsãnj (nãl-tsắnjĭ) – (unã cu ***anãltsãmi***) § ***nãltsimi/nãltsime*** (nãl-tsí-mi) sf nãltsinj (nãl-tsínjĭ) – (unã cu ***anãltsãmi***)

analtu[2] (a-nál-tu) adv – vedz tu ***analtu***[1]

analug (a-ná-lugh) sm – vedz tu ***analuyii***

analugh (a-ná-lugh) sm fãrã pl – unã cu ***analug***

analut (a-ná-lutŭ) adg analutã (a-ná-lu-tã), analuts (a-ná-lutsĭ), analuti/analute (a-ná-lu-ti) – tsi ari hãri (hui) tsi ti fac s-nu tiariseascã (s-nu-l vrei, s-nu tsã fats lucru cu el, etc.); un tsi nu-ts lu lja harea dip *{ro: antipatic}* *{fr: antipathique}* *{en: antipathetic}*

analuyii (a-na-lu-yí-i) sf analuyii (a-na-lu-yíĭ) – undzirea (ntreagã i mash unã parti) tsi sh-u fac doauã i ma multi lucri; uidii, udisetsã, udiseatsã, uidizmã, undziri, aducã, adutseari, adutsiri, eshã *{ro: analogie, asemănare}* *{fr: analogie, ressemblance}* *{en: analogy, similarity}* § ***analug*** (a-ná-lugh) sm fãrã pl – partea cu cari un om agiutã la fãtsearea-a unui lucru; partea tsi-lj si cadi a unui dit un amintatic (dit exudli tsi s-fac, etc.); partea tsi-lj si cadi a unui cãndu sã mparti tsiva; parti, tãimi, tãini, curamanã *{ro: cotă, parte, porţie}* *{fr: cote, part, proportion (d'un profit, taxes, etc.)}* *{en: quota, allowance, proportion (of expenses, taxes, etc.}*

anamã[1] (a-ná-mã) sf fãrã pl – tinjia (vrearea, alãvdarea, etc.) tu cari lu-ari dunjaea pri omlu cari ari faptã lucri buni tu banã (aveari, giunatic, etc.); hãrili (buni i arali) cu cari easti cunuscut un om di cari ari avdzãtã multã dunjai; ideea (bunã i arauã) tsi sh-u-ari faptã lumea di cariva cunuscut di multsã; namã, anami, nami, fanã, mãrilji, numã *{ro: faimă, renume}* *{fr: renom, gloire}* *{en: fame, glory}* ex: canda vor s-dishteaptã anamea (mãrilja, fana) dit horili a noastri; loai mari anamã (numã) § ***anami/aname*** (a-ná-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***anamã***[1]) § ***namã*** (ná-mã) sf fãrã pl – (unã cu ***anamã***[1]) ex: oaminjlji nai cama cu namã (cama cunuscuts, avdzãts, mãri, cu-anami), ljpitricurã cu cartea la amirã; amintarã mari namã (numã, fanã); nama-a featilor (frãmtea-a featilor, feata ma buna, ma cuanami, di frãmti) § ***nami/name*** (ná-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***anamã***[1]) ex: njiclu s-lja namea (numa, fana)?; las s-vã njargã-a voastrã nami (numã, fanã); easti namea (fana, mãrilja, fala)-a lumiljei § ***nãmusescu*** (nã-mu-sés-cu) vb IV nãmusii (nã-mu-síĭ), nãmuseam (nã-mu-seámŭ), nãmusitã (nã-mu-sí-tã), nãmusiri/nãmusire (nã-mu-sí-ri) – fac pri cariva i tsiva s-hibã ghini cunuscut (s-lja anami) tu lumi; mi fac cunuscut (cu-anami, cu fanã, etc.) tu lumi *{ro: face sau deveni faimos}* *{fr: faire ou devenir célèbre}* *{en: make or become famous}* ex: faptili-a lui lu nãmusirã (l-featsirã cunuscut, cu-anami) tu dunjaea tutã § ***nãmusit*** (nã-mu-sítŭ) adg nãmusitã (nã-mu-sí-tã), nãmusits (nã-mu-sítsĭ), nãmusiti/nãmusite (nã-mu-sí-ti) – cari, trã faptili-a lui s-featsi (easti faptu) cunuscut (cu-anami) tu lumi *{ro: devenit faimos}* *{fr: devenu célèbre}* *{en: made famous}* § ***nãmusiri/nãmusire*** (nã-mu-sí-ri) sf nãmusiri (nã-mu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-nãmuseashti tsiva i cariva *{ro: acţiunea de a face sau dea devenit renumit}* *{fr: action de faire ou de devenir célèbre}* *{en: action of making or becoming famous}*

anamã[2] (a-ná-mã) sf fãrã pl – yin tsi-l dutsi omlu la bisearicã trã numa-a lui *{ro: vin dus la biserică de ziua onomastică}* *{fr: le vin qu'on apporte à l'église le jour de sa fête}* *{en: wine brought to the church on one's name day}*

anamera (a-ná-me-ra) adv – tsi nu easti deadun (tu-un loc) cu altu; ahoryea, horyea, ahorea, ghorea, afoarã, dispãrtsãt *{ro: separat}* *{fr: séparément}* *{en: separately}* ex: anamera (ahoryea, afoarã) di soatsã

anami/aname (a-ná-mi) sf – vedz tu ***anamã***[1]

anamisa (a-ná-mi-sa) adv – vedz tu ***namisa***

anandu (a-nán-du) pr anandã (a-nán-dã), anandzã (a-nán-dzã), anandi/anande (a-nán-di) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***alantu***

an-andzãrtsu (an-an-dzắr-tsu) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***an-antsãrtsu***

anangasi/anangase (a-nán-ga-si) sf fãrã pl – atsea tsi-l tradzi pri cariva (tsi-l fatsi, tsi-l pindzi) tra s-facã tsiva; shtiuri, parachinisi, mucaeti *{ro: îndemn, stimulant, impuls}* *{fr: stimulant, impulsion}* *{en: stimulant, impulse}* ex: chinsirã fãrã multã anangasi (pindzeari, shtiuri) § ***anãngãsãescu*** (a-nãn-gã-sã-ĭés-cu) vb IV anãngãsãii (a-nãn-gã-sã-íĭ), anãngãsãeam (a-nãn-gã-sã-ĭámŭ), anãngãsãitã (a-nãn-gã-sã-í-tã), anãngãsãiri/anãngãsãire (a-nãn-gã-sã-í-ri) – lj-dzãc a unui (l-pingu, l-fac, l-cljem, l-cãndãrsescu, l-vãryescu, etc. pri cariva) tra s-facã un lucru; mi fac mucaeti (dupã anangasea tsi nj-u fatsi cariva) tra s-lu fac un lucru; anãngãsescu, ngãsãescu, parachinisescu, pãrãchinisescu, pãrãchinsescu, pãrãnchisescu; fac, pingu, cãndãrsescu, ipuhriusescu, vãryescu, urnimsescu, etc. *{ro: îndemna, stimula, forţa}* *{fr: inciter, stimuler, contraindre, forcer}* *{en: incite, stimulate, force, oblige}* ex: bãrbatslji anãngãsãea caljlji (lj-pindzea, lj-avina, lj-fãtsea s-minã maagonja); mi anãngãsãeashti (mi fatsi, mi pindzi, mi ipuhriuseashti) s-fug noaptea § ***anãngãsãit*** (a-nãn-gã-sã-ítŭ) adg anãngãsãitã (a-nãn-gã-sã-í-tã), anãngãsãits (a-nãn-gã-sã-ítsĭ), anãngãsãiti/anãngãsãite (a-nãn-gã-sã-í-ti) – tsi-lj s-ari dzãsã (tsi easti pimtu, faptu, cãndãrsit, ipuhriusit) s-facã tsiva;

tsi s-ari faptã mucaeti; anãngãsit, ngãsãit, parachinisit, pãrãchinisit, pãrãchinsit, pãrãnchisit; faptu, pimtu, cãndãrsit, ipuhriusit, vãryit, urnimsit, etc. *{ro: îndemnat, stimulat, forţat}* *{fr: incité, stimulé, contraint, forcé}* *{en: incited, stimulated, forced, obliged}* § ***anãngãsãiri/anãngãsãire*** (a-nãn-gã-sã-í-ri) sf anãngãsãiri (a-nãn-gã-sã-írĭ) – atsea tsi fatsi un cari anãngãsãeashti pri cariva; anãngãsiri, ngãsãiri, parachinisiri, pãrãchinisiri, pãrãchinsiri, pãrãnchisiri; fãtseari, pindzeari, cãndãrsiri, ipuhriusiri, vãryiri, urnimsiri, etc.; anangasi, mucaeti, shtiuri *{ro: acţiunea de a îndemna, de a stimula, de a forţa; îndemnare, stimulare, forţare}* *{fr: action d'inciter, de stimuler, de contraindre, de forcer}* *{en: action of inciting, of stimulating, of forcing, of obliging}* § ***anãngãsescu*** (a-nãn-gã-sés-cu) vb IV anãngãsii (a-nãn-gã-síĭ), anãngãseam (a-nãn-gã-seámŭ), anãngãsitã (a-nãn-gã-sí-tã), anãngãsiri/anãngãsire (a-nãn-gã-sí-ri) – (unã cu ***anãngãsãescu***) § ***anãngãsit*** (a-nãn-gã-sítŭ) adg anãngãsitã (a-nãn-gã-sí-tã), anãngãsits (a-nãn-gã-sítsĭ), anãngãsiti/anãngãsite (a-nãn-gã-sí-ti) – (unã cu ***anãngãsãit***) § ***anãngãsiri/anãngãsire*** (a-nãn-gã-sí-ri) sf anãngãsiri (a-nãn-gã-sírĭ) – (unã cu ***anãngãsãiri***) § ***ngãsãescu*** (ngã-sã-ĭés-cu) vb IV ngãsãii (ngã-sã-íĭ), ngãsãeam (ngã-sã-ĭámŭ), ngãsãitã (ngã-sã-í-tã), ngãsãiri/ngãsãire (ngã-sã-í-ri) – (unã cu ***anãngãsãescu***) ex: sh-altsã am ngãsãitã (sh-altsã an pimtã, l-am dzãsã) s-facã arali; s-easti cã prãmaticolu ti ngãsãeashti (tsã dzãtsi, ti pindzi) § ***ngãsãit*** (ngã-sã-ítŭ) adg ngãsãitã (ngã-sã-í-tã), ngãsãits (ngã-sã-ítsĭ), ngãsãiti/ngãsãite (ngã-sã-í-ti) – (unã cu ***anãngãsãit***) § ***ngãsãiri/ngãsãire*** (ngã-sã-í-ri) sf ngãsãiri (ngã-sã-írĭ) – (unã cu ***anãngãsãiri***)

ananghi/ananghe (a-nán-ghi) sf anãnghi (a-nãn-ghi) shi anãnghiuri (a-nắn-ghĭurĭ) – atsea tsi lipseashti tu-un lucru ca s-hibã ghini adrat (si s-facã ghini, etc.); lipsitã, nivolji, ihtizai, ihtizã, htizã; (expr: ananghea s-ts-u da = s-ti-agudeascã ananghea) *{ro: nevoie, lipsă, necesitate}* *{fr: besoin, nécessité}* *{en: lack, necessity}* ex: am mari ananghi (nivolji, ihtizai); cãndu va hii tu ananghi greauã; nu aveam ananghi (ihtizai) di vãrnu; lipseashti trã oarã ananghi (trã cãndu va s-avem ihtizai); ananghea s-ts-u da! (expr: nivolja s-ti-agudeascã, s-cadã pri tini); tsi anãnghiuri (ihtizadz) ai?; tsi-ai tini ananghi (tsi ti mealã) § ***ananghios*** (a-nan-ghiósŭ) adg ananghioasã (a-nan-ghioá-sã), ananghiosh (a-nan-ghióshĭ), ananghioasi/ananghioase (a-nan-ghioá-si) – tsi ari ananghi di tsiva i di cariva; tsi-lj lipseashti un lucru; tsi easti lipsit dit-un lucru; tsi lj-adutsi ufelii a unui lucru; lipsit, ofelim *{ro: necesar, util}* *{fr: nécessaire, utile}* *{en: necessary, useful}*

ananghios (a-nan-ghiósŭ) adg – vedz tu ***ananghi***

an-antsãrtsu (an-an-tsắr-tsu) adv – vedz tu ***an***[1]

anantu (a-nán-tu) pr anantã (a-nán-tã), anantsã (a-nán-tsã), ananti/anante (a-nán-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***alantu***

anaparti/anaparte (a-ná-par-ti) adv– vedz tu ***parti***

anaprocup (a-na-pró-cupŭ) adg anaprocupã (a-na-pró-cu-pã), anaprocuchi (a-na-pró-cuchĭ), anaprocupi/anaprocupe (a-na-pró-cu-pi) – (un) tsi nu easti bun trã tsiva; (un) di la cari nu pots s-ai nitsiunã hãiri; aneaprocup *{ro: netrebnic}* *{fr: bon à rien}* *{en: worthless}* § ***aneaprocup*** (a-nea-pró-cupŭ) adg aneaprocupã (a-nea-pró-cu-pã), aneaprocuchi (a-nea-pró-cuchĭ), aneaprocupi/aneaprocupe (a-nea-pró-cu-pi) – (unã cu ***anaprocup***)

anapud (a-ná-pudhŭ) adg – vedz tu ***anapuda***

anapuda (a-ná-pu-dha) adv – di-alantã (nu di buna) parti a unui lucru; alantã soi di cum lipseashti s-hibã un lucru; napudishalui, anaschila, anaschilea, strãmbu, tersi, tersine, tersene *{ro: anapoda, pe dos, deandoaselea}* *{fr: à l'envers, de l'autre côté; tout de travers}* *{en: wrong side, upside-down, wrong-headed}* ex: nviscu sarica anapuda (cu-astalea nafoarã); shbãgã cãmeasha anapuda; tsãnea cartea anapuda (di-alantã parti, cu nsuslu nghios); loclu anapuda-l (di-alantã parti-l) turna; ãnj njardzi lucrul anapuda (strãmbu, arãu); tut anapuda (anaschila) va s-greshti; itsi acãtsa s-adarã, tut anapuda (strãmbu) lj-isha; s-nu-nj turnats zborlu anapuda § ***napudishalui*** (na-pu-dí-shĭa-lui) adv – (unã cu ***anapuda***) ex: voi imnats napudishalui (anapuda, cu cãlcãnjli ninti) § ***anapud*** (a-ná-pudhŭ) adg anapudã (a-ná-pu-dhã), anapudz (a-ná-pudzĭ), anapudi/anapude (a-ná-pu-dhi) – tsi easti strãmbu la minti shi nu li fatsi lucrili ndreapti ca-alantã dunjai; tsi fatsi ma multu dupã caplu a lui shi nu va s-ascultã di pãrerli-a altor; tsi nu-ari purtari shi nu mindueashti ca oaminjlji di-aradã; tsi fatsi multu shimãtã; cãvgãgi, strãmbu, tersu, sirsen, sirsem, nãpudearic, zarzara, dzardzar; cap gros, cap di grij, cap di tãgari *{ro: turbulent, îndărătnic, încăpăţânat}* *{fr: qui est de travers; turbulent; endiablé}* *{en: reckless, obstinate, stubborn, with awkward temper}* ex: aestu ficior easti anapud (strãmbu); featã arauã sh-anapudã (strãmbã) di sh-cu cãmeasha di pri nãsã si ncãcea § ***anapudearic*** (a-na-pu-dheá-ricŭ) adg anapudearicã (a-na-pu-dheá-ri-cã), anapudearits (a-na-pu-dheá-ritsĭ), anapudearitsi/anapudearitse (a-na-pu-dheá-ri-tsi) – (unã cu ***anapud***) ex: nu-am vidzutã ahtari om anapudearic (anapud, strãmbu) § ***nãpudearic*** (nã-pu-dheá-ricŭ) adg nãpudearicã (nã-pu-dheá-ricã), nãpudearits (nã-pu-dheá-ritsĭ), nãpudearitsi/nãpudearitse (nã-pu-dheá-ri-tsi) – (unã cu ***anapud***) ex: ahtãri nãpudearits sots; muljarea-aestã easti nãpudearicã (anapudã); nu-am vidzutã ahtari nãpudearic § ***anãpudilji/anãpudilje*** (a-nã-pu-dhí-lji) sf anãpudilj (a-nã-pu-dhílj) – 1: harea tsi u-ari atsel tsi easti anapud (sh-cari fatsi lucrili anapuda); anapudilji, anapudzãlji, anãpudzãlji; 2: tihi anapudã; tihi oarbã; tihi lai; anapudilji, nitihi *{ro: îndărătnicie; ghinion}* *{fr: esprit de travers; caprice; guignon, adversité}* *{en: stubborness, awkward temper; misfortune, bad luck}* ex: las s-chearã anãpudilja § ***anapudilji/anapudilje*** (a-na-pu-dhí-lji) sf anapudilj (a-na-pu-dhílj) – (unã cu ***anãpudilji***) ex: vidzush ahãntã anapudilji (tihi oarbã) § ***anapudzãlji/anapudzãlje*** (a-na-pu-dzã-lji) sf anapudzãlj (a-na-pu-dzãlj) – (unã cu ***anãpudilji***) § ***anãpudzãlji/anãpudzãlje*** (a-nã-pu-dzã-lji) sf anãpudzãlj (a-nã-pu-dzãlj) – (unã cu ***anãpudilji***) § ***anãpudzãscu*** (a-nã-pu-dzắs-cu) vb IV anãpudzãi (a-nã-pu-dzăĭ), anãpudzam (a-nã-pu-dzámŭ), anãpudzãtã (a-nã-pu-dzắ-tã), anãpudzãri/anãpudzãre (a-nã-pu-dzắ-ri) – nu voi s-ascultu di vãr sh-fac mash tsi voi mini, dupã caplu-a meu; mi fac multu anapud; fac lucri strãmbi (anapuda) *{ro: îndărătnici, deveni neascultător}* *{fr: devenir retif et turbulent}* *{en: become disobedient, stubborn and turbulent}* ex: ficiorlji anãpudzãrã (s-featsirã anapudz) ca vãrnãoarã; zboarãli-a lui mi-anãpudzãrã (mi featsirã arãu) multu § ***anãpudzãt*** (a-nã-pu-dzắtŭ) adg anãpudzãtã (a-nã-pu-dzắ-tã), anãpudzãts (a-nã-pu-dzắtsĭ), anãpudzãti/anãpudzãte (a-nã-pu-dzắ-ti) – lucru tsi easti faptu anapuda; tsi s-poartã ca un om anapud; tsi fatsi lucrili ashi cum va el, fãrã s-ascultã di vãr *{ro: îndărătnic, neascultător, încăpăţânat}* *{fr: bizarre, turbulent, retif}* *{en: turbulent, obstinate, reckless}* § ***anãpudzãri/anãpudzãre*** (a-nã-pu-dzắ-ri) sf anãpudzãri (a-nã-pu-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva anãpudzashti *{ro: acţiunea de a se îndărătnici, de a deveni neascultător; îndărătnicire; destrăbălare, neruşinare}* *{fr: action de devenir retif et turbulent; turbulence, contrariété, dévergondage}* *{en: action of becoming disobedient, stubborn and turbulent; shamelessness}*

anapudearic (a-na-pu-dheá-ricŭ) adg – vedz tu ***anapuda***

anapudh (a-ná-pudhŭ) adg anapudhã (a-ná-pu-dhã), anapudz (a-ná-pudzĭ), anapudhi/anapudhe (a-ná-pu-dhi) – unã cu ***anapud***

anapudha (a-ná-pu-dha) adv – unã cu ***anapuda***

anapudhearic (a-na-pu-dheá-ricŭ) adg anapudhearicã (a-na-pu-dheá-ri-cã), anapudhearits (a-na-pu-dheá-ritsĭ), anapudhearitsi/anapudhearitse (a-na-pu-dheá-ri-tsi)– unã cu ***anapudearic***

anapudhilji/anapudhilje (a-na-pu-dhí-lji) sf anapudhilj (a-na-pu-dhílj) – unã cu ***anapudilji***

anapudilji/anapudilje (a-na-pu-dhí-lji) sf – vedz tu ***anapuda***

anapudzãlji/anapudzãlje (a-na-pu-dzã-lji) sf anapudzãlj (a-na-pu-dzãlj) – vedz tu ***anapuda***

anarga (a-nár-ga) adv – fãrã-agunjii, fãrã avrapã; anargalui, peanarga, agalea, peagalea, pagalea, omnja, cãteanjor, cãtilin, ãntardã *{ro: domol}* *{fr: nonchalamment}* *{en: slowly}* ex: peanarga-anarga; anarga s-minã caljlji; shi nchisi, anarga sh-mushat, la pãlatea-a amirãlui § ***anargalui*** (a-nár-ga-luĭ) adv –

(unã cu ***anarga***) ex: anargalui feati dipun di la shoput § ***peanarga*** (pea-nár-ga) adv – (unã cu ***anarga***) ex: cãrvãnj ãntredz urdina peanarga § ***preanarga*** (prea-nár-ga) adv – (unã cu ***anarga***) ex: preanarga-anarga § ***narga*** (nár-ga) adv – (unã cu ***anarga***) ex: narga n vali trec mulãrli; narga, narga-a corului, hilj di Domnu

anargalui (a-nár-ga-luĭ) adv – vedz tu ***anarga***

anargha (a-nár-gha) adv – unã cu ***anarga***

anarghalui (a-nár-gha-luĭ) adv – unã cu ***anargalui***

anari/anare (a-ná-ri) sf – vedz tu ***adun***

anasã (a-ná-sã) sf anãsuri (a-nằ-surĭ) – vimtul tsi intrã sh-easi dit plimunj cãndu adilji cariva; adiljat, adiljatic, suflari, ahnoatã, hnoatã, suluchi *{ro: respiraţie}* *{fr: respiration, haleine}* *{en: breath}* ex: calu-arosh anasã loa (loa adiljatic, adilja); sh-tu-unã-anasã (suflari) alãga; di lucru nu-am anasã (nu-am chiro sã stau, s-dizvursescu)

anaschila (a-nás-chi-la) adv – vedz tu ***anaschilea***

anaschilea (a-nás-chi-lea) adv – di-alantã (nu di buna) parti a unui lucru; alantã soi di cum lipseashti s-hibã un lucru; anaschila, anapuda, napudishalui, strãmbu, tersi, tersine, tersene *{ro: anapoda, pe dos, deandoaselea}* *{fr: à l'envers, de l'autre côté; tout de travers}* *{en: wrong side, upside-down}* ex: s-tindi anaschilea (anapuda, di-alantã parti) mpadi § ***anaschila*** (a-nás-chi-la) adv – (unã cu ***anaschilea***)

Anastasi/Anastase (A-nás-ta-si) sf fãr pl – atsea tsi s-featsi cãndu anye Hristolu; anyearea-a Hristolui; dzua tu cari s-yiurtiseashti anyearea-a Hristolui; Pashti, Grailu Mari; anyeari, anghear, nyeari, anyiari, nyiari, yiari *{ro: Învierea, Paştele}* *{fr: Résurrection (de Jesus), Pâques}* *{en: Resurrection (of Jesus), Easter}* ex: s-dusirã la Anastasi (Grailu Mari) cu fucãrãreshtili a lor stranji § ***anãstãsescu*** (a-nãs-tã-sés-cu) vb IV anãstãsii (a-nãs-tã-sîĭ), anãstãseam (a-nãs-tã-seámŭ), anãstãsitã (a-nãs-tã-sí-tã), anãstãsiri/anãstãsire (a-nãs-tã-sí-ri) – aduc diznou tu banã tsiva (i cariva) tsi easti (ca) mortu; (arburli) nvirdzashti diznou primuveara dupã unã earnã tsi aspuni ca mortu; nãstãsescu, anyedz, anghedz, nyedz, anyiedz, nyiedz, yiedz; mbãnedz, ãmbãnedz *{ro: învia}* *{fr: ressusciter; faire revivre}* *{en: resuscitate, revive}* § ***anãstãsit*** (a-nãs-tã-sítŭ) adg anãstãsitã (a-nãs-tã-sí-tã), anãstãsits (a-nãs-tã-sítsĭ), anãstãsiti/anãstãsite (a-nãs-tã-sí-ti) – tsi s-ari turnatã tu banã (dupã tsi eara ca mortu); nãstãsit, anyeat, angheat, nyeat, anyiat, nyiat, yiat; mbãnat, ãmbãnat *{ro: înviat}* *{fr: ressuscité; fait revivre}* *{en: resuscitated, revived}* § ***anãstãsiri/anãstãsire*** (a-nãs-tã-sí-ri) sf anãstãsiri (a-nãs-tã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu anãstãseashti cariva i tsiva; nãstãsiri, anyeari, anghear, nyeari, anyiari, nyiari, yiari; mbãnari, ãmbãnari *{ro: acţiunea de a învia}* *{fr: action de ressusciter; de faire revivre}* *{en: action of resuscitating, of reviving}* § ***nãstãsescu*** (nãs-tã-sés-cu) vb IV nãstãsii (nãs-tã-sîĭ), nãstãseam (nãs-tã-seámŭ), nãstãsitã (nãs-tã-sí-tã), nãstãsiri/nãstãsire (nãs-tã-sí-ri) – (unã cu ***anãstãsescu***) § ***nãstãsit*** (nãs-tã-sítŭ) adg nãstãsitã (nãs-tã-sí-tã), nãstãsits (nãs-tã-sítsĭ), nãstãsiti/nãstãsite (nãs-tã-sí-ti) – (unã cu ***anãstãsit***) § ***nãstãsiri/nãstãsire*** (nãs-tã-sí-ri) sf nãstãsiri (nãs-tã-sírĭ) – (unã cu ***anãstãsiri***)

anastur (a-nás-turŭ) sm – vedz tu ***nastur***

anat (a-nátŭ) adg – vedz tu ***adun***

anatema (a-ná-the-ma) adv, sf – vedz tu ***anatimã***

anatemã (a-ná-the-mã) sf – vedz tu ***anatimã***

anathema (a-ná-the-ma) adv, sf fãrã pl – unã cu ***anatema***

anathemã (a-ná-the-mã) sf fãrã pl – unã cu ***anatemã***

anathim[1] (a-ná-thimŭ) adg anathimã (a-ná-thi-mã), anathinj (a-ná-thinj), anathini/anathine (a-ná-thi-ni) – unã cu ***anatim***[1]

anathim[2] (a-ná-thimŭ) vb I anathimai (a-na-thi-máĭ), anathimam (a-na-thi-mámŭ), anathimatã (a-na-thi-má-tã), anathimari/anathimare (a-na-thi-má-ri) – unã cu ***anatim***[2]

anathima (a-ná-thi-ma) adv – unã cu ***anatima***

anathimari/anathimare (a-nã-thi-má-ri) sf anathimãri (a-na-thi-mằrĭ) – unã cu ***anãtimari***

anathimat (a-na-thi-mátŭ) adg anathimatã (a-na-thi-má-tã), anathimats (a-na-thi-mátsĭ), anathimati/anathimate (a-na-thi-má-ti) – unã cu ***anãtimat***

anathimã (a-ná-thi-mã) sf fãrã pl – unã cu ***anatimã***

anathimusescu (a-na-thi-mu-sés-cu) vb IV anathimusii (a-na-thi-mu-sîĭ), anathimuseam (a-na-thi-mu-seámŭ), anathimusitã (a-na-thi-mu-sí-tã), anathimusiri/anathimusire (a-na-thi-mu-sí-ri) – unã cu ***anatimusescu***

anathimusiri/anatimusire (a-na-thi-mu-sí-ri) sf anathimusiri (a-na-thi-mu-sírĭ) – unã cu ***anatimusiri***

anathimusit (a-na-thi-mu-sítŭ) adg anathimusitã (a-na-thi-mu-sí-tã), anathimusits (a-na-thi-mu-sítsĭ), anathimusiti/anathimusite (a-na-thi-mu-sí-ti) – unã cu ***anatimusit***

anatim[1] (a-ná-thimŭ) adg – vedz tu ***anatimã***

anatim[2] (a-ná-thimŭ) vb I – vedz tu ***anatimã***

anatima (a-ná-thi-ma) adv – vedz tu ***anatimã***

anatimari/anatimare (a-nã-thi-má-ri) sf – vedz tu ***anatimã***

anatimat (a-na-thi-mátŭ) adg – vedz tu ***anatimã***

anatimã (a-ná-thi-mã) sf fãrã pl – darea nafoarã a unui crishtin dit bisearicã di itia cã ari faptã lucri multu uruti trã pistea crishtinã; anatemã, afurisiri, blãstem, cãtarã, afurizmo *{ro: afurisenie, anatemă, blestem}* *{fr: excommunication, anathème}* *{en: excomunication, ban, curse}* § ***anatemã (a-ná-the-mã)*** sf fãrã pl – (unã cu ***anatimã***) § ***anatima*** (a-ná-thi-ma) adv, sf fãrã pl – blãstem, blãstimat, afurisit *{ro: blestem}* *{fr: anathéme}* *{en: curse}* ex: anatima (blãstem s-cadã pri-atsel) cari deadi xeana; anatima-lj oara (blãstimatã s-hibã oara), iu scoasish atsel zbor § ***anatema*** (a-ná-the-ma) adv, sf fãrã pl – (unã cu ***anatima***) § ***natimã*** (ná-thi-mã) adv, sf fãrã pl – (unã cu ***anatimã***) § ***natemã*** (ná-the-mã) adv, sf fãrã pl – (unã cu ***anatimã***) § ***nahima*** (na-hi-má) adv – (unã cu ***anatima***) ex: nahima-lj mã-sa-ali Ceapi § ***natima*** (ná-thi-má) adv, sf – (unã cu ***anatima***) ex: natima (blãstimat s-hibã atsel) cari scoasi xeana; natima-ts mã-ta, moi featã § ***natema*** (ná-the-ma) adv, sf fãrã pl – (unã cu ***anatima***) § ***anatim***[1] (a-ná-thimŭ) adg anatimã (a-ná-thi-mã), anatinj (a-ná-thinj), anatini/anatine (a-ná-thi-ni) – anãtimat, anatimat, natimat, nãtimat, anahimat, anãhimat, blãstimat, afurisit *{ro: afurisit, blestemat}* *{fr: excommunié, anathématisé, maudit}* *{en: excomunicated, cursed}* ex: cusurin-tu easti un ahtari anatim (blãstimat), cã di nãs, cama nclo, altu nu-ari; ficiorlu aestu easti anatim (afurisit) § ***anãtimedz*** (a-nã-thi-médzŭ) vb I anãtimai (a-nã-thi-máĭ), anãtimam (a-nã-thi-mámŭ), anãtimatã (a-nã-thi-má-tã), anãtimari/anãtimare (a-nã-thi-má-ri) – aruc anatima pri cariva; (trã lucrili uruti tsi ari faptã) lu scot cariva nafoarã dit bisearicã (bisearica nu-l mata ari ti crishtin); anãhimedz, anathim, nãthimedz, afurisescu, cãtãrãsescu, catãryisescu, blastim, blastin, culedz, huledz, uryisescu *{ro: afurisi, blestema}* *{fr: excommunier, anathématiser, maudire}* *{en: excomunicate, curse}* ex: nu nã anãtimeadzã (blãsteamã); lji shtea fãrmatsili shi nu vrea s-lu anãtimeadzã § ***anãtimat*** (a-nã-thi-mátŭ) adg anãtimatã (a-nã-thi-má-tã), anãtimats (a-nã-thi-mátsĭ), anãtimati/anãtimate (a-nã-thi-má-ti) – arcat nafoarã dit bisearicã trã lucrili uruti tsi ari faptã; anãhimat, nãthimat, cãtãrãsit, cãtãryisit, blãstimat, culidzat, hulidzat, uryisit *{ro: afurisit, blestemat}* *{fr: excommunié, anathématisé, maudit}* *{en: excomunicated, cursed}* ex: shtiu cã easti anãtimat (blãstimat); Martsu, tini, anãthimate! § ***anãtimari/anãtimare*** (a-nã-thi-má-ri) sf anãtimãri (a-nã-thi-mằrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu afuriseashti; anãhimari, nãthimari, afurisiri, blãstimari, cãtãrãsiri, cãtãryisiri, culidzari, hulidzari, uryisiri *{ro: acţiunea de a afurisi, de a blestema; afurisire, blestemare}* *{fr: action d'excommunier, d'anathématiser}* *{en: action of excomunicating, of cursing}* § ***anatim***[2] (a-ná-thimŭ) vb I anatimai (a-na-thi-máĭ), anatimam (a-na-thi-mámŭ), anatimatã (a-na-thi-má-tã), anatimari/anatimare (a-na-thi-má-ri) – (unã cu ***anãtimedz***) ex: cãtse mi anatinj, cã nu ts-am faptã tsiva § ***anatimat*** (a-na-thi-mátŭ) adg anatimatã (a-na-thi-má-tã), anatimats (a-na-thi-mátsĭ), anatimati/anatimate (a-na-thi-má-ti) – (unã cu ***anãtimat***) § ***anatimari/anatimare*** (a-na-thi-má-ri) sf anatimãri (a-na-thi-mằrĭ) – (unã cu ***anãtimari***) § ***nãtimedz*** (nã-thi-médzŭ) vb I nãtimai (nã-thi-máĭ), nãtimam (nã-thi-mámŭ), nãtimatã (nã-thi-má-tã), nãtimari/nãtimare (nã-thi-má-ri) – (unã cu ***anãtimedz***) § ***nãtimat*** (nã-thi-mátŭ) adg nãtimatã (nã-thi-má-

tã), nãtimats (nã-thi-mátsĭ), nãtimati/nãtimate (nã-thi-má-ti) – (unã cu ***anãtimat***) § ***nãtimari/nãtimare*** (nã-thi-má-ri) sf nãtimãri (nã-thi-mắrĭ) – (unã cu ***anãtimari***) § ***natimedz*** (na-thi-médzŭ) vb I natimai (na-thi-máĭ), natimam (na-thi-mámŭ), natimatã (na-thi-má-tã), natimari/natimare (na-thi-má-ri) – (unã cu ***anãtimedz***) § ***natimat*** (na-thi-mátŭ) adg natimatã (na-thi-má-tã), natimats (na-thi-mátsĭ), natimati/natimate (na-thi-má-ti) – (unã cu ***anãtimat***) ex: s-ti lja draclu, natimatã § ***natimari/natimare*** (na-thi-má-ri) sf natimãri (na-thi-mắrĭ) – (unã cu ***anãtimari***) § ***anatimusescu*** (a-na-thi-mu-sés-cu) vb IV anatimusii (a-na-thi-mu-síĭ), anatimuseam (a-na-thi-mu-seámŭ), anatimusitã (a-na-thi-mu-sí-tã), anatimusiri/anatimusire (a-na-thi-mu-sí-ri) – (unã cu ***anãtimedz***) ex: mitrupulitlu anatimusi tuts armãnjlji di Ohrida § ***anatimusit*** (a-na-thi-mu-sítŭ) adg anatimusitã (a-na-thi-mu-sí-tã), anatimusits (a-na-thi-mu-sítsĭ), anatimusiti/anatimusite (a-na-thi-mu-sí-ti) – (unã cu ***anãtimat***) § ***anatimusiri/anatimusire*** (a-na-thi-mu-sí-ri) sf anatimusiri (a-na-thi-mu-sírĭ) – (unã cu ***anãtimari***) § ***anãhimedz*** (a-nã-hi-médzŭ) vb I anãhimai (a-nã-hi-máĭ), anãhimam (a-nã-hi-mámŭ), anãhimatã (a-nã-hi-má-tã), anãhimari/anãhimare (a-nã-hi-má-ri) – (unã cu ***anãtimedz***) ex: tra s-lu anãhimedz § ***anãhimat*** (a-nã-hi-mátŭ) adg anãhimatã (a-nã-hi-má-tã), anãhimats (a-nã-hi-mátsĭ), anãhimati/anãhimate (a-nã-hi-má-ti) – (unã cu ***anãtimat***) § ***anãhimari/anãhimare*** (a-nã-hi-má-ri) sf anãhimãri (a-nã-hi-mắrĭ) – (unã cu ***anãtimari***) § ***anahimedz*** (a-na-hi-médzŭ) vb I anahimai (a-na-hi-máĭ), anahimam (a-na-hi-mámŭ), anahimatã (a-na-hi-má-tã), anahimari/anahimare (a-na-hi-má-ri) – (unã cu ***anãtimedz***) § ***anahimat*** (a-na-hi-mátŭ) adg anahimatã (a-na-hi-má-tã), anahimats (a-na-hi-mátsĭ), anahimati/anahimate (a-na-hi-má-ti) – (unã cu ***anãtimat***) § ***anahimari/anahimare*** (a-na-hi-má-ri) sf anahimãri (a-na-hi-mắrĭ) – (unã cu ***anãtimari***)

anatimusescu (a-na-thi-mu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***anatimã***

anatimusiri/anatimusire (a-na-thi-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***anatimã***

anatimusit (a-na-thi-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***anatimã***

anatolit (a-na-to-lítŭ) adg – vedz tu ***anadulish***

anatredzã (a-na-tré-dzã) adv – vedz tu ***atreidza***

anaxiu (a-nác-sĭu) adg – vedz tu ***anacshu***

anãbãrescu (a-nã-bã-rés-cu) (mi) vb IV anãbãrii (a-nã-bã-ríĭ), anãbãream (a-nã-bã-reámŭ), anãbãritã (a-nã-bã-rí-tã), anãbãriri/anãbãrire (a-nã-bã-rí-ri) – mi disteptu dit somnu lãhtãrsit *{ro: (se) trezi îngrozit}* *{fr: s'éveiller en épouvante}* *{en: wake up in terror}* ex: hoara s-anãbãri (s-dishtiptã lãhtãrsitã) noaptea § ***anãbãrit*** (a-nã-bã-rítŭ) adg anãbãritã (a-nã-bã-rí-tã), anãbãrits (a-nã-bã-rítsĭ), anãbãriti/anãbãrite (a-nã-bã-rí-ti) – tsi s-dishteaptã dit somnu lãhtãrsit *{ro: trezit cu groazã}* *{fr: éveillé en épouvante}* *{en: awake in terror}* § ***anãbãriri/anãbãrire*** (a-nã-bã-rí-ri) sf anãbãriri (a-nã-bã-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu s-dishteaptã lãhtãrsit dit somnu *{ro: acţiunea de a se trezi îngrozit}* *{fr: action de s'éveiller en épouvante}* *{en: action of waking up in terror}*

anãbãriri/anãbãrire (a-nã-bã-rí-ri) sf – vedz tu ***anãbãrescu***

anãbãrit (a-nã-bã-rítŭ) adg – vedz tu ***anãbãrescu***

anãcãtusescu (a-nã-cã-tu-sés-cu) (mi) vb IV anãcãtusii (a-nã-cã-tu-síĭ), anãcãtuseam (a-nã-cã-tu-seámŭ), anãcãtusitã (a-nã-cã-tu-sí-tã), anãcãtusiri/anãcãtusire (a-nã-cã-tu-sí-ri) – ameastic ma multi lucri sh-li fac sã sta deadun ca un singur lucru; ameastic, meastic, mintescu *{ro: mesteca}* *{fr: mêler, mélanger}* *{en: mix, mingle, blend}* § ***anãcãtusit*** (a-nã-cã-tu-sítŭ) adg anãcãtusitã (a-nã-cã-tu-sí-tã), anãcãtusits (a-nã-cã-tu-sítsĭ), anãcãtusiti/anãcãtusite (a-nã-cã-tu-sí-ti) – tsi easti faptu di ma multi lucri amisticati deadun; amisticat, misticat, mintit *{ro: mestecat}* *{fr: mêlé, mélangé}* *{en: mixed, mingled, blended}* § ***anãcãtusiri/anãcãtusire*** (a-nã-cã-tu-sí-ri) sf anãcãtusiri (a-nã-cã-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ameasticã tsiva, icã s-ameasticã ma multi lucri deadun; amisticari, misticari, mintiri *{ro: acţiunea de a amesteca, mestecare}* *{fr: action de s'en mêler, de mélanger}* *{en: action of mixing, of mingling, of blending}*

anãcãtusiri/anãcãtusire (a-nã-cã-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***anãcãtusescu***

anãcãtusit (a-nã-cã-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***anãcãtusescu***

anãcrescu (a-nã-crés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***acru***

anãcrici (a-nã-crícĭŭ) sn – vedz tu ***acru***

anãcrimi/anãcrime (a-nã-crí-mi) sf – vedz tu ***acru***

anãcriri/anãcrire (a-nã-crí-ri) sf – vedz tu ***acru***

anãcrit (a-nã-crítŭ) adg – vedz tu ***acru***

anãfirsescu (a-nã-fir-sés-cu) (mi) vb IV anãfirsii (a-nã-fir-síĭ), anãfirseam (a-nã-fir-seámŭ), anãfirsitã (a-nã-fir-sí-tã), anãfirsiri/anãfirsire (a-nã-fir-sí-ri) – aduc aminti un lucru diznou (tu-unã muabeti), numãtsescu *{ro: reaminti, menţiona}* *{fr: rappeler au souvenir; mentionner}* *{en: recall, remember; mention}* ex: anãfirsish (adusesh diznou aminti) mãslatea; atsel ca s-anãfirseascã (s-numãtseascã, s-aducã-aminti) vãcuhi shuminitati § ***anãfirsit*** (a-nã-fir-sítŭ) adg anãfirsitã (a-nã-fir-sí-tã), anãfirsits (a-nã-fir-sítsĭ), anãfirsiti/anãfirsite (a-nã-fir-sí-ti) – tsi easti adus aminti (tu-unã muabeti) *{ro: reamintit, menţionat}* *{fr: rappelé au souvenir; mentionné}* *{en: recalled, remembered; mentioned}* § ***anãfirsiri/anãfirsire*** (a-nã-fir-sí-ri) sf anãfirsiri (a-nã-fir-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva anãfirseashti *{ro: acţiunea de a reaminti, de a menţiona}* *{fr: action de rappeler au souvenir; de mentionner}* *{en: action of recalling, of remembering; of mentioning}*

anãfirsiri/anãfirsire (a-nã-fir-sí-ri) sf – vedz tu ***anãfirsescu***

anãfirsit (a-nã-fir-sítŭ) adg – vedz tu ***anãfirsescu***

anãhimari/anãhimare (a-nã-hi-má-ri) sf – vedz tu ***anatimã***

anãhimat (a-nã-hi-mátŭ) adg – vedz tu ***anatimã***

anãhimedz (a-nã-hi-médzŭ) vb I – vedz tu ***anatimã***

anãlisescu (a-nã-li-sés-cu) vb IV – vedz tu ***analisã***

anãlisiri/anãlisire (a-nã-li-sí-ri) sf – vedz tu ***analisã***

anãlisit (a-nã-li-sítŭ) adg – vedz tu ***analisã***

anãlsescu (a-nãl-sés-cu) vb IV – vedz tu ***analisã***

anãlsiri/anãlsire (a-nãl-sí-ri) sf – vedz tu ***analisã***

anãlsit (a-nãl-sítŭ) adg – vedz tu ***analisã***

anãltsari/anãltsare (a-nãl-tsá-ri) sf – vedz tu ***analtu***[1]

anãltsat (a-nãl-tsátŭ) adg – vedz tu ***analtu***[1]

anãltsãmi/anãltsãme (a-nãl-tsắ-mi) sf – vedz tu ***analtu***[1]

anãltsimi/anãltsime (a-nãl-tsi-mi) sf – vedz tu ***analtu***[1]

anãmã (á-nã-mã) sf – vedz tu ***hanumsã***

anãmã (á-nắ-mã) sf – vedz tu ***hanumsã***

anãmirsescu (a-nã-mir-sés-cu) vb IV anãmirsii (a-nã-mir-síĭ), anãmirseam (a-nã-mir-seámŭ), anãmirsitã (a-nã-mir-sí-tã), anãmirsiri/anãmirsire (a-nã-mir-sí-ri) – shed di-unã parti *{ro: sta de o parte}* *{fr: rester de côté}* *{en: stay on the side}* ex: un di noi anãmirsi (shidzu di-unã parti) § ***anãmirsit*** (a-nã-mir-sítŭ) adg anãmirsitã (a-nã-mir-sí-tã), anãmirsits (a-nã-mir-sítsĭ), anãmirsiti/anãmirsite (a-nã-mir-sí-ti) – tsi shadi di-unã parti *{ro: care stã de o parte}* *{fr: resté de côté}* *{en: who stays on the side}* § ***anãmirsiri/anãmirsire*** (a-nã-mir-sí-ri) sf anãmirsiri (a-nã-mir-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva shadi di-unã parti *{ro: acţiunea de a sta de o parte}* *{fr: action de rester de côté}* *{en: action of staying on the side}*

anãmirsiri/anãmirsire (a-nã-mir-sí-ri) sf – vedz tu ***anãmirsescu***

anãmirsit (a-nã-mir-sítŭ) adg – vedz tu ***anãmirsescu***

anãmuzi/anãmuze (a-nã-mú-zi) sf – vedz tu ***nãmuzi***

anãngãsãescu (a-nãn-gã-sã-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***anangasi***

anãngãsãiri/anãngãsãire (a-nãn-gã-sã-í-ri) sf – vedz tu ***anangasi***

anãngãsãit (a-nãn-gã-sã-ítŭ) adg – vedz tu ***anangasi***

anãngãsescu (a-nãn-gã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***anangasi***

anãngãsiri/anãngãsire (a-nãn-gã-sí-ri) sf – vedz tu ***anangasi***

anãngãsit (a-nãn-gã-sítŭ) adg – vedz tu ***anangasi***

anãpãdescu (a-nã-pã-dés-cu) (mi) vb IV anãpãdii (a-nã-pã-díĭ), anãpãdeam (a-nã-pã-deámŭ), anãpãditã (a-nã-pã-dí-tã), anãpãdiri/anãpãdire (a-nã-pã-dí-ri) – mi sãlãghescu (mi-aruc, mi hiumusescu, mi leapid) pristi tsiva i cariva; nãpãdescu, nãvãlescu, himusescu, hiumusescu, nhiumusescu, citãsescu, aleapid, leapid, arãvuescu, sãlãghescu, sãlghescu, sãrghescu, sãrgljescu, nãburuescu; andãmusescu; anvãrlighedz; stãpuescu; (fig: lu-anãpãdescu = mi-adun (mi-astalj, mi-andãmusescu) cu

cariva) *{ro: năvăli, da năvală, întâlni, încercui, stăpâni} {fr: se précipiter, se jeter sur, invader, entourer, maîtriser} {en: jump over, invade, encircle, control}* ex: furlji anãpãdirã (citãsirã, s-arcarã) disuprã di hoarã; cãnjlji lu-avea anãpãditã (lu-avea anvãrligatã, s-avea hiumusitã pri el) tu vali; dultsi yisi lj-anãpãdea (lj-arãvuea, lji stãpuea) suflitlu; lu-anãpãdim (fig: lu-aflãm, lu-andãmusim) ãn cali § ***anãpãdit*** (a-nã-pã-dítŭ) adg anãpãditã (a-nã-pã-dí-tã), anãpãdits (a-nã-pã-dítsĭ), anãpãditi/anãpãdite (a-nã-pã-dí-ti) – tsi s-ari hiumusitã; arcat cãtrã (pristi) tsiva i cariva; nãpãdit, nãvãlit, himusit, hiumusit, nhiumusit, citãsit, alipidat, lipidat, arãvuit, sãlãghit, sãlghit, sãrghit, sãrgljit, nãburuit, anvãrligat, stãpuit *{ro: năvălit; întâlnit, încercuit, stăpânit} {fr: précipité, jeté sur, invadé, entouré, maîtrisé} {en: jumped over, invaded, encircled, controlled}* § ***anãpãdiri/anãpãdire*** (a-nã-pã-dí-ri) sf anãpãdiri (a-nã-pã-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva anãpãdeashti; atsea tsi-u fatsi un cãndu s-arucã cãtrã cariva i tsiva; nãpãdiri, nãvãliri, himusiri, hiumusiri, nhiumusiri, citãsiri, alipidari, lipidari, arãvuiri, sãlãghiri, sãlghiri, sãrghiri, sãrgljiri, nãburuiri, anvãrligari, stãpuiri *{ro: acţiunea de a năvăli, de a stăpâni, de a întâlni, de a încercui; năvălire; stăpânire, întâlnire, încercuire} {fr: action de se précipiter, de se jeter sur, d'invader, d'entourer, de maîtriser} {en: action of jumping over, of invading, of encircling, of controling}* § ***nãpãdescu*** (nã-pã-dés-cu) (mi) vb IV nãpãdii (nã-pã-díĭ), nãpãdeam (nã-pã-deámŭ), nãpãditã (nã-pã-dí-tã), nãpãdiri/nãpãdire (nã-pã-dí-ri) – (unã cu ***anãpãdescu***) ex: diunãoarã nãpãdirã; ti-au nãpãditã unã chiameti di dushmanj § ***nãpãdit*** (nã-pã-dítŭ) adg nãpãditã (nã-pã-dí-tã), nãpãdits (nã-pã-dítsĭ), nãpãditi/nãpãdite (nã-pã-dí-ti) – (unã cu ***anãpãdit***) § ***nãpãdiri/nãpãdire*** (nã-pã-dí-ri) sf nãpãdiri (nã-pã-dírĭ) – (unã cu ***anãpãdiri***)

anãpãdiri/anãpãdire (a-nã-pã-dí-ri) sf – vedz tu ***anãpãdescu***

anãpãdit (a-nã-pã-dítŭ) adg – vedz tu ***anãpãdescu***

anãpudhilji/anãpudhilje (a-nã-pu-dhí-lji) sf anãpudhilj (a-nã-pu-dhílj) – unã cu ***anãpudilji***

anãpudilji/anãpudilje (a-nã-pu-dhí-lji) sf – vedz tu ***anapuda***

anãpudzãlji/anãpudzãlje (a-nã-pu-dzã-lji) sf – vedz tu ***anapuda***

anãpudzãri/anãpudzãre (a-nã-pu-dzắ-ri) sf – vedz tu ***anapuda***

anãpudzãscu (a-nã-pu-dzắs-cu) vb IV – vedz tu ***anapuda***

anãpudzãt (a-nã-pu-dzắtŭ) adg – vedz tu ***anapuda***

anãschirsescu (a-nãs-chir-sés-cu) vb IV – vedz tu ***nãscãrsescu***

anãschirsiri/anãschirsire (a-nãs-chir-sí-ri) sf – vedz tu ***nãscãrsescu***

anãschirsit (a-nãs-chir-sítŭ) adg – vedz tu ***nãscãrsescu***

anãstãsescu (a-nãs-tã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***Anastasi***

anãstãsiri/anãstãsire (a-nãs-tã-sí-ri) sf – vedz tu ***Anastasi***

anãstãsit (a-nãs-tã-sítŭ) adg – vedz tu ***Anastasi***

anãthimari/anãthimare (a-nã-thi-má-ri) sf anãthimãri (a-nã-thi-mắrĭ) – unã cu ***anãtimari***

anãthimat (a-nã-thi-mátŭ) adg anãthimatã (a-nã-thi-má-tã), anãthimats (a-nã-thi-mátsĭ), anãthimati/anãthimate (a-nã-thi-má-ti) – unã cu ***anãtimat***

anãthimedz (a-nã-thi-médzŭ) vb I anãthimai (a-nã-thi-máĭ), anãthimam (a-nã-thi-mámŭ), anãthimatã (a-nã-thi-má-tã), anãthimari/anãthimare (a-nã-thi-má-ri) – unã cu ***anãtimedz***

anãtimari/anãtimare (a-nã-thi-má-ri) sf – vedz tu ***anatimã***

anãtimat (a-nã-thi-mátŭ) adg – vedz tu ***anatimã***

anãtimedz (a-nã-thi-médzŭ) vb I – vedz tu ***anatimã***

anãvãdescu (a-nã-vã-dés-cu) vb IV – vedz tu ***nãvãdescu***

anãvãdiri/anãvãdire (a-nã-vã-dí-ri) sf – vedz tu ***nãvãdescu***

anãvãdit (a-nã-vã-dítŭ) adg – vedz tu ***nãvãdescu***

ancaci (an-cácĭŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ncaci***[1]

ancalic (an-ca-licŭ) vb I – vedz tu ***cal***[1]

ancaltsu (an-cál-tsu) (mi) vb I – vedz tu ***ncaltsu***

ancarcu[1] (an-cár-cu) (mi) vb I – vedz tu ***ncarcu***[1]

ancarcu[2] (an-cár-cu) (mi) vb I – vedz tu ***ncarcu***[2]

ancãceari/ancãceare (an-cã-cĭá-ri) sf – vedz tu ***ncaci***[1]

ancãceat (an-cã-cĭátŭ) adg – vedz tu ***ncaci***[1]

ancãciturã (an-cã-ci-tú-rã) sf – vedz tu ***ncaci***[1]

ancãlar (an-cã-lárŭ) adv – vedz tu ***cal***[1]

ancãlicari/ancãlicare (an-cã-li-cá-ri) sf – vedz tu ***cal***[1]

ancãlicat (an-cã-li-cátŭ) adg – vedz tu ***cal***[1]

ancãltsari/ancãltsare (an-cãl-tsá-ri) sf – vedz tu ***ncaltsu***

ancãltsat (an-cãl-tsátŭ) adg – vedz tu ***ncaltsu***

ancãnescu (an-cã-nés-cu) vb IV – vedz tu ***ncãnescu***

ancãniri/ancãnire (an-cã-ní-ri) sf – vedz tu ***ncãnescu***

ancãnit (an-cã-nítŭ) adg – vedz tu ***ncãnescu***

ancãrcari[1]***/ancãrcare*** (an-cãr-cá-ri) sf – vedz tu ***ncarcu***[1]

ancãrcari[2]***/ancãrcare*** (an-cãr-cá-ri) sf – vedz tu ***ncarcu***[2]

ancãrcat[1] (an-cãr-cátŭ) adg – vedz tu ***ncarcu***[1]

ancãrcat[2] (an-cãr-cátŭ) adg – vedz tu ***ncarcu***[2]

ancãrligari/ancãrligare (an-cãr-li-gá-ri) sf – vedz tu ***cãrlig***

ancãrligat (an-cãr-li-gátŭ) adg – vedz tu ***cãrlig***

ancãrlighedz (an-cãr-li-ghĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cãrlig***

ancãtilea (an-cắ-ti-lea) num invar – zbor ti ntribarea: tu cari loc dit unã aradã s-aflã cariva?; câts ari nãintea-a lui? *{ro: al câtelea} {fr: en combien} {en: in what position}* ex: ancãtilea ansari? (dupã câts altsã tsã yini a tsia arada s-ansari?)

ancheadic (an-chĭa-dicŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cheadicã***

ancherdhu (an-chĭér-dhu) sn ancherdhuri (an-chér-dhurĭ) – unã cu ***ncherdu***

ancherdu (an-chĭér-dhu) sn – vedz tu ***ncherdu***

anchidicari/anchidicare (an-chi-di-cá-ri) sf – vedz tu ***cheadicã***

anchidicat (an-chi-di-cátŭ) adg – vedz tu ***cheadicã***

anchilescu (an-chi-lés-cu) vb IV – vedz tu ***nchilescu***

anchiliri/anchilire (an-chi-lí-ri) sf – vedz tu ***nchilescu***

anchilit (an-chi-lítŭ) adg – vedz tu ***nchilescu***

anchirdãsescu (an-chir-dhã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ncherdu***

anchirdãsiri/anchirdãsire (an-chir-dhã-sí-ri) sf – vedz tu ***ncherdu***

anchirdãsit (an-chir-dhã-sítŭ) adg – vedz tu ***ncherdu***

anchirdhãsescu (an-chir-dhã-sés-cu) vb IV anchirdhãsii (an-chir-dhã-síĭ), anchirdhãseam (an-chir-dhã-seámŭ), anchirdhãsitã (an-chir-dhã-sí-tã), anchirdhãsiri/anchirdhãsire (an-chir-dhã-sí-ri) – unã cu ***anchirdãsescu***

anchirdhãsiri/anchirdhãsire (an-chir-dhã-sí-ri) sf anchirdhãsiri (an-chir-dhã-sírĭ) – unã cu ***anchirdãsiri***

anchirdhãsit (an-chir-dhã-sítŭ) adg anchirdhãsitã (an-chir-dhã-sí-tã), anchirdhãsits (an-chir-dhã-sítsĭ), anchirdhãsiti/anchirdhãsite (an-chir-dhã-sí-ti) – unã cu ***anchirdãsit***

anciup (an-cĭúpŭ) (mi) vb I anciupai (an-cĭu-páĭ), anciupam (an-cĭu-pámŭ), anciupatã (an-cĭu-pá-tã), anciupari/anciupare (an-cĭu-pá-ri) – lu-acats dinapandiha, ascur sh-cu puteari; mi-acats di peri (acats s-mi-alumtu) cu cariva; lu-ascalnu di gushi pri cariva; nciup, acats (fig: anciup = fur) *{ro: înhăţa, (se) încăiera} {fr: saisir, (se) battre, en venir aux mains} {en: grasp, seize, come to grips, start fighting}* ex: di zbor-zbor s-anciuparã (s-acãtsarã); di sumsoarã ma s-anciupã (s-acatsã); s-aprucheará s-lj-agiungã shi s-lj-anciupã di perci; vrea s-lu-anciupã di mãnicã; anciupã (acãtsã cu puteari) cucotlu di zvercã shi vru s-fugã; lo calea cãtrã n hoarã s-anciupã (fig: s-furã) vãrã gãljinã § ***anciupat*** (an-cĭu-pátŭ) adg anciupatã (an-cĭu-pá-tã), anciupats (an-cĭu-pátsĭ), anciupati/anciupate (an-cĭu-pá-ti) – tsi s-ari acãtsatã (di peri, di gushi, si s-alumtã) cu cariva; nciupat, acãtsat *{ro: înhăţat, încăierat} {fr: saisi, venu aux mains} {en: grasped, seized, who came to grips, who started fighting}* § ***anciupari/anciupare*** (an-cĭu-pá-ri) sf anciupãri (an-cĭu-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-anciupã dunjaua; nciupari, acãtsari *{ro: acţiunea de a înhăţa, de a se încăiera; înhăţare, încăierare} {fr: action de saisir, de (se) battre, d'en venir aux mains} {en: action of grasping, of seizing, of coming to grips, of starting to fight}* § ***nciup*** (ncĭúpŭ) (mi) vb I nciupai (ncĭu-páĭ), nciupam (ncĭu-pámŭ), nciupatã (ncĭu-pá-tã), nciupari/nciupare (ncĭu-pá-ri) – (unã cu ***anciup***) ex: nciupã (arãchi, lo) nai ma marea filii; fratslji si nciuparã (acãtsarã si s-batã); li vidzui cum si nciuparã (s-acãtsarã di per) featili; li nciupã (li arãchi) ashitsili § ***nciupat*** (ncĭu-pátŭ) adg nciupatã (ncĭu-pá-tã), nciupats (ncĭu-pátsĭ), nciupati/nciupate (ncĭu-pá-ti) – (unã cu ***anciupat***) § ***nciupari/nciupare*** (ncĭu-pá-ri) sf nciupãri (ncĭu-pắrĭ) – (unã cu ***anciupari***)

anciupari/anciupare (an-cĭu-pá-ri) sf – vedz tu ***anciup***

anciupat (an-cĭu-pátŭ) adg – vedz tu ***anciup***
ancljeg (an-cljĭégŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cljag***
ancljigari/ancljigare (an-clji-gá-ri) sf – vedz tu ***cljag***
ancljigat (an-clji-gátŭ) adg – vedz tu ***cljag***
ancruntari/ancruntare (an-crun-tá-ri) sf – vedz tu ***ncruntu***
ancruntat (an-crun-tátŭ) adg – vedz tu ***ncruntu***
ancruntu (an-crún-tu) (mi) vb I – vedz tu ***ncruntu***
ancucushari/ancucushare (an-cu-cu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***ncucushedz***
ancucushat (an-cu-cu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***ncucushedz***
ancucushedz (an-cu-cu-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ncucushedz***
anculea (an-cu-leá) adv – vedz tu ***nclo***
ancumpãr (a-cúm-pãrŭ) vb I – vedz tu ***acumpãr***
ancumpãrari/ancumpãrare (an-cum-pã-rá-ri) sf – vedz tu ***acumpãr***
ancumpãrat (an-cum-pã-rátŭ) adg – vedz tu ***acumpãr***
ancunj (an-cúnjĭŭ) vb I ancunjai (an-cu-njĭáĭ), ancunjam (an-cu-njĭámŭ), ancunjatã (an-cu-njĭá-tã), ancunjari/ancunjare (an-cu-njĭá-ri) – nchisescu un foc (di leamni) cu surtseali, palji, cãrtsã, etc.; cu surtseali (palji, suflari, etc.) l-tsãn yiu (sh-lu fac s-creascã, s-lja dinami) foclu tsi easti aproapea astes; (foclu aproapea astes) scoati mash fum sh-pira nu para s-veadi; ncunj, ancunjedz, ncunjedz; (expr: 1: lu-ancunj = dau simasii la pãrearea-a lui; lj-dau di mãnear, l-saidisescu, l-sãldisescu; 2: lj-ancunj unã = lj-dau unã pliscutã; lj-ardu unã; lj-pãlescu unã; etc.; 3: ancunj = mi fac corcan (di-arcoari); 4: mi-ancunj (tu fatsã) = mi ntunic, niuredz, mi ncljid la fatsã) *{ro: aprinde, înfiripa (foc); arde fãrã flacãre} {fr: allumer (feu); brûler sans flamme, faire de la fumée} {en: ignite, kindle (fire); burn without flames}* ex: ancunjam (aprindeam, cu surtseali i palji) foclu; foclu ancunji (scoati fum, fãrã ca si s-veadã pirã); ancunjarã (apreasirã) cãti-unã tsigarã; soba-aestã ncunjadzã (scoati fum) cãndu bati vimtul; ancunji (expr: si ntunicã, s-veadi ca fum) tu pãduri; nu lu-ancunji (expr: nu-lj da di mãnear); nu lu-ancunjarã (nu-l saidisirã); lj-ancunjash unã (lj-deadish unã pliscutã); truplu-lj ancunje (s-featsi corcan); si ncunjarã (expr: si niurarã, sã ntunicarã) muntsã sh-vãljuri; cãndu-avdzã aesti zboarã sã ncunje suratea (expr: si ntunicã, niurã tu fatsã) § ***ancunjedz*** (an-cu-njĭédzŭ) vb I ancunjai (an-cu-njĭáĭ), ancunjam (an-cu-njĭámŭ), ancunjatã (an-cu-njĭá-tã), ancunjari/ancunjare (an-cu-njĭá-ri) – (unã cu ***ancunj***) § ***ancunjat*** (an-cu-njĭátŭ) adg ancunjatã (an-cu-njĭá-tã), ancunjats (an-cu-njĭátsĭ), ancunjati/ancunjate (an-cu-njĭá-ti) – tsi easti-apres; tsi easti tsãnut yiu, apres; tsi scoati mash fum sh-nu s-veadi dip pirã; ncunjat *{ro: aprins, înfiripat (foc); care arde fãrã flacãre} {fr: (feu) allumé; brûlé sans flamme, qui fai de la fumée} {en: ignited, kindled (fire); burned without flames}* ex: foclu eara ancunjat (apres); s-vidzurã ancunjats (expr: dats di mãnear) § ***ancunjari/ancunjare*** (an-cu-njĭá-ri) sf ancunjeri (an-cu-njĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si-ancunji tsiva; ncunjari *{ro: acţiunea de a aprinde, de a înfiripa (foc); de a arde fãrã flacãre; aprindere, înfiripare} {fr: action d'allumer (feu); de brûler sans flamme, de faire de la fumée} {en: action of igniting, of kindling (fire); of burning without flames}* § ***ncunj*** (ncúnjĭŭ) vb I ncunjai (ncu-njĭáĭ), ncunjam (ncu-njĭámŭ), ncunjatã (ncu-njĭá-tã), ncunjari/ncunjare (ncu-njĭá-ri) – (unã cu ***ancunj***) ex: la locurli ncunjati (tsi-ardea) di iu-avui ascãpatã; niorli citãsescu ca marea ncunjatã (expr: ntunicatã) § ***ncunjat*** (ncu-njĭátŭ) adg ncunjatã (ncu-njĭá-tã), ncunjats (ncu-njĭátsĭ), ncunjati/ncunjate (ncu-njĭá-ti) – (unã cu ***ancunjat***) ex: masti ncunjatã (expr: niuratã); chiro ncunjat (expr: ntunicat, niurat) § ***ncunjari/ncunjare*** (ncu-njĭá-ri) sf ncunjeri (ncu-njĭérĭ) – (unã cu ***ancunjari***)
ancunjari/ancunjare (an-cu-njĭá-ri) sf – vedz tu ***ancunj***
ancunjat (an-cu-njĭátŭ) adg – vedz tu ***ancunj***
ancunjedz (an-cu-njĭédzŭ) vb I – vedz tu ***ancunj***
ancupãr (a-cú-pãrŭ) vb I – vedz tu ***acumpãr***
ancupãrari/ancupãrare (an-cu-pã-rá-ri) sf – vedz tu ***acumpãr***
ancupãrat (an-cu-pã-rátŭ) adg – vedz tu ***acumpãr***
ancusurari/ancusurare (an-cu-su-rá-ri) sf – vedz tu ***cusor***[1]
ancusurat (an-cu-su-rátŭ) adg– vedz tu ***cusor***[1]
ancusuredz (an-cu-su-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cusor***[1]
anda (án-da shi an-dá) adv – (ca ntribari) tu tsi oarã?; tu cari chiro?; oara tsi s-fatsi tsiva; chirolu tu cari va s-facã tsiva; cãndu, nda *{ro: când} {fr: quand} {en: when}* ex: anda (cãndu a) s-yinj, sã-nj dai hãbari; anda (cãndu) nu s-la; anda (cãndu) nu vrea; suntu mesh di dzãli di-anda (di cãndu) eu ducheam; anda (cãndu) eara satrazam Fuad-Pãshe § ***nda*** (ndá) adv – (unã cu ***anda***) ex: nda (cãndu) tu nani nj-lu culcai; nda (cãndu) nu-ascultsã
andamusi/andamuse (an-dá-mu-si) sf fãrã pl – ceatã di oaminj cu idyili intiresi adunats tu idyiul loc (tra sã zburascã, s-facã gimbushi, s-facã chefi deadun, s-lja unã apofasi, etc.); ndamusi, adunari, andãmusiri, cumshonji, sobor, sutsãlji, parei, gimbusi, ceatã *{ro: adunare, reuniune, sindrofie} {fr: réunion, compagnie, soirée, assemblée} {en: reunion, company, party, assembly}* ex: andamusi bunã! § ***andãmusescu*** (an-dã-mu-sés-cu) (mi) vb IV andãmusii (an-dã-mu-síĭ), andãmuseam (an-dã-mu-seámŭ), andãmusitã (an-dã-mu-sí-tã), andãmusiri/andãmusire (an-dã-mu-sí-ri) – mi-adun (mi aflu) cu cariva (acasã, n cali, etc.); dau di cariva; mi ved diznou cu cariva; ndãmusescu, stãvrusescu, astalj, alãhãescu, astãhisescu, tihisescu, cunushtusescu, mi-adun cu, mi aflu cu, mpichi *{ro: întâlni} {fr: (se) rencontrer} {en: meet}* ex: n-andãmusim (n-adunãm) tuts oaspitslji la mini-acasã; lu-andãmusii (lu-aflai, lu-astãljai) ãn cali § ***andãmusit*** (an-dã-mu-sítŭ) adg andãmusitã (an-dã-mu-sí-tã), andãmusits (an-dã-mu-sítsĭ), andãmusiti/andãmusite (an-dã-mu-sí-ti) – tsi s-ari adunatã (aflatã) cu cariva; ndãmusit, stãvrusit, alãhãit, astãhisit, astãljat, cunushtusit, tihisit, mpicheat *{ro: întâlnit} {fr: rencontré} {en: met}* § ***andãmusiri/andãmusire*** (an-dã-mu-sí-ri) sf andãmusiri (an-dã-mu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un s-aflã (s-adunã) cu cariva; ndãmusiri, stãvrusiri, alãhãiri, astãhisiri, astãljari, cunushtusiri, tihisiri, mpicheari *{ro: acţiunea de a întâlni; întâlnire} {fr: action de (se) rencontrer} {en: action of meeting}* § ***ndamusi/ndamuse*** (ndá-mu-si) sf fãrã pl – (unã cu ***andamusi***) ex: bunã ndamusi s-nji ori § ***ndãmusescu*** (ndã-mu-sés-cu) (mi) vb IV ndãmusii (ndã-mu-síĭ), ndãmuseam (ndã-mu-seámŭ), ndãmusitã (ndã-mu-sí-tã), ndãmusiri/ndãmusire (ndã-mu-sí-ri) – (unã cu ***andãmusescu***) ex: nãpoi va nã ndãmusim (va n-adunãm, va nã videm) s-vrure Dumnidzã § ***ndãmusit*** (ndã-mu-sítŭ) adg ndãmusitã (ndã-mu-sí-tã), ndãmusits (ndã-mu-sítsĭ), ndãmusiti/ndãmusite (ndã-mu-sí-ti) – (unã cu ***andãmusit***) § ***ndãmusiri/ndãmusire*** (ndã-mu-sí-ri) sf ndãmusiri (ndã-mu-sírĭ) – (unã cu ***andãmusiri***) ex: ndãmusirea-a noastrã fu cãtrã Sãn-Chetru
andar (an-dárŭ) sm – vedz tu ***andartu***
andarã (an-dá-rã) sf andãri (an-dǻrĭ) shi andãruri (an-dǻ-rurĭ) – ntunearic i negurã (faptã di fum, pulbiri, aburi ishits dit apa tsi s-aflã tu loc, etc.) tsi s-arãspãndeashti tu aerã di nu poati omlu s-veadã ghini sh-diparti; cãtãcnii, cãtãhnii, eamã, negurã; (fig: andarã = (i) mintireaji, arãeatã, acatastasi, atãxii, nearadã, etc.; (ii) niisihii, vrondu, zbor tsi s-arãspãndeashti ca andara pristi tut loclu) *{ro: pâclã, ceaţã, nori de fum sau praf; turbureală, nelinişte, vacarm, alarmă} {fr: brouillard, nuage de fumée ou poussière; vacarme, allarme} {en: fog, mist, cloud of smoke or dust; uproar, alarm}* ex: tsi andarã (negurã) s-featsi di fum; andarã (negurã) di pulbiri; tu horli-a noastri eara andarã (fig: mintireaji, niisihii); si s-ducã andarã (fig: si s-ducã ca andara pristi tut loclu); s-u-ardu pãnea astã searã, sã-lj si ducã andarã (fig: si s-avdã pristi tut loclu); tsi andarã (arãeatã, acãtãstãsii) easti tu-aestã casã!
andarcu (an-dár-cu) sm – vedz tu ***andartu***
andartichescu (an-dar-ti-chĭés-cu) adg – vedz tu ***andartu***
andartu (an-dár-tu) sm andartsi (an-dár-tsi) shi andartsã (an-dár-tsã) – fur grec tsi alumta aoa sh-un chiro trã iliftiria-a Grãtsiiljei di sum turtsã (cu vãtãmarea-a turtsãlor ma sh-cu vãtãmarea-a crishtinjlor, armãnj, vurgari, tsi nu vrea si s-facã grets, ma vrea si sh-armãnã atsea tsi eara, cu fara shi limba-a lor); antartu, andarcu, andar, cumit, cumitagi; (fig: andartu = fur tsi ti dispoalji cãndu ti-acatsã tu pãduri; om arãu sh-fãrã

njilã) *{ro: comitagiu grec}* *{fr: rebelle, révolté}* *{en: rebel}* ex: Avdela fu arsã di andartsi (cumitagiilji grets) tu unã njilji nauã suti tsintsi, toamna; andartsi suntu tu muntsãlj a noshtri § ***ndartu*** (ndár-tu) sm ndartsi (ndár-tsi) shi ndartsã (ndár-tsã) – (unã cu ***andartu***) ex: cai poatã s-bãneadzã cu ndarta aestã (fig: muljarea-aestã ahãntu arauã)?§ ***antartu***[1] (an-tár-tu) sm antartsi (an-tár-tsi) shi antartsã (an-tár-tsã) – (unã cu ***andartu***) ex: lu-acãtsarã antartsãlj (cumitslji, furlji grets) § ***antartu***[2] (an-tár-tu) adg antartã (an-tár-tã), antartsi (an-tár-tsi) shi antartsã (an-tár-tsã), antarti/antarte (an-tár-ti) – tsi furã sh-vatãmã ca andartsãlj; tsi easti arãu sh-ninjilãos; lai, tihilai, andihiristu, etc. *{ro: soi rău, ticălos}* *{fr: (homme) méchant, coquin}* *{en: rogue, bad (man)}* ex: tsi antartã (tihilai, andihiristã) easti! § ***andarcu*** (an-dár-cu) sm andartsi (an-dár-tsi) shi andartsã (an-dár-tsã) – (unã cu ***andartu***) § ***andar*** (an-dárŭ) sm andari (an-dárĭ) shi andareanj (an-dá-reanjĭ) – (unã cu ***andartu***) § ***andartichescu*** (an-dar-ti-chĭés-cu) adg andarticheascã (an-dar-ti-chĭas-cã), andarticheshtsã (an-dar-ti-chĭésh-tsã), andarticheshti/andarticheshte (an-dar-ti-chĭésh-ti) – tsi ari s-facã cu andartsãlj; di andartu *{ro: de comitagiu}* *{fr: de rebelle}* *{en: of rebel}* ex: tãljats di mãnã-andarticheascã (mãnã di-andartu) § ***andãrsii/andãrsie*** (an-dãr-sí-i) sf andãrsii (an-dãr-síĭ) – atsea tsi fac oaminjlji cãndu es andartsã; banã di andartu; atsea tsi featsirã andartsãlj cãndu scularã cap contra-a turtsãlor; mintitura tsi s-fatsi cãndu dunjaea sã ximutã contra-a chivernãsiljei; andãrtsãlji, cumitii, ribilipsiri, panastasi; (fig: andãrsii = lãeatsã mari, ashi cu easti dispuljarea tsi u fac andartsãlj a oaminjlor tsi lj-acatsã tu pãduri) *{ro: rebeliune}* *{fr: rébellion}* *{en: rebellion}* ex: ca tu andãrsia (ximutarea) atsea mari; mi feçi tu andãrsia-atsea marea § ***andãrtsãlji/andãrtsãlje*** (an-dãr-tsắ-lji) sf andãrtsãlj (an-dãr-tsắljĭ) – (unã cu ***andãrsii***) § ***ndãrtsãlji/ndãrtsãlje*** (ndãr-tsắ-lji) sf ndãrtsãlj (ndãr-tsắljĭ) – (unã cu ***andãrsii***) ex: ndãrtsãlja (bana di-andartu; parastisea) lu-asparsi multu; tricu doi anj cu ndãrtsãlja (bana di-andartu) tu muntsã

andaua (an-dá-ŭa) – vedz tu ***doi***

an-dauãlea (an-dáŭ-lea shi an-dá-ŭã-lea) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***andauãlea***[1] shi ***andauãlea***[2]

andauãlea[1] (an-dá-ŭã-lea) num – vedz tu ***induescu***

andauãlea[2] (an-dá-ŭã-lea) num– vedz tu ***doi***

andauãli/andauãle (an-dá-ŭã-li) – vedz tu ***doi***

andaulea[1] (an-dáŭ-lea) num – vedz tu ***induescu***

andaulea[2] (an-dáŭ-lea) num, adg – vedz tu ***doi***

andãca (an-dã-cá) adv – vedz tu ***adãncu***

andãmusescu (an-dã-mu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***andamusi***

andãmusiri/andãmusire (an-dã-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***andamusi***

andãmusit (an-dã-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***andamusi***

andãrlusescu (an-dãr-lu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***andralã***

andãrlusiri/andãrlusire (an-dãr-lu-sí-ri) sf – vedz tu ***andralã***

andãrlusit (an-dãr-lu-sítŭ) adg – vedz tu ***andralã***

andãrsii/andãrsie (an-dãr-sí-i) sf – vedz tu ***andartu***

andãrtsãlji/andãrtsãlje (an-dãr-tsắ-lji) sf – vedz tu ***andartu***

andãvãlescu (an-dã-vã-lés-cu) (mi) vb IV andãvãlii (an-dã-vã-líĭ), andãvãleam (an-dã-vã-leámŭ), andãvãlitã (an-dã-vã-lí-tã), andãvãliri/andãvãlire (an-dã-vã-lí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu ductsiunar; vedz ***antãvãlescu***

andãvãliri/andãvãlire (an-dã-vã-lí-ri) sf andãvãliri (an-dã-vã-lírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu ductsiunar; vedz ***antãvãliri***

andãvãlit (an-dã-vã-lítŭ) adg andãvãlitã (an-dã-vã-lí-tã), andãvãlits (an-dã-vã-lítsĭ), andãvãliti/andãvãlite (an-dã-vã-lí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu ductsiunar; vedz ***antãvãlit***

andãvãliturã (an-dã-vã-li-tú-rã) sf andãvãlituri (an-dã-vã-li-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu ductsiunar; vedz ***antãvãliturã***

andes (an-désŭ) (mi) vb I – vedz tu ***des***[1]

andi (an-dí) prip, adv – tu loc di *{ro: în loc de}* *{fr: au lieu de}* *{en: instead of, in place of}*

andic (an-dícŭ) sm andits (an-dítsĭ) – tatã, afendi, patera, baba *{ro: tată}* *{fr: père, papa}* *{en: father, dad}* ex: shi lu cãlcarã andiclu

andicra (an-dí-cra) adv – di-alantã parti, ãn fatsã, andicrita, agnanghea, carshi *{ro: vizavi}* *{fr: vis-à-vis}* *{en: opposite, across}* § ***andicrita*** (an-dí-cri-ta) adv – (unã cu ***andicra***)

andicrita (an-dí-cri-ta) adv – vedz tu ***andicra***

andihristu (an-dí-hris-tu) adg andihristã (an-dí-hris-tã), andihrishtsã (an-dí-hrish-tsã), andihristi/andihriste (an-dí-hris-ti) – tsi fatsi sutsatã cu draclu sh-easti contra-al Dumnidzã; antihristu, drac; (fig: tsi easti anapud sh-arãu; tsi fatsi mash urutets; arãu, tihilai, blãstimat, chiutandal, etepsãz, idipsãz, ponir, etc.) *{ro: antihrist, ticălos}* *{fr: antechrist, méchant}* *{en: antichrist, mean, despicable}* ex: un andihristu (fig: anapud, blãstimat) di preftu § ***antihristu*** (an-tí-hris-tu) adg antihristã (an-tí-hris-tã), antihrishtsã (an-tí-hrish-tsã), antihristi/antihriste (an-tí-hris-ti) – (unã cu ***andihristu***) ex: cari va u-ascapã dit mãna-a antihristului (a draclui); shi cara lj-aminã unã n cap al Antihristu (a draclui)

andipirinã (an-di-pi-rí-nã) sf andipirinj (an-di-pi-rínjĭ) – unã yitrii tsi s-vindi ca pulbiri albã shi s-lja tra sã scadã cãldurli, piritolu shi sã scadã durerli *{ro: antipirină}* *{fr: antipyrine}* *{en: antipyrine}*

andiri (an-di-rí) sm – vedz tu ***antiri***

andirisi/andirise (an-dí-ri-si) sf fãrã pl – vedz tu ***ndirisi***

andirsescu (an-dir-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ndirisi***

andirsi/andirse (an-dír-si) sf – vedz tu ***ndirisi***

andirsiri/andirsire (an-dir-sí-ri) sf – vedz tu ***ndirisi***

andirsit (an-dir-sítŭ) adg – vedz tu ***ndirisi***

andisar (an-di-sárŭ) vb IV shi II – vedz tu ***ansar***[1]

andisari/andisare (an-di-sá-ri) sf – vedz tu ***des***[1]

andisat (an-di-sátŭ) adg – vedz tu ***des***[1]

andisãreari/andisãreare (an-di-sã-reá-ri) sf – vedz tu ***ansar***[1]

andisãriri/andisãrire (an-di-sã-rí-ri) sf – vedz tu ***ansar***[1]

andisãrit (an-di-sã-rítŭ) adg – vedz tu ***ansar***[1]

andisescu (an-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ndisescu***

andisiri/andisire (an-di-sí-ri) sf – vedz tu ***ndisescu***

andisit (an-di-sítŭ) adg – vedz tu ***ndisescu***

ando (an-dó) adv – vedz tu ***an***[1]

andoapãr[1] (an-doá-pãrŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ndrupãscu***

andoapãr[2] (an-doá-pãrŭ) sn – vedz tu ***ndrupãscu***

andoapir[1] (an-doá-pirŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ndrupãscu***

andoapir[2] (an-doá-pirŭ) sn – vedz tu ***ndrupãscu***

andoaua (an-doá-ŭa) – vedz tu ***doi***

andoauãli/andoauãle (an-doá-ŭã-li) – vedz tu ***doi***

andoilea (an-dóĭ-lea) – vedz tu ***doi***

an-doilji (an-dóĭ-lji) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***andoilji***

andoilji (an-dóĭ-lji) num – vedz tu ***doi***

andoilu (an-dóĭ lu) num – vedz tu ***doi***

an-doilu (an-dóĭ-lu) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***andoilu***

andolji (an-dó-lji) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***andoilji***

andop (an-dópŭ) (mi) vb I andupai (an-du-páĭ), andupam (an-du-pámŭ), andupatã (an-du-pá-tã), andupari/andupare (an-du-pá-ri) – lj-dau s-mãcã di primansus; lj-hig mãcarea prit gãrgãlan cu zorea cãndu nu va s-mata mãcã; mãc ma multu dicãt lipseashti (mi fac fushechi shi nchisescu s-mãc cu silã, di primansus pãnã nu pot s-mata mãc altã); nãfãtescu, anãfãtescu, fãnãtescu, fãnitescu, prãstãnescu, pristãnescu, pristãnisescu, pristinisescu, astup, ndes *{ro: îndopa}* *{fr: gaver, gorger}* *{en: cram, stuff, gorge}* ex: gioacã sh-mãcã, tuts si-andoapã § ***andupat*** (an-du-pátŭ) adg andupatã (an-du-pá-tã), andupats (an-du-pátsĭ), andupati/andupate (an-du-pá-ti) – tsi easti hrãnit di primansus; tsi-lj si hidzi mãcarea prit gãrgãlan; nãfãtit, anãfãtit, fãnãtit, fãnitit, prãstãnit, pristãnit, pristãnisit, pristinisit, astupat, ndisat *{ro: îndopat}* *{fr: gavé, gorgé}* *{en: crammed, stuffed, gorged}* § ***andupari/andupare*** (an-du-pá-ri) sf andupãri (an-du-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti hrãnit cu zorea pãnã nu poati s-mata mãcã altutsiva; nãfãtiri, anãfãtiri, fãnãtiri, fãnitiri, prãstãniri, pristãniri, pristãnisiri, pristinisiri, astupari, ndisari *{ro: acţiunea de a îndopa; îndopare}* *{fr: action de gaver, de gorger}* *{en: action of cramming, of*

stuffing, of gorging}

andornic (an-dór-nicŭ) adg andornicã (an-dór-ni-cã), andornits (an-dór-nitsĭ), andornitsi/andornitse (an-dór-ni-tsi) – cari alagã prit lumi (multi ori singur) sh-fatsi di tuti tra s-poatã s-bãneadzã; cari bãneadzã ahoryea di dunjai shi nu para va si s-ameastticã tu bana-a lor; tsi easti anapud; ndornic, tornic, manoleac, singuratic *{ro: răzleţ, aventurier} {fr: aventureux, celui qui s'éloigne, déreglé, traînard; enragé} {en: adventurous, solitary, drifter, reckless}* ex: lup andornic (manoleac tsi alagã singur dupã mpradã); oai andornicã (tsi s-disparti di cupii shalagã singurã); fudzea ca andornic di fricã § ***ndornic*** (ndórnicŭ) adg ndornicã (ndór-ni-cã), ndornits (ndór-nitsĭ), ndornitsi/ndornitse (ndór-ni-tsi) – (unã cu ***andornic***) ex: acãtsã sã suflã prit nãri shi s-alagã ca ndornic s-lj-agiungã; alagã nãsã ca unã ndornicã § ***ntornic*** (ntór-nicŭ) adg ntornicã (ntór-ni-cã), ntornits (ntór-nitsĭ), ntornitsi/ntornitse (ntór-ni-tsi) – (unã cu ***andornic***) § ***tornic*** (tór-nicŭ) adg tornicã (tór-ni-cã), tornits (tór-nitsĭ), tornitsi/tornitse (tór-ni-tsi) – (unã cu ***andornic***) § ***ciornic*** (cĭór-nicŭ) adg ciornicã (cĭór-ni-cã), ciornits (cĭór-nitsĭ), ciornitsi/ciornitse (cĭór-ni-tsi) – (unã cu ***andornic***) ex: oai ciornicã (anapudã)

andralã (an-drá-lã) sf andrãlj (an-drắljĭ) – starea tsi u-ari omlu cãndu aducheashti cã-lj yin mintsãli deavãrliga (cã-lj si fatsi scutidi n fatsã, cã nu poati s-shadã mprostu sh-cã-lj yini s-cadã mpadi); scuturã, utentsã; (fig: andralã = niisihii, gaileadz, cripãri, etc.) *{ro: vertij, ameţealã} {fr: étourdissement, trouble, vertige} {en: giddiness, dizziness, vertigo}* ex: nj-yini andralã (nj-si duc mintsãli deavãrliga, nj-yini s-cad mpadi); am mãri andrãlj (fig: gaileadz, caimadz); mari andralã (fig: niisihii) nj-adusi fuga § ***andrãlãsescu*** (an-drã-lã-sés-cu) vb IV andrãlãsii (an-drã-lã-sĭĭ), andrãlãseam (an-drã-lã-seámŭ), andrãlãsitã (an-drã-lã-sí-tã), andrãlãsiri/andrãlãsire (an-drã-lã-sí-ri) – nj-yini andralã; nj-yin mintsãli deavãrliga shi-nj si pari cã va s-cad ãmpadi; (un lucru) mi fatsi sã-nj yinã andralã; andrãlisescu, andãrlusescu, ndãrsescu *{ro: ameţi} {fr: troubler, éblouir, donner le vertige} {en: dazzle, get confused, become dizzy, have a vertigo}* § ***andrãlãsit*** (an-drã-lã-sítŭ) adg andrãlãsitã (an-drã-lã-sí-tã), andrãlãsits (an-drã-lã-sítsĭ), andrãlãsiti/andrãlãsite (an-drã-lã-sí-ti) – tsi-lj yini andralã; tsi-lj yin mintsãli deavãrliga; andrãlisit, andãrlusit, ndãrsit *{ro: ameţit} {fr: troublé, ébloui, pris de vertige} {en: dazzled, who got confused, who became dizzy, who is having a vertigo}* ex: tsigarea mi-andrãlãsi (mi featsi sã-nj yinã andralã) § ***andrãlãsiri/andrãlãsire*** (an-drã-lã-sí-ri) sf andrãlãsiri (an-drã-lã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva andrãlãseashti; andrãlisiri, andãrlusiri, ndãrsiri *{ro: acţiunea de a ameţi; ameţire} {fr: action d'éblouir, de donner le vertige} {en: action of dazzling, of getting confused, of becoming dizzy; of having the vertigo}* § ***andrãlisescu*** (an-drã-li-sés-cu) vb IV andrãlisii (an-drã-li-sĭĭ), andrãliseam (an-drã-li-seámŭ), andrãlisitã (an-drã-li-sí-tã), andrãlisiri/andrãlisire (an-drã-li-sí-ri) – (unã cu ***andrãlãsescu***) § ***andrãlisit*** (an-drã-li-sítŭ) adg andrãlisitã (an-drã-li-sí-tã), andrãlisits (an-drã-li-sítsĭ), andrãlisiti/andrãlisite (an-drã-li-sí-ti) – (unã cu ***andrãlãsit***) § ***andrãlisiri/andrãlisire*** (an-drã-li-sí-ri) sf andrãlisiri (an-drã-li-sírĭ) – (unã cu ***andrãlãsiri***) § ***andãrlusescu*** (an-dãr-lu-sés-cu) vb IV andãrlusii (an-dãr-lu-sĭĭ), andãrluseam (an-dãr-lu-seámŭ), andãrlusitã (an-dãr-lu-sí-tã), andãrlusiri/andãrlusire (an-dãr-lu-sí-ri) – (unã cu ***andrãlãsescu***) § ***andãrlusit*** (an-dãr-lu-sítŭ) adg andãrlusitã (an-dãr-lu-sí-tã), andãrlusits (an-dãr-lu-sítsĭ), andãrlusiti/andãrlusite (an-dãr-lu-sí-ti) – (unã cu ***andrãlãsit***) § ***andãrlusiri/andãrlusire*** (an-dãr-lu-sí-ri) sf andãrlusiri (an-dãr-lu-sírĭ) – (unã cu ***andrãlãsiri***) § ***ndãrsescu*** (ndãr-sés-cu) vb IV ndãrsii (ndãr-sĭĭ), ndãrseam (ndãr-seámŭ), ndãrsitã (ndãr-sí-tã), ndãrsiri/ndãrsire (ndãr-sí-ri) – (unã cu ***andrãlãsescu***) ex: mi ndãrsi (nj-vinji andralã di) avoaha di bãrsii; cara lu-agudi pisti cap lu ndãrsi (l-featsi sã-lj yinã mintsãli deavãrliga); lu ndãrsi di chiutecã (expr: l-bãtu multu, lj-deadi un shcop) § ***ndãrsit*** (ndãr-sítŭ) adg ndãrsitã (ndãr-sí-tã), ndãrsits (ndãr-sítsĭ), ndãrsiti/ndãrsite (ndãr-sí-ti) – (unã cu ***andrãlãsit***) ex: eara ndãrsit di-arãchii; lj-eara caplu ndãrsit di heavrã § ***ndãrsiri/ndãrsire*** (ndãr-sí-ri) sf ndãrsiri (ndãr-sírĭ) – (unã cu ***andrãlãsiri***) § ***ndurlusescu*** (ndur-lu-sés-cu) vb IV ndurlusii (ndur-lu-sĭĭ), ndurluseam (ndur-lu-seámŭ), ndurlusitã (ndur-lu-sí-tã), ndurlusiri/ndurlusire (ndur-lu-sí-ri) – (unã cu ***andrãlãsescu***) ex: lu ndurlusi arichia (lj-u deadi n cap, l-featsi s-lji yinã lumea deavãrliga) § ***ndurlusit*** (ndur-lu-sítŭ) adg ndurlusitã (ndur-lu-sí-tã), ndurlusits (ndur-lu-sítsĭ), ndurlusiti/ndurlusite (ndur-lu-sí-ti) – (unã cu ***andrãlãsit***) ex: armasi ndurlusit (andrãlãsit) di cãdeari § ***ndurlusiri/ndurlusire*** (ndur-lu-sí-ri) sf ndurlusiri (ndur-lu-sírĭ) – (unã cu ***andrãlãsiri***)

andrãlãsescu (an-drã-lã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***andralã***

andrãlãsiri/andrãlãsire (an-drã-lã-sí-ri) sf – vedz tu ***andralã***

andrãlãsit (an-drã-lã-sítŭ) adg – vedz tu ***andralã***

andrãlisescu (an-drã-li-sés-cu) vb IV – vedz tu ***andralã***

andrãlisiri/andrãlisire (an-drã-li-sí-ri) sf – vedz tu ***andralã***

andrãlisit (an-drã-li-sítŭ) adg – vedz tu ***andralã***

andreadziri/andreadzire (an-dreá-dzi-ri) sf – vedz tu ***ndreg***[1]

andreapta (an-dreáp-ta) adv – vedz tu ***nandreapta***

andreauã (an-dreá-ŭã) sf – vedz tu ***ndreauã***

andreg[1] (an-drégŭ) (mi) vb III shi II – vedz tu ***ndreg***[1]

andreg[2] (an-drégŭ) adg andreagã (an-dreá-gã), andredz (an-drédzĭ), andredz (an-drédzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***antreg***

andreilea (an-dréĭ-lea) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***antreilea***

Andrelush (An-dre-lúshĭŭ) sm – vedz tu ***Andreu***

andrepsu (an-drép-su) adg – vedz tu ***ndreg***[1]

andreptu[1] (an-drép-tu) sn – vedz tu ***ndriptati***

andreptu[2] (an-drép-tu) adg – vedz tu ***ndriptati***

andreptu[3] (an-drép-tu) adv – vedz tu ***ndriptati***

andreptu[4] (an-drép-tu) (mi) vb I – vedz tu ***ndriptati***

andreptu[5] (an-drép-tu) adg – vedz tu ***ndreg***[1]

andreptu[6] (an-drép-tu) adg – vedz tu ***nandreapta***

Andreu (An-dréŭ) sm fãrã pl – atsel dit soni mes a anlui; Andrelush, Ndriu, Ndreu, Dechemvriu *{ro: Decembrie} {fr: Décembre} {en: December}* ex: pri Andreu cãdzu neauã § ***Andrelush*** (An-dre-lúshĭŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***Andreu***) § ***Ndreu*** (Ndréŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***Andreu***) ex: Ndreulu ari 31 di dzãli; ndeasã Ndreu, ndeasã § ***Ndriu*** (Ndríŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***Andreu***) ex: Ndriulu nzurluseashti

andridzeari/andridzeare (an-dri-dzeá-ri) sf – vedz tu ***ndreg***[1]

andriptari/andriptare (an-drip-tá-ri) sf – vedz tu ***ndriptati***

andriptat (an-drip-tátŭ) adg – vedz tu ***ndriptati***

andriptedz (an-drip-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ndriptati***

andrisar (an-dri-sárŭ) vb IV shi II – vedz tu ***ansar***[1]

andrisãreari/andrisãreare (an-dri-sã-reá-ri) sf – vedz tu ***ansar***[1]

andrisãriri/andrisãrire (an-dri-sã-rí-ri) sf – vedz tu ***ansar***[1]

andrisãturã (an-dri-sã-tú-rã) sf – vedz tu ***ansar***[1]

andropicã (an-dró-picã) sf fãrã pl – lãngoari tsi yini dit multa adunari di apã (fãrã aradã) tu truplu shi mãdularili-a omlui *{ro: hidropizie, dropicã} {fr: hydropisie} {en: dropsy}*

andrupãciuni/andrupãciune (an-dru-pã-ciú-ni) sf – vedz tu ***ndrupãscu***

andrupãri/andrupãre (an-dru-pắ-ri) sf – vedz tu ***ndrupãscu***

andrupãscu (an-dru-pắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ndrupãscu***

andrupãt (an-dru-pắtŭ) adg – vedz tu ***ndrupãscu***

andrupãturã (an-dru-pã-tú-rã) sf – vedz tu ***ndrupãscu***

anduchileari/anduchileare (an-du-chi-leá-ri) sf – vedz tu ***anduchilescu***

anduchilescu (an-du-chi-lés-cu) (mi) vb IV shi II anduchilii (an-du-chi-lĭĭ), anduchileam (an-du-chi-leámŭ), anduchilitã (an-du-chi-lí-tã), anduchiliri/anduchilire (an-du-chi-lí-ri) shi anduchileari/anduchileare (an-du-chi-leá-ri) – min un lucru arucutinda-l ca aroata; (mi) tindu (mi-arucutescu, di-arada pi crivati) tra s-dormu; arucutescu, arcutescu, antãvãlescu, cutuvulescu, cutãvãlescu, cutuvlescu, ntãvãlescu, tãvãlescu, ghilindescu, chilindescu *{ro: rostogoli, tăvăli} {fr: (se) rouler, (se) vautrer} {en: roll; sprawl (on the bed, sofa, grass, etc.)}* ex: mi-anduchilii (mi-arucutii) tu lãschi; s-anduchileashti (s-arucuteashti tu lãschi) ca porcu § ***anduchilit*** (an-du-chi-lítŭ) adg anduchilitã (an-du-chi-lí-tã), anduchilits (an-du-chi-lítsĭ),

anduchiliti/anduchilite (an-du-chi-lí-ti) – tsi s-ari arucutitã ca aroata; tsi easti tes mpadi i pi crivati (sh-etim tra s-lu-acatsã somnul); arucutit, arcutit, antãvãlit, cutuvulit, cutãvãlit, cutuvlit, ntãvãlit, tãvãlit, ghilindit, chilindit *{ro: rostogolit, tăvălit} {fr: roulé, vautré} {en: rolled, sprawled}* § ***anduchiliri/anduchilire*** (an-du-chi-lí-ri) sf anduchiliri (an-du-chi-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-anduchileashti cariva; arucutiri, arcutiri, antãvãliri, cutuvuliri, cutãvãliri, cutuvliri, ntãvãliri, tãvãliri, ghilindiri, chilindiri *{ro: acţiunea de a (se) rostogoli, de a se tăvăli; rostogolire} {fr: action de (se) rouler, de (se) vautrer} {en: action of rolling, of sprawling}* § ***anduchileari/anduchileare*** (an-du-chi-leá-ri) sf anduchileri (an-du-chi-lérĭ) – (unã cu ***anduchiliri***) § ***anduchiliturã*** (an-du-chi-li-tú-rã) sf anduchilituri (an-du-chi-li-túrĭ) – ashi cum easti loclu iu s-ari anduluchitã cariva; atsea tsi s-fatsi cãndu s-anduchileashti cariva; anduchiliri, arucutiri *{ro: rostogolire, tăvălitură} {fr: action de (se) rouler, de (se) vautrer} {en: action of rolling; of sprawling}*

anduchiliri/anduchilire (an-du-chi-lí-ri) sf – vedz tu ***anduchilescu***

anduchilit (an-du-chi-lítŭ) adg – vedz tu ***anduchilescu***

anduchiliturã (an-du-chi-li-tú-rã) sf – vedz tu ***anduchilescu***

andultsescu (an-dul-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***dultsi[1]***

andultsiri/andultsire (an-dul-tsí-ri) sf – vedz tu ***dultsi[1]***

andultsit[1] (an-dul-tsítŭ) adg – vedz tu ***dultsi[1]***

andultsit[2] (an-dul-tsit) sm pl(?) – vedz tu ***ndultsit[2]***

andupari/andupare (an-du-pá-ri) sf – vedz tu ***andop***

andupat (an-du-pátŭ) adg – vedz tu ***andop***

andupãrari/andupãrare (an-du-pã-rá-ri) sf – vedz tu ***ndrupãscu***

andupãrat (an-du-pã-rátŭ) adg – vedz tu ***ndrupãscu***

andupãrãciuni/andupãrãciune (an-du-pã-rã-ciú-ni) sf – vedz tu ***ndrupãscu***

andupirari/andupirare (an-du-pi-rá-ri) sf – vedz tu ***ndrupãscu***

andupirat (an-du-pi-rátŭ) adg – vedz tu ***ndrupãscu***

anduplic[1] (an-dú-plicŭ) (mi) vb I – vedz tu ***diplo***

anduplic[2] (an-dú-plicŭ) (mi) vb I anduplicai (an-du-pli-cáĭ), anduplicam (an-du-pli-cámŭ), anduplicatã (an-du-pli-cá-tã), anduplicari/anduplicare (an-du-pli-cá-ri) – l-fac pri cariva (lj-shuts, lj-alãxescu mintea) tra s-mindueascã (s-dzãcã, s-facã, etc.) unã soi cu mini, ashi cum voi mini; lu-apuaduc, lj-umplu mintea (caplu), l-bag di cali, lu-aduc pi cali; cãndãrsescu, cãndirsescu, cãndãsescu, cãndisescu *{ro: convinge, consimţi} {fr: convaincre} {en: convince}* ex: va lu-anduplicãm (va-lu-adutsem pi cali); u-anduplicã (u cãndãrsi) s-yinã cu el; el nu s-anduplicã lishor (nu sh-alãxeashti mintea lishor); nu putui s-lu-anduplic § ***anduplicat[2]*** (an-du-pli-cátŭ) adg anduplicatã (an-du-pli-cá-tã), anduplicats (an-du-pli-cátsĭ), anduplicati/anduplicate (an-du-pli-cá-ti) – ashi cum easti atsel tsi-lj si shutsã mintea (tsi easti cãndãrsit); apuadus, bãgat di cali, adus pi cali, cãndãrsit, cãndirsit, cãndãsit, cãndisit *{ro: convins, consimţi} {fr: convaincu} {en: convinced}* § ***anduplicari[2]/anduplicare*** (an-du-pli-cá-ri) sf anduplicãri/ (an-du-pli-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-anduplicã; apuadutseari, bãgari di cali, adutseari pi cali, cãndãrsiri, cãndirsiri, cãndãsiri, cãndisiri *{ro: acţiunea de a convinge, de a consimţi; convingere, consimţire} {fr: action de convaincre} {en: action of convincing}* § ***nduplic[2]*** (ndú-plicŭ) (mi) vb I nduplicai (ndu-pli-cáĭ), nduplicam (ndu-pli-cámŭ), nduplicatã (ndu-pli-cá-tã), nduplicari/nduplicare (ndu-pli-cá-ri) – (unã cu ***anduplic***) ex: pãrintsãlj lji nduplicarã (lj-cãndãrsirã) sh-lj-umplurã mintea s-ashteaptã aclo § ***nduplicat[2]*** (ndu-pli-cátŭ) adg nduplicatã (ndu-pli-cá-tã), nduplicats (ndu-pli-cátsĭ), nduplicati/nduplicate (ndu-pli-cá-ti) – (unã cu ***anduplicat***) § ***nduplicari[2]/nduplicare*** (ndu-pli-cá-ri) sf nduplicãri/ (ndu-pli-cắrĭ) – (unã cu ***anduplicari***)

anduplicari[1]/anduplicare (an-du-pli-cá-ri) sf – vedz tu ***diplo***

anduplicari[2]/anduplicare (an-du-pli-cá-ri) sf – vedz tu ***anduplic[2]***

anduplicat[1] (an-du-pli-cátŭ) adg – vedz tu ***diplo***

anduplicat[2] (an-du-pli-cátŭ) adg – vedz tu ***anduplic[2]***

anduplicãturã (an-du-pli-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***diplo***

andzari[1]/andzare (an-dzá-ri) adv – – vedz tu ***ndzari[1]***

andzari[2]/andzare (an-dzá-ri) sf – vedz tu ***ndzari[1]***

andzã[1] (án-dzã) sf andzã (án-dzã) – partea di sum dzinuclju sh-di dinãpoi a ciciorlui; pulpã; (expr: 1: nji s-acupirirã andzãli = feci aveari); 2: nu-i trã andzãli a meali (expr: nu nj-easti tu puteari, nu pot s-u fac) *{ro: pulpă} {fr: mollet, articulation du genou} {en: calf (of leg)}* mi dor andzãli (prinoadili di la dzinuclju)

andzã[2] (án-dzã) adv – vedz tu ***adzã***

andzãmari/andzãmare (an-dzã-má-ri) sf – vedz tu ***dzamã***

andzãmat (an-dzã-mátŭ) adg – vedz tu ***dzamã***

andzãmedz (an-dzã-médzŭ) vb I – vedz tu ***dzamã***

andzãrescu (an-dzã-rés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ndzari[1]***

andzãriri/andzãrire (an-dzã-rí-ri) sf – vedz tu ***ndzari[1]***

andzãrit (an-dzã-rítŭ) adg – vedz tu ***ndzari[1]***

andzãrtsu (an-dzắr-tsu) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***antsãrtsu***

aneaprocup (a-nea-pró-cupŭ) adg – vedz tu ***anaprocup***

aneauã (a-neá-ŭã) sf – vedz tu ***neauã***

anel (a-nélŭ) sm – vedz tu ***nel***

anemi/aneme (a-né-mi) sf anemi (a-némĭ) – hãlati cu cari s-deapinã hirili di lãnã; dipinãtor, rudani, aruideauã, vãrteanitsã, vãrteantsã, vãrtenitsã *{ro: vârtelniţă} {fr: dévidoir} {en: reeling machine}*

anesustu (a-né-sus-tu) adg – vedz tu ***anacshu***

anflurescu (an-flu-rés-cu) vb IV – vedz tu ***floarã***

anfluriri/anflurire (an-flu-rí-ri) sf – vedz tu ***floarã***

anflurit (an-flu-rítŭ) adg – vedz tu ***floarã***

angan (an-gánŭ) vb I angãnai (an-gã-náĭ), angãnam (an-gã-námŭ), angãnatã (an-gã-ná-tã), angãnari/angãnare (an-gã-ná-ri) – cljem (grescu) s-yinã cãtrã mini (ma multu cãnjlji, oili, caljlji, etc.); cljem, acljem, grescu, etc.; (expr: u-anganã cãtsaua = (i) fudzi, “ca picurarlu tsi sh-cljamã cãtsaua sh-u lja cu el ninti ca s-fugã”; (ii) moari) *{ro: chema (animale)} {fr: appeler (un animal} {en: call (animal)}* ex: angãnats cãnjlji (cljimats, grits a cãnjlor); angãnãm caljlji s-lã dãm ordzu; angãnats oili (cljimats oili s-yinã) la sãrinji; anganã puljlji; dupã tsi lj-angãnã (lj-cljimã “cãnjlji”) ningã nãs; nu mi-anganã (nu mi-acljamã s-yin la el) vãrnu; u-angãnã cãtrã-aclo cãtsaua (expr: fudzi, nchisi, trapsi cãtrã-aclo); tuts s-u-anganã (expr: s-fugã, s-u cãrtsãneascã) cãtrã iu s-poatã; nã scria s-angãnãm cãt cama ntroarã cãtsaua (expr: s-fudzim cãt cama-agonja); anganã-u di-aoa (expr: fudz, ciulea-u di-aoa); anganã cãtsaua (expr: fudzi di-aoa; icã muri); picurarlu u-avea angãnatã cãtsaua (expr: avea vgatã, s-avea afãnsitã) § ***angãnat*** (an-gã-nátŭ) adg angãnatã (an-gã-ná-tã), angãnats (an-gã-nátsĭ), angãnati/angãnate (an-gã-ná-ti) – (cãnili, calu, etc.) cari easti-acljimat; cljimat, acljimat, grit, etc. *{ro: animal chemat} {fr: animal qui est appelé} {en: called animal}* § ***angãnari/angãnare*** (an-gã-ná-ri) sf angãnãri (an-gã-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu (cãnili, calu, etc.) easti-angãnat; cljimari, acljimari, griri, etc. *{ro: acţiunea de a chema animale} {fr: action d’appeler un animal} {en: action of calling an animal}* ex: angãnarea a caljlor

angarcu (an-gár-cu) (mi) vb I angãrcai (an-gãr-cáĭ), angãrcam (an-gãr-cámŭ), angãrcatã (an-gãr-cá-tã), angãrcari/angãrcare (an-gãr-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ancarcu[1]*** shi ***ancarcu[2]***

angãlisescu (an-gã-li-sés-cu) (mi) vb IV angãlisii (an-gã-li-síĭ), angãliseam (an-gã-li-seámŭ), angãlisitã (an-gã-li-sí-tã), angãlisiri/angãlisire (an-gã-li-sí-ri) – mi duc s-dzãc la chivernisi trã cariva cari-ari cãlcatã unã leadzi; mi duc s-dau plãngu la chivernisi ti-un arãu tsi-nj sã featsi; angãlsesu; pridau, prudau, prudusescu *{ro: denunţa, reclama, raporta} {fr: dénoncer, réclamer, rapporter} {en: denounce, report}* § ***angãlisit*** (an-gã-li-sítŭ) adg angãlisitã (an-gã-li-sí-tã), angãlisits (an-gã-li-sítsĭ), angãlisiti/angãlisite (an-gã-li-sí-ti) – (omlu) trã cari s-ari dzãsã la chivernisi cã ari cãlcatã leadzea; angãlsit; pridat, prudat, prudusit *{ro: denunţat, reclamat, raportat} {fr: dénoncé, réclamé, rapporté} {en: denounced, reported}* § ***angãlisiri/angãlisire*** (an-gã-li-sí-ri) sf angãlisiri (an-gã-li-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-angãliseashti; angãlsiri; pri-

dari, prudari, prudusiri, plãndzeari, plãndziri *{ro: acţiunea de a denunţa, de a reclama, de a raporta; denunţare, reclamare, raportare}* *{fr: action de dénoncer, de réclamer, de rapporter}* *{en: action of denouncing, of reporting}* § ***angãlsescu*** (an-gãl-sés-cu) (mi) vb IV angãlsii (an-gãl-síĭ), angãlseam (an-gãl-seámŭ), angãlsitã (an-gãl-sí-tã), angãlsiri/angãlsire (an-gãl-sí-ri) – (unã cu ***angãlisescu***) § ***angãlsit*** (an-gãl-sítŭ) adg angãlsitã (an-gãl-sí-tã), angãlsits (an-gãl-sítsĭ), angãlsiti/angãlsite (an-gãl-sí-ti) – (unã cu ***angãlisit***) § ***angãlsiri/angãlsire*** (an-gãl-sí-ri) sf angãlsiri (an-gãl-sírĭ) – (unã cu ***angãlisiri***)

angãlisiri/angãlisire (an-gã-li-sí-ri) sf – vedz tu ***angãlisescu***

angãlisit (an-gã-li-sítŭ) adg – vedz tu ***angãlisescu***

angãljisescu (an-gã-lji-sés-cu) (mi) vb IV angãljisii (an-gã-lji-síĭ), angãljiseam (an-gã-lji-seámŭ), angãljisitã (an-gã-lji-sí-tã), angãljisiri/angãljisire (an-gã-lji-sí-ri) – lu-acats mbratsã sh-lu stringu la cheptu (di-aradã di vreari, di dor, cã nu-l vidzui di multu chiro, etc.); mbrãtsitedz, mbrãtsishedz, mbrãtsushedz, ambratsit, ambrats, hiritsescu, ncurpiljedz, gugustedz, pushtuescu *{ro: îmbrăţişa}* *{fr: embrasser}* *{en: embrace}* ex: mã-sa lu-angãljisi (lu-ambrãtsitã); lu-angãljisii (lu mbrãtsitai) di doauã ori § ***angãljisit*** (an-gã-lji-sítŭ) adg angãljisitã (an-gã-lji-sí-tã), angãljisits (an-gã-lji-sítsĭ), angãljisiti/angãljisite (an-gã-lji-sí-ti) – tsi easti acãtsat mbratsã (ãn bratsã) di cariva; mbrãtsitat, mbrãtsishat, mbrãtsushat, ambrãtsitat, ambrãtsat, hiritsit, ncurpiljat, gugustat, pushtuit *{ro: îmbrăţişat}* *{fr: embrassé}* *{en: embraced}* § ***angãljisiri/angãljisire*** (an-gã-lji-sí-ri) sf angãljisiri (an-gã-lji-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti angãljisit; mbrãtsitari, mbrãtsishari, mbrãtsushari, ambrãtsitari, ambrãtsari, hiritsiri, ncurpiljari, gugustari, pushtuiri *{ro: acţiunea de a îmbrăţişa, îmbrăţişare}* *{fr: action d'embrasser; embrassade}* *{en: action of embracing; embrace}*

angãljisiri/angãljisire (an-gã-lji-sí-ri) sf – vedz tu ***angãljisescu***

angãljisit (an-gã-lji-sítŭ) adg – vedz tu ***angãljisescu***

angãlsescu (an-gãl-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***angãlisescu***

angãlsiri/angãlsire (an-gãl-sí-ri) sf – vedz tu ***angãlisescu***

angãlsit (an-gãl-sítŭ) adg – vedz tu ***angãlisescu***

angãnari/angãnare (an-gã-ná-ri) sf – vedz tu ***angan***

angãnat (an-gã-nátŭ) adg – vedz tu ***angan***

angãnescu (an-gã-nés-cu) vb IV angãnii (an-gã-níĭ), angãneam (an-gã-neámŭ), angãnitã (an-gã-ní-tã), angãniri/angãnire (an-gã-ní-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ancãnescu***

angãniri/angãnire (an-gã-ní-ri) sf angãniri (an-gã-nírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ancãniri***

angãnit (an-gã-nítŭ) adg angãnitã (an-gã-ní-tã), angãnits (an-gã-nítsĭ), angãniti/angãnite (an-gã-ní-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ancãnit***

angãrcari/angãrcare (an-gãr-cá-ri) sf angãrcãri (an-gãr-cắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ancãrcari***[1] shi ***ancãrcari***[2]

angãrcat (an-gãr-cátŭ) adg angãrcatã (an-gãr-cá-tã), angãrcats (an-gãr-cátsĭ), angãrcati/angãrcate (an-gãr-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ancãrcat***[1] shi ***ancãrcat***[2]

angãrii/angãrie (an-gã-rí-i) sf angãrii (an-gã-ríĭ) – lucrul tsi lipseashti si s-facã di oaminj (cu prãvdzãli-a lor) trã chivernisi, fãrã tra s-hibã plãtits, cã easti faptu trã bunlu-a tutulor oaminjlor dit hoarã (dit cãsãbã, dit stat); havale; (expr: angãrii; ca di angãrii = faptu cu sila, di zori, cu mari pidimo) *{ro: angara, corvoadă}* *{fr: corvée; taille}* *{en: forced labour}* ex: nã loarã cãrvãnjli angãrii; cu angãrii greauã (cu mari pidimo); lucrai patru dzãli angãrii; lucredz angãrii (fig: di zori, fãrã orixi)

angãrlim (an-gãr-límŭ) (mi) vb I angãrlimai (an-gãr-li-máĭ), angãrlimam (an-gãr-li-mámŭ), angãrlimatã (an-gãr-li-má-tã), angãrlimari/angãrlimare (an-gãr-li-má-ri) – mi-acats cu mãnjli di-un loc sh-di altu tra s-pot s-mi-alin pi-un arburi (pi-unã shcãmbã mari, pi-anifurlu-a unui munti arãpos, etc.); ascalnu, ascalin *{ro: căţăra}* *{fr: (s')accrocher, grimper en s-accrochant}* *{en: climb}* ex: angãrlimãnda, angãrlimãnda (ascãlnãnda), si stricurã; pots s-ti-angãrlinj?; nã eadirã veardi s-angãrlima (s-ascãlna) cãtrã nsus; acasã lu-angãrlima ficiorlji (s-alina, s-ascãlna pri el) § ***angãrlimat*** (an-gãr-li-mátŭ) adg angãrlimatã (an-gãr-li-má-tã), angãrlimats (an-gãr-li-mátsĭ), angãrlimati/angãrlimate (an-gãr-li-má-ti) – tsi s-ari acãtsatã cu mãnjli di-un loc sh-di altu tra s-poatã si s-alinã pri tsiva; ascãlnat, aspindzurat *{ro: căţărat}* *{fr: accroché, grimpé}* *{en: climbed}* ex: angãrlimati prit creacuri § ***angãrlimari/angãrlimare*** (an-gãr-li-má-ri) sf angãrlimãri (an-gãr-li-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-angãrlimã; ascãlnari, spindzurari *{ro: acţiunea de a (se) căţăra; căţărare}* *{fr: action de (s')accrocher, de grimper en s-accrochant}* *{en: action of climbing}* ex: dorlu di angãrlimari § ***ngãrlim*** (ngãr-límŭ) (mi) vb I ngãrlimai (ngãr-li-máĭ), ngãrlimam (ngãr-li-mámŭ), ngãrlimatã (ngãr-li-má-tã), ngãrlimari/ngãrlimare (ngãr-li-má-ri) – (unã cu ***angãrlim***) ex: pãnã s-dzãts tsintsi, murarlu s-angãrlimã sti plup; un sharpi s-avea ngãrlimatã pi arburi; ngãrlimãnda, ngãrlimãnda si stricurã prit firidã § ***ngãrlimedz*** (ngãr-li-médzŭ) (mi) vb I ngãrlimai (ngãr-li-máĭ), ngãrlimam (ngãr-li-mámŭ), ngãrlimatã (ngãr-li-má-tã), ngãrlimari/ngãrlimare (ngãr-li-má-ri) – (unã cu ***angãrlim***) ex: mi ngãrlimã cu dauãli mãnj digushi; sharpili lji s-avea ngãrlimatã (anvãrtitã ca un culac deavãrliga) di cicior § ***ngãrlimat*** (ngãr-li-mátŭ) adg ngãrlimatã (ngãr-li-má-tã), ngãrlimats (ngãr-li-mátsĭ), ngãrlimati/ngãrlimate (ngãr-li-má-ti) – (unã cu ***angãrlimat***) § ***ngãrlimari/ngãrlimare*** (ngãr-li-má-ri) sf ngãrlimãri (ngãr-li-mắrĭ) – (unã cu ***angãrlimari***)

angãrlimari/angãrlimare (an-gãr-li-má-ri) sf – vedz tu ***angãrlim***

angãrlimat (an-gãr-li-mátŭ) adg – vedz tu ***angãrlim***

angãrmari (an-gãr-márĭ) sf pl – vedz tu ***ngãrmar***

angãrsescu (an-gãr-sés-cu) vb IV angãrsii (an-gãr-síĭ), angãrseam (an-gãr-seámŭ), angãrsitã (an-gãr-sí-tã), angãrsiri/angãrsire (an-gãr-sí-ri) – (gumarlu) scoati boatsea; scot un zghic ca-atsel a gumarlui *{ro: zbiera}* *{fr: braire, brailler}* *{en: bray}* ex: tsi angãrseshti ashi? (tsi scots boatsea ca gumarlji?) § ***angãrsit*** (an-gãr-sítŭ) adg angãrsitã (an-gãr-sí-tã), angãrsits (an-gãr-sítsĭ), angãrsiti/angãrsite (an-gãr-sí-ti) – (gumarlu) cari ari scoasã unã boatsi *{ro: zbierat}* *{fr: qui a accompli l'action de braire}* *{en: brayed}* § ***angãrsiri/angãrsire*** (an-gãr-sí-ri) sf angãrsiri (an-gãr-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu gumarlu angãrseashti; *{ro: acţiunea de a zbiera}* *{fr: action de braire, de brailler}* *{en: action of braying}* ex: angãrsirea easti a gumarlor, arujirea easti a caljlor sh-a mulilor

angãrsiri/angãrsire (an-gãr-sí-ri) sf – vedz tu ***angãrsescu***

angãrsit (an-gãr-sítŭ) adg – vedz tu ***angãrsescu***

angãtan (an-gã-tánŭ) adv, sm fãrã pl – niisihia shi frica tsi u-aducheashti cariva cãndu mindueashti cã va patã tsiva (cã lu-ashteaptã un piriclju, unã cripari, etc., el i cariva di-aproapea); ngãtan, ãngãtan, gailei, gãilei, gaile, gãirezi, frundidã, cãshtigã, nacrã, sãrachi *{ro: grijă, grijuliu}* *{fr: soin; surveillance; soigneusement}* *{en: care; with care}* ex: cãlcats angãtan (cu cãshtigã; bãgats oarã iu cãlcats); zburashti angãtan (cu cãshtigã; bagã oarã tsi dzãtsi); ts-alas tu mãnjli a tali feata, s-u-ai angãtan (s-lji ai frundida); s-nu-ai gaile, mini va s-li am angãtan; ai angãtan pãndza-a mea; s-alumtã cu-ahãt angãtan (cãshtigã); angãtan! (bagã oarã!) § ***ãngãtan*** (ãn-gã-tánŭ) adv, sm fãrã pl – (unã cu ***angãtan***) ex: vedz s-u ai ãngãtan (s-lj-u ai frundida) § ***ngãtan*** (ngã-tánŭ) sm fãrã pl (shi adv) – (unã cu ***angãtan***) ex: s-lj-avem cama ngãtan (s-lu mutrim cama cu cãshtigã); di marli ngãtan tsi avea; cãt bãnã, lu-avu ngãtan (ljpurtã frundida) ca ocljilj din cap;

angeac (an-gĭác) adv – 1: aproape, ca; 2: tu oara dit soni, tu bitisitã, tu mardzini, acabeti, artãc, neisi, vechi *{ro: aproapea, cam; în fine}* *{fr: presque; en fin, à la fin}* *{en: about; finally, at the end}* ex: suntu angeac (aproapea, ca) shapti urghii

angear (an-gĭárŭ) sn – vedz tu ***hãngear***

angheari/angheare (an-ghĭá-ri) sf – vedz tu ***anyedz***

angheat (an-ghĭátŭ) adg – vedz tu ***anyedz***

angheauã[1] (an-ghĭa-ũã) sf anghei (an-ghĭéĭ) – partea di nai ma nsus a unui lucru (arburi, pom, etc.); cãrciliu, creashtit, creashtic, gucilii, gugiulii, chipitã, mãyeauã, mitcã, sumig, sumigã, tsutsuleu, tsutsulic, etc. *{ro: creştet}* *{fr: sommet d'un arbre}* *{en: summit (top of tree}* ex: trup ca angheaua (carciliulu, gugiulia) di mãnicljî

angheauã[2] (an-ghĭa-úã) sf anghei (an-ghĭéĭ) – brats (limnos) tsi creashti di pri truplu-a unui arburi (pom) i creashti di pri un altu brats limnos ma gros; alumachi, lumachi, alãmachi, alneauã, cãrcoci, crancã, crangã, creangã, grangã, dãrmã, drãmã, deagã, degã, dushcu *{ro: ramurã} {fr: branche, rameau} {en: branch}*)

anghedz (an-ghĭédzŭ) vb I – vedz tu ***anyedz***

anghiari/anghiare (anghi-ĭá-ri) sf – vedz tu ***anyedz***

anghiat (an-ghi-ĭátŭ) adg – vedz tu ***anyedz***

anghidã[1] (an-ghí-dhã) sm, sf invar – tsi easti dip putsãn; tsi suntu putsãnj tu numir; tsi easti njic ca mãrimi; anghiudã, nghidã, nãnghidã, putsãn, nãheamã, niheamã, nãfeamã, theamã, heamã, niheamãzã, thimizicã, himizicã, etc. *{ro: un pic, puţintel} {fr: un peu de, un brin} {en: a bit, a little}* ex: dats-lã unã anghidã di (himizicã) cash § ***anghiudã***[1] (an-ghĭú-dhã) sm, sf invar – (unã cu ***anghidã***[1]) ex: un anghiudã (njicuzot) di drãcush ishit dzua-atsea dupã anghidz (fig: muzavirlãchi) shi ntsãpãturi; shicadzlji tsi-aspunea aestu anghiudã (aestu om shcurtu, njic) § ***nghidã***[1] (nghí-dhã) invar – (unã cu ***anghidã***[1]) § ***nãnghidã***[1] (nãn-ghí-dhã) invar – (unã cu ***anghidã***[1]) § ***anghidã***[2] (an-ghí-dhã) sf anghidz (an-ghídzĭ) – cumatã njicã shi suptsãri tsi easi (cadi i armãni) di la un lucru (un lemnu tsi s-disicã); ashclji, schizari, luschidã, lutseatrã, licãturã, pilicudã, surtsel, scãrpã, scãrpoaci, shcãrpã, mindzalji, minutsalji, mintsalji, gãgi, spitsã; (fig: anghidz = atsea tsi fatsi cariva tra si sh-agiungã scupolu ascumtu tsi sh-lu ari tu minti cu bãgari di zizanji, schinj, angrãnji, etc.; zizanj, angrãnji, muzavirlãchi, schinãturã, ntsãpãturã, munãfic, munãficlichi) *{ro: aşchii; intrigi} {fr: échardes, éclats de bois; intrigues} {en: splinters; intrigues, schemes}* ex: dã-lj nã anghidã di (putsãnã) pãni sh-di sari; un anghiudã (njicuzot) di drãcush ishit dzua-atsea dupã anghidz (fig: zizanj, muzavirlãchi) shi ntsãpãturi; cãt bãnã, bãgã multi anghidz (fig: zizanji, schinãturi, muzavirlãchi); s-bagã anghidz (fig: schinj, zizanji) shi s-facã tiranj a muljari-sai; cãti zboari, cãti anghidz (fig: zizanj, muzavirlãchi) nu bãga la frati-su § ***anghiudã***[2] (an-ghĭú-dhã) sf anghiudz (an-ghĭúdzĭ) – (unã cu ***anghidã***[2]) ex: dã-nj unã anghiudã (cumatã njicã) di pãni § ***nghidã***[2] (nghí-dhã) sf nghidz (nghídz) – (unã cu ***anghidã***[2]) § ***nãnghidã***[2] (nãn-ghí-dhã) sf nãnghidz (nãn-ghídz) – (unã cu ***anghidã***[2])

anghidã[2] (an-ghí-dhã) sf – vedz tu ***anghidã***[1]

anghidã[3] (an-ghí-dhã) sf anghidz (an-ghídzĭ) – agru-pulj njic tsi si-anvãrteashti priningã casili-a oaminjlor (cu truplu murnu chindisit cu dãmtsi lãi, cu pãntica ca di cinushi, cioclu shcurtu si coada ca tãljatã); nghidã, cionã, tsãrnãpulj, tsiripulj, vrapciu, harabeu, harabelj, harhabel *{ro: vrabie} {fr: moineau} {en: sparrow}* § ***nghidã***[3] (nghí-dhã) sf nghidz (nghídzĭ) – (unã cu ***anghidã***[3])

anghidhã[1] (an-ghí-dhã) sm, sf invar – unã cu ***anghidã***[1]

anghidhã[2] (an-ghí-dhã) sf anghidz (an-ghídzĭ) – unã cu ***anghidã***[2]

anghidhã[3] (an-ghí-dhã) sf anghidz (an-ghídzĭ) – unã cu ***anghidã***[3]

anghiedz (an-ghi-ĭédzŭ) vb I – vedz tu ***anyedz***

anghil (án-ghilŭ) sm anghilj (án-ghiljĭ) – hiintsã din tser tsi fatsi ligãtura-a omlui cu Dumnidzãlu, vidzutã di crishtinj cu arpiti sh-cu hãri buni di mushuteatsã shi bunãtati; (fig: anghil = om nistipsit, tsi ari hãrli-a unui anghil) *{ro: înger} {fr: ange} {en: angel}* ex: s-dipusi din tser un anghil; ari un ficior, ca anghil (mushat); tsi shtii nãs? easti un anghil (om ca anghil, tsi ari hãrli-a unui anghil, nistipsit) § ***anghilush*** (an-ghi-lúshĭŭ) sm anghilush (án-ghi-lúshĭ) – anghil njic *{ro: îngeraş} {fr: petit ange} {en: little angel}* ex: anghilushlu-a nostru (njiclu-a nostru anghil) § ***anghilescu*** (an-ghi-lés-cu) adg anghileascã (an-ghi-leás-cã), anghileshtsã (an-ghi-lésh-tsã), anghileshti (an-ghi-lésh-ti) – tsi ari s-facã cu anghilj; tsi ari hãri di anghil; tsi sh-u-adutsi cu-un anghil; di anghil *{ro: îngeresc} {fr: angélique} {en: angelic}* § ***arhanghil*** (ar-hán-ghilŭ) sm arhanghilj (ar-hán-ghiljĭ) – cãpii di anghilj *{ro: arhanghel} {fr: archange} {en: archangel}*

anghilescu (an-ghi-lés-cu) adg – vedz tu ***anghil***

anghilush (an-ghi-lúshĭŭ) sm – vedz tu ***anghil***

anghinari/anghinare (an-ghi-ná-ri) sf anghinãri (an-ghi-nắrĭ) – plantã tsi sh-u-adutsi cu earba, cu truplu suptsãri shi ndreptu, cu frãndzãli ca verdzã-albi sh-lãludzli aroshi-viniti nviliti cu-unã ca soi di ljushpi cãrnoasi tsi s-mãcã; chinarã *{ro: anghinarã} {fr: artichaut} {en: artichoke}*

anghistru (an-ghís-tru) sn anghistri/anghistre (an-ghís-tri) – cãrliglu njic cari (acãtsat la un capit di cioara ligatã di-un puljan), s-arucã tu apã tra si s-acatsã peshti; cãrlig cu cari araftsãlj acatsã lucrili tri cuseari; grip, grep, unjitsã, vlac *{ro: undiţã} {fr: ligne à pêcher; croc, crochet, hameçon} {en: angling rod; hook, fish-hook}* ex: acatsã stranjili tsi cusea cu-un anghistru; mi dush la-arãu di-acãtsai peshti cu anghistrul

anghiu (an-ghíŭ) adg, adv – vedz tu ***ayiu***[1]

anghiudã[1] (an-ghĭú-dhã) invar – vedz tu ***anghidã***[1]

anghiudã[2] (an-ghĭú-dhã) sf, sn – vedz tu ***anghidã***[1]

anghiudhã[1] (an-ghĭú-dhã) invar – unã cu ***anghiudã***[1]

anghiudhã[2] (an-ghĭú-dhã) sf anghiudz (an-ghĭúdzĭ) – unã cu ***anghiudã***[2]

angicã (an-gí-cã) sf angitsi/angitse (an-gí-tsi) – pulj njic cãntãtor *{ro: cintezoi} {fr: pinson mâle ou femelle} {en: finch}*

angiup (an-gĭúpŭ) (mi) vb I angiupai (an-gĭu-páĭ), angiupam (an-gĭu-pámŭ), angiupatã (an-gĭu-pá-tã), angiupari/angiupare (an-gĭu-pá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***anciup***

angiupari/angiupare (an-gĭu-pá-ri) sf angiupãri (an-gĭu-pắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***anciupari***

angiupat (an-gĭu-pátŭ) adg angiupatã (an-gĭu-pá-tã), angiupats (an-gĭu-pátsĭ), angiupati/angiupate (an-gĭu-pá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***anciupat***

angiur (an-gĭúrŭ) vb I angiurai (an-gĭu-ráĭ), angiuram (an-gĭu-rámŭ), angiuratã (an-gĭu-rá-tã), angiurari/angiurare (an-gĭu-rá-ri) – lj-dzãc a unui zboarã arushinoasi (slabi shi uruti) tra s-lu doarã sufliteashti; ngiur, prusvulisescu, prusvulsescu, tãxescu *{ro: înjura, insulta} {fr: insulter, injurier} {en: call names, swear, curse, insult}* ex: angiurãndalui pri dinãpoi; taha lu-angiurã ficiorlu pri drac; nacã ficiorlu ti-angiurã tsiva? § ***angiurat*** (an-gĭu-rátŭ) adg angiuratã (an-gĭu-rá-tã), angiurats (an-gĭu-rátsĭ), angiurati/angiurate (an-gĭu-rá-ti) – tsi easti agudit di zboarãli uruti shi slabi tsi-lj s-ari dzãsã; ngiurat, prusvulisit, prusvulsit, tãxit *{ro: înjurat, insultat} {fr: insulté, injurié} {en: called names, sworn, cursed, insulted}* § ***angiurari/angiurare*** (an-gĭu-rá-ri) sf angiurãri (an-gĭu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-angiurã; ngiurari, prusvulisiri, prusvulsiri, tãxiri *{ro: acţiunea de a înjura, de a insulta; înjurare, insultare} {fr: action d'insulter, d'injurier; injure} {en: action of calling names, of swearing, of cursing, of insulting; insult}* ex: tu coadã-lj trãdzea nã angiurari-a amirãlui § ***ngiur*** (ngĭúrŭ) vb I ngiurai (ngĭu-ráĭ), ngiuram (ngĭu-rámŭ), ngiuratã (ngĭu-rá-tã), ngiurari/ngiurare (ngĭu-rá-ri) – (unã cu ***angiur***) ex: totna mi ngiurã; nu-ts fu duri cãti-nj featsish, pali s-mi ngiuri?; ti ngiurã vãr? tsi-ts lipseashti?; si ngiurarã ca lãiljí, eara si sh-aspargã capitili § ***ngiurat*** (ngĭu-rátŭ) adg ngiuratã (ngĭu-rá-tã), ngiurats (ngĭu-rátsĭ), ngiurati/ngiurate (ngĭu-rá-ti) – (unã cu ***angiurat***) § ***ngiurari/ngiurare*** (ngĭu-rá-ri) sf ngiurãri (ngĭu-rắrĭ) – (unã cu ***angiurari***) § ***angiurãturã*** (an-gĭu-rã-tú-rã) sf angiurãturi (an-gĭu-rã-túrĭ) – zboarãli arushinoasi, slabi shi uruti cu cari s-angiurã; ngiurãturã, prusvulii *{ro: înjurăturã} {fr: insulte} {en: name called, insult}* § ***ngiurãturã*** (ngĭu-rã-tú-rã) sf ngiurãturi (ngĭu-rã-túrĭ) – (unã cu ***angiurãturã***) ex: lj-trapshu nã ngiurãturã di nu va mi-agãrshascã; di iu li nvitsã ahãti ngiurãturi?

angiurari/angiurare (an-gĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***angiur***

angiurat (an-gĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***angiur***

angiurãturã (an-gĭu-rã-tú-rã) sf – vedz tu ***angiur***

Anglii/Anglie (An-glí-i) sf fãrã pl – crat mari dit Ivropea di Vestu (ditu-Ascãpitatã), tu Nordul a Frãntsiiljei *{ro: Anglia} {fr: Angleterre} {en: England}* § ***inglez*** (in-glézŭ) sm, sf inglezã (in-glé-zã), ingleji (in-gléjĭ), inglezi/ingleze (in-glé-zi) – om tsi s-amintã, bãneadzã icã yini dit Anglii shi easti di sãndzili-a miletilei di-aclo *{ro: englez} {fr: anglais} {en: englishman}* ex: inglezlu-i ac § ***inglizescu*** (in-gli-zés-cu) adg

inglizeascã (in-gli-zeás-cã), inglizeshtsã (in-gli-zésh-tsã), inglizeshti/inglizeshte (in-gli-zésh-ti) – tsi ari s-facã cu inglejlji i Anglia; di inglez (expr: inglizeasca = limba inglizeascã, zburãtã di ingleji) *{ro: englezesc} {fr: anglais} {en: english}* ex: flambura inglizeascã (dit Anglii, a inglejlor) § ***inglizeashti/inglizeashte*** adv – ca inglejlji *{ro: englezeşte} {fr: comme les anglais} {en: as done by englishmen}*

angljeg (an-gljĭégŭ) (mi) vb I angljigai (an-glji-gáĭ), angljigam (an-glji-gámŭ), angljigatã (an-glji-gá-tã), angljigari/angljigare (an-glji-gá-ri) – scriari neaprucheatã tu-eastu dictsiunar; vedz ***ancljeg***

angljicescu (an-glji-cĭés-cu) vb IV – vedz tu ***angucescu***

angljici (an-gljícĭŭ) vb IV – vedz tu ***angucescu***

angljiciri/angljicire (an-glji-cí-ri) sf – vedz tu ***angucescu***

angljicit (an-glji-cítŭ) adg – vedz tu ***angucescu***

angljicitoari/angljicitoare (an-glji-ci-toá-ri) sf – vedz tu ***angucescu***

angljigari/angljigare (an-glji-gá-ri) sf angljigãri (an-glji-gắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-eastu dictsiunar; vedz ***ancljigari***

angljigat (an-glji-gátŭ) adg angljigatã (an-glji-gá-tã), angljigats (an-glji-gátsĭ), angljigati/angljigate (an-glji-gá-ti) – scriari neaprucheatã tu-eastu dictsiunar; vedz ***ancljigat***

angljimea (an-gljí-mea) adv – ahazea, trã shicã, trã arãdeari, trã hazi *{ro: în glumă} {fr: en plaisantant} {en: jokingly}*

angljit[1] (an-gljítŭ) vb I shi IV – vedz tu ***ngljit***[1]

angljit[2] (an-gljítŭ) vb I shi IV – vedz tu ***ngljit***[1]

angljitari/angljitare (an-glji-tá-ri) sf – vedz tu ***ngljit***[1]

angljitat (an-glji-tátŭ) adg – vedz tu ***ngljit***[1]

angljitsãri/angljitsãre (an-glji-tsắ-ri) sf – vedz tu ***ngljit***[1]

angljitsãt (an-glji-tsắtŭ) adg – vedz tu ***ngljit***[1]

angoci (an-gócĭŭ) vb IV – vedz tu ***angucescu***)

angrãnjaric (an-grã-njĭá-ricŭ) adg – vedz tu ***ngrãnji***

angrãnjescu (an-grã-njĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ngrãnji***

angrãnji/angrãnje (an-grắ-nji) sf – vedz tu ***ngrãnji***

angrãnjiri/angrãnjire (an-grã-njí-ri) sf – vedz tu ***ngrãnji***

angrãnjit (an-grã-njítŭ) adg – vedz tu ***ngrãnji***

angrec (an-grécŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ngrec***

angricari/angricare (an-gri-cá-ri) sf – vedz tu ***ngrec***

angricat (an-gri-cátŭ) adg – vedz tu ***ngrec***

angricos (an-gri-cósŭ) adg – vedz tu ***ngrec***

angrop (an-grópŭ) vb I – vedz tu ***groapã***

angrupari/angrupare (an-gru-pá-ri) sf – vedz tu ***groapã***

angrupat (an-gru-pátŭ) adg – vedz tu ***groapã***

angucescu (an-gu-cĭés-cu) vb IV angucii (an-gu-cíĭ), anguceam (an-gu-cĭámŭ), angucitã (an-gu-cí-tã), anguciri/angucire (an-gu-cí-ri) – aflu cu mintea sh-giudicata mash (aduchescu, nj-yini ergu, noima, fãrã ca sã shtiu sigura) cum easti (cum va si s-facã) un lucru; dizleg unã angucitoari; nj-yini ergu (noimã) shi dzãc tsi va s-facã trãninti; angoci, ngoci, ãngucescu, ngucescu, gucescu, cucescu, angljicescu, angljici, ngljici, ngljicescu, aduchescu *{ro: ghici, descâlci} {fr: deviner, démêler} {en: guess, unravel}* ex: ma s-pots, angucea (aduchea) tsi am tu mãnã; altsã frig numalji shi l-angucescu splina; dicara s-frãndzi amaxea, multi cãljuri angucescu; nu-l vidzum, ma noi angucim cum cã easti nãs; anguci iu easti ascumtu § ***angoci*** (an-gócĭŭ) vb IV angucii (an-gu-cíĭ), anguceam (an-gu-cĭámŭ), angucitã (an-gu-cí-tã), anguciri/angucire (an-gu-cí-ri) – (unã cu ***angucescu***) § ***angucit*** (an-gu-cítŭ) adg angucitã (an-gu-cí-tã), angucits (an-gu-cítsĭ), anguciti/angucite (an-gu-cí-ti) – aflat cum easti dealihea, mash cu mintea sh-cu giudicata (fãrã ca si sã shtii sigura di ma nãinti); tsi s-fatsi dupã cum ãlj yini ergu (noima); tsi s-featsi dupã cum dzãsh di ma nãinti; ãngucit, ngucit, gucit, cucit, angljicit, ngljicit, aduchit *{ro: ghicit, descâlcit} {fr: deviné, démêlé} {en: guessed, unraveled}* § ***anguciri/angucire*** (an-gu-cí-ri) sf anguciri (an-gu-círĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva anguceashti; atsea tsi ari angucitã cariva; ãnguciri, nguciri, guciri, cuciri, angljiciri, ngljiciri, aduchiri *{ro: acţiunea de a ghici, de a descâlci; ghicire, descâlcire} {fr: action de deviner, de démêler} {en: action of guessing, of unraveling}* § ***ngucescu*** (ngu-cĭés-cu) vb IV ngucii (ngu-cíĭ), nguceam (ngu-cĭámŭ), ngucitã (ngu-cí-tã), nguciri/ngucire (ngu-cí-ri) – (unã cu ***angucescu***) ex: aclo ngucescu (angucescu) splina § ***ngoci*** (ngócĭŭ) vb IV ngucii (ngu-cíĭ), nguceam (ngu-cĭámŭ), ngucitã (ngu-cí-tã), nguciri/ngucire (ngu-cí-ri) – (unã cu ***angucescu***) § ***ngucit*** (ngu-cítŭ) adg ngucitã (ngu-cí-tã), ngucits (ngu-cítsĭ), nguciti/ngucite (ngu-cí-ti) – (unã cu ***angucit***) § ***nguciri/ngucire*** (ngu-cí-ri) sf nguciri (ngu-círĭ) – (unã cu ***anguciri***) § ***ãngucescu*** (ãn-gu-cĭés-cu) vb IV ãngucii (ãn-gu-cíĭ), ãnguceam (ãn-gu-cĭámŭ), ãngucitã (ãn-gu-cí-tã), ãnguciri/ãngucire (ãn-gu-cí-ri) – (unã cu ***angucescu***) ex: zborlu tsi vrets si ãngucits § ***ãngucit*** (ãn-gu-cítŭ) adg ãngucitã (ãn-gu-cí-tã), ãngucits (ãn-gu-cítsĭ), ãnguciti/ãngucite (ãn-gu-cí-ti) – (unã cu ***angucit***) § ***ãnguciri/ãngucire*** (ãn-gu-cí-ri) sf ãnguciri (ãn-gu-círĭ) – (unã cu ***anguciri***) § ***gucescu*** (gu-cĭés-cu) vb IV gucii (gu-cíĭ), guceam (gu-cĭámŭ), gucitã (gu-cí-tã), guciri/gucire (gu-cí-ri) – (unã cu ***angucescu***) § ***gucit*** (gu-cítŭ) adg gucitã (gu-cí-tã), gucits (gu-cítsĭ), guciti/gucite (gu-cí-ti) – (unã cu ***angucit***) § ***guciri/gucire*** (gu-cí-ri) sf guciri (gu-círĭ) – (unã cu ***anguciri***) § ***angljicescu*** (an-glji-cĭés-cu) vb IV angljicii (an-glji-cíĭ), angljiceam (an-glji-cĭámŭ), angljicitã (an-glji-cí-tã), angljiciri/angljicire (an-glji-cí-ri) – (unã cu ***angucescu***) § ***angljici*** (an-gljícĭŭ) vb IV angljicii (an-glji-cíĭ), angljiceam (an-glji-cĭámŭ), angljicitã (an-glji-cí-tã), angljiciri/angljicire (an-glji-cí-ri) – (unã cu ***angucescu***) ex: angljici (anguci, aduchi) cãts paradz am tu gepi; vãrnu nu poati si ngljici (si-anguceascã) tsi am tu mãnã § ***angljicit*** (an-glji-cítŭ) adg angljicitã (an-glji-cí-tã), angljicits (an-glji-cítsĭ), angljiciti/angljicite (an-glji-cí-ti) – (unã cu ***angucit***) § ***angljiciri/angljicire*** (an-glji-cí-ri) sf angljiciri (an-glji-círĭ) – (unã cu ***anguciri***) § ***ngljicescu*** (nglji-cĭés-cu) vb IV ngljicii (nglji-cíĭ), ngljiceam (nglji-cĭámŭ), ngljicitã (nglji-cí-tã), ngljiciri/ngljicire (nglji-cí-ri) – (unã cu ***ngucescu***) § ***ngljici*** (ngljícĭŭ) vb IV ngljicii (nglji-cíĭ), ngljiceam (nglji-cĭámŭ), ngljicitã (nglji-cí-tã), ngljiciri/ngljicire (nglji-cí-ri) – (unã cu ***ngucescu***) § ***ngljicit*** (nglji-cítŭ) adg ngljicitã (nglji-cí-tã), ngljicits (nglji-cítsĭ), ngljiciti/ngljicite (nglji-cí-ti) – (unã cu ***ngucit***) § ***ngljiciri/ngljicire*** (nglji-cí-ri) sf ngljiciri (nglji-círĭ) – (unã cu ***nguciri***) § ***angucitoari/angucitoare*** (an-gu-ci-toá-ri) sf angucitori (an-gu-ci-tórĭ) – zboarã (multi ori ca unã njicã puizii di dauã-trei stihuri) tsi aspun hãrli-a unui lucru tsi easti alãsat nicunuscut shi lipseashti anguciri di-atsel tsi-ascultã; ngucitoari, angljicitoari, ngljicitoari, cucitoari, ngãlcitoari, tsinjiturã, tsiniturã *{ro: ghicitoari, cimilitură} {fr: devinette} {en: riddle, conundrum}* ex: angucits angucitoarea-a mea; vã bag a treilor cãti nã angucitoari § ***ngucitoari/ngucitoare*** (ngu-ci-toá-ri) sf ngucitori (ngu-ci-tórĭ) – (unã cu ***angucitoari***) § ***angljicitoari/angljicitoare*** (an-glji-ci-toá-ri) sf angljicitori (an-glji-ci-tórĭ) – (unã cu ***angucitoari***) § ***ngljicitoari/ngljicitoare*** (nglji-ci-toá-ri) sf ngljicitori (nglji-ci-tórĭ) – (unã cu ***ngucitoari***) § ***ngãlcitoari/ngãlcitoare*** (ngãl-ci-toá-ri) sf ngãlcitori (ngãl-ci-tórĭ) – (unã cu ***angucitoari***)

anguciri/angucire (an-gu-cí-ri) sf – vedz tu ***angucescu***

angucit (an-gu-cítŭ) adg – vedz tu ***angucescu***

angucitoari/angucitoare (an-gu-ci-toá-ri) sf – vedz tu ***angucescu***

angulcescu (an-gul-cĭés-cu) (mi) vb IV angulcii (an-gul-cíĭ), angulceam (an-gul-cĭámŭ), angulcitã (an-gul-cí-tã), angulciri/angulcire (an-gul-cí-ri) – lj-aspargu chefea (arihatea); nu lu-alas si sta arihati; lj-fac biuzuri; cãrtescu, pirãxescu, cãscãndisescu *{ro: incomoda, deranja} {fr: incommoder, déranger} {en: disturb}* ex: tsi ti angulceashti (tsi ti cãrteashti, tsi ts-aspardzi isihia)?; ti-angulcii di-ahãti ori! § ***angulcit*** (an-gul-cítŭ) adg angulcitã (an-gul-cí-tã), angulcits (an-gul-cítsĭ), angulciti/angulcite (an-gul-cí-ti) – tsi-lj s-asparsi isihia; tsi nu easti alãsat si sh-aflã arihatea; faptu biuzuri; cãrtit, pirãxit, cãscãndisit *{ro: incomodat, deranjat} {fr: incommodé, dérangé} {en: disturbed}* § ***angulciri/angulcire*** (an-gul-cí-ri) sf angulciri (an-gul-círĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu lu-alasã pri cariva si sta arihati; cãrtiri, pirãxiri, cãscãndisit, biuzuri *{ro: acţiunea de a incomoda, de a deranja; incomodare, deranjare} {fr: action d'incommoder, de déranger} {en: action of disturbing someone}* § ***ngulcescu*** (ngul-cĭés-cu) (mi) vb IV ngulcii (ngul-

cĭĭ), ngulceam (ngul-cĭámŭ), ngulcitã (ngul-cí-tã), ngulciri/ngulcire (ngul-cí-ri) – (unã cu ***angulcescu***) ex: s-nã ljertsã cã ti ngulcim ahãt chiro; trã noi si ngulci § ***ngulcit*** (ngul-cítŭ) adg ngulcitã (ngul-cí-tã), ngulcits (ngul-cítsĭ), ngulciti/ngulcite (ngul-cí-ti) – (unã cu ***angulcit***) § ***ngulciri/ngulcire*** (ngul-cí-ri) sf ngulciri (ngul-círĭ) – (unã cu ***angulciri***) ex: mari ngulciri ljavem faptã

angulciri/angulcire (an-gul-cí-ri) sf – vedz tu ***angulcescu***

angulcit (an-gul-cítŭ) adg – vedz tu ***angulcescu***

angulici/angulice (an-gu-lí-ci) sf angulici (an-gu-lícĭ) – fumealji di lilici di grãdinã cu tseapi tu loc dit cari crescu primuveara shi scot lãludz albi; lilicili fapti di-aesti planti; ngulici, gulici *{ro: băluşcă} {fr: churleau, ornithogale} {en: grassy plants with small white flowers from the genus ornithogalum}* ex: mushati-s angulicili § ***ngulici/ngulice*** (ngu-lí-ci) sf ngulici (ngu-lícĭ) – (unã cu ***angulici***) ex: cu lilici, cu ngulici pi cusitsã § ***gulici/gulice*** (gu-lí-ci) sf gulici (gu-lícĭ) – (unã cu ***angulici***)

angun (an-gúnŭ) sn – vedz tu ***angunã***

angunari/angunare (an-gu-ná-ri) sf – vedz tu ***angunã***

angunã (an-gú-nã) sf anguni/angune (an-gú-ni) – loclu iu s-adunã trei mãrdzinj a unui lucru; loclu dit casã iu s-andãmusescu doauã stizmi; capitlu-a unei sucachi iu s-andãmuseashti cu-unã altã sucachi; angun, chioshi, chiuse, chiushe, cohi, cornu *{ro: ungher, colţ} {fr: angle, coin, encoignure} {en: angle, corner}* ex: anguna (chiosha, cornul) di casã § ***angun*** (an-gúnŭ) sn anguni/angune (an-gú-ni) – (unã cu ***angunã***) § ***angunari/angunare*** (an-gu-ná-ri) sf angunãri (an-gu-nắrĭ) – cheatra tsi easti bãgatã tu cornul a timeljlui di casã, loclu tu timelj iu s-adunã dauã stizmi *{ro: piatră angulară} {fr: pierre angulaire} {en: cornerstone}*

angunj (an-gúnjĭŭ) vb I angunjai (an-gu-njĭáĭ), angunjam (an-gu-njĭámŭ), angunjatã (an-gu-njĭá-tã), angunjari/angunjare (an-gu-njĭá-ri) – acriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ancunj***

angunjari/angunjare (an-gu-njĭá-ri) sf angunjeri (an-gu-njĭérĭ) – acriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ancunjari***

angunjat (an-gu-njĭátŭ) adg angunjatã (an-gu-njĭá-tã), angunjats (an-gu-njĭátsĭ), angunjati/angunjate (an-gu-njĭá-ti) – acriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ancunjat***

angunjedz (an-gu-njĭédzŭ) vb I angunjai (an-gu-njĭáĭ), angunjam (an-gu-njĭámŭ), angunjatã (an-gu-njĭá-tã), angunjari/angunjare (an-gu-njĭá-ri) – acriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ancunjedz***

angur (an-gúrŭ) sm anguri (an-gúrĭ) – plantã tsi s-creashti tu bãhce, cari s-tradzi azvarna icã si ngãrlimã di alti planti, cu lilici njits, galbini, cari da unã yimishi lungã (di vãrã 5-25 cm) shi suptsãri, cu peaja veardi, tsi s-mãcã (cu simintsi cu tut) diaradã proaspit, tu salatã i faptu trushii trã earnã; castravets, cãstrãvets, cãstrãvec *{ro: castravete} {fr: concombre} {en: cucumber}*

angurã (án-gu-rã) sf anguri/angure (án-gu-ri) – cumatã greauã di metal cu bratsã ca zgrãnji cari, ligatã di-unã funi i singiri, s-arucã dit pampori tu apã iu s-acatsã di tsiva tu fundul a apiljei tra s-u tsãnã pamporea pri loc *{ro: ancoră} {fr: ancre} {en: anchor}*

angusari/angusare (an-gu-sá-ri) sf – vedz tu ***ngusedz***

angusat (an-gu-sátŭ) adg – vedz tu ***ngusedz***

angusã (an-gú-sã) sf angusi/anguse (an-gú-si) – atsea tsi aducheashti omlu cãndu-lj yini agnos, greatsã; dorlu, zorea sh-durearea ahãndoasã tsi lu-aducheashti cariva tu suflit cãndu s-disparti trã multu chiro di-un insu vrut; stari sufliteascã di niisihii, di dor, di amãrami, di nvirinari, etc.; ãngusã, ngusã, stinuhurii, sicleti, cripari, vasan, aplucusiri, etc. *{ro: silă, mâhnire, greaţă, anxietate, suferinţă, opresiune} {fr: angoisse, affadissement, nausée, anxiété, souffrance, oppression} {en: anguish, distress, insipid, dull, nausea, anxiety, suffering, oppression}* ex: nj-yini-angusã (greatsã); trãsh tu-apiritã criparã di greatsã sh-angusã; angusã (sicleti) greauã s-ti batã; va s-hii tu angusã (sicleti, stinuhurii) mari; frati-su prindi sã s-aflã tu mari angusã; yin niori furtunj di-angusi (cripãri, vasani); nu putem s-lom anasã di-ahãtã angusã (apitrusiri, stinuhurii); s-dirinã di-ahãtã angusã (sicleti) § ***angusos*** (an-gu-sósŭ) adg angusoasã (an-gu-soá-sã), angusosh (an-gu-sóshĭ), angusoasi/angusoase (an-gu-soá-si) – atsea tsi-lj da a omlui angusã *{ro: mâhnitor} {fr: chagrinant, navrant} {en: distressing}* § ***ngusã*** (ngú-sã) sf ngusi/nguse (ngú-si) – (unã cu ***angusã***) ex: tuti s-lãirã di ngusã (stinuhurii, sicleti); ngusã (sicleti) nã yini; nj-yini ngusã (strimturã) mari; cãndu va s-hii tu ngusã (strimturã, zori) mari; cãndu-lj yini ngusã (dor mari) ti ficior, plãndzi; cu mari ngusã (pãreari arãu, dureari) nã dispãrtsãm § ***ngusos*** (ngu-sósŭ) adg ngusoasã (ngu-soá-sã), ngusosh (ngu-sóshĭ), ngusoasi/ngusoase (ngu-soá-si) – (unã cu ***angusos***) ex: eara unã earnã ngusoasã (tsi ti fãtsea s-acats ãngusã)§ ***ãngusã*** (ãn-gú-sã) sf ãngusi/ãnguse (ãn-gú-si) – (unã cu ***angusã***) ex: di multã cripari, moasha featsi ãngusã § ***ãngusos*** (ãn-gu-sósŭ) adg ãngusoasã (ãn-gu-soá-sã), ãngusosh (ãn-gu-sóshĭ), ãngusoasi/ãngusoase (ãn-gu-soá-si) – (unã cu ***angusos***)

angusedz (an-gu-sédzŭ) vb I – vedz tu ***ngusedz***

angusos (an-gu-sósŭ) adg – vedz tu ***angusã***

angustari¹/angustare (an-gus-tá-ri) sf – vedz tu ***gustu¹***

angustari²/angustare (an-gus-tá-ri) sf – vedz tu ***ngustu²***

angustat¹ (an-gus-tátŭ) adg – vedz tu ***gustu¹***

angustat² (an-gus-tátŭ) adg – vedz tu ***ngustu²***

angusteatsã (an-gus-teá-tsã) sf – vedz tu ***ngustu²***

angustedz¹ (an-gus-tédzŭ) vb I – vedz tu ***gustu¹***

angustedz² (an-gus-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ngustu²***

angustimi/angustime (an-gus-tí-mi) sf – vedz tu ***ngustu²***

angustu¹ (an-gús-tu) vb I – vedz tu ***gustu¹***

angustu² (an-gús-tu) adg – vedz tu ***ngustu²***

anican (a-ní-canŭ) adg – vedz tu ***anacshu***

anichisescu¹ (a-ni-chi-sés-cu) vb IV anichisii (a-ni-chi-sĭí), anichiseam (a-ni-chi-seámŭ), anichisitã (a-ni-chi-sí-tã), anichisiri/anichisire (a-ni-chi-sí-ri) – hiu ma cu puteari (ma vãrtos, ma dishteptu, ma ghini armãtusit, etc.) sh-amintu tu-unã alumtã (polim); hiu ma bunlu sh-amintu tu unã astritseari; lj-bag mãnã; l-bag mpadi; lj-u pot; nichisescu, anixescu, azvingu, ãnvingu, nvingu, bat, amintu, frãngu, surpu, astrec *{ro: învinge, câştiga (jocuri de noroc, concurs)} {fr: vaincre, gagner (jeux de chance, competition)} {en: defeat, win (games, competition)}* § ***anichisit¹*** (a-ni-chi-sítŭ) adg anichisitã (a-ni-chi-sí-tã), anichisits (a-ni-chi-sítsĭ), anichisiti/anichisite (a-ni-chi-sí-ti) – tsi chiru alumta; tsi chiru la un gioc di cãrtsã; tsi nu-amintã unã astreatsiri; atsea tsi-ari amintatã cariva la unã astreatsiri (la un agioc); nichisit, anixit, azvimtu, azvimsu, ãnvinsu, nvinsu, bãtut, frãmtu, surpat, astricut *{ro: învins} {fr: vaincu} {en: defeated}* § ***anichisiri¹/anichisire*** (a-ni-chi-sí-ri) sf anichisiri (a-ni-chi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva anichiseashti; nichisiri, anixiri, azvindziri, azvindzeari, ãnvindziri, ãnvindzeari, nvindziri, nvindzeari, bãteari, amintari, frãndzeari, surpari, astreatsiri, astritseari *{ro: acţiunea de a învinge, de a câştiga (jocuri de noroc, concurs)} {fr: action de vaincre, de gagner (jeux de chance, competition)} {en: action of defeating, of winning (games, competition)}* § ***nichisescu¹*** (ni-chi-sés-cu) vb IV nichisii (ni-chi-sĭí), nichiseam (ni-chi-seámŭ), nichisitã (ni-chi-sí-tã), nichisiri/nichisire (ni-chi-sí-ri) – (unã cu ***anichisescu¹***) § ***nichisit¹*** (ni-chi-sítŭ) adg nichisitã (ni-chi-sí-tã), nichisits (ni-chi-sítsĭ), nichisiti/nichisite (ni-chi-sí-ti) – (unã cu ***anichisit¹***) § ***nichisiri¹/nichisire*** (ni-chi-sí-ri) sf nichisiri (ni-chi-sírĭ) – (unã cu ***anichisiri¹***) § ***anixescu*** (a-nic-sés-cu) vb IV anixii (a-nic-sĭí), anixeam (a-nic-seámŭ), anixitã (a-nic-sí-tã), anixiri/anixire (a-nic-sí-ri) – (unã cu ***anichisescu¹***) ex: lu-anixii (lj-u putui, amintai) la gioc § ***anixit*** (a-nic-sítŭ) adg anixitã (a-nic-sí-tã), anixits (a-nic-sítsĭ), anixiti/anixite (a-nic-sí-ti) – (unã cu ***anichisit¹***) § ***anixiri/anixire*** (a-nic-sí-ri) sf anixiri (a-nic-sírĭ) – (unã cu ***anichisiri¹***)

anichisescu² (a-ni-chi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***nichi***

anichisiri¹/anichisire (a-ni-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***anichisescu¹***

anichisiri²/anichisire (a-ni-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***nichi***

anichisit¹ (a-ni-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***anichisescu¹***

anichisit² (a-ni-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***nichi***

anifur (a-ní-furŭ) sn anifuri/anifure (a-ní-fu-ri) – calea i loclu

ncljinat vidzut di nghios, cãndu omlu va si s-alinã cãtrã nsus; anifurami, nifur, giug, arap *{ro: urcuş} {fr: montée} {en: ascent, uphill}* ex: cãlari scoati-anifurlu (araplu, giuglu); anifurlu (giuglu) ari sh-catifur; loai anifurlu (dzeana) § ***nifur*** (ní-furŭ) sn nifuri/nifure (ní-fu-ri) – (unã cu ***anifur***) ex: vãr nifur (giug) s-n-alinãm; agiumsim la nifur (la munti, la-anifur) § ***anifurami/anifurame*** (a-ni-fu-rá-mi) sf anifurãnj (a-ni-fu-rắnjĭ) – anifur mari *{ro: urcuş mare} {fr: grande montée} {en: big ascent, big uphill}* § ***anifuros*** (a-ni-fu-rósŭ) adg anifuroasã (a-ni-fu-roá-sã), anifurosh (a-ni-fu-róshĭ), anifuroasi/anifuroase (a-ni-fu-roá-si) – (lo) tsi s-alinã cãtrã nsus; tsi s-veadi ca un anifur; muntos *{ro: (drum) care urcă, muntos} {fr: qui monte} {en: ascending (road), uphill}* § ***nifuros*** (ni-fu-rósŭ) adg nifuroasã (ni-fu-roá-sã), nifurosh (ni-fu-róshĭ), nifuroasi/nifuroase (ni-fu-roá-si) – (unã cu ***anifuros***) ex: apucãm nã cali nufiroasã § ***anifuredz*** (a-ni-fu-rédzŭ) (mi) vb I anifurai (a-ni-fu-ráĭ), anifuram (a-ni-fu-rámŭ), anifuratã (a-ni-fu-rá-tã), anifurari/anifurare (a-ni-fu-rá-ri) – mi-alin nsus pi-un anifur; alin (ljau) giuglu *{ro: urca dealul} {fr: suivre la montée} {en: go up the hill}* ex: noaptea va anifurãm (va s-alinãm) muntili; itsi mi-anifurai, ti vidzui § ***anifurat*** (a-ni-fu-rátŭ) adg anifuratã (a-ni-fu-rá-tã), anifurats (a-ni-fu-rátsĭ), anifurati/anifurate (a-ni-fu-rá-ti) – (omlu, calu, etc.) tsi lu-ari alinatã anifurlu, muntili; (anifurlu, muntili) tsi fu alinat (di om, cal, etc.) *{ro: urcat (dealul)} {fr: qui a pris la montée} {en: who has gone up the hill}* § ***anifurari/anifurare*** (a-ni-fu-rá-ri) sf anifurãri (a-ni-fu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva anifureadzã unã dzeanã (munti, giug) *{ro: acţiunea de a urca un deal; urcare} {fr: action de suivre la montée} {en: action of going up the hill}*

anifurami/anifurame (a-ni-fu-rá-mi) sf – vedz tu ***anifur***

anifurari/anifurare (a-ni-fu-rá-ri) sf – vedz tu ***anifur***

anifurat (a-ni-fu-rátŭ) adg – vedz tu ***anifur***

anifuredz (a-ni-fu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***anifur***

anifuros (a-ni-fu-rósŭ) adg – vedz tu ***anifur***

anilea (a-ní-lea) adv – tsi lu-aspuni un lucru dip ashi cum easti; tam, tamam, tamama, tamamana, giusta, giustu, susta, naltu, analtu, sai, tãsh, trãsh, dip, isea *{ro: exact, tocmai} {fr: exactement, tout à fait} {en: exactly}* ex: anilea (dip, tamam) ca ursa cãndu gioacã; s-cutrimbura, dicara fratili anilea (dip, tamam) ca mortu lj-anjurzea

anin (a-nínŭ) sm – vedz tu ***arin***

aniorihta (a-ni-ó-rih-ta) adv – (lucru tsi s-fatsi) fãrã s-ti-ashteptsi; diunãoarã sh-fãrã s-tsã da vãrnã hãbari; pi neashtiptati; axafna, exafna, apandiha, anipandiha, dinapandiha, apansãz *{ro: pe neaşteptate, brusc} {fr: brusquement, d'une manière inattendue, au dépourvu} {en: suddenly}* ex: fudzi aniorihta (anipandiha); agiumsim aniorihta

anipandiha (a-ni-pán-di-ha) adv – vedz tu ***dinapandiha***

anischirsescu (a-nis-chir-sés-cu) vb – vedz tu ***nãscãrsescu***

anischirsiri/anischirsire (a-nis-chir-sí-ri) sf – vedz tu ***nãscãrsescu***

anischirsit (a-nis-chir-sítŭ) adg – vedz tu ***nãscãrsescu***

anivolji/anivolje (a-ni-vó-lji) sf – vedz tu ***nivolji***

anixescu (a-nic-sés-cu) vb IV – vedz tu ***anichisescu***[1]

anixiri/anixire (a-nic-sí-ri) sf – vedz tu ***anichisescu***[1]

anixit (a-nic-sítŭ) adg – vedz tu ***anichisescu***[1]

anjilã (a-njí-lã) sf – vedz tu ***njilã***

anjir (anjir) (mi) vb I – vedz tu ***njir***[1]

anjirari/anjirare (a-nji-rá-ri) sf – vedz tu ***njir***[1]

anjirat (a-nji-rátŭ) adg – vedz tu ***njir***[1]

anjirlã (a-njír-lã) sf – vedz tu ***njerlã***

anjurdzescu (a-njĭur-dzés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***njurizmã***

anjurdziri/anjurdzire (a-njĭur-dzí-ri) sf – vedz tu ***njurizmã***

anjurdzit (a-njĭur-dzítŭ) adg – vedz tu ***njurizmã***

anjurizmã (a-njĭú-riz-mã) sf – vedz tu ***njurizmã***

anjurizmos (a-njĭu-riz-mósŭ) adg – vedz tu ***njurizmã***

anjurzescu (a-njĭur-zés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***njurizmã***

anjurziri/anjurzire (a-njĭur-zí-ri) sf – vedz tu ***njurizmã***

anjurzit (a-njĭur-zítŭ) adg – vedz tu ***njurizmã***

anjurzitor (a-njĭur-zi-tórŭ) adg – vedz tu ***njurizmã***

anmultsãri/anmultsãre (an-mul-tsắ-ri) sf – vedz tu ***multu***[1]

anmultsãscu (an-mul-tsắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***multu***[1]

anmultsãt (an-mul-tsắtŭ) adg – vedz tu ***multu***[1]

anod (a-nódŭ) (mi) vb I – vedz tu ***nod***[1]

anodhin (a-nó-dhinŭ) sn anodhini/anodhine (a-nó-dhi-ni) – unã cu ***anodin***

anodin (a-nó-dinŭ) sn anodini/anodine (a-nó-di-ni) – 1: lucru tsi nu-ahãrzeashti multu; lucru fãrã nitsiunã simasii; 2: lucru (yitrii) tsi lja di durearea di inimã *{ro: anodin} {fr: anodin, éther} {en: anodyne}* ex: biui anodin (yitrii di inima)

anoisii/anoisie (a-no-i-sí-i) sf – vedz tu ***anoit***

anoit (a-nó-itŭ) sm, sf, adg anoitã (a-nó-i-tã), anoits (a-nó-itsĭ), anoiti/anoite (a-nó-i-ti) – om lipsit di minti sh-fãrã giudicatã tu zbor i tu fapti; ahmac, cshura, ciulja, chirut, dabolja, divanã, glar, hazo, hazuscu, hut, hljara, hasca, hahã, hai-hui, haihum, leangã, lefcã, lishor, shahulcu, tabolja, ta-o-to, shapshal, shabsha, shamandur, tivichel, temblã, turlu, uzun *{ro: prostănac} {fr: sot, nigaud, stupid} {en: stupid, fool}* § ***anoisii/anoisie*** (a-no-i-sí-i) sf anoisii (a-no-i-síĭ) – lipsã di minti sh-di giudicatã; zbor i faptu cari aspuni starea tu cari s-aflã un om lipsit di minti sh-di giudicatã; glãrimi, glãreatsã, glãrilji, glarumarã, hazumarã, ahmãclichi, hutsami, chirturã *{ro: prostie} {fr: bêtise, sottise, stupidité} {en: stupidity, foolishness}*

anom (á-nomŭ) sm anominj (a-nó-minjĭ) – vedz tu ***paranumii***

anot (a-nótŭ) vb I anutai (a-nu-táĭ), anutam (a-nu-támŭ), anutatã (a-nu-tá-tã), anutari/anutare (a-nu-tá-ri) – mi min pri apã (i sum apã) cu minãri (vãrtoasi) di mãnj shi di cicioari sh-caftu s-nu mi nec; (cu-unã parti di trup sum apã sh-cu minãri slabi di mãnã shi cicioari i fãrã minãri dip) caftu s-mi tsãn pristi apã, s-nu mi-afundu tu apã shi s-nu mi nec; fãrã s-mi min dip, caftu sã stau pri fatsa-a apãljei; fac un lucru sã sta i s-curã pri fatsa-a apãljei; not, amplãtescu, mplãtescu, avuzescu; (fig: anot tu = hiu mplin di) *{ro: înota, pluti} {fr: nager, surnager, flotter} {en: swim, float, overfloat}* ex: anoatã, yinu pãnã aoatsi; priningã budza di-amari anuta sh-iu eara apa cama putsãnã; scãnduri di cãichi asparti anuta (avuzea, eara dusi di apã) pri-aoa sh-pri-aclo; anuta tu (fig: nuta tu, eara mplin di) sudori § ***anutat*** (a-nu-tátŭ) adg anutatã (a-nu-tá-tã), anutats (a-nu-tátsĭ), anutati/anutate (a-nu-tá-ti) – (om) tsi s-ari minatã cu mãnjli shi cicioarli pri apã; (lucru) tsi sta (i ari stãtutã) niminat pri apã; nutat, amplãtit, mplãtit, avuzit *{ro: înotat, plutit} {fr: nagé, surnagé, flotté} {en: swum, floated, overfloated}* § ***anutari/anutare*** (a-nu-tá-ri) sf anutãri (a-nu-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva anoatã pri apã; anutari, amplãtiri, mplãtiri, avuziri *{ro: acţiunea de a înota, de a pluti; înotare, plutire; înot; nataţie} {fr: action de nager, de surnager, de flotter; natation} {en: action of swimming, of floating, of overfloating; swimming}* § ***not***[1] (nótŭ) vb I nutai (nu-táĭ), nutam (nu-támŭ), nutatã (nu-tá-tã), nutari/nutare (nu-tá-ri) – (unã cu ***anot***) ex: cãnili shtea s-noatã; nu shtii ne s-noatã (s-minã pri apã, s-hibã dus di apa tsi s-minã), ne sã mplãteascã (si sta niminat pri fatsa-a apãljei) § ***nutat***[1] (nu-tátŭ) adg nutatã (nu-tá-tã), nutats (nu-tátsĭ), nutati/nutate (nu-tá-ti) – (unã cu ***anutat***) § ***nutari***[1]***/nutare*** (nu-tá-ri) sf nutãri (nu-tắrĭ) – (unã cu ***anutari***) § ***not***[2] (nótŭ) sm pl(?) – minarea pri apã i sum apã cu minãri di mãnj sh-di cicioari; shidearea niminatã pri fatsa-a apãljei; nutari, anutari, amplãtiri, mplãtiri, avuziri *{ro: înot} {fr: nage, à la nage} {en: swim, swimming}* ex: valea n not va s-trec § ***notalui*** (nó-ta-lui) adv (tsi s-aspuni tu forma "a notalui") – (mi duc iuva) cu nutarea pri apã *{ro: cu înotul} {fr: à la nage} {en: swimming}*

anotir (a-nó-tirŭ) adg anotirã (a-nó-ti-rã), anotiri (a-nó-tirĭ), anotiri/anotire (a-nó-ti-ri) – tsi easti cu hãri ma nsus di altsã (ma buni, ma mãri, etc.) *{ro: superior} {fr: plus élevé, meilleur} {en: better, superior}* ex: furlu easti anotir (ma bun) di cãlitorlu tinjisit

anoyi/anoye (a-nó-yi) sf anoyi (a-nóyĭ) – udã tsi s-aflã dip sum citii, di-aradã ma njic sh-cu stizmili aplicati *{ro: mansardă} {fr: mansarde} {en: attic, garret}*

anpatrul (an-pá-trulŭ) num ord – vedz tu ***patru***

anpatrulea (an-pá-tru-lea) num ord – – vedz tu ***patru***

anpatrulji (an-pá-tru-lji) num – vedz tu ***patru***

anpaturlea (an-pá-tur-lea) num ord – vedz tu ***patru***
anpaturlji (an-pá-tur-lji) num – vedz tu ***patru***
anpaturlu (an-pá-tur-lu) num ord – vedz tu ***patru***

ansar[1] (an-sárŭ) vb IV shi II ansãrii (an-sã-riĭ), ansãream (an-sã-reámŭ), ansãritã (an-sã-rí-tã), ansãriri/ansãrire (an-sã-rí-ri) shi ansãreari/ansãreare (an-sã-reá-ri) – mi-aruncu nghios dit-un loc ma-analtu; mi-aruc (mi hiumusescu, mi-aleapid) pri cariva (di-iuva icã dit-un loc tu-un altu); mi-aleapid nsus cu putearea-a cicioarilor tra s-cad deapoea nãpoi pri loc; nsar, sar, antrisar, astrisar, andrisar, andisar, alsar, arsar, arãsar, mi hiumusescu, mi-aleapid, mi sãlghescu, asaltu, saltu *{ro: sări, se repezi}* *{fr: sauter}* *{en: jump, leap}* ex: ansãrirã (s-alipidarã) di dupã fadz; lj-ansãri cheatra trãsh ânclo; lamnja ansãri shi-lj dzãsi; ascumtã dupã un gãbjeu, ansãri shi dzãsi; featsirã numtã mari, giucarã sh-ansãrirã; ansãrii (mi-arcai pristi, andrisãrii) hãndachea § ***ansãrit*** (an-sã-rítŭ) adg ansãritã (an-sã-rí-tã), ansãrits (an-sã-rítsĭ), ansãriti/ansãrite (an-sã-rí-ti) – (atsel) tsi s-arcã dit-un loc tu altu; tsi s-arcã cãtã nghios dit un loc ma-analtu; (lucrul) pristi cari s-ari arcatã (ansãritã) cariva; nsãrit, sãrit, antrisãrit, astrisãrit, andrisãrit, andisãrit, alsãrit, arsãrit, arãsãrit, hiumusit, alipidat, sãlghit, asãltat, sãltat *{ro: sărit, repezit}* *{fr: sauté}* *{en: jumped, leaped}* ex: gardul easti ansãrit § ***ansãriri/ansãrire*** (an-sã-rí-ri) sf ansãriri (an-sã-ríri) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ansari; ansãreari, nsãriri, sãriri, antrisãriri, astrisãriri, andrisãriri, andisãriri, alsãriri, arsãriri, arãsãriri, hiumusiri, alipidari, sãlghiri, asãltari, sãltari *{ro: acţiunea de a sări, de a se repezi; sărire, repezire}* *{fr: action de sauter}* *{en: action of jumping, of leaping}* § ***ansãreari/ansãreare*** (an-sã-reá-ri) sf ansãreri (an-sã-réri) – (unã cu ***ansãriri***) § ***ansãriturã*** (an-sã-ri-tú-rã) sf ansãrituri (an-sã-ri-túri) – atsea tsi fatsi omlu cari ansari tsiva; ansãriri, antrisãturã, saltã *{ro: săritură}* *{fr: saut, bond}* *{en: jump, leap}* § ***ansãritoanji/ansãritoanje*** (an-sã-ri-toá-nji) sf ansãritoanji/ansãritoanje (an-sã-ri-toá-nji) – topã di lastic (i lastic sh-cheali cu vimtu nãuntru) tsi ansari dipriunã nsus shi nghios cãndu cadi pri loc (i easti arcatã cu puteari); topã, topcã, balã, shucã *{ro: minge}* *{fr: balle (à sauter)}* *{en: ball}* ex: s-n-agiucãm cu-ansãritoanja (cu topa) § ***nsar***[1] (nsárŭ) vb IV shi II nsãrii (nsã-riĭ), nsãream (nsã-reámŭ), nsãritã (nsã-rí-tã), nsãriri/nsãrire (nsã-rí-ri) – (unã cu ***ansar***[1]) § ***nsãrit*** (nsã-rítŭ) adg nsãritã (nsã-rí-tã), nsãrits (nsã-rítsĭ), nsãriti/nsãrite (nsã-rí-ti) – (unã cu ***ansãrit***) § ***nsãriri/nsãrire*** (nsã-rí-ri) sf nsãriri (nsã-ríri) – (unã cu ***ansãriri***) § ***nsãreari/nsãreare*** (nsã-reá-ri) sf nsãreri (nsã-réri) – (unã cu ***ansãriri***) § ***nsãriturã*** (nsã-ri-tú-rã) sf nsãrituri (nsã-ri-túri) – (unã cu ***ansãriturã***) § ***sar*** (sárŭ) vb IV sãrii (sã-riĭ), sãream (sã-reámŭ), sãritã (sã-rí-tã), sãriri/sãrire (sã-rí-ri) – (unã cu ***ansar***[1]) ex: sãrea (ansãrea) nsus shi aruja § ***sãrit*** (sã-rítŭ) adg sãritã (sã-rí-tã), sãrits (sã-rítsĭ), sãriti/sãrite (sã-rí-ti) – (unã cu ***ansãrit***) § ***sãriri***[1]***/sãrire*** (sã-rí-ri) sf sãriri (sã-ríri) – (unã cu ***ansãriri***) § ***sãriri***[2]***/sãrire*** (sã-rí-ri) sf sãriri (sã-ríri) – gioc dit lao *{ro: dans popular}* *{fr: danse, ronde populaire}* *{en: folk danse}* § ***pãsãrit*** (pã-sã-rítŭ) adg pãsãritã (pã-sã-rí-tã), pãsãrits (pã-sã-rítsĭ), pãsãriti/pãsãrite (pã-sã-rí-ti) – zbor tsi s-aflã mash tu zburãrea (dit un agioc ficiurescu) “cioari pãsãriti” tsi ari noima “ciciori tsi-ansar” *{ro: picioare pe sărite}* *{fr: pieds en sautant, par bonds (seulement dans un jeu d’enfants)}* *{en: jumping feet (word used only in a child’s game)}* § ***arsar***[1] (ar-sárŭ) vb IV arsãrii (ar-sã-riĭ), arsãream (ar-sã-reámŭ), arsãritã (ar-sã-rí-tã), arsãriri/arsãrire (ar-sã-rí-ri) – (unã cu ***ansar***[1]) (expr: s-arsã scafa = s-umplu scafa) ex: njic shi mari si-sh arsarã (ansarã); arsãri (ansãri) pristi nãs; arsãri un largu-arãu § ***arsãrit***[1] (ar-sã-rítŭ) adg arsãritã (ar-sã-rí-tã), arsãrits (ar-sã-rítsĭ), arsãriti/arsãrite (ar-sã-rí-ti) – (unã cu ***ansãrit***) ex: gardul easti arsãrit (ansãrit); easti cama arsãritlu (fig: cama cu-arãndzã) di fratslj-a lui § ***arsãriri***[1]***/arsãrire*** (ar-sã-rí-ri) sf arsãriri (ar-sã-ríri) – (unã cu ***ansãriri***) ex: arsãrirea-a arãului nu eara cu puteari § ***arãsar***[1] (a-rã-sárŭ) vb IV arãsãrii (a-rã-sã-riĭ), arãsãream (a-rã-sã-reámŭ), arãsãritã (a-rã-sã-rí-tã), arãsãriri/arãsãrire (a-rã-sã-rí-ri) – (unã cu ***ansar***) ex: livendzãli arãsar (ansar, saltã) § ***arãsãrit***[1] (a-rã-sã-rítŭ) adg arãsãritã (a-rã-sã-rí-tã), arãsãrits (a-rã-sã-rítsĭ), arãsãriti/arãsãrite (a-rã-sã-rí-ti) – (unã cu ***ansãrit***) § ***arãsãriri***[1]***/arãsãrire*** (a-rã-sã-rí-ri) sf arãsãriri (a-rã-sã-ríri) – (unã cu ***ansãriri***) § ***alsar***[1] (al-sárŭ) vb IV alsãrii (al-sã-riĭ), alsãream (al-sã-reámŭ), alsãritã (al-sã-rí-tã), alsãriri/alsãrire (al-sã-rí-ri) – (unã cu ***ansar***[1]) ex: pots s-alsari (s-ansari)? § ***alsãrit***[1] (al-sã-rítŭ) adg alsãritã (al-sã-rí-tã), alsãrits (al-sã-rítsĭ), alsãriti/alsãrite (al-sã-rí-ti) – (unã cu ***ansãrit***) § ***alsãriri***[1]***/alsãrire*** (al-sã-rí-ri) sf alsãriri (al-sã-ríri) – (unã cu ***ansãriri***) § ***andrisar*** (an-dri-sárŭ) vb IV shi II andrisãrii (an-dri-sã-riĭ), andrisãream (an-dri-sã-reámŭ), andrisãritã (an-dri-sã-rí-tã), andrisãriri/andrisãrire (an-dri-sã-rí-ri) shi andrisãreari/andrisãreare (an-dri-sã-reá-ri) – trec (ansar) pristi un lucru; ansar cu trei ansãrituri unã dupã-alantã; ansar ma multu (ma diparti) di cariva altu; andisar, antrisar, ansar; nsar, sar, alsar, arsar, arãsar, asaltu, saltu *{ro: sări, trece peste}* *{fr: sauter, franchir}* *{en: jump over, pass over}* ex: nu andrisãri (ansãri, tricu pristi) praglu di ushi; lu-andrisãrii (ansãrii pristi el) cãndu durnja mpadi; lj-dimãndã di sh-andrisãri chishatlu (ansãri pristi chishat); tu Martsu sh-tu-April ficiorlji andrisar foclu (ansar pristi foc) § ***andrisãrit*** (an-dri-sã-rítŭ) adg andrisãritã (an-dri-sã-rí-tã), andrisãrits (an-dri-sã-rítsĭ), andrisãriti/andrisãrite (an-dri-sã-rí-ti) – (atsel) tsi ari ansãritã pristi un lucru; (lucrul) pristi cari ansãri cariva; andisãrit, antrisãrit, ansãrit, nsãrit, sãrit, alsãrit, arsãrit, arãsãrit, asãltat, sãltat *{ro: sărit, trecut peste}* *{fr: sauté, franchi}* *{en: jumped over, passed over}* § ***andrisãriri/andrisãrire*** (an-dri-sã-rí-ri) sf andrisãriri (an-dri-sã-ríri) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva andrisari (ansari pristi) tsiva; nsãriri, sãriri, antrisãriri, andrisãreari, andisãriri, alsãriri, arsãriri, arãsãriri, asãltari, sãltari *{ro: acţiunea de a sări, de a trece peste; sărire}* *{fr: action de sauter, de franchir}* *{en: action of jumping over, of passing over}* ex: andrisãrirea (ansãrirea) a gardului § ***andrisãreari/andrisãreare*** (an-dri-sã-reá-ri) sf andrisãreri (an-dri-sã-réri) – (unã cu ***andrisãriri***) § ***andrisãturã*** (an-dri-sã-tú-rã) sf andrisãturi (an-dri-sã-túri) – (unã cu ***ansãriturã***) § ***andisar*** (an-di-sárŭ) vb IV shi II andisãrii (an-di-sã-riĭ), andisãream (an-di-sã-reámŭ), andisãritã (an-di-sã-rí-tã), andisãriri/andisãrire (an-di-sã-rí-ri) shi andisãreari/andisãreare (an-di-sã-reá-ri) – (unã cu ***andrisar***) § ***andisãrit*** (an-di-sã-rítŭ) adg andisãritã (an-di-sã-rí-tã), andisãrits (an-di-sã-rítsĭ), andisãriti/andisãrite (an-di-sã-rí-ti) – (unã cu ***andrisãrit***) § ***andisãriri/andisãrire*** (an-di-sã-rí-ri) sf andisãriri (an-di-sã-ríri) – (unã cu ***andrisãriri***) § ***andisãreari/andisãreare*** (an-di-sã-reá-ri) sf andisãreri (an-di-sã-réri) – (unã cu ***andrisãriri***) § ***antrisar*** (an-tri-sárŭ) vb IV shi II antrisãrii (an-tri-sã-riĭ), antrisãream (an-tri-sã-reámŭ), antrisãritã (an-tri-sã-rí-tã), antrisãriri/antrisãrire (an-tri-sã-rí-ri) shi antrisãreari/antrisãreare (an-tri-sã-reá-ri) – (unã cu ***andrisar***) ex: cãt lo s-antrisarã praglu (treacã pristi prag); dzenurli li-antrisãrea (li-ansãrea) § ***antrisãrit*** (an-tri-sã-rítŭ) adg antrisãritã (an-tri-sã-rí-tã), antrisãrits (an-tri-sã-rítsĭ), antrisãriti/antrisãrite (an-tri-sã-rí-ti) – (unã cu ***andrisãrit***) § ***antrisãriri/antrisãrire*** (an-tri-sã-rí-ri) sf antrisãriri (an-tri-sã-ríri) – (unã cu ***andrisãriri***) § ***antrisãreari/antrisãreare*** (an-tri-sã-reá-ri) sf antrisãreri (an-tri-sã-réri) – (unã cu ***antrisãriri***) § ***antrisãturã*** (an-tri-sã-tú-rã) sf antrisãturi (an-tri-sã-túri) – (unã cu ***ansãriturã***) § ***astrisar*** (as-tri-sárŭ) vb IV shi II astrisãrii (as-tri-sã-riĭ), astrisãream (as-tri-sã-reámŭ), astrisãritã (as-tri-sã-rí-tã), astrisãriri/astrisãrire (as-tri-sã-rí-ri) shi astrisãreari/astrisãreare (as-tri-sã-reá-ri) – (unã cu ***andrisar***) ex: lãlãtorli nu-astrisãrea praglu; lu-astrisãrii (ansãrii naparti di el) § ***astrisãrit*** (as-tri-sã-rítŭ) adg astrisãritã (as-tri-sã-rí-tã), astrisãrits (as-tri-sã-rítsĭ), astrisãriti/astrisãrite (as-tri-sã-rí-ti) – (unã cu ***andrisãrit***) § ***astrisãriri/astrisãrire*** (as-tri-sã-rí-ri) sf astrisãriri (as-tri-sã-ríri) – (unã cu ***andrisãriri***) § ***astrisãreari/astrisãreare*** (as-tri-sã-reá-ri) sf astrisãreri (as-tri-sã-réri) – (unã cu ***astrisãriri***) § ***paransar***[1] (pá-ran-sárŭ) vb IV shi II paransãrii (pá-ran-sã-riĭ), paransãream (pá-ran-sã-reámŭ), paransãritã (pá-ran-sã-rí-tã), paransãriri/paransãrire (pá-ran-sã-rí-ri) shi paransãreari/paransãreare (pá-ran-sã-reá-ri) – ansar ma multu di cum lipseashti *{ro: sări prea mult}* *{fr: sauter trop}* *{en: jump too much}* § ***paransãrit*** (pá-ran-sã-rítŭ) adg paransãritã (pá-ran-sã-rí-tã), paransãrits (pá-ran-sã-rítsĭ), paransãriti/paransãrite (pá-ran-sã-rí-ti) – tsi-ansari ma multu

dicãt easti arada*{ro: care a sărit prea mult} {fr: qui a trop sauté} {en: who has jumped too much}* § ***paransãriri/paransãrire*** (pá-ran-sã-rí-ri) sf paransãriri (pá-ran-sã-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva paransari *{ro: acţiunea de a sări prea mult} {fr: action de sauter trop} {en: action of jumping too much}* § ***paransãreari/paransãreare*** (pá-ran-sã-reá-ri) sf paransãreri (pá-ran-sã-rérĭ) – (unã cu ***paransãriri***)

ansar[2] (an-sárŭ) vb I – vedz tu ***sari***

ansãrari/ansãrare (an-sã-rá-ri) sf – vedz tu ***sari***

ansãrat (an-sã-rátŭ) adg – vedz tu ***sari***

ansãrãturã (an-sã-rã-tú-rã) sf – vedz tu ***sari***

ansãreari/ansãreare (an-sã-reá-ri) sf – vedz tu ***ansar***[1]

ansãredz (an-sã-rédzŭ) vb I – vedz tu ***sari***

ansãriri/ansãrire (an-sã-rí-ri) sf – vedz tu ***ansar***[1]

ansãrit (an-sã-rítŭ) adg – vedz tu ***ansar***[1]

ansãritoanji/ansãritoanje (an-sã-ri-toá-nji) sf – vedz tu ***ansar***[1]

ansãriturã (an-sã-ri-tú-rã) sf – vedz tu ***ansar***[1]

antartu[1] (an-tár-tu) sm – vedz tu ***andartu***

antartu[2] (an-tár-tu) adg – vedz tu ***andartu***

antãnj[1] (an-tắnjĭŭ) num – vedz tu ***ntãnj***[1]

antãnj[2] (an-tắnjĭŭ) adv – vedz tu ***ntãnj***[1]

antãvãlescu (an-tã-vã-lés-cu) (mi) vb IV antãvãlii (an-tã-vã-líĭ), antãvãleam (an-tã-vã-leámŭ), antãvãlitã (an-tã-vã-lí-tã), antãvãliri/antãvãlire (an-tã-vã-lí-ri) – (mi) tornu di-unã parti sh-di-alantã; min un lucru arucutindalui ca aroata; (mi) tindu (arucutescu, di-arada pi crivati) tra s-dormu; arucutescu, arcutescu, ntãvãlescu, tãvãlescu, cutuvulescu, cutãvãlescu, cutuvlescu, anduchilescu, ghilindescu, chilindescu *{ro: rostogoli, tăvăli} {fr: (se) rouler, (se) vautrer; (se) tourner et retourner} {en: roll; sprawl (on the bed, sofa, grass, etc.}* ex: mulili s-antãvãlea; vrurã sã s-antãvãleascã (sã s-arucuteascã) tu cinushi; s-antãvãleashti (s-arucuteashti) tu strozmã; ah! dzãsi porcul, s-aveam nã mucirlã, s-mi-antãvãlescu; nu ti-antãvãlea (ti-arucutea) tu muzgã § ***antãvãlit*** (an-tã-vã-lítŭ) adg antãvãlitã (an-tã-vã-lí-tã), antãvãlits (an-tã-vã-lítsĭ), antãvãliti/antãvãlite (an-tã-vã-lí-ti) – tsi s-ari turnatã di-unã parti sh-di-alantã; tsi s-ari arucutitã ca aroata; tsi easti tes mpadi i pi crivati (shi va s-lu-acatsã somnul); arucutit, arcutit, ntãvãlit, tãvãlit, cutuvulit, cutãvãlit, cutuvlit, anduchilit, ghilindit, chilindit *{ro: rostogolit, tăvălit} {fr: roulé, vautré} {en: rolled, sprawled}* ex: porcul antãvãlit (arucutit) tu unã baltã; li-am tu sãndzi-antãvãliti (arucutiti) § ***antãvãliri/antãvãlire*** (an-tã-vã-lí-ri) sf antãvãliri (an-tã-vã-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-antãvãleashti cariva; arucutiri, arcutiri, ntãvãliri, tãvãliri, cutuvuliri, cutãvãliri, cutuvliri, anduchiliri, ghilindiri, chilindiri *{ro: acţiunea de a (se) rostogoli, de a se tăvăli; rostogolire} {fr: action de (se) rouler, de (se) vautrer} {en: action of rolling, of sprawling}* § ***ntãvãlescu*** (ntã-vã-lés-cu) (mi) vb IV ntãvãlii (ntã-vã-líĭ), ntãvãleam (ntã-vã-leámŭ), ntãvãlitã (ntã-vã-lí-tã), ntãvãliri/ntãvãlire (ntã-vã-lí-ri) – (unã cu ***antãvãlescu***) ex: s-avea ntãvãlitã pit neauã; lu ntãvãleashti pit fãrinã; va s-lji ntãvãleascã (fig: murdãreascã) stranjili § ***ntãvãlit*** (ntã-vã-lítŭ) adg ntãvãlitã (ntã-vã-lí-tã), ntãvãlits (ntã-vã-lítsĭ), ntãvãliti/ntãvãlite (ntã-vã-lí-ti) – (unã cu ***antãvãlit***) ex: ntãvãlit cum eara tu-unã baltã, avdzã vreavã § ***ntãvãliri/ntãvãlire*** (ntã-vã-lí-ri) sf ntãvãliri (ntã-vã-lírĭ) – (unã cu ***antãvãliri***) § ***tãvãlescu*** (tã-vã-lés-cu) (mi) vb IV tãvãlii (tã-vã-líĭ), tãvãleam (tã-vã-leámŭ), tãvãlitã (tã-vã-lí-tã), tãvãliri/tãvãlire (tã-vã-lí-ri) – (unã cu ***antãvãlescu***) § ***tãvãlit*** (tã-vã-lítŭ) adg tãvãlitã (tã-vã-lí-tã), tãvãlits (tã-vã-lítsĭ), tãvãliti/tãvãlite (tã-vã-lí-ti) – (unã cu ***antãvãlit***) ex: lj-aflarã tãvãlits (arucutits) tu tsarã § ***tãvãliri/tãvãlire*** (tã-vã-lí-ri) sf tãvãliri (tã-vã-lírĭ) – (unã cu ***antãvãliri***) § ***antãvãliturã*** (an-tã-vã-li-tú-rã) sf antãvãlituri (an-tã-vã-li-túrĭ) – ashi cum easti loclu iu s-ari antãvãlitã cariva; atsea tsi s-fatsi cãndu s-antãvãleashti cariva *{ro: rostogolire, tăvălitură} {fr: action de (se) rouler, de (se) vautrer} {en: action of rolling; of sprawling}*

antãvãliri/antãvãlire (an-tã-vã-lí-ri) sf – vedz tu ***antãvãlescu***

antãvãlit (an-tã-vã-lítŭ) adg – vedz tu ***antãvãlescu***

antãvãliturã (an-tã-vã-li-tú-rã) sf – vedz tu ***antãvãlescu***

anthi/anthe (án-thi) sf anthi (án-thi) – floarã, floari, florã, lilici, luludã, lãludã, cicechi *{ro: floare} {fr: fleur} {en: flower}*

anticagi (an-ti-ca-gí) sm – vedz tu ***anticã***

anticã (an-tí-cã) sf antitsi/antitse (an-tí-tsi) – lucru veclju tsi ahãrzeashti multu trã vicljimea, mushuteatsa, tinjia-a lui; lucru mushat shi scumpu; (fig: anticã = itsi lucru i hiintsã mushatã) *{ro: antică, lucru vechi, frumos, de valoare} {fr: antique; toute chose archaïque; de grande valeur; très beau; mauvais sujet} {en: antique, antic, old, beautiful or valuable things}* ex: am trã vindeari unã anticã (lucru veclju, mushat, tsi ahãrzeashti multu); am unã featã anticã (fig: multu mushatã) § ***anticagi*** (an-ti-ca-gí) sm anticageadz (an-ti-ca-gĭádzĭ) – om tsi acumpãrã sh-vindi lucri, paradz, cãrtsã veclji, etc. *{ro: anticar} {fr: antiquaire} {en: antique dealer}*

antihristu (an-tí-hris-tu) adg – vedz tu ***andihristu***

antimsu (an-tím-su) adg – vedz tu ***tindu***

antimtu (an-tím-tu) adg – vedz tu ***tindu***

antindeari/antindeare (an-tin-deá-ri) sf – vedz tu ***tindu***

antindiri/antindire (an-tín-di-ri) sf – vedz tu ***tindu***

antindu (an-tín-du) (mi) vb III shi II – vedz tu ***tindu***

antiri (an-ti-rí shi an-ti-ríŭ) sm antiradz (an-ti-rádzĭ) – unã soi di stranj lungu (unã robã) tsi cadi lishor (nistres) pri trup, di-aradã purtat di preftsã; andiri, giup, sãe; arasã, rasã, razi *{ro: anteriu} {fr: sorte de robe, surplis} {en: surplice}* § ***andiri*** (an-di-rí) sm andiradz (an-di-rádzĭ) – (unã cu ***antiri***)

antirisi/antirise (an-tí-ri-si) sf – vedz tu ***ndirisi***

antiriu (an-ti-ríŭ) sm antiradz (an-ti-rádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***antiri***

antreatsiri/antreatsire (an-treá-tsi-ri) sf – vedz tu ***astrec***

antreb (an-trébŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ntreb***

antrec (an-trécŭ) vb III shi II – vedz tu ***astrec***

antreg (an-trégŭ) adg – vedz tu ***ntreg***

an-treilea (an-tréĭ-lea) num ord – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***antreilea***

antreilea (an-tréĭ-lea) num ord – vedz tu ***trei***

antreilji (an-tréĭ-lji) num – vedz tu ***trei***

an-treilji (an-tréĭ-lji) num ord – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***antreilji***

antreilu (an-tréĭ-lu) num ord – vedz tu ***trei***

antribari/antribare (an-tri-bá-ri) sf – vedz tu ***ntreb***

antribat (an-tri-bátŭ) adg – vedz tu ***ntreb***

antricut (an-tri-cútŭ) adg – vedz tu ***astrec***

antrisar (an-tri-sárŭ) vb IV shi II – vedz tu ***ansar***[1]

antrisãreari/antrisãreare (an-tri-sã-reá-ri) sf – vedz tu ***ansar***[1]

antrisãriri/antrisãrire (an-tri-sã-rí-ri) sf – vedz tu ***ansar***[1]

antrisãrit (an-tri-sã-rítŭ) adg – vedz tu ***ansar***[1]

antrisãturã (an-tri-sã-tú-rã) sf – vedz tu ***ansar***[1]

antritseari/antritseare (an-tri-tseá-ri) sf – vedz tu ***astrec***

antrupat (an-tru-pátŭ) adg antrupatã (an-tru-pá-tã), antrupats (an-tru-pátsĭ), antrupati/antrupate (an-tru-pá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***andrupãt***

antsap (an-tsápŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ntsap***

antsãpari/antsãpare (an-tsã-pá-ri) sf – vedz tu ***ntsap***

antsãpat (an-tsã-pátŭ) adg – vedz tu ***ntsap***

antsãpãtos (an-tsã-pã-tósŭ) adg – vedz tu ***ntsap***

antsãpãturã (an-tsã-pã-tú-rã) sf – vedz tu ***ntsap***

antsãrtsu (an-tsắr-tsu) adv – vedz tu ***an***[1]

anturtsescu[1] (an-tur-tsés-cu) adg – vedz tu ***turcu***[1]

anturtsescu[2] (an-tur-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***turcu***[1]

anturtsiri/anturtsire (an-tur-tsí-ri) sf – vedz tu ***turcu***[1]

anturtsit (an-tur-tsítŭ) adg – vedz tu ***turcu***[1]

anudari/anudare (a-nu-dá-ri) sf – vedz tu ***nod***[1]

anudat (a-nu-dátŭ) adg – vedz tu ***nod***[1]

anudãturã (a-nu-dã-tú-rã) sf – vedz tu ***nod***[1]

anumã (a-nu-mă) sm – vedz tu ***alumã***

anumir[1] (a-nú-mir) sn – vedz tu ***numir***[1]

anumir[2] (a-nú-mir) (mi) vb I – vedz tu ***numir***[1]

anumir[3] (a-nú-mir) sm anumiri (a-nú-mirĭ) shi sn anumiri/anumire (a-nú-mi-ri) – partea di trup a omlui di iu nchisescu bratsãli; anumiri, numir, numiri, umir *{ro: umăr} {fr: épaule} {en: shoulder}* ex: tsi u portu ea di-anumir?; pisti-anumiri cu mãndilj; s-acãtsarã di anumiri; mi doari anumirlu; dãdea din

anumiri § ***anumiri/anumire*** (a-nú-mi-ri) sm anumiri (a-nú-mirĭ) shi sn anumiri/anumire (a-nú-mi-ri) – (unã cu ***anumir***[3]) ex: pindzi moasha cu anumirli § ***anumirea*** (a-nú-mi-rea) adv – pristi anumir (anumiri) *{ro: pe umăr} {fr: sur épaule} {en: on shoulders}* ex: cu un stog di leamni di anumirea (pristi umiri); lo stearpa di-anumirea (pristi umir) sh-trapsi § ***deanumirea*** (dea-nú-mi-rea) adv – (scriarea ***di anumirea*** neaprucheatã tu-aestu dictsiunar) di anumirea, pristi anumir (anumiri); dinanumirea *{ro: pe umăr} {fr: sur épaule} {en: on shoulders}* ex: cu un stog di leamni deanumirea (pristi umiri, tu scriarea a noastrã); lo stearpa deanumirea (pristi umir, tu scriarea a noastrã) sh-trapsi § ***nanumirea*** (na-nú-mi-rea) adv – (scriarea ***na numirea*** neaprucheatã tu-aestu dictsiunar) (unã cu ***deanumirea***) ex: tsãnea tufechea nanumirea (deanumirea) § ***dinanumirea*** (di-na-nú-mi-rea) adv – (unã cu ***deanumirea***) (scriarea ***di nanumirea*** neaprucheatã tu-aestu dictsiunar) ex: cu tufechea dinanumirea; cu stearpili dinanumirea; dutsea tastrul dinanumirea § ***numir***[3] (nú-mir) sm numiri (nú-mirĭ) shi sn numiri/numire (nú-mi-ri) – (unã cu ***anumir***[3]) ex: la pãltari shi la numir; lja-l pri numir (deanumirea); nj-amurtsã numirlu di griutati; lu purtai pri numirlu-a meu § ***numiri***[1]***/numire*** (nú-mi-ri) sm numiri (nú-mirĭ) shi sn numiri/numire (nú-mi-ri) – (unã cu ***anumir***[3]) § ***umir*** (ú-mir) sm umiri (ú-mirĭ) shi sn umiri/umire (ú-mi-ri) – (unã cu ***anumir***[3]) ex: un aush, cu tãmbarea-lj arcatã pi umir

anumirari/anumirare (a-nu-mi-rá-ri) sf – vedz tu ***numir***[1]

anumirat (a-nu-mi-rátŭ) adg – vedz tu ***numir***[1]

anumirea (a-nú-mi-rea) adv – vedz tu ***anumir***[3]

anumiri/anumire (a-nú-mi-ri) sm shi sn – vedz tu ***anumir***[3]

anusteatsã (a-nus-teá-tsã) sf – vedz tu ***anustu***

anustescu (a-nus-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***anustu***

anustii/anustie (a-nus-tí-i) sf – vedz tu ***anustu***

anustiri/anustire (a-nus-tí-ri) sf – vedz tu ***anustu***

anustit (a-nus-títŭ) adg – vedz tu ***anustu***

anustsãri/anustsãre (a-nus-tsắ-ri) sf – vedz tu ***anustu***

anustsãscu (a-nus-tsắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***anustu***

anustsãt (a-nus-tsắtŭ) adg – vedz tu ***anustu***

anustu (á-nus-tu) adg anustã (á-nus-tã), anushtsã (á-nush-tsã), anusti/anuste (á-nus-ti) – tsi nu-ari gustu; tsi easti fãrã nustimadã; tsi tsã da greatsã; tsi ti fatsi s-vonj; agnusos, gritsos *{ro: fad, fără gust, anost} {fr: fade, fastidieux} {en: insipid, tasteless, dull}* ex: om anustu (fãrã nustimadã, tsi tsã da agnos); feata easti mushatã ma anustã (fãrã gustu); carnea di buvulitsã easti anustã (fãrã gustu, tsi tsã da greatsã); yitria tsi loai easti anustã (fãrã gustu, nj-da greatsã) § ***anusteatsã*** (a-nus-teá-tsã) sf anustets (a-nus-tétsĭ) – atsea tsi-aducheashti omlu cãndu tsiva nu-ari gustu i nustimadã; atsea tsi ari omlu tsi-lj yini s-voamã; anustii, greatsã, agnos; (fig: anusteatsã = glãrimi) *{ro: lipsă de gust, dezgust} {fr: dégoût} {en: disgust, distaste, dislike}* § ***anustii/anustie*** (a-nus-tí-i) sf anustii (a-nus-tíĭ) – (unã cu ***anusteatsã***) ex: zburãm un stog di anustii (fig: glãrinj) § ***anustescu*** (a-nus-tés-cu) (mi) vb IV anustii (a-nus-tíĭ), anusteam (a-nus-teámŭ), anustitã (a-nus-tí-tã), anustiri/anustire (a-nus-tí-ri) – mi fatsi s-cher gustul i mirachea trã tsiva, trã un lucru; nj-si lja di pristi inimã; nj-adutsi ca greatsã tu inimã; nj-da greatsã; mi fatsi s-vom; anustsãscu, agnusescu, agnusedz *{ro: (se) dezgusta, anosti} {fr: affadir, (se) dégoûter} {en: disgust}* ex: s-anusti (lj-vinji greatsã); nji si anusti (nj-deadi greatsã) ca carnea di cal; nji s-anustirã pãreasinjli (nj-si featsirã fãrã gustu; nj-si loarã di pristi inimã); mi anustii di tini (nj-ti loash di pristi inimã, mi sãturai di tini) § ***anustit*** (a-nus-títŭ) adg anustitã (a-nus-tí-tã), anustits (a-nus-títsĭ), anustiti/anustite (a-nus-tí-ti) – tsi ari chirutã gustul i mirachea s-facã un lucru; tsi-lj s-ari loatã di pristi inimã; tsi-lj yini greatsã; anustsãt, agnusit, agnusat *{ro: dezgustat, anostit} {fr: affadi, dégoûté} {en: disgusted of, sick of}* § ***anustiri/anustire*** (a-nus-tí-ri) sf anustiri (a-nus-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu agnuseashti omlu; anustsãri, agnusiri, agnusari *{ro: acţiunea de a dezgusta, de a anosti} {fr: action d'affadir, de dégoûter} {en: action of disgusting}* § ***anustsãscu*** (a-nus-tsắs-cu) (mi) vb IV anustsãi (a-nus-tsắĭ), anustsam (a-nus-tsámŭ), anustsãtã (a-nus-tsắ-tã), anustsãri/anustsãre (a-nus-tsắ-ri) – (unã cu ***anustescu***) § ***anustsãt*** (a-nus-tsắtŭ) adg anustsãtã (a-nus-tsắ-tã), anustsãts (a-nus-tsắtsĭ), anustsãti/anustsãte (a-nus-tsắ-ti) – (unã cu ***anustit***) § ***anustsãri/anustsãre*** (a-nus-tsắ-ri) sf anustsãri (a-nus-tsắrĭ) – (unã cu ***anustiri***)

anutari/anutare (a-nu-tá-ri) sf – vedz tu ***anot***

anutat (a-nu-tátŭ) adg – vedz tu ***anot***

anvarliga (an-var-lí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***

anvarligalui (an-var-lí-ga-lui) adv – vedz tu ***anvãrliga***

anvãlescu (an-vã-lés-cu) (mi) vb IV anvãlii (an-vã-líĭ), anvãleam (an-vã-leámŭ), anvãlitã (an-vã-lí-tã), anvãliri/anvãlire (an-vã-lí-ri) – acoapir tsiva cu-un lucru; lu-anvãrtescu un lucru cu tsiva (unã carti, vilendzã, etc.); anvãrlighedz (ntsircljedz) unã hoarã (pulitii, ascheri, etc.); anvilescu, nvãlescu, nvilescu, anvãrtescu, nvãrtescu, acoapir; (fig: 1: anvãlescu = fur, spãstrescu, ahulescu, nciulescu, agudescu, sec, bag tu tastru, etc.; expr: 2: anvãlescu casa = lj-bag citia) *{ro: înveli, acoperi, încercui} {fr: couvrir, envelopper, cerner} {en: cover, wrap up, surround}* ex: lu-anvãli (lu-acupiri) cu poala-lj; moartea-nj mi-anvãleashti (mi-acoapirã, mi-anvãrteashti, mi nfashi tu tsiva); anvãlea-mi (acoapirã-mi) ghini; anvãlea (anvãrtea-li, acoapirã-li cu tsiva, cãpãchili di la) aestã carti; u-anvãlit (u-acupirit) casa?; lu-anvãlim (expr: l-furãm) di la hani § ***anvãlit*** (an-vã-lítŭ) adg anvãlitã (an-vã-lí-tã), anvãlits (an-vã-lítsĭ), anvãliti/anvãlite (an-vã-lí-ti) – tsi easti acupirit di tsiva i anvãrtit tu tsiva; anvilit, nvãlit, nvilit, anvãrtit, nvãrtit, acupirit; (expr: cãrbuni anvãlit = om ipucrit, ascumtu, acupirit, cari dzãtsi unã sh-fatsi altã) *{ro: învelit, acoperit, încercuit} {fr: couvert, enveloppé, cerné} {en: covered, wrapped up, surrounded}* ex: easti cãrbuni-anvãlit (expr: easti om ascumtu, ipucrit) § ***anvãliri/anvãlire*** (an-vã-lí-ri) sf anvãliri (an-vã-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si-anvãleashti tsiva; anvãliturã, anviliri, nvãliri, nviliri, anvãrtiri, nvãrtiri, acupiriri *{ro: acţiunea de a înveli, de a acoperi, de a încercui; învelire, acoperire, încercuire} {fr: action de couvrir, d'envelopper, de cerner} {en: action of covering, of wrapping up, of surrounding}* ex: cu anvãlirea (ntsircljarea) tsi lã featsirã § ***anvilescu*** (an-vi-lés-cu) (mi) vb IV anvilii (an-vi-líĭ), anvileam (an-vi-leámŭ), anvilitã (an-vi-lí-tã), anviliri/anvilire (an-vi-lí-ri) – (unã cu ***anvãlescu***) ex: mi-anvilii cu unã vilendzã; anvilea ficiorlu s-nu-arãtseascã; anvilim (acupirim) casa cu cirmidz § ***anvilit*** (an-vi-lítŭ) adg anvilitã (an-vi-lí-tã), anvilits (an-vi-lítsĭ), anviliti/anvilite (an-vi-lí-ti) – (unã cu ***anvãlit***) ex: laptili easti anvilit (acupirit) cu distimelea § ***anviliri/anvilire*** (an-vi-lí-ri) sf anviliri (an-vi-lírĭ) – (unã cu ***anvãliri***) § ***nvãlescu*** (nvã-lés-cu) (mi) vb IV nvãlii (nvã-líĭ), nvãleam (nvã-leámŭ), nvãlitã (nvã-lí-tã), nvãliri/nvãlire (nvã-lí-ri) – (unã cu ***anvãlescu***) ex: neaua nvãlea (acupirea) hoara ntreagã; nvãlea-ti ghini s-nu-arãtseshti; lã nvãlii casa (l-adrai citia) cã cura cãndu da ploaea § ***nvãlit*** (nvã-lítŭ) adg nvãlitã (nvã-lí-tã), nvãlits (nvã-lítsĭ), nvãliti/nvãlite (nvã-lí-ti) – (unã cu ***anvãlit***) § ***nvãliri/nvãlire*** (nvã-lí-ri) sf nvãliri (nvã-lírĭ) – (unã cu ***anvãliri***) § ***nvilescu*** (nvi-lés-cu) (mi) vb IV nvilii (nvi-líĭ), nvileam (nvi-leámŭ), nvilitã (nvi-lí-tã), nviliri/nvilire (nvi-lí-ri) – (unã cu ***anvãlescu***) § ***nvilit*** (nvi-lítŭ) adg nvilitã (nvi-lí-tã), nvilits (nvi-lítsĭ), nviliti/nvilite (nvi-lí-ti) – (unã cu ***anvãlit***) § ***nviliri/nvilire*** (nvi-lí-ri) sf nviliri (nvi-lírĭ) – (unã cu ***anvãliri***) § ***anvãliturã*** (an-vã-li-tú-rã) sf anvãlituri (an-vã-li-túrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si-anvãleashti tsiva; atsea cu cari si-anvileashti un lucru; nvãliturã, anvãliri, nvãliri, anviliri, nviliri, anvãrtiri, nvãrtiri, acupiriri; avilimintu, anvãlitoari, acupirãmintu, acupirãtoari *{ro: acţiunea de a înveli, de a acoperi; acoperământ} {fr: action de couvrir; couverture} {en: action of covering; cover}* § ***nvãliturã*** (nvã-li-tú-rã) sf nvãlituri (nvã-li-túrĭ) – (unã cu ***anvãliturã***) ex: nvãliturli nji s-arupsirã § ***anvãlitoari/anvãlitoare*** (an-vã-li-toá-ri) sf anvãlitori (an-vã-li-tórĭ) – atsea cu cari si-anvileashti un lucru; nvãlitoari, anvãliturã, nvãliturã, avilimintu, acupirãmintu, acupirãtoari, bog *{ro: acoperământ} {fr: couverture, housse} {en: cover}* § ***nvãlitoari/nvãlitoare*** (nvã-li-toá-ri) sf nvãlitori (nvã-li-tórĭ) – (unã cu ***anvãlitoari***) § ***anviliminti*** (an-vi-li-mín-tu) sn anviliminti/anviliminte (an-

vi-li-mín-ti) – atsea cu cari si-anvileashti un lucru; anvãliturã, nvãliturã, anvãlitoari, nvilãtoari, acupirãmintu, acupirãtoari *{ro: acoperământ}* *{fr: couverture, housse}* *{en: cover}* § ***avilimintu*** (a-vi-li-mín-tu) sn aviliminti/aviliminte (a-vi-li-mín-ti) – (unã cu ***anvilimintu***) § ***dizvãlescu*** (diz-vã-lés-cu) (mi) vb IV dizvãlii (diz-vã-líĭ), dizvãleam (diz-vã-leámŭ), dizvãlitã (diz-vã-lí-tã), dizvãliri/dizvãlire (diz-vã-lí-ri) – scot luguria cu cari easti-anvãlit (acupirit, anvãrtit) un lucru sh-lu-aspun ashi cum easti dealihea fãrã acupirãmintu; aflu sh-lu dau di padi tra s-lu veadã tutã dunjaea, un lucru tsi eara ascumtu; dizvilescu, discoapir; (expr: 1: mi dizvilescu di tsi ved i avdu = nj-yini-agunos, agnusescu di-atseali tsi ved i avdu; 2: mi dizvilescu = mi-aspun ashi cum hiu dealihea, nu cum mi veadi lumea; 3: hiu dizvãlit = hiu fãrã arshini) *{ro: dezveli, descoperi}* *{fr: (se) dévoiler, (se) decouvrir}* *{en: discover, unwrap}* ex: vrearea ntreagã-lj dizvãli; sh-dizvãli (sh-aspusi) inima la mini; vimtul nã dizvãli casa; tu scoluzmã, s-dizvãli (expr: s-aspusi ashi cum eara dealihea); nã dizvilim (expr: nã vinj-agnos) di tsi vidzum § ***dizvãlit*** (diz-vã-lítŭ) adg dizvãlitã (diz-vã-lí-tã), dizvãlits (diz-vã-lítsĭ), dizvãliti/dizvãlite (diz-vã-lí-ti) – tsi-lj s-ari scoasã acupirãmintul cu cari easti nvãlit (acupirit, anvãrtit) un lucru; dizvilit, discupirit *{ro: dezvelit, descoperit}* *{fr: dévoilé, decouvert}* *{en: discovered, unwrapped}* ex: casa dizvãlitã; ficiorlu doarmi dizvãlit (neacupirit); va-nj versu matsãli, ahãt hiu dizvãlitã (expr: ahãntu-agnos ãnj yini) di voi; ari unã featã dizvãlitã (expr: nearushinatã) § ***dizvãliri/dizvãlire*** (diz-vã-lí-ri) sf dizvãliri (diz-vã-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dizvãleashti; dizviliri, discupiriri *{ro: acţiunea de a dezveli, de a descoperi}* *{fr: action de (se) dévoiler, de (se) decouvrir}* *{en: action of discovering, of unwraping}* § ***dizvilescu*** (diz-vi-lés-cu) (mi) vb IV dizvilii (diz-vi-líĭ), dizvileam (diz-vi-leámŭ), dizvilitã (diz-vi-lí-tã), dizviliri/dizvilire (diz-vi-lí-ri) – (unã cu ***dizvãlescu***) § ***dizvilit*** (diz-vi-lítŭ) adg dizvilitã (diz-vi-lí-tã), dizvilits (diz-vi-lítsĭ), dizviliti/dizvilite (diz-vi-lí-ti) – (unã cu ***dizvãlit***) § ***dizviliri/dizvilire*** (diz-vi-lí-ri) sf dizviliri (diz-vi-lírĭ) – (unã cu ***dizvãliri***)

anvãliri/anvãlire (an-vã-lí-ri) sf – vedz tu ***anvãlescu***

anvãlit (an-vã-lítŭ) adg – vedz tu ***anvãlescu***

anvãlitoari/anvãlitoare (an-vã-li-toá-ri) sf – vedz tu ***anvãlescu***

anvãliturã (an-vã-li-tú-rã) sf – vedz tu ***anvãlescu***

anvãrig (an-vã-ríg) (mi) vb I – vedz tu ***anvãrliga***

anvãriga (an-vã-rí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***

anvãrigalui (an-vã-rí-ga-lui) adv – vedz tu ***anvãrliga***

anvãrigari/anvãrigare (an-vã-ri-gá-ri) sf – vedz tu ***anvãrliga***

anvãrigat (an-vã-ri-gátŭ) adg – vedz tu ***anvãrliga***

anvãrlig (an-vãr-líg) (mi) vb I – vedz tu ***anvãrliga***

anvãrliga (an-vãr-lí-ga) adv – di tuti pãrtsãli a unui lucru; di cãtã locurli di-aproapea; di cãtã partea-a unui lucru; anvãriga, anvãrigalui, anvarliga, anvarligalui, anvãrligalui, anveriga, anverliga, avarig, avariga, avãriga, avãrigara, avarliga, avãrliga, avarligalui, avãrligalui, averiga, nvãrliga, dinvãrliga, nvarliga, deanvarliga, deavarliga, deavarligalui, divarliga, divãrliga, divarligala, divarligalui, vãriga, varliga, vãrliga, vãrligalui; (expr: lj-yini cãciula-anvãrliga = easti ciurtuit, cihtisit) *{ro: în jur, împrejur}* *{fr: (tout) autour}* *{en: round, (all) around}* ex: dit unã hoarã di anvãrliga (di cãtã locurli di-aproapea) § ***anvãriga*** (an-vã-rí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) ex: tuts di anvãriga l-mutrea § ***anvãrigalui*** (an-vã-rí-ga-lui) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***anvarliga*** (an-var-lí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***anvarligalui*** (an-var-lí-ga-lui) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***anvãrligalui*** (an-vãr-lí-ga-lui) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***anveriga*** (an-ve-rí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***anverliga*** (an-ver-lí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***avarig*** (a-va-rígŭ) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***avariga*** (a-va-rí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***avãriga*** (a-vã-rí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***avãrigara*** (a-vã-rí-ga-ra) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***avarliga*** (a-var-lí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***avãrliga*** (a-vãr-lí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***avarligalui*** (a-var-lí-ga-lui) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***avãrligalui*** (a-vãr-lí-ga-lui) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***averiga*** (a-ve-rí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***nvãrliga*** (nvãr-lí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) ex: nvãrliga di un murmintu; va s-cadã ca moarti nvãrliga di mini § ***dinvãrliga*** (din-vãr-lí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) ex: tsi s-fãtsea dinvãrliga-lj § ***nvarliga*** (nvar-lí-ga)-adv – (unã cu ***anvãrliga***) ex: leamni nvarliga bãga § ***divãrliga*** (di-vãr-lí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***divarliga*** (di-var-lí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) ex: lj-vinji cãciula divarliga (expr: easti ciurtuit, cihtisit) § ***divarligala*** (di-var-lí-ga-la) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***divarligalui*** (di-var-lí-ga-lui) adv – (unã cu ***anvãrliga***) ex: ljundarlji eara-lj adunats divarligalui di foc § ***deanvarliga*** (dean-var-lí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***deavarliga*** (dea-var-lí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***deavãrliga*** (dea-vãr-lí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***deavarligalui*** (dea-var-lí-ga-lui) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***varliga*** (var-lí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) ex: varliga di varliga; trei lai pulj lu-aduc varliga § ***vãrliga*** (vãr-lí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***vãrligalui*** (vãr-lí-ga-lui) adv – (unã cu ***anvãrliga***) ex: vãrligalui vimtul ascultu cum bati § ***vãriga*** (vã-rí-ga) adv – (unã cu ***anvãrliga***) § ***anvãrlighedz*** (an-vãr-li-ghĭédzŭ) (mi) vb I anvãrligai (an-vãr-li-gáĭ), anvãrligam (an-vãr-li-gámŭ), anvãrligatã (an-vãr-li-gá-tã), anvãrligari/anvãrligare (an-vãr-li-gá-ri) – lu ncljid un lucru di tuti pãrtsãli; aduc ascheri anvãrliga di un loc (hoarã, cãsãbã, etc.) shi nu-alas vãrnu ta s-intrã i s-easã; nvãrlighedz, nvãrlig, anvãrlig, anvãrig, amvãrlighedz, ntsircljedz, tsircljedz, ntserclju, ncurpiljedz, ãncurpiljedz, ncrupiljedz, ãncrupiljedz, ngrupiljedz, ãngrupiljedz, tsingu; (expr: anvãrlighedz lumea ntreagã = cutriyir, alag pristi tut loclu) *{ro: încercui, împrejmui}* *{fr: entourer, cerner, assiéger}* *{en: surround, enclose, encircle, to lay siege}* ex: stanea elj u-anvãrliga; furlji anvãrligarã hoara; casa-al Licea-anvãrligarã; anvãrligai (cutriyirai, alãgai) lumea ntreagã; intrarã n hoarã cu vãtsli, anvãrligarã casa-a featãljei § ***anvãrlig*** (an-vãr-líg) (mi) vb I anvãrligai (an-vãr-li-gáĭ), anvãrligam (an-vãr-li-gámŭ), anvãrligatã (an-vãr-li-gá-tã), anvãrligari/anvãrligare (an-vãr-li-gá-ri) – (unã cu ***anvãrlighedz***) § ***anvãrligat*** (an-vãr-li-gátŭ) adg anvãrligatã (an-vãr-li-gá-tã), anvãrligats (an-vãr-li-gátsĭ), anvãrligati/anvãrligate (an-vãr-li-gá-ti) – tsi easti ncljis di tuti pãrtsãli; (hoarã, cãsãbã, etc.) tsi ari ascheri di dushmani avãrliga sh-vãrnu nu poati s-easã icã s-intrã (n hoarã, cãsãbã, etc.); nvãrligat, anvãrigat, amvãrligat, tsircljat, ntsircljat, ncurpiljat, ãncurpiljat, ncrupiljat, ãncrupiljat, ngrupiljat, ãngrupiljat, tsimtu *{ro: încercuit, împrejmuit}* *{fr: entouré, cerné, assiégé}* *{en: surrounded, enclosed, encircled}* ex: amirãlu, anvãrligat di 40-lji di dziniradz; ca nã negurã ndisatã, lu-anvãrligã maslu a eapilor; di dushmanj anvãrligatã § ***anvãrligari/anvãrligare*** (an-vãr-li-gá-ri) sf anvãrligãri (an-vãr-li-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-anvãrligheadzã; nvãrigari, nvãrligari, amvãrligari, tsircljari, ntsircljari, ncurpiljari, ãncurpiljari, ncrupiljari, ãncrupiljari, ngrupiljari, ãngrupiljari, tsindzeari *{ro: acţiunea de încercui, de a împrejmui; încercuire, împrejmuire}* *{fr: action d'entourer, de cerner, d'assiéger}* *{en: action of surrounding, of enclosing, of encircling}* ex: cãdzu anvãrligari greauã pri noi § ***nvãrlighedz*** (nvãr-li-ghĭédzŭ) (mi) vb I nvãrligai (nvãr-li-gáĭ), nvãrligam (nvãr-li-gámŭ), nvãrligatã (nvãr-li-gá-tã), nvãrligari/nvãrligare (nvãr-li-gá-ri) – (unã cu ***anvãrlighedz***) ex: Muscopulea nvãrligarã § ***nvãrlig*** (nvãr-líg) (mi) vb I nvãrligai (nvãr-li-gáĭ), nvãrligam (nvãr-li-gámŭ), nvãrligatã (nvãr-li-gá-tã), nvãrligari/nvãrligare (nvãr-li-gá-ri) – (unã cu ***anvãrlighedz***) ex: lu nvãrligarã geandarlji di tuti pãrtsãli; lji nvãrligai casa cu tãrãts § ***nvãrligat*** (nvãr-li-gátŭ) adg nvãrligatã (nvãr-li-gá-tã), nvãrligats (nvãr-li-gátsĭ), nvãrligati/nvãrligate (nvãr-li-gá-ti) – (unã cu ***anvãrligat***) ex: pãlatea eara nvãrligatã cu muri analtsã; doarmi nvãrligat di gusha-a featãljei § ***nvãrligari/nvãrligare*** (nvãr-li-gá-ri) sf nvãrligãri (nvãr-li-gắrĭ) – (unã cu ***anvãrligari***) § ***anvãrig*** (an-vã-ríg) (mi) vb I anvãrigai (an-vã-ri-gáĭ), anvãrigam (an-vã-ri-gámŭ), anvãrigatã (an-vã-ri-gá-tã), anvãrigari/anvãrigare (an-vã-ri-gá-ri) – (unã cu ***anvãrlighedz***) ex: anvãrigai balta di multi ori § ***anvãrigat*** (an-vã-ri-gátŭ) adg anvãrigatã (an-vã-ri-gá-tã), anvãrigats (an-vã-ri-gátsĭ), anvãrigati/anvãrigate (an-vã-ri-gá-ti) – (unã cu ***anvãrli-***

gat) § ***anvãrigari/anvãrigare*** (an-vã-ri-gá-ri) sf anvãrigãri (an-vã-ri-gắrĭ) – (unã cu ***anvãrligari***) ex: apucai anvãrigarea-a bisearicãljei; cãndu cu anvãrigarea-a tsitatiljei, earam nuntru § ***vãrlighedz*** (vãr-lí-ghĭédzŭ) (mi) vb I vãrligai (vãr-li-gáĭ), vãrligam (vãr-li-gámŭ), vãrligatã (vãr-li-gá-tã), vãrligari/vãrligare (vãr-li-gá-ri) – (unã cu ***anvãrlighedz***) § ***vãrlig*** (vãr-líg) (mi) vb I vãrligai (vãr-li-gáĭ), vãrligam (vãr-li-gámŭ), vãrligatã (vãr-li-gá-tã), vãrligari/vãrligare (vãr-li-gá-ri) – (unã cu ***anvãrlighedz***) § ***vãrligat*** (vãr-li-gátŭ) adg vãrligatã (vãr-li-gá-tã), vãrligats (vãr-li-gátsĭ), vãrligati/vãrligate (vãr-li-gá-ti) – (unã cu ***anvãrligat***) § ***vãrligari/vãrligare*** (vãr-li-gá-ri) sf vãrligãri (vãr-li-gắrĭ) – (unã cu ***anvãrligari***) § ***ãnverigat*** (ãn-ve-ri-gátŭ) adg ãnverigatã (ãn-ve-ri-gá-tã), ãnverigats (ãn-ve-ri-gátsĭ), ãnverigati/ãnverigate (ãn-ve-ri-gá-te) – (unã cu ***anvãrligat***) § ***anvãrligos*** (an-vãr-li-góső) adg anvãrligoasã (an-vãr-li-goá-sã), anvãrligosh (an-vãr-li-góshĭ), anvãrligoasi/anvãrligoase (an-vãr-li-goá-si) – tsi sh-u-adutsi cu un tsercلju, aroatã icã discu; ãnvãrligos, nvãrligos, vãrligos, ãnvãrgos, nvãrgos, nvrãgos, arucutos, stronghil, gurguljat, gurguljitos, gurguljutos, ngurguljitos; (fig: zboarã anvãrligoasi = zboarã diplumatitsi, spusi ashi tra s-nu cãrteascã lumea) *{ro: rotund, rotunjit}* *{fr: rond, arrondi}* *{en: round, rounded}* ex: greashti zboarã anvãrligoasi (expr: diplumatitsi) § ***ãnvãrligos*** (ãn-vãr-li-góső) adg ãnvãrligoasã (ãn-vãr-li-goá-sã), ãnvãrligosh (ãn-vãr-li-góshĭ), ãnvãrligoasi/ãnvãrligoase (ãn-vãr-li-goá-si) – (unã cu ***anvãrligos***) ex: unglji ãnvãrligoasi (ca ncusurati; tu scriarea-a noastrã: unglji nvãrligoasi) § ***nvãrligos*** (nvãr-li-góső) adg nvãrligoasã (nvãr-li-goá-sã), nvãrligosh (nvãr-li-góshĭ), nvãrligoasi/nvãrligoase (nvãr-li-goá-si) – (unã cu ***anvãrligos***) § ***ãnvãrgos*** (ãn-vãr-góső) adg ãnvãrgoasã (ãn-vãr-goá-sã), ãnvãrgosh (ãn-vãr-góshĭ), ãnvãrgoasi/ãnvãrgoase (ãn-vãr-goá-si) – (unã cu ***anvãrligos***) ex: luna albã, ãnvãrgoasã (arucutoasã; tu scriarea-a noastrã: luna albã, nvãrgoasã) § ***nvãrgos*** (nvãr-góső) adg nvãrgoasã (nvãr-goá-sã), nvãrgosh (nvãr-góshĭ), nvãrgoasi/nvãrgoase (nvãr-goá-si) – (unã cu ***anvãrligos***) ex: mushat, nvãrgos (arucutos, gurguljitos) tu fatsã § ***nvrãgos*** (nvrã-góső) adg nvrãgoasã (nvrã-goá-sã), nvrãgosh (nvrã-góshĭ), nvrãgoasi/nvrãgoase (nvrã-goá-si) – (unã cu ***anvãrligos***) ex: ocljilj atselj lãi shi nvrãgosh (arucutosh) § ***vãrligos*** (vãr-li-góső) adg vãrligoasã (vãr-li-goá-sã), vãrligosh (vãr-li-góshĭ), vãrligoasi/vãrligoase (vãr-li-goá-si) – (unã cu ***anvãrligos***) ex: fatsã nvãrligoasã (stronghilã)

anvãrligalui (an-vãr-lí-ga-lui) adv – vedz tu ***anvãrliga***

anvãrligari/anvãrligare (an-vãr-li-gá-ri) sf – vedz tu ***anvãrliga***

anvãrligat (an-vãr-li-gátŭ) adg – vedz tu ***anvãrliga***

anvãrlighedz (an-vãr-li-ghĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***anvãrliga***

anvãrligos (an-vãr-li-góső) adg – vedz tu ***anvãrliga***

anvãrtescu (an-vãr-tés-cu) (mi) vb IV anvãrtii (an-vãr-tíĭ), anvãrteam (an-vãr-teámŭ), anvãrtitã (an-vãr-tí-tã), anvãrtiri/anvãrtire (an-vãr-tí-ri) – shuts hiri ma suptsãri un deavãrliga dialantu tra s-fac un hir ma gros shi ma vãrtos; l-shuts un lucru avãrliga di el insush (sulã, aroatã, mustatsã, etc.); anvãlescu cu tsiva un lucru di tuti pãrtsãli; ãnvãrtescu, nvãrtescu; shuts, shutsãscu; anvãlescu, anvilescu, nvãlescu, nvilescu, acoapir; (expr: 1: mi-anvãrtescu iuva = fac unã voltã sh-mi duc deavãrliga di-un lucru (un loc, un munti, unã casã, etc.); dau tãrcoali, yin deavãrliga, shuntescu, tãrculescu, turculescu; 2: u-anvãrtescu = u fur, u spãstrescu, u-ahulescu, u nciulescu, u-agudescu, u bag tu tastru, etc.) *{ro: învârti, înfăşura}* *{fr: (faire) tourner, pirouetter, envelopper}* *{en: turn, pirouette, wrap up}* ex: lja nelu, lu-anvãrteashti tu-unã bucatã di cãmeashi-lj shi dzãtsi; si-anvãrteashti (expr: yini deavãrliga), canda-i har; tsi ti-anvãrteshti (expr: tsi dai tãrcoali, tsi yini deavãrliga, tsi ti shunteshti) pri-aoatsi?; pri iu avdi feati sh-ficiori mushats, priaclo s-anvãrteashti; calu cu ficiorlu s-anvãrtirã ninga di dauã, di trei ori shi intrarã tu casa-a vãsiljelui; ca s-shutsãrã, ca sianvãrtirã; di iu lu-ai anvãrtitã? (expr: di iu lu-ai furatã?) § ***anvãrtit*** (an-vãr-títŭ) adg anvãrtitã (an-vãr-tí-tã), anvãrtits (an-vãr-títsĭ), anvãrtiti/anvãrtite (an-vãr-tí-ti) – tsi easti shutsãt avãrliga; tsi easti anvãlit cu tsiva di tuti pãrtsãli; ãnvãrtit, nvãrtit; shutsãt, anvãlit, anvilit, nvãlit, nvilit, acupirit *{ro: învârtit, înfăşurat}* *{fr: tourné, pirouetté, enveloppé}* *{en: turned, pirouetted, wrapped up}* ex: cusitsi anvãrtiti (shutsãti) n cap; eara anvãrtits (anvãlits tu-un lucru); li tsãnea ascumti tuti dzãlili, anvãrtiti cu pãndzã di sirmã § ***anvãrtiri/anvãrtire*** (an-vãr-tí-ri) sf anvãrtiri (an-vãr-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-anvãrteashti tsiva *{ro: acţiunea de a învârti, de a înfăşura; învârtire, înfăşurare}* *{fr: action de (faire) tourner, de pirouetter, d'envelopper}* *{en: action of turning, of pirouetting, of wrapping up}* § ***ãnvãrtescu*** (ãn-vãr-tés-cu) (mi) vb IV ãnvãrtii (ãn-vãr-tíĭ), ãnvãrteam (ãn-vãr-teámŭ), ãnvãrtitã (ãn-vãr-tí-tã), ãnvãrtiri/ãnvãrtire (ãn-vãr-tí-ri) – (unã cu ***anvãrtescu***) § ***ãnvãrtit*** (ãn-vãr-títŭ) adg ãnvãrtitã (ãn-vãr-tí-tã), ãnvãrtits (ãn-vãr-títsĭ), ãnvãrtiti/ãnvãrtite (ãn-vãr-tí-ti) – (unã cu ***anvãrtit***) § ***ãnvãrtiri/ãnvãrtire*** (ãn-vãr-tí-ri) sf ãnvãrtiri (ãn-vãr-tírĭ) – (unã cu ***anvãrtiri***) § ***nvãrtescu*** (nvãr-tés-cu) (mi) vb IV nvãrtii (nvãr-tíĭ), nvãrteam (nvãr-teámŭ), nvãrtitã (nvãr-tí-tã), nvãrtiri/nvãrtire (nvãr-tí-ri) – (unã cu ***anvãrtescu***) ex: mi nvãrtii ncoa, nclo, cã nu aveam lucru; nvãrtea-u s-puteari; nu poati s-lji nvãrteascã caplu; easti strimtã casa, nu am iu s-mi nvãrtescu; l-vidzui cum si nvãrtea piningã mini § ***nvãrtit*** (nvãr-títŭ) adg nvãrtitã (nvãr-tí-tã), nvãrtits (nvãr-títsĭ), nvãrtiti/nvãrtite (nvãr-tí-ti) – (unã cu ***anvãrtit***) ex: easti ghini nvãrtit hirlu; nvãrtiti cu seulu a schepilor § ***nvãrtiri/nvãrtire*** (nvãr-tí-ri) sf nvãrtiri (nvãr-tírĭ) – (unã cu ***anvãrtiri***) § ***anvãrtiturã*** (an-vãr-ti-tú-rã) sf anvãrtituri (an-vãr-ti-túrĭ) – shutsãrea tsi u fatsi omlu deavãrliga di un loc cãndu si-anvãrteashti *{ro: învârtitură}* *{fr: pirouette}* *{en: pirouette}* § ***ãnvãrtiturã*** (ãn-vãr-ti-tú-rã) sf ãnvãrtituri (ãn-vãr-ti-túrĭ) – (unã cu ***anvãrtiturã***) § ***nvãrtiturã*** (nvãr-ti-tú-rã) sf nvãrtituri (nvãr-ti-túrĭ) – (unã cu ***anvãrtiturã***) ex: featsi yinghits nvãrtituri pri minutã; tu nvãrtiturã, lj-acãtsã mãna sh-lj-u-arupsi dit umir § ***dizvãrtescu*** (diz-vãr-tés-cu) (mi) vb IV dizvãrtii (diz-vãr-tíĭ), dizvãrteam (diz-vãr-teámŭ), dizvãrtitã (diz-vãr-tí-tã), dizvãrtiri/dizvãrtire (diz-vãr-tí-ri) – fac un lucru adunat tu-un loc si sã tindã tu-un loc ma largu; dishuts (disfac) un lucru shutsãt sh-lu tindu; disfac, dishuts, tindu, ashternu, pispilescu, etc. *{ro: dezvârti, desfăşura}* *{fr: déplier, déployer}* *{en: unfold, spread out, deploy}* § ***dizvãrtit*** (diz-vãr-títŭ) adg dizvãrtitã (diz-vãr-tí-tã), dizvãrtits (diz-vãr-títsĭ), dizvãrtiti/dizvãrtite (diz-vãr-tí-ti) – (lucru adunat, shutsãt, etc.) tsi easti tes tu-un loc ma largu; disfãcut, dishutsãt, tes, ashtirnut, pispilit, etc. *{ro: dezvârtit, desfăşurat}* *{fr: déplié, déployé}* *{en: unfolded, spread out, deployed}*§ ***dizvãrtiri/dizvãrtire*** (diz-vãr-tí-ri) sf dizvãrtiri (diz-vãr-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-dizvãrteashti; disfãtseari, disfatsiri, dishutsãri, tindeari, ashtirneari, pispiliri, etc. *{ro: acţiunea de a dezvârti, de a desfăşura; dezvârtire, desfăşurare}* *{fr: action de déplier, de déployer}* *{en: action of unfolding, of spreading out, of deploying}* § ***dizvãrtiturã*** (diz-vãr-ti-tú-rã) sf dizvãrtituri (diz-vãr-ti-túrĭ) – (unã cu ***dizvãrtiri***) ex: tu dizvãrtiturã (tu dizvãrtiri, tu oara tsi dizvãrtea) fu agudit

anvãrtiri/anvãrtire (an-vãr-tí-ri) sf – vedz tu ***anvãrtescu***

anvãrtit (an-vãr-títŭ) adg – vedz tu ***anvãrtescu***

anvãrtiturã (an-vãr-ti-tú-rã) sf – vedz tu ***anvãrtescu***

anveashtiri/anveashtire (an-veásh-ti-ri) sf – vedz tu ***nvescu***[1]

anveriga (an-ve-rí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***

anverliga (an-ver-lí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***

anvescu (an-vés-cu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***nvescu***[1]

anvets[1] (an-vétsŭ) (mi) vb I – vedz tu ***nvets***[1]

anvets[2] (an-vétsŭ) sn – vedz tu ***nvets***[1]

anvicljari/anvicljare (an-vi-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***veclju***[1]

anvicljat (an-vi-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***veclju***[1]

anvicljedz (an-vi-cljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***veclju***[1]

anvicljescu (an-vi-cljĭés-cu) (mi) vb I – vedz tu ***veclju***[1]

anvicljiri/anvicljire (an-vi-cljí-ri) sf – vedz tu ***veclju***[1]

anvicljit (an-vi-cljítŭ) adg – vedz tu ***veclju***[1]

anvilescu (an-vi-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***anvãlescu***

anvilimintu (an-vi-li-mín-tu) sn – vedz tu ***anvãlescu***

anviliri/anvilire (an-vi-lí-ri) sf – vedz tu ***anvãlescu***

anvilit (an-vi-lítŭ) adg – vedz tu ***anvãlescu***

anvirinari/anvirinare (an-vi-ri-ná-ri) sf – vedz tu ***virin***[2]

anvirinat (an-vi-ri-nátŭ) adg – vedz tu ***virin***[2]

anvirinedz (an-vi-ri-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***virin***[2]
anviscut (an-vis-cútŭ) adg – vedz tu ***nvescu***[1]
anvishteari/anvishteare (an-vish-teá-ri) sf – vedz tu ***nvescu***[1]
anvitsari/anvitsare (an-vi-tsá-ri) sf – vedz tu ***nvets***[1]
anvitsat (an-vi-tsátŭ) adg – vedz tu ***nvets***[1]
anvitsãturã (an-vi-tsã-tú-rã) sf – vedz tu ***nvets***[1]
anyeari/anyeare (an-yĭá-ri) sf – vedz tu ***anyedz***
anyeat (an-yĭátŭ) adg – vedz tu ***anyedz***
anyedz (an-yĭédzŭ) vb I anyeai (an-yĭáĭ), anyeam (an-yĭámŭ), anyeatã (an-yĭá-tã), anyeari/anyeare (an-yĭá-ri) – aduc diznou tu banã tsiva (i cariva) tsi easti (ca) mortu; (arburli) nvirdzashti diznou primuveara (dupã unã earnã cãndu aspuni ca mortu); anyiedz, nyedz, nyiedz, yiedz, anghedz, anghiedz; anãstãsescu, nãstãsescu, mbãnedz, ãmbãnedz *{ro: învia}* *{fr: ressusciter; faire revivre}* *{en: resuscitate, revive}* ex: Hristolu-anye; anyeadzã (u toarnã tu banã) nã gumarã psoahi; anye foclu § ***anyeat*** (an-yĭátŭ) adg anyeatã (an-yĭá-tã), anyeats (an-yĭátsĭ), anyeati/anyeate (an-yĭá-ti) – tsi s-ari turnatã tu banã (dupã tsi eara ca mortu); anyiat, nyeat, nyiat, yiat, angheat, anghiat; anãstãsit, nãstãsit, mbãnat, ãmbãnat *{ro: înviat}* *{fr: ressuscité; fait revivre}* *{en: resuscitated, revived}* § ***anyeari/anyeare*** (an-yĭá-ri) sf anyeri (an-yĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu anyeadzã cariva i tsiva; anyiari, nyeari, nyiari, yiari, anghear, anghiari; anãstãsiri, nãstãsiri, mbãnari, ãmbãnari *{ro: acţiunea de a învia}* *{fr: action de ressusciter; de faire revivre}* *{en: action of resuscitating, of reviving}* § ***anyiedz*** (an-yi-ĭédzŭ) vb I anyiai (an-yi-ĭáĭ), anyiam (an-yi-ĭámŭ), anyiatã (an-yi-ĭá-tã), anyiari/anyiare (an-yi-ĭá-ri) – (unã cu ***anyedz***) § ***anyiat*** (an-yi-ĭátŭ) adg anyiatã (an-yi-ĭá-tã), anyiats (an-yi-ĭátsĭ), anyiati/anyiate (an-yi-ĭá-ti) – (unã cu ***anyeat***) § ***anyiari/anyiare*** (an-yi-ĭá-ri) sf anyieri (an-yi-ĭérĭ) – (unã cu ***anyeari***) § ***nyedz*** (nyĭédzŭ) vb I nyeai (nyĭáĭ), nyeam (nyĭámŭ), nyeatã (nyĭá-tã), nyeari/nyeare (nyĭá-ri) – (unã cu ***anyedz***) § ***nyeat*** (nyĭátŭ) adg nyeatã (nyĭá-tã), nyeats (nyĭátsĭ), nyeati/nyeate (nyĭá-ti) – (unã cu ***anyeat***) § ***nyeari/nyeare*** (nyĭá-ri) sf nyeri (nyĭérĭ) – (unã cu ***anyeari***) § ***nyiedz*** (nyi-ĭédzŭ) vb I nyiai (nyi-ĭáĭ), nyiam (nyi-ĭámŭ), nyiatã (nyi-ĭá-tã), nyiari/nyiare (nyi-ĭá-ri) – (unã cu ***anyiedz***) ex: nyie niheamã tora cãtrã searã; nu lj-ari nyiatã mãtasea (nu lj-inshi yermul di mãtasi); Hristolu nyie a triazi § ***nyiu*** (nyíŭ) vb I nyiai (nyi-ĭáĭ), nyiam (nyi-ĭámŭ), nyiatã (nyi-ĭá-tã), nyiari/nyiare (nyi-ĭá-ri) – (unã cu ***anyiedz***) § ***nyiat*** (nyi-ĭátŭ) adg nyiatã (nyi-ĭá-tã), nyiats (nyi-ĭátsĭ), nyiati/nyiate (nyi-ĭá-ti) – (unã cu ***anyeat***) § ***nyiari/nyiare*** (nyi-ĭá-ri) sf nyieri (nyi-ĭérĭ) – (unã cu ***anyeari***) § ***yiedz*** (yi-ĭédzŭ) vb I yiai (yi-ĭáĭ), yiam (yi-ĭámŭ), yiatã (yi-ĭá-tã), yiari/yiare (yi-ĭá-ri) – (unã cu ***anyiedz***) ex: va s-nã yiadzã (nyeadzã, nyiadzã) trupurli § ***yiat*** (yi-ĭátŭ) adg yiatã (yi-ĭá-tã), yiats (yi-ĭátsĭ), yiati/yiate (yi-ĭá-ti) – (unã cu ***anyeat***) § ***yiari/yiare*** (yi-ĭá-ri) sf yieri (yi-ĭérĭ) – (unã cu ***anyeari***) § ***anghedz*** (an-ghĭédzŭ) vb I angheai (an-ghĭáĭ), angheam (an-ghĭámŭ), angheatã (an-ghĭá-tã), angheari/angheare (an-ghĭá-ri) – (unã cu ***anyedz***) ex: earam slab, tora angheai (anyeai); pãnã s-angheadzã (s-anyeadzã) § ***angheat*** (an-ghĭátŭ) adg angheatã (an-ghĭá-tã), angheats (an-ghĭátsĭ), angheati/angheate (an-ghĭá-ti) – (unã cu ***anyeat***) § ***angheari/angheare*** (an-ghĭá-ri) sf angheri (an-ghĭérĭ) – (unã cu ***anyeari***) ex: anghearea (anyearea) a mortului § ***anghiedz*** (an-ghi-ĭédzŭ) vb I anghiai (an-ghi-ĭáĭ), anghiam (an-ghi-ĭámŭ), anghiatã (an-ghi-ĭá-tã), anghiari/anghiare (an-ghi-ĭá-ri) – (unã cu ***anyedz***) § ***anghiat*** (an-ghi-ĭátŭ) adg anghiatã (an-ghi-ĭá-tã), anghiats (an-ghi-ĭátsĭ), anghiati/anghiate (an-ghi-ĭá-ti) – (unã cu ***anyeat***) § ***anghiari/anghiare*** (anghi-ĭá-ri) sf anghieri (an-ghi-ĭérĭ) – (unã cu ***anyeari***) § ***ghiedz*** (ghi-ĭédzŭ) vb I ghiai (ghi-ĭáĭ), ghiam (ghi-ĭámŭ), ghiatã (ghi-ĭá-tã), ghiari/ghiare (ghi-ĭá-ri) – (unã cu ***anyiedz***) ex: cum, va s-nã ghiadzã sh-porcul atsel? § ***ghiat*** (ghi-ĭátŭ) adg ghiatã (ghi-ĭá-tã), ghiats (ghi-ĭátsĭ), ghiati/ghiate (ghi-ĭá-ti) – (unã cu ***anyeat***) § ***ghiari/ghiare*** (ghi-ĭá-ri) sf ghieri (ghi-ĭérĭ) – (unã cu ***anyeari***)
anyiari/anyiare (an-yĭ-ĭá-ri) sf – vedz tu ***anyedz***
anyiat (an-yĭ-ĭátŭ) adg – vedz tu ***anyedz***
anyiedz (an-yĭ-ĭédzŭ) vb I – vedz tu ***anyedz***
anyii/anyie (an-yí-i) adv – vedz tu ***ayiu***[1]
anyilcescu (an-yil-cĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***nyilici***[1]
anyilciri/anyilcire (an-yil-cí-ri) sf – vedz tu ***nyilici***[1]
anyilcit (an-yil-cítŭ) adg – vedz tu ***nyilici***[1]
anyilicescu (an-yi-li-cĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***nyilici***[1]
anyilici[1] (an-yi-lícĭŭ) sn – vedz tu ***nyilici***[1]
anyilici[2] (an-yi-lícĭŭ) (mi) vb IV – vedz tu ***nyilici***[1]
anyilicios (an-yi-li-ciósŭ) adg – vedz tu ***nyilici***[1]
anyiliciri/anyilicire (an-yi-li-cí-ri) sf – vedz tu ***nyilici***[1]
anyilicit (an-yi-li-cítŭ) adg – vedz tu ***nyilici***[1]
aoa (a-oá) adv – tu-aesti locuri (aproapea di-atsel tsi zburashti); aoatsi, autsi, aoaea, aroa (expr: 1: aoa nclo = pri-aoa sh-pri-aclo; 2: aoa shi doauã (trei, patru, ndauã, etc.) dzãli (stãmãnj, mesh, etc.) = doauã (trei, patru, ndauã, etc.) dzãli (stãmãnj, mesh, etc.) ninti di dzua di-adzã; 3: shi cãtrã aoa fatsi = shi fudzi, u-anganã cãtsaua, etc.; 4: (ljau, dau, caftu, etc.) di-aoa, di-aclo = (ljau, dau, etc.) di-unã parti sh-di-alanuã, di multi pãrtsã) *{ro: aici}* *{fr: ici}* *{en: here}* ex: yinu-aoa; pri-aoa sh-pri-aclo; atsia nu-i ghini, aoa i ma ghini; aoa (tu-aesti locuri) s-ari virsatã multu sãndzi; nu putem di-aoa s-litim; cãtrã iu aoa nclo (pi-aoa sh-pri-aclo)?; u vindum aoa sh-cu dauã dzãli (expr: dauã dzãli ninti); aoa sh-trei anj (cu trei anj ninti) noi aveam traptã tut aoa (tu-aesti locuri) § ***aoatsi/aoatse*** (a-oá-tsi) adv – (unã cu ***aoa***) ex: fudzi di-aoatsi; scoati-nj-lu tu padi-aoatsi § ***oatsi/oatse*** (oá-tsi) adv – (unã cu ***aoa***) § ***autsi/autse*** (a-ú-tsi) adv – (unã cu ***aoatsi***) § ***aoaea*** (a-oá-ea) adv – (unã cu ***aoa***) § ***aroa*** (a-roá) adv – (unã cu ***aoa***) ex: s-nu imnji pri-aroa (pi-aoa), pri-arco (pi-aclo)
aoaea (a-oá-ea) adv – vedz tu ***aoa***
aoaltadz (a-oál-tadzĭ) adv – vedz tu ***aoaltari***
aoaltari (a-oál-tarĭ) adv – dzua tsi s-aflã nãintea-a dzuãljei di-aeri; aoaltadz, aoaltaz, aoartari, culoaltãdz; (expr: 1: aoaltari = unã di dzãlili (dauã, trei, patru, etc.) tsi s-aflã nãintea-a dzuãljei di-aeri; aoa shi ndauã dzãli; 2: nu easti di-aeri, di-aoaltari = easti di multu chiro; easti cu minti, alãgatã, shtiutã) *{ro: alaltăieri}* *{fr: avant-hier}* *{en: day before yesterday}* ex: nu eara di-aeri, di-aoaltari (expr: eara di multu chiro) § ***aoaltadz*** (a-oál-tadzĭ) adv – (unã cu ***aoaltari***) ex: aoaltadz agiumsi § ***aoaltaz*** (a-oál-tazĭ) adv – (unã cu ***aoaltari***) § ***aoartari*** (a-oár-tarĭ) adv – (unã cu ***aoaltari***) ex: s-arsi aeri, aoartari § ***laltari*** (lál-tarĭ) adv – (unã cu ***aoaltari***) ex: dada-a mea mi isusi laltari, Dumãnicã § ***culoaltãdz*** (cu-loál-tãdzĭ) adv – (unã cu ***aoaltari***) ex: culoaltãdz (aoaltari) nu putu s-yinã
aoaltaz (a-oál-tazĭ) adv – vedz tu ***aoaltari***
aoartari (a-oár-tarĭ) adv – vedz tu ***aoaltari***
aoatsi/aoatse (a-oá-tsi) adv – vedz tu ***aoa***
aor (a-órŭ) vb I – vedz tu ***or***
apadhichii/apadhichie (a-pa-dhi-chí-i) sf apadhichii (a-pa-dhi-chíĭ) – unã cu ***apadichii***
apadichii/apadichie (a-pa-dhi-chí-i) sf – vedz tu ***adichii***
apai/apae (a-pá-i) sf apãi (a-pắĭ) – pãradzlji bãgats di cati giucãtor la un gioc, cu nomlu ca tuts paradzlji s-hibã loats di-atsel tsi va s-amintã gioclu *{ro: miză}* *{fr: enjeu; mise}* *{en: stake (game)}* ex: cari nu-sh bãgã apaea?
apalã[1] (a-pá-lã) sf apãlj (a-pắljĭ) – armã tsi ari-unã lipidã lungã sh-tãljitoasã (tsi sh-u-adutsi cu-un cutsut mari sh-lungu multu) shi cari di-aradã s-poartã di mesi shi spindzurã pãnã ma nghios di dzinuclji; coardã tsi ari lipida niheam ca shutsãtã; coardã cari talji di doauãli pãrtsã; palã, coardã, hoardã, spatã, spathã, cealãmi, lipidã; (fig: 1: tu-unã apalã = agonja, ca sfulgul, iurushi; expr: 2: dau (mi stringu, mi umplu tu) unã apalã = fug iurushi, ca zurlu, ca unã furtunã; 3: si-lj spindzuri apala di gushi = easti multu gioni sh-mushat) *{ro: sabie, paloş}* *{fr: glaive, sabre recourbée}* *{en: sword}* ex: tu cuciubã uscatã doarmi cãtsaua turbatã (*angucitoari*: apala); tru-unã crãpiturã uscatã sta nipãrticã mushatã, cãnd ti mushcã i turbatã (*angucitoari*: apala); si strimsirã sh-elj tu-apalã (expr: fudzirã iurushi, ca zurlji) tra s-lj-agiungã; chicã apala di gushi shi sh-lo tufechea; arapi apala (coarda) s-lji talji caplu; trapsi apala si-lj lja caplu; feata trãdzea apala shi *hãrsht*! lã tãlja caplu; unã lj-ari cu-apala n cap; tu unã apalã s-dutsi (expr: s-dusi iurushi, ca furtuna); sã ncaltsã shi apalã s-alasã (expr: s-dusi ca furtuna)

dupã minciunoshlji; doi circheji tu-apalã (fig: agonja ca sfulgul) s-alãsarã; ãlj deadirã un cal sh-un bucal s-lu umplã tu-unã apalã (expr: s-fugã iurushi); s-arupã dzeana nsus tu-apãlj (fig: iurushi) § ***palã***[1] (pá-lã) sf pãlj (pắljĭ) – (unã cu ***apalã***[1]) ex: pala (coarda) zmulsirã din teacã; ma zmulg pãljli di tru teacã; ded nã palã (expr: fudzii iurushi, ca unã furtunã)

apalã[2] (a-pá-lã) sf apãlj (a-pắljĭ) – vedz tu ***palã***[2]

apandiha (a-pán-di-ha) adv – vedz tu ***dinapandiha***

apandisi/apandise (a-pán-disi) sf apãndisi (a-pắn-disĭ) – zborlu tsi-l lja nãpoi cariva, la ntribarea tsi u fatsi; giuvapi, giueapi, apocrisi, cãrshilãchi *{ro: rãspuns} {fr: réponse} {en: answer}* ex: apandisea datã di nãs § ***apãndisescu*** (a-pãn-di-sés-cu) vb IV apãndisii (a-pãn-di-síĭ), apãndiseam (a-pãn-di-seámŭ), apãndisitã (a-pãn-di-sí-tã), apãndisiri/apãndisire (a-pãn-di-sí-ri) – lj-tornu zbor a unui tsi-nj bagã nã ntribari; dau unã apandisi; tornu zborlu; apocrisescu, apucrisescu *{ro: rãspunde} {fr: répondre} {en: answer}* § ***apãndisit*** (a-pãn-di-sítŭ) adg apãndisitã (a-pãn-di-sí-tã), apãndisits (a-pãn-di-sítsĭ), apãndisiti/apãndisite (a-pãn-di-sí-ti) – (atsel) a cui ãlj si deadi unã apandisi; (atsel) tsi da unã apandisi; (ntribarea) trã cari s-da unã apandisi; tsi toarnã zborlu a unui tsi-lj bagã unã ntribari; apocrisit, apucrisit *{ro: care a rãspuns, a cui i s-a rãspuns, (întrebarea) la care se dã un rãspuns} {fr: qui a répondu; à qui on a répondu, (question) à laquelle on a répondu} {en: who answered; who received an answer; (question) answered}* ex: lucru apãndisit (a curi lji s-ari datã unã apandisi) § ***apãndisiri/apãndisire*** (a-pãn-di-sí-ri) sf apãndisiri (a-pãn-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-apãndiseashti tsiva; turnari di zbor; ipocrisiri, ipucrisiri, apandisi *{ro: acţiunea de a rãspunde} {fr: action de répondre} {en: action of answering}* § ***pãndisescu*** (pãn-di-sés-cu) vb IV pãndisii (pãn-di-síĭ), pãndiseam (pãn-di-seámŭ), pãndisitã (pãn-di-sí-tã), pãndisiri/pãndisire (pãn-di-sí-ri) – (unã cu ***apãndisescu***) § ***pãndisit*** (pãn-di-sítŭ) adg pãndisitã (pãn-di-sí-tã), pãndisits (pãn-di-sítsĭ), pãndisiti/pãndisite (pãn-di-sí-ti) – (unã cu ***apãndisit***) § ***pãndisiri/pãndisire*** (pãn-di-sí-ri) sf pãndisiri (pãn-di-sírĭ) – (unã cu ***apãndisiri***)

apanghi/apanghe (a-pán-ghi) sf – vedz tu ***apanghiu***

apanghiu (a-pán-ghĭu) sn apanghiuri (a-pán-ghĭurĭ) – loc tu cari omlu poati si sta tra si s-apãrã di dushmanj i si s-afireascã di chindin (arcoari, cãldurã, ploai, furtunã, etc.); apãrãturã *{ro: adãpost} {fr: abri} {en: shelter}* ex: hoara nu eara tu apanghiu (loc iu putea si s-apãrã, si s-aveaglji); ca s-hibã niheamã sum apanghiu (apãrãturã); nu-aflai apanghiu s-nu mi ud di ploai § ***apãnghisescu*** (a-pãn-ghi-sés-cu) vb IV apãnghisii (a-pãn-ghi-síĭ), apãnghiseam (a-pãn-ghi-seámŭ), apãnghisitã (a-pãn-ghi-sí-tã), apãnghisiri/apãnghisire (a-pãn-ghi-sí-ri) – 1: stau tu un apanghiu tra s-mi apãr, s-mi-afirescu di dushmanj (chindin, arcoari, ploai, etc.); 2: mi curmu di la un copus tsi-l fac (cã mi avurseashti multu) tra sã-nj ljau anasa shi sã-nj yinã suflitlu la loc; stau tes tra s-nj-am arihati cã mi aduchescu multu avursit; discurmu, dizvursescu, dispustusescu, arihãtipsescu, arãpas, arãpãsedz, arãpãsescu, aripas, aripãsedz, arupas, rãpas, rãpãsedz, rupas, rupusedz, ripas *{adãposti, (se) odihni} {fr: s'abriter; (se) délasser, (se) reposer} {en: shelter, rest}* § ***apãnghisit*** (a-pãn-ghi-sítŭ) adg apãnghisitã (a-pãn-ghi-sí-tã), apãnghisits (a-pãn-ghi-sítsĭ), apãnghisiti/apãnghisite (a-pãn-ghi-sí-ti) – tsi ari astãmãtsitã s-facã un copus (tsi lu-avurseashti multu) tra sã-sh lja anasa; dizvursit, dispustusit, arihãtipsit, arãpãsat, arãpãsit, aripãsat, arupãsat, rãpãsat, rupusat, ripãsat *{adãpostit, odihnit} {fr: abrité; reposé, délassé} {en: sheltered; rested}* § ***apãnghisiri/apãnghisire*** (a-pãn-ghi-sí-ri) sf apãnghisiri (a-pãn-ghi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva apãnghiseashti; discurmari, dizvursiri, dispustusiri, arihãtipsiri, arãpãsari, arãpãsiri, aripãsari, arupãsari, rãpãsari, rupusari, ripãsari; arãpas, aripas, arupas, rãpas, ripas, rupas *{acţiunea de a adãposti, de a (se) odihni; repauzare; odihnã} {fr: action de s'abriter; de (se) reposer, de (se) délasser; repos} {en: action of sheltering; of resting; rest}* § ***apanghi/apanghe*** (a-pán-ghi) sf fãrã pl – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ascapã di tsiva i di iuva; ascãpari *{ro: salvare} {fr: salut, délivrance} {en: rescue}*

apansãz (a-pan-sắz) adv – vedz tu ***dinapandiha***

apar (a-pắrŭ) vb II – vedz tu ***par***[1]

aparalactu (a-pa-rá-lac-tu) adg aparalactã (a-pa-rá-lac-tã), aparalactsã (a-pa-rá-lac-tsã), aparalacti/aparalacte (a-pa-rá-lac-ti) – tsi sh-u-adutsi tu tuti lucrili cu tsiva i cu cariva; tsi easti dip unã soi cu tsiva i cariva; idyiu, unã *{ro: identic} {fr: identique, tout semblable} {en: identical}*

apatii/apatie (a-pa-tí-i) sf apãtii (a-pã-tíĭ) – starea sufliteascã tu cari s-aflã atsel tsi nu-aspuni vãrã intires ti-atseali tsi s-fac deavãrliga di el; atsea tsi s-fatsi cãndu omlu lu-arãdi cu minciunj pri cariva; arãdiri, arãdeari, minciunari, aplãnãsiri, plãnãsiri, plãnisiri, plãnipsiri, plãniri, alinciri *{ro: apatie, înşelãciune} {fr: apathie, tromperie} {en: apathy, deceit}* § ***apation*** (a-pa-ti-ónŭ) adg apatioanã (a-pa-ti-oá-nã), apationj (a-pa-ti-ónjĭ), apatioani/apatioane (a-pa-ti-oá-ni) – (atsel) tsi lu-arãdi (luaplãnãseashti) pri cariva; arãditor, marghiol, maryiol, ehle *{ro: înşelãtor} {fr: trompeur} {en: deceiver, cheater}*

apation (a-pa-ti-ónŭ) adg – vedz tu ***apatii***

apã (á-pã) sf api/ape (á-pi) – luguria tsi curã tu-arãuri, tsi s-aflã tu-amari, di cari suntu adrati chicutli di ploai, etc.; arucutã; (expr: 1: s-dutsi ntr-apã (ntri-apã) = s-dutsi s-lja (s-aducã) apã (di-aradã trã beari, di la shoput, fãntãnã, etc.); 2: apa yini mari = s-umflã arãulu, s-vearsã arãulu, multi ori dupã unã ploai mari; 3: hiu tut apã; mi feci (mi-adrai) apã = am asudatã multu; 4: ved tu tsi api s-ascaldã = shtiu tu tsi catastasi s-aflã, shtiu tsi mindueashti; 5: ãnj yini sh-a njia apã la moarã = njyini sh-a njia arada s-hiu mari, s-u-am putearea s-fac cum voi; 6: lj-ljau apa di la moarã = l-fac s-nu mata poatã s-adarã tsiva; 7: nj-alasã gura apã; nj-alasã limba apã n gurã (trã tsiva) = am mari orixi (trã tsiva); 8: apã nvets; nvets cu lingura, ca apa = nvets multu ghini; 9: foc sh-apã-lj si dutsi gura = shtii tuti, zburashti multi sh-li dzãtsi multu ghini; 10: lja lupata nã apã = u pati; 11: mi duc dupã apa-a lui = fac ashi cum va el; 12: moashi, di-atsea tsi tsãni (tsi ngljatsã) apili = moashi dit pãrmiti, gioanã, mãyistrã); 13: apa, apili-a lui = huea, huili a lui; 14: mi lja apa = mi lja azvarna, mi pindzi s-fac tsiva cuarãdearea, cu minciuna; 15: adar guva tu-apã = geaba l-fac un lucru cã nu-adar vãrã hãiri, nu-adar tsiva; u-adar hãrdalã; 16: ***apã acrã*** = apã dit loc cu sãruri lugursiti buni trã stumahi shi sãnãtatea-a omlui; 17: ***apã crehtã*** = apã aratsi sh-proaspitã; 18: ***apã alãcitã*** = apã mintitã, murdarã shi tulburi; 19: ***apã stãtutã***; apã tsi doarmi = apã dit bãltsã tsi sta tu-un loc cã nuari pri iu s-curã; 20: ***apã di lituryii*** = om cu suflitlu curat, fãrã stepsu, nistipsit; 21: ***apã nigritã***; ***apã ninchisitã*** = apã dit pãrmiti, curatã; *tu pirmithi*: apã nipusputitã di vãrnu sh-cari, cãndu u lja i u bea, gionili-aleptu, nu scoati un zbor; 22: ***apã athanatã***; ***apã yii***; ***apã di banã*** = apã dit pãrmiti tsi ntinireashti, tsi nyeadzã lumea, tsi-l fatsi omlu s-nu moarã; 23: ***apã di ploai*** = tsi curã shi s-cheari ca apa di ploai; zboarã goali tsi nu-ahãrzescu tsiva; 24: nj-fac apa-atsea groasã = mi cac; 25: nj-fac apa; nj-fac apa-atsea minuta = mi chish; 26: portu apã a mortsãlor = slãghii multu; nu nj-armasi multu chiro s-bãnedz) *{ro: apã} {fr: eau} {en: water}* ex: apa di fãntãnã nu salãceashti; dã-nj nã chicã di-apã; tricum nã apã mari (fig: amari; arãu mari); moashi di atseali tsi tsãn apili (expr: moashi gioanã, mãyistrã); apa mintitã (expr: apã alãcitã) cuciubi adutsi; apa totna s-toarnã iu lj-eara cupanja veaclji; nchisirã ntr-apã la arãu (expr: dusirã s-lja apã di la-arãu); nj-yini apaatsea minuta (expr: nj-yini s-mi chish); cari va sã-sh facã apa? (expr: si s-chishi?); armasi sã-sh facã apa (expr: sã s-chishi); sh-fãtsea feata apa (expr: s-chisha feata); vã fãtsets apa minutã (expr: vã chishats); easti apã di lituryii (expr: easti fãrã stepsu); lji nvitsai apili (expr: huili); muljarea ts-lja apa (expr: tsã nveatsã huili) sh-deapoea ti ncalicã; adrash guvã tu-apã (expr: nu-adrash tsiva dip); avea faptã nã guvã ntr-apã (expr: nu-avea faptã tsiva dip); apa doarmi, dushmanlu nu doarmi; di apã tsi doarmi s-tsã hibã fricã; apa, foclu sh-muljarea nu-au pisti; apa stãtutã amputi; apa pãnã nu s-alãceashti nu s-limpidzashti; vanj talj apã dit prash s-u badz tu tseapi (zbor tsi s-dzãtsi cãndu vrei s-aspunj cã un lucru nu ti mealã) § ***apshoarã*** (ap-shĭoá-rã) sf apshoari/apshoare (ap-shĭoá-ri) – apã putsãnã, apã njicã;

(fig: apshoarã = mãcari cu multã dzamã) *{ro: apă puţină}* *{fr: eau (en petite quantité)}* *{en: water (in small amounts)}* § ***apãtos*** (a-pã-tósŭ) adg apãtoasã (a-pã-toá-sã), apãtosh (a-pã-tóshĭ), apãtoasi/apãtoase (a-pã-toá-si) – tsi ari (multã) apã; tsi easti ca apa; tsi easti mplin cu apã; tsi easti moali ca apa; tsi sh-u-adutsi cu apa; tsi ari dzamã multã, easti dzãmos; apãtios, apos, vlãngos, vãltos, nutios *{ro: apos}* *{fr: aqueux}* *{en: watery}* ex: locuri apãtoasi; ghelã apãtoasã (cu dzamã multã); fãtsesh aloatlu apãtos (cu apã multã, moali); loclu apãtos (vlãngos, vãltos) nu-i bun trã casã § ***apãtios*** (a-pã-ti-ósŭ) adg apãtioasã (a-pã-ti-oá-sã), apãtiosh (a-pã-ti-óshĭ), apãtioasi/apãtioase (a-pã-ti-oá-si) – (unã cu ***apãtos***) ex: pirde apãtios di pi oclji § ***apos*** (a-pósŭ) adg apoasã (a-poá-sã), aposh (a-póshĭ), apoasi/apoase (a-poá-si) – (unã cu ***apãtos***) § ***apãtusescu*** (a-pã-tu-sés-cu) (mi) vb IV apãtusii (a-pã-tu-síĭ), apãtuseam (a-pã-tu-seámŭ), apãtusitã (a-pã-tu-sí-tã), apãtusiri/apãtusire (a-pã-tu-sí-ri) – umplu di apã; lj-adavgu apã (ma multã) sh-u fac luguria ma moali (unã mãcari ma dzãmoasã); l-fac apãtos; l-molj tu apã *{ro: umple cu apă; deveni apos}* *{fr: remplir d'eau; devenir aqueux; rendre mou, s'amollir}* *{en: fill with water; become watery; become soft}* ex: truplu nji s-apãtusi (nj-si featsi ma moali, ma molav) § ***apãtusit*** (a-pã-tu-sítŭ) adg apãtusitã (a-pã-tu-sí-tã), apãtusits (a-pã-tu-sítsĭ), apãtusiti/apãtusite (a-pã-tu-sí-ti) – tsi easti umplut cu apã; tsi-lj s-ari adãvgatã apã sh-faptã moali; tsi s-featsi apãtos *{ro: umplut cu apă, apos}* *{fr: rempli d'eau; aqueux; mou, amolli}* *{en: filled with water; watery; soft}* § ***apãtusiri/apãtusire*** (a-pã-tu-sí-ri) sf apãtusiri (a-pã-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-umpli cu apã, lji s-ari adãvgatã apã shi faptu moali *{ro: acţiunea de a umple cu apă; de a deveni apos}* *{fr: action de remplir d'eau; de devenir aqueux; de rendre mou, de s'amollir}* *{en: action of filling with water; of becoming watery; of becoming soft}*

apã di trandafir sf – vedz tu ***trandafil***

apãndãxescu (a-pãn-dãc-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãndixescu***

apãndãxiri/apãndãxire (a-pãn-dãc-sí-ri) sf – vedz tu ***pãndixescu***

apãndãxit (a-pãn-dãc-sítŭ) adg – vedz tu ***pãndixescu***

apãndisescu (a-pãn-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***apandisi***

apãndisiri/apãndisire (a-pãn-di-sí-ri) sf – vedz tu ***apandisi***

apãndisit (a-pãn-di-sítŭ) adg – vedz tu ***apandisi***

apãndixescu (a-pãn-dic-sés-cu) (mi) – vedz tu ***pãndixescu***

apãndixiri/apãndixire (a-pãn-dic-sí-ri) sf – vedz tu ***pãndixescu***

apãndixit (a-pãn-dic-sítŭ) adg – vedz tu ***pãndixescu***

apãndoahã (a-pãn-doá-hã) sf apãndoahi/apãndoahe (a-pãn-doá-hi) – 1: agiutor, andoapir, aradzãm; 2: elpidã, ilpidã, nãdii, nadã *{ro: reazem, ajutor; speranţă}* *{fr: appui, aide; espoir, attente}* *{en: support, help; hope}* ex: tutã apãndoaha (agiutorlu, andoapirlu; nãdia) a lor eara ficiorlu

apãnghisescu (a-pãn-ghi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***apanghiu***

apãnghisiri/apãnghisire (a-pãn-ghi-sí-ri) sf – vedz tu ***apanghiu***

apãnghisit (a-pãn-ghi-sítŭ) adg – vedz tu ***apanghiu***

apãr (a-pãrŭ) (mi) vb I apãrai (a-pã-ráĭ), apãram (a-pã-rámŭ), apãratã (a-pã-rá-tã), apãrari/apãrare (a-pã-rá-ri) – dau agiutor a unui tra si s-aveaglji di-arãulu tsi poati sã-lj si facã tu-unã alumtã; lu-aveglju pri cariva di aguditurli tsi poati sã-lj li da cariva; lj-dau un apanghiu tra s-nu patã tsiva; aveglju unã hoarã (pulitii, etc.) di piricljul tsi-l pãrãstiseashti unã oasti dushmanã; afirescu, aveglju, etc. *{ro: apăra, proteja, păzi, feri}* *{fr: défendre, protéger, garder}* *{en: defend, protect, guard}* ex: s-apãrãm az limba sh-fara; cu-unã mãnã ti-apãrã sh-cu-alantã ti deapirã; ca si-apãrã (s-ti-afireascã) Dumnidzã; s-apãrã loclu; n-apãrãm (n-afirim, n-avigljem) di furi; mini singur lu-apãrai; apãrã (afirea-l) natlu di mushti § ***apãrat*** (a-pã-rátŭ) adg apãratã (a-pã-rá-tã), apãrats (a-pã-rátsĭ), apãrati/apãrate (a-pã-rá-ti) – tsi-lj si da agiutor tra s-afireascã di lãetsli tsi poati sã-lj li facã un dushman; afirit, avigljat, etc. *{ro: apărat, protejat, păzit, ferit}* *{fr: défendu, protégé, gardé}* *{en: defended, protected, guarded}* § ***apãrari/apãrare*** (a-pã-rá-ri) sf apãrãri (a-pã-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-apãrã i easti apãrat; afiriri, avigljari, etc. *{ro: acţiunea de a apăra, de a proteja, de a păzi, de a feri; apărare, protejare, protecţie, pază}* *{fr: action de défendre, de protéger, de garder; défense, protection, garde}* *{en: action of defending, of protecting, of guarding; defense, protection, guarde}* ex: giuneatsa-a apãrariljei sh-u-aspusi § ***neapãrat*** (nea-pã-rátŭ) adg neapãratã (nea-pã-rá-tã), neapãrats (nea-pã-rátsĭ), neapãrati/neapãrate (nea-pã-rá-ti) – tsi nu easti apãrat; tsi nu easti avigljat; neafirit, neavigljat *{ro: neapărat, neprotejat}* *{fr: qui n'est pas défendu, n'est pas protégé}* *{en: who is not defended, not protected}* § ***neapãrari/neapãrare*** (nea-pã-rá-ri) sf neapãrãri (nea-pã-rãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-apãrã i nu easti apãrat (avigljat); neafiriri, neavigljari *{ro: acţiunea de a nu (se) apăra, de a nu (se) proteja}* *{fr: action de ne pas (se) défendre, de ne pas (se) protéger}* *{en: action of not defending, of not protecting}* § ***apãrãtor*** (a-pã-rã-tórŭ) adg apãrãtoari/apãrãtoare (a-pã-rã-toá-ri), apãrãtori (a-pã-rã-tórĭ), apãrãtoari/apãrãtoare (a-pã-rã-toá-ri) – (atsel) tsi apãrã pri cariva; tsi lu-afireashti pri un di un piriclju; tsi-lj da apanghiu a unui tra s-nu patã tsiva *{ro: apărător, păzitor, protector}* *{fr: défendeur, protégeur, gardien}* *{en: defender, protector, guardian}* ex: fã-ti a nostru apãrãtor § ***apãrãturã*** (a-pã-rã-tú-rã) sf apãrãturi (a-pã-rã-túrĭ) – lucrul tsi-l fatsi cariva tra s-ti apãrã; loc tsi ti apãrã, ti-afireashti di lãetsli tsi pots s-li pats; apanghiu *{ro: apărătoare, pază, adăpost}* *{fr: défense, ampêchement, abri}* *{en: defense, shelter}* ex: an nu lã deadim apãrãturã (apanghiu); aoa easti apãrãturã (un apanghiu, loc ti-apãrari)

apãrari/apãrare (a-pã-rá-ri) sf – vedz tu ***apãr***

apãrat (a-pã-rátŭ) adg – vedz tu ***apãr***

apãrãsescu (a-pã-rã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***apãrãtsescu***

apãrãsiri/apãrãsire (a-pã-rã-sí-ri) sf – vedz tu ***apãrãtsescu***

apãrãsit (a-pã-rã-sítŭ) adg – vedz tu ***apãrãtsescu***

apãrãtor (a-pã-rã-tórŭ) adg – vedz tu ***apãr***

apãrãtsescu (a-pã-rã-tsés-cu) vb IV apãrãtsii (a-pã-rã-tsíĭ), apãrãtseam (a-pã-rã-tseámŭ), apãrãtsitã (a-pã-rã-tsí-tã), apãrãtsiri/apãrãtsire (a-pã-rã-tsí-ri) –1: fug sh-alas singur unã hiintsã i un lucru; alas un loc si s-aspargã di nimutriri shi s-agiungã irnjiu; pãrãtsescu, apãrãsescu, pãrãsescu, apãrnãsescu, pãrnãsescu, apãrnisescu, pãrnisescu, apãrnjisescu, pãrnjisescu, prãhtisescu, brãhtisescu, apãryisescu, pãryisescu, pãrãtisescu, pãrsescu; 2: trag mãnã di la un lucru; mi-alas di un lucru (di-unã pisti, di tsi am dzãsã, etc.); dzãc cã nu easti dealihea lucrul trã cari-nj si spuni cã easti dealihea; arnisescu *{ro: părăsi, abandona; renunţa, nega, dezavua, renega}* *{fr: abandonner, délaisser; renoncer, nier, renier}* *{en: abandon, desert; renounce, deny, disavow}* ex: nu vru s-lj-apãrãtseascã (s-lj-alasã singuri) § ***apãrãtsit*** (a-pã-rã-tsítŭ) adg apãrãtsitã (a-pã-rã-tsí-tã), apãrãtsits (a-pã-rã-tsítsĭ), apãrãtsiti/apãrãtsite (a-pã-rã-tsí-ti) – tsi easti alãsat singur; tsi easti alãsat si s-aspargã di nimutriri; pãrãtsit, apãrãsit, pãrãsit, apãrnãsit, pãrnãsit, apãrnisit, pãrnisit, apãrnjisit, pãrnjisit, prãhtisit, brãhtisit, apãryisit, pãryisit, pãrãtisit, pãrsit *{ro: părăsit, abandonat}* *{fr: abandonné, délaissé}* *{en: abandoned, deserted}* § ***apãrãtsiri/apãrãtsire*** (a-pã-rã-tsí-ri) sf apãrãtsiri (a-pã-rã-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-apãrãtseashti tsiva i cariva; pãrãtsiri, apãrãsiri, pãrãsiri, apãrnãsiri, pãrnãsiri, apãrnisiri, pãrnisiri, apãrnjisiri, pãrnjisiri, apãryisiri, pãryisiri, prãhtisiri, brãhtisiri, pãrãtisiri, pãrsiri *{ro: acţiunea de a părăsi; părăsire, abandonare}* *{fr: action d'abandonner, de délaisser}* *{en: action of abandoning, of deserting}* § ***pãrãtisescu*** (pã-rã-ti-sés-cu) vb IV pãrãtisii (pã-rã-ti-síĭ), pãrãtiseam (pã-rã-ti-seámŭ), pãrãtisitã (pã-rã-ti-sí-tã), pãrãtisiri/pãrãtisire (pã-rã-ti-sí-ri) – (unã cu ***apãrãtsescu***) § ***pãrãtisit*** (pã-rã-ti-sítŭ) adg pãrãtisitã (pã-rã-ti-sí-tã), pãrãtisits (pã-rã-ti-sítsĭ), pãrãtisiti/pãrãtisite (pã-rã-ti-sí-ti) – (unã cu ***apãrãtsit***) § ***pãrãtisiri/pãrãtisire*** (pã-rã-ti-sí-ri) sf pãrãtisiri (pã-rã-ti-sírĭ) – (unã cu ***apãrãtsiri***) § ***pãrãtsescu*** (pã-rã-tsés-cu) vb IV pãrãtsii (pã-rã-tsíĭ), pãrãtseam (pã-rã-tseámŭ), pãrãtsitã (pã-rã-tsí-tã), pãrãtsiri/pãrãtsire (pã-rã-tsí-ri) – (unã cu ***apãrãtsescu***) § ***pãrãtsit*** (pã-rã-tsítŭ) adg pãrãtsitã (pã-rã-tsí-tã), pãrãtsits (pã-rã-tsítsĭ), pãrãtsiti/pãrãtsite (pã-rã-

tsí-ti) – (unã cu ***apãrãtsit***) § ***pãrãtsiri/pãrãtsire*** (pã-rã-tsí-ri) sf pãrãtsiri (pã-rã-tsírĭ) – (unã cu ***apãrãtsiri***) § ***apãrãsescu*** (a-pã-rã-sés-cu) vb IV apãrãsii (a-pã-rã-síĭ), apãrãseam (a-pã-rã-seámŭ), apãrãsitã (a-pã-rã-sí-tã), apãrãsiri/apãrãsire (a-pã-rã-sí-ri) – (unã cu ***apãrãtsescu***) § ***apãrãsit*** (a-pã-rã-sítŭ) adg apãrãsitã (a-pã-rã-sí-tã), apãrãsits (a-pã-rã-sítsĭ), apãrãsiti/apãrãsite (a-pã-rã-sí-ti) – (unã cu ***apãrãtsit***) ex: sã-sh veadã fumealja apãrãsitã (alãsatã singurã) § ***apãrãsiri/apãrãsire*** (a-pã-rã-sí-ri) sf apãrãsiri (a-pã-rã-sírĭ) – (unã cu ***apãrãtsiri***) § ***pãrãsescu*** (pã-rã-sés-cu) vb IV pãrãsii (pã-rã-síĭ), pãrãseam (pã-rã-seámŭ), pãrãsitã (pã-rã-sí-tã), pãrãsiri/pãrãsire (pã-rã-sí-ri) – (unã cu ***apãrãtsescu***) § ***pãrãsit*** (pã-rã-sítŭ) adg pãrãsitã (pã-rã-sí-tã), pãrãsits (pã-rã-sítsĭ), pãrãsiti/pãrãsite (pã-rã-sí-ti) – (unã cu ***apãrãtsit***) § ***pãrãsiri/pãrãsire*** (pã-rã-sí-ri) sf pãrãsiri (pã-rã-sírĭ) – (unã cu ***apãrãtsiri***) § ***pãrsescu*** (pãr-sés-cu) vb IV pãrsii (pãr-síĭ), pãrseam (pãr-seámŭ), pãrsitã (pãr-sí-tã), pãrsiri/pãrsire (pãr-sí-ri) – (unã cu ***apãrãtsescu***) § ***pãrsit*** (pãr-sítŭ) adg pãrsitã (pãr-sí-tã), pãrsits (pãr-sítsĭ), pãrsiti/pãrsite (pãr-sí-ti) – (unã cu ***apãrãtsit***) ex: arucã bileea pi unã pãrsitã (mãratã) di vitsinã § ***pãrsiri/pãrsire*** (pãr-sí-ri) sf pãrsiri (pãr-sírĭ) – (unã cu ***apãrãtsiri***) § ***apãryisescu*** (a-pãr-yi-sés-cu) vb IV apãryisii (a-pãr-yi-síĭ), apãryiseam (a-pãr-yi-seámŭ), apãryisitã (a-pãr-yi-sí-tã), apãryisiri/apãryisire (a-pãr-yi-sí-ri) – (unã cu ***apãrãtsescu***) ex: lu-apãryisii (lu-alãsai, lu-apãrãtsii), nu voi s-lu vedz § ***apãryisit*** (a-pãr-yi-sítŭ) adg apãryisitã (a-pãr-yi-sí-tã), apãryisits (a-pãr-yi-sítsĭ), apãryisiti/apãryisite (a-pãr-yi-sí-ti) – (unã cu ***apãrãtsit***) ex: vedz c-ayinja easti apãryisitã (apãrãtsitã) § ***apãryisiri/apãryisire*** (a-pãr-yi-sí-ri) sf apãryisiri (a-pãr-yi-sírĭ) – (unã cu ***apãrãtsiri***) § ***pãryisescu*** (pãr-yi-sés-cu) vb IV pãryisii (pãr-yi-síĭ), pãryiseam (pãr-yi-seámŭ), pãryisitã (pãr-yi-sí-tã), pãryisiri/pãryisire (pãr-yi-sí-ri) – (unã cu ***apãrãtsescu***) ex: vrutã s-nã pãryisim (dispãrtsãm) § ***pãryisit*** (pãr-yi-sítŭ) adg pãryisitã (pãr-yi-sí-tã), pãryisits (pãr-yi-sítsĭ), pãryisiti/pãryisite (pãr-yi-sí-ti) – (unã cu ***apãrãtsit***) § ***pãryisiri/pãryisire*** (pãr-yi-sí-ri) sf pãryisiri (pãr-yi-sírĭ) – (unã cu ***apãrãtsiri***) § ***apãrnãsescu*** (a-pãr-nã-sés-cu) vb IV apãrnãsii (a-pãr-nã-síĭ), apãrnãseam (a-pãr-nã-seámŭ), apãrnãsitã (a-pãr-nã-sí-tã), apãrnãsiri/apãrnãsire (a-pãr-nã-sí-ri) – (unã cu ***apãrãtsescu***) § ***apãrnãsit*** (a-pãr-nã-sítŭ) adg apãrnãsitã (a-pãr-nã-sí-tã), apãrnãsits (a-pãr-nã-sítsĭ), apãrnãsiti/apãrnãsite (a-pãr-nã-sí-ti) – (unã cu ***apãrãtsit***) ex: un murmintu apãrnãsit (alãsat singur shi nimutrit) tu irnjii § ***apãrnãsiri/apãrnãsire*** (a-pãr-nã-sí-ri) sf apãrnãsiri (a-pãr-nã-sírĭ) – (unã cu ***apãrãtsiri***) § ***pãrnãsescu*** (pãr-nã-sés-cu) vb IV pãrnãsii (pãr-nã-síĭ), pãrnãseam (pãr-nã-seámŭ), pãrnãsitã (pãr-nã-sí-tã), pãrnãsiri/pãrnãsire (pãr-nã-sí-ri) – (unã cu ***apãrãtsescu***) ex: ficiorlji pãrnãsea shcoala; baron Sina sh-pãrnãsi pãtrida tri totãna § ***pãrnãsit*** (pãr-nã-sítŭ) adg pãrnãsitã (pãr-nã-sí-tã), pãrnãsits (pãr-nã-sítsĭ), pãrnãsiti/pãrnãsite (pãr-nã-sí-ti) – (unã cu ***apãrãtsit***) ex: avdu cucuveaua pristi murlji pãrnãsits § ***pãrnãsiri/pãrnãsire*** (pãr-nã-sí-ri) sf pãrnãsiri (pãr-nã-sírĭ) – (unã cu ***apãrãtsiri***) § ***apãrnisescu*** (a-pãr-ni-sés-cu) vb IV apãrnisii (a-pãr-ni-síĭ), apãrniseam (a-pãr-ni-seámŭ), apãrnisitã (a-pãr-ni-sí-tã), apãrnisiri/apãrnisire (a-pãr-ni-sí-ri) – (unã cu ***apãrãtsescu***) § ***apãrnisit*** (a-pãr-ni-sítŭ) adg apãrnisitã (a-pãr-ni-sí-tã), apãrnisits (a-pãr-ni-sítsĭ), apãrnisiti/apãrnisite (a-pãr-ni-sí-ti) – (unã cu ***apãrãtsit***) § ***apãrnisiri/apãrnisire*** (a-pãr-ni-sí-ri) sf apãrnisiri (a-pãr-ni-sírĭ) – (unã cu ***apãrãtsiri***) § ***pãrnisescu*** (pãr-ni-sés-cu) vb IV pãrnisii (pãr-ni-síĭ), pãrniseam (pãr-ni-seámŭ), pãrnisitã (pãr-ni-sí-tã), pãrnisiri/pãrnisire (pãr-ni-sí-ri) – (unã cu ***apãrãtsescu***) ex: mi pãrnisish (fudzish shi mi-alãsash singur); tatã tsi di mult ãl pãrnisii § ***pãrnisit*** (pãr-ni-sítŭ) adg pãrnisitã (pãr-ni-sí-tã), pãrnisits (pãr-ni-sítsĭ), pãrnisiti/pãrnisite (pãr-ni-sí-ti) – (unã cu ***apãrãtsit***) § ***pãrnisiri/pãrnisire*** (pãr-ni-sí-ri) sf pãrnisiri (pãr-ni-sírĭ) – (unã cu ***apãrãtsiri***) § ***apãrnjisescu*** (a-pãr-nji-sés-cu) vb IV apãrnjisii (a-pãr-nji-síĭ), apãrnjiseam (a-pãr-nji-seámŭ), apãrnjisitã (a-pãr-nji-sí-tã), apãrnjisiri/apãrnjisire (a-pãr-nji-sí-ri) – (unã cu ***apãrãtsescu***) ex: casa cu apãrnjisita (apãrãtsita) vatrã § ***apãrnjisit*** (a-pãr-nji-sítŭ) adg apãrnjisitã (a-pãr-nji-sí-tã), apãrnjisits (a-pãr-nji-sítsĭ), apãrnjisiti/apãrnjisite (a-pãr-nji-sí-ti) – (unã cu ***apãrãtsit***) § ***apãrnjisiri/apãrnjisire*** (a-pãr-nji-sí-ri) sf apãrnjisiri (a-pãr-nji-sírĭ) – (unã cu ***apãrãtsiri***) § ***pãrnjisescu*** (pãr-nji-sés-cu) vb IV pãrnjisii (pãr-nji-síĭ), pãrnjiseam (pãr-nji-seámŭ), pãrnjisitã (pãr-nji-sí-tã), pãrnjisiri/pãrnjisire (pãr-nji-sí-ri) – (unã cu ***apãrãtsescu***) § ***pãrnjisit*** (pãr-nji-sítŭ) adg pãrnjisitã (pãr-nji-sí-tã), pãrnjisits (pãr-nji-sítsĭ), pãrnjisiti/pãrnjisite (pãr-nji-sí-ti) – (unã cu ***apãrãtsit***) § ***pãrnjisiri/pãrnjisire*** (pãr-nji-sí-ri) sf pãrnjisiri (pãr-nji-sírĭ) – (unã cu ***apãrãtsiri***)

apãrãtsiri/apãrãtsire (a-pã-rã-tsí-ri) sf – vedz tu ***apãrãtsescu***

apãrãtsit (a-pã-rã-tsítŭ) adg – vedz tu ***apãrãtsescu***

apãrãturã (a-pã-rã-tú-rã) sf – vedz tu ***apãr***

apãreari/apãreare (a-pã-reá-ri) sf – vedz tu ***par***[1]

apãrnãsescu (a-pãr-nã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***apãrãtsescu***

apãrnãsiri/apãrnãsire (a-pãr-nã-sí-ri) sf – vedz tu ***apãrãtsescu***

apãrnãsit (a-pãr-nã-sítŭ) adg – vedz tu ***apãrãtsescu***

apãrnisescu (a-pãr-ni-sés-cu) vb IV – vedz tu ***apãrãtsescu***

apãrnisiri/apãrnisire (a-pãr-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***apãrãtsescu***

apãrnisit (a-pãr-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***apãrãtsescu***

apãrnjescu (a-pãr-njĭés-cu) vb IV apãrnjii (a-pãr-njíĭ), apãrnjam (a-pãr-njĭámŭ), apãrnjitã (a-pãr-njí-tã), apãrnjiri/apãrnjire (a-pãr-njí-ri) – ljau (acats) s-fac tsiva; pãrnjescu, purnjescu, purnescu, ahiurhescu, ahurhescu, ahiursescu, arhiusescu, arhinsescu, ãnchisescu, nchisescu, ãntsep, ntsep, chinsescu, chinisescu, litescu, acats, ljau *{ro: începe} {fr: commencer} {en: start}* ex: apãrnjim (nchisim) di dimneatsa; apãrnjashti (ahiurheashti) s-caftã coarda; ca sclava s-lucreadzã apãrnjashti (nchiseashti); sh-apãrnji (shi nchisi) tra s-suflã-al Doni; nã videari shi apãrnji s-u mãshcã buriclu; azboairã un pulj pri-alumachi shi apãrnji tra s-batã un lai cãntic; mãcãrli apãrnjirã s-urdinã, cari di cari ma bunã § ***apãrnjit*** (a-pãr-njítŭ) adg apãrnjitã (a-pãr-njí-tã), apãrnjits (a-pãr-njítsĭ), apãrnjiti/apãrnjite (a-pãr-njí-ti) – tsi ari acãtsatã s-facã tsiva; pãrnjit, purnjit, purnit, ahiurhit, ahurhit, ahiursit, arhiusit, arhinsit, ãnchisit, nchisit, ãntsiput, ntsiput, chinsit, chinisit, litit *{ro: început} {fr: commencé} {en: started}* ex: lãpuda easti-apãrnjitã (ahiurhitã) § ***apãrnjiri/apãrnjire*** (a-pãr-njí-ri) sf apãrnjiri (a-pãr-njírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si nchiseashti tsiva; pãrnjiri, purnjiri, purniri, ahiurhiri, ahurhiri, ahiursiri, arhiusiri, arhinsiri, ãnchisiri, nchisiri, chinsiri, chinisiri, litiri, ãntseapiri, ntseapiri *{ro: acţiunea de a începe; începere} {fr: action de commencer} {en: action of starting}* § ***neapãrnjit*** (nea-pãr-njítŭ) adg neapãrnjitã (nea-pãr-njí-tã), neapãrnjits (nea-pãr-njítsĭ), neapãrnjiti/neapãrnjite (nea-pãr-njí-ti) – tsi nu s-ari acãtsatã s-facã tsiva; (lucru) tsi nu easti apãrnjit; nipãrnjit, neahiurhit, neahurhit, neahiursit, nearhiusit, nearhinsit, ninchisit, nintsiput *{ro: neînceput} {fr: qui n'est pas commencé} {en: not started}* ex: lucrul easti neapãrnjit (ninchisit) § ***neapãrnjiri/neapãrnjire*** (nea-pãr-njí-ri) sf neapãrnjiri (nea-pãr-njírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu si nchiseashti tsiva; nipãrnjiri, neahiurhiri, neahurhiri, neahiursiri, nearhiusiri, nearhinsiri, ninchisiri, nintseapiri *{ro: acţiunea de a nu începe; neîncepere} {fr: action de ne pas commencer} {en: action of not starting}* § ***apãrnjitã*** (a-pãr-njí-tã) sf fãrã pl – ahiurhirea-a unui lucru; arhii, arhizmã, ahiurhitã, ahurhitã, ahiursitã, ahiursiturã, arhiusitã, arhinsitã, ãnchisitã, nchisitã, apãrnjiturã, pãrnjiturã, pãrnjitã, ãntsiput, ntsiput *{ro: început} {fr: commencement, début} {en: start}* ex: dit apãrnjitã (arhii) pãn tu bitisitã; apãrnjita (nchisita, intrata) a earnãljei § ***apãrnjiturã*** (a-pãr-nji-tú-rã) sf apãrnjituri (a-pãr-nji-túrĭ) – (unã cu ***apãrnjitã***) § ***pãrnjescu*** (pãr-njĭés-cu) vb IV pãrnjii (pãr-njíĭ), pãrnjam (pãr-njĭámŭ), pãrnjitã (pãr-njí-tã), pãrnjiri/pãrnjire (pãr-njí-ri) – (unã cu ***apãrnjescu***) ex: lunjina pãrnji (nchisi) si s-arãspãndeascã; pãrnjii ngios atumtsea la locurli atseali § ***pãrnjit*** (pãr-njítŭ) adg pãrnjitã (pãr-njí-tã), pãrnjits (pãr-njítsĭ), pãrnjiti/pãrnjite (pãr-njí-ti) – (unã cu ***apãrnjit***) § ***pãrnjiri/pãrnjire*** (pãr-njí-ri) sf pãrnjiri (pãr-njírĭ) – (unã cu ***apãrnjiri***) § ***pãrnjitã*** (pãr-njí-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***apãrnjitã***) § ***pãrnjiturã*** (pãr-nji-tú-rã) sf pãrnjituri (pãr-nji-túrĭ) – (unã cu ***apãrnjitã***) § ***purnjescu*** (pur-njĭés-cu) vb IV purnjii (pur-njíĭ), purnjam (pur-njĭámŭ), purnjitã (pur-njí-tã), purnjiri/purnjire (pur-njí-ri) – (unã cu ***apãrnjescu***) ex: s-purnjim (sã nchisim, s-njirdzem) la sitsirari § ***purnjit*** (pur-

njítŭ) adg purnjitã (pur-njí-tã), purnjits (pur-njítsĭ), purnjiti/purnjite (pur-njí-ti) – (unã cu ***apãrnjit***) § ***purnjiri/purnjire*** (pur-njí-ri) sf purnjiri (***pur***-njírĭ) – (unã cu apãrnjiri) § ***purnescu*** (pur-nés-cu) vb IV purnii (pur-níĭ), purnam (purneámŭ), purnitã (pur-ní-tã), purniri/purnire (pur-ní-ri) – (unã cu ***apãrnjescu***) § ***purnit*** (pur-nítŭ) adg purnitã (pur-ní-tã), purnits (pur-nítsĭ), purniti/purnite (pur-ní-ti) – (unã cu ***apãrnjit***) § ***purniri/purnire*** (pur-ní-ri) sf purniri (pur-nírĭ) – (unã cu ***apãrnjiri***)

apãrnjiri/apãrnjire (a-pãr-njí-ri) sf – vedz tu ***apãrnjescu***

apãrnjisescu (a-pãr-nji-sés-cu) vb IV – vedz tu ***apãrãtsescu***

apãrnjisiri/apãrnjisire (a-pãr-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***apãrãtsescu***

apãrnjisit (a-pãr-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***apãrãtsescu***

apãrnjit (a-pãr-njítŭ) adg – vedz tu ***apãrnjescu***

apãrnjitã (a-pãr-njí-tã) sf – vedz tu ***apãrnjescu***

apãrnjiturã (a-pãr-nji-tú-rã) sf – vedz tu ***apãrnjescu***

apãrut (a-pã-rútŭ) adg – vedz tu ***par***[1]

apãryisescu (a-pãr-yi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***apãrãtsescu***

apãryisiri/apãryisire (a-pãr-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***apãrãtsescu***

apãryisit (a-pãr-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***apãrãtsescu***

apãtios (a-pã-ti-ósŭ) adg – vedz tu ***apã***

apãtos (a-pã-tósŭ) adg – vedz tu ***apã***

apãtusescu (a-pã-tu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***apã***

apãtusiri/apãtusire (a-pã-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***apã***

apãtusit (a-pã-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***apã***

apcari/apcare (ap-cá-ri) sf – vedz tu ***apuc***

apcat (ap-cátŭ) adg – vedz tu ***apuc***

apcu (áp-cu) adg apcã (áp-cã), aptsã (áp-tsã), aptsi/aptse (áp-tsi) – tsi nu easti sh-ahãntu bun (ca altu); tsi easti (tu-unã hari) ma nghios di altsã; tsi nu s-aflã tamam ashi cum (atumtsea cãndu) lipseashti; prostih *{ro: inferior}* *{fr: inférieur, inconvénant}* *{en: inferior, inconvenient}* ex: Piunarlu, apcu easti? (prostih, nu-i sh-ahãntu bun?)

apeanã (a-peá-nã) sf – vedz tu ***peanã***

apelã (a-pé-lã) sf apeli/apele (a-péli) – scãndurã suptsãri *{ro: scândură subţire}* *{fr: latte}* *{en: lath, slat}*

apicãshonj (a-pi-cã-shónjĭŭ) adg – vedz tu ***achicãsescu***

apicundu (a-pi-cún-du) sm, sf, adg apicundã (a-pi-cún-dã), apicundzã (a-pi-cún-dzã), apicundi/apicunde (a-pi-cún-di) – (tatã, lalã, om bãgat di chivernisi) pricunuscut prit leadzi cã poati s-aibã angãtanlu a unui njic shi s-lja tuti apofasili ligati di bana-a lui (aveari, sãnãtati, sculii, etc.) *{ro: tutore}* *{fr: tuteur}* *{en: guardian}*

apidhyiu (a-pídh-yĭu) adg apidhyi/apidhye (a-pídh-yi), apidhyi (a-pídh-yi), apidhyi/apidhye (a-pídh-yi) – unã cu ***apidyiu***

apidyiu (a-pídh-yĭu) adg apidyi/apidye (a-pídh-yi), apidyi (a-pídh-yi), apidyi/apidye (a-pídh-yi) – (yimishi) tsi easti coaptã; (om, lucru) tsi ari criscutã sh-agiumtã mari ahãt cãt lipseashti; matur *{ro: copt, matur}* *{fr: mûr}* *{en: ripe, mature}* ex: gortsã apidyi (coapti, mãturi)

apilpisescu (a-pil-pi-sés-cu) (mi) vb IV apilpisii (a-pil-pi-síĭ), apilpiseam (a-pil-pi-seámŭ), apilpisitã (a-pil-pi-sí-tã), apilpisiri/apilpisire (a-pil-pi-sí-ri) – mi-aflu tu-unã halã greauã shi-nj cher tutã umutea cã lucrili va sã ndreagã; mi-acatsã deaspirlu; dispir *{ro: dispera, descuraja}* *{fr: désesperer, décourager}* *{en: despair, discourage}* ex: s-apilpisi (sh-chiru umutea); mi-avea apilpisitã (faptã sã-nj cher nãdia) zãrazea (znjia) di estan § ***apilpisit*** (a-pil-pi-sítŭ) adg apilpisitã (a-pil-pi-sí-tã), apilpisits (a-pil-pi-sítsĭ), apilpisiti/apilpisite (a-pil-pi-sí-ti) – tsi s-aflã tu-unã halã greauã shi-sh cheari umutea cã lucrili va sã ndreagã; tsi lu-acãtsã deaspirlu; dispirat *{ro: disperat, descurajat}* *{fr: désesperé, découragé}* *{en: despaired, discouraged}* ex: tsi ampaturi ca un apilpisit? § ***apilpisiri/apilpisire*** (a-pil-pi-sí-ri) sf apilpisiri (a-pil-pi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva apilpiseashti; apilpisii, dispirari, deaspir *{ro: acţiunea de a dispera, de a descuraja; disperare, descurajare}* *{fr: action de désesperer, de décourager}* *{en: action of despairing, of discouraging}* § ***apilpisii/apilpisie*** (a-pil-pi-sí-i) sf apilpisii (a-pil-pi-síĭ) – atsea tsi ari omlu tsi easti apilpisit; deaspir *{ro: disperare}* *{fr: désespoir}* *{en: despair}* ex: apilpisia (deaspirlu) nu easti vãrnãoarã cu amintatic

apilpisii/apilpisie (a-pil-pi-sí-i) sf – vedz tu ***apilpisescu***

apilpisiri/apilpisire (a-pil-pi-sí-ri) sf – vedz tu ***apilpisescu***

apilpisit (a-pil-pi-sítŭ) adg – vedz tu ***apilpisescu***

apir (á-pirŭ) vb IV apirii (a-pi-ríĭ), apiream (a-pi-reámŭ), apiritã (a-pi-rí-tã), apiriri/apirire (a-pi-rí-ri) – mi dishteptu tahina (tu hãryii); mi scol tahina dit somnu; mi aflu tu-un loc tahina tu hãryii *{ro: se trezi (scula) din somn în zori de zi; a fi undeva în zori}* *{fr: se réveiller le matin; être quelque part à la pointe du jour}* *{en: wake up in the morning; be somewhere in the morning}* ex: Avaloon apiri (si sculã tahina) shi nu ntunicã; s-culca, apirea, cu cuvenda n gurã; s-apiri (s-ti-acatsã hãryia; s-ti dishteptsã tahina) tu un cireap arsu di shapti ori; armasirã s-apirã aclo (s-doarmã shi si sã scoalã aclo cãndu va da hãryia); vrea s-apirea cu-un tastru di flurii la cãpitãnj; apirirã (s-dishtiptarã) dzua-alantã pi budza di-amari; nu ntunicã, apiri – apiri, nu ntunicã (*angucitoari*: bruma cã: *nu ntunicã* (va dzãcã: nu u-acãtsã noaptea aclo ma), *apiri* (va dzãcã, u-aflãm pri earbã tu hãryii) – *apiri* (u vidzu hãrya aclo ma) *nu ntunicã* (va dzãcã, nu u-acãtsã noaptea)) § ***apirã***[1] (á-pi-rã) vb IV (unipirs. pirs. 3-a) apiri (a-pi-rí), apirea (a-pi-reá), apiritã (a-pi-rí-tã), apiriri/apirire (a-pi-rí-ri) – nchiseashti s-aspunã lunjina tu hãryii; creapã dzua; algheashti di dzuã *{ro: da zori de zi}* *{fr: (en parlant du jour) commence a paraître, il fait jour}* *{en: (of daylight) dawn, break}* ex: ninga nu-apiri ghini; grits-lji al Nica ca-apiri (cripã dzua); loa s-apirã (nchisea s-algheascã); s-trãdzem cali nãinti cã-a s-apirã (cã-a s-creapã dzua) lj-aflai apirits (dishtiptats tu hãryii) yii § ***apiriri/apirire*** (a-pi-rí-ri) sf apiriri (a-pi-rírĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu cariva apirã iuva; 2: atsea tsi s-fatsi cãndu apirã (algheashti) dzua; hãryii, apirish, apiritã, cripatã, haragmã, hãrãxitã *{ro: acţiunea de a se trezi (scula) din somn în zori de zi; zori de zi}* *{fr: action de se réveiller le matin; de se trouver quelque part à la pointe du jour}* *{en: action of waking up in the morning; of being somewhere in the morning}* ex: apirirea fu adzã la trei sh-giumitati tahina § ***apiritã*** (a-pi-rí-tã) sf fãrã pl – lunjina tsi da pri tser ninti ca s-easã soarili tahina; oara, cati tahina, cãndu nchiseashti prota si s-veadã lunjinã, cãndu creapã dzua; apirish, adoarã, adoara, andzari, ndzari, ndzãrimi, dzari, zari, cripatã, deadoarã, deadoara, hãrghii, hãryii, hãrãyii, hãrãxitã, haragmã, harazmã, haraimera *{ro: zori de zi}* *{fr: aube, pointe du jour}* *{en: dawn}* ex: vinjim ditu-apiritã (di cum cripa dzua) s-ti videm; tu-apiritã (tu hãryii)-nj ti sculai; mizi tu apiritã pãpsi ploaea; easti-un an pãnã tu-apiritã; dit apiritã (hãryii, data-a soarilui) pãn tu ascãpitata a soarilui; nchisim calea neapiritã ghini (ninti ca s-apirã ghini) § ***apirish*** (a-pi-ríshĭŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***apiritã***) ex: agiumsim tu-apirish (tu hãryii) § ***neapirit*** (nea-pi-rítŭ) adg neapiritã (nea-pi-rí-tã), neapirits (nea-pi-rítsĭ), neapiriti/neapirite (nea-pi-rí-ti) – cari s-dishtiptã ninti ca s-da hãryia; tsi s-aflã tu-un loc tahina ninti ca s-da soarili *{ro: trezit (sculat) din somn naintea zorilor de zi; care este undeva nainte de răsăritul soarelui}* *{fr: réveillé avant l'aube; qui se trouve quelque part avant la pointe du jour}* *{en: waken up before dawn; who is somewhere before dawn}* ex: agiumsi neapirit (ninti ca s-da soarili) acasã § ***neapiritã*** (nea-pi-rí-tã) sf fãrã pl – ninti di-apiritã; ninti di cripata-a dzuãljei; nifaptã hãryii *{ro: naintea zorilor de zi}* *{fr: avant l'aube}* *{en: before dawn}* ex: tu hãryii, neapiritã (ninti ca s-da) soarili; nicã neapiritã (nifaptã hãryii) ghini

apirã[1] (á-pi-rã) vb IV – vedz tu ***apir***

apirã[2] (a-pí-rã) sf apiri/apire (a-pí-ri) – vedz tu ***pirã***[1]

apirindu (a-pi-rín-du) adv – vedz tu ***aprindu***[2]

apiriri/apirire (a-pi-rí-ri) sf – vedz tu ***apir***

apirish (a-pi-ríshĭŭ) sm – vedz tu ***apir***

apirit (a-pi-rítŭ) adg – vedz tu ***apir***

apiritã (a-pi-rí-tã) sf – vedz tu ***apir***

apiritã*[*] (a-pi-rí-tã) adg – fimininlu singular di la adgectivlu ***apirit***; vedz ***apirit***

apistii/apistie (a-pis-tí-i) sf apistii (a-pis-tíĭ) – harea tsi u-ari atsel tsi nu pistipseashti tu-unã pisti (crishtinã, nturtseascã, etc.); faptul cã un nu-ari nitsiunã pisti; faptul cã nu-i dai besã a unui; harea tsi u-ari atsel tsi s-aspuni bun ma peascumta tsã va

arãulu *{ro: lipsă de credinţă, infidelitate, perfidie} {fr: manque de foi, infidélité, perfidie} {en: infidelity, treachery}* ex: apistia-a aishtui om u aduchim § ***apistu*** (á-pis-tu) adg apistã (á-pis-tã), apishtsã (á-pish-tsã), apisti/apiste (á-pis-ti) – tsi nu easti di pistea-atsilui tsi zburashti (tsi-i turcu trã crishtinj, i crishtin trã turtsi); tsi nu-lj si da besã (la-atseali tsi fatsi i tsi dzãtsi); un tu cari omlu nu-ai ncreadiri; tsi nu easti besalã; cari s-aspuni bun ma, peascumta, lj-va arãulu a atsilui tsi-lj fatsi besã; gheaur, pabes, cãur, pãngãn, dinsãz, imansãz *{ro: păgân, necredincios, infidel, perfid} {fr: infidèle, perfide} {en: infidel, treacherous}* ex: hii apistu (pabes) sots; cu apistul atsel (cuatsel pãngãnlu) ti ligash?; mi-alãsã apistul (furlu, pabeslu) cu dzeadzitlu n gurã § ***apistisescu*** (a-pis-ti-sés-cu) vb IV apistisii (a-pis-ti-síĭ), apistiseam (a-pis-ti-seámŭ), apistisitã (a-pis-ti-sí-tã), apistisiri/apistisire (a-pis-ti-sí-ri) – mi fac om tsi nu-ari pisti; mi fac om tsi nu pistipseashti; mi fac apistu, om arãu *{ro: a deveni necredincios} {fr: ne pas ajouter foi} {en: become an unbeliever}* ex: apistisi (sh-chiru pistea, s-featsi apistu, om arãu), nu s-poartã ghini § ***apistisit*** (a-pis-ti-sítŭ) adg apistisitã (a-pis-ti-sí-tã), apistisits (a-pis-ti-sítsĭ), apistisiti/apistisite (a-pis-ti-sí-ti) – tsi sh-ari chirutã (alãsatã, arnisitã) pistea; tsi s-featsi apistu *{ro: care nu crede} {fr: mécréant} {en: unbeliever, infidel}* § ***apistisiri/apistisire*** (a-pis-ti-sí-ri) sf apistisiri (a-pis-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu pistipseashti *{ro: acţiunea de a nu crede} {fr: action de ne pas ajouter foi} {en: action of becoming an unbeliever}*

apistisescu (a-pis-ti-sés-cu) vb IV – vedz tu ***apistii***

apistisiri/apistisire (a-pis-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***apistii***

apistisit (a-pis-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***apistii***

apistu (á-pis-tu) adg – vedz tu ***apistii***

apitrusescu (a-pi-tru-sés-cu) (mi) vb IV apitrusii (a-pi-tru-síĭ), apitruseam (a-pi-tru-seámŭ), apitrusitã (a-pi-tru-sí-tã), apitrusiri/apitrusire (a-pi-tru-sí-ri) – mi-alas cu tutã putearea, shi cu tutã greatsa-a truplui tsi u-am, pristi un lucru; ndes lucruri tuunã cutii (dulapi, amaxi, etc.); calcu cu puteari pristi tsiva; mi pingu (mi ndes, mi-adun stog) cu altsã; mi-aruc (mi hiumusescu) cu tutã putearea pristi cariva; ngrop (anvilescu, acoapir) cu chetri un lucru; hiu acupirit di-un lucru (stizmã, casã, arburi, etc.) tsi cadi pristi mini; etc.; aputrusescu, aplucusescu, pitrusescu, putrusescu, plucusescu, pulcusescu; calcu, ndes, chisedz, stulcin, mi-aurnjescu, anãpãdescu, citãsescu, mi-arãzvuescu, etc., etc.; (fig: hiu apitrusit = hiu pitrumtu pãnã tu frãndzãli di inimã di sãmtsiminti di vreari (harauã, dureari, nvirinari, etc.) *{ro: presa, năpădi, copleşi, zdrobi, acoperi, îngrămădi, etc.} {fr: presser, accabler, suffoquer, écraser, couvrir, fondre, se ruer sur, etc.} {en: press, crush, overwhelm, cover, crowd, pounce, jump over, etc.}* ex: canda cãdzu casa di luapitrusi (lu-acupiri, lu ngrupã); aoa apitrusim nipãrtica (u ngrupãm, u chisãm tu chetsrã); va mi-apitruseascã n casã (va mi ncljidã n casã tra s-nu pot s-es); va mi-apitrusescu (va miadun stog, va mi-ascundu) tu fearicã; lj-avea apitrusitã (lj-avea acãtsatã, curmatã) somnu greu; avea apitrusitã (avea anãpãditã) turtsilj; cara lu-apitrusi (lu-anvãli, lu-acupiri ghini) cu trei vilendzã, asudã shi lu-alãsã heavra; apitrusit (aplucusit, ngrupat) di borgi; lu-apitrusi fumealja; s-nu nã apitruseascã (s-nu cadã pristi noi) murlu; lj-apitrusi (cãdzu pristi nãsh sh-lj-acupiri) casa; s-apitrusirã (s-adunarã stog) unlu pisti-alantu; apitrusea-u ghini § ***apitrusit*** (a-pi-tru-sítŭ) adg apitrusitã (a-pi-tru-sí-tã), apitrusits (a-pi-tru-sítsĭ), apitrusiti/apitrusite (a-pi-tru-sí-ti) – tsi easti cãlcat cu puteari; tsi s-aflã sum unã greatsã mari; tsi easti acupirit (di-unã casã, stizmã, etc. tsi ari cãdzutã); etc., etc.; aputrusit, aplucusit, pitrusit, putrusit, plucusit, pulcusit *{ro: presat, năpădit, copleşit, zdrobit, acoperit, îngrămădit, etc.} {fr: pressé, accablé, suffoqué, écrasé, couvert, fondu, rué sur, etc.} {en: pressed, crushed, overwhelmed, covered, crowded, pounced, jumped over, etc.}* § ***apitrusiri/apitrusire*** (a-pi-tru-sí-ri) sf apitrusiri (a-pi-tru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-apitruseashti tsiva; aputrusiri, aplucusiri, pitrusiri, putrusiri, plucusiri, pulcusiri, etc. *{ro: acţiunea de a presa, de a năpădi, de a copleşi, de a zdrobi, de a acoperi, de a îngrămădi, etc.; presare, năpădire, copleşire, zdrobire, acoperire, îngrămădire, etc.} {fr: action de presser, d'accabler, de suffoquer, d'écraser, de couvrir, de fondre, de se ruer sur, etc.} {en: action of pressing, of crushing, of overwhelming, of covering, of crowding, of pouncing, of jumping over, etc.}* § ***aputrusescu*** (a-pu-tru-sés-cu) (mi) vb IV aputrusii (a-pu-tru-síĭ), aputruseam (a-pu-tru-seámŭ), aputrusitã (a-pu-tru-sí-tã), aputrusiri/aputrusire (a-pu-tru-sí-ri) – (unã cu ***apitrusescu***) § ***aputrusit*** (a-pu-tru-sítŭ) adg aputrusitã (a-pu-tru-sí-tã), aputrusits (a-pu-tru-sítsĭ), aputrusiti/aputrusite (a-pu-tru-sí-ti) – (unã cu ***apitrusit***) § ***aputrusiri/aputrusire*** (a-pu-tru-sí-ri) sf aputrusiri (a-pu-tru-sírĭ) – (unã cu ***apitrusiri***) § ***aplucusescu*** (a-plu-cu-sés-cu) (mi) vb IV aplucusii (a-plu-cu-síĭ), aplucuseam (a-plu-cu-seámŭ), aplucusitã (a-plu-cu-sí-tã), aplucusiri/aplucusire (a-plu-cu-sí-ri) – (unã cu ***apitrusescu***) ex: s-nu ljaplucuseascã (s-nu s-arucã, s-nu s-hiumuseascã pristi elj) tsiva cãnj; aplucusirã (s-virsarã pristi noi, nã anãpãdirã) turtsilj; aplucusirã furlji tu hoarã; s-aplucusi (s-adunã stog, s-ascumsi) ljepurli tu ljanurã § ***aplucusit*** (a-plu-cu-sítŭ) adg aplucusitã (a-plu-cu-sí-tã), aplucusits (a-plu-cu-sítsĭ), aplucusiti/aplucusite (a-plu-cu-sí-ti) – (unã cu ***apitrusit***) ex: shadi aplucusit (adunat stog) tu fearicã § ***aplucusiri/aplucusire*** (a-plu-cu-sí-ri) sf aplucusiri (a-plu-cu-sírĭ) – (unã cu ***apitrusiri***) § ***pitrusescu*** (pi-tru-sés-cu) (mi) vb IV pitrusii (pi-tru-síĭ), pitruseam (pi-tru-seámŭ), pitrusitã (pi-tru-sí-tã), pitrusiri/pitrusire (pi-tru-sí-ri) – (unã cu ***apitrusescu***) § ***pitrusit*** (pi-tru-sítŭ) adg pitrusitã (pi-tru-sí-tã), pitrusits (pi-tru-sítsĭ), pitrusiti/pitrusite (pi-tru-sí-ti) – (unã cu ***apitrusit***) § ***pitrusiri/pitrusire*** (pi-tru-sí-ri) sf pitrusiri (pi-tru-sírĭ) – (unã cu ***apitrusiri***) § ***putrusescu*** (pu-tru-sés-cu) (mi) vb IV putrusii (pu-tru-síĭ), putruseam (pu-tru-seámŭ), putrusitã (pu-tru-sí-tã), putrusiri/putrusire (pu-tru-sí-ri) – (unã cu ***apitrusescu***) § ***putrusit*** (pu-tru-sítŭ) adg putrusitã (pu-tru-sí-tã), putrusits (pu-tru-sítsĭ), putrusiti/putrusite (pu-tru-sí-ti) – (unã cu ***apitrusit***) § ***putrusiri/putrusire*** (pu-tru-sí-ri) sf putrusiri (pu-tru-sírĭ) – (unã cu ***apitrusiri***) § ***plucusescu*** (plu-cu-sés-cu) (mi) vb IV plucusii (plu-cu-síĭ), plucuseam (plu-cu-seámŭ), plucusitã (plu-cu-sí-tã), plucusiri/plucusire (plu-cu-sí-ri) – (unã cu ***apitrusescu***) ex: s-nu lj-aplucuseascã (s-nu s-da, s-hiumuseascã pristi elj) tsiva cãnj; plucusirã (intrarã, anãpãdirã) furlji n hoarã; sta aplucusit (ascumtu stog) tu ljanurã § ***plucusit*** (plu-cu-sítŭ) adg plucusitã (plu-cu-sí-tã), plucusits (plu-cu-sítsĭ), plucusiti/plucusite (plu-cu-sí-ti) – (unã cu ***apitrusit***) § ***plucusiri/plucusire*** (plu-cu-sí-ri) sf plucusiri (plu-cu-sírĭ) – (unã cu ***apitrusiri***) § ***pulcusescu*** (pul-cu-sés-cu) (mi) vb IV pulcusii (pul-cu-síĭ), pulcuseam (pul-cu-seámŭ), pulcusitã (pul-cu-sí-tã), pulcusiri/pulcusire (pul-cu-sí-ri) – (unã cu ***apitrusescu***) ex: di arali pulcusit (apitrusit) § ***pulcusit*** (pul-cu-sítŭ) adg pulcusitã (pul-cu-sí-tã), pulcusits (pul-cu-sítsĭ), pulcusiti/pulcusite (pul-cu-sí-ti) – (unã cu ***apitrusit***) ex: pulcusitã (frãmtã, apitrusitã) di mari jali § ***pulcusiri/pulcusire*** (pul-cu-sí-ri) sf pulcusiri (pul-cu-sírĭ) – (unã cu ***apitrusiri***) § ***plicusescu*** (pli-cu-sés-cu) (mi) vb IV plicusii (pli-cu-síĭ), plicuseam (pli-cu-seámŭ), plicusitã (pli-cu-sí-tã), plicusiri/plicusire (pli-cu-sí-ri) – (unã cu ***apitrusescu***) ex: Hristul ãl plicusirã cu tseapi § ***plicusit*** (pli-cu-sítŭ) adg plicusitã (pli-cu-sí-tã), plicusits (pli-cu-sítsĭ), plicusiti/plicusite (pli-cu-sí-ti) – (unã cu ***apitrusit***) § ***plicusiri/plicusire*** (pli-cu-sí-ri) sf plicusiri (pli-cu-sírĭ) – (unã cu ***apitrusiri***)

apitrusiri/apitrusire (a-pi-tru-sí-ri) sf – vedz tu ***apitrusescu***

apitrusit (a-pi-tru-sítŭ) adg – vedz tu ***apitrusescu***

apladã (a-plá-dã) sf aplãdz (a-plădzĭ) – vedz tu ***pladã***

apladhã (a-plá-dhã) sf aplãdz (a-plădzĭ) – unã cu ***apladã***

aplan (a-plánŭ) sn aplanuri (a-plá-nurĭ) – vedz tu ***plan***[1]

aplãnãsescu (a-plã-nã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***plan***[1]

aplãnãsiri/aplãnãsire (a-plã-nã-sí-ri) sf – vedz tu ***plan***[1]

aplãnãsit (a-plã-nã-sítŭ) adg – vedz tu ***plan***[1]

aplec[1] (a-plécŭ) (mi) vb I aplicai (a-pli-cáĭ), aplicam (a-pli-cámŭ), aplicatã (a-pli-cá-tã), aplicari/aplicare (a-pli-cá-ri) – 1: fac tsiva (cariva) s-dipunã ma nghios (si sã ncljinã, si sã nduplicã, etc.) di nsus di-iu s-aflã; mi ncljin (nji nduplic mesea) s-ljau tsiva di nghios; 2: mi min (mi duc, fug) dit un loc tu altu; plec, ncljin, dipun, fug, nchisescu (s-mi duc iuva), mi duc;

(expr: 1: lj-aplec narea (nãrli) = ãl fac si s-aducheascã ma njic fatsã di mini; l-fac si s-cãmãruseascã (si s-alavdã) ma putsãn, l-fac si s-aducheascã ma putsãn pirifan, l-cãtãdixescu, l-cãtãfronisescu, ãlj frãngu narea, ãlj ljau njirlu, ãl fac sã sh-adunã coada, l-fac sã-sh dipunã urecljili, etc.; 2: nji li-aplec urecljili = mi dau nãpoi, trag mãna, isihãsescu, mi molj; 3: nj-aplec coada = mi-arushinedz) *{ro: apleca, înclina; supune; pleca} {fr: baisser, pencher, incliner; plier; soumettre; partir} {en: lower, incline, lean, tilt, bend over; subdue, leave, go}* ex: apleacã-ti (nduplicã-ts mesea) s-ljai tsi-ts cãdzu mpadi; s-aplicã (sã ncljinã, s-diplusi) s-bea apã; s-apleacã iu discalic; calu s-aplica (dipunea cu truplu); el s-aplicã s-lji shushutescu tsiva la ureaclji; aushlu aplicã (dipusi cu mãna) ureaclja; apleacã-ti niheamã (ncljinã-ti, scadi-ts tinjia, ascultã-l) cã tini eshti cama njic; apleacã-nj-ti shi-nj ti fã padi; s-aplicã (si ncljinã) casa shi va s-aruzueascã; s-aplica (s-njicshura, s-astindzea) dip foclu; apleacã (astindzi) troarã tseara; apleacã (fã-u ma njicã) niheam lampa; lj-u-aplicai narea (expr: l-cãtãdixii, l-feci si s-aducheascã ma njic di cum s-pistipsea el cã easti); li-aplicã urecljili (expr: deadi nãpoi, s-mulje); aplicarã coada (expr: s-arushinarã) sh-fudzirã afurishalui; oili ambairã shi apleacã (fug, dipun, nchisescu) cãtrã tu cãmpu; mãcai, biui shi cãndu lj-u-aplicai (lj-u nchisii, fudzii…) § ***aplicat***[1] (a-pli-cátŭ) adg aplicatã (a-pli-cá-tã), aplicats (a-pli-cátsĭ), aplicati/aplicate (a-pli-cá-ti) – 1: tsi ari faptã tsiva (cariva) s-dipunã (si sã nduplicã) ma nghios di-aclo iu eara cama nsus; 2: tsi s-ari minatã (dusã ma diparti) dit un loc tu altu; plicat, ncljinat, dipus, fudzit, nchisit (si s-ducã iuva, s-fugã), dus, vgat, etc.; (fig: 1: aplicat = cãtãdixit, ipucrit, anvãlit, tãpinusit; expr: 2: cu nãrli aplicati = cãtãdixit) *{ro: aplecat, înclinat; supus; plecat} {fr: baissé, penché, incliné; plié; soumis; parti} {en: lowered, inclined, leaned, tilted, bent over; subdued, left, gone}* ex: shidzui aplicat (ncljinat) sh-mi doari mesea; cu capitili aplicati (dipusi) sh-cu inima pliguitã; ma tuts fudzea cu nãrli aplicati (cãtãdixits); s-fudzi di omlu aplicat (fig: ipucrit, anvãlit, tãpinusit) § ***aplicari***[1]***/aplicare*** (a-pli-cá-ri) sf aplicãri (a-pli-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-apleacã tsiva i cariva; plicari, ncljinari, dipuneari, fudziri, nchisiri (si s-ducã iuva, s-fugã), dutseari, vgari, etc. *{ro: acţiunea de a (se) apleca, de a (se) înclina; de a (se) supune; de a pleca; aplecare, înclinare, supunere, plecare} {fr: action de baisser, de (se) pencher, de s'incliner; de (se) plier; de (se) soumettre; de partir} {en: action of lowering, of inclining, of leaning, of tilting, of bending over; of subduing, of leaving, of going}* § ***aplicatã*** (a-pli-cá-tã) sf fãrã pl – loc tsi dipuni multu, tsi easti arpidinos; aripidinã, catifur, himã, etc.

aplec[2] (a-plécŭ) vb I aplicai (a-pli-cáĭ), aplicam (a-pli-cámŭ), aplicatã (a-pli-cá-tã), aplicari/aplicare (a-pli-cá-ri) – hrãnescu un nat cu laptili di la sin; ãlj dau a njiclui s-sugã lapti di la tsãtsã; alãptedz, tsãtsuescu *{ro: alăpta} {fr: allaiter} {en: suckle (child), feed (nurse) at the breast}* ex: nu nj-aplicai (nu nj-alãptai) ficiorlu; s-aplec (s-lu-alãptedz) njiclu nãoarã; sh-aplicã (sh-alãptã) njitslji; mã-ta nu-ts avea lapti sh-ti-aplicam (ti-alãptam di la sin) mini § ***aplic*** (á-plicŭ) (mi) vb I aplicai (a-pli-cáĭ), aplicam (a-pli-cámŭ), aplicatã (a-pli-cá-tã), aplicari/aplicare (a-pli-cá-ri) – (unã cu ***aplec***[2]) § ***aplicat***[2] (a-pli-cátŭ) adg aplicatã (a-pli-cá-tã), aplicats (a-pli-cátsĭ), aplicati/aplicate (a-pli-cá-ti) – tsi-lj s-ari datã s-hrãneascã cu (s-sugã) laptili di la sin; alãptat, tsãtsuit *{ro: alăptat} {fr: allaité} {en: suckled (child), fed (nursed) at the breast}* ex: njel aplicat (alãptat) § ***aplicari***[2]***/aplicare*** (a-pli-cá-ri) sf aplicãri (a-pli-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva alãpteadzã un njic icã njiclu s-hrãneashti cu laptili tsi-l sudzi di la tsãtsã; alãptari, tsãtsuiri *{ro: acţiunea de a (se) alăpta, alăptare} {fr: action d'allaiter} {en: action of suckling (child), of feeding (nursing) at the breast}* ex: aplicarea (alãptarea) a njitslor § ***aplicãtoarã*** (a-pli-cã-toá-rã) sf aplicãtori (a-pli-cã-tórĭ) – oai (caprã) tsi-lj muri njelu (edlu) shi da lapti la un njel (ed) xen (di la altã oai i caprã); aplicãtoari, plicãtoari *{ro: oaie (capră) care dă lapte la un miel (ed) de la altă oaie (capră)} {fr: brebis (chèvre) qui allaite un autre agneau (chevreau) que le sien} {en: sheep (goat) nursing a lamb (kid) other than her's}* § ***aplicãtoari/aplicãtoare*** (a-pli-cã-toá-ri) sf aplicãtori (a-pli-cã-tórĭ) – (unã cu ***aplicãtoarã***) § ***plicãtoari/plicãtoare*** (pli-cã-toá-ri) sf plicãtori (pli-cã-tórĭ) –(unã cu ***aplicãtoarã***) ex: s-mulgã oili plicãtori § ***aplicãtureadzã*** (a-pli-cã-tu-reá-dzã) sf aplicãturedz (a-pli-cã-tu-rédzĭ) – loclu (tsarcul) iu s-tsãn aplicãtorli; plicãtureadzã, aplicãturedz, plicãturedz *{ro: locul unde se ţin "aplicătorile"} {fr: endroit où l'on garde les brebis "aplicãtori")} {en: fold for the "aplicãtori"}* § ***aplicãturedz*** (a-pli-cã-tu-rédzŭ) sn aplicãtureadzã (a-pli-cã-tu-reá-dzã) – (unã cu ***aplicãtureadzã***) § ***plicãtureadzã*** (pli-cã-tu-reá-dzã) sf plicãturedz (pli-cã-tu-rédzĭ) – (unã cu ***aplicãtureadzã***) § ***plicãturedz*** (pli-cã-tu-rédzŭ) sn plicãtureadzã (pli-cã-tu-reá-dzã) – (unã cu ***aplicãtureadzã***)

aplic (á-plicŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aplec***[1]

aplicari[1]***/aplicare*** (a-pli-cá-ri) sf – vedz tu ***aplec***[1]

aplicari[2]***/aplicare*** (a-pli-cá-ri) sf – vedz tu ***aplec***[2]

aplicat[1] (a-pli-cátŭ) adg – vedz tu ***aplec***[1]

aplicat[2] (a-pli-cátŭ) adg – vedz tu ***aplec***[2]

aplicatã (a-pli-cá-tã) sf – vedz tu ***aplec***[1]

aplicatã[*] (a-pli-cá-tã) sf – fimininlu di la adv "aplicat"; vedz ***aplicat***[1] shi ***aplicat***[2]

aplicãtoarã (a-pli-cã-toá-rã) sf – vedz tu ***aplec***[2]

aplicãtoari/aplicãtoare (a-pli-cã-toá-ri) sf – vedz tu ***aplec***[2]

aplicãtureadzã (a-pli-cã-tu-reá-dzã) sf – vedz tu ***aplec***[2]

aplicãturedz (a-pli-cã-tu-rédzŭ) sn – vedz tu ***aplec***[2]

aplo (a-pló) adg invar (shi pl m apladz (a-pládzĭ)) – tsi easti lishor tr-aduchiri, tri fãtseari; tsi nu easti stulsit; tsi nu easti amisticat i ncãrcat cu alti lucri; (om) tsi easti ca ageamit; tsi nu shtii drãcurii; tsi nu shtii multi sh-easti ca omlu di la oi *{ro: simplu, naiv} {fr: simple, naïf} {en: simple, naïve}* ex: om aplo, muljari aplo shi oaminj apladz

aplucusescu (a-plu-cu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***apitrusescu***

aplucusiri/aplucusire (a-plu-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***apitrusescu***

aplucusit (a-plu-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***apitrusescu***

apoaea (a-poá-ea) adv – vedz tu ***apoea***

apocrisescu (a-po-cri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***apocrisi***

apocrisi/apocrise (a-pó-cri-si) sf apocrisi (a-pó-crisĭ) – zborlu tsi-l lja nãpoi cariva, la ntribarea tsi u fatsi; apandisi, giuvapi, giueapi, cãrshilãchi *{ro: răspuns} {fr: réponse} {en: answer}* ex: Daniil deadi apocrisi (apandisi) § ***apucrisescu*** (a-pu-cri-sés-cu) vb IV apucrisii (a-pu-cri-síĭ), apucriseam (a-pu-cri-seámŭ), apucrisitã (a-pu-cri-sí-tã), apucrisiri/apucrisire (a-pu-cri-sí-ri) – lj-tornu zbor a unui tsi-nj bagã nã ntribari; dau unã apandisi (giueapi); tornu zborlu; apocrisescu, apãndisescu *{ro: răspunde} {fr: répondre} {en: answer}* § ***apucrisit*** (a-pu-cri-sítŭ) adg apucrisitã (a-pu-cri-sí-tã), apucrisits (a-pu-cri-sítsĭ), apucrisiti/apucrisite (a-pu-cri-sí-ti) – (atsel) a cui ãlj si deadi unã apocrisi; (atsel) tsi da unã apocrisi; (ntribarea) trã cari s-da unã apocrisi; tsi toarnã zborlu a unui tsi-lj bagã unã ntribari; apocrisit, apãndisit *{ro: care a răspuns, a cui i s-a răspuns, (întrebarea) la care se dă un răspuns} {fr: qui a répondu; à qui on a répondu, (question) à laquelle on a répondu} {en: who has answered; who received an answer; (question) answered}* § ***apucrisiri/apucrisire*** (a-pu-cri-sí-ri) sf apucrisiri (a-pu-cri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-apucriseashti tsiva; turnari di zbor; apocrisiri, apãndisiri, apocrisi, apandisi *{ro: acţiunea de a răspunde, răspundere, răspuns} {fr: action de répondre; réponse} {en: action of answering, answer}* § ***apocrisescu*** (a-po-cri-sés-cu) vb IV apocrisii (a-po-cri-síĭ), apocriseam (a-po-cri-seámŭ), apocrisitã (a-po-cri-sí-tã), apocrisiri/apocrisire (a-po-cri-sí-ri) – (unã cu ***apucrisescu***) § ***apocrisit*** (a-po-cri-sítŭ) adg apocrisitã (a-po-cri-sí-tã), apocrisits (a-po-cri-sítsĭ), apocrisiti/apocrisite (a-po-cri-sí-ti) – (unã cu ***apucrisit***) § ***apocrisiri/apocrisire*** (a-po-cri-sí-ri) sf apocrisiri (a-po-cri-sírĭ) – (unã cu ***apucrisiri***)

apocrisiri/apocrisire (a-po-cri-sí-ri) sf – vedz tu ***apocrisi***

apocrisit (a-po-cri-sítŭ) adg – vedz tu ***apocrisi***

apodhixescu (a-po-dhic-sés-cu) vb IV apodhixii (a-po-dhic-síĭ), apodhixeam (a-po-dhic-seámŭ), apodhixitã (a-po-dhic-sí-tã), apodhixiri/apodhixire (a-po-dhic-sí-ri) – unã cu ***apodixescu***

apodhixi/apodhixe (a-pó-dhic-si) sf apodhixi (a-pó-dhixĭ) – unã cu ***apodixi***

apodhixiri/apodhixire (a-po-dhic-sí-ri) sf apodhixiri (a-po-dhic-sírĭ) – unã cu ***apodixiri***

apodhixit (a-po-dhic-sítŭ) adg apodhixitã (a-po-dhic-sí-tã), apodhixits (a-po-dhic-sítsĭ), apodhixiti/apodhixite (a-po-dhic-sí-ti) – unã cu ***apodixit***

apodixescu (a-po-dhic-sés-cu) vb IV – vedz tu ***dixescu***

apodixi/apodixe (a-pó-dhic-si) sf – vedz tu ***apudixescu***

apodixiri/apodixire (a-po-dhic-sí-ri) sf – vedz tu ***dixescu***

apodixit (a-po-dhic-sítŭ) adg – vedz tu ***dixescu***

apoea (a-pó-ea) adv – oara (chirolu) tsi yini dupã unã altã oarã; apoi, apoaea, deapoea, dapoea, deapoaea, daporpoea; ma nclo; ma nãpoi; ma amãnat, nãpoi, dinãpoi, tu soni, pãnã tu soni, etc.; (expr: 1: pãnã-apoea = pãnã tu soni; 2: dip ti-apoea = ma apoea, ma nãpoi, pãnã tu soni) *{ro: apoi} {fr: ensuite} {en: afterward}* ex: apoea (sh-tora) s-vedz; apoea (ma nclo) lucreadzã; armasi apoea (nãpoi) § ***apoi*** (a-póĭ) adv – (unã cu ***apoea***) § ***apoaea*** (a-poá-ea) adv – (unã cu ***apoea***) ex: apoaea intrarã tu guvã § ***deapoea*** (dea-pó-ea) adv – (unã cu ***apoea***) ex: deapoea yinu § ***dipreapoea*** (di-prea-pó-ea) adv – (unã cu ***apoea***) § ***deapoaea*** (dea-poá-ea) adv – (unã cu ***apoea***) § ***dapoea*** (dea-pó-ea) adv – (unã cu ***apoea***) § ***daporpoea*** (da-por-pó-ea) adv – (unã cu ***apoea***) ex: daporpoea (pãnã tu soni) lj-u deadi

apofasi/apofase (a-pó-fa-si) sf apofasi (a-pó-fasĭ) – calea aleaptã trã fãtsearea-a unui lucru (di altili cãljuri tsi li-aveam ãn fatsã); vulii, apufãsiri, vulipsiri *{ro: decizie} {fr: décision} {en: decision}* § ***apufãsescu*** (a-pu-fã-sés-cu) (mi) vb IV apufãsii (a-pu-fã-síĭ), apufãseam (a-pu-fã-seámŭ), apufãsitã (a-pu-fã-sí-tã), apufãsiri/apufãsire (a-pu-fã-sí-ri) – aleg unã cali tsi-nj si pari ma buna tra s-fac un lucru (di-atseali alti cãljuri tsi li am dishcljisi n fatsã); ljau unã apofasi; ãnj bag tu minti s-fac tsiva; mi fac di cãili; fac mieti (nieti); vulipsescu *{ro: decide, hotărî} {fr: (se) décider} {en: decide}* ex: apufãsits (loats unã apofasi) i nu?; atsel tsi-apufãsi (lo apofasea) ma nãinti tra s-easã; apufãsi s-njargã pãnã Bituli; mi-apufãsii s-fug § ***apufãsit*** (a-pu-fã-sítŭ) adg apufãsitã (a-pu-fã-sí-tã), apufãsits (a-pu-fã-sítsĭ), apufãsiti/apufãsite (a-pu-fã-sí-ti) – cari ari loatã unã apofasi; tsi shtii tsi va s-facã sh-easti greu s-lj-alãxeshti mintea; tsi sh-u-ari ghini bãgatã tu minti; faptu di cãili; vulipsit *{ro: decis, ferm, hotărît} {fr: qui a décis; ferme, résolu} {en: who has decided; ferme, determined}* ex: suntu oaminj apufãsits (cari shtiu ghini tsi vor s-facã); easti apufãsit (lo apofasea) s-u vatãmã feata § ***apufãsiri/apufãsire*** (a-pu-fã-sí-ri) sf apufãsiri (a-pu-fã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-apufãseashti tsiva; apofasi, vulipsiri, vulii *{ro: acţiunea de a decide, de a hotărî; decidere; decizie, hotărîre} {fr: action de (se) décider; décision} {en: action of deciding; decision}*

apoi (a-póĭ) adv – vedz tu ***apoea***

apoia (a-pó-ĭa) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***apoea***

apondiha (a-pón-di-ha) adv – vedz tu ***dinapandiha***

aportu (a-pór-tu) (mi) vb I – vedz tu ***portu***[1]

apos (a-pósŭ) adg – vedz tu ***apã***

apostal[1] (a-pós-talŭ) sm – vedz tu ***apostul***[1]

apostal[2] (a-pós-talŭ) sm – vedz tu ***apostul***[1]

apostol[1] (a-pós-tolŭ) sm – vedz tu ***apostul***[1]

apostol[2] (a-pós-tolŭ) sm – vedz tu ***apostul***[1]

apostolichii/apostolichie (a-pos-to-li-chí-i) adg – vedz tu ***apostul***[1]

apostul[1] (a-pós-tulŭ) sm apostulj (a-pós-tuljĭ) shi apustolanj (a-pus-tó-lanjĭ) – numã datã la catiun di-atselj 12 bãrbats tsi-lj lo Hristolu s-lu-agiutã la arãspãndirea-a pistiljei crishtinã; apostol, apostal, apustulã; (fig: apostul = un tsi s-alumtã cu multu foc tra s-arãspãndeascã unã idei tu cari pistipseashti multu) *{ro: apostol (lui Hristos)} {fr: apôtre} {en: apostle}* § ***apostol***[1] (a-pós-tolŭ) sm apostolj (a-pós-toljĭ) shi apostolanj (a-pos-tó-lanjĭ) – (unã cu ***apostul***[1]) § ***apostal***[1] (a-pós-talŭ) sm apostalj (a-pós-taljĭ) – (unã cu ***apostul***[1]) § ***apustulã*** (a-pus-tu-lã) sm apustuladz (a-pus-tu-ládzĭ) – (unã cu ***apostul***[1]) § ***apostul***[2] (a-pós-tulŭ) sm apostulj (a-pós-tuljĭ) – partea dit vãnghelj tu cari suntu-aspusi faptili a apostuljlor shi cãrtsãli pitricuti di elj la pistimenjlji dit locurli pri iu avea tricutã; partea dit lituryia dghivãsitã di preftu n bisearicã cu scrieri dit aesti cãrtsã *{ro: apostol (cartea)} {fr: Actes des Apôtres} {en: Acts of the Apostles}* ex: cãndu intrai tu bisearicã s-cãnta apostulu § ***apostol***[2] (a-pós-tolŭ) sm apostolj (a-pós-toljĭ) shi apostolanj (a-pos-tó-lanjĭ) – (unã cu ***apostul***[2]) § ***apostal***[2] (a-pós-talŭ) sm apostalj (a-pós-taljĭ) – (unã cu ***apostul***[2]) ex: tu bisearicã s-cãntã apostalu § ***apostolichii/apostolichie*** (a-pos-to-li-chí-i) adg apostolichii (a-pos-to-li-chíĭ) – tsi ari s-facã cu apostuljii shi lucrul a lor; tsi easti faptã ca di un apostul

apostul[2] (a-pós-tulŭ) sm – vedz tu ***apostul***[1]

apractu (á-prac-tu) adg apractã (á-prac-tã), apractsã (á-prac-tsã), apracti/apracte (á-prac-ti) – (om) tsi nu lu-ariseashti s-lucreadzã sh-alagã ca vagabondu dit unã parti tu altã fãrã s-facã tsiva; tsi easti linãvos; tsi nu shtii multi sh-easti aplo ca omlu di la oi; tsi nu shtii si s-poartã mushat cu lumea; aprahtu *{ro: pierde-vară, bădăran} {fr: fainéant, rustre} {en: lazy, lazy-bones, boorish}* ex: nj-yini-arãu cãndu-l ved apractu § ***aprahtu*** (á-prah-tu) adg aprahtã (á-prah-tã), aprahtsã (á-prah-tsã), aprahti/aprahte (á-prah-ti) – (unã cu ***apractu***)

aprahtu (á-prah-tu) adg – vedz tu ***apractu***

aprea- prifixu – s-bagã dinãintea-a unor verbi a curi noimã lã u alãxeashti niheamã icã lã u nvãrtushadzã; easti unã soi cu prifixul ***pri-***, cari, nãintea verbilor tsi nchisescu cu boatsea "***a***", s-alãxeashti tu prifixul ***prea-***; aestu prifixu *va lu-aflãm tu ma multi verbi, shi ndauã di eali va li aspunem sh-tu-aestu dictsiunar, cãndu va lã yinã arada*

apreadun (a-prea-dúnŭ) (mi) vb I – vedz tu ***adun***

apreadunari/apreadunare (a-prea-du-ná-ri) sf – vedz tu ***adun***

apreadunat (a-prea-du-nátŭ) adg – vedz tu ***adun***

apreadunãturã (a-prea-du-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***adun***

apreasã (a-preá-sã) sf – vedz tu ***aprindu***[1]

apreaveglju (a-prea-vé-gljŭu) (mi) vb I – vedz tu ***aveglju***

apreavigljari/apreavigljare (a-prea-vi-gljĭá-ri) sf – vedz tu ***aveglju***

apreavigljat (a-prea-vi-gljĭátŭ) adg – vedz tu ***aveglju***

apres (a-présŭ) adg – vedz tu ***aprindu***[1]

Apriir (A-prí-irŭ) sm – vedz tu ***Aprir***

April (A-prílŭ) sm – vedz tu ***Aprir***

Aprilj (A-príljŭ) sm – vedz tu ***Aprir***

aprimsu (a-prím-su) adg – vedz tu ***aprindu***[1]

aprimtu (a-prím-tu) adg – vedz tu ***aprindu***[1]

aprindeari/aprindeare (a-prin-deá-ri) sf – vedz tu ***aprindu***[1]

aprindiri/aprindire (a-prín-di-ri) sf – vedz tu ***aprindu***[1]

aprindu[1] (a-prín-du) (mi) vb III shi II apresh (a-préshĭŭ) shi aprimshu (a-prím-shĭu) shi aprinshu (a-prín-shĭu), aprindeam (a-prin-deámŭ), apreasã (a-preá-sã) shi aprimtã (a-prím-tã) shi aprintã (a-prín-tã) shi aprimsã (a-prím-sã) shi aprinsã (a-prín-sã), aprindiri/aprindire (a-prín-di-ri) shi aprindeari/aprindeare (a-prin-deá-ri) – 1: dau foc a unui lucru tra s-lu fac s-ardã (s-facã cãldurã, lunjinã, etc.); adar un lucru tra si s-facã lunjinã; fac lunjinã; ardu tsiva; amin tufechea; mi ncãldzãscu multu; prindu; 2: mi-acatsã inatea, mi-arcedz, mi-ariciuescu, inãtusescu, nãirescu, mi-agredz, timusescu, furtsuescu, furchisescu, ngindu, turbedz, lisixescu; 3: ameastic mãeauã tu-aloat tra s-lu fac s-creascã (s-lu fac s-yinã); 4: da (soarili, luna, stealili); mi-amintu, mi fac (mi-afet), mi aflu, es, mi-aspun, acats arãdãtsinã, crescu; (expr: 1: lj-aprindem aloaturli = nã fãtsem bunj oaspits; 2: nj-aprindi limba peri = bag multã zori, cilistisescu multu; 3: ts-u-aprindu = va s-amin tufechea sh-va ti vatãm) *{ro: aprinde (foc, lumină), arde, incendia; excita, înfuria, mânia; fermenta, dospi aloatul; naşte, apare; înseta, lovi, împuşca, etc.} {fr: allumer; mettre en feu, enflammer, embraser; chauffer, s'échauffer fortement; exciter, s'emporter; fermenter, lever; prendre racine, croître; tirer un coup de feu, tuer, etc.} {en: light (lamp, fire, pipe, etc.), burn, heat; excite, get furious; ferment, make dough rise; fire (gun), kill (with a gun), etc.}* ex: aprindits foclu; cãndila u-aprimsi; arburlji, dupã tsi s-aprimsirã (loarã foc) ghini; s-apreasi (lo foc) casa; va vã aprindu (ardu) cãliva; aprinshu un foc mari tu-avlii; lj-apreasirã (lj-

deadirã foc ali) duganea; imnãnda, u-avea apreasã cãldura (s-avea ngãldzãtã multu); lj-apreasi seatea (lj-acãtsã, lji sã featsi multã seati); s-apreasi (lu-acãtsã inatea, sã ngindã, s-arceadzã) omlu; cãndu-lj spush aesti zboarã, s-aprimsi (s-nãrãi); shi tufechili ma s-aprindu (s-aminã, discarcã); celniclu multu s-apreasi (s-nãrãi, s-furtsui); bãrbate, nu ti-aprindi (nu ti ariciu-ea); Gioi seara s-aprindi aloat (s-bagã mãeaua tu-alat tra s-lu facã s-creascã); vidzu cã s-apreasirã (vinjirã, criscurã) aloaturli; s-apreasi (ishi, s-aspusi, s-anãltsã) lunã noauã; noi, armãnjlji, nã apreasim (amintãm) tu un loc; lj-apreasirã aloaturli (expr: s-featsirã bunj oaspits); lj-apreasi limba peri (expr: bãgã multã zori, cilistisi multu); lja-mi cãvalã cã ts-u-aprindu (expr: va s-amin tufechea sh-va ti vatãm) § ***apres*** (a-présŭ) adg apreasã (a-preá-sã), apresh (a-préshĭ), apreasi/aprease (a-preá-si) – tsi-lj s-ari adratã tsiva (datã foc) tra s-ardã (si s-facã lunjinã, etc.); tsi lu-ari acãtsatã inatea, etc.; aprimtu, aprimsu, pres, primtu, primsu, arsu, aminat (tufechea), ncãldzãt multu; inãtusit, nãirit, agrat, timusit, furtsuit, furchisit, ngindat, turbat, lisixit; criscut (aloat), amintat, afitat, aflat, etc. *{ro: aprins (foc, luminã), ars, etc.} {fr: allumé; mis en feu, etc.} {en: lighted (lamp, fire, pipe, etc.), burned, etc.}* ex: foclu easti apres tahina cãndu mi scol; ardu focuri apreasi; ningã apreasa-lj fucurinã; durnja cu dauã tseri apreasi; va s-hibã luna apreasã (ishitã); cireap multu apres (arsu); cum eara cireaplu apres (ngãldzãt, arsu); eara apreasã (aroshi, ca foclu) la fatsã; o, moi Tasã, moi apreasã (caldã foc, nãrãitã); prifteasi apreasi (ngãldzãti, nfucati) di harauã sh-yin; oaminjlji s-aproachi apresh (timusits, nãrãits multu); cash apres; cap apres (tulburat) § ***aprimtu*** (a-prím-tu) adg aprimtã (a-prím-tã), aprimtsã (a-prím-tsã), aprimti/aprimte (a-prím-ti) – (unã cu ***apres***) ex: oclji aprimtsã; mãri lãcrinj, aprimti; deadun cu tuts, aprimtsã § ***aprintu*** (a-prín-tu) adg aprintã (a-prín-tã), aprintsã (a-prín-tsã), aprinti/aprinte (a-prín-ti) – (unã cu ***apres***) § ***aprimsu*** (a-prím-su) adg aprimsã (a-prím-sã), aprimshi (a-prím-shi), aprimsi/aprimse (a-prím-si) – (unã cu ***apres***) § ***aprinsu*** (a-prín-su) adg aprinsã (a-prín-sã), aprinshi (a-prín-shi), aprinsi/aprinse (a-prín-si) – (unã cu ***apres***) § ***aprindiri/aprindire*** (a-prín-di-ri) sf aprindiri (a-prín-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-aprindi tsiva i cariva; aprindeari; ardiri, ardeari, aminari (tufechea), ncãldzãri multu; inãtusiri, nãiriri, agrari, timusiri, furtsuiri, furchisiri, ngindari, turbari, lisixiri; crishteari (aloat), creashtiri (aloat), amintari, afitari, aflari, etc. *{ro: acţiunea de a aprinde (foc), de a face luminã, de a arde, etc.; aprindere, ardere, etc.} {fr: action d'allumer; de mettre en feu, etc.} {en: action of lighting (lamp, fire, pipe, etc.), of burning, etc.}* § ***aprindeari/aprindeare*** (a-prin-deá-ri) sf aprinderi (a-prin-dérĭ) – (unã cu ***aprindiri***) § ***apreasã*** (a-preá-sã) sf fãrã pl – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu easi (da) soarili (luna) tahina tu apiritã; 2: partea di cãtrã iu da soarili; preasã, datã *{ro: rãsãrit} {fr: lever (en parlant des astres); levant; Est, Orient} {en: rising (of sun, moon, stars); East, Orient}* ex: cu fatsa cãtrã tu apreasã (datã); tu apreasã (oara tsi da soarili) sh-tu chiritã (zbor tsi s-dzãtsi cãndu un lucru nu s-fatsi multi ori); ditu chiritã yin sh-ditu apreasã § ***neapres*** (nea-présŭ) adg neapreasã (nea-preá-sã), neapresh (nea-préshĭ), neapreasi/neaprease (nea-preá-si) – tsi nu easti apres; neaprimtu, neaprimsu, niprimtu, niprimsu *{ro: neaprins (foc, luminã)} {fr: non allumé; non enflammé} {en: unlighted (lamp, fire, pipe, etc.)}* tsigarea neapreasã (tsi nu easti apreasã) § ***neaprimtu*** (nea-prím-tu) adg neaprimtã (nea-prím-tã), neaprimtsã (nea-prím-tsã), neaprimti/neaprimte (nea-prím-ti) – (unã cu ***neapres***) § ***neaprintu*** (nea-prín-tu) adg neaprintã (nea-prín-tã), neaprintsã (nea-prín-tsã), neaprinti/neaprinte (nea-prín-ti) – (unã cu ***neapres***) § ***neaprimsu*** (nea-prím-su) adg neaprimsã (nea-prím-sã), neaprimshi (nea-prím-shi), neaprimsi/neaprimse (nea-prím-si) – (unã cu ***neapres***) § ***neaprinsu*** (nea-prín-su) adg neaprinsã (nea-prín-sã), neaprinshi (nea-prín-shi), neaprinsi/neaprinse (nea-prín-si) – (unã cu ***neapres***) § ***neaprindiri/neaprindire*** (nea-prín-di-ri) sf neaprindiri (nea-prín-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-aprindi tsiva i cariva; neaprindeari *{ro: acţiunea de a nu aprinde (foc), de a nu face luminã, de a nu arde, etc.} {fr: action de ne pas allumer; de ne pas mettre en feu, etc.} {en: action of not lighting (lamp, fire, pipe, etc.), of burning, etc.}* § ***neaprindeari/neaprindeare*** (nea-prin-deá-ri) sf neaprinderi (nea-prin-dérĭ) – (unã cu ***neaprindiri***) § ***apreasã*** (a-preá-sã) sf fãrã pl – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu easi (da) soarili (luna) tahina tu apiritã; 2: partea di cãtrã iu da soarili; preasã, datã *{ro: rãsãrit} {fr: lever (en parlant des astres); levant; Est, Orient} {en: rising (of sun, moon, stars); East, Orient}* ex: cu fatsa cãtrã tu apreasã (datã); tu apreasã (oara tsi da soarili) sh-tu chiritã (zbor tsi s-dzãtsi cãndu un lucru nu s-fatsi multi ori); ditu chiritã yin sh-ditu apreasã § ***neapreasã*** (nea-preá-sã) sf fãrã pl – atsea tsi s-fatsi cãndu easi (da) soarili (luna) tahina tu-apiritã *{ro: rãsãrit} {fr: lever (en parlant des astres)} {en: rising (of sun, moon, stars)}* ex: s-fats tsi tsi dzãc mini neapreasã (ninti ca s-easã, niishitã) luna § ***asprindu*** (as-prín-du) (mi) vb III asprimshu (as-prím-shĭu), asprindeam (as-prin-deámŭ), asprimtã (as-prím-tã), asprindiri/asprindire (as-prín-di-ri) – mi aprindu di multã alãgari (di multu lucru, di multã avursiri, etc.) *{ro: (se) înfierbânta de obosealã} {fr: s'échauffer à la suite de la fatigue} {en: get hot because of tiredness}* § ***asprimtu*** (as-prím-tu) adg asprimtã (as-prím-tã), asprimtsã (as-prím-tsã), asprimti/asprimte (as-prím-ti) – apres di multã curmari (alãgari, lucrari, etc.) *{ro: înfierbântat de obosealã} {fr: échauffé à la suite de la fatigue} {en: who got hot because of tiredness}* ex: Dumnidzãlu a soarilui agiundzi asprimtu § ***asprindiri/asprindire*** (as-prín-di-ri) sf asprindiri (as-prín-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-asprindi *{ro: acţiunea de a (se) înfierbânta de obosealã} {fr: action de s'échauffer à la suite de la fatigue} {en: action of getting hot because of tiredness}*

aprindu[2] (a-prín-du) adv – seara di nãintea-a unei dzuã di sãrbãtoari (pisimã, etc.), apirindu, pirindu, prindu *{ro: în ajun de} {fr: la veille de} {en: eve, preceding day}* ex: aprindu Sumedru (seara nãinti di Ayiu-Dimitri); aprindu dzuã di numtã; aprindu Stã-Viniri § ***prindu***[2] (prín-du) adv – (unã cu ***aprindu***[2]) ex: prindu Martsã (seara ninti di Martsã, Luni seara) § ***apirindu*** (a-pi-rín-du) adv – (unã cu ***aprindu***[2]) § ***pirindu*** (pi-rín-du) adv – (unã cu ***aprindu***[2]) ex: pirindu dzua di nyeari a mortului; pirindu fugã (seara ninti di vgari)

aprinsu (a-prín-su) adg – vedz tu ***aprindu***[1]

aprintu (a-prín-tu) adg – vedz tu ***aprindu***[1]

Aprir (A-prírŭ) sm fãrã pl – ampaturlu mes a anlui (tsi yini dupã Martsu shi s-aflã nãintea-a Mailui); Prir, Apriir, April, Aprili *{ro: Aprilie} {fr: Avril} {en: April}* ex: ditu-Aprirlu mes; tru Aprir, tru primãvearã; unã noapti di Aprir; Aprirlu, sh-el, lji ncãrcã ponjlji cu lãludz § ***Prir*** (Prírŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***Aprir***) § ***Apriir*** (A-prí-irŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***Aprir***) § ***April*** (A-prílŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***Aprir***) ex: tu intrata-al April § ***Aprilj*** (A-príljĭŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***Aprir***)

aproapea (a-proá-pea) adv – vedz tu ***aprochi***

aproapi/aproape (a-proá-pi) adv – vedz tu ***aprochi***

aprochi (a-próchĭŭ) (mi) vb IV aprucheai (a-pru-chĭaĭ), aprucheam (a-pru-chĭamŭ), aprucheatã (a-pru-chĭa-tã), aprucheari/aprucheare (a-pru-chĭa-ri) – prochi; 1: min tsiva tra s-hibã (icã mi min tra s-hiu; mi fac) cama aproapea di cariva i di tsiva; 2: lu-agiungu di dinãpoi pri cariva tra s-mi-adun cu el; agiungu; 3: ãl ljau (lu-alas, l-strãxescu, hiu sinfuni) s-intrã (s-yinã) cu mini iuva (acasã, la measã, etc.); ljau, dixescu, adixescu, strixescu, strãxescu, ashteptu *{ro: apropia; ajunge (din urmã); primi, lua} {fr: (s')approcher; (re)joindre; atteindre; recevoir, accueillir} {en: aproach; rejoin, receive}* ex: n-apruchem di muntili-atsel albul; aproachi-ti (yinu cama aproapea) di mini; lamnja s-avea aprucheatã (s-avea minatã tra s-hibã cama aproapea) di nãsh; aprucheash (agiumsish) la nã pãduri; lu-apruchearã (lu-agiumsirã); cãnjlji lu-avea aprucheatã (vinjirã aproapea di el) ca di-aoa pãnã acloea; avea aprucheatã (loatã) unã telegramã; fãrã ca duljatslji di pãrintsã s-aproachi (s-lja, s-dixeascã) vãrnu grai di la hiljlu-a lor; atsea gimii apruche (lo, ãlj si deadi) unã ahtari numã; aestu ficior s-lu-aprucheats (s-lu ashtiptats, s-lu loats ãn casã) multu ghini; aprucheats-mi (alãsats-mi s-yin, si stau cu voi) aestã searã; nu

tsã-l apruchea (lu-ashtipta, tsã-l loa n casã) vãrnu; apruchem (dixim) ashi cum dzãts, oaspe Cotu § ***aprucheat*** (a-pru-chĭatŭ) adg aprucheatã (a-pru-chĭa-tã), aprucheats (a-pru-chĭatsĭ), aprucheati/aprucheate (a-pru-chĭa-ti) – cari s-ari minatã tra s-hibã cama-aproapea di tsiva i cariva; agiumtu (di dinãpoi); alãsat (dixit) tra s-intrã (si sta) n casã; prucheat, agiumtu, loat, dixit, adixit, strixit, strãxit, ashtiptat *{ro: apropiat; ajuns (din urmă); primit, luat}* *{fr: approché; (re)joint; atteint; reçu, accueilli}* *{en: aproached; rejoined, received}* ex: ficiorlu aestu nã easti multu-aprucheat (multu di-proapea, l-vrem multu) § ***aprucheari/aprucheare*** (a-pru-chĭa-ri) sf aprucheri (a-pru-chĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-aproachi tsiva (icã easti aprucheat di cariva i tsiva); prucheari, agiundzeari, loari, dixiri, adixiri, strixiri, strãxiri, ashtiptari *{ro: acţiunea de a apropia, de a ajunge, de a primi, de a lua; apropiere; ajungere (din urmă); primire, luare}* *{fr: action de (s')approcher; de (re)joindre; d'atteindre; de recevoir, d'accueillir}* *{en: action of aproaching; of rejoining, of receiving}* § ***neaprucheat*** (nea-pru-chĭatŭ) adg neaprucheatã (nea-pru-chĭa-tã), neaprucheats (nea-pru-chĭatsĭ), neaprucheati/neaprucheate (nea-pru-chĭa-ti) – cari nu s-ari minatã tra s-hibã cama-aproapea di tsiva i cariva; cari nu lu-ari agiumtã (di dinãpoi); cari nu easti alãsat (dixit) tra s-intrã (si sta) n casã; neagiumtu, niloat, nidixit, neashtiptat, etc. *{ro: neapropiat; neajuns (din urmă); neprimit, neluat}* *{fr: qui n'est pas approché ((re)joint; atteint; reçu, accueilli)}* *{en: who has not been aproached (rejoined, received)}* § ***neaprucheari/neaprucheare*** (nea-pru-chĭa-ri) sf neaprucheri (nea-pru-chĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-aproachi tsiva (icã nu easti aprucheat di cariva i tsiva); neagiundzeari, niloari, nidixiri, neashtiptari, etc. *{ro: acţiunea de a nu apropia, de a nu ajunge, de a nu primi, de a nu lua; neapropiere; neajungere (din urmă); neprimire, neluare}* *{fr: action de ne pas (s')approcher; de ne pas (re)joindre; d'atteindre; de ne pas recevoir, de ne pas accueillir}* *{en: action of not aproaching; of not rejoining, of not receiving}* § ***prochi***[1] (próchĭŭ) (mi) vb IV prucheai (pru-chĭaĭ), prucheam (pru-chĭamŭ), prucheatã (pru-chĭa-tã), prucheari/prucheare (pru-chĭa-ri) – (unã cu ***aprochi***) ex: s-nã prochi tora seara § ***prucheat*** (pru-chĭatŭ) adg prucheatã (pru-chĭa-tã), prucheats (pru-chĭatsĭ), prucheati/prucheate (pru-chĭa-ti) – (unã cu ***aprucheat***) § ***prucheari/prucheare*** (pru-chĭa-ri) sf prucheri (pru-chĭérĭ) – (unã cu ***aprucheari***) § ***aproapea*** (a-proá-pea) adv – nu diparti di tsiva (loc i chiro) i di cariva; aproapi, apropea, ningã; ca, vãrã, avãrliga di; (expr: him di-aproapea = him soi di-aproapea) *{ro: aproape}* *{fr: près; presque}* *{en: near, close by; almost}* ex: easti-aproapea di Stã-Viniri; di-aproapea (nu di diparti, di ningã el) sã-lj dzãts mushat; cari di cari si s-facã di cama aproapea (expr: di soi); tricu aproapea (ca, (ca) vãrã, deavãrliga di) un an § ***apropea*** (a-pró-pea) adv – (unã cu ***aproapea***) ex: apropea (nu diparti) totna, doilji-nã noi § ***aproapi/aproape*** (a-proá-pi) adv – (unã cu ***aproapea***)

apropea (a-pró-pea) adv – vedz tu ***aprochi***

aprucheari/aprucheare (a-pru-chĭa-ri) sf – vedz tu ***aprochi***

aprucheat (a-pru-chĭatŭ) adg – vedz tu ***aprochi***

apshoarã (ap-shĭoá-rã) sf – vedz tu ***apã***

apsiti/apsite (ap-síthi) sf fãrã pl – biuturã shpirtoasã, veardi, niheamã ca amarã, sh-cu njurizmã datã di ndauã erghi cu cari easti adratã biutura *{ro: absint}* *{fr: absinthe}* *{en: absinthe}*

apsun (ap-súnŭ) sn – vedz tu ***psuni***

apu- prifixu – s-bagã dinãintea-a unor verbi a curi noimã lã u alãxeashti niheamã; ma multili ori noima-a verbului easti nvãrtushatã shi atsea tsi easti si s-facã, lipseashti si s-facã vãrtos, tutã, ntreagã; aestu prifixu *va lu-aflãm tu ma multi verbi, shi ndauã di eali va li aspunem sh-tu-aestu dictsiunar, cãndu va lã yinã arada*; bãgats oarã cã (i) tu scriarea-a noastrã, prifixul ***apu-*** s-adavgã nãintea-a verbului fãrã semnul "-"; (ii) cãndu verbul ahiurseashti cu vucala "a", boatsea "u" s-fatsi shcurtã (semivucala "ŭ"), icã boatsea "a" cheari; aoa avem unã exceptsii la nomurli a noastri di scriari, cã diftongul "oa/ua" sã ngrãpseashti "ua" nu "oa" cum u caftã nomurli; altã soi, (iii) cãndu verbul nu nchiseashti cu "a", boatsea "u" armãni lungã (vucala "u").

apuadar (a-pŭa-dárŭ) vb I – vedz tu ***adar***

apuadrari/apuadrare (a-pŭa-drá-ri) sf – vedz tu ***adar***

apuadrat (a-pŭa-drátŭ) adg – vedz tu ***adar***

apuaduc (a-pŭa-dúcŭ) vb III shi II – vedz tu ***aduc***

apuadus (a-pŭa-dúsŭ) adg – vedz tu ***aduc***

apuadutseari/apuadutseare (a-pŭa-du-tseá-ri) sf – vedz tu ***aduc***

apuadutsiri/apuadutsire (a-pŭa-dú-tsi-ri) sf – vedz tu ***aduc***

apuarcari/apuarcare (a-pŭar-cá-ri) sf – vedz tu ***aruc***

apuarcat (a-pŭar-cátŭ) adg – vedz tu ***aruc***

apuaruc (a-pŭa-rúcŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aruc***

apuaspardziri/apuaspardzire (a-pŭas-pár-dzi-ri) sf – vedz tu ***aspargu***

apuaspargu (a-pŭas-pár-gu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***aspargu***

apuaspartu (a-pŭas-pár-tu) adg – vedz tu ***aspargu***

apuaspãrdzeari/apuaspãrdzeare (a-pŭas-pãr-dzeá-ri) sf – vedz tu ***aspargu***

apubeari/apubeare (a-pu-beá-ri) sf – vedz tu ***beau***[1]

apubeau (a-pu-beáŭ) vb II – vedz tu ***beau***[1]

apubiut (a-pu-bi-útŭ) sf – vedz tu ***beau***[1]

apuc (a-púcŭ) (mi) vb I apucai (a-pu-cáĭ) shi apcai (ap-cáĭ), apucam (a-pu-cámŭ) shi apcam (ap-cámŭ), apucatã (a-pu-cá-tã) shi apcatã (ap-cá-tã), apucari/apucare (a-pu-cá-ri) shi apcari/apcare (ap-cá-ri) – acats tsiva cu mãna; mi duc cãtrã iuva; lu-acats tamam tu oara tsi fatsi (i easti s-facã) tsiva; lu-apruftusescu tu oara tsi easti si s-ducã iuva; nchisescu s-fac un lucru; acats, apruftusescu, nchisescu, ahiursescu, etc.; (fig: 1: apuc = fur; expr: 1: nj-apuc gura = mãc niheamã s-nj-arãd foamea; 2: nu-apuc s-dzãc un zbor = ninti ca s-dzãc un zbor, cãt acats s-dzãc un zbor; unãshunã tsi dzãsh zborlu; 3: s-nu sh-apucã = s-nu-acatsã dzua di mãni, s-u lja neclu, s-moarã, s-u lja draclu) *{ro: apuca, prinde, ajunge la timp, începe, duce, etc.}* *{fr: saisir, s'emparer de, hériter, atteindre, tomber juste, commencer à, se diriger, etc.}* *{en: seize, grab, catch; get, come at the right moment, start, lead, etc.}* ex: apucã-l (acatsã-l) di coarni; nsus tu muntsã si-nj ti-apcarim (s-ti-acãtsam); noi ashi apucãm (acãtsãm) di pap-strãpap; lu-apcãm analtu pri measã (lu-aflãm tamam pri measã); unã cali apucã (nchiseashti, u lja, dutsi) andreapta, alantã acatsã astãnga; s-nu-aputs s-creshti (s-nu-acats s-creshti; s-nu-agiundzi s-ti fats mari); s-apucarits (ma loats calea) nastãnga, di arãu va s-dats; mãcã s-ts-aputs gura (expr: mãcã s-ts-arãdz foamea); apcarã (fig: furarã) un noatin; mushurecã, s-nu ts-aputs! (expr: s-nu bãnedz pãnã mãni, s-mori!); nora, tsi s-nu sh-apucã (expr: s-u lja neclu, s-moarã); nu-apucã tra s-dzãcã grailu (expr: cãt acãtsã s-dzãcã tsiva) § ***apucat*** (a-pu-cátŭ) adg apucatã (a-pu-cá-tã), apucats (a-pu-cátsĭ), apucati/apucate (a-pu-cá-ti) – tsi easti acãtsat di cariva; tsi easti apruftusit tu oara tsi easti s-fugã; acãtsat, apruftusit, nchisit, ahiursit, etc. *{ro: apucat, prins, ajuns la timp, etc.}* *{fr: saisi, emparé de, etc.}* *{en: seized, grabbed, caught; got, etc.}* § ***apcat*** (ap-cátŭ) adg apcatã (ap-cá-tã), apcats (ap-cátsĭ), apcati/apcate (ap-cá-ti) – (unã cu ***apucat***) § ***neapucat*** (nea-pu-cátŭ) adj neapucatã (nea-pu-cá-tã), neapucats (nea-pu-cátsĭ), neapucati/neapucate (nea-pu-cá-tã), – 1: tsi nu easti acãtsat di cariva; tsi nu easti apruftusit tu oara tsi easti s-fugã; neacãtsat, neapruftusit, ninchisit, neahiursit, etc.; 2: numã tsi lj-u-aruts a cuiva tsi nu-l vrei dip (tsi nu vrei s-lu vedz dininti, tsi vrei s-lu lja neclu, tsi-l pitrets si s-ducã la drats, tu nec s-njargã, etc.); blãstimat, andihrist, etc. *{ro: neapucat, neprins, neajuns la timp, etc.; blestemat, afurisit, lua-l-ar dracul!}* *{fr: qui n'est pas saisi, n'est pas emparé de, etc.; maudit; que le diable l'emporte!, qu'il s'en aille au diable!}* *{en: who is not seized, not grabbed, not caught, etc.; cursed, damned; go to hell!}* ex: neapucata (blãstimata) va si s-mãritã; neapucata (blãstimata) di norã, tsi sh-nu sh-apucã! § ***neapcat*** (neap-cátŭ) adj neapcatã (neap-cá-tã) fãrã pl – (unã cu ***neapucat***) ex: s-plãteascã la hani berli a neapcatslor a lor bãrbats (a bãrbatslor a lor, s-lji lja neclu, si s-ducã la drats); mori, lai neapcatã (lai, blãstimatã, s-ti lja draclu) § ***apu-***

cari/apucare (a-pu-cá-ri) sf apucãri (a-pu-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-apucã di tsiva; acãtsari; apruftusiri, nchisiri, ahiursiri, etc. *{ro: acţiunea de a apuca, de a prinde, de a ajunge la timp, etc.; apucare, prindere, ajungere la timp, etc.} {fr: action de saisir, de s'emparer de, etc.} {en: action of seizing, of grabing, of catching, of getting, of being on time, etc.}* ex: cãmpul apucat (acãtsat) di somnu § ***apcari/apcare*** (ap-cá-ri) sf apcãri (ap-cắrĭ) – (unã cu ***apucari***) § ***apucãturã*** (a-pu-cã-tú-rã) sf apucãturi (a-pu-cã-túrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva apucã tsiva; atsea tsi apucã un; acãtsãturã, hui, tabieti, nvets, hãri (uruti), etc. *{ro: apucăturã, obicei, nărav} {fr: prise, (mauvaise) manière} {en: grasp, catch; habit, bad behaviour}* ex: arali apucãturi (hui, hãri) vidzui la hilj-tu

apucari/apucare (a-pu-cá-ri) sf – vedz tu ***apuc***

apucat (a-pu-cátŭ) adg – vedz tu ***apuc***

apucãturã (a-pu-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***apuc***

apuchi (a-púchĭŭ) sn apuchiuri (a-pú-chĭurĭ) – semnu; semnu cari-aspuni loclu di nchisiri tu-un agioc di cilimeanj *{ro: semn; semn care marchează punctul de plecare într-un joc de copii} {fr: signe; marque désignant sur la terre un point de départ dans un jeu d'enfants} {en: sign; sign showing the starting point in a child's game}*

apuchirusescu (a-pu-chi-ru-sés-cu) vb IV apuchirusii (a-pu-chi-ru-síĭ), apuchiruseam (a-pu-chi-ru-seámŭ), apuchirusitã (a-pu-chi-ru-sí-tã), apuchirusiri/apuchirusire (a-pu-chi-ru-sí-ri) – pricunoscu cã un lucru faptu (dzãs i ngrãpsit) di mini (i di altu cariva) easti dealihea *{ro: confirma} {fr: confirmer} {en: confirm}* § ***apuchirusit*** (a-pu-chi-ru-sítŭ) adg apuchirusitã (a-pu-chi-ru-sí-tã), apuchirusits (a-pu-chi-ru-sítsĭ), apuchirusiti/apuchirusite (a-pu-chi-ru-sí-ti) – (lucrul faptu, dzãs i ngrãpsit) tsi easti pricunuscut di cariva cã easti dealihea *{ro: confirmat} {fr: confirmé} {en: confirmed}* § ***apuchirusiri/apuchirusire*** (a-pu-chi-ru-sí-ri) sf apuchirusiri (a-pu-chi-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva apuchiruseashti *{ro: acţiunea de a confirma} {fr: action de confirmer} {en: action of confirming}*

apuchirusiri/apuchirusire (a-pu-chi-ru-sí-ri) sf– vedz tu ***apuchirusescu***

apuchirusit (a-pu-chi-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***apuchirusescu***

apucrisescu (a-pu-cri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***apocrisi***

apucrisiri/apucrisire (a-pu-cri-sí-ri) sf – vedz tu ***apocrisi***

apucrisit (a-pu-cri-sítŭ) adg – vedz tu ***apocrisi***

apucupescu (a-pu-cu-pés-cu) vb IV apucupii (a-pu-cu-píĭ), apucupeam (a-pu-cu-peámŭ), apucupitã (a-pu-cu-pí-tã), apucupiri/apucupire (a-pu-cu-pí-ri) – aduchescu, acãchisescu, achicãsescu, chicãsescu, agrãxescu *{ro: înţelege} {fr: comprendre} {en: understand}* ex: tuts apucupim (aduchim) § ***apucupit*** (a-pu-cu-pítŭ) adg apucupitã (a-pu-cu-pí-tã), apucupits (a-pu-cu-pítsĭ), apucupiti/apucupite (a-pu-cu-pí-ti) – ashi cum easti un tsi ari aduchitã; aduchit, acãchisit, achicãsit, chicãsit, agrãxit *{ro: înţeles} {fr: compris} {en: understood}* § ***apucupiri/apucupire*** (a-pu-cu-pí-ri) sf apucupiri (a-pu-cu-pírĭ) – atsea tsi-ari faptã un care ari apucupitã; aduchiri, acãchisiri, achicãsiri, chicãsiri, agrãxiri *{ro: acţiunea de a înţelege; înţelegere} {fr: action de comprendre, compréhension} {en: action of understanding}*

apucupiri/apucupire (a-pu-cu-pí-ri) sf – vedz tu ***apucupescu***

apucupit (a-pu-cu-pítŭ) adg – vedz tu ***apucupescu***

apucupsescu (a-pu-cup-sés-cu) vb IV apucupsii (a-pu-cup-síĭ), apucupseam (a-pu-cup-seámŭ), apucupsitã (a-pu-cup-sí-tã), apucupsiri/apucupsire (a-pu-cup-sí-ri) – 1: nu-lj mata dau a njiclui lapti di la sin i udzãr; l-curmu di la sin; ntsarcu, ntsercu; 2: talj, arup, fac znjii *{ro: înţărca; face pagubă} {fr: sevrer; trancher, causer une perte, endommager} {en: wean (child, lamb); dammage}* § ***apucupsit*** (a-pu-cup-sítŭ) adg apucupsitã (a-pu-cup-sí-tã), apucupsits (a-pu-cup-sítsĭ), apucupsiti/apucupsite (a-pu-cup-sí-ti) – tsi-lj s-ari curmatã (a njiclui, a njelui) laptili di la sin i udzãr; tsi-lj s-ari faptã znjii; ntsãrcat, ntsircat, tãljat, aruptu *{ro: înţărcat, păgubit} {fr: sevré; tranché, causé une perte, endommagé} {en: weaned; dammaged}* § ***apucupsiri/apucupsire*** (a-pu-cup-sí-ri) sf apucupsiri (a-pu-cup-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-lj si curmã a njiclui laptili di la sin; atsea tsi-ari faptã un care ari apucupsitã; ntsãrcari, ntsircari, tãljari, fãtseari znjii *{ro: acţiunea de a înţărca; înţărcare, păgubire} {fr: action de sevrer, d'endommager} {en: action of weaning, of dammaging}* ex: apucupsirea (curmarea di la sin, ntsãrcarea) a ficiorlui

apucupsiri/apucupsire (a-pu-cup-sí-ri) sf – vedz tu ***apucupsescu***

apucupsit (a-pu-cup-sítŭ) adg – vedz tu ***apucupsescu***

apudari/apudare (a-pu-dá-ri) sf – vedz tu ***dau***

apudat (a-pu-dátŭ) adg – vedz tu ***dau***

apudau (a-pu-dáŭ) (mi) vb I – vedz tu ***dau***

apudhixescu (a-pu-dhic-sés-cu) vb IV apudhixii (a-pu-dhic-síĭ), apudhixeam (a-pu-dhic-seámŭ), apudhixitã (a-pu-dhic-sí-tã), apudhixiri/apudhixire (a-pu-dhic-sí-ri) – unã cu ***apudixescu***

apudhixiri/apudhixire (a-pu-dhic-sí-ri) sf apudhixiri (a-pu-dhic-sírĭ) – unã cu ***apudixiri***

apudhixit (a-pu-dhic-sítŭ) adg apudhixitã (a-pu-dhic-sí-tã), apudhixits (a-pu-dhic-sítsĭ), apudhixiti/apudhixite (a-pu-dhic-sí-ti)– unã cu ***apudixit***

apudidescu (a-pu-di-dés-cu) vb IV apudidii (a-pu-di-díĭ), apudideam (a-pu-di-deámŭ), apudiditã (a-pu-di-dí-tã), apudidiri/apudidire (a-pu-di-dí-ri) – 1: ifhãristisescu cariva cu bunlu tsi-lj fac; satur, fãnãtescu, fãnitescu, nãfãtescu; 2: (ploaea multã) neacã loclu cu apã; (di ploai multã i neauã tuchitã, apa dit un arãu easi dit cupanji shi) s-vearsã pristi loclu di deavãrliga; 3: (lãcrinj, sãndzi, etc.) nchiseashti s-curã dinapandiha, agonja sh-cu puteari *{ro: satisface, mulţumi; inunda, podidi} {fr: satisfaire, contenter; inonder} {en: satisfy, content; flood, overcome}* ex: s-tuchea tu lucru ca si-sh apudideascã (ifhãrãstiseascã, hrãneascã) fumealja; u-apudidi (u nicã) plãngul § ***apudidit*** (a-pu-di-dítŭ) adg apudiditã (a-pu-di-dí-tã), apudidits (a-pu-di-dítsĭ), apudiditi/apudidite (a-pu-di-dí-ti) – 1: tsi easti ifhãrãstisit; sãturat, fãnãtit, fãnitit, nãfãtit; 2: (loc) nicat di ploai (apã dit arãu); 2: tsi easti acupirit di apa tsi s-vearsã dit arãurli umflati di multã ploai; 3: (lãcrinj, sãndzi) tsi nchisirã s-curã dinapandiha sh-cu puteari *{ro: satisfăcut, mulţumit; inundat} {fr: satisfait, content; inondé} {en: satisfied, contented; flooded}* § ***apudidiri/apudidire*** (a-pu-di-dí-ri) sf apudidiri (a-pu-di-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu (i) un easti ifhãrãstisit di tsiva i cariva; sãturari, fãnãtiri, fãnitiri, nãfãtiri; icã (ii) apa dit arãurli umflati (di ploai) s-vearsã pristi multu loc; nicarea-a unui loc; shi (iii) lãcrinjli (sãndzili, etc.) nchiseashti s-curã dinapandiha sh-cu puteari; pudidiri *{ro: acţiunea de a satisface, de a mulţumi, de a inunda; satisfacere, mulţumire; inundare; inundaţie} {fr: action de satisfaire, de contenter; d'inonder; inondation} {en: action of satisfying, of contenting, of flooding; flood}* § ***pudidescu*** (pu-di-dés-cu) (mi) vb IV pudidii (pu-di-díĭ), pudideam (pu-di-deámŭ), pudiditã (pu-di-dí-tã), pudidiri/pudidire (pu-di-dí-ri) – (unã cu ***apudidescu***) § ***pudidit*** (pu-di-dítŭ) adg pudiditã (pu-di-dí-tã), pudidits (pu-di-dítsĭ), pudiditi/pudidite (pu-di-dí-ti) – (unã cu ***apudidit***) § ***pudidiri/pudidire*** (pu-di-dí-ri) sf pudidiri (pu-di-dírĭ) – (unã cu ***apudidiri***)

apudidiri/apudidire (a-pu-di-dí-ri) sf – vedz tu ***apudidescu***

apudidit (a-pu-di-dítŭ) adg – vedz tu ***apudidescu***

apudixescu (a-pu-dhic-sés-cu) vb IV apudixii (a-pu-dhic-síĭ), apudixeam (a-pu-dhic-seámŭ), apudixitã (a-pu-dhic-sí-tã), apudixiri/apudixire (a-pu-dhic-sí-ri) – aduc (dau) semnu (provã) cã atsea tsi spun easti dealihea *{ro: dovedi} {fr: prouver} {en: prove}* § ***apudixit*** (a-pu-dhic-sítŭ) adg apudixitã (a-pu-dhic-sí-tã), apudixits (a-pu-dhic-sítsĭ), apudixiti/apudixite (a-pu-dhic-sí-ti) – tsi s-ari adusã semnu cã atseali spusi suntu dealihea *{ro: dovedit} {fr: prouvé} {en: proven}* § ***apudixiri/apudixire*** (a-pu-dhic-sí-ri) sf apudixiri (a-pu-dhic-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-adutsi semnu cã atseali spusi suntu dealihea *{ro: acţiunea de a dovedi; dovedire} {fr: action de prouver} {en: action of proving}* § ***apodixi/apodixe*** (a-pó-dhic-si) sf apodixi (a-pó-dhixĭ) – semnu cã atsea tsi spuni cariva easti dealihea; carti scriatã shi ipugrãpsitã ca semnu cã atsel tsi sh-bãgã ipugrãfia pricunoasti cã ari loatã paradz di la

cariva; semnu, provã, ispati, huciudii, hugiudii *{ro: dovadă, chitanţă} {fr: preuve, quittance} {en: proof, receipt}*

apudixiri/apudixire (a-pu-dhic-sí-ri) sf – vedz tu ***apudixescu***

apudixit (a-pu-dhic-sítŭ) adg – vedz tu ***apudixescu***

apudormu (a-pu-dór-mu) vb IV – vedz tu ***dormu***

apudurnjiri/apudurnjire (a-pu-dur-njí-ri) sf – vedz tu ***dormu***

apudurnjit (a-pu-dur-njítŭ) adg – vedz tu ***dormu***

apufac (a-pu-fácŭ) (mi) vb III shi II – vedz tu ***fac***

apufaptu (a-pu-fáp-tu) adg – vedz tu ***fac***

apufatsiri/apufatsire (a-pu-fá-tsi-ri) sf – vedz tu ***fac***

apufãsescu (a-pu-fã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***apofasi***

apufãsiri/apufãsire (a-pu-fã-sí-ri) sf – vedz tu ***apofasi***

apufãsit (a-pu-fã-sítŭ) adg – vedz tu ***apofasi***

apufãtseari/apufãtseare (a-pu-fã-tseá-ri) sf – vedz tu ***fac***

apufirsescu (a-pu-fir-sés-cu) (mi) vb IV apufirsii (a-pu-fir-síĭ), apufirseam (a-pu-fir-seámŭ), apufirsitã (a-pu-fir-sí-tã), apufirsiri/apufirsire (a-pu-fir-sí-ri) – trag (aravdu) unã taxirati (niputeari, dureari, vasan, etc.); aravdu, vãsãnipsescu, munduescu, mi pidipsescu, trag *{ro: îndura, suporta, răbda, suferi} {fr: endurer, supporter, souffrir} {en: endure, suffer}* ex: aestu lucru nu s-apufirseashti (nu s-aravdã) § ***apufirsit*** (a-pu-fir-sítŭ) adg apufirsitã (a-pu-fir-sí-tã), apufirsits (a-pu-fir-sítsĭ), apufirsiti/apufirsite (a-pu-fir-sí-ti) – tsi ari traptã (cu arãvdari) unã niputeari (un vasan, unã taxirati, etc.); arãvdat, vãsãnipsit, munduit, pidipsit, traptu *{ro: îndurat, suportat, răbdat, suferit} {fr: enduré, supporté, souffert} {en: endured, suffered}* § ***apufirsiri/apufirsire*** (a-pu-fir-sí-ri) sf apufirsiri (a-pu-fir-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva apufirseashti tsiva; arãvdari, trãdzeari, vãsãnipsiri, munduiri, pidipsiri *{ro: acţiunea de a îndura, de a suporta, de a răbda, de a suferi; îndurare, suportare, răbdare, suferire} {fr: action d'endurer, de supporter, de souffrir} {en: action of enduring, of suffering}*

apufirsiri/apufirsire (a-pu-fir-sí-ri) sf – vedz tu ***apufirsescu***

apufirsit (a-pu-fir-sítŭ) adg – vedz tu ***apufirsescu***

apufudzeari/apufudzeare (a-pu-fu-dzeá-ri) sf – vedz tu ***fug***

apufudziri/apufudzire (a-pu-fu-dzí-ri) sf – vedz tu ***fug***

apufudzit (a-pu-fu-dzítŭ) adg – vedz tu ***fug***

apufug (a-pu-fugŭ) vb IV, II shi I – vedz tu ***fug***

apufugari/apufugare (a-pu-fu-gá-ri) sf – vedz tu ***fug***

apufugat (a-pu-fu-gátŭ) adg – vedz tu ***fug***

apugãrshari[1]/apugãrshare (a-pu-gãr-shĭá-ri) sf – vedz tu ***agãrshescu[1]***

apugãrshari[2]/apugãrshare (a-pu-gãr-shĭá-ri) sf – vedz tu ***agãrshescu[2]***

apugãrshat[1] (a-pu-gãr-shĭátŭ) adg – vedz tu ***agãrshescu[1]***

apugãrshat[2] (a-pu-gãr-shĭátŭ) adg – vedz tu ***agãrshescu[2]***

apugãrshescu[1] (a-pu-gãr-shĭés-cu) (mi) vb IV shi I – vedz tu ***agãrshescu[1]***

apugãrshescu[2] (a-pu-gãr-shĭés-cu) (mi) vb IV shi I – vedz tu ***agãrshescu[2]***

apugãrshiri[1]/apugãrshire (a-pu-gãr-shí-ri) sf – vedz tu ***agãrshescu[1]***

apugãrshiri[2]/apugãrshire (a-pu-gãr-shí-ri) sf – vedz tu ***agãrshescu[2]***

apugãrshit[1] (a-pu-gãr-shítŭ) adg – vedz tu ***agãrshescu[1]***

apugãrshit[2] (a-pu-gãr-shítŭ) adg – vedz tu ***agãrshescu[2]***

apugudeari/apugudeare (a-pu-gu-deá-ri) sf – vedz tu ***agudescu***

apugudescu (a-pu-gu-dés-cu) (mi) vb IV shi II – vedz tu ***agudescu***

apugudiri/apugudire (a-pu-gu-dí-ri) sf – vedz tu ***agudescu***

apugudit (a-pu-gu-dítŭ) adg – vedz tu ***agudescu***

apuhii/apuhie (a-pu-hí-i) sf apuhii (a-pu-híĭ) – catastasea tsi aspuni sh-lishureadzã fãtsearea-a unui lucru; oara tsi easti tamam trã buna fãtseari a unui lucru; arasti, ipuhii, chiro, oarã *{ro: ocazie, momentul nimerit} {fr: occasion, moment propice} {en: occasion, right moment}* ex: ts-aflash apuhia (oara tsi lipsea); nu va s-aflãm altã apuhii (oarã) ma bunã

apuhreusi/apuhreuse (a-pu-hré-u-si) sf – vedz tu ***hreu***

apuhriusescu (a-pu-hri-u-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***hreu***

apuhriusiri/apuhriusire (a-pu-hri-u-sí-ri) sf – vedz tu ***hreu***

apuhriusit (a-pu-hri-u-sítŭ) adg – vedz tu ***hreu***

apuituescu (a-puĭ-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***puituescu[2]***

apuituiri/apuituire (a-puĭ-tu-í-ri) sf – vedz tu ***puituescu[2]***

apuituit (a-puĭ-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***puituescu[2]***

apulimsescu (a-pu-lim-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***polim***

apulimsiri/apulimsire (a-pu-lim-sí-ri) sf – vedz tu ***polim***

apulimsit (a-pu-lim-sítŭ) adg – vedz tu ***polim***

apulitii/apulitie (a-pu-li-tí-i) sf – vedz tu ***poli***

apulsescu[1] (a-pul-sés-cu) (mi) vb IV apulsii (a-pul-síĭ), apulseam (a-pul-seámŭ), apulsitã (a-pul-sí-tã), apulsiri/apulsire (a-pul-sí-ri) – duc un lucru pãnã la capit; astãmãtsescu un lucru cã nu-armasi altu tsiva trã fãtseari; bitisescu, bitsescu, sculusescu, susescu, tilescu, mburescu, burescu, scãrchescu *{ro: termina} {fr: achever} {en: finish}* § ***apulsit[1]*** (a-pul-sítŭ) adg apulsitã (a-pul-sí-tã), apulsits (a-pul-sítsĭ), apulsiti/apulsite (a-pul-sí-ti) – (lucru) tsi easti dus pãnã la capit; bitisit; bitsit, sculusit, susit, tilit, mburit, burit, scãrchit *{ro: terminat} {fr: achevé} {en: finished}* § ***apulsiri[1]/apulsire*** (a-pul-sí-ri) sf apulsiri (a-pul-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva astãmãtseashti un lucru; bitisiri, bitsiri, sculusiri, susiri, tiliri, mburiri, buriri, scãrchiri *{ro: acţiunea de a termina} {fr: action d'achever} {en: action of finishing}*

apulsescu[2] (a-pul-sés-cu) (mi) vb IV apulsii (a-pul-síĭ), apulseam (a-pul-seámŭ), apulsitã (a-pul-sí-tã), apulsiri/apulsire (a-pul-sí-ri) – lj-dau cali a unui tra s-fugã (di-aclo iu eara ncljis); eleftirusescu, sãlãghescu, sãlghescu, sãrgljescu, sãrghescu *{ro: pune în libertate} {fr: mettre en liberté} {en: free}* § ***apulsit[2]*** (a-pul-sítŭ) adg apulsitã (a-pul-sí-tã), apulsits (a-pul-sítsĭ), apulsiti/apulsite (a-pul-sí-ti) – tsi-lj s-ari datã cali (di-iu eara ncljis); eleftirusit, sãlãghit, sãlghit, sãrgljit, sãrghit *{ro: pus în libertate} {fr: mis en liberté} {en: freed}* § ***apulsiri[2]/apulsire*** (a-pul-sí-ri) sf apulsiri (a-pul-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti sãlãghit; eleftirusiri, sãlãghiri, sãlghiri, sãrgljiri, sãrghiri *{ro: acţiunea de a pune în libertate} {fr: action de mettre en liberté} {en: action of freeing}*

apulsiri[1]/apulsire (a-pul-sí-ri) sf – vedz tu ***apulsescu[1]***

apulsiri[2]/apulsire (a-pul-sí-ri) sf – vedz tu ***apulsescu[2]***

apulsit[1] (a-pul-sítŭ) adg – vedz tu ***apulsescu[1]***

apulsit[2] (a-pul-sítŭ) adg – vedz tu ***apulsescu[2]***

apumblãtescu (a-pum-blã-tés-cu) vb IV apumblãtii (a-pum-blã-tíĭ), apumblãteam (a-pum-blã-teámŭ), apumblãtitã (a-pum-blã-tí-tã), apumblãtiri/apumblãtire (a-pum-blã-tí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***apumplãtescu***

apumblãtiri/apumblãtire (a-pum-blã-tí-ri) sf apumblãtiri (a-pum-blã-tírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***apumplãtiri***

apumblãtit (a-pum-blã-títŭ) adg apumblãtitã (a-pum-blã-tí-tã), apumblãtits (a-pum-blã-títsĭ), apumblãtiti/apumblãtite (a-pum-blã-tí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***apumplãtit***

apumoarã (a-pu-moá-rã) sf – vedz tu ***pumoarã***

apumplãtescu (a-pum-plã-tés-cu) vb IV – vedz tu ***mpiltescu***

apumplãtiri/apumplãtire (a-pum-plã-tí-ri) sf – vedz tu ***mpiltescu***

apumplãtit (a-pum-plã-títŭ) adg – vedz tu ***mpiltescu***

apun[1] (a-púnŭ) vb III shi II apush (a-púshĭŭ), apuneam (a-pu-neámŭ), apusã (a-pú-sã), apuneam (a-pu-neámŭ), apusã (a-pú-sã), apuniri/apunire (a-pú-ni-ri) shi apuneari/apuneare (a-pu-neá-ri) – 1: (soarili, luna, steaua) dipuni shi s-fatsi cãipi n dzari cãndu ascapitã; ascapit, scapit, cher/cheari, surupseashti (soarili, luna, steaua); 2: dipun, scad, njicshuredz, isihãsescu, agãlisescu, cãipusescu, etc. *{ro: apune; scade, dispare, linişti, potoli} {fr: se coucher (en parlant des astres); être sur son déclin, incliner, pencher; diminuer, apaiser, disparaître} {en: (talking about sun, moon, stars) set, go down; decline, lean; diminish, disappear}* ex: cãndu-apuni (ascapitã) soarili dupã dzeanã; ningã foc, iu lumbãrdzãli s-avea apusã (lunjina avea scãdzutã); mushiteatsa apusi (chiru, cãipusi); cu grai dultsi dãdea s-lu-apunã (s-lu isihãseascã, s-lu-agãliseascã); foamea va-nj apunã (va-nj scadã, va-nj dipunã); apuni (ncljidi) usha; apuni (dipuni) alumachea; apuni (fã-u ma njicã) lunjina; mi-

apush (mi bãgai s-dormu) di curundu § ***apus¹*** (a-púsŭ) adg apusã (a-pú-sã), apush (a-púshĭ), apusi/apuse (a-pú-si) – 1: tsi ari ascãpitatã (soarili, luna, steaua); ascãpitat, scãpitat, chirut, surupsit (soarili, luna, steaua); 2: dipus, scãdzut, njicshurat, isihãsit, agãlisit, cãipusit, etc. *{ro: apus; scăzut, dispărut, liniştit, potolit} {fr: couché (en parlant des astres); qui est sur son déclin, incliné, penché; diminué, apaisé, disparu} {en: (talking about sun, moon, stars) set, gone down; declined, leaned; diminished, disappeared}* § ***apuniri¹/ apunire*** (a-pú-ni-ri) sf apuniri (a-pú-nirĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu soarili (luna, steaua) dipuni shi s-cheari n dzari; ascãpitari, scãpitari, chireari, surupsiri (soarili, luna, steaua); 2: atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru dipuni (scadi, njicshureadzã, isihãseashti, agãliseashti, cãipuseashti, etc.); dipuneari, scãdeari, njicshurari, isihãsiri, agãlisiri, cãipusiri, etc. *{ro: acţiunea de a apune; de a scade, de a dispare, de a linişti, de a potoli, etc.; apus (de soare), apunere, scădere, dispariţie, liniştire, potolire, etc.} {fr: action de se coucher (en parlant des astres); d'être sur son déclin, d'incliner, de pencher; de diminuer, d'apaiser, de disparaître} {en: (talking about sun, moon, stars) action of setting, of going down; of declining, of leaning; of diminishing, of disappearing}* § ***apuneari¹/apuneare*** (a-pu-neá-ri) sf apuneri (a-pu-nérĭ) – (unã cu ***apuniri¹***) § ***apus³*** (a-púsŭ) adg apusã (a-pú-sã), apush (a-púshĭ), apusi/apuse (a-pú-si) – tsi nu easti analtu (ashi cum suntu di-aradã altsã, i alti lucri, di soea-a lui); tsi easti di boi njicã; scundu, scurtu, shcurtu, scurtac, scurtabac, shcurtabac, njic, minut *{ro: scund} {fr: de petite taille} {en: of small stature}* ex: casa apusã (nu para-analtã); lale Teja, ca apus, apus (di boi njicã), di iu eara tes, greashti; cu grairi apusi (scãdzuti, peanarga, tãpinusiti)

apun² (a-púnŭ) (mi) vb III shi II apush (a-púshĭŭ), apuneam (a-pu-neámŭ), apusã (a-pú-sã), apuniri/apunire (a-pú-ni-ri) shi apuneari/apuneare (a-pu-neá-ri) – bag un lucru sã sta tu-un loc; mi bag sã stau tu-un loc; mi-ashternu tu-un loc (la measã, pi-un scamnu, etc.); mi bag (mi-arucutescu) s-dormu; pun, bag, arucutescu, culcu; ashternu, curdusescu, etc. *{ro: pune, se aşeza, se culca} {fr: mettre; s'asseoir, se coucher} {en: put; seat down, lie down}* ex: apunits (bãgats, ntindets) misalea; tru murmintu tra s-ti-apunã (bagã); mutreashti tra s-ts-apunã (s-tsã bagã) trã castori nã mishini; nj-apush (nj-bãgai) caplu pri cãpitãnj; hãrli tsi lj-apusi (tsi-lj bãgã, tsi-lj durusi); puljlu s-apunea (s-bãga s-shadã, si sta); s-apusirã (shidzurã, s-bãgarã s-shadã) tu-aumbratã; divarliga-nj s-apusirã (s-ashtirnurã, s-curdusirã); nveasta… cãt, cãt s-apusi (s-bãgã s-doarmã, s-culcã); tru un fag u-apunea somnul (u-acãtsa somnul); nu vor ocljilj tra s-apunã, s-u facã ca s-u-acatsã somnul) § ***apus²*** (a-púsŭ) adg apusã (a-pú-sã), apush (a-púshĭ), apusi/apuse (a-pú-si) – (lucru) tsi easti bãgat si sta tu-un loc; (om) tsi s-ari bãgatã (arucutitã) s-doarmã; tsi s-ari ashtirnutã si sta tu-un loc (measã, scamnu, etc.); pus, bãgat (s-doarmã), arucutit (s-doarmã), culcat, ashtirnut, curdusit, etc.; (expr: cu nãrli apusi = cu nãrli aplicati; tsi s-fatsi (tsi s-aducheashti) ma njic dicãt easti dealihea; tãpinusit, cãtãdixit) *{ro: pus, aşezat, culcat, umil} {fr: mis; assis, couché, humble} {en: put; seated down, lied down, humble}* ex: easti apus (bãgat s-doarmã, culcat); oclji apush (oclji tãpinusits, aplicats, alãsats ma nghios) shi cur apres § ***apunirĭ²/apunire*** (a-pú-ni-ri) sf apuniri (a-pú-nirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti bãgat (tu-un loc); atsea tsi s-fatsi cãndu omlu s-bagã (s-doarmã); apuneari, puniri, puneari, bãgari, arucutiri, culcari, ashtirneari, curdusiri, etc. *{ro: acţiunea de a pune, de a se aşeza, de a se culca; punere, aşezare, culcare} {fr: action de mettre; de s'asseoir, de se coucher} {en: action of putting; of seating down, of lying down}* § ***apunearĭ²/apuneare*** (a-pu-neá-ri) sf apuneri (a-pu-nérĭ) – (unã cu ***apunirĭ²***) § ***pun*** (púnŭ) (mi) vb III shi II push (púshĭŭ), puneam (pu-neámŭ), pusã (pú-sã), puniri/punire (pú-ni-ri) shi puneari/puneare (pu-neá-ri) – (unã cu ***apun²***) ex: iu vrei ãl punj (badz); pri dzinuclji u pusi (u bãgã, u curdusi); pusi (bãgã) sãpunea … tu-unã groapã; puni (bagã) cãciula n cap; purtoiur mi pusirã (mi bãgarã); di-i trã bun, albi s-nji pun (cu stranji albi s-mi nvescu) § ***pus*** (púsŭ) adg pusã (pú-sã), push (púshĭ), pusi/puse (pú-si) – (unã cu ***apus²***) ex: cu tuti armati fush pus (bãgat); a cui dzeadit easti pus (bãgat)? § ***puniri/punire*** (pú-ni-ri) sf puniri (pú-nirĭ) – (unã cu ***apuniri***) § ***puneari/ puneare*** (pu-neá-ri) sf puneri (pu-nérĭ) – (unã cu ***apuniri***)

apunearĭ¹/ apuneare (a-pu-neá-ri) sf – vedz tu ***apun¹***

apunearĭ²/ apuneare (a-pu-neá-ri) sf – vedz tu ***apun²***

apunirĭ¹/ apunire (a-pú-ni-ri) sf – vedz tu ***apun¹***

apunirĭ²/ apunire (a-pú-ni-ri) sf – vedz tu ***apun²***

apuplixii/apuplixie (a-pu-plic-sí-i) sf apuplixii (a-pu-plic-síĭ) – atsea tsi ari un tsi-sh chiru putearea di minari a unei parti dit trup (di itia cã unã vinã dit miduã s-ari astupatã, unã parti i ntreagã, cu un cljag di sãndzi); chicutari, nchicutari, chicutã, picã, hali, halã, dãmblã, dãmlai, dumlai *{ro: apoplexie} {fr: apoplexie} {en: apoplexy, stroke}*

apurii/apurie (a-pu-rí-i) sf apurii (a-pu-ríĭ) – lucru tsi ti fatsi s-ti ciuduseshti (s-ti njiri, s-ti uinjiseshti, etc. cã nu ti-ashtiptai s-lu vedz, s-lu avdzã, s-lu nvets, etc. ashi cum s-aspuni); lucru tsi easti altã soi dicãt lucrili di-aradã cu cari lumea easti nvitsatsã; lucru tsi s-fatsi dinapandiha (cãndu nu ti-ashteptsã si s-facã); ciudii, ciudã, thamã, thavmã, thãmãturyii, samã, nishani, njirari, toafi, etc. *{ro: mirare; surpriză} {fr: étonnement; surprise} {en: astonishment, amazement; surprise}* ex: nu poati s-tsãnã di-apurii (njirari, thamã); trã apurii (ciudii) lucru § ***apurisescu*** (a-pu-ri-sés-cu) (mi) vb IV apurisii (a-pu-ri-síĭ), apuriseam (a-pu-ri-seámŭ), apurisitã (a-pu-ri-sí-tã), apurisiri/apurisire (a-pu-ri-sí-ri) – mi ciudisescu di-atseali tsi-nj s-aspun ãn fatsã (tsi ved i tsi avdu); ciudescu, ciuduescu, ciudisescu, ciuidisescu, ciudusescu, ncrutsescu, thãvmusescu, thãmãsescu, njir, anjir, uinjisescu *{ro: mira} {fr: (s')étonner} {en: astonish, amaze, be amazed}* ex: mi-apurisii (mi ciudisii) cãndu ti vidzui aoa; plãmsim pãnã s-apurisirã (njirarã, ciudisirã) sh-boiljji § ***apurisit*** (a-pu-ri-sítŭ) adg apurisitã (a-pu-ri-sí-tã), apurisits (a-pu-ri-sítsĭ), apurisiti/apurisite (a-pu-ri-sí-ti) – tsi s-ciudiseashti di tsi s-fatsi (tsi veadi i tsi avdi); ciudit, ciuduit, ciudisit, ciuidisit, ciudusit, ncrutsit, thãmãsit, thãvmusit, njirat, anjirat, uinjisit *{ro: mirat} {fr: étonné} {en: astonished, amazed}* § ***apurisiri/apurisire*** (a-pu-ri-sí-ri) sf apurisiri (a-pu-ri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-apuriseashti; ciudiri, ciuduiri, ciudisiri, ciuidisiri, ciudusiri, ncrutsiri, thãmãsiri, thãvmusiri, njirari, anjirari, uinjisiri *{ro: acţiunea de a se mira; mirare} {fr: action de s'étonner} {en: action of astonishing, of being amazed}*

apurisescu (a-pu-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***apurii***

apurisiri/apurisire (a-pu-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***apurii***

apurisit (a-pu-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***apurii***

apurtari/apurtare (a-pur-tá-ri) sf – vedz tu ***portu¹***

apurtat (a-pur-tátŭ) adg – vedz tu ***portu¹***

apus¹ (a-púsŭ) adg – vedz tu ***apun¹***

apus² (a-púsŭ) adg – vedz tu ***apun²***

apus³ (a-púsŭ) adg – vedz tu ***apun¹***

apustulã (a-pus-tu-lã) sm – vedz tu ***apostul¹***

apustusescu (a-pus-tu-sés-cu) vb IV apustusii (a-pus-tu-síĭ), apustuseam (a-pus-tu-seámŭ), apustusitã (a-pus-tu-sí-tã), apustusiri/apustusire (a-pus-tu-sí-ri) – ãnj cher unã parti dit putearea-a truplui (icã a mintiljei) dupã tsi am faptã un copus mari; avursescu, avrusescu, lãvrusescu, (mi) curmu, armãn, cãpãescu *{ro: obosi} {fr: (se) lasser, (se) fatiguer; (s')exténuer} {en: tire, exhaust}* ex: apustusea-lj (avursea-lj) § ***apustusit*** (a-pus-tu-sítŭ) adg apustusitã (a-pus-tu-sí-tã), apustusits (a-pus-tu-sítsĭ), apustusiti/apustusite (a-pus-tu-sí-ti) – tsi sh-ari chirutã unã parti dit putearea-a truplui (icã a mintiljei) dupã tsi ari faptã un copus mari; avursit, avrusit, lãvrusit, curmat, armas, cãpãit *{ro: obosit} {fr: lassé, fatigué; exténué} {en: tired, exhausted}* di apustusit tsi eara, dusi s-doarmã § ***apustusiri/apustusire*** (a-pus-tu-sí-ri) sf apustusiri (a-pus-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva apustuseashti; avursiri, avrusiri, lãvrusiri, curmari, armãneari, cãpãiri *{ro: acţiunea de a obosi; obosire, oboseală} {fr: action de (se) lasser, de (se) fatiguer; de (s')exténuer; fatigue} {en: action of tiring, of being exhausted; tiredness}*

apustusiri/apustusire (a-pus-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***apustusescu***
apustusit (a-pus-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***apustusescu***
aputrusescu (a-pu-tru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***apitrusescu***
aputrusiri/aputrusire (a-pu-tru-sí-ri) sf – vedz tu ***apitrusescu***
aputrusit (a-pu-tru-sítŭ) adg – vedz tu ***apitrusescu***
apuurfãnipsescu (a-pu-ur-fã-nip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***oarfãn***
apuurfãnipsiri/apuurfãnipsire (a-pu-ur-fã-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***oarfãn***
apuurfãnipsit (a-pu-ur-fã-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***oarfãn***
apuvdzeari/apuvdzeare (a-puv-dzeá-ri) sf – vedz tu ***fug***
apuvdziri/apuvdzire (a-puv-dzí-ri) sf – vedz tu ***fug***
apuvdzit (a-puv-dzítŭ) adg – vedz tu ***fug***
apuvgari/apuvgare (a-puv-gá-ri) sf – vedz tu ***fug***
apuvgat (a-puv-gátŭ) adg – vedz tu ***fug***
apuvindeari/apuvindeare (a-pu-vin-deá-ri) sf – vedz tu ***vindu***
apuvindiri/apuvindire (a-pu-vín-di-ri) sf – vedz tu ***vindu***
apuvindu (a-pu-vín-du) vb III shi II – vedz tu ***vindu***
apuvindut (a-pu-vin-dútŭ) adg – vedz tu ***vindu***

ar (árŭ) vb I arai (a-ráĭ), aram (a-rámŭ), aratã (a-rá-tã), arari/arare (a-rá-ri) – lucredz agrul sh-adar avlãchi cu pluglu (aratrul, aletra) tra s-lu ndreg ti siminari; fac agrul, airedz, nvrag, avruguescu, vruguescu *{ro: ara}* *{fr: labourer les champs}* *{en: till or plough the land}* ex: tatã-su dusi la agru s-arã (s-avrugueascã); sãpats loclu or arats-lu; tutã hoara s-dusi s-arã (s-li lucreadzã agrili); ordzul lu arã boilji shi-l mãcã calj-lji § ***arat***[1] (a-rátŭ) adg aratã (a-rá-tã), arats (a-rátsĭ), arati/arate (a-rá-ti) – (agrul) tsi fu avruguit cu aratrul; airat, nvrãgat, avruguit, vruguit *{ro: arat}* *{fr: (champ) labouré}* *{en: (land) tilled or ploughed}* § ***arari/arare*** (a-rá-ri) sf arãri (a-rắri) – atsea tsi s-fatsi cãndu un agru easti arat; airari, nvrãgari, avruguiri, vruguiri *{ro: acţiunea de a ara, arare}* *{fr: action de labourer les champs}* *{en: action of tilling or ploughing the land}* ex: hãlãtsli di arari (di fãtsearea-a agrilor) a lucrãtorlor § ***nearat*** (nea-rátŭ) adg nearatã (nea-rá-tã), nearats (nea-rátsĭ), nearati/nearate (nea-rá-ti) – (agrul) tsi nu easti avruguit cu aratrul; neairat, ninvrãgat, neavruguit, nivruguit *{ro: nearat}* *{fr: (champ) qui n'est pas labouré}* *{en: (land) that is not tilled, nor ploughed}* § ***nearari/nearare*** (nea-rá-ri) sf nearãri (nea-rắri) – atsea tsi s-fatsi cãndu un agru nu easti arat; neairari, ninvrãgari, neavruguiri, nivruguiri *{ro: acţiunea de a nu ara, nearare}* *{fr: action de ne pas labourer les champs}* *{en: action of not tilling, of not ploughing the land}* § ***airedz*** (a-i-rédzŭ) vb I airai (a-i-ráĭ), airam (a-i-rámŭ), airatã (a-i-rá-tã), airari/airare (a-i-rá-ri) – (unã cu ***ar***) § ***airat*** (a-i-rátŭ) adg airatã (a-i-rá-tã), airats (a-i-rátsĭ), airati/airate (a-i-rá-ti) – (unã cu ***arat***) § ***airari/airare*** (a-i-rá-ri) sf airãri (a-i-rắri) – (unã cu ***arari***) § ***aratru*** (a-rá-tru) sn aratri/aratre (a-rá-tri) – hãlatea cu cari s-arã agrul; arat, aletrã, plug, dãmãljug, paramandã, paramendã, vãlmentu *{ro: plug}* *{fr: charrue}* *{en: plough}* § ***arat***[2] (a-rátŭ) sn araturi (a-rá-turĭ) – (unã cu ***aratru***) ex: acumpãrai un arat (plug) di her § ***araci*** (a-rácĭŭ) sm araci (a-rácĭ) – atsel tsi arã (lucreadzã) agrili sh-bãneadzã di-aestu lucru; arãtor, uraci, zivyit *{ro: plugar, agricultor}* *{fr: laboureur, fermier}* *{en: tiller, ploughman, farmer}* ex: cu aeshtsã eara shi aracilu Gliceri § ***uraci*** (u-rácĭŭ) sm uraci (u-rácĭ) – (unã cu ***araci***) ex: Cain eara uraci (araci, arãtor); uracilji atselj tsi seaminã; tatã-su eara uraci (araci) § ***arãtor*** (a-rã-tór) sm, sf, adg arãtoari/arãtoare (a-rã-toá-ri), arãtori (a-rã-tórĭ), arãtoari/arãtoare (a-rã-toá-ri) – (unã cu ***araci***) ex: arãtorlu (aracilu, Hristolu) shi siminãtorlu (Hristolu) a bunlui ãnvets § ***arãturã*** (a-rã-tú-rã) sf arãturi (a-rã-túrĭ) – agrul arat *{ro: arãturã}* *{fr: champ labouré}* *{en: tilled or ploughed land}* ex: greauã easti fuga pit arãturi (agri arati)

arac (a-rácŭ) sm arats (a-rátsĭ) – prici di apã dultsi (tsi nu easti pescu), tsi ari un trup moali anvãlit di unã cãpachi corcanã, cari s-fatsi aroshi cãndu easti hertu, cu-unã pãnticã ca unã aradã di neali, cu ma multi preclji di cicioari (cu cari imnã di-arada anapuda, cãtrã nãpoi) di cari, prota preaclji easti ca un cljashti; rac, cãrãvidã, hãrhidã, cãvur, cavur, cavru *{ro: rac}* *{fr: écrevisse}* *{en: (fresh water) crayfish}* ex: araclu (cãrãvida), broasca shi mreana; am mari ahti s-mãc nã dzuã arats; njardzi anapuda ca aratslji § ***rac*** (rácŭ) sm rats (rátsĭ) – (unã cu ***arac***)

arãchi (a-ráchĭŭ) (mi) vb IV, III shi II arãchii (a-rã-chíĭ) shi arapshu (a-dáp-shĭu), arãcheam (a-rã-chĭamŭ) shi arãpeam (a-rã-peámŭ), arãchitã (a-rã-chí-tã) shi araptã (a-ráp-tã) shi arãputã (a-rã-pú-tã), arãchiri/arãchire (a-rã-chí-ri) shi arãcheari/arãcheare (a-rã-chĭa-ri) shi arapiri/arapire (a-rá-pi-ri) shi arãpeari/arãpeare (a-rã-peá-ri) – 1: l-ljau cu zorea pri cariva (fãrã vrearea-a lui); ljau cu zorea un lucru di la cariva (l-fur, lu mprad); fur unã featã ta s-nj-u fac nveastã; mi hiumusescu agonja sh-cu vãrtushami tra s-ljau un lucru; 2: mi-acatsã inatea (cljinlu, dratslji); mi fac foc; mi-aprindu; arãchescu, arichescu, archescu, arap; inãtusescu, nãirescu, yinutãsescu, timusescu, ariciuescu, arcedz, furchisescu, furtsuescu, ngindu, etc. *{ro: răpi, fura, (se) grăbi, înfuria}* *{fr: ravir, enlever, emporter (violemment); se presser, se laisser emporté par la colère}* *{en: ravish, abduct, kidnap, hurry, get furious}* ex: luplu arãchi (furã, zmulsi) unã oai; mi-arãchii (mi hiumusii, mi-agunjisii) di zburãi; arãchii pãnea (ngljitai lemargu sh-cu agunjii) sh-mi nicai; cama marli arachi (l-lja cu zorea) caplu; lj-arachi (lj-lea, lj-scoati) cãciula din cap; mutrea s-nu ti-arachi (s-nu ti-acatsã inatea); atsel shtiutlu nu si-arapi (s-arceadzã) truoarã § ***arãchescu*** (a-rã-chĭés-cu) (mi) vb IV shi II arãchii (a-rã-chíĭ), arãcheam (a-rã-chĭamŭ), arãchitã (a-rã-chí-tã), arãchiri/arãchire (a-rã-chí-ri) shi arãcheari/arãcheare (a-rã-chĭa-ri)– (unã cu ***arachi***) ex: lalã-su arãchi tsupata (s-hiumusi sh-u lo cu agunjii); armãnjlji au adetea, aprindu Dumãnicã la numtsã, s-easã la fãntãnã shi s-arãcheascã (lja) apã § ***arap***[2] (a-rápŭ) vb IV shi III arãchii (a-rã-chíĭ) shi arapshu (a-ráp-shĭu), arãcheam (a-rã-chĭamŭ) shi arãpeam (a-rã-peámŭ), arãchitã (a-rã-chí-tã) shi araptã (a-ráp-tã) shi arãputã (a-rã-pú-tã), arãchiri/arãchire (a-rã-chí-ri) shi arapiri /arapire (a-rá-pi-ri) – (unã cu ***arachi***) ex: s-nj-arap (s-nji fur) unã armãnã; arãchi (s-hiumusi sh-lo agonja) tu mãnã un poci; el s-arapi (lu-acatsã inatea) unãshunã; lj-u-arãpu (lj-u furã) feata; el s-arapi (s-nãireashti, s-arceadzã) unãshunã; nu ti-arapi (s-nu ti-acatsã inatea, dratslji) mori sor; arapi di-aoa, arapi di-aclo (lja di-aoa, lja di-aclo), cum ãlj yini-ambar; s-u-arapã (s-u-acatsã) di mutsã § ***arãchit***[1] (a-rã-chítŭ) adg arãchitã (a-rã-chí-tã), arãchits (a-rã-chítsĭ), arãchiti/arãchite (a-rã-chí-ti) – 1: tsi esti loat cu zorea (fãrã vrearea-a lui); tsi easti furat, mprãdat; (featã) tsi easti furatã ti nveastã; hiumusit agonja sh-cu vãrtushami tra s-lja un lucru; 2: tsi lu-ari acãtsatã inatea (cljinlu, dratslji); tsi easti faptu foc; arãchit, arichit, archit, araptu; inãtusit, nãirit, yinutãsit, timusit, ariciuit, arcedz, furchisit, furtsuit, ngindat, etc.; 3: (om) tsi lu-acatsã lishor inatea, trã itsi lucru njic; (om) tsi s-agunjiseashti s-facã un lucru fãrã si s-mindueascã ghini *{ro: răpit, furat, grăbit, înfuriat; zvăpăiat, irascibil}* *{fr: ravi, enlevé, emporté (violemment); pressé, emporté par la colère; fougueux, irascible}* *{en: ravished, abducted, kidnapped, hurried, furious; impetuous, irritable}* ex: fu arãchit (loat cu zorea, furat) di-acasã; eara un om multu-arãchit (nu s-minduea multu ninti ca s-facã un lucru) § ***araptu*** (a-ráp-tu) adg araptã (a-ráp-tã), araptsã (a-ráp-tsã), arapti/arapte (a-ráp-ti) – (unã cu ***arãchit***) ex: boatsi subtsãri, araptã (scoasã cu zorea) canda dit frãndzã § ***arãput*** (a-rã-pútŭ) adg arãputã (a-rã-pú-tã), arãputs (a-rã-pú-tsĭ), arãputi/arãpute (a-rã-pú-ti) – (unã cu ***arãchit***) § ***arãchiri/arãchire*** (a-rã-chí-ri) sf arãchiri (a-rã-chírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva arãcheashti tsiva icã easti arãchit di cariva; arapiri, arãcheari, arãpeari, arpãyii, arãchiturã, agunjisiri, etc. *{ro: acţiunea de a răpi, de a fura, de a (se) grăbi, de a înfuria; răpire, furare, grăbire, înfuriere}* *{fr: action de ravir, d'enlever, d'emporter (violemment); de se presser, de se laisser emporté par la colère}* *{en: action of ravishing, of abducting, of kidnapping, of hurrying, of getting furious}* § ***arapiri /arapire*** (a-rá-pi-ri) sf arapiri (a-rá-pirĭ) – (unã cu ***arãchiri***) § ***arãcheari/arãcheare*** (a-rã-chĭa-ri) sf arãcheri (a-rã-chĭérĭ) – (unã cu ***arãchiri***) § ***arãpeari/arãpeare*** (a-rã-peá-ri) sf arãperi (a-rã-pérĭ) – (unã cu ***arãchiri***) ex: shi-lj da nã arãpeari (shi u-arãcheashti) § ***arãchiturã*** (a-rã-chi-tú-rã) sf arãchituri (a-rã-

chi-túrĭ) – (unã cu ***arãchiri***) § ***arãchit***[2] (a-rã-chítŭ) adv – unãshunã, diunoarã, fãrã multã minduiri *{ro: repede, rapid}* *{fr: vite, rapidement}* *{en: fast, rapidly}* § ***arãchitã*** (a-rã-chí-tã) sf arãchiti/arãchite (a-rã-chí-ti) – (cu) agunjii *{ro: (în) grabă}* *{fr: (en) hâte}* *{en: (in a) hurry}* ex: si ncãldzashti pi-arãchiti (cu-agunjii) § ***arãchitor*** (a-rã-chi-tórŭ) adg arãchitoari/arãchitoare (a-rã-chi-toá-ri), arãchitori (a-rã-chi-tórĭ), arãchitoari/arãchitoare (a-rã-chi-toá-ri) – (atsel) tsi arãcheashti tsiva (featã, lucru, etc.); arpag *{ro: răpitor}* *{fr: ravisseur}* *{en: abductor, ravisher, plunderer}* ex: oaminj arãchitori § ***arichescu*** (a-ri-chĭés-cu) (mi) vb IV arichii (a-ri-chíĭ), aricheam (a-ri-chĭámŭ), arichitã (a-ri-chí-tã), arichiri/arichire (a-ri-chí-ri) – (unã cu ***arachi***) § ***arichit*** (a-ri-chítŭ) adg arichitã (a-ri-chí-tã), arichits (a-ri-chítsĭ), arichiti/arichite (a-ri-chí-ti) – (unã cu ***arãchit***[1]) § ***arichiri/arichire*** (a-ri-chí-ri) sf arichiri (a-ri-chírĭ) – (unã cu ***arãchiri***) § ***archescu*** (ar-chĭés-cu) (mi) vb IV archii (ar-chíĭ), archeam (ar-chĭámŭ), architã (ar-chí-tã), archiri/archire (ar-chí-ri) – (unã cu ***arachi***) § ***archit*** (ar-chítŭ) adg architã (ar-chí-tã), archits (ar-chítsĭ), architi/archite (ar-chí-ti) – (unã cu ***arãchit***[1]) § ***archiri/archire*** (ar-chí-ri) sf archiri (ar-chírĭ) – (unã cu ***arãchiri***)

araci (a-rácĭŭ) sm – vedz tu ***ar***

arad (a-rádŭ) (mi) vb III shi II arash (a-ráshĭŭ), arãdeam (a-rã-deámŭ), arasã (a-rá-sã), aradiri/aradire (a-rá-di-ri) shi arãdeari/arãdeare (a-rã-deá-ri) – talj cu xurafea (cu machina di-arãdeari) perlu (di pi fatsã, trup i cap); cur (cu cãtsutlu) asprilj a unui pescu; cur perlji di pi unã cheali di pravdã; scot un petur suptsãri di pi fatsa-a unui lucru (cu cãstura, arenda, mãna, spilarea, etc.); ashtergu (scot) gramatili ngrãpsiti pri unã acoalã i lemnu; sursescu, xursescu, bãrbirisescu, bãrbirsescu; (fig: arad = ahulescu, pusputescu di-aproapea) *{ro: rade, bărbieri; răzui}* *{fr: raser; gratter, râper}* *{en: shave; rasp, grate, scrape}* ex: va nj-aradã (surseascã) barba; unã tsi lu-arãdea (ãl xursea); pri la per lishor lu-aradi (fig: lu-ahuleashti); arash (curai) scãndurli di laspi; ts-arãshesh (tsã sursish, tãljash) barba § ***aras*** (a-rásŭ) adg arasã (a-rá-sã), arash (a-ráshĭ), arasi/arase (a-rá-si) – tsi-lj s-ari tãljatã perlu di pi fatsã (trup i cap, cu xurafea i machina di-arãdeari); sursit, xursit, bãrbirisit, bãrbirsit *{ro: ras, bărbierit}* *{fr: rasé, gratté}* *{en: shaved}* § ***aradiri/aradire*** (a-rá-di-ri) sf aradiri (a-rá-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva aradi tsiva; arãdeari, xursiri, sursiri, bãrbirisiri, bãrbirsiri *{ro: acţiunea de a rade, de a bărbieri; radere, bărbierire}* *{fr: action de raser, de gratter, de toucher}* *{en: action of shaving, of touching}* § ***arãdeari***[1]***/arãdeare*** (a-rã-deá-ri) sf arãderi (a-rã-dérĭ) – (unã cu ***aradiri***) § ***arãsãturã*** (a-rã-sã-tú-rã) sf arãsãturi (a-rã-sã-túrĭ) – atsea tsi-ari faptã un om tsi s-ari arasã; urma alãsatã (pri fatsã, lemnu, acoalã, etc.) dupã aradirea-a unui lucru; cumãtsli tsi-armãn (armãsãturli) di la aradirea-a unui lucru *{ro: răzătură}* *{fr: râpure}* *{en: raspings, gratings}*

arada (a-rá-da) adv – vedz tu ***aradã***

aradã (a-rá-dã) sf arãdz (a-rắdzĭ) – 1: starea-a lucrilor tsi s-aflã bãgati un dupã-alantu (ca tu-un bair, sireauã, udopsu, dupã cum lipseashti, dupã cum s-tihiseashti icã dupã cum u va cariva); loclu dit aestã stari (sireauã) tu cari s-aflã un di-aesti lucri; bair (di mãrdzeali tu-unã ghiurdani, di zboarã tu-unã carti, etc.), radã, arãdãrichi; bair, chindinar, ordu, sãrã, sireauã, taxi, nizami, udopsu, etc.; strat, palã, petur, etc.; 2: areu, adeti, hui, tabieti, dat, etc.; (expr: 1: aradã (crishtineascã di mortu) = darea di la bisearicã, misalea, puminia; 2: cum u-adutsi arada = cum u caftã adetea, cum nã si cadi); 3: sã-nj fac arada = s-fac dupã cum u caftã adetea; 4: om di-aradã = om ca tuts alantsãlj, cum lipseashti s-hibã; 5: om cama di-aradã = om di soi ma bunã, di-ugeachi) *{ro: ordine, rând; salbă}* *{fr: ordre, arrangement, rang; file; collier}* *{en: order, arrangement, rank; file; necklace}* ex: bãgai aradã (ndrepshu, anischirsii) n casã; am aradã la beari (shtiu cum s-beau, beau cum lipseashti); voi nu-avets aradã (lucrili li-avets cãtrã naljurea); bagã-li lucrili tu-aradã (cum lipseashti, un dupã-alantu); imnã tu-aradã (tu sireauã, un dupã-alantu); patru dzãli tut pi-aradã (sireauã); unã aradã (un strat, un petur) di chetri, unã aradã (un strat, unã palã) di tsarã; s-nã pitritsets ãndauã arãdz (bairi di zboarã tu-unã carti); nã cunoshti arãdzli (adetsli); dupã cum n-adutsi arada (dupã loclu tsi lu-avem tu-aradã; icã expr: dupã cum u caftã adetea); easti om di-aradã (expr: ca tuts alantsãlj); gionj, ma di-aradã (expr: ma bunj, di-ugeachi, di soi bunã); s-ti mãrits sh-tini s-tsã fats arada (expr: s-fats dupã cum easti adetea); lj-avea faptã tuti arãdzli di moarti (expr: dãrli, adetsli crishtineshti) § ***radã*** (rá-dã) sf rãdz (rắdzĭ) – (unã cu aradã) ex: eshti pi-ahtari radã (aradã, stari)? § ***nearadã*** (nea-rá-dã) sf nearãdz (nea-rắdzĭ) – lipsã di-aradã; starea-a unui lucru tsi nu-ari aradã (tsi easti alocut, palaz, naljurea); acãtãstãsii, acatastasi, mintiturã, arãeatã, atãxii *{ro: dezordine}* *{fr: désordre}* *{en: disorder}* ex: ari mari nearadã n casã § ***arãdãrichi/arãdãriche*** (a-rã-dã-rí-chi) sf arãdãrichi (a-rã-dã-ríchĭ) – lucri bãgati sã sta tu-aradã un dupã-alantu; bair (di galbinj, bãgat multi ori deavãrliga di capelã, di fes); bair cu un i ma multi lucri (mãrdzeali, flurii, chitritseali, nishenj, etc.) bãgati tu-aradã sh-tricuti prit un hir (silivar, etc.) tra si s-poartã digushi trã mushuteatsã (trã adutseari aminti, tra s-nu s-lja di oclju, tra s-treacã ghini, etc.); rãdãrichi, aradã, ordu, udopsu, sãrã, sireauã; bair, ghiurdani, ghirdani *{ro: şir, salbă}* *{fr: file, rangée, collier (de ducats, de monnaies d'or)}* *{en: file, line, array, necklace (of gold coins)}* ex: arãdãrichea (arada)-a pluchilor analtsã; arãdãrichi (bair) di flurii § ***rãdãrichi/rãdãriche*** (rã-dã-rí-chi) sf rãdãrichi (rã-dã-ríchĭ) – (unã cu ***arãdãrichi***) ex: rãdãrichi (bair, ghiurdani) di flurii § ***arada*** (a-rá-da) adv – tu-aradã; un dupã altu *{ro: pe rând}* *{fr: un après l'autre}* *{en: one after another}* ex: cãrvãnjli tsi-arada (unã dupã alantã) shi nchisirã § ***arãdar*** (a-rã-darŭ) sm, sf, adg arãdarã (a-rã-da-rã), arãdari (a-rã-darĭ), arãdari/arãdare (a-rã-da-ri) – (atsel) cari chivirniseashti (cumãndãrseashti, urseashti) adãparea arãdzlor dit unã grãdinã *{ro: care dirijează adăpatul grădinilor}* *{fr: qui organise l'arrosement des jardins}* *{en: who organizes the garden spraying with water}* § ***arãdãpsescu***[1] (a-rã-dãp-sés-cu) (mi) vb IV arãdãpsii (a-rã-dãp-síĭ), arãdãpseam (a-rã-dãp-seámŭ), arãdãpsitã (a-rã-dãp-sí-tã), arãdãpsiri/arãdãpsire (a-rã-dãp-sí-ri) – bag lucri tu-aradã; ambairu mãrdzeali tu-unã ghiurdani; bag zboarã un dupã-alantu cãndu pãrãvulsescu tsiva i scriu unã carti; arãdyipsescu, arãdyisescu (fig: arãdãpsescu = spun, dzãc, pãrãvulsescu, etc.) *{ro: aranja; spune, îndruga}* *{fr: (s') arranger, mettre en ordre; enfiler, dire}* *{en: arrange, to set in order; say, talk}* ex: arãdãpseam (bãgam cu-arada) aua pri pulitsã; arãdãpsescu cãrtsãli tu dulapi; chetsãrli li-arãdãpsea (bãga tu-aradã); arãdãpsea sh-arãdãpsea (fig: dzãtsea sh-para dzãtsea, vruti sh-nivruti); arãdãpseashti (spuni) ca multi; ti-arãdãpsii ghini la dascal (fig: ti spush, ti bãgai arãu, ti ndrepshu, ti pruded) § ***arãdãpsit***[1] (a-rã-dãp-sítŭ) adg arãdãpsitã (a-rã-dãp-sí-tã), arãdãpsits (a-rã-dãp-sítsĭ), arãdãpsiti/arãdãpsite (a-rã-dãp-sí-ti) – tsi easti bãgat tu-aradã; tsi easti mbãirat; arãdyipsit, arãdyisit; spus, dzãs, pãrãvulsit *{ro: aranjat; spus, îndrugat}* *{fr: arrangé, mis en ordre; enfilé, dit}* *{en: arranged; said, talked}* § ***arãdãpsiri***[1]***/arãdãpsire*** (a-rã-dãp-sí-ri) sf arãdãpsiri (a-rã-dãp-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arãdãpseashti tsiva; arãdyipsiri, arãdyisiri; spuneari, dzãtseari, pãrãvulsiri *{ro: acţiunea de a aranja, de a spune, de a îndruga}* *{fr: action d'arranger, d'enfiler, de dire}* *{en: action of arranging, of saying, of talking}* § ***arãdyipsescu*** (a-rãd-yip-sés-cu) (mi) vb IV arãdyipsii (a-rãd-yip-síĭ), arãdyipseam (a-rãd-yip-seámŭ), arãdyipsitã (a-rãd-yip-sí-tã), arãdyipsiri/arãdyipsire (a-rãd-yip-sí-ri) – (unã cu ***arãdãpsescu***[1]) ex: li-arãdyipsii (li ndrepshu, li bãgai tu-aradã) lucrili ghini § ***arãdyipsit*** (a-rãd-yip-sítŭ) adg arãdyipsitã (a-rãd-yip-sí-tã), arãdyipsits (a-rãd-yip-sítsĭ), arãdyipsiti/arãdyipsite (a-rãd-yip-sí-ti) – (unã cu ***arãdãpsit***[1]) § ***arãdyipsiri/arãdyipsire*** (a-rãd-yip-sí-ri) sf arãdyipsiri (a-rãd-yip-sírĭ) – (unã cu ***arãdãpsiri***[1]) § ***arãdyisescu*** (a-rãd-yi-sés-cu) (mi) vb IV arãdyisii (a-rãd-yi-síĭ), arãdyiseam (a-rãd-yi-seámŭ), arãdyisitã (a-rãd-yi-sí-tã), arãdyisiri/arãdyisire (a-rãd-yi-sí-ri) – (unã cu ***arãdãpsescu***[1]) § ***arãdyisit*** (a-rãd-yi-sítŭ) adg arãdyisitã (a-rãd-yi-sí-tã), arãdyisits (a-rãd-yi-sítsĭ), arãdyisiti/arãdyisite (a-rãd-yi-sí-ti) – (unã cu ***arãdãpsit***[1]) § ***arãdyisi-***

ri/arãdyisire (a-rãd-yi-sí-ri) sf arãdyisiri (a-rãd-yi-sírĭ) – (unã cu ***arãdãpsiri***[1])

aradha (a-rá-dha) adv – unã cu ***arada***

aradhã (a-rá-dhã) sf arãdz (a-rắdzĭ) – unã cu ***aradã***

aradiri/aradire (a-rá-di-ri) sf – vedz tu ***arad***

aradzã (a-rá-dzã) sf arãdz (a-rắdzĭ) – calea (munda) prit cari treatsi lunjina cãndu easti azvumutã di un izvur di lunjinã; radzã, mundã, mãndzã, arpãyi, tsilistrã, cilistrã, diligiturã, gilit, gilliturã, shitsã, fleacã *{ro: rază}* *{fr: rayon}* *{en: ray, beam}* ex: yilcescu la arãdz di soari; un brãtsat di dultsi-arãdz – ***radzã*** (rá-dzã) sf rãdz (rắdzĭ) – (unã cu ***aradzã***)

aradzãm[1] (a-rá-dzãmŭ) sn – vedz tu ***aradzim***[1]

aradzãm[2] (a-rá-dzãmŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aradzim***[1]

aradzim[1] (a-rá-dzimŭ) sn aradzimi/aradzime (a-rá-dzi-mi) shi aradzimuri (a-rá-dzi-murĭ) – lucrul pri (di) cari si ndoapirã un; aradzãm, readzãm, ndrupãturã, apãndoahã, andoapir, ndoapir, durec *{ro: reazem}* *{fr: appui}* *{en: support)}* ex: tini hii nãdia shi shi aradzimlu (ndoapirlu) a aushatiului a nostru § ***aradzãm***[1] (a-rá-dzãmŭ) sn – (unã cu ***aradzim***[1]) § ***readzãm*** (reá-dzãmŭ) sn readzãmi/readzãme (reá-dzã-mi) – (unã cu ***aradzim***[1]) ex: crishtinãtatea readzãm ari pri vãnghelj § ***aradzim***[2] (a-rá-dzimŭ) (mi) vb I arãdzimai (a-rã-dzi-máĭ), arãdzimam (a-rã-dzi-mámŭ), arãdzimatã (a-rã-dzi-má-tã), arãdzimari/arãdzimare (a-rã-dzi-má-ri) – tra s-nu cadã un lucru lu ndrupãscu di-un andoapir; aradzãm, acumsescu, acumbusescu, ndrupãscu, ndoapir, ndoapãr *{ro: rezema, propti}* *{fr: appuyer}* *{en: support, sustain}* ex: di nãsã s-aradzimã gardul; s-arãdzimã (si ndrupã) tserlu pri tãmpili a muntsãlor; atsel sãcat tsi s-aradzãmã; aclo iu s-arãdzãmã § ***arãdzimat*** (a-rã-dzi-mátŭ) adg arãdzimatã (a-rã-dzi-má-tã), arãdzimats (a-rã-dzi-mátsĭ), arãdzimati/arãdzimate (a-rã-dzi-má-ti) – ashi cum easti un tsi si ndrupashti; arãdzãmat, acumsit, acumbusit, ndrupãt, ndupirat, ndupãrat *{ro: rezemat}* *{fr: appuyé}* *{en: supported, sustained}* § ***arãdzimari/arãdzimare*** (a-rã-dzi-má-ri) sf arãdzimãri (a-rã-dzi-mắrĭ) – atsea tsi fatsi un tsi s-aradzimã; arãdzãmari, acumsiri, acumbusiri, ndrupãri, ndupirari, ndupãrari *{ro: acţiunea de a rezema; rezemare}* *{fr: action de s'appuyer}* *{en: action of supporting (sustaining)}* § ***aradzãm***[2] (a-rá-dzãmŭ) (mi) vb I arãdzãmai (a-rã-dzã-máĭ), arãdzãmam (a-rã-dzã-mámŭ), arãdzãmatã (a-rã-dzã-má-tã), arãdzãmari/arãdzãmare (a-rã-dzã-má-ri) – (unã cu ***aradzim***[2]) ex: aradzãm umbrela di mur; aradzãmi-ti di cohi; mi aradzãm pi cãpitãnj; s-aradzãmã pi lalã-su § ***arãdzãmat*** (a-rã-dzã-mátŭ) adg arãdzãmatã (a-rã-dzã-má-tã), arãdzãmats (a-rã-dzã-mátsĭ), arãdzãmati/arãdzãmate (a-rã-dzã-má-ti) – (unã cu ***arãdzimat***) ex: aush arãdzãmat di unã cheatrã § ***arãdzãmari/arãdzãmare*** (a-rã-dzã-má-ri) sf arãdzãmãri (a-rã-dzã-mắrĭ) – (unã cu ***arãdzimari***)

aradzim[2] (a-rá-dzimŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aradzim***[1]

arafã (a-rá-fã) sf – vedz tu ***araftu***[2]

arafi/arafe (a-rá-fi) sf – vedz tu ***araftu***[2]

araftu[1] (a-ráf-tu) sm araftsã (a-ráf-tsã) – bãrbatlu a curi tehni easti s-crueascã shi s-coasã stranji (ti bãrbats); raftu, cusor *{ro: croitor}* *{fr: tailleur}* *{en: tailor}* ex: la noi araftsãlj suntu multu ghini chivirnisits § ***raftu*** (ráf-tu) sm raftsã (ráf-tsã) – (unã cu ***araftu***[1]) § ***arãftoanji/arãftoanje*** (a-rãf-toá-nji) sf arãftoanji/arãftoanje (a-rãf-toá-nji) – muljari di-araftu; muljari a curi tehni easti s-crueascã shi s-coasã stranji (fustãnj) ti muljeri; arãfteasã, mudistrã *{ro: femeie de croitor; croitoreasă}* *{fr: femme d'un tailleur; tailleuse, couturière}* *{en: tailor's wife; dressmaker}* ex: vinji arãftoanja (mudistra) acasã § ***arãfteasã*** (a-rãf-teá-sã) sf arãfteasi/arãftease (a-rãf-teá-si) – (unã cu ***arãftoanji***) § ***frangu-araftu*** (frán-gua-ráf-tu) sm frangu-araftsã (frán-gua-ráf-tsã) – araftu tsi coasi stranji ivrupineshti *{ro: croitor occidental}* *{fr: tailleur à la manière occidentale}* *{en: occidental type tailor}*

araftu[2] (a-ráf-tu) sn arafturi (a-ráf-turĭ) – scãndurã teasã tu-unã dulapi i ncãrfusitã di stizmã, pri cari s-bagã tra s-shadã lucri; rafti, arafã, arafi, rafi *{ro: raft}* *{fr: rayon d'une étagère; planchette (armoire)}* *{en: shelf (cupboard)}* ex: arafturi pãnã s-adarã § ***rafti/rafte*** (ráf-ti) sf rafturi (ráf-turĭ) – (unã cu ***araftu***[2]) § ***arafã*** (a-rá-fã) sf arãhi (a-rắhĭ) – (unã cu ***araftu***[2]) ex: pri ma multi arãhi, cãrtsãli eara bãgati cãti dauã arãdz pri unã arafã § ***arafi/arafe*** (a-rá-fi) sf arãhi (a-rắhĭ) – (unã cu ***araftu***[2]) § ***rafi/rafe*** (rá-fi) sf rãhi (rắhĭ) – (unã cu ***araftu***[2])

arahi/arahe (a-rá-hi) sf arãhi (a-rắhĭ) – loclu tsi s-analtsã ma nsus (ca un ohtu) fatsã di loclu di deavãrliga; partea di ma nsus a aishtui ohtu; dzeanã, zeanã, ohtu, mãgulã, mãgurã, mãrulã, giug, schinãrat, creashtit, cãrciliu, chipitã, etc. *{ro: colină, deal, creştet (de deal)}* *{fr: colline; crête de montagne, sommet}* *{en: hill, hilltop, crest, ridge}*

arai (a-ráĭŭ) sn – vedz tu ***rai***

aramã (a-rá-mã) sf pl(?) – metal, cu hroma galbinã-aroshi, dit cari s-fac multi lucri (cloputi, pãradz, teli, etc.); aramã, bacrã, bãcãri, halcumã *{ro: aramă, cupru}* *{fr: cuivre}* *{en: copper}*

aran (a-ránŭ) sm, sf aranã (a-rá-nã), aranj (a-ránjĭ), arani/arane (a-rá-ni) – unã muljari (bãrbat) tsi s-bagã tu-ashtirnut cu vrutlu-lj (cu vruta-lj) fãrã s-hibã ncurunats un cu-alantu; agãpitcoanji (sf mash), mushaver, earan, yearan, morozã (sf mash), murozã (sf mash) *{ro: iubit, ibovnic}* *{fr: amant, maîtresse (feminin seulement)}* *{en: lover, mistress (feminin only)}* ex: spuni-nj, cari ãnj ts-ai aran (vrut)?

aranã (a-rá-nã) sf arãnj (a-rãnjĭ) – aguditurã (tãljiturã, ntsãpãturã, guvã, etc.) faptã tu truplu-a unui om (pravdã, etc.) cu un lucru (cheatrã, cãtsut, penurã, tufechi, etc.); ranã, pleagã, pliyii, yirã; (expr: 1: lj-dau di aranã = lu-agudescu aclo iu-l doari, lj-dzãc zboarã tsi nu lu-arãsescu, lu zgrãm aclo iu nu-lj yini ghini; 2: nu dishcljidi (discoapirã) arana (veaclji) = nu-adu aminti cripãrli tsi-am avutã; 3: itsi cãni arana sh-alindzi = catiun sh-mutreashti di cripãrli-a lui; 4: bagã mãna pi-aranã = shtii (dzãtsi) trã tsi easti zborlu; 5: am unã aranã tu inimã = mi doari, mi creapã un lucru) *{ro: rană}* *{fr: blessure, plaie}* *{en: wound}* ex: nj-feci mãna arãnj § ***ranã*** (rá-nã) sf rãnj (rãnjĭ) – (unã cu ***aranã***) ex: am nã ranã tu inimã § ***arãnescu*** (a-rã-nés-cu) (mi) vb IV arãnii (a-rã-níĭ), arãneam (a-rã-neámŭ), arãnitã (a-rã-ní-tã), arãniri/arãnire (a-rã-ní-ri) – agudescu pri cariva shi-lj fac unã-aranã (di-aradã cu curshumea dit unã tufechi i arãvoli); rãnescu, pliguescu, pligusescu, lãvuescu, lãvusescu, agudescu *{ro: răni (cu armă de foc)}* *{fr: blesser (par une balle)}* *{en: wound, injure (by firearm)}* ex: u-avea arãnitã (pliguitã, lãvuitã) cu un curshum § ***arãnit*** (a-rã-nítŭ) adg arãnitã (a-rã-ní-tã), arãnits (a-rã-nítsĭ), arãniti/arãnite (a-rã-ní-ti) – tsi easti agudit (di-unã curshumi, di-un cãtsut, di-unã cheatrã, etc.); rãnit, lãvuit, pliguit, pligusit, lãvusit, agudit *{ro: rănit (cu armă de foc)}* *{fr: blessé (par une balle)}* *{en: wounded, injured (by firearm)}* § ***arãniri/arãnire*** (a-rã-ní-ri) sf arãniri (a-rã-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva arãneashti icã easti arãnit; rãniri, pliguiri, pligusiri, lãvuiri, lãvusiri, agudiri *{ro: acţiunea de a răni (cu armă de foc)}* *{fr: action de blesser (par une balle)}* *{en: action of wounding, of injuring (by firearm)}* § ***rãnescu*** (rã-nés-cu) (mi) vb IV rãnii (rã-níĭ), rãneam (rã-neámŭ), rãnitã (rã-ní-tã), rãniri/rãnire (rã-ní-ri) – (unã cu ***arãnescu***) § ***rãnit*** (rã-nítŭ) adg rãnitã (rã-ní-tã), rãnits (rã-nítsĭ), rãniti/rãnite (rã-ní-ti) – (unã cu ***arãnit***) ex: ca pulj rãnit (pliguit) stau singur; hiu cu inima rãnitã § ***rãniri/rãnire*** (rã-ní-ri) sf rãniri (rã-nírĭ) – (unã cu ***arãniri***)

aranã[*] (a-rá-nã) adg – fimininlu di la adg. "aran"; vedz ***aran***

arap[1] (a-rápŭ) sn arapuri (a-rá-purĭ) – calea i loclu ncljinat vidzut di nghios, cãndu omlu va si s-alinã cãtrã nsus; anifur, anifurami, nifur, giug *{ro: urcuş}* *{fr: montée}* *{en: ascent, uphill}* ex: arsãri arap (anifur, giug), aripidinã

arap[2] (a-rápŭ) vb IV shi III – vedz tu ***arachi***

arap[3] (a-rápŭ) sm, sf arapã (a-rá-pã), arachi (a-ráchĭ), arapi/arape (a-rá-pi) – 1: om cu chealea lai, di-atselj tsi bãneadzã (icã yin) di cãtã locurli dit Africhii; lai, negru; 2: om dit unã mileti di oaminj tsi bãneadzã tu craturli dit Africhia di Nordu (Misiria, Libia, Tunuza, Algeria) icã craturli dit Asia di cãtã Ascãpitatã (Irak, Arabia, etc.); 3: numã tsi-lj si da a unui cãni i mulã cu chealea lai *{ro: negru (african), arab, nume dat unui animal cu pielea neagră}* *{fr: noir (d'Afrique), arabe, nom donné aix chiens et aux mulets noirs}* *{en: negro, black man, arabe, name given to black dogs or mules}* ex: vidzui un arap (om

lai); mi feci arap (lai ca un arap); cama arãulu cãni easti Araplu; atsel Murgu sh-atsel Arap (cãni cu numa Arap); acatsã Araplu (mula Arap) s-lu ncãltsãm § ***arapsã***[1] (a-ráp-sã) sf arapsi/arapse (a-ráp-si) – muljari cu chealea lai tsi yini dit Africhii; arapã; (fig: arapsã = muljari multu lai, turbatã) *{ro: negresse; femeie rea, turbată}* *{fr: negresse; femme méchante, enragée}* *{en: black woman; bad, enraged woman}* ex: sãrglji ca arapsa (ca unã arapã, ca unã muljari turbatã) § ***arapsã***[2] (a-ráp-sã) sf arapsi/arapse (a-ráp-si) – agru-pulj njic sh-cu peanili ca lãi, tsi cãntã mushat sh-easti di soea-a birbiljlui *{ro: păsărică cu pene negruţe}* *{fr: petit oiseau aux plumes noires}* *{en: little bird with black feathers}* § ***arãpush*** (a-rã-púshĭŭ) sm, sf arãpushi/arãpushe (a-rã-pú-shi), arãpush (a-rã-púshĭ) arãpushi/arãpushe (a-rã-pú-shi) – arap njic *{ro: "arap[3]" mic}* *{fr: petit "arap[3]"}* *{en: small "arap[3]"}* § ***arãpescu*** (a-rã-pés-cu) adg arãpeascã (a-rã-peás-cã), arãpeshtsã (a-rã-pésh-tsã), arãpeshti/arãpeshte (a-rã-pésh-ti) – tsi ari s-facã cu lãili (oaminjlji cu chealea lai) dit Africhii i cu atselj di miletea arabã tsi bãneadzã tu nordul di Africhii icã tu Asia di cãtrã Ascãpitatã *{ro: de negru; arăbesc}* *{fr: nègre; arabe}* *{en: pertaining to black people; arabic}* ex: cal arãpescu (dit locurli iu bãneadzã miletea arabã)

arapiri /arapire (a-rá-pi-ri) sf – vedz tu ***arachi***

arapitã (a-rá-pi-tã) sf – vedz tu ***aripã***

arapositi/araposite (a-ra-pó-si-ti) sn arapositi (a-ra-pó-si-ti) – plantã analtã (cãt omlu sh-cama), cu frãndzili lundzã shi chipitoasi, cu yimishi-gãrnutsi (lugursiti ca yiptu) tsi crescu pri cuceanj (cãlãnj) lundzi di vãrã palmã, cari s-matsinã sh-da unã fãrinã galbinã di cari s-fatsi culeashlu (cãcimaclu); arãpusit, arpusit, misur, cãlãmbuchi, gãrnishor *{ro: porumb}* *{fr: maïs}* *{en: corn}* § ***arãpusit*** (a-rã-pu-sítŭ) sn arãpusiti/arãpusite (a-rã-pu-sí-ti) – (unã cu ***arapositi***) § ***arpusit*** (ar-pu-sítŭ) sn arpusiti/arpusite (ar-pu-sí-ti) – (unã cu ***arapositi***)

arapsã[1] (a-ráp-sã) sf – vedz tu ***arap***[3]

arapsã[2] (a-ráp-sã) sf – vedz tu ***arap***[3]

araptu (a-ráp-tu) adg – vedz tu ***arachi***

arapun (a-rá-punŭ) sm arapunj (a-rá-punjĭ) – mãnuclju di lilici i di gãrnutsi (di-auã) tsi criscurã deadun shi suntu acãtsati di njits alumãchi, iu alumãchili sh-eali suntu acãtsati di alti alumãchi ma mãri, sh-iu tuti alumãchili bitisescu pi-un singur trup tu mesea-a mãnucljului; arapuni, areapuni, areapini, aripinush, reapin, ripinidã, cãlãrush, cãrãlush, cãirush, cãrush, crush, cãrmãstar, gãearnush *{ro: ciorchine}* *{fr: grappe de raisins}* *{en: bunch of grapes}* ex: am un arap lai ca cãtranea, ma-l badz ãn gurã, i dultsi ca njarea (*angucitoari*: arapunli di-auã lai); arapunjlji eara ncãrcats di-auã § ***arapuni/arapune*** (a-rá-pu-ni) sm arapunj (a-rá-punjĭ) – (unã cu ***arapun***) § ***areapuni/areapune*** (a-reá-pu-ni) sm areapunj (a-reá-punjĭ) – (unã cu ***arapun***) § ***areapini/areapine*** (a-reá-pi-ni) sm areapinj (a-reá-pinjĭ) – (unã cu ***arapun***) § ***aripinush*** (a-ri-pi-núshĭŭ) sm aripinush (a-ri-pi-núshĭ) – arapun njic *{ro: ciorchinel}* *{fr: grappillon de raisins}* *{en: small bunch of grapes}* § ***reapin*** (reá-pinŭ) sm reapinj (reá-pinjĭ) – (unã cu ***arapun***) ex: arupshu un reapin di-auã di pi pergurã § ***ripinidã*** (ri-pi-ní-dã) sf ripinidz (ri-pi-nídzĭ) – (unã cu ***arapun***)

arapuni/arapune (a-rá-pu-ni) sm – vedz tu ***arapun***

arar[1] (a-rárŭ) adg – vedz tu ***aritcu***

arar[2] (a-rárŭ) adv – vedz tu ***aritcu***

arari/arare (a-rá-ri) sf – vedz tu ***ar***

aras (a-rásŭ) adg – vedz tu ***arad***

arasã (a-rá-sã) sf arasi/arase (a-rá-si) – stranj (di pustavi) lungu pãnã di padi, tsi-l poartã preftsãlj shi cãlugãrlji pristi-alanti stranji; rasã, razi; antiri, andiri, giup, sãe (expr: cruescu arasã = bat ghini, dau bun shcop) *{ro: rasă (haină)}* *{fr: froc (du prêtre, moine)}* *{en: (priest's, monk's) frock, gown}* ex: cãlugãrashlu shi scoasi arasa; oaminj ligat tu lundz arasi; dininti-lj sta atsel cu-arasã § ***rasã*** (rá-sã) sf rasi/rase (rá-si) – (unã cu ***arasã***) ex: shtiu s-cruescu rasã (expr: shtiu s-bat ghini) § ***razi/raze*** (rá-zi) sf razi/raze (rá-zi) – (unã cu ***arasã***)

arasã*** (a-rá-sã) – fimininlu singular di la adg "aras"; vedz ***aras***

arasti/araste (a-rás-ti) sf arãsti (a-rắs-ti) – catastasea tsi aspuni (sh-lishureadzã) fãtsearea-a unui lucru; oara tsi easti tamam trã buna fãtseari a unui lucru; apuhii, ipuhii, chiro, oarã *{ro: ocazie, momentul nimerit}* *{fr: occasion, moment propice}* *{en: occasion, right moment}* ex: lj-aflai arastea (oara tsi lipsea); astiptãm arastea (apuhia, oara-atsea buna); altãoarã nuaflãm ahtari arasti (apuhii, oarã bunã)

arat[1] (a-rátŭ) adg – vedz tu ***ar***

arat[2] (a-rátŭ) sn – vedz tu ***ar***

aratru (a-rá-tru) sn – vedz tu ***ar***

aratsi[1]***/aratse*** (a-rá-tsi) adg aratsi/aratse (a-rá-tsi), arãts (a-rắtsĭ), arãts (a-rắtsĭ) – harea tsi u ari lucrul tsi ti fatsi s-aducheshti cã tsã da arcoari; tsi nu easti caldu; arcuros, friguros; (fig: 1: aratsi = mortu; expr: 2: vatra easti-aratsi = casa easti-apãrãtsitã; nu easti vãr acasã) *{ro: rece}* *{fr: froid, glacé}* *{en: cold}* ex: apã aratsi, munti aratsi; oclj-arãts, mãnj arãts; asudori arãts ãlj cura pri frãmti; armasirã cu trupurli arãts (fig: mortsã) ãmpadi; li-avea mãnjli arãts di-arcoari; bãtea un vimtu-aratsi di ti sica; bati aratsili (fig: vimtul aratsi); u-aflã vatra aratsi (fig: casa-apãrãtsitã) § ***aratsi***[2]***/aratse*** (a-rá-tsi) adv – fãrã cãldurã, cu arãtsimi *{ro: rece}* *{fr: froidement}* *{en: coldly}* ex: nji zburã aratsi (cu arãtsimi, fãrã cãldurã) § ***ratsi***[1]***/ratse*** (rá-tsi) adg ratsi/ratse (rá-tsi), rãts (rắtsĭ), rãts (rắtsĭ) – (unã cu ***aratsi***[1]) § ***ratsi***[2]***/ratse*** (rá-tsi) adv – (unã cu ***aratsi***[2]) § ***arãtsescu*** (a-rã-tsés-cu) vb IV arãtsii (a-rã-tsíĭ), arãtseam (a-rã-tseámŭ), arãtsitã (a-rã-tsí-tã), arãtsiri/arãtsire (a-rã-tsí-ri) – fac un lucru tra s-hibã cama-aratsi; aduchescu cã nj-easti ma putsãnã cãldurã (cã avrai); figuredz; 2: lãndzidzãscu (cã shidzui tu arãtsimi) cu dureari di cap, cu tusi, cu curarea-a nãrilor, etc.; acats unã heavrã; ljau arcoari; arcuredz, hivrescu, plivricescu, plivircescu, plivritusescu, plirutusescu1; (expr: lj-arãtsi curlu (bishina) = (i) lji sã featsi fricã, lãhtãrsi; (ii) ari moartã) *{ro: răci}* *{fr: refroidir; prendre froid}* *{en: chill; catch a cold}* ex: apa eara caldã ma tora s-arãtsi; cara lu-arãtsi apa, s-astrapsi mprostu; arãtsi (arcurã, s-featsi aratsi) chirolu; lj-arãtsea gljets (lj-si fãtsea aratsi ca gljetslu) sãndzili dit vini; a-lea, nj-arãtsii (nj-hivrii) la izvur aestã noapti; va lj-arãtsea inima shi eara ca s-moarã; ts-arãtsi curlu (expr: tsi sã featsi fricã, lãhtãrsish), ca grec; lj-arãtsi bishina (expr: ãlj si featsi fricã icã ari moartã) § ***arãtsit*** (a-rã-tsítŭ) adg arãtsitã (a-rã-tsí-tã), arãtsits (a-rã-tsítsĭ), arãtsiti/arãtsite (a-rã-tsí-ti) – 1: tsi easti faptu s-hibã cama aratsi; cari-aducheashti cã lj-easti ca arcoari; figurat; 2: cari ari lãndzidzãtsã di itia cã ari statã tu arãtsimi; tsi ari loatã (luari acãtsatã) arcoari; tsi ari hivritã; arcurat, hivrit, plivricit, plivircit, plivritusit, plirutusit *{ro: răcit}* *{fr: refroidi}* *{en: chilled}* § ***arãtsiri/arãtsire*** (a-rã-tsí-ri) sf arãtsiri (a-rã-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-arãtseashti tsiva (i cariva); arcurari, hivriri, plivriciri, plivirciri, plivritusiri, plirutusiri *{ro: acţiunea de a răci; răcire}* *{fr: action de refroidir}* *{en: action of chilling}* § ***arãtsimi/arãtsime*** (a-rã-tsí-mi) sf arãtsinj (a-rã-tsínjĭ) – 1: harea tsi-l fatsi un lucru s-hibã aratsi; arcoari, arãcoari, rãcoari, rcoari, arcurami, frig; 2: lãngoarea tsi poati s-u-acatsã atsel tsi sta tu-arcoari, tu vimtu aratsi; arcurari, arãtsiri; (fig: arãtsimi = ahapsi, filichii, ncljisoari, budrumi, zãndani *{ro: frig, răceală; închisoare}* *{fr: froid, froideur, réfroidissement; prison}* *{en: cold, chilliness, cooling down; prison}* ex: tu munti, arãtsimea-a noptsãlor di primuvearã easti minutã; blãstem di-arãtsimi s-avets trã eta-a etilor; lo arãtsimi (arãtsi, lãndzidzã); si sta tu arãtsimi (fig: filichii, budrumi) § ***arcoari/arcoare*** (ar-coá-ri) sf arcori (ar-córĭ) shi arcoruri (ar-có-rurĭ) – atsea tsi u fatsi aera tra s-hibã aratsi; atsea tsi aducheashti omlu cãndu nu-ari cãldurã (icã easti arãtsit); arãcoari, rãcoari, acroari, rcoari, frig, arcurami, arãtsimi; (creapã chetrili di-arcoari = fatsi multã arcoari) *{ro: frig, răceală}* *{fr: froid}* *{en: cold}* ex: dzua ploai, noaptea-arcoari (arãtsimi); adra guvojdi cu dintsãlj, ahãt trimura di-arcoari! § ***arãcoari/arãcoare*** (a-rã-coá-ri) sf arãcori (a-rã-córĭ) – (unã cu ***arcoari***) § ***rãcoari/rãcoare*** (rã-coá-ri) sf rãcori (rã-córĭ) – (unã cu ***arcoari***) ex: cãndu nj-easti rãcoari § ***rcoari/rcoare*** (rcoá-ri) sf rcori (rcórĭ) – (unã cu ***arcoari***) § ***acroari/acroare*** (a-croá-ri) sf acrori (a-crórĭ) – (unã cu ***arcoari***) § ***arcuredz*** (ar-cu-rédzŭ) vb IV arcurai (ar-cu-ráĭ), arcuram (ar-cu-rámŭ), arcuratã (ar-cu-

rá-tã), arcurari/arcurare (ar-cu-rá-ri) – (unã cu ***arãtsescu***) ex: arcurã chirolu (arãtsi, s-featsi cama aratsi) § ***arcurat*** (ar-cu-rátŭ) adg arcuratã (ar-cu-rá-tã), arcurats (ar-cu-rátsĭ), arcurati/arcurate (ar-cu-rá-ti) – (unã cu ***arãtsit***) *{ro: răcit} {fr: refroidi; qui a pris froid} {en: cooled, chilled; caught a cold}* ex: feata easti arcuratã, lo arcoari § ***arcurari/arcurare*** (ar-cu-rá-ri) sf arcurari (ar-cu-rắrĭ) – (unã cu ***arãtsiri***) § ***arcurami/arcurame*** (ar-cu-rá-mi) sf fãrã pl – arcoari, arãcoari, rãcoari, arãtsimi *{ro: frig, răceală} {fr: froid, froideur, réfroidissement} {en: cold, chilliness, coldness}* § ***arcuros*** (ar-cu-rósŭ) adg arcuroasã (ar-cu-roá-sã), arcurosh (ar-cu-róshĭ), arcuroasi/arcuroase (ar-cu-roá-si) – tsi easti aratsi, tsi adutsi arcoari; (om) tsi nu poati s-aravdã multu arcoarea; tsi lj-easti arcoari multã; friguros *{ro: friguros, rece, glacial} {fr: frileux, glacial, qui a froid} {en: sensitive to the cold, who is (feels) cold}* ex: chirolu eara arcuros (aratsi); arcuroasili furtunj (tsi-aduc arcurami, tsi suntu arãts); om arcuros (tsi nu poati s-aravdã multu arcoarea)

aratsi²/aratse (a-rá-tsi) adv – vedz tu ***aratsi¹***

arauã* (a-rá-ŭã) – fimininlu di la adgectivlu ***arãu***; vedz ***arãu²***

arauã¹ (a-rá-ŭã) sf arauã (a-rá-ŭã) shi arali/arale (a-rá-li) – 1: cãrarea tsi disparti perlu din cap tra si s-ashtearnã di-unã parti sh-di-alantã; 2: perlu di pi mardzinea di fatsã a bãrbatlui sh-di piningã ureclji cari easti-alãsat s-creascã ma lungu; hiri di per ma lundzi din cap (ciulii), shutsãti niheamã, tsi pot s-cadã pri fatsã sh-pri oclji; rauã, aroauã, tsãlufrã, tsulufrã, tsãruflã, avoalã, cãrcmi, cracmi, pirushanã, zulufi, ciulii, cilii *{ro: cărare ce desparte părul de pe cap; perciuni, buclă de păr} {fr: raie dans les cheveux; côtelettes, boucle de cheveux près l'oreille; cheveux qui pendent sur les joues} {en: a line separating the middle of the head hair; side curl, lock, ringlet, curl}* ex: perlu lu-avra arcat cu-unã cãrari tu mesi; ta s-tsã ndredz laili arauã, laili-arauã sh-pirushani; cu arali sh-cu pirushani; featã, arauli chiptinati curi li-adar aesti pri-inati?; unã moashi cu arauã tu loc (*angucitoari*: tseapa); tsintsi flurii tsi li da tuts di barbã icã di arauã; nipotlu-ali babi, cu lundzi arauã § ***rauã¹*** (rá-ŭã) sf rali/rale (rá-li) – (unã cu ***arauã¹***) § ***aroauã¹*** (a-roá-ŭã) sf aroauã (a-roá-ŭã) shi aroali/aroale (a-roá-li) – (unã cu ***arauã¹***)

arauã² (a-rá-ŭã) sf fãrã pl – chicutli di apã tsi s-fac (cad) tahinãrli pri fatsa-a loclui (cãndu chirolu easti niheamã cama-aratsi sh-aburlji dit vimtu s-fac apã); ploai multu minutã cu chicuti ca di arauã; aroauã; roauã, rauã *{ro: rouă} {fr: rosée; petite pluie fine} {en: dewdrop; light rain with small drops}* ex: dimneatsa, prit pãdz shi prit agri easti arauã § ***aroauã²*** (a-roá-ŭã) sf fãrã pl – (unã cu ***arauã²***) ex: nã aroauã minutã sh-deadi; pri-aroauã sã-nj mi-adunã § ***roauã*** (roá-ŭã) sf fãrã pl – (unã cu ***arauã²***) ex: lãcrinjli ca roaua (araua) § ***rauã²*** (rá-ŭã) sf fãrã pl – (unã cu ***arauã²***) § ***arãuredz²*** (a-rã-u-rédzŭ) vb I arãurai (a-rã-u-ráĭ), arãuram (a-rã-u-rámŭ), arãuratã (a-rã-u-rá-tã), arãurari/arãurare (a-rã-u-rá-ri) – cad ca araua (aroaua) tsi cadi noaptea; (araua) cadi di acoapirã tsiva (loclu); rãuredz *{ro: cade ca roua} {fr: tomber de (tomber comme) la rosée} {en: fall as the dewdrop}* ex: lãcrinjli acãtsarã s-nji arãureadzã fatsa (s-nji cadã pri fatsã ca aroaua) § ***arãurat²*** (a-rã-u-rátŭ) adg arãuratã (a-rã-u-rá-tã), arãurats (a-rã-u-rátsĭ), arãurati/arãurate (a-rã-u-rá-ti) – pri cari cãdzu araua; tsi ari cãdzutã ca araua; rãurat *{ro: căzut (ca roua), acoperit de rouă} {fr: tombé (comme la rosée); couvert ou humide de rosée} {en: fallen (as the dewdrop); covered by dewdrop}* § ***arãurari²/arãurare*** (a-rã-u-rá-ri) sf arãurãri (a-rã-u-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu arãureadzã; rãurari *{ro: acţiunea de a cade ca roua, de a fi acoperit de rouă} {fr: action de tomber comme la rosée; d'être couvert de rosée} {en: action of dewdrop falling, being covered by dew drops}* § ***rãuredz*** (rã-u-rédzŭ) vb I rãurai (rã-u-ráĭ), rãuram (rã-u-rámŭ), rãuratã (rã-u-rá-tã), rãurari/rãurare (rã-u-rá-ri) – (unã cu ***arãuredz²***) § ***rãurat*** (rã-u-rátŭ) adg rãuratã (rã-u-rá-tã), rãurats (rã-u-rátsĭ), rãurati/rãurate (rã-u-rá-ti) – (unã cu ***arãurat²***) § ***rãurari/rãurare*** (rã-u-rá-ri) sf rãurãri (rã-u-rắrĭ) – (unã cu ***arãurari²***) § ***aruedz*** (a-ru-ĭédzŭ) vb I aruai (a-ru-áĭ), aruam (a-ru-ámŭ), aruatã (a-ru-á-tã), aruari/aruare (a-ru-á-ri) – (unã cu ***arãuredz²***) § ***aruat*** (a-ru-átŭ) adg aruatã (a-ru-á-tã), aruats (a-ru-átsĭ), aruati/aruate (a-ru-á-ti) – (unã cu ***arãurat²***) ex: cãmpul easti aruat (anvãlit di-arauã); rãurari § ***aruari/aruare*** (a-ru-á-ri) sf aruãri (a-ru-ắrĭ) – (unã cu ***arãurari²***)

arauã³ (a-rá-ŭã) sf – vedz tu ***arãu²***

araulea (a-rá-u-lea) adv – vedz tu ***arãu²***

aravdu (a-ráv-du) (mi) vb I arãvdai (a-rãv-dáĭ), arãvdam (a-rãv-dámŭ), arãvdatã (a-rãv-dá-tã), arãvdari/arãvdare (a-rãv-dá-ri) – dixescu cripãrli tsi-nj cad pri cap (taxirãtsli, niputerli, durerli, vasanli, etc.) fãrã s-mi plãngu i s-cãtigursescu cariva; mi tsãn sh-armãn ashi cum hiu (aclo iu hiu) trã multu chiro (fãrã s-mi-alãxescu, fãrã s-mi-aspargu); nu mi-alas azvimtu di niputeari (cripãri, dushmanj, etc.); ravdu, trag, tsãn, vãsãnipsescu, munduescu, mi pidipsescu, apufirsescu; dãnãsescu, dinãsescu, dinisescu, dãnisescu, dãnsescu, dãinsescu, dindisescu, dãndãsescu, vãstãxescu *{ro: răbda; îndura, suporta, suferi; dura, rezista} {fr: patienter; supporter, souffrir; durer, résister} {en: be patient; endure, suffer; last, resist}* ex: aravdã (tsãni, dãnãsea) nica niheamã; nu cama pot s-aravdu (s-tsãn, s-dãnãsescu); lu-arãvdai (l-hunipsii, trapshu cu el) shasi mesh di dzãli; cari aravdã amintã; aravdã shi tats macã s-vrei s-bãnedz; nu lj-arãvdã (u tsãnu) inima; aestã jali s-nu u-aravdzã (s-nu u tradz, portsã); aravdã (s-pidipseashti, tradzi) ca un cãni; nu pot s-aravdu (s-mi pidipsescu; icã s-dãnãsescu) ahãt; aravdã (tsãni, dãnãseashti) multã zãmani; stranjili arãvdarã (tsãnurã, dãnãsirã, nu s-arupsirã) multsã anj; nu-nj pari cã chealea-aestã poati s-aravdã (s-tsãnã) ahãtã griutati § ***arãvdat*** (a-rãv-dátŭ) adg arãvdatã (a-rãv-dá-tã), arãvdats (a-rãv-dátsĭ), arãvdati/arãvdate (a-rãv-dá-ti) – tsi ari dixitã cripãrli tsi-lj cãdzurã pri cap; tsi ari armasã ashi cum easti trã multu chiro (fãrã si s-alãxeascã, fãrã si s-aspargã); cari nu s-alasã azvimtu di niputeari; rãvdat, traptu, tsãnut, vãsãnipsit, munduit, pidipsit, apufirsit; dãnãsit, dinãsit, dinisit, dãnisit, dãnsit, dãinsit, dindisit, dãndãsit, vãstãxit *{ro: răbdat; suportat, suferit; durat, rezistat} {fr: patienté; supporté, souffert; duré, résisté} {en: who has been patient; endured, suffered; lasted, resisted}* § ***arãvdari/arãvdare*** (a-rãv-dá-ri) sf arãvdãri (a-rãv-dắrĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu cariva aravdã tsiva; 2: atsea hari tsi u-ari atsel tsi poati s-aravdã multi; ipumunii, arãvdãciuni, rãvdari, trãdzeari, tsãneari, vãsãnipsiri, munduiri, pidipsiri, apufirsiri; dãnãsiri, dinãsiri, dinisiri, dãnisiri, dãnsiri, dãinsiri, dindisiri, dãndãsiri, vãstãxiri *{ro: acţiunea de a răbda; de a îndura, de a suporta, de a suferi; de a dura, de a rezista; răbdare; suportare, suferire; durare, rezistare; suferinţă, rezistenţă} {fr: action de patienter; de supporter, de souffrir; de durer, de résister; patience, résignation} {en: action of being patient; of enduring, of suffering; of lasting, of resisting; patience, resignation}* ex: dupã multã arãvdari, aushlu ntribã; greu lucru caftsã, ma cu arãvdari tuti s-fac; ai arãvdari, cã mardzinea aleadzi; sh-arãvdarea ari mardzini; lj-alãsã zbor a muljari-sai, s-aibã arãvdari § ***nearãvdat*** (nea-rãv-dátŭ) adg nearãvdatã (nea-rãv-dá-tã), nearãvdats (nea-rãv-dátsĭ), nearãvdati/nearãvdate (nea-rãv-dá-ti) – tsi nu-ari arãvdatã cripãrli tsi-lj cãdzurã pri cap; tsi easti greu s-lu-aravdã un lucru *{ro: nerăbdat; nesuportat, nesuferit} {fr: qui n'est pas supporté, insupportable} {en: who could not be endured; insufferable}* § ***nearãvdari/nearãvdare*** (nea-rãv-dá-ri) sf nearãvdãri (nea-rãv-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu poati s-aravdã tsiva; harea (huea) tsi u-ari atsel tsi nu poati s-aravdã multi *{ro: acţiunea de a nu răbda; de a nu îndura, de a nu suporta; nerăbdare} {fr: action de s'impatienter; de ne pas supporter; impatience} {en: action of being impatient; impatience}* ex: ashteaptã cu nearãvdari § ***arãvdãciuni/arãvdãciune*** (a-rãv-dã-cĭú-ni) sf arãvdãciunj (a-rãv-dã-cĭúnjĭ) – atsea hari tsi u-ari atsel tsi poati s-aravdã multi; arãvdari, rãvdari, ipumunii, sabri *{ro: răbdare} {fr: patience} {en: patience}* ex: domnul nu avea arãvdãciuni (arãvdari, ipumunii) § ***arãvdãtor*** (a-rãv-dã-tórŭ) adg arãvdãtoari/arãvdãtoare (a-rãv-dã-toá-ri), arãvdãtori (a-rãv-dã-tórĭ), arãvdãtoari/arãvdãtoare (a-rãv-dã-toá-ri) – cari-aravdã, cari poati s-aravdã multi *{ro: răbdător} {fr: patient, endurant, résigné} {en: patient, enduring, resigned}* § ***arãvdos***

(a-rãv-dósŭ) adg arãvdoasã (a-rãv-doá-sã), arãvdosh (a-rãv-dóshĭ), arãvdoasi/arãvdoase (a-rãv-doá-si) – (unã cu ***arãvdãtor***) ex: pãndza aestã easti multu arãvdoasã (aravdã, tsãni multu chiro) § ***ravdu*** (ráv-du) (mi) vb I rãvdai (rãv-dáĭ), rãvdam (rãv-dámŭ), rãvdatã (rãv-dá-tã), rãvdari/rãvdare (rãv-dá-ri) – (unã cu ***aravdu***) § ***rãvdat*** (rãv-dátŭ) adg rãvdatã (rãv-dá-tã), rãvdats (rãv-dátsĭ), rãvdati/rãvdate (rãv-dá-ti) – (unã cu ***arãvdat***) ex: am rãvdatã nai cama lãili § ***rãvdari/rãvdare*** (rãv-dá-ri) sf rãvdãri (rãv-dắrĭ) – (unã cu ***arãvdari***) ex: cu rãvdarea va si sã ndreagã tuti; rãvdarea sh-nãsã ari nã mardzinã § ***nirãvdat*** (ni-rãv-dátŭ) adg nirãvdatã (ni-rãv-dá-tã), nirãvdats (ni-rãv-dátsĭ), nirãvdati/nirãvdate (ni-rãv-dá-ti) – (unã cu ***nearãvdat***) § ***nirãvdari/nirãvdare*** (ni-rãv-dá-ri) sf nirãvdãri (ni-rãv-dắrĭ) – (unã cu ***nearãvdari***)

arãbã (a-rã-bắ) sm arãbadz (a-rã-bádzĭ) – amaxi mari trã purtari grãni sh-alti lucri; amaxi *{ro: haraba} {fr: chariot} {en: wagon, cart}* ex: turcul lu-acatsã ljepurli cu arãbãlu; vinj cu arãbãlu § ***arãbãgi*** (a-rã-bã-gí) sm arãbãgeadz (a-rã-bã-gĭádzĭ) – omlu tsi cãrteashti (urseashti) arãbãlu shi-lj fatsi caljlji s-lu tragã cãtrã loclu iu va el si s-ducã *{ro: harabagiu, cărăuş} {fr: charretier} {en: cart driver}*

arãbãgi (a-rã-bã-gí) sm – vedz tu ***arãbã***

arãbãtii/arãbãtie (a-rã-bã-tí-i) sf arãbãtii (a-rã-bã-tíĭ) – cãlivã di oaminj oarfãnj, tsi pari etimã s-cadã di nimutriri *{ro: cocioabă} {fr: hutte, masure} {en: hut, shanty}*

arãbdãsescu (a-rãb-dã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arãdãpsescu²***

arãbdãsiri/arãbdãsire (a-rãb-dã-sí-ri) sf – vedz tu ***arãdãpsescu²***

arãbdãsit (a-rãb-dã-sítŭ) adg – vedz tu ***arãdãpsescu²***

arãboj (a-rã-bojĭŭ) an – vedz tu ***arãbush***

arãbudzãnari/arãbudzãnare (a-rã-bu-dzã-ná-ri) sf – vedz tu ***arãbudzinedz***

arãbudzãnat (a-rã-bu-dzã-nátŭ) adg – vedz tu ***arãbudzinedz***

arãbudzãnedz (a-rã-bu-dzã-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arãbudzinedz***

arãbudzinari/arãbudzinare (a-rã-bu-dzi-ná-ri) sf – vedz tu ***arãbudzinedz***

arãbudzinat (a-rã-bu-dzi-nátŭ) adg – vedz tu ***arãbudzinedz***

arãbudzinedz (a-rã-bu-dzi-nédzŭ) (mi) vb I arãbudzinai (a-rã-bu-dzi-náĭ), arãbudzinam (a-rã-bu-dzi-námŭ), arãbudzinatã (a-rã-bu-dzi-ná-tã), arãbudzinari/arãbudzinare (a-rã-bu-dzi-ná-ri) – scot gãrnutsã pi budzã; aruversu, aruvirsedz *{ro: avea erupţie pe buze} {fr: avoir une éruption sur les lèvres} {en: have an eruption on the lips}* § ***arãbudzinat*** (a-rã-bu-dzi-nátŭ) adg arãbudzinatã (a-rã-bu-dzi-ná-tã), arãbudzinats (a-rã-bu-dzi-nátsĭ), arãbudzinati/arãbudzinate (a-rã-bu-dzi-ná-ti) – tsi ari scoasã gãrnutsã pi budzã; aruvirsat *{ro: cari are erupţie pe buze} {fr: qui a une éruption sur les lèvres} {en: who has an eruption on the lips}* § ***arãbudzinari/arãbudzinare*** (a-rã-bu-dzi-ná-ri) sf arãbudzinãri (a-rã-bu-dzi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva scoati gãrnutsã pi budzã; aruvirsari *{ro: acţiunea de a avea erupţie pe buze; erupţie} {fr: action d'avoir une éruption sur les lèvres; éruption} {en: action of having an eruption on the lips; eruption}* § ***arãbudzãnedz*** (a-rã-bu-dzã-nédzŭ) (mi) vb I arãbudzãnai (a-rã-bu-dzã-náĭ), arãbudzãnam (a-rã-bu-dzã-námŭ), arãbudzãnatã (a-rã-bu-dzã-ná-tã), arãbudzãnari/arãbudzãnare (a-rã-bu-dzã-ná-ri) – (unã cu ***arãbudzinedz***) § ***arãbudzãnat*** (a-rã-bu-dzã-nátŭ) adg arãbudzãnatã (a-rã-bu-dzã-ná-tã), arãbudzãnats (a-rã-bu-dzã-nátsĭ), arãbudzãnati/arãbudzãnate (a-rã-bu-dzã-ná-ti) – (unã cu ***arãbudzinat***) § ***arãbudzãnari/arãbudzãnare*** (a-rã-bu-dzã-ná-ri) sf arãbudzãnãri (a-rã-bu-dzã-nắrĭ) – (unã cu ***arãbudzinari***)

arãbush (a-rã-búshĭŭ) sn arãbushi/arãbushe (a-rã-bú-shi) – cumatã di lemnu (shcop, bãstuni, etc.) pri cari s-bagã seamni (tãljituri cu cutsutlu) tra si s-tsãnã isapea di cãti ori s-fatsi un lucru (cãts njelj s-amintã, cãts paradz ãlj dãm a unui, cãti dzãli lucreadzã cariva, etc.); rãbush, arãboj, cãrcheauã, cãrnici *{ro: răboj} {fr: taille, encoche} {en: notched stick, tally}* § ***rãbush*** (rã-búshĭŭ) sn rãbushi/rãbushe (rã-bú-shi) – (unã cu ***arãbush***) § ***arãboj*** (a-rã-bojĭŭ) an arãboaji/arãboaje (a-rã-boá-ji) – (unã cu ***arãbush***)

arãcescu (a-rã-cĭés-cu) vb IV – vedz tu ***aricescu***

arãcheari/arãcheare (a-rã-chĭa-ri) sf – vedz tu ***arachi***

arãchescu (a-rã-chĭés-cu) (mi) vb IV shi II – vedz tu ***arachi***

arãchii/arãchie (a-rã-chí-i) sf arãchii (a-rã-chíĭ) – ma multi turlii di shpirtu (alcool) adrat dit fermentarea (aprindearea) a dzamãljei di-auã (di fructi, di grãni, etc.); rãchii, albã, spirtu, shpirtu, tsipurishi *{ro: rachiu} {fr: eau-de-vie} {en: brandy}* ex: aflã un om cu-unã buti di-arãchii; nu putu s-bea yinlu tut, arãchia tutã § ***rãchii/rãchie*** (rã-chí-i) sf rãchii (rã-chíĭ) – (unã cu ***arãchii***) § ***archii/archie*** (ar-chí-i) sf archii (ar-chíĭ) – (unã cu ***arãchii***) ex: bium n casã la nãs cãti unã scafã di-archii

arãchiri/arãchire (a-rã-chí-ri) sf – vedz tu ***arachi***

arãchish¹ (a-rã-chíshĭŭ) vb I – vedz tu ***arãchiushur¹***

arãchish² (a-rã-chíshĭŭ) sn – vedz tu ***arãchiushur²***

arãchishari/arãchishare (a-rã-chi-shĭá-ri) sf – vedz tu ***arãchiushurari***

arãchishat (a-rã-chi-shĭátŭ) adg – vedz tu ***arãchiushurat***

arãchishur¹ (a-rã-chí-shĭurŭ) vb I – vedz tu ***arãchiushur¹***

arãchishur² (a-rã-chí-shĭurŭ) sn – vedz tu ***arãchiushur²***

arãchishurari/arãchishurare (a-rã-chi-shĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***arãchiushurari***

arãchishurat (a-rã-chi-shĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***arãchiushurat***

arãchishuros (a-rã-chi-shĭu-rósŭ) adg – vedz tu ***arãchiushuros***

arãchit¹ (a-rã-chítŭ) adg – vedz tu ***arachi***

arãchit² (a-rã-chítŭ) adv – vedz tu ***arachi***

arãchitã (a-rã-chí-tã) sf – vedz tu ***arachi***

arãchitor (a-rã-chi-tórŭ) adg – vedz tu ***arachi***

arãchiturã (a-rã-chi-tú-rã) sf – vedz tu ***arachi***

arãchiushur¹ (a-rã-chĭú-shĭurŭ) vb I arãchiushurai (a-rã-chĭu-shĭu-ráĭ), arãchiushuram (a-rã-chĭu-shĭu-rámŭ), arãchiushuratã (a-rã-chĭu-shĭu-rá-tã), arãchiushurari/arãchiushurare (a-rã-chĭu-shĭu-rá-ri) – mi min lishor fãrã cheaditsi sh-fãrã s-njishcu cicioarli pristi unã fatsã nyilicioasã; arãchish, aruchiushur, aruchishur, archiushur, archishur, alãchiushur, aglistur, alunic, arunic, arudic, arãgoci, rãgoci, rugoci *{ro: aluneca} {fr: glisser} {en: slide, skid}* ex: u-arãchiushurã (u-alunicã) ãn gurã § ***arãchiushurat*** (a-rã-chĭu-shĭu-rátŭ) adg arãchiushuratã (a-rã-chĭu-shĭu-rá-tã), arãchiushurats (a-rã-chĭu-shĭu-rátsĭ), arãchiushurati/arãchiushurate (a-rã-chĭu-shĭu-rá-ti) – tsi s-ari minatã lishor fãrã cheaditsi sh-fãrã s-njishcã cicioarli pristi unã fatsã nyilicioasã; arãchishat, aruchiushurat, aruchishurat, archiushurat, archishurat, alãchiushurat, aglisturat, alunicat, arunicat, arudicat, arãgucit, rugucit *{ro: alunecat} {fr: glissé} {en: slided, skidded}* § ***arãchiushurari/arãchiushurare*** (a-rã-chĭu-shĭu-rá-ri) sf arãchiushurãri (a-rã-chĭu-shĭu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu arãchiushurã cariva; arãchishari, aruchiushurari, aruchishurari, archiushurari, archishurari, alãchiushurari, aglisturari, alunicari, arunicari, arudicari, arãguciri, ruguciri *{ro: acţiunea de a aluneca; alunecare} {fr: action de glisser} {en: action of sliding}* § ***arãchiushuros*** (a-rã-chĭu-shĭu-rósŭ) adg arãchiushuroasã (a-rã-chĭu-shĭu-roá-sã), arãchiushurosh (a-rã-chĭu-shĭu-róshĭ), arãchiushuroasi/arãchiushuroase (a-rã-chĭu-shĭu-roá-si) – (fatsã) pri cari omlu poati s-arunicã lishor; tsi arunicã; iu poati s-arunicã tsiva *{ro: alunecos} {fr: glissant} {en: slippery}* § ***arãchiushur²*** (a-rã-chĭú-shĭurŭ) sn arãchiushuri (a-rã-chĭú-shĭurĭ) – loc iu pots s-alunits lishor; alunicãturã, arunicãturã, arãgoci, rãgoci, rugoci, arãchish *{ro: alunecuş} {fr: glissoir} {en: slide}* § ***aruchiushur¹*** (a-ru-chĭú-shĭurŭ) vb I aruchiushurai (a-ru-chĭu-shĭu-ráĭ), aruchiushuram (a-ru-chĭu-shĭu-rámŭ), aruchiushuratã (a-ru-chĭu-shĭu-rá-tã), aruchiushurari/aruchiushurare (a-ru-chĭu-shĭu-rá-ri) – (unã cu ***arãchiushur¹***) ex: lj-aruchiushura din gurã ca mãrgãritãri; s-afla cu dauã cicioari nãpoi, ahãntu multu aruchiushura § ***aruchiushurat*** (a-ru-chĭu-shĭu-rátŭ) adg aruchiushuratã (a-ru-chĭu-shĭu-rá-tã), aruchiushurats (a-ru-chĭu-shĭu-rátsĭ), aruchiushurati/aruchiushurate (a-ru-chĭu-shĭu-rá-ti) – (unã cu ***arãchiushurat***) § ***aruchiushurari/aruchiushurare*** (a-ru-chĭu-shĭu-rá-ri) sf aruchiushururi (a-ru-chĭu-shĭu-rắrĭ) – (unã cu ***arãchiushurari***) § ***aruchiushuros*** (a-ru-chĭu-shĭu-rósŭ) adg aruchiushuroasã (a-ru-chĭu-shĭu-roá-sã), aruchiushurosh (a-ru-chĭu-shĭu-róshĭ), aruchiushuroasi/aruchiushuroase (a-ru-chĭu-

shĭu-roá-si) – (unã cu ***arãchiushuros***) § ***aruchiushur***[2] (a-ru-chĭú-shĭurŭ) sn aruchiushuri (a-ru-chĭú-shĭurĭ) – (unã cu ***arãchiushur***[2]) § ***alãchiushur***[1] (a-lã-chĭú-shĭurŭ) vb I alãchiushurai (a-lã-chĭu-shĭu-ráĭ), alãchiushuram (a-lã-chĭu-shĭu-rámŭ), alãchiushuratã (a-lã-chĭu-shĭu-rá-tã), alãchiushurari/alãchiushurare (a-lã-chĭu-shĭu-rá-ri) – (unã cu ***arãchiushur***[1]) § ***alãchiushurat*** (a-lã-chĭu-shĭu-rátŭ) adg alãchiushuratã (a-lã-chĭu-shĭu-rá-tã), alãchiushurats (a-lã-chĭu-shĭu-rátsĭ), alãchiushurati/alãchiushurate (a-lã-chĭu-shĭu-rá-ti) – (unã cu ***arãchiushurat***) § ***alãchiushurari/alãchiushurare*** (a-lã-chĭu-shĭu-rá-ri) sf alãchiushulãri (a-lã-chĭu-shĭu-rắrĭ) – (unã cu ***arãchiushurari***) § ***alãchiushuros*** (a-lã-chĭu-shĭu-rósŭ) adg alãchiushuroasã (a-lã-chĭu-shĭu-roá-sã), alãchiushurosh (a-lã-chĭu-shĭu-róshĭ), alãchiushuroasi/alãchiushuroase (a-lã-chĭu-shĭu-roá-si) – (unã cu ***arãchiushuros***) § ***alãchiushur***[2] (a-lã-chĭú-shĭurŭ) sn alãchiushuri (a-lã-chĭú-shĭurĭ) – (unã cu ***arãchiushur***[2]) § ***arãchishur***[1] (a-rã-chí-shĭurŭ) vb I arãchishurai (a-rã-chi-shĭu-ráĭ), arãchishuram (a-rã-chi-shĭu-rámŭ), arãchishuratã (a-rã-chi-shĭu-rá-tã), arãchishurari/arãchishurare (a-rã-chi-shĭu-rá-ri) – (unã cu ***arãchiushur***[1]) § ***arãchishurat*** (a-rã-chi-shĭu-rátŭ) adg arãchishuratã (a-rã-chi-shĭu-rá-tã), arãchishurats (a-rã-chi-shĭu-rátsĭ), arãchishurati/arãchishurate (a-rã-chi-shĭu-rá-ti) – (unã cu ***arãchiushurat***) § ***arãchishurari/arãchishurare*** (a-rã-chi-shĭu-rá-ri) sf arãchishurãri (a-rã-chi-shĭu-rắrĭ) – (unã cu ***arãchiushurari***) § ***arãchishuros*** (a-rã-chi-shĭu-rósŭ) adg arãchishuroasã (a-rã-chi-shĭu-roá-sã), arãchishurosh (a-rã-chi-shĭu-róshĭ), arãchishuroasi/arãchishuroase (a-rã-chi-shĭu-roá-si) – (unã cu ***arãchiushuros***) § ***arãchishur***[2] (a-rã-chí-shĭurŭ) sn arãchishuri (a-rã-chí-shĭurĭ) – (unã cu ***arãchiushur***[2]) § ***archishur***[1] (ar-chí-shĭurŭ) vb I archishurai (ar-chi-shĭu-ráĭ), archishuram (ar-chi-shĭu-rámŭ), archishuratã (ar-chi-shĭu-rá-tã), archishurari/archishurare (ar-chi-shĭu-rá-ri) – (unã cu ***arãchiushur***[1]) ex: fãrã s-esh tu padi archishuri § ***archishurat*** (ar-chi-shĭu-rátŭ) adg archishuratã (ar-chi-shĭu-rá-tã), archishurats (ar-chi-shĭu-rátsĭ), archishurati/archishurate (ar-chi-shĭu-rá-ti) – (unã cu ***arãchiushurat***) § ***archishurari/archishurare*** (ar-chi-shĭu-rá-ri) sf archishurãri (ar-chi-shĭu-rắrĭ) – (unã cu ***arãchiushurari***) § ***archishuros*** (ar-chi-shĭu-rósŭ) adg archishuroasã (ar-chi-shĭu-roá-sã), archishurosh (ar-chi-shĭu-róshĭ), archishuroasi/archishuroase (ar-chi-shĭu-roá-si) – (unã cu ***arãchiushuros***) § ***archishur***[2] (ar-chí-shĭurŭ) sn archishuri (ar-chí-shĭurĭ) – (unã cu ***arãchiushur***[2]) § ***archiushur***[1] (ar-chí-shĭurŭ) vb I archiushurai (ar-chĭu-shĭu-ráĭ), archiushuram (ar-chĭu-shĭu-rámŭ), archiushuratã (ar-chĭu-shĭu-rá-tã), archiushurari/archiushurare (ar-chĭu-shĭu-rá-ri) – (unã cu ***arãchiushur***[1]) § ***archiushuredz*** (ar-chí-shĭu-redzŭ) vb I archiushurai (ar-chĭu-shĭu-ráĭ), archiushuram (ar-chĭu-shĭu-rámŭ), archiushuratã (ar-chĭu-shĭu-rá-tã), archiushurari/archiushurare (ar-chĭu-shĭu-rá-ri) – (unã cu ***arãchiushur***[1]) § ***archiushurat*** (ar-chĭu-shĭu-rátŭ) adg archiushuratã (ar-chĭu-shĭu-rá-tã), archiushurats (ar-chĭu-shĭu-rátsĭ), archiushurati/archiushurate (ar-chĭu-shĭu-rá-ti) – (unã cu ***arãchiushurat***) § ***archiushurari/archiushurare*** (ar-chĭu-shĭu-rá-ri) sf archiushurãri (ar-chĭu-shĭu-rắrĭ) – (unã cu ***arãchiushurari***) § ***archiushuros*** (ar-chĭu-shĭu-rósŭ) adg archiushuroasã (ar-chĭu-shĭu-roá-sã), archiushurosh (ar-chĭu-shĭu-róshĭ), archiushuroasi/archiushuroase (ar-chĭu-shĭu-roá-si) – (unã cu ***arãchiushuros***) § ***archiushur***[2] (ar-chí-shĭurŭ) sn archiushuri (ar-chí-shĭurĭ) – (unã cu ***arãchiushur***[2]) § ***aruchishur***[1] (a-ru-chí-shĭurŭ) vb I aruchishurai (a-ru-chĭ-shĭu-ráĭ), aruchishuram (a-ru-chĭ-shĭu-rámŭ), aruchishuratã (a-ru-chĭ-shĭu-rá-tã), aruchishurari/aruchishurare (a-ru-chĭ-shĭu-rá-ri) – (unã cu ***arãchiushur***[1]) § ***aruchishurat*** (a-ru-chĭ-shĭu-rátŭ) adg aruchishuratã (a-ru-chĭ-shĭu-rá-tã), aruchishurats (a-ru-chĭ-shĭu-rátsĭ), aruchishurati/aruchishurate (a-ru-chĭ-shĭu-rá-ti) – (unã cu ***arãchiushurat***) § ***aruchishurari/aruchishurare*** (a-ru-chĭ-shĭu-rá-ri) sf aruchishururi (a-ru-chĭ-shĭu-rắrĭ) – (unã cu ***arãchiushurari***) § ***aruchishuros*** (a-ru-chĭ-shĭu-rósŭ) adg aruchishuroasã (a-ru-chĭ-shĭu-roá-sã), aruchishurosh (a-ru-chĭ-shĭu-róshĭ), aruchishuroasi/aruchishuroase (a-ru-chĭ-shĭu-roá-si) – (unã cu ***arãchiushuros***) ex: s-featsi un munti aruchishuros § ***aruchishur***[2] (a-ru-chí-shĭurŭ) sn aruchishuri (a-ru-chí-shĭurĭ) – (unã cu ***arãchiushur***[2]) § ***arãchish***[1] (a-rã-chíshĭŭ) vb I arãchishai (a-rã-chi-shĭáĭ), arãchisham (a-rã-chi-shĭámŭ), arãchishatã (a-rã-chi-shĭá-tã), arãchishari/arãchishare (a-rã-chi-shĭá-ri) – (unã cu ***arãchiushur***[1]) ex: arãchishai pi gljatsã sh-cãdzui; arãchishã (scãdzu) multu di-avearea tsi-avea; cãndu omlu arãchishã unãoarã, greu sh-amintã sãnãtatea; ai s-arãchishãm pi gljatsã § ***arãchishat*** (a-rã-chi-shĭátŭ) adg arãchishatã (a-rã-chi-shĭá-tã), arãchishats (a-rã-chi-shĭátsĭ), arãchishati/arãchishate (a-rã-chi-shĭá-ti) – (unã cu ***arãchiushurat***) § ***arãchishari/arãchishare*** (a-rã-chi-shĭá-ri) sf arãchishãri (a-rã-chi-shắrĭ) – (unã cu ***arãchiushurari***) § ***arãchish***[2] (a-rã-chíshĭ) sn arãchishuri (a-rã-chi-shĭurĭ) – (unã cu ***arãchiushur***[2]) ex: mizi vinjim cu arãchishlu tsi easti

arãchiushur[2] (a-rã-chĭú-shĭurŭ) sn – vedz tu ***arãchiushur***[1]

arãchiushurari/arãchiushurare (a-rã-chĭu-shĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***arãchiushur***[1]

arãchiushurat (a-rã-chĭu-shĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***arãchiushur***[1]

arãchiushuros (a-rã-chĭu-shĭu-rósŭ) adg – vedz tu ***arãchiushur***[1]

arãcini/arãcine (a-rã-cí-ni) sf – vedz tu ***arushinã***

arãciri/arãcire (a-rã-cí-ri) sf – vedz tu ***aricescu***

arãcit (a-rã-cítŭ) adg – vedz tu ***aricescu***

arãciusescu (a-rã-cĭu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arici***[1]

arãciusiri/arãciusire (a-rã-cĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***arici***[1]

arãciusit (a-rã-cĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***arici***[1]

arãcoari/arãcoare (a-rã-coá-ri) sf – vedz tu ***aratsi***[1]

arãd[1] (a-rắdŭ) vb III shi II arãsh (a-rắshĭŭ), arãdeam (a-rã-deámŭ), arãsã (a-rắ-sã), arãdiri/arãdire (a-rắ-di-ri) shi arãdeari/arãdeare (a-rã-deá-ri) – aspun multa harauã tsi u-am cu-unã minari a budzãlor (a gurãljei, a fatsãljei) shi cu-unã scuteari di bots shcurti shi ahoryea (ha, ha, ha,…); rãd, arid; (expr: arãd pri sum nãri; arãd pri sum mustãts = arãd pi-ascumta, fac hazi) *{ro: râde} {fr: rire} {en: laugh}* ex: s-nu lj-arãdã sh-a lui putsãn budzãli; mutrea sh-arãdea pri sum mustãts (expr: arãdea pi-ascumta, fãtsea hazi) § ***arãs***[1] (a-rắsŭ) adg arãsã (a-rắ-sã), arãsh (a-rắshĭ), arãsi/arãse (a-rắ-si) – cari ari arãsã; rãs, aris *{ro: râs} {fr: ris} {en: laughed}* § ***arãdiri***[1]***/arãdire*** (a-rắ-di-ri) sf arãdiri (a-rắ-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva arãdi; arãdeari, arãs, rãdiri, rãdeari, aridiri, arideari *{ro: acţiunea de a râde; râdere, râs} {fr: action de rire; rire} {en: action of laughing; laugh}* § ***arãdeari***[1]***/arãdeare*** (a-rã-deá-ri) sf arãderi (a-rã-dérĭ) – (unã cu ***arãdiri***[1]) ex: dzãtsea cu arãdeari; ma bunã pãni goalã cu-arãdeari, dicãt gheli multi cu ncãceari; trã arãdeari, arãdea; eara un lucru tr-arãdeari; cãntãri sh-arãderi, nu-avdzai tora; ãl lo cu bunlu, cu-arãderli § ***nearãs***[1] (nea-rắsŭ) adg nearãsã (nea-rắ-sã), nearãsh (nea-rắshĭ), nearãsi/nearãse (nea-rắ-si) – cari nu-ari arãsã; (fig: nearãs = tsi ari (ari avutã) mãri cripãri di nu-lj yini s-arãdã; marat, corbu, tihilai, shcret, etc.) *{ro: care nu a râs} {fr: qui n'a pas ris} {en: who did not laugh}* ex: laea mumã atsea nearãsã (tsi nu-ari arãsã tu banã); aestã nearãsã (maratã, curbisitã) mamã a noastrã § ***nearãdiri***[1]***/nearãdire*** (nea-rắ-di-ri) sf nearãdiri (nea-rắ-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu arãdi; nearãdeari *{ro: acţiunea de a nu râde} {fr: action de ne pas rire} {en: action of not laughing}* § ***nearãdeari***[1]***/nearãdeare*** (nea-rã-deá-ri) sf nearãderi (nea-rã-dérĭ) – (unã cu ***nearãdiri***[1]) § ***rãd*** (rắdŭ) vb III shi II – rãsh (rắshĭŭ), rãdeam (rã-deámŭ), rãsã (rắ-sã), rãdiri/rãdire (rắ-di-ri) shi rãdeari/rãdeare (rã-deá-ri) – (unã cu ***arãd***[1]) ex: rãdeai di moarti § ***rãs***[1] (rắsŭ) adg rãsã (rắ-sã), rãsh (rắshĭ), rãsi/rãse (rắ-si) – (unã cu ***arãs***[1]) § ***rãdiri/rãdire*** (rắ-di-ri) sf rãdiri (rắ-dirĭ) – (unã cu ***arãdiri***[1]) § ***rãdeari/rãdeare*** (rã-deá-ri) sf rãderi (rã-dérĭ) – (unã cu ***arãdiri***[1]) § ***arid***[1] (a-rídŭ) vb III shi II arish (a-ríshĭŭ), arideam (a-ri-deámŭ), arisã (a-rí-sã), aridiri/aridire (a-rí-di-ri) shi arideari/arideare (a-ri-deá-ri) – (unã cu ***arãd***[1]) § ***aris***[1] (a-rísŭ) adg arisã (a-rí-sã), arish (a-ríshĭ), arisi/arise (a-rí-si) – (unã cu ***arãs***[1]) § ***aridiri***[1]***/aridire*** (a-rí-di-ri) sf aridiri (a-rí-dirĭ) – (unã cu ***arãdiri***[1]) § ***arideari***[1]***/arideare*** (a-ri-deá-ri) sf arideri (a-ri-dérĭ) – (unã cu ***arãdeari***[1]) § ***arãs***[4] (a-rắsŭ) sn arãsuri (a-rắ-surĭ) – minarea budzãlor (a gurãljei, a fatsãljei) shi scutearea di bots ahoryea cãndu arãdi omlu; rãs, aris, arãsut,

arãdiri, arãdeari, rãdiri, rãdeari *{ro: râs} {fr: rire} {en: laugh}* ex: nu putu sã-sh tsãnã arãslu; mi-ashteaptã cu arãslu n gurã (pi budzã); tsi mushat arãs ari; s-lishinã di-arãs (cãpãi di-ahãtã arãdeari), nu altã § ***rãs[2]*** (rắsŭ) sn rãsuri (rã-surĭ) – (unã cu ***arãs[4]***) § ***arãsut*** (a-rã-sutŭ) sn arãsuti/arãsute (a-rã-su-ti) – (unã cu ***arãs[4]***) § ***hamuarãd*** (ha-mŭa-rắdŭ) vb III shi II hamuarãsh (ha-mŭa-rắshĭŭ), hamuarãdeam (ha-mŭa-rã-deámŭ), hamuarãsã (ha-mŭa-rắ-sã), hamuarãdiri/hamuarãdire (ha-mŭa-rắ-di-ri) shi hamuarãdeari/hamuarãdeare (ha-mŭa-rã-deá-ri) – aspun cu-unã njicã minari a budzãlor (a gurãljei, a fatsãljei) sh-cu-unã nsurinari a fatsãljei cã un lucru (un zbor, unã doarã, etc.) mi ifhãrãstiseashti, mi-arãseashti sh-nj-adutsi harauã; hamurãd, sumarãd *{ro: surâde} {fr: sourire} {en: smile}* ex: totna hamuarãdi (sumarãdi); cu vreari hamuarãsi (sumarãsi) § ***hamuarãs[1]*** (ha-mŭa-rắsŭ) adg hamuarãsã (ha-mŭa-rắ-sã), hamuarãsh (ha-mŭa-rắshĭ), hamuarãsi/hamuarãse (ha-mŭa-rắ-si) – cari ari hamuarãsã; hamurãs, sumarãs *{ro: surâs} {fr: souris} {en: smiled}* § ***hamuarãdiri/hamuarãdire*** (ha-mŭa-rắ-di-ri) sf hamuarãdiri (ha-mŭa-rắ-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva hamuarãdi; hamuarãdeari, hamurãdiri hamurãdeari, sumarãdiri, sumarãdeari *{ro: acţiunea de a surâde; surâdere} {fr: action de sourire} {en: action of smiling}* § ***hamuarãdeari/hamuarãdeare*** (ha-mŭa-rã-deá-ri) sf hamuarãderi (ha-mŭa-rã-dérĭ) – (unã cu ***hamuarãdiri[1]***) § ***hamuarãs[2]*** (ha-mŭa-rắsŭ) sn hamuarãsuri (ha-mŭa-rắ-surĭ) – unã njicã minari a budzãlor (a gurãljei, a fatsãljei) shi nsurinari a fatsãljei cari aspuni ifhãrãstisiri, vreari, harauã, etc.; hamurãs, sumarãs *{ro: surâs} {fr: souris} {en: smile}* ex: mi-ashtiptã cu hamuarãslu § ***hamurãd*** (ha-mu-rắdŭ) vb III shi II hamurãsh (ha-mu-rắshĭŭ), hamurãdeam (ha-mu-rã-deámŭ), hamurãsã (ha-mu-rắ-sã), hamurãdiri/hamurãdire (ha-mu-rắ-di-ri) shi hamurãdeari/hamurãdeare (ha-mu-rã-deá-ri) – (unã cu ***hamuarãd***) § ***hamurãs[1]*** (ha-mu-rắsŭ) adg hamurãsã (ha-mu-rắ-sã), hamurãsh (ha-mu-rắshĭ), hamurãsi/hamurãse (ha-mu-rắ-si) – (unã cu ***hamuarãs[1]***) § ***hamurãdiri/hamurãdire*** (ha-mu-rắ-di-ri) sf hamurãdiri (ha-mu-rắ-dirĭ) – (unã cu ***hamuarãdiri***) § ***hamurãdeari/hamurãdeare*** (ha-mu-rã-deá-ri) sf hamurãderi (ha-mu-rã-dérĭ) – (unã cu ***hamuarãdeari***) § ***hamurãs[2]*** (ha-mu-rắsŭ) sn hamurãsuri (ha-mu-rắ-surĭ) – (unã cu ***hamuarãs[2]***) § ***sumarãd*** (su-ma-rắdŭ) vb III shi II sumarãsh (su-ma-rắshĭŭ), sumarãdeam (su-ma-rã-deámŭ), sumarãsã (su-ma-rắ-sã), sumarãdiri/sumarãdire (su-ma-rắ-di-ri) shi sumarãdeari/sumarãdeare (su-ma-rã-deá-ri) – (unã cu ***hamuarãd***) ex: Hristolu sumarãsi § ***sumarãs[1]*** (su-ma-rắsŭ) adg sumarãsã (su-ma-rắ-sã), sumarãsh (su-ma-rắshĭ), sumarãsi/sumarãse (su-ma-rắ-si) – (unã cu ***hamuarãs[1]***) § ***sumarãdiri/sumarãdire*** (su-ma-rắ-di-ri) sf sumarãdiri (su-ma-rắ-dirĭ) – (unã cu ***hamuarãdiri***) § ***sumarãdeari/sumarãdeare*** (su-ma-rã-deá-ri) sf sumarãderi (su-ma-rã-dérĭ) – (unã cu ***hamuarãdeari***) § ***sumarãs[2]*** (su-ma-rắsŭ) sn sumarãsuri (su-ma-rắ-surĭ) – (unã cu ***hamuarãs[2]***)

arãd[2] (a-rắdŭ) (nj-) vb III shi II – (nj-)arãsh (a-rắshĭŭ), (nj-) arãdeam (a-rã-deámŭ), arãsã (a-rắ-sã), arãdiri/arãdire (a-rắ-di-ri) shi arãdeari/arãdeare (a-rã-deá-ri) – cu zboarã i fapti (tsi suntu dealihea i shicãi) voi s-lu fac pri cariva si s-arushineadzã niheamã icã s-lji fac atselj di deavãrliga s-arãdã di el; rizilescu, rizilipsescu, pizuescu, mpizuescu, mbizuescu, shupãr, shupãredz, shupur, shupir, shupiredz *{ro: (a-şi) bate joc, a batjocori} {fr: railler, (se) moquer} {en: mock, laugh at, make fun of, tease}* ex: nu prindi omlu sã-sh arãdã (sã-sh pizueascã) vãrnãoarã di altu; tra si sh-arãdã (sã-sh pizueascã) niheam di nãs; sh-u-avea cã sh-arãdi di ea; di lup veclju sh-arãd cãnjlji (sh-pizuescu, nu lã easti fricã); shadi n cali un tsucal shi sharãdi di-un bucal; di tsi ts-arãdz nu-ascachi § ***arãs[2]*** (a-rắsŭ) adg arãsã (a-rắ-sã), arãsh (a-rắshĭ), arãsi/arãse (a-rắ-si) – di cari sh-ari arãsã (pizuitã, rizilipsitã) cariva *{ro: batjocorit} {fr: de qui on s'est moqué} {en: laughed at, made fun of}* § ***arãdiri[2]/arãdire*** (a-rắ-di-ri) sf arãdiri (a-rắ-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu sh-arãdi di cariva; arãdeari, arãdiri, riziliri, rizilipsiri, pizuiri, mpizuiri, mbizuiri, shupãrari, shupurari, shupirari *{ro: acţiunea de a-şi bate joc; batjocorire} {fr: action de railler, de se moquer} {en: action of laughing at, of making fun of, of teasing}* § ***arãdeari[2]/arãdeare*** (a-rã-deá-ri) sf arãderi (a-rã-dérĭ) – (unã cu ***arãdiri[2]***) ex: lucru tr-arãdeari § ***nearãs[2]*** (nea-rắsŭ) adg nearãsã (nea-rắ-sã), nearãsh (nea-rắshĭ), nearãsi/nearãse (nea-rắ-si) – di cari nu sh-ari arãsã (pizuitã, rizilipsitã) cariva *{ro: nebatjocorit} {fr: de qui on ne s'est pas moqué} {en: of whom it was not made fun of}* § ***arid[2]*** (a-rídŭ) vb III shi II arish (a-ríshĭŭ), arideam (a-ri-deámŭ), arisã (a-rí-sã), aridiri/aridire (a-rí-di-ri) shi arideari/arideare (a-ri-deá-ri) – (unã cu ***arãd[2]***) § ***nearãdiri[2]/nearãdire*** (nea-rắ-di-ri) sf nearãdiri (nea-rắ-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu nu sh-arãdi di cariva; nearãdeari *{ro: acţiunea de a nu-şi bate joc} {fr: action de ne pas railler, de ne pas se moquer} {en: action of not laughing at, of not making fun of, of not teasing}* § ***nearãdeari[2]/nearãdeare*** (nea-rã-deá-ri) sf nearãderi (nea-rã-dérĭ) – (unã cu ***nearãdiri[2]***) § ***aris[2]*** (a-rísŭ) adg arisã (a-rí-sã), arish (a-ríshĭ), arisi/arise (a-rí-si) – (unã cu ***arãs[2]***) § ***aridiri[2]/aridire*** (a-rí-di-ri) sf aridiri (a-rí-dirĭ) – (unã cu ***arãdiri[2]***) § ***arideari[2]/arideare*** (a-ri-deá-ri) sf arideri (a-ri-dérĭ) – (unã cu ***arãdeari[2]***)

arãd[3] (a-rắdŭ) (mi) vb III shi II – arãsh (a-rắshĭŭ), arãdeam (a-rã-deámŭ), arãsã (a-rắ-sã), arãdiri/arãdire (a-rắ-di-ri) shi arãdeari/arãdeare (a-rã-deá-ri) – cu minciunj l-fac pri cariva (s-pistipseascã minciunjli tsi-lj dzãc shi) s-adarã atsea tsi voi mini; minciunedz, aplãnãsescu, plãnãsescu, plãnisescu, plãnipsescu, plãnescu *{ro: (se) înşela} {fr: (se) tromper, duper} {en: deceive, cheat, dupe}* ex: ma pri cari vrea s-lu-arãdã nãs (s-lji spunã minciunj, s-lu aplãnãseascã); mãrate, mãrate, tsi tiarãdi mintea (ti minciuneadzã); el nu poati s-u arãdã (s-u aplãneascã); mi-arãsi sh-mi dispulje di tutiputã; s-nu v-arãdets (s-nu tsiva di fãtsets glãrimea) di scutets martsul; nu-l arãd (nu-lj dzãc minciunj) ocljilj?; arãdi feata (dzã-lj tsiva s-agãrshascã, sã-lj treacã oara) s-nu plãngã § ***arãs[3]*** (a-rắsŭ) adg arãsã (a-rắ-sã), arãsh (a-rắshĭ), arãsi/arãse (a-rắ-si) – tsi-lj s-ari dzãsã minciunj tra s-lu facã s-adarã tsiva; minciunat, aplãnãsit, plãnãsit, plãnisit, plãnipsit, plãnit *{ro: înşelat} {fr: trompé, dupé} {en: deceived, cheated, duped}* § ***arãdiri[3]/arãdire*** (a-rắ-di-ri) sf arãdiri (a-rắ-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu lu-arãdi pri cariva; arãdeari, minciunari, aplãnãsiri, plãnãsiri, plãnisiri, plãnipsiri, plãniri, alincii, apatii *{ro: acţiunea de a înşela; înşelare} {fr: action de tromper, de duper} {en: action of deceiving, of cheating, of duping}* § ***arãdeari[3]/arãdeare*** (a-rã-deá-ri) sf arãderi (a-rã-dérĭ) – (unã cu ***arãdiri[3]***) ex: mari arãdeari (aplãnãsiri) lã featsim! § ***nearãs[3]*** (nea-rắsŭ) adg nearãsã (nea-rắ-sã), nearãsh (nea-rắshĭ), nearãsi/nearãse (nea-rắ-si) – tsi nu-lj s-ari dzãsã minciunj tra s-lu facã s-adarã tsiva; niminciunat, neaplãnãsit, niplãnãsit, niplãnisit, niplãnipsit, niplãnit *{ro: neînşelat} {fr: qui n'a pas été trompé} {en: who has not been deceived, nor cheated}* § ***nearãdiri[3]/nearãdire*** (nea-rắ-di-ri) sf nearãdiri (nea-rắ-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu nu lu-arãdi pri cariva; nearãdeari *{ro: acţiunea de a nu înşela} {fr: action de ne pas tromper, de ne pas duper} {en: action of not deceiving, of not cheating, of not duping}* § ***nearãdeari[3]/nearãdeare*** (nea-rã-deá-ri) sf nearãderi (nea-rã-dérĭ) – (unã cu ***nearãdiri[3]***) § ***arid[3]*** (a-rídŭ) vb III shi II arish (a-ríshĭŭ), arideam (a-ri-deámŭ), arisã (a-rí-sã), aridiri/aridire (a-rí-di-ri) shi arideari/arideare (a-ri-deá-ri) – (unã cu ***arãd[3]***) § ***aris[3]*** (a-rísŭ) adg arisã (a-rí-sã), arish (a-ríshĭ), arisi/arise (a-rí-si) – (unã cu ***arãs[3]***) § ***aridiri[3]/aridire*** (a-rí-di-ri) sf aridiri (a-rí-dirĭ) – (unã cu ***arãdiri[3]***) § ***arideari[3]/arideare*** (a-ri-deá-ri) sf arideri (a-ri-dérĭ) – (unã cu ***arãdeari[3]***) § ***arãditor*** (a-rã-di-tórŭ) adg arãditoari/arãditoare (a-rã-di-toá-ri), arãditori (a-rã-di-tórĭ), arãditoari/arãditoare (a-rã-di-toá-ri) – (atsel) tsi lu-arãdi (lu-aplãnãseashti) pri cariva, marghiol, maryiol, apation, ehle *{ro: înşelător} {fr: trompeur} {en: deceiver, cheater}* ex: shtii-arãditorlu (atsel tsi-arãdi lumea) oclji ca s-acatsã

arãdar (a-rã-darŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***aradã***

arãdãpsescu[1] (a-rã-dãp-sés-cu) (mi) vb IV– vedz tu ***aradã***

arãdãpsescu[2] (a-rã-dãp-sés-cu) vb IV arãdãpsii (a-rã-dãp-síĭ), arãdãpseam (a-rã-dãp-seámŭ), arãdãpsitã (a-rã-dãp-sí-tã), arãdãpsiri/arãdãpsire (a-rã-dãp-sí-ri) – plãngu shi jilescu multu trã un mortu (cu zghicuri shi shcljimurãri); miryiuluxescu,

mirulyisescu, arãdãsescu, arãbdãsescu, arãvdãsescu, butsescu, jilescu, zghilescu, plãngu *{ro: boci} {fr: chanter des complaintes (en pleurant quelqu'un)} {en: lament, wail}* ex: arãdãpsim (butsim, miryiuluxim) mortul; shtia muljarea aestã s-arãdãpseascã (pãrãvulseascã) multi la plãngu § ***arãdãpsit2*** (a-rã-dãp-sítŭ) adg arãdãpsitã (a-rã-dãp-sí-tã), arãdãpsits (a-rã-dãp-sítsĭ), arãdãpsiti/arãdãpsite (a-rã-dãp-sí-ti) – (mortul) tsi easti plãmtu shi jilit (cu zghicuri shi shcljimurãri); miryiuluxit, mirulyisit, arãdãsit, arãbdãsit, arãvdãsit, butsit, jilit, zghilit, plãmtu *{ro: bocit} {fr: chanté des complaintes (en pleurant quelqu'un)} {en: lamented, wailed}* § ***arãdãpsiri2/arãdãpsire*** (a-rã-dãp-sí-ri) sf arãdãpsiri (a-rã-dãp-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arãdãpseashti; miryiuluxiri, mirulyisiri, arãdãsiri, arãbdãsiri, arãvdãsiri, butsiri, jiliri, zghiliri, plãndziri, plãndzeari *{ro: acţiunea de a boci, bocire} {fr: action de chanter des complaintes (en pleurant quelqu'un)} {en: action of lamenting, of wailing}* § ***arãdãsescu*** (a-rã-dã-sés-cu) vb IV arãdãsii (a-rã-dã-síĭ), arãdãseam (a-rã-dã-seámŭ), arãdãsitã (a-rã-dã-sí-tã), arãdãsiri/arãdãsire (a-rã-dã-sí-ri) – (unã cu ***arãdãpsescu2***) ex: mash plãndzea sh-arãdãsea (miryiuluxea) § ***arãdãsit*** (a-rã-dã-sítŭ) adg arãdãsitã (a-rã-dã-sí-tã), arãdãsits (a-rã-dã-sítsĭ), arãdãsiti/arãdãsite (a-rã-dã-sí-ti) – (unã cu ***arãdãpsit2***) § ***arãdãsiri/arãdãsire*** (a-rã-dã-sí-ri) sf arãdãsiri (a-rã-dã-sírĭ) – (unã cu ***arãdãpsiri2***) § ***arãbdãsescu*** (a-rãb-dã-sés-cu) vb IV arãbdãsii (a-rãb-dã-síĭ), arãbdãseam (a-rãb-dã-seámŭ), arãbdãsitã (a-rãb-dã-sí-tã), arãbdãsiri/arãbdãsire (a-rãb-dã-sí-ri) – (unã cu ***arãdãpsescu2***) § ***arãbdãsit*** (a-rãb-dã-sítŭ) adg arãbdãsitã (a-rãb-dã-sí-tã), arãbdãsits (a-rãb-dã-sítsĭ), arãbdãsiti/arãbdãsite (a-rãb-dã-sí-ti) – (unã cu ***arãdãpsit2***) ex: fu arãbdãsitã (miryiuluxitã) pãnã la groapã § ***arãbdãsiri/arãbdãsire*** (a-rãb-dã-sí-ri) sf arãbdãsiri (a-rãb-dã-sírĭ) – (unã cu ***arãdãpsiri2***) § ***arãvdãsescu*** (a-rãv-dã-sés-cu) vb IV arãvdãsii (a-rãv-dã-síĭ), arãvdãseam (a-rãv-dã-seámŭ), arãvdãsitã (a-rãv-dã-sí-tã), arãvdãsiri/arãvdãsire (a-rãv-dã-sí-ri) – (unã cu ***arãdãpsescu2***) ex: nu shtia s-arãvdãseascã (miryiuluxeascã) mortul § ***arãvdãsit*** (a-rãv-dã-sítŭ) adg arãvdãsitã (a-rãv-dã-sí-tã), arãvdãsits (a-rãv-dã-sítsĭ), arãvdãsiti/arãvdãsite (a-rãv-dã-sí-ti) – (unã cu ***arãdãpsit2***) § ***arãvdãsiri/arãvdãsire*** (a-rãv-dã-sí-ri) sf arãvdãsiri (a-rãv-dã-sírĭ) – (unã cu ***arãdãpsiri2***)

arãdãpsiri1/arãdãpsire (a-rã-dãp-sí-ri) sf – vedz tu ***aradã***

arãdãpsiri2/arãdãpsire (a-rã-dãp-sí-ri) sf – vedz tu ***arãdãpsescu2***

arãdãpsit1 (a-rã-dãp-sítŭ) adg – vedz tu ***aradã***

arãdãpsit2 (a-rã-dãp-sítŭ) adg – vedz tu ***arãdãpsescu2***

arãdãrichi/arãdãriche (a-rã-dã-rí-chi) sf – vedz tu ***aradã***

arãdãsescu (a-rã-dã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***arãdãpsescu2***

arãdãsiri/arãdãsire (a-rã-dã-sí-ri) sf – vedz tu ***arãdãpsescu2***

arãdãsit (a-rã-dã-sítŭ) adg – vedz tu ***arãdãpsescu2***

arãdãtsinã (a-rã-dã-tsí-nã) sf arãdãtsinj (a-rã-dã-tsínj) – partea dit unã plantã tsi u tsãni hiptã tu loc (sh-prit cari sh-tradzi hrana); ardãtsinã, rãdãtsinã, ariditsinã, riditsinã, rãdzãtinã, zãrãtsinã; (fig: arãdãtsinã = loclu di-iu s-tradzi (di iu nchiseashti) tsiva (lucru, hiintsã, etc.); arãzgã, rãzgã, arãzgãnã, sirtã, vinã, vitil, bimã, izvur, soi, dãmarã, lãgamã) *{ro: rădăcină} {fr: racine} {en: root}* ex: lu-astãrchi dit arãdãtsinã; vidzu vãrã ndauã arãdãtsinj di-amuri; siminai patru arãdãtsinj; pomlu-aestu acãtsã arãdãtsinã bunã; erburli dit grãdinã li scosh dit arãdãtsinã § ***ardãtsinã*** (ar-dã-tsí-nã) sf ardãtsinj (ar-dã-tsínj) – (unã cu ***arãdãtsinã***) ex: alepshu dzatsi ardãtsinj di flori; ardãtsina-a arburlui easti mari shi teasã sum loc; nji scoasi unã mãseauã cu patru-ardãtsinj; ardãtsina (fig: arãzgã) a casãljei aestã easti tu Muzichei; ari ardãtsinã (fig: vinã) di pãrmãteftu § ***ariditsinã*** (a-ri-di-tsí-nã) sf ariditsinj (a-ri-di-tsínj) – (unã cu ***arãdãtsinã***) § ***rãdãtsinã*** (rã-dã-tsí-nã) sf rãdãtsinj (rã-dã-tsínj) – (unã cu ***arãdãtsinã***) ex: scutea arburlji dit rãdãtsinã; coarnili a tali acãtsarã rãdãtsinj § ***riditsinã*** (ri-di-tsí-nã) sf riditsinj (ri-di-tsínj) – (unã cu ***arãdãtsinã***) § ***rãdzãtinã*** (rã-dzã-tí-nã) sf rãdzãtinj (rã-dzã-tínj) – (unã cu ***arãdãtsinã***) § ***zãrãtsinã*** (zã-rã-tsí-nã) sf zãrãtsinj (zã-rã-tsínj) – (unã cu ***arãdãtsinã***) § ***zãrtsinã*** (zãr-tsí-nã) sf zãrtsinj (zãr-tsínj) – (unã cu ***arãdãtsinã***)

arãdeari1/arãdeare (a-rã-deá-ri) sf – vedz tu ***arãd1***

arãdeari2/arãdeare (a-rã-deá-ri) sf – vedz tu ***arãd2***

arãdeari3/arãdeare (a-rã-deá-ri) sf – vedz tu ***arãd3***

arãdeari4/arãdeare (a-rã-deá-ri) sf – vedz tu ***arad***

arãdhar (a-rã-dharŭ) sm, sf, adg arãdharã (a-rã-dha-rã), arãdhari (a-rã-dharĭ), arãdhari/arãdhare (a-rã-dha-ri) – unã cu ***arãdar***

arãdhãpsescu1 (a-rã-dhãp-sés-cu) (mi) arãdhãpsii (a-rã-dhãp-síĭ), arãdhãpseam (a-rã-dhãp-seámŭ), arãdhãpsitã (a-rã-dhãp-sí-tã), arãdhãpsiri/arãdhãpsire (a-rã-dhãp-sí-ri) – unã cu ***arãdãpsescu1***

arãdhãpsescu2 (a-rã-dhãp-sés-cu) (mi) arãdhãpsii (a-rã-dhãp-síĭ), arãdhãpseam (a-rã-dhãp-seámŭ), arãdhãpsitã (a-rã-dhãp-sí-tã), arãdhãpsiri/arãdhãpsire (a-rã-dhãp-sí-ri) – unã cu ***arãdãpsescu2***

arãdhãpsiri1/arãdhãpsire (a-rã-dhãp-sí-ri) sf arãdhãpsiri (a-rã-dhãp-sírĭ) – unã cu ***arãdãpsiri1***

arãdhãpsiri2/arãdhãpsire (a-rã-dhãp-sí-ri) sf arãdhãpsiri (a-rã-dhãp-sírĭ) – unã cu ***arãdãpsiri2***

arãdhãpsit1 (a-rã-dhãp-sítŭ) adg arãdhãpsitã (a-rã-dhãp-sí-tã), arãdhãpsits (a-rã-dhãp-sítsĭ), arãdhãpsiti/arãdhãpsite (a-rã-dhãp-sí-ti) – unã cu ***arãdãpsit1***

arãdhãpsit2 (a-rã-dhãp-sítŭ) adg arãdhãpsitã (a-rã-dhãp-sí-tã), arãdhãpsits (a-rã-dhãp-sítsĭ), arãdhãpsiti/arãdhãpsite (a-rã-dhãp-sí-ti) – unã cu ***arãdãpsit2***

arãdhãrichi/arãdhãriche (a-rã-dhã-rí-chi) sf arãdhãrichi (a-rã-dhã-ríchĭ) – unã cu ***arãdãrichi***

arãdhãtsinã (a-rã-dhã-tsí-nã) sf arãdhãtsinj (a-rã-dhã-tsínj) – unã cu ***arãdãtsinã***

arãdhyipsescu (a-rãdh-yip-sés-cu) (mi) vb IV arãdhyipsii (a-rãdh-yip-síĭ), arãdhyipseam (a-rãdh-yip-seámŭ), arãdhyipsitã (a-rãdh-yip-sí-tã), arãdhyipsiri/arãdhyipsire (a-rãdh-yip-sí-ri) – unã cu ***arãdyipsescu***

arãdhyipsiri/arãdhyipsire (a-rãdh-yip-sí-ri) sf arãdhyipsiri (a-rãdh-yip-sírĭ) – unã cu ***arãdyipsiri***

arãdhyipsit (a-rãdh-yip-sítŭ) adg arãdhyipsitã (a-rãdh-yip-sí-tã), arãdhyipsits (a-rãdh-yip-sítsĭ), arãdhyipsiti/arãdhyipsite (a-rãdh-yip-sí-ti) – unã cu ***arãdyipsit***

arãdhyisescu (a-rãdh-yi-sés-cu) (mi) vb IV arãdhyisii (a-rãdh-yi-síĭ), arãdhyiseam (a-rãdh-yi-seámŭ), arãdhyisitã (a-rãdh-yi-sí-tã), arãdhyisiri/arãdhyisire (a-rãdh-yi-sí-ri) – unã cu ***arãdyisescu***

arãdhyisiri/arãdhyisire (a-rãdh-yi-sí-ri) sf arãdhyisiri (a-rãdh-yi-sírĭ) – unã cu ***arãdyisiri***

arãdhyisit (a-rãdh-yi-sítŭ) adg arãdhyisitã (a-rãdh-yi-sí-tã), arãdhyisits (a-rãdh-yi-sítsĭ), arãdhyisiti/arãdhyisite (a-rãdh-yi-sí-ti) – unã cu ***arãdyisit***

arãdiri/arãdire (a-rắ-di-ri) sf – vedz tu ***arãd1***

arãdiri2/arãdire (a-rắ-di-ri) sf – vedz tu ***arãd2***

arãdiri3/arãdire (a-rắ-di-ri) sf – vedz tu ***arãd3***

arãditor (a-rã-di-tórŭ) adg – vedz tu ***arãd3***

arãdyipsescu (a-rãd-yip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aradã***

arãdyipsiri/arãdyipsire (a-rãd-yip-sí-ri) sf – vedz tu ***aradã***

arãdyipsit (a-rãd-yip-sítŭ) adg – vedz tu ***aradã***

arãdyisescu (a-rãd-yi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aradã***

arãdyisiri/arãdyisire (a-rãd-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***aradã***

arãdyisit (a-rãd-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***aradã***

arãdz (a-rắdzĭ) sf pl – chirearea di sãndzi tsi u-ari unãoarã pi mes muljarea (cari easti tu ilichia tsi poati s-cadã greauã shi s-facã njits); lunarili, mes *{ro: menstruaţie} {fr: menstruation} {en: menstruation}* ex: arãdzli (lunarili) yin tu mes; cãndu muljarea nu sh-ari arãdzli (lunarili) ghini

arãdz* (a-rắdzĭ) sf pl – (pluralu di la zborlu ***aradã***; vedz ***aradã***)

arãdzãm (a-rã-dzắmŭ) sn arãdzãmuri (a-rã-dzắ-muri) – partea dit munti (poalã, dzeanã, schinãrat, etc. di-aradã nsurinatã) fãrã arburi sh-cu pãshuni bunã trã oi; plai *{ro: plai} {fr: pied d'une montagne (exposé au soleil); flanc d'une montagne; arrondissement de montagne} {en: sunny side or foot of a mountain with grass land}* ex: hoarã tu-arãdzãm (la poalili di munti); oili ishirã tu-arãdzãm; tu-arãdzãmurli (plaiurli)

nvirdzãti; diparti, tu-arãdzãmuri… § ***arãdzãmish*** (a-rã-dzã-míshĭŭ) sm, sf arãdzãmishi/arãdzãmishe (a-rã-dzã-mí-shi), arãdzãmish (a-rã-dzã-míshĭ), arãdzãmishi/arãdzãmishe (a-rã-dzã-mí-shi) – omlu tsi bãneadzã la poalili-a unui munti (tu-un arãdzãm) *{ro: plãieş} {fr: habitant du pied de la montagne} {en: inhabitant of the foot of the hill}* § ***areadzimish*** (a-rea-dzi-míshĭŭ) sm, sf areadzimishi/areadzimishe (a-rea-dzi-mí-shi), areadzimish (a-rea-dzi-míshĭ), areadzimishi/areadzimishe (a-rea-dzi-mí-shi) – (unã cu ***arãdzãmish***)

arãdzãmari/arãdzãmare (a-rã-dzã-má-ri) sf – vedz tu ***aradzim***[1]

arãdzãmat (a-rã-dzã-mátŭ) adg – vedz tu ***aradzim***[1]

arãdzãmish (a-rã-dzã-míshĭŭ) sm, sf – vedz tu ***arãdzãm***

arãdzimari/arãdzimare (a-rã-dzi-má-ri) sf – vedz tu ***aradzim***[1]

arãdzimat (a-rã-dzi-mátŭ) adg – vedz tu ***aradzim***[1]

arãeatã (a-rã-ĭá-tã) sf arãeati/arãeate (a-rã-ĭá-ti) – starea-a unui lucru tsi nu-ari aradã (tsi easti alocut, palaz, naljurea); lipsã di-aradã; nearadã, acãtãstãsii, acatastasi, mintiturã, atãxii *{ro: dezordine} {fr: désordre} {en: disorder}*

arãeati/arãeate (a-rã-ĭá-ti) sm – vedz tu ***areati***

arãeatsã (a-rã-ĭá-tsã) sf – vedz tu ***arãu***[2]

arãescu[1] (a-rã-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***area***

arãescu[2] (a-rã-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aroi***

arãfteasã (a-rãf-teá-sã) sf – vedz tu ***araftu***[1]

arãftoanji/arãftoanje (a-rãf-toá-nji) sf – vedz tu ***araftu***[1]

arãgãescu (a-rã-gã-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***arãguescu***

arãgãiri/arãgãire (a-rã-gã-í-ri) sf – vedz tu ***arãguescu***

arãgãit (a-rã-gã-ítŭ) adg – vedz tu ***arãguescu***

arãgoci[1] (a-rã-góciŭ) sn arãgoaci/arãgoace (a-rã-goá-ci) – petur multu suptsãri (sh-arudicos) di gljatsã tsi acoapirã unã fatsã (loclu, alumãchi, etc.); loc iu pots s-alunits lishor; alunicãturã, arunicãturã, rãgoci, rugoci, arãchish, arãchiushur *{ro: alunecuş, polei} {fr: glissoir, verglas} {en: slide, glazed frost}* § ***rãgoci***[1] (rã-góciŭ) sn rãgoaci/rãgoace (rã-goá-ci) – (unã cu ***arãgoci***[1]) § ***rugoci***[1] (ru-góciŭ) sn rugoaci/rugoace (ru-goá-ci) – (unã cu ***arãgoci***[1]) § ***arãgoci***[2] (a-rã-góciŭ) vb IV arãgucii (a-rã-gu-cíĭ), arãguceam (a-rã-gu-cĭámŭ), arãgucitã (a-rã-gu-cí-tã), arãguciri/arãgucire (a-rã-gu-cí-ri) – mi min (arudic) lishor fãrã cheaditsi sh-fãrã s-njishcu cicioarli pri unã fatsã nyilicioasã; rãgoci, rugoci, aglistur, alunic, arunic, arudic, arãchiushur, aruchiushur, aruchishur, archiushur, archishur, alãchiushur, arãchish *{ro: aluneca} {fr: glisser} {en: slide, skid}* ex: lãcrinj caldi lj-arãgucirã (lj-alunicarã) pisti fatsã § ***arãgucit*** (a-rã-gu-cítŭ) adg arãgucitã (a-rã-gu-cí-tã), arãgucits (a-rã-gu-cítsĭ), arãguciti/arãgucite (a-rã-gu-cí-ti) – tsi ari alunicatã pristi unã fatsã nyilicioasã; aglisturat, alunicat, arunicat, arudicat, rãguceat, ruguceat, arãchishat, arãchiushurat, aruchiushurat, aruchishurat, archiushurat, archishurat, alãchiushurat *{ro: alunecat} {fr: glissé} {en: slided, skidded}* § ***arãguciri/arãgucire*** (a-rã-gu-cí-ri) sf arãguciri (a-rã-gu-círĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu arãchiushurã cariva; aglisturari, alunicari, arunicari, arudicari, rãguceari, ruguceari, arãchishari, arãchiushurari, aruchiushurari, aruchishurari, archiushurari, archishurari, alãchiushurari *{ro: acţiunea de a aluneca; alunecare} {fr: action de glisser} {en: action of sliding}* § ***rãgoci***[2] (rã-góciŭ) vb I rãguceai (rã-gu-cĭáĭ), rãguceam (rã-gu-cĭámŭ), rãguceatã (rã-gu-cĭá-tã), rãguceari/rãguceare (rã-gu-cĭá-ri) – (unã cu ***arãgoci***[2]) § ***rãguceat*** (rã-gu-cĭátŭ) adg rãguceatã (rã-gu-cĭá-tã), rãguceats (rã-gu-cĭátsĭ), rãguceati/rãguceate (rã-gu-cĭá-ti) – (unã cu ***arãgucit***) § ***rãguceari/rãguceare*** (rã-gu-cĭá-ri) sf rãguceri (rã-gu-cĭérĭ) – (unã cu ***arãguciri***) § ***rugoci***[2] (ru-góciŭ) vb I ruguceai (ru-gu-cĭáĭ), ruguceam (ru-gu-cĭámŭ), ruguceatã (ru-gu-cĭá-tã), ruguceari/ruguceare (ru-gu-cĭá-ri) – (unã cu ***arãgoci***[2]) ex: ma rugoaci (alunicã) coarda-lj sh-cadi § ***ruguceat*** (ru-gu-cĭátŭ) adg ruguceatã (ru-gu-cĭá-tã), ruguceats (ru-gu-cĭátsĭ), ruguceati/ruguceate (ru-gu-cĭá-ti) – (unã cu ***arãgucit***) § ***ruguceari/ruguceare*** (ru-gu-cĭá-ri) sf ruguceri (ru-gu-cĭérĭ) – (unã cu ***arãguciri***) § ***arãgucios*** (a-rã-gu-cĭósŭ) adg arãgucioasã (a-rã-gu-cĭoá-sã), arãguciosh (a-rã-gu-cĭóshĭ), arãgucioasi/arãgucioase (a-rã-gu-cĭoá-si) – tsi arãgoaci lishor; iu poati s-arãgoaci tsiva; rãgucios *{ro: alunecos} {fr: glissant} {en: slippery}* § ***rãgucios*** (rã-gu-cĭósŭ) adg rãgucioasã (rã-gu-cĭoá-sã), rãguciosh (rã-gu-cĭóshĭ), rãgucioasi/rãgucioase (rã-gu-cĭoá-si) – (unã cu ***arãgucios***) § ***rugucios*** (ru-gu-cĭósŭ) adg rugucioasã (ru-gu-cĭoá-sã), ruguciosh (ru-gu-cĭóshĭ), rugucioasi/rugucioase (ru-gu-cĭoá-si) – (unã cu ***arãgucios***)

arãgoci[2] (a-rã-góciŭ) sn – vedz tu ***arãgoci***[1]

arãgoz (a-rã-gózŭ) sn – vedz tu ***arugoz***

arãgucios (a-rã-gu-cĭósŭ) adg – vedz tu ***arãgoci***[1]

arãguciri/arãgucire (a-rã-gu-cí-ri) sf – vedz tu ***arãgoci***[1]

arãgucit (a-rã-gu-cítŭ) adg – vedz tu ***arãgoci***[1]

arãguescu (a-rã-gu-ĭés-cu) vb IV arãguii (a-rã-gu-íĭ), arãgueam (a-rã-gu-ĭámŭ), arãguitã (a-rã-gu-í-tã), arãguiri/arãguire (a-rã-gu-í-ri) – scot prit grumadz un vrondu cu scutearea di vimtu dit stumahi (di-aradã dupã tsi mãc multu); arãgãescu, aruguescu, arãguredz, rãgãescu; (expr: mj-arãguescu a lui = lj-zburãscu, lj-dzãc un zbor) *{ro: râgâi} {fr: éructer, roter} {en: belch}* ex: nu arãgãea, cã arãgãirea easti urutã; arãguea-ti (expr: zbura-lj) a soacrã-tai § ***arãguit*** (a-rã-gu-ítŭ) adg arãguitã (a-rã-gu-í-tã), arãguits (a-rã-gu-ítsĭ), arãguiti/arãguite (a-rã-gu-í-ti) – tsi ari scoasã un vrondu prit grumadz (cu scutearea di vimtu dit stumahi); arãgãit, aruguit, arãgurat, rãgãit *{ro: râgâit} {fr: éructé, roté} {en: belched}* § ***arãguiri/arãguire*** (a-rã-gu-í-ri) sf arãguiri (a-rã-gu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi (cu vrondul tsi s-avdi) cãndu cariva arãgueashti; arãgãiri, aruguiri, arãgurari, rãgãiri *{ro: acţiunea de a râgâi; râgâire, râgâit} {fr: action d'éructer, de roter; éructation} {en: action of belching; belch}* § ***arãgãescu*** (a-rã-gã-ĭés-cu) vb IV arãgãii (a-rã-gã-íĭ), arãgãeam (a-rã-gã-ĭámŭ), arãgãitã (a-rã-gã-í-tã), arãgãiri/arãgãire (a-rã-gã-í-ri) – (unã cu ***arãguescu***) ex: cari arãgãi? cãtusha § ***arãgãit*** (a-rã-gã-ítŭ) adg arãgãitã (a-rã-gã-í-tã), arãgãits (a-rã-gã-ítsĭ), arãgãiti/arãgãite (a-rã-gã-í-ti) – (unã cu ***arãguit***) § ***arãgãiri/arãgãire*** (a-rã-gã-í-ri) sf arãgãiri (a-rã-gã-írĭ) – (unã cu ***arãguiri***) § ***rãgãescu*** (rã-gã-ĭés-cu) vb IV rãgãii (rã-gã-íĭ), rãgãeam (rã-gã-ĭámŭ), rãgãitã (rã-gã-í-tã), rãgãiri/rãgãire (rã-gã-í-ri) – (unã cu ***arãguescu***) § ***rãgãit*** (rã-gã-ítŭ) adg rãgãitã (rã-gã-í-tã), rãgãits (rã-gã-ítsĭ), rãgãiti/rãgãite (rã-gã-í-ti) – (unã cu ***arãguit***) § ***rãgãiri/rãgãire*** (rã-gã-í-ri) sf rãgãiri (rã-gã-írĭ) – (unã cu ***arãguiri***) § ***aruguescu***[1] (a-ru-gu-ĭés-cu) vb IV aruguii (a-ru-gu-íĭ), arugueam (a-ru-gu-ĭámŭ), aruguitã (a-ru-gu-í-tã), aruguiri/aruguire (a-ru-gu-í-ri) – (unã cu ***arãguescu***) ex: nu s-arugueashti pri measã § ***aruguit***[1] (a-ru-gu-ítŭ) adg aruguitã (a-ru-gu-í-tã), aruguits (a-ru-gu-ítsĭ), aruguiti/aruguite (a-ru-gu-í-ti) – (unã cu ***arãguit***) § ***aruguiri***[1]***/aruguire*** (a-ru-gu-í-ri) sf aruguiri (a-ru-gu-írĭ) – (unã cu ***arãguiri***) § ***arãguredz*** (a-rã-gu-rédzŭ) vb I arãgurai (a-rã-gu-ráĭ), arãguram (a-rã-gu-rámŭ), arãguratã (a-rã-gu-rá-tã), arãgurari/arãgurare (a-rã-gu-rá-ri) – (unã cu ***arãguescu***) § ***arãgurat*** (a-rã-gu-rátŭ) adg arãguratã (a-rã-gu-rá-tã), arãgurats (a-rã-gu-rátsĭ), arãgurati/arãgurate (a-rã-gu-rá-ti) – (unã cu ***arãguit***) § ***arãgurari/arãgurare*** (a-rã-gu-rá-ri) sf arãgurãri (a-rã-gu-rãrĭ) – (unã cu ***arãguiri***)

arãguiri/arãguire (a-rã-gu-í-ri) sf – vedz tu ***arãguescu***

arãguit (a-rã-gu-ítŭ) adg – vedz tu ***arãguescu***

arãgurari/arãgurare (a-rã-gu-rá-ri) sf – vedz tu ***arãguescu***

arãgurat (a-rã-gu-rátŭ) adg – vedz tu ***arãguescu***

arãguredz (a-rã-gu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***arãguescu***

arãhati/arãhate (a-rã-há-ti) sf – vedz tu ***arihati***

arãhãtipsescu (a-rã-hã-tip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arihati***

arãhãtipsiri/arãhãtipsire (a-rã-hã-tip-sí-ri) sf – vedz tu ***arihati***

arãhãtipsit (a-rã-hã-tip-sítŭ) adg – vedz tu ***arihati***

arãhnjisescu (a-rãh-nji-sés-cu) (mi) vb IV arãhnjisii (a-rãh-nji-síĭ), arãhnjiseam (a-rãh-nji-seámŭ), arãhnjisitã (a-rãh-nji-sí-tã), arãhnjisiri/arãhnjisire (a-rãh-nji-sí-ri) – (plantã trã cari) frãndzãli sh-lilicili si ngãlbinescu (seacã, s-usucã sh-cad di arcoari, di soari, di seatsitã, etc.); mãrãnghisescu, mãrãnghipsescu, vishtidzãscu, nvishtidzãscu, vintin, usuc, mãrãnedz, ngãlbinescu, aspargu (la fatsã), etc.; (fig: (trã om) mãrãnghisescu = mi-aspargu (la fatsã), ngãlbinescu (la fatsã), pãlescu, aushescu, sufrutsãscu, nj-cher putearea, etc.) *{ro: ofili, veşteji} {fr: faner, flétrir} {en: fade, wither}* ex: s-arãhnjisi (fig: aushi) di lãets § ***arãhnjisit*** (a-rãh-nji-sítŭ) adg arãhnjisitã (a-rãh-nji-sí-tã), arãhnjisits (a-rãh-nji-sítsĭ), arãhnjisiti/arãhnjisite (a-rãh-nji-sí-

ti) – tsi ari frãndzãli sh-lilicili ngãlbiniti (sicati, uscati i cãdzuti di arcoari, soari, seatsitã, etc.); mãrãnghisit, mãrãnghipsit, vishtidzãt, nvishtidzãt, vintinat, uscat, sicat, mãrãnat, ngãlbinit, etc. *{ro: ofilit, veştejit}* *{fr: fané, flétri}* *{en: faded, withered (flowers)}* § ***arãhnjisiri/arãhnjisire*** (a-rãh-nji-sí-ri) sf arãhnjisiri (a-rãh-nji-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cându tsiva mãrãnghiseashti; mãrãnghisiri, mãrãnghipsiri, vishtidzãri, nvishtidzãri, uscari, vintinari, sicari, ngãlbiniri, etc. *{ro: acţiunea de a se ofili, de a veşteji; ofilire, veştejire}* *{fr: action de faner, de flétrir}* *{en: action of fading, of withering}*

arãhnjisiri/arãhnjisire (a-rãh-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***arãhnjisescu***

arãhnjisit (a-rãh-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***arãhnjisescu***

arãiati/arãiate (a-rã-ĭá-ti) sm arãets (a-rã-ĭétsĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***arãeati***

arãie (a-rã-ĭé) sm – vedz tu ***arie***[3]

arãiri[1]***/arãire*** (a-rã-í-ri) sf – vedz tu ***area***

arãiri[2]***/arãire*** (a-rã-í-ri) sf – vedz tu ***aroi***

arãit[1] (a-rã-ítŭ) adg – vedz tu ***area***

arãit[2] (a-rã-ítŭ) adg – vedz tu ***aroi***

arãjei/arãjee (a-rã-jé-i) sf – vedz tu ***rog***

arãlãchi/arãlãche (a-rã-lắ-chi) sf – vedz tu ***area***

arãlichi/arãliche (a-rã-lí-chi) sf – vedz tu ***area***

arãm (a-rắmŭ) (mi) vb I arãmai (a-rã-máĭ), arãmam (a-rã-mámŭ), arãmatã (a-rã-má-tã), arãmari/arãmare (a-rã-má-ri) – zgrãm (loclu), rãm, scãlsescu, rãcãescu; sap *{ro: arâma, scobi}* *{fr: creuser, fouiller}* *{en: hollow, furrow, dig}* ex: bãgai s-arãmã (s-sapã) dauã urghii andãca trã tsilar; s-veadi cã porcul arãmã aoatsi; sh-ma cãt arãmã, tu rãdãtsina…; arãmai (zgrãmai) cu mãnjli; iutsido sh-arãmã narea (si zgrãmã nuntru, cu dzeadzitlu); nu cutidza dintili si sh-arãmã di el; loc sãnãtos, nu s-arãmã (nu sã scãlseashti, nu s-sapã, nu si zgrãmã); ãlj ded nã lituryii shi-l pitricui s-arãmã n cuprii § ***arãmat*** (a-rã-mátŭ) adg arãmatã (a-rã-má-tã), arãmats (a-rã-mátsĭ), arãmati/arãmate (a-rã-má-ti) – zgrãmat (loclu), rãmat, scãlsit, rãcãit; sãpat *{ro: arâmat, scobit}* *{fr: creusé, fouillé}* *{en: hollowed, furrowed, dug}* ex: stizmili tuti arãmati (zgrãmati) § ***arãmari/arãmare*** (a-rã-má-ri) sf arãmãri (a-rã-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cându cariva arãmã loclu; zgrãmari (loclu), rãmari, scãlsiri, rãcãiri; sãpari *{ro: acţiunea de a arâma, de a scobi; arâmare, scobire}* *{fr: action de creuser, de fouiller}* *{en: action of furrowing, of digging}* § ***rãm*** (rắmŭ) (mi) vb I rãmai (rã-máĭ), rãmam (rã-mámŭ), rãmatã (rã-má-tã), rãmari/rãmare (rã-má-ri) – (unã cu ***arãm***) ex: tut rma cu puljanlu § ***rãmat*** (rã-mátŭ) adg rãmatã (rã-má-tã), rãmats (rã-mátsĭ), rãmati/rãmate (rã-má-ti) – (unã cu ***arãmat***) § ***rãmari/rãmare*** (rã-má-ri) sf rãmãri (rã-mắrĭ) – (unã cu ***arãmari***) § ***arãmãtor*** (a-rã-mã-tórŭ) adg arãmãtoari/arãmãtoare (a-rã-mã-toá-ri), arãmãtori (a-rã-mã-tórĭ), arãmãtoari/arãmãtoare (a-rã-mã-toá-ri) – (un) tsi arãmã (rãmã, zgrãmã, scãlseashti, rãcãeashti); (fig: arãmãtor = porcu, pravdã tsi-arãmã loclu) *{ro: râmãtor}* *{fr: qui creuse}* *{en: digger}* ex: easti sãpãturã di-arãmãtor (fig: di porcu) § ***arãmãturã*** (a-rã-mã-tú-rã) sf arãmãturi (a-rã-mã-túrĭ) – loclu arãmat (di porcu); rãmãturã, zgrãmãturã, sãpãturã *{ro: râmãturã}* *{fr: fouille}* *{en: digging}* § ***rãmãturã*** (rã-mã-tú-rã) sf (unã cu ***arãmãturã***)

arãmari/arãmare (a-rã-má-ri) sf – vedz ***arãm***

arãmas (a-rã-másŭ) adg – vedz tu ***armãn***[2]

arãmat (a-rã-mátŭ) adg – vedz ***arãm***

arãmãn[1] (a-rã-mắnŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***armãn***[1]

arãmãn[2] (a-rã-mắnŭ) vb II – vedz tu ***armãn***[2]

arãmãneari/arãmãneare (a-rã-mã-neá-ri) sf – vedz tu ***armãn***[2]

arãmãsãturã (a-rã-mã-sã-tú-rã) sf – vedz tu ***armãn***[2]

arãmãteauã (a-rã-mã-theá-ŭã) sf – vedz tu ***armãteauã***

arãmãtheauã (a-rã-mã-theá-ŭã) sf arãmãthei (a-rã-mã-théĭ) – unã cu ***arãmãteauã***

arãmãtor (a-rã-mã-tórŭ) adg – vedz ***arãm***

arãmãturã (a-rã-mã-tú-rã) sf – vedz ***arãm***

arãmãzani/arãmãzane (a-rã-mã-zá-ni) sf – vedz tu ***rãmãzani***

arãndisescu (a-rãn-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***arinde***

arãndisiri/arãndisire (a-rãn-di-sí-ri) sf – vedz tu ***arinde***

arãndisit (a-rãn-di-sítŭ) adg – vedz tu ***arinde***

arãndurã (a-rắn-du-rã) sf – vedz tu ***lãndurã***[1]

arãnduricã (a-rãn-du-rí-cã) sf – vedz tu ***lãndurã***[1]

arãndzã (a-rắn-dzã) sf arãndzã (a-rắn-dzã) – 1: partea dit stumahi tsi s-aflã cãtã tu bitisitã, di-aradã la pulj ma sh-la prãvdzã tsi mãcã shi aroamigã earba (la prãvdzã easti ampatrulea udã/dispãrtsiturã a stumahiljei dit cari si scoati cljaglu); 2: luguria (tsi s-aflã tu stumahea-a njeljlor sh-a edzlor tãljats ti Pashti, nsãratã ghini shi spindzuratã sum streahã ti uscari) cu cari sã ncljagã laptili tra si s-facã cash; cljag, piteauã, zaci, maeauã, mãeauã; (fig: 1: arãndzã = aveari; expr: 2: ari (bagã, acatsã) arãndzã = (i) ari (bagã, acatsã) aveari, ari (bagã, acatsã) cljag, ari (bagã, acatsã) seu, maeauã; (ii) nu easti slab; nu-ari slãghitã; 3: lj-cadi arãndza = sh-aspardzi stumahea; 4: (trahtari lucru) nj-easti arãndza? = tr-ahtãri (tr-aesti) lucri escu bun mini?) *{ro: pipotã, ferment, rânzã}* *{fr: gésier; présure}* *{en: gizzard; rennet}* ex: nj-bãgã dininti la measã arãndza di gãljinã; trã cucoashi-i arãndza-a lui? (expr: trã mãcari nuts fatsi el? easti-ahãntu bun tra s-lji dãm nuts?); nu-ari arãndzã (fig: easti ftoh; icã easti slab); lj-cãdzu arãndza (expr: sh-asparsi stumahea, lj-cãdzu greu mãcarea)

arãnescu (a-rã-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aranã***

arãniri/arãnire (a-rã-ní-ri) sf – vedz tu ***aranã***

arãnit (a-rã-nítŭ) adg – vedz tu ***aranã***

arãnjescu (a-rã-njĭés-cu) vb IV – vedz tu ***arãnji***

arãnji/arãnje (a-rắ-nji) sf fãrã pl – lãngoari di cheali la om (shi prãvdzã), mulipsitoari (tsi s-lja di la om la om), datã di unã prici multu njicã (tsi nu s-veadi cu ocljul) cari sh-fatsi casa shibãneazdã sum cheali sh-cari-lj da a omlui unã mãcãturã mari, cu gãrnutsi aroshi scoasi ma multu namisa di deadziti; rãnji, cãsidã, psorã, zgaibã; (expr: nu nj-aprindi arãnja = nu mi schinã, nu mi creapã sh-tini!) *{ro: râie}* *{fr: gale}* *{en: scabies}* ex: mi-acãtsã arãnja; arãnja-a oilor s-vindicã cu tutumea; coada-lj cadi di-arãnji shi tut ãnsus u tsãni § ***rãnji/rãnje*** (rắnji) sf fãrã pl – (unã cu ***arãnji***) ex: tut truplu-a lui s-featsi di rãnji (s-umplu di-arãnji) § ***arãnjos*** (a-rã-njĭósŭ) adg arãnjoasã (a-rã-njĭoá-sã), arãnjosh (a-rã-njĭóshĭ), arãnjoasi/arãnjoase (a-rã-njĭoá-si) – tsi easti lãndzit di-arãnji; tsi ari acãtsatã arãnji; cu-arãnji; psuryear, cãsidyear, cãsidos; (fig: arãnjos = (i) cu stranj-arupti, recicaman, tsi pari mplin di-arãnji; (ii) fudul, pirifan) *{ro: râios}* *{fr: galeux}* *{en: with the itch (scabies)}* ex: nj-u giucash, more arãnjoasã sh-pabesã; arãnjoslu nu si scarchinã, s-freacã; eara ncalar pi un cal arãnjos (tsi pari mplin di-arãnji); easti multu arãnjos (fig: fudul) § ***arãnjescu*** (a-rã-njĭés-cu) vb IV arãnjii (a-rã-njíĭ), arãnjeam (a-rã-njĭámŭ), arãnjitã (a-rã-njí-tã), arãnjiri/arãnjire (a-rã-njí-ri) – acats arãnji; mi fac arãnjos; (fig: arãnjescu = cãtãdixescu, mi fac tapin, dipun nãrli, nj-adun coada) *{ro: deveni râios, cãpãta râie}* *{fr: gagner la gale, devenir galeux}* *{en: get scabies}* ex: arãnji (acãtsã arãnji) capra; oili arãnjescu (acatsã arãnji); pãnã aeri li trãdzea mãri, tora arãnji (fig: cãtãdixi, dipusi nãrli, sh-adunã coada) § ***arãnjit*** (a-rã-njítŭ) adg arãnjitã (a-rã-njí-tã), arãnjits (a-rã-njítsĭ), arãnjiti/arãnjite (a-rã-njí-ti) – tsi acãtsã arãnji; tsi easti cu-arãnji *{ro: devenit râios, cu râie}* *{fr: qui a gagné la gale, devenu galeux}* *{en: who got the scabies}* § ***arãnjiri/arãnjire*** (a-rã-njí-ri) sf arãnjiri (a-rã-njírĭ) – atsea tsi s-fatsi cându cariva acatsã arãnji *{ro: acţiunea de a deveni râios, de a cãpãta râie}* *{fr: action de gagner la gale, de devenir galeux}* *{en: action of getting scabies}* § ***rãnjescu*** (rã-njĭés-cu) vb IV rãnjii (rã-njíĭ), rãnjeam (rã-njĭámŭ), rãnjitã (rã-njí-tã), rãnjiri/rãnjire (rã-njí-ri) – (unã cu ***arãnjescu***) § ***rãnjit*** (rã-njítŭ) adg rãnjitã (rã-njí-tã), rãnjits (rã-njítsĭ), rãnjiti/rãnjite (rã-njí-ti) – (unã cu ***arãnjit***) § ***rãnjiri/rãnjire*** (rã-njí-ri) sf rãnjiri (rã-njírĭ) – (unã cu ***arãnjiri***)

arãnjiri/arãnjire (a-rã-njí-ri) sf – vedz tu ***arãnji***

arãnjit (a-rã-njítŭ) adg – vedz tu ***arãnji***

arãnjos (a-rã-njĭósŭ) adg – vedz tu ***arãnji***

arãntsid (a-rãn-tsidŭ) adg arãntsidã (a-rắn-tsi-dã), arãntsidz (a-rắn-tsidzĭ), arãntsidi/arãntside (a-rắn-tsi-di) – (lucru gras, nuts, usãndzã, unturã, etc.) tsi s-ari aludzãtã cã ari shidzutã nafoarã di multu chiro shi ari loatã un gustu sh-unã anjurizmã acrã ca

unã soi di voahã nibunã {ro: rânced} {fr: rance} {en: rancid} § ***arãntsidzãscu*** (a-rãn-tsi-dzãs-cu) vb IV arãntsidzãi (a-rãn-tsi-dzãĭ), arãntsidzam (a-rãn-tsi-dzámŭ), arãntsidzãtã (a-rãn-tsi-dzã-tã), arãntsidzãri/arãntsidzãre (a-rãn-tsi-dzã-ri) – (lucru gras) aludzashti sh-acatsã unã-anjurizmã di lucru arãntsid {ro: râncezi} {fr: rancir} {en: become rancid} § ***arãntsidzãt*** (a-rãn-tsi-dzãtŭ) adg arãntsidzãtã (a-rãn-tsi-dzã-tã), arãntsidzãts (a-rãn-tsi-dzãtsĭ), arãntsidzãti/arãntsidzãte (a-rãn-tsi-dzã-ti) – tsi ari aludzãtã sh-ari acãtsatã unã anjurizmã sh-un gustu arãntsid {ro: râncezit} {fr: ranci} {en: rancid} § ***arãntsidzãri/arãntsidzãre*** (a-rãn-tsi-dzã-ri) sf arãntsidzãri (a-rãn-tsi-dzãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru gras s-aspardzi shi s-fatsi arãntsid {ro: acţiunea de a râncezi; râncezire} {fr: action de rancir} {en: action of becoming rancid}

arãntsidzãri/arãntsidzãre (a-rãn-tsi-dzã-ri) sf – vedz tu ***arãntsid***

arãntsidzãscu (a-rãn-tsi-dzãs-cu) vb IV – vedz tu ***arãntsid***

arãntsidzãt (a-rãn-tsi-dzãtŭ) adg – vedz tu ***arãntsid***

arãpas[1] (a-rã-pásŭ) sn arãpasi/arãpase (a-rã-pá-si) shi arãpasuri (a-rã-pá-surĭ) – astãmãtsirea tsi u fatsi cariva di la un copus tra s-dizvurseascã (sã-sh lja anasa, sã-lj yinã suflitlu la loc, sã s-vindicã dupã unã lãngoari, etc.); aripas, arupas, rãpas, ripas, rupas, arihati, arãhati, rihati, disvursiri, etc.; (expr: arãpaslu trã eta-a etilor = arãpaslu trã totuna, moartea) {ro: repaus} {fr: repos, trêve, quiétude} {en: rest, respite, quietude} ex: nu-avui arãpas (arihati) tutã stãmãna; imnã fãrã arãpas (fãrã astãmãtsiri, fãrã s-chindrueascã iuva); mash arãpas (arihati) s-avea; tru murmintu arãpas (arihati, isihii) pot s-amintu § ***rãpas*** (rã-pásŭ) sn rãpasi/rãpase (rã-pá-si) shi rãpasuri (rã-pá-surĭ) – (unã cu ***arãpas***[1]) ex: noaptea nu aveam rãpas (chiro tri discurmari, arihati); nu-aflã rãpas (arihati); tu alantã lumi poati-i scriatã s-am rãpas (arihati, isihii) § ***arãpas***[2] (a-rã-pásŭ) (mi) vb I arãpãsai (a-rã-pã-sáĭ), arãpãsam (a-rã-pã-sámŭ), arãpãsatã (a-rã-pã-sá-tã), arãpãsari/arãpãsare (a-rã-pã-sá-ri) – astãmãtsescu un copus tsi-l fac (lucru tsi mi avurseashti multu) tra sã-nj ljau anasa shi sã-nj yinã suflitlu la loc; stau tes tra s-nj-am arihati cã mi aduchescu multu avursit; discurmu, dizvursescu, dispustusescu, arihãtipsescu, apãnghisescu, arãpãsedz, arãpãsescu, aripas, aripãsedz, arupas, arupãsedz, rãpãsedz, rupusedz, ripãsedz, rãpas, rupas, ripas {ro: (se) odihni, repauza} {fr: (se) reposer, (se) délasser} {en: rest} ex: feata arãpãsa (s-discurma); s-nu-nj da s-mi-arãpas (s-mi dizvursescu); shidzu s-arãpasã (si s-discurmã); s-ts-arãpasã (s-dizvurseascã) bratsãli; s-nã arãpasã (dispustuseascã) trupurli § ***arãpãsedz*** (a-rã-pã-sédzŭ) (mi) vb I arãpãsai (a-rã-pã-sáĭ), arãpãsam (a-rã-pã-sámŭ), arãpãsatã (a-rã-pã-sá-tã), arãpãsari/arãpãsare (a-rã-pã-sá-ri) – (unã cu ***arãpas***[2]) ex: mash cãndu moari arãpãseashti (sh-aflã-arihatea) omlu; tora mi-arãpãsai (isihãsii) § ***arãpãsat*** (a-rã-pã-sátŭ) adg arãpãsatã (a-rã-pã-sá-tã), arãpãsats (a-rã-pã-sátsĭ), arãpãsati/arãpãsate (a-rã-pã-sá-ti) – tsi ari astãmãtsitã copuslu faptu (un copus tsi-l avurseashti multu) tra sã-sh lja anasa shi s-dizvurseascã; tsi ari shidzutã tes tra s-isihãseascã; discurmat, dizvursit, dispustusit, arihãtipsit, apãnghisit, arãpãsit, aripãsat, arupãsat, rãpãsat, rupusat, ripãsat {ro: odihnit, repauzat} {fr: reposé, délassé} {en: rested} § ***arãpãsari/arãpãsare*** (a-rã-pã-sá-ri) sf arãpãsãri (a-rã-pã-sãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva astãmãtseashti un copus tra s-discurmã; discurmari, dizvursiri, dispustusiri, arihãtipsiri, apãnghisiri, arãpãsiri, aripãsari, arupãsari, rãpãsari, rupusari, ripãsari; arãpas, aripas, arupas, rãpas, ripas, rupas {acţiunea de a (se) odihni, de a (se) repauza; repauzare; odihnã} {fr: action de (se) reposer, de (se) délasser; repos} {en: action of resting; rest} ex: chiro di arãpãsari (dizvursiri) § ***rãpãsedz*** (rã-pã-sédzŭ) (mi) vb I rãpãsai (rã-pã-sáĭ), rãpãsam (rã-pã-sámŭ), rãpãsatã (rã-pã-sá-tã), rãpãsari/rãpãsare (rã-pã-sá-ri) – (unã cu ***arãpas***[2]) ex: sh-di tuti, minduirã a lui, rãpãseadzã (arihãtipseashti) § ***rãpãsat*** (rã-pã-sátŭ) adg rãpãsatã (rã-pã-sá-tã), rãpãsats (rã-pã-sátsĭ), rãpãsati/rãpãsate (rã-pã-sá-ti) – (unã cu ***arãpãsat***) § ***rãpãsari/rãpãsare*** (rã-pã-sá-ri) sf rãpãsãri (rã-pã-sãrĭ) – (unã cu ***arãpãsari***) § ***aripas***[1] (a-ri-pásŭ) sn aripasi/aripase (a-ri-pá-si) shi aripasuri (a-ri-pá-surĭ) – (unã cu ***arãpas***[1]) § ***aripas***[2] (a-ri-pásŭ) (mi) vb I aripãsai (a-ri-pã-sáĭ), aripãsam (a-ri-pã-sámŭ), aripãsatã (a-ri-pã-sá-tã), aripãsari/aripãsare (a-ri-pã-sá-ri) – (unã cu ***arãpas***[2]) ex: noaptea aestã voi s-aripas (s-mi discurmu) tru altã udai § ***aripãsedz*** (a-ri-pã-sédzŭ) (mi) vb I aripãsai (a-ri-pã-sáĭ), aripãsam (a-ri-pã-sámŭ), aripãsatã (a-ri-pã-sá-tã), aripãsari/aripãsare (a-ri-pã-sá-ri) – (unã cu ***aripas***[2]) § ***aripãsat*** (a-ri-pã-sátŭ) adg aripãsatã (a-ri-pã-sá-tã), aripãsats (a-ri-pã-sátsĭ), aripãsati/aripãsate (a-ri-pã-sá-ti) – (unã cu ***arãpãsat***) § ***aripãsari/aripãsare*** (a-ri-pã-sá-ri) sf aripãsãri (a-ri-pã-sãrĭ) – (unã cu ***arãpãsari***) § ***ripas*** (ri-pásŭ) sn ripasi/ripase (ri-pá-si) shi ripasuri (ri-pá-surĭ) – (unã cu ***arãpas***[2]) ex: aush fãr di ripas (fãr s-aibã chiro tri discurmari, ti-aflari arihati) § ***ripãsedz*** (ri-pã-sédzŭ) (mi) vb I ripãsai (ri-pã-sáĭ), ripãsam (ri-pã-sámŭ), ripãsatã (ri-pã-sá-tã), ripãsari/ripãsare (ri-pã-sá-ri) – (unã cu ***arãpas***[2]) § ***ripãsat*** (ri-pã-sátŭ) adg ripãsatã (ri-pã-sá-tã), ripãsats (ri-pã-sátsĭ), ripãsati/ripãsate (ri-pã-sá-ti) – (unã cu ***arãpãsat***) § ***ripãsari/ripãsare*** (ri-pã-sá-ri) sf ripãsãri (ri-pã-sãrĭ) – (unã cu ***arãpãsari***) § ***arupas***[1] (a-ru-pásŭ) sn arupasi/arupase (a-ru-pá-si) shi arupasuri (a-ru-pá-surĭ) – (unã cu ***arãpas***[1]) § ***arupas***[2] (a-ru-pásŭ) (mi) vb I arupãsai (a-ru-pã-sáĭ), arupãsam (a-ru-pã-sámŭ), arupãsatã (a-ru-pã-sá-tã), arupãsari/arupãsare (a-ru-pã-sá-ri) – (unã cu ***arãpas***[2]) ex: mash cãndu lji ncljidi omlu ocljilj, arupasã (s-discumã dealihea) § ***arupãsedz*** (a-ru-pã-sédzŭ) (mi) vb I arupãsai (a-ru-pã-sáĭ), arupãsam (a-ru-pã-sámŭ), arupãsatã (a-ru-pã-sá-tã), arupãsari/arupãsare (a-ru-pã-sá-ri) – (unã cu ***arupas***[2]) § ***arupãsat*** (a-ru-pã-sátŭ) adg arupãsatã (a-ru-pã-sá-tã), arupãsats (a-ru-pã-sátsĭ), arupãsati/arupãsate (a-ru-pã-sá-ti) – (unã cu ***arãpãsat***) § ***arupãsari/arupãsare*** (a-ru-pã-sá-ri) sf arupãsãri (a-ru-pã-sãrĭ) – (unã cu ***arãpãsari***) § ***rupas*** (ru-pásŭ) sn rupasi/rupase (ru-pá-si) shi rupasuri (ru-pá-surĭ) – (unã cu ***arãpas***[1]) ex: rupas atumtsea di sh-aflã § ***rupusedz*** (ru-pu-sédzŭ) (mi) vb I rupusai (ru-pu-sáĭ), rupusam (ru-pu-sámŭ), rupusatã (ru-pu-sá-tã), rupusari/rupusare (ru-pu-sá-ri) – (unã cu ***arãpas***[2]) § ***rupusat*** (ru-pu-sátŭ) adg rupusatã (ru-pu-sá-tã), rupusats (aru-pu-sátsĭ), rupusati/rupusate (ru-pu-sá-ti) – (unã cu ***arãpãsat***) § ***rupusari/rupusare*** (ru-pu-sá-ri) sf rupusãri (ru-pu-sãrĭ) – (unã cu ***arãpãsari***) § ***arpãsedz*** (ar-pã-sédzŭ) (mi) vb I arpãsai (ar-pã-sáĭ), arpãsam (ar-pã-sámŭ), arpãsatã (ar-pã-sá-tã), arpãsari/arpãsare (ar-pã-sá-ri) – (unã cu ***arãpas***[2]) § ***arpãsat*** (ar-pã-sátŭ) adg arpãsatã (ar-pã-sá-tã), arpãsats (ar-pã-sátsĭ), arpãsati/arpãsate (ar-pã-sá-ti) – (unã cu ***arãpãsat***) § ***arpãsari/arpãsare*** (ar-pã-sá-ri) sf arpãsãri (ar-pã-sãrĭ) – (unã cu ***arãpãsari***) § ***arãpãsescu*** (a-rã-pã-sés-cu) (mi) vb IV arãpãsii (a-rã-pã-síĭ), arãpãseam (a-rã-pã-seámŭ), arãpãsitã (a-rã-pã-sí-tã), arãpãsiri/arãpãsire (a-rã-pã-sí-ri) – (unã cu ***arãpas***[2]) nu mi-arãpãsii dip asãndzã § ***arãpãsit*** (a-rã-pã-sítŭ) adg arãpãsitã (a-rã-pã-sí-tã), arãpãsits (a-rã-pã-sítsĭ), arãpãsiti/arãpãsite (a-rã-pã-sí-ti) – (unã cu ***arãpãsat***) § ***arãpãsiri/arãpãsire*** (a-rã-pã-sí-ri) sf arãpãsiri (a-rã-pã-sírĭ) – (unã cu ***arãpãsari***) § ***rupusos*** (ru-pu-sósŭ) adg rupusoasã (ru-pu-soá-sã), rupusosh (ru-pu-sóshĭ), rupusoasi/rupuroase (ru-pu-soá-si) – lucru tsi-l fatsi omlu s-isihãseascã (s-acatsã arihati, si s-discurmã ma lishor) {ro: calmant} {fr: qui fai apaiser, calmant} {en: calming, soothing, sedative}

arãpas[2] (a-rã-pásŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arãpas***[1]

arãpã (a-rã-pã) sf arãpi (a-rãpĭ) shi arãchi (a-rãchĭ) – catifur multu ncljinat shi piricljos trã omlu cari va s-lu dipunã (cã easti lishor ca s-cadã shi sã-sh facã arãu); rãpã, ripã, creac, meal, grem, gremur, greb, greblu, grimurã, grimelj, areapit, areapid, arepit, aripidinã, himã, hãu, hau, hauã {ro: râpă, prăpastie} {fr: escarpement, précipice, abîme, gouffre} {en: steep slope, abyss, chasm, precipice} ex: pi arãpi mi-arucutirã § ***rãpã*** (rã-pã) sf rãpi (rãpĭ) shi rãchi (rãchĭ) – (unã cu ***arãpã***) § ***ripã*** (rí-pã) sf ripi (rípĭ) shi richi (ríchĭ) – (unã cu ***arãpã***) ex: cãrvanea ripa nghios ascapã § ***arãpos*** (a-rã-pósŭ) adg arãpoasã (a-rã-poá-sã), arãposh (a-rã-póshí), arãpoasi/arãpoase (a-rã-poá-si) – tsi ari tuti hãrli a unei arãpã; tsi easti ncljinat shi ahãndos ca unã arãpã; rãpos, aripidinos {ro: râpos, prăpăstios} {fr: abrupt, escarpé} {en: abrupt, steep} ex: munti mari shi arãpos (cu multi arãpi, hãuri, etc.) § ***rãpos*** (rã-pósŭ)

adg rãpoasã (rã-poá-sã), rãposh (rã-póshí), rãpoasi/rãpoase (rã-poá-si) – (unã cu ***arãpos***) § ***areapit*** (a-reá-pitŭ) sn areapiti/areapite (a-reá-pi-ti) – (unã cu ***arãpã***) ex: ca cãpãrli tu areapit (arãpã) § ***arepit*** (a-ré-pitŭ) sn arepiti/arepite (a-ré-pi-ti) – (unã cu ***arãpã***) § ***arup***[4] (a-rúpŭ) sn arupuri (a-rú-purĭ) – (unã cu ***arãpã***) ex: plãndzi shi zghileashti sh-tu arup s-arucuteashti; aruplu a Sionlui § ***arocut***[2] (a-rócutŭ) sn arocuti/arocute (a-ró-cu-ti) – (unã cu ***arãpã***) ex: arocutlu (aripidina, gremlu) i mari; va s-alunits di pri arocut (arãpã) § ***aripidinã*** (a-ri-pi-dí-nã) sf aripidinj (a-ri-pi-dínjĭ) – loclu ncljinat tsi dipuni di ndzeanã cãtrã nghios ca tu-unã arãpã; ripidinã, arãpidinã, arãpãdinã, arãpãdzãnã, catifur; (expr: ljau, apuc aripidina = acats sã scad, u ljau cãtrã nghios cu avearea, cu anjlji, cu sãnãtatea) *{ro: povârniş, râpã}* *{fr: pente, penchant}* *{en: slope}* ex: tu-aripidinã sh-broasca alagã; dzeana, aripidina; prit creacuri shi aripidinj; loarã aripidina (expr: nchisirã sã scadã cu sãnãtatea, cu avearea) § ***ripidinã*** (ri-pi-dí-nã) sf ripidinj (ri-pi-dínjĭ) – (unã cu ***aripidinã***) ex: tu-aumbroasa ripidinã § ***areapid*** (a-reá-pidŭ) sn areapidi/areapide (a-reá-pi-di) – (unã cu ***aripidinã***) ex: yinea areapidlu (aripidina) nghios § ***aripidinos*** (a-ri-pi-di-nósŭ) adg aripidinoasã (a-ri-pi-di-noá-sã), aripidinosh (a-ri-pi-di-nóshĭ), aripidinoasi/aripidinoase (a-ri-pi-di-noá-si) – tsi easti ncljinat ca unã aripidinã; arãpos, rãpos *{ro: cu povârnişuri, cu râpe}* *{fr: en pente, endroit penché}* *{en: with slope}* ex: munti aripidinos (cu multi aripidinj) shi chitros; calea easti aripidinoasã (cu aripidinj) § ***ripidinos*** (ri-pi-di-nósŭ) adg ripidinoasã (ri-pi-di-noá-sã), ripidinosh (ri-pi-di-nóshĭ), ripidinoasi/ripidinoase (ri-pi-di-noá-si) – (unã cu ***aripidinos***) § ***aripidinedz*** (a-ri-pi-di-nédzŭ) vb I aripidinai (a-ri-pi-di-náĭ), aripidinam (a-ri-pi-di-námŭ), aripidinatã (a-ri-pi-di-ná-tã), aripidinari/aripidinare (a-ri-pi-di-ná-ri) – dipun unã aripidinã; ljau aripidina; (fig: aripidinedz = scad cu sãnãtatea sh-cu anjlji) *{ro: coborî pe povârniş, declina}* *{fr: descendre une pente, pencher, décliner}* *{en: go down the slope, decline}* ex: zmeulu aripidineadzã (s-alasã cãtrã nghios) ca sfulgul; s-aripidinarã (dipusirã) tu cãmpu iu sh-avea armasã ornja moashi § ***aripidin*** (a-ri-pi-dínŭ) vb I aripidinai (a-ri-pi-di-náĭ), aripidinam (a-ri-pi-di-námŭ), aripidinatã (a-ri-pi-di-ná-tã), aripidinari/aripidinare (a-ri-pi-di-ná-ri) – (vedz ***aripidinedz***) ex: ornjilj tuts s-aripidinã (s-hiumusescu, s-alasã cãtrã nghios) § ***aripidinat*** (a-ri-pi-di-nátŭ) adg aripidinatã (a-ri-pi-di-ná-tã), aripidinats (a-ri-pi-di-nátsĭ), aripidinati/aripidinate (a-ri-pi-di-ná-ti) – tsi-ari dipusã unã aripidinã *{ro: coborît pe povârniş, declinat}* *{fr: descendu une pente, penché, décliné}* *{en: gone down the slope, declined}* § ***aripidinari/aripidinare*** (a-ri-pi-di-ná-ri) sf aripidinãri (a-ri-pi-di-nắrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu dipuni unã aripidinã *{ro: acţiunea de a coborî un povârniş, de a declina}* *{fr: action de descendre une pente, de pencher, de décliner}* *{en: action of going down the slope, of declining}* § ***arãpãdinã*** (a-rã-pã-dí-nã) sf arãpãdinj (a-rã-pã-dínjĭ) – (unã cu ***aripidinã***) § ***arãpãdzãnã*** (a-rã-pã-dzắ-nã) sf arãpãdzãnj (a-rã-pi-dzắnjĭ) – (unã cu ***aripidinã***) § ***arãpidinã*** (a-rã-pi-dí-nã) sf arãpidinj (a-rã-pi-dínjĭ) – (unã cu ***aripidinã***)

arãpãdinã (a-rã-pã-dí-nã) sf – vedz tu ***arãpã***

arãpãdzãnã (a-rã-pã-dzắ-nã) sf – vedz tu ***arãpã***

arãpãsari/arãpãsare (a-rã-pã-sá-ri) sf – vedz tu ***arãpas***[1]

arãpãsat (a-rã-pã-sátŭ) adg – vedz tu ***arãpas***[1]

arãpãsedz (a-rã-pã-sédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arãpas***[1]

arãpãsescu (a- rã-pã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arãpas***[1]

arãpãsiri/arãpãsire (a-rã-pã-sí-ri) sf – vedz tu ***arãpas***[1]

arãpãsit (a-rã-pã-sítŭ) adg – vedz tu ***arãpas***[1]

arãpeari/arãpeare (a-rã-peá-ri) sf – vedz tu ***arachi***

arãpescu (a-rã-pés-cu) adg – vedz tu ***arap***[3]

arãpidinã (a-rã-pi-dí-nã) sf – vedz tu ***arãpã***

arãpos (a-rã-pósŭ) adg – vedz tu ***arãpã***

arãpunari/arãpunare (a-rã-pu-ná-ri) sf – vedz tu ***aropun***

arãpunat (a-rã-pu-nátŭ) adg – vedz tu ***aropun***

arãpunedz (a-rã-pu-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aropun***

arãpush (a-rã-púshĭŭ) sm, sf – vedz tu ***arap***[3]

arãpusit (a-rã-pu-sítŭ) sn – vedz tu ***araponiti***

arãput (a-rã-pútŭ) adg – vedz tu ***arachi***

arãs[1] (a-rắsŭ) adg – vedz tu ***arãd***[2]

arãs[2] (a-rắsŭ) adg – vedz tu ***arãd***[2]

arãs[3] (a-rắsŭ) adg – vedz tu ***arãd***[3]

arãs[4] (a-rắsŭ) sn – vedz tu ***arãd***[1]

arãs[5] (a-rắsŭ) sm arãsh (a-rắshĭ) – unã agru-prici tsi sh-u-adutsi cu unã cãtushi ma mari, cu guna galbinã-aroshi (cu dãmtsi lãi) shi cu per pi ureclji *{ro: râs (animal)}* *{fr: lynx}* *{en: lynx}*

arãsar[1] (a-rã-sárŭ) vb IV – vedz tu ***ansar***[1]

arãsar[2] (a-rã-sárŭ) vb IV – vedz tu ***arsar***[2]

arãsã (a-rắ-sã) sf arãsi/arãse (a-rắ-si) – 1: mãnuclju di hiri (mpãltiti i nimpãltiti) tsi spindzurã (trã mushiteatsã ca unã stulii) la mardzinea di-unã chilimi (stranj, pirde, etc.); ambrunã; 2: soi di ciupernicã cu arãsi; (expr: ***arãsi di arãzboi*** = soea di arãsi tsi s-fac dit mãrdzinjli nitsãsuti a urdzãturiljei cari suntu tãljati cãndu tsãsãtura bitisitã easti scoasã dit arãzboi) *{ro: ciucur}* *{fr: charpie, frange; sorte de champignon à franges}* *{en: fringe, tassel}* ex: brãn cu arãsi

arãsã[*] (a-rắ-sã) – fimininlu singular di la adgectivlu "arãs"; vedz ***arãs***[1], ***arãs***[2], ***arãs***[3]

arãsãriri[1]***/arãsãrire*** (a-rã-sã-rí-ri) sf – vedz tu ***ansar***[1]

arãsãriri[2]***/arãsãrire*** (a-rã-sã-rí-ri) sf – vedz tu ***arsar***[2]

arãsãrit[1] (a-rã-sã-rítŭ) adg – vedz tu ***ansar***[1]

arãsãrit[2] (a-rã-sã-rítŭ) adg – vedz tu ***arsar***[2]

arãsãturã (a-rã-sã-tú-rã) sf – vedz tu ***arad***

arãsbãn (a-rãs-bắnŭ) (mi) vb I arãsbãnai (a-rãs-bã-náĭ), arãsbãnam (a-rãs-bã-námŭ), arãsbãnatã (a-rãs-bã-ná-tã), arãsbãnari/arãsbãnare (a-rãs-bã-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***arãzbãn***

arãsbãnari/arãsbãnare (a-rãs-bã-ná-ri) sf arãsbãnãri (a-rãs-bã-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***arãzbãnari***

arãsbãnat (a-rãs-bã-nátŭ) adg arãsbãnatã (a-rãs-bã-ná-tã), arãsbãnats (a-rãs-bã-nátsĭ), arãsbãnati/arãsbãnate (a-rãs-bã-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***arãzbãnat***

arãsbun (a-rãs-búnŭ) (mi) vb I arãsbunai (a-rãs-bu-náĭ), arãsbunam (a-rãs-bu-námŭ), arãsbunatã (a-rãs-bu-ná-tã), arãsbunari/arãsbunare (a-rãs-bu-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***arãzbun***

arãsbunari/arãsbunare (a-rãs-bu-ná-ri) sf arãsbunãri (a-rãs-bu-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***arãzbunari***

arãsbunat (a-rãs-bu-nátŭ) adg arãsbunatã (a-rãs-bu-ná-tã), arãsbunats (a-rãs-bu-nátsĭ), arãsbunati/arãsbunate (a-rãs-bu-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***arãzbunat***

arãschirari/arãschirare (a-rãs-chi-rá-ri) sf – vedz tu ***arãschiredz***

arãschirat (a-rãs-chi-rátŭ) adg – vedz tu ***arãschiredz***

arãschiredz (a-rãs-chi-rédzŭ) vb I arãschirai (a-rãs-chi-ráĭ), arãschiram (a-rãs-chi-rámŭ), arãschiratã (a-rãs-chi-rá-tã), arãschirari/arãschirare (a-rãs-chi-rá-ri) – dispartu sh-li arãescu lucri tsi s-aflã deadun tu-un loc; bag lucrili s-hibã ahoryea un di-alantu; mi tindu di tuti pãrtsãli; disfac sh-tindu (shamia, flambura, etc.) s-fliturã tu vimtu; arãspãndescu, scrupsescu, prãstuescu, arãescu, etc. *{ro: răsfira, împrăştia, desfăşura}* *{fr: déployer, éparpiller, faire flotter au vent}* *{en: unfold, disperse, spread}* ex: ca sirma lj-u-arãschira (lj-u flitura tu vimtu) § ***arãschirat*** (a-rãs-chi-rátŭ) adg arãschiratã (a-rãs-chi-rá-tã), arãschirats (a-rãs-chi-rátsĭ), arãschirati/arãschirate (a-rãs-chi-rá-ti) – tsi easti dispãrtsãt di alti lucri sh-arãspãndit tu tuti pãrtsãli; tsi easti disfaptu sh-timtu tra s-fliturã tu vimtu; arãspãndit, scrupsit, prãstuit, arãit, etc. *{ro: răsfirat, împrăştiat, desfăşurat}* *{fr: déployé, éparpillé, qui est fait flotter au vent}* *{en: unfolded, dispersed, spread}* § ***arãschirari/arãschirare*** (a-rãs-chi-rá-ri) sf arãschirãri (a-rãs-chi-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arãschireadzã tsiva; arãspãndiri, scrupsiri, prãstuiri, arãiri, etc. *{ro: acţiunea de a răsfira, de a împrăştia, de a desfăşura; răsfirare, împrăştiere, desfăşurare}* *{fr: action de déployer, d'éparpiller, de faire flotter au vent}* *{en: action of unfolding, of dispersing, of spreading}* § ***rãschiredz*** (rãs-chi-rédzŭ) vb I rãschirai (rãs-chi-ráĭ), rãschiram (rãs-chi-rámŭ), rãschiratã (rãs-chi-rá-tã), rãschirari/rãschirare (rãs-chi-

rá-ri) – (unã cu ***arãschiredz***) § ***rãschirat*** (rãs-chi-rátŭ) adg rãschiratã (rãs-chi-rá-tã), rãschirats (rãs-chi-rátsĭ), rãschirati/rãschirate (rãs-chi-rá-ti) – (unã cu ***arãschirat***) ex: boatsi astimtã shi rãschiratã § ***rãschirari/rãschirare*** (rãs-chi-rá-ri) sf rãschirãri (rãs-chi-rắrĭ) – (unã cu ***arãschirari***)

arãsescu (a-rã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arisescu***

arãsgãnã (a-rãs-gã-nắ) sm arãsgãnadz (a-rãs-gã-nádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***arãzgãnã***

arãshchitor (a-rãsh-chi-tórŭ) sn – vedz tu ***arãshcljitor***

arãshcljitor (a-rãsh-clji-tórŭ) sn arãshcljitoari/arãshcljitoare (a-rãsh-clji-toá-ri) – hãlatea cu cari s-deapinã tortul, lãna di pi fusi i di pi gljami tra s-li facã camatã i crunã; misurã trã lundzimea-a hirilor di lãnã (bumbac, ljin, etc.); rãshcljitor, arãshchitor, dishcljitor, dishchitor, lãshchitor, lishchitor, lishcãtor, mutuvilã *{ro: rãşchitor} {fr: instrument servant à former les échevaux} {en: reeling device}* ex: la cicioari, arãshcljitoari § ***rãshcljitor*** (rãsh-clji-tórŭ) sn rãshcljitoari/rãshcljitoare (rãsh-clji-toá-ri) – (unã cu ***arãshcljitor***) ex: urdzi dzatsi rãshcljitoari § ***arãshchitor*** (a-rãsh-chi-tórŭ) sn arãshchitoari/arãshchitoare (a-rãsh-chi-toá-ri) – (unã cu ***arãshcljitor***) ex: mãnj lundzi, curat arãshchitoari § ***dishcljitor*** (dish-clji-tórŭ) sn dishcljitoari/dishcljitoare (dish-clji-toá-ri) – (unã cu ***arãshcljitor***) § ***dishchitor*** (dish-chi-tórŭ) sn dishchitoari/dishchitoare (dish-chi-toá-ri) – (unã cu ***arãshcljitor***) § ***lãshchitor*** (lãsh-chi-tórŭ) sn lãshchitoari/lãshchitoare (lãsh-chi-toá-ri) – (unã cu ***arãshcljitor***) § ***lishchitor*** (lish-chi-tórŭ) sn lishchitoari/lishchitoare (lish-chi-toá-ri) – (unã cu ***arãshcljitor***) § ***lishcãtor*** (lish-cã-tórŭ) sn lishcãtoari/lishcãtoare (lish-cã-toá-ri) – (unã cu ***arãshcljitor***)

arãshirari/arãshirare (a-rãs-hi-rá-ri) – arãshirãri (a-rãs-hi-rắrĭ) scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***arãschirari***

arãshirat (a-rãs-hi-ratŭ) adg arãshiratã (a-rãs-hi-rá-tã), arãshirats (a-rãs-hi-rátsĭ), arãshirati/arãshirate (a-rãs-hi-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***arãschirat***

arãshiredz (a-rãs-hi-rédzŭ) vb I arãshirai (a-rãs-hi-ráĭ), arãshiram (a-rãs-hi-rámŭ), arãshiratã (a-rãs-hi-rá-tã), arãshirari/arãshirare (a-rãs-hi-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***arãschiredz***

arãsiri/arãsire (a-rã-sí-ri) sf – vedz tu ***arisescu***

arãsit (a-rã-sítŭ) adg – vedz tu ***arisescu***

arãspãndescu (a-rãs-pãn-dés-cu) (mi) vb IV arãspãndii (a-rãs-pãn-díĭ), arãspãndeam (a-rãs-pãn-deámŭ), arãspãnditã (a-rãs-pãn-dí-tã), arãspãndiri/arãspãndire (a-rãs-pãn-dí-ri) – li arãescu tu-un loc ma mari lucrili tsi s-aflã adunati tu-un loc ma njic; (oaminj, oi, zboarã, anjurizmi, etc.) es dit un loc strimtu sh-njic (bisearicã, cutar, gurã di om, lilici, etc.) shi s-tindu tu locuri multi sh-mãri; lj-fac oaminjlji dit un loc s-fugã di tuti pãrtsãli; rãspãndescu, arãspãndzãscu, arãspãndzu, aruversu, scrupsescu, scurpisescu, scorpisescu, prãstuescu, arãescu, pispilescu, tindu *{ro: rãspândi, împrăştia, dispersa} {fr: (se) répandre, éparpiller, dissiper} {en: spread, disperse, scatter}* ex: Gardani arãspãndi cutremlu; di un, di-alantu, s-arãspãndi zborlu; n-arãspãndim un ãncoa, altu nclo; sh-arãspãndi tutiputa ca gãljina cupria; arãspãndii simintsã § ***arãspãndit*** (a-rãs-pãn-dítŭ) adg arãspãnditã (a-rãs-pãn-dí-tã), arãspãndits (a-rãs-pãn-dítsĭ), arãspãnditi/arãspãndite (a-rãs-pãn-dí-ti) – tsi easti arãit dit un loc ma njic iu sta adunat tu-un loc ma mari; rãspãndit, arãspãndzãt, aruvirsat, scrupsit, scurpisit, scorpisit, prãstuit, arãit, pispilit, tes *{ro: răspândit, împrăştiat, dispersat} {fr: répandu, éparpillé, dissipé} {en: spread, dispersed, scattered}* ex: cai shtii iu va s-hibã arãspãndit; astalji nã caprã, arãspãnditã di turma-a ljei § ***arãspãndiri/arãspãndire*** (a-rãs-pãn-dí-ri) sf arãspãndiri (a-rãs-pãn-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arãspãndeashti tsiva; rãspãndiri, arãspãndzãri, aruvirsari, scrupsiri, scurpisiri, scorpisiri, prãstuiri, arãiri, pispiliri, tindiri, tindeari *{ro: acţiunea de a răspândi, de a împrăştia, de a dispersa; răspândire, împrăştiere, dispersare} {fr: action de (se) répandre, d'éparpiller, de dissiper} {en: action of spreading, of dispersing, of scattering}* § ***arãspãndzãscu*** (a-rãs-pãn-dzắs-cu) (mi) vb IV arãspãndzãi (a-rãs-pãn-dzắĭ), arãspãndzam (a-rãs-pãn-dzámŭ), arãspãndzãtã (a-rãs-pãn-dzắ-tã), arãspãndzãri/arãspãndzãre (a-rãs-pãn-dzắ-ri) – (unã cu ***arãspãndescu***) ex: s-nu s-arãspãndzascã; arãspãndzãndalui unã anjurizmã; oili s-arãspãndzãrã pristi tut; nu lj-alãsa sã s-arãspãndzascã caljlji § ***arãspãndzu*** (a-rãs-pắn-dzu) (mi) vb IV arãspãndzãi (a-rãs-pãn-dzắĭ), arãspãndzam (a-rãs-pãn-dzámŭ), arãspãndzãtã (a-rãs-pãn-dzắ-tã), arãspãndzãri/arãspãndzãre (a-rãs-pãn-dzắ-ri) – (unã cu ***arãspãndescu***) § ***arãspãndzãt*** (a-rãs-pãn-dzắtŭ) adg arãspãndzãtã (a-rãs-pãn-dzắ-tã), arãspãndzãts (a-rãs-pãn-dzắtsĭ), arãspãndzãti/arãspãndzãte (a-rãs-pãn-dzắ-ti) – (unã cu ***arãspãndit***) § ***arãspãndzãri/arãspãndzãre*** (a-rãs-pãn-dzắ-ri) sf arãspãndzãri (a-rãs-pãn-dzắrĭ) – (unã cu ***arãspãndiri***) § ***rãspãndescu*** (rãs-pãn-dés-cu) (mi) vb IV rãspãndii (rãs-pãn-díĭ), rãspãndeam (rãs-pãn-deámŭ), rãspãnditã (rãs-pãn-dí-tã), rãspãndiri/rãspãndire (rãs-pãn-dí-ri) – (unã cu ***arãspãndescu***) ex: tuts s-rãspãndirã, cari ncoa cari nclo § ***rãspãndit*** (rãs-pãn-dítŭ) adg rãspãnditã (rãs-pãn-dí-tã), rãspãndits (rãs-pãn-dítsĭ), rãspãnditi/rãspãndite (rãs-pãn-dí-ti) – (unã cu ***arãspãndit***) ex: cai shtii pri iu suntu rãspãnditi § ***rãspãndiri/rãspãndire*** (rãs-pãn-dí-ri) sf rãspãndiri (rãs-pãn-dírĭ) – (unã cu ***arãspãndiri***)

arãspãndiri/arãspãndire (a-rãs-pãn-dí-ri) sf – vedz tu ***arãspãndescu***

arãspãndit (a-rãs-pãn-dítŭ) adg – vedz tu ***arãspãndescu***

arãspãndzãri/arãspãndzãre (a-rãs-pãn-dzắ-ri) sf – vedz tu ***arãspãndescu***

arãspãndzãscu (a-rãs-pãn-dzắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arãspãndescu***

arãspãndzãt (a-rãs-pãn-dzắtŭ) adg – vedz tu ***arãspãndescu***

arãspãndzu (a-rãs-pắn-dzu) (mi) vb IV – vedz tu ***arãspãndescu***

arãspeasi/arãspease (a-rãs-peá-si) adv– vedz tu ***aruspeasi***

arãstoacã[1] (a-rãs-toá-cã) sf arãstots (a-rãs-tótsĭ) – loc ngãrdit (multi ori cu-alumãchi shi verdzi) tu cari s-aflã di-aradã oili tra s-hibã mulsi; poarta di la-aestu loc pri iu trec oili ta s-hibã mulsi; arustoacã, strungã, strãgã, arugã, cutar, tsarcu, coardã, mandrã; (expr: ãl bag tu arãstoacã = lu nvets, l-mãlãxescu) *{ro: strungă} {fr: endroit où l'on trait les brebis} {en: place where sheep are milked}* ex: l-bãgãm tu arãstoacã (expr: lu nvitsãm, lu mãlãxim) § ***arustoacã***[1] (a-rus-toá-cã) sf arustots (a-rus-tótsĭ) – (unã cu ***arãstoacã***[1])

arãstoacã[2] (a-rãs-toá-cã) sf arãstots (a-rãs-tótsĭ) – loc strimtu shi ngustu tsi s-aflã namisa di muntsã (analtsã sh-multi ori arãposh); cali strimtã tsi treatsi namisa di muntsã-analtsã; bugazi, sudã, angusteatsã, strimturã, strãmturã, dirveni, dãrveni *{ro: defileu, strâmtoare} {fr: défilé, gorge} {en: mountain pass, gorge}* ex: s-lj-astalj tu arãstoacã (bugazi, sudã, dirveni) § ***arustoacã***[2] (a-rus-toá-cã) sf arustots (a-rus-tótsĭ) – (unã cu ***arãstoacã***[2])

arãstornu (a-rãs-tór-nu) (mi) vb I arãsturnai (a-rãs-tur-náĭ), arãsturnam (a-rãs-tur-námŭ), arãsturnatã (a-rãs-tur-ná-tã), arãsturnari/arãsturnare (a-rãs-tur-ná-ri) – min (pingu) un lucru dit semtea-a lui di-aradã sh-lu fac s-cadã di-unã parti i di partea alantã; tornu (arucutescu) di partea-alantã; arustornu, alãstornu, alustornu, rãstornu, ristor; arucutescu, surpu; (fig: 1: arãstornu = beau i mãc; trec prit gãrgãlan mãcari i beari; 2: luarãstornu = l-vatãm, lu-aruc mpadi di-l vatãm) *{ro: răsturna} {fr: renverser} {en: turn over}* ex: lu-arãsturnai (l-surpai) di pri cal; s-arãsturnã furtia di pri gumar; butinlu s-arãstoarnã; dzua fudzi di njelj shi noaptea arãstoarnã (vatãmã) boulu; trag armãnjlji, lj-arãstoarnã (ãlj vatãmã) § ***arãsturnat*** (a-rãs-tur-nátŭ) adg arãsturnatã (a-rãs-tur-ná-tã), arãsturnats (a-rãs-tur-nátsĭ), arãsturnati/arãsturnate (a-rãs-tur-ná-ti) – tsi easti turnat di partea-alantã; arusturnat, alãsturnat, alusturnat, rãsturnat, risturat; arucutit, surpat *{ro: răsturnat} {fr: renversé} {en: turned over}* ex: tuti s-videa arãsturnati (turnati di partea-alantã) nuntru, tu baltã § ***arãsturnari/arãsturnare*** (a-rãs-tur-ná-ri) sf arãsturnãri (a-rãs-tur-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arãstoarnã tsiva; arusturnari, alãsturnari, alusturnari, rãsturnari, risturari; arucutiri, surpari *{ro: acţiunea de a răsturna} {fr: action de renverser} {en: action of turning over}* ex: s-avdzã unã arãsturnari § ***rãstornu*** (rãs-tór-nu) (mi) vb I rãsturnai (rãs-tur-náĭ), rãsturnam (rãs-tur-námŭ), rãsturnatã (rãs-tur-ná-tã),

rãsturnari/rãsturnare (rãs-tur-ná-ri) – (unã cu ***arãstornu***) § ***rãsturnat*** (rãs-tur-nátŭ) adg rãsturnatã (rãs-tur-ná-tã), rãsturnats (rãs-tur-nátsĭ), rãsturnati/rãsturnate (rãs-tur-ná-ti) – (unã cu ***arãsturnat***) § ***rãsturnari/rãsturnare*** (rãs-tur-ná-ri) sf rãsturnãri (rãs-tur-nắrĭ) – (unã cu ***arãsturnari***) § ***arustornu*** (a-rus-tór-nu) (mi) vb I arusturnai (a-rus-tur-náĭ), arusturnam (a-rus-tur-námŭ), arusturnatã (a-rus-tur-ná-tã), arusturnari/arusturnare (a-rus-tur-ná-ri) – (unã cu ***arãstornu***) ex: s-arusturnã carotsa § ***arusturnat*** (a-rus-tur-nátŭ) adg arusturnatã (a-rus-tur-ná-tã), arusturnats (a-rus-tur-nátsĭ), arusturnati/arusturnate (a-rus-tur-ná-ti) – (unã cu ***arãsturnat***) § ***arusturnari/arusturnare*** (a-rus-tur-ná-ri) sf arusturnãri (a-rus-tur-nắrĭ) – (unã cu ***arãsturnari***) § ***ristor*** (ris-tór) (mi) vb I risturai (ris-tu-ráĭ), risturam (ris-tu-rámŭ), risturatã (ris-tu-rá-tã), risturari/risturare (ris-tu-rá-ri) – (unã cu ***arãstornu***) ex: birbeclu mi mbutsã shi mi risturã (mi-arãsturnã) § ***risturat*** (ris-tu-rátŭ) adg risturatã (ris-tu-rá-tã), risturats (ris-tu-rátsĭ), risturati/risturate (ris-tu-rá-ti) – (unã cu ***arãsturnat***) § ***risturari/risturare*** (ris-tu-rá-ri) sf risturãri (ris-tu-rắrĭ) – (unã cu ***arãsturnari***) § ***alãstornu*** (a-lãs-tór-nu) (mi) vb I alãsturnai (a-lãs-tur-náĭ), alãsturnam (a-lãs-tur-námŭ), alãsturnatã (a-lãs-tur-ná-tã), alãsturnari/alãsturnare (a-lãs-tur-ná-ri) – (unã cu ***arãstornu***) § ***alãsturnat*** (a-lãs-tur-nátŭ) adg alãsturnatã (a-lãs-tur-ná-tã), alãsturnats (a-lãs-tur-nátsĭ), alãsturnati/alãsturnate (a-lãs-tur-ná-ti) – (unã cu ***arãsturnat***) § ***alãsturnari/alãsturnare*** (a-lãs-tur-ná-ri) sf alãsturnãri (a-lãs-tur-nắrĭ) – (unã cu ***arãsturnari***) § ***alustornu*** (a-lus-tór-nu) (mi) vb I alusturnai (a-lus-tur-náĭ), alusturnam (a-lus-tur-námŭ), alusturnatã (a-lus-tur-ná-tã), alusturnari/alusturnare (a-lus-tur-ná-ri) – (unã cu ***arãstornu***) § ***alusturnat*** (a-lus-tur-nátŭ) adg alusturnatã (a-lus-tur-ná-tã), alusturnats (a-lus-tur-nátsĭ), alusturnati/alusturnate (a-lus-tur-ná-ti) – (unã cu ***arãsturnat***) ex: fliturlu alusturnat (arãsturnat) § ***alusturnari/alusturnare*** (a-lus-tur-ná-ri) sf alusturnãri (a-lus-tur-nắrĭ) – (unã cu ***arãsturnari***)

arãsturnari/arãsturnare (a-rãs-tur-ná-ri) sf – vedz tu ***arãstornu***

arãsturnat (a-rãs-tur-nátŭ) adg – vedz tu ***arãstornu***

arãsun (a-rã-súnŭ) vb I – vedz tu ***asun***

arãsunari/arãsunare (a-rã-su-ná-ri) sf – vedz tu ***asun***

arãsunat (a-rã-su-nátŭ) adg – vedz tu ***asun***

arãsut (a-rắ-sutŭ) sn – vedz tu ***arãd***[1]

arãt (a-rắtŭ) (mi) vb I arãtai (a-rã-táĭ), arãtam (a-rã-támŭ), arãtatã (a-rã-tá-tã), arãtari/arãtare (a-rã-tá-ri) – fac (aspun, alas) tsiva si s-veadã (si s-avdã, si s-aducheascã, etc.) cu zborlu (mãna, scriarea, deadzitlu, caplu, etc.); aspun *{ro: arăta}* *{fr: montrer}* *{en: show}* ex: l-arãtã (l-aspusi) nãs tsi poati; va lj-arãt (va lj-aspun) mini § ***arãtat*** (a-rã-tátŭ) adg arãtatã (a-rã-tá-tã), arãtats (a-rã-tátsĭ), arãtati/arãtate (a-rã-tá-ti) – tsi easti faptu si s-veadã (si s-avdã, si s-aducheascã, etc.) cu zborlu (mãna, scriarea, deadzitlu, caplu, etc.); aspus *{ro: arătat}* *{fr: montré}* *{en: shown}* § ***arãtari/arãtare*** (a-rã-tá-ri) sf arãtãri (a-rã-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-aspuni tsiva; aspuniri, aspuneari *{ro: acţiunea de a arăta, arătare}* *{fr: action de montrer}* *{en: action of showing}*

arãtari/arãtare (a-rã-tá-ri) sf – vedz tu ***arãt***

arãtat (a-rã-tátŭ) adg – vedz tu ***arãt***

arãteauã (a-rã-teá-ŭã) sf arãtei (a-rã-téĭ) – vedz tu ***rãteauã***

arãtor (a-rã-tór) sm, sf, adg – vedz tu ***ar***

arãtsescu (a-rã-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aratsi***[1]

arãtsimi/arãtsime (a-rã-tsí-mi) sf – vedz tu ***aratsi***[1]

arãtsini/arãtsine (a-rã-tsí-ni) sf – vedz tu ***arushinã***

arãtsiri/arãtsire (a-rã-tsí-ri) sf – vedz tu ***aratsi***[1]

arãtsit (a-rã-tsítŭ) adg – vedz tu ***aratsi***[1]

arãturã (a-rã-tú-rã) sf – vedz tu ***ar***

arãu[1] (a-rắŭ) sn arãuri (a-rắ-urĭ) – apa tsi s-adunã dit izvuri shi ploai sh-cari curã tu-unã vali cãtã tu-amari; rãu, flumin; (fig: 1: arãu = multeatsã, lucru multu (ca apa dit un arãu); expr: 2: l-lja arãulu = l-lja apa di-arãu, lu-aflã taxirãtsli, lj-cad multi ghideri pri cap; 3: arãu tsi doarmi = arãu cu apa tsi curã lishor) *{ro: râu, fluviu}* *{fr: rivière, fleuve; foule}* *{en: river; crowd}* ex: ficiorlu lo apã di la arãu; tricum pisti un arãu mari; cãt loa s-li treacã, li nica arãulu; nica nu-agiumsi la-arãu shi-sh sculã poljli; arãulu dinãcali dipusi sh-cama multu; arãulu dipus, buciunj vai aducã; arãurli si zgrumã di apã multã; arãurli va strãcheascã; easti-arãu fãrã thimo, s-hibã sh-om fãrã caimo?; fãlcarea tutã s-yinã-arãu (fig: ca un arãu, multã sh-dipriunã); arãu (fig: multã, ca arãulu) ãlj fudzea sudoarea § ***rãu*** (rắŭ) sn rãuri (rắ-urĭ) – (unã cu ***arãu***[1]) § ***arãuredz***[1] (a-rã-u-rédzŭ) vb I arãurai (a-rã-u-ráĭ), arãuram (a-rã-u-rámŭ), arãuratã (a-rã-u-rá-tã), arãurari/arãurare (a-rã-u-rá-ri) – cur ca apa dit un arãu *{ro: curge ca un rîu}* *{fr: couler comme une rivière}* *{en: run as a river}* ex: lãcrinjli arupsirã arãu shi nj-arãurarã fatsa; lãcrinjli acãtsarã s-nji arãureadzã fatsa § ***arãurat***[1] (a-rã-u-rátŭ) adg arãuratã (a-rã-u-rá-tã), arãurats (a-rã-u-rátsĭ), arãurati/arãurate (a-rã-u-rá-ti) – tsi curã (ari curatã) ca un arãu *{ro: curs (ca râul)}* *{fr: coulé (comme une rivière)}* *{en: run (as a river)}* § ***arãurari***[1]***/arãurare*** (a-rã-u-rá-ri) sf arãurãri (a-rã-u-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu arãureadzã *{ro: acţiunea de a curge ca un rîu}* *{fr: action de couler comme une rivière}* *{en: action of running as a river}*

arãu[2] (a-rắŭ) adg arauã (a-rá-ŭã), arãi (a-rắĭ), arali/arale (a-rá-li) – tsi lu-ariseashti s-facã lucri uruti; tsi ari hãri multu slabi (lãi, nibuni); narãu, nibun, slab, lai, tihilai, afishcu, ursuz, urut, cãni, pãngãn, vombir, cãtrãcearcu, etc.; (fig: 1: arãu = tsi easti cu puteari; vãrtos, sãnãtos, etc.; expr: 2: ti bag arãu = spun la chivernisi (i altã lumi) lucri tsi-ai faptã shi nu vrei si sã shtibã; ti spun) *{ro: rău, crud, câinos, ticălos; viguros}* *{fr: mauvais, méchant, cruel, affreux; vigoureux}* *{en: bad, wicked, evil, cruel; strong, vigorous}* ex: muljarea aestã easti arauã (tihilai); yeatrul ãnj deadi yitrii arali (uruti); cã-i fricã sh-lumea-arauã (slabã); sh-nãinti arãu (apã tsi curã) sh-nãpoi vali arauã (urutã, lai); va-nj ts-aflji moartea-arauã; arauã (vãrtoasã) mbãirari fatsi catãrca § ***rãu***[2] (rắŭ) adg rauã (rá-ŭã), rãi (rắĭ), rali/rale (rá-li) – (unã cu ***arãu***[2]) § ***arãu***[3] (a-rắŭ) sn arali/arale (a-rá-li) shi ***arauã***[2] (a-rá-ŭã) sf arali/arale (a-rá-li) – hãrli tsi-l fac un lucru s-hibã multu-arãu (s-nu hibã dip bun); arãeatsã, lãeatsã, taxirati, ghideri, etc. *{ro: rău, răutate, nenorocire}* *{fr: mal, méchanceté, malheur}* *{en: evil, misfortune, calamity}* ex: nu s-adutsi n cali ni cu-arãulu (cu-arãeatsa) ni cu bunlu; cari ti nveatsã tr-arãu, nu ts-va bunlu; s-nu u-aflã arãulu (arãeatsa, taxirãtsli); s-nu u patã arãulu (s-nu cadã pri ea tuti lãetsli); cã eu, di-arãu (lãets), nu pot s-tsã spun; si-arucã n arãului (lj-cad tuti lãetsli pri cap); pats arãulu ma nu-ts talji; mash cã trapshu multi-arali (lãets, ghideri); acats-u feata cã lj-u-adusi araua (mira-lj lai)!; noaptea-aestã easti-arauã (lãeatsã); vinji oara-a arauãljei (mirãljei lai, taxiratiljei) § ***arãeatsã*** (a-rã-ĭá-tsã) sf arãets (a-rã-ĭétsĭ) – (unã cu ***arãu***[3]) ex: arãetsli (lãetsli) a loclui cãdzurã pristi noi; tsi arãeatsã (taxirati) mari pãtsãm!; undzãli hirbea di arãeatsã; arãslu-a lui eara mplin di-arãeatsã § ***arãutati/arãutate*** (a-rã-u-tá-ti) sf arãutãts (a-rã-u-tắtsĭ) – (unã cu ***arãu***[3]) § ***arãu***[4] (a-rắŭ) adv – 1: hamna, nibun, slab, lai, urut, etc.; 2: multu, cãt ma multu, mash, dip, etc. *{ro: rău; mult}* *{fr: mal; beaucoup, complètement}* *{en: badly; very, completely}* ex: earam un om arãu (multu) avut; feata eara mushatã arãu (multu); irnjii arãu (ahãndoasã; mash/dip irnjii); scoati-ts oaminj, scoati-arãu (cãt ma multsã); n casã eara arãu (multu) ghini § ***narãu*** (na-rắŭ) adg narauã (na-rá-ŭã), narãi (na-rắĭ), narali/narale (na-rá-li) – (unã cu ***arãu***[2]) ex: mult narauã-nj (arãu-nj) ti mutreashti § ***naraulea*** (na-rá-u-lea) adv – cu ursuzlãchi, cu arãeatsã, cu oclj-arãi *{ro: cu răutate}* *{fr: mèchamment}* *{en: with wickedness}* ex: armãnjlji-lj mutrescu naraulea (cu oclj arãi) § ***araulea*** (a-rá-u-lea) adv – (unã cu ***naraulea***)

arãu[3] (a-rắŭ) sn – vedz tu ***arãu***[2]

arãu[4] (a-rắŭ) adv – vedz tu ***arãu***[2]

arãurari[1]***/arãurare*** (a-rã-u-rá-ri) sf – vedz tu ***arãu***[1]

arãurari[2]***/arãurare*** (a-rã-u-rá-ri) sf – vedz tu ***arauã***[2]

arãurat[1] (a-rã-u-rátŭ) adg – vedz tu ***arãu***[1]

arãurat[2] (a-rã-u-rátŭ) adg – vedz tu ***arauã***[2]

arãuredz[1] (a-rã-u-rédzŭ) vb IV – vedz tu ***arãu***[1]

arãuredz[2] (a-rã-u-rédzŭ) vb IV – vedz tu ***arauã***[2]

arãutati/arãutate (a-rã-u-tá-ti) sf – vedz tu ***arauã***[2]

arãvani/arãvane (a-rã-vá-ni) – vedz tu sf ***arivani***

arãvãescu[1] (a-rã-vã-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arãvuescu[1]***
arãvãescu[2] (a-rã-vã-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arãvulsescu***
arãvãiri[1]/arãvãire (a-rã-vã-í-ri) sf – vedz tu ***arãvuescu[1]***
arãvãiri[2]/arãvãire (a-rã-vã-í-ri) sf – vedz tu ***arãvulsescu***
arãvãit[1] (a-rã-vã-ítŭ) adg – vedz tu ***arãvuescu[1]***
arãvãit[2] (a-rã-vã-ítŭ) adg – vedz tu ***arãvulsescu***
arãvdari/arãvdare (a-rãv-dá-ri) sf – vedz tu ***aravdu***
arãvdat (a-rãv-dátŭ) adg – vedz tu ***aravdu***
arãvdãciuni/arãvdãciune (a-rãv-dã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***aravdu***
arãvdãsescu (a-rãv-dã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***arãdãpsescu[2]***
arãvdãsiri/arãvdãsire (a-rãv-dã-sí-ri) sf – vedz tu ***arãdãpsescu[2]***
arãvdãsit (a-rãv-dã-sítŭ) adg – vedz tu ***arãdãpsescu[2]***
arãvdãtor (a-rãv-dã-tórŭ) adg – vedz tu ***aravdu***
arãvdos (a-rãv-dósŭ) adg – vedz tu ***aravdu***
arãvinari/arãvinare (a-rã-vi-ná-ri) sf – vedz tu ***aruvinedz***
arãvinat (a-rã-vi-nátŭ) adg – vedz tu ***aruvinedz***
arãvinedz (a-rã-vi-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aruvinedz***
arãvoanã (a-rã-voá-nã) sf arãvoani/arãvoane (a-rã-voá-ni) – 1: partea di pãradz tsi-lj dai a unui cãndu-lj tãxeshti cã va s-acumpri un lucru (i va s-fats unã alishvirishi) ma amãnat; 2: semnul (lucrul, nelu, fluriili, etc.) tsi s-da a unei featã di partea-a unui ficior, ca unã soi di arvunã (zbor), cã va si nsoarã cu ea; tsirimonja tsi s-fatsi cãndu doi tiniri (featã shi ficior) sh-da zborlu si s-lja (s-isusescu, multi ori dinintea-a unui preftu, la bisearicã); aruvoanã, arvunã, arvonã, arãvoni, cãpari, cãparã, semnu, nishani, pei; isozmatã, isozmã, ishazmati *{ro: arvună; logodnă}* *{fr: arrhes; tout ce qu'on donne comme gage pour les fiançailles (anneau, etc.); fiançailles}* *{en: deposit; the object given as a pledge for a future marriage (ring, etc.); engagement}* ex: cu arãvoanã di un migit; cu fluriili di arãvoanã; arucã aruvoana-a ljei nuntru; arãvoanã datã di ficiorlu di-amirã; cuvenda-a mea i scumpã arãvoanã § ***aruvoanã*** (a-ru-voá-nã) sf aruvoani/aruvoane (a-ru-voá-ni) – (unã cu ***arãvoanã***) § ***arvonã*** (ar-vó-nã) sf arvoni/arvone (ar-vó-ni) – (unã cu ***arãvoanã***) ex: lj-deadi arvonã unã sãhati di-amalamã, unã bizilicã di-amalamã shi minghiushi di flurii § ***arvunã*** (ar-vú-nã) sf arvuni/arvune (ar-vú-ni) – (unã cu ***arãvoanã***) ex: di la gioni lo arvunã (semnul di isusiri) § ***arãvoni/arãvone*** (a-rã-vó-ni) sf arãvonj(?) (a-rã-vónjĭ) – (unã cu ***arãvoanã***) ex: ma, na-ts nelu di arãvoni (isozmatã) § ***arãvunjisescu*** (a-rã-vu-nji-sés-cu) (mi) vb IV arãvunjisii (a-rã-vu-nji-síĭ), arãvunjiseam (a-rã-vu-nji-seámŭ), arãvunjisitã (a-rã-vu-nji-sí-tã), arãvunjisiri/arãvunjisire (a-rã-vu-nji-sí-ri) – 1: dau cãparã; dau arãvoanã; cãpãrusescu; 2: fac isozmata; (mi) isusescu *{ro: arvuni; logodi}* *{fr: donner des arrhes, arrher; (se) fiancer}* *{en: deposit; get engaged}* ex: lu-arãvunjisi (lu isusi) cu-unã featã din hoarã § ***arãvunjisit*** (a-rã-vu-nji-sítŭ) adg arãvunjisitã (a-rã-vu-nji-sí-tã), arãvunjisits (a-rã-vu-nji-sítsĭ), arãvunjisiti/arãvunjisite (a-rã-vu-nji-sí-ti) – tsi-lj s-ari datã arãvoanã; cãpãrusit, isusit *{ro: arvunit, logodit}* *{fr: arrhé; fiancé}* *{en: deposited; engaged}* § ***arãvunjisiri/arãvunjisire*** (a-rã-vu-nji-sí-ri) sf arãvunjisiri (a-rã-vu-nji-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arãvunjiseashti tsiva i cariva; dari di arãvoanã; cãpãrusiri, isusiri *{ro: acţiunea de a arvuni, de a logodi; arvunire, logodire}* *{fr: action d'arrher; de (se) fiancer}* *{en: action of depositing, of getting engaged}*
arãvoli/arãvole (a-rã-vó-li) sf – vedz tu ***aruvoli***
arãvoni/arãvone (a-rã-vó-ni) sf – vedz tu ***arãvoanã***
arãvuescu[1] (a-rã-vu-ĭés-cu) (mi) vb IV arãvuii (a-rã-vu-íĭ), arãvueam (a-rã-vu-ĭámŭ), arãvuitã (a-rã-vu-í-tã), arãvuiri/arãvuiri (a-rã-vu-í-ri) – mi-aruc cu puteari shi cu multã agunjii cãtrã (pristi) tsiva i cariva; mi-arucutescu (mi surpu) cãtrã nghios; aruvuescu, arãvãescu, rãvãescu; himusescu, hiumusescu, nhiumusescu, anãpãdescu, nãpãdescu, citãsescu, aleapid, leapid, arucutescu, surpu, sãlãghescu, sãlghescu, sãrghescu, sãrgljescu, nãburuescu *{ro: năpusti, repezi, da năvală}* *{fr: (se) précipiter sur, (se) jeter sur}* *{en: rush over, jump over, throw himself over}* ex: di sus shi di nghios, di la munti shi di la cãmpu, arãvuirã (anãpãdirã) nãuntru Arbinishia ntreagã; ia-lj, s-aproachi, agiungu, arãvuescu shi la casa-al Chendra § ***arãvuit[1]*** (a-rã-vu-ítŭ) adg arãvuitã (a-rã-vu-í-tã), arãvuits (a-rã-vu-ítsĭ), arãvuiti/arãvuite (a-rã-vu-í-ti) – tsi s-ari hiumusitã; tsi s-ari arcatã cãtrã (pristi) tsiva i cariva; tsi s-ari arucutitã (surpatã); aruvuit, arãvãit, rãvãit; himusit, hiumusit, nhiumusit, anãpãdit, nãpãdit, citãsit, alipidat, lipidat, arucutit, surpat, sãlãghit, sãlghit, sãrghit, sãrgljit, nãburuit *{ro: năpustit, repezit}* *{fr: précipité sur, jeté sur}* *{en: rushed over, jumped over, thrown himself over}* § ***arãvuiri[1]/arãvuire*** (a-rã-vu-í-ri) sf arãvuiri (a-rã-vu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva s-arãvueashti; aruvuiri, arãvãiri, rãvãiri; himusiri, hiumusiri, nhiumusiri, anãpãdiri, nãpãdiri, citãsiri, alipidari, lipidari, arucutiri, surpari, sãlãghiri, sãlghiri, sãrghiri, sãrgljiri, nãburuiri *{ro: acţiunea de a se năpusti; năpustire, repezire}* *{fr: action de se précipiter sur, de se jeter sur}* *{en: action of rushing over, of jumping over}* § ***aruvuescu[1]*** (a-ru-vu-ĭés-cu) (mi) vb IV aruvuii (a-ru-vu-íĭ), aruvueam (a-ru-vu-ĭámŭ), aruvuitã (a-ru-vu-í-tã), aruvuiri/aruvuire (a-ru-vu-í-ri) – (unã cu ***arãvuescu[1]***) § ***aruvuit[1]*** (a-ru-vu-ítŭ) adg aruvuitã (a-ru-vu-í-tã), aruvuits (a-ru-vu-ítsĭ), aruvuiti/aruvuite (a-ru-vu-í-ti) – (unã cu ***arãvuit[1]***) § ***aruvuiri[1]/aruvuire*** (a-ru-vu-í-ri) sf aruvuiri (a-ru-vu-írĭ) – (unã cu ***arãvuiri[1]***) § ***arãvãescu[1]*** (a-rã-vã-ĭés-cu) (mi) vb IV arãvãii (a-rã-vã-íĭ), arãvãeam (a-rã-vã-ĭámŭ), arãvãitã (a-rã-vã-í-tã), arãvãiri/arãvãire (a-rã-vã-í-ri) – (unã cu ***arãvuescu[1]***) § ***arãvãit[1]*** (a-rã-vã-ítŭ) adg arãvãitã (a-rã-vã-í-tã), arãvãits (a-rã-vã-ítsĭ), arãvãiti/arãvãite (a-rã-vã-í-ti) – (unã cu ***arãvuit[1]***) § ***arãvãiri[1]/arãvãire*** (a-rã-vã-í-ri) sf arãvãiri (a-rã-vã-írĭ) – (unã cu ***arãvuiri[1]***) § ***rãvãescu[1]*** (rã-vã-ĭés-cu) (mi) vb IV rãvãii (rã-vã-íĭ), rãvãeam (rã-vã-ĭámŭ), rãvãitã (rã-vã-í-tã), rãvãiri/rãvãire (rã-vã-í-ri) – (unã cu ***arãvuescu[1]***) § ***rãvãit[1]*** (rã-vã-ítŭ) adg rãvãitã (rã-vã-í-tã), rãvãits (rã-vã-ítsĭ), rãvãiti/rãvãite (rã-vã-í-ti) – (unã cu ***arãvuit[1]***) § ***rãvãiri[1]/rãvãire*** (rã-vã-í-ri) sf rãvãiri (rã-vã-írĭ) – (unã cu ***arãvuiri[1]***)
arãvuescu[2] (a-rã-vu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arãvulsescu***
arãvuiri[1]/arãvuire (a-rã-vu--í-ri) sf – vedz tu ***arãvuescu[1]***
arãvuiri[2]/arãvuire (a-rã-vu-í-ri) sf – vedz tu ***arãvulsescu***
arãvuit[1] (a-rã-vu--ítŭ) adg – vedz tu ***arãvuescu[1]***
arãvuit[2] (a-rã-vu-ítŭ) adg – vedz tu ***arãvulsescu***
arãvulsescu (a-rã-vul-sés-cu) (mi) vb IV arãvulsii (a-rã-vul-síĭ), arãvulseam (a-rã-vul-seámŭ), arãvulsitã (a-rã-vul-sí-tã), arãvulsiri/arãvulsire (a-rã-vul-sí-ri) – fac s-cadã tsiva mpadi (lu surpu un lucru, casã, punti, etc.) cu puteari di nu-armãni tsiva mprostu; cad mpadi di-iuva di-analtu, pi dinapandiha sh-cu vrondu; mi nclin sh-mi-arãstornu (mi-arucutescu) mpadi; mi-aspargu sh-cad iuva ahãndusinda-mi; aruvulsescu, ruvulsescu, aruvursescu, aruvuescu, arãvuescu, arãvãescu, rãvãescu, arãzvuescu, survuljisescu, rãzuescu, surpu, dãrãm *{ro: nărui, (se) prăbuşi}* *{fr: s'écrouler, s'effondrer, s'ébouler, s'abîmer}* *{en: collapse, cave in, drop down}* ex: loclu s-arãvulsi (cãdzu, s-ahãndusi) § ***arãvulsit*** (a-rã-vul-sítŭ) adg arãvulsitã (a-rã-vul-sí-tã), arãvulsits (a-rã-vul-sítsĭ), arãvulsiti/arãvulsite (a-rã-vul-sí-ti) – tsi ari cãdzutã mpadi pi napandiha sh-cu vrondu; tsi s-ari aspartã sh-cãdzutã; aruvulsit, ruvulsit, aruvursit, aruvuit, arãvuit, arãvãit, rãvãit, arãzvuit, survuljisit, rãzuit, surpat, dãrãmat *{ro: năruit, prăbuşit}* *{fr: écroulé, effondré, éboulé, abîmé}* *{en: collapsed, caved in, dropped down}* § ***arãvulsiri/arãvulsire*** (a-rã-vul-sí-ri) sf arãvulsiri (a-rã-vul-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-arãvulseashti; aruvulsiri, ruvulsiri, aruvursiri, aruvuiri, arãvuiri, arãvãiri, rãvãiri, arãzvuiri, survuljisiri, rãzuiri, surpari, dãrãmari; survolj *{ro: acţiunea de a se nărui, de a se prăbuşi; năruire, prăbuşire}* *{fr: action de s'écrouler, de s'effondrer, de s'ébouler, de s'abîmer}* *{en: action of collapsing, of caving in, dropping down}* § ***aruvulsescu*** (a-ru-vul-sés-cu) (mi) vb IV aruvulsii (a-ru-vul-síĭ), aruvulseam (a-ru-vul-seámŭ), aruvulsitã (a-ru-vul-sí-tã), aruvulsiri/aruvulsire (a-ru-vul-sí-ri) – (unã cu ***arãvulsescu***) ex: aruvulsi murlu (cãdzu mpadi, s-surpã) § ***aruvulsit*** (a-ru-vul-sítŭ) adg aruvulsitã (a-ru-vul-sí-tã), aruvulsits (a-ru-vul-sítsĭ), aruvulsiti/aruvulsite (a-ru-vul-sí-ti) – (unã cu ***arãvulsit***) ex: citii aruvulsitã (surpatã) § ***aruvulsiri/aruvulsire*** (a-ru-vul-sí-ri) sf aruvulsiri (a-ru-vul-sírĭ) – (unã cu ***arãvulsiri***) § ***ruvulsescu*** (ru-vul-sés-cu) (mi) vb IV ruvulsii (ru-vul-síĭ), ruvulseam (ru-vul-seámŭ), ruvulsitã (ru-vul-sí-tã), ruvulsiri/ruvulsire (ru-vul-

sí-ri) – (unã cu ***arãvulsescu***) § ***ruvulsit*** (ru-vul-sítŭ) adg ruvulsitã (ru-vul-sí-tã), ruvulsits (ru-vul-sítsĭ), ruvulsiti/ruvulsite (ru-vul-sí-ti) – (unã cu ***arãvulsit***) ex: citii ruvulsitã (surpatã) § ***ruvulsiri/ruvulsire*** (ru-vul-sí-ri) sf ruvulsiri (ru-vul-sírĭ) – (unã cu ***arãvulsiri***) § ***aruvursescu*** (a-ru-vur-sés-cu) (mi) vb IV aruvursii (a-ru-vur-síĭ), aruvurseam (a-ru-vur-seámŭ), aruvursitã (a-ru-vur-sí-tã), aruvursiri/aruvursire (a-ru-vur-sí-ri) – (unã cu ***arãvulsescu***) § ***aruvursit*** (a-ru-vur-sítŭ) adg aruvursitã (a-ru-vur-sí-tã), aruvursits (a-ru-vur-sítsĭ), aruvursiti/aruvursite (a-ru-vur-sí-ti) – (unã cu ***arãvulsit***) § ***aruvursiri/aruvursire*** (a-ru-vur-sí-ri) sf aruvursiri (a-ru-vur-sírĭ) – (unã cu ***arãvulsiri***) § ***arãzvuescu*** (a-rãz-vu-ĭés-cu) (mi) vb IV arãzvuii (a-rãz-vu-íĭ), arãzvueam (a-rãz-vuĭámŭ), arãzvuitã (a-rãz-vu-í-tã), arãzvuiri/arãzvuire (a-rãz-vu-í-ri) – (unã cu ***arãvulsescu***) ex: loclu s-arãzvueashti (si surpã), ugeacurli cad § ***arãzvuit*** (a-rãz-vu-ítŭ) adg arãzvuitã (a-rãz-vu-í-tã), arãzvuits (a-rãz-vu-ítsĭ), arãzvuiti/arãzvuite (a-rãz-vu-í-ti) – (unã cu ***arãvulsit***) § ***arãzvuiri/arãzvuire*** (a-rãz-vu-í-ri) sf arãzvuiri (a-rãz-vu-írĭ) – (unã cu ***arãvulsiri***) § ***aruvuescu***[2] (a-ru-vu-ĭés-cu) (mi) vb IV aruvuii (a-ru-vu-íĭ), aruvueam (a-ru-vu-ĭámŭ), aruvuitã (a-ru-vu-í-tã), aruvuiri/aruvuire (a-ru-vu-í-ri) – (unã cu ***arãvulsescu***) ex: multi casi criparã tu mesi, alti aruvuirã (cãdzurã, s-surparã); ãlj bagã pãltarea ca s-nu s-aruvueascã (s-nu cadã mpadi) § ***aruvuit***[2] (a-ru-vu-ítŭ) adg aruvuitã (a-ru-vu-í-tã), aruvuits (a-ru-vu-ítsĭ), aruvuiti/aruvuite (a-ru-vu-í-ti) – (unã cu ***arãvulsit***) § ***aruvuiri/aruvuire***[2] (a-ru-vu-í-ri) sf aruvuiri (a-ru-vu-írĭ) – (unã cu ***arãvulsiri***) § ***arãvuescu***[2] (a-rã-vu-ĭés-cu) (mi) vb IV arãvuii (a-rã-vu-íĭ), arãvueam (a-rã-vu-ĭámŭ), arãvuitã (a-rã-vu-í-tã), arãvuiri/arãvuire (a-rã-vu-í-ri) – (unã cu ***arãvulsescu***) § ***arãvuit***[2] (a-rã-vu-ítŭ) adg arãvuitã (a-rã-vu-í-tã), arãvuits (a-rã-vu-ítsĭ), arãvuiti/arãvuite (a-rã-vu-í-ti) – (unã cu ***arãvulsit***) § ***arãvuiri***[2]***/arãvuire*** (a-rã-vu-í-ri) sf arãvuiri (a-rã-vu-írĭ) – (unã cu ***arãvulsiri***) § ***arãvãescu***[2] (a-rã-vã-ĭés-cu) (mi) vb IV arãvãii (a-rã-vã-íĭ), arãvãeam (a-rã-vã-ĭámŭ), arãvãitã (a-rã-vã-í-tã), arãvãiri/arãvãire (a-rã-vã-í-ri) – (unã cu ***arãvulsescu***) § ***arãvãit***[2] (a-rã-vã-ítŭ) adg arãvãitã (a-rã-vã-í-tã), arãvãits (a-rã-vã-ítsĭ), arãvãiti/arãvãite (a-rã-vã-í-ti) – (unã cu ***arãvulsit***) ex: casi cãdzuti shi arãvãiti (surpati dip) § ***arãvãiri***[2]***/arãvãire*** (a-rã-vã-í-ri) sf arãvãiri (a-rã-vã-írĭ) – (unã cu ***arãvulsiri***) § ***rãvãescu***[2] (rã-vã-ĭés-cu) (mi) vb IV rãvãii (rã-vã-íĭ), rãvãeam (rã-vã-ĭámŭ), rãvãitã (rã-vã-í-tã), rãvãiri/rãvãire (rã-vã-í-ri) – (unã cu ***arãvulsescu***) § ***rãvãit***[2] (rã-vã-ítŭ) adg rãvãitã (rã-vã-í-tã), rãvãits (rã-vã-ítsĭ), rãvãiti/rãvãite (rã-vã-í-ti) – (unã cu ***arãvulsit***) ex: casi cãdzuti shi arãvãiti (surpati dip) § ***rãvãiri***[2]***/rãvãire*** (rã-vã-í-ri) sf rãvãiri (rã-vã-írĭ) – (unã cu ***arãvulsiri***)

arãvulsiri/arãvulsire (a-rã-vul-sí-ri) sf – vedz tu ***arãvulsescu***

arãvulsit (a-rã-vul-sítŭ) adg – vedz tu ***arãvulsescu***

arãvunjisescu (a-rã-vu-nji-sés-cu) (mi) vb – vedz tu ***arãvoanã***

arãvunjisiri/arãvunjisire (a-rã-vu-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***arãvoanã***

arãvunjisit (a-rã-vu-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***arãvoanã***

arãzboi (a-rãz-bóĭŭ) sn arãzboai/arãzboae (a-rãz-boá-i) – machinã (hãlati) dit casa-a armãnjlor cu cari muljerli tsas lãna tra s-facã pãndza (shiaclu, adhimtul, etc.); vãlmentu *{ro: război de ţesut}* *{fr: métier à tisser}* *{en: loom}* ex: lucra tu arãzboi (vãlmentu) di cum cripa dzua; bãgai un arãzboi di pãndzã; lj-acatsã mãna la arãzboi; unã eapã durdurã, cari da di mi-ascuturã tutã-amarea treamburã (*angucitoari*: arãzboilu); nu s-avd nits cãntits tu-arãzboai (vãlmenti); cashlu si stricoarã pri-arãzboi (vãlmentu) di furtutiri; dã-nj lãna s-u tsas tu-arãzboi dauã vilendzã

arãzbun (a-rãz-búnŭ) (mi) vb I arãzbunai (a-rãz-bu-náĭ), arãzbunam (a-rãz-bu-námŭ), arãzbunatã (a-rãz-bu-ná-tã), arãzbunari/arãzbunare (a-rãz-bu-ná-ri) – cu-atseali tsi-lj fac (tsi-lj dzãc, tsi-lj dau, etc.) lu-adar cariva s-hibã ma bun, s-isihãseascã, s-agãrshascã cripãrli tsi ari icã inatea tsi nj-u poartã; cu-atseali tsi fac lu hãrsescu pri cariva; arãzbunedz, mbun, mbunedz, ambun, ambunedz, azbun *{ro: linişti, îmbuna, împăca, mulţumi}* *{fr: apaiser, (ré)concilier, contenter}* *{en: appease, soothe; make up, reconcile; satisfy}* ex: acats s-lu arãzbun (isihãsescu); maea mutrea s-lji arãzbunã (hãrseascã); s-arãzbunj (s-u mbunedz) mãrata mumã § ***arãzbunedz*** (a-rãz-bu-nédzŭ) (mi) vb I arãzbunai (a-rãz-bu-náĭ), arãzbunam (a-rãz-bu-námŭ), arãzbunatã (a-rãz-bu-ná-tã), arãzbunari/arãzbunare (a-rãz-bu-ná-ri) – (unã cu ***arãzbun***) ex: u pitricu soacrã-sa ca sã s-arãzbuneadzã (si s-hãrseascã) sh-nãsã § ***arãzbunat*** (a-rãz-bu-nátŭ) adg arãzbunatã (a-rãz-bu-ná-tã), arãzbunats (a-rãz-bu-nátsĭ), arãzbunati/arãzbunate (a-rãz-bu-ná-ti) – tsi easti faptu si s-aducheascã ma ghini, ma isih, si s-hãrseascã dupã zboarãli tsi-lj si dzãsirã i bunili tsi-lj si featsirã; tsi s-ari faptã oaspi diznou cu un cu cari s-avea ncãceatã ninti; mbunat, ambunat, azbunat *{ro: liniştit, îmbunat, împăcat, mulţumit}* *{fr: apaisé, (ré)concilié, contenté}* *{en: appeased, soothed; reconciled, satisfied}* § ***arãzbunari/arãzbunare*** (a-rãz-bu-ná-ri) sf arãzbunãri (a-rãz-bu-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-arãzbunã; ambunari, azbunari, arãzbunari *{ro: acţiunea de a linişti, de a îmbuna, de a împăca, de a mulţumi; liniştire, îmbunare, împăcare}* *{fr: action d'apaiser, de (ré)concilier, de contenter; reconciliation; contentement}* *{en: action of appeasing, of soothing; of making up, of reconciling; reconciliation, contentment}* ex: s-aflã arãzbunari § ***arãzbãn*** (a-rãz-bắnŭ) (mi) vb I arãzbãnai (a-rãz-bã-náĭ), arãzbãnam (a-rãz-bã-námŭ), arãzbãnatã (a-rãz-bã-ná-tã), arãzbãnari/arãzbãnare (a-rãz-bã-ná-ri) – (unã cu ***arãzbun***) ex: s-arãzbãni (s-hãrseashti) duruta inimã cu-unã cuvendã bunã § ***arãzbãnat*** (a-rãz-bã-nátŭ) adg arãzbãnatã (a-rãz-bã-ná-tã), arãzbãnats (a-rãz-bã-nátsĭ), arãzbãnati/arãzbãnate (a-rãz-bã-ná-ti) – (unã cu ***arãzbunat***) § ***arãzbãnari/arãzbãnare*** (a-rãz-bã-ná-ri) sf arãzbãnãri (a-rãz-bã-nắrĭ) – (unã cu ***arãzbunari***)

arãzbunari/arãzbunare (a-rãz-bu-ná-ri) sf – vedz tu ***arãzbun***

arãzbunat (a-rãz-bu-nátŭ) adg – vedz tu ***arãzbun***

arãzbunedz (a-rãz-bu-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arãzbun***

arãzburari/arãzburare (a-rãz-bu-rá-ri) sf– vedz tu ***azboair***

arãzburat (a-rãz-bu-rátŭ) adg – vedz tu ***azboair***

arãzgan[1] (a-rãz-gánŭ) sn arãzgani/arãzgane (a-rãz-gá-ni) – lucru tsi-l feci tra s-lj-u plãtescu a atsilui tsi-nj featsi un arãu icã nindriptati; ahti *{ro: răzbunare}* *{fr: vengeance}* *{en: revenge}* ex: nji scosh arãzganlu (ahtea) ti-atseali tsi nj-avea faptã § ***arãzgan***[2] (a-rãz-gánŭ) (mi) vb I arãzgãnai (a-rãz-gã-náĭ), arãzgãnam (a-rãz-gã-námŭ), arãzgãnatã (a-rãz-gã-ná-tã), arãzgãnari/arãzgãnare (a-rãz-gã-ná-ri) – lj-u plãtescu a unui tsi-nj featsi arãu icã nidriptati; ãnj scot (ljau) ahtea, ãnj scot arãzganlu, ãnj caftu (ljau) sãndzi; ascumpãr *{ro: răzbuna}* *{fr: (se) venger}* *{en: avenge}* § ***arãzgãnat*** (a-rãz-gã-nátŭ) adg arãzgãnatã (a-rãz-gã-ná-tã), arãzgãnats (a-rãz-gã-nátsĭ), arãzgãnati/arãzgãnate (a-rãz-gã-ná-ti) – tsi sh-ari loatã ahtea (arãzganlu, sãndzili); tsi-lj si-ari ascumpãratã (plãtitã) nidriptatea tsi-lj si featsi; ascumpãrat *{ro: răzbunat}* *{fr: vengé}* *{en: avenged}* § ***arãzgãnari/arãzgãnare*** (a-rãz-gã-ná-ri) sf arãzgãnãri (a-rãz-gã-nắrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu shi scoati arãzganlu; ascumpãrari *{ro: acţiunea de a răzbuna; răzbunare}* *{fr: action de se venger}* *{en: action of avenging}*

arãzgan[2] (a-rãz-gánŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arãzgan***[1]

arãzgã (a-rắz-gã) sf pl(?) – loclu di-iu s-tradzi (di iu nchiseashti) tsiva (lucru, hiintsã, etc.); arãzgãnã, rãzgã, sirtã, vinã, vitil, bimã, izvur, soi, dãmarã, lãgamã; arãdãtsinã, ariditsinã, rãdãtsinã, riditsinã, rãdzãtinã, zãrãtsinã *{ro: origine}* *{fr: origine}* *{en: origin}* § ***rãzgã*** (rắz-gã) sf pl(?) – (unã cu ***arãzgã***) ex: di altã rãzgã (arãdãtsinã, vinã) easti vurgãramea

arãzgãnari/arãzgãnare (a-rãz-gã-ná-ri) sf – vedz tu ***arãzgan***[1]

arãzgãnat (a-rãz-gã-nátŭ) adg – vedz tu ***arãzgan***[1]

arãzgãnã (a-rãz-gã-nắ) sm arãzgãnadz (a-rãz-gã-nádzĭ) – semnu alãsat di cariva i di tsiva, cari-aspuni cã s-avea aflatã i cã avea tricutã prit atsel loc; semnu, urmã, ulmã, dãrã, tor, tragã *{ro: urmă}* *{fr: trace, racine}* *{en: trace, mark, footprint, roots}* ex: arãzgãnã (urmã) s-nu-armãnã; dupã vina shi arãzgãnãlu (urma, arãdãtsina) a catiunui

arãzmãrin (a-rãz-mã-rínŭ) sm arãzmãrinj (a-rãz-mã-rínjĭ) – pom njic cu frãndzãli verdzã tsi nu cad earna, cari-anjurzescu multu mushat shi lilici njirli-albi-aroshi, tsi easti ufilisit tu mãcãruri, yitrii shi livandu *{ro: rozmarin}* *{fr: romarin}* *{en: rosemary}*

arãzvuescu (a-rãz-vu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arãvulsescu***
arãzvuiri/arãzvuire (a-rãz-vu-í-ri) sf – vedz tu ***arãvulsescu***
arãzvuit (a-rãz-vu-ítŭ) adg – vedz tu ***arãvulsescu***
arbii/arbie (ar-bí-i) sf – vedz tu ***harbã***
arbinã (ar-bí-nã) sf arbini/arbine (ar-bí-ni) – hãlati di cilichi (ca unã sulã i limã) cu cari omlu (hãsaplu) shi nturyiseashti cutsutlu; mãsat, mãsati *{ro: masat} {fr: outil d'acier à aiguiser} {en: tool for sharpening knives}*
Arbinãshii (Ar-bi-nã-shí-i) sf – vedz tu ***arbines***
arbines (ar-bi-nésŭ) sm, sf arbineasã (ar-bi-neá-sã), arbinesh (ar-bi-néshĭ), arbineasi/arbinease (ar-bi-neá-si) – om (muljari) tsi fatsi parti dit unã mileti (giumitati di elj crishtinj, giumitati turtsã) tsi bãneadzã tu locurli ditu-Ascãpitatã di Machidunii (tu Arbinshii); (fig: 1: arbines = om multu-arãu; expr: 2: arbineslu-i besã pri dzinuclju = arbineslu nu-ari besã; nu pots s-lji fatsi besã a arbineslui; 3: arbineslu-i frati cu-alãvdarea = arbineslu s-alavdã multu; 4: cap di-arbines = om cu caplu gros (cu cap di shinic, di tãgari, di grij, di mulari, etc.); 5: pri iu treatsi arbineslu-lj seacã mãna = arbineslu lu-ariseashti s-furã) cari nu-ascultã di vãrnu shi fatsi mash dupã mintea-a lui) *{ro: albanez} {fr: Albanais} {en: Albanian}* ex: arbineslu-i fudul; soacra-atsea araua sh-atsea arbineasa (fig: multu di multu-arauã); ari un ficior… arbines (multu-arãu, ca un arbines!) § ***arbinshami/arbinshame*** (ar-bin-shĭá-mi) sf fãrã pl – multimi di-arbinesh; miletea-arbinshascã *{ro: albanezime} {fr: l'ensemble des Albanais; nombre d'Albanais} {en: multitude of Albanians}* ex: dzatsi gionj ditu-arbinshami (dit miletea-arbinishascã) § ***arbinshescu*** (ar-bin-shĭés-cu) adg arbinsheascã (ar-bin-shĭás-cã), arbinsheshtsã (ar-bin-shĭésh-tsã), arbinsheshti (ar-bin-shĭésh-ti) – tsi s-tradzi dit miletea di-arbinesh; tsi ari s-facã cu arbineshlji; di arbines *{ro: albanez, albanezesc} {fr: albanais} {en: Albanian}* ex: avdzãi un cãntic arbinshescu (di-arbinesh) § ***arbinshashti***[1]***/arbinshashte*** (ar-bin-shĭash-ti) sf fãrã pl – limba zburãtã di arbinesh *{ro: limba albaneză} {fr: la langue albanaise} {en: Albanian, Albanian language}* ex: shtii arbinshashti? (u zburãshti limba arbinshascã?) § ***arbinshashti***[2]***/arbinshashte*** (ar-bin-shĭash-ti) adv – ca arbineshlji *{ro: albanezeşte} {fr: comme les albanais} {en: as done by the Albanians}* ex: gioacã arbinshashti (ca arbineshlji; gioacã giocuri arbinsheshti) § ***Arbinshii*** (Ar-bin-shí-i) sf fãrã pl – cratlu iu bãneadzã sh-iu suntu domnji arbineshlji *{ro: Albania} {fr: Albanie} {en: Albania}* § ***Arbinãshii*** (Ar-bi-nã-shí-i) sf fãrã pl – (unã cu ***Arbinshii***) ex: Arbinãshia ari adetea s-da a oaspitslor coada-a nãmalui friptu; tricum prit Arbinãshii
arbinshami/arbinshame (ar-bin-shĭá-mi) sf – vedz tu ***arbines***
arbinshashti[1]***/arbinshashte*** (ar-bin-shĭash-ti) sf – vedz tu ***arbines***
arbinshashti[2]***/arbinshashte*** (ar-bin-shĭash-ti) adv – vedz tu ***arbines***
arbinshescu (ar-bin-shĭés-cu) adg – vedz tu ***arbines***
Arbinshii (Ar-bin-shí-i) sf – vedz tu ***arbines***
arbur (ár-burŭ) sm – vedz tu ***arburi***
arburet (ar-bu-rétŭ) sn – vedz tu ***arburi***
arburi/arbure (ár-bu-ri) sm arburi (ár-burĭ) – 1: numã tsi s-da la itsi plantã cu trup analtu sh-lumãchi limnoasi, mplin di frãndzi tsi fac unã cãrunã largã deavãrliga-a truplui; 2: numã datã a ma multor arburi fanuminj di pãduri, analtsã, cu lemnul vãrtos sh-frãndzãli mãri cu mãrdzinj hãrãxiti, a curi fructu easti gljinda; arbur, oarbãri, cupaci, tser, cealãc, chiminit, dushcu *{ro: arbore, stejar} {fr: arbre; chêne} {en: tree; oak tree}* ex: shnipãrtica s-alinã pri arburi; cãrbunj di arburi (cupaci, tser, cealãc); arburlji nvirdzãrã; vãrã arburi uscat tsi cãdea di vimtu di oarã-oarã § ***arbur*** (ár-burŭ) sm arburi (ár-burĭ) – (unã cu ***arburi***) ex: arburlu (cupacilu, tserlu) fatsi ghinduri; lemnul di arbur (cupaci, tser, cealãc) easti bun la durets § ***oarbãri/oarbãre*** (oár-bãrŭ) sm oarbãri (oár-bãrĭ) – (unã cu ***arburi***) § ***arburic*** (ar-bu-rícŭ) sm arburits (ar-bu-rítsĭ) – arburic *{ro: arbore mic, stejar mic} {fr: petit arbre; petit chêne} {en: small tree; small oak tree}* § ***arburet*** (ar-bu-rétŭ) sn arbureturi (ar-bu-ré-turĭ) – 1: multimi di arburi tsi crescu ca unã pãduri; pãduri, curii; 2: pãduri di cupaci (di tseri, di cealãts) *{ro: arborete, stejăriş} {fr: forêt, forêt de chênes} {en: forest; oak forest}* ex: tricui pri la arburet (pãdurea di cealãc, di tser, di cupaci)
arburic (ar-bu-rícŭ) sm – vedz tu ***arburi***
arbuz (ar-búzŭ) sm – vedz tu ***carpuz***
arcari/arcare (ar-cá-ri) sf – vedz tu ***aruc***
arcat (ar-cátŭ) adg – vedz tu ***aruc***
arcãturã (ar-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***aruc***
arceari/arceare (ar-cĭá-ri) sf – vedz tu ***arcedz***
arceat (ar-cĭátŭ) adg – vedz tu ***arcedz***
arceatcu (ar-cĭát-cu) adg – vedz tu ***arcedz***
arcedz (ar-cĭédzŭ) (mi) vb I arceai (ar-cĭáĭ), arceam (ar-cĭámŭ), arceatã (ar-cĭá-tã), arceari/arceare (ar-cĭá-ri) – mi-acatsã inatea; mi fac foc di inati; inãtusescu, yinãtusescu, gnãtusescu, ariciuescu, agredz, aghredz, timusescu, furtsuescu, furchisescu, ngindu, nãirescu, pizmusescu, aprindu, lisixescu, turbu, turbedz *{ro: înfuria} {fr: se mettre en colère} {en: infuriate}* ex: si-arceadzã (s-fatsi foc di inati) turcul § ***arceat*** (ar-cĭátŭ) adg arceatã (ar-cĭá-tã), arceats (ar-cĭátsĭ), arceati/arceate (ar-cĭá-ti) – tsi lu-ari acãtsatã inatea; inãtusit, yinãtusit, gnãtusit, ariciuit, agrat, aghrat, timusit, furtsuit, furchisit, ngindat, nãirit, pizmusit, apres (di inati), lixit, turbat *{ro: înfuriat} {fr: mis en colère} {en: infuriated}* § ***arceari/arceare*** (ar-cĭá-ri) sf arceri (ar-cĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un easti acãtsat di inati; inãtusiri, yinãtusiri, gnãtusiri, ariciuiri, agrari, aghrari, timusiri, furtsuiri, furchisiri, ngindari, nãiriri, pizmusiri, aprindiri (di inati), lixiri, turbari *{ro: acţiunea de a înfuria; înfuriare} {fr: action de se mettre en colère} {en: action of becoming (making someone) infuriated}* § ***arceatcu*** (ar-cĭát-cu) adg arceatcã (ar-cĭát-cã), arceattsi (ar-cĭát-tsi), arceattsi/arceattse (ar-cĭát-tsi) – tsi easti mplin di inati; tsi lu-acatsã lishor inatea; inãtci, yinãtos, gnãtos, huliros, lisixit, lisearcu, turbat, gindos, uryisit *{ro: furios, mânios, iute la mânie} {fr: cholérique, furieux, irascible} {en: infuriated, angered, irritable}* ex: easti arceatcu (inãtci, huliros) § ***ariciuescu***[2] (a-ri-cĭu-ĭés-cu) (mi) vb IV ariciuii (a-ri-cĭu-íĭ), ariciueam (a-ri-cĭu-ĭámŭ), ariciuitã (a-ri-cĭu-í-tã), ariciuiri/ariciuire (a-ri-cĭu-í-ri) – (unã cu ***arcedz***) ex: vinji di ariciui (nãiri) – ***ariciuit***[2] (a-ri-cĭu-ítŭ) adg ariciuitã (a-ri-cĭu-í-tã), ariciuits (a-ri-cĭu-ítsĭ), ariciuiti/ariciuite (a-ri-cĭu-í-ti) – (unã cu ***arceat***) § ***ariciuiri***[2]***/ariciuire*** (a-ri-cĭu-í-ri) sf ariciuiri (a-ri-cĭu-írĭ) – (unã cu ***arceari***) § ***arciuit*** (ar-cĭu-ítŭ) adg – (unã cu ***ariciuit***[2]) ex: mutrita lã eara arciuitã (ariciuitã, mplinã di-amãnii)
archescu (ar-chĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arachi***
archii/archie (ar-chí-i) sf – vedz tu ***arãchii***
archiri/archire (ar-chí-ri) sf – vedz tu ***arachi***
archishur[1] (ar-chí-shĭurŭ) vb I – vedz tu ***arãchiushur***[1]
archishur[2] (ar-chí-shĭurŭ) sn – vedz tu ***arãchiushur***[1]
archishurari/archishurare (ar-chi-shĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***arãchiushur***[1]
archishurat (ar-chi-shĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***arãchiushur***[1]
archishuros (ar-chi-shĭu-rósŭ) adg – vedz tu ***arãchiushur***[1]
archit (ar-chítŭ) adg – vedz tu ***arachi***
archiushur[1] (ar-chĭú-shĭurŭ) vb I – vedz tu ***arãchiushur***[1]
archiushur[2] (ar-chĭú-shĭurŭ) sn – vedz tu ***arãchiushur***[2]
archiushurari/archiushurare (ar-chĭu-shĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***arãchiushurari***
archiushurat (ar-chĭu-shu-rátŭ) adg – vedz tu ***arãchiushurat***
archiushuredz (ar-chĭú-shĭu-redzŭ) vb I – vedz tu ***archiushur***[1]
archiushuros (ar-chĭu-shĭu-rósŭ) adg – vedz tu ***arãchiushuros***
arcicior (ar-ci-cíórŭ) sn – vedz tu ***arcior***
arcior (ar-cíórŭ) sn arcioari/arcioare (ar-cĭoá-ri) – unã soi di gãrnuts njic tsi easi la rãdãtsina-a dzeanãljei di oclju; ulcior, uhcior, arcicior, grãnishor *{ro: urcior} {fr: orgelet} {en: stye (on the eye)}* ex: es ulciori § ***arcicior*** (ar-ci-cíórŭ) sn arcicioari/arcicioare (ar-ci-cĭoá-ri) – (unã cu ***arcior***) ex: nj-ari ishitã pi dzeana di nsus un arcicior
arciuit (ar-cĭu-ítŭ) adg – vedz tu ***arcedz***
arco (ar-có) adv – vedz tu ***aclo***
arcoari/arcoare (ar-coá-ri) sf – vedz tu ***aratsi***[1]
arcoatã (ar-coá-tã) sf – vedz tu ***aroatã***[1]
arcu (ár-cu) sn arcuri (ár-curĭ) shi artsi/artse (ár-tsi) – armã dit

chirolu veclju (adrat dit unã veargã ncusuratã, nvãrligoasã sh-ligatã cu-unã cioarã vãrtoasã di dauãli capiti) cu cari s-aminã sãdzetslji (cundarlji) tsi agudescu i vãtãmã dushmanjlji; armã dit chirolu di adzã (tsi sh-u-adutsi cu-atsea dit chirolu veclju) cu cari s-avinã agru-pricili n pãduri; duxar *{ro: arc} {fr: arc, archet} {en: arche, bow}* ex: trapshu cu arcu pri tsearbã

arcucotir (a-ru-cu-có-tirŭ) sn – vedz tu ***arucucotir***

arcurami/arcurame (ar-cu-rá-mi) sf – vedz tu ***aratsi***[1]

arcurari/arcurare (ar-cu-rá-ri) sf – vedz tu ***aratsi***[1]

arcurat (ar-cu-rátŭ) adg – vedz tu ***aratsi***[1]

arcuredz (ar-cu-rédzŭ) (mi) vb IV – vedz tu ***aratsi***[1]

arcuros (ar-cu-rósŭ) adg – vedz tu ***aratsi***[1]

arcutescu (ar-cu-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aroatã***[1]

arcutiri/arcutire (ar-cu-tí-ri) sf – vedz tu ***aroatã***[1]

arcutit (ar-cu-títŭ) adg – vedz tu ***aroatã***[1]

ardãtsinã (ar-dã-tsí-nã) sf – vedz tu ***arãdãtsinã***

ardeari/ardeare (ar-deá-ri) sf – vedz tu ***ardu***

ardhãtsinã (ar-dhã-tsí-nã) sf ardhãtsinj (ar-dhã-tsínj) – unã cu ***ardãtsinã***

ardilji/ardilje (ar-dí-lji) sf ardilj (ar-díljĭ) – lãngoari di gushi *{ro: boală de gât} {fr: maladie du cou} {en: neck illness}*

ardiri/ardire (ár-di-ri) sf – vedz tu ***ardu***

ardu (ár-du) vb III shi II arshu (ár-shĭu), ardeam (ar-deámŭ), arsã (ár-sã), ardiri/ardire (ár-di-ri) shi ardeari/ardeare (ar-deá-ri) – aprindu foclu sh-lu fac un lucru si sta apres; hiu apres sh-foclu mi hunipseashti; (fig: 1: ardi = truplu lj-easti multu ma caldu ca di-aradã; ari pirito (ari cãlduri, cã easti lãndzit); 2: lu ardu (cireaplu) = aprindu foclu sh-lu ncãldzãscu multu cireaplu tra s-coc pãnea i pita; 3: u ardu = (i) glindisescu, beau arãchii (yin) sh-mi mbet ghini; mi fac dzadã (cãndilã, hrup, crup, cucutã, ciurlã, etc.); (ii) u-arãd cu minciunj; u plãnãsescu; u-ancaltsu; lj-u bag (trag) cãlupea (cuvata, sãmarlu, shaua, tastrul di gushi, etc.); 4: s-ardi (di soari, cãldurã) = (i) (earbã, lilici, etc.) mãrãnghiseashti, pãleashti, vishtidzashti, s-usucã, etc.; (ii) (chealea-a omlui) tsi s-pãleashti, s-pãrjileashti, s-dugureashti, arushashti di shideari multã tu soari; 5: ti ardi (tu mãcari) = tsi ari un gustu ntsãpãtor cãndu u badz ãn gurã sh-ti fatsi s-ti usturã limba sh-gura; easti foc (tu mãcari); 6: nj-ardi (s-fac tsiva); ardu (dupã tsiva) = am mari mirachi (s-fac tsiva, s-am tsiva), mor (dupã tsiva); expr: 7: mi-ardi tu hicati = mi nvirineadzã multu; 8: va ts-ardu unã = va tsã dau unã pliscutã) *{ro: arde; încălzi, încinge (cuptor)} {fr: brûler, incendier; chauffer (four)} {en: burn; heat (oven)}* ex: s-arsi casa-al Cola; nica ardi (easti apreasã) lampa; andartsilj arsirã (deadirã foc ali) Avdela tu 1905; nj-cãdzu tsearã pri mãnã sh-mi arsi; ardi ca foclu; nu-lj bãgai oarã sh-mãcarea s-arsi pri foc; fudz cã va ts-ardu unã! (expr: va tsã dau unã pliscutã); muljarea lu-arsi cireaplu (fig: lu ngãldzã trã cutseari pãni i pitã); arsirã apoi cireaplu di noauã ori; s-u-ardu (expr: s-glindisescu, s-mi mbet) astãsearã; earba s-arsi (fig: mãrãnghisi) di cãldurã; ghela-aestã ardi (fig: ti usturã tu gurã cãndu u mãts); pipiryeili-aesti ardu multu (fig: suntu foc, ti usturã limba cãndu li mãts); ahurhi s-lu ardã tu inimã (fig: s-aibã mari mirachi); ardea trã (fig: vrea multu s-aibã, murea dupã) nã chicutã di apã; ardea di seati (fig: murea, avea mari seati); ardea trã (avea mari mirachi tra s-aibã) nã featã, mãratslji § ***arsu*** (ár-su) adg arsã (ár-sã), arshi (ár-shi), arsi/arse (ár-si) – tsi s-ari afãnsitã di foc; tsi aspuni urmi tu loclu iu luari arsã foclu; (cireaplu) tsi fu multu ngãldzãt (trã cutsearea-a pãniljei, a pitãljei, etc.) *{ro: ars; încălzit, încins (cuptor)} {fr: brûlé, incendié; chauffé (four)} {en: burned; heated (oven)}* ex: hoara fu arsã; lemnul arsu eara nica tu vatrã; cireap arsu di noauã ori; suntu arshi (fig: multu nvirinats) tu hicati; arsul (fig: atsel tsi fu arãs, plãnãsit) sh-friptul a njeu frati; arsã di (fig: tsi ari multã) seati; eara arsã dupã (avea multã mirachi, vreari multu s-aibã) fumealji § ***ardiri/ardire*** (ár-di-ri) sf ardiri (ár-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva ardi *{ro: acţiunea de a arde; de a încălzi, de a încinge (cuptor); ardere; încălzire, încingere; incendiu} {fr: action de brûler, d'incendier; de chauffer (four); incendie} {en: action of burning; of heating (oven); fire}* ex: ardirea-a Gramustiljei § ***ardeari/ardeare*** (ar-deá-ri) sf arderi (ar-dérĭ) – (unã cu ***ardiri***) § ***ardurii/ardurie*** (ar-du-rí-i) sf ardurii (ar-du-ríĭ) – atsea tsi aducheashti omlu cãndu s-ardi iuva; durearea di la ardeari; usturimi *{ro: usturime} {fr: acuité; cuisson} {en: burning sensation}* ex: ardu-riili (durerli di la ardeari) nu fac ghini la sãnãtatea-a omlui § ***arsurã*** (ar-sú-rã) sf arsuri (ar-súrĭ) – arana alãsatã (i semnul alãsat) di unã ardeari; loclu iu s-arsi omlu; durearea aduchitã di-atsel tsi s-ardi iuva; ardurii, usturimi, ardeari, ardiri *{ro: arsură, usturime} {fr: brûlure} {en: burn}*

ardurii/ardurie (ar-du-rí-i) sf – vedz tu ***ardu***

are (a-ré) inter – vedz tu ***ore***

a-re (a-ré) inter – vedz tu ***ore***

area (a-reá) adv – tsi suntu diparti un di-alantu; tsi nu s-fatsi multi ori cu-arada; tsi suntu arari; aretcu, arar, rar *{ro: rar} {fr: rarement} {en: rare, seldom}* ex: area yini pri la noi s-nã veadã; di-atumtsea nãsi area s-duc la picurari; cãt ma area (aretcu) prashlji, ahãt ma grash s-fac § ***arãescu***[1] (a-rã-ĭés-cu) vb IV arãii (a-rã-íĭ), arãeam (a-rã-ĭámŭ), arãitã (a-rã-í-tã), arãiri/arãire (a-rã-í-ri) – li fac s-hibã cama arari lucrili (tsi s-afla deadun tu-un loc); lucrili tsi s-aflã aproapea li fac si s-dipãrteadzã un di-alantu; arãspãndescu, rãspãndescu, arãspãndzãscu, arãspãndzu, aruversu, scrupsescu, scurpisescu, scorpisescu, prãstuescu *{ro: rări, rarefia, împrăştia} {fr: raréfier, rendre rare, éparpiller} {en: rarefy, make scarce, spread}* ex: el lj-arãi prashlji n bãhce (lji ndipãrtã un di-alantu); oaspitslji arãirã (s-arãspãndirã) ca cãprili; arãirã (s-arãspãndirã) prit pãduri; arãits-vã! (arãspãndzãts-vã!); oaminjlji arãirã § ***arãit***[1] (a-rã-ítŭ) adg arãitã (a-rã-í-tã), arãits (a-rã-ítsĭ), arãiti/arãite (a-rã-í-ti) – tsi easti mutat dit un loc njic (iu sta adunat cu altsã) tu-un loc ma mari iu va s-aflã ma ndipãrtat di altsã; arãspãndit, rãspãndit, arãspãndzãt, aruvirsat, scrupsit, scurpisit, scorpisit, prãstuit *{ro: rărit, rarefiat, împrăştiat, dispersat} {fr: raréfié, rendu rare, éparpillé} {en: rarefied, made scarce, spread}* ex: nj-u mintea arãitã (dusã, scrupsitã) diparti § ***arãiri***[1]***/arãire*** (a-rã-í-ri) sf arãiri (a-rã-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arãeashti tsiva; arãspãndiri, rãspãndiri, arãspãndzãri, aruvirsari, scrupsiri, scurpisiri, scorpisiri, prãstuiri *{ro: acţiunea de a răspândi, de a împrăştia, de a dispersa; răspândire, împrăştiere, dispersare} {fr: action de raréfier, d'éparpiller, de disperser} {en: action of rarefying, of making scarce, of spreading, of dispersing}* ex: yini chirolu di-arãiri (di-arãspãndiri, di fãtseari ma arettsi) § ***rãescu***[1] (rã-ĭés-cu) (mi) vb IV rãii (rã-íĭ), rãeam (rã-ĭámŭ), rãitã (rã-í-tã), rãiri/rãire (rã-í-ri) – (unã cu ***arãescu***[1]) ex: oili rãea, sã mbucura § ***rãit***[1] (rã-ítŭ) adg rãitã (rã-í-tã), rãits (rã-ítsĭ), rãiti/rãite (rã-í-ti) – (unã cu ***arãit***[1]) § ***rãiri***[1]***/rãire*** (rã-í-ri) sf rãiri (rã-írĭ) – (unã cu ***arãiri***[1]) § ***arãlichi/arãliche*** (a-rã-lí-chi) sf arãlichi (a-rã-líchĭ) – adunãturã di oaminj (lucri, etc.) tsi nu suntu aproapea (suntu diparti) un di altu; buluchi iu prãvdzãli (lucrili) suntu arehavi (arari); loclu (dipãrtarea) tsi s-aflã namisa di doauã lucri; arãlãchi *{ro: răritate, spaţiu între} {fr: rareté, espace entre} {en: rarity, space between}* ex: easti arãlichi di (suntu putsãnj) oaminj § ***arãlãchi/arãlãche*** (a-rã-lắ-chi) sf arãlãchi (a-rã-lắchĭ) – (unã cu ***arãlichi***) ex: unã arãlãchi largã (loclu namisa di lucri easti largu) di doauã dzeaditi

areadzimish (a-rea-dzi-míshĭŭ) sm, sf – vedz tu ***arãdzãm***

areahã (a-reá-hã) sf – vedz tu ***rehã***

areapid (a-reá-pidŭ) sn – vedz tu ***arãpã***

areapini/areapine (a-reá-pi-ni) sm – vedz tu ***arapun***

areapit (a-reá-pitŭ) sn – vedz tu ***arãpã***

areapitã (a-reá-pi-tã) sf – vedz tu ***aripã***

areapuni/areapune (a-reá-pu-ni) sm – vedz tu ***arapun***

areati/areate (a-reá-ti) sm arets (a-rétsĭ) – birbec i cal mascur (di-aradã di dãmarã bunã) tsi nu easti ciucutit (dzigãrit, shutsãt); arãeati, at, hat *{ro: berbec, armăsar} {fr: bélier, etalon} {en: ram, stallion}* ex: cal areati (cal niciucutit, nidzigãrit); stearpi fãrã di arets (birbets) § ***arãeati/arãeate*** (a-rã-ĭá-ti) sm arãets (a-rã-ĭétsĭ) – (unã cu ***areati***)

arebil (a-ré-bilŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***rebil***

arehav (a-ré-havŭ) adg – vedz tu ***aritcu***

aremã (a-ré-mã) sf – vedz tu ***aremi***

aremi/areme (a-ré-mi) sf fãrã pl – lãngoari tsi s-lja di la om la

om (ma multu earna), cari tsãni unã i dauã stãmãnj shi s-aspuni cu cãlduri, cu dureari di cap shi di gurmadz, cu tusi, cu curarea-a nariljei tut chirolu, etc.; aremã, remã, sinahi, sirmii, butur, cearã, guhtic, rufã *{ro: guturai, gripã}* *{fr: grippe, rhume de cerveau}* *{en: flu, cold (in the head), running nose}* ex: ari sinahi i aremi (sirmii) § ***aremã*** (a-ré-mã) sf fãrã pl – (unã cu ***aremi***) § ***remã*** (ré-mã) sf fãrã pl – (unã cu ***aremi***)

arendã (a-rén-dã) sf – vedz tu ***rendã***

arendzã (a-rén-dzã) sf – vedz tu ***rendã***

arepit (a-ré-pitŭ) sn – vedz tu ***arãpã***

arepitã (a-ré-pi-tã) sf – vedz tu ***aripã***

areptã (a-rép-tã) sf – vedz tu ***aripã***

arestu (a-rés-tu) sn – vedz tu ***restu***

aretcu (a-rét-cu) adv – vedz tu ***aritcu***

aretii/aretie (a-re-tí-i) sf aretii (a-re-tíĭ) – parti di haractirlu-a omlui tsi-l pindzi s-facã atsea tsi easti bun (shi si s-afireascã di fãtsearea-a lucrilor arali); unã hari a omlui tsi-l fatsi s-adarã lucri buni (ca, bunãoarã, s-adarã lucri minduiti ghini, cu mintiminilji, nu atseali arali icã lishoari, s-lj-agiutã oaminjlji tsi-au ananghi shi s-nu lj-alasã s-chearã, s-cilistiseascã la sculii shi sã nveatsã carti, etc.); hari *{ro: virtute}* *{fr: vertu}* *{en: virtue}* ex: cu inimã curatã shi cu buni aretii (hãri)

areu[1] (a-réŭ) sn areuri (a-ré-urĭ) – 1: arada nvitsatã dupã fãtsearea di multi ori (idyea soi) a idyiului lucru; reu, adeti, cumpiti, mor, murari, datã, sistimã, sinitisi, sinitii, zãconi, tabieti; 2: purtari, apucãturã, hui, reu *{ro: obicei, tradiţie; purtare, apucãturi}* *{fr: coutume, habitude; comportement}* *{en: custom, tradition; behavior, manners}* ex: areurli (adetsli) armãneshti; areurli (apucãturli, huili) fureshti; nu-ari buni areuri (hui); sivdaea-i ambutsitã di areuri (adets, zãconj) di zãmani; vedz alti areuri (arãdz), alti adets; ciudisits di mushiteatsa shi di areurli a ljei atseali aleapti § ***reu***[1] (réŭ) sn reuri (ré-urĭ) – (unã cu ***areu***[1])

areu[2] (a-réŭ) sn areuri (a-ré-urĭ) – unã soi di earbã a curi trup sh-frãndzã (cãndu suntu arupti) da unã soi di dzamã albã ca laptili (multi ori amarã ca fãrmaclu); reu *{ro: alior}* *{fr: plusieurs plantes qui donne un sorte de sève blanche semblant au lait}* *{en: several plants with sap ressembling the milk}* ex: ameasticã yinlu cu areu, ca si s-adunã budzãli § ***reu***[2] (réŭ) sn reuri (ré-urĭ) – (unã cu ***areu***[2]) ex: vãpsescu galbin cu reu

argat (ar-gátŭ) sm, sf, adg argatã (ar-gá-tã), argats (ar-gátsĭ), argati/argate (ar-gá-ti) – un tsi sh-amintã bana cu lucrul (ma multu cu mãna, nu cu mintea); un tsi lucreadzã shi easti pãltit cu dzua; lucrãtor, lucrãtonj, huzmichear, sirvitor *{ro: muncitor, muncitor cu ziua}* *{fr: travailleur, ouvrier, homme à la journée}* *{en: worker, daily worker}* ex: lucreadzã ca argat (lucrãtor, huzmichear) sh-bãneadzã ca domnu; vinjirã argatslji (lucrãtorlji cu dzua) sã nvileascã-ayinja § ***argãtsãlji/argãtsãlje*** (ar-gã-tsắ-lji) sf pl(?) – lucrul tsi-l fatsi cariva ca argat *{ro: muncã, muncã cu ziua}* *{fr: travail à la journée}* *{en: labor, daily work}*

argavan (ar-ga-vánŭ) sm – vedz tu ***argãvan***

argãsescu (ar-gã-sés-cu) (mi) vb IV argãsii (ar-gã-síĭ), argãseam (ar-gã-seámŭ), argãsitã (ar-gã-sí-tã), argãsiri/argãsire (ar-gã-sí-ri) – u lucredz chealea proaspit scoasã di pi pravdã (cu-unã lugurii maxus faptã tr-argãsiri) sh-u-adar s-hibã moali, s-nu putridzascã shi s-dãnãseascã multu chiro; tãbãtsescu; (fig: mi-argãsescu = mi nvets, mi mãlãxescu cu-un lucru) *{ro: tãbãci}* *{fr: tanner}* *{en: tan}* ex: mi-argãsii (fig: mi nvitsai) tu cãldurã § ***argãsit*** (ar-gã-sítŭ) adg argãsitã (ar-gã-sí-tã), argãsits (ar-gã-sítsĭ), argãsiti/argãsite (ar-gã-sí-ti) – (cheali, ghunã) tsi easti lucratã tra s-hibã moali, s-nu putridzascã shi s-dãnãseascã multu chiro; (expr: cheali argãsitã = un tsi easti nvitsat, mãlãxit cu-un lucru); tãbãtsit *{ro: tãbãcit}* *{fr: tanné}* *{en: tanned}* ex: tini hii cheali argãsitã (expr: tini eshti nvitsat cu-aesti lucri) § ***argãsiri/argãsire*** (ar-gã-sí-ri) sf argãsiri (ar-gã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-argãseashti unã cheali (ghunã); tãbãtsiri *{ro: acţiunea de a tãbãci; tãbãcire}* *{fr: action de tanner; tannage}* *{en: action of tanning; tanning}*

argãsiri/argãsire (ar-gã-sí-ri) sf – vedz tu ***argãsescu***

argãsit (ar-gã-sítŭ) adg – vedz tu ***argãsescu***

argãstir (ar-ghãs-tírŭ) sn argãstiri/argãstire (ar-ghãs-tí-ri) – casã (binai, ducheani, etc.) iu s-vindu multi soi di prãmãtii icã lucri njits, ti mãcari sh-ti beari; duganã, dugani, ducheanã, ducheani, mãgãzã, mãgãzii, bãcãlichi *{ro: prăvălie, băcănie}* *{fr: épicerie, magasin}* *{en: store, grocery store}* § ***argãstiryear*** (ar-ghãs-tir-yĭárŭ) sm argãstiryeari (ar-ghãs-tir-yĭárĭ) – omlu tsi tsãni un argãstir i cari vindi lucri dit argãstir; mãgãzãtor, bãcal, bãcãlã, mãgãzar, mãgãjar *{ro: bãcan}* *{fr: épicier}* *{en: grocer}*

argãstiryear (ar-ghãs-tir-yĭárŭ) sm – vedz tu ***argãstir***

argãtsãlji/argãtsãlje (ar-gã-tsắ-lji) sf – vedz tu ***argat***

argãvan (ar-gã-vánŭ) sm argãvanj (ar-gã-vánjĭ) – arburi cu frãndzi ovali (tsi sh-u-aduc cu bicimea-a oauãlor) criscut prit grãdini trã arapunili-a lui di lilici mushati di hromã vinitã (albã, njirlã, trandafilii, etc.) sh-cu-unã anjurizmã mushatã, mbitãtoari; argavan, arguvan, ghiurghiuvan, lila; (expr: argãvanlu-a meu = dashlu-a meu, vrutlu-a meu) *{ro: liliac (arbust, floare)}* *{fr: lilas}* *{en: lilac}* ex: sum nã aumbrã di-argãvan § ***argavan*** (ar-ga-vánŭ) sm argavanj (ar-ga-vánjĭ) – (unã cu ***argãvan***) § ***arguvan*** (ar-gu-vánŭ) sm arguvanj (ar-gu-vánjĭ) – (unã cu ***argãvan***) § ***ghiurghiuvan***[1] (ghĭur-ghĭu-vánŭ) sm ghiurghiuvanj (ghĭur-ghĭu-vánjĭ) – (unã cu ***argãvan***) ex: ghiurghiuvanlu mplin di albã floari; ghiurghiuvanjlji ncãrcats cu lilici; ghiurghiuvanlu-a meu (expr: dashlu-a meu, mushatlu-a meu) § ***ghiurghiuvan***[2] (ghĭur-ghĭu-vánŭ) adg ghiurghiuvanã (ghĭur-ghĭu-vá-nã), ghiurghiuvanj (ghĭur-ghĭu-vánjĭ), ghiurghiuvani/ghiurghiuvane (ghĭur-ghĭu-vá-ni) – tsi easti mushat sh-vrut ca unã lilici di ghiurghiuvan *{ro: ca floarea de liliac}* *{fr: belle comme la fleur de lilas}* *{en: beautiful as the lilac flower}* ex: moi lilici ghiurghiuvanã! (moi, mushatã, ca lilicea di ghiurghiuvan!) § ***argãvanliu*** (ar-gã-van-líŭ) adg argãvanlii/argãvanlie (ar-gã-van-lí-i), argãvanlii (ar-gã-van-líĭ), argãvanlii (ar-gã-van-líĭ) – unã hromã niheam ca aroshi apreasã tsi sh-u-adutsi cu-atsea datã di lilicea di-argãvan; alicã, alcã *{ro: stacojiu}* *{fr: écarlate}* *{en: scarlet}*

argãvanliu (ar-gã-van-líŭ) adg – vedz tu ***argãvan***

arghat (ar-ghátŭ) sm, sf, adg arghatã (ar-ghá-tã), arghats (ar-ghátsĭ), arghati/arghate (ar-ghá-ti) – unã cu ***argat***

arghãsescu (ar-ghã-sés-cu) (mi) vb IV arghãsii (ar-ghã-síĭ), arghãseam (ar-ghã-seámŭ), arghãsitã (ar-ghã-sí-tã), arghãsiri/arghãsire (ar-ghã-sí-ri) – unã cu ***argãsescu***

arghãsiri/arghãsire (ar-ghã-sí-ri) sf arghãsiri (ar-ghã-sírĭ) – unã cu ***argãsiri***

arghãsit (ar-ghã-sítŭ) adg arghãsitã (ar-ghã-sí-tã), arghãsits (ar-ghã-sítsĭ), arghãsiti/arghãsite (ar-ghã-sí-ti) – unã cu ***argãsit***

arghãstir (ar-ghãs-tírŭ) sn arghãstiri/arghãstire (ar-ghãs-tí-ri) – unã cu ***argãstir***

arghãstiryear (ar-ghãs-tir-yĭárŭ) sm arghãstiryeari (ar-ghãs-tir-yĭárĭ) – unã cu ***argãstiryear***

arghãtsãlji/arghãtsãlje (ar-ghã-tsắ-lji) sf pl(?) – unã cu ***argat***

argheandã (ar-ghĭán-dã) sf argheandi/argheande (ar-ghĭán-di) – hiintsã scoasã di mintea-a omlui tsi s-aspuni tu fandazmili shi pãrmitili dit lao (ma multili ori) ca un muljari bunã, tinirã sh-mushatã, cu puteri mãyipsitoari; dzãnã, zãnã, albi, mushati *{ro: zânã}* *{fr: fée}* *{en: fairy}* ex: canda argheandili (albili, mushatili) scãpati dit brãndzi greali trec cu turbari pristi hoarã

argheandã* (ar-ghĭán-dã) sf – fimininlu singular di la adg "argheandu"; vedz ***argheandu***

argheandu (ar-ghĭán-du) adg argheandã (ar-ghĭán-dã), argheandzã (ar-ghĭán-dzã), argheandi/argheande (ar-ghĭán-di) – tsi easti-adrat di-asimi; tsi ari hromã di-asimi; (fig: 1: argheandu (dzãs tri pezã) = tivichel, lishor, glar, hazo, anoit, ahmac, cshura, ciulja, dabolja, etc.; expr: 2: ***mãltseadzã di argheandu*** = cochinitã) *{ro: de argint, argintat; prostănac}* *{fr: argenté, couleur de l'argent; nigaud}* *{en: silvery}* ex: Stã-Mãria argheanda (di-asimi); argheandul (fig: glarlu, tivichelu) di Todi

arghi/arghe (ár-ghi) sf – vedz tu ***aryi***

argho (ar-ghó) invar – unã cu ***argo***

arghos (ar-ghós) invar – unã cu ***argos***

argiuhali/argiuhale (ar-gĭu-há-li) sf argiuhãlj (ar-gĭu-hắljĭ) – carti adratã sh-pitricutã (datã) la chivernisi (sculii, etc.) tu cari

omlu caftã tsiva, s-plãndzi di tsiva, etc.; arugiuhali, rgiuhali, aruzuvali, arzoalã; anafurauã, cãftari, dimãndãciuni, dimãndari, tseariri, tsireari *{ro: petiţie}* *{fr: pétition}* *{en: petition}* § ***arugiuhali/arugiuhale*** (a-ru-gĭu-há-li) sf arugiuhãlj (a-ru-gĭu-hãljĭ) – (unã cu ***argiuhali***) § ***rgiuhali/rgiuhale*** (rgĭu-há-li) sf rgiuhãlj (rgĭu-hãljĭ) – (unã cu ***argiuhali***) ex: rgiuhãlj (anafurãi) arucã hoarili § ***aruzuvali/aruzuvale*** (a-ru-zu-vá-li) sf aruzuvãlj(?) (a-ru-zu-vãljĭ) – (unã cu ***argiuhali***) ex: deadi unã aruzuvali (anafurauã) § ***arzoalã*** (ar-zoá-lã) sf arzoali/arzoale(?) (ar-zoá-li) – (unã cu ***argiuhali***) ex: arucã nã arzoalã (deadi unã argiuhali)

argo (ar-ghó) invar – vedz tu ***aryii***

argos (ar-ghós) invar – vedz tu ***aryii***

arguvan (ar-gu-vánŭ) sm – vedz tu ***argãvan***

arhanghil (ar-hán-ghilŭ) sm – vedz tu ***anghil***

arhiereu (ar-hi-e-réŭ) sm arhierei (ar-hi-e-réĭ) shi arhiereeanj (ar-hi-e-ré-eanjĭ) – numã tsi s-da trã tuti scãrli di dispots; dispoti *{ro: arhiereu}* *{fr: prélat, archiprêtre}* *{en: bishop}*

arhii/arhie (ar-hí-i) sf arhii (ar-híĭ) – ahiurhirea-a unui lucru; ahiurhitã, arhizmã, ahurhitã, ahiursitã, ahiursiturã, arhiusitã, arhinsitã, ãnchisitã, nchisitã, apãrnjitã, pãrnjitã, ãntsiput, ntsiput *{ro: început}* *{fr: commencement, début}* *{en: start}* § ***arhizmã*** (ar-híz-mã) sf arhizmi/arhizme (ar-híz-mi) – (unã cu ***arhii***) § ***arhiusescu*** (ar-hĭu-sés-cu) vb IV arhiusii (ar-hĭu-síĭ), arhiuseam (ar-hĭu-seámŭ), arhiusitã (ar-hĭu-sí-tã), arhiusiri/arhiusire (ar-hĭu-sí-ri) – ljau (acats) s-fac tsiva; ahurhescu, ahiursescu, ahiurhescu, arhinsescu, ãnchisescu, nchisescu, apãrnjescu, pãrnjescu, ãntsep, ntsep, acats, ljau *{ro: începe}* *{fr: commencer}* *{en: start}* § ***arhiusit*** (ar-hĭu-sítŭ) adg arhiusitã (ar-hĭu-sí-tã), arhiusits (ar-hĭu-sítsĭ), arhiusiti/arhiusite (ar-hĭu-sí-ti) – tsi ari acãtsatã s-facã tsiva; ahurhit, ahiursit, ahiurhit, arhinsit, ãnchisit, nchisit, apãrnjit, pãrnjit, ãntsiput, ntsiput *{ro: început}* *{fr: commencé}* *{en: started}* § ***arhiusiri/arhiusire*** (ar-hĭu-sí-ri) sf arhiusiri (ar-hĭu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nchiseashti tsiva; ahurhiri, ahiursiri, ahiurhiri, arhinsiri, ãnchisiri, nchisiri, apãrnjiri, pãrnjiri, ãntseapiri, ntseapiri *{ro: acţiunea de a începe; începere; început}* *{fr: action de commencer; commencement}* *{en: action of starting; start}* § ***nearhiusit*** (near-hĭu-sítŭ) adg nearhiusitã (near-hĭu-sí-tã), nearhiusits (near-hĭu-sítsĭ), nearhiusiti/nearhiusite (near-hĭu-sí-ti) – tsi nu s-ari acãtsatã s-facã tsiva; neahurhit, neahiursit, neahiurhit, nearhinsit, ninchisit, neapãrnjit, nipãrnjit, nintsiput *{ro: neînceput}* *{fr: qui n'est pas commencé}* *{en: that is not started}* § ***nearhiusiri/nearhiusire*** (near-hĭu-sí-ri) sf nearhiusiri (near-hĭu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nchiseashti tsiva; neahurhiri, neahiursiri, neahiurhiri, nearhinsiri, ninchisiri, neapãrnjiri, nipãrnjiri, nintseapiri *{ro: acţiunea de a nu începe; neîncepere; neînceput}* *{fr: action de ne pas commencer}* *{en: action of not starting}* § ***arhiusitã*** (ar-hĭu-sí-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***arhii***) § ***arhinsescu*** (ar-hin-sés-cu) vb IV arhinsii (ar-hin-síĭ), arhinseam (ar-hin-seámŭ), arhinsitã (ar-hin-sí-tã), arhinsiri/arhinsire (ar-hin-sí-ri) – (unã cu ***arhiusescu***) ex: ama arhinsirã (nchisirã, acãtsarã) s-mãcã § ***arhinsit*** (ar-hin-sítŭ) adg arhinsitã (ar-hin-sí-tã), arhinsits (ar-hin-sítsĭ), arhinsiti/arhinsite (ar-hin-sí-ti) – (unã cu ***arhiusit***) § ***arhinsiri/arhinsire*** (ar-hin-sí-ri) sf arhinsiri (ar-hin-sírĭ) – (unã cu ***arhiusiri***) § ***nearhinsit*** (near-hin-sítŭ) adg nearhinsitã (near-hin-sí-tã), nearhinsits (near-hin-sítsĭ), nearhinsiti/nearhinsite (near-hin-sí-ti) – (unã cu ***nearhiusit***) § ***nearhinsiri/nearhinsire*** (near-hin-sí-ri) sf nearhinsiri (near-hin-sírĭ) – (unã cu ***nearhiusiri***) § ***arhinsitã*** (ar-hin-sí-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***arhii***) § ***ahiurhescu*** (a-hĭur-hés-cu) vb IV ahiurhii (a-hĭur-híĭ), ahiurheam (a-hĭur-heámŭ), ahiurhitã (a-hĭur-hí-tã), ahiurhiri/ahiurhire (a-hĭur-hí-ri) – (unã cu ***arhiusescu***) ex: ahiurhi (nchisi, acãtsã) s-da neauã; ahiurhirã (acãtsarã) s-fugã; ahiurhirã (apãrnjirã) sã mplãteascã; eu, ca oaspi, nu-ahiurhescu (nchisescu) § ***ahiurhit*** (a-hĭur-hítŭ) adg ahiurhitã (a-hĭur-hí-tã), ahiurhits (a-hĭur-hítsĭ), ahiurhiti/ahiurhite (a-hĭur-hí-ti) – (unã cu ***arhiusit***) § ***ahiurhiri/ahiurhire*** (a-hĭur-hí-ri) sf ahiurhiri (a-hĭur-hírĭ) – (unã cu ***arhiusiri***) § ***neahiurhit*** (nea-hĭur-hítŭ) adg neahiurhitã (nea-hĭur-hí-tã), neahiurhits (nea-hĭur-hítsĭ), neahiurhiti/neahiurhite (nea-hĭur-hí-ti) – (unã cu ***nearhiusit***) § ***neahiurhiri/neahiurhire*** (nea-hĭur-hí-ri) sf neahiurhiri (nea-hĭur-hírĭ) – (unã cu ***nearhiusiri***) § ***ahiurhitã*** (a-hĭur-hí-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***arhii***) ex: ditu-ahiurhita (dit intrata) a primãvearãljei; tu itsi lucru, ahiurhita easti cu zãhmeti; tu-ahiurhita-a pãreasinjlor a Pashtilui si sapã ayinjli § ***ahiurhiturã*** (a-hĭur-hi-tú-rã) sf fãrã pl – (unã cu ***arhii***) ex: ari multi ahiurhituri di pãrpodz alãsati brãhtisiti § ***ahiursescu*** (a-hĭur-sés-cu) vb IV ahiursii (a-hĭur-síĭ), ahiurseam (a-hĭur-seámŭ), ahiursitã (a-hĭur-sí-tã), ahiursiri/ahiursire (a-hĭur-sí-ri) – (unã cu ***arhiusescu***) § ***ahiursit*** (a-hĭur-sítŭ) adg ahiursitã (a-hĭur-sí-tã), ahiursits (a-hĭur-sítsĭ), ahiursiti/ahiursite (a-hĭur-sí-ti) – (unã cu ***arhiusit***) § ***ahiursiri/ahiursire*** (a-hĭur-sí-ri) sf ahiursiri (a-hĭur-sírĭ) – (unã cu ***arhiusiri***) § ***neahiursit*** (nea-hĭur-sítŭ) adg neahiursitã (nea-hĭur-sí-tã), neahiursits (nea-hĭur-sítsĭ), neahiursiti/neahiursite (nea-hĭur-sí-ti) – (unã cu ***nearhiusit***) § ***neahiursiri/neahiursire*** (nea-hĭur-sí-ri) sf neahiursiri (nea-hĭur-sírĭ) – (unã cu ***nearhiusiri***) § ***ahiursitã*** (a-hĭur-sí-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***arhii***) § ***ahiursiturã*** (a-hĭur-si-tú-rã) sf fãrã pl – (unã cu ***arhii***) § ***ahurhescu*** (a-hur-hés-cu) vb IV ahurhii (a-hur-híĭ), ahurheam (a-hur-heámŭ), ahurhitã (a-hur-hí-tã), ahurhiri/ahurhire (a-hur-hí-ri) – (unã cu ***arhiusescu***) ex: di cu mãni s-ahurheascã § ***ahurhit*** (a-hur-hítŭ) adg ahurhitã (a-hur-hí-tã), ahurhits (a-hur-hítsĭ), ahurhiti/ahurhite (a-hur-hí-ti) – (unã cu ***arhiusit***) § ***ahurhiri/ahurhire*** (a-hur-hí-ri) sf ahurhiri (a-hur-hírĭ) – (unã cu ***arhiusiri***) § ***neahurhit*** (nea-hur-hítŭ) adg neahurhitã (nea-hur-hí-tã), neahurhits (nea-hur-hítsĭ), neahurhiti/neahurhite (nea-hur-hí-ti) – (unã cu ***nearhiusit***) § ***neahurhiri/neahurhire*** (nea-hur-hí-ri) sf neahurhiri (nea-hur-hírĭ) – (unã cu ***nearhiusiri***) § ***ahurhitã*** (a-hur-hí-tã) sf fãrã pl (unã cu ***arhii***) ex: ditu-ahurhita (arhia, intrata) a Aprilui

arhilistin (ar-hi-lis-tínŭ) sm arhilistinj (ar-hi-lis-tínjĭ) – cãpii di furi *{ro: căpetenie de hoţi}* *{fr: chef des brigands}* *{en: head of bandits}*

arhinsescu (ar-hin-sés-cu) vb IV – vedz tu ***arhii***

arhinsiri/arhinsire (ar-hin-sí-ri) sf – vedz tu ***arhii***

arhinsit (ar-hin-sítŭ) adg – vedz tu ***arhii***

arhinsitã (ar-hin-sí-tã) sf – vedz tu ***arhii***

arhiolog (ar-hi-o-lógŭ) sm – vedz tu ***arhiulog***

arhistratigho (ar-hi-stra-ti-ghó) sm – unã cu ***arhistratigo***

arhistratigo (ar-hi-stra-ti-ghó) sm arhistratigadz (ar-ti-stra-ti-ghádzĭ) – caplu-a tutulor ascherilor dit unã vãsilii *{ro: generalisim}* *{fr: généralissime}* *{en: generalissimo}*

arhitectu (ar-hi-téc-tu) sm arhitectsã (ar-hi-téc-tsã) – om tsi s-ari dusã la sculii analti sh-ari nvitsatã mãsturilja di-anãltsari binãi (casi, biserits, pãlãts, puntsã, etc.) *{ro: arhitect}* *{fr: architecte}* *{en: architect}*

arhiulog (ar-hi-u-lógŭ) sm arhiulodz (ar-hi-u-lódzĭ) – om tsi s-ari dusã la sculii analti sh-ari nvitsatã cum s-aducheascã tricutlu-a omlui dupã urmili alãsati di om pri loc; arhiulogh, arhiolog *{ro: arheolog}* *{fr: archéologue}* *{en: archaeologist}* § ***arhiolog*** (ar-hi-o-lógŭ) sm arhiolodz (ar-hi-o-lódzĭ) – (unã cu ***arhiulog***) § ***arhiulogh*** (ar-hi-u-lóghŭ) sm arhiuloyi (ar-hi-u-lóyĭ) – (unã cu ***arhiulog***)

arhiulogh (ar-hi-u-lóghŭ) sm – vedz tu ***arhiulog***

arhiusescu (ar-hĭu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***arhii***

arhiusiri/arhiusire (ar-hĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***arhii***

arhiusit (ar-hĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***arhii***

arhiusitã (ar-hĭu-sí-tã) sf – vedz tu ***arhii***

arhizmã (ar-híz-mã) sf – vedz tu ***arhii***

arhondu (ar-hón-du) sm, sf, adg – vedz tu ***arhundu***

arhundã (ar-hun-dă) sm, sf – vedz tu ***arhundu***

arhundescu (ar-hun-dés-cu) adg – vedz tu ***arhundu***

arhundichescu (ar-hun-di-chĭés-cu) adg – vedz tu ***arhundu***

arhundilichi/arhundiliche (ar-hun-di-lí-chi) sf – vedz tu ***arhundu***

arhundilji/arhundilje (ar-hun-dí-lji) sf – vedz tu ***arhundu***

arhundipsescu (ar-hun-dip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***arhundu***

arhundipsiri/arhundipsire (ar-hun-dip-sí-ri) sf – vedz tu ***arhundu***

arhundipsit (ar-hun-dip-sítŭ) adg – vedz tu ***arhundu***

arhundlichi/arhundliche (ar-hun-dlí-chi) sf – vedz tu ***arhundu***

arhundu (ár-hun-du) sm, sf, adg arhundã (ár-hun-dã), arhundzã (ár-hun-dzã), arhundi/arhunde (ár-hun-di) – om cari easti multu avut; (om) tsi ari multã aveari (avutsami, tutiputã); arhondu, arhundã, bugat, mbugat, ãmbugat, avut, zinghin, tsinghin, nicuchir, ciurbagi, ciorbagi, domnu *{ro: bogat} {fr: riche, seigneur} {en: rich}* ex: greclu, sh-arhundu (domnu, avut) s-hibã, alj va mputã § ***arhondu*** (ar-hón-du) sm, sf, adg arhondisã (ar-hón-di-sã), arhondzã (ar-hón-dzã), arhondisi/arhondise (ar-hón-di-si) – (unã cu ***arhundu***) ex: di-sh loarã doauã arhondisi (doamni, muljeri avuti) § ***arhundã*** (ar-hun-dắ) sm, sf arhundoanji/arhundoanje (ar-hun-doá-nji), arhundadz (ar-hun-dádzĭ), arhundoanji/arhundoanje (ar-hun-doá-nji) – (unã cu ***arhundu***) ex: arhundadzlji (domnjilj, oaminjlji avuts) di Grebini; furlji loarã sclavi doauã arhundoanji (doamni, muljeri di oaminj avuts) § ***arhundilji/arhundilje*** (ar-hun-dí-lji) sf arhundilj (ar-hun-díljĭ) – 1: tuti lucrili (casã, loc, paradz, tutiputã, etc.) tsi li ari un om; aveari, avutsãlji, avutsami, bugãtsãlji, bugutsãlji, yishteari, tutiputã, periusii 2: scara analtã (peturlu) di oaminj avuts dit un crat (di chibari, cu averi mãri, locuri, pãlãts, etc. clirunumsiti di la tatã la hilj) dit cari s-aleg multi ori oaminjlji di frãmti dit chivernisea-a cratlui; ciorbagilãchi *{ro: avere, bogăţie, burghezie, boierime} {fr: richesse, bourgeoisie, aristocratie, noblesse} {en: wealth, middle-class, nobility}* § ***arhundilichi/arhundiliche*** (ar-hun-di-lí-chi) sf arhundilichi (ar-hun-di-líchĭ) – (unã cu ***arhundilji***) § ***arhundlichi/arhundliche*** (ar-hun-dlí-chi) sf arhundlichi (ar-hun-dlíchĭ) – (unã cu ***arhundilji***) § ***arhundescu*** (ar-hun-dés-cu) adg arhundeascã (ar-hun-deás-cã), arhundeshtsã (ar-hun-désh-tsã), arhundeshti (ar-hun-désh-ti) – (tsi easti) di oaminj avuts; tsi ari s-facã cu oaminjlji arhundzã icã cu arhundilja; arhundichescu *{ro: boieresc; de oameni bogaţi} {fr: qui est riche, aristocratique} {en: wealthy, that has to do with rich people, noble}* ex: pãlati arhundeascã (di oaminj multu avuts, arhundzã) § ***arhundichescu*** (ar-hun-di-chĭés-cu) adg arhundicheascã (ar-hun-di-chĭas-cã), arhundicheshtsã (ar-hun-di-chĭésh-tsã), arhundicheshti (ar-hun-di-chĭésh-ti) – (unã cu ***arhundescu***) ex: lucri arhundicheshti (di oaminj avuts) § ***arhundipsescu*** (ar-hun-dip-sés-cu) vb IV arhundipsii (ar-hun-dip-síĭ), arhundipseam (ar-hun-dip-seámŭ), arhundipsitã (ar-hun-dip-sí-tã), arhundipsiri/arhundipsire (ar-hun-dip-sí-ri) – mi fac arhundu (avut); avutsãscu, mbugãtsãscu *{ro: avuţi, boieri} {fr: devenir riche, s'enorgueillir} {en: become wealthy; become proud}* § ***arhundipsit*** (ar-hun-dip-sítŭ) adg arhundipsitã (ar-hun-dip-sí-tã), arhundipsits (ar-hun-dip-sítsĭ), arhundipsiti/arhundipsite (ar-hun-dip-sí-ti) – tsi s-featsi arhundu (avut); avutsãt, mbugãtsãt *{ro: avuţit, boierit} {fr: devenu riche, enorgueilli} {en: wealthy; proud of becoming rich}* § ***arhundipsiri/arhundipsire*** (ar-hun-dip-sí-ri) sf arhundipsiri (ar-hun-dip-sírĭ) – *{ro: acţiunea de a avuţi, de a boieri; boierire} {fr: action de devenir riche, de s'enorgueillir} {en: action of becoming wealthy; of becoming proud}*

aric (a-rí-cŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aruc***

aricescu (a-ri-cĭés-cu) vb IV aricii (a-ri-cíĭ), ariceam (a-ri-cĭámŭ), aricitã (a-ri-cí-tã), ariciri/aricire (a-ri-cí-ri) – dau di tsiva (ahulescu, pusputescu, agudescu, etc.) lishor di mizi s-aducheashti; arãcescu, ciupurtescu, cimshescu (cimcescu, cãndu easti zborlu di sfurli i usitsi tu-agiocurli di njits) *{ro: atinge uşor} {fr: toucher légèrement} {en: touch lightly}* ex: gugoshlu shuirã shi mash u-ariceashti (u-agudeashti lishor) § ***aricit*** (a-ri-cítŭ) adg aricitã (a-ri-cí-tã), aricits (a-ri-cítsĭ), ariciti/aricite (a-ri-cí-ti) – tsi easti agudit (ahulit, pusputit, etc.) lishor; arãcit, ciupurtit, cimshit, cimcit *{ro: atins uşor} {fr: touché légèrement} {en: touched lightly}* § ***ariciri/aricire*** (a-ri-cí-ri) sf ariciri (a-ri-círĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti aricit; arãciri, ciupurtiri, cimshiri, cimciri, mãtulj *{ro: acţiunea de a atinge uşor} {fr: action de toucher légèrement} {en: action of touching lightly}* § ***arãcescu*** (a-rã-cĭés-cu) vb IV arãcii (a-rã-cíĭ), arãceam (a-rã-cĭámŭ), arãcitã (a-rã-cí-tã), arãciri/arãcire (a-rã-cí-ri) – (unã cu ***aricescu***) § ***arãcit*** (a-rã-cítŭ) adg arãcitã (a-rã-cí-tã), arãcits (a-rã-cítsĭ), arãciti/arãcite (a-rã-cí-ti) – (unã cu ***aricit***) § ***arãciri/arãcire*** (a-rã-cí-ri) sf arãciri (a-rã-círĭ) – (unã cu ***ariciri***)

arichescu (a-ri-chĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arachi***

arichiri/arichire (a-ri-chí-ri) sf – vedz tu ***arachi***

arichit (a-ri-chítŭ) adg – vedz tu ***arachi***

arici[1] (a-rícĭŭ) sm arici (a-rícĭ) – prici njicã cu mutsca chipitoasã sh-cu truplu gros acupirit cu schinj; junã, eg *{ro: arici} {fr: hérisson} {en: porcupine}* ex: acãtsai un arici; cãndu sunj tipsia, aricilu gioacã; si strindzi ca un arici; un aush mãrat, cu suli ncãrcat (*angucitoari*: aricilu); un aush ncãrcat cu atsi (*angucitoari*: aricilu); un aush cu sarica turnatã (*angucitoari*: aricilu); s-dipunea cu aricilu tu vãljuri; (expr: nari di arici = nari shcurtã cu mitca tsi da cãtrã n sus; nari cãrnã, cuciumitã, nciuvãnjatã) § ***aricionj*** (a-ri-cĭónjĭŭ) sm, sf aricioanji/aricioanje (a-ri-cĭoá-nji), aricionj (a-ri-cĭónjĭ), aricioanji/aricioanje (a-ri-cĭoá-nji) – arici mari *{ro: arici mare} {fr: grand hérisson} {en: big porcupine}* § ***ariciusescu*** (a-ri-cĭu-sés-cu) (mi) vb IV ariciusii (a-ri-cĭu-síĭ), ariciuseam (a-ri-cĭu-seámŭ), ariciusitã (a-ri-cĭu-sí-tã), ariciusiri/ariciusire (a-ri-cĭu-sí-ri) – (perlu, peanili, etc.) si scoalã nsus (i pari cã si scoalã n sus) di itia-a fricãljei (a arcoariljei, etc.); arãciusescu, ariciuescu, zbãrlescu, zburlescu, mpirushedz, mbirshedz *{ro: zbârli} {fr: (se) hérisser, s'ébouriffer} {en: bristle up; stand on end (hair), ruffle (feathers)}* ex: perlu lji s-ariciusi (lji si sculã n cap) § ***ariciusit*** (a-ri-cĭu-sítŭ) adg ariciusitã (a-ri-cĭu-sí-tã), ariciusits (a-ri-cĭu-sítsĭ), ariciusiti/ariciusite (a-ri-cĭu-sí-ti) – tsi easti cu perlu i peanili sculati nsus; arãciusit, ariciuit, zbãrlit, zburlit, mpirushat, mbirshat *{ro: zbârlit} {fr: hérissé, ébouriffé} {en: bristled up; ruffled}* § ***ariciusiri/ariciusire*** (a-ri-cĭu-sí-ri) sf ariciusiri (a-ri-cĭu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cu perlu i peanili cãndu s-ariciusescu; arãciusiri, ariciuiri, zbãrliri, zburliri, mpirushari, mbirshari *{ro: acţiunea de a (se) zbârli; zbârlire} {fr: action de (se) hérisser, de s'ébouriffer} {en: action of bristling up, of standing on end, of ruffling}* § ***arãciusescu*** (a-rã-cĭu-sés-cu) (mi) vb IV arãciusii (a-rã-cĭu-síĭ), arãciuseam (a-rã-cĭu-seámŭ), arãciusitã (a-rã-cĭu-sí-tã), arãciusiri/arãciusire (a-rã-cĭu-sí-ri) – (unã cu ***ariciusescu***) ex: nji s-arãciusi perlu di-arcoari § ***arãciusit*** (a-rã-cĭu-sítŭ) adg arãciusitã (a-rã-cĭu-sí-tã), arãciusits (a-rã-cĭu-sítsĭ), arãciusiti/arãciusite (a-rã-cĭu-sí-ti) – (unã cu ***ariciusit***) § ***arãciusiri/arãciusire*** (a-rã-cĭu-sí-ri) sf arãciusiri (a-rã-cĭu-sírĭ) – (unã cu ***ariciusiri***) § ***ariciuescu***[1] (a-ri-cĭu-ĭés-cu) (mi) vb IV ariciuii (a-ri-cĭu-íĭ), ariciueam (a-ri-cĭu-ĭámŭ), ariciuitã (a-ri-cĭu-í-tã), ariciuiri/ariciuire (a-ri-cĭu-í-ri) – (unã cu ***ariciusescu***) § ***ariciuit***[1] (a-ri-cĭu-ítŭ) adg ariciuitã (a-ri-cĭu-í-tã), ariciuits (a-ri-cĭu-ítsĭ), ariciuiti/ariciuite (a-ri-cĭu-í-ti) – (unã cu ***ariciusit***) § ***ariciuiri***[1]***/ariciuire*** (a-ri-cĭu-í-ri) sf ariciuiri (a-ri-cĭu-írĭ) – (unã cu ***ariciusiri***)

arici[2] (a-rícĭŭ) sm arici (a-rícĭ) – carni criscutã pri cheali ca un gãrnuts tsi nu doari necã mãcã; bãrgãvitsã, bãzdrãvitsã, luznã; ngrushari di cheali la cicior i palmã (dupã fricarea tsi s-fatsi multu chiro di-un lucru); bãtãturã *{ro: neg} {fr: verrue, durillon} {en: wart}* ex: cãndu va nyeadzã mortul, atumtsea si nyeadzã sh-aricilu (bãrgãvitsa); scosh arici (bãrgãvitsã i bãtãturã) la mãnã; am arici (bãtãturi) la cicioari

aricionj (a-ri-cĭónjĭŭ) sm, sf – vedz tu ***arici***[1]

ariciri/aricire (a-ri-cí-ri) sf – vedz tu ***aricescu***

aricit (a-ri-cítŭ) adg – vedz tu ***aricescu***

ariciuescu[1] (a-ri-cĭu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arici***[1]

ariciuescu[2] (a-ri-cĭu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arcedz***

ariciuiri[1]***/ariciuire*** (a-ri-cĭu-í-ri) sf – vedz tu ***arici***[1]

ariciuiri[2]***/ariciuire*** (a-ri-cĭu-í-ri) sf – vedz tu ***arcedz***

ariciuit[1] (a-ri-cĭu-ítŭ) adg – vedz tu ***arici***[1]

ariciuit[2] (a-ri-cĭu-ítŭ) adg – vedz tu ***arcedz***

ariciusescu (a-ri-cĭu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arici***[1]

ariciusiri/ariciusire (a-ri-cĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***arici***[1]

ariciusit (a-ri-cĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***arici***[1]

ariclju (a-rí-cljĭu) sm – vedz tu ***rinicliu***

arid[1] (a-rídŭ) vb III shi II – vedz tu ***arãd***[1]

arid[2] (a-rídŭ) vb III shi II – vedz tu ***arãd***[2]

arid[3] (a-rídŭ) vb III shi II – vedz tu ***arãd***[3]

aridã[1] (a-rí-dã) sf aridz (a-rídzĭ) – oslu ma lungu sh-ma cãtã nãuntru (di doauãli oasi) di sum dzinuclju (piningã pulpã) pãnã la partea di nghios a ciciorlui; fluir, fler, fljer, cãlami, chilunghi *{ro: tibia, fluerul piciorului}* *{fr: tibia}* *{en: tibia, shin-bone}* ex: lj-avea shuiratã unã pri aridã; n casã s-nu-nj caltsi, cã va tsã frãngu aridzli

aridã[2] (a-rí-dã) sf aridz (a-rídzĭ) – hãlati cu cari s-fac guvi tu lemnu (i alti lucri tsi suntu greu trã fãtseari guvi); (expr: lj-u intru (u duc, lj-u stau, lj-u fac, etc.) aridã = fac ca unã aridã cãndu adarã guvi; u tsãn dipriunã pi-a mea; mi ngrec; ahiursescu s-mi ngrec; u tsãn funi; nj-mi duc furtunã; etc.) *{ro: sfredel}* *{fr: vrille, perçoir}* *{en: borer, drill}* ex: cu arida pitrundu grenda; elj tuts s-duc aridã (expr: u tsãn dipriunã, sã ngreacã); moasha lj-u intrã aridã (expr: ahiurhi si-lj si ngreacã, s-u tsãnã dipriunã) a hilj-sui; si dusi aridã (expr: sã ngricã) al Dumnidzã; njiclu lã sta aridã (expr: nu-astãmãtseashti s-lã si ngreacã)

arideari[1]***/arideare*** (a-ri-deá-ri) sf – vedz tu ***arãd***[1]

arideari[2]***/arideare*** (a-ri-deá-ri) sf – vedz tu ***arãd***[2]

arideari[3]***/arideare*** (a-ri-deá-ri) sf – vedz tu ***arãd***[3]

aridhã[1] (a-rí-dhã) sf aridz (a-rídzĭ) – unã cu ***aridã***[1]

aridhã[2] (a-rí-dhã) sf aridz (a-rídzĭ) – unã cu ***aridã***[2]

aridiri[1]***/aridire*** (a-rí-di-ri) sf – vedz tu ***arãd***[1]

aridiri[2]***/aridire*** (a-rí-di-ri) sf – vedz tu ***arãd***[2]

aridiri[3]***/aridire*** (a-rí-di-ri) sf – vedz tu ***arãd***[3]

ariditsinã (a-ri-di-tsí-nã) sf – vedz tu ***arãdãtsinã***

arie[3] (a-ri-ĭé) sm ariadz (a-ri-ĭádzĭ) – huryeat (tsi nu eara turcu tu Turchia di-altãoarã) tsi lipsea s-facã lucru di-angãrii (trã stat, fãrã s-hibã pãltit); arãie *{ro: raia, clãcaş}* *{fr: raïa}* *{en: non-Moslem man in old Turkey forced to do compulsory work}* § ***arãie*** (a-rã-ĭé) sm arãeadz (a-rã-ĭádzĭ) – (unã cu ***arie***[3]) ex: noi him arãeadz

arifine (a-ri-fi-né) sm – vedz tu ***rifine***

arigan (a-rí-ghan) sm ariganj (a-rí-ghanjĭ) – earbã tsi omlu u creashti tu bãhce (cu lilici njits albi-aroshi), sh-u bagã tu mãcãri tri nustimada sh-anjurizma bunã tsi lã u da *{ro: maghiran}* *{fr: origan}* *{en: oregano}* § ***rigan*** (rí-ghan) sm riganj (rí-ghanjĭ) – (unã cu ***arigan***)

arige (a-ri-gĭé) sm – vedz tu ***rige*** – vedz tu ***rog***

arigeai/arigeae (a-ri-gĭá-i) sf – vedz tu ***rog***

arihati/arihate (a-ri-há-ti) sf arihãts (a-ri-hãtsĭ) – starea di deavãrliga di noi cãndu easti tãtseari (fãrã nitsiun vrondu) shi nu s-avdi tsiva; starea sufliteascã tu cari n-aflãm cãndu aduchim unã isihii, fãrã frimintãri sh-cripãri; arãhati, rihati, arãpas, aripas, arupas, rãpas, ripas, rupas, isihii, irini, arinji, isihii; (expr: arihati la caplu-ts! = s-ti ved cã ai arihati tu murminti, s-ti ved mortu) *{ro: repaus, linişte, pace}* *{fr: tranquillité, repos, paix, loisir}* *{en: tranquillity, calmness, stillness, peace, leisure}* ex: avem arihati (isihii); arihãts la caplu-lj! (expr: s-lu ved tu murminti, s-moarã); stãm arihati (ca adv: isihi, tu isihii); nu va lu-alas arihati; shidea tora cu inima arihati; trapsi tu-aushatic arihatea § ***rihati/rihate*** (ri-há-ti) sf rihãts (ri-hãtsĭ) – (unã cu ***arihati***) § ***arãhati/arãhate*** (a-rã-há-ti) sf arãhãts (a-rã-hãtsĭ) – (unã cu ***arihati***) ex: sh-bea ciubuchea cu arãhati; du-ti sh-caftã-ts arãhatea § ***arihãtipsescu*** (a-ri-hã-tip-sés-cu) (mi) vb IV arihãtipsii (a-ri-hã-tip-síĭ), arihãtipseam (a-ri-hã-tip-seámŭ), arihãtipsitã (a-ri-hã-tip-sí-tã), arihãtipsiri/arihãtipsire (a-ri-hã-tip-sí-ri) – mi curmu di la un copus tsi-l fac (lucru tsi mi avurseashti multu) tra sã-nj ljau anasa shi sã-nj yinã suflitlu la loc; stau tes shi nj-aflu arihati (cã hiu avursit); isihãsescu, irinipsescu, discurmu, dizvursescu, dispustusescu, apãnghisescu, arãpas, arãpãsedz, arãpãsescu, aripas, aripãsedz, arupas, rãpas, rãpãsedz, rupas, rupusedz, ripas *{(se) odihni, linişti}* *{fr: (se) reposer, (se) tranquilliser}* *{en: rest, calm down}* ex: chirolu sh-horili-a noastri arihãtipsirã (isihãsirã) § ***arihãtipsit*** (a-ri-hã-tip-sítŭ) adg arihãtipsitã (a-ri-hã-tip-sí-tã), arihãtipsits (a-ri-hã-tip-sítsĭ), arihãtipsiti/arihãtipsite (a-ri-hã-tip-sí-ti) – tsi s-ari curmatã di la (ari astãmãtsitã) copuslu faptu (lucru tsi-l avurseashti multu), tra sã-sh lja anasa tra si sh-aflã arihatea; tsi ari shidzutã tes tra s-isihãseascã; isihãsit, irinipsit, discurmat, dizvursit, dispustusit, apãnghisit, arãpãsat, arãpãsit, aripãsat, arupãsat, rãpãsat, rupusat, ripãsat *{odihnit, liniştit}* *{fr: reposé, tranquillisé}* *{en: rested, calmed down}* ex: armãnlu tu muntsã easti ca amarea arihãtipsitã (isihãsitã) § ***arihãtipsiri/arihãtipsire*** (a-ri-hã-tip-sí-ri) sf arihãtipsiri (a-ri-hã-tip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva arihãtipseashti; isihãsiri, irinipsiri, discurmari, dizvursiri, dispustusiri, apãnghisiri, arãpãsari, arãpãsiri, aripãsari, arupãsari, rãpãsari, rupusari, ripãsari; arãpas, aripas, arupas, rãpas, ripas, rupas *{acţiunea de a (se) odihni, de a (se) linişti; repauzare; odihnã}* *{fr: action de (se) reposer, de (se) tranquilliser; repos}* *{en: action of resting, of calming down; rest}* § ***arãhãtipsescu*** (a-rã-hã-tip-sés-cu) (mi) vb IV arãhãtipsii (a-rã-hã-tip-síĭ), arãhãtipseam (a-rã-hã-tip-seámŭ), arãhãtipsitã (a-rã-hã-tip-sí-tã), arãhãtipsiri/arãhãtipsire (a-rã-hã-tip-sí-ri) – (unã cu ***arihãtipsescu***) § ***arãhãtipsit*** (a-rã-hã-tip-sítŭ) adg arãhãtipsitã (a-rã-hã-tip-sí-tã), arãhãtipsits (a-rã-hã-tip-sítsĭ), arãhãtipsiti/arãhãtipsite (a-rã-hã-tip-sí-ti) – (unã cu ***arihãtipsit***) § ***arãhãtipsiri/arãhãtipsire*** (a-rã-hã-tip-sí-ri) sf arãhãtipsiri (a-rã-hã-tip-sírĭ) – (unã cu ***arihãtipsiri***) § ***arihãtlãchi/arihãtlãche*** (a-ri-hãt-lắ-chi) sf arihãtlãchi (a-ri-hãt-lắchĭ) – (unã cu ***arihati***) § ***arihãtos*** (a-ri-hã-tósŭ) adg arihãtoasã (a-ri-hã-toá-sã), arihãtosh (a-ri-hã-tóshĭ), arihãtoasi/arihãtoase (a-ri-hã-toá-si) – lucru tsi da arihati (tsi isihãseashti, tsi dizvurseashti, etc.) *{ro: liniştitor}* *{fr: tranquillisant}* *{en: tranquillising, soothing}* ex: locuri arihãtoasi (tu cari omlu sh-aflã arihati, tsi isihãsescu)

arihãtipsescu (a-ri-hã-tip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arihati***

arihãtipsiri/arihãtipsire (a-ri-hã-tip-sí-ri) sf – vedz tu ***arihati***

arihãtipsit (a-ri-hã-tip-sítŭ) adg – vedz tu ***arihati***

arihãtlãchi/arihãtlãche (a-ri-hãt-lắ-chi) sf – vedz tu ***arihati***

arihãtos (a-ri-hã-tósŭ) adg – vedz tu ***arihati***

arihina (a-rí-hi-na) adv – vedz tu ***alihea***[1]

arii[1]***/arie*** (á-ri-i) sf – vedz tu ***aryi***

arii[2]***/arie*** (a-rí-i) sf arii (a-ríĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***arnii***

arin (á-rinŭ shi a-rínŭ) sm arinj (á-rinjĭ shi a-rínjĭ) – numã datã la ma multi turlii di arburi njits di pãduri, tsi crescu tu locuri nutioasi, cu frãndzi tsi au dintsã njits di mardzini sh-cu lilici njits galbini-alitsi; anin, avar, shcljithru, vrãnj *{ro: arin}* *{fr: aune}* *{en: alder}* ex: toamna plãngu arinjlji § ***anin*** (a-nínŭ) sm aninj (a-nínjĭ) – (unã cu ***arin***)

arinã (a-rí-nã) sf arinj (a-rínjĭ) shi arinuri (a-rí-nurĭ) – cheatrã chisatã, faptã ca sãrmi (ca sarea) sh-adunatã la mardzinea di-arãuri, lacuri i amãri; (expr: cãt tradzi (frãndza sh-)arina; ca spruna sh-ca arina = multi, cãt vedz cu ocljilj) *{ro: nisip}* *{fr: sable}* *{en: sand}* ex: arina a amariljei; cu-unã mãnatã di arinã arcatã, s-astupã avlachilu; cupii di oi, cãt tradzi arina (expr: multi); suntu carishti cãts drats, ca spruna sh-ca arina (expr: ahãntu multsã suntu) § ***arinos*** (a-ri-nósŭ) adg arinoasã (a-ri-noá-sã), arinosh (a-ri-nóshĭ), arinoasi/arinoase (a-ri-noá-si) – cari easti-adrat di-arinã; cari easti mplin di-arinã; cari easti-acupirit di-arinã; cari ari arinã; etc. *{ro: nisipos}* *{fr: sablonneux}* *{en: sandy}* ex: casa easti adratã pri loc arinos

arinde (a-rin-dé) sm arindedz (a-rin-dédzĭ) – hãlati tsi ari un i dauã cãtsuti astãsiti pi-unã cumatã di lemnu, cu cari omlu (marangolu) aradi (arindiseashti) unã fatsã di scãndurã tra s-u facã ischi; rinde, rindeauã, strug, rucani, arucani *{ro: rindea}* *{fr: rabot}* *{en: (bench) plane}* § ***rinde*** (rin-dé) sm rindedz (rin-dédzĭ) – (unã cu ***arinde***) § ***rindeauã*** (rin-deá-ŭã) sf rindei (rin-déĭ) – (unã cu ***arinde***) § ***arindisescu*** (a-rin-di-sés-cu) vb IV arindisii (a-rin-di-síĭ), arindiseam (a-rin-di-seámŭ), arindisitã (a-rin-di-sí-tã), arindisiri/arindisire (a-rin-di-sí-ri) – omlu (marangolu) tsi lucreadzã (da) cu-arindelu tra s-ischeadzã scãndurili; arãndisescu, arundisescu, struguescu, aruncãsescu, arucãnsescu *{ro: struji}* *{fr: raboter}* *{en: plane}* § ***arindisit*** (a-rin-di-sítŭ) adg arindisitã (a-rin-di-sí-tã), arindisits (a-rin-di-sítsĭ), arindisiti/arindisite (a-rin-di-sí-ti) –(fatsã, lemnu, scãndurã) tsi easti datã (ischeatã) cu arindelu; arãndisit, arundisit, struguit, aruncãsit, arucãnsit *{ro: strujit}* *{fr: raboté}* *{en: planed}* § ***arindisiri/arindisire*** (a-rin-di-sí-ri) sf arindisiri (a-rin-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arindiseashti tsiva; arãndisiri, arundisiri, struguiri, aruncãsiri, arucãnsiri *{ro:*

acţiunea de a struji; strujire} {fr: action de raboter} {en: action of planing} § ***arãndisescu*** (a-rãn-di-sés-cu) vb IV arãndisii (a-rãn-di-síĭ), arãndiseam (a-rãn-di-seámŭ), arãndisitã (a-rãn-di-sí-tã), arãndisiri/arãndisire (a-rãn-di-sí-ri) – (unã cu ***arindisescu***) § ***arãndisit*** (a-rãn-di-sítŭ) adg arãndisitã (a-rãn-di-sí-tã), arãndisits (a-rãn-di-sítsĭ), arãndisiti/arãndisite (a-rãn-di-sí-ti) – (unã cu ***arindisit***) § ***arãndisiri/arãndisire*** (a-rãn-di-sí-ri) sf arãndisiri (a-rãn-di-sírĭ) – (unã cu ***arindisiri***) § ***arundisescu*** (a-run-di-sés-cu) vb IV arundisii (a-run-di-síĭ), arundiseam (a-run-di-seámŭ), arundisitã (a-run-di-sí-tã), arundisiri/arundisire (a-run-di-sí-ri) – (unã cu ***arindisescu***) § ***arundisit*** (a-run-di-sítŭ) adg arundisitã (a-run-di-sí-tã), arundisits (a-run-di-sítsĭ), arundisiti/arundisite (a-run-di-sí-ti) – (unã cu ***arindisit***) § ***arundisiri/arundisire*** (a-run-di-sí-ri) sf arundisiri (a-run-di-sírĭ) – (unã cu ***arindisiri***)

arindisescu (a-rin-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***arinde***

arindisiri/arindisire (a-rin-di-sí-ri) sf – vedz tu ***arinde***

arindisit (a-rin-di-sítŭ) adg – vedz tu ***arinde***

arinii/arinie (a-ri-ní-i) sf arinii (a-ri-níĭ) – hãlati njicã, lungã shi suptsãri di cilechi, cu dauã i trei fãts cu arãdichi di dintsã turyisits (cu cari s-ischeadzã lucri di her, unglji, etc.); arnealã, limã, arnii *{ro: pilã} {fr: lime} {en: file}* ex: u mãc cu arinia (u frec, ischedz cu lima) § ***arnii[1]/arnie*** (ar-ní-i) sf arnii (ar-níĭ) – (unã cu ***arinii***) § ***arnealã[1]*** (ar-neá-lã) sf arneli (ar-nélĭ) – (unã cu ***arinii***) § ***arinsescu*** (a-rin-sés-cu) vb IV arinsii (a-rin-síĭ), arinseam (a-rin-seámŭ), arinsitã (a-rin-sí-tã), arinsiri/arinsire (a-rin-sí-ri) – ischedz unã fatsã tsi nu para easti ischi (fatsã di her, unglji tãljatã cu foartica, etc.); dau cu lima (arneala) *{ro: pili} {fr: limer} {en: file}* ex: sh-arinsea (dãdea cu lima, shi nturyisea) cãstura § ***arinsit*** (a-rin-sítŭ) adg arinsitã (a-rin-sí-tã), arinsits (a-rin-sítsĭ), arinsiti/arinsite (a-rin-sí-ti) – fatsã ischeatã cu arinia; dat cu lima *{ro: pilit} {fr: limé} {en: filed}* ex: cljai arinsitã (datã cu lima) § ***arinsiri/arinsire*** (a-rin-sí-ri) sf arinsiri (a-rin-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-da cu arinia *{ro: pili} {fr: limer} {en: file}*

arinji/arinje (a-rí-nji) sf – vedz tu ***irini***

arinjisescu (a-ri-nji-sés-cu) vb IV – vedz tu ***irini***

arinjisiri/arinjisire (a-ri-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***irini***

arinjisit (a-ri-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***irini***

arinos (a-ri-nósŭ) adg – vedz tu ***arinã***

arinsescu (a-rin-sés-cu) vb IV – vedz tu ***arinii***

arinsiri/arinsire (a-rin-sí-ri) sf – vedz tu ***arinii***

arinsit (a-rin-sítŭ) adg – vedz tu ***arinii***

aripani/aripane (a-ri-pá-ni) sf – vedz tu ***ripani[1]***

aripas[1] (a-ri-pásŭ) sn – vedz tu ***arãpas[1]***

aripas[2] (a-ri-pásŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arãpas[1]***

aripã (á-ri-pã) sf arichi (á-richĭ) shi ãrichi (ắ-richĭ) – mãdular tsi lu-au puljlji (mushtili, alghinjli, bubulitslji, etc.) tra s-l-agiutã tu-azbuirari; arpã, areapitã, arapitã, arepitã, areptã, aripitã, arpitã; (fig: 1: aripã = (i) partea dit unã multimi di oaminj i prãvdzã (ascheri, cupii, turmã, gãrdelj, iurdii, etc.) tsi s-aflã tu mardzinea di nandreapta i atsea di nastãnga; (ii) unã parti (buluchi, tãbãbii, ceatã, surii, etc.) dit unã turmã (di oi, njelj, etc.); (iii) atsea tsi ari un di la-atsel cari lu-aveaglji, lu-afireashti, lu apãrã, lj-da apanghiu di lãetsli tsi pot s-lji facã dushmanjlji; avigljari, apãrari, apanghiu, aumbrã; expr id: 2: (mi duc) pri arichi di vimtu = mi duc canda azboiru cu vimtul; 3: nu-ari arichi = nu-ari putearea si s-analtsã tu vimtu, nu poati s-azboairã) *{ro: aripã} {fr: aile} {en: wing}* ex: scoasi puljlu arichi; cucotslji ascuturã arichili; doi vulturi timsirã arichili; puljlji bãturã arichili; vream s-fug pi arichi tu lumi; ishirã pri aripa (fig: partea di) nandreaptã; vãrnã aripã (fig: suro, buluchi) di njali; adunã aripa (fig: partea) di oi; s-lu aibã Dumnidzã sum aripa a lui (fig: aumbra, avigljarea, apanghiul a lui); easti di sum aripa (fig: apãrarea) a noastrã § ***arpã*** (ár-pã) sf arpi/arpe (ár-pi) – (unã cu ***aripã***) ex: arpili-a schifterlui suntu lundzi; adz ca puljlu fãrã arpi; somnul s-u lja sum arpa-lj lai (fig: avigljarea, apanghiul, aumbra); Canan-bei vru pri-aljurea arpa-a armãnjlor tra s-disicã (fig: mardzinea di nandreapta i nastãnga-a ascheriljei di-armãnj); unã arpã (fig: suro, buluchi) di oi; nu-ari mãratlu arpi (expr id: nu-ari putearea s-azboairã) § ***areapitã*** (a-reá-pi-tã) sf areapiti/areapite (a-reá-pi-ti) – (unã cu ***aripã***) *{ro: aripã} {fr: aile} {en: wing}* ex: pulj cu unã areapitã; calj cu areapiti; na unã peanã dit areapita-a mea; inima lã trimbura ca areapita di pulj; s-pãrea cã au areapiti la cicioari; ded areapiti a hiljlor a voshtri cã nãsh nã suntu ca nishti areapiti; iu areapiti di pulj nu-azboairã § ***arapitã*** (a-rá-pi-tã) sf arapiti/arapite (a-rá-pi-ti) – (unã cu ***aripã***) § ***arepitã*** (a-ré-pi-tã) sf arepiti/arepite (a-ré-pi-ti) – (unã cu ***aripã***) § ***areptã*** (a-rép-tã) sf arepti/arepte (a-rép-ti) – (unã cu ***aripã***) § ***aripitã*** (á-ri-pi-tã) sf aripiti/aripite (á-ri-pi-ti) – (unã cu ***aripã***) ex: nãsã tsãnu aripitli § ***arpitã*** (ár-pi-tã) sf arpiti/arpite (ár-pi-ti) – (unã cu ***aripã***) ex: lj-deadi muma-a alghinjlor nã arpitã; fãrã arpiti nj-azboiru

aripãsari/aripãsare (a-ri-pã-sá-ri) sf – vedz tu ***arãpas[1]***

aripãsat (a-ri-pã-sátŭ) adg – vedz tu ***arãpas[1]***

aripãsedz (a-ri-pã-sédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arãpas[1]***

aripidin (a-ri-pi-dínŭ) – vedz tu ***arãpã***

aripidinari (a-ri-pi-di-ná-ri) sf – vedz tu ***arãpã***

aripidinat (a-ri-pi-di-nátŭ) adg – vedz tu ***arãpã***

aripidinã (a-ri-pi-dí-nã) sf – vedz tu ***arãpã***

aripidinedz (a-ri-pi-di-nédzŭ) vb I – vedz tu ***arãpã***

aripidinos (a-ri-pi-di-nós) adg – vedz tu ***arãpã***

aripinush (a-ri-pi-núshĭŭ) sm – vedz tu ***arapun***

aripitã (á-ri-pi-tã) sf – vedz tu ***aripã***

aris[1] (a-rísŭ) adg – vedz tu ***arãd[1]***

aris[2] (a-rísŭ) adg – vedz tu ***arãd[2]***

aris[3] (a-rísŭ) adg – vedz tu ***arãd[3]***

arisati/arisate (a-ri-sá-ti) sf arisãts (a-ri-sắtsĭ) – simintsã (di tutumi) *{ro: sãmânţã (de tutun)} {fr: graine (de tabac)} {en: (tobacco) seed}*

arisescu (a-ri-sés-cu) (mi) vb IV arisii (a-ri-síĭ), ariseam (a-ri-seámŭ), arisitã (a-ri-sí-tã), arisiri/arisire (a-ri-sí-ri) – aduchescu unã vreari sh-unã harauã tu cheptu (tu inimã, tu suflit) cãndu ved tsiva i cariva; ãnj platsi cariva i tsiva (cãndu-l am ãn fatsã); nj-intrã cariva i tsiva tu vreari (shi voi s-lu am, s-lji zburãscu, s-hiu cu el, etc.); mi hãrsescu cãndu-l ved sh-voi s-hiu cu cariva (sã zburãscu, s-lu am ãn fatsã, etc.); nj-lja hari; lj-fac hazi, bag (nj-intrã) tu oclju; nj-arãdi budza, nj-u va (nji s-aundzi) inima (suflitlu), etc.; arãsescu, plac, voi *{ro: plãcea} {fr: plaire, agréer, aimer} {en: like, love}* ex: si-nj ti veadã s-ti-ariseascã (s-lji intsrã tu oclju, s-ti va); tsiva nu sh-ariseashti (tsiva nu-sh va, nu-lj va inima); mi-arisi (nj-platsi) aestu gioni; ghela-a ta mi-ariseashti (u voi cã easti nostimã); lj-avea arisitã (lj-avea loatã hari) feata; va si s-aflã vãrnu cari s-mi-ariseascã (s-mi va) sh-mini § ***arisit*** (a-ri-sítŭ) adg arisitã (a-ri-sí-tã), arisits (a-ri-sítsĭ), arisiti/arisite (a-ri-sí-ti) – cari ari hãri tsi-l fac omlu s-lu (s-u) placã (ariseascã); arãsit, plãcut, vrut *{ro: plãcut, agreabil, simpatic} {fr: plu, aimé; agréable, sympatique} {en: liked, loved; pleasant, likable, agreable}* § ***arisiri/arisire*** (a-ri-sí-ri) sf arisiri (a-ri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ariseashti tsiva; atsea tsi-aducheshti cãndu ti-ariseashti tsiva i cariva; arãsiri, plãtseari, vreari *{ro: acţiunea de a plãcea, de a iubi; plãcere} {fr: action de plaire, d'agréer, d'aimer; bon plaisir, gré, envie de plaire} {en: action of liking, of loving; pleasure}* § ***arãsescu*** (a-rã-sés-cu) (mi) vb IV arãsii (a-rã-síĭ), arãseam (a-rã-seámŭ), arãsitã (a-rã-sí-tã), arãsiri/arãsire (a-rã-sí-ri) – (unã cu ***arisescu***) ex: pri cari gioni sh-arãseashti (l-platsi), pri-atsel nãsã si sh-lu lja; mi-arãseashti (voi, nj-platsi) s-lucredz § ***arãsit*** (a-rã-sítŭ) adg arãsitã (a-rã-sí-tã), arãsits (a-rã-sítsĭ), arãsiti/arãsite (a-rã-sí-ti) – (unã cu ***arisit***) ex: arãsit (vrut) di lumea tutã § ***arãsiri/arãsire*** (a-rã-sí-ri) sf arãsiri (a-rã-sírĭ) – (unã cu ***arisiri***)

arishvirishi/arishvirishe (a-rish-vi-rí-shi) sf – vedz tu ***alishvirishi***

arisiri/arisire (a-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***arisescu***

arisit (a-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***arisescu***

arisite (a-ri-sí-te) invar – vedz tu ***risite***

aritcu (a-rít-cu) adg aritcã (a-rít-cã), arittsi (a-rít-tsi), arittsi/arittse (a-rít-tsi) – tsi suntu ma dipãrtats unlu di-alantu (ca altsã di idyea soi); tsi nu s-aflã aproapea un di-alantu cum s-aflã altsã di-aradã; tsi nu s-fac agonja un dupã-alantu; tsi nu-ari alti

multi lucri ca el; arar, rar, arehav, rehav *{ro: rar} {fr: rare} {en: rare}* ex: fum aritcu (arehav) § ***arehav*** (a-ré-havŭ) adg arehavã (a-ré-ha-vã), arehayi (a-ré-hayĭ), arehavi/arehave (a-ré-ha-vi) – (unã cu ***aritcu***) ex: tsãsui unã pãndzã arehavã ca unã scarã § ***rehav*** (ré-havŭ) adg rehavã (ré-ha-vã), rehayi (ré-hayĭ), rehavi/rehave (ré-ha-vi) – (unã cu ***aritcu***) ex: earbã rehavã (aritcã, ararã) § ***arar***[1] (a-rárŭ) adg ararã (a-rá-rã), arari (a-rárĭ), arari/arare (a-rá-ri) – (unã cu ***aritcu***) ex: unã lilici ararã (arehavã, aritcã) § ***rar***[1] (rárŭ) adg rarã (rá-rã), rari (rárĭ), rari/rare (rá-ri) – (unã cu ***aritcu***) § ***aretcu*** (a-rét-cu) adv – tsi nu s-fatsi multi ori cu-arada; tsi suntu dipãrtats un di-alantu; arar, rar, area *{ro: rar} {fr: rarement} {en: rare, seldom}* ex: aretcu (arar) s-tihiseashti vãrnã buneatsã; aretcu (area) scula mãna s-lj-agudeascã pri ficiori § ***arar***[2] (a-rárŭ) adv – (unã cu ***aretcu***) ex: tufechili s-avdza arar (aretcu) § ***rar***[2] (rárŭ) adv – (unã cu ***aretcu***) ex: cama rar (aretcu) pi la noi

aritsinã (a-ri-tsí-nã) sf aritsinj (a-ri-tsínjĭ) – tsãsãturã ndisatã di ljin i bumbac dit cari s-fac stranji, ma multu stranji di lucru *{ro: dril} {fr: coutil} {en: drill, twill}*

ariu (a-ríŭ) sn ariuri (a-rí-urĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***arniu***

arivani/arivane (a-ri-vá-ni) sf arivãnj (a-ri-vắnjĭ) – imnarea-a calui cu cicioarili di-unã parti (di nastãnga i di nandreapta) tsi s-minã deadun, tu idyiul chiro; arãvani, rivani *{ro: buiestru} {fr: amble} {en: amble}* ex: calu-aestu ari arivani bunã; el si s-ducã arivãnj § ***arãvani/arãvane*** (a-rã-vá-ni) sf arãvãnj (a-rã-vắnjĭ) – (unã cu ***arivani***) ex: haidi, ghioc, lja-u-arãvani § ***rivani***[2]***/rivane*** (ri-vá-ni) sf rivãnj (ri-vắnjĭ) – (unã cu ***arivani***) ex: caljlji tuts imnã rivani § ***arvanliu*** (ar-van-líŭ) sm, sf, adg arvanlii/arvanlie (ar-van-lí-i), arvanlii (ar-van-líĭ), arvanlii (ar-van-líĭ) – cal tsi imnã arivani *{ro: (cal) buiestraş} {fr: (cheval) qui va à l'amble} {en: (horse) who walks amble}* § ***arivanlã*** (a-ri-van-lắ) sm, sf, adg arivanlãtcã (a-ri-van-lắt-cã), arivanladz (a-ri-van-ládzĭ), arivanlãttsi/arivanlãttse (a-ri-van-lắt-tsi) – (unã cu ***arvanliu***) § ***arivanlãtcu*** (a-ri-van-lắt-cu) sm, sf, adg arivanlãtcã (a-ri-van-lắt-cã), arivanlãttsi (a-ri-van-lắt-tsi), arivanlãttsi/arivanlãttse (a-ri-van-lắt-tsi) – (unã cu ***arvanliu***)

arivani[1] (a-ri-va-ní) sm – vedz tu ***rivani***[1]

arivanlã (a-ri-van-lắ) sm, sf, adg – vedz tu sf ***arivani***

arivanlãtcu (a-ri-van-lắt-cu) sm, sf, adg – vedz tu sf ***arivani***

ariz (a-rízŭ) sn – vedz tu ***uriz***

arizachi/arizache (a-ri-zá-chi) sf – vedz tu ***rizachi***

arizari/arizare (a-ri-zá-ri) sf arizãri (a-ri-zắrĭ) – unã soi di earbã a curi arãdãtsinã ari nuntru unã lugurii cu cari s-buisescu tsãsãturli tra si s-facã aroshi; rizari, ruibu *{ro: roibă} {fr: garance} {en: madder}* ex: feci tu arizari (buisii cu-arãdãtsina di arizari) § ***rizari/rizare*** (ri-zá-ri) sf rizãri (ri-zắrĭ) – (unã cu ***arizari***)

arize (a-ri-zé) sm arizadz (a-ri-zádzĭ) – hãlati njicã di metal cu dauã cumãts (iu, unã cumatã s-bagã la mardzinea di ushi shi, alantã cumatã s-bagã tu loclu iu s-acatsã di stizmã) tra s-poatã usha si s-toarnã di-unã parti sh-di-alantã cãndu sã ncljidi i s-dishcljidi; idyea soi di hãlati tsi s-bagã la firidz i la cãpãchili di cutii, etc.; tsãntsãnã *{ro: balama, ţâţână} {fr: gond} {en: hinge}* § ***rize*** (ri-zé) sm rizadz (ri-zádzĭ) – (unã cu ***arize***) ex: scoati usha dit rize § ***rezã*** (re-zắ) sm rezadz (re-zádzĭ) – (unã cu ***arize***)

arizili/arizile (a-ri-zí-li) – vedz to ***rizili***

arizilji/arizilje (a-ri-zí-lji) invar – vedz to ***rizili***

arizuescu (a-ri-zu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***arizusescu***

arizuiri/arizuire (a-ri-zu-í-ri) sf – vedz tu ***arizusescu***

arizuit (a-ri-zu-ítŭ) adg – vedz tu ***arizusescu***

arizusescu (a-ri-zu-sés-cu) vb IV arizusii (a-ri-zu-síĭ), arizuseam (a-ri-zu-seámŭ), arizusitã (a-ri-zu-sí-tã), arizusiri/arizusire (a-ri-zu-sí-ri) – acats (fac) arãdãtsinã; arizuescu, aruzuescu, aruzusescu *{ro: înrădăcina} {fr: enraciner} {en: root}* § ***arizusit*** (a-ri-zu-sítŭ) adg arizusitã (a-ri-zu-sí-tã), arizusits (a-ri-zu-sítsĭ), arizusiti/arizusite (a-ri-zu-sí-ti) – tsi ari acãtsatã (faptã) arãdãtsinj; arizuit, aruzuit, aruzusit *{ro: înrădăcinat} {fr: enraciné} {en: rooted}* § ***arizusiri/arizusire*** (a-ri-zu-sí-ri) sf arizusiri (a-ri-zu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-acatsã arãdãtsinjli; arizuiri, aruzuiri, aruzusiri *{ro: acţiunea de a înrădăcina; înrădăcinare} {fr: action d'enraciner} {en: action of rooting}* § ***aruzusescu***[1] (a-ru-zu-sés-cu) vb IV aruzusii (a-ru-zu-síĭ), aruzuseam (a-ru-zu-seámŭ), aruzusitã (a-ru-zu-sí-tã), aruzusiri/aruzusire (a-ru-zu-sí-ri) – (unã cu ***arizusescu***) ex: nji s-aruzusi (fig: acãtsã arãdãtsinã) merlu § ***aruzusit***[1] (a-ru-zu-sítŭ) adg aruzusitã (a-ru-zu-sí-tã), aruzusits (a-ru-zu-sítsĭ), aruzusiti/aruzusite (a-ru-zu-sí-ti) – (unã cu ***arizusit***) § ***aruzusiri***[1]***/aruzusire*** (a-ru-zu-sí-ri) sf aruzusiri (a-ru-zu-sírĭ) – (unã cu ***arizusiri***) § ***arizuescu*** (a-ri-zu-ĭés-cu) vb IV arizuii (a-ri-zu-íĭ), arizueam (a-ri-zu-ĭámŭ), arizuitã (a-ri-zu-í-tã), arizuiri/arizuire (a-ri-zu-í-ri) – (unã cu ***arizusescu***) § ***arizuit*** (a-ri-zu-ítŭ) adg arizuitã (a-ri-zu-í-tã), arizuits (a-ri-zu-ítsĭ), arizuiti/arizuite (a-ri-zu-í-ti) – (unã cu ***arizusit***) § ***arizuiri/arizuire*** (a-ri-zu-í-ri) sf arizuiri (a-ri-zu-írĭ) – (unã cu ***arizusiri***) § ***aruzuescu***[1] (a-ru-zu-ĭés-cu) vb IV aruzuii (a-ru-zu-íĭ), aruzueam (a-ru-zu-ĭámŭ), aruzuitã (a-ru-zu-í-tã), aruzuiri/aruzuire (a-ru-zu-í-ri) – (unã cu ***arizusescu***) § ***aruzuit***[1] (a-ru-zu-ítŭ) adg aruzuitã (a-ru-zu-í-tã), aruzuits (a-ru-zu-ítsĭ), aruzuiti/aruzuite (a-ru-zu-í-ti) – (unã cu ***arizusit***) § ***aruzuiri***[1]***/aruzuire*** (a-ru-zu-í-ri) sf aruzuiri (a-ru-zu-írĭ) – (unã cu ***arizusiri***)

arizusiri/arizusire (a-ri-zu-sí-ri) sf – vedz tu ***arizusescu***

arizusit (a-ri-zu-sítŭ) adg – vedz tu ***arizusescu***

armas[1] (ar-másŭ) adg – vedz tu ***armãn***[2]

armas[2] (ar-másŭ) sn – vedz tu ***armãn***[2]

armatã (ar-má-tã) sf – vedz tu ***armã***[2]

armatulami/armatulame (ar-ma-tu-lá-mi) sf – vedz tu ***armã***[1]

armatulã (ar-ma-tu-lắ) sm – vedz tu ***armã***[1]

armã[1] (ár-mã) sf armi/arme (ár-mi) shi armati/armate (ár-ma-ti) – hãlati cu cari s-alumtã omlu contra-a unui dushman; (expr: bag armatli mpadi = mi-alas azvimtu) *{ro: armă} {fr: arme} {en: weapon}* ex: armili di-asimi; cu armili nicã tu mãnã; greali armili l-asunã; prosefhia cu pãreasinili suntu armili a omlui; lu-acãtsa armatili (lu-acãtsa ghini armili); picurarlu li deadi armatili; scoati armati; nu li bãga armatili mpadi (expr: nu s-alãsa azvimtu, nu s-pruda) § ***armãtusescu***[1] (ar-mã-tu-sés-cu) (mi) vb IV armãtusii (ar-mã-tu-síĭ), armãtuseam (ar-mã-tu-seámŭ), armãtusitã (ar-mã-tu-sí-tã), armãtusiri/armãtusire (ar-mã-tu-sí-ri) – nj-adun armatili (hãlãtsli di-alumtã) tra s-hiu ndreptu cãndu va s-am ananghi di eali tra s-alumtu contra-a dushmanjlor *{ro: înarma} {fr: (s')armer} {en: arm (himself)}* ex: arbinesh, armãtusits-vã!; tutã hoara s-armãtusi (sã ndreapsirã tr-alumtã) § ***armãtusit***[1] (ar-mã-tu-sítŭ) adg armãtusitã (ar-mã-tu-sí-tã), armãtusits (ar-mã-tu-sítsĭ), armãtusiti/armãtusite (ar-mã-tu-sí-ti) – tsi s-ari ndreaptã (cu tuti armatili tsi li ari) tra si s-alumtã cu dushmanjlji *{ro: înarmat} {fr: armé} {en: armed}* ex: armãtusit shi lirusit § ***armãtusiri***[1]***/armãtusire*** (ar-mã-tu-sí-ri) sf armãtusiri (ar-mã-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-armãtuseashti *{ro: acţiunea de a (se) înarma; înarmare} {fr: action de (s')armer} {en: action of arming (himself)}* § ***armãtulã*** (ar-mã-tu-lắ) sm armãtuladz (ar-mã-tu-ládzĭ) – armãn dit chirolu veclju tsi purta armi shi s-alumta (prit muntsã) trã apãrarea-a hoarilor armãneshti (sh-multsã di elj trã crishtinãtati tra s-lj-avinã turtsãlj dit Balcanj); om tsi poartã armi; fur dit muntsã; armatulã *{ro: armatol, haiduc} {fr: armatole, homme d'armes} {en: armatole, armed man; outlaw}* ex: s-apãrã di armãtuladz § ***armatulã*** (ar-ma-tu-lắ) sm armatuladz (ar-ma-tu-ládzĭ) – (unã cu ***armãtulã***) § ***armãtulami/armãtulame*** (ar-mã-tu-lá-mi) sf fãrã pl – ceatã mari (multsãmi) di-armatuladz; tuts armatuladzlji loats (lugursits) deadun ca unã singurã sutsatã; armatulami *{ro: mulţime (sau întregul ansamblu) de armatoli} {fr: nombre (ou l'ensemble entier) d'armatoles} {en: a certain number (or the entire "army") of armatoles}* § ***armatulami/armatulame*** (ar-ma-tu-lá-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***armãtulami***) ex: sta di-ashteaptã-armatulami § ***armãtulichi/armãtuliche*** (ar-mã-tu-lí-chi) sf armãtulichi (ar-mã-tu-líchĭ) – tehnea sh-lucrul di armãtulã *{ro: carieră de armatol} {fr: carrière d'armatole} {en: career of armatole}* ex: s-ljai armãtulichea (s-ti fats armãtulã)

armã[2] (ár-mã) sf armi/arme (ár-mi) shi armati/armate (ár-ma-ti) – lucru (nel, biligicã, minghiush, lãludã, stranj, etc.) tsi easti

purtat (bãgat) tra s-mushutsascã pri cariva (tsiva); stoli, stolidã, stulidã, stulii, stolizmã, stoluzmã, cãrtonã *{ro: podoabă, ornament; zestre}* *{fr: parure, ornement; dot}* *{en: ornament; dowry}* ex: arma (stulia) a grambolui; nu-lj jilescu arma (stranjili stulsiti) a lui; armã (stranj mushat) di gambro; armã (stulii, stranj) shcodrãneascã; doamnã cu armã dumneascã (stranji shi giuvaricadz di muljari avutã); cari u vidzush, tsi armã poartã? § ***armatã*** (ar-má-tã) sf armati/armate (ar-má-ti) shi armãts (ar-mắtsĭ) (bãgats oarã iu cadi actsentul!) – 1: custumi di sãrbatoari (di dzãli pisimi), faptu sh-purtat multi ori di grambo i nveastã nauã; 2: pai, pricã, pirtsii, zestrã, doarã *{ro: costum de sărbătoare; zestre}* *{fr: beau costume choisi pour le fiancé ou la fiancée; dot}* *{en: beautiful suit selected specifically for someone engaged to be married (fiancé or fiancée); dowry}* ex: nã armatã (custumi stulsitã) cu tserlu mplin di steali; armasi cu armata (stranjili) di lãludz; lo mash aluna cu armata (custumea) di dzãnã; nu-lj jilesc armata-a lui; armata-a lui di Bituli, chiusteca-a lui di Ianina; armata s-nu u-armãtusits voi; tsi armatã nãsã sh-poartã?; di shi nvescu armatili (stranjili stulsiti); s-facã trei armati (custumi) di stranji; tuti cu nalili armati; armãtsli a tali io nu voi s-li cãntu; mutrea la stranji, ca om tsi nu sh-avea vidzutã altãoarã ahtari armatã § ***armãtusescu***[2] (ar-mã-tu-sés-cu) (mi) vb IV armãtusii (ar-mã-tu-sí̆), armãtuseam (ar-mã-tu-seámŭ), armãtusitã (ar-mã-tu-sí-tã), armãtusiri/armãtusire (ar-mã-tu-sí-ri) – mi ndreg cu lucri (stranji mushati, giuvaricadz, etc.) tra s-aspun ma mushat (ma tinjisit, ma livendu, ma pripsit, etc.); ndreg, stulsescu, susuescu *{ro: împodobi, îmbrăca frumos}* *{fr: (se) parer, bien s'habiller, (s')équiper}* *{en: adorn, dress well, embellish}* ex: tuti nveastili s-armãtusescu (si stulsescu); shi eu s-mi-adar, s-mi-armãtusescu; io-nj cãdzui trã moarti shi ea s-armãtuseashti (sã ndreadzi s-aspunã mushatã) § ***armãtusit***[2] (ar-mã-tu-sítŭ) adg armãtusitã (ar-mã-tu-sí-tã), armãtusits (ar-mã-tu-sítsĭ), armãtusiti/armãtusite (ar-mã-tu-sí-ti) – tsi easti nviscut cu stranji mushati; ndreptu cu stulii tra s-aspunã mushat; alãxit mushat; ndreptu, stulsit, susuit *{ro: împodobit, îmbrăcat frumos}* *{fr: paré, bien habillé, équipé}* *{en: adorned, dressed well, embellished}* ex: featili eara alãxiti, armãtusiti; alãxit sh-armãtusit ca-atselj tsi yin dit xeani; featì adãrati shi armãtusiti; primuveara armãtusitã cu lilici mushati; altã limbã-armãtusitã ca nãsã nu aflãm § ***armãtusiri***[2]***/armãtusire*** (ar-mã-tu-sí-ri) sf armãtusiri (ar-mã-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-armãtuseashti; stulsiri, susuiri *{ro: acţiunea de a (se) împodobi, de a se îmbrăca frumos; împodobire}* *{fr: action de (se) parer, de bien s'habiller, de (s')équiper}* *{en: action of adorning, of dressing well, of embellishing}*

armã[3] (ár-mã) sf pl(?) – lapti acru (unã soi di dhalã ma groasã) tsi s-tsãni tu talar; cutmaci *{ro: lapte acru de putină}* *{fr: sorte de lait-caillé}* *{en: kind of curdled milk}* ex: picurarlu n-adusi armã di la cãshari

armã[4] (ár-mã) sf pl(?) – vedz tu ***armirã***

armãn[1] (ar-mắnŭ) sm, sf, adg armãnã (ar-mắ-nã), armãnj (ar-mắnjĭ), armãni/armãne (ar-mắ-ni) – bãrbat (muljari) di-unã mileti tsi bãneadzã tu Balcanj (shi dipuni dit dauãli populi, atsel machidunescul sh-atsel roman, dupã tsi Machidunia fu azvimtã sh-acãtsatã aoa sh-ma nsus di 2000 di anj di miletea romanã); arãmãn, rumãn, rãmãn, vlah *{ro: aromân}* *{fr: aroumain}* *{en: Aromanian}* ex: armãnlu sh-oarfãn s-hibã tut pri celnic va sh-u-aducã; armãnlu ncãlar, i vai doarmã, i vai cãntã; armãnlu, pãni cu cash, cãndu vai cadã di somnu vai tragã mãnã; armãnlu fatsi sh-draclu s-creapã; s-easã-armãnjlji nsus tu munts, cu armãnili mushati; bati cuclu sh-puljlji tuts, fug armãnjlji nsus tu munts; jalea-a cãnjlor, jalea-a-armãnjlor; fudzi haraua di la-armãnj; pãdurli plãng jiliti, s-dirinã lailj-armãnj; Doamne tsi lãets au faptã di armãnjlj-ahãti-au traptã?; noi, armãnjlji, nu murim acasã; armãnlu tu cãshuri ca capra tu creacuri; armãnlu tu munts easti ca amarea isihã § ***arãmãn***[1] (a-rã-mắnŭ) sm, sf, adg arãmãnã (a-rã-mắ-nã), arãmãnj (a-rã-mắnjĭ), arãmãni/arãmãne (a-rã-mắ-ni) – (unã cu ***armãn***[1]) § ***rãmãn*** (rã-mắnŭ) sm, sf, adg rãmãnã (rã-mắ-nã), rãmãnj (rã-mắnjĭ), rãmãni/rãmãne (rã-mắ-ni) – (unã cu ***armãn***[1]) ex: trã unã rãmãnã mi bãgam shi baci la stãnã; ashi agiumsi feata di rãmãnj vãsiloanji; tsintsi, shasi ficiori rãmãnj; di anda eara rãmãnjlji stoc, tsi sh-undzea lailu di loc! § ***armãnami/armãname*** (ar-mã-ná-mi) sf fãrã pl – multimi di-armãnj; ntreaga farã armãneascã; armãnimi, armãnilji, armãniu, rãmãnimi, rãmãnii, rumãniu *{ro: aromânime}* *{fr: l'ensemble des aroumains, nombres d'aroumains}* *{en: large number (multitude, crowd) of Aromanians}* ex: iu eshti armãname?; tru-armãnami sots nu-avea; tritsea armãnamea bair; aoa cãdzum tu armãnami (namisa di-armãnj) § ***armãnimi/armãnime*** (ar-mã-ní-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***armãnami***) ex: armãnimea (armãnjlji) di zãmani nu sã ncuscra cu altã bimã; agiumsirã tu armãnimi (mesea di-armãnj, locurli iu bãneadzã armãnjlji) § ***armãnilji/armãnilje*** (ar-mã-ní-lji) sf fãrã pl – (unã cu ***armãnami***) ex: tutã armãnilja (armãnamea) adilji; tut cu mintea la armãnilji (armãnami); armãnilja (armãnamea) s-trundueashti § ***rãmãnimi/rãmãnime*** (rã-mã-ní-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***armãnami***) ex: chiru rãmãnimea (armãnamea) ntreagã tra s-loats voi nã nveastã greacã? § ***rãmãnii/rãmãnie*** (rã-mã-ní-i) sf fãrã pl – (unã cu ***armãnami***) ex: ciudii tsi s-featsi tu rãmãnii (armãnami) § ***armãniu*** (ar-mã-níŭ) sm fãrã pl – multimi di armãnj; locurli iu bãneadzã armãnj *{ro: aromânime, locurli unde trăiesc aromâni}* *{fr: l'ensemble des aroumains, nombres d'aroumains; pays des aroumains}* *{en: large number (multitude, crowd) of Aromanians; land of Aromanians}* ex: Dumnidzã sh-lo mutrita di pri armãniu (armãnami) § ***rãmãniu*** (rã-mã-níŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***armãniu***) ex: rãmãniulu-l (locurli-a armãnjlor li) trunduirã § ***Armãnii/Armãnie*** (Ar-mã-ní-i) sf fãrã pl – 1: locurli iu bãneadzã armãnjlji; armãnilji; 2: statlu (shi loclu) iu bãneadzã rumãnjlji; Rumãnia *{ro: România}* *{fr: Roumanie}* *{en: Romania}* ex: capidan tu Armãnii (locurli-a armãnjlor) § ***Armãnilji/Armãnilje*** (Ar-mã-ní-lji) sm fãrã pl – (unã cu ***Armãnii***) § ***rumãn*** (ru-mắnŭ) sm, sf, adg rumãnã (ru-mắ-nã), rumãnj (ru-mắnjĭ), rumãni/rumãne (ru-mắ-ni) – bãrbat (muljari) di-unã mileti tsi bãneadzã Nordu di Dunã tu statlu Rumãnia cu-unã limbã tsi sh-u-adutsi multu cu limba armãneascã (sh-cari dipusi dit dauãli populi, atsel a datslor sh-atsel a romanjlor, dupã tsi Datsia fu azvimtã di miletea romanã, aoa sh-vãrã 2000 di anj); rãmãn, armãn, arãmãn, vlãhut *{ro: român}* *{fr: roumain}* *{en: Romanian}* § ***Rumãnii/Rumãnie*** (Ru-mã-ní-i) sf fãrã pl – statlu (shi loclu) iu bãneadzã rumãnjlji; Armãnia *{ro: România}* *{fr: Roumanie}* *{en: Romania}* § ***armãnescu*** (ar-mã-nés-cu) adg armãneascã (ar-mã-neás-cã), armãneshtsã (ar-mã-nésh-tsã), armãneshti/armãneshte (ar-mã-nésh-ti) – tsi ari facã cu armãnjlji shi armãnamea; tsi ari haractirlu-a armãnlui; di armãn; rãmãnescu, vlãhescu *{ro: aromânesc}* *{fr: d'aroumain}* *{en: of Aromanian}* ex: di tutiputa-armãneascã (a armãnjlor, criscutã di-armãnj) cãmpul sh-muntsãlj s-hibã mplinj; ardu hoarili-armãneshti (di armãnj) § ***rãmãnescu*** (rã-mã-nés-cu) adg rãmãneascã (rã-mã-neás-cã), rãmãneshtsã (rã-mã-nésh-tsã), rãmãneshti/rãmãneshte (rã-mã-nésh-ti) – (unã cu ***armãnescu***) § ***rumãnescu*** (ru-mã-nés-cu) adg rumãneascã (ru-mã-neás-cã), rumãneshtsã (ru-mã-nésh-tsã), rumãneshti/rumãneshte (ru-mã-nésh-ti) – tsi ari facã cu rumãnjlji; tsi ari haractirlu-a rumãnlui; di rumãn; vlãhutescu, vluhutescu *{ro: românesc}* *{fr: (de) roumain}* *{en: (of) Romanian}* § ***armãneashti***[1]***/armãneashte*** (ar-mã-neásh-ti) sf armãneshti (ar-mã-nésh-ti) – limba di dadã (armãneascã) a armãnjlor, vlãheashti *{ro: limba aromână}* *{fr: l'aroumain, la langue aroumaine}* *{en: Aromanian, the Aromanian language}* ex: el zbura ghini armãneshtili; lj-u turnã armãneashti (tu limba armãneascã) § ***armãneashti***[2]***/armãneashte*** (ar-mã-neásh-ti) adv – ashi cum zburãscu (bãneadzã, mãcã, li fac lucrili, etc.) armãnjlji; ca armãnjlji, vlãheashti *{ro: aromâneşte}* *{fr: comme les aroumains}* *{en: as the Aromaninas do}*

armãn[2] (ar-mắnŭ) vb II armash (ar-máshĭŭ), armãneam (ar-mã-neámŭ), armasã (ar-má-sã), armãneari/armãneare (ar-mã-neá-ri) – 1: stau tu loclu iu mi aflu fãrã tra s-caftu s-mi duc tu altu loc; alas un lucru aclo iu s-aflã fãrã s-lu min dit loclu-a lui; arãmãn, alas; 2: ãnj si njicshureadzã multu putearea (trupeascã

icã atsea sufliteascã) dupã tsi fac un copus mari; mi curmu, apustusescu, avursescu, avrusescu, lãvrusescu, cãpãescu; (expr: 1: armãn cu gura hãscatã = armãn ciudusit di tsi ved i avdu; 2: armãn cu fatsa lai = armãn arushinat) *{ro: rămâne; obosi} {fr: rester; rendre, laisser; (se) fatiguer} {en: remain, be left; tire}* ex: s-nu nj-armãn (s-nu mi aflu) fãr tini n hoarã; armash (un lucru mi featsi si stau) ca chirut di minti; u-armasi (u-alãsã) greauã; armasi di cu njic fãrã dadã sh-fãrã tatã; armasi di (nu s-dusi) la agru; nu armasi di nãsh nitsi cinushi; muljarea armasi cu truplu ncãrcat; armasi s-adarã mãcarea; lj-armasi mintea pri mushuteatsa-a featãljei; nu-armasi (nu tricu) searã di la Dumnidzã s-nu s-ducã s-lu veadã § ***armas***[1] (ar-másŭ) adg armasã (ar-má-sã), armash (ar-máshĭ), armasi/armase (ar-má-si) – 1: tsi sta tu loclu iu s-aflã fãrã tra s-caftã s-fugã; (lucru) tsi easti alãsat aclo iu s-aflã; arãmas, alãsat; 2: tsi-lj s-ari njicshuratã multu putearea di itia-a copus-lui tsi-l featsi; curmat, apustusit, avursit, avrusit, lãvrusit, cãpãit; (expr: (featã) armasã = (featã) armasã nimãrtatã) *{ro: rămas; obosit} {fr: resté; demeuré, laissé, dépassé, quitté; fatigué} {en: remained, left over; tired}* ex: hoara armasã singurã; easti armasã di strãpãpãnj ca s-tinjisim oaspili; adunãm nãinti oili armasi shi va li-adutsem s-lji ncljidem tu ahuri; draclu armas, eara fãrã pãputsã § ***armãneari/armãneare*** (ar-mã-neá-ri) sf armãneri (ar-mã-nérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva (tsiva) armãni tu-un loc; arãmãneari, alãsari, curmari, apustusiri, avursiri, avrusiri, lãvrusiri, cãpãiri *{ro: acţiunea de a rămâne; de a obosi; rămânere, oboseală} {fr: action de rester; de demeurer, de laisser; de (se) fatiguer} {en: action of remaining; of being left over; of tiring}* § ***mãn***[2] (mắnŭ) vb II mash (máshĭŭ), mãneam (mã-neámŭ), masã (má-sã), mãneari/mãneare (mã-neá-ri) – (unã cu ***armãn***[2]) ex: masim (armasim, tricum noaptea) tu un trap agru; va s-mãnem (s-armãnem, s-tritsem) seara Bituli § ***mas***[1] (másŭ) adg masã (má-sã), mash (máshĭ), masi/mase (má-si) – (unã cu ***armas***[1]) § ***mãneari***[2]***/mãneare*** (mã-neá-ri) sf mãneri (mã-nérĭ) – (unã cu ***armãneari***) § ***arãmãn***[2] (a-rã-mắnŭ) vb II arãmash (a-rã-máshĭŭ), arãmãneam (a-rã-mã-neámŭ), arãmasã (a-rã-má-sã), arãmãneari/arãmãneare (a-rã-mã-neá-ri) – (unã cu ***armãn***[2]) ex: dusi s-lja apã cu talarlu shi arãmasi aclo; mãratlu arãmasi gol ca tufechea § ***arãmas*** (a-rã-másŭ) adg arãmasã (a-rã-má-sã), arãmash (a-rã-máshĭ), arãmasi/arãmase (a-rã-má-si) – (unã cu ***armas***) § ***arãmãneari/arãmãneare*** (a-rã-mã-neá-ri) sf arãmãneri (a-rã-mã-nérĭ) – (unã cu ***armãneari***) § ***armãsãturã*** (ar-mã-sã-tú-rã) sf armãsãturi (ar-mã-sã-túrĭ) – atsea tsi-armãni dupã tsi si mparti tsiva (s-ari mãcatã, s-ari loatã unã parti, etc.); atsea tsi-armãni dupã tsi s-ari vindutã unã pãrmãtii; arãmãsãturã, armas, arestu, restu, sãvurã, sãburã, bãtãlãmã, pãtãlãmã *{ro: rămăsătură, rămăşiţă} {fr: reste} {en: rest}* ex: bãneadzã cu-armãsãturi di la misalea-a altui; lã deadi armãsãturi § ***arãmãsãturã*** (a-rã-mã-sã-tú-rã) sf arãmãsãturi (a-rã-mã-sã-túrĭ) – (unã cu ***armãsãturã***) § ***armas***[2] (ar-másŭ) sn armasi/armase (ar-má-si) – (unã cu ***armãsãturã***) ex: avem un armas (restu, armãsãturã) di niscãntsã aslanj

armãnami/armãname (ar-mã-ná-mi) sf – vedz tu ***armãn***[1]

armãneari/armãneare (ar-mã-neá-ri) sf – vedz tu ***armãn***[2]

armãneashti[1]***/armãneashte*** (ar-mã-neásh-ti) sf – vedz tu ***armãn***[1]

armãneashti[2]***/armãneashte*** (ar-mã-neásh-ti) adv – vedz tu ***armãn***[1]

armãnescu (ar-mã-nés-cu) adg – vedz tu ***armãn***[1]

Armãnii/Armãnie (Ar-mã-ní-i) sf – vedz tu ***armãn***[1]

armãnilji/armãnilje (ar-mã-ní-lji) sf – vedz tu ***armãn***[1]

Armãnilji/Armãnilje (Ar-mã-ní-lji) sm – vedz tu ***armãn***[1]

armãnimi/armãnime (ar-mã-ní-mi) sf – vedz tu ***armãn***[1]

armãniu (ar-mã-níŭ) sm – vedz tu ***armãn***[1]

armãsãtor (ar-mã-sã-tórŭ) adg armãsãtoari/armãsãtoare (ar-mã-sã-toá-ri), armãsãtori (ar-mã-sã-tórĭ), armãsãtoari/armãsãtoare (ar-mã-sã-toá-ri) – tsi nu para lu-arãseashti (i lj-angreacã multu) tra s-facã un lucru; tãvlãmbã, aduliftu, acãmat, blanes, cumban, hain, hãin, edec, haileas, linãvos, linos, timbel, tindugomar, cioari tu cinushi *{ro: trântor, leneş} {fr: fainéant, paresseux} {en: lazy}*

armãsãturã (ar-mã-sã-tú-rã) sf – vedz tu ***armãn***[2]

armãteauã (ar-mã-theá-ŭã) sf armãtei (ar-mã-théĭ) – mãnuclju ligat (di tseapi verdzã); ligãturã di tseapi; arãmãteauã, chiscã *{ro: legătură de ceapă} {fr: file, enfilade, rangée} {en: bundle of onions}* ex: nj-deadi ndauã armãtei (chishti) di tseapi § ***arãmãteauã*** (a-rã-mã-theá-ŭã) sf arãmãtei (a-rã-mã-théĭ) – (unã cu ***armãteauã***) ex: acumpãrai unã-arãmãteauã (ligãturã) di tseapi

armãtheauã (ar-mã-theá-ŭã) sf armãthei (ar-mã-théĭ) – unã cu ***armãteauã***

armãtulami/armãtulame (ar-mã-tu-lá-mi) sf – vedz tu ***armã***[1]

armãtulã (ar-mã-tu-lắ) sm – vedz tu ***armã***[1]

armãtulichi/armãtuliche (ar-mã-tu-lí-chi) sf – vedz tu ***armã***[1]

armãtusescu[1] (ar-mã-tu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***armã***[1]

armãtusescu[2] (ar-mã-tu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***armã***[2]

armãtusiri[1]***/armãtusire*** (ar-mã-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***armã***[1]

armãtusiri[2]***/armãtusire*** (ar-mã-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***armã***[2]

armãtusit[1] (ar-mã-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***armã***[1]

armãtusit[2] (ar-mã-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***armã***[2]

armãzani/armãzane (ar-mã-zá-ni) sf – vedz tu ***rãmãzani***

armenã (ar-mé-nã) sf armenj (ar-ménjĭ) shi armeni/armene (ar-mé-ni) – unã soi di earbã cu lilici njits, galbini tu mesi shi albi di mardzini, tsi anjurzescu mushat sh-cu cari, cãndu suntu adunati shi uscati, lumea fatsi unã ceai bunã ti stumahi shi nostimã tu beari; lilici albã; hamomilã *{ro: muşeţel} {fr: camomille} {en: camomile}* ex: armena (hamomila) zilipsitã di-a lãndzitslor isnafi

arminsiri/arminsire (ar-min-sí-ri) sf arminsiri (ar-min-sírĭ) – unã lãngoari tsi pot s-u scoatã muljerli lihoani, trei-patru dzãli dupã tsi-amintã un njic *{ro: ?} {fr: ?} {en: ?}* ex: po-po-po! tsi slabã lãngoari easti arminsirea

armirã (ar-mí-rã) sf armiri/armire (ar-mí-ri) – apa nsãratã multu tu cari s-tsãni cashlu (turshiili) tra s-nu s-aspargã; armã, ghar, sãlãmurã, salamurã, shalirã, shilirã, shulirã *{ro: saramură} {fr: saumure} {en: brine}* § ***armã***[4] (ár-mã) sf pl(?) – (unã cu ***armirã***)

armozmu (ar-móz-mu) sn armozmuri (ar-móz-murĭ) – apa cu sari (salamura, armira) tu cari s-bagã verdzul di moari tra si s-facã turshii; salamurã, sãlãmurã, shalirã, shulirã, shilirã, armirã, ghar *{ro: zeamă de moare} {fr: eau de saumure dans laquelle on fait aigrir les choux} {en: salty water in which is pickled the cabbage}*

armu (ár-mu) sn armuri (ár-murĭ) – partea di nsus a ciciorlui (cama multu di pravdã) ma nsus di dzinuclju (poati sh-cu-unã parti di trup); bucã, coapsã, cipoc, buti, scheli, cãrãdzelj; (expr: armuri-armuri u fac (scot) = u fac cumãts, u-arup, u dizvoc) *{ro: arm, but} {fr: quart, cuisse, paleron} {en: thigh, shoulder-blade}* ex: nj-deadi un armu di njel; avem trã hirbeari un armu di tsap; cu un armu s-aleapsi; armuri-armuri u scoasirã (expr: u-arupsirã, u dinjicarã)

armunii/armunie (ar-mu-ní-i) sf armunii (ar-mu-níĭ) – harea tsi u ari shidearea deadun a ma multor lucri (un fatsã di altu) cari fatsi tra s-lu ariseascã ocljul tsi li mutreashti; harea tsi u ari bãnarea deadun a ma multor oaminj tsi s-aduchescu ghini tu tuti minduirli sh-faptili-a lor; harea tsi u ari cãntarea (bãtearea, avdzãrea) di dauã i ma multi bots (ihuri, cãntitsi) tsi fac ureaclja s-u ariseascã multu; duzeni *{ro: armonie} {fr: harmonie} {en: harmony}*

arnaret (ar-na-rétŭ) adg – vedz tu ***earnã***

arnari/arnare (ar-ná-ri) sf – vedz tu ***earnã***

arnat (ar-nátŭ) adg – vedz tu ***earnã***

arnatcu (ar-nát-cu) sn – vedz tu ***earnã***

arnatic (ar-ná-ticŭ) sn – vedz tu ***earnã***

arnãpochi/arnãpoche (ar-nã-pó-chi) sf – vedz tu ***arnjaco***

arnealã[1] (ar-neá-lã) sf – vedz tu ***arinii***

arnealã[2] (ar-neá-lã) sf – vedz tu ***arnescu***

arnealã[3] (ar-neá-lã) sf – vedz tu ***arnescu***

arnedz (ar-nédzŭ) vb I – vedz tu ***earnã***

arnescu (ar-nés-cu) vb IV arnii (ar-níĭ), arneam (ar-neámŭ), arnitã (ar-ní-tã), arniri/arnire (ar-ní-ri) – spãstrescu (li-adun) cu

metura cupriili (pulbirea, etc.) tsi s-aflã tu-un loc (casã, avlii, etc.); metur; (expr: 1: arnescu ca di pri palmã = arnescu multu ghini di nu-alas tsiva; 2: arnea-ti di-aoa! = fudz di-aoa; 3: lu-arnescu = lj-ljau tsi ari) *{ro: mătura} {fr: balayer} {en: sweep}* ex: avlia nu s-arneashti; li-arni cãljurli ca di pri palmã (expr: li-arni di nu-armasi tsiva); lj-arnii (expr: lj-loai, lj-amintai) tuts paradzlji la gioc § ***arnit*** (ar-nítŭ) adg arnitã (ar-ní-tã), arnits (ar-nítsĭ), arniti/arnite (ar-ní-ti) – tsi easti ca cupriili spãstriti cu metura; miturat *{ro: măturat} {fr: balayé} {en: sweeped}* ex: dã, Doamne, un vimtu tsi tuti sucãchili s-li facã ca yilia arniti § ***arniri[1]/arnire*** (ar-ní-ri) sf arniri (ar-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arnescu cupriili; arnealã, miturari *{ro: acţiunea de a mătura; măturare} {fr: action de balayer} {en: action of sweeping}* ex: s-ascumsi dupã ushi, sum metura di arniri casa; tu-arniri, u-adunã tu fãrasi sh-u-arucã n cuprii; pãnã s-ascapã di arniri shi di scuturari casa § ***nearnit*** (near-nítŭ) adg nearnitã (near-ní-tã), nearnits (near-nítsĭ), nearniti/nearnite (near-ní-ti) – tsi nu easti spãstrit cu metura di cuprii; nimiturat *{ro: nemăturat} {fr: qui n'est pas balayé} {en: which has not been sweeped}* ex: casa eara nearnitã, nilatã, niscuturatã § ***nearniri/nearnire*** (near-ní-ri) sf nearniri (near-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-arnescu cupriili; nimiturari *{ro: acţiunea de a nu mătura; nemăturare} {fr: action de ne pas balayer} {en: action of not sweeping}* § ***arnealã[2]*** (ar-neá-lã) sf arneli (ar-nélĭ) – (unã cu ***arniri[1]***) § ***arniri[2]/arnire*** (ar-ní-ri) sf arniri (ar-nírĭ) – hãlati (lungã di vãrã metru) faptã di-unã coadã tsi s-tsãni cu mãna shi un mãnuclju di hiri di arugoz (trescã i palji) cu cari s-arneashti (casa, avlia, etc.); meturã, arnealã *{ro: mătură} {fr: balai} {en: broom}* § ***arnealã[3]*** (ar-neá-lã) sf arneli (ar-nélĭ) – (unã cu ***arniri[2]***) ex: cu arneala (metura) arnim udãlu § ***arniturã*** (ar-ni-tú-rã) sf arnituri (ar-ni-túrĭ) – cupriili adunati cu metura; arniri, arnealã *{ro: măturătură} {fr: balayure} {en: sweep}*

arniclju (ar-ní-cljĭu) sm – vedz tu ***riniclju***

arnii[1]/arnie (ar-ní-i) sf – vedz tu ***arinii***

arnii[2]/arnie (ar-ní-i) sf – vedz tu ***earnã***

arniri[1]/arnire (ar-ní-ri) sf – vedz tu ***arnescu***

arniri[2]/arnire (ar-ní-ri) sf – vedz tu ***arnescu***

arnisearic (ar-ni-seá-ricŭ) adg – vedz tu ***arnisi***

arnisescu (ar-ni-sés-cu) vb IV – vedz tu ***arnisi***

arnisi/arnise (ár-ni-si) sf arnisi (ár-nisĭ) – atsea tsi dzãtsi atsel cari fatsi ncheari cã un lucru easti dealihea (cã s-ari spusã, cã s-ari faptã, etc.); atsea tsi dzãtsi-atsel cari nu va s-facã tsi-lj si caftã; incheari, ncheari, hasha *{ro: negare; refuz} {fr: négation; refus} {en: denial, refusal}* § ***arnisearic*** (ar-ni-seá-ricŭ) adg arnisearicã (ar-ni-seá-ri-cã), arnisearits (ar-ni-seá-ritsĭ), arnisearitsi/arnisearitse (ar-ni-seá-ri-tsi) – (semnu, zbor, faptu) cari-aspuni unã arnisi (cari fatsi ncheari) cã un lucru s-ari dzãsã (cã s-ari faptã, cã easti dealihea, etc.) *{ro: negativ} {fr: négatif} {en: negative}* ex: apãndisea cu-unã minari a caplui cu deatotalui arnisearicã (ca un lucru s-nu s-facã) § ***arnisescu*** (ar-ni-sés-cu) vb IV arnisii (ar-ni-síĭ), arniseam (ar-ni-seámŭ), arnisitã (ar-ni-sí-tã), arnisiri/arnisire (ar-ni-sí-ri) – dzãc cã un lucru nu easti dealihea; nu pricunoscu cã un lucru s-ari faptã; mi-alas di ideili (di pistea) tsi u-aveam pãnã tora (tra s-aprochi alti idei, altã pisti); fac incheari, u fac hasha *{ro: nega, renega, contesta} {fr: contester, nier, dénier} {en: contest, deny, disown}* ex: sh-arnisi (s-alãsã di; nu va sã shtibã tsiva di) tutã soea; sh-arnisi trischia (sh-alãsã pistea); puljlu-ambar nu sh-arniseashti pãrintsãlj (lj-alasã sh-dzãtsi cã nu suntu-a lui) § ***arnisit*** (ar-ni-sítŭ) adg arnisitã (ar-ni-sí-tã), arnisits (ar-ni-sítsĭ), arnisiti/arnisite (ar-ni-sí-ti) – tsi nu pricunoasti cã un lucru s-ari faptã (dzãsã); tsi s-ari alãsatã di ideili (pistea) tsi-avea; tsi ari faptã ncheari (hasha) *{ro: negat, renegat, contestat} {fr: contesté, nié, dénié} {en: contested, denied, disowned}* § ***arnisiri/arnisire*** (ar-ni-sí-ri) sf arnisiri (ar-ni-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva arniseashti; fãtseari ncheari (hasha) *{ro: acţiunea de a nega, de a renega, de a contesta; negare, renegare, contestare} {fr: action de contester, de nier, de dénier} {en: action of contesting, of denying, of disowning}*

arnisiri/arnisire (ar-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***arnisi***

arnisit (ar-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***arnisi***

arnit (ar-nítŭ) adg – vedz tu ***arnescu***

arniturã (ar-ni-tú-rã) sf – vedz tu ***arnescu***

arniu (ar-níŭ) sn arniuri (ar-ní-urĭ) – vedz tu ***earnã***

arnjuzescu (ar-njĭu-zés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***njurizmã***

arnjuziri/arnjuzire (ar-njĭu-zí-ri) sf – vedz tu ***njurizmã***

arnjuzit (ar-njĭu-zítŭ) adg – vedz tu ***njurizmã***

aroa (a-roá) adv – vedz tu ***aoa***

aroabã (a-roá-bã) sf – vedz tu ***arobul***

aroabulã (a-roá-bu-lã) sf – vedz tu ***arobul***

aroadiri/aroadire (a-roá-di-ri) sf – vedz tu ***arod***

aroafic (a-roá-ficŭ) vb I – vedz tu ***arufec***

aroamã (a-roá-mã) sf – vedz tu ***aromã***

aroamig (a-roá-mig) (mi) vb I arumigai (a-ru-mi-gáĭ), arumigam (a-ru-mi-gámŭ), arumigatã (a-ru-mi-gá-tã), arumigari/arumigare (a-ru-mi-gá-ri) – (prãvdzãli tsi-aroamigã mãcarea) ciumulescu di-andoaua oarã mãcarea turnatã dit stumahi n gurã; (trã oaminj) ciumulescu (u-ameastic) mãcarea peanarga n gurã; meastic (ãn gurã), mastic, mãcilsescu, ciumulescu (expr: 1: aroamig, mi-aroamig = stau multu s-mi mindusescu; nj-trec oara minduindalui; 2: lj-aroamig a noastri = u zburãscu limba-a noastrã) *{ro: rumega, mesteca mâncarea în gură} {fr: ruminer, mâcher} {en: ruminate, chew}* ex: oili si aroamigã; si arumigari (ciumuliri) ghela; nu pot s-aroamig ghini cã nu para am dintsã; aroamigã (ameasticã) niheamã pãni cu nuts trã ficiori; arumigai (expr: u minduii, u frimintai tu minti) multu chiro aestã ipotisi; u-alunica pri gãrgãlan cã lj-angrica s-u-aroamigã prota; s-mi-aroamig (expr: sã-nj trec oara); aroamigã ca boilji; aumbra, li-aroamigã a noastri? (expr: zburashti limba-a noastrã?) § ***arumig*** (a-rú-mig) (mi) vb I arumigai (a-ru-mi-gáĭ), arumigam (a-ru-mi-gámŭ), arumigatã (a-ru-mi-gá-tã), arumigari/arumigare (a-ru-mi-gá-ri) – (unã cu ***aroamig***) § ***arumigat*** (a-ru-mi-gátŭ) adg arumigatã (a-ru-mi-gá-tã), arumigats (a-ru-mi-gátsĭ), arumigati/arumigate (a-ru-mi-gá-ti) – (mãcarea la prãvdzã turnatã n gurã) tsi easti amisticatã n gurã di-andaua oarã; (mãcarea la oaminj) tsi easti ciumulitã n gurã *{ro: rumegat, mestecat în gură} {fr: ruminé, mâché} {en: ruminated, chewed}* ex: lucru arumigat (expr: minduit, frimintat multu) § ***arumigari/arumigare*** (a-ru-mi-gá-ri) sf arumigãri (a-ru-mi-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arumigã *{ro: acţiunea de a rumega, de a mesteca mâncarea în gură; rumegare} {fr: action de ruminer, de mâcher} {en: action of ruminating, of chewing}* ex: vrei tu-arumigari s-nji frãngu dintsãlj?; vinji oara-a arumigariljei (expr: oara tsi lipseashti s-minduim ghini); lucrul aestu va arumigari (expr: minduiri ghini) § ***arumigãturã*** (a-ru-mi-gã-tú-rã) sf arumigãturi (a-ru-mi-gã-túrĭ) – pãni arumigatã, ciumulitã *{ro: pâine rumegată, mestecată în gură} {fr: pain mâché} {en: chewed bread}* ex: ntricã ficiorlu cu arumigãturã § ***roamig*** (roá-mig) (mi) vb I rumigai (ru-mi-gáĭ), rumigam (ru-mi-gámŭ), rumigatã (ru-mi-gá-tã), rumigari/rumigare (ru-mi-gá-ri) – (unã cu ***aroamig***) § ***rumigat*** (ru-mi-gátŭ) adg rumigatã (ru-mi-gá-tã), rumigats (ru-mi-gátsĭ), rumigati/rumigate (ru-mi-gá-ti) – (unã cu ***arumigat***) § ***rumigari/rumigare*** (ru-mi-gá-ri) sf rumigãri (ru-mi-gắrĭ) – (unã cu ***arumigari***) § ***zdroamig*** (zdroá-mig) (mi) vb I zdrumigai (zdru-mi-gáĭ), zdrumigam (zdru-mi-gámŭ), zdrumigatã (zdru-mi-gá-tã), zdrumigari/zdrumigare (zdru-mi-gá-ri) – (unã cu ***aroamig***) § ***zdrumigat*** (zdru-mi-gátŭ) adg zdrumigatã (zdru-mi-gá-tã), zdrumigats (zdru-mi-gátsĭ), zdrumigati/zdrumigate (zdru-mi-gá-ti) – (unã cu ***arumigat***) § ***zdrumigari/zdrumigare*** (zdru-mi-gá-ri) sf zdrumigãri (zdru-mi-gắrĭ) – (unã cu ***arumigari***)

aroatã[1] (a-roá-tã) sf, adv aroati/aroate (a-roá-ti) – lucru arucutos (tserclju) di metal (lemnu, plasticã, etc.) tsi poati s-hibã mplin tu mesi i gol, sh-cari, anvãrtinda-si fatsi si s-minã un lucru (amaxi, moarã, funea di la puts, etc.); arocut mari di cheatrã cu guvã tu mesi cu cari s-matsinã grãnili la moarã; mardzinea-a unui lucru stronghil (arucutos, gurguljitos) iu cati punctu (loc) a ljei s-aflã tu idyea dipãrtari di-un altu punctu (loc) dit mesi (tsi s-acljamã chentru); tsercljul di her tsi s-bagã deavãrliga di-un talar (tra s-lji tsãnã deadun scãndurli di cari easti faptu);

roatã, arcoatã, arocut, rocut, arucot, tserclju, tserchiu, rucoci, furcutash, ghirgal, chirseni *{ro: roată, piatră de moară, cerc, cerc (de butoi)}* *{fr: roue, cercle, cerceau}* *{en: wheel, circle, hoop}* § ***roatã*** (roá-tã) sf, adv roati/roate (roá-ti) – (unã cu ***aroatã***[1]) ex: un vultur acãtsã si s-anvãrteascã shi s-u-aducã roatã mãrsha (s-u-aducã deavãrliga ca unã aroatã); roata di prisuprã di la moarã § ***arcoatã*** (ar-coá-tã) sf arcots (ar-cótsĭ) – (unã cu ***aroatã***[1]) § ***arocut***[1] (a-ró-cutŭ) sn arocuti/arocute (a-ró-cu-ti) shi aroacuti/aroacute (a-roá-cu-ti) – (unã cu ***aroatã***[1]) ex: arocutlu (aroata-a putslui) tsi s-frica shi s-anvãrtea; un om ancãrcat cu aroacuti (aroati) di moarã; arocutlu (tsercljul) di moali brats; arocuti (fig: vrondul di arocuti) asunarã § ***rocut*** (ró-cutŭ) sn rocuti/rocute (ró-cu-ti) shi roacuti/roacute (roá-cu-ti) – (unã cu ***aroatã***[1]) § ***arucot*** (a-ru-cótŭ) sn arucoati/arucoate (a-ru-coá-ti) – (unã cu ***aroatã***[1]) ex: tserclju s-fac, s-fac arucot (tserclju); suntu ca gilats, ca atselj di sum arucot (aroatã) § ***arucutescu*** (a-ru-cu-tés-cu) (mi) vb IV arucutii (a-ru-cu-tíĭ), arucuteam (a-ru-cu-teámŭ), arucutitã (a-ru-cu-tí-tã), arucutiri/arucutire (a-ru-cu-tí-ri) – min un lucru anvãrtindalui shi turnãndalui ca aroata; (mi) tornu di-unã parti sh-di-alantã; (mi) tindu (culcu, di-arada pi crivati) tra s-dormu; arcutescu, antãvãlescu, andãvãlescu, cutuvulescu, cutãvãlescu, cutuvlescu, ntãvãlescu, tãvãlescu, anduchilescu, ghilindescu, chilindescu; (fig: 1: arucutescu = beau i mãc; trec prit gãrgãlan mãcari i beari; 2: lu-arucutescu = l-vatãm, lu-aruc mpadi di-l vatãm) *{ro: rostogoli}* *{fr: (faire) rouler}* *{en: roll, turn over and over}* ex: cheatra tsi s-arucuteashti (s-minã anvãrtinda-si di-unã parti sh-di-alantã), mushclju nu-acatsã; s-arucutea pripadi; s-arucuti di pri dzeanã; curcubeta, arucutindalui, arucutindalui, agiumsi la pãlati; astã searã s-arucutescu (s-bagã s-doarmã deadun) gionili shi nveasta nauã; trapsi fãndac shi lu-arucuti (fig: l-deadi di padi, l-vãtãmã); lu-arucutirã (fig: l-tãljarã) ca un nãmalj; easti di-atselj tsi arucutescu (fig: bea i mãcã) multu; s-arucutea di pi ohtu; elj arucutescu la hani (expr: bea yin, arãchii, etc.); arucutirã (bãnarã) aproapea trei anj; cara nu-ai tsi s-fats, arucutea chetri din dzeanã § ***arucutit*** (a-ru-cu-títŭ) adg arucutitã (a-ru-cu-tí-tã), arucutits (a-ru-cu-títsĭ), arucutiti/arucutite (a-ru-cu-tí-ti) – tsi s-ari minatã anvãrtinda-si shi turnãnda-si ca aroata; tsi easti tes mpadi i pi crivati (sh-etim tra s-lu-acatsã somnul); arcutit, antãvãlit, andãvãlit, cutuvulit, cutãvãlit, cutuvlit, ntãvãlit, tãvãlit, anduchilit, ghilindit, chilindit *{ro: rostogolit}* *{fr: roulé}* *{en: rolled, turned over and over}* ex: cãndu njershu s-lu ved lu-aflai arucutit (tes pri crivati; icã mbitat); easti arucutit (fig: easti biut, mbitat, dzadã) § ***arucutiri/arucutire*** (a-ru-cu-tí-ri) sf arucutiri (a-ru-cu-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arucuteashti cariva; arcutiri, antãvãliri, andãvãliri, cutuvuliri, cutãvãliri, cutuvliri, ntãvãliri, tãvãliri, anduchiliri, ghilindiri, chilindiri *{ro: acţiunea de a (se) rostogoli; rostogolire}* *{fr: action de (faire) rouler}* *{en: action of rolling, of turning over and over}* § ***arocuta*** (a-ró-cu-ta) adv – atsea tsi fatsi un tsi s-da pristi cap arucutinda-si; culutumbã, curtumbã, tumbã, drãclã *{ro: tumbă, de-a berbeleacul}* *{fr: culbute, cul par dessus tête}* *{en: head over heels}* § ***arucutish*** (a-ru-cu-tíshĭŭ) sn arucutishuri (a-ru-cu-tí-shĭurĭ) – loc aripidinos ca tu-unã arãpã iu poati omlu si s-da culutumba; aripidinã, ripidinã, arãpidinã, arãpãdinã, arãpãdzãnã, catifur *{ro: povârniş}* *{fr: pente, penchant}* *{en: slope}* ex: arucutishlu era fari ndreptu (aripidina eara multu arãpoasã) § ***arcutescu*** (ar-cu-tés-cu) (mi) vb IV arcutii (ar-cu-tíĭ), arcuteam (ar-cu-teámŭ), arcutitã (ar-cu-tí-tã), arcutiri/arcutire (ar-cu-tí-ri) – (unã cu ***arucutescu***) ex: arcutea-l hima (expr: aruc-lu mpadi, vatãmã-l); yinghits furi el arcutea (expr: vãtãma) § ***arcutit*** (ar-cu-títŭ) adg arcutitã (ar-cu-tí-tã), arcutits (ar-cu-títsĭ), arcutiti/arcutite (ar-cu-tí-ti) – (unã cu ***arucutit***) § ***arcutiri/arcutire*** (ar-cu-tí-ri) sf arcutiri (ar-cu-tírĭ) – (unã cu ***arucutiri***) § ***arucutos*** (a-ru-cu-tósŭ) adg arucutoasã (a-ru-cu-toá-sã), arucutosh (a-ru-cu-tóshĭ), arucutoasi/arucutoase (a-ru-cu-toá-si) – tsi sh-u-adutsi cu un tserclju icã discu; stronghil, gurguljitos, gurguljutos, ngurguljitos, gurguljat, vãrligos, nvãrligos, anvãrligos, ãnvãrligos, nvãrgos, ãnvãrgos, nvrãgos *{ro: rotund, rotunjit}* *{fr: rond, arrondi}* *{en: round, rounded}* ex: aflai unã cheatrã arucutoasã (stronghilã); unã lugurii arucutoasã (stronghilã); zboarã arucutoasi (fig: diplumatitsi)

aroatã[2] (a-roá-tã) sf arots(?) (a-rótsĭ) – soi di pulj njic sh-cu peani murni; amirãrush *{ro: prigor, împărătuş}* *{fr: roitelet}* *{en: wren}* ex: di tse a puljlui "aroatã" ãlj dzãc shi "amirãrush"?

aroauã[1] (a-roá-ŭã) sf – vedz tu ***arauã***[1]

aroauã[2] (a-roá-ŭã) sf – vedz tu ***arauã***[2]

arob (a-róbŭ) sm – vedz tu ***arobul***

arobã (a-ró-bã) sf – vedz tu ***robã***

arobul (a-ró-bulŭ) sm arobulj (a-ró-buljĭ) – unã soi di arburi di pãduri (tsi sh-u-adutsi multu cu bradlu) tsi ari lemnul moali shi frãndzili njits shi suptsãri ca atsi tsi nu cad earna; arob, robul, muliftu *{ro: molid}* *{fr: épicéa}* *{en: spruce}* § ***robul*** (ró-bulŭ) sm robulj (ró-buljĭ) – (unã cu ***arobul***) § ***arob*** (a-róbŭ) sm aroghi (a-róghĭ) – (unã cu ***arobul***) ex: arshu un arob (mãnuclju) § ***aroabã*** (a-roá-bã) sf aroabi/aroabe (a-roá-bi) – yimisha-a arobului; aroabulã, cuculici, cucuci, mãrulã *{ro: con de molid}* *{fr: cône d'épicea}* *{en: spruce cone}* § ***aroabulã*** (a-roá-bu-lã) sf aroabuli/aroabule (a-roá-bu-li) – (unã cu ***aroabã***) ex: aroabuli (cuculici) di Zmolcu

arocut[1] (a-ró-cutŭ) sn – vedz tu ***aroatã***[1]

arocut[2] (a-rócutŭ) sn – vedz tu ***arãpã***

arocuta (a-ró-cu-ta) adv – vedz tu ***aroatã***[1]

arod (a-ródŭ) vb III arosh (a-róshĭŭ), arudeam (a-ru-deámŭ), aroasã (a-roá-sã), aroadiri/aroadire (a-roá-di-ri) – arup cu dintsãlj cumãts njits dit un lucru sãnãtos; frec cu tsiva un lucru (lu-arinsescu) tra s-lu fac ma suptsãri (ma ischiu, ma lutsit, etc.); mãshcu sh-ciumulescu peanarga, lishor shi multi ori cu-arada; rod, frec, arinsescu, mãc, etc.; (expr: li-arod = mi bati cariva, l-mãc shcoplu) *{ro: roade}* *{fr: ronger}* *{en: gnaw, nibble at}* ex: trã tse cãnjlji arod oasili (mãshcã multi ori cu-arada dit oasi)?; arucã-lj un os s-lu-aroadã sh-nãs; shoaritslji aroasirã scãndurli (featsirã guvi tu scãnduri, li mãcarã); arudzina aroadi (l-mãcã) herlu; tsã dau nã veargã di bãcãri shi, aclo iu va si s-mãcã, iu va si s-aroadã; ciumaga sã s-aroadã prighios ca nã palmã; ursa apãrnji s-aroadã truplu-a arburilui; stranjili di pi el s-aroasirã (s-mãcarã) dip § ***aros*** (a-rósŭ) adg aroasã (a-roá-sã), arosh (a-róshĭ), aroasi/aroase (a-roá-si) – tsi easti mãcat cu mãshcãturi lishoari sh-multi fapti cu-arada; tsi easti faptu ma suptsãri (ma ischiu, ma lutsit) cu arinsirea (fricarea cu lima) tsi-lj si featsi; tsi s-ari mãcatã di fricari; ros, fricat, arinsit, mãcat, etc. *{ro: ros}* *{fr: rongé}* *{en: gnawed at, nibbled}* ex: cupãcinj aros di cãpri; stranjili a lui suntu aroasi (fricati, lutsiti) di purtari § ***aroadiri/aroadire*** (a-roá-di-ri) sf aroadiri (a-roá-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-aroadi; roadiri, fricari, arinsiri, mãcari, etc. *{ro: acţiunea de a roade; roadere}* *{fr: action de ronger}* *{en: action of gnawing, of nibbling at}* ex: s-ascapã di-aroadirea-a oasilor § ***rod*** (ródŭ) vb III rosh (róshĭŭ), rudeam (ru-deámŭ), roasã (roá-sã), roadiri/roadire (roá-di-ri) – (unã cu ***arod***) ex: iu va sã s-roadã § ***ros***[1] (rósŭ) adg roasã (roá-sã), rosh (róshĭ), roasi/roase (roá-si) – (unã cu ***aros***) § ***roadiri/roadire*** (roá-di-ri) sf roadiri (roá-dirĭ) – (unã cu ***aroadiri***)

arofchi/arofche (a-róf-chi) sf – vedz tu ***arufei***

arog (a-rógŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arugã***[2]

aroi (a-róĭŭ) sn aroiuri (a-ró-ĭurĭ) – suro (multimi) di alghini (yeschi) inshiti dit stup deadun cu vãsiloanja-a lor cari alagã sã sh-aflã un altu loc tra sã-sh facã un stup nou; roi; (fig: multimi di oaminj (prici, etc.) tsi fug deadun sã sh-aflã un altu loc iu si sta) *{ro: roi}* *{fr: essaim}* *{en: swarm (bees, wasps)}* ex: dushmanjlji ca aroi di-alghini; casa a armãnlui easti mplinã ca aroilu § ***roi*** (róĭŭ) sn roiuri (ró-ĭurĭ) – (unã cu ***aroi***) ex: fumealja ca roilu vinji unã dupã-alantã; feati yin ca roi di-alghini; agalea, ca roiuri di albi lilici § ***aruescu*** (a-ru-ĭés-cu) (mi) vb IV aruii (a-ru-íĭ), arueam (a-ru-ĭámŭ), aruitã (a-ru-í-tã), aruiri/aruire (a-ru-í-ri) – (suro di alghini, yeschi, deadun cu vãsiloanja-a lor) es dit stup shi alagã sã sh-aflã un altu loc tra sã-sh facã un stup nou; n-adunãm sh-n-arãspãndim ca un aroi di-alghinj; arãescu, ruescu, rãescu; mi-arãspãndescu, mi versu, anãpãdescu, etc. *{ro: roi, răspândi, revărsa, emigra (în grup)}* *{fr: essaimer; répandre, déborder}* *{en: swarm, emigrate}* ex:

armãnjlji s-aruirã § ***aruit*** (a-ru-ítŭ) adg aruitã (a-ru-í-tã), aruits (a-ru-ítsĭ), aruiti/aruite (a-ru-í-ti) – (alghinj) tsi ishirã dit stup sh-fudzirã deadun sã-sh aflã un altu loc iu sã-sh facã un stup nou; (suro di oaminj, oi, etc.) tsi fudzirã deadun (s-virsarã, s-arãspândirã) tu-un loc nou iu si sta; ruit, arãit, rãit *{ro: roit, răspândit, revărsat, emigrat (în grup)}* *{fr: essaimé; répandu, débordé}* *{en: swarm, emigrate}* § ***aruiri/aruire*** (a-ru-í-ri) sf aruiri (a-ru-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã multimi di alghinj (oaminj, oi, etc.) aruescu; ruiri, arãiri, rãiri *{ro: acţiunea de a roi, de a răspândi, de a (se) revărsa, de a emigra (în grup); roire, răspândire, revărsare, emigrare (în grup)}* *{fr: action d'essaimer; de (se) répandre, de déborder, d'émigrer}* *{en: action of swarming, of emigrating}* § ***ruescu*** (ru-ĭés-cu) (mi) vb IV ruii (ru-íĭ), rueam (ru-ĭámŭ), ruitã (ru-í-tã), ruiri/ruire (ru-í-ri) – (unã cu ***aruescu***) ex: ca alghina s-rueshti (s-ti-arãspãndeshti) § ***ruit*** (ru-ítŭ) adg ruitã (ru-í-tã), ruits (ru-ítsĭ), ruiti/ruite (ru-í-ti) – (unã cu ***aruit***) § ***ruiri/ruire*** (ru-í-ri) sf ruiri (ru-írĭ) – (unã cu ***aruiri***) § ***arãescu***[2] (a-rã-ĭés-cu) (mi) vb IV arãii (a-rã-íĭ), arãeam (a-rã-ĭámŭ), arãitã (a-rã-í-tã), arãiri/arãire (a-rã-í-ri) – (unã cu ***aruescu***) § ***arãit***[2] (a-rã-ítŭ) adg arãitã (a-rã-í-tã), arãits (a-rã-ítsĭ), arãiti/arãite (a-rã-í-ti) – (unã cu ***aruit***) § ***arãiri***[2]***/arãire*** (a-rã-í-ri) sf arãiri (a-rã-írĭ) – (unã cu ***aruiri***) § ***rãescu***[2] (rã-ĭés-cu) (mi) vb IV rãii (rã-íĭ), rãeam (rã-ĭámŭ), rãitã (rã-í-tã), rãiri/rãire (rã-í-ri) – (unã cu ***aruescu***) § ***rãit***[2] (rã-ítŭ) adg rãitã (rã-í-tã), rãits (rã-ítsĭ), rãiti/rãite (rã-í-ti) – (unã cu ***aruit***) § ***rãiri***[2]***/rãire*** (rã-í-ri) sf rãiri (rã-írĭ) – (unã cu ***aruiri***)

aroibu (a-róĭ-bu) sm (shi adg) aroighi (a-róĭ-ghi) – cal tsi easti cu perlu arosh icã di hroma-a cãstãnjiljei; duri, durin, ghioc, culcu, alge *{ro: roib, roşcat}* *{fr: cheval alezan}* *{en: bay horse, of chestnut color}* ex: ncalicã aroibul (calu di hroma-a cãstãnjiljei)

aroidã (a-róĭ-dã) sf aroidi/aroide (a-róĭ-di) – unã poamã, ca merlu ma cama mari, cu chealea groasã aroshi tsi ari nuntru mash arãdz-arãdz di simintsã aroshi nviliti cu-unã anvãlitoari aroshi sh-cãrnoasã tsi s-mãcã *{ro: rodie}* *{fr: grenade}* *{en: pomegranate}* ex: unã cutii, cuticã, cu mãrdzeali-aroshi mplinã (*angucitoari*: aroida) § ***roidã*** (róĭ-dã) sf roidi/roide (róĭ-di) – (unã cu ***aroidã***) § ***aruideu*** (a-ruĭ-déŭ) sm aruidei (a-ruĭ-déĭ) – pomlu tsi fatsi aroidi *{ro: rodiu}* *{fr: grenadier}* *{en: pomegranate tree}* ex: grãdinã cu aruidei

aroidhã (a-róĭ-dhã) sf aroidhi/aroidhe (a-róĭ-dhi) – unã cu ***aroidã***

aromã (a-ró-mã) sf aromi/arome (a-ró-mi) shi aromati/aromate (a-ró-ma-ti) – anjurizma mushatã tsi u-alasã tu vimtu ndauã lucri sh-cari poati s-hibã aduchitã di narea-a omlui cãndu lja anasã; anjurizmã, njurizmã, mirudyeauã, njurdii *{ro: aromă, miros frumos}* *{fr: arôme}* *{en: aroma}* ex: cãmpul primã-veara ari unã aromã (anjurizmã) tsi ti mbeatã § ***aromi/arome*** (a-ró-mi) sf aromi/arome (a-ró-mi) shi aromati/aromate (a-ró-ma-ti) – (unã cu ***aromã***) § ***aroamã*** (a-roá-mã) sf aromi/arome (a-ró-mi) shi aromati/aromate (a-ró-ma-ti) – (unã cu ***aromã***) ex: aroamã shi lilici § ***arumã*** (á-ru-mã) sf arumi/arume (á-ru-mi) shi aromati/aromate (a-ró-ma-ti) – (unã cu ***aromã***)

arombu[1] (a-róm-bu) sn aroambi/aroambe (a-roám-bi) – cumãts njits (di bumbac, lãnã, carti, acoalã, mãcari, etc.) adunati stog, fãrã aradã, sh-fapti ca unã topã njicã; gumolj, gumulj, guz-molj, top, topã, toc, ghilandru, surats *{ro: cocoloş}* *{fr: pelotte, boullette}* *{en: lump or ball of wool or string; wad of wool or cotton; pellet of paper}*

arombu[2] (a-róm-bu) sn aroambi/aroambe (a-roám-bi) – un mãdular (organ) di-a omlui tsi s-aflã ca unã pungã sum putsa-a bãrbatlui i a unei pravdã bãrbãteascã; colj, boashã, topã, hãrhãndelj, pungã; (expr: sã-nj lja arombul! = nu mi mealã, nu poati si-nj facã dip tsiva!) *{ro: coaie, testicul}* *{fr: testicule}* *{en: testis, testicle}*

aromi/arome (a-ró-mi) sf – vedz tu ***aromã***

arondu (a-rón-du) adv invar – nitsi unã, nitsi altã, fãrã noimã, tsi fatsi un lucru ashi mash tra s-lu facã *{ro: fără niciun sens, fără cap şi fără picioare}* *{fr: sans rime ni raison}* *{en: with no reason, with no purpose whatsoever}* ex: arondu, arondu (fãrã s-aibã tsiva tu minti) njardzi la frati-su

aropun (a-ró-punŭ) sn aropuni/aropune (a-ró-pu-ni) – gãrnuts arosh tsi scoati pri fatsã omlu (ma multu tinirlji) multi ori cu putsãn pronj; ropun, ropan, cucudã, gãrnuts *{ro: bubă roşie pe obraz, coş}* *{fr: légère éruption sur le visage; pustule, bouton, phlyctène}* *{en: pimple, acne}* ex: mi umplui di aropuni (gãrnutsã pri fatsã); ficiorlu scoasi aropuni (gãrnutsã) § ***ropun*** (ró-punŭ) sn ropuni/ropune (ró-pu-ni) – (unã cu ***aropun***) § ***ropan*** (ró-panŭ) sn ropani/ropane (ró-pa-ni) – (unã cu ***aropun***) § ***arupunedz*** (a-ru-pu-nédzŭ) (mi) vb I arupunai (a-ru-pu-náĭ), arupunam (a-ru-pu-námŭ), arupunatã (a-ru-pu-ná-tã), arupunari/arupunare (a-ru-pu-ná-ri) – scot aropuni tu fatsã; arãpunedz *{ro: scoate bube roşii pe obraz}* *{fr: avoir une légère éruption sur le visage}* *{en: get pimples (acne)}* ex: ti-arupunash (scoasish aropuni) tu fatsã § ***arupunat*** (a-ru-pu-nátŭ) adg arupunatã (a-ru-pu-ná-tã), arupunats (a-ru-pu-nátsĭ), arupunati/arupunate (a-ru-pu-ná-ti) – tsi-ari scoasã aropuni pri fatsã; arãpunat *{ro: cu bube roşii pe obraz}* *{fr: qui a une légère éruption sur le visage}* *{en: who got pimples (acne)}* § ***arupunari/arupunare*** (a-ru-pu-ná-ri) sf arupunãri (a-ru-pu-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un scoati aropuni *{ro: acţiunea de a scoate bube roşii pe obraz}* *{fr: action d'avoir une légère éruption sur le visage}* *{en: action of getting pimples (acne)}* § ***arãpunedz*** (a-rã-pu-nédzŭ) (mi) vb I arãpunai (a-rã-pu-náĭ), arãpunam (a-rã-pu-námŭ), arãpunatã (a-rã-pu-ná-tã), arãpuna-ri/arãpunare (a-rã-pu-ná-ri) – (unã cu ***arupunedz***) § ***arãpunat*** (a-rã-pu-nátŭ) adg arãpunatã (a-rã-pu-ná-tã), arãpunats (a-rã-pu-nátsĭ), arãpunati/arãpunate (a-rã-pu-ná-ti) – (unã cu ***arupunat***) § ***arãpunari/arãpunare*** (a-rã-pu-ná-ri) sf arãpunãri (a-rã-pu-nắrĭ) – (unã cu ***arupunari***)

aroput (a-ró-putŭ) sn aroputi/aropute (a-ró-pu-ti) – vrondu di cicioari di cal tsi-agudescu loclu cãndu alagã (cu ciciorlu di nandreapta-nãinti tsi s-minã unãoarã cu-atsel di nastãnga-nãpoi, urmati di minarea-a alãntor dauã cicioari); roput, troput, topur; (fig: vrondu tsi sh-u-adutsi cu-atsel di-aroput) *{ro: ropot, tropot}* *{fr: murmure; bruit de trot}* *{en: trot (noise)}* ex: s-avdi dultsi-aroput; s-avdu aroputi; tsi aroput s-avdi? § ***roput*** (ró-putŭ) sn roputi/ropute (ró-pu-ti) – (unã cu ***aroput***) ex: loclu tut s-trunduea di a lui roput § ***topur*** (tó-purŭ) sn topuri/topure (tó-pu-ri) – (unã cu ***aroput***) § ***arupãtsãscu*** (a-ru-pã-tsắs-cu) vb IV arupãtsãi (a-ru-pã-tsắĭ), arupãtsam (a-ru-pã-tsámŭ), arupãtsãtã (a-ru-pã-tsắ-tã), arupãtsãri/arupãtsãre (a-ru-pã-tsắ-ri) – fac vrondu (cu cicioarli) dip ca-atsel di-aroputi di prãvdzã; arupãtsescu, aruputsãscu, aruputsescu, rupãtsãscu, rupãtsescu, ruputsãscu, ruputsescu *{ro: ropoti}* *{fr: trotter, faire du bruit avec les pieds}* *{en: trot; making noise with the feet}* § ***arupãtsãt*** (a-ru-pã-tsắtŭ) adg arupãtsãtã (a-ru-pã-tsắ-tã), arupãtsãts (a-ru-pã-tsắtsĭ), arupãtsãti/arupãtsãte (a-ru-pã-tsắ-ti) – tsi arupãtsashti; tsi s-fatsi cu-un vrondu ca-atsel di aroput; arupãtsit, aruputsãt, aruputsit, rupãtsãt, rupãtsit, rupu-tsãt, ruputsit *{ro: ropoti}* *{fr: trotter, faire du bruit avec les pieds}* *{en: trot; making noise with the feet}* ex: vinjitã aru-pãtsãtã § ***arupãtsãri/arupãtsãre*** (a-ru-pã-tsắ-ri) sf arupãtsãri (a-ru-pã-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu prãvdzãli arupãtsãscu; arupãtsiri, aruputsãri, aruputsiri, rupãtsãri, rupãtsiri, ruputsãri, ruputsiri *{ro: ropoti}* *{fr: trotter, faire du bruit avec les pieds}* *{en: trot; making noise with the feet}* § ***arupãtsescu*** (a-ru-pã-tsés-cu) vb IV arupãtsii (a-ru-pã-tsíĭ), arupãtseam (a-ru-pã-tseámŭ), arupãtsitã (a-ru-pã-tsí-tã), arupãtsiri/arupãtsire (a-ru-pã-tsí-ri) – (unã cu ***arupãtsãscu***) § ***arupãtsit*** (a-ru-pã-tsítŭ) adg arupãtsitã (a-ru-pã-tsí-tã), arupãtsits (a-ru-pã-tsítsĭ), aru-pãtsiti/arupãtsite (a-ru-pã-tsí-ti) – (unã cu ***arupãtsãt***) § ***arupã-tsiri/arupãtsire*** (a-ru-pã-tsí-ri) sf arupãtsiri (a-ru-pã-tsírĭ) – (unã cu ***arupãtsiri***) § ***aruputsãscu*** (a-ru-pu-tsắs-cu) vb IV aruputsãi (a-ru-pu-tsắĭ), aruputsam (a-ru-pu-tsámŭ), aruputsãtã (a-ru-pu-tsắ-tã), aruputsãri/aruputsãre (a-ru-pu-tsắ-ri) – (unã cu ***arupãtsãscu***) § ***aruputsãt*** (a-ru-pu-tsắtŭ) adg aruputsãtã (a-ru-pu-tsắ-tã), aruputsãts (a-ru-pu-tsắtsĭ), aruputsãti/aruputsãte (a-ru-pu-tsắ-ti) – (unã cu ***arupãtsãt***) § ***aruputsãri/aruputsãre*** (a-ru-pu-tsắ-ri) sf aruputsãri (a-ru-pu-tsắrĭ) – (unã cu ***arupã-tsãri***) § ***aruputsescu*** (a-ru-pu-tsés-cu) vb IV aruputsii (a-ru-pu-tsíĭ), aruputseam (a-ru-pu-tseámŭ), aruputsitã (a-ru-pu-tsí-

tã), aruputsiri/aruputsire (a-ru-pu-tsí-ri) – (unã cu ***arupãtsãscu***) ex: aruputsirã tu hãeati jgljoati § ***aruputsit*** (a-ru-pu-tsítŭ) adg aruputsitã (a-ru-pu-tsí-tã), aruputsits (a-ru-pu-tsítsĭ), aruputsiti/aruputsite (a-ru-pu-tsí-ti) – (unã cu ***arupãtsãt***) § ***aruputsiri/aruputsire*** (a-ru-pu-tsí-ri) sf aruputsiri (a-ru-pu-tsírĭ) – (unã cu ***arupãtsiri***) § ***rupãtsãscu*** (ru-pã-tsắs-cu) vb IV rupãtsãi (ru-pã-tsắĭ), rupãtsam (ru-pã-tsámŭ), rupãtsãtã (ru-pã-tsắ-tã), rupãtsãri/rupãtsãre (ru-pã-tsắ-ri) – (unã cu ***arupãtsãscu***) § ***rupãtsãt*** (ru-pã-tsắtŭ) adg rupãtsãtã (ru-pã-tsắ-tã), rupãtsãts (ru-pã-tsắtsĭ), rupãtsãti/rupãtsãte (ru-pã-tsắ-ti) – (unã cu ***arupãtsãt***) § ***rupãtsãri/rupãtsãre*** (ru-pã-tsắ-ri) sf rupãtsãri (ru-pã-tsắrĭ) – (unã cu ***arupãtsãri***) § ***rupãtsescu*** (ru-pã-tsés-cu) vb IV rupãtsii (ru-pã-tsíĭ), rupãtseam (ru-pã-tseámŭ), rupãtsitã (ru-pã-tsí-tã), rupãtsiri/rupãtsire (ru-pã-tsí-ri) – (unã cu ***arupãtsãscu***) § ***rupãtsit*** (ru-pã-tsítŭ) adg rupãtsitã (ru-pã-tsí-tã), rupãtsits (ru-pã-tsítsĭ), rupãtsiti/rupãtsite (ru-pã-tsí-ti) – (unã cu ***arupãtsãt***) § ***rupãtsiri/rupãtsire*** (ru-pã-tsí-ri) sf rupãtsiri (ru-pã-tsírĭ) – (unã cu ***arupãtsiri***) § ***ruputsãscu*** (ru-pu-tsắs-cu) vb IV ruputsãi (ru-pu-tsắĭ), ruputsam (ru-pu-tsámŭ), ruputsãtã (ru-pu-tsắ-tã), ruputsãri/ruputsãre (ru-pu-tsắ-ri) – (unã cu ***arupãtsãscu***) § ***ruputsãt*** (ru-pu-tsắtŭ) adg ruputsãtã (ru-pu-tsắ-tã), ruputsãts (ru-pu-tsắtsĭ), ruputsãti/ruputsãte (ru-pu-tsắ-ti) – (unã cu ***arupãtsãt***) § ***ruputsãri/ruputsãre*** (ru-pu-tsắ-ri) sf ruputsãri (ru-pu-tsắrĭ) – (unã cu ***arupãtsãri***) § ***ruputsescu*** (ru-pu-tsés-cu) vb IV ruputsii (ru-pu-tsíĭ), ruputseam (ru-pu-tseámŭ), ruputsitã (ru-pu-tsí-tã), ruputsiri/ruputsire (ru-pu-tsí-ri) – (unã cu ***arupãtsãscu***) § ***ruputsit*** (ru-pu-tsítŭ) adg ruputsitã (ru-pu-tsí-tã), ruputsits (ru-pu-tsítsĭ), ruputsiti/ruputsite (ru-pu-tsí-ti) – (unã cu ***arupãtsãt***) § ***ruputsiri/ruputsire*** (ru-pu-tsí-ri) sf ruputsiri (ru-pu-tsírĭ) – (unã cu ***arupãtsãri***)

aros (a-rósŭ) adg – vedz tu ***arod***

arosh (a-róshĭŭ) adg aroshi/aroshe (a-ró-shi), arosh (a-róshĭ), aroshi/aroshe (a-ró-shi) – tsi easti di hroma-a sãndzilui (a cireashilor coapti, etc.); rosh; (fig: 1: arosh (ca sn) – yin di-atsel aroshlu, calu-atsel aroshlu, etc.; expr: 2: ncãlicã pri-aroshlu = si mbitã; 3: sta ca oulu-arosh = sta mprostu, ca un par plãntat tu loc, tsi nu s-minã, cari nu fatsi tsiva; 4: trã oauã-aroshi = ncot, digeaba; 5: om arosh = om cu perlu-arosh i arus) *{ro: roşu} {fr: rouge} {en: red}* ex: soarili ascãpitã arosh; feata avea fatsa-aroshi di-arshini; dada buisi oauã aroshi; shi ia-l, ca oulu-arosh (expr: ca parlu), la piscar; patru meari albi-aroshi ari flambura amush; di-afoarã arosh, di nuntru yirminos; ãncalicã aroshlu (fig: calu-atsel aroshlu); ncãlicã pi-aroshlu ((i) fig: ncãlicã calu-atsel aroshlu; icã (ii) expr: sã mbitã, cã biu multu yin di-atsel aroshlu); la-aroshlu (fig: la yinlu-atsel arosh) s-dutsi ndreptu; di om arosh (cu perlu-arosh), dã shfudzi; nu yini tini trã oauã-aroshi (expr. nu yini tini ncot, ai tini tsiva tu minti) § ***rosh*** (róshĭŭ) adg roshi/roshe (ró-shi), rosh (róshĭ), roshi/roshe (ró-shi) – (unã cu ***arosh***) § ***arushescu*** (a-ru-shĭés-cu) (mi) vb IV arushii (a-ru-shíĭ), arusheam (a-ru-shĭámŭ), arushitã (a-ru-shí-tã), arushiri/arushire (a-ru-shí-ri) – buisescu un lucru sh-lu fac s-lja hroma aroshi; l-fac s-hibã arosh; mi fac arosh la fatsã; arushãscu, rushescu *{ro: roşi} {fr: rougir, se rendre rouge} {en: redden, turn red}* ex: Gioea Mari easti adetea s-arushim (s-li buisim aroshi) oauãli; s-arushi (arushi la fatsã) cãndu-lj dzãsh aesti zboarã, s-featsi ca mãlãcuchea; ts-arushi (tsã si featsi aroshi) fatsa; nãsã arusha (s-fãtsea aroshi la fatsã) ca merlu coptu; muntsãlj arushescu (s-fac arosh) di sãndzi di-armãnj; lj-arushirã (lj-si featsirã arosh) ocljilj di plãngu § ***arushit*** (a-ru-shítŭ) adg arushitã (a-ru-shí-tã), arushits (a-ru-shítsĭ), arushiti/arushite (a-ru-shí-ti) – tsi easti faptu (buisit) arosh; tsi s-featsi arosh la fatsã; arushãt, rushit *{ro: roşit} {fr: rougi, rendu rouge} {en: reddened, turned red}* § ***arushiri/arushire*** (a-ru-shí-ri) sf arushiri (a-ru-shírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva arushashti; arushãri, rushiri *{ro: acţiunea de a roşi} {fr: action de rougir, de rendre rouge} {en: action of reddening, of turning red}* § ***arushãscu*** (a-ru-shắs-cu) (mi) vb IV arushãi (a-ru-shắĭ), arusham (a-ru-shĭámŭ), arushãtã (a-ru-shắ-tã), arushãri/arushãre (a-ru-shắ-ri) – (unã cu ***arushescu***) § ***arushãt*** (a-ru-shắtŭ) adg arushãtã (a-ru-shắ-tã), arushãts (a-ru-shắtsĭ), arushãti/arushãte (a-ru-shắ-ti) – (unã cu ***arushit***) § ***arushãri/arushãre*** (a-ru-shắ-ri) sf arushãri (a-ru-shắrĭ) – (unã cu ***arushiri***) § ***rushescu*** (ru-shĭés-cu) (mi) vb IV rushii (ru-shíĭ), rusheam (ru-shĭámŭ), rushitã (ru-shí-tã), rushiri/rushire (ru-shí-ri) – (unã cu ***arushescu***) ex: cama nclo rushashti foclu § ***rushit*** (ru-shítŭ) adg rushitã (ru-shí-tã), rushits (ru-shítsĭ), rushiti/rushite (ru-shí-ti) – (unã cu ***arushit***) § ***rushiri/rushire*** (ru-shí-ri) sf rushiri (ru-shírĭ) – (unã cu ***arushiri***) § ***arushiturã*** (a-ru-shi-tú-rã) sf arushituri (a-ru-shi-túrĭ) – hroma aroshi; lugurii cu cari s-fac lucrili s-arushascã; lucru tsi easti arosh; (fig: arushiturã = yin di-atsel aroshlu) *{ro: roşealã} {fr: rougeur} {en: redness}* ex: s-treatsim arãchii icã-arushiturã (yin di-atsel aroshlu) n gurã § ***arushatsã*** (a-ru-shĭá-tsã) sf arushets (a-ru-shĭétsĭ) shi arushetsuri (a-ru-shĭé-tsurĭ) – harea tsi-l fatsi un lucru s-aspunã cã easti arosh; (fig: pulbiri i bueauã aroshi trã fatsã shi budzã; fcheasidi) *{ro: roşeaţã; fard roşu} {fr: rougeur; fard rouge} {en: redness; make-up, lipstick}* ex: sh-bãgã arushatsã (fig: bueauã-aroshi) pri fatsã § ***arushcuvan*** (a-rush-cu-vánŭ) adg arushcuvanã (a-rush-cu-vá-nã), arushcuvanj (a-rush-cu-vánjĭ), arushcuvani/arushcuvane (a-rush-cu-vá-ni) – (om) tsi easti cu fatsa ca aroshi; tsi da multu pi-arosh *{ro: roşcat, roşcovan} {fr: rougeâtre, rougeaud} {en: reddish, red faced (person)}* ex: ligat, chiptos shi-arushcuvan; primuveara cu arushcuvanlu-lj soari § ***rushcuvan*** (rush-cu-vánŭ) adg rushcuvanã (rush-cu-vá-nã), rushcuvanj (rush-cu-vánjĭ), rushcuvani/rushcuvane (rush-cu-vá-ni) – (unã cu ***arushcuvan***) § ***roshuchefal*** (ro-shĭu-chĭé-falŭ) sm, sf, adg roshuchefalã (ro-shĭu-chĭé-fa-lã), roshuchefalj (ro-shĭu-chĭé-faljĭ), roshuchefali/roshuchefale (ro-shĭu-chĭé-fa-li) – (om, oai) cu caplu-arosh *{ro: cu cap roşu} {fr: (mouton) à tête rouge} {en: red headed (person, sheep)}*

arosh* (a-róshĭŭ) – dirivatã (perf. simplu) a verbului “arod”; vedz ***arod***

arostru (a-rós-tru) sf – vedz tu ***arostu***

arostu (a-rós-tu) sf aroasti/aroaste (a-roás-ti) – 1: guva tsi s-aflã tu partea di nghios a caplui di om (mãrdzinitã di dauã budzã, cu cari zburashti sh-prit cari intrã mãcarea tu trup); guva dit caplu-a prãvdzãlor (cu cari mãcã shi prit cari scot bots); arostru, gurã, muts, mutsã, mutscã, zurnã; (fig: loclu tsi s-fatsi la tsãsearea di la arãzboi (namisa di hirili di urdzãturã di nsus shi di nghios a tsãsãturiljei) prit cari treatsi suvalnitsa cu hirlu) *{ro: gurã; rost} {fr: bouche; angle formé par les fils de la chaîne et dans lequel on lance la navette} {en: mouth}* ex: tuti dzãlili carni, carni, asãndzã va mãcãm urdzãts hearti ca s-alãxim arostul (s-alãxim mãcarea); disfeci un arostu la arãzboi § ***arostru*** (a-rós-tru) sf aroastri/aroastre (a-roás-tri) – (unã cu ***arostu***) ex: ca arãzboilu la aroastri; tsãsui patru arostruri

arov (a-róvŭ) sn arovuri (a-ró-vurĭ) – soi di linti; soi di bilbici, soi di uvedz; (expr: seamin arov = treambur di fricã i di-arcoari) *{ro: fel de linte (sau de năut)} {fr: ers (sorte de lentille); pois chiche; orobe, sorte d’avoine} {en: variety of lentils; chick-pea}* ex: boilji-l mãcã arovlu frãmtu; acatsã s-seaminã arov (expr: ahiurseashti s-treamburã di fricã); mãratslji di njits arov simina (expr: trimbura di fricã), ma tãtsea muts, necã s-mina, necã adilja

aroz[1] sn (a-rózŭ) sf aroazi/aroaze (a-roá-zi) – chealea (di la mãnj i di la cicioari) tsi s-ari ngrushatã di itia cã s-ari fricatã multu di-un lucru (ca atumtsea, bunãoarã, cãndu omlu acatsã tsiva ascur sh-di multi ori cu mãna goalã, icã poartã pãputsã nali tsi nu lji s-uidisescu ghini, etc.); cal, bãtãturã *{ro: bătătură} {fr: durillon} {en: callus, callosity (on hand, etc.), corn (on sole of foot)}* ex: ai aroazi (bãtãturi, calusuri) la mãnj § ***roz***[1] sn (rózŭ) sf roazi/roaze (roá-zi) – (unã cu ***aroz***[1])

aroz[2] sn (a-rózŭ) sf aroazi/aroaze (a-roá-zi) – nod njic sh-arucutos dit un lemnu (scãndurã, grendã, etc.) tsi-aspuni loclu di-iu avea nchisitã s-creascã unã-alumachi dit truplu-a arburilui; nod, cluj, ciupor, jongu *{ro: nod de arbore} {fr: noeud d’arbre} {en: tree knot}* ex: grendã mplinã di aroazi (noadi) § ***roz***[2] sn (rózŭ) sf roazi/roaze (roá-zi) – (unã cu ***aroz***[2]) § ***aruzuescu***[2] (a-ru-zu-ĭés-cu) vb IV aruzuii (a-ru-zu-íĭ), aruzueam (a-ru-zu-ĭámŭ), aruzuitã (a-ru-zu-í-tã), aruzuiri/aruzuire (a-ru-

zu-í-ri) – (lemnul, arburli) fatsi aroazi (noadi, jondzi), s-fatsi aruzos {ro: deveni noduros} {fr: devenir noueux} {en: become knotty} § ***aruzuit***[2] (a-ru-zu-ítŭ) adg aruzuitã (a-ru-zu-í-tã), aruzuits (a-ru-zu-ítsĭ), aruzuiti/aruzuite (a-ru-zu-í-ti) – tsi s-ari faptã s-hibã cu noadi; tsi easti cu multi noadi; aruzos, aruzearcu, amzarcu, noduros {ro: care a devenit noduros} {fr: qui est devenu noueux} {en: that became knotty} § ***aruzuiri***[2]***/aruzuire*** (a-ru-zu-í-ri) sf aruzuiri (a-ru-zu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu arburli aruzueashti {ro: acţiunea de a deveni noduros} {fr: action de devenir noueux} {en: action of becoming knotty} § ***aruzusescu***[2] (a-ru-zu-sés-cu) vb IV aruzusii (a-ru-zu-síĭ), aruzuseam (a-ru-zu-seámŭ), aruzusitã (a-ru-zu-sí-tã), aruzusiri/aruzusire (a-ru-zu-sí-ri) – (unã cu ***aruzuescu***[2]) § ***aruzusit***[2] (a-ru-zu-sítŭ) adg aruzusitã (a-ru-zu-sí-tã), aruzusits (a-ru-zu-sítsĭ), aruzusiti/aruzusite (a-ru-zu-sí-ti) – (unã cu ***aruzuit***[2]) § ***aruzusiri***[2]***/aruzusire*** (a-ru-zu-sí-ri) sf aruzusiri (a-ru-zu-sírĭ) – (unã cu ***aruzuiri***[2]) § ***aruzos*** (a-ru-zósŭ) adg aruzoasã (a-ru-zoá-sã), aruzosh (a-ru-zóshĭ), aruzoasi/aruzoase (a-ru-zoá-si) – tsi easti cu multi noadi; cu aroazi; aruzearcu, aruzusit, amzarcu, noduros {ro: noduros} {fr: noueux} {en: knotty} ex: sturlu aruzos (cu aroazi); blãnj aruzoasi (cu noadi); scãndurã aruzoasã § ***aruzearcu*** (a-ru-zeár-cu) adg aruzearcã (a-ru-zeár-cã), aruzeartsi (a-ru-zeár-tsi), aruzeartsi/aruzeartse (a-ru-zeár-tsi) – (unã cu ***aruzos***)

arpag (ar-pághŭ) adg – vedz tu ***arpãyii***

arpagh (ar-págh) adg arpaghã (ar-pá-ghã), arpayi (ar-páyĭ), arpayi/arpaye (ar-pá-yi) – unã cu ***arpag***

arpã (ár-pã) sf – vedz tu ***aripã***

arpãsari/arpãsare (ar-pã-sá-ri) sf – vedz tu ***arãpas***[1]

arpãsat (ar-pã-sátŭ) adg – vedz tu ***arãpas***[1]

arpãsedz (ar-pã-sédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arãpas***[1]

arpãyi (ar-pãyi) sf pl – calea (arãdzli) prit cari treatsi lunjina cãndu easti aminatã di un izvur di lunjinã; aradzã, radzã, mundã, mãndzã, tsilistrã, cilistrã, diligiturã, gilit, gilíturã, shitsã, fleacã {ro: raze} {fr: rayons du soleil} {en: ray, beam} ex: nj-da arpãyili (aradzili di soari) tru oclji

arpãyii/arpãyie (ar-pã-yí-i) sf arpãyii (ar-pã-yíĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva arãcheashti tsiva icã easti arãchit di cariva; arãchiri, arãcheari, arapiri, arãpeari, arãchiturã {ro: acţiunea de a răpi} {fr: action de ravir} {en: action of ravishing} § ***arpag*** (ar-pághŭ) adg arpagã (ar-pá-ghã), arpayi (ar-páyĭ), arpayi/arpaye (ar-pá-yi) – (atsel) tsi arãcheashti tsiva (featã, lucru, etc.); arãpitor {ro: răpitor} {fr: ravisseur} {en: abductor, ravisher, plunderer}

arpitã (ár-pi-tã) sf – vedz tu ***aripã***

arpusit (ar-pu-sítŭ) sn – vedz tu ***arapositi***

arsar[1] (ar-sárŭ) vb IV – vedz tu ***ansar***[1]

arsar[2] (ar-sárŭ) vb IV arsãrii (ar-sã-ríĭ), arsãream (ar-sã-reámŭ), arsãritã (ar-sã-rí-tã), arsãriri/arsãrire (ar-sã-rí-ri) – (trã soari, lunã, steali) s-alãnceashti (da, s-aprindi, easi, si scoalã) pri tser; (trã planti) es (da, fitrusescu, crescu) dit loc; arãsar, alsar, dau, es, fitrusescu, apir {ro: răsări} {fr: se lever, pousser} {en: rise (sun); sprout, grow (plants)} ex: cãndu luna-arsari (da, easi, si scoalã); arsãri (deadi) soarili trei urghii; lj-arsãrirã (lj-deadirã, lj-criscurã) doauã coarni; arsãri (ishi, fitrusi) shi faua, shi shiboili shi busuljoclu § ***arsãrit***[2] (ar-sã-rítŭ) adg arsãritã (ar-sã-rí-tã), arsãrits (ar-sã-rítsĭ), arsãriti/arsãrite (ar-sã-rí-ti) – (soarili, luna, etc.) tsi s-ari alãncitã pri tser; (plantã) tsi ari ishitã (datã, criscutã) dit loc; (soarili, luna, etc.) tsi ari datã (s-ari apreasã, s-ari sculatã) pri tser; arãsãrit, alsãrit, dat, ishit, apres, fitrusit, apirit {ro: răsărit} {fr: levé, poussé} {en: risen (sun); sprouted, grown (plants)} § ***arsãriri***[2]***/arsãrire*** (ar-sã-rí-ri) sf arsãriri (ar-sã-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu soarili (luna, steaua) da (si scoalã, s-aprindu, etc.) pri tser; arãsãriri, alsãriri, dari (pri tser), ishiri, fitrusiri, apiriri; datã (soari), apiritã (soari), etc. {ro: acţiunea de a răsări, răsărire} {fr: action de se lever, de pousser} {en: action of rising; of sprouting, of growing} § ***arãsar***[2] (a-rã-sárŭ) vb IV arãsãrii (a-rã-sã-ríĭ), arãsãream (a-rã-sã-reámŭ), arãsãritã (a-rã-sã-rí-tã), arãsãriri/arãsãrire (a-rã-sã-rí-ri) – (unã cu ***arsar***[2]) § ***arãsãrit***[2] (a-rã-sã-rítŭ) adg arãsãritã (a-rã-sã-rí-tã), arãsãrits (a-rã-sã-rítsĭ), arãsãriti/arãsãrite (a-rã-sã-rí-ti) – (unã cu ***arsãrit***[2]) § ***arãsãriri***[2]***/arãsãrire*** (a-rã-sã-rí-ri) sf arãsãriri (a-rã-sã-rírĭ) – (unã cu ***arsãriri***[2]) § ***alsar***[2] (al-sárŭ) vb IV alsãrii (al-sã-ríĭ), alsãream (al-sã-reámŭ), alsãritã (al-sã-rí-tã), alsãriri/alsãrire (al-sã-rí-ri) – (unã cu ***arsar***[2]) ex: vrutã, luna cãndu-alsari (da, easi, si scoalã); soarili alsari (da, easi, si scoalã)§ ***alsãrit***[2] (al-sã-rítŭ) adg alsãritã (al-sã-rí-tã), alsãrits (al-sã-rítsĭ), alsãriti/alsãrite (al-sã-rí-ti) – (unã cu ***arsãrit***[2]) § ***alsãriri***[2]***/alsãrire*** (al-sã-rí-ri) sf alsãriri (al-sã-rírĭ) – (unã cu ***arsãriri***[2])

arsãriri[1]***/arsãrire*** (ar-sã-rí-ri) sf – vedz tu ***ansar***[1]

arsãriri[2]***/arsãrire*** (ar-sã-rí-ri) sf – vedz tu ***arsar***[2]

arsãrit[1] (ar-sã-rítŭ) adg – vedz tu ***ansar***[1]

arsãrit[2] (ar-sã-rítŭ) adg – vedz tu ***arsar***[2]

arshic (ar-shícŭ) sn arshitsi/arshitse (ar-shí-tsi) – usic di la cicioarli a njeljlor (oilor, cãprilor, etc.) cu cari s-agioacã njitslji; ashic, ishic, mishic, vãsilje, vãshclje, saltu, psaltu, alumã, anumã, vangã, amadã, nip, nãip, ip, ipã, cocan, coci, cunjac {ro: arşic plombat} {fr: osselet plombé} {en: knuckle bone} § ***ashic*** (a-shícŭ) sn ashitsi/ashitse (a-shí-tsi) – (unã cu ***arshic***) ex: nã agiucãm cu ashitsi § ***ishic*** (i-shícŭ) sn ishitsi/ishitse (i-shí-tsi) – (unã cu ***arshic***) § ***mishic*** (mi-shícŭ) sn mishitsi/mishitse (mi-shí-tsi) – (unã cu ***arshic***)

arshinari/arshinare (ar-shi-ná-ri) sf – vedz tu ***arushini***

arshinat (ar-shi-nátŭ) adg – vedz tu ***arushini***

arshinedz (ar-shi-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arushini***

arshini/arshine (ar-shí-ni) sf – vedz tu ***arushini***

arshinos (ar-shi-nósŭ) adg – vedz tu ***arushini***

arsiz (ar-sízŭ) adg arsizã (ar-sí-zã), arsiji (ar-síjĭ), arsizi/arsize (ar-sí-zi) – tsi nu-ari arshini, tsi nu tinjiseashti ma mãrlji; nearushinat, abrashcu, abrash {ro: obraznic} {fr: impertinent} {en: impertinent}

arslan[1] (ar-slánŭ) sm – vedz tu ***aslan***[1]

arslan[2] (ar-slánŭ) sm– vedz tu ***aslan***[2]

arsliu (ars-líŭ) adg arslii/arslie (ars-lí-i), arslii (ars-líĭ), arslii (ars-líĭ) – cari easti mplin di vreari (di mirãchi); cari mizi ashteaptã s-aibã atsea tsi-lj va multu inima {ro: dornic} {fr: qui désire ardemment} {en: who has a burning desire} ex: arslii sh-tinjisitã muljari

arsu (ár-su) adg – vedz tu ***ardu***

arsurã (ar-sú-rã) sf – vedz tu ***ardu***

artãc (ar-tãc) adv – tu oara dit soni, tu bitisitã; tu mardzini, acabeti, angeac, neisi, vechi {ro: în fine} {fr: en fin, à la fin} {en: finally, at the end} ex: al Dumnidzã, artãc, tu nãri ãlj vinji

articã (ár-ti-cã) sf – vedz tu ***narticã***

articlji (ar-tí-clji) sn pl – atsea tsi s-fatsi cãndu s-vindi (shi s-acumprã) tsiva; daraveri, alishvirishi, arishvirishi, doari-loari {ro: daraveri, afaceri} {fr: affaires, transactions} {en: affairs, transactions} ex: am multi articlji (alishvirishuri)

artirisescu[1] (ar-ti-ri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***artirsescu***[1]

artirisescu[2] (ar-ti-ri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***artirsescu***[2]

artirisiri[1]***/artirisire*** (ar-ti-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***artirsescu***[1]

artirisiri[2]***/artirisire*** (ar-ti-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***artirsescu***[2]

artirisit[1] (ar-tir-sítŭ) adg – vedz tu ***artirsescu***[1]

artirisit[2] (ar-tir-sítŭ) adg – vedz tu ***artirsescu***[2]

artirizmã (ar-tí-riz-mã) sf – vedz tu ***artirsescu***[1]

artirsescu[1] (ar-tir-sés-cu) vb IV artirsii (ar-tir-síĭ), artirseam (ar-tir-seámŭ), artirsitã (ar-tir-sí-tã), artirsiri/artirsire (ar-tir-sí-ri) – am di primansus; dau di primansus {ro: prisosi} {fr: rester en plus, surabonder} {en: to be in excess} ex: artirsii calu (pãltii di primansus trã cal; icã alinai tinjia-a calui) § ***artirsit***[1] (ar-tir-sítŭ) adg artirsitã (ar-tir-sí-tã), artirsits (ar-tir-sítsĭ), artirsiti/artirsite (ar-tir-sí-ti) – tsi armasi di primansus {ro: prisosit} {fr: resté en plus} {en: in excess} § ***artirsiri***[1]***/artirsire*** (ar-tir-sí-ri) sf artirsiri (ar-tir-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu artirseashti tsiva; aveari di primansus {ro: acţiunea de a prisosi; prisosire} {fr: action de rester en plus} {en: action of being in excess} § ***artirisescu***[1] (ar-ti-ri-sés-cu) vb IV artirisii (ar-ti-ri-síĭ), artiriseam (ar-ti-ri-seámŭ), artirisitã (ar-ti-ri-sí-tã), artirisiri/artirisire (ar-ti-ri-sí-ri) – (unã cu ***artirsescu***[1]) ex: ts-artiriseashti (ts-armãni di primansus), nu-l hãrgiueashti; Dumnidzã s-u-artiriseascã (s-u facã s-hibã di primansus, s-u facã ma

multã); s-nj-artirisiri iulmai nj-fac sh-un chiurcu § ***artirisit***[1] (ar-ti-ri-sítŭ) adg artirisitã (ar-ti-ri-sí-tã), artirisits (ar-ti-ri-sítsĭ), artirisiti/artirisite (ar-ti-ri-sí-ti) – (unã cu ***artirsit***[1]) § ***artirisiri***[1]***/artirisire*** (ar-ti-ri-sí-ri) sf artirisiri (ar-ti-ri-sírĭ) – (unã cu ***artirsiri***[1]) § ***artirizmã*** (ar-tí-riz-mã) sf artirismi/artirizme (ar-tí-riz-mi) – lucru tsi-ari armasã di primansus *{ro: prisosinţă} {fr: surabondance, profusion} {en: excess}* ex: lj-deadi tutiputã cu artirizmã (di primansus)

artirsescu[2] (ar-tir-sés-cu) vb IV artirsii (ar-tir-síĭ), artirseam (ar-tir-seámŭ), artirsitã (ar-tir-sí-tã), artirsiri/artirsire (ar-tir-sí-ri) – fac ma scumpu; crescu tinjia (pãhãlu) a unui lucru; scunchescu, scunghescu, atãrdisescu *{ro: scumpi} {fr: hausser le prix, enchérir} {en: increase price}* ex: yipturli li-artirsirã (li scunchirã) § ***artirsit***[2] (ar-tir-sítŭ) adg artirsitã (ar-tir-sí-tã), artirsits (ar-tir-sítsĭ), artirsiti/artirsite (ar-tir-sí-ti) – tsi s-ari scunchitã, scunchit, scunghit, atãrdisit *{ro: scumpit} {fr: enchéri} {en: increased price}* § ***artirsiri***[2]***/artirsire*** (ar-tir-sí-ri) sf artirsiri (ar-tir-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si scuncheashti tsiva; scunchiri, scunghiri, atãrdisiri *{ro: scumpi; scumpire} {fr: action d'enchérir} {en: action of increasing price}* § ***artirisescu***[2] (ar-ti-ri-sés-cu) vb IV artirisii (ar-ti-ri-síĭ), artiriseam (ar-ti-ri-seámŭ), artirisitã (ar-ti-ri-sí-tã), artirisiri/artirisire (ar-ti-ri-sí-ri) – (unã cu ***artirsescu***[2]) § ***artirisit***[2] (ar-ti-ri-sítŭ) adg artirisitã (ar-ti-ri-sí-tã), artirisits (ar-ti-ri-sítsĭ), artirisiti/artirisite (ar-ti-ri-sí-ti) – (unã cu ***artirsit***[2]) § ***artirisiri***[2]***/artirisire*** (ar-ti-ri-sí-ri) sf artirisiri (ar-ti-ri-sírĭ) – (unã cu ***artirsiri***[2])

artirsiri[1]***/artirsire*** (ar-tir-sí-ri) sf – vedz ***artirsescu***[1]

artirsiri[2]***/artirsire*** (ar-tir-sí-ri) sf – vedz ***artirsescu***[2]

artirsit[1] (ar-tir-sítŭ) adg – vedz ***artirsescu***[1]

artirsit[2] (ar-tir-sítŭ) adg – vedz ***artirsescu***[2]

artisescu (ar-ti-sés-cu) vb IV artisii (ar-ti-síĭ), artiseam (ar-ti-seámŭ), artisitã (ar-ti-sí-tã), artisiri/artisire (ar-ti-sí-ri) – u ndreg mãcarea tra s-hibã bunã di sari, chiper, etc. *{ro: a drege mâncarea} {fr: assaisoner} {en: to season with; to dress (the salad)}* § ***artisit*** (ar-ti-sítŭ) adg artisitã (ar-ti-sí-tã), artisits (ar-ti-sítsĭ), artisiti/artisite (ar-ti-sí-ti) – (mãcarea) faptã tra s-hibã bunã di sari, chiper, etc. *{ro: dreasă (mâncarea)} {fr: assaisoné} {en: seasoned with; dressed (the salad)}* § ***artisiri/artisire*** (ar-ti-sí-ri) sf artisiri (ar-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã ndreadzi mãcarea tra s-hibã bunã di sari, chiper, etc. *{ro: acţiunea de a drege; dregere} {fr: action d'assaisoner} {en: action of seasoning with or dressing (the salad)}*

artisiri/artisire (ar-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***artisescu***

artisit (ar-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***artisescu***

artsivurtsi[1]***/artsivurtse*** (ar-tsi-vúr-tsi) sf pl – soi di bureati (ciupernicã) tsi s-mãcã; (expr: mãc artsivurtsi = tsãn preasinj) *{ro: zbârciog, ciuciulete, specie de ciupercă comestibilă} {fr: sorte de bolet comestible, morille succulente} {en: boletus, species of edible mushroom}* ex: adunats artsivurtsi; stãmãna aestã mãcãm artsivurtsi (expr: tsãnem preasinj)

artsivurtsi[2]***/artsivurtse*** (ar-tsi-vúr-tsi) adv – tsi yin tu-aradã, unã dupã-alantã *{ro: succesiv} {fr: successivement} {en: successively}* ex: u loash bidenea artsivurtsi (cati dzuã, unã dupã-alantã)

artu (ár-tu) sm fãrã pl – unã soi di cãrvealji di pãni (njicã shi stronghilã) adratã maxus trã bisearicã tra s-hibã vluyisitã di preftu sh-dit cari s-talji anafura cu cari s-cumãnicã lumea; pindeartu, lituryii, lutruyii, pãnãyii, ipsumã, piscur, piscuri, piscurã *{ro: artos} {fr: pain bénit} {en: communion bread}*

aruari/aruare (a-ru-á-ri) sf – vedz tu ***arauã***[2]

aruat (a-ru-átŭ) adg – vedz tu ***arauã***[2]

arubei/arubee (a-ru-béi) sf – vedz tu ***arubi***

arubi/arube (a-rú-bi) sf arughi (a-rúghĭ) – unã soi di parã veclju di-amalamã cari s-purta multi ori digushi di feati shi nveasti tiniri; arubei, flurii, lirã, galbinã, gãlbinushi, ruspu, arup, rup, rubii, rubie, etc. *{ro: monedă veche de aur} {fr: ducat, monnaie d'or} {en: old gold coin}* ex: tsi va-nj dai si tsã-l aduc? arubea (fluria) di pi frãmti § ***arubei/arubee*** (a-ru-béi) sf arubei (a-ru-béĭ) – (unã cu ***arubi***)

arubuescu (a-ru-bu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***rob***

arubuiri/arubuire (a-ru-bu-í-ri) sf – vedz tu ***rob***

arubuit (a-ru-bu-ítŭ) adg – vedz tu ***rob***

aruc (a-rúcŭ) (mi) vb I arucai (a-ru-cáĭ) shi arcai (ar-cáĭ), arucam (a-ru-cámŭ) shi arcam (ar-cámŭ), arucatã (a-ru-cá-tã) shi arcatã (ar-cá-tã), arucari/arucare (a-ru-cá-ri) shi arcari/arcare (ar-cá-ri) – 1: dipãrtedz tsiva di ningã mini cu astrãdzearea, aminarea tsi lj-u fac; astrag, amin, azvãrlu, azvãrlescu; 2: dau dipadi, zdupunescu, huhutescu pri cariva; 3: (mi) duc tu-un loc (muntsã, naparti di-un sinur, etc.) cu agunjii (s-mi-afirescu, s-fug, s-fac tsiva, etc.); 4: (mi) hiumusescu (cãtrã i pristi tsiva i cariva); himusescu, nhiumusescu, astrag, aleapid, leapid, sãlãghescu, sãlghescu, sãrghescu, sãrgljescu, nãburuescu, (mi) curundedz; (expr: 1: aruc tu-ahapsi = bag tu-ahapsi, lu leg, lu ncljid; 2: nj-aruc ocljilj = mutrescu; 3: nj-aruc vrearea pri cariva = u (lu) voi multu sh-am mirachea s-u ljau ti vrutã i nveastã (s-lu ljau ti vrut i bãrbat); agãpisescu; 4: aruc (tu cãrtsã, cafei, steali, etc.) = (dupã cum s-arãdãpsescu cãrtsãli, urmili pi scafa di la cafelu biut, etc.), caftu s-aduchescu shi s-dzãc tsi va si s-facã trãninti; angucescu angljicescu; 5: aruc unã cali = fac unã cali; 6: (statlu) arucã dãri (hãrgi) = chivernisea (statlu, cãsãbãlu, hoara, etc.) bagã dãri tsi lipseashti s-li plãteascã omlu tsi ari unã aveari (loc, casã, tutiputã) i fatsi tsiva (unã tehni, vindi tu-unã ducheani, etc.); 7: lu-aruc njiclu (muljari greauã) = lu scot mortu (ãl cher) njiclu dit pãnticã (cu vreari icã nivreari) nãinti ca si s-amintã dupã cum easti arada sh-multu njic (nifaptu ghini) tra s-poatã s-adilji (s-bãneadzã) singur; astãrchescu, asturchescu, strãchescu, stãrchescu; 8: mi-aruc (la cicioari) = l-pãlãcãrsescu multu, mi-angrec, lj-u dzãc a unui cã voi multu tra sã-nj facã tsiva; 9: li-arucã petalili = moari; etc.; 10: u-aruc furtia pri cariva altu = dzãc cã stepsul nu easti a meu) *{ro: arunca, trânti, etc.} {fr: (se) jeter, (se) lancer, tirer, térasser, ruer, etc.} {en: throw, hurl, fling, shoot, etc.}* ex: cãndu nveasta noauã arucã merlu, tutã cochilamea s-minã ca s-lu-acatsã; arucã-ti (intrã) diunãoarã tu arãu; iu u-arca (amina cu) tufechea, mpadi nu cãdea; arcarã (aminarã cu tufechea) sh-mi pliguirã; tutã noaptea arucarã cu (aminarã) tufechili shi tupãngili; cãnili s-arcã (s-hiumusi) analtu pi nãsã; s-arcarã (s-hiumusirã) la elj s-lji dispartã; nsus tu muntsã s-n-arucãm (s-nidzem, s-nã dutsem); lu-avea arucatã (zdupunatã) mpadi; mula arucã (da) cultsãts; mãri hãrgi nj-arucat (expr: ãnj bãgat); lji s-arcã (expr: lji si ngricã) si-lj spunã trã tsi-l va; vrei s-ts-aruc (expr: angucescu) tihea?; suntu moashi tsi-arucã (expr: angljicescu) tu steali; s-adunarã la bisearicã ca s-arucã hãrgili (expr: sã astãseascã dãrli tsi li va catiun); pi Coli-al Cocea lu-arucarã multu (expr: lj-bãgarã dãri mãri) cã ari casã sh-ayinji; lu-arucã crud (expr: featsi s-chearã njiclu dit pãnticã); cãrvãnarlu arcã (expr: featsi) nã cali; li-arcã petalili (expr: muri); mash s-earai di vãrnã parti sã-l vedz Chita cum sh-arucã (expr: cum arucã tu pãnticã, cum ãngljiti); cã Nica sh-lu-arucã loclu (expr: fudzi di pri loc di cãti tradzi sh-di cum s-pidipseashti); ficiorlu sh-arcã vrearea (expr: u va, u-agãpiseashti); amirãlu u-arcã tutã furtia pri mini (dzãsi cã tut stepsul easti a meu); lji s-arcã multu (lji sã ngricã) si-lj spunã trã tsi-l va § ***aric*** (a-rí-cŭ) (mi) vb I arcai (ar-cáĭ), arcam (ar-cámŭ) arcatã (ar-cá-tã), arcari/arcare (ar-cá-ri) – (unã cu ***aruc***) § ***arucat*** (a-ru-cátŭ) adg arucatã (a-ru-cá-tã), arucats (a-ru-cátsĭ), arucati/arucate (a-ru-cá-ti) – tsi easti astraptu (aminat, azvãrlit, dat dipadi, zdupunit, alipidat, etc.) *{ro: aruncat, repezit, etc.} {fr: (re)jeté, lancé, tiré, térassé, rué, etc.} {en: thrown, hurled, flung, shot, etc.}* § ***arcat*** (ar-cátŭ) adg arcatã (ar-cá-tã), arcats (ar-cátsĭ), arcati/arcate (ar-cá-ti) – (unã cu ***arucat***) ex: fui arcat tu brãndzi (expr: ligat, ncljis, bãgat tu-ahapsi); matsãli arcati; mi dush arcat (expr: pri padi sh-gol, singur, fãrã lucri) § ***arucari/arucare*** (a-ru-cá-ri) sf arucãri (a-ru-cărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arucã tsiva; astrãdzeari, aminari, azvãrliri, zdupunari, huhutiri, hiumusiri, himusiri, nhiumusiri, alipidari, lipidari, sãlãghiri, sãlghiri, sãrghiri, sãrgljiri, nãburuiri; (expr: nu escu tri arucari = hiu bun, nu hiu trã arcari tu cuprii) *{ro: acţiunea de a arunca, de a trânti; aruncare, trântire, etc.} {fr: action de (se) jeter, de (se) lancer, de tirer, de térasser, de ruer, etc.} {en: action of throwing, of hurling, of flinging, of shooting, etc.}* ex: am multi lucri trã arucari

(bãgari tu cuprii); cu arucarea cheatra (dit un agioc di njits) § ***arcari/arcare*** (ar-cá-ri) sf arcãri (ar-cắrĭ) – (unã cu ***arucari***) ex: cu arcarea tsi featsirã cuscrilj cãtã nã cheatrã tu puts; nu va arcari (aminari, icã expr: bãgari tu cuprii); nu vrea arcari (aminari, icã expr: nu eara ti nidari di mãnear) § ***ruc*** (rúcŭ) (mi) vb I rucai (ru-cáĭ), rucam (ru-cámŭ), rucatã (ru-cá-tã), rucari/rucare (ru-cá-ri) – (unã cu ***aruc***) ex: ia rucats-lu (arcats-lu, astrãdzets-lu) sti cãravi § ***rucat*** (ru-cátŭ) adg rucatã (ru-cá-tã), rucats (ru-cátsĭ), rucati/rucate (ru-cá-ti) – (unã cu ***arucat***) § ***rucari/rucare*** (ru-cá-ri) sf rucãri (ru-cắrĭ) – (unã cu ***arucari***) § ***arucãturã*** (a-ru-cã-tú-rã) sf arucãturi (a-ru-cã-túrĭ) – lucru tsi easti arcat § ***arcãturã*** (ar-cã-tú-rã) sf arcãturi (ar-cã-túrĭ) – (unã cu ***arucãturã***) § ***aruncu***[1] (a-rún-cŭ) (mi) vb I aruncai (a-run-cáĭ), aruncam (a-run-cámŭ) aruncatã (a-run-cá-tã), aruncari/aruncare (a-run-cá-ri) – (unã cu ***aruc***) § ***aruncat*** (a-run-cátŭ) adg aruncatã (a-run-cá-tã), aruncats (a-run-cátsĭ), aruncati/aruncate (a-run-cá-ti) – (unã cu ***arucat***) § ***aruncari/aruncare*** (a-run-cá-ri) sf aruncãri (a-run-cắrĭ) – (unã cu ***arucari***) § ***aruncãturã*** (a-run-cã-tú-rã) sf aruncãturi (a-run-cã-túrĭ) – (unã cu ***arucãturã***) § ***apuaruc*** (a-pŭa-rúcŭ) (mi) vb I apuarcai (a-pŭar-cáĭ), apuarcam (a-pŭar-cámŭ), apuarcatã (a-pŭar-cá-tã), apuarcari/apuarcare (a-pŭar-cá-ri) – (mi-)aruc aproapea tut, ntreg *{ro: (se) arunca (aproape) totalmente}* *{fr: (se) jeter (presque) totalement}* *{en: throw (almost) completely}* § ***apuarcat*** (a-pŭar-cátŭ) adg apuarcatã (a-pŭar-cá-tã), apuarcats (a-pŭar-cátsĭ), apuarcati/apuarcate (a-pŭar-cá-ti) – cari easti arcat aproapea ntreg *{ro: aruncat (aproape) totalmente}* *{fr: jeté (presque) totalement}* *{en: thrown (almost) completely}* § ***apuarcari/apuarcare*** (a-pŭar-cá-ri) sf apuarcãri (a-pŭar-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-apuarucã *{ro: acţiunea de a (se) arunca (aproape) totalmente}* *{fr: action de (se) jeter (presque) totalement}* *{en: action of throwing (almost) completely}* § ***pararuc*** (pá-ra-rúcŭ) (mi) vb I pararucai (pá-ra-ru-cáĭ) shi pararcai (pá-rar-cáĭ), pararucam (pá-ra-ru-cámŭ) shi pararcam (pá-rar-cámŭ), pararucatã (pá-ra-ru-cá-tã) shi pararcatã (pá-rar-cá-tã), pararucari/pararucare (pá-ra-ru-cá-ri) shi pararcari/pararcare (pá-rar-cá-ri) – aruc ma multu dicãt easti arada s-aruc; aruc multu (di multu) *{ro: arunca prea mult}* *{fr: jeter trop}* *{en: throw too much}* § ***pararucat*** (pá-ra-ru-cátŭ) adg pararucatã (pá-ra-ru-cá-tã), pararucats (pá-ra-ru-cátsĭ), pararucati/pararucate (pá-ra-ru-cá-ti) – tsi easti arcat multu di multu *{ro: care easte aruncat prea mult}* *{fr: qui est trop jeter}* *{en: which is too much thrown}* § ***pararcat*** (pá-rar-cátŭ) adg pararcatã (pá-rar-cá-tã), pararcats (pá-rar-cátsĭ), pararcati/pararcate (pá-rar-cá-ti) – (unã cu ***pararucat***) § ***pararucari/pararucare*** (pá-ra-ru-cá-ri) sf pararucãri (pá-ra-ru-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pararucã *{ro: acţiunea de a arunca prea mult}* *{fr: action de trop jeter}* *{en: action of throwing too much}* § ***pararcari/pararcare*** (pá-rar-cá-ri) sf pararcãri (pá-rar-cắrĭ) – (unã cu ***pararucari***)

arucani/arucane (a-ru-cá-ni) sf arucãnj (a-ru-cãnjĭ) – hãlati tsi ari un i dauã cãtsuti astãsiti pi-unã cumatã di lemnu, cu cari omlu (marangolu) aradi (strugueashti) unã fatsã di scãndurã tra s-u facã ischi; rucani, arinde, rinde, rindeauã, strug *{ro: rindea}* *{fr: rabot}* *{en: (bench) plane}* § ***rucani/rucane*** (ru-cá-ni) sf rucãnj (ru-cãnjĭ) – (unã cu ***arucani***) § ***arucanizmã*** (a-ru-cá-niz-mã) sf arucanizmati/arucanizmate (a-ru-ca-níz-ma-ti) – pulbirea di lemnu tsi-armãni dupã tsi s-lucreadzã lemnul cu prionea i arucanea *{ro: rumeguş}* *{fr: sciure de bois}* *{en: sawdust}* ex: arucanizmati di lemnu § ***arucãnsescu*** (a-ru-cãn-sés-cu) vb IV arucãnsii (a-ru-cãn-síĭ), arucãnseam (a-ru-cãn-seámŭ), arucãnsitã (a-ru-cãn-sí-tã), arucãnsiri/arucãnsire (a-ru-cãn-sí-ri) – omlu (marangolu) tsi lucreadzã (da) cu-arucanea tra s-ischeadzã scãndurili; aruncãnescu, arindisescu, arãndisescu, arundisescu, struguescu *{ro: struji}* *{fr: raboter}* *{en: plane}* § ***arucãnsit*** (a-ru-cãn-sítŭ) adg arucãnsitã (a-ru-cãn-sí-tã), arucãnsits (a-ru-cãn-sítsĭ), arucãnsiti/arucãnsite (a-ru-cãn-sí-ti) – lemnul (scãndura) tsi easti datã cu-arucanea; aruncãsit, arindisit, arãndisit, arundisit, struguit *{ro: strujit}* *{fr: raboté}* *{en: planed}* § ***arucãnsiri/arucãnsire*** (a-ru-cãn-sí-ri) sf arucãnsiri (a-ru-cãn-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arucãnseashti tsiva; aruncãsiri, arindisiri, arãndisiri, arundisiri, struguiri *{ro: acţiunea de a struji; strujire}* *{fr: action de raboter}* *{en: action of planing}* § ***aruncãsescu*** (a-run-cã-sés-cu) vb IV aruncãsii (a-run-cã-síĭ), aruncãseam (a-run-cã-seámŭ), aruncãsitã (a-run-cã-sí-tã), aruncãsiri/aruncãsire (a-run-cã-sí-ri) – (unã cu ***arucãnsescu***) ex: aruncãsi (lj-deadi cu arucanea, u strugui) scãndura § ***aruncãsit*** (a-run-cã-sítŭ) adg aruncãsitã (a-run-cã-sí-tã), aruncãsits (a-run-cã-sítsĭ), aruncãsiti/aruncãsite (a-run-cã-sí-ti) – (unã cu ***arucãnsit***) § ***aruncãsiri/aruncãsire*** (a-run-cã-sí-ri) sf aruncãsiri (a-run-cã-sírĭ) – (unã cu ***arucãnsiri***)

arucanizmã (a-ru-cá-niz-mã) sf – vedz tu ***arucani***

arucari/arucare (a-ru-cá-ri) sf – vedz tu ***aruc***

arucat (a-ru-cátŭ) adg – vedz tu ***aruc***

arucãnsescu (a-ru-cãn-sés-cu) vb IV – vedz tu ***arucani***

arucãnsiri/arucãnsire (a-ru-cãn-sí-ri) sf – vedz tu ***arucani***

arucãnsit (a-ru-cãn-sítŭ) adg – vedz tu ***arucani***

arucãturã (a-ru-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***aruc***

arucheari/arucheare (a-ru-chĭa-ri) sf – vedz tu ***arup***[1]

aruchishur[1] (a-ru-chí-shĭurŭ) vb I – vedz tu ***arãchiushur***[1]

aruchishur[2] (a-ru-chí-shĭurŭ) sn – vedz tu ***arãchiushur***[1]

aruchishurari/aruchishurare (a-ru-chi-shĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***arãchiushur***[1]

aruchishurat (a-ru-chi-shĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***arãchiushur***[1]

aruchishuros (a-ru-chi-shĭu-rósŭ) adg – vedz tu ***arãchiushur***[1]

aruchiushur[1] (a-ru-chĭú-shĭurŭ) vb I – vedz tu ***arãchiushur***[1]

aruchiushur[2] (a-ru-chĭú-shĭurŭ) sn – vedz tu ***arãchiushur***[1]

aruchiushurari/aruchiushurare (a-ru-chĭu-shĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***arãchiushur***[1]

aruchiushurat (a-ru-chĭu-shu-rátŭ) adg – vedz tu ***arãchiushur***[1]

aruchiushuros (a-ru-chĭu-shĭu-rósŭ) adg – vedz tu ***arãchiushur***[1]

arucinã (a-ru-cí-nã) sf – vedz tu ***arushinã***

arucot (a-ru-cótŭ) sn – vedz tu ***aroatã***[1]

arucucotir (a-ru-cu-có-tirŭ) sn arucucotiri/arucucotire (a-ru-cu-có-ti-ri) – unã soi di putir multu njic cu cari s-bea di-aradã arãchia; arcucotir, rucucotir *{ro: păhărel de rachiu, ţoi}* *{fr: petit verre d'eau-de-vie}* *{en: small glass for drinking whisky}* ex: biui dauã arucucotiri di-arãchii § ***arcucotir*** (ar-cu-có-tirŭ) sn arcucotiri/arcucotire (ar-cu-có-ti-ri) – (unã cu ***arucucotir***) § ***rucucotir*** (ru-cu-có-tirŭ) sn rucucotiri/rucucotire (ru-cu-có-ti-ri) – (unã cu ***arucucotir***)

arucutã (a-rú-cu-tã) arucuti/arucute (a-rú-cu-ti) – luguria tsi curã tu-arãuri, tsi s-aflã tu-amari, di cari suntu adrati chicutli di ploai, etc.; apã *{ro: apă}* *{fr: eau}* *{en: water}*

arucutescu (a-ru-cu-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aroatã***[1]

arucutets (a-ru-cu-tétsŭ) sm fãrã pl – madzãri, chechirã, bizelji, mãdziriclji, afcu *{ro: mazăre}* *{fr: petits pois}* *{en: peas}*

arucutiri/arucutire (a-ru-cu-tí-ri) sf – vedz tu ***aroatã***[1]

arucutish (a-ru-cu-tíshĭŭ) sn – vedz tu ***aroatã***[1]

arucutit (a-ru-cu-títŭ) adg – vedz tu ***aroatã***[1]

arucutos (a-ru-cu-tósŭ) adg – vedz tu ***aroatã***[1]

arud (a-rúdŭ) adg arudã (a-rú-dã), arudz (a-rúdzĭ), arudi/arude (a-rú-di) – (lãnã) tsi easti moali shi s-alasã lishor cãndu u caltsã; tsi nu easti corcan; rud, moali, afrat; (fig: tsi easti tinir, ageamit, ndilicat) *{ro: moale (lână), tandru, debil}* *{fr: mou, molle (en parlant de la laine); tendre, debile}* *{en: soft (speaking of wool); tender, delicate}* ex: lãna tsi nj-adusish eara albã sh-arudã (moali); birbec arud (cu lãnã moali, arudã); earam nica arud (fig: tinir, ageamit); ficior arud (fig: ndilicat, ageamit) § ***rud*** (rúdŭ) adg rudã (rú-dã), rudz (rúdzĭ), rudi/rude (rú-di) – (unã cu ***arud***)

arudhic (a-rú-dhicŭ) vb I arudhicai (a-ru-dhi-cáĭ), arudhicam (a-ru-dhi-cámŭ), arudhicatã (a-ru-dhi-cá-tã), arudhicari/arudhicare (a-ru-dhi-cá-ri) – unã cu ***arudic***

arudhicari/arudhicare (a-ru-dhi-cá-ri) sf arudhicãri (a-ru-dhi-cắrĭ) – unã cu ***arudicari***

arudhicat (a-ru-dhi-cátŭ) adg arudhicatã (a-ru-dhi-cá-tã), arudhicats (a-ru-dhi-cátsĭ), arudhicati/arudhicate (a-ru-dhi-cá-ti) – unã cu ***arudicat***

arudic (a-rú-dicŭ) vb I – vedz tu ***alunic***

arudicari/arudicare (a-ru-di-cá-ri) sf – vedz tu ***alunic***
arudicat (a-ru-di-cátŭ) adg – vedz tu ***alunic***
arudinã (a-ru-dí-nã) sf arudinj (a-ru-dínjĭ) – soi di ohtu njic shi lungu, anãltsat di-aradã la mardzinea di-arãu dit alunizma adusã cãndu arãulu yini mari sh-hiumusit (cu apã multã dupã unã furtunã) shi s-vearsã nafoarã di budzãli-a lui *{ro: grind, grădişte}* *{fr: butte}* *{en: knoll, mound}* ex: prit arudina veardi (ohtul di la mardzinea di-arãu) turma-a mea u-arushutsam
arudzinari/arudzinare (a-ru-dzi-ná-ri) sf – vedz tu ***arudzinã***
arudzinat (a-ru-dzi-nátŭ) adg – vedz tu ***arudzinã***
arudzinã (a-ru-dzí-nã) sf arudzinj (a-ru-dzínjĭ) – luguria murnã-aroshi tsi u-acatsã herlu (sh-lu-aroadi) dupã tsi sta niheamã chiro dizvilit tu nutii; rudzinã, azgurii, zgurã, zgurii, zgureauã; (fig: arudzinã = lugurii veaclji (lucru, minduiri, idei, etc.) tsi ari canda acãtsatã arudzinã pri ea) *{ro: rugină}* *{fr: rouille}* *{en: rust}* ex: arudzina aroadi herlu; hearili mãcati di arudzinã; vaslu acãtsã arudzinã (zgurii); bãneadzã tu veaclja arudzinã (fig: soea veaclji di banã) § ***rudzinã*** (ru-dzí-nã) sf arudzinj (a-ru-dzínjĭ) – (unã cu ***arudzinã***) ex: acãtsarã rudzinã hearili tu tsilar § ***arudzinedz*** (a-ru-dzi-nédzŭ) vb I arudzinai (a-ru-dzi-náĭ), arudzinam (a-ru-dzi-námŭ), arudzinatã (a-ru-dzi-ná-tã), arudzinari/arudzinare (a-ru-dzi-ná-ri) – acats arudzinã; mi umplu (mi-acoapir) di-arudzinã; rudzinedz, arudzinescu, rudzinescu, zgurghisescu, azgurghisescu; (fig: arudzinedz = mi nvicljedz, aushescu, etc.) *{ro: rugini}* *{fr: rouiller}* *{en: rust}* ex: si-arudzinã vaslu; aushii, lãili armi nj-arudzinarã § ***arudzinat*** (a-ru-dzi-nátŭ) adg arudzinatã (a-ru-dzi-ná-tã), arudzinats (a-ru-dzi-nátsĭ), arudzinati/arudzinate (a-ru-dzi-ná-ti) – (her, lucru, etc.) tsi ari acãtsatã arudzinã pri el; tsi easti mplin di-arudzinã; rudzinat, arudzinit, rudzinit, zgurghisit, azgurghisit, arudzinos, rudzinos; (fig: arudzinat = veclju, aros, mãcat, etc.) *{ro: ruginit}* *{fr: rouillé}* *{en: rusted}* ex: az cordzã arudzinati (zgurghisiti) ma shed pri stizma goalã; pri-atsel cheptu-arudzinat (veclju, aushit) § ***arudzinari/arudzinare*** (a-ru-dzi-ná-ri) sf arudzinãri (a-ru-dzi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva arudzineadzã; rudzinari, arudziniri, rudziniri, zgurghisiri, azgurghisiri *{ro: acţiunea de a rugini; ruginire}* *{fr: action de rouiller}* *{en: action of rusting}* § ***arudzinos*** (a-ru-dzi-nósŭ) adg arudzinoasã (a-ru-dzi-noá-sã), arudzinosh (a-ru-dzi-nóshĭ), arudzinoasi/arudzinoase (a-ru-dzi-noá-si) – tsi easti cu-arudzinã pri el; tsi ari acãtsatã arudzinã; rudzinos, arudzinat, rudzinat, arudzinit, rudzinit, zgurghisit, azgurghisit; (fig: arudzinos = veclju, aros, mãcat, etc.) *{ro: ruginos}* *{fr: rouillé}* *{en: rusted}* ex: penurã arudzinoasã (arudzinatã, cu-arudzinã pri ea) § ***rudzinedz*** (ru-dzi-nédzŭ) vb I rudzinai (ru-dzi-náĭ), rudzinam (ru-dzi-námŭ), rudzinatã (ru-dzi-ná-tã), rudzinari/rudzinare (ru-dzi-ná-ri) – (unã cu ***arudzinedz***) § ***rudzinat*** (ru-dzi-nátŭ) adg rudzinatã (ru-dzi-ná-tã), rudzinats (ru-dzi-nátsĭ), rudzinati/rudzinate (ru-dzi-ná-ti) – (unã cu ***arudzinat***) § ***rudzinari/rudzinare*** (ru-dzi-ná-ri) sf rudzinãri (ru-dzi-nắrĭ) – (unã cu ***arudzinari***) § ***rudzinos*** (ru-dzi-nósŭ) adg rudzinoasã (ru-dzi-noá-sã), rudzinosh (ru-dzi-nóshĭ), rudzinoasi/rudzinoase (ru-dzi-noá-si) – (unã cu ***arudzinos***) § ***arudzinescu*** (a-ru-dzi-nés-cu) vb IV arudzinii (a-ru-dzi-níĭ), arudzineam (a-ru-dzi-neámŭ), arudzinitã (a-ru-dzi-ní-tã), arudziniri/arudzinire (a-ru-dzi-ní-ri) – (unã cu ***arudzinedz***) ex: aushii, lãili armi nj-arudzinirã; easti om arudzinit (fig: veclju, aushit, nu poati s-facã multi lucri) § ***arudzinit*** (a-ru-dzi-nítŭ) adg arudzinitã (a-ru-dzi-ní-tã), arudzinits (a-ru-dzi-nítsĭ), arudziniti/arudzinite (a-ru-dzi-ní-ti) – (unã cu ***arudzinat***) § ***arudziniri/arudzinire*** (a-ru-dzi-ní-ri) sf arudziniri (a-ru-dzi-nírĭ) – (unã cu ***arudzinari***) § ***rudzinescu*** (ru-dzi-nés-cu) vb IV rudzinii (ru-dzi-níĭ), rudzineam (ru-dzi-neámŭ), rudzinitã (ru-dzi-ní-tã), rudziniri/rudzinire (ru-dzi-ní-ri) – (unã cu ***arudzinedz***) ex: rudzinirã tãcãnjli di cãndu nu li-am scoasã § ***rudzinit*** (ru-dzi-nítŭ) adg rudzinitã (ru-dzi-ní-tã), rudzinits (ru-dzi-nítsĭ), rudziniti/rudzinite (ru-dzi-ní-ti) – (unã cu ***arudzinat***) ex: tu tigani rudzinitã; om rudzinit (fig: veclju, cu hui veclji) § ***rudziniri/rudzinire*** (ru-dzi-ní-ri) sf rudziniri (ru-dzi-nírĭ) – (unã cu ***arudzinari***)
arudzinedz (a-ru-dzi-nédzŭ) vb I – vedz tu ***arudzinã***
arudzinescu (a-ru-dzi-nés-cu) vb IV – vedz tu ***arudzinã***
arudziniri/arudzinire (a-ru-dzi-ní-ri) sf – vedz tu ***arudzinã***
arudzinit (a-ru-dzi-nítŭ) adg – vedz tu ***arudzinã***
arudzinos (a-ru-dzi-nósŭ) adg – vedz tu ***arudzinã***
aruedz (a-ru-ĭédzŭ) (mi) vb IV – vedz tu ***arauã***[2]
aruescu (a-ru-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aroi***
arufchean (a-ruf-chĭanŭ) sm, sf, adg arufcheanã (a-ruf-chĭa-nã), arufcheanj (a-ruf-chĭanjĭ), arufcheani/arufcheane (a-ruf-chĭa-ni) – atsel cari (trã pãradz) li pindzi (li bagã cu zorea) featili si s-facã putani; atsel tsi-adutsi mushtiradz a putanilor sh-putani a oaminjlor tsi li caftã *{ro: proxenet}* *{fr: maquereau, proxénète, souteneur, délateur}* *{en: procurer, pimp}*
arufearic (a-ru-feá-ricŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arufec***
arufec (a-ru-fécŭ) vb I arufícai (a-ru-fi-cáĭ), arufícam (a-ru-fi-cámŭ), arufícatã (a-ru-fi-cá-tã), arufícari/arufícare (a-ru-fi-cá-ri) – 1: nduplic niheamã mardzinea di-unã tsãsãturã (fustani, cãmeashi, stranj, etc.) sh-u cos tra s-nu fugã hirili shi s-as-pargã tsãsãtura; 2: talj cu foartica; aroafic, arufearic; (fig: arufec = mãc, mãc multu, u ngljit, mi ndop, u-arucutescu, etc.) *{ro: tivi; tăia cu foarfeca}* *{fr: ourler; couper (avec des ciseaux)}* *{en: hem; cut (with scissors)}* ex: aruficai cãmeasha; truoarã lu-arufeacã (l-talji cu foartica); arufícã (fig: mãcã, u-arucuti) unã cãrvealji ntreagã § ***aroafic*** (a-roá-ficŭ) vb I arufícai (a-ru-fi-cáĭ), arufícam (a-ru-fi-cámŭ), arufícatã (a-ru-fi-cá-tã), arufícari/arufícare (a-ru-fi-cá-ri) – (unã cu ***arufec***) § ***arufícat*** (a-ru-fi-cátŭ) adg arufícatã (a-ru-fi-cá-tã), arufícats (a-ru-fi-cátsĭ), arufícati/arufícate (a-ru-fi-cá-ti) – (tsãsãturã, cãmeashi, fustani, etc.) tsi-lj si nduplicarã shi-lj si cusurã mãrdzinjli; tsi-i tãljat cu foartica *{ro: tivit; tăiat cu foarfeca}* *{fr: ourlé; coupé (avec des ciseaux)}* *{en: hemmed; cut (with scissors)}* § ***arufícari/arufícare*** (a-ru-fi-cá-ri) sf arufícãri (a-ru-fi-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-arufícã *{ro: acţiunea de a tivi; tăia cu foarfeca; tivire}* *{fr: action d'ourler; de couper (avec des ciseaux)}* *{en: action of hemming; of cutting (with scissors)}* § ***arufícãturã*** (a-ru-fi-cã-tú-rã) sf arufícãturi (a-ru-fi-cã-túrĭ) – mardzinea di tsãsãturã tsi easti arufícatã; loclu iu tsãsãtura easti arufícatã *{ro: tivitură}* *{fr: ce qui est ourlé ou coupé; ourlet}* *{en: that which is hemmed or cut; hem}* § ***arufearic*** (a-ru-feá-ricŭ) (mi) vb I arufiricai (a-ru-fi-ri-cáĭ), arufiricam (a-ru-fi-ri-cámŭ), arufiricatã (a-ru-fi-ri-cá-tã), arufiricari/arufiricare (a-ru-fi-ri-cá-ri) – (unã cu ***arufec***) ex: tigãnj cu aloat nivinjit, ca s-nu s-arufearicã (fig: s-nu s-mãcã) multi § ***arufiricat*** (a-ru-fi-ri-cátŭ) adg arufiricatã (a-ru-fi-ri-cá-tã), arufiricats (a-ru-fi-ri-cátsĭ), arufiricati/arufiricate (a-ru-fi-ri-cá-ti) – (unã cu ***arufícat***) § ***arufiricari/arufiricare*** (a-ru-fi-ri-cá-ri) sf arufiricãri (a-ru-fi-ri-cắrĭ) – (unã cu ***arufícari***)
arufei/arufee (a-ru-fé-i) sf arufei (a-ru-féĭ) – discãrcarea ilectricã fatsi (cu vrondu asurdzitor shi lunjinã scãntiljitoari) tsi s-cãndu s-agudescu doi niori (tsi cadi dit tser pri loc sh-poati s-lu-agudeascã shi s-lu vatãmã omlu); sfulgu, astrãpii, strãpii, chicutã, ghirits, gãrits, gãrnish, rufeauã, rufe, rufei, arofchi, rofchi, vol *{ro: fulger}* *{fr: éclair, foudre}* *{en: lightning}* ex: atsea scãntealji u cljimãm sfulgu, arofchi icã arufei § ***arofchi/arofche*** (a-róf-chi) sf arofchi (a-róf-chi) – (unã cu ***arufei***) ex: arofchili plãscãnescu; unã boatsi ca di arofchi § ***rufei/rufee*** (ru-fé-i) sf rufei (ru-féĭ) – (unã cu ***arufei***) ex: rufei cãdzurã njilj di ori pi-a noastri scumpi vlahu-hori § ***rufeauã*** (ru-feá-uã) sf rufei (ru-féĭ) – (unã cu ***arufei***) § ***rufe*** (ru-fé) sf rufei (ru-féĭ) – (unã cu ***rufei***) § ***rofchi/rofche*** (róf-chi) sf rofchi (róf-chi) – (unã cu ***arufei***) ex: aveam rofchea n mãnã
arufícari/arufícare (a-ru-fi-cá-ri) sf – vedz tu ***arufec***
arufícat (a-ru-fi-cátŭ) adg – vedz tu ***arufec***
arufícãturã (a-ru-fi-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***arufec***
arufiricari/arufiricare (a-ru-fi-ri-cá-ri) sf – vedz tu ***arufec***
arufiricat (a-ru-fi-ri-cátŭ) adg – vedz tu ***arufec***
arufsescu (a-ruf-sés-cu) vb IV arufsii (a-ruf-síĭ), arufseam (a-ruf-seámŭ), arufsitã (a-ruf-sí-tã), arufsiri/arufsire (a-ruf-sí-ri) – trag (sug) apã (lapti, dzamã, etc.) agonja n gurã shi u ngljit unãshunã (multi ori cu vrondu sh-cu budzãli adunati tra s-intrã putsãn cãti putsãn); sorbu *{ro: sorbi zgomotos}* *{fr: humer, absorber}* *{en: suck in (up)}* ex: arufseashti (l-soarbi) cafelu;

yinlu s-bea, nu s-arufseashti (nu si soarbi) § ***arufsit*** (a-ruf-sítŭ) adg arufsitã (a-ruf-sí-tã), arufsits (a-ruf-sítsĭ), arufsiti/arufsite (a-ruf-sí-ti) – (apã, lapti, dzamã, etc.) tsi easti traptã n gurã cu puteari (putsãn cãti putsãn shi ngljitatã unãshunã); surghit *{ro: sorbit zgomotos}* *{fr: humé}* *{en: sucked in (up)}* ex: dzamã arufsitã (surghitã) cu lingura § ***arufsiri/arufsire*** (a-ruf-sí-ri) sf arufsiri (a-ruf-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva arufseashti tsiva; surghiri, soarbiri, surbeari *{ro: acţiunea de a sorbi zgomotos; sorbire}* *{fr: action de humer}* *{en: action of sucking in (up)}* ex: tsi arufsiri (surghiri) lj-fatsi a cafelui!

arufsiri/arufsire (a-ruf-sí-ri) sf – vedz tu ***arufsescu***

arufsit (a-ruf-sítŭ) adg – vedz tu ***arufsescu***

arug (a-rúgŭ) sm – vedz tu ***rug***[1]

arugani/arugane (a-ru-gá-ni) sf arugãnj (a-ru-gắnjĭ) – cheali (di pãputsã) lutsitã pisuprã cu unã soi di lugurii faptã dit untulemnu i arãcini; rugani, iurgani, lustrinji *{ro: lac (piele)}* *{fr: cuir verni}* *{en: patent leather}* ex: lãstits di-arugani § ***rugani/rugane*** (ru-gá-ni) sf rugãnj (ru-gắnjĭ) – (unã cu ***arugani***) ex: purta curdelji di rugani; sh-ruganea easti sãnãtoasã ca videla § ***iurgani/iurgane***[2] (ĭur-gá-ni) sf iurgãnj (ĭur-gắnjĭ) – (unã cu ***arugani***)

arugari/arugare (a-ru-gá-ri) sf – vedz tu ***arugã***[2]

arugat (a-ru-gátŭ) adg – vedz tu ***arugã***[2]

arugã[1] (a-rú-gã) sf arudz (a-rúdzĭ) – poarta di la un loc ngãrdit (strungã, cutar) prit cari trec oili cãndu suntu mulsi; rugã, strungã, strãgã, arãstoacã, arustoacã, cutar, tsarcu, coardã *{ro: strungă}* *{fr: l'entrée dans un parc de moutons (par où on passe les brebis pour les faire traire)}* *{en: gate through which the sheep are made to pass in order to milk them}* ex: la aruga (poarta)-a lui di la cutar; ncljidi-aruga § ***rugã***[1] (rú-gã) sf rudz (rúdzĭ) – (unã cu ***arugã***[1])

arugã[2] (a-rú-gã) sf arudz (a-rúdzĭ) – atsea (paradzlji, mistolu) tsi-lj si da a omlui cati stãmãnã (mes) trã lucrul tsi-lj lu fatsi a domnu-sui tsi lu-apuitui; atsea tsi-lj si plãteashti trã lucrul tsi-lj fatsi unãoarã un lucrãtor (paradzlji, plata), di la-atsel tsi-l puiteashti; rugã, lufe, misto, pagã, platã; (expr: 1: lj-talj unã arugã = dzãc (astãsescu) tsi arugã va-lj dau trã lucrul tsi va-nj facã; 2: lj-artisescu aruga = lj-mãrescu plata, mistolu) *{ro: leafă, salariu, plată}* *{fr: salaire; appointement fixe; paie, gages}* *{en: salary; payment}* ex: aruga-a mea easti njicã; s-ligã domnu-nj s-nj-artiseascã aruga (sã-nj mãreascã plata); va sã-lj si talji (extr. id: sã-lj si astãseascã, ndreagã) unã arugã § ***rugã***[2] (rú-gã) sf rudz (rúdzĭ) – (unã cu ***arugã***[2]) ex: huzmichear cu rugã (misto, lufe); sã-nj dai ruga (plata, paga) § ***arughedz*** (a-ru-ghĭédzŭ) (mi) vb I arugai (a-ru-gáĭ), arugam (a-ru-gámŭ), arugatã (a-ru-gá-tã), arugari/arugare (a-ru-gá-ri) – lj-tãxescu paradz (unã arugã) a unui ma s-lucreadzã trã mini; intru huzmichear (picurar) trã arugã la un domnu; l-puitescu pri cariva sã-nj facã un lucru; lj-dau lucru (ca huzmichear, picurar, etc.); arog, pãitescu, puitescu *{ro: angaja, tocmi}* *{fr: engager (un travailleur); entrer en service; se placer comme domestique}* *{en: hire (a servant); be hired for work}* ex: mi arugai (intrai cu-arugã) la un celnic sh-mi feci picurar; luarugã s-pascã caljlji; tatã-su lu-avea arugatã picurar; aclo s-arugã tinirlu Cota cu 300 di grosh tu mes; dusi di s-arugã aljurea; mutri s-lu-arugheadzã iuva § ***arog*** (a-rógŭ) (mi) vb I arugai (a-ru-gáĭ), arugam (a-ru-gámŭ), arugatã (a-ru-gá-tã), arugari/arugare (a-ru-gá-ri) – (unã cu ***arughedz***) § ***arugat*** (a-ru-gátŭ) adg arugatã (a-ru-gá-tã), arugats (a-ru-gátsĭ), arugati/arugate (a-ru-gá-ti) – tsi-lj s-ari tãxitã paradz tra s-lucreadzã trã cariva; tsi easti pãitit tra s-facã un lucru; tsi ari intratã huzmichear (picurar) cu-arugã; pãitit, puitit *{ro: angajat, tocmit}* *{fr: engagé (un travailleur); entré en service; placé comme domestique}* *{en: hired (a worker); been hired for work}* ex: arugat (pãitit) la mãgãzii § ***arugari/arugare*** (a-ru-gá-ri) sf arugãri (a-ru-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva arugheadzã un (easti arugat ca) huzmichear; pãitiri, puitiri *{ro: acţiunea de a angaja, de a tocmi; angajare, tocmire}* *{fr: action d'engager (un domestique); d'entrer en service; de se placer comme domestique}* *{en: action of hiring (a worker); of being hired for work}*

arughani/arughane (a-ru-ghá-ni) sf arughãnj (a-ru-ghắnjĭ) – unã cu ***arugani***

arughedz (a-ru-ghĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arugã***[2]

arugiuhali/arugiuhale (a-ru-gĭu-há-li) sf – vedz tu ***argiuhali***

arugosh (a-ru-góshĭŭ) sn – vedz tu ***arugoz***

arugoz (a-ru-gózŭ) sn arugoazi/arugoaze (a-ru-goá-zi) – ma multi turlii di erburi tsi pot s-creascã multu analti (pãnã la 4-5 metri) tu locuri vãltoasi (tu mardzinea di lacuri i arãuri), cu truplu veardi, suptsãri, corcan sh-cu noduri tu locuri-locuri, sh-cu lilicili adunati stog tu-unã soi di schic dit chipita-a truplui; trãscã, trescã, cãlami, rugoz, arãgoz, arãgosh, stuf, shuvar, dit cari s-fac ãmplitituri, ma multu aruguzinj shi meturi *{ro: trestie, rogoz, papură}* *{fr: roseau à balai}* *{en: reed}* § ***arãgoz*** (a-rã-gózŭ) sn arãgoazi/arãgoaze (a-rã-goá-zi) – (unã cu ***arugoz***) § ***arugosh*** (a-ru-góshĭŭ) sn arugoashi/arugoashe (a-ru-goá-shi) – (unã cu ***arugoz***) § ***rugoz*** (ru-gózŭ) sn rugoazi (ru-goá-zi) – (unã cu ***arugoz***) ex: s-apleacã rugozlu (tresca) § ***rãgoz*** (rã-gózŭ) sn rãgoazi (rã-goá-zi) – (unã cu ***arugoz***) § ***rãgazi/rãgaze*** (rã-ghá-zi) sf rãgãzi (rã-ghãzĭ) – (unã cu ***arugoz***) § ***rogosh*** (ro-góshĭŭ) sn rogoshuri (ro-gó-shĭurĭ) – (unã cu ***arugoz***) § ***aruguzinã*** (a-ru-gu-zí-nã) sf aruguzinj (a-ru-gu-zínjĭ) – ãmplititurã di trupuri (shi frãndzi) di arugoz faptã ca unã chilimi tsi s-ashtearni mpadi; psanthã, psathã *{ro: rogojină}* *{fr: natte de roseau, paillason}* *{en: mat made of reeds, door mat}* ex: arucutits pri unã aruguzinã veaclji; lji nvãrti doilji tu unã aruguzinã; u umsi aruguzina cu cãtrani; nitsi-aruguzinã nu-avea n casã, di oarfãnj tsi eara

arugucear (a-ru-gu-cĭárŭ) sm, sf aruguceară (a-ru-gu-cĭá-rã), aruguceari (a-ru-gu-cĭárĭ), aruguceari/aruguceare (a-ru-gu-cĭá-ri) – om tsi-alagã di casã-casã, dzua di anlu nou, nviscut cu stranji caraghioasi, cu unã mutsunã pri fatsã shi chipurici di mesi, cari dzãtsi cãntitsi sh-aspari njitslji; rugucear, ligucear, babughear, bubushar, bubair, ischinar *{ro: căluşar mascat}* *{fr: personne travestie qui, le jour de l'an va de porte en porte en recitant quelques verses}* *{en: person going disguised, from door to door, on the new year day, reciting some verses}* § ***rugucear*** (ru-gu-cĭárŭ) sm, sf ruguceară (ru-gu-cĭá-rã), ruguceari (ru-gu-cĭárĭ), ruguceari/ruguceare (ru-gu-cĭá-ri) – (unã cu ***arugucear***)

aruguescu[1] (a-ru-gu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***arãguescu***

aruguescu[2] (a-ru-gu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***rog***

aruguiri[1]***/aruguire*** (a-ru-gu-í-ri) sf – vedz tu ***arãguescu***

aruguiri[2]***/aruguire*** (a-ru-gu-í-ri) sf – vedz tu ***rog***

aruguit[1] (a-ru-gu-ítŭ) adg – vedz tu ***arãguescu***

aruguit[2] (a-ru-gu-ítŭ) adg – vedz tu ***rog***

aruguzinã (a-ru-gu-zí-nã) sf – vedz tu ***arugoz***

aruideauã (a-ruĭ-deá-ŭã) sf – vedz tu ***rudani***

aruideu (a-ruĭ-déŭ) sm – vedz tu ***aroidã***

aruidheauã (a-ruĭ-dheá-ŭã) sf aruidheali/aruidheale (a-ruĭ-dheá-li) – unã cu ***aruideauã***

aruidheu (a-ruĭ-dhéŭ) sm aruidhei (a-ruĭ-dhéĭ) – unã cu ***aruideu***

aruiri/aruire (a-ru-í-ri) sf – vedz tu ***aroi***

aruit (a-ru-ítŭ) adg – vedz tu ***aroi***

arujescu (a-ru-jĭés-cu) vb IV arujii (a-ru-jíĭ), arujeam (a-ru-jĭámŭ), arujitã (a-ru-jí-tã), arujiri/arujire (a-ru-jí-ri) – (calu) scoati bots dit gurã cãndu aducheashti tsiva (va tsiva, etc.); (fig: arujescu = scot bots ca-atseali scoasi di calj); rujescu, azurescu *{ro: necheza}* *{fr: hennir}* *{en: neigh}* ex: un mãndzu nu-arujashti; cãrvanea tutã aruji; calu arujashti tu pãhnii; suntu multi prici tsi arujescu § ***arujit*** (a-ru-jítŭ) adg arujitã (a-ru-jí-tã), arujits (a-ru-jítsĭ), arujiti/arujite (a-ru-jí-ti) – (calu) tsi ari scoasã bots dit gurã *{ro: care a nechezat}* *{fr: qui a henni}* *{en: who has neighed}* § ***arujiri/arujire*** (a-ru-jí-ri) sf arujiri (a-ru-jírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un cal arujashti; rujari, azuriri *{ro: acţiunea de a necheza; nechezare nechezat}* *{fr: action d'hennir; hennissement}* *{en: action of neighing; neighing}* ex: s-trunduescu muntsãlj di-arujirea-a caljlor; arujirea adutsi furtutirea; arujirea-a calui nu easti semnu bun cãndu sh-ari sotslji deadun; avdzãndalui arujirea di cal, agiumsi lamnja n tsilar § ***rujescu*** (ru-jĭés-cu) vb IV rujii (ru-

jĭĭ), rujeam (ru-jĭámŭ), rujitã (ru-jí-tã), rujiri/rujire (ru-jí-ri) – (unã cu ***arujescu***) ex: rujashti nãirit calu; ca cal ma s-ts-arujascã, ruja-lj tini ca eapã § ***rujit*** (ru-jítŭ) adg rujitã (ru-jí-tã), rujits (ru-jítsĭ), rujiti/rujite (ru-jí-ti) – (unã cu ***arujit***) ex: s-avdza rujitlu-a caljlor § ***rujiri/rujire*** (ru-jí-ri) sf rujiri (ru-jírĭ) – (unã cu ***arujiri***) § ***azurescu*** (a-zu-rés-cu) vb IV azurii (a-zu-rĭĭ), azuream (a-zu-reámŭ), azuritã (a-zu-rí-tã), azuriri/azurire (a-zu-rí-ri) – (unã cu ***arujescu***) § ***azurit*** (a-zu-rítŭ) adg azuritã (a-zu-rí-tã), azurits (a-zu-rítsĭ), azuriti/azurite (a-zu-rí-ti) – (unã cu ***arujit***) § ***azuriri/azurire*** (a-zu-rí-ri) sf azuriri (a-zu-rírĭ) – (unã cu ***arujiri***)

arujiri/arujire (a-ru-jí-ri) sf – vedz tu ***arujescu***

arujit (a-ru-jítŭ) adg – vedz tu ***arujescu***

arumani/arumane (a-ru-má-ni) sf arumãnj (a-ru-mắnjĭ) – cumãts di hicat (plimunj, inimã, etc.), nviliti deavãrliga cu matsã mpãltiti, bãgati pi-unã sulã njicã sh-fripti pri foc; cucureci, cucuruz *{ro: aperitiv fript de ficat şi maţe-mpletite}* *{fr: brochette de fois entourée de l'intestin}* *{en: liver covered with the intestines and broiled on a skewer}*

arumã (á-ru-mã) sf – vedz tu ***aromã***

arumig (a-rú-mig) (mi) vb I – vedz tu ***aroamig***

arumigari/arumigare (a-ru-mi-gá-ri) sf – vedz tu ***aroamig***

arumigat (a-ru-mi-gátŭ) adg – vedz tu ***aroamig***

arumigãturã (a-ru-mi-gã-tú-rã) sf – vedz tu ***aroamig***

arumin[1] (a-rú-minŭ) vb I aruminai (a-ru-mi-náĭ), aruminam (a-ru-mi-námŭ), aruminatã (a-ru-mi-ná-tã), aruminari/aruminare (a-ru-mi-ná-ri) – frãngu cu dintsãlj sh-ciumulescu n gurã unã mãcari tsi easti vãrtoasã (ca puximadea, nutsli, etc. bunãoarã) *{ro: ronţãi}* *{fr: croquer, grignoter}* *{en: crunch, munch, nibble}* ex: aruminã ca shoaric; aruminãm aluni n gurã; nu pot s-arumin nuts cã nu-am dintsãlj bunj § ***aruminat*** (a-ru-mi-nátŭ) adg aruminatã (a-ru-mi-ná-tã), aruminats (a-ru-mi-nátsĭ), aruminati/aruminate (a-ru-mi-ná-ti) – tsi easti frãmtu sh-amisticat ãn gurã *{ro: ronţãit}* *{fr: croqué, grignoté}* *{en: crunched, munched, nibbled}* § ***aruminari/aruminare*** (a-ru-mi-ná-ri) sf aruminãri (a-ru-mi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-aruminã tsiva *{ro: acţiunea de a ronţãi; ronţãire}* *{fr: action de croquer, de grignoter}* *{en: action of crunching, of munching, of nibbling}* § ***rumin***[1] (a-rú-minŭ) vb I ruminai (ru-mi-náĭ), ruminam (ru-mi-námŭ), ruminatã (ru-mi-ná-tã), ruminari/ruminare (ru-mi-ná-ri) – (unã cu ***arumin***[1]) ex: cara nu nj-armasirã mãsei nu pot s-rumin § ***ruminat*** (ru-mi-nátŭ) adg ruminatã (ru-mi-ná-tã), ruminats (ru-mi-nátsĭ), ruminati/ruminate (ru-mi-ná-ti) – (unã cu ***aruminat***) § ***ruminari/ruminare*** (ru-mi-ná-ri) sf ruminãri (ru-mi-nắrĭ) – (unã cu ***aruminari***)

arumin[2] (a-rú-minŭ) adg – vedz tu ***rumin***[2]

aruminari/aruminare (a-ru-mi-ná-ri) sf – vedz tu ***arumin***[1]

aruminat (a-ru-mi-nátŭ) adg – vedz tu ***arumin***[1]

aruncari/aruncare (a-run-cá-ri) sf – vedz tu ***aruc***

aruncat (a-run-cátŭ) adg – vedz tu ***aruc***

aruncãsescu (a-run-cã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***arucani***

aruncãsiri/aruncãsire (a-run-cã-sí-ri) sf – vedz tu ***arucani***

aruncãsit (a-run-cã-sítŭ) adg – vedz tu ***arucani***

aruncãturã (a-run-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***aruc***

aruncu[1] (a-rún-cŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aruc***

aruncu[2] (a-rún-cŭ) sn – vedz tu ***arungu***

arundisescu (a-run-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***arinde***

arundisiri/arundisire (a-run-di-sí-ri) sf – vedz tu ***arinde***

arundisit (a-run-di-sítŭ) adg – vedz tu ***arinde***

arungaci (a-run-gácĭŭ) sm, adgm arungaci (a-run-gácĭ) – cal tsi nu easti dzigãrit (ciucutit, shutsãt) ghini; cal tsi easti pi giumitati dzigãrit *{ro: râncaci; cal pe jumãtate castrat}* *{fr: monochirde; cheval partiellement castré}* *{en: partially castrated}* ex: cal arungaci

arungii/arungie (a-run-gí-i) sf – vedz tu ***arungu***

arungu (a-rún-gŭ) sn arunguri (a-rún-gurĭ) – parti dit unã pãduri (un munti) alãxitã (multi ori cu foclu) tu pãshuni (loc di pãsteari a oilor); aruncu, runcu, arungii, pãrleandzã, pãrleatsã; (fig: arungu = ca arungu di pãduri) *{ro: runc}* *{fr: partie de la forêt transformée en pâturage)}* *{en: part of forest transformed tu grazing land}* ex: cãntã cuclu sh-pitruniclja tu arungu; fluerli avea amutsãtã tu arungurli mushati; arung (fig: ca arungul di pãduri) cãdzurã dishlji § ***arungii/arungie*** (a-run-gí-i) sf arungii (a-run-gĭĭ) – loclu iu s-aflã un arungu *{ro: locul unde se gãseşte un runc}* *{fr: endroit d'un "arungu"}* *{en: place with "arungu"}* ex: cãntã cuclu tu-arungii (tu-aruncu) § ***aruncu***[2] (a-rún-cŭ) sn aruncuri (a-rún-curĭ) – (unã cu ***arungu***) § ***runcu*** (rún-cŭ) sn runcuri (rún-curĭ) – (unã cu ***arungu***)

arunic (a-rú-nicŭ) vb I – vedz tu ***alunic***

arunicari/arunicare (a-ru-ni-cá-ri) sf – vedz tu ***alunic***

arunicat (a-ru-ni-cátŭ) adg – vedz tu ***alunic***

arunicãturã (a-ru-ni-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***alunic***

arunicos (a-ru-ni-cósŭ) adg – vedz tu ***alunic***

arup[1] (a-rúpŭ) vb III shi II arupshu (a-rúp-shĭu), arupeam (a-ru-peámŭ), aruptã (a-rúp-tã), arupiri/arupire (a-rú-pi-ri) shi arupeari/arupeare (a-ru-peá-ri) – l-fac (l-frãngu un lucru tsi easti ntreg) tu doauã i ma multi cumãts; lu scad (l-fac ma njic) di cum easti; lji scad tinjia a unui lucru tsi s-vindi; rup; (fig: 1: arupi = s-vearsã cu-agunjii, ansari (s-hiumuseashti) cu puteari dit un lucru (i pristi un lucru), da iurusi, anãpãdeashti, etc.; expr: 2: u-arup, nj-arup zverca (gusha) = fug, u cãlescu, li ciulescu, u shpirtuescu, nj-ljau zverca (gusha), etc.; 3: mi-arupi plãngul (arãslu) = nchisescu, acats s-plãngu (s-arãd); 4: mi-arup di plãndzeari (arãdeari, lucrari, curmari, etc.) = plãngu (arãd, lucredz, etc.) multu di multu; 5: nj-arupi urecljili = mi-asurdzashti cu vrondul tsi-l fatsi; 6: arup loclu di minciunj = spun multi minciunj, minciunj mãri) *{ro: rupe, izbucni, sfâşia}* *{fr: rompre, déchirer, réduire, briser}* *{en: break, tear, reduce}* ex: lã s-arupsirã (si disicarã) stranjili; arupshu cartea; arupi unã cireashi; arupshu un cãlãrush di-auã; dupã tsi-arupsirã corghilj chealea; fãsh, fãsh lu-arupsirã (l-featsirã cumãts); lu-arupsirã (l-featsirã cumãts, l-mãcarã) luchilji; eara s-mi-arupã cãnjlji; si sãrglji, ca-arapsa, cu unglјili s-lu-arupã; un parã s-nu nj-arupets (s-nu-nj scãdets tinjia); mizi lj-arupsim (scãdzum tinjia) cãti dzatsi pãradz la ucã; vãzea apili di ts-arupea urecljili (expr: di ti asurdza); yin niori, furtunã-arupi (fig: s-vearsã); arupsi (fig: anãpãdi, s-hiumusi) un arãu alãcit; nãsh minduea s-arupã (fig: s-facã iurusi, s-hiumuseascã) dzeana nsus; arupsim (fig: pitrumsim, tricum iurusi) prit nãsh; lo cartea shi sh-u-arupsi cu nãsã (expr: fudzi cu nãsã); cãnjlji s-arupea di-alãtrari (expr: alãtra multu di multu, s-dinjica di-alãtrari); tut vrea s-ti-arupã (s-ti curmã) njila; sh-u-arupsi (expr: fudzi) Araplu di-aclotsi; fudz sh-arupits-u (expr: cãlea-li, anganã-u cãtsaua) di-atsia; sh-arupsi azã gusha (expr: li ciuli, sh-lo zverca) § ***aruptu***[1] (a-rúp-tu) adg aruptã (a-rúp-tã), aruptsã (a-rúp-tsã), arupti/arupte (a-rúp-ti) – tsi easti faptu (frãmtu) tu dauã i ma multi cumãts; ruptu; (expr: aruptu (ca bunãoarã, di foami) = multu (ca bunãoarã, agiun, nj-gurleadzã matsãli, nj-intrã luplu tu matsi, nj-si dusi gura la ureaclji, etc.)) *{ro: rupt}* *{fr: rompu, déchiré, réduit, brisé}* *{en: broken, torn, reduced}* ex: aoa videam aruptu un per, aclo arupti cljini; sã nviscu cu stranji arupti; easti avut shi imnã aruptu (cu stranjili arupti); him curmats aruptã (expr: curmats multu di multu); canda escu aruptu di foami (expr: escu multu agiun); di niscãnti dzãli mãc, dip canda escu aruptu (aruptu di foami, multu agiun); eara avut, avut aruptu (expr: avut multu di multu) § ***arupiri/arupire*** (a-rú-pi-ri) sf arupiri (a-rú-pirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arupi tsiva *{ro: acţiunea de a rupe, de a izbucni, de a sfâşia; rupere, izbucnire, sfâşiere}* *{fr: action de rompre, de déchirer, de réduire, de briser}* *{en: action of breaking, of tearing, of reducing}* § ***arupeari/arupeare*** (a-ru-peá-ri) sf aruperi (a-ru-pérĭ) – (unã cu ***arupiri***) § ***arucheari/arucheare*** (a-ru-chĭa-ri) sf arucheri (a-ru-chĭérĭ) – (unã cu ***arupiri***) § ***aruptu***[2] (a-rúp-tu) sm fãrã pl – tserclju vinjit deavãrliga di ocljilj a unui om lãndzit (avursit, nidurnjit) *{ro: cearcãn la ochi}* *{fr: cerne sous les yeux}* *{en: circle round eyes}* ex: aruptu (tsercljul vinjit) di sum oclji § ***rup***[1] (rúpŭ) vb III shi II rupshu (rúp-shĭu), rupeam (ru-peámŭ), ruptã (rúp-tã), rupiri/rupire (rú-pi-ri) shi rupeari/rupeare (ru-peá-ri) – (unã cu ***arup***[1]) § ***ruptu*** (rúp-tu) adg ruptã (rúp-tã), ruptsã (rúp-tsã), rupti/rupte (rúp-ti) – (unã cu ***aruptu***) ex: ruptu dit tser s-hibã nu-l voi § ***rupiri/rupire*** (rú-pi-ri) sf rupiri (rú-pirĭ) – (unã cu

arupiri) § ***rupeari/rupeare*** (ru-peá-ri) sf ruperi (ru-pérĭ) – (unã cu ***arupiri***) ex: mastur trã rupearea-a pãputsãlor ca nãs vãrnu nu easti; nã arupeari shi cinusha tutã-lj si dusi ntr-oclji § ***rupturã*** (rup-tú-rã) sf rupturi (rup-túrĭ) – loclu iu s-ari aruptã un lucru; atsea tsi-armãni dupã tsi s-arupi tsiva; rupiri, rupeari, arupiri, arupeari *{ro: ruptură} {fr: rupture, déchirure} {en: break, tear, rip}* ex: cara badz deadzitlu tu rupturã (loclu iu easti aruptu lucrul) va si s-arupã cama multu; s-featsi ruptura (arupearea) tora

arup[2] (a-rúpŭ) sm – vedz tu ***aruspu***[1]

arup[3] (a-rúpŭ) sm aruchi (a-rúchĭ) shi arupi/arupe (a-rú-pi) – a opta parti dit unã pihi (pihea ari vãrã 60 cm); ampatra parti dit un aslan; arupi, rup *{ro: o optime dintr-un cot; un sfert de aslan (o monedă veche)} {fr: la huitième partie d'une aune, d'une coudée; un quart de "aslan" (vielle monnaie)} {en: the eight part of a "cot" (old measure); quarter of an "aslan" (old coin)}* ex: patru pihi shi doi aruchi; trei aslanj shi un arup § ***arupi/arupe*** (a-rú-pi) sf aruchi (a-rúchĭ) – (unã cu ***arup***[3]) ex: doi cots sh-unã arupi § ***rup***[3] (rúpŭ) sm ruchi (rúchĭ) shi rupi/rupe (rú-pi) – (unã cu ***arup***[3]) ex: nu va lj-agiungã patru cots shi doi ruchi; deadi pi ucã tsintsi aslanj shi un rup (un cirec di-aslan)

arup[4] (a-rúpŭ) sn – vedz tu ***arãpã***

arupas[1] (a-ru-pásŭ) sn – vedz tu ***arãpas***[1]

arupas[2] (a-ru-pásŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arãpas***[1]

arupãsari/arupãsare (a-ru-pã-sá-ri) sf – vedz tu ***arãpas***[1]

arupãsat (a-ru-pã-sátŭ) adg – vedz tu ***arãpas***[1]

arupãsedz (a-ru-pã-sédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arãpas***[1]

arupãtsãri/arupãtsãre (a-ru-pã-tsắ-ri) sf – vedz tu ***aroput***

arupãtsãscu (a-ru-pã-tsắs-cu) vb IV – vedz tu ***aroput***

arupãtsãt (a-ru-pã-tsắtŭ) adg – vedz tu ***aroput***

arupãtsescu (a-ru-pã-tsés-cu) vb IV – vedz tu ***aroput***

arupãtsiri/arupãtsire (a-ru-pã-tsí-ri) sf – vedz tu ***aroput***

arupãtsit (a-ru-pã-tsítŭ) adg – vedz tu ***aroput***

arupeari/arupeare (a-ru-peá-ri) sf – vedz tu ***arup***[1]

arupi/arupe (a-rú-pi) sf – vedz tu ***arup***[3]

arupiri/arupire (a-rú-pi-ri) sf – vedz tu ***arup***[1]

aruptu[1] (a-rúp-tu) adg – vedz tu ***arup***[1]

aruptu[2] (a-rúp-tu) sm – vedz tu ***arup***[1]

arupunari/arupunare (a-ru-pu-ná-ri) sf – vedz tu ***aropun***

arupunat (a-ru-pu-nátŭ) adg – vedz tu ***aropun***

arupunedz (a-ru-pu-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aropun***

aruputsãri/aruputsãre (a-ru-pu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***aroput***

aruputsãscu (a-ru-pu-tsắs-cu) vb IV – vedz tu ***aroput***

aruputsãt (a-ru-pu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***aroput***

aruputsescu (a-ru-pu-tsés-cu) vb IV – vedz tu ***aroput***

aruputsiri/aruputsire (a-ru-pu-tsí-ri) sf – vedz tu ***aroput***

aruputsit (a-ru-pu-tsítŭ) adg – vedz tu ***aroput***

arus[1] (a-rúsŭ) adg arusã (a-rú-sã), arush (a-rúshĭ), arusi/aruse (a-rú-si) – cu perlji tsi da ca pri galbin-arosh; rus, alber, albush *{ro: blond, roşcat} {fr: blond, rougeâtre} {en: blond, reddish}* ex: Noli arus (alber) sh-mushat ca Mailu; perlj-arush (alberi, galbinj) ãsh chiptinã; un bãrbat tsi-nj loai cu mustãtsli-arusi (alberi); vinji unã featã-arusã

arus[2] (a-rúsŭ) sm, sf arusã (a-rú-sã), arush (a-rúshĭ), arusi/aruse (a-rú-si) – oaminjlji tsi bãneadzã tu locurli dit marili crat Arusia; rus *{ro: rus} {fr: Russe} {en: Russian}* ex: Aruslu-i ursã § ***Arusii***[1] (A-ru-sí-i) sf sing – marili crat dit Data shi Nordul a Ivropiljei; Rusii

Arusalji/Arusalje (A-ru-sá-lji) sf fãrã pl – mari sãrbãtoari crishtineascã tsi cadi tu-a tsindzãtsea dzuã (a shaptea Dumãnicã) dupã Dumãnica-a Pashtilui, cãndu crishtinãtatea yiurtiseashti dipunearea-a Duhlui Sãmtu pri apostulj; Rusalji *{ro: Rusalii} {fr: Pentecôte} {en: Pentecost}* § ***Rusalji/Rusalje*** (Ru-sá-lji) sf fãrã pl – (unã cu ***Arusalji***)

aruseauã (a-ru-seá-ŭã) sf arusei (a-ru-séĭ) – unã soi di grãn cu gãrnutslu mari shi albu (lugursit s-hibã di nai ma bunlu); ruseauã, grãn, gãrnu *{ro: grâu de calitate superioară} {fr: une varieté de blé à grain blanc et gros} {en: wheat variety of superior quality}* ex: mãcã pãni di-aruseauã (di grãnlu-atsel ma bunlu) § ***ruseauã*** (ru-seá-ŭã) sf rusei (ru-séĭ) – (unã cu ***aruseauã***) § ***arusii***[2] (a-ru-sí-i) sf arusii (a-ru-síĭ) – grãn ca galbin-arosh (tsi yini di cãtrã pãrtsãli ali Arusii) *{ro: grâu galben-roşcat} {fr: blé jaune de provenance russe} {en: yellow wheat (from Russia)}*

arusfeti/arusfete (a-rus-fé-ti) sf arusfets (a-rus-fétsĭ) – paradzlji (i alti lucri) tsi-lj dai a unui tra s-tsã facã unã hari (cari altã soi nu va tsã u fãtsea, i nu va tsã u fãtsea ghini); rusfeti, rushfeti, mitã *{ro: mită} {fr: pot de vin} {en: bribe}* ex: cu arusfetea ascachi shi di cap di om § ***rusfeti/rusfete*** (rus-fé-ti) sf rusfets (rus-fétsĭ) – (unã cu ***arusfeti***) ex: el lja rusfeti § ***rushfeti/rushfete*** (rush-fé-ti) sf rushfets (rush-fétsĭ) – (unã cu ***arusfeti***) § ***rusfitci*** (rus-fit-cí) sm rusfitceadz (rus-fit-cĭádzĭ) – atsel tsi aproachi (tsi lja) arusfetea *{ro: care ia mita} {fr: qui reçoit le pot de vin} {en: who receives the bribe}*

arushatsã (a-ru-shĭá-tsã) sf – vedz tu ***arosh***

arushãri/arushãre (a-ru-shắ-ri) sf – vedz tu ***arosh***

arushãscu (a-ru-shắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arosh***

arushãt (a-ru-shắtŭ) adg – vedz tu ***arosh***

arushcuvan (a-rush-cu-vánŭ) adg – vedz tu ***arosh***

arushdii/arushdie (a-rush-dí-i) sf arushdii (a-rush-díĭ) – harea tsi u-ari atsel cari-aducheashti cã nu-lj yini s-facã tsiva (di-arshini i di fricã); andirisi, andirsi, ndirisi, ndilisi, antirisi, ticlifi, arshini *{ro: timiditate, jenă} {fr: timidité, gêne, réserve} {en: timidity, shyness, bashfulness}* ex: s-apruchea cu arushdii (andirisi, ticlifi, arshini) § ***arushdisescu*** (a-rush-di-sés-cu) (mi) vb IV arushdisii (a-rush-di-síĭ), arushdiseam (a-rush-di-seámŭ), arushdisitã (a-rush-di-sí-tã), arushdisiri/arushdisire (a-rush-di-sí-ri) – aduchescu arushdii (andirisi) icã nj-easti arshini n fatsa-a unui om, lucru i faptã; di-arushdii, ãnj yini greu (i nu voi, nj-easti arshini) s-fac un lucru; andirsescu, ndirisescu, ntirsescu, arushinedz, arushtescu, rushtuescu *{ro: fi timid, avea jenă} {fr: être timid, avoir honte} {en: become timid, become bashful, be shameful}* ex: arushdisha-ti (hii cu ticlifi, andirisi) niheamã cã hiu cama aush di tni § ***arushdisit*** (a-rush-di-sítŭ) adg arushdisitã (a-rush-di-sí-tã), arushdisits (a-rush-di-sítsĭ), arushdisiti/arushdisite (a-rush-di-sí-ti) – tsi lj-easti arshini icã andirisi s-facã tsiva (i di lucrul tsi-ari faptã); andirsit, ndirisit, ntirsit, arushtit, rushtuit, arushinat *{ro: timid, cu jenă} {fr: qui a de la timidité} {en: who is bashful}* ex: dicãt s-yin arushdisit (andirsit), ma ghini-nj shed acasã § ***arushdisiri/arushdisire*** (a-rush-di-sí-ri) sf arushdisiri (a-rush-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva aducheashti arushdii (andirseashti, s-arushineadzã); andirsiri, ndirisiri, ntirsiri, arushtiri, rushtuiri, arushinari *{ro: acţiunea de a fi timid} {fr: action d'être timide, d'avoir honte} {en: action of being bashful}* § ***arushtescu*** (a-rush-tés-cu) (mi) vb IV arushtii (a-rush-tíĭ), arushteam (a-rush-teámŭ), arushtitã (a-rush-tí-tã), arushtiri/arushtire (a-rush-tí-ri) – (unã cu ***arushdisescu***) § ***arushtit*** (a-rush-títŭ) adg arushtitã (a-rush-tí-tã), arushtits (a-rush-títsĭ), arushtiti/arushtite (a-rush-tí-ti) – (unã cu ***arushdisit***) § ***arushtiri/arushtire*** (a-rush-tí-ri) sf arushtiri (a-rush-tírĭ) – (unã cu ***arushdisiri***)

arushdisescu (a-rush-di-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arushdii***

arushdisiri/arushdisire (a-rush-di-sí-ri) sf – vedz tu ***arushdii***

arushdisit (a-rush-di-sítŭ) adg – vedz tu ***arushdii***

arushescu (a-ru-shĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arosh***

arushinari/arushinare (a-ru-shi-ná-ri) sf – vedz tu ***arushini***

arushinat (a-ru-shi-nátŭ) adg – vedz tu ***arushini***

arushinã (a-ru-shí-nã) sf arushinj (a-ru-shínjĭ) – dzamã groasã, tsi-alicheashti ca unã soi di cirish (tutcali),; arucinã, arãcini, arãtsini, ritsinã, rãshinã *{ro: răşină} {fr: résine} {en: resin}* ex: arushinã di chin § ***arucinã*** (a-ru-cí-nã) sf arucinj (a-ru-cínjĭ) – (unã cu ***arushinã***) § ***arãcini/arãcine*** (a-rã-cí-ni) sf arãcinj (a-rã-cínjĭ) – (unã cu ***arushinã***) § ***arãtsini/arãtsine*** (a-rã-tsí-ni) sf arãtsinj (a-rã-tsínjĭ) – (unã cu ***arushinã***) § ***ritsinã*** (ri-tsí-nã) sf ritsinj (ri-tsínjĭ) – (unã cu ***arushinã***) § ***rãshinã*** (rã-shí-nã) sf rãshinj (rã-shínjĭ) – (unã cu ***arushinã***); ex: dzada aestã nu easti bunã, nu-ari multã rãshinã § ***rãshinos*** (rã-shi-nósŭ) adg rãshinoasã (rã-shi-noá-sã), rãshinosh (rã-shi-nóshĭ), rãshinoasi/rãshinoase (rã-shi-noá-si) – tsi ari s-facã cu rãshina; tsi ari rãshinã *{ro: răşinos} {fr: résineux} {en: resinous}* ex: lemnul

aestu easti rãshinos (cu rãshinã)

arushinedz (a-ru-shi-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arushini***

arushini/arushine (a-ru-shí-ni) sf arushinj (a-ru-shínjĭ) – andirisea tsi u-aducheashti tu sinea-a lui atsel cari ari faptã unã alatusi; atsea tsi u-aducheashti omlu fatsã di-atsel a curi lj-ari faptã un lucru nibun; rushini, arshini, arushuni, aipi, eazãchi; (expr: mi ngroapã loclu (di-arushini) = nj-easti multã arushini di nu shtiu iu s-mi-ascundu; nu pot s-es tu lumi di-arushini) *{ro: ruşine, pudoare} {fr: honte, pudeur} {en: shame, sense of decency}* ex: arushini nj-easti, mae; nu s-alãsa s-u mãcã arushinea (si s-arushineadzã); nu-ari arushini, s-dizligã fari; cari avdzã tsi-arushini pãtsãrã tu vãsilia-a lui § ***rushini/rushine*** (ru-shí-ni) sf rushinj (ru-shínjĭ) – (unã cu ***arushini***) § ***arushinedz*** (a-ru-shi-nédzŭ) (mi) vb I arushinai (a-ru-shi-náĭ), arushinam (a-ru-shi-námŭ), arushinatã (a-ru-shi-ná-tã), arushinari/arushinare (a-ru-shi-ná-ri) – nj-easti arushini, fac cariva s-aibã arushini; arushunedz, rushunedz, arushnedz, arshinedz; (expr: u-arushinedz feata = u bag tu-ashtirnut, u-ambairu, u ncalic, u mpihiur, etc.) *{ro: ruşina, dezonora} {fr: avoir honte, rendre honteux, déshonorer} {en: feel ashamed, make somebody to feel ashamed, dishonor, disgrace}* ex: ficiorlu s-arushinã, sh-ashtearsi ocljilj shi gri; asãndzã nitsi featili nu s-arushineadzã (nu-au arushini); arushineadzã-l (fã-l di-arshini); intrã tu udãlu a featãljei shi ndreptu s-u-arushineadzã (expr: s-u bagã tu ashtirnut, s-u-ambairã); amirãlu lu ngrupã loclu di-arushini (expr: lj-fu multã arshini) § ***arushinat*** (a-ru-shi-nátŭ) adg arushinatã (a-ru-shi-ná-tã), arushinats (a-ru-shi-nátsĭ), arushinati/arushinate (a-ru-shi-ná-ti) – tsi s-featsi di-arushini; tsi aducheashti cã lj-easti arshini di-un lucru; arushunat, rushunat, arushnat, arshinat *{ro: ruşinat, făcut de ruşine} {fr: rendu honteux, déshonoré} {en: feel ashamed, make somebody to feel ashamed, disgraced}* ex: armasi ca ghiftu mbitat, arushinat; s-turnã acasã arushinat, di lu ngrupã loclu § ***arushinari/arushinare*** (a-ru-shi-ná-ri) sf arushinãri (a-ru-shi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-fatsi di-arushini; arushunari, rushunari, arushnari, arshinari *{ro: acţiunea de a (se) ruşina, ruşinare, dezonorare} {fr: action d'avoir honte, de rendre honteux, de déshonorer; honte} {en: action of feeling ashamed, of making somebody to feel ashamed, of dishonoring, of disgracing; shame}* § ***nearushinat*** (nea-ru-shi-nátŭ) adg nearushinatã (nea-ru-shi-ná-tã), nearushinats (nea-ru-shi-nátsĭ), nearushinati/nearushinate (nea-ru-shi-ná-ti) – tsi nu easti arushinat, tsi nu-ari arshini, abrashcu, abrash, arsiz *{ro: neruşinat, obraznic} {fr: effronté, impertinent} {en: impertinent}* ex: s-lja apãrarea a nearushinatslor § ***nearushinari/nearushinare*** (nea-ru-shi-ná-ri) sf nearushinãri (nea-ru-shi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-arushineadzã; harea tsi u-ari atsel tsi easti fãrã arshini (tsi easti abrashcu, arsiz); nearshunari *{ro: acţiunea de a nu (se) ruşina; eruşinare, obrăznicie} {fr: action de ne pas avoir honte, de ne pas rendre honteux, de ne pas déshonorer; effronterie} {en: action of not feeling ashamed, of not making somebody to feel ashamed; shamelessness, insolence, impertinence}* § ***rushunedz*** (ru-shu-nédzŭ) (mi) vb I rushunai (ru-shu-náĭ), rushunam (ru-shu-námŭ), rushunatã (ru-shu-ná-tã), rushunari/rushunare (ru-shu-ná-ri) – (unã cu ***arushinedz***) § ***rushunat*** (ru-shu-nátŭ) adg rushunatã (ru-shu-ná-tã), rushunats (ru-shu-nátsĭ), rushunati/rushunate (ru-shu-ná-ti) – (unã cu ***arushinat***) § ***rushunari/rushunare*** (ru-shu-ná-ri) sf rushunãri (ru-shu-nắrĭ) – (unã cu ***arushinari***) § ***arushinos*** (a-ru-shi-nósŭ) adg arushinoasã (a-ru-shi-noá-sã), arushinosh (a-ru-shi-nóshĭ), arushinoasi/arushinoase (a-ru-shi-noá-si) – lucru di cari s-arushineadzã lumea; tsi s-arushineadzã lishor; tsi arushdiseashti (andirseashti) lishor; arushunos, arushnos, arshinos *{ro: ruşinos; timide} {fr: honteux, pudique, timide} {en: shameful, bashful, disgraceful}* ex: arushinoasã, di oarã-oarã sh-arca mutrita pi gioni § ***nearushinos*** (nea-ru-shi-nósŭ) adg nearushinoasã (nea-ru-shi-noá-sã), nearushinosh (nea-ru-shi-nóshĭ) adg nearushinoasi/nearushinoase (nea-ru-shi-noá-si) – tsi nu easti arushinos; tsi nu-ari arshini, tsi easti fãrã arshini, abrashcu, abrash, arsiz *{ro: neruşinat} {fr: sans pudeur, qui n'est pas honteux} {en: impudent, insolent}* § ***rushinos*** (ru-shi-nósŭ) adg rushinoasã (ru-shi-noá-sã), rushinosh (ru-shi-nóshĭ), rushinoasi/rushinoase (ru-shi-noá-si) – (unã cu ***arushinos***) § ***nirushinos*** (ni-ru-shi-nósŭ) adg nirushinoasã (ni-ru-shi-noá-sã), nirushinosh (ni-ru-shi-nóshĭ) adg nirushinoasi/nirushinoase (ni-ru-shi-noá-si) – (unã cu ***nearushinos***) § ***arushnedz*** (a-rush-nédzŭ) (mi) vb I arushnai (a-rush-náĭ), arushnam (a-rush-námŭ), arushnatã (a-rush-ná-tã), arushnari/arushnare (a-rush-ná-ri) – (unã cu ***arushinedz***) ex: cã taha lu-arushnã pri nindriptati; s-nu lu-arushneadzã tehnea; s-nu s-arushneadzã ntrã oaspits; vru s-u-arushneadzã (expr: s-u bagã tu-ashtirnut) ma nu putu § ***arushnat*** (a-rush-nátŭ) adg arushnatã (a-rush-ná-tã), arushnats (a-rush-nátsĭ), arushnati/arushnate (a-rush-ná-ti) – (unã cu ***arushinat***) § ***arushnari/arushnare*** (a-rush-ná-ri) sf arushnãri (a-rush-nắrĭ) – (unã cu ***arushinari***) § ***arushnos*** (a-rush-nósŭ) adg arushnoasã (a-rush-noá-sã), arushnosh (a-rush-nóshĭ), arushnoasi/arushnoase (a-rush-noá-si) – (unã cu ***arushinos***) ex: dictonlu-a arushnoasiljei: tradzi-mi, lalo, shi as s-plãngu § ***arushunedz*** (a-ru-shĭu-nédzŭ) (mi) vb I arushunai (a-ru-shĭu-náĭ), arushunam (a-ru-shĭu-námŭ), arushunatã (a-ru-shĭu-ná-tã), arushunari/arushunare (a-ru-shĭu-ná-ri) – (unã cu ***arushinedz***) § ***arushunat*** (a-ru-shĭu-nátŭ) adg arushunatã (a-ru-shĭu-ná-tã), arushunats (a-ru-shĭu-nátsĭ), arushunati/arushunate (a-ru-shĭu-ná-ti) – (unã cu ***arushinat***) § ***arushunari/arushunare*** (a-ru-shĭu-ná-ri) sf arushunãri (a-ru-shĭu-nắrĭ) – (unã cu ***arushinari***) § ***arushunos*** (a-ru-shĭu-nósŭ) adg arushunoasã (a-ru-shĭu-noá-sã), arushunosh (a-ru-shĭu-nóshĭ), arushunoasi/arushunoase (a-ru-shĭu-noá-si) – (unã cu ***arushinos***) § ***arshini/arshine*** (ar-shí-ni) sf arshinj (ar-shínjĭ) – (unã cu ***arushini***) ex: cari u chiru arshinea s-u aflji tini?; di-arshini bãrbatlu nu-avea tsi s-dzãcã; lu ngroapã loclu di arshini (expr: lj-easti ahãtã arshini, cã nu shtii iu si s-ducã si s-ascundã tra s-nu-l veadã lumea); ashi mindui muljarea, ca ngrupatã tu loc di-arshini; ti-arshini mi fãtsesh; nj-easti arshini di lumi § ***arshinedz*** (ar-shi-nédzŭ) (mi) vb I arshinai (ar-shi-náĭ), arshinam (ar-shi-námŭ), arshinatã (ar-shi-ná-tã), arshinari/arshinare (ar-shi-ná-ri) – (unã cu ***arushinedz***) ex: lu arshinarã tu migilizi; u-arshinarã (expr: u-ambãirarã, u ncãlicarã, u nitinjisirã) la izvur § ***arshinat*** (ar-shi-nátŭ) adg arshinatã (ar-shi-ná-tã), arshinats (ar-shi-nátsĭ), arshinati/arshinate (ar-shi-ná-ti) – (unã cu ***arushinat***) ex: armasi arshinatã tuţã eta § ***arshinari/arshinare*** (ar-shi-ná-ri) sf arshinãri (ar-shi-nắrĭ) – (unã cu ***arushinari***) § ***arshinos*** (ar-shi-nósŭ) adg arshinoasã (ar-shi-noá-sã), arshinosh (ar-shi-nóshĭ), arshinoasi/arshinoase (ar-shi-noá-si) – (unã cu ***arushinos***) ex: feata-aestã easti multu-arshinoasã

arushinos (a-ru-shi-nósŭ) adg – vedz tu ***arushini***

arushiri/arushire (a-ru-shí-ri) sf – vedz tu ***arosh***

arushit (a-ru-shítŭ) adg – vedz tu ***arosh***

arushiturã (a-ru-shi-tú-rã) sf – vedz tu ***arosh***

arushnari/arushnare (a-rush-ná-ri) sf – vedz tu ***arushini***

arushnat (a-rush-nátŭ) adg – vedz tu ***arushini***

arushnedz (a-rush-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arushini***

arushnos (a-rush-nósŭ) adg – vedz tu ***arushini***

arushtescu (a-rush-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arushdii***

arushtiri/arushtire (a-rush-tí-ri) sf – vedz tu ***arushdii***

arushtit (a-rush-títŭ) adg – vedz tu ***arushdii***

arushtsãri/arushtsãre (a-rush-tsắ-ri) sf – vedz tu ***arushuts***

arushtsãscu (a-rush-tsắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arushuts***

arushtsãt (a-rush-tsắtŭ) adg – vedz tu ***arushuts***

arushunari/arushunare (a-ru-shĭu-ná-ri) sf – vedz tu ***arushini***

arushunat (a-ru-shĭu-nátŭ) adg – vedz tu ***arushini***

arushunedz (a-ru-shĭu-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arushini***

arushunos (a-ru-shĭu-nósŭ) adg – vedz tu ***arushini***

arushuts (a-ru-shĭutsŭ) (mi) vb IV arushutsãi (a-ru-shĭu-tsắĭ) shi arushtsãi (a-rush-tsắĭ), arushutsam (a-ru-shĭu-tsắmŭ) shi arushtsam (a-rush-tsắmŭ), arushutsãtã (a-ru-shĭu-tsắ-tã) shi arushtsãtã (a-rush-tsắ-tã), arushutsãri/arushutsãre (a-ru-shĭu-tsắ-ri) shi arushtsãri/arushtsãre (a-rush-tsắ-ri) – lu-anvãrtescu un hir ma multi ori deavãrliga di el insush tra s-lu fac ma sãnãtos; li-anvãrtescu multi ori dauã i ma multi hiri unlu deavãrliga di-alantu tra s-li fac ca un hir multu cama vãrtos; lji

shuts perlji di mustacã tra s-lji fac si sta deadun sh-cama mushats; shuts; arushutsãscu, arushtsãscu (fig: 1: mi-arushuts = dau tãrcoali, mi-anvãrtescu deavãrliga di-un loc; 2: shuts-arushuts tut loclu = mutrescu tut loclu, lu-arãstornu di-unã parti sh-di-alantã tra s-aflu tsiva) {ro: rãsuci} {fr: retordre; (faire) tourner} {en: spin, twist} ex: sh-arushutsã (sh-shutsã) mustatsa; s-mutã tu niori, s-shutsã, s-arushutsã nãoarã; ãl shutsãrã-arushutsãrã loclu di unã parti shi di-alantã (expr: mutrirã tut loclu); tut s-arushutsã (da tãrcoali) pri la noi § ***arushutsãscu*** (a-ru-shĭu-tsắs-cu) (mi) vb IV arushutsãi (a-ru-shĭu-tsắĭ), arushutsam (a-ru-shĭu-tsámŭ), arushutsãtã (a-ru-shĭu-tsắ-tã), arushutsãri/arushutsãre (a-ru-shĭu-tsắ-ri) – (unã cu ***arushuts***) § ***arushtsãscu*** (a-rush-tsắs-cu) (mi) vb IV arushtsãi (a-rush-tsắĭ), arushtsam (a-rush-tsámŭ), arushtsãtã (a-rush-tsắ-tã), arushtsãri/arushtsãre (a-rush-tsắ-ri) – (unã cu ***arushuts***) § ***arushutsãt*** (a-ru-shĭu-tsắtŭ) adg arushutsãtã (a-ru-shĭu-tsắ-tã), arushutsãts (a-ru-shĭu-tsắtsĭ), arushutsãti/arushutsãte (a-ru-shĭu-tsắ-ti) – (hiri, peri) tsi suntu shutsãts un deavãrliga di-alantu; arushtsãt, shutsãt {ro: rãsucit} {fr: tordu, retordu} {en: spun, twisted} ex: cu mustatsa asudatã shutsãtã-arushutsãtã § ***arushtsãt*** (a-rush-tsắtŭ) adg arushtsãtã (a-rush-tsắ-tã), arushtsãts (a-rush-tsắtsĭ), arushtsãti/arushtsãte (a-rush-tsắ-ti) – (unã cu ***arushutsãt***) § ***arushutsãri/arushutsãre*** (a-ru-shĭu-tsắ-ri) sf arushutsãri (a-ru-shĭu-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un i ma multi hiri s-arushutsã, arushtsãri, shutsãri {ro: acţiunea de a rãsuci; rãsucire} {fr: action de (re)tordre} {en: action of spinning, of twisting} § ***arushtsãri/arushtsãre*** (a-rush-tsắ-ri) sf arushtsãri (a-rush-tsắrĭ) –(unã cu ***arushutsãri***)

arushutsãri/arushutsãre (a-ru-shĭu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***arushuts***

arushutsãscu (a-ru-shĭu-tsắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arushuts***

arushutsãt (a-ru-shĭu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***arushuts***

Arusii[1] (A-ru-sí-i) sf – vedz tu ***arus***[2]

arusii[2] (a-ru-sí-i) sf – vedz tu ***aruseauã***

aruspeasi/aruspease (a-rus-peá-si) adv –lucru tsi s-fatsi mash di cãndu-cãndu, di oarã-oarã (nu s-fatsi dipriunã, fãrã astãmãtsiri); arãspeasi, aruspesi {ro: lucruri intermitente} {fr: choses intermittentes} {en: intermittency} ex: aveam cãlduri aruspeasi (cãlduri di cãndu-cãndu) § ***aruspesi/aruspese*** (a-rus-pé-si) adv – (unã cu ***aruspeasi***) ex: heavra nu s-acatsã tutunã ma aruspesi (cãti putsãn, putsãn); yinea aruspesi, aruspesi (pãrtsã, pãrtsã) § ***arãspeasi/arãspease*** (a-rãs-peá-si) adv – (unã cu ***aruspeasi***)

aruspesi/aruspese (a-rus-peá-si) adv – vedz tu ***aruspeasi***

aruspii/aruspie (a-rus-pí-i) sf – vedz tu ***ruspii***

aruspu[1] (a-rús-pu) sm aruschi (a-rúschi) – parã veclju dit Austrii (cãtivãrãoarã nturtsescu di-amalamã); ruspu, arup, rup, flurii, lirã, galbinã, gãlbinushi, etc. {ro: monedã veche, multe ori de aur} {fr: ancienne monnaie d'Autriche, ducat, monnaie turque d'or} {en: coin, gold coin} ex: mi miscu un aruspu (galbin) § ***ruspu***[1] (rús-pu) sm ruschi (rúschi) – (unã cu ***aruspu***[1]) § ***aruspu***[2] (a-rús-pu) adg aruspã (a-rús-pã), aruschi (a-rúschi), aruspi/aruspe (a-rús-pi) – (lucru) tsi ari unã tinjii multu mari; tsi nu-ari pãhã s-lji dai di bun tsi easti; tsi easti multu scumpu; ruspu {ro: scump, inestimabil} {fr: cher, inestimable} {en: dear, expensive} ex: aruspul (scumpul, dashlu) a meu!; nj-eshti un aruspu; mori tini, flurii, flurii aruspã (scumpã) § ***ruspu***[2] (rús-pu) adg ruspã (rús-pã), ruschi (rúschi), ruspi/ruspe (rús-pi) – (unã cu ***aruspu***[2]) ex: esh moi, flurii ruspã (scumpã) § ***arup***[2] (a-rúpŭ) sm aruchi (a-rúchĭ) – parã veclju dit Austrii; rup, aruspu, ruspu, flurii, lirã, galbinã, gãlbinushi, etc. {ro: monedã veche de aur} {fr: ducat, monnaie d'or} {en: gold coin} ex: aflai patru aruchi (paradz veclji dit Austrii) § ***rup***[2] (rúpŭ) sm ruchi (rúchĭ) – (unã cu ***arup***[2]) § ***rubii/rubie*** (ru-bí-i) sf rubii (ru-bíĭ) – parã veclju di-amalamã cari s-poartã diaradã digushi di feati shi nveasti tiniri; rubie, ruspu, flurii, lirã, galbinã, gãlbinushi, arubi, arubei, etc. {ro: monedã veche de aur} {fr: monnaie d'or} {en: old gold coin} § ***rubie*** (ru-bi-ĭé) sm rubiedz (ru-bi-ĭédzĭ) – (unã cu ***rubii***)

aruspu[2] (a-rús-pu) adg – vedz tu ***aruspu***[1]

arustico (a-rus-ti-có) sm arusticadz (a-rus-ti-cádzĭ) – dultsenj tsi-lj si duc a unui om lãndzit (ma multu poami i ciuculatã) cãndu-lj si fatsi unã vizitã {ro: dulciuri ce se duc unui bolnav} {fr: ce qu'on apporte à un malade (à manger, surtout des fruits et des bombons)} {en: sweets brought to sick people when visiting them}

arustoacã[1] (a-rus-toá-cã) sf – vedz tu ***arãstoacã***[1]

arustoacã[2] (a-rus-toá-cã) sf – vedz tu ***arãstoacã***[2]

arustornu (a-rus-tór-nu) (mi) vb I – vedz tu ***arãstornu***

arusturnari/arusturnare (a-rus-tur-ná-ri) sf – vedz tu ***arãstornu***

arusturnat (a-rus-tur-nátŭ) adg – vedz tu ***arãstornu***

arusun (a-ru-súnŭ) vb I – vedz tu ***asun***

arusunari/arusunare (a-ru-su-ná-ri) sf – vedz tu ***asun***

arusunat (a-ru-su-nátŭ) adg – vedz tu ***asun***

aruteauã (a-ru-teá-uã) sf arutei (a-ru-téĭ) shi aruteali/aruteale (a-ru-teá-li) – curaua (spangul) di la un dipinãtor tsi-l fatsi si s-toarnã; coardã, hoardã {ro: curea de rodan} {fr: ficelle ou cordeau d'un devidoir} {en: string or cord of a reeling machine}

arutel (a-ru-télŭ) sn – vedz tu ***rãtel***

aruversu[1] (a-ru-vér-su) (mi) vb I aruvirsai (a-ru-vir-sáĭ), aruvirsam (a-ru-vir-sámŭ), aruvirsatã (a-ru-vir-sá-tã), aruvirsari/aruvirsare (a-ru-vir-sá-ri) – scot gãrnutsã pi budzã; arãbudzinedz, arãbudzãnedz, aruvirsedz, aruvisedz {ro: spuzi, avea erupţie pe buze} {fr: avoir une éruption sur les lèvres} {en: have an eruption on the lips} ex: ti-aruvirsash (ti-arãbudzinash) § ***aruvirsedz*** (a-ru-vir-sédzŭ) (mi) vb I aruvirsai (a-ru-vir-sáĭ), aruvirsam (a-ru-vir-sámŭ), aruvirsatã (a-ru-vir-sá-tã), aruvirsari/aruvirsare (a-ru-vir-sá-ri) – (unã cu ***aruversu***[1]) § ***aruvirsat***[1] (a-ru-vir-sátŭ) adg aruvirsatã (a-ru-vir-sá-tã), aruvirsats (a-ru-vir-sátsĭ), aruvirsati/aruvirsate (a-ru-vir-sá-ti) – tsi ari scoasã gãrnutsã pi budzã; arãbudzinat, arãbudzãnat, aruvisat {ro: spuzit, cari are erupţie pe buze} {fr: qui a une éruption sur les lèvres} {en: who has an eruption on the lips} § ***aruvirsari***[1]***/aruvirsare*** (a-ru-vir-sá-ri) sf aruvirsãri (a-ru-vir-sắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva scoati gãrnutsã pi budzã; arãbudzinari, arãbudzãnari, aruvisari {ro: acţiunea de a spuzi, de a avea erupţie pe buze; erupţie} {fr: action d'avoir une éruption sur les lèvres; éruption} {en: action of having an eruption on the lips; eruption} § ***aruvirsãturã*** (a-ru-vir-sã-tú-rã) sf aruvirsãturi (a-ru-vir-sã-túrĭ) – atsea tsi ari un cãndu scoasi gãrnutsã pri budzã; gãrnutsãli di pi budzã; aruvirsari, aruvisari, arãbudzinari, arãbudzãnari {ro: spuzealã} {fr: éruption sur les lèvres après une maladie fiévreuse} {en: eruption on the lips after having a fever} § ***aruvisedz*** (a-ru-vi-sédzŭ) (mi) vb I aruvisai (a-ru-vi-sáĭ), aruvisam (a-ru-vi-sámŭ), aruvisatã (a-ru-vi-sá-tã), aruvisari/aruvisare (a-ru-vi-sá-ri) – (unã cu ***aruversu***[1]) ex: s-avea aruvisatã tutã § ***aruvisat*** (a-ru-vi-sátŭ) adg aruvisatã (a-ru-vi-sá-tã), aruvisats (a-ru-vi-sátsĭ), aruvisati/aruvisate (a-ru-vi-sá-ti) – (unã cu ***aruvirsat***[1]) ex: easti aruvisatã § ***aruvisari/aruvisare*** (a-ru-vi-sá-ri) sf – (unã cu ***aruvirsari***[1]) ex: aruvisarea easti semnul cã n-alasã heavra

aruversu[2] (a-ru-vér-su) (mi) vb I aruvirsai (a-ru-vir-sáĭ), aruvirsam (a-ru-vir-sámŭ), aruvirsatã (a-ru-vir-sá-tã), aruvirsari/aruvirsare (a-ru-vir-sá-ri) – li arãspãndescu tu-un loc ma mari lucrili tsi s-aflã adunati tu-un loc ma njic; (oaminj, oi, zboarã, anjurizmi, api, etc.) es dit un loc strimtu sh-njic (bisearicã, cutar, gurã, lilici, arãu, etc.) shi s-tindu tu locuri multi sh-mãri; fac oaminjlji dit un loc s-fugã di tuti pãrtsãli; arãspãndescu, rãspãndescu, arãspãndzãscu, arãspãndzu, scrupsescu, scurpisescu, scorpisescu, prãstuescu, arãescu, pispilescu, tindu, versu {ro: rãspândi, împrãştia, dispersa} {fr: répandre, éparpiller, dissiper} {en: spread, disperse, scatter} ex: fluriili s-aruvirsarã (s-arãspãndirã) mpadi § ***aruvirsat***[2] (a-ru-vir-sátŭ) adg aruvirsatã (a-ru-vir-sá-tã), aruvirsats (a-ru-vir-sátsĭ), aruvirsati/aruvirsate (a-ru-vir-sá-ti) – tsi easti arãspãndit tu-un loc ma mari; arãspãndit, rãspãndit, arãspãndzãt, scrupsit, scurpisit, scorpisit, prãstuit, arãit, pispilit, tes, virsat {ro: rãspãndit, împrãştiat, dispersat} {fr: répandu, éparpillé, dissipé} {en: spread, dispersed, scattered} § ***aruvirsari***[2]***/aruvirsare*** (a-ru-vir-sá-ri) sf aruvirsãri (a-ru-vir-sắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arãspãndeashti tsiva; tsi easti ishit dit un loc shi dus tu multi pãrtsã; arãspãndiri, rãspãndiri,

arãspãndzãri, scrupsiri, scurpisiri, scorpisiri, prãstuiri, arãiri, pispiliri, tindiri, tindeari, virsari *{ro: acţiunea de a răspândi, de a împrăştia, de a dispersa; răspândire, împrăştiare, dispersare}* *{fr: action de (se) répandre, d'éparpiller, de dissiper}* *{en: action of spreading, of dispersing, of scattering}*

aruvin (a-ru-vínŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aruvinedz***

aruvinari/aruvinare (a-ru-vi-ná-ri) sf – vedz tu ***aruvinedz***

aruvinat (a-ru-vi-nátŭ) adg – vedz tu ***aruvinedz***

aruvinedz (a-ru-vi-nédzŭ) (mi) vb I aruvinai (a-ru-vi-náĭ), aruvinam (a-ru-vi-námŭ), aruvinatã (a-ru-vi-ná-tã), aruvinari/aruvinare (a-ru-vi-ná-ri) – arãspãndescu multi chicuti di apã pri un lucru tra s-lu ud; nj-cad (nj-es) lãcrinj dit ocljí; pruscuchescu, asprucuchescu, pluscutescu, pluscuchescu, pruscutescu, prãscutescu, ntsilistredz, ud *{ro: stropi, uda}* *{fr: arroser; asperger}* *{en: sprinkle, spray}* ex: li-aruvinã (li sprucuchi) cu apã dit fãntãnã; s-portsã apã cu tsirlu shi s-aruvinedz (sprucucheshti) calea tutã; apoea eali aruvinarã (pruscuchirã) bucãtsli cu apã-di-banã; pirpirunã! aruvineadzã agrili § ***aruvin*** (a-ru-vínŭ) (mi) vb I aruvinai (a-ru-vi-náĭ), aruvinam (a-ru-vi-námŭ), aruvinatã (a-ru-vi-ná-tã), aruvinari/aruvinare (a-ru-vi-ná-ri) – (unã cu ***aruvinedz***) ex: s-aruvinj calea cu apã § ***aruvinat*** (a-ru-vi-nátŭ) adg aruvinatã (a-ru-vi-ná-tã), aruvinats (a-ru-vi-nátsĭ), aruvinati/aruvinate (a-ru-vi-ná-ti) – tsi easti udat prit pruscutiri; pruscuchit, asprucuchit, pluscutit, pluscuchit, pruscutit, prãscutit, ntsilistrat *{ro: stropit, udat}* *{fr: arrosé; aspergé}* *{en: sprinkled, sprayed}* ex: pi earba aruvinatã (udatã di apã i aroauã); oili arãirã pit cãmpul aruvinat (udat di-arauã) § ***aruvinari/aruvinare*** (a-ru-vi-ná-ri) sf aruvinãri (a-ru-vi-nărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-aruvineadzã tsiva; pruscuchiri, asprucuchiri, pluscutiri, pluscuchiri, pruscutiri, prãscutiri, ntsilistrari *{ro: acţiunea de a stropi, de a uda; stropire; stropit}* *{fr: action d'arroser, d'asperger}* *{en: action of sprinkling, of spraying; sprinkling}* ex: tu cati aruvinari a loclui § ***nearuvinat*** (nea-ru-vi-nátŭ) adg nearuvinatã (nea-ru-vi-ná-tã), nearuvinats (nea-ru-vi-nátsĭ), nearuvinati/nearuvinate (nea-ru-vi-ná-ti) – tsi nu easti aruvinat, tsi nu easti udat prit pruscutiri; nipruscuchit, neasprucuchit, nipluscutit, nipluscuchit, nipruscutit, niprãscutit, nintsilistrat *{ro: nestropit, neudat}* *{fr: qui n'est pas arrosé ou aspergé}* *{en: who has not been sprinkled (sprayed)}* ex: cãmpu nearuvinat (niudat) di ploi § ***nearuvinari/nearuvinare*** (nea-ru-vi-ná-ri) sf nearuvinãri (nea-ru-vi-nărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-aruvineadzã tsiva; nipruscuchiri, neasprucuchiri, nipluscutiri, nipluscuchiri, nipruscutiri, niprãscutiri, nintsilistrari *{ro: acţiunea de a nu stropi, de a nu uda; nestropire}* *{fr: action de ne pas arroser, de ne pas asperger}* *{en: action of not sprinkling, of not spraying}* § ***arãvinedz*** (a-rã-vi-nédzŭ) (mi) vb I arãvinai (a-rã-vi-náĭ), arãvinam (a-rã-vi-námŭ), arãvinatã (a-rã-vi-ná-tã), arãvinari/arãvinare (a-rã-vi-ná-ri) – (unã cu ***aruvinedz***) ex: dada lj-arãvina (lj-uda) cu lãcrinj; arãvineadzã (udã, pruscucheashti) cu yin coadili-a caljlor § ***arãvinat*** (a-rã-vi-nátŭ) adg arãvinatã (a-rã-vi-ná-tã), arãvinats (a-rã-vi-nátsĭ), arãvinati/arãvinate (a-rã-vi-ná-ti) – (unã cu ***aruvinat***) § ***arãvinari/arãvinare*** (a-rã-vi-ná-ri) sf arãvinãri (a-rã-vi-nărĭ) – (unã cu ***aruvinari***) § ***aruvrinedz*** (a-ru-vri-nédzŭ) (mi) vb I aruvrinai (a-ru-vri-náĭ), aruvrinam (a-ru-vri-námŭ), aruvrinatã (a-ru-vri-ná-tã), aruvrinari/aruvrinare (a-ru-vri-ná-ri) – (unã cu ***aruvinedz***) § ***aruvrinat*** (a-ru-vri-nátŭ) adg aruvrinatã (a-ru-vri-ná-tã), aruvrinats (a-ru-vri-nátsĭ), aruvrinati/aruvrinate (a-ru-vri-ná-ti) – (unã cu ***aruvinat***) ex: stau singur cu aruvrinati dzeani (udati di lãcrinj) § ***aruvrinari/aruvrinare*** (a-ru-vri-ná-ri) sf aruvrinãri (a-ru-vri-nărĭ) – (unã cu ***aruvinari***)

aruvirsari[1]/aruvirsare (a-ru-vir-sá-ri) sf – vedz tu ***aruversu[1]***

aruvirsari[2]/aruvirsare (a-ru-vir-sá-ri) sf – vedz tu ***aruversu[2]***

aruvirsat[1] (a-ru-vir-sátŭ) adg – vedz tu ***aruversu[1]***

aruvirsat[2] (a-ru-vir-sátŭ) adg – vedz tu ***aruversu[2]***

aruvirsãturã (a-ru-vir-sã-tú-rã) sf – vedz tu ***aruversu[1]***

aruvirsedz (a-ru-vir-sédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aruversu[1]***

aruvisari/aruvisare (a-ru-vi-sá-ri) sf – vedz tu ***aruversu[1]***

aruvisat (a-ru-vi-sátŭ) adg – vedz tu ***aruversu[1]***

aruvisedz (a-ru-vi-sédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aruversu[1]***

aruvoanã (a-ru-voá-nã) sf – vedz tu ***arãvoanã***

aruvoli/aruvole (a-ru-vó-li) sf aruvolj (a-ru-vóljĭ) – armã di foc njicã tsi s-tsãni di-arada tu gepi i di bãrnu; arãvoli, ruveli, cumburã, cumburi, cuburã, cuburi, cãburi, cãmbor, pishtolã, pishtoalã, altipatlar, bishinãtoari *{ro: revolver}* *{fr: revolver}* *{en: revolver}* § ***arãvoli/arãvole*** (a-rã-vó-li) sf arãvolj (a-rã-vóljĭ) – (unã cu ***aruvoli***) § ***ruveli/ruvele*** (ru-vé-li) sf ruvelj (ru-véljĭ) – (unã cu ***aruvoli***) ex: scosh ruvelea sh-lu fuvirsii

aruvrinari/aruvrinare (a-ru-vri-ná-ri) sf – vedz tu ***aruvinedz***

aruvrinat (a-ru-vri-nátŭ) adg – vedz tu ***aruvinedz***

aruvrinedz (a-ru-vri-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aruvinedz***

aruvuescu[1] (a-ru-vu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arãvuescu[1]***

aruvuescu[2] (a-ru-vu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arãvulsescu***

aruvuiri/aruvuire[2] (a-ru-vu-í-ri) sf – vedz tu ***arãvulsescu***

aruvuiri[1]/aruvuire (a-ru-vu-í-ri) sf – vedz tu ***arãvuescu[1]***

aruvuit[1] (a-ru-vu-ítŭ) adg – vedz tu ***arãvuescu[1]***

aruvuit[2] (a-ru-vu-ítŭ) adg – vedz tu ***arãvulsescu***

aruvulsescu (a-ru-vul-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arãvulsescu***

aruvulsiri/aruvulsire (a-ru-vul-sí-ri) sf – vedz tu ***arãvulsescu***

aruvulsit (a-ru-vul-sítŭ) adg – vedz tu ***arãvulsescu***

aruvursescu (a-ru-vur-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arãvulsescu***

aruvursiri/aruvursire (a-ru-vur-sí-ri) sf – vedz tu ***arãvulsescu***

aruvursit (a-ru-vur-sítŭ) adg – vedz tu ***arãvulsescu***

aruzearcu (a-ru-zeár-cu) adg – vedz tu ***aroz[2]***

aruzos (a-ru-zósŭ) adg – vedz tu ***aroz[2]***

aruzuescu[1] (a-ru-zu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***arizusescu***

aruzuescu[2] (a-ru-zu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***aroz[2]***

aruzuiri[1]/aruzuire (a-ru-zu-í-ri) sf – vedz tu ***arizusescu***

aruzuiri[2]/aruzuire (a-ru-zu-í-ri) sf – vedz tu ***aroz[2]***

aruzuit[1] (a-ru-zu-ítŭ) adg – vedz tu ***arizusescu***

aruzuit[2] (a-ru-zu-ítŭ) adg – vedz tu ***aroz[2]***

aruzusescu[1] (a-ru-zu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***arizusescu***

aruzusescu[2] (a-ru-zu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***aroz[2]***

aruzusiri[1]/aruzuire (a-ru-zu-sí-ri) sf – vedz tu ***arizusescu***

aruzusiri[2]/aruzusire (a-ru-zu-sí-ri) sf – vedz tu ***aroz[2]***

aruzusit[1] (a-ru-zu-sítŭ) adg – vedz tu ***arizusescu***

aruzusit[2] (a-ru-zu-sítŭ) adg – vedz tu ***aroz[2]***

aruzuvali/aruzuvale (a-ru-zu-vá-li) sf – vedz tu ***argiuhali***

arvali/arvale (ár-va-li) adv invar – tsi easti dishcljis deacutotalui; urthanictu *{ro: total deschis}* *{fr: complètement ouvert}* *{en: completely open}* ex: alãsã poarta arvali (dishcljisã deacutotalui); hanea, arvali (dishcljisã deacutotalui) § ***hãrvãljisescu*** (hãr-vã-lji-sés-cu) vb IV hãrvãljisii (hãr-vã-lji-síĭ), hãrvãljiseam (hãr-vã-lji-seámŭ), hãrvãljisitã (hãr-vã-lji-sí-tã), hãrvãljisiri/hãrvãljisire (hãr-vã-lji-sí-ri) – dishcljid (ocljilj) multu (ljfac mãri, lji mbulbuchedz, lji zgãrlescu) di-atseali tsi ved (di ciudii, tra s-ved ma ghini, etc. cã nu-nj yini s-pistipsescu atsea-li tsi ved) *{ro: holba (ochii)}* *{fr: écarquiller (les yeux)}* *{en: open (the eyes) wide}* § ***hãrvãljisit*** (hãr-vã-lji-sítŭ) adg hãrvãljisitã (hãr-vã-lji-sí-tã), hãrvãljisits (hãr-vã-lji-sítsĭ), hãrvãljisiti/hãrvãljisite (hãr-vã-lji-sí-ti) – tsi lj-ari (ocljilj) dishcljish multu (mbulbucats) *{ro: cu (ochii) holbats}* *{fr: (avec les yeux) écarquillés}* *{en: with (the eyes) wide open}* § ***hãrvãljisiri/hãrvãljisire*** (hãr-vã-lji-sí-ri) sf hãrvãljisiri (hãr-vã-lji-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva dishcljili multu, lji mbulbucheadzã ocljilj *{ro: acţiunea de a holba (ochii)}* *{fr: action d'écarquiller (les yeux)}* *{en: action of opening (the eyes) wide}*

arvanliu (ar-van-líŭ) sm, sf, adg – vedz tu sf ***arivani***

arveauã (ar-veá-ŭã) sf – vedz tu ***avdelã***

arvelã (ar-vé-lã) sf – vedz tu ***avdelã***

arvonã (ar-vó-nã) sf – vedz tu ***arãvoanã***

arvunã (ar-vú-nã) sf – vedz tu ***arãvoanã***

aryi/arye (ár-yi) sf aryi (ár-yi) – loc ischiu (ca unã padi, cãmpu); loclu ndreptu trã triirari (cu un stur tu mesi di cari suntu ligats caljlji tsi alagã deavãrliga shi calcã (bat) grãnili ca grãn, ordzu, sicarã, etc. tra s-easã gãrnutsãli dit schicurli-a lor); arghi, arii, aloni *{ro: arie}* *{fr: aire}* *{en: threshing area}* § ***arghi/arghe*** (ár-ghi) sf arghi (ár-ghi) – (unã cu ***aryi***) ex: s-facã pitã cãt nã arghi § ***arii[1]/arie*** (á-ri-i) sf arii (á-riĭ) – (unã cu ***aryi***)

aryii/aryie (ar-yí-i) sf aryii (ar-yíĭ) – chirolu tsi omlu shadi sh-

nu fatsi tsiva (i cãndu poati s-facã tut tsi-lj va inima); chiro tsi omlu l-bagã di-unã parti tra s-shadã (s-dizvurseascã, s-isihãseascã); nifãtseari tsiva; shideari *{ro: răgaz, inactivitate}* *{fr: trêve, inaction}* *{en: respite, idleness}* § ***argo*** (ar-ghó) invar – tsi shadi sh-nu-ari tsiva trã fãtseari; tsi ari chiro s-facã tsi-lj caftã inima; tsi easti dat nafoarã (scãrchit) di la lucru; tsi ari chiro sh-vrearea s-lu facã un lucru; argos *{ro: disponibil}* *{fr: disponible}* *{en: available}* ex: di la bisearicã mi featsirã argo (mi-alãsarã, nj-deadirã chiro s-fac tsi voi); preftu argo (scos, scãrchit, dat nafoarã di la lucru); hiu argo (hiu fãrã lucru) § ***argos*** (ar-ghós) invar – (unã cu ***argo***) ex: s-nu-l facã argos (s-nu-l scãrcheascã di la lucru)

arzoalã (ar-zoá-lã) sf – vedz tu ***argiuhali***

as' (as') invar – (scriari neaprucheatã di noi tu dictsiunar; vedz ***as***[2])

as[1] (ásŭ) sm ash (áshĭ) shi aseanj (á-seanjĭ) – cartea tsi, tu-agioclu di cãrtsã, ari tinjia-atsea ma marea (icã ari dauãli tinjii di 1 shi di 11); has, chets, monã, montsã *{ro: as}* *{fr: as}* *{en: ace}* § ***has***[1] (hásŭ) sm hash (háshĭ) – (unã cu ***as***[1])

as[2] (as) invar – (formã shcurtã di la zborlu ***las***; vedz ***las/alas***) lasã!, alasã!, ai!, aidi!, haidi!, etc. *{ro: lasă!, fie!, haide!}* *{fr: que, sois, laisse faire, allons!, etc.}* *{en: let, let it be!, let's go!, etc.}* ex: as (alasã) s-hibã sh-caprã; as (las) si s-ducã; (las) as s-lu-angiurã – vedz tu

asaltu (a-sál-tu) vb I – vedz tu ***saltu***[3]

asami/asame (a-sá-mi) sf – vedz tu ***susami***

asarã (a-sá-rã) adv – vedz tu ***searã***

asãltari/asãltare (a-sãl-tá-ri) sf – vedz tu ***saltu***[3]

asãltat (a-sãl-tátŭ) adg – vedz tu ***saltu***[3]

asãndz (á-sãndzĭ) adv – vedz tu ***adzã***

asãndzã (á-sãn-dzã) adv – vedz tu ***adzã***

asb… (tu nchisita-a zboarãlor) – vedz zboarãli tsi nchisescu cu ***azb…***

asboristu (az-bó-ris-tu) sf asboristã (as-bó-ris-tã), asborishtsã (as-bó-rish-tsã), asboristi/asboriste (as-bó-ris-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azboristu***

asbun (as-búnŭ) (mi) vb I asbunai (as-bu-náĭ), asbunam (as-bu-námŭ), asbunatã (as-bu-ná-tã), asbunari/asbunare (as-bu-ná-ri)– scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azbun***

asbunari/asbunare (as-bu-ná-ri) sf asbunãri (as-bu-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azbunari***

asbunat (as-bu-nátŭ) adg asbunatã (as-bu-ná-tã), asbunats (as-bu-nátsĭ), asbunati/asbunate (as-bu-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azbunat***

ascaldu (as-cál-du) (mi) vb I ascãldai (as-cãl-dáĭ), ascãldam (as-cãl-dámŭ), ascãldatã (as-cãl-dá-tã), ascãldari/ascãldare (as-cãl-dá-ri) – mi bag tu apã (s-fac unã banji, s-mi lau, s-dizvursescu, etc.); scaldu, culimbisescu *{ro: scălda}* *{fr: (se) baigner}* *{en: (take or give a) bath}* ex: n-ascãldãm tu baltã; lu-ascãldai ficiorlu (lj-feci banji a ficiorlui) tu cupanji; tu fãntãnã s-ascãlda trei dzãni § ***ascãldat*** (as-cãl-dátŭ) adg ascãldatã (as-cãl-dá-tã), ascãldats (as-cãl-dátsĭ), ascãldati/ascãldate (as-cãl-dá-ti) – tsi ari faptã banji; tsi s-ari latã (cu bãgarea tu apã); scãldat, culimbisit *{ro: scăldat}* *{fr: qui s'est baigné}* *{en: (taken or given a) bath}* ex: nu-l dizvilea cã easti ascãldat (c-ari faptã banji) § ***ascãldari/ascãldare*** (as-cãl-dá-ri) sf ascãldãri (as-cãl-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-ascaldã; scãldari, culimbisiri *{ro: acţiunea de a (se) scălda; scăldare}* *{fr: action de (se) baigner}* *{en: action of bathing}* ex: veara i bunã ascãldarea § ***ascãldãtoari/ascãldãtoare*** (as-cãl-dã-toá-ri) sf ascãldãtori (as-cãl-dã-tórĭ) – loc putsãn ahãndos cu apã (dit baltã, arãu) iu s-ascaldã dunjaea *{ro: scăldătoare}* *{fr: endroit où l'eau d'une rivière est un peu profonde et où on peut se baigner tranquillement}* *{en: bathing place}* § ***scaldu*** (scál-du) (mi) vb I scãldai (scãl-dáĭ), scãldam (scãl-dámŭ), scãldatã (scãl-dá-tã), scãldari/scãldare (scãl-dá-ri) – (unã cu ***ascaldu***) ex: si scãldarã dzãnili gulishani, arãsirã, s-agiucarã § ***scãldat*** (scãl-dátŭ) adg scãldatã (scãl-dá-tã), scãldats (scãl-dátsĭ), scãldati/scãldate (scãl-dá-ti) – (unã cu ***ascãldat***) § ***scãldari/scãldare*** (scãl-dá-ri) sf scãldãri (scãl-dắrĭ) – (unã cu ***ascãldari***) § ***scãldãtoari/scãldãtoare*** (scãl-dã-toá-ri) sf scãldãtori (scãl-dã-tórĭ) – (unã cu ***ascãldãtoari***)

ascalin (as-cá-linŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ascalnu***

ascalnu (as-cál-nu) (mi) vb I ascãlnai (as-cãl-náĭ), ascãlnam (as-cãl-námŭ), ascãlnatã (as-cãl-ná-tã), ascãlnari/ascãlnare (as-cãl-ná-ri) – mi-acats cu mãnjli di-un loc sh-di altu tra s-pot s-mi-alin pi-un arburi (pi-unã shcãmbã mari, pi-anifurlu-a unui munti arãpos, etc.); acats un lucru di tsiva sh-lu-alas s-aspindzurã cãtrã nghios; ascalin, angãrlim, spindzur, aspindzur acats (di tsiva); (expr: 1: nji s-ascalnã (tu gushi) = nj-armasi tsiva (tu gushi; nji s-astãmãtsi unã cumatã di mãcari tu gãrgãlan shi nu pot s-u ngljit); 2: lu-ascalnu di gushi = lu-anciup) *{ro: atârna, căţăra, suspenda}* *{fr: (s')accrocher, suspendre}* *{en: hook, hang up}* ex: lji s-acãtsã ningã un arãu, nelu di un lemnu, shi aclo armasi ascãlnat; mi ascãlnai (mi-acãtsai cu bratsãli sh-mi-alinai) pri prun; ascalnã-ti (acatsã-ti) di el; ascãlnats-lu (acãtsats-lu, spindzurats-lu) di alumachi; a lui nu-lj s-ascalnã (expr: nu-lj s-acatsã tu gãrgãlan) dip tsiva; cu oslu di gãljinushi, tsi-l mãcã, shi lji s-ascãlnã (expr: lji s-acãtsã tu gãrgãlan); lu-ascãlnã (expr: lu-anciupã) di gushi § ***ascãlnat*** (as-cãl-nátŭ) adg ascãlnatã (as-cãl-ná-tã), ascãlnats (as-cãl-nátsĭ), ascãlnati/ascãlnate (as-cãl-ná-ti) – tsi s-ari alinatã pri tsiva cu angãrlimarea; tsi easti acãtsat di-un lucru sh-alãsat s-aspindzurã cãtrã nghios; angãrlimat, spindzurat, aspindzurat, acãtsat, anciupat, etc. *{ro: atârnat, căţărat, suspendat}* *{fr: accroché, suspendu}* *{en: hooked; hung up}* ex: cucoashi nu-armasi ascãlnatã (spindzuratã)! § ***ascãlnari/ascãlnare*** (as-cãl-ná-ri) sf ascãlnãri (as-cãl-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-ascalnã; angãrlimari, spindzurari, aspindzurari, acãtsari, anciupari, etc. *{ro: acţiunea de a atârna, de a căţăra, de a suspenda; atârnare, căţărare, suspendare}* *{fr: action de (s')accrocher, de suspendre}* *{en: action of hooking, of hanging up}* § ***ascalin*** (as-cá-linŭ) (mi) vb I ascãlinai (as-cã-li-náĭ), ascãlinam (as-cã-li-námŭ), ascãlinatã (as-cã-li-ná-tã), ascãlinari/ascãlinare (as-cã-li-ná-ri) – (unã cu ***ascalnu***) § ***ascãlinat*** (as-cã-li-nátŭ) adg ascãlinatã (as-cã-li-ná-tã), ascãlinats (as-cã-li-nátsĭ), ascãlinati/ascãlinate (as-cã-li-ná-ti) – (unã cu ***ascãlnat***) § ***ascãlinari/ascãlinare*** (as-cã-li-ná-ri) sf ascãlinãri (as-cã-li-nắrĭ) (unã cu ***ascãlnari***) § ***ascãlnãturã***[1] (as-cãl-nã-tú-rã) sf ascãlnãturi (as-cãl-nã-túrĭ) – lucru tsi easti ascãlnat (acãtsat, spindzurat, etc.) di tsiva *{ro: lucru atârnat}* *{fr: chose qui est accrochée, suspendue}* *{en: thing that is hooked, that hangs up}* § ***ascãlnãtor*** (as-cãl-nã-tórŭ) adg ascãlnãtoari/ascãlnãtoare (as-cãl-nã-toá-ri), ascãlnãtori (as-cãl-nã-tórĭ), ascãlnãtoari/ascãlnãtoare (as-cãl-nã-toá-ri) – tsi acatsã un lucru di tsiva ca s-aspindzurã; tsi s-acatsã di tsiva (tra si sta mprostu shi s-nu s-tragã azvarna), tsi spindzurã, etc. *{ro: căţărător}* *{fr: qui s-accroche}* *{en: that hangs up}* ex: clivãtãrei ascãlnãtoari (tsi s-acatsã di tsiva) § ***discalnu*** (dis-cál-nu) (mi) vb I discãlnai (dis-cãl-náĭ), discãlnam (dis-cãl-námŭ), discãlnatã (dis-cãl-ná-tã), discãlnari/discãlnare (dis-cãl-ná-ri) – l-disfac un lucru (l-dizleg, l-trag sh-lu-alas s-cadã, etc.) di-aclo iu eara ascãlnat (acãtsat, spindzurat); scot un lucru dit cãrliglu iu easti spindzurat; lu-alas dit mãnã un lucru di cari escu acãtsat (angãrlimat, spindzurat); dispindzur, disfac *{ro: desprinde, dezagăţa}* *{fr: décrocher}* *{en: unhook}* ex: discãlnã (dispindzurã) trastul § ***discãlnat*** (dis-cãl-nátŭ) adg discãlnatã (dis-cãl-ná-tã), discãlnats (dis-cãl-nátsĭ), discãlnati/discãlnate (dis-cãl-ná-ti) – tsi easti disfaptu di-atsea di cari easti spindzurat (acãtsat); dispindzurat, disfaptu *{ro: desprins, dezagăţat}* *{fr: décroché}* *{en: unhooked}* § ***discãlnari/discãlnare*** (dis-cãl-ná-ri) sf discãlnãri (dis-cãl-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-discalnã; dispindzurari, disfãtseari *{ro: acţiunea de a desprinde, de a dezagăţa; desprindere, dezagăţare}* *{fr: action de décrocher}* *{en: action of unhooking}*

ascap (as-cápŭ) vb I ascãpai (as-cã-páĭ), ascãpam (as-cã-pámŭ), ascãpatã (as-cã-pá-tã), ascãpari/ascãpare (as-cã-pá-ri) – mi zmulgu di-iuva shi-nj ljau calea; mi disfac dit tsiva sh-fug (dit un loc, di cariva, etc. tsi nu mi-ariseashti); trec prit (es dit) unã catastasi greauã; lu-alas (bitisescu) un lucru; bitisescu (aspargu, hãrgiuescu) paradzlji; scap, discap, asusescu, curturisescu, cutursescu, nchiuluescu, bitisescu *{ro: scăpa; termina}* *{fr:*

échapper, se sauver; terminer, achever} *{en: escape; finish, end}* ex: paradzlji lj-ascãparã (s-bitisirã, lj-asparsirã); seara, dzua ascapã (bitiseashti); nj-ascãpã (nj-fudzi) dit mãnã; ascap (mi zmulgu, fug) dit mãna-a lui; mizi ascãpai dit hãpsãnã; ascãpai di (mi lai di, u-ashtershu) unã borgi mari; ascãpai shi di njitsli borgi tsi-aveam ti dari; ascãpãm (tricum) dinclo di munti; Mitlu nu lu-ascãpa (nu lu-alãsa) dintr-oclji saclu; pãnã s-ascap di pirmith (s-bitisescu pirmithlu); Doamne! ascapã-nj-mi di-arãu; lu-ascãpai di moarti; lipseashti s-u-aibã ascãpatã vãrnu; astã-searã ascãpai; s-mi-ascãparish, s-nu mi cheri § ***ascãpat*** (as-cã-pátŭ) adg ascãpatã (as-cã-pá-tã), ascãpats (as-cã-pátsĭ), ascãpati/ascãpate (as-cã-pá-ti) – tsi s-ari zmulsã di cariva; tsi s-ari disfaptã di tsiva sh-ari vgatã; tsi ari tricutã prit unã catastasi greauã; tsi lu-ari alãsatã un lucru (lu-ari bitisitã); tsi lj-ari aspartã (hãrgiuitã) paradzlji; scãpat, discãpat, asusit, curturisit, cutursit, nchiuluit, bitisit *{ro: scăpat; terminat}* *{fr: échappé, sauvé; terminé, achevé}* *{en: escaped; finished, ended}* ex: dzã ca s-eshti ascãpatã (curturisitã); ascãpats di-Arap, inshirã tu lumi; va s-escu ascãpat shi va s-nã bãnãm deadun pãnã la moarti; cara s-tritsea di gardu eara ascãpatã § ***ascãpari/ascãpare*** (as-cã-pá-ri) sf ascãpãri (as-cã-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ascapã di tsiva; scãpari, discãpari, asusiri, curturisiri, cutursiri, nchiuluiri, bitisiri *{ro: acţiunea de a scăpa; de a termina; scăpare, terminare}* *{fr: action d'échapper, de se sauver; de terminer, d'achever; salut, délivrance}* *{en: action of escaping; of finishing, of ending; salvation, end}* ex: mintea-a aushlor, ghineatsa shi ascãparea-a tinirlor; cari vidzu acshi feata, cã nu-ari ascãpari; la mãnar sh-aflã ascãparea § ***ascãpãtor*** (as-cã-pã-tórŭ) adg ascãpãtoari/ascãpãtoare (as-cã-pã-toá-ri), ascãpãtori (as-cã-pã-tórĭ), ascãpãtoari/ascãpãtoare (as-cã-pã-toá-ri) – atsel tsi lu-ascapã pri cariva; scãpãtor, scãpitor *{ro: salvator}* *{fr: sauveur}* *{en: saviour}* ex: Hristolu easti Ascãpãtorlu-a nostru § ***scap*** (scápŭ) vb I scãpai (scã-páĭ), scãpam (scã-pámŭ), scãpatã (scã-pá-tã), scãpari/scãpare (scã-pá-ri) – (unã cu ***ascap***) ex: nu putui si scap dit mãnjli a lui; Enoh lji scãpã (hãrgiui, bitisi) paradzlji; ashi scãpã (bitisi, muri) mãratlu, ashi muri Enoh; scãpãm di-dindi (tricum, ascãpitãm dinclo di munti) § ***scãpat*** (scã-pátŭ) adg scãpatã (scã-pá-tã), scãpats (scã-pátsĭ), scãpati/scãpate (scã-pá-ti) – (unã cu ***ascãpat***) § ***scãpari/scãpare*** (scã-pá-ri) sf scãpãri (scã-pắrĭ) – (unã cu ***ascãpari***) ex: di piriclju nu-i scãpari § ***scãpãtor*** (scã-pã-tórŭ) adg scãpãtoari/scãpãtoare (scã-pã-toá-ri), scãpãtori (scã-pã-tórĭ), scãpãtoari/scãpãtoare (scã-pã-toá-ri) – (unã cu ***ascãpãtor***) § ***scãpitor*** (scã-pi-tórŭ) adg scãpitoari/scãpitoare (scã-pi-toá-ri), scãpitori (scã-pi-tórĭ), scãpitoari/scãpitoare (scã-pi-toá-ri) – (unã cu ***ascãpãtor***) § ***discap*** (dis-cápŭ) vb I discãpai (dis-cã-páĭ), discãpam (dis-cã-pámŭ), discãpatã (dis-cã-pá-tã), discãpari/discãpare (dis-cã-pá-ri) – (unã cu ***ascap***) § ***discãpat*** (dis-cã-pátŭ) adg discãpatã (dis-cã-pá-tã), discãpats (dis-cã-pátsĭ), discãpati/discãpate (dis-cã-pá-ti) – (unã cu ***ascãpat***) § ***discãpari/discãpare*** (dis-cã-pá-ri) sf discãpãri (dis-cã-pắrĭ) – (unã cu ***ascãpari***)

ascapir (as-cá-pirŭ) vb I ascãpirai (as-cã-pi-ráĭ), ascãpiram (as-cã-pi-rámŭ), ascãpiratã (as-cã-pi-rá-tã), ascãpirari/ascãpirare (as-cã-pi-rá-ri) – 1: fac scãntealji cãndu agudescu sturnarea cu amnarea; 2: fac s-ansarã anghiu unã lunjinã scãntiljitoari shi trã putsãn chiro; 3: s-veadi unã lunjinã scãntiljitoari sh-trã shcurtu chiro tsi easi cu vrondu mari dit mesea-a niorlor tu chirolu di furtunã; scapirã, fuldzirã, sfuldzirã; (fig: 1: (cariva) ascapirã = (cariva) easti multu dishtiptat (mindueashti ghini sh-multu anghiu, ca lunjina di la ascãpirari); easti dishtiptat pirã, yiu, sarpit; expr: 2: nj-ascapirã tu minti = nj-treatsi (nj-fuldzirã) prit minti; 3: nj-ascapirã ocljilj (di tsi ved) = (i) ved ca steali verdzã (cãndu nj-agudeashti cariva caplu); (ii) mi-ariseashti multu tsi ved sh-am mari mirachi s-u am atsea tsi ved ãn fatsã) *{ro: scăpăra}* *{fr: faire jaillir des étincelles en battant le briquet, produire une lueur rapide et passagère; lancer des éclairs}* *{en: get sparks from a cigarette-lighter; sparkle; discharge a flash of lightning}* ex: ascapirã mãnearlu tra s-aprindzi tsigarea; a luplui lj-ascãpirarã ocljilj; ascãpirãndalui cu amnarea, s-featsi niheamã lunjinã; scoasi mãnearlu s-ascapirã, sh-cãt ascãpirã, na-ts-lu iu-ts yini; ved cã ascapirã (fuldzirã), va da ploai; bãga s-bumbuneadzã, s-ascapirã shi s-fuldzirã; ascãpira loclu cãndu fudzea; shtirea ascãpirã (sfuldzirã, dusi anghiu ca unã rufei) pristi tut loclu; tsi si-lj ascapirã (s-lji treacã) tu minti?; eapa-lj plãscãni nã clutsatã, cã lj-ascãpirarã ocljilj (expr: vidzu steali verdzã, vidzu pulj ãntr-oclji); avea un cal tsi-ascãpira (fig: tsi eara pirã, sarpit) § ***ascãpirat*** (as-cã-pi-rátŭ) adg ascãpiratã (as-cã-pi-rá-tã), ascãpirats (as-cã-pi-rátsĭ), ascãpirati/ascãpirate (as-cã-pi-rá-ti) – tsi ari faptã scãntealji (cãndu sturnarea fu aguditã cu amnarea); tsi aspuni unã lunjinã scãntiljitoari; loclu iu ascapirã; loclu iu s-veadi lunjina di la-arufei; scãpirat, fuldzirat, sfuldzirat; (fig: ascãpirat = multu dishteptu, pirã (di dishteptu), yiu, sarpit, etc.) *{ro: scăpărat; foarte inteligent}* *{fr: endroit où on a lancé des éclairs; endroit où on a vu des éclairs; très vif, très inteligent}* *{en: place of origin of the lightning; very bright and inteligent}* ex: pi tserlu ascãpirat (tsi avea ascãpiratã icã loclu iu avea ascãpiratã) ishi soarili; ficiorlu-a meu easti ascãpirat (fig: sarpit, pirã); tini, ascãpirat (fig: yiu, sarpit) la gioc; suntu livendzã, ascãpirats (fig: pirã, dishteptsã, sarpits) § ***ascãpirari/ascãpirare*** (as-cã-pi-rá-ri) sf ascãpirãri (as-cã-pi-rắrĭ) – lucrul tsi s-fatsi cãndu ascapirã; scãpirari, fuldzirari, sfuldzirari *{ro: acţiunea de a scăpăra; scăpărare}* *{fr: action de jaillir des étincelles; lueur vive et passagère}* *{en: action of flashing lights, of discharging lightnings; sparkling and short-lived light}* ex: tu niori acãtsarã ascãpirãrli; bumbunidzãri, ascãpirãri; tu minuta a ascãpirariljei § ***ascãpirãturã*** (as-cã-pi-rã-tú-rã) sf ascãpirãturi (as-cã-pi-rã-túri) – scãntealji inshitã dit agudirea-a sturnariljei cu amnarea; lunjina tsi s-fatsi cãndu ascapirã tsiva; lucrul (mãnearlu) cu cari s-ascapirã scãntelj; ascãpirari *{ro: scăpărare}* *{fr: lueur vive, rapide et passagère}* *{en: fast, strong and short-lived light}* § ***scapir*** (scá-pirŭ) vb I scãpirai (scã-pi-ráĭ), scãpiram (scã-pi-rámŭ), scãpiratã (scã-pi-rá-tã), scãpirari/scãpirare (scã-pi-rá-ri) – (unã cu ***ascapir***) ex: aoa scapirã (scãntiljadzã) nã palã § ***scãpirat*** (scã-pi-rátŭ) adg scãpiratã (scã-pi-rá-tã), scãpirats (scã-pi-rátsĭ), scãpirati/scãpirate (scã-pi-rá-ti) – (unã cu ***ascãpirat***) § ***scãpirari/scãpirare*** (scã-pi-rá-ri) sf scãpirãri (scã-pi-rắrĭ) – (unã cu ***ascãpirari***)

ascapit[1] (as-cá-pitŭ) vb I ascãpitai (as-cã-pi-táĭ), ascãpitam (as-cã-pi-támŭ), ascãpitatã (as-cã-pi-tá-tã), ascãpitari/ascãpitare (as-cã-pi-tá-ri) – fac biutura sh-mãcarea (cu, i fãrã ciumuliri) s-treacã din gurã tu gãrgãlan sh-deapoea tu stumahi; u-arucutescu tu gãrgãlan (mãcarea i biutura); scapit, ngljit, angljit, ãngljit, bucusescu, mãc, dipishescu, sorbu, etc. *{ro: înghiţi}* *{fr: ingurgiter, avaler}* *{en: gulp down, swallow}* ex: nu apucã s-ascapitã (si ngljitã) doauã hitsi shi na iu lj-arsãrirã doauã coarni; nu putea s-lu-ascapitã (s-lu ngljitã) cã avea coarni; li-ascãpitã cucoashili cu tuti coji; io shtiu, tsi trapshu, ascãpitãndalui (angljitãndalui) fãrmaclu-a lor; pots s-u-ascapits? (s-u ngljits?) § ***ascãpitat***[1] (as-cã-pi-tátŭ) adg ascãpitatã (as-cã-pi-tá-tã), ascãpitats (as-cã-pi-tátsĭ), ascãpitati/ascãpitate (as-cã-pi-tá-ti) – (mãcarea shi biutura) tsi ari tricutã din gurã tu gãrgãlan sh-deapoea tu stumahi; scãpitat, arucutit tu gãrgãlan; scãpitat, angljitat, ãngljitat, ngljitat, angljitsãt, ãngljitsãt, ngljitsãt, bucusit, mãcat, dipishit, surghit, etc. *{ro: înghiţit}* *{fr: ingurgité, avalé}* *{en: gulped down, swallowed}* § ***ascãpitari***[1]***/ascãpitare*** (as-cã-pi-tá-ri) sf ascãpitãri (as-cã-pi-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-ascapitã i cariva ascapitã tsiva; scãpitari, angljitari, ãngljitari, ngljitari, angljitsãri, ãngljitsãri, ngljitsãri, bucusiri, mãcari, dipishiri, arucutiri tu gãrgãlan, surghiri, etc. *{ro: acţiunea de a înghiţi; înghiţire}* *{fr: action d'ingurgiter, d'avaler}* *{en: action of gulping down, of swallowing}* § ***scapit***[1] (scá-pitŭ) vb I scãpitai (scã-pi-táĭ), scãpitam (scã-pi-támŭ), scãpitatã (scã-pi-tá-tã), scãpitari/scãpitare (scã-pi-tá-ri) – (unã cu ***ascapit***[1]) § ***scãpitat***[1] (scã-pi-tátŭ) adg scãpitatã (scã-pi-tá-tã), scãpitats (scã-pi-tátsĭ), scãpitati/scãpitate (scã-pi-tá-ti) – (unã cu ***ascãpitat***[1]) § ***scãpitari***[1]***/scãpitare*** (scã-pi-tá-ri) sf scãpitãri (scã-pi-tắrĭ) – (unã cu ***ascãpitari***[1])

ascapit[2] (as-cá-pitŭ) vb I ascãpitai (as-cã-pi-táĭ), ascãpitam (as-cã-pi-támŭ), ascãpitatã (as-cã-pi-tá-tã), ascãpitari/ascãpitare

(as-cã-pi-tá-ri) – (soarili, luna, steaua) dipuni shi s-fatsi cãipi n dzari cãndu apuni; mi fac afan; scapit, apun, cher/cheari, surupseashti (soarili, luna, steaua); (fig: ascapit = (i) cãipusescu, mi fac afandu n dzari, dupã dzeanã; (ii) slãghescu, scad cu sãnãtatea, cher di-aveari, urfãnipsescu, etc.; (iii) mor, lji ncljid ocljilj, mi duc pri lumea-alantã; etc.) *{ro: scăpăta, apune (soarele, luna, stelele); dispare (la orizont, după o culme)}* *{fr: se coucher (en parlant des astres); disparaître à l'horizon}* *{en: (talking about sun, moon, stars) set, go down; disappear beyond a mountain, horizon, etc.}* ex: tsi mushat ascapitã (apuni) soarili; di cum apirea pãnã ascãpita, di pri lucru nu s-muta; soarili ascapitã tu oara optu seara; cãt ascãpitarã (s-chirurã, cãipusirã, s-featsirã afanj) alantsã dupã dzeanã; ascãpitã (tricu sh-nu s-vidzu dupã) dzeana frati-su cãtrã n hoarã; lj-vidzum dauã minuti pãnã ascãpitarã dupã dzeanã; li-ascãpitã (fig: li featsi s-nu mata s-vedã); fudzi, ascapitã (s-fatsi afan), nu s-veadi; eara unãoarã cu multã tutiputã, tora ascãpitã (urfãnipsi); ascãpitã di dunjaea-aestã (fig: muri) di dunjaea-aestã § ***ascãpitat***[2] (as-cã-pi-tátŭ) adg ascãpitatã (as-cã-pi-tá-tã), ascãpitats (as-cã-pi-tátsĭ), ascãpitati/ascãpitate (as-cã-pi-tá-ti) – tsi ari ascãpitatã (soarili, luna, steaua); scãpitat, apus, chirut, surupsit (soarili, luna, steaua) *{ro: scăpătat, apus (soarele, luna, stelele); dispărut (la orizont, după o culme)}* *{fr: couché (en parlant des astres); disparu à l'horizon}* *{en: (talking about sun, moon, stars) set, gone down; disappeared beyond a mountain, horizon, etc.}* § ***ascãpitari***[2]***/ascãpitare*** (as-cã-pi-tá-ri) sf ascãpitãri (as-cã-pi-tãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu ascapitã tsiva; scãpitari, apuneari, apuniri, chireari, surupsiri (soarili, luna, steaua) *{ro: acțiunea de a scăpăta, de a apune (soarele, luna, stelele); de a dispare (la orizont, după o culme); scăpătare}* *{fr: action de se coucher (en parlant des astres); de disparaître à l'horizon}* *{en: (talking about sun, moon, stars) action of setting, of going down; of disappearing beyond a mountain, horizon, etc.}* ex: soarili eara trã ascãpitari (apuneari) § ***ascãpitatã*** (as-cã-pi-tá-tã) sf fãrã pl – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu apuni soarili (ninti ca si s-alasã seara); apuneare-a soarilui; 2: partea cãtã iu ascapitã soarili; ascapit, ascapitã, ascãpitat, scapit, scapitã, scãpitat, scãpitatã; (fig: ascãpitatã = mardzinea (a loclui, a lumiljei); bitisita (a banãljei); diparti, "dupã soari") *{ro: scapăt, apusul soarelui; Apus}* *{fr: coucher du soleil, tombée du jour, ponant; ouest}* *{en: sunset, sundown; West}* ex: di cãndu creapã dzua shi pãn tu-ascãpitatã; s-alumtarã ashi di dimneatsa pãnã tu ascãpitata-a soarilui; data shi ascãpitata-a soarilui; unlu apucã cãtrã tu Data-a soarilui, alantu cãtrã tu Ascãpitatã (partea cãtã iu cheari soarili) § ***ascapit***[3] (as-cá-pitŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***ascãpitatã***) ex: di dimineatsa pãn tu-ascapit (ascãpitari); pãn tu-ascapitlu (ascãpitata) di soari; s-dusi pãn la-ascapitlu-a loclui (fig: mardzinea-a loclui, dupã soari); him tu-ascapit (fig: bitisita-a banãljei) § ***ascapitã*** (as-cá-pi-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***ascãpitatã***) ex: tu ascapita (ascãpitata) a soarilui § ***scapit***[2] (scá-pitŭ) vb I scãpitai (scã-pi-táĭ), scãpitam (scã-pi-támŭ), scãpitatã (scã-pi-tá-tã), scãpitari/scãpitare (scã-pi-tá-ri) – (unã cu ***ascapit***[2]) ex: soarili scapitã (apuni); moi Hrisulã, scãpitash (tricush, ti chirush, ti featsish afandã dupã) dauã mãguli; scãpitai (tricui di-alantã parti di) muntsãlj cu neauã § ***scãpitat***[2] (scã-pi-tátŭ) adg scãpitatã (scã-pi-tá-tã), scãpitats (scã-pi-tátsĭ), scãpitati/scãpitate (scã-pi-tá-ti) – (unã cu ***scãpitat***[2]) § ***scãpitari***[2]***/scãpitare*** (scã-pi-tá-ri) sf scãpitãri (scã-pi-tãrĭ) – (unã cu ***scãpitari***[2]) § ***scãpitatã*** (scã-pi-tá-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***ascãpitatã***) ex: tu-a soarilui scãpitatã (ascãpitatã); tru scãpitata-a soarilui; tricui di giumitati sh-tora agiumshu pi scãpitati (fig: cãtã tu bitisita-a banãljei) § ***scapit***[3] (scá-pitŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***ascãpitatã***) § ***scapitã*** (scá-pi-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***ascãpitatã***)

ascapit[3] (as-cá-pitŭ) sm – vedz tu ***ascapit***[2]

ascapitã (as-cá-pi-tã) sf – vedz tu ***ascapit***[2]

ascãldari/ascãldare (as-cãl-dá-ri) sf – vedz tu ***ascaldu***

ascãldat (as-cãl-dátŭ) adg – vedz tu ***ascaldu***

ascãlinari/ascãlinare (as-cã-li-ná-ri) sf – vedz tu ***ascalnu***

ascãlinat (as-cã-li-nátŭ) adg – vedz tu ***ascalnu***

ascãlnari/ascãlnare (as-cãl-ná-ri) sf – vedz tu ***ascalnu***

ascãlnat (as-cãl-nátŭ) adg – vedz tu ***ascalnu***

ascãlnãtor (as-cãl-nã-tórŭ) adg – vedz tu ***ascalnu***

ascãlnãturã[1] (as-cãl-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***ascalnu***

ascãlnãturã[2] (as-cãl-nã-tú-rã) sf ascãlnãturi (as-cãl-nã-túrĭ) – atsea tsi si spuni cã easti sibepea (dealihea i minciunoasã) ca un lucru si s-facã (si s-aibã faptã); afurnjii, acãtsãturã, itii, made, mãdei, mãhãnã, sibepi, sibeti, simbeti *{ro: cauză, pretext}* *{fr: cause, prétexte}* *{en: reason, pretext}* ex: lj-aflai unã ascãlnãturã (unã sibepi, itii)

ascãpari/ascãpare (as-cã-pá-ri) sf – vedz tu ***ascap***

ascãpat (as-cã-pátŭ) adg – vedz tu ***ascap***

ascãpãtor (as-cã-pã-tórŭ) adg – vedz tu ***ascap***

ascãpirari/ascãpirare (as-cã-pi-rá-ri) sf – vedz tu ***ascapir***

ascãpirat (as-cã-pi-rátŭ) adg – vedz tu ***ascapir***

ascãpirãturã (as-cã-pi-rã-tú-rã) sf – vedz tu ***ascapir***

ascãpitari[1]***/ascãpitare*** (as-cã-pi-tá-ri) sf – vedz tu ***ascapit***[1]

ascãpitari[2]***/ascãpitare*** (as-cã-pi-tá-ri) sf – vedz tu ***ascapit***[2]

ascãpitat[1] (as-cã-pi-tátŭ) – vedz tu adg ***ascapit***[1]

ascãpitat[2] (as-cã-pi-tátŭ) adg – vedz tu ***ascapit***[2]

ascãpitatã (as-cã-pi-tá-tã) sf –vedz tu ***ascapit***[2]

ascãpitatã[*] (as-cã-pi-tá-tã) – fimininlu singular di la adg. "ascãpitat"; vedz ***ascãpitat***[1], ***ascãpitat***[2]

aschepi[1]***/aschepe*** (as-chĭé-pi) sf – vedz tu ***schepi***[1]

aschepi[2]***/aschepe*** (as-chĭé-pi) sf – vedz tu ***schepi***[2]

ascheri/aschere (as-chĭé-ri) sf ascheri (as-chĭérĭ) shi ascheruri (as-chĭérurĭ) – ceatã di oaminj (di-a statlui), ghini armãtusits, a curi lucru easti apãrarea-a laolui (a statlui); oasti, strato *{ro: armată}* *{fr: armée}* *{en: army}* ex: tu a Sãrunãljei cãdzu ascheri multã; nã mari ascheri s-avea adunatã tu padea di Ohrida; tsã dau tu shtiri, cã ascheri greauã yini s-ti-astingã; divãrliga di-amari aviglja ascheri § ***ascherli*** (as-cher-lí) sm aschirladz (as-chir-ládzĭ) – tinir armãtusit tsi fatsi parti dit ascheri; aschirlã, suldat, stratiot, ustash, nizam *{ro: soldat}* *{fr: soldat}* *{en: soldier}* ex: un ascherli dzãsi § ***aschirlã*** (as-chir-lắ) sm aschirladz (as-chir-ládzĭ) – (unã cu ***ascherli***) § ***aschirlãchi/aschirlãche*** (as-chir-lắ-chi) sf aschirlãchi (as-chir-lắchĭ) – bana shi tehnea-a oaminjlor dit ascheri; nizami *{ro: militărie}* *{fr: militaire, service militaire}* *{en: military}* § ***serascher*** (se-ras-chérŭ) sm serascheri (se-ras-chérĭ) – atsel ma marli pristi tuti ascherli a unui stat *{ro: generalisim}* *{fr: généralissime; comandant en chef de l'armée}* *{en: generalissimo, commander in chief}* ex: multsã serascheri cu namã avu Turchia § ***serascherat*** (se-ras-che-rátŭ) sm pl(?) – loclu (scamnul) di iu urseashti serascherlu; cumãndãrsiri di serascher *{ro: artierul general; comanda supremă a unui generalisim}* *{fr: le cartier général du généralissime; comandant en chef de l'armée; commande suprème}* *{en: headquarters of a generalissimo, of a commander in chief; command of generalissimo}* ex: lu dusirã la serascherat (scamnul a serascerlui) cu ocljilj ligats; sum serascheratlu (cumãndãrsirea) al Edem Pasha, gretslji furã bãtuts § ***serascherami/serascherame*** (se-ras-che-rá-mi) sf fãrã pl – multimi di serascheri *{ro: număr de generalisimi}* *{fr: nombre de généralissimes}* *{en: number of commanders in chief}* ex: amirãlu avea serascheramea (tuts seraschelji) dupã nãs

ascherli (as-cher-lí) sm – vedz tu ***ascheri***

aschirlã (as-chir-lắ) sm – vedz tu ***ascheri***

aschirlãchi/aschirlãche (as-chir-lắ-chi) sf – vedz tu ***ascheri***

aschitaryio (as-chi-tar-yĭó) sm – vedz tu ***aschiti***

aschiti (as-chi-tí) sm aschitadz (as-chi-tádzĭ) – om tsi s-ari traptã nafoarã di lumi sh-bãneadzã singur *{ro: schimnic, pustnic, sihastru}* *{fr: ermite, anachorète}* *{en: hermit, recluse}* ex: shi adzã s-veadi pishtireaua iu shidea ascumtu aschitilu; bãneadzã ca un aschiti, ni s-dutsi iuva, ni-lj yini cariva; slãghi ca un aschiti § ***aschitaryio*** (as-chi-tar-yĭó) sm aschitaryeadz (as-chi-tar-yĭádzĭ) – loc iu bãneadzã aschitadzlji; njic mãnãstir iu bãneadzã ndoi cãlugãri diparti di lumi ca nãshti aschitadz *{ro: schit}* *{fr: petit monastère}* *{en: little monastery}* § ***aschitlichi/aschitliche*** (as-chit-lí-chi) sf aschitlichi (as-chit-líchĭ) – starea tu cari s-aflã aschitadzlji; soea di banã tsi-u trec

aschitadzlji; banã di om singur *{ro: sihăstrie} {fr: état d'ermite; vie solitaire} {en: state of a hermit; solitary life}* § ***aschitipsescu*** (as-chi-tip-sés-cu) (mi) vb IV aschitipsii (as-chi-tip-síĭ), aschitipseam (as-chi-tip-seámŭ), aschitipsitã (as-chi-tip-sí-tã), aschitipsiri/aschitipsire (as-chi-tip-sí-ri) – mi fac aschiti; bãnedz unã banã di aschiti; ãnj trec bana singur ca un aschiti *{ro: sihăstri, trăi viaţă de pustnic} {fr: devenir ermite; vivre en ermite, mener une vie solitaire} {en: become a hermit, live a solitary life}* ex: mea, aclotsi s-aschitipsi (s-featsi aschiti) § ***aschitipsit*** (as-chi-tip-sítŭ) adg aschitipsitã (as-chi-tip-sí-tã), aschitipsits (as-chi-tip-sítsĭ), aschitipsiti/aschitipsite (as-chi-tip-sí-ti) *{ro: sihăstrit, care trăieşte o viaţă de pustnic} {fr: qui devient ou vie en ermite; qui a une vie solitaire} {en: who became a hermit, who lives a solitary life}* § ***aschitipsiri/aschitipsire*** (as-chi-tip-sí-ri) sf aschitipsiri (as-chi-tip-sírĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi bãneadzã unã banã di aschiti *{ro: acţiunea de a se sihăstri, de a trăi viaţă de pustnic; sihăstrie} {fr: action de devenir ermite; de mener une vie solitaire} {en: action of becoming a hermit, of living a solitary life}* § ***aschitifsescu*** (as-chi-tif-sés-cu) (mi) vb IV aschitifsii (as-chi-tif-síĭ), aschitifseam (as-chi-tif-seámŭ), aschitifsitã (as-chi-tif-sí-tã), aschitifsiri/aschitifsire (as-chi-tif-sí-ri) – (unã cu ***aschitipsescu***) ex: mea, dicara aschitifsi (s-featsi aschiti) Eftimiu § ***aschitifsit*** (as-chi-tif-sítŭ) adg aschitifsitã (as-chi-tif-sí-tã), aschitifsits (as-chi-tif-sítsĭ), aschitifsiti/aschitifsite (as-chi-tif-sí-ti) – (unã cu ***aschitipsit***) § ***aschitifsiri/aschitifsire*** (as-chi-tif-sí-ri) sf aschitifsiri (as-chi-tif-sírĭ) – (unã cu ***aschitipsiri***)

aschitifsescu (as-chi-tif-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aschiti***

aschitifsiri/aschitifsire (as-chi-tif-sí-ri) sf – vedz tu ***aschiti***

aschitifsit (as-chi-tif-sítŭ) adg – vedz tu ***aschiti***

aschitipsescu (as-chi-tip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aschiti***

aschitipsiri/aschitipsire (as-chi-tip-sí-ri) sf – vedz tu ***aschiti***

aschitipsit (as-chi-tip-sítŭ) adg – vedz tu ***aschiti***

aschitiu (as-chi-tíŭ) sm aschitadz (as-chi-tádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***aschiti***

aschitlichi/aschitliche (as-chit-lí-chi) sf – vedz tu ***aschiti***

asclotsã (as-cló-tsã) sf – vedz tu ***clutsatã***

ascol (as-cólŭ) (mi) vb I – vedz tu ***scol***

ascriari[1]/ascriare sf – vedz tu ***scriu[1]***

ascriat[1] (as-cri-ĭátŭ) adg – vedz tu ***scriu[1]***

ascriu[1] (a-scríŭ) vb I – vedz tu ***scriu[1]***

ascrum (as-crúmŭ) (mi) vb I – vedz tu ***scrum[1]***

ascrumari/ascrumare (as-cru-má-ri) sf – vedz tu ***scrum[1]***

ascrumat (as-cru-mátŭ) adg – vedz tu ***scrum[1]***

ascucheari[1]/ascucheare (as-cu-chĭá-ri) sf – vedz tu ***ascuchi[1]***

ascucheari[2]/ascucheare (as-cu-chĭá-ri) sf – vedz tu ***ascuchi[2]***

ascucheat[1] (as-cu-chĭátŭ) adg – vedz tu ***ascuchi[1]***

ascucheat[2] (as-cu-chĭátŭ) adg – vedz tu ***ascuchi[2]***

ascucheat[3] (as-cu-chĭátŭ) sm – vedz tu ***ascuchi[1]***

ascucheat[4] (as-cu-chĭátŭ) sm – vedz tu ***ascuchi[1]***

ascuchescu (as-cu-chĭés-cu) vb IV ascuchii (as-cu-chíĭ), ascucheam (as-cu-chĭámŭ), ascuchitã (as-cu-chí-tã), ascuchiri/ascuchire (as-cu-chí-ri) – scot (talj) hãlãtsli (mãdularili) sixuali (bãrbãteshti) ashi cã omlu (pravda) nu mata poati s-facã njits; scuchescu, ciucutescu, dzigãrescu, shuts *{ro: castra} {fr: castrer, châtrer} {en: castrate}* ex: lu-ascuchi (l-ciucuti, l-dzigãri) calu § ***ascuchit*** (as-cu-chítŭ) adg ascuchitã (as-cu-chí-tã), ascuchits (as-cu-chítsĭ), ascuchiti/ascuchite (as-cu-chí-ti) – (omlu i pravda) a curi ãlj s-ari scoasã hãlãtsli sexuali sh-nu poati s-mata facã njits; scuchit, ciucutit, dzigãrit, shutsãt; gagur, gãgur, munuh, monoh, scupac, scupat, strif, hudum, hadum *{ro: castrat} {fr: castré, châtré} {en: castrated}* § ***ascuchiri/ascuchire*** (as-cu-chí-ri) sf ascuchiri (as-cu-chírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-lj si scoasirã a omlui (a pravdãljei) hãlãtsli sexuali di nu mata poati s-facã njits; scuchiri, ciucutiri, dzigãriri, shutsãri *{ro: acţiunea de a castra} {fr: action de castrer, de châtrer} {en: action of castrating}* § ***scuchescu*** (scu-chĭés-cu) vb IV scuchii (scu-chíĭ), scucheam (scu-chĭámŭ), scuchitã (scu-chí-tã), scuchiri/scuchire (scu-chí-ri) – (unã cu ***ascuchescu***) § ***scuchit*** (scu-chítŭ) adg scuchitã (scu-chí-tã), scuchits (scu-chítsĭ), scuchiti/scuchite (scu-chí-ti) – (unã cu ***ascuchit***) § ***scuchiri/scuchire*** (scu-chí-ri) sf scuchiri (scu-chírĭ) – (unã cu ***ascuchiri***)

ascuchi[1] (as-cúchĭŭ) (mi) vb I ascucheai (as-cu-chĭáĭ), ascucheam (as-cu-chĭámŭ), ascucheatã (as-cu-chĭá-tã), ascucheari/ascucheare (as-cu-chĭá-ri) – aruc cu dinami afoarã din gurã ascucheatlu tsi lu-am ãn gurã (amisticat cãtivãrãoarã cu hãrpi); scuchi, stichescu; (expr: 1: lu-ascuchi (tra s-nu-l ljau di oclju) = mi fac cã lu-ascuchi pri cariva (un njic) cari easti mushat, sãnãtos, gioni, etc. tra s-nu-l ljau di oclju, cã pistipsescu cã cu-aestã ascucheari nu va s-diucljadzã; 2: ascuchi ãn sin = mi fac c-ascuchi ãn sin sh-pistipsescu cã cu-aestã va s-ascap di-amãyi, di taxirãtsli tsi pot sã-nj cadã pri cap, etc.; 3: pãnã s-ascuchi (va si s-facã un lucru) = unãshunã, diunãoarã, multu agonja, (ascucheatlu va-nj armãnã ninga niuscat shi) va s-bitiseascã lucrul!; 4: lu-ascuchi = nu lu-am tu tinjii, lu-am trã pezã, lu-arushinedz, etc.) *{ro: scuipa} {fr: cracher} {en: spit}* ex: lj-ascuche nãs nãoarã, sh-lã dzãsi, nu vã easti arshini?; lu-ascuchearã ca pri un mãscãrã; sharpili cu dauã capiti lu-ascuche n gurã; di iu s-mi-ascuchi tu fatsã, ma ghini tu pãltãri; acãtsã s-ascuchi n sin (expr: s-fatsi c-ascuchi n sin) tra s-nu s-acatsã amayea di nãs; nj-ascuchi sãndzi dit hicat; di fricã, ascuche trei ori ãn sin; ascuchi natlu s-nu-l ljai di oclju!; agiumsi, pãnã s-ascuchi (expr: unãshunã), tu hoara-a tatã-sui; pãnã s-ascuchi (expr: unãshunã) ãlj deadi cali; du-ti sh-toarnã-ti nyii cã, ia, ascucheai! (expr: unãshunã s-ti tornji, pãnã nu s-usucã ascucheatlu); pãnã s-ascuchi (expr: unãshunã), io va s-yin § ***ascucheat[1]*** (as-cu-chĭátŭ) adg ascucheatã (as-cu-chĭá-tã), ascucheats (as-cu-chĭátsĭ), ascucheati/ascucheate (as-cu-chĭá-ti) – (lucru) tsi easti arcat dit gurã cu dinami (ascucheatlu i un lucru tsi s-aflã n gurã); scucheat, stichit; (expr: ascucheat (tra s-nu hibã loat di oclju) = tsi easti ascucheat niheam di-unã parti, i mash cu zborlu, tra s-nu hibã loat di oclju di mushat, bun, dishteptu, etc. tsi easti) *{ro: care a fost scuipat} {fr: qui a été craché} {en: who has been spit on}* ex: aundzits mãnjli cu tsara ascucheatã trei ori; ficiuric ascucheat (expr: ficiuric ascucheat di-unã parti i mash cu zborlu tra s-nu s-hibã loat di oclju) § ***ascucheari[1]/ascucheare*** (as-cu-chĭá-ri) sf ascucheri (as-cu-chĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ascuchi, i tsiva easti ascucheat; scucheari, stichiri; (expr: (easti) trã ascucheari = (easti) trã arshini, trã pezã, etc.) *{ro: acţiunea de a scuipa} {fr: action de cracher} {en: action of spitting}* § ***scuchi[1]*** (scúchĭŭ) (mi) vb I scucheai (scu-chĭáĭ), scucheam (scu-chĭámŭ), scucheatã (scu-chĭá-tã), scucheari/scucheare (scu-chĭá-ri) – (unã cu ***ascuchi[1]***) ex: calea, tsi-lj vinji sã scuchi; ficiorlu ari ngljitatã inima di pulj shi scuchi flurii; scuche ca ma naintea, ma nu-ari flurii! § ***scucheat[1]*** (scu-chĭátŭ) adg scucheatã (scu-chĭá-tã), scucheats (scu-chĭátsĭ), scucheati/scucheate (scu-chĭá-ti) – (unã cu ***ascucheat[1]***) § ***scucheari[1]/scucheare*** (scu-chĭá-ri) sf scucheri (scu-chĭérĭ) – (unã cu ***ascucheari[1]***) § ***ascucheat[3]*** (as-cu-chĭátŭ) sm ascucheats (as-cu-chĭátsĭ) shi sn ascucheaturi (as-cu-chĭá-turĭ) – luguria ca apã (niheam ca muzgoasã) tsi s-fatsi dipriunã n gurã sh-cari (i) s-ameasticã cu mãcarea shi ngljitatã tu stumahi dupã tsi mãcarea easti ghini ciumulitã n gurã; icã, (ii) poati s-hibã arcatã cu puteari dit gurã cãndu easti multã (cãndu omlu ari vãrã lucru xen tu gurã, apa easti mintitã cu hãrpi, etc.); scucheat, ascuchiturã; (expr: nu-am nitsi ascucheat ãn gurã = escu multu oarfãn, escu dip cãtrã soari, nu-am zmeanã n cur) *{ro: scuipat, salivă} {fr: salive, crachat} {en: saliva, spit}* ex: tra s-lji tsãnã sãndzili, lu-aundzi cu ascucheat sh-truoarã sãndzili stãtu; nu ari nitsi ascucheat ãn gurã (expr: easti multu oarfãn) § ***scucheat[3]*** (scu-chĭátŭ) sm scucheats (scu-chĭátsĭ) shi sn scucheaturi (scu-chĭá-turĭ) – (unã cu ***ascucheat[3]***) § ***ascuchiturã[1]*** (as-cu-chi-tú-rã) sf ascuchituri (as-cu-chi-túrĭ) – lucrul tsi easti ascucheat din gurã; ascucheat, scucheat *{ro: scuipătură, scuipat} {fr: crachat} {en: spit}*

ascuchi[2] (as-cúchĭŭ) vb I ascucheai (as-cu-chĭáĭ), ascucheam (as-cu-chĭámŭ), ascucheatã (as-cu-chĭá-tã), ascucheari/ascucheare (as-cu-chĭá-ri) – (musca) dutsi di-alasã oauã (ascuchi) tu-unã mãcari (cari, ma nãpoi, s-aspardzi sh-oauãli s-fac yernji); scuchi *{ro: infecta} {fr: infecter} {en: infect}* ex:

mãcarea u-ascuchearã mushtili § ***ascucheat***[2] (as-cu-chĭátŭ) adg ascucheatã (as-cu-chĭá-tã), ascucheats (as-cu-chĭátsĭ), ascucheati/ascucheate (as-cu-chĭá-ti) – (mãcari) la cari s-dusi unã muscã di-alãsã oauã (sh-cari ma nãpoi scoati yernji); scucheat *{ro: infectat}* *{fr: infecté}* *{en: infected}* ex: carnea easti ascucheatã (di mushti sh-featsi yernji) § ***ascuchearĭ***[2]***/ascucheare*** (as-cu-chĭá-ri) sf ascucheri (as-cu-chĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu musca ascuchi unã mãcari; ascucheat, scucheari, scucheat *{ro: acţiunea (muştei) de a infecta}* *{fr: action (des mouches) d'infecter}* *{en: action of infecting (by flies)}* § ***scuchí***[2] (scúchĭŭ) vb I scucheai (scu-chĭáĭ), scucheam (scu-chĭámŭ), scucheatã (scu-chĭá-tã), scucheari/scucheare (scu-chĭá-ri) – (unã cu ***ascuchí***[2]) § ***scucheat***[2] (scu-chĭátŭ) adg scucheatã (scu-chĭá-tã), scucheats (scu-chĭátsĭ), scucheati/scucheate (scu-chĭá-ti) – (unã cu ***ascucheat***[2]) § ***scuchearĭ***[2]***/scucheare*** (scu-chĭá-ri) sf scucheri (scu-chĭérĭ) – (unã cu ***ascuchearĭ***[2]) § ***ascucheat***[4] (as-cu-chĭátŭ) sm ascucheats (as-cu-chĭátsĭ) shi sn ascucheaturi (as-cu-chĭá-turĭ) – atsea tsi fatsi unã muscã cãndu alasã oauã (cari ma nãpoi s-fac yernji) pri unã mãcari *{ro: infectarea făcută de muscă}* *{fr: infection produite ou causée par les mouches}* *{en: infection caused by flies}* § ***scucheat***[4] (scu-chĭátŭ) sm scucheats (scu-chĭátsĭ) shi sn scucheaturi (scu-chĭá-turĭ) – (unã cu ***ascucheat***[4]) § ***ascuchiturã***[2] (as-cu-chi-tú-rã) sf ascuchituri (as-cu-chi-túrĭ) – (unã cu ***ascucheat***[4])

ascuchiri/ascuchire (as-cu-chí-ri) sf – vedz tu ***ascuchescu***

ascuchit (as-cu-chítŭ) adg – vedz tu ***ascuchescu***

ascuchiturã[1] (as-cu-chi-tú-rã) sf – vedz tu ***ascuchí***[1]

ascuchiturã[2] (as-cu-chi-tú-rã) sf – vedz tu ***ascuchí***[2]

asculari/asculare (as-cu-lá-ri) sf – vedz tu ***scol***

asculat (as-cu-látŭ) adg – vedz tu ***scol***

asculatã (as-cu-lá-tã) sf – vedz tu ***scol***

ascultari/ascultare (as-cul-tá-ri) sf – vedz tu ***ascultu***

ascultat (as-cul-tátŭ) adg – vedz tu ***ascultu***

ascultãtor (as-cul-tã-tórŭ) adg – vedz tu ***ascultu***

ascultu (as-cul-tu) vb I ascultai (as-cul-táĭ), ascultam (as-cul-támŭ), ascultatã (as-cul-tá-tã), ascultari/ascultare (as-cul-tá-ri) – 1: stau s-avdu unã boatsi (un cãntic, un vrondu, etc.); caftu s-bag oarã la-atseali tsi-nj si dzãc; ljau di ureaclji; aplec (nj-bag) ureaclja; 2: fac ashi cum ãnj dzãtsi cariva (nj-caftã, nj-dimãndã, mi pãlãcãrseashti, etc.); mi duc dupã urminilja tsi-nj si da; nu es dit zborlu-a unui; avdu, fac; (expr: nu-ascultu di tsiva; nu-ascultu di-asparizmã = nu nj-easti fricã di tsiva) *{ro: asculta, se supune}* *{fr: écouter; obéir}* *{en: listen; obey}* ex: ficiorlu-ascultã (avdi, fatsi) tsi-lj si dzãtsi; noi ascultam dupã bucium; zborlu-nj s-nu-ascultaresh, mi giur cã ti tuchescu; s-nu mi-ascultarits, lãeatsã mari va s-pãtsãts; njiclu lipseashti s-ascultã di-atsel (s-facã tsi-lj dzãtsi atsel) ma marli; tsi-nj dzãsish s-fac, ti-ascultai (feci); cara s-nu-ascultã (s-nu facã tsi-lj cãfta) dimãndãciunea; ascultã ghini (bagã ghini oarã, avdzã ghini); nu voi s-ascultu (expr: nu nj-easti fricã, nu voi s-avdu, nu voi sã shtiu) di vãrnu; nãsh di-asparizmã nu-ascultã (expr: nu lã easti fricã); di tsiva nu vor s-ascultã (expr: nu lã easti fricã di tsiva) § ***ascultat*** (as-cul-tátŭ) adg ascultatã (as-cul-tá-tã), ascultats (as-cul-tátsĭ), ascultati/ascultate (as-cul-tá-ti) – tsi ari shidzutã shi ari avdzãtã unã boatsi (un cãntic, un vrondu, etc.); (boatsi, cãntic, vrondu, etc.) tsi easti avdzãt di cariva; tsi easti avdzãt; (atsel) tsi-lj si fatsi vrearea (dimãndãciunea, etc.); (lucrul) tsi easti faptu dupã cum fu dimãndat; avdzãt, faptu *{ro: ascultat, supus}* *{fr: écouté; obéit}* *{en: listened; obeyed}* § ***ascultari/ascultare*** (as-cul-tá-ri) sf ascultãri (as-cul-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ascultã; avdzãri, fãtseari *{ro: acţiunea de a asculta, de a se supune}* *{fr: action d'écouter; d'obéir}* *{en: action of listening; action of obeying}* § ***ascultãtor*** (as-cul-tã-tórŭ) adg ascultãtoari/ascultãtoare (as-cul-tã-toá-ri), ascultãtori (as-cul-tã-tórĭ), ascultãtoari/ascultãtoare (as-cul-tã-toá-ri) – atsel tsi-ascultã tsi-lj si dzãtsi; atsel tsi fatsi tsi-lj si caftã (tsi-lj si dimãndã, etc.); tsi nu para easi dit zborlu-a unui; tibie *{ro: ascultător, docil, supus}* *{fr: obéissant, docile, soumis}* *{en: listener, obedient, submissive}* § ***neascultat*** (neas-cul-tátŭ) adg neascultatã (neas-cul-tá-tã), neascultats (neas-cul-tátsĭ), neascultati/neascultate (neas-cul-tá-ti) – tsi nu easti ascultat; (boatsi, cãntic, vrondu, etc.) tsi nu easti avdzãt di cariva; (atsel) tsi nu-lj si fatsi vrearea (dimãndãciunea, etc.); (lucrul) tsi nu easti faptu dupã cum fu dimãndat; neavdzãt, nifaptu *{ro: neascultat}* *{fr: qui n'est pas écouté (obéi)}* *{en: who is not listened (obeyed)}* ex: easti om neascultat (tsi nu easti ascultat, tsi nu-lj da vãrnu di mãnear, tsi nu da vãr simasii la-atseali tsi dzãtsi § ***neascultari/neascultare*** (neas-cul-tá-ri) sf neascultãri (neas-cul-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu ascultã; neavdzãri, nifãtseari *{ro: acţiunea de a nu asculta, de a nu se supune}* *{fr: action de ne pas écouter; de ne pas obéir}* *{en: action of not listening; action of not obeying}* § ***neascultãtor*** (neas-cul-tã-tórŭ) adg neascultãtoari/neascultãtoare (neas-cul-tã-toá-ri), neascultãtori (neas-cul-tã-tórĭ), neascultãtoari/neascultãtoare (neas-cul-tã-toá-ri) – atsel tsi nu-ascultã tsi-lj si dzãtsi; atsel tsi nu fatsi tsi-lj si caftã (tsi-lj si dimãndã, etc.) *{ro: neascultător, nedocil, nesupus}* *{fr: qui n'est pas obéissant, n'est pas docile, n'est pas soumis}* *{en: who is not a listener; who is not obedient, is not submissive}* § ***parascultu*** (pá-ras-cul-tu) vb I parascultai (pá-ras-cul-táĭ), parascultam (pá-ras-cul-támŭ), parascultatã (pá-ras-cul-tá-tã), parascultari/parascultare (pá-ras-cul-tá-ri) – ascultu multu; ascultu sh-fac ma multu dicãt ãnj dzãtsi cariva s-fac *{ro: asculta prea mult, se supune prea mult}* *{fr: écouter trop; se soumettre entièrement, obéir trop}* *{en: listen too much; obey too much}* § ***parascultat*** (pá-ras-cul-tátŭ) adg parascultatã (pá-ras-cul-tá-tã), parascultats (pá-ras-cul-tátsĭ), parascultati/parascultate (pá-ras-cul-tá-ti) – cari easti multu-ascultat *{ro: care este ascultat prea mult, care este supus prea mult}* *{fr: qui est trop écouté; trop obéi}* *{en: who is listened too much; who is obeyed too much}* § ***parascultari/parascultare*** (pá-ras-cul-tá-ri) sf parascultãri (pá-ras-cul-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva parascultã *{ro: acţiunea de a asculta prea mult, de a (se) supune prea mult}* *{fr: action d'écouter trop; de se soumettre entièrement, d'obéir trop}* *{en: action of listening too much; of obeying too much}* § ***parascultãtor*** (pa-ras-cul-tã-tórŭ) adg parascultãtoari/parascultãtoare (pa-ras-cul-tã-toá-ri), parascultãtori (pa-ras-cul-tã-tórĭ), parascultãtoari/ascultãtoare (pa-ras-cul-tã-toá-ri) – atsel tsi-ascultã multu tsi-lj si dzãtsi; atsel tsi fatsi tut tsi-lj si caftã s-facã (tsi-lj si dimãndã, etc.); tsi nu para easi dit zborlu-a unui; multu-ascultãtor *{ro: prea ascultător, prea docil, prea supus}* *{fr: trop obéissant, trop docile, trop soumis}* *{en: too good a listener, too obedient, too submissive}*

ascumbusescu (as-cum-bu-sés-cu) (mi) vb IV ascumbusii (as-cum-bu-síĭ), ascumbuseam (as-cum-bu-seámŭ), ascumbusitã (as-cum-bu-sí-tã), ascumbusiri/ascumbusire (as-cum-bu-sí-ri) – nj-anduplic mãnitsli di la cãmeashi (fustani, stranj, etc.) sh-cãtivãrãoarã poalili i pudhunarlji di la pandaloni sh-li mut ma nsus pi bratsã i pi trup; scumbusescu, nãscumbusescu; (fig: mi-ascumbusescu = mi ndreg, mi fac etim tra s-fac un lucru) *{ro: sufleca}* *{fr: retrousser les manches}* *{en: roll up the sleeves}* ex: ascumbusea-ti nveastã s-adari pitã; ascumbusea-ts dauãli bratsã; s-ascumbusi shi li-adrã tuti lucrili a casãljei hãzãri; si scumbusi mushat, arni casa, di u featsi ca yilia § ***ascumbusit*** (as-cum-bu-sítŭ) adg ascumbusitã (as-cum-bu-sí-tã), ascumbusits (as-cum-bu-sítsĭ), ascumbusiti/ascumbusite (as-cum-bu-sí-ti) – tsi easti cu mãnitsli (pudhunarlji, poalili) nduplicati sh-trapti nsus; cu bratsãli ascumbusiti; scumbusit, nãscumbusit *{ro: suflecat}* *{fr: avec les manches retroussées}* *{en: with the sleeves rolled up}* § ***ascumbusiri/ascumbusire*** (as-cum-bu-sí-ri) sf ascumbusiri (as-cum-bu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-ascumbuseashti; scumbusiri, nãscumbusiri *{ro: acţiunea de a sufleca; suflecare}* *{fr: action de retrousser les manches}* *{en: action of rolling up the sleeves}* § ***scumbusescu*** (scum-bu-sés-cu) (mi) vb IV scumbusii (scum-bu-síĭ), scumbuseam (scum-bu-seámŭ), scumbusitã (scum-bu-sí-tã), scumbusiri/scumbusire (scum-bu-sí-ri) – (unã cu ***ascumbusescu***) ex: picurarlji si scumbusirã; pushclja-sh si scumbusi § ***scumbusit*** (scum-bu-sítŭ) adg scumbusitã (scum-bu-sí-tã), scumbusits (scum-bu-sítsĭ), scumbusiti/scumbusite (scum-bu-

sí-ti) – (unã cu ***ascumbusit***) ex: scumbusitã pãnã di coati § ***scumbusiri/scumbusire*** (scum-bu-sí-ri) sf scumbusiri (scum-bu-sírĭ) – (unã cu ***ascumbusiri***) § ***nãscumbusescu*** (nãs-cum-bu-sés-cu) (mi) vb IV nãscumbusii (nãs-cum-bu-síĭ), nãscumbuseam (nãs-cum-bu-seámŭ), nãscumbusitã (nãs-cum-bu-sí-tã), nãscumbusiri/nãscumbusire (nãs-cum-bu-sí-ri) – (unã cu ***ascumbusescu***) ex: tora va s-mi nãscumbusescu s-fac pitã; nãscumbusea-tsi s-nu-ts fats ntroc mãnica § ***nãscumbusit*** (nãs-cum-bu-sítŭ) adg nãscumbusitã (nãs-cum-bu-sí-tã), nãscumbusits (nãs-cum-bu-sítsĭ), nãscumbusiti/nãscumbusite (nãs-cum-bu-sí-ti) – (unã cu ***ascumbusit***) § ***nãscumbusiri/nãscumbusire*** (nãs-cum-bu-sí-ri) sf nãscumbusiri (nãs-cum-bu-sírĭ) – (unã cu ***ascumbusiri***)

ascumbusiri/ascumbusire (as-cum-bu-sí-ri) sf – vedz tu ***ascumbusescu***

ascumbusit (as-cum-bu-sítŭ) adg – vedz tu ***ascumbusescu***

ascumpãr (as-cum-pắrŭ) (mi) vb I – vedz tu ***acumpãr***

ascumpãrari/ascumpãrare (as-cum-pã-rá-ri) sf – vedz tu ***acumpãr***

ascumpãrat (as-cum-pã-rátŭ) adg – vedz tu ***acumpãr***

ascumsu[1] (as-cúm-su) adg – vedz tu ***ascundu***

ascumsu[2] (as-cúm-su) adg – vedz tu ***ascundu***

ascumta (as-cum-tá) adv – vedz tu ***ascundu***

ascumtalj (as-cum-táljĭŭ) sn – vedz tu ***ascundu***

ascumtalui (as-cúm-ta-luĭ) adv – vedz tu ***ascundu***

ascumtatic (as-cum-tá-tic) sn – vedz tu ***ascundu***

ascumtici (as-cum-tícĭŭ) sn – vedz tu ***ascundu***

ascumtin (as-cúm-tinŭ) (mi) vb I – vedz tu ***acumtin***[1]

ascumtinari/ascumtinare (as-cum-ti-ná-ri) sf – vedz tu ***acumtin***[1]

ascumtinat (as-cum-ti-nátŭ) adg – vedz tu ***acumtin***[1]

ascumtish (as-cum-tíshĭŭ) sn – vedz tu ***ascundu***

ascumtishalui (as-cum-tí-shĭa-lui) adv – vedz tu ***ascundu***

ascumtos (as-cum-tósŭ) adg – vedz tu ***ascundu***

ascumtu[1] (as-cúm-tu) adg – vedz tu ***ascundu***

ascumtu[2] (as-cúm-tu) adg – vedz tu ***ascundu***

ascundeari/ascundeare (as-cun-deá-ri) sf – vedz tu ***ascundu***

ascundiri/ascundire (as-cún-di-ri) sf – vedz tu ***ascundu***

ascundu (as-cún-du) (mi) vb III shi II ascumshu (as-cúm-shu), ascundeam (as-cun-deámŭ), ascunsã (as-cún-sã) shi ascumsã (as-cúm-sã) shi ascumtã (as-cúm-tã), ascundiri/ascundire (as-cún-di-ri) shi ascundeari/ascundeare (as-cun-deá-ri) – bag tsiva tu-un loc iu nu poati si s-veadã di lumi; acoapir, zãrusescu, pãpãrusescu; (expr: u-ascundu tu patru suti di guvi = u-ascundu multu ghini tra s-nu poatã s-u aflã vãr) *{ro: ascunde} {fr: cacher, dissimuler} {en: hide, conceal}* ex: iu s-mi-ascundu, iu s-mi nhig, strigã murarlu; vinjim di n-ascumsim aoatsi; n-ascumsim tu plemtsã; mi-ascumshu dupã mur; ascundi-ti pri grendã; s-u ascundem shi di trei-trei dzãli s-nã dutsem s-mãcãm; ascumsim armili ca s-nu nã li lja; lj-si featsi pãntica pãn di gurã, ascundi-u, cari pots! § ***ascumtu***[1] (as-cúm-tu) adg ascumtã (as-cúm-tã), ascumtsã (as-cúm-tsã), ascumti/ascumte (as-cúm-ti) – tsi easti tu-un loc iu nu poati s-hibã vidzut di lumi; acupirit, pãpãrusit, zãrusit *{ro: ascuns} {fr: caché} {en: hidden}* ex: mã-sa, cari shidea ascumtã, nu putu s-aravdã; un di-atselj tsi eara ascumtsã dzãsi; amirãlu shidea ascumtu tu un loc shi asculta; lu tsãnu ascumtu multu chiro; un gioni ascumtu § ***ascumtu***[2] (as-cúm-tu) adg ascumtã (as-cúm-tã), ascumtsã (as-cúm-tsã), ascumti/ascumte (as-cúm-ti) – tsi ascundi simtsãmintili tsi li-ari shi spuni tsiva cari nu easti dealihea; ipucrit, acupirit, fãts-fãts, cãrbuni nvilit, pãndzã cu dauã fãts *{ro: ipocrit} {fr: hypocrite} {en: hypocrite}* § ***ascumsu***[1] (as-cúm-su) adg ascumsã (as-cúm-sã), ascumshi (as-cúm-shi), ascumsi/ascumse (as-cúm-si) – (unã cu ***ascumtu***[1]) § ***ascumsu***[2] (as-cúm-su) adg ascumsã (as-cúm-sã), ascumshi (as-cúm-shi), ascumsi/ascumse (as-cúm-si) – (unã cu ***ascumtu***[2]) § ***ascunsu***[1] (as-cún-su) adg ascunsã (as-cún-sã), ascunshi (as-cún-shi), ascunsi/ascunse (as-cún-si) – (unã cu ***ascumtu***[1]) § ***ascunsu***[2] (as-cún-su) adg ascunsã (as-cún-sã), ascunshi (as-cún-shi), ascunsi/ascunse (as-cún-si) – (unã cu ***ascumtu***[2]) § ***ascundiri/ascundire*** (as-cún-di-ri) sf ascundiri (as-cún-dirĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu s-ascundi; acupiriri, pãpãrusiri, zãrusiri *{ro: acţiunea de a ascunde; ascundere} {fr: action de cacher} {en: action of hiding}* ex: (gioclu) cu cheatra ascundiri § ***ascundeari/ascundeare*** (as-cun-deá-ri) sf ascunderi (as-cun-dérĭ) – (unã cu ***ascundiri***) ex: loc tr-ascundeari ea nu videa § ***ascumtos*** (as-cum-tósŭ) adg ascumtoasã (as-cum-toá-sã), ascumtosh (as-cum-tóshĭ), ascumtoasi/ascumtoase (as-cum-toá-si) – tsi lu-ariseashti (si) s-ascundã; iu poati si s-ascundã cariva ghini; ascumtu *{ro: ascuns, care-i place sã se ascundã} {fr: caché, qui aime a se cacher} {en: hidden; who likes to hide}* ex: s-u dutsem tu un loc ascumtos (iu pots s-ti-ascundzi ghini); dit un loc ascumtos, insha ca zghicuri § ***ascumtish*** (as-cum-tíshĭŭ) sn ascumtishuri (as-cum-tí-shĭurĭ) – loc iu omlu poati si s-ascundã tra s-nu lu-aflã vãrnu; loc ascumtu diparti di videarea-a lumiljei; ascumtatic, ascumtalj, cripsanã *{ro: ascuntiş} {fr: cachette, recoin} {en: hiding place}* ex: ti hidz prit ascumtishuri; intrai tu un ascumtish dit pãduri § ***ascumtalj*** (as-cum-táljĭŭ) sn ascumtalji/ascumtalje (as-cum-tá-lji) – (unã cu ***ascumtish***) § ***ascumtatic*** (as-cum-tá-tic) sn ascumtatitsi/ascumtatitse (as-cum-tá-ti-tsi) – (unã cu ***ascumtish***) § ***ascumtici*** (as-cum-tícĭŭ) sn ascumtici (as-cum-tí-ci) – njic ascumtalj *{ro: mic ascuntiş} {fr: petit recoin} {en: small hiding place}* § ***ascumta*** (as-cum-tá) adv – tra s-nu hibã vidzut i aduchit di altsã; afurishalui, ascumtalui, ascumtishalui, acrifa, bizgulea *{ro: pe ascuns} {fr: sous cape, en tapinois, en cachette, clandestinement} {en: furtively, secretly}* ex: ascumta sã-ts fudz di-acasã; s-dusi ascumta la mã-sa; tuti aesti s-featsirã ascumta; pri-ascumta, ashtipta s-easã shi s-u lja cu nãsh; lj-gri ascumta (s-nu lu-avdã vãrnu); lj-dzãsi ascumta tu ureaclji § ***ascumtalui*** (as-cúm-ta-luĭ) adv – (unã cu ***ascumta***) ex: fudzi pi ascumtalui di frats § ***ascumtishalui*** (as-cum-tí-shĭa-lui) adv – (unã cu ***ascumta***) ex: lã shuptirã ascumtishalui nãs; fãrtãtsãlja u-avea ascumtishalui; aviglja ascumtishalui s-avdã cãsmetea-a ficiorlui; fudzi ascumtishalui (afurishalui, fãrã s-hibã aduchit)

ascunsu[1] (as-cúm-tu) adg – vedz tu ***ascundu***

ascunsu[2] (as-cún-su) adg – vedz ***ascundu***

ascur (ás-curŭ) adg ascurã (ás-cu-rã), ascuri (ás-curĭ), ascuri/ascure (ás-cu-ri) – (fatsã) tsi s-aducheashti vãrtoasã, asprã (nu moali) cãndu dai cu mãna di ea; aspru *{ro: aspru} {fr: âpre, rude} {en: rough, harsh}* ex: lãnã ascurã; vintu, ascur seavir § ***ascurami/ascurame*** (as-cu-rá-mi) sf fãrã pl – harea tsi-u fatsi unã fatsã tra s-hibã ascurã; asprimi *{ro: asprime} {fr: âpreté, rudesse} {en: roughness, harshness}* § ***ascuredz*** (as-cu-rédzŭ) (mi) vb I ascurai (as-cu-ráĭ), ascuram (as-cu-rámŭ), ascuratã (as-cu-rá-tã), ascurari/ascurare (as-cu-rá-ri) – fac un lucru s-hibã ascur *{ro: înăspri} {fr: rendre ou devenir âpre (dur, rude)} {en: make something or become rough}* ex: si-ascurã (s-featsi ascurã) chealea § ***ascurat*** (as-cu-rátŭ) adg ascuratã (as-cu-rá-tã), ascurats (as-cu-rátsĭ), ascurati/ascurate (as-cu-rá-ti) – tsi s-featsi (cama) ascur; asprit *{ro: înăsprit} {fr: rendu âpre (dur, rude)} {en: made rough}* § ***ascurari/ascurare*** (as-cu-rá-ri) sf ascurãri (as-cu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-ascureadzã *{ro: acţiunea de a (se) înăspri; înăsprire} {fr: action de se rendre ou de devenir âpre (dur, rude)} {en: action of making something or of becoming rough}*

ascurami/ascurame (as-cu-rá-mi) sf – vedz tu ***ascur***

ascurari/ascurare (as-cu-rá-ri) sf – vedz tu ***ascur***

ascurat (as-cu-rátŭ) adg – vedz tu ***ascur***

ascuredz (as-cu-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ascur***

ascutsãt (as-cu-tsắtŭ) adg ascutsãtã (as-cu-tsắ-tã), ascutsãts (as-cu-tsắtsĭ), ascutsãti/ascutsãte (as-cu-tsắ-ti) – tsi nu easti murdar; tsi easti curat, spastru *{ro: curat} {fr: propre} {en: clean}* ex: easti ficior ascutsãt (curat); feata-aestã daljanã easti multu ascutsãtã (curatã)

ascutur (as-cú-turŭ) (mi) vb I asculturai (as-cu-tu-ráĭ), ascuturam (as-cu-tu-rámŭ), ascuturatã (as-cu-tu-rá-tã), ascuturari/ascuturare (as-cu-tu-rá-ri) – fac cariva (tsiva) si s-minã nintinãpoi tut chirolu, cu pindzeari shi trãdzeari; l-min (lu zgãtsãn) un pom (tra s-lji cadã poamili, frãndzãli); li cur stranjili di pulbiri; anischirsescu casa; scutur, anischirsescu; (expr: 1: mi-

ascuturã di paradz = nj-lja tuts paradzlji; 2: li-ascuturã = moari; 3: nji ti-ascuturi (tu-agioc) = giots, ansari tu-agioc) *{ro: scutura, şterge praful, deretica}* *{fr: secouer; épousseter}* *{en: shake, dust}* ex: dusirã s-ascuturã cucoshlji; ascuturã (anischirseashti, curã, ashteardzi pulbirea) prit casã; mi-ascuturã (mi lja, mi-acatsã, mi fatsi s-treambur) heavra; nji ti-ascuturi (nj-ti duts ansãrindalui ca tu-agioc) tu pãzari; mãni vai ascuturãm (va anischirsim, va curãm casa); ascuturats-vã di neauã § ***ascuturat*** (as-cu-tu-rátŭ) adg ascuturatã (as-cu-tu-rá-tã), ascuturats (as-cu-tu-rátsĭ), ascuturati/ascuturate (as-cu-tu-rá-ti) – tsi easti minat ninti-nãpoi cu pindzeari shi trãdzeari; (pom) tsi easti minat tra s-cadã poamili; (stranj) tsi easti curat di pulbiri; (casã) tsi easti anischirsitã; scuturat, anischirsit; (fig: ficior (featã, om) ascuturat = ficior (featã, om) zveltu, livendu) *{ro: scuturat, şters de praf, dereticat}* *{fr: secoué; épousseté}* *{en: shaken, dusted}* ex: la prunlu ascuturat (ascuturat di poami); tinir ascuturat (fig: zveltu); ascuturat (fig: analtu, ndreptu, zveltu) ca bradlu; vilendzã ascuturati (curati di pulbiri cu ascuturarea-a lor) § ***ascuturari/ascuturare*** (as-cu-tu-rá-ri) sf ascuturãri (as-cu-tu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva (tsiva s-)ascuturã *{ro: acţiunea de a scutura, de a şterge praful, de a deretica}* *{fr: action de secouer; d'épousseter}* *{en: action of shaking, of dusting}* ex: merlji vor ascuturari (s-lji fats tra s-cadã mearili cu-ascuturarea) § ***neascuturat*** (neas-cu-tu-rátŭ) adg neascuturatã (neas-cu-tu-rá-tã), neascuturats (neas-cu-tu-rátsĭ), neascuturati/neascuturate (neas-cu-tu-rá-ti) – tsi nu easti scuturat *{ro: nescuturat, neşters de praf, nedereticat}* *{fr: qui n'est pas secoué; (chambre) qui n'a pas été épousseté (faite)}* *{en: unshaken, undusted}* § ***neascuturari/neascuturare*** (neas-cu-tu-rá-ri) sf neascuturãri (neas-cu-tu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu ascuturã *{ro: acţiunea de a nu scutura, de a nu şterge praful, de a nu deretica}* *{fr: action de ne pas secouer; de ne pas épousseter}* *{en: action of not shaking, of not dusting}* § ***scutur*** (scú-turŭ) (mi) vb I scuturai (scu-tu-ráĭ), scuturam (scu-tu-rámŭ), scuturatã (scu-tu-rá-tã), scuturari/scuturare (scu-tu-rá-ri) – (unã cu ***ascutur***) ex: el scuturã merlu tra s-adunã mearili tsi va s-cadã; scuturarã chilinjli (li bãturã trã pulbiri); giucarã, si scuturarã (expr: ansãrirã tu-agioc), cari nu vru; li scuturã (expr: muri) unã dzuã fãrã s-aducheascã tsiva; mi scuturã di pãradz (expr: nji-lj lo tuts paradzlji) § ***scuturat*** (scu-tu-rátŭ) adg scuturatã (scu-tu-rá-tã), scuturats (scu-tu-rátsĭ), scuturati/scuturate (scu-tu-rá-ti) – (unã cu ***ascuturat***) ex: analt, livend shi scuturat (fig: zveltu); analtu, scuturat (fig: zveltu) ca faglu; featã scuturatã (fig: zveltã); eara analtã shi scuturatã (fig: zveltã, bugdanã) § ***scuturari/scuturare*** (scu-tu-rá-ri) sf scuturãri (scu-tu-rắrĭ) – (unã cu ***ascuturari***) § ***niscuturat*** (nis-cu-tu-rátŭ) adg niscuturatã (nis-cu-tu-rá-tã), niscuturats (nis-cu-tu-rátsĭ), niscuturati/niscuturate (nis-cu-tu-rá-ti) – (unã cu ***neascuturat***) ex: cucoshlu armasi niscuturat di cucoashi; casa eara nearnitã, nilatã, niscuturatã (nu eara scuturatã, niscãrsitã) § ***niscuturari/niscuturare*** (nis-cu-tu-rá-ri) sf niscuturãri (nis-cu-tu-rắrĭ) – (unã cu ***neascuturari***)

ascuturari/ascuturare (as-cu-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***ascutur***

ascuturat (as-cu-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***ascutur***

asdari/asdare (as-dá-ri) sf – vedz tu ***asud***

asdat (as-dátŭ) adg – vedz tu ***asud***

asdisescu (as-di-sés-cu) vb IV asdisii (as-di-síĭ), asdiseam (as-di-seámŭ), asdisitã (as-di-sí-tã), asdisiri/asdisire (as-di-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azdisescu***

asdisiri/asdisire (as-di-sí-ri) sf asdisiri (as-di-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azdisiri***

asdisit (as-di-sítŭ) adg asdisitã (as-di-sí-tã), asdisits (as-di-sítsĭ), asdisiti/asdisite (as-di-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azdisit***

asdoari/asdoare (as-doá-ri) sf – vedz tu ***asud***

asdruntsin (as-drún-tsinŭ) (mi) vb I asdruntsinai (as-drun-tsi-náĭ), asdruntsinam (as-drun-tsi-námŭ), asdruntsinatã (as-drun-tsi-ná-tã), asdruntsinari/asdruntsinare (as-drun-tsi-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azdruntsin***

asdruntsinari/asdruntsinare (as-drun-tsi-ná-ri) sf asdruntsinãri (as-drun-tsi-nắrĭ)– scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azdruntsinari***

asdruntsinat (as-drun-tsi-nátŭ) adg asdruntsinatã (as-drun-tsi-ná-tã), asdruntsinats (as-drun-tsi-nátsĭ), asdruntsinati/asdruntsinate (as-drun-tsi-ná-ti)– scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azdruntsinat***

asdruntsinãturã (as-drun-tsi-nã-tú-rã) sf asdruntsinãturi (as-drun-tsi-nã-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azdruntsinãturã***

aseară (a-seá-rã) adv – vedz tu ***searã***

asescu (a-sés-cu) vb IV asii (a-síĭ), aseam (a-seámŭ), asitã (a-sí-tã), asiri/asire (a-sí-ri) – tu-aestã oarã yin sh-mi aflu tu-aestu loc; lu-aprochi sh-mi-adun cu el; lu-agiungu di dinãpoi; escu isea cu cariva; axescu, agiungu, nj-agiundzi, mi coc (trã poami, grãni, etc.); (expr: 1: lj-asescu unã = lu-agudescu, lj-dau, ãlj plãscãnescu, unã pliscutã, unã pindzeari, un bush, etc.; 2: lji s-asirã dzãlili = lj-vinji oara, s-lji ncljidã ocljilj) *{ro: sosi, ajunge, a fi suficient, maturiza, coace}* *{fr: arriver, atteindre, rejoindre, suffire, mûrir}* *{en: arrive, atain, join, ripe, be sufficient}* ex: prindi s-asits (s-agiundzets) astarã n hoarã; cãnjlji lu-asirã (lu-agiumsirã) tu plai; pãnea nã aseashti (nã agiundzi); pearili asirã (s-featsirã, s-coapsirã) pri pom; nu-nj aseashti (agiundzi) mãcarea § ***asit*** (a-sítŭ) adg asitã (a-sí-tã), asits (a-sítsĭ), asiti/asite (a-sí-ti) – tsi ari agiumtã (ncljisã, axitã, umplutã) iuva; tsi s-ari adunatã cu cariva; axit, agiumtu, coptu (trã poami, grãni, etc.), agudit *{ro: sosit, ajuns, maturizat, copt}* *{fr: arrivé, atteint, rejoint, suffi, mûri}* *{en: arrive, atain, join, be sufficient, ripen}* ex: auãli nu suntu asiti (coapti) § ***asiri/asire*** (a-sí-ri) sf asiri (a-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu aseshti iuva; axiri, agiundzeari, umpleari, ncljideari, cutseari (trã poami, grãni, etc.), agudiri *{ro: acţiunea de a sosi, de a ajunge, de a maturiza; sosire, ajungere, maturizare, coacere}* *{fr: action d'arriver, d'atteindre, de rejoindre, de suffire, de mûrir}* *{en: action of arriving, of ataining, of joining, of being sufficient, of ripening)}* ex: cu asirea tsi featsi, dzãsi § ***axescu***[1] (ac-sés-cu) (mi) vb IV axii (ac-síĭ), axeam (ac-seámŭ), axitã (ac-sí-tã), axiri/axire (ac-sí-ri) – (unã cu ***asescu***) ex: axi (umplu, ncljisi, agiumsi, s-featsi) un an di cãndu muri; lji si axirã (expr: bitisirã) dzãlili; lji s-avea axitã (expr: lj-avea vinjitã chirolu); chicuta s-lu-axeascã (s-lu-agudeascã); mi axi (agudi) cu cheatra n cap; lji s-avea axitã (lj-avea vinjitã oara) § ***axit***[1] (ac-sítŭ) adg axitã (ac-sí-tã), axits (ac-sítsĭ), axiti/axite (ac-sí-ti) – (unã cu ***asit***) ex: trei stãmãnj axiti (umpluti, ntredz) avinam tu curii § ***axiri***[1]***/axire*** (ac-sí-ri) sf axiri (ac-sírĭ) – (unã cu ***asiri***)

asfalisi/asfalise (as-fá-li-si) sf asfalisi (as-fá-lisĭ) – atsea tsi-l fatsi pri cariva tra s-hibã sigur; sigurlichi, siguripsiri, asiguripsiri, asigurlichi, sãglãmsiri *{ro: siguranţã}* *{fr: assurance}* *{en: assurance, insurance}* § ***asfãlsescu*** (as-fãl-sés-cu) (mi) vb IV asfãlsii (as-fãl-síĭ), asfãlseam (as-fãl-seámŭ), asfãlsitã (as-fãl-sí-tã), asfãlsiri/asfãlsire (as-fãl-sí-ri) – fac un lucru tra s-hibã sigur; asiguripsescu, siguripsescu, sãglãmsescu *{ro: (se) asigura}* *{fr: (s')assurer}* *{en: assure, insure}* § ***asfãlsit*** (as-fãl-sítŭ) adg asfãlsitã (as-fãl-sí-tã), asfãlsits (as-fãl-sítsĭ), asfãlsiti/asfãlsite (as-fãl-sí-ti) – tsi easti faptu s-hibã sigur; asiguripsit, siguripsit, sãglãmsit *{ro: asigurat}* *{fr: assuré}* *{en: assured, insured}* § ***asfãlsiri/asfãlsire*** (as-fãl-sí-ri) sf asfãlsiri (as-fãl-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva asiguripseashti; asiguripsiri, siguripsiri, sãglãmsiri *{ro: acţiunea de a asigura; asigurare}* *{fr: action de (s') assurer}* *{en: action of assuring, of insuring himself}*

asfãlsescu (as-fãl-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***asfalisi***

asfãlsiri/asfãlsire (as-fãl-sí-ri) sf – vedz tu ***asfalisi***

asfãlsit (as-fãl-sítŭ) adg – vedz tu ***asfalisi***

asg… vedz shi ***azg***…

asgãn (as-gắnŭ) adg asgãnã (as-gắ-nã), asgãnj (as-gắnjĭ), asgãni/asgãne (as-gắ-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azgãn***

asgãnipsescu (as-gã-nip-sés-cu) vb IV asgãnipsii (as-gã-nip-síĭ), asgãnipseam (as-gã-nip-seámŭ), asgãnipsitã (as-gã-nip-sí-tã), asgãnipsiri/asgãnipsire (as-gã-nip-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azgãnipsescu***

asgãnipsiri/asgãnipsire (as-gã-nip-sí-ri) sf asgãnipsiri (as-gã-nip-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azgãnipsiri***

asgãnipsit (as-gã-nip-sítŭ) adg asgãnipsitã (as-gã-nip-sí-tã), asgãnipsits (as-gã-nip-sítsĭ), asgãnipsiti/asgãnipsite (as-gã-nip-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azgãnipsit***

asgãnlãchi/asgãnlãche (as-gãn-lắ-chi) sf asgãnlãchi (as-gãn-lãchĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azgãnlãchi***

asgurghisescu (a-sgur-ghi-sés-cu) (mi) vb IV asgurghisii (as-gur-ghi-siĭ), asgurghiseam (as-gur-ghi-seámŭ), asgurghisitã (as-gur-ghi-sí-tã), asgurghisiri/asgurghisire (as-gur-ghi-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azgurghisescu***

asgurghisiri/asgurghisire (a-sgur-ghi-sí-ri) sf asgurghisiri (as-gur-ghi-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azgurghisiri***

asgurghisit (a-sgur-ghi-sítŭ) adg asgurghisitã (as-gur-ghi-sí-tã), asgurghisits (as-gur-ghi-sítsĭ), asgurghisiti/asgurghisite (as-gur-ghi-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azgurghisit***

asgurii/asgurie (as-gu-rí-i) sf asgurii (as-gu-riĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azgurii***

asgurnjaric (as-gur-njĭá-ricŭ) adg asgurnjaricã (as-gur-njĭá-ri-cã), asgurnjarits (as-gur-njĭá-ritsĭ), asgurnjaritsi/asgurnjaritse (as-gur-njĭá-ri-tsi) – scriari neaprucheatã di noi: vedz ***azgurnjaric***

asgurnjescu (as-gur-njĭés-cu) vb IV asgurnjii (as-gur-njiĭ), asgurnjam (as-gur-njĭámŭ), asgurnjitã (as-gur-njí-tã), asgurnjiri/asgurnjire (as-gur-njí-ri) – scriari neaprucheatã di noi: vedz ***azgurnjescu***

asgurnjiri/asgurnjire (as-gur-njí-ri) sf asgurnjiri (as-gur-njírĭ) – scriari neaprucheatã di noi: vedz ***azgurnjiri***

asgurnjit (as-gur-njítŭ) adg asgurnjitã (as-gur-njí-tã), asgurnjits (as-gur-njítsĭ), asgurnjiti/asgurnjite (as-gur-njí-ti) – scriari neaprucheatã di noi: vedz ***asgurnjit***

asha (a-shĭá) adv – vedz tu ***ashi***

asham (a-shĭámŭ) sn – vedz tu ***shami***

ashami/ashame (a-shĭá-mi) sf – vedz tu ***shami***

ashas (a-shĭásŭ) sm fãrã pl – vedz tu ***hashish***

ashã (a-shắ) adv – vedz tu ***ashi***

ashcearniri/ashcearnire (ash-ceár-ni-ri) sf ashcearniri (ash-ceár-nirĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ashtearniri***

ashceptu (ash-cép-tu) (mi) vb I ashciptai (ash-cip-táĭ), ashciptam (ash-cip-támŭ), ashciptatã (ash-cip-tá-tã), ashciptari/ashciptare (ash-cip-tá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ashteptu***

ashcernu (ash-cér-nu) vb III ashcirnui (ash-cir-núĭ), ashcirneam (ash-cir-neámŭ), ashcirnutã (ash-cir-nú-tã), ashcearniri/ashcearnire (ash-ceár-ni-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ashternu***

ashci/ashce… (tu nchisita-a zboarãlor) – scriari neaprucheatã tu dictsiunar; vedz zboarãli tsi nchisescu cu ***ashti/ashte***…

ashciptari/ashciptare (ash-cip-tá-ri) sf ashciptãri (ash-cip-tắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ashtiptari***

ashciptat (ash-cip-tátŭ) adg ashciptatã (ash-cip-tá-tã), ashciptats (ash-cip-tátsĭ), ashciptati/ashciptate (ash-cip-tá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ashtiptat***

ashcirnut (ash-cir-nútŭ) adg ashcirnutã (ash-cir-nú-tã), ashcirnuts (ash-cir-nútsĭ), ashcirnuti/ashcirnute (ash-cir-nú-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ashtirnut***[1]

ashcljari/ashcljare (ash-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***ashclji***

ashcljat (ash-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***ashclji***

ashcljedz (ash-cljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***ashclji***

ashclji/ashclje (ásh-clji) sf ashclji (ásh-clji) – cumatã multu njicã shi suptsãri tsi ari ishitã (cãdzutã i armasã) di la un lucru tsi s-ari aspartã i disicatã (ca lemnul, bunãoarã); surtsel, schizari, tsandzãrã, luschidã, lutseatrã, licãturã, pilicudã, scãrpã, scãrpoaci, shcãrpã, mindzalji, minutsalji, mintsalji, anghidã, spitsã, gãgi *{ro: aşchie}* *{fr: éclat de bois, copeau}* *{en: splint}* ex: mi-agudi unã ashclji cãndu disicam leamni; unã ashclji di geami nj-intrã tu cicior § ***ashcljedz*** (ash-cljĭédzŭ) vb I ashcljai (ash-cljĭáĭ), ashcljam (ash-cljĭámŭ), ashcljatã (ash-cljĭá-tã), ashcljari/ashcljare (ash-cljĭá-ri) – disic leamni (tsi s-fac ashclji cu disicarea); disic *{ro: aşchia}* *{fr: fendre, couper du bois en éclats}* *{en: split wood into small splinters}* ex: ashcljai (disicai sh-li feci ashclji) dauã-trei leamni; ai cãshtigã s-nu ts-ashcljedz caplu § ***ashcljat*** (ash-cljĭátŭ) adg ashcljatã (ash-cljĭá-tã), ashcljats (ash-cljĭátsĭ), ashcljati/ashcljate (ash-cljĭá-ti) – (lemnu) tsi easti disicat (sh-cu tãljarea cad ashclji); disicat *{ro: aşchiat}* *{fr: (bois) fendu}* *{en: (wood) split into small splinters}* ex: avea leamni ashcljati (disicati) tu ubor; vinji cu caplu ashcljat (disicat) tu dauã-trei locuri § ***ashcljari/ashcljare*** (ash-cljĭá-ri) sf ashcljeri (ash-cljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ashcljadzã; disicari *{ro: acţiunea de a aşchia; aşchiare}* *{fr: action de fendre, de couper du bois en morceaux}* *{en: action of splitting wood into small splinters}*

ashcolsun (ásh-col-sunŭ) adv shi int – aferim, bravu *{ro: bravo}* *{fr: bravo}* *{en: bravo}* ex: ashcolsun (bravu), nipoate!

ashe (a-shĭé) adv – vedz tu ***ashi***

ashedz (a-shĭédzŭ) (mi) vb I ashidzai (a-shi-dzáĭ), ashidzam (a-shi-dzámŭ), ashidzatã (a-shi-dzá-tã), ashidzari/ashidzare (a-shi-dzá-ri) – (mi) bag (mi-ashternu, mi curdusescu) si stau pri tsiva; l-bag un lucru s-shadã pri tsiva; ashternu, curdusescu *{ro: aşeza}* *{fr: placer, poser}* *{en: put, place}* ex: ashidza pistoljli pri cãpitãnj; ashidzã (bãgã) nã crutsi di mirmerã pi murmintul a tatã-sui; nica nu shidzum ashidzats (ashtirnuts, curdusits) la measã § ***ashidzat*** (a-shi-dzátŭ) adg ashidzatã (a-shi-dzá-tã), ashidzats (a-shi-dzátsĭ), ashidzati/ashidzate (a-shi-dzá-ti) – tsi easti bãgat si sta pi tsiva; ashtirnut, curdusit *{ro: aşezat}* *{fr: placé, posé}* *{en: put, placed}* § ***ashidzari/ashidzare*** (a-shi-dzá-ri) sf ashidzãri (a-shi-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bagã un lucru s-shadã pri tsiva; ashtirneari, curdusiri *{ro: acţiunea de a aşeza}* *{fr: action de placer, de poser}* *{en: action of putting, of placing}*

ashi/ashe (a-shí) adv – ashã, ashe, asha, ashia, acshi, acshia, ashitsi, acshitsi – *{ro: aşa}* *{fr: ainsi}* *{en: this way}* ex: Dumnidzã ashi crui; acshi poati s-hibã; am acshi, cari nu shtii! § ***ashã*** (a-shắ) adv – (unã cu ***ashi***) § ***ashe*** (a-shĭé) adv – (unã cu ***ashi***) § ***asha*** (a-shĭá) adv – (unã cu ***ashi***) § ***ashia*** (a-shí-ĭa) adv – (unã cu ***ashi***) § ***acshi/acshe*** (ac-shí) adv – (unã cu ***ashi***) § ***acshia*** (ac-shí-ĭa) adv – (unã cu ***ashi***) ex: trã arãdeari acshia § ***ashitsi/ashitse*** (a-shí-tsi) adv – (unã cu ***ashi***) § ***acshitsi/acshitse*** (ac-shí-tsi) adv – (unã cu ***ashi***) ex: acshitsi-lj dzãtsea sotslji

ashi/ashe (a-shí) adv – vedz tu ***ashi***

ashia (a-shí-ĭa) adv – vedz tu ***ashi***

ashic (a-shícŭ) sn – vedz tu ***arshic***

ashichearei/ashichearee (a-shi-chea-ré-i) adv – limpidi ca lunjina-a dzuãljei; aspus pri fatsã (fãrã muzavirlãchi, dishcljis, nu peascumta); dishcljis, fora, fanira; limpidi *{ro: pe faţă, făţiş, deschis}* *{fr: ouvertement, visiblement}* *{en: openly, visibly}* ex: va s-hibã ashichearei (fora, pi fatsã, limpidi) § ***shichearei/shichearee*** (shi-chea-ré-i) – (unã cu ***ashichearei***) ex: greashti shichearei, nu lj-u fricã di tsiniva; lucrul easti shichearei (dishcljis, limpidi) § ***shicheare*** (shi-chea-ré) adv – (unã cu ***ashichearei***)

ashidzari/ashidzare (a-shi-dzá-ri) sf – vedz tu ***ashedz***

ashidzat (a-shi-dzátŭ) adg – vedz tu ***ashedz***

ashish (a-shíshĭŭ) sm fãrã pl – vedz tu ***hashish***

ashishã (a-shí-shã) sf – vedz tu ***shishi***

ashishi[1]***/ashishe*** (a-shí-shi) sf – vedz tu ***shishi***

ashishi[2]***/ashishe*** (a-shí-shi) sf pl – njits topi di pljumbu (ca gãrnutsã njits) tsi s-aflã bãgati tu-unã soi di curshumi cari, dupã tsi easti-aminatã dit tufechi, s-disfatsi shi topili s-arãspãndescu sh-agudescu nu un ma multi lucri di deavãrliga; bãlãtãnj, ciuciumadzi, shushumadzi *{ro: alice}* *{fr: grenailles}* *{en: pellets}* ex: umplui tufechea cu ashishi (bãlãtãnj) mãri

ashitsi[*] (a-shí-tsi) adv – pluralu di la sm "ashic"; vedz ***ashic***

ashitsi/ashitse (a-shí-tsi) adv – vedz tu ***ashi***

ashlamai/ashlamae (ash-la-má-i) sf ashlamãi (ash-la-mắĭ) –

alumachi njicã loatã di la un pom sh-bãgatã tu-alumachea-a altui pom cu-arãdãtsinã, iu va s-creascã sh-cu cari va s-facã unã (iu pomlu cu-arãdãtsinã va u creascã sh-va u hrãneascã alumachea, earã poamili fapti di-aestã alumachi va hibã idyea soi cu-atseali fapti di pomlu dit cari alumachea easti loatã); ambolj; (expr: lj-fac ashlamai a unui pom = ambuljisescu un pom) *{ro: altoi}* *{fr: greffe, mélange}* *{en: graft, grafted shoot}* ex: ponjlji tsi va s-lji facã ashlamai (s-lj-ambuljiseascã); ashlamaea (amboljlu) da poamili ma buni

ashtari/ashtare (ash-tá-ri) sf – vedz tu ***agiutor***

ashtat (ash-tátŭ) adg – vedz tu ***agiutor***

ashteardziri/ashteardzire (ash-teár-dzi-ri) sf – vedz tu ***ashtergu***

ashtearniri/ashtearnire (ash-teár-ni-ri) sf – vedz tu ***ashternu***

ashtearriri/ashtearrire (ash-teár-ri-ri) sf ashtearriri (ash-teár-rirĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ashtearniri***

ashteptu (ash-tép-tu) (mi) vb I ashtiptai (ash-tip-táĭ), ashtiptam (ash-tip-támŭ), ashtiptatã (ash-tip-tá-tã), ashtiptari/ashtiptare (ash-tip-tá-ri) – 1: stau iuva tra s-hiu aclo cãndu va si s-facã tsiva (s-ved pri cariva, etc.); lu-alas pri cariva s-amãnã un chiro cu fãtsearea-a unui lucru; shteptu, adastu, apãndãxescu, apãndixescu, pãndixescu; 2: lu-aprochi pri cariva s-intrã iuva (acasã, la measã, etc.); aprochi, prochi, dixescu; (expr: ashteptu cu gura hãscatã = mizi ashteptu sã-nj si da tsiva, si s-facã tsiva, s-ved tsiva, etc.) *{ro: aştepta, primi}* *{fr: attendre, accueillir, recevoir}* *{en: wait, receive}* ex: prumuveara eu nj-u ashteptu (adastu); ashtiptãm dauã dzãli pamporea; ashtiptai unã sãhati sh-nu vinji; ashteaptã-mi la hani; s-ashtipta s-nu-l veadã altãoarã ntr-ocljі; ashtiptã, tsi ashtiptã s-yinã hilji-sa s-mãcã; ashtiptã s-veadã tsi va curã; nu n-ashtiptam (nu pistipseam) s-lu aflã; ashtiptats-mi (adãstats-mi; aprucheats-mi n casã) aestã noapti; nu ti ntreb: ashteaptã (aproachi) amirãlu?; ashtiptats-lji (aprucheats-lji) cãt ma ghini; ishirã s-lu-ashteaptã (s-lu-aproachi) n cali; lj-ashtiptã (lj-apruche) cu tuti bunili; lã dishcljisi poarta shi lj-ashtiptã n casã; ficiori tsi ashtipta ca puljlji orghi n gurã s-lã dai § ***ashtiptat*** (ash-tip-tátŭ) adg ashtiptatã (ash-tip-tá-tã), ashtiptats (ash-tip-tátsĭ), ashtiptati/ashtiptate (ash-tip-tá-ti) – tsi easti adãstat (apãndixit) di cariva; tsi easti aprucheat iuva; shtiptat, adãstat, apãndãxit, apãndixit, pãndixit; aprucheat, prucheat, dixit *{ro: aşteptat, primit}* *{fr: attendu, accueilli}* *{en: waited, received}* ex: furã multu ghini ashtiptats (aprucheats), ca nãshti dziniradz § ***ashtiptari/ashtiptare*** (ash-tip-tá-ri) sf ashtiptãri (ash-tip-tãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ashteaptã tsiva; shtiptari, adãstari, apãndãxiri, apãndixiri, pãndixiri; aprucheari, prucheari, dixiri *{ro: acţiunea de a aştepta, de a primi; aşteptare, primire}* *{fr: action d'attendre, d'accueillir, de recevoir; accueil}* *{en: action of waiting, of receiving}* ex: tu ashtiptari, ãlj dãdea unã cu mãna; lã featsim bunã ashtiptari (aprucheari) § ***neashtiptat*** (neash-tip-tátŭ) adg neashtiptatã (neash-tip-tá-tã), neashtiptats (neash-tip-tátsĭ), neashtiptati/neashtiptate (neash-tip-tá-ti) – tsi nu easti ashtiptat; tsi nu easti aprucheat; tsi s-fatsi cãndu omlu nu s-ashteaptã ca si s-facã; neadãstat, neapãndãxit, neaprucheat *{ro: neaşteptat, neprimit}* *{fr: qui n'est pas attendu, qui n'est pas accueilli; inattendu}* *{en: who is not waited, who is not received; unexpected}* § ***neashtiptari/neashtiptare*** (neash-tip-tá-ri) sf neashtiptãri (neash-tip-tãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu easti ashtiptat (aprucheat); neadãstari, neapãndãxiri, neaprucheari *{ro: acţiunea de a nu (se) aştepta, de a nu primi; neaşteptare}* *{fr: action de ne pas (s')attendre}* *{en: action of not waiting}* § ***neashtiptati*** (neash-tip-tá-ti) adv – (cu prip. "pri" nãinti) tsi s-fatsi cãndu lumea nu s-ashteaptã ca si s-facã; aniorihta, dinapandiha *{ro: pe neaşteptate}* *{fr: à l'improviste}* *{en: unexpectedly}* ex: dupã putsãn, pri neashtiptati (aniorihta) § ***shteptu*** (shtép-tu) (mi) vb I shtiptai (shtip-táĭ), shtiptam (shtip-támŭ), shtiptatã (shtip-tá-tã), shtiptari/shtiptare (shtip-tá-ri) – (unã cu ***ashteptu***) ex: shteaptã (ashteaptã) ghifta ca trei dzãli § ***shtiptat*** (shtip-tátŭ) adg shtiptatã (shtip-tá-tã), shtiptats (shtip-tátsĭ), shtiptati/shtiptate (shtip-tá-ti) – (unã cu ***ashtiptat***) § ***shtiptari/shtiptare*** (shtip-tá-ri) sf shtiptãri (shtip-tãrĭ) – (unã cu ***ashtiptari***)

ashtergu (ash-tér-gu) (mi) vb ashtershu (ash-tér-shĭu), ashtirdzeam (ash-tir-dzeámŭ), ashtearsã (ash-teár-sã), ashteardziri/ashteardzire (ash-teár-dzi-ri) shi ashtirdzeari/ashtirdzeare (ash-tir-dzeá-ri) – trec cu-unã peaticã pristi un lucru ud tra s-lu usuc; trec cu-unã cãrpã pristi un lucru (measã, curdeli, etc.) tra s-lu cur di peturlu di pulbiri (murdãrii, etc.) tsi s-aflã pri el; scot unã numã dit tifterea iu s-aflã scriatã; u-agãrshescu (lj-u ljertu) borgea tsi nj-u va cariva; etc.; shtergu, spãstrescu, cur, aspel, lau, etc.; (expr: u-ashtergu = fug ca peascumta shi cu-agunjii, li-aspel) *{ro: şterge; fugi}* *{fr: essuyer; épousseter; effacer; fuir}* *{en: wipe; dust; erase; leave}* ex: ashteardzi-ti (usucã-ts fatsa, mãnjli, etc. di apã) cu prusopea; nu ti-aspari, feata-a mea, ashteardzi-ts lãcrinjli; sh-ashtirdzea ocljilj s-veadã tehnea-a ciraclui; li-ashtearsish (li curash di murdãrii, muzgã) curdelili?; ashteardzi-nj stranjili; va s-ashtergu (s-u scot) numa-a voastrã shi va sã scriu numa-a lor; s-ashtearsi (expr: dusi, s-chiru) di pri loc; Mara li-ashtearsi (expr: fudzi) § ***ashtersu*** (ash-tér-su) adg ashtearsã (ash-teár-sã), ashtershi (ash-tér-shi), ashtearsi/ashtearse (ash-teár-si) – tsi-lj s-ari loatã (a unui lucru) peturlu di apã (pulbiri, murdãrii, etc.) tsi s-afla pri el; tsi easti scos dit unã tifteri; tsi easti ljirtat trã borgea tsi u ari; etc.; shtersu, spãstrit, curat, aspilat, lat, etc. *{ro: şters}* *{fr: essuyé; épousseté; effacé}* *{en: wiped; dusted; erased}* § ***ashteardziri/ashteardzire*** (ash-teár-dzi-ri) sf ashteardziri (ash-teár-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ashteardzi tsiva; ashtirdzeari, shteardziri, shtirdzeari, spãstriri, curari, aspilari, lari, etc.; *{ro: acţiunea de a şterge; ştergere}* *{fr: action d'essuyer; d'épousseter; d'effacer}* *{en: action of wiping; of dusting; of erasing}* § ***ashtirdzeari/ashtirdzeare*** (ash-tir-dzeá-ri) sf ashtirdzeri (ash-tir-dzérĭ) – (unã cu ***ashteárdziri***) ex: s-acumpãr nã mãndilã tr-ashtirdzeari narea § ***shtergu*** (shtér-gu) (mi) vb shtershu (shtér-shĭu), shtirdzeam (shtir-dzeámŭ), shtearsã (shteár-sã), shteardziri/shteardzire (shteár-dzi-ri) shi shtirdzeari/shtirdzeare (shtir-dzeá-ri) – (unã cu ***ashtergu***) ex: shteardzi-ts ocljilj feata-a mea shi tsãni-ts plãmgul!; shteardzi-mi, lea maea-a mea § ***shtersu*** (shtér-su) adg shtearsã (shteár-sã), shtershi (shtér-shi), shtearsi/shtearse (shteár-si) – (unã cu ***ashtersu***) § ***shteardziri/shteardzire*** (shteár-dzi-ri) sf shteardziri (shteár-dzirĭ) – (unã cu ***ashteardziri***) § ***shtirdzeari/shtirdzeare*** (shtir-dzeá-ri) sf shtirdzeri (shtir-dzérĭ) – (unã cu ***ashteardziri***)

ashteri/ashtere (ash-té-ri) sf ashteri (ash-térĭ) – loclu di la murmintsã iu s-tsãn adunati oasili-a mortsãlor *{ro: osuar}* *{fr: ossuaire, endroit ou un coin du cimetière où on amasse et garde les ossements}* *{en: ossuary}*

ashternu (ash-tér-nu) vb III, II shi I ashtirnui (ash-tir-núĭ) shi ashtirnai (ash-tir-náĭ), ashtirneam (ash-tir-neámŭ) shi ashtirnam (ash-tir-námŭ), ashtirnutã (ash-tir-nú-tã) shi ashtirnatã (ash-tir-ná-tã), ashtearniri/ashtearnire (ash-teár-ni-ri) shi ashtirneari/ashtirneare (ash-tir-neá-ri) shi ashtirnari/ashtirnare (ash-tir-ná-ri) – fac un lucru s-shadã pri tsiva; tindu un lucru sh-acoapir tsiva; tindu, curdusescu, stau, shed, etc.; (expr: 1: ashternu crivatea (un loc trã durnjiri) = tindu pri crivati unã vilendzã (sindoni, etc.), lj-bag cãpitãnji, etc. tra s-u ndreg trã somnu; 2: ashternu measa = ashternu unã misali pri measã, bag mãcari pri measã; 3: ashternu caljlji = tindu cuverta di calj sum sãmarili-a caljlor tra s-lji ndreg trã cali; 4: ashternu calea = u ncaltsu calea, tindu chetsrã pri cali, u ischedz calea cu chetsrã; 5: mi-ashternu s-adar tsiva = nchisescu s-fac un lucru dipriunã, shi nu-astãmãtsescu s-lu fac; 6: mi-ashternu iuva (la measã, pi crivati, pri-un loc, sh-nu fug) = mi bag s-shed, mi tindu, mi curdusescu, acats (shed tu) un loc, etc.; 7: mi-ashternu (tu bana di cati dzuã) = isihãsescu, nj-bag mintea, nj-mutrescu lucrul (huzmetea), nu mata fac glãrinj, etc.; 8: nu mi-ashternu = nu mi-acatsã (nu mi tsãni) loclu, nu-am isihii; 9: nu-nj s-ashtearni curlu = nu mi-ashternu pri lucru, nu-am nitsiunã mirachi s-lucredz, nu-nj tradzi inima s-lucredz; etc.; 10: lu-ashternu pri shcop = l-bat, lj-dau un shcop; 11: ti-ashternu (la chivernisi, la dascal, etc.) = ti spun, dzãc aralili tsi-ai faptã, etc.) *{ro: aşterne; aşeza deasupra; pava (drumul); face patul; se apuca de; cuminţi; lucra consistent, etc.}* *{fr: étendre; met-*

tre sur; s'asseoir; étaler par terre, paver; faire le lit; commencer et continuer sans relâche; devenir raisonnable, honnête et tranquille; commencer à travailler régulièrement, etc.} *{en: spread out, lay out; sit down; pave (road); make (bed); do something continuously; start working, etc.}* ex: li-ashtirnã (li teasi) mpadi; measa s-ashtirnu (s-teasi, s-bãgã) singurã; oaspitslji s-ashtirnurã la measã (s-curdusirã, shidzurã la measã s-mãcã); neaua s-ashtearnã (s-tindi, s-curduseashti pri loc) vãrtos; s-avea ashtirnatã (curdusitã) pri padi sh-lãfusea; chirageadzlji ashtearnã caljlji (expr: tindu cuverta sum sãmarili a caljlor); avea ashtirnatã chilimlu-atsel bunlu; lu-ashtirnai (expr: l-ded dipadi) sh-lu bãtui; u-ashtirnurã tutã calea (expr: teasirã chetsrã i cãldãrãmi pri cali); ashtirnets trã culcari (expr: ndridzets crivatea, tindets vilendzãli pri loclu iu va si s-doarmã); cãndu u-ashtirnu sh-birbiljlu (expr: cãndu nchisi s-batã dipriunã); mi ashtirnui tu beari (shidzui s-beau sh-nu-astãmãtseam); di-aseară u-ashtirnurã la hani (expr: s-curdusirã pri beari tutã noaptea); furlji u-au tru minti si s-ashtearnã (expr: s-nu mata furã, s-facã unã banã shi s-lucreadzã ca tuts alantsã oaminj); ficiorlu s-ashtirnu (expr: isihãsi, s-featsi cu minti, bãgã minti); multu s-ashtirnu (expr: isihãsi, s-featsi cu minti), nu easti ca ma ninti; Culachi nu s-ashtirnea la lucru (expr: nu shidea tu-un lucru, s-lucreadzã cuminti, ca tutã dunjaea); pri lucru si s-ashtearnã, nu-lj s-ashtirnea curlu (expr: nu s-ashtirnea pri lucru; nu-l trãdzea inima s-lucreadzã; nu s-acãtsa s-lucreadzã); trã nã Lenã culunjatã, nu-nj s-ashtearnã dzua tutã (expr: nu mi-acatsã loclu); sh-cara lu-ashtirnu pri shcop (expr: sh-cara l-bãtu ghini), lj-ascãpirarã ocljilj; ti-ashtirnai (expr: spush aralili tsi-ai faptã) la dascal § ***ashtirnut***[1] (ash-tir-nútŭ) adg ashtirnutã (ash-tir-nú-tã), ashtirnuts (ash-tir-nútsĭ), ashtirnuti/ashtirnute (ash-tir-nú-ti) – tsi easti tes pri tsiva; tsi easti bãgat s-shadã (tsi shadi) pri tsiva; tes, curdusit, etc.; (expr: om ashtirnut = om di besã, cu mintea salami, tsi mindueashti ghini, tsi sh-veadi di lucrul a lui, etc.) *{ro: aşternut, aşezat, etc.}* *{fr: étendu, assis, etc.}* *{en: spread out, layed out, who sits down, etc.}* ex: pri-ashtirnuta (teasa mpadi) a mea tãmbari; unã padi ashtirnutã (acupiritã) cu earbã; calea ashtirnutã tutã cu chetri; calea ashtirnutã mash cu-asimi (expr: cu-asimi teasã pri cali, tu loc di chetsrã); tora el easti om ashtirnut (expr: di besã, cu minti, tsi sh-mutreashti lucrul salami) § ***ashtirnat*** (ash-tir-nátŭ) adg ashtirnatã (ash-tir-ná-tã), ashtirnats (ash-tir-nátsĭ), ashtirnati/ashtirnate (ash-tir-ná-ti) – (unã cu ***ashtirnut***[1]) ex: eara cu mintea la loc, ashtirnatã shi nu vrea s-lu-ascultã; ahtari featã mushatã, cu zborlu ahãt dultsi sh-ashtirnat; eara muljarea di bunili shi di-ashtirnatili, nu sh-eara di lishoarili § ***ashtearniri/ashtearnire*** (ash-teár-ni-ri) sf ashtearniri (ash-teár-nirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ashtearni tsiva *{ro: acţiunea de a aşterne; de a (se) aşeza; etc.}* *{fr: action d'étendre; de mettre sur; de s'asseoir; etc.}* *{en: action of spreading out, of laying out; of sitting down; etc.}* ex: casa va ashtirneari (ndridzeari) § ***ashtirneari/ashtirneare*** (ash-tir-neá-ri) sf ashtirneri (ash-tir-nérĭ) – (unã cu ***ashtearniri***) § ***ashtirnari/ashtirnare*** (ash-tir-ná-ri) sf ashtirnãri (ash-tir-nắrĭ) – (unã cu ***ashtearniri***) § ***dishternu*** (dish-tér-nu) vb III, II shi I dishtirnui (dish-tir-núĭ) shi dishtirnai (dish-tir-náĭ), dishtirneam (dish-tir-neámŭ) shi dishtirnam (dish-tir-námŭ), dishtirnutã (dish-tir-nú-tã) shi dishtirnatã (dish-tir-ná-tã), dishtearniri/dishtearnire (dish-teár-ni-ri) shi dishtirneari/dishtirneare (dish-tir-neá-ri) shi dishtirnari/dishtirnare (dish-tir-ná-ri) – disfac sh-adun ashtirnutlu-a crivatiljei, misalea di pri measã, chilimea di mpadi, etc. *{ro: dez-aşterne; desface patul}* *{fr: défaire le lit; ôter le tapis des chambres}* *{en: undo the bed; take off the room carpet}* ex: dishternu (li-adun lucrili din) casa cã eara s-avdi fricã § ***dishtirnut*** (dish-tir-nútŭ) adg dishtirnutã (dish-tir-nú-tã), dishtirnuts (dish-tir-nútsĭ), dishtirnuti/dishtirnute (dish-tir-nú-ti) – (patlu) tsi-lj s-ari scoasã ashtirnutlu (vilendza, sindonea shi cãpitunjili); measa) tsi-lj s-ari sculatã misalea; (udãlu) tsi-lj s-ari scoasã chilimea *{ro: dez-aşternut; (patul) desfãcut}* *{fr: défait (lit); ôté (tapis d'une chambre)}* *{en: undone (bed); taken off (room carpet)}* § ***dishtirnat*** (dish-tir-nátŭ) adg dishtirnatã (dish-tir-ná-tã), dishtirnats (dish-tir-nátsĭ), dishtirnati/dishtirnate (dish-tir-ná-ti) – (unã cu ***dishtirnut***) § ***dishtearniri/dishtearnire*** (dish-teár-ni-ri) sf dishtearniri (dish-teár-nirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dishtearni tsiva (un ashtirnut di pat, misali di pri-unã measã, etc.) *{ro: acţiunea de a dez-aşterne; de a desface patul}* *{fr: action défaire le lit; d'ôter le tapis des chambres}* *{en: action of undoing the bed; of taking off the room carpet}* § ***dishtirneari/dishtirneare*** (dish-tir-neá-ri) sf dishtirneri (dish-tir-nérĭ) – (unã cu ***dishtearniri***) § ***dishtirnari/dishtirnare*** (dish-tir-ná-ri) sf dishtirnãri (dish-tir-nắrĭ) – (unã cu ***dishtearniri***)§ ***neashtirnut*** (neash-tir-nútŭ) adg neashtirnutã (neash-tir-nú-tã), neashtirnuts (neash-tir-nútsĭ), neashtirnuti/neashtirnute (neash-tir-nú-ti) – tsi nu easti tes pri tsiva; (pat) tsi nu easti ashtirnut (ndreptu); (expr: om neashtirnut = om tsi nu para lucreadzã, tsi nu sh-ari faptã casã sh-fumealji, tsi nu pots s-lji fats besã, etc.) *{ro: neaşezat, neaşternut, etc.}* *{fr: qui n'est pas étendu; débraillé, sans tenue}* *{en: who is not seated down, untidy, hardly decent}* ex: ficior neashtirnut ninga (expr: tsi-alagã prit cãljuri fãrã s-facã tsiva, tsi nu si nsurã ninga, tsi nu sh-para caftã lucru, etc.) § ***neashtirnat*** (neash-tir-nátŭ) adg neashtirnatã (neash-tir-ná-tã), neashtirnats (neash-tir-nátsĭ), neashtirnati/neashtirnate (neash-tir-ná-ti) – (unã cu ***neashtirnut***) ex: sh-eara muljarea di bunili shi di-ashtirnatili, nu-sh eara di lishoarili shi di muljerli neashtirnati (expr: tsi suntu apreasi tu minti, tsi nu pots s-lã fats besã) § ***neashtearniri/neashtearnire*** (neash-teár-ni-ri) sf neashtearniri (neash-teár-nirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-ashtearni (cãndu tsiva nu easti ashtirnut) *{ro: acţiunea de a nu aşterne; de a nu (se) aşeza}* *{fr: action de ne pas (s')étendre; de ne pas s'asseoir}* *{en: action of not spreading out, of not laying out; of not sitting down}* § ***neashtirneari/neashtirneare*** (neash-tir-neá-ri) sf neashtirneri (neash-tir-nérĭ) – (unã cu ***neashtearniri***) § ***neashtirnari/neashtirnare*** (neash-tir-ná-ri) sf neashtirnãri (neash-tir-nắrĭ) – (unã cu ***neashtearniri***) § ***ashtirnut***[2] (ash-tir-nútŭ) sn ashtirnuturi (ash-tir-nú-turĭ) shi ashtirnuti/ashtirnute (ash-tir-nú-ti) – loclu ndreptu cu vilendzã sh-cãpitãnj tra s-doarmã omlu; shtirnut, crivati, pat, strozmã, shiltei, dushec; (expr: 1: intru tu-ashtirnut = mi bag s-dormu; 2: escu tu-ashtirnut = hiu lãndzit; 3: (bãrbat) mi bag (intru) tu-ashtirnut cu-unã muljari = u ncalic, u-ambairu, u mpihiur, etc.) *{ro: aşternut, pat}* *{fr: lit, literie, couche}* *{en: bed, bedding}* ex: ari ashtirnuti groasi; ashtirnut (strozmã) di palji; s-frãngã vruta-nj tu-ashtirnut; s-nji dai moara di piper di sum ashtirnut; armasirã tu-ashtirnut mash featili singuri; intrai tu ashtirnut (expr: mi bãgai s-dormu) § ***shtirnut*** (shtir-nútŭ) sn shtirnuturi (shtir-nú-turĭ) – (unã cu ***ashtirnut***[2]) ex: s-doarmã tru un shtirnut (pat, crivati) § ***ashtirnãmintu*** (ash-tir-nã-mín-tu) sn ashtirnãminti/ashtirnãminte (ash-tir-nã-mín-ti) shi ashtirnãminturi (ash-tir-nã-mín-turĭ) – unã soi di cuvertã tsi s-bagã pri cal sum sãmar tra s-nu-lj facã arãnj a calui; ashtirnumintu, cuvertã *{ro: iblâncã}* *{fr: chabraque (couverture en laine de chèvre)}* *{en: blanket used to put on horses}* ex: scoasim ashtirnãmintili a caljlor § ***ashtirnumintu*** (ash-tir-nu-mín-tu) sn ashtirnuminti/ashtirnuminte (ash-tir-nu-mín-ti) shi ashtirnuminturi (ash-tir-nu-mín-turĭ) – (unã cu ***ashtirnãmintu***)

ashterru (ash-tér-ru) vb III ashtirrui (ash-tir-rúĭ), ashtirream (ash-tir-reámŭ), ashtirrutã (ash-tir-rú-tã), ashtearriri/ashtearrire (ash-teár-ri-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ashternu***

ashtersu (ash-tér-su) adg – vedz tu ***ashtergu***

ashtiptari/ashtiptare (ash-tip-tá-ri) sf – vedz tu ***ashteptu***

ashtiptat (ash-tip-tátŭ) adg – vedz tu ***ashteptu***

ashtirdzeari/ashtirdzeare (ash-tir-dzeá-ri) sf – vedz tu ***ashtergu***

ashtirnari/ashtirnare (ash-tir-ná-ri) sf – vedz tu ***ashternu***

ashtirnat (ash-tir-nátŭ) adg – vedz tu ***ashternu***

ashtirnãmintu (ash-tir-nã-mín-tu) sn – vedz tu ***ashternu***

ashtirneari/ashtirneare (ash-tir-neá-ri) sf – vedz tu ***ashternu***

ashtirnumintu (ash-tir-nu-mín-tu) sn – vedz tu ***ashternu***

ashtirnut[1] (ash-tir-nútŭ) adg – vedz tu ***ashternu***

ashtirnut[2] (ash-tir-nútŭ) sn – vedz tu ***ashternu***

ashtirnutari/ashtirnutare (ash-tir-nu-tá-ri) sf – vedz tu ***shtirnutedz***

ashtirnutat (ash-tir-nu-tátŭ) adg – vedz tu ***shtirnutedz***
ashtirnutedz (ash-tir-nu-tédzŭ) vb I – vedz tu ***shtirnutedz***
ashtirrut[1] (ash-tir-rútŭ) adg ashtirrutã (ash-tir-rú-tã), ashtirruts (ash-tir-rútsĭ), ashtirruti/ashtirrute (ash-tir-rú-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ashtirnut***[1]
ashtirrut[2] (ash-tir-rútŭ) sn ashtirruturi (ash-tir-rú-turĭ) shi ashtirruti/ashtirrute (ash-tir-rú-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ashtirnut***[2]
ashtor (ash-tórŭ) sn – vedz tu ***agiutor***
asi (á-si) invar – vedz tu ***alas***
asicmecã (a-sic-mé-cã) sf asicmetsi/asicmetse (a-sic-métsĭ) – pãni di-atsea buna (di luxu) *{ro: pâine superioarã} {fr: pain de luxe} {en: superior bread}*
asighuriftu (a-si-ghú-rif-tu) adg asighuriftã (a-si-ghú-rif-tã), asighuriftsã (a-si-ghú-rif-tsã), asighurifti/asighurifte (a-si-ghú-rif-ti)– unã cu ***asiguriftu***
asighuripsescu (a-si-ghu-rip-sés-cu) (mi) vb IV asighuripsii (a-si-ghu-rip-síĭ), asighuripseam (a-si-ghu-rip-seámŭ), asighuripsitã (a-si-ghu-rip-sí-tã), asighuripsiri/asighuripsire (a-si-ghu-rip-sí-ri) – unã cu ***asiguripsescu***
asighuripsiri/asighuripsire (a-si-ghu-rip-sí-ri) sf asighuripsiri (a-si-ghu-rip-sírĭ) – unã cu ***asiguripsiri***
asighuripsit (a-si-ghu-rip-sítŭ) adg asighuripsitã (a-si-ghu-rip-sí-tã), asighuripsits (a-si-ghu-rip-sítsĭ), asighuripsiti/asighuripsite (a-si-ghu-rip-sí-ti)– unã cu ***asiguripsit***
asighurlichi/asighurliche (a-si-ghur-lí-chi) sf asighurlichi (a-si-ghur-líchĭ) – unã cu ***asigurlichi***
asiguriftu (a-si-ghú-rif-tu) adg – vedz tu ***sigã***
asiguripsescu (a-si-gu-rip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sigur***
asiguripsiri/asiguripsire (a-si-gu-rip-sí-ri) sf – vedz tu ***sigur***
asiguripsit (a-si-gu-rip-sítŭ) adg – vedz tu ***sigur***
asigurlichi/asigurliche (a-si-gur-lí-chi) sf – vedz tu ***sigur***
asimco (a-sim-có) sm – vedz tu ***asimi***
asimi/asime (a-sí-mi) sf asinj (a-sínjĭ) shi asimuri (a-sí-murĭ) – metal di-atseali scumpili (cu-unã hromã albã lutsitoari sh-mushatã) dit cari s-fac giuvairi (cu cari si stulusescu muljerli), lucri di casã (tãvi, linguri, furculitsi, etc.), etc.; (expr: di-asimi = albu, cu-unã hromã ca di-asimi) *{ro: argint} {fr: argent} {en: silver}* ex: tavã di asimi; asimea easti albã; nj-acumpãrã un nel di-asimi; easti curatã ca asimea; armili di-asimi; lutseafirlu di-asimi (expr: albu, ca di-asimi); cloputli virsati tu-asimi; Muscopulea tu asimuri ãncljigatã; cali ashtirnutã mash cu-asimi; sh-umplu supãnjli-a lui di-asinj § ***asimco*** (a-sim-có) sm asimcadz (a-sim-cádzĭ) shi sn asimcali/asimcale (a-sim-cá-li) – suro di lucri fapti di-asimi tsi s-aflã tu-un loc (tu-unã casã, tu-nã ducheani trã vindeari, etc.); asimico, asimicãturã *{ro: argintãrie} {fr: argenterie} {en: silverware}* ex: nveasti cu asimcadz pri eali; tsã da grosh, liri, asimcadz, yeamãndzã § ***asimico*** (a-si-mi-có) sm asimicadz (a-si-mi-cádzĭ) shi sn asimicali/asimicale (a-si-mi-cá-li) – (unã cu ***asimco***) ex: adusi pai, multu-asimico; cu asimicolu tsi mi miscurã la nuntã, nj-feci piculj; vinj s-alas pãn tu turnatã sinduchea cu asimicadz; cu tuti neali, cu tut asimicali § ***asimicãturã*** (a-si-mi-cã-tú-rã) sf asimicãturi (a-si-mi-cã-túrĭ) – (unã cu ***asimco***) § ***asimusescu*** (a-si-mu-sés-cu) vb IV asimusii (a-si-mu-síĭ), asimuseam (a-si-mu-seámŭ), asimusitã (a-si-mu-sí-tã), asimusiri/asimusire (a-si-mu-sí-ri) – tindu un petur suptsãri di-asimi pristi un lucru di metal; bag pi mini (mi stulsescu cu) lucri adrati di-asimi; dati cu-asimi *{ro: arginta} {fr: argenter; revêtir d'une couche d'argent} {en: silver; coat with a thin layer of silver}* ex: dauã veri asimusii calea (fig: imnai tut chirolu pri idyea cali) § ***asimusit*** (a-si-mu-sítŭ) adg asimusitã (a-si-mu-sí-tã), asimusits (a-si-mu-sítsĭ), asimusiti/asimusite (a-si-mu-sí-ti) – pristi cari s-ari teasã un petur suptsãri di-asimi; tsi easti ncãrcat (stulsit) di-asimi *{ro: argintat} {fr: argenté} {en: silvered}* § ***asimusiri/asimusire*** (a-si-mu-sí-ri) sf asimusiri (a-si-mu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-asimuseashti tsiva *{ro: acţiunea de a arginta; argintare} {fr: action d'argenter} {en: action of silvering}* ex: nelu va asimusiri (dari cu-asimi)
asimicãturã (a-si-mi-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***asimi***
asimico (a-si-mi-có) sm – vedz tu ***asimi***
asimusescu (a-si-mu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***asimi***
asimusiri/asimusire (a-si-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***asimi***
asimusit (a-si-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***asimi***
asiri/asire (a-sí-ri) sf – vedz tu ***asescu***
asit (a-sítŭ) adg – vedz tu ***asescu***
aslan[1] (as-lánŭ) sm aslanj (as-lánjĭ) – parã dit chirolu-a turtsãlor; gros *{ro: ban de pe vremea turcilor; piastru} {fr: ancienne monnaie; piastre} {en: old coin; piastre}* ex: pãnea fatsi doi aslanj; vidzui un aslan (ljundar) cu un aslan (parã); tsintsi aslanj ded pri oca di carni; unã sutã di aslanj fac unã lirã § ***arslan***[1] (ar-slánŭ) sm arslanj (ar-slánjĭ) – (unã cu ***aslan***[1])
aslan[2] (as-lánŭ) sm, sf aslanã (as-lá-nã), aslanj (as-lánjĭ), aslani/aslane (as-lá-ni) – prici mari dit fumealja-a cãtushlor, carnivorã (tsi s-hrãneashti cu carni), tsi bãneadzã tu Africhii shi Asii, cu caplu mari sh-cu unã hioti (coamã) multu mari shi tufoasã pri cap; ljundar, ljunar; (fig: aslan (ca adg) = tsi easti gioni sh-livendu ca un aslan) *{ro: leu} {fr: lion} {en: lion}* ex: aslanlu ari percea lungã; ashi imnã mash aslanlu (ljundarlu, gionili ca aslan); vidzui nã aslanã cu puljlj-a ljei; tsi mutritã di aslan (di ljundar); nãvãlirã pri dushmanj ca aslanjlji; alipidatã aslanã (fig: livendã sh-gioni ca un ljundar); aslanã muljari!; mi hãrsescu cã ti ved aslanã; s-aspusirã aslanj (fig: gionj ca ljundarlji); vidzui un aslan (ljundar) cu un aslan (parã) § ***arslan***[2] (ar-slánŭ) sm, sf, adg arslanã (ar-slá-nã), arslanj (ar-slánjĭ), arslani/arslane (ar-slá-ni) – (unã cu ***aslan***[2])
aslã (as-lă) invar – dealihea, saghlami, gnisiu, sigur, nimincciunos, nicalpu *{ro: veritabil, adevãrat} {fr: véritable, authentique, certain} {en: genuine, true, real, certain}* ex: casã aslã (dealihea, saglami) nturtseascã
asloatã (as-loá-tã) sf – vedz tu ***sloatã***
asm… (tu nchisita-a zboarãlor) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***azm***…
asmadã (as-má-dhã) sf – vedz tu ***amadã***
asmadhã (as-má-dhã) sf asmãdz (as-mădzĭ) – unã cu ***asmadã***
asman (as-mánŭ) sm asmanj (as-mánjĭ) – birbec tsi easti mash pi giumitati ciucutit (dzigãrit, shutsãt, scuchit) *{ro: berbec pe jumãtate jugãnit} {fr: bélier à moitié châtré} {en: half castrated ram}*
asmu (ás-mu) sm pl(?) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***azmu***
asmuldzeari/asmuldzeare (a-smul-dzeá-ri) sf asmuldzeri (as-mul-dzérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azmuldzeari***
asmuldziri/asmuldzire (a-smúl-dzi-ri) sf asmuldziri (as-múl-dzirĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azmuldziri***
asmulgu (a-smúl-gu) (mi) vb III shi II asmulshu (as-múl-shĭu), asmuldzeam (as-mul-dzeámŭ), asmulsã (as-múl-sã) shi asmultã (as-múl-tã), asmuldziri/asmuldzire (as-múl-dzi-ri) shi asmuldzeari/asmuldzeare (as-mul-dzeá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azmulgu***
asmulsu (a-smúl-su) adg asmulsã (as-múl-sã), asmulshi (as-múl-shi), asmulsi/asmulse (as-múl-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azmulsu***
asmultu (a-smúl-tu) adg asmultã (as-múl-tã), asmultsã (as-múl-tsã), asmulti/asmulte (as-múl-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azmultu***
asmuts (as-mútsŭ) vb IV shi I asmutsãi (as-mu-tsắĭ) shi asmutsai (as-mu-tsáĭ), asmutsam (as-mu-tsámŭ), asmutsãtã (as-mu-tsắ-tã) shi asmutsatã (as-mu-tsá-tã), asmutsãri/asmutsãre (as-mu-tsắ-ri) shi asmutsari/asmutsare (as-mu-tsá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azmuts***
asmutsari/asmutsare (as-mu-tsá-ri) sf asmutsãri (as-mu-tsắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azmutsari***
asmutsat (as-mu-tsátŭ) adg asmutsatã (as-mu-tsá-tã), asmutsats (as-mu-tsátsĭ), asmutsati/asmutsate (as-mu-tsá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azmutsat***
asmutsãri/asmutsãre (as-mu-tsắ-ri) sf asmutsãri (as-mu-tsắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azmutsãri***
asmutsãt (as-mu-tsắtŭ) adg asmutsãtã (as-mu-tsắ-tã), asmutsãts (as-mu-tsắtsĭ), asmutsãti/asmutsãte (as-mu-tsắ-ti) – scriari

neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azmutsãt***

asot (á-sotŭ) adg asotã (á-so-tã), asots (á-sotsĭ), asoti/asote (á-so-ti) – tsi nu s-saturã vãrnãoarã di-atseali tsi ari sh-caftã s-aibã cãt ma multu; cari nu s-aducheashti vãrãoarã fãnãtit; tsi nu s-saturã vãrnãoarã di tsi ari, di mãcari sh-di beari; lemargu, tãmah, tãmãchear, limos, lingarsu, lixur, hãrbut, hãrlãput, hirtu, hãrtu *{ro: nesăţios} {fr: gaspilleur, insatiable} {en: insatiable}* ex: nu easti avoleto si intrã pãreasinjli tru inima mbitatlui shi a asotlui (nisãturatlui)

aspar (as-párŭ) (mi) vb II shi I aspãreai (as-pã-reáĭ) shi aspãrai (as-pã-ráĭ), aspãream (as-pã-reámŭ) shi aspãram (as-pã-rámŭ), aspãreatã (as-pã-reá-tã) shi aspãratã (as-pã-rá-tã), aspãreari/aspãreare (as-pã-reá-ri) shi aspãrari/aspãrare (as-pã-rá-ri) – nj-si fatsi (lj-fac) multu fricã; mi-agunescu di-iuva cu frica; spar, trumuxescu, trumãxescu, ãnfricushedz, nfricushedz, fricuescu, fricushedz, fric, nfric, nfrichedz, bubuescu, lãhtãrsescu, cutrumuredz, cishiescu, cishuescu, cishescu; (expr: 1: u-aspãreai huzmetea = lãhtãrsii, nji sã featsi multã fricã; 2: nu-nj s-aspari ocljul = nu nj-easti fricã) *{ro: speria} {fr: (s')éffrayer; (s')éffaroucher; (s')ébrouer} {en: frighten, scare}* ex: asparã gãljinjli ca s-fugã; nu ti-aspari dip; s-aspãre shi-lj dzãsi a ficiorlui s-intrã n casã; di tsi s-aspãrea, pãn tu coadã nu-ascãpã; aspãrãm ficiorlji s-tacã cu tãrboshlu; mi-aspãrai cã nji s-apreasi casa; si s-aspãrea luplu di ploai, vrea poartã tãmbari; s-mi-aspãrearim eu (s-nj-eara fricã a njia) di tini; u-avea aspãreatã huzmetea (expr: lji s-avea faptã multã fricã, lãhtarã); a lui nu-lj s-aspãrea ocljul di furi (expr: nu lj-eara dip fricã) § ***aspãreat*** (as-pã-reátŭ) adg aspãreatã (as-pã-reá-tã), aspãreats (as-pã-reátsĭ), aspãreati/aspãreate (as-pã-reá-ti) – tsi-lj s-ari faptã fricã; tsi ari fricã; trumuxit, trumãxit, aspãrat, aspãrit, spãreat, fricuit, ãnfricushat, nfricushat, fricushat, fricat, nfricat, lãhtãrsit, bubuit, cutrumurat, cishiit, cishuit, cishit *{ro: speriat} {fr: éffrayé; éffarouché; ébroué} {en: frightened, scared; startled}* ex: cãlãuzlu aspãreat nãpoi s-trãdzea; aspãreat, s-dusi s-veadã oili tu munti; feata, nãpoi vinji aspãreatã la mã-sa; s-veadi cã nu-ari ocljul aspãreat (expr: nu lj-easti fricã) § ***aspãrat*** (as-pã-rátŭ) adg aspãratã (as-pã-rá-tã), aspãrats (as-pã-rátsĭ), aspãrati/aspãrate (as-pã-rá-ti) – (unã cu ***aspãreat***) § ***aspãrit*** (as-pã-rítŭ) adg aspãritã (as-pã-rí-tã), aspãrits (as-pã-rítsĭ), aspãriti/aspãrite (as-pã-rí-ti) – (unã cu ***aspãreat***) § ***aspãreari/aspãreare*** (as-pã-reá-ri) sf aspãreri (as-pã-rérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-aspari cariva; trumãxiri, trumuxiri, aspãrari, spãreari, fricuiri, ãnfricushari, nfricushari, fricushari, fricari, nfricari, lãhtãrsiri, bubuiri, cutrumurari, cishiiri, cishuiri, cishiri *{ro: acţiunea de a speria} {fr: action de (s')éffrayer; de (s')éffaroucher; de (s')ébrouer} {en: action of frightening, of scaring; of startling}* § ***aspãrari/aspãrare*** (as-pã-rá-ri) sf aspãrãri (as-pã-rărĭ) – (unã cu ***aspãreari***) § ***neaspãreat*** (neas-pã-reátŭ) adg neaspãreatã (neas-pã-reá-tã), neaspãreats (neas-pã-reátsĭ), neaspãreati/neaspãreate (neas-pã-reá-ti) – tsi nu easti aspãreat; tsi nu-lj s-ari faptã fricã; tsi nu-ari fricã; ninfricushat, etc. *{ro: neînfricat, nesperiat} {fr: qui n'est pas éffrayé} {en: who is not frightened}* § ***neaspãreari/neaspãreare*** (neas-pã-reá-ri) sf neaspãreri (neas-pã-rérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-aspari cariva; ninfricushari, etc. *{ro: acţiunea de a nu (se) speria} {fr: action de ne pas (s')éffrayer} {en: action of not frightening, of not scaring}* § ***aspãros*** (as-pã-rós) adg aspãroasã (as-pã-roá-sã), aspãrosh (as-pã-róshĭ), aspãroasi/aspãroase (as-pã-roá-si) – 1: tsi s-aspari lishor; 2: (lucru) tsi aspari lumea; fricos, lãhtãros *{ro: sperios} {fr: peureux, craintif; épouvantable, terrifiant} {en: frightened, scared; startled}* ex: s-toarnã aspãroasã (cu fricã); umbri lundzi aspãroasi (tsi ti lãhtãrsescu) § ***asparyiu*** (as-pár-yĭu) sn asparyiuri (as-pár-yĭurĭ) – atsea tsi ari (tsi aducheashti) omlu cãndu s-aspari; aspãreari multu mari; asparizmã, asparimã, asparmã, lãhtarã, frixi, pirdeshi, datã, ceash, trom, trumarã, cutrom *{ro: spaimă, sperietură} {fr: alarme, frayeur} {en: fright, fear}* ex: feata, di asparyiu, di fricã, lji si bãtu inima § ***asparizmã*** (as-pá-riz-mã) sf asparizmi/asparizme (as-pá-riz-mi) – (unã cu ***asparyiu***) ex: nãsh di-asparizmã nu-ascultã; eara s-cadã pi dintsã di asparizmã (lãhtarã); di-asparizmã lãndzidzã; porcul u vidzu groasã, s-aspãre, ma tsi asparizmã! § ***asparimã*** (as-pá-ri-mã) sf asparimi/asparime (as-pá-ri-mi) – (unã cu ***asparyiu***) ex: lumea crutsea fãtsea di-asparimã § ***asparmã*** (as-pár-mã) sf asparmi/asparme (as-pár-mi) – (unã cu ***asparyiu***) ex: asparmã (aspãreari) ahãt urutã § ***spar*** (spárŭ) (mi) vb II spãreai (spã-reáĭ), spãream (spã-reámŭ), spãreatã (spã-reá-tã), spãreari/spãreare (spã-reá-ri) – (unã cu ***aspar***) § ***spãreat*** (spã-reátŭ) adg spãreatã (spã-reá-tã), spãreats (spã-reátsĭ), spãreati/spãreate (spã-reá-ti) – (unã cu ***aspãreat***) § ***spãreari/spãreare*** (spã-reá-ri) sf spãreri (spã-rérĭ) – (unã cu ***aspãreari***)

aspardziri/aspardzire (as-pár-dzi-ri) sf – vedz tu ***aspargu***

aspargu (as-pár-gu) (mi) vb III shi II asparshu (as-pár-shu), aspãrdzeam (as-pãr-dzeámŭ), aspartã (as-pár-tã), aspardziri/aspardzire (as-pár-dzi-ri) shi aspãrdzeari/aspãrdzeare (as-pãr-dzeá-ri) – 1: l-fac un lucru (stamnã, shishi, pheat, etc.) si s-adarã cumãts, si s-facã tsivali; l-fac un lucru s-creapã, s-plãscãneascã, si zdãngãneascã; lu stric, lu tãlãescu un lucru (sãhati, amaxi, etc.) di nu mata neadzi ghini (i nu neadzi dip); 2: bitisescu unã adunari (numtã, cor, bisearicã, etc.) sh-fac lumea s-fugã (si s-arãspãndeascã, s-arãeascã, si scrupseascã, etc.); 3: dau paradz tra s-acumpãr lucri; fac exudi cu pãradzlji tsi lj-am (xudipsescu, hãrgiuescu, etc.); 4: l-fac un lucru (casã, hoarã, grãdinã, etc.) tra s-nu mata armãnã mari lucru di el (surpu, azvãrnuescu, bãstisescu, prãpãdescu, cãtãstrãpsescu, afãnisescu); 5: u fac unã hiintsã (yeatsã, pravdã, om, etc.) s-moarã; vatãm, talj, spãstrescu, surpu mpadi, lj-mãc caplu, lj-aprindu tseara, etc.; 6: alãxescu paradz cu tinjii mari (liri) trã paradz cu tinjii ma njicã (piastri, aslanj, etc.); 7: alas un lucru tsi easti bun trã mãcari (lapti, carni, ghelã, etc.) si s-facã nibun (si s-astalj, s-aludzascã, etc.); 8: alãxescu purtarea-a unui om sh-lu fac (di bun tsi eara) s-ducã unã banã arushinoasã (di purnilji, etc.); 9: nj-cher mintea, glãrescu; 10: mi-alãxescu la fatsã (di lãngoari, nidurnjiri, etc.), ãnj cher hroma, fac sufri, aushescu, vishtidzãscu, mãrãnghisescu, etc. *{ro: sparge, strica, termina, dispersa, cheltui, distruge, omorî, schimba, corupe, înnebuni, ofili} {fr: casser, briser, disperser, achever, dépenser, détruire, tuer, échanger, corrompre, se toquer, se faner} {en: break, finish, end, disperse, spend, distroy, kill, exchange, corrupt, lose one's mind, fade, wither}* ex: asparshu (surpai) casa; s-asparsi Muscopulea; asparshu brava ca s-pot s-dishcljid sinduchea; nj-asparsish oara (nj-u featsish sãhatea s-astãmãtseascã shi nu mata nj-aspuni oara cum lipseashti); lj-u-asparshu (lj-u alãxii chefea shi-l feci s-lji parã arãu); s-asparsi numta (bitisi sh-lumea fudzi cãtrã casili-a lor); corlu s-asparsi (gioclu bitisi sh-giucãtorlji s-arãspãndirã); carnea s-asparsi (s-aludzã); pãradzlji lj-aspãrdzea (fãtsea exudi, acumpãra lucri) curundu; asparsirã (afãnisirã, azvãrnuirã) tsintsi, shasi hori; s-aspargã (s-u surpã, s-u cãtãstrãpseascã) Gramostea; pri Dina sh-pri tatãl a featãljei lj-asparshu (ãlj vãtãmai); s-nidzem tu muntsã shi s-lji aspãrdzem (sã-lj vãtãmãm, s-lji spãstrim, s-lji tãljem); aspardzi-nj unã lirã (alãxea-nj lira shi dã-nj, trã cãt fatsi lira, paradz ma minuts, cu tinjii ma njicã); asparshu nã migidii albã cã nu-aveam minuts; asparsi (li-alãxi, li featsi pradz) shi fluriili di la veri; asãndzã ficiorlji s-aspargu (sh-alãxescu purtarea shi n-arushineadzã) lishor; s-asparsi di minti (glãri, sh-chiru mintea); cara-lj murirã ficiorlji, s-asparsi niheamã la minti; cãt s-asparsi (s-alãxi, mãrãnghisi) la fatsã!; furã unãoarã cu mari aveari, tora s-asparsirã; li-asparsim doili (chicusim, nã ncãcem); nu puteam s-lj-u-aspargu (chefea) al Tanasi; nu putui cama s-aravdu shi lj-u-asparshu (asparshu chefea) § ***aspartu*** (as-pár-tu) adg aspartã (as-pár-tã), aspartsi (as-pár-tsi), asparti/asparte (as-pár-ti) – 1: tsi s-ari faptã cumãts (tsivali; tsi ari cripatã (plãscãnitã, stricatã, zdãngãnitã, etc.); tsi nu mata easti bun; 2: tsi s-ari bitisitã (adunari, numtã, cor, bisearicã, etc.) sh-lumea ari vgatã (s-ari arãspãnditã, arãitã, scrupsitã, etc.); 3: (paradz) tsi s-au datã trã lucri acumpãrati (tsi s-au xudipsitã, hãrgiuitã, etc.); 4: (casã, hoarã, grãdinã, etc.) tsi s-ari surpatã (azvãrnuitã, bãstisitã, prãpãditã, cãtãstrãpsitã, afãnisitã, etc.); 5: (yeatsã, pravdã, om, etc.) tsi fu vãtãmat (tãljat, spãstrit, etc.); 6: (paradz) cu tinjii ma mari (liri) alãxits trã paradz cu tinjii ma njicã (piastri, aslanj, etc.); 7: (lucru tsi easti bun trã

mãcari ca, bunãoarã, lapti, carni, ghelã, etc.) tsi s-ari faptã nibun trã mãcari (s-ari astãljatã, aludzãtã, etc.); 8: (purtarea-a unui om) tsi s-ari alãxitã shi s-ari faptã (di bunã tsi eara) lai (arushinoasã, di purnilji, etc.); palju-om, fatigei, dizmãlat, dizmãlãrat; 9: tsi sh-ari chirutã mintea, tsi ari glãritã; 10: tsi s-ari alãxitã la fatsã (di lãngoari, nidurnjiri, etc.) shi sh-ari chirutã hroma (tsi featsi sufri, ari aushitã, ari vishtidzãtã, ari mãrãnghisitã, etc.) *{ro: spart, stricat, terminat, dispersat, cheltuit, distrus, omorît, schimbat, corupt, înnebunit, ofilit}* *{fr: cassé, brisé, dispersé, achevé, dépensé, détruit, tué, échangé, corrompu, toqué, fané}* *{en: broken, finished, ended, dispersed, spent, distroyed, killed, exchanged, corrupted, who has lost his mind, faded, withered}* ex: casa-atsea asparta easti armasã di la pãrintsã; gardul eara aspartu (surpat); da di nã moarã aspartã, apãrghisitã; vedz un mãnãstir aspartu (surpat, azvãrnuit); aspartu om ishi (urut, dizmãlat, cu purtari arushinoasã); capra fu aspartã (vãtãmatã, disicatã) di ursã; sh-prit crãpiturã, s-ts-azboairi, aspartã gurã § ***aspardziri/aspardzire*** (as-pár-dzi-ri) sf aspardziri (as-pár-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-aspardzi tsiva i cariva; cripari, plãscãniri, stricari, zdãngãniri; arãspãndiri, arãiri, scrupsiri; xudipsiri (paradz), hãrgiuiri (paradz); surpari (casã, gardu), azvãrnuiri (hoarã), bãstisiri, prãpãdiri, cãtãstrãpsiri, afãnisiri; vãtãmari (om), tãljari (om), spãstriri (om); alãxiri (di paradz), astãljari (di lapti), aludzãri (di carni); chireari (di minti), glãriri; aushiri, vishtidzãri (la fatsã), mãrãnghisiri (la fatsã), etc. *{ro: acţiunea de a sparge, de a strica, de a termina, de a dispersa, de a cheltui, de a distruge, de a omorî, de a schimba, de a corupe, de a înnebuni, de a ofili}* *{fr: action de casser, de briser, de disperser, d'achever, de dépenser, de détruire, de tuer, d'échanger, de corrompre, de se toquer, de se faner}* *{en: action of breaking, of finishing, of ending, of dispersing, of spending, of distroying, of killing, of exchanging, of corrupting, of losing one's mind, of fading, of withering}* ex: tu-aspardzirea (bitisirea) a beariljei tsi-amintã un ciuciu nveasta noauã, ca un pilister § ***aspãrdzeari/aspãrdzeare*** (as-pãr-dzeá-ri) sf aspãrdzeri (as-pãr-dzérĭ – (unã cu ***aspardziri***) § ***aspartã*** (as-pár-tã) sf fãrã pl – spartã, stricatã, bitisitã (pãzarea), etc. *{ro: spart, spart (de târg)}* *{fr: fin, terminaison (d'un marché)}* *{en: end, end (of the market)}* ex: tu asparta (ishita) a pãzariljei fudzim acasã § ***aspãrgãciuni/aspãrgãciune*** (as-pãr-gã-cĭú-ni) sf aspãrgãciunj (as-pãr-gã-cĭúnjĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-aspardzi, s-azvãrnueashti tsiva; aspãrgãmintu, azvãrnuiri, aspãrdzeari, aspardziri, cãtãstrãpsiri, afãnsiri, prãpãdiri, etc. *{ro: distrugere; dezastru}* *{fr: action de détruire; désastre}* *{en: destruction; disaster}* ex: oaminj faptsã ti arãu shi aspãrgãciuni (aspãrdzeari, cãtãstrãpsiri); itsi aspãrgãciuni s-fãtsea n casã § ***neaspartu*** (neas-pár-tu) adg neaspartã (neas-pár-tã), neaspartsi (neas-pár-tsi), neasparti/neasparte (neas-pár-ti) – 1: tsi nu easti aspartu; tsi nu s-ari aspartã *{ro: nespart, nestricat, etc.}* *{fr: qui n'est pas cassé, qui n'est pas détruit, etc.}* *{en: which is not broken, distroyed, etc.}* § ***neaspardziri/neaspardzire*** (neas-pár-dzi-ri) sf neaspardziri (neas-pár-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-aspardzi tsiva *{ro: acţiunea de a nu sparge, de a nu strica, etc.}* *{fr: action de ne pas casser, de ne pas détruire, etc.}* *{en: action of not breaking, of not distroying}* § ***neaspãrdzeari/neaspãrdzeare*** (neas-pãr-dzeá-ri) sf neaspãrdzeri (neas-pãr-dzérĭ – (unã cu ***neaspardziri***) § ***neaspartã*** (neas-pár-tã) sf fãrã pl – tsi nu easti aspartã, nibitisitã (pãzarea), etc. *{ro: nespart, nespart (de târg)}* *{fr: qui n'est pas fini}* *{en: that has not ended}* ex: tu asparta (ishita) a pãzariljei fudzim acasã § ***neaspãrgãciuni/neaspãrgãciune*** (neas-pãr-gã-cĭú-ni) sf neaspãrgãciunj (neas-pãr-gã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***neaspardziri***) § ***aspãrgãturã*** (as-pãr-gã-tú-rã) sf aspãrgãturi (as-pãr-gã-túrĭ) – loclu iu un lucru easti aspartu (aruptu, tãljat, stricat, frãmtu, etc.); cumatã dit un lucru aspart *{ro: spargere}* *{fr: brisure, rupture, débris}* *{en: break, crack, fragment}* § ***aspãrgãtor*** (as-pãr-gã-tór) adg aspãrgãtoari/aspãrgãtoare (as-pãr-gã-toá-ri), aspãrgãtori (as-pãr-gã-tórĭ), aspãrgãtoari/aspãrgãtoare (as-pãr-gã-toá-ri) – atsel tsi-aspardzi un lucru; atsea cu cari s-aspardzi un lucru *{ro: spărgător}* *{fr: briseur, destructeur, corrupteur}* *{en: breaker, cracker, destroyer}* § ***spargu*** (spár-gu) (mi) vb III shi II sparshu (spár-shu), spãrdzeam (spãr-dzeámŭ), spartã (spár-tã), spardziri/spar_dzire (spár-dzi-ri) shi spãrdzeari/spãrdzeare (spãr-dzeá-ri) – (unã cu ***aspargu***) ex: va s-u spardzi § ***spartu*** (spár-tu) adg spartã (spár-tã), spartsi (spár-tsi), sparti/sparte (spár-ti) – (unã cu ***aspartu***) ex: canda easti spartã, ashi mãcã § ***spardziri/spardzire*** (spár-dzi-ri) sf spardziri (spár-dzirĭ) – (unã cu ***aspardziri***) § ***spãrdzeari/spãrdzeare*** (spãr-dzeá-ri) sf spãrdzeri (spãr-dzérĭ – (unã cu ***aspardziri***) § ***spãrgãmintu*** (spãr-gã-mín-tu) sn spãrgãmintu (spãr-gã-mín-turĭ) – (unã cu ***aspãrgãciuni***) § ***spãrturã*** (spãr-tú-rã) sf spãrturi (spãr-túrĭ) – loclu iu s-ari aspartã un lucru *{ro: spărtură}* *{fr: brèche}* *{en: breach}* ex: tricum pit spãrtura-a murlui § ***apuaspargu*** (a-pŭas-pár-gu) (mi) vb III shi II apuasparshu (a-pŭas-pár-shu), apuaspãrdzeam (a-pŭas-pãr-dzeámŭ), apuaspartã (a-pŭas-pár-tã), apuaspardziri/apuaspardzire (a-pŭas-pár-dzi-ri) shi apuaspãrdzeari/apuaspãrdzeare (a-pŭas-pãr-dzeá-ri) – lu-aspargu (l-frãngu) lucrul aproapea ntreg *{ro: sparge aproape de tot}* *{fr: briser (presque) intégralement}* *{en: break (almost) entirely}* § ***apuaspartu*** (a-pŭas-pár-tu) adg apuaspartã (a-pŭas-pár-tã), apuaspartsi (a-pŭas-pár-tsi), apuasparti/apuasparte (a-pŭas-pár-ti) – tsi easti dip aspartu (frãmtu) *{ro: spart aproape de tot}* *{fr: brisé (presque) intégralement}* *{en: broken (almost) entirely}* § ***apuaspardziri/apuaspardzire*** (a-pŭas-pár-dzi-ri) sf apuaspardziri (a-pŭas-pár-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-aspardzi (s-frãndzi) aproapea ntreg *{ro: acţiunea de a sparge aproape integral}* *{fr: action de briser (presque) intégralement}* *{en: action of breaking (almost) entirely}* § ***apuaspãrdzeari/apuaspãrdzeare*** (a-pŭas-pãr-dzeá-ri) sf apuaspãrdzeri (a-pŭas-pãr-dzérĭ – (unã cu ***apuaspardziri***)

asparimã (as-pá-ri-mã) sf – vedz tu ***aspar***

asparizmã (as-pá-riz-mã) sf – vedz tu ***aspar***

asparmã (as-pár-mã) sf – vedz tu ***aspar***

aspartã (as-pár-tã) sf – vedz tu ***aspargu***

aspartu (as-pár-tu) adg – vedz tu ***aspargu***

asparyiu (as-pár-yĭu) sn – vedz tu ***aspar***

aspãrari/aspãrare (as-pã-rá-ri) sf – vedz tu ***aspar***

aspãrat (as-pã-rátŭ) adg – vedz tu ***aspar***

aspãrdzeari/aspãrdzeare (as-pãr-dzeá-ri) sf – vedz tu ***aspargu***

aspãreari/aspãreare (as-pã-reá-ri) sf – vedz tu ***aspar***

aspãreat (as-pã-reátŭ) adg – vedz tu ***aspar***

aspãrgãciuni/aspãrgãciune (as-pãr-gã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***aspargu***

aspãrgãtor (as-pãr-gã-tór) adg – vedz tu ***aspargu***

aspãrgãturã (as-pãr-gã-tú-rã) sf – vedz tu ***aspargu***

aspãrit (as-pã-rítŭ) adg – vedz tu ***aspar***

aspãros (as-pã-rós) adg – vedz tu ***aspar***

aspel (as-pél) (mi) vb I – vedz tu ***spel***

asperdiciuni/asperdiciune (as-per-di-cĭú-ni) sf asperdiciunj (as-per-di-cĭúnjĭ) – atsea tsi pati omlu cãndu cheari; atsea cu tsi armãni omlu dupã tsi cheari tsiva; moarti, fãtseari cãipi (afan), afãnsiri, cãipusiri, stifusiri; chirãciuni, chirdãciuni, chiriciuni; chiriri, chireari, cheardiri, chirdeari, scheardiri, schirdeari; znjii, zãrari, etc. *{ro: pieire, pagubă, dispariţie, ruină, moarte, etc.}* *{fr: perte, dommage, perdition, ruine, mort, etc.}* *{en: loss, damage, ruin, death, etc.}* ex: nicã asperdiciuni (chirdãciuni) nicã zilj, nicã cachi

aspilari/aspilare (as-pi-lá-ri) sf – vedz tu ***spel***

aspilat (as-pi-látŭ) adg – vedz tu ***spel***

aspindzur (as-pín-dzurŭ) (mi) vb I – vedz tu ***spindzur***

aspindzurari/aspindzurare (as-pin-dzu-rá-ri) sf – vedz tu ***spindzur***

aspindzurat (as-pin-dzu-rátŭ) adg – vedz tu ***spindzur***

aspindzurãtoari/aspindzurãtoare (a-spin-dzu-rã-toá-ri) sf – vedz tu ***spindzur***

aspindzurãturã (as-pin-dzu-rã-tú-rã) sf aspindzurãturi (as-pin-dzu-rã-túrĭ) – vedz tu ***spindzur***

asplãmtu (as-plắm-tu) adg – vedz tu ***plãngu***[1]

asplãndziri/asplãndzire (as-plắn-dzi-ri) sf – vedz tu ***plãngu***[1]

asplãngu[1] (as-plắn-gu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***plãngu***[1]

asplindiri/asplindire (as-plín-di-ri) sf – vedz tu ***asplinsescu***
asplinsescu (as-plin-sés-cu) (mi) vb IV asplinsii (as-plin-síĭ), asplinseam (as-plin-seámŭ), asplinsitã (as-plin-sí-tã), asplinsiri/asplinsire (as-plin-sí-ri) – nj-easi tsiva pi cheali (dit ocljі, pri nari, etc.) icã arushashti (adunã, s-fatsi vinitã, scoati ndauã ca gãrnutsi, etc.) cãndu easti aguditã cu tsiva (s-ari zgrãmatã, easti arsã di soari i pirã, easti lãndzitã, etc.); mi-acatsã niheamã ca inati; mi-aprindu niheamã; afurnjisescu *{ro: irita, excita} {fr: irriter, exciter} {en: irritate, excite}* ex: mi-asplinsii ahãt multu; s-asplinsi natlu di-ahãtã plãndzeari; nu ti-asplinsea (nu ti nãrãea, nu ti-aprindi), ficiorlu-a meu § ***asplinsit*** (as-plin-sítŭ) adg asplinsitã (as-plin-sí-tã), asplinsits (as-plin-sítsĭ), asplinsiti/asplinsite (as-plin-sí-ti) – tsi lu-ari acãtsatã niheamã inatea; (ocljilj, chealea, narea, etc.) tsi s-ari arushitã (faptã ca vinitã, adunatã, etc.); afurnjisit *{ro: iritat, excitat} {fr: irrité, excité} {en: irritated, excited}* ex: s-videa asplinsit (apres) § ***asplinsiri/asplinsire*** (as-plin-sí-ri) sf asplinsiri (as-plin-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-asplinseashti tsiva; afurnjisiri *{ro: acţiunea de a irira, de a excita; iritare, excitare} {fr: action d'irriter, d'exciter} {en: action of irritating, of exciting}* § ***asplindiri/asplindire*** (as-plín-di-ri) sf asplindiri (as-plín-dirĭ) –*{ro: iritaţie, excitaţie} {fr: irritation, excitation} {en: irritation, excitement}*
asplinsiri/asplinsire (as-plin-sí-ri) sf – vedz tu ***asplinsescu***
asplinsit (as-plin-sítŭ) adg – vedz tu ***asplinsescu***
asprescu (as-prés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aspru***[3]
asprici (as-prícĭŭ) sn – vedz tu ***sprici***
asprimi/asprime (as-prî-mi) sf – vedz tu ***aspru***[3]
asprimtu (as-prím-tu) adg – vedz tu ***aprindu***[1]
asprindiri/asprindire (as-prín-di-ri) sf – vedz tu ***aprindu***[1]
asprindu (as-prín-du) (mi) vb III – vedz tu ***aprindu***[1]
aspriri/asprire (as-prí-ri) sf – vedz tu ***aspru***[3]
asprit (as-prítŭ) adg – vedz tu ***aspru***[3]
aspru[1] (ás-pru) sm aspri (ás-pri) – parã veclju nturtsescu di-asimi; statir *{ro: piastru (monedă veche)} {fr: aspre (ancienne monnaie)} {en: old Turkish coin}* ex: nu-am nitsiun aspru n gepi; cu doi aspri, tu-aushatic s-acumpãra lucru mari; scoasi punga, lã deadi asprul; lj-avea armasã mash un aspru
aspru[2] (ás-pru) sm aspri (ás-pri) – ploci njits (ascuri shi nyilicioasi) cari, ashtirnuti unã pisti alantã, acoapirã truplu-a pescului (a nipãrticãljei, a cicioarilor di pulj, etc.); fludhã, ljushpã, pãrdzic, soldzu *{ro: solz (peşte, şarpe, etc.)} {fr: écaille (poisson, serpent, etc.)} {en: scale (fish, snake, etc.)}* ex: asprilj (soldzãlj) a pescului eara-lj hrisusits
aspru[3] (ás-pru) adg asprã (ás-prã), aspri (ás-pri), aspri/aspre aspri (ás-pri) – tsi s-poartã ascur cu lumea tsi nu lu-ascultã i nu fatsi cum va el; tsi nu poati s-li-aravdã atselj tsi nu-au prãxi buni; ascur *{ro: sever, aspru} {fr: âpre, sévère} {en: stern, harsh, rough}* ex: easti aspru (ascur) cu hilj-su; mãna-nj easti asprã (ascurã) § ***asprimi/asprime*** (as-prí-mi) sf fãrã pl(?) – harea tsi-l fatsi cariva s-hibã aspru; ascurami *{ro: severitate, asprime} {fr: âpreté, sévérité} {en: sternness, harshness}* ex: nu-i bunã asprimea totna § ***asprescu*** (as-prés-cu) (mi) vb IV asprii (as-príĭ), aspream (as-preámŭ), aspritã (as-prí-tã), aspriri/asprire (as-prí-ri) – mi fac aspru; fac un lucru s-hibã ascur; ascuredz *{ro: (se) înăspri, deveni sever} {fr: devenir sévère, rendre âpre} {en: become harsh}* ex: s-aspri multu di niheamã chiro; s-avea aspritã cu nãs; nji s-asprirã (nji sã featsirã ascuri) mãnjli § ***asprit*** (as-prítŭ) adg aspritã (as-prí-tã), asprits (as-prítsĭ), aspriti/asprite (as-prí-ti) – tsi s-featsi (cama) aspru; ascurat *{ro: înăsprit, devenit sever} {fr: devenu sévère, rendu âpre} {en: who became harsh}* § ***aspriri/asprire*** (as-prí-ri) sf aspriri (as-prírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-aspreashti *{ro: acţiunea de a (se) înăspri, de a deveni sever; înăsprire} {fr: action de devenir sévère, de rendre âpre} {en: action of becoming harsh}*
asprucanat (as-pru-cá-natŭ) sm, sf, adg asprucanatã (as-pru-cá-na-tã), asprucanats (as-pru-cá-natsĭ), asprucanati/asprucanate (as-pru-cá-na-ti) – hromã tsi da ca pi albu; (oai, caprã) tsi ari chealea sivã-albã *{ro: albiu; (oaie, capră) de culoare gri-albă} {fr: blanchâtre; (mouton, chèvre) de couleur gris-clair} {en: whitish; grey-white sheep or goat}* ex: vindets-nji asprucanatili (oili i cãprili albi-sivi)
asprucuchescu (as-pru-cu-chĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***proscut***
asprucuchiri/asprucuchire (as-pru-cu-chí-ri) sf – vedz tu ***proscut***
asprucuchit (as-pru-cu-chítŭ) adg – vedz tu ***proscut***
aspulbir (as-púl-birŭ) (mi) vb I – vedz tu ***pulbiri***
aspulbirari/aspulbirare (as-pul-bi-rá-ri) sf – vedz tu ***pulbiri***
aspulbirat (as-pul-bi-rátŭ) adg – vedz tu ***pulbiri***
aspum (as-púmŭ) vb I – vedz tu ***spumã***
aspumari/aspumare (as-pu-má-ri) sf – vedz tu ***spumã***
aspumat (as-pu-mátŭ) adg – vedz tu ***spumã***
aspun[1] (as-púnŭ) vb III shi II – vedz tu ***spun***[1]
aspun[2] (as-púnŭ) (mi) vb III shi II aspush (as-púshĭŭ), aspuneam (as-pu-neámŭ), aspusã (as-pú-sã), aspuniri/aspunire (as-pú-ni-ri) shi aspuneari/aspuneare (as-pu-neá-ri) – 1: fac (arãt, alas) tsiva si s-veadã (si s-avdã, si s-aducheascã, etc.) cu zborlu (mãna, scriarea, dzeadzitlu, caplu, etc.); arãt; 2: (trã forma ***mi-aspun***): (mi) alãncescu, (mi) fãnirusescu, (mi) pãrãstisescu, (mi) pãrãstãsescu, andzãmedz, ndzãmedz, furnisescu, dau caplu *{ro: arăta} {fr: montrer} {en: show}* ex: s-lj-aspun (s-fac si s-veadã) nã petalã; lj-aspusi calea; shi-nj s-aspusi (nji s-alãnci) semnu mari; lj-aspuni (l-fatsi, lj-dzãtsi s-mutreascã) muntsã; aspuni-lj-u! (expr: dizvilea-ti tra si s-veadã atsea tsi-ai tu zmeani!) § ***aspus***[2] (as-púsŭ) adg aspusã (as-pú-sã), aspush (as-púshĭ), aspusi/aspuse (as-pú-si) – 1: tsi easti faptu si s-veadã (si s-avdã, si s-aducheascã, etc.) cu zborlu (mãna, scriarea, deadzitlu, caplu, etc.); arãtat; 2: (trã forma ***mi-aspun***): alãncit, fãnirusit, pãrãstisit, pãrãstãsit, andzãmat, ndzãmat, furnisit, datã caplu *{ro: arătat} {fr: montré} {en: shown}* § ***aspuniri***[2]***/aspunire*** (as-pú-ni-ri) sf aspuniri (as-pú-nirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-aspuni tsiva; arãtari, alãnciri, fãnirusiri, pãrãstisiri, pãrãstãsiri, andzãmari, ndzãmari, furnisiri, dari caplu *{ro: acţiunea de a arăta, arătare} {fr: action de montrer} {en: action of showing}* § ***aspuneari***[2]***/aspuneare*** (as-pu-neá-ri) sf aspuneri (as-pu-nérĭ) – (unã cu ***aspuniri***[2]) ex: casa nu easti tr-aspuneari § ***spun***[2] (spúnŭ) (mi) vb III shi II spush (spúshĭŭ), spuneam (spu-neámŭ), spusã (spú-sã), spuniri/spunire (spú-ni-ri) shi spuneari/spuneare (spu-neá-ri) – (unã cu ***aspun***[2]) ex: shi-lj si spusi (aspusi, alãnci) dininti § ***spus***[2] (spúsŭ) adg spusã (spú-sã), spush (spúshĭ), spusi/spuse (spú-si) – (unã cu ***aspus***[2]) § ***spuniri***[2]***/spunire*** (spú-ni-ri) sf spuniri (spú-nirĭ) – (unã cu ***aspuniri***[2]) § ***spuneari***[2]***/spuneare*** (spu-neá-ri) sf spuneri (spu-nérĭ) – (unã cu ***aspuniri***[2])
aspuneari[1]***/aspuneare*** (as-pu-neá-ri) sf – vedz tu ***spun***[1]
aspuneari[2]***/aspuneare*** (as-pu-neá-ri) sf – vedz tu ***aspun***[2]
aspuniri[1]***/aspunire*** (as-pú-ni-ri) sf – vedz tu ***spun***[1]
aspuniri[2]***/aspunire*** (as-pú-ni-ri) sf – vedz tu ***aspun***[2]
aspus[1] (as-púsŭ) adg – vedz tu ***spun***[1]
aspus[2] (as-púsŭ) adg – vedz tu ***aspun***[2]
astaco (as-ta-có) sm astacadz (as-ta-cádzĭ) – prici di apã di-amari (tsi nu easti pescu, shi sh-u-adutsi multu cu araclu di apã dultsi), tsi ari un trup moali anvãlit di unã cãpachi corcanã, cari s-fatsi aroshi cãndu easti hertu, cu-unã pãnticã ca unã aradã di neali, cu ma multi preclji di cicioari di cari, protа preaclji easti ca un cljashti; rac di-amari; astaho *{ro: rac de mare, langustă} {fr: langouste} {en: lobster}* § ***astaho*** (as-ta-hó) sm astahadz (as-ta-hádzĭ) – (unã cu ***astaco***)
astaho (as-ta-hó) sm – vedz tu ***astaco***
astalj (as-táljĭŭ) (mi) vb I astãljai (as-tã-ljĭáĭ), astãljam (as-tã-ljĭámŭ), astãljatã (as-tã-ljĭá-tã), astãljari/astãljare (as-tã-ljĭá-ri) – stalj; 1: mi-adun (mi aflu) cu cariva (acasã, n cali, etc.); dau di cariva; talj calea-a unui; andãmusescu, alãhãescu, astãhisescu, tihisescu, cunushtusescu, stãvrusescu, mi-adun cu, mi aflu cu, mpichi, etc.; 2: trec naparti di cariva i di tsiva; trec nintea-a unui; lu-astrec pri cariva; ascapit dupã dzeanã; am ma nsus di…; nj-u njicshuredz (talj) calea; nãstrec, artisescu, shcurtedz, njicshuredz, etc.; 3: fac pri cariva si s-nãireascã, s-chicuseascã, sã-lj parã-arãu di tsi lj-am dzãsã, etc.; cãrtescu, chicusescu, etc.; 4: l-fac si s-aspargã laptili cãndu-l herbu (s-

fatsi ca cashlu), supa (cãtivãrãoarã) cãndu-lj bag limonji, etc.; frimintu aloatlu cu umtu tra s-fac peturi trã pitã; etc.; (expr: 1: astalj bãclãvãlu = talj bãclãvãlu tu cumãts (tra s-pot s-chirnisescu oaspitslji); 2: om s-nu-astalj ãn cali = om anapud, arãu, cu cari nu vrei s-ai vãrã huzmeti, etc.) *{ro: întâlni, încrucişa; depăşi, scurta; supăra, certa; strica} {fr: rencontrer, entrecroiser; dépasser, passer au delà, se raccourcir; se fâcher; gâter, cailler} {en: meet, intersect, cross; pass beyond, shorten; get angry; spoil, curdle}* ex: u-astãlje (u-astãhisi) ãn cali; lj-astalji calea un pondu di-arap; s-astãlje (s-andãmusi) cu-un aush; lj-astãlje calea (lj-inshi nãinti) a featãljei; s-lu-astãljari n cali, s-fudz, hilje, shi cu gura s-nu-lj greshti dip; lu-atãljai (lu-astricui) la imnari; oi, cãpri, astalji di (ari ma nsus, tricu di) shasi suti; cãrvãnjli astãljarã la (tricurã naparti di) munti; astãlje (shcurtã) ma multu calea; pri-aclo ma astalji (s-ma shcurteadzã) calea; s-astãlje (chicusi) multu sh-nu mi zburashti dip; el easti om tsi s-astalji (fig: chicuseashti, s-cãrteashti) di-aclo iu sta; aestã eara muljari s-nu u-astalj ãn cali (expr: arauã, anapudã); laptsili nji s-astãlje (s-featsi ca cashlu) § ***astãljat*** (as-tã-ljĭátŭ) adg astãljatã (as-tã-ljĭá-tã), astãljats (as-tã-ljĭátsĭ), astãljati/astãljate (as-tã-ljĭá-ti) – stãljat; 1: tsi s-ari aflatã (adunatã) cu cariva; alãhãit, astãhisit, andãmusit, cunushtusit, tihisit, stãvrusit, mpicheat, etc.; 2: tsi ari tricutã naparti di tsiva i cariva; tsi ari shcurtatã (calea); nãstricut, artisit, shcurtat, njicshurat, etc.; 3: tsi s-ari nãiritã; tsi-lj pari-arãu di tsi-lj s-ari dzãsã; chicusit, cãrtit, etc.; 4: (lapti, supã, etc.) tsi s-ari aspartã, acãtsatã, etc. *{ro: întâlnit, încrucişat; depăşit, scurtat; supărat, certat; stricat} {fr: rencontré, entrecroisé; dépassé, passé au delà, raccourci; fâché; gâté, caillé} {en: met, intersected, crossed; passed beyond, shortened; angry; spoiled, curdled}* ex: tu-astãljati (ncrutsiljati) cãljuri; aflu sotslji astãljats (cãrtits, chicusits); supa eara astãljatã (aspartã) § ***astãljari/astãljare*** (as-tã-ljĭá-ri) sf astãljeri (as-tã-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva s-astalji; andãmusiri, alãhãiri, astãhisiri, stãvrusiri, cunushtusiri, tihisiri, mpicheari; tritseari di, nãstritseari, stãljari, shcurtari (calea); artisiri, njicshurari; cãrtiri, chicusiri, etc. etc. etc. *{ro: acţiunea de a întâlni, de a încrucişa; de a depăşi, de a scurta; de a supăra, de a se certa; de a strica} {fr: action de rencontrer, de entrecroiser; de dépasser, de passer au delà, de raccourcir; de se fâcher; de gâter, de cailler} {en: action of meeting, of intersecting, of crossing; of passing beyond, of shortening; of getting angry; of spoiling, of curdling}* ex: lu-aflai la astãljarea (stãvrusirea) a cãljurlor § ***neastãljat*** (neas-tã-ljĭátŭ) adg neastãljatã (neas-tã-ljĭá-tã), neastãljats (neas-tã-ljĭátsĭ), neastãljati/neastãljate (neas-tã-ljĭá-ti) – tsi nu easti astãljat *{ro: întâlnit, încrucişat, stricat, etc.} {fr: qui n'est pas rencontré, entrecroisé, dépassé, caillé, etc.} {en: who is not met, not intersected, not spoiled, etc.}* ex: calu-aesti neastãljat (nintricut) di vãrnu dit cãrvani § ***neastãljari/neastãljare*** (neas-tã-ljĭá-ri) sf neastãljeri (neas-tã-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva nu s-astalji *{ro: acţiunea de a nu întâlni, de a nu încrucişa; de a nu se strica, etc.} {fr: action de ne pas rencontrer, de ne pas entrecroiser; de ne pas dépasser, de ne pas se cailler, etc.} {en: action of not meeting, of not intersecting, of not spoiling, etc.}* § ***astãljiturã*** (as-tã-lji-tú-rã) sf astãljituri (as-tã-lji-túrĭ) – atsea tsi au atselj tsi s-adunã; andamusi, adunari, ncrutsiljari; chicusiri, etc. *{ro: întâlnire, încrucişare, supărare} {fr: rencontre, carrefour, entrecroisement} {en: meeting, intersection, crossing}* § ***stalj*** (stáljĭŭ) vb I stãljai (stã-ljĭáĭ), stãljam (stã-ljĭámŭ), stãljatã (stã-ljĭá-tã), stãljari/stãljare (stã-ljĭá-ri) – (unã cu ***astalj***) ex: lji stãlje calea (lj-inshi ninti) a featãljei § ***stãljat*** (stã-ljĭátŭ) adg stãljatã (stã-ljĭá-tã), stãljats (stã-ljĭátsĭ), stãljati/stãljate (stã-ljĭá-ti) – (unã cu ***astãljat***) ex: avem mash lapti stãljat; pita stãljatã (cu peturli frimintati cu umtu) tsi-u mãcai aseara mi-arisi § ***stãljari/stãljare*** (stã-ljĭá-ri) sf stãljeri (stã-ljĭérĭ) – (unã cu ***astãljari***) § ***stãljiturã*** (stã-lji-tú-rã) sf stãljituri (stã-lji-túrĭ) – (unã cu ***astãljiturã***)

astarã (as-tá-rã) adv – vedz tu ***searã***

astari/astare (as-tá-ri) sf astãri (as-tắrĭ) shi astãruri (as-tắ-rurĭ) – partea di pãndzã i stofã tsi s-adavgã nãuntru la un stranj tra s-lu facã ma cãlduros (tra s-aravdã ma multu, tra s-lu spunã ma pripsit, etc.) *{ro: căptuşeală} {fr: doublure} {en: lining (of garment)}* ex: fustanea nu-ari astari; nj-bãgã astari di lãnã § ***astãrusescu*** (as-tã-ru-sés-cu) vb IV astãrusii (as-tã-ru-síĭ), astãruseam (as-tã-ru-seámŭ), astãrusitã (as-tã-ru-sí-tã), astãrusiri/astãrusire (as-tã-ru-sí-ri) – bag (cos) unã astari la un stranj; cãplãdisescu *{ro: căptuşi} {fr: doubler (un vêtement); garnir} {en: line (inside a garment)}* ex: astãrusii (bãgai astari la) paltolu; mudistra astãrusi fustanea cu mãtasi (bãgã astari di mãtasi) § ***astãrusit*** (as-tã-ru-sítŭ) adg astãrusitã (as-tã-ru-sí-tã), astãrusits (as-tã-ru-sítsĭ), astãrusiti/astãrusite (as-tã-ru-sí-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã unã astari; cãplãdisit *{ro: căptuşit} {fr: doublé (un vêtement); garni} {en: lined (a garment)}* ex: avea sarica astãrusitã cu veshtu § ***astãrusiri/astãrusire*** (as-tã-ru-sí-ri) sf astãrusiri (as-tã-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bagã astari la un stranj; cãplãdisiri *{ro: acţiunea de a căptuşi; căptuşire} {fr: action de doubler (un vêtement); de garnir} {en: action of lining (a garment)}*

astã- (as-tã-) prifixu – zbor tsi s-adavgã nãintea-a altui zbor ca: searã, noapti, earnã, vearã, etc. tra s-lji da unã noimã di "aestã"

astãdz (ás-tãdzĭ) adv – vedz tu ***adzã***

astãhisescu (as-tã-hi-sés-cu) vb IV astãhisii (as-tã-hi-síĭ), astãhiseam (as-tã-hi-seámŭ), astãhisitã (as-tã-hi-sí-tã), astãhisiri/astãhisire (as-tã-hi-sí-ri) – tihiseashti di mi-adun (di mi-aflu, di-nj s-astalji calea) cu cariva (acasã, n cali, etc.); dau di cariva; alãhãescu, andãmusescu, astalj, stãvrusescu, cunushtusescu, tihisescu, mi-adun cu, mi aflu cu, mpichi *{ro: întâlni (din întâmplare)} {fr: rencontrer (par hazard)} {en: meet (by chance)}* ex: tu curii inshii sh-featã astãhisii (sh-cu-unã featã tihisii di mi-adunai) § ***astãhisit*** (as-tã-hi-sítŭ) adg astãhisitã (as-tã-hi-sí-tã), astãhisits (as-tã-hi-sítsĭ), astãhisiti/astãhisite (as-tã-hi-sí-ti) – tsi tihisi di s-adunã cu cariva; cari deadi di cariva; alãhãit, andãmusit, astãljat, stãvrusit, cunushtusit, tihisit, mpicheat *{ro: întâlnit} {fr: rencontré} {en: met}* § ***astãhisiri/astãhisire*** (as-tã-hi-sí-ri) sf astãhisiri (as-tã-hi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un s-astãhiseashti cu cariva; alãhãiri, andãmusiri, astãljari, stãvrusiri, cunushtusiri, tihisiri, mpicheari *{ro: acţiunea de a (se) întâlni, întâlnire} {fr: action de (se) rencontrer} {en: action of meeting}*

astãhisiri/astãhisire (as-tã-hi-sí-ri) sf – vedz tu ***astãhisescu***

astãhisit (as-tã-hi-sítŭ) adg – vedz tu ***astãhisescu***

astãljari/astãljare (as-tã-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***astalj***

astãljat (as-tã-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***astalj***

astãljiturã (as-tã-lji-tú-rã) sf – vedz tu ***astalj***

astãmãtiri/astãmãtire (as-tã-mã-tí-ri) sf – vedz tu ***astãmãtsescu***

astãmãtsescu (as-tã-mã-tsés-cu) (mi) vb IV astãmãtsii (as-tã-mã-tsíĭ), astãmãtseam (as-tã-mã-tseámŭ), astãmãtsitã (as-tã-mã-tsí-tã), astãmãtsiri/astãmãtsire (as-tã-mã-tsí-ri) – curmu un lucru tsi s-fatsi tu-atsea oarã (tsi s-minã, tsi sã ndreadzi, etc.); chindruescu tu-unã cali tsi-u fac; pupsescu, pãpsescu, pãfsescu, pãxescu, dãnãsescu, curmu, chindruescu, chindurescu, acumtinescu, acundin, acundisescu, ascumtin *{ro: (se) opri} {fr: arrêter, cesser} {en: stop}* ex: ãn dzeanã s-astãmãtsi shi dzãsi; astãmãtsea, nu lucreadzã; u-astãmãtsirã (u curmarã) moara; astãmãtsea-l! (curmã-l); s-astãmãtsirã (chindruirã) nãshti oaminj s-nã veadã § ***astãmãtsit*** (as-tã-mã-tsítŭ) adg astãmãtsitã (as-tã-mã-tsí-tã), astãmãtsits (as-tã-mã-tsítsĭ), astãmãtsiti/astãmãtsite (as-tã-mã-tsí-ti) – (lucru) tsi s-ari curmatã di fãtseari (di minari, di ndridzeari, etc.); tsi ari chindruitã (tu-unã cali); pupsit, pãpsit, pãfsit, pãxit, dãnãsit, curmat, acumtinat, acumtinit, acundinat, acundisit, ascumtinat; chindruit, chindurit *{ro: oprit} {fr: arrêté, cessé} {en: stopped}* § ***astãmãtsiri/astãmãtsire*** (as-tã-mã-tsí-ri) sf astãmãtsiri (as-tã-mã-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-astãmãtseashti tsiva; pupsiri, pãpsiri, pãfsiri, pãxiri, dãnãsiri, curmari, acumtinari, acumtiniri, acundinari, acundisiri, ascumtinari; chindruiri, chinduriri *{ro: acţiunea de a (se) opri; oprire} {fr: action d'arrêter, de cesser} {en: action of stopping}* § ***astãmãtiri/astãmãtire*** (as-tã-mã-tí-ri) sf astãmãtiri (as-tã-mã-tírĭ) – lemnu i cheatrã tsi s-bagã tu-un loc s-astãmãtseascã tsiva *{ro: opritoare} {fr: planche ou pierre qui sert à arrêter quelque chose} {en: piece*

of wood or rock used to stop something} § ***stãmãtsescu*** (stã-mã-tsés-cu) (mi) vb IV stãmãtsii (stã-mã-tsíĭ), stãmãtseam (stã-mã-tseámŭ), stãmãtsitã (stã-mã-tsí-tã), stãmãtsiri/stãmãtsire (stã-mã-tsí-ri) – (unã cu ***astãmãtsescu***) § ***stãmãtsit*** (stã-mã-tsítŭ) adg stãmãtsitã (stã-mã-tsí-tã), stãmãtsits (stã-mã-tsítsĭ), stãmãtsiti/stãmãtsite (stã-mã-tsí-ti) – (unã cu ***astãmãtsit***) § ***stãmãtsiri/stãmãtsire*** (stã-mã-tsí-ri) sf stãmãtsiri (stã-mã-tsírĭ) – (unã cu ***astãmãtsiri***) § ***stãmãtiri/stãmãtire*** (stã-mã-tí-ri) sf stãmãtiri (stã-mã-tírĭ) – (unã cu ***astãmãtiri***)

astãmãtsiri/astãmãtsire (as-tã-mã-tsí-ri) sf – vedz tu ***astãmãtsescu***

astãmãtsit (as-tã-mã-tsítŭ) adg – vedz tu ***astãmãtsescu***

astãndz (ás-tãndzĭ) adv – vedz tu ***adzã***

astãndzã (ás-tãn-dzã) adv – vedz tu ***adzã***

astãnga (as-tắn-ga) adv – vedz tu ***nastãnga***

astãngu (as-tắn-gu) adg – vedz tu ***nastãnga***

astã-noapti (ás-tã-noáp-ti) sf fãrã pl – vedz tu ***noapti***

astãrchescu[1] (as-tãr-chĭés-cu) vb IV – vedz tu ***astrãchescu***[1]

astãrchescu[2] (as-tãr-chĭés-cu) vb IV – vedz tu ***astrãchescu***[2]

astãrchiri[1]***/astãrchire*** (as-tãr-chí-ri) sf – vedz tu ***astrãchescu***[1]

astãrchiri[2]***/astãrchire*** (as-tãr-chí-ri) sf – vedz tu ***astrãchescu***[2]

astãrchit[1] (as-tãr-chítŭ) adg – vedz tu ***astrãchescu***[1]

astãrchit[2] (as-tãr-chítŭ) adg – vedz tu ***astrãchescu***[2]

astãrusescu (as-tã-ru-sés-cu) vb IV – vedz tu ***astari***

astãrusiri/astãrusire (as-tã-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***astari***

astãrusit (as-tã-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***astari***

astã-searã (as-tã-seá-rã) adv – vedz tu ***searã***

astãsescu (as-tã-sés-cu) vb IV astãsii (as-tã-síĭ), astãseam (as-tã-seámŭ), astãsitã (as-tã-sí-tã), astãsiri/astãsire (as-tã-sí-ri) – curdusescu un lucru tu-un loc sh-lu ndreg ta s-lucreadzã cum lipseashti; analtsu sh-u ndreg unã binai (casã, cãlivã, mas, etc.); stãsescu, stisescu, stãlãescu, analtsu, etc. *{ro: fixa, instala, construi}* *{fr: monter, installer, dresser, élever}* *{en: fix, set up, erect, raise}* ex: astãsirã (stãlãirã, anãltsarã) sum cirdachi unã drãmbalã § ***astãsit*** (as-tã-sítŭ) adg astãsitã (as-tã-sí-tã), astãsits (as-tã-sítsĭ), astãsiti/astãsite (as-tã-sí-ti) – tsi easti curdusit tu-un loc shi ndreptu s-lucreadzã cum lipseashti; (casã, cãlivã, mas, etc.) tsi easti anãltsat (sculat, mutat, etc.) shi ndreptu; stãsit, stisit, stãlãit, anãltsat, etc. *{ro: fixat, instalat, construit}* *{fr: monté, installé, dressé, élevé}* *{en: fixed, set up, erected, raised}* ex: sh-avea maslu astãsit (adrat, anãltsat) tu cãmpu § ***astãsiri/astãsire*** (as-tã-sí-ri) sf astãsiri (as-tã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-astãseashti tsiva; stãsiri, stisiri, stãlãiri, anãltsari *{ro: acţiunea de a fixa, de a instala, de a construi; fixare, instalare, construire}* *{fr: action de monter, d'installer, de dresser, d'élever}* *{en: action of fixing, of setting up, of erecting, of raising}* ex: mãni arhiusim astãsirea (ndridzearea, anãltsarea) a cãlivãljei § ***stãsescu*** (stã-sés-cu) (mi) vb IV stãsii (stã-síĭ), stãseam (stã-seámŭ), stãsitã (stã-sí-tã), stãsiri/stãsire (stã-sí-ri) – (unã cu ***astãsescu***) § ***stãsit*** (stã-sítŭ) adg stãsitã (stã-sí-tã), stãsits (stã-sítsĭ), stãsiti/stãsite (stã-sí-ti) – (unã cu ***astãsit***) § ***stãsiri/stãsire*** (stã-sí-ri) sf stãsiri (stã-sírĭ) – (unã cu ***astãsiri***) § ***stisescu*** (sti-sés-cu) (mi) vb IV stisii (sti-síĭ), stiseam (sti-seámŭ), stisitã (sti-sí-tã), stisiri/stisire (sti-sí-ri) – (unã cu ***astãsescu***) § ***stisit*** (sti-sítŭ) adg stisitã (sti-sí-tã), stisits (sti-sítsĭ), stisiti/stisite (sti-sí-ti) – (unã cu ***astãsit***) § ***stisiri/stisire*** (sti-sí-ri) sf stisiri (sti-sírĭ) – (unã cu ***astãsiri***) § ***stãlãescu*** (stã-lã-ĭés-cu) (mi) vb IV stãlãii (stã-lã-íĭ), stãlãeam (stã-lã-ĭámŭ), stãlãitã (stã-lã-í-tã), stãlãiri/stãlãire (stã-lã-í-ri) – (unã cu ***astãsescu***) ex: tu udã eara stãlãit (astãsit, sculat) arãzboilu § ***stãlãit*** (stã-lã-ítŭ) adg stãlãitã (stã-lã-í-tã), stãlãits (stã-lã-ítsĭ), stãlãiti/stãlãite (stã-lã-í-ti) – (unã cu ***astãsit***) § ***stãlãiri/stãlãire*** (stã-lã-í-ri) sf stãlãiri (stã-lã-írĭ) – (unã cu ***astãsiri***)

astãsidã (as-tã-sí-dã) sf astãsidz (as-tã-sídzĭ) – unã soi di scamnu dit bisearicã (astãsit di-unã parti sh-di-alantã ningã stizmã) iu sta mpistimenjlji (di-arada ndrupãts shi mprostsã) di lu-ascultã preftul cãndu dghivãseashti; loclu (scamnul) iu shadi di cãntã psaltul (di-arada mprostu) tu bisearicã *{ro: stranã}* *{fr: stalle d'église}* *{en: stall (in church)}* ex: stai tu astãsidã § ***stisidã*** (sti-sí-dã) sf stisidz (sti-sídzĭ) – (unã cu ***astãsidã***) ex: lutsescu shi stisidzli (stalili) § ***stalã*** (stá-lã) sf stali/stale (stá-li) – (unã cu ***astãsidã***)

astãsidhã (as-tã-sí-dhã) sf astãsidz (as-tã-sídzĭ) – unã cu ***astãsidã***

astãsiri/astãsire (as-tã-sí-ri) sf – vedz tu ***astãsescu***

astãsit (as-tã-sítŭ) adg – vedz tu ***astãsescu***

astãz (ás-tãzĭ) adv – vedz tu ***adzã***

astãzã (ás-tã-zã) adv – vedz tu ***adzã***

astes (as-tésŭ) adg – vedz tu ***astingu***

astimtu (as-tím-tu) adg – vedz tu ***astingu***

astindzeari/astindzeare (as-tin-dzeá-ri) sf – vedz tu ***astingu***

astindziri/astindzire (as-tín-dzi-ri) sf – vedz tu ***astingu***

astingu (as-tín-gu) (mi) vb III shi II astimshu (as-tím-shĭu) shi astesh (as-téshĭŭ), astindzeam (as-tin-dzeámŭ), astimtã (as-tím-tã) shi asteasã (as-teá-sã), astindziri/astindzire (as-tín-dzi-ri) shi astindzeari/astindzeare (as-tin-dzeá-ri) – fac s-nu mata ardã foclu i lucrili tsi ardu (cu arcarea di apã, cu suflarea, cu loarea-a vimtului tsi hrãneashti foclu, etc.); astãmãtseashti foclu tsi ardi lucri; (fig: 1: mi-astingu di… (durearea, mirachea, dorlu, seatea, etc. tsi u-aduchescu) = cu-atseali tsi fac (icã-nj si fac) ãnj scadi putearea, slãghescu, nj-cher mirachea di banã, etc. icã-nj si fatsi cãipi durearea (mirachea, dorlu, seatea, etc.) tsi mi plucusea; expr: 2: lu-astingu (di bãteari) = ãlj dau unã bãteari bunã, ãlj dau un shcop; 3: nji s-astindzi cãndila (a banãljei) = mor, lji ncljid ocljilj; 4: lu-astingu (di pri fatsa-a loclui) = lu-aspargu, l-vatãm, ãl fac s-cheartã, ãl cãtãstrãpsescu, ãl fac afan; 5: nji s-astindzi ugeaclu = nu-am ficior i featã shdupã moartea-a mea nu-armãni vãr di soea-a mea) *{ro: stinge; linişti, calma; da o bătaie bună; distruge, şterge}* *{fr: éteindre; apaiser; calmer; rouer (de coups); anéantir; effacer}* *{en: put out (fire, light, etc.); quiet, calm; beat (black and blue); destroy; erase}* ex: tu gãlita-a dzuãljei astimsirã dumanea; foclu s-asteasi (astãmãtsi) ma dorlu nu s-astimsi (fig: nu chiru); si sh-astingã (fig: si-sh curmã) seatea; s-hibã-arãs di-un ficiuric, nu-lj s-astindzea foclu (fig: nu putea s-isihãseascã, nu-lj si dutsea foclu dit suflit, nu-lj s-agãrsha); lu-asteasim di bãteari (expr: lj-deadim un shcop, nã bãteari bunã, lu-arupsim di bãteari); lj-asteasi (lj-featsi afanj, lj-vãtãmã) aproapea tuts dushmanjlji; va lj-astindzi cãndila-a lamnjiljei (expr: va u mori, va u vatãnj lamnja); sh-tu xeanã n-astindzem di dor (expr: nã easti dor multu, trãdzem di dor, slãghim, nã s-fatsi afanã mirachea di banã); lã s-astindzi numa (expr: lã cheari numa); lj-eara, cã-lj s-astindzi casa shi cã nu-alasã hilj si-lj poartã numa; astindzi tabla (expr: fã s-chearã, ashteardzi, tsi easti scriat pri tablã) § ***astimtu*** (as-tím-tu) adg astimtã (as-tím-tã), astimtsã (as-tím-tsã), astimti/astimte (as-tím-ti) – (foclu) tsi easti faptu s-nu mata ardã (tsi s-chiru, tsi-astãmãtsi); (fig: 1: astimtu (dorlu, durearea, mirachea, seatea, etc.) = tsi ari scãdzutã multu icã ari chirutã; 2: (om) astimtu = (i) blistimat, andihristu, s-lu lja neclu, etc.; (ii) gioni; 3: astimtu (di bãteari) = tsi ari mãcatã un bun shcop, unã bunã bãteari) *{ro: stins; liniştit, calmat, bătut bine; distrus, şters}* *{fr: éteint; apaisé; calmé; roué (de coups); anéanti; effacé}* *{en: (fire, light, etc.) put out; quieted, calmed; beaten (black and blue); destroyed; erased}* ex: gri nãs zbor astimt (scãdzut, chirut) di banã; cãmbãnjli, astimti, dipriunã asuna, asuna; di hir adarã funi, astimtili (fig: blãstimatili, s-li lja neclu!)!; astimtul (fig: blãstimatlu) mi-acãtsã di mãnã; calu atsel astimtu (fig: gioni), cal tsi fudzi ca un vimtu § ***astes*** (as-tésŭ) adg asteasã (as-teá-sã), astesh (as-téshĭ), asteasi/astease (as-teá-si) – (unã cu ***astimtu***) ex: cu ocljilj astesh (fig: ca fãrã banã); tutã ascherea fu asteasã (fig: cãtãstrãpsitã) § ***astindziri/astindzire*** (as-tín-dzi-ri) sf astindziri (as-tín-dzírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-astindzi tsiva *{ro: acţiunea de a stinge; de a linişti, de a calma; de a da o bătaie bună; de a distruge, de a şterge; stingere, liniştire, calmare}* *{fr: action d'éteindre; d'apaiser; de calmer; de rouer (de coups); d'anéantir; d'effacer}* *{en: action of putting out (a fire, a light, etc.); of quieting, of calming; of beating (black and blue); of destroying; of erasing}* § ***astindzeari/astindzeare*** (as-tin-dzeá-ri) sf astindzeri (as-tin-dzérĭ) – (unã cu ***astindziri***) § ***neastimtu*** (neas-tím-tu) adg neastimtã (neas-tím-tã), neastimtsã (neas-tím-tsã), neastimti/neastimte (neas-tím-ti) –tsi nu

easti astimtu; tsi ardi ninga; neastes; (fig: neastimtu = blãstimat, afurisit) *{ro: nestins}* *{fr: qui n'est pas éteint}* *{en: (fire, light, etc.) that is not put out}* ex: fucurina neasteasã (tsi ardi ninga); si sculã neastimtul (fig: blãstimatlu!) § ***neastes*** (neas-tésŭ) adg neasteasã (neas-teá-sã), neastesh (neas-téshĭ), neasteasi/neastease (neas-teá-si) – (unã cu ***neastimtu***) ex: foclu dit vatrã easti neastes (nu easti-astes) § ***neastindziri/neastindzire*** (neas-tín-dzi-ri) sf neastindziri (neas-tín-dzírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru nu s-astindzi *{ro: acţiunea de a nu se stinge}* *{fr: action de ne pas (s')éteindre}* *{en: action of not putting out (a fire, a light, etc.)}* § ***neastindzeari/neastindzeare*** (neas-tin-dzeá-ri) sf neastindzeri (neas-tin-dzérĭ) – (unã cu ***neastindziri***) § ***stingu*** (stín-gu) (mi) vb III shi II stimshu (stím-shĭu) shi stesh (stéshĭŭ), stindzeam (stin-dzeámŭ), stimtã (stím-tã) shi steasã (steá-sã), stindziri/stindzire (stín-dzi-ri) shi stindzeari/stindzeare (stin-dzeá-ri) – (unã cu ***astingu***) ex: si steasi (expr: muri) tu floarea-a banãljei § ***stimtu*** (stím-tu) adg stimtã (stím-tã), stimtsã (stím-tsã), stimti/stimte (stím-ti) – (unã cu ***astimtu***) ex: foclu easti stimtu; ishi stimtul tra s-mi creapã § ***stes*** (stésŭ) adg steasã (steá-sã), stesh (stéshĭ), steasi/stease (steá-si) – (unã cu ***astimtu***) § ***stindziri/stindzire*** (stín-dzi-ri) sf stindziri (stín-dzírĭ) – (unã cu ***astindziri***) § ***stindzeari/stindzeare*** (stin-dzeá-ri) sf stindzeri (stin-dzérĭ) – (unã cu ***astindziri***)

astoartsiri/astoartsire (as-toár-tsi-ri) sf – vedz tu ***astorcu***

astorcu (as-tór-cu) vb III astorshu (as-tór-shĭu), asturtseam (as-tur-tseámŭ), astoarsã (as-toár-sã), astoartsiri/astoartsire (as-toár-tsi-ri) – acats un lucru di doauãli capiti shi-lj shuts un capit di-unã parti sh-alantu capit di-alantã (cum fac cu-un stranj dupã tsi-l lau tra s-fac apa s-easã dit el); lu calcu (l-stringu cu mãna, lu-apitrusescu, lu ndes, etc.) un lucru (ca bunãoarã, un sfungu, unã peaticã udã, unã limonji, etc.) cu puteari tra s-lji scot muljitura, apa, dzama, etc. tsi s-aflã tu el; stricor, stringu, tornu, shuts, etc. *{ro: stoarce}* *{fr: tordre; presser}* *{en: squeeze out, press out}* ex: nu-am vãrtuti s-astorcu (si stricor) cãmeshli § ***astorsu*** (as-tór-su) adg astoarsã (as-toár-sã), astorshi (as-tór-shi), astoarsi/astoarse (as-toár-si) – tsi easti acãtsat di doauãli capiti sh-shutsãt (un capit di-unã parti sh-alantu di-alantã); tsi easti cãlcat cu puteari tra s-lji si scoatã muljitura tsi s-aflã tu el); stricurat, stres, turnat, shutsãt, etc. *{ro: stors}* *{fr: tordu; pressé}* *{en: squeezed, pressed}* § ***astoartsiri/astoartsire*** (as-toár-tsi-ri) sf astoartsiri (as-toár-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti astorsu; stricurari, strindzeari, turnari, shutsãri, etc. *{ro: acţiunea de a stoarce; stoarcere}* *{fr: action de tordre; de presser}* *{en: action of squeezing out, of pressing out (liquids)}*

astorsu (as-tór-su) adg – vedz tu ***astorcu***

astrachi (as-tráchĭŭ) vb IV – vedz tu ***astrãchescu***[1]

astradziri/astradzire (as-trá-dzi-ri) sf – vedz tu ***astrag***

astrag (as-trágŭ) (mi) vb III shi II astrapshu (as-tráp-shĭu), astrãdzeam (as-trã-dzeámŭ), astraptã (as-tráp-tã), astradziri/astradzire (as-trá-dzi-ri) shi astrãdzeari/astrãdzeare (as-trã-dzeá-ri) – dipãrtedz tsiva (i cariva) di ningã mini cu arcarea tsi lj-u fac; aruc, amin, azvãrlu, azvãrlescu; fac s-minã un lucru cu acãtsarea i pindzearea tsi lj-u fac tra si s-aflã tu-un altu loc tsi-l voi mini; trag, mpingu; (mi-)aruc cu multã agunjii cãtrã (pristi) tsiva i cariva; hiumusescu, himusescu, nhiumusescu, aleapid, leapid, sãlãghescu, sãlghescu, sãrghescu, sãrgljescu, nãburuescu; (expr: 1: lj-astrag unã = lj-dau unã pliscutã, bush; 2: mi-astrag pri cicior = ansar dinãoarã mprostu, mi ntreb cu fricã tsi s-fatsi); *{ro: trage, arunca, repezi}* *{fr: (se) jeter, (se) lancer, rejeter, (sur)sauter}* *{en: throw, hurl, fling}* ex: trei ficiori tsi astrãdzea cu (aruca) chetrili; lj-astrapsi (lj-arcã) naparti; si s-astragã (si s-hiumuseascã) truoarã; s-astrapsi (ansãri) cumbarlu unãshunã mprostu; sh-astradzi cãmeasha di pi el (s-aleapidã di cãmeashi, sh-u scoati); s-astradzi (s-arucã) tu-arãu dinãcali; mi-astrapshu (ansãrii, mi hiumusii) nclo, ca unã fandazmã; pi mama u-astradzi (u tradzi, mpindzi) dorlu; mi-astradzi loclu (mi-arucã naparti, nu mi va, nu mi-aravdã); lj-astrapsi unã (expr: lj-deadi unã plicutã) sh-bunã; cum avdzãrã tufechea, furlji s-astrapsirã pri cicior (expr: ansãrirã mproshtsã) § ***astraptu*** (as-tráp-tu) adg astraptã (as-tráp-tã), astraptsã (as-tráp-tsã), astrapti/astrapte (as-tráp-ti) – 1: arucat, arcat, aminat, azvãrlit, traptu, pimtu, hiumusit, himusit, nhiumusit, alipidat, lipidat, sãlãghit, sãlghit, sãrghit, sãrgljit, nãburuit; (fig: 1: astraptu = (i) arãchit, agunjisit, glarecicu; (ii) burdal, zdrudit, zburdãlipsit, trubat) *{ro: tras, aruncat, repezit}* *{fr: jeté, lancé, rejeté, (sur)sauté}* *{en: thrown, hurled, flung}* ex: shi cerga tut astraptã (arcatã di-unã parti); om astraptu (fig: agunjisit, glarecicu, tsi nu s-mindueashti ninti ca s-facã un lucru); earam ficior astraptu (fig: burdal, zdrudit, zburdãlipsit, trubat) § ***astradziri/astradzire*** (as-trá-dzi-ri) sf astradziri (as-tra-dzírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-astradzi tsiva i cariva; arucari, aminari, azvãrliri, trãdzeari, pindzeari, himusiri, hiumusiri, nhiumusiri, alipidari, lipidari, sãlãghiri, sãlghiri, sãrghiri, sãrgljiri, nãburuiri *{ro: acţiunea de a trage, de a arunca, de a repezi}* *{fr: action de (se) jeter, de (se) lancer, de rejeter, de (sur)sauter}* *{en: action of throwing, of hurling, of flinging}* § ***astrãdzeari/astrãdzeare*** (as-trã-dzeá-ri) sf astrãdzeri (as-trã-dzérĭ) – (unã cu ***astradziri***) ex: cu astrãdzearea (arcarea) tsi-lj featsi ali sãtãri

astraptu (as-tráp-tu) adg – vedz tu ***astrag***

astrãchescu[1] (as-trã-chĭés-cu) vb IV astrãchii (as-trã-chíĭ), astrãcheam (as-trã-chĭámŭ), astrãchitã (as-trã-chí-tã), astrãchiri/astrãchire (as-trã-chí-ri) – fac s-chearã (s-seacã) apa dit-unã baltã (lac, arãu, etc.); astãmãtsescu lãcrinjli dit ocljí; (oaea) astãmãtseashti s-da lapti; astãmãtsescu apa tsi curã di la shoput; astrachi, astãrchescu, asturchescu, strãchescu, stãrchescu, sec, usuc; (fig: 1: astrãchescu = (i) beau tut, pãnã tu fundu; (ii) beau yin, arãchii, etc.; expr: 2: lj-astrãchescu unã = lj-dau unã pliscutã) *{ro: seca, opri (laptele de la oaie)}* *{fr: (as)sécher, tarir, faire cesser (larmes, lait)}* *{en: dry up (tears, milk), run dry}* ex: vai astrãcheascã apili; fãntãnjli ãlj astrãchirã (sicarã); fãntãna di unã etã s-astrãchi (sicã) dinãcali; arãulu avea astrãchitã (avea sicatã); un vimtu subtsãri shi caldu, li-astrãchi (li sicã) tuti apili; astrãchescu veara shoputli; oili astrãchirã (oili astãmãtsirã s-mata da lapti, sicã laptili-a oilor); lj-astrãchi (lji si curmã) laptili; astrãchea (fig: u bea pãnã tu fundu) scafa; lj-astrãchii (expr: lj-ded, lj-plãscãnii) unã shupleacã § ***astrachi*** (as-tráchĭŭ) vb IV astrãchii (as-trã-chíĭ), astrãcheam (as-trã-chĭámŭ), astrãchitã (as-trã-chí-tã), astrãchiri/astrãchire (as-trã-chí-ri) – (unã cu ***astrãchescu***[1]) ex: lj-u-astrachi (fig: bea yin, arãchii, etc.) ghini § ***astrãchit***[1] (as-trã-chítŭ) adg astrãchitã (as-trã-chí-tã), astrãchits (as-trã-chítsĭ), astrãchiti/astrãchite (as-trã-chí-ti) – (lac, baltã, arãu, etc.) cari armasi fãrã apã di itia cã-lj si ari gulitã i sicatã; cari ari astãmãtsitã s-da lapti (oaea); astãrchit, asturchit, strãchit, stãrchit, sicat, uscat *{ro: care a secat, care a oprit de a da lapte; sec}* *{fr: (as)séché, qui a cessé (donner du lait, couler des larmes)}* *{en: dried up, runned dry}*; ex: tricurã cuscrilj prit un arãu astrãchit (sicat); earam astrãchit (fig: nsitat multu, mortu di seati) § ***astrãchiri***[1]***/astrãchire*** (as-trã-chí-ri) sf astrãchiri (as-trã-chírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-astrãcheashti tsiva; atsea tsi s-fatsi cãndu apa cheari dit unã baltã (lac, arãu, etc.); astãrchiri, asturchiri, strãchiri, stãrchiri, sicari, uscari *{ro: acţiunea de a seca, de a opri (laptele de la oaie); secare}* *{fr: action de (as)sécher, de tarir, de faire cesser (larmes, lait)}* *{en: action of drying up (tears, milk), of running dry}* § ***astãrchescu***[1] (as-tãr-chĭés-cu) vb IV astãrchii (as-tãr-chíĭ), astãrcheam (as-tãr-chĭámŭ), astãrchitã (as-tãr-chí-tã), astãrchiri/astãrchire (as-tãr-chí-ri) – (unã cu ***astrãchescu***[1]) ex: bea apã ahãtã multã dit izvur cã lu-astãrchi (cã-l sicã) dit arãdãtsinã; fãntãna astãrcheashti (seacã) veara; vaca astãrchi sh-nu mata ari lapti § ***astãrchit***[1] (as-tãr-chítŭ) adg astãrchitã (as-tãr-chí-tã), astãrchits (as-tãr-chítsĭ), astãrchiti/astãrchite (as-tãr-chí-ti) – (unã cu ***astrãchit***[1]) § ***astãrchiri***[1]***/astãrchire*** (as-tãr-chí-ri) sf astãrchiri (as-tãr-chírĭ) – (unã cu ***astrãchiri***[1]) § ***asturchescu***[1] (as-tur-chĭés-cu) vb IV asturchii (as-tur-chíĭ), asturcheam (as-tur-chĭámŭ), asturchitã (as-tur-chí-tã), asturchiri/asturchire (as-tur-chí-ri) – (unã cu ***astrãchescu***[1]) § ***asturchit***[1] (as-tur-chítŭ) adg asturchitã (as-tur-chí-tã), asturchits (as-tur-chítsĭ), asturchiti/asturchite (as-tur-chí-ti) – (unã cu ***astrãchit***[1]) § ***asturchi-***

ri[1]/asturchire (as-tur-chí-ri) sf asturchiri (as-tur-chírĭ) – (unã cu ***astrãchiri[1]***) § ***strãchescu[1]*** (strã-chĭés-cu) vb IV strãchii (strã-chíĭ), strãcheam (strã-chĭámŭ), strãchitã (strã-chí-tã), strãchiri/strãchire (strã-chí-ri) – (unã cu ***astrãchescu[1]***) ex: arãurli va strãcheascã (seacã) § ***strãchit[1]*** (strã-chítŭ) adg strãchitã (strã-chí-tã), strãchits (strã-chítsĭ), strãchiti/strãchite (strã-chí-ti) – (unã cu ***astrãchit[1]***) § ***strãchiri[1]/strãchire*** (strã-chí-ri) sf strãchiri (strã-chírĭ) – (unã cu ***astrãchiri[1]***) § ***strãchiturã[1]*** (strã-chi-tú-rã) sf strãchituri (strã-chi-túrĭ) – chicutli dit soni dit unã beari *{ro: ultima picãturã rãmasã dintro bãuturã}* *{fr: reste d'une boisson}* *{en: last drops of a drink}* § ***stãrchescu[1]*** (stãr-chĭés-cu) vb IV stãrchii (stãr-chíĭ), stãrcheam (stãr-chĭámŭ), stãrchitã (stãr-chí-tã), stãrchiri/stãrchire (stãr-chí-ri) – (unã cu ***astrãchescu[1]***) § ***stãrchit[1]*** (stãr-chítŭ) adg stãrchitã (stãr-chí-tã), stãrchits (stãr-chítsĭ), stãrchiti/stãrchite (stãr-chí-ti) – (unã cu ***astrãchit[1]***) § ***stãrchiri[1]/stãrchire*** (stãr-chí-ri) sf stãrchiri (stãr-chírĭ) – (unã cu ***astrãchiri[1]***)

astrãchescu[2] (as-trã-chĭés-cu) vb IV astrãchii (as-trã-chíĭ), astrãcheam (as-trã-chĭámŭ), astrãchitã (as-trã-chí-tã), astrãchiri/astrãchire (as-trã-chí-ri) – (trã muljeri i prãvdzã feamini) lu scot mortu (ãl cher) njiclu dit pãnticã (cu vreari icã nivreari) nãinti ca si s-amintã dupã cum easti arada, sh-multu njic (nifaptu ghini) tra s-poatã s-adilji singur; (trã muljeri i prãvdzã feamini) lu-aruc njiclu; astãrchescu, asturchescu, strãchescu, stãrchescu *{ro: avorta}* *{fr: avorter}* *{en: miscarry, abort}* § ***astrãchit[2]*** (as-trã-chítŭ) adg astrãchitã (as-trã-chí-tã), astrãchits (as-trã-chítsĭ), astrãchiti/astrãchite (as-trã-chí-ti) – (trã muljeri i prãvdzã feamini) tsi lu-ari scoasã mortu (lu-ari chirutã) un njic dit pãnticã; astãrchit, asturchit, strãchit, stãrchit *{ro: avortat}* *{fr: avorté}* *{en: miscarried, aborted}* ex: eara unã oai astrãchitã (tsi-avea chirutã njelu) § ***astrãchiri[2]/astrãchire*** (as-trã-chí-ri) sf astrãchiri (as-trã-chírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu muljarea (pravda feaminã) l-cheari njiclu dit pãnticã; astãrchiri, asturchiri, strãchiri, stãrchiri *{ro: acţiunea de a avorta, avort}* *{fr: action d'avorter; avort}* *{en: action of miscarrying, of aborting; abortion}* § ***astãrchescu[2]*** (as-tãr-chĭés-cu) vb IV astãrchii (as-tãr-chíĭ), astãrcheam (as-tãr-chĭámŭ), astãrchitã (as-tãr-chí-tã), astãrchiri/astãrchire (as-tãr-chí-ri) – (unã cu ***astrãchescu[2]***) § ***astãrchit[2]*** (as-tãr-chítŭ) adg astãrchitã (as-tãr-chí-tã), astãrchits (as-tãr-chítsĭ), astãrchiti/astãrchite (as-tãr-chí-ti) – (unã cu ***astrãchit[2]***) § ***astãrchiri[2]/astãrchire*** (as-tãr-chí-ri) sf astãrchiri (as-tãr-chírĭ) – (unã cu ***astrãchiri[2]***) § ***asturchescu[2]*** (as-tur-chĭés-cu) vb IV asturchii (as-tur-chíĭ), asturcheam (as-tur-chĭámŭ), asturchitã (as-tur-chí-tã), asturchiri/asturchire (as-tur-chí-ri) – (unã cu ***astrãchescu[2]***) ex: eapa di zori, asturchi (chiru mãndzul, diutaclu) ãn cali § ***asturchit[2]*** (as-tur-chítŭ) adg asturchitã (as-tur-chí-tã), asturchits (as-tur-chítsĭ), asturchiti/asturchite (as-tur-chí-ti) – (unã cu ***astrãchit[2]***) § ***asturchiri[2]/asturchire*** (as-tur-chí-ri) sf asturchiri (as-tur-chírĭ) – (unã cu ***astrãchiri[2]***) § ***astrãchit[3]*** (as-trã-chítŭ) sm, (sf?), adg astrãchitã(?) (as-trã-chí-tã), astrãchits (as-trã-chítsĭ), astrãchiti/astrãchite(?) (as-trã-chí-ti) – nat amintat nãinti ca sã-lj yinã oara (sh-di-arada easti multu njic sh-nifaptu ghini) *{ro: nãscut nainte de termen}* *{fr: avorton}* *{en: premature baby}* § ***astrãchit[4]*** (as-trã-chítŭ) sm, (sf?), adg astrãchitã(?) (as-trã-chí-tã), astrãchits (as-trã-chítsĭ), astrãchiti/astrãchite(?) (as-trã-chí-ti) – cari astãmãtsi di njic cu crishtearea; cari easti nifaptu ghini, multu njic, slab, shcurtabac; strãchiturã, chirchinec, puzumi, pruzumi, jibãcos, jibicos, cacafingu, azmet, pilicios, zãbãcos, bãzãcos, jabec, judav, preacãn, preangu *{ro: stârpiturã, pipernicit}* *{fr: avorton}* *{en: puny, undersized man or child}* § ***strãchescu[2]*** (strã-chĭés-cu) vb IV strãchii (strã-chíĭ), strãcheam (strã-chĭámŭ), strãchitã (strã-chí-tã), strãchiri/strãchire (strã-chí-ri) – (unã cu ***astrãchescu[2]***) § ***strãchit[2]*** (strã-chítŭ) adg strãchitã (strã-chí-tã), strãchits (strã-chítsĭ), strãchiti/strãchite (strã-chí-ti) – (unã cu ***astrãchit[2]***) § ***strãchiri[2]/strãchire*** (strã-chí-ri) sf strãchiri (strã-chírĭ) – (unã cu ***astrãchiri[2]***) § ***strãchiturã[2]*** (strã-chi-tú-rã) sf strãchituri (strã-chi-túrĭ) – (unã cu ***astrãchit[4]***) ex: aeshti suntu nãshti strãchituri (azmets, zãbãcosh) § ***stãrchescu[2]*** (stãr-chĭés-cu) vb IV stãrchii (stãr-chíĭ), stãrcheam (stãr-chĭámŭ), stãrchitã (stãr-chí-tã), stãrchiri/stãrchire (stãr-chí-ri) – (unã cu ***astrãchescu[2]***) § ***stãrchit[2]*** (stãr-chítŭ) adg stãrchitã (stãr-chí-tã), stãrchits (stãr-chítsĭ), stãrchiti/stãrchite (stãr-chí-ti) – (unã cu ***astrãchit[2]***) § ***stãrchiri[2]/stãrchire*** (stãr-chí-ri) sf stãrchiri (stãr-chírĭ) – (unã cu ***astrãchiri[2]***)

astrãchiri[1]/astrãchire (as-trã-chí-ri) sf – vedz tu ***astrãchescu[1]***

astrãchiri[2]/astrãchire (as-trã-chí-ri) sf – vedz tu ***astrãchescu[2]***

astrãchit[1] (as-trã-chítŭ) adg – vedz tu ***astrãchescu[1]***

astrãchit[2] (as-trã-chítŭ) adg – vedz tu ***astrãchescu[2]***

astrãchit[3] (as-trã-chítŭ) sm, (sf?), adg – vedz tu ***astrãchescu[2]***

astrãchit[4] (as-trã-chítŭ) sm, (sf?), adg – vedz tu ***astrãchescu[2]***

astrãdzeari/astrãdzeare (as-trã-dzeá-ri) sf – vedz tu ***astrag***

astrãpii/astrãpie (as-trã-pí-i) sf astrãpii (as-trã-píĭ) – discãrcarea ilectricã (cu vrondu asurdzitor shi lunjinã scãntiljitoari) tsi s-fatsi cãndu s-agudescu doi niori (tsi cadi dit tser pri loc sh-poati s-lu-agudeascã shi s-lu vatãmã omlu); strãpii, sfulgu, chicutã, ghirits, gãrits, gãrnish, rufeauã, arufei, rufe, rufei, arofchi, rofchi, vol *{ro: fulger}* *{fr: éclair, foudre}* *{en: lightning}* ex: cal tsi fudzi ca-astrãpia (multu agonja, ca sfulgul) § ***strãpii/strãpie*** (strã-pí-i) sf strãpii (strã-píĭ) – (unã cu ***astrãpii***)

astrãxescu (as-trãc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***strãxescu***

astrãxiri/astrãxire (as-trãc-sí-ri) sf – vdz tu ***strãxescu***

astrãxit (as-trãc-sítŭ) adg – vdz tu ***strãxescu***

astreahã (as-treá-hã) sf – vedz tu ***streahã***

astreatsiri/astreatsire (as-treá-tsi-ri) sf – vedz tu ***astrec***

astrec (as-trécŭ) (mi) vb III shi II astricui (as-tri-cúĭ), astritseam (as-tri-tseámŭ), astricutã (as-tri-cú-tã), astreatsiri/astreatsire (as-treá-tsi-ri) shi astritseari/astritseare (as-tri-tseá-ri) – trec (u ljau) nãintea-a unui; trec sh-hiu ma nsus; caftu s-hiu ma bun (ma multu, ma mushat, etc.) di altu; ntrec, antrec, sinirsescu *{ro: (se) întrece, covârşi}* *{fr: dépasser, devancer; rivaliser, concourir}* *{en: pass beyond, overtake; compete}* ex: multsã ficiori va lj-astreacã sh-pi nvitsãtorlj-a lor (va hibã ma bunj di nvitsãtorlj-a lor); sh-un sh-alantu s-astritsea; tu cumandã lu-astricush (eshti ma bun); astricui tut tsi fu cama vãrtos; lu-astricui (u loai nãintea-a lui) la imnari § ***astricut*** (as-tri-cútŭ) adg astricutã (as-tri-cú-tã), astricuts (as-tri-cútsĭ), astricuti/astricute (as-tri-cú-ti) – tsi lj-ari tricutã cariva nãinti (cã easti ma bun, ma gioni, ma mushat, etc.); ntricut, antricut, sinirsit *{ro: întrecut, covârşit}* *{fr: qui a été dépassé, devancé; qui a concouru}* *{en: who has been passed, overtaken; who has competed}* § ***astreatsiri/astreatsire*** (as-treá-tsi-ri) sf astreatsiri (as-treá-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva treatsi (caftã s-hibã) nãintea-a unui; astritseari, ntreatsiri, ntritseari, antreatsiri, ntritseari, sinirsiri *{ro: acţiunea de a (se) întrece, de a covârşi; întrecere, covârşire}* *{fr: action de dépasser, de devancer; de rivaliser, de concourir; concurrence}* *{en: action of passing beyond, of overtaking, of competing; competition}* § ***astritseari/astritseare*** (as-tri-tseá-ri) sf astritseri (as-tri-tsé-ri) – (unã cu ***astreatsiri***) § ***antrec*** (an-trécŭ) vb III shi II antricui (an-tri-cúĭ) shi antrepshu (an-trép-shĭu), antritseam (an-tri-tseámŭ), antricutã (an-tri-cú-tã), antreatsiri/antreatsire (an-treá-tsi-ri) shi antritseari/antritseare (an-tri-tseá-ri) – (unã cu ***astrec***) ex: lu-antricui (tricui nintea-a lui) tu imnari; tru lux antreatsi sh-Polea; lu-antreapsi (lu-astricu) cu minciuna; mi-agiumsi shi mi antricu § ***antricut*** (an-tri-cútŭ) adg antricutã (an-tri-cú-tã), antricuts (an-tri-cútsĭ), antricuti/antricute (an-tri-cú-ti) – (unã cu ***astricut***) § ***antreatsiri/antreatsire*** (an-treá-tsi-ri) sf antreatsiri (an-treá-tsirĭ) – (unã cu ***astreatsiri***) § ***antritseari/antritseare*** (an-tri-tseá-ri) sf antritseri (an-tri-tsé-ri) – (unã cu ***astritseari***) § ***ntrec*** (ntrécŭ) vb III shi II ntricui (ntri-cúĭ), ntritseam (ntri-tseámŭ), ntricutã (ntri-cú-tã), ntreatsiri/ntreatsire (ntreá-tsi-ri) shi ntritseari/ntritseare (ntri-tseá-ri) – (unã cu ***astrec***) ex: tru soatsã nu-avea altã s-u ntreacã ea tu njatã; cai poati s-lu ntreacã?; sh-tini cirac mi ntricush; tu minti ntritsea tutã lumea; lu ntricu tu nvitsãturã; ntricu suta (tricu, ari ma nsus di-unã sutã) § ***ntricut*** (ntri-cútŭ) adg ntricutã (ntri-cú-tã), ntricuts (ntri-cútsĭ), ntricuti/ntricute (ntri-cú-ti) – (unã cu ***astricut***) § ***ntreatsiri/ntreatsire*** (ntreá-tsi-ri) sf ntreatsiri (ntreá-tsirĭ) – (unã cu ***astreatsiri***) ex: s-lja la ntreatsiri § ***ntritseari/ntritseare*** (ntri-tseá-ri) sf ntritseri (ntri-tsé-ri) – (unã cu ***astritseari***) § ***nintricut*** (nin-tri-cútŭ) adg nintricutã (nin-tri-cú-tã), nintricuts

(nin-tri-cútsĭ), nintricuti/nintricute (nin-tri-cú-ti) – cari nu easti ntricut *{ro: neîntrecut, necovârşit}* *{fr: qui n'est pas dépassé, qui n'est pas devancé}* *{en: who has not been passed, has not been overtaken}* ex: nintricutã (cari nu easti ntricutã) tu aveari; tru giunatic, nintricut (tsi nu lu ntreatsi vãr) § ***nintreatsiri/nintreatsire*** (nin-treá-tsi-ri) sf nintreatsiri (nin-treá-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cari ncãlar cu carivava nu ntreasti pri cariva *{ro: acţiunea de a nu întrece; neîntrecere}* *{fr: action de ne pas dépasser, de ne pas devancer}* *{en: action of not passing beyond, of not overtaking}* § ***nintritseari/nintritseare*** (nin-tri-tseá-ri) sf nintritseri (nin-tri-tsé-ri) – (unã cu ***nintreatsiri***)

astricut (as-tri-cútŭ) adg – vedz tu ***astrec***

astrig (a-strígŭ) vb I – vedz tu ***strig***

astrigari/astrigare (a-stri-gá-ri) sf – vedz tu ***strig***

astrigat (a-stri-gátŭ) adg – vedz tu ***strig***

astrisar (as-tri-sárŭ) vb IV shi II – vedz tu ***ansar***[1]

astrisãreari/astrisãreare (as-tri-sã-reá-ri) sf – vedz tu ***ansar***[1]

astrisãriri/astrisãrire (as-tri-sã-rí-ri) sf – vedz tu ***ansar***[1]

astrisãrit (as-tri-sã-rítŭ) adg – vedz tu ***ansar***[1]

astritseari/astritseare (as-tri-tseá-ri) sf – vedz tu ***astrec***

astronom (as-tro-nómŭ) sm astronomi (as-tro-nómĭ) shi astrononj (as-tro-nónjĭ) shi astronomeanj (as-tro-nó-meanjĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***astrunom***

astrunom (as-tru-nómŭ) sm – vedz tu ***astrunumii***

astrunumii/astrunumie (as-tru-nu-mí-i) sf astrunumii (as-tru-nu-míĭ) – cunushterli tsi-avem shi cãftãrli tsi s-fac tra si sã s-aducheascã, di tsi lugurii suntu fapti, shi nomurli dupã cari s-chivirnisescu, soarili, luna, stealili sh-tuti-alanti lucri tsi s-aflã n tser *{ro: astronomie}* *{fr: astronomie}* *{en: astronomy}* § ***astrunom*** (as-tru-nómŭ) sm astrunomi (as-tru-nómĭ) shi astrunonj (as-tru-nónjĭ) shi astrunomeanj (as-tru-nó-meanjĭ) – omlu tsi ari nvitsatã astrunumia, tsi u cunoashti sh-lucreadzã tu ea *{ro: astronom}* *{fr: astronome}* *{en: astronomer}*

astup (as-tupŭ) (mi) vb I astupai (as-tu-páĭ), astupam (as-tu-pámŭ), astupatã (as-tu-pá-tã), astupari/astupare (as-tu-pá-ri) – bag un lucru pristi (tu) unã guvã dishcljisã tra s-nu poatã s-treacã tsiva prit nãsã; acoapir unã dishcljidzãturã tra s-nu s-veadã (tra s-nu treacã tsiva); bag un dop tu-unã gurã di botsã; umplu cu lucri un sulinar di nu poati s-treacã tsiva prit el; ncljid, acoapir, etc.; (fig: 1: mi-astup; nj-u-astup = (i) mi ndop cu mãcari; (ii) nj-u ncljid gura, nu voi sã zburãscu; (iii) mãc tsiva tsi va mi facã s-nu pot s-es nafoarã, tsi va-nj da capsi; (iv) mi-acoapir; sã ncljidi, s-acoapirã tserlu cu niori; (v) mi cher, ascapit dupã unã dzeanã; expr: 2: astup multi guvi; am multi guvi tr-astupari = fac multi lucri tsi vrea fãtseari; am multi lucri tsi lipseashti s-li fac; 3: nj-astup urecljili = nu voi s-avdu tsiva di-atseali tsi-nj si spun) *{ro: astupa}* *{fr: boucher}* *{en: plug}* ex: astupã (u ncljisi) guva cu tsiva; sh-astupã nãrli sh-nu adilje dip; astuparã (lu-acupirirã) putslu; s-astupã avlachilu shi moara lucreadzã diznou; astupã botsa (bagã-lj doplu); s-astupã sulinarlu di la casã; s-astupats chipurli-a caljlor (s-bãgats tsiva tu chipuri tra s-nu-asunã); lu-astupa (fig: lu ndupa) mash cu zahari; nu lã ncãpea sãmarili di carnea tsi avea astupatã (fig: di cãt s-avea ndupatã, di cãti-avea mãcatã); lj-u-astupã (fig: si ndoapã, li ndeasã, mãcã multã), nu s-agioacã; lj-astupai ali gãscã misur (fig: lj-bãgai cu zorea misur prit grumadz); cu pãradzlj-aeshti astupai multi guvi (expr: feci multi lucri tsi lipsea fãtseari); astupã-ti! (fig: acoapirã-ti!); dzã-lj si sh-astupã gura (expr: s-tacã, si shi ncljidã gura); s-astupã (fig: s-chiru, ascãpitã) apoea dupã dzeanã § ***astupat*** (as-tu-pátŭ) adg astupatã (as-tu-pá-tã), astupats (as-tu-pátsĭ), astupati/astupate (as-tu-pá-ti) – tsi s-ari ncljisã tra s-nu-alasã tsiva s-treacã; tsi-lj s-ari bãgatã un dop; ncljis, acupirit *{ro: astupat}* *{fr: bouché}* *{en: plugged}* ex: ari nãrli astupati (umpluti cu mixi); c-avea mãcatã tsi nu lipsea, easti multu astupat (nu poati s-easã nafoarã, sã-sh facã apa-atsea groasã, si s-cacã); nu puteam s-ishim cã nã eara usha astupatã (ncljisã); tserlu easti astupat (acupirit, mplin di niori) § ***astupari/astupare*** (as-tu-pá-ri) sf astupãri (as-tu-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-astupã tsiva; ncljideari, acupiriri, etc. *{ro: acţiunea de a astupa; astupare}* *{fr: action de boucher}* *{en: action of plugging}* § ***neastupat*** (neas-tu-pátŭ) adg neastupatã (neas-tu-pá-tã), neastupats (neas-tu-pátsĭ), neastupati/neastupate (neas-tu-pá-ti) – tsi nu s-ari ncljisã tra s-nu-alasã tsiva s-treacã; tsi nu-lj s-ari bãgatã un dop; nincljis, neacupirit *{ro: neastupat}* *{fr: qui n'est pas bouché}* *{en: which is not plugged}* § ***neastupari/neastupare*** (neas-tu-pá-ri) sf neastupãri (neas-tu-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-astupã tsiva; nincljideari, neacupiriri, etc. *{ro: acţiunea de a nu astupa; neastupare}* *{fr: action de ne pas boucher}* *{en: action of not plugging}* § ***astupãturã*** (as-tu-pã-tú-rã) sf astupãturi (as-tu-pã-túrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-astupã tsiva; loclu iu easti astupatã unã guvã (gurã, dishcljidzãturã, etc.); astupari *{ro: astupătură}* *{fr: bouchage}* *{en: plugging}* § ***astupãtoari/astupãtoare*** (as-tu-pã-toá-ri) sf astupãtori (as-tu-pã-tórĭ) – lucrul (dop, peaticã, gumolj di carti, etc.) cu cari s-astupã unã guvã (gurã, dishcljidzãturã, etc.); stupãtoari, stuputor, dop, stupunã, stupumã *{ro: dop}* *{fr: bouchon}* *{en: plug}* ex: chirdui astupãtoarea (doplu) § ***stupãtoari/stupãtoare*** (stu-pã-toá-ri) sf stupãtori (stu-pã-tórĭ) – (unã cu ***astupãtoari***) § ***stuputor*** (stu-pu-tórŭ) sn stuputoari/stuputoare (stu-pu-toá-ri) – (unã cu ***astupãtoari***) § ***stupumã*** (stú-pu-mã) sf stupumi/stupume (stú-pu-mi) – (unã cu ***astupãtoari***) § ***stupunã*** (stú-pu-nã) sf stupuni/stupune (stú-pu-ni) – (unã cu ***astupãtoari***) § ***distup*** (dis-tupŭ) (mi) vb I distupai (dis-tu-páĭ), distupam (dis-tu-pámŭ), distupatã (dis-tu-pá-tã), distupari/distupare (dis-tu-pá-ri) – scot atsea (dop, cep, cãpachi, etc.) cu cari easti astupatã guva di la un lucru (botsã, buti, vas, tengiri, etc.); scot lucrili tsi-astupã un sulinar; fac unã guvã tu-un lucru tra s-alas s-easã dit el (s-curã nafoarã) atsea tsi s-aflã ncljisã nuntru; disfac, dishcljid, dizvilescu, etc.; (expr: 1: nj-distup urecljili = caftu s-avdu tsi si zburashti; 2: nj-distup gura = nchisescu sã zburãscu, di-aclo iu nu-nj dzãtseam un zbor) *{ro: destupa, deschide}* *{fr: déboucher, défoncer}* *{en: uncork, open, unplug}* ex: distupats (scutets doplu, dishcljidets) tuti botsli di yin; tora distupã (scoati doplu, dishcljidi) lãyinlu cu untulemnu; shidea fãrã arshini, distupatã (dizvilitã); distupã (scoati tsi au bãgati tra s-nu-asunã) chiprili; lj-si distuparã urecljili (expr: nchisi s-avdã) sh-gura (expr: nchisi sã zburascã) § ***distupat*** (dis-tu-pátŭ) adg distupatã (dis-tu-pá-tã), distupats (dis-tu-pátsĭ), distupati/distupate (dis-tu-pá-ti) – tsi-lj s-ari scoasã atsea cu cari easti astupatã guva di la un lucru; tsi-lj s-ari faptã unã guvã tra s-alasã s-easã (s-curã nafoarã) atsea tsi s-aflã ncljisã tu-un lucru; tsi fu gulit di lucrili tsi astupa un sulinar; disfaptu, dishcljis, dizvilit, etc. *{ro: destupat}* *{fr: débouché, défoncé}* *{en: uncorked, opened, unplugged}* § ***distupari/distupare*** (dis-tu-pá-ri) sf distupãri (dis-tu-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-distupã tsiva; disfãtseari, disfatsiri, dishcljideari, dishcljidiri, dizviliri, etc. *{ro: acţiunea de a destupa, de a deschide; destupare}* *{fr: action de déboucher, de défoncer}* *{en: action of uncorking, of opening, of unplugging}* § ***nidistupat*** (ni-dis-tu-pátŭ) adg nidistupatã (ni-dis-tu-pá-tã), nidistupats (ni-dis-tu-pátsĭ), nidistupati/nidistupate (ni-dis-tu-pá-ti) – tsi nu easti distupat; tsi easti nica astupat *{ro: destupat}* *{fr: débouché, défoncé}* *{en: uncorked, unopened, unplugged}* ex: bujanili nidistupati (nidishcljisi) § ***nidistupari/nidistupare*** (ni-dis-tu-pá-ri) sf nidistupãri (ni-dis-tu-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-distupã tsiva *{ro: acţiunea de a nu destupa, de a nu deschide; nedestupare}* *{fr: action de ne pas déboucher, de ne pas défoncer}* *{en: action of not uncorking, of not opening, of not unplugging}*

astupari/astupare (as-tu-pá-ri) sf – vedz tu ***astup***

astupat (as-tu-pátŭ) adg – vedz tu ***astup***

astupãtoari/astupãtoare (as-tu-pã-toá-ri) sf – vedz tu ***astup***

astupãturã (as-tu-pã-tú-rã) sf – vedz tu ***astup***

asturchescu[1] (as-tur-chĭés-cu) vb IV – vedz tu ***astrãchescu***[1]

asturchescu[2] (as-tur-chĭés-cu) vb IV – vedz tu ***astrãchescu***[2]

asturchiri[1]***/asturchire*** (as-tur-chí-ri) sf – vedz tu ***astrãchescu***[1]

asturchiri[2]***/asturchire*** (as-tur-chí-ri) sf – vedz tu ***astrãchescu***[2]

asturchit[1] (as-tur-chítŭ) adg – vedz tu ***astrãchescu***[1]

asturchit[2] (as-tur-chítŭ) adg – vedz tu ***astrãchescu***[2]

asud (a-sudŭ) vb I asudai (a-su-dáĭ) shi asdai (as-dáĭ), asudam (a-su-dámŭ) shi asdam (as-dámŭ), asudatã (a-su-dá-tã) shi as-

datã (as-dá-tã), asudari/asudare (a-su-dá-ri) shi asdari/asdare (as-dá-ri) – nj-si umpli truplu di sudoari (cã fatsi multã cãldurã, cã am lucratã greu, etc.); mi-adar tut apã; mi-adar chicã di apã; (expr id: 1: asud multu (s-lu fac un lucru) = lucredz multu greu; 2: acãtsã s-nj-asudã mustatsa = nchisi s-nji creascã mustatsa) *{ro: asuda}* *{fr: suer, transpirer}* *{en: sweat, perspire}* ex: acoapirã-ti tra s-asudz; cãndu acãtsã s-lj-asudã (expr: s-lji easã, s-lji creascã) mustatsa; multu asudai (expr: lucrai multu sh-greu) pãnã s-bitisescu; s-veadi cã nu-asudã (expr: nu lucrã) trã paradz, di lj-aspardzi fãrã s-lu doarã; icoana asudã cãndu yini sindilia § ***asudat*** (a-su-dátũ) adg asudatã (a-su-dá-tã), asudats (a-su-dátsĭ), asudati/asudate (a-su-dá-ti) – tsi-lj s-ari umplutã truplu cu sudoari (di cãldurã multã, di lucru greu, etc.); asdat *{ro: asudat}* *{fr: en sueur, transpiré}* *{en: sweated, perspired}* ex: hii asudat (mplin di sudoari), nu bea apã; cu mustaca asudatã (expr: cu mustaca cãt lj-avea ishitã) § ***asdat*** (as-dátũ) adg asdatã (as-dá-tã), asdats (as-dátsĭ), asdati/asdate (as-dá-ti) – (unã cu ***asudat***) § ***asudari/asudare*** (a-su-dá-ri) sf asudãri (a-su-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu asudã cariva; asdari *{ro: acţiunea de a asuda}* *{fr: action de suer, de transpirer}* *{en: action of sweating, of perspiring}* § ***asdari/asdare*** (as-dá-ri) sf asdãri (as-dắrĭ) – (unã cu ***asudari***) ex: di asdari (asudari), sora-a mea, di-asdari § ***asudoari/asudoare*** (a-su-doá-ri) sf asudori (a-su-dórĭ) – muljitura tsi easi dit truplu-a omlui cãndu asudã cã fatsi multã cãldurã (cãndu omlu lucreadzã greu sh-avurseashti multu, etc.); sudoari, asdoari; (expr: 1: mi-arup sudorli = nj-si umpli truplu di multã sudoari, asud multu; 2: lu-adar cu sudoari = lu-adar greu, cu multu lucru; 3: mi-acatsã unã sudoari aratsi = mi aflu tu-unã greauã catastasi sh-nj-easti cã, curundu, va s-pat tsiva urut) *{ro: sudoare}* *{fr: sueur, transpiration}* *{en: sweat, perspiration}* ex: paradzlji amintats di tatã-su cu asudori (expr: cu multu lucru); lucra omlu di tahina pãnã seara cu asudorli pãnã mpadi (expr: lucrã multu greu); asudori arãts (expr: s-afla tu mari zori) ãlj cura pri frãmti § ***sudoari/sudoare*** (su-doá-ri) sf sudori (su-dórĭ) – (unã cu ***asudoari***) ex: soarli slab lu-arup sudori; amintã paradzlji cu sudoari (expr: cu lucru greu); sudoari aratsi avea pi frãmti § ***asdoari/asdoare*** (as-doá-ri) sf asdori (as-dórĭ) – (unã cu ***asudoari***)

asudari/asudare (a-su-dá-ri) sf – vedz tu ***asud***

asudat (a-su-dátũ) adg – vedz tu ***asud***

asudoari/asudoare (a-su-doá-ri) sf – vedz tu ***asud***

asun (a-súnũ) vb I asunai (a-su-náĭ), asunam (a-su-námŭ), asunatã (a-su-ná-tã), asunari/asunare (a-su-ná-ri) – agudescu pri tsiva tra sã scoatã (s-facã) un vrondu; scot (fac) un vrondu; s-avdi tsiva; sun, nsun, bat, agudescu; (expr: 1: ts-asun unã, tsã li-asun = ti-agudescu, ti bat; 2: nj-asunã sãhatea = nj-yini oara) *{ro: suna; bate, lovi}* *{fr: sonner; battre, frapper}* *{en: ring a bell; beat, strike}* ex: asunã (bati) ficiorlu la poartã; asuna (bãtea, s-avdza) chiprili-a caljlor n dipãrtari; cãmbãnjli asunã (bat); gãrgãricili, atsia di-atsia, asuna (bãtea); arãzboilu asunã (fatsi lavã) dipriunã; nu shtiu tsi-asunã (tsi s-avdi) prit casã; ved cã lj-asunj (li-agudeshti unã di-alantã) lirili n gepi; nu pot si shtiu cãti va lj-aibã asunatã (expr: u-avea bãtutã, lj-avea datã, lj-avea plãscãnitã) a muljari-sai; nu ti dau cã va ti-asunã (expr: va ti batã) § ***asunat*** (a-su-nátũ) adg asunatã (a-su-ná-tã), asunats (a-su-nátsĭ), asunati/asunate (a-su-ná-ti) – faptã lavã; sunat, nsunat, bãtut, agudit *{ro: sunat; bătut, lovit}* *{fr: sonné; battu, frappé}* *{en: ringed a bell; beaten, struck}* § ***asunari/asunare*** (a-su-ná-ri) sf asunãri (a-su-nắrĭ) – atsea tsi fatsi cariva tsi-asunã; sunari, nsunari, bãteari, agudiri *{ro: acţiunea de a suna, de a bate, de a lovi; sunare, batere, lovire}* *{fr: action de sonner, de battre, de frapper}* *{en: action of ringing a bell, of beating, of striking}* ex: el sh-u frãndzi toaca di-asunari (agudiri) § ***asunãtor*** (a-su-nã-tórũ) adg asunãtoari/asunãtoare (a-su-nã-toá-ri), asunãtori (a-su-nã-tórĭ), asunãtoari/asunãtoare (a-su-nã-toá-ri) – tsi asunã, tsi bati, tsi agudeashti *{ro: sunător}* *{fr: qui sonne; sonnant, qui frappe}* *{en: who rings (a bell); who beats, who strikes}* § ***asunãturã*** (a-su-nã-tú-rã) sf asunãturi (a-su-nã-túrĭ) sf – vrondul tsi s-fatsi cãndu asunã tsiva; vrondu, crot, ghiurultii, yiurultii, larmã, lavã, longi, loscut, pãlturã, sãlãvati, vreavã, zbuc *{ro: zgomot}* *{fr: bruit, vacarme}* *{en: noise, uproar}* § ***sun*** (súnũ) vb I sunai (su-náĭ), sunam (su-námŭ), sunatã (su-ná-tã), sunari/sunare (su-ná-ri) – (unã cu ***asun***) § ***sunat*** (su-nátũ) adg sunatã (su-ná-tã), sunats (su-nátsĭ), sunati/sunate (su-ná-ti) – (unã cu ***asunat***) § ***sunari/sunare*** (su-ná-ri) sf sunãri (su-nắrĭ) – (unã cu ***asunari***) ***nsun*** (nsúnũ) vb I nsunai (nsu-náĭ), nsunam (nsu-námŭ), nsunatã (nsu-ná-tã), nsunari/nsunare (nsu-ná-ri) – (unã cu ***asun***) ex: tsi nsunã ashi?; chimanea tsi-acumpãrash nu nsunã (asunã, bati) ghini; ma nsuna (asuna, bãtea) banda tu tsitati § ***nsunat*** (nsu-nátũ) adg nsunatã (nsu-ná-tã), nsunats (nsu-nátsĭ), nsunati/nsunate (nsu-ná-ti) – (unã cu ***asunat***) § ***nsunari/nsunare*** (nsu-ná-ri) sf nsunãri (nsu-nắrĭ) – (unã cu ***asunari***) § ***arãsun*** (a-rã-súnũ) vb I arãsunai (a-rã-su-náĭ), arãsunam (a-rã-su-námŭ), arãsunatã (a-rã-su-ná-tã), arãsunari/arãsunare (a-rã-su-ná-ri) – fac un vrondu lungu sh-vãrtos tsi tsã lja urecljili sh-a curi iho poati si s-avdã di diparti; asun, arusun, huhutescu, vãzescu, vãxescu, vuzuescu *{ro: răsuna, rezona}* *{fr: résonner, retentir}* *{en: resound, reverberate}* ex: bisearica arãsunã (asunã); poarta arãsunã (asunã greu) cu vreavã; arãsunã (huhutescu) muntsãlj di strigarea-a lui § ***arãsunat*** (a-rã-su-nátũ) adg arãsunatã (a-rã-su-ná-tã), arãsunats (a-rã-su-nátsĭ), arãsunati/arãsunate (a-rã-su-ná-ti) – tsi easti grit cu un vrondu lungu a curi iho s-avdi di diparti; asunat, arusunat, huhutit, vãzit, vãxit, vuzuit *{ro: răsunat, rezonat}* *{fr: résonné, retenti}* *{en: resounded, reverberated}* § ***arãsunari/arãsunare*** (a-rã-su-ná-ri) sf arãsunãri (a-rã-su-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arãsunã; asunari, arusunari, huhutiri, vãziri, vãxiri, vuzuiri *{ro: acţiunea de a răsuna, de a rezona; rezonare; rezonanţă}* *{fr: action de résonner, de retentir; résonnance}* *{en: action of resounding, of reverberating; resonance}* § ***arusun*** (a-ru-súnũ) vb I arusunai (a-ru-su-náĭ), arusunam (a-ru-su-námŭ), arusunatã (a-ru-su-ná-tã), arusunari/arusunare (a-ru-su-ná-ri) – (unã cu ***arãsun***) ex: arusunã (huhutescu, vãzescu) tuts muntsãlj; zghiliri arusunarã (huhutirã) aproapi di casã § ***arusunat*** (a-ru-su-nátũ) adg arusunatã (a-ru-su-ná-tã), arusunats (a-ru-su-nátsĭ), arusunati/arusunate (a-ru-su-ná-ti) – (unã cu ***arãsunat***) § ***arusunari/arusunare*** (a-ru-su-ná-ri) sf arusunãri (a-ru-su-nắrĭ) – (unã cu ***arãsunari***)

asunari/asunare (a-su-ná-ri) sf – vedz tu ***asun***

asunat (a-su-nátũ) adg – vedz tu ***asun***

asunãtor (a-su-nã-tórũ) adg – vedz tu ***asun***

asunãturã (a-su-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***asun***

asurdzãri/asurdzãre (a-sur-dzắ-ri) sf – vedz tu ***surdu***

asurdzãscu (a-sur-dzắs-cu) vb IV – vedz tu ***surdu***

asurdzãt (a-sur-dzắtũ) adg – vedz tu ***surdu***

asuretã (a-su-ré-tã) sf – vedz tu ***sureti***

asusescu (a-su-sés-cu) vb IV asusii (a-su-síĭ), asuseam (a-su-seámŭ), asusitã (a-su-sí-tã), asusiri/asusire (a-su-sí-ri) – ascap di-iuva shi-nj ljau calea; ascap di cariva (dit tsiva, di iuva) sh-fug; trec prit (es dit) unã catastasi greauã; lu-alas (l-bitisescu) un lucru; susescu, ascap, scap, discap, curturisescu, cutursescu, nchiuluescu, bitisescu *{ro: scăpa; termina}* *{fr: échapper, se sauver; achever}* *{en: escape; finish}* § ***asusit*** (a-su-sítũ) adg asusitã (a-su-sí-tã), asusits (a-su-sítsĭ), asusiti/asusite (a-su-sí-ti) – tsi ari ascãpatã di-iuva shi s-ari dusã; tsi ari tricutã prit unã catastasi greauã; tsi ari ascãpatã di cariva (dit tsiva, di iuva); tsi lu-ari alãsatã un lucru (lu-ari bitisitã); susit, ascãpat, scãpat, discãpat, curturisit, cutursit, nchiuluit, bitisit *{ro: scăpat; terminat}* *{fr: échappé, sauvé; achevé}* *{en: escaped; finished}* § ***asusiri/asusire*** (a-su-sí-ri) sf asusiri (a-su-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva asuseashti; susiri, ascãpari, scãpari, discãpari, curturisiri, cutursiri, nchiuluiri, bitisiri *{ro: acţiunea de a scăpa; de a termina; scăpare, terminare}* *{fr: action d'échapper, de se sauver; d'achever; salut, délivrance}* *{en: action of escaping; of finishing; salvation, ending}*

asusiri/asusire (a-su-sí-ri) sf – vedz tu ***asusescu***

asusit (a-su-sítũ) adg – vedz tu ***asusescu***

asv… (tu nchisita-a zboarãlor) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***azv…***

asvesti/asveste (as-vés-ti) sf asvesturi (as-vés-turĭ) – scriari

neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azvesti***
asvimtu (as-vím-tu) adg asvimtã (as-vím-tã), asvimtsã (as-vím-tsã), asvimti/asvimte (as-vím-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azvimtu***
asvindzeari/asvindzeare (as-vin-dzeá-ri) sf asvindzeri (as-vin-dzérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azvindzeari***
asvindziri/asvindzire (as-vín-dzi-ri) sf asvindziri (as-vín-dzirĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azvindziri***
asvingãtor (as-vin-gã-tórŭ) adg asvingãtoari/asvingãtoare (as-vin-gã-toá-ri), asvingãtori (as-vin-gã-tórĭ), asvingãtoari/asvingãtoare (as-vin-gã-toá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azvingãtor***
asvingu (as-vín-gu) (mi) vb III shi II asvimshu (as-vím-shĭu), asvindzeam (as-vin-dzeámŭ), asvimtã (as-vím-tã) shi asvinsã (as-vín-sã), asvindziri/asvindzire (as-vín-dzi-ri) shi asvindzeari/asvindzeare (as-vin-dzeá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azvingu***
asvinsu (as-vín-su) adg asvinsã (as-vín-sã), asvinshi (as-vín-shi), asvinsi/asvinse (as-vín-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azvinsu***
asvistar (as-vis-tárŭ) sm asvistari (as-vis-tárĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azvistar***
asvistãreauã (as-vis-tã-reá-ŭã) sf asvistãrei (as-vis-tã-réĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azvistãreauã***
asvistusescu (as-vis-tu-sés-cu) vb IV asvistusii (as-vis-tu-sîĭ), asvistuseam (as-vis-tu-seámŭ), asvistusitã (as-vis-tu-sí-tã), asvistusiri/asvistusire (as-vis-tu-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azvistusescu***
asvistusiri/asvistusire (as-vis-tu-sí-ri) sf asvistusiri (as-vis-tu-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azvistusiri***
asvistusit (as-vis-tu-sítŭ) adg asvistusitã (as-vis-tu-sí-tã), asvistusits (as-vis-tu-sítsĭ), asvistusiti/asvistusite (as-vis-tu-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***azvistusit***
at[1] (átŭ) sm ats (átsĭ) – 1: cal; 2: cal mascur tsi nu fu ciucutit (dzigãrit, shutsãt); hat, areati; arãeati; (expr: atslji s-bat shi tarlji pat = un stipseashti ma altu, fãrã stepsu, u pati) *{ro: cal; armăsar}* *{fr: cheval; etalon}* *{en: horse; stallion}* ex: tsintsi ats, binetslj-a lui; grambolu s-pari ca atlu (areatili) cu fãrnu; acumpãrai un at § ***hat*** (hátŭ) sm hats (hátsĭ) – (unã cu ***at***[1]) ex: eara ncãlar pi-un hat (areati) albu tsi mãca niori
at[2] (óshtĭ!) inter – zbor cu cari s-aguneashti un cãni; oshti!, ushti!, titi!*{ro: strigăt cu care se goneşte un câine}* *{fr: cri par lequel on chasse un chien}* *{en: shout by which one chases a dog}*
atacta (á-tac-ta) adv – vedz tu ***atãxii***
atanat (a-thá-natŭ) adg atanatã (a-thá-na-tã), atanats (a-thá-natsĭ), atanati/atanate (a-thá-na-ti) – tsi nu-ari moarti; tsi-ari nyeatã dit mortsã; nimuritor *{ro: nemuritor}* *{fr: immortel}* *{en: immortal}* ex: am un pulj tsi poati s-nj-aducã n gurã apã yii, atanatã (tsi-l fatsi omlu s-nu-aibã moarti, tsi lu nyeadzã)
atari/atare (a-tá-ri) adg – vedz tu ***ahtari***
atã (á-tã) sf ati/ate (á-ti) – numã tsi u da un om a muljariljei tsi lu-ari faptã; eatã, mumã, mamã, manã, maicã, imã, mã, dadã, dodã *{ro: mamă}* *{fr: mère}* *{en: mother}* ex: aestã featã sh-eara ali atã shi al tatã § ***eatã*** (eá-tã) sf eati/eate (eá-ti) – (unã cu ***atã***) ex: cãndu eata ari umtu, shtii s-u-adarã pita
atãrdisescu (a-tãr-di-sés-cu) vb IV atãrdisii (a-tãr-di-sîĭ), atãrdiseam (a-tãr-di-seámŭ), atãrdisitã (a-tãr-di-sí-tã), atãrdisiri/atãrdisire (a-tãr-di-sí-ri) – (mi) fac ma scumpu; crescu tinjia (pãhãlu) a unui lucru; scunchescu, scunghescu, artirsescu, artirisescu *{ro: scumpi}* *{fr: enchérir}* *{en: increase price}* § ***atãrdisit*** (a-tãr-di-sítŭ) adg atãrdisitã (a-tãr-di-sí-tã), atãrdisits (a-tãr-di-sítsĭ), atãrdisiti/atãrdisite (a-tãr-di-sí-ti) – faptu cama scumpu di cum eara; cu tinjia (pãhãlu) criscutã; scunchit, scunghit, artirsit, artirisit *{ro: scumpit}* *{fr: enchéri}* *{en: with increased price}* § ***atãrdisiri/atãrdisire*** (a-tãr-di-sí-ri) sf atãrdisiri (a-tãr-di-sírĭ) – crishtearea-a pãhãlui, scunchiri, scunghiri, artirsiri, artirisiri *{ro: acţiunea de a scumpi; scumpire}* *{fr: action d'enchérir, renchérissement}* *{en: action of increasing price}*
atãrdisiri/atãrdisire (a-tãr-di-sí-ri) sf – vedz tu ***atãrdisescu***
atãrdisit (a-tãr-di-sítŭ) adg – vedz tu ***atãrdisescu***
atãxii/atãxie (a-tãc-sí-i) sf atãxii (a-tãc-sîĭ) – starea-a lucrului tsi nu-ari aradã (tsi easti alocut, palaz, naljurea); lipsã di-aradã; nearadã, acãtãstãsii, acatastasi, mintiturã, arãeatã *{ro: dezordine}* *{fr: désordre}* *{en: disorder}* § ***atacta*** (á-tac-ta) adv – tsi nu-ari aradã; tsi easti fãrã-aradã; alocut, palaz, naljurea *{ro: dezordonat}* *{fr: en désordre}* *{en: disorderly}*
aterã (a-thé-rã) sf ateri/atere (a-thé-ri) – ma bunjlji dit unã multimi di oaminj; ma buna parti dit unã lugurii; danelã, cãimac, caimac, cãimachi *{ro: elită, cremă}* *{fr: elite, crême}* *{en: elite, cream}*
ateu (a-théŭ) adg ateã (a-thé-ã) atei (a-théĭ), atei/atee (a-thé-i) – un tsi nu pistipseashti cã ari Dumnidzã *{ro: ateu}* *{fr: athée}* *{en: atheist}*
athanat (a-thá-natŭ) adg athanatã (a-thá-na-tã), athanats (a-thá-natsĭ), athanati/athanate (a-thá-na-ti) – unã cu ***atanat***
atherã (a-thé-rã) sf atheri/athere (a-thé-ri) – unã cu ***aterã***
atheu (a-théŭ) adg atheã (a-thé-ã) athei (a-théĭ), athei/athee (a-thé-i) – unã cu ***ateu***
atih (á-tihŭ) adg – vedz tu ***atihii***
atihescu (a-ti-hés-cu) vb IV – vedz tu ***atihii***
atihii/atihie (a-ti-hí-i) sf atihii (a-ti-hîĭ) – unã ugoadã (tihisiri) tsi-l fatsi omlu sã-sh chearã iftihia; harea-a omlui tsi-l fatsi s-nu-aibã tihi tu banã; tihi oarbã; nitihi, atihiri, tirsilãchi, strimturã, strimtoari, taxirati, arãeatsã, lãeatsã, cãtratsã, pacus, bilje, biljauã, scangi, etc. *{ro: nenoroc}* *{fr: infortune, adversité}* *{en: misfortune, adversity}* § ***atih*** (á-tihŭ) adg atihã (á-ti-hã), atihi (á-tihĭ) adg atihi/atihe (á-ti-hi) – 1: tsi nu-ari tihi tu-un lucru, tsi easti om fãrã tihi tu banã; corbu, mbogru, scurpisit, etc.; 2: (om) tsi nu easti gras; tsi easti fãrã puteari; nibun, slab, adinat, zãif, zãifcu, etc. *{ro: nenorocos, slab}* *{fr: malchanceux; maigre, faible}* *{en: unfortunate; lean, weak}* ex: omlu-aestu easti atih (fãrã tihi, mbogru); vindeari atihã (slabã, nibunã); ficiorlu easti atih (slab); cãndu-l cunuscui eara atih (slab) § ***atihescu*** (a-ti-hés-cu) vb IV atihii (a-ti-hîĭ), atiheam (a-ti-heámŭ), atihitã (a-ti-hí-tã), atihiri/atihire (a-ti-hí-ri) – 1: angrec ma putsãn (di nimãcari, di niputeari, etc.); mi trag la fatsã (di lãngoarea tsi u-avui); cher di putearea tsi u-aveam ma ninti; slãghescu, adinãtsescu; 2: agiungu oarfãn, ftoh; fac pri altu s-agiungã oarfãn, ftoh; ftuhipsescu, urfãnescu, urfãnedz, urfãnipsescu, zgulughescu *{ro: slăbi, sărăci}* *{fr: maigrir, (s')appauvrir}* *{en: lose weight, lose strength, weaken; impoverish}* ex: atihi (slãghi) di-armasi cheali sh-os; avea atihitã (ftuhipsitã) cãndu-l cunuscush tini § ***atihit*** (a-ti-hítŭ) adg atihitã (a-ti-hí-tã), atihits (a-ti-hítsĭ), atihiti/atihite (a-ti-hí-ti) – tsi ari slãghitã; tsi ari urfãnipsitã; slãghit, adinãtsit, ftuhipsit, urfãnit, urfãnat, urfãnipsit, zgulughit *{ro: slăbit, sărăcit}* *{fr: maigri, appauvri}* *{en: who has lost weight, who has lost strength, weakened; impoverished}* § ***atihiri/atihire*** (a-ti-hí-ri) sf atihiri (a-ti-hírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva atiheashti; slãghiri, adinãtsiri, ftuhipsiri, urfãniri, urfãnari, urfãnipsiri, zgulughiri; lãeatsã, arãeatsã, taxirati, distihii, etc. *{ro: acţiunea de a slăbi, de a sărăci; slăbire, sărăcire}* *{fr: action de maigrir, de (s')appauvrir; infortune, adversité}* *{en: action of losing weight, of losing strength, of weakening; of impoverishing; misfortune, adversity}* § ***atihisescu*** (a-ti-hi-sés-cu) vb IV atihisii (a-ti-hi-sîĭ), atihiseam (a-ti-hi-seámŭ), atihisitã (a-ti-hi-sí-tã), atihisiri/atihisire (a-ti-hi-sí-ri) – nu mi-aduchescu ghini *{ro: nu se simţi bine}* *{fr: se sentir mal}* *{en: not feel well}* § ***atihisit*** (a-ti-hi-sítŭ) adg atihisitã (a-ti-hi-sí-tã), atihisits (a-ti-hi-sítsĭ), atihisiti/atihisite (a-ti-hi-sí-ti) – cari nu s-aducheashti ghini *{ro: care nu se simte bine}* *{fr: qui se sents mal}* *{en: who does not feel well}* § ***atihisiri/atihisire*** (a-ti-hi-sí-ri) sf atihisiri (a-ti-hi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-aducheashti ghini *{ro: acţiunea de a nu se simţi bine}* *{fr: action de se sentir mal}* *{en: action of not feeling well}*
atihiri/atihire (a-ti-hí-ri) sf – vedz tu ***atihii***
atihisescu (a-ti-hi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***atihii***
atihisiri/atihisire (a-ti-hi-sí-ri) sf – vedz tu ***atihii***
atihisit (a-ti-hi-sítŭ) adg – vedz tu ***atihii***

atihit (a-ti-hítŭ) adg – vedz tu ***atihii***

atim (á-timŭ) adg atimã (á-ti-mã), atinj (á-tinjĭ), atimi/atime (á-ti-mi) – tsi ahãrzeashti ca lumea s-lu aibã tu catafronisi (cã easti pushclju, tihilai, firaun, etc.); firaon, firaun, andihristu, blãstimat, nihit, pushclju, pezevenghiu, pushtean, pushtan, pushtu, etc. *{ro: infam} {fr: infâme} {en: vile, infamous}* § ***atimii/atimie*** (a-ti-mí-i) sf atimii (a-ti-míĭ) – hãrli uruti tsi-l fac un om s-hibã atim; firaunlãchi *{ro: infamie, dezonoare} {fr: infamie, indignité} {en: infamy, dishonor}* §

atimii/atimie (a-ti-mí-i) sf – vedz tu ***atim***

atlazi/atlaze (at-lá-zi) sf atlazuri (at-lá-zurĭ) shi atlãzuri (at-lã́-zurĭ) – unã soi di tsãsãturã suptsãri di mãtasi (bumbac, hiri fapti di om, etc.) cu-unã fatsã tsi lutseashti ma multu di-alantã, sh-cu cari s-fatsi ma multu astarea la stranji; tãlazi, sateni, pelã, stambã, stampã *{ro: satin} {fr: satin} {en: satin}* ex: tsi atlazuri sh-curazeli § ***tãlazĭ/tãlaze*** (tã-lá-zi) sf tãlãzi (tã-lã́zĭ) – (unã cu ***atlazi***)

atmusferã (at-mus-férã) sf atmusferi (at-mus-férĭ) – aera tsi-acoapirã loclu di tuti pãrtsãli; aera dit un loc ma ncljis; aerã, erã, air, avai, hãvai, hãvã (fig: atmusferã = oaminjlji, ideili, locurli, etc. tsi s-aflã deavãrliga di-un om, di-un lucru, etc.) *{ro: atmosferã} {fr: atmosphère} {en: atmosphere}*

atreidza (a-tré-i-dza) adv – antreia dzuã; antreia dzuã dupã moartea-a omlui; darea tsi s-fatsi trei dzãli dupã moarti; antreia dzuã di Pashi *{ro: a treia zi de Paşti; parastas de trei zile} {fr: le troisième jour de Pâques; requiem fait le troisième jour après la mort} {en: third day of Easter; memorial church service on the third day after death}* § ***anatredzã*** (a-na-tré-dzã) adv – antreia dzuã; antreia dzuã dupã moartea-a omlui *{ro: a treia zi dupã moarte} {fr: le troisième jour (après la mort)} {en: the third day (after death)}*

atsal (á-tsal) adg atsalã (á-tsa-lã), atsalj (á-tsaljĭ), atsali/atsale (á-tsa-li) – tsi nu easti curat; tsi easti mplin di lãvushii; murdar, lãvos, liros, pishliros, birbati, bashur, bashurcu, cãrnjidã, etc. *{ro: murdar} {fr: sale} {en: dirty}* ex: atsal (murdar, lãvos) hii § ***atsala-matsala*** (á-tsa-la-má-tsa-la) invar – numã tsi s-da a unui om tsi easti alocut, fãrã nitsiunã aradã shi lãvos *{ro: dezordonat şi murdar} {fr: en désordre et malproprement} {en: disorderly and dirty}* ex: omlu aestu easti un atsala-matsala (alocut sh-lãvos); eali imnã atsala-matsala

atsala-matsala (á-tsa-la-má-tsa-la) invar – vedz tu ***atsal***

atsã (á-tsã) sf atsã (á-tsã) – cioarã di lãpudz di lãnã; crunã di hiri; hir, shilji *{ro: fir, aţã} {fr: fil, fils d'un écheveau} {en: thread}* ex: s-dizligã atsa (cioara di la lãpudã); leagã-ts atsa; ti umplush di atsã (hiri, shilji)

atseari/atseare (a-tseá-ri) sf – vedz tu ***aduc***

atsel (a-tsélŭ) pr atsea (a-tseá), atselj (a-tséljĭ), atseali/atseale (a-tseá-li) – zbor tsi tsãni loclu-a unui om (lucru) tsi s-aflã niheamã ma diparti; nu aestu di-aproapea ma alantu di ma nclo; tsel, atseu, tseu; (expr: 1: (sh-)atseali sh-atseali = ahtãri lucri, sh-di-aesti sh-di-atseali, sh-di uni sh-di alti; 2: ***atselaclo*** (a-tse-la-cló) = atsel di-aclo; 3: ***atsel din vali***; ***atsel cu coadã***; ***atsel cu-un cornu***; ***atsel cu-un cicior***; ***atsel di la sigimi*** = aclo s-lji hibã; si-lj creapã numa; s-lu ngljitã loclu; draclu, sãtãnãlu, dyeavulu, shaitan, zarzavuli, triscatarat, etc.) *{ro: acel, acea} {fr: ce, celui, celle} {en: that, the one who…}* ex: loclu-atsel (nu aestu ma alantu) ma bunlu; atselj (oaminjlji) di la pãlati bãgarã s-arãdã; cum ishi s-priimnã cu atselj (nu aeshti ma alantsã di ma nclo) trei ficiori; s-nu dai ni a atsilui, ni a atsiljei, ni a atsilor; atsea tsi nu va s-facã pitã, tut ntsearnã; tsi li vrets sh-atseali sh-atseali (expr: ahtãri lucri) § ***atseu*** (a-tséŭ) pr atseauã (a-tseá-ŭã), atselj (a-tséljĭ), atseali/atseale (a-tseá-li) – (unã cu ***atsel***) ex: cãnili atseu easti a meu § ***tsel*** (tsélŭ) pr tsea (tseá), tselj (tséljĭ), tseali/tseale (tseá-li) – (unã cu ***atsel***) ex: doilji lj-agudi tsel Chica; tsel (atsel) a nor-meai tsea (atsea) ma marea § ***tseu*** (tséŭ) pr tseauã (tseá-ŭã), tselj (tséljĭ), tseali/tseale (tseá-li) – (unã cu ***atsel***) ex: tseu (atsel) suflit tihilai; ca tseu (ca-atsel) cama gionili; si u-aflarim nveasta tseaua (atsea)

atsel cu coadã – vedz tu ***atsel***

atsel cu-un cicior– vedz tu ***atsel***

atsel cu-un cornu – vedz tu ***atsel***

atsel di la sigimi – vedz tu ***atsel***

Atsel di pi Funi – vedz tu ***funi***

Atsel di sum Punti – vedz tu ***punti***

atsel din vali – vedz tu ***atsel***

Atsel din Vali – vedz tu ***vali***

atselaclo (a-tse-la-cló) pr atseljaclo (a-tse-ljĭa-cló) – atsel (atselj) di-aclo *{ro: acela de acolo} {fr: celui-là} {en: that one there}* ex: atselj-aclo bea (atselj di-aclo bea; icã atselj bea aclo)

atsestu (a-tsés-tu) pr – vedz tu ***aestu***

atseu (a-tséŭ) pr – vedz tu ***atsel***

atsia (a-tsí-ĭa) adv – vedz tu ***aclo***

atsirã (á-tsi-rã) sf – vedz tu ***aito***

atsistu (a-tsís-tu) pr – vedz tu ***aestu***

atumts (a-túmtsĭ) adv – vedz tu ***atumtsea***

atumtsea (a-túm-tsea) adv – tu chirolu tsi s-fatsi tsiva; tu chirolu tsi yini unãshunã dupã tsi s-ari faptã tsiva; tu-atsea oarã; atumtsealui, atuntsea, atunts, atuntsealui, atumtsinea, atumtsina, atumts, tumtsea *{ro: atunci} {fr: alors} {en: then}* ex: cãndu nu s-avdu furi, atumtsea s-ti-aveglji di nãsh § ***atumtsealui*** (a-túm-tsea-luĭ) adv – (unã cu ***atumtsea***) ex: atumtsealui yin § ***atuntsea*** (a-tún-tsea) adv – (unã cu ***atumtsea***) § ***atuntsealui*** (a-tún-tsea-luĭ) adv – (unã cu ***atumtsea***) § ***atunts*** (a-túntsĭ) adv – (unã cu ***atumtsea***) § ***atumtsinea*** (a-túm-tsi-nea) adv – (unã cu ***atumtsea***) ex: armili atunts lj-adutsi § ***atumtsina*** (a-túm-tsi-na) adv – (unã cu ***atumtsea***) § ***atumts*** (a-túmtsĭ) adv – (unã cu ***atumtsea***) § ***tumtsea*** (túm-tsea) adv – (unã cu ***atumtsea***)

atumtsealui (a-túm-tsea-luĭ) adv – vedz tu ***atumtsea***

atumtsina (a-túm-tsi-na) adv – vedz tu ***atumtsea***

atumtsinea (a-túm-tsi-nea) adv – vedz tu ***atumtsea***

atunts (a-túntsĭ) adv – vedz tu ***atumtsea***

atuntsea (a-tún-tsea) adv – vedz tu ***atumtsea***

atuntsealui (a-tún-tsea-luĭ) adv – vedz tu ***atumtsea***

au[1] (ăŭ) adv – (zbor tsi nvãrtushadzã putearea-a unei ãntribari), ageaba, nacã, naca, videm, napa, hagiba *{ro: oare, nu cumva} {fr: est-ce que)} {en: really}* ex: dado, au (nacã) nj-alãsã tsiva tatã-nju?

au[2] (ăŭ) inter – vedz tu ***ai***[2]

aua (a-ŭá) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***aoa***

aua[*] (a-u-ŭá) sf – forma articulatã a substantivlui fiminin "auã"; vedz ***auã***

aualtadz (a-uál-tadzĭ) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***aoaltadz***

aualtari (a-uál-tarĭ) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***aoaltari***

aualtaz (a-uál-tazĭ) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***aoaltaz***

auartari (a-uár-tarĭ) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***aoartari***

auatsi/aoatse (a-ŭá-tsi) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***aoatsi***

auã (a-ú-ŭã) sf auã (a-ú-ŭã) – yimishi tsi creashti (tu arapuni pri unã ayitã) ca gãrnutsã albi, aroshi i lãi, buni tu mãcari sh-tu fãtsearea-a yinlui; (expr: 1: aua = chirolu tsi s-coatsi aua; 2: auã-nj si featsi gura = nji s-umplu gura di gãrnutsã) *{ro: struguri} {fr: raisin} {en: grapes}* ex: tsi cã-i lai sh-arãnjoasã, cu dispoti shadi pri measã (*angucitoari*: aua); auã spirlungã sh-bunã; aclo n pãduri s-fãtsea di tuti poamili, meari, gortsã, auã, curcubeti sh-alti; dã-nj unã auã (un gãrnuts di-auã); s-nupu mãts auã multã; shidzu sh-mãcã auãli; arapunjli di-auã lj-tritsea pri la budzã; poati s-mãcã shi s-lja cãtã auã s-va; lj-adunarã di cama buna auã; dultseamea a auãljei; siminta a auãljei nu va mãcari; vinji tu-auã (tu chirolu tsi s-fatsi aua); tu auã easti Stãmãria Mari § ***auã frãntseascã*** (a-u-ŭã frãn-tseás-cã) sf – yimishi tsi creashti pri-unã soi di pãljur (braganjeu, coacãz), ca njits arapuni cu njits gãrnutsi (aroshi, lãi i verdzã, niheamã ca acri ma cari suntu buni ti mãcari); coacãzã, braganã *{ro: coacãzã} {fr: groseilles à grappes} {en: currant}* ex: la noi nu ari multã auã frãntseascã

auã frãntseascã (a-u-ŭã frãn-tseás-cã) sf – vedz tu ***auã***
auguri/augure (au-gú-ri) invar – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***aguri***
augurliu (aŭ-gur-líŭ) adg, adv augurlii (aŭ-gur-lí-i), augurlii (aŭ-gur-lĭĭ), augurlii (aŭ-gur-lĭĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***agurliu***
aumbrari/aumbrare (a-um-brá-ri) sf – vedz tu ***aumbrã***
aumbrat (a-um-brátŭ) adg – vedz tu ***aumbrã***
aumbratã (a-um-brátã) sf – vedz tu ***aumbrã***
aumbratã* (a-um-brátã) adg – fimininlu di la adgectivlu "aumbrat"; vedz ***aumbrat***
aumbrã (aúm-brã) sf aumbri/aumbre (a-úm-bri) – loc ãntunicat sh-fãrã lunjinã; urma tsi u-aspuni pri loc un lucru cãndu di-alantã parti easti vidzut di soari (unã lunjinã vãrtoasã); umbrã; (fig: aumbrã = (i) fatsã mushatã sh-cu hari; aumbrat; vidzutã, videari, mutrã; (ii) om, omlu di ningã cariva, xen; (iii) apanghiu, agiutor, atsel tsi n-afireashti tra s-nu pãtsãm tsiva; (iv) mortu, fandazmã, stihio, stihii, vãrcolac, boshi, stifã; (v) amayi, mãndii, vãscãnii; expr: 2: am aumbrã di… = nj-undzescu cu…, hiu ca…; 3: mi-acats di cariva (mi-tsãn) ca aumbra = hiu cu cariva tut chirolu sh-nu lu-alas dip ta s-hibã singur; 4: nj-easti fricã (mi-aspar) sh-di-aumbrã = hiu om tsi nj-easti fricã sh-di nai ma njitsli lucri) *{ro: umbră, faţă graţioasă, aparenţă, aerul, omul (străinul de lângă cineva); protecţie; fantomă} {fr: ombre; beaux traits du visage (surtout autour des yeux); air, apparence; étranger; protection, abri protecteur; fantôme, revenant} {en: shade; gracious appearance; stranger, protection; ghost, phantom}* ex: tsi treatsi prit apã shi nu s-udã? (*angucitoari*: aumbra); treatsi prit apã, nu s-adapã, necã s-udã, necã s-afundã (*angucitoari*: aumbra); shidzum tutã dzua sum aumbra-a sãltsilor; si-l talji chiparishlu, cã lã tsãni aumbrã; tu-aumbra-a voastrã io nu-nj shed; muljari cu aumbrã (fig: aumbratã, harishi, ndilicatã, tsi-ari fatsa dultsi, cu multã hari); avea ficiorlu aleptu aumbrã (fig: vidzutã, mutrã) di hilj di-amirã; aumbra atsea (fig: omlu, xenlu atsel) din casã; aumbra (fig: omlu di ningã tini, xenlu), cari easti?; cu a cui aumbrã (cu a cui agiutor, cari va s-n-afireascã di-arali, sum a cui apanghiu) njardzim noi tu arniu?; l-cãlcã aumbra (fig: ãlj s-alinci fandazma, stihia, vãrcolaclu); ma nu-nj putui cu ocljilj s-dau di-aumbra (fig: fandazma) nividzutã; sh-u-avu s-nu hibã vãrã aumbrã (fig: stifã); aumbrili (fig: mortsãlj) tu cãragã si ncljid, ashi si spuni dit aushatic; pãnã sh-di-aumbrã-lj s-aspari (expr: s-aspari multu lishor); nu hiu di atselj tsi lã s-aspari ocljul di aumbrã-lã (expr: tsi s-aspari lishor) § ***umbrã*** (úm-brã) sf umbri/umbre (úm-bri) – (unã cu ***aumbrã***) ex: sta sum umbrã, tu avrã; lj-ishi nã umbrã (fig: un stifã, nã fandazmã) n cali shi-lj dzãsi: yinu dupã mini, shi-l dusi tu-ayinji; ninti di Rusalii, umbrili (fig: fandazmili, stiheadzlji) s-priimnã pisti loc; s-acatsã di mini ca umbra (expr: nu mi-alasã dip singur) § ***aumbratã*** (a-um-brátã) sf aumbrãts (a-um-brắtsĭ) shi aumbrati/aumbrate (a-um-brá-ti) – apanghiu faptu di virdeatsã (alumãchi, arburi, etc.) tr-aumbrã; loc iu omlu poati sã-sh aflã arihatea tu-aumbrã; loc aumbros; umbratã *{ro: umbrar} {fr: ombrage, abri de verdure} {en: shady place, shelter}* ex: cum shidea nã dzuã sum aumbratã (loc cu-aumbrã); tu-aumbratã sã-nj mi bag; sum aumbrata-a unui nuc (aumbra-adratã di-un nuc); pãdzli cu aumbrati (locuri cu-aumbri); s-apusirã tu-aumbratã, si-lj coacã un somnu § ***umbratã*** (um-brátã) sf umbrãts (um-brắtsĭ) shi umbrati/umbrate (um-brá-ti) – (unã cu ***aumbratã***) ex: tu umbrata-a plailui veardi; umbrãtsli a muntsãlor § ***aumbros*** (a-um-brósŭ) adg aumbroasã (a-um-broá-sã), aumbrosh (a-um-bróshĭ), aumbroasi/aumbroase (a-um-broá-si) – tsi easti cu multã aumbrã; tsi fatsi multã aumbrã; umbros, ntunicos, scutidos (fig: aumbros = (i) mãyipsit; (ii) slab, slãghit, traptu la fatsã; (iii) arãu, afurisit, blãstimat, mplin di drats) *{ro: umbros} {fr: ombreux; ensorcelé; maigri; abominable} {en: shady; bewitched; lean, thin; loathsome}* ex: un arburi stufos, aumbros s-tindea pri fãntãnã; tu-aumbroasa (ntunicata) aripidinã; pãduri greali sh-aumbroasi (cu-aumbrã multã, ntunicati); agiumsi s-hibã aumbroasã (aumbratã, fig: mãyipsitã); nutslji suntu aumbrosh (nutslji fac multã aumbrã, icã fig: nutslji suntu mãyipsits); nj-pãru multu aumbros (fig: slab, traptu la fatsã); om aumbros (fig: tu cari intrarã demunjlji) § ***umbros*** (um-brósŭ) adg umbroasã (um-broá-sã), umbrosh (um-bróshĭ), umbroasi/umbroase (um-broá-si) – (unã cu ***aumbros***) ex: shidzum tu-un loc umbros pi budza-a unui izvur di mãcãm pãni § ***aumbredz*** (a-um-brédzŭ) (mi) vb I aumbrai (a-um-brăĭ), aumbram (a-um-brámŭ), aumbratã (a-um-brá-tã), aumbrari/aumbrare (a-um-brá-ri) – stau (mi discurmu, isihãsescu) tu-aumbrã; fac aumbrã; umbredz, aumbrescu, umbrescu, aumbrãscu (fig: aumbredz = (i) mãyipsescu, fac mãyi, ãnj si fac mãyi; (ii) slãghescu, mi trag la fatsã) *{ro: adumbri; fermeca; slăbi} {fr: ombrager; ensorceler; maigrir} {en: shade, protect against the sun; bewitch; grow thin}* ex: tu vãcãreadzã, iu s-aumbra (shidea tu-aumbrã) sh-alantsã boi; ficiorlu da nãpoi, va lu-aumbrarã (va-lj featsirã mãyi) mãratlu; lu-aumbrarã (l-mãyipsirã) sh-lu sculară albili nsus; ti-aumbrash (ti trapsish, slãghish) multu tu fatsã § ***aumbrat*** (a-um-brátŭ) adg aumbratã (a-um-brá-tã), aumbrats (a-um-brátsĭ), aumbrati/aumbrate (a-um-brá-ti) – tsi shadi (s-aflã) tu-aumbrã; tsi easti ntunicat; umbrat, aumbrit, umbrit, aumbrãt; (fig: 1: aumbrat = cãlcat di fandazmi, mãyipsit, cicãrdisit; 2: (fatsa) aumbratã = (i) (fatsa, vidzuta) mushatã, cu hari; (ii) slãghit, traptu tu fatsã) *{ro: umbrit, cu faţa graţioasă; vrăjit, slăbit} {fr: ombragé, ombré; foulé par une fantôme; ensorcelé; maigri} {en: shaded, shady, with a gracious appearance; visited by spirits; under a spell; grown thin}* ex: tu plai easti unã fãntãnã aumbratã (tsi s-aflã tu-aumbrã); pit vulodzli aumbrati (cu multã aumbrã, icã, fig: cãlcati di fandazmi); feata aestã ari fatsa aumbratã (cu hari); tu yis s-vidzu aumbrat (fig: cãlcat di-unã fandazmã); imnji ca gãljina, aumbratã (fig: mãyipsitã); oaminj aumbrats (fig: mãyipsits, cicãrdisits) ca tini § ***aumbrari/aumbrare*** (a-um-brá-ri) sf aumbrãri (a-um-brắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu (s-)aumbreadzã tsiva i cariva, aumbrari, aumbriri, umbriri, aumbrãri; *{ro: acţiunea de a umbri; de a fermeca; de a slăbi; umbrire, fermecare, slăbire} {fr: action d'ombrager; d'ombrer; d'ensorceler; de maigrir} {en: action of shading, of protecting against the sun; of bewitching; of growing thin}* § ***umbredz*** (um-brédzŭ) (mi) vb I umbrai (um-brăĭ), umbram (um-brámŭ), umbratã (um-brá-tã), umbrari/umbrare (um-brá-ri) – (unã cu ***aumbredz***) § ***umbrat*** (um-brátŭ) adg umbratã (um-brá-tã), umbrats (um-brátsĭ), umbrati/umbrate (um-brá-ti) – (unã cu ***aumbrat***) ex: sum umbrati cãrãri § ***umbrari/umbrare*** (um-brá-ri) sf umbrãri (um-brắrĭ) – (unã cu ***aumbrari***) § ***aumbrescu*** (a-um-brés-cu) (mi) vb IV aumbrii (a-um-brĭĭ), aumbream (a-um-breámŭ), aumbritã (a-um-brí-tã), aumbriri/aumbrire (a-um-brí-ri) – (unã cu ***aumbredz***) ex: pãdinjli s-aumbrirã (sã ntunicarã, s-featsirã cu-aumbrã) § ***aumbrit*** (a-um-brítŭ) adg aumbritã (a-um-brí-tã), aumbrits (a-um-brítsĭ), aumbriti/aumbrite (a-um-brí-ti) – (unã cu ***aumbrat***) § ***aumbriri/aumbrire*** (a-um-brí-ri) sf aumbriri (a-um-brírĭ) – (unã cu ***aumbrari***) § ***aumbrãscu*** (a-um-brắs-cu) (mi) vb IV aumbrãi (a-um-brăĭ), aumbram (a-um-brámŭ), aumbrãtã (a-um-brắ-tã), aumbrãri/aumbrãre (a-um-brắ-ri) – (unã cu ***aumbredz***) § ***aumbrãt*** (a-um-brắtŭ) adg aumbrãtã (a-um-brắ-tã), aumbrãts (a-um-brắtsĭ), aumbrãti/aumbrãte (a-um-brắ-ti) – (unã cu ***aumbrat***) § ***aumbrãri/aumbrãre*** (a-um-brắ-ri) sf aumbrãri (a-um-brắrĭ) – (unã cu ***aumbrari***) § ***umbrescu*** (um-brés-cu) (mi) vb IV umbrii (um-brĭĭ), umbream (um-breámŭ), umbritã (um-brí-tã), umbriri/umbrire (um-brí-ri) – (unã cu ***aumbrescu***) ex: cireshlu nã umbreashti (nã fatsi umbrã pisti) uborlu ntreg; golinjli si umbrescu (si-acoapirã cu umbrã); nu va s-umbreascã ghini cã nu easti tufos § ***umbrit*** (um-brítŭ) adg umbritã (um-brí-tã), umbrits (um-brítsĭ), umbriti/umbrite (um-brí-ti) – (unã cu ***aumbrit***) § ***umbriri/umbrire*** (um-brí-ri) sf umbriri (um-brírĭ) – (unã cu ***aumbriri***) § ***umbrelã*** (um-bré-lã) sf umbreli/umbrele (um-bré-li) – hãlati di mãnã (adratã di-unã pãndzã tsi poati si s-dishcljidã shi si ncljidã dupã cum u va omlu sh-di-unã coadã cu cari s-tsãni hãlatea cu mãna) tsi omlu u tsãni pristi cap (cu mãna) tra s-lu-afireascã di soari (shi sã-lj facã aumbrã) icã di ploai (tra s-nu s-udã) *{ro: umbrelă} {fr: om-*

brelle, parapluie} {en: parasol, umbrella} ex: lja-ts umbrela cã va s-da ploai; aveam acasã dauã umbreli, unã di ploai sh-alantã di soari § ***umbrilar*** (um-bri-lárŭ) sm umbrilari (um-bri-lárĭ) – un tsi fatsi i vindi umbreli *{ro: vânzător de umbrele} {fr: marchand de ombrelles et parapluies} {en: parasol and umbrella merchant}* ex: ded umbrela la umbrilar s-nj-u ndreagã

aumbrãri/aumbrãre (a-um-brắ-ri) sf – vedz tu ***aumbrã***

aumbrãscu (a-um-brắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aumbrã***

aumbrãt (a-um-brắtŭ) adg – vedz tu ***aumbrã***

aumbredz (a-um-brédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aumbrã***

aumbrescu (a-um-brés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aumbrã***

aumbriri/aumbrire (a-um-brí-ri) sf – vedz tu ***aumbrã***

aumbrit (a-um-brítŭ) adg – vedz tu ***aumbrã***

aumbros (a-um-brósŭ) adg – vedz tu ***aumbrã***

aumsu (a-úm-su) adg – vedz tu ***ungu***

aumtu (a-úm-tu) adg – vedz tu ***ungu***

aundzeari/aundzeare (a-un-dzeá-ri) sf – vedz tu ***ungu***

aundzescu (a-un-dzés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***undzescu***

aundziri[1]/aundzire (a-un-dzí-ri) sf – vedz tu ***undzescu***

aundziri[2]/aundzire (a-ún-dzi-ri) sf – vedz tu ***ungu***

aundzit (a-un-dzítŭ) adg – vedz tu ***undzescu***

aungu (a-ún-gu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***ungu***

aurari/aurare (a-u-rá-ri) sf – vedz tu ***or***

aurat (a-u-rátŭ) adg – vedz tu ***or***

aurãri/aurãre (a-u-rắ-ri) sf – vedz tu ***aurãscu***

aurãscu (a-u-rắs-cu) (mi) vb IV aurãi (a-u-rắĭ), auram (a-u-rámŭ), aurãtã (a-u-rắ-tã), aurãri/aurãre (a-u-rắ-ri) – 1: am unã sãmtsãri vãrtoasã di dushmãnilji fatsã di cariva; lj-am mari inati a unui tsi-l lugursescu ca un dushman; am tu hazmã, hãzmusescu, urãscu, uryisescu; 2: nji s-aurashti = nu shtiu tsi s-adar tra sã-nj treacã oara; avursescu sh-mi satur di-atseali tsi fac; mi plictisescu, buhtisescu, bizirsescu, sãcãldisescu *{ro: urî, (se) plictisi} {fr: haïr, s'ennuyer} {en: hate, be bored}* ex: el mi-aurashti (nj-ari inati sh-mi dushmãneashti multu), voi nu mi-aurãts; elj s-aurãscu; nji s-aurã (bizirsii) cu fisuljlu; lji s-aura sh-a lui (bizirsea sh-el) shi-lj dzãsi; ãlj s-aura (bizirsea, s-plictisea) di shideari; shidzum tu sãrbãtori fãrã lucru shi nã s-aurã multu; pãnã lji s-aurã (s-sãturã) di banã tu lumea-aestã; si shteari tini, cum nji s-ari aurãtã bana aestã zãmãratã?! § ***aurãt[1]*** (a-u-rắtŭ) adg aurãtã (a-u-rắ-tã), aurãts (a-u-rắtsĭ), aurãti/aurãte (a-u-rắ-ti) – 1: tsi nu easti vrut shi easti hãzmusit di un dushman (tsi lu-ari cariva tu hazmã); urãt, hãzmusit, uryisit; 2: tsi-lj s-aurashti; plictisit, buhtisit, bizirsit, sãcãldisit *{ro: urît, plictisit} {fr: haï, ennuyé} {en: hated, bored}* § ***aurãri/aurãre*** (a-u-rắ-ri) sf aurãri (a-u-rắrĭ) – 1: atsea tsi fatsi un cãndu aurashti; urãri, hãzmusiri, uryisiri; 2: plictisiri, buhtisiri, bizirsiri, sãcãldisiri *{ro: acţiunea de a urî, de a se plictisi} {fr: action de haïr, de s'ennuyer} {en: action of hating, of being bored}* § ***aurãt[2]*** (a-u-rắtŭ) adg aurãtã (a-u-rắ-tã), aurãts (a-u-rắtsĭ), aurãti/aurãte (a-u-rắ-ti) – tsi easti multu slab, urut shi tri aurãri; salchiu *{ro: urât, odios} {fr: odieux} {en: odious}* ex: arali multi shi aurãti § ***urãscu*** (u-rắs-cu) (mi) vb IV urãi (u-rắĭ), uram (u-rámŭ), urãtã (u-rắ-tã), urãri/urãre (u-rắ-ri – (unã cu ***urãscu***) ex: lj-urãscu giunarlji cãts jilescu sh-atselj tsi plãngu eara lj-urãscu; ãlj s-avea urãtã bana (avea bizirsitã, s-avea sãturatã di banã) § ***urãt[2]*** (u-rắtŭ) adg urãtã (u-rắ-tã), urãts (u-rắtsĭ), urãti/urãte (u-rắ-ti) – (unã cu ***aurãt[1]***); ex: ãlj s-avea urãtã bana (avea bizirsitã, s-avea sãturatã di banã) fãrã hilj-su; cã-lj s-avea urãtã (s-avea sãturatã) di shidearea-a lui § ***urãri/urãre*** (u-rắ-ri) sf urãri (u-rắrĭ) – (unã cu ***aurãri***) § ***urã*** (ú-rã) sf uri/ure (ú-ri) – sãmtsãrea vãrtoasã di dushmãnilji tsi u ari un om trã cariva; pizmã *{ro: urã} {fr: haine} {en: hate}* ex: cu oclj-arosh, turbats di urã

aurãt[1] (a-u-rắtŭ) adg – vedz tu ***aurãscu***

aurãt[2] (a-u-rắtŭ) adg – vedz tu ***aurãscu***

auredz (a-u-rédzŭ) vb I – vedz tu ***or***

aurlari/aurlare (a-ur-lá-ri) sf – vedz tu ***aurlu***

aurlat (a-ur-látŭ) adg – vedz tu ***aurlu***

aurlãtor (a-ur-lã-tórŭ) adg – vedz tu ***aurlu***

aurlãturã (a-ur-lã-tu-rã) sf – vedz tu ***aurlu***

aurlu (a-úr-lu) (mi) vb I aurlai (a-ur-láĭ), aurlam (a-ur-lámŭ), aurlatã (a-ur-lá-tã), aurlari/aurlare (a-ur-lá-ri) – zburãscu cu-unã boatsi multu analtã sh-ca nãiritã (tra s-mi-avdã cariva di diparti, s-mi avdã ma ghini, s-lji dzãc tsiva, s-lu ncaci, s-lu-acljem s-yinã, etc.); grescu cu-unã boatsi vãrtoasã; mi hiumusescu (mi hib, mi bag, etc.) tra s-hiu deadun cu cariva; astrig, strig, huescu, zghilescu, hulutescu, ncaci; (expr: 1: lj-aurlu unã = lj-dau unã pliscutã, un bush; 2: nj-aurlã luchi tu pânticã; nj-aurlã matsãli = nj-easti multã foami) *{ro: urla, ţipa, certa, lovi} {fr: hurler; appeler; bannir; (se) fourrer, mettre dedans; frapper} {en: shout, yell, call, chase, hit, scold, chide}* ex: avdzãrã c-alãtra un cãni sh-ahiursirã s-aurlã (s-bagã boatsea, sã zghileascã); acãtsarã s-aurlã shi s-treamburã di fricã; aclo iu yinea, cãntãnda shi aurlãnda (cu boatsi-analtã); zghearã oili, aurlã (alatrã vãrtos) cãnjlji; lu-aurlash (lu-acljimash, lu ncãceash)?; aurlã-l (agunea-l, ãncaci-lu) cãnili di-aoa; aurlats (sãlãghits) caljlji tu vuloagã; mi-aurlu (mi-aruc) nuntru; luplu s-aurlã pi oi (s-hiumusi pi oi, intrã tu oi); oili s-aurlarã (s-hiumusirã) tu agru; aurlã-lj vãrã (expr: dã-lj vãrã pliscutã); u streasi multu-multu foamea, di-lj pãrea cã lj-aurlã luchi tu pânticã; nj-u foami! nu avdzã cum nj-aurlã matsãli? § ***aurlat*** (a-ur-látŭ) adg aurlatã (a-ur-lá-tã), aurlats (a-ur-látsĭ) aurlati/aurlate (a-ur-lá-ti) – tsi easti zburãt cu-unã boatsi analtã sh-ca nãiritã; tsi s-ari hiumusitã s-hibã deadun cu cariva; astrigat, strigat, huit, zghilit, hulutit, ncãceat *{ro: urlat, ţipat, certat, lovit} {fr: hurlé; appelé; banni; fourré, mis dedans; frappé} {en: shouted, yelled, called, chased, hit, scolded, chided}* § ***aurlari/aurlare*** (a-ur-lá-ri) sf aurlãri (a-ur-lắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva aurlã icã s-aurlã iuva; astrigari, strigari, huiri, zghiliri, hulutiri, ncãceari *{ro: acţiunea de a urla, de a ţipa, de a certa, de a lovi; urlare, ţipare, certare, lovire; urlet} {fr: action d'hurler; d'appeler; de bannir; de (se) fourrer, de mettre dedans; de frapper; hurlement} {en: action of shouting, of yelling, of calling, of chasing, of hitting, of scolding, of chiding; howl, yell, roar}* ex: nã nfricushe aurlarea-a priciljei; s-trunduescu muntsãlj di-aurlarea (alãtrãrli, zghilirli) a cãnjlor; muta loclu di-aurlari sh-di vãryiri; cãt nu asurdzã di aurlarea-a lor; s-nu u scoatã di-aurlari; cãnjlji vor aurlari (aguniri, pitritseari) la oi; aurlarea (bãgarea, alãsarea) a caljlor tu agri nã custã § ***aurlãtor*** (a-ur-lã-tórŭ) adg aurlãtoari/aurlãtoare (a-ur-lã-toá-ri), aurlãtori (a-ur-lã-tórĭ), aurlãtoari/aurlãtoare (a-ur-lã-toá-ri) – (atsel) tsi-aurlã *{ro: urlător, hăitaş} {fr: qui hurle, rabatteur} {en: yeller, caller, chaser}* § ***aurlãturã*** (a-ur-lã-tu-rã) sf aurlãturi (a-ur-lã-turĭ) – atsea tsi s-avdi cãndu aurlã cariva; aurlari; urlit *{ro: urlătură, urlet} {fr: hurlement, huée} {en: howl(ing), booing}* ex: cãnili nu s-curmã di-aurlãturã (aurlari) § ***urlu*** (úr-lu) (mi) vb I urlai (ur-láĭ), urlam (ur-lámŭ), urlatã (ur-lá-tã), urlari/urlare (ur-lá-ri) – (unã cu ***aurlu***) ex: urlã luplu tu pãduri; urlã-arãurli dipusi; urlã tini cãtu-s-vrei, mini di pi-a mea nu gioc § ***urlat*** (ur-látŭ) adg urlatã (ur-lá-tã), urlats (ur-látsĭ) urlati/urlate (ur-lá-ti) – (unã cu ***aurlat***) § ***urlari/urlare*** (ur-lá-ri) sf urlãri (ur-lắrĭ) – (unã cu ***aurlari***) – ***urlit*** (úr-litŭ) sn urliti/urlite (úr-li-ti) – (unã cu ***aurlãturã***) ex: tsi nfricushadzã urlitili (aurlãrli, urlãturli) a agrinjlor

aurnjescu (a-ur-njés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***urnjescu***

aurnjiri/urnjire (a-ur-njí-ri) sf – vedz tu ***urnjescu***

aurnjit (a-ur-njítŭ) adg – vedz tu ***urnjescu***

aursã (a-úr-sã) sf – vedz tu ***ursã***

aush (a-úshĭŭ) sm aush (a-úshĭ) shi aushanj (a-ú-shĭanjĭ) – 1: om tricut tu anj (tsi nu lj-u mata poati ca ma ninti); alghit (tu peri), behlu, bitãrnu, burhonj, mosh, moashi (muljari), pleacã, pljacã, vecliu, ghiush, geagi, prezvit, tot; 2: strãaush, strãush, straush, pap, pap-aush, parapap, strãpap, stripãrinti, strãpãrinti; (expr: 1: aush ca Dumnidzã; aush tsi lu-agãrshi moartea = om multu aush; 2: aushlji vor pãni moali = aushlji vor feati tiniri) *{ro: bătrân, vechi, strămoş} {fr: vieux, vieil, vieillard, ancien; aïeul, ancêtre} {en: old one, ancient; ancestor, forefather}* ex: un aush cu percea lungã; aushlu nã fatsi mari tinjii; aush, aush ca Dumnidzã; aushlu-i sturlu a casãljei; du-ti la pap-aushlu atsel; vidzush aush vitsearcu, ahtari sh-tinir fu; gioacã-aush cu perlu cair; cavai di hoara tsi nu-ari aush; gioni-armãn, di iu

aushlj-a (strãaushlj-a) noshtri s-fitarã; aushlji vor pãni moali (expr: vor muljeri tiniri) sh-yin veclju § ***aushescu***[1] (a-u-shĭés-cu) vb IV aushii (a-u-shíĭ), ausham (a-u-shĭámŭ), aushitã (a-u-shí-tã), aushiri/aushire (a-u-shí-ri) – (trã oaminj) nj-tricurã anjlji sh-agiumshu aush; (trã unã hãlati) tricurã anjlji sh-nu mata easti sh-ahãntu bunã ca ma ninti (nu mata easti bunã s-tsã fats lucrul, icã ishirã alti hãlãts noi cama buni); nj-algheashti perlu, alghescu, anvicljedz, bãtãljusescu, mbitãrnescu, mushescu (tri muljeri), nvicljedz, nvicljescu, vicljedz, vicljescu *{ro: îmbătrâni, (se) învechi} {fr: vieillir, devenir vieux, devenir suranné} {en: get old}* ex: tini aushish (mbitãrnish), Gardani; amãndoilji aushim (nã featsim aushanj); nu-arãdi di aush, cã sh-tini vai s-ausheshti; aushi fari shi-lj si featsi perlu ca fuljorlu; cum lu nvitsã Hristolu pãnã aushi; si-lj hibã agiutor, cã de! avea aushitã sh-nãsã § ***aushit*** (a-u-shítŭ) adg aushitã (a-u-shí-tã), aushits (a-u-shítsĭ), aushiti/aushite (a-u-shí-ti) – tsi easti tricut tu anj; tsi s-ari faptã veclju; tsi ari perlji alghi (di-aushatic); alghit (perlu), anvicljat, bãtãljusit, mbitãrnit, mushitã (trã muljeri), nvicljat, nvicljit, vicljat, vicljit *{ro: îmbătrânit, învechit} {fr: vieilli, invétéré, devenu vieux, devenu suranné} {en: getten old}* § ***aushiri/aushire*** (a-u-shí-ri) sf aushiri (a-u-shírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva aushashti (tsi-va si nvicljashti); alghiri (perlu), anvicljari, bãtãljusiri, mbitãrniri, mushiri (trã muljeri), nvicljari, vicljari, nvicljiri, vicljiri *{ro: acţiunea de a îmbătrâni, de a se învechi; îmbătrânire, învechire} {fr: action de vieillir, de devenir vieux, de tomber en désuétude; vieillessement} {en: action of geting old, of getting outdated}* § ***aushitã*** (a-u-shí-tã) sf fãrã pl – starea tu cari s-aflã omlu cãndu aushashti; harea tsi-l fatsi omlu s-hibã aush; aushatic, aushami *{ro: bătrâneţe} {fr: vieillessement, vieillesse} {en: old age}* § ***aushatic*** (a-u-shĭátic) sn aushatitsi/aushatitse (a-u-shĭá-ti-tsi) shi aushaticuri (a-u-shĭá-ti-curĭ) – 1: multsãmi di aushanj; 2: starea tu cari s-aflã omlu cãndu aushashti; aushami; yiramati *{ro: bătrânet, bătrânime; bătrâneţe} {fr: nombre de vieillards; vieillesse} {en: number of old people; old age}* ex: s-lucrãm cãt him tiniri s-nu n-apucã aushaticlu golj (chirolu cãndu va s-him aush); nveatsã tu giunatic, s-ti tindzi tu-aushatic (chirolu tsi eshti-aush); va s-aibã nã norã tu-aushatic; minduea-ti cã yini aushaticlu; aushaticlu (aushanjlji tuts) dit Ipir; fãrã di aushatic (aushanj), lumea s-dutsea ca raclu; lu nvitsã cum sã zburascã dinintea-a aushaticlui (adunari di-aushanj) cari va-l giudicã; s-adunã aushaticlu s-veadã tsi lipseashti s-fatsim; aushaticlu (bana di-aush) i greu, o lai murgu, frati-a meu; cu tut aushaticlu-lj (cu tuti cã eara aush), nu-lj yinea s-alasã lumea; dit aushatic (di pachi-strãpachi, dit chirolu strãveclju) s-aflarã pãnã la noi, shi noi s-li alãsãm a ficiorlor a noshtri § ***aushami/aushame*** (au-shĭá-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***aushatic***) ex: s-adunã tutã aushamea a hoarãljei (tuts aushanjlji dit hoarã); tora tu-aushami (aushatic), scoati, cal, giunami § ***aushescu***[2] (a-u-shĭés-cu) adg aushascã (a-u-shĭás-cã), ausheshtsã (a-u-shĭésh-tsã), ausheshti (a-u-shĭésh-ti) – tsi ari s-facã cu aushaticlu i cu aushanjlji; di aushanj, di aushatic *{ro: bătrânesc} {fr: vieux, antique} {en: old, ancient, of old age}* § ***aushashti/aushashte*** (a-u-shĭásh-ti) adv – ca di aushanj *{ro: bătrâneşte} {fr: en vieux, à l'antique} {en: old, ancient, of old age}* ex: zburashti aushashti (dip ca aushanjlji) § ***strãaush*** (strã-a-úshĭŭ) sm strãaush (strã-a-úshĭ) shi strãaushanj (strã-a-ú-shĭanjĭ) – aush dit bãrnili di ma nãinti di aushlji dit bãrnul a nostru; strãush, straush, pap, pap-aush, parapap, strãpap, stripãrinti, strãpãrinti *{ro: strămoş} {fr: aïeul, ancêtre} {en: ancestor, forefather}* ex: li-avem adets di la-aush, strãaush (stãpãrintsã); strãaushlji a noshtri bãna tu cãlivi; strãaushlji a noshtri eara oaminj gionj § ***strãush*** (strã-úshĭŭ) sm strãush (strã-úshĭ) shi strãushanj (strã-ú-shĭanjĭ) – (unã cu ***strãaush***); nã si aflã di aush, strãush § ***straush*** (stra-úshĭŭ) sm straush (stra-úshĭ) shi straushanj (stra-ú-shĭanjĭ) – (unã cu ***strãaush***) ex: aushlji shi straushlji a mei

aushami/aushame (au-shĭá-mi) sf – vedz tu ***aush***

aushashti/aushashte (a-u-shĭásh-ti) adv – vedz tu ***aush***

aushatic (a-u-shĭátic) sn – vedz tu ***aush***

aushescu[1] (a-u-shĭés-cu) vb IV – vedz tu ***aush***

aushescu[2] (a-u-shĭés-cu) adg – vedz tu ***aush***

aushiri/aushire (a-u-shí-ri) sf – vedz tu ***aush***

aushit (a-u-shítŭ) adg – vedz tu ***aush***

aushitã (a-u-shí-tã) sf – vedz tu ***aush***

austru (a-ús-tru) sm fãrã pl – vimtu aratsi di cãtrã Datã *{ro: austrul} {fr: vent froid de l'Est} {en: cold wind from the East}*

autsi/autse (a-ú-tsi) adv – vedz tu ***aoa***

auuã (a-ú-ŭã) sf – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***auã***

avai/avae (a-vá-i) sf avãi (a-vắĭ) – air, aerã, vimtu, hãvai, hãvã, erã *{ro: aer} {fr: air, climat} {en: air, climate}*

avaijiva (a-vãĭ-ji-va) sf avaijivi/avaijive (a-váĭ-ji-vi) – lemnu buisit *{ro: lemn colorat} {fr: bois coloré} {en: colored wood}*

avani/avane – vedz tu ***hãvani***

avar (á-varŭ) sm avari (á-varĭ) – numã datã la ma multi turlii di arburi njits di pãduri, tsi crescu tu locuri nutioasi, cu frãndzi tsi au dintsã njits di mardzini sh-cu lilici njits galbini-alitsi; arin, anin, shcljithru, vrãnj *{ro: arin} {fr: aune} {en: alder}*

avarig (a-va-rígŭ) adv – vedz tu ***anvãrliga***

avariga (a-va-rí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***

avarliga (a-var-lí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***

avarligalui (a-var-lí-ga-lui) adv – vedz tu ***anvãrliga***

a-vã! (á-vã!) inter – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***avã!***

avã! (á-vã!) inter – vedz tu ***devã!***

avãriga (a-vã-rí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***

avãrigara (a-vã-rí-ga-ra) adv – vedz tu ***anvãrliga***

avãrliga (a-vãr-lí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***

avãrligalui (a-vãr-lí-ga-lui) adv – vedz tu ***anvãrliga***

avdag (av-dágŭ) (mi) vb I – vedz tu ***adavgu***

avdalcu (av-dál-cu) adg avdalcã (av-dál-cã), avdaltsã (av-dál-tsã), avdaltsi/avdaltse (av-dál-tsi) – tsi easi durdur (cãrtilivos, geadiu, tul, sharafura, etc.); tsi easti ca chirut di minti (di itia-a unei dureari, vrondu, sinhisi mari, etc.); chirut, cicãnit, ciushuit, cictisit, cicãrdisit, cicnit, cihtisit, cildisit, cildãsit, cilduit, cirtuit, ciurtuit, cirtisit, cirtusit, cirtãsit, cistisit, tulit, zãlsit, shishirdisit, shishtisit *{ro: zăpăcit, aiurit} {fr: écervelé, ahuri} {en: scatter-brained, dazed, dumbfounded, confused}*

avdãgari/avdãgare (av-dã-gá-ri) sf – vedz tu ***adavgu***

avdãgat (av-dã-gátŭ) – vedz tu ***adavgu***

Avdela (Av-dé-la) shi (Av-dhé-la) – hoarã dit Machidunii *{ro: sat în Macedonia} {fr: village aroumain de Pinde} {en: Village in Greek Macedonia}* § ***avdiljat*** (av-di-ljĭátŭ) sm, sf avdiljatã (av-di-ljĭá-tã), avdiljats (av-di-ljĭátsĭ), avdiljati/avdiljate (av-di-ljĭá-ti) – bãrbat i muljari di-Avdela *{ro: locuitor din Avdela} {fr: habitant d'Avdela} {en: inhabitant from Avdela}* ex: iu njerdzi, ore avdiljate? § ***avdiljitescu*** (av-di-lji-tés-cu) adg avdiljiteascã (av-di-lji-teás-cã), avdiljiteshtsã (av-di-lji-tésh-tsã), avdiljiteshti/avdiljiteshte (av-di-lji-tésh-ti) – tsi ari s-facã cu Avdela; tsi yini di-Avdela *{ro: din Avdela} {fr: d'Avdela} {en: of/from Avdela}* ex: cãrvanjli-aesti au cãperdzã avdiliteshti (dit Avdelã, fapti di-avdiljati) § ***avdiljiteashti***[1]***/avdiljiteashte*** (av-di-lji-teás-hti) sf fãrã pl – limba (grailu) di-Avdela (a avdiljatslor) *{ro: graiul din Avdela} {fr: langue parlée Avdela} {en: langage spoken Avdela}* ex: nvitsã avdiljiteashti § ***avdiljiteashti***[2]***/avdiljiteashte*** (av-di-lji-teás-hti) adv – ca faptu di-atselj di-Avdela *{ro: ca de la Avdela} {fr: à la manière des habitants d'Avdela} {en: as done by the inhabitants of Avdela}* ex: s-poartã avdiljiteashti (ca atselj di Avdela)

avdelã (av-dé-lã) sf avdeli/avdele (av-dé-li) – yeatsã (ca unã soi di yermu) di apã dultsi cari, cu vintuzili tsi lj-ari, s-alicheashti di truplu-a omlui (prãvdzãlor, etc.) tra s-lji sugã sãndzili; arvelã, arveauã, pihavitsã, piuvitsã, suluchi, suljucã *{ro: lipitoare} {fr: sangsue} {en: leech}* ex: suntu dauã soi di avdeli; eara lãndzit sh-lji bãgarã avdeli; sufrãntsealili a ljei eara ca doauã avdeli § ***arvelã*** (ar-vé-lã) sf arveli/arvele (ar-vé-li) – (unã cu ***avdelã***) ex: bagã-lj arveli (avdeli); sudzi sãndzili ca arvelã; arvelã tsi sudzi sãndzi; la suhãts bãgãm arveli, shi la ndultsit shi la plivit; ari sufrãntsealili ca dauã arveli (avdeli) § ***arveauã*** (ar-veá-ŭã) sf arveali/arveale (ar-veá-li) – (unã cu

avdelã) ex: nãsh sãndzili ca arveaua-l (avdela-l) sug

avdhelã (av-dhé-lã) sf avdheli/avdhele (av-dhé-li) – unã cu ***avdelã***

avdhiljat (av-dhi-ljĭátŭ) sm, sf avdhiljatã (av-dhi-ljĭá-tã), avdhiljats (av-dhi-ljĭátsĭ), avdhiljati/avdhiljate (av-dhi-ljĭá-ti) – unã cu ***avdiljat***

avdhiljiteashti[1]/avdhiljiteashte (av-dhi-lji-teás-hti) sf fãrã pl – unã cu ***avdiljiteashti[1]***

avdhiljiteashti[2]/avdhiljiteashte (av-dhi-lji-teás-hti) adv – unã cu ***avdiljiteashti[2]***

avdhiljitescu (av-dhi-lji-tés-cu) adg avdhiljiteascã (av-dhi-lji-teás-cã), avdhiljiteshtsã (av-dhi-lji-tésh-tsã), avdhiljiteshti/avdhiljiteshte (av-dhi-lji-tésh-ti) – unã cu ***avdiljitescu***

avdiljat (av-di-ljĭátŭ) sm, sf – vedz tu ***Avdela***

avdiljiteashti[1]/avdiljiteashte (av-di-lji-teás-hti) sf – vedz tu ***Avdela***

avdiljiteashti[2]/avdiljiteashte (av-di-lji-teás-hti) adv – vedz tu ***Avdela***

avdiljitescu (av-di-lji-tés-cu) adg– vedz tu ***Avdela***

avdi-tuti – vedz tu ***avdu***

avdu (áv-du) (mi) vb IV avdzãi (av-dzắĭ), avdzam (av-dzámŭ), avdzãtã (av-dzắ-tã), avdzãri/avdzãre (av-dzắ-ri) – aduchescu (cu ureaclja) sonurli (botsli) di deavãrliga-a mea; dãguescu, aflu, ascultu; (fig: 1: s-avdi; s-avdu zboarã = sã zburashti; 2: s-avdzã! = s-ascultsã!; expr: 3: avdi cheatra s-avdã sh-el! = zbor tsi s-dzãtsi tr-atsel tsi nu va s-avdã tsiva, tsi nu va s-ascultã dip; 4: ***avdi-tuti*** = om dit pãrmithi tsi avdi tuti-atseali tsi si zburãscu, cãt diparti s-hibã) *{ro: auzi} {fr: ouïr, entendre, obeir} {en: hear, listen}* ex: s-nu ts-avdu boatsea ningã nãoarã; avdu nã vreavã nãuntru n casã; aushi ma avdi ninga ghini; nãsh zbura shi mini lj-avdzam la ushi; avdzãi (aflai) cã s-vãtãmarã n hoarã; prit cupaci s-avdi (aduchescu cu ureaclja sonlu di la) aroput; avdzãndalui aestã, minti n cap nu-avea; avdzã-mi (fig: ascultã-mi) muljare; cãndu nu s-avdu furi (fig: nu si zburashti di furi), atumtsea s-ti-aveglji di nãsh; s-nu-avdu zboari (fig: s-nu si zburascã), s-nu-avdu ncãceri; necã s-avdã nu vrea di el (fig: nu vrea s-lji zburãshti di el); sã-lj si avdã numa (fig: sã si zburascã di numa-a lui); aestu om nu avdi (fig: ascultã) di vãrnu; tsi-avdzãt shi tsi vidzut? (zbor cu cari sã nchiseashti multi ori un pãrmit) § ***avdzãt*** (av-dzắtŭ) adg avdzãtã (av-dzắ-tã), avdzãts (av-dzắtsĭ), avdzãti/avdzãte (av-dzắ-ti) – (son, boatsi di deavãrliga) tsi fu aduchit (cu ureaclja); dãguit, aflat, ascultat; (fig: avdzãt = di cari si zburashti (s-ari zburãtã) multu; cari easti ghini cunuscut di lumi; tsi easti cu anami (cu numã, cunuscut, shtiut, mãrit) *{ro: auzit, celebru} {fr: ouï, entendu, renommé, célèbre} {en: heard; well known}* ex: pãrmit avdzãt di la mamã-mea; cãmbana fu avdzãtã; aestã muljar easti avdzãtã (fig: cunuscutã, cu-anami) tu tutã dunjaea; un avdzãt (fig: cunuscut, cu-anami) Fetu-Mari; avum doauã-avdzãti hori (fig: multu cunuscuti, di cari s-ari zburãtã multu, cu-anami); mushat hii, poati sh-avdzãt (fig: cu-anami) hii; bãna unãoarã noauã furi avdzãts § ***avdzãri/avdzãre*** (av-dzắ-ri) sf avdzãri (av-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-avdi tsiva; harea tsi u-ari omlu tra s-avdã; dãguiri, aflari, ascultari *{ro: acţiunea de a auzi; auzire, auzit} {fr: action d'ouïr, d'entendre, d'obeir; ouïe} {en: action of hearing}* ex: avdzãrea (harea tsi u-ari omlu tra s'avdã botsli) lj-easti bunã; tu-avdzãrea-a aishtor zboarã, el s-ciudusi § ***neavdzãt*** (neav-dzắtŭ) adg neavdzãtã (neav-dzắ-tã), neavdzãts (neav-dzắtsĭ), neavdzãti/neavdzãte (neav-dzắ-ti) – (vrondu, boatsi) tsi nu easti avdzãtã; (fig: neavdzãt = (i) om di cari nu si zburashti (nu s-ari zburãtã) multu; cari nu easti ghini cunuscut di lumi; tsi nu easti cu anami (cu numã, cunuscut); (ii) draclu, sã-lj creapã numa, atsel cu-un cicior, etc.) *{ro: neauzit} {fr: inouï} {en: unheard}* ex: nu cama adu aminti neavdzãtlu (fig: draclu, atsel cu-un cicior); tuts s-njirarã di ciudia aestã, neavdzãtã (tsi nu s-avea avdzãtã) pãnã-atumtsea; lu-arsirã pri nari shi nividzuti, neavdzãti s-featsirã § ***neavdzãri/neavdzãre*** (neav-dzắ-ri) sf neavdzãri (neav-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-avdi tsiva; harea tsi u-ari omlu tra s-nu-avdã; neascultari *{ro: acţiunea de a nu auzi; neauzire} {fr: action de ne pas ouïr, de ne pas obéir} {en: action of not hearing}* § ***avdzãtã*** (av-dzắ-tã) sf fãrã pl – boatsea cum s-avdi; harea tsi u ari unã boatsi tsi s-avdi lungã; di-atseali tsi s-avdu; avdzãri *{ro: rezonanţã, din auzite} {fr: voix; résonnance; par ouï dire} {en: sound; resonance; from what we hear}* ex: numa-aestã nu ari avdzãtã; avea avdzãtã bunã (harea tsi-avea di-avdza ghini); di pri avdzãti (di-atseali tsi s-avdu) § ***neavdzãtã*** (neav-dzắ-tã) sf neavdzãti/neavdzãte (neav-dzắ-ti) – lucru (zbor, pãtsãri, arãvdari, huneri, etc., di-aradã urut) tsi nu s-ari avdzãtã icã faptã pãnã tora; nividzutã, nipãtsãtã, etc. *{ro: lucru extraordinar} {fr: chose extraordinaire, inouïe} {en: thing unheard until now}* ex: pãtsã neavdzãtili (nipãtsãtili) § ***paraavdu*** (pá-ra-áv-du) (mi) vb IV paraavdzãi (pá-ra-av-dzắĭ), paraavdzam (pá-ra-av-dzámŭ), paraavdzãtã (pá-ra-av-dzắ-tã), paraavdzãri/paraavdzãre (pá-ra-av-dzắ-ri) – avdu ma multu di cãt lipseashti; avdu ma multu di ghini; (expr: nu paraavdu; nu para avdu = nu avdu ghini, nu avdu dip) *{ro: auzi prea bine} {fr: entendre trop} {en: hear too well}* ex: dzã-nj ninga nãoarã, cã nu paraavdu (expr: nu para avdu; nu avdu ghini) ghini § ***paraavdzãt*** (pá-ra-av-dzắtŭ) adg paraavdzãtã (pá-ra-av-dzắ-tã), paraavdzãts (pá-ra-av-dzắtsĭ), paraavdzãti/paraavdzãte (pá-ra-av-dzắ-ti) – tsi easti ghini avdzãt *{ro: auzit prea bine} {fr: trop bien entendu} {en: heard too well}* § ***paraavdzãri/paraavdzãre*** (pá-ra-av-dzắ-ri) sf paraavdzãri (pá-ra-av-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva paraavdi *{ro: acţiunea de a auzi prea bine} {fr: action d'entendre trop} {en: action of hearing too well}*

avdzãri/avdzãre (av-dzắ-ri) sf – vedz tu ***avdu***

avdzãt (av-dzắtŭ) adg – vedz tu ***avdu***

avdzãtã (av-dzắ-tã) sf – vedz tu ***avdu***

avdzãtã* (av-dzắ-tã) adg – fimininlu singular di la adgectivlu avdzãt; vedz ***avdzãt***

avdzeari/avdzeare (av-dzeá-ri) sf – vedz tu ***fug***

avdziri/avdzire (av-dzí-ri) sf – vedz tu ***fug***

avdzit (av-dzítŭ) adg – vedz tu ***fug***

aveari[1]/aveare (a-veá-ri) sf – vedz tu ***am[1]***

aveari[2]/aveare (a-veá-ri) sf – vedz tu ***am[1]***

aveglju (a-vé-gljŭ) (mi) vb I avigljai (a-vi-gljĭáĭ), avigljam (a-vi-gljĭámŭ), avigljatã (a-vi-gljĭá-tã), avigljari/avigljare (a-vi-gljĭá-ri) – l-pãzescu un lucru tra s-nu-l lja cariva (s-nu-l furã, s-nu s-aspargã, s-nu chearã, etc.); nj-bag ghini mintea cãndu mutrescu un lucru; u trec noaptea dishtiptat la un mortu; stau dishtiptat (di-aradã noaptea) la caplu a unui lãndzit tra s-lu mutrescu (ma s-aibã ananghi di tsiva); mi-afirescu di tsiva; mi-afirescu (caftu) s-nu fac tsiva; avigljedz, vigljedz, veglju, priveglju, pizescu, pãzescu, pãdzescu, mi-afirescu, mi firescu *{ro: veghea, pãzi} {fr: veiller, garder} {en: guard, watch, watch over}* ex: elj aveaglji tu coacã; meslu-aestu aveaglji-ti (ai-tsã mintea, afirea-ti); cãtse s-nu-aveglji?; eara lãndzit arãu, avigljem tutã noaptea (shidzum dishtiptats la caplu-a lui); cãnili aveaglji casa (pãdzeashti casa); aveaglji-l (mutrea-l) s-nu cadã; vor s-lu vatãmã ma s-aveaglji (s-afireashti); s-nu s-avea avigljatã putsãn (s-nu s-avea afiritã) va lu-agudea n cap § ***avigljedz*** (a-vi-gljĭédzŭ) (mi) vb I avigljai (a-vi-gljĭáĭ), avigljam (a-vi-gljĭámŭ), avigljatã (a-vi-gljĭá-tã), avigljari/avigljare (a-vi-gljĭá-ri) – (unã cu ***aveglju***) § ***avigljat*** (a-vi-gljĭátŭ) adg avigljatã (a-vi-gljĭá-tã), avigljats (a-vi-gljĭátsĭ), avigljati/avigljate (a-vi-gljĭá-ti) – (lucru) tsi easti pãzit; tsi-lj sta noaptea cariva la cap s-lu-aveaglji; tsi easti afirit; vigljat, privigljat, pizit, pãzit, pãdzit, afirit, firit *{ro: vegheat, pãzit} {fr: veillé, gardé} {en: guarded, watched, watched over}* § ***avigljari/avigljare*** (a-vi-gljĭá-ri) sf avigljeri (a-vi-gljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva aveaglji tsiva; vigljari, privigljari, piziri, pãziri, pãdziri, afiriri, firiri *{ro: acţiunea de a veghea, de a pãzi; veghere, pãzire; veghe, pazã} {fr: action de veiller, de garder} {en: action of guarding, of watching, of watching over}* § ***veglju*** (vé-gljŭ) (mi) vb I vigljai (vi-gljĭáĭ), vigljam (vi-gljĭámŭ), vigljatã (vi-gljĭá-tã), vigljari/vigljare (vi-gljĭá-ri) – (unã cu ***aveglju***) ex: vigljai (shidzui dishtiptat) tutã noaptea cã avea cãlduri sh-trãsãrea; ari doi oaminj dupã nãs cari lu veaglji (l-pãzescu); mi vigljai (mi-afirii) multu § ***vigljedz*** (vi-

gljĭédzŭ) (mi) vb I vigljai (vi-gljĭáĭ), vigljam (vi-gljĭámŭ), vigljatã (vi-gljĭá-tã), vigljari/vigljare (vi-gljĭá-ri) – (unã cu ***aveglju***) § ***vigljat*** (vi-gljĭátŭ) adg vigljatã (vi-gljĭá-tã), vigljats (vi-gljĭátsĭ), vigljati/vigljate (vi-gljĭá-ti) – (unã cu ***avigljat***) § ***vigljari/vigljare*** (vi-gljĭá-ri) sf vigljeri (vi-gljĭérĭ) – (unã cu ***avigljari***) ex: plãtim multu sh-vigljari cum lipseashti nu avem; vigljarea (afirirea) ãlj lundzeashti bana § ***paraveglju*** (pá-ra-vé-gljĭu) (mi) vb I paravigljai (pá-ra-vi-gljĭáĭ), paravigljam (pá-ra-vi-gljĭámŭ), paravigljatã (pá-ra-vi-gljĭá-tã), paravigljari/paravigljare (pá-ra-vi-gljĭá-ri) – aveglju multu (ma multu dicãt easti-ananghi); aveglju multu di multu (ma multu dicãt u caftã-arada) *{ro: veghea prea mult}* *{fr: veiller trop}* *{en: watch too much}* § ***paravigljedz*** (pá-ra-vi-gljĭédzŭ) (mi) vb I paravigljai (pá-ra-vi-gljĭáĭ), paravigljam (pá-ra-vi-gljĭámŭ), paravigljatã (pá-ra-vi-gljĭá-tã), paravigljari/paravigljare (pá-ra-vi-gljĭá-ri) – (unã cu ***paraveglju***) § ***paravigljat*** (pá-ra-vi-gljĭátŭ) adg paravigljatã (pá-ra-vi-gljĭá-tã), paravigljats (pá-ra-vi-gljĭátsĭ), paravigljati/paravigljate (pá-ra-vi-gljĭá-ti) – tsi easti vigljat multu *{ro: care este vegheat prea mult}* *{fr: qui est trop veillé}* *{en: watched too much}* § ***paravigljari/paravigljare*** (pá-ra-vi-gljĭá-ri) sf paravigljeri (pá-ra-vi-gljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva paravigljadzã *{ro: acţiunea de a veghea prea mult}* *{fr: action de veiller trop}* *{en: action of watching too much}* § ***avigljitor*** (a-vi-glji-tórŭ) adg avigljitoari/avigljitoare (a-vi-glji-toá-ri), avigljitori (a-vi-glji-tórĭ), avigljitoari/avigljitoare (a-vi-glji-toá-ri) – (atsel) tsi-aveaglji tsiva; tsi easti bãgat cu-arugã s-aveaglji un lucru (casã, ayinji, etc.); avlighitor, vigljitor, pãndar, drãgat, dãrgat, puljac, puleac *{ro: păzitor, pândar}* *{fr: veilleur, gardien}* *{en: watchman, guardian}* ex: bãgã avigljitori, s-nu-alasã s-intrã nitsi puljlu nãuntru; nipoata-a avigljitorlui (pãndarlui); ishi cu avigljitorlji a lui sã s-priimnã § ***avlighitor*** (a-vli-ghi-tórŭ) adg avlighitoari/avlighitoare (a-vli-ghi-toá-ri), avlighitori (a-vli-ghi-tórĭ), avlighitoari/avlighitoare (a-vli-ghi-toá-ri) – (unã cu ***avigljitor***) § ***vigljitor*** (vi-glji-tórŭ) adg vigljitoari/vigljitoare (vi-glji-toá-ri), vigljitori (vi-glji-tórĭ), vigljitoari/vigljitoare (vi-glji-toá-ri) – (unã cu ***avigljitor***) § ***viglã*** (ví-glã) sf vigli/vigle (ví-gli) – 1: un (multi ori un stratiot) tsi-aveaglji tsiva (un loc, unã cali, unã-ayinji, etc.); avigljitor, vigljitor, strajã, caraulã, cãrãulã, cãrãuli, cãrãulgi, caracoli, nubici; 2: dishcljidzãturã (guvã, firidã) njicã prit stizmã (dit unã casã, tsilar, cireap, mitirizi, etc.) prit cari omlu poati s-veadã tsi s-fatsi di-alantã parti (poati s-aminã cu tufechea, etc.) *{ro: strajă, sentinelă, ferăstruică în zid}* *{fr: garde, sentinelle; vigie, trou d'observation dans un rampart; trou latéral dans un four; petite ouverture dans le mur}* *{en: guard, sentry, small opening in a wall, fortification, oven, etc.}* ex: lj-bãgarã vigli (avigljitori) tra s-nu fugã; vigla (caracolea) nu duchi tsi vrea s-facã; o, Doamne, Dumnidzale shi viglã scãpãtoari § ***vleghi*** (vléghĭŭ) (mi) vb I vligheai (vli-ghĭáĭ), vligheam (vli-ghĭámŭ), vligheatã (vli-ghĭá-tã), vligheari/vligheare (vli-ghĭá-ri) – (unã cu ***aveglju***) ex: shi las si vleaghi (s-aveaglji) vetea-a lor spãstritã § ***vligheat*** (vli-ghĭátŭ) adg vligheatã (vli-ghĭá-tã), vligheats (vli-ghĭátsĭ), vligheati/vligheate (vli-ghĭá-ti) – (unã cu ***avigljat***) § ***vligheari/vligheare*** (vli-ghĭá-ri) sf vligheri (vli-ghĭérĭ) – (unã cu ***avigljari***) § ***vlighitor*** (vli-ghi-tórŭ) adg vlighitoari/vlighitoare (vli-ghi-toá-ri), vlighitori (vli-ghi-tórĭ), vlighitoari/vlighitoare (vli-ghi-toá-ri) – (unã cu ***avigljitor***) § ***priveglju*** (pri-vé-gljĭu) vb I privigljai (pri-vi-gljĭáĭ), privigljam (pri-vi-gljĭámŭ), privigljatã (pri-vi-gljĭá-tã), privigljari/privigljare (pri-vi-gljĭá-ri) – stau dishtiptat s-aveglju un lucru tra s-nu-l lja vãrnu (s-lu pizescu); nu dormu noaptea shi stau la caplu a unui lãndzit tra s-lu mutrescu (ma s-aibã ananghi di tsiva); u trec noaptea s-aveglju mortul; aveglju, avigljedz, veglju, vigljedz *{ro: veghea}* *{fr: veiller}* *{en: watch during normal sleeping hours}* ex: bãgã s-priveaglji § ***privigljat*** (pri-vi-gljĭátŭ) adg privigljatã (pri-vi-gljĭá-tã), privigljats (pri-vi-gljĭátsĭ), privigljati/privigljate (pri-vi-gljĭá-ti) – (lãndzit, mortu) tsi-lj sta cariva noaptea la cap s-lu-aveaglji; avigljat, vigljat *{ro: vegheat}* *{fr: veillé, surveillé}* *{en: watched over}* § ***privigljari/privigljare*** (pri-vi-gljĭá-ri) sf privigljeri (pri-vi-gljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-priveaglji cariva; avigljari, vigljari, nihteri *{ro: acţiunea de a veghea; veghere, priveghi}* *{fr: action de veiller; veille, vigile}* *{en: action of watching during sleeping hours; vigil}* § ***apreaveglju*** (a-prea-vé-gljĭu) (mi) vb I apreavigljai (a-prea-vi-gljĭáĭ), apreavigljam (a-prea-vi-gljĭámŭ), apreavigljatã (a-prea-vi-gljĭá-tã), apreavigljari/apreavigljare (a-prea-vi-gljĭá-ri) – nj-bag ghini oarã (mintea) sh-mi-aveglju, mi-afirescu ghini *{ro: păzi bine}* *{fr: (se) garder, surveiller attentivement}* *{en: be very careful in protecting himself}* ex: si s-apreaveaglji di Gioea (si sh-bagã mintea shi si s-aveaglji ghini) § ***apreavigljat*** (a-prea-vi-gljĭátŭ) adg apreavigljatã (a-prea-vi-gljĭá-tã), apreavigljats (a-prea-vi-gljĭátsĭ), apreavigljati/apreavigljate (a-prea-vi-gljĭá-ti) – tsi easti avigljat ghini *{ro: păzit bine}* *{fr: gardé, surveillé attentivement}* *{en: be very careful and protect himself}* § ***apreavigljari/apreavigljare*** (a-prea-vi-gljĭá-ri) sf apreavigljeri (a-prea-vi-gljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti apreavigljat *{ro: acţiunea de a fi atent şi de a se păzi bine}* *{fr: action de (se) garder, de surveiller attentivement}* *{en: action of being very careful in protecting himself}*

aver (a-vérŭ) sn fãrã pl – lucru cunuscut di lumi cã nu easti minciunos; alihea, alithea *{ro: adevăr}* *{fr: vérité}* *{en: truth}* § ***di-aver*** (di-a-vérŭ) adv – ver, alihea, dealihea, dealihealui, dealithea, alihira, alihiuri, alithina, drãhea, alavar *{ro: în adevăr}* *{fr: vraiment}* *{en: truly}* § ***ver***[1] (vérŭ) sn fãrã pl – (unã cu ***aver***; mash tu zburãrea shi scriarea ***di-a-ver*** neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; unã cu "***di-aver***" ma nsus)

averi/avere (avéri) sf – vedz tu ***am***[1]

averiga (a-ve-rí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***

avgari/avgare (av-gá-ri) sf – vedz tu ***fug***

avgat (av-gátŭ) adg – vedz tu ***fug***

avgãtsescu (av-gã-tsés-cu) vb IV – vedz tu ***adavgu***

avgãtsiri/avgãtsire (av-gã-tsi-ri) sf – vedz tu ***adavgu***

avgãtsit (av-gã-tsítŭ) adg – vedz tu ***adavgu***

Avghustu (Áv-ghus-tu) sm fãrã pl – unã cu ***Avgustu***

avgi (av-gí) sm avgeadz (av-gĭádzĭ) – omlu tsi dutsi avinari (chiniyi); chinigãtor, avinãtor *{ro: vânător}* *{fr: chasseur}* *{en: hunter}*

Avgustu (Áv-gus-tu) sm fãrã pl – un mes di vearã; Agustu *{ro: August}* *{fr: Août}* *{en: August}* ex: tu Avgustu cad murminjili; tu Avgustu s-coatsi aua § ***Agustu*** (Á-gus-tu) sm fãrã pl – (unã cu ***Avgustu***)

avigljari/avigljare (a-vi-gljĭá-ri) sf – vedz tu ***aveglju***

avigljat (a-vi-gljĭátŭ) adg – vedz tu ***aveglju***

avigljedz (a-vi-gljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aveglju***

avigljitor (a-vi-glji-tórŭ) adg – vedz tu ***aveglju***

avilimintu (a-vi-li-mín-tu) sn – vedz tu ***anvãlescu***

avin (a-vínŭ) (mi) vb I avinai (a-vi-náĭ), avinam (a-vi-námŭ), avinatã (a-vi-ná-tã), avinari/avinare (a-vi-ná-ri) – alag dupã agru-prãvdzã i agru-pulj tra s-lj-acats tu pãyidã (batsã, lats, princã, etc.) i s-lji vatãm cu tufechea (cu arcul, cu duxarlu); mi duc s-fac chiniyi; alag dupã cariva shi voi s-lu-acats; alag dupã cariva tra s-ved tsi fatsi, lu spiunedz; lu-agunescu (l-surghiunipsescu) pri cariva tra s-fugã dit un loc; lj-pingu (lj-anãngãsãescu) caljlji s-alagã ma-agonja; anãngãsãescu, anãngãsescu, pingu, agunescu, azgunescu, aznjescu, agunjisescu, surghiunipsescu, etc.; (expr: 1: nj-avin lucrul, huzmetea = (i) nj-ved di lucrul a meu, nu mi-ameastic tu lucruli-a altor; (ii) nj-mutrescu ghini lucrul tra s-fac hãiri, s-fac prucuchii; 2: mi-avinã sãndzili = voi s-mi-arãzgãnsescu; voi s-nji scot ahtea pri cariva; voi s-lj-u plãtescu ti-arãulu tsi-nj featsi) *{ro: vâna, goni, alerga după, urmări}* *{fr: chasser, pourchasser, courir après, poursuivre}* *{en: hunt, run after, chase}* ex: el avinã ljepuri; lu-avinai (lu-agunii) dit loclu-a nostru; lu-avinai (mi tsãnui, imnai dupã el) doauã ori di chiro; trei stãmãnj axiti avinam tu curii; adusirã ascherea s-avinã (s-aguneascã, s-lj-acatsã, s-lji vatãmã) furlji; lu-avinarã (alãgarã dupã el) trei mesh noapti sh-dzuã shi nu puturã s-lu-acatsã; ia avinã-l (du-ti dupã el, shpiuneadzã-l) shi vedz tsi fatsi; luplu nu s-avinã lishor; lu-avinã (alagã s-lu-acatsã) furlji; chiragilu avinã (lj-agunjiseashti, lj-anãngãsãeashti) caljlji; s-avinã (s-agunjiseascã) cama multu; avinam ma nyii; tsi zori ti-avinã? § ***avi-***

nedz (a-vi-nédzŭ) (mi) vb I avinai (a-vi-náĭ), avinam (a-vi-námŭ), avinatã (a-vi-ná-tã), avinari/avinare (a-vi-ná-ri) – (unã cu ***avin***) § ***avinat*** (a-vi-nátŭ) adg avinatã (a-vi-ná-tã), avinats (a-vi-nátsĭ), avinati/avinate (a-vi-ná-ti) – (agru-pravda) tsi easti cãftatã tra s-hibã vãtãmatã tu-unã chiniyi; tsi easti acãtsat i vãtãmat tu chiniyi; atsel dupã cari alagã cariva tra s-lu-acatsã i s-lu shpiuneadzã; tsi easti agunit dit un loc; tsi easti anãngãsãit (pimtu) s-alagã ma-agonja; anãngãsãit, anãngãsit, pimtu, agunit, azgunit, aznjit, etc. *{ro: vânat, gonit, urmărit}* *{fr: chassé, pourchassé, poursuivi}* *{en: hunted, chased}* ex: eara avinat di geandari; sh-ashtipta avinatlu dit niori ãn poalã; nu puturã s-aflã avinat § ***avinari/avinare*** (a-vi-ná-ri) sf avinãri (a-vi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva avinã tsiva, pri cariva i dupã cariva; anãngãsãiri, anãngãsiri, pindzeari, aguniri, azguniri, aznjiri, chiniyi, etc. *{ro: acţiunea de a vâna, de a goni, de a alerga după, de a urmări; vânare, gonire, alergare după, urmărire}* *{fr: action de chasser, de pourchasser, de courir après, de poursuivre}* *{en: action of hunting, of running after, of chasing}* ex: earna s-fac avinãrli di ursi; tuts patrulji fum avinari; ursa eara avinari (eara dusã s-avinã); hiljlu di-amirã ishi s-facã avinari (chiniyi); tu ishirea avinari; s-agiuca cu avinarea; vinji di la avinari (di la chiniyi) § ***avinatic*** (a-vi-ná-ticŭ) sn avinatitsi/avinatitse (a-vi-ná-ti-tsi) – puljlu i pravda tsi fu acãtsatã i vãtãmatã tu-unã avinari; carnea di la puljlu i pravda vãtãmatã la avinari; atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-dutsi s-acatsã i s-vatãmã unã agru-pravdã i agru-pulj; avinari, chiniyi *{ro: vânat; vânătoare}* *{fr: gibier; chasse}* *{en: game, hunt}* ex: lj-deadi unã parti dit avinaticlu (pravda i carni di la pravda vãtãmatã) tsi-avea; deadi tu pãduri nã priimnari, nacã da di vãrã avinatic (agru-pravdã); dã-nj shi cornul di-avinatic (di-avinari, di chiniyi); njasirã avinatic (tra s-avinã agru-prãvdzã) prit ayinj; nã adusi avinatic (pravdã vãtãmatã i carni tãljatã dit ea) § ***avinãtor*** (a-vi-nã-tórŭ) sm avinãtori (a-vi-nã-tórĭ) – omlu tsi dutsi avinari (chiniyi); chinigãtor, chiniyitor, avgi *{ro: vânător}* *{fr: chasseur}* *{en: hunter}* ex: gioni-i avinãtorlu tsi vãtãmã lamnja; s-loarã avinãtorlji cu tufechili mplini dupã avinatic; nãscãntsã avinãtori di ursi u duchirã guva iu doarmi; s-lu facã avinãtor, cã sh-tatã-su avinãtor eara

avinari/avinare (a-vi-ná-ri) sf – vedz tu ***avin***

avinat (a-vi-nátŭ) adg – vedz tu ***avin***

avinatic (a-vi-ná-ticŭ) sn – vedz tu ***avin***

avinãtor (a-vi-nã-tórŭ) sm – vedz tu ***avin***

avinedz (a-vi-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***avin***

avlachi[1] (a-vláchĭŭ) sn avlachiuri (a-vlá-chĭurĭ) – 1: groapã putsãn ahãndoasã, strimtã shi lungã (ca atsea adratã, bunãoarã, di-unã aletrã tu agri, di mãnã tu grãdinã prit cari s-curã apã, etc.); vlachi, avrag, vrag; 2: groapã ma ahãndoasã shi lungã (ca atsea adratã mardzinea di cãljuri tra s-adunã apili shi s-lj-alasã s-curã, icã atsea adratã maxus trã curarea-a apiljei, icã hãndachea adratã di stratiots tu polim trã apãrari, etc.); hãndachi, hãndac, cãnali, canali, cãrutã, trap; 3: valea-a unui arãu ma njic pri iu curã apa; trap, vali; (expr: nj-u bag apa tu avlachi = nji ndreg lucrili dupã cum nj-lu caftã sinferlu) *{ro: brazdă; şanţ, canal; pârâu}* *{fr: sillon; fossé, rigole, canal; ruisseau}* *{en: furrow; trench, channel; brook}* ex: cãdzui tu-avlachi (groapã, hãndachi, arãu); s-anvãrlighe tut loclu di hoarã cu un avlachi (hãndac); feci un avlachi (trap, cãnali) ca s-curã chicuta tsi cadi di pri casã; distupã avlachilu (traplu) ca s-nu s-adunã apã § ***avlachi***[2]***/avlache*** (a-vlá-chi) sf avlãchi (a-vlắchĭ) (a-vlắchĭ) – (unã cu ***avlachi***[1]) ex: prit hoarã curã unã avlachi (un njic arãu) § ***vlachi/vlache*** (vlá-chi) sf vlãchi (vlắchĭ) shi sn vlachiuri (vlá-chĭurĭ) – (unã cu ***avlachi***[1], shi ***avlachi***[2])

avlachi[2]***/avlache*** (a-vlá-chi) sf – vedz tu ***avlachi***[1]

avlami (a-vlámĭ) sm avlameanj (a-vlá-meanjĭ) – un tsi s-leagã cu-un sots bun cu giurãmintu (shi amisticarea-a sãndzilui) cã va s-hibã ca doi frats; vlami, fãrtat *{ro: frate de cruce}* *{fr: frère par la fraternisation par le sang}* *{en: brother by a formal blood allegiance}* § ***vlami*** (vlámĭ) sm vlameanj (vlá-meanjĭ) – (unã cu ***avlami***)

avlighitor (a-vli-ghi-tórŭ) adg – vedz tu ***aveglju***

avlii/avlie (a-vlí-i) sf avlii (a-vlíĭ) – loc di piningã (deavãrliga di) casã cari, ma multili ori easti ngãrdit (ma poati shi s-nu hibã) sh-cari tsãni di casã cã fatsi parti dit idyea nicuchiratã; curti, ubor, obor, trusã, ugradã *{ro: curte}* *{fr: court}* *{en: (back or front) yard}* ex: n-agiucãm tu avlia a noastrã (uborlu a nostru); ni ficiori, ni nveasti, ni cãnj tu avlii (ubor); tu avlii erghili pãn di brãn era; lj-arnea avlia, lj-adãpa grãdina; tu avlii eara nã fãntãnã, cu apã aratsi

avoalã (a-voá-lã) sf avoali/avoale (a-voá-li) – ciulii di per arushtsãtã sh-anvãrtitã ca neali; neali di per; cãrcmi, cracmi, tsulufrã, tsãlufrã, tsãruflã, arauã, zulufi, ciulii, cilii *{ro: buclă (păr)}* *{fr: boucle (cheveux)}* *{en: curl, ringlet, lock (hair)}* ex: cu perlu neali, avoali

avocat (a-vo-cátŭ) sm avocats (a-vo-cátsĭ) – formã di neologhismu neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***avucat***

avoleto (a-vó-le-to) adg invar – (lucru) tsi poati si s-facã; tsi luari omlu tu puteari s-lu facã; tsi ari izini s-lu facã *{ro: posibil}* *{fr: possible}* *{en: possible}* ex: pute avoleto nu easti

avrachi/avrache (a-vrá-chi) sf avrãchi (a-vrắchĭ) – soi di lãludz cu cari si stulsescu nveastili nali *{ro: găteală de flori purtată de mireasă}* *{fr: sorte de fleurs dont s' ornent les mariées}* *{en: a kind of flowers worn by the brides}*

avrag (a-vrágŭ) sn avraguri (a-vrá-gurĭ) – vedz tu ***vrag***

avrapa (a-vrá-pa) adv – vedz tu ***avrapã***

avrapã (a-vrá-pã) sf invar – mirachea tsi u ari cariva s-facã tsiva i s-agiungã iuva cãt cama agonja; mirachea (ineryia, minarea apreasã, sãrpitslãchea, chischineatsa, etc.) cu cari cariva nchiseashti un lucru multu durut; agunjii, yii, ayiusealã, curundeatsã; vantsu, zvorizmã, fuzmã, paramazmã *{ro: grabă, iuţeală; avânt}* *{fr: hâte, vitesse, rapidité; essor}* *{en: haste, speed, swiftness; dash, soaring}* ex: trapsi usha cu avrapã (cu agunjii); alãgã cu avrapã (cu agunjii, agonja) § ***avrapa*** (a-vrá-pa) adv – tsi s-fatsi cu-avrapã (cu agunjii, cu-ayiusealã, cu curundeatsã) § ***vrapã*** (vrá-pã) sf fãrã pl – (unã cu ***avrapã***) ex: vrapa (agunjia, vantsul) tsi avea loatã mulili; mulãrli avea loatã vrapã (zvorizmã), nu puteai s-li tsãnj;

avrari/avrare (a-vrá-ri) sf – vedz tu ***avrã***

avrat (a-vrátŭ) adg – vedz tu ***avrã***

avrã (á-vrã) sf fãrã pl – vimtu lishor tsi-adutsi cu el niheamã arãtsimi; vimtul tsi bati di cãtrã amari sh-adutsi cu el niheamã arãtsimi tu-unã dzuã cãlduroasã; putsãna arãtsimi adusã di-unã adiljari di vimtu (di shidearea la unã aumbrã di pom, etc.); niheamã arcoari (arãtsimi); adiljari; (expr: cu avrã = lishor) *{ro: adiere (de vânt), briză, răcoare}* *{fr: brise, fraîcheur, aisance}* *{en: breeze, coolness}* ex: aoa easti avrã (bati niheamã vimtu); tsi avrã-nj yini; aestã casã ari avrã; fudzirã seara pi avrã (cãndu fãtsea niheamã-arãtsimi); eara tes sum saltsi la avrã (iu nu fãtsea sh-ahãtã cãldurã); sh-fãtsea avrã (vimtu); cu cartea scoati paradz cu avrã (expr: lishor) § ***avredz*** (a-vrédzŭ) (mi) vb I avrai (a-vráĭ), avram (a-vrámŭ), avratã (a-vrá-tã), avrari/avrare (a-vrá-ri) – stau tu avrã, (nj-)fac avrã; aduchescu ma putsãnã cãldurã (cu bearea di apã aratsi, etc.); (nj-)lj-au vimtu; nj-fac avrã (cu minarea ninti-nãpoi a unei carti i avritsã); avrescu; (expr: lu-avredz, lj-avredz unã = lj-dau (lj-ardu, lj-plãscãnescu, lj-cruescu, etc.) unã pliscutã) *{ro: (se) răcori; bate (briza)}* *{fr: (se) rafraîchir; souffler (une brise)}* *{en: cool, refresh (oneself)}* ex: mi avrai (loai vimtu, nj-aflai avrã) ghini ningã pãduri; vimtul voi s-mi-avreadzã; vimtul, cu-arãslu n gurã, u-avrã niheamã; s-videari, cã-nj yini avrã, bagã-u strãmbã; porcul intrã tu barã si s-avreadzã; ãlj avreadzã shi ãlj lunjineadzã § ***avrat*** (a-vrátŭ) adg avratã (a-vrá-tã), avrats (a-vrátsĭ), avrati/avrate (a-vrá-ti) – tsi easti bãtut di-un vimtu lishor tsi-adutsi avrã; tsi ari loatã vimtu; tsi s-aducheashti ghini cã ari loatã vimtu; tsi sh-featsi (tsi shidzu la) avrã; avrit *{ro: răcorit}* *{fr: rafraîchi, battu par la brise, soulagé}* *{en: cooled, refreshed}* § ***avrari/avrare*** (a-vrá-ri) sf avrãri (a-vrắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-avreadzã (cãndu avreadzã tsiva); avriri *{ro: acţiunea de a (se) răcori; de a bate (briza); răcorire, răcoreală}* *{fr: action de (se) rafraîchir; de souffler (une brise); fraîcheur}* *{en: action of cooling, of refreshing (oneself), coolness, refreshment}* § ***avrescu*** (a-vrés-cu) (mi) vb IV

avrii (a-vríĭ), avream (a-vreámŭ), avritã (a-vrí-tã), avriri/avrire (a-vrí-ri) – (unã cu ***avredz***) ex: dã-ts pi fatsã cu apã aratsi ca s-ti-avreshti (s-tsã fats avrã, s-ti-avdredz); pruscuchii cu apã streaha shi avrii (feci avrã, avrai) casa; cãtrã searã mizia s-avri (s-avrã) § ***avrit*** (a-vrítŭ) adg avritã (a-vrí-tã), avrits (a-vrítsĭ), avriti/avrite (a-vrí-ti) – (unã cu ***avrat***) § ***avriri/avrire*** (a-vrí-ri) sf avriri (a-vrírĭ) – (unã cu ***avrari***) § ***avros*** (a-vrósŭ) adg avroasã (a-vroá-sã), avrosh (a-vróshĭ), avroasi/avroase (a-vroá-si) – tsi easti niheamã ma-aratsi ca locurli di avãrliga; tsi ti avreadzã; tsi fatsi (tsi-adutsi, tsi ari, tsi easti cu) avrã; cu avrã *{ro: rãcoros; rãcoritor}* *{fr: frais, rafraîchissement, rafraîchissant}* *{en: fresh, cool, cooling, refreshing}* ex: un vimtu avros bãtea (tsi adutsea avrã); hoarã avroasã (cu avrã) shi livendã; mi dipun tu groapa-avroasã (cu avrã) § ***avritsã*** (a-vrí-tsã) sf avritsã (a-vrí-tsã) – hãlati cu cari-sh fatsi avrã omlu (sh-lja vimtu) cãndu lj-easti caldu *{ro: evantai}* *{fr: évantail}* *{en: fan}* ex: fã-ts vimtu cu avritsa

avrãhnjisescu (a-vrãh-nji-sés-cu) vb IV avrãhnjisii (a-vrãh-nji-síĭ), avrãhnjiseam (a-vrãh-nji-seámŭ), avrãhnjisitã (a-vrãh-nji-sí-tã), avrãhnjisiri/avrãhnjisire (a-vrãh-nji-sí-ri) – nji sã ngroashi (nj-slãgheashti, nj-cher) boatsea dupã unã arãtsimi (sirmii); vrãhnjisescu, vrãhãsescu *{ro: rãguşi}* *{fr: s'enrouer}* *{en: get hoarse}* ex: lailji corghi-avrãhnjisirã; avrãhnjisii (nji si ngrushe boatsea) di-arcoari § ***avrãhnjisit*** (a-vrãh-nji-sítŭ) adg avrãhnjisitã (a-vrãh-nji-sí-tã), avrãhnjisits (a-vrãh-nji-sítsĭ), avrãhnjisiti/avrãhnjisite (a-vrãh-nji-sí-ti) – tsi easti cu boatsea ngrushatã dupã unã arãtsimi; vrãhnjisit, vrãhnos, vrãhãsit *{ro: rãguşit}* *{fr: s'enroué}* *{en: who got a hoarse voice}* ex: ari boatsea avrãhnjisitã § ***avrãhnjisiri/avrãhnjisire*** (a-vrãh-nji-sí-ri) sf avrãhnjisiri (a-vrãh-nji-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu boatsea-a omlu si ngroashi dupã unã arãtsimi; vrãhnjisiri, vrãhãsiri *{ro: acţiunea de a rãguşi; rãguşire}* *{fr: action de s'enrouer}* *{en: action of getting hoarse}* § ***vrãhnjisescu*** (vrãh-nji-sés-cu) vb IV vrãhnjisii (vrãh-nji-síĭ), vrãhnjiseam (vrãh-nji-seámŭ), vrãhnjisitã (vrãh-nji-sí-tã), vrãhnjisiri/vrãhnjisire (vrãh-nji-sí-ri) – (unã cu ***avrãhnjisescu***) § ***vrãhnjisit*** (vrãh-nji-sítŭ) adg vrãhnjisitã (vrãh-nji-sí-tã), vrãhnjisits (vrãh-nji-sítsĭ), vrãhnjisiti/vrãhnjisite (vrãh-nji-sí-ti) – (unã cu ***avrãhnjisit***) § ***vrãhnjisiri/vrãhnjisire*** (vrãh-nji-sí-ri) sf vrãhnjisiri (vrãh-nji-sírĭ) – (unã cu ***avrãhnjisiri***) § ***vrãhnos*** (vrãh-nósŭ) adg vrãhnoasã (vrãh-noá-sã), vrãhnosh (vrãh-nóshĭ), vrãhnoasi/vrãhnoase (vrãh-noá-si) – tsi easti cu boatsea avrãhnjisitã; avrãhnjisit, vrãhnjisit, vrãhãsit *{ro: rãguşit}* *{fr: d'une voix rauque, enroué}* *{en: with hoarse, husky voice}* § ***vrãhãsescu*** (vrã-hã-sés-cu) vb IV vrãhãsii (vrã-hã-síĭ), vrãhãseam (vrã-hã-seámŭ), vrãhãsitã (vrã-hã-sí-tã), vrãhãsiri/vrãhãsire (vrã-hã-sí-ri) – (unã cu ***avrãhnjisescu***) § ***vrãhãsit*** (vrã-hã-sítŭ) adg vrãhãsitã (vrã-hã-sí-tã), vrãhãsits (vrã-hã-sítsĭ), vrãhãsiti/vrãhãsite (vrã-hã-sí-ti) – (unã cu ***avrãhnjisit***) § ***vrãhãsiri/vrãhãsire*** (vrã-hã-sí-ri) sf vrãhãsiri (vrã-hã-sírĭ) – (unã cu ***avrãhnjisiri***)

avrãhnjisiri/avrãhnjisire (a-vrãh-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***avrãhnjisescu***

avrãhnjisit (a-vrãh-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***avrãhnjisescu***

avre (a-vré) inter– vedz tu ***ore***

a-vre (a-vré) inter– vedz tu ***ore***

avredz (a-vrédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***avrã***

avrescu (a-vrés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***avrã***

avriri/avrire (a-vrí-ri) sf – vedz tu ***avrã***

avrit (a-vrítŭ) adg – vedz tu ***avrã***

avritsã (a-vrí-tsã) sf – vedz tu ***avrã***

avriu (a-vríŭ) sm – vedz tu ***eavriu***

avrohi/avrohe (a-vró-hi) sf avrohi (a-vróhĭ) – hãlati tsi tradzi cãtrã ea agru-prici (shoarits, pulj, njits prãvdzã, etc.) tra s-lj-acatsã i s-lji vatãmã; batã, batcã, cãpani, cearcu, pãyidã, princã, pringã, scãndilii, scundilii, stãpitsã, alats, lats, grip; (fig: avrohi = tirtipi cu cari cãftãm s-lu-arãdem pri cariva, icã (s-lji bãgãm cuvata, s-lu ncãltsãm, sã-lj trãdzem cãlupea, etc.), s-lu fãtsem tra si scoatã tu padi atseali tsi featsi peascumta, etc.) *{ro: cursã}* *{fr: piège}* *{en: trap}*

avros (a-vrósŭ) adg – vedz tu ***avrã***

avruguescu (a-vru-gu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***vrag***

avruguiri/avruguire (a-vru-gu-í-ri) sf – vedz tu ***vrag***

avruguit (a-vru-gu-ítŭ) adg – vedz tu ***vrag***

avrusescu (a-vru-sés-cu) vb IV – vedz tu ***avursescu***

avrusiri/avrusire (a-vru-sí-ri) sf – vedz tu ***avursescu***

avrusit (a-vru-sítŭ) adg – vedz tu ***avursescu***

avucat (a-vu-cátŭ) sm avucats (a-vu-cátsĭ) – omlu nvitsat (cu sculii faptã maxus tr-aestu lucru) tsi easti arugat tra s-lja apãrarea-a omlui tsi easti adus la giudicatã cã ari faptã un stepsu, cã ari cãlcatã leadzea, etc.; dichigor *{ro: avocat}* *{fr: avocat}* *{en: lawyer}* § ***avucãtlichi/avucãtliche*** (a-vu-cãt-lí-chi) sf avucãtlichi (a-vu-cãt-líchĭ) – tehnea shi mãsturilja di avucat *{ro: avocaturã}* *{fr: profession d'avocat; finauderie}* *{en: lawyer's profession}* ex: aspuni mari avucãtlichi (mãsturilji di avucat)

avucãtlichi/avucãtliche (a-vu-cãt-lí-chi) sf – vedz tu ***avucat***

avursescu (a-vur-sés-cu) vb IV avursii (a-vur-síĭ), avurseam (a-vur-seámŭ), avursitã (a-vur-sí-tã), avursiri/avursire (a-vur-sí-ri) – ãnj cher unã parti dit putearea-a truplui (icã a mintiljei) dupã tsi am faptã multu chiro un copus mari; avrusescu, apustusescu, lãvrusescu, (mi) curmu, armãn, cãpãescu *{ro: obosi}* *{fr: (se) lasser, (se) fatiguer; (s')exténuer}* *{en: tire, exhaust}* ex: avursish (ti curmash, apustusish) di alãgari § ***avursit*** (a-vur-sítŭ) adg avursitã (a-vur-sí-tã), avursits (a-vur-sítsĭ), avursiti/avursite (a-vur-sí-ti) – tsi sh-ari chirutã unã parti dit putearea-a truplui (icã a mintiljei) dupã tsi ari faptã multu chiro un copus mari; avrusit, apustusit, lãvrusit, curmat, armas, cãpãit *{ro: obosit}* *{fr: lassé, fatigué; exténué}* *{en: tired, exhausted}* ex: aestã etã di zãhmets easti-avursitã cãt avea agiumtã shi eara avursit di cali; eara avursit (curmat, apustusit) multu shi cripa di seati § ***avursiri/avursire*** (a-vur-sí-ri) sf avursiri (a-vur-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva avurseashti; avrusiri, apustusiri, lãvrusiri, curmari, armãneari, cãpãiri, brengã *{ro: acţiunea de a obosi; obosire, obosealã}* *{fr: action de (se) lasser, de (se) fatiguer; de (s')exténuer; fatigue}* *{en: action of tiring, of being exhausted; tiredness}* § ***avrusescu*** (a-vru-sés-cu) vb IV avrusii (a-vru-síĭ), avruseam (a-vru-seámŭ), avrusitã (a-vru-sí-tã), avrusiri/avrusire (a-vru-sí-ri) – (unã cu ***avursescu***) ex: avrusii multu di lucrul di la-ayinji; nj-avrusirã cicioarli di-ahãtã alãgari § ***avrusit*** (a-vru-sítŭ) adg avrusitã (a-vru-sí-tã), avrusits (a-vru-sítsĭ), avrusiti/avrusite (a-vru-sí-ti) – (unã cu ***avursit***) § ***avrusiri/avrusire*** (a-vru-sí-ri) sf avrusiri (a-vru-sírĭ) – (unã cu ***avursiri***)

avursiri/avursire (a-vur-sí-ri) sf – vedz tu ***avursescu***

avursit (a-vur-sítŭ) adg – vedz tu ***avursescu***

avut[1] (a-vútŭ) adg – vedz tu ***am***[1]

avut[2] (a-vútŭ) adg – vedz tu ***am***[1]

avutsami/avutsame (a-vu-tsá-mi) sf – vedz tu ***am***[1]

avutsãlji/avutsãlje (a-vu-tsắ-lji) sf – vedz tu ***am***[1]

avutsãri/avutsãre (a-vu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***am***[1]

avutsãscu (a-vu-tsắs-cu) vb IV – vedz tu ***am***[1]

avutsãt (a-vu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***am***[1]

avutsescu (a-vu-tsés-cu) vb IV – vedz tu ***vutsescu***

avutsiri/avutsire (a-vu-tsí-ri) sf – vedz tu ***vutsescu***

avutsit (a-vu-tsítŭ) adg – vedz tu ***vutsescu***

avuz (a-vúzŭ) sn – vedz tu ***hãvuzi***

avuzescu (a-vu-zés-cu) vb IV avuzii (a-vu-zíĭ), avuzeam (a-vu-zeámŭ), avuzitã (a-vu-zí-tã), avuziri/avuzire (a-vu-zí-ri) – 1: mi min pri apã (i sum apã) cu minãri (vãrtoasi) di mãnj shi di cicioari sh-caftu s-nu mi nec; 2: (cu-unã parti di trup sum apã sh-cu minãri slabi di mãnã shi cicioari i fãrã minãri dip) caftu s-mi tsãn, s-nu mi-afundu tu apã shi s-nu mi nec; fac un lucru sã sta i s-curã pri fatsa-a apãljei; 3: cu lupãtsli fac unã varcã si s-minã pri apã; lupãtedz (unã varcã); anot, not, amplãtescu, mplãtescu, mblãtescu *{ro: înota, pluti, vâsli}* *{fr: nager, surnager, flotter, ramer}* *{en: swim, float, overfloat, row (boat)}* § ***avuzit*** (a-vu-zítŭ) adg avuzitã (a-vu-zí-tã), avuzits (a-vu-zítsĭ), avuziti/avuzite (a-vu-zí-ti) – (lucru, varcã) tsi sta (i ari stãtutã) niminat pri apã; (om) tsi s-ari minatã cu mãnjli shi cicioarli pri apã; (lucru, varcã) tsi sta (i ari stãtutã) niminat, i s-ari minatã pri apã; nutat, amplãtit, mplãtit, mblãtit, avuzit *{ro: înotat,*

plutit, vâslit} {fr: nagé, surnagé, flotté, ramé} {en: swum, floated, overfloated, rowed (boat)} § ***avuziri/avuzire*** (a-vu-zí-ri) sf avuziri (a-vu-zírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva avuzeashti; anutari, nutari, amplãtiri, mplãtiri, mblãtiri *{ro: acţiunea de a înota, de a pluti, de a vâsli} {fr: action de nager, de surnager, de flotter, de ramer} {en: action of swimming, of floating, of overfloating, of rowing (boat)}*

avuziri/avuzire (a-vu-zí-ri) sf – vedz tu ***avuzescu***

avuzit (a-vu-zítŭ) adg – vedz tu ***avuzescu***

avyilii/avyilie (av-yi-lí-i) sf – vedz tu ***avyiulii***

avyiulgi (av-yĭul-gí) sm – vedz tu ***avyiulii***

avyiulii/avyiulie (av-yĭu-lí-i) sf avyiulii (av-yĭu-líĭ) – hãlati muzicalã tsi ari patru teljuri teasi pri unã soi di cutii di lemnu tsi-asunã cãndu un i ma multi teljuri treamburã di-agudirea tsi lã si fatsi (cu dzeadzitli i cu perlji tesh pri unã soi di limnush lungu shi suptsãri); avyilii, chimane, chimanei, zãngãnã, zancacrutã; (fig: 1: avyiulii = un om tsi bati avyiulia, (ghiftu) avyiulgi; expr: 2: s-frãngu avyiuliili = ghftsãlj bat avyiuliili multu, cu foc sh-fãrã-astãmãtsiri) *{ro: vioarã} {fr: violon} {en: violin}* ex: s-avdi unã avyiulii (chimanei); cu fãrã ceaci, sh-cu fãrã-avyiulii (fig: fãrã ghiftsãlj avyiulgeadz) § ***avyilii/avyilie*** (av-yi-lí-i) sf avyilii (av-yi-líĭ) – (unã cu ***avyiulii***) § ***avyiulgi*** (av-yĭul-gí) sm avyiulgeadz (av-yĭul-gĭádzĭ) – omlu (ghiftul) tsi bati avyiulia; chimanigi, cealgagi, sasegi, zãngãnar, ghiftu (ghiftu avyiulgi) *{ro: lãutar} {fr: ménétrier} {en: fiddler}*

avzoti/avzote (av-zó-ti) sf – vedz tu ***agzoti***

axafna (ác-saf-na) adv – vedz tu ***exafnu***

axaghurauã (ac-sa-ghu-rá-ŭã) sf axaghurãi (ac-sa-ghu-rãĭ) – unã cu ***axagurauã***

axagurauã (ac-sa-ghu-rá-ŭã) sf axaghurãi (ac-sa-ghu-rãĭ) – vedz tu ***xagurauã***

axayi (ac-sáyĭŭ) sn axayiuri (ac-sá-yĭurĭ) – fãrina tsi u tsãni murarlu ca platã di la oaminjlji tsi yin s-lã matsinã grãnili *ro: platã în naturã, uium} {fr: le prix des services du meunier, la quantité de farine retenue par le meunier} {en: quantity of flour kept by the miller as payment for the service rendered}*

axeanã (ac-seá-nã) sf – vedz tu ***xen***

axen (ac-sénŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***xen***

axescu[1] (ac-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***asescu***

axescu[2] (ac-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***axi***

axi/axe (ác-si) adv invar – tsi poati s-facã un lucru; tsi easti n stari s-facã tsiva; tsi axizeashti s-lu facã un lucru; axiu, axu, acshu, icano, irbap, irbapi, izoti *{ro: capabil, demn, cari meritã} {fr: capable, digne} {en: capable, worthy}* ex: nu escu axi (nu pot, nu axizescu) s-lji trec pi dinãinti; nu eshti axi (nu pots, nu-ai putearea) s-fats tsiva dip!; el easti axi (irbapi) s-lu facã lucrul, ma nãsã nu easti axi § ***niaxi/niaxe*** (ni-ác-si) adv invar – tsi nu easti axi; tsi nu poati s-facã un lucru; tsi nu easti n stari s-facã tsiva; tsi nu-axizeashti s-lu facã un lucru *{ro: incapabil, nedemn, cari nu meritã} {fr: incapable, indigne} {en: incapable, unworthy}* ex: s-cumnicã niaxi (fãrã s-axizeascã) § ***axiu*** (á-xĭu) adg axi/axe (ác-si), axi (ác-si), axi/axe (ác-si) – (unã cu ***axi***) § ***axu*** (á-xu) adg axi/axe (ác-si), acshi (ác-shi), axi/axe (ác-si) – (unã cu ***axi***) § ***acshu*** (ác-shĭu) adg acshi/acshe (ác-shi), acshi (ác-shi), acshi/acshe (ác-shi) shi acsi/acse (ác-si) – (unã cu ***axi***) ex: easti un bãrbat acshu; nu-i acshu (nu axizeashti) si-nj veadã; noi nu him acshi trã (icano s-ishim) furi § ***axii/axie*** (ac-sí-i) sf axii (ac-síĭ) – atsea cãt custuseashti (cãt axizeashti) un lucru; pãhã, tinjii, custu *{ro: valoare, preţ} {fr: valeur, prix} {en: value, price}* § ***axitã*** (ac-sí-tã) sf axiti/axite (ac-sí-ti) – ihtibari, cheafeti, tinjii, nãmuzi, eryi *{ro: merit, demnitate} {fr: mérite, dignité)} {en: merit, dignity}* ex: axitili shi tinjiili § ***axescu***[2] (ac-sés-cu) (mi) vb IV axii (ac-síĭ), axeam (ac-seámŭ), axitã (ac-sí-tã), axiri/axire (ac-sí-ri) – mi-aspun acshu (nj-easti tu puteari) s-fac tsiva; u-aflu cu cali; axiusescu, axizescu, ahãrzescu, texiusescu, cataxipsescu *{ro: învrednici, merita} {fr: mériter, faire mériter, accorder en grâce; se rendre digne} {en: be able to; deserve, merit}* ex: si vã axits (s-u aflats cu cali) § ***axit***[2] (ac-sítŭ) adg axitã (ac-sí-tã), axits (ac-sítsĭ), axiti/axite (ac-sí-ti) – axiusit, axizit, ahãrzit, texiusit, cataxipsit *{ro: învrednicit} {fr: mérité, rendu digne} {en: been able to; deserved, merited}* § ***axiri***[2]***/axire*** (ac-sí-ri) sf axiri (ac-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu axeashti, axiusiri, axiziri, ahãrziri, texiusiri, cataxipsiri *{ro: acţiunea de a învrednici, de a merita; învrednicire} {fr: action de mériter, de se faire mériter, de se rendre digne} {en: action of being able to, of being worthy of, of deserving}* § ***axiusescu*** (ac-si-u-sés-cu) (mi) vb IV axiusii (ac-si-u-síĭ), axiuseam (ac-si-u-seámŭ), axiusitã (ac-si-u-sí-tã), axiusiri/axiusire (ac-si-u-sí-ri) – (unã cu ***axescu***[2]) ex: mi-axiusi (ahãrzi) Dumnidzã s-bãnedz § ***axiusit*** (ac-si-u-sítŭ) adg axiusitã (ac-si-u-sí-tã), axiusits (ac-si-u-sítsĭ), axiusiti/axiusite (ac-si-u-sí-ti) – (unã cu ***axit***[2]) § ***axiusiri/axiusire*** (ac-si-u-sí-ri) sf axiusiri (ac-si-u-sírĭ) – (unã cu ***axit***[2]) § ***axizescu*** (ac-si-zés-cu) vb IV axizii (ac-si-zíĭ), axizeam (ac-si-zeámŭ), axizitã (ac-si-zí-tã), axiziri/axizire (ac-si-zí-ri) – am hãri tsi mi fac vrut (cu tinjii) trã cariva (tsi va s-mi aibã); ahãrdzescu; am unã tinjii (pãhã); custisescu, fac *{ro: valora, merita, costa} {fr: valoir, mériter, coûter} {en: have a value, cost}* ex: om tsi nu axizeashti (fatsi, custiseashti, ahãrdzeashti) tsiva; cãt axizescu (fac, custisescu, ahãrdzescu) § ***axizit*** (ac-si-zítŭ) adg axizitã (ac-si-zí-tã), axizits (ac-si-zítsĭ), axiziti/axizite (ac-si-zí-ti) – tsi ari hãri tra s-hibã vrut di cariva; tsi ari tinjia (pãhãlu)…; ahãrdzit *{ro: valorat, meritat} {fr: mérité, évalué} {en: with a certain value, cost}* § ***axiziri/axizire*** (ac-si-zí-ri) sf axiziri (ac-si-zírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndulj da unã tinjii (bagã un pãhã) a unui lucru; ahãrdziri *{ro: acţiunea de a valora, de a merita; valorare, meritare} {fr: action d'évaluer, de mériter} {en: action of having (giving to something) a value}*

axif (ác-sifŭ) sn axifuri (ác-si-furĭ) – unã pulbiri (albã, cu-anjurizmã di alj) tsi easti multu fãrmãcoasã (ufilisitã multu trã vãtãmarea-a shoaritslor); arsenic *{ro: arsenic} {fr: arsenic} {en: arsenic}* ex: si mfãrmãcã cu-axif

axii/axie (ac-sí-i) sf – vedz tu ***axi***

axinit (ac-si-nítŭ) adg – vedz tu ***xen***

axinitor (ac-si-ni-tórŭ) adg – vedz tu ***xen***

axiri[1]***/axire*** (ac-sí-ri) sf – vedz tu ***asescu***

axiri[2] ***/axire*** (ac-sí-ri) sf – vedz tu ***axi***

axit[1] (ac-sítŭ) adg – vedz tu ***asescu***

axit[2] (ac-sítŭ) adg – vedz tu ***axi***

axitã (ac-sí-tã) sf – vedz tu ***axi***

axitã[*] (ac-sí-tã) – dirivatã (partitsiplu) a verbului "axescu"; vedz ***axescu***[1] shi ***axescu***[2]

axiu (ác-sĭu) adg – vedz tu ***axi***

axiusescu (ac-si-u-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***axi***

axiusiri/axiusire (ac-si-u-sí-ri) sf – vedz tu ***axi***

axiusit (ac-si-u-sítŭ) adg – vedz tu ***axi***

axizescu (ac-si-zés-cu) vb IV – vedz tu ***axi***

axiziri/axizire (ac-si-zí-ri) sf – vedz tu ***axi***

axizit (ac-si-zítŭ) adg – vedz tu ***axi***

axolit (ac-só-litŭ) adg axolitã (ac-só-li-tã), axolits (ac-só-litsĭ), axoliti/axolite (ac-só-li-ti) – tsi easti un singur; shungru, singur, manolcu, manoleac, xen, axen *{ro: solitar} {fr: seul, solitaire} {en: alone, solitary}* ex: easti axolit (singur, xen) tu lumi

axostrã (ac-sós-trã) sf – vedz tu ***xostrã***

axu (ác-su) adg – vedz tu ***axi***

axunghi/axunghe (ac-sún-ghi) sf fãrã pl – grãsimea tsi s-aflã di-aradã sum chealea-a prãvdzãlor (ma multu a porcului); usãndzã, usãndzi, pasto, pãsto, lãrdii, ligdã *{ro: grãsime, slãninã} {fr: lard, panne de porc} {en: pork fat, bacon}*

axungucheri/axunguchere (ac-sun-gu-chĭé-ri) sf – vedz tu ***ayiucheri***

ayea (a-yĭá) adv – vedz tu ***ayiu***[2]

Ayea- (á-yĭa-) prifixu – vedz tu ***ayi***

ayeadhimã (a-yĭa-dhí-mã) sf ayeadhimi (a-yĭa-dhímĭ) – unã cu ***ayeadimã***

ayeadimã (a-yĭa-dhí-mã) sf – vedz tu ***ayi***

ayeasmo (a-yĭaz-mó) sm – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ayeazmo***

ayeasmou (a-yĭas-móŭ) sn ayeasmouri (a-yĭas-mó-urĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ayeazmo***

ayeaspi/ayeaspe (a-yĭás-pi) sf – vedz tu ***yeaspi***

Ayea-Triada (Á-yĭa-Thri-ĭá-dha) sf fãrã pl – Treili fãts a Dumnidzãlui: Tatãl, Hiljlu shi Sãmtul Duh *{ro: Sfânta Treime} {fr: Trinité} {en: Trinity}*

ayeavimã (a-yĭa-ví-mã) sf – vedz tu ***ayi***

ayeazmã (a-yĭáz-mã) sf fãrã pl – unã soi di earbã tsi-anjurdzeashti mushat (sh-cu-a curi frãndzã uscati s-fatsi unã ceai bunã trã stumahi); yeazmã, ayeazmu, yeazmu, yizmã *{ro: izmă} {fr: menthe} {en: mint}* ex: ayeazma ari unã-anjurizmã mushatã § ***ayeazmu*** (a-yĭáz-mu) sm ayeazmadz (a-yĭaz-mádzĭ) – (unã cu ***ayeazmã***) § ***yeazmã*** (yeáz-mã) sf fãrã pl – (unã cu ***ayeazmã***) § ***yizmã*** (yíz-mã) sf fãrã pl – (unã cu ***ayeazmã***) § ***yeazmu*** (yeáz-mu) sm yeazmadz (yeaz-mádzĭ) – (unã cu ***ayeazmã***)

ayeazmo (a-yĭaz-mó) sm – vedz tu ***ayi***

ayeazmou (a-yĭaz-móŭ) sn ayeazmouri (a-yĭaz-mó-urĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ayeazmo***

ayeazmu (a-yĭáz-mu) sm – vedz tu ***ayeazmã***

ayi (áyĭŭ) sm, sf, adg ayi/aye (á-yi), ayi (áyĭ), ayi/aye (á-yi) – (om) tsi easti ayisit di bisearicã trã bana-a lui bunã di pri loc shi tãmãturyiili tsi-ari faptã nãinti shi dupã moarti; sãmtu; (fig: 1: ayi = tsi dutsi unã banã nistipsitã shi ari unã purtari di ayi; expr: 2: shed ca un ayi = shed isih, nu mi min, nu dzãc tsiva; 3: l-fac ayi = l-pãlãcãrsescu multu, mi ngrec, lj-fac rigeai ca la un ayi) *{ro: sfânt} {fr: saint} {en: saint}* ex: ayea (sãmta) ghramã; a ayilor (sãmtsãlor) alãntor; ayilu di adzã ari faptã multi ciudii; ni mini escu un ayi; cati dzuã nãs u pãlãcãrsea sh-u fãtsea ayi (expr: lji sã ngrica, ca la un ayi), s-lji greascã; acatsã s-lu pãlãcãrseascã, s-lji cadã, ayi sã-l facã (expr: sã-lj sã ngreacã, ca la un ayi) § ***Ayea-*** (á-yĭa-) – prifixu tsi va dzãcã sãmtã (ayi/aye) sh-cari s-adavgã dinintea-a unei numã ca, bunãoarã: Ayea-Triada, Ayea-Paraschivi, etc. *{ro: Sfânta-} {fr: Sainte-} {en: Saint-}* § ***Ayiu-*** (á-yĭu-) – prifixu tsi va dzãcã sãmtu (ayi) sh-cari s-adavgã dinintea-a numãljei a unui ayi ca, bunãoarã: Ayiu-Nicola, Ayiu-Yeani, etc. *{ro: Sfântu-} {fr: Saint-} {en: Saint-}* ex: ia-li iu yini Ayiu-Nicola, ud muceali; muma-a featãljei dusi n pãnãyir la Ayiu-Lja; Ayiu-Nicola, agiutã-mi! § ***Yea-*** (yĭa-) – forma shcurtã a prifixilor "ayiu-" shi "ayea-" ca, bunãoarã: Yea-Anaryir § ***ayiudimã*** (a-yĭu-dhí-mã) sf ayiudimi (a-yĭu-dímĭ) – loc ma-analtu dit un templu (nao) pãngãn iu s-aprindu tseri, s-ardi thimnjamã, s-fac curbãnj, etc. adusi al Dumnidzã; measã dit bisearica crishtinã iu s-fac arãdzli sãmti dit lituryii; ayeavimã, ayeadimã, trapezã, vimã, altar, altari *{ro: altar} {fr: autel} {en: altar}* ex: preftul tu-ayiudimã § ***ayeadimã*** (a-yĭa-dhí-mã) sf ayeadimi (a-yĭa-dhímĭ) – (unã cu ***ayiudimã***) ex: nu easti cu cãdeari a omlui nsurat s-calcã tu ayeadimã § ***ayeavimã*** (a-yĭa-ví-mã) sf ayeavimi (a-yĭa-vímĭ) – (unã cu ***ayiudimã***) § ***ayisescu*** (a-yi-sés-cu) vb IV ayisii (a-yi-síĭ), ayiseam (a-yi-seámŭ), ayisitã (a-yi-sí-tã), ayisiri/ayisire (a-yi-sí-ri) – fac tsiva (om i lucru) tra s-hibã sãmtu; ayiusescu, sãntisescu, sãntsãscu *{ro: sfinţi} {fr: sacrer, sanctifier} {en: sanctify}* ex: s-dutsi omlu s-ayiseascã; s-ayiseascã atsel tsi scoasi-aua; nu ayisescu oaminj asãndzã § ***ayisit*** (a-yi-sítŭ) adg ayisitã (a-yi-sí-tã), ayisits (a-yi-sítsĭ), ayisiti/ayisite (a-yi-sí-ti) – tsi easti adrat di bisearicã tra s-intrã tu arada-a ayilor; tsi easti sãmtu; ayiusit, ayimliu, sãntisit, sãntsãt *{ro: sfinţit} {fr: sacré, sanctifié} {en: sanctified}* ex: tu ayisitlu-a nostru loc; ayisitili-a lor mãnj; trei cãlugãri ayisits; ayisite, cu ljirtari § ***ayisiri/ayisire*** (a-yi-sí-ri) sf ayisiri (a-yi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti faptu sãmtu; fãtseari un lucru tra s-hibã sãmtu; ayiusiri, sãntisiri, sãntsãri *{ro: acţiunea de a sfinţi; sfinţire} {fr: action de sacrer, de sanctifier} {en: action of sanctifying something}* § ***ayimtu*** (a-yím-tu) adg ayimtã (a-yím-tã), ayimtsã (a-yím-tsã), ayimti/ayimte (a-yím-ti) – tsi easti (faptu) sãmtu; ayisit; sãntisit, sãntsãt *{ro: sfânt, sfinţit} {fr: sacré, saint, sanctifié} {en: saint, sanctified}* ex: ayimtsãlj afendzã § ***ayiusescu***[1] (a-yĭu-sés-cu) vb IV ayiusii (a-yĭu-síĭ), ayiuseam (a-yĭu-seámŭ), ayiusitã (a-yĭu-sí-tã), ayiusiri/ayiusire (a-yĭu-sí-ri) – (unã cu ***ayisescu***) ex: preftul ayiusi apa § ***ayiusit***[1] (a-yĭu-sítŭ) adg ayiusitã (a-yĭu-sí-tã), ayiusits (a-yĭu-sítsĭ), ayiusiti/ayiusite (a-yĭu-sí-ti) – (unã cu ***ayisit***) ex: pãni ayiusitã di la pindartu § ***ayiusiri***[1]***/ayiusire*** (a-yĭu-sí-ri) sf ayiusiri (a-yĭu-sírĭ) – (unã cu ***ayisiri***) § ***ayeazmo*** (a-yĭaz-mó) sm ayeazmadz (a-yĭaz-mádzĭ) – apã ayisitã (vluisitã) tu bisearicã di preftu, yeazmo; (fig: ayeazmo = izvur di apã vluisitã, sãmtã a unui ayi) *{ro: agheazmă} {fr: eau bénite} {en: holy water}* ex: biui ayeazmo (apã vluisitã); preftul mi pruscuti cu ayeazmo; earam sh-mini la ayeazmolu-al (fig: izvurlu cu apã sãmtã al) Ayiu-Thanasi § ***yeazmo*** (yeaz-mó) sm yeazmadz (yeaz-mádzĭ) – (unã cu ***ayeazmo***) § ***ayizmusescu*** (a-yiz-mu-sés-cu) vb IV ayizmusii (a-yiz-mu-síĭ), ayizmuseam (a-yiz-mu-seámŭ), ayizmusit (a-yiz-mu-sítŭ), ayizmusiri/ayizmusire (a-yiz-mu-sí-ri) – asprucuchescu cu apã ayisitã; yizmusescu, futsescu; (expr: mi-ayizmusescu (niheamã) = ca mi-ambet niheamã) *{ro: aghezmui} {fr: asperger d'eau bénite} {en: sprinkle with holy water}* ex: aeri preftul ayizmusi la noi; ayizmusirã casa noauã; nj-si pari cã ayizmusi yinlu § ***ayizmusit*** (a-yiz-mu-sítŭ) adg ayizmusitã (a-yiz-mu-sí-tã), ayizmusits (a-yiz-mu-sítsĭ), ayizmusiti/ayizmusite (a-yiz-mu-sí-ti) – asprucuchit cu apã ayisitã; yizmusit, futsit *{ro: aghezmuit} {fr: aspergé d'eau bénite} {en: sprinkled with holy water}* § ***ayizmusiri/ayizmusire*** (a-yiz-mu-sí-ri) sf ayizmusiri (a-yiz-mu-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cari ayizmuseashti; yizmusiri, futsiri *{ro: acţiunea de a aghezmui; aghezmuire} {fr: action d'asperger d'eau bénite} {en: action of sprinkling with holy water}* § ***yizmusescu*** (yiz-mu-sés-cu) vb IV yizmusii (yiz-mu-síĭ), yizmuseam (yiz-mu-seámŭ), yizmusit (yiz-mu-sítŭ), yizmusiri/yizmusire (yiz-mu-sí-ri) – (unã cu ***ayizmusescu***) § ***yizmusit*** (yiz-mu-sítŭ) adg yizmusitã (yiz-mu-sí-tã), yizmusits (yiz-mu-sítsĭ), yizmusiti/yizmusite (yiz-mu-sí-ti) – (unã cu ***ayizmusit***) § ***yizmusiri/yizmusire*** (yiz-mu-sí-ri) sf yizmusiri (yiz-mu-sírĭ) – (unã cu ***ayizmusiri***)

ayia (a-yí-ĭa) adv – vedz tu ***ayiu***[2]

ayii[1]***/ayie*** (a-yí-i) sf fãrã pl – tsi-aspuni mesea-a unui lucru (vearã, cãldurã, etc.); tu chirolu di mesi, mesea di/a…, yii, vahti, mburitã *{ro: toi, mijloc} {fr: milieu, plein, fort} {en: middle of}* ex: vru si-lj coacã un somnu pãnã s-treacã ayia (mburita) a cãloariljei; tsi si pãrea cã ti-afli tu ayia (mesea) a cãloariljei di vearã § ***yii***[1]***/yie*** (yí-i) sf fãrã pl – (unã cu ***ayii***[1]) ex: ishim tu yia (vahtea, inima) a cãloariljei

ayii[2]***/ayie*** (a-yí-i) adv– vedz tu ***ayiu***[1]

ayimliu (a-yim-líŭ) adg ayimlii/ayimlie (a-yim-lí-i), ayimlii (a-yim-líĭ), ayimlii (a-yim-líĭ) – tsi poati s-hibã vidzut cu lishureatsã; curat, limpidi *{ro: vizibil, evident} {fr: visible, évident)} {en: visible, evident}* ex: va si s-facã sh-nietsli ayimlii (va si s-veadã, si s-aducheascã lishor)

ayimtu (a-yím-tu) adg – vedz tu ***ayi***

ayinji/ayinje (a-yí-nji) sf – vedz ***ayitã***

ayisescu (a-yi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ayi***

ayisiri/ayisire (a-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***ayi***

ayisit (a-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***ayi***

ayismusescu (a-yis-mu-sés-cu) vb IV ayismusii (a-yis-mu-síĭ), ayismuseam (a-yis-mu-seámŭ), ayismusit (a-yis-mu-sítŭ), ayismusiri/ayismusire (a-yis-mu-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ayizmusescu***

ayismusiri/ayismusire (a-yis-mu-sí-ri) sf ayismusiri (a-yis-mu-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ayizmusiri***

ayismusit (a-yis-mu-sítŭ) adg ayismusitã (a-yis-mu-sí-tã), ayismusits (a-yis-mu-sítsĭ), ayismusiti/ayismusite (a-yis-mu-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ayizmusit***

ayisteari/ayisteare (a-yis-teá-ri) sf – vedz tu ***yisteari***

ayitã (a-yí-tã) sf ayiti/ayite (a-yí-ti) – planta tsi fatsi auã; yitã, yiti, ghitã, climã, climatã, luzincã *{ro: viţă de vie} {fr: (pied de) vigne} {en: vine}* ex: nã ayitã cu-un arapuni di-auã; plãndzea ca ayita dit ayinji § ***yitã*** (yí-tã) sf yiti/yite (yí-ti) – (unã cu ***ayitã***) ex: videts, yiti nãscu di tru loc § ***yiti/yite*** (yí-ti) sf pl(?) – (unã cu ***ayitã***) ex: sum yitea ngãlbinitã, lishor cum yitea lãcrimeadzã § ***ghitã*** (ghí-tã) sf ghiti/ghite (ghí-ti) – (unã cu ***ayitã***) ex: ca ghita s-ti nvãrlighedz § ***ayinji/ayinje*** (a-yí-nji) sf ayinj (a-yínjĭ) – loc iu omlu ari siminatã ayiti tra s-creascã shi s-facã auã; yinji; (expr: mi-acãtsarã tu-ayinji = mi-acãtsarã cãndu fãtseam un lucru tsi nu lipsea fãtseari); sad *{ro: vie} {fr:*

vigne} {en: vineyard} ex: sh-avea unã ayinji multu bunã, cu cari sh-hrãnea fumealja; avutlu zãptisi ayinja tsi lj-avea ocljul; ayinji cu auã; ghiftul tu-ayinji; s-nu-lj s-arucã tu-ayinji; ayinja-a noastrã nu featsi estan § ***yinji/yinje*** (yí-nji) sf yinj (yínjĭ) – (unã cu ***ayinji***) ex: s-dusi la yinji s-n-adunã auã; yinjli suntu buni; adunarea-a yinjlor § ***yier*** (yi-érŭ) sm yieri (yi-érĭ) – omlu tsi creashti ayiti sh-bãneadzã cu crishtearea-a lor; omlu tsi aveaglji ayinja *{ro: vier, viticultor} {fr: viticulteur, vigneron} {en: vine grower}* § ***yin***[1] (yínŭ) sn yinuri (yí-nurĭ) – biuturã faptã dit aua tsi easti chisatã sh-alãsatã un chiro si s-aprindã (cu 7-16 pãrtsã tu-unã sutã shpirtu); (expr: yin pãtidzat = yin tu cari s-bagã apã) *{ro: vin} {fr: vin} {en: wine}* ex: yin lai, yin arosh, yin veclju; ta sã-lj dai pãni cu yin; nu-avum antsãrtsu yinuri buni § ***yinar***[1] (yi-nárŭ) sm yinari (yi-nárĭ) – pãrmãteftu di yinuri, atsel tsi fatsi i vindi yin *{ro: negustor de vin} {fr: marchand de vin} {en: wine merchant}*

Ayiu- (a-yĭu-) prifixu – vedz tu ***ayi***

ayiu[1] (a-yíŭ) adv – tsi li fatsi lucrili agonja; (lucru) tsi s-fatsi unãshunã; cu dealaga; cu agunjii; anyii, ayii, deayii, yii, anghiu, aghiu, agonja, gonja, aghonja, agunja, curundu *{ro: cu grabã, iute, repede, devreme} {fr: (en) hâte, (en) vitesse, vite, hâtivement, de bonne heurre} {en: swift, with haste, fast, soon}* ex: ayiu (agonja) feata s-u scutets; ayiu (agonja) va s-nicã tutã hoara; easti ficior ayiu sh-pute nu va s-chearã; deadi alaga ayiu la fãntãnã § ***anghiu*** (an-ghíŭ) adv – (unã cu ***ayiu***[1]) § ***anyii/anyie*** (an-yí-i) adv – (unã cu ***ayiu***[1]) ex: fudz anyii (agonja, unãshunã) § ***aghiu*** (a-ghíŭ) adg aghii/aghie (a-ghí-i), aghii (a-ghíĭ), aghii/aghie (a-ghíĭ) – sertu, sarpit, ayiu *{ro: ager, agil} {fr: vif, agile} {en: agile}* § ***ayii***[2]***/ayie*** (a-yí-i) adv – (unã cu ***ayiu***[1]) § ***deayii/deayie*** (dĭa-yí-i) adv – (unã cu ***ayiu***[1]) § ***nghii/nghie*** (nghí-i) adv – (unã cu ***ayiu***[1]) § ***nyii/nyie*** (nyí-i) adv – (unã cu ***ayiu***[1]) ex: nyii (cu-agunjii) s-njerdzi; furlu avdzã shi vinji nyii (cu-agunjii, avrapa); tra s-imnã nyii (agonja); fudz nyii (agonja, unãshunã) di-aoa! § ***yii***[2]***/yie*** (yí-i) adv – (unã cu ***ayiu***[1]) ex: nãsã, yii-yii (cu-agunjii, avrapa-avrapa) yini-acasã; lucrul cu yii (cu-agunjii), orbu va lu-adari § ***ayiusescu***[2] (a-yĭu-sés-cu) (mi) vb IV ayiusii (a-yĭu-síĭ), ayiuseam (a-yĭu-seámŭ), ayiusitã (a-yĭu-sí-tã), ayiusiri/ayiusire (a-yĭu-sí-ri) – caftu (voi) tra si s-facã cama agonja; agunjisescu, curundedz, (mi) arãchescu, viisescu, pristinisescu *{ro: grãbi} {fr: (se) hâter} {en: hasten, hurry on}* ex: ayiusea-l (agunjisea-l) tra s-bitiseascã; nu ti-ayiusea ashi cã va s-agiundzi tu chiro; cãtsaua tsi s-ayiuseashti (s-agunjiseashti) scoati cãtselj orghi; ayiusea-ti! (agunjisea-ti!); s-ayiusea s-yinã cama ntroarã § ***ayiusit***[2] (a-yĭu-sítŭ) adg ayiusitã (a-yĭu-sí-tã), ayiusits (a-yĭu-sítsĭ), ayiusiti/ayiusite (a-yĭu-sí-ti) – tsi s-agunjiseashti icã s-ari agunjisitã; agunjisit, arãchit, viisit, pristinisit *{ro: grãbit} {fr: hâté, pressé} {en: hastened}* ex: ahãt ayiusit (agunjisit) earam § ***ayiusiri***[2]***/ayiusire*** (a-yĭu-sí-ri) sf – ayiusiri (a-yĭu-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cari s-agunjiseashti; agunjisiri, viisiri, pristinisiri *{ro: acţiunea de a (se) grãbi; grãbire} {fr: action de (se) hâter} {en: action of hastening}* ex: ayiusirea nu easti lucru bun § ***ayiusealã*** (a-yĭu-seá-lã) sf ayiuselj – mirachea tsi u-ari cariva tri fãtseari tsiva i agiundzeari iuva cãt cama agonja; agunjii, avrapã, curundeatsã *{ro: grabã, iuţealã} {fr: hâte, vitesse, rapidité} {en: haste, speed, swiftness}* ex: yini un cãlãrets cu ayiusealã (cu agunjii) § ***viisescu*** (vi-i-sés-cu) (mi) vb IV viisii (vi-i-síĭ), viiseam (vi-i-seámŭ), viisitã (vi-i-sí-tã), viisiri/viisire (vi-i-sí-ri) – (unã cu ***ayiusescu***[2]) § ***viisit*** (vi-i-sítŭ) adg viisitã (vi-i-sí-tã), viisits (vi-i-sítsĭ), viisiti/viisite (vi-i-sí-ti) – (unã cu ***ayiusit***[2]) § ***viisiri/viisire*** (vi-i-sí-ri) sf viisiri (vi-i-sírĭ) – (unã cu ***ayiusiri***[2])

ayiu[2] (a-yĭú) adv – ayea, ayia, adiyii, mizii, mizi, mezi, mezii, greu, cãt, cãt-cãt *{ro: abia} {fr: à peine, difficilement} {en: barely, hardly}* ex: ayiu (mizii) ascãpai sh-io; furã adusi ayiu (mizii) cu caljlji § ***ayea*** (a-yĭá) adv – (unã cu ***ayiu***[2]) ex: avea acãtsatã un guljano tsi ayea (mizi) putea sã-l poartã; videai prit nãsã, cu di-ayea (mizii) s-tsãnea mproastã! § ***ayia*** (a-yí-ĭa) adv – (unã cu ***ayiu***[2]) ex: cu di-ayia (mizi) ascãpai di la furi; cu di-ayia (mizi) putea si s-hrãneascã; cu di-ayia pot si s-veadã § ***adiyii/adiyie*** (a-di-yí-i) adv – (unã cu ***ayiu***[2]) ex: sh-aduc cu adiyii (mizii) aminti

ayiucheri/ayiuchere (a-yĭu-chĭé-ri) sf ayiucheri (a-yĭu-chĭérĭ) – lucru di tsearã adrat ca un chelindru (stronghil, lungu shi suptsãri), cu un hir di fitilj tu mesi tsi s-aprindi la bisearicã i acasã tra s-facã lunjinã noaptea; tsearã, luminari, lumbadã, axunguchieri, spirmatsetã *{ro: lumânare} {fr: cierge, bougie} {en: wax-candle}* § ***axunguchieri/axunguchere*** (ac-sun-gu-chĭé-ri) sf axungucheri (ac-sun-gu-chĭérĭ) – tsearã adratã dit unã soi di grãsimi albã di pescu; spirmatsetã, ayiucheri, tsearã, luminari, lumbadã *{ro: lumânare} {fr: cierge, bougie} {en: wax-candle}*

ayiudhimã (a-yĭu-dhí-mã) sf ayiudhimi (a-yĭu-dhímĭ) – unã cu ***ayiudimã***

ayiudimã (a-yĭu-dhí-mã) sf – vedz tu ***ayi***

ayiusealã (a-yĭu-seá-lã) sf – vedz tu ***ayiu***[1]

ayiusescu[1] (a-yĭu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ayi***

ayiusescu[2] (a-yĭu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ayiu***[1]

ayiusiri[1]***/ayiusire*** (a-yĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***ayi***

ayiusiri[2]***/ayiusire*** (a-yĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***ayiu***[1]

ayiusit[1] (a-yĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***ayi***

ayiusit[2] (a-yĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***ayiu***[1]

Ayiu-Thriadha sf fãrã pl – unã cu ***Ayiu-Triada***

Ayiu-Triada – vedz tu ***trei***

ayizmari/ayizmare (a-yiz-má-ri) sf – vedz tu ***ayizmu***

ayizmat (a-yiz-mátŭ) adg – vedz tu ***ayizmu***

Ayizmãciun (A-yiz-mã-cĭúnŭ) sm – vedz tu ***ayizmu***

ayizmãciuni[1]***/ayizmãciune*** (a-yiz-mã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***ayizmu***

Ayizmãciuni[2]***/Ayizmãciune*** (A-yiz-mã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***ayizmu***

ayizmu (a-yíz-mu) vb I ayizmai (a-yiz-máĭ), ayizmam (a-yiz-mámŭ), ayizmatã (a-yiz-má-tã), ayizmari/ayizmare (a-yiz-má-ri) – adun auãli dit ayinji; yizmu, ghizmedz ; (fig: ayizmu = (i) scot di pri un lucru (trup) tuti atseali tsi lu-acoapirã (stranji, cheali, coaji, lucri, etc.); (ii) ljau cu zorea tuti averli shi bunetsli tsi li ari cariva sh-nu lu-alas cu tsiva) *{ro: culege via; despuia} {fr: vendanger; dépouiller} {en: vindange, gather grapes; despoil}* ex: mãni ayizmãm (adunãm avinja); ayizmats-lji (fig: dispuljats-lji, loats-lã tut tsi au) cãt ma multu § ***ayizmat*** (a-yiz-mátŭ) adg ayizmatã (a-yiz-má-tã), ayizmats (a-yiz-mátsĭ), ayizmati/ayizmate (a-yiz-má-ti) – (ayinea) tsi-lj si-ari adunatã aua; yizmat, ghizmat *{ro: culeasã (via); despuiat} {fr: vendangé (vigne); dépouillé} {en: whose grapes have been gathered; skinned, despoiled}* ex: ayinea ayizmatã (tsi-lj s-adunã aua); vinjirã ayizmats (fig: dispuljats di tut tsi-avea) § ***ayizmari/ayizmare*** (a-yiz-má-ri) sf ayizmãri (a-yiz-mãrĭ) – adunari di auã; yizmari, ghizmari *{ro: acţiunea de a culege (struguri); culegere (de struguri); despuiere} {fr: action de vendanger; action de dépouiller} {en: action of gathering grapes (skinning, despoiling)}* ex: nu sh-adunã la ayizmari nitsi gãrnuts § ***yizmu*** (yíz-mu) vb I yizmai (yiz-máĭ), yizmam (yiz-mámŭ), yizmatã (yiz-má-tã), yizmari/yizmare (yiz-má-ri) – (unã cu ***ayizmu***) § ***yizmat*** (yiz-mátŭ) adg yizmatã (yiz-má-tã), yizmats (yiz-mátsĭ), yizmati/yizmate (yiz-má-ti) – (unã cu ***ayizmat***) § ***yizmari/yizmare*** (yiz-má-ri) sf yizmãri (yiz-mãrĭ) – (unã cu ***ayizmari***) § ***ghizmedz***[1] (yíz-médzŭ) vb I ghizmai (ghiz-máĭ), ghizmam (ghiz-mámŭ), ghizmatã (ghiz-má-tã), ghizmari/ghizmare (ghiz-má-ri) – (unã cu ***ayizmu***) § ***ghizmat***[1] (ghiz-mátŭ) adg ghizmatã (ghiz-má-tã), ghizmats (ghiz-mátsĭ), ghizmati/ghizmate (ghiz-má-ti) – (unã cu ***ayizmat***) § ***ghizmari***[1]***/ghizmare*** (ghiz-má-ri) sf ghizmãri (ghiz-mãrĭ) – (unã cu ***ayizmari***) § ***ayizmãciuni***[1]***/ayizmãciune*** (a-yiz-mã-cĭú-ni) sf ayizmãciunj (a-yiz-mã-cĭúnjĭ) – adunari di-auã; yizmãciuni, ghizmãciuni, izmãciuni, ayizmari, yizmari, ghizmari *{ro: cules de vie} {fr: vendange} {en: vindange}* ex: mãni avem ayizmãciuni (adunari di-auã); nu fui la ayizmãciuni § ***yizmãciuni***[1]***/yizmãciune*** (yiz-mã-cĭú-ni) sf yizmãciunj (yiz-mã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***ayizmãciuni***[1]) § ***izmãciuni***[1]***/izmãciune*** (iz-mã-cĭú-ni) sf izmãciunj (iz-mã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***ayizmãciuni***[1]) § ***ghizmãciuni***[1]***/ghizmãciune*** (ghiz-mã-cĭú-ni) sf ghizmãciunj (ghiz-mã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***ayizmãciuni***[1]) § ***Ayizmãciuni***[2]***/Ayizmãciune*** (A-yiz-mã-cĭú-ni) sf – meslu tsi s-adunã

ayinja; meslu tsi yini dupã Avgustu; Ayizmãciun, Izmãciuni, Ghizmãciuni, Yizmãciuni, Yizmãciun, Septemvriu, Sihtemvri, Stavru {ro: Septembrie} {fr: Septembre} {en: September} § ***Ayizmãciun*** (A-yiz-mã-cĭún) sm – (unã cu ***Ayizmãciuni***[2]) § ***Yizmãciuni***[2]***/Yizmãciune*** (yiz-mã-cĭú-ni) sf – (unã cu ***Ayizmãciuni***[2]) § ***Yizmãciun*** (Yiz-mã-cĭún) sm – (unã cu ***Ayizmãciuni***[2]) § ***Izmãciuni***[2]***/Izmãciune*** (Iz-mã-cĭú-ni) sf – (unã cu ***Ayizmãciuni***[2]) § ***Ghizmãciuni***[2]***/Ghizmãciune*** (Ghiz-mã-cĭú-ni) sf – (unã cu ***Ayizmãciuni***[2]) ex: tu meslu-al Ghizmãciuni

ayizmusescu (a-yiz-mu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ayi***

ayizmusiri/ayizmusire (a-yiz-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***ayi***

ayizmusit (a-yiz-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***ayi***

az (az) adv – vedz tu ***adzã***

azapi/azape (a-zá-pi) sf – vedz tu ***zapitã***

azã[1] (ázã) adv – vedz tu ***adzã***

azã[2] (a-zắ) sm azadz (a-zádzĭ) – om tsi fatsi parti dit unã sutsatã di oaminj adunats tra sã zburascã trã un lucru shi s-lja unã apofasi {ro: consilier} {fr: membre d'un conseil, conseiller} {en: member of a council, councilor} ex: hiu azã tu miglisea dit hoarã

azboair (az-boá-irŭ) vb I azbuirai (az-bu-i-ráĭ shi az-buĭ-ráĭ), azbuiram (az-bu-i-rámŭ shi az-buĭ-rámŭ), azbuiratã (az-bu-i-rá-tã shi az-buĭ-rá-tã), azbuirari/azbuirare (az-bu-i-rá-ri shi az-buĭ-rá-ri) – mi min prit vimtu fãrã s-dau di loc, azbor; (expr: 1: lj-azboairã mintea = (i) easti ninga njic, nu mindueashti ashi cum lipseashti; (ii) lj-si dutsi mintea; 2: li-azboairã naparti = li-arucã, li-astradzi lucrili naparti) {ro: zbura} {fr: s'envoler} {en: fly} ex: azboairã di pri un arburi pri-alantu; azboairã ca vimtul dupã elj, cu limba scoasã nã palmã; alãndurli trec azbuirãnda; lu-azbuirã (expr: l-featsi s-azboairã, lu-aguni) feata puljlu, lu-aspãre di-aclo; alãndurli trec azbuirãnda; lja furca cu fuslu shi li-azboairã (expr: li-arucã) nafoarã tu-avlii § ***azbuirat*** (az-bu-i-rátŭ shi az-buĭ-rátŭ) adg azbuiratã (az-bu-i-rá-tã shi az-buĭ-rá-tã), azbuirats (az-bu-i-rátsĭ shi az-buĭ-rátsĭ), azbuirati/azbuirate (az-bu-i-rá-ti shi az-buĭ-rá-ti) – tsi s-minã (s-ari minatã) prit aerã (sh-fãrã s-da di loc), azburat; (expr: mintea (gaea) u-ari azbuiratã = easti glar di minti!) {ro: zburat} {fr: envolé} {en: flown} § ***azbuirari/azbuirare*** (az-bu-i-rá-ri shi az-buĭ-rá-ri) sf azbuirãri (az-bu-i-rắrĭ shi az-buĭ-rắrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu s-minã prit aerã fãrã s-da di loc, azburari {ro: acţiunea de a zbura; zburare} {fr: action de s'envoler} {en: action of flying} ex: avdi un troput, unã ca-azbuirari, ca peani § ***zboair*** (zboá-irŭ) vb I zbuirai (zbu-i-ráĭ shi zbuĭ-ráĭ), zbuiram (zbu-i-rámŭ shi zbuĭ-rámŭ), zbuiratã (zbu-i-rá-tã shi zbuĭ-rá-tã), zbuirari/zbuirare (zbu-i-rá-ri shi zbuĭ-rá-ri) – (unã cu ***azboair***) § ***zbuirat*** (zbu-i-rátŭ shi zbuĭ-rátŭ) adg zbuiratã (zbu-i-rá-tã shi zbuĭ-rá-tã), zbuirats (zbu-i-rátsĭ shi zbuĭ-rátsĭ), zbuirati/zbuirate (zbu-i-rá-ti shi zbuĭ-rá-ti) – (unã cu ***azbuirat***) § ***zbuirari/zbuirare*** (zbu-i-rá-ri shi zbuĭ-rá-ri) sf zbuirãri (zbu-i-rắrĭ shi zbuĭ-rắrĭ) – (unã cu ***azbuirari***) § ***azbor*** (az-bórŭ) vb I azburai (az-bu-ráĭ), azburam (az-bu-rámŭ), azburatã (az-bu-rá-tã), azburari/azburare (az-bu-rá-ri) – (unã cu ***azboair***) ex: uta azboarã nsus; ca s-azbor pãn di nior; pri iu azburat; azboarã, azboarã pisti muntsã § ***azburat*** (az-bu-rátŭ) adg azburatã (az-bu-rá-tã), azburats (az-bu-rátsĭ), azburati/azburate (az-bu-rá-ti) – (unã cu ***azbuirat***) ex: aestu easti un azburat (fig: lishor di minti) § ***azburari/azburare*** (az-bu-rá-ri) sf azburãri (az-bu-rắrĭ) – (unã cu ***azbuirari***) § ***zbor***[2] (zbórŭ) vb I zburai (zbu-ráĭ), zburam (zbu-rámŭ), zburatã (zbu-rá-tã), zburari/zburare (zbu-rá-ri) – (unã cu ***azboair***) ex: trei anj, featã, zbor nj-azburai § ***zburat*** (zbu-rátŭ) adg zburatã (zbu-rá-tã), zburats (zbu-rátsĭ), zburati/zburate (zbu-rá-ti) – (unã cu ***azbuirat***) § ***zburari/zburare*** (zbu-rá-ri) sf zburãri (zbu-rắrĭ) – (unã cu ***azbuirari***) § ***zbor***[3] (zborŭ) sn zboruri (?) (zbó-rurĭ) – atsea tsi fatsi cariva (om, pulj, etc.) cari azboairã {ro: zbor} {fr: vol} {en: flight} ex: tsi tor alasã puljlji n zbor?; trei anj, featã, zbor nj-azburai § ***azbuirãtor*** (az-bu-i-rã-tórŭ shi az-buĭ-rã-tórŭ) adg azbuirãtoari/azbuirãtoare (az-bu-i-rã-toá-ri shi az-buĭ-rã-toá-ri), azbuirãtori (az-bu-i-rã-tórĭ shi az-buĭ-rã-tórĭ), azbuirãtoari/azbuirãtoare (az-bu-i-rã-toá-ri shi az-buĭ-rã-toá-ri) – tsi-azboairã; (fig: (cal pulj) azbuirãtor = (cal, pulj dit pãrmiti), tsi-azboairã shi zburashti, apicãshonj, aumbrat, cãntat) {ro: zburător} {fr: un qui s'envole} {en: flier} ex: na un pulj azbuirãtor (fig: apicãshonj) iu yini shi acatsã si-lj batã; acljimã un cal azbuirãtor (fig: apicãshonj, aumbrat, cãntat); ncãlicarã doi calj azbuirãtori (fig: apicãshonj) tsi mãcã niorlji; nu eara ca tuts caljlji, el eara cal azbuirãtor § ***azburãtor*** (az-bu-rã-tórŭ) adg azburãtoari/azburãtoare (az-bu-rã-toá-ri), azburãtori (az-bu-rã-tórĭ), azburãtoari/azburãtoare (az-bu-rã-toá-ri) – un tsi-azboarã (unã cu ***azbuirãtor***) ex: s-mi-avea faptã dada pulj azburãtor (tsi-azboairã) § ***arãzbor*** (a-rãz-bórŭ) vb I arãzburai (a-rãz-bu-ráĭ), arãzburam (a-rãz-bu-rámŭ), arãzburatã (a-rãz-bu-rá-tã), arãzburari/arãzburare (a-rãz-bu-rá-ri) – (unã cu ***azboair***) ex: cãtse nu arãzboarã (azboairã) aclotsi nsus? § ***arãzburat*** (a-rãz-bu-rátŭ) adg arãzburatã (a-rãz-bu-rá-tã), arãzburats (a-rãz-bu-rátsĭ), arãzburati/arãzburate (a-rãz-bu-rá-ti) – (unã cu ***azbuirat***) § ***arãzburari/arãzburare*** (a-rãz-bu-rá-ri) sf arãzburãri (a-rãz-bu-rắrĭ) – (unã cu ***azbuirari***) §

azbor (az-bórŭ) vb I – vedz tu ***azboair***

azboristu (az-bó-ris-tu) adg azboristã (az-bó-ris-tã), azborishtsã (az-bó-rish-tsã), azboristi/azboriste (az-bó-ris-ti) – (om) tsi nu zburashti multu, tsi easti tãcut; (om) tsi nu para lu-ariseashti sã-sh treacã oara zburãndalui cu altsã; muleaftã, tãcut, ursuz, ursuscu, pahom, pahoman {ro: taciturn, ursuz} {fr: taciturne, insociable, mossade} {en: taciturn, surly, close-mouthed} ex: easti un om azboristu (muleaftã, tsi nu lu-ariseashti muabetea)

azbuirari/azbuirare (az-bu-i-rá-ri) sf – vedz tu ***azboair***

azbuirat (az-bu-i-rátŭ) adg – vedz tu ***azboair***

azbuirãtor (az-bu-i-rã-tórŭ) adg – vedz tu ***azboair***

azbun (az-búnŭ) (mi) vb I azbunai (az-bu-náĭ), azbunam (az-bu-námŭ), azbunatã (az-bu-ná-tã), azbunari/azbunare (az-bu-ná-ri) – cu-atseali tsi-lj fac (tsi-lj dzãc, tsi-lj dau, etc.) lu-ambunedz, l-fac s-agãrshascã cripãrli tsi li ari; u min mãna lishor pristi truplu-a unei hiintsã (njic i mari, bãrbat i muljari, om i pravdã, etc.), multi ori cu zboarã dultsi di vreari i bãsheri, ãl fac s-isihãseascã; mbun, mbunedz, ambun, ambunedz, arãzbun; diznjerdu, zdrudescu, hãrsescu {ro: linişti, îmbuna, mângâia} {fr: apaiser, consoler, caresser} {en: appease, comfort, caress} ex: Rahila nu vrea sã s-azbunã (diznjardã); va lu-azbunãm (va lu mbunãm, isihãsim) § ***azbunat*** (az-bu-nátŭ) adg azbunatã (az-bu-ná-tã), azbunats (az-bu-nátsĭ), azbunati/azbunate (az-bu-ná-ti) – tsi easti diznjirdat sh-isihãsit cu mãna i zboarãli dzãsi; mbunat, ambunat, arãzbunat; diznjirdat, zdrudit, hãrsit {ro: liniştit, mângâiat} {fr: apaisé, consolé, caressé} {en: appeased, comforted, caressed} § ***azbunari/azbunare*** (az-bu-ná-ri) sf azbunãri (az-bu-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti mbunat i hãidipsit; zboarãli dzãsi i faptili cu cari s-hãidipseashti cariva; mbunari, ambunari, arãzbunari; diznjirdari, diznjirdãciuni, diznjerdu, zdrudiri, hãrsiri; cãnachi, hadyi {ro: acţiunea de a linişti, de a mângâia; liniştire, caresse, mângâiere} {fr: action d'apaiser, de consoler, de caresser; caresse, consolation} {en: action of appeasing, of comforting, of caressing; caress, consolation}

azbunari/azbunare (az-bu-ná-ri) sf – vedz tu ***azbun***

azbunat (az-bu-nátŭ) adg – vedz tu ***azbun***

azburari/azburare (az-bu-rá-ri) sf – vedz tu ***azboair***

azburat (az-bu-rátŭ) adg – vedz tu ***azboair***

azburãtor (az-bu-rã-tórŭ) adg – vedz tu ***azboair***

azdari/azdare (az-dá-ri) sf azdãri (az-dắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***asdari***

azdat (az-dátŭ) adg azdatã (az-dá-tã), azdats (az-dátsĭ), azdati/azdate (az-dá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***asdat***

azdisescu (az-di-sés-cu) vb IV azdisii (az-di-síĭ), azdiseam (az-di-seámŭ), azdisitã (az-di-sí-tã), azdisiri/azdisire (az-di-sí-ri) – aduchescu unã plãtseari mari a truplui icã a suflitlui; azgãnipsescu; glãrescu di minti {ro: exalta, deveni voluptos, înnebuni (de voluptate, avere, dragoste, etc.)} {fr: devenir voluptueux; devenir fou (à cause de la volupté, amour, etc.); folâtrer} {en: become sensual, crazy (of love, money, etc.)} ex: nu eshti uricljatã di multu, ti-atsea azdisish (glãrish) ahãt § ***azdisit*** (az-di-sítŭ) adg azdisitã (az-di-sí-tã), azdisits (az-di-sítsĭ), azdisiti/az-

disite (az-di-sí-ti) – (ficior, featã, cãntic, carti, etc.) cari ari hãri tsi fac pri cariva s-aducheascã unã plãtseari mari trupeascã i sufliteascã; (atsel) cari easti faptu s-aducheascã unã plãteari mari a truplui i a suflitlui; azgãnipsit, azgãn, (muljari) cahpei, glãrit *{ro: devenit voluptos, exaltat, pasionat}* *{fr: exalté, volupteux, passionné, folâtre, tombé en lascivité}* *{en: sensual, exalted, passioned, lewd, playful}* § ***azdisiri/azdisire*** (az-di-sí-ri) sf azdisiri (az-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva azdiseashti; azgãnipsiri; plãtsearea aduchitã di truplu-a unui om (di-aradã di bãrbat/muljari cãndu shadi alichit di vrutã/vrut); plãtseari mari sufliteascã cãndu omlu ascultã shi s-aprindi trã un cãntic i unã carti tsi lu-ariseashti multu; glãriri *{ro: acţiunea de a exalta, de a deveni voluptos, de a înnebuni}* *{fr: action de devenir volupteux; de devenir fou; de folâtrer; lascivité, folâtrerie}* *{en: action of becoming sensual or crazy; lewdness, playfulness}*

azdisiri/azdisire (az-di-sí-ri) sf – vedz tu ***azdisescu***

azdisit (az-di-sítŭ) adg – vedz tu ***azdisescu***

azdoari/azdoare (az-doá-ri) sf azdori (az-dórĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***asdoari***

azdruntsin (az-drún-tsinŭ) (mi) vb I – vedz tu ***zdruncin***

azdruntsinari/azdruntsinare (az-drun-tsi-ná-ri) sf – vedz tu ***zdruncin***

azdruntsinat (az-drun-tsi-nátŭ) adg – vedz tu ***zdruncin***

azdruntsinãturã (az-drun-tsi-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***zdruncin***

azg… vedz shi ***asg…***

azgãn (az-gắnŭ) adg azgãnã (az-gắ-nã), azgãnj (az-gắnjĭ), azgãni/azgãne (az-gã-ni) – (ficior, featã, cãntic, carti, etc.) cari ari hãri tsi fac pri cariva s-aducheascã unã plãtseari mari trupeascã i sufliteascã; (atsel) cari aducheashti unã plãteari mari a truplui i a suflitlui; tsi li va multu plãtserli trupeshti; (muljari) cahpei *{ro: exaltat, sensual, voluptos}* *{fr: exalté, voluptueux, dévergondé}* *{en: sensual, voluptuous}* ex: easti unã muljari azgãnã (tsi li va multu plãtserli trupeshti); eapã azgãnã § ***azgãnlãchi/azgãnlãche*** (az-gãn-lắ-chi) sf azgãnlãchi (az-gãn-lắchĭ) – plãtseari mari a truplui i a suflitlui; plãtsearea aduchitã di truplu-a unui om (di-aradã di bãrbat/muljari cãndu shadi alichit di vrutã/vrut); plãtseari mari sufliteascã cãndu omlu ascultã shi s-aprindi trã un cãntic i unã carti tsi lu-ariseashti multu *{ro: exaltare, voluptate, sensualitate}* *{fr: exaltation, volupté, sensualité}* *{en: (sensual) pleasure or delight}* § ***azgãnipsescu*** (az-gã-nip-sés-cu) vb IV azgãnipsii (az-gã-nip-síĭ), azgãnipseam (az-gã-nip-seámŭ), azgãnipsitã (az-gã-nip-sí-tã), azgãnipsiri/azgãnipsire (az-gã-nip-sí-ri) – aduchescu unã azgãnlãchi trã cariva; azdisescu *{ro: deveni sensual}* *{fr: devenir sensuel}* *{en: become sensual}* § ***azgãnipsit*** (az-gã-nip-sítŭ) adg azgãnipsitã (az-gã-nip-sí-tã), azgãnipsits (az-gã-nip-sítsĭ), azgãnipsiti/azgãnipsite (az-gã-nip-sí-ti) – cari easti faptu s-aducheascã unã plãteari mari a truplui i a suflitlui; tsi aducheashti unã azgãnlãchi trã cariva; azdisit *{ro: devenit sensual}* *{fr: devenu sensuel}* *{en: who became sensual}* § ***azgãnipsiri/azgãnipsire*** (az-gã-nip-sí-ri) sf azgãnipsiri (az-gã-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva azgãnipseashti; azdisiri *{ro: acţiunea de a deveni sensual}* *{fr: action de devenir sensuel}* *{en: action of becoming sensual}*

azgãnipsescu (az-gã-nip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***azgãn***

azgãnipsiri/azgãnipsire (az-gã-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***azgãn***

azgãnipsit (az-gã-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***azgãn***

azgãnlãchi (az-gắnŭ) adg – vedz tu ***azgãn***

azgãrlescu (az-gãr-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zgãrlescu***

azgãrliri/azgãrlire (az-gãr-lí-ri) sf – vedz tu ***zgãrlescu***

azgãrlit (az-gãr-lítŭ) adg – vedz tu ***zgãrlescu***

azgher (az-ghĭérŭ) vb I – vedz tu ***zghilescu***

azghilescu (az-ghi-lés-cu) vb IV – vedz tu ***zghilescu***

azghiliri/azghilire (az-ghi-lí-ri) sf – vedz tu ***zghilescu***

azghilit (az-ghi-lítŭ) adg – vedz tu ***zghilescu***

azghirari/azghirare (az-ghi-rá-ri) sf – vedz tu ***zghilescu***

azghirat[1] (az-ghi-rátŭ) adg – vedz tu ***zghilescu***

azghirat[2] (az-ghi-rátŭ) sn – vedz tu ***zghilescu***

azghiratic (az-ghi-rá-ticŭ) sn – vedz tu ***zghilescu***

azghirãtor (az-ghi-rã-tórŭ) adg – vedz tu ***zghilescu***

azgunescu (az-gu-nés-cu) vb IV – vedz tu ***agunescu***

azguniri/azgunire (az-gu-ní-ri) sf – vedz tu ***agunescu***

azgunit (az-gu-nítŭ) adg – vedz tu ***agunescu***

azgurghisescu (a-zgur-ghi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zgurii***

azgurghisiri/azgurghisire (a-zgur-ghi-sí-ri) sf – vedz tu ***zgurii***

azgurghisit (a-zgur-ghi-sítŭ) adg – vedz tu ***zgurii***

azgurii/azgurie (az-gu-rí-i) sf – vedz tu ***zgurii***

azgurnjaric (az-gur-njĭá-ricŭ) adg – vedz tu ***zgurnjescu***

azgurnjescu (az-gur-njĭés-cu) vb IV – vedz tu ***zgurnjescu***

azgurnjiri/azgurnjire (az-gur-njí-ri) sf – vedz tu ***zgurnjescu***

azgurnjit (az-gur-njítŭ) adg – vedz tu ***zgurnjescu***

azimã (á-zi-mã) sf azimi/azime (á-zi-mi) – vedz tu ***adzãmã***

azmac (az-mácŭ) sn azmatsi/azmatse (az-má-tsi) – baltã cu apã stãtãtoari (di ploai i dit virsãri di-arãu) tsi easti mplinã di lãschi; mucirlã, mucearã, mucealã, mucior, alãcimi, varco, valtu, vultuc, laspi *{ro: mocirlã, mlaştinã, noroi}* *{fr: marais, marécage, fange}* *{en: swamp, marshland, bog, muddy puddle of water, mud-pit}*

azmet (az-métŭ) sm, sf, adg azmetã (az-mé-tã), azmets (az-métsĭ), azmeti/azmete (az-mé-ti) – tsi easti multu slab shi njic; ascãrchit, chirchinec, puzumi, pruzumi, jibãcos, jibicos, cacafingu, pilicios, zãbãcos, bãzãcos, jabec, judav, preacãn, preangu *{ro: firav, pipernicit, fricos}* *{fr: débile, rabougri, livide, foireux, avorton}* *{en: feeble, weak, coward, ill-formed, puny}* ex: njelj azmets, oaminj azmets

azmu (áz-mu) sm – vedz tu ***hazmu***[1]

azmuldzeari/azmuldzeare (az-mul-dzeá-ri) sf – vedz tu ***zmulgu***

azmuldziri/azmuldzire (az-múl-dzi-ri) sf – vedz tu ***zmulgu***

azmulgu (az-múl-gu) vb III shi II – vedz tu ***zmulgu***

azmulsu (az-múl-su) adg – vedz tu ***zmulgu***

azmultu (az-múl-tu) adg – vedz tu ***zmulgu***

azmuts (az-mútsŭ) vb IV shi I azmutsãi (az-mu-tsắĭ) shi azmutsai (az-mu-tsáĭ), azmutsam (az-mu-tsámŭ), azmutsãtã (az-mu-tsắ-tã) shi azmutsatã (az-mu-tsá-tã), azmutsãri/azmutsãre (az-mu-tsắ-ri) shi azmutsari/azmutsare (az-mu-tsá-ri) – l-pingu (lu-anãngãsãescu) un cãni cu zboarã s-ansarã (si s-hiumuseascã) pri cariva; asplinsescu un cãni; (fig: azmuts = l-pingu, lu-anãngãsãescu, lu cãndãrsescu pri cariva tra s-facã tsiva) *{ro: asmuţi}* *{fr: acharner, exciter}* *{en: set on, urge on, hound at}* ex: cum intrarã n ubor, lj-azmutsãi (lj-hiumusii) cãnjlji s-ansarã pri elj § ***azmutsãt*** (az-mu-tsắtŭ) adg azmutsãtã (az-mu-tsắ-tã), azmutsãts (az-mu-tsắtsĭ), azmutsãti/azmutsãte (az-mu-tsắ-ti) – (cãni) tsi easti pimtu cu zboarã s-ansarã pri cariva *{ro: asmuţit}* *{fr: acharné, excité}* *{en: set on, urged on, hounded at}* ex: cãnjlji azmutsãts ansãrirã pri mini § ***azmutsat*** (az-mu-tsátŭ) adg azmutsatã (az-mu-tsá-tã), azmutsats (az-mu-tsátsĭ), azmutsati/azmutsate (az-mu-tsá-ti) – (unã cu ***azmutsãt***) § ***azmutsãri/azmutsãre*** (az-mu-tsắ-ri) sf azmutsãri (az-mu-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un cãni easti azmutsãt *{ro: acţiunea de a asmuţi; asmuţire}* *{fr: action d'acharner, d'exciter}* *{en: action of setting on, of urging on, of hounding at}* § ***azmutsari/azmutsare*** (az-mu-tsá-ri) sf azmutsãri (az-mu-tsắrĭ) – (unã cu ***azmutsãri***)

azmutsari/azmutsare (az-mu-tsá-ri) sf – vedz tu ***azmuts***

azmutsat (az-mu-tsátŭ) adg – vedz tu ***azmuts***

azmutsãri/azmutsãre (az-mu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***azmuts***

azmutsãt (az-mu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***azmuts***

aznjescu (az-njés-cu) vb IV – vedz tu ***agunescu***

aznjiri/aznjire (az-njí-ri) sf – vedz tu ***agunescu***

aznjit (az-njítŭ) adg – vedz tu ***agunescu***

aznjurã (az-njĭú-rã) sf – vedz tu ***znjurã***

azundzescu (a-zun-dzés-cu) vb IV – vedz tu ***azvundzescu***

azundziri/azundzire (a-zun-dzí-ri) sf – vedz tu ***azvundzescu***

azundzit (a-zun-dzítŭ) adg – vedz tu ***azvundzescu***

azunjescu (a-zu-njés-cu) vb IV – vedz tu ***agunescu***

azunjiri/azunjire (a-zu-njí-ri) sf – vedz tu ***agunescu***

azunjit (a-zu-njítŭ) adg – vedz tu ***agunescu***

azurescu (a-zu-rés-cu) vb IV – vedz tu ***arujescu***

azuriri/azurire (a-zu-rí-ri) sf – vedz tu ***arujescu***

azurit (a-zu-rítŭ) adg – vedz tu ***arujescu***

azvara (az-vá-ra) adv – vedz tu ***azvarna***

azvarna (az-vár-na) adv – tsi s-tradzi pri loc; trãgãndalui pri loc; azvarnalui, azvara; (fig: 1: azvarna = un dupã-alantu; expr: 2: trag (duc, scol, etc.) azvarna = trag (duc, scol, etc.) cu zorea, fãrã volja-a lui; 3: u ljau azvarna = fug naljurea) *{ro: târâş} {fr: en (se) traînant; successivement} {en: dragging, crawling, creeping; successively}* ex: caplu di curmu, tsi s-trãdzea azvarna, s-acãtsã di un schin; imnã azvarna (imnã trãgãnda-si pri loc); trãdzea cãrliglu azvarna (dupã el pri loc); leamnili li-adutsi azvarna (trãgãnda-li dupã el); fu adus azvarna; mãca azvarna (fig: fãrã s-aleagã, unã dupã-alantã) shi coapti sh-nicoapti; lja horli azvarna (fig: unã dupã-alantã) § ***azvarnalui*** (az-vár-na-luĭ) adv – (unã cu ***azvarna***) ex: fu dus azvarnalui (expr: cu zorea) pãnã la pãlati § ***azvara*** (az-vá-ra) adv – (unã cu ***azvarna***) ex: tsã easti brãnlu azvara; l-dusirã azvara (expr: cu zorea) la sculii; lu scularã azvara (expr: cu zorea) la iuchiumati; cara s-u ljai azvara (expr: naljurea), pots s-fats tsi s-vrei § ***azvãrnuescu*** (az-vãr-nu-ĭés-cu) (mi) vb IV azvãrnuii (az-vãr-nu-íĭ), azvãrnueam (az-vãr-nu-ĭámŭ), azvãrnuitã (az-vãr-nu-í-tã), azvãrnuiri/azvãrnuire (az-vãr-nu-í-ri) – trag un lucru azvarna pristi loc tra s-lu duc iuva; mi min cu truplu alichit di loc pri dzinuclji sh-pri bratsã; (earbã tsi nu creashti cu truplu cãtrã nsus, ma) s-tradzi azvarna pri loc; (mi) trag azvarna; zvãrnuescu, azvãrnãescu, zvãrnjescu, tãrãscu *{ro: (se) târî} {fr: (se) traîner} {en: crawl, drag, creep}* ex: s-azvãrnuea (s-trãdzea azvarna) tu creacuri; lu-azvãrnuea pri mpadi § ***azvãrnuit*** (az-vãr-nu-ítŭ) adg azvãrnuitã (az-vãr-nu-í-tã), azvãrnuits (az-vãr-nu-ítsĭ), azvãrnuiti/azvãrnuite (az-vãr-nu-í-ti) – tsi s-tradzi (s-ari traptã) azvarna; tsi fu traptu azvarna; zvãrnuit, azvãrnãit, zvãrnjit, tãrãt *{ro: târât} {fr: traîné} {en: crawled, dragged, crept}* § ***azvãrnuiri/azvãrnuire*** (az-vãr-nu-í-ri) sf azvãrnuiri (az-vãr-nu-írĭ) – atsea tsi fatsi omlu (earba, etc.) cãndu s-tradzi azvarna; zvãrnuiri, azvãrnãiri, zvãrnjiri, tãrãri *{ro: acţiunea de a (se) târî} {fr: action de (se) traîner} {en: action of crawling, of dragging, of creeping}* § ***azvãrnjar*** (az-vãr-njĭárŭ) adg azvãrnjarã (az-vãr-njĭá-rã), azvãrnjari (az-vãr-njĭárĭ), azvãrnjari/azvãrnjare (az-vãr-njĭá-ri) – tsi s-tradzi azvarna; zvãrnjar; (fig: azvãrnjar = (i) (njic) tsi s-arucuteashti prit lãschi; (ii) (om) murdar, slab, arãu) *{ro: târâtor} {fr: qui (se) traîne} {en: crawler}* § ***azvãrnãescu*** (az-vãr-nã-ĭés-cu) (mi) vb IV azvãrnãii (az-vãr-nã-íĭ), azvãrnãeam (az-vãr-nã-ĭámŭ), azvãrnãitã (az-vãr-nã-í-tã), azvãrnãiri/azvãrnãire (az-vãr-nã-í-ri) – (unã cu ***azvãrnuescu***) § ***azvãrnãit*** (az-vãr-nã-ítŭ) adg azvãrnãitã (az-vãr-nã-í-tã), azvãrnãits (az-vãr-nã-ítsĭ), azvãrnãiti/azvãrnãite (az-vãr-nã-í-ti) – (unã cu ***azvãrnuit***) § ***azvãrnãiri/azvãrnãire*** (az-vãr-nã-í-ri) sf azvãrnãiri (az-vãr-nã-írĭ) – (unã cu ***azvãrnuiri***) § ***azvãrnãturã*** (az-vãr-nã-tú-rã) sf azvãrnãturi (az-vãr-nã-túrĭ) – hiintsã i plantã tsi s-tradzi azvarna; tsi easti traptu azvarna; (fig: azvãrnãturã = om murdar, slab, arãu) *{ro: târâturã} {fr: qui se traîne; qui est traîné} {en: who crawls, who drags; who is dragged}* § ***zvãrnjescu*** (zvãr-njĭés-cu) (mi) vb IV zvãrnjii (zvãr-njíĭ), zvãrnjeam (zvãr-njĭámŭ), zvãrnjitã (zvãr-njí-tã), zvãrnjiri/zvãrnjire (zvãr-njí-ri) – (unã cu ***azvãrnuescu***) § ***zvãrnjit*** (zvãr-njítŭ) adg zvãrnjitã (zvãr-njí-tã), zvãrnjits (zvãr-njítsĭ), zvãrnjiti/zvãrnjite (zvãr-njí-ti) – (unã cu ***azvãrnuit***) § ***zvãrnjiri/zvãrnjire*** (zvãr-njí-ri) sf zvãrnjiri (zvãr-njírĭ) – (unã cu ***azvãrnuiri***) § ***zvãrnjar*** (zvãr-njĭárŭ) adg zvãrnjarã (zvãr-njĭá-rã), zvãrnjari (zvãr-njĭárĭ), zvãrnjari/zvãrnjare (zvãr-njĭá-ri) – (unã cu ***azvãrnjar***) § ***zvarnã*** (zvár-nã) adv – numã datã la ma multi turlii di hãlãts (cu coadã, tsi au la un capit unã soi di cheaptini cu dintsã di her) cu cari omlu tradzi azvarna loclu tu agri i bãhceadz tra s-lu frimintã shi s-lu facã ischiu, icã tradzi azvarna frãndzi, erghi, etc. tra s-curã uborlu i grãdina; gratsã *{ro: grabă, greblă} {fr: herse, râteau} {en: harrow, rake}*

azvarnalui(az-vár-na-luĭ) adv – vedz tu ***azvarna***

azvãntur (az-vãn-tur) (mi) vb I – vedz tu ***azvimtur***

azvãnturari/azvãnturare (az-vãn-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***azvimtur***

azvãnturat (az-vãn-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***azvimtur***

azvãrlescu (az-vãr-lés-cu) (mi) vb IV azvãrlii (az-vãr-líĭ), azvãrleam (az-vãr-leámŭ), azvãrlitã (az-vãr-lí-tã), azvãrliri/azvãrlire (az-vãr-lí-ri) – dipãrtedz tsiva (i cariva) di ningã mini cu arcarea tsi lj-u fac; (mi-)aruc cu multã agunjii cãtrã (pristi) tsiva i cariva; aruc, amin, azvãrlu, astrag; hiumusescu, himusescu, nhiumusescu, aleapid, leapid, sãlãghescu, sãlghescu, sãrghescu, sãrgljescu, nãburuescu *{ro: azvărli, arunca, repezi} {fr: (se) jeter, (se) lancer, rejeter, (sur)sauter} {en: throw, hurl, fling}* ex: azvãrlii tãmbarea § ***azvãrlu*** (az-vãr-lu) (mi) vb IV azvãrlii (az-vãr-líĭ), azvãrleam (az-vãr-leámŭ), azvãrlitã (az-vãr-lí-tã), azvãrliri/azvãrlire (az-vãr-lí-ri) – (unã cu ***azvãrlescu***) § ***azvãrlit*** (az-vãr-lítŭ) adg azvãrlitã (az-vãr-lí-tã), azvãrlits (az-vãr-lítsĭ), azvãrliti/azvãrlite (az-vãr-lí-ti) – arucat, arcat, aminat, astraptu, hiumusit, himusit, nhiumusit, alipidat, lipidat, sãlãghit, sãlghit, sãrghit, sãrgljit, nãburuit *{ro: azvărlit, aruncat, repezit} {fr: jeté, lancé, rejeté, (sur)sauté} {en: thrown, hurled, flung}* § ***azvãrliri/azvãrlire*** (az-vãr-lí-ri) sf azvãrliri (az-vãr-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-azvãrleashti tsiva i cariva; arucari, aminari, astradziri, astrãdzeari, hiumusiri, himusiri, nhiumusiri, alipidari, lipidari, sãlãghiri, sãlghiri, sãrghiri, sãrgljiri, nãburuiri *{ro: acţiunea de a azvărli, de a arunca, de a repezi} {fr: action de (se) jeter, de (se) lancer, de rejeter, de (sur)sauter} {en: action of throwing, of hurling, of flinging}*

azvãrliri/azvãrlire (az-vãr-lí-ri) sf – vedz tu ***azvãrlescu***

azvãrlit (az-vãr-lítŭ) adg – vedz tu ***azvãrlescu***

azvãrlu (az-vãr-lu) (mi) vb IV – vedz tu ***azvãrlescu***

azvãrnãescu (az-vãr-nã-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***azvarna***

azvãrnãiri/azvãrnãire (az-vãr-nã-í-ri) sf – vedz tu ***azvarna***

azvãrnãit (az-vãr-nã-ítŭ) adg – vedz tu ***azvarna***

azvãrnãturã (az-vãr-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***azvarna***

azvãrnjar (az-vãr-njĭárŭ) adg – vedz tu ***azvarna***

azvãrnuescu (az-vãr-nu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***azvarna***

azvãrnuiri/azvãrnuire (az-vãr-nu-í-ri) sf – vedz tu ***azvarna***

azvãrnuit (az-vãr-nu-ítŭ) adg – vedz tu ***azvarna***

azvesti/azveste (az-vés-ti) sf azvesturi (az-vés-turĭ) – unã soi di cheatrã albã (cãlcheri) tsi s-astindzi shi s-ameasticã cu apa tra s-da unã soi di muljiturã albã cu cari s-buisea casili aoa sh-un chiro; zvesti, cãlcheri, cãrcheri, hãlcheri *{ro: var} {fr: chaux} {en: lime}* ex: azvesti asteasã shi neasteasã; acumpãrai azvesti; casa easti datã cu azvesti; s-avea hiptã tu guva di-azvesti § ***zvesti/zveste*** (zvés-ti) sf zvesturi (zvés-turĭ) – (unã cu ***azvesti***) § ***azvistãreauã*** (az-vis-tã-reá-ŭã) sf azvistãrei (az-vis-tã-réĭ) – unã soi di sfinduchi largã, apusã, dishcljisã pisuprã sh-bãgatã tu loc iu s-astindzi shi s-fatsi azvestea cu cari s-buiseashti casa *{ro: varniţă} {fr: chaufour} {en: lime kiln}* § ***azvistar*** (az-vis-tárŭ) sm azvistari (az-vis-tárĭ) – omlu tsi vindi azvesti; omlu tsi astindzi azvestea sh-u fatsi etimã trã buisirea-a casilor *{ro: vărar} {fr: chaulier, chaufournier} {en: lime burner, lime dealer}* § ***azvistusescu*** (az-vis-tu-sés-cu) vb IV azvistusii (az-vis-tu-síĭ), azvistuseam (az-vis-tu-seámŭ), azvistusitã (az-vis-tu-sí-tã), azvistusiri/azvistusire (az-vis-tu-sí-ri) – dau cu-azvesti (casa, loclu, pomlu, etc.); cãlchirusescu *{ro: vărui} {fr: enduire de chaux, badigeonner} {en: lime, lime sprinkle (soil), lime wash (trees)}* ex: mãni azvistusescu (dau cu-azvesti) casa; udãlu-aestu nu s-avistuseashti § ***azvistusit*** (az-vis-tu-sítŭ) adg azvistusitã (az-vis-tu-sí-tã), azvistusits (az-vis-tu-sítsĭ), azvistusiti/azvistusite (az-vis-tu-sí-ti) – tsi easti dat cu-azvesti; cãlchirusit *{ro: văruit} {fr: badigeonné} {en: limed}* § ***azvistusiri/azvistusire*** (az-vis-tu-sí-ri) sf azvistusiri (az-vis-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-azvistuseashti; cãlchirusiri *{ro: acţiunea de a vărui; văruire} {fr: action d'enduire de chaux, de badigeonner} {en: action of liming}*

azvimtu (az-vím-tu) adg – vedz tu ***azvingu***

azvimtur (az-vím-tur) (mi) vb I azvimturai (az-vim-tu-ráĭ), azvimturam (az-vim-tu-rámŭ), azvimturatã (az-vim-tu-rá-tã), azvimturari/azvimturare (az-vim-tu-rá-ri) – 1: sec (usuc) la soari, vimtu i foc; 2: nj-fac (nj-ljau) vimtu; mi-aruc cãtrã tsiva i cariva; usuc, sec, sufinedz, frigãnedz, azvintur, azvãntur, vintur, vinturedz, zvintur, zvinturedz; nhiumusescu, hiumusescu, himusescu, aleapid, leapid, sãlãghescu, sãlghescu, sãrghescu, sãrgljescu, nãburuescu; 3: cadi neauã cu vimtu turbat tsi u-aspulbirã tu tuti pãrtsãli; nãvãeashti *{ro: usca la vânt, zvânta; (se) repezi} {fr: sécher (au vent), vanner, essorer, (se) lancer}*

{en: dry (clothes in the wind), fan, hurl oneself} ex: azvimturats-lu (spulbirats-lu) grãnlu; s-azvimturã (s-hiumusi, sh-lo vimtu) cu-agunjii; ca nã turbatã, s-azvimturã (s-hiumusi) Dzãna-din-Vali la cãsistrã § ***azvimturat***[1] (az-vim-tu-rátŭ) adg azvimturatã (az-vim-tu-rá-tã), azvimturats (az-vim-tu-rátsĭ), azvimturati/azvimturate (az-vim-tu-rá-ti) – 1: tsi s-ari uscatã tu vimtu; 2: tsi s-ari hiumusitã pri cariva i tsiva; tsi sh-ari faptã vimtu; uscat, sicat, sufin, sufinat, frigãnat, azvinturat, azvãnturat, vinturat, zvinturat; hiumusit, himusit, nhiumusit, alipidat, lipidat, sãlãghit, sãlghit, sãrghit, sãrgljit, nãburuit, spulbirat (loat di vimtu) *{ro: uscat la vânt, zvântat; repezit}* *{fr: séché (au vent), vanné, essoré, lancé}* *{en: dried (clothes in the wind), fanned, hurled, thrown}* ex: pãndzã azvimturatã; fudzea dupã frats s-lj-agiungã ca ploaea azvimturatã! (spulbiratã di vimtu) § ***azvimturari/azvimturare*** (az-vim-tu-rá-ri) sf azvimturãri (az-vim-tu-rắrĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu s-usucã tsiva tu vimtu; uscari, sicari, sufinari, frigãnari, azvinturari, azvãnturari, vinturari, zvinturari, spulbirari (di vimtu); 2: atsea tsi-u fatsi un cãndu s-arucã cãtrã cariva i tsiva; hiumusiri, himusiri, nhiumusiri, alipidari, lipidari, sãlãghiri, sãlghiri, sãrghiri, sãrgljiri, nãburuiri; 3: furtunã mari cu ploai i neauã shi zurlu-vimtu tsi bati sh-aurlã; spulbirari di neauã (di vimtu); furtunã, tufani, turin, nturinari, sindilii, chiameti, borã, nãvai *{ro: acţiunea de a (se) usca la vânt, de a (se) zvânta; de a se repezi, uscare, avăntare, repezire; viscol, vijelie, catastrofã}* *{fr: action de sécher (au vent), de vanner, d'essorer, de (se) lancer; orage, tempête, catastrophe}* *{en: action of drying (clothes in the wind), of fanning, of hurling oneself; storm, blizzard, catastrophy}* ex: azvimturarea a stranjilor; giuneascalj azvimturari § ***azvimturat***[2] (az-vim-tu-rátŭ) adg azvimturatã (az-vim-tu-rá-tã), azvimturats (az-vim-tu-rátsĭ), azvimturati/azvimturate (az-vim-tu-rá-ti) – tsi easti alipidat; ljishuratic, ljishurashcu; tsi lu-arãseashti s-hulãndãreascã, s-alagã prit lumi; andornic *{ro: aventurier}* *{fr: aventurier}* *{en: adventurer}* ex: tiniri azvimturats (andornits) § ***azvintur*** (az-vín-tur) (mi) vb I azvinturai (az-vin-tu-ráĭ), azvinturam (az-vin-tu-rámŭ), azvinturatã (az-vin-tu-rá-tã), azvinturari/azvinturare (az-vin-tu-rá-ri) – (unã cu ***azvimtur***) § ***azvinturat*** (az-vin-tu-rátŭ) adg azvinturatã (az-vin-tu-rá-tã), azvinturats (az-vin-tu-rátsĭ), azvinturati/azvinturate (az-vin-tu-rá-ti) – (unã cu ***azvimturat***[1]) § ***azvinturari/azvinturare*** (az-vin-tu-rá-ri) sf azvinturãri (az-vin-tu-rắrĭ) – (unã cu ***azvimturari***) § ***azvãntur*** (az-vắn-tur) (mi) vb I azvãnturai (az-vãn-tu-ráĭ), azvãnturam (az-vãn-tu-rámŭ), azvãnturatã (az-vãn-tu-rá-tã), azvãnturari/azvãnturare (az-vãn-tu-rá-ri) – (unã cu ***azvimtur***) § ***azvãnturat*** (az-vãn-tu-rátŭ) adg azvãnturatã (az-vãn-tu-rá-tã), azvãnturats (az-vãn-tu-rátsĭ), azvãnturati/azvãnturate (az-vãn-tu-rá-ti) – (unã cu ***azvimturat***[1]) § ***azvãnturari/azvãnturare*** (az-vãn-tu-rá-ri) sf azvãnturãri (az-vãn-tu-rắrĭ) – (unã cu ***azvimturari***) § ***zvinturedz*** (zvin-tu-rédzŭ) (mi) vb I zvinturai (zvin-tu-ráĭ), zvinturam (zvin-tu-rámŭ), zvinturatã (zvin-tu-rá-tã), zvinturari/zvinturare (zvin-tu-rá-ri) – (unã cu ***azvimtur***) ex: seavirli u zvinturã (spulbirã) neaua § ***zvintur*** (zvín-tur) (mi) vb I zvinturai (zvin-tu-ráĭ), zvinturam (zvin-tu-rámŭ), zvinturatã (zvin-tu-rá-tã), zvinturari/zvinturare (zvin-tu-rá-ri) – (unã cu ***azvimtur***) § ***zvinturat*** (zvin-tu-rátŭ) adg zvinturatã (zvin-tu-rá-tã), zvinturats (zvin-tu-rátsĭ), zvinturati/zvinturate (zvin-tu-rá-ti) – (unã cu ***azvimturat***[1]) § ***zvinturari/zvinturare*** (zvin-tu-rá-ri) sf zvinturãri (zvin-tu-rắrĭ) – (unã cu ***azvimturari***) ex: zvinturãri (spulbirãri) di neauã § ***dizvimturat*** (diz-vim-tu-rátŭ) adg dizvimturatã (diz-vim-tu-rá-tã), dizvimturats (diz-vim-tu-rátsĭ), dizvimturati/dizvimturate (diz-vim-tu-rá-ti) – (unã cu ***azvimturat***[1]) § ***vintur*** (vín-turŭ) (mi) vb I vinturai (vin-tu-ráĭ), vinturam (vin-tu-rámŭ), vinturatã (vin-tu-rá-tã), vinturari/vinturare (vin-tu-rá-ri) – (unã cu ***azvimtur***) § ***vinturedz*** (vin-tu-rédzŭ) (mi) vb I vinturai (vin-tu-ráĭ), vinturam (vin-tu-rámŭ), vinturatã (vin-tu-rá-tã), vinturari/vinturare (vin-tu-rá-ri) – (unã cu ***azvimtur***) § ***vinturat*** (vin-tu-rátŭ) adg vinturatã (vin-tu-rá-tã), vinturats (vin-tu-rátsĭ), vinturati/vinturate (vin-tu-rá-ti) – (unã cu ***azvimturat***[1]) § ***vinturari/vinturare*** (vin-tu-rá-ri) sf vinturãri (vin-tu-rắrĭ) – (unã cu ***azvimturari***)

azvimturari/azvimturare (az-vim-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***azvimtur***

azvimturat[1] (az-vim-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***azvimtur***

azvimturat[2] (az-vim-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***azvimtur***

azvindzeari/azvindzeare (az-vin-dzeá-ri) sf – vedz tu ***azvingu***

azvindziri/azvindzire (az-vín-dzi-ri) sf – vedz tu ***azvingu***

azvingãtor (az-vin-gã-tórŭ) adg – vedz tu ***azvingu***

azvingu (az-vín-gu) (mi) vb III shi II azvimshu (az-vím-shĭu), azvindzeam (az-vin-dzeámŭ), azvimtã (az-vím-tã) shi azvinsã (az-vín-sã), azvindziri/azvindzire (az-vín-dzi-ri) shi azvindzeari/azvindzeare (az-vin-dzeá-ri) – hiu ma cu puteari (dishtiptãciuni, ma ghini armãtusit, etc.) sh-amintu tu-unã alumtã (polim); mi-alumtu tra s-amintu; hiu ma bunlu sh-amintu tu unã astritseari; lj-bag mãnã; l-bag mpadi; lj-u pot; ãnvingu, nvingu, anichisescu, nichisescu, anixescu, bat, amintu, frãngu, surpu, astrec *{ro: (lupta pentru a) învinge; câştiga (joc, concurs)}* *{fr: (lutter pour) vaincre; gagner}* *{en: (fight to) defeat; win}* ex: va s-u ljai, ma s-mi-azvindzi (ma s-hii ma gioni, ma s-nj-u pots); zmulsi gionili iataganlu sh-lja si s-azvingã cu (si s-alumtã tra s-lu bagã mpadi) dushmanlu; azvimsi (lj-bãgã mpadi, lj-bãtu) dushmanjlji tuts; s-turnã shi ficiorlu dit polim, iu lu-azvimsi pi dushman; lu-avea azvimtã (lj-u-avea pututã); sã s-azvingã (si s-alumtã); lu-azvimsi (lu-astricu, amintã) tu ampãturari § ***azvimtu*** (az-vím-tu) adg azvimtã (az-vím-tã), azvimtsã (az-vím-tsã), azvimti/azvimte (az-vím-ti) – tsi chiru alumta; tsi chiru la un gioc di cãrtsã; tsi nu-amintã unã astreatsiri; azvinsu, ãnvinsu, nvinsu, anichisit, nichisit, anixit, bãtut, frãmtu, surpat, astricut *{ro: învins}* *{fr: vaincu}* *{en: defeated}* ex: vãrnu-azvimtu (tsi s-cheарã alumta) nu s-aleadzi § ***azvinsu*** (az-vín-su) adg azvinsã (az-vín-sã), azvinshi (az-vín-shi), azvinsi/azvinse (az-vín-si) – (unã cu ***azvimtu***) § ***azvindziri/azvindzire*** (az-vín-dzi-ri) sf azvindziri (az-vín-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva azvindzi; azvindzeari, ãnvindziri, ãnvindzeari, nvindziri, nvindzeari, anichisiri, nichisiri, anixiri, bãteari, amintari, frãndzeari, surpari, astreatsiri, astritseari *{ro: acţiunea de a învinge, de a câştiga (jocuri de noroc, concurs)}* *{fr: action de vaincre, de gagner (jeux de chance, competition)}* *{en: action of defeating; of winning (games, competition)}* § ***azvindzeari/azvindzeare*** (az-vin-dzeá-ri) sf azvindzeri (az-vin-dzérĭ) – (unã cu ***azvindziri***) § ***neazvimtu*** (neaz-vím-tu) adg neazvimtã (neaz-vím-tã), neazvimtsã (neaz-vím-tsã), neazvimti/neazvimte (neaz-vím-ti) – tsi nu cheari unã alumtã; tsi nu poati s-hibã azvimtu; neazvinsu *{ro: neînvins}* *{fr: qui n'a pas été vaincu; invincible}* *{en: who has not been defeated; invincible}* ex: neazvimtsã suntu armánjlji tu-alumtã; vãrtuti neazvimtã (tsi nu putea s-hibã azvimtã) avea lamnja § ***neazvinsu*** (neaz-vín-su) adg neazvinsã (neaz-vín-sã), neazvinshi (neaz-vín-shi), neazvinsi/neazvinse (neaz-vín-si) – (unã cu ***neazvimtu***) § ***azvingãtor*** (az-vin-gã-tórŭ) adg azvingãtoari/azvingãtoare (az-vin-gã-toá-ri), azvingãtori (az-vin-gã-tórĭ), azvingãtoari/azvingãtoare (az-vin-gã-toá-ri) – atsel tsi-azvindzi; atsel tsi-amintã unã alumtã (astreatsiri) *{ro: învingãtor}* *{fr: vainqueur, victorieux}* *{en: winner}* ex: sultan azvingãtor (tsi amintã polimlu) § ***ãnvingu*** (ãn-vín-gu) (mi) vb III shi II ãnvimshu (ãn-vím-shĭu), ãnvindzeam (ãn-vin-dzeámŭ), ãnvinsã (ãn-vín-sã), ãnvindziri/ãnvindzire (ãn-vín-dzi-ri) shi ãnvindzeari/ãnvindzeare (ãn-vin-dzeá-ri) – (unã cu ***azvingu***) ex: atsel tsi pi Vlecicu ãnvinsi § ***ãnvinsu*** (ãn-vín-su) adg ãnvinsã (ãn-vín-sã), ãnvinshi (ãn-vín-shi), ãnvinsi/ãnvinse (ãn-vín-si) – (unã cu ***azvinsu***) § ***ãnvindziri/ãnvindzire*** (ãn-vín-dzi-ri) sf ãnvindziri (ãn-vín-dzirĭ) – (unã cu ***azvindziri***) § ***ãnvindzeari/ãnvindzeare*** (ãn-vin-dzeá-ri) sf ãnvindzeri (ãn-vin-dzérĭ) – (unã cu ***azvindziri***) § ***nvingu*** (nvín-gu) (mi) vb III shi II nvimshu (nvím-shĭu), nvindzeam (nvin-dzeámŭ), nvinsã (nvín-sã), nvindziri/nvindzire (nvín-dzi-ri) shi nvindzeari/nvindzeare (nvin-dzeá-ri) – (unã cu ***azvingu***) § ***nvinsu*** (nvín-su) adg nvinsã (nvín-sã), nvinshi (nvín-shi), nvinsi/nvinse (nvín-si) – (unã cu ***azvimtu***) § ***nvindziri/nvindzire*** (nvín-dzi-ri) sf nvindziri (nvín-dzirĭ) – (unã cu ***azvindziri***) § ***nvindzeari/nvindzeare*** (nvin-dzeá-ri) sf nvindzeri (nvin-dzérĭ) – (unã cu ***azvindziri***)

azvinsu (az-vín-su) adg – vedz tu ***azvingu***

azvintur (az-vín-tur) (mi) vb I – vedz tu ***azvimtur***
azvinturari/azvinturare (az-vin-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***azvimtur***
azvinturat (az-vin-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***azvimtur***
azvistar (az-vis-tárŭ) sm – vedz tu ***azvesti***
azvistãreauã (az-vis-tã-reá-ŭã) sf – vedz tu ***azvesti***
azvistusescu (az-vis-tu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***azvesti***
azvistusiri/azvistusire (az-vis-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***azvesti***
azvistusit (az-vis-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***azvesti***
azvoamiri/azvoamire (az-voá-mi-ri) sf – vedz tu ***vom***
azvom (az-vómŭ) vb III shi II – vedz tu ***vom***
azvu (áz-vu) sm azyi (áz-yi) – agru-prici carnivorã (tsi mãcã carni), cu truplu greu acupirit cu peri lundzã shi ascuri, cu cicioarli shcurti sh-cu caplu lungu tsi-ari un zurnã ca-atsel di porcu; vizur, yedzurã, yedzãri, baljados, dzoyiurã, dzoyiur *{ro: viezure, bursuc}* *{fr: blaireau}* *{en: badger}* ex: acãtsai un azvu; ca azvul tu alats
azvumeari/azvumeare (az-vu-meá-ri) sf – vedz tu ***vom***
azvumut (az-vu-mútŭ) adg – vedz tu ***vom***
azvundzescu (az-vun-dzés-cu) vb IV azvundzii (az-vun-dzíĭ), azvundzeam (az-vun-dzeámŭ), azvundzitã (az-vun-dzí-tã), azvundziri/azvundzire (az-vun-dzí-ri) – fac unã guvã tu-un lucru dit unã parti tu-alantã; trec un lucru (cari di-aradã easti nturyisit tu-un capit) prit altu lucru pãnã s-aflã di partea-alantã; azundzescu, cãrtiljedz, strãpungu, spitrundu, strãbat, stribat *{ro: găuri, perfora}* *{fr: trouer, perforer, percer}* *{en: pierce, go through}* § ***azvundzit*** (az-vun-dzítŭ) adg azvundzitã (az-vun-dzí-tã), azvundzits (az-vun-dzítsĭ), azvundziti/azvundzite (az-vun-dzí-ti) – (lucru) tsi-lj si featsi unã guvã dit unã parti tu-alantã; tsi-lj s-ari tricutã tsiva dit unã parti tu-alantã; azundzit, cãrtiljat, strãpumtu, spitrumtu, strãbãtut, stribãtut *{ro: găurit, perforat}* *{fr: troué, perforé, percé}* *{en: pierced, gone through}* § ***azvundziri/azvundzire*** (az-vun-dzí-ri) sf azvundziri (az-vun-dzírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva azvundzeashti; azvundziri, azundziri, cãrtiljari, strãpundziri, spitrundiri, strãbatiri, strãbãteari, stribatiri, stribãteari *{ro: acțiunea de a găuri, de a perfora; găurire, perforare}* *{fr: action de percer, de trouer, de forer}* *{en: action of piercing, of going through}* § ***azundzescu*** (a-zun-dzés-cu) vb IV azundzii (a-zun-dzíĭ), azundzeam (a-zun-dzeámŭ), azundzitã (a-zun-dzí-tã), azundziri/azundzire (a-zun-dzí-ri) – (unã cu ***azvundzescu***) § ***azundzit*** (a-zun-dzítŭ) adg azundzitã (a-zun-dzí-tã), azundzits (a-zun-dzítsĭ), azundziti/azundzite (a-zun-dzí-ti) – (unã cu ***azvundzit***) § ***azundziri/azundzire*** (a-zun-dzí-ri) sf azundziri (a-zun-dzírĭ) – (unã cu ***azvundziri***)
azvundziri/azvundzire (az-vun-dzí-ri) sf – vedz tu ***azvundzescu***
azvundzit (az-vun-dzítŭ) adg – vedz tu ***azvundzescu***
azvurãri/azvurãre (az-vu-rã-ri) sf – vedz tu ***izvur***
azvurãscu (az-vu-rãs-cu) vb IV – vedz tu ***izvur***
azvurãt (az-vu-rătŭ) adg – vedz tu ***izvur***

Ã

ã… – gramã tsi s-aflã tu nchisita di multi zboarã tsi nchisescu cu *m*, *n* shi dauã zboarã mash tsi nchisescu cu *l* (*ãl* shi *ãlj*), *s* (*ãsh*) shi *t* (*ãts*). Aestã gramã, tu zboarãli tsi nchisescu cu *ãm* shi *ãn* (i) nu s-avdi multi ori (la armãnjlji din Sud); (ii) s-avdi ca vucala *ã* multi ori (la armãnjlji dit Nordu); shi (iii) multi ori s-avdi (shi easti scriatã) ca vucala *a*. La Simpozionlu di Standardidzari a Scriariljei Armãneascã (Bituli, 1997), s-lo apofasea ca zboarãli cu idyea noimã tsi nchisescu cu *an…*, *ãn…* shi *n…*, icã nchisescu cu *am…*, *ãm…* shi *m…*, si sã ngrãpseascã mash cu *n* icã cu *m* tu nchisitã, cu tuti cã (i) zboarãli va poatã si s-avdã, macã ashi va s-u va cititorlu, cu *an…*, *ãn…* icã cu *am…*, *ãm…*; shi (ii) putem s-avem exceptsii shi zboarãli va poatã s-hibã scriati cu *an…*, *ãn…* icã scriati cu *am…*, *ãm…*, dupã cum u caftã zborlu shi dupã cum easti tu zburãrea-a scriitorlui
ãl pr pers III – vedz tu ***el***
ãlj[1] (ăljĭ) pr pirs III – vedz tu ***el***
ãlj[2] (ăljĭ) pr pirs III – vedz tu ***el***
ãm+cons… (tu nchisita-a zboarãlor) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu (i) cu ***am+cons…***, (ii) cu ***m+cons…***, sh-cãtivãrãoarã (iii) cu ***ãn+cons…***, cu ***an+cons…***, cu ***n+cons…***, shi cu ***cons…***.
ãmbair (ãm-bá-irŭ) (mi) vb I – vedz tu ***bair***[1]
ãmbar[1] (ãm-bárŭ) adg – vedz tu ***ambar***[1]
ãmbar[2] (ãm-bárŭ) adv – vedz tu ***ambar***[1]
ãmbar[3] (ãm-bárŭ) (mi) vb I – vedz tu ***bair***[1]
ãmbãirari/ãmbãirare (ãm-bã-i-rá-ri) sf – vedz tu ***bair***[1]
ãmbãirat (ãm-bã-i-rátŭ) adg – vedz tu ***bair***[1]
ãmbãnari/ãmbãnare (ãm-bã-ná-ri) sf – vedz tu ***banã***
ãmbãnat (ãm-bã-nátŭ) adg – vedz tu ***banã***
ãmbãnedz (ãm-bã-nédzŭ) vb I – vedz tu ***banã***
ãmbãrari[3]***/ãmbãrare*** (ãm-bã-rá-ri) sf – vedz tu ***bair***[1]
ãmbãrat[3] (ãm-bã-rátŭ) adg – vedz tu ***bair***[1]
ãmbãreatsã (ãm-bã-reá-tsã) sf – vedz tu ***ambar***[1]
ãmbet (ãm-bétŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mbet***
ãmbitari/ãmbitare (ãm-bi-tá-ri) sf – vedz tu ***mbet***
ãmbitat (ãm-bi-tátŭ) adg – vedz tu ***mbet***
ãmbitãtonj (ãm-bi-tã-tónjĭŭ) adg – vedz tu ***mbet***
ãmbitãtor (ãm-bi-tã-tórŭ) adg – vedz tu ***mbet***
ãmbitãtsãlji/ãmbitãtsãlje (ãm-bi-tã-tsắ-lji) sf – vedz tu ***mbet***
ãmbitãturã (ãm-bi-tã-tú-rã) sf – vedz tu ***mbet***
ãmbogru (ãm-bó-gru) adg – vedz tu ***mbogru***
ãmbugat (ãm-bu-gátŭ) adg – vedz tu ***bugat***
ãmbuljisescu (ãm-bu-lji-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mbuljitsedz***
ãmbuljisiri/ãmbuljisire (ãm-bu-lji-sí-ri) sf – vedz tu ***mbuljitsedz***
ãmbuljisit (ãm-bu-lji-sítŭ) adg – vedz tu ***mbuljitsedz***
ãmpartu (ãm-pár-tu) (mi) vb IV – vedz tu ***parti***
ãmpãrjinari/ãmpãrjinare (ãm-pãr-ji-ná-ri) sf – vedz tu ***pãrjinã***
ãmpãrjinat (ãm-pãr-ji-nátŭ) adg – vedz tu ***pãrjinã***
ãmpãrjinedz (ãm-pãr-ji-nédzŭ) vb I – vedz tu ***pãrjinã***
ãmpãrtãciuni/ãmpãrtãciune (ãm-pãr-tã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***parti***
ãmpãrtsãri/ãmpãrtsãre (ãm-pãr-tsắ-ri) sf – vedz tu ***parti***
ãmpãrtsãt (ãm-pãr-tsătŭ) adg – vedz tu ***parti***
ãmpãturari/ãmpãturare (ãm-pã-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***ampatrulea***[1]
ãmpãturat (ãm-pã-tu-rátŭ) adg– vedz tu ***ampatrulea***[1]
ãmpãturedz (ãm-pã-tu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***ampatrulea***[1]
ãmplin (ãm-plín) adg – vedz tu ***mplin***
ãmprad (ãm-prádŭ) vb I – vedz tu ***pradã***
ãmprãdari/ãmprãdare (ãmprã-dá-ri) sf – vedz tu ***pradã***
ãmprãdat (ãmprã-dátŭ) adg – vedz tu ***pradã***
ãmprãnjescu (mprã-njiés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mprãnjescu***
ãmprãnjiri/ãmprãnjire (ãm-prã-njí-ri) sf – vedz tu ***mprãnjescu***
ãmprãnjit (ãm-prã-njítŭ) adg – vedz tu ***mprãnjescu***
ãmpriunã (ãm-pri-ú-nã) adv – vedz tu ***mpriunã***
ãmprostu (ãm-prós-tu) adg – vedz tu ***mprostu***[1]
ãmprustari/ãmprustare (ãm-prus-tá-ri) sf – vedz tu ***mprostu***[1]
ãmprustat (ãm-prus-tátŭ) adg – vedz tu ***mprostu***[1]
ãmprustedz (ãm-prus-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mprostu***[1]
ãmpumurat (ãm-pu-mu-rátŭ) adg – vedz tu ***mpumurat***
ãmvãrtescu (ãm-vãr-tés-cu) (mi) vb IV ãmvãrtii (ãm-vãr-tíĭ), ãmvãrteam (ãm-vãr-teámŭ), ãmvãrtitã (ãm-vãr-tí-tã), ãmvãrtiri/ãmvãrtire (ãm-vãr-tí-ri)– scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***ãnvãrtescu***
ãmvãrtiri/ãmvãrtire (ãm-vãr-tí-ri) sf ãmvãrtiri (ãm-vãr-tírĭ) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***ãnvãrtiri***
ãmvãrtit (ãm-vãr-títŭ) adg ãmvãrtitã (ãm-vãr-tí-tã), ãmvãrtits (ãm-vãr-títsĭ), ãmvãrtiti/ãmvãrtite (ãm-vãr-tí-ti) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***ãnvãrtit***
ãmvãrtiturã (ãm-vãr-ti-tú-rã) sf ãmvãrtituri (ãm-vãr-ti-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***ãnvãrtiturã***
ãn (ăn) prip (*i forma shcurtã **n***) – vedz tu ***n***[1]
ãn+cons… (tu nchisita-a zboarãlor) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu (i) cu ***an+cons…***, (ii) cu ***n+cons…***, shi, cãtivãrãoarã (cãndu consonanta easti ***b***, ***p*** shi ***v***) (iii) cu ***ãm+cons…***, cu ***am+cons…***, cu ***m+cons…***, shi cu ***cons…***.
ãnbulzinari/ãnbulzinare (ãn-bul-zi-ná-ri) sf – vedz tu

nbulzinedz

ãnbulzinat (ãn-bul-zi-nátŭ) adg – vedz tu ***nbulzinedz***

ãnbulzinedz (ãn-bul-zi-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***nbulzinedz***

ãncaci (ãn-cácĭŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ncaci***[1]

ãncalic (ãn-ca-licŭ) vb I – vedz tu ***cal***[1]

ãncaltsu (ãn-cál-tsu) (mi) vb I – vedz tu ***ncaltsu***

ãncap (ãn-cápŭ) vb II – vedz tu ***ncap***

ãncarcu[1] (ãn-cár-cu) (mi) vb I – vedz tu ***ncarcu***[1]

ãncarcu[2] (ãn-cár-cu) (mi) vb I – vedz tu ***ncarcu***[2]

ãncãceari/ãncãceare (ãn-cã-ceá-ri) sf – vedz tu ***ncaci***[1]

ãncãceat (ãn-cã-ceátŭ) adg – vedz tu ***ncaci***[1]

ãncãciturã (ãn-cã-ci-tú-rã) sf – vedz tu ***ncaci***[1]

ãncãlicari/ãncãlicare (ãn-cã-li-cá-ri) sf – vedz tu ***cal***[1]

ãncãlicat (ãn-cã-li-cátŭ) adg – vedz tu ***cal***[1]

ãncãltsari/ãncãltsare (ãn-cãl-tsá-ri) sf – vedz tu ***ncaltsu***

ãncãltsat (ãn-cãl-tsátŭ) adg – vedz tu ***ncaltsu***

ãncãnescu (ãn-cã-nés-cu) vb IV – vedz tu ***ncãnescu***

ãncãniri/ãncãnire (ãn-cã-ní-ri) sf – vedz tu ***ncãnescu***

ãncãnit (ãn-cã-nítŭ) adg – vedz tu ***ncãnescu***

ãncãpeari/ãncãpeare (ãn-cã-peá-ri) sf – vedz tu ***ncap***

ãncãput (ãn-cã-pútŭ) adg – vedz tu ***ncap***

ãncãrcari[1]***/ãncãrcare*** (ãn-cãr-cá-ri) sf – vedz tu ***ncarcu***[1]

ãncãrcari[2]***/ãncãrcare*** (ãn-cãr-cá-ri) sf – vedz tu ***ncarcu***[2]

ãncãrcat[1] (ãn-cãr-cátŭ) adg – vedz tu ***ncarcu***[1]

ãncãrcat[2] (ãn-cãr-cátŭ) adg – vedz tu ***ncarcu***[2]

ãncãrligari/ãncãrligare (ãn-cãr-li-gá-ri) sf – vedz tu ***cãrlig***

ãncãrligat (ãn-cãr-li-gátŭ) adg – vedz tu ***cãrlig***

ãncãrlighedz (ãn-cãr-li-ghédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cãrlig***

ãncheadic (ãn-cheá-dicŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cheadicã***

ãncheari/ãncheare (ãn-cheá-ri) adv – vedz tu ***incheari***

ãncherdhu (ãn-chér-dhu) sn ãncherdhuri (ãn-chér-dhurĭ) – unã cu ***ãncherdu***

ãncherdu (ãn-chér-dhu) sn – vedz tu ***ncherdu***

ãnchid (ãn-chídŭ) (mi) vb III shi II ãnchish (ãn-chíshĭŭ), ãnchideam (ãn-chi-deámŭ), ãnchisã (ãn-chí-sã), ãnchidiri/ãnchidire (ãn-chí-di-ri) shi ãnchideari/ãnchideare (ãn-chi-deá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ãncljid***

ãnchideari/ãnchideare (ãn-chi-deá-ri) sf ãnchideri (ãn-chi-dérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ãncljideari***

ãnchidicari/ãnchidicare (ãn-chi-di-cá-ri) sf – vedz tu ***cheadicã***

ãnchidicat (ãn-chi-di-cátŭ) adg – vedz tu ***cheadicã***

ãnchidiri/ãnchidire (ãn-chí-di-ri) sf ãnchidiri (ãn-chí-dirĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ãncljidiri***

ãnchirdãsescu (ãn-chir-dhã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ncherdu***

ãnchirdãsiri/ãnchirdãsire (ãn-chir-dhã-sí-ri) sf – vedz tu ***ncherdu***

ãnchirdãsit (ãn-chir-dhã-sítŭ) adg – vedz tu ***ncherdu***

ãnchirdhãsescu (ãn-chir-dhã-sés-cu) vb IV ãnchirdhãsii (ãn-chir-dhã-síĭ), ãnchirdhãseam (ãn-chir-dhã-seámŭ), ãnchirdhãsitã (ãn-chir-dhã-sí-tã), ãnchirdhãsiri/ãnchirdhãsire (ãn-chir-dhã-sí-ri) – unã cu ***ãnchirdãsescu***

ãnchirdhãsiri/ãnchirdhãsire (ãn-chir-dhã-sí-ri) sf ãnchirdhãsiri (ãn-chir-dhã-sírĭ) – unã cu ***ãnchirdãsiri***

ãnchirdhãsit (ãn-chir-dhã-sítŭ) adg ãnchirdhãsitã (ãn-chir-dhã-sí-tã), ãnchirdhãsits (ãn-chir-dhã-sítsĭ), ãnchirdhãsiti/ãnchirdhãsite (ãn-chir-dhã-sí-ti) – unã cu ***ãnchirdãsit***

ãnchis (ãn-chísŭ) adg ãnchisã (ãn-chí-sã), ãnchish (ãn-chíshĭ), ãnchisi/ãnchise (ãn-chí-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ãncljis***

ãnchisescu (ãn-chi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***nchisescu***

ãnchisiri/ãnchisire (ãn-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***nchisescu***

ãnchisit (ãn-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***nchisescu***

ãnchisitã (ãn-chi-sí-tã) sf – vedz tu ***nchisescu***

ãnchismataric (ãn-chis-ma-tá-ricŭ) adg ãnchismataricã (ãn-chis-ma-tá-ri-cã), ãnchismatarits (ãn-chis-ma-tá-ritsĭ), ãnchismataritsi/ãnchismataritse (ãn-chis-ma-tá-ri-tsi) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***ãnchizmataric***

ãnchismã (ãn-chís-mã) sf ãnchismi/ãnchisme (ãn-chís-mi) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***ãnchizmã***

ãnchismãsescu (ãn-chis-mã-sés-cu) vb IV ãnchismãsii (ãn-chis-mã-síĭ), ãnchismãseam (ãn-chis-mã-seámŭ), ãnchismãsitã (ãn-chis-mã-sí-tã), ãnchismãsiri/ãnchismãsire (ãn-chis-mã-sí-ri) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***ãnchizmãsescu***

ãnchismãsiri/ãnchismãsire (ãn-chis-mã-sí-ri) sf ãnchismãsiri (ãn-chis-mã-sírĭ) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***ãnchizmãsiri***

ãnchismãsit (ãn-chis-mã-sítŭ) adg ãnchismãsitã (ãn-chis-mã-sí-tã), ãnchismãsits (ãn-chis-mã-sítsĭ), ãnchismãsiti/ãnchismãsite (ãn-chis-mã-sí-ti) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***ãnchizmãsit***

ãnchismusescu (ãn-chis-mu-sés-cu) vb IV ãnchismusii (ãn-chis-mu-síĭ), ãnchismuseam (ãn-chis-mu-seámŭ), ãnchismusitã (ãn-chis-mu-sí-tã), ãnchismusiri/ãnchismusire (ãn-chis-mu-sí-ri) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***ãnchizmusescu***

ãnchismusiri/ãnchismusire (ãn-chis-mu-sí-ri) sf ãnchismusiri (ãn-chis-mu-sírĭ) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***ãnchizmusiri***

ãnchismusit (ãn-chis-mu-sítŭ) adg ãnchismusitã (ãn-chis-mu-sí-tã), ãnchismusits (ãn-chis-mu-sítsĭ), ãnchismusiti/ãnchismusite (ãn-chis-mu-sí-ti) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***ãnchizmusit***

ãnchizmataric (ãn-chiz-ma-tá-ricŭ) adg – vedz tu ***nchizmã***

ãnchizmã (ãn-chíz-mã) sf – vedz tu ***nchizmã***

ãnchizmãsescu (ãn-chiz-mã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***nchizmã***

ãnchizmãsiri/ãnchizmãsire (ãn-chiz-mã-sí-ri) sf – vedz tu ***nchizmã***

ãnchizmãsit (ãn-chiz-mã-sítŭ) adg – vedz tu ***nchizmã***

ãnchizmusescu (ãn-chiz-mu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***nchizmã***

ãnchizmusiri/ãnchizmusire (ãn-chiz-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***nchizmã***

ãnchizmusit (ãn-chiz-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***nchizmã***

ãnciornic (ãn-cĭór-nicŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ncernu***

ãnciurnicari/ãnciurnicare (ãn-cĭur-ni-cá-ri) sf – vedz tu ***ncernu***

ãnciurnicat (ãn-cĭur-ni-cátŭ) adg – vedz tu ***ncernu***

ãnciuvãnjat (ãn-cĭu-vã-njĭátŭ) adg – vedz tu ***nciuvãnjat***

ãncljeg (ãn-cljégŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cljag***

ãncljiari/ãncljiare (ãn-clji-ĭá-ri) sf– vedz tu ***cljai***

ãncljiat (ãn-clji-ĭátŭ) adg – vedz tu ***cljai***

ãncljid (ãn-cljídŭ) (mi) vb III shi II – vedz tu ***ncljid***

ãncljideari/ãncljideare (ãn-clji-deá-ri) sf – vedz tu ***ncljid***

ãncljidiri/ãncljidire (ãn-cljí-di-ri) sf – vedz tu ***ncljid***

ãncljiedz (ãn-clji-ĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cljai***

ãncljigari/ãncljigare (ãn-clji-gá-ri) sf – vedz tu ***cljag***

ãncljigat (ãn-clji-gátŭ) adg – vedz tu ***cljag***

ãncljin (ãn-cljínŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ncljin***

ãncljinari/ãncljinare (ãn-clji-ná-ri) – vedz tu sf ***ncljin***

ãncljinat (ãn-clji-nátŭ) adg – vedz tu ***ncljin***

ãncljinãciunã (ãn-clji-nã-cĭu-nã) sf – vedz tu ***ncljin***

ãncljinãciuni/ãncljinãciune (ãn-clji-nã-cĭu-ni) sf – vedz tu ***ncljin***

ãncljinãtor (ãn-clji-nã-tórŭ) adg – vedz tu ***ncljin***

ãncljis (ãn-cljísŭ) adg – vedz tu ***ncljid***

ãnclo (ãn-cló) adv – vedz tu ***nclo***

ãnclotsi/ãnclotse (ãn-cló-tsi) adv – vedz tu ***nclo***

ãncoa (ãn-coá) adv – vedz tu ***ncoa***

ãncoatsi/ãncoatse (ãn-coá-tsi) – vedz tu ***ncoa***

ãncreadiri/ãncreadire (ãn-creá-di-ri) sf – vedz tu ***cred***

ãncred (ãn-crédŭ) (mi) vb III shi II – vedz tu ***cred***

ãncrideari/ãncrideare (ãn-cri-deá-ri) sf – vedz tu ***cred***

ãncridzut (ãn-cri-dzútŭ) adg – vedz tu ***cred***

ãncrun (ãn-crúnŭ) (mi) vb I – vedz tu ***curunã***[1]

ãncrunari/ãncrunare (ãn-cru-ná-ri) sf – vedz tu ***curunã***[1]

ãncrunat (ãn-cru-nátŭ) adg – vedz tu ***curunã***[1]

ãncrutsiljari/ãncrutsiljare (ãn-cru-tsi-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***crutsi***

ãncrutsiljat (ãn-cru-tsi-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***crutsi***

ãncrutsiljedz (ãn-cru-tsi-ljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***crutsi***

ãncucinari/ãncucinare (ãn-cu-ci-ná-ri) sf – vedz tu ***ngucinedz***

ãncucinat (ãn-cu-ci-nátŭ) adg – vedz tu ***ngucinedz***

ãncucinedz (ãn-cu-ci-nédzŭ) vb I – vedz tu ***ngucinedz***

ãncucinescu (ãn-cu-ci-nés-cu) vb IV – vedz tu ***ngucinedz***

ãncuciniri/ãncucinire (ãn-cu-ci-ní-ri) sf – vedz tu ***ngucinedz***

ãncucinit (ãn-cu-ci-nítŭ) adg – vedz tu ***ngucinedz***
ãncucushari/ãncucushare (ãn-cu-cu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***ncucushedz***
ãncucushat (ãn-cu-cu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***ncucushedz***
ãncucushedz (ãn-cu-cu-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ncucushedz***
ãncucutari/ãncucutare (ãn-cu-cu-tá-ri) sf – vedz tu ***cucot***
ãncucutat (ãn-cu-cu-tátŭ) adg – vedz tu ***cucot***
ãncucutedz (ãn-cu-cu-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cucot***
ãnculea (ãn-cu-leá) adv – vedz tu ***nclo***
ãncurpiljari/ãncurpiljare (ãn-cur-pi-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***ncurpiljedz***
ãncurpiljat (ãn-cur-pi-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***ncurpiljedz***
ãncurpiljedz (ãn-cur-pi-ljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***ncurpiljedz***
ãncurun (ãn-cu-rúnŭ) (mi) vb I – vedz tu ***curunã***[1]
ãncurunari/ãncurunare (ãn-cu-ru-ná-ri) sf – vedz tu ***curunã***[1]
ãncurunat (ãn-cu-ru-nátŭ) adg – vedz tu ***curunã***[1]
ãncusurari/ãncusurare (ãn-cu-su-rá-ri) sf – vedz tu ***cusor***[1]
ãncusurat (ãn-cu-su-rátŭ) adg – vedz tu ***cusor***[1]
ãncusuredz (ãn-cu-su-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cusor***[1]
ãndatã (ãn-dá-tã) sf ãndãts (ãn-dătsĭ) – vedz tu ***indati***
ãndãcãnescu (ãn-dã-cã-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ndãcãnescu***
ãndãcãniri/ãndãcãnire (ãn-dã-cã-ní-ri) sf – vedz tu ***ndãcãnescu***
ãndãcãnit (ãn-dã-cã-nítŭ) adg – vedz tu ***ndãcãnescu***
ãndãrlu (ãn-dắr-lu) adg ãndãrlã (ãn-dắr-lã), ãndãrlji (ãn-dắr-lji), ãndãrli/ãndãrle (ãn-dăr-li) – tsi lu-arãseashti si s-alavdã multu (sh-atumtsea cãndu nu-ahãrzeashti alavdi sh-ahãntu mãri); alãvdos, alãvdãtor, fudul, fãlos, pirifan, tartabes, tartares *{ro: îngâmfat, arogant}* *{fr: gonflé d'orgueil, vantard}* *{en: vainglorious, arrogant, bursting with pride}*
ãndes (ãn-désŭ) (mi) vb I – vedz tu ***des***[1]
ãndirsescu (ãn-dir-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ndirisi***
ãndirsiri/ãndirsire (ãn-dir-sí-ri) sf – vedz tu ***ndirisi***
ãndirsit (ãn-dir-sítŭ) adg – vedz tu ***ndirisi***
ãndisari/ãndisare (ãn-di-sá-ri) sf – vedz tu ***des***[1]
ãndisat (ãn-di-sátŭ) adg – vedz tu ***des***[1]
ãndisescu (ãn-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ndisescu***
ãndisiri/ãndisire (ãn-di-sí-ri) – vedz tu ***ndisescu***
ãndisit (ãn-di-sítŭ) adg – vedz tu ***ndisescu***
ãndoapãr[1] (ãn-doá-pãrŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ndoapir***[1]
ãndoapãr[2] (ãn-doá-pãrŭ) sm – vedz tu ***ndoapir***[2]
ãndoapir[1] (ãn-doá-pirŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ndoapir***
ãndoapir[2] (ãn-doá-pirŭ) sm fãrã pl – vedz tu ***ndoapir***[2]
ãndoi (ãn-dóĭ) adg, pr, shi num – vedz tu ***ndoi***
ãndreadziri/ãndreadzire (ãn-dreá-dzi-ri) sf – vedz tu ***ndreg***[1]
ãndreg[1] (ãn-drégŭ) (mi) vb III shi II – vedz tu ***ndreg***[1]
ãndreg[2] (ãn-drégŭ) adg ãndreagã (ãn-dreá-gã), ãndredz (ãn-drédzĭ), ãndredz (ãn-drédzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ãntreg***
ãndrepsu (ãn-drép-su) adg – vedz tu ***ndreg***[1]
ãndreptu[1] (ãn-drép-tu) sn – vedz tu ***ndriptati***
ãndreptu[2] (ãn-drép-tu) adg – vedz tu ***ndriptati***
ãndreptu[3] (ãn-drép-tu) adv – vedz tu ***ndriptati***
ãndreptu[4] (ãn-drép-tu) (mi) vb I – vedz tu ***ndriptati***
ãndreptu[5] (ãn-drép-tu) adg – vedz tu ***ndreg***[1]
ãndreptu[6] (ãn-drép-tu) adg – vedz tu ***nandreapta***
ãndridzeari/ãndridzeare (ãn-dri-dzeá-ri) sf – vedz tu ***ndreg***[1]
ãndriptari/ãndriptare (ãn-drip-tá-ri) sf – vedz tu ***ndriptati***
ãndriptat (ãn-drip-tátŭ) adg – vedz tu ***ndriptati***
ãndriptedz (ãn-drip-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ndriptati***
ãndrupãciuni/ãndrupãciune (ãn-dru-pã-ciú-ni) sf – vedz tu ***ndrupãciuni***
ãndrupãri/ãndrupãre (ãn-dru-pắ-ri) sf – vedz tu ***ndrupãri***
ãndrupãscu (ãn-dru-pãs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ndrupãscu***
ãndrupãt (ãn-dru-pắtŭ) adg – vedz tu ***ndrupãt***
ãndrupãturã (ãn-dru-pã-tú-rã) sf – vedz tu ***ndrupãturã***
ãnduhachi/ãnduhache adv (ãn-du-há-chi) adv – vedz tu ***hachi***
ãndultsescu (ãn-dul-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***dultsi***[1]
ãndultsiri/ãndultsire (ãn-dul-tsí-ri) sf – vedz tu ***dultsi***[1]
ãndultsit[1] (ãn-dul-tsítŭ) adg – vedz tu ***dultsi***[1]
ãndultsit[2] (ãn-dul-tsit) sm pl(?) – vedz tu ***ndultsit***[2]
ãndupãrari/ãndupãrare (ãn-du-pã-rá-ri) sf – vedz tu ***ndupãrari***
ãndupãrat (ãn-du-pã-rátŭ) adg – vedz tu ***ndupãrat***
ãndupãrãciuni/ãndupãrãciune (ãn-du-pã-rã-ciú-ni) sf – vedz tu ***ndupãrãciuni***
ãndupãrit (ãn-du-pã-rítŭ) adg – vedz tu ***ndrupãt***
ãndupirari/ãndupirare (ãn-du-pi-rá-ri) sf – vedz tu ***ndupirari***
ãndupirat (ãn-du-pi-rátŭ) adg – vedz tu ***ndupirat***
ãndzap (ãn-dzápŭ) (mi) vb I ãndzãpai (ãn-dzã-páĭ), ãndzãpam (ãn-dzã-pámŭ), ãndzãpatã (ãn-dzã-pá-tã), ãndzãpari/ãndzãpare (ãn-dzã-pá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntsap***
ãndzãpari/ãndzãpare (ãn-dzã-pá-ri) sf ãndzãpãri (ãn-dzã-pắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ãntsãpari***
ãndzãpat (ãn-dzã-pátŭ) adg ãndzãpatã (ãn-dzã-pá-tã), ãndzãpadz (ãn-dzã-pátsĭ), ãndzãpati/ãndzãpate (ãn-dzã-pá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ãntsãpat***
ãndzãpãtos (ãn-dzã-pã-tósŭ) adg ãndzãpãtoasã (ãn-dzã-pã-toá-sã), ãndzãpãtosh (ãn-dzã-pã-tóshĭ), ãndzãpãtoasi/ãndzãpãtoase (ãn-dzã-pã-toá-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ãntsãpãtos***
ãndzãpãturã (ãn-dzã-pã-tú-rã) sf ãndzãpãturi (ãn-dzã-pã-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ãntsãpãturã***
ãndzinucljari/ãndzinucljare (ãn-dzi-nu-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***dzinuclju***
ãndzinucljat (ãn-dzi-nu-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***dzinuclju***
ãndzinucljedz (ãn-dzi-nu-cljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***dzinuclju***
ãnfarmãc (ãn-fár-mãcŭ) (mi) vb I – vedz tu ***fãrmac***[1]
ãnfãrmãcari/ãnfãrmãcare (ãn-fãr-mã-cá-ri) sf – vedz tu ***fãrmac***[1]
ãnfãrmãcat (ãn-fãr-mã-cátŭ) adg – vedz tu ***fãrmac***[1]
ãnfãrmãcos (ãn-fãr-mã-cósŭ) adg – vedz tu ***fãrmac***[1]
ãnfãrmãcusescu (ãn-fãr-mã-cu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***fãrmac***[1]
ãnfãrmãcusiri/ãnfãrmãcusire (ãn-fãr-mã-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***fãrmac***[1]
ãnfãrmãcusit (ãn-fãr-mã-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***fãrmac***[1]
ãnflurescu (ãn-flu-rés-cu) vb IV – vedz tu ***floarã***
ãnfluriri/ãnflurire (ãn-flu-rí-ri) sf – vedz tu ***floarã***
ãnflurit (ãn-flu-rítŭ) adg – vedz tu ***floarã***
ãnfricushari/ãnfricushare (ãn-fri-cu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***fricã***
ãnfricushat (ãn-fri-cu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***fricã***
ãnfricushedz (ãn-fri-cu-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***fricã***
ãnfushtari/ãnfushtare (ãn-fush-tá-ri) sf – vedz tu ***nfushtedz***
ãnfushtat (ãn-fush-tátŭ) adg – vedz tu ***nfushtedz***
ãnfushtedz (ãn-fush-tédzŭ) vb I – vedz tu ***nfushtedz***
ãngarcu (ãn-gár-cu) (mi) vb I ãngãrcai (ãn-gãr-cáĭ), ãngãrcam (ãn-gãr-cámŭ), ãngãrcatã (ãn-gãr-cá-tã), ãngãrcari/ãngãrcare (ãn-gãr-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ãncarcu***[1] shi ***ãncarcu***[2]
ãngãlari/ãngãlare (ãn-gã-lá-ri) sf – vedz tu ***gal***
ãngãlat (ãn-gã-látŭ) adg – vedz tu ***gal***
ãngãlbidari/ãngãlbidare (ãn-gãl-bi-dá-ri) sf – vedz tu ***nglubudedz***
ãngãlbidat (ãn-gãl-bi-dátŭ) adg – vedz tu ***nglubudedz***
ãngãlbidedz (ãn-gãl-bi-dédzŭ) vb I – vedz tu ***nglubudedz***
ãngãledz (ãn-gã-lédzŭ) vb I – vedz tu ***gal***
ãngãrcari/ãngãrcare (ãn-gãr-cá-ri) sf ãngãrgãri (ãn-gãr-cắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ãncãrcari***[1] shi ***ãncãrcari***[2]
ãngãrcat (ãn-gãr-cátŭ) adg ãngãrcatã (ãn-gãr-cá-tã), ãngãrcats (ãn-gãr-cátsĭ), ãngãrcati/ãngãrcate (ãn-gãr-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ãncãrcat***[1] shi ***ãncãrcat***[2]
ãngãtan (ãn-gã-tánŭ) adv, sm fãrã pl – vedz tu ***angãtan***
ãnghios (ãn-ghiósŭ) adv – vedz tu ***nghios***
ãngindari/ngindare (ãn-gin-dá-ri) sf – vedz tu ***gindi***
ãngindat (ãn-gin-dátŭ) adg – vedz tu ***gindi***
ãngindu (ãn-gín-du) (mi) vb I – vedz tu ***gindi***
ãngljets (ãn-gljĭétsŭ) vb I – vedz tu ***gljets***

ãngljimari/ãngljimare (ãn-glji-má-ri) sf – vedz tu ***ngljimã***
ãngljimat (ãn-glji-mátŭ) adg – vedz tu ***ngljimã***
ãngljimã (ãn-glji-mã) sf – vedz tu ***ngljimã***
ãngljimedz (ãn-glji-médzŭ) vb I – vedz tu ***ngljimã***
ãngljimuescu (ãn-glji-mu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***ngljimã***
ãngljimuiri/ãngljimuire (ãn-glji-mu-í-ri) sf – vedz tu ***ngljimã***
ãngljimuit (ãn-glji-mu-ítŭ) adg – vedz tu ***ngljimã***
ãngljinescu (ãn-glji-nés-cu) vb IV – vedz tu ***ngljimã***
ãngljinjiri/ãngljinjire (ãn-glji-njí-ri) sf – vedz tu ***ngljimã***
ãngljinjit (ãn-glji-njítŭ) adg – vedz tu ***ngljimã***
ãngljit (ãn-gljítŭ) vb I shi IV – vedz tu ***ngljit***[1]
ãngljit[1] (ãn-gljítŭ) vb I – vedz tu ***ngljit***[1]
ãngljit[2] (ãn-gljítŭ) vb IV – vedz tu ***ngljit***[1]
ãngljitari/ãngljitare (ãn-glji-tá-ri) sf – vedz tu ***ngljit***[1]
ãngljitat (ãn-glji-tátŭ) adg – vedz tu ***ngljit***[1]
ãngljitsari/ãngljitsare (ãn-glji-tsá-ri) sf – vedz tu ***gljets***
ãngljitsat (ãn-glji-tsátŭ) adg – vedz tu ***gljets***
ãngljitsãri/ãngljitsãre (ãn-glji-tsắ-ri) sf – vedz tu ***ngljit***[1]
ãngljitsãt (ãn-glji-tsắtŭ) adg – vedz tu ***ngljit***[1]
ãngrãnjaric (ãn-grã-njĭá-ricŭ) adg – vedz tu ***ngrãnji***
ãngrãnjescu (ãn-grã-njĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ngrãnji***
ãngrãnji/ãngrãnje (ãn-grắ-nji) sf – vedz tu ***ngrãnji***
ãngrãnjiri/ãngrãnjire (ãn-grã-njí-ri) sf – vedz tu ***ngrãnji***
ãngrãnjit (ãn-grã-njítŭ) adg – vedz tu ***ngrãnji***
ãngrop (ãn-grópŭ) vb I – vedz tu ***groapã***
ãngrosh (ãn-gróshŭ) (mi) vb I – vedz tu ***gros***[2]
ãngrupari/ãngrupare (ãn-gru-pá-ri) sf – vedz tu ***groapã***
ãngrupat (ãn-gru-pátŭ) adg – vedz tu ***groapã***
ãngrushari/ãngrushare (ãn-gru-shĭá-ri) sf – vedz tu ***gros***[2]
ãngrushat (ãn-gru-shĭátŭ) adg – vedz tu ***gros***[2]
ãngucescu (ãn-gu-cés-cu) adg – vedz tu ***angucescu***
ãngucinari/ãngucinare (ãn-gu-ci-ná-ri) sf – vedz tu ***ngucinedz***
ãngucinat (ãn-gu-ci-nátŭ) adg – vedz tu ***ngucinedz***
ãngucinedz (ãn-gu-ci-nédzŭ) vb I – vedz tu ***ngucinedz***
ãnguciri/ngucire (ãn-gu-cí-ri) sf – vedz tu ***angucescu***
ãngucit (ãn-gu-cítŭ) adg – vedz tu ***angucescu***
ãngusã (ãn-gú-sã) sf – vedz tu ***angusã***
ãngusos (ãn-gu-sósŭ) adg – vedz tu ***angusã***
ãninti/ãninte (ãnín-ti) adv – vedz tu ***nãinti***
ãnj (ắnjĭ) pr pirs refl I – vedz tu ***mini***
ãnprapã (ãn-prá-pã) adv – vedz tu ***prapa***
ãnsirin (ãn-si-rínŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sirin***
ãnsirinari/ãnsirinare (ãn-si-ri-ná-ri) sf – vedz tu ***sirin***
ãnsirinat (ãn-si-ri-nátŭ) adg – vedz tu ***sirin***
ãnsirineadzã (ãn-si-ri-neá-dzã) (si) vb unipirs. I – vedz tu ***sirin***
ãnsirinedz (ãn-si-ri-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sirin***
ãnsor[1] (ãn-sórŭ) (mi) vb I– vedz tu ***nsor***
ãnsurari/ãnsurare (ãn-su-rá-ri) sf – vedz tu ***nsor***
ãnsurat (ãn-su-rátŭ) adg – vedz tu ***nsor***
ãnsus (ãn-súsŭ) adv – vedz tu ***nsus***
ãntardã (ãn-tár-dã) adv – vedz tu ***tãrdzãu***[1]
ãntãnj[1] (ãn-tắnjĭŭ) num – vedz tu ***ntãnj***[1]
ãntãnj[2] (ãn-tắnjĭŭ) adv – vedz tu ***ntãnj***[1]
ãntimsu (ãn-tím-su) adg – vedz tu ***tindu***
ãntimtu (ãn-tím-tu) adg – vedz tu ***tindu***
ãntindeari/ãntindeare (ãn-ãntin-deá-ri) sf – vedz tu ***tindu***
ãntindiri/ãntindire (ãn-tín-di-ri) sf – vedz tu ***tindu***
ãntindu (ãn-tín-du) (mi) vb III shi II – vedz tu ***tindu***
ãntinirescu (ãn-ti-ni-rés-cu) vb IV – vedz tu ***tinir***
ãntiniriri/ãntinirire (ãn-ti-ni-rí-ri) sf – vedz tu ***tinir***
ãntinirit (ãn-ti-ni-rítŭ) adg – vedz tu ***tinir***
ãntrã (ắn-trã) prip – vedz tu ***ntru***
ãntreatsit (ãn-treá-tsitŭ) adg – vedz tu ***trec***[1]
ãntreb (ãn-trébŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ntreb***
ãntreg (ãn-trégŭ) adg – vedz tu ***ntreg***
ãntribari/ãntribare (ãn-tri-bá-ri) sf – vedz tu ***ntreb***
ãntribat (ãn-tri-bátŭ) adg – vedz tu ***ntreb***
ãntric (ãn-trícŭ) vb I – vedz tu ***mãtricã***
ãntricari/ãntricare (ãn-tri-cá-ri) sf – vedz tu ***mãtricã***
ãntricat (ãn-tri-cátŭ) adg – vedz tu ***mãtricã***
ãntru (ắn-tru) prip – vedz tu ***ntru***
ãntrupusescu (ãn-tru-pu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***trup***
ãntrupusiri/ãntrupusire (ãn-tru-pu-sí-ri) sf – vedz tu ***trup***
ãntrupusit (ãn-tru-pu-sítŭ) adg – vedz tu ***trup***
ãntsap (ãn-tsápŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ntsap***
ãntsãpari/ãntsãpare (ãn-tsã-pá-ri) sf – vedz tu ***ntsap***
ãntsãpat (ãn-tsã-pátŭ) adg – vedz tu ***ntsap***
ãntsãpãlicos (ãn-tsã-pã-li-cósŭ) adg – vedz tu ***ntsap***
ãntsãpãtos (ãn-tsã-pã-tósŭ) adg – vedz tu ***ntsap***
ãntsãpãturã (ãn-tsã-pã-tú-rã) sf – vedz tu ***ntsap***
ãntsãpulicos (ãn-tsã-pu-li-cósŭ) adg – vedz tu ***ntsap***
ãntseapiri/ãntseapire (ãn-tseá-pi-ri) sf – vedz tu ***ntsep***
ãntsep (ãn-tsépŭ) vb III – vedz tu ***ntsep***
ãntsiput (ãn-tsi-pútŭ) adg – vedz tu ***ntsep***
ãntunearic (ãn-tu-neá-ricŭ) sn – vedz tu ***ntunearic***[1]
ãntunearicã (ãn-tu-neá-ri-cã) vb I – vedz tu ***ntunearic***[1]
ãntunicari[1]***/ãntunicare*** (ãn-tu-ni-cá-ri) sf – vedz tu ***ntunearic***[1]
ãntunicat[1] (ãn-tu-ni-cátŭ) adg – vedz tu ***ntunearic***[1]
ãntunicã (ãn-tú-ni-cã) vb I – vedz tu ***ntunearic***[1]
ãntunicos (ãn-tu-ni-cósŭ) adg – vedz tu ***ntunearic***[1]
ãnturinari/ãnturinare (ãn-tu-ri-ná-ri) sf – vedz tu ***turin***
ãnturinat (ãn-tu-ri-nátŭ) adg – vedz tu ***turin***
ãnturinã (ãn-tu-rí-nã) vb unipirs. I – vedz tu ***turin***
ãnturineadzã (ãn-tu-ri-neá-dzã) vb unipirs. I – vedz tu ***turin***
ãnturtsescu[1] (ãn-tur-tsés-cu) adg – vedz tu ***turcu***[1]
ãnturtsescu[2] (ãn-tur-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***turcu***[1]
ãnturtsiri/ãnturtsire (ãn-tur-tsí-ri) sf – vedz tu ***turcu***[1]
ãnturtsit (ãn-tur-tsítŭ) adg – vedz tu ***turcu***[1]
ãnvapsu (ãn-váp-su) adg – vedz tu ***vãfii***
ãnvãrgos (ãn-vãr-gósŭ) adg – vedz tu ***anvãrliga***
ãnvãrligos (ãn-vãr-li-gósŭ) adg – vedz tu ***anvãrliga***
ãnvãrtescu (ãn-vãr-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***anvãrtescu***
ãnvãrtiri/ãnvãrtire (ãn-vãr-tí-ri) sf – vedz tu ***anvãrtescu***
ãnvãrtit (ãn-vãr-títŭ) adg – vedz tu ***anvãrtescu***
ãnvãrtiturã (ãn-vãr-ti-tú-rã) sf – vedz tu ***anvãrtescu***
ãnvãrtushari/ãnvãrtushare (ãn-vãr-tu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***vãrtuti***
ãnvãrtushat (ãn-vãr-tu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***vãrtuti***
ãnvãrtushedz (ãn-vãr-tu-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***vãrtuti***
ãnveashtiri/ãnveashtire (ãn-veásh-ti-ri) sf – vedz tu ***nvescu***[1]
ãnveastã (ãn-veás-tã) sf – vedz tu ***nveastã***
ãnverigat (ãn-ve-ri-gátŭ) – vedz tu ***anvãrliga***
ãnvescãminti/ãnvescãminte (ãn-ves-cã-mín-ti) sf – vedz tu ***nvescu***[1]
ãnvescu (ãn-vés-cu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***nvescu***[1]
ãnviduescu (ãn-vi-du-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***veduu***
ãnviduiri/ãnviduire (ãn-vi-du-í-ri) sf – vedz tu ***veduu***
ãnviduit (ãn-vi-du-ítŭ) adg – vedz tu ***veduu***
ãnvindzeari/ãnvindzeare (ãn-vin-dzeá-ri) sf – vedz tu ***azvingu***
ãnvindziri/ãnvindzire (ãn-vín-dzi-ri) sf – vedz tu ***azvingu***
ãnvingu (ãn-vín-gu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***azvingu***
ãnvinsu (ãn-vín-su) adg – vedz tu ***azvingu***
ãnvirinari/ãnvirinare (ãn-vi-ri-ná-ri) sf – vedz tu ***virin***[2]
ãnvirinat (ãn-vi-ri-nátŭ) adg – vedz tu ***virin***[2]
ãnvirinedz (ãn-vi-ri-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***virin***[2]
ãnviscut (ãn-vis-cútŭ) adg – vedz tu ***nvescu***[1]
ãnvishteari/ãnvishteare (ãn-vish-teá-ri) sf – vedz tu ***nvescu***[1]
ãnvishtescu (ãn-vish-tés-cu) adg – vedz tu ***nveastã***
ãnvupsit (ãn-vup-sítŭ) adg – vedz tu ***vãfii***
ãnyilicescu (ãn-yi-li-cĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***nyilici***[1]
ãnyilici[1] (ãn-yi-lícĭŭ) sn – vedz tu ***nyilici***[1]
ãnyilici[2] (ãn-yi-lícĭŭ) (mi) vb IV – vedz tu ***nyilici***[1]
ãnyilicios (ãn-yi-li-ciósŭ) adg – vedz tu ***nyilici***[1]
ãnyiliciri/ãnyilicire (ãn-yi-li-cí-ri) sf – vedz tu ***nyilici***[1]
ãnyilicit (ãn-yi-li-cítŭ) adg – vedz tu ***nyilici***[1]
ãnyisari/ãnyisare (ãn-yi-sá-ri) sf – vedz tu ***yis***
ãnyisat (ãn-yi-sátŭ) adg – vedz tu ***yis***
ãnyisedz (ãn-yi-sédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***yis***
ãnyispinari/ãnyispinare (ãn-yis-pi-ná-ri) sf – vedz tu ***yeaspi***
ãnyispinat (ãn-yis-pi-nátŭ) adg – vedz tu ***yeaspi***
ãnyispinedz (ãn-yis-pi-nédzŭ) vb I – vedz tu ***yeaspi***
ãnzãrzãlari/ãnzãrzãlare (ãnzãr-zã-lá-ri) sf – vedz tu ***nzãrzãledz***

ãnzãrzãlat (ãn-zãr-zã-látŭ) adg – vedz tu ***nzãrzãledz***
ãnzãrzãledz (ãnzãr-zã-lédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***nzãrzãledz***
ãsh (ăshĭ) pr refl III – vedz tu ***shi***[2]
ãts[1] (ãts) pr pers, refl II – vedz tu ***tini***[1]

B

ba[1] (ba) adv – nu, ohi, aca, mi *{ro: nu, ba}* *{fr: non, nullement}* *{en: no, not}* ex: ba (aca), eu s-plãngu? ba (ohi), plãmsish; vrei, i nu vrei? ba, ba, ba;
ba[2] (ba) cong – icã, ori *{ro: fie, ori, sau}* *{fr: ou}* *{en: or, or else, otherwise}* ex: ba cã (icã) tini, ba cã (icã) mini; s-arucã tu-ayinji, ba (icã) om, ba (icã) pravdã, ba (icã) zulapi
ba[3] (ba) inter – avdzã! *{ro: a!}* *{fr: bah!; tiens!; hélas!}* *{en: nonsense!; pooh!; rubbish!; you don't say so!}* ex: ba (avdzã)! dzãsi nãsã, canda mini vream s-fac tut feati?
baba (bá-ba) sm babanj (bá-banjĭ) – tatã, afendi, patera, andic *{ro: tatã}* *{fr: père, papa}* *{en: father, dad}* ex: cãndu va s-yinã baba-a nostru?
babagean (ba-ba-geánŭ) adg babageanã (ba-ba-geá-nã), babageanj (ba-ba-geánjĭ), babageani/babageane (ba-ba-geá-ni) – tsi easti mari sh-gioni; babashcu, putut, vãrtos, curagios, gioni, giunar, giunac, curagios, inimarcu, cuduman, zot, dãldãsit, babagean, babashcu, babashcan, inimos *{ro: brav, viteaz, curajos}* *{fr: vaillant, courageux}* *{en: brave, courageous}* ex: cã-i ma babagean (curagios, gioni)
babanatsã (ba-ba-ná-tsã) sf babanatsã (ba-ba-ná-tsã) – unã soi di turtã i pãni di fãrinã di misur coaptã tu cireap; bubotã *{ro: un fel de pâine de mălai}* *{fr: pain ou galette de farine de maïs cuit au four}* *{en: some kind of a corn bread baked in the oven}*
babashcan (ba-básh-canŭ) adg – vedz tu ***babashcu***
babashcu (ba-básh-cu) adg babashcã (ba-básh-cã), babashtsã (ba-básh-tsã), babashti/babashte (ba-básh-ti) – tsi ari puteari (dinami) sh-poati s-lu facã un lucru; tsi poati s-dãnãseascã multi; babashcan, putut, vãrtos, sãnãtos, cadãr, cãdãr, cãdãri, catãrã, ndrumin, sãlnios, sãluios, silnãos, silnivos, babagean, gioni, palicar, etc. *{ro: puternic, tare, viteaz}* *{fr: fort, puissant, vaillant}* *{en: strong, vigorous, brave, valiant}* § ***babashcan*** (ba-básh-canŭ) adg babashcanã (ba-básh-ca-nã), babashcanj (ba-básh-canjĭ), babashcani/babashcane (ba-básh-ca-ni) – (unã cu ***babashcu***)
babã (bá-bã) sf babi/babe (bá-bi) – muljari tricutã multu tu anj; bãboanji, moashi; (fig: babã = (i) mama-a tatãlui i a dadãljei; mai; (ii) muljari, di-aradã moashi, tsi-agiutã la-amintarea-a natlui; mãmii) *{ro: bătrână; bunică, moaşă}* *{fr: vieille femme, grand'mère, sage-femme}* *{en: old woman, grandmother, midwife}* ex: baba (maea) a mea nj-muri; du-ti la babã-ta (mai-ta); eara la poartã nã babã (moashi); nãsã-lj fu baba (fig: mãmia) cãndu s-amintã § ***bãboanji/bãboanje*** sf bãboanji/bãboanje – (unã cu ***babã***)
babcã (báb-cã sf bãbtsi/bãbtse (băb-tsi) – umflãturã sum ureaclji; fãljor *{ro: umflătură sub urechie}* *{fr: enflure sous l'oreille}* *{en: swelling under the ear}*
babes (ba-bésŭ) adg – vedz tu ***pabes***
babnic (báb-nicŭ) babnitsi/babnitse (báb-ni-tsi) – cutsur (cuciubã) tsi s-ardi tu vatrã seara di nãintea-a Crãciunlui; crãciun *{ro: buştean}* *{fr: bûche qu'on met au feu la veille de Noël}* *{en: log of wood thrown in the fire the night before Christmas}*
babughear (ba-bu-gheárŭ) sm – vedz tu ***bubushar***
bac! (bác!) inter – zbor cari caftã sã sh-u-aducã cu boatsea-a broatitslor; baca-ca!, oac! *{ro: interjecţie care caută să imite strigătul broaştelor}* *{fr: mot qui imite le cri des grenouille}* *{en: word imitating the toad's cry}* § ***baca-ca!*** (bá-ca-ca!) inter – (unã cu ***bac!***)
baca-ca! (bá-ca-ca!) inter – vedz tu ***bac!***
bacaljar (ba-ca-ljĭárŭ) sm bacaljari (ba-ca-ljĭárĭ) – cumãts di carni di pescu, nsãratã shi afumatã loatã di la ma multi turlii di peshtsã mãri, cari bãneadzã, di-aradã, tu apa nsãratã *{ro: batog sărat}* *{fr: morue sèche}* *{en: salted and smoked back of sturgeon}*
bachi/bache (bá-chi) sf pl(?) – shcop suptsãri sh-lungu ca di-unã palmã, pilichisit la dauãli capiti, cu cari s-agioacã ficiuritslji tu-un gioc di-a lor (iu, cu-un shcop lungu u-agudescu prota shcljendza tu-un capit tra s-u facã s-ansarã di pi loc tu vimtu shi, deapoea, s-u agudeascã dit vimtu, tra s-u aminã alargu); stingãli, shcljendzã, shcljandzã, shcljengi, shcljenzã, sclenciu, ciulicã, ciulengã, cilecã *{ro: ţurcă}* *{fr: bâtonnet employé dans un jeu d'enfants}* *{en: small stick of wood in a children game (tip-cat)}*
baci (bácĭŭ) sm baci (bácĭ) – picurarlu cari di-aradã easti ma marli la unã stani; picurarlu tsi fatsi cashu la cãshari; cãshar *{ro: baci}* *{fr: fromager, maître berger}* *{en: cheese maker}* ex: mi bãgam shi baci la stãnã; nsus pri dzeanã-ashteaptã bacilji; bacilji la cashari; bacilu nã pitricu sh-cash bun sh-umtu bun; la cãshãrii, bacilu-nj deadi s-mãc ushmar § ***parabaci*** (pá-ra-bácĭŭ) sm parabaci (pá-ra-bácĭ) – omlu (di-aradã un tinir) tsi lu-agiutã bacilu la fãtsearea-a cashlui *{ro: ajutor de baci}* *{fr: aide d'un fromager}* *{en: cheese maker assistant}* ex: ma nãpoi yin shii parabacilji
baclã (bá-clã) sf bacli/bacle (bá-cli) – unã soi di fructu cu chealea suptsãri sh-njedzlu dzãmos tu cari s-aflã simintsãli *{ro: bacă (fruct)}* *{fr: baie (fruit)}* *{en: bacca (berry)}*
bacrã (bá-crã) sf bãcri (bă-cri) – metal, cu hroma galbinã-aroshi, dit cari s-fac multi lucri (cloputi, pãradz, teli, etc.); aramã, bacrã, halcumã *{ro: aramă, cupru}* *{fr: cuivre, chaudronnerie}* *{en: copper}*
bademi/bademe (ba-dé-mi) sf badenj (ba-dénjĭ) – poamã faptã di-un pom shcurtu tsi creashti tu locurli caldi (ca-atseali dit Grãtsii) i Turchii), cu frãndzi lundzã sh-suptsãri, lilici albi-triandafili; oasili di la-aestã poamã tsi s-mãcã shi au un gustu di nucã; baemi, migdalã, amigdalã *{ro: migdală}* *{fr: amande}* *{en: almond}* § ***baemi/baeme*** (ba-ĭé-mi) sf baenj (ba-ĭénjĭ) – (unã cu ***bademi***)
badrã (bá-drã) invar – multu nsãrat; paransãrat, lisã *{ro: foarte sărat}* *{fr: extrêmement salé}* *{en: extremely salted}* ex: cash badrã (multu nsãrat)
badzarã (ba-dzá-rã) sf badzari/badzare (ba-dzá-ri) shi badzãri (ba-dzărĭ) – unã soi di pitã di cash adratã cu fãrinã di misur (cãlãmbuchi), coaptã di-aradã tu pontsã; (fig: badzara = om aplo, tsi nu shtii cum si s-poartã tu lumi, om di la oi, nipilichisit, niciuplit, neaspilat) *{ro: plăcintă de mălai}* *{fr: galette de maïs avec du fromage et cuite au four appelé "pontsã"}* *{en: some kind of cheese "pita" (pie) made with corn flour}* ex: easti un badzara (fig: neaspilat, tsi nu shtii si s-poartã tu lumi); nã dzuã, treatsi badzara di ursã pri-aclo § ***bãdzarã*** (bã-dzá-rã) sf bãdzari/bãdzare (bã-dzá-ri) shi bãdzãri (bã-dzărĭ) – (unã cu ***badzarã***)
baea (ba-eá) adg, adv invar – tsi aspuni cã numirlu di lucri easti mari; cari aspuni cã un lucru easti di mari mãrimi (lãrdzimi, lundzimi); tsi easti di primansus; multu, chihtrã, malã di, bolcu, lungu, etc. *{ro: mult, foarte, mult timp}* *{fr: beaucoup, trés, longtemps}* *{en: much, very, for a long time}* ex: picurarlji s-nãrãirã baea (multu) pi Verlu-Shcrac; baea-lj (multu chiro-lj) mutrescu aclo iu yin armãnjlji di la cupii; sh-chir Nicola baea (multu, lungu) s-ca minduea; li mutrirã baea oarã (lungu chiro) cadurli; baea (multu chiro) sh-cu ngãtan, mutri sh-li numirã eapili; l-mutri baea (multu, vãrtos) murarlu sh-deapoea; s-lu-alasã arihati cã sh-ashi ari ca baea (malã di) bilei pi cap; mutrirã baea (multã) oarã dupã el, aclo iu s-dipãrta; avem noi ca baea (multã, lungã) cali pãnã Larisa
baemi/baeme (ba-ĭé-mi) sf – vedz tu ***bademi***
bafã (bá-fã) sf bafi/bafe (bá-fi) – broatic mari, di-aradã veardi (fig: bafã = (i) om cu pãntica mari; (ii) pãrnoanji (paranumã) tsi u da crishtinjlji a turtsãlor) *{ro: brotac mare}* *{fr: grande grenouille verte}* *{en: large green frog}*
baftã (báf-tã) sf bafti/bafte (báf-ti) – tihi (cãsmeti) la gioclu di cãrtsã (i la alti giocuri di tihi); bahti, tihi, cãsmeti *{ro: baftă, noroc}* *{fr: veine au jeu, chance}* *{en: chance, luck (in a game of chance)}* § ***bahti/bahte*** (báh-ti) sf bãhtsã(?) (băh-tsã) – baftã, tihi, cãsmeti *{ro: baftă, noroc}* *{fr: chance, satisfaction}*

{en: chance} ex: sh-cu bahti (tihi) va s-hibã

bag (bágŭ) (mi) vb I bãgai (bã-gáĭ), bãgam (bã-gámŭ), bãgatã (bã-gá-tã), bãgari/bãgare (bã-gá-ri) – fac un lucru tra s-intrã iuva; fac un lucru (mãcarea) si sta pi tsiva (measã); mi-ashternu tu-un loc (la measã, pi-unã crivati, etc.); apun, pun, culcu, curdusescu, ashternu; (expr: 1: mi bag (s-fac un lucru) = nchisescu (s-fac un lucru); 2: mi bag (sã-nj si facã un lucru) = mi-angrec (tra si s-facã un lucru); 3: bãgai minti = nvitsai, nu va mata fac ahtari lucru; 4: bag ghini tu minti (tu cornu, cap, carafetã, etc.) = aduchescu ghini shi va nj-u-aduc aminti ma nãpoi, nu va s-u-agãrshescu; 5: nj-u bag tu minti, mi bag = ljau apofasea; 6: nj-u (ãnj) bag mintea = nj-am cãshtiga, mutrescu ghini s-nu pat tsiva; 7: nu-nj bag mintea cu… = nu dau simasii la-atseali tsi dzãtsi i fatsi cariva, cã easti glar, ageamit, etc.; 8: bag oarã = mutrescu ghini tra s-li ved tuti cum lipseashti; 9: mi bag (s-dormu) = mi culcu s-dormu, intru tu-ashtirnut tra s-dormu; 10: ãl bag di cali = ãl cãndãrsescu, lu-anduplic, lu-apuaduc; 11: bag boatsea = (nchisescu di) aurlu; 12: u bag strãmbã (cãciula) = nu-am dip ananghi, nu-nj trag gailelu, nu mi mealã; 13: bag tsiva n gurã = mãc tsiva; 14: nu-nj si bagã n gurã = (di cripãrli tsi li am) = escu mãrãnat (shi nu-am orixi s-mãc); 15: nu bag ghini n gurã cã… = unãshunã, cãt u bãgai macãrea n gurã; 16: nu bag somnu ntr-ocllji = nu dormu dip, nu ncljid ocljilj; 17: nj-bag lãili = intru tu jali (cã-nj muri cariva di soi); 18: l-bag yiu tu groapã = lj-fac mãri cripãri, lj-aduc mãri taxirãts; 19: bag angrãnj namisa di… = ãlj fac si s-cãrteascã, si sã ncaci; 20: ti bag tu mãnã = ti-acats, va pot s-ti fac s-adari tsi voi mini; 21: bag cariva tu pãni; bag huzmichear = ãl ljau cu-arugã, lu-arughedz; 22: bag carni tu ureclji; bag zvercã = mi ngrash; 23: li bag mpadi (armili) = mi prudau; 24: bag (zaire) = acumpãr lucri tra s-li am (s-li lucredz, s-li crescu, ti arniu, etc.); 25: nu-lj si bagã mãnã = nu pots s-lu tsãnj, nu poati s-hibã astãmãtsit, nu poati s-hibã azvimtu); 26: easti tri bãgari pri-aranã = easti multu bun; 27: lj-bag frica tu oasi = lu-aspar, lu lãhtãrsescu multu); 28: u bag nãinti = trag ninti, mi ljau dupã cariva; 29: l-bag nãinti = lu-aurlu; lu-avin, lu-agunescu, lu mpingu; 30: l-bag dinãpoi = lu ncaci, lu-aurlu, lu cãtigursescu, lu-avin *{ro: băga, plasa, pune, aplica, intra, angaja, vârî, (se) amesteca, insista, convinge, înţelege, (se) decide, procura, fi atent, urmări, prinde, învinge, capitula, urla, învăţa, gândi, (se) culca, (se) îngrăşa, etc.}* *{fr: mettre, placer, poser, appliquer, entrer, engager, fourrer, (se) mêler, insister, convaincre, comprendre, (se) décider, procurer, faire attention, poursuivre, attraper, vaincre, capituler, pousser des cris, rendre, penser, (se) coucher, s'engraisser, etc.}* *{en: put, place, apply, get hired (for a job), enter, get mixed up, insist, convince, understand, decide, procure, be careful, pay attention, follow, catch, vanquish, capitulate, yell, learn, think, lie down, get fat, etc.}* ex: bãgats-lu n casã s-vã bag nãtheam di measã; paradzlji sã-lj badz la bancã; va-lj bãgãm avdeli; mi bãgai (intrai, mi-acãtsai) tu cor; s-avea bãgatã (expr: intratã, arugatã) ca huzmichear; nãpãrticã s-bãgã (intrã, s-hipsi) tu fearicã; tsi ti badz (ti-ameastits) tu lucri xeani?; s-bãgã s-u da (expr: sã ngricã, lj-cãdzu furtii, lji s-arcã s-u da); bãgats-u di cali (expr: cãndirsits-u, apuadutsets-u, nduplicats-u) s-nu fugã; bãgat tsiva tu cornu i nu? (expr: aduchit, achicãsit tsiva i nu?); mi bãgai (expr: loai apofasea) s-li vindu oili; Mitlu bãgã (expr: acumprã) nã furtii di balidz; anvitsai cã badz (expr: acumpri, adunj, creshti) tsachi; bagã-ts oara (expr: mutrea ghini s-nu pats tsiva, s-ts-ai cãshtiga, bagã-ts mintea); cãnjlji u bãgarã nãinti (expr: trapsirã ninti, s-loarã dupã); s-ti bãgarim tu mãnã! (expr: s-puteam s-ti-acats!); nu-lj si bagã mãnã (expr: nu poati s-hibã astãmãtsit, nu poati s-hibã azvimtu); nu li bag mpadi (expr: nu-nj mi prudau) dinãintea-a voastrã; easi nveasta, bagã boatsea (expr: nchiseashti s-aurlã); nipotlu bãgã minti bunã (expr: s-featsi cu minti, nvitsã cum s-facã); tsi bagã tu minti? (expr: tsi mindueashti?); bagã-nj-ti (expr: culcã-ti s-dornji)), pulje, bagã-nj-ti (culcã-ti s-dornji); ved cã bãgash zvercã (expr: ti ngrãshash); ved cã bãgash carni tu ureclji (expr: ti ngrãshash); sh-bãgã lãili (expr: intrã tu jali); mãni bãgãm (expr: nchisim s-tsãsem) tu-arãzboi § ***bãgat*** (bã-gátŭ) adg bãgatã (bã-gá-tã), bãgats (bã-gátsĭ), bãgati/bãgate (bã-gá-ti) – tsi easti faptu s-intrã iuva; tsi easti alãsat si sta pi tsiva; apus, pus, culcat, curdusit, ashtirnut *{ro: băgat, plasat, pus, aplicat, intrat, etc.}* *{fr: mis, placé, posé, appliqué, entré, etc.}* *{en: put, placed, applied, etc.}* § ***bãgari/bãgare*** (bã-gá-ri) sf bãgãri (bã-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bagã tsiva; puneari, culcari, curdusiri, ashtirneari *{ro: acţiunea de a băga, de a plasa, de a pune, de a aplica, de a intra, etc.; băgare, plasare, punere, aplicare, intrare, etc.}* *{fr: action de mettre, de placer, de poser, d'appliquer, d'entrer, etc.}* *{en: action of putting, of placing, of applying, etc.}* ex: tri bãgari pri aranã (expr: easti multu bun); aestã eara bãgari tru somnu (expr: aestã eara mash tra s-lu-arãdã) § ***nibãgat*** (ni-bã-gátŭ) adg nibãgatã (ni-bã-gá-tã), nibãgats (ni-bã-gátsĭ), nibãgati/nibãgate (ni-bã-gá-ti) – tsi nu easti bãgat s-intrã iuva; tsi nu s-ari bãgatã s-doarmã *{ro: nebăgat, neculcat, etc.}* *{fr: qui n'est pas mis, qui n'est pas couché, etc.}* *{en: who is not put in, who does not lie down, etc.}* ex: hiu nibãgat (nu hiu bãgat s-dormu) ninga § ***nibãgari/nibãgare*** (ni-bã-gá-ri) sf nibãgãri (ni-bã-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva nu s-bagã *{ro: acţiunea de a nu băga, de a nu se culca, etc.}* *{fr: action de ne pas mettre, de ne pas se coucher, etc.}* *{en: action of not putting in, of not lying down, etc.}* § ***bãgãturã*** (bã-gã-tú-rã) sf bãgãturi (bã-gã-túrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu oaea sh-cheari njelu ninti di-afitari; vãtãmãturã *{ro: avort la oi}* *{fr: avortement chez les brebis}* *{en: miscarriage (sheep)}*

bagav (bá-gavŭ) adg bagavã (bá-ga-vã), bagayi (bá-gayĭ), bagavi/bagave (bá-ga-vi) – hromã tsi nu easti ni lai ni albã ma s-aflã iuva namisa di eali (tsi sh-u-adutsi cu-atsea a cinushiljei, niheamã ghesã ca atsea a cafelui, etc.); gãbur, griv, psar, siv, shargav, sharen, sumolcu, murgu, amurgu *{ro: sur, bej}* *{fr: de couleur grise, beige; gris foncé}* *{en: gray, grey, beige}*

bagi[1] (bágĭŭ) sm fãrã pl – cash uscat, faptu cu laptili dit cari s-ari scoasã umtul, sh-tsãnut di-aradã tu foali ti earnã; gavruyeani *{ro: brânză smântânită}* *{fr: fromage écrémé qu'on conserve pour l'hiver}* *{en: cheese made of skimmed milk}*

bagi[2] (bágĭŭ) sm bagi (bágĭ) – scriari neapruchеatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***baci***

bagrem (ba-grémŭ) sm bagrenj (ba-grénjĭ) – arburi cu alumãchi tsi au schinj, frãndzi compusi shi arapuni di lilici albi tsi anjurdzescu mushat; sãlcãm, acãchii, davan *{ro: salcîm}* *{fr: acacia}* *{en: locust tree}* ex: anjurizmã di trandafili, di bagrem shi argavan

bahti/bahte (báh-ti) sf – vedz tu ***baftã***

bair[1] (bá-irŭ) sn bairi/baire (bá-i-ri) – aradã di lucri tsi s-aflã (i suntu bãgati si sta) un dupã (ningã) alantu; baiur, aradã, arãdãrichi, ordu, udopsu, sãrã, sireauã, chindinar; (fig: 1: bair = bair di zboarã (versu) dit un cãntic (cari au di-aradã un ritmu sh-unã rimã); expr: 2: dit bairli di inimã = dit ahãndamea-a suflitlui; dit frãndzãli di inimã) *{ro: rând, şir, şirag}* *{fr: série, rangée, file, enfilade}* *{en: series, file, row}* ex: s-yinã bair (aradã) di arhundadz; un bair (aradã, sãrã) alb di oasi; bairi (cãrtsã, arãdz di zboarã ngrãpsiti) lãi udati cu lãcrinj; featі gioacã bair, bair (aradã cu-aradã); bair, bair, oili-azghearã; cu perlu tut cair shi dzãlili pri bair (pi-aradã, tu bitisitã); uhta dit bairli di inimã (expr: dit ahãndamea-a inimãljei) § ***baiur***[1] (bá-ĭurŭ) sn baiuri/baiure (bá-ĭu-ri) – (unã cu ***bair***[1]) § ***ambair*** (am-bá-irŭ) (mi) vb I ambãirai (am-bã-i-ráĭ), ambãiram (am-bã-i-rámŭ), ambãiratã (am-bã-i-rá-tã), ambãirari/ambãirare (am-bã-i-rá-ri) – bag tu-aradã unã dupã-alantã prãvdzãli dit unã cupii (tra s-li fac s-intrã tu cutar, s-li tundu, s-li mulgu, etc.); trec un hir prit mãrdzeali (flurii) tra s-fac unã ghiurdani; trec cãrlidzlji prit ocljilj di lãpudã; bag lucri tu-aradã; ãmbair, mbair, mbar; arãdãpsescu, arãdyisescu, arãdyipsescu; (fig: 1: ambairã = unã pravdã intrã cu coarnili n cariva; ambuirã; 2: mi ambair = mi-alãncescu ca un bair di…; 3: ambair (pãrmiti, cãstãnji) = dzãc zbor dupã zbor, isturii dupã isturii, pãrãvulsescu multi; 4: u mbair = mi bag tu-ashtirnut cu-unã muljari (bãrbat) tra s-u ciumulescu, s-u-ampihiur, s-u ncalic, s-nã agãchipsim; 5: ambair (unã cãrvani) = duc, neg tu frãmti, hiu cãlãuz) *{ro:*

înşira; împunge cu coarnele; apărea (în fruntea unui şir); povesti; se culca cu o femeie (bărbat)} {fr: (s')enfiler; mettre à la queue leu-leu; frapper de la corne, cosser; apparaître à la file; raconter; marcher à la tête d'un troupeau ou d'une caravane servant comme guide; raconter, coucher avec une femme (homme); baiser} {en: line up, string (beads); gore (with a horn); walk in the front of a line; narrate; sleep with a woman (man), fuck} ex: feata ambãira (tritsea pri hir) mãrdzeali; ambairã-nj lãpuda (treatsi-nj cãrlidzli tu ocljilj di lãpudã); lu-ambãirarã (fig: lu mbuirarã, lj-intrarã cu coarnili) boilji; ambãirã (fig: s-alãnci ca un bair) nã cãrvani; moashaaestã va tsã li ambairã (fig: va tsã li spunã, pãrãvulseascã tuti); muljarea aestã ambãirã multi la mortu (fig: adusi-aminti multi tu tu boatsitli-a ljei); shtia s-ambairã multi (fig: s-pãrãvulseascã, s-aducã aminti) aushaticlu; tsachilji a tãi ambairã ghini (fig: njergu ghini tu frãmti, suntu bunj cãlãuji); si-ambairã (fig: bãrbat sh-muljari s-bagã deadun tu-ashtirnut si s-agãchipseascã, si s-ciumuleascã, si s-ampihiurã) § ***ambãirat*** (am-bã-i-rátŭ) adg ambãiratã (am-bã-i-rá-tã), ambãirats (am-bã-i-rátsĭ), ambãirati/ambãirate (am-bã-i-rá-ti) – tsi s-aflã bãgat tu-unã aradã; (mãrdzeaua) tsi easti tricutã prit hir; ãmbãirat, mbãirat, mbãrat; arãdãpsit, arãdyisit, arãdyipsit *{ro: înşirat; împuns cu coarnele; etc.} {fr: enfilé; frappé de la corne, cossé; etc.} {en: lined up; gored (with a horn); etc.}* ex: peshtsãlj eara ambãirats tu cioarã § ***ambãirari/ambãirare*** (am-bã-i-rá-ri) sf ambãirãri (am-bã-i-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ambairã tsiva; ãmbãirari, mbãirari, mbãrari; arãdãpsiri, arãdyisiri, arãdyipsiri *{ro: acţiunea de a înşira; de a împunge cu coarnele; etc.} {fr: action de (s')enfiler; de frapper de la corne, de cosser; etc.} {en: action of lining up, of stringing (beads); of goring (with a horn); etc.}* ex: ambãirarea-a cumbuloyilor ãnj lo tutã dzua; avea sãltãnati tu ambãirari (nchisiri tu frãmti) § ***ãmbair*** (ãm-bá-irŭ) (mi) vb I ãmbãirai (ãm-bã-i-ráĭ), ãmbãiram (ãm-bã-i-rámŭ), ãmbãiratã (ãm-bã-i-rá-tã), ãmbãirari/ãmbãirare (ãm-bã-i-rá-ri) – (unã cu ***ambair***) § ***ãmbãirat*** (ãm-bã-i-rátŭ) adg ãmbãiratã (ãm-bã-i-rá-tã), ãmbãirats (ãm-bã-i-rátsĭ), ãmbãirati/ãmbãirate (ãm-bã-i-rá-ti) – (unã cu ***ambãirat***) § ***ãmbãirari/ãmbãirare*** (ãm-bã-i-rá-ri) sf ãmbãirãri (ãm-bã-i-rắrĭ) – (unã cu ***ambãirari***) § ***ãmbar***[3] (ãm-bárŭ) (mi) vb I ãmbãrai (ãm-bã-ráĭ), ãmbãram (ãm-bã-rámŭ), ãmbãratã (ãm-bã-rá-tã), ãmbãrari/ãmbãrare (ãm-bã-rá-ri) – (unã cu ***ambair***) § ***ãmbãrat***[3] (ãm-bã-rátŭ) adg ãmbãratã (ãm-bã-rá-tã), ãmbãrats (ãm-bã-rátsĭ), ãmbãrati/ãmbãrate (ãm-bã-rá-ti) – (unã cu ***ambãirat***) § ***ãmbãrari***[3]***/ãmbãrare*** (ãm-bã-rá-ri) sf ãmbãrãri (ãm-bã-rắrĭ) – (unã cu ***ambãirari***) § ***mbair*** (mbá-irŭ) (mi) vb I mbãirai (mbã-i-ráĭ), mbãiram (mbã-i-rámŭ), mbãiratã (mbã-i-rá-tã), mbãirari/mbãirare (mbã-i-rá-ri) – (unã cu ***ambair***) ex: mbãirã orli cã-lj s-arupsi lutraea; un di un nã mbãirãm (nã bãgãm tu-aradã un dupã-alantu); s-li mulgã li mbãirã (li bãgã unã dupã-alantã); mbairã mãrdzealili; shtii s-li mbairã di tsã scoati troarã un cãntic; acãtsarã sã mbairã (s-yinã un dupã-alantu) gionj aleptsã; cari li bagã tu cornu cãti mbairã nãsã (fig: pãrãvulseashti) nãsã; shadi shi lã mbairã (expr: lã dzãtsi isturii) unã cãti unã; u mbãirarã (fig: u pudidirã, u-anãpãdirã) lãcrinjli § ***mbãirat*** (mbã-i-rátŭ) adg mbãiratã (mbã-i-rá-tã), mbãirats (mbã-i-rátsĭ), mbãirati/mbãirate (mbã-i-rá-ti) – (unã cu ***ambãirat***) § ***mbãirari/mbãirare*** (mbã-i-rá-ri) sf mbãirãri (mbã-i-rắrĭ) – (unã cu ***ambãirari***) ex: cu mbãirarea-a mãrdzealilor mi shintii (cu tritsearea-a mãrdzealilor prit hir nj-tricui) tutã dzua; arauã mbãirari (fig: culaguzlãchi) fatsi § ***mbãirãturã*** (mbã-i-rã-tú-rã) sf mbãirãturi (mbã-i-rã-túrĭ) – bãgari tu-aradã *{ro: înşirare} {fr: enfilement; enfilade, enfilure} {en: lining up (things, beings); stringing (beads); succession}* § ***mbar***[3] (mbárŭ) (mi) vb I mbãrai (mbã-ráĭ), mbãram (mbã-rámŭ), mbãratã (mbã-rá-tã), mbãrari/mbãrare (mbã-rá-ri) – (unã cu ***ambair***) ex: shi mbarã oili-agalea (sh-li bagã-agalea oili cu-aradã unã dupã-alantã) § ***mbãrat***[3] (mbã-rátŭ) adg mbãratã (mbã-rá-tã), mbãrats (mbã-rátsĭ), mbãrati/mbãrate (mbã-rá-ti) – (unã cu ***ambãirat***) § ***mbãrari***[3]***/mbãrare*** (mbã-rá-ri) sf mbãrãri (mbã-rắrĭ) – (unã cu ***ambãirari***) § ***bair***[2] (bá-irŭ) sn bairi/baire (bá-i-ri) – 1: un i ma multi lucri (crutsi, mãrdzeali, flurii, chitritseali, etc.) bãgati tu-aradã sh-tricuti prit un hir (silivar, etc.) tra si s-poartã digushi trã mushuteatsã (trã cãmãrusiri, trã adutseari aminti, etc.); baiur, ghiurdani, ghirdani, arãdãrichi, rãdãrichi; 2: lucru tsi-l poartã omlu di gushi tra s-nu-l lja cariva di oclju (tra s-lj-aducã tihi, sã-lj njargã lucrili ambar, trã mushuteatsã, etc.); haimalã, haimali, haimani, haimalii, haimanlii, mãnochir, munochir, monochir *{ro: salbă: amuletă, talisman} {fr: collier; amulette, talisman} {en: necklace; amulet, charm}* ex: lj-deadirã bairi (ghiurdãnj) di flurii; poartã bair (haimalii) di gushi ca s-nu-l lja vãr di oclju § ***baiur***[2] (bá-ĭurŭ) sn baiuri/baiure (bá-ĭu-ri) – (unã cu ***bair***[2]) ex: baiur (ghiurdani) di flurii § ***bair***[3] (bá-irŭ) sn bairi/baire (bá-i-ri) – cioarã (spangu, hir, curauã, utrai, etc.) acãtsatã i cusutã di-un lucru (tra s-lishureadzã purtarea-a lui, tra s-lu mushutsascã, tra s-lu ncljidã, etc.); cioarã, curauã, funi, lutrai (bair di sirmã), utrai, trushinã (cioarã di pãputsã, tsãruhi, etc.), ligãturã, etc. *{ro: baier, şiret, şnur, legătură} {fr: cordon, lacet, lien} {en: lace, strand, rope, tie}* ex: s-arupsi bairlu (cioara) di disagã; u ncljisi punga cu bairlu di la gurã § ***baiur***[3] (bá-ĭurŭ) sn baiuri/baiure (bá-ĭu-ri) – (unã cu ***bair***[3]) § ***dizbair*** (diz-bá-irŭ) (mi) vb I dizbãirai (diz-bã-i-ráĭ), dizbãirdiz (diz-bã-i-rámŭ), dizbãiratã (diz-bã-i-rá-tã), dizbãirari/dizbãirare (diz-bã-i-rá-ri) – aspargu sireaua tu cari s-aflã arãdãpsiti lucri; disfac di cum eara mbãirati lucrili dit un bair; scot (disfac) hirili dit unã lãpudã (pãndzã, mãnushi, etc.); arup hirlu sh-li-alas s-easã (s-cadã) mãrdzealili (fluriili, etc.) dit unã ghiurdani; discaci perlji di la unã cusitsã; disfac hirili di la unã cioarã (funi, etc.); distrãmedz, distram, strãmedz, dizmal *{ro: deşira} {fr: effiler, désenfiler} {en: fray, unravel, unthread, unstring (beads)}* ex: pãndza s-dizbairã; dizbãirãm mãrdzealili; mizi s-dizbãirã di nãs § ***dizbãirat*** (diz-bã-i-rátŭ) adg dizbãiratã (diz-bã-i-rá-tã), dizbãirats (diz-bã-i-rátsĭ), dizbãirati/dizbãirate (diz-bã-i-rá-ti) – (lucru) tsi easti scos dit un bair; (hir) tsi easi dit unã lãpudã; (ghiurdani) dit cari ishirã mãrdzealili cã-lj s-arupsi hirlu; distrãmat, strãmat, dizmãlat *{ro: deşirat} {fr: effilé, désenfilé} {en: frayed, unraveled, unthreaded, unstrung (beads)}* ex: mãnush dizbãirati § ***dizbãirari/dizbãirare*** (diz-bã-i-rá-ri) sf dizbãirãri (diz-bã-i-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-dizbairã; distrãmari, strãmari, dizmãlari *{ro: acţiunea de a deşira; deşirare} {fr: action d'effiler, de désenfiler} {en: action of fraying, unraveling, unthreading, unstringing (beads)}* § ***dizbãirãturã*** (diz-bã-i-rã-tú-rã) sf dizbãirãturi (diz-bã-i-rã-túrĭ) – lucru tsi easti dizbãirat *{ro: deşirare} {fr: défilage} {en: unraveling, unthreading, unstringing (of beads)}* § ***dizmair*** (diz-má-irŭ) (mi) vm I dizmãirai (diz-mã-i-ráĭ), dizmãirdiz (diz-mã-i-rámŭ), dizmãiratã (diz-mã-i-rá-tã), dizmãirari/dizmãirare (diz-mã-i-rá-ri) – (unã cu ***dizbair***) § ***dizmãirat*** (diz-mã-i-rátŭ) adg dizmãiratã (diz-mã-i-rá-tã), dizmãirats (diz-mã-i-rátsĭ), dizmãirati/dizmãirate (diz-mã-i-rá-ti) – (unã cu ***dizbãirat***) § ***dizmãirari/dizmãirare*** (diz-mã-i-rá-ri) sf dizmãirãri (diz-mã-i-rắrĭ) – (unã cu ***dizbãirari***)

bair[2] (bá-irŭ) sn – vedz tu ***bair***[1]

bair[3] (bá-irŭ) sn – vedz tu ***bair***[1]

bairacã (ba-i-rá-cã) sf – vedz tu ***bãirachi***

bairactar (ba-i-rac-tárŭ) sm – vedz tu ***bãirachi***

bairahtar (ba-i-rah-tárŭ) sm – vedz tu ***bãirachi***

baiur[1] (bá-ĭurŭ) sn – vedz tu ***bair***[1]

baiur[2] (bá-ĭurŭ) sn – vedz tu ***bair***[1]

baiur[3] (bá-ĭurŭ) sn – vedz tu ***bair***[1]

bajancã (ba-jĭán-cã) sf bajantsi/bajantse (ba-jĭán-tsi) – pulj njic, sumolcu (siv, bagav), tsi bãneadzã di-aradã piningã api, cu coada lungã tsi sh-u minã tut chirolu, sh-cari s-dutsi sã-sh treacã earna tu locuri ma caldi; cutrubatã, coadã-baturã, cudubaturã, culususã, baturã *{ro: codobatură} {fr: hochequeue} {en: wagtail}*

bal[1] (bálŭ) sn – vedz tu ***balã***[1]

bal[2] (bálŭ) sn baluri (bá-lurĭ) – loc iu s-adunã tinirljі s-gioacã *{ro: bal} {fr: bal} {en: bal}* ex: tra si gioacã bal (ca la bal) pãreclji

balavancu (ba-la-ván-cu) adg balavancã (ba-la-ván-cã), balavantsi (ba-la-ván-tsi), balavantsi (ba-la-ván-tsi) – lucru i

prici tsi easti multu di multu mari; (om, arburi) tsi esti multu mari, analtu sh-vãrtos; evil, ghigantu, galjaman, div, tiriu *{ro: enorm} {fr: grand, énorme} {en: enormous, giant}*

balã[1] (bá-lã) sf bali/bale (bá-li) shi bãlj (bãljĭ) – sac mari mplin cu lucri; hãrar, hãrai, burdã, dengã, denghi *{ro: balot} {fr: ballot, grand sac rempli} {en: bale; large bound package}* § ***bal***[1] (bálŭ) sn bali/bale (bá-li) – (unã cu ***balã***[1])

balã[2] (bá-lã) sf bali/bale (bá-li) – ascucheat tsi curã nafoarã sh-fãrã vreari dit gura di om (cãni turbat, etc.); (expr: nj-alasã gura bali, nj-curã balili = zãlipsescu, nj-si fatsi mari orixi) *{ro: bale} {fr: bave} {en: slaver}* ex: veadi ghiftul shi-lj fug bali; lj-curã bali dit gurã; cãndu es dintsãlj la ficior, lj-curã bali § ***bãlos*** (bã-lósŭ) adg bãloasã (bã-loá-sã), bãlosh (bã-lóshĭ), bãloasi/bãloase (bã-loá-si) – tsi-lj curã balili multu; tsi easti mplin di bali; (fig: bãlos = (dzamã, muljiciuni) tsi sh-u-adutsi cu balili) *{ro: bălos} {fr: baveur} {en: with slavers, dribbler}* ex: arãdi mutsoslu di bãloslu (di-atsel cu bali); tadi easti bãlos (easti cu bali, lj-curã bali); lapti bãlos (expr: tsi sh-u-adutsi cu balili); easti om multu bãlos (tsi-lj curã multu balili) § ***mbãledz*** (mbã-lédzŭ) (mi) vb I mbãlai (mbã-láĭ), mbãlam (mbã-lámŭ), mbãlatã (mbã-lá-tã), mbãlari/mbãlare (mbã-lá-ri) – nj-es bali (nj-curã) balili din gurã; (mi) umplu di bali *{ro: (se) umple de bale} {fr: baver} {en: slaver, drool, drivel}* ex: ahiursi njilu sã si mbãleadzã, va-lj easã dintsãlj; tutã mi mbalã (umpli di bali) § ***mbãlat*** (mbã-látŭ) adg mbãlatã (mbã-lá-tã), mbãlats (mbã-látsĭ), mbãlati/mbãlate (mbã-lá-ti) – tsi lj-ari curatã bali; tsi s-ari umplutã di bali *{ro: umplut de bale} {fr: bavé} {en: slavered, drooled, driveled}* ex: alãxealj cãmeasha cã-i mbãlat (mplin di bali) § ***mbãlari/mbãlare*** (mbã-lá-ri) sf mbãlãri (mbã-lắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu a unui ãlj curã balili *{ro: acţiunea de a (se) umple de bale} {fr: action de baver} {en: action of slavering, of drooling, of driveling}*

balã[3] (bá-lã) sf bali/bale (bá-li) – partea di dininti shi di nghios a pãputsãlor (pri cari s-calcã cãndu omlu imnã); cumatã di cheali (i altu lucru) tsi s-bagã (s-alicheashti, s-coasi i sã ncãrfu-seashti) pristi partea din fatsã shi di nghios a pãputsãlor (cãndu aestã s-mãcã shi pãputsãli fac guvi); petsumã, mingiusholã, mishusholji, sholi, ghion, ghioni, ghionã *{ro: talpă la încălţăminte, pingea} {fr: semelle} {en: sole (of shoe)}*

balã[4] (bá-lã) sf bali/bale (bá-li) – un lucru stronghil (ca unã sferã, mer, piponj, etc.) di cheali, pãndzã, lastic, etc. cu cari s-agioacã njitslji (sh-mãrlji), agudinda-l cu ciciorlu (la futbol), aminãnda-l cu mãna (cãndu-i adrat di neauã), etc.; topcã, topã *{ro: minge} {fr: balle, boule, corps ronds} {en: ball; sphere}*

balconi/balcone (bal-có-ni) sf balconj (bal-cónjĭ) – unã soi di cirdachi tsi easi (prit unã ushi) nafoarã di stizma-a casãljei, mãrdzinitã di-aradã di-unã pãrmãclãchi tsi ncheadicã cãdea-rea-a omlui; cirdachi *{ro: balcon} {fr: balcon} {en: balcony}* ex: bãnam tu-unã casã cu balconi; alinã-ti pi balconi

balici (ba-lícĭŭ) sm pl(?) – ma multi turlii di arburits tsi yin dit locurli di cãtã China shi Geaponia, cu frãndzã lutsitoari tsi nu cad earna shi lilici mushati, albi i aroshi, tsi anjurzescu mu-shat; lilicea faptã di aestu arburic *{ro: camelie} {fr: camélie} {en: camellia}*

balig (bá-ligŭ) (mi) vb I – vedz tu ***baligã***

baligã (bá-li-gã) sf bãlidz (bắ-lidzĭ) – cãcat di pravdã (cal, gumar, oai, etc.); (expr: 1: (om tsi) easti baligã = (om tsi) easti multu moali, slab; 2: mãc baligã = zburãscu glãrinj; mãc cãcat) *{ro: balegă} {fr: crotte, fiente, excrément} {en: excrement, dropping (cattle, horse, sheep), dung, manure}* ex: arucã baligã; dusi la ayini multi turlii di baligã; omlu aestu esti baligã (expr: multu moali, slab); cu tsarã amisticatã cu bãlidz di calj i di boi, noi aundzem pizuljili § ***bãligos*** (bã-li-gósŭ) adg bãligoasã (bã-li-goá-sã), bãligosh (bã-li-góshĭ), bãligoa-si/bãligoase (bã-li-goá-si) – tsi easti cu multi bãlidz; tsi s-baligã multu *{ro: băligos} {fr: avec excrément (des animaux), crotté, fienté} {en: with dung, with manure}* ex: easti loc bãligos (cu multi bãlidz) § ***balig*** (bá-ligŭ) (mi) vb I bãligai (bã-li-gáĭ), bãligam (bã-li-gámŭ), bãligatã (bã-li-gá-tã), bãliga-ri/bãligare (bã-li-gá-ri) – (trã prãvdzã) s-cacã baligã; mbalig; (expr: 1: l-balig pri cariva = nu-l tinjisescu cum lipseashti pri cariva, l-prusvulusescu, l-lãvushescu, l-fac di di-arshini, etc.; 2: balig un loc (ayinji, grãdinã, etc.) = bag baligã tu-un loc tra s-lu ngrash, s-lu fac ma bun tr-atseali tsi am siminatã; 3: nj-si baligã tu pungã = nj-da paradz, amintu paradz) *{ro: băliga} {fr: fienter (en parlant des animaux)} {en: dung, shit (cattle)}* ex: s-baligã nã mulã; nj-si bãligã calu n cali; lj-si bãligã tu pungã (expr: lj-deadi, amintã paradz) § ***bãligat*** (bã-li-gátŭ) adg bãligatã (bã-li-gá-tã), bãligats (bã-li-gátsĭ), bãliga-ti/bãligate (bã-li-gá-ti) – (pravdã) tsi s-ari bãligatã; (loc) iu s-ari bãligatã unã pravdã *{ro: băligat} {fr: fienté (en parlant des animaux)} {en: dunged, shit (cattle)}* § ***bãligari/bãligare*** (bã-li-gá-ri) sf bãligãri (bã-li-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-baligã nã pravdã; mbãligari *{ro: acţiunea de a se băliga} {fr: action de se fienter (en parlant des animaux)} {en: action of dunging, of shitting (cattle)}* § ***mbalig*** (mbá-ligŭ) (mi) vb I mbãligai (mbã-li-gáĭ), mbãligam (mbã-li-gámŭ), mbãligatã (mbã-li-gá-tã), mbãligari/mbãligare (mbã-li-gá-ri) – (unã cu ***balig***) ex: si mbãligã (featsi baligã) calu tu ubor; mbãligai ghini ayinja (bãgai multã baligã tu ayinji); mi mbãligã (mi-arushinã, mi prusvulusi) pri mini, om aush § ***mbãligat*** (mbã-li-gátŭ) adg mbãligatã (mbã-li-gá-tã), mbãligats (mbã-li-gátsĭ), mbãliga-ti/mbãligate (mbã-li-gá-ti) – (unã cu ***bãligat***) § ***mbãliga-ri/mbãligare*** (mbã-li-gá-ri) sf mbãligãri (mbã-li-gắrĭ) – (unã cu ***bãligari***)

balj (báljĭŭ) adg balji/balje (bá-lji), balj (báljĭ), balji/balje (bá-lji) – (pravdã) tsi ari unã damcã albã pri cap, frãmti i mutscã; numã tsi s-da a unui cal (cãni) tsi ari unã ahtari damcã; (expr: (l-cunoscu) ca un cal balj = l-cunoscu multu ghini, cã easti ahoryea di altsã) *{ro: breaz} {fr: moucheté} {en: with a white spot on his head}*

baljaci (ba-ljĭácĭŭ) sm baljaci (ba-ljĭácĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***paljaci***

baljados (ba-ljĭa-dósŭ) sm baljadosh (ba-ljĭa-dóshĭ) – agru-prici carnivorã (tsi mãcã carni), cu truplu greu acupirit cu peri lundzã shi ascuri, cu cicioarli shcurti sh-cu caplu lungu tsi-ari un zurnã ca-atsel di porcu; azvu, vizur, yedzurã, yedzãri, dzoghiurã, dzoyiur *{ro: viezure, bursuc} {fr: blaireau} {en: badger}*

baljuca (ba-ljĭú-ca) sm invar – (omlu) tsi caftã s-aibã tsiva cu itsi trop, cã ari i nu ari ananghi; numã tsi s-da a unui cãni cu perlji lundzã; tsi easti sharcu ca unã ornji; haldup, zulumchear, guliman, etc. *{ro: rapace, hrăpăreţ} {fr: rapace, vorace} {en: rapacious}* ex: tsi baljuca (haldup, zulumchear) hii!

balsam (bál-samŭ) sm fãrã pl – unã lugurii tsi s-aflã tu ritsina shi tu dzama-a ma multor soiuri di arburi shi arburits (di-aradã dit locurilli caldi), cari ari unã anjurizmã mushatã sh-arãsitã di narea-a omlui, sh-cari s-bagã multi ori tu alifii shi yitrii trã harea tsi u au tra s-vindicã arãnj sh-lãngori; balsãm, basan, barsam, valsam; (expr: balsam (albu, arosh, etc.) = (i) soiuri di alifii shi yitrii (muljituri tsi anjurzescu mushat, ca shpirtul i balsamlu tsi lu au nuntru) cu cari s-vindicã multi ori omlu di arãnj sh-di dureri; (ii) zboarã dultsi, di vreari sh-di pãrigurii spusi a unui tsi easti cu inima grea, tra s-lu apuitueascã shi s-lu isihãseascã di jalea, nvirinarea, etc. tsi u-aducheashti tu suflit) *{ro: balsam} {fr: baume} {en: balm, balsam}* § ***balsãm*** (bál-sãmŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***balsam***) ex: cu balsãm arosh lj-tricurã dzindziili; balsãmlu albu easti bun cãndu ti doari pãntica § ***valsam*** (vál-samŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***balsam***) § ***basan*** (bá-sanŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***balsam***) ex: basanlu di Venetii § ***barsam*** (bár-samŭ) sm fãrã pl – unã soi di plantã (earbã) dit cari s-fac yitrii, trã balsamlu tsi lu-ari nuntru *{ro: plantă medicinală} {fr: plante médicamenteuse} {en: species of balmy shrub}* § ***mbãlsãmedz*** (mbãl-sã-médzŭ) vb I mbãlsãmai (mbãl-sã-máĭ), mbãlsãmam (mbãl-sã-mámŭ), mbãlsãmatã (mbãl-sã-má-tã), mbãlsãmari/mbãlsãmare (mbãl-sã-má-ri) – bag yitrii (alifii, mihlemi) pisti-aranã tra s-u vindic; bag yitrii tu truplu-a unui mortu tra s-lu fac s-tsãnã shi s-nu-anjurzeascã; bãlsãmedz, bãlsãmusescu; (fig: mbãlsãmedz = ljishuredz inima, apuituescu, pãrgursescu) *{ro: îmbălsăma, consola} {fr: embaumer, consoler} {en: embalm, console}* ex: cara tu cãdeari sh-frãmsi doi dintsã, lji mbãlsãmã (lj-bãgã yitrii

pi) dzindzia shi-lj si vindicã; nji mbãlsãmash (fig: nj-ljishurash inima, mi-apuituish) cu-un zbor, pleaga tsi am; cum s-u mbãlsãmedz (s-u-apuituescu), mãrata! § ***mbalsãm*** (mbál-sãm) vb I mbãlsãmai (mbãl-sã-máĭ), mbãlsãmam (mbãl-sã-mámŭ), mbãlsãmatã (mbãl-sã-má-tã), mbãlsãmari/mbãlsãmare (mbãl-sã-má-ri) – (unã cu ***mbãlsãmedz***) § ***mbãlsãmat*** (mbãl-sã-mátŭ) adg mbãlsãmatã (mbãl-sã-má-tã), mbãlsãmats (mbãl-sã-mátsĭ), mbãlsãmati/mbãlsãmate (mbãl-sã-má-ti) – (aranã) tsi-lj s-ari bãgatã yitrii; (mortu) tsi-lj s-ari bãgatã yitrii tu trup tra s-tsãnã shi s-nu-anjurzeascã; bãlsãmat, bãlsãmusit *{ro: îmbălsămat, consolat}* *{fr: embaumé, consolé}* *{en: embalmed, consoled}* § ***mbãlsãmari/mbãlsãmare*** (mbãl-sã-má-ri) sf mbãlsãmãri (mbãl-sã-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cându tsiva sã mbãlsãmeadzã; bãlsãmari, bãlsãmusiri *{ro: acţiunea de a îmbălsăma, de a consola}* *{fr: action d’embaumer, de consoler}* *{en: action of embalming, of consoling}* § ***bãlsãmedz*** (bãl-sã-médzŭ) vb I bãlsãmai (bãl-sã-máĭ), bãlsãmam (bãl-sã-mámŭ), bãlsãmatã (bãl-sã-má-tã), bãlsãmari/bãlsãmare (bãl-sã-má-ri) – (unã cu ***mbãlsãmedz***) ex: cara-lj bãlsãmai gura, lj-vinjirã la loc dintsãlj § ***bãlsãmat*** (bãl-sã-mátŭ) adg bãlsãmatã (bãl-sã-má-tã), bãlsãmats (bãl-sã-mátsĭ), bãlsãmati/bãlsãmate (bãl-sã-má-ti) – (unã cu ***mbãlsãmat***) § ***bãlsãmari/bãlsãmare*** (bãl-sã-má-ri) sf bãlsãmãri (bãl-sã-mắrĭ) – (unã cu ***mbãlsãmari***) § ***bãlsãmusescu*** (bãl-sã-mu-sés-cu) vb IV bãlsãmusii (bãl-sã-mu-síĭ), bãlsãmuseam (bãl-sã-mu-seámŭ), bãlsãmusitã (bãl-sã-mu-sí-tã), bãlsãmusiri/bãlsãmusire (bãl-sã-mu-sí-ri) – (unã cu ***mbãlsãmedz***) § ***bãlsãmusit*** (bãl-sã-mu-sítŭ) adg bãlsãmusitã (bãl-sã-mu-sí-tã), bãlsãmusits (bãl-sã-mu-sítsĭ), bãlsãmusiti/bãlsãmusite (bãl-sã-mu-sí-ti) – (unã cu ***mbãlsãmat***) § ***bãlsãmusiri/bãlsãmusire*** (bãl-sã-mu-sí-ri) sf bãlsãmusiri (bãl-sã-mu-sírĭ) – (unã cu ***mbãlsãmari***)

balsãm (bál-sãmŭ) sm – vedz tu ***balsam***

baltã (bál-tã) sf bãltsã (bắl-tsã) – unã soi di lac njic cu apã stãtutã; blatã, bãltoacã, bãltac, bãltoc, barã, habinã, lac *{ro: baltă}* *{fr: eau stagnante, mare, marais}* *{en: pond, small lake}* ex: s-dusirã oili pãnã tu baltã; balta di Ohrida ari peshti cu namã; arucã apã multã tu streahã shi featsi baltã; deadi multã ploai shi featsi baltã; mi dush la balta cu peshti § ***blatã*** (blá-tã) sf pl(?) – (unã cu ***baltã***) ex: loai calea prit blatã § ***bãltoacã*** (bãl-toá-cã) sf bãltoatsi/bãltoatse (bãl-toá-tsi), bãltots (bãl-tótsĭ) – baltã njicã (di-aradã murdarã sh-cu muzgã); bãltac, bãltoc *{ro: baltă mică}* *{fr: bourbier, marais, flaque}* *{en: puddle, pond}* ex: cãljuri cu bãltoatsi di apã; fudz di ploai sh-dai di bãltots; bãltoacã di sãndzi § ***bãltac*** (bãl-tácŭ) sn bãltatsi/bãltatse (bãl-tá-tsi) (unã cu ***bãltoacã***) ex: cãdzui tu bãltac § ***bãltoc*** (bãl-tócŭ) sn bãltoatsi/bãltoatse (bãl-tá-tsi) shi bãltots (bãl-tótsĭ) – (unã cu ***bãltoacã***) ex: s-nu shedz ningã bãltoc cã ti-acatsã heavra § ***bãltos*** (bãl-tósŭ) adg bãltoasã (bãl-toá-sã), bãltosh (bãl-tóshĭ), bãltoasi/bãltoase (bãl-toá-si) – loc mplin di apã stãtutã, cu bãltsã, bãltoatsi, glãburi shi lãschi; mãzgos, glãburos, vãltos *{ro: băltos}* *{fr: marécageux}* *{en: swampy}* ex: locurli a noastri nu-s buni trã casã cã-s bãltoasi § ***barã*** (bá-rã) sf bãri (bắrĭ) – (unã cu ***bãltoacã***) ex: chicutã di chicutã s-fatsi barã mari; nã barã mari di sãndzi; cãdzui tu barã; s-adrã barã di ploai

baltsotã (bal-tsó-tã) sf baltsoti/baltsote (bal-tsó-ti) – lilici criscutã tu grãdinã, mushatã sh-anjurzitoari, di-unã hromã amisticatã di galbin, purtucalishi sh-aroshi; mandzuranã, mangiurami *{ro: crăiţă}* *{fr: oeillet d’Inde}* *{en: french marigold}* ex: ca baltsota di pri pat

baltsu[1] (bál-tsu) sm baltsuri (bál-tsurĭ) – cumatã di pãndzã albã cu cari muljarea sh-acoapirã caplu (perlu shi gusha); mãndilã, cãftani, ciceroanã, tsitsiroanji, distimeli, lãhurã, lãhuri, cãlimcheari, cãlimcheri, vlashcã, poshi, tarpoashi, pihitsã, pischiri *{ro: năframă albă, balţ}* *{fr: sorte de fichu blanc dont se coiffent les vieilles femmes}* *{en: kind of a white head scarf used by old ladies}* ex: maea-sh bãgã baltsul; sti frãmti, baltsul; mãili-a lor, ca nishti doamni, tut cu baltsuri § ***mbaltsu*** (mbál-tsu) (mi) vb I mbãltsai (mbãl-tsáĭ), mbãltsam (mbãl-tsámŭ), mbãltsatã (mbãl-tsá-tã), mbãltsari/mbãltsare (mbãl-tsá-ri) – nj-acoapir caplu (perlu shi gusha) cu un baltsu; nj-bag pri cap unã cealmã (sãrichi, turbani) *{ro: acoperi capul cu balţul sau cu un turban}* *{fr: couvrir la tête avec un “baltsu”; mettre sur la tête un turban}* *{en: cover the head with a “baltsu” or a turban}* ex: ncaltsã-ti, mbaltsã-ti; nu s-ari mbãltsatã pãnã tora; pãnã s-mi mbaltsu, fudzi § ***mbãltsat*** (mbãl-tsátŭ) adg mbãltsatã (mbãl-tsá-tã), mbãltsats (mbãl-tsátsĭ), mbãltsati/mbãltsate (mbãl-tsá-ti) – tsi sh-ari acupiritã caplu cu un baltsu; tsi ari un baltsu pi cap; tsi sh-ari bãgatã unã cealmã pri cap *{ro: cu capul acoperit de un balţ sau turban}* *{fr: avec la tête couverte d’un “baltsu” ou un turban}* *{en: with the head covered by a “baltsu” or a turban}* ex: muljerli di Beala s-poartã mbãltsati § ***mbãltsari/mbãltsare*** (mbãl-tsá-ri) sf mbãltsãri (mbãl-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cându unã muljari sh-bagã baltsul (icã cealma, sãrichea) pri cap *{ro: acţiunea de a acoperi capul cu balţul sau cu un turban}* *{fr: action de couvrir la tête avec un “baltsu”; de mettre sur la tête un turban}* *{en: action of covering one’s head with a “baltsu” or a turban}* § ***baltsu***[2] (bál-tsu) (mi) vb I bãltsai (bãl-tsáĭ), bãltsam (bãl-tsámŭ), bãltsatã (bãl-tsá-tã), bãltsari/bãltsare (bãl-tsá-ri) – (unã cu ***mbaltsu***) § ***bãltsat***[2] (bãl-tsátŭ) adg bãltsatã (bãl-tsá-tã), bãltsats (bãl-tsátsĭ), bãltsati/bãltsate (bãl-tsá-ti) – (unã cu ***mbãltsat***) ***bãltsari/bãltsare*** (bãl-tsá-ri) sf bãltsãri (bãl-tsắrĭ) – (unã cu ***mbãltsari***)

baltsu[2] (bál-tsu) (mi) vb I – vedz tu ***baltsu***[1]

baltu (bál-tu) sn balturi (bál-turĭ) – catastasea (putearea ndreptul, etc.) tu cari s-aflã cariva cându el easti singurlu tsi poati s-vindã un lucru (sh-tr-atsea poati s-lu vindã cu tinjia tsi u va el) *{ro: monopol}* *{fr: monopole}* *{en: monopoly}* ex: tutumea s-featsi baltu

bambonã (bam-bó-nã) sf – vedz tu ***bumboanã***

bam-bum! (bám-búmŭ) – vedz tu ***bum!***

bamni/bamne (bám-ni) sf bãmnji – plantã di grãdinã (zãrzãvati) tsi fatsi fructi verdzã, piroasi, cu-unã dzamã mãzgoasã tu cari s-aflã multi simintsã njits, tsi s-bagã tu ghelã shi s-mãcã ca unã pãstalji; pãstalja faptã di-aestã plantã *{ro: bamă}* *{fr: corne grecque}* *{en: okra}* ex: feci nã ghelã di carni cu bãmnji

banabac (ba-na-bácŭ) sm banabats (ba-na-bátsĭ) – pãrnoanji datã di-armãnj a aschirladzlor turtsã *{ro: poreclă dată de aromâni soldaţilor turci}* *{fr: sobriquet donné aux soldats turcs}* *{en: nickname given to Turkish soldiers}*

banã (bá-nã) sf fãrã pl – harea tsi-l fatsi omlu (pravda, earba, etc.) s-hibã yiu; starea-a-atsilui tsi s-aflã dealihea tu lumi (cã easti unã prici yii i un lucru tsi nu easti yiu) di cându s-fatsi shi pãnã s-afãnseashti dit aestã lumi; bãnata (soea di banã, treaca, treatsita) tsi u dutsi cariva; yeatsã, zuii, treacã, treatsitã, bãnatã; (expr: 1: ts-astingu bana = ti vatãm, ti mor; 2: nu-lj dau banã = nu lu-alas isih, lj-fac bana amarã; 3: ashi s-ts-ai bana! = ti pãlãcãrsescu!, fãts njilã!, aman!) *{ro: viaţă}* *{fr: vie, train de la vie}* *{en: life, living}* ex: va ts-astingu bana (expr: va ti vatãm); nu-nj da banã (expr: nu mi-alasã isih) un minut; nj-am nã soacrã! nu-nj da banã (expr: nj-fatsi bana-amarã); aoa i bana-a banãljei § ***bãnedz*** (bã-nédzŭ) vb I bãnai (bã-náĭ), bãnam (bã-námŭ), bãnatã (bã-ná-tã), bãnari/bãnare (bã-ná-ri) – mi aflu tu banã; hiu yiu; fac tut tsi lipseashti (mãc sh-beau, mi-afirescu di arcoari shi piriclju, etc.) tra s-armãn tu banã; stau shi-nj trec bana tu-un loc (crat, casã, etc.,) singur i cu cariva; ljau anasã, adilj *{ro: vieţui, trăi}* *{fr: vivre}* *{en: live}* ex: s-nã bãnãm hãrzita banã; bãnedz sh-cama arãu; s-bãnats shi s-alghits ca Elimbul; cã ma multu nu s-bãneadzã § ***bãnat*** (bã-nátŭ) adg bãnatã (bã-ná-tã), bãnats (bã-nátsĭ), bãnati/bãnate (bã-ná-ti) – tsi s-aflã tu banã; tsi easti yiu; tsi sh-ari tricutã bana (tu-un loc); cari fatsi tut tsi lipseashti tra s-armãnã tu banã *{ro: vieţuit, trăit}* *{fr: vécu}* *{en: lived}* ex: oaminj bãnats tu pãduri § ***bãnari/bãnare*** (bã-ná-ri) sf bãnãri (bã-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cându cariva bãneadzã; loari anasã, adiljari *{ro: acţiunea de a vieţui, de a trăi; vieţuire, trăire}* *{fr: action de vivre, d’exister; existance, train de vie}* *{en: action of living; living}* § ***bãnatã*** (bã-ná-tã) sf fãrã pl – soea di banã tsi u dutsi cariva; banã, treacã, treatsitã *{ro: trai}* *{fr: train de vie}* *{en: living}* ex: bãnata (bana, treaca) di estan § ***ãmbãnedz*** (ãm-bã-nédzŭ) vb I ãmbãnai (ãm-bã-náĭ), ãmbãnam (ãm-bã-námŭ), ambãnatã

(ãm-bã-ná-tã), ãmbãnari/ãmbãnare (ãm-bã-ná-ri) – aduc diznou tu banã tsiva (i cariva) tsi-aspuni ca mortu; ambãnedz, mbãnedz; anyedz, nyiedz, anãstãsescu, etc. {ro: reînvia} {fr: ramener à la vie} {en: revive} ex: ãmbãnats-nji (adutsets-nj-u tu banã) Dona § **ãmbãnat** (ãm-bã-nátŭ) adg ãmbãnatã (ãm-bã-ná-tã), ãmbãnats (ãm-bã-nátsĭ), ãmbãnati/ãmbãnate (ãm-bã-ná-ti) – cari easti adus diznou tu banã; ambãnat, mbãnat; anyeat, nyiat, anãstãsit, etc. {ro: reînviat} {fr: ramené à la vie} {en: revived} ex: ãmbãnatã eará (adusã diznou tu banã) ca primãveara § **ãmbãnari/ãmbãnare** (ãm-bã-ná-ri) sf ãmbãnãri (ãm-bã-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti turnat diznou tu banã; ambãnari, mbãnari; anyeari, nyiari, anãstãsiri, etc. {ro: acţiunea de a reînvia, reînviere} {fr: action de ramener à la vie} {en: action of reviving} § **ambãnedz** (am-bã-nédzŭ) vb I ambãnai (am-bã-náĭ), ambãnam (am-bã-námŭ), ambãnatã (am-bã-ná-tã), ambãnari/ambãnare (am-bã-ná-ri) – (unã cu **ãmbãnedz**) § **ambãnat** (am-bã-nátŭ) adg ambãnatã (am-bã-ná-tã), ambãnats (am-bã-nátsĭ), ambãnati/ambãnate (am-bã-ná-ti) – (unã cu **ãmbãnat**) § **ambãnari/ambãnare** (am-bã-ná-ri) sf ambãnãri (am-bã-nắrĭ) – (unã cu **ãmbãnari**) § **mbãnedz** (mbã-nédzŭ) vb I mbãnai (mbã-náĭ), mbãnam (mbã-námŭ), mbãnatã (mbã-ná-tã), mbãnari/mbãnare (mbã-ná-ri) – (unã cu **ãmbãnedz**) § **mbãnat** (mbã-nátŭ) adg mbãnatã (mbã-ná-tã), mbãnats (mbã-nátsĭ), mbãnati/mbãnate (mbã-ná-ti) – (unã cu **ãmbãnat**) § **mbãnari/mbãnare** (mbã-ná-ri) sf mbãnãri (mbã-nắrĭ) – (unã cu **ãmbãnari**)

bancã[1] (bán-cã) sf bãntsi (bắn-tsi) – 1: unã soi di scamnu lungu (di lemnu, cheatrã, etc.) pri cari pot s-shadã doi i ma multsã oaminj sh-cari nu-ari tsiva dinãpoi tra s-poatã omlu si sã ndrupascã; bancu, bangu {ro: bancă} {fr: banc} {en: bench} § **bancu** (bán-cu) sf bãntsi (bắn-tsi) – 1: scamnu lungu, bancã; 2: measã di lucru; 3: tizghireauã, tizgheafi, tijachi, tizahi {ro: bancă; tejghea} {fr: banc; établi; comptoir} {en: bench; work-bench; counter} § **bangu** (bán-cu) sn bãndzi (bắn-dzi) – (unã cu **bancu**)

bancã[2] (bán-cã) sf bãntsi (bắn-tsi) – un adãrãmintu (biro) tu cari omlu poati sã-sh tsãnã paradzlji, s-lja toc trã paradz, s-acumpãrã paradz xenj, etc.; bancã {ro: bancă} {fr: banque} {en: bank}

bancu (bán-cu) sn – vedz tu **bancã**[1]

bandã[1] (bán-dã) sf bãndzã (bắn-dzã) – adunãturã di oaminj (ficiori, prãvdzã, pulj, etc.) tsi s-aflã tu idyiul loc shi au un idyiu scupo; buluchi, bluchi, ceatã, taifã, cãlãbãlãchi, gloatã, tãbãbii, surii, suro, gamã, tavabii, tavambii, chindrã, jurdunã, etc. {ro: bandă, mulţime} {fr: bande, troupe} {en: band, throng, gang (of thieves)} ex: videai bãndzã, bãndzã (gãrdelj) di pulj; sh-a rumãnjlor njicã-i banda (ceata); cãti cãrvãnj s-eara nãinti di bandã (ceatã), bandã (stog) li-alãsa pri tuti nãpoi

bandã[2] (bán-dã) sf bãndzã (bắn-dzã) – ceatã di oaminj (ghiftsã) adunats tra s-batã hãlãts di muzicã (avyiulii, pian, trumbetã, etc.) shi s-cãntã deadun {ro: fanfară, orchestră} {fr: fanfare, orchestre} {en: brass band, orchestra, band} ex: n pãzari cãntã banda (ghiftsãlj)

banderã (ban-dé-rã) sf banderi/bandere (ban-dé-ri) – cumatã di pãndzã (mitasi, carti, etc.), acãtsatã di un shcop, cari ari di-aradã ma multi buei sh-cari pãrãstiseashti (ca semnu ahoryea) un stat (unã sutsatã, unã hoarã, unã cumpanii, etc.); panderã, flamburã, flamurã, bãirachi, bairacã, bãryeachi; (expr: 1: scol bandera = mi scol contra-a statlui; mut caplu; fac panastasi; mi ribilipsescu; 2: fur cu banderã = fur cu-anami, cunuscut di tuts) {ro: drapel, steag} {fr: étendard, drapeau} {en: flag, banner} § **panderã** (pan-dé-rã) sf panderi/pandere (pan-dé-ri) – (unã cu **banderã**) ex: u sculã pandera (expr: featsi panastasi)

bandi (ban-dí) adg bandoanji/bandoanje (ban-doá-nji), bandadz (ban-dádzĭ), bandoanji/bandoanje (ban-doá-nji) – (palju-om) tsi nu easti bun trã tsiva; tsi nu lu-ariseashti s-lucreadzã; nu-ahãrzeashti mari lucru; tsi easti andihristu sh-arãu; dãrmalã, gãnoj, pezevenghiu, blãstimat, linãvos, etc. {ro: nemernic} {fr: vaurien, fainéant} {en: scoundrel, rascal} ex: tsi bandi (linãvos, pezevenghiu) eshti

bandilã (ban-dí-lã) sf bandili/bandile (ban-dí-li) – fiticã tsi u-arãseashti sã zburdãlipseascã, tsi ari caplu niheamã ca lishor shi nu para va s-ascultã; burdalã {ro: ştrengară} {fr: gamine} {en: urchin} ex: loai funea shi vuryela, lea rusã bandilã!

bangu (bán-gu) sn – vedz tu **bancã**[1]

banji/banje (bá-nji) sf bãnj (bắnjĭ) – 1: aspilarea-a truplu ntreg; intrarea (a omlui) cu truplu ntreg tu apã tra si s-la (si s-ascaldã, s-anoatã, etc.); 2: cupanja (cãzanea) tu cari omlu intrã tra si-sh la ntreglu trup; 3: loclu ningã apã (amari, arãuri, izvuri cu apã tsi easi caldã dit loc, etc.) iu s-dutsi dunjaea si sã scaldã, s-facã banji; 4: udãlu din casã iu omlu poati si s-ducã si s-la, si-sh facã apa (si s-chishi) icã s-easã nafoarã (si s-cacã) {ro: baie} {fr: bain, baignoire} {en: bath, bath-tub} ex: feci nã banji aeri (nj-lai ntreglu trup); adu banja (cupanja, cãzanea) s-nã scãldãm; mi dush la bãnj (locuri di ningã apã iu lumea fatsi banji) § **mbãnjedz** (mbã-njĭédzŭ) (mi) vb I mbãnjai (mbã-njĭáĭ), mbãnjam (mbã-njĭámŭ), mbãnjatã (mbãnjĭá-tã), mbãnjari/mbãnjare (mbã-njĭá-ri) – intru tu apã (cupanji, arãu, etc.) tra s-mi lau (s-mi-ascaldu, s-anot, etc.); fac banji; mi-ascaldu; anot, mplãtescu {ro: (se) îmbăia; scălda, înota} {fr: (se) baigner; nager} {en: take a bath; swim} ex: cara mi mbãnjai (feci unã banji), nj-si ljishurã truplu § **mbãnjat** (mbã-njĭátŭ) adg mbãnjatã (mbã-njĭá-tã), mbãnjats (mbã-njĭátsĭ), mbãnjati/mbãnjate (mbã-njĭá-ti) – tsi ari faptã banji; tsi ari intratã ntreg tu apã (di s-featsi muceali, tra si s-la, si s-ascaldã, s-anoatã, etc.); aspilat, lat, ascãldat, anutat, mplãtit {ro: îmbăiat; scăldat, înotat} {fr: baigné; nagé} {en: who has taken a bath, a swim} ex: nu lu-alas s-easã tu vimtu mbãnjat (dupã tsi featsi nã banji) § **mbãnjari/mbãnjare** (mbã-njĭá-ri) sf mbãnjeri (mbã-njĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sã mbãnjadzã; fãtseari banji; aspilari, ascãldari, anutari, mplãtiri {ro: acţiunea de a (se) îmbăia; de a (se) scălda, de a înota; îmbăiare, scăldare, înotare} {fr: action de (se) baigner; de nager} {en: action of taking a bath, of swimming} ex: di-ahãtã mbãnjari (fãtseari banji, ascãldari) va ti doarã caplu

barabancã (ba-ra-bán-cã) sf barabãntsi (ba-ra-bắn-tsi) – hãlati muzicalã faptã dit-un chelindru shcurtu, largu shi gol, di lemnu i di metal, tsi ari teasã pi-un fundu di-unã parti unã cheali cari, cãndu s-agudeashti cu mãna i cu un limnici, asunã (scoati bots); bãrãbancã, tãmpãrã, tãmpãnã, tãmpãnici, dumbãrã, dum-dum, dãulji {ro: tobă} {fr: tambour} {en: drum} ex: bati barabanca (dumbãrãlu)§ **bãrãbancã** (bã-rã-bán-cã) sf bãrãbãntsi (bã-rã-bắn-tsi) – (unã cu **barabancã**)

bara-bara (bá-ra-bá-ra) adv – tsi s-aflã aproapea (nandreapta i nastãnga) di cariva i di tsiva; tsi fac tsiva i s-aflã un ningã-alantu; zbor tsi-aspuni cã ma multsã oaminj i lucri s-aflã tu idyiul loc; alaturea, alaturi, alãturi, priningã, ningã; deadun, dadun, mpriunã, ãmpriunã, dipriunã {ro: alături, împreună} {fr: á côté, ensemble} {en: beside, together} ex: dzua sh-noaptea suntu bara-bara (deadun, un ningã-alantu)

barangã (ba-rán-gã) sf – vedz tu **parangã**

barã (bá-rã) sf – vedz tu **baltã**

barbarozã (bar-ba-ró-zã) sf barbarozi/barbaroze (bar-ba-ró-zi) – soi di lilici {ro: o floare} {fr: sorte de fleur} {en: some kind of a flower}

barbarusã (bar-ba-rú-sã) sf – vedz tu **bãrbãrusã**

barbã (bár-bã) sf bãrghi (bắr-ghi) – 1: perlji tsi crescu dit grunjlu-a bãrbatlui (sh-niheamã ma nsus, di-unã parti sh-alantã a gurãljei) shi suntu alãsats s-armãnã mãri; 2: arãdã-tsinjli di la tseapa veardi shi prash; (expr: mi giur pi barbã = mi giur cã spun dealihea) {ro: barbă; rădăcina de ceapă sau praz} {fr: barbe; racines de l'oignon et du poirreau} {en: beard; roots of green onions or leaks} ex: barba a prashlui; bãrghili a sãcãladzlor § **bãrbos** (bãr-bósŭ) adg bãrboasã (bãr-boá-sã), bãrbosh (bãr-bóshĭ), bãrboasi/bãrboase (bãr-boá-si) – cari ari barbã lungã; tsi nu s-ari sursitã di multu chiro; cu barbã, sãcãlã {ro: bărbos} {fr: barbu} {en: bearded} ex: agri capiti bãrboasi (cu barbã) § **barber** (bar-bér) sm barberi (bar-bérĭ) – bãrbat a curi tehni easti s-talji perlji i s-surseascã oaminjlji {ro: bărbier} {fr: barbier} {en: barber} § **birber** (bir-bér) sm birberi (bir-bérĭ) – (unã cu **barber**) § **bilber** (bil-bér) sm bilberi (bil-bérĭ) – (unã cu **barber**) § **belber** (bel-bér)

sm belberi (bel-bérĭ) – (unã cu ***barber***) § ***bãrbirisescu*** (bãr-bi-ri-sés-cu) (mi) vb IV bãrbirisii (bãr-bi-ri-síĭ), bãrbiriseam (bãr-bi-ri-seámŭ), bãrbirisitã (bãr-bi-ri-sí-tã), bãrbirisiri/bãrbirisire (bãr-bi-ri-sí-ri) – sursescu; talji (tundu) perlu; bãrbirsescu, sursescu, xursescu, arad; tundu, cutrusescu *{ro: bărbieri, tunde părul}* *{fr: (se) raser, (se) couper les cheveux}* *{en: shave; cut (clip) hair, have a haircut}* § ***bãrbirisit*** (bãr-bi-ri-sítŭ) adg bãrbirisitã (bãr-bi-ri-sí-tã), bãrbirisits (bãr-bi-ri-sítsĭ), bãrbirisiti/bãrbirisite (bãr-bi-ri-sí-ti) – tsi easti cu barba tãljatã; tsi easti cu perlu tumtu; bãrbirsit, aras, xursit, sursit; tumtu, tumsu, cutrusit *{ro: bărbierit, tuns}* *{fr: rasé, tondu}* *{en: shaved; who had a haircut}* ex: fatsã bãrbirisitã; capiti bãrbirisiti § ***bãrbirisiri/bãrbirisire*** (bãr-bi-ri-sí-ri) sf bãrbirisiri (bãr-bi-ri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sh-talji perlu i s-surseashti; bãrbirsiri, aradiri, arãdeari, xursiri, sursiri; tundiri, tundeari, cutrusiri *{ro: acţiunea de a bărbieri, de a tunde; bărbierire, tundere}* *{fr: action de (se) raser, de (se) couper les cheveux}* *{en: action of shaving; of cutting (clipping) hair, of having a haircut}* § ***bãrbirsescu*** (bãr-bir-sés-cu) (mi) vb IV bãrbirsii (bãr-bir-síĭ), bãrbirseam (bãr-bir-seámŭ), bãrbirsitã (bãr-bir-sí-tã), bãrbirsiri/bãrbirsire (bãr-bir-sí-ri) – (unã cu ***bãrbirisescu***) § ***bãrbirsit*** (bãr-bir-sítŭ) adg bãrbirsitã (bãr-bir-sí-tã), bãrbirsits (bãr-bir-sítsĭ), bãrbirsiti/bãrbirsite (bãr-bir-sí-ti) – (unã cu ***bãrbirisit***) § ***bãrbirsiri/bãrbirsire*** (bãr-bir-sí-ri) sf bãrbirsiri (bãr-bir-sírĭ) – (unã cu ***bãrbirisiri***) § ***bãrbutã*** (bãr-bú-tã) sf bãrbuti/bãrbute (bãr-bú-ti) – caplu di prash cu rãdãtsinjli (barba) a lui *{ro: căpăţână de praz}* *{fr: filament chevelu du poireau, y compris sa tête}* *{en: leak head including its roots}*

barber (bar-bér) sm – vedz tu ***barbã***

bardã (bár-dã) sf bãrdzã (bắr-dzã) – unã soi di tãpoarã njicã cu coada shcurtã tsi easti di-aradã ufilisitã cu-unã singurã mãnã *{ro: bardă}* *{fr: hache à main}* *{en: hatchet}* ex: elj vinjirã cu barda

bardhã (bár-dhã) sf bãrdzã (bắr-dzã) – unã cu ***bardã***

bardon (bar-dónŭ) invar – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pardon***

bardzu (bár-dzu) adg bardzã (bár-dzã), bardzi (bár-dzã), bardzã (bár-dzã) – cal i mulã cu chealea albã, amisticatã cu multi alti hromi; cal i mulã tsi ari ahtari cheali; barzã *{ro: bălan pestriţ}* *{fr: blond filasse et bariolé (en parnat des chevaux et des mulets)}* *{en: (for horses and mules) with white and motley skin}* ex: ncarcã bardza (mula bardzã) § ***barzã*** (bár-zã) sf bãrzã (bắr-zã) – mulã tsi easti cu chealea albã, bardzã *{ro: bălan}* *{fr: mulet blanc}* *{en: white mule}* § ***bardzucanat*** (bar-dzu-cá-natŭ) adg bardzucanatã (bar-dzu-cá-na-tã), bardzucanats (bar-dzu-cá-natsĭ), bardzucanati/bardzucanate (bar-dzu-cá-na-ti) – oai i caprã cu guna albã-bagavã-sivã sh-cu cu dãmtsã aroshi pri cap *{ro: oaie sau capră albă cu pete roşii pe cap}* *{fr: mouton gris ou chèvre grise qui a des raies rouges le long de sa tête}* *{en: grey sheep or goat with red streaks on the head}*

bardzucanat (bar-dzu-cá-natŭ) adg – vedz tu ***bardzu***

barem (bá-remŭ) adv – nai putsãn; barim, bari, macarim, macar, mãcar, canim, can, canai, canai-cã, incan *{ro: măcar, cel puţin}* *{fr: (tout) au moins}* *{en: at least}* ex: barem ahãt sã shtiu; barem un zbor bun s-avdu § ***barim*** (bá-rimŭ) adv – (unã cu ***barem***) ex: s-nj-alasã barim (macar) cãsica; barim ascultã-mi § ***bari/bare*** (bá-ri) adv – (unã cu ***barem***) ex: nu ca dushman, ma ca bari (macar ca) tatã; ma nu easti bari (macar) un

bari/bare (bá-ri) adv – vedz tu ***barem***

barim (bá-rimŭ) adv – vedz tu ***barem***

barish (bá-rishĭŭ) adv – vedz tu ***bãrishi***

barsam (bár-samŭ) sm – vedz tu ***balsam***

barun (ba-rúnŭ) pr barunã (ba-rú-nã) fãrã pl – nitsiun, nisun, vãr, vãrã, vãrnu, vãrnã, verun, vãrun, vrãn, cariva, cainiva, caniva, cuniva, tsiniva *{ro: nimeni, niciun}* *{fr: personne}* *{en: nobody}* ex: nu-avets fricã di barun (vãrnu); nu am barun (nitsiun, vãr) lucru astãz § ***barunoarã*** ba-ru-noá-rã) adv – un chiro tsi nu va s-yinã vãrnãoarã; pute, putes, barunãoarã, vãrnãoarã, vãrnoarã, vãrãoarã, vãroarã, nitsiunãoarã, nitsiunoarã, nitsidãnãoarã *{ro: niciodată}* *{fr: jamais}* *{en: never}* ex: nu agãrsha barunoarã (putes) buneatsa § ***barunãoarã*** ba-ru-nã-oá-rã) adv – (unã cu ***barunoarã***)

barunãoarã ba-ru-nã-oá-rã) adv – vedz tu ***barun***

barunoarã ba-ru-noá-rã) adv – vedz tu ***barun***

barzã (bár-zã) sf – vedz tu ***bardzu***

basan (bá-sanŭ) sm – vedz tu ***balsam***

basareti/basarete (ba-sa-ré-ti) sf pl(?) – atsea tsi-aspuni omlu cãndu nu lj-easti fricã s-facã un lucru, cã pistipseashti (ari nãdia shi ncreadirea) cã va u scoatã n cap; curai, curaj, curagi, thar, gairei, gaireti, gãireti *{ro: piuit, curaj}* *{fr: courage et foi}* *{en: courage and faith}* ex: lj-tãlje basaretea (gãiretea, curailu)

bascã (bás-cã) sf bãshti (bắsh-ti) – lãna (tutã) tsi si scoati di la unã oai tumtã; fãlcari; (expr: basca-a mã-tai! = angiurãturã) *{ro: lâna tunsă de la o oaie}* *{fr: la toison entière d'un mouton}* *{en: entire fleece shorn from a sheep}* ex: aclo iu tundea basca di oai; nj-ari ti dari dzatsi bãshti (lãna tumtã di la dzatsi oi); dauã bãshti lãi; lãnã di bascã (di oai tumsã); fãlcari s-dzãtsi sh-la unã bascã di lãnã

bash (báshĭŭ) (mi) vb I bãshai (bã-shĭáĭ), bãsham (bã-shĭámŭ), bãshatã (bã-shĭá-tã), bãshari/bãshare (bã-shĭá-ri) – ahulescu cu budzãli-a meali budzãli-a altui (frãmtea, mãna, etc.) tra s-lj-aspun vrearea (tinjia, ascultarea, etc.) tsi lj-portu; lu-acats mbratsã, lu stringu la cheptu sh-lji ahulescu budzãli (fatsa, frãmtea, etc.) cu budzãli-a meali (di-aradã di vreari, di dor, etc.); hiritisescu, hiritsescu, gugustedz, gugustescu, ambrãtsitedz, ambrãtsishedz, mbrãtsitedz, mbrãtsishedz; (expr: 1: s-lu bash aratsi = s-lu bash mortu, s-moarã; 2: s-ti bash dultsi = s-ti bash cu multã vreari; 3: s-nã bãshem = s-nã mbunãm; 4: (dauã lucri) s-bashi (un cu-alantu) = (dauã lucri) s-ahulescu, da un di-alantu) *{ro: săruta, îmbrăţişa}* *{fr: baiser, embracer}* *{en: kiss, embrace}* ex: nã bãshem la fãntãna-atsea alba shi nã dispãrtsãm; si-nj ti bash tu frãmti; l-bãshe tu frãmti; s-nã bãshem tora shi s-agãrshim tuti; yin, bash mãna si-nj ti mescu; cãndu-nj ti-am bãshatã?; s-nu s-veadã bãsharea-a ta, iu mini ti-am bãshatã; dzeana cu valea s-bashi (expr: si-ahulescu, da unã di-alantã); cucotlu bashi (fig: u calcã, u-ambairã) gãljina § ***bãshat*** (bã-shĭátŭ) adg bãshatã (bã-shĭá-tã), bãshats (bã-shĭátsĭ), bãshati/bãshate (bã-shĭá-ti) – a curi budzã (mãnã, fatsã, frãmti, etc.) easti ahulitã di budzãli a unui, ca semnu di vreari (tinjii, ascultari, etc.); cari easti-acãtsat ãn bratsã sh-gugustat; hiritisit, hiritsit, gugustat, gugustit, ambrãtsitat, ambrãtsishat, mbrãtsitat, mbrãtsishat *{ro: sărutat, îmbrăţişat}* *{fr: baisé, embracé}* *{en: kissed, embraced}* ex: featã bãshatã, Dafnul nu u va § ***bãshari/bãshare*** (bã-shĭá-ri) sf bãsheri (bã-shĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bashi i s-ambrãtsiteadzã cariva; ahulirea tsi u fac cu budzãli (pi budzãli-a altui, pi mãnã, pi fatsã, etc.); hiritisiri, hiritsiri, gugustari, gugustiri, mbrãtsitari, mbrãtsishari *{ro: acţiunea de a săruta, de a îmbrăţişa; sărutare, îmbrăţişare; sărut}* *{fr: action de baiser, d'embracer; baiser}* *{en: action of kissing, of embracing; kiss}* ex: nj-caftã unã bãshari; ti stricor, lea, di bãshari § ***nibãshat*** (ni-bã-shĭátŭ) adg nibãshatã (ni-bã-shĭá-tã), nibãshats (ni-bã-shĭátsĭ), nibãshati/nibãshate (ni-bã-shĭá-ti) – tsi nu easti bãshat; nimbrãtsitat, nimbrãtsishat *{ro: nesărutat}* *{fr: qui n'est pas baisé}* *{en: who has not been kissed}* ex: armasi ca Sulta cu ucnãlu, nveastã adratã shi nibãshatã; nibãshatã lj-easti fatsa-lj; s-nu-aflu altã featã nibãshatã tsi s-doarmã cu hiljlu di-amirã § ***nibãshari/nibãshare*** (ni-bã-shĭá-ri) sf nibãsheri (ni-bã-shĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-bashi; nimbrãtsitari, nimbrãtsishari *{ro: acţiunea de a nu săruta; nesărutare}* *{fr: action de ne pas baiser}* *{en: action of not kissing}* § ***spribash*** (spri-báshĭŭ) (mi) vb I spribãshai (spri-bã-shĭáĭ), spribãsham (spri-bã-shĭámŭ), spribãshatã (spri-bã-shĭá-tã), spribãshari/spribãshare (spri-bã-shĭá-ri) – bash multu; para-bash *{ro: săruta prea mult}* *{fr: baiser trop}* *{en: embrace too much}* ex: tata lji spribãshe (lji para-bãshe) pri doilji § ***spribãshat*** (spri-bã-shĭátŭ) adg spribãshatã (spri-bã-shĭá-tã), spribãshats (spri-bã-shĭátsĭ), spribãshati/spribãshate (spri-bã-shĭá-ti) – tsi easti bãshat multu; tsi easti para-bãshat *{ro:*

sãrutat prea mult} {fr: trop baisé} {en: embraced too much} § ***spribãshari/spribãshare*** (spri-bã-shĭá-ri) sf spribãsheri (spri-bã-shĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariba easti spribãshat *{ro: acţiunea de a săruta prea mult} {fr: action de trop baiser} {en: action of embracing too much}*

bashac (ba-shĭácŭ) sm, sf bashachinã (ba-shĭa-chí-nã), bashats (ba-shĭátsĭ), bashachini/bashachine (ba-shĭa-chí-ni) – un tsi alagã di casã-casã tra s-vindã lucri (ma multu, zãrzãvãts shi yimishi); manafi, culcusuri *{ro: vânzător ambulant} {fr: vendeur ambulant (qui vend surtout des fruits)} {en: peddler (mostly of fruits and vegetables)}* ex: Bebi s-adrã bashac; di la bashats acumpãri cu ciumi di lãnã

bashã (bá-shã) sf pl(?) – tsi easti di primansus, dipistaneu, diprisuprã, parapanish *{ro: prea mult, de prisos} {fr: superflu, excédent, surplus} {en: superfluous, surplus}*

bashinghel (ba-shin-ghélŭ) adg bashinghelã (ba-shin-ghé-lã), bashinghelj (ba-shin-ghéljĭ), bashingheli/bashinghele (ba-shin-ghé-li) – tsi easti cu gura dishcljisã (hãscatã mari); hasca *{ro: căscăund, cu gura căscată} {fr: bayeur aux corneilles, bouche béante} {en: with wide open mouth}*

bashnã (básh-nã) sf bãshnji (bắsh-nji) – njicã mulchi (aveari, cumatã) di loc; parti njicã dit unã ciuflichi; bashtinã *{ro: mică proprietate de pământ} {fr: petite propriété; bande de terre} {en: small land property}* § ***bashtinã*** (básh-ti-nã) sf bãshtinji (bắsh-tinji) – (unã cu ***bashnã***)

bashtinã (básh-ti-nã) sf – vedz tu ***bashnã***

bashtu (básh-tu) sm, sf bashtã (básh-tã), bashtsã (básh-tsã), bashti/bashte (básh-ti) – njic faptu di-un bãrbat sh-unã muljari tsi nu suntu ncurunats un cu-alantu; cochil, cochi, cochiul, copil, copelã, doci, lud, cupilciu *{ro: copil din flori} {fr: bâtard} {en: bastard}*

bashur (ba-shĭúrŭ) adg bashurã (ba-shĭú-rã), bashuri (ba-shĭúrĭ), bashuri/bashure (ba-shĭú-ri) – tsi s-ari ncãrcatã sh-nu mata easti curat; tsi easti mplin di lãvushilji; bashurcu, murdar, lãvos, liros, lãturos, lãvushit, lãvãshit, ncãrcat, pishliros, atsal, troc, ntroc, cãrnjidã, birbati, puvunjos, mãscãrã; (fig: bashur = (i) tsi ari fatsa sumului; (ii) albu cu dãmtsã lãi; (iii) (om) tsi fatsi lumea s-arãdã; (om) di cari sh-arãdi shi sh-fatsi pezã lumea; caraghios, paljaci) *{ro: murdar (la faţă)} {fr: sale, malpropre} {en: dirty}* ex: hii bashur (murdar) tu fatsã; oai bashurã (fig: albã cu mutsca lai); agiumsish bashurlu (fig: caraghioslu, paljacilu) a hoarãljei § ***bashurcu*** (ba-shĭúr-cu) adg bashurcã (ba-shĭúr-cã), bashurtsi (ba-shĭúrtsi), bashurtsi/bashurtse (ba-shĭúr-tsi) – (unã cu ***bashur***) ex: ficiorlji-ts suntu bashurtsi (fig: murdari la fatsã)

bashurcu (ba-shĭúr-cu) adg – vedz tu ***bashur***

bastã (bás-tã) sf basti/baste (bás-ti) – diplusirea (cljinlu) di la un veshtu (pustavi) *{ro: cută, îndoitură la postav} {fr: pli d'un gros drap} {en: heavy cloth folding}*

basti/baste (bás-ti) fãrã pl – aduchirea tsi s-fatsi namisa di doi oaminj cari nu suntu sinfunj trã un lucru ca, atsel tsi nu ari ndriptati s-da tsiva (di-aradã paradz) a atsilui tsi ari ndriptati, dupã tsi va s-aflã deadun cum easti lucrul dealihea; stihimã, stãhimã *{ro: pariu} {fr: pari, gageure} {en: bet}* ex: avem basti (stihimã) cu nãs; s-n-acãtsãm cu basti (s-bãgãm stihimã); escu acãtsat cu basti (acãtsat stihimã)

bat[1] (batŭ) (mi) vb III shi II bãtui (bã-túĭ), bãteam (bã-teámŭ), bãtutã (bã-tú-tã), batiri/batire (bá-ti-ri) shi bãteari/bãteare (bã-teá-ri) – 1: agudescu (dipriunã cu bushlu, cu mãna, cu cioclu, etc. tsiva i pri cariva); asun (cloputlu, la poartã, etc.); dau unã bãteari (pãrjinã, pãparã, pipiritsã, pistili, pãndzã, shcop, tsurtsufi, chiutecã, etc.); 2: anãchisescu tu-unã alumtã; ãnvingu, azvingu, lj-u pot; 3: li scot gljindili sexuali (tri pravdzã) tra s-u fac stearpã; scuchescu, ciucutescu, dzigãrescu; 4: nji sã ngroashi cheala di la mãnã (cãndu fac lucru greu cu mãna goalã) icã di la cicioari (cãndu imnu multu shi nu-nj si uidisescu ghini pãputsãli); fac bãtãturi (la mãnã, cicior, etc.); (fig: 1: mi bat (di iuva) = mi min, mi njishcu; 2: bat naljurea = zburãscu glãrinj, papardeli; 3: cãnjlji bat = cãnjlji alatrã; 4: bat s-aflu = caftu s-aflu; 5: s-bat luchili (tu pãnticã) = nj-easti multã foami; etc.) *{ro: bate, suna, învinge, castra, face bătături} {fr: battre, sonner, vaincre, chatrer, faire des cors, des callosités} {en: beat, strike, ring (a door, a bell, etc.), vanquish, castrate, get calluses}* ex: u bãtea mãrata di featã; lji si bãtu (ciucuti) inima; Pisuderea cã nu s-bati (nu poati s-hibã azvimtu); cloputi di jali bãtea (asuna) pritu surini; s-avdu cum bat (asunã) cloputli di la birbets; jilos cupiili (cloputli di la cupii) bat (asunã); bati (asunã) toaca-atsea di lemnu; lji s-avea bãtutã mãnjli di teslã, di prioni; cãnili acatsã s-batã (s-alatrã); nu s-bãtea (fig: mina) di ningã nãs; ni palmã nu pot s-mi bat (fig: njishcu) di-aoatsi; ficiorlu-a meu, bati-ti (fig: minã-ti) dit loc; nu-lj si bãtea (fig: mina, vdzea) di ningã vatra-a tatã-sui; aleapidã-ti s-vedz tsi bat (fig: alatrã) cãnjlji; ia nu bãtets (fig: zburãts glãrinj) naljurea; aclo iu bãtea (fig: cãfta) s-aflã vãrã lemnu § ***bãtut***[1] (bã-tútŭ) adg bãtutã (bã-tú-tã), bãtuts (bã-tútsĭ), bãtuti/bãtute (bã-tú-ti) – agudit; asunat, anãchisit, azvimtu, ciucutit, scuchit, dzigãrit, tsi ari faptã bãtãturi; (fig: minat; zburãt (naljurea); alãtrat; duchimãsit) *{ro: bătut, învins, sunat, castrat, făcut bătături} {fr: battu, vaincu, sonné, chatré, fait des cors, des callosités} {en: beaten, stricken, struck, vanquished, rang (a door, a bell, etc.), castrated, got calluses}* ex: sh-armãn a noshtri muntsã di vimturi mash bãtuts (agudits); bãtut (agudit) di videalã; cãljuri bãtuti (cãlcati) di cãrvãnari; lapti bãtut; birbec bãtut (ciucutit) § ***batiri***[1]***/batire*** (bá-ti-ri) sf batiri (bá-tirĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu s-bati; 2: alumtã; shcop, pãrjinã, pãparã, pipiritsã, pistili, tsurtsufi, chiurcu, chiutecã *{ro: acţiunea de a bate, de suna, de învinge, de castra, de face bătături; batere; învingere; sunare, castrare, facere de bătături; bătaie, luptă} {fr: action de battre, de vaincre, de sonner, de chatrer, de faire des cors, des callosités; lutte; rossade, rossée} {en: action of beating, of striking, of vanquishing, of ringing (a door, a bell, etc.), of castrating, of getting calluses; fight; beating}* ex: loc sh-ti batiri (alumtã) mutreashti § ***bãteari***[1]***/bãteare*** (bã-teá-ri) sf bãteri (bã-térĭ) – (unã cu ***batiri***[1]) ex: vrei bãteari, ficior; cãmbãnjli s-frãngu di bãteari § ***nibãtut*** (ni-bã-tútŭ) adg nibãtutã (ni-bã-tú-tã), nibãtuts (ni-bã-tútsĭ), nibãtuti/nibãtute (ni-bã-tú-ti) – cari nu easti bãtut *{ro: nebătut, etc.} {fr: qui n'est pas battu, etc.} {en: who was not been beaten, etc.}* § ***nibatiri/nibatire*** (ni-bá-ti-ri) sf nibatiri (ni-bá-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-bati, icã nu easti bãtut *{ro: acţiunea de a nu bate, etc.} {fr: action de ne pas battre, etc.} {en: action of not beating, etc.}* § ***nibãteari/nibãteare*** (ni-bã-teá-ri) sf nibãteri (ni-bã-térĭ) – (unã cu ***nibatiri***) § ***parabat*** (pá-ra-batŭ) (mi) vb III shi II parabãtui (pá-ra-bã-túĭ), parabãteam (pá-ra-bã-teámŭ), parabãtutã (pá-ra-bã-tú-tã), parabatiri/parabatire (pá-ra-bá-ti-ri) shi parabãteari/parabãteare (pá-ra-bã-teá-ri) – l-bat multu; l-bat ma multu dicãt lipseashti (easti ghini) s-lu bat *{ro: bate prea mult} {fr: battre trop} {en: beat too much}* ex: mi parabãtu (mi bãtu multu) § ***parabãtut*** (pá-ra-bã-tútŭ) adg parabãtutã (pá-ra-bã-tú-tã), parabãtuts (pá-ra-bã-tútsĭ), parabãtuti/parabãtute (pá-ra-bã-tú-ti) – tsi easti bãtut multu (ma multu dicãt lipseashti) *{ro: batut prea mult} {fr: battu trop} {en: beaten too much}* § ***parabatiri/parabatire*** (pá-ra-bá-ti-ri) sf parabatiri (pá-ra-bá-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariiva parabati *{ro: acţiunea de a bate prea mult} {fr: action de battre trop} {en: action of beating too much}* § ***parabãteari/parabãteare*** (pá-ra-bã-teá-ri) sf parabãteri (pá-ra-bã-térĭ) – (unã cu ***parabatiri***) § ***bãtãturã*** (bã-tã-tú-rã) sf bãtãturi (bã-tã-túrĭ) – chealea (di la mãnj i di la cicioari) tsi s-ari ngrushatã di itia cã s-ari fricatã multu di-un lucru (ca atumtsea, bunãoarã, cãndu omlu acatsã tsiva ascur sh-di multi ori cu mãna goalã, icã poartã pãputsã nali tsi nu lji s-uidisescu ghini, etc.); aroz, cal *{ro: bătătură} {fr: cor, cal, callosité} {en: callus, corn}* § ***bãtichi/bãtiche*** (bã-tíchi) sf bãtichi (bã-tíchĭ) – goadã, bãteari; bãtii, bãtic, alumtã *{ro: lovitură, bătaie; luptă} {fr: coup, rossade; lutte} {en: blow, beating; fight}* ex: apalã mushatã trã bãtichi (alumtã) § ***bãtic*** (bã-tíc) sn bãticuri (bã-ti-cúrĭ) – (unã cu ***bãtichi***) ex: nchisi la bãtic (alumtã) § ***bãtii/bãtie*** (bã-tí-i) sf bãtii (bã-tíĭ) – alumtã (bãteari, ncãceari, etc.) tsi s-fatsi namisa di doauã (i ma multi) pãrtsã (partii, oaminj, etc.) iu unã parti (i ma multi) caftã s-u-azvingã pi-alantã (i pri-alanti); alumtã, alumtatic, luptã *{ro: luptă, bătălie} {fr: combat, lutte} {en: combat, fight}*

bat[2] (batŭ) vb III shi II bãtui (bã-túĭ), bãteam (bã-teámŭ), bãtutã (bã-tú-tã), batiri/batire (bá-ti-ri) shi bãteari/bãteare (bã-teá-ri) – "cãntu" (cu flueara, cu avyiulia, etc.); "cãntã" puljlu (birbiljlu, cuclu, etc.) *{ro: cănta}* *{fr: chanter (un oiseau), jouer (un instrument musical)}* *{en: sing (a bird); play (a musical instrument)}* ex: acshi bãtea puljlu; s-batã cuclu pritu plaiuri; birbiljlu n plai nu bati; picurarlji bat flueara § ***bãtut***[2] (bã-tútŭ) adg bãtutã (bã-tú-tã), bãtuts (bã-tútsĭ), bãtuti/bãtute (bã-tú-ti) – "cãntat" (puljlu) *{ro: căntat (o pasăre, un cântec)}* *{fr: chanté (un oiseau, une chanson), joué (un instrument musical, une chanson)}* *{en: sang (a bird, a song); played (a musical instrument, a song)}* § ***bãteari***[2]***/bãteare*** (bã-teá-ri) sf bãteri (bã-térĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bati *{ro: acţiunea de a cânta; cântare; cântec}* *{fr: action de chanter (un oiseau), de jouer (un instrument musical); chant}* *{en: action of singing (a bird); playing (a musical instrument); song, play}* ex: puljlu nu s-alãsa di bãteari; bãtearea lã easti acshi § ***batiri***[2]***/batire*** (bá-ti-ri) sf batiri (bá-tirĭ) – (unã cu ***bãteari***)

bata! (bá-ta) inter – zbor tsi ari noima di "unã soi, idyea soi"; zghiclu tsi-l scoati giucãtorlu cari ari unã carti isea cu-atsea avutã di-un altu giucãtor *{ro: la fel}* *{fr: également, de même, en harmonie; cri du joueur qui a une carte égale à celle de son adversaire}* *{en: equal, equally, the same; cry (shout) of the player who has an equal card as that of his adversary}* ex: cãntitsli s-njargã bata (unã soi), bata (tu armunii) cu avyiuliili

batac (ba-tácŭ) sm batats (ba-tátsĭ) – om tsi ari cãlcatã unã leadzi di-a statlui (a vãsiliiljei) *{ro: delincvent}* *{fr: libertin, malfaiteur, délinquant}* *{en: offender, malefactor, delinquent}* § ***bãtac*** (bã-tácŭ) sm bãtats (bã-tátsĭ) – (unã cu ***batac***)

batalcu (ba-tál-cu) adg batalcã (ba-tál-cã), bataltsã (ba-tál-tsã), bataltsi/bataltse (ba-tál-tsi) – tsi ari umirli lãrdzã; pãltãros, pultãros, diplarcu *{ro: spătos}* *{fr: qui a de larges épaules; massif}* *{en: with large shoulders}*

batã[1] (bá-tã) sf bãts (bắtsĭ) – hãlati tsi tradzi cãtrã ea agru-prici (shoarits, pulj, njits prãvdzã, etc.) tra s-lj-acatsã i s-lji vatãmã; avrohi, batcã, cãpani, pãyidã, princã, pringã, scãndilii, scundilii, stãpitsã, alats, lats, grip; (fig: batã = tirtipi cu cari cãftãm s-lu-arãdem cariva (s-lji bãgãm cuvata, s-lu ncãltsãm, sã-lj trãdzem cãlupea, etc.), icã s-lu fãtsem tra si scoatã tu padi atseali tsi featsi peascumta, etc.) *{ro: cursă}* *{fr: piège}* *{en: trap}* ex: s-nji bag nã batã (pãyidã) n plai; cãdzum tora tu batã (cãpani); nu intru eu tu batã (princã); ascãparã dit ahtari batã (princã); s-bãgãm bãts (scãndilii) tu muntsãlj di Blatsa § ***batcã*** (bát-cã) sf bãttsi/bãttse (bắt-tsi) – batã njicã tsi easti ma multu trã acãtsari shoarits; batã, avrohi, cãpani, pãyidã, etc. *{ro: cursă (de şoareci)}* *{fr: souricière; piège}* *{en: mouse-trap; trap}*

batã[2] (bá-tã) sf bãts (bắtsĭ) – loc (padi) tsi s-aflã ma nghios di locurli di deavãrliga (di mãguli, di muntsã, etc.); hambilumã, vali, sudã *{ro: depresiune geografică}* *{fr: depression géographique, plaine entourée de colinnes ou de montagnes}* *{en: plain surrounded by mountains}* ex: bata di Doljanj

batã[3] (bá-tã) sf bãts (bắtsĭ) – semnu njic di-unã hromã tsi s-aspuni tu mesea-a unui lucru di-unã altã hromã; urmã icã semnu (multi ori di murdãrii, alãsat di-un lucru murdar, unã chicutã, tsi cadi pri un lucru curat); liche, damcã, minghinadã *{ro: pată}* *{fr: tache}* *{en: stain, spot, speck}*

batcã (bát-cã) sf – vedz tu ***batã***[1]

bathava (bat-ha-vá) adv – bãgats oarã cã tu zborlu "bathava" avem unã exceptsii: botsli "t" shi "h" s-avdu ahoryea) – (lucru tsi easti dat, faptu, etc.) trã dip tsiva; (lucru i faptã) di cari nu easti ananghi; tsi nu-adutsi vãrã hãiri; batiava, geaba, digeaba, anafal, bosh, ncot, matea, nafile, vãnat, vãnãt, tu cac *{ro: zadarnic, pentru nimic, gratis}* *{fr: en vain, pour rien, gratuit}* *{en: needless, for nothing, for free}* ex: s-nu-ashteptsã bathava (geaba, ncot); lu-acumpãrai bathava (geaba, trã dip tsiva) § ***batiava*** (ba-ti-ĭa-vá) adv – (unã cu ***bathava***) ex: lãna agiumsi eftinã, batiava (dip geaba, trã dip tsiva)

batiava (ba-ti-ĭa-vá) adv – vedz tu ***bathava***

batiri[1]***/batire*** (bá-ti-ri) sf – vedz tu ***bat***[1]

batiri[2]***/batire*** (bá-ti-ri) sf – vedz tu ***bat***[2]

batsã (bá-tsã) sf – vedz tu ***bat***[1]

baturã (bá-turã) sf – vedz tu ***cutrubatã***

bau (báŭ) (mi) vb I – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***bag***

baulã (ba-ú-lã) sf bauli/baule (ba-ú-li) – unã soi di sfinduchi di lemnu i tiniche tu cari omlu tsãni di-aradã stranji i lucri di casã; unã soi di cutii mari cu mãnushi (tra s-poatã s-hibã acãtsatã cãndu s-poartã cu mãna) tu cari omlu sh-bagã di-aradã stranjili, cãndu fatsi un cali ma lungã; sipeti, valitsã, caselã, cãselã, haselã *{ro: valiză, sipet, cufăr}* *{fr: valise}* *{en: suitcase, bag}*

bãbãlescu[1] (bã-bã-lés-cu) vb IV bãbãlii (bã-bã-líĭ), bãbãleam (bã-bã-leámŭ), bãbãlitã (bã-bã-lí-tã), bãbãliri/bãbãlire (bã-bã-lí-ri) – fac muabeti cu cariva trã lucri njits fãrã mari simasii (chirãturi, bãrcudii, etc.); zburãscu, lãfusescu, bãnduredz, dãrdãrescu, fãrfãrescu *{ro: trăncăni, flecări}* *{fr: bavarder, babiller, baliverner}* *{en: chatter, blab, rattle}* § ***bãbãlit***[1] (bã-bã-lítŭ) adg bãbãlitã (bã-bã-lí-tã), bãbãlits (bã-bã-lítsĭ), bãbãliti/bãbãlite (bã-bã-lí-ti) – tsi ari faptã muabeti trã lucri njits (chirãturi, bãrcudii, etc.); zburãt, lãfusit, bãndurat, dãrdãrit, fãrfãrit *{ro: trăncănit, flecărit}* *{fr: bavardé, babillé, baliverné}* *{en: chattered, blabbed, rattled}* § ***bãbãliri***[1]***/bãbãlire*** (bã-bã-lí-ri) sf bãbãliri (bã-bã-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bãbãleashti; zburãri, lãfusiri, bãndurari, dãrdãriri, fãrfãriri, dãrdari *{ro: acţiunea de a trăncăni, de a flecări; trăncănire}* *{fr: action de bavarder, de babiller, de baliverner}* *{en: action of chattering, of blabbing, of rattling}* § ***bãbãljar*** (bã-bã-ljĭárŭ) sm, sf, adg bãbãljarã (bã-bã-ljĭá-rã), bãbãljari (bã-bã-ljĭárĭ), bãbãljari/bãbãljare (bã-bã-ljĭá-ri) – tsi lu-ariseashti sã zburascã ti lucri njits tsi nu-au mari simasii; tsi nu-lj tatsi gura dip; tsi lãfuseashti (bãndureadzã, bãbãleashti, fãrfãreadzã, dãrdãreashti) tut chirolu; farfaljar, fafaljar, farfara, farafurã, fãrfar, fãrfãrã, limbar, limbutsescu, zburyearcu, zburyearic, lafãzan, polilog, dãrdãrã, dãrdãros *{ro: flecar, palavragiu}* *{fr: bavard, babillard}* *{en: talkative, chatterer, tattler}* § ***bãnduredz***[1] (bãn-du-rédzŭ) vb I bãndurai (bãn-du-ráĭ), bãnduram (bãn-du-rámŭ), bãnduratã (bãn-du-rá-tã), bãndurari/bãndurare (bãn-du-rá-ri) – (unã cu ***bãbãlescu***[1]) § ***bãndurat***[1] (bãn-du-rátŭ) adg bãnduratã (bãn-du-rá-tã), bãndurats (bãn-du-rátsĭ), bãndurati/bãndurate (bãn-du-rá-ti) – (unã cu ***bãbãlit***[1]) § ***bãndurari***[1]***/bãndurare*** (bãn-du-rá-ri) sf bãndurãri (bãn-du-rărĭ) – (unã cu ***bãbãliri***) § ***bãrbãrescu*** (bãr-bã-rés-cu) vb IV bãrbãrii (bãr-bã-ríĭ), bãrbãream (bãr-bã-reámŭ), bãrbãritã (bãr-bã-rí-tã), bãrbãriri/bãrbãrire (bãr-bã-rí-ri) – (unã cu ***bãbãlescu***[1]) § ***bãrbãrit***[1] (bãr-bã-rítŭ) adg bãrbãritã (bãr-bã-rí-tã), bãrbãrits (bãr-bã-rítsĭ), bãrbãriti/bãrbãrite (bãr-bã-rí-ti) – (unã cu ***bãbãlit***[1]) § ***bãrbãriri/bãrbãrire*** (bãr-bã-rí-ri) sf bãrbãriri (bãr-bã-rírĭ) – (unã cu ***bãbãliri***[1])

bãbãlescu[2] (bã-bã-lés-cu) vb IV – vedz tu ***bãlbãescu***

bãbãliri[1]***/bãbãlire*** (bã-bã-lí-ri) sf – vedz tu ***bãbãlescu***[1]

bãbãliri[2]***/bãbãlire*** (bã-bã-lí-ri) sf – vedz tu ***bãlbãescu***

bãbãlit[1] (bã-bã-lítŭ) adg – vedz tu ***bãbãlescu***[1]

bãbãlit[2] (bã-bã-lítŭ) adg – vedz tu ***bãlbãescu***

bãbãljar (bã-bã-ljĭárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***bãbãlescu***[1]

bãbãljur (bã-bã-ljĭúrŭ) sm bãbãljuri (bã-bã-ljĭúrí) – hiintsã scoasã dit mintea-a omlui cu cari s-aspar njitlji (cã va yinã sã-lj lja cu nãsh, ma s-nu hibã bunj, ma s-nu s-ducã s-doarmã cãndu esti oara, etc.); hiintsã dit mintea-a omlui tsi s-aspuni la oaminjlji cu mintea slabã (ma multu noaptea sh-tu locurli apãrãtsiti, fãrã oaminj), cari pistipsescu cã easti suflitlu-a unui om mortu tsi ari dipusã pri loc diznou; par hiptu tu loc shi nviscut cu palji shi stranji veclji tra si sh-u-aducã cu-un om (di cari va s-asparã puljlji tra s-nu yinã la agri); scheahtru, scheastrã, boshi, goshi, tãrbosh, bubushar, bubair, babughear; fandagmã, fandazmã, stihio, stihii, etc. *{ro: sperietoare, gogoriţă, momâie, fantomă}* *{fr: épouvantail, fantôme, spectre}* *{en: scarecrow, phantom, bogy man}*

bãbãrutã (bã-bã-rú-ţã) sf – vedz tu ***bubureadzã***[2]

bãbislãchi (bã-bis-lắ-chi) sf – vedz tu ***pabes***

bãbislichi (bã-bis-lí-chi) sf – vedz tu ***pabes***

bãboanji/bãboanje sf – vedz tu ***babã***

bãbotã (bã-bó-tã) sf – vedz tu ***bubotã***
bãcal (bã-cálŭ) sm – vedz tu ***bãcãlichi***
bãcami/bãcame (bã-cá-mi) sf bãcãnj (bã-cắnjĭ) – soi di lemnu cu cari s-buisescu ti Pashti oauãli-aroshi *{ro: băcan, un fel de lemn cu care se vopsesc în roşu ouăle de Paşte} {fr: bois de campêche servant à rougir les oeufs de Pâques} {en: red dye-wood with which Easter eggs are painted}* ex: cu bãcami arushim oauãli ti Pashti
bãcã (bắ-cã) sf pl (?) – stranj di muljari tsi s-poartã di la mesi shi nghios sh-cari, deadun cu bluza (cãmeasha) di pisuprã s-poartã tu loc di fustani; unã soi di stranj lungu muljirescu (diaradã di lãnã) tsi s-poartã sum fustani; fustã, jupã, giupã *{ro: fustă} {fr: jupe, jupon de laine} {en: woman's woolen skirt, underskirt}*
bãcãlã (bã-cã-lắ) sm, sf – vedz tu ***bãcãlichi***
bãcãlãu (bã-cã-lắŭ) sm bãcãladz (bã-cã-ládzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***bãcãlã***
bãcãlescu (bã-cã-lés-cu) adg – vedz tu ***bãcãlichi***
bãcãlichi/bãcãliche (bã-cã-lí-chi) sf bãcãlichi (bã-cã-líchĭ) – ducheani iu s-vindu multi soi di prãmãtii icã lucri njits, ti mãcari sh-ti beari; bãcãlii, dugani, duganã, argãstir, ducheanã, ducheani, mãgãzã, mãgãzii *{ro: băcănie} {fr: épicerie} {en: grocery store}* § ***bãcãlii/bãcãlie*** (bã-cã-lí-i) sf bãcãlii (bã-cã-líĭ) – (unã cu ***bãcãlichi***) ex: intrã tu unã bãcãlii (ducheani) § ***bãcãlã*** (bã-cã-lắ) sm, sf bãcãloanji/bãcãloanje, bãcãladz (bã-cã-ládzĭ), bãcãloanji/bãcãloanje – omlu tsi tsãni unã mãgãzii; omlu cari vindi lucri dit mãgãzii; bãcãlã, mãgãzãtor, mãgãzar, mãgãjar, argãstiryear*{ro: băcan} {fr: épicier} {en: grocer}* ex: agiumsi la Cola bãcãlãlu; s-featsi bãcãlã; muljarea bãcãloanji avea nã tabieti § ***bãcal*** (bã-cálŭ) sm bãcalj (bã-cáljĭ) – (unã cu ***bãcãlã***) ex: mini hiu bãcalu din hoarã § ***bãcãlescu*** (bã-cã-lés-cu) adg bãcãleascã (bã-cã-leás-cã), bãcãleshtsã (bã-cã-lésh-tsã), bãcãleshti (bã-cã-lésh-ti) – tsi ari s-facã cu unã bãcãlichi; tsi s-vindi tu-unã bãcãlichi; di bãcãlichi *{ro: de băcănie} {fr: d'épicier} {en: of grocery store}* ex: lucruri bãcãleshti (tsi s-vindu tu bãcãlichi)
bãcãlii/bãcãlie (bã-cã-lí-i) sf – vedz tu ***bãcãlichi***
bãcãrdan (bã-cãr-dánŭ) sn – vedz tu ***bãrçãdan***
bãcãri/bãcãre (bã-cắ-ri) sf bãcãri (bã-cắrĭ) – metal, cu hroma galbinã-aroshi, dit cari s-fac multi lucri (cloputi, pãradz, teli, etc.); aramã, bacrã, halcumã; (expr: 1: lj-fac ocljilj bãcãri = nj-si fac ocljilj galbinj-arosh ca bãcãrea; nj-acatsã ocljilj pãndzinã sh-nu ved ghini; 2: paradz di bãcãri = paradz di njicã tinjii) *{ro: aramă, cupru} {fr: cuivre, airain, billon} {en: copper, bronze}* ex: marli cloput di bãcãri; puljanlu di bãcãri s-mãcã (di halcumã s-aroadi); bãcãri-lj featsi ocljilj (expr: ocljilj lj-acãtsarã pãndzinã mutrindalui) dupã tini; ocljilj s-featsirã bãcãri (expr: ocljilj s-featsirã galbinj-arosh ca bãcãrea) ashtiptãnda § ***bãcãryisescu*** (bã-cãr-yi-sés-cu) (mi) vb IV bãcãryisii (bã-cãr-yi-síĭ), bãcãryiseam (bã-cãr-yi-seámŭ), bãcãryisitã (bã-cãr-yi-sí-tã), bãcãryisiri/bãcãryisire (bã-cãr-yi-sí-ri) – acoapir (afum) un lucru cu-un petur multu suptsãri di bãcãri; (trã shideari multã tu aerã shi nutii, un lucru) acatsã un petur veardi, murnu multu suptsãri *{ro: arămi, oxida} {fr: cuivrer, s'oxyder, se couvrir de vert-de-gris} {en: coat with copper}* § ***bãcãryisit*** (bã-cãr-yi-sítŭ) adg bãcãryisitã (bã-cãr-yi-sí-tã), bãcãryisits (bã-cãr-yi-sítsĭ), bãcãryisiti/bãcãryisite (bã-cãr-yi-sí-ti) – acupirit (afumat) cu-un petur multu suptsãri di bãcãri; tsi ari acãtsatã pisuprã un petur veardi, murnu di multã shideari tu nutii *{ro: arămit, oxidat} {fr: cuivré, oxydé, couvri de vert-de-gris} {en: coated with copper}* § ***bãcãryisiri/bãcãryisire*** (bã-cãr-yi-sí-ri) sf bãcãryisiri (bã-cãr-yi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-bãcãryiseashti *{ro: acţiunea de a arămi, de a se oxida; arămire} {fr: action de cuivrer, de s'oxyder, de se couvrir de vert-de-gris} {en: action of coating with copper}* § ***bãcrescu*** (bã-crés-cu) (mi) vb IV bãcrii (bã-críĭ), bãcream (bã-creámŭ), bãcritã (bã-crí-tã), bãcriri/bãcrire (bã-crí-ri) – (unã cu ***bãcãryisescu***) § ***bãcrit*** (bã-crítŭ) adg bãcritã (bã-crí-tã), bãcrits (bã-crítsĭ), bãcriti/bãcrite (bã-crí-ti) – (unã cu ***bãcãryisit***) § ***bãcriri/bãcrire*** (bã-crí-ri) sf bãcriri (bã-crírĭ) – (unã cu ***bãcãryisiri***)
bãcãryisescu (bã-cãr-yi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***bãcãri***
bãcãryisiri/bãcãryisire (bã-cãr-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***bãcãri***
bãcãryisit (bã-cãr-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***bãcãri***
bãcãtar (bã-cã-tárŭ) sm bãcãtari (bã-cã-tárĭ) – bãrbat tsi fatsi mãcãri; ahci, mayir, mãyirgi, ghelãgi *{ro: bucătar} {fr: cuisinier} {en: cook}* § ***bãcãtãrii***/bãcãtãrie (bã-cã-tã-rí-i) sf bãcãtãrii (bã-cã-tã-ríi) – 1: udãlu iu s-fatsi mãcarea (ghela); mayiryio, mayiuryio, mutvachi; 2: tehnea di fãtseari a ghelãljei; ahcilãchi, mãyiripsiri *{ro: bucătărie} {fr: cuisine, art culinaire} {en: kitchen; culinary art}* § ***bãcãtãrescu***[1] (bã-cã-tã-rés-cu) adg bãcãtãreascã (bã-cã-tã-reás-cã), bãcãtãreshtsã (bã-cã-tã-résh-tsã), bãcãtãreshti (bã-cã-tã-résh-ti) – tsi ari s-facã cu tehnea di mayir *{ro: bucătăresc} {fr: culinaire} {en: culinary}*
bãcãtãrescu[1] (bã-cã-tã-rés-cu) adg – vedz tu ***bãcãtar***
bãcãtãrescu[2] (bã-cã-tã-rés-cu) adg bãcãtãreascã (bã-cã-tã-reás-cã), bãcãtãreshtsã (bã-cã-tã-résh-tsã), bãcãtãreshti (bã-cã-tã-résh-ti) – oai bitãrnã, alãsatã s-pascã deavãrliga di casã (sh-cari easti tsãnutã mash trã mãcari) *{ro: oaie de consum lăsată să pască în jurul casei} {fr: vieux moutons qu'on fait paître autour d'un village et qui sont destinés à la consommation des villageois} {en: old sheep kept around the house for the sole purpose of slaughtering them later}*
bãcãtãrii/bãcãtãrie (bã-cã-tã-rí-i) sf – vedz tu ***bãcãtar***
bãclãvai/bãclãvae (bã-clã-vá-i) sf – vedz tu ***bãclãvã***
bãclãvã (bã-clã-vắ) sm bãclãvadz (bã-clã-vádzĭ) – dultseami (tsi sh-u-adutsi tu mãcari cu cãtãifea) faptã cu peturi ca di pitã, cu zahari shi nuts tu mesi, tãljatã tu cumãts njits dupã tsi s-coatsi tu cireap, sh-cari easti bãgatã si s-moalji tu siropi caldã cari, dupã niheamã chiro, u pitrundi ghini; bãclãvai, burechi, burecã *{ro: baclava} {fr: gâteau feuilleté aux noix et sucre} {en: baklava; dessert made of paper-thin layers, nuts and sugar}* ex: mi-arãseashti bãclãvãlu § ***bãclãvai/bãclãvae*** (bã-clã-vá-i) sf bãclãvãi (bã-clã-vắĭ) – (unã cu ***bãclãvã***) ex: dada featsi bãclãvai cã ashteaptã nunlu
bãclãvãu (bã-clã-vắŭ) sm bãclãvadz (bã-clã-vádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***bãclãvã***
bãcrescu (bã-crés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***bãcãri***
bãcriri/bãcrire (bã-crí-ri) sf – vedz tu ***bãcãri***
bãcrit (bã-crítŭ) adg – vedz tu ***bãcãri***
bãdrumi/bãdrume (bã-drú-mi) sf – vedz tu ***budrumi***
bãdzarã (bã-dzá-rã) sf – vedz tu ***badzarã***
bãdzari/bãdzare (bã-dzá-ri) sf – vedz tu ***bidzari***
bãeatcu (bã-ĭát-cu) adg bãeatcã (bã-ĭát-cã), bãeattsi (bã-ĭát-tsi), bãeattsi/bãeattse (bã-ĭát-tsi) – tsi nu easti proaspit; tsi easti veclju, tricut; bãeati *{ro: care nu este proaspet} {fr: qui n'est pas frais} {en: that is not fresh}* ex: carni bãeatcã (veaclji) § ***bãeati/bãeate*** (bã-ĭá-ti) adgm shi adgf pl(?) – (unã cu ***bãeatcu***) ex: pãni uscatã, bãeati (veaclji); nu nj-armãnea bãeati (nvicljatã)
bãeati/bãeate (bã-ĭá-ti) adg – vedz tu ***bãeatcu***
bãeli (bã-é-li) invar – pristi cari ari cãdzutã un blãstem; blãstimat, anãtimat, nãtimat, cãtãryisit, cãtãrãsit, culidzat, hulidzat, uryisit, nalet *{ro: blestemat} {fr: maudit} {en: cursed}* ex: bãeli (blãstimat) s-hii!
bãerescu (bã-e-rés-cu) (mi) vb IV bãerii (bã-e-ríĭ), bãeream (bã-e-reámŭ), bãeritã (bã-e-rí-tã), bãeriri/bãerire (bã-e-rí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***bãirescu***
bãeriri/bãerire (bã-e-rí-ri) sf bãeriri (bã-e-rírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***bãiriri***
bãerit (bã-e-rítŭ) adg bãeritã (bã-e-rí-tã), bãerits (bã-e-rítsĭ), bãeriti/bãerite (bã-e-rí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***bãirit***
bãgari/bãgare (bã-gá-ri) sf – vedz tu ***bag***
bãgat (bã-gátŭ) adg – vedz tu ***bag***
bãgãturã (bã-gã-tú-rã) sf – vedz tu ***bag***
bãgdãtii/bãgdãtie (bãg-dã-tí-i) sf bãgdãtii (bãg-dã-tíĭ) – mesi di stizmã faptã di-unã mpiltiturã di ligãrei (pãrjinj, scãnduri, etc.) shi clisã (nigljanã, lut); citmã *{ro: primez; perete de mijloc făcut din împletituri de nuele shi argilă} {fr: mur mitoyen fait de tressage et de terre glaise} {en: wall made of plait and clay}*

bãge (bã-gé) sm bãgeadz (bã-geádzĭ) – guva prit cari easi fumlu din casã, di la vatrã i sobã; parti dit sulina di pri citii prit cari easi fumlu din casã; ugeachi, buhare, fungar, cosh *{ro: coşul prin care ese fumul din casă, horn}* *{fr: trou par lequel sort la fumée; partie du tuyau de la cheminée qui dépasse le toit; cheminée}* *{en: hole through which the smoke passes; part of the chimney showing above the roof; chimney}* ex: cucuveaua sh-adrã shi cuibu tu bãge

bãginac (bã-gi-nácŭ) sm bãginats (bã-gi-nátsĭ) – ashi cum lu-ari un bãrbat nsurat, pri bãrbatlu nsurat cu sora-a muljariljei a lui *{ro: cumnat (însurat cu sora soţiei)}* *{fr: beau-frère (marié à la soeur de sa femme)}* *{en: brother in law (married to the sister of one's wife)}*

bãhce (bãh-cé) sm bãhceadz (bãh-cĭádzĭ) – loc iu s-seaminã zãrzãvãts i lilici (tu cari pot si s-aflã sh-ponj tsi da fruti), di-aradã piningã casã, ma poati si s-aflã sh-tu agri, cãndu easti mari sh-tes multu; buhce, grãdinã, gãrdinã, perivoli *{ro: grădină}* *{fr: jardin (potager)}* *{en: (vegetable) garden}* ex: tu bãhce (grãdinã) lilici sh-crescu; intrãm tu bãhce (grãdinã) § ***buhce***[2] (buh-cé) sm buhceadz (buh-cĭádzĭ) – (unã cu ***bãhce***)

bãhceu (bãh-céŭ) sm bãhceadz (bãh-cĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***bãhce***

bãhcishi/bãhcishe (bãh-cí-shi) sf bãhcishi/bãhcishe (bãh-cí-shi) – atsea tsi-lj dai a unui cãndu-l meshti cu tsiva (di-aradã paradz, tsi s-adavgã la-atsea tsi lipsea s-lu plãteshti trã lucrul tsi tsã lu-ari adratã, tra s-lj-aspuni cã eshti multu ifhãrãstisit di cum tsã lu-ari faptã) *{ro: bacşiş}* *{fr: pourboire}* *{en: tip}*

bãildisescu (bã-il-di-sés-cu) vb IV bãildisii (bã-il-di-síĭ), bãildiseam (bã-il-di-seámŭ), bãildisitã (bã-il-di-sí-tã), bãildisiri/bãildisire (bã-il-di-sí-ri) – avursescu, cãpãescu multu di marili copus tsi-l fac; cãpãescu, cãpuescu *{ro: (se) extenua}* *{fr: (s')exténuer}* *{en: exhaust oneself}* ex: bãildisim di alãgari sh-di foami § ***bãildisit*** (bã-il-di-sítŭ) adg bãildisitã (bã-il-di-sí-tã), bãildisits (bã-il-di-sítsĭ), bãildisiti/bãildisite (bã-il-di-sí-ti) – tsi cãpãeashti di marili copus tsi-l fatsi; cãpãit, cãpuit *{ro: extenuat}* *{fr: exténué}* *{en: exhausted oneself}* § ***bãildisiri/bãildisire*** (bã-il-di-sí-ri) sf bãildisiri (bã-il-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cãpãeashti di marili copus tsi-l fatsi; cãpãiri, cãpuiri *{ro: acţiunea de a (se) extenua}* *{fr: action de (s')exténuer}* *{en: action of exhausting oneself}* § ***bãldãsescu*** (bãl-dã-sés-cu) vb IV bãldãsii (bãl-dã-síĭ), bãldãseam (bãl-dã-seámŭ), bãldãsitã (bãl-dã-sí-tã), bãldãsiri/bãldãsire (bãl-dã-sí-ri) – (unã cu ***bãildisescu***) § ***bãldãsit*** (bãl-dã-sítŭ) adg bãldãsitã (bãl-dã-sí-tã), bãldãsits (bãl-dã-sítsĭ), bãldãsiti/bãldãsite (bãl-dã-sí-ti) – (unã cu ***bãildisit***) ex: armasi n cali bãldãsit (cãpuit) § ***bãldãsiri/bãldãsire*** (bãl-dã-sí-ri) sf bãldãsiri (bãl-dã-sírĭ) – (unã cu ***bãildisiri***)

bãildisiri/bãildisire (bã-il-di-sí-ri) sf – vedz tu ***bãildisescu***

bãildisit (bã-il-di-sítŭ) adg – vedz tu ***bãildisescu***

bãinetã (bã-i-né-tã) sf bãinets (bã-i-nétsĭ) – unã soi di apalã tsi s-acatsã di lãmnia-a tufechiljei, tra s-lj-agiutã stratiotslji cãndu s-alumtã fatsã n fatsã cu dushmanjlji; sunghii, shpangã, spangã, lohi *{ro: baionetă}* *{fr: baïonnette}* *{en: bayonet}* ex: s-plãntã nã bãinetã; poati s-mori pitrumtu di bãinets

bãirachi/bãirache (bã-i-ráchi) sf bãirãchi (bã-i-rắchĭ) – cumatã mari di pãndzã (mitasi, carti, etc.), acãtsatã di un shcop, cari ari di-aradã ma multi buei sh-cari pãrãstiseashti (ca semnu ahoryea) un stat (unã sutsatã, unã hoarã, unã cumpanii, etc.); cumatã di pãndzã acãtsatã di un shcop, purtatã di armãnj la numtsã; bãryeachi, banderã, panderã, flamburã, flamurã; (expr: easti cu bãirachea = easti cu-anami, cunuscut di tuts) *{ro: drapel, steag}* *{fr: étendard, drapeau}* *{en: flag, banner}* ex: tsi suntu bãirãchili (flamburli) tsi yin? § ***bãryeachi*** (bãr-yĭá-chi) sf bãryechi (bãr-yĭéchĭ) – (unã cu ***bãirachi***) ex: Tana, bãryeachea (flambura) a hoarãljei! § ***bairacã*** (ba-i-rá-cã) sf pl(?) – (unã cu ***bãirachi***) ex: ishirã cu bairaca (flambura); tsi u-ascundzã: nãsã easti cu bairaca (expr: nãsã easti cunuscutã, cu-anami) § ***bairahtar*** (ba-i-rah-tárŭ) sm bairahtari (ba-i-rah-tárĭ) – omlu tsi poartã flambura; flamburar, bairactar *{ro: stegar}* *{fr: porte-drapeau}* *{en: flag bearer}* § ***bairactar*** (ba-i-rac-tárŭ) sm bairactari (ba-i-rac-tárĭ) – (unã cu ***bairahtar***)

bãirami/bãirame (bã-i-rá-mi) sf bãirãnj (bã-i-rắnjĭ) – catiunã di dauãli sãrbãtori a turtsãlor tsi cad dupã ramadan *{ro: bairam}* *{fr: baïram}* *{en: bairam}* ex: mãni turtsãlj au bãirami

bãirescu (bã-i-rés-cu) (mi) vb IV bãirii (bã-i-ríĭ), bãiream (bã-i-reámŭ), bãiritã (bã-i-rí-tã), bãiriri/bãirire (bã-i-rí-ri) – shed tes, arucutit tu crivati *{ro: sta în pat}* *{fr: rester au lit}* *{en: stay in bed}* ex: va si s-bãireascã (va shadã tes pi crivati) § ***bãirit*** (bã-i-rítŭ) adg bãiritã (bã-i-rí-tã), bãirits (bã-i-rítsĭ), bãiriti/bãirite (bã-i-rí-ti) – tsi shadi tes pi crivati *{ro: care stă în pat}* *{fr: qui reste au lit}* *{en: who stays in bed}* § ***bãiriri/bãirire*** (bã-i-rí-ri) sf bãiriri (bã-i-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sta tes pi crivati *{ro: acţiunea de a sta în pat}* *{fr: action de rester au lit}* *{en: action of staying in bed}*

bãiri/bãire (bã-í-ri) sf bãiri (bã-írĭ) – loc deavãrliga di-unã pulitii tsi nu easti di-aradã lucrat shi siminat *{ro: teren larg}* *{fr: terrain vague, colline}* *{en: uncultivated terrain close to human habitations}* ex: ti primnji ca tu bãiri

bãiriri/bãirire (bã-i-rí-ri) sf – vedz tu ***bãirescu***

bãirit (bã-i-rítŭ) adg – vedz tu ***bãirescu***

bãjdar (bãj-dárŭ) sm bãjdari (bãj-dárĭ) – atsel tsi lja dãrli (yimbruchili) la sinur, di la oaminjlji tsi intrã tu-un crat; atsel tsi-lj mutreashti oaminjlji tsi intrã tu-un crat tra s-nu-aducã lucri dit xeani peascumta (trã cari nu vor s-plãteascã yimbruchea tsi lipseashti plãtiri dupã nom); yimbrucci, yiumbrucci, imbrucci, ghiumbrucci *{ro: vameş}* *{fr: douanier}* *{en: customs officer}*

bãlãtãnj (bã-lã-tắnjĭ) sf pl – njits topi di pljumbu (ca gãrnutsã njits) tsi s-aflã bãgati tu-unã soi di curshumi cari, dupã tsi easti-aminatã dit tufechi, s-disfatsi shi topili s-arãspãndescu sh-agudescu nu un ma multi lucri di deavãrliga; ashishi, ciuciumadzi, shushumadzi *{ro: alice}* *{fr: petits plombs de chasse, grenailles}* *{en: pellets}* ex: va sã shtibã ursa di bãlãtãnj (ashishi)?

bãlbãescu (bãl-bã-ĭés-cu) vb IV bãlbãii (bãl-bã-íĭ), bãlbãeam (bãl-bã-ĭámŭ), bãlbãitã (bãl-bã-í-tã), bãlbãiri/bãlbãire (bãl-bã-í-ri) – scot bots i zboarã dit gurã tsi par multi ori fãrã noimã cã nu suntu ghini avdzãti i aduchiti di-atselj tsi li avdu; scot bots i cumãts di zboarã din gurã tsi par fãrã noimã shi suntu greu aduchiti (cã multi ori mi ncheadic tu zburãri, cã idyea cumatã di zbor easti dzãsã di ma multi ori cu-aradã, di itia cã am unã cusuri tu zburãri, cã hiu acãtsat di-unã mari lãhtarã i arcoari, etc.); dãrdãrescu, bãnduredz, guguredz, fãrfãlescu, bãbãlescu, ngulishedz, gonghisescu *{ro: bolborosi, bâlbâi}* *{fr: bredouiller, bégayer}* *{en: mumble, stutter, stammer}* § ***bãlbãit*** (bãl-bã-ítŭ) adg bãlbãitã (bãl-bã-í-tã), bãlbãits (bãl-bã-ítsĭ), bãlbãiti/bãlbãite (bãl-bã-í-ti) – tsi scoati bots (zboarã i cumãts di zboarã) din gurã tsi par fãrã noimã cã nu suntu ghini aduchiti di-atsel tsi li avdi; (zboarã) scoasi din gurã tsi par fãrã noimã (cã omlu tsi li scoati sã ncheadicã tu zburãri, li dzãtsi zboarãli mpãrtsãti tu cumãts, idyea cumatã easti dzãsã ma multi ori cu-arada, etc.); dãrdãrit, bãndurat, gugurat, fãrfãlit, bãbãlit, ngulishat, gonghisit, gãngu, gãngãvets, chec *{ro: bolborosit, bâlbâit}* *{fr: bégayé, bredouillé}* *{en: mumbled, stuttered, stammered}* § ***bãlbãiri/bãlbãire*** (bãl-bã-í-ri) sf bãlbãiri (bãl-bã-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bãlbãeashti; dãrdãriri, bãndurari, gugurari, fãrfãliri, bãbãliri, ngulishari, gonghisiri *{ro: acţiunea de a bolborosi, de a bâlbâi; bolborosire, bâlbâire}* *{fr: action de bredouiller, de bégayer; bredouillement}* *{en: action of mumbling, of stuttering, of stammering}* § ***bãbãlescu***[2] (bã-bã-lés-cu) vb IV bãbãlii (bã-bã-líĭ), bãbãleam (bã-bã-leámŭ), bãbãlitã (bã-bã-lí-tã), bãbãliri/bãbãlire (bã-bã-lí-ri) – (unã cu ***bãlbãescu***) ex: chirturi, bãbãli paplu § ***bãbãlit***[2] (bã-bã-lítŭ) adg bãbãlitã (bã-bã-lí-tã), bãbãlits (bã-bã-lítsĭ), bãbãliti/bãbãlite (bã-bã-lí-ti) – (unã cu ***bãlbãit***) § ***bãbãliri***[2]***/bãbãlire*** (bã-bã-lí-ri) sf bãbãliri (bã-bã-lírĭ) – (unã cu ***bãlbãiri***) ex: zboarã bãbãliti § ***bãnduredz***[2] (bãn-du-rédzŭ) vb I bãndurai (bãn-du-ráĭ), bãnduram (bãn-du-rámŭ), bãnduratã (bãn-du-rá-tã), bãndurari/bãndurare (bãn-du-rá-ri) – (unã cu ***bãlbãescu***) ex: ficiorlji bãndureadzã sh-gugureadzã tutã dzua di shi nveatsã limba § ***bãndurat***[2] (bãn-du-rátŭ) adg bãnduratã (bãn-du-rá-tã), bãndurats (bãn-du-rátsĭ), bãndurati/bãndurate (bãn-du-rá-ti) – (unã cu ***bãlbãit***) § ***bãndurari***[2]***/bãndurare*** (bãn-du-rá-ri) sf

bãndurãri (bãn-du-rắrĭ) – (unã cu ***bãlbãiri***)
bãlbãiri/bãlbãire (bãl-bã-í-ri) sf – vedz tu ***bãlbãescu***
bãlbãit (bãl-bã-ítŭ) adg – vedz tu ***bãlbãescu***
bãlbãtor (bãl-bã-tórŭ) sn – vedz tu ***volbu***
bãldãsescu (bãl-dã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***bãildisescu***
bãldãsiri/bãldãsire (bãl-dã-sí-ri) sf – vedz tu ***bãildisescu***
bãldãsit (bãl-dã-sítŭ) adg – vedz tu ***bãildisescu***
bãldumi/bãldume (bãl-dú-mi) sf bãldunj (bãl-dúnjĭ) – curauã di la sãmar, ma largã di cuscuni (sumcoadã), cari dipuni sum curlu-a calui (gumarlui); buldumi, pishteauã, pãldãmã, sumcoadã *{ro: curar}* *{fr: bande de cuir (partie du "sãmar"), plus large que le culeron, qui descend derrière les cuisses du cheval (mule); avaloire}* *{en: belt (part of the "sãmar") which descends behind the thighs of the horse (mule)}* § ***buldumi/buldume*** (bul-dú-mi) sf buldunj (bul-dúnjĭ) – (unã cu ***bãldumi***) § ***pãldãmã*** (pãl-dắ-mã) sf pl(?) – (unã cu ***bãldumi***)
bãlgur (bãl-gúrŭ) sn – vedz tu ***blãguri***
bãligari/bãligare (bã-li-gá-ri) sf – vedz tu ***baligã***
bãligat (bã-li-gátŭ) adg – vedz tu ***baligã***
bãligos (bã-li-gósŭ) adg – vedz tu ***baligã***
bãlos (bã-lósŭ) adg – vedz tu ***balã***[2]
bãlsãmari/bãlsãmare (bãl-sã-má-ri) sf – vedz tu ***balsam***
bãlsãmat (bãl-sã-mátŭ) adg – vedz tu ***balsam***
bãlsãmedz (bãl-sã-médzŭ) vb I – vedz tu ***balsam***
bãlsãmusescu (bãl-sã-mu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***balsam***
bãlsãmusiri/bãlsãmusire (bãl-sã-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***balsam***
bãlsãmusit (bãl-sã-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***balsam***
bãltac (bãl-tácŭ) sn – vedz tu ***baltã***
bãltac (bãl-tácŭ) sn – vedz tu ***baltã***
bãltã (bãl-tã) sm bãltadz (bãl-tádzĭ) shi sn bãltadzi/bãltadze (bãl-tá-dzi) – tãpoarã mari, tsupatã *{ro: baltag}* *{fr: grande hache}* *{en: large axe}*
bãltoacã (bãl-toá-cã) sf – vedz tu ***baltã***
bãltos (bãl-tósŭ) adg – vedz tu ***baltã***
bãltotsã (bãl-tó-tsã) sf bãltotsi/bãltotse (bãl-tó-tsi) – agru-lilici mushatã, mari sh-aroshi tsi creashti veara pri cãmpu, ma easti sh-criscutã tu grãdinã trã (i) mushuteatsa-a lãludzlor shi a simintsãlor a ljei multi, njits sh-lãi tsi s-mãcã; shi (ii) scutearea dit simintsã a aphionlui, yitria tsi s-lja trã isihãsiri, durnjiri, etc.; simintsa faptã di aestã lilici; bãltsotã, mac, pirpirunã, pãpãrunã, perpunã, mãlãcuchi *{ro: mac}* *{fr: pavot}* *{en: poppy}* § ***bãltsotã*** (bãl-tsó-tã) sf bãltsoti/bãltsote (bãl-tsó-ti) – (unã cu ***bãltotsã***)
bãltsari/bãltsare (bãl-tsá-ri) sf – vedz tu ***baltsu***[1]
bãltsat[1] (bãl-tsátŭ) sn – vedz tu ***brats***
bãltsat[2] (bãl-tsátŭ) adg – vedz tu ***baltsu***[1]
bãltsotã (bãl-tsó-tã) sf – vedz tu ***bãltotsã***
bãmbãcos (bãm-bã-cósŭ) adg – vedz tu ***bumbac***
bãnari/bãnare (bã-ná-ri) sf– vedz tu ***banã***
bãnat (bã-nátŭ) adg– vedz tu ***banã***
bãnatã (bã-ná-tã) sf– vedz tu ***banã***
bãndic (bãn-dícŭ) sn – vedz tu ***brandu***
bãndurari[1]***/bãndurare*** (bãn-du-rá-ri) sf – vedz tu ***bãbãlescu***[1]
bãndurari[1]***/bãndurare*** (bãn-du-rá-ri) sf – vedz tu ***bãnduredz***[1]
bãndurari[2]***/bãndurare*** (bãn-du-rá-ri) sf – vedz tu ***bãlbãescu***
bãndurat[1] (bãn-du-rátŭ) adg – vedz tu ***bãbãlescu***[1]
bãndurat[1] (bãn-du-rátŭ) adg – vedz tu ***bãnduredz***[1]
bãndurat[2] (bãn-du-rátŭ) adg – vedz tu ***bãlbãescu***
bãnduredz[1] (bãn-du-rédzŭ) vb I – vedz tu ***bãbãlescu***[1]
bãnduredz[2] (bãn-du-rédzŭ) vb I – vedz tu ***bãlbãescu***
bãnedz (bã-nédzŭ) vb I – vedz tu ***banã***
bãngiu (băn-gĭu) sm pl(?) – unã soi di arburic di pãduri dit cari s-fac, multi ori, cãrlidzi di picurari; pixari, pixu, piscu, pliscu, shimshir, agãreauã, gãreauã *{ro: merişor}* *{fr: petite pervenche, buis}* *{en: periwinkle, box-tree}*
bãrãbancã (bã-rã-bán-cã) sf – vedz tu ***barabancã***
bãrbat[1] (bãr-bátŭ) sm bãrbats (bãr-bátsĭ) – 1: un om mascur (nu feaminã, muljari) tsi ari tricutã di ilichia di ficior, ari criscutã sh-ari loatã boea-lj dit soni; 2: atsea tsi lu-ari unã muljari, omlu cu cari s-mãrtã; nicuchir; (fig: bãrbatã = muljari tsi easti putu-tã, ndruminã, gioni shi sh-u-adutsi cu-un bãrbat; bãrbãtoanji, biroanji, birbeacã) *{ro: bărbat; soţ}* *{fr: homme; mari}* *{en: man; husband}* ex: bãrbatlu (nicuchirlu) s-poartã cu saclu; bãrbate! nu ti-aprindi § ***bãrbãtic*** (bãr-bã-tícŭ) sm bãrbãtits (bãr-bã-títsĭ) – bãrbat (nicuchir) di boi ma njicã; numã di diznjirdari datã (multi ori di muljari) a bãrbatlui (nicuchirlui) a ljei *{ro: bărbăţel}* *{fr: petit mari; mari chéri}* *{en: little husband; dear husband}* § ***bãrbãtami/bãrbãtame*** (bãr-bã-tá-mi) sf fãrã pl – multimi di bãrbats; parei (sutsatã) di bãrbats; ntreaga lumi a bãrbatslor *{ro: grup de bărbaţi; totalitatea bărbaţilor}* *{fr: nombre d'hommes; l'ensemble des hommes (mâles)}* *{en: group of men (male); entirety of male people}* ex: ahiurheashti cãnticlu bãrbãtamea (pareea di bãrbats) sh-apoea-l lja muljiramea; bãrbãtamea cu aushaticlu; bãrbãtamea (bãrbatslji) eara n cãrvani, pri la oi sh-pri la cãshari § ***bãrbat***[2] (bãr-bátŭ) adg [bãrbatã (bãr-bá-tã)], bãrbats (bãr-bátsĭ), [bãrbati/bãrbate (bãr-bá-ti)] – tsi ari hãri di-un bãrbat; tsi ari s-facã cu hãrli di bãrbat; tsi easti gioni sh-cu curai ca un bãrbat; tsi easti sarpu (mplin di puteari shi eneryii); bãrbãtescu, bãrbãtin, bãrbãtoanji, curagios, cãidigi, inimos, inimarcu, eneryic *{ro: viril, curajos}* *{fr: viril, courajeux}* *{en: virile; courageous}* ex: inima-ts bãrbatã (bãrbãteascã, inimarcã) sh-mari; muljerlj-a lor, bãrbati (gioani, ca bãrbatslji) § ***bãrbãtin*** (bãr-bã-tínŭ) adg bãrbãtinã (bãr-bã-tí-nã), bãrbãtinj (bãr-bã-tínjĭ), bãrbãtini/bãrbãtine (bãr-bã-tí-ni) – (unã cu ***bãrbat***[2]) ex: muljari bãrbãtinã (eneryicã, ca un bãrbat) § ***bãrbãtoanji/bãrbãtoanje*** (bãr-bã-toá-nji) sf bãrbãtoanji/bãrbãtoanje (bãr-bã-toá-nji) – muljari (feaminã) tsi easti ca un bãrbat shi ari hãri di bãrbat; bãrbatã, bãrbãtinã *{ro: (femeie) virilă}* *{fr: (femme) virile}* *{en: virile (woman)}* ex: muljari bãrbãtoanji (sarpi ca un bãrbat) § ***bãrbãtsãlji/bãrbãtsãlje*** sf fãrã pl – 1: hãrli tsi-l fac bãrbatlu s-hibã mascur; atsea tsi-l fatsi omlu s-hibã bãrbat (nu muljari); 2: harea-a omlui tsi easti gioni; bãrbãteatsã, giunatic, giuneatsã, sãrpitslãchi, livindeatsã *{ro: virilitate; vitejie}* *{fr: virilité; vaillance}* *{en: manliness, virility; bravery}* § ***bãrbãteatsã*** (bãr-bã-teá-tsã) sf bãrbãtets (bãr-bã-tétsĭ) – faptul cã cariva easti bãrbat; ilichia tu cari omlu treatsi dit ficiureatsã shi s-lugurseashti bãrbat; bãrbãtsãlji, giunatic, giuneatsã *{ro: bărbăţie, virilitate; vitejie, bravură}* *{fr: virilité, bravoure, vaillance}* *{en: virility; bravery}* § ***bãrbãtescu***[1] (bãr-bã-tés-cu) adg bãrbãteascã (bãr-bã-teás-cã), bãrbãteshtsã (bãr-bã-tésh-tsã), bãrbãteshti (bãr-bã-tésh-ti) – tsi ari s-facã cu faptul cã un easti bãrbat; tsi aspuni bãrbãtsãlji tu purtarea-a lui; ti/di bãrbat; (fig: loclu di nuntru shi ninti a bisearicãljei iu sta di-aradã bãrbatslji) *{ro: bărbătesc, viril, energic}* *{fr: d'homme; mâle; viril; énergique}* *{en: manly, male, virile, energetic}* ex: bisearica ari unã parti bãrbãteascã (ti bãrbats) shi unã muljireascã: muljireasca easti dupã bãrbãteasca (atsea ti bãrbats); preftul ishi dit bãrbãteasca shi intrã tu muljireasca; alumtatic bãrbãtescu (ca di bãrbats); la arãu, muljerli la bãrbãteshtili (lucrili di bãrbats) § ***bãrbãteashti/bãrbãteashte*** (bãr-bã-teásh-ti) adv – faptã ca ti bãrbats; ca bãrbatslji; cu bãrbãteatsã *{ro: bărbăteşte; cu vitejie, brav}* *{fr: virilement; bravement}* *{en: like a man, in a manly fashion, bravely}* ex: s-alumtarã bãrbãteashti (ca bãrbatslji) § ***mbãrbãtedz*** (mbãr-bã-tédzŭ) (mi) vb I mbãrbãtai (mbãr-bã-táĭ), mbãrbãtam (mbãr-bã-támŭ), mbãrbãtatã (mbãr-bã-tá-tã), mbãrbãtari/mbãrbãtare (mbãr-bã-tá-ri) – lj-dzãc a unui s-nu-lj mata hibã fricã shi si s-poartã ca un bãrbat; ãlj dau curagi; lj-fac gãireti; ãlj bag ciulichi la inimã; inimusescu *{ro: îmbărbăta, încuraja}* *{fr: encourager, s'armer de courage}* *{en: encourage}* ex: acãtsai s-mi mbãrbãtedz (sã-nj fac gãireti); aestã harauã mbãrbãtã pri suldats; multu si mbãrbãtã; cãndu vidzurã ma marli-a lor cã suntu cu nãsh, si mbãrbãtarã (loarã curai); u mbãrbãtai niheamã cã s-avea chirutã fari § ***mbãrbãtat*** (mbãr-bã-tátŭ) adg mbãrbãtatã (mbãr-bã-tá-tã), mbãrbãtats (mbãr-bã-tátsĭ), mbãrbãtati/mbãrbãtate (mbãr-bã-tá-ti) – tsi fu faptu tra s-nu-lj mata hibã fricã; tsi-lj s-ari datã curagi; tsi-lj s-ari faptã gãireti; inimusit *{ro: îmbărbătat, încurajat}* *{fr: encouragé, armé de courage}* *{en: encouraged}* § ***mbãrbãtari/mbãrbãtare*** (mbãr-bã-tá-ri) sf mbãrbãtãri (mbãr-bã-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti

mbãrbãtat (inimusit); inimusiri *{ro: acţiunea de a îmbărbăta, de a încuraja; îmbărbătare, încurajare}* *{fr: acton d'encourager, de s'armer de courage; encouragement}* *{en: action of encouraging; encouragement}* ex: lj-adusi mari mbãrbãtari cãndu ishi ti nãs

bãrbat[2] (bãr-bátũ) adg – vedz tu ***bãrbat***[1]

bãrbãrescu (bãr-bã-rés-cu) vb IV – vedz tu ***bãbãlescu***[1]

bãrbãriri/bãrbãrire (bãr-bã-rí-ri) sf – vedz tu ***bãbãlescu***[1]

bãrbãrit[1] (bãr-bã-rítũ) adg – vedz tu ***bãbãlescu***[1]

bãrbãrusã (bãr-bã-rú-sã) sf bãrbãrusi/bãrbãruse (bãr-bã-rú-si) – unã soi di fesi albã purtatã di bãrbats sh-muljeri ãn cap tra s-lu-afireascã caplu di ploai, soari, arcoari, etc.; fesi, cãciulã, cãciuã, capelã *{ro: fes alb}* *{fr: fez blanc}* *{en: white fez}* ex: cu bãrbãrusa (fesea) di lãnã n cap; multi muljeri suntu cu albi bãrbãrusi; cãciuli sh-bãrbãrusi § ***barbarusã*** (bar-ba-rú-sã) sf barbarusi/barbaruse (bar-ba-rú-si) – (unã cu ***bãrbãrusã***)

bãrbãrush (bãr-bã-rúshĩu) sn bãrbãrushi/bãrbãrushe (bãr-bã-rú-shi) – 1: mãnuclju di poami (lilici) ligati deadun cu codzli-a lor; bãrburish, cãirush, cãrush, crush, aripinush; 2: cãstãnji cu coaja scoasã *{ro: ciorchinel, mănunchi mic de fructe; castane cojite}* *{fr: petit grapillon; petit faisceau de fruits; châtaignes écorcées}* *{en: small bunch of fruits; peeled off chestnuts}* ex: featili es bãrbãrushi (ca aripinushi, cãirushi) dit fadz § ***bãrburish*** (bãr-bu-ríshĩu) sn bãrburishi/bãrburishe (bãr-bu-rí-shi) – mãnuclju di poami (lilici) ligati deadun cu codzli-a lor; bãrbãrush, cãirush, cãrush, crush, aripinush *{ro: ciorchinaş}* *{fr: grapillon}* *{en: small bunch}* ex: ca doauã bãrburishi (cãirushi) di frandzã

bãrbãrutã (bãr-bã-rú-tã) sf – vedz tu ***bubureadzã***[2]

bãrbãtami/bãrbãtame (bãr-bã-tá-mi) sf – vedz tu ***bãrbat***[1]

bãrbãteashti (bãr-bã-teásh-ti) adv – vedz tu ***bãrbat***[1]

bãrbãteatsã (bãr-bã-teá-tsã) sf – vedz tu ***bãrbat***[1]

bãrbãtescu[1] (bãr-bã-tés-cu) adg – vedz tu ***bãrbat***[1]

bãrbãtescu[2] (bãr-bã-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***birbati***

bãrbãtic (bãr-bã-tícũ) sm – vedz tu ***bãrbat***[1]

bãrbãtin (bãr-bã-tínũ) adg – vedz tu ***bãrbat***[1]

bãrbãtiri/bãrbãtire (bãr-bã-tí-ri) sf– vedz tu ***birbati***

bãrbãtit (bãr-bã-títũ) adg– vedz tu ***birbati***

bãrbãtoanji/bãrbãtoanje (bãr-bã-toá-nji) sf – vedz tu ***bãrbat***[1]

bãrbãtor (bãr-bã-tórũ) sn – vedz tu ***volbu***

bãrbãtsãlji/bãrbãtsãlje sf – vedz tu ***bãrbat***[1]

bãrbirisescu (bãr-bi-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***barbã***

bãrbirisiri/bãrbirisire (bãr-bi-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***barbã***

bãrbirisit (bãr-bi-ri-sítũ) adg – vedz tu ***barbã***

bãrbirsescu (bãr-bir-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***barbã***

bãrbirsiri/bãrbirsire (bãr-bir-sí-ri) sf – vedz tu ***barbã***

bãrbirsit (bãr-bir-sítũ) adg – vedz tu ***barbã***

bãrboalji/bãrboalje (bãr-boá-lji) sf bãrbolj (bãr-bóljĩ) – unã soi di earbã-analtã cu lilici albi-vinjiti sh-cu-unã parti dit trup ngrupatã tu loc tsi fatsi umflãturi tu locuri-locuri (ma mãri ca mearili), mplini di niziste (colã) shi multu gustoasi sh-hrãnitoari cãndu s-mãcã coapti, pãrjiliti i hearti tu mãcãruri; njedzlu-a loclui; pãtatã, patatã, pãpati, cartofi, curcaci, cãrcangi, cumpiri, bots *{ro: cartof}* *{fr: pomme de terre}* *{en: potato}*

bãrbos (bãr-bósũ) adg – vedz tu ***barbã***

bãrbulj (bãr-búljĩu) sn bãrbulji/bãrbulje (bãr-bú-lji) – cumatã di pãndzã lai cu cari muljarea sh-acoapirã grunjlu tra s-aspunã cã easti di jali; mãndilã, baltsu, cãftani, lãhurã, lãhuri, poshi, tarpoashi, pihitsã, cimber *{ro: năframă neagră cu care femeia îşi acoperă bărbia ca semn de doliu}* *{fr: fichu noir dont les femmes se couvrent le menton en signe de deuil}* *{en: black scarf used by women to cover their chin, as a sign of mourning}* ex: maea Shomã-sh trapsi bãrbuljlu, ascuturã grunjlu sh-lo ma diparti grailu; sh-trapsi la oclji bãrbuljlu di jali § ***bãrbuljisescu*** (bãr-bu-lji-sés-cu) (mi) vb IV bãrbuljisii (bãr-bu-lji-síĩ), bãrbuljiseam (bãr-bu-lji-seámũ), bãrbuljisitã (bãr-bu-lji-sí-tã), bãrbuljisiri/bãrbuljisire (bãr-bu-lji-sí-ri) – (trã muljeri) acoapir grunjlu cu unã mãndilã lai tra s-aspun cã hiu di jali; burbuljusescu *{ro: (pentru femeie) acoperi bărbia cu o năframă neagră în semn de doliu}* *{fr: (pour les femmes) couvrir le menton jusqu-aux lèvres avec un voile de tête noir en signe de deuil}* *{en: (for women) cover their chin with a black scarf as a sign of mourning}* § ***bãrbuljisit*** (bãr-bu-lji-sítũ) adg bãrbuljisitã (bãr-bu-lji-sí-tã), bãrbuljisits (bãr-bu-lji-sítsĩ), bãrbuljisiti/bãrbuljisite (bãr-bu-lji-sí-ti) – (muljarea) tsi ari grunjlu acupirit cu unã mãndilã lai pãnã la budzã (ca semnu di jali); burbuljusit *{ro: (femeie) cu bărbia acoperită de o năframă neagră în semn de doliu}* *{fr: (femme) avec le menton couvert avec un voile de tête noir en signe de deuil}* *{en: (woman) with their chin covered by a black scarf as a sign of mourning}* ex: grunj bãrbuljisit; cu mãndilj bãrbuljisiti § ***bãrbuljisiri/bãrbuljisire*** (bãr-bu-lji-sí-ri) sf bãrbuljisiri (bãr-bu-lji-sírĩ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã muljari s-bãrbuljiseashti; burbuljusiri *{ro: (pentru femeie) acţiunea de a acoperi bărbia cu o năframă neagră ca semn de doliu}* *{fr: (pour les femmes) action de couvrir le menton jusqu-aux lèvres avec un voile noir de tête en signe de deuil}* *{en: (for women) action of covering their chin with a black scarf as a sign of mourning}* § ***burbuljusescu*** (bur-bu-ljĩu-sés-cu) (mi) vb IV burbuljusii (bur-bu-ljĩu-síĩ), burbuljuseam (bur-bu-ljĩu-seámũ), burbuljusitã (bur-bu-ljĩu-sí-tã), burbuljusiri/burbuljusire (bur-bu-ljĩu-sí-ri) – (unã cu ***bãrbuljisescu***) § ***burbuljusit*** (bur-bu-ljĩu-sítũ) adg burbuljusitã (bur-bu-ljĩu-sí-tã), burbuljusits (bur-bu-ljĩu-sítsĩ), burbuljusiti/burbuljusite (bur-bu-ljĩu-sí-ti) – (unã cu ***bãrbuljisit***) ex: muljerli burbuljusiti (cari au grunjlu ascumtu di jali cu bãrbuljlu) § ***burbuljusiri/burbuljusire*** (bur-bu-ljĩu-sí-ri) sf burbuljusiri (bur-bu-ljĩu-sírĩ) – (unã cu ***bãrbuljisiri***)

bãrbuljisescu (bãr-bu-lji-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***bãrbulj***

bãrbuljisiri/bãrbuljisire (bãr-bu-lji-sí-ri) sf – vedz tu ***bãrbulj***

bãrbuljisit (bãr-bu-lji-sítũ) adg – vedz tu ***bãrbulj***

bãrbuni/bãrbune (bãr-bú-ni) sm bãrbunj (bãr-búnjĩ) – pescu mari di-arãu (cari poati s-agiungã pãnã la 4-5 Kg) tsi sh-u-adutsi niheamã cu craplu, cu truplu lungu, cu asprilj di-unã hromã ca galbinã-veardi-cinushi pi pãltãri shi alghi pri pãnticã; mreanã, murenã *{ro: mreană}* *{fr: barbeau (poisson)}* *{en: barbel}*

bãrburish (bãr-bu-ríshĩu) sn – vedz tu ***bãrbãrush***

bãrbutã (bãr-bú-tã) sf – vedz tu ***barbã***

bãrcaci/bãrcace (bãr-cá-ci) sf – vedz tu ***bãrgaci***

bãrcãdan (bãr-cã-dánũ) sn bãrcãdani/bãrcãdane (bãr-cã-dá-ni) – fãrinã di misur heartã ndisat, sh-cari, tãljatã filii, s-mãcã tu loc di pãni; bãrgãdan, bãcãrdan, mãcãldarã, mãclãdarã, cãciumac, cãcimac, mumulic, mumulig, mãmulig, tarapash, culeash *{ro: mămăligă}* *{fr: polenta; gaude; bouillie de farine de maïs, compacte, qu'on peut couper en tranches et qu'on mange en guise de pain}* *{en: polenta; corn flour boiled, compact and cut into slices, eaten in place of bread}* ex: lja shtsala shi ameasticã bãrcãdanlu § ***bãrgãdan*** (bãr-gã-dánũ) sn bãrgãdani/bãrgãdane (bãr-gã-dá-ni) – (unã cu ***bãrcãdan***) ex: un stog cu earbã tu mesi di amari shadi, nvãrliga foc ardi sh-ni s-neacã, ni s-aprindi (*angucitoari*: bãrgãdanlu) § ***bãcãrdan*** (bã-cãr-dánũ) sn bãcãrdani/bãcãrdane (bã-cãr-dá-ni) – (unã cu ***bãrcãdan***)

bãrcudii (bãr-cu-díĩ) sf pl – lucri di njicã simasii; lucri di njicã tinjii tsi nu ahãrzescu multu; zboarã goali; curcufeli, curcufexali, curnufexali, chirturi, cãpãchi, lãpãrdii, lishinãturi, mandzali, palavri, pãlavri, papardeli, bufchi, pufchi, shahlamari, zacati, zãcãturi, curcubeti hearti, burlidz ãmbãirati, mãnits di tãmbari, bishinj di cuc, colja-mbolja, etc. *{ro: nimicuri, fleacuri}* *{fr: bagatelles}* *{en: bagatelles}*

bãrdã (bắr-dã) sf bãrdi/bãrde (bắr-di) shi bãrdzã (bắr-dzã) – partea di la arãzboi cari ndeasã tsãsãtura *{ro: bârglă, vătală}* *{fr: battant du métier}* *{en: weaver's reed, part of a loom}* ex: cu mãna pri bãrdi-armasi; s-avdu bãrdzãli cum bat § ***bãrdilã*** (bắr-di-lã) sf bãrdili/bãrdile (bắr-di-li) – (unã cu ***bãrdã***) § ***bãrdinj*** (bãr-dínjĩ) sf pl – (unã cu ***bãrdã***)

bãrdecicã (bãr-décĩ-cã) sf bãrdecichi/bãrdeciche (bãr-décĩ-chi) – 1: veargã; 2: limniclu tsi s-bagã la arãzboi tra s-lu facã nãvoilu s-nu s-minã, cãndu s-adunã urdzãtura; virdzeauã; (expr: 1: lj-dau bãrdecica = lu-agunescu; 2: bãrdecica! = fudz di-aoa) *{ro: vergea; lopăţică (de la războiul de ţesut) care*

serveşte la înfăşurarea urzelei pe sul} {fr: baguette; baguette qui sert à enrouler la chaîne, l'ourdissure sur l'ensouple} {en: stick; stick serving the rolling of the warp over the roller of the loom} ex: lj-deadi bãrdecica a gionilui (expr: lu-aguni gionili)

bãrdenji/bãrdenje (bãr-dé-nji) sf bãrdenji/bãrdenje (bãr-dé-nji) – earbã di cãmpu; (expr: casã di bãrdenji = casã di oaminj oarfãnj, harvalã) *{ro: plantă de câmp; lumânărică?} {fr: plante champêtre; bardane?} {en: field plant}* § ***burdenji/burdenje*** (bur-dé-nji) sf burdenji/burdenje (bur-dé-nji) – (unã cu ***bãrdenji***)

bãrdhã (bắr-dhã) sf bãrdhi/bãrdhe (bắr-dhi) shi bãrdzã (bắr-dzã) – unã cu ***bãrdã***

bãrdhecicã (bãr-dhécĭ-cã) sf bãrdhecichi/bãrdheciche (bãr-dhécĭ-chi) – unã cu ***bãrdecicã***

bãrdhush (bãr-dhúshĭŭ) adg bãrdhushi/bãrdhushe (bãr-dhú-shi), bãrdhush (bãr-dhúshĭ), bãrdhushi/bãrdhushe (bãr-dhú-shi) – unã cu ***bãrdush***

bãrdilã (bắr-di-lã) sf – vedz tu ***bãrdã***

bãrdinj (bãr-dínjĭ) sf pl – vedz tu ***bãrdã***

bãrdush (bãr-dúshĭŭ) adg bãrdushi/bãrdushe (bãr-dú-shi), bãrdush (bãr-dúshĭ), bãrdushi/bãrdushe (bãr-dú-shi) – hromã tsi da ca pi albu *{ro: albiu} {fr: blanchâtre} {en: whitish}* ex: la cali bãrdushi va-nj ti fats nipãrticushi

bãrgaci/bãrgace (bãr-ghá-ci) sf bãrgãci (bãr-ghắcĭ) – vas mari di metal (bãcãri), multi ori cu dauã mãnush (di-unã parti sh-di-alantã) cu cari s-herbu lucri (si ngãldzãscu, etc.); brãgaci, bãrcaci, brugaci, cãldari, cãrdari *{ro: căldare, brăcace} {fr: chaudron de cuivre à anse} {en: copper cauldron}* § ***bãrgãcicã*** (bãr-ghã-cí-cã) sf bãrgãcitsi/bãrgãcitse (bãr-ghã-citsĭ) – bãrgaci njicã, burgãcicã, brãgãcicã, brugãcicã, târgãcicã *{ro: căldăruşe} {fr: petit chaudron (de cuivre à anse)} {en: small (copper) cauldron}* § ***bãrcaci/bãrcace*** (bãr-cá-ci) sf bãrcãci (bãr-cắcĭ) – (unã cu ***bãrgaci***) § ***burgaci/burgace*** (bur-ghá-ci) sf burgãci (bur-ghắcĭ) – (unã cu ***bãrgaci***) § ***burgãcicã*** (bur-ghã-cí-cã) sf burgãcitsi/burgãcitse (bur-ghã-citsĭ) – (unã cu ***bãrgãcicã***) § ***brãgaci/brãgace*** (brã-ghá-ci) sf brãgãci (brã-ghắcĭ) – (unã cu ***bãrgaci***) § ***brãgãcicã*** (brã-ghã-cí-cã) sf brãgãcitsi/brãgãcitse (brã-ghã-citsĭ) – (unã cu ***bãrgãcicã***) ex: ca preftul cu brãgãcica § ***brugaci/brugace*** (bru-ghá-ci) sf brugãci (bru-ghắcĭ) – (unã cu ***bãrgaci***) § ***brugãcicã*** (bru-ghã-cí-cã) sf brugãcitsi/brugãcitse (bru-ghã-citsĭ) – (unã cu ***bãrgãcicã***) § ***târgãcicã***[2] (târ-gã-ci-cã) sf târgãcitsi/târgãcitse (târ-gã-cí-tsi) – (unã cu ***bãrgãcicã***)

bãrgãcicã (bãr-ghã-cí-cã) sf – vedz tu ***bãrgaci***

bãrgãdan (bãr-gã-dánŭ) sn – vedz tu ***bãrcãdan***

bãrgãvitsã (bãr-gã-ví-tsã) sf bãrgãvitsã (bãr-gã-ví-tsã) – carni criscutã pri cheali ca un gãrnuts tsi nu doari necã mãcã; arici, bãzdrãvitsã, luznã *{ro: neg} {fr: verrue, durillon} {en: wart}* ex: pri mãnã lj-inshirã bãrgãvitsã (arici) § ***bãzdrãvitsã*** (bãz-drã-ví-tsã) sf bãzdrãvitsã (bãz-drã-ví-tsã) – (unã cu ***bãrgãvitsã***)

bãrgãzon (bãr-gã-zónŭ) sn bãrgãzoani/bãrgãzoane (bãr-gã-zoá-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pãrcãzon***

bãrghaci/bãrghace (bãr-ghá-ci) sf bãrghãci (bãr-ghắcĭ) – unã cu ***bãrgaci***

bãrghãcicã (bãr-ghã-cí-cã) sf – unã cu ***bãrgãcicã***

bãrghelã (bãr-ghé-lã) sf bãrgheali/bãrgheale (bãr-gheá-li) – partea di nãinti a gãrgãlanlui tsi s-lãrdzeashti shi s-fatsi ca unã pungã (sh-tu cari sta cãtivãrãoarã mãcarea ninti ca s-treacã tu stumahi); bãrghelj, gushi, mamcã, mamã *{ro: guşă} {fr: goître, jabot; fanon, double menton (chez les hommes gras)} {en: goitre, crop; double chin}* § ***bãrghelj*** (bãr-ghéljĭŭ) sn bãrghealji/bãrghealje (bãr-gheá-lji) – (unã cu ***bãrghelã***)

bãrghelj (bãr-ghéljĭŭ) sn – vedz tu ***bãrghelã***

bãric (bã-rícŭ) sn – vedz tu ***buric***

bãrishi/bãrishe (bã-rí-shi) sf fãrã pl – mbunarea tsi s-fatsi ntrã (namisa di) oaminj ncãceats shi isihia (irinea, duzenea, armunia) tsi yini dupã aestã mbunari *{ro: pace; împăcare} {fr: paix, conciliation} {en: peace, conciliation}* ex: featsirã bãrishi (featsirã izini, sã mbunarã) § ***barish*** (bá-rishĭŭ) adv – ca doi oaspits bunj *{ro: armonic, prieteneşte} {fr: amicalment, à l'aimable} {en: friendly}* ex: njergu doilji barish, barish (ca doi oaspits bunj)

bãrliv (bãr-lívŭ) adg bãrlivã (bãr-lí-vã), bãrliyi (bãr-líyĭ), bãrlivi/bãrlive (bãr-lí-vi) – tsi easti acãtsat di-unã lãngoari (datã di-un yermu dit midua-a caplu) tsi-u fatsi unã pravdã (ca oaea, bunãoarã) s-imnã greu, ca-andrãlãsitã, ca zurlã; vãrlu, vurlu, vãrlit; zurlu *{ro: căpiat, turmentat} {fr: pris de tournis} {en: suffering from sturdy}*

bãrnã (bắr-nã) sf bãrni/bãrne (bắr-ni) – cumatã lungã di lemnu (di vãrã 2-3 metri), tãljatã shi ndreaptã dit truplu-a unui arburi, cu cari s-analtsã stizmi di-adãrãminti (binãi, casi, etc.); brãnã *{ro: bârnă} {fr: poutre} {en: beam}* ex: cu multi bãrni easti-adratã aestã casã § ***brãnã*** (brắ-nã) sf brãni/brãne (brắ-ni) – (unã cu ***bãrnã***)

bãrnã (bắr-nã) sf bãrni/bãrne (bắr-ni) – plantã tsi si ngãrlimã di alti planti (lucri, leamni, etc.) ca s-creascã cãtrã nsus, lungã di 2-3 m, cu lilici albi shi frãndzãli tsi sh-u-aduc cu-atseali di ayitã *{ro: plantă căţărătoare} {fr: plante grimpante, longue de 2-3 m, aux fleurs blancs et aux feuilles ressemblant aux celles de la vigne} {en: creeper plant}*

bãrnu[1] (bắr-nu) sn – vedz tu ***brãn***[1]

bãrnu[2] (bắr-nu) sn – vedz tu ***brãn***[2]

bãrnu[3] (bắr-nu) sn – vedz tu ***brãn***[3]

bãrnuti/bãrnute (bãr-nú-ti) sf bãrnuts (bãr-nútsĭ) – tutumi faptã minutã (cu mãtsinarea) tra si s-facã bunã trã trãdzearea prit nari; tãbac, tabac, tubac, tutumi; (expr: nã bãrnuti nu tãxescu = nu-lj tãxescu tsiva dip, nitsi unã bãrnuti!) *{ro: tabac} {fr: tabac à priser} {en: tobacco}* ex: scoasi din gepi cãrnicilu di bãrnuti (tãbac) shi trapsi; dã-nj unã bãrnuti; lu-ariseashti s-bea bãrnuti § ***bãrnutici*** (bãr-nu-ti-cí) sm bãrnuticeadz (bãr-nu-ti-cĭádzĭ) – atsel tsi vindi bãrnuti *{ro: vânzător de tabac} {fr: celui qui vend du tabac à priser} {en: tobacco seller}*

bãrnutici (bãr-nu-ti-cí) sm – vedz tu ***bãrnuti***

bãrsii/bãrsie (bãr-sí-i) sf bãrsii (bãr-síĭ) – atsea tsi-armãni dupã tsi yimishili suntu cãlcati tra s-lã si scoatã dzama i si s-facã yinlu; tsipurã, tsipur, cominã, cumenji, pishtinã, prishtinã, prãshtinã, prushtinã, purushtinã; (expr: mi fac bãrsii = mi mbet) *{ro: drojdie} {fr: lie, marc (de raisin), residue, sédiment} {en: marc (of grapes), residue, sediment}* ex: biu pãnã nu alãsã dicãt bãrsia i purushtina; bãrsii s-featsirã (expr: biurã di si mbitarã multu di multu)

bãrtsat[1] (bãr-tsátŭ) sn – vedz tu ***brats***

bãrtsat[2] (bãr-tsátŭ) sn bãrtsati/bãrtsate (bãr-tsá-ti) – adunari di tiniri, tsi s-fatsi di-aradã seara la casa-a unui di elj, tra s-facã muabeti, shicadz, sã spunã pãrmiti, s-facã un lucru, etc. (di-aradã featili tiniri s-adunã tu-unã casã, tra s-facã un lucru, s-toarcã, etc. sh-idyiul chiro s-facã muabeti); tsicna-prefti *{ro: şezătoare} {fr: veillée} {en: evening (spent in company to do something)}* ex: featili s-adunã la bãrtsati (la tsicna-prefti)

bãrtsiri/bãrtsire (bãr-tsí-ri) sf bãrtsiri (bãr-tsí-ri) – cheatrã mari; bizbilji, shcãmbã, scarpã, shcarpã, pishtireauã, hãlichi, hãlitsã; (expr: mãcã bãrtsiri, arucuteashti bãrtsiri = zburashti glãrinj; scoati zboarã goali din gurã, fãrã nitsiunã simasii; talji papardeli (curnufexali, chirturi, curcubeti hearti, burlidz ãmbãirati, mãnits di tãmbari, bishinj di cuc); etc.) *{ro: pietroi, bolovan, stâncă} {fr: pierre, bloc, rocher} {en: large stone, large piece of rock}* ex: di zori, sh-bãrtsirli s-disicã; lu-agudii cu bãrtsirea; s-arupsi nã bãrtsiri dit munti shi apitrusi nã casã § ***bizbilji/bizbilje*** (biz-bí-lji) sf bizbilji/bizbilje (biz-bí-lji) – (unã cu ***bãrtsiri***) ex: ursa arucutea bizbilji strã cãshari; s-arucuti (s-arupsi sh-cãdzu) dit munti unã bizbilji; arucuteashti mash bizbilji (expr: zburashti mash glãrinj)

bãruti/bãrute (bã-rú-ti) sf fãrã pl – pulbirea tsi s-bagã tu tufechi tra s-plãscãneascã shi s-aminã gãgoshlu; agzoti, avzoti, vulburã, bulvurã *{ro: praf de puşcă} {fr: poudre à canon} {en: gunpowder}* ex: anjurdzeashti bãruti (= polim)

bãryeachi (bãr-yĭá-chi) sf – vedz tu ***bãirachi***

bãryici/bãryice (bãr-yí-ci) sf invar – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pãryici***

bãscãnji/bãscãnje (bãs-cã-nji) sf bãscãnj (bãs-cắnjĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-acatsã di peri (s-alumtã, s-bati, etc.) cu

cariva {ro: încăierare armată} {fr: bataille; poignée} {en: fight}

bãsearcã (bã-seár-cã) sf – vedz tu ***bisearicã***

bãsearicã (bã-seá-ri-cã) sf – vedz tu ***bisearicã***

bãshari/bãshare (bã-shĭá-ri) sf – vedz tu ***bash***

bãshat (bã-shĭátŭ) adg – vedz tu ***bash***

bãsilã (bã-si-lắ) sm bãsiladz (bã-si-ládzĭ) – domnul ma mari tsi urseashti pristi tuti tsi s-fac tu-un crat; amirã, vãsilje {ro: împărat, rege} {fr: empereur, roi} {en: emperor, king} ex: eara un bãsilã (amirã) unãoarã

bãsilãu (bã-si-lắŭ) sm bãsilãi (bã-si-lắĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***bãsilã***

bãsmai/bãsmae (bãs-má-i) sf bãsmãi (bãs-mắĭ) – vedz tu ***bãsmã***

bãsmã (bãs-mắ) sm bãsmadz (bãs-mádzĭ) – cumatã di tsãsãturã suptsãri (pãndzã) di bumbac (mitasi, etc.), dit cari muljerlji sh-fac fustãnj i cu cari sh-acoapirã caplu; bãsmai, dãrmã, pãndzã {ro: basma} {fr: cotonnade; indienne} {en: coton fabric} ex: purta nã fustani di bãsmã; acumpãrai trei cots di bãsmã § ***bãsmai/bãsmae*** (bãs-má-i) sf bãsmãi (bãs-mắĭ) – (unã cu ***bãsmã***) ex: nj-feci nã fustani di bãsmai

bãsmãu (bãs-mắŭ) sm bãsmadz (bãs-mádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***bãsmã***

bãstisescu (bãs-ti-sés-cu) vb IV bãstisii (bãs-ti-síĭ), bãstiseam (bãs-ti-seámŭ), bãstisitã (bãs-ti-sí-tã), bãstisiri/bãstisire (bãs-ti-sí-ri) – li-aspargu (locuri avuti cu biricheti multã shi mplini di lumi) sh-li fac s-hibã ca pundiili; pundescu, punduxescu, pundixescu, pustixescu, pustuxescu, pustuescu, irmuxescu, rimuxescu, ermuxescu, shcrituescu, afãnsescu {ro: pustii, devasta, distruge} {fr: forcer, rendre désert, dévaster, détruire} {en: force, devastate, destroy} ex: horili-a noastri nã li bãstisirã (asparsirã, irmuxirã) § ***bãstisit*** (bãs-ti-sítŭ) adg bãstisitã (bãs-ti-sí-tã), bãstisits (bãs-ti-sítsĭ), bãstisiti/bãstisite (bãs-ti-sí-ti) – tsi s-ari aspartã (icã fu aspartu) shi s-featsi irnjii; pundit, punduxit, pundixit, pustixit, pustuxit, pustuit, irmuxit, rimuxit, ermuxit, shcrituit, afãnsit {ro: pustiit, devastat} {fr: rendu désert, dévasté, détruit} {en: forced, devastated, destroyed} § ***bãstisiri/bãstisire*** (bãs-ti-sí-ri) sf bãstisiri (bãs-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un loc bãstiseashti; pundiri, punduxiri, pundixiri, pustixiri, pustuxiri, pustuiri, irmuxiri, rimuxiri, ermuxiri, shcrituiri, afãnsiri {ro: acţiunea de a pustii, de a devasta; de a distruge} {fr: action de forcer, de rendre désert, de dévaster, de détruire; dévastation} {en: action of laying waste, of devastating, of destroying; distruction}

bãstisiri/bãstisire (bãs-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***bãstisescu***

bãstisit (bãs-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***bãstisescu***

bãstrã (bãs-trắ) sm – vedz tu ***blastrã***

bãstruescu (bãs-tru-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***blastrã***

bãstruiri/bãstruire (bãs-tru-í-ri) sf – vedz tu ***blastrã***

bãstruit (bãs-tru-ítŭ) adg – vedz tu ***blastrã***

bãstun (bãs-túnŭ) sn – vedz tu ***bãstuni***

bãstuni/bãstune (bãs-tú-ni) sf bãstunj (bãs-túnjĭ) – lemnu (i mital) lungu (ca di vãrã metru) shi suptsãri (di multi ori turnat tu-un capit) trã tsãneari cu mãna di omlu cari va s-lu-aibã ca un andoapir cãndu imnã; bãstun, tueag, tueagã, dicanichi, etc.; (expr: ãlj spun bãstunea = ãl fuvirsescu) {ro: baston, toiag} {fr: bâton, canne} {en: cane, walking stick} ex: nji spuni nãs bãstunea (expr. id.: mi fuvirseashti) § ***bãstun*** (bãs-túnŭ) sn bãs-tunj (bãs-túnjĭ) – unã cu ***bãstuni***

bãtac (bã-tácŭ) sm – vedz tu ***batac***

bãtalji/bãtalje (bã-tá-lji) sf – vedz tu ***bãtanji***

bãtanji/bãtanje (bã-tá-nji) sf bãtãnj (bã-tắnjĭ) – hãlati cu cari s-agudescu (cu ciocuri di lemnu) shi s-calcã (namisa di chelindri) tsãsãturli di lãnã (malina, shiaclu, adimtul, vilendzãli, etc.); bãtalji, drãshtealã, grãshtealã {ro: piuă} {fr: moulin à foulon} {en: fuller} ex: di la drãshtealã la bãtanji, mãndanji § ***bãtãnii/bãtãnie*** (bã-tã-ní-i) sf bãtãnii (bã-tã-níĭ) – soi di vilendzã lishoarã {ro: pătură uşoară} {fr: couverture légère} {en: light blanket} § ***bãtãnjusescu*** (bã-tã-njĭu-sés-cu) vb IV bãtãnjusii (bã-tã-njĭu-síĭ), bãtãnjuseam (bã-tã-njĭu-seámŭ), bãtãnjusitã (bã-tã-njĭu-sí-tã), bãtãnjusiri/bãtãnjusire (bã-tã-njĭu-sí-ri) – bat sh-calcu lucri di lãnã la bãtanji; bãtãljusescu, ndrãshtescu, ndrãshtedz {ro: da la piuă} {fr: faire passer par le moulin à foulon} {en: full, pass through fuller} § ***bãtãnjusit*** (bã-tã-njĭu-sítŭ) adg bãtãnjusitã (bã-tã-njĭu-sí-tã), bãtãnjusits (bã-tã-njĭu-sítsĭ), bãtãnjusiti/bãtãnjusite (bã-tã-njĭu-sí-ti) – tsi easti bãtut shi cãlcat la bãtanji; bãtãljusit, ndrãshtit, ndrãshtat {ro: dat la piuă} {fr: passé par le moulin à foulon} {en: fulled} § ***bãtãnjusiri/bãtãnjusire*** (bã-tã-njĭu-sí-ri) sf bãtãnjusiri (bã-tã-njĭu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã tsãsãturã di lãnã easti bãtutã sh-cãlcatã la bãtanji; bãtãljusiri, ndrãshtiri, ndrãshtari {ro: acţiunea de a da la piuă} {fr: action de faire passer par le moulin à foulon} {en: action of fulling} § ***bãtalji/bãtalje*** (bã-tá-lji) sf bãtãlj (bã-tắljĭ) – (unã cu ***bãtanji***) § ***bãtãljar*** (bã-tã-ljeárŭ) sm, sf bãtãljarã (bã-tã-ljeá-rã), bãtãljari (bã-tã-ljeárĭ), bãtãljari/bãtãljare (bã-tã-ljeá-ri) – atsel tsi lucreadzã la bãtalji {ro: piuar} {fr: foulonnier} {en: fuller} § ***bãtãljusescu***[1] (bã-tã-ljĭu-sés-cu) vb IV bãtãljusii (bã-tã-ljĭu-síĭ), bãtãljuseam (bã-tã-ljĭu-seámŭ), bãtãljusitã (bã-tã-ljĭu-sí-tã), bãtãljusiri/bãtãljusire (bã-tã-ljĭu-sí-ri) – (unã cu ***bãtãnjusescu***) ex: bãtãljuseashti adimtul § ***bãtãljusit***[1] (bã-tã-ljĭu-sítŭ) adg bãtãljusitã (bã-tã-ljĭu-sí-tã), bãtãljusits (bã-tã-ljĭu-sítsĭ), bãtãljusiti/bãtãljusite (bã-tã-ljĭu-sí-ti) – (unã cu ***bãtãnjusit***) § ***bãtãljusiri***[1]***/bãtãljusire*** (bã-tã-ljĭu-sí-ri) sf bãtãljusiri (bã-tã-ljĭu-sírĭ) – (unã cu ***bãtãnjusiri***) § ***batsã*** (bá-tsã) sf bãts (bắtsĭ) – aguditurã faptã cu palma (di-aradã, pri fatsa-a omlui); pliscutã, fliscutã, flãscutã, fluscutã, shupleacã, ghiushtã, shubã {ro: palmă} {fr: gifle, soufflet} {en: slap in the face} ex: lj-trapsi unã batsã (pliscutã)

bãtãcci (bã-tãc-cí) adg – vedz tu ***bãtãhci***

bãtãcciu (bã-tãc-cíŭ) adg bãtãcceadz (bã-tãc-cĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***bãtãcci***

bãtãhci (bã-tãh-cí) adg bãtãhcioanji/bãtãhcioanje (bã-tãh-cĭoá-nji), bãtãhceadz (bã-tãh-cĭádzĭ), bãtãhcioanji/bãtãhcioanje (bã-tãh-cĭoá-nji) – om cari, trã ghineatsa-a lui, cu minciunj sh-culãchipsiri, arãdi lumea; fur, calpuzan, ehle, fãgã, etc. {ro: escroc} {fr: filou, chenapan} {en: crook, swindler} § ***bãtãcci*** (bã-tãc-cí) adg bãtãccioanji/bãtãccioanje (bã-tãc-cĭoá-nji), bã-tãcceadz (bã-tãc-cĭádzĭ), bãtãccioanji/bãtãccioanje (bã-tãc-cĭoá-nji) – (unã cu ***bãtãhci***) ex: vãrnãoarã nu lipseashti s-n-adunãm cu bãtãcceadz § ***bãtãhcilãchi*** (bã-tãh-ci-lắ-chi) sf bã-tãhcilãchi (bã-tãh-ci-lắchĭ) – atseali tsi fatsi un bãtãhci tra s-arãdã lumea; furlichi {ro: escrocherie} {fr: filouterie, tromperie} {en: fraud, swindle} ex: cu bãtãccilãchi bãtãccilu fatsi-aveari

bãtãhcilãchi (bã-tãh-ci-lắ-chi) sf – vedz tu ***bãtãhci***

bãtãlãmã (bã-tã-lã-mắ) sm bãtãlãmadz (bã-tã-lã-mádzĭ) – atsea tsi-armãni (armãsãturi, resturi) dupã tsi s-vindu unã (parti dit) pãrmãtii; pãtãlãmã, sãvurã, sãburã, armãsãturã, arãmãsãturã, arestu, restu {ro: rest de mărfuri} {fr: restes de marchandise} {en: merchandise remnants} § ***pãtãlãmã*** (pã-tã-lã-mắ) sm pãtãlãmadz (pã-tã-lã-mádzĭ) – (unã cu ***bãtãlãmã***)

bãtãljar (bã-tã-ljeárŭ) sm, sf – vedz tu ***bãtanji***

bãtãljusescu[1] (bã-tã-ljĭu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***bãtanji***

bãtãljusescu[2] (bã-tã-ljĭu-sés-cu) vb IV bãtãljusii (bã-tã-ljĭu-síĭ), bãtãljuseam (bã-tã-ljĭu-seámŭ), bãtãljusitã (bã-tã-ljĭu-sí-tã), bãtãljusiri/bãtãljusire (bã-tã-ljĭu-sí-ri) – (trã oaminj) nj-tricurã anjlji sh-aushii; (trã vãrã hãlati) tricurã anjlji sh-nu mata easti sh-ahãntu bunã ca ma ninti (nu mata easti bunã tra s-tsã fats lucrul, ishirã hãlãts ma nali sh-cama buni, etc.); mbitãrnescu, aushescu, mushescu (tri muljeri), alghescu; mi fac veclju; anvicljedz, nvicljedz, vicljedz, nvicljescu, vicljescu {ro: îmbătrâni, (se) învechi} {fr: vieillir, devenir vieux, devenir suranné} {en: get old} § ***bãtãljusit***[2] (bã-tã-ljĭu-sítŭ) adg bãtãljusitã (bã-tã-ljĭu-sí-tã), bãtãljusits (bã-tã-ljĭu-sítsĭ), bãtãljusiti/bãtãljusite (bã-tã-ljĭu-sí-ti) – tsi easti tricut tu anj; tsi s-ari faptã veclju; mbitãrnit, aushit, mushitã (trã muljeri), alghit, anvicljat, nvicljat, vicljat, nvicljit, vicljit {ro: îmbătrânit, învechit} {fr: vieilli, invétéré, devenu vieux, devenu suranné} {en: get old} § ***bãtãljusiri***[2]***/bãtãljusire*** (bã-tã-ljĭu-sí-ri) sf bãtãljusiri (bã-tã-ljĭu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva aushashti (tsiva si nvicljashti); mbitãrniri, aushiri, mushiri (trã muljeri), alghiri,

anvicljari, nvicljari, vicljari, nvicljiri, vicljiri *{ro: acţiunea de a îmbătrâni, de a se învechi; îmbătrânire, învechire} {fr: action de vieillir, de devenir vieux, de devenir suranné, de tomber en désuétude} {en: action of geting old, of getting outdated}*

bãtãljusiri[1]/bãtãljusire (bã-tã-ljĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***bãtanji***

bãtãljusiri[2]/bãtãljusire (bã-tã-ljĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***bãtãljusescu[2]***

bãtãljusit[1] (bã-tã-ljĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***bãtanji***

bãtãljusit[2] (bã-tã-ljĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***bãtãljusescu[2]***

bãtãnii/bãtãnie (bã-tã-ní-i) sf – vedz tu ***bãtanji***

bãtãnjusescu (bã-tã-njĭu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***bãtanji***

bãtãnjusiri/bãtãnjusire (bã-tã-njĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***bãtanji***

bãtãnjusit (bã-tã-njĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***bãtanji***

bãtãturã (bã-tã-tú-rã) sf – vedz tu ***bat[1]***

bãteari[1]/bãteare (bã-teá-ri) sf – vedz tu ***bat[1]***

bãteari[2]/bãteare (bã-teá-ri) sf – vedz tu ***bat[2]***

bãtic (bã-tíc) sn – vedz tu ***bat[1]***

bãtichi/bãtiche (bã-tíchi) sf – vedz tu ***bat[1]***

bãtii/bãtie (bã-tí-i) sf – vedz tu ***bat[1]***

bãtin (bắ-tinŭ) sn – vedz tu ***buti[1]***

bãtut[1] (bã-tútŭ) adg – vedz tu ***bat[1]***

bãtut[2] (bã-tútŭ) adg – vedz tu ***bat[2]***

bãzacã (bã-zá-cã) sf bãzãts (bã-zắtsĭ) – pãnticã (buric, fuljinã, bicã) mari *{ro: burtă mare} {fr: grand ventre, homme pansu} {en: big belly}* ex: om cu bãzacã (pãnticã mari) § ***bãzãcos*** (bã-zã-cósŭ) adg bãzãcoasã (bã-zã-coá-sã), bãzãcosh (bã-zã-cóshĭ), bãzãcoasi/bãzãcoase (bã-zã-coá-si) – njic sh-cu pãntica mari; pãnticos, fuljinos, buricos *{ro: burtos} {fr: ventru, pansu} {en: big-bellied}*

bãzãcos (bã-zã-cósŭ) adg – vedz tu ***bãzacã***

bãzdrãmã (bãz-drã-mắ) sm pl(?) – pãni di-aradã adratã ca unã aroatã *{ro: pâine de rând} {fr: pain ordinaire en forme de galette} {en: round ordinary bread}*

bãzdrãvitsã (bãz-drã-ví-tsã) sf – vedz tu ***bãrgãvitsã***

bãzmã (bãz-mắ) sm – vedz tu ***buzmã***

bãzmãtã[1] (bãz-mã-tắ) sm bãzmãtadz (bãz-mã-tádzĭ) – vivlii (carti) tu cari s-au scriatã arãdz di numi, di isãchi, etc.; tifteri, difteri, catalog, condicã, catastih, aradã *{ro: registru, catalog} {fr: régistre, catalogue} {en: register, catalogue}*

bãzmãtã[2] (bãz-mã-tắ) sm – vedz tu ***buzmã***

bea (beá) inter – zbor cari caftã s-aspunã cum s-avdi boatsea-a oilor *{ro: interjecţie care caută să imite vocea oilor} {fr: mot qui imite le bêlement de moutons} {en: word imitating the sheep's bleat}*

beal (beá-lŭ) adg – vedz tu bel[2]

bealbish (beál-bishĭŭ) adg – vedz tu bel[2]

bealish (beá-lishĭŭ) adg – vedz tu bel[2]

beani/beane (bĭá-ni) invar – vedz tu ***biani***

beari/beare (beá-ri) sf – vedz tu ***beau[1]***

beau[1] (beáŭ) vb II biui (bi-úĭ) shi bii (bíĭ), biam (bi-ĭámŭ) shi beam (beámŭ), biutã (bi-ú-tã) shi bitã (bí-tã), beari/beare (beá-ri) shi biri/bire (bí-ri) – fac s-treacã apã (cafei, yin, dzamã, etc.) prit gurã sh-prit gãrgãlan pãnã tu stumahi; sug, sorbu, tsucuescu; (fig: 1: beau (tutumi, tsigari, ciubuchi, etc.) = trag tu plumunj fumlu di la tutumea tsi ardi tu tsigari, etc.; 2: beau = beau yin i arãchii; 3: (loclu) bea = sudzi, tucheashti, mãcã, hunipseashti, etc.; 4: mi bea (di yiu, un cãni, etc.) = mi dinjicã, dizvoacã, arupi, etc.; expr: 5: nj-beau sãndzili (di fricã) = lãhtãrsescu multu) *{ro: bea; suge} {fr: boire; sucer} {en: drink; suck}* ex: lãcrinj bim (bium), nu apã; alãsãm caljlji s-bea apã; sh-noi va nã bea (fig: va nã hunipseascã, va nã tucheascã) loclu; ploaea u biu (supsi) loclu; vrea mi bea (fig: mi-arupã, mi dinjicã) cãnjlji; s-aurnji s-lu bea (fig: dinjicã, dizvoacã) di yiu; sãndzili tut shi-l biu di fricã (expr: lãhtãrsi multu); cara s-nu-ts bea sãndzili! (expr: cara s-nu tsã facã unã mari fricã!); sh-bea ciubuchea cu arihati; noi nu bem (nu trãdzem) tsigarã § ***biut*** (bi-útŭ) adg biutã (bi-ú-tã), biuts (bi-útsĭ), biuti/biute (bi-ú-ti) – (apa, cafelu, yinlu, etc.) tsi easti tricut prit gurã shi gãrgãlan pãnã tu stumahi; (omlu) tsi ari tricutã apã (cafe, yin, etc.) prit gurã shi gãrgãlan pãnã tu stumahi; suptu, surghit, tsucuit *{ro: băut, supt} {fr: bu, sucé} {en: drank, sucked}* ex: apa fu biutã; calu easti biut (adãpat, lj-s-ari datã apã s-bea); vinjirã biuts (mbitats, bicrii, dzadã, etc.) di la hani § ***bit*** (bítŭ) adg bitã (bí-tã), bits (bítsĭ), biti/bite (bí-ti) – (unã cu ***biut***) § ***beari/beare*** (beá-ri) sf beri (bérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bea i tsiva easti biut; sudzeari, surghiri, tsucuiri *{ro: acţiunea de a bea, de a suge; băutură} {fr: action de boire, de sucer; boisson} {en: action of drinking; of sucking}* ex: io nu vinj ti-a beari (tra s-beau yin); u bãgarã tu beari (nchisirã s-bea yin, arãchii, etc.) § ***biri/bire*** (bí-ri) sf biri (bírĭ) – (unã cu ***beari***) § ***nibiut*** (ni-bi-útŭ) sf nibiutã (ni-bi-ú-tã), nibiuts (ni-bi-útsĭ), nibiuti/nibiute (ni-bi-ú-ti) – (apa, cafelu, yinlu, etc.) tsi nu easti biut; (omlu) tsi nu ari biutã apã (cafe, yin, etc.); tsi nu easti mbitat; tsi lj-easti seati *{ro: (om, lichid) nebăut, însetat} {fr: qui n'a pas bu} {en: (liquid) that is not drank, who did not drink; thirsty}* ex: nimãcat, nibiut, carishti di cãndu, s-ahtirnu niacljimat pri measã; featili nimãcati (agiuni) shi nibiuti (nsitati) di dzãli § ***nibeari/nibeare*** (ni-beá-ri) sf niberi (ni-bérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu bea *{ro: acţiunea de a nu bea} {fr: action de ne pas boire} {en: action of not drinking}* § ***biuturã*** (bi-u-tú-rã) sf biuturi (bi-u-túrĭ) – lucrul (apa, cafelu, yinlu, etc.) tsi s-bea *{ro: băutură} {fr: boisson} {en: drink}* § ***parabeau*** (pá-ra-beáŭ) vb II parabiui (pá-ra-bi-úĭ) shi parabii (pá-ra-bíĭ), parabiam (pá-ra-bi-ĭámŭ) shi parabeam (pá-ra-beámŭ), parabiutã (pá-ra-bi-ú-tã) shi parabitã (pá-ra-bí-tã), parabeari/parabeare (parapá-ra-beá-ri) shi parabiri/parabire (pá-ra-bí-ri) – beau ma multu dicãt lipseashti *{ro: bea prea mult} {fr: boire trop} {en: drink too much}* ex: parabiui (biui ma mulu dicãt lipseala numtã § ***parabiut*** (pá-ra-bi-útŭ) sf parabiutã (pá-ra-bi-ú-tã), parabiuts (pá-ra-bi-útsĭ), parabiuti/parabiute (pá-ra-bi-ú-ti) – tsi ari biutã ma multu dicãt lipseashti *{ro: băut prea mult} {fr: qui a bu trop} {en: drink too much}* § ***parabit*** (pá-ra-bítŭ) sf parabitã (pá-ra-bí-tã), parabits (pá-ra-bítsĭ), parabiti/parabite (pá-ra-bí-ti) – (unã cu ***parabiut***) § ***parabeari/parabeare*** (pá-ra-beá-ri) sf paraberi (pá-ra-bérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bea ma multu dicãt lipseashti *{ro: acţiunea de a bea prea mult} {fr: action de boire trop} {en: action of drinking too much}* § ***parabiri/parabire*** (pá-ra-bí-ri) sf parabiri (pá-ra-bírĭ) – (unã cu ***parabeari***) § ***apubeau*** (a-pu-beáŭ) vb II apubiui (a-pu-bi-úĭ), apubeam (a-pu-beámŭ), apubiutã (a-pu-bi-ú-tã), apubeari/apubeare (a-pu-beá-ri) – beau aproapea tut *{ro: bea aproape tot} {fr: boire (presque) intégralement} {en: drink (almost) everything}* § ***apubiut*** (a-pu-bi-útŭ) sf apubiutã (a-pu-bi-ú-tã), apubiuts (a-pu-bi-útsĭ), apubiuti/apubiute (a-pu-bi-ú-ti) – tsi s-ari aproapea tut biutã *{ro: băut aproape tot} {fr: bu (presque) intégralement} {en: drunk (almost) everything}* § ***apubeari/apubeare*** (a-pu-beá-ri) sf apuberi (a-pu-bérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bea tut *{ro: acţiunea de a bea aproape tot} {fr: action de boire (presque) intégralement} {en: action of drinking (almost) everything}* § ***cutsubeau*** (cu-tsu-beáŭ) vb II cutsubiui (cu-tsu-bi-úĭ), cutsubiam (cu-tsu-bi-ĭámŭ), cutsubiutã (cu-tsu-bi-ú-tã), cutsubeari/cutsubeare (cu-tsu-beá-ri) – beau peanarga, putsãn cãti putsãn, chicutã cu chicutã; (fig: cutsubeau = beau putsãn yin (arãchii) sh-mi mbet niheamã) *{ro: legumi} {fr: buvotter} {en: drink little and slowly}* § ***cutsubiut*** (cu-tsu-bi-útŭ) adg cutsubiutã (cu-tsu-bi-ú-tã), cutsubiuts (cu-tsu-bi-útsĭ), cutsubiuti/cutsubiute (cu-tsu-bi-ú-ti) – (apã, cafe, yin, etc.) tsi easti biut cãti putsãn; (om) tsi ari biutã peanarga, putsãn cãti putsãn *{ro: legumit} {fr: buvotté} {en: (liquid that is, or man that has) drunk little and slowly}* § ***cutsubeari/cutsubeare*** (cu-tsu-beá-ri) sf cutsuberi (cu-tsu-bérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cutsubea *{ro: acţiunea de a legumi} {fr: action de buvotter} {en: action of drinking little and slowly}*

beau[2] (beáŭ) sm bei (béĭ) – agruprici (cu guna bealã) tsi sh-u-adutsi cu-un cãni agru sh-cari s-cunoashti dupã aurlarea-a lui, "*beau*!" *{ro: fiară} {fr: bête sauvage} {en: wild beast}*

beb (bébŭ) sm, sf bebã (bé-bã), bebi (bébĭ) shi beghi (béghĭ), bebi/bebe (bé-bi) – ficior i featã tu protslji mesh i anj di banã; nat, njat, njac, sãrmãnitsã, pupul, pup, ciuci, niphiu, gad, gat, njitsico, poci, tsup, ficiuric, fiticã *{ro: prunc} {fr: nourisson,*

tout petit enfant} {en: baby, infant}
becatsã (be-cá-tsã) sf – vedz tu ***bicatsã***
beci[1] (bécĭŭ) adg beci/bece (bé-ci), beci (bécĭ), beci/bece (bé-ci) – (oai shi caprã) tsi ari unã cheali mushatã tsi da ca pri albu-galbin; numã di hãidipsiri tsi s-da a unei oai i caprã; (fig: beci = muljari mushatã) *{ro: alb-auriu (la oaie şi capră)} {fr: blanchâtre et flave (en parlant des moutons et des chèvres)} {en: (sheep or goat) with a white-golden skin}* ex: am nã sutã di oi beci (albi-mushati); lãsai becili aclo; trec becili (oili mushati)
Beci[2] (Bécĭŭ) sm fãrã pl – marili cãsãbã Viena dit Austrii *{ro: Viena} {fr: Vienne} {en: Vienna}* ex: dit Beci s-aduc la noi multi pãrmãtii; tricui pri Becilji (prit Viena)
becicã (becĭ-cã) sf pl – unã soi di pantaloni huryiteascã faptã dit lãnã albã; becifi, befci, gidits, puturi *{ro: nădragi} {fr: culotte des paysans en laine blanche} {en: peasant breeches made of white wool}* ex: sh-featsi becicã nali § ***becifi/becife*** (becĭ-fi) sf pl – (unã cu ***becicã***) § ***befci*** (bef-ci) sf pl – (unã cu ***becicã***)
becifi/becife (becĭ-fi) sf pl – vedz tu ***becicã***
befci (bef-ci) sf pl – vedz tu ***becicã***
beg (bégŭ) sm – vedz tu ***bei***
begã (bé-gã) sm – vedz tu ***bei***
behlu (béh-lu) sm, sf, adg behlã (béh-lã), behlji (béh-lji), behli/behle (béh-li) – (om) tricut tu anj (sh-nu lj-u mata poati ca ma ninti); bitãrnu, veclju, aush, mosh (moashi), burhonj, pleacã, pljacã, geagi, prezvit, pap, ghiush, tot *{ro: bătrân, vechi} {fr: vieux, vieil, vieillard, ancien} {en: old, ancient}*
bei (béĭŭ) sm bei (béĭ) shi beeanj (bé-ĭanjĭ) – caplu-a unui cãsãbã i nai dit veaclja vãsilii nturtseascã; om tsi tsãni unã tesi analtã (pãshe, vali, mutesarif, chivirnit, etc.) tu chivernisea nturtseascã; om di mari simasii sh-tinjii; om avut cu ciuflichi dit Turchii; domnu *{ro: bei, guvernator, moşier} {fr: bey, gouverneur; fermier} {en: bey, governor, farmer}* ex: rigeai-ts fac, o, more, bei; easti bei mari, Ali-bei § ***beu*** (béŭ) sm bei (béĭ) shi beeanj (bé-ĭanjĭ) – (unã cu ***bei***) ex: a tãu, o, beo, nu-i; gioacã beulu, neulu, tu livãdzli verdzã § ***beg*** (bégŭ) sm pl(?) – (unã cu ***bei***) § ***begã*** (bé-gã) sm pl(?) – (unã cu ***bei***) § ***bioanji/bioanje*** (bi-oá-nji) sf bioanji/bioanje (bi-oá-nji) – muljarea-a unui bei; biinã *{ro: nevasta unui bei} {fr: femme, épouse d'un bey} {en: wife of a bey}* ex: stai teasã ca bioanji (nveastã di beu) § ***biinã*** (bi-í-nã) sf biini/biine (bi-í-ni) – (unã cu ***bioanji***) ex: bãna, ca pãshoanji sh-ca biinã § ***beica*** (béĭ-ca) adv – tsi ari s-facã cu un bei; tsi s-poartã ca un bei; tsi dutsi unã banã ca di bei; bieashti, dumneashti, pãshileashti *{ro: boiereşte} {fr: à la manière d'un bey} {en: as done by a bey}* ex: treatsi beica (dumneashti, pãshileashti) § ***biashti/biashte*** (bi-ĭásh-ti) adv – (unã cu ***beica***) ex: bãnãm biashti (ca un bei) § ***beilichi/beiliche*** (beĭ-lí-chi) sf beilichi (beĭ-líchĭ) – tesea di bei; banã di bei; dumnilji *{ro: boierie} {fr: seigneurie} {en: seigniory}*
beica (béĭ-ca) adv – vedz tu ***bei***
beilichi/beiliche (beĭ-lí-chi) sf – vedz tu ***bei***
bel[1] (bélŭ) sn – vedz tu ***abel***
bel[2] (bélŭ) adg bealã (beá-lã), belj (béljĭ), beali/beale (beá-li) – (pravdã) tsi easti cu perlu albu sh-niheamã ca-arus; beal, bealbish, bealish, cil *{ro: bălan şi puţin blond} {fr: blanc et un peu blond} {en: white and a little blond}* ex: tsaplu atsel bel (cu guna albã); oaea bealã; cu palma dãnda pri cheptu-lj bel (albu); dzatsi nveasti beali,-analti § ***beal*** (beá-lŭ) adg bealã (beá-lã), belj (béljĭ), beali/beale (beá-li) – (unã cu bel[2]) § ***bealbish*** (beál-bishĭŭ) adg bealbishi/bealbishe (beál-bi-shi), bealbish (beál-bishĭ), bealbishi/bealbishe (beál-bi-shi) – (pravdã) cu perlu albu-mushutic; bealish, albu-arus, mushutic, bel *{ro: frumuşel, bălan} {fr: blanc-gentil} {en: beautiful, blond}* ex: albu, bealbish (mushat, arus) § ***bealish*** (beá-lishĭŭ) adg bealishi/bealishe (beá-li-shi), bealish (beá-lishĭ), bealishi/bealishe (beá-li-shi) – (pravdã) cu guna (perlu, chealea) albã; albu-bel, beal, bealbish *{ro: bălan} {fr: blond filasse (très clair)} {en: blond}* ex: Polca, bealishi (cu chealea, perlu albu) cãtsauã
belber (bel-bér) sm – vedz tu ***barbã***
belchi (bél-chi) adv – zbor tsi va s-aspunã cã omlu nu easti sigura cã un lucru va si s-facã (va si s-aflã, va s-hibã, etc.); s-hibã (si s-aibã faptã) dealihea?; poati, vahi, elbet, elbeti *{ro: poate} {fr: peut-être} {en: maybe, perhaps}*
belenitsã sf fãrã pl – lapti amisticat cu aicã *{ro: lapte smântânit} {fr: lait écrémé} {en: milk mixed with cream}*
beljagi (be-ljĭa-gí) sm beljageadz (be-ljĭa-gĭádzĭ) – tsi-l fatsi pi un sã-lj hibã ndirisi *{ro: belaliu; jenant} {fr: embarrassant} {en: embarrassing}* ex: easti beljagi (un tsi nã ndiriseashti)
beljtsã (bélj-tsã) sf ***beljtsã*** (bélj-tsã) – soi di chilimi tsãsutã; cergã *{ro: covor ţesut} {fr: tapis tissé} {en: woven carpet}* ex: beljtsa easti di lãnã, tsãsutã sh-datã la drãshtealã
benchi (bén-chi) sf pl – chendima (chindisirea) faptã tri mushiteatsã la gulirlu i mãnitsli di-unã cãmeashi; chendimã, chindimã, chindinã, oimã, vãchii, birbilj *{ro: dantelă la gulerul cămăşii shi la mâneci} {fr: dentelle don't on orne le col et les manches d'une chemise} {en: laces used to adorn the neck and sleeves of a shirt}*
ber (bérŭ) vb I birai (bi-ráĭ), biram (bi-rámŭ), biratã (bi-rá-tã), birari/birare (bi-rá-ri) – (pravda) bagã boatsi vãrtoasã pri limba-a ljei; azgher, zgher *{ro: behăi, zbiera} {fr: bêler; crier} {en: bleat}* ex: dultsi oaea bearã (zghearã) § ***birat*** (bi-rátŭ) adg biratã (bi-rá-tã), birats (bi-rátsĭ) birati/birate (bi-rá-ti) – (pravdã) tsi scoati boatsi; azghirat, zghirat *{ro: behăit, zbierat} {fr: bêlé; crié} {en: bleated}* § ***birari/birare*** (bi-rá-ri) sf birãri (bi-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu pravda zghearã; azghirari, zghirari *{ro: acţiunea de a behăi, de a zbiera, behăire, zbierare} {fr: action de bêler; de crier} {en: action of bleating}*
bertã (bér-tã) sf bertsã (bér-tsã) – stranj muljirescu *{ro: haină femeiască} {fr: habit de femme} {en: woman's dress}*
bes (bésŭ) (mi) vb IV – vedz tu ***bishinã***
besa-bes (bé-sa-bés) invar – vedz tu ***besã***
besalã (be-sa-lắ) sm – vedz tu ***besã***
besã (bé-sã) sf fãrã pl – pistipsirea tsi lj-u fats a unui cã va facã ashi cum dzãtsi cã nu va ti pruda; ncreadirea tsi u ari omlu cã un lucru easti dealihea; pisti, embistosini, mbithar; giurat (la arbinesh) *{ro: credinţă, fidelitate, jurământ (de albanezi)} {fr: foi, fidélité; serment (des albanais)} {en: faith, fidelity, oath (of Albanians)}* ex: armãnlu easti om di inimã shi di besã (ncreadiri, mbithar, embistosini); un armãn chiru… pri besã (trã pisti); nu dãdeam besã (nu-aveam ncreadiri, embistosini, mbithar) la sots; besa, besa (giurat, giurat), voi, lai cãnj § ***besalã*** (be-sa-lắ) sm besaladz (be-sa-ládzĭ) – om a curi ãlj si da besã; om a curi pots s-lji zburãshti fãrã s-tsã hibã fricã cã va ti pruda la altsã; om tu cari ai ncreadirea cã va facã tsi va-lj dzãts; om tsi nu sh-alãxeashti vrearea tsi u ari ti cariva i tsiva; om di besã; amaneci; pistimen, pisto, embistimen, mbistimen *{ro: om de încredere} {fr: homme de confiance} {en: trusty man, faithful man}* ex: omlu atsel cama besalãlu (mbistimenlu) al Ali § ***besa-bes*** (bé-sa-bés) invar – giurat arbinishescu cu noima "giur besã) *{ro: formulă albaneză de jurământ care înseamnă "jur fidelitate"} {fr: formule de serment des albanais signifiant "je jure fidélité"} {en: Albanian oath formula meaning "I swear fidelity"}*
besbele (béz-be-lé) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***bezbele***
besbile (béz-bi-lé) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***bezbile***
bestraga (bés-tra-ga) adv – naljurea, cãtã iu veadi ocljul; si s-ducã la drats; s-lu lja neclu, etc. *{ro: la naiba, aiurea} {fr: au diable; de-çi, de là; à l'écart} {en: (go) to hell}* ex: u lo bestraga (u lo naljurea, cãtã iu-lj veadi ocljul, cãtã la drats)
betã (bé-tã) sf beti/bete (bé-ti) – (giumitatea dit soni a zborlui curcubetã, unã paranumã trã zborlu cap) – partea di nsus a frãmtiljei; cap *{ro: partea de sus a fruntei; cap} {fr: la partie supérieure du front; tête} {en: upper part of the forehead; head}* ex: dratslji sh-frãngu beta (caplu);
beti/bete (bé-ti) sf pl(?) – lugurii tsi nu ti-ariseashti (s-fats, s-dzãts, etc.) *{ro: lucru neplăcut, de peste inimă} {fr: malaisé (a faire, à dire, etc.)} {en: unpleasant (to say, to do, etc.)}* ex: ca beti (anapudã) lugurii nã yini; sh-a lui lj-yinea beti (di pristi

inmã) s-u facã

betic (bé-ticŭ) adg beticã (bé-ti-cã), betits (bé-titsĭ) betitsi/betitse (bé-ti-tsi) – tsi ari arãdz *{ro: vărgat} {fr: vergé} {en: striped, streaked}* ex: un lai gioni cu betitsi (cu-arãdz) pantaloni

beu (béŭ) sm – vedz tu ***bei***

bezbele (béz-be-lé) adv – vedz tu ***bezbile***

bezbile (béz-bi-lé) adv – fãrã di-altã; easti lucru sigur; nu s-poati s-hibã altã soi; bezbele *{ro: negreşit} {fr: assurément, certainement} {en: certainly}* ex: cara nu-l vrei, bezbile (easti lucru sigur, fãr di-altã) cã nu va s-ti va; shi bezbile (shi easti lucru sigur) cã tr-atsea cã s-featsi di atsea soi shi Hristolu § ***bezbele*** (béz-be-lé) adv – (unã cu ***bezbile***) ex: bezbele (fãr di altã) cã hoara s-ari alumtatã

biani/biane (bi-ĭá-ni) invar – atsea tsi s-fatsi cãndu dauã lucri suntu bãgati unã ningã-alantã sh-mutriti tra si s-veadã cãt di multu sh-undzescu (i nu sh-undzescu); atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti-acljimat dinintea-a unui giudicãtor la huchiumati; clisi *{ro: comparare} {fr: comparution, comparaison} {en: comparison, appearance (before a court)}* ex: s-nã fatsim doilji biani (s-nã mutrim shi s-videm cãt di multu nã undzim un cu-alantu) § ***beani/beane*** (bĭá-ni) invar – (unã cu ***biani***)

bib (bíbú) sm – vedz tu ***bibã***

bibã (bí-bã) sf bibi/bibe (bí-bi) – pulj di casã, ma mari di gãljinã sh-ma njicã di gãscã (tsi easti criscutã trã carni shi oauã); papã, paphi, papcã, patã, patcã, rosã *{ro: raţă} {fr: cane, canard} {en: duck}* § ***bib*** (bíbú) sm bighi(?) (bíghĭ) – mascurlu-a bibãljei; pataroc, patoc, patoclu *{ro: răţoi} {fr: canard} {en: drake}* § ***agrubibã*** (a-gru-bí-bã) sf agrubibi/agrubibe (a-gru-bí-bi) – bibã agrã, nicriscutã di om, tsi bãneadzã pi cãmpu i tu pãduri *{ro: raţă sălbatică} {fr: cane sauvage, canard sauvage} {en: wild duck}* ex: vãtãmai unã agrubibã

bic (bícŭ) sm bits (bítsĭ) – un mascur mari (zveltu sh-fuviros) di prãvdzã dit fumealja-a boului (a tserbului, etc.) cari, atumtsea cãndu easti tsãnut trã dãmara-a prãvdzãlor imiri, armãni niscuchit (niciucutit, nidzãgãrit); bicã, bugã, dãmal, tavru *{ro: taur} {fr: taureau} {en: bull}* § ***bicã***[3] (bi-cắ) sm bicadz (bi-cádzĭ) – (unã cu ***bic***)

bicatsã (bi-cá-tsã) sf bicãts (bi-cắtsĭ) – numã datã la ma multi turlii di pulj cãlitori (tsi s-duc earna tu locurli ma caldi), tsi bãneadzã di-aradã prit locurli vãltoasi, cu dintana lungã sh-cu carnea multu nustimoasã tu mãcari; becatsã *{ro: becaţă} {fr: bécasse} {en: woodcock, snipe}* § ***becatsã*** (be-cá-tsã) sf becãts (be-cắtsĭ) – (unã cu ***bicatsã***)

bicã![4] (bí-cã) – vedz tu ***bits!***

bicã[1] (bí-cã) sf fãrã pl – partea dit truplu a omlui (ma nghios di mesi) iu s-aflã matsãli (numã datã di dadi ma multu trã ficiurits); buric, bãric, bric, fuljinã, foali, pãntic, pãnticã, plãsturã, prãsturã, schimbe, strãbãshinã, strãbishinã *{ro: burtă} {fr: ventre, panse} {en: belly}* § ***bicã***[2] (bi-cắ) sm bicadz (bi-cádzĭ) – tsi ari buriclu (pãntica) mari; buricos, pãnticos, fuljinos *{ro: burtos} {fr: ventru, pansu} {en: big-bellied, pot-bellied}*

bicã[2] (bi-cắ) sm – vedz tu ***bicã***[1]

bicã[3] (bi-cắ) sm – vedz tu ***bic***

bichear (bi-cheárŭ) sm, adg bicheari (bi-cheárĭ) – bãrbat (ficior) tsi easti ninga ninsurat; ninsurat, nincurunat, nincrunat, cãndãturash *{ro: burlac} {fr: célibataire} {en: single (man only), unmarried}* § ***bichireatsã*** (bi-chi-reá-tsã) sf bichirets (bi-chi-rétsĭ) – starea tsi u ari un bãrbat cari nu easti nsurat (cu tuti cã-lj vinji chirolu); bichirlãchi, agamii, aghamii, ninsurari (trã bãrbat), nincurunari, fãrã cãrunã *{ro: burlăcie} {fr: célibat (pour hommes)} {en: celibacy (for men)}* § ***bichirlãchi*** (bi-chir-lắ-chi) sf bichirlãchi (bi-chir-lắchĭ)

bichireatsã (bi-chi-reá-tsã) sf – vedz tu ***bichear***

bichirlãchi (bi-chir-lắ-chi) sf – vedz tu ***bichear***

bici (bicĭŭ) sn bici/bice (bí-ci) – partea din fatsã a gurãljei di porcu cu nari, gurã shi dintsã; zurnã, mutsã *{ro: rât de porc} {fr: extrémité du groin} {en: extremety of a pig's snout}*

bicicã (bícĭ-cã) sf – vedz tu ***bishcã***

bicimi/bicime (bi-cí-mi) sf bicinj (bi-cínjĭ) – turlia cu cari s-aspuni tu videari (avdzãri, fãtseari, etc.) un lucru; slupi *{ro: formă} {fr: forme} {en: form}* ex: ahtari bicimi va s-lja § ***bicimsãz*** (bi-cim-sắzŭ) adg bicimsãzã (bi-cim-sắ-zã), bicimsãji (bi-cim-sắjĭ), bicimsãzi/bicimsãze (bi-cim-sắ-zi) – tsi nu-ari unã bicimi bunã i mushatã; tsi easti arãu (strãmbu anapud) *{ro: inform} {fr: inform, mal fait, mauvais} {en: form}* ex: bicimsãji (strãnghi, anapudz) oaminj!

bicimsãz (bi-cim-sãzŭ) adg – bedz tu ***bicimi***

bicriu (bi-críŭ) adg bicrii/bicrie (bi-crí-i), bicrii (bi-críĭ), bicrii (bi-críĭ) – tsi sã mbeatã multu; tsi lu-arãseashti multu tra s-bea biuturi cu shpirtu (si s-facã tsai, dzadã, cucutã, etc.); mbitãtor, ambitãtor, ãmbitãtor, mbitãtonj, ambitãtonj, ãmbitãtonj *{ro: beţiv} {fr: ivrogne} {en: drunk}* ex: easti un bicriu (mbitãtor) nu bagã tu cornu tsi-ts dzãtsi

bidelj (bi-déljĭŭ) sn bidelji/bidelje (bi-dé-lji) – paradzlji (i lucrili) tsi lipseashti s-lji da omlu la chivernisi trã lucrili tsi fatsi chivernisea trã el (trã lucrili tsi lu-alasã pri om s-facã, trã avearea tsi ari, tri paradzlji tsi lj-amintã cãndu u lucreadzã aestã aveari, alishvirishurli tsi li fatsi, etc.); dat, dari, for, hãraci, haraci, hargi, gilep, decat, viryii, haratsumã, ghizmã *{ro: taxă, impozit} {fr: taxe, dîme, impôt} {en: tax, duty}* ex: bidelj (dari) vai plãteascã; suntu bidelji (dãri) pristi hoarã, bidelji (dãri) chiruti

bideni/bidene (bi-dé-ni) sf bidenj (bi-dénjĭ) – stranj lungu (di muljari) cu ghunã, cu mãnits lundzi sh-lungu pãnã di dzinuclji; chiurcu, bundã, gunã, sac *{ro: haină (de femeie) îmblănită; scurteică, biden} {fr: manteau (de femme) fourré, avec manche et tombant jusqu'aux genoux} {en: fur}* ex: bideni (gunã) cu vulchi galbini; tsal Naum, bideni (gunã) mari

bidivi (bi-di-ví) adg bidivoanji/bidivoanje (bi-di-voá-nji), bidivadz (bi-di-vádzĭ), bidivoanji/bidivoanje (bi-di-voá-nji) – (om) tinir njic tu boi shi multu sarpit *{ro: bidiviu, mic şi agil} {fr: menu et agile} {en: small and agile}* ex: om bidivi

bidivitcu (bi-di-vít-cu) adg – vedz tu ***bitiviu***

biducljami/biducljame (bi-du-cljĭá-mi) sf – vedz tu ***piduclju***

biducljari/biducljare (bi-du-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***piduclju***

biducljat (bi-du-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***piduclju***

biducljauã (bi-du-cljĭá-ŭã) sf – vedz tu ***purducljauã***

biducljedz (bi-du-cljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***piduclju***

biducljos (bi-du-cljĭósŭ) adg – vedz tu ***piduclju***

biduclju (bi-dú-cljĭu) sm – vedz tu ***piduclju***

bidzari/bidzare (bi-dzá-ri) sf bidzãri (bi-dzắrĭ) – gljindurã cu grãsimi, seu *{ro: bezer, bezereu, glandă cu seu} {fr: mésentère; glande à suif en branches} {en: tallow gland}* § ***bizari/bizare*** (bi-zá-ri) sf bizãri (bi-zắrĭ) – (unã cu ***bidzari***) § ***bãdzari/bãdzare*** (bã-dzá-ri) sf bãdzãri (bã-dzắrĭ) – (unã cu ***bidzari***)

bieashti/bieashte (bi-ĭásh-ti) adv – vedz tu ***bei***

bifã[1] (bí-fã) sf bifi/bife (bí-fi) – arburi njic tsi creashti tu pãduri shi easti ca unã soi agrã di-a trandafilui, cu schinj, cu lilici mushati aroshi, trandafilii, albi i galbini shi poami-aroshi ca cireashi njits; agru-trandafil, coarne-bifi, shipcã, mãcesh, mucesh, arug, rug, bubzel, culumbri, curubits *{ro: rujă; măceş, trandafir sălbatec} {fr: églantine; rosier sauvage} {en: wild rose}* § ***coarne-bifã*** (bí-fi) sf pl(?) – (unã cu ***bifã***[1])

bifã[2] (bi-fắ) sm bifadz (bi-fádzĭ) – carti ipugrãpsitã di un tsi lja paradz shi altu tsi-lj li da, cu un lucru alãsat chifaleti di-atsel tsi lja paradzlji, sh-cu aduchirea cã, atumtsea cãndu atsel tsi ari borgea nu va poatã sã sh-u plãteascã, atsel tsi-lj deadi paradzlji va poatã s-lji vindã lucrul dat chifaleti *{ro: ipotecă} {fr: caution, hypothèque} {en: mortgage}*

bigã[1] (bí-gã) sf pl(?) – njica alumachi di cari suntu acãtsati gãrnutsãli tu-un arapun di-auã *{ro: coardă de struguri} {fr: sarment de vigne (avec plusieurs grapes)} {en: bine of a bunch of grapes}* ex: dã-nj sh-a njia nã bigã di-auã ca s-u-aspindzur

bigã[2] (bí-gã) sf biguri (bi-gurĭ) – buluchi di shcãmbi mãri tsi es dit loc tu cãrciliurli di munti *{ro: stâncă din vârful de munte} {fr: roc, rocher dans les sommets de montagne} {en: rock from the top of the mountain}*

bihulichi/bihuliche (bi-hu-lí-chi) sf bihulichi (bi-hu-líchĭ) – bana tsi u treatsi cariva, tes mash pi crivati, fãrã s-facã tsiva; harea tsi u ari un timbel tra s-nu facã tsiva di leani *{ro: timp liber (când omul leneveşte); lenevie} {fr: loisir; dolce far*

niente; oisiveté, paresse} *{en: leisure, idleness, laziness}*

biinã (bi-í-nã) sf – vedz tu ***bei***

biindisescu (bi-in-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***bindisescu***

biindisiri/biindisire (bi-in-di-sí-ri) sf – vedz tu ***bindisescu***

biindisit (bi-in-di-sítŭ) adg – vedz tu ***bindisescu***

bij (bíjŭ) sn biji/bije – gioc chirut la vãshclje i gioclu di cãrtsã; atsel tsi cheari la gioclu di vãshclje i cãrtsã; bis, zdãrtã, sãmar (fig), sumar (fig) *{ro: punct (partidă, număr) pierdut la un joc de arşiţe sau cărţi}* *{fr: point (partie) perdu dans des jeux enfantins des cartes ou des osselets}* *{en: lost play in the children's game with cards or knuckle bones}* § ***bis***[2] (bísŭ) sm pl(?) – (unã cu ***bij***)

bilber (bil-bér) sm – vedz tu ***barbã***

bilbicci (bil-bic-cí) sm – vedz tu ***bilbici***

bilbici (bil-bícĭŭ) sn bilbici/bilbice (bil-bí-ci) – gãrnuts di tseatsirã friptu; nibilbii, niblibii, nibirbii, nibirbilj *{ro: năut prăjit}* *{fr: pois chiche rôti}* *{en: roasted chick pea}* ex: di-iu li-aflash atseali bilbici? § ***bilbicci*** (bil-bic-cí) sm bilbicceadz (bil-bic-ceádzĭ) – atsel tsi li fridzi sh-li vindi bilbicili (tseatsira friptã) *{ro: vânzătorul de năut prăjit}* *{fr: marchand de pois chiche rôti}* *{en: seller of roasted chick peas}*

bilbilj[1] (bil-bíljĭŭ) sm – vedz tu ***birbilj***[1]

bilbilj[2] (bil-bíljĭŭ) sm bilbilj (bil-bíljĭ) – flueará (piscã, pilipiscã) faptã di tsarã (clisã) coaptã tu cireap cari scoati un shuirat cãndu cariva suflã prit nãsã *{ro: fluier de lut}* *{fr: sifflet en terre cuite}* *{en: whistle made of baked clay}*

bilbitsã (bil-bí-tsã) sf bilbitsã (bil-bí-tsã) – soi di pescu di apã dultsi tsi sh-u-adutsi cu scumbria di-amari (tsi bãneadzã sh-tu laclu di Ohrida); bilush *{ro: fel de scrumbie}* *{fr: sorte de maquereau d'eau douce}* *{en: lake fish ressembling the mackerel}*

bilcic (bil-cícŭ) sn bilcitsi (bil-cí-tsi) shi bilcicuri (bil-cí-curĭ) – nelu cu cari si spindzurã bratslu di zighã; serghi, mushtuc, stumbu *{ro: belciug de cântar}* *{fr: anneau de balance romaine}* *{en: end ring of a steelyard (roman balance) arm}*

bile (bi-lé) adv – ninga, ningã, ninca, nica, nicã *{ro: încă, chiar}* *{fr: encore, même}* *{en: still, more}* ex: shi thavmi bile (ninga) fãtsea

bileauã (bi-leá-ŭã) sf – vedz tu ***bilje***

bilescu (bi-lés-cu) (mi) vb IV bilii (bi-lĭí), bileam (bi-leámŭ), bilitã (bi-lí-tã), biliri/bilire (bi-lí-ri) – scot chealea di pi truplu ntreg (i unã parti di truplu) a unui nimalj; cur di coaji un arburi (un mer, unã purtucalã, etc.); dispolj pri cariva di stranjili (di-avearea, di tuti alanti lucri) tsi ari; zmulgu peanili di la un pulj (gãljinã); zmulgu perlu di pi caplu (truplu) a unui om; lau (alghescu) pãndzã (cãmesh, stranji) acasã i la-arãu; etc.; cur, dispolj, gulishinedz, zmulgu, deapir, alghescu, lau, etc. *{ro: jupui, beli, coji, înălbi (pânză)}* *{fr: ôter la peau; écorcer; dépouiller; blanchir (toile)}* *{en: skin; bark; peel, strip, launder}* ex: altsã di chelj li bilea oili; bilea-l njelu; nu shtea s-lu bileascã (s-lji scoatã chealea); cãsaplu ma bileashti nãmaljlu; lj-avea psusitã calu sh-ma-l bilea; nã bilirã (nã dispuljarã, nã loarã tut tsi-aveam) furlji; muljerli bilescu (u la, u-alghescu) pãndza la-arãu; pãndza aestã nu s-bileashti (nu s-la, nu s-algheashti) ghini; muljerli s-duc la izvur ca s-bileascã pãndzãli § ***bilit*** (bi-lítŭ) adg bilitã (bi-lí-tã), bilits (bi-lítsĭ), biliti/bilite (bi-lí-ti) – tsi-lj s-ari scoasã chealea di pi trup; tsi-lj s-ari curatã coaja; tsi easti dispuljat (mprãdat); tsi-lj s-ari zmulsã perlji i peanili; (pãndzã) tsi s-ari latã (alghitã), etc.; curat, dispuljat, gulishinat, zmulsu, dipirat, alghit, lat, etc. *{ro: jupuit, belit, cojit, înălbit (pânză)}* *{fr: ôté la peau; écorcé; dépouillé; blanchi (toile)}* *{en: skinned; barked; peeled, stripped, laundered}* ex: cap bilit (fãrã per); gumar bilit (fãrã sãmar) § ***biliri/bilire*** (bi-lí-ri) sf biliri (bi-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bileashti tsiva; curari, dispuljari, gulishinari, zmuldziri, dipirari, alghiri, lari, etc. *{ro: acţiunea de a jupui, de a beli, de a coji, de a înălbi pânză; jupuire, belire, cojire, înălbire}* *{fr: action d'ôter la peau; d'écorcer; de dépouiller; de blanchir la toile}* *{en: action of skinning; of barking; of peeling, of stripping, of laundering}* § ***dizbilescu*** (diz-bi-lés-cu) (mi) vb IV dizbilii (diz-bi-lĭí), dizbileam (diz-bi-leámŭ), dizbilitã (diz-bi-lí-tã), dizbiliri/dizbilire (diz-bi-lí-ri) – scot chealea di pi truplu ntreg (i unã parti di truplu) a unui nimalj; cur di coaji un arburi (un mer, unã purtucalã, etc.); dispolj pri cariva di stranjili (di-avearea, di tuti alanti lucri) tsi ari; zmulgu peanili di la un pulj (gãljinã); zmulgu perlu di pi caplu (truplu) a unui om; cur, dispolj, dizgolj, dispituredz, gulishinedz, zmulgu, deapir, etc. *{ro: jupui, beli, coji}* *{fr: ôter la peau; écorcer; dépouiller}* *{en: skin; bark; peel, strip}* ex: dizbilii (scosh, curai coaja di la) un fag; chealea s-dizbileashti (cadi, s-curã, s-bileashti) ca ljushpi njits § ***dizbilit*** (diz-bi-lítŭ) adg dizbilitã (diz-bi-lí-tã), dizbilits (diz-bi-lítsĭ), dizbiliti/dizbilite (diz-bi-lí-ti) – tsi-lj s-ari scoasã chealea di pi trup; tsi-lj s-ari curatã coaja; tsi easti dispuljat (mprãdat); tsi-lj s-ari zmulsã perlji i peanili; etc.; curat, dispuljat, dizguljat, dispiturat, gulishinat, zmulsu, dipirat, etc. *{ro: jupuit, belit, cojit}* *{fr: ôté la peau; écorcé; dépouillé}* *{en: skinned; barked; peeled, stripped}* § ***dizbiliri/dizbilire*** (diz-bi-lí-ri) sf dizbiliri (diz-bi-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva dizbileashti tsiva; dizbiliturã, curari, dispuljari, dizguljari, dispiturari, gulishinari, zmuldziri, dipirari, etc. *{ro: acţiunea de a jupui, de a beli, de a coji, de a înălbi pânză; jupuire, belire, cojire}* *{fr: action d'ôter la peau; d'écorcer; de dépouiller}* *{en: action of skinning; of barking; of peeling, of stripping}* § ***dizbiliturã*** (diz-bi-li-tú-rã) sf dizbilituri (diz-bi-li-túrĭ) – (unã cu (***dizbiliri***)

bilgechi/bilgeche (bil-gé-chi) sf – vedz tu ***biligicã***

biliczii/biliczie (bi-lic-zí-i) sf – vedz tu ***biligicã***

bilide (bi-li-dé) sm bilidadz (bi-li-dádzĭ) – casa iu lucreadzã dimarhul (gugeabashlu) sh-lã da cali a lucrilor tsi au s-facã cu hoara (cãsãbãlu) *{ro: primărie, tribunal}* *{fr: mairie, tribunal}* *{en: town (city) hall}* § ***bilidii/bilidie*** (bi-li-dí-i) sf bilidii (bi-li-díĭ) – (unã cu ***bilide***) ex: sãhatea di la bilidii

bilidii/bilidie (bi-li-dí-i) sf – vedz tu ***bilide***

biligechi/biligeche (bi-li-gé-chi) sf – vedz tu ***biligicã***

biligic (bi-li-gícŭ) sn – vedz tu ***biligicã***

biligicã (bi-li-gí-cã) sf biligits (bi-li-gítsĭ) – stulii tsi sh-u-adutsi cu-un tserclju (nel mari), di-aradã di-asimi i malamã, tsi s-poartã di muljeri tu brats ningã mãnã; bilingicã, biliungicã, biligic, biligechi, bilgechi, bizilicã, biliczii *{ro: brăţară}* *{fr: bracelet}* *{en: bracelet}* ex: purta la mãnã unã biligicã di malãmã § ***bilingicã*** (bi-lin-gí-cã) sf bilingits (bi-lin-gítsĭ) – (unã cu ***biligicã***) § ***biliungicã*** (bi-lĭun-gí-cã) sf biliungits (bi-lĭun-gítsĭ) – (unã cu ***biligicã***) § ***biligic*** (bi-li-gícŭ) sn biligicuri (bi-li-gí-curĭ) – (unã cu ***biligicã***) ex: zãnatea easti biligic di-amalãmã § ***biligechi/biligeche*** (bi-li-gé-chi) sf biligechi (bi-li-géchĭ) – (unã cu ***biligicã***) § ***bilgechi/bilgeche*** (bil-gé-chi) sf bilgechi (bil-géchĭ) – (unã cu ***biligicã***) § ***bizilicã*** (bi-zi-gí-cã) sf bizilits (bi-zi-gítsĭ) – (unã cu ***biligicã***) ex: bizilicã di malãmã lucratã sirmatiro; mi miscu cu unã bizilicã di asimi afumatã tu flurii § ***biliczii/biliczie*** (bi-lic-zí-i) sf biliczii (bi-lic-zíĭ) – (unã cu ***biligicã***)

bilingicã (bi-lin-gí-cã) sf – vedz tu ***biligicã***

biliri/bilire (bi-lí-ri) sf – vedz tu ***bilescu***

bilit (bi-lítŭ) adg – vedz tu ***bilescu***

bilitsã (bi-lí-tsã) sf bilitsã (bi-lí-tsã) – soi di cuvertã di lãnã albã; cuvertã, cuverti, doagã, yeambulã, vilendzã, cergã, ciorgã, etc. *{ro: cuvertură de lână albă}* *{fr: couverture de laine blanche}* *{en: blanket made of white wool}*

biliunã (bi-li-ú-nã) sf biliunj (bi-li-únjĭ) – numir multu mari tsi easti isea cu-unã miliuni di miliunj; (fig: biliunã = un numir multu mari) *{ro: bilion}* *{fr: billion}* *{en: billion}* ex: unã biliunã di paradz

biliungicã (bi-lĭun-gí-cã) sf – vedz tu ***biligicã***

biljai/biljae (bi-ljĭá-i) sf – vedz tu ***bilje***

biljauã (bi-ljĭá-ŭã) sf – vedz tu ***bilje***

bilje (bi-ljĭé) sm biljadz (bi-ljĭádzĭ) – ugoadã (tihisiri) tsi adutsi-a omlui tsi u pati, mari durearі shi znjii trupeascã shi sufliteascã; biljauã, biljai, bileauã, scangi, scanci, cangi, taxirati, ndezmã, ndizmã, distihii, cãtratsã, pacus, pacuz, lãeatsã, halã; (expr: gioacã preftul di bilje = cã voi i cã nu voi, lipseashti s-lu fac un lucru) *{ro: belea, nenorocire}* *{fr: malheur, embarras, embêtement, fléau}* *{en: misfortune,*

worry, scourge} ex: aestu eara biljelu-a biljadzlor § ***biljauã*** (bi-ljĭá-ŭã) sf biljei (bi-ljĭéĭ) – (unã cu ***bilje***) § ***biljai/biljae*** (bi-ljĭá-i) sf biljei (bi-ljĭéĭ) – (unã cu ***bilje***) § ***bileauã*** (bi-leá-ŭã) sf bilei (bi-léĭ) – (unã cu ***bilje***)

biljuri/biljure (bi-ljĭú-ri) sf biljuri (bi-ljĭúrĭ) – unã soi di yilii adratã tra s-hibã multu lutsitoari, scãntiljoasã di cari s-adarã mash lucri fini, scumpi; crustal *{ro: cristal} {fr: cristal} {en: crystal}*

bilush (bi-lúshĭŭ) sm bilush (bi-lúshĭ) – soi di pescu di apã dultsi tsi sh-u-adutsi cu bilbitsa; bilbitsã *{ro: peşte de apă dulce} {fr: sorte de poisson d'eau douce} {en: species of lake fish}*

bimã (bí-mã) sf bimi/bime (bí-mi) – loclu (soea, dãmara) di-iu s-tradzi (di iu nchiseashti) tsiva (lucru, hiintsã, etc.); arãzgã, arãzgãnã, rãzgã, sirtã, vinã, vitil, izvur, soi, dãmarã, lãgamã; arãdãtsinã, ariditsinã, rãdãtsinã, riditsinã, rãdzãtinã, zãrãtsinã *{ro: origine, soi, (linie de) descendenţi} {fr: origine, espèce, sorte, lignée} {en: origin, sort, kind, (line of) descendants}*

bimbash (bim-báshĭŭ) sm – vedz tu ***bimbãshe***

bimbãshe (bim-bã-shĭé) sm bimbãshadz (bim-bã-shĭádzĭ) – cap (silihtar, cumãndar) dit ascherea nturtseascã, cari cumãndãrsea multsã aschirladz *{ro: maior în armata turcească} {fr: comandant dans l'armée turque} {en: major in the Turkish army}* § ***bimbash*** (bim-báshĭŭ) sm bimbash (bim-báshĭ) – (unã cu ***bimbãshe***) ex: vinji un bimbash cu ascheri

bimtsã (bím-tsã) sf – vedz tu ***pleamitsã***

binai/binae (bi-ná-i) sf binãi (bi-nắĭ) – binã, acareti, adãrãmintu, casã *{ro: bina, construcţie} {fr: construction} {en: building}* § ***binã*** (bi-nắ) sm binadz (bi-nádzĭ) – (unã cu ***binai***)

binalitic (bi-na-lí-ticŭ) adg binaliticã (bi-na-lí-ti-cã), binalitits (bi-na-lí-titaĭ), binalititsi/binalititse (bi-na-lí-ti-tsi) – tsi easti cu truplu mari sh-gros *{ro: corpolent} {fr: corpulent} {en: corpulent, stout}* ex: vãts binalititsi, mãri

binat (bi-nátŭ) adg – vedz tu ***biznat***

binã (bi-nắ) sm – vedz tu ***binai***

bindercu (bin-dér-cu) sm bindertsi (bin-dér-tsi) – cucot (mascurlu a gãljinãljei) di dãmarã bunã; bindiric, cucot, cocut, cãpon, cãponj, cãntãtorash, cãtãndorash *{ro: cocoş de rasă bună} {fr: coq de bonne race} {en: rooster of good breed}* ex: grama "² = dhelta" ca bindercu § ***bindiric*** (bin-di-rícŭ) sm bindirits (bin-di-rítsĭ) – (unã cu ***bindercu***) ex: grama "² = dhelta" ca bindiric

bindiric (bin-di-rícŭ) sm – vedz tu ***bindercu***

bindisescu (bin-di-sés-cu) vb IV bindisii (bin-di-síĭ), bindiseam (bin-di-seámŭ), bindisitã (bin-di-sí-tã), bindisiri/bindisire (bin-di-sí-ri) – mi-arãseashti un lucru; lu-aflu pri cariva (tsiva) dupã gustul a meu; mi portu ghini, caldu cu cariva sh-lj-aspun uspitsãlji (filii) sh-tinjii; saidisescu, sãldisescu, l-dau di mãnear; l-dau di curauã *{ro: plăcea; da atenţie; prefera} {fr: plaire; avoir des attentions pour quelqu'un; préférer} {en: like; show friendliness towards somebody}* ex: nu-nj bindisi (nu mi-arãsi) fustanea; u! laea, laea, nu mi bindisea (nu mi bãga di oarã, nu mi da di mãnear) § ***bindisit*** (bin-di-sítŭ) adg bindisitã (bin-di-sí-tã), bindisits (bin-di-sítsĭ), bindisiti/bindisite (bin-di-sí-ti) – tsi easti arãsit di cariva; tsi easti pri gustul a unui; tsi easti dat di mãnear; saidisit, sãldisit *{ro: plăcut, căruia i s-a dat atenţie; preferat} {fr: plu; qui a reçu des attentions de quelqu'un; préféré} {en: liked; who is shown friendliness}* § ***bindisiri/bindisire*** (bin-di-sí-ri) sf bindisiri (bin-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bindiseashti un lucru, cãndu s-poartã ghini shi caldu cu cariva; saidisiri, sãldisiri *{ro: acţiunea de a plăcea; de a da atenţie; de a prefera} {fr: action de plaire; d'avoir des attentions pour quelqu'un; de préférer} {en: action of liking; of showing friendliness towards somebody}* § ***biindisescu*** (bi-in-di-sés-cu) vb IV biindisii (bi-in-di-síĭ), biindiseam (bi-in-di-seámŭ), biindisitã (bi-in-di-sí-tã), biindisiri/biindisire (bi-in-di-sí-ri) – (unã cu ***bindisescu***) § ***biindisit*** (bi-in-di-sítŭ) adg biindisitã (bi-in-di-sí-tã), biindisits (bi-in-di-sítsĭ), biindisiti/biindisite (bi-in-di-sí-ti) – (unã cu ***bindisit***) § ***biindisiri/biindisire*** (bi-in-di-sí-ri) sf biindisiri (bi-in-di-sírĭ) – (unã cu ***bindisiri***)

bindisiri/bindisire (bin-di-sí-ri) sf – vedz tu ***bindisescu***

bindisit (bin-di-sítŭ) adg – vedz tu ***bindisescu***

binec[1] (bi-nécŭ) sm binets (bi-nétsĭ) – cal tsãnut shi nvitsat tra s-poartã oaminj cãvalã (ncãlar); cal di cãvalã; cal di binechi; binechi, cãvalã, timbilichi *{ro: cal de călărit} {fr: cheval de selle; (cheval, mulet) propre à monter} {en: saddle-horse}* ex: bineclu di cãvalã (calu di cãvalã); un taxidar cu bineclu-a lui; tsintsi ats, binetslj-a lui § ***binechi/bineche*** (bi-né-chi) sf binechi (bi-néchĭ) – pravdã (cal, mulã) tsãnutã trã purtari oaminjlji cãvalã *{ro: (cal sau catâr) de călărit} {fr: cheval de selle; (cheval, mulet) propre à monter} {en: saddle-horse; (horse or mule) for saddle}* ex: calu i mula va tsãnj binechi (di cãvalã)?

binec[2] (bi-nécŭ) sn binecuri (bi-né-curĭ) – cãpachi chindisitã di carti (vivlii) *{ro: copertă pictată} {fr: enveloppe coloriée} {en: painted cover}*

binechi/bineche (bi-né-chi) sf – vedz tu ***binec***[1]

binets (bi-nétsĭ) sm pl – vedz tu ***biznat***

binets[*] – pluralu di la zborlu "binec" – vedz ***binec***[1]

binjisescu (bi-nji-sés-cu) (mi) vb IV binjisii (bi-nji-síĭ), binjiseam (bi-nji-seámŭ), binjisitã (bi-nji-sí-tã), binjisiri/binjisire (bi-nji-sí-ri) – mi-ariseashti s-fac tsiva cu vreari trã cariva (ma njic, ma slab, etc.); ascultu cu cãshtigã (tinjisescu, dau simasii la) atseali tsi mindueashti i dzãtsi cariva; dau di mãnear; cãtãdixescu, saidisescu, sãldisescu *{ro: binevoi, catadixi, lua în seamă} {fr: bien vouloir; daigner} {en: condescend to; be willing to; deign to}* ex: nu s-biniseashti (nu para va, nu cãtãdixeashti) s-yinã la noi § ***binjisit*** (bi-nji-sítŭ) adg binjisitã (bi-nji-sí-tã), binjisits (bi-nji-sítsĭ), binjisiti/binjisite (bi-nji-sí-ti) – tsi-lj si featsi tsiva cu vreari; tsi easti loat di mãnear; cãtãdixit, saidisit, sãldisit *{ro: binevoit, catadixit, luat în seamă} {fr: bien voulu; daigné} {en: condescended to; been willing to; deigned to}* § ***binjisiri/binjisire*** (bi-nji-sí-ri) sf binjisiri (bi-nji-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-binjiseashti *{ro: acţiunea de a binevoi, de a catadixi, de a lua în seamă} {fr: action de bien vouloir; de daigner} {en: action of condescending to; of being willing to; of deigning to}*

binjisiri/binjisire (bi-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***binjisescu***

binjisit (bi-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***binjisescu***

bioanji/bioanje (bi-oá-nji) sf – vedz tu ***bei***

bir (bírŭ) sm biri (bírĭ) – zbor cu cari s-diznjardã njitslji, cu noima di "ficior gioni, livendu"; bircu, birciu, etc. *{ro: fiu brav} {fr: enfant vaillant} {en: brave child}* ex: birlu (gionili) a meu § ***bircu*** (bír-cu) adg bircã (bír-cã), birtsi (bír-tsi), birtsi/birtse (bír-tsi) – zbor cu cari s-diznjardã njitslji, cu noima di "gioni, dash, scumpu, vrut"; bir, birciu *{ro: drăguţ, voinic, gentil} {fr: gentil, joli, brave} {en: dear, gentle, brave}* ex: soarli, bircul (dashlu), dãdea § ***birciu*** (bír-cĭu) adg birci/birce (bír-ci), birci (bír-ci), birtsi/birtse (bír-tsi) – (unã cu ***bircu***) § ***biro*** (bí-ro) sm invar – (vocativlu-a zborlui "bir") – numã di uspitsãlji cu cari-l cunushtem un om tsi-l lugursim gioni, shi-l tinjisim trã giunaticlu tsi-aspuni *{ro: bade} {fr: terme d'amicale admiration envers un homme que l'on considère vaillant} {en: friendly name with which one calls someone considered brave}* ex: aide, o, biro, aide!; sh-di-atsia, vre biro, Catirina; la noi, vre biro-m; aide, biro, curcubetã § ***biroanji/biroanje*** (bi-roá-nji) sf biroanji/biroanje (bi-roá-nji) – muljari tsi easti ndruminã, gioni, ca un bãrbat; bãrbatã, bãrbãtoanji, birbeacã *{ro: femeie bravă} {fr: femme vaillante} {en: valiant woman}* ex: muljerli-a lor suntu biroanji (birbeatsi)

birari/birare (bi-rá-ri) sf – vedz tu ***ber***

birat (bi-rátŭ) adg – vedz tu ***ber***

birati/birate (bi-rá-ti) sf birãts (bi-rắtsĭ) – ordin ngrãpsit, di-a sultanlui turcu, di-aoa sh-un chiro, tsi s-da trã dispots; firmani, tirmani, leadzi, nom *{ro: firman ce se dă arhiereilor} {fr: ordre écrit donné aux évêques} {en: written order given for the bishop}*

birã (bí-rã) sf biri/bire (bí-ri) – biuturã cari, deadun cu yinlu sh-arãchia easti multu vrutã di lao (cã ari sh-niheamã shpirtu tu nãsã), faptã dit hirbearea tu apã (sh-deapoea aprindearea) a gãrnutsãlor di grãni (ma multu di ordzu) fitrusiti, uscati shi mãtsinati, tu cari s-bagã shi ndauã lilici galbini-verdzã (scoasi di unã earbã ascãlnãtoari), tra s-lji da unã-anjurizmã sh-un

gustu amar {ro: bere} {fr: bière} {en: beer} ex: caftã birã cu mize § ***birãrii/birãrie*** (bi-rã-rí-i) sf birãrii (bi-rã-rîĭ) – unã soi di hani faptã maxus trã oaminjlji tsi vor si s-ducã shi s-bea unã birã {ro: berărie} {fr: brasserie} {en: beer house, pub}

birãrii/birãrie (bi-rã-rí-i) sf – vedz tu ***birã***

birbantu (bir-bán-tu) sm, sf(?), adg – vedz tu ***birbu***

birbati/birbate (bir-bá-ti) invar. – tsi easti murdar; tsi nu easti curat; tsi easti mplin di lãvushii; tsi s-ari murdãripsitã; bashur, bashurcu, ntroc, murdar, lãvos, liros, pishliros, cãrnjidã, atsal, etc. {ro: murdar} {fr: sale} {en: dirty} ex: mi fac tutã birbati (murdarã); tuts hits birbati (murdari, murdãripsits); ca s-ti facã adz birbate (murdar, tr-arizilji); s-nu-agiundzi dip birbati (murdar, tr-arizilji) § ***bãrbãtescu***[2] (bãr-bã-tés-cu) (mi) vb IV bãrbãtii (bãr-bã-tîĭ), bãrbãteam (bãr-bã-teámŭ), bãrbãtitã (bãr-bã-tí-tã), bãrbãtiri/bãrbãtire (bãr-bã-tí-ri) – l-u-adar pri cariva si s-facã birbati; murdãripsescu, ncarcu, lãvushescu, dãmcusescu, mãryescu, etc. {ro: (se) mănji, (se) murdări} {fr: (se) barbouiller} {en: dirty, smear} ex: cari tãxeashti, s-bãrbãteashti (s-murdãripseashti) § ***bãrbãtit*** (bãr-bã-títŭ) adg bãrbãtitã (bãr-bã-tí-tã), bãrbãtits (bãr-bã-títsĭ), bãrbãtiti/bãrbãtite (bãr-bã-tí-ti) – tsi easti faptu s-hibã birbati; murdãripsit, ncãrcat, lãvushit, dãmcusit, mãryit, etc. {ro: mănjit, murdărit} {fr: barbouillé} {en: dirtied, smeared} § ***bãrbãtiri/bãrbãtire*** (bãr-bã-tí-ri) sf bãrbãtiri (bãr-bã-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-bãrbãtiseashti; murdãripsiri, ncãrcari, lãvushiri, dãmcusiri, mãryiri, etc. {ro: acţiunea de a (se) mănji, de a (se) murdări; mănjire murdărire} {fr: action de (se) barbouiller} {en: action of dirtying, of smearing}

birbãntlãchi/ birbãntlãche (bir-bãn-tlắ-chi) sf – vedz tu ***birbu***

birbeacã (bir-beá-cã) sf – vedz tu ***birbec***

birbec (bir-bécŭ) sm birbets (bir-bétsĭ) – mascurlu a oailjei; areati (expr: birbec strif = birbec di trei anj {ro: berbec} {fr: bélier} {en: ram, buck} ex: nu au nits noatinj, ni birbets; luarucuti ca birbeclu; cloputli-a birbetslor suntu di tuci, ear a tsachilor suntu di bãcãri; a unui birbec bun lj-yin treidzãts pãnã la tsindzãts di oi; ea mutrits-lu di pi cheptu, s-pari ca birbec aleptu; oi, oi, grambolu-a meu, oi, oi, birbeclu-a meu; birbeclu di doi anj easti mljor; tu Machidunii s-mãcã cãndutsido carnea di birbec § ***birbeacã*** (bir-beá-cã) sf birbeatsi/birbeatse (bir-beá-tsi) – oai tsi sh-u-adutsi cu un birbec (fig: birbeacã = muljari tsi easti pututã, ndruminã, gioni ca un bãrbat; bãrbatã, biroanji, bãrbãtoanji) {ro: oaie care seamănă cu un berbec} {fr: brebis qui ressemble à un bélier} {en: sheep ressembling a ram} ex: muljari ca birbeacã; iu dats feata ca birbeacã (mushatã shi gioni) § ***birbicush*** (bir-bi-cúshĭŭ) sm [birbicushã (bir-bi-cú-shã)], birbicush (bir-bi-cúshĭ), [birbicushi/birbicushe (bir-bi-cú-shi)] – tinir, njic birbec {ro: berbecuş} {fr: jeune bélier} {en: young ram, young buck} ex: ari un ficior ca un birbicush; l-durea birbicusha di oai (oaea ca un birbicush) § ***birbicar*** (bir-bi-cárŭ) sm birbicari (bir-bi-cárĭ) – picurar tsi pashti birbetslji {ro: cioban de berbeci} {fr: berger gardeur de béliers} {en: shepherd of rams} ex: birbicarlji, nutinarlji shi stirparlji pascu tu muntsã ma-analtsã di atselj iu pascu cãprarlji, mãtricarlji shi muldzarlji

birber (bir-bér) sm – vedz tu ***barbã***

birbicar (bir-bi-cárŭ) sm – vedz tu ***birbec***

birbicush (bir-bi-cúshĭŭ) sm – vedz tu ***birbec***

birbilj[1] (bir-bíljĭŭ) sm birbilj (bir-bíljĭ) – pulj njic di pãduri (lungu di vãrã 15 cm. sh-cu peanili murni-aroshi) tsi cãntã multu mushat noaptea (sh-tr-atsea easti, multi ori, criscut shi tsãnut ãn casã); aidonã, aidoni, bilbilj, nibilbilj, birbir, birbiljoc, filomelã, sirvilj, vigljitoari {ro: privighetoare} {fr: rossignol} {en: nightingale} § ***bilbilj***[1] (bil-bíljĭŭ) sm bilbilj (bil-bíljĭ) – (unã cu ***birbilj***) § ***nibilbilj*** (ni-bil-bíljĭŭ) sm nibilbilj (ni-bil-bíljĭ) – (unã cu ***birbilj***) § ***birbir*** (bir-bírŭ) sm birbiri (bir-bírĭ) – (unã cu ***birbilj***) ex: cãntã shi birbirlji pri saltsi § ***birbiljoc*** (bir-bi-ljĭócŭ) sm birbiljots (bir-bi-ljĭótsĭ) – (unã cu ***birbilj***) ex: vinj-a birbiljoclui mes; ciurciurã ca birbiljoclu

birbilj[2] (bir-bíljĭŭ) sn – vedz tu ***birbilji***

birbilj[3] (bir-bíljĭŭ) sm birbilj (bir-bíljĭ) – unã soi di dantelã (cusutã multi ori tu mardzinea di stranji (guliri, mãnits di cãmesh, cãpitãnji, sindoni, etc.) tra s-li facã ma mushati {ro: bibil, broderie} {fr: espèce de petite dentelle, ourlet} {en: lace, hem}

birbilji/birbilje (bir-bí-lji) sf birbilji/birbilje (bir-bí-lji) – vas (analtu) cu cari s-adutsi la measã apã, yin, etc. tra si s-toarnã tu scafi i yilii trã beari; bucal, bucali, bujan, bujanã, garafã, cãrafã, mãtrac, mãtãrac, mãtãrã, cutrov, cãtruvã, birbilj {ro: cană, ulcică} {fr: broc, cruchon} {en: pitcher, small jug} ex: ãlj bãgã birbilja di yin dininti § ***birbilj***[2] (bir-bíljĭŭ) sn birbilji/birbilje (bir-bí-lji) – (unã cu ***birbilji***)

birbiljoc (bir-bi-ljĭócŭ) sm – vedz tu ***birbilj***[1]

birbir (bir-bírŭ) sm – vedz tu ***birbilj***[1]

birbu (bír-bu) sm birghi (bír-ghi) – (mascur) mushat, bugdan, fudul, pirifan, daitcu, dailean, etc. (fig: birbu = un tsi-arãdi lumea; arãditor, minciunos, calpuzan, bãtãhci, marghiol, etc.) {ro: mascul mândru} {fr: beau, fier} {en: proud male} ex: oili ambãirarã dupã un birbu (pirifan birbec) calesh; agiumsish birbul (fig: arãditorlu, bãtãhcilu) a hoarãljei § ***birbantu*** (bir-bán-tu) sm, sf(?), adg [birbantã (bir-bán-tã)?], birbantsã (bir-bán-tsã), [birbanti/birbante (bir-bán-ti)?] – un tsi sh-treatsi bana dupã cum u va el, aspartã sh-pãnghioasã, nu dupã cum u caftã nomurli shi arãdzli tinjisiti a alãntor oaminj; bãrbat tsi luarãsescu multu muljerli sh-alagã multu cu eali {ro: berbant, afemeiat} {fr: libertin, coureur} {en: libertine, free-thinker, debauched} § ***birbãntlãchi/ birbãntlãche*** (bir-bãn-tlắ-chi) sf birbãntlãchi (bir-bãn-tlắchĭ) – purtarea, bana di birbantu; ceapcãnlãchi {ro: libertinaj} {fr: libertinage} {en: libertinage}

birciu (bír-cĭu) adg – vedz tu ***bir***

bircu (bír-cu) adg – vedz tu ***bir***

birde (bir-dé) sm birdadz (bir-dádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pirde***

birdhipsescu (bir-dhip-sés-cu) vb IV birdhipsii (bir-dhip-síĭ), birdhipseam (bir-dhip-seámŭ), birdhipsitã (bir-dhip-sí-tã), birdhipsiri/birdhipsire (bir-dhip-sí-ri) – unã cu ***birdipsescu***

birdhipsiri/birdipsire (bir-dhip-sí-ri) sf birdhipsiri (bir-dhip-sírĭ) – unã cu ***birdipsiri***

birdhipsit (bir-dhip-sítŭ) adg birdhipsitã (bir-dhip-sí-tã), birdhipsits (bir-dhip-sítsĭ), birdhipsiti/birdhipsite (bir-dhip-sí-ti) – unã cu ***birdipsit***

birdhush (bir-dhúshĭŭ) adg birdhushi/birdhushe (bir-dhú-shi), birdhush (bir-dhúshĭ), birdhushi/birdhushe (bir-dhú-shi) – unã cu ***birdush***

birdipsescu (bir-dhip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***mbirduescu***

birdipsiri/birdipsire (bir-dhip-sí-ri) sf – vedz tu ***mbirduescu***

birdipsit (bir-dhip-sítŭ) adg – vedz tu ***mbirduescu***

birdush (bir-dúshĭŭ) adg birdushi/birdushe (bir-dú-shi), birdush (bir-dúshĭ), birdushi/birdushe (bir-dú-shi) – un tsi alagã cãljurli, dit un loc tu altu, fãrã nitsiun scupo tu banã sh-fãrã s-aibã tu minti s-facã tsiva; un tsi nu lu-arãseashti s-lucreadzã shi nu pari s-aibã un loc iu s-bãneadzã, cu casa sh-cu lucrul; tsi ahãzeashti ca lumea s-lu aibã tu catafronisi (cã easti atim, tihilai, firaun, pushclju, etc.); vagabondu, ciuhljan, ciumagarã, hulandar, capisãz, pezevenghiu {ro: vagabond, derbedeu, haimana} {fr: vagabond} {en: vagabond, tramp}

birhuzuri/birhuzure (bir-hu-zú-ri) sf birhuzuri (bir-hu-zúrĭ) – efharistii, efhãrãstisiri, ushnurlãcã, shuchir, shuchiur, biricheavis, spulaiti, hartã {ro: mulţumire} {fr: remerciment} {en: thanks} ex: s-ts-aduc birhuzuri (efharistii)

biri/bire (bí-ri) sf – vedz tu ***beau***[1]

biricheat-virsãn (bi-ri-chĭát-vir-sãnŭ) invar – vedz tu ***biricheti***[1]

biricheavis (bi-ri-cheá-visŭ) adv – pricunushteari a bunlui tsi-lj s-ari faptã; efharistii, efhãrãstisiri, ushnurlãcã, birhuzuri, shuchir, shuchiur, spulaiti, hartã {ro: mulţumită} {fr: grace} {en: thanks} ex: va lã u avem tu biricheavis (efharistii, shuchir) pãnã s-bãnãm

biricheti[1]***/birichete*** (bi-ri-ché-ti) sf birichets (bi-ri-chétsĭ) – 1: numã tsi da a yiptului dit agru (a zãrzãvãtslor dit grãdinã, a poamilor di pri ponj, etc.), tsi suntu criscuti sh-adunati di om dupã tsi s-fac; 2: lucru (yiptu) tsi easti ma multu (ma mari) ca di-aradã; numir mari di lucri (grãni); lucru tsi easti bolcu (multu, cãt s-vrei, di pistaneu); bulãchi, bulunchi, artirizmã; (fig: biricheti = (i) grãn, (ii) pãni) {ro: rod; berechet,

abundenţă (de cereale)} {fr: récolte; abondance (en céréales)} {en: harvest, crop; abundance (in cereals)} ex: biricheti di (multu, bolcu) grãn; estan easti biricheti (s-featsi multu yiptu); cãlcã tu casa-a noastrã cu cicior bun, cu nãsã nã intrã birichetea (avearea); criscu, s-featsi mari birichetea (fig: grãnlu); nu calcã birichetea (fig: pãnea) § ***biricheti²/birichete*** (bi-ri-ché-ti) adv – tsi easti bolcu, multu *{ro: cu abundenţă} {fr: abondamment} {en: abundantly}* ex: avem ahtãri ciuvanji biricheti (multi, cãti s-vrei) § ***biricheat-virsãn*** (bi-ri-chĭát-vir-sãnŭ) invar – zbor (loat di la turtsã) tsi va s-dzãcã "Dumnidzã s-tsã-l toarnã bunlu tsi-adrash; s-ts-agiutã s-prucupseshti, etc.); doxa-al Dumnidzã *{ro: bogdaproste!} {fr: que Dieu vous récompense!} {en: God bless you for it!}*

biricheti²/birichete (bi-ri-ché-ti) adv ***biricheti¹***

biringi (bi-rin-gí) sm, sf, adg biringioanji/biringioanje (bi-rin-gĭoá-nji), biringeadz (bi-rin-gĭádzĭ), biringioanji/biringioanje (bi-rin-gĭoá-nji) – atsel (atsea) cari (tu-unã-aradã di lucri) s-aflã tu protlu loc (tu loclu di frãmti); tsi s-aflã nãintea-a tutulor alantsã; di frãmti; prot, ntãnj, antãnj, ãntãnj, nãinti, ninti *{ro: prim, fruntaş} {fr: premier} {en: first}*

biro (bí-ro) sm – vedz tu ***bir***

biroanji/biroanje (bi-roá-nji) sf – vedz tu ***bir***

birungicã (bi-run-gí-cã) sf – vedz tu ***burungicã***

bis¹ (bísŭ) sn bisuri (bí-surĭ) – partea-a truplui cu cari omlu shadi di-aradã pi scamnu; guva-a truplui pri iu easi nafoarã omlu (shi sh-fatsi apa-atsea groasa) cãndu s-dutsi la hale; cur, cãrtelj, cuci, fãndãc, fãndec, ghes, primichir, shidzut; (expr: mi tsãni bislu = am curai; nj-u tsãni; mi tsãni curlu, curaua, curdeaua, etc.) *{ro: cur} {fr: cul, derrière} {en: arse}* ex: ti tsãni bislu? (expr: ts-u tsãni?, ai curai?)

bis² (bísŭ) sm – vedz tu ***bij***

bisagã (bi-sá-gã) sf – vedz tu ***disagã***

bisbilji/bisbilje (bis-bí-lji) sf bisbilji/bisbilje (bis-bí-lji) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***bizbilji***

biscuit (bis-cu-ítŭ) adg biscuitã (bis-cu-í-tã), biscuits (bis-cu-ítsĭ), biscuiti/biscuite (bis-cu-í-ti) – (grân) fitrusit *{ro: încolţit, (grâu) încolţit} {fr: germé} {en: germinated}*

bisearcã (bi-seár-cã) sf – vedz tu ***bisearicã***

bisearicã (bi-seá-ri-cã) sf biserits (bi-sé-ritsĭ) – casã tsi easti numãtsitã maxus, tra si s-tsãnã nuntru unã tsirimonji tsi ari s-facã cu-unã pisti; casa iu crishtinjlji s-duc si sã ncljinã al Dumnidzã shi preftul crishtin fatsi lituryia; bisericã, bisearcã, bisercã, bãseaticã, bãsearcã *{ro: biserică} {fr: église} {en: church}* ex: mi duc la bisearicã § ***bisericã*** (bi-sé-ri-cã) sf biserits (bi-sé-ritsĭ) – (unã cu ***biseaticã***) § ***bisearcã*** (bi-seár-cã) sf bisertsi (bi-sér-tsi) – (unã cu ***biseaticã***) § ***bisercã*** (bi-sér-cã) sf bisertsi (bi-sér-tsi) – (unã cu ***biseaticã***) ex: apresh nã lumbardã la bisercã § ***bãseaticã*** (bã-seá-ri-cã) sf bãserits (bã-sé-ritsĭ) – (unã cu ***biseaticã***) § ***bãsearcã*** (bã-seár-cã) sf bãsertsi (bã-sér-tsi) – (unã cu ***biseaticã***)

bisercã (bi-sér-cã) sf – vedz tu ***biseaticã***

bisericã (bi-sé-ri-cã) sf – vedz tu ***biseaticã***

bisgulea (bis-gú-lea) adv – (scriari neaprucheatã di noi, vedz ***bizgulea***)

bisgulescu (bis-gú-lés-cu) vb bisgulii (bis-gu-lîĭ), bisguleam (bis-gu-leámŭ), bisgulitã (bis-gu-lí-tã), bisguliri/bisgulire (bis-gu-lí-ri) – (scriari neaprucheatã di noi, vedz ***bizgulescu***)

bisguliri/bisgulire (bis-gu-lí-ri) sf bisguliri (bis-gu-lírĭ) – (scriari neaprucheatã di noi, vedz ***bizguliri***)

bisgulit (bis-gu-lítŭ) adg bisgulitã (bis-gu-lí-tã), bisgulits (bis-gu-lítsĭ), bisguliti/bisgulite (bis-gu-lí-ti) – (scriari neaprucheatã di noi, vedz ***bizgulit***)

bish (bíshĭŭ) sm pl(?) – hãlati di cilichi, sumigoasã la un capit, cu cari s-fac guvi tu curali (tu pãputsã, tu tsãruhi, tu urecljili-a oilor, etc.); guva faptã di-aestã hãlati; sulã, tsãngãrsulã, tsungursulã *{ro: potricală} {fr: alêne} {en: awl}*

bishcari/bishcare (bish-cá-ri) sf – vedz tu ***bishicã***

bishcat (bish-cátŭ) adg – vedz tu ***bishicã***

bishcã (bísh-cã) sf bishchi/bishche (bísh-chi) – unã balã di peatitsi (unã cumatã di lemnu i di os, un cucean di misur, etc.), dit un agioc di ficiurits, tsi easti agυditã cu shcoplu di-un ficior tsi va s-u bagã tu-unã guvã, sh-alantsã ficiori tsi nu vor s-lu-alasã shi caftã s-lu ncheadicã; bicicã, poarcã, gugi, gotcã, cotcã *{ro: poarca (de la un joc de copii)} {fr: une balle (un morceau de bois, morceau d'os, etc.) qui fait partie d'un jeu d'enfants} {en: a ball (a piece of wood or bone, etc.) that is a part of a children's game}* § ***bicicã*** (bícĭ-cã) sf bicichi/biciche (bícĭ-chi) – (unã cu ***bishcã***)

bishchedz (bishchĭédzŭ) vb I – vedz tu ***bishicã***

bishicari/bishicare (bi-shi-cá-ri) sf – vedz tu ***bishicã***

bishicat (bi-shi-cátŭ) adg – vedz tu ***bishicã***

bishicã (bi-shí-cã) sf bishits (bi-shítsĭ) – umflãturã mplinã di vimtu tsi s-fatsi pri fatsa-a apiljei cãndu hearbi sh-clucuteashti, icã atumtsea cãndu apa fatsi spumã; umflãturã mplinã di dzamã pi chealea-a omlui cãndu s-ardi; mãdular dit truplu-a omlui tsi sh-u-adutsi cu unã pungã mplinã di dzamã i chishat; fãltacã, fultacã, fuscã, pluscutã, cãndilã, tsipur, hãboatã *{ro: bășică} {fr: ampoule, bulle, vessie} {en: blister, bubble, bladder}* § ***bishichedz*** (bi-shichĭédzŭ) vb I bishicai (bi-shi-cái), bishicam (bi-shi-cámŭ), bishicatã (bi-shi-cá-tã), bishicari/bishicare (bi-shi-cá-ri) – fac fultãts (bishits); fultãchedz, bishchedz *{ro: bășica, face (se umple de) bășici} {fr: produire des ampoules, se couvrir de cloques} {en: cause blisters, break with blisters}* § ***bishicat*** (bi-shi-cátŭ) adg bishicatã (bi-shi-cá-tã), bishicats (bi-shi-cátsĭ), bishicati/bishicate (bi-shi-cá-ti) – tsi ari faptã bishits; bishcat, fultãcat *{ro: bășicat, umplut de bășici} {fr: couvert d'ampoules, de cloques} {en: broken with blisters}* § ***bishicari/bishicare*** (bi-shi-cá-ri) sf bishicãri (bi-shi-cắrĭ) – atsea tsi pati un cãndu fatsi bishits; fultãcari, bishcari *{ro: acţiunea de a bășica, bășicare} {fr: action de produire des ampoules, de se couvrir de cloques} {en: action of causing blisters, of breaking with blisters}* § ***bishchedz*** (bishchĭédzŭ) vb I bishcai (bish-cái), bishcam (bish-cámŭ), bishcatã (bish-cá-tã), bishcari/bishcare (bish-cá-ri) – (unã cu ***bishichedz***) § ***bishcat*** (bish-cátŭ) adg bishcatã (bish-cá-tã), bishcats (bish-cátsĭ), bishcati/bishcate (bish-cá-ti) – (unã cu ***bishicat***) § ***bishcari/bishcare*** (bish-cá-ri) sf bishcãri (bish-cắrĭ) – (unã cu ***bishicari***)

bishichedz (bi-shichĭédzŭ) vb I – vedz tu ***bishicã***

bishinari/bishinare (bi-shi-ná-ri) sf – vedz tu ***bishinã***

bishinat (bi-shi-nátŭ) adg – vedz tu ***bishinã***

bishinã (bi-shí-nã) sf bisinj (bi-shínjĭ) – vimtu tsi easi dit matsã prit guva di cur sh-cari, di-aradã, anjurzeashti urut shi fatsi un vrondu ghini cunuscut; (fig: bishinã = minciunã; expr: 2: bishinã cufã = bishinã tsi nu s-avdi; 3: bishinj di cuc = zboarã goali sh-fãrã simasii; chirturi, bãrcudii, curcufeli, papardeli, curcubeti hearti, burlidz ãmbãirati, mãnits di tãmbari, etc.; 4: aruc (trag, nj-ascapã, etc.) unã bishinã = bes, bishinedz; 5: nj-fug bishinjli = nj-easti multã fricã, lãhtãrsescu; 6: nj-arãtseash-ti bishina = nj-cher curagilu; 7: vindu bishinj = dzãc minciunj sh-caftu s-lu-arãd pri cariva) *{ro: bășină} {fr: pet} {en: fart}* ex: trapsi nã bishinã di dishtiptã tutã lumea; ascultu mini bishinj (fig: minciunj) di-atseali? § ***bishinos*** (bi-shi-nósŭ) adg bishinoasã (bi-shi-noá-sã), bishinosh (bi-shi-nóshĭ), bishinoa-si/bishinoase (bi-shi-noá-si) – un tsi tradzi bishinj; (fig: bishinos = (i) (om) tsi lj-easti fricã; tsi easti fricos, cãcãtoss, cufuryios, etc.; (ii) (om) tsi dzãtsi minciunj, minciunos; (iii) (om) tsi zburashti chirãturi, tsi talji papardeli, tsi mãcã bizbilji, etc.) *{ro: bășinos} {fr: péteur} {en: who farts}* ex: ved cã nu ts-u tsãni, bishinoase! (fig: fricoase!, cãcãtoase!) § ***bes*** (bésŭ) (mi) vb IV bishii (bi-shíĭ), bisheam (bi-sheámŭ), bishitã (bi-shí-tã), bishiri/bishire (bi-shí-ri) – alas vimtu s-easã dit matsã prit guva di cur; trag unã bishinã; bishinedz; (expr: 1: capra beasi shi oaea s-arushineadzã = zbor tsi s-dzãtsi trã un om cã stipseashti, cãndu averlu easti cã un altu om lu-ari stepsul; 2: mini lu nvets s-beasã = mini-lj dzãc tsi s-facã cã el nu para shtii; mini lu urnipsescu; 3: ntsapã gumarlu tra s-beasã = va s-lu caftsã un lucru tra s-tsã si da; 4: tsi s-easã, s-beasã = tsi s-hibã, s-hibã) *{ro: bășî} {fr: péter, vesser} {en: fart}* ex: bishish fãrã arshini cã-ts fu fatsa lai; prashlu s-mãcã pãnã tu Martsu, cã dupã Martsu s-amputi, cã-l beasi Martsul § ***bishit*** (bi-shítŭ) adg bishitã (bi-shí-tã), bishits (bi-shítsĭ), bishiti/bishite (bi-shí-

ti) – tsi ari traptã unã bishinã *{ro: bãşit} {fr: pété, vesser} {en: farted}* ex: prash bishit (moali?) § ***bishiri/bishire*** (bi-shí-ri) sf bishiri (bi-shírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva tradzi unã bishinã *{ro: acţiunea de a bãşi} {fr: action de péter, de vesser} {en: action of farting}* § ***bishinedz*** (bi-shi-nédzŭ) (mi) vb I bishinai (bi-shi-náĭ), bishinam (bi-shi-námŭ), bishinatã (bi-shi-ná-tã), bishinari/bishinare (bi-shi-ná-ri) – (unã cu ***bes***) § ***bishinat*** (bi-shi-nátŭ) adg bishinatã (bi-shi-ná-tã), bishinats (bi-shi-nátsĭ), bishinati/bishinate (bi-shi-ná-ti) – (unã cu ***bishit***) § ***bishinari/bishinare*** (bi-shi-ná-ri) sf bishinãri (bi-shi-nắrĭ) – (unã cu ***bishiri***) § ***bishinãtoari/bishinãtoare*** (bi-shi-nã-toá-ri) sf bishinãtori (bi-shi-nã-tórĭ) – unã soi di pãrnoanji tsi-lj si da a unei tufechi i a unei pishtoalã *{ro: revorver} {fr: arme à feu} {en: fire arm}*

bishinã di vulpi sf bishinj di vulpi – unã soi di bureati (ciupernicã, peciurcã) tsi s-mãcã; popurdã *{ro: pufai, un fel de ciupercã comestibilã} {fr: vesse de loup (champignon comestible)} {en: an edible mushroom}*

bishinãtoari/bishinãtoare (bi-shi-nã-toá-ri) sf – vedz tu ***bishinã***

bishinedz (bi-shi-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***bishinã***

bishinos (bi-shi-nósŭ) adg – vedz tu ***bishinã***

bishiri/bishire (bi-shí-ri) sf – vedz tu ***bishinã***

bishit (bi-shítŭ) adg – vedz tu ***bishinã***

bishlic (bish-lícŭ) sm bishlits (bish-lítsĭ) – anpatra parti dit un lucru ntreg; un cartu di lirã (= 5 aspri, grosh); biligichi di "bishlits"; cirec, cartu, ortu *{ro: sfert} {fr: quart} {en: quarter}* ex: tãpanci di un bishlic; cu ghiurdãnj shi cu bishlits (biligits di paradz)

bishnari/bishnare (bish-ná-ri) sf bishnãri (bish-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***bishinari***

bishnat (bish-nátŭ) adg bishnatã (bish-ná-tã), bishnats (bish-nátsĭ), bishnati/bishnate (bish-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***bishinat***

bishnedz (bish-nédzŭ) (mi) vb I bishnai (bish-náĭ), bishnam (bish-námŭ), bishnatã (bish-ná-tã), bishnari/bishnare (bish-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***bishinedz***

bishnos (bish-nósŭ) adg bishnoasã (bish-noá-sã), bishnosh (bish-nóshĭ), bishnoasi/bishnoase (bish-noá-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***bishinos***

bishtoc (bish-tócŭ) sn bishtoatsi/bishtoatse (bish-toá-tsi) – lemnu lungu shi suptsãri; ciumag, ciumagã, giumac, afingi, pulean, teg, shcop, ciun, tingãli, tsoapit, mãciucã *{ro: ciomag} {fr: gourdin} {en: stick}*

bisnat (bis-nátŭ) adg bisnatã (bis-ná-tã), bisnats (bis-nátsĭ), bisnati/bisnate (bis-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***biznat***

bistimali/bistimale (bis-ti-má-li) sf bistimãlj (bis-ti-mắljĭ) – unã cu ***pistimali***

bit (bítŭ) sf – vedz tu ***beau***[1]

bitãrnu (bi-tắr-nu) sm, sf, adg bitãrnã (bi-tắr-nã), bitãrnji (bi-tắr-nji), bitãrni/bitãrne (bi-tắr-ni) – (om i lucru) tricut tu anj (tsi nu lj-u mata poati, icã nu mata easti bun ca ma ninti); aush, mosh, behlu, burhonj, pleacã, pljacã, alghit (tu peri), veclju, geagi, prezvit, pap, ghiush, tot *{ro: bãtrân, vechi} {fr: vieux, vieil, vieillard, ancien} {en: old, ancient}* § ***mbitãrnescu*** (mbi-tãr-nés-cu) vb IV mbitãrnii (mbi-tãr-níĭ), mbitãrneam (mbi-tãr-neámŭ), mbitãrnitã (mbi-tãr-ní-tã), mbitãrniri/mbitãrnire (mbi-tãr-ní-ri) – (trã oaminj) nj-tricurã anjlji sh-aushii; (trã un lucru) tricurã anjlji sh-nu mata easti sh-ahãntu bun ca ma ninti (nu mata easti bun tra s-tsã fats huzmetea cu el, icã ishirã alti lucri noi cama buni); aushescu, mushescu (tri muljeri), alghescu; mi fac veclju; anvicljedz, nvicljedz, vicljedz, nvicljescu, vicljescu, bãtãljusescu *{ro: îmbãtrâni, (se) învechi} {fr: avancer en âge, vieillir, devenir vieux, devenir suranné} {en: get old, get outdated}* ex: featili va s-nã mbitãrneascã acasã; ca cãnili tsi mbitãrneashti di leani § ***mbitãrnit*** (mbi-tãr-nítŭ) adg mbitãrnitã (mbi-tãr-ní-tã), mbitãrnits (mbi-tãr-nítsĭ), mbitãrniti/mbitãrnite (mbi-tãr-ní-ti) – tsi easti tricut tu anj; tsi ari aushitã, tsi s-ari faptã veclju; aushit, mushitã (trã muljeri), alghit, anvicljat, nvicljat, vicljat, nvicljit, vicljit, bãtãljusit *{ro: îmbãtrânit, învechit} {fr: vieilli, invétéré, devenu vieux, devenu suranné} {en: who got old, outdated}* § ***mbitãrniri/mbitãrnire*** (mbi-tãr-ní-ri) sf mbitãrniri (mbi-tãr-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva aushashti (tsiva si nvicljashti); aushiri, mushiri (trã muljeri), alghiri, anvicljari, nvicljari, vicljari, nvicljiri, vicljiri, bãtãljusiri *{ro: acţiunea de a îmbãtrâni, de a se învechi; îmbãtrânire, învechire} {fr: action de vieillir, de devenir vieux, de devenir suranné, de tomber en désuétude} {en: action of geting old, of getting outdated}* § ***mbãtãrnescu*** (mbã-tãr-nés-cu) vb IV mbãtãrnii (mbã-tãr-níĭ), mbãtãrneam (mbã-tãr-neámŭ), mbãtãrnitã (mbã-tãr-ní-tã), mbãtãrniri/mbãtãrnire (mbã-tãr-ní-ri) – (unã cu ***mbitãrnescu***) ex: di doi anj ncoa, mbãtãrni mãratlu; mbãtãrnirã shi ficiorlji a lui § ***mbãtãrnit*** (mbã-tãr-nítŭ) adg mbãtãrnitã (mbã-tãr-ní-tã), mbãtãrnits (mbã-tãr-nítsĭ), mbãtãrniti/mbãtãrnite (mbã-tãr-ní-ti) – (unã cu ***mbitãrnit***) ex: lu-aflã mbãtãrnit multu § ***mbãtãrniri/mbãtãrnire*** (mbã-tãr-ní-ri) sf mbãtãrniri (mbã-tãr-nírĭ) – (unã cu ***mbitãrniri***) ex: mbãtãrnirea nu yini cu mushutets

biter (bi-térŭ) adv – vedz tu ***abitiri***

bitisescu (bi-ti-sés-cu) (mi) vb IV bitisii (bi-ti-síĭ), bitiseam (bi-ti-seámŭ), bitisitã (bi-ti-sí-tã), bitisiri/bitisire (bi-ti-sí-ri) – l-duc un lucru pãnã la capit; astãmãtsescu un lucru cã nu-armasi altu tsiva trã fãtseari; astãmãtsescu lucrul aclo iu-agiumsi shi nu lu-alas si s-facã ma diparti; l-fac un lucru s-hibã etim tr-atseali tsi am tu minti; bitsescu, sculusescu, susescu, tilescu, apulsescu, mburescu, burescu, scãrchescu; (expr: 1: nu bitisescu (nibitisit) zborlu… = unãshunã…, cum bitisescu zborlu…; 2: mi bitisii la fatsã = slãghii multu) *{ro: termina, isprãvi, sfârşi} {fr: achever, terminer, finir} {en: finish, terminate}* ex: bitisi pãndza; bitisi moarea; bitisii (astãmãtsii) lucrul aclo iu earam c-aveam lãndzidzãtã; bitisii aestu lucru shi mi-acats di altu; nu bitisi ghini zborlu (expr: unãshunã, cum bitisi zborlu) sh-lu-agudi gugoshlu; nu avea seamni s-bitiseascã; ti bitisish (expr: slãghisi, ti trapsish) la fatsã § ***bitisit*** (bi-ti-sítŭ) adg bitisitã (bi-ti-sí-tã), bitisits (bi-ti-sítsĭ), bitisiti/bitisite (bi-ti-sí-ti) – (lucru) tsi easti dus pãnã la capit; tsi easti astãmãtsit cã nu-armasi altu tsiva ti-adrari; tsi s-ari faptã etim; bitsit, sculusit, susit, tilit, apulsit, mburit, burit, scãrchit *{ro: terminat, isprãvit, sfârşit} {fr: achevé, terminé, fini} {en: finished, terminated}* ex: feata mutã sh-bitisitã (expr: slãghitã) § ***bitisiri/bitisire*** (bi-ti-sí-ri) sf bitisiri (bi-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bitiseashti un lucru; bitsiri, sculusiri, susiri, tiliri, apulsiri, mburiri, buriri, scãrchiri *{ro: acţiunea de a termina, de a isprãvi; terminare, isprãvire, sfârşire} {fr: action d'achever, de terminer, de finir} {en: action of finishing, of terminating}* § ***nibitisit*** (ni-bi-ti-sítŭ) adg nibitisitã (ni-bi-ti-sí-tã), nibitisits (ni-bi-ti-sítsĭ), nibitisiti/nibitisite (ni-bi-ti-sí-ti) – tsi nu easti bitisit; tsi nu easti dus pãnã la capit; tsi nu easti etim; nibitsit, nimburit, niburit *{ro: neterminat} {fr: inachevé} {en: unfinished}* ex: nibitisit (cãt nu eara ninga bitisit, ninti ca s-bitiseascã) ghini zborlu § ***nibitisiri/nibitisire*** (ni-bi-ti-sí-ri) sf nibitisiri (ni-bi-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu bitiseashti un lucru; nibitsiri, nimburiri, niburiri *{ro: acţiunea de a nu termina; neterminare} {fr: action de ne pas achever} {en: action of not finishing}* § ***bitisitã*** (bi-ti-sí-tã) sf fãrã pl – faptul cã s-ari bitisitã un lucru; partea tsi s-aflã tu soni, aclo iu s-bitiseashti lucrul; oara dit soni cãndu bitiseashti tsiva; bitsitã, ishitã, inshitã, scãrchiturã, buritã, scoluzmã, soni *{ro: sfârşit} {fr: fin} {en: end}* ex: eara tu bitisita a dunjailjei; tora tu bitisita (burita)-a stãmãniljei nu mi-acats di arãzboi; tu bitisitã (tu soni) mi dush la elj; tu bitisita (ishita)-a bisearicãljei; bitisita (sonea) aleadzi; pãnã tu bitisita (burita)-a banãljei; tu bitisita (inshita)-a meslui § ***bitsescu*** (bi-tsés-cu) shi (bit-sés-cu) (mi) vb IV bitsii (bi-tsíĭ) shi (bit-síĭ), bitseam (bi-tseámŭ) shi (bit-seámŭ), bitsitã (bi-tsí-tã) shi (bit-sí-tã), bitsiri/bitsire (bi-tsí-ri) shi (bit-sí-ri) – (unã cu ***bitisescu***) § ***bitsit*** (bi-tsítŭ) shi (bit-sítŭ) adg bitsitã (bi-tsí-tã) shi (bit-sí-tã), bitsits (bi-tsítsĭ) shi (bit-sítsĭ), bitsiti/bitsite (bi-tsí-ti) shi (bit-sí-ti) – (unã cu ***bitisit***) § ***bitsiri/bitsire*** (bi-tsí-ri) shi (bit-sí-ri) sf bitsiri (bi-tsírĭ) shi (bit-sírĭ) – (unã cu ***bitisiri***) ex: tu bitsirea-a lariljei § ***bitsitã*** (bi-tsí-tã) shi (bit-sí-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***bitisitã***) ***bitisit*** (bi-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***bitisescu***

bitisiri/bitisire (bi-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***bitisescu***

bitisitã (bi-ti-sí-tã) – vedz tu ***bitisescu*** sf

bitiviu (bi-ti-víŭ) adg bitivii/bitivie (bi-ti-ví-i), bitivii (bi-ti-víĭ), bitivii (bi-ti-víĭ) – tsi easti ntreg, tsi easti tut; tsi nu-lj lipseashti tsiva; bidivitcu; deacutotalui, dicutotalui, dicutot; xintopando, pandilos, fari, dibinã *{ro: întreg, complet}* *{fr: complet, entier, en totalité}* *{en: whole, complete, in totality}* ex: ficiorlu nveatsã grailu ntreg, bitiviu (tut ntreg) § ***bidivitcu*** (bi-di-vít-cu) adg bidivitcã (bi-di-vít-cã), bidivittsã (bi-di-vít-tsã), bidivittsi/bidivittse (bi-di-vít-tsi) – (unã cu ***bitiviu***) ex: bidivitcu canda (dip, ntreg, deacutotalui ca) ciciorlu ali Bealã

bits! (bítsĭ) inter – zbor cu cari lu-aurlji un porcu (lj-dzãts, lu-avinj), tra s-fugã, si s-dipãrteadzã *{ro: interjecţie cu cari se alungă, se goneşte un porc}* *{fr: interjection par laquelle on éloigne, on chasse le porc}* *{en: interjection by which someone chases the pig}* ex: bits! di-atsia natimate! § ***bicã!***[4] (bí-cã) – zbor cu cari cljenj un porcu tra s-yinã *{ro: interjecţie cu cari se cheamă un porc}* *{fr: interjection par laquelle on appelle le porc}* *{en: interjection by which someone calls the pig}*

bitsescu (bi-tsés-cu) shi (bit-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***bitisescu***

bitsiri/bitsire (bi-tsí-ri) bitsiri (bi-tsírĭ) sf – vedz tu ***bitisescu***

bitsit (bi-tsítŭ) shi (bit-sítŭ) adg – vedz tu ***bitisescu***

bitsitã (bi-tsí-tã) shi (bit-sí-tã) sf – vedz tu ***bitisescu***

biuftani/biuftane (bĭuf-tá-ni) sf – vedz tu ***muhtani***

biut (bi-útŭ) sf – vedz tu ***beau***[1]

biuturã (bi-u-tú-rã) sf – vedz tu ***beau***[1]

biuzuri/biuzure (bĭu-zú-ri) sf biuzuri (bĭu-zúrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un nu easti-alãsat arihati, cãndu lji s-aspardzi chefea; aspãrdzeari a chefiljei; nealãsari a unui tra si sh-aflã arihati; biuzurlãchi, angulciri, pirãxiri, cãrtiri *{ro: deranj}* *{fr: dérangement}* *{en: disturbance}* ex: l-avea faptã biuzuri (lj-avea pirãxitã, angulcitã, cãrtitã) di-ahãnti ori § ***biuzurlãchi/biuzurlãche*** (bĭu-zur-lắ-chi) sf biuzurlãchi (bĭu-zur-lắchĭ) – (unã cu ***biuzuri***) ex: cãtse s-am biuzurlãchi (cãtse s-nu hiu alãsat arihati)) n casã cãndu nj-escu ghini sh-ashi § ***biuzuros*** (bĭu-zu-rósŭ) adg biuzuroasã (bĭu-zu-roá-sã), biuzurosh (bĭu-zu-róshĭ), biuzuroasi/biuzuroase (bĭu-zu-roá-si) – tsi nu ti-alasã si stai arihati; tsi ts-aspardzi chefea; tsi ti cãrteashti; biuzurlui *{ro: care deranjază, supărător}* *{fr: qui dérange}* *{en: who disturbs}* ex: nu-l voi cã easti biuzuros § ***biuzurlui*** (bĭu-zur-lúĭŭ) adg biuzurlui/biuzurlue (bĭu-zur-lú-i), biuzurlui (bĭu-zur-lúĭ), biuzurlui (bĭu-zur-lúĭ) – (unã cu ***biuzuros***)

biuzurlãchi/biuzurlãche (bĭu-zur-lắ-chi) sf – vedz tu ***biuzuri***

biuzurlui (bĭu-zur-lúĭŭ) adg – vedz tu ***biuzuri***

biuzuros (bĭu-zu-rósŭ) adg – vedz tu ***biuzuri***

bivul (bí-vulŭ) sm, sf – vedz tu ***buval***

bivulitsã (bi-vu-lí-tsã) sf – vedz tu ***buval***

bizari/bizare (bi-zá-ri) sf – vedz tu ***bidzari***

bizã (bi-zắ) sm bizadz (bi-zádzĭ) – hãlatea cu cari s-fatsi unã guvã tu lemnu (stizmã, etc.) ninti ca si s-batã penura tu guvã (cãndu lemnul i stizma easti multu sãnãtoasã shi penura nu intrã lishor ma s-nu-lj si facã ninti guva); sfreadini, sfredini, sfredin, burghii *{ro: sfredel}* *{fr: perçoir, vrille}* *{en: gimlet, borer}*

bizbilji/bizbilje (biz-bí-lji) sf – vedz tu ***bãrtsiri***

bizdisescu (biz-di-sés-cu) vb IV bizdisii (biz-di-síĭ), bizdiseam (biz-di-seámŭ), bizdisitã (biz-di-sí-tã), bizdisiri/bizdisire (biz-di-sí-ri) – nj-cher ncreadirea tsi lj-u-aveam a unui, di itia cã nu s-poartã ashi cum mi ashtiptam mini; nu mi-ariseashti cum s-featsi un lucru (cã mi-ashtiptam si s-facã ma ghini); nj-cher umutea cã un lucru va si s-facã; l-fac pri cariva si sh-chearã umutea (ncreadirea) *{ro: deziluziona, descânta}* *{fr: désenchanter, désillusionner}* *{en: disillusion}* § ***bizdisit*** (biz-di-sítŭ) adg bizdisitã (biz-di-sí-tã), bizdisits (biz-di-sítsĭ), bizdisiti/bizdisite (biz-di-sí-ti) – tsi sh-ari chirutã umutea cã va si s-facã tsiva ashi cum s-ashteaptã el *{ro:, deziluzionat, descântat}* *{fr: désenchanté, désillusionné}* *{en: disillusioned}* § ***bizdisiri/bizdisire*** (biz-di-sí-ri) sf bizdisiri (biz-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bizdiseashti *{ro: acţiunea de a deziluziona, de a descânta; deziluzionare, descântare}* *{fr: action de désenchanter, de désillusionner}* *{en: action of disillusioning}*

bizdisiri/bizdisire (biz-di-sí-ri) sf – vedz tu ***bizdisescu***

bizdisit (biz-di-sítŭ) adg – vedz tu ***bizdisescu***

bizealoc (bi-zea-lócŭ) sm – vedz tu ***busuljoc***

bizelji/bizelje (bi-zé-lji) sf bizelji/bizelje (bi-zé-lji) – plantã di grãdinã, cu lilici albi, criscutã trã simintsili arucutoasi tsi fatsi tu pãstãlj, ma njits, tsi sh-u-aduc niheamã cu-atseali di fisulj; madzãri, chechirã, arucutets, mãdziriclji, afcu *{ro: mazăre}* *{fr: petits pois}* *{en: peas}*

bizeryiu (bi-zér-yĭu) sf – vedz tu ***bizirsescu***

bizgulea (biz-gú-lea) adv – vedz tu ***bizgulescu***

bizgulescu (biz-gu-lés-cu) vb IV bizgulii (biz-gu-líĭ), bizguleam (biz-gu-leámŭ), bizgulitã (biz-gu-lí-tã), bizguliri/bizgulire (biz-gu-lí-ri) – fug peascumta tra s-nu mi veadã i s-mi-aducheascã lumea; li-aspel, li ciulescu, shpirtuescu, li cãlescu *{ro: tuli}* *{fr: fuire à la dérobée, déguerpir}* *{en: leave furtively}* § ***bizgulit*** (biz-gu-lítŭ) adg bizgulitã (biz-gu-lí-tã), bizgulits (biz-gu-lítsĭ), bizguliti/bizgulite (biz-gu-lí-ti) – cari li-ari cãlitã (shirpuitã, ciulitã, etc.) *{ro: tulit}* *{fr: fui à la dérobée, déguerpi}* *{en: left furtively}* § ***bizguliri/bizgulire*** (biz-gu-lí-ri) sf bizguliri (bis-gu-lírĭ) – atsea tsi fatsi un tsi li cãleashti (ciuleashti, shpirtueashti) *{ro: acţiunea de a o tuli; tulire}* *{fr: action de fuire à la dérobée (de déguerpir)}* *{en: action of leaving furtively}* § ***bizgulea*** (biz-gú-lea) adv – tra s-nu hibã vidzut i aduchit di altsã; afurishalui, ascumtishalui, ascumtalui, peascumta, acrifa *{ro: pe furiş}* *{fr: furtivement}* *{en: furtively}* ex: u lo bizgulea

bizguliri/bizgulire (bis-gu-lí-ri) sf – vedz tu ***bizgulescu***

bizgulit (biz-gu-lítŭ) adg – vedz tu ***bizgulescu***

bizilicã (bi-zi-gí-cã) sf – vedz tu ***biligicã***

biziri/bizire (bi-zí-ri) sf biziri (bi-zírĭ) – untulemnu di ljin *{ro: ulei de in}* *{fr: huile de lin}* *{en: flax oil}*

bizirsescu (bi-zir-sés-cu) vb IV bizirsii (bi-zir-síĭ), bizirseam (bi-zir-seámŭ), bizirsitã (bi-zir-sí-tã), bizirsiri/bizirsire (bi-zir-sí-ri) – nu shtiu tsi s-fac tra sã-nj treacã oara; avursescu sh-mi satur di-atseali tsi fac; nji s-aurashti; plictisescu, buhtisescu, sãcãldisescu *{ro: plictisi}* *{fr: s'ennuyer, s'embêter}* *{en: be bored, annoy}* ex: sh-di shideari bizirseshti (tsi s-aurashti); cari bizirsi (lji s-aurã, s-sãturã) Dumnidzãlu di cãftãrli-a lor § ***bizirsit*** (bi-zir-sítŭ) adg bizirsitã (bi-zir-sí-tã), bizirsits (bi-zir-sítsĭ), bizirsiti/bizirsite (bi-zir-sí-ti) – tsi-lj s-aurashti; plictisit, buhtisit, sãcãldisit *{ro: plictisit}* *{fr: ennuyé, embêté}* *{en: bored, annoyed}* § ***bizirsiri/bizirsire*** (bi-zir-sí-ri) sf bizirsiri (bi-zir-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu bizirseashti; plictisiri, buhtisiri, sãcãldisiri; bizeryiu *{ro: acţiunea de a se plictisi; plictiseală}* *{fr: action de s'ennuyer, de s'embêter; ennui}* *{en: action of being bored, of being annoyed; bother, boredom}* ex: bizirsiri greauã avem § ***bizeryiu*** (bi-zér-yĭu) sf bizeryiuri (bi-zér-yĭurĭ) – starea tu cari s-aflã cariva tsi lji s-aurashti (tsi bizirseashti); plixi, plictisiri, buhtisiri, sãcãldisiri, bizirsiri *{ro: plictiseală}* *{fr: ennui}* *{en: boredom}*

bizirsiri/bizirsire (bi-zir-sí-ri) sf – vedz tu ***bizirsescu***

bizirsit (bi-zir-sítŭ) adg – vedz tu ***bizirsescu***

biznat (biz-nátŭ) adg biznatã (biz-ná-tã), biznats (biz-nátsĭ), biznati/biznate (biz-ná-ti) – hiintsã cari s-ari amintatã idyea oarã dit idyea dadã cu-una altã hiintsã; plantã tsi easti ishitã dit idyea arãdãtsinã cu-unã altã plantã; yimishi tsi ari criscutã alichitã di-unã altã yimishi, etc.; dzeamin, ndzeamin, didimarcu *{ro: geamăn}* *{fr: jumeau}* *{en: twin}* ex: ficior biznat (dzeamin) § ***bliznac*** (bliz-nácŭ) adg bliznacã (bliz-ná-cã), bliznats (bliz-nátsĭ), bliznatsi/bliznatse (bliz-ná-tsi) (unã cu ***biznat***) § ***binat*** (bi-nátŭ) adg binatã (bi-ná-tã), binats (bi-nátsĭ), binati/binate (bi-ná-ti) – (unã cu ***biznat***) § ***binets*** (bi-nétsĭ) sm pl – (unã cu ***biznats***) ex: doilji suntu binets (biznats)

bizusteni/bizustene (bi-zus-té-ni) sf bizustenj (bi-zus-ténjĭ) – loc mari sh-tes, maxus ndreptu trã vindearea sh-acumpãrarea di lucri di tuti turliili; pãzari nturtseascã; cirshii *{ro: bazar}* *{fr: marché (turc)}* *{en: (Turkish) market}* ex: sh-lo gioni dit bizusteni

blanav (blá-navŭ) adg – vedz tu ***blaniv***

blanã (blá-nã) sf blãnj (blắnjĭ) – 1: cumatã di lemnu lungã (putsãn largã shi suptsãri) tãljatã dealungului dit truplu-a unui ar-

buri; scãndurã, grendã, mardzini; 2: cumatã mari dit un lucru (lemnu, cash, etc.); (fig: blanã = om analtu sh-linãvos) *{ro: scăndură; bucată de lemn, de brânză, etc.}* *{fr: planche; grand morceau de bois, de fromage, etc.}* *{en: board; large piece of wood, cheese, etc.}* ex: ncãrfusea unã blanã (scãndurã) pri citii; blãnj (cumãts mãri) di arburi; adush di la munti nã cherã di blãnj (scãnduri); easti nã blanã di om (fig: om analtu sh-linãvos)

blanã (blá-nã) sf blãnj (blắnjĭ) – 1: scãndurã (groasã i suptsãri); scãndurã, grendã, mardzini; 2: cumatã mari di lemnu, di cash, etc.; (fig: blanã = om analtu sh-timbel) *{ro: scândură; bucată mare de lemn, brânză, etc.}* *{fr: planche; grand morceau de bois, fromage, etc.}* *{en: board; large piece of wood, cheese, etc.}* ex: ncãrfusea unã blanã (scãndurã, cumatã di lemnu) pri citii; blãnj (cumãts) di arburi; adush di la munti unã cherã di blãnj (scãnduri suptsãri); dã-nj nã blanã (cumatã ntreagã) di cash; eshti nã blanã (fig: timbel)

blanes (bla-nésŭ) adg blanesã (bla-né-sã), blanesh (bla-néshĭ), blanesi/blanese (bla-né-si) – tsi nu para lu-arãseashti (i lj-angreacã multu) tra s-facã un lucru; aduliftu, acãmat, cumban, edec, hain, hãin, haileas, linãvos, linos, tãvlãmbã, timbel, armãsãtor, tindu-gomar, cioari tu cinushi *{ro: trântor, leneş}* *{fr: fainéant, paresseux}* *{en: lazy}*

blaniv (blá-nivŭ) adg blanivã (blá-ni-vã), blaniyi (blá-niyĭ), blanivi/blanive (blá-ni-vi) – tsi nu-lj s-ari bãgatã sari; tsi nu-ari vãrã nustimadã; tsi easti fãrã gustu; ninsãrat, anustu, sarbit *{ro: nesărat, fad, fără gust}* *{fr: sans sel, fade, insipide}* *{en: unsalted, tasteless}* § ***blanav*** (blá-navŭ) adg blanavã (blá-na-vã), blanayi (blá-nayĭ), blanavi/blanave (blá-na-vi) – (unã cu ***blaniv***)

blastim (blás-timŭ) vb I – vedz tu ***blãstem***

blastin (blás-tinŭ) vb I – vedz tu ***blãstem***

blastrã (blás-trã) sf blastri/blastre (blás-tri) – lãngoarea tsi li fatsi plantili (frãndzãli, lilicili, etc.) s-pãleascã (s-mãrãnghiseascã, s-vishtidzascã) shi s-cadã cãndu suntu arsi sh-upãriti di multu soari (cãldurã shi seatsitã) *{ro: opăreală care strică plantele, semănăturili, viile, etc.}* *{fr: échaudure des plantes, des vignes, des semailles, etc.}* *{en: sun burning and withering of plants, of sowing, of vineyards, etc.}* § ***bãstrã*** (bãs-trắ) sm pl(?) – lãngoari tsi agudeashti plantili cãndu da di-unã mari arcoari *{ro: boală de plante provocată de un ger pătrunzător}* *{fr: maladie des plantes causé par un froid piquant}* *{en: a plant illness provoked by a sharp cold}* § ***bãstruescu*** (bãs-tru-ĭés-cu) (mi) vb IV bãstruii (bãs-tru-íĭ), bãstrueam (bãs-tru-ĭámŭ), bãstruitã (bãs-tru-í-tã), bãstruiri/bãstruire (bãs-tru-í-ri) – (trã ponj, erghi, etc.) frãndzãli sh-lilicili si ngãlbinescu, seacã, s-usucã sh-cad di mult shideari la soari, di multã cãldurã, di seatsitã, etc.; pãlescu, mãrãnghisescu, mãrãnghipsescu, vishtidzãscu, nvishtidzãscu, usuc *{ro: (se) opări (plante), (se) ofili}* *{fr: hâler (en parlant des plants)}* *{en: sunburn, wither}* ex: s-bãstruirã (s-arsirã di soari) agrili § ***bãstruit*** (bãs-tru-ítŭ) adg bãstruitã (bãs-tru-í-tã), bãstruits (bãs-tru-ítsĭ), bãstruiti/bãstruite (bãs-tru-í-ti) – tsi easti arsu di soari, di multã cãldurã, etc.; pãlit, mãrãnghisit, mãrãnghipsit, vishtidzãt, nvishtidzãt, uscat *{ro: opărit (plante), ofilit}* *{fr: hâlé (en parlant des plants)}* *{en: sun burned, withered}* § ***bãstruiri/bãstruire*** (bãs-tru-í-ri) sf bãstruiri (bãs-tru-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu earba (frãndzãli, etc.) s-bãstruescu; pãliri, mãrãnghisiri, mãrãnghipsiri, vishtidzãri, nvishtidzãri, uscari *{ro: acţiunea de a (se) opări (plante), de a (se) ofili; opărire, ofilire}* *{fr: action de hâler (en parlant des plants)}* *{en: action of sun burning, of withering}*

blastru (blás-tru) sn blastri/blastre (blás-tri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***plastru***

blatã (blá-tã) sf pl(?) – vedz tu ***baltã***

blãduh (blã-dúhŭ) sm blãduhi (blã-dúhĭ) – arburi di pãduri, dit fumealja-a cupacilui, analtu, cu lemnu vãrtos sh-frãndzãli mãri cu mãrdzinj hãrãxiti, a curi fructu easti gljinda; cupaci, tser, chiminit, cealãc, dushcu, arburi, arbur *{ro: gorun}* *{fr: chêne à grappes}* *{en: oak}*

blãguri/blãgure (blã-gú-ri) sf blãguri (blã-gúrĭ) – grãn chisat shi hertu; mãcari di grãn hertu; blãgur, bulguri, bulgur, bãlguri, bãlgur, bluguri, blugur *{ro: grâu fiert}* *{fr: blé bouilli, plat de froment bouilli}* *{en: boiled wheat; meal made of boiled wheat}* § ***bulguri/bulgure*** (búl-gu-ri) sm bulguri (búl-gurĭ) – (unã cu ***blãguri***) § ***bulgur*** (bul-gúrŭ) sn bulguri/bulgure (bul-gú-ri) – (unã cu ***blãguri***) § ***blugur*** (blú-gurŭ) sn bluguri/blugure (blú-gu-ri) – (unã cu ***blãguri***) § ***bãlgur*** (bãl-gúrŭ) sn bãlguri/bãlgure (bãl-gú-ri) – (unã cu ***blãguri***)

blãncu (blắn-cu) sn – vedz tu ***ublãncu***

blãndã (blắn-dã) sf blãndi/blãnde (blắn-di) – gãrnutsã aroshi tsi es pri truplu-a omlui di cãldurã, i dupã tsi shadi, di-aradã, sum arburlji iu-avea shidzutã ma ninti cãprili *{ro: erupţie de bube}* *{fr: éruption de boutons; fièvre urticaire}* *{en: skin rash}* ex: nj-inshi blãndã pri trup; mi scarchin cã am blãndã

blãndur (blắn-durŭ) sn blắn-durĭ) – boatsi (niho, hãvã, nubeti, miludii) dultsi, diznjirdãtoari, mplinã di milanculii, etc. *{ro: sunet plăcut}* *{fr: son plaisant, mélodie câline, caressante}* *{en: tender sound, sweet melody}* ex: suschirãri di vimtu ca blãndurlu (dultsili niho) a cavalui § ***blãnduredz*** (blãn-du-rédzŭ) vb I blãndurai (blãn-du-ráĭ), blãnduram (blãn-du-rámŭ), blãnduratã (blãn-du-rá-tã), blãndurari/blãndurare (blãn-du-rá-ri) – cãntu i bat unã fluearã (avyiulii, clarinã, etc.) cu blãndur, lãnguros, diznjirdãtor, cu dultseami, cu milanculii, etc. *{ro: cânta melancolic}* *{fr: chanter, jouer d'une manière caressante}* *{en: sing or play tenderly, melancholically}* ex: blãndura jilos un caval § ***blãndurat*** (blãn-du-rátŭ) adg blãnduratã (blãn-du-rá-tã), blãndurats (blãn-du-rátsĭ), blãndurati/blãndurate (blãn-du-rá-ti) – (boatsi, cãntic) tsi s-avdi dultsi, diznjirdãtor, lãnguros *{ro: cântat melancolic}* *{fr: chanté, joué d'une manière caressante}* *{en: sung or played tenderly, melancholically}* § ***blãndurari/blãndurare*** (blãn-du-rá-ri) sf blãndurãri (blãn-du-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã boatsi s-avdi blãnduratã *{ro: acţiunea de a cânta melancolic}* *{fr: action de chanter ou de jouer d'une manière caressante}* *{en: action of singing or playing tenderly, melancholically}*

blãndurari/blãndurare (blãn-du-rá-ri) sf – vedz tu ***blãndur***

blãndurat (blãn-du-rátŭ) adg – vedz tu ***blãndur***

blãnduredz (blãn-du-rédzŭ) vb I – vedz tu ***blãndur***

blãstem (blãs-tém) sn blãsteami/blãsteame (blãs-teá-mi) – cãftarea tsi u fatsi cariva al Dumnidzã tra s-lj-aducã multi lãets a unui tsi lu-ari ti dushman; lãetsli tsi cad pri caplu-a unui om (di la Dumnidzã i di partea a fisiljei); vlasfimii, afurizmo, cãtarã, anatimã, natimã, uryii *{ro: blestem}* *{fr: imprécation, malédiction}* *{en: curse}* ex: blãstemlu di pãrintsã, ti-avinã pãn tu murmintsã; blãstem mari s-aibã n casã cari di limba-a lui s-alasã § ***vlasfimii/vlasfimie*** (vlas-fi-mí-i) sf vlasfimii (vlas-fi-míĭ) – (unã cu ***blãstem***) § ***blastim*** (blás-timŭ) vb I blãstimai (blãs-ti-máĭ), blãstimam (blãs-ti-mámŭ), blãstimatã (blãs-ti-má-tã), blãstimari/blãstimare (blãs-ti-má-ri) – caftu-al Dumnidzã tra s-facã s-lji cadã multi lãets pri caplu-a unui om tsi nj-ari faptã lãets; blastin, cãtãrãsescu, cãtãryisescu, anatim, anãtimedz, nãtimedz, afurisescu, culedz, huledz, uryisescu; (fig: blãstimat = tsi easti anapud sh-multu arãu; tsi fatsi mash lãets; arãu, andihristu; bãeli, tihilai, chiutandal, etepsãz, idipsãz, ponir, etc.) *{ro: blestema, afurisi}* *{fr: maudire}* *{en: curse}* ex: va ti blastim (afurisescu) § ***blãstimat*** (blãs-ti-mátŭ) adg blãstimatã (blãs-ti-má-tã), blãstimats (blãs-ti-má-tsĭ), blãstimati/blãstimate (blãs-ti-má-ti) – pristi cari ari cãdzutã un blãstem; blãstinat, anãtimat, nãtimat, cãtãryisit, cãtãrãsit, blãstimat, culidzat, hulidzat, uryisit, nalet *{ro: blestemat, afurisit}* *{fr: maudit; coquin, abominable}* *{en: cursed, abominable}* § ***blãstimari/blãstimare*** (blãs-ti-má-ri) sf blãstimãri (blãs-ti-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-blastimã; blãstinari, anãtimari, nãtimari, cãtãryisiri, cãtãrãsiri, afurisiri, culidzari, hulidzari, uryisiri *{ro: acţiunea de a blestema, de a afurisi; blestemare, afurisire}* *{fr: action de maudire; malédiction}* *{en: action of cursing; curse}* § ***blastin*** (blás-tinŭ) vb I blãstinai (blãs-ti-náĭ), blãstinam (blãs-ti-námŭ), blãstinatã (blãs-ti-ná-tã), blãstinari/blãstinare (blãs-ti-ná-ri) – (unã cu ***blastim***) ex: nu blastinã § ***blãstinat*** (blãs-ti-nátŭ) adg blãstinatã (blãs-ti-ná-tã), blãstinats

(blãs-ti-ná-tsĭ), blãstinati/blãstinate (blãs-ti-ná-ti) – (unã cu ***blãstimat***) § ***blãstinari/blãstinare*** (blãs-ti-ná-ri) sf blãstinãri (blãs-ti-nắrĭ) – (unã cu ***blãstinari***) § ***blãstimãtor*** (blãs-ti-mã-tórŭ) adg blãstimãtoari/blãstimãtoare (blãs-ti-mã-toá-ri), blãstimãtori (blãs-ti-mã-tórĭ), blãstimãtoari/blãstimãtoare (blãs-ti-mã-toá-ri) – (atsel) tsi arucã blãsteami *{ro: blestemător}* *{fr: blasphémateur}* *{en: blasphemer}*

blãstimari/blãstimare (blãs-ti-má-ri) sf – vedz tu ***blãstem***

blãstimat (blãs-ti-mátŭ) adg – vedz tu ***blãstem***

blãstimãtor (blãs-ti-mã-tórŭ) adg – vedz tu ***blãstem***

blãstinari/blãstinare (blãs-ti-ná-ri) sf – vedz tu ***blãstem***

blãstinat (blãs-ti-nátŭ) adg – vedz tu ***blãstem***

blid (blídŭ) sn blidi/blide (blé-di) shi bliduri (blí-durĭ) – soi di pheat arucutos (cu mãrdzinjli sculati sh-cu fundul ãndreptu) dit cari mãcã oaminjlji la measã, di-aradã di lemnu (ma poati s-hibã adrat sh-di fãrfuriu, yilii, loc, etc.); misur, misurã, piat, pheat, pheatac, sãhan, sãhani, san, cãtsin, cãtsãn, cãtsãnã, cãtson, cinac, cinacã, cinachi, talir, tãljur, tas, tasi, tanir, tanirã, tãnir, gãvanã, cingu *{ro: blid, castron, farfurie}* *{fr: plat, écuelle, terrine, assiette}* *{en: bowl, earthenware plate}* ex: blid di mãrcat, pisti casã arcat (angucitoari: *luna*)

bliznac (bliz-nácŭ) adg – vedz tu ***biznat***

bljondã (bljĭón-dã) invar – ud multu di multu; molj, amolj, muceali, muclishti, lercã, pãpulj, pupulj, saragarã *{ro: ud leoarcă}* *{fr: mouillé, trempé jusqu'au os}* *{en: wet, soaked}* ex: tuts vinjirã bljondã (udz muceali); bljondã (muceali) mi feci

bluchi/bluche (blú-chi) sf – vedz tu ***buluchi***

blugur (blú-gurŭ) sn – vedz tu ***blãguri***

bluim! (blu-ímŭ) inter – vedz tu ***brum!***

bluzgã (blúz-gã) sf – vedz tu ***bruzgã***

boashã (boá-shã) sf boashi/boashe (boá-shi) – un mãdular (organ) di-a omlui tsi s-aflã ca unã pungã sum putsa-a bãrbatlui i a unei pravdã bãrbãteascã; colj, topã, arombu, hãrhãndelj, pungã *{ro: coi, testicul}* *{fr: testicule}* *{en: testis, testicle}* ex: lji scoasirã boashili (coaljili)

boatsi/boatse (boá-tsi) sf bots (bótsĭ) – 1: vrondul tsi s-avdi cãndu omlu dishcljidi gura sh-alasã vimtul s-treacã prit coardili-lj tsi s-aflã tu gushi; zghic, zghicut; vrondul tsi s-fatsi (sh-ureaclja poati s-lu avdã) cãndu treamburã unã coardã (dit gusha-a omlui, di avyiulii, sh-multi alti soi di lucri); 2: sutsata tsi u fatsi un niho, cu un altu niho tsi-lj s-uidiseashti sh-asunã mushat la ureaclji; ih, niho; (expr: 1: bag boatsea = nchisescu s-aurlu; 2: nu scot nitsiunã boatsi = stau tãcut) *{ro: voce, strigăt; sunet; acompaniament}* *{fr: voix, cri; son; accompagnement}* *{en: voice, shout; sound; accompaniment}* ex: boatsea al Toli bumbunidzã; sh-umplu cãmpurli di bots (zghicuri); easi nveasta, bagã boatsea (expr: scoati zghicuti, aurlã); cloputi bãtea cu bots (ihuri) ãntunicati; la cãntitsli fãrshiruteshti, un cãntã, altu talji cãnticlu, sh-alantsã tsãn boatsea (tsãn niholu) § ***boatsit*** (boá-tsitŭ) sn boatsiti/boatsite (boá-tsi-ti) – boatsea vãrtoasã, zghicurli shi shcljimurãrli tsi si scot (ma multu di muljeri) cãndu plãngu un mortu (jilescu shi pãrãvulsescu fapti dit bana-a mortului); miryiulog, miryiuloi, miruloyi, cãntic di mortu *{ro: bocet}* *{fr: lamentation, complainte, myriologue}* *{en: lament, wail}* § ***butsescu*** (bu-tsés-cu) (mi) vb IV butsii (bu-tsíĭ), butseam (bu-tseámŭ), butsitã (bu-tsí-tã), butsiri/butsire (bu-tsí-ri) – plãngu shi jilescu multu un mortu shi dzãc (cu zghicuri shi shcljimurãri) zboarã tsi aduc aminti di bana-a mortului sh-di-atselj tsi-alãsã dupã el; miryiuluxescu, mirulyisescu, arãdãsescu, arãdhãpsescu, arãbdãsescu, arãvdãsescu, jilescu, zghilescu, plãngu, cãntu *{ro: boci, jeli}* *{fr: pleurer, (se) lamenter, chanter une complainte}* *{en: lament, wail}* § ***butsit*** (bu-tsítŭ) adg butsitã (bu-tsí-tã), butsits (bu-tsítsĭ), butsiti/butsite (bu-tsí-ti) – (mortul) tsi easti plãmtu shi jilit (cu zghicuri shi shcljimurãri); miryiuluxit, mirulyisit, arãdãsit, arãdhãpsit, arãbdãsit, arãvdãsit, jilit, zghilit, plãmtu, cãntat *{ro: bocit, jelit}* *{fr: pleuré, lamenté}* *{en: lamented, wailed}* § ***butsiri*** (bu-tsírĭ) sf butsiri (bu-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva butseashti; miryiuluxiri, mirulyisiri, arãdãsiri, arãdhãpsiri, arãbdãsiri, arãvdãsiri, jiliri, zghiliri, plãndzeari, cãntari *{ro: acţiunea de a boci, de a jeli; bocire, jelire}* *{fr: action de pleurer, de (se) lamenter, de chanter une complainte}* *{en: action of lamenting, of wailing}*

boatsit (boá-tsitŭ) sn – vedz tu ***boatsi***

bob (bóbŭ) sn boabi/boabe (boá-bi) – simintsã di la ndauã planti ca, bunãoarã, grãnlu, sicara, fisuljlu, urizlu, etc.; yimishi njicã, arucutoasã tsi sh-u-adutsi cu aesti simintsi ca, bunãoarã, gãrnutslu di auã; gãrnuts, grãnuts, gãrits *{ro: boabă}* *{fr: grain, graine}* *{en: grain}*

bobalã (bó-ba-lã) sf bobali/bobale (bó-ba-li) – mash tu aborlu: "chitru-bobalã" – vedz ***chitrubobalã***

bobã (bó-bã) bobi/bobe (bó-bi) – numã tsi s-da a fructului cãndu omlu zburashti cu-un njic cilimean; fructu, frutã, frut, yimishi, pom, poamã, curnutseauã *{ro: fruct (în limbajul copilaşilor)}* *{fr: fruit (dans le language des petits enfants)}* *{en: fruit (in le little children's language)}* ex: lj-deadi bobi (poami) shi giucãreali

bobo! (bo-bó) inter (scriat shi ***bo-bo***) – vedz tu ***oi-lele!***

Boboteadzã (Bo-bo-teá-dzã) sf – vedz tu ***Bubuteazã***

bobuli (bó-bu-li) sf pl – mash tu zborlu: "chetru-bobuli" – vedz ***chetru-bobuli***

bocci/bocce (bóc-ci) sf – vedz tu ***bohci***

bog (bógŭ) sn bodz (bódzĭ) – luguria (di-aradã cartea) cu cari si-anvileshti tsiva; nvãliturã, anvãliturã, anvãlitoari, acupirãtoari *{ro: învelitoare}* *{fr: rame (de papier); enveloppe}* *{en: ream (of paper); wrapper}*

bogru (bó-gru) adg – vedz tu ***mbogru***

bohcealãchi/bohcealãche (boh-cĭa-lắ-chi) sf bohcealãchi (boh-cĭa-lắchĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***buhcealãchi***

bohci/bohce (bóh-ci) sf bohci/bohce (bóh-ci) – lucri (ma multu stranji) bãgati tu-un sac di pãndzã (carti) tsi omlu poati s-u poartã cu el cãndu nchiseashti calea; lucri (ma multu ti purtari) nviliti tu-unã carti (tu pãndzã, tu-unã cutii) sh-ligati, tsi un om poati s-li poartã cu el; saclu di pãndzã (icã cumata di pãndzã maxus faptã tr-aestu lucru) tu cari omlu poati sã-sh bagã stranjili cãndu nchiseashti calea; bocci, buhce, cãnãvatsã; (fig: bohci = unã bohci tsi-ari nuntru unã cãmeashi, unã pantaloni albã, unã preaclji di pãrpodz shi unã pishtamalã; expr: 2: fã-ts bohcea sh-fudz = lja-ts tuti lucrili di-aoa sh-fudz, s-nu ti ved, du-ti la draclu) *{ro: boccea}* *{fr: étoffe à envelopper; paquet}* *{en: package}* ex: cu unã bohci mari sumsoarã; s-featsi bohcea mari § ***bocci/bocce*** (bóc-ci) sf bocci/bocce (bóc-ci) – (unã cu ***bohci***) § ***buhce***[1] (buh-cé) sm buhceadz (buh-cĭắdzĭ) – (unã cu ***bohci***) § ***buhcealãchi/buhcealãche*** (buh-cĭa-lắ-chi) sf buhcealãchi (buh-cĭa-lắchĭ) – tuti lucrili tsi intrã tu-unã bohci *{ro: boccealâc}* *{fr: tout qui est enveloppé dans une pièce d'étoffe}* *{en: all clothes included in a package}*

boi[1]***/boe*** (bó-i) sf boi (bóĭ) – harea tsi-aspuni cãt di-analtu easti un lucru (om, hiintsã); stãtut; (expr: bag boi = crescu, mi-analtsu) *{ro: statură, talie, înălţime}* *{fr: taille, hauteur}* *{en: stature, height}* ex: di boi, elj suntu-analtsã; bãgarã boea (expr: criscurã) oili; mãri, cãt nã boi di om

boi[2] (bó-i) sf – vedz tu ***bueauã***

boi[3] (bóĭŭ shi boĭ) invar (cãtivãrãoarã fimininlu boi/boe (bó-i)) – mãrat, corbu, nvapsu, vãpsit, buisit, corbusit, stuhinat, lupusit, chisusit, hãndãcusit, lãit, pisusit, etc. *{ro: biet, sărman, nenorocit}* *{fr: pauvre, malheureux}* *{en: poor, unfortunate}* ex: plãmsi boi muma (corba di mumã); s-acatsã vãrã boi (mãrat) pescu; boea (mãrata) di nãsã nu poati; cãnd pãpsi boi arãzboilu; boi (mãrats) cãrvãnarlji a noshtri… cãti lãets trag; tsi boi (curbisiti) stearpi nã tãljarã furlji!; cãti trapsi boi (mãratã) nveasta!; boi (corghilj), caljlji a noshtri… nã-lj furarã!; boi featili a noastri; s-avdã sh-altu boi lai cãntic!

boji[1]***/boje*** (bó-ji) sf boji/boje (bó-ji) – cumatã (cu fatsa ischi) tãljatã dit un lucru (di-aradã tsi s-mãcã) ca pãnea (carnea, pãstrãmãlu, merlu, etc.) tra si mpartã (di-aradã si s-mãcã) ma lishor; shinitsã, filii, xifari, bucatã, cumatã, fashi *{ro: felie}* *{fr: tranche; tartine}* *{en: slice}* ex: talji-nj unã boji (filii) di pãni

boji[2]***/boje*** (bó-ji) sf boji/boje (bó-ji) – muljari (ma multu greacã)

tsi dutsi unã banã ca-atseali dit cãsãbadz, nviscutã tu stranji ca-atseali purtati tu cãsãbadzlji dit Ivropi; muljari ma di ugeachi, di scarã ma-analtã; chirauã, doamnã, madamã *{ro: cucoană, doamnă}* *{fr: dame (surtout grecques) menant la vie des villes et ayant l'habit bourgeois}* *{en: woman (mostly of Greek origin) that live a city life and are dressed as the western ladies; lady}* ex: nã streasim s-agiundzem bojili, li videm tut tu sirmã

bolcu (ból-cu) adg bolcã (ból-cã), boltsi (ból-tsi), boltsi/boltse (ból-tsi) – tsi easti multu (mari), biricheti, cãtu-s-vrei, di primansus, etc.; bolic *{ro: abundent, în abundenţă}* *{fr: abondant, en abondance}* *{en: abondant}* ex: s-coatsi bolcã (multã) aua; vor s-aibã oarã bolcã (multã, cãt lã lipseashti); grãnili suntu boltsi (biricheti, bulãchi) § ***bolic*** (bó-licŭ) adg bolicã (bó-li-cã), bolits (bó-litsĭ), bolitsi/bolitse (bó-li-tsi) – (unã cu ***bolcu***) ex: vilendzã bunã sh-bolicã (mari, cãtã s-vrei) § ***bunluchi/bunluche*** (bun-lú-chi) sf bunluchi (bun-lúchĭ) – lucru tsi easti ma multu (ma mari) ca di-aradã (yiptu); numir mari di lucri (grãni); lucru tsi easti bolcu (multu, cãt s-vrei, di pistaneu, di primansus); bulãchi, biricheti, artirizmã *{ro: berechet, abundenţă}* *{fr: abondance}* *{en: abundance}* ex: easti bunluchi (bãluchi, biricheti) di grãn § ***bulãchi/bulãche*** (bu-lắ-chi) sf bulãchi (bu-lắchĭ) – (unã cu ***bunluchi***)

bolic (bó-licŭ) adg – vedz tu ***bolcu***

bolici (bo-lícĭŭ) sm pl(?) – unã soi di lilici tsi creashti pi cãmpu, tsi scoati buluchi di lãludzi, albi, aroshi i albastri *{ro: ochiul boului}* *{fr: reine marguerite}* *{en: ox-eye daisy}* ex: prit cãmpu shi pit agri creashti bolicilu

bolj[1] (bóljĭ) sf pl – gãrnutsã di grãn (misur) hearti *{ro: boabe de grâu sau de porumb fierte}* *{fr: grains de blé ou de maïs bouillis}* *{en: boiled grains of wheat or corn}*

bolj[2] (bóljĭ) sf pl – numã tsi yini di la trei gindi dit mituluyia grãtseascã tsi-lj pidipsea multu arãu pri-atselj tsi fãtsea lãets; ori, urghii, hulii, zurlets, etc. *{ro: furii}* *{fr: furies}* *{en: furies}* ex: lu-acatsã cãtivãrãoarã boljli (orli, huliili); ca arapsili cãndu li-acatsã boljli (orli, huliili)

bombã (bóm-bã) sf bombi/bombe (bóm-bi) – unã soi di topã tsi plãscãneashti cãndu easti arcatã dit un airuplan sh-agudeashti loclu; unã soi di topã tsi easti bãgatã tu-un loc di cariva shi easti plãscãnitã cu-un fitilj tsi easti apres di diparti *{ro: bombă}* *{fr: bombe}* *{en: bomb}* ex: cu bombili sh-cu tochili

bondu (bón-du) invar – zbor tsi s-aflã mash tu zburãri ca: "l-bãgai tu bondu" cu noima: "l-cãndãrsescu, lu-anduplic, lj-umplu mintea, l-bag di cali, l-fac s-adarã tsiva, etc." *{ro: numai în expresii unde are sensul: l-am convins, l-am determinat}* *{fr: seulement dans des expressions qui veulent dire: je l'ai convaincu, je l'ai déterminé}* *{en: only in expressions with the meaning: I convinced him, I made him do it}*

bondzã (bón-dzã) sf bondzã (bón-dzã) – cuptor (nafoarã, tu ubor) ca unã soi di cãpachi trã cutseari pãni i pitã; gastru, gastrã, pontsã, pondzã, ponjtsã, pointsã, ciriche, circhelj, circhen *{ro: ţăst}* *{fr: four de campagne en forme de couvercle}* *{en: oven in the form of a lid}* ex: chealea u bãgã sum bondzã

bor (borŭ) vb I burai (bu-ráĭ), buram (bu-rámŭ), buratã (bu-rá-tã), burari/burare (bu-rá-ri) – (unã cu ***azbor***) ex: bor (azbor), bor (azbor), pit ubor

borã (bó-rã) sf bori (bórĭ) – furtunã cu ploai shi vimtu mari; furtunã, dãrci, zdãrci, tufani, sindilii, turin, chiameti; (fig: borã = (i) ca bora, ca furtuna; (ii) amãnii, inati, nãireatsã, hulii, himã, etc.; (iii) zboarã uruti shi atimi (sh-di-aradã minciunoasi) dzãsi trã cariva; cacuzburãri, sãhuniri) *{ro: vijelie, furtună}* *{fr: orage, bourrasque, vent d'orage}* *{en: storm, squall, gust of wind}* ex: pri cali nã acãtsã borã (ploai, furtunã) greauã; arãulu aripidinã cu mari borã (agunjii); cu tuti cã el nu stipsea, cu-alantsã l-lo sh-el bora (fig: l-lo furtuna); altu fatsi sh-altu u lja bora (sh-trã altu es zboarãli); mi loarã bora (fig: ca furtuna); intrarã bora (ca unã furtunã)

borgi/borge sf (bór-gi) sf borgi (bór-gi) shi borgiuri (bór-gĭurĭ) – atsea tsi u-am cãndu-lj voi (hursescu) a unui tsiva (paradz i alti lucri tsi li am mprumutatã di la el, pricunushteari, cã nj-ari faptã un bun, etc.); lucru tsi lipseashti s-lu facã cariva (cã va i cã nu va, cã easti pimtu cu zorea s-lu facã, cã lu-ari tãxitã, cã s-ari ligatã, etc.); mprumut, hreu, hreus; hreusi, ipuhreusi, apuhreusi; sartsinã, dat; (expr: am borgi la Mihali = nu hiu cu mintea ntreagã) *{ro: datorie}* *{fr: dette; devoir}* *{en: debt; duty}* ex: u plãtish borgea? (mprumutlu tsi-l featsish, atsea tsi-lj hurseai); au borgi la Mihali (lj-hursescu paradz al Mihali, icã, expr: nu suntu cu mintea ntreagã); hursescu: easti borgi greauã; sh-fatsi tuti borgiurli (sartsinjli, ipuhreusili tsi-avea) § ***burgilipsescu*** (bur-gi-lip-sés-cu) (mi) vb IV burgilipsii (bur-gi-lip-sîĭ), burgilipseam (bur-gi-lip-seámŭ), burgilipsitã (bur-gi-lip-sí-tã), burgilipsiri/burgilipsire (bur-gi-lip-sí-ri) – am (fac) unã borgi; intru borgi; ãlj voi tsiva a unui; lj-voi, ndãturedz, hursescu, hriusescu *{ro: îndatori, face datorii}* *{fr: avoir des dettes, contracter des obligations}* *{en: have or acquire a debt or an obligation}* § ***burgilipsit*** (bur-gi-lip-sítŭ) adg burgilipsitã (bur-gi-lip-sí-tã), burgilipsits (bur-gi-lip-sítsĭ), burgilipsiti/burgilipsite (bur-gi-lip-sí-ti) – (atsea, lucrul, parãlu) tsi easti borgi; (atsel) tsi intrã borgi la cariva; (atsel) tsi-lj hurseashti tsiva a unui; burgilã, ndãturat, hursit, hriusit *{ro: (ceeace) este luat ca datorie, îndatorit, (acela) care a făcut datorii}* *{fr: ce (l'argent) qui répresente la dette; (celui) qui a des dettes, qui a contracté des obligations}* *{en: (that) which is owed; who has or has acquired a debt or an obligation}* § ***burgilipsiri/burgilipsire*** (bur-gi-lip-sí-ri) sf burgilipsiri (bur-gi-lip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva burgilipseashti (intrã borgi), ndãturari, hursiri, hriusiri *{ro: acţiunea de a îndatori, de a face datorii; îndatorire}* *{fr: action d'avoir des dettes, de contracter des obligations}* *{en: action of having or acquiring a debt or an obligation}* § ***burgilã*** (bur-gi-lắ) sm burgiladz (bur-gi-ládzĭ) – omlu tsi intrã (tsi easti) borgi la cariva *{ro: dator}* *{fr: débiteur}* *{en: debtor}*

bosh (bóshŭ) adv – (tsi s-fatsi) trã dip tsiva; (lucru i faptã) di cari nu easti ananghi; (lucru tsi easti dat, faptu, etc. shi) cari nu-adutsi vãrã hãiri; anafal, geaba, digeaba, bathava, batiava, ncot, matea, nafile, vãnat, vãnãt, tu cac *{ro: zadarnic, pentru nimic}* *{fr: en vain, pour rien}* *{en: needless, for nothing}* ex: ma, bosh (geaba), Lena nu eara tri nãs

boshã (bó-shã) sf boshi (bó-shi) – partea-a truplui di om tsi s-aflã namisã di coasti sh-buburets; partea-a truplui di om iu s-leagã ciciorlu cu mesea; boashi, cãlcu, coapsã, scheli, cipoc, ciupoc, gof, cãrtsioarã, scãrtsioarã, slaghinã, slãghinã, slãbintsã *{ro: şold}* *{fr: la partie comprise entre les reins et les côtes; hanche}* *{en: part of the human body found between kidneys and ribs; hip}*

boshcu (bósh-cu) adg boshcã (bósh-cã), boshtsi (bósh-tsi), boshti/boshte (bósh-ti) – tsi nu-sh bagã mintea (nu bagã oarã) la tsi s-fatsi deavãrliga di el; tsi nu easti etim (ndreptu) s-facã un lucru; tsi nu-l para mealã (nu-lj si bati ureaclja, u bagã strãmbã, etc.) tra s-facã tsiva *{ro: neatent, nepăsător, nepregătit}* *{fr: inattentif, indolent, qui n'est pas preparé}* *{en: inattentive, careless, unprepared}* ex: easti multu boshcu; mi-aflai boshcu (nietim, nindreptu)

boshi/boshe (bó-shi) sf bosh (bóshĭ) – hiintsã scoasã di mintea-a omlui tsi s-aspuni la oaminjlji cu mintea slabã (ma multu noaptea sh-tu locurli ermi, apãrãtsiti, fãrã oaminj), cari pistipsescu cã easti suflitlu-a unui om mortu tsi ari dipusã diznou pri loc; hiintsã scoasã dit mintea-a omlui cu cari s-aspar njitljí (cã va yinã sã-lj lja cu nãsh, ma s-nu hibã bunj, ma s-nu s-ducã s-doarmã cãndu esti oara, etc.); goshi, tãrbosh, fandagmã, fandazmã, stihio, stihii, scheahtru, scheastrã, bubushar, bubair, babughear; etc. *{ro: fantomă}* *{fr: fantôme, spectre}* *{en: bogy man, phantom}* § ***bubã***[1] (bú-bã) sf bubi/bube (bú-bi) – hiintsã scoasã dit mintea-a omlui, cu cari pãrintsãlj caftã s-lj-asparã njitsljí, tra s-lji facã s-ascultã *{ro: gogoriţă}* *{fr: croque-mitaine}* *{en: bogey-man}* ex: va yinã buba s-vã lja § ***bu!*** (búŭŭŭ) inter – zbor cu cari oaminjlji mãri caftã s-lji lãhtãrseascã cilimeanjlji *{ro: interjecţie cu care se caută a li se face frică copilaşilor}* *{fr: interjection par laquelle on fait peur aux petits enfants}* *{en: interjection with which people try to scare little children}* ex: buuuu! tats cã

yini bosha s-ti lja

bosiljac (bo-si-ljĭácŭ) sm – vedz tu ***busuljoc***

bot (bótŭ) sn – vedz tu ***poci***[1]

bots (bótsĭ) sf pl – unã soi di earbã-analtã cu lilici albi-vinjiti sh-cu-unã parti dit trup ngrupatã tu loc tsi fatsi umflãturi tu locuri-locuri (mãri ca mearili), mplini di niziste (colã) shi multu gustoasi sh-hrãnitoari cãndu s-mãcã coapti, pãrjiliti i hearti tu mãcãruri; njedzlu-a loclui; cartofi, pãtãts, patati, pãpãts, cãrcãngi, curcãci, cumpiri, bãrbolj *{ro: cartof}* *{fr: pomme de terre}* *{en: potato}*

botsã (bó-tsã) sf botsã (bó-tsã) – vas (di-aradã di yilii) lungu shi strimtu, cu gushi shi gurã, tu cari s-tsãni (shi s-poartã) yinlu (untulemnul, apa, etc.); shishi, shish, clondir, butilji, dulii, fialã, vozã *{ro: sticlã}* *{fr: bouteille}* *{en: bottle}* ex: unã botsã (shishi) di yin

bou (bóŭ) sm boi (bóĭ) – pravdã di-a casãljei, tavru (bic, bugã) dzigãrit (ciucutit, shutsãt), mascurlu-a vacãljei, ma mari di ea, cari easti criscut trã carnea-a lui sh-ti lucrul greu tsi poati s-lu facã la agri (s-tragã aratrul sh-chera ncãrcatã cu grãni); (fig: 1: bou = om tsi nu para easti dishteptu, tsi nu-aducheashti lishor tsi-lj si dzãtsi, tsi easti prostu, ahmac; expr: 2: l-bãgarã tu-a boilor = l-bãgarã tu-ahapsi) *{ro: bou}* *{fr: boeuf}* *{en: ox}* ex: boulu s-leagã di coarni, omlu di limbã; boulu tradzi pluglu; si-lj pascu boilji; lu-alindzea boilji; eshti un bou (fig: prostu, ahmac, pravdã) § ***buits*** (bu-ítsŭ) sm buits (bu-ítsĭ) – bou njic; buici *{ro: bouţ}* *{fr: petit boeuf}* *{en: small ox}* § ***buici*** (bu-ícĭŭ) sm buici (bu-ícĭ) – (unã cu ***buits***) § ***buin*** (bu-ínŭ) adg buinã (bu-í-nã), buinj (bu-ínjĭ), buini/buine (bu-í-ni) – ca di bou; (expr: oclju buin = gãrnuts mari cu multu pronj; gãrnutslu-atsel bunlu; furuntsel, furnutsel, sufrãntsel, etc.) *{ro: de bou}* *{fr: (comme) de boeuf}* *{en: pertaining to an ox, bovine}* § ***buyear*** (bu-yĭárŭ) sm buyeari (bu-yĭárĭ) – omlu tsi pashti boilji, tsi ari frundida-a boilor *{ro: boar, bouar}* *{fr: bouvier, vacher}* *{en: cowherd}*

boz (bózŭ) sm boji (bójĭ) – arburi njic tsi fatsi unã soi di arapuni di lãludz njits sh-albi, sh-yimishi ca nãshti gãrnutsi njits sh-lãi i aroshi; usuc, usãc, soc, iboj, iboz, filj, saug, suug, sug, sãuc, sãmbuc, zãmbuc, profcu, vuj, vuji, vuz, shtog *{ro: boz}* *{fr: hièble}* *{en: elder tree}*

bozã (bó-zã) sf bozi/boze (bó-zi) – unã biuturã (acrishoarã) dit chirolu veclju nturtsescu (adratã di fãrinã di melj, misur i sicarã tu cari s-bagã unã mãeaua di-a ljei sh-cari s-bea, ma multu veara, tra s-lu-avreadzã omlu); buzã; (expr: 1: u trag boza mari = hiu multu pirifan, fudul; 2: u-adar bozã = lj-aspargu lucurlu; lu fac lucrul glãreashti, anapuda; u-adar dalã (culeash, bozã); ashi cum li-adar, lucrili nu va s-easã ghini)) *{ro: bragã}* *{fr: bosan, vieille boisson rafraîchisante turque}* *{en: old refreshing Turkish drink}* ex: beai bozã?; tradzi bozã mari (expr: easti multu fudul); bozã lj-u-adrã (expr: lji lu-asparsi lucrul) § ***buzã***[2] (bu-zắ) sm buzadz (bu-zádzĭ) – (unã cu ***bozã***) § ***buzagi*** (bu-za-gí) sm buzageadz (bu-za-gĭádzĭ) – atsel tsi fatsi i vindi bozã *{ro: bozagiu, bragagiu}* *{fr: marchand de bosan}* *{en: "boza" merchant}*

bracean (brá-cĭanŭ) sm braceanj (brá-cĭanjĭ) – unã soi di mush-muljeu, pomlu di grãdinã tsi fatsi mushmoali; mushmuljeu, muzmuljeu, crush, sorbu *{ro: specie de moşmol}* *{fr: sorte de néflier}* *{en: species of medlar (tree)}*

brad (brádŭ) sm bradz (brádzĭ) – arburi di pãduri (tsi sh-u-adutsi multu cu muliftul, aroblu), tsi creashti multu-analtu (pãnã la 40m), cu truplu ndreptu, cu lemnul moali, cu frãndzili njits shi suptsãri ca atsili, verdzã tut anlu sh-cari nu cad earna; ehlã; (expr: brad = meturã faptã dit alumãchi di brad) *{ro: brad}* *{fr: sapin}* *{en: fir}* ex: bradlu sta totna veardi; un gioni cãt bradzlu; ca bradlu di munti, cãdzu pi frumti § ***brãdic*** (brã-dícŭ) sm brãdits (brã-dítsĭ) – brad njic *{ro: brăduţ}* *{fr: petit sapin}* *{en: small fir}*

braganã (brá-ga-nã) sf – vedz tu ***braganjeu***

braganjeu (bra-ga-njĭéŭ) sm braganei (bra-ga-njĭéĭ) – unã soi di pãljur cu yimishili tsi crescu pri arapuni ca gãrnutsi njits, aroshi, lãi i verdzã, niheamã ca acri ma buni tu mãcari; coacãz *ro: coacăz}* *{fr: groseillier}* *{en: currant}* § ***braganã*** (brá-ga-nã) sf bragani/bragane (brá-ga-ni) – yimishili fapti di braganjeu; coacãzã, auã frãntseascã *ro: coacăză}* *{fr: groseille}* *{en: currant}*

bran (bránŭ) adg branã (brá-nã), branj (bránjĭ), brani/brane (brá-ni) – tsi easti lungu pãnã di padi; tsi s-tradzi azvarna pri loc *{ro: lung până la pământ; care se târăşte}* *{fr: long jusqu'à la terre; qui se traîne}* *{en: long to the ground; that is dragging along}* ex: moi, Pipã, cusitsã brani (lundzi pãn di padi); Leanã-m cusitsã di branã

brandu (brán-du) sn branduri (brán-durĭ) – truplu a unui arburi; cumatã dit truplu-a unui arburi tãljat; bãndic, bucium *{ro: trunchi}* *{fr: tronc d'arbre}* *{en: tree trunk}* § ***bãndic*** (bãn-dícŭ) sn bãnditsi/bãnditse (bãn-dí-tsi) – (unã cu ***brandu***)

brangã (brán-gã) sf brãndzã (brắn-dzã) – singir gros shi vãrtos cu cari s-leagã cicioarli i mãnjli a sclayilor tra s-nu-ascapã shi s-fugã; dauã neali tsi sã ncljiadzã deavãrliga di mãnjli a sclavlui tra s-lu leagã di mãnj shi s-nu lu-alasã s-fugã; prangã, heari, singir, shingir, singiri, shingiri, zingir, etc. *{ro: lanţuri, cătuşe}* *{fr: chaînette; menottes}* *{en: chains; handcuffs}* ex: brãndzã (heari) la cicioari, brãndzã (heari) la mãnj

brats (brátsŭ) sn bratsã (brá-tsã) – 1: mãdularlu-a omlui tsi nchiseashti di la mãnã shi s-dutsi pãnã la umir; 2: furtia tsi poati si s-tsãnã cu un i dauãli aesti mãdulari (bratsã); brãtsat, brãtsatã, bãrtsat, bãltsat; 3: misurã veaclji ca pihea i cotlu (lungã ca di la cot pãnã la mãnã i pãnã la mithca-a dzeadzitilor) *{ro: braţ, cot}* *{fr: bras, brassée, coudée}* *{en: arm, armful, cubit}* ex: mi doari bratslu; omlu ari doauã bratsã; el lucreadzã cu bratsãli; tsi s-facã mãratlu cu doauã bratsã mash; uhtarea bratslu-nj leagã; dã-nj un brats (furtii) di leamni; doauã bratsã (doauã misuri di brats di la cot la dzeadziti) di pãndzã; un brats (unã misurã) di scutic § ***bratseta*** (bra-tsé-ta) adv – s-dzãtsi cãndu omlu imnã "di brats" cu cariva; di brats, brats la brats *{ro: la braţ}* *{fr: à bras}* *{en: holding one's arm}* ex: noi u-avem tr-arshini s-ljai nveasta bratseta (di brats) shi s-ti priimnji § ***brãtsat*** (brã-tsátŭ) sn brãtsati/brãtsate (brã-tsá-ti) – 1: dipãrtarea tsi s-acatsã cu doauãli bratsã teasi dit-unã parti tu-alantã (di la dzeaditili-a unui la-atseali a alãntui brats); 2: furtia tsi poati si s-tsãnã cu un i dauãli bratsã; brats; brãtsatã, bãrtsat; bãltsatã; surghits *{ro: distanţa dela degetele unui braţ la degetele celuilalt, când braţele sunt întinse în direcţie opusă; braţ}* *{fr: étendue des deux bras; brassée}* *{en: distance between de fingers of one hand to the fingers of the other when the arms are stretched in the opposite direction; armful}* ex: deadi soarli trei brãtsati; un brãtsat (brats) di leamni; bãgai tu pãhnii doauã brãtsati di earbã; misurai un brãtsat di pãndzã § ***brãtsatã*** (brã-tsá-tã) sf brãtsati/brãtsate (brã-tsá-ti) – (unã cu ***brãtsat***) § ***bãrtsat***[1] (bãr-tsátŭ) sn bãrtsati/bãrtsate (bãr-tsá-ti) – (unã cu ***brãtsat***) § ***bãltsat***[1] (bãl-tsátŭ) sn bãltsati/bãltsate (bãl-tsá-ti) – (unã cu ***brãtsat***) ex: arcarã tuti cãti dzatsi bãltsati (brãtsati) di hirbbrtsatili di hiri nu s-anumirb; deadi soarili trei bbrtsati; soarili s-avea-anbltstb ca doaub bbrtsati sti tser § ***mbratsã*** (mbrá-tsã) adv – cu bratsãli tricuti deavãrliga-a truplui unui om (icã a unui lucru, tra s-lu strindzi la cheptu i s-lu portsã iuva); ãn bratsã *{ro: în braţe}* *{fr: dans les bras}* *{en: in his arms}* ex: mi loa mbratsã § ***mbrãtsitedz*** (mbrã-tsi-tédzŭ) (mi) vb I mbrãtsitai (mbrã-tsi-táĭ), mbrãtsitam (mbrã-tsi-támŭ), mbrãtsitatã (mbrã-tsi-tá-tã), mbrãtsitari/mbrãtsitare (mbrã-tsi-tá-ri) – lu-acats mbratsã sh-lu stringu la cheptu (di-aradã di vreari, di dor, cã nu-l vidzui di multu chiro, etc.); mbrãtsishedz, mbrãtsushedz, ambrats, ambratsit, angãljisescu, hiritsescu, ncurpiljedz, gugustedz, pushtuescu *{ro: îmbrăţişa}* *{fr: embrasser}* *{en: embrace}* ex: s-bãsharã shi si mbrãtsitarã; lu mbrãtsitarã cu cãldurã; shi cu tuts si mbrãtsitarã § ***mbrã-tsitat*** (mbrã-tsi-tátŭ) adg mbrãtsitatã (mbrã-tsi-tá-tã), mbrã-tsitats (mbrã-tsi-tátsĭ), mbrãtsitati/mbrãtsitate (mbrã-tsi-tá-ti) – tsi easti acãtsat mbratsã (ãn bratsã) di cariva; mbrãtsishat, mbrãtsushat, ambrãtsitat, ambrãtsat, angãljisit, hiritsit, ncur-piljat, gugustat, pushtuit *{ro: îmbrăţişat}* *{fr: embrassé}* *{en: embraced}* § ***mbrãtsitari/mbrãtsitare*** (mbrã-tsi-tá-ri) sf mbrãtsitãri (mbrã-tsi-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mbrã-

tsiteadzã; mbrãtsishari, mbrãtsushari, ambrãtsitari, ambrãtsari, angãljisiri, hiritsiri, ncurpiljari, gugustari, pushtuiri *{ro: acţiunea de a îmbrăţişa; îmbrăţişare}* *{fr: action d'embrasser; embrassade}* *{en: action of embracing; embrace}* § ***mbrãtsishedz*** (mbrã-tsi-shĭédzŭ) (mi) vb I mbrãtsishai (mbrã-tsi-shĭáĭ), mbrãtsisham (mbrã-tsi-shĭámŭ), mbrãtsishatã (mbrã-tsi-shĭá-tã), mbrãtsishari/mbrãtsishare (mbrã-tsi-shĭá-ri) – (unã cu ***mbrãtsitedz***) ex: si mbrãtsisharã (mbrãtsitarã) doilji § ***mbrãtsishat*** (mbrã-tsi-shĭátŭ) adg mbrãtsishatã (mbrã-tsi-shĭá-tã), mbrãtsishats (mbrã-tsi-shĭátsĭ), mbrãtsishati/mbrãtsishate (mbrã-tsi-shĭá-ti) – (unã cu ***mbrãtsitat***) ex: mbrãtishats cãdzurã pri dzinuclji § ***mbrãtsishari/mbrãtsishare*** (mbrã-tsi-shĭá-ri) sf mbrãtsishéri (mbrã-tsi-shĭérĭ) – (unã cu ***mbrãtsitari***) § ***mbrãtsushedz*** (mbrã-tsu-shĭédzŭ) (mi) vb I mbrãtsushai (mbrã-tsu-shĭáĭ), mbrãtsusham (mbrã-tsu-shĭámŭ), mbrãtsushatã (mbrã-tsu-shĭá-tã), mbrãtsushari/mbrãtsushare (mbrã-tsu-shĭá-ri) – (unã cu ***mbrãtsitedz***) ex: cãndu s-vidzurã sã mbrãtsusharã; nu pot s-lu mbrãtsushedz § ***mbrãtsushat*** (mbrã-tsu-shĭátŭ) adg mbrãtsushatã (mbrã-tsu-shĭá-tã), mbrãtsushats (mbrã-tsu-shĭátsĭ), mbrãtsushati/mbrãtsushate (mbrã-tsu-shĭá-ti) – (unã cu ***mbrãtsitat***) § ***mbrãtsushari/mbrãtsushare*** (mbrã-tsu-shĭá-ri) sf mbrãtsusheri (mbrã-tsu-shĭérĭ) – (unã cu ***mbrãtsitari***) § ***ambratsit*** (am-brá-tsitŭ) (mi) vb I ambrãtsitai (am-brã-tsi-táĭ), ambrãtsitam (am-brã-tsi-támŭ), ambrãtsitatã (am-brã-tsi-tá-tã), ambrãtsitari/ambrãtsitare (am-brã-tsi-tá-ri) – (unã cu ***mbrãtsitedz***) ex: lu-ambratsitã (lu mbrãtsiteadzã) sh-lu bashi § ***ambrãtsitat*** (am-brã-tsi-tátŭ) adg ambrãtsitatã (am-brã-tsi-tá-tã), ambrãtsitats (am-brã-tsi-tátsĭ), ambrãtsitati/ambrãtsitate (am-brã-tsi-tá-ti) – (unã cu ***mbrãtsitat***) § ***ambrãtsitari/ambrãtsitare*** (am-brã-tsi-tá-ri) sf ambrãtsitãri (am-brã-tsi-tắrĭ) – (unã cu ***mbrãtsitari***) § ***ambrats*** (am-brátsŭ) (mi) vb I ambrãtsai (am-brã-tsáĭ), ambrãtsam (am-brã-tsámŭ), ambrãtsatã (am-brã-tsá-tã), ambrãtsari/ambrãtsare (am-brã-tsá-ri) – (unã cu ***mbrãtsitedz***) ex: sh-ambratsã (shi mbrãtsiteadzã) muljarea § ***ambrãtsat*** (am-brã-tsátŭ) adg ambrãtsatã (am-brã-tsá-tã), ambrãtsats (am-brã-tsátsĭ), ambrãtsati/ambrãtsate (am-brã-tsá-ti) – (unã cu ***mbrãtsitat***) § ***ambrãtsari/ambrãtsare*** (am-brã-tsá-ri) sf ambrãtsãri (am-brã-tsắrĭ) – (unã cu ***mbrãtsitari***)

bratseta (bra-tsé-ta) adv – vedz tu ***brats***

bravã (brá-vã) sf bravi/brave (brá-vi) – hãlati astãsitã (tsi s-bagã) tu-unã ushi tra s-poatã s-hibã ncljiatã cu-unã cljai; (expr: tsãn sum bravã = tsãn un lucru ncljis cu-unã bravã) *{ro: broască de uşe}* *{fr: serrure}* *{en: lock}* ex: ncljidi poarta cu brava; li tsãni tuti sum bravã § ***mbrãvedz*** (mbrã-védzŭ) vb I mbrãvai (mbrã-váĭ), mbrãvam (mbrã-vámŭ), mbrãvatã (mbrã-vá-tã), mbrãvari/mbrãvare (mbrã-vá-ri) – ncljid cu cljaea di la bravã; ncljiedz *{ro: încuia, închide cu cheia de la broască}* *{fr: fermer a clé}* *{en: lock}* ex: nu es din casã fãrã s-nu u mbrãvedz (s-nu u ncljid cu cljaea) § ***mbrãvat*** (mbrã-vátŭ) adg mbrãvatã (mbrã-vá-tã), mbrãvats (mbrã-vátsĭ), mbrãvati/mbrãvate (mbrã-vá-ti) – ncljis cu cljaea di la bravã; ncljiari *{ro: încuiat, închis cu cheia}* *{fr: fermé a clé}* *{en: locked}* § ***mbrãvari/mbrãvare*** (mbrã-vá-ri) sf mbrãvãri (mbrã-vắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ncljidi tsiva cu cljaea di la bravã; ncljiari *{ro: acţiunea de a încuia, de a închide cu cheia}* *{fr: action de fermer a clé}* *{en: action of locking}*

bravo (brá-vo) adv shi int – ashcolsun, aferim *{ro: bravo}* *{fr: bravo}* *{en: bravo}* § ***bravu*** (brá-vu) adv shi inter – (unã cu ***bravo***)

bravo (brá-vo) adv shi inter – vedz tu ***bravu***

brazdã (bráz-dã) sf brazdi/brazde (bráz-di) – groapã putsãn ahãndoasã, strimtã shi lungã (ca atsea adratã, di-unã aletrã tu agri, di mãnã tu grãdinã prit cari s-curã apã, etc.); avrag, vrag, avlachi, vlachi, urdin *{ro: brazdă, şanţ}* *{fr: sillon}* *{en: furrow, trench}*

brãdic (brã-dícŭ) sm – vedz tu ***brad***

brãgaci/brãgace (brã-ghá-ci) sf – vedz tu ***bãrgaci***

brãgãcicã (brã-ghã-cí-cã) sf – vedz tu ***bãrgaci***

brãghaci/brãghace (brã-ghá-ci) sf brãghãci (brã-ghắcĭ) – unã cu ***brãgaci***

brãghãcicã (brã-ghã-cí-cã) sf brãghãcitsi/brãghãcitse (brã-ghã-citsĭ) – unã cu ***brãgãcicã***

brãhtisescu (brãh-ti-sés-cu) vb IV brãhtisii (brãh-ti-síĭ), brãhtiseam (brãh-ti-seámŭ), brãhtisitã (brãh-ti-sí-tã), brãhtisiri/brãhtisire (brãh-ti-sí-ri) – unã cu ***prãhtisescu***

brãhtisiri/brãhtisire (brãh-ti-sí-ri) sf brãhtisiri (brãh-ti-sírĭ) – unã cu ***prãhtisiri***

brãhtisit (brãh-ti-sítŭ) adg brãhtisitã (brãh-ti-sí-tã), brãhtisits (brãh-ti-sítsĭ), brãhtisiti/brãhtisite (brãh-ti-sí-ti) – unã cu ***prãhtisit***

brãn[1] (brắnŭ) sn bãrni/bãrne (bắr-ni) – fashã di pãndzã (di sirmã, di cheali, etc.) tsi sh-u bagã omlu (muljarea) di mesi tra s-lji tsãnã mesea (s-lji sta stranjlu ma ghini, trã mushiteatsã, etc.); bãrnu, zonã, zunã, curauã, tizgã (di lãnã), fochi (di cheali); (expr: easti cu brãnlu azvarna = easti un om tsi caftã cãvgãlu tut chirolu; cãvgãgi, zurbã) *{ro: brâu, centură}* *{fr: ceinture (de laine, de soie, de cuir)}* *{en: girdle, belt}* ex: poartã di mesi un brãn di lãnã; fãrnul, di-a tãu brãn ligat; tradzi brãnlu azvarna (expr: caftã cãvgã); turcul sãrgljashti brãnlu si-lj lu caltsã (expr: tra s-aflã itii di cãvgã) § ***bãrnu***[1] (bắr-nu) sn bãrni/bãrne (bắr-ni) – (unã cu ***brãn***[1]) ex: Mitrush, cãlãmarlu n bãrnu, ma si pari cal cu fãrnu; fur cu barba pãn' di bãrnu; bãrnu nivishtescu di-asimi; vurgãrlji poartã bãrnu lungu; intrã tu apã pãnã la bãrnu § ***dizbrãnedz*** (diz-brã-nédzŭ) (mi) vb I dizbrãnai (diz-brã-náĭ), dizbrãnam (diz-brã-námŭ), dizbrãnatã (diz-brã-ná-tã), dizbrãnari/dizbrãnare (diz-brã-ná-ri) – (ãnj) disfac (scot) brãnlu di la mesi; dizbãrnedz, distsingu; (fig: dizbrãnedz = fac cariva s-ducã unã banã arushinoasã, multi ori banã di purnilji, curvãrilji shi pãnghii, etc.; dizmal, distorcu, dishuts, distsingu) *{ro: (se) descinge de brâu}* *{fr: ôter la ceinture (de laine ou de soie) appelée "brân"}* *{en: take off the girdle or belt}* ex: s-dizbrãnã (sh-disfeasti brãnlu) § ***dizbrãnat*** (diz-brã-nátŭ) adg dizbrãnatã (diz-brã-ná-tã), dizbrãnats (diz-brã-nátsĭ), dizbrãnati/dizbrãnate (diz-brã-ná-ti) – tsi sh-disfeatsi (shi scoasi) brãnlu di di mesi; dizbãrnat, distsimtu *{ro: descins de brâu}* *{fr: qui a ôté sa ceinture (de laine ou de soie) appelée "brân}* *{en: who has taken off the girdle or belt}* ex: l-loarã dispuljatslji shi dizbrãnatslji (nearushinatslji); nu vedz tsi om dizbrãnat (nearushinat, dizmãlat) easti?; cã dzãtsi arbines, cã dzãts dizbrãnat (dizmãlat, distorsu, nearushinat), unã easti § ***dizbrãnari/dizbrãnare*** (diz-brã-ná-ri) sf dizbrãnãri (diz-brã-nắrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu s-dizbrãneadzã (sh-disfatsi brãnlu); dizbãrnari, dizbãrnu, distsindziri, distsindzeari *{ro: acţiunea de a (se) descinge de brâu}* *{fr: action d'ôter la ceinture (de laine ou de soie) appelée "brân"}* *{en: action of taking off the girdle or belt}* § ***dizbãrnedz*** (diz-bãr-nédzŭ) (mi) vb I dizbãrnai (diz-bãr-náĭ), dizbãrnam (diz-bãr-námŭ), dizbãrnatã (diz-bãr-ná-tã), dizbãrnari/dizbãrnare (diz-bãr-ná-ri) – (unã cu ***dizbrãnedz***) ex: cum agiumshu acasã mi dizbrãnai; s-dizbãrnã (fig: s-adrã nearushinat, curvar) fare § ***dizbãrnat*** (diz-bãr-nátŭ) adg dizbãrnatã (diz-bãr-ná-tã), dizbãrnats (diz-bãr-nátsĭ), dizbãrnati/dizbãrnate (diz-bãr-ná-ti) – (unã cu ***dizbrãnat***) § ***dizbãrnari/dizbãrnare*** (diz-bãr-ná-ri) sf dizbãrnãri (diz-bãr-nắrĭ) – (unã cu ***dizbrãnari***) § ***dizbãrnu*** (diz-bắr-nu) sn pl(?) – (unã cu ***dizbrãnari***)

brãn[2] (brắnŭ) sn brãni/brãne (brắ-ni) – multimi di oaminj (prãvdzã, yiets, lucri, etc.) tsi au aproapea idyea ilichii; bãrnu, tsarcu, scarã *{ro: generaţie}* *{fr: génération}* *{en: generation}* ex: tu brãnlu-a nostru (oaminjlji di ilichia-a noastrã) s-featsi-aestã; lj-feci unã tsi s-u-aspunã pãn tu noauãli brãni (tsarcuri) § ***bãrnu***[2] (bắr-nu) sn bãrni/bãrne (bắr-ni) – (unã cu ***brãn***[2]) ex: bãrnu di bãrnu (tsarcu di tsarcu)

brãn[3] (brắnŭ) sn brãni/brãne (brắ-ni) – fashã di metal suptsãri sh-lungã (ca unã curauã) tsi s-bagã deavãrliga di-unã varelã (tra s-lji tsãnã deadun scãndurli di cari easti faptã); forma di nel tsi u ari un lucru arucutos; bãrnu, tsercljiu, tserchiu, stipari, rucoci, vãrãguts, ghirgal *{ro: cerc}* *{fr: cercle, cerceau}* *{en: circle}* ex: cãti brãni ma multi lj-badz a butiljei, ahãntu ma sãnãtoasã s-fatsi § ***bãrnu***[3] (bắr-nu) sn bãrni/bãrne (bắr-ni) – (unã cu ***brãn***[3])

brãnã (brắ-nã) sf – vedz tu ***bãrnã***

brãndzã (brắn-dzã) sf pl(?) – unã soi di lugurii adratã dit laptili ncljigat, cãlcat, ndisat, apitrusit sh-tsãnut di-aradã tu-armirã i foalji tra s-nu s-aspargã; cash *{ro: brânză} {fr: fromage} {en: cheese}*
brãsimi/brãsime (brã-sí-mi) sf – vedz tu ***brisimi***
brãtsat (brã-tsátŭ) sn – vedz tu ***brats***
brãtsatã (brã-tsá-tã) sf – vedz tu ***brats***
brãznjauã (brãz-njĭá-uã) sf brãznjei (brãz-njĭéĭ) – earbã-analtã tsi creashti la munti *{ro: iarbă mare} {fr: herbe large qui pousse dans les montagne} {en: large mountain grass}*
bre (bré) inter – vedz tu ***ore***
bre (bré) interj – tu scriarea ***a-bre*** (a-bré) icã ***a bre*** (a bré) neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***abre*** (tu ***ore***)
breami (breá-mi) sf pl(?) – mãcari di preasini cu curcubeti, tseapã shi uriz *{ro: mâncare de post de dovleac, ceapă şi orez} {fr: plat maigre} {en: lent meal}*
breanã (breá-nã) sf – vedz tu ***mreanã***
brecushi/brecushe (bre-cú-shi) sf pl – pantaloni largã purtatã di turtsãlj di-aoa sh-un chiro; shilvari, shãlvari, shilivari, shilvãrushi *{ro: şalvari} {fr: large pantalon en laine porté par les turques} {en: large trousers worn by Turks}*
brem (brém) inter – vedz tu ***ore***
brenda (brén-da) adv – zbor tsi-aspuni cã un lucru nu s-aflã nafoarã ma ncljis iuva (sum un acupirãmintu, etc.); nãuntru, nauntru, nãintru, nuntru; dinauntru, dinãuntru, dinuntru; (fig: brenda = tu filichii, tu-ahapsi, tu zãndani) *{ro: înăuntru} {fr: dedans, dans} {en: inside, in}* ex: va-l bagã brenda (fig: tu-ahapsi)
brengã (brén-gã) sf brendzi/brendze – atsea tsi-aducheashti omlu cãndu avurseashti; atsea tsi s-fatsi cãndu un nu easti-alãsat arihati, cãndu-lj s-aspardzi chefea; buhtiri, apustusiri, lãvrusiri, avursiri, curmari, armãneari, cãpãiri; biuzuri, biuzurlãchi, angulciri, pirãxiri, cãrtiri *{ro: oboseală, deranj} {fr: fatigue, lassitude; dérangement} {en: tiredness, weariness; disturbed}* ex: brengã (avursiri, biuzuri, cãrtiri) mari-i s-poartã omlu ahãtã apã; cãt ma putsãnã hargi shi brengã (avursiri, angulciri)
brescu (brés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mutrescu***
bric (brícŭ) sn – vedz tu ***buric***
brilandu (bri-lán-du) sn brilandi/brilande (bri-lán-di) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***brilantu***
brilantu (bri-lán-tu) sn brilanti/brilante (bri-lán-ti) – nai ma scumpa cheatrã dit lumi (cari, dupã tsi easti scoasã dit loc, lucratã sh-tãljatã mushat, s-adarã ca un crustal) tsi nyiliceashti ca soarli shi easti ufilisitã la fãtsearea di neali shi di-alti giuvairi; yeamandã, yeamandu, yeamandi, dyeamandi, diamandu, diamandã, diamantu *{ro: diamant} {fr: diamant} {en: diamond}* ex: lutsea ca brilantul (yeamanda); pri scamnul di brilanti, chitrarlu tora shadi
briri/brire (brí-ri) sf – vedz tu ***mutrescu***
brishimi/brishime (bri-shí-mi) sf – vedz tu ***brisimi***
brisimi/brisime (bri-sí-mi) sf brisinj (bri-sínjĭ) – hirili scoasi dit un cuculj tu cari s-aflã ncljis yermul di mãtasi (dupã tsi easti lunjidã sh-nãinti ca si s-facã flitur) sh-dit cari si scot hirili dit cari s-fatsi unã pãndzã mushatã sh-vãrtoasã trã zãvoani, cãmesh, fustãnj, etc.; hir shutsãt di mãtasi; brãsimi, brishimi, ibrãsimi, ibrishimi, mãtasi, mitasi, mitaxi, sirmã, santacrutã, burungicã, burungichi, gron *{ro: fir de mătase} {fr: fil de soie; soie torse} {en: silk thread}* ex: hir galbin di brisimi § ***brishimi/brishime*** (bri-shí-mi) sf brishinj (bri-shínjĭ) – (unã cu ***brisimi***) ex: oaea aestã ari perlu di lãnã ca di brishimi § ***ibrishimi/ibrishime*** (i-bri-shí-mi) sf ibrishinj (i-bri-shínjĭ) – (unã cu ***brisimi***) ex: u cos cu ibrishimi tra s-nu s-discoasã § ***brãsimi/brãsime*** (brã-sí-mi) sf brãsinj (brã-sínjĭ) – (unã cu ***brisimi***) ex: zvon di brãsimi § ***ibrãsimi/ibrãsime*** (i-brã-sí-mi) sf ibrãsinj (i-brã-sínjĭ) – (unã cu ***brisimi***)
brit (brítŭ) adg – vedz tu ***mutrescu***
britã (brí-tã) sf – vedz tu ***mutrescu***
broascã[1] (broás-cã) sf broashti/broashte (broásh-ti) – ma multi turlii di-unã prici (tsi bãneadzã tu apã icã pri loc), cu truplu moali, ãncljis tu-unã cãpachi usoasã dit cari poati sã scoatã caplu shi cicioarli (sh-tu cari poati sã sh-lu tragã tut truplu nãntru cãndu lipseashti si s-afireascã di dushmanj); catã, cãtã *{ro: broască ţestoasă} {fr: tortue} {en: turtle}* ex: nu-i ghini s-vatsãnj broascã (cãthã) § ***bruscami***[1]***/bruscame*** (brus-cá-mi) sf bruscãnj(?) (brus-cắ-njĭ) – multsãmi mari di broashti (cãthi); dãmara-a broashtilor (cãthilor) *{ro: broştet} {fr: grand nombre de tortues} {en: large number of turtles}*
broascã[2] (broás-cã) sf – vedz tu ***broatic***
broascã[3] (broás-cã) sf broashti/broashte (broásh-ti) – lãngoari tsi s-aspuni multi ori ufticoasã, cu umflarea-a gljindurlor di la gushi; scrofurã, sãrãge, sãrãgeai, sãrgeai, plãscari, prãscari, priscari *{ro: scrofulă} {fr: scrofules} {en: scrofula, king's evil}*
broatic (broá-ticŭ) sm broatits (broá-titsĭ) – ma multi turlii di prici njits di apã shi uscat, di-aradã verdzã, fãrã coadã, cu gura mari, cu ocljilj ishits cãtã nafoarã sh-cu cicioarli di dinãpoi vãrtoasi sh-lundzi tra s-u-agiutã s-ansarã lishor sh-diparti; broascã, brusconj, jabã, bafã *{ro: broască} {fr: grenouille} {en: frog}* ex: cari bea apã multã, fatsi broatits tu pãnticã § ***broascã***[2] (broás-cã) sf broashti/broashte (broásh-ti) – (unã cu ***broatic***[2]) § ***brusconj*** (brus-cónjĭŭ) sm, sf bruscoanji/bruscoanje (brus-coá-nji), brusconj (brus-cónjĭ), bruscoanji/bruscoanje (brus-coá-nji) – broatic (ma mari) *{ro: broscoi, broscoaică} {fr: grenouille mâle et femelle} {en: male and female frog}* ex: trã broascã, brusconjlu-i soari; nu-i vãrã ma mushat di brusconjlu a ljei § ***bruticush*** (bru-ti-cúshĭŭ) sm bruticush (bru-ti-cúshĭ) – broatic ma njic *{ro: brotăcel} {fr: petite rainette} {en: small frog}* § ***bruticami/bruticame*** sf bruticãnj(?) (bru-ti-cắnjĭ) – multsãmi mari di broatits; dãmara-a broatitslor; bruscami *{ro: broscărie} {fr: grand nombre de rainettes} {en: large number of frogs}* ex: bruticamea (dãmara-a broatitslor) i hranã ti lelits § ***bruscami***[2]***/bruscame*** (brus-cá-mi) sf bruscãnj(?) (brus-cắ-njĭ) – (unã cu ***bruticami***) § ***brutichedz*** (bru-ti-chĭédzŭ) vb I bruticai (bru-ti-cáĭ), bruticam (bru-ti-cámŭ), bruticatã (bru-ti-cá-tã), bruticari/bruticare (bru-ti-cá-ri) – scot bots ca broatitslji *{ro: orăcăi} {fr: imiter les cris des rainettes} {en: imitate the sounds made by frogs}* § ***bruticat*** (bru-ti-cátŭ) adg bruticatã (bru-ti-cá-tã), bruticats (bru-ti-cátsĭ), bruticati/bruticate (bru-ti-cá-ti) – boatsea scoasã di broatits *{ro: orăcăit} {fr: les cris de rainette} {en: sound made by the frogs}* § ***bruticari/bruticare*** (bru-ti-cá-ri) sf bruticãri (bru-ti-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi icã s-avdi cãndu broatitslji bruticheadzã, boatsea scoasã di broatits *{ro: acţiunea de a orăcăi; orăcăire} {fr: action d'imiter les cris des rainettes; les cris fait par les rainettes} {en: action of imitating the sounds made by frogs; the sound made by the frogs}*
broshtu (brósh-tu) sn broshturi (brósh-turĭ) – vedz tu ***brushtir***
broshtur (brósh-turŭ) sn – vedz tu ***brushtir***
brostu (brós-tu) sn – vedz tu ***brushtir***
bruboadã (bru-boá-dã) sf brubodz (bru-bódzĭ) shi brubãdz (bru-bắdzĭ) – cumatã di pãndzã cu cari muljarea sh-acoapirã caplu; mãndilã, vlashcã, baltsu, distimeli, lãhurã, etc. *{ro: broboadă} {fr: voile de tête} {en: head scarf}* ex: pri anumir brãbodz; cum fudzea gionjlji tu xeani, noi, bruboadi pristi dzeani
brubushtinã (bru-bush-tí-nã) sf brubushtini/brubushtine (bru-bush-tí-ni) shi brubushtinj (bru-bush-tínjĭ) – earbã njicã tu boi cu lilici aroshi i albi sh-cu yimishili ca topi njits *{ro: fumăriţă} {fr: fumeterre} {en: fumitory}*
bruescu (bru-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mutrescu***
brugaci/brugace (bru-ghá-ci) sf – vedz tu ***bãrgaci***
brugãcicã (bru-ghã-cí-cã) sf – vedz tu ***bãrgaci***
brughaci/brugace (bru-ghá-ci) sf brughãci (bru-ghắcĭ) –unã cu ***brugaci***
brughãcicã (bru-ghã-cí-cã) sf brughãcitsi/brughãcitse (bru-ghã-citsĭ)– unã cu ***brugãcicã***
bruhav (brú-havŭ) adg – vedz tu ***buhav***
bruiri/bruire (bru-í-ri) sf – vedz tu ***mutrescu***
bruit (bru-ítŭ) adg – vedz tu ***mutrescu***
bruitã (bru-í-tã) sf – vedz tu ***mutrescu***
brujolã (bru-jĭó-lã) sf brujoli/brujole (bru-jĭó-li) – carni friptã pri jar; burjolã, pãrjolã *{ro: friptură la grătar} {fr: grillade}*

{en: grilled meat} § ***burjolã*** (bur-jĭó-lã) sf burjoli/burjole (bur-jĭó-li) – (unã cu ***brujolã***) § ***pãrjolã*** (pãr-jĭó-lã) sf pãrjoli/pãrjole (pãr-jĭó-li) – (unã cu ***brujolã***)

brum! (brúmŭ) inter – zbor tsi va s-aspunã cum s-avdi vrondul tsi-l fatsi un lucru cãndu cadi tu apã; bluim! *{ro: cuvânt care imită sunetul unei imersiuni în apă}* *{fr: interjection qui imite un bruit fait par une immersion}* *{en: word imitating a sound made by an immersion}* ex: shi brum!, s-nicã tu-arãu § ***bluim!*** (blu-ímŭ) inter – (unã cu ***brum!***)

brumancã (bru-mán-cã) sf brumãntsi (bru-mắn-tsi) – unã soi di stranj njic tsi-acoapirã mãna (di pãndzã, lãnã, cheali, lastic, etc.) faptu maxus tra s-u-afireascã mãna di arcoari (murdãrilji, etc.) i s-hibã purtat mash trã mushuteatsã shi cãmãrusiri; brumangã, mãnushi, gantã, hirotã, pumãnicã, mitani *{ro: mănushă; mănushă cu un deget}* *{fr: gant; mitaine, moufle}* *{en: glove; mitten}* § ***brumangã*** (bru-mán-gã) sf brumãndzi (bru-mắn-dzi) – (unã cu ***brumancã***)

brumangã (bru-mán-gã) sf – vedz tu ***brumancã***

brumanicã (bru-má-ni-cã) sf – vedz tu ***burbunacã***

Brumar (bru-márŭ) sm – vedz tu ***brumã***

brumari/brumare (bru-má-ri) sf – vedz tu ***brumã***

brumat (bru-mátŭ) adg – vedz tu ***brumã***

brumã (brú-mã) sf brumi/brume (brú-mi) – crustali di neauã i gljatsã tsi s-fac shi cad pri loc (earbã) noptsãli arcuroasi di primãvearã i toamnã; (expr: bruma s-ti-adunã = s-mori, s-ti lja neclu!) *{ro: brumă}* *{fr: gelée blanche, frimas, givre}* *{en: frost, rime}* ex: hilja-a brumãljei sh-al vint; si-nj ti-adunã bruma! (expr: s-ti lja neclu, s-mori!); deadi brumã, va s-dishcljidã chirolu; unã brumã di-atseali tsi erghili li zgrumã § ***brumos*** (bru-mósŭ) adg brumoasã (bru-moá-sã), brumosh (bru-móshĭ), brumoasi/brumoase (bru-moá-si) – (loc) tsi easti-acupirit di brumã; (chiro) tsi cadi brumã; cu brumã *{ro: brumos}* *{fr: couvert de givre, givré}* *{en: covered with frost, frosty}* ex: avum dzãli brumoasi (cu brumã) § ***brumeadzã*** (bru-meá-dzã) vb 1 unipirs brumã (bru-mắ), bruma (bru-ma), brumatã (bru-má-tã), brumari/brumare (bru-má-ri) – bruma acoapirã loclu (earba); cadi bruma *{ro: cădea bruma}* *{fr: geler blanc}* *{en: cover with frost (rime)}* ex: fisuljili s-brumarã (li-agudi bruma) § ***brumat*** (bru-mátŭ) adg brumatã (bru-má-tã), brumats (bru-mátsĭ), brumati/brumate (bru-má-ti) – acupirit di brumã; agudit di brumã *{ro: acoperit (lovit) de brumă}* *{fr: couvert de frimas; champlé}* *{en: covered with frost (rime)}* § ***brumari/brumare*** (bru-má-ri) sf brumãri (bru-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cadi bruma sh-acoapirã loclu *{ro: acţiunea de a cădea bruma}* *{fr: action de geler blanc}* *{en: action of covering with frost (rime)}* § ***mbrum*** (mbrumŭ) vb 1 mbrumai (mbru-máĭ), mbrumam (mbru-mamŭ), mbrumatã (mbru-má-tã), mbrumari/mbrumare (mbru-má-ri) – cadi (fac s-cadã) bruma pri loc; bruma acoapirã loclu (earba) *{ro: acoperi cu brumă}* *{fr: geler blanc}* *{en: cover with frost (rime)}* § ***mbrumeadzã*** (mbru-meá-dzã) vb 1 unipirs mbrumã (mbru-mắ), mbruma (mbru-ma), mbrumatã (mbru-má-tã), mbrumari/mbrumare (mbru-má-ri) – (unã cu ***brumeadzã***) ex: noaptea-aestã-avea mbrumatã (s-avea alãsatã, avea cãdzutã bruma) § ***mbrumat*** (mbru-mátŭ) adg mbrumatã (mbru-má-tã), mbrumats (mbru-mátsĭ), mbrumati/mbrumate (mbru-má-ti) – (unã cu ***brumat***) ex: loclu easti mbrumat (acupirit cu brumã); prunlu-aestu fatsi pruni mbrumati (fig: cu-un petur albu ca bruma pri nãsi) § ***mbrumari/mbrumare*** (mbru-má-ri) sf mbrumãri (mbru-mắrĭ) – (unã cu ***brumari***) § ***Brumar*** (bru-márŭ) sm fãrã pl – a 11-lea mes dit an (dupã Sumedru sh-nãintea-a Andreului) cãndu cadi multã brumã; Nuembru *{ro: Noiembrie}* *{fr: Novembre}* *{en: November}* ex: easti meslu-al Brumar; sum neguri di Brumar; cad ca frundza tu Brumar shi ca schiclu tru-Alunar; estan Brumarlu fatsi multã-arcoari

brumeadzã (bru-meá-dzã) vb 1 – vedz tu ***brumã***

brumos (bru-mósŭ) adg – vedz tu ***brumã***

brundzu (brún-dzu) sm brundzuri (brún-dzurĭ) – amisticãturã di bãcãri cu metali ca ganumã (cãlai), mulidi, etc. tsi u fatsi bãcãrea multu ma sãnãtoasã; tungi, tungiu, tuci *{ro: bronz, tuci, alamă}* *{fr: airin, bronze}* *{en: bronze, brass}*

bruscami¹/bruscame (brus-cá-mi) sf – vedz tu ***broascã¹***

bruscami²/bruscame (brus-cá-mi) sf – vedz tu ***broatic***

brusconj (brus-cónjĭŭ) sm, sf – vedz tu ***broatic***

brushternitsã (brush-tér-ni-tsã) sf – vedz tu ***brushtir***

brushtir (brúsh-tirŭ) sn brushtiri (brúsh-tirĭ) – arãdãtsina aroshi di-unã earbã (cu frãndzã multu mãri, lãrdzã sh-cu lilici aroshi, murni), cu cari s-buisea lucri aoa sh-un chiro; brostu, broshtur *{ro: brustur, lipan}* *{fr: racine rouge d'une plante servant à colorer; bardane, glouteron}* *{en: red root from a plant used for coloring; burdock}* ex: ningã api sh-la cãshirishti crescu brushtiri § ***broshtu*** (brósh-tu) sn broshturi (brósh-turĭ) – (unã cu ***brushtir***) ex: nãs cu broshtu lucra; pãrmãtii ca broshtu shi untulemnu § ***brostu*** (brós-tu) sn broshturi(?) (brósh-turĭ) – (unã cu ***brushtir***) § ***broshtur*** (brósh-turŭ) sn broshturi/broshture (brósh-tu-ri) – (unã cu ***brushtir***) ***brushturã*** (brúsh-tu-rã) sf brushturi (brúsh-turĭ) – (unã cu ***brushtir***) ex: si-ascumsi prit brushtiri § ***brushtirusescu*** (brush-ti-ru-sés-cu) vb IV brushtirusii (brush-ti-ru-sĭí), brushtiruseam (brush-ti-ru-seámŭ), brushtirusitã (brush-ti-ru-sí-tã), brushtirusiri/brushtirusire (brush-ti-ru-sí-ri) – buisescu un lucru (pãndzã, pustavi) cu brushtir *{ro: colora cu brusturi}* *{fr: colorer les tissus à l'aide des "brushtiri"}* *{en: color material with "brushtiri"}* ex: adimtul nu-l brushtirusi (nu-l buisi cu brushtir) § ***brushtirusit*** (brush-ti-ru-sítŭ) adg brushtirusitã (brush-ti-ru-sí-tã), brushtirusits (brush-ti-ru-sítsĭ), brushtirusiti/brushtirusite (brush-ti-ru-sí-ti) – tsi easti buisit cu brushtir *{ro: colorat cu brusturi}* *{fr: coloré à l'aide des "brushtiri"}* *{en: colored with "brushtiri"}* § ***brushtirusiri/brushtirusire*** (brush-ti-ru-sí-ri) sf brushtirusiri (brush-ti-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-buiseashti cu brushtir *{ro: acţiunea de a colora cu brusturi}* *{fr: action de colorer à l'aide des "brushtiri"}* *{en: action of coloring with "brushtiri"}* § ***brushternitsã*** (brush-tér-ni-tsã) sf brushternitsã (brush-tér-ni-tsã) – hãlati cu cari s-lucreadzã tsãsãtura buisitã cu brushtir; bãtalji? *{ro: piuă(?)}* *{fr: mortier(?)}* *{en: mortar(?)}* ex: avea brushternitsã cu doauã-aroati, cã nãs cu broshtu lucra

brushtirusescu (brush-ti-ru-sés-cu) vb IV – vedz tu ***brushtir***

brushtirusiri/brushtirusire (brush-ti-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***brushtir***

brushtirusit (brush-ti-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***brushtir***

brushtulã (brúsh-tu-lã) sf brushtuli/brushtule (brúsh-tu-li) – pitã cu cash sh-cu umtu *{ro: plăcintă cu brânză ş unt}* *{fr: gâteau au fromage}* *{en: cheese and butter pie}*

brushturã (brúsh-tu-rã) sf – vedz tu ***brushtir***

bruticami/bruticame sf – vedz tu ***broatic***

bruticari/bruticare (bru-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***broatic***

bruticat (bru-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***broatic***

brutichedz (bru-ti-chĭédzŭ) vb I – vedz tu ***broatic***

bruticush (bru-ti-cúshĭŭ) sm – vedz tu ***broatic***

brutsã (brú-tsã) sf brutsã (brú-tsã) – stranj di pustavi lai cu zãrculã sh-fãrã mãnits *{ro: haină de lână cu glugă; iepângea}* *{fr: caban de drap noir sans manches, ayant la même forme cw l'"iepângea" roumaine}* *{en: jacket made of cloth, with hood and without sleeves}*

bruzgã (brúz-gã) sf bruzghi (brúz-ghi) – atsea tsi-armãni dupã tsi fructili (auãli, masinili, etc.) suntu cãlcati tra s-lã si scoatã dzama shi si s-facã yinlu icã untulemnul; bluzgã, bãrsii, tsipurã, cominã, cumenji, prishtinã *{ro: drojdie}* *{fr: marc; résidu d'huile, de vin, etc.}* *{en: marc; residue (of grapes, olives, etc. when making wine, oil, etc.)}* ex: multã bruzgã s-dipusi tu botsã § ***bluzgã*** (blúz-gã) sf pl(?) – (unã cu ***bruzgã***) § ***bruzgãescu*** (bruz-gã-ĭés-cu) vb IV bruzgãii (bruz-gã-íĭ), bruzgãeam (bruz-gã-ĭámŭ), bruzgãitã (bruz-gã-í-tã), bruzgãiri/bruzgãire (bruz-gã-í-ri) – nj-yini acrish (puscãiturã) dit stumahi; dau nafoarã (scot, es cu zorea) dit stumahi atseali tsi-am mãcatã nãinti; vom, zvom, azvom, versu *{ro: avea aciditate stomahală; vomita}* *{fr: avoir aigreur, acidité; être sur le point de vomir}* *{en: have heartburn; vomit}* § ***bruzgãit*** (bruz-gã-ítŭ) adg bruzgãitã (bruz-gã-í-tã), bruzgãits (bruz-gã-ítsĭ), bruzgãiti/bruzgãite (bruz-gã-í-ti) – tsi ari avutã acrish; tsi ari datã nafoarã prit gurã mãcarea dit stumahi; vumut, zvumut,

azvumut, virsat *{ro: care a avut aciditate stomahală; vomitat} {fr: qui a eu aigreur; qui a vomi} {en: who had a heartburn; who had vomited}* § ***bruzgãiri/bruzgãire*** (bruz-gã-í-ri) sf bruzgãiri (bruz-gã-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bruzgã-eashti; voamiri, zvoamiri, azvoamiri, vumeari, zvumeari, az-vumeari, virsari *{ro: acţiunea de a avea aciditate stomahală; de a vomita} {fr: action d'avoir aigreur; action de vomir; vomissement} {en: action of having heartburn, of vomiting}* § ***bruzgãiturã*** (bruz-gã-i-tú-rã) sf bruzgãituri (bruz-gã-i-túrĭ) – acrimi tsi yini dit stumahi tu gurã; atsea tsi scoati omlu dit gurã cãndu voamitã (vearsã); anãcrici, puscãiturã, vumuturã, virsãturã *{ro: acreală, aciditate stomahală; vărsătură} {fr: aigreur, acidité; vomissement} {en: heartburn; vomitus}*

bruzgãescu (bruz-gã-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***bruzgã***

bruzgãiri/bruzgãire (bruz-gã-í-ri) sf – vedz tu ***bruzgã***

bruzgãit (bruz-gã-ítŭ) adg – vedz tu ***bruzgã***

bruzgãiturã (bruz-gã-i-tú-rã) sf – vedz tu ***bruzgã***

bu! (búŭŭŭ) inter – vedz tu ***boshi***

bubair (bu-ba-írŭ) sm, sf – vedz tu ***bubushar***

bubã[1] (bú-bã) sf – vedz tu ***boshi***

bubã[2] (bú-bã) sf – vedz tu ***budin***

bubgalã (bub-gá-lã) sf – vedz tu ***bucuvalã***

bubghalã (bub-ghá-lã) sf bubghãlj (bub-ghắljĭ) – unã cu ***bubgalã***

Buboati/Buboate (Bu-boá-ti) sm – vedz tu ***Bubuteazã***

Buboatim (Bu-boá-timŭ) sm – vedz tu ***Bubuteazã***

bubolji/bubolje (bu-bó-lji) sf bubolji/bubolje (bu-bó-lji) – mãcari di fãsulji (uscati) hearti; fãsulji *{ro: fasole uscată fiartă} {fr: haricots bouillis} {en: boiled dry beans}*

bubot (bu-bótŭ) adg bubotã (bu-bó-tã), bubots (bu-bótsĭ), buboti/bubote (bu-bó-ti) – cari ari pãltãrli adusi (aplicati, ncusurati); adus (tu pãltãri), ãncusurat, ncusurat, cusurat, cushal, cãmbur, zgrob, zgolub, gãrbuv, gribos, gubes, guvor, gãdzãmolj *{ro: gârbov} {fr: bossu, gobin, courbé} {en: hunchback, bent}* ex: lai cucoate, lai buboate, tsi-ari pulja di nu-sh poati?

bubotã (bu-bó-tã) sf buboti (bu-bó-ti) – unã soi di turtã i pãni di fãrinã di misur coaptã tu cireap; bãbotã, babanatsã (expr: fãrã bubotã tu cãpisteari = multu oarfãnj, ftohi) *{ro: lipie de mălai} {fr: pain ou galette de farine de maïs cuit au four} {en: some kind of a corn bread baked in the oven}* ex: mãcam pãni di bubotã § ***bãbotã*** (bã-bó-tã) sf bãboti (bã-bó-ti) – (unã cu ***bubotã***)

bubu (bu-bú) inter (scriat shi ***bu-bu***) – vedz tu ***pupu-pu!***

bubuchi[1]***/bubuche*** (bu-búchi) – njicã umflãturã pi truplu-a ponjlor (erburlor, lilicilor, etc.) di iu va s-creascã ma nãpoi frãndzi icã lãludz; cleci, tsipur *{ro: mugur, boboc de flori} {fr: bourgeon, bouton de fleurs} {en: bud, flower bud}* ex: ponjlji au bubuchi; cu nostima bubuchi a floariljei di mac § ***buzbucheauã*** (buz-bu-chĭá-ŭã) sf buzbuchei (buz-bu-chĭéĭ) – bubuchi njicã di lilici *{ro: bobocel de flori} {fr: petit bouton de fleurs} {en: small flower bud}* ex: buzbucheauã sh-trandafilã § ***bubuchios*** (bu-bu-chĭósŭ) adg bubuchioasã (bu-bu-chĭoá-sã), bubuchiosh (bu-bu-chĭóshĭ), bubuchioasi/bu-buchioase (bu-bu-chĭoá-si) – tsi ari scoasã (datã) multi bubuchi; (expr: bubuchisit la fatsã = tsi easti mplin di gãrnutsi pi fatsã) *{ro: cu mulţi muguri} {fr: avec beaucoup de bourgeons} {en: with many buds}* § ***mbubuchisescu*** (mbu-bu-chi-sés-cu) vb IV mbubuchisii (mbu-bu-chi-síĭ), mbubu-chiseam (mbu-bu-chi-seámŭ), mbubuchisitã (mbu-bu-chi-sí-tã), mbubuchisiri/mbubuchisire (mbu-bu-chi-sí-ri) – scot (dau) bubuchi; bubuchisescu, dishcljid (lilici); (expr: lji si bubu-chiseashti fatsa = lji si umflã fatsa; scoati gãrnutsi pi fatsã; mã-rãnghipseashti, mãrãneadzã, vishtidzashti) *{ro: înmuguri, îmboboci} {fr: bourgeonner, boutonner} {en: produce (put forth or shoot) a bud}* ex: pomlu mbubuchisi, dishcljisi shi frãndzãli deadirã, nvirdzãrã shi s-vishtidzãrã § ***mbubuchisit*** (mbu-bu-chi-sítŭ) adg mbubuchisitã (mbu-bu-chi-sí-tã), mbubuchisits (mbu-bu-chi-sítsĭ), mbubuchisiti/mbubuchisite (mbu-bu-chi-sí-ti) – tsi ari scoasã (datã) bubuchi; bubuchisit, dishcljis (lilici) *{ro: înmugurit, îmbobocit} {fr: bourgeonné, boutonné} {en: budded}* § ***mbubuchisiri/mbubuchisire*** (mbu-bu-chi-sí-ri) sf mbubuchisiri (mbu-bu-chi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva bubuchiseashti; bubuchisiri *{ro: acţiunea de a înmuguri, de a îmboboci; mugurire, îmbobocire} {fr: action de bourgeoner, de boutonner} {en: action of producing buds, of blossoming}* § ***bubuchisescu*** (bu-bu-chi-sés-cu) vb IV bubuchisii (bu-bu-chi-síĭ), bubuchiseam (bu-bu-chi-seámŭ), bubuchisitã (bu-bu-chi-sí-tã), bubuchisiri/bubuchisire (bu-bu-chi-sí-ri) – (unã cu ***mbubuchisescu***) ex: pãdurea bubuchisi (scoasi bubuchi); apãrnji s-bubuchiseascã (sã scoatã bubuchi, s-da) frãndza-a faglui dit pãduri; merlu bubuchisi; lji si bubuchisi (mãrãnghipsi, lji s-umplu di gãrnutsi) fatsa § ***bubu-chisit*** (bu-bu-chi-sítŭ) adg bubuchisitã (bu-bu-chi-sí-tã), bubuchisits (bu-bu-chi-sítsĭ), bubuchisiti/bubuchisite (bu-bu-chi-sí-ti) – (unã cu ***mbubuchisit***) § ***bubuchisiri/bubuchisire*** (bu-bu-chi-sí-ri) sf bubuchisiri (bu-bu-chi-sírĭ) – (unã cu ***mbu-buchisiri***) § ***mbubuchescu*** (mbu-bu-chés-cu) vb IV mbubu-chii (mbu-bu-chíĭ), mbubucheam (mbu-bu-cheámŭ), mbubu-chitã (mbu-bu-chí-tã), mbubuchiri/mbubuchire (mbu-bu-chí-ri) – (unã cu ***mbubuchisescu***) ex: mbubuchirã (dishcljisirã) florli a meali; cu ploaea aestã va sã mbubucheascã (scoatã bubuchi) ponjlji § ***mbubuchit*** (mbu-bu-chítŭ) adg mbubuchitã (mbu-bu-chí-tã), mbubuchits (mbu-bu-chítsĭ), mbubuchi-ti/mbubuchite (mbu-bu-chí-ti) – (unã cu ***mbubuchisit***) ex: carafilili suntu mbubuchiti § ***mbubuchiri/mbubuchire*** (mbu-bu-chí-ri) sf mbubuchiri (mbu-bu-chírĭ) – (unã cu ***mbu-buchisiri***)

bubuchi[2]***/bubuche*** (bu-búchi) – mãnuclju di lilici ndreapti mushat sh-ligati tuti deadun; buchet, chitcã *{ro: buchet} {fr: bouquet} {en: bouquet, bunch of flowers}* ex: cu bubuchi (chitchi) di flori tu mãnã

bubuchios (bu-bu-chiósŭ) adg – vedz tu ***bubuchi***[1]

bubuchisescu (bu-bu-chi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***bubuchi***[1]

bubuchisiri/bubuchisire (bu-bu-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***bubuchi***[1]

bubuchisit (bu-bu-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***bubuchi***[1]

bubuescu (bu-bu-ĭés-cu) (mi) vb IV bubuii (bu-bu-íĭ), bubueam (bu-bu-ĭámŭ), bubuitã (bu-bu-í-tã), bubuiri/bubuire (bu-bu-í-ri) – l-fac s-aducheascã unã mari asparizmã; lu-aspar multu; trumuxescu, trumãxescu, ãnfricushedz, nfricushedz, fricuescu, fric, nfric, nfrichedz, lãhtãrsescu, cutrumuredz, cishiescu, cishuescu, cishescu *{ro: speria, îngrozi} {fr: (s')épouvanter, terrifier} {en: frighten, scare, terrify}* ex: lj-eara fricã s-nu-l bubueascã (lãhtãrseascã); di itia-a lui, ficiorlji s-bubuirã (s-aspãreарã) di sculii; acãtsã s-bubueascã (sã-lj hibã fricã, s-cutreamburã) di soacra-atsea araua § ***bubuit*** (bu-bu-ítŭ) adg bubuitã (bu-bu-í-tã), bubuits (bu-bu-ítsĭ), bubuiti/bubuite (bu-bu-í-ti) – tsi-lj s-ari faptã fricã; tsi easti multu aspãreat; trumuxit, trumãxit, aspãreat, aspãrat, aspãrit, spãreat, fricuit, ãnfricushat, nfricushat, fricushat, fricat, nfricat, lãhtãrsit, cutrumurat, cishiit, cishuit, cishit *{ro: speriat, îngrozit} {fr: épouvanté, éffrayé, terrifié} {en: frightened, scared, terrified}* ex: bubuits (lãhtãrsits) di cãti arãvdarã § ***bubuiri/bubuire*** (bu-bu-í-ri) sf bubuiri (bu-bu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-bubueashti; trumuxiri, trumãxiri, aspãreari, aspãrari, spãreari, fricuiri, ãnfricushari, nfricushari, fricushari, fricari, nfricari, lãhtãrsiri, cutrumurari, cishiiri, cishuiri, cishiri *{ro: acţiunea de a speria, de a îngrozi; îngrozire} {fr: action de s'éffrayer; de s'épouvanter, de terrifier; épouvante} {en: action of frightening, of scaring, of terrifying; terror}*

bubuiri/bubuire (bu-bu-í-ri) sf – vedz tu ***bubuescu***

bubuit (bu-bu-ítŭ) adg – vedz tu ***bubuescu***

bubulic (bu-bu-lícŭ) sm bubulits (bu-bu-lítsĭ) – prici multu nji-cã ca, bunãoarã, bumbãraclu, cãrãbushlu, zãngãnarlu, fliturlu, musca, etc.; bubulicã, bumbãrac, yeatsã, rimã; (fig: bubulic = drãcurii, glãrinj, pirifãnj, etc.) *{ro: gânganie} {fr: hanneton} {en: bug, insect}* ex: urizlu ari bubulits (yets); ari bubulits (glãrinj, pirifãnj) ãn cap; mushica mplinã di bubulits (fig: drãcurii); nu shi shtea drãcurii shi bubulits (fig: glãrinj) § ***bubulicã*** (bu-bu-lí-cã) sf bubulitsi/bubulitse (bu-bu-lí-tsi) – (unã cu ***bubulic***)

bubulicã (bu-bu-lí-cã) sf – vedz tu ***bubulic***

bubuljanã (bu-lu-ljĭá-nã) sf – vedz tu ***bubuljitsã***
bubuljitsã (bu-bu-ljí-tsã) sf bubuljitsã (bu-bu-ljí-tsã) – 1: arburic di munti cu yimishi njits aroshi sh-dzãmoasi; 2: yimisha faptã di-aestu arburic; bubuljanã *{ro: arbust mic de munte care face fructe mici, roşii}* *{fr: arbrisseau de montagne aux fruits rouges}* *{en: mountain shrub with red berries}* § ***bubuljanã*** (bu-lu-ljĭá-nã) sf bubuljeni/bubuljene (bu-bu-ljĭé-ni) – (unã cu ***bubuljitsã***)
bubunã (bu-bú-nã) sf – vedz tu ***bubureadzã***[2]
bubuneadzã (bu-bu-neá-dzã) vb I – vedz tu ***bumbuneadzã***
bubunedz (bu-bu-nédzŭ) vb I – vedz tu ***bumbuneadzã***
bubunidzari/bubunidzare (bu-bu-ni-dzá-ri) sf – vedz tu ***bumbuneadzã***
bubunidzat (bu-bu-ni-dzátŭ) adg – vedz tu ***bumbuneadzã***
buburanã (bu-bu-rá-nã) sf – vedz tu ***bubureadzã***[2]
buburari[1]***/buburare*** (bu-bu-rá-ri) sf – vedz tu ***nbulzinedz***
buburari[2]***/buburare*** (bu-bu-rá-ri) sf – vedz tu ***bubureadzã***[2]
buburat[1] (bu-bu-rátŭ) adg – vedz tu ***nbulzinedz***
buburat[2] (bu-bu-rátŭ) adg – vedz tu ***bubureadzã***[2]
bubureac (bu-bu-reácŭ) sm – vedz tu ***burduljac***
bubureadzã[2] (bu-bu-reá-dzã) vb I unipers. buburã (bu-bu-rắ), bubura (bu-bu-rá), buburatã (bu-bu-rá-tã), buburari/buburare (bu-bu-rá-ri) – (foclu) ardi cu unã pirã njicã sh-trimburãtoari; (pira) njicã creashti shi scadi tut chirolu multi ori cu un njic vrondu cãrtsãnitor *{ro: pâlpâi}* *{fr: pétiller, craquer}* *{en: (burning wood) crackle}* ex: bubureadzã foclu § ***buburat*** (bu-bu-rátŭ) adg buburatã (bu-bu-rá-tã), buburats (bu-bu-rátsĭ), buburati/buburate (bu-bu-rá-ti) – tsi ari buburatã *{ro: pâlpâit}* *{fr: pétillé, craqué}* *{en: (burning wood) crackled}* § ***buburari/buburare*** (bu-bu-rá-ri) sf buburãri (bu-bu-rắrĭ) – atsea tsi fatsi lemnul cãndu ardi buburidzãndalui *{ro: acţiunea de a pâlpâi; pâlpâire}* *{fr: action de pétiller, de craquer}* *{en: action of fire crackling}* § ***burbureadzã***[2] (bur-bu-reá-dzã) vb I unipers. burburã (bur-bu-rắ), burbura (bur-bu-rá), burburatã (bur-bu-rá-tã), burburari/burburare (bur-bu-rá-ri) – ardi cu pirã mari *{ro: arde în flăcări}* *{fr: flamboyer}* *{en: (of fire) blaze, flare}* § ***burburat*** (bur-bu-rátŭ) adg burburatã (bur-bu-rá-tã), burburats (bur-bu-rátsĭ), burburati/burburate (bur-bu-rá-ti) – tsi ardi cu pirã mari *{ro: arde în flăcări}* *{fr: flamboyer}* *{en: (of fire) blaze, flare}* § ***burburari/burburare*** (bur-bu-rá-ri) sf burburãri (bur-bu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru ardi cu pirã mari *{ro: acţiunea de a arde în flăcări}* *{fr: action de flamboyer}* *{en: (of fire) action of blazing, of flaring}* § ***bãbãrutã*** (bã-bã-rú-tã) sf bãbãruti/bãbãrute (bã-bã-rú-ti) – pirã mari tsi multi ori fatsi sutsatã sh-cu plãscãnituri (di lemnul tsi ardi); bãrbãrutã, apirã, fleamã, fleacã, bubunã, bubutã, buburanã, gãrmãdz, gãrgalj, curmicami, plaminã, lãmbii, lumbardã *{ro: flacără strălucitoare}* *{fr: flamme resplendissante}* *{en: flame resplendent}* § ***bãrbãrutã*** (bãr-bã-rú-tã) sf – (unã cu ***bãbãrutã***) ex: ardea bãrbãrutã (cu pirã mari) § ***buburanã*** (bu-bu-rá-nã) sf buburani/buburane (bu-bu-rá-ni) – (unã cu ***bãbãrutã***) § ***bubunã*** (bu-bú-nã) sf bubuni/bubune (bu-bú-ni) – (unã cu ***bãbãrutã***) ex: cafeea la noi s-ardi pi bubunã, pi pirã mari; pirã bubunã § ***bubutã*** (bu-bú-tã) sf bubuti/bubute (bu-bu-ti) – (unã cu ***bãbãrutã***) ex: bubuta (pira) a bãtichiljei; bubuta (pira) a catastasiljei
buburec[1] (bu-bu-récŭ) sm buburets (bu-bu-rétsĭ) – un di dauãli mãdulari a omlui cari adunã chishatlu sh-lu pitreatsi tu fuscã ninti ca s-hibã scos nafoarã dit trup (tsi sh-u-aduc tu videari, ma nu tu mãrimi, cu gãrnutslu di fisulj shi s-aflã cãtã tu mesea-a truplui, di-unã parti sh-di alantã); riniclju, niri, arniclju, ariclju *{ro: rinichi}* *{fr: rein, rognon}* *{en: kidney}* ex: mi doari bubureclu (rinicljul) § ***mbuburicat*** (mbu-bu-ri-cátŭ) adg mbuburicatã (mbu-bu-ri-cá-tã), mbuburicats (mbu-bu-ri-cátsĭ), mbuburicati/mbuburicate (mbu-bu-ri-cá-te) – tsi sh-u-adutsi cu bubureclu tu hromã i videari; ca bubureclu *{ro: ca un rinichi la culoare}* *{fr: qui a l'aspect d'un rognon, d'un rein}* *{en: who resembles the kidney in color or aspect}* ex: cu fatsa mplinã, mbuburicatã (ca bubureclu)
buburec[2] (bu-bu-récŭ) sm – vedz tu ***burec***
buburedz[1] (bu-bu-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***nbulzinedz***
buburos (bu-bu-rósŭ) adg – vedz tu ***nbulzinedz***
bubushar (bu-bu-shárŭ) sm bubushari (bu-bu-shárĭ) – om tsialagã di casã-casã, dzua di anlu nou, nviscut cu stranji caraghioasi, cu unã mutsunã pri fatsã shi chipurici di mesi, cari dzãtsi cãntitsi sh-aspari njitslji; bubair, babughear, ligucear, ischinar, arugucear, rugucear *{ro: căluşar mascat}* *{fr: personne travestie qui, le jour de l'an va de porte en porte en recitant quelques verses}* *{en: person going disguised, from door to door, on the new year day, reciting some verses}* ex: yini bubusharlu s-vã mãcã § ***bubair*** (bu-ba-írŭ) sm, sf bubairã (bu-ba-í-rã), bubairi (bu-ba-írĭ) shi bubaireanj (bu-ba-í-reanjĭ), bubairi/bubaire (bu-ba-í-ri) shi bubaireani/bubaireane (bu-ba-í-rea-ni) – (unã cu ***bubushar***) ex: va mi-adar bubair cu tuti cloputli di oi § ***babughear*** (ba-bu-gheárŭ) sm babugheari (ba-bu-gheárĭ) – (unã cu ***bubushar***)
bubutã (bu-bu-tã) sf – vedz tu ***bubureadzã***[2]
Bubuteazã (Bu-bu-teá-zã) sf fãrã pl – dzua-a anlui (6-li di Yinar) cãndu crishtinjlji yiurtisescu pãtidzarea-a Hristolui (di Ayiu-Yeani Pãtidzãtorlu); Boboteadzã, Buboatim, Buboati, Pãtigiuni, Fota *{ro: Boboteaza}* *{fr: Epiphanie}* *{en: Epiphany}* § ***Boboteadzã*** (Bo-bo-teá-dzã) sf fãrã pl – (unã cu ***Bubuteazã***) § ***Buboatim*** (Bu-boá-timŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***Bubuteazã***) ex: ti Buboatim va s-arucã crutsea tu-apã § ***Buboati/Buboate*** (Bu-boá-ti) sm – (unã cu ***Bubuteazã***)
bubzealã (bub-zeá-lã) sf – vedz tu ***bubzel***
bubzel (bub-zélŭ) sm bubzelj (bub-zéljĭ) – agru-arburi njic dit pãduri, tsi sh-u-adutsi cu-un trandafil, cu schinj, cu lilici mushati aroshi, trandafilii, albi i galbini shi poami aroshi ca unã cireashi njicã; mãcesh, mucesh, arug, rug, culumbri, curubits *{ro: măceş, trandafir sălbatec}* *{fr: églantier}* *{en: wild rose}* § ***bubzealã*** (bub-zeá-lã) sf bubzeali/bubzeale (bub-zeá-li) – poamili fapti di bubzel, njits ca cireashili, acrishoari, cu multi simintsã mplini di peri sh-tuti deadun anvãliti cu-unã peaji aroshi; mãceashi, muceashi *{ro: măceaşă}* *{fr: fruit de l'églantier}* *{en: fruit from a wild rose}*
bucal (bu-cálŭ) sn bucãlj (bu-cắljĭ) – vas cu cari s-adutsi la measã apã, yin, etc. tra si s-toarnã tu scafi i yilii trã beari; bucali, bujan, bujanã, garafã, cãrafã, mãtrac, mãtãrac, mãtãrã, cutrov, cãtruvã, birbilji, birbilj *{ro: carafă}* *{fr: carafe}* *{en: decanter}* ex: shadi ncali un tsucal di sh-arãdi di-un bucal § ***bucali/bucale*** (bu-cá-li) sf bucãlj (bu-cắljĭ) – (unã cu ***bucal***)
bucali/bucale (bu-cá-li) sf – vedz tu ***bucal***
bucatã (bu-cá-tã) sf bucãts (bu-cắtsĭ) – parti (tãljatã, aruptã, disfaptã, etc.) dit un lucru (corpu, trup); cumatã, grundã, grunghi, bucã, peatic; tutã mãcarea tsi poati si s-bagã nãoarã n gurã, si s-measticã shi si sã ngljitã; mãshcãturã *{ro: bucată, îmbucătură}* *{fr: morceau, bouchée}* *{en: piece, morsel, mouthful}* ex: armili cad bucãts (cumãts) adrati; bucãts (cumãts) fã-nj-ti, scumpã, tini; s-u facã di bucãts (cumãts); va-nj mi facã bucãts di bucãts; fustanea faptã bucãts di bucãts (tutã cumãts, peatitsi) § ***bucã***[3] (bú-cã) sf buts (bútsĭ) – (unã cu ***bucatã***) ex: unã bucã (cumatã) di pãni; nveasta sh-loa cãti unã masinã tu bucã (mãshcãturã); u lja omlu sh-tu-unã bucã (mãshcãturã) u-archiushurã ãn gurã § ***bucãtici/bucãtice*** (bu-cã-tí-ci) sf bucãtici (bu-cã-tícĭ) – bucatã njicã, cumãtici, cumãtush *{ro: bucăţică}* *{fr: petit morceau, petite bouchée}* *{en: small piece, little morsel, small mouthful}* ex: ãndreptsã suntu s-mi facã bucãtici (cumãtici) § ***mbucãtsedz*** (mbu-cã-tsédzŭ) (mi) vb I mbucãtsai (mbu-cã-tsáĭ), mbucãtsam (mbu-cã-tsámŭ), mbucãtsatã (mbu-cã-tsá-tã), mbucãtsari/mbucãtsare (mbu-cã-tsá-ri) – lu-adar (l-fac, l-talj, l-frãngu tu, lu-aspargu, etc.) bucãts un lucru; cumãtisescu, mpartu *{ro: îmbucătăţi, împărţi}* *{fr: mettre (casser) en morceaux, tronçonner, diviser}* *{en: cut (break, etc.) something into pieces, divide}* ex: mbucãtsai (u feci cumãts, u cumãtãsii) pãnea trã mpãrtsãri; mbucãtsarã (li mpãrtsãrã tu cumãts) ayinjli sh-agrili § ***mbucãtsat*** (mbu-cã-tsátŭ) adg mbucãtsatã (mbu-cã-tsá-tã), mbucãtsats (mbu-cã-tsátsĭ), mbucãtsati/mbucãtsate (mbu-cã-tsá-ti) – faptu (tãljat) bucãts; cumãtisit, mpãrtsãt *{ro: îmbucătăţit, împărţit}* *{fr: mis (cassé) en morceaux, tronçonné, divisé}* *{en: cut (broken, etc.) into pieces, divided}*

§ ***mbucãtsari/mbucãtsare*** (mbu-cã-tsá-ri) sf mbucãtsãri (mbu-cã-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-fatsi cumãts (s-cumãtiseashti); cumãtisiri, mpãrtsãri *{ro: acţiunea de a îmbucătăţi, împărţi; îmbucătăţire, împărţire}* *{fr: action de mettre (casser) en morceaux, de tronçonner, de diviser}* *{en: action of cutting (breaking, etc.) into pieces, of dividing}*

bucã¹ (bú-cã) sf buts (bútsĭ) – partea di nsus a ciciorlui namisa di dzinuclju shi gof (cipoc); coapsã, cipoc, buti, scheli, cãrãdzelj, armu *{ro: coapsă}* *{fr: cuisse}* *{en: thigh}* ex: un gugosh tu bucã-lj treatsi; unã bucã (buti) di carni; hearsirã butsli; dinjicarã butsli

bucã² (bú-cã) sf buts (bútsĭ) – partea cãrnoasã di pi fatsã di-unã parti sh-di-alantã (sum oclji shi namisa di nari shi ureclji); merlu di fatsã *{ro: obraz}* *{fr: joue}* *{en: cheek}* ex: buca a fatsãljei lj-arushi

bucã³ (bú-cã) sf – vedz tu ***bucatã***

bucãtici (bu-cã-tí-ci) sf – vedz tu ***bucatã***

buchet (bu-chétŭ) sn bucheti/buchete (bu-ché-ti) – mãnuclju di lilici ndreapti mushat sh-ligati tuti deadun; bubuchi, chitcã *{ro: buchet}* *{fr: bouquet}* *{en: bouquet, bunch of flowers}*

buci (búcĭŭ) adg – vedz tu ***bucicu***

bucicos (bucĭ-cósŭ) adg bucicoasã (bucĭ-coá-sã), bucicosh (bucĭ-cóshĭ), bucicoasi/bucicoase (bucĭ-coá-si) – tsi easti cu multã carni (mushclji); tsi easti mplin tu fatsã; cãrnos *{ro: cărnos; plin, rotund (la faţă)}* *{fr: charnu; plein}* *{en: fleshy; full, plump}* ex: fatsili a meali-aroshi, bucicoasi (cãrnoasi) § ***bulcicos*** (bul-ci-cósŭ) adg bulcicoasã (bul-ci-coá-sã), bulcicosh (bul-ci-cóshĭ), bulcicoasi/bulcicoase (bul-ci-coá-si) – (unã cu ***bucicos***) § ***bushcutos*** (bush-cu-tósŭ) adg bushcutoasã (bush-cu-toá-sã), bushcutosh (bush-cu-tóshĭ), bushcutoasi/bushcutoase (bush-cu-toá-si) – (unã cu ***bucicos***) ex: frãmti largã, bushcutoasã (mplinã); bratsãli goali, albi sh-bushcutoasi (cãrnoasi, mushcljoasi)

bucicu (búcĭ-cu) adg bucicã (búcĭ-cã), bucichi (búcĭ-chi), bucichi/buciche (búcĭ-chi) – oai cu arocuti aroshi deavãrliga di oclji; buci *{ro: oacăr}* *{fr: brebis aux cercles rouges autour des yeux}* *{en: sheep with red circles around the eyes}* § ***buci*** (búcĭŭ) adg buci/buce (bú-ci) pl(?) – (unã cu ***bucicu***)

bucini/bucine (bú-ci-ni) sf – vedz tu ***bucium***

bucium (bú-cĭumŭ) sm buciunj (bú-cĭunjĭ) shi bucinj (bú-cínjĭ) – truplu a unui arburi; unã cumatã dit truplu a unui arburi tãljat (ayitã tãljatã); bucini, cutsur, chiutuc, chiutuchi, brandu, bãndic, cuciub, ciubã, cuciubã, cãciubã, cuciubeauã, cuciubeu, grij; (expr: easti bucium = cutiuc (lemnu (fig), cutsur); easti cutsur, lemnu (fig); ari caplu gros, easti ca glar di minti, cari aducheashti greu tsi-lj si dzãtsi; easti om di la oi, fãrã prãxi, tsi nu shtii multi) *{ro: buştean, butuc, buturugă}* *{fr: bûche, tronc d'arbre, billot, cep (de vigne)}* *{en: tree trunk, log, block (of wood)}* ex: aflarã un bucium (chiutuc) mari di arburi; shidzui pi-un bucium (cutsur) di fag § ***bucini/bucine*** (bú-ci-ni) sf bucinj (bú-cinjĭ) – (unã cu ***bucium***) ex: arucutit ca un bucini (bucium)

buclar (bu-clárú) sf – vedz tu ***buclã***

buclã (bú-clã) sf bucli/bucle (bú-cli) – vas di lemnu ca un tãlãric i vutselã (tsi poati s-hibã di ma multi soi), tu cari sh-poartã oaminjlji apa i yinlu; bucljitsã; vãtsealã, vitsealã, vutselã *{ro: fedeleş}* *{fr: sorte de petite seille servant à apporter de l'eau à boire ou de vin}* *{en: kind of a small pail for water or wine}* ex: nu ari apã tu buclã; mi dutseam cu bucla n mãnã; s-toarnã cu bucla mplinã; cãrvãnarlu sh-ari bucla cu yin § ***bucljitsã*** (bu-cljí-tsã) sf bucljitsã (bu-cljí-tsã) – buclã ma njicã *{ro: fedeleş mic}* *{fr: petite "buclã"}* *{en: small "buclã"}* ex: la shoput sh-umplea bucljitsãli unã featã § ***buclar*** (bu-clárú) sm buclar (bu-clárú) – atsel tsi fatsi icã vindi bucli *ro: cel care face sau care vinde fedeleşe}* *{fr: celui qui fait ou vend des barillets}* *{en: maker or seller of "buclã"}*

bucljitsã (bu-cljí-tsã) sf – vedz tu ***buclã***

bucur (bú-cur) (mi) vb I – vedz tu ***bucurilji***

bucurari/bucurare (bu-cu-rá-ri) sf – vedz tu ***bucurilji***

bucurat (bu-cu-rátŭ) adg – vedz tu ***bucurilji***

bucurilji/bucurilje (bu-cu-rí-lji) sf bucurilji/bucurilje (bu-cu-rí-lji) – simtsãmintul suflitescu tsi lu-aducheashti cariva tsi s-ifhãrãstiseashti shi s-hãrseashti di-un lucru vrut; harauã, hrauã, hroa, hãrãcupilji, vãsãlii, mãlinari *{ro: bucurie, plăcere}* *{fr: joie, plaisir}* *{en: joy, delight, pleasure, happiness}* ex: mor cu bucurilji (harauã) § ***bucur*** (bú-cur) (mi) vb I bucurai (bu-cu-rắĭ), bucuram (bu-cu-rámŭ), bucuratã (bu-cu-rá-tã), bucurari/bucurare (bu-cu-rá-ri) – aduchescu (fac pri altu s-aducheascã) unã mari harauã (bucurilji); mbucur, hãrsescu, hãrisescu, hãrãsescu, gudescu *{ro: bucura}* *{fr: (se ré)jouir}* *{en: rejoice}* § ***bucurat*** (bu-cu-rátŭ) adg bucuratã (bu-cu-rá-tã), bucurats (bu-cu-rátsĭ), bucurati/bucurate (bu-cu-rá-ti) – tsi aducheashti unã mari harauã; mbucurat, hãrsit, hãrisit, hãrãsit, gudit *{ro: bucuros}* *{fr: (ré)joui, enchanté}* *{en: joyous}* § ***bucurari/bucurare*** (bu-cu-rá-ri) sf bucurãri (bu-cu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva aducheashti unã mari harauã; mbucurari, hãrsiri, hãrisiri, hãrãsiri, gudiri *{ro: acţiunea de a (se) bucura}* *{fr: action de (se ré)jouir}* *{en: action of rejoicing}* § ***mbucur*** (mbú-cur) (mi) vb I mbucurai (mbu-cu-rắĭ), mbucuram (mbu-cu-rámŭ), mbucuratã (mbu-cu-rá-tã), mbucurari/mbucurare (mbu-cu-rá-ri) – (unã cu ***bucur***) ex: oili arãea, si mbucura (s-hãrsea) § ***mbucurat*** (mbu-cu-rátŭ) adg mbucuratã (mbu-cu-rá-tã), mbucurats (mbu-cu-rátsĭ), mbucurati/mbucurate (mbu-cu-rá-ti) – (unã cu ***bucurat***) § ***mbucurari/mbucurare*** (mbu-cu-rá-ri) sf mbucurãri (mbu-cu-rắrĭ) – (unã cu ***bucurari***)

bucusescu (bu-cu-sés-cu) vb IV bucusii (bu-cu-síĭ), bucuseam (bu-cu-seámŭ), bucusitã (bu-cu-sí-tã), bucusiri/bucusire (bu-cu-sí-ri) – fac mãcarea sh-biutura s-treacã din gurã tu gãrgãlan sh-deapoea tu stumahi; arucutescu tu gãrgãlan; ascapit, scapit, ngljit, angljit, ãngljit, mãc, dipishescu *{ro: înghiţi}* *{fr: ingurgiter, avaler}* *{en: gulp down, swallow}* § ***bucusit*** (bu-cu-sítŭ) adg bucusitã (bu-cu-sí-tã), bucusits (bu-cu-sítsĭ), bucusiti/bucusite (bu-cu-sí-ti) – (mãcarea shi biutura) tsi ari tricutã din gurã tu gãrgãlan sh-deapoea tu stumahi; arucutit tu gãrgãlan; ascãpitat, scãpitat,, ngljitat, angljitat, ãngljitat, mãcat, dipishit *{ro: înghiţit}* *{fr: ingurgité, avalé}* *{en: gulped down, swallowed}* § ***bucusiri/bucusire*** (bu-cu-sí-ri) sf bucusiri (bu-cu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bucuseashti (ascapitã) tsiva; arucutiri tu gãrgãlan; ascãpitari, scãpitari, ngljitari, angljitari, ãngljitari, mãcari, dipishiri *{ro: acţiunea de a înghiţi; înghiţire}* *{fr: action d'ingurgiter, d'avaler; engloutissement}* *{en: action of gulping down, of swallowing}*

bucusiri/bucusire (bu-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***bucusescu***

bucusit (bu-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***bucusescu***

bucuvalã (bu-cu-vá-lã) sf bucuvãlj (bu-cu-vắljĭ) – pãni caldã dinjicatã shi amisticatã cu umtu shi cash proaspit; njedz di pãni uscatã, sãrmat shi pãrjilit cu cash (zahari) tu umtu (unturã); bugvalã, buvgalã *{ro: papară}* *{fr: du pain chaud émietté et mélangé avec du beurre et du fromage frais}* *{en: crumbled bread mixed with butter and cheese}* § ***bubgalã*** (bub-gá-lã) sf bubgãlj (bub-gắljĭ) – (unã cu ***bucuvalã***) § ***buvgalã*** (buv-gá-lã) sf buvgãlj (buv-gắljĭ) – (unã cu ***bucuvalã***) ex: sh-la buvgalã, tsi s-videts?

budãlã (bu-dã-lắ) adg budãloanji/budãloanje (bu-dã-loá-nji), budãladz (bu-dã-ládzĭ) budãloanji/budãloanje (bu-dã-loá-nji) – (om) tsi nu para sh-easti dishteptu; (om) tsi easti prostu, glar, hazo, hut, tivichel, etc. *{ro: prostănac}* *{fr: imbécile, stupide}* *{en: imbecile, stupid}* ex: scoalã, budãlã, s-ai puteari mari; coada-a budãloanjiljei di ursã § ***budãlãc*** (bu-dã-lắcŭ) adg budãlãcã (bu-dã-lắ-cã), budãlãts (bu-dã-lắtsĭ), budãlãtsi/budãlãtse (bu-dã-lắ-tsi) – (unã cu ***budãlã***) ex: cari easti mintimenlu sh-cari easti budãlãclu (prostul, glarlu)?

budãlãc (bu-dã-lắcŭ) adg – vedz tu ***budãlã***

budec (bu-décŭ) sn budetsi/budetse (bu-dé-tsi) – unã soi di bãstuni cu-unã penurã tu-un capit, cu cari njitslji ntsapã gljatsa tra s-poatã si sh-facã vimtu (vantsu, zvorizmã) cãndu vor si s-tragã azvarna cu sanja *{ro: un fel de baston cu un cui la un capăt, cu care copiii înţeapă ghiatsa când vor să se târască cu sanja}* *{fr: bâton alpestre à l'aide duquel on evite le glissoire pendant l'hiver}* *{en: alpine stick with a nail on one side, with which one avoids the slide during the winter}* ex: prit muntsã

earna, ca s-nu arãchishãm nã tsãnem cu budetsi

budic (bu-dícŭ) sn – vedz tu ***poci***[1]

budin (bu-dínŭ) sm budinj (bu-dínjĭ) – yermul tsi fatsi mitasea; yermu di mitasi *{ro: vierme de mătase}* *{fr: ver à soie}* *{en: silkworm}* § ***bubã***[2] (bú-bã) sf bubi/bube (bú-bi) – lunjida-a budinlui, a yermului di mitasi *{ro: larva gândacului de mătase}* *{fr: ver à soie}* *{en: silkworm}* ex: nj-muri buba

budrã (bú-drã) sf budri/budre (bú-dre) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pudrã***

budrumi/budrume (bu-drú-mi) sf budrunj (bu-drúnjĭ) – binai (casã, adãrãmintu, etc.) cu udadz scutidosh (tsi s-aflã, multi ori sum loc, tu catoyi) iu suntu tsãnuts ncljish atselj tsi suntu aflats cu stepsu (dupã tsi suntu giudicats shi culãsits tra sã sta ncljish un castili chiro, icã ninti, cãndu ashteaptã ninga tra si s-ducã la giudicatã); zundani, zãndani, sãndani, filichii, filãchii, hapsi, hãpsani, hãpseani, hãpsãnã, ncljisoari, pudrumi, bãdrumi *{ro: podrum, închisoare întunecoasă, beci}* *{fr: cave, prison souterraine; cachot}* *{en: cave, prison, dungeon}* § ***bãdrumi/bãdrume*** (bã-drú-mi) sf bãdrunj (bã-drúnjĭ) – (unã cu ***budrumi***)

buducãshar (bu-du-cã-shárŭ) sm – vedz tu ***buducushar***

buducushar (bu-du-cu-shárŭ) sm buducushari (bu-du-cu-shárĭ) – pulj di mpradã (ma mari di gaea sh-di corbul, tsi mãcã di tuti, cu peanili lãi sh-pãntica albã, sh-cu dintana shi cicioarili multu vãrtoasi); gãvran, gavran, gãrvan, corbu, corac, curac, buducãshar *{ro: corb mare}* *{fr: grand corbeau}* *{en: large raven}* ex: cu gura di buducushar (corbu, corac) § ***buducãshar*** (bu-du-cã-shárŭ) sm buducãshari (bu-du-cã-shárĭ) – (unã cu ***buducushar***)

buduvai (bu-du-váĭŭ) sn buduvai/buduvae (bu-du-vá-i) – chelindru mari, maxus adrat tra s-tsãnã muljituri tu el (di-aradã apã, lapti, gaz, etc.) trã tsãneari tu-un loc i trã purtari dit un loc tu altu ncãrcat pri-unã aftuchinã (amaxi) mari; unã soi di groapã mari adratã tu loc (ca unã baltã, lac njic i ca unã cãzani mari di metal, cimentu, cheatrã, etc. dishcljisã prisuprã), tu cari s-adunã shi s-tsãni apã; sternã, gurnã, hãvuzi *{ro: cisternă, bazin}* *{fr: citerne, bassin}* *{en: cistern, tank}*

budzar (bu-dzárŭ) adg – vedz tu ***budzã***

budzã (bú-dzã) sf budzã (búdzã) – dauãli pãrtsã cãrnoasi di la mardzinea di nsus sh-di la-atsea di nghios tsi ncljid gura shi acoapirã dintsãlj; buzã; (fig: 1: (i) ***budzã di-arãu*** = mardzini di-arãu; (ii) ***budzã di-amari*** = mardzini di-amari; expr: 2: budzã di budzã = di la unã mardzini la-alantã; 3: cu budza cripatã = nvirinat, cripat, nfãrmãcat; 4: dipun budza = mi cãrteashti, nu-nj pari ghini, nu mi-ariseashti, spindzur nãrli; 5: nj-arãdi budza = mi hãrsescu; 6: ãnj mushcu budzãli = escu pishman, nj-pari-arãu di-atseali tsi feci) *{ro: buză, margine}* *{fr: lévre, bord}* *{en: lip, border}* ex: ari budzã aruvirsati; s-nu nj-arãdã budza sh-a njia? (expr: s-nu mi hãrsescu sh-mini?); l-vãtãmarã budza (fig: mardzina) di-amari; Duna eara budzã cu budzã (expr: virsatã, di la unã mardzini la-alantã); fãrmac! budzã cripatã (expr: multu nvirinat); dipusi budzãli (expr: s-cãrti, nu-lj pãru ghini, spindzurã nãrili); ca mãni va sh-mushcã budzãli (expr: va-lj parã-arãu, va s-facã pishman) § ***buzã***[1] (bú-zã) sf buzã (búzã) – (unã cu ***budzã***) § ***budzos*** (bu-dzósŭ) adg budzoasã (bu-dzoá-sã), budzosh (bu-dzóshĭ), budzoasi/budzoase (bu-dzoá-si) – tsi easti cu budzãli groasi, mãri; budzar, mbudzat *{ro: buzat}* *{fr: lippu}* *{en: thick-lipped}* ex: budzoshlji arachi § ***budzar*** (bu-dzárŭ) adg budzarã (bu-dzá-rã), budzari (bu-dzárĭ), budzari/budzare (bu-dzá-ri) – (unã cu ***budzos***) § ***mbudzat*** (mbu-dzátŭ) adg mbudzatã (bu-dzá-tã), mbudzats (mbu-dzátsĭ), mbudzati/mbudzate (mbu-dzá-ti) – (unã cu ***budzos***) § ***mbuz*** (mbuzŭ) vb I mbuzai (mbu-záĭ), mbuzam (mbu-zámŭ), mbuzatã (mbu-zá-tã), mbuzari/mbuzare (mbu-zá-ri) – trec tsiva prit budzã; bag tsiva n gurã; mãc *{ro: mânca}* *{fr: manger}* *{en: eat}* ex: ma cãt apucã sã mbuzã (s-bagã tsiva n gurã) dauã, trei ori shi vinji s-lu scoalã di pi measã; nu mbuzai (mãcai) tsiva pãnã tora § ***mbuzat*** (mbu-zátŭ) adg mbuzatã (mbu-zá-tã), mbuzats (mbu-zátsĭ), mbuzati/mbuzate (mbu-zá-ti) – tsi ari bãgatã tsiva n gurã; tsi ari mãcatã; mãcat *{ro: mâncat}* *{fr: mangé}* *{en: eaten}* § ***mbuzari/mbuzare*** (mbu-zá-ri) sf mbuzãri (mbu-zărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mbuzã *{ro: acţiunea de a mânca}* *{fr: action de manger}* *{en: action of eating}* § ***budzãnarã*** (bu-dzã-ná-rã) sf budzãnãri (bu-dzã-nắrĭ) – diplã faptã tu-un stranj ca unã soi di budzã *{ro: clin de haină în formă de buză}* *{fr: pli (d'un habit) en forme de lèvre}* *{en: fold made in a dress that ressembles a lip}*

budzã di-amari – vedz tu ***budzã***

budzã di-arãu – vedz tu ***budzã***

budzãnarã (bu-dzã-ná-rã) sf – vedz tu ***budzã***

budzos (bu-dzósŭ) adg – vedz tu ***budzã***

bueagi (bu-ĭa-gí) sm – vedz tu ***bueauã***

bueagilãchi (bu-ĭa-gi-lắ-chi) sf – vedz tu ***bueauã***

bueangi (bu-ĭan-gí) sm – vedz tu ***bueauã***

bueatã (bu-ĭá-tã) sf buets (bu-ĭétsĭ) – un apanghiu faptu trã prãvdzã (tsi sh-u-adutsi cu unã casã tsi ari mash citii); pãeatã *{ro: păiată, un fel de adăpost (pentru animale)}* *{fr: une sorte d-abri (pour les animaux)}* *{en: a kind of shelter or cover made for the animals}* ex: oi spindzurati pri buets

bueauã (bu-ĭá-ŭã) sf buei (bu-ĭéĭ) – hroma tsi u-aspuni un lucru; luguria cu cari s-buiseashti un lucru tra s-lj-alãxeascã hroma; luguria tsi-sh bagã muljerli pri fatsã i unglji tra s-aspunã ma mushati; hromã, vãfii, rengã, renghi; arushatsã, fcheasidi, mãzeauã, mãzii, ucnã; (fig: 1: bueauã = taxirati, bileauã; 2: bueauã di = mãratlu di; expr: 3: molj tu noauãdzatsinoauã di buei = bag dinãpoi, aurlu, arushinedz) *{ro: culoare, vopsea}* *{fr: couleur, fard, teinture, dérision, pauvre, malheur}* *{en: color, face make-up, paint, mockery, misfortune, unhappiness}* ex: es lilici cu buei; cãlugreauã ca bueauã (fig: mplinã di bileadz, di taxirãts); sh-deadi cu bueauã (fcheasidi, mãzeauã); ded bueauã a casãljei; tu noauãdzãtsinoauã di buei u mulje (expr: u bãgã dinãpoi, u rizilipsi, u-arushinã); u, bueauã di ficior (fig: mãratlu di ficior), muri; u, bueaua (taxirãtsli, ghiderli) s-vã batã § ***boĭ***[2]***/boe*** (bó-i) sf boi (bóĭ) shi boiuri (bó-ĭurĭ) – (unã cu ***bueauã***) ex: pãdurea cu boili (bueili) tuti s-chindiseashti; sh-adrã fatsa cu boi (fcheadisi); boiurli (bueili) cu cari da murурli § ***buisescu*** (bu-i-sés-cu) (mi) vb IV buisii (bu-i-síĭ), buiseam (bu-i-seámŭ), buisitã (bu-i-sí-tã), buisiri/buisire (bu-i-sí-ri) – (cu-unã fãrci di buisiri icã cu asprucuchiri) acoapir fatsa-a unui lucru cu un petur di bueauã (azvesti); zugrãpsescu un lucru (tra s-lu fac ma mushat, s-lu stulsescu cu lilici, oaminj, etc.); vãpsescu, azvistusescu, chindrisescu, chindisescu, zugrãfsescu, zugrãpsescu, cundiljedz (fatsa, ocljilj); (fig: 1: mi buisescu = jilescu; 2: l-buisescu = (i) lu rizilipsescu; (ii) l-curbisescu, l-stuhinedz, l-distihipsescu, etc.; (iii) lu-alas sh-fug, lu-apãrãtsescu) *{ro: colora, vopsi, picta; nenoroci}* *{fr: colorer, colorier; teindre, peindre; bafouer; rendre quelqu'un malheureux}* *{en: color, dye, paint; make fun of somebody; make someone unhappy}* ex: nu-ts buisea (nu tsi-lj da cu bueauã), lea, perlji ahãntu; buisim (azvistusim) tãvanea; l-buisirã (fig: lu rizilipsirã) tu misu-hori; mi buisescu (fig: jilescu); lu-avinarã pãnã-l buisirã (fig: l-curbisirã); buisea-ti (fig: curbisea-ti), buisite (fig: mãrate)! § ***buisit*** (bu-i-sítŭ) adg buisitã (bu-i-sí-tã), buisits (bu-i-sítsĭ), buisiti/buisite (bu-i-sí-ti) – tsi easti acupirit cu-un petur di bueauã; dat cu bueauã; vãpsit, azvistusit, chindrisit, chindisit, zugrãfsit, zugrãpsit, cundiljatã (fatsa, ocljilj); (fig: buisit = (i) jilit; (ii) rizilipsit; (iii) corbu, corbusit, curbisit, stuhinat, distihipsit, etc.) *{ro: colorat, vopsit, pictat; nenorocit}* *{fr: coloré, colorié; teint, peint; bafoué; infortuné, malheureux}* *{en: colored, dyed, painted; who has been made fun of; unhappy, wretched}* ex: iu ti dutseai, lea buisitã (mãratã, curbisitã) § ***buisiri/buisire*** (bu-i-sí-ri) sf buisiri (bu-i-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-buiseashti tsiva i cariva; vãpsiri, azvistusiri, chindrisiri, chindisiri, zugrãfsiri, zugrãpsiri, cundiljari (fatsa, ocljilj); (fig: buisiri = (i) jiliri; (ii) rizilipsiri; (iii) curbisiri, stuhinari, distihipsiri, etc.) *{ro: acţiunea de a colora, de a vopsi, de a picta; de a (se) nenoroci; nenorocire}* *{fr: action de colorer, de colorier; de teindre, de peindre; de bafouer; de rendre quelqu'un malheureux; malheur}* *{en: action of coloring, of dyeing, of painting; of making fun of somebody; of making someone unhappy; unhappiness}* §

bueangi (bu-ĭan-gí) sm bueangeadz (bu-ĭan-gĭádzĭ) – omlu tsi buiseashti (multi ori stranji tu-unã ducheani adratã maxus trã buisirea-a lor) *{ro: boiangiu}* *{fr: teinturier}* *{en: dyer}* ex: si nvãpsi la bueangeadzlji tuts (fig: s-featsi rizili dinintea-a ntreagãljei lumi) § ***bueagi*** (bu-ĭa-gí) sm bueageadz (bu-ĭa-geádzĭ) – (unã cu ***bueangi***) § ***bugeai*** (bu-gĭáĭŭ) sm bugeai (bu-gĭáĭ) – (unã cu ***bueangi***) § ***bueagilãchi*** (bu-ĭa-gi-lắ-chi) sf bueagilãchi (bu-ĭa-gi-lắchĭ) – ducheani iu s-buisescu lucri (stranji); murafetea di buisiri (a stranjilor)

buf (búfŭ) sm buhi (búhĭ) – nai ma marli pulj di mpradã di noapti, tsi bãneadzã cu-avinarea di njits prici di pri loc, cu caplu shi cu ocljilj mãri; bufã, buhã; (fig: 1: prostu, hazo, tivichel, glar, etc.; 2: orbu) *{ro: bufniţã}* *{fr: hibou}* *{en: owl}* ex: tu cheari doarmi buflu alãvdat; s-adunarã ornjilj tuts di bãgarã buflu cap; mari buf (fig: glar) hii § ***bufã*** (bú-fã) sf bufi/bufe (bú-fi) – (unã cu ***buf***) ex: bufa nu veadi dzua; ca s-yinã bufa (fig: glara) di ursã § ***buhã*** (bú-hã) sf buhi/buhe (bú-hi) – (unã cu ***buf***)

bufar (bu-fárŭ) sm bufari (bu-fárĭ) – apanghiu (faptu di scãnduri, purtets, ligãrei, etc.) tu cari s-tsãn di-aradã pricili di ningã casa-a omlui ca gãljinj (cãnj, cãpri, portsã, etc.); cumas, cumash, cusher, cuteatsã, cocinã, cãsistrã *{ro: coteţ, cocinã}* *{fr: poulailler; étable; abri de verge où un animal peut reposer}* *{en: hen house; cattle-shed; cattle shelter made of switches}*

bufã (bú-fã) sf – vedz tu ***buf***

bufcã (búf-cã) sf bufchi/bufche (búf-chi) – ciulii di per (ma lungu sh-ma tufos) di pi frãmtea i creashtitlu-a caplui; mãnuclju di peani tsi stulsescu caplu-a unor pulj; chipita di la zãrculã (cuculã); cuculj, fundã, tufã, ciuciulã, ciuciulcã (fig: bufchi/bufche = lucruri di njicã simasii; lucruri di njicã tinjii tsi nu ahãrzescu multu; pufchi, bãrcudii, curcufeli, curcufexali, chirãturi, lãpãrdii, lishinãturi, mandzali, palavri, pãlavri, papardeli, shahlamari, zacati, zãcãturi) *{ro: moţ, creastã; fleacuri}* *{fr: aigrette, houppe; bagatelles}* *{en: crest (of bird), tuft; bagatelles}* ex: gãljinã cu bufcã

bugaci/bugace (bu-gá-ci) sf bugãci (bu-gắcĭ) – unã soi di pitã cu peturi *{ro: pogace, un fel de plãcintã}* *{fr: galette feuilletée, gâteau, tourte}* *{en: cake, pie}* § ***pugaci/pugace*** (pu-gá-ci) sf pugãci (pu-gắcĭ) – turtã, pãni coaptã pi jar shi cinushi caldã *{ro: pogace, un fel de lipie}* *{fr: fouace, galette de bouillie de froment ou de maïs}* *{en: flat bread, cake}*

bugat (bu-gátŭ) adg bugatã (bu-gá-tã), bugats (bu-gátsĭ), bugati/bugate (bu-gá-ti) –tsi ari multã aveari (avutsami, tutiputã); bugat, ãmbugat, avut, arhundu, arhundã, zinghin, tsinghin, nicuchir *{ro: bogat}* *{fr: riche}* *{en: rich}* ex: si s-facã bugats (avuts) § ***mbugat*** (mbu-gátŭ) adg mbugatã (mbu-gá-tã), mbugats (mbu-gátsĭ), mbugati/mbugate (mbu-gá-ti) – (unã cu ***bugat***) ex: cãtse la oarfánj shi nu la mbugats? § ***ãmbugat*** (ãm-bu-gátŭ) adg ãmbugatã (ãm-bu-gá-tã), ãmbugats (ãm-bu-gátsĭ), ãmbugati/ãmbugate (ãm-bu-gá-ti) – (unã cu ***bugat***) § ***bugãtsãlji/bugãtsãlje*** (bu-gã-tsắ-lji) sf bugãtsãlj (bu-gã-tsắljĭ) – tuti lucrili (casã, loc, paradz, tutiputã, etc.) tsi li ari cariva (un om, unã fumealji, un cãsãbã, etc.); aveari, avutsãlji, avutsami, bugutsãlji, maltã, yishteari, tutiputã, periusii *{ro: avere}* *{fr: richesse, opulence}* *{en: wealth}* ex: bugãtsãlji (aveari) n tser § ***bugutsãlji/bugutsãlje*** (bu-gu-tsắ-lji) sf bugutsãlj (bu-gu-tsắljĭ) – (unã cu ***mbugãtsãlji***) § ***mbugãtsãlji/mbugãtsãlje*** (bu-gã-tsắ-lji) sf mbugãtsãlj (mbu-gã-tsắljĭ) – (unã cu ***bugãtsãlji***) § ***mbugutsãlji/mbugutsãlje*** (mbu-gu-tsắ-lji) sf mbugutsãlj (mbu-gu-tsắljĭ) – (unã cu ***bugãtsãlji***) § ***bugãtlãcã*** (bu-gãt-lắ-cã) sf bucãtlãts(?) (bu-cã-tlắtsĭ) – (unã cu ***bugãtsãlji***) § ***mbugãtsãscu*** (mbu-gã-tsắs-cu) (mi) vb IV mbugãtsãi (mbu-gã-tsắĭ), mbugãtsam (mbu-gã-tsámŭ), mbugãtsãtã (mbu-gã-tsắ-tã), mbugãtsãri/mbugãtsãre (mbu-gã-tsắ-ri) – agiungu s-mi fac avut; ãnj creashti avearea; avutsãscu *{ro: îmbogãţi}* *{fr: s'enrichir}* *{en: grow rich}* ex: si ti mbugãtsascã (avutsascã) Dumnidzã; nu va sã si mbugãtsascã (s-avutsascã) § ***mbugãtsãt*** (mbu-gã-tsắtŭ) adg mbugãtsãtã (mbu-gã-tsắ-tã), mbugãtsãts (mbu-gã-tsắtsĭ), mbugãtsãti/mbugãtsãte (mbu-gã-tsắ-ti) – tsi ari agiumtã avut; avutsãt *{ro: îmbogãţit}* *{fr: enrichi}* *{en: grown rich}* ex: tru loc mbugãtsãt (avutsãt) § ***mbugãtsãri/mbugãtsãre*** (mbu-gã-tsắ-ri) sf mbugãtsãri (mbu-gã-tsắrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu mbugãtsashti; avutsãri *{ro: acţiunea de a se îmbogãţi; îmbogãţire}* *{fr: action de s'enrichir, enrichissement}* *{en: action of growing rich}* ex: si nchirdãseshti mbugãtsãri (avutsãri) § ***mbugãtsescu*** (mbu-gã-tsés-cu) (mi) vb IV mbugãtsii (mbu-gã-tsíĭ), mbugãtseam (mbu-gã-tseámŭ), mbugãtsitã (mbu-gã-tsí-tã), mbugãtsiri/mbugãtsire (mbu-gã-tsí-ri) – (unã cu ***mbugãtsãscu***) ex: si mbugãtsirã tuts cãts bãtea Mãgiria tu atsel chiro; si mbugãtsi, lj-deadi Dumnidzã § ***mbugãtsit*** (mbu-gã-tsítŭ) adg mbugãtsitã (mbu-gã-tsí-tã), mbugãtsits (mbu-gã-tsítsĭ), mbugãtsiti/mbugãtsite (mbu-gã-tsí-ti) – (unã cu ***mbugãtsãt***) § ***mbugãtsiri/mbugãtsire*** (mbu-gã-tsí-ri) sf mbugãtsiri (mbu-gã-tsírĭ) – (unã cu ***mbugãtsãri***)

bugazi/bugaze (bu-ghá-zi) sf bugãzi (bu-ghắzĭ) – loc strimtu shi ngustu tsi s-aflã namisa di muntsã (analtsã sh-multi ori arãposh); cali strimtã tsi treatsi namisa di doi muntsã; arãstoacã, sudã, angusteatsã, strimturã, strãmturã, dirveni, dãrveni *{ro: defileu, strâmtoare}* *{fr: défilé, gorge}* *{en: mountain pass, gorge}* ex: bugazea-atsea njica di Shacishti easti ma fricoasã di-atsea marea

bugã (bu-ghắ) sm bugadz (bu-ghádzĭ) – un mascur mari (zveltu sh-fuviros) di prãvdzã dit fumealja-a boului (a tserbului, etc.) cari, atumtsea cãndu easti tsãnut trã dãmara-a prãvdzãlor imiri, armãni niscuchit (niciucutit, nidzãgãrit); bic, bicã, dãmal, tavru *{ro: taur}* *{fr: taureau; cerf imposant}* *{en: bull, stag deer}* ex: tserbu, bugã (tavru, bic) mari

bugãtlãcã (bu-gãt-lắ-cã) sf – vedz tu ***bugat***

bugãtsãlji/bugãtsãlje (bu-gã-tsắ-lji) sf – vedz tu ***bugat***

bugdan (bug-dánŭ) adg bugdanã (bug-dá-nã), bugdanj (bug-dánjĭ), bugdani/bugdane (bug-dá-ni) – tsi easti mushat, pripsit, shi zveltu; livendu, birbu, daitcu, dai, dailjan, pirifan, ciom, pitrit, primtu *{ro: chipeş}* *{fr: de belle mine (allure, prestance), d'une beauté impressionnante}* *{en: beautiful, good looking, handsome, well made}* ex: bugdanã aleaptã; pirushana, atsea bugdanã (pirifanã); li umplu ea vasili, bugdana-nj (mushats-a mea); amiradz bãrbosh shi tiniri bugdani (feati pirifani shi mushati); oclju di bugdanã;

bugeai (bu-gĭáĭŭ) sm – vedz tu ***bueauã***

buggi (bugh-gí) adg buggioanji/buggioanje (bugh-gĭoá-nji), buggeadz (bugh-gĭádzĭ), buggioanji/buggioanje (bugh-gĭoá-nji) – oaspits la unã numtã, cari, seara di numtã yin di la soea-a nveastãljei nauã tu casa-a gambrolui; numtar, nuntar, lumtar *{ro: nuntaş}* *{fr: gens de la noce, hommes et femmes, qui, le soir des noces, vont de la part des parents de la mariée à la maison du marié}* *{en: wedding guest}* ex: ca buggi (numtar) pri cal cu selã

bughaci/bughace (bu-ghá-ci) sf bughãci (bu-ghắcĭ) – unã cu ***bugaci***

bughazi/bughaze (bu-ghá-zi) sf bughãzi (bu-ghắzĭ) – unã cu ***bugazi***

bughã (bu-ghắ) sm bughadz (bu-ghádzĭ) – unã cu ***bugã***

bughdan (bugh-dánŭ) adg bughdanã (bugh-dá-nã), bughdanj (bugh-dánjĭ), bughdani/bughdane (bugh-dá-ni) – unã cu ***bugdan***

bughgi (bugh-gí) adg bughgioanji/bughgioanje (bugh-gĭoá-nji), bughgeadz (bugh-gĭádzĭ), bughgioanji/bughgioanje (bugh-gĭoá-nji) – unã cu ***buggi***

bughuzii/bughuzie (bu-ghu-zí-i) sf bughuzii (bu-ghu-zíĭ) – unã cu ***buguzii***

bugiornã (bu-gĭór-nã) sf bugiorni/bugiorne (bu-gĭór-ni) – mãcari tsi u-ari un geaba, tsi nu-l custuseashti tsiva *{ro: mâncare gratuitã, pomanã}* *{fr: nourriture gratuite}* *{en: free meal}* ex: aflã bugiornã aclo iu s-dusi

bugunitsã (bu-gu-nítsã) sf bugunitsã (bu-gu-nítsã) – mãcãrli (tigãnj, lãnghidã, bugaci, oauã, culac, ghelã, etc.) tsi-lj s-aduc a unei lihoanã; lihunjatic *{ro: mâncarea, fructe, gogoşi, etc. aduse lãuzei}* *{fr: sorte de panade, cadeaux (surtout des fruits, des beignets, etc.) qu'on apporte à une nouvelle accouchée}* *{en: fruits, cake, doughnuts, etc. brought to a newly confined woman}* ex: adutsets ali lihoanã bugunitsã

bugutsãlji/bugutsãlje (bu-gu-tsắ-lji) sf – vedz tu ***bugat***

bugutsãlji/bugutsãlje (bu-gu-tsắ-lji) sf – vedz tu ***bugat***
buguzii/buguzie (bu-ghu-zí-i) sf buguzii (bu-ghu-zíĭ) – stofã di bumbac, amisticatã cãtivãrãoarã sh-cu altã soi di ljitsã (ini); *{ro: bogasiu}* *{fr: boucassin; cotonnade, futaine}* *{en: cotton fabric}* ex: purta nã poalã di buguzii § ***buhasii/buhasie*** (bu-ha-sí-i) sf buhasii (bu-ha-síĭ) – (unã cu ***buguzii***) § ***buhãsii/buhãsie*** (bu-hã-sí-i) sf buhãsii (bu-hã-síĭ) – (unã cu ***buguzii***)
buhar (bu-hárŭ) sm – vedz tu ***buhare***
buhare (bu-ha-ré) sm buharadz (bu-ha-rádzĭ) – guva prit cari easi fumlu din casã; parti dit sulina di pri citii prit cari easi fumlu din casã; buhar, ugeachi, cosh, fungar, bãge *{ro: coşul (de la casă), horn}* *{fr: cheminée}* *{en: chimney}* ex: esh prit buhare § ***buhar*** (bu-hárŭ) sm buhari (bu-hárĭ) – (unã cu ***buhare***)
buhasii/buhasie (bu-ha-sí-i) sf – vedz tu ***buguzii***
buhav (bú-havŭ) adg buhavã (bú-ha-vã), buhavi (bú-havĭ), buhavi/buhave (bú-ha-vi) – tsi easti umflat la fatsã (di somnu, niputeari, biuturã, etc.); tsi ari pãrtsã criscuti (ca gãrnutsi, arici, etc.) pi cheali (vini, mãdulari, etc.); tsi easti gol icã putridzãt nãuntru; cufchiu, putridzãt, bruhav, pruhav, puhav, buldzinat, buburos, pãhrãvos, butcav *{ro: buhav; cu tubercule, tuberculos; găunos, putrezit}* *{fr: bouffi; tuberculeux; creux, pourri}* *{en: swollen, bloated; tubercular; hollow, rotten}* § ***bruhav*** (brú-havŭ) adg bruhavã (brú-ha-vã), bruhavi (brú-havĭ), bruhavi/bruhave (bú-ha-vi) – (unã cu ***buhav***)
buhã (bú-hã) sf – vedz tu ***buf***
buhãsii/buhãsie (bu-hã-sí-i) sf – vedz tu ***buguzii***
buhce[1] (buh-cé) sm – vedz tu ***bohci***
buhce[2] (buh-cé) sm – vedz tu ***bãhce***
buhcealãchi/buhcealãche (buh-cĭa-lắ-chi) sf – vedz tu ***bohci***
buhtiri/buhtire (buh-tí-ri) sf buhtiri (buh-tírĭ) – atsea tsi-aducheashti omlu cãndu avurseashti; brengã, apustusiri, lãvrusiri, avursiri, curmari, armãneari, cãpãiri *{ro: oboseală}* *{fr: fatigue, lassitude}* *{en: tiredness, weariness}* ex: fãrã buhtiri, fãrã lucrari § ***buhtisescu*** (buh-ti-sés-cu) vb IV buhtisii (buh-ti-síĭ), buhtiseam (buh-ti-seámŭ), buhtisitã (buh-ti-sí-tã), buhtisiri/buhtisire (buh-ti-sí-ri) – avursescu (agnusescu, mi satur, etc.) di-atseali tsi fac; nu shtiu tsi s-fac tra sã-nj treacã oara; nji s-aurashti, mi plictisescu, bizirsescu, sãcãldisescu *{ro: obosi; plictisi, sătura, dezgusta}* *{fr: se lasser; s'ennuyer, s'embêter, se rassasier, se dégoûter}* *{en: tire; be bored, be annoyed, have enough, be disgusted}* § ***buhtisit*** (buh-ti-sítŭ) adg buhtisitã (buh-ti-sí-tã), buhtisits (buh-ti-sítsĭ), buhtisiti/buhtisite (buh-ti-sí-ti) – tsi easti avursit (agnusit, sãturat, etc.) di-atseali tsi fatsi; tsi-lj s-aurashti; plictisit, bizirsit, sãcãldisit *{ro: obosit; plictisit, săturat, dezgustat}* *{fr: lassé, ennuyé, embêté, rassasié, dégoûté}* *{en: tired, bored, annoyed, disgusted, tired}* § ***buhtisiri/buhtisire*** (buh-ti-sí-ri) sf buhtisiri (buh-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva buhtiseashti; plictisiri, bizirsiri, sãcãldisiri *{ro: acţiunea de a se plictisi, de a se sătura, de a fi dezgustat; oboseală; plictisire}* *{fr: action de se lasser; de s'ennuyer, de s'embêter, d'être dégoûté; lassitude, rassasiement}* *{en: action of tiring; of being bored, of being annoyed, of having enough, of being disgusted; tiredness}*
buhtisescu (buh-ti-sés-cu) vb IV – vedz tu ***buhtiri***
buhtisiri/buhtisire (buh-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***buhtiri***
buhtisit (buh-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***buhtiri***
buici (bu-ícĭŭ) sm – vedz tu ***bou***
buimatcu (buĭ-mat-cu) adg buimatcã (buĭ-mat-cã), buimattsi (buĭ-mat-tsi), buimattsi/buimattse (buĭ-mat-tsi) – tsi easti ndreptu shi tes ca un cãmpu (fatsã) fãrã oahti i vãljuri; duzi *{ro: neted, plat}* *{fr: plat}* *{en: flat}* ex: ca biumatcu-nj pari torlu
buimi/buime (bu-í-mi) sf buinj (bu-ínjĭ) – cumatã di pãndzã di lãnã (bumbac, mitasi, etc.), multi ori chindisitã i buisitã cu multi hromi, tsi muljerli u poartã di gushi, pi umiri icã pi cap (tu loc di capelã); limudetã, shal, shali, buimi; (expr: cu-unã buimi = ca unã buimi, ca un baltsu, zãvon, poshi, vlashcã, etc.) *{ro: şal, fular de femei}* *{fr: châle, foulard de femmes}* *{en: shawl, scarf (woman)}* ex: purta nã buimi (un shal) di sirmã; mãili cu baltsuri sh-cu buimi; ndzarea acupirea cu-unã buimi (expr: ca un vel, poshi) albastrã citiili a casilor § ***buiumi/buiume*** (bu-ĭú-mi) sf buiunj (bu-ĭúnjĭ) – (unã cu ***buimi***)
buin (bu-ínŭ) adg – vedz tu ***bou***
buisescu (bu-i-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***bueauã***
buisiri/buisire (bu-i-sí-ri) sf – vedz tu ***bueauã***
buisit (bu-i-sítŭ) adg – vedz tu ***bueauã***
buits (bu-ítsŭ) sm – vedz tu ***bou***
buitsã (bu-í-tsã) sf pl(?) – lãngoari mulipsitoari (tsi s-lja di la om la om) sh-cari s-aspuni cu cãlduri mãri, dureri di cap, arushatã scoasã pi cheali sh-curdzeri di sãndzi nuntru tu truplu-a omlui; njatsã, tif *{ro: tifos}* *{fr: typhus, fièvre typhoïde}* *{en: typhus, typhoid fever}*
buiumi/buiume (bu-ĭú-mi) sf – vedz tu ***buimi***
buiurdii/buiurdie (bu-ĭur-dí-i) sf buiurdii (bu-ĭur-díĭ) – dimãndarea tsi-lj si fatsi a unui tra s-adarã tsiva (cã va i cã nu va); dimãndu, dimãndari, dimãndãciuni, dimãndatã, cumandã, urdin, ordin, ordinii, pãrãnghilii, timbihi, timbii, emri, endolii, diatagmã, diitãyii *{ro: ordin}* *{fr: ordre}* *{en: ordin}*
buiurun! (bu-ĭú-runŭ)! inter – zbor cu cari un urseashti pri cariva s-intrã n casã (s-lja tsiva, s-facã un lucru, etc.); oriste!, orse!, ursea! *{ro: poftim}* *{fr: s'il vous plaît, je vous en prie, veuillez, voilà, tenez!}* *{en: please, come in, here you are, here it is, take it, etc.}*
bujan (bu-jeánŭ) sn bujani/bujane (bu-jeá-ni) – vas cu cari s-adutsi la measã apã, yin, etc. tra si s-toarnã tu scafi i yilii trã beari; bucal, bucali, bujanã, garafã, carafã, mãtrac, mãtãrac, mãtãrã, cutrov, cãtruvã, birbilji, birbilj *{ro: carafă}* *{fr: carafe, joli broc de porcelaine, bouteille}* *{en: decanter, pitcher, jug}* ex: cãndu-asculash bujanlu shi-nj deadish tini s-beau?; tu-un bujan nã bium yin; bujanili nidistupati nu s-gulea di yin § ***bujanã*** (bu-jeá-nã) sf bujani/bujane (bu-jeá-ni) – (unã cu ***bujan***)
bujanã (bu-jeá-nã) sf – vedz tu ***bujan***
bujor (bu-jĭórŭ) sm bujori (bu-jĭórĭ) – floarã-analtã criscutã tu grãdinã (cãtivãrãoarã sh-agrã pi cãmpu) tsi da lilici multu mushati sh-anjurzitoari, mãri, di hromã aroshi, trandafilii icã albã; (fig: bujor = cari easti arosh la fatsã ca un bujor; mbujurat) *{ro: bujor}* *{fr: pivoine}* *{en: peony}* ex: un bujor di featã (fig: mbujuratã, aroshi la fatsã, ca un bujor) § ***mbujuredz*** (mbu-jĭu-rédzŭ) (mi) vb I mbujurai (mbu-jĭu-ráĭ), mbujuram (mbu-jĭu-rámŭ), mbujuratã (mbu-jĭu-rá-tã), mbujurari/mbujurare (mbu-jĭu-rá-ri) – (mi) fac arosh la fatsã ca un bujor, arushescu multu la fatsã *{ro: (se) îmbujora la faţă}* *{fr: devenir rouge comme une pivoine}* *{en: become red faced as the peony}* § ***mbujurat*** (mbu-jĭu-rátŭ) adg mbujuratã (mbu-jĭu-rá-tã), mbujurats (mbu-jĭu-rátsĭ), mbujurati/mbujurate (mbu-jĭu-rá-ti) – tsi s-featsi (easti) arosh (la fatsã) ca un bujor *{ro: roşu ca bujorul}* *{fr: avec la face rouge comme une pivoine}* *{en: red faced as the peony}* ex: arosh shi mbujurat § ***mbujurari/mbujurare*** (mbu-jĭu-rá-ri) sf mbujurãri (mbu-jĭu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva arushashti la fatsã ca un bujor *{ro: actiunea de a (se) îmbujora; îmbujorare}* *{fr: action de devenir rouge comme une pivoine}* *{en: action of becoming red faced as the peony}*
bulãchi/bulãche (bu-lắ-chi) sf – vedz tu ***bolcu***
bulcicos (bul-ci-cósŭ) adg – vedz tu ***bucicos***
buldumi/buldume (bul-dú-mi) sf – vedz tu ***bãldumi***
buldzinari/buldzinare (bul-dzi-ná-ri) sf – vedz tu ***nbulzinedz***
buldzinat (bul-dzi-nátŭ) adg – vedz tu ***nbulzinedz***
buldzinedz (bul-dzi-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***nbulzinedz***
bulgur (bul-gúrŭ) sn – vedz tu ***blãguri***
bulguri/bulgure (búl-gu-ri) sm – vedz tu ***blãguri***
buljar (bu-ljĭárŭ) sm buljari (bu-ljĭárĭ) – sharpi (nipãrticã) mari tsi bãneadzã tu Turchii; sharpi, sãpit, nipãrticã, nãpãrticã, ofchiu *{ro: şarpe mare}* *{fr: grand serpent}* *{en: large serpent}*
buloc (bu-lócŭ) sn buloatsi/buloatse (bu-loá-tsi) – loclu iu oaminjlji (prãvdzãli, puljlji, etc.) sh-trec, di-aradã noaptea, (iu dormu, dizvursescu i sh-aflã apanghiu); lujar, loji, loj, yitachi, ashtirnut, culcush, pitulj, pãtulj, scrob *{ro: bârlog, vizuină}*

{fr: gîte, tanière, repaire} *{en: resting place, lair, den}* ex: sta ca ursa tu buloc (lujar)

bulubash (bu-lú-bashĭŭ) sm bulubash (bu-lú-bashĭ) – capidan dit ascherea nturtseascã; (expr: mi portu ca un bulubash = mi portu ca un tiran) *{ro: căpitan}* *{fr: capitaine}* *{en: captain}* ex: vrei tra s-bag doi bulubash s-ti-adarã fãsh?; ca vãrã bulubash (tiran) s-poartã

bulubotsã (bu-lu-bó-tsã) sf bulubotsã (bu-lu-bó-tsã) – tsãsãturã groasã di lãnã dit cari s-fac stranji huryiteshti (paltadz, etc.); shiac, shaeac, shãeac, pustavi, abã, saric, gravano *{ro: dimie}* *{fr: escot de qualité inférieure dont on fait des braies, des chausses; braies faites de cet escot}* *{en: rough homespun from which breeches and hoses are made; the breeches made of this homespun}* ex: tsase ahãti brãtsati di bulubotsã

buluchi/buluche (bu-lú-chi) sf buluchi (bu-lúchĭ) – adunãturã di lucri (prãvdzã, planti, etc.) tsi s-aflã deadun tu idyiul loc; bluchi, ceatã, bandã, taifã, cãlãbãlãchi, gloatã, surii, suro, multimi, multeami, multeatsã, multsãmi, flumin, nãfamã, lumi, lao, plitizmo, plod, popul, pupul, gamã, tavabii, tavambii, tãbãbii, tubãbii, chindrã, jurdunã, etc. *{ro: grup, ceată}* *{fr: groupe, troupeau, harde}* *{en: group, herd, flock}* ex: pascu buluchi di tserghi § ***bluchi/bluche*** (blú-chi) sf bluchi (blúchĭ) – (unã cu ***buluchi***)

bulvurã (búl-vu-rã) sf pl(?) – pulbirea tsi s-bagã tu tufechi tra s-plãscãneascã shi s-aminã gãgoshlu; vulburã, agzoti, avzoti, bãruti *{ro: praf de puşcă}* *{fr: poudre à canon}* *{en: gunpowder}*

bum! (búmŭ) inter – zbor tsi va s-aspunã cum s-avdi vrondul tsi-l fatsi unã topã i tufechi tsi plãscãneashti; bam-bum, buum *{ro: cuvânt care imită sunetul unei explozii}* *{fr: interjection qui imite un bruit fait par une détonation}* *{en: word imitating a sound made by an explosion}* § ***bam-bum!*** (bám-búmŭ) – (unã cu ***bum!***) § ***buum!*** (bú-umŭ) inter – (unã cu ***bum!***) ex: plãscãni ca vãrã topã, buum!

bumbac (bum-bácŭ) sn bumbatsi/bumbatse (bum-bá-tsi) shi bumbacuri (bum-bá-curĭ) – plantã criscutã trã hirili tsi nvilescu (ca unã soi di lãnã albã) simintsãli a ljei criscuti tu-unã soi di fructu-cutii; lãna adunatã di pi-aesti simintsi; hirili fapti dit aestã lãnã ufilisiti la tsãsearea di pãndzã, sindonj, cãmesh, etc.; vata faptã dit aesti hiri, shcurti shi suptsãri, bunã tr-aspilarea-a plãyiilor sh-a arãnjlor mplini di sãndzi i pronj; cãmangu, scãmanghi; (expr: criscut tu/prit bumbatsi = tsi-ari criscutã mutrit sh-hãidipsit, tsi-ari dusã unã banã lishoarã, fãrã ghideri sh-cripãri) *{ro: bumbac, vată}* *{fr: coton, ouate}* *{en: cotton, wadding}* ex: pãndza easti-adratã di bumbac; sh-featsi unã giupã cu bumbac § ***bumbãcos*** (bum-bã-cósŭ) adg bumbãcoasã (bum-bã-coá-sã), bumbãcosh (bum-bã-cóshĭ), bumbãcoasi/bumbãcoase (bum-bã-coá-si) – tsi easti (moali, albu, etc.) ca bumbaclu; tsi easti faptu di bumbac *{ro: bumbăcos}* *{fr: cotonneux}* *{en: of cotton}* § ***bãmbãcos*** (bãm-bã-cósŭ) adg bãmbãcoasã (bãm-bã-coá-sã), bãmbãcosh (bãm-bã-cóshĭ), bãmbãcoasi/bãmbãcoase (bãm-bã-coá-si) – (unã cu ***bumbãcos***) § ***bumbãchii/bumbãchie*** (bum-bã-chí-i) sf bumbãchii (bum-bã-chíĭ) – loclu iu s-creashti bumbaclu; loc siminat cu bumbac *{ro: bumbăcărie}* *{fr: endroit où on cultive le coton}* *{en: area cultivated with cotton}* § ***mbumbac*** (mbum-bácŭ) vb I mbumbãcai (mbum-bã-cáĭ), mbumbãcam (mbum-bã-cámŭ), mbumbãcatã (mbum-bã-cá-tã), mbumbãcari/mbumbãcare (mbum-bã-cá-ri) – bag bumbac pi unã aranã; bag bumbac tu-astarea-a unui stranj *{ro: vătui}* *{fr: mettre du coton}* *{en: wad, line/stuff with wadding}* ex: nu lu mbumbãcã ghini giuplu § ***mbumbãcat*** (mbum-bã-cátŭ) adg mbumbãcatã (mbum-bã-cá-tã), mbumbãcats (mbum-bã-cátsĭ), mbumbãcati/mbumbãcate (mbum-bã-cá-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã bumbac pi-aranã; tsi ari astari cu bumbac *{ro: vătuit}* *{fr: (à) qui (on) a mis du coton}* *{en: wadded, lined/stuffed with wadding}* ex: nu putui s-portu fustani mbumbãcatã § ***mbumbãcari/mbumbãcare*** (mbum-bã-cá-ri) sf mbumbãcãri (mbum-bã-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mbumbacã *{ro: acţiunea de a vătui; vătuire}* *{fr: action de mettre du coton}* *{en: action of wadding, of lining/stuffing with wadding}*

bumbar[1] (bum-bárŭ) sm bumbari (bum-bárĭ) shi sn bumbari/bumbare (bum-bá-ri) – soi di lucancu (adrat cu mats di oai i di caprã, ndreptu cu carni shi amisticat cu hicatlu, inima shi splina-a nimaljlui vãtãmat); lumbar, lucanic, lucancu, culucancu, culeu; dormenji, roman; sugiuc *{ro: un fel de cârnat de oaie sau capră unde carnea este amestecată şi cu ficatul, inima şi splina animalui}* *{fr: gros intestin de mouton ou de chèvre farci du foi, du coeur et de la rate de l'animal tué}* *{en: sausage made from sheep or goat meat to which is added the liver, heart and spleen of the animal slaughtered}* § ***lumbar*** (lum-bárŭ) sm lumbari (lum-bárĭ) shi sn lumbari/lumbare (lum-bá-ri) – (unã cu ***bumbar***[1])

bumbar[2] (bum-bárŭ) sm bumbari (bum-bárĭ) – insectã (yeatsã) tsi sh-u-adutsi cu musca, murnã sh-cu dãmtsã galbini pi pãnticã, cu doauã arpiti, sh-cari ntsapã omlu i prãvdzãli tra s-lã sugã sãndzili; tãun, davan, davun, streclji *{ro: tăun}* *{fr: taon}* *{en: oxfly, gadfly}*

bumbãchii/bumbãchie (bum-bã-chí-i) sf – vedz tu ***bumbac***

bumbãcos (bum-bã-cósŭ) adg – vedz tu ***bumbac***

bumbãrac (bum-bã-rácŭ) sn bumbãrats (bum-bã-rátsĭ) – prici multu njicã ca, bunãoarã, bubulic, flitur, muscã, etc.; bumbãrec, bubulic, rimã, yeatsã *{ro: gânganie, (mică) insectă}* *{fr: être vivant, insecte}* *{en: (small) insect}* § ***bumbãrec*** (bum-bã-récŭ) sn bumbãrets (bum-bã-rétsĭ) – (unã cu ***bumbãrac***)

bumbãrec (bum-bã-récŭ) sn – vedz tu ***bumbãrac***

bumboanã (bum-boà-nã) sf bumboani/bumboane (bum-boá-ni) – dultseami (ma multu ti njits) faptã dit siropea di zahari acãtsatã, anjurizmatã mushat, multi ori amisticatã sh-cu alti lucri (ca, bunãoarã, ciuculatã, nuts, etc.) sh-turnatã deapoea tu njits cumãts, a curi lã si da multi hromi sh-formi (ca mãrdzeali, gurgulji, bãstunj njits, etc.); bambonã, toapã, cocã, cufetã, zãhãratã, zãhãrtari *{ro: bomboană}* *{fr: bonbon}* *{en: candy}* § ***bambonã*** (bam-bó-nã) sf bamboni/bambone (bam-bó-ni) – (unã cu ***bumboanã***)

bumbunar (bum-bu-nárŭ) sm bumbunari (bum-bu-nárĭ) – bubulic di hroma-a cãstãnjiljei, cu arpitli nduplicati pi-anumir, tsi easi cãtã tu nchisita-a meslui Mai shi s-hrãneashti cu frãndzã di arburi, lãludz, erghi, etc.; cãrãbush, zãngãnar, junã *{ro: cărăbuş}* *{fr: hanneton}* *{en: cockroach}* ex: alghinjli suntu putsãni shi bumbunarlji multsã

bumbunaricã (bum-bu-ná-ri-cã) sf – vedz tu ***burbunacã***

bumbuneadzã (bum-bu-neá-dzã) vb I unipirs bumbunidzã (bum-bu-ni-dzã), bumbunidza (bum-bu-ni-dzá), bumbunidzatã (bum-bu-ni-dzá-tã), bumbunidzari/bumbunidzare (bum-bu-ni-dzá-ri) – s-avdi un vrondu mari cãndu ascapirã shi sfuldzirã (dit tserlu ncãrcat cu niori); bubuneadzã, detunã, tunã *{ro: tuna}* *{fr: tonner}* *{en: thunder}* ex: shi cãndu-i sirin bumbuneadzã; cãt bãgã s-bumbuneadzã, s-ascapirã shi s-fuldzirã; bumbunidzã noaptea § ***bumbunedz*** (bum-bu-nédzŭ) vb I bumbunidzai (bum-bu-ni-dzáĭ), bumbunidzam (bum-bu-ni-dzámŭ), bumbunidzatã (bum-bu-ni-dzá-tã), bumbunidzari/bumbunidzare (bum-bu-ni-dzá-ri) – fac un vrondu mari (diaradã cu-unã boatsi-analtã, sãnãtoasã shi apreasã) ca-atsel faptu di niorlji ncãrcats cãndu ascapirã; lu-aurlu sh-lu cãtigursescu pri cariva cu boatsi multu-analtã; bubunedz, detun, tun; (expr: 1: bumbuneadzã-ti di-aoa = fudz di-aoa shi s-nu ti mata ved n fatsã; du-ti la drats; s-ti lja neclu; 2: bumbuneadzã-l = arucã-l, dã-l nafoarã; 3: l-bumbuneadzã Dumnidzã = lu curbiseashti, l-lupuseashti, lu urghiseashti Dumnidzã) *{ro: tuna}* *{fr: tonner}* *{en: thunder}* ex: tu vatrã foclu bumbuneadzã (cãrtsãneashti); bumbunidza (aurla) sh-cãrtsãnea dintsãlj; bumbuneadzã-ti (expr: s-ti lja neclu, fudz di-aoa) chirute!; arapi feata sh-u bumbuneadzã (expr: sh-arucã-u) tu cireap § ***bumbunidzat*** (bum-bu-ni-dzátŭ) adg bumbunidzatã (bum-bu-ni-dzá-tã), bumbunidzats (bum-bu-ni-dzátsĭ), bumbunidzati/bumbunidzate (bum-bu-ni-dzá-ti) – 1: (vrondu) tsi s-avdi cãndu ascapirã shi sfuldzirã; 2: (om) tsi easti aurlat sh-cãtigursit cu boatsi multu-analtã; bubunidzat, detunat, tunat *{ro: tunat}* *{fr: tonné}* *{en: thundered}* ex: om bumbunidzat (expr: urghisit, curbisit, stuhinat) di Dumnidzã § § ***bumbunidzari/bumbunidzare*** (bum-bu-ni-dzá-ri) sf bumbu-

nidzãri (bum-bu-ni-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu (cariva) bumbuneadzã; vrondul tsi s-avdi cãndu bumbuneadzã; bubunidzari, detunari, tunari *{ro: acţiunea de a tuna; tunet}* *{fr: action de tonner; tonnerre}* *{en: action of thundering; thunder}* ex: di sfulgu, di bumbunidzari s-cutreamburã niorlji n dzari; nj-u fricã di bumbunidzari; nu ncljisim ocljilj tutã noaptea di-ahãtã bumbunidzari § ***bubuneadzã*** (bu-bu-neá-dzã) vb I unipirs bubunidzã (bu-bu-ni-dzắ), bubunidza (bu-bu-ni-dzá), bubunidzatã (bu-bu-ni-dzá-tã), bubunidzari/bubunidzare (bu-bu-ni-dzá-ri) – (unã cu ***bumbuneadzã***) § ***bubunedz*** (bu-bu-nédzŭ) vb I bubunidzai (bu-bu-ni-dzáĭ), bubunidzam (bu-bu-ni-dzámŭ), bubunidzatã (bu-bu-ni-dzá-tã), bubunidzari/bubunidzare (bu-bu-ni-dzá-ri) – (unã cu ***bumbunedz***) § ***bubunidzat*** (bu-bu-ni-dzátŭ) adg bubunidzatã (bu-bu-ni-dzá-tã), bubunidzats (bu-bu-ni-dzátsĭ), bubunidzati/bubunidzate (bu-bu-ni-dzá-ti) – (unã cu ***bumbunidzat***) § ***bubunidzari/bubunidzare*** (bu-bu-ni-dzá-ri) sf bubunidzãri (bu-bu-ni-dzắrĭ) – (unã cu ***bumbunidzari***)

bumbunedz (bum-bu-nédzŭ) vb I – vedz tu ***bumbuneadzã***

bumbunidzari/bumbunidzare (bum-bu-ni-dzá-ri) sf – vedz tu ***bumbuneadzã***

bumbunidzat (bum-bu-ni-dzátŭ) adg – vedz tu ***bumbuneadzã***

bun[1] (búnŭ) adg bunã (bú-nã), bunj (búnjĭ), buni/bune (bú-ni) – tsi ari hãri cãftati di lumi; (om) cari fatsi bunets la lumi (ca bunãoarã, cari agiutã lumea cãndu ari ananghi, cari nu fatsi arãu, etc.); bunac; (expr: 1: (om) bun ca pãnea caldã = (om) multu bun; 2: nj-easti bun = mi-ariseashti; 3: u-aflu bunã = u-aflu cã easti ghini (cã undzeashti, cã-lj si cadi, cã-lj hãrzeashti, etc.); 4: cusurin bun = prot cusurin, cusurin ver; 5: bunjlji a hoarãljei = oaminjlji di frãmti a hoarãljei; mãrlji a hoarãljei; 6: bunlu-a bunjlor = multu bun, un di nai ma bunjlji; 7: bunã-vã oara; bunã-vã dzua = zbor cu cari s-ghinueashti lumea cãndu s-adunã i s-disparti; 8: di bun, ma bun = cu cãt treatsi chirolu, cu-ahãt ma bun s-fatsi; 9: Multu Bune! = Dumnidzale!) *{ro: bun}* *{fr: bon}* *{en: good}* ex: easti bun ca pãnea-atsea caldã (expr: easti multu bun); nj-easti cusurin bun (expr: prot cusurin); nj-easti bunã (mi-ariseashti) cafeea cu lapti; nu tsi-u bunã (nu ti-ariseashti) § ***nibun*** (ni-búnŭ) adg nibunã (ni-bú-nã), nibunj (ni-búnjĭ), nibuni/nibune (ni-bú-ni) – tsi nu easti bun; tsi nu-ari hãri cãftati di lumi; (om) cari nu fatsi bunets la lumi (om arãu ca, bunãoarã, om cari nu-agiutã lumea cãndu ari ananghi, cari fatsi arãu, etc.); tsi easti-arãu; tsi easti glar *{ro: rău, prost}* *{fr: mauvais, niais}* *{en: bad, stupid}* ex: nibuni (slabi, arali) zãcoani; s-lã lja atseali nibunili (slabili, aralili) mbodhur; carnea azã easti nibunã (nu easti bunã, easti aspartã) § ***bun***[2] (búnŭ) sn buni/bune (bú-ni) shi bunuri (bú-nurĭ) – harea tsi-l fatsi un lucru s-hibã bun; harea tsi pãrãstiseashti un lucru tsi nu easti arãu, slab; ghineatsã; (expr: 1: (ljau pri cariva; ved) cu bunlu = caftu cu zboarã buni tra s-lu-aduc pi calea-atsea buna, s-facã tsi voi mini icã s-lu fac pri cariva s-aducheascã un lucru; 2: nu-i di bun (cã nu yini) = ari pãtsãtã tsiva (di nu yini); 3: ãlj fac un bun = lu-agiut) *{ro: bine}* *{fr: bien}* *{en: good}* ex: bun (ghineatsã) s-ai; di shideari, bun va s-veadã; vedz cu bunlu (mutrea cu zboarã buni), bre crishtine!; ãl lo cu bunlu; s-lj-u da cu bunlu muljari, cã di nu, bunlu nu va lj-aflã; tini tsi-nj lu featsish aestu bun (aestã ghineatsã); omlu-aestu tsi nu yini, nu va s-lji hibã bun (expr: ari pãtsãtã tsiva di nu vinji); nu lj-u bunã a featãljei (pati tsiva feata, ari tsiva) § ***bun***[3] (búnŭ) sn buni/bune (bú-ni) shi bunuri (bú-nurĭ) – un lucru tsi fatsi parti dit avearea-a unui om; un lucru bun; periusii; (expr: easti tu (cu) ***bunili***; ari bunili = veadi bana mash cu bunets sh-va si s-poartã ghini cu tutã dunjaea) *{ro: bun, avere}* *{fr: bien, avoir, fortune}* *{en: asset, goods, fortune}* ex: ãlj lo tuti bunurli (tutã periusia, avearea); di bunili (di lucrili buni) tuti lj-deadi Dumnidzã; n casã ari tuti bunili (tuti lucrili buni di cari ari ananghi); asãndzã ari bunili, easti cu bunili (expr: u va lumea sh-va s-facã mash bunets) § ***bun***[4] (búnŭ) sm pl(?) – lãngoari (gãrnuts scos) di njits *{ro: bubă}* *{fr: ?}* *{en: ?}* ex: bunlu s-ts-u da! s-ti-agudeascã bunlu! (sã scots gãrnuslu) § ***bunac*** (bu-nácŭ) adg bunacã (bu-ná-cã), bunats (bu-nátsĭ), bunatsi/bunatse (bu-ná-tsi) – (unã cu ***bun***) ex: o, bunaca (buna)-a noastrã hljinã! § ***bunãteatsã*** (bu-nã-teá-tsã) sf bunãtets (bu-nã-tétsĭ) – harea tsi u ari omlu tsi easti bun, tsi easti njilãos; lucrul bun tsi-l fatsi cariva; agiutorlu dat a unui om tsi ari ananghi; un lucru tsi easti arisit, bun; bunãtati, buneatsã, ghineatsã, ghinãteatsã, bunatsã, sivapi *{ro: buneţe, bunătate, binefacere}* *{fr: bonté, bienfait}* *{en: goodness, kindness, benefit}* ex: fã bunãtets (ghinets) la tutã lumea; sh-io va-ts fac vãrã bunãteatsã, cari s-u-aducã oara; vidzu cã Yeani nu-ari mardzini tu bunãteatsã § ***bunãtati/bunãtate*** (bu-nã-tá-ti) sf bunãtãts (bu-nã-tắtsĭ) – (unã cu ***bunãteatsã***) § ***buneatsã*** (bu-neá-tsã) sf bunets (bu-nétsĭ) – (unã cu ***bunãteatsã***) ex: s-meascã picurarlji cu bunets (lucri buni, bunãtãts) din hoarã; zburashti cu buneatsã (cu bunãteatsã, cu inima bunã); adusi multi bunets (bunãtãts, lucruri buni); sh-nãs va-lj facã vãrã buneatsã § ***bunatsã***[1] (bu-ná-tsã) sf fãrã pl – (unã cu ***bunãteatsã***) § ***bunatsã***[2] (bu-ná-tsã) sf fãrã pl – chiro mushat cu soari (ma multu di earnã) *{ro: timp plăcut}* *{fr: beau temps (surtout l'hiver)}* *{en: good, pleasant weather (mainly during the winter)}* ex: nu avea vimtu eara mash bunatsã (chiro mushat) § ***bunshor*** (bun-shĭórŭ) adg bunshoarã (bun-shĭoá-rã), bunshori (bun-shĭórĭ), bunshoari/bunsoare (bun-shĭoá-ri) – easti bun ahãt cãt lipseashti; agiundzi cãt bun easti *{ro: bunicel}* *{fr: assez bon}* *{en: sufficiently good}* ex: yinlu easti bunshor; avea piculj bunshor § ***bunuescu*** (bu-nu-ĭés-cu) vb IV bunuii (bu-nu-íĭ), bunueam (bu-nu-ĭámŭ), bunuitã (bu-nu-í-tã), bunuiri/bunuire (bu-nu-í-ri) – 1: lj-fac un bun a unui; 2: fac un semnu i dzãc un zbor di vreari (sãnãtati, urari, tinjii, ambãreatsã, etc.) cãndu mi dispartu icã mi aflu cu cariva; ghinuescu, cãlimirsescu, hiritisescu, hiritsescu, prishindescu *{ro: face bine; saluta}* *{fr: faire du bien; saluer}* *{en: do good; greet, salute}* § ***bunuit*** (bu-nu-ítŭ) adg bunuitã (bu-nu-í-tã), bunuits (bu-nu-ítsĭ), bunuiti/bunuite (bu-nu-í-ti) – 1: tsi-lj s-ari faptã un bun; 2: tsi-lj s-ari dzãsã un zbor (i-lj s-ari faptã un semnu) cãndu s-dispãrtsã i s-adunã cu cariva, tra sã-lj s-aspunã vreari (tinjii, etc.); cu cari s-ari alãxitã zboarã di sãnãtati; ghinuit, cãlimirsit, hiritisit, hiritsit, prishindit *{ro: căruia i s-a făcut un bine; salutat}* *{fr: à qui on a fait un bien; salué}* *{en: done good; greeted, saluted}* § ***bunuiri/bunuire*** (bu-nu-í-ri) sf bunuiri (bu-nu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bunueashti lumea; fãtseari bun; ghinuiri, cãlimirsiri, hiritisiri, hiritsiri, prishindiri *{ro: acţiunea de a saluta; salutare}* *{fr: action de saluer, de se souhaiter réciproquement une bonne santé; salutation}* *{en: action of greeting, of saluting}* § ***mbun*** (mbúnŭ) (mi) vb I mbunai (mbu-náĭ), mbunam (mbu-námŭ), mbunatã (mbu-ná-tã), mbunari/mbunare (mbu-ná-ri) – cu-atseali tsi-lj fac (tsi-lj dzãc, tsi-lj dau, etc.) lu-adar cariva s-hibã ma bun, s-isihãseascã, s-agãrshascã cripãrli tsi ari icã inatea tsi nj-u poartã; l-ljertu sh-mi fac oaspi diznou cu cariva cu cari mi-aveam ncãceatã ninti; mbunedz, ambun, ambunedz, azbun, arãzbun, puitescu, puituescu, apuituescu, dizver *{ro: (se) îmbuna, (se) împăca}* *{fr: apaiser, (se) réconcilier}* *{en: appease, soothe; make up, reconcile}* ex: vã nvets io cum s-adrats, tra s-vã mbunats (s-v-aduchits, s-vã fãtsets bunj un cu-alantu), s-nu-lj parã arãu a vãrnui; mutri s-u mbunã (s-u arãzbunã); cama njica, s-li mbunã mãrli surãri, gri; s-nã mbunãm cu nãs (s-nã ljirtãm, s-nã fãtsem oaspits diznou, s-nã dizvirãm cu nãs); mizia lu mbunã (lu-apuitui) di plãngu § ***mbunedz*** (mbu-nédzŭ) (mi) vb I mbunai (mbu-náĭ), mbunam (mbu-námŭ), mbunatã (mbu-ná-tã), mbunari/mbunare (mbu-ná-ri) – (unã cu ***mbun***) ex: stats, lã dzãsi ficiorlu, cã vã mbunedz mini; mbuneadzã-l (fã-l si s-aducheascã ma ghini, s-isihãseascã) cu un mer; tora trã preasinj s-ljirtarã fratslji shi si mbunarã § ***mbunat*** (mbu-nátŭ) adg mbunatã (mbu-ná-tã), mbunats (mbu-nátsĭ), mbunati/mbunate (mbu-ná-ti) – tsi easti faptu si s-aducheascã ma ghini, ma bun dupã zboarãli tsi-lj si dzãsirã i faptili tsi-lj si featsirã; tsi s-ari faptã oaspi diznou cu un cu cari s-avea ncãceatã ninti; ambunat, azbunat, arãzbunat, puitit, puituit, apuituit, dizvirat *{ro: îmbunat, împăcat}* *{fr: apaisé, réconcilié}* *{en: appeased, soothed; reconciled}* ex: ficiorlu lã u mpãrtsã, cum prindea shi tuts armasirã mbunats § ***mbunari/mbunare*** (mbu-ná-ri) sf mbunãri (mbu-nắrĭ) – atsea

tsi s-fatsi cãndu cariva si mbuneadzã; ambunari, azbunari, arãzbunari, puitiri, puituiri, apuituiri, dizvirari, bãrishi *{ro: acţiunea de a (se) îmbuna, de a (se) împăca; îmbunare, împăcare}* *{fr: action d'apaiser, de (se) réconcilier; reconciliation}* *{en: action of appeasing, of soothing; of making up, of reconciling; reconciliation}* § ***nimbunat*** (nim-bu-nátŭ) adg nimbunatã (nim-bu-ná-tã), nimbunats (nim-bu-nátsĭ), nimbunati/nimbunate (nim-bu-ná-ti) – tsi nu easti mbunat; tsi nu easti faptu si s-aducheascã ma ghini, ma bun dupã zboarãli tsi-lj si dzãsirã i faptili tsi-lj si featsirã; tsi nu s-ari faptã oaspi diznou cu un cu cari s-avea ncãceatã ninti *{ro: neîmpăcat}* *{fr: qui n'est pas apaisé; qui n'est pas réconcilié; irréconciliable, implacable}* *{en: who is not appeased; who is not reconciled; unreconciled}* ex: arãi shi nimbunats § ***nimbunari/nimbunare*** (nim-bu-ná-ri) sf nimbunãri (nim-bu-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu si mbuneadzã *{ro: acţiunea de a nu (se) îmbuna, de a nu (se) împăca; neîmpăcare}* *{fr: action de ne pas apaiser, de ne pas (se) réconcilie}* *{en: action of not appeasing, of not soothing; of not making up, of not reconciling}* § ***ambun*** (am-búnŭ) (mi) vb I ambunai (am-bu-náĭ), ambunam (am-bu-námŭ), ambunatã (am-bu-ná-tã), ambunari/ambunare (am-bu-ná-ri) – (unã cu ***mbun***) § ***ambunedz*** (am-bu-nédzŭ) (mi) vb I ambunai (am-bu-náĭ), ambunam (am-bu-námŭ), ambunatã (am-bu-ná-tã), ambunari/ambunare (am-bu-ná-ri) – (unã cu ***mbun***) § ***ambunat*** (am-bu-nátŭ) adg ambunatã (am-bu-ná-tã), ambunats (am-bu-nátsĭ), ambunati/ambunate (am-bu-ná-ti) – (unã cu ***mbunat***) § ***ambunari/ambunare*** (am-bu-ná-ri) sf ambunãri (am-bu-nắrĭ) – (unã cu ***mbunari***) § ***bunãoarã*** (bu-nã-oá-rã) adv – ca unã paradigmã; tsi sh-u-adutsi cu lucrul di cari zburãm *{ro: de exemplu}* *{fr: par exemple}* *{en: for instance}*

bun[2] (búnŭ) sn – vedz tu ***bun***[1]

bun[3] (búnŭ) sn – vedz tu ***bun***[1]

bun[4] (búnŭ) sm pl(?) – – vedz tu ***bun***[1]

bunac (bu-nácŭ) adg – vedz tu ***bun***[1]

bunar (bu-nárŭ) sn bunari/bunare (bu-ná-ri) – groapã arucutoasã, strimtã shi ahãndoasã, multi ori cu mardzinea ncãltsatã cu chetsrã, dit cari si scoati apã dit loc (trã beari, adãpari prãvdzãli, udari grãdina, etc.); pigadi, bunar *{ro: puţ}* *{fr: puits}* *{en: (water) well}*

bunatsã[1] (bu-nã-tá-ti) sf – vedz tu ***bun***[1]

bunatsã[2] (bu-ntá-tsã) sf – vedz tu ***bun***[1]

bunãoarã (bu-nã-oá-rã) adv – vedz tu ***bun***[1]

bunãtati (bu-nã-tá-ti) sf – vedz tu ***bun***[1]

bunãteatsã (bu-nã-teá-tsã) sf – vedz tu ***bun***[1]

bundã[1] (bún-dã) sf bundi/bunde (bún-di) – stranj lungu (di muljari) cu ghunã, cu mãnits sh-lungu pãnã di dzinuclji; bideni, gunã, chiurcu, sac *{ro: haină (de femeie) îmblănită; scurteică, biden}* *{fr: manteau (de femme) fourré, avec manche et tombant jusqu'aux genoux}* *{en: fur}* ex: Niculceanj cu bundi (stranji di ghunã); feati cu bundi (bidenj) di nafei; bundã i bideni

bundã[2] (bún-dã) sf bundi/bunde (bún-di) – igrasii purtatã di-unã minari nutioasã di apã; igrasii purtatã di vimtu *{ro: umiditate cauzată de un curent de apă}* *{fr: humidité causée par un courant d'eau; courant d'eau}* *{en: humidity caused by water currents}* ex: si sta tutã dzua di earnã tu bundã (igrasii purtatã di-unã minari nutioasã di apã di-arãu)

buneatsã (bu-neá-tsã) sf – vedz tu ***bun***[1]

bunelã (bu-nélã) sf buneli/bunele (bu-né-li) – hãlati njicã di casã (cu mãneari di-unã parti shi trei-patru dintsã lundzi, suptsãri sh-nduplicats niheamã di-alantã) cu cari omlu acatsã (ntsapã) mãcarea dit pheat tra s-u ducã la gurã shi s-u mãcã; furculitsã, piringhi, pironji, pirunã, pingheauã, pãnjauã, puneauã, piruyi, pirulji *{ro: furculiţă}* *{fr: fourchette}* *{en: fork (table)}*

bunluchi/bunluche (bun-lú-chi) sf – vedz tu ***bolcu***

bunluchi/bunluche (bun-lú-chi) sf bunluchi (bun-lúchĭ) – lucru tsi easti ma multu (ma mari) ca di-aradã (yiptu); numir mari di lucri (grãni); lucru tsi easti bolcu (multu, cãt s-vrei, di pistaneu, di primansus); bulãchi, biricheti, artirizmã *{ro: berechet, abundenţă}* *{fr: abondance}* *{en: abundance}* ex: easti bunluchi (bãluchi, biricheti) di grãn § ***bulãchi/bulãche*** (bu-lắ-chi) sf bulãchi (bu-lắchĭ) – (unã cu ***bunluchi***)

bunshor (bun-shĭórŭ) adg – vedz tu ***bun***[1]

bunuescu (bu-nu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***bun***[1]

bunuiri/bunuire (bu-nu-í-ri) sf – vedz tu ***bun***[1]

bunuit (bu-nu-ítŭ) adg – vedz tu ***bun***[1]

bura (bú-ra!) inter – zbor cu cari s-pingu cãnjlji s-hiumuseascã pri tsiva i cariva (tra s-lu-asparã, s-lu mãshcã, s-lu-aguneascã); o-bura, obura, oburani, sabura, o-dera, sã, etc. *{ro: interjecţie cu care aţâţăm câinii să sară pe cineva}* *{fr: cri par lequel on excite les chiens}* *{en: shout by which we try to make the dogs jump on somebody}* § ***o-bura*** (o-bú-ra!) inter (scriat shi ***obura***) – (unã cu ***bura***) ex: obura! gionj! § ***o-burani*** (o-bú-ra-ni!) inter – (unã cu ***bura***) § ***o-dera*** (o-dé-ra!) inter (scriat shi ***odera***) – (unã cu ***bura***) § ***sabura*** (sa-bú-ra!) inter – (unã cu ***bura***) § ***saburane*** (sa-bú-ra-ne!) inter – (unã cu ***bura***)

burane (bu-ra-né) sm buranadz (bu-ra-nádz) – mãcari faptã di urdzãts (i spãnãts) hearti cu aridz *{ro: urzici fierte cu orez}* *{fr: orties ou épinards au riz}* *{en: boiled nettles with rice}*

burangicã (bu-ran-gí-cã) sf – vedz tu ***burungicã***

burari/burare (bu-rá-ri) sf burãri (bu-rắrĭ) – unã cu ***azburari***

burat (bu-rátŭ) adg buratã (bu-rá-tã), burats (bu-rátsĭ), burati/burate (bu-rá-ti) – unã cu ***azburat***

burazani/burazane (bu-ra-zá-ni) sf – vedz tu ***burii***[1]

burã (bú-rã) sm buranj (bu-ránjĭ) – om tsi s-aleadzi ti altsã cu curagilu shi giunaticlu tsi lu-aspuni tu banã (tu-alumtã); aslan, arslan *{ro: erou}* *{fr: héros}* *{en: hero}*

burbufeatã (bur-bu-feá-tã) sf burbufeati/burbufeate (bur-bu-feá-ti) – arburi dit locurli cãlduroasi ali Turchii, cu frãndzãli tsi sh-u-aduc cu-atseali di vãscu (vescu) sh-cu lãludz aroshi *{ro: arbore cu frunze ce seamănă cu frunzele de vâsc shi face flori roşii}* *{fr: arbre aux feuilles semblables à celles du lierre et aux fleurs rouges}* *{en: tree with leaves resembling the ivy leaves and making red flowers}* ex: iu creashti pomlu burbufeatã

burbuljusescu (bur-bu-ljĭu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***bãrbulj***

burbuljusiri/burbuljusire (bur-bu-ljĭu-sí-ri) sf -sítŭ) adg – vedz tu ***bãrbulj***

burbuljusit (bur-bu-ljĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***bãrbulj***

burbunacã (bur-bu-ná-cã) sf burbunãts (bur-bu-nắts) – soi di jumearã (tsi sh-u-adutsi niheamã cu shteayea), cu frãndzã lundzi sh-acrishoari buni trã mãcãruri sh-trã piti; burbunanicã, burbunaricã, burbunãricã, brumanicã, bumbunaricã, mãcrish *{ro: măcriş}* *{fr: oseille}* *{en: sorel}* ex: dada featsi pitã cu burbunacã; ghelã di carni cu burbunacã § ***burbunanicã*** (bur-bu-ná-ni-cã) sf burbunãnits (bur-bu-nã-nítsĭ) – (unã cu ***burbunacã***) § ***burbunãricã*** (bur-bu-nã-rí-cã) sf burbunãrits (bur-bu-nã-rítsĭ) – (unã cu ***burbunacã***) § ***brumanicã*** (bru-má-ni-cã) sf brumãnits (bru-mắ-nitsĭ) – (unã cu ***burbunacã***) § ***bumbunaricã*** (bum-bu-ná-ri-cã) sf bumbunaritsi/bumbunaritse (bum-bu-ná-ri-tsi) – (unã cu ***burbunacã***) ex: s-dusi tu unã pãduri, ca s-adunã putsãnã bumbunaricã

burbunanicã (bur-bu-ná-ni-cã) sf – vedz tu ***burbunacã***

burbunãricã (bur-bu-nã-rí-cã) sf – vedz tu ***burbunacã***

burburari/burburare (bur-bu-rá-ri) sf – vedz tu ***bubureadzã***[2]

burburat (bur-bu-rátŭ) adg – vedz tu ***bubureadzã***[2]

burbureadzã[2] (bur-bu-reá-dzã) vb I – vedz tu ***bubureadzã***[2]

burdal (bur-dálŭ) adg burdalã (bur-dá-lã), burdalj (bur-dáljĭ), burdali/burdale (bur-dá-li) – tsi nu para sta tu-un loc sh-ansari deavãrliga tut chirolu; tsi fatsi lucrili ljishuratic, cu mintea lishoarã, fãrã s-mindueascã multu la-atseali tsi fatsi; durdur, zdurdit *{ro: nebunatic, zvăpăiat}* *{fr: folâtre, délirant}* *{en: playful, empty-headed}* § ***zburdãlipsescu*** (zbur-dã-lip-sés-cu) (mi) vb IV zburdãlipsii (zbur-dã-lip-síĭ), zburdãlipseam (zbur-dã-lip-seámŭ), zburdãlipsitã (zbur-dã-lip-sí-tã), zburdãlipsiri/zburdãlipsire (zbur-dã-lip-sí-ri) – nu mi-acatsã loclu sh-ansar pristi tut ca un ficior burdal; nu stau tu-un loc sh-alag tut chirolu deavãrliga; fac lucrili ljishuratic fãrã s-mi minduescu multu *{ro: zburda, zburdălnici}* *{fr: caracoler, folâtrer, être pétulant}* *{en: behave playfully, gambol, frolic, romp}* § ***zbur-***

dãlipsit (zbur-dã-lip-sítŭ) adg zburdãlipsitã (zbur-dã-lip-sí-tã), zburdãlipsits (zbur-dã-lip-sítsĭ), zburdãlipsiti/zburdãlipsite (zbur-dã-lip-sí-ti) – tsi nu lu-acatsã loclu sh-ansari ca un ficior burdal; tsi nu sta tu-un loc shi s-minã tut chirolu; cari fatsi lucrili ljishuratic fãrã si s-mindueascã multu *{ro: zburdat, zburdălnicit}* *{fr: caracolé, folâtre, pétulant}* *{en: who behaved playfully, prankish, gamboled, romped}* § ***zburdãlipsiri/zburdãlipsire*** (zbur-dã-lip-sí-ri) sf zburdãlipsiri (zbur-dã-lip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi ficiorlu tsi si zburdãlipseashti *{ro: acţiunea de a zburda, de a zburdălnici; zburdălnicire}* *{fr: action de caracoler, de folâtrer, d'être pétulant}* *{en: action of gamboling, of frolicking, of romping}*

burdã (búr-dhã) sf burdi/burde (búr-dhi) – sac mari di cãnipã (ma mari di hãrai) tsi s-acumpãrã n pãzari; sac, hãrai, hãrar *{ro: sac mare de cânepă}* *{fr: grand sac de chanvre}* *{en: large bag made of hemp}*

burdenji/burdenje (bur-dé-nji) sf – vedz tu ***bãrdenji***

burdhã (búr-dhã) sf burdhi/burdhe (búr-dhi) – unã cu ***burdã***

burdufoarticã (bur-du-foár-ti-cã) sf – vedz tu ***gugiufoarticã***

burdulac (bur-du-lácŭ) sn burdulatsi/burdulatse (bur-du-lá-tsi) – plantã tsi s-angãrlimã shi ari alumãchi mintititi multu *{ro: iarbă grasă; plantă căţărătoare cu ramuri încâlcite}* *{fr: pourpier; plante grimpante et embrouillée}* *{en: purslane; creeping and tangled plant}* ex: au nã minti ca burdulac, mintitã; la unã vali mintitã burdulac (expr: mintitã ca burdulaclu)

burduljac (bur-du-ljĭácŭ) sm burduljats (bur-du-ljĭátsĭ) – prici tsi sh-u-adutsi cu un shoaric cu arpiti, tsi bãneadzã cu bumbãrats, bubulits, mushti, etc., tsi sta dzua prit locuri ascumti, scutidoasi sh-azboairã di-aradã noaptea; pulj di noaptea; nihtiridã, nihtire, bubureac, dobruljac, dubruljac, dubãrac *{ro: liliac (animal)}* *{fr: chauve-souris}* *{en: bat}* ex: unã soi di dubruljac, burduljac, pulj a noaptiljei cari s-cljamã "vampir" (vombir) § ***bubureac*** (bu-bu-reácŭ) sm buburets(?) (bu-bu-rétsĭ) – (unã cu ***burduljac***)

burduval (bur-du-válŭ) sm pl(?) – shtiri arauã, hãbari di moarti *{ro: ştire rea}* *{fr: mauvaise nouvelle}* *{en: bad news}*

bureati/bureate (bu-reá-ti) sm – vedz tu ***burec***

burec (bu-récŭ) sm burets (bu-rétsĭ) – plantã (tsi nu easti veardi ca tuti alanti planti, cari creashti ma multu tu pãduri, tu locuri grasi shi nutioasi) tsi sh-u-adutsi cu un stur cu capelã pi el sh-cari poati s-hibã bun tu mãcari ma poati s-hibã sh-fãrmãcos; buburec, bureati, ciupernicã, peciurcã, guguljanã *{ro: ciupercă}* *{fr: champignon}* *{en: mushroom}* ex: unã pitã di burets § ***bureati/bureate*** (bu-reá-ti) sm burets (bu-rétsĭ) – (unã cu ***burec***) ex: bureati di cãni (soi di burec); burets zurlji (fãrmãcosh) § ***buburec***[2] (bu-bu-récŭ) sm buburets (bu-bu-rétsĭ) – (unã cu ***burec***)

burecã (bu-ré-cã) sf – vedz tu ***burechi***

burechi/bureche (bu-ré-chi) sf burechi (bu-réchĭ) – dultseami, tsi sh-u-adutsi multu cu bãclãvãlu, faptã cu peturi ca di pitã; burecã, bãclãvã *{ro: prăjitură răsfoiată}* *{fr: gâteau feuilletée; petit pâté}* *{en: dessert made of paper-thin layers; baklava}* § ***burecã*** (bu-ré-cã) sf bureatsi/bureatse (bu-reá-tsi) ex: mãcãm la tsinã burecã

burescu[1] (bu-rés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mutrescu***

burescu[2] (bu-rés-cu) vb IV burii (bu-rîĭ), buream (bu-reámŭ), buritã (bu-rí-tã), buriri/burire (bu-rí-ri) – l-duc un lucru pãnã la capit; l-fac un lucru pãnã tu bitisitã; agiungu pãnã aclo iu vream s-agiungu; mburescu, bitisescu, bitsescu, sculusescu, susescu, tilescu, apulsescu, mplinescu (fig: burescu = fac s-nu-armãnã tsiva di cariva; vatãm, cãtãstrãpsescu, afãnsescu) *{ro: termina, împlini; extermina, executa}* *{fr: finir, accomplir, réaliser; exécuter, exterminer}* *{en: finish, complete, realize; execute, exterminate}* ex: Faraon s-minduea cu tsi trop si-lj bureascã (si-lj cãtãstrãpseascã) § ***burit***[2] (bu-rítŭ) adg buritã (bu-rí-tã), burits (bu-rítsĭ), buriti/burite (bu-rí-ti) – (lucru) tsi easti dus pãnã la capit; mburit, bitisit, bitsit, sculusit, susit, tilit, apulsit, mplinit *{ro: terminat, împlinit}* *{fr: accompli, achevé, fini}* *{en: finished, completed}* § ***buriri***[2]***/burire*** (bu-rí-ri) sf buriri (bu-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bitiseashti un lucru; mburiri, bitisiri, bitsiri, sculusiri, susiri, tiliri, apulsiri, mpliniri *{ro: acţiunea de a termina, de a împlini; terminari, împliniri}* *{fr: action d'accomplir, d'achever, de finir; accomplissement, achèvement, fin}* *{en: action of finishing, of completing; completion, end}* ***niburit***[2] (ni-bu-rítŭ) adg niburitã (ni-bu-rí-tã), niburits (ni-bu-rítsĭ), niburiti/niburite (ni-bu-rí-ti) – tsi nu easti bitisit, burit; tsi nu easti dus pãnã la capit; tsi nu easti etim; nimburit, nibitisit, nibitsit *{ro: neterminat}* *{fr: inachevé}* *{en: unfinished}* § ***niburiri***[2]***/niburire*** (ni-bu-rí-ri) sf niburiri (ni-bu-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu bitiseashti, nu bureashti un lucru; nimburiri, nibitisiri, nibitsiri *{ro: acţiunea de a nu termina; neterminare}* *{fr: action de ne pas achever}* *{en: action of not finishing}* § ***mburescu*** (mbu-rés-cu) vb IV mburii (mbu-rîĭ), mbuream (mbu-reámŭ), mburitã (mbu-rí-tã), mburiri/mburire (mbu-rí-ri) – (unã cu ***burescu***) ex: mea, azã sã mburirã (s-featsirã, s-bitisirã) tuti, azã s-hãrisescu; di preavãrliga li mburi (li bitisi) tuti,… nuntru, n bisearicã armasi nimburitã (nibitisitã) di iconj; di iconj nincã nu eara mburitã (nu eara bitisitã); mburii (bitisii) lucrul tsi-nj didesh; s-dusi pãnã-aclo ma nu mburi (featsi, bitisi) tsiva § ***mburit*** (mbu-rítŭ) adg mburitã (mbu-rí-tã), mburits (mbu-rítsĭ), mburiti/mburite (mbu-rí-ti) – (unã cu ***burit***) ex: lucru mburit (bitisit) § ***mburiri/mburire*** (mbu-rí-ri) sf mburiri (mbu-rírĭ) – (unã cu ***burit***) ex: va s-tragã a etãljei munduiri, tsi pute nu au trã mburiri (trã bitisiri) § ***buritã*** (bu-rí-tã) sf fãrã pl – faptul cã s-ari bitisitã un lucru; partea tsi s-aflã tu soni, aclo iu s-bitiseashti lucrul; oara dit soni cãndu bitiseashti tsiva; mburitã, bitisitã, bitsitã, ishitã, inshitã, scãrchiturã, scoluzmã, soni *{ro: sfârşit}* *{fr: fin}* *{en: end}* ex: tu buritã (soni), nãsh sots s-fac; va s-ti veglju di tuts dushmanjlji pãnã tu burita (bitisita) a banãljei a ta § ***mburitã***[1] (mbu-rí-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***buritã***) § ***mburitã***[2] (mbu-rí-tã) adv, sf mburiti/mburite (mbu-rí-ti) – tsi-aspuni mesea-a unui lucru (vearã, cãldurã, etc.); tu chirolu di mesi, yii, ayii, vahti *{ro: toi, mijloc}* *{fr: milieu, plein, fort}* *{en: middle}* ex: eara tu mburita (mesea) a cãloariljei

burgaci/burgace (bur-ghá-ci) sf– vedz tu ***bãrgaci***

burgãcicã (bur-ghã-cí-cã) sf – vedz tu ***bãrgaci***

burghaci/burghace (bur-ghá-ci) sf burghãci (bur-ghắcĭ) – unã cu ***burgaci***

burghãcicã (bur-ghã-cí-cã) sf burghãcitsi/burghãcitse (bur-ghã-citsĭ) – unã cu ***burgãcicã***

burghii/burghie (bur-ghí-i) sf burghii (bur-ghíĭ) – hãlatea cu cari s-fatsi unã guvã tu lemnu (stizmã, etc.) ninti ca si s-batã penura tu guvã (cãndu lemnul i stizma easti multu sãnãtoasã shi penura nu intrã lishor ma s-nu-lj si facã ninti guva); sfreadini, sfredini, sfredin, bizã *{ro: burghiu, sfredel}* *{fr: perçoir, vrille}* *{en: gimlet, borer}*

burgilã (bur-gi-lã) sm – vedz tu ***borgi***

burgilipsescu (bur-gi-lip-sés-cu) (mi) vb – vedz tu ***borgi***

burgilipsiri/burgilipsire (bur-gi-lip-sí-ri) sf – vedz tu ***borgi***

burgilipsit (bur-gi-lip-sítŭ) adg – vedz tu ***borgi***

burhonj (bur-hónjĭŭ) sm, sf, adg burhoanji/burhoanje (bur-hoá-nji), burhonj (bur-hónjĭ), burhoanji/burhoanje (bur-hoá-nji) – (om) tsi easti tricut tu anj (sh-nu lj-u mata poati ca ma ninti); bitãrnu, veclju, aush, mosh, behlu, pleacã, pljacã, geagi, prezvit, pap, ghiush, tot, alghit (tu peri) *{ro: moş, bătrân, vechi}* *{fr: vieux, vieil, vieillard, ancien}* *{en: old man, old, ancient}*

buric (bu-rícŭ) sn buricuri (bu-rí-curĭ) – 1: urma armasã tu mesea (shi nsus) di pãnticã a omlui, dupã tsi s-tãlje matslu (tsi-l liga natlu di dadã-sa) tu oara tsi s-aminta; bãric, bric; 2: partea dit truplu a omlui (ma nghios di mesi) iu s-aflã matsãli; bãric, bric, bicã, fuljinã, foali, pãntic, pãnticã, plãsturã, prãsturã, schimbe, strãbãshinã, strãbishinã; (fig: 1: buriclu (di pãduri, di cireap, etc.) = tu mesea (di pãduri, di cireap, etc.); expr: 2: mi mushcã buriclu = mi doari pãntica; 3: nji s-alichi buriclu (di vreari) = cãdzui tu vreari; u-am tu vreari; 4: mi doari buriclu = mi doari pãntica, icã, cãdzui tu vreari; 5: nji s-alichi buriclu (di foami) = nj-easti multã foami, hiu lishinat di foami; 6: nj-fudzi buriclu = lãhtãrsescu; 7: nj-adun buriclu = isihãsescu; 8: buriclu-nj si bagã mpadi = nj-easti multu di

multu njilã; 9: easti cu buriclu la gurã = easti greauã, easti cu sartsinã, ashteaptã njic) *{ro: buric; burtă} {fr: nombril; ventre} {en: navel; belly}* ex: buriclu a ficiuriclui; ti mushcã buriclu (expr: ti doari pãntica); lj-si-alichi buriclu (expr: cãdzu tu vreari); di fricã, nj-fudzi buriclu (expr: mi-acãtsã lãhtara); lj-fudzi buriclu (expr: lãhtãrsi); agiumsi tu buriclu (fig: tu mesea) di pãduri; tu buriclu (fig: tu mesea) a pãduriljei; pitrumsi pãn tu buriclu (fig: tu mesea) a pãduriljei; u-arucã pãnã tu buriclu (fig: tu mesea) di cireap; nj-u njilã sh-trã tini, ma trã mini, buriclu-nj si bagã mpadi (expr: trã mini nj-easti multu ma multu njilã) § ***bãric*** (bã-rícŭ) sn bãricuri (bã-rí-curĭ) – (unã cu ***buric***) § ***bric*** (brícŭ) sn bricuri (brí-curĭ) – (unã cu ***buric***) ex: moasha, moartã, cu briclu faptu scrum; dor tu bric, ba shi umflarea-a briclui; unã babã bunã briclu s-nj-adunã (expr: s-mi isihãseascã) § ***buricos*** (bu-ri-cósŭ) adg buricoasã (bu-ri-coá-sã), buricosh (bu-ri-cóshĭ), buricoasi/buricoase (bu-ri-coá-si) – tsi ari buriclu (pãntica) mari; pãnticos, bicắ, fuljinos *{ro: burtos} {fr: ventru, pansu} {en: big-bellied, pot-bellied}*

buricos (bu-ri-cósŭ) adg – vedz tu ***buric***

burii[1]/burie (bu-rí-i) sf burii (bu-rîĭ) – hãlati muzicalã adratã di-unã sulinã di halcumã (bãcãri) nduplicatã tu dauã, tu cari s-suflã di-unã parti tra sã scoatã muzicã, earã alantã parti easti dishcljisã ca unã hunii; burazani, trumbetã, trumpetã, rumbetã, turbetã, turumbetã *{ro: trompetă, goarnă} {fr: trompette} {en: trumpet}* ex: bãtu buria (trumbeta); acãtsarã buriili s-batã, lailji furi loarã si s-ljartã § ***burazani/burazane*** (bu-ra-zá-ni) sf burazãnj (bu-ra-zắnjĭ) – (unã cu ***burii[1]***)

burii[2]/burie (bu-rí-i) sf burii (bu-rîĭ) – sulinã di sobã (prit cari fumlu easi nafoarã din casã) *{ro: burlan de sobă} {fr: tuyau de poêle} {en: stove pipe}*

buriri[1]/burire (bu-rí-ri) sf – vedz tu ***burescu[1]***

buriri[1]/burire (bu-rí-ri) sf – vedz tu ***mutrescu***

buriri[2]/burire (bu-rí-ri) sf – vedz tu ***burescu[2]***

burit[1] (bu-rítŭ) adg – vedz tu ***burescu[1]***

burit[1] (bu-rítŭ) adg – vedz tu ***mutrescu***

burit[2] (bu-rítŭ) adg – vedz tu ***burescu[2]***

buritã (bu-rí-tã) sf – vedz tu ***burescu[2]***

burjolã (bur-jĭó-lã) sf – vedz tu ***brujolã***

burlidã (bur-lí-dã) sf burlidz (bur-lídzĭ) – 1: prici njicã di-amari i di apã dultsi (tsi nu easti pescu) tsi ari un trup moali anvãlit di dauã cãpãchi corcani (cari pot si sã ncljidã tra s-lj-anvãleascã truplu shi s-u apãrã di dushmanj); 2: cãpachea cu cari s-anvileashti aestã prici; fludã, sulinã, guoalji, gãoalji, goalji, gãoaci; (expr: 1: nj-alghirã burlidzli di foami = di multã foami, nj-alghirã ocljilj, nj-acãtsarã pãndzinã ocljilj; 2: va tsã scot burlidzli = va tsã scot ocljilj; 3: burlidz mbãirati = papardeli, chirãturi, curcubeti hearti, grandzali-mandzali, etc.) *{ro: scoică} {fr: moule, huître, coquille} {en: mussel, oyster, shell}* ex: burlidã dit amari

burlidhã (bur-lí-dhã) sf burlidz (bur-lídzĭ) – unã cu ***burlidã***

burlu (búr-lu) sn pl(?) – vas di lemnu *{ro: vas de lemn} {fr: récipient de bois} {en: wood recipient}*

burungicã (bu-run-gí-cã) sf burungitsi/burungitse (bu-run-gí-tsi) – hirili scoasi dit un cuculj tu cari s-aflã ncljis yermul di mãtasi (dupã tsi easti lunjidã sh-nãinti ca si s-facã flitur) sh-dit cari si scot hirili dit cari s-fatsi unã pãndzã mushatã sh-vãrtoasã trã zãvoani, cãmesh, fustãnj, etc.; burungichi, mitasi, mitaxi, mãtasi, sirmã, santacrutã, brãsimi, brisimi, brishimi, ibrãsimi, ibrishimi, gron *{ro: fir de borangic, de mătase} {fr: soie, fil de soie qu'on retire de cocon; soie filée} {en: silk; silk thread}* ex: cãmeasha burungicã (di mãtasi) lj-yinea multu ghini § ***burangicã*** (bu-ran-gí-cã) sf burangitsi/burangitse (bu-ran-gí-tsi) – (unã cu ***burungicã***) ex: purta un zãvon di burangicã § ***birungicã*** (bi-run-gí-cã) sf birungitsi/birungitse (bi-run-gí-tsi) – (unã cu ***burungicã***) ex: sã nviscu cu cãmeasha birungicã (di mãtasi); lj-feci cãmeashi di birungicã § ***burungichi/burungiche*** (bu-run-gí-chi) sf burungitsi/bu-rungitse (bu-run-gí-tsi) – (unã cu ***burungicã***)

burungichi/burungiche (bu-run-gí-chi) sf – vedz tu ***burungicã***

bush (búshĭŭ) sm bush (bushĭ) shi sn bushi/bushe (bú-shi) – palma ncljisã stres cu deadzitli adunati pristi ea; aguditura faptã cu palma ncljisã stres; bushtu, bushur, shub, suplu, shuplu; (fig: bush = adunat stog (gljem) ca un bush) *{ro: pumn; lovitură de pumn; ghemuit, făcut ghem} {fr: poing; coup de poing; pelotoné, blotti} {en: fist; punch with the fist}* ex: sh-u deadi n cheptu cu bushlu; pi cheptu sh-da cu bushi; unã cãstãnji cãt un bush; u featsi mãna bush; ca s-nu lu-apcam cu-un bush tu chept; bushi pri trup xen nu dor; bushlu di la injoarã nu ti lipseashti; sta adunatã bush (fig: stog); tsi easti: un aush adunat bush? (angucitoari: *verdzul*) § ***bushtu*** (búsh-tu) sn bushti/bushte (búsh-ti) – (unã cu ***bush***) ex: ãnj deadirã cu bushtili (bushlji) tru pãltãri – ***bushur*** (bú-shĭurŭ) sm bushuri (bú-shĭurĭ) – (unã cu ***bush***) ex: u featsi mãna bushur (bush); lj-ded doi bushuri § ***mbushutedz*** (mbu-shĭu-tédzŭ) (mi) vb I mbushutai (mbu-shĭu-táĭ), mbushutam (mbu-shĭu-támŭ), mbushutatã (mbu-shĭu-tá-tã), mbushutari/mbushutare (mbu-shĭu-tá-ri) – agudescu cu bushlu; lj-dau un bush *{ro: lovi cu pumnul} {fr: donner un coup de poing} {en: punch with the fist}* ex: iu u veadi u mbushuteadzã (lj-da cãti-un bush, u-agudeashti cu bushlu) § ***mbushutat*** (mbu-shĭu-tátŭ) adg mbushutatã (mbu-shĭu-tá-tã), mbushutats (mbu-shĭu-tátsĭ), mbushutati/mbushutate (mbu-shĭu-tá-ti) – tsi easti agudit cu bushlu *{ro: lovit cu pumnul} {fr: frappé d'un coup de poing} {en: punched with the fist}* § ***mbushutari/mbushutare*** (mbu-shĭu-tá-ri) sf mbushutãri (mbu-shĭu-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si mbushuteadzã *{ro: acţiunea de a lovi cu pumnul} {fr: action de donner un coup de poing} {en: action of punching with the fist}*

bushcu (búsh-cu) adg bushcã (búsh-cã), bushchi (búsh-chi), bushchi/bushche (búsh-chi) – (zbor di hãidipsiri trã njitslji oachish) cu chealea ncljisã (tsi da niheamã ca pi lai) sh-ocljilj, dzeanili sh-perlu ncljish tu hromã (tsi da niheamã ca pi cãstãnji); calesh, calish; oacljish *{ro: oacheş, şaten} {fr: châtin, brunet (terme de tendresse pour un enfant)} {en: chestnut brown}* ex: tu-un mes di la fuga-a lui, feci bushcul aestu (ficiorlu-aestu oachish); bushchilj a mei!

bushcutos (bush-cu-tósŭ) adg– vedz tu ***bucicos***

bushtinã[1] (búsh-tí-nã) sf búshtinj (bush-tínjĭ) – lucru lai shi gros (di cãrbuni) alãsat (ashtirnut) di fum pri mardzinea di nãuntru a sulinilor i a ugeaclui prit cari treatsi; cãpnjauã, fum, furitsinã, furidzinã, fulidzini *{ro: funingine} {fr: suie} {en: soot}*

bushtinã[2] (bush-tí-nã) sf bushtinj (bush-tínjĭ) – peturli (arãdzli, tsilulili) di tseară dit un cushor tu cari s-aflã bãgati oauãli shi njarea-a alghinjlor *{ro: fagure de miere} {fr: gaufre, rayon de miel} {en: honeycomb}*

bushtu (búsh-tu) sn – vedz tu ***bush***

bushulii/bushulie (bu-shĭu-lí-i) sf bushulii (bu-shĭu-lîĭ) – yimi-shi di chin (brad, mãniclju, etc.); cuculici, cucuci, mãrulã *{ro: con de pin} {fr: pomme de pin, cône} {en: pine cone}*

bushur (bú-shĭurŭ) sm – vedz tu ***bush***

busileac (bu-si-leácŭ) sm – vedz tu ***busuljoc***

busiljac (bu-si-ljĭácŭ) sm – vedz tu ***busuljoc***

bustangi (bus-tan-gí) sm, sf – vedz tu ***bustani***

bustani/bustane (bus-tá-ni) sf bustãnj (bus-tắnjĭ) – grãdinã iu s-crescu zãrzãvãts, ma multu curcubeti, hiumunits, piponj, cãstrãvets, etc. *{ro: bostănărie} {fr: jardin potager} {en: vegetable garden (mostly of pumpkin, melon, cucumbers, etc.)}* ex: la bustani acumpãrats cãstrãvets, tseapã shi niheamã macheadon; nu easti diparti bustanea s-njardzim s-mãcãm shirchinj § ***bustãngi*** (bus-tãn-gí) sm, sf bustãngioanji/bustãngioanje (bus-tãn-gĭoá-nji), bustãngeadz (bus-tãn-gĭádzĭ), bustãngioanji/bustãngioanje (bus-tãn-gĭoá-nji) – atsel tsi creashti i vindi zãrzãvãts (curcubeti, hiumunits, cãstrãvets, etc.) *{ro: bostangiu} {fr: jardinier-maraîcher, maraîchère} {en: vegetable garden grower or seller (of pumpkins, melons, cucumbers, etc.)}* ex: bustãngilu-a nostru n-adutsi shirchinj shi piponj; s-nu vindzã cãstrãvets la bustãngi; bustãngilu vindi scumpu veardzãli shi spãnaclu; lja alj di la bustãngilu-a nostru; bustãngioanja cu mãnjli-a ljei n-adunã paparitsili aesti § ***bustangi*** (bus-tan-gí) sm, sf bustangioanji/bustangioanje (bus-tan-gĭoá-nji), bustangeadz (bus-tan-gĭádzĭ), bustangioanji/bustangioanje (bus-tan-gĭoá-nji) – (unã cu ***bustãngi***) § ***bustãnar***

(bus-tã-nárŭ) sm bustãnari (bus-tã-nárĭ) – nicuchirlu tsi ari (tsãni) unã bustani *{ro: proprietar de bostan}* *{fr: peopriétaire de jardin potager}* *{en: vegetable garden owner}*
bustãnar (bus-tã-nárŭ) sm – vedz tu ***bustani***
bustãngi (bus-tãn-gí) sm, sf – vedz tu ***bustani***
bustãngiu (bus-tãn-gí) sm, bustãngeadz (bus-tãn-gĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***bustãngi***
busuleac (bu-su-leácŭ) sm – vedz tu ***busuljoc***
busuljac (bu-su-ljĭácŭ) sm – vedz tu ***busuljoc***
busuljoc (bu-su-ljĭócŭ) sm busuljots (bu-su-ljĭótsĭ) – unã soi di earbã tsi s-creashti tu grãdinã, cu frãndzãli piroasi, cu lilici njits albi-trandaflishi, tsi s-bagã tu mãcãri tra s-da unã aroamã sh-unã nustimadã bunã; bosiljac, busileac, busiljac, busuleac, busuljac, bizealoc; vasilco, vasilico, vasilac, vãsileac, vasiljac, vãsiljac *{ro: busuioc}* *{fr: basilic}* *{en: basil}* ex: unã tufã di busuljoc; busuljoc, lai busuljoc, iu li-ai featili s-mi gioc? § ***bosiljac*** (bo-si-ljĭácŭ) sm bosiljats (bo-si-ljĭátsĭ) – (unã cu ***busuljoc***) ex: cu fundili di bosiljac (vasilco) § ***busiljac*** (bu-si-ljĭácŭ) sm busiljats (bu-si-ljĭátsĭ) – (unã cu ***busuljoc***) § ***busuljac*** (bu-su-ljĭácŭ) sm busuljats (bu-su-ljĭátsĭ) – (unã cu ***busuljoc***) ex: frãndzã di busuljac; anjurizmã di busuljac § ***busuleac*** (bu-su-leácŭ) sm busuljats (bu-su-leátsĭ) – (unã cu ***busuljoc***) § ***busileac*** (bu-si-leácŭ) sm busiljats (bu-si-leátsĭ) – (unã cu ***busuljoc***) § ***bizealoc*** (bi-zea-lócŭ) sm bizealots (bi-zea-lótsĭ) – (unã cu ***busuljoc***) ex: bizealoclu anjurzeashti mushat; nji pruscuchi ayeazmo, cu bizealoclu
butar (bu-tárŭ) sm – vedz tu ***buti***[1]
butcav (bút-cavŭ) adg butcavã (bút-ca-vã), butcayi (bút-cayĭ), butcavi/butcave (bút-ca-vi) – tsi easti salbit shi umflat la fatsã *{ro: palid shi umflat}* *{fr: livide et gonflé}* *{en: pale and swollen}*
buti[1]***/bute*** (bú-ti) sf buts (bútsĭ) – vas mari (di-aradã adrat cu doadzi di lemnu), ma largu tu mesi dicãt la capiti, tu cari s-tsãni yinlu (apa, arãchia, turshiili, etc.); varelã, vurelã, vulerã, vãrelji, vuryelã, vozã, talar; butin, bãtin, putinã *{ro: butoi}* *{fr: barrique, tonneau}* *{en: barrel, cask}* ex: nã buti (varelã) mplinã cu apã; curã yinlu ditu buti (vurelã); si-nj curã tutã butea (voza); avea tsilarlu mplin cu buts mãri di yin sh-di-arichii § ***butar*** (bu-tárŭ) sm butari (bu-tárĭ) – omlu tsi fatsi buts *{ro: dogar}* *{fr: tonnelier}* *{en: cooper}* ex: butarlji, atselj tsi fac buts § ***butin*** (bú-tinŭ) sn butini/butine (bú-ti-ni) – vas mari, di-aradã adrat cu doadzi di lemnu tsãnuti deavãrliga cu tsercljuri di tiniche (ma largu tu capitlu di nghios), tu cari s-tsãni (shi s-bati) laptili (s-tsãni cashlu, turshiili, apa, etc.); bãtin, putinã; talar, buti, vozã, varelã, vurelã, vulerã, vãrelji, vuryelã *{ro: putină, budăi}* *{fr: baratte}* *{en: churn, cask, barrel}* § ***butinel*** (bu-ti-nélŭ) sn butineali/butineale (bu-ti-neá-li) – butin njic, butinjor, tãlãrici, tãlãric *{ro: putină mică}* *{fr: petit baratte}* *{en: small cask, small barrel}* § ***butinjor*** (bu-ti-njĭórŭ) sn butinjoari/butinjoare (bu-ti-njĭoá-ri) – (unã cu ***butinel***) § ***bãtin*** (bắ-tinŭ) sn bãtini/bãtine (bắ-ti-ni) – (unã cu ***butin***) ex: bãtinlu lja sh-tut bati; bãtinlu earã lu-umpli § ***putinã*** (pú-ti-nã) sf putini/putine (pú-ti-ni) – (unã cu ***butin***)
buti[2]***/bute*** (bú-ti) sf buts (bútsĭ) – partea di nsus a ciciorlui namisa di dzinuclju shi gof; coapsã, cipoc, bucã, scheli, cãrãdzelj, armu *{ro: but}* *{fr: cuisse}* *{en: thigh}* ex: dã-nj unã buti di carni
butilji/butilje (bu-tí-lji) sf butilji/butilje (bu-tí-lji) – vas (di-aradã di yilii) lungu shi strimtu cu gushi shi gurã, tu cari s-tsãni (shi s-poartã) yinlu (untulemnul, apa, etc.); botsã, shishi, shish, clondir, dulii, fialã, vozã *{ro: butelie, sticlă}* *{fr: bouteille}* *{en: bottle}*
butin (bú-tinŭ) sn – vedz tu ***buti***[1]
butinel (bu-ti-nélŭ) sn – vedz tu ***buti***[1]
butinjor (bu-ti-njĭórŭ) sn – vedz tu ***buti***[1]
butsescu (bu-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***boatsi***
butsiri/butsire (bu-tsí-ri) sf – vedz tu ***boatsi***
butsit (bu-tsítŭ) adg – vedz tu ***boatsi***
butur[1] (bú-turŭ) sm fãrã pl – lãngoari tsi s-lja di la om la om (ma multu earna), cari tsãni unã i dauã siptãmãnj shi s-aspuni cu dureari di cap shi di gurmadz, cu tusi, cu curarea-a nariljei tut chirolu, etc.; buturã, aremã, aremi, remã, sinahi, sirmii, cearã, guhtic, guturai, rufã *{ro: guturai, gripă}* *{fr: grippe, rhume de cerveau}* *{en: flu, cold (in the head), running nose}* ex: mizia adilja di butur (sirmii) § ***buturã*** (bú-tu-rã) sf pl(?) – (unã cu ***butur***[1])
butur[2] (bú-turŭ) adg buturã (bú-tu-rã), buturi (bú-turĭ), buturi/buture (bú-tu-ri) – (cal) slab, nimutrit, cari mizi s-tsãni pri cicioari dip canda easti lãndzit di sacai; sãcãearcu *{ro: răpciugos}* *{fr: morveux}* *{en: glandered}* ex: unã eapã buturã, tu amari si scuturã (*angucitoari*: tsirlu)
butur[3] (bú-turŭ) vb I buturai (bu-tu-ráĭ), buturam (bu-tu-rámŭ), buturatã (bu-tu-rá-tã), buturari/buturare (bu-tu-rá-ri) – ljau anasã greu tu somnu sh-fac un vrondu mari prit nãri; hãrchescu, hãrãchescu, hãrbulescu, hãrbuledz *{ro: sforăi, horcăi}* *{fr: ronfler}* *{en: snore}* § ***buturat*** (bu-tu-rátŭ) adg buturatã (bu-tu-rá-tã), buturats (bu-tu-rátsĭ), buturati/buturate (bu-tu-rá-ti) – (calu) tsi lo anasã greu tu somnu sh-featsi un vrondu mari prit nãri; hãrchit, hãrãchit, hãrbulit, hãrbulat *{ro: sforăit}* *{fr: qui a ronflé}* *{en: who snored}* § ***buturari/buturare*** (bu-tu-rá-ri) sf buturãri (bu-tu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu calu buturã; hãrchiri, hãrãchiri, hãrbuliri, hãrbulari *{ro: acţiunea de a sforăi; sforăire}* *{fr: action de ronfler; ronflement}* *{en: action of snoring; snore}*
buturari/buturare (bu-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***butur***[3]
buturat (bu-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***butur***[3]
buturã (bú-tu-rã) sf – vedz tu ***butur***[1]
buum! (bú-umŭ) inter – vedz tu ***bum!***
buval (bú-valŭ) sm, sf buvalã (bú-va-lã), buvalj (bú-valjĭ), buvali/buvale (bú-va-li) – pravdã tsi sh-u-adutsi cu boulu (vaca), cu truplu ma zveltu, cu perlu di pi cheali albu i lai, ascur shi arehav, shi coarnili shutsãti ca neali sh-turnati cãtrã nãpoi; buvul, bivul; (fig: buval = om aplo tsi nu shtii cum si s-poartã tu lumi, niciuplit, nipilichisit, om di la oi) *{ro: bivol}* *{fr: buffle}* *{en: (water) buffalo}* ex: unã ursã cãt un buval § ***buvul*** (bú-vulŭ) sm, sf buvulã (bú-vu-lã), buvulj (bú-vuljĭ), buvuli/buvule (bú-vu-li) – (unã cu ***buval***) ex: ti tãvãlish ca buvulu § ***bivul*** (bí-vulŭ) sm, sf bivulã (bi-vu-lã), bivulj (bí-vuljĭ), bivuli/bivuli (bí-vu-li) – (unã cu ***buval***) § ***buvãlitsã*** (bu-vã-lí-tsã) sf buvãlitsã (bu-vã-lí-tsã) – feamina (vaca) di buval; buvulitsã, bivulitsã; (expr: mi fac buvãlitsã = mi ngrash multu) *{ro: bivol}* *{fr: bufflone}* *{en: (water) buffalo cow}* § ***buvulitsã*** (bu-vu-lí-tsã) sf buvulitsã (bu-vu-lí-tsã) – (unã cu ***buvãlitsã***) ex: vãcarlu adusi buvulitsãli ntardu; laptili di buvulitsã easti gros; s-featsi unã buvulitsã (fig: muljari multu groasã; si ngrushe multu) § ***bivulitsã*** (bi-vu-lí-tsã) sf bivulitsã (bí-vu-lí-tsã) (unã cu ***buvãlitsã***) § ***buvãlici*** (vuvã-lícĭŭ) sm, sf buvãlici/buvãlice (vuvã-lí-ci), buvãlici (vuvã-lícĭ), buvãlici/buvãlice (vuvã-lí-ci) – buval njic; yitsãl di buval *{ro: bivol mic}* *{fr: bufflettin}* *{en: little, young (water) buffalo}*
buvãlici (vuvã-lícĭŭ) sm, sf – vedz tu ***buval***
buvãlitsã (bu-vã-lí-tsã) sf – vedz tu ***buval***
buveatã (bu-veá-tã) sf buveti/buvete (bu-vé-ti) – lugurii (di lastic) cu cari s-acatsã pãrpodzli tra sã sta teasi pri cicior; buvetã, vuveatã, vuvetã, cãltsãvetã; (expr: nj-cadi buveata = nj-si disfatsi buveata) *{ro: jartieră}* *{fr: jarretière}* *{en: garter}* § ***buvetã*** (bu-vé-tã) sf buvets (bu-vétsĭ) – (unã cu ***buveatã***) ex: nj-featsi nã preaclji di buvets; tsi fats di-ts cadi buveta? (expr: di tsi sã disfatsi buveta?) § ***mbuvet*** (mbu-vétŭ) (mi) vb I mbuvitai (mbu-vi-táĭ), mbuvitam (mbu-vi-támŭ), mbuvitatã (mbu-vi-tá-tã), mbuvitari/mbuvitare (mbu-vi-tá-ri) – nj-acats pãrpodzlji cu buveta; nj-acats cioaritslji cu buveta sum dzinuclju *{ro: lega cioarecii sub genunchi cu jartiera}* *{fr: fixer les "cioarits, une sorte de chausse" au dessous des genoux à l'aide de la jarretière}* *{en: fix the "cioarits, sort of breeches" under the knee with the garter}* ex: ashteaptã s-mi mbuvet § ***mbuvitat*** (mbu-vi-tátŭ) adg mbuvitatã (mbu-vi-tá-tã), mbuvitats (mbu-vi-tátsĭ), mbuvitati/mbuvitate (mbu-vi-tá-ti) – tsi ari pãrpodzlji i cioaritslji acãtsats cu buvetea; buveati tsi easti-acãtsatã *{ro: (cu) jartiera legată sub genunchi}* *{fr: avec la jarretière fixé}* *{en: with the garter fixed}* § ***mbuvitari/mbuvitare*** (mbu-vi-tá-ri) sf mbuvitãri (mbu-vi-tắrĭ) – atsea

tsi s-fatsi cãndu si mbuviteadzã cioaritslji *{ro: acţiunea de a lega cioarecii sub genunchi cu jartiera}* *{fr: action de fixer les "cioarits, une sorte de chausse" au dessous des genoux à l'aide de la jarretière}* *{en: action of fixing the "cioarits, sort of breeches" under the knee with the garter}*

buvetã (bu-vé-tã) sf – vedz tu ***buveatã***

buvgalã (buv-gá-lã) sf – vedz tu ***bucuvalã***

buvghalã (buv-ghá-lã) sf buvghãlj (buv-ghắljĭ) – unã cu ***buvgalã***

buvul (bú-vulŭ) sm, sf – vedz tu ***buval***

buvulitsã (bu-vu-lí-tsã) sf – vedz tu ***buval***

buyear (bu-yĭárŭ) sm – vedz tu ***bou***

buzagi (bu-za-gí) sm –vedz tu ***bozã***

buzã[1] (bú-zã) sf – vedz tu ***budzã***

buzã[2] (bu-zắ) sm –vedz tu ***bozã***

buzbucheauã (buz-bu-chĭá-ŭã) sf – vedz tu ***bubuchi***[1]

buzdugan (buz-du-gánŭ) sn – vedz tu ***topuzganã***

buzduganã (buz-du-gá- nã) sf – vedz tu ***topuzganã***

buzdugani/buzdugane (buz-du-gá-ni) sf – vedz tu ***topuzganã***

buzguni/buzgune (buz-gú-ni) invar – tsi easti mintit, turburat *{ro: răvăşire, deranj}* *{fr: déroute}* *{en: turned upside down; disturbed, confused}* ex: l-featsirã buzguni (l-mintirã

buzmã (buz-mắ) sm buzmadz (buz-mádzĭ) – atsea tsi-lj fatsi cariva a unui cãndu-l vãryeashti, l-cãtigurseashti, lj-tradzi unã zãvrachi, lu ncaci, lu-aurlã, etc.; bãzmã, bãzmãtã, zbardu, zãvrachi, pirdafi, pirdahi, vãryiri, giudicari *{ro: mustrare, dojană}* *{fr: réprimande, gronderie, semonce}* *{en: reprimand, scolding}* § ***bãzmã*** (bãz-mắ) sm bãzmadz (bãz-mádzĭ) – (unã cu ***buzmã***) § ***bãzmãtã***[2] (bãz-mã-tắ) sm bãzmãtadz (bãz-mã-tádzĭ) – (unã cu ***buzmã***)

buzuchi/buzuche (bu-zú-chi) sf buzuchi (bu-zúchĭ) – soi di chitarã ma njicã (grãtseascã) *{ro: cobză}* *{fr: sorte de guitare}* *{en: kind of guitar}* ex: u bati ghini buzuchea

buzunar (bu-zu-nárŭ) sn buzunari/buzunare (bu-zu-ná-ri) – unã soi di pungã cusutã (cãtrã nuntru) tu un stranj iu s-poatã omlu si-sh bagã njits lucri; gepi, geapi, geopi, supani *{ro: buzunar}* *{fr: poche}* *{en: pocket}*

byealã (byĭá-lã) sf byeali/byeale (byĭá-le) – fashi lungã di pãndzã i pustavi, tsi huryeatlu u treatsi deavãrliga-a ciciorlui (tra s-hibã ca unã pãrpodi), ninti ca sã-sh bagã tsãruhili *{ro: obială}* *{fr: morceau de linge ou de drap dont les paysans s'enveloppent les pieds, en guise de bas, avant de chausser leurs sandales}* *{en: long band of cloth with which a peasant wraps up his legs (as socks) before putting on his sandals}*

C

c- adv, cong – vedz tu ***ca***[1], ***cã***, ***cu***

ca (cã) adv, cong – 1: zbor tsi tsãni loc di noima: "bag dauã lucri unã ningã-alantã sh-lã fac biani, tra s-ved ma s-hibã unã soi"; (dip) unã soi cu, unã cu, cu, (ashi) cum easti, etc.; 2: zbor tsi-aspuni cã un lucru easti aproapea mari (greu, diparti, ilichii, etc.) ahãntu cãt easti un altu lucru; (di) vãrã, aproapea, deavãrliga di, para, etc.; 3: zbor tsi tsãni loc di noima: "bag dauã lucri unã ningã-alantã sh-lã fac biani, tra s-ved ma s-hibã un ma mari (njic, greu, diparti, etc.) di-alantu"; di, dicãt; 4: zbor tsi ari aproapea idyea noimã cu zboarãli: ghini ma, ashi cã, s-cljamã cã, s-easti cã, fure-cã, macã, ama, am, ala, mea, amea, disi, cari, etc.; 5: zbor tsi ari aproapea idyea noimã cu: "macã ai mirachea icã vrei si s-facã un lucru; itia, scupolu trã cari s-fatsi un lucru, etc."; sibepea trã cari, scupolu cu cari, tra, ta, tea *{ro: ca, la fel ca; cam; decât; dar; dacă; dacă vrei}* *{fr: comme; presque, à peu près; que; si; mais; afin de, pour que}* *{en: as, like, similar to; almost, close to, approximately; than; if; but; (in order) to, for, so that}* ex: mushuteatsa a featãljei nyilicea ca (unã soi cu; ashi cum lutseashti) un lutseafir; zburashti ca (cum zburashti) un prufit; ca (cu) cari di voi sh-u-adutsi?; s-poartã ca cãndu (ashi cum easti un tsi) criscu tu pãduri; pitã ca (cum easti atsea) di cash; cãntã ca (ashi cum s-cãntã) la numtã; lai ca (unã soi cu) tãcinili; di-aoa pãnã-aclo ca (aproapea, deavãrliga di, vãrã) doauã oari cali; nu ca (para) ari chefi sh-nãsã; u ved, ca (cã easti aproapea, vãrã) xeanã sh-anjurzeashti; imnã cu eapa-a lui tut ca (aproapea) pri dinãpoi; shidzum deadun ca (vãrã, aproapea) doi mesh di dzãli; eara ca (aproapea) njadzãnoaptea; om tricut, ca (di vãrã, aproapea, deavãrliga) di shaptidzãts di anj; ca (easti niheamã) greu ãnj pari; altãoarã, ca fricã s-avdza tu loclu a nostru; ca (s-featsirã taha cã) s-shutsãrã, ca (s-featsirã taha cã) si-anvãrtirã; ca nu-lj (nu-lj para) yini ghini; cama mushat ca (di) tini, nu easti nitsiun; o, ca vai, ca vai di noi! (tu scriarea-a noastrã: o, cavai, cavai di noi); ca (ma) si-nj mor… sh-ca (ma) si nveatsã curbishana; ca (ma) sã-nj dats cu vreari, nu-ari sãndzi, ma, ca (cari, s-easti cã) s-nu va, va s-hibã moarti; ca (macã va) s-yinã, va lj-u dau; tini di-iu eshti? di Grabuva, ca (ma) sã shtii, cãtrã Muscopuli; du-si ca (itia trã cari s-dusi; cã vrea; cu scupolu, tra) sã-l veadã; ca (cã vrem, tra) s-putem s-u arãdem; nu ma putu ca (tra) s-aravdã; ca (cu scupolu; ari mirachea, tra) s-da scumpa-a lui aveari; vinji ca (cã vrea; itia trã cari vinji easti, tra) sã nveatsã carti; ca (tra, tea; ma) s-putem s-n-apruchem; Toli nu vrea ca (tea, trã tse, ta) s-yinã; cã nu vream ca (tea, ta) s-vatãm; Pashtili amãnã ca (tea, tra) s-yinã; vrui ca (tea, atsea tra) s-fug; ca (ta, tra; ma) s-lu scoatã; ca (ta; ma) s-nj-aminj unã pishtoalã; vru ca s-easã § ***ca-*** adv, cong (forma-a zborlui ***ca***,) – (unã cu ***ca***) ex: nã pãlati cama mari ca-a (di-a) amirãlui § ***c-*** adv, cong (forma shcurtã a zborlui ***ca-***, ligatã di zborlu tsi yini dupã el) – (unã cu ***ca***)

ca- adv, cong – vedz tu ***ca***[1]

cac[1] (cácŭ) (mi) vb I cãcai (cã-cáĭ), cãcam (cã-cámŭ), cãcatã (cã-cá-tã), cãcari/cãcare (cã-cá-ri) – scot pãngãneatsã (spreamit, merdu, cãcat) dit mini prit cur; nj-fac apa-atsea groasa; es nafoarã; (expr: li cãcai = 1: mi-aspãreai multu, lãhtãrsii, li umplui zmeanili, (curlu-nj) seaminã arov di fricã, etc.; 2: li cãcai lucrili; u cãcai huzmetea; etc. = li feci anapuda lucrili, intrai tu mãri sh-greali cripãri cu-atseali tsi feci; 3: cã-ts cãcai tatã-tu; cacã-lj tatã-su; cacã-lu n cap, etc. = ndauã turlii di ngiurãturi) *{ro: se căca}* *{fr: chier}* *{en: shit}* ex: s-dusi si s-cacã (s-easã nafoarã); s-cacã tu arudz; cum ved, li cãcash (expr: lãhtãrsish, li umplush zmeanili di fricã); du-ti la darats, cã-ts cãcai tatã-tu, cã-ts cãcai! (angiurãturã) § ***cãcat***[1] (cã-cátŭ) adg cãcatã (cã-cá-tã), cãcats (cã-cátsĭ), cãcati/cãcate (cã-cá-ti) – tsi sh-ari faptã apa-atsea groasa; ashi cum easti omlu i pravda dupã tsi ari ishitã nafoarã; ishit nafoarã *{ro: căcat}* *{fr: chié}* *{en: shit}* ex: cãcatã lugurii (expr: du-si, bitisi, chiru ipotisea) § ***cãcari/cãcare*** (cã-cá-ri) sf cãcãri (cã-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-cacã (sh-fatsi apa-atsea groasa, easi nafoarã); (expr: l-lja cãcarea pri cicioari = lj-yini, sh-mizi poati s-ashteaptã si sh-facã apa-atsea groasa) *{ro: acţiunea de a se căca}* *{fr: action de chier}* *{en: action of shitting}* ex: l-lo cãcarea pri cicioari § ***cãcat***[2] (cã-cátŭ) sm cãcats (cã-cátsĭ) shi sn cãcati/cãcate (cã-cá-ti) – atsea (spreamitlu) tsi scoati omlu (pravda) dit el cãndu s-dutsi di easi nafoarã (dutsi si s-cacã); cacã, merdu, spreamit, pãngãneatsã, pãngãnãtati; (fig: 1: cãcãturi = (i) cuprii, lucri tsi nu-ahãrzescu tsiva; (ii) zboarã goali, glãrinj, bãrcudii, papardeli, curcufexali, etc.; expr: 2: (du-ti di) mãcã cãcat = fudz di-aoa, lja-ts neclu di-aoa cã zburãshti glãrinj) *{ro: căcat}* *{fr: merde}* *{en: shit}* ex: adunã tuti cãcãturli (cupriili); cãcãturli (fig: glãrinjli, papardelili) tuti va li dzãcã § ***cacã*** (cá-cã) sf fãrã pl – (unã cu cãcat: tu zborlu-a njitslor, a natslor) § ***cãcãtici*** (cã-cã-tícĭŭ) sm cãcãtici (cã-cã-tícĭ) – cãcat njic *{ro: căcat mic}* *{fr: petit morceau de merde}* *{en: little shit}* § ***cãcãtescu*** (cã-cã-tés-cu) adg cãcãteascã (cã-cã-teás-cã), cãcãteshtsã (cã-cã-tésh-tsã), cãcãteshti (cã-cã-tésh-ti) – tsi ari s-facã cu cãcatlu i cãcarea; di cãcat *{ro: de căcat}* *{fr: de merde}* *{en: of shit, shitty}* ex: u-adrash cãcãteascã (expr: glãreascã, ca di cãcat, urãtã, murdarã) § ***cãcãturã*** (cã-cã-tú-rã) sf cãcãturi (cã-cã-túrĭ) – (unã cu ***cãcat***[2]) § ***cãcãcios*** (cã-cã-cĭósŭ) adg cãcãcioasã (cã-cã-cĭoá-sã), cãcãciosh (cã-cã-cĭóshĭ), cãcãcioasi/cãcãcioase (cã-cã-cĭoá-si) – tsi s-dutsi multi ori si s-cacã; tsi lu-acãtsã cufureala; cãcãtos, cufuros, cufuryios; (fig: cãcãcios = (i) om tsi s-aspari lishor, tsi nu lj-u tsãni, tsi nu ari putearea s-facã dip tsiva, bishinos; (ii) om murdar, tsi nu-ahãrzeashti tsiva) *{ro: căcăcios}* *{fr: foireux}*

{en: who has diarrhea} ex: ficiorlu-aestu easti multu cãcãcios (fig: lj-easti multu fricã); cãcãcioshlj-aeshti (fig: aeshti, tsi au ahãtã fricã, tsi nu-au putearea s-facã tsiva) va s-cuteadzã s-lã tsãnã cheptu? § ***cãcãtos*** (cã-cã-tósŭ) adg cãcãtoasã (cã-cã-toá-sã), cãcãtosh (cã-cã-tóshĭ), cãcãtoasi/cãcãtoase (cã-cã-toá-si) – (unã cu ***cãcãcios***) ex: a cui easti cãcãtoslu-aestu?; nu ts-u tsãni, cãcãtoase! § ***cãcãstoari/cãcãstoare*** (cã-cãs-toá-ri) sf cãcãstori (cã-cãs-tórĭ) – casa i udãlu iu s-dutsi omlu tra sã-sh facã apa (s-chishi) i s-easã nafoarã (s-cacã); cãcãtor, cãcãriu, chishitor, hale, mushtirechi, ishitor, chinefi, hrii *{ro: latrină}* *{fr: latrines, lieux d'aisances}* *{en: latrines}* ex: s-dusi la cãcãstoari si sh-facã apa § ***cãcãtor*** (cã-cã-tórŭ) sn cãcãtoari/cãcãtoare (cã-cã-toá-ri) – (unã cu ***cãcãstoari***) § ***cãcãriu*** (cã-cã-ríŭ) sn cãcãriuri (cã-cã-rí-urĭ) – (unã cu ***cãcãstoari***) § ***cãcãstor*** (cã-cãs-tórŭ) sm cãcãstori (cã-cãs-tórĭ) – 1: cãcat di shoaric; 2: mixi uscati scoasi dit nari; (fig: cãcãstor = lucru tsi easti multu njic; astrãchit, cãcãrdac, cacafingu, etc.) *{ro: căcat de şoarece; muc uscat}* *{fr: crotte de souris; grain de mucosité sec}* *{en: mouse dropping}* ex: aflai tu vilendzã cãcãstori (cãcats di shoaric); ts-armasi un cãcãstor (mixi uscati) la nari; cãcãstorlu (fig: astrãchitlu, cacafingul) a daraclui!

cac² (cácŭ) adv invar – (lucru i faptã) di cari nu easti ananghi; tsi nu-adutsi vãrã hãiri; (lucru tsi easti dat, faptu, etc.) trã dip tsiva; anafal, geaba, digeaba, bathava, batiava, bosh, ncot, matea, nafile, vãnat, vãnãt *{ro: în zadar}* *{fr: en vain}* *{en: in vain}* ex: nu grea zboarã tu cac (geaba)

cacafingu (ca-ca-fín-gu) adg cacafingã (ca-ca-fín-gã), cacafindzi (ca-ca-fín-dzi), cacafindzi/cacafindze (ca-ca-fín-dzi) – cari easti multu njic, shcurtabac, slab, nifaptu ghini, cari astãmãtsi di njic cu crishtearea; ascãrchit, chirchinec, puzumi, pruzumi, jibãcos, jibicos, azmet, pilicios, zãbãcos, bãzãcos, jabec, judav, preacãn, preangu *{ro: stârpitură, pipernicit}* *{fr: avorton, menu, tout petit}* *{en: puny (undersized) man or child}* ex: cãstãnji cacafindzi (multu njits); easti un cacafingu (puzumi di om)

cacav¹ (cá-cavŭ) sm cacayi (cá-cayĭ) – pom tsi fatsi yimishi njits sh-lãi *{ro: pom care face fructe mici şi negre}* *{fr: arbre aux fruits petits et noirs}* *{en: tree that makes small, black fruits}* § ***cacavã*** (cá-ca-vã) sf cacavi/cacave (cá-ca-vi) – yimisha faptã di pomlu "cacav" *{ro: fructul făcut de "cacav"}* *{fr: fruit du "cacav"}* *{en: "cacav" fruit}* § ***cacav²*** (cá-cavŭ) adg cacavã (cá-ca-vã), cacayi (cá-cayĭ), cacavi/cacave (cá-ca-vi) – cari easti multu njic, cacafingu, shcurtabac, slab, nifaptu ghini, cari astãmãtsi di njic cu crishtearea; ascãrchit, chirchinec, puzumi, pruzumi, jibãcos, jibicos, azmet, pilicios, zãbãcos, bãzãcos, jabec, judav, preacãn, preangu *{ro: stârpitură, pipernicit}* *{fr: avorton, menu, tout petit}* *{en: puny (undersized) man or child}* ex: iu vai agiungã tsarcul aestu di cacavi (cacafindzi)?

cacav² (cá-cavŭ) adg – vedz tu ***cacav¹***

cacavatrã (ca-ca-vá-trã) adg cacavatrã (ca-ca-vá-trã), cacavatreanj (ca-ca-va-treánjĭ), cacavatri/cacavatre (ca-ca-vá-tri) – (atsel) tsi nu s-minã di ningã vatrã shi nu fatsi tsiva; (om) tsi lu-ariseashti si sta la el acasã shi s-nu para easã nafoarã; (om) tsi easti murdar, timbel shi nu lu-ariseashti s-lucreadzã *{ro: care rămâne încontinuu lângă vatra-a casei; care-i place să stea tot timpul acasă; care este dezgustător shi nu-i place să lucreze}* *{fr: qui reste toujours près du foyer sans rien faire; casanier; sordide et paresseux}* *{en: who likes to seat all the time beside the fireplace; who likes to stay inside his home all the time; who is dirty and lazy}*

cacavã (cá-ca-vã) sf – vedz tu ***cacav¹***

cacã (cá-cã) sf – vedz tu ***cac¹***

caceac (ca-ceácŭ) sm caceachi (ca-ceáchĭ) shi caceats (ca-ceátsĭ) shi caceacheanj (ca-ceá-cheanjĭ) – 1: un tsi ari fudzitã dit ascheri fãrã izini; 2: un tsi ari ishitã fur *{ro: dezertor; brigand}* *{fr: déserteur, fugitif, brigand}* *{en: deserter, fugitive, bandit}* ex: caceaclu si-aripidinã aspãreat tu-aumbrã; s-fugã caceac; yin caceachi di la Cãljarlu

cacealiu (ca-cea-líŭ) sn cacealiuri (ca-cea-lí-urĭ) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.) cari easti multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, cuculj, culmã, chiscu, cingãrliu, cipit, ciucã, ciulubet, ciuciulã, ciumã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, chirchinedz, chipitã, mitcã, mãyeauã, gucilii, gugiulii *{ro: creştet}* *{fr: cime, sommet}* *{en: summit, top}*

cacearmai/cacearmae (ca-cĭar-má-i) sf cacearmãi (ca-cĭar-mắi) – atsea tsi fats cãndu lu-arãdz pri cariva; atsea tsi fats la gioclu di cãrtsã, cãndu ti fats cã ai cãrtsã ma buni (cu tuti cã nu li ai) tra s-lu-arãdz pi-atsel cu cari ti-agiots *{ro: cacealma, înşelăciune}* *{fr: bluff, tricherie, attrape}* *{en: bluff, hoax, trickery}*

cachi¹/cache (cá-chi) sf cãchi (cắchĭ) – inatea tsi u-aducheashti cariva (sh-u poartã tu suflit), dupã tsi-lj si dzãtsi un zbor tsi nu lu-ariseashti, dupã unã ncãceari, etc. *{ro: supărare, ranchiună}* *{fr: bouderie, fâcherie, rancune}* *{en: sulkiness, grudge, angriness}* ex: sh-tsãnu cachi multu chiro; s-nu nj-u ai tu cachi (s-nu tsã parã arãu, s-nu nj-u vrei) cã nu-am vinjitã atsea oarã la tini; lj-purta cachi (lj-pãru arãu, lj-cãdzu milii) cã nu-lj vinji la numã § ***cãchiusescu*** (cã-chĭu-sés-cu) vb IV cãchiusii (cã-chĭu-síĭ), cãchiuseam (cã-chĭu-seámŭ), cãchiusitã (cã-chĭu-sí-tã), cãchiusiri/cãchiusire (cã-chĭu-sí-ri) – nj-pari-arãu (lj-portu inati) a unui cã-nj fatsi un lucru tsi nu mi-arãseashti (shi nu para voi s-lu mata ved i s-lji mata zburãscu); nj-u va un cã-lj fac un lucru tsi nu lu-arãseashti; chicusescu, ahuljisescu, huljisescu, cãrtescu, nj-chicã, hulusescu, nãirescu, nãrescu, nãrãescu *{ro: supăra}* *{fr: se fâcher, bouder}* *{en: be sulky, get sorry, make angry}* § ***cãchiusit*** (cã-chĭu-sítŭ) adg cãchiusitã (cã-chĭu-sí-tã), cãchiusits (cã-chĭu-sítsĭ), cãchiusiti/cãchiusite (cã-chĭu-sí-ti) – lj-am inati a unui (tr-atseali tsi nj-ari faptã); nj-ari inati (tr-atseali tsi lj-am faptã); ahuljisit, huljisit, chicusit, cãrtit, hulusit, nãirit, nãrit, nãrãit *{ro: supărat}* *{fr: fâché, boudé}* *{en: sorry, sulky, made angry}* § ***cãchiusiri/cãchiusire*** (cã-chĭu-sí-ri) sf cãchiusiri (cã-chĭu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lj-u va a altui tr-atseali tsi lj-ari faptã; ahuljisiri, huljisiri, chicusiri, cãrtiri, hulusiri, nãiriri, nãriri, nãrãiri *{ro: acţiunea de a se supăra; supărare}* *{fr: action de (se) fâcher; fâcherie}* *{en: action of getting sorry or making angry}* § ***cãchios*** (cã-chĭósŭ) adg cãchioasã (cã-chĭoá-sã), cãchiosh (cã-chĭóshĭ), cãchioasi/cãchioase (cã-chĭoá-si) – un tsi cãchiuseashti lishor *{ro: supărăcios}* *{fr: qui se fache facilement}* *{en: who gets easily sorry or angry}*

cachi² (ca-chí) adg invar – hromã tsi sh-u-adutsi cu-un veardi ncljis, cu hromã galgurã, gangurã *{ro: cachi}* *{fr: kaki, vert foncé}* *{en: khaki}* ex: poartã cãmesh cachi

cachin (ca-chínŭ) sn cachinuri (ca-chí-nurĭ) – boatsea sãnãtoasã tsi u scoati omlu cãndu s-arupi (s-cãpãeashti) di-arãdeari; vrondul tsi-l fatsi un cu-arãdearea, cãndu sh-pizueashti di cariva; cãchin, grohut; cãhtiri, cãpãiri *{ro: hohot de râs}* *{fr: éclat de rire}* *{en: roar of laughter}* ex: tsi easti aestu cachin (aestã arãdeari cu grohuti) di tini § ***cãchin¹*** (cã-chínŭ) sn cãchinuri (cã-chí-nurĭ) – arãdeari cu boatsi sãnãtoasã (cu grohuti, cachinuri) *{ro: râs cu hohote}* *{fr: rire aux éclats}* *{en: loud or excited laughter}* § ***cãchin²*** (cã-chínŭ) (mi) vb IV cãchinii (cã-chi-níĭ), cãchineam (cã-chi-neámŭ), cãchinitã (cã-chi-ní-tã), cãchiniri/cãchinire (cã-chi-ní-ri) – arãd cu bots (cachinuri, grohuti) sãnãtoasi shi ahãndoasi; lishin di-arãdeari; nj-pizuescu di cariva cu cachinuri (grohuti) di-arãdeari; cãhtescu di-arãdeari; cãpãescu di-arãdeari; cãhtisescu, hãrhãrescu, pãhãescu *{ro: râde în hohote}* *{fr: rire aux éclats}* *{en: roar with laughter}* ex: nã cãchinim di-arãdeari; cãchin, lai cãchin; nã cãchinish (featsish dunjaea s-arãdã di noi, nã featsish rizili) cu fapta-a ta § ***cãchinit*** (cã-chi-nítŭ) adg cãchinitã (cã-chi-ní-tã), cãchinits (cã-chi-nítsĭ), cãchiniti/cãchinite (cã-chi-ní-ti) – cari arãsi cu grohuti; cari lishinã di-arãdeari; cãhtit, cãpãit (di-arãdeari); cãhtisit, hãrhãrit, pãhãit *{ro: care a râs în hohote; leşina (de răs)}* *{fr: qui a rit aux éclats}* *{en: who has burst, roared with laughter}* § ***cãchiniri/cãchinire*** (cã-chi-ní-ri) sf cãchiniri (cã-chi-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-cãchinã di-arãdeari; cãhtiri, hãrhãriri, cãpãiri *{ro: acţiunea de a râde în hohote}* *{fr: action de rire*

aux éclats} {en: action of roaring with laughter}

cacomir (ca-có-mirŭ) adg cacomirã (ca-có-mi-rã), cacomiri (ca-có-mirĭ), cacomiri/cacomire (ca-có-mi-ri) – tsi s-aflã tu-unã halã urutã; tsi ari mash cripãri shi taxirãts; mãrat, marat, morvu, corbu, lai, tihilai, mbogru, buisit, lipisit, cob, dholj, dhistih, gramen, gal, ohru, piscatran, shcret, tumsu, etc. *{ro: nenorocit} {fr: infortuné, malheureux} {en: unfortunate}*

cacu- (cá-cu-) prifixu – s-bagã nãintea-a unor zboarã (ma multu verbi) tra s-lã alãxeascã niheamã noima, s-u facã di bunã, niheamã ca nibunã. Bunãoarã ashi avem zborlu "cacuzburãscu" (scriat shi "cacu-zburãscu") tsi ari noima di: "lu zburãscu di-arãu sh-lu cãtigursescu pri cariva, dzãc minciunj shi lucri slabi trã cariva, aruc muhtãnj pri cariva, sãhunescu, etc.". Bãgats oarã cã: (i) prifixul armãni idyiul (cacu) ti tuti zboarãli, cã suntu verbi, adgectivi, masculini i fiminini; (ii) cum fãtsem sh-cu-alanti prifixi, zborlu cu prifixu va-l bãgãm tu fumealja-a zborlui; (iii) di-aradã, prifixul – dupã cum dzãtsi sh-numa – va-l bãgãm nãintea-a zborlui sh-va lu-alichim di el fãrã semnul "-"; ma, cãtivãrãoarã, prifixul va-l videm ngrãpsit ahoryea di zbor; sh-tu soni (iv) va dãm aoatsi mash ndauã zboarã cu-aestu prifixu *{ro: prefix, care adaugă cuvântului un sens pejorativ} {fr: prefixe, qui ajoute au mot un sens péjoratif (défavorable)} {en: prefix, that adds to a word a disparaging meaning}*

cacuriscu (ca-cu-rís-cu) adg – vedz tu ***cacurizic***

cacurizic (ca-cu-rí-zicŭ) adg cacurizicã (ca-cu-rí-zi-cã), cacurizits (ca-cu-rí-zitsĭ), cacurizitsi/cacurizitse (ca-cu-rí-zicŭ) – tsi easti arãu, anapud, blãstimat, afurisit, etc.; tsi easti ursuscu (ursuz), ca anapud sh-arãu tu purtari; tsi easti multu scljinciu sh-nu-agiutã pri vãr; tsi s-aflã tu-unã halã greauã (di jali, di dureari, di mãri cripãri, etc.); cacuriscu, ursuz, scljinciu, cacomir, corbu, curbisit, stuhinat, distih, lupusit, etc. *{ro: meschin, mizerabil, afurisit; nenorocit} {fr: malfaiteur, détestable, abominable; malheureux} {en: evil-doer, detestable, hateful, heinous; unfortunate}* § ***cacuriscu*** (ca-cu-rís-cu) adg cacuriscã (ca-cu-rís-cã), cacurishti (ca-cu-rísh-tsi), cacuristi/cacuriste (ca-cu-rís-ti) – (unã cu ***cacurizic***) § ***cacurizilichi/cacuriziliche*** (ca-cu-ri-zi-lí-chi) sf cacurizilichi (ca-cu-ri-zi-líchĭ) – harea tsi u-ari atsel tsi easti arãu (lai la inimã, anapud, afurisit, etc.); atsea tsi tradzi cariva, di-atseali tsi-lj fatsi omlu-arãu (afurisit, anapud, etc.); lãeatsã, taxirati, distihii, chiameti, etc. *{ro: meschinărie, mizerie, nenorocire} {fr: misère, mesquinerie, calamité} {en: misery, meanness, calamity}* § ***cacurizipsescu*** (ca-cu-ri-zip-sés-cu) vb IV cacurizipsii (ca-cu-ri-zip-síĭ), cacurizipseam (ca-cu-ri-zip-seámŭ), cacurizipsitã (ca-cu-ri-zip-sí-tã), cacurizipsiri/cacurizipsire (ca-cu-ri-zip-sí-ri) – u duc greu cã-nj lipsescu multi shi nu para am paradz; trag unã banã greauã di cripãri shi taxirãts; mi fac un om arãu, mplin di lãets *{ro: trăi mizerabil} {fr: vivre misérablement, en grande pauvreté; devenir détestable} {en: live miserable; become detestable}* ex: an, cãndu earam lãndzit, cacurizipseam (bãnam greu, fãrã lucru sh-paradz) § ***cacurizipsit*** (ca-cu-ri-zip-sítŭ) adg cacurizipsitã (ca-cu-ri-zip-sí-tã), cacurizipsits (ca-cu-ri-zip-sítsĭ), cacurizipsiti/cacurizipsite (ca-cu-ri-zip-sí-ti) – cari bãneadzã greu cã-lj lipsescu multi sh-nu-ari paradz; cari tradzi unã banã greauã; cari s-featsi om arãu *{ro: care trăeşte mizerabil, strâmtorat} {fr: qui vit misérablement, détresse d'argent; devenu détestable} {en: who lives miserable; who became detestable}* § ***cacurizipsiri/cacurizipsire*** (ca-cu-ri-zip-sí-ri) sf cacurizipsiri (ca-cu-ri-zip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cacurizipseashti *{ro: acţiunea de a trăi mizerabil} {fr: action de vivre misérablement, en grande pauvreté; action de devenir détestable} {en: action of living miserable; of becoming detestable}*

cacurizilichi/cacuriziliche (ca-cu-ri-zi-lí-chi) sf – vedz tu ***cacurizic***

cacurizipsescu (ca-cu-ri-zip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cacurizic***

cacurizipsiri/cacurizipsire (ca-cu-ri-zip-sí-ri) sf – vedz tu ***cacurizic***

cacurizipsit (ca-cu-ri-zip-sítŭ) adg – vedz tu ***cacurizic***

cacutsã (ca-cú-tsã) sf – vedz tu ***cap***

cacuzburãri/cacuzburãre (ca-cu-zbu-rắ-ri) sf – vedz tu ***zbor***[1]

cacuzburãscu (ca-cu-zbu-rắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zbor***[1]

cacuzburãt (ca-cu-zbu-rắtŭ) adg – vedz tu ***zbor***[1]

cad (cádŭ) vb II cãdzui (cã-dzúĭ), cãdeam (cã-deámŭ), cãdzutã (cã-dzú-tã), cãdeari/cadeare (cã-deá-ri) – mi min di nsus cãtrã nghios (cu vreari i fãrã vreari) cã mi tradzi greatsa sh-nu mata am tsiva pi cari si stau; mi disfac di loclu iu hiu acãtsat sh-mi min (cãtrã nghios); mi-arucutescu (cãtrã nghios); arunic sh-dau di padi; (casã, punti, etc.) si surpã, si survuljiseashti, s-arãvulseashti, etc.; chic; arãvulsescu, surpu, survuljisescu, dãrãm, aruvuescu, aruvulsescu, etc.; (expr: 1: nj-cadi; nj-si cadi = nji si-undzeashti; easti ndreptul a meu; ahãrzescu s-am tsiva, sã-nj si da tsiva, s-hiu tinjisit, etc.; 2: zborlu-nj cadi mpadi = zborlu nu-nj easti ascultat; nu saidiseashti (sãldiseashti, ascultã) vãrnu zborlu tsi-l fac; nu nj-ancunji vãrnu zborlu, zborlui a meu nu-lj da vãrnu di mãnear; 3: cad niputut, lãndzit = lãndzidzãscu; 4: cad di... = escu azvimtu, nvinsu di...; 5: cad nafoarã = (i) lãndzidzãscu di-unã lãngoari greauã (ca, bunãoarã, ipilipsii i tifus) tsi s-aspuni cu cãdearea mpadi, nishtearea di-atseali tsi s-fac deavãrliga di mini, cu heavrã mari, cu trimburãri di trup, etc.; (ii) nj-cher tutã avearea, fac falimentu, mufluzlãchi; 6: nu cad ma nghios di altsã = nu mi-alas s-mi-astreacã altsã; 7: cad pri dzinuclji (n fata-a unui) = ndzinucljedz tra s-caftu ljirtari, s-lu pãlãcãrsescu pri cariva, s-mi prudau, etc.; 8: cad pri minduiri = stau, mi minduescu cum s-fac, tsi apofasi s-ljau, etc.; 9: cad pri measã = yin tamam cãndu s-mãcã la measã; 10: (mãcarea) nj-cadi greu tu stumahi = (macarea) nu s-hunipseashti lishor sh-mi aduchescu cu stumahea umflatã; 11: nj-cadi greu (milii) = (i) (un zbor) mi cãrteashti, nu mi-arãseashti, mi mvirineadzã; (ii) nj-yini arãu shi mi-aduchescu multu slab di lãngoari (nimãcari, seati, multã avursiri, copuslu faptu, etc.); nj-yini lishin; 12: cad tufechi = s-avdu aminãri, plãscãnituri di tufãchi; 13: cad pristi cariva = (i) tihiseashti s-mi-adun cu cariva, s-dau di cariva; (ii) mi-aruc, mi hiumusescu pristi cariva; 14: lj-cad (rigeai, cu pãlãcãrii) = lj-pricad, mi-angrec multu tra sã-nj facã un bun; 15: iu cadi tsiva i cariva = iu s-aflã tsiva i cariva; 16: nu-nj cadi u pãzari = nu-nj si ndreadzi huzmetea tu pãzari, u-aflu scumpu trã mini); 17: nj-cadi s-lu-adar mini lucrul = lipseashti, prindi mini s-lu-adar lucrul, easti arada-a mea; 18: (feata) nj-cãdzu tu vreari, tu mirachi, tu sivdai = (feata) mi-arãseashti, u voi; 19: cad pri tufechi = agiungu tu-un loc piricljos iu s-aminã cu tufechea; 20: cãdzu (mortu) = muri, l-vãtãmarã; 21: cãdzu pri mintsã = sh-vinji tu aeari; etc., etc., etc.) *{ro: cădea; (se) prăbuşi} {fr: tomber; s'écrouler} {en: fall; collapse}* ex: frãndzãli ma-ts cad earna; cadz, pitã di lapti, cadz, cãdãifi, cadz flurie, cadz fustane, cadz di tuti; casa va nã cadã (va nã s-aruvueascã, va nã si surpã); murlu-a casãljei cãdzu (s-surpã); trã Hristolu nãsh cãdzurã; cãdzu niptut (expr: lãndzidzã) sh-muri; cãdzu arãulu (expr: arãulu fu azvimtu); luplu cadi (expr: easti azvimtu) di ursã; a fratilui ãlj cadi casa (expr: ari ndreptu la casã); partea tsi nã cadi (expr: tsi easti trã noi, tsi nã yini a nauã s-u lom); a ljei nu-lj cãdzu (expr: nu-lj si da) tsiva; zborlu-a lui nu-lj cadi mpadi (expr: zborlu-a lui easti ascultat, easti sãldisit); celniclu cãdzu nafoarã (expr: chiru tuti oili, avearea); cadi nafoarã (expr: ari ipilipsii); cãdzu pri dzinuclji n fatsa-a lui s-lji caftã ljirtari (expr: lj-cãftã, lj-si ngricã multu tra s-lu ljartã); muljerli nu cãdea ma nghios (expr: nu s-alãsa astricuti); mãcãrli aesti cad greali (expr: nu s-hunipsescu lishor) trã stumahea-a ta; zborlu-a tãu va-lj cadã greu (expr: va-l cãrteascã); acãtsarã s-cadã tufeclji (expr: nchisirã si s-avdã aminãri, plãscãnituri di tufechi); pãgana cãdzu analtu pri furi (expr: tihisi tra s-da tamam di furi; s-hiumusi, s-arcã pri furi); lj-cãdzum cu mari pãlãcãrii (expr: lj-pricãdem, nã ngricãm multu); cãtrã iu cadi (expr: s-aflã) hoara-a voastrã?; lucru aestu nu-nj cadi tu pãzari (expr: lu-aflu scumpu, nu-nj si ndreadzi huzmetea); lucrul aestu nã cãdea s-lu-adrãm noi (expr: lipsea s-lu-adrãm noi, eara arada-a noastrã); feata-lj cãdzu tu mari vreari (expr: lu-arãseashti multu feata); vai cãdem adz pri tufechi = (expr: va s-agiundzem tu-un loc iu s-aminã tufechili); patrulji furi cãdzurã (expr: murirã, furã vãtãmats) § ***cãdzut*** (cã-dzútŭ) adg cãdzutã

(cã-dzú-tã), cãdzuts (cã-dzútsĭ), cãdzuti/cãdzute (cã-dzú-ti); tsi s-ari minatã di nsus cãtrã nghios (cu vreari i fãrã vreari) cã-l trapsi greatsa sh-nu mata avea tsiva pi cari si sta; tsi s-ari disfaptã di loclu iu eara acãtsat shi s-ari minatã (cãtrã nghios); chicat; arãvulsit, surpat, survuljisit, dãrãmat, aruvuit, aruvulsit, etc. *{ro: căzut; prăbuşit}* *{fr: tombé; écroulé}* *{en: fallen; collapsed}* ex: carni di caprã cãdzutã (expr: vãtãmatã) § ***cãdeari/cãdeare*** (cã-deá-ri) sf cãderi (cã-dérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cadi tsiva (cariva); chicari; arãvulsiri, surpari, survuljisiri, dãrãmari, aruvuiri, aruvulsiri, etc. *{ro: acţiunea de a cădea; de a se prăbuşi; cădere, prăbuşire}* *{fr: action de tomber; de s'écrouler}* *{en: action of falling; of collapsing}* ex: cu cãdearea tsi cãdzu, sh-freadzi ciciorlu § ***cãdzãturã*** (cã-dzã-tú-rã) sf cãdzãturi (cã-dzã-túrĭ) – atsea tsi pati un cãndu cadi *{ro: căzătură; prăbuşire}* *{fr: chute}* *{en: fall; tumble}* § ***pricad*** (pri-cádŭ) vb II pricãdzui (pri-cã-dzúĭ), pricãdeam (pri-cã-deámŭ), pricãdzutã (pri-cã-dzú-tã), pricãdeari/pricãdeare (pri-cã-deá-ri) – pãlãcãrsescu multu; lj-cad rigeai; paracad, miangrec; pãlãcãrsescu, pãrãcãlsescu, pãrlãcãrsescu, rog *{ro: implora, ruga stăruitor}* *{fr: prier avec insistance; implorer}* *{en: beg, implore}* ex: lj-pricadi trã (l-pãlãcãrseashti multu s-lji da) unã oai; tihea-lj pricãdzu (lj-cãdzu cu mari pãlãcãrii) la cioarli a mintiljei; ãts pricad (ti pãlãcãrsescu multu), lai munte frate § ***pricãdzut*** (pri-cã-dzútŭ) adg pricãdzutã (pri-cã-dzú-tã), pricãdzuts (pri-cã-dzútsĭ), pricãdzuti/pricãdzute (pri-cã-dzú-ti) – tsi lu-ari pãlãcãrsitã multu pri cariva; tsi fu pãlãcãrsit multu di cariva; tsi-lj s-ari angricatã cariva; paracãdzut, ngricat, pãlãcãrsit, pãrãcãlsit, pãrlãcãrsit *{ro: implorat, rugat stăruitor}* *{fr: prié; imploré}* *{en: begged, implored}* § ***pricãdeari/pricãdeare*** (pri-cã-deá-ri) sf pricãderi (pri-cã-dérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva-lj pricadi a unui; paracãdeari, angricari, ngricari, rigeai, pãlãcãrsiri, pãrãcãlsiri, pãrlãcãrsiri *{ro: acţiunea de a implora, de a ruga stăruitor; implorare; cerere insistentă}* *{fr: action de prier; d'implorer; prière, sollicitation}* *{en: action of begging, of imploring; request}* ex: fãrã multi pricãderi (rigei, ngricãri) § ***paracad*** (pá-ra-cádŭ) vb II paracãdzui (pá-ra-cã-dzúĭ), paracãdeam (pá-ra-cã-deámŭ), paracãdzutã (pá-ra-cã-dzú-tã), paracãdeari/paracãdeare (pá-ra-cã-deá-ri) – (unã cu ***pricad***) ex: el lj-paracãdzu (l-pãlãcãrsi multu) s-lu-alasã; pãnã atumtsea, paracadi (cadi-lj rigeai) sh-tini; lj-paracãdzui (l-pãlãcãrsii multu) s-mi ljartã § ***paracãdzut*** (pá-ra-cã-dzútŭ) adg paracãdzutã (pá-ra-cã-dzú-tã), paracãdzuts (pá-ra-cã-dzútsĭ), paracãdzuti/paracãdzute (pá-ra-cã-dzú-ti) – (unã cu ***pricãdzut***) § ***paracãdeari/paracãdeare*** (pá-ra-cã-deá-ri) sf paracãderi (pá-ra-cã-dérĭ) – (unã cu ***pricãdeari***)

cadaif (ca-da-ífŭ) sn – vedz tu ***cãtãifi***

cadã (cá-dã) sf cãdz (cắdzĭ) – vas mari tu cari omlu poati s-facã banji; vas mari di lemnu tu cari s-fatsi (shi s-tsãni) yinlu (arãchia); vas mari, di-aradã dishcljis, di lemnu (metal, etc.) tu cari s-tsãn muljituri (apã, lapti, yin, etc.) *{ro: cadă, putină mari}* *{fr: cade; cuve, tine}* *{en: bath-tub; large cask}* § ***cadzã*** (cá-dzã) sf cạdz (cắdzĭ) – (unã cu ***cadã***)

cadãnã (ca-dắ-nã) sf cadãni/cadãne (ca-dắ-ni) shi cadãnj (ca-dắnjĭ) – muljari (di fumealji bunã) dit miletea nturtseascã; muljari di pistea nturtseascã (musulmanã, muslimã); turcalã, hanumsã, anãmã *{ro: turcoaică}* *{fr: dame turque}* *{en: Turkish lady}* ex: armãnili mushati par cadãni (hanumsi); tricu nã cadãnã

cadãr (ca-dắrŭ) adg cadãrã (ca-dắ-rã), cadãri (ca-dắrĭ), cadãri/cadãre (ca-dã-ri) – tsi easti vãrtos; tsi ari puteari (dinami); cãdãr, cadãri, catãrã, vãrtos, putut, ndrumin, silnãos, silnãvos, sãluios *{ro: puternic}* *{fr: fort, puissant}* *{en: strong}* ex: nu earam cadãr (vãrtos)?; alantã-i ma cadãrã (ma sãnãtoasã, vãrtoasã); sãnãtoasã (tsi-i cu sãnãtati), cadãrã (sãnãtoasã, vãrtoasã) muljari, analtã § ***cãdãr*** (cã-dắrŭ) adg cãdãrã (cã-dắ-rã), cãdãri (cã-dắrĭ), cãdãri/cãdãre (cã-dã-ri) – (unã cu ***cadãr***) § ***catãrã*** (ca-tắ-rã) adg invar – (unã cu ***cadãr***) ex: vã fatsits catãrã (vãrtos) § ***cadãri/cadãre*** (ca-dắ-ri) adg invar – (unã cu ***cadãr***)

cadãri/cadãre (ca-dắ-ri) adg – vedz tu ***cadãr***

cadenã (ca-dé-nã) sf cadeni/cadene (ca-dé-ni) – aradã di (unã soi di) neali bãgati unlu tu-alantu shi ligati tra s-facã ca unã soi di funi (di metal) cu cari si s-leagã lucri (cari s-bagã di gushi ca unã stulii, cu i fãrã crutsi acãtsatã di nãsã, cu cari s-acatsã sãhatea di curauã, etc.); catinã, chiustecã, chiustechi, alis, alsidã, alisidã, altsu, singir, singiri, shingiri, silivar, sulivar, etc. *{ro: lanţ}* *{fr: chaîne, chaînette}* *{en: chain}* § ***catinã***[2] (cá-ti-nã shi ca-tí-nã) sf catini/catine (cá-ti-ni shi ca-tí-ni) – (unã cu ***cadenã***) *{ro: lanţ}* *{fr: chaîne}* *{en: chain}*

cadhenã (ca-dhé-nã) sf cadheni/cadhene (ca-dhé-ni) – unã cu ***cadenã***

cadhru (cá-dhru) sn cadhri/cadhre (cá-dhri) – unã cu ***cadru***[1] icã ***cadru***[2]

ca-di-cãni (cá-di-cắ-nj) sm ca-di-cãneanj (cá-di-cắ-neanjĭ) – zbor tsi-lj greshti a unui (prishcurtari a zborlui "cãcat di cãni"), cãndu vrei s-lu fats di-arshini, di doi paradz, vrei s-lu cãtãfroniseshti, s-lu atimiseshti, s-lu tãpinuseshti, etc. *{ro: expresie de înjosire "căcat de câine!"}* *{fr: terme d'injure qui signifie littéralement "merde de chien"}* *{en: injurious term addressed to somebody, meaning literally: "dog shit!"}* ex: s-ti-arãdã, ca-di-cãneanlu! (s-ti-arãdã cãcatlu di cãni!)

cadru[1] (cá-dru) sn cadri/cadre (cá-dri) – vidzuta-a unui lucru (om, fatsã di om, etc.) loatã cu-unã hãlati shi ngrãpsitã (tipusitã) pi-unã acoalã; futugrãfii, futugrafilji *{ro: portret, fotografie}* *{fr: portrait, photographie}* *{en: portrait, photograph}* ex: ea, nj-deadi sh-a lui cadru (futugrãfii); lj-avea cadrul tu curnitsã

cadru[2] (cá-dru) sn cadri/cadre (cá-dri) – mardzinea adratã (cusutã, buisitã, etc.) deavãrliga di-un lucru; mardzinea di lemnu i metal tsi s-bagã namisa di firidã i ushi shi stizmã; mardzinea di lemnu tsi s-aflã deavãrliga di un futugrãfii (cadru) tra si sta ndreptu pri measã icã spindzurat pri stizmã; mardzini, chinari, margurã, pirvazi, pirvazã, curnidã, curnizã, curnitsã, circive, ciurciuve *{ro: cadru, ramă, pervaz}* *{fr: cadre (d'une photo); chambranle, châssis (d'une porte, fenêtre)}* *{en: frame (of photo, door, window, etc.), window-sash}*

cadzã (cá-dzã) sf – vedz tu ***cadã***

cae (cá-ĭe) pr rel shi ntribãtoari – vedz tu ***cari***[1]

caetsido (ca-ĭe-tsi-dó) pr indef – vedz tu ***cari***[1]

cafas (ca-fáșŭ) sm – vedz tu ***cavaz***

cafãu (ca-fắŭ) sm cafadz (ca-fádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cafe***

cafcalã (cáf-ca-lã) sf – vedz tu ***cafcã***

cafcã (cáf-cã) sf caftsi/caftse(?) (cáf-tsi) – oasili-a caplui tsi ncljid nãuntru midua-a prãvdzãlor sh-a omlui; cafcalã, cãpitsãnã, craniu, cãrapã, cãrãfetã, cãrfetã, cocã *{ro: craniu}* *{fr: crâne}* *{en: skull}* ex: furlu mãcã tu cafcã (cafcalã) di mortu § ***cafcalã*** (cáf-ca-lã) sf cafcali/cafcale (cáf-ca-li) – 1: oasili-a caplui tsi ncljid nãuntru midua-a prãvdzãlor sh-a omlui; cafcã; 2: guvili dit cafcã iu s-aflã ocljilj *{ro: craniu; orbită}* *{fr: crâne; orbite}* *{en: skull; eye socket}* ex: nã cafcalã (cafcã) di pravdã; ocljilj hiptsã tu cafcali; ocljilj si stricurarã tu cafcali; nu vidzum di oclji, ashtiptãm s-videm di cafcali?

cafcãturã (caf-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***cãvgã***

cafchi/cafche (cáf-chi) sf cãfchi (cắf-chi) – mirachea apreasã cu cari un om sh-fatsi un lucru; ahti, mirachi, aprindeari, zvorizmã, zesi *{ro: ardoare}* *{fr: ardeur; anxiété ardente}* *{en: ardor, fervor}*

cafe (ca-fé) sm cafedz (ca-fédzĭ) shi cafeadz (ca-feádzĭ) shi cafadz (ca-fádzĭ) – 1: simintsa-a unui arburi dit locurli caldi; 2: biuturã lai, multu cãftatã sh-biutã di dunjai, faptã dit aesti simintsi arsi, mãtsinati sh-deapoea hearti cu apã (tu cari s-adavgã, multi ori, zahari, lapti shi alti lugurii tsi va-lj da unã aromã sh-nustimadã vrutã); cafei, lai; (fig: cafei = bãhcishi) *{ro: cafea}* *{fr: café}* *{en: coffee}* ex: filgeani di cafe; lai easti cafelu, ma easti bun; cafe amar, dultsi; bea-ts cafelu sh-fudz! § ***cafei/cafee*** (ca-fé-i) sf cafei (ca-féĭ) – (unã cu ***cafe***) ex: cafeea shi shicherlu scunchirã; nã deadi cãti unã cafei cu lapti; lj-deadi unã cafei (fig: bãhcishi) § ***cafebric*** (ca-fé-bricŭ) sn cafebritsi/cafebritse (ca-fé-bri-tsi) shi cafebricuri (ca-fé-bri-curĭ) – vas njic (ibric) tu cari s-fatsi cafelu; gisve, gisvei, gijve, gijvei, gigive, giugive, poci *{ro: ibric de cafea}* *{fr: cafetière,*

marabout} *{en: coffee pot}* § ***cafiniu*** (ca-fi-níŭ) adg cafinii (ca-fi-ní-i), cafinii (ca-fi-níĭ), cafinii (ca-fi-níĭ) – tsi ari unã hromã ca-atsea a cafelui; caferengiu *{ro: cafeniu}* *{fr: café, brun, marron}* *{en: coffee-colored, brown}* ex: nj-feci unã arobã cafinii (di hroma-a cafelui) § ***caferengiu*** (ca-fe-ren-gíŭ) adg caferengii/caferengie (ca-fe-ren-gí-i), caferengii (ca-fe-ren-gíĭ), caferengii (ca-fe-ren-gíĭ) – (unã cu ***cafiniu***) § ***cafigi*** (ca-fi-gí) sm, sf cafigioanji/cafigioanje (ca-fi-gĭoá-nji), cafigeadz (ca-fi-gĭádzĭ), cafigioanji/cafigioanje (ca-fi-gĭoá-nji) – omlu (muljarea) tsi fatsi cafelu; atsel tsi ari unã ducheani iu vindi cafelu; atsel tsi lu-ariseashti cafelu *{ro: cafegiu}* *{fr: cafétier}* *{en: owner of a coffee shop; maker and server of coffee}* ex: dimãndã-lj a cafigilui trei cafeadz § ***cafine*** (ca-fi-né) sm cafinedz (ca-fi-nédzĭ) shi cafineadz (ca-fi-neádzĭ) – unã soi di mianei (mihãnã, lucantã) iu oaminjlji s-adunã s-bea cafei, s-agioacã tabli, cãrtsã i dominã shi s-facã muabeti; cafinei, cazin *{ro: cafenea}* *{fr: café}* *{en: coffee house, coffee bar}* ex: mi duc la cafine § ***cafinei*** (ca-fi-né-i) sf cafinei (ca-fi-néĭ) – (unã cu ***cafine***) ex: a njia nu-nj calcã ciciorlu tu cafinei § ***cafe-parasi*** (ca-fé-pa-rá-si) adv – paradz trã (njits) exudi *{ro: (bani) de cheltuialã}* *{fr: (argent) pour des petites dépenses}* *{en: pocket money, small change}* ex: totna lji s-aflã cafe-parasi; mash cafe-parasi (paradz trã njits exudi) tsãn la mini

cafebric (ca-fé-bricŭ) sn – vedz tu ***ibric***, shi ***cafe***

cafei/cafee (ca-fé-i) sf – vedz tu ***cafe***

cafe-parasi (ca-fé-pa-rá-si) adv – vedz tu ***cafe***

caferengiu (ca-fe-ren-gíŭ) adg – vedz tu ***cafe***

cafi un (cá-fi-únŭ) pr, adg cafi unã (cá-fi-ú-nã) fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cafiun***

cafi/cafe (cá-fi) pr, adg – vedz tu ***cati***[1]

cafigi (ca-fi-gí) sm, sf – vedz tu ***cafe***

cafigiu (ca-fi-gíŭ) sm, sf cafigioanji/cafigioanje (ca-fi-gĭoá-nji), cafigeadz (ca-fi-gĭádzĭ), cafigioanji/cafigioanje (ca-fi-gĭoá-nji) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cafigi***

cafine (ca-fi-né) sm – vedz tu ***cafe***

cafinei (ca-fi-né-i) sf – vedz tu ***cafe***

cafiniu (ca-fi-níŭ) adg – vedz tu ***cafe***

cafishun (cá-fi-shúnŭ) pr, adg – vedz tu ***cati***[1]

cafiun (cá-fi-únŭ) pr, adg – vedz tu ***cati***[1]

caftani/caftane (caf-tá-ni) sf – vedz tu ***cãftani***

caftu (cáf-tu) (mi) vb I cãftai (cãf-táĭ), cãftam (cãf-támŭ), cãftatã (cãf-tá-tã), cãftari/cãftare (cãf-tá-ri) – 1: mutrescu tra s-aflu tsiva i pri cariva; alag tra s-dau di cariva; 2: tser (dimãndu) un lucru di la cariva (cã am ananghi i cã voi s-lu am); 3: fac tsi lipseashti tra s-aflu cãtse lucrili suntu ashi cum s-tihiseashti s-hibã; mutrescu, alag, pusputescu, ahulescu, tser, dimãndu, etc.; (expr: 1: lj-caftu mintea = voi sã shtiu tsi mindueashti, tsi pãreari ari, tsi urnimii pot s-am di la el; 2: l-caftu n cap = mutrescu s-ved ma s-aibã biduclji n cap, s-lj-acats shi s-lji vatãm 3: u caftu (feata) = u caftu (feata) ti nveastã; 4: mi caftu la yeatru = mi duc la un yeatru s-mi mutreascã, s-mi veadã, s-nji spunã tsi lãngoari am shi tsi lipseashti s-fac tra s-mi vindic) *{ro: căuta; cere; cerceta}* *{fr: chercher; demander; faire de recherches; soigner}* *{en: seek, search (for); ask (for); do research}* ex: tsi cãftash (atsea ti tsi mutrish), aflash; lj-caftã mintea (expr: voi s-ved tsi mindueashti, tsi pãreri ari); doilji s-caftã (sh-arucã ocljilj si s-aflã) cu mutrita; njica tsi u caftu (expr: u caftu ti nveastã) mini; di la mini tsi cãftats? (tsi vrets?; tsi-nj dimãndats?); caftã-mi putsãn ãn cap (expr: mutrea-mi n cap ti biduclji); s-cãftã la tuts yeatsãrlji (du-si s-lu veadã tuts yeatsãrlji ti lãngoarea tsi ari) § ***cãftat*** (cãf-tátŭ) adg cãftatã (cãf-tá-tã), cãftats (cãf-tátsĭ), cãftati/cãftate (cãf-tá-ti) – 1: (lucrul) trã cari mutreashti (alagã) cariva; 2: (lucrul) tsi easti dimãndat di la cariva s-lu facã; 3: (atsea) tsi easti mutritã tra si sã nveatsã cãtse easti (lucreadzã) ashi cum s-veadi; mutrit, alãgat, pusputit, ahulit, tsirut, dimãndat, etc. *{ro: căutat, cerut, cercetat}* *{fr: cherché; demandé; soigné}* *{en: sought, searched (for), asked (for)}* § ***cãftari/cãftare*** (cãf-tá-ri) sf cãftãri (cãf-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva caftã tsiva; mutriri, alãgari, pusputiri, ahuliri, tsireari, dimãndari, etc. *{ro: acţiunea de a căuta, de a cere, de a cerceta; căutare, cerere, cercetare}* *{fr: action de chercher; de demander; de soigner}* *{en: action of seeking, of searching (for), of asking (for)}* § ***nicãftat*** (ni-cãf-tátŭ) adg nicãftatã (ni-cãf-tá-tã), nicãftats (ni-cãf-tátsĭ), nicãftati/nicãftate (ni-cãf-tá-ti) – tsi nu easti cãftat; tsi nu easti dimãndat; etc. *{ro: necăutat, necerut}* *{fr: qui n'est pas cherché ou demandé}* *{en: who is not sought nor searched (for)}* § ***nicãftari/nicãftare*** (ni-cãf-tá-ri) sf nicãftãri (ni-cãf-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu caftã tsiva; etc. *{ro: acţiunea de a nu căuta, de a nu cere}* *{fr: action de ne pas chercher; de ne pas demander}* *{en: action of not seeking, of not searching (for)}* § ***ncaftu*** (ncáf-tu) (mi) vb I ncãftai (ncãf-táĭ), ncãftam (ncãf-támŭ), ncãftatã (ncãf-tá-tã), ncãftari/ncãftare (ncãf-tá-ri) – (unã cu ***ncaftu***) ex: u ncaftã fratslji; mi ncãftã tu cap § ***ncãftat*** (ncãf-tátŭ) adg ncãftatã (ncãf-tá-tã), ncãftats (ncãf-tátsĭ), ncãftati/ncãftate (ncãf-tá-ti) – (unã cu ***ncãftat***) § ***ncãftari/ncãftare*** (ncãf-tá-ri) sf ncãftãri (ncãf-tắrĭ) – (unã cu ***ncãftari***)

cahpei/cahpee (cah-pé-i) adgf cahpei (cah-péĭ) – (muljari, featã) cari ari hãri tsi-l fac pri cariva s-aducheascã unã mari plãtseari trupeascã i sufliteascã; (atsea) cari azdiseashti; (muljari, featã) tsi li va multu azdisirli trupeshti; azgãnã, azdisitã *{ro: sensual, voluptos}* *{fr: voluptueux, dévergondé}* *{en: sensual, voluptuous}* ex: azdisiri cahpei trã muljeri shi feati

cai (cáĭ) pr rel shi inter (ntribãtoari) – vedz tu ***cari***[1]

caichishdo (caĭ-chish-dó) pr indef – vedz tu ***cari***[1]

caicushcã (caĭ-cúsh-cã) sf – vedz tu ***caicushcu***

caicushcu (caĭ-cúsh-cu) sf caicushci (caĭ-cúsh-ci) shi caicushtsi (caĭ-cúsh-tsi) – un pom tsi fatsi yimishi (gortsã) cari sh-u-aduc cu mearili mash cã au unã gushi lungã deavãrliga di coadã; gortsu (pomlu), per (pomlu), gurnits, dushcu, curcush *{ro: păr (pomul)}* *{fr: poirier}* *{en: pear tree}* § ***caicushcã*** (caĭ-cúsh-cã) sf caicushchi/caicushche (caĭ-cúsh-chi) shi caicushti/caicushte (caĭ-cúsh-ti) – yimisha faptã di caicushcu; gortsu (yimisha), per (yimisha), pearã, plisadã, curcushi *{ro: pară}* *{fr: poire}* *{en: pear}* § ***curcush*** (cur-cúshĭŭ) sm curcush (cur-cúshĭ) – (unã soi di) gortsu (pom), gurnits, per (pom), dushcu, caicushcu *{ro: varietate de păr (pom)}* *{fr: espèce de poirier}* *{en: variety of the pear tree}* § ***curcushi/curcushe*** sf curcushi/curcushe – yimisha faptã di curcush; gortsu (yimisha), per (yimisha), pearã, plisadã, caicushcã *{ro: pară}* *{fr: poire}* *{en: pear}*

caidi/caide (cáĭ-di) invar – (pasaportea) pri cari s-ari bãgatã unã ipugrãfii (semnu, vulã, etc.), di cunsulata-a unui crat xen, cã omlu poati s-intrã tu-atsel crat xen; caiti *{ro: vizat (paşaport)}* *{fr: ayant le visa}* *{en: visa}* ex: fã-ts caide pasaportea; nj-feci caide pasaportea § ***caiti/caite*** (cáĭ-ti) invar – (unã cu ***caidi***) ex: feci pasaportea caiti § ***caidigi*** (caĭ-di-gí) sm caidigeadz (caĭ-di-gĭádzĭ) – atsel (di la cunsulatã) tsi u fatsi caidi pasaportea *{ro: cel care dă (pune) viza (paşaport)}* *{fr: celui qui donne le visa}* *{en: who gives the visa}*

caidigi (caĭ-di-gí) sm – vedz tu ***caidi***

caimac (caĭ-mácŭ) sn – vedz tu ***cãimac***

caimacam (caĭ-ma-cámŭ) sm – vedz tu ***cãimãcan***

caimacci (cai-mac-cí) sm – vedz tu ***cãimac***

caimacciu (cai-mac-cíŭ) sm caimacceadz (caĭ-mac-cĭadzĭ) – scriari neapruchea tã tu-aestu dictsiunar; vedz ***caimacci***

caimãcãrii/caimãcãrie (caĭ-mã-cã-rí-i) sf – vedz tu ***cãimac***

caimei/caimee (caĭ-mé-i) sf caimei (caĭ-méĭ) – parã (nturtsescu) di carti; carti tsi ahãrzeashti paradz *{ro: monedă-hârtie}* *{fr: papier-monnaie}* *{en: paper currency}* ex: caimeili zãrãrisirã multã dunjai

caimen (caĭ-ménŭ) adg caimenã (caĭ-mé-nã), caimenj (caĭ-ménjĭ), caimeni/caimene (caĭ-mé-ni) – tsi s-aflã tu-unã halã urutã; tsi ari mash cripãri shi taxirãts; maimen, mãrat, mbogru, cacomir, capsuman, cob, corbu, dholj, dhistih, gramen, gal, lai, tihilai, morvu, ohru, shcret, tumsu, tumtu, etc. *{ro: sărman, sărac, biet, nenorocit}* *{fr: pauvre, infortuné, malheureux}* *{en: poor, unfortunate}* ex: bati-ts, caimene (marate), tãmbãrãlu § ***maimen*** (maĭ-ménŭ) adg maimenã (maĭ-mé-nã), maimenj (maĭ-ménjĭ), maimeni/maimene (maĭ-mé-ni) – (unã cu ***caimen***) § ***gramen*** (gra-ménŭ) adg gramenã (gra-mé-nã),

gramenj (gra-ménjĭ), grameni/gramene (gra-mé-ni) – (unã cu ***caimen***) ex: tsi ti fats gramenã (lae, maratã)? iu tsã scots caplu tora?

caimo (caĭ-mó) sm caimadz (caĭ-mádzĭ) – dureari mari, mirachi mari, ahti, cripãri, nvirinãri, etc. *{ro: dorinţă vie; durere vie, păs}* *{fr: désir; regret; vive douleur; peine}* *{en: strong desire; deep pain}* ex: amirãlu caimo (mirachi, dureari tu inimã) sh-u-avea; ari-arãu fãrã timo, s-hibã om fãrã caimo? (dureari, ahti?); plãngu ocljilj di caimo (mirachi greauã); tra sã-nj plãngu-a mei caimadz (durerli, cripãrli-a meali); si-nj ts-aspun caimadzlj-a mei (cripãrli, durerli, mirãchili-a meali) § ***camo*** (ca-mó) sm camadz (ca-mádzĭ) – (unã cu ***caimo***)

cainiva (cáĭ-ni-vá) pr invar – vedz tu ***cari***[1]

cair (cá-irŭ) sn cairi/caire (cá-i-ri) – mãnuclju di lãnã (cãnipã, ljin, etc.) curatã sh-faptã etimã tra s-hibã bãgatã pri furcã trã turtseari; fuljor, fuior; (fig: cair = (per) albu ca cairlu) *{ro: caier, fuior}* *{fr: filasse, quenouillée, étouppe}* *{en: tow, bundle (hemp)}* ex: feci cairi (fuljoari) sh-mãni va torcu; un cair (fuljor) s-bitisescu; io va torcu cair lai, nu albu; lu-ari perlu cair (fig: albu ca cairlu); gioacã-aush cu perlu cair (fig: albu) § ***ncair*** (ncá-irŭ) vb I ncãirai (ncã-i-ráĭ), ncãiram (ncã-i-rámŭ), ncãiratã (ncã-i-rá-tã), ncãirari/ncãirare (ncã-i-rá-ri) – fac cairi (di lãnã, cãnipã, ljin, etc.) ti turtseari pi furcã *{ro: face caiere de tors}* *{fr: faire de la filasse}* *{en: make tows, bundles}* ex: nu s-njishcã dit cheaptsãnj, tutã dzua ncãirã (featsi cairi) § ***ncãirat*** (ncã-i-rátŭ) adg ncãiratã (ncã-i-rá-tã), ncãirats (ncã-i-rátsĭ), ncãirati/ncãirate (ncã-i-rá-ti) – (lãnã, cãnipã, ljin, etc.) faptã cairi *{ro: făcut caier}* *{fr: laine faite en filasse}* *{en: wool made in tows}* § ***ncãirari/ncãirare*** (ncã-i-rá-ri) sf ncãirãri (ncã-i-rărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãdi cariva ncairã *{ro: acţiunea de a face caiere de tors}* *{fr: action de faire de la filasse}* *{en: action of making tows}* § ***discair*** (dis-cá-irŭ) vb I discãirai (dis-cã-i-ráĭ), discãiram (dis-cã-i-rámŭ), discãiratã (dis-cã-i-rá-tã), discãirari/discãirare (dis-cã-i-rá-ri) – disfac cairi (di lãnã, cãnipã, ljin, etc.) tsi li am trii turtseari pi furcã *{ro: desface caiere de tors}* *{fr: défaire la quenouillée}* *{en: unmake tows, bundles}* ex: discãirã lãna tra s-u facã piciuri § ***discãirat*** (dis-cã-i-rátŭ) adg discãiratã (dis-cã-i-rá-tã), discãirats (dis-cã-i-rátsĭ), discãirati/discãirate (dis-cã-i-rá-ti) – (cair di lãnã, cãnipã, ljin, etc.) disfaptu *{ro: (caier) desfăcut}* *{fr: (quenouillée) défaite}* *{en: (tows of wool) unmade}* § ***discãirari/discãirare*** (dis-cã-i-rá-ri) sf discãirãri (dis-cã-i-rărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãdi cariva discairã *{ro: acţiunea de a desface caiere de tors}* *{fr: action de défaire la quenouillée}* *{en: action of unmaking tows}*

cais (ca-ísú) sm caish (ca-íshĭ) – pom tsi fatsi yimishi dultsi (cãrnoasi, dzãmoasi, cu coaja shi carnea galbinã sh-cu-un singur os mari tu mesi) tsi sh-u-adutsi tu videari cu unã chearsicã ma njicã *{ro: cais}* *{fr: abricotier}* *{en: apricot-tree}* § ***caisã*** (ca-í-sã) sf caisi/caise (ca-í-si) – yimisha faptã di pomlu cais; prascã *{ro: caisă}* *{fr: abricot}* *{en: apricot}*

caisã (ca-í-sã) sf – vedz tu ***cais***

caishti (cáĭ-shti) pr invar – vedz tu ***cari***[1]

caiti/caite (cáĭ-ti) invar – vedz tu ***caidi***

caitsido (caĭ-tsi-dó) pr indef – vedz tu ***cari***[1]

cal[1] (cálŭ) sm calj (cáljĭ) – pravdã imirã di casã cu cari oaminjlji trag amãxili icã u ncalicã tra s-lji ducã iuva; dupã cum lj-easti hroma i ari alti hãri, calu poati s-lja sh-numa: psar (griv, siv), murgu (amurgu), cil (albu), ghioc (arosh), aroibu (arosh), binec (cal di cãvalã), at (cal mascur), areati (cal mascur, niscuchit), etc.; (expr: 1: nj-gioacã calu = nj-njergu lucrili ambar; u scot naparti; lj-dau di cali a lucrului; 2: cal tsi mãcã loclu shi bea niorlji = cal multu gioni, cal aumbrat, cal mãyipsit; 3: nj-adun caljlji tu ahuri = nj-tsãn gura ncljisã sh-nu dzãc tsiva) *{ro: cal, armăsar, murg, etc.}* *{fr: cheval, étalon}* *{en: horse, stallion}* ex: cal di cãvalã; cal di furtii (trã ncãrcari lucri); cal cu arivani (tsi alagã cu cicioarili di-unã parti deadun); cal shutsãt; cal areati (mascur sh-nishutsãt); cal tsi mãcã loclu sh-bea niorlji (cal multu gioni, mãyipsit); ncarcã caljlji tuts ca-aeri; suntu la noi multsã calj shi di soi bunã; lj-gioacã calu (expr: lj-njardzi ghini, ambar); mash aclo nu-lj gioacã calu (nu u scoati n cap, naparti); alãgam pri calj di lemnu (fig: pri ciumãdz); adunã-ts caljlji tu ahuri (expr: tsãni-ts gura ncljisã, nu dzã tsiva) § ***calu-al Dumnidzã*** sm – insectã (prici) tsi sh-u-adutsi cu un flitur, cu truplu multu lungu sh-suptsãri sh-cu patru arpiti lundzi dinãpoea-a caplui cu cari poati s-azboairã multu agonja *{ro: calul dracului, libelulă}* *{fr: libellule}* *{en: dragon-fly}* § ***cãlic*** (cã-lícŭ) sm cãlits (cã-lítsĭ) – cal njic *{ro: căluşel}* *{fr: petit cheval}* *{en: little horse, pony}* § ***cãlãriu***[1] (cã-lã-ríŭ) sm fãrã pl – multimi di calj i cãvãlari *{ro: mulţime de cai}* *{fr: foule de chevaux}* *{en: group of horses}* ex: multu cãlãriu (multimi di calj) treatsi § ***cãlãriu***[2] (cã-lã-ríŭ) sn cãlãriuri (cã-lã-rí-urĭ) – ascheri tsi urdinã shi s-alumtã ncãlar; cãvãlãrii, cãlãrimi *{ro: cavalerie}* *{fr: cavalerie}* *{en: cavalry}* § ***cãvãlãrii/cãvãlãrie*** (cã-vã-lã-rí-i) sf cãvãlãrii (cã-vã-lã-ríĭ) – (unã cu ***cãlãriu***[2]) ex: pizura shi cãvãlãria (ascherea ncãlar) § ***cãlãrimi/cãlãrime*** (cã-lã-rí-mi) snpl(?) – (unã cu ***cãlãriu***[2]) ex: s-avea adunatã deavãrliga di Bituli yinghits njilj di cãlãrimi § ***cãlar***[1] (cã-lárŭ) adv – tsi shadi ncãlicat pri-un cal (tra si s-ducã iuva tru loc ca s-njargã pripadi); tsi ari ncãlicatã pri tsiva (cal, om, vãrã-altã pravdã, vãr lucru, etc.); ancãlar, ncãlar, cãvalã, ncãlicat, ancãlicat, ãncãlicat, deca, decã *(ro: călare}* *{fr: à cheval}* *{en: on horseback}* ex: tra s-ti-aduc cãlar acasã; featã di n cãlar (expr: featã tu ilichii, ti mãrtari) § ***cãlari***[1]***/cãlare*** (cã-lá-ri) adv – (unã cu ***cãlar***[1]) ex: nicã s-primnã pri at cãlare § ***calar***[1] (ca-lárŭ) adv – (unã cu ***cãlar***[1]) § ***ncãlar*** (ncã-lárŭ) adv – (unã cu ***cãlar***[1]) (expr: 1: ***toba ncãlar*** = agioc di cilimeanj; 2: hiu ncãlar = hiu domnu, va si s-facã cum voi mini) ex: armãnlu ncãlar (ncãlicat pri cal), i vai doarmã, i vai cãntã; mash pri el ãl tsãni ncãlar; tritsea ascheri ncãlar; furlu, ncãlar pri zvercã (expr: s-hiumusi, s-arcã pri el); cara s-easã lucrili (s-facã) ashi cum vrem noi, va him ncãlar (expr: va him domnji) § ***ancãlar*** (an-cã-lárŭ) adv – (unã cu ***cãlar***[1]) § ***cãvalã***[1] (cã-vá-lã) adv – (unã cu ***cãlar***[1]) ex: un om cãvalã (ncãlar) pri cal; mi dush la el cãvalã (ncãlar); cãvalã pri un nior; aush, lja-mi cãvalã (ncãlar, ngrãshca); lji s-arucarã cãvalã al Ghegã; pãnã tora noi him cãvalã (cãlari); pri-un cal albu nãs cãvalã; tut shi tuti yin cãvalã; pot s-aravdu cãvalã (cãlari)?; shedz cãvalã pi potan § ***cãvalã***[2] (cã-vá-lã) sf cãvãlj (cã-vŭljĭ) – cal tsãnut shi nvitsat tra s-poartã oaminj cãvalã (ncãlar); cal di cãvalã; cal di binechi; binec, binechi, timbilichi *(ro: cal de călărit}* *{fr: cheval de selle}* *{en: saddle-horse}* ex: cãvãlj cu frãn ãn gurã, cari-aduc pri-armãnj cãlari; io am un cal di cãvalã (binec, di binechi); cãti cãvãlj vrei s-acats? § ***cãvalã***[3] (cã-vá-lã) sf cãvãlj (cã-vŭljĭ) – atsea tsi fatsi omlu cãndu ncalicã un cal; nvitsarea shi prahticarea-a murafetiljei di ncãlicari a calui shi shidearea ncãlar; tehnea shi mãsturilja tsi u-aspun oaminjlji ncãlicats pri cal (cu shidearea ncãlar, alãgarea tsi lj-u fac a calui, ansãrirea pristi cheadits, etc.) *{ro: călărie}* *{fr: équitation}* *{en: equitation, riding}* ex: di dorlu a cãvalãljei, ncãlicã gumarlu § ***cãvãlar***[1] (cã-vã-lárŭ) sm cãvãlari (cã-vã-lárĭ) – omlu tsi sta icã urdinã ncãlar; cavalarã, cãlãrets *(ro: cal de călărit}* *{fr: cheval de selle}* *{en: saddle-horse}* ex: nizam cãvãlar; un gioni cãvãlar; tritsea prin dzãri un cãvãlar § ***cavalarã*** (ca-va-la-ră) sm cavalaradz (ca-va-la-rádzĭ) sm – (unã cu ***cãvãlar***[1]) § ***cãlãrets*** (cã-lã-rétsŭ) sm cãlãrets (cã-lã-rétsĭ) – (unã cu ***cãvãlar***[1]) § ***ncalic*** (nca-licŭ) vb I ncãlicai (ncã-li-cáĭ), ncãlicam (ncã-li-cámŭ), ncãlicatã (ncã-li-cá-tã), ncãlicari/ncãlicare (ncã-li-cá-ri) – mi-alin shi stau ncãlar pri-un cal (altã pravdã, un om i vãrã lucru); ãncalic, ancalic; (fig: 1: mi ncalicã = nj-cad multi pri cap sh-pri suflit; mi curmã (apitrusescu) cripãrli, gaileadzlji, chiderli, etc.; expr: 2: bãrbatlu ncalicã muljarea = bãrbatlu s-bagã tu-ashtirnut cu-unã muljari, u-ampihiurã, u-ambairã, etc.; 3: mi ncalicã muljarea = fa mash tsi-nj dzãtsi muljarea, nu es dit zborlu-a ljei; 4: mi ncãlicarã dratslji = nj-intrarã dratslji tu suflit, mi ursescu dratslji, fac ca dratslji, mi portu multu-arãu) *{ro: încăleca, domina}* *{fr: monter à cheval, chevaucher; se mettre à califourchon; dominer}* *{en: mount, ride a horse; dominate}* ex: ncãlicã calu (s-alinã pri cal) sh-fudzi; mula s-apleacã di u ncalic; cari ncalicã mula-a altui, s-dipuni tu mesea di cali; shi ncãlicarã caljlji; lu ncãlicarã dratslji (expr: intrarã dratslji tu el,

fatsi ca dratslji); lu ncãlicã fumealja (fig: lu-apitrusirã gaileadzlji tsi lj-adutsea fumealja); lu ncãlica (fig: lu-apitrusea) gailelu; cucotlu ncalicã (fig: u-ambairã) gãljina § ***ncãlicat*** (ncã-li-cátŭ) adg ncãlicatã (ncã-li-cá-tã), ncãlicats (ncã-li-cátsĭ), ncãlicati/ncãlicate (ncã-li-cá-ti) – tsi s-ari alinatã pri tsiva shi sta ncãlar; atsel (om, pravdã, lucru) pri cari s-ari alinatã cariva; ãncãlicat, ancãlicat *{ro: încălecat, dominat}* *{fr: monté à cheval, chevauché; mis à califourchon; (homme, cheval, etc.) sur lequel on a monté; dominé}* *{en: mounted, saddled on a horse, riding a horse; (horse, man, etc.) on which somebody has mounted; dominated}* § ***ncãlicari/ncãlicare*** (ncã-li-cá-ri) sf ncãlicãri (ncã-li-cằrĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi ncalicã; ãncãlicari, ancãlicari *{ro: acţiunea de a încăleca; de a domina}* *{fr: action de monter à cheval, de chevaucher; de se mettre à califourchon; de dominer}* *{en: action of mounting, of riding a horse; of dominating}* § ***ancalic*** (an-cá-licŭ) vb I ancãlicai (an-cã-li-cáĭ), ancãlicam (an-cã-li-cámŭ), ancãlicatã (an-cã-li-cá-tã), ancãlicari/ancãlicare (an-cã-li-cá-ri) – (unã cu ***ncalic***) ex: ancãlicã calu shlipidã dzeana; ancalicã multu ghini § ***ancãlicat*** (an-cã-li-cátŭ) adg ancãlicatã (an-cã-li-cá-tã), ancãlicats (an-cã-li-cátsĭ), ancãlicati/ancãlicate (an-cã-li-cá-ti) – (unã cu ***ncãlicat***) § ***ancãlicari/ancãlicare*** (an-cã-li-cá-ri) sf ancãlicãri (an-cã-li-cằrĭ) – (unã cu ***ncãlicari***) § ***ãncalic*** (ãn-cá-licŭ) vb I ãncãlicai (ãn-cã-li-cáĭ), ãncãlicam (ãn-cã-li-cámŭ), ãncãlicatã (ãn-cã-li-cá-tã), ãncãlicari/ãncãlicare (ãn-cã-li-cá-ri) – (unã cu ***ncalic***) ex: ma diznou ãncãlicash § ***ãncãlicat*** (ãn-cã-li-cátŭ) adg ãncãlicatã (ãn-cã-li-cá-tã), ãncãlicats (ãn-cã-li-cátsĭ), ãncãlicati/ãncãlicate (ãn-cã-li-cá-ti) – (unã cu ***ncãlicat***) § ***ãncãlicari/ãncãlicare*** (ãn-cã-li-cá-ri) sf ãncãlicãri (ãn-cã-li-cằrĭ) – (unã cu ***ncãlicari***) § ***ncãlicãturã*** (ncã-li-cã-tú-rã) sf ncãlicãturi (ncã-li-cã-túrĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ncalicã tsiva; ncãlicari; 2: muljari nitinjisitã cu hui arushinoasi, palju-muljari *{ro: încălecare; femeie josnică}* *{fr: action de monter à cheval; femme de mauvaise vie}* *{en: action of mounting a horse; woman of low morals}* ex: palju ncãlicãtura, palju-apreasa di tsal Nasta § ***discalic*** (dis-ca-licŭ) vb I discãlicai (dis-cã-li-cáĭ), discãlicam (dis-cã-li-cámŭ), discãlicatã (dis-cã-li-cá-tã), discãlicari/discãlicare (dis-cã-li-cá-ri) – dipun di pri-un cal (altã pravdã, un om i vãrã lucru); dipun cãtrã nghios tu-aripidinã; dipun; (fig: chindruescu (discalic di pri cal!) sh-mi curdusescu tu-un loc trã dizvursiri, mãcari, durnjiri, etc. cãndu calea easti lungã) *{ro: descăleca}* *{fr: descendre de cheval}* *{en: dismount a horse}* ex: cã s-apleacã di iu u ncalic, cã s-apleacã iu discalic (dipun); tu-aripidinã s-discalits (s-dipunj); cum vinji discãlicã (dipusi) di pri cal; discãlicãm (dipusim di pri calj, astãmãtsim) la hani; nu discãlicã amirãlu shasprãdzatsi di sãhãts § ***discãlicat*** (dis-cã-li-cátŭ) adg discãlicatã (dis-cã-li-cá-tã), discãlicats (dis-cã-li-cátsĭ), discãlicati/discãlicate (dis-cã-li-cá-ti) – tsi ari dipusã di pri tsiva (cal, altã pravdã, un om i vãrã lucru); dipus (fig: tsi ari chindruitã (discãlicatã!) iuva trã dizvursiri, mãcari, durnjiri, etc. cãndu calea easti lungã) *{ro: descălecat}* *{fr: descendu de cheval}* *{en: dismounted from a horse}* § ***discãlicari/discãlicare*** (dis-cã-li-cá-ri) sf discãlicãri (dis-cã-li-cằrĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi discalicã; discãlicãturã, discãlicatã, dipuneari; (fig: chindruiri tu-un loc trã dizvursiri, mãcari, durnjiri, etc. cãndu calea easti lungã; shidearea tu-un loc trã ma multu chiro, cãndu calea easti multu lungã; cunachi) *{ro: acţiunea de a descăleca; descălecare; popas, etapă}* *{fr: action de descendre de cheval; halte, étape}* *{en: action of dismounting a horse; halt, stage}* § ***nidiscãlicat*** (ni-dis-cã-li-cátŭ) adg nidiscãlicatã (ni-dis-cã-li-cá-tã), nidiscãlicats (ni-dis-cã-li-cátsĭ), nidiscãlicati/nidiscãlicate (ni-dis-cã-li-cá-ti) – tsi nu-ari dipusã di pri cal; tsi sta ninga ncãlar *{ro: nedescălecat}* *{fr: qui n'a pas descendu du cheval}* *{en: not dismounted from a horse}* ex: nidiscãlicat (ninti ca s-discalicã) ghini di pi cal, grailu dit gurãlj fu § ***nidiscãlicari/nidiscãlicare*** (ni-dis-cã-li-cá-ri) sf nidiscãlicãri (ni-dis-cã-li-cằrĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi nu discalicã *{ro: acţiunea de a nu descăleca}* *{fr: action de ne pas descendre du cheval}* *{en: action of not dismounting a horse}* § ***discãlicãtoari/discãlicãtoare*** (dis-cã-li-cã-toá-ri) sf discãlicãtori (dis-cã-li-cã-tórĭ) – loclu iu s-fatsi discãlicarea; loclu iu s-fatsi unã cunachi cãndu calea easti lungã *{ro: loc de descălecat, loc de popas}* *{fr: endroit de la descente de cheval, de la halte, de l'étape}* *{en: place of dismounting, of the halt}* § ***discãlicãturã*** (dis-cã-li-cã-tú-rã) sf discãlicãturi (dis-cã-li-cã-túrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva discalicã, icã discalicã tsiva; discãlicatã, discãlicari *{ro: descălecare}* *{fr: descente de cheval}* *{en: dismounting a horse}* § ***discãlicatã*** (dis-cã-li-cá-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***discãlicãturã***) ex: tu discãlicata-a lui, agiumsim sh-noi

cal[2] (cálŭ) sn calusi(?) (cá-lu-si) – chealea (di la mãnj i di la cicioari) tsi s-ari ngrushatã di itia cã s-ari fricatã multu di-un lucru (ca atumtsea, bunãoarã, cãndu omlu acatsã tsiva ascur sh-di multi ori cu mãna goalã, icã poartã pãputsã nali tsi nu lji s-uidisescu ghini, etc.); aroz, bãtãturã *{ro: bătătură}* *{fr: durillon}* *{en: callus, callosity (on hand, etc.), corn (on sole of foot)}* ex: la cicior am un cal (aroz, bãtãturã) tsi mi doari

cala (cá-la) adv – vedz tu ***canim***

calacandzu (ca-la-cán-dzu) sm– vedz tu ***carcandzal***

calaghros (ca-la-ghrósŭ) sm calaghrosh (ca-la-ghróshĭ) – unã cu ***calagros***

calagros (ca-la-grósŭ) sm calagrosh (ca-la-gróshĭ) – pãrã dit chirolu-a turtsãlor; caragros *{ro: icosar}* *{fr: ancienne monnaie turque}* *{en: old Turkish coin}* ex: u meashti un calagros § ***caragros*** (ca-ra-grósŭ) sm caragrosh (ca-ra-gróshĭ) – (unã cu ***calagros***)

calai-cã (ca-laĭ-cã) adv, cong – vedz tu ***canim***

calai-tsi/calai-tse (cá-laĭ-tsi) adv, cong – vedz tu ***canim***

calar[1] (ca-lárŭ) adv – vedz tu ***cal***[1]

calar[2] (cá-larŭ) sm cãlari (cá-larĭ) – catiun di bãrnili ncrutsiljati tsi fac parti dit citia-a unei casã; stur bãgat amplatea tra s-u tsãnã ghini citia di la unã casã; catiun di leamnili tsi fac ca unã soi di measã analtã pri cari s-bagã scãndurli pri cari sta (tra s-poatã s-lucreadzã) atselj tsi analtsã i buisescu (azvistusescu) casi; hãlatea di lemnu cu patru cicioari (ncrutsiljati doauã cãti doauã) pri cari sã ndoapirã lemnul i scãndura tsi va tãljari; cãprior, cãlar, cãvãlar, cãrpulj, cãprulj, cãprulji *{ro: căprior, căprior de acoperiş, acoperiş}* *{fr: chevron, poutrelle, chevalet de sciage}* *{en: rafter (of roof), saw-jack}* ex: ni calar calar, ni stizmili ca lumea (ni calar bun, ni stizmi buni) § ***cãlar***[2] (cã-lárŭ) sm cãlari (cã-lárĭ) – (unã cu ***calar***[2]) ex: cãlarlu acupirãmintului § ***cãvãlar***[2] (cã-vã-lárŭ) sm cãvãlari (cã-vã-lárĭ) – (unã cu ***calar***[2]) ex: pristi cãvãlar (cãprior, calãr) yini citia § ***calãr*** (cá-lãrŭ) sm calãri (cá-lãrĭ) shi sn calãri/calãre (cá-lã-ri) – lemnul tsi sta pri dauã furtsi sh-pristi cari s-ashtearni unã sazmã tra si s-facã unã cidãri (tendã); temblã, vig *{ro: lemn aşezat pe două furci pe care se ntinde o pătură de lână de capră ca să se facă un cort}* *{fr: perche, traverse de bois posée sur deux fourches, au-dessus de laquelle on étand une couverture de laine de chèvre pour en faire une tente}* *{en: pole standing on two forks to support a blanket making up a tent}* § ***cãprior***[2] (cã-priórŭ) sm cãpriori (cã-priórĭ) – (unã cu ***calar***[2]) § ***cãprulj*** (cã-prúljĭŭ) sn cãprulji/cãprulje – (unã cu ***calar***[2]) § ***cãprulji/cãprulje*** (cã-prú-lji) sf cãprulji/cãprulje – (unã cu ***calar***[2]) § ***cãrpulj*** (cãr-púljĭŭ) sn cãrpulji/cãrpulje – (unã cu ***calar***[2])

calãr (cá-lãrŭ) sm calãri (cá-lãrĭ) shi sn calãri/calãre (cá-lã-ri) – (unã cu ***calar***[2])

calbic (cál-bicŭ) adg calbicã (cál-bi-cã), calbits (cál-bitsĭ), calbitsi/calbitse (cál-bi-tsi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***calpic***

calcavur (cal-ca-vúrŭ) invar – bãteari, shcop, etc. *{ro: calcavură, bătaie}* *{fr: correction, rossade}* *{en: beating, thrashing}* ex: vindi-nj calcavur (dã-nj un shcop)

calcu (cál-cu) (mi) vb I cãlcai (cãl-cáĭ), cãlcam (cãl-cámŭ), cãlcatã (cãl-cá-tã), cãlcari/cãlcare (cãl-cá-ri) – bag ciciorlu pri tsiva icã iuva tu-un loc; alag locuri; mi duc, trec, yin la cariva, etc. (expr: 1: l-calcu (un om, un loc, unã hoarã, unã fumealji, etc.) = (i) mi duc la un om, dau iurusi (nãvalã) pristi un loc; (ii) lu mprad (l-fur, lu nduchescu, l-tirãnsescu, lu-avin, etc.) omlu

icã lu mprad loclu (hoara, fumealja, etc.); 2: nj-calcu pri inimã (ma-l fac un lucru) = (l-fac un lucru) cu zori, cu tuti cã nu vream (s-lu fac); 3: nj-calcu zborlu dat (giuratlu, nomlu, leadzea, etc.) = nu-l fac lucrul ashi cum nj-am datã zborlu (cum am faptã giuratlu, cum u caftã nomlu, etc.); 4: calcu ciciorlu = u tsãn unã, mi ngrec, tra si s-facã cum voi mini; 5: calcu stranjili = dau cu herlu caldu di cãlcari pristi stranjili sufrusiti tra s-li ischedz; 6: lj-calcu cu ocljul = lj-fac semnu cu ocljul; 7: lj-calcu pirifanja = l-cãtãdixescu, l-fac s-lji scadã tinjia, lj-frãngu nãrli; 8: calcu pi urma-a lui = hiu ca el, li fac lucrili ashi cum li fatsi el; 9: calcu cu ndreptul = nchisescu ghini un lucru, va-nj njargã lucrul ambar; 10: calcu cu nastãngul = nu lu nchisescu ghini lucrul, nu va-nj njargã ambar; 11: (alag di) nu ved iu calcu = alag multu agonja, fãrã s-mutrescu di-unã parti i di-alantã; 12; mi calcã unã stihii, unã fandazmã = nj-fatsi vizitã unã stihii sh-nj-arucã-amãyi, mi mãyipseashti; 13: calcu pri "dzatsi" (anj) = ncljish "noauãlji" anj; nchisescu andzatsilea an; 14: calcu pri ungljili di la cicioari = imnu pe-agalea sh-nu fac vãrnu vrondu tra s-nu mi avdã cariva; 15: l-calcu pri cicior = lj-fac tsiva tsi nu lu-ariseashti dip, tsi-l cãrteashti multu) *{ro: călca, păşi, cutreiera, etc.}* *{fr: mettre les pieds sur; marcher, parcourir; passer, fouler aux pieds, etc.}* *{en: step on, trample, tread, crush, travel all over, etc.}* ex: tuts muntsãlj lj-am cãlcatã (alãgatã); cãrvãnarlu cãlcã (expr: alãgã, dusi prit) loc multu; prumuveara, ficiorlu va calcã tu (s-dutsi tu, intrã tu) yinghits (expr: va ncljidã 19 anj); va vã cãlcãm (expr: yinim la voi) cãndu nu va shtits; s-nu-ts caltsi (expr: s-nu-ts arniseshti) giuratlu; s-nu-sh calcã (si sh-lu tsãnã) zborlu dat; Gardani cãlcã ciciorlu (expr: sã ngricã); arbineshlji lã cãlcarã (expr: nãpãdirã tu, mprãdarã) loclu; ti ncljinash la turcu? ma-arãu va ti calcã (expr: tirãnseascã, nducheascã, avinã); nu lj-avea cãlcatã pirifanja (expr: nu lj-avea cãtãdixitã, nu l-avea frãmtã nãrli, nu lj-avea faptã s-lã scadã tinjia); pi Giuvara sã-l cãlcãm (expr: s-lu mprãdãm); s-cãlcãm (expr: s-lu mprãdãm) astarã amirãlu; furlji nã cãlcarã (expr: nã mprãdarã) cãrvanea; calcã-lj stranjili (expr: ischeadzã-lj stranjili sufrusiti cu herlu caldu); lj-cãlcã (expr: featsi semnu) cu ocljul a tatã-sui; noaptea nã calcã (expr: nã vinji oaspi sh-nã mãyipsi) cãti unã aumbrã; calcã-l pri cicior (expr: fã-lj tsiva tsi nu lu-ariseashti dip, tsi-l cãrteashti multu); cãlcãnda pri ungljili di cicioari (expr: imnãndalui pe-agalea fãrã s-fac vrondu) § ***cãlcat*** (cãl-cátŭ) adg cãlcatã (cãl-cá-tã), cãlcats (cãl-cátsĭ), cãlcati/cãlcate (cãl-cá-ti) – (lucru) pri cari cariva sh-bãgã ciciorlu; (lucru, loc) apitrusit cu ciciorlu; etc. *{ro: călcat, păşit, cutreierat, etc.}* *{fr: mis les pieds sur; marché, foulé, écrasé, foulé aux pieds, etc.}* *{en: stepped on, trampled, trod, crushed, travelled all over, etc.}* ex: fesea cãlcatã (ndreaptã cu herlu caldu di cãlcari) § ***cãlcari/cãlcare*** (cãl-cá-ri) sf cãlcãri (cãl-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva calcã i easti cãlcat *{ro: acţiunea de a călca, de a păşi, de a cutreiera, etc.; călcare, păşire, cutreierare, etc.}* *{fr: action de mettre les pieds sur; de marcher, de parcourir; de passer, de fouler aux pieds, etc.}* *{en: action of stepping on, of trampling, of treading, of crushing, of traveling all over, etc.}* § ***nicãlcat*** (ni-cãl-cátŭ) adg nicãlcatã (ni-cãl-cá-tã), nicãlcats (ni-cãl-cátsĭ), nicãlcati/nicãlcate (ni-cãl-cá-ti) – tsi nu easti cãlcat; (loc) tsi nu easti alãgat (cutriyirat, mprãdat, etc.) *{ro: necălcat, nepăşit, necutreierat, neprădat, etc.}* *{fr: qui n'a pas été exploré (pillé, etc.), etc.}* *{en: which is not stepped on (trampled, crushed, travelled all over, etc.)}* ex: loc nicãlcat di om (pri iu nu-ari alãgatã omlu); pãduri nicãlcatã (pri cari nu-ari cãlcatã ciciordi om); nicãlcatã nu-i pãduri; mizii-ascãpã cãrvãnjli nicãlcati (tra s-nu hibã mprãdati); n poartã-s erghi mãri, shi nicãlcati § ***nicãlcari/nicãlcare*** (ni-cãl-cá-ri) sf nicãlnicãri (ni-cãl-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu easti cãlcat *{ro: acţiunea de a nu călca, de a nu păşi, de a nu cutreiera, etc.}* *{fr: action de ne pas mettre les pieds sur; de ne pas marcher, de ne pas parcourir; de ne pas passer, de ne pas fouler aux pieds, etc.}* *{en: action of not stepping on, of not trampling, of not treading, of not crushing, of not traveling all over, etc.}* ex: trã nicãlcarea a pãniljei a domnu-sui (trã sibepea cu cari fu mbistimen (pisto) a domnului tri cari lucra) § ***cãlcãturã*** (cãl-cã-tú-rã) sf cãlcãturi (cãl-cã-túrĭ) – soea cu cari calcã omlu cãndu imnã; urmã, tor, imnatic; cãlcarea-a stranjilor cu herlu caldu; loc cu tsarã amisticatã cu baligã di calj i vãts *{ro: călcătură, pas}* *{fr: pas; repassage; aire en argile mélangée avec de la bouse de vache ou du crottin de cheval}* *{en: step; aria covered with dirt mixed with horse or cow dung}* § ***paracalcu*** (pá-ra-cál-cu) vb I paracãlcai (pá-ra-cãl-cáĭ), paracãlcam (pá-ra-cãl-cámŭ), paracãlcatã (pá-ra-cãl-cá-tã), paracãlcari/paracãlcare (pá-ra-cãl-cá-ri) – calcu strãmbu (arunic, mi ncheadic, etc.); (fig: paracalcu = fac unã alatusi, alãtusescu, stipsescu) *{ro: călca greşit, aluneca}* *{fr: faire un faux pas, glisser}* *{en: stumble, slip}* ex: sparacãlca (fig: s-alãtusea) vãr; paracãlcai (feci alatusi) la-aestu grai § ***para-cãlcat*** (pá-ra-cãl-cátŭ) adg paracãlcatã (pá-ra-cãl-cá-tã), paracãlcats (pá-ra-cãl-cátsĭ), paracãlcati/paracãlcate (pá-ra-cãl-cá-ti) – cari cãlcã strãmbu *{ro: care a călcat greşit, alunecat}* *{fr: qui a fait un faux pas, qui a glissé}* *{en: stumbled, slipped}* § ***paracãlcari/paracãlcare*** (pá-ra-cãl-cá-ri) sf paracãlcãri (pá-ra-cãl-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva paracalcã *{ro: acţiunea de a călca greşit, de a aluneca}* *{fr: action de faire un faux pas, de glisser}* *{en: action of stumbling, of slipping}*

caldãrmagi (cal-dãr-ma-gí) sm – vedz tu ***cãldãrmã***

caldãrmagiu (cal-dãr-ma-gíŭ) sm – vedz tu ***cãldãrmã***

caldrãmgi (cal-drãm-gí) sm – vedz tu ***cãldãrmã***

caldrãmgiu (cal-drãm-gíŭ) sm – vedz tu ***cãldãrmã***

caldu (cál-du) adg caldã (cál-dã), caldzã (cál-dzã), caldi/calde (cál-di) – cari nu easti aratsi ma da (alasã, scoati, etc.) cãldurã sh-lu ncãldzashti loclu di deavãrliga; (expr: 1: hiu (om) caldu = (i) hiu om durut, bun la suflit; (ii) am paradz, hiu om avut; 2: s-vindi ca pãnea caldã = s-vindi multu ghini, s-vindi agonja) *{ro: cald}* *{fr: chaud}* *{en: warm}* ex: easti caldu (fatsi cãldurã) azã; eara nicã caldu (fãtsea nicã cãldurã) cãndu agiumsi hilj-su; ded di un om caldu (expr: tsi ari paradz, tsi easti avut) § ***cãldurã*** (cãl-dú-rã) sf cãlduri (cãl-dúrĭ) – harea tsi u-ari lucrul tsi nu easti aratsi ma caldu; cãloari, cãroari, acuroari, dugoarã; (fig: cãlduri (pl) = atsea tsi ari un om tsi easti lãndzit (arãtsit) shi truplu lji s-ari ncãldzãtã multu; focuri, heavrã, pirito) *{ro: căldură}* *{fr: chaleur}* *{en: warmth}* ex: nu s-tradzi cãldura-aestã; aoa avem mari cãlduri; ficiorlu ari cãldurã (fig: heavrã, pirito); avum cãlduri (cãlori) mãri § ***cãldishor*** (cãl-di-shórŭ) adg cãldishoarã (cãl-di-shoá-rã), cãldishori (cãl-di-shórĭ), cãldishoari/cãldishoare (cãl-di-shoá-ri) – tsi easti niheamã (ca) caldu; habin, hamin, dihamin, dihanj, hljushcu, hljo *{ro: călduţ}* *{fr: tiède}* *{en: lukewarm, tepid}* ex: vimtu cãldishor (niheamã caldu) § ***cãlduros*** (cãl-du-rósŭ) adg cãlduroasã (cãl-du-roá-sã), cãldurosh (cãl-du-róshĭ), cãlduroasi/cãlduroase (cãl-du-roá-si) – tsi easti caldu; tsi tsãni (da, adutsi) cãldurã *{ro: călduros}* *{fr: qui donne ou garde de la chaleur}* *{en: that keeps or gives warmth}* ex: bãtea un vimtu cãlduros (caldu, tsi adutsea cãldurã); udãlu easti cãlduros (caldu, tsi tsãni cãldura) § ***ncãldzãscu*** (ncãl-dzãs-cu) (mi) vb IV ncãldzãi (ncãl-dzắĭ), ncãldzam (ncãl-dzámŭ), ncãldzãtã (ncãl-dzắ-tã), ncãldzãri/ncãldzãre (ncãl-dzắ-ri) – l-fac pri cariva sã-lj hibã caldu; lu-aprochi un lucru di-un izvur di cãldurã tra s-lu fac ma caldu; (chirolu) s-fatsi ma caldu; mi-aprindu di cãldurã, alãgari shi avursealã multã; ncãlduredz, ncãluredz, dugurescu; (expr: nu mi ncãldzashti = nu mi ntiriseadzã; nu mi sinfirseashti; nu-nj dzãtsi mari lucru) *{ro: (se) încălzi, (se) înfierbânta}* *{fr: (se) chauffer}* *{en: warm up, heat up}* ex: soarili ncãldzashti loclu; la chept s-lu strãndzi s-lu ncãldzãshti; si ncãldza tu soari; ncãldzashti carnea; aestã bideni va s-lji ncãldzascã oslu; si ncãldzã chirolu; mi-aprucheai di foc s-mi ncãldzãscu; nu mi ncãldzãscu mini (expr: nu-nj dzãc mari lucru) aesti; nu si ncãldzã faua ghini § ***ncãldzãt*** (ncãl-dzắtŭ) adg ncãldzãtã (ncãl-dzắ-tã), ncãldzãts (ncãl-dzắtsĭ), ncãldzãti/ncãldzãte (ncãl-dzắ-ti) – tsi lj-easti (tsi s-featsi) ma caldu; ncãldurat, ncãlurat *{ro: încălzit, înfierbântat}* *{fr: chauffé}* *{en: warmed up, heated up}* § ***ncãldzãri/ncãldzãre*** (ncãl-dzắ-ri) sf ncãldzãri (ncãl-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva si ncãldzashti; ncãldurari, ncãlurari *{ro: acţiunea de a*

(se) încãlzi, de a (se) înfierbânta; încãlzire} *{fr: action de (se) chauffer}* *{en: action of warming up, of heating up}* § ***ncãldu-redz*** (ncãl-du-rédzŭ) (mi) vb I ncãldurai (ncãl-du-ráĭ), ncãlduram (ncãl-du-rámŭ), ncãlduratã (ncãl-du-rá-tã), ncãlduri/ncãldurare (ncãl-du-rá-ri) – (unã cu ***ncãldzãscu***) § ***ncãl-durat*** (ncãl-du-rátŭ) adg ncãlduratã (ncãl-du-rá-tã), ncãldurats (ncãl-du-rátsĭ), ncãldurati/ncãldurate (ncãl-du-rá-ti) – (unã cu ***ncãldzãt***) § ***ncãldurari/ncãldurare*** (ncãl-du-rá-ri) sf ncãldurãri (ncãl-du-rărĭ) – (unã cu ***ncãldzãri***)

cale (ca-lé) sm caledz (ca-lédzĭ) – loc (casã, culã, hoarã, tsitati, etc.) tsi easti multu nvãrtushat (cu stiznji analti shi vãrtoasi) tra s-poatã s-dãnãseascã tu-alumtã cãndu easti anvãrligat shi agudit di tuti pãrtsãli di dushmanj; castru, cãstrii, tsitati, grãditã *{ro: fortãreaţã, fort}* *{fr: forteresse, citadelle}* *{en: fortress, citadel, fort}* ex: aspardzi cale (castru) tra s-facã hale

cale*[*] (cá-li) sf cãljuri (cã-ljĭúrĭ) – forma-a daua di la zborlu "cali/cale"); vedz ***cali***

caleao (ca-leá-o) sf calei (ca-léĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***caleauã***

caleashcã (ca-leásh-cã) sf – vedz tu ***carotsã***

caleauã (ca-leá-ŭã) sf – vedz tu ***cãlivã***

calemgi (ca-lem-gi) sm – vedz tu ***cãlami****[1]*

calemgiu (ca-lem-giŭ) sm calemgeadz (ca-lem-gĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***calemgi***

calemi*[1]****/caleme*** (ca-lé-mi) sf – vedz tu ***cãlami****[1]*

calemi*[2]****/caleme*** (ca-lé-mi) sf calenj (ca-lénjĭ) – cãlami ndreaptã trã lucrarea-a bumbaclui cãndu s-deapinã hirili; hãlati cu cari s-deapinã hirili di lãnã; dipinãtor *{ro: haspel}* *{fr: dévidoir, chevillette}* *{en: reeling machine}* ex: feci tsindzãts di calenj ca s-deapin bumbac § ***cãlimisescu*** (cã-li-mi-sés-cu) vb IV cãlimisii (cã-li-mi-síĭ), cãlimiseam (cã-li-mi-seámŭ), cãlimisitã (cã-li-mi-sí-tã), cãlimisiri/cãlimisire (cã-li-mi-sí-ri) – ndreg urdzãtura di la arãzboi trã tsãseari *{ro: prepara urzitura pentru ţesut}* *{fr: préparer l'ourdissage de la chaîne pour la toile}* *{en: prepare the warp for weaving}* § ***cãlimisit*** (cã-li-mi-sítŭ) adg cãlimisitã (cã-li-mi-sí-tã), cãlimisits (cã-li-mi-sítsĭ), cãlimisiti/cãlimisite (cã-li-mi-sí-ti) – (urdzãtura) tsi easti ndreaptã trã tsãseari*{ro: (urzitura) preparatã pentru ţesut}* *{fr: (l'ourdissage de la chaîne) préparé pour la toile}* *{en: (warp) prepared for weaving}* § ***cãlimisiri/cãlimisire*** (cã-li-mi-sí-ri) sf cãlimisiri (cã-li-mi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cãlimiseashti arãzboilu *{ro: acţiunea de a prepara urzitura pentru ţesut}* *{fr: action de préparer l'ourdissage de la chaîne pour la toile}* *{en: action of preparing the warp for weaving}*

calesh (ca-léshĭŭ) adg caleshi/caleshe (ca-lé-shi), calesh (ca-léshĭ), caleshi/caleshe (ca-lé-shi) – (om) cu chealea ncljisã (tsi da niheamã ca pi lai) sh-perlu, dzeanili sh-ocljilj lãi; (oai, caprã, etc.) albã cu dãmtsi lãi pi cap, ma multu deavãrliga di oclji; calish; oacljish, bushcu *{ro: (om) oacheş; (oaie, caprã, etc.) albã cu pete negre pe cap}* *{fr: brun, brunet; (mouton, chèvre, etc.) blanc avec des taches noires sur la tête et, surtout, autour des yeux}* *{en: (man) brown; (sheep, goat, etc.) white with black spots on its head}* ex: am un mãnar calesh § ***calish*** (cá-lishĭŭ) adg calishi/calishe (cá-li-shi), calish (cá-lishĭ), calishi/calishe (cá-li-shi) – (unã cu ***calesh***) ex: tsi gioni-aleptu! birbec calish!

calfã (cál-fã) sf – vedz tu ***cãlfã***

cali/cale (cá-li) sf cãljuri (cã-ljĭúrĭ) – unã fashi di loc (loc multu strimtu shi lungu) ndreptu maxus tra s-urdinã pri el omlu, prãvdzãli shi amãxili; calea dit un cãsãbã tsi poartã unã numã shi ari casi di-unã parti sh-di-alantã; drum, sucachi, cãrari; (fig: 1: cali = 1: dutsearea i vinjirea dit un loc tu altu; 2: furtia tsi s-poartã cu dutsearea i vinjirea (calea) dit un loc tu altu; 3: cali = minti bunã, giudicatã bunã; 4: cali = urnimii, minti, nvitsari; 5: cali = oarã (ca tu: unã oarã, dauã ori, etc.); 6: cali = atsea tsi fac cu dutsearea iuva; expr: 7: ljau calea mari = ljau calea-a moartiljei, trag s-mor, sã ncljid ocljilj; 8: lj-acats calea = lj-es dininti n cali, lj-astalj calea, aveglju calea tra s-lu-acats (s-lu-agudescu, s-nu poatã s-treacã, etc.); 9: nj-ljau calea di gushi = nchisescu s-mi duc iuva; 10: nj-trag calea = nchisescu s-fug diznou; 11: aruc (fac) nã cali = fac nã cali cu-unã furtii di lucri; 12: hiu pri unã cali cu el = minduescu unã soi cu el, hiu tu-unã minti cu el, hiu sinfuni; 13: nj-escu ãn cali = hiu ghini, escu cum lipseashti, nj-escu tu aeari; 14: ãl bag di cali = l-cãndãrsescu, l-fac s-lja unã apofasi, l-fac s-adarã atseali tsi voi mini; 15: ãlj dau cali = l-sãlãghescu, lu-alas s-fugã; 16: ãlj dau di cali = u-aduchescu huzmetea, l-dizleg lucrul, lj-aflu cearei a unui lucru; 17: u aflu di cali = minduescu cã easti ghini, ljau apofasea; 18; ãlj dau unã cali = lu urnipsescu, lj-aspun cum s-facã; 19: mi duc, iu mi scoati calea = mi duc naljurea, iutsi s-hibã, iu-nj ved ocljilj; 20: (hoara) easti "trei" ori cali (diparti di-aoa) = tra s-agiundzem di-aoa n hoarã va nã lja ca trei ori di chiro; 21: (omlu) a caliljei = (omlu) a ndriptatiljei, (omlu) a dealihealui, dealihea; 22: om di prit cãljuri = om tsi nu easti di fumealji bunã, tsi criscu prit cãljuri, tsi nu easti bun trã tsiva, tsi alagã hulandar; 23: calea-a laptilui = multimea di steali din tser cunuscutã cu-aestã numã; 24: fãrã-cali = fãrã-di-leadzi, tsi calcã leadzea, fãrã-nom) *{ro: cale, drum, stradã}* *{fr: chemin, voie, route, avenue}* *{en: road, way, street}* ex: lungã, lungã, strãmbã, strãmbã, sh-tuts mi caftã (angucitoari: *calea*); furlji loarã calea (drumlu) di cãtrã la Sãmtu; nu alasã calea (calea mari sh-bunã, sucachea) s-ljai cãrarea (pãrtica, calea-atsea njica, cãlica); calea, calea (fig: imnãndalui pri cali), agiumsi n hoarã; calea tutã imnã sh-cãntã; oarã bunã sh-calea-ambar; calea mari (calea-a moartiljei); durnjits, cã mãni avem cali (avem trã dutseari iuva); tradzi-ts calea (du-ti iu ai trã dutseari), oaspe!; lo calea mari (tradzi s-moarã); furlji acãtsarã cãljurli (expr: furlji s-ashtirnurã pri cali tra s-nu-alasã s-treacã i s-lj-acatsã oaminjlji); sh-lo calea di gushi (expr: nchisi si s-ducã) sh-imnã, imnã…; arcã nã cali (expr: featsi nã cali cu purtarea di lucri); ficiorlu arucã nã cali, arucã doauã; aestã cali (fig: aestã oarã); s-lu-ascapã shi di calea-aestã (fig: sh-oara-aestã); di calea (fig: oara) aestã canda dãdea toaca; a omlui ndreptu, a caliljei (expr: omlu a ndriptatiljei); omlu lã dzãsi a caliljei (tsi eara dealihea); ori nj-aspunj a calealui (expr: dealihea, averlu), i nu ai ascãpari di mini; avush parti di-un om a caliljei (expr: om ndreptu); "cu cali, Doamne" (expr: "Doamne cari eshti ndreptu!"), gri harlu; el zburashti cu cali (expr: cu minti bunã); dupã cum sh-lu-adutsi calea (expr: buna minti, buna giudicatã); calea (fig: urnimia, mintea) tsi-ts dau io, va ti scoatã naparti; nu suntu pri-unã cali (expr: nu suntu sinfuni, nu suntu pi-unã minti); yini multu n cali (expr: easti ghini, cum lipseashti); apoea sh-vinji n cali (expr: tu aeari); aflash ficior s-badz di cali (expr: s-lu cãndãrseshti); nu pot s-bag di cali (expr: nu pot s-lu cãndãrsescu) bãrbat-nju; nu putu s-u-aducã n cali (expr: s-u cãndãrseascã, s-u nduplicã, s-u facã s-lja unã apofasi); nu s-adutsi n cali ne cu-arãulu; lucrul easti ahãntu mintit cã vãr nu poati si-lj da di cali (expr: s-lu dizleagã, s-lu discaci, s-lj-aflu cearei); lã deadirã cali a tutlor (expr: ãlj sãlãghirã tuts) cãts eara ncljish; lj-deadirã cali (expr: lu-alãsarã, l-sãlãghirã); di Avdelã pãnã Sãmãrinã easti ca trei ori cali (expr: tra s-ti duts di-Avdelã pãnã Sãmãrinã, va fats ca trei ori di chiro); tu ducã sh-tu turnatã va fats ca optu ori cali; Cola cãdzu di-unã cali (scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: va scriari dinãcali, cu noima di unãshunã, diunãoarã); di nã cali (dinãoarã) n hoarã-lj s-aflã; ficior di prit cãljuri (ficior a vãrnui, tsi nu-i bun trã tsiva) § ***cãlishoarã*** (cã-li-shoá-rã) sf cãlishoari/cãlishoare (cã-li-shoá-ri) – cali njicã, strimtã, di-arada tu pãduri i munti, iu s-imnã mash pripadi i ncalar; cãlici, cãlitsã, cãrari, pãrticã, munupati *{ro: cãrare, potecã}* *{fr: petite rue, sentier}* *{en: (foot) path}* ex: apucã pri unã cãlishoa-rã (pãrticã); chirurã prit cãlishoari § ***cãlitsã*** (cã-lí-tsã) sf cãlitsã (cã-lí-tsã) – (unã cu ***cãlishoarã***) ex: tu pãduri, tu cãlitsã; la poarta dit cãlitsã (calea-atsea njica) § ***cãlici/cãlice*** (cã-lí-ci) sf cãlici/cãlice (cã-lí-ci) – (unã cu ***cãlishoarã***) § ***cãlãtor*** (cã-lã-tórŭ) adg, sm, sf cãlãtoari/cãlãtoare (cã-lã-toá-ri), cãlãtori (cã-lã-tórĭ), cãlãtoari/cãlãtoare (cã-lã-toá-ri) – (atsel) tsi fatsi unã cali (tra si s-ducã tu-un loc icã tra s-yinã dit un loc); cãlitor, taxidar *{ro: cãlãtor}* *{fr: voyageur}* *{en: traveler, voyager}* ex: nã u deadi un cãlãtor (taxidar); sh-arcã ocljilj la cãlãtor; poate didesh, cãlãtoare, n calea-a ta di patru gionj; uhteadzã cãlãtorlji; nits cãt pulj cãlãtori; trãmbi di pulj cãlãtoari; lãitslji

di cãlãtori!; tricu un cãlãtor; earam deadum multsã cãlãtori § ***cãlitor*** (cã-li-tórŭ) adg, sm, sf cãlitoari/cãlitoare (cã-li-toá-ri), cãlitori (cã-li-tórĭ), cãlitoari/cãlitoare (cã-li-toá-ri) – (unã cu ***cãlãtor***) ex: iu armãnea cãlitori; cãlitorlu shi lãndzitlu nu-au pãreasinj shi sãrbãtori

calighraf (ca-li-ghráfŭ) sm calighrahi (ca-li-ghráhĭ) – unã cu ***caligraf***

calighrafii/calighrafie (ca-li-ghra-fí-i) sf calighrafii (ca-li-ghra-fíĭ) – unã cu ***caligrafii***

caligraf (ca-li-gráfŭ) sm – vedz tu ***caligrafii***

caligrafii/caligrafie (ca-li-gra-fí-i) sf caligrafii (ca-li-gra-fíĭ) – scriari cu gramati mushati; mãsturilja di scriari mushat *{ro: caligrafie}* *{fr: calligraphie}* *{en: calligraphy}* § ***caligraf*** (ca-li-gráfŭ) sm caligrahi (ca-li-gráhĭ) – om tsi ngrãpseashti cu gramati mushati *{ro: caligraf}* *{fr: calligraphe}* *{en: calligrapher}*

caliheal (ca-lí-hĭalŭ) adg – vedz tu ***calotih***

calimcherã (ca-lim-chĭé-rã) sf – vedz tu ***cãlimcheari***

calimcheri/calimchere (ca-lim-chĭé-ri) sf – vedz tu ***cãlimcheari***

calindar (ca-lin-dárŭ) sn calindari/calindare (ca-lin-dá-ri) – 1: mpãrtsãrea chirolui tu anj, dzãli, sãhãts, minuti, etc. sh-cu-aspunearea di tsi s-ari faptã (di tsi easti, di tsi lipseashti si s-facã, etc.) tu-aesti pãrtsã a chirolui; 2: carti scoasã cati an, tu cari s-aspun faptili di simasii (atseali tsi s-featsirã tu lumi tu meshlji, dzãlili) dit atsel an, deadun cu puizii, isturii, etc. *{ro: calendar}* *{fr: calendrier}* *{en: calendar}*

calish (cá-lishĭŭ) adg – vedz tu ***calesh***

calja (cá-ljĭa) adv – vedz tu ***canim***

calohit (ca-ló-hitŭ) adg – vedz tu ***calotih***

calohtu (ca-lóh-tu) adg – vedz tu ***calotih***

caloi (ca-lóĭŭ) adv – vedz tu ***calotih***

caloir (ca-ló-irŭ) sm – vedz tu ***cãlugãr***

calotih (ca-ló-tihŭ) adg calotihã (ca-ló-ti-hã), calotihi (ca-ló-tihĭ), calotihi/calotihe (ca-ló-ti-hi) – tsi s-aflã tu-unã catastasi mplinã di ifhãrãstisiri sufliteascã, di ghineatsã (harauã, iftihii); tsi easti multu cu tihi; calohtu, calohit, caliheal, caloi, hãrios, albu *{ro: fericit, norocos}* *{fr: heureux, chanseux}* *{en: happy, lucky}* ex: eshti calotihã cã ti-amintash avutã; s-ti fats mushatã sh-calotihã; calotihã (hara) di tini!; tritsea unã banã calotihã (albã, hãrioasã) shi mplinã di ghinets § ***calohtu*** (ca-lóh-tu) adg calohtã (ca-lóh-tã), calohti (ca-lóh-ti), calohti/calohte (ca-lóh-ti) – (unã cu ***calotih***) ex: calohtilj di mortsãlj tsi mor § ***calohit*** (ca-ló-hitŭ) adg calohitã (ca-ló-hi-tã), calohiti (ca-ló-hi-ti), calohiti/calohite (ca-ló-hi-ti) – (unã cu ***calotih***) § ***caliheal*** (ca-lí-hĭalŭ) adg f(?) pl(?) – (unã cu ***calotih***) ex: caliheal (hara) di tatã § ***calurizic*** (ca-lu-rí-zicŭ) adg calurizicã (ca-lu-rí-zi-cã), calurizits (ca-lu-rí-zitsĭ), calurizitsi/calurizitse (ca-lu-rí-zi-tsi) – (unã cu ***calotih***) § ***caloi*** (ca-lóĭŭ) adv – (di-aradã tu zburãrea "caloi di...") tsi hãrios (tsi calotih) poati s-hibã cariva di...; tsi harauã poati s-aibã cariva trã...; hara di...; calotih, caliheal *{ro: ferice de}* *{fr: heureux}* *{en: happy}* ex: caloi di (hara di) tini tsi-avush ahtari ficior

calpic (cál-picŭ) adg – vedz tu ***calpu***

calpu (cál-pu) adg calpã (cál-pã), calchi (cál-chi), calpi/calpe (cál-pi) – (om, parã, pãreari, etc.) cari pari mash cã easti alithea (cãndu-averlu easti cã-i minciunos, pseftu); tsi s-aspuni unã soi, cãndu-averlu easti cã-i altã soi; calpic, strãmbu, minciunos, pseftu, calpuzan, cãlpãzan, arãditor *{ro: fals, falsificat}* *{fr: faux, falsifié}* *{en: false, falsified}* ex: lj-da cãtsãnlu calpu; mintea-aestã easti calpã; parãlu calpic pute nu cheari astãdz aflji multsã oaminj calchi; tura aestã easti calpã § ***calpic*** (cál-picŭ) adg calpicã (cál-pi-cã), calpits (cál-pitsĭ), calpitsi/calpitse (cál-pi-tsi) – (unã cu ***calpu***) § ***calpuzan*** (cal-pu-zánŭ) sm, sf, adg calpuzanã (cal-pu-zá-nã), calpuzanj (cal-pu-zánjĭ), calpuzani/calpuzane (cal-pu-zá-ni) – om (lucru) tsi easti calpu; om tsi ndreadzi cãrtsã calpi; (om, parã, pãreari, etc.) cari pari mash cã easti alithea (cãndu-averlu easti cã-i minciunos, pseftu); om cari, cu minciunj sh-cu culãchipsiri, s-aspuni bun, tra s-poatã s-arãdã altsã oaminj; om tsi nu easti bun trã tsiva dip; cãlpãzan, calpu, calpic, strãmbu, minciunos, pseftu, arãditor *{ro: fals, falsificat, falsificator, netrebnic}* *{fr: faux, falsifié, falsificateur}* *{en: false, falsified, falsifier}* ex: cu-aestu calpuzan (arãditor, minciunos) aflash s-ti fats urtac? § ***cãlpuzan*** (cãl-pu-zánŭ) sm, sf, adg cãlpuzanã (cãl-pu-zá-nã), cãlpuzanj (cãl-pu-zánjĭ), cãlpuzani/cãlpuzane (cãl-pu-zá-ni) – (unã cu ***calpuzan***) ex: ficiorlu-lj easti cãlpuzan (bun trã tsiva) § ***cãlpãzan*** (cãl-pã-zánŭ) adg cãlpãzanã (cãl-pã-zá-nã), cãlpãzanj (cãl-pã-zánjĭ), cãlpãzani/cãlpãzane (cãl-pã-zá-ni) – (unã cu ***calpuzan***) ex: aslanj, cãlpãzanj (calchi) § ***cãlpuzãnedz*** (cãl-pu-zã-nédzŭ) vb I cãlpuzãnai (cãl-pu-zã-náĭ), cãlpuzãnam (cãl-pu-zã-námŭ), cãlpuzãnatã (cãl-pu-zã-ná-tã), cãlpuzãnari/cãlpuzãnare (cãl-pu-zã-ná-ri) – ndreg cãrtsã calpi (minciunoasi) trã lugurseare-a lor ca dealihea (cu bãgarea di ipugrãfii shi vuli calpi, cari s-aspunã, bunãoarã, cãndu shi iu s-ari amintatã cariva, tsi sculii ari faptã, a curi ari alãsatã avearea tu dyeata-a lui, etc.); mi-aspun bun (cãndu-averlu easti cã hiu lai) sh-arãd lumea cu minciunj sh-cu culãchipsiri; aplãnipsescu, ncaltsu, bag cãlupea (sãmarlu, cuvata, pirde la oclji, etc.) *{ro: falşifica; înşela}* *{fr: falsifier, tromper}* *{en: falsify, forge, cheat}* ex: avea cãlpuzãnatã niscãnti umuluyii sh-tr-atsea lu-arcarã tu-ahapsi; pri cari nu-l cãlpuzãnã (nu lu-arãsi) omlu aestu? § ***cãlpuzãnat*** (cãl-pu-zã-nátŭ) adg cãlpuzãnatã (cãl-pu-zã-ná-tã), cãlpuzãnats (cãl-pu-zã-nátsĭ), cãlpuzãnati/cãlpuzãnate (cãl-pu-zã-ná-ti) – (carti) tsi eastã adratã s-aspunã un lucru minciunos (tsi easti calpitã); (om) tsi easti arãs di cariva *{ro: falşificat; înşelat}* *{fr: falsifié, trompé}* *{en: falsified, forged, cheated}* § ***cãlpuzãnari/cãlpuzãnare*** (cãl-pu-zã-ná-ri) sf cãlpuzãnãri (cãl-pu-zã-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu cãlpuzãneashti tsiva i pri cariva *{ro: acţiunea de a falşifica, de a înşela; falşificare, înşelare}* *{fr: action de falsifier, de tromper}* *{en: action of falsifying, of forging, of cheating}* § ***cãlpuzãnii/cãlpuzãnie*** (cãl-pu-zã-ní-i) sf cãlpuzãnii (cãl-pu-zã-níĭ) – mãsturilja tsi u-ari atsel tsi poati sã ndreagã cãrtsã calpi; ndridzearea di cãrtsã calpi; plastugrafii; harea tsi u ari un calpuzan tra s-poatã s-arãdã pri cariva; arãdearea tsi lj-u fatsi a unui un calpuzan *{ro: falsitate, înşelăciune}* *{fr: falsification, tromperie}* *{en: forgery, deceit, fraud}* ex: cãlpuzãnia-a aishtui om easti cunuscutã § ***cãlpuzãnescu*** (cãl-pu-zã-nés-cu) adg cãlpuzãneascã (cãl-pu-zã-neás-cã), cãlpuzãneshtsã (cãl-pu-zã-nésh-tsã), cãlpuzãneshti/cãlpuzãneshte (cãl-pu-zã-nésh-ti) – tsi tsãni di-un calpuzan; tsi easti calpic; calpu, calpic, etc. *ro: falş}* *{fr: faux}* *{en: false}* ex: lucrurili-aesti suntu cãlpuzãneshti, nu-s di oaminj tinjisits § ***cãlpuzãneashti/cãlpuzãneashte*** (cãl-pu-zã-neásh-ti) adv – (tsi easti) ca faptu di-un calpuzan; cu minciunj; cu arãderi *ro: fals}* *{fr: faussement}* *{en: falsely}* ex: cu caitsido avu daraveri, s-purtã calpuzãneashti (cu minciunj, cu arãderi)

calpuzan (cal-pu-zánŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***calpu***

caltsã (cál-tsã) sf – vedz tu ***cãlcãnj***

caltsin (cál-tsinŭ) sm pl(?) – tsãsãturã adratã tra s-hibã bunã trã cioarits *{ro: tsãsãturã pentru cioareci}* *{fr: tissu pour en faire des "cioarits"}* *{en: cloth good for making "cioarits"}*

calu-al Dumnidzã sm – vedz tu ***cal***[1]

calughreauã[1] (ca-lu-ghreá-ŭã) sf calughreali/calughreale (ca-lu-ghreá-li) – unã cu ***calugreauã***[1]

calughreauã[2] (ca-lu-ghreá-ŭã) sf calugreali/calugreale (ca-lu-greá-li) – unã cu ***calugreauã***[2]

calugreauã[1] (ca-lu-greá-ŭã) sf – vedz tu ***cãlugãr***

calugreauã[2] (ca-lu-greá-ŭã) sf – vedz tu ***cãlugãritsã***[2]

calupodhi/calupodhe (ca-lu-pó-dhi) sf calupoadhi/calupoadhe (ca-lu-poá-dhi) – unã cu ***calupodi***

calupodi/calupode (ca-lu-pó-di) sf – vedz tu ***cãlãpodi***

calurizic (ca-lu-rí-zicŭ) adg – vedz tu ***calotih***

calvu (cál-vu) adg calvã (cál-vã), calyi (cál-yi), calvi/calve (cál-vi) – tsi easti fãrã peri ãn cap (cã-lj cãdzurã tuts); chilesh, chelesh, chel, chiros, shuplid, shupliv *{ro: chel}* *{fr: chauve}* *{en: bald}*

cama (cá-ma) adv – nai ma multu; ma multu; ma, nai, tepãr *{ro: mai, încã}* *{fr: plus, davantage, encore)}* *{en: more, over, very}* ex: s-ti-aducã cama (ma) ntroarã; dzãsi cama (atsel tsi easti nai ma) aushlu chiragi; dã-nj, dã-nj cama (ninga, ma multu); va lu-ashteptsã cama? (ninga?); hiu cama ghini-aostsi

cu tini; fudz pãnã easti cama nyii (cãt ai ninga chiro)

camarã (cá-ma-rã) sf camari/camare (cá-ma-ri) – mpãrtsiturã ncljisã dit unã casã (cu ushi, stizmi, tãvani shi pãtunji); odã, udã, udai, ambinã *{ro: cameră}* *{fr: chambre}* *{en: room}*

camatã (cá-ma-tã) sf camati/camate (cá-ma-ti – hiri di lãnã (bumbac, mitasi, etc.) adunati ca unã cãrunã (trã tsãneari sh-lucrari); crunã, cãrunã, curunã, jireaglji, jurebi, hintic, gãrchinã *{ro: scul, jurubiţă}* *{fr: écheveau colorié}* *{en: colored skein of yarn}* ex: tsi ahãti camati?

camã^1 (cá-mã) sf cami/came (cá-mi) – 1: armã shcurtã shi sumigoasã di mãnã (tsi sh-u-adutsi cu un cãtsut tsi easti adrat ashi ca si s-higã lishor tu truplu-a omlui); acamã, laz, alaz, shish; 2: cãtsut *{ro: stilet, pumnal; cuţit}* *{fr: grand poignard; couteau}* *{en: big dagger; knife}* ex: s-hiumuseashti cu cama (alazlu) tu mãnã § ***acamã***^{1} (a-cá-mã) sf acami/acame (a-cá-mi) – (unã cu ***camã***^{1})

camã^2 (cá-mã) sf pl(?) – vedz tu ***gamã***

cambanaryio (cam-ba-nar-yió) sm – vedz tu ***cãmbanã***

cambur (cam-búrŭ) adg – vedz tu ***cãmburyipsescu***

camburã (cam-bú-rã) sf – vedz tu ***cãmburyipsescu***

camfurã (cám-fu-rã) sf camfuri/camfure (cám-fu-ri) – lugurii tsi si scoati dit un arburi tsi creashti tu locurli caldi, tsi ari unã anjurizmã maxutarcã shi easti ufilisitã ca yitrii di yeatsrã *{ro: camfor}* *{fr: camphre}* *{en: camphor}* § ***canfurã*** (cán-fu-rã) sf canfuri/canfure (cán-fu-ri) – (unã cu ***camfurã***)

camisolã (ca-mi-só-lã) sf – vedz tu ***cãmeashi***

camo (ca-mó) sm – vedz tu ***caimo***

camomati/camomate sf pl – mirãchi lishoari, naljurea, sh-niminduiti ghini tsi li-ari cariva; mirãchi tsi yin aniorihta, tsi trec agonja shi s-alãxescu dit unã minutã tu-alantã, fãrã multã minduiri; nãzi, nãji, coadi, mutri *{ro: naz}* *{fr: façons, manières, caprices}* *{en: whims, caprices}*

can^1 (cánŭ) adv – vedz tu ***canim***

can^2 (cánŭ) pr nidif canã (cá-nã) – nitsiunã yeatsã (om, pravdã, prici, etc.); vãrnu, vãr, nitsiun *{ro: nimeni}* *{fr: personne, aucun}* *{en: nobody}* ex: can (nitsiunlu) di noi nu s-dusi; nu-alãsa di unã canã (nu-alãsa tsiva di nitsiunã); can (vãr) nu vinji

canacichi/canaciche (ca-na-cí-chi) – numã datã la niscãnti turlii di lilici di grãdinã (aroshi, galbini, albastri, albi) mushati tu videari sh-tu anjurizmã; shiboi, sheboi, siboi *{ro: micşunea, mixandră}* *{fr: giroflée}* *{en: gillyflower, wall flower}*

canai (ca-náĭ) adv, cong – vedz tu ***canim***

canai/canae (ca-ná-i) – vedz tu ***canim***

canai-cã (cá-naĭ-cã) adv, cong – vedz tu ***canim***

canali/canale (cá-na-li) sf canali/canale(?) (cá-na-li) – avlachi strimtã shi lungã, faptã maxus trã curarea-a apiljei; cãnali; guvã prit cari intrã apa tsi fatsi s-lucreadzã moara, cãrutã *{ro: canal, locul prin care intră apa de la moară}* *{fr: canal, abée}* *{en: channel, drain}* § ***cãnali/cãnale*** (cã-ná-li) sf cãnãlj (cã-nắljĭ) – (unã cu ***canali***)

canape (ca-na-pé) sm canapedz (ca-na-pédzĭ) – soi di scamnu largu, cu bratsã sh-cu-aradzim dinãpoi (di cari poati si s-andrupascã omlu); scamnu lungu sh-cu cãpitãnji tra (i) s-poatã s-shadã ma multsã oaminj, un ningã-alantu, icã (ii) s-poatã s-doarmã omlu, ma s-va; canapei *{ro: canapea}* *{fr: canapé}* *{en: couch, sofa}* § ***canapei*** (ca-na-pé-i) sf canapei (ca-na-péĭ) – (unã cu ***canape***)

canapei (ca-na-pé-i) sf – vedz tu ***canape***

canar (ca-nárŭ) sm canari (ca-nárĭ) – pulj njic, cu peani galbini-verdzã, tsi yini dit unã nisii tsi-lj poartã numa, ma cari adzã easti criscut ta s-bãneadzã tu culivii n casili-a oaminjlor, trã mushuteatsa shi boatsea-a lui mãyipsitoari *{ro: canar}* *{fr: serin, canari}* *{en: canary}* ex: canar, lai canar, bati-nj un cãntic s-isihãsescu § ***canirin*** (ca-ni-rínŭ) sm canirinj (ca-ni-rínjĭ) – (unã cu ***canar***) ex: scoati bots di canirin

canã* (cá-nã) – fimininlu di la pronuma "can"; vedz ***can***^{2}

canã^1 (cá-nã) sf cãnj (cắnjĭ) – lãnã dit cari s-ari scoasã lãna lungã shi ascurã; hir suptsãri shi shcurtu tsi easi dit unã tsã-sãturã; soi di lãnã cu cari, multi ori, s-umplu cãpitãnjili, dushe-curli, etc.; scamã, shilji, frumã, drashtolinã, drashtomal, shtim, tãlaci, tãlmaci; (fig: canã = pãndzinã adratã di pangu) *{ro: scamă}* *{fr: charpie (provenant, par example, de la laine sérancée); sorte de duvet}* *{en: lint}* ex: ti umplush di cãnj; di tãvani aspindzurã unã ca̦nã (pãndzinã)

canã^2 (cá-nã) sf cãnj (cắnjĭ) – hãlatea pri cari shadi sh-di iu s-aminã topa, canonea *{ro: pat de tun}* *{fr: affût}* *{en: gun carriage}*

canã^3 (cá-nã) sf cãnj (cắnjĭ) – ma multi turlii di erburi tsi pot s-creascã multu analti, pit locuri vãltoasi (tu mardzinea di lacuri i arãuri), cu truplu veardi, suptsãri, corcan, cu noduri tu locuri-locuri, sh-cu lilicili adunati stog tu-unã soi di schic tsi easi tu chipita-a truplui; cucuvitsã, trãscã, trescã, cãlami, rugoz, arãgoz, arãgosh, stuf, shuvar *{ro: pipirig, stuf}* *{fr: canne, jonc}* *{en: cane, reed}*

canda^1 (cán-da) adv – vedz tu ***cãndu***

canda^2 (cán-da) adv – nji sã pari cã; ashi-nj si pari; pistipsescu cã; parcã *{ro: parcă}* *{fr: comme si; on dirait que}* *{en: it seems like}* ex: canda (cãndu) nu fudzi, grea-nj; canda (parcã) bãnash tu pãduri; canda (parcã) hii agiun; canda plãndzi, nj-si pari; s-nãiri cu mini, canda (pistipsea cã) mini lj-aveam fai; mi nyisam, canda (parcã) nj-earam pi-unã dzeanã; canda-ashi nj-dzãsish; canda (parcã) ashi nã fu zborlu

candilanaftu (can-di-la-náf-tu) sm – vedz ***cãndilã***^{1}

candyiu (cánd-yĭu) sn candyi/candye (cánd-yi) – cumãts mãri di zahari multu curatã, faptã prota siropi sh-deapoea, peagalea faptã crustali limpidi prit cari treatsi shi s-veadi lunjina; pitruzahari, nebetshicher *{ro: candel, zahăr cristalizat}* *{fr: sucre candi}* *{en: sugar-candy}*

canelã^1 (ca-né-lã) sf caneli/canele (ca-né-li) – coaji di-unã soi di arburi tsi anjurdzeashti mushat (sh-cari s-bagã tu mãcãri tra s-lã si da unã nustimadã aparti) *{ro: scorţişoară}* *{fr: cannelle}* *{en: cinnamon}* ex: loclu-anjurdzeashti canelã, es armãnjlji nsus la-Avdelã

canelã^2 (ca-né-lã) sf caneli/canele (ca-né-li) – hãlati tsi s-bagã tu partea di nghios a unei buti tra s-astupã guva prit cari si scoati apa (yinlu, etc.) dit buti; sochi, cep, til *{ro: cep, robinet de butoi}* *{fr: fausset d'un tonneau}* *{en: faucet of a barrel}* ex: nu shtii s-disfacã canela (ceplu)

canfurã (cán-fu-rã) sf – vedz tu ***camfurã***

canghil (cán-ghilŭ) sn canghili/canghile (cán-ghi-li) – verdzi di her (lemnu) astãsiti sh-ligati unã ningã-alantã cu loc gol namisa di eali cari s-bagã la mardzinea di balconi (udã, scarã) tra si s-tsãnã lumea shi s-nu cadã; cãfasi, pãrmac, parmac, pãrmachi, pãrmãclãchi *{ro: zăbrea}* *{fr: grille, grillage}* *{en: grate, grill}* ex: pri canghili ma-nj ti̦-alinai

cangi^1***/cange*** (cán-gi) sf cãngi (cắn-gi) – shcop lungu shi suptsãri cu un cãrlig di her tu-un capit adrat maxus tra s-acats lucri (ca unã varcã, bunãoarã) di diparti shi s-li tradz cãtrã tini i s-li pindzi diparti di tini; prãjinã lungã shi suptsãri tsi ari unã soi di cãnistrã tu-un capit tra s-poatã omlu s-adunã poami di pi pom cãndu suntu multu nsus; cãrlig, cãnistrã; (fig: cangi = inati, hulii, amãnii, turbari, etc.) *{ro: cange, cârlig}* *{fr: croc, grappin}* *{en: hook}* ex: lu-acãtsã cu cangea (cãrliglu); loai cu cangea (shcoplu cu cãnistra) tuti gortsãli; cu cãngili (cãrlidzli) lu scoasirã dit baltã

cangi^2***/cange*** (cán-gi) sf – vedz tu ***scangi***

cangrenã (cán-gre-nã shi can-gré-nã) sf – vedz tu ***gangrenã***

canim (cá-nimŭ) adv – nai putsãn; can, canai, canai-cã, incan, barim, barem, bari, macarim, macar, mãcar *{ro: măcar, cel puţin}* *{fr: (tout) au moins}* *{en: at least}* ex: macã ti purintsã, mãcã canim (barim) njel § ***canai/canae*** (ca-ná-i) shi ***canai*** (ca-náĭ) adv, cong – 1: nai putsãn; can, canim, canai-cã, incan, barim, barem, bari, macarim, macar, mãcar; 2: cu tuti cã, tsicari, tsicara, tsecarimetsi, metsi cã, tsicã, tsecã, etc. *{ro: măcar, cel puţin; deşi, cu toate că}* *{fr: au moins, du moins; quoi que, bien que}* *{en: at least; even though}* ex: canai (barim) yinu-aoatsi; loai featã, canai (barim), ashi cum vream; s-ved canai (macar) unã singurã oarã; sã shtiu canai (macar) cã nu va mor aoa § ***canai-cã*** (cá-naĭ-cã) adv, cong – (unã cu ***canai***) ex: canai-cã (cu tuti cã, metsi cã) lj-umplui casa cu tuti ghinetsli § ***can***^{1} (cánŭ) adv – 1: nai putsãn; canim, canai, canai-cã, incan, barim, barem, bari, macarim, macar, mãcar; 2:

dip tsiva, dip, ici *{ro: măcar, cel puţin; deloc}* *{fr: au moins, du moins; point du tout}* *{en: at least; not at all}* ex: can (macar, barim) di tini nu tsi-u njilã; can (dip, ici) nu ti minduea § ***incan*** (in-cánŭ) adv – 1: nai putsãn; barem, barim, bari, macarim, macar, mãcar, canim, can, canai, canai-cã, incan; 2: cu tuti cã; dicari, dicara; di itia cã; tr-atsea cã; cãtse, dirmi, cã, etc. *{ro: măcar, cel puţin; pentrucă}* *{fr: au moins; puisque, vu que}* *{en: at least; in vue of, because}* § ***calai-cã*** (cá-laĭ-cã) adv, cong – ghini cã, ma ghini, easti ghini cã, cu tuti cã, cala, calja, mabuli, etc. *{ro: bine că, mai bine, cu toate că, preferabil, mai degrabă, etc.}* *{fr: mieux, de préférence, plutôt, puisque, quoi que, etc.}* *{en: better, preferably, rather, although, etc.}* ex: calai-cã (easti ghini cã) picurarlu nu vinji; calai-cã (cu tuti cã, cã) easti cãldurã § ***calai-tsi/calai-tse*** (cá-laĭ-tsi) adv, cong – (unã cu ***calai-cã***) ex: calai-tsi (ghini cã) vinjish § ***cala*** (cá-la) adv – ghini cã, ma ghini; calja, calai-cã, calai-tsi *{ro: bine că, mai bine}* *{fr: mieux}* *{en: better}* § ***calja*** (cá-ljĭa) adv – (unã cu ***cala***)

caniva (cá-ni-vá) pr invar – vedz tu ***cari***[1]

canonã (ca-nó-nã) sf – vedz tu ***canoni***[2]

canoni[1]/canone (ca-nó-ni) sf canonj (ca-nónjĭ) – 1: armã di polim tsi lucreadzã cu bãruti sh-cu cari s-aminã diparti topi i ghiuledz cari, cãndu cad shi plãscãnescu pri loc, aspargu lucri i vatãmã oaminj; topã; 2: topa i ghiulelu aminat di canoni *{ro: tun; obuz}* *{fr: canon; obus}* *{en: canon; shell}*

canoni[2]***/canone*** (ca-nó-ni) sf canonj (ca-nónjĭ) – unã leadzi astãsitã di bisearicã cari aspuni tsi poati i nu poati si s-facã tu lucrili di bisearicã *{ro: canon bisericesc}* *{fr: canon, règle, pénitence}* *{en: canon}* § ***canonã*** (ca-nó-nã) sf canonj (ca-nónjĭ) – (unã cu ***canoni***[2])

cantsido (cán-tsi-dó) adv – vedz tu ***cãndu***

canurã (cá-nu-rã) sf canuri/canure (cá-nu-ri) shi cãnuri (cắ-nurĭ) – hir gros di lãnã cu cari muljerli mpiltescu pãrpodz i chilinj; lãnã albã, bunã trã turtseari *{ro: canură}* *{fr: gros fil de laine et de laine de chèvre servant à faire des bas et des tapis}* *{en: thick wool thread, for making socks or rugs}*

cap (cápŭ) sn capiti/capite (cá-pi-ti) – partea di nai ma nsus a truplui di om iu s-aflã ncljisã midua (acupiritã prisuprã di per, sh-cu fatsa iu s-aflã ocljilj, narea, urecljili, gura, etc.); (fig: 1: cap = atsel tsi easti ma mari tu-unã parei di oaminj, cãp, cãpii, ma marli, mãimar; 2: cap = capital, capitalj, paradz adunats tra s-hibã bãgats tu-unã alishvirishi; expr: 3: caplu-a corlui = atsel tsi s-aflã tu nchisita (caplu) a corlui shi, giucãndalui, lu tradzi dupã el; 4: cap gol = (i) cap neacupirit di mãndilã i cãciulã shi (ii) un tsi nu-ari tsiva n cap, tsi nu mindueashti ghini, tsi easti lishor, glar); 5: cap gros (di crinã, di shinic, di tãgari, vurgãrescu, etc.) = om tsi nu para easti dishteptu, tsi-aducheashti greu, tsi easti cãpos, tsi u tsãni pi-a lui sh-atumtsea cãndu tuts alantsã dzãc altã soi, etc.; 6: cap di alj = arãdãtsina-a aljlui tu cari s-aflã partea tsi s-mãcã (dupã tsi easti curat di peaji); 7: nu-ari nitsiun cap di alj = easti multu ftoh, cã nu-ari nitsi macar un cap di alj; 8: cap di tsãtsã = gurgulj, chipita-a tsãtsãljei (dit cari sudzi njiclu, laptili di mumã); 9: cap di cãshcãval = aroatã ntreagã di cãshcãval; 10: cap di-arãu = ahiursirea di-arãu, izvur; 11: cap ligat = cap cu minti sãnãtoasã, cu giudicatã bunã, cap tsi mindueashti ghini; 12: cap di carni = cap lishor, tsi nu mindueashti ghini; 13: ***cap-di-cãni*** = yeatsã (hiintsã) dit pãrmiti tsi easti ca unã soi di lamnji cu truplu di om shi caplu di cãni; 14: un cu dauã capiti = un gioni cutidzãtor, cu gãireti; 15: (trec, s-fac) "doi" anj ãn cap = (trec, s-fac) tamam "doi" anj; 16: dau cap, scot caplu = mi-aspun, mi ved, mi-alãncescu, mi ndzãmedz; 17: ãnj lja multu caplu, ãnj talji caplu = hiu multu dishteptu, u nvets multu ghini cartea, aduchescu lishor sh-ghini tut tsi-nj si spuni i tsi dghivãsescu; 18: ãlj ljau caplu = ãlj talj caplu; 19: lja-ts caplu! = fudzi di-aoa!; 20: sã-lj ljai caplu shi s-fudz!; sã-lj ljai caplu di mushatã tsi easti = easti multu mushatã, nu-ari tu lumi ma mushatã di ea; 21: ãnj shuirã prit cap = ãnj treatsi prit minti; 22: nu mi doari caplu = nu-am ananghi, nu-am vãrã cripari, nu nj-adutsi vãrã ghideri; 23: nj-u da n cap = mi fatsi sã-nj yinã-andralã, mi mbeatã; 24: lu-am adratã caplu = mi-am mbitatã; 25: nu dzãc cap = nu mi doari caplu, nu am dureari di cap; 26: lu scot un lucru n cap = l-bitisescu un lucru, l-fac lucrul cum mi-arãseashti s-hibã adrat, amintu (azvingu) tu-unã alumtã; 27: mut (scol) caplu = mi-alumtu cu oaminjlji a unei chivernisi dit cratlu iu bãnedz di itia cã elj fac nindriptãts shi tirãnsescu dunjaea; mi ximut, rebilipsescu; 28: nj-bag caplu tu tastru = mi afierusescu, mi fac curbani (tilefi); 29: lj-mãc caplu = ãl mor, ãl vatãm; 30: cu caplu nghios = amãrãt, nvirinat, cripat, tapin, tãpinusit; 31: cu caplu-aspindzurat, lu-aspindzurai caplu = escu cãtãdixit, nj-si freadzirã nãrli, nj-adunai coada, etc.; 32: nu pot sã scot caplu iuva; nu am iu sã scot caplu = nj-easti multã arshini, mi-arushinai multu, mi ngroapã loclu; 33: l-bag cu caplu tu loc = lu-aurlu, l-cãtigursescu multu; 34: nj-leg caplu = mi nsor; 35: mi scol cu noaptea n cap = mi scol di-andzari, tu hãrãxitã, tu cripata-a dzuãljei, tu hãryii, etc.; 36: pri caplu-a meu! = s-mor, s-mi-agudeascã astrãpia, ma s-nu hibã dealihea tsi spun!; 37: nu-am minti n cap = (i) hiu multu nvirinat (ii) nu minduescu (giudic) ghini, glãrii di minti di fac ahtãri glãrinj, etc. *{ro: cap, căpăţână de usturoi, sfârc de sân, roată de caşcaval, capital, şef, capăt, extremitate, etc.}* *{fr: tête; tête d'ail, têtin, bout de sein; fromage; capital, chef, bout, commencement, etc.}* *{en: head, garlic cloves; nipple, cheese, capital, chief, end, etc.}* ex: unã cãciubã yirminoasã, sum cãciubã nã livadi, sum livadi dauã-arveli, sum arveli doi purunghi, sum purunghi un shoput cu dauã shulinari, sum shoput unã moarã, sum moarã un cioc (angucitoari: *caplu-a omlui*); caplu fatsi, caplu tradzi; inshits soatsã, cu capitli goali (expr: capitli neacupiriti); cap ai, tsi u vrei mãdua?; cap di crinã, cap di shinic, cap di tãgari, cap vurgãrescu, unã easti (expr: om tsi nu easti dishteptu, cari aducheashti greu sh-peanarga atseali tsi-lj si dzãc); s-acãtsã tu caplu-a corlui (expr: tu nchisita-a corlui); nu-ari nitsiun cap di alj (expr: easti multu oarfãn); lj-supsi caplu di tsãtsã (expr: lj-supsi gurguljlu); adunj dauã capiti (expr: aroati) di cãshcãval; toclu mãca caplu (fig: capitalu); caplu (fig: capitalu) di paradz njicshurã; voi cari avets cap (fig: ma marli)?; coada cap (fig: cãpii, ma mari) easti la noi sh-luplu picurar la oi; oili deadirã cap (expr: s-alãncirã); da cap (expr: s-aspun, s-ved, s-alãncescu) cãrvãnarlji la crutsi; deadirã cap fumeljli, si lj-arcãm cãrveljli; deadi un cap di-arãu (expr: andzãmã un izvur); lãcrinjli-a ljei, un cap di-rãu (expr: izvur); cap (expr: da cap, s-alãncescu) sh-cudarlji; ishirã tu caplu (expr: intrata, nchisita) a prumuvearãljei; mushatã, sã-lj ljai caplu; el ari cap ligat (expr: tsi mindueashti ghini, cu giudicatã bunã), nu cap di carni (expr: lishor, nibun, fãrã giudicatã bunã); nu-lj lja caplu (expr: nu-aducheashti, nu-lj talji caplu); lj-loa multu caplu (expr: eara multu dishteptu, nvitsa multu ghini); bãneadzã fãrã s-lu doarã caplu (expr: fãrã cripãri); pãn tu oara-a moartiljei nu dzãsi cap (nu dzãsi cã-l doari caplu); di-atumtsea tricurã doi anj ãn cap (expr: s-featsirã tamam doi anj); nu va poatã s-u scoatã n cap (expr: nu va poatã s-bitiseascã lucrul, s-amintã, s-azvingã); n cap cu tini ni draclu nu u scoati (expr: ni draclu nu poati s-ti-azvingã, s-amintã cu tini); s-lu scoatã lucurlu n cap (expr: s-lu bitiseascã lucrul); cari i-atsel cu dauã capiti (expr: cari easti atsel tsi s-pistipseashti gioni sh-cuteadzã s-facã…); mutã caplu (expr: rebilipsi); ashtirnets-vã, nu mutats cap (expr: nu vã ximutats); cari s-dutsi aclo, sh-bagã caplu tu tastru (expr: s-fatsi curbani); s-tsã mãts caplu, s-tsã mãts! (expr: s-ti moarã, s-ti vatãmã); tsi yini cu caplu nghios (expr: nvirinat, tãpinusit)?; li-aspindzurarã capitli (expr: s-cãtãdixirã, lã scãdzu tinjia, sh-li freadzirã nãrli, s-arushinarã); mi featsi s-nu pot si-nj scot caplu iuva (expr: mi featsi s-mi-arushinedz multu); mi bãgarã cu caplu tu loc (expr: mi-aurlarã multu); dusi, sh-lo caplu! (expr: fudzi!); an, trã Stã Vinjiri, sh-ligã sh-el caplu (expr: si nsurã); yinlu lj-u deadi n cap (expr: lu mbitã, l-featsi sã-lj yinã andralã); lu-avea adratã caplu (expr: s-avea mbitatã); si scoalã cu noaptea n cap (expr: si scoalã di andzari, tu hãrãxitã, etc.); mi giur pi caplu-a meu (expr: mi giur, s-mor ma s-nu hibã dealihea); pi cap-tsã, nu mi-arãdi! (expr: s-ti-agudeascã astrãpia ma s-mi-arãdz) § ***cãpic***[1] (cã-pícŭ) sn cãpitsi/cãpitse (cã-pí-tsi) – cap ma njic *{ro: căpuşor}* *{fr: petite tête}* *{en: small head}* § ***cãpos*** (cã-pósŭ) adg cãpoasã (cã-poá-sã), cãposh (cã-póshĭ,

cãpoasi/cãpoase (cã-poá-si) – tsi ari caplu mari; tsi ari caplu gros shi aducheashti greu; tsi u tsãni pi-a lui sh-atumtsea cãndu tuts alantsã dzãc altã soi; cap di crinã, cap di shinic, cap di tãgari, etc. *{ro: căpăţânos} {fr: qui a une grosse tête; têtu} {en: with a big head; stubborn}* § ***cãpitsãnã*** (cã-pi-tsắ-nã) sf cãpitsãnj (cã-pi-tsắnjĭ) – 1: partea di nai ma nsus a truplui di om (iu s-aflã ncljisã midua, acupiritã prisuprã di per shi n fatsã cu oclji, nari, ureclji, gurã, etc.); oasili-a caplui di om sh-di prãvdzã tsi ncljid nãuntru midua; cãpãtsãnã, cap, craniu, cafcalã, cafcã, cãrapã, cãrãfetã, cãrfetã, cocã, cofã, ciufutinã, ftinã, puscar, cãrtsunã, ciuturã, curcubetã; 2: arãdãtsina (ca unã tseapã) di alj; 3: cumatã di zahãri faptã tra si sh-u-aducã cu un lucru tsi ari unã chipitã nsus sh-unã parti largã nghios (pri cari poati s-hibã bãgatã s-shadã) *{ro: craniu, cap, căpăţână de usturoi, căpăţână de zahăr} {fr: crâne, tête, gousse d'ail, pain de sucre} {en: skull, head, clove of garlic, sugar-loaf}* ex: un la yinghits cãpitsãnj (capiti) § ***cãpãtsãnã*** (cã-pã-tsắ-nã) sf cãpãtsãnj (cã-pã-tsắnjĭ) – (unã cu ***cãpitsãnã***) § ***cãpitãnj*** (cã-pi-tắnjĭŭ) sn cãpitãnji/cãpitãnje (cã-pi-tắ-nji) – unã soi di pungã di pãndzã ncljisã (cusutã di tuti pãrtsãli) sh-umplutã di lãnã (bumbac, puh., etc.) faptã maxus tra si s-bagã sum caplu-a omlui cãndu doarmi (pi scamnu iu s-shadi, la mesi cãndu s-andoapirã di tsiva, etc.); cãpitinj, cãpitunj, pruschefal; (expr: fatsã di cãpitãnj = unã soi di pungã di pãndzã (cãtivãrãoarã chindisitã) tu cari s-bagã cãpitãnjlu tra s-nu s-murdãripseascã) *{ro: căpătâi, pernă} {fr: chevet, oreiller, coussin} {en: bed head, pillow}* ex: dada-ts plãndzi cãpitãnj (la pruschefal) § ***cãpitinj*** (cã-pi-tínjĭŭ) sn cãpitinji/cãpitinje (cã-pi-tí-nji) – (unã cu ***cãpitãnj***) ex: si-andoapirã pi cãpitinj; cãt fu lãndzitã nu fudzi di la cãpitinjlu-a ljei § ***cãpitunj*** (cã-pi-túnjĭŭ) sn cãpitunji/cãpitunje (cã-pi-tú-nji) – (unã cu ***cãpitãnj***) ex: sum cãpitunjlu a cumnatã-sai § ***capelã*** (ca-pé-lã) sf capeli/capele (ca-pé-li) – lugurii purtatã pri cap di oaminj (tra s-lji afireascã di ploai, soari, arcoari, etc.); cãciulã, cãciuã, bãrbãrusã, barbarusã, fesi, cãlpachi *{ro: pălărie} {fr: chapeau} {en: hat}* § ***capit***[1] (cá-pitŭ) sn capiti/capite (cá-pi-ti) – partea (caplu) dit bitisitã (sh-cãtivãrãoarã nchisitã) a unui lucru lungu (cioarã, spangu, banã, mes, prumuvearã, etc.); cap, cornu, spitsã *{ro: capăt} {fr: bout, extrémité} {en: end, extremity}* § ***capit***[2] (cá-pitŭ) sn capiti/capite (cá-pi-ti) – lãna tsi s-tundi di la caplu, gusha shi coada-a oailjei *{ro: lâna tunsă de la capul şi coada de oaie} {fr: laine de mouton qui croît sur la tête, autour du cou et sur la queue} {en: sheep wool taken from the head and tail}* § ***cãpitedz***[3] (cã-pi-tédzŭ) vb I cãpitai (cã-pi-tắĭ), cãpitam (cã-pi-támŭ), cãpitatã (cã-pi-tá-tã), cãpitari/cãpitare (cã-pi-tá-ri) –tundu "capit"-lu (lãna di la caplu shi coada-a oailjei) *{ro: tund "capitlu" oilor} {fr: tondre le "capit" des moutons} {en: shear the sheep "capit"}* § ***capit***[3] (cá-pitŭ) vb I cãpitai (cã-pi-tắĭ), cãpitam (cã-pi-támŭ), cãpitatã (cã-pi-tá-tã), cãpitari/cãpitare (cã-pi-tá-ri) – (unã cu ***cãpitedz***[3]) § ***cãpitat*** (cã-pi-tátŭ) adg cãpitatã (cã-pi-tá-tã), cãpitats (cã-pi-tátsĭ), cãpitati/cãpitate (cã-pi-tá-ti) – (oaea) tsi easti tumsã la cap, gushi shi coadã; (lãna) tumsã di la caplu shi coada-a oailjei *{ro: tuns la cap şi la gât; (lâna) care vine de la cap şi gât} {fr: tondue sur la tête et autour du cou} {en: with head and neck sheared}* § ***cãpitari/cãpitare*** (cã-pi-tá-ri) sf cãpitãri (cã-pi-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-capitã unã oai *{ro: acţiunea de a tunde "capitlu" de la oi} {fr: action de tondre le "capit" des moutons} {en: action of shearing the "capit" of sheep}* § ***capishonã*** (ca-pi-shĭó-nã) sf capishoni/capishone (ca-pi-shĭó-ni) – unã soi di capelã (di adimtu, pustavi, pãndzã, etc.) tsi s-adavgã la gulirlu-a paltolui tra si s-bagã pristi cap cãndu da ploai (tra s-nu s-udã perlu i caplu-a omlui); cãpush, zãrculã, culari, cuculã *{ro: capişon} {fr: capuchon} {en: hood}* § ***cãpush***[2] (cã-púshĭŭ) sn cãpushi/cãpushe (cã-pú-shi) – (unã cu ***capishonã***) § ***capã*** (cá-pã) sf capi/cape (cá-pi) – palto cu capishonã (zãrculã); tãmbari, pãnãcapã, pãnucaplã *{ro: manta cu glugă} {fr: manteau à capushon} {en: coat with hood}* § ***ncãpushedz*** (ncã-pu-shĭédzŭ) (mi) vb I ncãpushai (ncã-pu-shĭắĭ), ncãpusham (ncã-pu-shĭámŭ), ncãpushatã (ncã-pu-shĭá-tã), ncãpushari/ncãpushare (ncã-pu-shĭá-ri) – nj-trag capishonea pristi cap s-mi-afirescu di ploai (neauã, arcoari, soari, etc.); nj-bag nã mãndilã pristi cap (ca un capishon) *{ro: pune pe cap capişonul} {fr: mettre le capuchon sur la tête} {en: put the hood on the head}* ex: cara lu ncãpushe (lj-bãgã capishona, baltsul pristi cap) ghini, nu-avea pri iu s-lji intrã vimtul § ***ncãpushat*** (ncã-pu-shĭátŭ) adg ncãpushatã (ncã-pu-shĭá-tã), ncãpushats (ncã-pu-shĭátsĭ), ncãpushati/ncãpushate (ncã-pu-shĭá-ti) – tsi sh-ari bãgatã capishonea pri cap (capishonea) tsi easti bãgatã pristi cap *{ro: cu capişonul pus pe cap} {fr: avec le le capuchon sur la tête} {en: with the hood on the head}* § ***ncãpushari/ncãpushare*** (ncã-pu-shĭá-ri) sf ncãpusheri (ncã-pu-shĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si ncãpushadzã *{ro: acţiunea de a pune pe cap capişonul} {fr: action de mettre le capuchon sur la tête} {en: action of putting the hood on the head* § ***capotã*** (ca-pó-tã) sf capoti/capote (ca-pó-ti) – stranj tsi s-poartã n casã i nafoarã tsi poati s-aibã mãnits shi zãrculã; cãpotã, capot *{ro: manta cu mâneci şi capişon} {fr: peignoir, capote pourvue de manches et de capuchon} {en: housecoat or overcoat with sleeves and hood}* § ***cãpotã*** (cã-pó-tã) sf cãpoti/cãpote (cã-pó-ti) – (unã cu ***capotã***) § ***capot*** (ca-pótŭ) sn capoati/capoate (ca-poá-ti) – (unã cu ***capotã***) § ***capitalj*** (ca-pi-táljĭŭ) sn capitalji/capitalje (ca-pi-tá-lji) – aveari (paradz, loc, pãrmãtii, etc.) cu cari omlu poati sã nchiseascã un lucru cu cari s-facã ma multã aveari (ca bunãoarã, sã-sh dishcljidã unã ducheani, s-acumpãrã oi cu cari s-facã mãxulji trã vindeari, etc.); cap, capital, cãpitalj, sirmae, seu *{ro: capital} {fr: capital} {en: capital}* ex: nu li ljau trã capitalj (cap) graili a lor § ***cãpitalj*** (cã-pi-táljĭŭ) sn cãpitalji/cãpitalje (cã-pi-tá-lji) – (unã cu ***capitalj***) ex: avets cãpitalji? § ***capital*** (ca-pi-tálŭ) sn capitalji/capitalje (ca-pi-tá-lji) – (unã cu ***capitalj***) § ***cãp*** (cắpŭ) sm cãpi (cắpĭ), cãchi (cắchĭ) shi sn cãpuri (cắ-purĭ) – omlu di frãmti ditu-unã hoarã (pulitii, crat, etc.); atsel tsi easti ma marli tu-unã parei di oaminj; un tsi s-aflã tu-unã semti (scarã) ma nsus di altsã (ditu-unã multimi di oaminj, tu-unã parei, sutsatã, etc. cari ascultã di el); cap, cãpii, frãmti, ma marli, mar, mãimar *{ro: şef} {fr: chef} {en: chief}* ex: celniclu easti ca pãrinti, ca cãp astãdz; celniclu easti cãplu (caplu) a fãlcariljei; him cupii fãrã picurar, fãrã cãp (mãimar); cãplu (frãmtea) a numtãljei easti nunlu; prota bea cãplu (ma marli); escu tu cãp (inshii protlu: zbor dit un agioc di ficiurits) § ***cãpii/cãpie*** (cã-pí-i) sf cãpii (cã-píĭ) – 1: cãp, cap, frãmti, ma marli, mar, mãimar, tãpar; 2: semtea (loclu) tsi u-ari shi lucrul tsi-l fatsi cãplu a unei multimi di oaminj; 3: fumealji (soi, scarã bunã); ugeachi *{ro: şef, căpetenie; şefie, conducere} {fr: chef, conducteur; commandement, protection} {en: chief, leader, head; leadership, position of command}* ex: acatsã cãpia (atsel ma marli) a peshtilor; pitricurã la Dumnidzã cãpiili (ma mãrlji) a lor; tatã, di cãpii (scarã, soi, ugeachi) mari; easti di soi, di cãpii (ugeachi) mari § ***cãpitan*** (cã-pi-tánŭ) sm, sf cãpitanã (cã-pi-tá-nã), cãpitanj (cã-pi-tánjĭ), cãpitani/cãpitane (cã-pi-tá-ni) – atsel tsi easti caplu (ma marli) tu-unã ceatã di furi (tu-unã buluchi di oaminj tsi vor s-facã deadun un lucru, unã parti dit ascheri, etc.); cãpidan, capidan, cap, cãp, cãpii *{ro: căpitan} {fr: capitain, chef} {en: captain, chef}* ex: ligati ca capitani (ligati la cap ca neshti cãpitanj di furi) § ***cãpidan*** (cã-pi-dánŭ) sm, sf cãpidanã (cã-pi-dá-nã), cãpidanj (cã-pi-dánjĭ), cãpidani/cãpidane (cã-pi-dá-ni) – (unã cu ***cãpitan***) ex: moi mushatã cãpidanã § ***capidan*** (ca-pi-dánŭ) sm, sf capidanã (ca-pi-dá-nã), capidanj (ca-pi-dánjĭ), capidani/capidane (ca-pi-dá-ni) – (unã cu ***cãpitan***) § ***cãpitãnatã*** (cã-pi-tã-ná-tã) sf cãpitãnati/cãpitãnate (cã-pi-tã-ná-ti) – lucrul (shi soea di lucru) tsi-l fatsi cariva tu chirolu tsi easti cãpitan di furi; ceatã di oaminj tsi ari n cap un cãpitan (shi loclu tsi-l ursescu nãsh); cãpitãnlãchi, cãpii *{ro: căpitănie} {fr: capitainerie, commandement} {en: captaincy, command}* ex: tu cãpitãnata al Jeacã (chirolu cãndu Jeacã cumãndãrsea furlji) § ***cãpitãnlãchi/cãpitãnlãche*** (cã-pi-tãn-lắ-chi) sf cãpitãnlãchi (cã-pi-tãn-lắchĭ) – (unã cu ***cãpitãnatã***) § ***caparosh*** (ca-pa-róshĭŭ) sm caparosh (ca-pa-róshĭ) – agru-pulj cu caplu arosh *{ro: pasăre cu capul roşu} {fr: oiseau qui a la tête rouge} {en: bird with a red head}*

caparosh (ca-pa-róshĭŭ) sm – vedz tu ***cap***
capã (cá-pã) sf – vedz tu ***cap***
cap-di-cãni sm – vedz tu ***cap***, ***cãni***
capelã (ca-pé-lã) sf – vedz tu ***cap***
capidan (ca-pi-dánŭ) sm, sf – vedz tu ***cap***
capisãz (ca-pi-sắzŭ) adg capisãzã (ca-pi-sắ-zã), capisãji (ca-pi-sắjĭ), capisãzi/capisãze (ca-pi-sắ-zi) – un tsi alagã cãljurli, dit un loc tu altu, fãrã nitsiun scupo tu banã sh-fãrã s-aibã tu minti s-facã tsiva; un tsi nu lu-arãseashti lucrul shi nu pari s-aibã un loc iu s-bãneadzã, cu casa sh-cu lucrul; hulandar, birdush, ciu-hljan, ciumagarã, hulandar, vagabondu, pezevenghiu *{ro: hai-mana, hoinar}* *{fr: flâneur, vagabond}* *{en: vagrant, loafer, vagabond, tramp}* ex: tsi capisãz (hulandar, vagabondu) easti!
capishonã (ca-pi-shĭó-nã) sf – vedz tu ***cap***
capit[1] (cá-pitŭ) sn – vedz tu ***cap***
capit[2] (cá-pitŭ) sn – vedz tu ***cap***
capit[3] (cá-pitŭ) vb I – vedz tu ***cap***
capital (ca-pi-tálŭ) sn – vedz tu ***cap***
capitalj (ca-pi-táljĭŭ) sn – vedz tu ***cap***
capot (ca-pótŭ) sn – vedz tu ***cap***
capotã (ca-pó-tã) sf – vedz tu ***cap***
caprã (cá-prã) sf capri/capre (cá-pri) shi cãpri/cãpre (cắ-pri) shi cãpãri (cã-pãrĭ) – pravdã (feamina-a tsaplui) tsi sh-u-adutsi cu oaea, cu coarni, cari u-arãseashti ma multu frãndza dicãt earba, sh-cari easti cricutã trã laptili, carnea shi perlu lungu tsi-l da; (fig: 1: caprã = arbines; expr: 2: ãnj vinjirã cãprili = isihãsii, hiu tu bunili, am bunili) *{ro: capră}* *{fr: chèvre}* *{en: goat}* ex: capra i lutseafirli; shtii capra tsi easti earba!; si mpartã oili di capri; capra arãnjoasã sh-coada tut ãmproastã; lj-vinjirã cãpãrli (expr: isihãsi); tsi va capra aestã (fig: arbineslu aestu)? § ***cãpritsã*** (cã-prí-tsã) sf cãpritsã (cã-prí-tsã) – caprã ma njicã *{ro: căpriţă}* *{fr: chevrette}* *{en: little goat}* § ***cãprinã*** (cã-prí-nã) sf cãprinj (cã-prínjĭ) shi cãprinuri (cã-prí-nurĭ) – perlu di caprã dit cari s-fac stranji (tendzã, disãdz, sats, sazmi, tastri, tãmbãri, etc.) *{ro: păr de capră}* *{fr: laine de chèvre}* *{en: goat wool}* ex: aprindi un per di cãprina di cheali; scrum di cãprinã (di lãnã di caprã) § ***cãprindzu*** (cã-prín-dzu) adg cãprindzã (cã-prín-dzã), cãprindzã (cã-prín-dzã), cãprin-dzã (cã-prín-dzã) – di caprã, tsi ari s-facã cu capra *{ro: de capră}* *{fr: de chèvre}* *{en: of goat}* ex: vãshclje cãprindzu (di caprã) § ***cãprar*** (cã-prárŭ) sm, sf cãprarã (cã-prá-rã), cãprari (cã-prárĭ), cãprari/cãprare (cã-prá-ri) – omlu tsi-aveaglji shi pashti cãprili; cãpãrar *{ro: căprar}* *{fr: chevrier}* *{en: goatherd, goat-girl}* ex: cãprarlu cu cãprili sh-mãtricarlu cu mãtritsili § ***cãpãrar*** (cã-pã-rárŭ) sm, sf cãpãrarã (cã-pã-rá-rã), cãpãrari (cã-pã-rárĭ), cãpãrari/cãpãrare (cã-pã-rá-ri) – (unã cu ***cãprar***) ex: el sh-eara cãpãrar (picurar la cãpri), ea sh-eara nã cãpãrarã (featã tsi pashti cãpri) § ***cãpãrleadzã*** (cã-pãr-leá-dzã) sf cãpãrledz (cã-pãr-lédzĭ) – loclu iu s-tsãn cãprili; cãpãrleatsã, cãpãrledz, cãprãleatsã *{ro: căprăreaţă}* *{fr: endroit où se repose les chèvres}* *{en: place where the goats take their rest}* ex: cãpãrli dit cãpãrleadzã § ***cãpãrleatsã*** (cã-pãr-leá-tsã) sf cãpãrlets (cã-pãr-létsĭ) – (unã cu ***cãpãrleadzã***) § ***cãpãrledz*** (cã-pãr-lédzŭ) sn cãpãrleadzã (cã-pãr-leá-dzã) – (unã cu ***cãpãrleadzã***) § ***cãprãleadzã*** (cã-prã-leá-dzã) sf cãprãledz (cã-prã-lédzĭ) – (unã cu ***cãpãrleadzã***) § ***cãpreatsã*** (cã-preá-tsã) sf fãrã pl – loclu din hoarã iu cãprarlu li aflã cãprili, cati tahina, tra s-li ducã la pãshteari *{ro: locul din sat unde sunt aduse caprele de săteni, ca să le găsească căprarul dimineaţa şi să le ducă la păscut}* *{fr: endroit où chaque matin, le chevrier du village trouve les chèvres des villageois}* *{en: place where the goats are brought by the village people to be found and taken by de goatherd in the morning}* § ***cãprãriu*** (cã-prã-ríŭ) sm fãrã pl – multeatsã di cãpri § ***cãprior***[1] (cã-pri-órŭ) sm, sf cãprioarã (cã-pri-oá-rã), cãpriori (cã-pri-órĭ), cãprioari/cã-prioare (cã-pri-oá-ri) – pravdã agrã (ma njicã di tserbu) tsi bãneadzã tu pãduri sh-multi ori pi cãrciliurli chitroasi a muntsãlor, tsi sh-u-adutsi multu cu-unã caprã (un tsap), sh-tr-atsea-lj si dzãtsi shi agrucaprã i caprã agrã; zãrcadã, zãrcãnge *{ro: căprior, căprioară}* *{fr: chevreuil, chevrette}* *{en: deer, doe}* ex: mplin di tserghi sh-cãprioari (zãrcãdz) § ***agrucaprã*** (a-gru-cá-prã) sf agrucapri/agrucapre (a-gru-cá-pri) shi agrucãpri/agrucãpre (a-gru-cắ-pri) shi agrucãpãri (a-gru-cắ-pãrĭ) – pravdã tsi sh-u-adutsi multu cu capra criscutã di om, ma bãneadzã agrã prit muntsã sh-pãduri *{ro: capră sălbatică}* *{fr: chèvre sauvage}* *{en: wild goat}*
capsã (cáp-sã) sf capsi/capse (cáp-si) – unã lugurii (ca unã cutii, fachir njic) cari fatsi ca s-plãscãneascã bãrutea (di la tufechi, di la участ mademi, etc.) atumtsea cãndu u va omlu; capsã *{ro: capsă}* *{fr: amorce, capsule}* *{en: firing cap, fuse, detonator}*
capsi[1]***/capse*** (cáp-si) sf cãpsi (cắp-si) – tsi nu poati s-easã nafoarã; tsi easti astupat; tsi nu poati sã-sh facã apa-atsea groa-sa; tsi nu poati si s-cacã *{ro: constipaţie}* *{fr: constipation}* *{en: constipation}* ex: easti capsi (nu poati s-easã nafoarã); laptili fatsi capsi (l-fatsi s-nu poatã s-easã nafoarã)
capsi[2]***/capse*** (cáp-si) sf cãpsi (cắp-si) – lãngoari mulipsitoari (datã di unã yeatsã, tsi poati si s-lja di la un om la altu) tsi s-aspuni cu cãlduri (pirito) shi cu hiori (ca di-arcoari) tsi trec prit tut truplu; cãlduri, pirito *{ro: febră}* *{fr: fièvre}* *{en: fever}*
capsu (cáp-su) invar – cari nu-ari tihi tu banã; tsi s-aflã tu-unã halã urutã; tsi ari mash cripãri shi taxirãts; capsuman, mãrat, marat, mbogru, cacomir, cob, corbu, dholj, dhistih, gramen, gal, lai, morvu, ohru, piscatran, shcret, tihilai, tumsu, tumtu, etc. *{ro: sărman, biet}* *{fr: pauvre, infortuné, malheureux}* *{en: poor, unfortunate, unhappy}* ex: capsu birbeclu (maratlu birbec); capsu moasha (mãrata moashi), capsu horli (mãratili hori); banã a capsu nveastãljei (a mãratiljei nveastã) § ***capsu-man*** (cap-su-mánŭ) adg capsumanã (cap-su-má-nã), capsu-manj (cap-su-mánjĭ), capsumani/capsumane (cap-su-má-ni) – 1: cari nu-ari tihi tu banã; tsi s-aflã tu-unã halã urutã; tsi ari mash cripãri shi taxirãts; mãrat, marat, etc.; 2: tsi u tsãni pi-a lui tut chirolu shi easti greu s-lu cãndirseshti di-un lucru lishor tr-aduchiri; cap gros (di tãgari, di crinã, di shinic, di mulari, etc.) *{ro: nenorocit; încăpăţânat}* *{fr: malheureux; entêté}* *{en: unfortunate; stubborn}* ex: easti-ahtari capsuman (ari caplu-ahãt di gros), cã di pi-a lui nu pots s-lu giots; lai capsuman (marate, cap gros), ligari vrei di prun
capsuman (cap-su-mánŭ) adg – vedz tu ***capsu***
car (carŭ) sn cari (cá-ri) – unã soi di amaxi traptã di prãvdzã (calj, boi) cu cari huryeatslji poartã lucri, biricheti, etc.; cherã, carotsã *{ro: car}* *{fr: char, chariot}* *{en: charriot, ox-cart}* ex: turcul lu-acatsã lepurli cu carlu; lãngoarea yini cu carlu; cu carlu cu foc ãn tser
cara (cá-ra) adv, cong – cari, carea, cãndu, dupã tsi, fure-cã, furi-cã, fur-cã, macã, ma, ama, amea, s-easti cã, ma s-hibã di, cara sã, disi, dis, sticã, si, etc. *{ro: când, în timp ce, după ce, dacă, pentru că, deci, etc.}* *{fr: quand, pendant que, après que, si, vue que, puisque, alors, donc, etc.}* *{en: when, while, after, if, because, then, etc.}* ex: cara (cãndu, macã) vidzurã ashi, tãcurã; cara (macã) dats di vã nsurats; vrea s-chiream pãn di un, cara (ma) s-nu earai tini; di cara (macã) voi imnats napudishalui, na, shi noi, di cara (atumtsea), ashi va s-imnãm (aoa, scriarea bunã dit sistemlu-a nostru easti “dicara”, un singur zbor; vedz ***dicara***); oarã bunã, cara (macã), du-ti; cara (cum) trãdzea un vimtu!; episcoplu, cara (cãndu, macã, cum) vidzu ahãtã dimãndãciuni; cara (macã, cum) cutsutlu-l chirdut § ***carea*** (cá-rea) adv, cong – (unã cu ***cara***) ex: carea (macã, cãndu, dupã tsi, cum) lu ncãrcam, nu mi durea caplu di gritã; carea (cãndu) nã u intrarã gheganjlji § ***cari***[2] (cárĭ) adv, cong – (unã cu ***cara***) ex: cari (cara, macã) vinji frica di nã lo; bãneadzã sh-adzã cari (ma, macã, ca) s-nu murirã; cari (di itia cã, cara, cãndu, dupã tsi) lã intrã ngrãnja, si mpãrtsãrã; cari (cã, di sibepea cã) eara toamnã cu neguri
carabash (ca-ra-báshĭŭ) adg carabashi/carabashe (ca-ra-bá-shi), carabash (ca-ra-báshĭ), carabashi/carabashe (ca-ra-bá-shi) – oai albã cu tsercljuri lãi la ochi *{ro: oaie albă cu cercuri negre la ochi}* *{fr: mouton blanc avec de cercles noirs autour des yeux}* *{en: white sheep with dark circles around the eyes}*
carabeu (ca-ra-béŭ) sm carabei (ca-ra-béĭ) – pulj di pãduri cu unã dintanã sãnãtoasã tsi ciucuteashti pri coaja-a arburlor tra s-aflã bubulitslji (insecti) cu cari s-hrãneashti; ciucãtoari, ciucutoari, ciplitoari, chetru *{ro: ciocănitoare}* *{fr: picvert,*

(grand) pic (noir)} *{en: woodpecker}* ex: o, lai pulj, di carabeu (ciucutoari)

carabinã (ca-ra-bí-nã) sf carabini/carabine (ca-ra-bí-ni) – tufechi ma shcurtã sh-ma lishoarã tsi s-poartã di nanumirea (di-aradã di-ascheri); tufechi, shishani, grã, dugrã, sinauer, martinã *{ro: carabină}* *{fr: carabine}* *{en: carbine}*

caracandzu (ca-ra-cán-dzu) sm – vedz tu ***carcandzal***

caracaxã (ca-ra-các-sã) sf caracãxi (ca-ra-căc-si) – un agru-pulj, mari cãt un purumbu, cu coada lungã, cu peani albi la pãnticã shi peani lãi sh-lutsiti pi pãltãri; haracastã, haracastrã, hãrãhastã, hãrhastã, hãrãhaxã, hãrãhulji, hãrãculji, hãshcã, hãrãfilj, eacmageai; (expr: easti (ca unã) caracaxã = easti multu slabã) *{ro: coţofană}* *{fr: pie}* *{en: magpie}* § ***haracastã*** (ha-ra-cás-tã) sf haracãsti (ha-ra-căs-ti) – (unã cu ***caracaxã***) § ***haracastrã*** (ha-ra-cás-trã) sf haracãstri (ha-ra-căs-tri) – (unã cu ***caracaxã***) § ***hãrãhastã*** (hã-rã-hás-tã) sf hãrãhãshti (hã-rã-hăsh-ti) – (unã cu ***caracaxã***) ex: hãrãhastã cãndu cãntã pi gardu easti semnu cã va s-lom unã hãbari; ti fitsesh hãrãhastã (expr: slãghish multu) – (unã cu ***caracaxã***) § ***hãrhastã*** (hãr-hás-tã) sf hãrhãshti (hãr-hăsh-ti) – (unã cu ***caracaxã***) § ***hãrã-haxã*** (hã-rã-hác-sã) sf hãrãhaxi (hã-rã-hác-si) – (unã cu ***caracaxã***) § ***hãrãhulji/hãrãhulje*** (hã-rã-hú-lji) sf hãrãculji/hãrãculje (hã-rã-cú-lji) – (unã cu ***caracaxã***) § ***hãrãculji/hãrãculje*** (hã-rã-cú-lji) sf hãrãculji/hãrãculje (hã-rã-cú-lji) – (unã cu ***caracaxã***) § ***hãshcã*** (hăsh-cã) sf hãshti/hãshte (hăsh-ti) – (unã cu ***caracaxã***) § ***hãrãfilj*** (hã-rã-fíljŭ) sm hãrãfilj (hã-rã-fíljĭ) – (unã cu ***caracaxã***) ex: vidzui un hãrãfilj

caracoli/caracole (ca-ra-có-li) sf – vedz tu ***cãrãuli***

carafilã (ca-ra-fí-lã) sf – vedz tu ***garafilã***

caraghios (ca-ra-ghĭósŭ) (sm, sf) adg caraghioasã (ca-ra-ghĭoá-sã), caraghiosh (ca-ra-ghĭóshĭ), caraghioasi/caraghioase (ca-ra-ghĭoá-si) – om tsi fatsi lumea s-arãdã; om tsi fatsi shicadz; om di cari sh-arãdi shi sh-fatsi pezã lumea; om tsi fatsi lucri ishiti dit arada-a lumiljei; om tsi nu-ari arshini; paljaci, mãscãrã, shicãgi, bashur, bashurcu *{ro: caraghios}* *{fr: bouffon, ridicule, drôle}* *{en: clown, ridiculous, funny}* ex: easti multu caraghios (shicãgi); tsi escu, caraghioslu-a tãu? § ***caraghiuslãchi/caraghiuslãche*** (ca-ra-ghĭus-lă-chi) sf caraghiuslãchi (ca-ra-ghĭus-lăchĭ) – atsea tsi fatsi (caraghioslu) tra s-facã chefi (s-arãdã) lumea *{ro: caraghioslâc}* *{fr: bouffonnerie}* *{en: clownery}*

caraghiuslãchi/caraghiuslãche (ca-ra-ghĭus-lă-chi) sf – vedz tu ***caraghios***

caraghros (ca-ra-ghrósŭ) sm caraghrosh (ca-ra-ghróshĭ) – unã cu ***caragros***

caragros (ca-ra-grósŭ) sm – vedz tu ***calagros***

caramanghiolã (ca-ra-man-ghĭó-lã) sf caramanghioli/caramanghiole (ca-ra-man-ghĭó-li) – hãlati cu cari s-talji capitli-a oaminjlor giudicats (cãtãdicãtsits) s-moarã (di-aradã, di-aoa sh-multsã anj, tu Galii) *{ro: ghilotină}* *{fr: guillotine}* *{en: guillotine}* § ***cãrãmãnjolã*** (cã-rã-mã-njĭó-lã) sf cãrãmãnjoli/cãrãmãnjole (cã-rã-mã-njĭó-li) – (unã cu ***caramanghiolã***)

carambolã (ca-ram-bó-lã) sf caramboli/carambole (ca-ram-bó-li) – balã aroshi la un agioc (biliardu, agioc di measã di oaminj mãri); agudirea cu bala-a giucãtorlui, alti doauã bali la agioclu di biliardu *{ro: carambol}* *{fr: carambole}* *{en: red ball (billiard); cannon (billiard)}*

caramuz (ca-ra-múzŭ) adg caramuzã (ca-ra-mú-zã), caramuji (ca-ra-mújĭ), caramuzi/caramuze (ca-ra-mú-zi) – hromã tsi da ca pi lai; lãit di soari; cãrã, sumulai, mulj *{ro: negricios}* *{fr: noirâtre; hâlé, brûlé}* *{en: blackish, darkish; sunburned}* ex: fatsa-lj caramuzã (sumulai, arsã di soari)

caranfil (ca-ran-fílŭ) sm – vedz tu ***garafilã***

caranfilã (ca-ran-fí-lã) sf – vedz tu ***garafilã***

caranfir (ca-ran-fírŭ) sm – vedz tu ***garafilã***

caras (ca-rásŭ) adg carasã (ca-rá-sã), carash (ca-ráshĭ), carasi/carase (ca-rá-si) – hromã tsi da pi arosh-lai; crasat *{ro: negru-roşcat}* *{fr: noir-rougeâtre}* *{en: black-reddish}*

carasoghiftu (ca-ra-só-ghif-tu) sm, sf, adg – vedz tu ***yiftu***

carasoyiftu (ca-ra-só-yif- tu) sm, sf, adg – vedz tu ***yiftu***

caraulã (ca-ra-ú-lã) sf – vedz tu ***cãrãuli***

carã (cá-rã) sf – vedz tu ***carni***

carcalandzu (car-cá-lan-dzu) sm – vedz tu ***carcandzal***

carcalec (car-ca-lécŭ) sm carcalets (car-ca-létsĭ) – insectã (yeatsã tsi sh-u-adutsi, sh-multi ori easti lugursitã unã cu acrida) cu truplu shcurtu sh-gros, cu ocljilj mãri sh-cu cicioarli di dinãpoi multu lundzi tsi u-agiutã s-ansarã multu diparti (sh-cari fatsi unã soi di shuirat cãndu sh-freacã un di-alantu, cicioarili di dinãpoi); ceatrafil, carcalets, carcaledz, cãrcãlets, curcalec, chirchinec, ghincalã, tsintsir, tsindzir, dzindzir, dzendzer, dzindzinar, giungiunar, jujunar, juji *{ro: greier}* *{fr: grillon}* *{en: cricket}* § ***carcalets*** (car-ca-létsŭ) sm carcalets (car-ca-létsĭ) – (unã cu ***carcalec***) ex: carcaletslu avea fudzitã § ***carcaledz*** (car-ca-lédzŭ) sm carcaledz (car-ca-lédzĭ) – (unã cu ***carcalec***) § ***cãrcãlets*** (cãr-cã-létsŭ) sm cãrcãlets (cãr-cã-létsĭ) – (unã cu ***carcalec***) ex: cãnticlu a cãrcãletslor s-avdi § ***curcalec*** (cur-ca-lécŭ) sm curcalets (cur-ca-létsĭ) – (unã cu ***carcalec***)

carcaledz (car-ca-lédzŭ) sm – vedz tu ***carcalec***

carcalets (car-ca-létsŭ) sm – vedz tu ***carcalec***

carcandzal (car-cán-dzalŭ) sm carcandzalj (car-cán-dzaljĭ) – 1: un drac cari, dupã pistipsirli-a laolui, s-aspuni noptsãli di dupã Crãciun pãnã tu dzua di Buboati (Bubuteadzã, Pãtigiuni); carcalandzu, caracandzu, calacandzu, drac, darac, demun, dyeavul, sãtãnã, shaitan, tartacuti, triscatarat, zarzavuli, shut, curnut, atsel cu-un cicior, aclo si-lj hibã, atsel din vali, shutlu din vali, si-lj creapã numa, s-lu ncljidã loclu, atsel cu coadã, atsel cu un cornu, atsel di sum punti, etc.; 2: unã soi di vombir dit pãrmitili dit lao, cari nu-ari moarti (sh-easi tu lumi mash noaptea dit murmintsã) sh-bãneadzã mash cu sãndzili tsi-l sudzi di la oaminj *{ro: diavol care, după credinţa populară coboară pe pământ nopţile dintre Crăciun şi Bobotează; vampir}* *{fr: diable qui, d'après la croyance populaire, séjourne sur la terre à partir de Noël jusqu'á l'Epiphanie; sorte de vampir ou de loup-garou}* *{en: devil who spends on earth the nights between Christmas and Epiphany; vampire}* ex: ca carcandzal (draclu) si nhidzi; daratslji di carcandzalj!; lj-talji calea un carcandzal (vombir) di darac § ***carcalandzu*** (car-cá-lan-dzu) sm carcalandzã (car-cá-lan-dzã) – (unã cu ***carcandzal***) § ***caracandzu*** (ca-ra-cán-dzu) sm caracandzã (ca-ra-cán-dzã) – (unã cu ***carcandzal***) § ***calacandzu*** (ca-la-cán-dzu) sm calacandzã (ca-la-cán-dzã) – (unã cu ***carcandzal***)

carchin (car-chínŭ) sm – vedz tu ***hãrchin***

carcu[1] (cár-cu) (mi) vb I – vedz tu ***ncarcu***[1]

carcu[2] (cár-cu) (mi) vb I – vedz tu ***ncarcu***[2]

cardam (cár-damŭ) sm pl(?) – earbã njicã, cu trup sh-alumãchi tsi s-trag tuti azvarna pri loc, sh-cu lãludz njits, albi *{ro: cardamă}* *{fr: cardamme (des prés)?; cresson d'eau}* *{en: watercress}*

cardham (cár-dhamŭ) sm pl(?) – unã cu ***cardam***

carea (cá-rea) adv, cong – vedz tu ***cara***

careai (ca-reáĭ) – vedz tu ***cureai***

careclã (ca-ré-clã) sf carecli/carecle (ca-ré-cli) – momilã faptã maxus tra s-shadã omlu mpadi (ma multu di casã, cu andoapir i fãrã); scamnu *{ro: scaun}* *{fr: chaise}* *{en: chair}* ex: shedz, hilj, pri careclã (scamnu)

caretã (ca-ré-tã) sf – vedz tu ***carotsã***

cari[1]***/care*** (cárĭ shi cá-ri) pr rel shi ntribãtoari – acari, cai, tsini, atsel tsi, atsea tsi, tsi, catiun, catiunã *{ro: care, cine}* *{fr: lequel, laquelle, lesquels, lesquelles, qui, quel, quelle}* *{en: who, whom, which}* ex: Franga, cari (atsea tsi) nu shi shtea tsiva; s-lja di perci, cari (catiun) cum poati; cari di cari (sh-un sh-alantu) si s-ducã; cari di cari s-avinã; cari (tsi) picurari astãljash ãn cali? § ***cai*** (cáĭ) pr rel shi ntribãtoari – (unã cu ***cari***[1]) ex: cai di shaptilj amiradz; cai ãl videa, ãl striga; cai di cai s-agiungã la stani; mini, cu cai va-nj mi-alash? § ***cae*** (cá-ĭe) pr rel shi ntribãtoari – (unã cu ***cari***[1]) § ***curi/cure*** (cúrĭ shi cú-ri) pr (gen shi dat sing di la ***cari***) – (a) cui, (a) cãrui *{ro: al (a, ai, ale) cui}* *{fr: à qui}* *{en: to whom}* ex: a curi di noi treilji lj-ai datã?; a curi li-adari aeshtsã fãrmats?; a curi-i feata di pi leagãn?; a curi di noi; a curi numã § ***cui*** (cúĭ) pr (gen shi dat sing di la ***cai***) – (unã cu ***curi***) ex: a cui suntu grãdinjli? § ***cãrui*** (cã-rúĭ) pr (gen shi dat sing di la ***cari***) – (unã cu ***curi***) §

cuichishdo (cúĭ-chish-dó) pr (gen shi dat sing di la ***cari***) – (unã cu ***curi***) § ***cãror*** (cã-rór) pr (gen shi dat pl di la ***cari***) – (unã cu ***curi***) § ***cror*** (crór) pr (gen shi dat pl di la ***cari***) – (unã cu ***curi***) § ***caritsi*** (cárĭ-tsi) pr indef – cari tsi s-hibã, carichishdo, caichishdo, caritsido, carintsido, caitsido, itsi, itsido, itsindo, ichishdo, tseshtucari, tsiushtsiucari, nushtari, itipasa *{ro: oricare, oricine, nu importă cine}* *{fr: n'importe lequel}* *{en: does not matter who}* ex: caritsi trup di fag; limba sh-caritsi-adeti § ***caritsido/caretsido*** (cárĭ-tsi-dó shi cá-ri-tsi-dó) pr indef – (unã cu ***caritsi***) § ***caetsido*** (ca-ĭe-tsi-dó) pr indef – (unã cu ***caritsi***) § ***caitsido*** (caĭ-tsi-dó) pr indef – (unã cu ***caritsi***) § ***caritsindo/caretsindo*** (cárĭ-tsin-dó shi cá-ri-tsin-dó) pr indef – (unã cu ***caritsi***) § ***carichishdo/carechishdo*** (cárĭ-chish-dó shi cá-ri-chish-dó) pr indef – (unã cu ***caritsi***) ex: carichishdo (caritsido, cari tsi s-hibã) tatã § ***caichishdo*** (cáĭ-chish-dó) pr indef – (unã cu ***caritsi***) § ***cuitsido*** (cuĭ-tsi-dó) pr indef (gen shi dat sing di la ***caitsido***) – ex: dã-lj a cuitsido s-hibã § ***cuitsi*** (cuĭ-tsi) pr indef (gen shi dat sing di la ***caitsido***) – (unã cu ***cuitsido***) § ***curitsido*** (curĭ-tsi-dó) pr indef (gen shi dat sing di la ***caitsido***) – (unã cu ***cuitsido***) § ***cureai*** (cu-reáĭ) pr invar (cãndu easti zborlu di cariva tsi nu-l cunoshti) – careai, cari *{ro: care, cine}* *{fr: lequel, laquelle, lesquels, lesquelles, qui, quel, quelle}* *{en: who, whom, which}* ex: cari yini? cureai (nu shtiu cari, du-ti sh-vedz; expr: cari sã-ts creapã!) § ***careai*** (ca-reáĭ) – (unã cu ***cureai***) ex: cari vinji? careai (nu shtiu cari, du-ti s-vedz) § ***cariva/careva*** (carĭ-vá shi cá-ri-vá) pr invar – cainiva, caniva, cuniva, tsiniva, vãr, vãrnu, vãrnã, vãrã, nitsiun *{ro: cineva; nimeni}* *{fr: quelqu'un; personne}* *{en: somebody; nobody}* § ***caniva*** (cá-ni-vá) pr invar – (unã cu ***cariva***) ex: s-nu-ascultats caniva (cariva, vãrnu) § ***cainiva*** (cáĭ-ni-vá) pr invar – (unã cu ***cariva***) ex: vinji cainiva (caiva)? nu vinji cainiva (vãrnu) § ***cuniva***[1] (cú-ni-vá) pr invar – (unã cu ***cariva***) ex: vinji cuniva (cariva)? § ***cuiniva*** (cúĭ-nivá) pr invar (gen shi dat sing di la ***cari***) – (unã cu ***cariva*** icã ***tsiniva***) § ***cuniva***[2] (cú-ni-vá) (gen shi dat sing di la ***cariva***) ex: arãu nu adutsem a cuniva (a vãrnui); Gardani nu sã spuni a cuniva (a vãrnui) § ***cuiva*** (cuĭ-vá) (gen shi dat sing di la ***cariva***) – (unã cu ***cuniva***[2]) § ***carishti*** (cárĭ-shti) pr invar – cari shtii?; nu shtim (shtiu); cashtitsi, caishti *{ro: cine ştie, nu se ştie}* *{fr: qui sait?; on ne sait pas}* *{en: who knows}* ex: carishti (mash Dumnidzã shtii) tsi va nã tragã chealea sh-aestã earnã! § ***cashtitsi/cashtitse*** (cásh-ti-tsí) pr invar – (unã cu ***carishti***) § ***caishti*** (cáĭ-shti) pr invar – (unã cu ***carishti***)

cari[2] (cárĭ) adv, cong – vedz tu ***cara***

carichishdo/carechishdo (cárĭ-chish-dó shi cá-ri-chish-dó) pr indef – vedz tu ***cari***[1]

carishti (cárĭ-shti) pr invar – vedz tu ***cari***[1]

cari-shti (scriari neaprucheatã tu dictsiunatlu a nostru: vedz ***carishti***)

caritcu (ca-rít-cu) adg caritcã (ca-rít-cã), carittsi (ca-rít-tsi), carittsi/carittse (ca-rít-tsi) – hromã tsi sh-u-adutsi cu veardili ncljis, tsi sã scoati dit coaja veardi tsi-acoapirã nutsli *{ro: verde închis}* *{fr: couleur verte-foncée, qu'on obtient par l'emploi d'écales vertes de noix}* *{en: dark green}* ex: purta nã fustani caritcã

caritsi (cárĭ-tsi) pr indef – vedz tu ***cari***[1]

caritsido/caretsido (cárĭ-tsi-dó shi cá-ri-tsi-dó) pr indef – vedz tu ***cari***[1]

caritsindo/caretsindo (cárĭ-tsin-dó shi cá-ri-tsin-dó) pr indef – vedz tu ***cari***[1]

cariva/careva (carĭ-vá shi cá-ri-vá) pr invar – vedz tu ***cari***[1]

carnas! (cár-nas) inter – vedz tu ***carnax!***

carnaval (car-na-válŭ) sm fãrã pl – chirolu ninti di pãreasinjli mãri, cãndu laolu dit multi milets dit lumi yiurtisescu ndauã dzãli, cãndu oaminjlji cãntã, gioacã, fac chefi, s-fac tiptili, si nvescu cu stranji caraghioasi, sh-anvilescu fãtsli cu mutsuni, etc. *{ro: carnaval}* *{fr: carnaval}* *{en: carnival}*

carnax! (cár-nacs) inter – zbor cu noima "s-u lja draclu!, tsi-lj si greashti, di-aradã, a omlui cãndu stãrnutã; carnas! *{ro: carnaxi!}* *{fr: que le diable t'emporte!}* *{en: go to hell!}* § ***carnas!*** (cár-nas) inter – (unã cu ***carnax!***)

carni/carne (cár-ni) sf cãrnuri (cắr-nurĭ) shi cãrnji (cắr-nji) – luguria di cari easti faptu mushcljul a omlui shi a prãvdzãlor; carã; (expr: 1: bag carni = mi ngrash; 2: bag carni tu ureclji = mi para ngrash, mi ngrash multu); 3: nj-si tuchi carnea di pri mini = slãghii multu *{ro: carni}* *{fr: viande, chair}* *{en: meat, flesh}* ex: oili bãgarã carni (expr: si ngrãsharã); va bagã carni tu ureclji (expr: va si ngrashi multu); s-tuchi carnea di pri tini (expr: slãghish multu) § ***carã*** (cá-rã) sf cãruri (cã-rurĭ) – (unã cu ***carni***) § ***cãrnos*** (cãr-nósŭ) adg cãrnoasã (cãr-noá-sã), cãrnosh (cãr-nóshĭ), cãrnoasi/cãrnoase (cãr-noá-si) – tsi easti cu multã carni (mushclji); (trã yimishi) tsi ari multu njedz; bucicos *{ro: cărnos}* *{fr: charnu}* *{en: fleshy}* ex: lãnoslu poartã cãrnoslu (angucitoari: *lãpuda cu ciciorlu*) § ***cãrnar*** (cãr-nárŭ) sm cãrnari (cãr-nárĭ) – omlu tsi talji prãvdzã icã vindi carni sh-lugurii fapti di carni tãljatã; cãsap, hãsap *{ro: măcelar}* *{fr: boucher}* *{en: butcher}* §

carofilã (ca-ro-fí-lã) sf carofili/carofile (ca-ro-fí-le) – tufechi lungã purtatã di-aradã di armatolj; carupilã, tufechi *{ro: puşcă}* *{fr: fusil}* *{en: rifle}* ex: loarã carafilili (tufechili) sh-cumburli § ***carupilã*** (ca-ru-pí-lã) sf carupili/carupile (ca-ru-pí-li) – (unã cu ***carofilã***)

carotsã (ca-ró-tsã) sf carotsã (ca-ró-tsã) – unã soi di cutii mari pi-arocuti, cu cari s-minã oaminj i s-poartã lucri (traptã di calj tu chirolu veclju i minatã cu gaz tu chirolu di-adzã); furtia ncãrcatã sh-purtatã tu-unã carotsã; cãrutsã, amaxi; paitoni, cucii, landoni, etc. *{ro: căruţă, trăsură}* *{fr: charrette, voiture}* *{en: cart, carriage, coach}* ex: carotsã (amaxi) cu doi calj § ***cãrutsã*** (cã-rú-tsã) sf cãrutsã (cã-ró-tsã) – (unã cu ***carotsã***) § ***cãrutsar*** (cã-ru-tsárŭ) sm cãrutsari (cã-ru-tsárĭ) – omlu tsi cãrteashti (urseashti) carotsa shi-lj fatsi caljlji s-tragã amaxea cãtrã loclu iu va el si s-ducã; cãrutser, amãxã, cucigi, cucear, sindush *{ro: căruţaş, birjar}* *{fr: charretier, cocher}* *{en: carter, coachman}* § ***cãrutser*** (cã-ru-tsérŭ) sm cãrutseri (cã-ru-tsérĭ) – (unã cu ***cãrutsar***) § ***caretã*** (ca-ré-tã) sf careti/carete (ca-ré-ti) – amaxi ncljisã (tra s-lu-apãrã omlu di ploai), cari sta pri arcuri (trã minari lishoarã), cu patru arocuti mãri (cãtivãrãoarã dauã), traptã di calj sh-faptã maxus trã purtarea-a oaminjlor (arari ori trã purtari lucri); paitoni; cucii, caleashcã, cãleashcã, landon, landoni, dalingã, talingã; amaxi, carotsã, cãrutsã *{ro: caleaşcă, trăsură}* *{fr: calèche, sorte de landeau}* *{en: carriage}* § ***caleashcã*** (ca-leásh-cã) sf caleshti (ca-lésh-ti) – (unã cu ***caretã***) § ***cãleashcã*** (cã-leásh-cã) sf cãleshti (cã-lésh-ti) – (unã cu ***caretã***)

carpez (car-pézŭ) adg – vedz tu ***chirãmidã***

carpin (cár-pinŭ) sm carpinj (cár-pinjĭ) – arburi analtu di pãduri, cu frundza uvalã (tsi ari forma-a oului) shi lemnul ca albu, scliro, sãnãtos tsi easti bun trã fãtsearea di adãrãminti, casi, puntsã, etc.; shcodã, scodã, gaber, gavru, cãrãnti, crãnti *{ro: carpen}* *{fr: charme}* *{en: hornbeam, ironwood}* ex: imnam tu-unã pãduri di carpinj § ***cãrpinish*** (cãr-pi-níshĭŭ) sn cãrpinishuri (cãr-pi-ní-shĭurĭ) – loc cu multsã carpinj; pãduri di carpinj; gãvruriu *{ro: cărpiniş}* *{fr: charmoie}* *{en: hornbeam forest}* ex: cãrpinishlu ntreg arusha di cãciulili-a lor; s-featsi nividzut tu cãrpinish

carpo (car-pó) sm fãrã pl – numã tsi s-da di-aradã ti tuti yimishili di ponj shi zãrzãvãts, ti birichetea-a lor; frut, poamã, yimishi, etc. *{ro: rod}* *{fr: fruit}* *{en: fruit, harvest}*

carpulog (car-pu-lóghŭ) sn carpuloyi/arpuloye (car-pu-ló-yi) shi carpuloayi/arpuloaye (car-pu-loá-yi) – hãlati cu cari s-azvinturã grãnili icã s-adunã (si mparti) earba tsi s-da la prãvdzã (adratã di-unã prãjinã lungã di lemnu i di metal cari ari la un capit trei-patru dintsã mãri shi nduplicats niheamã, cu cari s-acatsã grãnili i earba); cãrpilog, furcã, gãrbu, jilã, ghilã, yilã, vilã *{ro: furcă (de fân)}* *{fr: fourche}* *{en: fork}* § ***cãrpilog*** (cãr-pi-lóghŭ) sn cãrpilodz (cãr-pi-lódzĭ) shi cãrpiloadzi/cãrpiloadze (cãr-pi-loá-dzi) – (unã cu ***carpulog***)

carpulogh (car-pu-lóghŭ) sn carpuloyi/arpuloye (car-pu-ló-yi) shi carpuloayi/arpuloaye (car-pu-loá-yi) – unã cu ***carpulog***

carpuz (car-púzŭ) sm carpuji (car-pújĭ) – 1: plantã dit fumealja-a curcubetãljei shi a piponjlui, cu truplu tsi s-tradzi azvarna pri loc, cu lilici njits shi frãndzi mãri, tsi da unã yimishi mari cãt

unã curcubetã, cu coaja veardi sh-carnea di nuntru moali, dultsi sh-dzãmoasã, aroshi i galbinã, cu simintsi lãi; 2: yimisha faptã di-aestã plantã; arbuz, himunic, hiumunic, hiumãnic, arbuz, shirchin *{ro: pepene verde}* *{fr: pastèque, melon d'eau}* *{en: watermelon}* § ***arbuz*** (ar-búzŭ) sm arbuji (ar-bújĭ) – (unã cu ***carpuz***)

carshi (car-shí) adv – di-alantã parti, ãn fatsã, andicra, andicrita, agnanghea *{ro: vizavi}* *{fr: vis-à-vis}* *{en: opposite, across}* ex: doi oaminj carshi (ãn fatsã), shidea

carteri/cartere (car-té-ri) sf carteri (car-térĭ) – avigljarea, bãgarea oarã peascumta, mutrirea cu multã cãshtigã dit un loc ascumtu, atseali tsi s-fac tu-un loc (cu scupolu tra s-facã spiunlãchi, s-lu-acatsã pri cariva, s-lj-ansarã pri el cãndu s-aproachi, s-lu vatsãmã, etc.); loclu di iu s-fatsi aestã avigljari *{ro: pândă, loc de pândă}* *{fr: guet; affût}* *{en: watch, look-out; hiding place (for watching)}* ex: stãtea tu carteri (tu-un loc ascumtu di iu s-aveaglji)

carti/carte (cár-ti) sf cãrtsã (cắr-tsã) – 1: luguria (acoala) faptã dit mãtsinarea-a leamnilor sh-alichirea cumãtslor, ufilisitã la scriari; acoalã, coalã, hãrtii, frãndzã; 2: zboarã scriati pi-unã acoalã pitricutã cu om (cu poshta) la cariva tra sã-lj si da hãbãri; acoala pri cari suntu scriati aesti zboarã; pistulii, scriitoari, scriturã; 3: acoali ligati deadun tu cari s-au scriatã spuneri, puizii, nvitsãturi, etc.; vivlii, chitachi; 4: acoali ligati deadun tu cari s-au scriatã arãdz di numi, di isãchi, etc.; tifteri, catastih, catalog, condicã, aradã, chitapi; 5: acoalã datã di chivernisi ca mãrtirilji cã un lucru easti dealihea ashi cum easti scriat tu-acoalã (tu cari s-aspuni, bunãoarã, iu shi cãndu s-ari amintatã, nsuratã i moartã omlu, etc.); 6: carti dit gioclu di cãrtsã; hãrtachi; 7: parã adrat dit unã acoalã di carti (tu loc tra s-hibã adrat dit un metal ca bãcãri, asimi i malãmã); (fig: 1: carti = nvitsãturã, culturã, sculii; expr: 2: om cu carti; om tsi nvitsã carti = om ãnvitsat, tsi ari faptã sculii multã; 3: l-tricui tu cartea-a mortsãlor = pistipsescu cã muri, cã ari moartã; l-tricui tu psihuharti; 4: u leg cartea di cãrnicocilu di par = mi-alas di carti, di nvitsãturã) *{ro: hârtie; scrisoare; carte, registru, act, carte de joc, monedă de hârtie}* *{fr: papier; lettre; livre, régistre, acte (d'état civile), carte de jeu, monnaie}* *{en: paper; letter; book, register, legal document, playing card, paper money}* ex: caftã carti (acoalã) sh-cundilj; slãghi feata ca cartea (acoala, hãrtia); firidzli alãchiti cu cãrtsã (acoali); di tr-atsea vã scrisim carti (pistulii); lo Budash nã carti (scriitoari) lai; cãti frãndzã ari cartea (vivlia) aestã?; pri tuts nã tricurã tu carti (tifteri); lu-avea tricutã tu cartea (expr: arada, psihuhartea) a mortsãlor; cãrtsãli trã America li scosh; boatsi nu-ari sh-multi greashti (angucitoari: *cartea*); dusi sã nveatsã carti; easti om cu carti (expr: tsi s-ari dusã la sculii, nvitsat); nãoarã s-nu-am sh-eu nã carti (di gioc, hãrtachi)!; nu s-alasã di cãrtsã (agiucarea cu cãrtsãli di gioc) agiucãtorlu; trapshu unã carti shi-nj ishi un as

cartofi/cartofe (car-tó-fi) sf cartofi – unã soi di earbã-analtã cu lilici albi-vinjiti sh-cu-unã parti dit trup ngrupatã tu loc tsi fatsi umflãturi tu locuri-locuri (mãri ca mearili), mplini di niziste (colã) shi multu gustoasi sh-hrãnitoari cãndu s-mãcã coapti, pãrjiliti i hearti tu mãcãruri; njedzlu-a loclui; pãtatã, patatã, pãpati, curcaci, cãrcangi, cumpiri, bãrboalji, bots *{ro: cartof}* *{fr: pomme de terre}* *{en: potato}* ex: mãncãm cartofi coapti

cartu (cár-tu) sn carturi (cár-turĭ) – cati parti dit un lucru mpãrtsãt tu patru pãrtsã isea; anpatra parti dit un lucru ntreg; anpatra parti dit un parã; cirec, cirechi, ciurec, ortu, bishlic *{ro: sfert}* *{fr: quart}* *{en: quarter}* ex: ashteaptã-mi un cartu di oarã; trei carturi di oarã tricurã di cãndu vinj; vindui leamnili sh-loai un cartu (ortu di megidii); lã ded unã lirã sh-un cartu (cirec); dã-nj un cartu di lirã

carupilã (ca-ru-pí-lã) sf – vedz tu ***carofilã***

casaveti/casavete (ca-sa-vé-ti) sf – vedz tu ***cãsãveti***

casã[1] (cá-sã) sf casi/case (cá-si) shi cãsi (cắsĭ) shi cãsuri (cắ-surĭ) – adãrãmintu (acareti, binai) tu cari omlu sh-aflã apan-ghiu (di arcoari sh-di furtunã, s-bãneadzã, si sta, s-doarmã, s-mãcã shi si sh-creascã fumealja); (fig: 1: casã = fumealji, soi; 2: casã = aveari, nicuchiratã; expr: 3: nu mi ncapi casa (di harauã) = mi hãrsescu multu di multu) *{ro: casă; familie; avere}* *{fr: maison; famille; avoir, fortune}* *{en: house; fami-ly; fortune}* ex: casa-a noastrã-i muntili; multi cãsi di Cljisura, di Nevisca suntu ca pãlãts; din cãsuri insha lumea; featã di casã (fumealji) mari; ncuscrãm cu casã (fumealji, soi) bunã; omlu aestu nu-adarã casã (fig: nicuchiratã, aveari); ncarcã cãsili (fig: tutã avearea, tuti lucrili di casã tsi-avea) pri cãrvani § ***cãshoarã*** (cã-shoá-rã) sf cãshori (cã-shórĭ) – casã ma njicã; cãscioarã) *{ro: căsuţă}* *{fr: petite maison}* *{en: little house}* ex: nã nostimã cãshoarã § ***cãscioarã*** (cãs-cĭoá-rã) sf cãsciori – (cãs-cĭórĭ) – (unã cu ***cãshoarã***) § ***cãsicã*** (cã-sí-cã) sf cãsi-tsi/cãsitse (cã-sí-tsi) – (unã cu ***cãshoarã***) § ***cãsãtor*** (cã-sã-tórŭ) adg cãsãtoari/cãsãtoare (cã-sã-toá-ri), cãsãtori (cã-sã-tórĭ), cãsãtoari/cãsãtoare (cã-sã-toá-ri) – (om) di casã, tsi lu-arãseashti sã sta n casã (s-lucreadzã trã casã, s-hibã bun nicuchir, s-mutreascã di fumealji, etc.); om ãnsurat; muljari mãrtatã, nicuchir *{ro: (om) de casă, căsătorit}* *{fr: homme marié, époux, casanier}* *{en: married, who takes care of the needs of the family, stay-at-home (home-loving) kind of a man}* ex: tini, Hrista, cãsãtoare (om di casã); feati mintimeni, ashtirnuti, cãsãtoari (di casã)

casã[2] (cá-sã) sf – vedz tu ***caselã***

cascu (cás-cu) vb I cãscai (cãs-cáĭ), cãscam (cãs-cámŭ), cãscatã (cãs-cá-tã), cãscari/cãscare (cãs-cá-ri) – dishcljid gura mari sh-ljau un adiljatic ahãndos tu plumunj (cãndu nj-easti somnu, escu multu avursit, etc.); hascu *{ro: căsca}* *{fr: bâiller}* *{en: yawn}* § ***cãscat*** (cãs-cátŭ) adg cãscatã (cãs-cá-tã), cãscats (cãs-cátsĭ), cãscati/cãscate (cãs-cá-ti) – tsi dishcljidi gura tra s-lja un adiljatic ahãndos; hãscat *{ro: căscat}* *{fr: bâillé}* *{en: yawned}* § ***cãscari/cãscare*** (cãs-cá-ri) sf cãscãri (cãs-cắrĭ) – atsea tsi fatsi un cari cascã; hãscari *{ro: acţiunea de a căsca, căscare}* *{fr: action de bâiller}* *{en: action of yawning}*

caselã (ca-sé-lã) sf caseli/casele (ca-sé-li) – cutii tu cari s-tsãn (s-poartã, s-vindu, etc.) lucri; cutii mari adratã ma multu di lemnu (metal, plasticã, carti groasã, etc.) tu cari s-tsãn (s-poartã, s-vindu, etc.) lucri mãri sh-greali; sfinduchi, sinduchi, haselã, casã, cãselã, casonã, mãlatã, sipeti, baulã, valitsã *{ro: cufăr, ladă}* *{fr: coffre, malle, caisse de bois}* *{en: chest, box, bin}* ex: caselã (sinduchi) mplinã di cãrtsã; s-lja paradz dit caselã (casã, cutii) § ***cãselã*** (cã-sé-lã) sf cãseli/cãsele (cã-sé-li) – (unã cu ***caselã***) § ***casonã*** (ca-só-nã) sf casoni/casone (ca-só-ni) – (unã cu ***caselã***) ex: auãli li bagã tu casonã § ***casã***[2] (cá-sã) sf casi/case (cá-si) – (unã cu ***caselã***) § ***haselã*** (ha-sé-lã) sf haseli/hasele (ha-sé-li) – (unã cu ***caselã***) ex: haselã (sinduchea cu pai) di-al Moisi; va s-dishcljidã hasela (casona); bagã flurii tu haselã (sfinduchi)

cash (cashĭŭ) sn cãshuri (cắ-shĭurĭ) – (pluralu ari noima di "ma multi turlii di cash") – unã soi di lugurii adratã dit laptili nclji-gat, cãlcat, ndisat, apitrusit sh-tsãnut di-aradã tu-armirã i foalji tra s-nu s-aspargã; numã tsi s-da la tuti turliili di-ahtari lugurii; (expr: cash bun, cash dultsi = cash dultsi, cash proaspit, cash dit foalji) *{ro: brânză}* *{fr: fromage}* *{en: cheese}* ex: trã ear-na-aestã bãgãm doi folj di cash bun (expr: cash dultsi); pãni cu cash... nu ti saturi vãrnãoarã!; armãnlu tu cãshuri, ca capra tu creacuri; mãcã pãni cu cash; nã armasirã dauã talari di cash § ***cãshar*** (cã-shĭárŭ) sm cãshari (cã-shĭárĭ) – atsel tsi fatsi cashlu; baci *{ro: baci; cel care face brânza}* *{fr: fromager}* *{en: cheese maker}* ex: a cãsharlor lã da fushti § ***cãshari/cã-share*** (cã-shĭá-ri) sf cãsheri (cã-shĭérĭ) – loclu (casa, stanea, etc.) iu s-fatsi cashlu; stani, strungã (iu s-fatsi cashlu); cãshãrii (fig: 1: cãshari = (i) aveari; (ii) loc ngãrdit iu s-tsãn oi, prãvdzã) *{ro: loc unde se face brânza}* *{fr: fromagerie}* *{en: place where the cheese is made}* ex: iu bãgash cãshari? (stani); nu shtii tsi-i la cãsheri (stãnj); mi duc la cãshari (strungã); adrash cãshari (fig: aveari) cu gumarlu?; omlu aestu nu-adarã cãshari (fig: aveari); tsi cãshari ari? (fig: tsi aveari ari? cãt avut easti?); ncljidi oili tu cãshari (loclu ngãrdit) § ***cãshãrii/cã-shãrie*** (cã-shã-rí-i) sf cãshãrii (cã-shã-ríĭ) – (unã cu ***cãshari***) ex: bacilu nã dusi la cãshãrii sh-nã deadi cash dultsi § ***cãshã-rishti/cãshãrishte*** (cã-shã-rísh-ti) sf cãshãrishti (cã-shã-ríshtĭ) – loclu iu-avea nãoarã sh-un chiro unã cãshari *{ro: stăuină}*

{fr: ancienne place d'une fromagerie d'autrefois} {en: place where one used to make cheese} § ***cãshat*** (cã-shĭátŭ) adg cãshatã (cã-shĭá-tã), cãshats (cã-shĭátsĭ), cãshati/cãshate (cã-shĭá-ti) – tsi ari cash; tsi easti adrat cu cash; tsi easti di cash *{ro: cu brânză} {fr: de fromage; avec du fromage} {en: of cheese; with cheese}* § ***cãshirlichi/cãshirliche*** (cã-shir-lí-chi) sf cãshirlichi (cã-shir-líchĭ) – tehnea di cãshar; lucrul tsi-l fatsi cãsharlu *{ro: meseria de baci} {fr: le métier du fromager; fromagerie} {en: profession of cheese making}* § ***cãshcãval*** (cãsh-cã-válŭ) sn cãshcãvali/cãshcãvale (cãsh-cã-vá-li) (shi capiti di cãshcãval) – soi di cash uscat, adrat ca si s-tsãnã (nu tu-armirã ma) ca unã aroatã di ma multsã chiladz (cunuscutã cu numa di "cap"); cãshcãvrac, cãshcãvac *{ro: caşcaval} {fr: espèce de fromage} {en: variety of Aromanian cheese: known also by its Greek name of caseri}* ex: cãshcãvalu bun s-adarã la munti, nu tu cãmpu § ***cãshcãvrac*** (cãsh-cã-vrácŭ) sn cãshcãvrats (cãsh-cã-vrátsĭ) shi cãshcãvratsi/cãshcãvratse (cãsh-cã-vrá-tsi) – (unã cu ***cãshcãval***) § ***cãshcãvac*** (cãsh-cã-vrácŭ) sn cãshcãvats (cãsh-cã-vátsĭ) shi cãshcãvatsi/cãsh-cãvatse (cãsh-cã-vá-tsi) – (unã cu ***cãshcãval***) § ***casheri/ca-shere*** (ca-shĭé-ri) sf casheri (ca-shĭérĭ) – soi di cãshcãval, ma putsãn nsãrat *{ro: caşcaval} {fr: espèce de "cãshcãval" qu'on emploie pour en fait surtout du parmesan} {en: a variety of "cãshcãval" used ordinarly to make the parmesan cheese}* § ***cãshcãvãlar*** (cãsh-cã-vã-lárŭ) sm cãshcãvãlari (cãsh-cã-vã-lárĭ) – atsel tsi fatsi cãshcãvalu

casheri/cashere (ca-shĭé-ri) sf – vedz tu ***cash***

cashmiri/cashmire (cash-mí-ri) sf cashmiruri (cash-mí-rurĭ) – tsãsãturã faptã dit unã lãnã moali sh-mushatã ca mitasea, loatã di la unã soi di caprã tsi creashti tu Tibet shi Cashmir, dauã craturi dit Asii (madzinea-a Chinãljei) *{ro: caşmir} {fr: cachemire, casimir} {en: cashmere}* ex: nvishtea pãrmãtii, cashmiruri... § ***cazmiri/cazmire*** (caz-mí-ri) sf cazmiruri (caz-mí-rurĭ) – (unã cu ***cashmiri***) § ***cãzmiri/cãzmire*** (cãz-mí-ri) sf cãzmiruri (cãz-mí-rurĭ) – (unã cu ***cashmiri***)

cashtitsi/cashtitse (cásh-ti-tsí) pr invar – vedz tu ***cari***[1]

casi un (cá-si-únŭ) pr, adg casi unã (cá-si-ú-nã) fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***casiun***

casi/case (cá-si) pr, adg – vedz tu ***cati***[1]

casishun (cá-si-shúnŭ) pr, adg – vedz tu ***cati***[1]

casiun (cá-si-únŭ) pr, adg – vedz tu ***cati***[1]

casmiri/casmire (cas-mí-ri) sf casmiruri (cas-mí-rurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cazmiri***

casonã ca-só-nã) sf – vedz tu ***caselã***

castanaryio (cas-ta-nar-yĭó) sm – vedz tu ***cãstãnj***

castilea (cas-tí-lea shi cás-ti-lea) adv – (faptu) cu-un scupo tsi omlu-l cunoashti ghini cu mintea; tsi s-fatsi (s-dzãtsi) cu-unã nieti maxutarcã; castili, maxus, xargu *{ro: dinadins, anume} {fr: exprès, expressément} {en: on purpose, intentionally}* ex: castilea (xargu) vinj acasã la voi; canda eara castilea (maxus) tri shirets § ***castili*** (cas-tí-li) adv – (unã cu ***castilea***) ex: easti faptu castili (maxus) tri ashi

castili (cas-tí-li) adv – vedz tu ***castilea***

castor (cas-tórŭ) sm castori (cas-tórĭ) – agru-prici (ma shcurtã di-un metru) tsi bãneadzã la mardzinea di api, sh-creashti njitslji cu lapti, ari dintsãlj vãrtosh shi poati s-aroadã cojili shi truplu di arburi cu cari sh-fatsi unã prohumã (desi) njicã trã casa-lj dit apã *{ro: castor} {fr: castor} {en: beaver}* § ***castori/castore*** (cas-tó-ri) sf castori (cas-tórĭ) – cheali di castor *{ro: piele de castor} {fr: peau de castor} {en: beaver pelt}*

castori/castore (cas-tó-ri) sf – vedz tu ***castor***

castravets (cas-tra-vétsŭ) sm – vedz tu ***cãstrãvets***

castru (cás-tru) sn castri/castre (cás-tri) – loc (casã, culã, cale, hoarã, tsitati, etc.) tsi easti multu nvãrtushat (cu stiznji analti shi vãrtoasi) tra s-poatã s-dãnãseascã tu-alumtã cãndu easti anvãrligat shi agudit di tuti pãrtsãli di dushmanj; cãstrii, cale, tsitati, grãditã *{ro: fortăreaţă, fort, cetate} {fr: forteresse, citadelle, camp, campement} {en: fortress, citadel, fort}* ex: castrul (calelu) easti pri dzeanã; castrili a ljei; cu castrul (un gioc di ficiurits) – ***cãstrii/cãstrie*** (cãs-trí-i) sf cãstrii (cãs-tríĭ) – (unã cu ***castru***)

cata[1] (cá-ta shi ca-tá) prip, adv – dupã cum easti; dupã cum; dupã-atseali cu; cata, catai, cum, dupã; sprima, sproti, cum *{ro: după, etc.} {fr: selon, d'après, etc.} {en: according to, etc.}* ex: cata omlu (dupã cum easti omlu, ashi easti) shi zburãrea § ***catai*** (cá-taĭ) prip, adv – (unã cu ***cata***[1]) ex: catai (dupã) cum ãnj spuneai; catai (dupã cum eara) suma tsi dãdea

cata[2]***-*** (ca-ta-) prifixu – yini dit limba grãtseascã shi s-bagã nãintea-a unor zboarã (ma multu verbi) cu idyea noimã, icã s-lã da unã noimã niheam alãxitã. Bunãoarã, ashi avem zborlu "cataxipsescu" tsi ari idyea noimã cu zborlu "axiusescu" di iu yini. Bãgats oarã cã: (i) prifixul armãni idyiul (cata) ti tuti zboarãli; (ii) prifixul va-l bãgãm nãintea-a zborlui fãrã semnul "-"; shi (iii) va dãm aoatsi mash ndauã zboarã cu-aestu prifixu *{ro: prefix, care menţine sau schimbă puţin sensul cuvântului} {fr: prefixe, qui a le même, ou change un peu, le sens du mot} {en: prefix, that maintains or changes a little the meaning of the word}*

cataclizmo (ca-ta-cliz-mó) sm cataclizmadz (ca-ta-cliz-mádzĭ) – ploai mari (i neaua tsi s-tucheashti agonja) cari umflã arãurli, li fatsi s-dipunã cu apã multã, tra s-vearsã shi s-li neacã locurli di deavãrliga; chiameti mari cu furtunj tsi-aduc apã shi neauã multã, cu zurlu-vimtu tsi bati sh-aurlã sh-cu znjii mari tu casili sh-tu-avearea-a omlui; chiameti; (fig: cataclizmo = atsea tsi pati un tsi easti aplucusit di multi znjii, cripãri shi taxirãts) *{ro: potop, cataclism} {fr: déluge, cataclysme} {en: calamity; flood, hurricane}* ex: Dumnidzãlu nicã lumea cu-un cataclizmo (apã multã tsi nicã tut loclu)

catafronisi/catrafonise (ca-tra-fó-ni-si) sf catafronisi (ca-tra-fó-nisĭ) – atsea tsi-aducheashti cariva trã un om pri cari nu poati sã-lj facã ihtibari (s-lu tinjiseascã, s-lu da di mãnear), cã ari faptã lucri slabi sh-arushinoasi; cãtãfronji *{ro: dispreţ} {fr: dédain, mépris} {en: disdain, scorn}* § ***cãtãfronji/cãtãfronje*** (cã-tã-fró-nji) sf cãtãfronj (cã-tã-frónjĭ) – (unã cu ***catafronisi***) § ***cãtãfronisescu*** (cã-tã-fro-ni-sés-cu) vb IV cãtãfronisii (cã-tã-fro-ni-síĭ), cãtãfroniseam (cã-tã-fro-ni-seámŭ), cãtãfronisitã (cã-tã-fro-ni-sí-tã), cãtãfronisiri/cãtãfronisire (cã-tã-fro-ni-sí-ri) – lj-portu a unui cãtãfronisi; nu pot s-lji fac ihtibari (s-lu tinjisescu pri cariva) trã lucrili slabi sh-arushinoasi tsi ari faptã; l-fac pri cariva si s-tãpinuseascã (sã-lj scadã tinjia, sã-lj cadã narea, si sh-adunã coada, etc.); cãtãdixescu, tãpinusescu *{ro: dispreţui, înjosi, umili} {fr: mépriser, humilier} {en: scorn, humiliate}* § ***cãtãfronisit*** (cã-tã-fro-ni-sítŭ) adg cãtãfronisitã (cã-tã-fro-ni-sí-tã), cãtãfronisits (cã-tã-fro-ni-sítsĭ), cãtãfronisi-ti/cãtãfronisite (cã-tã-fro-ni-sí-ti) – tsi nu-lj si fatsi ihtibari, tinjii di cariva; tsi easti faptu si s-tãpinuseascã; cãtãdixit, tãpinusit *{ro: dispreţuit, înjosit, umilit} {fr: méprisé, humilié} {en: scorned, humiliated}* § ***cãtãfronisiri/cãtãfronisire*** (cã-tã-fro-ni-sí-ri) sf cãtãfronisiri (cã-tã-fro-ni-sírĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi cãtãfroniseashti pri cariva; cãtãdixiri, tãpinusiri *{ro: acţiunea de a dispreţui, de a înjosi, de a umili; dispreţuire, înjosire, umilire} {fr: action de mépriser, d'humilier} {en: action of scorning, of humiliating}*

cataghrafii/cataghrafie (ca-ta-ghra-fí-i) sf cataghrafii (ca-ta-ghra-fíĭ) – unã cu ***catagrafii***

catagrafii/catagrafie (ca-ta-gra-fí-i) sf catagrafii (ca-ta-gra-fíĭ) – scriarea shi misurarea-a tutlor oaminjlor (a prãvdzãlor, a amãxilor, etc.) dit ntreaga vãsilii (unã hoarã, un cãsãbã, unã nai, etc.) tsi u fatsi, di-aradã, chivernisea, tra si sã shtibã cãts suntu sh-trã itsido scupo; cãtãgrãfii *{ro: recensământ, catagrafie} {fr: recensement; enregistrement} {en: census; registration}* § ***cãtãgrãfii/cãtãgrãfie*** (cã-tã-grã-fí-i) sf cãtãgrãfii (cã-tã-grã-fíĭ) – (unã cu ***catagrafii***)

catahrisi/catahrise (ca-tá-hri-si) sf catahrisi (ca-tá-hrisĭ) – alatusea (arãulu) tsi s-fatsi cãndu cariva adarã un lucru, di-aradã, di primansus, ma multu di cãt lipseashti s-facã, di cãt easti ghini s-facã, etc. *{ro: abuz, exces} {fr: abus, excès} {en: abuse, excess}*

catai (cá-taĭ) prip, adv – vedz tu ***cata***[1]

catalog (ca-tá-logh) sn – vedz tu ***catastih***

catalogh (ca-tá-logh) sn cataloyi/cataloye (ca-tá-lo-yi) – unã cu ***catalog***

catandã (ca-tán-dã) sf – vedz tu ***catandisi***

catandisi/catandise (ca-tán-da-si) sf fãrã pl – catastasea (starea, hala) tu cari s-aflã cariva i tsiva; halã, stari, catastasi, cãbuli *{ro: stare, situaţie}* *{fr: (en) état, situation}* *{en: state, situation}* § ***cãtãndii/cãtãndie*** (cã-tãn-dí-i) sf cãtãndii (cã-tãn-díĭ) – avearea tsi u-ari un om (casã, tutiputã, tutã avearea cu lucrili din casã sh-di nafoarã); lucrili tsi li ari omlu n casã; aveari, catandã, cãtãndii, nicuchiratã, cãtunã, etc.; (expr: nu easti trã cãtãndii = nu easti bun, nu fatsi hãiri, nu-axizeashti tsiva) *{ro: avere, avut, proprietate}* *{fr: avoir, fortune, propriété, bagage}* *{en: riches, fortune, property, bagage}* ex: casa shi cãtãndia (avearea) tutã lã eara gãljina sh-cucotlu; lã lja banã shi cãtãndii (aveari); sculã tuti cãtãndiili (tuti lucrili tsi-avea) cama aleapti din casã; au multã cãtãndii (aveari); nu-ari nitsiun trã cãtãndii (expr: trã hãiri); li vidzui tuti, vãrnã nu easti ti cãtãndii (expr: nu easti bunã, nu-axizeashti tsiva) § ***catandã*** (ca-tán-dã) sf catandi/catande (ca-tán-di) sf – (unã cu ***cãtãndii***) ex: vatrã shi catandã (nicuchiratã) la noi suntu asparti § ***cãtãndisescu*** (cã-tãn-di-sés-cu) vb IV cãtãndisii (cã-tãn-di-síĭ), cãtãndiseam (cã-tãn-di-seámŭ), cãtãndisitã (cã-tãn-di-sí-tã), cãtãndisiri/cãtãndisire (cã-tãn-di-sí-ri) – fac aveari; agiungu tu-unã catandisi bunã; mi-alas di-un lucru (bitisescu cu); (fig: l-cãtãndisescu = l-mutrescu, lj-am cãshtiga, angãtanlu, lj-portu gailelu, l-frundisescu) *{ro: deveni; ajunge într-o situaţie}* *{fr: devenir; réduire; parvenir, finir par}* *{en: become; end with or arrive at (a good/poor situation)}* ex: hilj di amirã s-cãtãndisits (s-agiundzets) pri hala-aestã?; cãtãndisirã cu (bitisirã cu, s-alãsarã di) furlichea; cum cãtãndisim (agiumsim) noi lãilji!; cãtãndisi multu-arãu (agiumsi tu-unã halã urutã); agiungu tu-unã catastasi (catastasi bunã i slabã); di tutiputa tsi-avea, cãtãndisi (agiumsi) di caftã la un sh-la-alantu; nveasta nu-l cãtãndiseashti (fig: nu-l mutreashti ghini, nu lj-ari ngãtan); nu mi cãtãndisish (fig: nu mi mutrish) ghini cãndu earam lãndzit § ***cãtãndisit*** (cã-tãn-di-sítŭ) adg cãtãndisitã (cã-tãn-di-sí-tã), cãtãndisits (cã-tãn-di-sítsĭ), cãtãndisiti/cãtãndisite (cã-tãn-di-sí-ti) – cari-agiundzi tu-unã catandisi bunã (halã slabã) *{ro: devenit; ajuns într-o situaţie}* *{fr: devenu; réduit; parvenu, finit par}* *{en: who become; ended with or arrived at (a good/poor situation)}* § ***cãtãndisiri/cãtãndisire*** (cã-tãn-di-sí-ri) sf cãtãndisiri (cã-tãn-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva agiundzi tu-unã catandisi bunã (halã slabã) *{ro: acţiunea de a deveni; de a ajunge într-o situaţie}* *{fr: action de devenir; de réduire; de parvenir, de finir par}* *{en: action of becoming; of ending with, or arriving at (a good/poor situation)}*

catargu (ca-tár-gu) sn catardzi/catardze (ca-tár-dzi) – unã soi di stur analtu astãsit pi-unã cãravi, pri cari suntu acãtsati pãndzili tsi fac s-minã cãravea cãndu suntu pimti di vimtu; catrig, catreg, catric, catartu *{ro: catarg}* *{fr: mât}* *{en: mast}* ex: flamura inglizeascã pri catardzi § ***catartu*** (ca-tár-tu) sn catartsi/catartse (ca-tár-tsi) – (unã cu ***catargu***)

catartic (ca-thár-ticŭ) sn – vedz tu ***cãtãrãsescu***

catartu (ca-tár-tu) sn – vedz tu ***catargu***

catasarcã (ca-ta-sár-cã) sf – vedz tu ***catasarcu***

catasarcu (ca-ta-sár-cu) sn catasãrtsi (ca-ta-sắr-tsi) – tsãsãturã (pãndzã) moali sh-lishoarã di lãnã albã tsi s-poartã di-aradã sum (icã pisti) cãmeashi (tu partea di nsus a truplui di bãrbat tra s-lji tsãnã cãldurã); catasarcã, fanelã, flanelã, sãlnicã, selnicã, silinicã, cãmãgeanã, cãmãgelã, gãdzoafã *{ro: flanelă; pânză}* *{fr: flanelle; toile}* *{en: sweater; linen, cloth}* § ***catasarcã*** (ca-ta-sár-cã) sf catasãrtsi (ca-ta-sắr-tsi) – (unã cu ***catasarcu***)

cataschisi (ca-tás-chi-si) sf cataschisi (ca-tás-chisĭ) – parti dit aveari (casã, ducheani, oi, etc.) tsi easti loatã sh-tsãnutã di chivernisi, di-unã parti, di la un tsi ari unã borgi neplãtitã, sh-cari nu-lj si da nãpoi a domnu-sui pãnã nu sh-plãteashti borgea; sucrestu *{ro: sechestru}* *{fr: séquestre}* *{en: sequestration}*

catashisi (ca-tás-hi-si) sf catashisi (ca-tás-hisĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cataschisi***

catastasi/catastase (ca-tás-ta-si) sf fãrã pl – starea (hala) tu cari s-aflã cariva i tsiva; halã, stari, catandisi, cãbuli *{ro: stare, situaţie}* *{fr: (en) état, situation}* *{en: state, situation}*

catastih (ca-tás-tihŭ) sn catastihi/catastihe (ca-tás-ti-hi) –acoalã (vivlii, acoali ligati deadun) tu cari s-au scriatã arãdz di numi, di isãchi, etc.; tifteri, catalog, condicã, tetradiu, chitapi, vivlii, aradã *{ro: listă, catalog, registru, condică}* *{fr: liste, catalogue, registre}* *{en: list, catalogue, register}* § ***catalog*** (ca-tá-logh) sn cataloyi/cataloye (ca-tá-lo-yi) – (unã cu ***catastih***) § ***condicã*** (cón-di-cã) sf conditsi/conditse (cón-di-tsi) – (unã cu ***catastih***)

cataxipsescu (ca-tac-sip-sés-cu) vb IV cataxipsii (ca-tac-sip-síĭ), cataxipseam (ca-tac-sip-seámŭ), cataxipsitã (ca-tac-sip-sí-tã), cataxipsiri/cataxipsire (ca-tac-sip-sí-ri) – mi-aspun acshu (nj-easti tu puteari) s-fac tsiva; u-aflu cu cali; axescu, axiusescu, axizescu, ahãrzescu, texiusescu *{ro: învrednici, merita}* *{fr: mériter, faire mériter, accorder en grâce; se rendre digne}* *{en: be able to; deserve, merit}* ex: Dumnidzã tsi nã cataxipsi (ahãrzi) noi § ***cataxipsit*** (ca-tac-sip-sítŭ) adg cataxipsitã (ca-tac-sip-sí-tã), cataxipsits (ca-tac-sip-sítsĭ), cataxipsiti/cataxipsite (ca-tac-sip-sí-ti) – axit, axiusit, axizit, ahãrzit, texiusit *{ro: învrednicit}* *{fr: mérité, rendu digne}* *{en: been able to; deserved, merited}* § ***cataxipsiri/cataxipsire*** (ca-tac-sip-sí-ri) sf cataxipsiri (ca-tac-sip-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu cataxipeashti, axiri, axiusiri, axiziri, ahãrziri, texiusiri *{ro: acţiunea de a învrednici, de a merita; învrednicire}* *{fr: action de mériter, de se faire mériter, de se rendre digne}* *{en: action of being able to, of being worthy of, of deserving}*

cataxipsiri/cataxipsire (ca-tac-sip-sí-ri) sf – vedz tu ***cataxipsescu***

cataxipsit (ca-tac-sip-sítŭ) adg – vedz tu ***cataxipsescu***

catã[1] (cá-tã) sf invar – partea-a vãshcljelui tsi easti ischi (di-alantã parti di duti, di duti, adapi); cazaca, senghi, pishti *{ro: siciu}* *{fr: partie de l'osselet qui est plate et opposée à la dosse}* *{en: the flat part of the knuckle bone}*

catã[2] (cá-thã) sf cãti/cãte (cắ-thi) – ma multi turlii di-unã prici (tsi bãneadzã ndauã tu apã sh-alti pri loc), cu truplu moali, ãncljis tu-unã cãpachi usoasã dit cari poati sã scoatã caplu shi cicioarli (sh-tu cari poati sã sh-lu tragã tut truplu nãuntru cãndu lipseashti si s-afireascã di dushmanj); cãtã, broascã *{ro: broască ţestoasă}* *{fr: tortue}* *{en: turtle)* § ***cãtã***[2] (cắ-thã) sf cãti/cãte (cắ-thi) – (unã cu ***catã***)

catãrã (ca-tắ-rã) adg – vedz tu ***cadãr***

catedrã (ca-té-drã) sf catedri/catedre (ca-té-dri) – 1: scamnu ma mari sh-ma largu di scamnili di-aradã, multi ori cu aradzim, di cari si sh-andrupascã omlu bratsãli shi mesea; scamnu; 2: unã soi di masã mari cu sirtari (cicmigei) ca atsea iu shadi di-aradã dascalu la sculii; measã; (fig: catedrã = tesea tsi u ari un dascal la unã sculii) *{ro: fotoliu; catedră}* *{fr: fauteuil; chaire}* *{en: armchair; desk}* ex: dascalu s-alinã la catedrã (measã)

cathartic (ca-thár-ticŭ) sn cathartitsi/cathartitse (ca-thár-ti-tsi) – unã cu ***catartic***

cathã (cá-thã) sf cãthi/cãte (cắ-thi) – unã cu ***catã***

cathedrã (ca-thé-drã) sf cathedri/cathedre (ca-thé-dri) – unã cu ***catedrã***

cathi/cathe (cá-thi) pr, adg – unã cu ***cati***[1]

cathishun (cá-thi-shúnŭ) pr, adg – unã cu ***catishun***

cathiun (cá-thi-únŭ) pr, adg cathiunã (cá-thi-ú-nã) fãrã pl – unã cu ***catiun***

cathmeri/cathmere (cath-mé-ri) sf cathmeri (cath-mérĭ) – unã cu ***catmeri***

catholic (ca-thó-licŭ) adg catholicã (ca-thó-li-cã), catholits (ca-thó-litsĭ), catholitsi/catholitse (ca-thó-li-tsi) – unã cu ***catolic***

catholichescu (ca-tho-li-chés-cu) adg catholicheascã (ca-tho-li-cheás-cã), catholicheshtsã (ca-tho-li-chésh-tsã), catholicheshti (ca-tho-li-chésh-ti) – unã cu ***catolichescu***

catholichii/catholichie (ca-tho-li-chí-i) adv (shi adg fãrã pl) – unã cu ***catolichii***

cati un (cá-thi-únŭ) pr, adg cati unã (cá-thi-ú-nã) fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***catiun***

cati[1]***/cate*** (cá-thi) pr, adg – zbor tsi-aspuni cã hiintsili (lucrili) dit unã buluchi, suntu loati unã cãti unã tra si s-dzãcã tsiva ti eali; cafi, casi, catiun, cafiun, casiun, catishun, cafishun, casishun, pasa, pasã, sfaca *{ro: fiecare}* *{fr: chaque, chacun}* *{en: every,*

every one, each, each one} ex: cati chin ascundi-andartu, cati tufã sh-cãpitanlu; s-dutsi cati doi anj § ***cafi/cafe*** (cá-fi) pr, adg – (unã cu ***cati***[1]) § ***casi/case*** (cá-si) pr, adg – (unã cu ***cati***[1]) § ***catiun*** (cá-thi-únŭ) pr, adg catiunã (cá-thi-ú-nã) fãrã pl – (scriat shi ***cati un***) – tsi nvãrtushadzã noima cã easti zborlu di cati hiintsã (lucru) dit buluchi – (unã cu ***cati***[1]) ex: catiunã (scriat shi ***cati unã***) di voi § ***cafiun*** (cá-fi-únŭ) pr, adg cafiunã (cá-fi-ú-nã) fãrã pl – (unã cu ***catiun***) § ***casiun*** (cá-si-únŭ) pr, adg casiunã (cá-si-ú-nã) fãrã pl – (unã cu ***catiun***) § ***catishun*** (cá-thi-shúnŭ) pr, adg catishunã (cá-thi-shú-nã) fãrã pl – (unã cu ***catiun***) § ***cafishun*** (cá-fi-shúnŭ) pr, adg cafishunã (cá-fi-shú-nã) fãrã pl – (unã cu ***catiun***) § ***casishun*** (cá-si-shúnŭ) pr, adg casishunã (cá-si-shú-nã) fãrã pl – (unã cu ***catiun***)

cati[2] (ca-tí) sm catadz (ca-tádzĭ) – atsel tsi giudicã tu unã crisi (huchiumati); cãthir, giudic, giudicãtor *{ro: judecãtor} {fr: juge} {en: judge}* ex: lj-deadi pi mãna-a catilui (a giudicãtorlui); easti unã cu catilu (s-ari-aduchitã cu giudicãtorlu) § ***cãtir*** (cã-thírŭ) sm cãtiri (cã-thírĭ) – (unã cu ***cati***[2]) ex: sh-caftã pradz multsã cãtirlu (giudicãtorlu) § ***catili/catile*** (ca-tí-li) adv – (om) tsi easti multu-arãu, fãrã di nom, tsi calcã leadzea, shi chivernisea caftã s-lu-arucã tu-ahapsi tra s-nu mata poatã s-facã arãu la lumi; un tsi utsidi oaminj, tsi vatãmã lumi *{ro: criminal} {fr: méchant, assassin} {en: wiched, murderer}* ex: catili oaminj suntu

catife (ca-ti-fé) sm catifedz (ca-ti-fédzĭ) – tsãsãturã di mitasi (lãnã, bumbac, etc.) tsi ari pi-unã fatsã hiri multu shcurti, ndreapti shi ndisati *{ro: catifea} {fr: velours} {en: velvet}* ex: sultuc di catife § ***catifei*** (ca-ti-fé-i) sf catifei (ca-ti-féĭ) – (unã cu ***catife***) ex: feci un mindan di catifei

catifei (ca-ti-fé-i) sf – vedz tu ***catife***

catifur (ca-tí-furŭ) sn catifuri/catifure (ca-ti-fu-ri) – loc ncljinat tsi dipuni di ndzeanã cãtrã n ghios; areapid, aripidinã, ripidinã, arãpidinã, arãpãdinã, arãpãdzãnã *{ro: povârniş, râpã} {fr: pente, penchant, descente; déclivité} {en: slope; declivity}* ex: loarã catifurlu (dipusirã aripidina; scãdzurã cu ilichia)

catili/catile (ca-tí-li) adv – vedz tu ***cati***[2]

catinã[1] (cá-ti-nã shi ca-tí-nã) sf – vedz tu ***cãtinar***

catinã[2] (cá-ti-nã shi ca-tí-nã) sf – vedz tu ***cadenã***

catishun (cá-thi-shúnŭ) pr, adg – vedz tu ***cati***[1]

catiun (cá-thi-únŭ) pr, adg – vedz tu ***cati***[1]

catmeri/catmere (cat-mé-ri) sf catmeri (cat-mérĭ) – atsea tsi nu easti ghini adratã (i cum lipseashti adrari) tu-un lucru; mãhãnã, cusuri, cathmeri, smãrdã, mãrdai *{ro: defect} {fr: défaut, tare, vice} {en: fault, defect, blemish}* ex: Lia-a lui fãr di catmeri

catoi/catoe (ca-tó-i) sf – vedz tu ***catoyi***

catolic[1] (ca-tó-licŭ) sm, sf catolicã (ca-tó-li-cã), catolits (ca-tó-litsĭ), catolitsi/catolitse (ca-tó-li-tsi) –crishtin tsi easti di pistea crishtinã tsi-ascultã di papa di Roma; lãtin, latin *{ro: creştin catolic} {fr: catholique} {en: catholic}* § ***catolic***[2] (ca-tó-licŭ) adg catolicã (ca-tó-li-cã), catolits (ca-tó-litsĭ), catolitsi/catolitse (ca-tó-li-tsi) – 1: tsi easti di pistea crishtinã tsi-ascultã di papa di Roma; 2: tsi ari s-facã cu tutã dunjaea; tsi easti trã tuts shi pristi tut dit lumi; catolichescu, lãtinescu, latinescu *{ro: catolic; universal} {fr: catholique; universel} {en: catholic; universal}* § ***catolichescu*** (ca-to-li-chés-cu) adg catolicheascã (ca-to-li-cheás-cã), catolicheshtsã (ca-to-li-chésh-tsã), catolicheshti (ca-to-li-chésh-ti) – (unã cu ***catolic***[2]) § ***catolichii/catolichie*** (ca-to-li-chí-i) adv (shi adg fãrã pl)– tsi easti di pistea crishtinã tsi-ascultã di papa di Roma; tsi easti trã tutã lumea; tsi easti bun trã tuts shi trã tuti *{ro: catolic; universal, în general} {fr: catholique; universel, universellement, généralement, en générale} {en: catholic; universal, universally, generally, in general}* ex: bisearica ayisitã catolichii (trã tutã lumea) stereusitã di apostolj; 40 di dzãli easti catolichii (trã tutã dunjaea) pãreasinj

catolic[2] (ca-tó-licŭ) adg – vedz tu ***catolic***[1]

catolichescu (ca-to-li-chés-cu) adg – vedz tu ***catolic***[1]

catolichii/catolichie (ca-to-li-chí-i) adv, adg – vedz tu ***catolic***[1]

catorthosi (ca-thór-to-si) sf fãrã pl – unã cu ***catortosi***

catortosi (ca-thór-to-si) sf – vedz tu ***cãturtusescu***

catoyi/catoye (ca-tó-yi) sf catoyi (ca-tóyĭ) – udã cama aratsi tsi s-aflã di-aradã sum casã, iu s-tsãn trã ma multu chiro (trã earnã) lucri (di-aradã trã mãcari sh-beari ca, bunãoarã, talari cu cash, yinuri, etc.); catoi, tsilar, tsãlar, tsãlari, chilar, izbã, bimtsã, pimnitsã, pleamnitsã, pleamitsã, pleavnitsã, zimnic *{ro: pivniţã, beci, subsol} {fr: cellier, cave, sous-sol} {en: cellar, basement}* § ***catoi/catoe*** (ca-tó-i) sf catoi (ca-tóĭ) – (unã cu ***catoyi***)

catrafusi/catrafuse (ca-tra-fú-si) sf pl – lucrili din casã (ma multu stranji veclji i lucri njits, adunati stog sh-fãrã aradã) cari fac parti dit avearea shi cãtãndia-a omlui; lucrili tsi li poartã omlu cãndu s-mutã cu casa; lucrili tsi li poartã omlu tu baulã (sfinduchi, validzã, etc.) cãndu s-dutsi iuva cali; cãrãndii, pleacicã, cãrcãndã, cãlãbãlãchi, sartsinã, furtii *{ro: catrafuse, bagaj} {fr: hardes, frusques, nippes, bagages} {en: personal worn clothes, baggage}* ex: adunã-ts catrafusili (lucrili)

catran (ca-tránŭ) adg – vedz tu ***cãtrani***

catreg (cá-treg) sn – vedz tu ***catrig***

catric (cá-tric) sn – vedz tu ***catrig***

catrig (cá-trig) sn catridzi/catridze (cá-tri-dzi) – 1: cãravi tsi s-minã pi-amari cu pãndzili pimti di vimtu icã, tu chirolu-atsel veclju, cu lupãtsli trapti di sclayi; catreg, catric, cãravi, cãradi, ghemii, ghimii, nai; 2: unã soi di stur analtu astãsit pi-unã cãravi, pri cari suntu acãtsati pãndzili tsi fac s-minã cãravea cãndu suntu pimti di vimtu; catargu, catartu *{ro: corabie; catart} {fr: galère; mât} {en: galley; mast}* ex: sh-tradzi vimtul pri tu-amari di-sh minteashti catridzili (cãrãyili) § ***catreg*** (cá-treg) sn catridzi/catridze (cá-tri-dzi) – (unã cu ***catrig***) § ***catric*** (cá-tric) sn catritsi/catritse (cá-tri-tsi) – (unã cu ***catrig***) ex: suflã vimtul pri tu-amari di minteashti catritsili (cãrãyili)

catsaflac (ca-tsa-flácŭ) sn catsaflatsi/catsaflatse (ca-tsa-flá-tsi) – njicã hãlati (ca unã soi di putsã njicã bãrbãteascã) tsi s-aflã la partea di nsus a chizdãljei di muljari *{ro: lindic} {fr: clitoris} {en: clitoris}*

catsaon (ca-tsa-ónŭ) sm, sf catsaoanã (ca-tsa-oá-nã), catsaonj (ca-tsa-ónjĭ), catsaoani/catsaoane (ca-tsa-oá-ni) – pãrnoanji (paranumã) datã di-armãnj a gretslor *{ro: caţaon, poreclã datã grecilor} {fr: sobriquet donné aux grecs} {en: nickname used by Aromanians for Greeks}*

catsid (cá-tsidh) sm pl(?) – vedz tu ***cãtsit***

catsidã (ca-tsí-dhã) sf – vedz tu ***catsitã***

catsidh (cá-tsidh) sm pl(?) – unã cu ***catsid***

catsidhã (ca-tsí-dhã) sf catsidhi/catsidhe (ca-tsí-dhi) – unã cu ***catsidã***

catsitã (ca-tsí-tã) sf catsiti/catsite (ca-tsí-ti) – ma multi turlii di lilici njits (agru-lilici sh-lilici criscuti di om), tsi es dit loc primãveara agonja, nituchitã neaua ninga; Tachi Papahagi nu-l cunoashti zborlu shi nã da trei noimi di cari nu easti sigur: (i) plantã njicã (? spingiu ?) cu frãndzãli suptsãri shi ndreapti, sh-cu-unã singurã lilici njicã, albã tsi sh-u-adutsi cu-un chipur; (ii) agru-lilici njicã (? yioarã, manushachi, musahi ?), mushat anjurzitoari, di-unã hromã vinitã, galanã, trandafilii i albã tsi easi dit unã tseapã dit loc shi creashti pri cãmpu shi prit pãduri; ligoaci; (iii) lilici (lalei, pãteadzã, spãteadzã) multu mushatã, tsi sh-u-adutsi cu-unã cupã, cu multi buei (galbini, aroshi, etc.), tsi creashti (tu grãdinjli a oaminjlor) cati an primãveara, dit unã tseapã ngrupatã tu loc *{ro: ghiocel; viorea; lalea} {fr: perce-neige; violette; tulipe} {en: snow drop; violet; tulip}* ex: catsitili (yiorli?) tu Martsu es; fure-sh cã ti fats, Dumnicã catsitã (yioarã?, musahi?) di primvearã § ***catsidã*** (ca-tsí-dhã) sf catsidi/catside (ca-tsí-dhi) – (unã cu ***catsitã***) § ***cãtsidã*** (cã-tsí-dhã) sf cãtsidi/cãtside (cã-tsí-dhi) – (unã cu ***catsitã***)

cavai (ca-váĭ) interj. – zbor tsi-aspuni durearea, njila, dipirarea, etc. tsi u-aducheashti cariva; ai, au, vai, cavai, mar, lele, a-lele, oi-lele, bobo, oi-bobo, alimunu, mãrãcui!; etc. *{ro: vai} {fr: hélas} {en: alas!}* ex: sh-cavai! di amãrtioshlji; o, cavai, cavai di noi

caval (ca-válŭ) sn cavali/cavale (ca-vá-li) – hãlatea muzicalã (ca unã veargã lungã di lemnu i di cãlami, suptsãri shi goalã tu mesi) cu unã aradã di tsintsi guvi dealungalui tsi s-astupã cu

deadzitli cãndu picurarlu suflã tu ea tra s-batã un cãntic; cãrval, dzamarã, dzãmarã, fluearã, filjoarã, fljor, fluer, fluir *{ro: fluier de cioban}* *{fr: flûte des bergers}* *{en: shepherd's flute}* ex: cãntã cu cavali (dit dzamarã, fluearã) § ***cãval*** (cã-válŭ) sn cãvali/cãvale (cã-vá-li) – (unã cu ***caval***) § ***cãrval*** (cãr-válŭ) sn cãrvali/cãrvale (cãr-vá-li) – (unã cu ***caval***)

cavalarã (ca-va-la-rắ) sm – vedz tu ***cal***[1]

cavan (cá-vanŭ) sm cavanj (cá-vanjĭ) – vas di loc (lut) arsu, cu gura strimtã tu cari s-tsãni apã (yin, etc.); poci, ulcior, bot, budic, cãnatã, cingu, putets, potã, dud *{ro: urcior}* *{fr: cruche}* *{en: jug, pitcher}* § ***cãnatã***[2] (cã-ná-tã) sf cãnati/cãnate (cã-ná-ti) shi cãnãts (cã-nắtsĭ) – (unã cu ***cavan***) § ***cingu***[1] (cín-gu) sm pl(?) –(unã cu ***cavan***)

cavaz (ca-vázŭ) sm cavaji (ca-vájĭ) – un (multi ori un stratiot) tsi easti bãgat s-aveaglji locuri di-a chivernisiljei, cunsulatili xeani, etc.; cafas, avigljitor, strajã, etc. *{ro: cavas, gardian}* *{fr: garde (attaché aux services des missions et des consulats étrangers, des écoles étrangères, etc.)}* *{en: guard (attached to foreign embassies, consulates, foreign schools, etc.)}* § ***cafas*** (ca-fásŭ) sm cafash (ca-fáshĭ) – (unã cu ***cavaz***) ex: cafaslu-aestu easti turcu

cavru (cá-vru) sm – vedz tu ***cavur***

cavur (cá-vurŭ) sm cavuri (cá-vurĭ) – prici di apã dultsi (tsi nu easti pescu), tsi ari un trup moali anvãlit di unã cãpachi corcanã, cari s-fatsi arosh cãndu easti hertu, cu-unã pãnticã ca unã aradã di neali, cu ma multi preclji di cicioari (cu cari imnã di-arada cãtrã nãpoi) di cari, prota preaclji easti ca un cljashti; cãvur, cavru, cãrãvidã, hãrhidã, arac, rac *{ro: rac}* *{fr: écrevisse}* *{en: (fresh water) crayfish}* ex: ca cavurlu s-dutsi cãtrã nãpoi; n vali lai shi n foc arosh (angucitoari: *cavurlu*) § ***cãvur*** (cã-vúrŭ) sm cãvuri (cã-vúrĭ) – (unã cu ***cavur***) § ***cavru*** (cá-vru) sm cavri (cá-vri) – (unã çu ***cavur***)

cazaca (cc-zá-ca) sf cazãchi (ca-zắchĭ) – partea-a vãshcljelui tsi easti ischi (di-alantã parti di duti, adapi); catã, senghi, pishti; (expr: cazaca = mbitat multu) *{ro: siciu}* *{fr: partie de l'osselet qui est plate et opposée à la dosse}* *{en: the flat part of the knuckle bone}* ex: ciurla sh-cazaca s-adrarã

cazamii/cazamie (ca-za-mí-i) sf – vedz tu ***cãzãmii***

cazin (ca-zínŭ) sm cazini/cazine (ca-zí-ni) – soi di cafine trã oaminj tsi suntu ma di-aradã, oarfãnj, di scarã ma dipusã, etc., cari s-adunã s-bea cafei, s-facã muabeti, s-agioacã tabli, cãrtsã i dominã, etc.; cafine, cafinei *{ro: cafenea de rând}* *{fr: estraminet, café de basse condition}* *{en: coffee bar for lower class people}*

cazmiri/cazmire (caz-mí-ri) sf – vedz tu ***cashmiri***

cã (cắ) cong – zbor tsi-aspuni cã tsiva s-adavgã la-atseali dzãsi ma ninti, tra s-li limpidzascã (s-li nvãrtushadã, etc.); zbor tsi-aspuni itia trã cari s-fatsi un lucru; cãtse (scriat shi "cã tse"); trãtse (scriat shi "trã tse"); zbor tsi intrã tu ntribarea: cãtse (cã tse)? icã tu apandisea "cãtse (cã tse)" *{ro: că; căci, fiindcă, pentrucă; pentru ce?... pentrucă}* *{fr: que; car, parce que, puisque; pourquoi?... parce que}* *{en: that; because; why?... because}* ex: shtea cã curã nã fãntãnã (zborlu "cã", leagã zborlu "shtea", cu zboarãli tsi-lj s-adavgã "curã nã fãntãnã", cari limpidzãscu atseali tsi "shtea" omlu); cã shtea lãeatsa (zborlu "cã" limpidzashti noima-a zboarãlor di ninti, neaspusi aoa, di zboarãli "shtea lãeatsa" tsi urmeadzã) cã easti groasã (zbor tsi s-adavgã tra s-aspunã cum easti "lãeatsa"); ducheai cã suntu tsiva oaminj grei; nji spusirã cã tini murish; cucoate sã-ts cadã creasta, cã nu-nj dishtiptash niveasta (zborlu "cã" leagã zboarãli "s-tsã cadã creasta" di zboarãli "cã nu-nj dishtiptash niveasta" tsi-aspun itia trã cari, cãtse, trã tse); agiutor, cã mi nec (zborlu "cã" tsi-aspuni trã cari, trãtse, voi agiutor); cã tse (tu scriarea-a noastrã cãtse) nu greshti?, cã nu voi (zborlu "cã" adavgã itia, "nu voi", trã cari nu greashti, zbor tsi ari noima "itia trã cari, cãtse"); cã tse (cãtse) nu lu-acumpãri?, cã tse (cãtse) easti scumpu; canda cã (aoa, nu easti ananghi di zborlu "cã", ma nvãrtushadã noima-a zborlui "canda", aspunãndului "itia trã cari") eara di halcumã; canda cã eara ligats; io ti voi cu tuti cã hii arauã; ea cã vinji sh-preftul; Gardani nitsi cã bãneadzã; poati cã eara ghini s-mor; s-easti cã amintsã featã; furi cã nu ari tatã; furesh cã va s-pot; ai cã ficior, ai cã featã furi; nu vor alti si s-minteascã, cã fu featã cã fu nveastã; cã bãgarã i cã nu bãgarã, unã easti

cã tse (cã-tsé) prip – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãtse***

cã-ã-cã! (cã-ắ-cã)! inter – vedz tu ***cãcãredz***[1]

cãbatcu (cã-bát-cu) adg cãbatcã (cã-bát-cã), cãbattsi (cã-bát-tsi), cãbattsi/cãbattse (cã-bát-tsi) – tsi easti mari, acatsã loc multu (ma di-aradã, easti lishor shi nu ngreacã multu) *{ro: voluminos}* *{fr: qui a un volume gros mais léger}* *{en: that takes a large volume but is not heavy}* ex: om cãbatcu (mari sh-gros); furtii cãbattsi (tsi-acatsã multu loc ma nu suntu greali)

cãbati (cã-bá-ti) sf (cã-bắtsĭ) – zbor (faptã, scriari, etc.) tsi easti unã abatiri (dipãrtari) di la lucrul tsi easti lugursit ca ndreptu; alath, fai, ftexim, stepsu *{ro: vină}* *{fr: faute; délit; culpabilité}* *{en: fault, culpability}* ex: nu eshti cãbati; nu ai cãbati (nu-ai stepsu)

cãbãrdisescu (cã-bãr-di-sés-cu) (mi) vb IV cãbãrdisii (cã-bãr-di-síĭ), cãbãrdiseam (cã-bãr-di-seámŭ), cãbãrdisitã (cã-bãr-di-sí-tã), cãbãrdisiri/cãbãrdisire (cã-bãr-di-sí-ri) – fac un lucru tra si s-adarã ma mari (cu suflarea di vimtu nãuntrul a lui, cu ndisarea-a lucrului cu tsiva, cu agudirea-a unei parti dit truplu (a omlui), etc.); umflu; fig: mi-alavdu, mi pinjisescu, mi fãlescu, mi fudulescu, etc. *{ro: inflama, umfla, umfla în pene}* *{fr: gonfler, enfler, augmenter, (se) boursoufler}* *{en: inflate, swell, cause something to swell}* ex: laptili s-cãbãrdiseashti (s-umflã); ca multu ti cãbãrdiseshti (fig: ti alavdzã, ti umfli) § ***cãbãrdisit*** (cã-bãr-di-sítŭ) adg cãbãrdisitã (cã-bãr-di-sí-tã), cãbãrdisits (cã-bãr-di-sítsĭ), cãbãrdisiti/cãbãrdisite (cã-bãr-di-sí-ti) – tsi s-ari umflatã; fig: tsi s-alavdã, tsi s-pinjiseashti, tsi s-fãleashti, tsi s-fuduleashti, etc. *{ro: inflamat, umflat, umflat în pene}* *{fr: gonflé, enflé, augmenté, boursouflé}* *{en: inflated, swelled}* ex: fãrinã cãbãrdisitã (umflatã) § ***cãbãrdisiri/cãbãrdisire*** (cã-bãr-di-sí-ri) sf cãbãrdisiri (cã-bãr-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un s-cãbãrdiseashti; umflari; fig: alãvdari, pinjisiri, fãliri, fuduliri, etc.*{ro: acţiunea de a inflama, de a umfla, de a se umfla în pene}* *{fr: action de gonfler, d'enfler, de (se) boursoufler, d'augmenter}* *{en: action of inflating, of swelling, of causing something to swell}*

cãbãrdisiri/cãbãrdisire (cã-bãr-di-sí-ri) sf – vedz tu ***cãbãrdisescu***

cãbãrdisit (cã-bãr-di-sítŭ) adg – vedz tu ***cãbãrdisescu***

cãbili/cãbile (cã-bí-li) sf fãrã pl (multi ori ufilisit ca adv) – catastasea tu cari s-aflã tsiva i cariva; faptul cã un lucru poati si s-facã (tora i trãninti); catastasi, catandisi, halã, stari; gabili *{ro: stare, situaţie}* *{fr: (en) état, situation, possibilité}* *{en: possibility, (in a) state (of)}* ex: cu cãbilea (cu starea) shi cu di fãrã-calea a lor; easti di cãbile (easti n stari) ma ghini s-moarã; eara di cãbili (putea, eara n stari) s-lu-adunã; omlu vãdãnja nu lu-axeashti, lu axeashti cãbilea (catastasea) shi ndriptatica § ***cãbuli/cãbule*** (cã-bú-li) sf fãrã pl (multi ori ufilisit ca adv) – (lucru tsi) easti dupã cum ãl va i lu-ariseashti cariva; aduchiri, sinfunipsiri, dixiri, cãtãdixiri *{ro: convenire, complacere, acord}* *{fr: convenance; action de juger, de trouver bon; consentement}* *{en: suitability, fitness; agreement}* ex: nu s-fatsi cãbuli (nu aproachi, nu dixeashti, nu cãtãdixeashti); yeatsãrlji u fac di cãbuli (suntu sinfuni) § ***di cãili/cãile*** (di cã-í-li) sf invar (prip ***di*** easti totna nãinti) – ãn stari, pot, am putearea; (expr: mi fac di cãili = escu n stari, ljau unã apofasi, apufãsescu) *{ro: în stare, posibil}* *{fr: en état, possible}* *{en: in a state of, possible}* ex: nu fu di cãili (nu fu n stari, nu putu) tra s-u ducheascã; i di cãili si-sh bea cãmeasha di pri nãs (easti n stari si-sh vindã cãmeasha di pi el shi s-bea cu pãradzlji tsi-lj lja, ahãt u va bearea!); nu s-fatsi di cãili (nu easti n stari, nu apufãseashti) s-aspargã nã flurii; cum ti fãtsesh di cãili (cum apufãsish)?; Bendul eara di cãili (n stari) s-lu tsãnã; hits di cãili (hits ãn stari, avets putearea, putets) s-u-adutsets pãdurea aoa?; sh-bana-a mea s-hibã di cãili (ma si s-poatã), nj-u dau ti nãsh

cãbuli/cãbule (cã-bú-li) sf – vedz tu ***cãbili***

cãburi/cãbure (cã-bú-ri) sf – vedz tu ***cumburã***

cãcari/cãcare (cã-cá-ri) sf – vedz tu ***cac***[1]

cãcat[1] (cã-cátŭ) adg – vedz tu ***cac***[1]
cãcat[2] (cã-cátŭ) sm, sn – vedz tu ***cac***[1]
cã-cã! (cắ-cã)! inter – vedz tu ***cãcãredz***[1]
cã-cã-cã! (cã-cã-cắ)! inter – vedz tu ***cãcãredz***[1]
cãcãcios (cã-cã-cĭósŭ) adg – vedz tu ***cac***[1]
cãcãradzã (cã-cã-rá-dzã) sf – vedz tu ***cãcãredz***[2]
cãcãrari/cãcãrare (cã-cã-rá-ri) sf – vedz tu ***cãcãredz***[1]
cãcãrat (cã-cã-rátŭ) adg – vedz tu ***cãcãredz***[1]
cãcãrdac (cã-cãr-dácŭ) sm cãcãrdats (cã-cãr-dátsĭ) shi sn cãcãrdatsi/cãcãrdatse (cã-cãr-dá-tsi) – nod dit gãrgãlanlu a omlui tsi s-veadi cum easi cãtã nafoarã (dinintea-a gushiljei); gãrgãlan; fig: cari easti multu njic, shcurtabac, slab, nifaptu ghini, cari astãmãtsi di njic cu crishtearea; ascãrchit, chirchinec, puzumi, pruzumi, jibãcos, jibicos, cacafingu, azmet, pilicios, zãbãcos, bãzãcos, jabec, judav, preacãn, preangu *{ro: nodul gâtului, mărul lui Adam, laringe; pitic}* *{fr: larynx, pomme d'Adam; nain}* *{en: Adam's apple, larynx; dwarf}* ex: un cãcãrdac (fig: cacafingu) di om
cãcãrdhac (cã-cãr-dhácŭ) sm cãcãrdhats (cã-cãr-dhátsĭ) shi sn cãcãrdhatsi/cãcãrdhatse (cã-cãr-dhá-tsi) – unã cu ***cãcãrdac***
cãcãredz[1] (cã-cã-rédzŭ) vb I cãcãrai (cã-cã-ráĭ) shi cãcãridzai (cã-cã-ri-dzáĭ), cãcãram (cã-cã-rámŭ) shi cãcãridzam (cã-cã-ri-dzámŭ), cãcãratã (cã-cã-rá-tã) shi cãcãridzatã (cã-cã-ri-dzá-tã), cãcãrari/cãcãrare (cã-cã-rá-ri) shi cãcãridzari/cãcãridzare (cã-cã-ri-dzá-ri) – scot unã boatsi ca-atsea scoasã di-unã gãljinã icã di-un cucot; cãrcãredz; (fig: cãcãredz = (i) cãntu ca unã gãljinã!; cãntu ca un cucot!; (ii) arãd multu, cãpãim di-arãdeari, cu-unã boatsi dip ca-atsea a cucotlui) *{ro: cârâi; cotcodăci (găina, cocoşul)}* *{fr: glousser; caqueter (poule, coq)}* *{en: cluck, cackle (hen, rooster)}* ex: cãcãreadzã-lj-u (fig: cãntã-lj, ca gãljina) sh-tini nãoarã; dado, va lj-u cãcãredz (fig: va lj-u cãntu ca un cucot); cãcãredz ca gãljina; cãcãreadzã niheamã s-ti avdu § ***cãcãridzat*** (cã-cã-ri-dzátŭ) adg cãcã-ridzatã (cã-cã-ri-dzá-tã), cãcãridzats (cã-cã-ri-dzátsĭ), cãcã-ridzati/cãcãridzate (cã-cã-ri-dzá-ti) – tsi ari scoasã unã boatsi ca-atsea a gãljinãljei (a cucotlui); cãcãrat, cãrcãridzat, cãrcãrat *{ro: cârâit; cotcodăcit (găina, cocoşul)}* *{fr: qui a gloussé; qui a caqueté (poule, coq)}* *{en: who has clucked, who has cackleed (hen, rooster)}* § ***cãcãrat*** (cã-cã-rátŭ) adg cãcãratã (cã-cã-rá-tã), cãcãrats (cã-cã-rátsĭ), cãcãrati/cãcãrate (cã-cã-rá-ti) – (unã cu ***cãcãridzat***) § ***cãcãridzari/cãcãridzare*** (cã-cã-ri-dzá-ri) sf cãcãridzãri (cã-cã-ri-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã gãljinã (cucot) cãcãreadzã; cãcãrari, cãrcãridzari, cãrcãrari *{ro: acţiunea de a cârâi; de a cotcodăci (găina, cocoşul)}* *{fr: action de glousser; de caqueter (poule, coq)}* *{en: action of clucking, of cackling (hen, rooster)}* ex: cãcãridzarea-a gãljinãljei di cu seara nu easti semnu bun; a njia nu mi-arãseashti cãcãridzarea § ***cãcãrari/cãcãrare*** (cã-cã-rá-ri) sf cãcãrãri (cã-cã-rắrĭ) – (unã cu ***cãcãridzari***) § ***cãcãredz***[2] (cã-cã-rédzŭ) sm cãcãredz (cã-cã-rédzĭ) – curmarea ((di cãndu-cãndu) a boatsãljei la cãntari (cum fatsi gãljina), cum easti adetea la turtsã cãndu cãntã *{ro: întreruperea vocei la cântat}* *{fr: interruption durant le chant}* *{en: interruption during singing}* ex: avea un mushat cãcãredz cãndu cãnta § ***cãrcãredz*** (cãr-cã-rédzŭ) (mi) vb I cãrcãrai (cãr-cã-ráĭ) shi cãrcãridzai (cãr-cã-ri-dzáĭ), cãrcãram (cãr-cã-rámŭ) shi cãrcãridzam (cãr-cã-ri-dzámŭ), cãrcãratã (cãr-cã-rá-tã) shi cãrcãridzatã (cãr-cã-ri-dzá-tã), cãrcãrari/cãrcãrare (cãr-cã-rá-ri) shi cãrcãridzari/cãrcãri-dzare (cãr-cã-ri-dzá-ri) – (unã cu ***cãcãredz***) ex: cucotslji cãrcã-readzã cati tahina; aljurea cãrcãreadzã sh-aljurea oauã; cãrcã-ridzãm (fig: cãpãim) di-arãdeari; tsi cãrcãreadzã (fig: tsi cãntã; tsi arãdi ca unã gãljinã, ca un cucot) omlu-aestu? § ***cãrcãridzat*** (cãr-cã-ri-dzátŭ) adg cãrcãridzatã (cãr-cã-ri-dzá-tã), cãrcã-ridzats (cãr-cã-ri-dzátsĭ), cãrcãridzati/cãrcãridzate (cãr-cã-ri-dzá-ti) – (unã cu ***cãcãridzat***)§ ***cãrcãrat*** (cãr-cã-rátŭ) adg cãrcãratã (cãr-cã-rá-tã), cãrcãrats (cãr-cã-rátsĭ), cãrcãrati/cãr-cãrate (cãr-cã-rá-ti) – (unã cu ***cãcãridzat***) § ***cãrcãridzari/cãr-cãridzare*** (cãr-cã-ri-dzá-ri) sf cãrcãridzãri (cãr-cã-ri-dzắrĭ) – (unã cu ***cãcãridzari***) § ***cãrcãrari/cãrcãrare*** (cãr-cã-rá-ri) sf cãrcãrãri (cãr-cã-rắrĭ) – (unã cu ***cãcãridzari***) ex: arãderli sh-cãrcãrãrli aduc sh-cripãrli § ***cã-cã-cã!*** (cã-cã-cắ)! inter – zbor tsi caftã s-aspunã cum s-avdi boatsea-a cucotlui, tahina, cãndu scoalã lumea dit somnu *{ro: interjecţie care imită cântecul cocoşului, cucurigu!}* *{fr: interjection qui imite le chant du coq; cocorico!, coucouricou!}* *{en: word imitating the rooster crow; cock-a-doodle-doo}* ex: cã-cã-cã! cãntã cucotlu, cã-cã-cã! § ***cã-cã!*** (cắ-cã)! inter – (unã cu ***cã-cã-cã!***) § ***cã-ã-cã!*** (cã-ắ-cã)! inter – (unã cu ***cã-cã-cã!***) ex: cã-cã!, cã-ã-cã! avdzam cati tahina § ***chi-chi-chi!*** (chi-chi-chí) inter – (unã cu ***cã-cã-cã!***) § ***cucuricu***! (cu-cu-rí-cu) inter – (unã cu ***cã-cã-cã!***) § ***cucurigu***! (cu-cu-rí-gu) inter – (unã cu ***cã-cã-cã!***)
cãcãredz[2] (cã-cã-rédzŭ) sm – vedz tu ***cãcãredz***[1]
cãcãredz[3] (cã-cã-rédzŭ) sm cãcãredz (cã-cã-rédzĭ) shi sn cãcãreadzã (cã-cã-reá-dzã) – merdu (pãngãnãtati, spreamit, cãcat) di caprã, oai, etc.; baligã *{ro: căcărează (de oaie, capră, etc.)}* *{fr: crotte (de chèvres, de brebis, etc.)}* *{en: dung, droppings (of goats, sheep, etc.)}* ex: padea eara mplinã di cãcãredz di oai; meturã cãcãreadzãli aesti § ***cãcãradzã*** (cã-cã-rá-dzã) sf cãcãrãdz (cã-cã-rắdz) – (unã cu ***cãcãredz***[3]) § ***gãgãratsã*** (gã-gã-rá-tsã) sf gãgãrãts (gã-gã-rắtsĭ) – (unã cu ***cãcãredz***[3]) § ***gãgãreatsã*** (gã-gã-reá-tsã) sf gãgãrets (gã-gã-rétsĭ) – (unã cu ***cãcãredz***[3])
cãcãridzari/cãcãridzare (cã-cã-ri-dzá-ri) sf – vedz tu ***cãcãredz***[1]
cãcãridzat (cã-cã-ri-dzátŭ) adg – vedz tu ***cãcãredz***[1]
cãcãriu (cã-cã-ríŭ) sn – vedz tu ***cac***[1]
cãcãrusescu (cã-cã-ru-sés-cu) (mi) vb IV cãcãrusii (cã-cã-ru-síĭ), cãcãruseam (cã-cã-ru-seámŭ), cãcãrusitã (cã-cã-ru-sí-tã), cãcãrusiri/cãcãrusire (cã-cã-ru-sí-ri) – nj-easti multã arcoari; treambur (ngljets, amurtsãscu) di-ahãtã arcoari tsi am; fac (talj, adar) guvojdzã di-arcoari; ngljets, dzeadzir, ngucinedz *{ro: degera}* *{fr: geler}* *{en: freeze}* ex: § ***cãcãrusit*** (cã-cã-ru-sítŭ) adg cãcãrusitã (cã-cã-ru-sí-tã), cãcãrusits (cã-cã-ru-sítsĭ), cãcãrusiti/cãcãrusite (cã-cã-ru-sí-ti) – tsi tradzi multã arcoari; tsi ari ngljitsatã di-arcoari; ngljitsat, dzidzirat, ngucinat *{ro: degerat}* *{fr: gelé}* *{en: frozen}* § ***cãcãrusiri/cãcãrusire*** (cã-cã-ru-sí-ri) sf cãcãrusiri (cã-cã-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cãcãruseashti; ngljitsari, dzidzirari, ngucinari *{ro: acţiunea de a degera; degerare}* *{fr: action de geler}* *{en: action of freezing}*
cãcãrusiri/cãcãrusire (cã-cã-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***cãcãrusescu***
cãcãrusit (cã-cã-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***cãcãrusescu***
cãcãstoari/cãcãstoare (cã-cãs-toá-ri) sf – vedz tu ***cac***[1]
cãcãstor (cã-cãs-tórŭ) sm – vedz tu ***cac***[1]
cãcãtescu (cã-cã-tés-cu) adg – vedz tu ***cac***[1]
cãcãtici (cã-cã-tícĭŭ) sm – vedz tu ***cac***[1]
cãcãtor (cã-cã-tórŭ) sn – vedz tu ***cac***[1]
cãcãtos (cã-cã-tósŭ) adg – vedz tu ***cac***[1]
cãcãturã (cã-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***cac***[1]
cãchin[1] (cã-chínŭ) sn – vedz tu ***cachin***
cãchin[2] (cã-chínŭ) (mi) vb IV – vedz tu ***cachin***
cãchiniri/cãchinire (cã-chi-ní-ri) sf – vedz tu ***cachin***
cãchinit (cã-chi-nítŭ) adg – vedz tu ***cachin***
cãchios (cã-chĭósŭ) adg – vedz tu ***cachi***[1]
cãchiusescu (cã-chĭu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cachi***[1]
cãchiusiri/cãchiusire (cã-chĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***cachi***[1]
cãchiusit (cã-chĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***cachi***[1]
cãci (cắcĭŭ) sm cãci (cắcĭ) shi cãceanj (cắ-ceanjĭ) – pravdã tsi sh-u-adutsi cu un cal ma njic (ma nu easti cal!) sh-cu ureclji ma mãri; gumar, tar, shonj, uci, tãronj, uricljat, dãnglãrã, dãngã *{ro: măgar, asin}* *{fr: âne}* *{en: donkey}*
cãcimac (cã-ci-mácŭ) sn cãcimatsi/cãcimatse (cã-ci-má-tsi) – fãrinã di misur heartã ndisat, sh-cari, tãljatã filii, s-mãcã tu loc di pãni; cãciumac, bãrcãdan, bãrgãdan, bãcãrdan, mãcãldarã, mãclãdarã, mumulic, mumulig, mãmulig, tarapash, culeash *{ro: mămăligă}* *{fr: polenta; gaude; bouillie de farine de maïs, compacte, qu'on peut couper en tranches et qu'on mange en guise de pain}* *{en: polenta; corn flour boiled, compact and cut into slices, eaten in place of bread}* ex: dã-lj-u lapti sh-cãcimac (bãrgãdan) § ***cãciumac*** (cã-cĭu-mácŭ) sn cãciumatsi/cãciumatse (cã-cĭu-má-tsi) – (unã cu ***cãcimac***) ex: mãcai cãciumaclu tsi-adrash § ***cãceamac*** (cã-cĭá-mácŭ) sn cãciamatsi/cãciamatse (cã-cĭá-má-tsi) – (unã cu ***cãcimac***) ex:

nã featsi di dimneatsa un caceamac

cãcimor (cã-ci-mórŭ) sm cãcimori (cã-ci-mórĭ) – unã soi di cãpushi mari (tsi sh-u-adutsi niheamã cu-unã cãrãvidã) cari s-hidzi tu chealea-a prãvdzãlor (oilor, oaminjlor, etc.) tra sh-lã sugã sãndzili; cãpushi, cãpush, cãputs, cãrlej *{ro: căpuşă mare}* *{fr: grande tique ressemblant a une écrevisse}* *{en: large cattle-tick}*

cãciuã (cã-cĭú-ŭã) sf – vedz tu ***cãciulã***

cãciubã (cắ-cĭu-bã) sf – vedz tu ***cuciubã***

cãciubolj (cã-cĭu-bóljĭŭ) sm – vedz tu ***cãciumolj***

cãciulã (cã-cĭú-lã) sf cãciuli/cãciule (cã-cĭú-li) – luguria purtatã n cap di oaminj tra s-lu afireascã caplu di ploai, soari, arcoari, etc.; cãciuã, capelã, bãrbãrusã, barbarusã, fesi; (fig: 1: cãciulã = om, insu; expr: 2: u bag cãciula strãmbã = nu-am ananghi, hiu isih, nu mi mealã; 3: cu cãciula scoasã = isih, fãrã ananghi, fãrã ghideri; 4: nj-yini cãciula deavãrliga = cicãrdisii di minti; 5: tsi am sum cãciulã = tsi minduescu) *{ro: căciulă, pălărie, fes}* *{fr: bonnet, chapeau, fez}* *{en: hat, fez}* ex: cãrvãnarlji shi uearlji poartã cãciulã albã (fes albu) fãrã fundã, pulitslji poartã aroshi cu fundã; va plãtits cãti unã lirã di cãciulã (fig: di om); bãna nãs cu cãciula scoasã (expr: bãna isih, fãrã ghideri); mãcai cu cãciula scoasã (expr: fãrã s-am ananghi di tsiva); u dutsea cu cãciula scoasã (expr: bãna isih, fãrã s-aibã ananghi di tsiva); bagã-u cãciula strãmbã (expr: stai isih sh-nu-lj tradzi gailelu, s-nu tsã hibã fricã di tsiva) § ***cãciuã*** (cã-cĭú-ŭã) sf cãciuã (cã-cĭú-ŭã) shi cãciuli/cãciule (cã-cĭú-li) – (unã cu ***cãciulã***) ex: lj-yini cãciua divarliga (lj-yini mintea divarliga, cicãrdiseashti di minti); li tsãni ascumti sum cãciuã (expr: id: li tsãni ascumti minduirli dit caplu-a lui, nu shtim tsi mindueashti) § ***cãciulicã*** (cã-cĭu-lí-cã) sf cãciulitsi/cãciulitse (cã-cĭu-lí-tsi) – cãciulã njicã ti ficiurits *{ro: scufiţă}* *{fr: petit bonnet pour les enfants}* *{en: little cap for the children}*

cãciulicã (cã-cĭu-lí-cã) sf – vedz tu ***cãciulã***

cãciumac (cã-cĭu-mácŭ) sn – vedz tu ***cãcimac***

cãciumolj (cã-cĭu-móljĭŭ) sm cãciumolj (cã-cĭu-móljĭ) – yeatsã (yermu njic) cu truplu moali, lungu, fãrã cicioari tsi s-minã cu trãdzearea azvarnã; cãciubolj *{ro: vierme mic}* *{fr: petit ver}* *{en: little worm}* § ***cãciubolj*** (cã-cĭu-bóljĭŭ) sm cãciubolj (cã-cĭu-bóljĭ) – (unã cu ***cãciumolj***)

cãciun (cã-cĭúnŭ) sf cãciunã (cã-cĭú-nã), cãciunj (cã-cĭúnjĭ), cãciuni/cãciune (cã-cĭú-ni) – un tsi bãneadzã tu-unã hoarã multu njicã; pãrnoanji cu cari armãnjlji dit locurli di ningã Bituli, lã grescu a armãnjlor dit Pindu *{ro: caţaon, poreclă dată de aromânii din Bitolia, aromânilor din Pind}* *{fr: sobriquet donné par les aroumains de la région de Bituli, aux aroumains du Pinde}* *{en: nickname given by the Aromanians from Bituli to the Aromanians from the Pindus mountains}* § ***cãciunescu*** (cã-cĭu-nés-cu) adg cãciuneascã (cã-cĭu-neás-cã), cãciuneshtsã (cã-cĭu-nésh-tsã), cãciuneshti/cãciuneshte (cã-cĭu-nésh-ti) – tsi ari s-facã cu cãciunjlji; di cãciun *{ro: de caţaon}* *{fr: appartenant à un "cãciun"}* *{en: belonging to a "cwciun"}*

cãciunescu (cã-cĭu-nés-cu) adg – vedz tu ***cãciun***

cãciuuã (cã-cĭú-ŭã) sf – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãciuã***

cãdãifi/cãdãife (cã-dã-í-fi) sf – vedz tu ***cãtãifi***

cãdãr (cã-dắrŭ) adg – vedz tu ***cadãr***

cãdeari/cãdeare (cã-deá-ri) sf – vedz tu ***cad***

cãdzãturã (cã-dzã-tú-rã) sf – vedz tu ***cad***

cãdzut (cã-dzútŭ) adg – vedz tu ***cad***

cãfashi[1]/cãfashe (cã-fá-shi) sf – vedz tu ***cãfasi[1]***

cãfashi[2]/cãfashe (cã-fá-shi) sf – vedz tu ***cãfasi[2]***

cãfasi[1]/cãfase (cã-fá-si) sf cãfãsh (cã-fắshĭ) – unã soi di cutii njicã (cãsicã di lemnu, her i plasticã) adratã maxus trã tsãnearea-a puljlor (cãntãtori) ãn casã; cluvii, culuvii, cãfashi *{ro: colivie}* *{fr: cage}* *{en: bird-cage}* § ***cãfashi[1]/cãfashe*** (cã-fá-shi) sf cãfãsh (cã-fắshĭ) – (unã cu ***cãfasi[1]***) § ***cãfesi/cãfese*** (cã-fé-si) sf cãfesi(?) (cã-féşĭ) – unã soi di cutii mari (cãsicã di lemnu, scãnduri i her) tu cari suntu tsãnuti ncljisi pricili agri tra s-nu easã shi s-facã znjii; cãfasi *{ro: cuşcă}* *{fr: cage}* *{en: cage}* ex: arslan mari ncljis tu cãfesi di her § ***ncãfãsescu*** (ncã-fã-sés-cu) vb IV ncãfãsii (ncã-fã-síĭ), ncãfãseam (ncã-fã-seámŭ), ncãfãsitã (ncã-fã-sí-tã), ncãfãsiri/ncãfãsire (ncã-fã-sí-ri) – ncljid (un pulj, unã agru-prici) tu-unã culuvii (cãfasi); (fig: ncãfãsescu = ascundu videarea; astup videarea di nafoarã n casã prit firidã) *{ro: pune în colivie sau cuşcă}* *{fr: fermer dans une cage}* *{en: put in a cage}* ex: turtsãlj au adetea si shi ncãfãseascã pingerli (expr: astupã videarea prit pingeri) § ***ncãfãsit*** (ncã-fã-sítŭ) adg ncãfãsitã (ncã-fã-sí-tã), ncãfãsits (ncã-fã-sítsĭ), ncãfãsiti/ncãfãsite (ncã-fã-sí-ti) – tsi easti ncljis tu-unã cãfasi *{ro: pus în colivie sau cuşcă}* *{fr: fermé dans une cage}* *{en: put in a cage}* ex: sh-la bisearicã, loclu a muljerlor easti ncãfãsit (expr: ascumtu di videarea-a bãrbatslor) § ***ncãfãsiri/ncãfãsire*** (ncã-fã-sí-ri) sf ncãfãsiri (ncã-fã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un pulj (unã agru-prici) easti ncljis tu-unã cãfasi *{ro: acţiunea de a pune în colivie sau cuşcă}* *{fr: action de fermer dans une cage}* *{en: action of putting a bird or an animal in a cage}* § ***cãfãsescu*** (cã-fã-sés-cu) vb IV cãfãsii (cã-fã-síĭ), cãfãseam (cã-fã-seámŭ), cãfãsitã (cã-fã-sí-tã), cãfãsiri/cãfãsire (cã-fã-sí-ri) – (unã cu ***ncãfãsescu***) § ***cãfãsit*** (cã-fã-sítŭ) adg cãfãsitã (cã-fã-sí-tã), cãfãsits (cã-fã-sítsĭ), cãfãsiti/cãfãsite (cã-fã-sí-ti) – (unã cu ***ncãfãsit***) § ***cãfãsiri/cãfãsire*** (cã-fã-sí-ri) sf cãfãsiri (cã-fã-sírĭ) – (unã cu ***ncãfãsiri***)

cãfasi[2]/cãfase (cã-fá-si) sf cãfãsh (cã-fắshĭ) – verdzi di lemnu (her) astãsiti sh-ligati unã ningã-alantã cu loc gol namisa di eali cari s-bagã la firidz (tra s-nu intrã xenj), la mardzinea di-avlii, la mardzinea di scarã, di balconi (tra si s-tsãnã lumea shi s-nu cadã), etc.; canghil, pãrmac, parmac, pãrmachi, pãrmãclãchi *{ro: grilaj}* *{fr: grille}* *{en: grate, grill}* § ***cãfashi[2]/cãfashe*** (cã-fá-shi) sf cãfãsh (cã-fắshĭ) – (unã cu ***cãfasi[2]***)

cãfãsescu (cã-fã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãfasi[1]***

cãfãsiri/cãfãsire (cã-fã-sí-ri) sf – vedz tu ***cãfasi[1]***

cãfãsit (cã-fã-sítŭ) adg – vedz tu ***cãfasi[1]***

cãfesi/cãfese (cã-fé-si) sf – vedz tu ***cãfasi[1]***

cãftani/cãftane (cãf-tá-ni) sf cãftãnj (cãf-tắnjĭ) – cumatã di pãndzã (multi ori chindisitã) cu cari muljarea sh-acoapirã caplu (perlu i gusha) sh-cãtivãroasã poati si sh-ashteargã fatsa (narea, mãnjli, etc.); mãndilã, baltsu, ciceroanã, tsitsiroanji, distimeli, lãhurã, lãhuri, cãlimcheari, cãlimcheri, vlashcã, poshi, tarpoashi, pihitsã, pischiri, schepi, bãrbulj; *{ro: maramă, voal}* *{fr: voile de tête; fichu}* *{en: headscarf}* ex: cãftani (mãndilã) di mãtasi; fustani sh-cãftani (mãndilã); soarli deadi pri cãftani (mãndilã) § ***caftani/caftane*** (caf-tá-ni) sf caftãnj (caf-tắnjĭ) – (unã cu ***cãftani***) ex: muljeri tricuti cu cãftãnj din Poli

cãftari/cãftare (cãf-tá-ri) sf – vedz tu ***caftu***

cãftat (cãf-tátŭ) adg – vedz tu ***caftu***

cãftã (cãf-tắ) sm cãftadz (cãf-tádzĭ) – cumatã di pãndzã, lungã shi strimtã, cu cari s-acoapirã cãpistearea, i pãnea dupã tsi s-frimintã; ftã, misali *{ro: cuvertură de pânză}* *{fr: morceau de toile long et étroi dont on couvre la huche ou la planche à porter les pains au four}* *{en: long and narrow piece of linen used to cover the kneading trough}* § ***ftã*** (ftắ) sm ftadz (ftádzĭ) – (unã cu ***cãftã***)

cãftã* (cãf-tắ) – dirivatã (tricutlu) a verbului "caftu"; vedz ***caftu***

cãftor (cãf-tórŭ) sn – vedz tu ***cuptor***

cãh! (cắhŭ) inter – vedz tu ***cãrc!***

cãhãri/cãhãre (cã-hắ-ri) sf cãhãri (cã-hắrĭ) – catastasea tu cari s-aflã omlu tsi aducheashti unã mari dureari sufliteascã, atumtsea cãndu ari pãtsãtã tsiva (cãndu easti tu jali, etc.); cãnjinã, dor greu, mãrinari, mãrãnari, amãreatsã, amãrãciuni, amãrami, cripari, caimo, jali, mãrazi, virin, nvirinari, nvirari, stinuhurii, sicleti *{ro: mâhnire profundă}* *{fr: grande affliction; malheur}* *{en: deep sorrow; misfortune}* ex: cadãnili, di cãhãri (caimo, cãnjinã), sh-frãngu mãnjli; muri di cãhãri

cãhtescu (cãh-tés-cu) (mi) vb IV cãhtii (cãh-tíĭ), cãhteam (cãh-teámŭ), cãhtitã (cãh-tí-tã), cãhtiri/cãhtire (cãh-tí-ri) – 1: arãd cu bots (cachinuri, grohuti) sãnãtoasi shi ahãndoasi; lishin di-arãdeari; nj-pizuescu di cariva cu cachinuri (grohuti) di-arãdeari; cãpãescu di-arãdeari; 2: nj-cher cunushtearea shi aduchirea ti tuti-atseali tsi s-fac deavãrliga di mini (dinãoarã,

fãrã s-bag oarã i s-aduchescu tsi s-fatsi); nj-yini arãu shi mi-aduchescu multu slab di lãngoari (nimãcari, seati, multã avursiri, copuslu faptu, etc.); nj-cadi milii; nj-yini lishin (milii); lishin, lishinedz, ligusescu; 3: l-fac un lucru (casã, hoarã, grãdinã, etc.) tra s-nu mata armãnã caishti tsi di el; aspargu, surpu, prãpãdescu, afãnisescu, etc. *{ro: râde în hohote, leşina râzând; leşina; distruge}* *{fr: rire aux éclats, mourir de rire; s'évanouir; détruire}* *{en: roar with laughter; faint; destroy}* ex: mi cãhtii di-arãdeari; picurarlji tuts s-cãhtescu (lishinã di-arãdeari); nã cãhtim di-arãdeari cu nãsã; tsi vidzu di s-cãhteashti ashi?; cãhtish (lj-featsish s-lishinã) ficiorlji cu vearga; cãrnurli tsã si cãhtirã (tsã si vãtãmarã) § ***cãhtit*** (cãh-títŭ) adg cãhtitã (cãh-tí-tã), cãhtits (cãh-títsĭ), cãhtiti/cãhtite (cãh-tí-ti) – tsi-ari lishinatã di-arãdeari; cãpãit, ligusit, hãrhãrit, cãchinit, avursit, apustusit, curmat, pidipsit, lãvrusit, etc. *{ro: istovit de râs}* *{fr: mort de rire; évanoui; détruit}* *{en: tired of laughing; fainted; destroyed}* ex: cãrtsãli-a lui aproapea cãhtiti (asparti, afãnisiti) § ***cãhtiri/cãhtire*** (cãh-tí-ri) sf cãhtiri (cãh-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-cãhteashti *{ro: acţiunea de a râde în hohote, de a leşina râzând; de a leşina; de a distruge}* *{fr: action de rire aux éclats, de mourir de rire; de s'évanouir; de détruire}* *{en: action of roaring with laughter; of fainting; of destroying}* § ***cãhtisescu*** (cãh-ti-sés-cu) (mi) vb IV cãhtisii (cãh-ti-síĭ), cãhtiseam (cãh-ti-seámŭ), cãhtisitã (cãh-ti-sí-tã), cãhtisiri/cãhtisire (cãh-ti-sí-ri) – (unã cu ***cãhtescu***) § ***cãhtisit*** (cãh-ti-sítŭ) adg cãhtisitã (cãh-ti-sí-tã), cãhtisits (cãh-ti-sítsĭ), cãhtisiti/cãhtisite (cãh-ti-sí-ti) – (unã cu ***cãhtit***) § ***cãhtisiri/cãhtisire*** (cãh-ti-sí-ri) sf cãhtisiri (cãh-ti-sírĭ) – (unã cu ***cãhtiri***)

cãhtiri/cãhtire (cãh-tí-ri) sf – vedz tu ***cãhtescu***

cãhtisescu (cãh-ti-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cãhtescu***

cãhtisiri/cãhtisire (cãh-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***cãhtescu***

cãhtisit (cãh-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***cãhtescu***

cãhtit (cãh-títŭ) adg – vedz tu ***cãhtescu***

cãic (cã-ícŭ) sn cãicuri (cã-í-curĭ) – varcã lungã sh-suptsãri, cu dauãli capiti niheamã ma-analti di trup sh-cari poati s-aibã sh-dauã catardzi; varcã, shaicã, cãicã, cãichi *{ro: caic}* *{fr: bateau}* *{en: small boat}* ex: suti sh-njilji di cãicuri (vãrtsi) imna pi balta di sãndzi § ***cãicã*** (cã-í-cã) sf cãitsi/cãitse (cã-í-tsi) – (unã cu ***cãic***) § ***cãichi/cãiche*** (cã-í-chi) sf cãichi (cã-íchĭ) – (unã cu ***cãic***) § ***cãicci*** (cã-ic-cí) sm cãicceadz (cã-ic-ceádzĭ) – atsel tsi fatsi cãiclu s-minã (cu lupãtsli i cu pãndzili); vãrcãgi, varcagi *{ro: caicciu}* *{fr: batelier}* *{en: boatman, boatwoman}*

cãicã (cã-í-cã) sf – vedz tu ***cãic***

cãicci (cã-ic-cí) sm – vedz tu ***cãic***

cãichi/cãiche (cã-í-chi) sf – vedz tu ***cãic***

cãidigi (cãĭ-di-gí) sm – vedz tu ***cãidisescu***[1]

cãidisescu[1] (cãĭ-di-sés-cu) vb IV cãidisii (cãĭ-di-síĭ), cãidiseam (cãĭ-di-seámŭ), cãidisitã (cãĭ-di-sí-tã), cãidisiri/cãidisire (cãĭ-di-sí-ri) – nu nj-easti fricã s-lu fac un lucru; mi bag s-fac un lucru tsi poati s-mi facã di-arshini i s-mi ducã n fatsa-a unui mari piriclju; cãindisescu, cutedz, dãldãsescu, dãldisescu, dãvrãnsescu *{ro: cuteza, îndrãzni, risca}* *{fr: oser, (se) hasarder, risquer}* *{en: dare, risk}* § ***cãidisit***[1] (cãĭ-di-sítŭ) adg cãidisitã (cãĭ-di-sí-tã), cãidisits (cãĭ-di-sítsĭ), cãidisiti/cãidisite (cãĭ-di-sí-ti) – (lucru) tsi easti faptu fãrã fricã; cari aspusi cã ari curailu (nu-avu fricã) s-lu facã un lucru; cãindisit, cutidzat, dãldãsit, dãldisit, dãvrãnsit, alipidat *{ro: decis, curajos, îndrãzneţ}* *{fr: résolu, ferme, audacieux, téméraire}* *{en: determined (person), firm, bold, daring}* § ***cãidisiri***[1]***/cãidisire*** (cãĭ-di-sí-ri) sf cãidisiri (cãĭ-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cuteadzã s-facã un lucru; cãindisiri, cutidzari, dãldãsiri, dãldisiri, dãvrãnsiri *{ro: acţiunea de a cuteza, de a îndrãzni, de a risca; îndrãznealã, risk}* *{fr: action d'oser, de (se) hasarder, de risquer; audace, risque}* *{en: action of daring, of risking; audacity, risk}* § ***cãidigi*** (cãĭ-di-gí) sm cãidigeadz (cãĭ-di-geádzĭ) – un tsi nu lj-easti fricã; curajli, curagios, dãldãsit, cãidisit, inimarcu, inimos *{ro: îndrãzneţ, curajos}* *{fr: audacieux, courageux}* *{en: audacious, courageous}* § ***cãindisescu***[1] (cã-in-di-sés-cu) vb IV cãindisii (cã-in-di-síĭ), cãindiseam (cã-in-di-seámŭ), cãindisitã (cã-in-di-sí-tã), cãindisiri/cãindisire (cã-in-di-sí-ri) – (unã cu ***cãidisescu***[1]) § ***cãindisit***[1] (cã-in-di-sítŭ) adg cãindisitã (cã-in-di-sí-tã), cãindisits (cã-in-di-sítsĭ), cãindisiti/cãindisite (cã-in-di-sí-ti) – (unã cu ***cãidisit***[1]) § ***cãindisiri***[1]***/cãindisire*** (cã-in-di-sí-ri) sf cãindisiri (cã-in-di-sírĭ) – (unã cu ***cãidisiri***[1])

cãidisescu[2] (cãĭ-di-sés-cu) vb IV cãidisii (cãĭ-di-síĭ), cãidiseam (cãĭ-di-seámŭ), cãidisitã (cãĭ-di-sí-tã), cãidisiri/cãidisire (cãĭ-di-sí-ri) – l-fac pri cariva si s-aducheascã i si s-poartã dip ca un a curi ãlj si featsirã mãyi; lj-fac amãyi; amãyipsescu, mãghipsescu, mãndipsescu, nãmãtisescu, numãtsescu *{ro: încânta, fermeca, vrãji, fascina}* *{fr: charmer, enchanter, ravir, fasciner}* *{en: enchant, charm, bewitch, fascinate}* § ***cãidisit***[2] (cãĭ-di-sítŭ) adg cãidisitã (cãĭ-di-sí-tã), cãidisits (cãĭ-di-sítsĭ), cãidisiti/cãidisite (cãĭ-di-sí-ti) – tsi easti faptu si s-aducheascã dip ca atsel a curi ãlj si featsirã mãyi; tsi-lj s-ari faptã amãyi; amãyipsit, mãghipsit, mãndipsit, nãmãtisit, numãtsit *{ro: încântat, fermecat, vrãjit, fascinat}* *{fr: charmé, enchanté, ravi, fasciné}* *{en: enchanted, charmed, bewitched, fascinated}* § ***cãidisiri***[2]***/cãidisire*** (cãĭ-di-sí-ri) sf cãidisiri (cãĭ-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti cãidisit; amãyipsiri, mãghipsiri, mãndipsiri, nãmãtisiri, numãtsiri *{ro: acţiunea de a încânta, de a fermeca, de a vrãji, de a fascina; vrãjire, fermecare; fascinaţie}* *{fr: action de charmer, d'enchanter, de ravir, de fasciner; fascination}* *{en: action of charming, of enchanting, of bewitching, of fascinating; fascination}* § ***cãindisescu***[2] (cã-in-di-sés-cu) vb IV cãindisii (cã-in-di-síĭ), cãindiseam (cã-in-di-seámŭ), cãindisitã (cã-in-di-sí-tã), cãindisiri/cãindisire (cã-in-di-sí-ri) – (unã cu ***cãidisescu***[2]) § ***cãindisit***[2] (cã-in-di-sítŭ) adg cãindisitã (cã-in-di-sí-tã), cãindisits (cã-in-di-sítsĭ), cãindisiti/cãindisite (cã-in-di-sí-ti) – (unã cu ***cãidisit***[2]) § ***cãindisiri***[2]***/cãindisire*** (cã-in-di-sí-ri) sf cãindisiri (cã-in-di-sírĭ) – (unã cu ***cãidisiri***[2])

cãidisiri[1]***/cãidisire*** (cãĭ-di-sí-ri) sf – vedz tu ***cãidisescu***[1]

cãidisiri[2]***/cãidisire*** (cãĭ-di-sí-ri) sf – vedz tu ***cãidisescu***[2]

cãidisit[1] (cãĭ-di-sítŭ) adg – vedz tu ***cãidisescu***[1]

cãidisit[2] (cãĭ-di-sítŭ) adg – vedz tu ***cãidisescu***[2]

cãili/cãile (cã-í-li) sf – vedz tu ***cãbili***

cãimac (cãĭ-mácŭ) sn cãimatsi/cãimatse (cãĭ-má-tsi) – partea (spuma, cãimachea, etc.) tsi easi pisuprã tu-unã muljiturã (lapti, cafe, etc.); caimac, cãimachi, aicã, tearã, aterã, danelã; (fig: caimac = ma buna parti dit unã lugurii; ma bunjlji dit unã multimi di oaminj) *{ro: elitã, cremã, smântânã}* *{fr: elite, crême}* *{en: elite, cream}* ex: lã loarã cãimaclu (danela, aica) § ***caimac*** (caĭ-mácŭ) sn caimatsi/caimatse (caĭ-má-tsi) – (unã cu ***cãimac***) ex: lja caimaclu (peaja, aica) di la lapti; nj-bãgã tu cafei multu caimac (multã aicã) § ***cãimachi/cãimache*** (cãĭ-má-chi) sf cãimatsi/cãimatse (cãĭ-má-tsi) – (unã cu ***cãimac***) ex: laptili a meu shi cafelu a tãu suntu fãrã cãimachi § ***caimacci*** (cai-mac-cí) sm caimacceadz (caĭ-mac-cĭadzĭ) – un tsi vindi caimaclu di lapti (aica, teara) *{ro: vânzãtor de smântânã}* *{fr: vendeur de la crême de lait}* *{en: man selling milk cream}* § ***caimãcãrii/caimãcãrie*** (caĭ-mã-cã-rí-i) sf caimãcãrii (caĭ-mã-cã-ríĭ) – ducheanea iu s-vindi cãimachi di lapti (aicã, tearã) *{ro: prãvãlia unde se vinde smântâna}* *{fr: magazin ou on vend la crême de lait}* *{en: store selling milk cream}* ex: caimãcãria dit chioshi

cãimachi/cãimache (cãĭ-má-chi) sf – vedz tu ***cãimac***

cãimãcan (cãĭ-mã-cánŭ) sm caimãcanj (cãĭ-mã-canjĭ) – om mari dit chivernisea turtseascã di-altãoarã, cari tsãnea (loa) loclu-a vizirlui cãndu aestu lipsea s-fugã iuva; omlu cari ursea, tu chirolu-a turtsãlor un cãzã; caimacam *{ro: caimacan}* *{fr: sous-préfet}* *{en: lieutenant governor (vizier) from the old Turkish empire}* § ***caimacam*** (caĭ-ma-cámŭ) sm caimacanj (caĭ-ma-canjĭ) – (unã cu ***cãimãcan***) ex: treatsi caimacamlu § ***cãimãcãmilji/cãimãcãmilje*** (cãĭ-mã-cã-mí-lji) sf cãimãcãmilj (cãĭ-mã-cã-míljĭ) – tesea di cãimãcan *{ro: meseria de caimacan}* *{fr: fonction de sous-préfet}* *{en: function of "cãimãcan"}* ex: cãimãcãmilja tricu pri mãnj buni; unã pãshãlãchi ari ma multi cãimãcãmilj § ***cãimãcãnlichi/cãimãcãnliche*** (cãĭ-mã-cãn-lí-chi) sf cãimãcãnlichi (cãĭ-mã-cãn-líchĭ) – sãraea dit un cãzã, iu sh-ari scamnul sh-di iu sh-fatsi

lucrul (icã iu bãneadzã) cãimãcanlu *{ro: căimăcănie}* *{fr: résidence du sous-préfet}* *{en: lieutenant governor' residence}*

cãimãcãmilji/cãimãcãmilje (cãĭ-mã-cã-mí-lji) sf – vedz tu ***cãimãcan***

cãimãcãnlichi/cãimãcãnliche (cãĭ-mã-cãn-lí-chi) sf – vedz tu ***cãimãcan***

cãindisescu[1] (cã-in-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãidisescu***[1]

cãindisescu[2] (cã-in-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãidisescu***[2]

cãindisiri[1]***/cãindisire*** (cã-in-di-sí-ri) sf – vedz tu ***cãidisescu***[1]

cãindisiri[2]***/cãindisire*** (cã-in-di-sí-ri) sf – vedz tu ***cãidisescu***[2]

cãindisit[1] (cã-in-di-sítŭ) adg – vedz tu ***cãidisescu***[1]

cãindisit[2] (cã-in-di-sítŭ) adg – vedz tu ***cãidisescu***[2]

cãini/cãine (cắĭ-ni) sm – vedz tu ***cãni***

cãipi/cãipe (cã-í-pi) adv – lucru tsi nu s-veadi; lucru tsi nu poati s-hibã vidzut; stifã, nividzut, afan, afandu, defi, rãsãdinã, piripachi *{ro: dispărut, invizibil}* *{fr: disparu, invisible}* *{en: vanished, invisible}* ex: noaptea cãipi (nividzut) s-fatsi merlu; cãipi (afanj) s-featsirã § ***cãipusescu*** (cã-i-pu-sés-cu) vb IV cãipusii (cã-i-pu-síĭ), cãipuseam (cã-i-pu-seámŭ), cãipusitã (cã-i-pu-sí-tã), cãipusiri/cãipusire (cã-i-pu-sí-ri) – mi fac cãipi (afan); scapit, ascapit, cher, apun, stifusescu, (mi) tuchescu, (mi) ascundu *{ro: dispărea}* *{fr: disparaître, se faire invisible}* *{en: disappear}* § ***cãipusit*** (cã-i-pu-sít) adg cãipusitã (cã-i-pu-sí-tã), cãipusits (cã-i-pu-sítsĭ), cãipusiti/cãipusite (cã-i-pu-sí-ti) – tsi s-featsi cãipi; ascãpitat, chirut, apus, stifusit, tuchit, ascumtu *{ro: dispărut}* *{fr: disparu, invisible}* *{en: disappeared}* § ***cãipusiri/cãipusire*** (cã-i-pu-sí-ri) sf cãipusiri (cã-i-pu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-fatsi cãipi; ascãpitari, apuneari, stifusiri, tuchiri, ascundeari *{ro: dispărere, dispariţie}* *{fr: action de disparaître, de se faire invisible}* *{en: action of disappearing}*

cãipusescu (cã-i-pu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãipi***

cãipusiri/cãipusire (cã-i-pu-sí-ri) sf – vedz tu ***cãipi***

cãipusit (cã-i-pu-sít) adg – vedz tu ***cãipi***

cãirush[1] (cã-i-rúshĭŭ) sn cãirushi/cãirushe (cã-i-rú-shi) – 1: njic mãnuclju di poami (lilici) acãtsat di njits alumãchi, iu alumãchili sh-eali suntu acãtsati di alti alumãchi ma mãri, sh-iu tuti lumãchili bitisescu pi-un singur trup tu mesea-a mãnucljului; arapun, arapuni, areapuni, areapini, aripinush, reapin, ripinidã, cãlãrush, cãrãlush, cãrmãstar, cãrush, crush, gãearnush; 2: mãnuclju di poami (lilici) ligati deadun cu codzli-a lor; cãrush, crush, bãrbãrush, bãrburish, aripinush *{ro: ciorchine; ciorchinel, mănunchi mic de fructe}* *{fr: grappe (de raisins); petit grapillon; petit faisceau de fruits}* *{en: bunch of grapes; small bunch of fruits}* ex: dã-nj un cãirush di-auã; mãcai un cãirush di cireashi § ***cãrush***[1] (cã-rúshĭŭ) sn cãrushi/cãrushe (cã-rú-shi) – (unã cu ***cãirush***[1]) ex: cãrush di-auã § ***crush***[1] (crúshĭŭ) sn crushi/crushe (crú-shi) – (unã cu ***cãirush***[1]) ex: ia dats un crush (arapun) di-auã, s-ved, easti dultsi?

cãirush[2] (cã-i-rúshĭŭ) sn cãirushi/cãirushe (cã-i-rú-shi) – arocutlu (arocutli) di la arãzboi pristi cari s-aflã unã curauã i cioarã tra s-li anvãrteascã sh-cari fac s-minã ljitsili; rãteauã, arãteauã *{ro: scripete dela războiul de ţesut}* *{fr: poulie à un métier a tisser}* *{en: pulley from a weaving loom}* § ***cãrush***[2] (cã-rúshĭŭ) sn cãrushi/cãrushe (cã-rú-shi) – (unã cu ***cãirush***[2]) ex: lo unã disagã cu cãrushi § ***cãlãrush***[2] (cã-lã-rúshĭŭ) sn cãlãrushi/cãlãrushe (cã-lã-rú-shi) – (unã cu ***cãirush***[2])

cãjoalji/cãjoalje (cã-joá-lji) sf cãjolj (cã-jóljĭ) shi cãjoalji/cãjoalje(?) (cã-joá-lji) – coaji (di nucã, di migdalã, etc.); fludã, gãoaci, gãoalji *{ro: coaje de nucă, de migdale, etc.}* *{fr: écale de noix, d'amande, etc.}* *{en: shell of nuts}* § ***cujoalji/cujoalje*** (cu-joá-lji) sf cujoalji/cujoalje (cu-joá-lji) shi cãjolj(?) (cã-jóljĭ) – (unã cu ***cãjoalji***)

cãlafi/cãlafe (cã-lá-fi) sf cãlãhi (cã-lắhĭ) – unã soi di pungã di pãndzã tu cari s-bagã (sã nveashti) cãpitunjlu cu cari doarmi omlu; cãlufi *{ro: faţă de pernă}* *{fr: taie d'oreiller}* *{en: pillow case}* § ***culufi/culufe*** (cu-lú-fi) sf culuhi (cu-lúhĭ) – punga i cutia (di carti, cheali, etc.) cu cari si-anvileashti un lucru; cãlufi *{ro: învelitoare (de pânză, de carton, de piele, etc.)}* *{fr: enveloppe en carton, en cuir, etc.}* *{en: envelope, wrapper (made of carton, leather, etc.)}* § ***cãlufi/cãlufe*** (cã-lú-fi) sf cãluhi (cã-lúhĭ) – (unã cu ***cãlafi***, ***culufi***)

cãlai/cãlae (cã-lá-i) sf cãlãi (cã-lắĭ) – metal cu-unã hromã albã, ca-asimea, ufilisit la gunusirea di vasi di metal shi (cãndu easti amisticat cu alti metali) la fãtsearea di multi lucri ufilisitoari; ganumã; (expr: lj-trag unã cãlai = cu minciunj lu-arãd pri cariva s-adarã atsea tsi voi mini; l-minciunedz, lu-aplãnãsescu, lj-trag cãlupea) *{ro: cositor}* *{fr: étain}* *{en: tin}* ex: lj-ded doarã un vas di cãlai (ganumã); lucru di cãlai nu cheari; lj-trapshu-unã cãlai (expr: lu-arãsh, lj-trapshu cãlupea); aveam trei botsi di cãlai § ***cãlãisescu*** (cã-lã-i-sés-cu) vb IV cãlãisii (cã-lã-i-síĭ), cãlãiseam (cã-lã-i-seámŭ), cãlãisitã (cã-lã-i-sí-tã), cãlãisiri/cãlãisire (cã-lã-i-sí-ri) – dau un lucru cu cãlai; ashternu un petur di cãlai pristi fatsa di nuntru a unui vas di metal (bãcãri) tra s-nu-acatsã-arudzinã, s-nu s-spargã; gãnusesu, gunusescu *{ro: cositori, spoi}* *{fr: étamer, émailler}* *{en: tin}* ex: cãlãisim tuti vasili di bãcãri § ***cãlãisit*** (cã-lã-i-sítŭ) adg cãlãisitã (cã-lã-i-sí-tã), cãlãisits (cã-lã-i-sítsĭ), cãlãisiti/cãlãisite (cã-lã-i-sí-ti) – (vas) tsi-lj s-ari ashtirnutã tu fatsa di nuntru un petur di cãlai; gãnusit, gunusit *{ro: cositorit, spoit}* *{fr: étamé, émaillé}* *{en: tinned}* § ***cãlãisiri/cãlãisire*** (cã-lã-i-sí-ri) sf cãlãisiri (cã-lã-i-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva gunuseashti un vas; gãnusiri, gunusiri *{ro: acţiunea de a cositori, de a spoi; cositorire, spoire}* *{fr: action d'étamer, d'émailler; étamage}* *{en: action of tinning}*

cãlami[1] (cã-lá-mi) sf cãlãnj (cã-lắnjĭ) – soi di earbã tsi poati s-creascã multu mari (pãnã la 4-5 metri), cu truplu corcan sh-cu noduri tu locuri-locuri, dit cari s-fac ãmplitituri; trescã, trãscã *{ro: trestie}* *{fr: roseau}* *{en: reed}* ex: cãntã cu flueară di cãlami § ***calemi***[1]***/caleme*** (ca-lé-mi) sf calenj (ca-lénjĭ) shi calenuri (ca-lé-nurĭ) – cundilj (nturtsescu) di cãlami; cundilj, peanã; (expr: am calemi bunã = ngrãpsescu ghini) *{ro: condei de trestie}* *{fr: plume de roseau}* *{en: reed pen}* § ***calemgi*** (ca-lem-gi) sm calemgeadz (ca-lem-gĭádzĭ) – om tsi shtii sã ngrãpseascã (cu calemea); om a curi tehni easti sã ngrãpseascã *{ro: care ştie să scrie; scriitor}* *{fr: qui sait comment écrire; ecrivain}* *{en: who knows how to write; writer}*

cãlami[2] (cã-lá-mi) sf cãlãnj (cã-lắnjĭ) – oslu ma lungu sh-ma cãtã nãuntru (di doauãli oasi) di sum dzinuclju (piningã pulpã) pãnã la partea di nghios a ciciorlui; aridã, fluir, fler, fljer, chilunghi *{ro: tibia, fluerul piciorului}* *{fr: tibia}* *{en: tibia, shin-bone}* ex: lj-freadzi cãlamea (arida) di cicior

cãlar[1] (cã-lárŭ) adv – vedz tu ***cal***[1]

cãlar[2] (cã-lárŭ) sm cãlari (cã-lárĭ) – vedz tu ***calar***[2]

cãlari[1]***/cãlare***[1] (cã-lá-ri) adv – vedz tu ***cal***[1]

cãlatã (cã-lá-thã) sf cãlãti (cã-lắthĭ) – hãlati adratã di mplitituri di verdzi suptsãri (palji, etc.) trã purtari lucri di mãnã (zãrzãvãts, poami, etc.); cosh, cãnestrã, cushori, cãrinã, cãnistealã, cushelj, cufinã, shportã, zãmbilã *{ro: coş}* *{fr: corbeille, panier}* *{en: basket}* ex: cãlatã di cãshcãval § ***cãlãticã*** (cã-lã-thí-cã) sf cãlãtitsi/cãlãtitse (cã-lã-thí-tsi) – cãlatã njicã; cãlãtici *{ro: coşuleţ}* *{fr: petite corbeille, petit panier}* *{en: small basket}* § ***cãlãtici/cãlãtice*** (cã-lã-thí-ci) sf cãlãtici/cãlãtice (cã-lã-thí-ci) – (unã cu ***cãlãticã***)

cãlathã (cã-lá-thã) sf cãlãthi (cã-lắthĭ) – unã cu ***cãlatã***

cãlãbãlãchi/cãlãbãlãche (cã-lã-bã-lắ-chi) sf cãlãbãlãchi (cã-lã-bã-lắchi) – 1: lucrili di casã sh-di cati dzuã (multi di eali adunati stog sh-fãrã aradã) tsi li poartã omlu cu el cãndu s-mutã dit unã casã tu altã; lucrili tsi li poartã omlu tu baulã (sfinduchi, validzã, etc.) cãndu s-dutsi iuva cali; pleacicã, catrafusi, cãrcãndã, cãrãndii, sartsinã, furtii; 2: adunãturã di oaminj (prãvdzã, cãnj, etc.) tsi s-aflã deadun tu idyul loc; multimi, flumin, nãfamã, lao, lumi, dunjai, buluchi, bluchi, ceatã, gloatã, taifã, chindrã, jurdunã, suro, etc. *{ro: calabalâc, catrafuse, bagaj, nulţime}* *{fr: bagages, foule}* *{en: baggage, crowd}*

cãlãci/cãlãce (cã-lắ-ci) sf cãlãci/cãlãce (cã-lắ-ci) – apalã tsi easti sh-ca unã bãinetã (sunghii, lohi, shpangã) *{ro: sabie-baionetă}* *{fr: sabre-baïonnette}* *{en: sabre-bayonet}*

cãlãghuz (cã-lã-ghúzŭ) sm, sf cãlãghuzã (cã-lã-ghú-zã), cãlãghuji (cã-lã-ghújĭ), cãlãghuzi/cãlãghuze (cã-lã-ghú-zi) – unã cu ***cãlãguz***

cãlãguz (cã-lã-ghúzŭ) sm, sf – vedz tu ***cãlãuz***
cãlãisescu (cã-lã-i-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãlai***
cãlãisiri/cãlãisire (cã-lã-i-sí-ri) sf – vedz tu ***cãlai***
cãlãisit (cã-lã-i-sítŭ) adg – vedz tu ***cãlai***
cãlãmar (cã-lã-márŭ) sn cãlãmari/cãlãmare (cã-lã-má-ri) – vas njic (di yilii, di metal, etc.) tu cari s-tsãnea, aoa sh-un chiro, milanea cu cari si ngrãpsea cãrtsãli; cãlimar *{ro: călimară} {fr: encrier} {en: inkpot, inkwell, inkstand}* ex: imna cu cãlãmarlu n bãrnu § ***cãlimar*** (cã-li-márŭ) sn cãlimãri (cã-li-mărĭ)
cãlãmbucheauã (cã-lãm-bu-chĭá-ŭã) sf – vedz tu ***cãlãmbuchi***
cãlãmbuchi[1] (cã-lãm-búchĭŭ) sn cãlãmbuchi/cãlãmbuche (cã-lãm-bú-chi) – plantã analtã (cãt omlu sh-cama), cu frãndzili lundzã shi chipitoasi, cu yimishi-gãrnutsi (lugursiti ca yiptu) tsi crescu pri cuceanj (cãlãnj) lundzi di vãrã palmã, cari s-matsinã sh-da unã fãrinã galbinã di cari s-fatsi culeashlu (cã-cimaclu); (fig: 1: loclu siminat cu cãlãmbuchi (cãlãmbucheauã); 2: cuceanlu (cãlamea) pri cari crescu gãrnutsili di cãlãmbuchi); misur, arapositi, arãpusit, arpusit, gãrnishor *{ro: porumb} {fr: maïs} {en: corn}* ex: cãlãmbuchi (misur) hertu; porcul intrã tu cãlãmbuchi (fig: loclu siminat cu misur); apresh foclu cu cãlãmbuchi (fig: cãlãnj, cuceanj di misur) § ***cãlãmbuchi[2]/cãlãmbuche*** (cã-lãm-bú-chi) sf cãlãmbuchi/cãlãmbuche (cã-lãm-bú-chi) – (unã cu ***cãlãmbuchi[1]***) § ***cãlãmbucheauã*** (cã-lãm-bu-chĭá-ŭã) sf cãlãmbuchei (cã-lãm-bu-chĭéĭ) – agru cari easti siminat cu cãlãmbuchi *{ro: porumbişte} {fr: champ planté avec du maïs} {en: corn field}* § ***cãmbãcuchi/cãmbãcuche*** (cãm-bã-cú-chi) sf cãmbãcuchi (cãm-bã-cúchĭ) – pitã di fãrinã di cãlãmbuchi; pitã di bubotã; pispilitã, pruscutitã *{ro: plăcintă de mălai} {fr: galette de farine de maïs} {en: kind of Aromanian cake (pie) made of corn flour}*
cãlãmbuchi[2]/cãlãmbuche (cã-lãm-bú-chi) sf – vedz tu ***cãlãmbuchi[1]***
cãlãmnjauã (cã-lãm-njĭá-ŭã) sf cãlãmnjei (cã-lãm-njĭéĭ) – pãrtsãli di grãni tsi-armãn tu agru s-putridzascã, dupã tsi birichetea easti sitsiratã, adunatã sh-purtatã acasã; agrul tu cari armasirã frãndzãli shi pãrtsãli dit truplu a grãnilor, a misurlui (cu-arãdãtsinjli ngrupati tu loc), etc., dupã tsi birichetea easti purtatã nafoarã dit agru *{ro: păiş; mirişte} {fr: chaume, étaule} {en: stubble; stubble field}* ex: agrul a nostru easti tora unã cãlãmnjauã di cãlãmbuchi
cãlãpci[1] (cã-lãp-cí) sm – vedz tu ***cãlupi[1]***
cãlãpci[2] (cã-lãp-cí) sm – vedz tu ***cãlupi[2]***
cãlãpciu (cã-lãp-cíŭ) sm cãlãpceadz (cã-lãp-cĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãlãpci[1]*** shi ***cãlãpci[2]***
cãlãpi[1]/cãlãpe (cã-lắ-pi) sf – vedz tu ***cãlupi[1]***
cãlãpi[2]/cãlãpe (cã-lắ-pi) sf – vedz tu ***cãlupi[2]***
cãlãpodhi/cãlãpodhe (cã-lã-pó-dhi) sf cãlãpodz (cã-lã-pódzĭ) – unã cu ***cãlãpodi***
cãlãpodi/cãlãpode (cã-lã-pó-di) sf cãlãpodz (cã-lã-pódzĭ) – 1: hãlati di lemnu (metal, carti, etc.) tsi ari forma-a unui lucru tsi vrem s-lu fãtsem (pãputsã, fesi, stranj, etc.), sh-cari n-agiutã s-lu fãtsem lucrul cu aestã formã; calupodi, cãlipodã, cãlupi; (fig: 1: cãlãpodi = (i) atsea tsi sh-u bagã omlu tu cicior tra s-poatã s-imnã pri uscat (prit ploai, lãschi sh-neauã); podimã, pãputsã, curdelji, etc.; (ii) urnechea tsi easti loatã ca unã paradigmã di cum lipseashti s-aspunã un lucru; pãrãstisirea pri-unã scarã (di multi ori multu) ma njicã a unui lucru (casã, pampori, stranj, etc.); iurnecã, iurnechi, mostrã, paradigmã) *{ro: calup, tipar (de fes, de pantofi, de rochie, etc.)} {fr: forme ou moule (de cordonnier, de chapelier, etc.)} {en: form or mould (of shoes, hats, etc.)}* § ***calupodi/calupode*** (ca-lu-pó-di) sf calupoadi/calupoade (ca-lu-poá-di) – (unã cu ***cãlãpodi***) § ***cãlipodã*** (cã-li-pó-dã) sf cãlipoadi/cãlipoade (cã-li-poá-di) – (unã cu ***cãlãpodi***)
cãlãrets (cã-lã-rétsŭ) sm – vedz tu ***cal[1]***
cãlãrimi/cãlãrime (cã-lã-rí-mi) snpl(?) – vedz tu ***cal[1]***
cãlãriu[1] (cã-lã-ríŭ) sm – vedz tu ***cal[1]***
cãlãriu[2] (cã-lã-ríŭ) sm – vedz tu ***cal[1]***
cãlãrsescu (cã-lãr-sés-cu) vb IV cãlãrsii (cã-lãr-síĭ), cãlãrseam (cã-lãr-seámŭ), cãlãrsitã (cã-lãr-sí-tã), cãlãrsiri/cãlãrsire (cã-lãr-sí-ri) – cur un arburi di lumãchili di cari nu-ari ananghi; talj alumãchili-a unui arburi; ciulescu, nciulescu, scrãshtescu, scrishtescu *{ro: elaga, curăţa de ramuri (un arbore)} {fr: élaguer, émonder, couper les branches d'un arbre} {en: prune, trim, branch (a tree)}* § ***cãlãrsit*** (cã-lãr-sítŭ) adg cãlãrsitã (cã-lãr-sí-tã), cãlãrsits (cã-lãr-sítsĭ), cãlãrsiti/cãlãrsite (cã-lãr-sí-ti) – (arburi) tsi-lj s-ari tãljatã alumãchi; ciulit, nciulit, scrishtit, scrãshtit *{ro: (arbore) elagat, cu ramuri tăiate} {fr: émondé, élagué, avec les branches coupées} {en: pruned, trimmed, branched a tree}* § ***cãlãrsiri/cãlãrsire*** (cã-lãr-sí-ri) sf cãlãrsiri (cã-lãr-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-cãlãrseashti un arburi; ciuliri, nciuliri, scrishtiri, scrãshtiri *{ro: acţiunea de a elaga, de a tăia ramuri (de la un arbore)} {fr: action d'élaguer, d'émonder, de couper les branches d'un arbre} {en: action of pruning, of trimming, of branching a tree}*
cãlãrsiri/cãlãrsire (cã-lãr-sí-ri) sf – vedz tu ***cãlãrsescu***
cãlãrsit (cã-lãr-sítŭ) adg – vedz tu ***cãlãrsescu***
cãlãrush[1] (cã-lã-rúshĭŭ) sn cãlãrushi/cãlãrushe (cã-lã-rú-shi) – mãnuclju di gãrnutsi di-auã (i lilicili dit cari s-featsirã) tsi criscurã deadun shi suntu acãtsati di njits alumãchi, iu alumãchili sh-eali suntu acãtsati di alti alumãchi ma mãri, sh-iu tuti alumãchili bitisescu pi-un singur trup tu mesea-a mãnucljului; cãrãlush, cãrmãstar, cãirush, cãrush, crush, gãearnush, arapun, arapuni, areapuni, areapini, aripinush, reapin, ripinidã *{ro: ciorchine} {fr: grappe de raisins} {en: bunch of grapes}* ex: mãcai un cãlãrush (arapun) di-auã; cãlãrushili (arapunjlji) lãescu § ***cãrãlush*** (cã-rã-lúshĭŭ) sn cãrãlushi/cãrãlushe (cã-rã-lú-shi) – (unã cu ***cãlãrush[1]***) – ***cãrmãstar*** (cãr-mãs-tárŭ) sn cãrmãstari/cãrmãstare (cãr-mãs-tá-ri) – (unã cu ***cãlãrush[1]***) – ***gãearnush*** (gã-ear-núshĭŭ) sf gãearnushi/gãearnushe (gã-ear-nú-shi) – (unã cu ***cãlãrush[1]***)
cãlãrush[2] (cã-lã-rúshĭŭ) sn – vedz tu ***cãirush[2]***
cãlãthicã (cã-lã-thí-cã) sf cãlãthitsi/cãlãthitse (cã-lã-thí-tsi) – unã cu ***cãlãticã***
cãlãthici/cãlãthice (cã-lã-thí-ci) sf cãlãthici/cãlãthice (cã-lã-thí-ci) – unã cu ***cãlãtici***
cãlãticã (cã-lã-thí-cã) sf – vedz tu ***cãlatã***
cãlãtici/cãlãtice (cã-lã-thí-ci) sf – vedz tu ***cãlatã***
cãlãtor (cã-lã-tórŭ) adg, sm, sf – vedz tu ***cali***
cãlãuz (cã-lã-úzŭ) sm, sf cãlãuzã (cã-lã-ú-zã), cãlãuji (cã-lã-újĭ), cãlãuzi/cãlãuze (cã-lã-ú-zi) – omlu cari fatsi sutsatã a altor oaminj tra s-l-aspunã calea (sh-cari, de-aradã, njardzi n frãmtea-a lor, etc.); pravda (calu, mula, etc.) tsi njardzi tu frãmtea-a cãrvaniljei (cari poartã un chipur, cari shtii iu shi cãndu s-astãmãtseascã trã niheamã chiro ca s-dizvurseascã alanti prãvdzã, etc.); birbeclu tsi njardzi n frãmtea-a oilor; cãlãguz, culaguz, cãluz, cluz; (expr: cãlãuzlu-a furlor; cãlãuz = spionlu, omlu din hoarã, tsi lã da hãbãri a furlor di tsi s-fatsi n hoarã, tsi lã spuni a furlor tsi s-adarã, cum s-adarã, pri iu si s-ducã, etc.) *{ro: călăuz; calul sau catârul care merge în fruntea caravanei} {fr: guide; le cheval et, surtout, le mulet qui marche à la tête d'une caravane} {en: guide; the horse or the mule who leads the caravan}* ex: el easti cãlãuzlu a furlor (expr: shpionlu); cãrvanea u-alãsã s-u poartã cum shtii cãlãuza (mula din cap); cãlãuz cu chipur, tini tsã earai § ***cãlãguz*** (cã-lã-ghúzŭ) sm, sf cãlãguzã (cã-lã-ghú-zã), cãlãguji (cã-lã-ghújĭ), cãlãguzi/cãlãguze (cã-lã-ghú-zi) – (unã cu ***cãlãuz***) ex: mula cãlãguzã lo frãmtea § ***culaguz*** (cu-la-ghúzŭ) sm, sf culaguzã (cu-la-ghú-zã), culaguji (cu-la-ghújĭ), culaguzi/culaguze (cu-la-ghú-zi) – (unã cu ***cãlãuz***) ex: culaguzlu (expr: shpiunlu) a lor easti-un aush § ***cãluz*** (cã-lúzŭ) sm, sf cãluzã (cã-lú-zã), cãluji (cã-lújĭ), cãluzi/cãluze (cã-lú-zi) – (unã cu ***cãlãuz***) § ***cluz*** (clúzŭ) sm, sf cluzã (clú-zã), cluji (clújĭ), cluzi/cluze (clú-zi) – (unã cu ***cãlãuz***) ex: s-hii a mea cluzã (cãlãuzã) § ***cãlãuzlichi/cãlãuzliche*** (cã-lã-uz-lí-chi) sf cãlãuzlichi (cã-lã-uz-líchĭ) – atsea (tehnea, lucrul) tsi fatsi un cãlãuz; culaguzlãchi *{ro: meseria de călăuz; călăuzire} {fr: métier du guide; conduite} {en: profession of the guide; guidance, leadership}* § ***culaguzlãchi/culaguzlãche*** (cu-la-ghuz-lắ-chi) sf culaguzlãchi (cu-la-ghuz-lắchĭ) – (unã cu ***cãlãuzlichi***) § ***culãguzlichi/culãguzliche*** (cu-lã-ghuz-lí-chi) sf culãguzlichi (cu-lã-ghuz-líchĭ) – (unã cu ***cãlãuzlichi***)

cãlãuzlichi/cãlãuzliche (cã-lã-uz-lí-chi) sf – vedz tu ***cãlãuz***
cãlcadzã (cãl-cá-dzã) sf fãrã pl – soi di tsupatã cu lipida ncusuratã, shutsãtã niheamã, cu cari s-talji alumãchi, erghi i ljanurã; tsupatã, clãdiftir *{ro: mărceţ, secure mare şi curbată} {fr: grosse serpe, gouet serpentaire} {en: bill-hook}* ex: arucã unã mutritã la earbã shi, cãndu vidzu cãlcadza, lji si trihirã truplu
cãlcari/cãlcare (cãl-cá-ri) sf – vedz tu ***calcu***
cãlcat (cãl-cátŭ) adg – vedz tu ***calcu***
cãlcãnj (cãl-cắnjĭŭ) sn cãlcãnji/cãlcãnje (cãl-cắ-nji) – 1: partea di dinãpoi di la pãtuna (pata) a ciciorlui; partea di pãputsã (pat, tãcuni, tupuc), di dinãpoi, anãltsatã niheamã; partea di pãrpodi tsi acoapirã partea di dinãpoi di la pãtuna-a ciciorlui; 2: mardzinea di pãni, i filia di pãni tsi ari parti dit aestã mardzini; 3: mardzinea di pitã, shutsãtã shi nduplicatã, icã cumata di pitã tsi ari ahtari mardzini *{ro: călcâi; coltuc (de pâine); marginea sucită shi îndoită de la plăcinta aromânească} {fr: talon; croûton de pain (pris sur un côté rond du pain); toute la partie sphérique extérieure et rabattue d'une galette feuilletée, d'une "pitá"} {en: heel; slice with a round border, of a loaf of bread; twisted border of an Aromanian "pitã"}* ex: am doi ficiori, cãndu lj-aduc acasã , nãsh mutrescu nafoarã, sh-cãndu es nafoarã, nãsh mutrescu-acasã (*angucitoati*: cãlcãnjili); nj-acupirii pãtuna shi cãlcãnjlu a ciciorlui; cicioarili a ursãljei nu-au cãlcãnji; talji-nj un cãlcãnj di pãni; tu cãlcãnjlu di pitã nu s-bagã ni veardzã, ni altu tsiva § ***cãlciun*** (cãl-cĭúnŭ) sn cãlciuni/cãlciune (cãl-cĭú-ni) – unã soi di pãrpodi cari acoapirã pata shi cãlcãnjlu-a ciciorlui (shi sh-u-adutsi cu pãputsa di casã faptã di lãnã, pãndzã i pustavi); unã soi di pãrpodz shcurti, di casã, multi ori di lãnã; cãlciuni, pãtunã, scufuni *{ro: un fel de ciorapi scurţi purtaţi în casă, mai mult de femei; şosetă, călţun} {fr: chaussettes qui couvre la partie du bas du pied jusqu'à la cheville} {en: kind of short socks worn in the house, mostly by women; short socks, half hose}* § ***cãlciuni/cãlciune*** (cãl-cĭú-ni) sf cãlciunj (cãl-cĭúnjĭ) – (unã cu ***cãlciun***) § ***cãlcinji/cãlcinje*** sf cãlcinji/cãlcinje – (unã cu ***cãlciun***) § ***caltsã*** (cál-tsã) sf caltsã (cál-tsã) – lucri ca pãputsã (mestri, scorni, pudimati, curdeli, etc.) tsi li poartã omlu tu partea di nghios a ciciorlui cãndu imnã, tra s-nu calcã pri loc cu ciciorlu gol *{ro: încălţăminte} {fr: chaussure} {en: footwear}*
cãlcãturã (cãl-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***calcu***
cãlcheri/cãlchere (cãl-ché-ri) sf cãlcheri (cãl-chérĭ) shi cãlcheruri (cãl-ché-rurĭ) – unã soi di cheatrã albã (azvesti) tsi s-astindzi shi s-ameasticã cu apa tra s-da unã soi di muljiturã albã cu cari s-buisea casili aoa sh-un chiro; cãrcheri, hãlcheri, azvesti, zvesti *{ro: var} {fr: chaux} {en: lime}* ex: ded casa cu cãlcheri (azvesti); apa di cãlcheri easti bunã la arsuri § ***cãlchirusescu*** (cãl-chi-ru-sés-cu) vb IV cãlchirusii (cãl-chi-ru-sĭĭ), cãlchiruseam (cãl-chi-ru-seámŭ), cãlchirusitã (cãl-chi-ru-sí-tã), cãlchirusiri/cãlchirusire (cãl-chi-ru-sí-ri) – dau cu cãlcheri (casa, loclu, pomlu, etc.); cãlchirusescu *{ro: vărui} {fr: enduire de chaux, badigeonner} {en: lime, lime sprinkle (soil), lime wash (trees)}* § ***cãlchirusit*** (cãl-chi-ru-sítŭ) adg cãlchirusitã (cãl-chi-ru-sí-tã), cãlchirusits (cãl-chi-ru-sítsĭ), cãlchirusiti/cãlchirusite (cãl-chi-ru-sí-ti) – tsi easti dat cu cãlcheri; azvistusit *{ro: văruit} {fr: badigeonné} {en: limed}* § ***cãlchirusiri/cãlchirusire*** (cãl-chi-ru-sí-ri) sf cãlchirusiri (cãl-chi-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-azvistuseashti; azvistusiri *{ro: ţiunea de a vărui; văruire} {fr: action d'enduire de chaux, de badigeonner} {en: action of liming}* § ***cãrcheri/cãrchere*** (cãr-ché-ri) sf cãrcheri (cãr-chérĭ) shi cãrcheruri (cãr-ché-rurĭ) – (unã cu ***cãlcheri***) § ***hãlcheri/hãlchere*** (hãl-ché-ri) sf hãlcheri (hãl-chérĭ) – (unã cu ***cãlcheri***)
cãlchirusescu (cãl-chi-ru-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãlcheri***
cãlchirusiri/cãlchirusire (cãl-chi-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***cãlcheri***
cãlchirusit (cãl-chi-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***cãlcheri***
cãlcinji/cãlcinje sf – vedz tu ***cãlcãnj***
cãlciun (cãl-cĭúnŭ) sn – vedz tu ***cãlcãnj***
cãlciuni/cãlciune (cãl-cĭú-ni) sf – vedz tu ***cãlcãnj***
cãlcu (cắl-cu) sm pl(?) – partea-a truplui di om iu s-leagã ciciorlu cu mesea; unã di dauãli pãrtsã di sum bratsã a omlui di la coasti pãnã tu loclu iu s-acatsã ciciorlu di trup; boshã, coapsã, cipoc, ciupoc, gof, scheli, slaghinã, slãghinã, slãbintsã; slaghinã, cãrtsioarã, curtsori, ilji *{ro: şold; rână} {fr: hanche; flanc, coté} {en: hip; one of the two sides of the man's body}* ex: chirageadzlji s-timsirã: unlu pri cãlcu (pri-unã parti), altu pri dintsã
cãldari/cãldare (cãl-dá-ri) sf cãldãri (cãl-dắrĭ) – vas mari di metal (bãcãri), ma njic di cãzanea, multi ori cu dauã mãnush (di-unã parti sh-di-alantã), tu cari s-herbu lucri; cãrdari, bãrcaci, bãrgaci, brãgaci, brugaci, brughaci *{ro: căldare} {fr: chaudron} {en: caldron, cauldron, large kettle}* § ***cãldãrushi/cãldãrushe*** (cãl-dã-rúshi) sf cãldãrush (cãl-dã-rúshĭ) – cãldari ma njicã; cãldush *{ro: căldăruşe} {fr: petit chaudron} {en: small cauldron}* ex: s-hearbã n cãldãrushi § ***cãldush*** (cãl-dúshĭŭ) sn cãldushi/cãldushe (cãl-dú-shi) – (unã cu ***cãldãrushi***) ex: un cãldush di lapti pi dintsã shadi sh-nu s-vearsã (angucitoari: *luna*) § ***cãrdari/cãrdare*** (cãr-dhá-ri) sf cãrdãri (cãr-dhắrĭ) – (unã cu ***cãldari***)
cãldãrãmi/cãldãrãme (cãl-dã-rắ-mi) sf – vedz tu ***cãldãrmã***
cãldãrimi/cãldãrime (cãl-dã-rí-mi) sf – vedz tu ***cãldãrmã***
cãldãrmã (cãl-dãr-mắ) sm cãldãrmadz (cãl-dãr-mádzĭ) – chetsrãli (chirãmidzli i cumãtsli di lemnu) tsi s-bagã pi-un petur di-arinã sh-cu cu cari sã ncaltsã (si-acoapirã, sã ndreadzi) unã cali tra s-poatã s-urdinã amãxili ma ghini; loclu tsi easti ncãltsat cu chetri (chirãmidz i cumãts di lemnu) *{ro: caldarâm, loc (drum) pavat} {fr: pavage} {en: pavement}* ex: tu ubor cu cãldãrmadz (ubor ncãltsat) § ***cãndãrmã*** (cãn-dãr-mắ) sm cãndãrmadz (cãn-dãr-mádzĭ) – (unã cu ***cãldãrmã***) § ***cãndrãmã*** (cãn-drã-mắ) sm cãndrãmadz (cãn-drã-mádzĭ) – (unã cu ***cãldãrmã***) ex: carotsãli asunã pri cãndrãmadz § ***cãldãrãmi/cãldãrãme*** (cãl-dã-rắ-mi) sf cãldãrãnj (cãl-dã-rắnjĭ) – (unã cu ***cãldãrmã***) ex: calea tsi dutsea la voi easti cu cãldãrãmi § ***cãldãrimi/cãldãrime*** (cãl-dã-rí-mi) sf cãldãrinj (cãl-dã-rínjĭ) – (unã cu ***cãldãrmã***) ex: sh-tu sucachea-a noastrã adrarã cãldãrimi § ***caldãrmagi*** (cal-dãr-ma-gí) sm caldãrmageadz (cal-dãr-ma-gĭádzĭ) – omlu tsi adarã, vindi icã lucreadzã cu chetsrãli cu cari si ncaltsã cãljurli; caldrãmgi, caldãrmagiu, caldrãmgiu *{ro: caldarâmgiu} {fr: celui qui fait le pavage} {en: pavement worker}* § ***caldrãmgi*** (cal-drãm-gí) sm caldrãmgeadz (cal-drãm-gĭádzĭ) – (unã cu ***caldãrmagi***) § ***caldãrmagiu*** (cal-dãr-ma-gíŭ) sm caldãrmagii (cal-dãr-ma-gíĭ) – (unã cu ***caldãrmagi***) § ***caldrãmgiu*** (cal-drãm-gíŭ) sm caldrãmgii (cal-drãm-gíĭ) – (unã cu ***caldãrmagi***)
cãldãrushi/cãldãrushe (cãl-dã-rúshi) sf – vedz tu ***cãldari***
cãldishor (cãl-di-shórŭ) adg – vedz tu ***caldu***
cãldurã (cãl-dú-rã) sf – vedz tu ***caldu***
cãlduros (cãl-du-rósŭ) adg – vedz tu ***caldu***
cãldush (cãl-dúshĭŭ) sn – vedz tu ***cãldari***
cãleashcã (cã-leásh-cã) sf – vedz tu ***carotsã***
cãlescu (cã-lés-cu) (mi) vb IV cãlii (cã-lĭĭ), cãleam (cã-leámŭ), cãlitã (cã-lí-tã), cãliri/cãlire (cã-lí-ri) – lu nvãrtushedz herlu cu bãgarea-a lui tu foc prota, sh-cu-arãtsirea-a lui, unãshunã; (fig: 1: (mi) cãlescu = mi nvãrtushedz cu-atseali tuti prit cari trec tora, tra s-pot s-aravdu ghini trãninti, cãndu va trec prit alti ma greali lucri; expr: 2: li cãlescu = (i) mãc multu; u ndes; mi nãfãtescu; mi satur di mãcari; mi-adar fushechi (ciuflecã; tsai, etc.); agãlisescu, agãlescu, isihãsescu; lj-au puteari; etc.; (ii) beau multu (yin, arãchii, etc.) sh-mi mbet; mi fac dzadã (cãndilã, hrup, crup, cucutã, ciurlã, tsai, etc.); etc.; (iii) fur, ljau peascumta; li ciulescu (spãstrescu, ciunescu, ciuplescu, cãpsãlsescu, etc.); bag tu mãnica di la tãmbari; etc.; (iv) mi duc, fug peascumta; li deapin (ciulescu; scarmin; spãstrescu; shpirtuescu, cãrtsãnescu, etc.); nj-ljau cicioarli dinanumirea; li tindu ciunili (cicioarili); nj-ljau pãrtãljli; u fac (acats cãtrã) naparti; u-angan cãtsaua; nj-frãngu (nj-arup) gusha (zverca); nj-ljau perlu (ocljilj, zverca); etc.) *{ro: căli (fierul)} {fr: tremper de l'acier} {en: harden (steel), cast (iron)}* ex: l-cãlish (l-tricush prit foc) herlu?; ursea, cãlea-ti niheamã; l-vidzui cã li cãleashti (expr: mãcã) vãrtos; cãlea tini (expr: mãcã) sh-tats; sh-mãcarã di s-cãlirã (expr: di loarã puteari, di s-sãturarã, nãfãtirã); dusirã la hani shi s-cãlirã (expr: biurã multu, sã

mbitarã); cu yinlu tsi-l biui mi cãlii (expr: mi mbitai) ghini; multu yin s-cãli (expr: s-biu) seara-atsea; cara s-cãleashti (expr: bea yin, sã mbeatã), lj-yini limba; li cãleashti (expr: li furã) tuti penurili; li cãli (expr: li lo, li furã) matsãli di la njelu tsi-l tãljem; pita cum va lj-u cãlescu (expr: va lj-u fur); lj-furã nelu shi li cãleashti (expr: fudzi) di-aclo; li cãlii (expr: fudzii peascumta) cã nu vream s-mi veadã vãrnu; s-li cãlim (expr: s-fudzim) di-aoa cãt ma-agonja; cãlea-li (expr: fudz) di-aoa cã nu voi s-ti ved § ***cãlit*** (cã-lítŭ) adg cãlitã (cã-lí-tã), cãlits (cã-lítsĭ), cãliti/cãlite (cã-lí-ti) – tsi easti nvãrtushat (herlu) *{ro: călit (fierul)}* *{fr: trempé (l'acier)}* *{en: hardened (steel), casted (iron)}* ex: cãrliglu di cornu cãlit (nvãrtushat tu foc); eara cãlit caicã (expr: eara multu mbitat, eara faptu dzadã) § ***cãliri/cãlire*** (cã-lí-ri) sf cãliri (cã-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva s-cãleashti *{ro: acţiunea de a căli (fierul)}* *{fr: action de tremper de l'acier}* *{en: action of hardening (steel), of casting (iron)}*

cãlfã (cãl-fã) sm cãlfadz (cãl-fádzĭ) – om (di-aradã tinir) cari lucreadzã ma multu chiro cu-un mastur tra s-lj-u nveatsã tehnea; om cari, dupã tsi ari lucratã ma multu chiro cu un mastur tsi cunoashti ghini unã tehni, u-ari nvitsatã shi tora ari ndreptul s-lucreadzã tu-aestã tehni; calfã, cirac, ciuraci, cireac, mucio *{ro: calfă}* *{fr: apprenti, ouvrier}* *{en: apprentice}* ex: ari multsã cãlfadz pãrmãtarlu-a meu § ***calfã*** (cál-fã) sf calfi/calfe (cál-fi) – (unã cu ***cãlfã***) § ***cãlfãlãchi/cãlfãlãche*** (cãl-fã-lắ-chi) sf cãlfãlãchi (cãl-fã-lắchĭ) – chirolu tsi-l fatsi un cãlfã tra sã shi nveatsã tehnea lucrãndalui cu un mastur; nvitsarea-a unei tehni lucrãndalui cu u mastur *{ro: calfie}* *{fr: apprentissage, compagnonnage}* *{en: apprenticeship}*

cãlfãlãchi/cãlfãlãche (cãl-fã-lắ-chi) sf – vedz tu ***cãlfã***

cãlgãritsã[1] (cãl-gã-rí-tsã) sf – vedz tu ***cãlugãr***

cãlgãritsã[2] (cãl-gã-rí-tsã) sf cãlgãritsã – vedz tu ***cãlugãritsã***[2]

cãlghãritsã [1](cãl-ghã-rí-tsã) sf cãlghãritsã (cãl-ghã-rí-tsã) – unã cu ***cãlgãritsã***[1]

cãlghãritsã[2] (cãl-ghã-rí-tsã) sf cãlghãritsã (cãl-ghã-rí-tsã) – unã cu ***cãlgãritsã***[2]

cãlic (cã-lícŭ) sm – vedz tu ***cal***[1]

cãlici/cãlice (cã-lí-ci) sf – vedz tu ***cali***

cãlighurthichi/cãlighurthiche (cã-li-ghur-thí-chi) sf cãlighurthichi (cã-li-ghur-thíchĭ) – unã cu ***cãligurtichi***

cãligurtichi/cãligurtiche (cã-li-ghur-thí-chi) sf cãligurtichi (cã-li-ghur-thíchĭ) – hãlatea (punga, ceanta) tu cari cãrvãnarlu tsãnea, aoa sh-un chiro, hãlãtsli di ncãltsari a caljlor *{ro: punga în care şeful caravanei ţinea uneltele de potcovit caii}* *{fr: bourse dans laquelle un conducteur de caravane gardait ses instruments à ferrer}* *{en: purse where the leader of a caravan used to keep the tools for shoeing the horses}*

cãlimar (cã-li-márŭ) sn – vedz tu ***cãlãmar***

cãlimcheari/cãlimcheare (cã-lim-chĭá-ri) sf cãlimcheri (cã-lim-chĭérĭ) – cumatã di pãndzã cu cari muljarea sh-acoapirã caplu (perlu shi gusha); shimii, baltsu, mãndilã, cãftani, ciceroanã, tsitsiroanji, distimeli, lãhurã, lãhuri, vlashcã, poshi, tarpoashi, pihitsã, pischiri, schepi, zvon, vel, etc. *{ro: năframă}* *{fr: fichu, voile de tête}* *{en: head scarf}* ex: cãlimcheari vor si sh-poartã; nj-adusi nã cãlimchearã § ***cãlimcheri/cãlimchere*** (cã-lim-chĭé-ri) sf cãlimcheri (cã-lim-chĭérĭ) – (unã cu ***cãlimcheari***) § ***calimcheri/calimchere*** (ca-lim-chĭé-ri) sf calimcheri (ca-lim-chĭérĭ) – (unã cu ***cãlimcheari***) ex: tsi au di sirmã calimcherli, calimcheri di Beshlj-adusi; cu calimcheri lãi ãn cap § ***calimcherã*** (ca-lim-chĭé-rã) sf calimcheri/calimchere (ca-lim-chĭé-ri) – (unã cu ***cãlimcheari***)

cãlimcheri/cãlimchere (cã-lim-chĭé-ri) sf – vedz tu ***cãlimcheari***

cãlimirsescu (cã-li-mir-sés-cu) vb IV cãlimirsii (cã-li-mir-síĭ), cãlimirseam (cã-li-mir-seámŭ), cãlimirsitã (cã-li-mir-sí-tã), cãlimirsiri/cãlimirsire (cã-li-mir-sí-ri) – fac un semnu shi dzãc un zbor di sãnãtati (vreari, urari, tinjii, ghineatsã, etc.) cãndu mi-adun cu cariva; bunuescu, ghinuescu, prishindescu, hiritisescu, hiritsescu *{ro: saluta}* *{fr: saluer}* *{en: greet, salute}* ex: shãndoilji nã cãlimirsim (nã ghinuim) § ***cãlimirsit*** (cã-li-mir-sítŭ) adg cãlimirsitã (cã-li-mir-sí-tã), cãlimirsits (cã-li-mir-sítsĭ), cãlimirsiti/cãlimirsite (cã-li-mir-sí-ti) – tsi-lj s-ari dzãsã un zbor, i-lj s-ari faptã un semnu, tra sã-lj s-aspunã zboarã di sãnãtati i ghineatsã la unã andamusi; bunuit, ghinuit, prishindit, hiritisit, hiritsit *{ro: salutat}* *{fr: salué}* *{en: greeted, saluted}* § ***cãlimirsiri/cãlimirsire*** (cã-li-mir-sí-ri) sf cãlimirsiri (cã-li-mir-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-cãlimirseashti lumea; bunuiri, ghinuiri, prishindiri, hiritisiri, hiritsiri *{ro: acţiunea de a saluta; salutare}* *{fr: action de saluer; salutation}* *{en: action of greeting, of saluting}*

cãlimirsiri/cãlimirsire (cã-li-mir-sí-ri) sf – vedz tu ***cãlimirsescu***

cãlimirsit (cã-li-mir-sítŭ) adg – vedz tu ***cãlimirsescu***

cãlimisescu (cã-li-mi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***calemi***[2]

cãlimisiri/cãlimisire (cã-li-mi-sí-ri) sf – vedz tu ***calemi***[2]

cãlimisit (cã-li-mi-sítŭ) adg – vedz tu ***calemi***[2]

cãlingoaci/cãlingoace (cã-lin-goá-ci) sf cãlingoci (cã-lin-gócĭ) – un di dauã shcoapi lundzi, cari au cãti un loc iu s-poatã omlu sã-sh bagã cicioarili, cãndu va s-va s-imnã cu shcoapili tu loc di cicioari *{ro: catalige, picioroange}* *{fr: échasses}* *{en: stilts}*

cãlipodã (cã-li-pó-dã) sf – vedz tu ***cãlãpodi***

cãlipodhã (cã-li-pó-dhã) sf cãlipoadhi/cãlipoadhe (cã-li-poá-dhi) – unã cu ***cãlipodã***

cãlipush (cã-li-púshĭŭ) sn – vedz tu ***chiulafi***

cãliri/cãlire (cã-lí-ri) sf – vedz tu ***cãlescu***

cãlisar (cã-li-sárŭ) sm – vedz tu ***cãlisescu***

cãlisescu (cã-li-sés-cu) vb IV cãlisii (cã-li-síĭ), cãliseam (cã-li-seám), cãlisitã (cã-li-sí-tã), cãlisiri/cãlisíre (cã-li-sí-ri) – lj-caftu a vãrnui tra sã-nj facã tsiva; cljem cariva sã-nj yinã acasã (vizitã, la measã, etc.); acljem, acãlisescu, cãljisescu, acãljisescu, grescu (s-intrã, s-yinã, s-facã, etc.), cupusescu (fac copuslu trã) *{ro: invita}* *{fr: convier, inviter}* *{en: invite}* ex: cãliseashti (acljamã) oaspits acasã § ***cãlisit*** (cã-li-sítŭ) adg cãlisitã (cã-li-sí-tã), cãlisits (cã-li-sítsĭ), cãlisiti/cãlisite (cã-li-sí-ti) – harea tsi u-ari un cãndu easti acljimat iuva; acljimat, acãlisit, cãljisit, acãljisit, grit (s-intrã, s-yinã, s-facã, etc.), cupusit (faptu copuslu trã) *{ro: chemat, invitat}* *{fr: apellé, invité}* *{en: called, invited}* § ***cãlisiri/cãlisire*** (cã-li-sí-ri) sf cãlisiri (cã-li-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu cãliseashti; acljimari, acãlisiri, cãljisiri, acãljisiri, griri (s-intrã, s-yinã, s-facã, etc.), cupusiri (fãtseari copuslu trã) *{ro: acţiunea de a chema, de a invita; chemare, invitare, invitaţie}* *{fr: action d'apeller, action d'inviter, invitation}* *{en: action of calling (inviting), invitation}* § ***cãljisescu*** (cã-lji-sés-cu) vb IV cãljisii (cã-lji-síĭ), cãljiseam (cã-lji-seám), cãljisitã (cã-lji-sí-tã), cãljisiri/cãljisíre (cã-lji-sí-ri) – (unã cu ***cãlisescu***) § ***cãljisit*** (cã-lji-sítŭ) adg cãljisitã (cã-lji-sí-tã), cãljisits (cã-lji-sítsĭ), cãljisiti/cãljisite (cã-lji-sí-ti) – (unã cu ***cãlisit***) § ***cãljisiri/cãljisire*** (cã-lji-sí-ri) sf cãljisiri (cã-lji-sírĭ) – (unã cu ***cãlisiri***) § ***acãlisescu*** (a-cã-li-sés-cu) vb IV acãlisii (a-cã-li-síĭ), acãliseam (a-cã-li-seám), acãlisitã (a-cã-li-sí-tã), acãlisiri/acãlisíre (a-cã-li-sí-ri) – (unã cu ***cãlisescu***) § ***acãlisit*** (a-cã-li-sítŭ) adg acãlisitã (a-cã-li-sí-tã), acãlisits (a-cã-li-sítsĭ), acãlisiti/acãlisite (a-cã-li-sí-ti) – (unã cu ***cãlisit***) § ***acãlisiri/acãlisire*** (a-cã-li-sí-ri) sf acãlisiri (a-cã-li-sírĭ) – (unã cu ***cãlisiri***) § ***acãljisescu*** (a-cã-lji-sés-cu) vb IV acãljisii (a-cã-lji-síĭ), acãljiseam (a-cã-lji-seám), acãljisitã (a-cã-lji-sí-tã), acãljisiri/acãljisíre (a-cã-lji-sí-ri) – (unã cu ***cãlisescu***) § ***acãljisit*** (a-cã-lji-sítŭ) adg acãljisitã (a-cã-lji-sí-tã), acãljisits (a-cã-lji-sítsĭ), acãljisiti/acãljisite (a-cã-lji-sí-ti) – (unã cu ***cãlisit***) § ***acãljisiri/acãljisire*** (a-cã-lji-sí-ri) sf acãljisiri (a-cã-lji-sírĭ) – (unã cu ***cãlisiri***) § ***cãlisitor*** (cã-li-si-tórŭ) adg cãlisitoari/cãlisitoare (cã-li-si-toá-ri), cãlisitori (cã-li-si-tórĭ), cãlisitoari/cãlisitoare (cã-li-si-toá-ri) – fãrtatlu-a gambrolui cari shadi ningã el la ncurunari, cari cãliseashti shi aproachi oaspitslji la numtã, cari poartã hãbãrli, etc.; cãlisar, cãsãvyear, hãsãvyear, sihãdyear *{ro: vornicel, conăcar}* *{fr: garçon d'honneur à une noce}* *{en: best man}* § ***cãlisar*** (cã-li-sárŭ) sm cãlisari (cã-li-sárĭ) – (unã cu ***cãlisitor***)

cãlisiri/cãlisire (cã-li-sí-ri) sf – vedz tu ***cãlisescu***

cãlisit (cã-li-sítŭ) adg – vedz tu ***cãlisescu***

cãlisitor (cã-li-si-tórŭ) adg – vedz tu ***cãlisescu***

cãlit (cã-lítŭ) adg – vedz tu ***cãlescu***

cãlitor (cã-li-tórŭ) adg, sm, sf – vedz tu ***cali***
cãlitsã (cã-lí-tsã) sf – vedz tu ***cali***
cãlivar (cã-li-várŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***cãlivã***
cãlivã (cã-lí-vã) sf cãlivi/cãlive (cã-lí-vi) shi cãlivi (cã-lívĭ) – soi di casã njicã, adratã di-arada tu pãduri sh-trã putsãn chiro, di leamni sh-alumãchi, acupiriti di palji, tu cari shadi lumea oarfãnã, icã tu cari lumea sh-prãvdzãli pot si sh-aflã apanghiu di ploai sh-arcoari; colibã, caleauã, cãtunã; (fig: cãlivã = casã njicã, proastã sh-oarfãnã, adratã di lemnu, cheatrã i chirãmidã, tsi sh-u-adutsi cu-unã cãlivã) *{ro: colibă, bordei}* *{fr: cabane, chaumière}* *{en: hut, shack, thatched cottage}* ex: cãlivili al Gogã; pri la cãlivi nu tritseam; putsãni hori armãneshti au cãlivi, tuti au casi di cheatrã § ***colibã*** (có-li-bã shi co-lí-bã) sf colibi/colibe (có-li-bi shi co-lí-bi) – (unã cu ***cãlivã***) ex: ascundi-ti tru coliba di dupã casã § ***caleauã*** (ca-leá-ŭã) sf calei (ca-lèĭ) – (unã cu ***cãlivã***) ex: nu-nj fac unã caleauã... § ***cãlivoci/cãlivoce*** (cã-li-vó-ci) sf cãlivoci/cãlivoce (cã-li-vó-ci) – cãlivã njicã *{ro: colibioară}* *{fr: petite chaumière}* *{en: small hut, small shack}* ex: cãlivocea-a mea di palji § ***cãlivuci/cãlivuce*** (cã-li-vú-ci) sf cãlivuci/cãlivuce (cã-li-vú-ci) – (unã cu ***cãlivoci***) ex: cãlivucea eara adratã di putsãn chiro § ***cãlivucicã*** (cã-li-vúcĭ-cã) sf cãlivucitsi/cãlivucitse (cã-li-vúcĭ-tsi) – (unã cu ***cãlivoci***) ex: nã cãsicã, cãlivucicã (ca unã cãlivucicã) § ***cãlivushcã*** (cã-li-vúsh-cã) sf cãlivushtsi/cãlivushtse (cã-li-vúsh-tsi) – (unã cu ***cãlivoci***) ex: vrea s-dzacã tu cãlivushcã § ***cãlivar*** (cã-li-várŭ) sm, sf, adg cãlivarã (cã-li-vá-rã), cãlivari (cã-li-várĭ), cãlivari/cãlivare (cã-li-vá-ri) – un tsi bãneadzã tu-unã cãlivã *{ro: colibaş}* *{fr: habitant d'une chaumière}* *{en: one who lives in a hut, shack}*
cãlivoci/cãlivoce (cã-li-vó-ci) sf – vedz tu ***cãlivã***
cãlivuci/cãlivuce (cã-li-vú-ci) sf – vedz tu ***cãlivã***
cãlivucicã (cã-li-vúcĭ-cã) sf – vedz tu ***cãlivã***
cãlivushcã (cã-li-vúsh-cã) sf – vedz tu ***cãlivã***
cãljisescu (cã-lji-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãlisescu***
cãljisiri/cãljisire (cã-lji-sí-ri) sf – vedz tu ***cãlisescu***
cãljisit (cã-lji-sítŭ) adg – vedz tu shi ***cãlisescu***
cãljush (cã-ljĭúshĭŭ) sm cãljush (cã-ljĭúshĭ) – protlu (ma marli, cãpia) dit unã parei di oaminj; cap, capidan *{ro: şef de grup}* *{fr: premier ou chef d'un groupe}* *{en: leader of a group}*
cãloari/cãloare (cã-loá-ri) sf cãlori (cã-lórĭ) – harea tsi u-ari lucrul tsi easti caldu; cãldurã multã tsi dugureashti; cãldurã, cãroari, curoari, acuroari, dugoarã, flogã, pãrjalã *{ro: căldură, arşiţă}* *{fr: chaleur excessive}* *{en: intense heat}* ex: tu ayia a cãloariljei (a cãldurãljei) di vearã; lucrãm tu cãloari (cãldurã); dishcljidi pingerea cã easti mari cãloari; nj-easti cãloari (caldu, cãldurã) § ***cãroari/cãroare*** (cã-roá-ri) sf cãrori (cã-rórĭ) – (unã cu ***cãloari***) ex: nj-easti cãroari, va-nj scot saclu; mari cãroari fu aeri § ***curoari/curoare*** (cu-roá-ri) sf curori (cu-rórĭ) – (unã cu ***cãroari***) ex: pri curoari sh-asudoari § ***acuroari/acuroare*** (a-cu-roá-ri) sf acurori (a-cu-rórĭ) – (unã cu ***cãroari***) ex: tsi nj-easti acuroari! § ***ncãluredz*** (ncã-lu-rédzŭ) vb I ncãlurai (ncã-lu-ráĭ), ncãluram (ncã-lu-rámŭ), ncãluratã (ncã-lu-rá-tã), ncãlurari/ncãlurare (ncã-lu-rá-ri) – l-fac pri cariva tra sã-lj hibã multã cãldurã; lu-aprochi un lucru di-un izvur di cãldurã tra s-lu fac multu caldu; mi-aprindu di cãldurã, alãgari shi avursealã multã; ncãldzãscu; dugurescu; ncãlduredz *{ro: (se) înfierbânta}* *{fr: (se) chauffer}* *{en: heat up}* ex: di cãloari mari, tuts aveam ncãluratã (apreasã di cãldurã), pãnã sh-caljlji § ***ncãlurat*** (ncã-lu-rátŭ) adg ncãluratã (ncã-lu-rá-tã), ncãlurats (ncã-lu-rátsĭ), ncãlurati/ncãlurate (ncã-lu-rá-ti) – tsi s-ari ncãldzãtã multu; tsi s-ari apreasã multu (di-alãgari, di avursiri); ncãldzãt, ncãlurat *{ro: înfierbântat}* *{fr: chauffé}* *{en: heated up}* § ***ncãlurari/ncãlurare*** (ncã-lu-rá-ri) sf ncãlurãri (ncã-lu-rărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sã ncãlureadzã; ncãldzãri, ncãldurari, duguriri *{ro: acţiunea de a (se) înfierbânta}* *{fr: action de (se) chauffer}* *{en: action of heating up}*
cãlpachi/cãlpache (cãl-pá-chi) sf cãlpãchi (cãl-păchĭ) – unã soi di capelã di gunã, purtatã tu chirolu veclju, di oaminjlji mãri sh-avuts dit Turchii; capelã, cãciulã *{ro: calpac}* *{fr: colback; sorte de coiffure (bonnet de fourrure) d'homme}* *{en: old kind of a man head-dress, usually fringed with fur, worn by a prince or high boyard}* ex: cu cãlpachea (capela) pri dzinuclju
cãlpãzan (cãl-pã-zánŭ) adg – vedz tu ***calpu***
cãlpitor (cãl-pi-tórŭ) sn – vedz tu ***cripitor***
cãlpiturã (cãl-pi-tú-rã) sf – vedz tu ***crep***[1]
cãlpuzan (cãl-pu-zánŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***calpu***
cãlpuzãnari/cãlpuzãnare (cãl-pu-zã-ná-ri) sf – vedz tu ***calpu***
cãlpuzãnat (cãl-pu-zã-nátŭ) adg – vedz tu ***calpu***
cãlpuzãneashti/cãlpuzãneashte (cãl-pu-zã-neásh-ti) adv – vedz tu ***calpu***
cãlpuzãnedz (cãl-pu-zã-nédzŭ) vb I – vedz tu ***calpu***
cãlpuzãnescu (cãl-pu-zã-nés-cu) adg – vedz tu ***calpu***
cãlpuzãnii/cãlpuzãnie (cãl-pu-zã-ní-i) sf – vedz tu ***calpu***
cãltsãvetã (cãl-tsã-vé-tã) sf cãltsãveti/cãltsãvete (cãl-tsã-vé-ti) – lugurii (di lastic) cu cari s-acatsã cioaritslji sum dzinuclji; buvetã, buveatã, vuvetã, vuveatã *{ro: jartieră cu care se ţin cioarecii sub genunchi}* *{fr: jarretière destinée à fixer les "cioarits" au dessous de genoux}* *{en: garter used to hold the "cioarits" bellow the knee}* ex: agiundzea pãn di cãltsãvetã
cãlufi/cãlufe (cã-lú-fi) sf – vedz tu ***cãlafi***
cãlugãr (cã-lú-gãrŭ) sm cãlugãri (cã-lú-gãrĭ) – bãrbat tsi featsi ligãmintu s-treacã unã banã curatã shi ncljinatã al Dumnidzã, fãrã vreri trupeshti shi lumeshti sh-cari di-aradã bãneadzã tu-un mãnãstir (cu-unã sutsatã di bãrbats ca el); cãlugur, cãlugru, caloir *{ro: călugăr, monah}* *{fr: moine}* *{en: monk, friar}* ex: cãlugãr cu cãciulã lai s-ti ved § ***cãlugur*** (cã-lú-gurŭ) sm cãluguri (cã-lú-gurĭ) – (unã cu ***cãlugãr***) § ***cãlugru*** (cã-lú-gru) sm cãlugri (cã-lú-gri) – (unã cu ***cãlugãr***) § ***caloir*** (ca-ló-irŭ) sm caloiri (ca-ló-irĭ) – (unã cu ***cãlugãr***) § ***cãlugãritsã***[1] (cã-lu-gã-rí-tsã) sf cãlugãritsã (cã-lú-gã-ri-tsã) – muljari tsi featsi ligãmintu s-treacã unã banã curatã shi ncljinatã al Dumnidzã, fãrã vreri trupeshti shi lumeshti sh-cari di-aradã bãneadzã tu-un mãnãstir (cu-unã sutsatã di muljeri ca ea); cãluguritsã, cãlugritsã, cãlugreauã, calugreauã, cãlgãritsã, gãlgãritsã *{ro: călugăriţă}* *{fr: religieuse, nonne, solitaire}* *{en: nun}* § ***cãluguritsã***[1] (cã-lu-gu-rí-tsã) sf cãluguritsã (cã-lu-gu-rí-tsã) – (unã cu ***cãlugãritsã***[1]) § ***cãlugritsã***[1] (cã-lu-grí-tsã) sf cãlugritsã (cã-lu-grí-tsã) – (unã cu ***cãlugãritsã***[1]) § ***cãlugreauã***[1] (cã-lu-greá-ŭã) sf cãlugreali/cãlugreale (cã-lu-greá-li) – (unã cu ***cãlugãritsã***[1]) § ***calugreauã***[1] (ca-lu-greá-ŭã) sf calugreali/calugreale (ca-lu-greá-li) – (unã cu ***cãlugãritsã***[1]) ex: bana-nj calugreauã (fig: singuraticã, ca unã cãlugritsã) § ***cãlgãritsã***[1] (cãl-gã-rí-tsã) sf cãlgãritsã (cãl-gã-rí-tsã) – (unã cu ***cãlugãritsã***[1]) ex: nãsã s-featsi cãlgãritsã § ***cãlugãrush*** (cã-lu-gã-rúshĭŭ) sm cãlugãrush (cã-lu-gã-rúshĭ) – cãlugãr ma njic *{ro: călugăraş}* *{fr: petit moine}* *{en: little monk}* § ***cãlugãrash*** (cã-lu-gã-ráshĭŭ) sm cãlugãrash (cã-lu-gã-ráshĭ) – (unã cu ***cãlugãrush***) § ***cãlugãrescu*** (cã-lu-gã-rés-cu) adg cãlugãreascã (cã-lu-gã-reás-cã), cãlugãreshtsã (cã-lu-gã-résh-tsã), cãlugãreshti (cã-lu-gã-résh-ti) – tsi ari s-facã cu cãlugãrlji i lucri di-a lor, tsi ari s-facã cu bana dit mãnãstir *{ro: călugăresc, monahal}* *{fr: monacal, monastique}* *{en: monkish}* § ***cãlugrescu*** (cã-lu-grés-cu) adg cãlugreascã (cã-lu-greás-cã), cãlugreshtsã (cã-lu-grésh-tsã), cãlugreshti (cã-lu-grésh-ti) – (unã cu ***cãlugrescu***) ex: masini cãlugreshti (expr: masini verdzã)
cãlugãrash (cã-lu-gã-ráshĭŭ) sm – vedz tu ***cãlugãr***
cãlugãrescu (cã-lu-gã-rés-cu) adg – vedz tu ***cãlugãr***
cãlugãritsã[1] (cã-lu-gã-rí-tsã) sf – vedz tu ***cãlugãr***
cãlugãritsã[2] (cã-lú-gã-ri-tsã) sf cãlugãritsã (cã-lú-gã-ri-tsã) – pulj di broascã tsi s-aspuni ca unã larvã (soi di yermu) cu coadã tsi anoatã tu apã; jaghinã, cãluguritsã, cãlgãritsã, cãlugritsã, cãlugreauã, calugreauã *{ro: mormoloc}* *{fr: têtard}* *{en: tadpole}* § ***cãluguritsã***[2] (cã-lú-gu-ri-tsã) sf cãluguritsã (cã-lú-gu-ri-tsã) – (unã cu ***cãlugãritsã***[2]) § ***cãlugritsã***[2] (cã-lú-gri-tsã) sf cãlugritsã (cã-lú-gri-tsã) – (unã cu ***cãlugãritsã***[2]) ex: mplinã easti balta di cãlugritsã § ***cãlugreauã***[2] (cã-lú-greá-ŭã) sf cãlugreali/cãlugreale (cã-lú-grea-li) – (unã cu ***cãlugãritsã***[2]) § ***calugreauã***[2] (ca-lu-greá-ŭã) sf calugreali/calugreale (ca-lu-greá-li) – (unã cu ***cãlugãritsã***[2]) § ***cãlgãritsã***[2] (cãl-gã-rí-tsã) sf cãlgãritsã (cãl-gã-rí-tsã) – (unã cu ***cãlugãritsã***[2])

cãlugãrush (cã-lu-gã-rúshĭŭ) sm – vedz tu ***cãlugãr***
cãlughãr (cã-lú-ghãrŭ) sm cãlughãri (cã-lú-ghãrĭ) – unã cu ***cãlugãr***
cãlughãrash (cã-lu-ghã-ráshĭŭ) sm cãlughãrash (cã-lu-ghã-ráshĭ) – unã cu ***cãlugãrash***
cãlughãrescu (cã-lu-ghã-rés-cu) adg cãlughãreascã (cã-lu-ghã-reás-cã), cãlughãreshtsã (cã-lu-ghã-résh-tsã), cãlughãreshti (cã-lu-ghã-résh-ti) – unã cu ***cãlugãrescu***
cãlughãritsã[1] (cã-lu-ghã-rí-tsã) sf cãlughãritsã (cã-lú-ghã-ri-tsã) – unã cu ***cãlugãritsã***
cãlughãritsã[2] (cã-lú-ghã-ri-tsã) sf cãlughãritsã (cã-lú-ghã-ri-tsã) – unã cu ***cãlugãritsã***[2]
cãlughãrush (cã-lu-ghã-rúshĭŭ) sm cãlughãrush (cã-lu-ghã-rúshĭ) – unã cu ***cãlugãrush***
cãlughreauã[1] (cã-lu-ghreá-ŭã) sf cãlughreali/cãlughreale (cã-lu-ghreá-li) – unã cu ***cãlugreauã***
cãlughreauã[2] (cã-lú-ghreá-ŭã) sf cãlughreali/cãlughreale (cã-lu-ghreá-li) – unã cu ***cãlugãritsã***[2]
cãlughrescu (cã-lu-ghrés-cu) adg cãlughreascã (cã-lu-ghreás-cã), cãlughreshtsã (cã-lu-ghrésh-tsã), cãlughreshti (cã-lu-ghrésh-ti) – unã cu ***cãlugrescu***
cãlughritsã[1] (cã-lu-ghrí-tsã) sf cãlughritsã (cã-lu-ghrí-tsã) – unã cu ***cãlugritsã***
cãlughritsã[2] (cã-lú-ghri-tsã) sf cãlughritsã (cã-lu-ghrí-tsã) – unã cu ***cãlugãritsã***[2]
cãlughru (cã-lú-ghru) sm cãlughri (cã-lú-ghri) – unã cu ***cãlugru***
cãlughur (cã-lú-ghurŭ) sm cãlughuri (cã-lú-ghurĭ) – unã cu ***cãlugur***
cãlughuritsã[1] (cã-lu-ghu-rí-tsã) sf cãlughuritsã (cã-lu-ghu-rí-tsã) – unã cu ***cãluguritsã***
cãlughuritsã[2] (cã-lú-ghu-ri-tsã) sf cãlughuritsã (cã-lu-ghu-rí-tsã) – unã cu ***cãlugãritsã***[2]
cãlugreauã[1] (cã-lu-greá-ŭã) sf – vedz tu ***cãlugãr***
cãlugreauã[2] (cã-lú-greá-ŭã) sf – vedz tu ***cãlugãritsã***[2]
cãlugrescu (cã-lu-grés-cu) adg – vedz tu ***cãlugãr***
cãlugritsã[1] (cã-lu-grí-tsã) sf – vedz tu ***cãlugãr***
cãlugritsã[2] (cã-lú-gri-tsã) sf – vedz tu ***cãlugãritsã***[2]
cãlugru (cã-lú-gru) sm – vedz tu ***cãlugãr***
cãlugur (cã-lú-gurŭ) sm – vedz tu ***cãlugãr***
cãluguritsã[1] (cã-lu-gu-rí-tsã) sf – vedz tu ***cãlugãr***
cãluguritsã[2] (cã-lú-gu-ri-tsã) sf – vedz tu ***cãlugãritsã***[2]
cãlupci[1] (cã-lup-cí) sm – vedz tu ***cãlupi***[1]
cãlupci[2] (cã-lup-cí) sm – vedz tu ***cãlupi***[2]
cãlupci[2] (cã-lup-cí) sm – vedz tu ***cãlupi***[2]
cãlupciu (cã-lup-cíŭ) sm cãlupceadz (cã-lup-cĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãlupci***[1] shi ***cãlupci***[2]
cãlupi[1]***/cãlupe*** (cã-lú-pi) sf cãluchi (cã-lúchĭ) – hãlati di lemnu (metal, carti, etc.) tsi ari forma-a unui lucru tsi vrem s-lu fãtsem (pãputsã, fesi, stranj, etc.), sh-cari n-agiutã s-lji dãm forma tsi u vrem a lucrului; calupodi, cãlipodã, cãlãpodi; (fig: cãlupi = urnechea tsi easti loatã ca unã paradigmã di cum lipseashti s-aspunã un lucru); (expr: 1: lj-trag (lj-mãc, lj-bag) cãlupea = lu-arãd cu minciunj sh-cu culãchipsiri; lu-aplãnipsescu, lu ncaltsu, lj-bag sãmarlu (cuvata, shaua, pirde la ocljі, etc.), lj-trec tastrul di gushi, etc.; 2: (un lucru) nu-ari cãlupi bunã = (un lucru) nu-avu cu tsi si s-facã ghini, s-easã bun, mushat, etc.) *{ro: calup, tipar (de fes, de pantofi, de rochie, etc.)}* *{fr: forme ou moule (de cordonnier, de chapelier, etc.)}* *{en: form or mould (of shoes, hats, etc.)}* ex: ai cãlupi (cãlãpodi) di curdeli?; voi s-bag fesea tu cãlupi (cãlãpodi); u mãcã cãlupea (expr: lu-arãsi); lj-trapsi cãlupea (expr: lu-arãsi) § ***cãlãpi***[1]***/cãlãpe*** (cã-lắ-pi) sf cãlãchi (cã-lắchĭ) – (unã cu ***cãlupi***[1]) ex: ded fesea tu cãlãpi (bãgai fesea tu cãlãpodi); bagã-nj pãputsãli tu cãlãpi (cãlãpodi); nu easi mushatã, cã nu-ari cãlãpi bunã (expr: nu-avu cu tsi si s-facã bunã); nj-trapsi nã cãlãpi (expr: mi-arãsi) di-nj chirui casa § ***cãlupci***[1] (cã-lup-cí) sm cãlupceadz (cã-lup-cĭádzĭ) – omlu tsi fatsi i vindi cãluchi trã fesuri, pãputsã, etc. *{ro: omul care face calupuri, tipare}* *{fr: celui qui fait ou vend des moules; repasseur}* *{en: maker or seller of forms or moulds}* § ***cãlãpci***[1] (cã-lãp-cí) sm cãlãpceadz (cã-lãp-cĭádzĭ) – (unã cu ***cãlupci***[1])
cãlupi[2]***/cãlupe*** (cã-lú-pi) sf cãluchi (cã-lúchĭ) – cumatã di-unã lugurii (sãpuni) faptã dit grãsimi amisticatã sh-heartã cu-unã turlii di sodã (tsi ardi) cu cari omlu sh-aspealã truplu (stranjili, lucrili murdari, etc.); sãpuni; (expr: gumar aspelj? cãlupea-ts cheri = zbor tsi s-dzãtsi atumtsea cãndu cariva fatsi un lucru geaba, cã nu-ahãrzeashti paradzlji tsi-aspardzi, cã nu va sh-agiungã scupolu) *{ro: (bucată de) săpun}* *{fr: (morceau de) savon}* *{en: (cake of) soap}* ex: dã-nj unã cãlupi (cumatã di sãpuni) s-mi lau; loai doauã cãluchi (di sãpuni) § ***cãlãpi***[2]***/cãlãpe*** (cã-lắ-pi) sf cãlãchi (cã-lắchĭ) – (unã cu ***cãlupi***[2]) § ***cãlupci***[2] (cã-lup-cí) sm cãlupceadz (cã-lup-cĭádzĭ) – omlu tsi fatsi i vindi sãpuni; sãpunar, sãpungi *{ro: săpunar}* *{fr: savonnier}* *{en: soap maker, soap merchant}* § ***cãlãpci***[2] (cã-lãp-cí) sm cãlãpceadz (cã-lãp-cĭádzĭ) – (unã cu ***cãlupci***[2])
cãlush (cã-lúshĭŭ) sn cãlushi/cãlushe (cã-lú-shi) – lugurii cu cari s-astupã gura-a omlui tra s-nu poatã si zburascã; lugurii tsi s-bagã tu gura-a omlui (a pravdãljei) tra s-u tsãnã dishcljisã *{ro: căluş}* *{fr: baillon}* *{en: gag}* ex: lj-bãgã cãlushlu n gurã
cãluz (cã-lúzŭ) sm, sf – vedz tu ***cãlãuz***
cãmac (cã-mácŭ) sf cãmatsi/cãmatse (cã-má-tsi) – armã di-alumtã adratã dit unã pãrjinã lungã cu un chipit di her multu sumigos (ãntsãpãlicos); gilit, cãmachi, harbã, mastrac, mãzdrac *{ro: suliţă}* *{fr: javelot, lance}* *{en: spear, lance, javelin}* § ***cãmachi/cãmache*** (cã-má-chi) sf cãmãchi (cã-mắchĭ) – (unã cu ***cãmac***)
cãmachi/cãmache (cã-má-chi) sf – vedz tu ***cãmac***
cãmangu (cã-mán-gu) sn – vedz tu ***scãmanghi***
cãmarã[1] (cã-má-rã) sf cãmãri (cã-mắrĭ) – harea (purtarea) tsi u-ari omlu cari s-mãreashti, cari va s-aspunã a dunjailjei cari easti el (cãt bun easti, tsi lucri ari, tsi poartã, etc.); fuduleatsã, fudulii, fudulichi, fudulãchi, pirifanji, mãreatsã, dãilãchi, dãilichi *{ro: mândrie, poză; ţinută; îngâmfare}* *{fr: fierté, gloire; pose; rengorgement}* *{en: pride, glory; pose, posture; strut}* ex: hii ca pãshe, cãmara (pirifanja) ali giunami; mi tsãneam pi cãmãri (pirifãnj, fudulets); cãmara s-nu lã tradzits (s-nu vã mãrits, fudulits cu eali); di cãmarã (pirifanji, fudulii), agãrshirã di sutsatã; cãmara (fudulichea) nu vã mãcã bana; tsã-nj-ti vrutã pi cãmãri (mãrets, pirifãnj) § ***cãmãrusescu*** (cã-mã-ru-sés-cu) (mi) vb IV cãmãrusii (cã-mã-ru-síĭ), cãmãruseam (cã-mã-ru-seámŭ), cãmãrusitã (cã-mã-ru-sí-tã), cãmãrusiri/cã-mãrusire (cã-mã-ru-sí-ri) – (mi) mãrescu cu hãrli a meali (icã hãrli-a altui tsi easti aproapea di mini); aspun cu pirifanji hãrli tsi am (icã hãrli tsi ari cariva aproapea di mini); cãrmãsescu, mãrescu, alavdu, fãlescu, pinjisescu, fudulescu, fãndãxescu, nshirbizescu *{ro: mândri; (se) etala cu mândrie sau îngâmfare}* *{fr: être fier de quelqu'un ou de quelque chose; se pavaner, se donner des airs}* *{en: be proud of somebody or something; strut}* ex: sã s-cãmãruseascã (si s-mãreascã); gionili tsi-ahãt s-cãmãruseashti (s-alavdã); va si s-cãmãruseascã (s-mãreascã) cu dzinirli tsi lu-aleapsi; ca multu vã cãmãrusits (fãlits, fudulits) § ***cãmãrusit*** (cã-mã-ru-sítŭ) adg cãmãrusitã (cã-mã-ru-sí-tã), cãmãrusits (cã-mã-ru-sítsĭ), cãmãrusiti/cãmãrusite (cã-mã-ru-sí-ti) – tsi easti mãrit shi alãvdat; tsi s-aspuni cu multã pirifanji (cãmarã); cãrmãsit, alãvdat, mãrit, fãlit, pinjisit, fudulit, fãndãxit, nshirbizit *{ro: înmândrit, glorificat}* *{fr: fier; pavané; rengorgé}* *{en: made proud of something; strutted}* ex: oili mproasti ca nishti niveasti cãmãrusiti (alãvdati) § ***cãmãrusiri/cãmãrusire*** (cã-mã-ru-sí-ri) sf cãmãrusiri (cã-mã-ru-sírĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi s-cãmãruseashti; cãrmãsiri, alãvdari, mãriri, fãliri, pinjisiri, fuduliri, fãndãxiri, nshirbiziri *{ro: acţiunea de a (se) mândri; mândrire}* *{fr: action d'être fier, de se pavaner; rengorgement}* *{en: action of being (or being made to be) proud, of strutting}* § ***cãrmãsescu*** (cãr-mã-sés-cu) (mi) vb IV cãrmãsii (cãr-mã-síĭ), cãrmãseam (cãr-mã-seámŭ), cãrmãsitã (cãr-mã-sí-tã), cãrmãsiri/cãrmãsire (cãr-mã-sí-ri) – (unã cu ***cãmãrusescu***) § ***cãrmãsit*** (cãr-mã-sítŭ) adg cãrmãsitã (cãr-mã-sí-tã), cãrmãsits (cãr-mã-sítsĭ), cãrmãsiti/cãrmãsite (cãr-mã-sí-ti) – (unã cu ***cãmãrusit***) ex: va s-easã a primnari cãrmãsitã (cu pirifanji), cãrmãsitã (cu multã fudulii) §

cãrmãsiri/cãrmãsire (cãr-mã-sí-ri) sf cãrmãsiri (cãr-mã-sírĭ) – (unã cu ***cãmãrusiri***)

cãmarã[2] (cã-má-rã) sf cãmari/cãmare (cã-má-ri) shi cãmãri (cã-mắrĭ) – udã dit casa-a omlui (icã nafoarã di casã, adratã ca un udã di-aradã i ca unã cubei) tu cari s-tsãn lucri (mãcari, leamni, etc.) *{ro: cãmarã; boltã}* *{fr: chambre; voûte}* *{en: room; vault}* ex: adrãm tu uborlu a shcoalãljei unã cãmarã di leamni

cãmãgelã (cã-mã-gé-lã) sf cãmãgeli/cãmãgele (cã-mã-gé-li) – stranj mplitit tsi s-poartã di-aradã pisti cãmeashi, tu partea di nsus a truplui, cu mãnits i fãrã mãnits, tra s-tsãnã cãldurã; cãmãgeanã, fanelã, flanelã, sãlnicã, selnicã, silinicã, catasarcu, catasarcã, coaci, gãdzoafã *{ro: flanelã}* *{fr: flanelle}* *{en: sweater}* § ***cãmigeanã*** (cã-mi-geá-nã) sf cãmigeani/cã-migeane (cã-mi-geá-ni) – (unã cu ***cãmãgelã***)

cãmãlafchi/cãmãlafche (cã-mã-láf-chi) sf cãmãlãfchi (cã-mã-lắf-chi) – cãciulã (tsi sh-u-adutsi cu-un chelindru) purtatã di preftsãlj sh-cãlugãrlji di pistea ortodoxã; cãmilafchi, cãmilafi, cãmblafi; (expr: u bag strãmbã cãmãlafchea = nu mi mealã, nu-am ananghi, hiu isih, u bag (cãciula) strãmbã) *{ro: potcap}* *{fr: couvre-chef du prêtre}* *{en: hat worn by orthodox priests}* ex: cãmãlafchea-atsea prifteascã; bagã-u strãmbã cãmãlafchea (expr: s-nu ti mealã tsi s-fatsi, bagã-u strãmbã) § ***cãmilafchi/cãmilafche*** (cã-mi-láf-chi) sf cãmilãfchi (cã-mi-lắf-chi) – (unã cu ***cãmãlafchi***) § ***cãmilafi/cãmilafe*** (cã-mi-lá-fi) sf cãmilãhi (cã-mi-lắhĭ) – (unã cu ***cãmãlafchi***) § ***cãmblafi/cãmblafe*** (cãm-blá-fi) sf cãmblãhi (cãm-blắhĭ) – (unã cu ***cãmãlafchi***)

cãmãrusescu (cã-mã-ru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cãmarã***[1]

cãmãrusiri/cãmãrusire (cã-mã-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***cãmarã***[1]

cãmãrusit (cã-mã-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***cãmarã***[1]

cãmbanã (cãm-bá-nã) sf cãmbãnj (cãm-bắnjĭ) – 1: cloput multu mari (spindzurat tu pirgul a bisearicãljei) cu cari crishtinjli suntu-acljimats s-yinã sã ncljinã la bisearicã; 2: (la fãrshirots mash) cloput; cãmbani, cloput *{ro: clopot (de la bisericã)}* *{fr: cloche (de l'église)}* *{en: church bell}* ex: cãmbana di la bisearicã acãtsã ca s-batã area shi vrãhnos; asunã njadzãnoaptea toaca greauã shi cãmbana; dats pri toacã sh-pri cãmbanã; zborlu-atsel urutlu ca cãmbana s-avdi; cãnd bat hãros cãmbãnjli § ***cãmbani/cãmbane*** (cãm-bá-ni) sf cãmbãnj (cãm-bắnjĭ) – (unã cu ***cãmbanã***) § ***cambanaryio*** (cam-ba-nar-yió) sm cambanaryeadz (cam-ba-nar-yeádzĭ) – loclu dit pirgul a bisearicãljei iu s-aflã cãmbãnjli; cãmbãnãrii, simandru *{ro: clopotniţã}* *{fr: clocher}* *{en: bell-tower, steeple}* § ***cãmbãnãrii/cãmbãnãrie*** (cãm-bã-nã-rí-i) sf cãmbãnãrii (cãm-bã-nã-ríĭ) – (unã cu ***cambanaryio***) § ***cãmbãnedz*** (cãm-bã-nédzŭ) vb I cãmbãnidzai (cãm-bã-ni-dzáĭ), cãmbãnidzam (cãm-bã-ni-dzámŭ), cãmbãnidzatã (cãm-bã-ni-dzá-tã), cãmbãnidzari/cãmbãnidzare (cãm-bã-ni-dzá-ri) – bat cãmbana *{ro: clopoţi}* *{fr: sonner les cloches, tinter}* *{en: bell, ring the bell}* § ***cãmbãnidzat*** (cãm-bã-ni-dzátŭ) adg cãmbãnidzatã (cãm-bã-ni-dzá-tã), cãmbãnidzats (cãm-bã-ni-dzátsĭ), cãmbãnidzati/cãmbãnidzate (cãm-bã-ni-dzá-ti) – tsi ari bãtutã (cãmbana) *{ro: clopoţit}* *{fr: qui ont sonné (les cloches)}* *{en: belled}* § ***cãmbãnidzari/cãmbãnidzare*** (cãm-bã-ni-dzá-ri) sf cãmbãnidzãri (cãm-bã-ni-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bati cãmbana *{ro: acţiunea de a clopoţi; clopoţire}* *{fr: action de sonner les cloches}* *{en: action of ringing the bell}*

cãmbani/cãmbane (cãm-bá-ni) sf – vedz tu ***cãmbanã***

cãmbãcuchi/cãmbãcuche (cãm-bã-cú-chi) sf – vedz tu ***cãlãmbuchi***

cãmbãnãrii/cãmbãnãrie (cãm-bã-nã-rí-i) sf – vedz tu ***cãmbanã***

cãmbãnedz (cãm-bã-nédzŭ) vb I – vedz tu ***cãmbanã***

cãmbãnidzari/cãmbãnidzare (cãm-bã-ni-dzá-ri) sf – vedz tu ***cãmbanã***

cãmbãnidzat (cãm-bã-ni-dzátŭ) adg – vedz tu ***cãmbanã***

cãmblafi/cãmblafe (cãm-blá-fi) sf – vedz tu ***cãmãlafchi***

cãmbor (cãm-bórŭ) sn – vedz tu ***cumburã***

cãmbur (cãm-búrŭ) adg – vedz tu ***cãmburyipsescu***

cãmburã (cãm-bú-rã) sf – vedz tu ***cãmburyipsescu***

cãmburyipsescu (cãm-bur-yip-sés-cu) vb IV cãmburyipsii (cãm-bur-yip-síĭ), cãmburyipseam (cãm-bur-yip-seámŭ), cãmburyipsitã (cãm-bur-yip-sí-tã), cãmburyipsiri/cãmburyipsire (cãm-bur-yip-sí-ri) – mi fac cu cusor; cãmburyisescu, mi ncusuredz, gribuescu, cucushedz, cusuredz, mihrisescu *{ro: gheboşi}* *{fr: devenir bossu, se courber}* *{en: get a hump}* § ***cãmburyipsit*** (cãm-bur-yip-sítŭ) adg cãmburyipsitã (cãm-bur-yip-sí-tã), cãmburyipsits (cãm-bur-yip-sítsĭ), cãmburyipsiti/cãmburyipsite (cãm-bur-yip-sí-ti) – tsi-ari adratã cusor, tsi easti cu cãsor, ncusurat, ncucushat, gribuit, cãmburyisit *{ro: gheboşit}* *{fr: bossu, courbé}* *{en: bent}* § ***cãmburyipsiri/cãmburyipsire*** (cãm-bur-yip-sí-ri) sf cãmburyipsiri (cãm-bur-yip-sírĭ) – fãtseari cusor (cãmburã); gribuiri, cãmburyisiri, cucushari, ncusurari *{ro: acţiunea de a gheboşi; gheboşire}* *{fr: action de devenir bossu (de se courber)}* *{en: action of getting a hump}* § ***cãmburyisescu*** (cãm-bur-yi-sés-cu) vb IV cãmburyisii (cãm-bur-yi-síĭ), cãmburyiseam (cãm-bur-yi-seámŭ), cãmburyisitã (cãm-bur-yi-sí-tã), cãmburyisiri/cãmburyisire (cãm-bur-yi-sí-ri) – (unã cu ***cãmburyipsescu***) § ***cãmburyisit*** (cãm-bur-yi-sítŭ) adg cãmburyisitã (cãm-bur-yi-sí-tã), cãmburyisits (cãm-bur-yi-sítsĭ), cãmburyisiti/cãmburyisite (cãm-bur-yi-sí-ti) – (unã cu ***cãmburyipsit***) § ***cãmburyisiri/cãmburyisire*** (cãm-bur-yi-sí-ri) sf cãmburyisiri (cãm-bur-yi-sírĭ) – (unã cu ***cãmburyipsiri***) § ***cãmburã*** (cãm-bú-rã) sf cãmburi/cãmbure (cãm-bú-ri) – atsea tsi-l fatsi omlu s-hibã ncusurat; cusor *{ro: gheb, cocoaşã}* *{fr: bosse, gibbosité}* *{en: hump}* § ***camburã*** (cam-bú-rã) sf camburi/cambure (cam-bú-ri) – (unã cu ***cãmburã***) § ***cãmbur*** adg (cãm-búrŭ) adg cãmburã (cãm-bú-rã), cãmburi (cãm-búrĭ), cãmburi/cãmbure (cãm-bú-ri) – cari ari pãltãrli adusi (aplicati, ncusurati); adus (tu pãltãri), ãncusurat, ncusurat, cusurat, cushal, bubot, zgrob, zgolub, gãrbuv, gribos, gubes, guvor, gãdzãmolj *{ro: gârbov}* *{fr: bossu, courbé}* *{en: hunchback, bent}* § ***cambur*** (cam-búrŭ) adg camburã (cam-bú-rã), camburi (cam-búrĭ), camburi/cambure (cãm-bú-ri) – (unã cu ***cãmbur***)

cãmburyipsiri/cãmburyipsire (cãm-bur-yip-sí-ri) sf – vedz tu ***cãmburyipsescu***

cãmburyipsit (cãm-bur-yip-sítŭ) adg – vedz tu ***cãmburyipsescu***

cãmburyisescu (cãm-bur-yi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãmburyipsescu***

cãmburyisiri/cãmburyisire (cãm-bur-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***cãmburyipsescu***

cãmburyisit (cãm-bur-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***cãmburyipsescu***

cãmcichi/cãmciche (cãm-cí-chi) sf cãmcichi (cãm-cíchĭ) – hãlati faptã di-unã curauã ma groasã (icã ma multi curãi i ciori di cãnipã shutsãti unã tu-altã) ligatã di-un mãnar (un shcop shcurtu trã tsãneari cu mãna), cu cari (i) s-agudescu (s-pingu, s-anãngãsãescu) prãvdzãli (caljlji, boilji, oili, etc.) tra si s-minã, icã (ii) s-agudescu ficiorlji tsi nu-ascultã, icã dusmanjlji tu-unã alumtã; unã veargã di lemnu lungã shi suptsãri (shcop, ciumagã, etc.) cu cari s-agudescu prãvdzãli i ficiorlji; zvici, vurdal, gãrbaci, cãrbatsã, tombul, tombu *{ro: bici}* *{fr: fouet}* *{en: whip, lash}* ex: l-bãtea cu cãmcichili

cãmeashi/cãmeashe (cã-meá-shi) sf cãmesh (cã-méshĭ) – stranj suptsãri di pãndzã (lãnã, mitasi, ljin, etc.) cu cari sã nveashti partea di nsus a truplui (di-aradã di la gushi pãnã tu mesi, pristi cheali shi sum geachetã); rizã, cãmishitsã, cãmishotã, camisolã (expr: 1: nji si cutreamburã cãmeasha di pri mini = miacatsã pãvria, lãhtãrsescu, ãnj si mutã perlu din cap, ãnj fudzi buriclu, etc.; 2: mi ncaci sh-cu cãmeasha di pri mini = hiu cãvgãgi, mi ncaci trã itsido sh-cu caritsido; 3: armasi (sh-easti) cu cãmeasha di la nuna = easti ninga ageamit, armasi ninga cu mintea-lj di ficiuric, easti ninga cu mutsli-lj tu nari; 4: trec cãmeasha = mi nvescu cu cãmeasha); 5: l-trec prit cãmeashi = lu nhiljedz, ãl ljau ti fumealji (ti suflit) un njic tsi nu dipuni dit sãndzili-a meu) *{ro: cãmaşe}* *{fr: chemise}* *{en: shirt}* ex: muljerli atumtsea nvishtea cãmesh di ljin; cãmeasha di pri nãsã lji si cutrimburã (expr: u-acãtsã pãvria, s-aspãre multu); sh-cu cãmeasha di pri nãsã si ncãcea (expr: si ncãcea cu caritsido sh-trã itsido); sh-easti cu cãmeasha di la nuna (expr: easti ageamit); l-tricu prit cãmeashi (expr: lu nhilje) § ***cãmishitsã*** (cã-mi-shí-tsã) sf cãmishitsã (cã-mi-shí-tsã) – cãmeashi tsi easti ma njicã ca di cãmeasha di-aradã; cãmishotã

{ro: cămăşuţă} {fr: petite chemise, chemisette} {en: small shirt} § ***cãmishotã*** (cã-mi-shĭó-tã) sf cãmishoti/cãmishote (cã-mi-shĭó-ti) – (unã cu ***cãmishitsã***) § ***camisolã*** (ca-mi-só-lã) sf camisoli/camisole (ca-mi-só-li) – (unã cu ***cãmishitsã***)

cãmigeanã (cã-mi-geá-nã) sf – vedz tu ***cãmãgelã***

cãmilafchi/cãmilafche (cã-mi-láf-chi) sf – vedz tu ***cãmãlafchi***

cãmilafi/cãmilafe (cã-mi-lá-fi) sf – vedz tu ***cãmãlafchi***

cãmilar (cã-mi-lárŭ) sm – vedz tu ***cãmilã***

cãmilã (cã-mí-lã) sf cãmili/cãmile (cã-mí-li) – pravdã ma mari di calu, tsi bãneadzã tu locurli caldi (ca bunãoarã tu Misirii, Turchii, Africhia di Nordu, etc.), tsi ari unã i dauã cãmburi pri schinãrat shi easti ufilisitã trã purtari lucri, ma multu tu locurli pundii, multu uscati, fãrã apã sh-cu multã arinã; gãmilã, gamilã; (fig: cãmilã = bãrbat i muljari analtã, ca unã cãmilã) *{ro: cămilă} {fr: chameau, chamelle} {en: camel, she-camel}* ex: pit irnjii, oaminjlji imnã cu cãmili; eara shi nãs shi nãsã cãmili (fig: analtsã ca cãmila) § ***gãmilã*** (gã-mí-lã) sf gãmili/gãmile (gã-mí-li) – (unã cu ***cãmilã***) § ***gamilã*** (gá-mi-lã) sf gamili/gamile (gá-mi-li) – (unã cu ***cãmilã***) § ***cãmilar*** (cã-mi-lárŭ) sm cãmilari (cã-mi-lárĭ) – omlu tsi ncalicã cãmila shi-lj dzãtsi tsi s-facã shi iu s-ducã; gãmilar *{ro: cămilar} {fr: chamelier} {en: cameleer}* § ***gãmilar*** (gã-mi-lárŭ) sm gãmilari (gã-mi-lárĭ) – (unã cu ***cãmilar***)

cãminji/cãminje (cã-mí-nji) sf cãminji/cãminje (cã-mí-nji) – cireap tsi ncãldzashti multu; cireaplu tu cari s-ardu leamni tra s-li facã cãrbunj; cireap iu s-ardu chirãmidzli, azvestea; cireap, furnu; (fig: cãminji = hãlatea tu cari s-fatsi arãchia; lãmbic) *{ro: cuptor, cărbunărie} {fr: four à chaux; fournaise; fourneau} {en: lime kiln; furnace; oven}* ex: lucredz la unã cãminji di cãrbunj; ca vãr ghiftu di la cãminji; inima-nj si featsi cãminji di blãsteami § ***cãminjusescu*** (cã-mi-njĭu-sés-cu) vb IV cãminjusii (cã-mi-njĭu-síĭ), cãminjuseam (cã-mi-njĭu-seámŭ), cãminjusitã (cã-mi-njĭu-sí-tã), cãminjusiri/cãminjusire (cã-mi-njĭu-sí-ri) – ardu cãminja tra si s-facã cãrbunjlji di lemnu, chirãmidzli, azvestea, etc.; ardu foclu di la lãmbiclu tsi fatsi arãchia; (expr: mi cãminjusescu = mi mbet, mi fac dzadã (cãndilã, hrup, crup, cucutã, ciurlã, tsai, etc.), mi cãlescu) *{ro: încinge cuptorul} {fr: entretenir le feu d'un four à charbon} {en: heat the furnace}* § ***cãminjusit*** (cã-mi-njĭu-sítŭ) adg cãminjusitã (cã-mi-njĭu-sí-tã), cãminjusits (cã-mi-njĭu-sítsĭ), cãminjusiti/cãminjusite (cã-mi-njĭu-sí-ti) – (cãminji) tsi easti arsã tra si s-facã cãrbunj (azvesti, arãchii, etc.); (lemnu tsi easti faptu cãrbuni *{ro: (cuptor) încins; (lemn) făcut cărbune} {fr: (four) avec le feu entretenu; mis dans le four} {en: heated (furnace); put in the furnace}* § ***cãminjusiri/cãminjusire*** (cã-mi-njĭu-sí-ri) sf cãminjusiri (cã-mi-njĭu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-cãminjuseashti cãrbunili, azvestea, etc. *{ro: acţiunea de a încinge cuptorul} {fr: action d'entretenir le feu d'un four à charbon} {en: action of heating the furnace}*

cãminjusescu (cã-mi-njĭu-sés-cu) vb – vedz tu ***cãminji***

cãminjusiri/cãminjusire (cã-mi-njĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***cãminji***

cãminjusit (cã-mi-njĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***cãminji***

cãmishitsã (cã-mi-shí-tsã) sf – vedz tu ***cãmeashi***

cãmishotã (cã-mi-shó-tã) sf – vedz tu ***cãmeashi***

cãmpar (cãm-párŭ) sm, sf – vedz tu ***cãmpu***

cãmpic (cãm-pícŭ) sn – vedz tu ***cãmpu***

cãmpish[1] (cãm-píshĭŭ) sn – vedz tu ***cãmpu***

cãmpish[2] (cãm-píshĭŭ) adg – vedz tu ***cãmpu***

cãmpu (cắm-pu) sn cãmpuri (cắm-purĭ) – loc (padi) mari sh-tes fãrã vãljuri, dzenj shi ohturi (di-aradã cu agri tsi s-lucreadzã icã tsãnut cu earbã ti hrana-a prãvdzãlor); padi, pãdinã, padinã, mire, mulãlichi; (expr: muntsãlj lj-adar cãmpu = lj-alag locurli tuti, lj-alag muntsãlj dip canda suntu cãmpuri) *{ro: câmp} {fr: champ, pays plat, (terrain en) plaine} {en: field, flat open country, plain}* ex: tu cãmpul di Bituli; toamna, multsã-armãnj dipun tu cãmpu; pri cãmpul nilucrat; muntsãlj lj-adrã cãmpu (expr: alãgã pristi tuti locurli, muntsãlj sh-cãmpurli tuti) § ***cãmpic*** (cãm-pícŭ) sn cãmpitsi/cãmpitse (cãm-pí-tsi) – cãmpu ma njic; cãmpish *{ro: câmp mic} {fr: petit champ} {en: small plain}* § ***cãmpish***[1] (cãm-píshĭŭ) sn cãmpishuri (cãm-pí-shĭŭrĭ) – (unã cu ***cãmpic***) § ***cãmpish***[2] (cãm-píshĭŭ) adg cãmpishi/cãmpishe (cãm-pí-shi), cãmpish (cãm-píshĭ), cãmpishi/cãmpishe (cãm-pí-shi) – tsi ari s-facã cu cãmpul, tsi yini dit (creashti tu, bãneadzã tu, etc.) cãmpu *{ro: câmpenesc} {fr: champêtre, de plaine} {en: rustic, rural, from plains}* ex: tuti-putã cãmpishi (di cãmpu) § ***cãmpar*** (cãm-párŭ) sm, sf cãmparã (cãm-pá-rã), cãmpari (cãm-párĭ), cãmpari/cãmpare (cãm-pá-ri) – om tsi bãneadzã tu cãmpu *{ro: câmpean} {fr: habitant de la plaine} {en: man living in the plains, plains man}*

cãnachi/cãnache (cã-nú-chi) sf cãnãchi (cã-nắchĭ) – pushputirea cu mãna shi zboarãli dzãsi i faptili cu cari s-diznjardã i easti hãrsit cariva; cãnãchipsiri, diznjerdu, diznjirdari, diznjirdãciuni, hadyi; gãlinisiri, hãidipsiri, pushputiri, zdrudiri, hãrãsiri, hãrisiri, hãrsiri *{ro: alintare} {fr: caresse, cajolerie} {en: caress}* ex: lumi bãnatã tu cãnãchi (hãdyi, cãnãchipsiri) § ***cãnãchipsescu*** (cã-nã-chip-sés-cu) (mi) vb IV cãnãchipsii (cã-nã-chip-síĭ), cãnãchipseam (cã-nã-chip-seámŭ), cãnãchipsitã (cã-nã-chip-sí-tã), cãnãchipsiri/cãnãchipsire (cã-nã-chip-sí-ri) – lj-aspun (ma multu a unui njic, bãrbat i nveastã vrutã) multã vreari shi-lj fac multi di mirãchili tsi li ari (cã suntu i nu suntu fapti cu minti); u min mãna lishor pristi truplu-a unei hiintsã (njic i mari, bãrbat i muljari, om i pravdã, etc.) multi ori cu zboarã di vreari i bãsheri; diznjerdu, gãlinisescu, gugilescu, hãidipsescu, pushputescu, zdrudescu, hãrãsescu, hãrisescu, hãrsescu *{ro: alinta} {fr: cajoler, caresser, dorloter} {en: caress, fondle, pamper}* § ***cãnãchipsit*** (cã-nã-chip-sítŭ) adg cãnãchipsitã (cã-nã-chip-sí-tã), cãnãchipsits (cã-nã-chip-sítsĭ), cãnãchipsiti/cãnãchipsite (cã-nã-chip-sí-ti) – tsi easti hãidipsit cu mãna i zboarãli dzãsi; cãnãchearcu, diznjirdat, gãlinisit, gugilit, hãidipsit, hadyearcu, pushputit, zdrudit, hãrãsit, hãrisit, hãrsit *{ro: alintat} {fr: cajolé, caressé, dorloté} {en: caressed, fondled, pampered}* § ***cãnãchipsiri/cãnãchipsire*** (cã-nã-chip-sí-ri) sf cãnãchipsiri (cã-nã-chip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-cãnãchipseashti tsiva i cariva; pushputirea cu mãna; zboarãli dzãsi i faptili cu cari s-diznjardã i easti hãrsit cariva; diznjirdari, gãlinisiri, gugiliri, hãidipsiri, pushputiri, zdrudiri, hãrãsiri, hãrisiri, hãrsiri; diznjerdu, cãnachi, diznjirdãciuni, hadyi *{ro: acţiunea de a dezmierda; dezmierdare} {fr: action de cajoler, de caresser, de dorloter} {en: action of caressing, of fondling, of pampering}* § ***cãnãchearcu*** (cã-nã-chĭár-cu) adg cãnãchearcã (cã-nã-chĭár-cã), cãnãcheartsi (cã-nã-chĭár-tsi), cãnãcheartsi/cãnãcheartse (cã-nã-chĭár-tsi) – (unã cu ***cãnãchipsit***)

cãnali/cãnale (cã-ná-li) sf – vedz tu ***canali***

cãnat (cã-nátŭ) sn – vedz tu ***cãnatã***[1]

cãnatã[1] (cã-ná-tã) sf cãnati/cãnate (cã-ná-ti) shi cãnãts (cã-nắtsĭ) – luguria (di lemnu, scãnduri, mital, etc.) tsi s-bagã dupã firidz icã ush tra s-li-afireascã di znjii icã s-nu-alasã tutã lunjina s-intrã n casã; chipenghi, chipeni, chipinecã *{ro: oblon} {fr: volet} {en: window shutters}* ex: ncljidi cãnãtsli § ***cãnat*** (cã-nátŭ) sn cãnati/cãnate (cã-ná-ti) shi cãnãts (cã-nắtsĭ) – unã cu ***cãnatã***[1]

cãnatã[2] (cã-ná-tã) sf – vedz tu ***cavan***

cãnavi/cãnave (cã-ná-vi) sf – vedz tu ***cãnipã***

cãnã (cắ-nã) sf pl(?) – bueauã trã buisiri perlu sh-barba *{ro: fard, suliman, vopsea de păr} {fr: teinture (pour les cheveux, pour la barbe)} {en: paint for hair or beard}* ex: s-lji bãgãm cãna a nveastãljei

cãnãchearcu (cã-nã-chĭár-cu) adg – vedz tu ***cãnachi***

cãnãchipsescu (cã-nã-chip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cãnachi***

cãnãchipsiri/cãnãchipsire (cã-nã-chip-sí-ri) sf – vedz tu ***cãnachi***

cãnãchipsit (cã-nã-chip-sítŭ) adg – vedz tu ***cãnachi***

cãnãrã[1] (cã-nã-rắ) sm cãnãradz (cã-nã-rádzĭ) – njicã cupii di oi, tsi pashti deavãrliga di hoarã, tsãnutã trã hrana-a oaminjlor din hoarã *{ro: turmă mică de oi care e dusă la păscut prin locurile din jurul satului, destinată nevoilor de hrană a ţăranilor din sat} {fr: petit troupeau de moutons qu'on fait paître tout autour d'un village et qui est destiné à l'alimentation des villageois} {en: small sheep herd grazing around the village for the use of the villagers}* ex: cãnãrãlu a hoarãljei

cãnãrã[2] (cã-nã-rắ) sm cãnãradz (cã-nã-rádzĭ) – omlu tsi talji icã vindi carni di prãvdzã; hãsap, cãsap, cãrnar {ro: mãcelar} {fr: boucher} {en: butcher} ex: elj suntu cãnãradz (hãsachi) ãn Poli di tatã-hilj

cãnãrãu (cã-nã-rắŭ) sm cãnãradz (cã-nã-rádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãnãrã***[2]

cãnãvatsã (cã-nã-vá-tsã) sf cãnãvãts (cã-nã-vắtsĭ) – lucri (ma multu stranji) bãgati tu-un sac di pãndzã (carti) tsi omlu poati s-u poartã cu el cãndu nchiseashti calea; saclu (cumata) di pãndzã tu cari omlu poati sã-sh bagã stranjili cãndu nchiseashti calea; bohci, bocci, buhce {ro: boccea} {fr: étoffe à envelopper} {en: package}

cãnãvã (cã-nã-vắ) sm cãnãvadz (cã-nã-vádzĭ) – tsãsãturã adratã di hiri groasi sh-vãrtoasi di bumbac, faptã maxus arehavã tra s-poatã si s-chindiseascã lishor; cãnvã {ro: canava} {fr: canevas} {en: canvas} § ***cãnvã*** (cãn-vắ) sm cãnvadz (cãn-vádzĭ) – (unã cu ***cãnãvã***)

cãnchishdo (cắn-chish-dó) adv – vedz tu ***cãndu***

cãnd (cắndŭ) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãndu***

cãndari/***cãndare*** (cãn-dá-ri) sf cãndãri (cãn-dắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãntari***[1], ***cãndari***[2], ***cãndari***[3]

cãndat[1] (cãn-dátŭ) adg cãndatã (cãn-dá-tã), cãndats (cãn-dátsĭ), cãndati/cãndate (cãn-dá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãntat***[1]

cãndãrgi (cãn-dãr-gí) sm cãndãrgeadz (cãn-dãr-gĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãntãrgi***

cãndãrmã (cãn-dãr-mắ) sm – vedz tu ***cãldãrmã***

cãndãrsescu (cãn-dãr-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãndirsescu***

cãndãrsiri/cãndãrsire (cãn-dãr-sí-ri) sf – vedz tu ***cãndirsescu***

cãndãrsit (cãn-dãr-sítŭ) adg – vedz tu ***cãndirsescu***

cãndãsescu (cãn-dã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãndirsescu***

cãndãsiri/cãndãsire (cãn-dã-sí-ri) sf – vedz tu ***cãndirsescu***

cãndãsit (cãn-dã-sítŭ) adg – vedz tu ***cãndirsescu***

cãndãturash (cãn-dã-tu-ráshŭ) sm cãndãturash (cãn-dã-tu-ráshĭ) – cilimeanlu tu chirolu tsi creashti shi easti namisa di ficiuric shi om; tinir di vãrã 15-16 di anj; ficior tsi nu easti ninga nsurat; ficior bichear; alabaci, talabaci, hilandru, ficiurangu, ficiurac, giunopal, etc. {ro: adolescent, celibatar} {fr: adolescent, jeune homme; célibataire} {en: teen, adolescent, bachelor}

cãndic (cắn-ticŭ) sn cãnditsi/cãnditse (cắn-di-tsi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãntic***[1]

cãndilar[1] (cãn-di-lárŭ) sm, sf – vedz tu ***cãndilã***[1]

cãndilar[2] (cãn-di-lárŭ) sm, sf – vedz tu ***cãndilã***[1]

cãndilã[1] (cãn-dí-lã) sf cãndili/cãndile (cãn-dí-li) – unã lampã njicã tsi s-aprindi dinintea-a unei icoanã; (fig: 1: cãndilã = banã; expr: 2: mi-adrai cãndilã = biui multu yin, arãchii, birã, etc. di mi mbet sh-nu shtiu tsi fac; mi ciucutii, mi-afumai, etc.; mi-adrai dzadã (cucutã, crup, hrup, curpit, ciurlã, stingãli, tracã, etc.)) {ro: candelã} {fr: petite lampe qui brûle devant une image sainte, chandelle} {en: little candle lighted in front of an icon} ex: apreasi cãndila shi sh-featsi crutsea; licuricilji aprindea cãndili tu earbã; easti un loc iu ardi cãndila-a banãljei (expr: bana); tini va lj-astindzi cãndila-a lamnjiljei (expr: bana, va dzãcã va u vatsãnj lamnja); s-adrã cãndilã (expr: sã mbitã multu di multu) § ***cãndilar***[1] (cãn-di-lárŭ) sm, sf cãndilarã (cãn-di-lá-rã), cãndilari (cãn-di-lárĭ), cãndilari/cãndilare (cãn-di-lá-ri) – tub di cãndilã {ro: tub de candelã} {fr: tube de chandelle} {en: tube of the candle} § ***cãndilar***[2] (cãn-di-lárŭ) sm, sf cãndilarã (cãn-di-lá-rã), cãndilari (cãn-di-lárĭ), cãndilari/cãndilare (cãn-di-lá-ri) – atsel tsi fatsi shi vindi cãndili, tseri, etc. § ***candilanaftu*** (can-di-la-náf-tu) sm candilanaftsã (can-di-la-náf-tsã) – omlu tsi aveaglji sh-ari vrundida di cati dzuã (sh-di Dumãnicã) a unei bisearicã (aprindi sh-astindzi tserli, etc.) {ro: paracliser} {fr: bédeau} {en: beadle}

cãndilã[2] (cãn-dí-lã) sf cãndili/cãndile (cãn-dí-li) – umflãturã mplinã di vimtu tsi s-fatsi cãndu omlu s-aspealã cu sãpuni, cãndu apa fatsi spumã; fultacã, fuscã, bishicã, pluscutã, hãboatã, tsipur {ro: bãşicã} {fr: bulle} {en: bubble} ex: di ploai, pri baltã s-adarã cãndili (bishits)

cãndirsescu (cãn-dir-sés-cu) vb IV cãndirsii (cãn-dir-síĭ), cãndirseam (cãn-dir-seámŭ), cãndirsitã (cãn-dir-sí-tã), cãndirsiri/cãndirsire (cãn-dir-sí-ri) – l-fac pri cariva (lj-shuts, lj-alãxescu mintea) tra s-mindueascã (s-dzãcã, s-facã, etc.) unã soi cu mini, ashi cum voi mini; lj-umplu mintea (caplu); l-bag di cali; lu-aduc pi cali; cãndãrsescu, cãndãsescu, cãndisescu, apuaduc, nduplic {ro: convinge} {fr: convaincre} {en: convince} ex: putu s-cãndirseascã pri un picurar § ***cãndirsit*** (cãn-dir-sítŭ) adg cãndirsitã (cãn-dir-sí-tã), cãndirsits (cãn-dir-sítsĭ), cãndirsiti/cãndirsite (cãn-dir-sí-ti) – ashi cum easti atsel tsi-lj si shutsã mintea (tsi easti cãndãrsit); cãndãrsit, cãndãsit, cãndisit, apuadus, bãgat di cali, adus pi cali {ro: convins} {fr: convaincu} {en: convinced} § ***cãndirsiri/cãndirsire*** (cãn-dir-sí-ri) sf cãndirsiri (cãn-dir-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-anduplicã; cãndãrsiri, cãndãsiri, cãndisiri, apuadutseari, bãgari di cali, adutseari pi cali {ro: acţiunea de a convinge, de a consimţi; convingere, consimţire} {fr: action de convaincre} {en: action of convincing} § ***cãndisescu*** (cãn-di-sés-cu) vb IV cãndisii (cãn-di-síĭ), cãndiseam (cãn-di-seámŭ), cãndisitã (cãn-di-sí-tã), cãndisiri/cãndisire (cãn-di-sí-ri) – (unã cu ***cãndirsescu***) ex: l-cãndisirã s-lja altã; l-cãndisii s-fugã § ***cãndisit*** (cãn-di-sítŭ) adg cãndisitã (cãn-di-sí-tã), cãndisits (cãn-di-sítsĭ), cãndisiti/cãndisite (cãn-di-sí-ti) – (unã cu ***cãndirsit***) § ***cãndisiri/cãndisire*** (cãn-di-sí-ri) sf cãndisiri (cãn-di-sírĭ) – (unã cu ***cãndirsiri***) § ***cãndãrsescu*** (cãn-dãr-sés-cu) vb IV cãndãrsii (cãn-dãr-síĭ), cãndãrseam (cãn-dãr-seámŭ), cãndãrsitã (cãn-dãr-sí-tã), cãndãrsiri/cãndãrsire (cãn-dãr-sí-ri) – (unã cu ***cãndirsescu***) ex: dau, pãlãcãrsescu, nu-l cãndãrsii; chisusita di moashi u cãndãrsi pi hilji-sa § ***cãndãrsit*** (cãn-dãr-sítŭ) adg cãndãrsitã (cãn-dãr-sí-tã), cãndãrsits (cãn-dãr-sítsĭ), cãndãrsiti/cãndãrsite (cãn-dãr-sí-ti) – (unã cu ***cãndirsit***) § ***cãndãrsiri/cãndãrsire*** (cãn-dãr-sí-ri) sf cãndãrsiri (cãn-dãr-sírĭ) – (unã cu ***cãndirsiri***) § ***cãndãsescu*** (cãn-dã-sés-cu) vb IV cãndãsii (cãn-dã-síĭ), cãndãseam (cãn-dã-seámŭ), cãndãsitã (cãn-dã-sí-tã), cãndãsiri/cãndãsire (cãn-dã-sí-ri) – (unã cu ***cãndirsescu***) ex: avea cãndãsitã (avea aprucheatã, s-avea loatã apofasea, lj-s-avea bãgatã zori) si-lj talji bratslu § ***cãndãsit*** (cãn-dã-sítŭ) adg cãndãsitã (cãn-dã-sí-tã), cãndãsits (cãn-dã-sítsĭ), cãndãsiti/cãndãsite (cãn-dã-sí-ti) – (unã cu ***cãndirsit***)§ ***cãndãsiri/cãndãsire*** (cãn-dã-sí-ri) sf cãndãsiri (cãn-dã-sírĭ) – (unã cu ***cãndirsiri***)

cãndirsiri/cãndirsire (cãn-dir-sí-ri) sf – vedz tu ***cãndirsescu***

cãndirsit (cãn-dir-sítŭ) adg – vedz tu ***cãndirsescu***

cãndisescu (cãn-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãndirsescu***

cãndisiri/cãndisire (cãn-di-sí-ri) sf – vedz tu ***cãndirsescu***

cãndisit (cãn-di-sítŭ) adg – vedz tu ***cãndirsescu***

cãndrãmã (cãn-drã-mắ) sm – vedz tu ***cãldãrmã***

cãndu (cắn-du) adv – (ca ntribari) tu tsi oarã?; tu cari chiro?; chirolu tsi s-fatsi (tu cari va s-facã tsiva); cundu, anda, nda; (expr: 1: pri-cãndu (scriat shi ***pricãndu***) = di cãndu; 2: di cãndu-cãndu; di cãndu, cãndu = nu tut chirolu ma ndauã ori mash; di oarã-oarã, ori-ori; niscãntiori, cãtivãrãoarã, cãtiunãoarã, etc.; 3: cãndu..., cãndu... = unãoarã..., altãoarã...; cãtivãrãoarã..., altãoarã...) {ro: când} {fr: quand, lorsque} {en: (at the moment, time) when} ex: cãndu (tsi oarã) s-dusi la el s-lu veadã?; ma cãndu, cãndu va murim? di cãndu (dit chirolu tsi) creapã dzua; cãndu (chirolu tsi) vrea s-yin la voi; cãndu (expr: unãoarã) unã, cãndu (expr: altãoarã) altã; di cãndu-cãndu (expr: nu tut chirolu, mash cãtivãrãoarã) tritseam pri la casa-a lui; di cãndu, cãndu (expr: di oarã-oarã) nã vreavã nãvãlea; nica pri-cãndu (di cãndu) eara § ***cundu*** (cún-du) adv – (unã cu ***cãndu***) § ***canda***[1] (cán-da) adv – (unã cu ***cãndu***) ex: canda (cãndu) nu fudzi, grea-nj § ***cãntsido*** (cắn-tsi-dó) adv – cãndu (tsi) s-hibã; cantsido, cãnchishdo, cãntsi {ro: oricând} {fr: n'importe quand} {en: no matter when} ex: du-ti cãntsido (cãndu s-hibã) § ***cantsido*** (cán-tsi-dó) adv – (unã cu ***cãntsido***) § ***cãntsi*** (cắn-tsi) adv – (unã cu ***cãntsido***) ex: yinu cãntsi (cãndu s-vrei, cãndu s-hibã) s-yini § ***cãnchishdo*** (cắn-chish-dó) adv – (unã cu ***cãntsido***)

cãndu[1] (cắn-du) vb I cãndai (cãn-dáĭ), cãndam (cãn-dámŭ), cãndatã (cãn-dá-tã), cãndari/cãndare (cãn-dá-ri) – scriari

neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãntu***[1]

cãndushi/cãndushe (cãn-dú-shi) sf cãndushi/cãndushe (cãn-dú-shi) – stranj di lãnã (pustavi) fãrã mãnits sh-lungu pãnã di dzinuclji, lai (trã muljeri) i albu; cundushi, cundush, gunealã, gunelã, shigunã, shãguni, shiguni, tsipuni, ilechi, ilecã, ceachet, shcurtac, cupãran, cupuran, mindan; dulumã, dulmeci *{ro: vestă; manta de lână fără mâneci, lungă până la genunchi}* *{fr: gilet, veste; vêtement long de laine sans manches}* *{en: jacket; long woollen cloak without sleeves}* ex: bagã-ts cãndusha cã easti arcoari § ***cundushi/cundushe*** (cun-dú-shi) sf cundushi/cundushe (cun-dú-shi) – (unã cu ***cãndushi***) § ***cundush*** (cun-dúshĭŭ) sn cundushi/cundushe (cun-dú-shi) – (unã cu ***cãndushi***)

cãneashti (cã-neásh-ti) adv – vedz tu ***cãni***

cãnescu (cã-nés-cu) adg – vedz tu ***cãni***

cãnestrã (cã-nés-trã) sf – vedz tu ***cãnistrã***

cãnghelj (cãn-ghéljĭ) sn – vedz tu ***cinghelj***

cãngic (cãn-gícŭ) sf – vedz tu ***cinghelj***

cãngichi (cãn-gí-chi) sf – vedz tu ***cinghelj***

cãni/cãne (cắ-ni) sm cãnj (cắnjĭ) – pravdã imirã di casã (tsi sh-u-adutsi cu luplu) cari-i tsãnut di om s-lj-aveaglji casa n hoarã (oili la munti, s-lu-agiutã la vinãtoari, etc.); cãini; (fig: 1: cãni = (i) arãu; (ii) lucrãtor; (iii) mbistimen; (iv) gioni; (v) parã veclju, nturtsescu; expr: ***cap-di-cãni*** = yeatsã (hiintsã) dit pãrmiti tsi easti ca unã soi di lamnji cu truplu di om shi caplu di cãni) *{ro: câine}* *{fr: chien}* *{en: dog}* ex: afirea-ti di cãnili tsi nu-avinã cheatra; un cãni di la oi fatsi dzatsi cãnj di-acasã, ma la oi!; cãni veclju picurãrescu; di la maslu di cãni, (nu-armãni) sãrmã di pãni; cãni (fig: arãu) om s-ari aspusã; lucreadzã ca cãni (fig: bun lucrãtor) sh-mãcã ca domnu; inimã, cãne (fig: gione), strigã calu; oaspi veclju, cãni veclju (fig: aush shi mbistimen); dã-nj un cãni (fig: pãrã) tra s-ljau pãni; cãts cãnj (fig: pãradz) deadish pri cãciuã?; gionj sh-grash ca cãnj di grets; s-ti mãcã cãnjlji s-ti mãcã! § ***cãini/cãine*** (cắĭ-ni) sm cãinj (cắĭnjĭ) – (unã cu ***cãni***) § ***cãnilji/cãnilje*** (cã-ní-lji) sf cãnilji/cãnilje (cã-ní-lji) – arãeatsã, slãbintsã, uruteatsã *{ro: răutate}* *{fr: méchanceté; rancune, souffrance}* *{en: wickedness, rancor}* § ***cãniu*** (cã-níŭ) sm fãrã pl – multimi di cãnj *{ro: mulţime de câini}* *{fr: foule des chiens}* *{en: great number of dogs}* § ***cãnescu*** (cã-nés-cu) adg cãneascã (cã-neás-cã), cãneshtsã (cã-nésh-tsã), cãneshti/cãneshte (cã-nésh-ti) – di cãni; tsi-ari s-facã cu cãnili; (fig: cãnescu = lai, arãu) *{ro: câinesc}* *{fr: de chien, canin}* *{en: of dog, canine}* ex: banã cãneascã (di cãni, lai) § ***cãneashti*** (cã-neásh-ti) adv – cum fatsi (easti) cãnili; ca di cãni; (fig: cãneashti = arãu, lai) *{ro: câineşte}* *{fr: à la manière des chiens}* *{en: doggedly}*

cãnichishti/cãnichishte (cã-ni-chísh-ti) sf – vedz tu ***cãnipã***

cãnilji/cãnilje (cã-ní-lji) sf – vedz tu ***cãni***

cãnipã (cắ-ni-pã) sf cãnipi/cãnipe (cắ-ni-pi) shi cãnichi (cắ-nichĭ) – earbã cu trup analtu sh-frãndzã tsi au unã mardzini cu dintsã cari, (deadun cu ljinlu) easti criscutã ti (i) ljitsãli (inili) tsi si scot dit truplu-a ljei (buni tu fãtsearea di sats sh-hãrãi) shi (ii) untulemnul tsi si scoati dit simintsãli-a ljei *{ro: cânepă}* *{fr: chanvre}* *{en: hemp}* ex: adush un sac di cãnipã § ***cãnavi/cãnave*** (cã-ná-vi) sf cãnãyi (cã-nắyĭ) – (unã cu ***cãnipã***) § ***cãnichishti/cãnichishte*** (cã-ni-chísh-ti) sf cãnichishti (cã-ni-chíshtĭ) – cãmpu mplin di cãnipã *{ro: cânepişte}* *{fr: chènevière}* *{en: hemp field}* ex: du-ti pãnã la cãnichishti § ***cãnivuri/cãnivure*** (cã-ni-vú-ri) sf cãnivuri (cã-ni-vúrĭ) – simintsã di cãnipã *{ro: sămânţă de cănepă}* *{fr: chènevis}* *{en: hemp seed}*

cãniscu (cã-nís-cu) sn – vedz tu ***culac***

cãnistealã (cã-nis-teá-lã) sf – vedz tu ***cãnistrã***

cãnistrã (cã-nís-trã) sf cãnistri/cãnistre (cã-nís-tri) – hãlati adratã di mplitituri di verdzi suptsãri (palji, etc.) trã purtari lucri di mãnã (zãrzãvãts, poami, etc.); cosh, cãlathã, cushori, cãrinã, cãnistealã, cushelj, cufinã, shportã, zãmbilã *{ro: coş}* *{fr: corbeille, panier}* *{en: basket}* ex: li lash stranjili dit cãnistrã? § ***cãnestrã*** (cã-nés-trã) sf cãnestri/cãnestre (cã-nés-tri) – (unã cu ***cãnistrã***) § ***cãnistealã*** (cã-nis-teá-lã) sf cãnisteali/cãnisteale (cã-nis-teá-li) – (unã cu ***cãnistrã***) § ***cãrinã*** (cã-rí-nã) sf cãrini/cãrine (cã-rí-ni) – (unã cu ***cãnistrã***)

cãniu (cã-níŭ) sm – vedz tu ***cãni***

cãnivuri/cãnãvure (cã-nã-vú-ri) sf – vedz tu ***cãnipã***

cãnjinã[1] (cã-nji-nã) sf cãnjini/cãnjine (cã-njí-ni) – starea di dureari sufliteascã tsi u-ari un cãndu pati tsiva (cãndu easti tu jali, etc.); dor greu, mãrinari, mãrãnari, amãreatsã, amãrãciuni, amãrami, cripari, caimo, jali, mãrazi, virin, nvirinari, nvirari, stinuhurii, sicleti *{ro: mâhnire, tristeţe, întristare}* *{fr: affliction, chagrin, tristesse, peine}* *{en: sorrow, sadness, gloom, pain}* ex: Toli gri cu mari cãnjinã (amãrami); cutslji, frãmtsã di cãnjinã (caimo); di nj-alãsã cãnjina (dorlu, durearea); tsi-nj dai ahãtã cãnjinã (amãreatsã, nvirinari)? § ***cãnjisescu*** (cã-nji-sés-cu) vb IV cãnjisii (cã-nji-síĭ), cãnjiseam (cã-nji-seámŭ), cãnjisitã (cã-nji-sí-tã), cãnjisiri/cãnjisire (cã-nji-sí-ri) – aduchescu (icã fac pri altu s-aducheascã) unã dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); ãnj chicã greu; ãnj lãescu inima; lãescu tu hicati; mãrãnedz, mãrinedz, amãrãscu, nvirinedz, nviredz, crep, nfushtedz, pãrãpunjisescu *{ro: amărî, mâhni, întrista, îndurera}* *{fr: s'affliger, s'attrister, se chagriner}* *{en: sadden, grieve, distress}* ex: s-mindui cã, poati, cãnjisescu (lã chicã greu, pãrãpunjisescu) ficiorljì; iu ncãnea shi iu cãnjisea (s-amãra); mama-lj cripa shi cãnjisea; nã dzuã, cum cãnjisea (trãdzea caimolu) singurã § ***cãnjisit*** (cã-nji-sítŭ) adg cãnjisitã (cã-nji-sí-tã), cãnjisits (cã-nji-sítsĭ), cãnjisiti/cãnjisite (cã-nji-sí-ti) – tsi aducheashti unã dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); tsi-lj chicã greu; tsi-lj lãi inima; lãit tu hicati; mãrãnat, mãrinat, amãrãt, nvirinat, nvirat, cripat, nfushtat, pãrãpunjisit *{ro: amărît, mâhnit, întristat, îndurerat}* *{fr: affligé, attristé, atterré, triste, désolé}* *{en: saddened, sad, grieved, distressed}* ex: un suflit cãnjisit (mãrinat, nvirinat); nu chicã sãndzi, ahãt cãnjisit (cu caimo) eara; nji scriash cãnjisiti (nvirinati, duriroasi) zboarã § ***cãnjisiri/cãnjisire*** (cã-nji-sí-ri) sf cãnjisiri (cã-nji-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu aducheashti (icã fatsi pri altu s-aducheascã) unã dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); mãrãnari, mãrinari, amãrãri, nvirinari, nvirari, cripari, nfushtari, pãrãpunjisiri *{ro: acţiunea de a amărî, de a mâhni, etc.; amărîre, mâhnire, întristare, îndurerare}* *{fr: action de s'affliger, de s'attrister, de se chagriner}* *{en: action of getting sad, of grieving, of getting distressed}*

cãnjinã[2] (cã-nji-nã) sf cãnjini/cãnjine (cã-njí-ni) – unã soi di shteayi agrã, amarã shi nfãrmãcoasã *{ro: un fel de ştevie sălbatică}* *{fr: plante vénimeuse ressemblant à la radiaire ou à la sanicle}* *{en: plant venomous ressembling the sanicle}*

cãnjisescu (cã-nji-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãnjinã***[1]

cãnjisiri/cãnjisire (cã-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***cãnjinã***[1]

cãnjisit (cã-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***cãnjinã***[1]

cãntari[1]***/cãntare*** (cãn-tá-ri) sf – vedz tu ***cãntu***[1]

cãntari[2]***/cãntare*** (cãn-tá-ri) sf – vedz tu ***cãntu***[2]

cãntari[3]***/cãntare*** (cãn-tá-ri) sf cãntãri (cãn-tắrĭ) – hãlati cu cari s-misurã cãt greu easti un lucru faptã di dauã bratsã (tu-un brats s-bagã cumãts di her trã cari sã shtii cãt greali suntu sh-tu-alantu brats lucrul trã cari vrem s-aflãm cãt greu easti); itsi hãlati cu cari s-misurã cãt greu easti un lucru; cãndari, palandzã, pãlandzã, staterã, stãtiri, zigã, tirizii, vizne, vizine, zivine; (expr: 1: trag tu cãntari = zighsescu; 2: u-ari (u-ari spindzuratã) cãntarea na lishoara = nu easti cu mintea ntreagã, nu para mindueashti ghini; zburashti mash glãrinj) *{ro: cântar, balanţă romană}* *{fr: balance romaine}* *{en: scale (to measure weights), steelyard}* ex: l-plãteashti cu-ahãti liri cãt tradzi nãs tu cãntari (cãt zighseashti); u-avea cãntarea spindzuratã na lishoara (expr: nu para minduea ghini; u-avea mintea ca lishoarã; zbura mash glãrinj); cãntarea u-avets di na lishoara (expr: nu para minduits cum lipseashti; u-avets mintea ca lishoarã; zburãts glãrinj); tradzi greu tu cãntari (yixeashti multu) § ***cãntãrgi*** (cãn-tãr-gí) sm cãntãrgeadz (cãn-tãr-gĭádzĭ) – un tsi yixeashti trã el icã, tu chirolu veclju, trã altsã *{ro: cantaragiu}* *{fr: peseur public}* *{en: public weigher}*

cãntat[1] (cãn-tátŭ) adg – vedz tu ***cãntu***[1]

cãntat[2] (cãn-tátŭ) adg – vedz tu ***cãntu***[2]
cãntatã (cãn-tá-tã) sf – vedz tu ***cãntu***[1]
cãntatã[*] (cãn-tá-tã) sf –fimininlu singular di la adgectivlu "cãntat"; vedz ***cãntat***
cãntãrgi (cãn-tãr-gí) sm – vedz tu ***cãntari***[3]
cãntãrii/cãntãrie (cãn-tã-rí-i) sf cãntãrii (cãn-tã-ríĭ) – earbã analtã (jumearã), cu lilici galbini tsi sh-u-adutsi multu (shi poati shi s-hibã unã) cu sulfina; tindilinã(?) *{ro: sunătoare}* *{fr: mille-pertuis}* *{en: St. Johns wort}* ex: cãntãria easti unã lilici galbinã cari creashti prit agri, sh-cari, ma s-u tsãnem tu untulemnu, s-fatsi unã yitrii bunã trã pledz
cãntãtor (cãn-tã-tórŭ) adg, sm, sf – vedz tu ***cãntu***[1]
cãntãtorash (cãn-tã-to-ráshĭŭ) sm – vedz tu ***cãntu***[1]
cãntic[1] (cắn-ticŭ) sn – vedz tu ***cãntu***[1]
cãntic[2] (cắn-ticŭ) vb I – vedz tu ***cãntu***[1]
cãnticari/cãnticare (cãn-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***cãntu***[1]
cãnticat (cãn-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***cãntu***[1]
cãntsi (cắn-tsi) adv – vedz tu ***cãndu***
cãntsido (cắn-tsi-dó) adv – vedz tu ***cãndu***
cãntu[1] (cắn-tu) vb I cãntai (cãn-táĭ), cãntam (cãn-támŭ), cãntatã (cãn-tá-tã), cãntari/cãntare (cãn-tá-ri) – 1: scot dit gurã bots mushati di muzicã unã dupã-alantã (ca un cãntic) icã ma multi deadun (ca armunii); dzãc (shuiru) un cãntic; bat unã hãlati muzicalã (laternã; cu flueara, cu-avyiulia, etc.); 2: plãngu shi jilescu multu trã un mortu shi dzãc zboarã (cu zghicuri shi shcljimurãri) tsi aduc aminti di bana-a mortului sh-di-atselj tsi-alãsã dupã el; bag boatsea shi zghilescu di dureari la mortu; butsescu, miryiuluxescu, mirulyisescu, zghilescu, plãngu; 3: mutrescu gramatili di pi-unã carti shi grãescu cu boatsea i aduchescu cu mintea atseali tsi suntu scriati; aleg, dyivãsescu, dyiuvãsescu, ghivisescu, ghivãsescu, yivãsescu, ghiuvãsescu, yiuvãsescu *{ro: cânta (cu vocea sau dintr-un instrument); boci; citi}* *{fr: chanter; jouer un instrument; pleurer (un mort); lire}* *{en: sing; play an instrument; wail, lament; read}* ex: cãntã sh-gioacã hãriosh; lãngãros cãntã (bati) flueara; cãntã (bati) cu flueara; un di un si mbãirãm, lailu tate si-l cãntãm (miryiuluxim, jilim, zghilim); nveasta al prãmãteftu cãntã (dyiuvãsi) cartea; acats s-lji cãntu (s-lji dyivãsescu, s-lj-aleg) cartea; pots nipoati s-cãntsã (s-nji dyivãseshti) un tel?; vream s-nj-u cãntsã (s-nj-u-aledz) cartea; nu putui s-cãntu (s-u ghiuvãsescu) cartea § ***cãntat***[1] (cãn-tátŭ) adg cãntatã (cãn-tá-tã), cãntats (cãn-tátsĭ), cãntati/cãntate (cãn-tá-ti) – 1: (cãntic) tsi easti cãntat; (cãntic) tsi easti bãtut cu flueara (avyiulia, etc.); (flueara, avyiulia, etc.) tsi easti bãtutã; 2: (mortul) tsi easti jilit; butsit, miryiuluxit, mirulyisit, zghilit, plãmtu; 3: (carti) tsi easti aleaptã, dyivãsitã, dyiuvãsitã, ghivisitã, ghivãsitã, yivãsitã, ghiuvãsitã, yiuvãsitã *{ro: cântat (cu vocea sau dintr-un instrument); bocit; citit}* *{fr: chanté; joué un instrument; pleuré (un mort); lu}* *{en: sung; played (song, instrument); wailed, lamented; read}* ex: cãnticlu nu-i ghini cãntat § ***cãntari***[1]***/cãntare*** (cãn-tá-ri) sf cãntãri (cãn-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-cãntã; bãteari (di pulj, cu flueara, cu avyiulia, etc.); jiliri; butsiri, miryiuluxiri, mirulyisiri, zghiliri, plãndzeari; alidzeari, dyivãsiri, dyiuvãsiri, ghivisiri, ghivãsiri, yivãsiri, ghiuvãsiri, yiuvãsiri; (expr: cãntarea-a cucotslor = hãryii, criparea di dzuã, ndzari, etc.) *{ro: acţiunea de a cânta (cu vocea sau dintr-un instrument); de a boci; de a citi; de a fermeca, de a vrăji; de a spune baliverne}* *{fr: action de chanter; de jouer un instrument; de pleurer (un mort); de lire; de charmer, d'ensorceler; de raconter des sornettes}* *{en: action of singing; of playing an instrument; of wailling, of lamenting; of reading; of charming, of casting a spell; of telling cock-and-bull stories}* ex: fãrshirotlu-i fãrã cripari, tutã dzua pri cãntari; s-aproachi cãntarea-a cucotslor (expr: hãryia, oara tsi cãntã cucotslji) § ***nicãntat***[1] (ni-cãn-tátŭ) adg nicãntatã (ni-cãn-tá-tã), nicãntats (ni-cãn-tátsĭ), nicãntati/nicãntate (ni-cãn-tá-ti) – tsi nu easti cãntat (cu boatsea); (flueara, avyiulia, etc.) tsi nu easti bãtutã; (mortul) tsi nu easti jilit; butsit, miryiuluxit, mirulyisit, zghilit, plãmtu; (carti) tsi nu easti aleaptã, dyivãsitã, etc. *{ro: necântat (cu vocea sau dintr-un instrument); nebocit; necitit}* *{fr: qui n'est pas chanté; qui n'est pas joué (un instrument musical); qui n'est pas pleuré (un mort); qui n'est pas lu}* *{en: that is not sung or played (song, instrument); who is not wailed, lamented (dead man); that is not read (letter, book)}* § ***nicãntari***[1]***/nicãntare*** (ni-cãn-tá-ri) sf nicãntãri (ni-cãn-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-cãntã (nu s-bati, nu s-jileashti, nu si dyivãseashti, etc.) *{ro: acţiunea de a nu cânta (boci; citi)}* *{fr: action de ne pas chanter (jouer un instrument, pleurer un mort; lire un livre)}* *{en: action of not singing, of not playing an instrument, of not wailling, of not lamenting, of not reading}* § ***cãntic***[1] (cắn-ticŭ) sn cãntitsi/cãntitse (cắn-ti-tsi) – 1: aradã di bots dultsi fapti cu gura (i cu bãtearea di flueară, di-avyiulii, etc.) tsi-asunã mushat ca unã miludhii, un ih, etc.; cãntari, miludii, ih, batiri, bãteari (di pulj, flueară, etc.); 2: isturii aspusã (spuneari) tu versuri cu rimã shi ritmu; puizii; 3: cãntic di moarti, boatsit, miryiulog, miruloyi (expr: scot (scol) un cãntic = fac un cãntic (puizii) tu cari aspun (mãrescu, aduc aminti, etc.) un lucru, un giunatic, unã isturii, etc. tsi s-ari faptã dealihea i mash tu mintea-a omlui) *{ro: cântec, poezie}* *{fr: chanson, poesie}* *{en: song, poem}* ex: cãntic di vreari, cãntic di xeani, cãntic veclju, cãntic di njits, cãntic di jali, cãntic furescu; cãnticlu nu-ari domnu; nu s-avdu, nits cãntitsi tu-arãzboai; cãntic va nã scoatã eali (expr: va s-facã un cãntic i puizii trã lucrili tsi-avem faptã); boatsea-a ljei, cãntic di moarti (expr: boatsit) § ***cãntic***[2] (cắn-ticŭ) vb I cãnticai (cãn-ti-cáĭ), cãnticam (cãn-ti-cámŭ), cãnticatã (cãn-ti-cá-tã), cãnticari/cãnticare (cãn-ti-cá-ri) – cãntu (un cãntic tra s-doarmã i s-isihãseascã natlu dit sãrmãnitsã) *{ro: cânta un cântec de leagăn}* *{fr: chanter des chanson de berceau}* *{en: sing a lullaby}* ex: cãnticlu-aestu tsi-l cãnticats (cãntats a natlui) § ***cãnticat*** (cãn-ti-cátŭ) adg cãnticatã (cãn-ti-cá-tã), cãnticats (cãn-ti-cátsĭ), cãnticati/cãnticate (cãn-ti-cá-ti) – (cãnticlu di sãrmãnitsã) tsi s-ari cãnticatã; (natlu) a curi ãlj s-ari cãnticatã un cãntic di sãrmãnitsã *{ro: căruia i s-a cântat un cântec de leagăn}* *{fr: à qui on a chanté des chanson de berceau}* *{en: baby to which a lullaby was sung}* § ***cãnticari/cãnticare*** (cãn-ti-cá-ri) sf cãnticãri (cãn-ti-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-cãnticã (a unui nat) *{ro: acţiunea de a cânta un cântec de leagăn}* *{fr: action de chanter des chanson de berceau}* *{en: action of singing a lullaby}* § ***cãntatã*** (cãn-tá-tã) sf fãrã pl – cãntic, cãntari *{ro: cântat}* *{fr: chant}* *{en: song, singing}* ex: tu cãntata (cãntarea, cãnticlu) a cucotslor (expr: tu hãryii) § ***nicãntatã*** (ni-cãn-tá-tã) sf fãrã pl – ninti di cãntarea-a cucotlui tahina; ninti di cãntarea-a cuclui; etc. *{ro: înainte de cântatul cocoşului de dimineaţă}* *{fr: avant le chant matinal du coq}* *{en: before the morning crowing of the cock}* ex: si sculară nica nicãntatã cucotslji (ninti di cãntarea-a cucotslor); nica nicãntatã cucotslji (ninti di cãntarea-a cucotslor); ninga nicãntatã cuclu (ninti di cãntarea-a cuclui) § ***cãntãtor*** (cãn-tã-tórŭ) adg, sm, sf cãntãtoari/cãntãtoare (cãn-tã-toá-ri), cãntãtori (cãn-tã-tórĭ), cãntãtoari/cãntãtoare (cãn-tã-toá-ri) – (un) tsi cãntã (trã pãradz, cã lu-arãseashti, cã easti hãrios, etc.); tsi bati dit flueară (avyiulii, etc.); dishcãntã *{ro: cântăreţ}* *{fr: chanteur}* *{en: singer}* ex: nu s-plãndzim nã lipseashti, o, cãntãtor aleptu!; am xifteri eu cãntãtori (tsi cãntã) § ***cãntãtorash*** (cãn-tã-to-ráshĭŭ) sm cãntãtorash (cãn-tã-to-ráshĭ) – mascurlu a gãljinãljei; cãtãndorash, cucot, cocut, cãpon, cãponj; dishcãntã *{ro: cocoş}* *{fr: coq}* *{en: cock, rooster}* ex: cãntãtorash (cucot) di Birati § ***cãtãndorash*** (cã-tãn-do-ráshĭŭ) sm cãtãndorash (cã-tãn-do-ráshĭ) – (unã cu ***cãntãtorash***) § ***dishcãntã*** (dis-cãn-tã) sm dishcãntadz (dish-cãn-tádzĭ) – (unã cu ***cãntãtorash***) ex: cara deadi dishcãntãlu, shapti cãsãbadz dishtiptã
cãntu[2] (cắn-tu) vb I cãntai (cãn-táĭ), cãntam (cãn-támŭ), cãntatã (cãn-tá-tã), cãntari/cãntare (cãn-tá-ri) – lj-aruc (ãlj fac) amãyi, tra s-patã tsiva icã s-adarã lucri tsi di-aradã (i) nu poati s-li facã altã soi, (ii) nu vrea li-adra shi (iii) multi ori fãrã sã shtibã cã li-adarã; fac lucri (ca trã ciudii) tsi nu urmeadzã nomurli a fisiljei; ncãntu, mãyipsescu, amãyipsescu, mãghipsescu, mãndipsescu, nãmãtisescu, numãtsescu; (fig: lj-cãntu = (i) lj-dzãc tsiva shi-l mãyipsescu cu zboarã tra s-lu-arãd shi s-facã tsi voi mini; (ii) lj-dzãc papardeli, gavumãri, glãrinj, chirãturi, vruti

sh-nivruti, etc.) *{ro: vrăji; fermeca}* *{fr: ensorceler; charmer}* *{en: cast a spell; charm}* ex: u cãntã (mãyipsi) sh-deapoea u discãntã; tsi-lj cãntsã shi tsi-ts discãntã? (fig: tsi glãrinj ãlj dzãts shi tsi ts-apãndiseashti?); tsi-lj cãntsã (fig: tsi papardeli-lj dzãts, tsi-lj dzãtsi s-lu-arãdz, tsi-l mãyipseshti cu zboarã) shi tsi-lj discãntsã; mi doari caplu di cãti-nj cãntash (fig: glãrinjli tsi-nj dzãsish) § ***cãntat²*** (cãn-tátŭ) adg cãntatã (cãn-tá-tã), cãntats (cãn-tátsĭ), cãntati/cãntate (cãn-tá-ti) – tsi easti cu hãri shi cu puteri di thamã (nishani, ciudii) tsi es nafoarã di nomurli a fisiljei; tsi-lj s-ari arcatã mãyi; ncãntat, mãyipsit, mãndipsit, numãtsit, nãmãtisit, aumbros, aumbrat *{ro: vrăjit, fermecat, năzdrăvan}* *{fr: ensorcellé; charmé}* *{en: who has been casted (under) a spell; charmed}* ex: calu eara di cãntatslji (mãyipsit); un cal cãntat; loc nicurat sh-cãntat (mãyipsit); pulj cãntat (mãyipsit); tueagã di her cãntatã (mãyipsitã); un mer cãntat (mãyipsit) shi discãntat § ***cãntari²/cãntare*** (cãn-tá-ri) sf cãntãri (cãn-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arucã amãyi; fãtseari-amãyi; ncãntari, mãndipsiri, mãyipsiri, amãyipsiri, mãghipsiri, nãmãtisiri, numãtsiri *{ro: acţiunea de a vrăji, de a fermeca}* *{fr: action d'ensorceler, de charmer}* *{en: action of casting a spell, of charming}* ex: cu cãntari (arcari mãyi) sh-discãntari-l featsi nãpoi om § ***ncãntu¹*** (ncắn-tu) vb I ncãntai (ncãn-táĭ), ncãntam (ncãn-támŭ), ncãntatã (ncãn-tá-tã), ncãntari/ncãntare (ncãn-tá-ri) – (unã cu ***cãntu²***) ex: di nafoarã cãdzu lãndzit, lu ncãntarã dzãnili § ***ncãntat*** (ncãn-tátŭ) adg ncãntatã (ncãn-tá-tã), ncãntats (ncãn-tátsĭ), ncãntati/ncãntate (ncãn-tá-ti) – (unã cu ***cãntat²***) § ***ncãntari/ncãntare*** (ncãn-tá-ri) sf ncãntãri (ncãn-tắrĭ) – (unã cu ***cãntari²***) § ***ncãntu²*** (ncắn-tu) sn ncãntitsi/ncãntitse (ncắn-ti-tsi) – atsea tsi-l fatsi omlu (i lucrul) s-aibã puteari (ca trã ciudii) tsi easi nafoarã di nomurli a fisiljei ashi cum li shtii shi li aducheashti lumea di-aradã; atsea tsi fac mandisili di s-ciudiseashti dunjaea; mãndii, mayi, amayi, mãyii, mãghii, vãscãnii *{ro: farmece, vrajă}* *{fr: charme, sortilège}* *{en: spell, charm}* § ***ncãntic*** (ncắn-ticŭ) sn ncãntitsi/ncãntitse (ncắn-ti-tsi) – (unã cu ***ncãntu²***) § ***nicãntat²*** (ni-cãn-tátŭ) adg nicãntatã (ni-cãn-tá-tã), nicãntats (ni-cãn-tátsĭ), nicãntati/nicãntate (ni-cãn-tá-ti) – tsi nu easti mãyipsit *{ro: nevrăjit, nefermecat}* *{fr: qui n'est pas ensorcellé; charmé}* *{en: who has not been casted (under) a spell; who has not been charmed}* § ***nicãntari²/nicãntare*** (ni-cãn-tá-ri) sf nicãntãri (ni-cãn-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-mãyipseashti *{ro: acţiunea de a nu vrăji, de a nu fermeca}* *{fr: action de ne pas ensorceller; de ne pas charmer}* *{en: action of not being casted (under) a spell; of not being charmed}* § ***discãntu*** (dis-cắn-tu) vb I discãntai (dis-cãn-táĭ), discãntam (dis-cãn-támŭ), discãntatã (dis-cãn-tá-tã), discãntari/discãntare (dis-cãn-tá-ri) – cu zboarã (cãntitsi shi seamni mistiryioasi) aspargu-amãyili sh-lu dishteptu pri-atsel a curi ãlj si featsirã amãyi; l-vindic (l-diucljedz) pri-atsel tsi-l loarã di oclju; (fig: discãntu = zburãscu multi ma nu dzãc tsiva) *{ro: descânta}* *{fr: détourner des enchantements; faire guérir par des enchantements}* *{en: exorcise; expel an evil spirit; heal someone who is bewitched or is under a spell}* ex: cãndu vulpea discãntã (fig: lã spuni zboarã s-li-arãdã) gãljinjli, si shtii cã nu lã easti trã bun; tsi-lj cãntsã shi tsi-lj discãntsã (fig: tsi-lj zburãshti shi nu-lj dzãts tsiva)? § ***discãntat*** (dis-cãn-tátŭ) adg discãntatã (dis-cãn-tá-tã), discãntats (dis-cãn-tátsĭ), discãntati/discãntate (dis-cãn-tá-ti) – cari fu vindicat (dizligat) di amãyi i diucljari (cu cãntitsi shi zboarã mistiryioasi) *{ro: descântat}* *{fr: à qui on a fait des incantations; qui a été guéri par des enchantements}* *{en: exorcised; who has been healed of his spell}* ex: apã discãntatã § ***discãntari/discãntare*** (dis-cãn-tá-ri) sf discãntãri (dis-cãn-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-discãntã; discãntic *{ro: acţiunea de a descânta; descântare}* *{fr: action de faire des incantation, de détourner des enchantements, de faire guérir par des enchantements}* *{en: action of exorcising, of expelling an evil spirit, of healing someone who is bewitched}* ex: alãgã dupã discãntãri § ***discãntãturã*** (dis-cãn-tã-tú-rã) sf discãntãturi (dis-cãn-tã-túrĭ) – zboarãli i cãntitsli cu cari s-discãntã *{ro: descântare}* *{fr: incantation, formule d'exorcisme}* *{en: incantation, words of exorcism}* § ***discãntic*** (dis-cắn-ticŭ) sf discãntitsi (dis-cắn-ti-tsi) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-discãntã; discãntari *{ro: descântec}* *{fr: incantation, exorcisme}* *{en: incantation, exorcism}* ex: nipututlu nu s-vindicã cu discãntitsi

cãntu³ (cắn-tu) adg, pr, num – vedz tu ***cãt¹***

cãntu⁴ (cắn-tu) adv – vedz tu ***cãt¹***

cãnusescu (cã-nu-sés-cu) (mi) vb IV cãnusii (cã-nu-síĭ), cãnuseam (cã-nu-seámŭ), cãnusitã (cã-nu-sí-tã), cãnusiri/cãnusire (cã-nu-sí-ri) – cu zborlu (minarea di mãnã, etc.) nj-aspun imutea (nietea, scupolu) cã voi s-lji fac arãu a unui (tra s-lu-aspar, tra s-lu fac sã-nj da tsiva i s-facã tsi-lj caftu, etc.); lj-fac fricã; fuvirsescu, lãhtãrsescu *{ro: ameninţa, intimida, speria}* *{fr: ménacer, intimider, effrayer}* *{en: threaten, intimidate, scare}* ex: cãndu scadi di urfãneadzã, si nu-lj ti cãnuseshti (s-nu-l fuvirseshti) § ***cãnusit*** (cã-nu-sítŭ) adg cãnusitã (cã-nu-sí-tã), cãnusits (cã-nu-sítsĭ), cãnusiti/cãnusite (cã-nu-sí-ti) – tsi-lj s-aspuni (cari veadi, cari aducheashti) cã cariva ari scupolu (sh-cã poati) s-lji facã arãu; tsi easti-aspãreat di tsiva (di cariva) cã va-lj facã arãu; fuvirsit, lãhtãrsit *{ro: ameninţat, intimidat, speriat}* *{fr: ménacé, intimidé, effrayé}* *{en: threatened, intimidated, scared}* ex: mini am ocljilj cãnusits (lãhtãrsits) § ***cãnusiri/cãnusire*** (cã-nu-sí-ri) sf cãnusiri (cã-nu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti cãnusit; fuvirsiri, lãhtãrsiri *{ro: acţiunea de a ameninţa, de a intimida; ameninţare, intimidare}* *{fr: action de ménacer, d'intimider, d'effrayer; d'épouvante}* *{en: action of threatening, of intimidating, of scaring}* ex: s-n-alãsãm sh-di cãnusiri (fuvirsiri) un cu-alantu

cãnusiri/cãnusire (cã-nu-sí-ri) sf – vedz tu ***cãnusescu***

cãnusit (cã-nu-sítŭ) adg – vedz tu ***cãnusescu***

cãnut (cã-nútŭ) adg cãnutã (cã-nú-tã), cãnuts (cã-nútsĭ), cãnuti/cãnute (cã-nú-ti) – (hromã) tsi nu easti ni lai ni albã ma s-aflã iuva namisa di eali; hromã tsi sh-u-adutsi cu-atsea a cinushiljei; (om) tsi ari perlji alghi, griyi; (oai, njel, ed, etc.) tsi ari lãna albã, grivã; griv, psar, siv, sumolcu, murgu, amurgu, bagav, gãbur, albu *{ro: cărunt}* *{fr: gris (en parlant des cheveux)}* *{en: grey (hair)}* ex: aush cu barba cãnutã (albã); aveam nã caprã cãnutã (cu lãna sivã) shi doi edz cãnuts; tãmbãrli a lor suntu cãnuti (di hroma-a cinushiljei) § ***cãnutic*** (cã-nu-tícŭ) adg cãnuticã (cã-nu-tí-cã), cãnutits (cã-nu-títsĭ), cãnutitsi/cãnutitse (cã-nu-tí-tsi) – tsi easti niheamã ca cãnut *{ro: cărunţel}* *{fr: un peu gris}* *{en: little grey}* ex: adu-nj edlu-atsel cãnuticlu § ***cãnutsãscu*** (cã-nu-tsắs-cu) vb IV cãnutsãi (cã-nu-tsắĭ), cãnutsam (cã-nu-tsámŭ), cãnutsãtã (cã-nu-tsắ-tã), cãnutsãri/cãnutsãre (cã-nu-tsắ-ri) – nchiseashti s-nj-algheascã perlu (di la cap, barbã, mustatsã); ãnj si fatsi perlu albu; fac peri alghi; ncãnutsãscu, alghescu, mushcruescu, grivuescu *{ro: cărunţi}* *{fr: grisonner}* *{en: grow grey}* ex: lj-cãnutsã (lj-alghi) perlu § ***cãnutsãt*** (cã-nu-tsắtŭ) adg cãnutsãtã (cã-nu-tsắ-tã), cãnutsãts (cã-nu-tsắtsĭ), cãnutsãti/cãnutsãte (cã-nu-tsắ-ti) – tsi-lj s-ari alghitã perlu; ncãnutsãt, alghit, mushcruit, grivuit *{ro: cărunţit}* *{fr: grisonné}* *{en: grown grey}* § ***cãnutsãri/cãnutsãre*** (cã-nu-tsắ-ri) sf cãnutsãri (cã-nu-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu a unui ãlj s-algheashti perlu; ncãnutsãri, alghiri, mushcruiri, grivuiri *{ro: acţiunea de a cărunţi; cărunţire}* *{fr: action de grisonner}* *{en: action of growing grey}* § ***ncãnutsãscu*** (ncã-nu-tsắs-cu) vb IV ncãnutsãi (ncã-nu-tsắĭ), ncãnutsam (ncã-nu-tsámŭ), ncãnutsãtã (ncã-nu-tsắ-tã), ncãnutsãri/ncãnutsãre (ncã-nu-tsắ-ri) – (unã cu ***cãnutsãscu***) ex: ahiursii sã ncãnutsãscu (s-nj-algheascã perlji); troarã ncãnutsã, easti nica njic § ***ncãnutsãt*** (ncã-nu-tsắtŭ) adg ncãnutsãtã (ncã-nu-tsắ-tã), ncãnutsãts (ncã-nu-tsắtsĭ), ncãnutsãti/ncãnutsãte (ncã-nu-tsắ-ti) – (unã cu ***cãnutsãt***) § ***ncãnutsãri/ncãnutsãre*** (ncã-nu-tsắ-ri) sf ncãnutsãri (ncã-nu-tsắrĭ) – (unã cu ***cãnutsãri***) § ***ncãnut*** (ncã-nútŭ) vb I ncãnutai (ncã-nu-táĭ), ncãnutam (ncã-nu-támŭ), ncãnutatã (ncã-nu-tá-tã), ncãnutari/ncãnutare (ncã-nu-tá-ri) – (unã cu ***cãnutsãscu***) § ***ncãnutat*** (ncã-nu-tátŭ) adg ncãnutatã (ncã-nu-tá-tã), ncãnutats (ncã-nu-tátsĭ), ncãnutati/ncãnutate (ncã-nu-tá-ti) – (unã cu ***cãnutsãt***) § ***ncãnutari/ncãnutare*** (ncã-nu-tá-ri) sf ncãnutãri (ncã-nu-tắrĭ) – (unã cu ***cãnutsãri***)

cãnutic (cã-nu-tícŭ) adg – vedz tu ***cãnut***

cãnutsãri/cãnutsãre (cã-nu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***cãnut***

cãnutsãscu (cã-nu-tsắs-cu) vb IV – vedz tu ***cãnut***
cãnutsãt (cã-nu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***cãnut***
cãnvã (cãn-vắ) sm – vedz tu ***cãnãvã***
cãp (cắpŭ) sn – vedz tu ***cap***
cãpachi/cãpache (cã-pá-chi) sf cãpãchi (cã-pắchĭ) – lucrul cu cari si-acoapirã un tengiri (unã cutii, unã guvã, etc.); sustã; (expr: 1: bagã-lj cãpachea = bitisea ipotisea, agãrsha-u; 2: lj-aflu cãpachea = (i) aflu (easti) un tsi-lj si uidiseashti multu; (ii) lj-aflu ceareea, calea, cum s-lu fac lucrul; 3: dzãc cãpãchi = dzãc chirturi, papardeli, glãrinj, bãrcudii, curcufeli, curcufexali, curnufexali, lãpãrdii, mandzali, papardeli, pufchi, shahlamari, etc.) *{ro: capac} {fr: couvercle} {en: lid, cover}* ex: bagã cãpachea pri tengiri; va lj-aflã cãpachea (expr: va lj-aflã ceareea, calea) sh-a-aishtei lugurii; bagã-lj cãpachea a ipotisiljei (expr: bitisea-u, alasã-u, nu mata zbura di-aestu lucru); poartã mãnits cu cãpãchi (susti); sh-aflã tengirili cãpachea (expr: sh-aflã un tsi-lj si uidiseashti); s-arucuti tengirli shi sh-aflã cãpachea; spuni unã cãpachi (expr: dzãtsi nã glãrimi, papardelã, chirturã); eara vrut tri cãpãchili (expr: trã chirturli, glãrinjli, papardelili)-a lui shi cu cãpãchili bãna § ***cãpãchisescu*** (cã-pã-chi-sés-cu) vb IV cãpãchisii (cã-pã-chi-síĭ), cãpãchiseam (cã-pã-chi-seámŭ), cãpãchisitã (cã-pã-chi-sí-tã), cãpãchisiri/cãpãchisire (cã-pã-chi-sí-ri) – lj-bag cãpachi a unui lucru (tingire, cutii, etc.); lu-acoapir un lucru cu-unã cãpachi; (expr: u cãpãchisescu unã ipotisi, un lucru = u bitisescu ipotisea; u ndreg, u-ascundu i u-acoapir ipotisea tra s-nu u veadã lumea cãt arushinoasã sh-arauã easti) *{ro: pune capac; muşamaliza} {fr: couvrir avec un couvercle; étouffer une affaire} {en: put the cover on; cover up (hush) a matter}* ex: cãpãchisea tengirli (bagã-lj cãpachea-a tengirlui); li cãpãchisim tuti (expr: li ndreapsim tuti tra s-nu s-veadã pãrtsãli arali i arushinoasi)§ ***cãpãchisit*** (cã-pã-chi-sítŭ) adg cãpãchisitã (cã-pã-chi-sí-tã), cãpãchisits (cã-pã-chi-sítsĭ), cãpãchisiti/cãpãchisite (cã-pã-chi-sí-ti) – (lucrul) tsi-lj s-ari bãgatã cãpachea; (expr: (unã ipotisi, un lucru easti) cãpãchisit = (ipotisea, lucrul easti) ndreptu, ascumtu, acupirit sh-lumea nu poati s-lu veadã cãt arushinos easti) *{ro: căruia i s-a pus capacul; muşamalizat} {fr: couvert avec un couvercle; étouffée (une affaire)} {en: with the cover put on; (a matter) covered up (hushed up)}* ex: cãpãchisitã (expr: ndreaptã sh-ascumtã) luguria § ***cãpãchisiri/cãpãchisire*** (cã-pã-chi-sí-ri) sf cãpãchisiri (cã-pã-chi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-cãpãchiseashti tsiva *{ro: acţiunea de a pune capac; de a muşamaliza} {fr: action de couvrir avec un couvercle; d'étouffer une affaire} {en: action of putting a cover on; of covering up (of hushing) a matter}*
cãpani/cãpane (cã-pá-ni) sf cãpãnj (cã-pắnjĭ) – hãlati tsi tradzi cãtrã ea agru-prici (shoarits, pulj, njits prãvdzã, etc.) tra s-lj-acatsã i s-lji vatãmã; avrohi, cearcu, batã, batcã, pãyidã, princã, pringã, scãndilii, scundilii, stãpitsã, alats, lats, grip; (fig: cãpani = tirtipi cu cari cãftãm s-lu-arãdem pri cariva (s-lji bãgãm cuvata, s-lu ncãltsãm, sã-lj trãdzem cãlupea, etc.), icã s-lu fãtsem tra si scoatã tu padi atseali tsi featsi peascumta, etc.) *{ro: capcană, cursă} {fr: piège} {en: trap}* ex: crueashti vãrã cupani al (fig: caftã s-lu-arãdã) Miha
cãparã (cã-pá-rã) sf cãpãri (cã-pắrĭ) – partea di pãradz tsi-lj dai cãndu tãxeshti cã va lu-acumpri un lucru ma amãnat (i va s-fats unã alishvirishi); arãvoanã, aruvoanã, arvunã, arãvoni, pei, nishani *{ro: arvună} {fr: arrhes} {en: deposit}* § ***cãpãrusescu*** (cã-pã-ru-sés-cu) vb IV cãpãrusii (cã-pã-ru-síĭ), cãpãruseam (cã-pã-ru-seámŭ), cãpãrusitã (cã-pã-ru-sí-tã), cãpãrusiri/cãpãrusire (cã-pã-ru-sí-ri) – dau cãparã; dau arãvoanã; arãvunjisescu *{ro: arvuni, asigura} {fr: donner des arrhes, arrher, s'assurer} {en: deposit, insure oneself}* § ***cãpãrusit*** (cã-pã-ru-sítŭ) adg cãpãrusitã (cã-pã-ru-sí-tã), cãpãrusits (cã-pã-ru-sítsĭ), cãpãrusiti/cãpãrusite (cã-pã-ru-sí-ti) – tsi-lj s-ari datã cãparã; arãvunjisit *{ro: arvunit} {fr: arrhé} {en: deposited}* § ***cãpãrusiri/cãpãrusire*** (cã-pã-ru-sí-ri) sf cãpãrusiri (cã-pã-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-cãpãruseashti; dari di cãparã; arãvunjisiri *{ro: acţiunea de a arvuni; arvunire} {fr: action d'arrher} {en: action of depositing}*
cãpãchisescu (cã-pã-chi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãpachi***
cãpãchisiri/cãpãchisire (cã-pã-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***cãpachi***
cãpãchisit (cã-pã-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***cãpachi***
cãpãescu (cã-pã-ĭés-cu) (mi) vb IV cãpãii (cã-pã-íĭ), cãpãeam (cã-pã-ĭámŭ), cãpãitã (cã-pã-í-tã), cãpãiri/cãpãire (cã-pã-í-ri) – mi curmu multu (shi-nj cher multu putearea) di copuslu mari tsi-l fac; avursescu multu di-arãdearea tsi u fac; lishin di-arãdeari; arãd cu bots (cachinuri, grohuti) sãnãtoasi shi ahãndoasi; ligusescu, hãrhãrescu, cãhtescu, pãhãescu, cãchin, avursescu, apustusescu, mi curmu, mi pidipsescu, lãvrusescu, etc. *{ro: istovi; râde în hohote} {fr: exténuer; mourir de rire} {en: exhaust; roar with laughter}* ex: s-cãpãeashti (hãrhãriseashti, s-cãchinã) di-arãdeari; nã cãpãim multu di imnari; cãpãirã, (avursirã multu), nu pot s-imnã; lucrai la ayinji sh-mi cãpãii, cã shidzui multu aplicat; di jalea-a ljei nã cãpãim di plãngu § ***cãpãit*** (cã-pã-ítŭ) adg cãpãitã (cã-pã-í-tã), cãpãits (cã-pã-ítsĭ), cãpãiti/cãpãite (cã-pã-í-ti) – tsi s-ari curmatã multu di copuslu tsi featsi; tsi-ari lishinatã di-arãdeari; ligusit, hãrhãrit, cãhtit, pãhãit, cãchinit, avursit, apustusit, curmat, pidipsit, lãvrusit, etc.; (expr: 1: curcubetã cãpãitã = curcubetã shidzutã, moali; 2: oarfãn cãpãit = multu oarfãn, tiflupendar, fãrã cinushi n vatrã, fãrã zmeanã la cur, etc.; 3: stranj cãpãit = stranj aruptu, partal, recicu) *{ro: istovit; rupt de oboseală; istovit de râs} {fr: mort de rire, tari} {en: exhausted; tired of laughing}* ex: earam cãpãit di imnari; eara cãpãits, curmats; eara multu curmatã sh-cãpãitã; curcubetã heartã, cãpãitã (expr: shidzutã, moali) § ***cãpãiri/cãpãire*** (cã-pã-í-ri) sf cãpãiri (cã-pã-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-cãpãeashti (di copuslu tsi fatsi, di-arãdeari); ligusiri, hãrhãriri, cãhtiri, pãhãiri, cãchiniri, avursiri, apustusiri, curmari, pidipsiri, lãvrusiri, etc. *{ro: acţiunea de a (se) istovi; acţiunea de a râde în hohote} {fr: action de s'exténuer; de mourir de rire; évanouissement} {en: exhaust; roar with laughter}* § ***cãpuescu*** (cã-pu-ĭés-cu) (mi) vb IV cãpuii (cã-pu-íĭ), cãpueam (cã-pu-ĭámŭ), cãpuitã (cã-pu-í-tã), cãpuiri/cãpuire (cã-pu-í-ri) – (unã cu ***cãpãescu***) § ***cãpuit*** (cã-pu-ítŭ) adg cãpuitã (cã-pu-í-tã), cãpuits (cã-pu-ítsĭ), cãpuiti/cãpuite (cã-pu-í-ti) – (unã cu ***cãpãit***) ex: purta un stranj cãpuit (stranj aruptu, recicu) § ***cãpuiri/cãpuire*** (cã-pu-í-ri) sf cãpuiri (cã-pu-írĭ) – (unã cu ***cãpãiri***)
cãpãlahtu (cã-pã-láh-tu) sn – vedz tu ***cãtãlahtu***
cãpãmã (cã-pã-mắ) sm cãpãmadz (cã-pã-mádzĭ) – mãcari (ghelã turtseascã, dit chirolu veclju) cu carni di njel shi stãfidz *{ro: capama} {fr: étouffade} {en: kind of Turkish stew}*
cãpãrar (cã-pã-rárŭ) sm, sf – vedz tu ***caprã***
cãpãrleadzã (cã-pãr-leá-dzã) sf – vedz tu ***caprã***
cãpãrleatsã (cã-pãr-leá-tsã) sf – vedz tu ***caprã***
cãpãrledz (cã-pãr-lédzŭ) sn – vedz tu ***caprã***
cãpãtsãnã (cã-pã-tsắ-nã) sf – vedz tu ***cap***
cãperdã (cã-pér-dã) cãperdi/cãperde (cã-pér-di) shi cãperdzã (cã-pér-dzã) – cuvertã tsi s-bagã cu shauã sh-acoapirã schinãratlu-a calui (di-aradã partea di dinãpoi); cuvertã, cuverti *{ro: cuvertură, ibâncă} {fr: housse attachée au bât et qui couvre la croupe du mulet ou du cheval} {en: blanket covering the back or rump of a mule or a horse}*
cãperdhã (cã-pér-dhã) cãperdhi/cãperdhe (cã-pér-dhi) shi cãperdzã (cã-pér-dzã) – unã cu ***cãperdã***
cãpestru (cã-pés-tru) sn cãpeastri/cãpeastre (cã-peás-tri) – hãlatea faptã di funii i curãi tsi s-bagã pi caplu-a calui (a gumarlui, a mulãljei, etc.) tra s-lu ledz di vãrã stur (cãndu vrei si sta tu-un loc), s-lu fats si s-ducã cãtrã iu vrei tini cãndu lu ncalits, lu fats s-tragã unã amaxi, etc.; cãprestu, cãpestur; (fig: 1: cãpestru = itsi lucru tsi nu lu-alasã, lj-bagã cheadits, i-lj dzãtsi cãtã iu si s-ducã cariva; expr: 2: hiu bun ti la cãpestru = hiu bun mash tra s-lucredz cu caljlji sh-yumarljі; 3: l-tsãn (mini) cãpestrul = nu lj-alas mini oaminjlji s-facã tsi vor, lã dzãc mini cum s-facã; 3: dau (lu-alas) cãpestrul = mi-alas di lucrul tsi lu-aveam, di cumãndãrsirea tsi u fãtseam; 4: lj-bag cãpestru = lu-agãlisescu, lj-bag fãrnu la-atseali tsi fatsi; 5: nj-bag cãpestru = mi nsor, va-nj ljau unã nveastã tsi va-nj dzãcã tsi s-fac) *{ro: căpăstru} {fr: bride, licou; harnais de tête pour les chevaux ou les autres animaux qu'il est nécessaire de*

brider et de conduire} *{en: licol; bridle, halter}* ex: tradzi calu di cãpestru; loats cãpeastrili shi nchisits; l-deadi cãpestrul (expr: s-alãsã di lucrul tsi lu-avea tra s-urseascã tsiva, tra s-aveaglji eapili, etc.); tini hii trã la cãpeastri (expr: eshti bun mash tra s-lucredz cu caljlji, cu mulili, etc.); shtii cum s-tsãnã cãpestrul ghini (expr: shtii ghini s-lj-urseascã oaminjlji, s-lji cumãndãrseascã, s-lã dzãcã cum s-facã); tsãni-l di cãpestru (expr: dzã-lj s-isihãseascã, s-bagã un fãrnu la-atseali tsi fatsi); sh-bãgã sh-nãs cãpestrul (si nsurã sh-nãs) § ***cãprestu*** (cã-prés-tu) sn cãpreasti/cãpreaste (cã-preás-ti) – (unã cu ***cãpestru***) ex: cãprestul (fig: bana cu caljlji, mulili, etc.) easti bana-a mea § ***cãpestur*** (cã-pés-tur) sn cãpesturi (cã-pés-turĭ) – (unã cu ***cãpestru***) § ***cãpistrusescu*** (cã-pis-tru-sés-cu) (mi) vb IV cãpistrusii (cã-pis-tru-síĭ), cãpistruseam (cã-pis-tru-seámŭ), cãpistrusitã (cã-pis-tru-sí-tã), cãpistrusiri/cãpistrusire (cã-pis-tru-sí-ri) – bag cãpestru a calui (a gumarlui, etc.); cu curãili di la fãrnu sh-cãpestru, lj-aspun a calui (a gumarlui, etc.) tsi s-facã (iu si s-ducã, cãndu s-astãmãtseascã, etc.); bag frãnlu, nfãrnu, nfãrnedz, agãlisescu, agãlescu; (fig: cãpistrusescu = fac lucrili (s-neagã, s-creascã, si s-minã, etc.) cama peagalea, s-agãleascã; fac un lucru s-astãmãtseascã, si sta tu-un loc di-aclo iu s-minã; l-tsãn pri cariva tra s-nu facã un lucru; lu stãpuescu) *{ro: înfrâna, potoli}* *{fr: mettre le frein, brider; maîtriser, tempérer}* *{en: bridle, restrain}* ex: nu putu s-nã cãpistruseascã (fig: s-nã stãpueascã); nu putu si s-cãpistruseascã (fig: si s-tsãnã, si s-stãpueascã, si si nfrãneadzã); easti arãu om, nu s-cãpistruseashti (fig: nu s-tsãni di la lucri-arali) § ***cãpistrusit*** (cã-pis-tru-sítŭ) adg cãpistrusitã (cã-pis-tru-sí-tã), cãpistrusits (cã-pis-tru-sítsĭ), cãpistrusiti/cãpistrusite (cã-pis-tru-sí-ti) – (cal, gumar, mulã) tsi-lj s-ari bãgatã cãpestrul; tsi-lj s-ari dzãsã s-astãmãtseascã, tsi s-facã, iu si s-ducã, etc. *{ro: înfrânat; potolit}* *{fr: bridé; maîtrisé, tempéré}* *{en: bridled, restrained}* § ***cãpistrusiri/cãpistrusire*** (cã-pis-tru-sí-ri) sf cãpistrusiri (cã-pis-tru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un cal easti cãpistrusit *{ro: acţiunea de a înfrâna, de a potoli; înfrânare, potolire}* *{fr: action de mettre le frein, de brider; de maîtriser, de tempérer}* *{en: action of bridling, of restraining}* § ***cãpistruescu*** (cã-pis-tru-ĭés-cu) (mi) vb IV cãpistruii (cã-pis-tru-íĭ), cãpistrueam (cã-pis-tru-ĭámŭ), cãpistruitã (cã-pis-tru-í-tã), cãpistruiri/cãpistruire (cã-pis-tru-í-ri) – (unã cu ***cãpistrusescu***) § ***cãpistruit*** (cã-pis-tru-ítŭ) adg cãpistruitã (cã-pis-tru-í-tã), cãpistruits (cã-pis-tru-ítsĭ), cãpistruiti/cãpistruite (cã-pis-tru-í-ti) – (unã cu ***cãpistrusit***) § ***cãpistruiri/cãpistruire*** (cã-pis-tru-í-ri) sf cãpistruiri (cã-pis-tru-írĭ) – (unã cu ***cãpistrusiri***)

cãpestur (cã-pés-tur) sn – vedz tu ***cãpestru***

cãpic[1] (cã-pícŭ) sn – vedz tu ***cap***

cãpic[2] (cã-pícŭ) sm cãpits (cã-pítsĭ) – parã rusescu (a suta parti di rublã) *{ro: copeică}* *{fr: kopeck}* *{en: kopeck}* ex: u miscu un cãpic; dã-lj un cãpic shi s-fugã di-aoa

cãpidan (cã-pi-dánŭ) sm, sf – vedz tu ***cap***

cãpii/cãpie (cã-pí-i) sf – vedz tu ***cap***

cãpincã (cã-pín-cã) sf cãpintsi/cãpintse (cã-pín-tsi) – unã soi di arug cu lumãchi tsi au schini (tsi fatsi lilici albi shi yimishi njits, aroshi, multu anjurizmati, tsi suntu nostimi tu mãcari); yimisha faptã di-aestu arug; aznjurã, znjurã, amurã *{ro: zmeură}* *{fr: framboise}* *{en: raspberry}*

cãpisteari/cãpisteare (cã-pis-teá-ri) sf cãpisteri (cã-pis-térĭ) – unã cupanji njicã tu cari sã ntsearnã fãrina shi s-frimintã aloatlu; cupanji, cupanã, cupãnjitsã, copan *{ro: albie mică de făcut pâine}* *{fr: petite auge, maie, huche à farine}* *{en: small kneading trough}* ex: cãpistearea easti ma njicã di cupanji shi easti ti frimintari aloat

cãpistruescu (cã-pis-tru-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cãpestru***

cãpistruiri/cãpistruire (cã-pis-tru-í-ri) sf – vedz tu ***cãpestru***

cãpistruit (cã-pis-tru-ítŭ) adg – vedz tu ***cãpestru***

cãpistrusescu (cã-pis-tru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cãpestru***

cãpistrusiri/cãpistrusire (cã-pis-tru-sí-ri) sf – vedz tu ***cãpestru***

cãpistrusit (cã-pis-tru-sítŭ) adg – vedz tu ***cãpestru***

cãpitalj (cã-pi-táljĭŭ) sn – vedz tu ***cap***

cãpitan (cã-pi-tánŭ) sm, sf – vedz tu ***cap***

cãpitari/cãpitare (cã-pi-tá-ri) sf – vedz tu ***cap***

cãpitat (cã-pi-tátŭ) adg – vedz tu ***cap***

cãpitãnatã (cã-pi-tã-ná-tã) sf – vedz tu ***cap***

cãpitãnilji/cãpitãnilje (cã-pi-tã-ní-lji) sf cãpitãnilj (cã-pi-tã-níljĭ) – paradzlji tsi lã si da a furlor tra s-sãlãgheascã un sclav tsi lu-avea acãtsatã ninti; xagurauã, axagurauã, discumpãrari *{ro: răscumpărare, răsplată}* *{fr: rachat, rançon}* *{en: ransom, payment for buying the freedom of a prisoner}*

cãpitãnj (cã-pi-tắnjĭŭ) sn – vedz tu ***cap***

cãpitãnlãchi/cãpitãnlãche (cã-pi-tãn-lắ-chi) sf – vedz tu ***cap***

cãpitedz[3] (cã-pi-tédzŭ) vb I – vedz tu ***cap***

cãpitinj (cã-pi-tínjĭŭ) sn – vedz tu ***cap***

cãpitsã (cã-pí-tsã) sf cãpitsã (cã-pí-tsã) – stog di palji, di erghi sitsirati, uscati sh-adunati tu-un loc (trã hrana-a prãvdzãlor) tu cãmpu i uborlu-a omlui; cupitsã, copã *{ro: căpiţă, claie}* *{fr: petite meule de foin}* *{en: small haystack}* ex: earba u-adunai cãpitsã (stoguri); acumpãrai nã cãpitsã (stog) di earbã § ***cupitsã[1]*** (cu-pí-tsã) sf cupitsã (cu-pí-tsã) – (unã cu ***cãpitsã***) § ***copã[1]*** (có-pã) sf copi/cope (có-pi) – (unã cu ***cãpitsã***) ex: copã di earbã

cãpitsãnã (cã-pi-tsắ-nã) sf – vedz tu ***cap***

cãpitunj (cã-pi-túnjĭŭ) sn – vedz tu ***cap***

cãplãdisescu (cã-plã-di-sés-cu) vb IV cãplãdisii (cã-plã-di-síĭ), cãplãdiseam (cã-plã-di-seámŭ), cãplãdisitã (cã-plã-di-sí-tã), cãplãdisiri/cãplãdisire (cã-plã-di-sí-ri) – adavgu unã cumatã di pãndzã i stofã nãuntru-a unui stranj s-lu fac ma cãlduros (s-lu fac s-aravdã ma multu, s-lu-aspun ma pripsit, etc.); bag unã astari la un stranj; astãrusescu *{ro: căptuşi}* *{fr: doubler (un vêtement); garnir}* *{en: line (inside a garment)}* ex: cãplãdisii sultuclu § ***cãplãdisit*** (cã-plã-di-sítŭ) adg cãplãdisitã (cã-plã-di-sí-tã), cãplãdisits (cã-plã-di-sítsĭ), cãplãdisiti/cãplãdisite (cã-plã-di-sí-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã unã astari; astãrusit *{ro: căptuşit}* *{fr: doublé (un vêtement); garni}* *{en: lined (a garment)}* § ***cãplãdisiri/cãplãdisire*** (cã-plã-di-sí-ri) sf cãplãdisiri (cã-plã-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-cãplãdiseashti (s-bagã astari) la un stranj; cãplãdisiri *{ro: acţiunea de a căptuşi; căptuşire}* *{fr: action de doubler (un vêtement); de garnir}* *{en: action of lining (a garment)}*

cãplãdisiri/cãplãdisire (cã-plã-di-sí-ri) sf – vedz tu ***cãplãdisescu***

cãplãdisit (cã-plã-di-sítŭ) adg – vedz tu ***cãplãdisescu***

cãplãmã (cã-plã-mắ) sm cãplãmadz (cã-plã-mádzĭ) – palto lungu sh-gros purtat di turtsã tra s-lji afireascã di ploai sh-arcoari *{ro: manta turcească}* *{fr: manteau turc}* *{en: Turkish overcoat}*

cãpnjauã (cãp-njeá-ŭã) sf cãpnjei (cãp-njéĭ) – lucru lai shi gros (di cãrbuni) alãsat (ashtirnut) di fum pri mardzinea di nãuntru a sulinilor i a ugeaclui prit cari treatsi; bushtinã, fum, furitsinã, furidzinã, fulidzini *{ro: funingine}* *{fr: suie}* *{en: soot}*

cãpon (cã-pónŭ) sm – vedz tu ***cucot***

cãponj (cã-pónĭŭ) sm – vedz tu ***cucot***

cãpos (cã-pósŭ) adg – vedz tu ***cap***

cãpotã (cã-pó-tã) sf – vedz tu ***cap***

cãprar (cã-prárŭ) sm, sf – vedz tu ***caprã***

cãprãleadzã (cã-prã-leá-dzã) sf – vedz tu ***caprã***

cãprãriu (cã-prã-ríŭ) sm – vedz tu ***caprã***

cãpreatsã (cã-preá-tsã) sf – vedz tu ***caprã***

cãprestu (cã-prés-tu) sn – vedz tu ***cãpestru***

cãpricear (cã-pri-cĭárŭ) adg – vedz tu ***cãprici***

cãpricearcu (cã-pri-cĭár-cu) adg – vedz tu ***cãprici***

cãprici (cã-prícĭŭ) sn cãprici (cã-prí-ci) – unã mirachi lishoarã, naljurea, sh-niminduitã ghini tsi u-ari cariva; mirachi tsi yini aniorihta, tsi treatsi agonja shi s-alãxeashti lishor, fãrã multã minduiri; nazi, naji, fãrfudã, camomati, mutri *{ro: capriciu, naz}* *{fr: minauderie, caprice, inconstance, égarement}* *{en: whim, caprice}* ex: om cu cãprici § ***cãpricearcu*** (cã-pri-cĭár-cu) adg cãpricearcã (cã-pri-cĭár-cã), cãpriceartsã (cã-pri-cĭár-tsã) shi cãpriceartsi (cã-pri-cĭár-tsi), cãpriceartsi/cãpriceartse (cã-pri-cĭár-tsi) – tsi fatsi nãzi; tsi sta cu mutri; tsi easti anapud; cãpricear, nizearcu *{ro: capricios}* *{fr: capricieux}* *{en: capricious}* § ***cãpricear*** (cã-pri-cĭárŭ) adg cãpricearã (cã-pri-cĭá-rã), cãpriceari (cã-pri-cĭárĭ), cãpriceari/cãpriceare (cã-pri-cĭá-ri) –

(unã cu ***cãpricearcu***) § ***cãpritsusescu*** (cã-pri-tsu-sés-cu) vb IV cãpritsusii (cã-pri-tsu-síĭ), cãpritsuseam (cã-pri-tsu-seámŭ), cãpritsusitã (cã-pri-tsu-sí-tã), cãpritsusiri/cãpritsusire (cã-pri-tsu-sí-ri) – un lucru mi fatsi s-hiu cãpricearcu; mi fac cãpricearcu *{ro: deveni capricios}* *{fr: devenir capricieux}* *{en: become capricious}* § ***cãpritsusit*** (cã-pri-tsu-sítŭ) adg cãpritsusitã (cã-pri-tsu-sí-tã), cãpritsusits (cã-pri-tsu-sítsĭ), cãpritsusiti/cãpritsusite (cã-pri-tsu-sí-ti) – faptu cãpricearcu *{ro: devenit capricios}* *{fr: qui est devenu capricieux}* *{en: who became capricious}* § ***cãpritsusiri/cãpritsusire*** (cã-pri-tsu-sí-ri) sf cãpritsusiri (cã-pri-tsu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cãpritsusescu *{ro: acţiunea de a deveni capricios}* *{fr: action de devenir capricieux}* *{en: action of becoming capricious}*
cãprinã (cã-prí-nã) sf – vedz tu ***caprã***
cãprindzu (cã-prín-dzu) adg – vedz tu ***caprã***
cãprior[1] (cã-priórŭ) sm, sf – vedz tu ***caprã***
cãprior[2] (cã-priórŭ) sm cãpriori (cã-priórĭ) – (unã cu ***calar***[2])
cãprishti/cãprishte (cã-prísh-ti) sf – vedz tu ***cuprii***
cãpritsã (cã-prí-tsã) sf – vedz tu ***caprã***
cãpritsusescu (cã-pri-tsu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãprici***
cãpritsusiri/cãpritsusire (cã-pri-tsu-sí-ri) sf – vedz tu ***cãprici***
cãpritsusit (cã-pri-tsu-sítŭ) adg – vedz tu ***cãprici***
cãprulj (cã-prúljĭŭ) sn – vedz tu ***calar***[2]
cãprulji/cãprulje (cã-prú-lji) sf – vedz tu ***calar***[2]
cãpsalã (cãp-sá-lã) sf – vedz tu ***cãpsãlsescu***
cãpsãlsescu (cãp-sãl-sés-cu) (mi) vb IV cãpsãlsii (cãp-sãl-síĭ), cãpsãlseam (cãp-sãl-seámŭ), cãpsãlsitã (cãp-sãl-sí-tã), cãpsãlsiri/cãpsãlsire (cãp-sãl-sí-ri) – ardu lishor (cãt dau di ea, multi ori cu pira mash), fatsa-a unui lucru (chealea, perlji, stranjlu, etc.); pãlescu, pãrjescu, ghimtuescu, dugurescu; (fig: (lu, u, lji, li, etc.) cãpsãlsescu = (i) fur tsiva, ciulescu, ciunescu, ciuplescu, cãpsãlsescu, lu-arãd, lu-aplãnãsescu, lu-ancaltsu, lj-bag cãlupea, lj-bag cuvata, lj-trec tastrul di gushi, bag tu mãnica di la tãmbari; etc.; (ii) mi duc, fug (peascumta); (u, li) deapin, ciulescu, scarmin, spãstrescu, shpirtuescu, cãrtsãnescu; nj-ljau cicioarli dinanumirea; li tindu ciunili (cicioarili); nj-ljau pãrtãljli; u-angan cãtsaua; nj-frãngu (nj-arup) gusha (zverca); nj-ljau perlu, (ocljilj, zverca); etc. *{ro: pârli}* *{fr: flamber}* *{en: singe}* ex: sh-cãpsãlsi (sh-arsi) lãpudzli; ts-cãpsãlsish (tsã lu-arsish) perlu; lj-cãpsãlsi gumarlu (fig: lj-furã, lji lu-anvãrti, lji lu-agudi, lji lu-ahuli); cãpsãlsea-li (fig: fudz, aspealã-u, astindzi-u, deapinã-u) di-aoa § ***cãpsãlsit*** (cãp-sãl-sítŭ) adg cãpsãlsitã (cãp-sãl-sí-tã), cãpsãlsits (cãp-sãl-sítsĭ), cãpsãlsiti/cãpsãlsite (cãp-sãl-sí-ti) – tsi sh-ari arsã lishor fatsa (chealea, perlji, stranjlu, etc.); pãlit, pãrjit, ghimtuit, dugurit *{ro: pârlit}* *{fr: flambé}* *{en: singed}* § ***cãpsãlsiri/cãpsãlsire*** (cãp-sãl-sí-ri) sf cãpsãlsiri (cãp-sãl-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva (cariva) easti cãpsãlsit; pãliri, pãrjiri, ghimtuiri, duguriri; cãpsalã *{ro: acţiunea de a pârli; pârlire}* *{fr: action de flamber}* *{en: action of singeing}* § ***cãpsalã*** (cãp-sá-lã) sf cãpsãlj (cãp-sắljĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-cãpsãlseashti tsiva (cariva); urma (arana) tsi-armãni dupã tsi s-cãpsãlseashti (s-ardi lishor) tsiva; loc arsu; pãduri arsã; ardiri, ardeari; (fig: cãpsalã = arãdeari, minciunari, aplãnãsiri) *{ro: arsură, pârleală}* *{fr: brûlure}* *{en: burn, scald}* ex: cãpsalã (loc arsu, ardeari; icã fig: arãdeari, aplãnãsiri) anjurzeashti
cãpsãlsiri/cãpsãlsire (cãp-sãl-sí-ri) sf – vedz tu ***cãpsãlsescu***
cãpsãlsit (cãp-sãl-sítŭ) adg – vedz tu ***cãpsãlsescu***
cãpsescu (cãp-sés-cu) vb IV cãpsii (cãp-síĭ), cãpseam (cãp-seámŭ), cãpsitã (cãp-sí-tã), cãpsiri/cãpsire (cãp-sí-ri) – hiu sinfuni s-lu fac un lucru; mi fac di cãbuli; strãxescu tra si s-facã un lucru (ashi cum mi-am aduchitã cu cariva); sinfunipsescu, strãxescu, astrãxescu, strixescu, aprochi *{ro: consimţi, conveni, fi de acord}* *{fr: être d'accord, consentir, convenir}* *{en: agree, consent}* ex: cãpsirã (s-featsirã sinfuni) fratslji § ***cãpsit*** (cãp-sítŭ) adg cãpsitã (cãp-sí-tã), cãpsits (cãp-sítsĭ), cãpsiti/cãpsite (cãp-sí-ti) – tsi easti sinfuni tra si s-facã un lucru; tsi s-featsi di cãbuli; sinfunipsit, strãxit, astrãxit, strixit, aprucheat *{ro: care este de acord; consimţit, convenit}* *{fr: mis d'accord, consenti, convenu}* *{en: agreed, consented}* § ***cãpsiri/cãpsire*** (cãp-sí-ri) sf cãpsiri (cãp-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cãpseashti; sinfunipsiri, strãxiri, astrãxiri, strixiri, aprucheari *{ro: acţiunea de a fi de acord, de a consimţi, de a conveni; consimţire, convenire}* *{fr: action de se mettre d'accord, de consentir, de convenir; accord}* *{en: action of agreeing, of consenting; consent}*
cãpshanã (cãp-shĭá-nã) sf – vedz tu ***cãpshunã***
cãpshunã (cãp-shĭú-nã) sf cãpshuni/cãpshune (cãp-shĭú-ni) – plantã njicã, cu trup shcurtu tsi fatsi lãludz albi shi yimishi njits, aroshi, tsi-anjurdzescu multu mushat; poama faptã di aestã plantã; cãpshanã, cãrpãshinã, cãpushi, afrangã, frangã, frandzu, lulustrufã, lilishtrufã, gljurã *{ro: fragă, căpşună}* *{fr: fraise}* *{en: strawberry}* § ***cãpshanã*** (cãp-shĭá-nã) sf cãpshuni/cãpshune (cãp-shĭu-ni) – (unã cu ***cãpshunã***) § ***cãrpãshinã*** (cãr-pã-shí-nã) sf cãrpãshinj (cãr-pã-shínjĭ) – (unã cu ***cãpshunã***) § ***cãpushi***[2]***/cãpushe*** (cã-pú-shi) sf cãpushi/cãpushe (cã-pú-shi) – (unã cu ***cãpshunã***) ex: tu muntsãlj a noshtri cresc multi cãpushi (afrandzã); adunai cãpushi sh-feci glico
cãpsiri/cãpsire (cãp-sí-ri) sf – vedz tu ***cãpsescu***
cãpsit (cãp-sítŭ) adg – vedz tu ***cãpsescu***
cãpuescu (cã-pu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cãpãescu***
cãpuiri/cãpuire (cã-pu-í-ri) sf – vedz tu ***cãpãescu***
cãpuit (cã-pu-ítŭ) adg – vedz tu ***cãpãescu***
cãpulj (cã-púljĭŭ) sn – vedz tu ***cãpulji***
cãpulji/cãpulje (cã-pú-lji) sf cãpulji/cãpulje (cã-pú-lji) – partea cãrnoasã di dinãpoi shi di nsus a truplui di cal (i altã pravdã) namisa di shali shi coadã *{ro: crupă}* *{fr: croupe}* *{en: croup, rump (of horse)}* ex: aflã gardu? shi scãrchinã cãpulja gumarlu; bagã-mi cãvalã pri cãpulja-a calui; mulã grasã… truplu unã cu cãpulja; alinãm cãpulja di munti § ***cãpulj*** (cã-púljĭŭ) sn cãpulji/cãpulje (cã-pú-lji) – (unã cu ***cãpulji***)
cãpush[1] (cã-púshĭŭ) sn – vedz tu ***cãpushi***[1]
cãpush[2] (cã-púshĭŭ) sn – vedz tu ***cap***
cãpushi[1]***/cãpushe*** (cã-pú-shi) sf cãpushi/cãpushe (cã-pú-shi) – unã soi di bubulic (dit fumealja-a pangului) tsi s-hidzi cu caplu tu chealea-a prãvdzãlor (oilor, oaminjlor, etc.), tra s-lã sugã sãndzili cu cari bãneadzã (sh-cu sudzearea, poati s-alasã s-intrã tu sãndzili-a oaminjlor yets tsi pot s-lã da lãngori greali); cãpush, cãputs, cãrlej, cãcimor *{ro: căpuşă}* *{fr: tique, pou des brebis}* *{en: tick, cattle tick}* ex: cãpushili s-adunã pi oi; nã chirirã oili di cãpushi § ***cãpush***[1] (cã-púshĭŭ) sn cãpushi/cãpushe (cã-pú-shi) – (unã cu ***cãpushi***[1]) § ***cãputs*** (cã-pútsŭ) sn pl(?) – (unã cu ***cãpushi***[1]) § ***cãrlej*** (cãr-léjĭŭ) sm pl(?) – (unã cu ***cãpushi***[1])
cãpushi[2]***/cãpushe*** (cã-pú-shi) sf – vedz tu ***cãpshunã***
cãputari/cãputare (cã-pu-tá-ri) sf – vedz tu ***cãputã***
cãputat (cã-pu-tátŭ) adg – vedz tu ***cãputã***
cãputã (cã-pú-tã) sf cãputi/cãpute (cã-pú-ti) – partea di nsus shi di nãinti a pãputsãljei, a pãrpodiljei, cari acoapirã deadzitli di la cicior *{ro: căpută}* *{fr: empeigne}* *{en: vamp, upper (of shoes)}* § ***cãputedz*** (cã-pu-tédzŭ) (mi) vb I cãputai (cã-pu-táĭ), cãputam (cã-pu-támŭ), cãputatã (cã-pu-tá-tã), cãputari/cãputare (cã-pu-tá-ri) – bag cãputã nauã la pãputsa (pãrpodea) tsi s-ari aruptã; mirimitisescu cãputa-a pãputsãljei (a pãrpodiljei) *{ro: căputa}* *{fr: mettre des empeigne (à une chaussure); rempiéter (un bas)}* *{en: vamp}* ex: cãputedz pãrpodzli § ***cãputat*** (cã-pu-tátŭ) adg cãputatã (cã-pu-tá-tã), cãputats (cã-pu-tátsĭ), cãputati/cãputate (cã-pu-tá-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã unã cãputã nauã *{ro: căputat}* *{fr: (chaussure) à qui on a mis une empeigne nouvelle; rempiété (un bas)}* *{en: vamped}* ex: poartã pãrpodz cãputati § ***cãputari/cãputare*** (cã-pu-tá-ri) sf cãputãri (cã-pu-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-cãputeadzã pãrpodzli (pãputsãli) *{ro: acţiunea de a căputa}* *{fr: action de mettre des empeigne (à une chaussure); de rempiéter (un bas)}* *{en: action of vamping}*
cãputedz (cã-pu-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cãputã***
cãputs (cã-pútsŭ) sn – vedz tu ***cãpushi***[1]
cãradhi/cãradhe (cã-ra-dhi) sf cãrãdz(?) (cã-rắdzĭ) – unã cu ***cãradi***
cãradi/cãrade (cã-ra-dhi) sf – vedz tu ***cãravi***
cãrafã (cã-rá-fã) sf cãrafi/cãrafe (cã-rá-fi) – vas cu cari s-adutsi la measã apã, yin, etc. tra si s-toarnã tu scafi i yilii trã beari;

bucal, bucali, bujan, bujanã, garafã, mãtrac, mãtãrac, mãtãrã, cutrov, cãtruvã, birbilji, birbilj {ro: carafã} {fr: carafe, broc} {en: decanter, pitcher, jug} § ***garafã*** (gha-rá-fã) sf garãfi (gha-rắfĭ) shi garãhi (gha-rắhĭ) – (unã cu ***cãrafã***)

cãrag (cã-rágŭ) vb I cãrãgai (cã-rã-gáĭ), cãrãgam (cã-rã-gámŭ), cãrãgatã (cã-rã-gá-tã), cãrãgari/cãrãgare (cã-rã-gá-ri) – 1: mi-adun di pãltãri; cãmburyisescu, cãmburyipsescu, gribuescu, (mi) ncusor, (mi) ncusuredz, (mi) ncucushedz, (mi) strãmbu, (mi) mihrisescu; 2: armãn sãcat (olug) di mãnj i di cicioari; sãcãtipsescu, uludzescu {ro: ologi, încovoia} {fr: (se) cambrer, perclure} {en: bend, cripple} ex: s-cãrãgã (armasi sãcat), nu poati s-imnã § ***cãrãgat*** (cã-rã-gátŭ) adg cãrãgatã (cã-rã-gá-tã), cãrãgats (cã-rã-gátsĭ), cãrãgati/cãrãgate (cã-rã-gá-ti) – tsi s-adunã di pãltãri; tsi armasi sãcat; cãmburyisit, cãmburyipsit, gribuit, ncusurat, ncucushat, strãmbat, mihrisit; sãcat, olug, ulog {ro: ologit, încovoiat} {fr: cambré, perclus} {en: bent, crippled} ex: tsi tsãnj ciciorlu ashi, canda lu-ai cãrãgat (sãcat); easti cãrãgat (sãcat) di mãnj sh-di cicioari § ***cãrãgari/cãrãgare*** (cã-rã-gá-ri) sf cãrãgãri (cã-rã-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-adunã di pãltãri icã armãni sãcat (olug); cãmburyisiri, cãmburyipsiri, gribuiri, ncusurari, ncucushari, strãmbari, mihrisiri; sãcãtipsiri, uludziri {ro: acţiunea de a ologi, de a încovoia; ologi, încovoia} {fr: action de (se) cambrer, de rendre perclus; perclusion des jambes et de mains} {en: action of bending, of becoming cripple} § ***ncãrag*** (ncã-rágŭ) vb I ncãrãgai (ncã-rã-gáĭ), ncãrãgam (ncã-rã-gámŭ), ncãrãgatã (ncã-rã-gá-tã), ncãrãgari/ncãrãgare (ncã-rã-gá-ri) – (unã cu ***cãrag***) ex: si ncãrãgã (si ncusurã) fari; si ncãrãgarã (si strãmbarã) dãrmili; si ncãrãgã (armasi sãcat), nu poati s-imnã § ***ncãrãgat*** (ncã-rã-gátŭ) adg ncãrãgatã (ncã-rã-gá-tã), ncãrãgats (ncã-rã-gátsĭ), ncãrãgati/ncãrãgate (ncã-rã-gá-ti) – (unã cu ***cãrãgat***) § ***ncãrãgari/ncãrãgare*** (ncã-rã-gá-ri) sf ncãrãgãri (ncã-rã-gắrĭ) – (unã cu ***cãrãgari***)

cãragã (cã-rá-gã) sf – vedz tu ***cãrleagã***

cãrapã (cã-rá-pã) sf cãrapi/cãrape (cã-rá-pi) shi cãrãchi (cã-rắchĭ) – oasili-a caplui di om sh-di prãvdzã tsi ncljid nãuntru midua; cãpitsãnã, cãpãtsãnã, craniu, cafcalã, cafcã, cãrãfetã, cãrfetã, cocã, cofã {ro: craniu} {fr: crâne} {en: skull}

cãrari/cãrare (cã-rá-ri) sf cãrãri (cã-rắrĭ) – cali strimtã (di-aradã tu pãduri i munti) iu s-imnã mash pripadi i ncalar pi cal i mulã; pãrticã, cãlici, cãlitsã, cãlishoarã, munupati; (fig: cãrari = (i) dizligari, culai, cearei, ceare, trop; (ii) ileami, ileani, iljami, iljani, singilii, giudicatã; (iii) aradã, cijdii, dãrã, rãncai) {ro: cãrare, potecã} {fr: sentier} {en: (foot) path} ex: cãrarea (cãlicea) aestã ti scoati la cãshari; inshi tsaplu tu cãrari (pãrticã); alãsarã calea sh-lj-u deadirã cãrarea; fudzirã pi-a negurlor cãrari (cali); brãn mushat, cu cãrãri (fig: arãdz, cijdii) albi-aroshi; nu putea s-lji da vãrnã cãrari (fig: s-lj-aflã vãrã dizligari, vãrã trop); dã-lj nã cãrari (fig: dizligari) a aishtui lucru; cãrarea (fig: singilia, ileamea) a giudicatiljei § ***cãrãricã*** (cã-rã-rí-cã) sf cãrãritsi/cãrãritse (cã-rã-rí-tsi) – cãrari ma njicã sh-ma strimtã {ro: cărăruie} {fr: petit sentier} {en: small foot path} § ***cãrãrici/cãrãrice*** (cã-rã-rí-ci) sf cãrãrici/cãrãrice (cã-rã-rí-ci) – (unã cu ***cãrãricã***)

cãravi/cãrave (cã-rá-vi) sf cãrãyi (cã-rãyĭ) – vas mari (ghimii) tsi s-minã pi-amari cu pãndzili acãtsati di catardzi sh-pimti di vimtu; cãradi, catrig, catreg, catric, ghemii, ghimii, nai; (expr: canda-lj si nicarã cãrãyili = aspuni multu nvirinat, canda pãtsãrã carishti tsi znjii) {ro: corabie} {fr: bâtiment, navire, galère} {en: ship, vessel, galley} § ***cãradi/cãrade*** (cã-ra-dhi) sf cãrãdz(?) (cã-rădzĭ) – (unã cu ***cãravi***) § ***cãrãvyear*** (cã-rãv-yĭárŭ) sm cãrãvyeari (cã-rãv-yĭárĭ) – omlu tsi lucreadzã pri cãravi sh-u fatsi s-minã pri amari; naftu, cãrãvyiot, cãrãvuchil {ro: corăbier} {fr: matelot} {en: sailor} § ***cãrãvyiot*** (cã-rãv-yĭótŭ) sm cãrãvyiots (cã-rãv-yĭótsĭ) – (unã cu ***cãrãvyear***) – ***cãrãvuchil*** (cã-rã-vú-chilŭ) sm cãrãvuchilj (cã-rã-vú-chiljĭ) – (unã cu ***cãrãvyear***)

cãrã (cã-rắ) adgm cãradz (cã-rádzĭ) – hromã tsi da ca pi lai-arosh; murgu, caramuz, sumulai, mulj {ro: murg, negricios} {fr: noirâtre} {en: blackish, darkish} ex: un cal cãrã

cãrãbush (cã-rã-búshĭŭ) sm cãrãbush (cã-rã-búshĭ) – bubulic di hroma-a cãstãnjiljei, cu arpitli nduplicati pi-anumir, tsi easi cãtã tu nchisita-a meslui Mai shi s-hrãneashti cu frãndzã di arburi, lãludz, erghi, etc.; bumbunar, zãngãnar, junã {ro: cărăbuş} {fr: hanneton, scarabée} {en: cockroach}

cãrãcãcean (cã-rã-cã-cĭánŭ) sm, sf – vedz tu ***sãrcãcean***

cãrãcush[1] (cã-rã-cúshĭŭ) sm cãrãcush (cã-rã-cúshĭ – lãngoari (ftisi?) tsi s-aspuni cu umflarea-a ciciorlui di nãpoi a unui cal {ro: tumoare, umflătură la piciorul posterior a unui cal} {fr: tumeur, enflure au pied postérieur du cheval} {en: tumor, swelling of the back leg of a horse} § ***cãrãcush***[2] (cã-rã-cúshĭŭ) adg cãrãcushi/cãrãcushe (cã-rã-cú-shi), cãrãcush (cã-rã-cúshĭ), cãrãcushi/cãrãcushe (cã-rã-cú-shi) – (cal, eapã) tsi easti lãndzit di ofticã (ftisi, tihtã), unã lãngoari mulipsitoari di plimunj; ufticos, uhticos, ftisico, tihtos {ro: tuberculos} {fr: tuberculeux} {en: tuberculous}

cãrãcush[2] (cã-rã-cúshĭŭ) adg – vedz tu ***cãrãcush***[1]

cãrãdzelj (cã-rã-dzéljĭŭ) sn cãrãdzealji/cãrãdzealje (cã-rã-dzeá-lji) – partea di nsus a ciciorlui (cama multu di pravdã) ma nsus di dzinuclju sh-poati sh-cu-unã parti di trup; armu, bucã, coapsã, cipoc, buti, scheli {ro: coapsă} {fr: cuisse, paleron, flanc d'un cheval} {en: thigh, buttock, shoulder-blade}

cãrãfetã (cã-rã-fé-tã) sf cãrãfeti/cãrãfete (cã-rã-fé-ti) shi cãrãfets (cã-rã-fétsĭ) – partea di ma nsus a truplui di om iu s-aflã ncljisã midua (acupiritã prisuprã di per shi n fatsã cu oclji, nari, ureclji, gurã, etc.); oasili-a caplui di om sh-di prãvdzã tsi ncljid nãuntru midua; cap, cãrfetã, cãpitsãnã, cãpãtsãnã, craniu, cafcalã, cafcã, cãrapã, cocã, cofã, ciufutinã, ftinã, puscar, cãrtsunã, ciuturã, curcubetã; (expr: 1: cãrãfetã groasã (di crinã, di shinic, di tãgari, vurgãreascã) = om tsi nu para easti dishteptu, tsi-aducheashti greu, tsi easti cãpos, tsi u tsãni pi-a lui sh-atumtsea cãndu tuts alantsã dzãc altã soi, etc.; 2: ãnj talji cãrãfeta = nu-nj yini greu s-aduchescu; 3: u bag tu cãrãfetã = u-aduchescu sh-u bag ghini tu minti tra s-nu u-agãrshescu) {ro: craniu, cap} {fr: crâne, tête, caboche} {en: skull, head} ex: ahãt ãlj tãlja cãrãfeta (expr: ahãt putea el s-aducheascã); lo dauãli cãrãfets (capiti, cafcali, cranii) di mortu § ***cãrfetã*** (cãr-fé-tã) sf cãrfeti/cãrfete (cãr-fé-ti) shi cãrfets (cãr-fétsĭ) – (unã cu ***cãrãfetã***) § ***cãrtsunã*** (cãr-tsú-nã) sf cãrtsuni/cãrtsune (cãr-tsú-ni) – (unã cu ***cãrãfetã***) § ***ciufutinã*** (cĭu-fu-tí-nã) sf ciufutini/ciufutine (cĭu-fu-tí-ni) – (unã cu ***cãrãfetã***)

cãrãgaci (cã-rã-ghácĭŭ) sm cãrãgaci (cã-rã-ghácĭ) – (un di ma multili turlii di) arburi di cãmpu i pãduri (criscut adzã ma multu tu cãsãbadz ca arburi di mushiteatsã, analtu shi ndreptu, cu lemnul sãnãtos shi bun trã fãtsearea-a momilei di casã, cu coaja suptsãri shi ischi, sh-cu cu frãndzãli uvali (ca oulu) tsi au dintsã njits di mardzini); cãrgaci, ulmu, melj {ro: ulm} {fr: ormeau} {en: elm} ex: s-angãrlimã pri un trup di cãrãgaci § ***cãrgaci*** (cãr-ghácĭŭ) sm cãrgaci (cãr-ghácĭ) – (unã cu ***cãrãgaci***)

cãrãgari/cãrãgare (cã-rã-gá-ri) sf – vedz tu ***cãrag***

cãrãgat (cã-rã-gátŭ) adg – vedz tu ***cãrag***

cãrãghaci (cã-rã-ghácĭŭ) sm cãrãghaci (cã-rã-ghácĭ) – unã cu ***cãrãgaci***

cãrãlush (cã-rã-lúshĭŭ) sn – vedz tu ***cãlãrush***[1]

cãrãm (cã-rắmŭ) sn cãrãmi(?) (cã-rắmĭ) icã cãrãmuri(?) (cã-rắ-murĭ) – unã soi di cealmã (ca unã distimeli) tsi s-anvãrteashti di-aushanj deavãrliga di cap i di cãciulã; cealmã, sãrichi, cipã, crãm, shirvet, shirveti, pap {ro: un fel de cealmă} {fr: coiffure chez les vieillards; pièce d'étoffe enroulée autour de leurs tête ou de leur chapeau; sorte de turban} {en: a kind of turban} § ***crãm*** (crắmŭ) sn crãmi(?) (crắmĭ) icã crãmuri(?) (crắ-murĭ) – (unã cu ***cãrãm***)

cãrãmãnjolã (cã-rã-mã-njĭó-lã) sf – vedz tu ***caramanghiolã***

cãrãndanã (cã-rãn-dá-nã) sf cãrãndãnj (cã-rãn-dắnjĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãrãntanã***[2]

cãrãndii/cãrãndie (cã-rãn-dí-i) sf cãrãndii (cã-rãn-díĭ) – lucrili di n casã (ma multu stranji veclji i lucri njits, adunati stog sh-fãrã aradã) cari fac parti dit avearea shi cãtãndia-a lui; lucrili tsi li poartã omlu cãndu s-mutã cu casa; lucrili tsi li poartã omlu tu baulã (sfinduchi, validzã, etc.) cãndu s-dutsi iuva cali; catrafusi, pleacicã, cãrcãndã, cãlãbãlãchi, sartsinã, furtii {ro:

catrafuse, bagaj} {fr: frusques, nippes, cliques et claques, bagages} {en: one's traps and sticks, baggage} ex: lja-ts cãrãndiili (tuti lucrili) sh-fudz

cãrãntanã[1] (cã-rãn-tá-nã) sf – vedz tu ***cioc***[2]

cãrãntanã[2] (cã-rãn-tá-nã) sf cãrãntãnj (cã-rãn-tắnjĭ) – parã tsi nu-ahãrzeashti mari lucru; parã di bãcãri cu njicã tinjii; mitilic, gãlãgan, mangãrã, mãngãrã, mãngãr, mãngãri, angãrmari, ngãrmari, gãrmari, gãzetã {ro: gologan, monedă de aramă} {fr: monnaie de cuivre} {en: copper coin} ex: caplu-ts nu fatsi nitsi unã cãrãntanã

cãrãntani/cãrãntane (cã-rãn-tá-ni) sf – vedz tu ***cioc***[2]

cãrãnti (cã-rắn-ti) sm cãrãntsã (cã-rắn-tsã) – arburi analtu di pãduri, cu frundza uvalã (tsi ari forma-a oului) shi lemnul ca albu, scliro, sãnãtos tsi easti bun trã fãtsearea di adãrãminti, casi, puntsã, etc.; njits alumãchi di cãrinti tsi s-da ca mãcari a edzlor; crãnti, shcodã, scodã, gaber, gavru, carpin {ro: carpen; mici rămurele ce se dau ca mâncare iezilor} {fr: charme, petits rameaux de charme qu'on donne aux chevreaux à manger} {en: hornbeam, ironwood; small hornbeam branches given as food to the little goats} ex: s-pari degã di cãrinti (carpin) § ***crãnti*** (crắn-ti) sm crãntsã (crắn-tsã) – (unã cu ***cãrãnti***)

cãrãricã (cã-rã-rí-cã) sf – vedz tu ***cãrari***

cãrãrici/cãrãrice (cã-rã-rí-ci) sf – vedz tu ***cãrari***

cãrãtor (cã-rã-tórŭ) adg cãrãtoari/cãrãtoare (cã-rã-toá-ri), cãrãtori (cã-rã-tórĭ), cãrãtoari/cãrãtoare (cã-rã-toá-ri) – avigljitor (pãndar, dãrgat, puljac, pãdzitor, strajã) di noapti; omlu tsi dishteaptã dit somnu atselj tsi-l bãgarã tu lucru (crishtinjli tra s-ducã la bisearicã, etc.); crahtu, pãzvan, pãzvandu {ro: păzitor de noapte} {fr: guarde (crieur) de nuit} {en: night watchman} § ***crahtu*** (cráh-tu) sm crahtsi (cràh-tsi) – omlu (avigljitorlu di noapti) tsi-lj dishteaptã crishtinjli dit somnu sh-lj-acljamã si s-ducã la bisearicã; cãrãtor {ro: păzitorul de noapte care trezeşte creştinii din somn şi-i invită la biserică} {fr: crieur de nuit qui éveille les chrétiens et les invite à l'église} {en: night watchman who wakes up the Christians to go to church}

cãrãulã (cã-rã-ú-lã) sf – vedz tu ***cãrãuli***

cãrãulã (cã-rã-ú-lã) sf – vedz tu ***cãrãuli***

cãrãulgi (cã-rã-ul-gí) sm – vedz tu ***cãrãuli***

cãrãuli/cãrãule (cã-rã-ú-li) sf cãrãulj (cã-rã-úljĭ) – om i ceatã di oaminj (stratiots) tsi alagã tu locuri (cãljuri) tra s-veadã tsi s-fatsi (ma s-aibã dushmanj, furi, etc.); un (multi ori un stratiot) tsi-aveaglji tsiva (un loc, unã cali, unã casã, etc.); atsea tsi fatsi cariva tsi aveaglji; caraulã, cãrãulã, cãrãulgi, caracoli, culuchi, avigljitor, avlighitor, vigljitor, viglã, strajã, nubici {ro: patrulă; strajă, sentinelă} {fr: patrouille; garde, sentinelle} {en: patrol; guard, sentry} ex: shadi Costa cãrãuli (caracoli, di-aveaglji); cãrãulea (straja) mi-aduchi § ***caraulã*** (ca-ra-ú-lã) sf carauli/caraule (ca-ra-ú-li) – (unã cu ***cãrãuli***) ex: treatsi caraula (caracolea) § ***cãrãulã*** (cã-rã-ú-lã) sf cãrãuli/cãrãule (cã-rã-ú-li) – (unã cu ***cãrãuli***) ex: aveaglji cãrãulã (fatsi strajã); cãrãula (straja) nu mi vidzu § ***caracoli/caracole*** (ca-ra-có-li) sf caracolj (ca-ra-cóljĭ) – (unã cu ***cãrãuli***) ex: treatsi caracolea; easti caracoli di gindãrmadz § ***culuchi/culuche*** (cu-lú-chi) sf culuchi (cu-lúchĭ) – (unã cu ***cãrãuli***) ex: treatsi culuchea (caracolea); mi-acãtsã culuchea (cãrãulea) noaptea; ti lja culuchea cara s-ti veadã noaptea fãrã fineri § ***cãrãulgi*** (cã-rã-ul-gí) sm cãrãulgeadz (cã-rã-ul-gĭádzĭ) – om tsi fatsi parti dit unã ceatã di oaminj tsi-alagã cãrãulã (caracoli); om (stratiot) tsi-aveaglji tsiva (un loc, unã cali, unã casã, etc.); cãrãulã, cãrãuli, caracoli, avigljitor, avlighitor, vigljitor, viglã, strajã, nubici {ro: strajă, sentinelă} {fr: garde, sentinelle} {en: guard, sentry} § ***cãrãulsescu*** (cã-rã-ul-sés-cu) (mi) vb IV cãrãulsii (cã-rã-ul-síĭ), cãrãulseam (cã-rã-ul-seámŭ), cãrãulsitã (cã-rã-ul-sí-tã), cãrãulsiri/cãrãulsire (cã-rã-ul-sí-ri) – stau di-aveglju tsiva; fac strajã; stau cãrãuli {ro: sta de veghe} {fr: être de garde, veiller} {en: stand guard, watch} ex: mutrita a ljei cãrãulseashti (aveaglji, sta di-aveaglji) § ***cãrãulsit*** (cã-rã-ul-sítŭ) adg cãrãulsitã (cã-rã-ul-sí-tã), cãrãulsits (cã-rã-ul-sítsĭ), cãrãulsiti/cãrãulsite (cã-rã-ul-sí-ti) – tsi easti avigljat {ro: vegheat, urmărit cu vederea} {fr: qui est sous veille} {en: watched} ex: tini fush cãrãulsit (vidzut sh-bãgat oarã tsi fãtseai) § ***cãrãulsiri/cãrãulsire*** (cã-rã-ul-sí-ri) sf cãrãulsiri (cã-rã-ul-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un cãrãulseashti {ro: acţiunea de a sta de veghe; veghere, strajă} {fr: action d'être de garde, de veiller} {en: action of standing guard, of watching}

cãrãulsescu (cã-rã-ul-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cãrãuli***

cãrãulsiri/cãrãulsire (cã-rã-ul-sí-ri) sf – vedz tu ***cãrãuli***

cãrãulsit (cã-rã-ul-sítŭ) adg – vedz tu ***cãrãuli***

cãrãvani/cãrãvane (cã-rã-vá-ni) sf – vedz tu ***cãrvani***

cãrãvelj (cã-rã-véljŭ) sm cãrãvelj (cã-rã-véljĭ) – pulj di pãduri cu dintana galbinã chipitoasã shi peanili ca lãi-verdzã ncljisi (tsi sh-u-adutsi multu cu njerla sh-cari dutsi earna tu locurli ma caldi); gãrãvelj {ro: graur} {fr: étourneau, sansonnet} {en: starling} ex: fustaneli lãi, cãrãvelj (ca atsea di cãrãvelj)

cãrãvidã (cã-rã-ví-dã) sf cãrãvidz (cã-rã-vídzĭ) – prici di apã dultsi (tsi nu easti pescu), tsi ari un trup moali anvãlit di unã cãpachi corcanã, cari s-fatsi arosh cãndu easti hertu, cu-unã pãnticã ca unã aradã di neali, cu ma multi preclji di cicioari cu cari imnã di-arada cãtrã nãpoi sh-di cari, prota preaclji easti ca un cljashti; arac, rac, hãrhidã, cãvur, cavur, cavru {ro: rac} {fr: écrevisse} {en: (fresh water) crayfish} ex: fudzi ca uvreulu di cãrãvidã (arac, cavru)

cãrãvidhã (cã-rã-ví-dhã) sf cãrãvidz (cã-rã-vídzĭ) – unã cu ***cãrãvidã***

cãrãvuchil (cã-rã-vú-chilŭ) sm – vedz tu ***cãravi***

cãrãvyear (cã-rãv-yĭárŭ) sm – vedz tu ***cãravi***

cãrãvyiot (cã-rãv-yĭótŭ) sm – vedz tu ***cãravi***

cãrbatsã (cãr-bá-tsã) sf – vedz tu ***gãrbaci***[1]

cãrbã (cắr-bã) sf cãrbi/cãrbe (cắr-bi) – vas mari di lemnu tu cari s-bagã yimishi (auã), tra s-chiseadzã shi si s-aprindã, la fãtearea-a yinlui (a arãchiiljei, etc.); gãrbã, cãrblã, crãblã, hrãblã {ro: tocitoare; cadă} {fr: pressoir; cuveau, tine} {en: press (wine, cider); vat} § ***gãrbã*** (gắr-bã) sf gãrbi/gãrbe (gắr-bi) – (unã cu ***cãrbã***) ex: avea gãrbili mplini di-auã § ***cãrblã*** (cắr-blã) sf cãrbli/cãrble (cắr-bli) – (unã cu ***cãrbã***) § ***crãblã*** (crắ-blã) sf crãbli/crãble (crắ-bli) – (unã cu ***cãrbã***) ex: cãsnaclu-i ca un cosh i crãblã mari § ***hrãblã*** (hrắ-blã) sf hrãbli/hrãble (hrắ-bli) – (unã cu ***cãrbã***) ex: tu hrãblã s-chiseadzã auã sh-deapoea s-arucã tu buti

cãrblã (cắr-blã) sf – vedz tu ***cãrbã***

cãrbunami/cãrbuname (cãr-bu-ná-mi) sf – vedz tu ***cãrbuni***

cãrbunar (cãr-bu-nárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***cãrbuni***

cãrbunãrii/cãrbunãrie (cãr-bu-nã-rí-i) sf – vedz tu ***cãrbuni***

cãrbunãrlichi/cãrbunãrliche (cãr-bu-nãr-lí-chi) sf – vedz tu ***cãrbuni***

cãrbuni/cãrbune (cãr-bú-ni) sm cãrbunj (cãr-búnjĭ) – lucru, ca unã soi di cheatrã, sumulai sh-tsi s-frãndzi lishor, cari s-aflã tu loc shi ardi cãndu-lj dai foc; ashi cum s-fatsi jarlu cãndu luastindzi cu apã sh-arãtseashti; chiumuri; (expr: 1: (lai) ca cãrbunili; cãrbuni = tsi easti lai tu fatsã, trup i suflit; 2: stau (shed) ca pi cãrbunj = nu pot si stau isih; mizi ashteptu si s-facã un lucru; nu mi tsãni (nu mi-ari, nu mi-acatsã, nu mi-aflã) loclu; 3: s-fatsi cãrbuni = ardi multu pãnã s-fatsi cãrbuni; 4: cãrbuni nvilit; cãrbuni astimtu = om ipucrit, ascumtu, tsi mindueashti unã sh-tsã spuni altã, jar acupirit) {ro: cărbune} {fr: charbon} {en: coal} ex: avum cãrbunj tutã earna; cãrbunjlji di cupaci tsãn multu; drats lãi ca cãrbunili (expr: lãi tu trup sh-tu fatsã); lã-i inima cãrbuni (expr: cu suflitlu lai, arãi); afirea-ti di el cã easti cãrbuni nvilit (expr: ipucrit); easti lai ca cãrbunili § ***cãrbunami/cãrbuname*** (cãr-bu-ná-mi) sf fãrã pl – stog (mari) di cãrbunj {ro: cărbuni mulţi} {fr: grande quantité de charbon} {en: large quantity of coal} § ***cãrbunar*** (cãr-bu-nárŭ) sm, sf, adg cãrbunarã (cãr-bu-ná-rã), cãrbunari (cãr-bu-nárĭ), cãrbunari/cãrbunare (cãr-bu-ná-ri) – omlu tsi-adarã cãrbunjlji tu pãduri; omlu tsi scoati cãrbunjlji dit loc; omlu tsi fatsi emburlichi cu cãrbunjlji {ro: cărbunar} {fr: marchand de charbon} {en: coal maker, coal miner, coal vendor} § ***cãrvãnar***[2] (cãr-vã-nárŭ) sm cãrvãnari (cãr-vã-nárĭ) – (unã cu ***cãrbunar***) § ***cãrbunãrlichi/cãrbunãrliche*** (cãr-bu-nãr-lí-chi)

sf cãrbunãrlichi (cãr-bu-nãr-líchĭ) – tehnea di-adrari cãrbuni; fãtseari emburlichi cu cãrbunjlji; ducheanea iu s-vindu cãrbunjlji; cãrbunãrii *{ro: meseria de cărbunar, cărbunărie}* *{fr: métier de faire, exploiter ou vendre le charbon}* *{en: charcoal kiln; coal mining; trading with coal}* § ***cãrbunãrii/cãrbunãrie*** (cãr-bu-nã-rí-i) sf cãrbunãrii (cãr-bu-nã-ríĭ) – loclu iu s-fac i s-vindu cãrbunj; cãrbunãrlichi; chiumurgirii *{ro: cărbunărie}* *{fr: place où on fait, on vend des charbons}* *{en: place where the coal is made or sold}* § ***ncãrbun*** (ncãr-búnŭ) (mi) vb I ncãrbunai (ncãr-bu-náĭ), ncãrbunam (ncãr-bu-námŭ), ncãrbunatã (ncãr-bu-ná-tã), ncãrbunari/ncãrbunare (ncãr-bu-ná-ri) – murdãripsescu pri cariva (lu umplu, l-fac) di cãrbunj; aruc cãrbunj tu foc; mintescu cãrbunjlji dit foc *{ro: murdări de cărbuni; face ceva cu cărbunii}* *{fr: (se) sâlir de charbon; faire quelque chose avec le charbon}* *{en: get dirty with coal; do something with the coal}* ex: s-avea ncãrbunatã (lãvushitã, faptã, umplutã di cãrbunj) ca un tãrbosh; ncãrbunã foclu (minti cãrbunjlji dit foc; bagã cãrbunj tu foc) § ***ncãrbunat*** (ncãr-bu-nátŭ) adg ncãrbunatã (ncãr-bu-ná-tã), ncãrbunats (ncãr-bu-nátsĭ), ncãrbunati/ncãrbunate (ncãr-bu-ná-ti) – tsi s-ari murdãripsitã di cãrbuni; (foclu) tsi easti mintit i s-ari mãritã cu adãvgarea di cãrbunj *{ro: murdărit de cărbuni}* *{fr: sâli de charbon}* *{en: who got dirty with coal}* § ***ncãrbunari/ncãrbunare*** (ncãr-bu-ná-ri) sf ncãrbunãri (ncãr-bu-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cãrbunã tsiva *{ro: acţiunea de a murdări de cărbuni; de a face ceva cu cărbunii}* *{fr: action de (se) sâlir de charbon; de faire quelque chose avec le charbon}* *{en: acrion of getting dirty with coal; of doing something with the coal}*

cãrbush[1] (cãr-búshĭŭ) sm pl(?) – hãlati tri turtsearea-a lãnãljei (adrat ca unã prãjinã cu un fuljor la un capit dit cari muljarea tradzi lãnã cu mãna putsãnã cãti putsãnã, tra s-u shutsã shi s-u facã hiri cu agiutorlu-a unu fus); furcã di turtseari, furcã, culistrã, dihalã, drugã *{ro: furcă (de tors)}* *{fr: quenouille}* *{en: distaff}*

cãrbush[2] (cãr-búshĭŭ) sm pl(?) – guguci di misur (curat di gãrnutsã) *{ro: ştiulete de porumb}* *{fr: rafle, râpe du maïs, èpi de maïs dépouillé de la graine}* *{en: corn cob without the grains}*

cãrc! (cắrcŭ) inter – zbor cu noima: "nu scoati nitsiun grai din gurã" (nitsi macar un *cãrc*!) *{ro: interjecţie care arată că cineva nu scoate niciun sunet, niciun grai}* *{fr: interjection signifiant: "ne pas dire aucun mot"}* *{en: interjection meaning: "without uttering a single word"}* ex: va ti batã, *cãrc*! s-nu fats § ***cãh!*** (cắhŭ) inter – (unã cu ***cãrc!***) § ***crãc!*** (crắcŭ) inter – (unã cu ***cãrc!***) § ***gãh!*** (gắhŭ) inter – zbor cari caftã s-aspunã vrondul faptu di adiljaticlu dit soni a unui om cari moari dinapandiha; mãh!, cãrc, cãh *{ro: interjecţie care imită sunetul ultimei respiraţii a unui om care moare subit}* *{fr: interjection qui imite le son de la dernière expiration de quelqu'un qui meurt subitement}* *{en: interjection imitating the sound of a man's dying breath}* ex: nitsi gãh! nu featsi porcul, muri fãrã di hãsap

cãrcangi/cãrcange (cãr-cán-gi) sf cãrcãngi (cãr-cãn-gi) – unã soi di earbã-analtã cu lilici albi-vinjiti sh-cu-unã parti dit trup ngrupatã tu loc tsi fatsi umflãturi tu locuri-locuri (mãri ca mearili), mplini di niziste (colã) shi multu gustoasi sh-hrãnitoari cãndu s-mãcã coapti, pãrjiliti i hearti tu mãcãruri; njedzlu-a loclui; curcaci, cartofi, pãtatã, patatã, pãpati, cumpiri, bãrboalji, bots *{ro: cartof}* *{fr: pomme de terre}* *{en: potato}* ex: cãrcãngi hearti cu carni § ***curcaci/curcace*** (cur-cá-ci) sf curcãci (cur-cắci) – (unã cu ***cãrcangi***)

cãrcari[1]***/cãrcare*** (cãr-cá-ri) sf – vedz tu ***ncarcu***[1]

cãrcari[2]***/cãrcare*** (cãr-cá-ri) sf – vedz tu ***ncarcu***[2]

cãrcat[1] (cãr-cátŭ) adg – vedz tu ***ncarcu***[1]

cãrcat[2] (cãr-cátŭ) adg – vedz tu ***ncarcu***[2]

cãrcãlets (cãr-cã-létsŭ) sm – vedz tu ***carcalec***

cãrcãlji/cãrcãlje (cãr-cắ-lji) sf pl – gãrnutsã di misur uscat tsi s-mãcã dupã tsi suntu fripti pri foc (umflati sh-cripati di sh-u-aduc cu lilici albi); pofchi (pl), pufchi (pl), pãpãduli *{ro: floricele de porumb}* *{fr: grains de maïs grillé}* *{en: popcorn}*

cãrcãm (cãr-cắmŭ) sm cãrcãmeanj (cãr-cã-meánjĭ) – cal tsi easti aush, tsi nu pari s-hibã bun trã tsiva; saraval *{ro: cal prăpădit, mârţoagă}* *{fr: vieux cheval; rosse, haridelle}* *{en: wretched, miserable, worthless horse, jade, old nag}*

cãrcãndã (cãr-cãn-dắ) sm cãrcãndadz (cãr-cãn-dadzĭ) – lucrili tsi li poartã omlu tu baulã (sfinduchi, validzã, etc.) cãndu s-dutsi iuva cali; lucrili di casã sh-di cati dzuã (multi di eali adunati stog sh-fãrã aradã) tsi li poartã omlu cu el cãndu s-mutã dit unã casã tu altã; pleacicã, catrafusi, cãlãbãlãchi, cãrãndii, sartsinã, furtii *{ro: catrafuse, bagaj}* *{fr: bagages}* *{en: baggage}*

cãrcãrari/cãrcãrare (cãr-cã-rá-ri) sf – vedz tu ***cãcãredz***[1]

cãrcãrat (cãr-cã-rátŭ) adg – vedz tu ***cãcãredz***[1]

cãrcãredz (cãr-cã-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cãcãredz***[1]

cãrcãridzari/cãrcãridzare (cãr-cã-ri-dzá-ri) sf – vedz tu ***cãcãredz***[1]

cãrcãridzat (cãr-cã-ri-dzátŭ) adg – vedz tu ***cãcãredz***[1]

cãrcãshinã (cãr-cã-shí-nã) sf cãrcãshinj (cãr-cã-shínjĭ) – cumatã aruptã dit unã pãndzã; lucru di pãndzã aruptã sh-disicatã; lucru veclju sh-purtat di pãndzã (stranj, cãmeashi, fustani, etc.); pãrtalã, pãrtalji, cãrpã, shoganã, shuganã, pãciu-rã, pãcivurã, recichiu, ciolj, letscã, peaticã, peatic, peticã, petic *{ro: cârpă, zdreanţă}* *{fr: loque, haillon, guenilles}* *{en: rag, tattered garment}*

cãrcealiu (cãr-cea-líŭ) – arcoari multu mari (greauã, psof); dzer, dzider, dzeadzir, virver, viriu, tseafi, tsicnã, arãtsimi, cingrimi, tsingrimi *{ro: ger}* *{fr: froid glacial, froid noir}* *{en: bitter cold}*

cãrcheauã[1] (cãr-chĭá-ŭã) sf cãrcheali/cãrcheale (cãr-chĭá-li) – nel (vãrtos, di metal) cu cari s-acatsã cãtinarli (alsidzli, singirli, etc.) tra sã ncljiadzã unã ushi (poartã, sinduchi, etc.); cãrchelj, cãrtelj (expr: lj-trec cãrcheaua/cãrcheljlu di nari = fatsi tut tsi-lj dzãc mini, ca ursa cu cingheljlu di nari) *{ro: belciug, verigă, inel}* *{fr: anneau (de metal)}* *{en: ring (of metal)}* ex: dã-nj doauã cãrcheali (cãrtelj) di ushi § ***cãrchelã*** (cãr-chĭé-lã) sf cãrcheali/cãrcheale (cãr-chĭá-li) – (unã cu ***cãrcheauã***[1]) § ***cãrchelj*** (cãr-chĭéljĭŭ) sn cãrchealji/cãrchealje (cãr-chĭá-lji) – (unã cu ***cãrcheauã***[1]) ex: lj-tricu cãrcheljlu di nari (expr: fatsi tsi va cu el candalj-tricu nelu di nari ca la unã ursã)

cãrcheauã[2] (cãr-chĭá-ŭã) sf cãrcheali/cãrcheale (cãr-chĭá-li) – 1: cumatã di lemnu (shcop, bãstuni, etc.) pri cari s-bagã seamni (tãljituri cu cutsutlu) tra si s-tsãnã isapea di cãti ori s-fatsi un lucru (cãts njelj s-amintã, cãts paradz ãlj dãm a unui, cãti dzãli lucreadzã cariva, etc.); arãbush, rãbush, arãboj, cãrnici; 2: gãr-gãlan, gãrgãljan, gãrgãlac, gãrginar, gãrcinar, gãrgal, grumadz, gurmadz, gushi *{ro: răboj; gâtlej}* *{fr: encoche; gosier}* *{en: notched stick, tally; throat}* ex: ca s-li treacã tuti tu cãrcheauã (arãbush); lj-arucã multu tu cãrcheauã (gãrgãlan)

cãrchelã (cãr-chĭé-lã) sf – vedz tu ***cãrcheauã***[1]

cãrchelj (cãr-chĭéljĭŭ) sn – vedz tu ***cãrcheauã***[1]

cãrcheri/cãrchere (cãr-ché-ri) sf – vedz tu ***cãlcheri***

cãrchin (cãr-chínŭ) sm – vedz tu ***hãrchin***

cãrciliu (cãr-ci-líŭ) sn cãrciliuri (cãr-ci-lí-urĭ) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); ncãrciliu, angheauã, cacealiu, creashtic, creashtid, creashtit, cuculj, culmã, chiscu, cingãrliu, cipit, ciucã, ciulubet, ciuciulã, ciumã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, chirchinedz, chipitã, mitcã, mãyeauã, gucilii, gugiulii *{ro: creştet}* *{fr: cime, sommet}* *{en: summit, top (of tree)}* ex: shidzu ãn cãrciliu pi fag; cãrciliurli (creashtitili) a muntsãlor; cãrciliulu (creashtitlu) a caplui § ***ncãrciliu*** (ncãr-ci-líŭ) sn ncãrciliuri (ncãr-ci-lí-urĭ) – (unã cu ***cãrciliu***) ex: mi-alinai ncãrciliu

cãrciljari/cãrciljare (cãr-ci-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***cãrshelj***[1]

cãrciljat (cãr-ci-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***cãrshelj***[1]

cãrciljedz (cãr-ci-ljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***cãrshelj***[1]

cãrciljos (cãr-ci-ljĭósŭ) adg – vedz tu ***cãrshelj***[1]

cãrcinar (cãr-ci-nárŭ) sn cãrcinari/cãrcinare (cãr-ci-ná-ri) – partea (di ningã oslu di la ciciorlu di dinãpoi) di cari sã spindzurã oaea (njelu, capra) dupã tsi easti tãljatã sh-bilitã di

cheali *{ro: tars; partea de lângă arşic a piciorului din spate al unei oi, etc. jupuite de piele şi de care poate fi atârnat animalul tăiat} {fr: tarse} {en: tarsus}* ex: nimaljlu di cãrcinar si-aspindzurã

cãrcior (cãr-cĭórŭ) sm cãrciori (cãr-cĭórĭ) – durearea yii sh-mari tsi u-aducheasti omlu (calu) cãndu-lj s-acatsã ciciorlu (mãna, etc.) di-lj yini si s-turculeascã mpadi, si sh-minã mushcljilj (di la cicior, mãnã), etc. pãnã sã-lj treacã durearea *{ro: cârcel (de cal)} {fr: crampe} {en: cramp}*

Cãrciun (Cãr-cĭúnŭ) sm fãrã pl – vedz tu ***Crãciun***[1]

cãrclic (cãr-clícŭ) sm – vedz tu ***cãtsit***

cãrcmi/cãrcme (cãrc-mi) sf pl – vedz tu ***cracmi***

cãrcoci (cãr-cócĭŭ) sn cãrcoaci/cãrcoace (cãr-coá-ci) – brats (limnos) tsi creashti di pri truplu-a unui arburi (pom) i creashti di pri un altu brats limnos ma gros; alumachi, alãmachi, alneauã, angheauã, crancã, crangã, creangã, grangã, dãrmã, drãmã, deagã, degã, dushcu, lumachi *{ro: creangă} {fr: branche d'arbre} {en: tree branch}*

cãrdari/cãrdare (cãr-dhá-ri) sf – vedz tu ***cãldari***

cãrdãshlãchi/cãrdãshlãche (cãr-dãsh-lắ-chi) sf cãrdãshlãchi (cãr-dãsh-lắchĭ) – ligãtura sufliteascã tsi u au doi oaspits bunj; uspitsãlji, uspitlãchi, filii, sutsãlji *{ro: camaraderie; fraternitate} {fr: fraternité; compagnonnage, camaraderie} {en: fraternity; comradeship}*

cãrdhari/cãrdhare (cãr-dhá-ri) sf cãrdhãri (cãr-dhắrĭ) – unã cu ***cãrdari***

cãrdiliu (cãr-di-líŭ) sn cãrdiliuri (cãr-di-lí-urĭ) – vãtãmarea-a unei multimi di hiintsi (oaminj, prãvdzã, etc.), cu virsari di sãndzi (cu apala, cãtsutlu, tufechea, etc.), multi ori hiintsi tsi nu-au apãrari icã nu para pot si s-apãrã eali singuri; tritseari prit lipidã; virsari di sãndzi; cãrleshi, cãrligii, cãrmoalã, leshi, mãchelj, funico, fãnico *{ro: măcel, masacru} {fr: carnage, massacre} {en: carnage, slaughter, massacre}* ex: tsi cãrdiliu (mãchelj) adrarã; tsi cãrdiliu (fãnico), featsi nãsã, mutrindalui amarea § ***cãrleshi*** (cãr-lé-shi) sf cãrleshuri (cãr-lé-shĭurĭ) – (unã cu ***cãrdiliu***) ex: cãndu vidzui atsea cãrleshi (virsari) di sãndzi; l-angrica s-adarã cãrleshi (mãchelj) § ***cãrligii/cãrligie*** (cãr-li-gí-i) sf cãrligii (cãr-li-gíĭ) – (unã cu ***cãrdiliu***) § ***cãrmoalã*** (cãr-moá-lã) sf cãrmoali/cãrmoale (cãr-moá-li) – (unã cu ***cãrdiliu***) ex: putsãnj ascãparã di cãrmoalã atsea dzuã

cãrdu (cắr-du) sm pl(?) – oaminjlji dit idyea fumealji (pãrintsã, ficiori, feati, lãlãnj, teti, cusurinj, etc.); soi, fisi *{ro: rude} {fr: parenté, lignée, proches} {en: relatives, (line of) descendants}*

cãreagã (cã-reá-gã) sf – vedz tu ***cãrleagã***

cãredz (cã-rédzŭ) vb I – vedz tu ***cãrledz***

cãrezi/cãreze (cã-ré-zi) sf cãrezi (cã-rézĭ) shi cãrezuri (cã-ré-zuri) – atsea (ura, nivrearea) tsi u poartã un fatsã di tsiva i di cariva (un dushman); amãnia tsi u-aduchescu doi dushmanj (un fatsã di alantu) shi mirachea tsi u au tra sã-sh facã arãu; gãirezi, dushmãnilji, amahi, niuspitsãlji, hãseanlichi, ehtrã, ihtrilji, ehtrilji, zãti, shãrã, sheri; urã, amãnii, mãnii, hulii, uryii; cripari, cãrteari, gãzepi, etc. *{ro: duşmănie, mânie} {fr: chagrin, inimitié, colère, couroux} {en: grief, worry, enmity, anger, ire}* ex: s-lipseascã atsea cãrezi (dushmãnilji, urã); avem cãrezi (ihtsrãlji) – ***gãirezi/gãireze*** (gã-i-ré-zi) sf gãirezuri (gã-i-ré-zurĭ) – (unã cu ***cãrezi***)

cãrfetã (cãr-fé-tã) sf – vedz tu ***cãrãfetã***

cãrfitsã (cãr-fí-tsã) sf cãrfitsã (cãr-fí-tsã) – ma multi turlii di hãlãts njits cu cari s-acatsã (i) perlu di caplu-a muljerlor, (ii) un stranj tra sã ncljidã (tsi au di-aradã un cãrlig, zava mascurã, tsi s-acatsã di-un nel, zava feaminã), etc.; paramanã, amurã, cupceauã, cupitsã, ciuprachi, ciuprecã, ceaprachi, ciprachi, cljishutsã, cupceauã, zavã *{ro: agrafă, ac de păr} {fr: épingle, broche} {en: clasp, hook}*

cãrfusescu (cãr-fu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ncãrfusescu***

cãrfusiri/cãrfusire (cãr-fu-sí-ri) sf – vedz tu ***ncãrfusescu***

cãrfusit (cãr-fu-sítŭ) adg – vedz tu ***ncãrfusescu***

cãrgaci (cãr-ghácĭŭ) sm – vedz tu ***cãrãgaci***

cãrgealiu (cãr-gea-líŭ) sm – vedz tu ***cãrjili***

cãrghaci (cãr-ghácĭŭ) sm cãrghaci (cãr-ghácĭ) – unã cu ***cãrgaci***

cãrghii/cãrghie (cãr-ghí-i) sf cãrghii (cãr-ghíĭ) – momilã (mobilã) di lemnu i metal, cu ushi sh-cu arãhi (arafturi) pri cari omlu sh-tsãni stranjili; cãryii, dulapi, cumarã, cushug, hivadã, misandrã *{ro: dulap în zidul casei} {fr: petit placard} {en: cupboard, wardrobe}* ex: tu cãrghii tsãnem cãrtsãli tsi nã lipsescu § ***cãryii/cãryie*** (cãr-yí-i) sf cãryii (cãr-yíĭ) – (unã cu ***cãrghii***)

cãridzari/cãridzare (cã-ri-dzá-ri) sf – vedz tu ***cãrledz***

cãridzat (cã-ri-dzátŭ) adg – vedz tu ***cãrledz***

cãrig (cã-rígŭ) sn cãridzi/cãridze (cã-rí-dzi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãrlig***

cãrinã (cã-rí-nã) sf – vedz tu ***cãnistrã***

cãrintari/cãrintare (cã-rin-tá-ri) sf – vedz tu ***cãrinti***

cãrintat (cã-rin-tátŭ) adg – vedz tu ***cãrinti***

cãrintedz (cã-rin-tédzŭ) vb I – vedz tu ***cãrinti***

cãrinti/cãrinte (cã-rín-ti) sm cãrintsã (cã-rín-tsã) – un di dintsãlj lundzã shi sumigosh tsi s-aflã di-unã parti sh-di-alantã di dintsãlj tãljitosh din fatsa-a gurãljei; dintsãlj tsi es niheamã nastãnga sh-ndreapta dit gura-a agruporcului; (fig: 1: cãrinti = agiutor, aradzim, apanghiu; expr: 2: lj-aspun cãrintsãlj = l-fuvirsescu cu dintsãlj, cu cãrintsãlj cã va-l mãshcu; l-cãrintedz; 3: lj-bag un cãrinti = l-mãshcu cu cãrintsãlj, cu dintsãlj; l-cãrintedz; 4: lj-am trã dari un cãrinti; lj-portu un cãrinti; lj-am un cãrinti = voi s-lj-u tornu tr-atseali lucri slabi tsi-nj featsi; voi s-lj-u pãltescu; lj-u voi; 5: lj-trag un cãrinti = lu-aurlu, l-bag dinãpoi, l-cãtigursescu; 6: hiu vãrtos, sãnãtos tu cãrinti = am putearea s-tsã u fac, s-tsã u pãltescu, sã-nj scot ahtea tsi tsã u-am) *{ro: canin; colţ de mistreţ} {fr: dent canine; broche de sanglier} {en: canine tooth; "tooth" of the wild boar (showing out of his mouth)}* ex: tradzi mãnã, s-nu-ts bagã vãrnu cãrinti (expr: s-nu tsã facã tsiva tsi nu ti-ariseashti); nã ursã acãtsã s-lj-aspunã cãrintsãlj (expr: s-lu fuvirseascã); lj-trapsi un cãrinti (expr: lu-aurlã, l-bãgã dinãpoi, l-cãtigursi); cãnili lu-avinã luplu, di cãrinti nu-lj da; cãrintsãlj di porcu s-ved fuvirosh; am cãrinti (fig: agiutor, aradzim), nu mi-aspar; ma ghini-i cãrintili (fig: atsel tsi ti-agiutã, ti apãrã) di pãrintili; avu zori pãnã scoasi cãrintili; ari un cãrinti pi tini (expr: ts-u va, el va s-ts-u pãlteascã) § ***crinti/crinte*** (crín-ti) sm crintsã (crín-tsã) – (unã cu ***cãrinti***) ex: ursa-lj bãgã mash un crinti (expr: l-mãshcã mash cu-un cãrinti); di multu-lj poartã a ljei un crinti (expr: di multu lj-u va, lj-ari ahti, va s-lj-u pãlteascã); vãrtos hiu eu tu crinti (expr: am puterarea s-tsã fac tsiva, sã-nj scot ahtea pri tini) § ***cljinti/cljinte*** (cljín-ti) sm cljintsã (cljín-tsã) – (unã cu ***cãrinti***) § ***cãrintsos*** (cã-rin-tsósŭ) adg cãrintsoasã (cã-rin-tsoá-sã), cãrintsosh (cã-rin-tsóshĭ), cãrintsoasi/cãrintsoase (cã-rin-tsoá-si) – tsi ari cãrintsãlj mãri sh-ishits cãtã nafoarã *ro: colţos} {fr: qui a des dents molaires proéminentes} {en: with big molar teeth}* § ***cãrintedz*** (cã-rin-tédzŭ) vb I cãrintai (cã-rin-táĭ), cãrintam (cã-rin-támŭ), cãrintatã (cã-rin-tá-tã), cãrintari/cãrintare (cã-rin-tá-ri) – 1: lj-aspun dintsãlj, cãrintsãlj, l-fuvirsescu; 2: lj bag cãrintsãlj, l-mãshcu (cu dintsãlj, cu cãrintsãlj) *{ro: ameninţa; muşca} {fr: menacer; mordre} {en: threaten; bite}* ex: mi cãrintã cãnili (nj-aspusi cãrintsãlj, mi fuvirsi; icã nj-bãgã cãrintsãlj, mi mãshcã) § ***cãrintat*** (cã-rin-tátŭ) adg cãrintatã (cã-rin-tá-tã), cãrintats (cã-rin-tátsĭ), cãrintati/cãrintate (cã-rin-tá-ti) – tsi-lj s-ari aspusã cãrintili; tsi easti mãshcat (di dintsã, cãrintsã); fuvirsit, mãshcat *{ro: ameninţat; muşcat} {fr: menacé; mordu} {en: threatened; bitten}* § ***cãrintari/cãrintare*** (cã-rin-tá-ri) sf cãrintãri (cã-rin-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sh-aspuni i sh-bagã cãrintsãlj; fuvirsiri, mãshcari *{ro: acţiunea de a ameninţa; de a muşca; ameninţare; muşcare} {fr: action de menacer; de mordre} {en: action of threatening; of biting}* § ***cãrintsedz*** (cã-rin-tsédzŭ) vb I cãrintsai (cã-rin-tsáĭ), cãrintsam (cã-rin-tsámŭ), cãrintsatã (cã-rin-tsá-tã), cãrintsari/cãrintsare (cã-rin-tsá-ri) – (unã cu ***cãrintedz***) ex: nj-cãrintsã ciciorlu § ***cãrintsat*** (cã-rin-tsátŭ) adg cãrintsatã (cã-rin-tsá-tã), cãrintsats (cã-rin-tsátsĭ), cãrintsati/cãrintsatse (cã-rin-tsá-ti) – (unã cu ***cãrintat***) ex: avea mãna cãrintsatã (mãshcatã) § ***cãrintsari/cãrintsare*** (cã-rin-tsá-ri) sf cãrintsãri (cã-rin-tsắrĭ) – (unã cu ***cãrintari***)

cãrintsari/cãrintsare (cã-rin-tsá-ri) sf – vedz tu ***cãrinti***

cãrintsat (cã-rin-tsátŭ) adg – vedz tu ***cãrinti***

cãrintsedz (cã-rin-tsédzŭ) vb I – vedz tu ***cãrinti***
cãrintsos (cã-rin-tsósŭ) adg – vedz tu ***cãrinti***
cãrjan (cãr-jĭánŭ) sm pl(?) – lemnu strãmbu *{ro: lemn strâmb} {fr: bois courbé} {en: crooked, bent wood}*
cãrjili (cãr-ji-lí) sm cãrjiladz (cãr-ji-ládzĭ) – 1: un tsi bãneadzã tu pãrtsãli di cãtã Kirdjali; 2: atsel tsi-l vatãmã omlu giudicat tra s-moarã la unã dãvii di un giudicãtor; cãrjiliu, cãrgealiu, gilat, gealat, giljat *{ro: locuitor din Kirdjali; călău} {fr: habitant de la province de Kirdjali; bourreau} {en: executioner, hangman}* § ***cãrjiliu*** (cãr-ji-líŭ) sm cãrjilii (cãr-ji-líĭ) – (unã cu ***cãrjili***) § ***cãrgealiu*** (cãr-gea-líŭ) sm cãrgealii (cãr-gea-líĭ) – (unã cu ***cãrjili***)
cãrjiliu (cãr-ji-líŭ) sm – vedz tu ***cãrjili***
cãrlapã (cãr-lá-pã) sf cãrlapi/cãrlape (cãr-lá-pi) shi cãrlãchi (cãr-lắchĭ) – shcop tsi s-hidzi tu loc, cu unã soi di furcã cu dauã bratsã tu capitlu di nsus, di cari si spindzurã un tingire (unã gãleatã, etc.) *{ro: cujbă} {fr: sorte de crémaillère à laquelle on suspend le chaudron, la marmite, etc.} {en: sort of pot hanger}*
cãrlari/cãrlare (cãr-lá-ri) sf – vedz tu ***cãrledz***
cãrleadzi/cãrleadze (cãr-leá-dzi) sf – vedz tu ***cãrleagã***
cãrleagã (cãr-leá-gã) sf cãrledz (cãr-lédzĭ) shi cãrleadzi/cãrleadze (cãr-leá-dzi) – preasinjli mãri tsi s-tsãn ti Pashti; dzua (dzãlili) di naintea-a preasinjlor mãri, cãndu lumea lja apofasea s-nu mata mãcã carni (cash); cãshleagã *{ro: câneleagă} {fr: carême; l'époque et surtout le jour quand on se lie à ne plus manger de la viande} {en: Easter lent; the day (days) before Easter lent when the decision is taken to no longer eat meat}* § ***cãrleadzi/cãrleadze*** (cãr-leá-dzi) sf cãrledz (cãr-lédzĭ) – (unã cu ***cãrleagã***)§ ***cãshleagã*** (cãsh-leá-gã) sf cãshledz (cãsh-lédzĭ) shi cãshleadzi/cãshleadze (cãsh-leá-dzi) – (unã cu ***cãrleagã***) § ***cãragã*** (cã-rá-gã) sf cãrãdz (cã-rắdzĭ) – Sãmbãta-a mortsãlor (di nãintea-a preasinjlor mãri tsi s-tsãn nãinti di Pashti) *{ro: sâmbăta mortsilor} {fr: le samedi avant le carême} {en: Saturday before Easter lent}* ex: ti cãragã (Sãmbãta di nãintea-a preasinjlor mãri) easti adetea si s-frigã njelj § ***cãreagã*** (cã-reá-gã) sf cãredz (cã-rédzĭ) – ziafetea, gimbusea tsi u fac picurarlji cãtã tu oara tsi oili nchisescu s-featã (Ayiu-Thanasi, 18-li di Yinar) *{ro: praznic păstoresc de la începutul fătatului oilor (Sf. Atanasie 18 Ianuarie)} {fr: fête pastorale vers le commencement du part (de la parturition) des brebis (Saint-Athanase, le 18 Janvier)} {en: pastoral feast held about the beginning of the sheep parturition}*
cãrledz (cãr-lédzŭ) vb I cãrlidzai (cãr-li-dzáĭ), cãrlidzam (cãr-li-dzámŭ), cãrlidzatã (cãr-li-dzá-tã), cãrlidzari/cãrlidzare (cãr-li-dzá-ri) – scot sonuri (bots) din gurã ca atseali scoasi di-unã gai (cioarã, hashcã, corac, curac, corbu, gavran, gãvran, gãrvan, grãvan); cãredz; (fig: cãrledz = scot sonuri (bots) slabi dit gurã (ca ti cãtigursiri, di nivreari, etc.) tsi nu sh-u-aduc multu cu zboarã cunuscuti) *{ro: crâcni, croncăni} {fr: grommeler, ne pas dire aucun mot; croasser} {en: grumble, mutter; caw (crow)}* ex: s-nu cãrleadzã iuva; nitsi nu cãrlidzã (nu scoasi vãr zbor); dushman s-nu cãrleadzã; feata nu cãrlidzã (nu scoasi) nitsiun zbor; cãrc! nu cãrleadzã!; pri pigãdz cãrleadzã corats § ***cãrlidzat*** (cãr-li-dzátŭ) adg cãrlidzatã (cãr-li-dzá-tã), cãrlidzats (cãr-li-dzátsĭ), cãrlidzati/cãrlidzate (cãr-li-dzá-ti) – tsi ari scoasã bots din gurã ca atseali scoasi di-unã gai i corac; cãridzat *{ro: crâcnit, croncănit} {fr: grommelé, qui n'a soufflé mot; croassé} {en: grumbled, muttered; cawed (crow)}* ex: zbor cãrlidzat § ***cãrlidzari/cãrlidzare*** (cãr-li-dzá-ri) sf cãrlidzãri (cãr-li-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cãrleadzã; cãridzari *{ro: acţiunea de a crâcni, de a croncăni; crâcnire, croncănire} {fr: action de grommeler, de ne pas souffler mot; de croasser} {en: action of grumbling, of muttering; of cawing (crow)}* § ***cãrlari/cãrlare*** (cãr-lá-ri) sf cãrlãri (cãr-lắrĭ) – (unã cu ***cãrlidzari***) § ***cãredz*** (cã-rédzŭ) vb I cãridzai (cã-ri-dzáĭ), cãridzam (cã-ri-dzámŭ), cãridzatã (cã-ri-dzá-tã), cãridzari/cãridzare (cã-ri-dzá-ri) – (unã cu ***cãrledz***) § ***cãridzat*** (cã-ri-dzátŭ) adg cãridzatã (cã-ri-dzá-tã), cãridzats (cã-ri-dzátsĭ), cãridzati/cãridzate (cã-ri-dzá-ti) – (unã cu ***cãrlidzat***) § ***cãridzari/cãridzare*** (cã-ri-dzá-ri) sf cãridzãri (cã-ri-dzắrĭ) – (unã cu ***cãrlidzari***)
cãrlej (cãr-léjĭŭ) sm – vedz tu ***cãpushi***[1]
cãrleshi (cãr-lé-shi) sf – vedz tu ***cãrdiliu***
cãrlibanã (cãr-li-bá-nã) sf – vedz tu ***cãrlig***
cãrlidzari/cãrlidzare (cãr-li-dzá-ri) sf – vedz tu ***cãrledz***
cãrlidzat (cãr-li-dzátŭ) adg – vedz tu ***cãrledz***
cãrlig (cãr-lígŭ) sn cãrlidzi/cãrlidze (cãr-lí-dzi) – 1: hãlati njicã di her i cilechi, lungã shi suptsãri, nduplicatã tu-un capit tra s-poatã si sã spindzurã lucri (cãrnuri) di ea icã si s-acatsã lucri (peshtsã, cicioari di oi) cu ea, icã sã mpliteascã (faneli, pãrpodz), etc.; cãrligar, cinghelj, cinghilac; 2: lemnu lungu shsuptsãri cu un cãrlig di her tu-un capit adrat maxus tra s-acats lucri (ca un cicior di oai, unã pampurachi) di diparti tra s-li tradz cãtrã tini; cljoagã, cãngichi, cangi; 3: unã soi di ac lungu shi suptsãri (fãrã guvã sh-cu caplu nduplicat ca un cãrlig) cu cari sã mpliteashti lãna i bumbaclu tra si s-facã faneli, pãrpodz, etc.; cãrligar, cinghilac; (expr: sh-cu cãrliglu s-ti ntreghi = s-ti mindueshti ghini, "sã zburãshti sh-cu cãrliglu" nãinti ca s-ljai unã apofasi) *{ro: cârlig; cange, caţă; cârlig de croşetat} {fr: grappin, houlette; crochet, crochet a tricoter des bas} {en: hook; shepherd's crook; crochet-hook}* ex: sh-fatsi crutsea, lja un cãrlig; loai cãrliglu (cãngichea) cu tãmbarea; mash cãrlidzili (cãngichili) nã-avem; lutseafirli s-avea anãltsatã trei cãrlidzi (cãt trei cãrlidzi, brãtsati) sti tser; aspindzurã carnea di cãrlig; dã-nj cãrlidzili (cinghilatsili) di mplãtiri; a bãrbatslor lã si bagã shi cãrliglu (cãngichea, cãrlibana) tu groapã § ***cãrligar*** (cãr-li-gárŭ) sn cãrligari/cãrligare (cãr-li-gá-ri) – cãrlig di mplitiri pãrpodz; cinghelj, cinghilac, cãngic *{ro: cârlig de croşetat} {fr: crochet a tricoter des bas} {en: crochet-hook}* § ***cãrlibanã*** (cãr-li-bá-nã) sf cãrlibãnj (cãr-li-bắnjĭ) – cumatã di lemnu i di her cari s-adavgã la caplu di nsus a cãrliglui cu cari picurarlu acatsã ciciorlu-a oailjei s-u tragã cãtrã el; clici *{ro: un fel de caţă aromânească} {fr: sorte de houlette aroumaine} {en: kind of Aromanian shepherd's crook}* § ***ncãrlighedz*** (ncãr-li-ghédzŭ) (mi) vb I ncãrligai (ncãr-li-gáĭ), ncãrligam (ncãr-li-gámŭ), ncãrligatã (ncãr-li-gá-tã), ncãrligari/ncãrligare (ncãr-li-gá-ri) – acats un lucru cu-un cãrlig; nduplic un lucru sh-lu fac s-undzeascã cu un cãrlig; mplitescu (faneli, pãrpodz, etc.); ancãrlighedz, ãncãrlighedz; (expr: si ncãrligheadzã = s-alumtã cu cãrlidzili i bãstunjli) *{ro: încârliga, încăiera} {fr: (se) courber; s'embarasser; en venir aux mains} {en: bend; fight with their hooks or canes}* ex: ma nãpoi, si ncãrligarã (acãtsarã si s-batã cu cãrlidzili) picurãreashti § ***ncãrlig*** (ncãr-lígŭ) (mi) vb I ncãrligai (ncãr-li-gáĭ), ncãrligam (ncãr-li-gámŭ), ncãrligatã (ncãr-li-gá-tã), ncãrligari/ncãrligare (ncãr-li-gá-ri) – (unã cu ***ncãrlighedz***) ex: ncãrligã (acatsã) latsãli di la pãrpodz § ***ncãrligat*** (ncãr-li-gátŭ) adg ncãrligatã (ncãr-li-gá-tã), ncãrligats (ncãr-li-gátsĭ), ncãrligati/ncãrligate (ncãr-li-gá-ti) – tsi easti acãtsat cu un cãrlig; tsi s-ari nduplicatã shi faptã ca un cãrlig, ancãrligat, ãncãrligat *{ro: încârligat, încăierat} {fr: courbé, tordu, vrillé; venus aux mains} {en: bent, fought with their hooks or canes}* ex: cu mãri unglji ncãrligati (ca cãrlidzili) § ***ncãrligari/ncãrligare*** (ncãr-li-gá-ri) sf ncãrligãri (ncãr-li-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva si ncãrligheadzã; ancãrligari, ãncãrligari *{ro: acţiunea de a se încârliga, de a se încăiera; încârligare, încăierare} {fr: action de (se) courber; de s'embarasser; d'en venir aux mains; de s'accrocher, de se prendre aux cheveux} {en: action of bending, of fighting with their hooks or canes}* § ***ancãrlighedz*** (an-cãr-li-ghédzŭ) (mi) vb I ancãrligai (an-cãr-li-gáĭ), ancãrligam (an-cãr-li-gámŭ), ancãrligatã (an-cãr-li-gá-tã), ancãrligari/ancãrligare (an-cãr-li-gá-ri) – (unã cu ***ncãrlighedz***) § ***ancãrligat*** (an-cãr-li-gátŭ) adg ancãrligatã (an-cãr-li-gá-tã), ancãrligats (an-cãr-li-gátsĭ), ancãrligati/ancãrligate (an-cãr-li-gá-ti) – (unã cu ***ncãrligat***) ex: ancãrligatã, anvãrligatã, tu guvã di featã bãgatã (angucitoari: *vearea, minghiushlu*)§ ***ancãrligari/ancãrligare*** (an-cãr-li-gá-ri) sf ancãrligãri (an-cãr-li-gắrĭ) – (unã cu ***ncãrligari***) § ***ãncãrlighedz*** (ãn-cãr-li-ghédzŭ) (mi) vb I ãncãrligai (ãn-cãr-li-gáĭ), ãncãrligam (ãn-cãr-li-gámŭ), ãncãrligatã (ãn-cãr-li-gá-tã), ãncãrligari/ãncãrligare (ãn-cãr-li-gá-ri) – (unã cu ***ncãrlighedz***)

§ ***ãncãrligat*** (ãn-cãr-li-gátŭ) adg ãncãrligatã (ãn-cãr-li-gá-tã), ãncãrligats (ãn-cãr-li-gátsĭ), ãncãrligati/ãncãrligate (ãn-cãr-li-gá-ti) – (unã cu ***ncãrligat***) § ***ãncãrligari/ãncãrligare*** (ãn-cãr-li-gá-ri) sf ãncãrligãri (ãn-cãr-li-gărĭ) – (unã cu ***ncãrligari***)

cãrligar (cãr-li-gárŭ) sn – vedz tu ***cãrlig***

cãrligii/cãrligie (cãr-li-gí-i) sf – vedz tu ***cãrdiliu***

cãrmãsescu (cãr-mã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cãmarã***[1]

cãrmãsiri/cãrmãsire (cãr-mã-sí-ri) sf – vedz tu ***cãmarã***[1]

cãrmãsit (cãr-mã-sítŭ) adg – vedz tu ***cãmarã***[1]

cãrmãstar (cãr-mãs-tárŭ) sn– vedz tu ***cãlãrush***[1]

cãrmezi/cãrmeze (cãr-mé-zi) adg – vedz tu ***chirãmidã***

cãrminã (cãr-mí-nã) sf pl(?) – lãnã shcurtã, ncãrshiljatã, moali, ca mitasea *{ro: lânã ţigaie}* *{fr: laine prime}* *{en: prime wool}*

cãrmoalã (cãr-moá-lã) sf – vedz tu ***cãrdiliu***

cãrmucãnj (cãr-mu-cắnjĭ) sf pl – leamni tãljati sh-disicati trã foclu di la vatrã i trã foclu dit soba dit chirolu-atsel veclju *{ro: lemne despicate pentru foc}* *{fr: bois coupé à brûler}* *{en: chopped wood for fire}*

cãrmuescu (cãr-mu-ĭés-cu) vb IV cãrmuii (cãr-mu-íĭ), cãrmueam (cãr-mu-ĭámŭ), cãrmuitã (cãr-mu-í-tã), cãrmuiri/cãrmuire (cãr-mu-í-ri) – 1: ãlj fac mãyi (tra s-patã tsiva icã s-adarã lucri tsi (i) nu poati s-li facã altã soi, icã (ii) nu vrea li-adra di-aradã shi (iii) multi ori fãrã sã shtibã cã li-adarã); amãyipsescu, mãyipsescu, mãghipsescu, mãndipsescu, nãmãtisescu, numãtsescu, ncãntu, cãntu; 2: cu zboarã (cãntitsi shi seamni mistiryioasi) aspargu-amãyili sh-lu dishteptu priatsel a curi ãlj si featsirã amãyi; discãntu *{ro: fermeca, vrăji; descânta}* *{fr: charmer, ensorceler; jeter des sorts détourner des enchantements; exorciser, faire des sortilèges}* *{en: bewitch, put a spell on, charm; exorcise}* § ***cãrmuit*** (cãr-mu-ítŭ) adg cãrmuitã (cãr-mu-í-tã), cãrmuits (cãr-mu-íts), cãrmuiti/cãrmuite (cãr-mu-í-ti) – 1: tsi easti faptu s-adarã lucri fãrã vrearea-a lui (tsi nu vrea li-adra di-aradã sh-multi ori fãrã sã shtibã cã li-adarã); amãyipsit, mãyipsit, mãghipsit, mãndipsit, nãmãtisit, numãtsit, ncãntat, cãntat; 2: cari fu vindicat (dizligat, dishtiptat) di amãyili tsi-lj si featsirã (cu cãntitsi shi zboarã mistiryioasi); discãntat *{ro: fermecat, vrăjit; descântat}* *{fr: ensorcelé, enchanté; à qui on a fait des incantations; qui a été guéri par des enchantements}* *{en: bewitched, who is under a spell, charmed, enchanted; exorcised}* § ***cãrmuiri/cãrmuire*** (cãr-mu-í-ri) sf cãrmuiri (cãr-mu-írĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu s-arucã amãyi; amãyipsiri, mãyipsiri, mãghipsiri, mãndipsiri, nãmãtisiri, numãtsiri, ncãntari, cãntari; 2: atsea tsi s-fatsi cãndu cariva vindicã (dizleagã, dishteaptã) di amãyili tsi-lj si featsirã (cu cãntitsi shi zboarã mistiryioasi); discãntari *{ro: acţiunea de a fermeca, de a vrăji; de a descânta; vrăjire, fermecare, descântare}* *{fr: action de charmer, d'ensorceler; ensorcellement, incantation; de détourner des enchantements; d'exorciser, de faire des sortilèges}* *{en: action of bewitching, of putting a spell on, of charming; incantation; of exorcising}*

cãrmuiri/cãrmuire (cãr-mu-í-ri) sf – vedz tu ***cãrmuescu***

cãrmuit (cãr-mu-ítŭ) adg – vedz tu ***cãrmuescu***

cãrnar (cãr-nárŭ) sm – vedz tu ***carni***

cãrnash (cãr-náshĭŭ) sm cãrnash (cãr-náshĭ) – prici njicã, cu truplu moali, tsi sta di-aradã tut chirolu tu-unã soi di casã (gãoaci, burlidã, cãfasi) shutsãtã, pri cari u poartã cu ea tuti locurli iu s-dutsi, tu cari s-tradzi shi s-apãnghiseashti cãndu da di piriclju, sh-cari s-tradzi azvarna pri loc sh-alasã unã urmã mãzgoasã pri-aclo iu treatsi; zmelciu, melcu *{ro: melc}* *{fr: escargot, colimaçon}* *{en: snail}* ex: njarsirã ti cãrnash (dusirã s-adunã zmelci); cãrnash s-aflã tu preasinj pit arudz; cãfasea-a cãrnashlui (casa-a zmelciului)

cãrnãbitã (cãr-nã-bí-tã) sf – vedz tu ***cunupidã***

cãrneciu (cãr-nécĭŭ) sn – vedz tu ***cãrniciu***[1]

cãrniciu[1] (cãr-nícĭŭ) sn cãrnici/cãrnice (cãr-ní-ci) – 1: pungã (multi ori di cheali i coaji di arburi) tsi u poartã omlu cu el tra s-tsãnã lucri njits di cari ari ananghi; 2: pheat di lemnu cu cãpachi (faptã di lemnu i di coaji di arburi) tsi sã ncljidi multu ghini (tra s-nu alasã si s-vearsã mãcarea tsi u poartã omlu tu pheat); cãrneciu, cljitor, ncljitor, pungã, pungar, cupac, chipinac, pidupinac, clidupinac, racicã *{ro: pungă (de piele), covăţică cu capac}* *{fr: bourse (de peau), écuelle de bois ou d'écorce d'arbre à couvercle}* *{en: pouch, purse, container with cover made of wood or tree bark}* ex: atsel cu cãrnicilu di bãrnuti § ***cãrneciu*** (cãr-nécĭŭ) sn cãrneci (cãr-né-ci) – (unã cu ***cãrniciu***)

cãrniciu[2] (cãr-nícĭŭ) sn cãrnici/cãrnice (cãr-ní-ci) – cumatã di lemnu (shcop, bãstuni, etc.) pri cari s-bagã seamni (tãljituri cu cutsutlu) tra si s-tsãnã isapea di cãti ori s-fatsi un lucru (cãts njelj s-amintã, cãts paradz ãlj dãm a unui, cãti dzãli lucreadzã cariva, etc.); arãbush, rãbush, arãboj, cãrcheauã *{ro: răboj}* *{fr: taille, encoche}* *{en: notched stick, tally}*

cãrnicoci (cãr-ni-cócĭŭ) sn cãrnicoaci/cãrnicoace (cãr-ni-coá-ci) – schin tsi s-aflã pi truplu i lumãchili di arburi; curnucoci, ciupor; (expr: u leg cartea di cãrnicocilu di par = mi-alas di carti, di nvitsãturã) *{ro: ţeapă, ţepuş}* *{fr: piquant, pointe qui se trouve sur la tige, sur les rameaux}* *{en: prickle found on stems or branches of trees}* § ***curnucoci*** (cur-nu-cócĭŭ) sn curnucoaci/curnicoace (cur-ni-coá-ci) – (unã cu ***cãrnicoci***)

cãrnjidã (cãr-njí-dã) adv invar – tsi easti lai di murdãrilji; tsi easti mplin di lãvushilji; murdar, lãvos, liros, lãturos, lãvushit, atsal, troc, ntroc, birbati, bashur, bashurcu, etc.; (expr: mi fac cãrnjidã = mi umplu di murdãrilji; mi murdãripsescu, mi ncarcu, lãvushescu, lirusescu, etc.) *{ro: murdar}* *{fr: sale, sordide}* *{en: dirty}* ex: lj-si featsi cãmeasha cãrnjidã (lai di murdãrilji); adzã ti-alãxii sh-ti featsish cãrnjidã (lirusish)

cãrnos (cãr-nósŭ) adg – vedz tu ***carni***

cãrnu (cắr-nu) sm, sf, adg cãrnã (cắr-nã), cãrnji (cắr-nji), cãrni/cãrne (cắr-ni) – tsi ari nari njicã shi shcurtã cu mithca turnatã cãtrã nsus; om tsi ari narea njicã shi shcurtã cu chipita turnatã cãtrã nsus; cuciumit, cipli, nãreci, shpãrtu, nciuvãnjat, ãnciuvãnjat *{ro: cârn}* *{fr: camard, camus}* *{en: snub, turned-up nose}*

cãroari/cãroare (cã-roá-ri) sf – vedz tu ***cãloari***

cãror (cã-rór) pr – vedz tu ***cari***[1]

cãrpaci (cãr-pácĭŭ) sm – vedz tu ***cãrpã***

cãrpã (cắr-pã) sf cãrpi (cắr-pi) – cumatã di pãndzã veaclji (armasã poati di la vãrã pantaloni i cãmeashi aruptã) cu cari muljerli mpeaticã stranjili arupti (s-ashtergu vasili aspilati i pulbirea din casã, etc.); peaticã, peatic, peticã, petic, pãrtalã, pãrtalji, cãrcãshinã, shoganã, shuganã, pãciurã, pãcivurã, recichiu, ciolj, letscã *{ro: cârpă, zdreanţă}* *{fr: chiffon, petit morceau de toile; haillon, loque}* *{en: rag, scrap, patch, dish cloth}* § ***cãrpaci*** (cãr-pácĭŭ) sm cãrpaci (cãr-pácĭ) – atsel tsi mpeaticã sh-mirimitiseashti stranji arupti (pãputsã, etc.); mpiticãtor, mbalumati *{ro: cârpaci}* *{fr: ravaudeur, savetier}* *{en: man who mends or patches things; cobbler}*

cãrpãshinã (cãr-pã-shí-nã) sf – vedz tu ***cãpshunã***

cãrpilog (cãr-pi-lóghŭ) sn – vedz tu ***carpulog***

cãrpilogh (cãr-pi-lóghŭ) sn cãrpilodz (cãr-pi-lódzĭ) shi cãrpiloadzi/cãrpiloadze (cãr-pi-loá-dzi) – unã cu ***cãrpilog***

cãrpinish (cãr-pi-níshĭŭ) sn – vedz tu ***carpin***

cãrpitoari/cãrpitoare (cãr-pi-toá-ri) sf – vedz tu ***cripitor***

cãrpitor (cãr-pi-tórŭ) sn – vedz tu ***cripitor***

cãrpiturã (cãr-pi-tú-rã) sf – vedz tu ***crep***[1]

cãrpulj (cãr-púljĭŭ) sn – vedz tu ***calar***[2]

cãrshelj[1] (cãr-shéljĭŭ) sn cãrshalji/cãrshalje (cãr-shĭá-lji) – amisticãturã di hiri (di spangu, mpãltiri, per din cap, etc.) tsi suntu greu ti discãceari; shutsãturã dipli-dipli di-unã ciulii di per; (fig: cãrshelj = mintiturã, amisticãturã, cihtisiri, cicãrdisiri, etc.) *{ro: încâlcitură; confuzie}* *{fr: embrouillement; confusion, embarras}* *{en: entanglement; confusion}* ex: stãi s-disfatsim cãrshaljili § ***ncãrshiljedz*** (ncãr-shi-ljĭédzŭ) vb I ncãrshiljai (ncãr-shi-ljĭáĭ), ncãrshiljam (ncãr-shi-ljĭámŭ), ncãrshiljatã (ncãr-shi-ljĭá-tã), ncãrshiljari/ncãrshiljare (ncãr-shi-ljĭá-ri) – li-ameastic ahãntu multu un tru-alantu hirili di mpãlteari (hirili di per din cap, etc.) cã s-fac greu trã discãceari; cãrshiljedz, ncãrciljedz, cãrciljedz, ciufulescu; (fig: si ncãrshiljadzã = si ncusureadzã, si nduplicã, si strãmbã) *{ro: încâlci, încurca}* *{fr: embrouiller, froisser, froncer, frissoter}* *{en: tangle (thread, hair); wrinkle; curl (hair)}* ex: di multi poami, lji si ncãrshiljarã (fig: lji si nduplicarã) dãrmili § ***ncãrshilj***

(ncãr-shíljĭŭ) vb I ncãrshiljai (ncãr-shi-ljĭáĭ), ncãrshiljam (ncãr-shi-ljĭámŭ), ncãrshiljatã (ncãr-shi-ljĭá-tã), ncãrshiljari/ncãrshiljare (ncãr-shi-ljĭá-ri) – (unã cu ***ncãrshiljedz***) ex: la noi muljerli nu sh-u au si shi ncãrshiljadzã perlji; va s-lji si ncãrshilji perlu § ***ncãrshiljat*** (ncãr-shi-ljĭátŭ) adg ncãrshiljatã (ncãr-shi-ljĭá-tã), ncãrshiljats (ncãr-shi-ljĭátsĭ), ncãrshiljati/ncãrshiljate (ncãr-shi-ljĭá-ti) – (hiri) tsi suntu amisticati ahãntu multu cã suntu greu tri discãceari; (ciulii di per) tsi easti shutsãtã dipli-dipli; cãrshiljat, ncãrciljat, cãrciljat, zgur, cãtsãros, ciufulit *{ro: încâlcit, încurcat, (şuviţă de păr) cârlionţat}* *{fr: embrouillé, froissé, froncé, frissoté; (cheveux) bouclés}* *{en: tangled (thread, hair); wrinkled; curled (hair)}* ex: avea perlu ncãrshiljat; barba-a lor ncãrshiljatã § ***ncãrshiljari/ncãrshiljare*** (ncãr-shi-ljĭá-ri) sf ncãrshiljeri (ncãr-shi-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ncãrshiljadzã hirili (perlji, lucrili); cãrshiljari, ncãrciljari, cãrciljari, ciufuliri *{ro: acţiunea de a încâlci, de a încurca; încâlcire, încurcare}* *{fr: action d'embrouiller, de froisser, de froncer, de frissoter}* *{en: action of tangling (thread, hair); of wrinkling; of curling (hair)}* § ***ncãrshiljos*** (ncãr-shi-ljĭósŭ) adg ncãrshiljoasã (ncãr-shi-ljĭoá-sã), ncãrshiljosh (ncãr-shi-ljĭóshĭ), ncãrshiljoasi/ncãrshiljoase (ncãr-shi-ljĭoá-si) – (hiri, ciulii di per) tsi suntu shutsãti dipli-dipli; ncãrciljos, cãrciljos, cãrshiljos, ncãrciljat, ncãrshiljat *{ro: (şuviţă de păr) cârlionţat}* *{fr: (cheveux) bouclés}* *{en: curled (hair)}* § ***cãrshiljedz*** (cãr-shi-ljĭédzŭ) vb I cãrshiljai (cãr-shi-ljĭáĭ), cãrshiljam (cãr-shi-ljĭámŭ), cãrshiljatã (cãr-shi-ljĭá-tã), cãrshiljari/cãrshiljare (cãr-shi-ljĭá-ri) – (unã cu ***ncãrshiljedz***) § ***cãrshiljat*** (cãr-shi-ljĭátŭ) adg cãrshiljatã (cãr-shi-ljĭá-tã), cãrshiljats (cãr-shi-ljĭátsĭ), cãrshiljati/cãrshiljate (cãr-shi-ljĭá-ti) – (unã cu ***ncãrshiljat***) § ***cãrshiljari/cãrshiljare*** (cãr-shi-ljĭá-ri) sf cãrshiljeri (cãr-shi-ljĭérĭ) – (unã cu ***ncãrshiljari***) § ***cãrshiljos*** (cãr-shi-ljĭósŭ) adg cãrshiljoasã (cãr-shi-ljĭoá-sã), cãrshiljosh (cãr-shi-ljĭóshĭ), cãrshiljoasi/cãrshiljoase (cãr-shi-ljĭoá-si) – (unã cu ***ncãrshiljos***) § ***ncãrciljedz*** (ncãr-ci-ljĭédzŭ) vb I ncãrciljai (ncãr-ci-ljĭáĭ), ncãrciljam (ncãr-ci-ljĭámŭ), ncãrciljatã (ncãr-ci-ljĭá-tã), ncãrciljari/ncãrciljare (ncãr-ci-ljĭá-ri) – (unã cu ***ncãrshiljedz***) § ***ncãrciljat*** (ncãr-ci-ljĭátŭ) adg ncãrciljatã (ncãr-ci-ljĭá-tã), ncãrciljats (ncãr-ci-ljĭátsĭ), ncãrciljati/ncãrciljate (ncãr-ci-ljĭá-ti) – (unã cu ***ncãrshiljat***) ex: cu percea ncãrciljatã § ***ncãrciljari/ncãrciljare*** (ncãr-ci-ljĭá-ri) sf ncãrciljeri (ncãr-ci-ljĭérĭ) – (unã cu ***ncãrshiljari***) § ***ncãrciljos*** (ncãr-ci-ljĭósŭ) adg ncãrciljoasã (ncãr-ci-ljĭoá-sã), ncãrciljosh (ncãr-ci-ljĭóshĭ), ncãrciljoasi/ncãrciljoase (ncãr-ci-ljĭoá-si) – (unã cu ***ncãrshiljos***) ex: perlji ncãrciljosh § ***cãrciljedz*** (cãr-ci-ljĭédzŭ) vb I cãrciljai (cãr-ci-ljĭáĭ), cãrciljam (cãr-ci-ljĭámŭ), cãrciljatã (cãr-ci-ljĭá-tã), cãrciljari/cãrciljare (cãr-ci-ljĭá-ri) – (unã cu ***ncãrshiljedz***) § ***cãrciljat*** (cãr-ci-ljĭátŭ) adg cãrciljatã (cãr-ci-ljĭá-tã), cãrciljats (cãr-ci-ljĭátsĭ), cãrciljati/cãrciljate (cãr-ci-ljĭá-ti) – (unã cu ***ncãrshiljat***) § ***cãrciljari/cãrciljare*** (cãr-ci-ljĭá-ri) sf cãrciljeri (cãr-ci-ljĭérĭ) – (unã cu ***ncãrshiljari***) § ***cãrciljos*** (cãr-ci-ljĭósŭ) adg cãrciljoasã (cãr-ci-ljĭoá-sã), cãrciljosh (cãr-ci-ljĭóshĭ), cãrciljoasi/cãrciljoase (cãr-ci-ljĭoá-si) – (unã cu ***ncãrshiljos***) § ***ncãltsescu*** (ncãl-tsés-cu) vb IV ncãltsii (ncãl-tsíĭ), ncãltseam (ncãl-tseámŭ), ncãltsitã (ncãl-tsí-tã), ncãltsiri/ncãltsire (ncãl-tsí-ri) – (unã cu ***ncãrshiljedz***) ex: lji s-avea ncãltsitã hirili, mizi li-aleapsi; lji si ncãltsi cusitsa § ***ncãltsit*** (ncãl-tsítŭ) adg ncãltsitã (ncãl-tsí-tã), ncãltsits (ncãl-tsítsĭ), ncãltsiti/ncãltsite (ncãl-tsí-ti) – (unã cu ***ncãrshiljat***) § ***ncãltsiri/ncãltsire*** (ncãl-tsí-ri) sf ncãltsiri (ncãl-tsírĭ) – (unã cu ***ncãrshiljari***)

cãrshelj² (cãr-shéljĭŭ) sn cãrshalji/cãrshalje (cãr-shĭá-lji) – cumãtã multu njicã tsi ari cãdzutã i armasã di la un lucru tsi s-arupi (s-aspardzi i s-frãndzi, ca pãnea, bunãoarã); sãrmã, fãrãmiturã, tsivali *{ro: fărâmitură}* *{fr: miette (de pain)}* *{en: crumb (of bread)}* ex: mãcai cãrshalji (sãrmi) di pãni

cãrshilãchi/cãrshilãche (cãr-shi-lắ-chi) sf cãrshilãchi (cãr-shi-lắchĭ) – zborlu tsi-l dzãc (i cheadica tsi lj-u bag) a unui tra s-lj-aspun cã nu hiu tu idyea minti cu el; apandisea tsi u da un la-atsea tsi-lj s-ari faptã; cãrshilãtisiri, apandisi *{ro: opoziţie, obstrucţie; răspuns}* *{fr: opposition; obstruction; réponse}* *{en: opposition; obstruction; answer}* ex: cãtã cãrshilãchi fatsi (cheadits tsi-lj bagã) demunlu al Dumnidzã § ***cãrshilãtisescu*** (cãr-shi-lã-ti-sés-cu) vb IV cãrshilãtisii (cãr-shi-lã-ti-síĭ), cãrshilãtiseam (cãr-shi-lã-ti-seámŭ), cãrshilãtisitã (cãr-shi-lã-ti-sí-tã), cãrshilãtisiri/cãrshilãtisire (cãr-shi-lã-ti-sí-ri) – lji spun a unui cã nu hiu tu-unã minti cu el (sh-caftu poati sã-lj bag cheadits) la-atseali tsi va s-facã *{ro: (se) opune}* *{fr: (s')opposer}* *{en: oppose}* ex: dinintea-a atsilor tsi cãrshilãtisescu § ***cãrshilãtisit*** (cãr-shi-lã-ti-sítŭ) adg cãrshilãtisitã (cãr-shi-lã-ti-sí-tã), cãrshilãtisits (cãr-shi-lã-ti-sítsĭ), cãrshilãtisiti/cãrshilãtisite (cãr-shi-lã-ti-sí-ti) – a curi ãlj s-ari dzãsã di cariva (i-lj si ari bãgatã cheadits) tra s-nu facã un lucru tsi sh-lu ari tu minti *{ro: opus}* *{fr: opposé}* *{en: opposed}* § ***cãrshilãtisiri/cãrshilãtisire*** (cãr-shi-lã-ti-sí-ri) sf cãrshilãtisiri (cãr-shi-lã-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cãrshilãtiseashti *{ro: acţiunea de a (se) opune}* *{fr: action de (s')opposer}* *{en: action of opposing}*

cãrshilãtisescu (cãr-shi-lã-ti-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãrshilãchi***

cãrshilãtisiri/cãrshilãtisire (cãr-shi-lã-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***cãrshilãchi***

cãrshilãtisit (cãr-shi-lã-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***cãrshilãchi***

cãrshiljari/cãrshiljare (cãr-shi-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***cãrshelj¹***

cãrshiljat (cãr-shi-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***cãrshelj¹***

cãrshiljedz (cãr-shi-ljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***cãrshelj¹***

cãrshiljos (cãr-shi-ljĭósŭ) adg – vedz tu ***cãrshelj¹***

cãrshut (cãr-shĭútŭ) adg cãrshutã (cãr-shĭú-tã), cãrshuts (cãr-shĭútsĭ), cãrshuti/cãrshute (cãr-shĭú-ti) – tsi nu-ari coarni; tsi nu fatsi coarni; tsi nu fatsi s-creascã coarni; shut, ciut *{ro: fără coarne}* *{fr: qui n'a pas des cornes}* *{en: without horns}* ex: adunã hitsi curnuti, shi hitsi cãrshuti (tsi nu fac s-creascã coarni la-atselj tsi li mãcã) § ***cãrshutã*** (cãr-shĭú-tã) sf cãrshuti/cãrshute (cãr-shĭú-ti) – caprã fãrã coarni; zãrcadã fãrã coarni; shutã, corciutã *{ro: capră fără coarne}* *{fr: chevrette qui n'a pas des cornes}* *{en: goat without horns}* ex: eapi tsi fug ca cãrshuti (zãrcãdz fãrã coarni) § ***corciutã*** (cor-cĭú-tã) sf corciuti/corciute (cor-cĭú-ti) – (unã cu ***cãrshutã***)

cãrshutã (cãr-shĭú-tã) sf – vedz tu ***cãrshut***

cãrtãtirat (cãr-tã-ti-rátŭ) adg cãrtãtiratã (cãr-tã-ti-rá-tã), cãrtãtirats (cãr-tã-ti-rátsĭ), cãrtãtirati/cãrtãtirate (cãr-tã-ti-rá-ti) – tsi nyiliceashti; nyilicios, yilcios, lunjinos, scãntiljos, lunjinat, lutsit, lutsitor, shcãlichiceat, etc. *{ro: strălucitor}* *{fr: luisant, brillant}* *{en: shining, brilliant}* ex: aush cu sãrits albi sh-cu tsipunj cãrtãtirati (scãntiljoasi)

cãrteari¹/cãrteare (cãr-teá-ri) sf – vedz tu ***cãrtescu¹***

cãrteari²/cãrteare (cãr-teá-ri) sf – vedz tu ***cãrtescu²***

cãrteari³/cãrteare (cãr-teá-ri) sf – vedz tu ***cãrtescu³***

cãrtelj (cãr-téljĭŭ) sn cãrtealji/cãrtealje (cãr-teá-lji) shi cãrtelji/cãrtelje (cãr-té-lji) shi cãrtelj (cãr-téljĭ) – 1: nel (vãrtos, di metal) cu cari s-acatsã cãtinarli (alsidzli, singirli, etc.) tra sã ncljiadzã unã ushi (poartã, sinduchi, etc.); cãrchelj, cãrcheauã; 2: aradã di (unã soi di) neali bãgati unlu tu-alantu shi ligati tra s-facã unã soi di funi (di metal) cu cari si s-leagã lucri (cari s-bagã di gushi ca unã stulii, cu i fãrã crutsi acãtsatã di nãsã, cu cari s-acatsã oara di curauã, etc.); cadenã, catinã, chiustecã, chiustechi, alis, alsidã, alisidã, altsu, singir, shingir, singiri, shingiri, zingir, silivar, sulivar, brangã, prangã, heari (fig: 1: cãrtelj = partea-a truplui cu cari omlu shadi di-aradã pi scamnu; guva-a truplui pri iu easi nafoarã omlu (shi sh-fatsi apa-atsea groasa) cãndu s-dutsi la hale; cur, bis, cuci, fãndãc, fãndec, ghes, primichir, shidzut; expr: 2: sã-nj mãts cãrteljlu (curlu) = nu mi mealã dip, cã nu va pots sã-nj fats tsiva) *{ro: belciug; lanţ}* *{fr: anneau (de fer); chaîne}* *{en: ring (of metal); chain}* ex: la ushi ari cãrtealji di her (catini); unã cheatrã mari cu patru cãrtelji (singiri); sã-nj mãts cãrteljlu (expr: sã-nj mãts curlu, nu mi mealã dip); ducmenladzlji cu cãrtelj (neali njits) s-li bagã nveastili di veri

cãrtescu¹ (cãr-tés-cu) (mi) vb IV shi II cãrtii (cãr-tíĭ), cãrteam (cãr-teámŭ), cãrtitã (cãr-tí-tã), cãrtiri/cãrtire (cãr-tí-ri) shi cãrteari/cãrteare (cãr-teá-ri) – 1: lj-portu inati a unui cã-nj fatsi un lucru tsi nu mi-arãseashti (shi nu para voi s-lu mata ved i s-lji mata zburãscu); nj-u va un cã-lj fac un lucru tsi nu lu-

arãseashti; cãchiusescu, chicãsescu, ahuljisescu, huljisescu, hulusescu, nãirescu, nãrescu, nãrãescu, nj-chicã greu, nj-pari arãu; 2: lj-aspargu chefea (arihatea); nu lu-alas si sh-aibã arihatea; l-pingu s-facã tsiva; angulcescu, pirãxescu *{ro: supăra, ofensa; incomoda, deranja} {fr: (se) fâcher, (se) formaliser, s'offenser; incommoder} {en: get (make) sorry, make angry, offend; disturb}* ex: nu cãrteashti (nu-ari, nu fatsi tsiva) cã portsãli ncljisi; nã cãrtim di (n-agudirã, nj-chicarã greu, nã pãru arãu di) zboarãli tsi dzãsish § ***cãrtit***[1] (cãr-títŭ) adg cãrtitã (cãr-tí-tã), cãrtits (cãr-títsĭ), cãrtiti/cãrtite (cãr-tí-ti) – 1: tsi-lj poartã inati a unui cã-lj featsi un lucru tsi nu lu-arãsea; cãchiusit, chicãsit, ahuljisit, huljisit, hulusit, nãirit, nãrit, nãrãit; 2: tsi-lj s-asparsi chefea (arihatea); tsi nu easti alãsat si sh-aibã isihii; angulcit, pirãxit *{ro: supărat, ofensat; incomodat, deranjat} {fr: fâché, offensé; incommodé} {en: sorry, made angry, offended; disturbed}* § ***cãrtiri***[1]***/cãrtire*** (cãr-tí-ri) sf cãrtiri (cãr-tírĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu-lj portu inati a unui; cãchiusiri, chicãsiri, ahuljisiri, huljisiri, hulusiri, nãiriri, nãriri, nãrãiri, pãreari arãu; 2: atsea tsi s-fatsi cãndu-lj s-aspardzi chefea-a unui; aspãrdzeari chefea (isihia); angulciri, pirãxiri *{ro: acţiunea de a supăra, de a ofensa, de a incomoda, de a deranja; supărare, ofensare; incomodare, deranjare} {fr: action de (se) fâcher, de s'offenser; d'incommoder} {en: action of getting sorry, of making somebody sorry, angry; action of offending, of disturbing)}* ex: di cãrtiri (nãrãiri, chicusiri) greauã § ***cãrteari***[1]***/cãrteare*** (cãr-teá-ri) sf cãrteri (cãr-térĭ) – (unã cu ***cãrtiri***) ex: s-nu-lj hibã cu cãrteari (pãreari arãu, nãiriri) § ***nicãrtit***[1] (ni-cãr-títŭ) adg nicãrtitã (ni-cãr-tí-tã), nicãrtits (ni-cãr-títsĭ), nicãrtiti/nicãrtite (ni-cãr-tí-ti) – tsi nu easti cãrtit (pãrut arãu, cãchiusit, chicãsit, huljisit, nãirit) *{ro: nesupărat, neofensat; nederanjat} {fr: qui n'est pas fâché (offensé; incommodé)} {en: who is not sorry, who is not made angry, who is not disturbed}* § ***nicãrtiri***[1]***/nicãrtire*** (ni-cãr-tí-ri) sf nicãrtiri (ni-cãr-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-cãrteashti (nu chicuseashti, nu-lj pari-arãu, nu s-nãireashti, etc.) *{ro: acţiunea de a nu (se) supăra, de a nu ofensa, de a nu (se) deranja} {fr: action de ne pas (se) fâcher, de ne pas de s'offenser; de ne pas incommoder} {en: action of not getting sorry, of not making somebody angry; action of not disturbing)}*§ ***nicãrteari***[1]***/nicãrteare*** (ni-cãr-teá-ri) sf nicãrteri (ni-cãr-térĭ) – (unã cu ***nicãrtiri***[1]) § ***cãrtiturã***[1] (cãr-ti-tú-rã) sf cãrtituri (cãr-ti-túrĭ) – 1: cãchiusiri, chicãsiri, ahuljisiri, huljisiri, hulusiri, nãiriri, nãriri, nãrãiri, pãreari arãu; 2: aspãrdzeari chefea (isihia); angulciri, pirãxiri *{ro: supărare; ofensă, deranj} {fr: fâcherie; offense} {en: quarrel, disturbance; offence}* § ***cãrtilos*** (cãr-ti-lósŭ) adg cãrtiloasã (cãr-ti-loá-sã), cãrtilosh (cãr-ti-lóshĭ), cãrtiloasi/cãrtiloase (cãr-ti-loá-si) – tsi lu-ariseashti s-cãrteascã, s-nu-alasã omlu isih; tsi li cãrteashti, li schinã lucrili; tsi pindzi, ximutã lumea *{ro: aţâţător, agitator} {fr: qui attise, qui excite; agitateur} {en: instigator, agitator}* § ***cãrtilivos*** (cãr-ti-li-vósŭ) adg cãrtilivoasã (cãr-ti-li-voá-sã), cãrtilivosh (cãr-ti-li-vóshĭ), cãrtilivoasi/cãrtilivoase (cãr-ti-li-voá-si) – (unã cu ***cãrtilos***) ex: am un frati cãrtilivos (tsi cãrteashti lumea)

cãrtescu[2] (cãr-tés-cu) (mi) vb IV shi II cãrtii (cãr-tíĭ), cãrteam (cãr-teámŭ), cãrtitã (cãr-tí-tã), cãrtiri/cãrtire (cãr-tí-ri) shi cãrteari/cãrteare (cãr-teá-ri) – aduchescu (icã fac pri altu s-aducheascã) unã dureari sufliteascã, un dor greu tu inimã, unã mãrazi (cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); ãnj chicã greu; ãnj lãescu inima; lãescu tu hicati; amãrãscu, cãnjisescu, nfushtedz, nvirinedz, nviredz, pãrãpunjisescu, mãrãnedz, mãrinedz *{ro: întrista} {fr: attrister, causer du chagrin} {en: sadden, grieve}* ex: s-cãrti (nvirinã) ahãt multu; mash unã-l cãrtea (lj-mãca inima, l-mãrãna) § ***cãrtit***[2] (cãr-títŭ) adg cãrtitã (cãr-tí-tã), cãrtits (cãr-títsĭ), cãrtiti/cãrtite (cãr-tí-ti) – tsi aducheashti (icã fatsi pri altu s-aducheascã) unã dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); tsi-lj chicã greu; tsi ari cripãri; nvirinat, nvirat, mãrinat *{ro: întristat} {fr: attristé, qui a du chagrin} {en: saddened, grieved}* ex: cãrtit (nvirinat) s-turnã acasã; s-turnã acasã multu cãrtit (mãrãnat) § ***cãrtiri***[2]***/cãrtire*** (cãr-tí-ri) sf cãrtiri (cãr-tírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu aducheashti (icã fatsi pri altu s-aducheascã) unã dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); nvirinari, nvirari, amãrãri, nfushtari, cãnjisiri, pãrãpunjisiri, mãrãnari *{ro: acţiunea de a întrista; întristare} {fr: action d'attrister, de causer du chagrin} {en: action of grieving}* § ***cãrteari***[2]***/cãrteare*** (cãr-teá-ri) sf cãrteri (cãr-térĭ) – (unã cu ***cãrtiri***[2]) § ***nicãrtit***[2] (ni-cãr-títŭ) adg nicãrtitã (ni-cãr-tí-tã), nicãrtits (ni-cãr-títsĭ), nicãrtiti/nicãrtite (ni-cãr-tí-ti) – tsi nu easti cãrtit (nvirinat, nvirat, mãrinat) *{ro: neîntristat} {fr: qui n'est pas attristé, qui n'a pas du chagrin} {en: who is not saddened, who is not grieved}* § ***nicãrtiri***[2]***/nicãrtire*** (ni-cãr-tí-ri) sf nicãrtiri (ni-cãr-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-cãrteashti (nu s-mãrineadzã, nu sã nvirineadzã); ninvirinari, nimãrãnari *{ro: acţiunea de a nu întrista; neîntristare} {fr: action de ne pas attrister, de ne pas causer du chagrin} {en: action of not grieving}* § ***nicãrteari***[2]***/nicãrteare*** (ni-cãr-teá-ri) sf nicãrteri (ni-cãr-térĭ) – (unã cu ***nicãrtiri***[2]) § ***cãrtiturã***[2] (cãr-ti-tú-rã) sf cãrtituri (cãr-ti-túrĭ) – nvirin, nvirinari, nvirari, mãrazi, mãrinari *{ro: întristare} {fr: affliction, chagrin} {en: sorrow}*

cãrtescu[3] (cãr-tés-cu) (mi) vb IV shi II cãrtii (cãr-tíĭ), cãrteam (cãr-teámŭ), cãrtitã (cãr-tí-tã), cãrtiri/cãrtire (cãr-tí-ri) shi cãrteari/cãrteare (cãr-teá-ri) – dau di tsiva (cu mãna, ciciorlu, etc.); bag mãna (deadzitli), agudescu, pusputescu, huhulescu *{ro: atinge} {fr: atteindre, toucher} {en: touch}* ex: nãs nitsi cã s-cãrtea di (bãga mãna pri) ea; s-nu ti cãrteshti di (s-nu badz mãna pri) lucrili a meali; s-cãrti di cheptu (fu agudit = lãndidzã di ofticã) § ***cãrtit***[3] (cãr-títŭ) adg cãrtitã (cãr-tí-tã), cãrtits (cãr-títsĭ), cãrtiti/cãrtite (cãr-tí-ti) – di cari ari datã cariva (cu mãna, ciciorlu, etc.); agudit, pusputit, huhulit *{ro: atins} {fr: atteint, touché} {en: touched}* ex: easti cãrtit (agudit = lãndzit di cheptu, cãrtit la minti (agudit = tsi-sh chiru mintea); mintea tsi-easti ca cãrtitã (aguditã = nibunã); cu cheptul nu sta ghini: easti cãrtit (agudit = lãndzit di ofticã) § ***cãrtiri***[3]***/cãrtire*** (cãr-tí-ri) sf cãrtiri (cãr-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva da di tsiva (cu mãna, ciciorlu, etc.); agudiri, pusputiri, huhuliri *{ro: acţiunea de a atinge; atingere} {fr: action d'atteindre (de toucher)} {en: action of touching}* § ***cãrteari***[3]***/cãrteare*** (cãr-teá-ri) sf cãrteri (cãr-térĭ) – (unã cu ***cãrtiri***[3]) § ***nicãrtit***[3] (ni-cãr-títŭ) adg nicãrtitã (ni-cãr-tí-tã), nicãrtits (ni-cãr-títsĭ), nicãrtiti/nicãrtite (ni-cãr-tí-ti) – di cari nu-ari datã vãrnu; tsi nu easti cãrtit (pusputit, huhulit) *{ro: neatins} {fr: qui n'est pas atteint or touché} {en: who is not touched}* ex: pãni nicãrtitã (tsi nu deadi vãr di ea, tsi easti ntreagã); mesea tsimtã, nicãrtitã (nipusputitã, di cari nu deadi vãr) § ***nicãrtiri***[3]***/nicãrtire*** (ni-cãr-tí-ri) sf nicãrtiri (ni-cãr-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pusputeashti; pusputiri, huhuliri *{ro: acţiunea de a nu atinge; neatingere} {fr: action de ne pas atteindre (de ne pas toucher)} {en: action of not touching}* § ***nicãrteari***[3]***/nicãrteare*** (ni-cãr-teá-ri) sf nicãrteri (ni-cãr-térĭ) – (unã cu ***nicãrtiri***[3]) § ***cãrtiturã***[3] (cãr-ti-tú-rã) sf cãrtituri (cãr-ti-túrĭ) – aguditurã, pusputiri, huhuliri *{ro: atingere} {fr: attouchement} {en: touch, contact}*

cãrtilivos (cãr-ti-li-vósŭ) adg – vedz tu ***cãrtescu***[1]

cãrtiljari/cãrtiljare (cãr-ti-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***cãrtiljedz***

cãrtiljat (cãr-ti-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***cãrtiljedz***

cãrtiljedz (cãr-ti-ljĭédzŭ) (mi) vb I cãrtiljai (cãr-ti-ljĭáĭ), cãrtiljam (cãr-ti-ljĭámŭ), cãrtiljatã (cãr-ti-ljĭá-tã), cãrtiljari/cãrtiljare (cãr-ti-ljĭá-ri) – fac unã guvã tu-un lucru dit unã parti tu-alantã; acats (bag) un nel di her, di-asimi i di-un altu lucru; trec un lucru (cari di-aradã easti nturyisit tu-un capit) prit altu lucru pãnã s-aflã di partea-alantã; azvundzescu, azundzescu, ampihiur, mpihiur, mpihior, strãpungu, spitrundu, spritundu, strãbat, stribat *{ro: găuri, perfora} {fr: trouer, perforer, percer} {en: pierce, go through}* ex: ded s-cãrtiljadzã parãlu tsi-l didesh (s-lji facã guvã), ca s-lu spindzur di gushi; cãrtiljai (feci guvã tu) fluria ca s-u fac ver § ***cãrtiljat*** (cãr-ti-ljĭátŭ) adg cãrtiljatã (cãr-ti-ljĭá-tã), cãrtiljats (cãr-ti-ljĭátsĭ), cãrtiljati/cãrtiljate (cãr-ti-ljĭá-ti) – (lucru) tsi-lj s-ari tricutã tsiva dit unã parti tu-alantã; tsi-lj si featsi unã guvã dit unã parti tu-alantã; tsi-lj s-ari bãgatã un nel; azvundzit, azundzit,

ampihiurat, mpihiurat, strãpumtu, spitrumtu, spritumtu, strãbãtut, stribãtut *{ro: gãurit, perforat}* *{fr: troué, perforé, percé}* *{en: pierced, gone through}* ex: cãrtiljat (strãpumtu) nj-ul deadi § ***cãrtiljari/cãrtiljare*** (cãr-ti-ljĭá-ri) sf cãrtiljeri (cãr-ti-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cãrtiljadzã; azvundziri, azundziri, ampihiurari, mpihiurari, strãpundziri, spitrundiri, spritundiri, strãbatiri, strãbãteari, stribatiri, stribãteari *{ro: acţiunea de a gãuri, de a perfora; gãurire, perforare}* *{fr: action de percer, de trouer, de forer}* *{en: action of piercing, of going through}*

cãrtilos (cãr-ti-lósŭ) adg – vedz tu ***cãrtescu***[1]

cãrtiri[1]***/cãrtire*** (cãr-tí-ri) sf – vedz tu ***cãrtescu***[1]

cãrtiri[2]***/cãrtire*** (cãr-tí-ri) sf – vedz tu ***cãrtescu***[2]

cãrtiri[3]***/cãrtire*** (cãr-tí-ri) sf – vedz tu ***cãrtescu***[3]

cãrtit[1] (cãr-títŭ) adg – vedz tu ***cãrtescu***[1]

cãrtit[2] (cãr-títŭ) adg – vedz tu ***cãrtescu***[2]

cãrtit[3] (cãr-títŭ) adg – vedz tu ***cãrtescu***[3]

cãrtiturã[1] (cãr-ti-tú-rã) sf – vedz tu ***cãrtescu***[1]

cãrtiturã[2] (cãr-ti-tú-rã) sf – vedz tu ***cãrtescu***[2]

cãrtiturã[3] (cãr-ti-tú-rã) sf – vedz tu ***cãrtescu***[3]

cãrtonã (cãr-tó-nã) sf cãrtoni/cãrtone (cãr-tó-ni) – stofã cu ardãrichi aroshi; stulii adãvgati la fustãnjli a muljerlor *{ro: stofã cu dungi roşii; ornamentul unei rochii}* *{fr: étoffe rayée en rouge; ornement d'une robe}* *{en: material (fabric) with red stripes; ornament of a dress}* ex: jupã-aroshi cu cãrtonã (arochi-aroshi cu stulii)

cãrtsã (cắr-tsã) sf pl (ufilisit mash la plural) – tsãsut moali dit truplu a omlui (a prãvdzãlor), tsi sh-u-adutsi cu lasticlu, sh-cari, di ma multili ori s-aflã namisa di oasi, ma poati si s-aflã shi ahoryea, tu loc di os; scãrciu, scãrcic *{ro: cartilaj, zgârci}* *{fr: cartilage}* *{en: cartilage}* ex: cãrtsãli di nãri ãlj cãrtsãnirã

cãrtsã*** (cắr-tsã) – pluralu di la zborlu "carti"; vedz ***carti***

cãrtsãconj (cãr-tsã-cónjĭŭ) adg – vedz tu ***cãrtsãnescu***

cãrtsãnescu (cãr-tsã-nés-cu) vb IV cãrtsãnii (cãr-tsã-níĭ), cãrtsãneam (cãr-tsã-neámŭ), cãrtsãnitã (cãr-tsã-ní-tã), cãrtsãniri/cãrtsãnire (cãr-tsã-ní-ri) – 1: fac un vrondu uscat ca-atsel a leamnilor cãndu s-freacã un di-alantu (s-frãngu, creapã, plãscãnescu, ardu tu vatrã, etc.) icã usha (niumtã cu untulemnu) cãndu s-dishcljidi, etc.; crãtsãnescu, scãrtsãn; 2: fac un vrondu uscat cãndu-lj frec dintsãlj un di-alantu; scãrcic, scrãcic, shcãrcic, scãrshnescu, zgroamic; 3: mi disfac dinapandiha tu multi cumãts, multi ori cu un vrondu uscat; crep, plãscãnescu; (fig: 1: (lj-)u cãrtsãnescu = u-aruc, lj-dau (unã pliscutã, un shcop, unã bishinã); 2: u (li) cãrtsãnescu = fug, mi duc) *{ro: trozni, scrâşni (dinţii), crãpa}* *{fr: craquer, grincer, grincer (les dents), crevasser}* *{en: crack, creak, grind (one's teeth)}* ex: cãrtsãnea usha; di amãnii, cãrtsãneashti (scãrcicã) dintsãlj; s-trundueashti loclu, cãsica cãrtsãni (cripã); cãrtsãni (fig: arcã) bizbilea di nanumirea; arãchi pheatlu sh-lu cãrtsãni (fig: lu-astrapsi, lu-arcã) di caplu al Coleti; lj-cãrtsãnim (fig: lj-deadim) unã pliscutã; lj-u cãrtsãnirã (fig: fudzirã) apoea cãtrã-aclo; lj-u cãrtsãni (fig: fudzi) arãulu nghios § ***cãrtsãnit*** (cãr-tsã-nítŭ) adg cãrtsãnitã (cãr-tsã-ní-tã), cãrtsãnits (cãr-tsã-nítsĭ), cãrtsãniti/cãrtsãnite (cãr-tsã-ní-ti) – cari fatsi un vrondu uscat ca-atsel a leamnilor cãndu s-freacã; crãtsãnit, scãrtsãnit, (trã dintsã) scãrcicat, scrãcicat, shcãrcicat, scãrshnit, zgrumicat, cripat, plãscãnit (fig: cãrtsãnit = (i) atsea tsi(-lj) s-arucã, tsi(-lj) s-ari datã (unã pliscutã), arucat, agudit; (ii) fudzit, dus) *{ro: troznit, scrâşnit (dinţii), crãpat}* *{fr: craqué, grincé, (dent) grincée, crevassé}* *{en: cracked, creaked, ground (teeth)}* ex: muljari cãrtsãnitã (fig: aguditã, ambãiratã) § ***cãrtsãniri/cãrtsãnire*** (cãr-tsã-ní-ri) sf cãrtsãniri (cãr-tsã-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cãrtsãneashti tsiva; crãtsãniri, scãrtsãniri, (trã dintsã) scãrcicari, scrãcicari, shcãrcicari, scãrshniri, zgrumicari, cripari, plãscãniri *{ro: acţiunea de a trozni, de a scrâşni (dinţii), de a crãpa}* *{fr: action de craquer, de grincer, de grincer (les dents), de crevasser}* *{en: action of cracking, of creaking, of grinding (one's teeth)}* § ***cãrtsãnos*** (cãr-tsã-nósŭ) adg cãrtsãnoasã (cãr-tsã-noá-sã), cãrtsãnosh (cãr-tsã-nóshĭ), cãrtsãnoasi/cãrtsãnoase (cãr-tsã-noá-si) – cari fatsi un vrondu uscat ca-atsel a leamnilor cãndu s-freacã; tsi cãrtsãneashti; crãtsãros, cãrtsãconj (fig: 1: cãrtsãnos = cari ti ciudiseashti di mushat sh-vãrtos tsi easti; expr: 2: trag unã cãrtsãnoasã = trag unã bishinã sãnãtoasã, tsi fatsi un vrondu mari) *{ro: care trozneşte, troznitor, scrâşniitor}* *{fr: qui craque, qui grince)}* *{en: who is cracking, creaking, grinding}* ex: pitã cãrtsãnoasã (tsi fatsi un vrondu cãndu u mãts); lj-trapsi nã batsã cãrtsãnoasã (tsi fatsi un vrondu mari); lj-trapsi nã bãshari cãrtsãnoasã; feati cãrtsãnoasi (fig: crefti, di canda cãrtsãnescu di sãnãtoasi tsi suntu); stranji lati sh-cãrtsãnoasi (fig: aspilati di canda cãrtsãnescu di curati cum aspun) § ***cãrtsãconj*** (cãr-tsã-cónjĭŭ) adg cãrtsãcoanji/cãrtsãcoanje (cãr-tsã-coá-nji), cãrtsãconj (cãr-tsã-cónjĭ), cãrtsãcoanji/cãrtsãcoanje (cãr-tsã-coá-nji) shi cãrtsãconj (cãr-tsã-cónjĭ) – (unã cu ***cãrtsãnos***) ex: cireashi cãrtsãcoanji (ca cheatra, tsi cãrtsãnescu n gurã); piti cãrtsãconj (cãrtsãnoasi, tsi cãrtsãnescu n gurã)§ ***crãtsãnescu*** (crã-tsã-nés-cu) vb IV crãtsãnii (crã-tsã-níĭ), crãtsãneam (crã-tsã-neámŭ), crãtsãnitã (crã-tsã-ní-tã), crãtsãniri/crãtsãnire (crã-tsã-ní-ri) – (unã cu ***cãrtsãnescu***) § ***crãtsãnit*** (crã-tsã-nítŭ) adg crãtsãnitã (crã-tsã-ní-tã), crãtsãnits (crã-tsã-nítsĭ), crãtsãniti/crãtsãnite (crã-tsã-ní-ti) – (unã cu ***cãrtsãnit***) § ***crãtsãniri/crãtsãnire*** (crã-tsã-ní-ri) sf crãtsãniri (crã-tsã-nírĭ) – (unã cu ***cãrtsãniri***) § ***crãtsãros*** (crã-tsã-rósŭ) adg crãtsãroasã (crã-tsã-roá-sã), crãtsãrosh (crã-tsã-róshĭ), crãtsãroasi/crãtsãroase (crã-tsã-roá-si) – (unã cu ***cãrtsãnos***)

cãrtsãniri/cãrtsãnire (cãr-tsã-ní-ri) sf – vedz tu ***cãrtsãnescu***

cãrtsãnit (cãr-tsã-nítŭ) adg – vedz tu ***cãrtsãnescu***

cãrtsãnos (cãr-tsã-nósŭ) adg – vedz tu ***cãrtsãnescu***

cãrtsioarã (cãr-tsi-oá-rã) sf cãrtsiori (cãr-tsi-órĭ) – partea di nghios a pãnticãljei; partea dit trup tsi s-aflã namisa di pãnticã (partea di nghios) shi coapsã (partea di nsus); unã di dauãli pãrtsã di sum bratsã a omlui di la coasti pãnã tu loclu iu s-acatsã ciciorlu di trup; ilji, gof, ciupoc, cipoc, scãrtsioarã, curtsori, slaghinã, slãghinã, slãbintsã, cãlcu *{ro: şold, iie}* *{fr: aine, flancs, basventre}* *{en: groin, flank (body), lower part of the abdomen}* ex: tradzi gionili unãoarã di-l lja trãsh pi cãrtsioarã

cãrtsunã (cãr-tsú-nã) sf – vedz tu ***cãrãfetã***

cãrui (cã-rúĭ) pr – vedz tu ***cari***[1]

cãrulj (cã-rúljĭŭ) sn cãrulji/cãrulje (cã-rú-lji) – njic chelindru (di-aradã di lemnu, metal, plastic) deavãrliga di cari si-anvãrteashti un hir lungu di lãnã, mitasi, metal, etc.; mãsur, cotcã *{ro: mosor, bobinã}* *{fr: bobine}* *{en: spool, reel, bobbin}* ex: cãrulji albi, nu lãi

cãrunã[1] (cã-rú-nã) sf – vedz tu ***curunã***[1]

cãrunã[2] (cã-rú-nã) sf – vedz tu ***crunã***[2]

cãrush[1] (cã-rúshĭŭ) sn – vedz tu ***cãirush***[1]

cãrush[2] (cã-rúshĭŭ) sn – vedz tu ***cãirush***[2]

cãrutã (cã-rú-tã) sf cãruti/cãrute (cã-rú-ti) – guvã prit cari intrã apa tsi fatsi s-lucreadzã moara, cãnali *{ro: locul prin care intrã apa de la moarã}* *{fr: abée}* *{en: drain}*

cãrutsar (cã-ru-tsárŭ) sm – vedz tu ***carotsã***

cãrutsã (cã-rú-tsã) sf – vedz tu ***carotsã***

cãrutser (cã-ru-tsérŭ) sm – vedz tu ***carotsã***

cãrutsi/cãrutse (cã-rú-tsi) sf – vedz tu ***crutsi***

cãrval (cãr-válŭ) sn – vedz tu ***caval***

cãrvani/cãrvane (cãr-vá-ni) sf cãrvãnj (cãr-vắnjĭ) – ceatã di oaminj tsi fac unã cali deadun, di-aradã, cu prãvdzã (calj sh-muli) ncãrcati cu pãrmãtii tsi li duc dit un loc tra s-li vindã tu un altu *{ro: caravanã}* *{fr: caravane}* *{en: caravan}* ex: Marcu Hagi-Buea di Muscopuli avea shapti cãrvãnj cari dutsea shi adutsea pãrmãtii di Beshli; ncarcã cãsli pri cãrvani; nu-au mardzini cãrvãnjli tsi-arada shi nchisirã; s-toarnã cu cãrvãnj tsi trag furtii sh-disãdz greali di flurii; s-nu chearã di cãrvani; am cãrvani di muli; treatsi nã cãrvani cu bacrã; cãrvanea-a noastrã easti mari, cu ma nsus di-unã sutã di oaminj § ***cãrãvani/cãrãvane*** (cã-rã-vá-ni) sf cãrãvãnj (cã-rã-vắnjĭ) – (unã cu ***cãrvani***) § ***cãrvãnar***[1] (cãr-vã-nárŭ) sm cãrvãnari (cãr-vã-nárĭ) – omlu tsi tsãni (ari) unã cãrvani; omlu tsi easti caplu di cãrvani; chiragi tsi lucreadzã tu-unã cãrvani; chiragi, cãrvuchir *{ro: cãrãvãnar; proprietar, conducãtor sau lucrãtor la o caravanã}* *{fr: propriétaire ou conducteur de caravane; muletier}*

{en: owner or leader of a caravan; muleteer} ex: treilji frats eara cãrvãnari (chirageadz); cãrvãnarlji gresc deadoara; Gajul al Keac, cãrvãnar di nai avdzãtslji, avea vãrã yinghits calj shalti ahãti mulãri, cu cloputi di gushi, ca cãmbãnj; cãrvãnarljatselj cu-anami, cari agiundzea cu cãrvãnjli-a lor pãnã tu Nimtsii; tadi easti cãrvãnar § ***cãrvuchir*** (cãr-vu-chírŭ) sm cãrvuchiri (cãr-vu-chírĭ) – (unã cu ***cãrvãnar***[1]) ex: deadirã cap cãrvuchiri § ***cãrvanliu*** (cãr-van-líŭ) adg cãrvanlii (cãr-van-lí-i), cãrvanlii (cãr-van-líĭ), cãrvanlii (cãr-van-líĭ) – tsi tsãni diunã cãrvani; di cãrvani *{ro: de caravanã}* *{fr: de caravane}* *{en: of caravan}* § ***ncãrvani*** (ncãr-vá-ni) adv – chirolu cãndu cariva easti dus (lucreadzã, s-aflã) cãrvani; cu cãrvanea *{ro: cu caravana; pe timpul când cineva lucreadzã cu caravana}* *{fr: pendant qu'un travaille avec la caravane}* *{en: while someone works with the caravan}* ex: cãrvãnar mortu ncãrvani (tu chirolu tsi s-afla n cãrvani); iu s-ducã ncãrvani?; neni dusi ncãrvani, di nu sh-ari turnari § ***cãrvãsãrã*** (cãr-vã-sã-rắ) sm cãrvãsãradz (cãr-vã-sã-rádzĭ) – hani iu trag di-aradã cãrvãnjli; hani *{ro: carvasara, han}* *{fr: hôtellerie pour les caravanes}* *{en: roadside inn}*

cãrvanliu (cãr-van-líŭ) adg – vedz tu ***cãrvani***

cãrvãnar[1] (cãr-vã-nárŭ) sm – vedz tu ***cãrvani***

cãrvãnar[2] (cãr-vã-nárŭ) sm – vedz tu ***cãrbuni***

cãrvãsãrã (cãr-vã-sã-rắ) sm – vedz tu ***cãrvani***

cãrvealji/cãrvealje (cãr-veá-lji) sf cãrvelj (cãr-véljĭ) – unã pãni ntreagã; cãrvealji di pãni; cãrvelji, sãmuni, sãmunã, somunã, sumunã, cirecã *{ro: pâine întreagã}* *{fr: pain entier}* *{en: loaf of bread}* ex: giumitati cãrvealji di pãni; featsi optu cãrvelj § ***cãrvelji/cãrvelje*** (cãr-vé-lji) sf cãrvelj (cãr-véljĭ) – (unã cu ***cãrvealji***) ex: adush nã cãrvelji di pãni; talji cãrvelja n dauã; ahiurhescu nã cãrvelji

cãrvelji/cãrvelje (cãr-vé-lji) sf – vedz tu ***cãrvealji***

cãrvuchir (cãr-vu-chírŭ) sm – vedz tu ***cãrvani***

cãryii/cãryie (cãr-yí-i) sf – vedz tu ***cãrghii***

cãsap (cã-sápŭ) sm cãsachi (cã-sáchĭ) – omlu tsi talji prãvdzã icã vindi carni sh-lugurii fapti di carni tãljatã; hãsap, cãrnar *{ro: mãcelar}* *{fr: boucher}* *{en: butcher}* § ***cãsãpnitsã*** (cã-sãp-ní-tsã) sf cãsãpnitsã (cã-sãp-ní-tsã) – ducheani iu s-vindi carni sh-lugurii fapti di carni; hasapljo, hãsãpnitsã, hãsãmnitsã; (ca cãnili la cãsãpnitsã = ashteaptã cu multã mirachi tra sã-lj si da, sã-lj s-arucã tsiva) *{ro: mãcelãrie}* *{fr: boucherie}* *{en: butcher's shop}* ex: si nvitsã ca cãnili la cãsãpnitsã

cãsari/cãsare (cã-sá-ri) sf – vedz tu ***coasã***

cãsãbã (cã-sã-bắ) sm cãsãbadz (cã-sã-bádzĭ) – unã adunari mari di casi (ca unã hoarã multu mari) tu cari oaminjlji lucreadzã sh-bãneadzã cu fumeljli a lor; hãsãbã, hãsãpã, pulitii, apulitii, poli, misiri *{ro: oraş}* *{fr: ville}* *{en: city}* ex: tricum pit un mari cãsãbã (pulitii); mi dipun pãnã tu cãsãbã § ***hãsãbã*** (hã-sã-bắ) sm hãsãbadz (hã-sã-bádzĭ) – (unã cu ***cãsãbã***) § ***hãsãpã*** (hã-sã-pắ) sm hãsãpadz (hã-sã-pádzĭ) – (unã cu ***cãsãbã***) § ***cãsãbunj*** (cã-sã-búnjĭŭ) sm, sf cãsãboanji/cãsãboanje (cã-sã-boá-nji), cãsãbunj (cã-sã-búnjĭ), cãsãboanji/cãsãboanje (cã-sã-boá-nji) – om tsi bãneadzã tu-un cãsãbã; pulit *{ro: orãşan}* *{fr: habitant d'une ville, bourgeois}* *{en: inhabitant of a city}*

cãsãbãu (cã-sã-bắŭ) sm cãsãbadz (cã-sã-bádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãsãbã***

cãsãbunj (cã-sã-búnjĭŭ) sm, sf – vedz tu ***cãsãbã***

cãsãpnitsã (cã-sãp-ní-tsã) sf – vedz tu ***cãsap***

cãsãtor (cã-sã-tórŭ) adg – vedz tu ***casã***[1]

cãsãveti/cãsãvete (cã-sã-vé-ti) sf cãsãvets (cã-sã-vétsĭ) – casaveti, mãndãlãchi, ghideri, chideri, chimi, gãfã, virin, nvirinari, cripari, mãrinari, cãrtiri, etc. *{ro: supãrare, grije, necazuri}* *{fr: chagrin; souci}* *{en: grief, trouble, worry}* ex: intrai tu cãsãveti (ghideri); lãets shi cãsãvets (cripãri) § ***casaveti/casavete*** (ca-sa-vé-ti) sf casavets (ca-sa-vétsĭ) – (unã cu ***cãsãveti***)

cãsãvyear (cã-sãv-yeárŭ) sm cãsãvyeari (cã-sãv-yeárĭ) – fãrtatlu-a gambrolui cari shadi ningã el la ncurunari (sh-cari cãliseashti shi aproachi oaspitslji la numtã, cari poartã hãbãrli, etc.); cãlisitor, cãlisar, hãsãvyear, hãsãdyear, hasidear, sihãvyear, sihãdyear *{ro: vornicel, conãcar}* *{fr: garçon d'honneur à une noce}* *{en: best man}* ex: cãsãvyeari (cãlisitorlji) cãlãri cãntã § ***hãsãvyear*** (hã-sãv-yeárŭ) sm hãsãvyeari (hã-sãv-yeárĭ) – (unã cu ***cãsãvyear***) § ***hãsãdyear*** (hã-sãdh-yeárŭ) sm hãsãdyeari (hã-sãdh-yeárĭ) – (unã cu ***cãsãvyear***) § ***hasidear*** (ha-si-dheárŭ) sm hasideari (ha-si-dheárĭ) – (unã cu ***cãsãvyear***) ex: ninti neadzi hasidearlu § ***sihãvyear*** (si-hãv-yeárŭ) sm sihãvyeari (si-hãv-yeárĭ) – fãrtatlu-a gambrolui cari shadi ningã el la ncurunari (cari cãliseashti shi aproachi oaspitslji la numtã, cari poartã hãbãrli, etc.); cãlisitor, cãlisar, cãsãvyear, hãsãvyear, sihãdyear *{ro: vornicel, conãcar}* *{fr: garçon d'honneur à une noce}* *{en: best man}* ex: sihãvyearlu tu poartã intrã § ***sihãdyear*** (si-hãdh-yeárŭ) sm sihãdyeari (si-hãdh-yeárĭ) – (unã cu ***sihãvyear***)

cãscari/cãscare (cãs-cá-ri) sf – vedz tu ***cascu***

cãscat (cãs-cátŭ) adg – vedz tu ***cascu***

cãscãndisescu (cãs-cãn-di-sés-cu) vb IV cãscãndisii (cãs-cãn-di-síĭ), cãscãndiseam (cãs-cãn-di-seámŭ), cãscãndisitã (cãs-cãn-di-sí-tã), cãscãndisiri/cãscãndisire (cãs-cãn-di-sí-ri) – dzãc zboarã (fãrã lãeatsã) tra s-nj-arãd di cariva i di-atseali tsi fatsi; nu lu-alas pri cariva s-aibã arihati; pirãxescu, cãrtescu, angulcescu, schin, chipin *{ro: tachina, deranja, sâcâi}* *{fr: taquiner, incommoder, trimbaler}* *{en: tease, incommodate}* ex: Faraon lji cãscãndisea (nu lj-alãsa arihati); sh-pi mortsã lji cãscãndisea (lj-cãrtea) § ***cãscãndisit*** (cãs-cãn-di-sítŭ) adg cãscãndisitã (cãs-cãn-di-sí-tã), cãscãndisits (cãs-cãn-di-sítsĭ), cãscãndisiti/cãscãndisite (cãs-cãn-di-sí-ti) – tsi easti schinat cu zboarã dzãsi tr-arãdeari sh-fãrã lãeatsã; tsi nu easti alãsat arihati; pirãxit, cãrtit, angulcit, schinat, chipinat *{ro: tachinat, deranjat, sâcâit}* *{fr: taquiné, incommodé, trimbalé}* *{en: teased, incommodated}* § ***cãscãndisiri/cãscãndisire*** (cãs-cãn-di-sí-ri) sf cãscãndisiri (cãs-cãn-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cãscãndiseashti; pirãxiri, cãrtiri, angulciri, schinari, chipinari *{ro: acţiunea de a tachina, de a deranja, de a sâcâi; tachinare, deranjare, sâcâire}* *{fr: action de taquiner, d'incommoder, de trimbaler}* *{en: action of teasing, of incommodating}*

cãscãndisiri/cãscãndisire (cãs-cãn-di-sí-ri) sf – vedz tu ***cãscãndisescu***

cãscãndisit (cãs-cãn-di-sítŭ) adg – vedz tu ***cãscãndisescu***

cãscioarã (cãs-cĭoá-rã) sf – vedz tu ***casã***[1]

cãselã (cã-sé-lã) sf – vedz tu ***caselã***

cãsen (cã-sénŭ) sm, sf, adg cãseanã (cã-seá-nã), cãsenj (cã-sénjĭ), cãseani/cãseane (cã-seá-ni) – om tsi yini dit altu crat (i altu loc) di-atsel iu bãneadzã cariva; om tsi easti di-unã altã mileti dicãt atsea dit cari easti cariva; (trã lucri, prãvdzã, etc.) tsi suntu a unui alt om (nu a noastri); xen, axen, xinãtor, axinãtor, xinit, striin *{ro: strãin}* *{fr: étranger}* *{en: foreigner, foreign}*

cãsh! (cãshĭ) inter – zbor cu cari s-pindzi cariva tra s-talji tsiva; zbor cu cari si spuni cã s-talji tsiva; zbor tsi caftã s-aspunã cum s-avdi tãljarea-a unui lugurii *{ro: cuvânt (interjecţie) care înseamnã "taie!"}* *{fr: mot (interjection) signifiant "coupe!"}* *{en: word (interjection) meaning "cut!"}* ex: cãsh! cãsh! (tãljats! tãljats!), edzlj-a mei; lu-acãtsarã shi-lj featsirã cãsh! (shi-lj tãljarã); tats, cã va-ts fac cãsh! (va ti talj);

cãshar (cã-shĭárŭ) sm – vedz tu ***cash***

cãshari/cãshare (cã-shĭá-ri) sf – vedz tu ***cash***

cãshat (cã-shĭátŭ) adg – vedz tu ***cash***

cãshãrii/cãshãrie (cã-shã-rí-i) sf – vedz tu ***cash***

cãshãrishti/cãshãrishte (cã-shã-rísh-ti) sf – vedz tu ***cash***

cãshcãvac (cãsh-cã-vrácŭ) sn – vedz tu ***cash***

cãshcãval (cãsh-cã-válŭ) sn – vedz tu ***cash***

cãshcãvãlar (cãsh-cã-vã-lárŭ) sm – vedz tu ***cash***

cãshcãvrac (cãsh-cã-vrácŭ) sn – vedz tu ***cash***

cãsheri/cãshere (cã-shé-ri) sf cãsheri (cã-shérĭ) – groapã tu cari s-alasã s-curã cãtranea *{ro: groapã de catran}* *{fr: fosse dans laquelle on fait couler le goudron}* *{en: tar pit}* ex: cãtranea s-adunã tu cãsheri

cãshigic (cã-shi-gícŭ) sn cãshigitsi/cãshigitse (cã-shi-gí-tsi) – soi di earbã cu frãndzãli lãi ca-atseali di melj *{ro: specie de*

iarbă} {fr: herbe à feuille noire, comme celle du millet} {en: grass with black leaves like those of the millet}

cãshingic (cã-shin-gícŭ) sm pl(?) – partea di nafoarã shi-di dinãpoi di la gushi sh-cap; zvercã, cheafã, ceafã, nucã, putil {ro: ceafă} {fr: nuque} {en: nape of the neck} ex: earã s-loarã di cãshingic (zvercã)

cãshirlichi/cãshirliche (cã-shir-lí-chi) sf – vedz tu ***cash***

cãshlã (cãsh-lă) sm cãshladz (cãsh-ládzĭ) – loc ndreptu trã unã ascheri tra s-bãneadzã, di-aradã cu ma multi binãi (adãrãminti) mãri iu aschirladzlji dormu, mãcã sh-bea, etc.; loc ndreptu maxus tra si-sh treacã earna, oili dipusi di la munti; arniu, arnii {ro: cazarmă} {fr: caserne; campement; quartier d'hiver, région affermée pour les moutons pendant l'hiver} {en: army barracks; wintering quarters for the sheep descending from the mountains where they graze in the summer} ex: ascherea doarmi tu cãshlã; aoa, earna easti cãshlã bun trã oi (loc bun trã arniulu-a oilor); loai cãshlã (loc trã arniulu-a oilor) ningã cãshlã (loclu iu bãneadzã aschirladzlji)

cãshleagã (cãsh-leá-gã) sf – vedz tu ***cãrleagã***

cãshoarã (cã-shoá-rã) sf – vedz tu ***casã***[1]

cãshtig (cãsh-tigŭ) vb I – vedz tu ***cãshtigã***

cãshtigari/cãshtigare (cãsh-ti-gá-ri) sfa – vedz tu ***cãshtigã***

cãshtigat (cãsh-ti-gátŭ) adg – vedz tu ***cãshtigã***

cãshtigã (cãsh-tí-gã) sf cãshtidz (cãsh-tídzĭ) – 1: niisihia tsi u-aducheashti cariva cãndu mindueashti cã va patã tsiva (cã luashteaptã un piriclju, unã cripari, etc., el i cariva di-aproapea); gailei, gãilei, gaile, gãirezi, angãtan, ãngãtan, ngãtan, frundidã, cãshtigã, nacrã, sãrachi; 2: atsea tsi fatsi (ari) un om cãndu shbagã ghini mintea trã un lucru (s-lu veadã, s-lu avdã, s-lu-aducheascã, etc.); mengã, angãtan; 3: simtsãrea tsi u-ari cariva tu suflit cã un lucru va si s-facã dupã vrearea-a lui; elpidã, ilpidã, nadã, nãdii, shpresã {ro: grijă, atenţie, speranţă} {fr: soin; attention; espérance} {en: care; attention; hope} ex: tradz cãshtiga (gailelu) a lumiljei; nu pot njelj eu s-am cãshtigã (s-am angãtan, s-aveglju); nu-sh mutã elj cãshtiga (nu sta elj s-nu sh-bagã oara); nu-i vãrnu s-nã tragã adz cãshtiga (gailelu); anarga s-minã caljlji, mulãrli au cãshtigã (bagã ghini oara, mutrescu ghini, aclo iu imnã); sh-easti multu cu cãshtigã (cu mengã, cu-angãtan); nã lom cãshtigã (chirum nãdii) sh-di la voi; sh-loarã cãshtiga (chirurã nãdia) sh-nu ma scriarã § ***cãshtigos***[1] (cãsh-ti-gósŭ) adg cãshtigoasã (cãsh-ti-goá-sã), cãshtigosh (cãsh-ti-góshĭ), cãshtigoasi/cãshtigoase (cãsh-ti-goá-si) – tsi-sh bagã (tsi sh-ari) ghini mintea cãndu fatsi un lucru; tsi sh-ari ngãtan (cãshtigã) {ro: grijuliu, atent; câştigător} {fr: attentif, observateur; gagnant} {en: careful, attentive; winning} ex: pashti-ts cãprili, ai-li angãtan, hii cãshtigoasã (s-ts-ai mintea); mutrita cãshtigoasã (cu cãshtigã) a pãrintsãlor § ***cãshtigos***[2] (cãsh-ti-gósŭ) adv – cu cãshtigã, cu ngãtan {ro: cu atenţie} {fr: attentivement} {en: carefully; attentively} ex: la imnari s-hibã cãshtigoasã (cu cãshtigã); hiu cãshtigos (tsi amintu, nchirdãsescu) la gioc; easti noapti, imnats cãshtigos (cu cãshtigã, cu mengã) § ***cãshtighedz*** (cãsh-ti-ghĭédzŭ) vb I cãshtigai (cãsh-ti-gáĭ), cãshtigam (cãsh-ti-gámŭ), cãshtigatã (cãsh-ti-gá-tã), cãshtigari/cãshtigare (cãsh-ti-gá-ri) – am ngãtanlu (frundida) a cuiva; ãlj portu gailelu; l-mutrescu (cãndu ari unã lãngoari); frundixescu, frundisescu; ãnj bag mintea; nj-am mintea (cãshtiga) {ro: îngriji, fi atent} {fr: soigner, être en éveil, faire attention} {en: take care of; look after; be careful} ex: mutrirã cum di cum si cãshtigheadzã (s-aibã frundida, s-lucreadzã) cama multu trã fumealji § ***cãshtig*** (cãsh-tigŭ) vb I cãshtigai (cãsh-ti-gáĭ), cãshtigam (cãsh-ti-gámŭ), cãshtigatã (cãsh-ti-gá-tã), cãshtigari/cãshtigare (cãsh-ti-gá-ri) – (unã cu ***cãshtighedz***) § ***cãshtigat*** (cãsh-ti-gátŭ) adg cãshtigatã (cãsh-ti-gá-tã), cãshtigats (cãsh-ti-gátsĭ), cãshtigati/cãshtigate (cãsh-ti-gá-ti) – tsi easti mutrit di cariva; tsi-lj poartã cariva gailelu; frundixit, frundisit {ro: îngrijit, atent} {fr: soigné} {en: taken care of; looked after; careful} § ***cãshtigari/cãshtigare*** (cãsh-ti-gá-ri) sf cãshtigãri (cãsh-ti-gărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cãshtigheadzã {ro: acţiunea de a îngriji, de a fi atent} {fr: action de soigner, de faire attention, d'être attentif} {en: action of taking care of; of looking after, of being careful}

cãshtighedz (cãsh-ti-ghédzŭ) vb I – vedz tu ***cãshtigã***

cãshtigos[1] (cãsh-ti-gósŭ) adg – vedz tu ***cãshtigã***

cãshtigos[2] (cãsh-ti-gósŭ) adv – vedz tu ***cãshtigã***

cãshug[1] (cã-shĭúgŭ) sn cãshudzi/cãshudze (cã-shĭú-dzi) – cutii mari (caselã) tu cari s-tsãn (s-poartã) zãrzãvãtsli {ro: coşnitsă} {fr: caisse à légumes} {en: vegetable case}

cãshug[2] (cã-shĭúgŭ) sn – vedz tu ***cushug***

cãsicã (cã-sí-cã) sf – vedz tu ***casã***[1]

cãsidã (cã-sí-dã) sf cãsidz (cã-sídzĭ) – lãngoari di cheali la om (shi prãvdzã), mulipsitoari (tsi s-lja di la om la om), datã di unã prici multu njicã (tsi nu s-veadi cu ocljul) cari sh-fatsi casa shi-bãneazdã sum cheali sh-cari-lj da a omlui unã mãcãturã mari, cu gãrnutsi aroshi scoasi ma multu namisa di deadziti; arãnji, rãnji, psorã, zgaibã {ro: râie} {fr: gale} {en: scabies} § ***cãsidyear*** (cã-sid-yeárŭ) adg cãsidyearã (cã-sid-yeárã), cãsidyeari (cã-sid-yeárĭ), cãsidyeari/cãsidyeare (cã-sid-yeári) – tsi easti lãndzit di-arãnji; tsi ari acãtsatã cãsidã; cu cãsidã; cãsidos, arãnjos, psuryear {ro: râios} {fr: galeux} {en: with the itch (scabies)} ex: tsi-ts lipseashti, cãsidyeare (arãnjoase)? fundã di mãrgãritari § ***cãsidos*** (cã-si-dósŭ) adg cãsidoasã (cã-si-doá-sã), cãsidosh (cã-si-dóshĭ), cãsidoasi/cãsidoase (cã-si-doá-si) – (unã cu ***cãsidos***)

cãsidhã (cã-sí-dhã) sf cãsidz (cã-sídzĭ) – unã cu ***cãsidã***

cãsidhos (cã-si-dhósŭ) adg cãsidhoasã (cã-si-dhoá-sã), cãsidhosh (cã-si-dhóshĭ), cãsidhoasi/cãsidhoase (cã-si-dhoá-si) – unã cu ***cãsidos***

cãsidhyear (cã-sidh-yeárŭ) adg cãsidhyearã (cã-sidh-yeárã), cãsidhyeari (cã-sidh-yeárĭ), cãsidhyeari/cãsidhyeare (cã-sidh-yeári) – unã cu ***cãsidyear***

cãsidos (cã-si-dósŭ) adg– vedz tu ***cãsidã***

cãsidyear (cã-sid-yeárŭ) adg – vedz tu ***cãsidã***

cãsii/cãsie (cã-sí-i) cãsii (cã-síĭ) – vearga cu cari si ncarcã tufechea i arãvolea; arbii, harbã, hãrbii {ro: arbiu, varga cu care se încarcă puşca} {fr: baguette (bois, fer) pour charger les fusils} {en: rod to clean or charge rifles}

cãsistrã (cã-sís-trã sf – vedz tu ***cumas***

cãsmeti/cãsmete (cãs-méti) sf cãsmets (cãs-métsĭ) – atsea (tihea) tsi u-ari omlu cãndu-lj si duc lucrili ambar (dupã cum lj-u vrea chefea); atseali tsi suntu numãtsiti di miri cã va patã omlu tu bana-a lui (dit oara tsi s-ari amintatã); tihi, soarti, mirã, njirã, scriatã, scriiturã, ursitã {ro: noroc, soartă} {fr: chance, fortune, sort, destin} {en: luck, fate}

cãsmiri/cãsmire (cãs-mí-ri) sf cãsmiruri (cãs-mí-rurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãzmiri***

cãsnac (cãs-nácŭ) sn cãsnatsi/cãsnatse (cãs-ná-tsi) – hãlati trã uscarea-a stranjilor, adratã di-unã mpiltiturã di purtets {ro: câsnac; un fel de împletitură de nuele în formă de cerc} {fr: sorte de tresse de verges en forme de cercle} {en: some kind of a plait of switches in circle form} ex: cãsnac trã uscarea-a stranjilor; cãsnaclu-i ca un cosh i ca unã crãblã mari

cãstãnat (cãs-tã-nátŭ) adg – vedz tu ***cãstãnj***

cãstãnj (cãs-tănjĭŭ) sm cãstãnj (cãs-tănjĭ) – arburi (pim) tsi creashti ma multu tu pãduri, cu frãndzãli niheamã ca lundzã, cãftat multu ti fructili tsi fatsi {ro: castan} {fr: châtaignier} {en: chestnut tree} ex: durnjii sum cãstãnj, tu avrã nã sãhati § ***cãstãnji/cãstãnje*** (cãs-tă-nji) sf cãstãnji/cãstãnje (cãs-tă-nji) – fructul faptu di pomlu cãstãnj (ca unã soi di nucã acupiritã pi dinafoarã cu-unã coaji mplinã di schinj tsi s-usucã, s-disfatsi sh-cadi cãndu cãstãnja s-coatsi toamna pi pom), cu njedzlu dultsi sh-bun tu mãcari, cãndu easti hertu i friptu pri foc {ro: castană} {fr: châtaigne} {en: chestnut} ex: mi-arisescu cãstãnjili hearti; el s-curdusi la measã sh-mãcã cãstãnji fripti; cãstãnjili hearti, sh-ma multu cãstãnjili fripti caftã yin § ***cãstãnjish*** (cãs-tã-njíshĭŭ) sm cãstãnjishuri (cãs-tã-njí-shĭurĭ) –loc cu multsã cãstãnj; pãduri di cãstãnj; castanaryio {ro: loc de castani} {fr: châtaignerie} {en: chestnut forest or plantation} § ***castanaryio*** (cas-ta-nar-yĭó) sm castanaryeadz (cas-ta-nar-yĭádzĭ) – (unã cu ***cãstãnjish***) ex: mi dush tu castanaryio § ***cãstãnjishti/cãstãnjishte*** (cãs-tã-njísh-ti) sf cãstãnjishti/cãstãnjishte (cãs-tã-njísh-ti) – loc iu s-arucã cojili di cãstãnji {ro: locul unde se aruncă cojile de castane} {fr: endroit où l'on

jette les écales de châtaignes} *{en: place where one discards the shucks of chestnuts}* ex: caftã prit cãstãnjishti § ***cãstãnjiu*** (cãs-tã-njíŭ) adg cãstãnjii/cãstãnjie (cãs-tã-njí-ĭ), cãstãnjii (cãs-tã-njíĭ), cãstãnjii (cãs-tã-njíĭ) – tsi ari unã hromã ca di cãstãnji; cãstãnat *{ro: castaniu}* *{fr: châtain (cheveux, cheval)}* *{en: chestnut-brown (hair, horse)}* ex: ari perlu cãstãnjiu (cãstãnat, ca cãstãnja); lj-adush unã calimcherã cãstãnjii § ***cãstãnat*** (cãs-tã-nátŭ) adg cãstãnatã (cãs-tã-ná-tã), cãstãnats (cãs-tã-nátsĭ), cãstãnati/cãstãnate (cãs-tã-ná-ti) – (unã cu ***cãstãnjiu***) ex: perlu-a lui atsel cãstãnat

cãstãnji/cãstãnje (cãs-tắ-nji) sf – vedz tu ***cãstãnj***

cãstãnjish (cãs-tã-njíshĭŭ) sm – vedz tu ***cãstãnj***

cãstãnjishti/cãstãnjishte (cãs-tã-njísh-ti) sf – vedz tu ***cãstãnj***

cãstãnjiu (cãs-tã-njíŭ) adg – vedz tu ***cãstãnj***

cãstrãnjot (cã-strã-njĭótŭ) sm, sf cãstrãnjoatã (cã-strã-njĭoá-tã), cãstrãnjots (cã-strã-njĭótsĭ), cãstrãnjoati/cãstrãnjoate (cã-strã-njĭoá-ti) – unã di dauãli alumãchi ma mãri di fãrshirots *{ro: una din cele douã ramuri principale de fârşiroţi}* *{fr: l'une des deux branches principales de "fãrshirots"}* *{en: one of the two main branches of "fwrshirots"}*

cãstrãvec (cãs-trã-vécŭ) sm– vedz tu ***cãstrãvets***

cãstrãvets (cãs-trã-vétsŭ) sm cãstrãvets (cãs-trã-vétsĭ) – plantã tsi s-creashti tu bãhce, cari s-tradzi azvarna icã si ngãrlimã di alti planti, cu lilici njits, galbini, cari da unã yimishi lungã (di vãrã 5-25 cm) shi suptsãri, cu peaja veardi, tsi s-mãcã (cu simintsi cu tut) di-aradã proaspit, tu salatã i faptu trushii trã earnã; castravets, cãstrãvec, angur *{ro: castravete}* *{fr: concombre}* *{en: cucumber}* ex: sots, sots… cãstrãvets… tsi s-am s-tsã dau tsi s-ai s-nji dai (zbor tsi sh-alãxescu doi tiniri cãndu s-fac fãrtats) § ***castravets*** (cas-tra-vétsŭ) sm castravets (cas-tra-vétsĭ) – (unã cu ***cãstrãvets***) § ***cãstrãvec*** (cãs-trã-vécŭ) sm cãstrãvets (cãs-trã-vétsĭ) – (unã cu ***cãstrãvets***)

cãstrii/cãstrie (cãs-trí-i) sf – vedz tu ***castru***

cãsturã (cãs-tú-rã) sf cãsturi/cãsture (cãs-tú-ri)– hãlati cu cari s-talji lucri, ma njicã di-un cutsut, faptã di-aradã di-unã lipidã nturyisitã sh-unã teacã tu cari intrã aestã lipidã, cãndu hãlatea easti tsãnutã n gepi; cãsturã, cusurã, cearchi, psifii, psutii, cutsut *{ro: briceag}* *{fr: canif}* *{en: pocket knife}* ex: ghini cã muri tata di nj-alãsã cãstura; aveam totna nã cãsturã njicã n gepi § ***custurã*** (cus-tú-rã) sf custuri/custure (cus-tú-ri) – (unã cu ***cãsturã***) § ***cusurã*** (cu-sú-rã) sf cusuri/cusure (cu-sú-ri) – (unã cu ***cãsturã***)

cãt[1] (cắtŭ) adg, pr, num cãtã (cắ-tã), cãts (cắtsĭ), cãti/cãte (cắ-ti) – zbor cari-aspuni cã un dzãtsi, i va sã shtibã, i sã ntreabã trã: partea (multã i putsãnã dit) tu-unã lugurii, partea di lucri (multi i putsãni), etc.; atsel (atselj) tsi...; tuts tsi...; cãntu, cum, etc. *{ro: cât}* *{fr: combien de...}* *{en: how much/many of...}* ex: cãt (tsi parti dit) lapti sh-cãtã (sh-tsi parti dit) lãnã vrei?; cãts (atselj tsi) vidzush, ahãts (tuts) tricurã; cãts (tsi parti) di voi vinjirã?; cãti (atseali tsi, tuti tsi) aleapsim, li hãrzim; di cãti (di tuti tsi, di-atseali tsi) fudzirã, mash unã s-turnã; sh-a cãtor (sh-a tutulor atselj tsi) yin dit xinitii lã lja banã sh-cãtãndii; cãti cãti, sh-cãti cãts vor s-intrã § ***cãntu***[3] (cắn-tu) adg, pr, num cãntã (cắn-tã), cãntsã (cắn-tsi), cãnti/cãnte (cắn-ti) – (unã cu ***cãt***[1]) § ***cãt***[2] (cắtŭ) adv – zbor tsi-l dzãtsi atsel tsi sã ntreabã tr-atsea (multsã i putsãnj paradz) tsi custuseashti un lucru, tsi caftã un tr-atsea tsi vindi, etc.; atsea tsi easti, tsi fatsi, tsi custuseashti, etc.; multu, di cali-afoarã; cum, tu chirolu tsi nchiseashti di...; mizi, mizii, adiyii; ca, etc.; cãntu, cum, cãtrã *{ro: cât}* *{fr: combien?, n'importe combien; à peine; comme}* *{en: how much?; no matter how much; barely, etc.}* ex: cãt (tsi vrei tra s-)li dai?, cãt caftsã (tsi caftsã ti)?; cãt vindets umtul?; cãt (tsi) fatsi dã-nj, plãtea-l ahãt cãt (tsi) vrei; cãt s-hibã oara?; ninvitsatlu, cãt avut s-hibã, easti huzmichear a nvitsatlui; arcoari eara cãtu-s-dzãts; bunã cãtu-s-dzãts (multu, di cali-afoarã); cãt (cum; tu chirolu tsi nchisea di) ãntunica; el sh-u-avea cã mash cãt, cãt (mizi, mizi) agãrshi; cãt, cãt (mizi, mizi) trapsi nã mãnã di tsearã; un nior cãt, cãt (mizi, mizi) s-mina; lj-deadi cãt trã ghini; cãtu-nclo s-dusi; dats-nji cãt (ca) trã mini; shtii cãt analtã easti? § ***cãntu***[4] (cắn-tu) adv – (unã cu ***cãt***[2])

cãt[2] (cắtŭ) adv – vedz tu ***cãt***[1]

cãtarã (cã-tá-rã) sf cãtãri (cã-tắrĭ) – cãftarea tsi u fatsi cariva al Dumnidzã tra s-lj-aducã multi lãets a unui tsi lu-ari ti dushman; lãetsli tsi cad pri caplu-a unui om (di la Dumnidzã i di partea a fisiljei); blãstem, anatimã, natimã, afurizmo, uryii *{ro: blestem}* *{fr: imprécation, malédiction}* *{en: curse}* § ***cãtãrãsescu***[1] (cã-tã-rã-sés-cu) vb IV cãtãrãsii (cã-tã-rã-síĭ), cãtãrãseam (cã-tã-rã-seámŭ), cãtãrãsitã (cã-tã-rã-sí-tã), cãtãrãsiri/cãtãrãsire (cã-tã-rã-sí-ri) – lu scot nafoarã dit bisearica crishtinã trã lucrili pãngãni tsi ari faptã; aruc anatima pri cariva; cãtãryisescu, afurisescu, anãthimedz, nãthimedz, blastim, culedz, huledz, uryisescu *{ro: afurisi, blestema}* *{fr: excommunier, anathématiser}* *{en: excomunicate, curse}* § ***cãtãrãsit***[1] (cã-tã-rã-sítŭ) adg cãtãrãsitã (cã-tã-rã-sí-tã), cãtãrãsits (cã-tã-rã-sítsĭ), cãtãrãsiti/cãtãrãsite (cã-tã-rã-sí-ti) – tsi fu scos dit bisearicã trã lucrili uruti tsi ari faptã; cãtãrusit, anãthimat, nãthimat, cãtãryisit, blãstimat, culidzat, hulidzat, uryisit, nalet *{ro: afurisit, blestemat}* *{fr: excommunié, anathématisé, abominable}* *{en: excommunicated, abominable, cursed}* ex: armnj cãtãrãsits (afurisits, dats nafoarã dit bisearicã) di disputadz grets § ***cãtãrãsiri***[1]***/cãtãrãsire*** (cã-tã-rã-sí-ri) sf cãtãrãsiri (cã-tã-rã-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu afuriseashti; anãthimari, nãthimari, cãtãryisiri, culidzari, hulidzari, uryisiri *{ro: acţiunea de a afurisi, de a blestema; afurisire, blestemare}* *{fr: action d'excommunier, d'anathématiser}* *{en: action of excomunicating, of cursing}* § ***cãtãrusescu***[1] (cã-tã-ru-sés-cu) vb IV cãtãrusii (cã-tã-ru-síĭ), cãtãruseam (cã-tã-ru-seámŭ), cãtãrusitã (cã-tã-ru-sí-tã), cãtãrusiri/cãtãrusire (cã-tã-ru-sí-ri) – (unã cu ***cãtãrãsescu***) § ***cãtãrusit***[1] (cã-tã-ru-sítŭ) adg cãtãrusitã (cã-tã-ru-sí-tã), cãtãrusits (cã-tã-ru-sítsĭ), cãtãrusiti/cãtãrusite (cã-tã-ru-sí-ti) – (unã cu ***cãtãrãsit***) ex: vrei s-hii cãtãrusitã)blãstimatã)? § ***cãtãrusiri***[1]***/cãtãrusire*** (cã-tã-ru-sí-ri) sf cãtãrusiri (cã-tã-ru-sírĭ) – (unã cu ***cãtãrãsiri***) § ***cãtãryisescu*** (cã-tãr-yi-sés-cu) vb IV cãtãryisii (cã-tãr-yi-síĭ), cãtãryiseam (cã-tãr-yi-seámŭ), cãtãryisitã (cã-tãr-yi-sí-tã), cãtãryisiri/cãtãryisire (cã-tãr-yi-sí-ri) – (unã cu ***cãtãrãsescu***) § ***cãtãryisit*** (cã-tãr-yi-sítŭ) adg cãtãryisitã (cã-tãr-yi-sí-tã), cãtãryisits (cã-tãr-yi-sítsĭ), cãtãryisiti/cãtãryisite (cã-tãr-yi-sí-ti) – (unã cu ***cãtãrãsit***) § ***cãtãryisiri/cãtãryisire*** (cã-tãr-yi-sí-ri) sf cãtãryisiri (cã-tãr-yi-sírĭ) – (unã cu ***cãtãrãsiri***)

cãtã[1] (cắ-tã) prip – vedz tu ***cãtrã***

cãtã[2]***-*** (cã-tã-) prifixu – yini dit limba grãtseascã shi s-bagã nãintea-a unor zboarã (ma multu verbi) cu idyea noimã, icã s-lã da unã noimã niheam alãxitã. Bunãoarã ashi avem (i) zborlu "cãtãstrãpsescu" tsi ari idyea noimã cu zborlu "sutrupsescu" shi (ii) zborlu "cãtãdixescu" tsi ari noima di "mi-ariseashti s-fac tsiva cu vreari trã cariva (ma njic, ma slab, etc.); mi tãpinusescu n fatsa-a unui (nj-scad tinjia, nj-adun coada, etc.) cãndu fac tsiva" shi zborlu "dixescu" tsi ari noima "ljau (tsiva tsi-nj si da); escu sinfuni cu-atsealj tsi-nj si dzãc; adixescu, aprochi, strãxescu, ahsteptu (ca oaspi, n casã)". Bãgats oarã cã: (i) prifixul armãni idyiul (cãtã) ti tuti zboarãli; (ii) prifixul va-l bãgãm nãintea-a zborlui fãrã semnul "-"; shi (iii) va dãm aoatsi mash ndauã zboarã cu-aestu prifixu *{ro: prefix, care menţine sau schimbă puţin sensul cuvântului}* *{fr: prefixe, qui garde le même, ou change un peu, le sens du mot}* *{en: prefix, that maintains or changes a little the meaning of the word}*

cãtã[2] (cắ-thã) sf – vedz tu ***catã***

cãtãcnii/cãtãcnie (cã-tãc-ní-i) sf – vedz tu ***cãtãhnii***

cãtãdhicãtsescu (cã-tã-dhi-cã-tsés-cu) vb IV cãtãdhicãtsii (cã-tã-dhi-cã-tsíĭ), cãtãdhicãtseam (cã-tã-dhi-cã-tseámŭ), cãtãdhicãtsitã (cã-tã-dhi-cã-tsí-tã), cãtãdhicãtsiri/cãtãdhicãtsire (cã-tã-dhi-cã-tsí-ri) – unã cu ***cãtãdicãtsescu***

cãtãdhicãtsiri/cãtãdhicãtsire (cã-tã-dhi-cã-tsí-ri) sf cãtãdhicãtsiri (cã-tã-dhi-cã-tsírĭ) – unã cu ***cãtãdicãtsiri***

cãtãdhicãtsit (cã-tã-dhi-cã-tsítŭ) adg cãtãdhicãtsitã (cã-tã-dhi-cã-tsí-tã), cãtãdhicãtsits (cã-tã-dhi-cã-tsítsĭ), cãtãdhicãtsiti/cãtãdhicãtsite (cã-tã-dhi-cã-tsí-ti) – unã cu ***cãtãdicãtsit***

cãtãdhixescu (cã-tã-dhic-sés-cu) vb IV cãtãdhixii (cã-tã-dhic-síĭ), cãtãdhixeam (cã-tã-dhic-seámŭ), cãtãdhixitã (cã-tã-dhic-sí-tã), cãtãdhixiri/cãtãdhixire (cã-tã-dhic-sí-ri) – unã cu

cãtãdixescu

cãtãdhixiri/cãtãdhixire (cã-tã-dhic-sí-ri) sf cãtãdhixiri (cã-tã-dhic-sírĭ) – unã cu ***cãtãdixiri***

cãtãdhixit (cã-tã-dhic-sítŭ) adg cãtãdhixitã (cã-tã-dhic-sí-tã), cãtãdhixits (cã-tã-dhic-sítsĭ), cãtãdhixiti/cãtãdhixite (cã-tã-dhic-sí-ti) – unã cu ***cãtãdixit***

cãtãdicãtsescu (cã-tã-di-cã-tsés-cu) vb IV cãtãdicãtsii (cã-tã-di-cã-tsíĭ), cãtãdicãtseam (cã-tã-di-cã-tseámŭ), cãtãdicãtsitã (cã-tã-di-cã-tsí-tã), cãtãdicãtsiri/cãtãdicãtsire (cã-tã-di-cã-tsí-ri) – (ca giudicãtor, sh-cãndu s-tsãni unã crisi la huchiumati) ljau unã apofasi shi-l giudic pi-atsel tsi lu-aflu stipsit, tra s-facã chiro ncljis tu filichii, s-pãlteascã ghizai, i sã-lj da tsiva a atsilui a curi lj-ari faptã stepsu *{ro: condamna}* *{fr: condamner}* *{en: condemn}* § ***cãtãdicãtsit*** (cã-tã-di-cã-tsítŭ) adg cãtãdicãtsitã (cã-tã-di-cã-tsí-tã), cãtãdicãtsits (cã-tã-di-cã-tsítsĭ), cãtãdicãtsiti/cãtãdicãtsite (cã-tã-di-cã-tsí-ti) – (omlu) cari la giudicatã easti aflat cu stepsu shi pidipsit s-facã chiro ncljis tu filichii i s-pãlteascã unã ghizai *{ro: condamnat}* *{fr: condamné}* *{en: condemned}* § ***cãtãdicãtsiri/cãtãdicãtsire*** (cã-tã-di-cã-tsí-ri) sf cãtãdicãtsiri (cã-tã-di-cã-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti cãtãdicãtsit *{ro: acţiunea de a condamna; condamnare}* *{fr: action de condamner}* *{en: action of condemning}*

cãtãdicãtsiri/cãtãdicãtsire (cã-tã-di-cã-tsí-ri) sf – vedz tu ***cãtãdicãtsescu***

cãtãdicãtsit (cã-tã-di-cã-tsítŭ) adg – vedz tu ***cãtãdicãtsescu***

cãtãdixescu (cã-tã-dic-sés-cu) (mi) vb IV cãtãdixii (cã-tã-dic-síĭ), cãtãdixeam (cã-tã-dic-seámŭ), cãtãdixitã (cã-tã-dic-sí-tã), cãtãdixiri/cãtãdixire (cã-tã-dic-sí-ri) – mi-ariseashti s-fac tsiva cu vreari trã cariva (ma njic, ma slab, etc.); mi tãpinusescu n fatsa-a unui (nj-scad tinjia, nj-adun coada, etc.) cãndu fac tsiva; (mi) cãtãfronisescu *{ro: binevoi, catadixi; se umili}* *{fr: daigner; condescendre; se humilier}* *{en: condescend to; deign to; humiliate oneself}* ex: nu mi cãtidixescu (nu mi cãtãfronisescu, nu voi sã-nj scadã tinjia) si stau cu tini § ***cãtãdixit*** (cã-tã-dic-sítŭ) adg cãtãdixitã (cã-tã-dic-sí-tã), cãtãdixits (cã-tã-dic-sítsĭ), cãtãdixiti/cãtãdixite (cã-tã-dic-sí-ti) – tsi-lj s-ari faptã tsiva cu vreari; tsi easti faptu si s-aducheascã tapin; cãtãfronisit *{ro: binevoit, catadixit; umilit}* *{fr: daigné; condescendu; humilié}* *{en: condescended to; deigned to; humiliated}* § ***cãtãdixiri/cãtãdixire*** (cã-tã-dic-sí-ri) sf cãtãdixiri (cã-tã-dic-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-cãtãdixeashti; cãtãfronisiri *{ro: acţiunea de a binevoi, de a catadixi; de a se umili}* *{fr: action de daigner; de condescendre; de se humilier}* *{en: action of condescending to; of deigning to; of humiliating oneself}*

cãtãdixiri/cãtãdixire (cã-tã-dic-sí-ri) sf – vedz tu ***cãtãdixescu***

cãtãdixit (cã-tã-dic-sítŭ) adg – vedz tu ***cãtãdixescu***

cãtãfronisescu (cã-tã-fro-ni-sés-cu) vb IV – vedz tu ***catafronisi***

cãtãfronisiri/cãtãfronisire (cã-tã-fro-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***catafronisi***

cãtãfronisit (cã-tã-fro-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***catafronisi***

cãtãfronji/cãtãfronje (cã-tã-fró-nji) sf – vedz tu ***catafronisi***

cãtãghrãfii/cãtãghrãfie (cã-tã-ghrã-fí-i) sf cãtãghrãfii (cã-tã-ghrã-fíĭ) – unã cu ***cãtãgrãfii***

cãtãgrãfii/cãtãgrãfie (cã-tã-grã-fí-i) sf – vedz tu ***catagrafii***

cãtãhnii/cãtãhnie (cã-tãh-ní-i) sf cãtãhnii (cã-tãh-níĭ) – negurã (faptã di aburi ishits dit apa tsi s-aflã tu loc) tsi s-alasã pristi aerã (multi ori tu hãryii) di nu poati omlu s-veadã ghini sh-diparti; cãtãcnii, eamã, negurã, andarã *{ro: pâclă, ceaţă}* *{fr: brouillard}* *{en: fog, haze}* ex: s-adunã pristi vali unã soi di eamã, cãtãhnii, ca fum aritcu § ***cãtãcnii/cãtãcnie*** (cã-tãc-ní-i) sf cãtãcnii (cã-tãc-níĭ) – (unã cu ***cãtãhnii***)

cãtãifi/cãtãife (cã-tã-í-fi) sf cãtãihi (cã-tã-íhĭ) – dultseami (tsi sh-u-adutsi tu mãcari cu bãclãvãlu) faptã di hiri multu suptsãri di aloat uscat (fapti nafoarã tu fabricã), tsi s-coc tu umtu, cu zahari sh-cu multi nutsi, dupã cari lji s-arucã pisuprã unã siropi caldã cari, dupã niheamã chiro, u pitrundi ghini; cãdãifi, gãdãifi *{ro: cataif}* *{fr: gâteau fait de vermicelle, trés fin doré dans dans le beurre et sur lequel on verse un sirop chaud et vanillé}* *{en: Middle East type of pastry}* § ***cãdãifi/cãdãife*** (cã-dã-í-fi) sf cãdãihi (cã-dã-íhĭ) – (unã cu ***cãtãifi***) § ***cadaif*** (ca-da-ífŭ) sn pl(?) – (unã cu ***cãtãifi***) § ***gãdãifi/gãdãife*** (gã-dã-í-fi) sf gãdãihi (gã-dã-íhĭ) – (unã cu ***cãtãifi***)

cãtãlahtu (cã-tã-láh-tu) sn cãtãlahti/cãtãlahte (cã-tã-láh-ti) – hãlati (di lemnu, her, cilechi, etc.) tsi easti bãgatã nãpoea-a ushiljei tra s-u tsãnã ncljisã shi s-nu poatã s-hibã dishcljisã di nafoarã; cãpãlahtu, lostru, lostur, lotru, mandal, dzangrã, zangrã, sirtu *{ro: zăvor}* *{fr: verrou, barre de fermeture}* *{en: door latch, bolt}* ex: bagã cãtãlahtul la ushi § ***cãpãlahtu*** (cã-pã-láh-tu) sn cãpãlahti/cãpãlahte (cã-pã-láh-ti) – (unã cu ***cãtãlahtu***)

cãtãndii/cãtãndie (cã-tãn-dí-i) sf – vedz tu ***catandisi***

cãtãndisescu (cã-tãn-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***catandisi***

cãtãndisiri/cãtãndisire (cã-tãn-di-sí-ri) sf – vedz tu ***catandisi***

cãtãndisit (cã-tãn-di-sítŭ) adg – vedz tu ***catandisi***

cãtãndorash (cã-tãn-do-ráshĭŭ) sm – vedz tu ***cãntu***[1]

cãtãpãtsescu (cã-tã-pã-tsés-cu) vb IV cãtãpãtsii (cã-tã-pã-tsíĭ), cãtãpãtseam (cã-tã-pã-tseámŭ), cãtãpãtsitã (cã-tã-pã-tsí-tã), cãtãpãtsiri/cãtãpãtsire (cã-tã-pã-tsí-ri) – bag oarã (mutrescu, caftu) s-ved shi s-aduchescu cum s-fatsi (cum easti) un lucru; caftu (mutrescu) s-ved ma s-hibã dealihea atseali tsi mindu-escu; ved cã un lucru easti dealihea; bag oarã; duchimãsescu *{ro: observa, constata, încerca}* *{fr: observer, constater, essayer}* *{en: observe, ascertain, try}* ex: nu-l cãtãpãtsii (nu-lj bãgai oarã) ghini § ***cãtãpãtsit*** (cã-tã-pã-tsítŭ) adg cãtãpãtsitã (cã-tã-pã-tsí-tã), cãtãpãtsits (cã-tã-pã-tsítsĭ), cãtãpãtsiti/cãtã-pãtsite (cã-tã-pã-tsí-ti) – tsi easti mutrit tra si s-veadã tsi fatsi (cum easti) un lucru; (lucru) vidzut cã easti dealihea; tsi-lj si bagã oarã; duchimãsit *{ro: observat, constatat, încercat}* *{fr: observé, constaté, essayé}* *{en: observed, ascertained, tried}* § ***cãtãpãtsiri/cãtãpãtsire*** (cã-tã-pã-tsí-ri) sf cãtãpãtsiri (cã-tã-pã-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cãtãpãtseashti; bãgari oarã; duchimãsiri *{ro: acţiunea de a observa, de a constata, de a încerca; observare, constatare, încercare}* *{fr: action d'obser-ver, de constater, d'essayer}* *{en: action of observing, of ascertaining, of trying}*

cãtãpãtsiri/cãtãpãtsire (cã-tã-pã-tsí-ri) sf – vedz tu ***cãtãpãtsescu***

cãtãpãtsit (cã-tã-pã-tsítŭ) adg – vedz tu ***cãtãpãtsescu***

cãtãprãescu (cã-tã-prã-ĭés-cu) vb IV cãtãprãii (cã-tã-prã-íĭ), cã-tãprãeam (cã-tã-prã-ĭámŭ), cãtãprãitã (cã-tã-prã-í-tã), cãtãprãi-ri/cãtãprãire (cã-tã-prã-í-ri) – fac un lucru s-hibã ma putsãn stres; cu-atseali tsi-lj fac (tsi-lj dzãc, tsi-lj dau, etc.) l-fac pi cariva s-isihãseascã shi s-agãrshascã cripãrli tsi li ari; isihã-sescu, agãlisescu, arihãtipsescu *{ro: relaxa}* *{fr: relâcher, tranquilliser, radoucir}* *{en: relax, ease, calm down}* ex: furli-chili cãtãprãirã (isihãsirã, agãlisirã) § ***cãtãprãit*** (cã-tã-prã-ítŭ) adg cãtãprãitã (cã-tã-prã-í-tã), cãtãprãits (cã-tã-prã-ítsĭ), cãtã-prãiti/cãtãprãite (cã-tã-prã-í-ti) – tsi ari agãlisitã di copuslu fap-tu shi easti ma putsãn stres; tsi s-ari isihãsitã sh-nu mata adu-cheashti greu cripãrli tsi-avea ninti; isihãsit, agãlisit, arihãtipsit *{ro: relaxat}* *{fr: relâché, tranquillisé, radouci}* *{en: relaxed, eased, calmed down}* § ***cãtãprãiri/cãtãprãire*** (cã-tã-prã-í-ri) sf cãtãprãiri (cã-tã-prã-írĭ) – atseea tsi s-fatsi cãndu un cãtã-prãeashti; isihãsiri, agãlisiri, arihãtipsiri *{ro: acţiunea de a relaxa; relaxare}* *{fr: action de relâcher, de tranquilliser, de radoucir}* *{en: action of relaxing, of easing, of calming down}*

cãtãprãiri/cãtãprãire (cã-tã-prã-í-ri) sf – vedz tu ***cãtãprãescu***

cãtãprãit (cã-tã-prã-ítŭ) adg – vedz tu ***cãtãprãescu***

cãtãrãsescu[1] (cã-tã-rã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãtarã***

cãtãrãsescu[2] (cã-thã-rã-sés-cu) vb IV cãtãrãsii (cã-thã-rã-síĭ), cãtãrãseam (cã-thã-rã-seámŭ), cãtãrãsitã (cã-thã-rã-sí-tã), cãtã-rãsiri/cãtãrãsire (cã-thã-rã-sí-ri) – cur shi ndreg casa (dulapea, uborlu, etc.) tra s-aibã tuti lucrili bãgati tu-aradã; scot dit un lucru atseali tsi nu voi s-armãnã tu el tra s-lu fac curat (spastru, limpidi, etc.); cur, cãtãrusescu, cãtãrisescu, spãstrescu, pãstres-cu, pãstrãsescu, anãschirsescu, anischirsescu, nãscãrsescu, nãschirsescu, arãdãpsescu *{ro: curăţa, purifica}* *{fr: nettoyer, purifier}* *{en: clean, purify}* § ***cãtãrãsit***[2] (cã-thã-rã-sítŭ) adg cãtãrãsitã (cã-thã-rã-sí-tã), cãtãrãsits (cã-thã-rã-sítsĭ), cãtãrãsi-ti/cãtãrãsite (cã-thã-rã-sí-ti) – tsi easti curat di murdãrilji;

(lucru) tsi-lj s-ari scoasã atseali tsi s-aflã (amisticati) nuntru; curat, cãtãrusit, cãtãrisit, spãstrit, pãstrit, pãstrãsit, anãschirsit, anischirsit, nãscãrsit, nãschirsit, arãdãpsit *{ro: curăţat, purificat} {fr: nettoyé, purifié, propre} {en: cleaned, purified}* § ***cãtãrãsiri[2]/cãtãrãsire*** (cã-thã-rã-sí-ri) sf cãtãrãsiri (cã-thã-rã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cãtãrãseashti; curari, cãtãrusiri, cãtãrisiri, spãstriri, pãstriri, pãstrãsiri, anãschirsiri, anischirsiri, nãscãrsiri, nãschirsiri, arãdãpsiri *{ro: acţiunea de a curăţa, de a purifica; curăţare, purificare} {fr: action de nettoyer, de purifier; nettoyage, épuration} {en: action of cleaning, of purifying; cleanliness purification}* § ***cãtãrisescu*** (cã-thã-ri-sés-cu) vb IV cãtãrisii (cã-thã-ri-síĭ), cãtãriseam (cã-thã-ri-seámŭ), cãtãrisitã (cã-thã-ri-sí-tã), cãtãrisiri/cãtãrisire (cã-thã-ri-sí-ri) – (unã cu ***cãtãrãsescu***) § ***cãtãrisit*** (cã-thã-ri-sítŭ) adg cãtãrisitã (cã-thã-ri-sí-tã), cãtãrisits (cã-thã-ri-sítsĭ), cãtãrisiti/cãtãrisite (cã-thã-ri-sí-ti) – (unã cu ***cãtãrãsit***) § ***cãtãrisiri/cãtãrisire*** (cã-thã-ri-sí-ri) sf cãtãrisiri (cã-thã-ri-sírĭ) – (unã cu ***cãtãrãsiri***) § ***cãtãrusescu[2]*** (cã-thã-ru-sés-cu) vb IV cãtãrusii (cã-thã-ru-síĭ), cãtãruseam (cã-thã-ru-seámŭ), cãtãrusitã (cã-thã-ru-sí-tã), cãtãrusiri/cãtãrusire (cã-thã-ru-sí-ri) – (unã cu ***cãtãrãsescu***) § ***cãtãrusit[2]*** (cã-thã-ru-sítŭ) adg cãtãrusitã (cã-thã-ru-sí-tã), cãtãrusits (cã-thã-ru-sítsĭ), cãtãrusiti/cãtãrusite (cã-thã-ru-sí-ti) – (unã cu ***cãtãrãsit***) § ***cãtãrusiri[2]/cãtãrusire*** (cã-thã-ru-sí-ri) sf cãtãrusiri (cã-thã-ru-sírĭ) – (unã cu ***cãtãrãsiri***) § ***catartic*** (ca-thár-ticŭ) sn catartitsi/catartitse (ca-thár-ti-tsi) – lucrul (mãcarea, yitria) tsi guleashti pãntica (matsãli) di tuti tsi s-aflã nuntru; yitria tsi u lja omlu tra s-easã nafoarã cãndu easti astupat, cãndu easti cu capsi; chinitco, chinisi *{ro: pugativ} {fr: purgatif} {en: purgative}*

cãtãrãsiri[1]/cãtãrãsire (cã-tã-rã-sí-ri) sf – vedz tu ***cãtarã***

cãtãrãsiri[2]/cãtãrãsire (cã-thã-rã-sí-ri) sf – vedz tu ***cãtãrãsescu[2]***

cãtãrãsit[1] (cã-tã-rã-sítŭ) adg – vedz tu ***cãtarã***

cãtãrãsit[2] (cã-thã-rã-sítŭ) adg – vedz tu ***cãtãrãsescu[2]***

cãtãrgar (cã-tãr-ghárŭ) adg cãtãrgarã (cã-tãr-ghá-rã), cãtãrgari (cã-tãr-ghárĭ), cãtãrgari/cãtãrgare (cã-tãr-ghá-ri) – tsi easti arãu shi ponir; tsi fatsi mash urutets; tihilai, andihristu, blãstimat, cumalindru, ponir, shiret, hitru *{ro: viclean, şiret, ticălos} {fr: rusé, fripon, coquin} {en: sly, rascal}* ex: aestu cãtãrgar (tihilai, ponir) § ***cãtãrgãrilji/cãtãrgãrilje*** (cã-tãr-ghã-rí-lji) sf cãtãrgãrilj (cã-tãr-ghã-ríljĭ) – hãrli arali avuti di cãtãrgari; punirlichi, pispeatsã, dhol *{ro: viclenie, şiretenie, ticăloşie} {fr: ruse, friponnerie, coquinerie} {en: slyness, rascality}*

cãtãrgãrilji/cãtãrgãrilje (cã-tãr-ghã-rí-lji) sf – vedz tu ***cãtãrgar***

cãtãrghar (cã-tãr-ghárŭ) adg cãtãrgharã (cã-tãr-ghá-rã), cãtãrghari (cã-tãr-ghárĭ), cãtãrghari/cãtãrghare (cã-tãr-ghá-ri) – unã cu ***cãtãrgar***

cãtãrghãrilji/cãtãrghãrilje (cã-tãr-ghã-rí-lji) sf cãtãrghãrilj (cã-tãr-ghã-ríljĭ) – unã cu ***cãtãrgãrilji***

cãtãrisescu (cã-thã-ri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãtãrãsescu***

cãtãrisiri/cãtãrisire (cã-thã-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***cãtãrãsescu***

cãtãrisit (cã-thã-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***cãtãrãsescu***

cãtãrnãsescu (cã-tãr-nã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cãtrani***

cãtãrnãsiri/cãtãrnãsire (cã-tãr-nã-sí-ri) sf – vedz tu ***cãtrani***

cãtãrnãsit (cã-tãr-nã-sítŭ) adg – vedz tu ***cãtrani***

cãtãrusescu[1] (cã-tã-ru-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãtarã***

cãtãrusescu[2] (cã-thã-ru-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãtãrãsescu[2]***

cãtãrusiri[1]/cãtãrusire (cã-tã-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***cãtarã***

cãtãrusiri[2]/cãtãrusire (cã-thã-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***cãtãrãsescu[2]***

cãtãrusit[1] (cã-tã-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***cãtarã***

cãtãrusit[2] (cã-thã-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***cãtãrãsescu[2]***

cãtãryisescu (cã-tãr-yi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãtarã***

cãtãryisiri/cãtãryisire (cã-tãr-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***cãtarã***

cãtãryisit (cã-tãr-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***cãtarã***

cãtãstrãpsescu (cã-tãs-trãp-sés-cu) (mi) vb IV cãtãstrãpsii (cã-tãs-trãp-síĭ), cãtãstrãpseam (cã-tãs-trãp-seámŭ), cãtãstrãpsitã (cã-tãs-trãp-sí-tã), cãtãstrãpsiri/cãtãstrãpsire (cã-tãs-trãp-sí-ri) – lu-aspargu un lucru di nu-armãni dip tsiva di el; l-fac un lucru s-chearã (si s-facã afan) di pi fatsa-a loclui; spãstrescu (cher) tut tsi am; sutrupsescu, prãpãdescu, pãrpãdescu, afãnisescu, afãnsescu *{ro: ruina, nimici} {fr: ruiner, anéantir} {en: ruin, annihilate}* § ***cãtãstrãpsit*** (cã-tãs-trãp-sítŭ) adg cãtãstrãpsitã (cã-tãs-trãp-sí-tã), cãtãstrãpsits (cã-tãs-trãp-sítsĭ), cãtãstrãpsiti/cãtãstrãpsite (cã-tãs-trãp-sí-ti) – tsi fu aspartu (s-ari aspartã) di nu-armasi dip tsiva di el; tsi easti faptu afan di pi fatsa-a loclui; sutrupsit, prãpãdit, pãrpãdit, afãnisit, afãnsit *{ro: ruinat, nimicit} {fr: ruiné, anéanti} {en: ruined, annihilated}* § ***cãtãstrãpsiri/cãtãstrãpsire*** (cã-tãs-trãp-sí-ri) sf cãtãstrãpsiri (cã-tãs-trãp-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva easti cãtãstrãpsit; sutrupsiri, prãpãdiri, pãrpãdiri, afãnisiri, afãnsiri *{ro: acţiunea de a ruina, de a nimici; ruinare, nimicire} {fr: action de ruiner, d'anéantir} {en: action of ruining, of annihilating}*

cãtãstrãpsiri/cãtãstrãpsire (cã-tãs-trãp-sí-ri) sf – vedz tu ***cãtãstrãpsescu***

cãtãstrãpsit (cã-tãs-trãp-sítŭ) adg – vedz tu ***cãtãstrãpsescu***

cãteanjor (cã-tea-njĭórŭ) adv – vedz tu ***cãtilin***

cãtelin (cã-te-línŭ) adv – vedz tu ***cãtilin***

cãthã (cắ-thã) sf cãthi/cãthe (cắ-thi) – unã cu ***cãtã[2]***

cãthãrãsescu (cã-thã-rã-sés-cu) vb IV cãthãrãsii (cã-thã-rã-síĭ), cãthãrãseam (cã-thã-rã-seámŭ), cãthãrãsitã (cã-thã-rã-sí-tã), cãthãrãsiri/cãthãrãsire (cã-thã-rã-sí-ri) – unã cu ***cãtãrãsescu[2]***

cãthãrãsiri/cãthãrãsire (cã-thã-rã-sí-ri) sf cãthãrãsiri (cã-thã-rã-sírĭ) – unã cu ***cãtãrãsiri[2]***

cãthãrãsit (cã-thã-rã-sítŭ) adg cãthãrãsitã (cã-thã-rã-sí-tã), cãthãrãsits (cã-thã-rã-sítsĭ), cãthãrãsiti/cãthãrãsite (cã-thã-rã-sí-ti) – unã cu ***cãtãrãsit[2]***

cãthãrisescu (cã-thã-ri-sés-cu) vb IV cãthãrisii (cã-thã-ri-síĭ), cãthãriseam (cã-thã-ri-seámŭ), cãthãrisitã (cã-thã-ri-sí-tã), cãthãrisiri/cãthãrisire (cã-thã-ri-sí-ri) – unã cu ***cãtãrisescu***

cãthãrisiri/cãthãrisire (cã-thã-ri-sí-ri) sf cãthãrisiri (cã-thã-ri-sírĭ) – unã cu ***cãtãrisiri***

cãthãrisit (cã-thã-ri-sítŭ) adg cãthãrisitã (cã-thã-ri-sí-tã), cãthãrisits (cã-thã-ri-sítsĭ), cãthãrisiti/cãthãrisite (cã-thã-ri-sí-ti) – unã cu ***cãtãrisit***

cãthãrusescu (cã-thã-ru-sés-cu) vb IV cãthãrusii (cã-thã-ru-síĭ), cãthãruseam (cã-thã-ru-seámŭ), cãthãrusitã (cã-thã-ru-sí-tã), cãthãrusiri/cãthãrusire (cã-thã-ru-sí-ri) – unã cu ***cãtãrusescu[2]***

cãthãrusiri/cãthãrusire (cã-thã-ru-sí-ri) sf cãthãrusiri (cã-thã-ru-sírĭ) – unã cu ***cãtãrusiri[2]***

cãthãrusit (cã-thã-ru-sítŭ) adg cãthãrusitã (cã-thã-ru-sí-tã), cãthãrusits (cã-thã-ru-sítsĭ), cãthãrusiti/cãthãrusite (cã-thã-ru-sí-ti) – unã cu ***cãtãrusit[2]***

cãthir (cã-thírŭ) sm cãthiri (cã-thírĭ) – unã cu ***cãtir***

cãti nãoarã (cã-ti nã-oá-rã) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***cãtinãoarã***

cãti unã oarã (cã-ti u-nã oá-rã) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***cãtiunãoarã***

cãti unoarã (cã-ti u-noá-rã) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***cãtiunoarã***

cãti vãrã oarã (cã-ti vã-rã oá-rã) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***cãtivãrãoarã***

cãti vãrãoarã adv (scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãtivãrãoarã***)

cãti vãrnã oarã (cã-ti vãr-nã oá-rã) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***cãtivãrnãoarã***

cãti vãrnãoarã adv (scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãtivãrnãoarã***)

cãti vãrnoarã (cắ-ti vãr-noá-rã) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***cãtivãrnoarã***

cãti vãrnoarã adv (scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãtivãrnoarã***)

cãti vãroarã (cắ-ti vã-roá-rã) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***cãtivãroarã***

cãti vãroarã adv (scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãtivãroarã***)

cãti[2]/cãte (cắ-ti) – pluralu di la adg (pr, num) "cãt"; vedz ***cãt[1]***

cãti/cãte (cắ-ti) prip – (tu sciarea-a noastrã, zborlu easti, multi ori, ligat di zborlu tsi yini dupã el); zbor tsi aspuni numirlu di lucri di cari easti zborlu *{ro: câte} {fr: à; par; quelque; etc.} {en: how much, how many; a little of...; many of...: etc.}* ex: cãti cãts (tsi numir) vã yin a voauã, sh-cãti cãti (sh-tsi numir) a lor?; frãndzãli cad cãti unã (unã singurã, unã dupã-alantã); cãti

un, un (un dupã-alantu) tuts tricurã; cãti unãoarã (tu scriarea-a noastrã: cãtiunoarã, cu noima "cãtivãrnoarã, niscãntiori, di oarã-oarã, di cãndu-cãndu, etc."), nã lja dorlu di hoarã; la measã s-mãts cãti putsãn (unã njicã parti) di tuti, nu cãti multi (nu unã mari parti)

cãtichisescu (cã-ti-chi-sés-cu) vb IV cãtichisii (cã-ti-chi-síĭ), cãtichiseam (cã-ti-chi-seámŭ), cãtichisitã (cã-ti-chi-sí-tã), cãtichisiri/cãtichisire (cã-ti-chi-sí-ri) – shed tu-un loc iu-nj trec bana (iu dormu, mãc, etc.); stau cu casa; shed, bãnedz *{ro: locui}* *{fr: habiter, demeurer}* *{en: reside, live, stay}* § ***cãtichisit*** (cã-ti-chi-sítŭ) adg cãtichisitã (cã-ti-chi-sí-tã), cãtichisits (cã-ti-chi-sítsĭ), cãtichisiti/cãtichisite (cã-ti-chi-sí-ti) – tsi sta (bãneadzã, sh-treatsi bana) tu-un loc (casã, iu doarmi, mãcã, bea, etc.); shidzut, bãnat *{ro: locuit}* *{fr: habité, demeuré}* *{en: resided, lived, stayed}* § ***cãtichisiri/cãtichisire*** (cã-ti-chi-sí-ri) sf cãtichisiri (cã-ti-chi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cãtichiseashti iuva; stari cu casa, shideari, bãnari *{ro: acţiunea de a locui; locuire}* *{fr: action d'habiter, de demeurer}* *{en: action of residing, of living, of staying}*

cãtichisiri/cãtichisire (cã-ti-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***cãtichisescu***

cãtichisit (cã-ti-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***cãtichisescu***

cãtighurii/cãtighurie (cã-ti-ghu-rí-i) sf cãtighurii (cã-ti-ghu-ríĭ) – unã cu ***cãtigurii***

cãtighurilji/cãtighurilje (cã-ti-ghu-rí-lji) sf cãtighurilj (cã-ti-ghu-ríljĭ) – unã cu ***cãtigurilji***

cãtighurisescu (cã-ti-ghu-ri-sés-cu) (mi) vb IV cãtighurisii (cã-ti-ghu-ri-síĭ), cãtighuriseam (cã-ti-ghu-ri-seámŭ), cãtighurisitã (cã-ti-ghu-ri-sí-tã), cãtighurisiri/cãtighurisire (cã-ti-ghu-ri-sí-ri) – unã cu ***cãtigurisescu***

cãtighurisiri/cãtighurisire (cã-ti-ghu-ri-sí-ri) sf cãtighurisiri (cã-ti-ghu-ri-sírĭ) – unã cu ***cãtigurisiri***

cãtighurisit (cã-ti-ghu-ri-sítŭ) adg cãtighurisitã (cã-ti-ghu-ri-sí-tã), cãtighurisits (cã-ti-ghu-ri-sítsĭ), cãtighurisiti/cãtighurisite (cã-ti-ghu-ri-sí-ti) – unã cu ***cãtigurisit***

cãtighursescu (cã-ti-ghur-sés-cu) (mi) vb IV cãtighursii (cã-ti-ghur-síĭ), cãtighurseam (cã-ti-ghur-seámŭ), cãtighursitã (cã-ti-ghur-sí-tã), cãtighursiri/cãtighursire (cã-ti-ghur-sí-ri) – unã cu ***cãtigursescu***

cãtighursiri/cãtighursire (cã-ti-ghur-sí-ri) sf cãtighursiri (cã-ti-ghur-sírĭ) – unã cu ***cãtigursiri***

cãtighursit (cã-ti-ghur-sítŭ) adg cãtighursitã (cã-ti-ghur-sí-tã), cãtighursits (cã-ti-ghur-sítsĭ), cãtighursiti/cãtighursite (cã-ti-ghur-sí-ti) – unã cu ***cãtigursit***

cãtigurii/cãtigurie (cã-ti-gu-rí-i) sf cãtigurii (cã-ti-gu-ríĭ) – zboarãli greali tsi lj-aruc a unui cãndu lu ncaci (lu-aurlu) tr-atseali tsi ari faptã; zboarãli slabi tsi li dzãc (li ngrãpsescu) trã un cari, dupã mintea-a mea, nu-ari faptã un lucru cum lipsea fãtseari; minciunã dzãsã maxus ca sã-lj s-aspargã numa-lj bunã a unui om tinjisit; zburãrea di-arãu tsi u fac trã cariva; cãtigurilji, ncãceari, vãryiri, efterii, muhtani, cacuzburãri *{ro: reproş, acuzaţie, critică, calomnie}* *{fr: reproche, accusation, blâme, critique}* *{en: blame, accusation, critique}* § ***cãtigurilji/cãtigurilje*** (cã-ti-gu-rí-lji) sf cãtigurilj (cã-ti-gu-ríljĭ) – (unã cu ***cãtigurii***) § ***cãtigursescu*** (cã-ti-gur-sés-cu) (mi) vb IV cãtigursii (cã-ti-gur-síĭ), cãtigurseam (cã-ti-gur-seámŭ), cãtigursitã (cã-ti-gur-sí-tã), cãtigursiri/cãtigursire (cã-ti-gur-sí-ri) – lj-fac unã cãtigurii; lj-dzãc a unui cã el easti cu stepsu tu-atseali tsi ari faptã; cã nu hiu sinfuni trã un lucru tsi featsi, mi ncaci cu cariva shi, cu-unã boatsi apreasã lj-aruc zboarã greali, l-vãryescu; l-bag dinãpoi pri cariva tr-atseali tsi featsi; l-zburãscu pri cariva di-arãu; dzãc zboarã (di-aradã minciunoasi) maxus ca sã-lj s-aspargã numa bunã, a unui om tinjisit; ncaci, lu-aurlu, cacuzburãscu, sãhunescu *{ro: reproşa, acuza, critica, defăima}* *{fr: reprocher, accuser, blâmer, critiquer, calomnier}* *{en: reproach, accuse, blame, criticize, slander}* ex: sh-cãtigursi (lu zburã di-arãu) bãrbatlu; tsi ma cãtigurseshti featili-a noastri (li zburãshti di-arãu; lã dzãts cã eali au stepsu sh-nu featsirã ghini)? § ***cãtigursit*** (cã-ti-gur-sítŭ) adg cãtigursitã (cã-ti-gur-sí-tã), cãtigursits (cã-ti-gur-sítsĭ), cãtigursiti/cãtigursite (cã-ti-gur-sí-ti) – tsi easti ncãceat sh-aurlat ti-atseali tsi ari faptã; tsi-lj s-ari dzãsã cã ari faptã un lucru (tsi nu para-i bun) sh-cã stepsul easti a lui; tsi easti zburãt arãu; ncãceat, aurlat, cacuzburãt, sãhunit *{ro: reproşat, acuzat, criticat, defăimat}* *{fr: reproché, accusé, blâmé, critiqué, calomnié}* *{en: reproached, accused, blamed, criticized, slandered}* ex: totna mi cãtigurseashti (dzãtsi c-atseali tsi fac nu-s buni, mi ncaci; mi zburashti di-arãu) § ***cãtigursiri/cãtigursire*** (cã-ti-gur-sí-ri) sf cãtigursiri (cã-ti-gur-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cãtigurseashti; ncãceari, aurlari, cacuzburãri, sãhuniri *{ro: acţiunea de a reproşa, de a acuza, de a critica, de a defăima; reproşare, acuzare, criticare, defăimare}* *{fr: action de reprocher, d'accuser, de blâmer, de critiquer, de calomnier}* *{en: action of reproaching, of accusing, of blaming, of criticizing, of slandering}* § ***cãtigurisescu*** (cã-ti-gu-ri-sés-cu) (mi) vb IV cãtigurisii (cã-ti-gu-ri-síĭ), cãtiguriseam (cã-ti-gu-ri-seámŭ), cãtigurisitã (cã-ti-gu-ri-sí-tã), cãtigurisiri/cãtigurisire (cã-ti-gu-ri-sí-ri) – (unã cu ***cãtigursescu***) ex: poati s-mi cãtiguriseascã ma s-va, mini shtiu cã nu-am faptã vãrnã lãeatsã § ***cãtigurisit*** (cã-ti-gu-ri-sítŭ) adg cãtigurisitã (cã-ti-gu-ri-sí-tã), cãtigurisits (cã-ti-gu-ri-sítsĭ), cãtigurisiti/cãtigurisite (cã-ti-gu-ri-sí-ti) – (unã cu ***cãtigursit***) § ***cãtigurisiri/cãtigurisire*** (cã-ti-gu-ri-sí-ri) sf cãtigurisiri (cã-ti-gu-ri-sírĭ) – (unã cu ***cãtigursiri***)

cãtigurilji/cãtigurilje (cã-ti-gu-rí-lji) sf – vedz tu ***cãtigurii***

cãtigurisescu (cã-ti-gu-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cãtigurii***

cãtigurisiri/cãtigurisire (cã-ti-gu-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***cãtigurii***

cãtigurisit (cã-ti-gu-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***cãtigurii***

cãtigursescu (cã-ti-gur-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cãtigurii***

cãtigursiri/cãtigursire (cã-ti-gur-sí-ri) sf – vedz tu ***cãtigurii***

cãtigursit (cã-ti-gur-sítŭ) adg – vedz tu ***cãtigurii***

cãtilin (cã-ti-línŭ) adv – putsãn cãti putsãn; fãrã-agunjii, fãrã avrapã; cãteanjor, cãtelin, agalea, peagalea, anarga, peanarga, omnja *{ro: încet}* *{fr: doucement}* *{en: slowly, sweetly}* ex: luna, astãljatã, s-aproachi cãtilin, cãtilin (peagalea, putsãn cãti putsãn) di hoarã; unã cãldurã dultsi s-arãspãndza cãtilin, cãtilin (peanarga-anarga) tu cãliva di arãgoz § ***cãtelin*** (cã-te-línŭ) adv – (unã cu ***cãtilin***) ex: nvirinarea acãtsã si s-moalji cãtelin, cãtelin (putsãn cãti putsãn) § ***cãteanjor*** (cã-tea-njĭórŭ) adv – (unã cu ***cãtilin***) ex: tu yislu-a meu di dor nj-ti-alinceshti cãteanjor (putsãn cãti putsãn)

cãtinar (cã-ti-nárŭ) sn cãtinari/cãtinare – hãlati njicã (cu cari si ncljiadzã unã ushã) faptã dit un trup (tsi ari tu el unã micãnii tri ncljiari) sh-unã soi di mãnear ca unã petalã acãtsatã (ligatã) la un capit di trup sh-di-alantu capit tsi s-acatsã tut di trup ma cu-unã cljai; catinã (fig: cãtinar = cljai, cheai, dishcljidzãtoari) *{ro: lacăt}* *{fr: serrure, cadenas}* *{en: lock, padlock}* ex: portsã ncljisi cu trei cãtinari § ***catinã***[1] (cá-ti-nã shi ca-tí-nã) sf catini/catine (cá-ti-ni shi ca-tí-ni) – (unã cu ***cãtinar***) ex: tsãni tuti lucrili sum catinã (fig: cljai) § ***cãtnã*** (cãt-nắ) sm cãtnadz (cãt-nádzĭ) – omlu tsi vindi sh-fatsi mirimets la cljei sh-cãtinari *{ro: lăcătuş}* *{fr: serrurier}* *{en: locksmith}* § ***ncatin*** (ncá-tinŭ) (mi) vb I ncãtinai (ncã-ti-náĭ), ncãtinam (ncã-ti-námŭ), ncãtinatã (ncã-ti-ná-tã), ncãtinari/ncãtinare (ncã-ti-ná-ri) – ncljiedz cu-un cãtinar un lucru (poartã, dulapi, etc.); bag catina *{ro: închide cu lacătul}* *{fr: fermer avec la serrure}* *{en: lock with a padlock}* ex: agãrshii sã ncatin (s-u ncljic cu cãtinarlu) gãrdina; tuti suntu ncãtinati (ncljiati cu cãtinarlu) § ***ncãtinat*** (ncã-ti-nátŭ) adg ncãtinatã (ncã-ti-ná-tã), ncãtinats (ncã-ti-nátsĭ), ncãtinati/ncãtinate (ncã-ti-ná-ti) – tsi easti ncljiat cu unã catinã *{ro: închis cu lacătul}* *{fr: fermé avec la serrure}* *{en: locked with a padlock}* § ***ncãtinari/ncãtinare*** (ncã-ti-ná-ri) sf ncãtinãri (ncã-ti-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu ncãtinedz unã poartã (dulapi, ushi, etc.) *{ro: acţiunea de a închide cu lacătul}* *{fr: action de fermer avec la serrure}* *{en: ation of locking with a padlock}*

cãtinã (cã-tí-nã) sf cãtini/cãtine (cã-tí-ni) – schinãrat *{ro: coloană vertebrală, spinare, dos}* *{fr: colonne vertébrale, épine dorsale, échine, dos}* *{en: spine, backbone, back}*

cãtinãoarã (cã-ti-nã-oá-rã) adv – vedz tu ***cãtivãrnãoarã***

cãtinoarã (cã-ti-noá-rã) adv – vedz tu ***cãtivãrnãoarã***

cãtir (cã-thírŭ) sm – vedz tu ***catĭ***[2]

cãtiunãoarã (cã-ti-u-nã-oá-rã shi cã-tĭu-nã-oá-rã) adv – vedz tu ***cãtivãrnãoarã***

cãtiunoarã (cã-ti-u-noá-rã shi cã-tĭu-noá-rã) adv – vedz tu ***cãtivãrnãoarã***
cãtivãrãoarã (cắ-ti-vã-rã-oá-rã) adv – vedz tu ***cãtivãrnãoarã***
cãtivãrnãoarã (cã-ti-vãr-nã-oá-rã) adv – (tsi s-fatsi) nu tut chirolu ma di cãndu-cãndu; un chiro trãninti (di ma nclo) ti cari nu s-dzãtsi tamam cãndu; cãtivãrnoarã, cãtivãrãoarã, cãtivãroarã, niscãntiori, nãscãntiori, cãtiunãoarã, cãtiunoarã, cãtinãoarã, cãtinoarã *{ro: câteodată, din când în când}* *{fr: quelquefois, parfois, des fois}* *{en: sometimes, from time to time}* ex: ashi-i omlu cãtivãrnãoarã (di cãndu-cãndu); cãtivãrnãoarã (niscãntiori) nu shtim tsi s-fãtsem § ***cãtivãrnoarã*** (cã-ti-vãr-noá-rã) adv – (unã cu ***cãtivãrnãoarã***) § ***cãtivãrãoarã*** (cã-ti-vã-rã-oá-rã) adv – (unã cu ***cãtivãrnãoarã***) § ***cãtivãroarã*** (cã-ti-vã-roá-rã) adv – (unã cu ***cãtivãrnãoarã***) § ***cãtiunãoarã*** (cã-ti-u-nã-oá-rã shi cã-tĭu-nã-oá-rã) adv – (unã cu ***cãtivãrnãoarã***) ex: cãtiunãoarã nã lja dorlu di casã § ***cãtiunoarã*** (cã-ti-u-noá-rã shi cã-tĭu-noá-rã) adv – (unã cu ***cãtivãrnãoarã***) § ***cãtinãoarã*** (cã-ti-nã-oá-rã) adv – (unã cu ***cãtivãrnãoarã***) § ***cãtinoarã*** (cã-ti-noá-rã) adv – (unã cu ***cãtivãrnãoarã***)
cãtivãrnoarã (cắ-ti-vãr-noá-rã) adv – vedz tu ***cãtivãrnãoarã***
cãtivãroarã (cắ-ti-vã-roá-rã) adv – vedz tu ***cãtivãrnãoarã***
cãtnã (cãt-nắ) sm – vedz tu ***cãtinar***
cãtran (cã-tránŭ) adg – vedz tu ***cãtrani***
cãtrani/cãtrane (cã-trá-ni) sf cãtrãnj (cã-trắnjĭ) – lucru lai (ca pisa) shi suptsãri-muzgos (faptu dit cãrbunj, pecurã i untulemnul scos dit loc); pisã, chisã, pecurã, smolã; (fig: 1: cãtrani = scutidi, ntunearic greu; 2: (stranji) di cãtrani = (stranji) lãi di jali; 3: cãtrani = curbisit, stuhinat) *{ro: catran, smoală; beznă, întuneric; nenorocire}* *{fr: goudron, poix liquide; repoussant, répugnant; ténèbres; malheureux}* *{en: tar, asphalt; repugnant}* ex: cu barba lai, cãtrani; ahãntu cãtrani (lai, curbisitã, agnusoasã) lj-si pãrea; fudzi cãtrani nvirinat; tinireatsã lai di cãtrani (curbisitã); cãsmetea-a mea di cãtrani (curbisitã) § ***cãtrãnescu*** (cã-trã-nés-cu) (mi) vb IV cãtrãnii (cã-trã-níĭ), cãtrãneam (cã-trã-neámŭ), cãtrãnitã (cã-trã-ní-tã), cãtrãniri/cãtrãnire (cã-trã-ní-ri) – dau (nvupsescu) cu cãtrani; cãtrãnsescu, cãtãrnãsescu, pisusescu; (fig: cãtrãnescu = mãrinedz, curbisescu, stuhinedz) *{ro: cătrăni; nenoroci}* *{fr: goudronner; pester, maudire, rendre (devenir) malheureux}* *{en: coat with tar; curse, make someone (become) unhappy}* § ***cãtrãnit*** (cã-trã-nítŭ) adg cãtrãnitã (cã-trã-ní-tã), cãtrãnits (cã-trã-nítsĭ), cãtrãniti/cãtrãnite (cã-trã-ní-ti) – dat cu cãtrani; cãtrãnsit, cãtãrnãsit, pisusit; (fig: cãtrãnit = cãtran, piscãtran, corbu, curbisit, marat, stuhinat, etc.) *{ro: smolit, cătrănit; nenorocit}* *{fr: enduit de goudron; rendu malheureux, infortuné}* *{en: coated with tar; unfortunate}* ex: furlu cãtrãnit (mplin di cãtrani) § ***cãtrãniri/cãtrãnire*** (cã-trã-ní-ri) sf cãtrãniri (cã-trã-nírĭ) – dari cu cãtrani; cãtrãnsiri, cãtãrnãsiri, pisusiri; (fig: cãtrãniri = curbisiri, stuhinari) *{ro: acţiunea de a smoli, de a cătrăni; smolire, cătrănire}* *{fr: action d'enduire de goudron; de rendre (devenir malheureux}* *{en: coat with tar}* § ***cãtrãnsescu*** (cã-trãn-sés-cu) (mi) vb IV cãtrãnsii (cã-trãn-síĭ), cãtrãnseam (cã-trãn-seámŭ), cãtrãnsitã (cã-trãn-sí-tã), cãtrãnsiri/cãtrãnsire (cã-trãn-sí-ri) – (unã cu ***cãtrãnescu***) § ***cãtrãnsit*** (cã-trãn-sítŭ) adg cãtrãnsitã (cã-trãn-sí-tã), cãtrãnsits (cã-trãn-sítsĭ), cãtrãnsiti/cãtrãnsite (cã-trãn-sí-ti) – (unã cu ***cãtrãnit***) § ***cãtrãnsiri/cãtrãnsire*** (cã-trãn-sí-ri) sf cãtrãnsiri (cã-trãn-sírĭ) – (unã cu ***cãtrãniri***) § ***cãtãrnãsescu*** (cã-tãr-nã-sés-cu) (mi) vb IV cãtãrnãsii (cã-tãr-nã-síĭ), cãtãrnãseam (cã-tãr-nã-seámŭ), cãtãrnãsitã (cã-tãr-nã-sí-tã), cãtãrnãsiri/cãtãrnãsire (cã-tãr-nã-sí-ri) – (unã cu ***cãtrãnescu***) § ***cãtãrnãsit*** (cã-tãr-nã-sítŭ) adg cãtãrnãsitã (cã-tãr-nã-sí-tã), cãtãrnãsits (cã-tãr-nã-sítsĭ), cãtãrnãsiti/cãtãrnãsite (cã-tãr-nã-sí-ti) – (unã cu ***cãtrãnit***) § ***cãtãrnãsiri/cãtãrnãsire*** (cã-tãr-nã-sí-ri) sf cãtãrnãsiri (cã-tãr-nã-sírĭ) – (unã cu ***cãtrãniri***) § ***cãtrãnar*** (cã-trã-nárŭ) adg cãtrãnari (cã-trã-nárĭ) – tsi fatsi cãtranea (dit cãrbunj i untulemnu scos dit loc); (fig: cãtrãnar = om ftoh sh-di-arãzgã nibunã) *{ro: care face catran}* *{fr: goudronnier}* *{en: tar-maker}* § ***cãtran*** (cã-tránŭ) adg cãtranã (cã-trá-nã), cãtranj (cã-tránjĭ), cãtrani/cãtrane (cã-trá-ni) – tsi s-aflã tu-unã halã greauã (di jali, di dureari, di nvirinãri, etc.); tsi ari mash cripãri shi taxirãts; catran, piscatran, piscãtran, cãtrãnit, mãrat, marat, corbu, curbishan, curbusit, morvu, mbogru, cacomir, buisit, vãpsit, lai, tihilai, shcret, pisusit, cãtrãnit, stuhinat, distihipsit, distihisit, lupusit, buisit, chisusit, etc. *{ro: nenorocit, sărman}* *{fr: infortuné, malheureux, misérable, maudit}* *{en: unfortunate, poor, miserable}* ex: vrutlu-atsel, catranlu (maratlu) vrut § ***catran*** (ca-tránŭ) adg catranã (ca-trá-nã), catranj (ca-tránjĭ), catrani/catrane (ca-trá-ni) – (unã cu ***cãtran***) ex: cãtranlu (corbul di) gioni fudzi tu xeani; nsoarã-ts hiljlu, lea cãtrano (mãratã)! § ***piscatran*** (pis-ca-tránŭ) adg piscatranã (pis-ca-trá-nã), piscatranj (pis-ca-tránjĭ), piscatrani/piscatrane (pis-ca-trá-ni) – (unã cu ***cãtran***) ex: cum s-lu ljai, lea piscatranã (blãstimatã)?; piscatrane (lupusite), iu ti duts? § ***piscãtran*** (pis-cã-tránŭ) adg piscãtranã (pis-cã-trá-nã), piscãtranj (pis-cã-tránjĭ), piscãtrani/piscãtrane (pis-cã-trá-ni) – (unã cu ***cãtran***) ex: dipuni, piscãtrane (corbe), shi lja-ts paradzlji
cãtratsã (cã-trá-tsã) sf cãtrãts (cã-trắtsĭ) – ugoadã (tihisiri) tsi adutsi-a omlui tsi u pati, mari dureari shi znjii trupeascã shi sufliteascã; taxirati, distihii, pacus, pacuz, lãeatsã, bilje, biljauã, biljai, bileauã, scangi, scanci, cangi, halã *{ro: nenorocire}* *{fr: malheur}* *{en: misfortune}* § ***cãtrãcearcu*** (cã-trã-cĭár-cu) adg cãtrãcearcã (cã-trã-cĭár-cã), cãtrãceartsi (cã-trã-cĭár-tsi), cãtrãceartsi/cãtrãceartse (cã-trã-cĭár-tsi) – tsi lu-ariseashti s-facã lucri uruti; tsi ari hãri multu slabi (lãi, nibuni); arãu, slab, lai, tihilai, afishcu, ursuz, urut, cãni, pãngãn, vombir, etc.; (fig: tsi easti cu puteari; vãrtos, sãnãtos, etc.) *{ro: rău, răutăcios, crud}* *{fr: mauvais, méchant, malin}* *{en: bad, evil}*
cãtrã (cã-trã) prip – zbor tsi-aspuni tsi mindueashti cariva trã (i) calea tsi u lja tra s-agiungã iuva, (ii) loclu (iu) va si s-ducã, (iii) oara cãndu s-fatsi tsiva, (iv) omlu la cari mutreashti cariva, etc.; aproapea di; cãtã *{ro: către, spre, încotro, unde, dela, etc.}* *{fr: vers; envers; contre; de}* *{en: in what direction; towards, around, about, where, from, etc.}* ex: astãmãtsii cãtrã searã (oara aproapi di searã) la casa-a lor; s-turnã cãtrã nãsã (s-hibã n fatsa-a ljei) s-lji dzãcã tsiva; s-turnã cãtrã ghiftu (di partea-a ghiftului); cãtrã iu loarã (tsi cali loarã, iu si) s-ducã?; cãtrã-aoa featsirã (aestã cali loarã); pãnã s-ti tornji cãtrã-acshia; cãtrã di partea-atsea; pãnã cãtrã di-adoarã; lo si s-toarnã cãtrã dinãpoi-lji; vai eara di cãtrã di andzari; sh-turnã ocljilj cãtrã la Dumnidzã; mutrea cãtrã nsus; mutreashti cãtrã la cuscra; acãtsarã cãtrã naparti; cãtrã ndzari; cãtrã n hoarã-lj; astãljarã cãtrã Larsa; lj-u deadirã cãtrã tu lumi; mutrea cãtrã tu gãrdinã; cãtrã tu (aproapea di) aspardzirea a beariljei; l-teasirã cãtrã soari (tra s-veadã soarili n fatsã); easti-l cãtrã soari; mi duc cãtrã casã; cãtrã iu ti duts?; fudzi cãtrã naljurea; pusula easti cãtrã mini; yinea cãtrã Muscopuli § ***cãtã***[1] (cắ-tã) prip – (unã cu ***cãtrã***) ex: cãtã iu dusi?
cãtrãcearcu (cã-trã-ceár-cu) adg – vedz tu ***cãtratsã***
cãtrãmã[1] (cã-trã-mắ) sm cãtrãmadz (cã-trã-mádzĭ) – curãili cu cari s-aspuni a calui tsi s-facã (iu si s-ducã, cãndu s-astãmãtseascã, etc.); aghemi, ghemi, fãrnu, frãn, afãr *{ro: frâu}* *{fr: bride}* *{en: bridle}* ex: bagã-lj cãtrãmãlu a calui § ***ncãtrãmedz***[1] (ncã-trã-médzŭ) vb I ncãtrãmai (ncã-trã-máĭ), ncãtrãmam (ncã-trã-mámŭ), ncãtrãmatã (ncã-trã-má-tã), ncãtrãmari/ncãtrãmare (ncã-trã-má-ri) – bag cãtrãmãlu a calui; trag di cãtrãmãlu-a calui tra s-astãmãtseascã; lj-aspun a calui (cu-unã minari a cãtrãmãlui, a fãrnului) cãtrã iu si s-ducã; lu-acats calu cu fãrnul di-un par tra s-nu s-minã dit loc (cãndu mini va s-fac un altu lucru) *{ro: înfrâna calul}* *{fr: brider un cheval}* *{en: bridle}* ex: ncãtrãmã calu (bãgã aghemea a calui) cã vrea s-njargã la pãnãyir § ***ncãtrãmat***[1] (ncã-trã-mátŭ) adg ncãtrãmatã (ncã-trã-má-tã), ncãtrãmats (ncã-trã-mátsĭ), ncãtrãmati/ncãtrãmate (ncã-trã-má-ti) – (calu) tsi-lj s-ari bãgatã cãtrãmãlu; (calu) tsi easti astãmãtsit (cu-unã trãdzeari a cãtrãmãlui) *{ro: înfrânat (calul)}* *{fr: bridé (un cheval)}* *{en: bridled}* § ***ncãtrãmari***[1]***/ncãtrãmare*** (ncã-trã-má-ri) sf ncãtrãmãri (ncã-trã-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un cal easti ncãtrãmat *{ro: acţiunea de a înfrâna calul; înfrânare de cal}* *{fr: action de brider un cheval}* *{en: action of bridling}*
cãtrãmã[2] (cã-trã-mắ) sm cãtrãmadz (cã-trã-mádzĭ) – cumatã di

mital (lemnu, os, etc.) cu cari sã ncljidi unã culani (curauã, etc.); culari, gube *{ro: cataramă} {fr: boucle (en métal)} {en: buckle}* ex: strãndzi ghini cãtrãmãlu § ***ncãtrãmedz***[2] (ncã-trã-médzŭ) vb I ncãtrãmai (ncã-trã-máĭ), ncãtrãmam (ncã-trã-mámŭ), ncãtrãmatã (ncã-trã-má-tã), ncãtrãmari/ncãtrãmare (ncã-trã-má-ri) – acats unã culani cu cãtrãmãlu *{ro: pune o cataramă} {fr: mettre une boucle (en métal)} {en: buckle}* § ***ncãtrãmat***[2] (ncã-trã-mátŭ) adg ncãtrãmatã (ncã-trã-má-tã), ncãtrãmats (ncã-trã-mátsĭ), ncãtrãmati/ncãtrãmate (ncã-trã-má-ti) – tsi easti acãtsat cu un cãtrãmã *{ro: cu catarama pusă} {fr: avec la boucle (en métal) mise} {en: buckled}* § ***ncãtrãmari***[2]***/ncãtrãmare*** (ncã-trã-má-ri) sf ncãtrãmãri (ncã-trã-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-acatsã un lucru cu cãtrãmãlu *{ro: acţiunea de a pune o cataramă} {fr: action de mettre une boucle (en métal)} {en: action of buckling}*

cãtrãmãu[1] (cã-trã-mắŭ) sm cãtrãmadz (cã-trã-mádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãtrãmã***[1]

cãtrãmãu[2] (cã-trã-mắŭ) sm cãtrãmadz (cã-trã-mádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãtrãmã***[2]

cãtrãnar (cã-trã-nárŭ) adg – vedz tu ***cãtrani***

cãtrãnescu (cã-trã-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cãtrani***

cãtrãniri/cãtrãnire (cã-trã-ní-ri) sf – vedz tu ***cãtrani***

cãtrãnit (cã-trã-nítŭ) adg – vedz tu ***cãtrani***

cãtrãnsescu (cã-trãn-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cãtrani***

cãtrãnsiri/cãtrãnsire (cã-trãn-sí-ri) sf – vedz tu ***cãtrani***

cãtrãnsit (cã-trãn-sítŭ) adg – vedz tu ***cãtrani***

cãtruvã (cã-trú-vã) sf cãtruvi/cãtruve (cã-trú-vi) – vas cu cari s-adutsi la measã apã, yin, etc. tra si s-toarnã tu scafi i yilii trã beari; bucal, bucali, bujan, bujanã, cãrafã, garafã, mãtrac, mãtãrac, mãtãrã, cutrov, birbilji, birbilj *{ro: carafă} {fr: carafe, broc, bouteille, bidon} {en: decanter, pitcher, jug}* ex: patru cãtruvi cu gura nghios shi nu s-vearsã (ngucitoari: *tsãtsili di vacã*) § ***cutrov*** (cu-tróvŭ) sn cutroavi/cutroave (cu-troá-vi) – (unã cu ***cãtruvã***) ex: cutrovlu (cãrafa) di arãchii

cãts (cắtsĭ) sf pl – vedz tu ***cãtsei***

cãts[*] (cắtsĭ) – masculinlu plural a zborlui "cãt"; vedz ***cãt***[1]

cãtsachi/cãtsache (cã-tsá-chi) sf – vedz tu ***cutsachi***

cãtsao (cã-tsá-o) sf cãtsali/cãtsale (cã-tsá-li) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãtsauã***

cãtsauã (cã-tsá-ŭã) sf cãtsali/cãtsale (cã-tsá-li) – feamina-a cãnilui; (fig: 1: cãtsauã = muljari multu-arauã; expr: 2: u-angan cãtsaua = fug, li deapin; li ciulescu; li scarmin; li spãstrescu; li shpirtuescu, li cãrtsãnescu; nj-ljau cicioarli dinanumirea; li tindu ciunili (cicioarili); nj-ljau pãrtãljli; u fac (acats cãtrã) naparti; nj-frãngu (nj-arup) gusha (zverca); nj-ljau perlu (ocljilj, zverca); etc.) *{ro: căţea} {fr: chienne} {en: bitch}* ex: cãtsaua fitã dzatsi cãtsãlj; s-u angãnãm cãtsaua (expr: s-fudzim cãt ma-agonja) di-aoatsi; nearca atsea cãtsauã (nearca atsea multu lai); mira-a mea cãtsauã (multu lai); cãtsauã loash, cãtsãlush featsi (expr: arauã muljari loash, arãi njits tsã featsi) § ***cãtsãl*** (cã-tsắlŭ) sm cãtsãlj (cã-tsắljĭ) – cãni tinir di anj (njic); cãni njic; (expr: 1: ***cãtsãl di alj*** = unã parti (filii) dit un alj ntreg, tsi s-aleadzi ahoryea sh-easti acupiritã cu-unã coaji tsi s-curã, ninti ca si s-bagã tu mãcari; 2: ***cãtsãl pãrjit*** = cãni cu perlu limtu) *{ro: căţel} {fr: jeune chien; petit chien} {en: young dog; small dog}* ex: am un cãtsãl mushat; bãgai tu mãcari doi cãtsãlj di alj § ***cãtsãlush*** (cã-tsã-lúshĭŭ) sm, sf cãtsãlushi/cãtsãlushe (cã-tsã-lú-shi), cãtsãlush (cã-tsã-lúshĭ), cãtsãlushi/cãtsãlushe (cã-tsã-lú-shi) – cãtsãl fitat di putsãn chiro; cãtsãl njic; cãtsãlic, cãtsãlac *{ro: căţeluş} {fr: chien tout jeune; tout petit chien} {en: very young dog; very small dog}* ex: nã furarã cãtsãlusha (cãtsãlu njic) § ***cãtsãlic*** (cã-tsã-lícŭ) sm cãtsãlits (cã-tsã-lítsĭ) – (unã cu ***cãtsãlush***) § ***cãtsãlac*** (cã-tsã-lácŭ) sm cãtsãlats (cã-tsã-látsĭ) – (unã cu ***cãtsãlush***)

cãtsãl (cã-tsắlŭ) sm – vedz tu ***cãtsauã***

cãtsãl di alj – vedz tu ***cãtsauã*** shi ***alj***

cãtsãl pãrjit – vedz tu ***cãtsauã***

cãtsãlac (cã-tsã-lácŭ) sm – vedz tu ***cãtsauã***

cãtsãlic (cã-tsã-lícŭ) sm – vedz tu ***cãtsauã***

cãtsãlush (cã-tsã-lúshĭŭ) sm, sf – vedz tu ***cãtsauã***

cãtsãmachi/cãtsãmache (cã-tsã-má-chi) sf cãtsãmãchi (cã-tsã-mắchĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-leagãnã cariva; ligãnari *{ro: legănare} {fr: dandiment} {en: dandling, rocking}* ex: Pepa sh-fatsi cãtsãmãchi (sh-leagãnã truplu, s-frãndzi)

cãtsãn (cã-tsắnŭ) sn cãtsãni/cãtsãne (cã-tsắ-ni) – soi di pheat arucutos (cu mãrdzinjli niheam sculati sh-cu fundul ãndreptu) dit cari mãcã oaminjlji la measã (faptu di-aradã di fãrfuriu ma poati s-hibã adrat sh-di yilii, lemnu, etc.); misur, misurã, piat, pheat, blid, sãhan, sãhani, san, cãtsin, cãtsãnã, talir, tãljur, tas, tasi, tanir, tanirã, tãnir, cingu *{ro: farfurie} {fr: assiette, plat, écuelle} {en: bowl, dinner plate}* ex: un cãtsãn (pheat) di melj; lj-da cãtsãnlu calpu; asparsi tuti cãtsãnili di pi measã § ***cãtsãnã*** (cã-tsắ-nã) sf cãtsãni/cãtsãne (cã-tsắ-ni) – (unã cu ***cãtsãn***) § ***cãtsin*** (cã-tsínŭ) sn cãtsini/cãtsine (cã-tsí-ni) – (unã cu ***cãtsãn***) § ***cãtson*** (cã-tsónŭ) sn cãtsoani/cãtsoane (cã-tsoá-ni) – cãtsãn di lemnu; cinac, cinacã, cinachi, gãvanã, etc. *{ro: strachină de lemn} {fr: écuelle de bois} {en: wooden bowl}* § ***cinac*** (ci-nácŭ) sn cinatsi/cinatse (ci-ná-tsi) – cãtsãn di lemnu i loc, cinacã, cinachi, cãtson, etc. *{ro: strachină (de lemn, de pământ)} {fr: écuelle; terrine} {en: bowl (wooden, earth)}* ex: sh-amishdoilji mãcã dit un cinac (cãtson) § ***cinacã*** (ci-ná-cã) sn cinãts (ci-nắtsĭ) – (unã cu ***cinac***) § ***cinachi/cinache*** (ci-ná-chi) sn cinãchi (ci-nắchĭ) – (unã cu ***cinac***) § ***cingu***[1] (cín-gu) sm pl(?) – (unã cu ***cãtsãn***)

cãtsãnã (cã-tsắ-nã) sf – vedz tu ***cãtsãn***

cãtsãroanji/cãtsãroanje (cã-tsã-roá-nji) sf – vedz tu ***cãtsãros***

cãtsãros (cã-tsã-rósŭ) adg cãtsãroasã (cã-tsã-roá-sã), cãtsãrosh (cã-tsã-róshĭ), cãtsãroasi/cãtsãroase (cã-tsã-roá-si) – (ciulii di per) tsi easti shutsãtã (ncãrshiljatã) dipli-dipli; zgur, cãrshiljat, ãncãrshiljat *{ro: creţ, buclat} {fr: crêpe, crêpelu; frisé, bouclé} {en: (hair) crimped, curly, frizzy}* ex: ficiorlu ari perlji cãtsãrosh (ncãrshiljats, zguri) § ***cãtsãroanji/cãtsãroanje*** (cã-tsã-roá-nji) sf cãtsãroanji/cãtsãroanje (cã-tsã-roá-nji) – pitã adratã cu multi peturi, ghini coaptã tu cireap, cu peturlu di pisuprã cãtsãros, shutsãt dipli-dipli; pitã *{ro: plăcintă cu foi multe şi bine rumenite, încreţită la suprafaţă} {fr: galette feuilletée et bien cuite} {en: Aromanian pita-pie made of many leaves, with the top one being flaky and curly}*

cã-tse (cã-tsé) prip – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãtse***

cãtse (cã-tsé) prip (scriat cãtivãrãoarã shi "cã-tse", "cã tse", scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar) – trã cari itii?; trã itia cã...; trã tse (scriat shi trãtse) *{ro: pentru ce?; pentru că} {fr: pourquoi?; parce que} {en: why?; because}* ex: cãtse (trã cari itii) nu vinjish?, cãtse (trã itia cã) nu putui

cãtsei (cã-tséĭ) sf pl – minãri (frãndzeri) di-a truplui alãsat pri dzinuclji nduplicats, cu aminarea-a cicioarilor cãndu nãinti, cãndu di-unã parti, cãndu di-alantã, atumtsea cãndu omlu tradzi corlu i gioacã ceamcul; cãts *{ro: lăsările corpului pe vine, cu genunchii îndoits, ale celui ce dansează anumite "ceamcuri" şi care, în acest timp, azvârle alternativ din picioare, când înainte, când lateral} {fr: figure de danse} {en: a particular type of body and leg movements made by a dancer, while performing some Aromanian folk dance ("ceamcu")}* § ***cãts*** (cắtsĭ) sf pl – (unã cu ***cãtsei***) ex: ashtearnã (fã minãrli) cãts

cãtsescu (cã-tsés-cu) vb IV cãtsii (cã-tsíĭ), cãtseam (cã-tseámŭ), cãtsitã (cã-tsí-tã), cãtsiri/cãtsire (cã-tsí-ri) – cos cu-un hir (di-aradã albu), cu ntsãpãturi lishoari sh-arari di ac (tra s-tsãnã putsãn chiro), tu locurli iu pistipsescu cã va-l cos ma nãpoi stranjlu cum lipseashti, trã totna; nshulãrescu *{ro: însăila, coase rar} {fr: faufiler une étoffe} {en: stitch}* § ***cãtsit*** (cã-tsítŭ) adg cãtsitã (cã-tsí-tã), cãtsits (cã-tsítsĭ), cãtsiti/cãtsite (cã-tsí-ti) – (stranj) tsi easti cusut cu ntsãpãturi lishoari sh-arari di ac, ninti ca stranjlu s-hibã cusut, cum lipseashti, trã totna; nshulãrit *{ro: însăilat, cusut rar} {fr: (étoffe) qu'on a faufilé} {en: stitched}* § ***cãtsiri/cãtsire*** (cã-tsí-ri) sf cãtsiri (cã-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un stranj easti cãtsit; nshulãriri *{ro: acţiunea de a însăila, de a coase rar} {fr: action de faufiler une étoffe} {en: action of stitching}*

cãtsidã (cã-tsí-dhã) sf – vedz tu ***catsitã***

cãtsidhã (cã-tsí-dhã) sf cãtsidhi/cãtsidhe (cã-tsí-dhi) – unã cu ***cãtsidã***

cãtsii/cãtsie (cã-tsí-i) sf cãtsii (cã-tsíĭ) – hãlati di metal tsi sh-u-adutsi cu-unã lupatã njicã (cãrlig njic) cu coadã, cu cari s-minteashti foclu shi s-lja jarlu dit vatrã *{ro: vătrai} {fr: attisoir} {en: poker (fire)}* ex: lom cari masha, cari cãtsia; cu cãtsia arsã, moashili-a noastri vindicã chirita

cãtsin (cã-tsínŭ) sn – vedz tu ***cãtsãn***

cãtsiri/cãtsire (cã-tsí-ri) sf – vedz tu ***cãtsescu***

cãtsit (cã-tsíthŭ) sn cãtsiti/cãtsite (cã-tsí-thi) – parã veclju nturtsescu, di-aradã di metal cu tinjii njicã; cãrãntanã, mitilic, gãlãgan, mangãrã, mãngãrã, mãngãr, mãngãri, angãrmar, ngãrmar, gãrmar, gãzetã, mitilic *{ro: monedă de 20 de bani} {fr: monnaie de 20 sous} {en: old Turkish coin of small value}* ex: cu cãti un cãtsit (parã) nhiptu tu meari § ***catsid*** (cá-tsidh) sm pl(?) – (unã cu ***cãtsit***) § ***cãrclic*** (cãr-clícŭ) sm cãrclits (cãr-clítsĭ) – parã veclju nturtsescu *{ro: monedă de 40 de bani} {fr: monnaie de 40 sous} {en: old Turkish money}*

cãtsit (cã-tsítŭ) adg – vedz tu ***cãtsescu***

cãtsit* (cã-tsítŭ) – partitsiplu tricut di la verbul "cãtsescu"; vedz ***cãtsescu***

cãtsith (cã-tsíthŭ) sn cãtsithi/cãtsithe (cã-tsí-thi) – unã cu ***cãtsit***

cãtson (cã-tsónŭ) sn – vedz tu ***cãtsãn***

cãtsut (cã-tsútŭ) sn – vedz tu ***cutsut***

cãtsutar (cã-tsu-tárŭ) sm, sf adg – vedz tu ***cutsut***

cãtuhii/cãtuhie (cã-tu-hí-i) sf cãtuhii (cã-tu-híĭ) – ndreptul tsi lu-ari omlu pristi un lucru (casã, loc) tsi lu-ari acumpãratã (lj-s-ari durusitã, loatã cu zorea) tra s-facã tsi va cu el, s-hãrseascã di el, s-lu nicuchiripseascã, etc.; putearea shi ndrepturli tsi li ari unã ascheri (ca domnu) pristi un loc loat cu zorea, di la unã mileti dushmanã tsi bãneadzã aclo; (expr: aruc cãtuhii = ljau cu zorea; bag mãna; mi fac domnu, nicuchir pristi un loc, casã, etc.) *{ro: stăpânire, posesie} {fr: possession; ocupation} {en: possession, occupation}* ex: arcarã cãtuhii (expr: u loarã, s-featsirã nicuchiri) pri casã

cãtun (cã-túnŭ) sn cãtuni/cãtune (cã-tú-ni) – unã adunãturã njicã di casi huryiteshti, tsi fac ca unã hoarã multu njicã, ahãntu njicã cã, di-arada, nu au dimarhu i pulitslu-a lor *{ro: cătun} {fr: hameau} {en: hamlet}* ex: cãtunlu durnja greu; easti cãtunlu-a meu

cãtunã (cã-tú-nã) sf cãtuni/cãtune (cã-tú-ni) – soi di casã njicã, adratã di-arada tu pãduri sh-trã putsãn chiro, di leamni sh-alumãchi, acupiriti di palji, tu cari shadi lumea oarfãnã, icã tu cari lumea sh-prãvdzãli pot si sh-aflã apanghiu cãndu da ploai, cãndu fatsi-arcoari, etc.; (fig: cãtunã = (i) = aveari; cãtãndii; (ii) om nibun, slab, glar) *{ro: colibă, bordei} {fr: cabane, chaumière} {en: hut, shack, thatched cottage}* ex: sh-adrarã cãti nã cãtunã (cãlivã); aestã eara tutã cãtuna (fig: avearea, cãtãndia); ncljid cãtunã-la (cãliva-a lor; icã, fig: avearea-lã) cu cljeili; om fãrã cãtunã (fig: cãtãndii), om tsi nu poati s-adarã cãtunã (fig: cãtãndii, casã); tsi cãtunã (fig: om nibun) easti!

cãturthusescu (cã-tur-thu-sés-cu) vb IV cãturthusii (cã-tur-thu-síĭ), cãturthuseam (cã-tur-thu-seámŭ), cãturthusitã (cã-tur-thu-sí-tã), cãturthusiri/cãturthusire (cã-tur-thu-sí-ri) – unã cu ***cãturtusescu***

cãturthusiri/cãturthusire (cã-tur-thu-sí-ri) sf cãturthusiri (cã-tur-thu-síriĭ) – unã cu ***cãturtusiri***

cãturthusit (cã-tur-thu-sítŭ) adg cãturthusitã (cã-tur-thu-sí-tã), cãturthusits (cã-tur-thu-sítsĭ), cãturthusiti/cãturthusite (cã-tur-thu-sí-ti) – unã cu ***cãturtusit***

cãturtusescu (cã-tur-thu-sés-cu) vb IV cãturtusii (cã-tur-thu-síĭ), cãturtuseam (cã-tur-thu-seámŭ), cãturtusitã (cã-tur-thu-sí-tã), cãturtusiri/cãturtusire (cã-tur-thu-sí-ri) – am putearea (pot) s-lu fac un lucru shi s-lu bitisescu ghini, ashi cum voi; lu scot lucurlu n cap; u scot naparti; lj-dau di cali; (expr: li cãturtusescu lucrili = pot s-li ndreg lucrili tra s-u scot naparti shi s-bitisescu atseali tsi-am tu minti) *{ro: reuşi} {fr: réussir, venir à bout} {en: succeed}* ex: cu minciuna nu pots s-cãturtuseshti (s-u scot naparti); cãturtusi (fig: li ndreapsi) lucrili ta s-poatã s-yinã la tini § ***cãturtusit*** (cã-tur-thu-sítŭ) adg cãturtusitã (cã-tur-thu-sí-tã), cãturtusits (cã-tur-thu-sítsĭ), cãturtusiti/cãturtusite (cã-tur-thu-sí-ti) – tsi u scoasi n cap; tsi u scoasi naparti; tsi-lj deadi di cali *{ro: reuşit} {fr: réussi} {en: succeeded}* § ***cãturtusiri/cãturtusire*** (cã-tur-thu-sí-ri) sf cãturtusiri (cã-tur-thu-síriĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cãturtuseashti *{ro: acţiunea de a reuşi; reuşire} {fr: action de réussir, de venir à bout} {en: action of succeeding}* § ***catortosi*** (ca-thór-to-si) sf fãrã pl – atsea cu cari-armãni un om cãndu cãturtuseashti un lucru, ashi cum lu vrea; atsea tsi nchirdã-seashti omlu dupã tsi u scoati naparti cu lucrul tsi-l fatsi; atsea tsi s-fatsi cãndu s-bitiseashti un lucru, cã bitiseashti ghini cum ãl vream icã bitiseashti cum nu u vream *{ro: fapt; rezultat} {fr: fait; résultat} {en: fact; result}*

cãturtusiri/cãturtusire (cã-tur-thu-sí-ri) sf – vedz tu ***cãturtusescu***

cãturtusit (cã-tur-thu-sítŭ) adg – vedz tu ***cãturtusescu***

cãtush (cã-túshĭŭ) sm, sf cãtushi/cãrtushe (cã-tú-shi) shi cãtushã (cã-tú-shã), cãtush (cã-túshĭ), cãtushi/cãrtushe (cã-tú-shi) – prici imirã (ma njicã di cãni) tsãnutã priningã casã tra s-acatsã shoarits; pisã, pãsã, matsã, macearoc, macioc, mãroi; (fig: cãtushi = ipucrit, tirtipci) *{ro: pisică} {fr: chat, chatte} {en: cat}* ex: cãni, cãtushi shi sharpi; cãtusha sh-la fatsa: semnu cã va da ploai; amiroanja tãtsea ca unã cãtushi; si shtea tsi cãtushi (fig: ipucrit, tirtipci) easti el; aveam nã cãtushã albã

cãtushishdo (că-tu-shish-dó) pr – cãt tsi s-hibã; cãt s-hibã, cãt s-facã *{ro: oricât)} {fr: n'importe combien} {en: does not matter how much}* ex: macar cãtushishdo (cãtu-s-hibã)

cãuli/cãule sf pl(?) – vedz tu ***cãvuli***

cãur (cã-úrŭ) adg cãurã (cã-ú-rã), cãuri (cã-úrĭ), cãuri/cãure (cã-ú-ri) – tsi nu easti di pistea-atsilui tsi zburashti (tsi-i turcu trã crishtinj, i crishtin trã turtsi); (om) fãrã pisti; om arãu, ninjilãos; apistu, gheaur, pabes, pãngãn, dinsãz, imansãz *{ro: păgân, infidel, necredincios} {fr: infidèle, mécréant} {en: infidel, unbeliever}* ex: simintsã s-nu sh-armãnã di cãura (pãngãna) di armãnã

cãurã (cã-úrĭ) sf cãuri (cã-úrĭ) – acrimi tsi yini dit stumahi tu gurã; acrish, anãcrici, puscãiturã, bruzgãiturã *{ro: acreală, aciditate stomahală} {fr: aigreur, acidité} {en: heartburn}* ex: pita di prash adutsi cãurã (acrish)

cãurã* (cã-ú-rã) – fimininlu di la adgectivlu "cãur"; vedz ***cãur***

cãval (cã-válŭ) sn – vedz tu ***caval***

cãvalã[1] (cã-vá-lã) adv – vedz tu ***cal***[1]

cãvalã[2] (cã-vá-lã) sf – vedz tu ***cal***[1]

cãvalã[3] (cã-vá-lã) sf – vedz tu ***cal***[1]

cãvãlar[1] (cã-vã-lárŭ) sm – vedz tu ***cal***[1]

cãvãlar[2] (cã-vã-lárŭ) sm – vedz tu ***calar***[2]

cãvãlar[3] (cã-vã-lárŭ) sm cãvãlari (cã-vã-lárĭ) – astarea (pãndza diplo) tsi s-bagã namisa di cicioarili di la zmeani *{ro: căptuşeala între picioarele izmenelor} {fr: doublure de caleçons} {en: lining between the legs of the underwear}* ex: zmeana easti fãrã cãvãlar

cãvãlãrii/cãvãlãrie (cã-vã-lã-rí-i) sf – vedz tu ***cal***[1]

cãvgã (cãv-gắ) sm cãvgadz (cãv-gádzĭ) – alãxiri di zboarã greali namisa di doi i ma multsã oaminj (trã lucri trã cari nu s-aduchescu); ncãciturã, ncãceari, cafcãturã, ntsirtari, cãvgãturã, filunichii, dãvãturã, dãlgani, ngãciturã, fãsãrii *{ro: ceartă, scandal} {fr: querelle, dispute, chamaillis} {en: quarrel, squablle, wrangle}* ex: na pãrãlu, dã-nj cãvgãlu § ***cãvgãturã*** (cãv-gã-tú-rã) sf cãvgãturi (cãv-gã-túrĭ) – (unã cu ***cãvgã***) § ***cafcãturã*** (caf-cã-tú-rã) sf cafcãturi (caf-cã-túrĭ) – (unã cu ***cãvgã***) ex: atseali fãrã di zãcoani shi cafcãturi (ncãceri) § ***cãvgãgi*** (cãv-gã-gí) sm cãvgãgeadz (cãv-gã-geadzĭ) – tsi lu-arãseashti sã ncaci; tsi caftã cãvgãlu shi sã ncaci lishor trã itsido, trã dip tsiva; cãvgãngi, dzãndzos, dzãndzãvos, dzãfnos, fesfese, sirsen, zãpãlit *{ro: certăreţ, scandalagiu} {fr: querelleur, batailleur} {en: quarreller, wrangler}* § ***cãvgãngi*** (cãv-gãn-gí) sm cãvgãngeadz (cãv-gãn-geadzĭ) – (unã cu ***cãvgãgi***)

cãvgãgi (cãv-gã-gí) sm – vedz tu ***cãvgã***

cãvgãngi (cãv-gãn-gí) sm – vedz tu ***cãvgã***

cãvgãturã (cãv-gã-tú-rã) sf – vedz tu ***cãvgã***

cãvghã (cãv-ghắ) sm cãvghadz (cãv-ghádzĭ) – unã cu ***cãvgã***

cãvghãgi (cãv-gã-gí) sm cãvghãgeadz (cãv-ghã-geadzĭ) – unã

cu ***cãvgãgi***

cãvghãngi (cãv-ghãn-gí) sm cãvghãngeadz (cãv-ghãn-geadzĭ) – unã cu ***cãvgãgi***

cãvghãturã (cãv-ghã-tú-rã) sf cãvghãturi (cãv-ghã-túrĭ) – unã cu ***cãvgãturã***

cãvrãmã (cã-vrã-mắ) sm cãvrãmadz (cã-vrã-mádzĭ) – carni heartã, tsãnutã tu grãsimi (umturã, tra s-tsãnã multu chiro shi s-nu s-aspargã), sh-bãgatã tu-unã soi di sac (utri) di cheali *{ro: conservã de carne}* *{fr: conserve de viande bouillie, mise dans le saindoux ou dans la graisse et le tout dans une outre}* *{en: boiled meat, conserved in lard or other fat and kept in a skin bag}*

cãvuchi/cãvuche (cã-vú-chi) sf cãvuchi (cã-vúchĭ) – capelã alocuta (tronci, ciudioasã), tsi lumea u mutreashti ca tri ciudii cãndu u mutrescu *{ro: pãlărie ciudată}* *{fr: chapeau bizarre, baroque}* *{en: odd and outlandish hat}*

cãvuli/cãvule (cã-vú-li sf pl(?) – aduchirea tsi s-fatsi namisa di doi (i ma multsã) oaminj trã adrarea-a unui lucru; ligãtura tsi u bagã doi (i ma multsã) oaminj tra si s-facã un lucru; cãuli, sinfunii, ligãmintu, ligãturã, aduchiri *{ro: acord, condiţie}* *{fr: accord, condition}* *{en: accord, agreement, condition}* ex: lj-u da cu cãvulea (ligãtura, sinfunia) cã… § ***cãuli/cãule*** sf pl(?) – (unã cu ***cãvuli***) ex: tsã dau feata, mash unã cãuli (cãvuli, ligãturã)

cãvur (cã-vúrŭ) sm – vedz tu ***cavur***

cãvuri/cãvure (cã-vú-ri) sf – vedz tu ***chivuri***

cãzani/cãzane (cã-zá-ni) sf cãzãnj (cã-zắnjĭ) – vas mari di metal (bãcãri), ma mari di bãrgacea, multi ori cu dauã mãnush (di-unã parti sh-di-alantã), tu cari s-herbu lucri; (fig: 1: caplu cãzani = caplu nj-easti mari cãt unã cãzani, am ahãnti tu cap; expr: 2: bag cãzanea la-arãu = aspel stranjili la-arãu) *{ro: cazan}* *{fr: chaudière}* *{en: boiler}* ex: la cãshari laptili-l hirbem tu cãzani; mãni bãgãm cãzanea la-arãu (va aspilãm la-arãu) § ***cãzãnulji/cãzãnulje*** (cã-zã-nú-lji) sf cãzãnulji/cãzãnulje (cã-zã-nú-lji) – cãzani njicã *{ro: cazan mic}* *{fr: petite chaudière}* *{en: small boiler}* § ***cãzãngi*** (cã-zãn-gí) sm cãzãngeadz (cã-zãn-geádzĭ) – atsel cari fatsi cãzãnj; atsel cari vindi, ari ngãtan i lucreadzã cu cãzãnj *{ro: cazangiu}* *{fr: chaudronnier}* *{en: boiler maker}*

cãzã (cã-zắ) sm cãzadz (cã-zádzĭ) – locurli nturtseshtsã ursiti di-un cãimãcan (unã sãngeachi ari ma multsã cãzadz) *{ro: district, parte dintr-un "sangeac"}* *{fr: district (part d'un sangeac" gouverné par un "caimacam")}* *{en: district (a part of a "sangeac", governed by a "caimacam"}*

cãzãmii/cãzãmie (cã-zã-mí-i) sf cãzãmii (cã-zã-míĭ) – carti (vivlii) cu multi turlii di zboarã tsi preftsãlj pot s-li tsãnã a crishtinjlor la bisearicã dupã tsi bitisescu lituryia *{ro: cazanie}* *{fr: livre avec un recueil de sermons}* *{en: book with a collection of sermons}* § ***cazamii/cazamie*** (ca-za-mí-i) sf cazamii (ca-za-míĭ) – (unã cu ***cãzãmii***) § ***cãzãnii/cãzãnie*** (cã-zã-ní-i) sf cãzãnii (cã-zã-níĭ) – (unã cu ***cãzãmii***)

cãzãngi (cã-zãn-gí) sm – vedz tu ***cãzani***

cãzãnii/cãzãnie (cã-zã-ní-i) sf – vedz tu ***cãzãmii***

cãzãnsescu (cã-zãn-sés-cu) vb IV cãzãnsii (cã-zãn-síĭ), cãzãnseam (cã-zãn-seámŭ), cãzãnsitã (cã-zãn-sí-tã), cãzãnsiri/cãzãnsire (cã-zãn-sí-ri) – amintu (pãradz) cãndu hiu plãtit ti un lucru tsi-l fac; amintu, nchirdãsescu, chirdãsescu, chindisescu, scot *{ro: câştiga}* *{fr: gagner}* *{en: win, earn}* § ***cãzãnsit*** (cã-zãn-sítŭ) adg cãzãnsitã (cã-zãn-sí-tã), cãzãnsits (cã-zãn-sítsĭ), cãzãnsiti/cãzãnsite (cã-zãn-sí-ti) – harea tsi u ari un tsi-ari amintatã tsiva, amintat, nchirdãsit, chirdãsit, chindisit, scos *{ro: câştigat}* *{fr: gagné}* *{en: won, earned}* § ***cãzãnsiri/cãzãnsire*** (cã-zãn-sí-ri) sf cãzãnsiri (cã-zãn-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu nchirdãseashti tsiva; nchirdãsiri, chirdãsiri, amintari, chindisiri, scuteari *{ro: acţiunea de a câştiga; câştigare}* *{fr: action de gagner}* *{en: action of winning (earning)}* § ***acãzãnsescu*** (a-cã-zãn-sés-cu) vb IV acãzãnsii (a-cã-zãn-síĭ), acãzãnseam (a-cã-zãn-seámŭ), acãzãnsitã (a-cã-zãn-sí-tã), acãzãnsiri/acãzãnsire (a-cã-zãn-sí-ri) – (unã cu ***cãzãnsescu***) § ***acãzãnsit*** (a-cã-zãn-sítŭ) adg acãzãnsitã (a-cã-zãn-sí-tã), acãzãnsits (a-cã-zãn-sítsĭ), acãzãnsiti/acãzãnsite (a-cã-zãn-sí-ti) – (unã cu ***cãzãnsit***) § ***acãzãnsiri/acãzãnsire*** (a-cã-zãn-sí-ri) sf acãzãnsiri (a-cã-zãn-sírĭ) – (unã cu ***cãzãnsiri***)

cãzãnsiri/cãzãnsire (cã-zãn-sí-ri) sf – vedz tu ***cãzãnsescu***

cãzãnsit (cã-zãn-sítŭ) adg – vedz tu ***cãzãnsescu***

cãzãnulji/cãzãnulje (cã-zã-nú-lji) sf – vedz tu ***cãzani***

cãzinar (cã-zi-nárŭ) sn cãzinari/cãzinare (cã-zi-ná-ri) – unã soi di lambã njicã tsi ari (i) un vas njic iu s-bagã untulemnu, grãsimi i gazi dit cari easi (ii) un fitilj cari, cãndu easti apres, da lunjinã shi-l fatsi omlu s-veadã iu s-dutsi noaptea; gaz, lihnar, finghit, fãnghit *{ro: opaiţ}* *{fr: lumignon}* *{en: rush-light}*

cãzmã (cãz-mắ) sm cãzmadz (cãz-mádzĭ) – hãlati trã sãpari loclu, cu-unã cumatã di cilichi vãrtoasã, sumigoasã tu-unã parti shi tãljitoasã di-alantã, bãgatã tu-unã coadã lungã di lemnu tsi s-acatsã cu dauãli mãnj tra s-agudeascã loclu sh-chetsrãli dit loc; dicheli *{ro: cazma, târnăcop}* *{fr: pic, pioche}* *{en: pick, pickax, mattock}* ex: nu-apucai s-dau cu cãzmãlu di dauã-trei ori sh-aflai aestã oalã

cãzmãu (cãz-mắŭ) sm cãzmadz (cãz-mádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãzmã***

cãzmiri/cãzmire (cãz-mí-ri) sf – vedz tu ***cashmiri***

ceac (ceácŭ) invar – vedz tu ***cioc***[1]

ceacal (cĭá-calŭ) sm ceacalj (cĭá-caljĭ) – agruprici di pãduri, tsi sh-u-adutsi multu cu luplu (mash cã easti ma njic, cu coada ma shcurtã sh-cu mutsca sumigoasã) sh-cari s-hrãneashti cu leshuri (mãrshi, cufumi) alãsati di alti prici icã cu agruprici ma njits tsi poati s-li-avinã *{ro: şacal}* *{fr: chacal}* *{en: jackal}* ex: ceacalu nã lo un njel; ceacaljlji s-ti mãcã § ***cicali/cicale*** (ci-cá-li) sf cicãlj (ci-cắljĭ) – (unã cu ***ceacal***)

ceaca-paca (cĭá-ca-pá-ca) invar – vedz tu ***ceat-pat***

ceacãr (cĭa-cắrŭ) adg ceacãrã (cĭa-cắ-rã), ceacãri (cĭa-cắrĭ), ceacãri/ceacãre (cĭa-cắ-ri) – tsi s-pari cã veadi cu ocljul iuva ma veadi altu iuva; tsi toarnã ocljul niheam di-unã parti tra s-veadã ninti; tsi nu lj-ari doilji oclji di idyea hromã; strioclju, strãoclju *{ro: ceacâr, saşiu}* *{fr: qui a l'oeil vairon}* *{en: squint eyed}* ex: tini-ts fush ceacãr (strioclju); ceacãrlu tini mutreashti sh-mini veadi; avea doi ficiori shi tuts doilji eara ceacãri

ceaceala-maceala invar – cumãts multu njits tsi cad i armãn dit un lucru tsi s-aspardzi (ca pheatlu, bunãoarã); sãrmi, fãrãmituri, tsivali, schizari, luschidã, pilicudã *{ro: ţăndări}* *{fr: esquilles, éclisses, vétilles}* *{en: splinter (of bones); splints}*

ceachet (cea-chétŭ) sn – vedz tu ***geachet***

ceaci (cĭácĭŭ) sm fãrã pl – unã soi di gioc tsi-l gioacã ma multu atselj di Sãmãrina *{ro: un fel de dans (din Samarina)}* *{fr: sorte de danse (de Samarina)}* *{en: danse (from Samarina)}* ex: cu fãrã ceaci (gioclu ceaci), sh-cu fãrã-avyiulii (fãrã ghiftsãlj avyiulgeadz)

ceacrã (cĭá-crã) sf ceacri/ceacre (cĭá-cri) – ducheanea iu s-lucreadzã herlu; ducheanea iu s-vindu lucri di her; lucru di her; multimi di lucri di her; hirãrilji, fãvrii *{ro: fierărie}* *{fr: ferronnerie, tout objet de fer}* *{en: hardware (store); iron object}* ex: adunã tu-un loc, ceacra-bacra (lucrili di her sh-di bãcãri) tsi avea s-vindã

ceacshiri (cĭac-shírĭ) sf pl – soi di pantaloni lãrdzã (shilvari) i zmeani di pãndzã purtati di turtsã; cihshiri, cidic, cinteni, shilvãri *{ro: largi pantaloni de pânză (şalvari, izmene) purtaţi de turci}* *{fr: large pantalon (caleçons) de toile portées par les turcs}* *{en: large linen pants worn by Turks}* ex: muljerli a turtsilor purta nãoarã ceacshiri § ***cihshiri/cihshire*** cih-shí-ri) sf cihshiri (cih-shírĭ) – (unã cu ***ceacshiri***) § ***cinteni/cintene*** sf pl – soi di pantaloni lãrdzã (shilvari) i zmeani di pãndzã (tsi sh-u-aduc multu cu ceacshirli) purtati di-aradã di arbineasili turcali; ceacshiri, cihshiri, cidic, shilvãri *{ro: un fel de şalvari femeieşti purtaţi de femeile albaneze musulmane}* *{fr: large pantalon de toile portés par les femmes albanaises musulmanes}* *{en: large linen pants worn by Albanian moslem women}* ex: multi muljeri sh-bãrbats poartã cinteni § ***cidic*** (ci-dícŭ) sn ciditsi/ciditse (ci-dí-tsi) – soi di pantaloni lãrdzã (shilvari) di pãndzã purtati di huryeatslji arbinesh; ceacshiri, cihshiri, cinteni, shilvãri *{ro: largi pantaloni purtaţi*

de ţăranii albanezi} {fr: large pantalon des paysans d'Albanie} {en: large pants worn in Albania}

ceadãri/ceadãre (cĭa-dă-ri) sf – vedz tu ***cidãri***

ceadrã (cĭá-drã) sf – vedz tu ***cidãri***

ceafã (ceá-fã) sf – vedz tu ***cheafã***

ceahre (cea-hré) sm fãrã pl – vidzuta cu cari s-aspuni cariva (sh-cu cari easti vidzut di altsã); vidzutã, videari, fatsã, opsi, masti, fanã, indami, prep *{ro: înfăţişare, aspect} {fr: aspect, mine} {en: aspect, appearance}* ex: bueaua a tatsãljri ca ceahrelu (vidzuta) a lilicilor

ceai (cĭá-i) sf shi ***ceai*** (cĭáĭŭ) sn cei (cĭéĭ) – 1: arburic dit locurli caldi, criscut ti frãndzãli tsi s-usucã shi s-herbu tra s-da unã biuturã multu cãftatã tu ntreaga lumi; frãndza uscatã a arburiclui; biutura faptã dit hirbearea-a frãndzãlor uscati; 2: soi di earbã tsi creashti tu pãrtsãli analti, surini sh-chitroasi a muntsãlor Pindu cari, uscatã sh-heartã, da unã biuturã cu anjurizma sh-nustimada-a lilicilor di tilj *{ro: ceai} {fr: thé} {en: tea}* ex: biui tahina unã ceai caldã; bium cãti un ceai la nãs

cealãc (cea-lắcŭ) sm cealãts (cea-lắtsĭ) – fanumin arburi di pãduri, dit fumealja-a cupacilui, analtu, cu lemnu vãrtos sh-frãndzãli mãri cu mãrdzinj hãrãxiti, a curi fructu easti gljinda; cupaci, tser, chiminit, blãduh, dushcu, arburi, arbur *{ro: stejar} {fr: chêne} {en: oak}*

cealãhtisescu (cĭa-lãh-ti-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cilistisescu***

cealãhtisiri/cealãhtisire (cĭa-lãh-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***cilistisescu***

cealãhtisit (cĭa-lãh-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***cilistisescu***

cealãmi/cealãme (cea-lắ-mi) sf cealãnj (cea-lắnjĭ) – armã tsi ari-unã lipidã lungã sh-tãljitoasã (tsi sh-u-adutsi cu-un cutsut mari sh-lungu multu) shi cari di-aradã s-poartã di mesi shi spindzurã pãnã sum dzinuclji; apalã, palã, coardã, hoardã, spatã, spathã, lipidã *{ro: sabie} {fr: épée} {en: sword}* ex: turcul cu cealãmi (cu coardã)

cealgagi (cĭal-ga-gi) sm cealgageadz (cĭal-ga-gĭádzĭ) – omlu (ghiftul) tsi bati avyiulia; avyiulgi, chimanigi, sasegi, zãngãnar, ghiftu (ghiftu avyiulgi) *{ro: lăutar} {fr: ménétrier} {en: fiddler}*

cealghagi (cĭal-gha-gi) sm cealghageadz (cĭal-gha-gĭádzĭ) – unã cu ***cealgagi***

cealistrã (cĭa-lís-trã) sf cealistri/cealistre (cĭa-lís-tri) – herlu lungu a pluglui (a dãmãljuglui, a aratrului) *{ro: fierul lung a plugului} {fr: coutre} {en: coulter (of plough)}*

cealmã (ceál-mã) sf cealmi/cealme (ceál-mi) – cumatã lungã shi suptsãri di pãndzã tsi s-anvãrteashti di ma multi ori deavãrliga-a caplui (tsi u poartã turtsãlj tu loc di cãciulã); cipã, sãrichi, shirvet, shirveti, cãrãm, crãm *{ro: cealma, turban} {fr: turban} {en: turban}* ex: sh-leagã cealmã nauã

cealpã (ceál-pã) sf – vedz tu ***ceapã***

cealpu (ceál-pu) sn – vedz tu ***ceapã***

cealtisescu (cĭal-ti-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cilistisescu***

cealtisiri/cealtisire (cĭal-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***cilistisescu***

cealtisit (cĭal-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***cilistisescu***

ceam (cĭámŭ) sn ceamuri (cĭá-murĭ) – vas mari shi ahãndos di loc, tu cari s-tsãn shi s-aduc mãcãrli la measã *{ro: castron mare de pământ} {fr: grande casserole de terre} {en: large earthen pan}* ex: adu ceamlu s-bãgãm vishinili nuntru

ceamaunã (cĭa-ma-ú-nã) sf fãrã pl – cãvgãlu tsi s-fatsi shi shimãtãlu tsi s-avdi cãndu dunjaea sã ncaci shi sh-arucã zboarã greali; neaduchirea tu cari s-aflã doi i ma multsã oaminj cãndu-lj fatsi s-agiungã la unã angrãnji, ncãceari; angrãnji, cãvgã, shimãtã, scandal, neachicãsiri, neaduchiri *{ro: conflict, scandal} {fr: conflit, scandale} {en: conflict, scandal}* ex: s-aflã pri ceamaunã (cãvgã)

ceamcea (cĭám-cĭa) sn – vedz tu ***ceamcu***

ceamceacãzã (ceam-cĭa-că-zã) sf – vedz tu ***sãcãzi***

ceamcu (cĭám-cu) sn ceamcuri (cĭám-curĭ) – soi di gioc armãnescu (grãtsescu shi arbinshescu) iu, di-aradã, giucãtorlu din cap tsi tradzi corlu easti atsel cari dealihea gioacã, cu frãndzeri di trup, mãnj shi cicioari *{ro: dans aromânesc} {fr: sorte de danse chez les Aroumains} {en: Aromanian folk dance}* ex: ceamcul tradzi el; la numtsã nu-s ceamcuri tu ubor § ***ceamcea*** (cĭám-cĭa) sn ceamcuri (cĭám-curĭ) – (unã cu ***ceamcu***) ex: ceamcea u gioacã multsã

ceamer (ceá-merŭ) sn – vedz tu ***cemir***

ceamni/ceamnje (cĭám-nji) sf ceamni/ceamnje (cĭám-nji) – pulj mari di cãmpu, cu carnea bunã trã mãcari, cu caplu shi gusha sumoltsi (sivi), cu peanili di pi pãltãri galbini-aroshi ca arudzina, sh-cu chipitli di la arpiti albi *{ro: dropie} {fr: outarde} {en: bustard}* ex: ceamnja ari cicioarili lundzi shi aroshi; tsi suntu ceamnjili (?) aesti tsi fãtsesh?

ceandã (cĭán-dã) sf cendzã (cĭén-dzã) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ceantã***

ceanghii/ceanghie (cĭan-ghí-i) sf – vedz tu ***cinghine***

ceantã (cĭán-tã) sf centsã (cĭén-tsã) – hãlati (ca unã soi di pungã) tsi omlu u poartã cu el (tu mãnã i n gepi cãndu punga-i njicã), di-aradã di cheali, tu cari omlu poati si-sh bagã lucri di cari ari ananghi ca, bunãoarã, pãradz, mãndilã, cheaptini, cãrtsã (ma si s-ducã la sculii), etc. *{ro: geantă (de femeie), portmoneu, ghiozdan} {fr: gibecière; carnassière; pochette; serviette} {en: purse, wallet, (school) satchet; game pouch; hand bag; briefcase}* ex: ficiorlu avea nã ceantã ti cãrtsã

ceap (cĭápŭ) sm ceachi? (cĭáchĭ?) – ciumagã njicã dit un agioc di cilimeanj *{ro: băţ de la un joc de copii} {fr: petit bâton employé dans un jeu enfantin} {en: small stick used in a children's game}*

ceapã (ceá-pã) sf ceapi/ceape (ceá-pi) – minari faptã cu ciciorlu cãndu omlu imnã; diastima (dipãrtarea pri loc) faptã cu-unã minari di cicior cãndu omlu imnã; cealpã, cealpu, drãshcljauã, pas, jgljoatã, jgljot, shgljoatã, shgljatã, shgljot, zgljoatã, giglatã *{ro: pas} {fr: pas} {en: step}* ex: featsi dauã ceapi (drãshcljei) nãpoi; pãn' tu-ayini nu-s dau' ceapi (drãshcljei); dupã dzatsi ceapi (jgljoati) un altu om ãlj veadi; s-priimna cu ceapi (jgljoati) njits; mi priimnam misurãndalui ceapili § ***cealpã*** (ceál-pã) sf cealpi/cealpe (ceál-pi) – (unã cu ***ceapã***) § ***cealpu*** (ceál-pu) sn cealpi/cealpe (ceál-pi) – (unã cu ***ceapã***)

ceapcãn (cĭap-cắnŭ) adg ceapcãnã (cĭap-cắ-nã), ceapcãnj (cĭap-cắnjĭ), ceapcãni/ceapcãne (cĭap-că-ni) – (om) tsi easti arãu, ponir, cumalindru, vagabondu, etc. shi nu pots s-lji fats besã; tsi easti birbantu sh-lu-ariseashti s-treacã unã banã aspartã sh-pãnghioasã *{ro: ceapcân, desfrânat} {fr: vagabond, fripon, vaurien, débauché} {en: tramp, rogue, rascal, debauched}* ex: nu mi-ariseashti, easti ceapcãn (om arãu) § ***ceapcãnlãchi/ceapcãnlãche*** (cĭap-cãn-lắ-chi) sf ceapcãnlãchi (cĭap-cãn-lắchĭ) – hãrli tsi-l fac un om s-hibã ceapcãn; soea di purtari tsi u-ari un om ceapcãn; birbantlãchi *{ro: desfrânare, libertinaj} {fr: débauche; friponnerie, malignité} {en: debauchery, roguery}* ex: ceapcãnlãchea (purtarea di ceapcãn) nu-adutsi numã bunã

ceapcãnlãchi/ceapcãnlãche (cĭap-cãn-lắ-chi) sf – vedz tu ***ceapcãn***

ceapchen (cĭap-chén) sn – vedz tu ***cipchen***

ceaprachi (cĭa-prá-chi) sf – vedz tu ***ciuprachi***

ceapraz (cĭa-prázŭ) sn – vedz tu ***cipchen***

cearã (cĭá-rã) sf pl(?) – lãngoari tsi s-lja di la om la om (ma multu earna), cari tsãni unã i dauã stãmãnj shi s-aspuni cu cãlduri, cu dureari di cap shi di gurmadz, cu tusi, cu curarea-a nariljei tut chirolu, etc.; aremi, aremã, remã, sinahi, sirmii, butur, guhtic, guturai, rufã *{ro: guturai, gripă} {fr: grippe, rhume de cerveau} {en: flu, cold (in the head), running nose}*

cearceaf (cĭar-cĭáfŭ) sn – vedz tu ***circeafi***

cearchi/cearche (cĭár-chi) sf cerchi (cĭér-chi) – custurã tsi ari tu-un capit unã soi di teacã tu cari sã ncljidi, tra s-nu poatã s-talji cãndu s-poartã tu gepi; cutsut, psifii, psutii *{ro: briceag care se închide} {fr: canif qui se replie dans sa gaine} {en: pocket knife}* ex: dã-nj niheamã cearchea

cearcu[1] (cĭár-cu) sn cearcuri (cĭár-curĭ) – 1: cumata njicã tsi u-ari unã tufechi cari, cãndu easti minatã (traptã) cu dzeaditlu s-discarcã (s-aminã) tufechea; 2: cumatã cari leagã ca unã soi di ncljitutã (nod), pãrtsã dit unã machinã *{ro: trăgaci; articulaţie, parte dintr-o maşină} {fr: gâchette; articulation, partie d'une machine} {en: trigger; joint, part of a machine}* ex: bagã mãna pri cearcu s-tragã; sculã cearcul di la tufechi

cearcu[2] (cĭár-cu) sn cearcuri (cĭár-curĭ) – hãlati tsi tradzi cãtrã

ea agru-pricea tra s-u-acatsã i s-u vatãmã; avrohi, batã, batcã, cãpani, pãyidã, princã, pringã, scãndilii, scundilii, stãpitsã, alats, lats, grip *{ro: capcană, cursă}* *{fr: piège}* *{en: trap}* ex: luplu cãdzu tu cearcu (fig: pãyidã, princã); lu-acãtsai tu cearcu (fig: lats); cearcul (fig: pãyida) acãtsã doi shoarits

ceare (cea-ré) sm – vedz tu ***cearei***

cearei/cearee (cea-ré-i) sf cearei (cea-réĭ) – atsea (calea, troplu) cu cari putem s-agiungem la scupolu-a nostru; ceare, cire, trop, cali, culai *{ro: mijloc, soluție}* *{fr: moyen, solution, remède}* *{en: means, solution}* ex: s-aflã vãrã cearei (trop); nu-i cearei (culai, cali) tra s-lu scoatã; u-adutsi tu cearei-lj § ***ceare*** (cea-ré) sm pl(?) – (unã cu ***cearei***) ex: mash un ceare easti (unã cali avem); lã aflã cearelu (troplu); va lj-aflãm vãrnu ceare (culai) a lucrului § ***cire*** (ci-ré) sm pl(?) – (unã cu ***cearei***) ex: altã turlii nu easti cire (nu-ari trop)

cearper (cĭar-pérŭ) adg cearperã (cĭar-pé-rã), cearperi (cĭar-pérĭ), cearperi/cearpere (cĭar-pé-ri) – tsi easti cu perlu i peanili sculati nsus; zbãrlit, zburlit, ariciusit, arãciusit, ariciuit, mpirushat, mbirshat; (fig: cearper = tsi u-ari mintea lishoarã sh-nu mindueasti ghini; glar) *{ro: zbârlit}* *{fr: ébouriffé, hérissé}* *{en: bristled up; ruffled}* ex: ca unã cearperã (fig: glarã)

ceash (ceáshŭ) sm pl(?) – atsea tsi aducheashti omlu cãndu s-aspari multu; aspãreari multu mari; fricã, asparyiu, asparizmã, asparimã, asparmã, lãhtarã, datã, frixi, trom, trumarã, cutrom, pirdeshi *{ro: groază, spaimă}* *{fr: terreur, effroi, épouvante}* *{en: terror, fright}* ex: ari bãgatã ceashlu (lãhtara) tu plailu a Negotinlui; ti loa ceashlu (lãhtara) di fricã; sãmtsã ceashlu (frixea) § ***ceashav***[1] (ceá-shavŭ) adg ceashavã (ceá-sha-vã), ceashayi (ceá-shayĭ), ceashavi/ceashave (ceá-sha-vi) – tsi fatsi mari fricã; tsi-l lãhtãrseashti multu omlu, aspãros, fricos, lãhtãros *{ro: înfiorător, înspăimântător}* *{fr: effrayant, épouvantable}* *{en: frightful, frightening}* ex: albu, ceashav (tsi ti lãhtãrsea) di albu; mutritã fricoasã shi ceashavã (lãhtãroasã) § ***ceashav***[2] (ceá-shavŭ) adv – easti ahtari di ti lãhtãrseashti, lãhtãros, fricos *{ro: înfiorător, înspăimântător}* *{fr: affreusement, épouventablement}* *{en: frightful, dreadful}* ex: arujirã ceashav (di ti lãhtãrsea cãndu-lj videai) altsã doi calj ats

ceashav[1] (ceá-shavŭ) adg – vedz tu ***ceash***

ceashav[2] (ceá-shavŭ) adv – vedz tu ***ceash***

ceashcã (cĭásh-cã) sf ceshti (cĭésh-ti) – soi di vas njic (cu-unã coadã njicã, faptu di-aradã di fãrfuriu i metal) trã beari apã (lapti, cafei, etc.); filgeanã, filgeani, fligeani, filigeanã, scafã *{ro: ceașcă}* *{fr: tasse}* *{en: cup}*

ceatã (cĭá-tã) sf ceti/cete (cĭé-ti) – adunãturã di oaminj (prãvdzã, cãnj, etc.) tsi s-aflã tu idyiul loc sh-au un idyiu scupo; buluchi, bluchi, bandã, taifã, cãlãbãlãchi, gloatã, surii, suro, multimi, multeami, multeatsã, multsãmi, flumin, nãfamã, lumi, lao, plitizmo, plod, popul, pupul, gamã, tavabii, tavambii, tãbãbii, tubãbii, chindrã, jurdunã, etc. *{ro: bandă, grup, ceată}* *{fr: bande, groupe, troupeau, harde}* *{en: band, group, herd, flock}* ex: ceatã (bandã, taifã) di furi; vidzurã cetili (bluchili) di cãnj

ceat-pat (cĭát-pát) invar – ashi sh-ashi; nitsi ghini, ma nitsi-arãu; ceaca-paca *{ro: ceac-pac; așa shi-așa; nici bine, dar nici rău}* *{fr: comme çi, comme ça}* *{en: so and so}* ex: ceat-pat (ashi sh-ashi, ma multu i ma putsãn), li nvitsã turtseshtili § ***ceaca-paca*** (cĭá-ca-pá-ca) invar – (unã cu ***ceat-pat***)

ceatrafil (cea-tra-fílŭ) sm ceatrafulj (cea-tra-filjĭ) – insectã (yeatsã tsi sh-u-adutsi, sh-multi ori easti lugursitã unã cu acrida) cu truplu shcurtu sh-gros, cu ocljilj mãri sh-cu cicioarli di dinãpoi multu lundzi tsi u-agiutã s-ansarã multu diparti (sh-cari fatsi unã soi di shuirat cãndu sh-freacã un di-alantu, cicioarili di dinãpoi); tsintsir, tsindzir, dzindzir, dzendzer, dzindzinar, ghincalã, carcalec, carcalets, carcaledz, cãrcãlets, curcalec, chirchinec, ghincalã, giungiunar, jujunar, juji *{ro: greier}* *{fr: grillon, cigale}* *{en: cricket}* ex: ceatrafilj apãrnjirã si-sh cãntã

ceaunã (ceá-u-nã) sf ceauni/ceaune (ceá-u-ni) – alãtraturi (aurlãri) suptsãri scoasi di-un cãni, peagalea, pãgãnjor, cu boatsea apusã sh-un dupã-alantu, tsi-aspun a domnu-sui atseali tsi-aducheashti cãnili; bots scoasi peagalea, pãgãnjor di nats (njits) un dupã-alantu, tsi sh-u-aduc cu plãnguti suptsãri, surdi, apitrusiti, fãrã nitsiunã noimã maxutarcã, cãndu vor tsiva i s-plãngu cã nu s-aduchescu ghini; ciunjat, shcljimurat *{ro: schelălăit, scâncit, vaier, văitat}* *{fr: clabaudage, jappement, hurlement, lamentation}* *{en: yelp, babbling, lament}* § ***ciunjat***[1] (ci-u-njĭátŭ) sn ciunjaturi (ci-u-njĭá-turĭ) – (unã cu ***ceaunã***) § ***nciunedz*** (nci-u-nédzŭ) vb I nciunai (nci-u-náĭ), nciunam (nci-u-námŭ), nciunatã (nci-u-ná-tã), nciunari/nciunare (nci-u-ná-ri) – (trã cãnj, njits) scot ceauni (alãtrãri, bots) din gurã cãndu voi s-aspun i s-mi plãngu di tsiva; nceaunedz, nciunjedz, ncionj, ncinjedz, ciunjedz, cionj, ciunedz, nciuredz, shcljimur, dzem, etc. *{ro: schelălăi, scânci, văita}* *{fr: japper, pleurnicher, se lamenter, gémir}* *{en: yelp, whine, wail}* ex: cãnjlji alãtra, nciuna; nciunã, trã njilã; ficiuritslji di pri hãrãi nciuna; cãtrã Culindro si nciuna ceacaljlji; acãtsarã si nceaunã cãtsãljlji ali vulpi § ***nciunat***[1] (nci-u-nátŭ) adg nciunatã (nci-u-ná-tã), nciunats (nci-u-nátsĭ), nciunati/nciunate (nci-u-ná-ti) – tsi ari scoasã ceauni din gurã; nceaunat, nciunjat, ncinjat, ciunat, ciunjat, nciurat, shcljimurat, dzimut, etc. *{ro: schelălăit, scâncit, văitat}* *{fr: qui a jappé, pleurniché, gémi, s'est lamenté}* *{en: who has yelped, whined, wailed}* § ***nciunari***[1]***/nciunare*** (nci-u-ná-ri) sf nciunãri (nci-u-nărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariba nciuneadzã; nciunjari, ncinjari, ciunari, ciunjari, nciurari, shcljimurari, dzimeari, etc. *{ro: acțiunea de a schelălăi, de a scânci, de a se văita; schelălăire, scâncire, văitare}* *{fr: action de japper, de pleurnicher, de se lamenter, de gémir; jappement, lamentation, hurlement}* *{en: action of yelping, of whining, of wailing; yelp, whine, wail}* § ***nceaunedz*** (ncea-u-nédzŭ) vb I nceaunai (ncea-u-náĭ), nceaunam (ncea-u-námŭ), nceaunatã (ncea-u-ná-tã), nceaunari/nceaunare (ncea-u-ná-ri) – (unã cu ***nciunedz***) ex: acãtsarã si nceaunã cãtsãljlji ali vulpi § ***nceaunat*** (ncea-u-nátŭ) adg nceaunatã (ncea-u-ná-tã), nceaunats (ncea-u-nátsĭ), nceaunati/nceaunate (ncea-u-ná-ti) – (unã cu ***nciunat***) § ***nceaunari/nceaunare*** (ncea-u-ná-ri) sf nceaunãri (ncea-u-nărĭ) – (unã cu ***nciunari***) § ***nciunjedz*** (nci-u-njĭédzŭ) vb I nciunjai (nci-u-njĭáĭ), nciunjam (nci-u-njĭámŭ), nciunjatã (nci-u-njĭá-tã), nciunjari/nciunjare (nci-u-njĭá-ri) – (unã cu ***nciunedz***) § ***ncionj*** (nci-ónjĭŭ) shi (ncĭónjĭŭ) vb I nciunjai (nci-u-njĭáĭ), nciunjam (nci-u-njĭámŭ), nciunjatã (nci-u-njĭá-tã), nciunjari/nciunjare (nci-u-njĭá-ri) – (unã cu ***nciunedz***) § ***nciunjat*** (nci-u-njĭátŭ) adg nciunjatã (nci-u-njĭá-tã), nciunjats (nci-u-njĭátsĭ), nciunjati/nciunjate (nci-u-njĭá-ti) – (unã cu ***nciunat***) § ***nciunjari/nciunjare*** (nci-u-njĭá-ri) sf nciunjeri (nci-u-njĭérĭ) – (unã cu ***nciunari***) § ***ncinjedz*** (nci-njĭédzŭ) vb I ncinjai (nci-njĭáĭ), ncinjam (nci-njĭámŭ), ncinjatã (nci-njĭá-tã), ncinjari/ncinjare (nci-njĭá-ri) – (unã cu ***nciunedz***) ex: ncinja cilimeanjlji sti hãrãi § ***ncinjat*** (nci-njĭátŭ) adg ncinjatã (nci-njĭá-tã), ncinjats (nci-njĭátsĭ), ncinjati/ncinjate (nci-njĭá-ti) – (unã cu ***nciunat***) § ***ncinjari/ncinjare*** (nci-njĭá-ri) sf ncinjeri (nci-njĭérĭ) – (unã cu ***nciunari***) § ***ciunedz*** (ci-u-nédzŭ) vb I ciunai (ci-u-náĭ), ciunam (ci-u-námŭ), ciunatã (ci-u-ná-tã), ciunari/ciunare (ci-u-ná-ri) – (unã cu ***nciunedz***) ex: tsi ciunedz (shcljimuri, plãndzi) tut chirolu § ***ciunat***[1] (ci-u-nátŭ) adg ciunatã (ci-u-ná-tã), ciunats (ci-u-nátsĭ), ciunati/ciunate (ci-u-ná-ti) – (unã cu ***nciunat***) § ***ciunari***[1]***/ciunare*** (ci-u-ná-ri) sf ciunãri (ci-u-nărĭ) – (unã cu ***nciunari***) § ***ciunjedz*** (ci-u-njĭédzŭ) vb I ciunjai (ci-u-njĭáĭ), ciunjam (ci-u-njĭámŭ), ciunjatã (ci-u-njĭá-tã), ciunjari/ciunjare (ci-u-njĭá-ri) – (unã cu ***nciunedz***) § ***cionj***[2] (ci-ónjĭŭ) shi (cĭónjĭŭ) vb I ciunjai (ci-u-njĭáĭ), ciunjam (ci-u-njĭámŭ), ciunjatã (ci-u-njĭá-tã), ciunjari/ciunjare (ci-u-njĭá-ri) – (unã cu ***nciunedz***) § ***ciunjat***[2] (ci-u-njĭátŭ) adg ciunjatã (ci-u-njĭá-tã), ciunjats (ci-u-njĭátsĭ), ciunjati/ciunjate (ci-u-njĭá-ti) – (unã cu ***nciunat***) § ***ciunjari/ciunjare*** (ci-u-njĭá-ri) sf ciunjeri (ci-u-njĭérĭ) – (unã cu ***nciunari***) ***nciuredz***[2] (nci-u-rédzŭ) vb I nciurai (nci-u-ráĭ), nciuram (nci-u-rámŭ), nciuratã (nci-u-rá-tã), nciurari/nciurare (nci-u-rá-ri) –(unã cu ***nciunedz***) ex: njitslji dit sãrmãnitsã nciura (nciuna) § ***nciurat***[2] (nci-u-rátŭ) adg nciuratã (nci-u-rá-tã), nciurats (nci-u-rátsĭ), nciurati/nciurate (nci-u-rá-ti) – (unã

cu ṇciunat) § **nciurarĭ/nciurare** (nci-u-rá-ri) sf nciurãri (nci-u-rắrĭ) – (unã cu **nciunari**)

ceaush (cĭa-úshĭŭ) sm ceaush (cĭa-úshĭ) – tesi di njicã scarã dit ascherea turtseascã {ro: sergent} {fr: sergent} {en: sergeant} ex: lu featsirã ceaush; eara ceaush pristi shaptidzãts di oaminj § **ceaushescu** (cĭa-u-shĭés-cu) adg ceausheascã (cĭa-u-shĭás-cã), ceausheshtsã (cĭa-u-shĭésh-tsã), ceausheshti (cĭa-u-shĭésh-ti) – tsi ari s-facã cu-un ceaush; di ceaush {ro: de ceauş, ceauşesc} {fr: de sergent} {en: of sergeant}

ceaushescu (cĭa-u-shĭés-cu) adg – vedz tu **ceaush**

ceflã (cé-flã) sf cefli/cefle (cé-fli) – coaja (peaja) cu cari easti acupirit un lucru ca, bunãoarã: nuca, migdala, gortsul, merlu, etc.; coaji, coarã, cãjoalji, gãoalji, fludã, etc. {ro: coajă} {fr: pelure, écale} {en: peel, skin (of fruits, vegetables), shell, husk (of nuts)} ex: nã ceflã (coaji) di alunã

celepiu (cĭe-le-píŭ) sm – vedz tu **cilibi**

celnic (cél-nicŭ) sm celnits (cél-nitsĭ) – om multu avut cu njilj di oi, cãpri, calj, etc.; cap di fãlcari, ma multi fumelj tsi sta shi s-mutã cu el tu muntsã sh-tu cãmpu; cilnicã, chihãe, scutel {ro: mare proprietar în turme de oi; căpetenie de mai multe familii (fălcari)} {fr: grand propriétaire de moutons; chef de tribu ou de plusieurs familles (“fãlcari”)} {en: large owner of sheep; tribal head of several families (“fãlcari”)} ex: celniclu di la noi ari noauã njilj di oi shi tut ahãti cãpri; featã mushatã di celnic; armãnlu sh-oarfãn s-hibã, tut pi celnic va sh-ụ-aducã; eara tuts celnits, cu cupii ninumirati § **cilnicã** (cil-ni-cắ) sm cilnicadz (cil-ni-cádzĭ) – (unã cu **celnic**) ex: nu-ts dau hilji di cilnicã; cã-s ficiori di cilnicadz; cilnicadzlji trag nãinti § **cilnicoanji/cilnicoanje** (cil-ni-coá-nji) sf cilnicoanji/cilnicoanje (cil-ni-coá-nji) – muljari di cilnicã {ro: nevastă de celnic} {fr: femme de “celnic”} {en: “celnic”’s wife} § **cilnicami/cilnicame** (cil-ni-cá-mi) sf fãrã pl – multimi di celnits; soea di banã tsi u treatsi un celnic; cilnicatã {ro: mulţime de celnici; viaţă de celnic} {fr: nombre de “celnits”; vie menée par un “celnic”} {en: number of “celnits”; life of a “celnic”} ex: cilnicamea sh-u lo fricã; cilnicame, cilnicame, pãnã sh-cãnjlji va lã moarã!; tutã bana-lj, cilnicami (banã di celnic); cilnicamea ari (celnitslji au) adusã mari ghineatsã tu ḥorli a noastri § **cilnicatã** (cil-ni-cá-tã) sf cilnicãts (cil-ni-cắtsĭ) – tehni di celnic; banã di celnic; nicuchiratã di celnic; cilnicami {ro: meserie de celnic; viaţă de celnic} {fr: métier de “celnic”; vie menée par un “celnic”} {en: profession of a “celnic”; life of a “celnic”} ex: cilnicata (tehnea di celnic) nu sã scoalã lishor; cilnicata (nicuchirata di celnic) el u trãdzea; tatã-nju va nj-u da a njia cilnicata (nicuchirata di celnic) § **cilnichescu** (cil-ni-chĭés-cu) adg cilnicheascã (cil-ni-chĭás-cã), cilnicheshtsã (cil-ni-chĭésh-tsã) shi cilnicheshti (cil-ni-chĭésh-ti), cilnicheshti/cilnicheshte (cil-ni-chĭésh-ti) – tsi ari s-facã cu celnits, cu bana di celnits; di celnic; (fig: cilnichescu = di om avut) {ro: de celnic} {fr: de “celnic”} {en: of “celnic”} ex: numtã mari, cilnicheascã (di celnic)

celnicami/celnicame (cel-ni-cá-mi) sf fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz **cilnicami**

celnicatã (cel-ni-cá-tã) sf celnicãts (cel-ni-cắtsĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestụ dictsiunar; vedz **cilnicatã**

celnicã (cel-ni-cắ) sm celnicadz (cel-ni-cádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz **cilnicã**

celnichescu (cel-ni-chĭés-cu) adg celnicheascã (cel-ni-chĭás-cã), celnicheshtsã (cel-ni-chĭésh-tsã) shi celnicheshti (cel-ni-chĭésh-ti), celnicheshti/celnicheshte (cel-ni-chĭésh-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz **cilnichescu**

celnicoanji/celnicoanje (cel-ni-coá-nji) sf celnicoanji/celnicoanje (cel-ni-coá-nji) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz **cilnicoanji**

cemir (cé-mirŭ) sn fãrã pl – unã lugurii cari, cãndu intrã tu truplu a omlui (prit gurã, cheali, ntsãpari, etc.) lj-fatsi multu arãu (pãnã sh-moarti); fãrmac, gãfã, ncemir, ciomir, axif (fig: 1: cemir = starea di mãrinari tsi u-ari un cãndu pati tsiva, cãndu easti tu jali, etc.; dor greu, mãrinari, mãrãnari, amãrãciuni, amãrami, amãreatsã, cripari, caimo, jali, nvirinari, nvirari, stinuhurii, sicleti, mãrazi, cãnjinã; expr: 2: mãcã un cemir = mãcã multu di multu) {ro: venin, otravă} {fr: venin, poison} {en: venom, poison} ex: fãrmac sh-cemir s-tsã si facã mãcarea; mãcã un cemir (expr: mãcã multu! sã-lj si facã fãrmac!) § **ncemir** (ncé-mirŭ) sn fãrã pl – (unã cu **cemir**) § **ceamer** (ceá-merŭ) sn fãrã pl – (unã cu **cemir**) § **ciomir** (cĭó-mirŭ) sn fãrã pl – (unã cu **cemir**) ex: tsi u vreai ahãt ciomir (atsel fãrmac) di apã?; nu-nj dats ciomir (fãrmac) ma ghini? § **ncioamir** (ncĭoá-mirŭ) (mi) vb I nciumirai (ncĭu-mi-ráĭ), nciumiram (ncĭu-mi-rámŭ), nciumiratã (ncĭu-mi-rá-tã), nciumirari/nciumirare (ncĭu-mi-rá-ri) – dau fãrmac a unui; vatãm cariva dãnda-lj fãrmac; ncimiredz, nciumiredz, nciomir, nfarmãc, nfãrmãcusescu, farmãc, fãrmãcusescu; (fig: ncioamir = aduchescu (icã fac pri altu s-aducheascã) unã dureari suflitească (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); ãnj chicã greu; ãnj lãescu inima; lãescu tu hicati; mãrinedz, mãrãnedz, amãrãscu, nfushtedz, cãnjisescu, nvirinedz, nviredz, crep, pãrãpunjisescu) {ro: otrăvi; mâhni, întrista} {fr: (s’)envenimer, (s’)empoisonner; affliger, attrister} {en: poison; sadden, grieve, distress} § **nciomir** (ncĭó-mirŭ) (mi) vb I nciumirai (ncĭu-mi-ráĭ), nciumiram (ncĭu-mi-rámŭ), nciumiratã (ncĭu-mi-rá-tã), nciumirari/nciumirare (ncĭu-mi-rá-ri) – (unã cu **ncioamir**) § **nciumiredz** (ncĭu-mi-rédzŭ) (mi) vb I nciumirai (ncĭu-mi-ráĭ), nciumiram (ncĭu-mi-rámŭ), nciumiratã (ncĭu-mi-rá-tã), nciumirari/nciumirare (ncĭu-mi-rá-ri) – (unã cu **ncioamir**) § **nciumirat** (ncĭu-mi-rátŭ) adg nciumiratã (ncĭu-mi-rá-tã), nciumirats (ncĭu-mi-rátsĭ), nciumirati/nciumirate (ncĭu-mi-rá-ti) – tsi-lj si deadi s-lja fãrmac; tsi easti vãtãmat cu fãrmac; ncimirat, nfãrmãcat, nfãrmãcusit, fãrmãcat, fãrmãcusit {ro: otrăvit; mâhni, întrista} {fr: empoisonné; affligé, attristé} {en: poisoned; saddened, grieved, distressed} ex: nciumiratã (fig: mãrinatã, nvirinatã) shi cripatã cum eara § **ṇciumirari/nciumirare** (ncĭu-mi-rá-ri) sf nciumirãri (ncĭu-mi-rắrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu da fãrmac a unui s-lu lãndidzascã i s-lu vatãmã; ncimirari, nfãrmãcari, nfãrmãcusiri, fãrmãcari, fãrmãcusiri {ro: acţiunea de a otrăvi;de a mâhni, de a întrista; otrăvire, mâhnire, întristare} {fr: action d’empoisonner; d’affliger, d’attrister} {en: action of poisoning; of saddening, of grieving, of distressing} § **ncimiredz** (nci-mi-rédzŭ) (mi) vb I ncimirai (nci-mi-ráĭ), ncimiram (nci-mi-rámŭ), ncimiratã (nci-mi-rá-tã), ncimirari/ncimirare (nci-mi-rá-ri) – (unã cu **ncioamir**) § **ncimirat** (nci-mi-rátŭ) adg ncimiratã (nci-mi-rá-tã), ncimirats (nci-mi-rátsĭ), ncimirati/ncimirate (nci-mi-rá-ti) – (unã cu **nciumirat**) § **ncimirari/ncimirare** (nci-mi-rá-ri) sf ncimirãri (nci-mi-rắrĭ) – (unã cu **nciumirari**)

cenghiu (cĭén-ghĭu) sm – vedz tu **cinghelj**

cep (cépŭ) sn cepuri (cé-purĭ) – hãlati tsi s-bagã tu partea di nghios a unei buti tra s-astupã guva prit cari si scoati apa (yinlu, etc.) dit buti; canelã, sochi, til {ro: cep, robinet de butoi} {fr: bondon, robinet de barrique} {en: faucet of a barrel} ex: lja sh-ceplu di buti; vedz s-nu easã ceplu di la vozã; ceplu nu intrã tu sochi; adzã-lj ded cep § **ncep** (ncépŭ) vb I ncipai (nci-páĭ), ncipam (nci-pámŭ), ncipatã (nci-pá-tã), ncipari/ncipare (nci-pá-ri) – bag ceplu la unã buti tra s-u-astup {ro: pune cepul la butoi} {fr: fermer un robinet de barrique} {en: turn off the faucet} ex: avea curatã multu yin cã nu-avea ncipatã (bãgatã ceplu) ghini butea § **ncipat** (nci-pátŭ) adg ncipatã (nci-pá-tã), ncipats (nci-pátsĭ), ncipati/ncipate (nci-pá-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã ceplu {ro: cu cepul la butoi pus} {fr: avec le robinet de barrique fermé} {en: with faucet turned off} § **ncipari/ncipare** (nci-pá-ri) sf ncipãri (nci-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã buti easti cipatã {ro: acţiunea de a pune cepul la butoi} {fr: action de fermer un robinet de barrique} {en: action of turning off the faucet}

cepcuescu (cep-cu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu **chipin**

cepcuiri/cepcuire (cep-cu-í-ri) sf – vedz tu **chipin**

cepcuit (cep-cu-ítŭ) adg – vedz tu **chipin**

cerdachi/cerdache (cer-dá-chi) sf cerdãchi (cer-dắchĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz **cirdachi**

cerei/ceree (cĭe-ré-i) sf cerei (cĭe-réĭ) – goflu (cipoclu, cãrtsioara) a calui {ro: şoldul calului} {fr: la hanche du

cheval} *{en: haunch (of horse)}*

cergã (cér-gã) sf cerdzi (cér-dzi) – 1: vilendzã di lãnã (amisticatã cãtivãrãoarã cu per di caprã) cu cari s-anvileashti omlu, cari s-ashtearni pri pat, mpadi i pri stizmi; 2: apanghiu anãltsat tu pãduri i loc dishcljis, di-aradã faptu di-unã i ma multi frãndzã di vilendzã i pãndzã sãnãtoasã di per di caprã (tra s-nu treacã apa di ploai) arcati pristi pari hiptsã tu loc (iu omlu poati si sta dzua icã s-doarmã noaptea afirit di ploai, neauã, soari, etc.); ciorgã, doagã, yeambulã, sazmã, vilendzã, ciftã, cuvertã, cuverti, flucatã, virdicã, mutafi, bãtãnii, hreami; tentã, tendã, ceadãri, ceadrã, cidãri, puravã; (fig: 1: cergã = acupirãmintu multu suptsãri di-unã lugurii muljitoasã (ca bueauã, apa, neauã, sinjac, etc.) tsi anvileashti un lucru; petur, aradã; expr: 2: ca atselj dit cergã = ca ghiftsãlj tsi nu-au casã, tsi bãneadzã prit cãljuri, tu tenti) *{ro: cergă, cort}* *{fr: gros tapis de laine sans flocon; couverture, tente}* *{en: blanket-carpet made of wool or goat hair; tent}* ex: ashtearni cerga (yeambula) pri crivati; eu mi-amvãleam cu cerga (doaga) a ta; deapoea s-arucutirã s-doarmã tu cergã (tentã, cidãri) afirits di ploai; unã cergã (fig: petur, aradã) di sinjac § ***ciorgã*** (cĭór-gã) sf ciordzi (cĭór-dzi) shi ciorgi (cĭór-gi) – (unã cu ***cergã***) ex: udadzlj-atselj cu ciordzi ncljigats (ashtirnuts cu dodz, yeambuli) § ***ncirghedz*** (ncir-ghĭédzŭ) (mi) vb I ncirgai (ncir-gáĭ), ncirgam (ncir-gámŭ), ncirgatã (ncir-gá-tã), ncirgari/ncirgare (ncir-gá-ri) – acoapir cu unã cergã *{ro: (se) încerga, (se) acoperi cu cerga}* *{fr: (se) couvrir d'une "cergã"}* *{en: cover with a "cergã"}* ex: mi ncirgai ghini (mi-acupirii ghini cu cerga) § ***ncirgat*** (ncir-gátŭ) adg ncirgatã (ncir-gá-tã), ncirgats (ncir-gátsĭ), ncirgati/ncirgate (ncir-gá-ti) – tsi easti acupirit cu-unã cergã *{ro: încergat, acoperit cu cerga}* *{fr: couvert d'une "cergã"}* *{en: cover with a "cergã"}* § ***ncirgari/ncirgare*** (ncir-gá-ri) sf ncirgãri (ncir-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-acoapirã cu-unã cergã *{ro: acţiunea de a (se) încerga, de a (se) acoperi cu cerga; încergare}* *{fr: action de (se) couvrir d'une "cergã"}* *{en: action of covering with a "cergã"}*

cernici[1] (cer-nícĭŭ) sm – vedz tu ***cirnici***[1]

cernici[2]***/cernice*** (cer-ní-ci) sf – vedz tu ***cirnici***[1]

cernu (cér-nu) adg – vedz tu ***ncernu***

cetcã (cét-cã) sf cettsi/cettse (cét-tsi) – hãlati faptã di-unã ploaci njicã (di lemnu, os, metal, etc.) di cari suntu-acãtsats peri (di prãvdzã, metal, etc.) sh-cu cari s-freacã fatsa-a lucrilor (stranjilor, etc.) tsi vor curari; vurtsã, fãrci, furci *{ro: perie}* *{fr: brosse}* *{en: brush}*

cheadic (cheá-dicŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cheadicã***

cheadicã (cheá-di-cã) sf cheadits (cheá-ditsĭ) – atsea tsi caftã (va) ca un lucru si nu s-facã; atsea tsi fatsi lucrul tra s-nu s-adarã; atsea tsi s-fatsi cãndu s-bagã ciciorlu dinãpoea (dinintea) omlui (tra s-lu facã s-cadã cu imnarea i pindzearea); hãlatea tsi fatsi s-astãmãtseascã un lucru tsi s-minã; ambodyiu, ambod, biducljauã, pirducljauã, purducljauã *{ro: piedică, obstacol}* *{fr: entrave, obstacle, croc-en-jambe}* *{en: obstacle, trip (to fall)}* ex: cati cheadicã trã ghini; nj-bãgã cheadicã (purducljauã) cu ciciorlu sh-cãdzui § ***chedicã*** (ché-di-cã) sf chedits (ché-ditsĭ) – (unã cu ***cheadicã***) ex: nu-nj fu bunã chedica § ***ncheadic*** (ncheá-dicŭ) (mi) vb I nchidicai (nchi-di-cáĭ), nchidicam (nchi-di-cámŭ), nchidicatã (nchi-di-cá-tã), nchidicari/nchidicare (nchi-di-cá-ri) – bag cheadits a unui lucru (tra s-nu s-facã); mi-agudescu cu ciciorlu di tsiva tsi-nj sta n cali (cari poati s-mi facã s-cad); cheadic, ancheadic, ãncheadic, scundipsescu, ambudyisescu, mbudyisescu, ambutsescu, mbutsescu, mbudhuescu; (expr: 1: lu ncheadic (s-facã tsiva) = l-tsãn (nu lu-alas) pri cariva s-facã un lucru, s-fugã, etc.; 2: mi ncheadic di cariva = dau di cariva, lu-astãmãtsescu n cali; 3: ncheadic (leg) calu = leg ciciorlu a calui di tsiva tra s-nu s-minã dit loc, s-nu fugã; 4: mi ncheadic tu zburãri; nji sã ncheadicã limba = bãbãlescu, gonghisescu, nj-s-acatsã limba cãndu zburãscu; 5: di nchidicarealui = agioc di ficiurits) *{ro: împiedeca}* *{fr: empêcher, entraver}* *{en: hamper, hinder, impede, put obstacles}* ex: s-nu sã ncheadicã tsiva tu alãgari; calu sã nchidicã (s-agudi cu ciciorlu di tsiva cãndu imna n cali); nchidicats caljlji (expr: ligats-lã cicioarli a caljlor di tsiva tra s-nu fugã); ahiurhi limba si-lj si ncheadicã (expr: s-bãbãleascã); iu mi duc di nãsã mi ncheadic (expr: dau di nãsã, u-astãmãtsescu) § ***nchidicat*** (nchi-di-cátŭ) adg nchidicatã (nchi-di-cá-tã), nchidicats (nchi-di-cátsĭ), nchidicati/nchidicate (nchi-di-cá-ti) – tsi easti mbudyisit cãndu va s-facã un lucru; (lucru) tsi-lj s-ari bãgatã cheadits (tra s-nu s-facã); tsi cãdzu mpadi cã-lj si bãgã unã cheadicã; chidicat, anchidicat, ãnchidicat, scundipsit, ambudyisit, mbudyisit, ambutsit, mbutsit, mbudhuit *{ro: împiedecat}* *{fr: empêché, entravé}* *{en: hampered, hindered, impeded}* § ***nchidicari/nchidicare*** (nchi-di-cá-ri) sf nchidicãri (nchi-di-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bagã cheadits (cãndu cariva si ncheadicã i cãndu-lj si bagã) cheadits; chidicat, anchidicari, ãnchidicari, scundipsiri, ambudyisiri, mbudyisiri, ambutsiri, mbutsiri, mbudhuiri *{ro: acţiunea de a împiedeca; împiedecare, obstacol}* *{fr: action d'empêcher, d'entraver; empêchement}* *{en: action of hampering, of hindering, of impeding; impediment}* § ***nchidicãturã*** (nchi-di-cã-tú-rã) sf nchidicãturi (nchi-di-cã-túrĭ) – atsea tsi s-ari faptã cãndu cariva fu nchidicat; cheadicã tsi-lj s-ari bãgatã a unui (tra s-lu facã s-cadã); nchidicari, cheadicã, biducljauã, pirducljauã, purducljauã, ambodyiu, ambod *{ro: împiedicătură}* *{fr: entrave, croc-en-jambe}* *{en: trip (to fall)}* ex: am niscãnti nchidicãturi (cheadits) cari mi tsãn; am multi nchidicãturi (fig: lucri) trã purtari § ***cheadic*** (cheá-dicŭ) (mi) vb I chidicai (chi-di-cáĭ), chidicam (chi-di-cámŭ), chidicatã (chi-di-cá-tã), chidicari/chidicare (chi-di-cá-ri) – (unã cu ***ncheadic***) ex: s-cheadicã (si ncheadicã) puljanlu di un prag § ***chidicat*** (chi-di-cátŭ) adg chidicatã (chi-di-cá-tã), chidicats (chi-di-cátsĭ), chidicati/chidicate (chi-di-cá-ti) – (unã cu ***nchidicat***) § ***chidicari/chidicare*** (chi-di-cá-ri) sf chidicãri (chi-di-cắrĭ) – (unã cu ***nchidicari***) § ***ancheadic*** (an-cheá-dicŭ) (mi) vb I anchidicai (an-chi-di-cáĭ), anchidicam (an-chi-di-cámŭ), anchidicatã (an-chi-di-cá-tã), anchidicari/anchidicare (an-chi-di-cá-ri) – (unã cu ***ncheadic***) § ***anchidicat*** (an-chi-di-cátŭ) adg anchidicatã (an-chi-di-cá-tã), anchidicats (an-chi-di-cátsĭ), anchidicati/anchidicate (an-chi-di-cá-ti) – (unã cu ***nchidicat***) § ***anchidicari/anchidicare*** (an-chi-di-cá-ri) sf anchidicãri (an-chi-di-cắrĭ) – (unã cu ***nchidicari***) § ***ãncheadic*** (ãn-cheá-dicŭ) (mi) vb I ãnchidicai (ãn-chi-di-cáĭ), ãnchidicam (ãn-chi-di-cámŭ), ãnchidicatã (ãn-chi-di-cá-tã), ãnchidicari/ãnchidicare (ãn-chi-di-cá-ri) – (unã cu ***ncheadic***) § ***ãnchidicat*** (ãn-chi-di-cátŭ) adg ãnchidicatã (ãn-chi-di-cá-tã), ãnchidicats (ãn-chi-di-cátsĭ), ãnchidicati/ãnchidicate (ãn-chi-di-cá-ti) – (unã cu ***nchidicat***) § ***ãnchidicari/ãnchidicare*** (ãn-chi-di-cá-ri) sf ãnchidicãri (ãn-chi-di-cắrĭ) – (unã cu ***nchidicari***) § ***discheadic*** (dis-cheá-dicŭ) (mi) vb I dischidicai (dis-chi-di-cáĭ), dischidicam (dis-chi-di-cámŭ), dischidicatã (dis-chi-di-cá-tã), dischidicari/dischidicare (dis-chi-di-cá-ri) – dizleg ciciorlu a calui tsi luaveam ligatã di tsiva tra s-nu s-minã dit loc, s-nu fugã *{ro: dezpiedica}* *{fr: enlever les entraves}* *{en: untie leg of a horse}* ex: discheadicã gumarlu; l-dischidicai calu sh-lu-alãsai s-pascã ileftir § ***dischidicat*** (dis-chi-di-cátŭ) adg dischidicatã (dis-chi-di-cá-tã), dischidicats (dis-chi-di-cátsĭ), dischidicati/dischidicate (dis-chi-di-cá-ti) – tsi-lj s-ari dizligatã ciciorlu *{ro: dezpiedicat}* *{fr: avec les entraves enlevées}* *{en: with the leg untied}* § ***dischidicari/dischidicare*** (dis-chi-di-cá-ri) sf dischidicãri (dis-chi-di-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un cal (gumar) easti dischidicat *{ro: acţiunea de a dezpiedica; dezpiedicare}* *{fr: action d'enlever les entraves}* *{en: action of untying leg of a horse}*

cheadin (chĭá-dinŭ) sn cheadini/cheadine (chĭá-di-ni) – hiri ghini toarsi (tortu) di lãnã cu cari s-cos di-aradã stranjili di lãnã; gljem (crunã, etc.) di-ahtãri hiri; chedin, tortu *{ro: tort}* *{fr: laine bien filée qui sert à coudre les vêtements de laine}* *{en: spun yarn}* ex: ca cheadin cãndu-l deapinj; unã cãrutsã cu cheadini (gljami); cheadinlu-l turtsem di lãna-atsea ma buna, di sumã; cheadin trã cuseari; am cheadin sh-trã tãmbarea-a ta; adu-nj din pãzari cheadini aroshi, lãi shi verdzã; adush cheadin trã lãpudz § ***chedin*** (chĭé-dinŭ) sn chedini/chedine (chĭé-di-ni) – (unã cu ***cheadin***)

cheafã (cheá-fã) sf cheafi/cheafe (cheá-fi) – partea di nafoarã

shi-di dinãpoi di la gushi sh-cap; ceafã, zvercã, cãshingic, nucã, putil *{ro: ceafã} {fr: nuque} {en: nape of the neck}* § ***ceafã*** (ceá-fã) sf ceafi/ceafe (ceá-fi) – (unã cu ***cheafã***)

cheafeti/cheafete (chea-fé-ti) sf cheafets (chea-fétsĭ) – ihtibari, nãmuzi, axitã *{ro: merit, demnitate, orgoliu} {fr: mérite, dignité, orgueuil} {en: merit, dignity, pride, arrogance}*

cheai/cheae (chĭá-i) sf – vedz tu ***cljai*** – vedz tu ***cljai***

cheali[1]/cheale (chĭá-li) sf chelj (chĭéljĭ) – luguria cu cari easti nvilit truplu-a omlui (a prãvdzãlor, etc.); luguria tsi-acoapirã truplu-a unei pravdã i agru-prici (cu lãnã, cu per i fãrã per) argãsitã sh-purtatã ca stranj (ghunã) icã arcatã mpadi n casã ca unã chilimi; (expr: 1: hiu cheali sh-oasi = hiu ahãntu slab cã-nj si ved mash chealea sh-oasili; 2: shtiu tsi-nj poati chealea = shtiu tsi pot (hiu acshu) s-fac; 3: cãts paradz ãnj fatsi chealea = cãt ahãrzescu; cãt fatsi a mea pustavi; 4: u-am chealea groasã = pot s-aravdu multi shi nu chicusescu tri tuti atseali (nu mi mealã tuti) tsi-nj si dzãc i tsi-nj si fac; 5: lj-umflu (umplu) chealea = ãl bat multu, ãlj dau un shcop tra si sh-lu-aducã aminti tutã bana, lj-umflu sãmarlu, etc.; 6: ãlj bag truplu tu cheali = ahãntu greu fu bãtut cã-lj bag pristi arãnjli-a truplui unã cheali scoasã di la unã oai i njel proapit tãljat (adeti di-aoa sh-un chiro tra s-agiutã la vindicarea-a arãnjlor); 7: va-nj dau chealea-a preftului = va s-mor; 8: lj-aduc chealea (a pravdãljei) = lj-aduc chealea ca semnu cã pravda ari moartã; 9: nu lu ncapi chealea = nu lu ncapi chealea di fudul tsi easti, s-cãmãruseashti multu; 10: nj-vindu sh-chealea di pri mini = fac tut tsi pot tra s-am tsiva, sã-nj plãtescu borgea; mi fac curbani trã cariva tra s-lu-agiut, cu tut tsi am sh-cu tut tsi pot; 11: nj-vindu scumpu chealea = mi-alumtu greu shi-lj fac multã znjii a dushmanlui, cu tuti cã shtiu cã nu va s-pot s-amintu; 12: vai sh-amar di chealea-a lui = va tragã multi, va tragã nitraptili; 13: mash chealea-a mea shtii = mash mini shtiu cãti am traptã; 14: tsãn la chealea-a mea = tsãn multu la bana-a mea; 15: ljau sh-chealea di pri el = ãlj ljau tut tsi ari, nu lj-alas tsiva) *{ro: piele} {fr: peau} {en: skin}* ex: s-trapsi tu fearicã si-sh scoatã chealea; aprindi un per di cãprina di cheali; lj-adrã truplu leshi, trã tu cheali (expr: ahãt vinit eara di bãteari cã lipsea sã-lj si bagã pristi arãnj cheali bilitã atumtsea di la un njel i oai); l-adutsea cheljli vãlmãlu (expr: li-adutsea cheljli la domnu, ca semnu cã prãvdzãli murirã) § ***chilicã*** (chi-lí-cã) sf chilitsi/chilitse (chi-lí-tsi) – cheali njicã; chilimi njicã di cheali *{ro: pieliţã} {fr: petite peau, petit tapis} {en: little skin}* § ***chifãlãreauã*** (chi-fã-lã-reá-ŭã) sf chifãlãrei (chi-fã-lã-réĭ) – chealea di la cap *{ro: pielea de la cap} {fr: la peau autour de la tête} {en: head skin}* § ***cheali[2]/cheale*** (chĭá-li) sf chelj (chĭéljĭ) – sac njic (unã soi di pungã i tastru) faptu di cheali di prãvdzã (oai, caprã, etc.) tu cari s-poartã, di-adarã, lapti acru (cash, umtu, apã, etc.); chilitsã, chilits, tãvãrceac, tãrvash, tãrvaci, vurgã, zbãrnic, foali, fuljinã, vãtãlah, utri, utur *{ro: burduşel de piele} {fr: outre, bouc} {en: skin bag}* ex: lo chealea (tãvãrceaclu) cu lapti acru; chealea (vurga) mplinã di lapti gros; umtul va bãgari tu cheali (tãvãrceac, vurgã) § ***chilitsã*** (chi-lí-tsã) sf chilitsã (chi-lí-tsã) – (unã cu ***cheali[2]***) ex: sh-lo nã chilitsã cu apã § ***chilits*** (chi-lítsŭ) sn chilits (chi-lítsĭ) – (unã cu ***cheali[2]***) ex: purta un chilits di cash

cheandzã (chĭán-dzã) sf – vedz tu ***cheanitsã***

cheanitsã (chĭá-ni-tsã) sf fãrã pl – soi di earbã tsi creashti multi ori deadun cu grãnlu shi fatsi simintsi njits shi lãi (cari, cãndu suntu mãtsinati deadun cu grãnlu ãlj da un gustu anustu); cheantsã, cheandzã, gongalã, gongulã, congulã, tãciuni *{ro: neghinã} {fr: ivraie, nielle des blés} {en: cockle}* ex: s-aleapsi cheanitsa di grãn § ***cheantsã*** (chĭán-tsã) sf fãrã pl – (unã cu ***cheanitsã***) § ***cheandzã*** (chĭán-dzã) sf fãrã pl – (unã cu ***cheanitsã***)

cheantsã (chĭán-tsã) sf – vedz tu ***cheanitsã***

cheaptin (chĭáp-tinŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cheaptini***

cheaptini/cheaptine (chĭáp-ti-ni) sm cheaptsãnj (chĭáp-tsãnj) – hãlati (ca unã ploaci suptsãri di os, metal, plasticã cu dintsã di-unã parti), faptã maxus tri discãcearea-a hirilor di per din cap (cu cari perlu easti adunat shi faptu s-aspunã ndreptu); hãlati di metal cu dintsã (tsi sh-u-adutsi cu ploacea di ma nsus) cu cari s-discaci itsi soi di hiri; hãlati (ma multu la plural) cu cari s-discaci, s-dizmeasticã hirili (di lãnã) dit arãzboi (scamnu di-arãzboi); chiptinici, zornã, zugranã, dzugranã, discãcitor, discãcior, gribã, griblã, glibã; (expr: 1: cheaptini di tradziri = cheaptini di discãceari, di scãrminari (lãna); 2: ***cheaptinili-a cucotlui*** = unã parti cãrnoasã tsi u-ari cucotlu tu partea di nsus a caplui (di-aradã aroshi sh-cu dintsã ca un cheaptini); creasta-a cucotlui, cresã, giufcã) *{ro: pieptene} {fr: peigne, carde} {en: comb, card}* ex: cheaptini di fildish; cheaptinã-ti cu cheaptini di os; nu-nj dai cheaptinli?; s-trãdzem tu cheaptsãnj (scamnul di la-arãzboi); am intratã tu cheaptsãnj (mi-acãtsai s-dizmeastic lãna); di cheaptsãnj ma s-plãndzi unã altã § ***cheptini/cheptine*** (chĭép-ti-ni) sm cheptsãnj (chĭép-tsãnj) – (unã cu ***cheaptini***) § ***chiptinici*** (chip-ti-nícĭŭ) sn chiptinici/chiptinice (chip-ti-ní-ci) – cheaptini njic *{ro: pieptene mic} {fr: petite peigne} {en: little comb}* § ***chiptinar*** (chip-ti-nárŭ) sm chiptinari (chip-ti-nárĭ) – atsel tsi fatsi i vindi cheaptsãnj; atsel tsi cheaptinã (discaci, dizmeasticã) hirili di lãnã *{ro: pieptănar} {fr: peigneur, cardeur} {en: comb, carder}* § ***cheaptin*** (chĭáp-tinŭ) (mi) vb I chiptinai (chip-ti-náĭ), chiptinam (chip-ti-námŭ), chiptinatã (chip-ti-ná-tã), chiptinari/chiptinare (chip-ti-ná-ri) – trec cu cheaptinili prit per tra s-lu-adun shi s-lu ndreg; dau cu cheaptsãnjlji tra s-dizmeastic hirili di lãnã *{ro: (se) pieptăna} {fr: (se) peigner} {en: comb}* ex: prindi s-ti cheaptsãnj (s-tsã ndredz perlu); mi chiptinai ninti ca s-mi duc la bisearicã; ma chiptina nveasta-atsea noaua § ***chiptinat*** (chip-ti-nátŭ) adg chiptinatã (chip-ti-ná-tã), chiptinats (chip-ti-nátsĭ), chiptinati/chiptinate (chip-ti-ná-ti) – tsi sh-ari tricutã cheaptinili prit per tra s-lu ndreagã *{ro: pieptănat} {fr: peigné} {en: combed}* § ***chiptinari/chiptinare*** (chip-ti-ná-ri) sf chiptinãri (chip-ti-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-cheaptinã *{ro: acţiunea de a (se) pieptăna; pieptănare} {fr: action de (se) peigner} {en: action of combing}* § ***nichiptinat*** (ni-chip-ti-nátŭ) adg nichiptinatã (ni-chip-ti-ná-tã), nichiptinats (ni-chip-ti-nátsĭ), nichiptinati/nichiptinate (ni-chip-ti-ná-ti) – tsi nu sh-ari tricutã cheaptinili prit per tra s-lu cheaptinã; tsi nu easti chiptinat *{ro: nepieptănat} {fr: qui n'est pas peigné} {en: uncombed}* § ***nichiptinari/nichiptinare*** (ni-chip-ti-ná-ri) sf nichiptinãri (ni-chip-ti-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-cheaptinã *{ro: acţiunea de a nu (se) pieptăna; nepieptănare} {fr: action de ne pas (se) peigner} {en: action of not combing}* § ***chiptinãturã*** (chip-ti-nã-tú-rã) sf chiptinãturi (chip-ti-nã-túrĭ) – soea cu cari easti ndreptu (adunat) perlu; atsea tsi-armãni (hiri, cuprii) dupã chiptinari; chiptinari *{ro: pieptănătură, coafură} {fr: coiffure} {en: coiffure, combings}* ex: nvitsai nã chiptinãturã mushatã

cheaptinili-a cucotlui – vedz tu ***cheaptini***

cheardiri/cheardire (chĭár-di-ri) sf – vedz tu ***cher***

cheari[0]/cheare, ãn cheari, ãn cheare (ãn cheá-ri) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ãncheari***

cheari[1]/cheare (chĭá-ri) sf cheruri (chĭé-rurĭ) – loc tsi nu easti vãrãoarã vidzut di soari; (expr: chearea-a ocljului = lãngoari tsi ntunicã ocljilj, unã peaji tsi s-ashtearni ca unã pirdei scutidoasã n fatsa ocljului sh-cari, fãrã inhirisi, poati s-ducã la urghiri; tearã) *{ro: loc neînsorit} {fr: endroit (lieu) qui n'est jamais exposé au soleil, qui n'est jamais ensoleillé} {en: place never seen by the sun}* ex: casã tu cheari (iu nu intrã soarili); pãduri tu cheari (tsi nu u veadi soarili); cãlivã dit cheari sh-din surin; diparti prit cheruri (locuri fãrã soari); s-alagã n cheruri sh-prit surin; chearea (teara) a ocljului mi doari

cheari[2]/cheare (chĭá-ri) sf pl(?) – atsea (pãradz, lucri, tinjii, etc.) tsi nchirdãseashti cariva; ncherdu, amintatic *{ro: profit} {fr: gain, profit} {en: profit, gain}* ex: ts-am faptã izmeti ca rob, cu tutã chearea a mea (cu tut amintaticlu a meu); ea s-videm, avem cheari (amintatic) i zãrari?

chearsic (cheár-sicŭ) sm chearsits (cheár-sitsĭ) – pom tsi fatsi yimishi dultsi (galbini, cãrnoasi, dzãmoasi sh-cu-un singur os mari tu mesi) tsi sh-u-adutsi tu videari cu unã caisã ma mari; hearhic, herhic, hearhir, herhir, hearhit, virucnjeu, virucheu, viruchi *{ro: piersic} {fr: pêcher} {en: peach-tree}* § ***chearsicã***

(cheár-si-cã) sf chearsitsi/chearsitse (cheár-si-tsi) – yimisha faptã di pomlu chearsic; hearhicã, herhicã, hearhirã, herhirã, hearhitã, virucnjauã, virucheauã, viruchi; fig: mãdularlu (tsi s-aflã tu partea di nafoarã, di nghios sh-dininti a truplui di muljari) tsi u-aleadzi di bãrbat (prit cari intrã simintsa-a bãrbatlui tu truplu a muljariljei tra si s-facã njitslji); pici, chizdã, herhicã, hearhirã, herhirã, hearhitã *{ro: piersicã, vagin}* *{fr: pêche; vagin}* *{en: peach; vagina}*

chearsicã (cheár-si-cã) sf – vedz tu ***chearsic***

cheatra-a calui – vedz tu ***cheatrã***

cheatrã (chĭá-trã) sf chetri (chĭé-tri) shi chetsrã (chĭé-tsrã) shi chetsãri (chĭé-tsãrĭ) shi chetsuri (chĭé-tsurĭ) – lucru tsi s-aflã tu loc shi nu s-aspardzi lishor cã easti multu vãrtos shi apa nu poati s-intrã tu el tra s-lu moalji; bãrtsiri, bizbilji, shcãmbã, scarpã, shcarpã, pishtireauã, hãlichi, hãlitsã; (fig: 1: easti ca cheatra = easti vãrtos, sãnãtos ca cheatra; 2: sh-chetsrã! = sh-altu tsi; sh-altu tsi vrei!; sh-tsiva dip (zburãri cãndu nu vrei s-dai i s-fats tsiva); expr: 3: aruc chetri = bag zizanji (ntsãpãturi, muzavirlãchi, anghidã, ngrãnji, etc.); 4: mãc chetsrã = dzãc minciunj, minciunedz; 5: ca di cheatrã = (i) tsi easti mash tu (tsi easi mash dit) mintea-a omlui, calpu, minciunos; (ii) vãrnãoarã, mash atumtsea cãndu va mi fac cheatrã; 6: canda li dzãc la chetri zboarãli, canda zburãscu cu chetsrãli = geaba zburãscu cã nu va si s-facã tsi dzãc mini, zburãscu mash ca sã zburãscu cã vãrnu nu mi avdi sh-nu mi-ascultã, etc.; 7: fug sh-va s-aruc cheatra dupã mini = fug sh-nu va mi tornu vãrnã-oarã; 8: nu-armãni cheatrã pristi cheatrã = tuti suntu fapti padi, suntu-azvãrnuiti, nu-armãni dip tsiva dit-un lucru (casã, agru, hoarã, etc.); 9: cheatrã n casã = featã nimãrtatã; 10: am unã cheatrã pi inimã (tu suflit) = am unã mari cripari, hiu multu nvirnat; 11: nj-si lo cheatra di pi inimã = isihãsii, ascãpai di criparea tsi nj-u-aveam tu inimã; 12: fug di-ascapirã chetrili = fug multu-agonja, tra s-nu mi-acatsã cariva tsi mi-avinã; 13: creapã chetsrãli di-arcoari = easti multã-arcoari; 14: ***cheatrã albã; cheatrã acrã*** = stipsi; 15: ***cheatra-a calui*** = cheatrã vinitã; 15: ***cheatrã miracuni*** = cheatrã cu cari si sturyisescu cutsutili; 16: ***cheatrã di moarã*** = aroatã mari di cheatrã cu cari s-matsinã grãnili la moarã; 17: ***cheatrã di mirminti*** = ploaci; 18: ***cheatrã scumpã*** = chetsrã njits scoasi dit loc (tsi suntu ca-ageamea di multi hromi) cari suntu lucrati di masturi giuvair-geadz shi ufilisiti la adrarea giuvaricadzlor) *{ro: piatrã}* *{fr: pierre}* *{en: stone}* ex: cheatra arucutoasã, vlagã nu-acatsã; nã cheatrã di pumoarã; leamni sh-chetsrã; chetsãrli li-arãdãpsea; moasha nu-avea ni featã, ni chetsrã (fig: tsiva dip); hiu sigur cã mãts chetsrã (expr: cã dzãts minciunj); va yinã ca di cheatrã (expr: nu va yinã vãrãoarã); canda li dzãsi la chetri amirãlu zboarãli (expr: geaba zburã amirãlu); o, loyiotat, ca di cheatrã (calpu, minciunos); s-ljau calea nclo, shi s-aruc cheatra dupã mini (shi nu va mi tornu); hilji sh-chetri! (fig: hilji sh-altu tsi; sh-altu tsi vrei!) § ***chitritseauã*** (chi-tri-tseá-ŭã) sf chitritseali/chitritseale (chi-trit-seá-li) – cheatrã njicã; bel, gurgulj, shombur, shomburã *{ro: pietricicã}* *{fr: petite pierre, caillou}* *{en: small stone, pebble}* ex: chitritsealili-a arãului § ***chitrish*** chi-tríshĭŭ) sn chitrishuri (chi-tri-shĭŭrĭ) – multimi di chetri sh-chitritseali adunati tu idyiul loc (munti, mardzini di-amari, vali di-arãuri, etc.) *{ro: pietriş}* *{fr: gravier}* *{en: gravel}* ex: scãntealji scoati din chitrish § ***chitros*** (chi-tróṡŭ) adg chitroasã (chi-troá-sã), chitrosh (chi-tróshĭ), chitroasi/chi-troase (chi-troá-si) – (loc, arãpã, creac, mardzini di-amari, di-arãu, etc.) tsi easti mplin di chetri sh-chitritseali *{ro: pietros}* *{fr: pierreux}* *{en: stony, gravelly}* ex: creacurli chitroasi (mplini di chetri); arungurli chitroasi § ***chitrar*** (chi-trárŭ) sm chitrari (chi-trárĭ) – omlu tsi talji sh-lucreadzã cheatra *{ro: pietrar}* *{fr: tailleur de pierres}* *{en: stone cutter}* § ***chitruses-cu*** (chi-tru-sés-cu) (mi) vb IV chitrusii (chi-tru-síĭ), chitruseam (chi-tru-seámŭ), chitrusitã (chi-tru-sí-tã), chitrusiri/chitrusire (chi-tru-sí-ri) – mi fac (armãn) ca unã cheatrã (corcan ca lem-nul, marmura sh-nu mi min dip); mi fac dur (scliro, sãnãtos) ca cheatra; limnusescu, nmãrmurisescu, mãrmurisescu, mãr-murãsescu, mãrmãrisescu *{ro: împietri}* *{fr: (se) pétrifier, durcir}* *{en: petrify, harden}* ex: pri budzã s-chitrusi un hamuarãs § ***chitrusit*** (chi-tru-sítŭ) adg chitrusitã (chi-tru-sí-tã), chitrusits (chi-tru-sítsĭ), chitrusiti/chitrusite (chi-tru-sí-ti) – tsi ari armasã ca cheatra (marmura, lemnul, etc. fãrã si s-minã dip); tsi s-ari nvãrtushatã shi faptã dur ca unã cheatrã; limnusit, nmãrmurisit, mãrmurisit, mãrmurãsit, mãrmãrisit *{ro: împie-trit}* *{fr: pétrifié, durci}* *{en: petrified, hardened}* § ***chitrusi-ri/chitrusire*** (chi-tru-sí-ri) sf chitrusiri (chi-tru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva chitruseashti; limnusiri, nmãrmu-risiri, mãrmurisiri, mãrmurãsiri, mãrmãrisiri *{ro: acţiunea de a împietri; împietrire}* *{fr: action de (se) pétrifier, de durcir}* *{en: action of petrifying, of hardening}*

cheatrã acrã – vedz tu ***cheatrã***

cheatrã albã – vedz tu ***cheatrã***

cheatrã di mirminti – vedz tu ***cheatrã***

cheatrã di moarã – vedz tu ***cheatrã***

cheatrã miracuni – vedz tu ***cheatrã***

cheatrã scumpã – vedz tu ***cheatrã***

chec (chécŭ) adg invar – (om) tsi s-bãlbãeashti (scoati zboarã i cumãts di zboarã, tsi li dzãtsi ma multi ori cu-arada, cã nu suntu ghini aduchiti di-atsel tsi li avdi); gãngu, gãngãvets, bãlbãit, bãbãlit, etc. *{ro: bâlbâit, gângav}* *{fr: bègue}* *{en: stammering}*

checear (che-cĭúrŭ) sm checeari (che-cĭárĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***chicear***

chechirã (ché-chi-rã) sf fãrã pl – plantã di grãdinã, cu lilici albi, criscutã trã simintsili arucutoasi tsi fatsi tu pãstãlj, ma njits, tsi sh-u-aduc niheamã cu-atseali di fisulj; madzãri, arucutets, bizelji, mãdziriclji, afcu *{ro: mazãre}* *{fr: petits pois}* *{en: peas}*

checi/chece (ché-ci) sf checi (chécĭ) – soi di capelã cu cari omlu sh-acoapirã caplu; sucai, festi, fesi, cãciulã, etc. *{ro: bonetã, beretã de pâslã}* *{fr: bonnet, béret; couvre-chef aplati; espèce de calotte; petit bonnet en feutre que portent les Albanais}* *{en: beret; flat hat; sort of skull-cap; headgear worn by Albanians}* ex: keci (sucai) lai n cap purta; sh-acumpãrã nã checi (cãciulã) ca s-nu lj-arãtseascã caplu § ***chicear*** (chi-cĭárŭ) sm chiceari (chi-cĭárĭ) – un tsi fatsi icã vindi checi *{ro: vânzãtor de “checi”}* *{fr: marchand de “checi”}* *{en: “checi” seller}* § ***chicirii/chicirie*** (chi-ci-rí-i) sf chicirii (chi-ci-ríĭ) – ducheani iu s-fac i vindu checi *{ro: prãvãlie de “checi”}* *{fr: magazin de “checi”}* *{en: “checi” store}* § ***cuc***[2] (cúcŭ) sm cuts (cútsĭ) – (unã cu ***checi***) § ***cucã*** (cú-cã) sf cutsi/cutse (cú-tsi) – (unã cu ***checi***)

checirii/checirie (che-ci-rí-i) sf checirii (che-ci-ríĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***chicirii***

chedicã (ché-di-cã) sf – vedz tu ***cheadicã***

chedin (chĭé-dinŭ) sn – vedz tu ***cheadin***

chefal (che-fálŭ) sm chefalj (che-fáljĭ) – numã tsi s-da la ma multi turlii di pescu di-amari, cu partea di nsus a caplui mari sh-plãciutatã (plisatã), cari s-aflã arãspãndit pristi tut tu lumi; sirtar *{ro: chefal}* *{fr: muge, mulet, ombre de mer (poisson)}* *{en: mullet, umber}*

chefi/chefe (chĭé-fi) sf chehi (chĭéhĭ) – starea sufliteascã (bunã ma multu) tu cari s-aflã omlu; cum s-aducheashti omlu cãndu easti tu bunili; atsea tsi-aduchim tu suflit cãndu nã si fatsi gustul i sivdaea; buni, cheifã *{ro: chef, plãcere}* *{fr: dispo-sition, bonne disposition, bonne humeur, aise, plaisir}* *{en: disposition, good humour, high spirits, pleasure}* ex: cum u-ai chefea adzã?; earam trei inshi sh-tuts cu chefi (tu bunili); tuti chehili (mirãchili) lji li fãtsea § ***cheifã*** (chĭéĭ-fã) sf chei-fi/cheife (chĭéĭ-fi) – (unã cu ***chefi***) ex: tra sã-lj facã cheifa (chefea)

cheifã (chĭéĭ-fã) sf – vedz tu ***chefi***

chel (chélŭ) adg – vedz tu ***chilesh***

chelcã (chĭél-cã) sf – vedz tu ***chelchi***

chelchi/chelche (chĭél-chi) sf cheltsi (chĭél-tsi) – 1: luyurii (geami) prit cari s-veadi sh-cu cari s-adarã putiri (geamea di la firidz, matuyeali ti oclji, shishi, etc.); 2: unã soi di vas faptu maxus trã beari apã (yin, arãchii, etc.) prit cari s-veadi tsi s-aflã nuntru (di-aradã, ma nu totna); chelcã, chelcu, chelci, yilii, ploscã, putir, putiri, cupã, scafã, cufii, arucucotir, arcucotir,

rucucotir; 3: vas njic di lemnu (cheali, metal, etc.) stronghil shi plãciutat tu cari s-tsãni biuturã shi s-poartã multi ori di mesi spindzurat di curauã; ploscã, ploascã, cofã, covã, cini *{ro: sticlă; pahar, ploscă}* *{fr: verre, verre à boire, bouteille, gourde}* *{en: glass; glass for drinking, flask (of brandy, etc.), gourd, canteen}* ex: scamnu di chelchi (yilii, geami); chelchi (putiri, ploscã) di arãchii § ***chelcã*** (chĭél-cã) sf cheltsi (chĭél-tsi) – (unã cu ***chelchi***) § ***chelcu*** (chĭél-cu) sn cheltsi (chĭél-tsi) – (unã cu ***chelchi***) § ***chelci/chelce*** (chĭél-ci) sf cheltsi (chĭél-tsi) – (unã cu ***chelchi***) ex: lo chelcea (putirea) cu apã

chelci/chelce (chĭél-ci) sf – vedz tu ***chelchi***

chelcu (chĭél-cu) sn – vedz tu ***chelchi***

chelesh (che-léshĭŭ) adg – vedz tu ***chilesh***

cheli/chele (chĭé-li) sf pl(?) – hãlati cu cari pots s-li vedz di-aproapea, lucri tsi suntu multu diparti; dulbii, yilii *{ro: ochean, binoclu}* *{fr: longue vue, lunette d'approche, binocle}* *{en: field-glass, binoculars}*

chelindru (ché-lin-dru) sn – vedz tu ***chelindu***

chelindu (ché-lin-du) sn chelindi/chelinde (ché-lin-di) – forma (bicimea) tsi u-ari un lucru mari i njic tsi sh-u-adutsi cu (1) un talar ndreptu tsi li-ari dauãli fãts isea icã (2) unã topã; chelindru, ghelindu *{ro: cilindru, sferă}* *{fr: cylindre, sphère}* *{en: cylinder, sphere}* § ***chelindru*** (ché-lin-dru) sn – (unã cu ***chelindu***) § ***chilindescu*** (chi-lin-dés-cu) (mi) vb IV chilindii (chi-lin-díĭ), chilindeam (chi-lin-deámŭ), chilinditã (chi-lin-dí-tã), chilindiri/chilindire (chi-lin-dí-ri) – tornu di-unã parti sh-di-alantã; min un lucru arucutindalui shi turnãndalui ca aroata; ghilindescu, arucutescu, arcutescu, antãvãlescu, andãvãlescu, cutuvulescu, cutãvãlescu, cutuvlescu, ntãvãlescu, tãvãlescu, anduchilescu *{ro: rostogoli}* *{fr: (faire) rouler}* *{en: roll, turn over and over}* § ***chilindit*** (chi-lin-dítŭ) adg chilinditã (chi-lin-dí-tã), chilindits (chi-lin-dítsĭ), chilinditi/chilindite (chi-lin-dí-ti) – tsi s-ari turnatã di-unã parti sh-di-alantã; tsi s-ari minatã arucutinda-si shi turnãnda-si ca aroata; ghilindit, arucutit, arcutit, antãvãlit, andãvãlit, cutuvulit, cutãvãlit, cutuvlit, ntãvãlit, tãvãlit, anduchilit *{ro: rostogolit}* *{fr: roulé}* *{en: rolled, turned over and over}* § ***chilindiri/chilindire*** (chi-lin-dí-ri) sf chilindiri (chi-lin-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-chilindiseashti cariva; ghilindiri, arucutiri, arcutiri, antãvãliri, andãvãliri, cutuvuliri, cutãvãliri, cutuvliri, ntãvãliri, tãvãliri, anduchiliri *{ro: acţiunea de a (se) rostogoli; rostogolire}* *{fr: action de (faire) rouler}* *{en: action of rolling, of turning over and over}*

chem (chĭém) (mi) vb I chimai (chi-máĭ), chimam (chi-mámŭ), chimatã (chi-má-tã), chimari/chimare (chi-má-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cljem***

chenats (chĭe-nátsŭ) sn pl(?) – ghiurdani tsi muljerli u poartã pri cap; ghiurdani, bair *{ro: salbă purtată pe cap}* *{fr: collier porté sur la tête}* *{en: head necklace}*

chendhimã (chén-dhi-mã) sf chindhimati/chindhimate (chin-dhí-ma-ti) – unã cu ***chendimã***

chendic (chĭén-dicŭ) sn chenditsi/chenditse (chĭén-di-tsi) – lãnã di-aradã, tsi-alicheashti, ascurã sh-cu perlu shcurtu; chiondic, lãnã *{ro: lână ordinară}* *{fr: laine à poils court, rude et poissée, gluante; laine ordinaire qu'on ne peut pas carder avec les mains}* *{en: ordinary wool}* § ***chiondic*** (chĭón-dicŭ) sn chionditsi/chionditse (chĭón-di-tsi) – (unã cu ***chendic***) ex: lãna s-featsi chiondic (ca lãnã tsi-alicheashti) § ***chindicos*** (chin-di-cósŭ) adg chindicoasã (chin-di-coá-sã), chindicosh (chin-di-cóshĭ), chindicoasi/chindicoase (chin-di-coá-si) – tsi easti unsuros shi alicheashti ca chendiclu *{ro: (soios) ca lâna ordinară}* *{fr: (gluant) comme la laine ordinaire}* *{en: (greasy, sticky) like the ordinary wool}* ex: percea chindicoasã (murdarã, ncãrshiljatã sh-tsi-alichea ca chendiclu); uvreu cu barba chindicoasã

chendimã (chén-di-mã) sf – vedz tu ***chindisescu***

chendrã (chén-drã) sf – vedz tu ***chentru***

chentru (chén-tru) sn chentri (chén-tri) – loclu tsi s-aflã tu idyea dipãrtari dit unã mardzini tu-alantã a unui lucru; chendrã, mesi *{ro: centru}* *{fr: centre}* *{en: center}* § ***chendrã*** (chén-drã) sf pl(?) – loclu iu s-adunã lumea ligatã di idyiul lucru tra sã-sh facã (di iu si sh-facã) aestu lucru; loclu iu s-adunã cariva si sta ca acasã (s-dizvurseascã, s-doarmã) *{ro: centru, sediu, stabilitate, rezidenţă}* *{fr: centre, siège, stabilité, résidence}* *{en: center, headquarters, stability}* ex: cãlugãrlji alagã loc di loc, nu acatsã chendrã (loc iu si sta, iu s-acatsã arãdãtsinã)

cheptar (chĭep-tárŭ) sn – vedz tu ***cheptu***[1]

cheptini/cheptine (chĭép-ti-ni) sm – vedz tu ***cheaptini***

cheptu[1] (chĭép-tu) sn chepturi (chĭép-turĭ) – partea din fatsã shi nsus a omlui (namisa di doauãli bratsi sh-di la gushi pãnã la pãnticã); sin, tsãtsã; (fig: 1: di pi cheptu = tsi sudzi ninga; expr: 2: dau cheptu cu = andãmãtsescu, astalj; 3: tsãn cheptu = vãstãxescu, dãnãsescu tu-alumtã; 4: dau ãn cheptu = giur sã-nj ljau ahtea, s-lj-u plãtescu) *{ro: piept, sân}* *{fr: poitrine, sein}* *{en: chest, breast, bosom}* ex: la cheptu (sin) si-l strindzi; a lui cheptu, nã curii;) un lup; featili di pi cheptu (tsi sug ninga, di tsãtsã); ari un njic di cheptu (di sin, tsi sudzi ninga); tsãnu cheptu (expr: dãnãsi, vãstãxii); nu s-tsãni cheptu (nu lã u pots, nu pots s-dãnãseshti tu-alumtã) cu armãnjlji; chepturli a lor, acupiriti cu asimi, anyilicea di diparti la soari; cheptul: mash yeamãndzi, mash asimi § ***chiptos*** (chip-tósŭ) adg chiptoasã (chip-toá-sã), chiptosh (chip-tóshĭ), chiptoasi/chiptoase (chip-toá-si) – cu cheptul largu *{ro: pieptos}* *{fr: qui a une large poitrine}* *{en: with a large chest}* ex: cal chiptos (cu cheptul largu) sh-cu caplu njic § ***chiptar*** (chip-tárŭ) sn chip-tari/chiptare (chip-tá-ri) – geachet fãrã mãnits; cheptar, cheptu *{ro: vestă}* *{fr: pourpoint, veste sans manches; morceau de toile blanche que les femmes portent sur leur poitrine}* *{en: vest}* § ***cheptar*** (chĭep-tárŭ) sn cheptari/cheptare (chĭep-tá-ri) – (unã cu ***chiptar***) § ***cheptu***[2] (chĭép-tu) sn chepturi (chĭép-turĭ) – (unã cu ***chiptar***) ex: grãmusteanili poartã sh-cheptu (chiptar, geachet fãrã mãnits)

cheptu[2] (chĭép-tu) sn – vedz tu ***cheptu***[1]

cher (chĭérŭ) (mi) vb IV shi II chirii (chi-ríĭ) shi chirui (chi-rúĭ), chiream (chi-reámŭ), chiritã (chi-rí-tã) shi chirutã (chi-rú-tã), chiriri/chirire (chi-rí-ri) shi chireari/chireare (chi-reá-ri) – cher-du, scherdu; 1: (om, prici, pravdã) mor, ncljid ocljilj, mi duc, cãipusescu, mi fac afan, lu vatãm, lu moe, etc.; (earbã, lãludz, grãni) mãrãnghisescu, vãshtidzãscu, usuc, mor, etc.; 2: nu shtiu cãtrã iu lu-alãsai (l-bãgai, armasi) un lucru sh-cãtrã iu s-caftu tra s-lu aflu nãpoi; nji s-ari loatã un lucru (cu shtirea i fãrã shtirea-a mea) sh-va s-armãn trãninti fãrã el; 3: nu mata shtiu cãtrã iu mi aflu sh-cãtrã iu lipseashti s-mi duc tra s-mi tornu pri-unã cali tsi u cunoscu; mi dispãrtsãi di pareea cu cari earam deadun shi nu shtiu cum s-fac tra s-mi duc nãpoi cu ea; (mi) dzãgãdescu, (mi) zãgãdescu; 4: glãrescu di minti, cicãr-dãsescu, cihtisescu, etc. *{ro: pieri; pierde; rătăci; dispare}* *{fr: périr; perdre; s-égarer; disparaître}* *{en: perish; lose; lose one's way; disappear}* ex: armãnlu nu cheari (nu s-fatsi afan, nu cãipuseashti); ninga cu-atseali tsãyi ti cheri (tsã cheri chirolu, ti njiri, tsã treatsi oara)? va s-plãndzem ditru hicat laili turmi tsi chirim (nã si dusirã, nã murirã); tra s-lã chearã torlu (tra s-nu li mata shtibã cãtã iu s-dusirã); tu pãduri chirurã calea (s-dzãgãdirã, nu shtiu cãtã iu s-aflã sh-cum s-facã tra si s-ducã diznou pri calea cunuscutã); shi-sh chiru (nu shtii iu-lj si dusirã, i cari ãlj li lo) mulili; chiru bana ditru nãsã (muri); iu s-murearim, iu s-chirearim (s-nã fãtsearim afanj); va-lj chearã (va-l vatãmã) turtsilj sh-arbineshlji § ***chirut*** (chi-rútŭ) adg chirutã (chi-rú-tã), chiruts (chi-rútsĭ), chiruti/chirute (chi-rú-ti) – tsi ari moartã; (lucru) tsi lu-am bãgatã iuva (tsi-nj s-ari loatã) sh-am agãrshitã (nu shtiu) iu s-mata aflã; chirdut, schirdut, cãipusit, faptu cãipi (afan); mãrãnghisit, vãshtidzãt, uscat; dzã-gãdit, zãgãdit; glar, glãrit di minti, zurlu di minti, cicãrdãsit, cihtisit, cirtãshit, etc.; 5: (ca adv) = geaba, ncot *{ro: pierit; pierdut; rătăcit; dispărut, ruinat; dezorientat, înnebunit, vanitos, etc.}* *{fr: péri; perdu; égaré; disparu; ruiné, qui a éprouvé une perte; désorienté, qui a perdu la tête, hagard, frivole, niais, vain, etc.}* *{en: perished; lost; who has lost his way; disappeared; ruined; confused, disoriented, dumb-founded, vain, etc.}* ex: lucru di chirut (di om glar, cicãrdãsit); nveatsã chirute (glare) cum s-fatsi; li-ari chiruti (li-ari alãsatã iuva sh-nu mata shtii iu suntu; icã ari glãritã, ari cihtisitã); itsi

featsi, fu chirutã (ncot, cã s-featsi cãipi); cãti s-dzãtsem, suntu chiruti (ncot); pri chiruti (geaba) suntu tuti; chirutã prãmãtii (expr: tivichel, hazo, glar) § ***chirit*** (chi-rítŭ) adg chiritã (chi-rí-tã), chirits (chi-rítsĭ), chiriti/chirite (chi-rí-ti) – (unã cu ***chirut***) § ***chiriri/chirire*** (chi-rí-ri) sf chiriri (chi-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-cheari i cheari tsiva; cãipusiri, mãrãnghisiri, vãshtidzãri, uscari; chirdeari, schirdeari, dzãgãdiri, zãgãdiri; chiriciuni, chirãciuni, chirdãciuni; zãrari, znjii *{ro: acţiunea de a pieri; de a pierde; de a rătăci; de a dispare; pierire; pierdere; rătăcire; dispariţie, ruină, moarte} {fr: action de périr; de perdre; de s-égarer; de disparaître; perte, dommage, disparition, ruine, mort} {en: action of perishing; of losing; of losing one's way; of disappearing; loss, damage, disappearance, ruin, death}* ex: chiriri-ashteaptã un popul § ***chireari/chireare*** (chi-reá-ri) sf chireri (chi-rérĭ) – (unã cu ***chiriri***) § ***cherdu*** (chĭér-du) (mi) vb III shi II chirdui (chir-dúĭ), chirdeam (chir-deámŭ), chirdutã (chir-dú-tã), cheardiri/cheardire (chĭár-di-ri) shi chirdeari/chirdeare (chir-deá-ri) – (unã cu ***cher***) ex: shi-nj mi chirdui tu yisi; sh-u chirdu mintea (glãri); s-nu cherdzi calea (s-nu dzãgãdeshti; oarfãnlu pistipsea cuaestã s-lu cheardã (s-lu vatãmã) § ***chirdut*** (chir-dútŭ) adg chirdutã (chir-dú-tã), chirduts (chir-dútsĭ), chirduti/chirdute (chir-dú-ti) – (unã cu ***chirut***) ex: shidea cu ocljilj chirduts (cihtisits) § ***cheardiri/cheardire*** (chĭár-di-ri) sf cheardiri (chĭár-dirĭ) – (unã cu ***chiriri***) ex: tutã cheardirea (znjia) tsi featsish § ***chirdeari/chirdeare*** (chir-deá-ri) sf chirderi (chir-dérĭ) – (unã cu ***chiriri***) ex: vrei chirdearea-nj (afãnsirea-nj)? § ***scherdu*** (schĭér-du) (mi) vb III shi II schirdui (schir-dúĭ), schirdeam (schir-deámŭ), schirdutã (schir-dú-tã), scheardiri/scheardire (schĭár-di-ri) shi schirdeari/schirdeare (schir-deá-ri) – (unã cu ***cher***) ex: schirdui (chirui) calea; si schirdu (s-chiru) prit pãduri; si schirdu (cihtãsi, glãri) di harauã § ***schirdut*** (schir-dútŭ) adg schirdutã (schir-dú-tã), schirduts (schir-dútsĭ), schirduti/schirdute (schir-dú-ti) – (unã cu ***chirut***) § ***scheardiri/scheardire*** (schĭár-di-ri) sf scheardiri (schĭár-dirĭ) – (unã cu ***chiriri***) § ***schirdeari/schirdeare*** (schir-deá-ri) sf schirderi (schir-dérĭ) – (unã cu ***chiriri***) § ***chirãciuni/chirãciune*** (chi-rã-cĭú-ni) sf chirãciunj (chi-rã-cĭúnjĭ) – atsea tsi pati omlu cãndu cheari; atsea cu tsi armãni omlu dupã tsi cheari tsiva; moarti, fãtseari cãipi (afan), afãnsiri, cãipusiri, stifusiri; chirdãciuni, chiriciuni; chiriri, chireari, cheardiri, chirdeari, scheardiri, schirdeari, asperdiciuni; znjii, zãrari, etc. *{ro: pieire, pagubă, dispariţie, ruină, moarte, etc.} {fr: perte, dommage, perdition, ruine, mort, etc.} {en: loss, damage, ruin, death, etc.}* ex: shi multsã au chirãciuni (znjii, moarti) § ***chiriciuni/chiriciune*** (chi-ri-cĭú-ni) sf chiriciunj (chi-ri-cĭúnjĭ) – (unã cu ***chirãciuni***) § ***chirdãciuni/chirdãciune*** (chir-dã-cĭú-ni) sf chirdãciunj (chir-dã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***chirãciuni***) ex: vinji oara-a chirdãciuniljei (chireariljei, moartiljei) § ***chirturã*** (chir-tú-rã) sf chirturi (chir-túrĭ) – lucruri di njicã simasii (tsi nu ts-aduc znjii, sh-atumtsea cãndu li cheri); lucruri di njicã tinjii tsi (shi s-li cheri) nu ahãrzescu multu; chiruti lucri; zboarã goali; bãrcudii, curcufeli, curcufexali, curnufexali, cãpachi, hãbãri, lãpãrdii, lishinãturã, mandzali, palavrã, pãlavrã, papardeli, pufchi, bufchi, shahlamarã, zacatã, zãcãturã, curcubeti hearti, burlidz ãmbãirati, mãnits di tãmbari, bishinj di cuc, coljambolja, etc. *{ro: bagatelă, fleac, prostie} {fr: bagatelle, vétille, babiole, sottise} {en: bagatelle, trifle, silliness}* ex: zburãshti chirturi (glãrinj) § ***chirãturã*** (chi-rã-tú-rã) sf chirãturi (chi-rã-túrĭ) – (unã cu ***chirturã***) § ***chiritã***[1] (chi-rí-tã) sf fãrã pl – 1: chirearea (ascãpitarea, apunearea) a soarilui cãndu s-alasã seara; partea cãtrã cari ascapitã (cheari) soarili; ascapitã, ascãpitat, ascãpitatã, scapit, scapitã, scãpitat, scãpitatã; 2: loc gol pri cari nu creashti tsiva (icã aproapea tsiva) di itia cã da dip putsãnã ploai (multi ori acupirit mash cu-arinã); cãmpuri goali sh-iu nu bãneadzã multã dunjai; irnjii, urnjii, irnjiu, pustilii, pustiliu, erimii, pundii; 3: loc (dit muntsã) multu-arãpos shi ahãndos tsi s-dipuni multu greu sh-cu mari piriclju di cãdeari sh-di moarti; hau, hãu, hauã, areapit, areapid, arepit, grem, gremur, greb, greblu, grimurã, grimelj, rãpã, arãpã *{ro: apus, apus de soare, pustiu, abis} {fr: tombée du jour, ponant, soleil couchant; désert, à l'abandon, abîme} {en: setting sun, deserted, wilderness, chasm, abyss}* ex: tru apreasã sh-tru chiritã (ascãpitatã); ditu-chiritã (ascãpitatã) yin shi ditu-apreasã; gri ca din chiritã (irnjii); ãlj dutsi tu chisã sh-tru chiritã-a a etãljei (haua-a lumiljei, a etãljei); s-cilistisim tru-aestã chiritã (hauã, grimurã, arãpã)

cherã[1] (ché-rã) sf cheri (ché-ri) – unã soi di amaxi traptã di prãvdzã (calj, boi) cu cari huryeatslji poartã lucri, biricheti, etc.; car, amaxi *{ro: car} {fr: char, chariot} {en: charriot, ox-cart}* ex: bãgarã tu-unã cherã; pãnã Sufii agiumsirã cu chera; pãnã s-nu u-aundzi, chera nu njardzi § ***chiragi*** (chi-ra-gí) sm chirageadz (chi-ra-gĭádzĭ) – atsel tsi poartã cãrtsã i lucri (cu chera, amaxea, caljlji, mulãrli, etc.) di la un om la altu, dit un crat tu altu; atsel tsi poartã lucri cu caljlji (mulãrli, etc.(tu-unã cãrvani; chirãgi, cãrvãnar, cãrvuchir *{ro: chirigiu, cărăuş} {fr: charretier, muletier} {en: waggoner, carrier}* ex: easti chiragilu-a nostru; chiragilu nj-adusi nã carti di la tatã-nju § ***chirãgi*** (chi-rã-gí) sm chirãgeadz (chi-rã-gĭádzĭ) – (unã cu ***chiragi***) ex: vinjirã cu chirãgeadzlji § ***chiragiu*** (chi-ra-gíŭ) sm chiragii (chi-ra-gíĭ) – (unã cu ***chiragi***) ex: chiragiilji discãrcarã dendzili cu pãrmãtii § ***chiragi-bash*** (chi-rá-gí-bashĭŭ) sm pl(?) – ma mari (cap, cãpii) pristi chirageadz *{ro: chirigiu-şef} {fr: chef des muletiers} {en: head carrier}* ex: agiumsi s-hibã chiragi-bash (cap di chirageadz) § ***chiragilãchi/chiragilãche*** (chi-ra-gi-lắ-chi) sf chiragilãchi (chi-ra-gi-lắchĭ) – lucrul tsi-l (tehnea tsi u) fatsi chiragilu *{ro: cărăuşie} {fr: profession de "chiragi"} {en: profession of a "chiragi"}* ex: treatsi ghini cu chiragilãchea (cu lucrul di chiragi tsi-l fatsi)

cherã[2] (che-rắ) sf pl(?) – lãngoari tsi-l fatsi omlu sã-sh chearã perlu (si s-facã calvu, chel) *{ro: chelbe} {fr: teigne} {en: tinea, scalp disease}*

cherã[3] (che-rắ) sm cheradz (che-rádzĭ) – pãradzlji (i altu tsiva) tsi dau tra s-ufilisescu trã niscãntu chiro un lucru di cari am ananghi (casã, cal, amaxi, etc.); agoyi, nichi, chirã, chirii *{ro: chirie} {fr: loyer, location} {en: rent}*

cherchinez (cher-chi-nézŭ) sm – vedz tu ***chirchinec***[1]

cherdu (chĭér-du) (mi) vb III shi II – vedz tu ***cher***

cheremi (che-ré-mi) sf pl(?) – lucru dat di (icã loat di la) cariva cu vreari shi fãrã platã (ca semnu di uspitsãlji, ca agiutor, etc.); doarã, pischesi, dar, harizmã *{ro: har, dar} {fr: grâce, faveur} {en: grace, favor}* ex: shi s-nã aveglji cu cheremea (harea) a ta § ***coremã*** (co-ré-mã) sf pl(?) – (unã cu ***cheremi***) § ***cheremlãchi*** (che-rem-lắ-chi) sf cheremlãchi (che-rem-lắchĭ) – (unã cu ***cheremi***)

cheremlãchi (che-rem-lắ-chi) sf – vedz tu ***cheremi***

Chershar (Cher-shĭárŭ) sm – vedz tu ***Cirishar***[1]

chesati/chesate (ché-sa-ti? icã che-sá-ti?) sf – vedz tu ***chisati***

chesã (ché-sã) sf chesi/chese (ché-si) – soi di sac njic di mãnã (faptu di carti, cheali, pãndzã, etc.) tu cari omlu tsãni (tra s-poartã cu el) lucri njits (ca pãradz, cljei, etc.); pungã *{ro: pungă} {fr: bourse, escarcelle} {en: purse, bag, pouch}* ex: bagãnj-li tuti tu-unã chesã (pungã) mari; lja dit chesa-atsea marea peturi § ***chisali/chisale*** (chi-sá-li) sf chisãlj (chi-sắljĭ) – vas njic di yilii (crustal, furfãriu) tu cari s-tsãn dultsenjli, glicolu, etc. *{ro: chesea, borcan (de dulceaţă)} {fr: pot (de cristal) pour les confitures} {en: jar for preserves, jam}* ex: avum patru chisãlj mplini di dultsenj

cheschi (chés-chi) adv – vedz tu ***cheshche***

cheshche (chésh-che) adv – ma s-eara ca; va s-eara poati ma ghini; cheshche *{ro: de ar fi} {fr: il aurait mieux valu} {en: it would be better if}* ex: cheshche faptu (va s-eara ma ghini, poati, ca) s-nu earam; cheshche (va s-eara poati ma ghini) s-hibã ashi § ***cheschi*** (chés-chi) adv – (unã cu ***cheshche***)

chetãbii (che-tã-bí-i) sf – vedz tu ***chitãbii***

chetru (chĭé-tru) sm chetri (chĭé-tri) – pulj di pãduri cu unã dintanã sãnãtoasã tsi ciucuteashti pri coaja-a arburlor tra s-aflã aclo bubulitslji (insecti) cu cari s-hrãneashti; ciucutoari, ciucãtoari, ciplitoari, carabeu *{ro: ciocănitoare} {fr: picvert, (grand) pic (noir)} {en: woodpecker}*

chetru-bobuli (chĭé-tru-bó-bu-li) sf pl – yimishili-a giuneapinilui *{ro: fructele de ienupăr} {fr: fruits du genévrier} {en:*

juniper fruits}

chets (chétsŭ) sm pl(?) – cartea cari, tu-agioclu di cãrtsã, ari di-aradã tinjia-atsea ma marea (icã ari dauãli tinjii: 1 shi di 11); as, has, monã, montsã *{ro: as} {fr: as} {en: ace}*

chiameti/chiamete (chi-ĭa-mé-ti) sf chiamets (chi-ĭa-métsĭ) – ploai multã tsi fatsi arãurli si s-vearsã shi s-neacã locurli di deavãrliga; furtunã cu ploai i neauã multã shi zurlu-vimtu tsi bati sh-aurlã; furtunã, sindilii, tufani, turin, nturinari, azvimturari, cataclizmo; (fig: chiameti = atsea tsi pati un tsi easti aplucusit di multi znjii, cripãri shi taxirãts) *{ro: nenorocire mare; furtunã, potop} {fr: grande malheur, grande perte; orage, tempête, déluge} {en: calamity; storm, flood, hurricane}* ex: nu-lj cunoshti chiametea; pãn tu chiameti; nã furtunã… s-u trubã amarea, si s-facã chiameti; nu lja cali tu-ahtari chiameti (furtunã); deadi nã ploai sh-nã chiameti; chiametea si s-facã; chiameti si fãtsea

chibapci (chi-bap-cí) sm – vedz tu ***chibapi***

chibapciu (chi-bap-cíŭ) sm chibapcii(?) (chi-bap-cíĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***chibapci***

chibapi/chibape (chi-bá-pi) sf chibãchi (chi-bắchĭ) – carni bãgatã pi sulã sh-friptã pri foc; suglimã, friptalj; cucureci, arumani, cucuruz, etc. *{ro: chebap, fripturã fãcutã pe sulã} {fr: rôti à la brochette} {en: meat barbecued on a spit}* ex: featsim un njel chibapi § ***chibapci*** (chi-bap-cí) sm chibapceadz (chi-bap-cĭadz) – atsel tsi fatsi sh-vindi chibapi *{ro: vânzãtor de chebap} {fr: vendeur de viande rôtie à la broche} {en: seller of meat barbecued on a spit}* ex: nã filipsim la un chibapci

chibar (chi-bárŭ) sm, sf, adg chibarã (chi-bá-rã), chibari (chi-bárĭ), chibari/chibare (chi-bá-ri) – (un om) tsi s-veadi dit purtarea-a lui cã easti multu aleptu (tinjisit, tighiusit, cu ihtibari, di mari vereauã, nãmuzi, etc.) *{ro: distins, nobil} {fr: noble, personne distinguée} {en: noble, distinguished person}* ex: armãnjlji suntu chibari (multu-aleptsã, tinjisits) § ***chibarcu*** (chi-bár-cu) adg chibarcã (chi-bár-cã), chibartsi (chi-bár-tsi), chibartsi/chibartse (chi-bár-tsi) – tsi easti multu aleptu (tinjisit, tighiusit, cu ihtibari, di mari vereauã, nãmuzi, etc.) *{ro: distins, nobil} {fr: noble, distingué} {en: noble, distinguished}* § ***chibãreatsã*** (chi-bã-reá-tsã) sf chibãrets (chi-bã-rétsĭ) – atsea tsi fatsi pri om si s-aspunã cã easti chibar; tuti-atseali lucri scumpi tsi lu-aspun omlu cã easti avut; luxu *{ro: lux} {fr: luxe} {en: luxury}*§ ***chibãreshti/chibãreshte*** (chi-bã-résh-ti) adv – multu aleptu (tinjisit, tighiusit, cu ihtibari, di mari vereauã, nãmuzi, etc.); cu videarea sh-purtarea di om chibar; ca di chibar *{ro: cu ţinutã distinsã, nobilã, luxoasã} {fr: d'une manière distinguée, luxueusement} {en: with distinguished or luxurious manners}* ex: sucãi chibãreshti (ca di chibari) mult ligati, di cadãnili-a lor lucrati§ ***chibari/chibare*** (chi-bá-ri) adv – (unã cu ***chibãreshti***) ex: armãnjlji suntu chibari (multu-aleptsã, tinjisits)

chibarcu (chi-bár-cu) adg – vedz tu ***chibar***

chibari/chibare (chi-bá-ri) adv – vedz tu ***chibar***

chibãreatsã (chi-bã-reá-tsã) sf – vedz tu ***chibar***

chibãreshti/chibãreshte (chi-bã-résh-ti) adv – vedz tu ***chibar***

chibrit (chi-brítŭ) sn chibriti/chibrite (chi-brí-ti) – cumãtici di lemnu (di vãrã 3-4 cm. lungã) cari ari la un capit unã umflãturã adratã di unã lugurii tsi lja foc cãndu s-freacã di tsiva; shpirtu, spirtu, chibritã *{ro: chibrit} {fr: allumette} {en: match}* § ***chibritã*** (chi-brí-tã) sf chibriti/chibrite (chi-brí-ti) – (unã cu ***chibrit***)

chibritã (chi-brí-tã) sf – vedz tu ***chibrit***

chibur (chi-búrŭ) sm, sf, adg chiburã (chi-bú-rã), chiburi (chi-búrĭ), chiburi/chibure (chi-bú-ri) – om tsi easti multu avut *{ro: cheabur, om foarte bogat} {fr: richard, une très riche personne} {en: very wealthy man}*

chic (chícŭ) vb I– vedz tu ***chicutã[1]***

chicari/chicare (chi-cá-ri) sf – vedz tu ***chicutã[1]***

chicat (chi-cátŭ) adg – vedz tu ***chicutã[1]***

chicazmo (chi-caz-mó) sm – vedz tu ***achicãsescu***

chicã[1] (chí-cã) sf – vedz tu ***chicutã[1]***

chicã[2] (chí-cã) sf chitsi/chitse (chí-tsi) – perlu lungu a muljerlor, ãmplitit ca unã i dauã coadi tsi spindzurã; cusitsã, coadã, pãltãnitsã, pultãnitsã, plitencã, cuseauã *{ro: cosiţã} {fr: tresse} {en: braid}* ex: am nã perci sh-chicã (cusitsã)

chicãsescu (chi-cã-sés-cu) (mi) vb – vedz tu ***achicãsescu***

chicãsiri/chicãsire (chi-cã-sí-ri) sf – vedz tu ***achicãsescu***

chicãsit (chi-cã-sítŭ) adg – vedz tu ***achicãsescu***

chicãturã (chí-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***chicutã[1]***

chicear (chi-cĭárŭ) sm – vedz tu ***checi***

chicerã (chí-ce-rã) sf chiceri/chicere (chí-ce-ri) – cãrciliulu di la unã casã (citii), un pom, etc. *{ro: vârf} {fr: sommet, faîte} {en: top (house, tree)}*

chi-chi-chi! (chi-chi-chí) inter – vedz tu ***cãcãredz[1]***

chichir-michir (chí-chir-mí-chir) sf invar – unã plantã cu lilici galbini tsi yini dit Amirichii, criscutã trã yimishili-a ljei (ca dauã i trei aluni ncljisi tu-unã coaji) tsi crescu ngrupati tu loc shi s-mãcã hearti, fripti i fapti untulemnu *{ro: alunã americanã} {fr: cacahouète} {en: peanut}*

chicior (chi-cĭórŭ) sn – vedz tu ***cicior***

chicirii/chicirie (chi-ci-rí-i) sf – vedz tu ***checi***

chiclã (chí-clã) sf chicli/chicle (chí-cli) – atsea tsi fatsi un giucãtor tsi s-anvãrteashti deavãrliga di el insush (multu-agonja sh-dip ca unã sfurlã), di-aradã pi mitca-a unui singur cicior (cãtivãrãoarã, pri gljatsã pi mitca di la dauãli cicioari); furlã *{ro: piruetã} {fr: pirouette} {en: pirouette}*

chicur (chí-curŭ) vb I – vedz tu ***chicutã[1]***

chicurari/chicurare (chi-cu-rá-ri) sf – adg – vedz tu ***chicutã[1]***

chicurat (chi-cu-rátŭ) adg – vedz tu ***chicutã[1]***

chicuredz (chi-cu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***chicutã[1]***

chicusescu[1] (chi-cu-sés-cu) vb IV chicusii (chi-cu-síĭ), chicuseam (chi-cu-seámŭ), chicusitã (chi-cu-sí-tã), chicusiri/chicusire (chi-cu-sí-ri) – lj-portu inati a unui cã-nj fatsi un lucru tsi nu mi-arãseashti (shi nu para voi s-lu mata ved i s-lji mata zburãscu); nj-u va un cã-lj fac un lucru tsi nu lu-arãseashti; cãchiusescu, ahuljisescu, huljisescu, cãrtescu, nj-chicã, hulusescu, nãirescu, nãrescu, nãrãescu *{ro: supãra} {fr: (se) fâcher, bouder} {en: be sulky, get sorry, make angry}* ex: chicusi, nu vru tra s-yinã § ***chicusit[1]*** (chi-cu-sítŭ) adg chicusitã (chi-cu-sí-tã), chicusits (chi-cu-sítsĭ), chicusiti/chicusite (chi-cu-sí-ti) – lj-am inati a unui (tr-atseali nivruti tsi nj-ari faptã); nj-ari inati (tr-atseali nivruti tsi lj-am faptã); ahuljisit, huljisit, cãchiusit, cãrtit, hulusit, nãirit, nãrit, nãrãit *{ro: supãrat} {fr: fâché, boudé} {en: sorry, sulky, made angry}* § ***chicusiri[1]/chicusire*** (chi-cu-sí-ri) sf chicusiri (chi-cu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lj-u va a altui tr-atseali nivruti tsi lj-ari faptã; ahuljisiri, huljisiri, cãchiusiri, cãrtiri, hulusiri, nãiriri, nãriri, nãrãiri *{ro: acţiunea de a supãra; supãrare} {fr: action de (se) fâcher} {en: action of getting sorry or making angry}*

chicusescu[2] (chi-cu-sés-cu) (mi) vb IV chicusii (chi-cu-síĭ), chicuseam (chi-cu-seámŭ), chicusitã (chi-cu-sí-tã), chicusiri/chicusire (chi-cu-sí-ri) – ncarcu un lucru cu chicutli tsi cad; dãmcusescu, chic, lichisescu, lãvãshescu, lãvushescu, lirusescu, putusescu, mãryescu, smãryescu, murdãripsescu *{ro: pãta} {fr: tacher} {en: stain, spot}* ex: s-mãryi, s-chicusi tru ugeac § ***chicusit[2]*** (chi-cu-sítŭ) adg chicusitã (chi-cu-sí-tã), chicusits (chi-cu-sítsĭ), chicusiti/chicusite (chi-cu-sí-ti) – tsi easti ncãrcat di cãdearea-a unãljei chicutã; dãmcusit, lichisit, lãvãshit, lãvushit, lirusit, putusit, mãryit, smãryit, murdãripsit *{ro: pãtat} {fr: taché} {en: stained}* § ***chicusiri[2]/chicusire*** (chi-cu-sí-ri) sf chicusiri (chi-cu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cad chicuti sh-un lucru sã ncarcã; dãmcusiri, lichisiri, lãvãshiri, lãvushiri, lirusiri, putusiri, mãryiri, smãryiri, murdãripsiri *{ro: acţiunea de a pãta; pãtare} {fr: action de (se) tacher} {en: action of staining}*

chicusiri[1]/chicusire (chi-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***chicusescu[1]***

chicusiri[2]/chicusire (chi-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***chicusescu[2]***

chicusit[1] (chi-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***chicusescu[1]***

chicusit[2] (chi-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***chicusescu[2]***

chicutari[1]/chicutare (chi-cu-tá-ri) sf – vedz tu ***chicutã[1]***

chicutari[2]/chicutare (chi-cu-tá-ri) sf – vedz tu ***chicutã[2]***

chicutat[1] (chi-cu-tátŭ) adg – vedz tu ***chicutã[1]***

chicutat[2] (chi-cu-tátŭ) adg – vedz tu ***chicutã[2]***

chicutã[1] (chí-cu-tã) sf chicuti/chicute (chí-cu-ti) – atsea parti (cumatã) ma njicã di apã (lichid) tsi poati s-cadã singurã; chicã, chicãturã, picã, langutã, loscut, staxeauã, proscut; (expr: 1: mi-adar chicutã = mi-adar muceali; 2: oarfãn ca chicuta = multu ftohi, oarfãn) *{ro: picătură}* *{fr: goutte}* *{en: drop}* ex: nã chicutã di sãndzi; dã-nj nã chicutã (chicã) di-apã; mi udai, mi-adrai chicutã (muceali); oarfãn ca chicuta (expr: agiumshu multu ftohi, oarfãn, "ca chicuta") § ***chicã***[1] (chí-cã) sf chicuti/chicute (chí-cu-ti) – (unã cu ***chicutã***[1]) ex: dã-nj truoarã nã chicã (chicutã) di apã; s-moarã sti nã chicã (chicutã) di apã; nã drãshcljauã pasa chicã (cati chicutã) § ***chicãturã*** (chí-cã-tú-rã) sf chicãturi (chí-cã-túrĭ) – (unã cu ***chicutã***[1]) § ***picã***[1] (pí-cã) sf fãrã pl – (unã cu ***chicutã***[1]) ex: lipsea cãti nã picã (chicutã, niheamã) di mãcari § ***chicutedz***[1] (chi-cu-tédzŭ) vb I chicutai (chi-cu-táĭ), chicutam (chi-cu-támŭ), chicutatã (chi-cu-tá-tã), chicutari/chicutare (chi-cu-tá-ri) – fac s-curã tsiva (ca apa), chicutã cu chicutã; nchicutedz, chicur, chicuredz, chic, cur *{ro: picura}* *{fr: couler goutte à goutte}* *{en: leak drop by drop}* § ***chicutat***[1] (chi-cu-tátŭ) adg chicutatã (chi-cu-tá-tã), chicutats (chi-cu-tátsĭ), chicutati/chicutate (chi-cu-tá-ti) – tsi (pristi cari) ari curatã chicutã cu chicutã; nchicutat, chicurat, chicat, curat *{ro: picurat}* *{fr: coulé goutte à goutte}* *{en: leaked drop by drop}* § ***chicutari***[1]***/chicutare*** (chi-cu-tá-ri) sf chicutãri (chi-cu-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu apa curã chicutã cu chicutã; nchicutari, chicurari, chicari, curari *{ro: acţiunea de a picura; picurare}* *{fr: action de couler goutte à goutte}* *{en: action of leaking drop by drop}* § ***chic*** (chícŭ) (mi) vb I chicai (chi-cáĭ), chicam (chi-cámŭ), chicatã (chi-cá-tã), chicari/chicare (chi-cá-ri) – 1: fac tsiva (ca apa) s-curã chicutã cu chicutã; chicur, chicutedz; 2: fac s-cadã unã chicutã shi lãvushescu un lucru (chicusescu, ncarcu, dãmcusescu, lichisescu, lirusescu, mãryescu, etc.); (fig: 1: nj-u chic = nj-u bag, nj-u hig, u ljau s-u portu, u-aruc deanumirea; expr: 2: lj-u chic = lj-u dau/vindu cu minciunj; 3: ãnj chicã = ãnj cadi greu la inimã, mi cãrteashti, ãnj pari arãu, mi nvirineadzã) *{ro: picura; păta; aşeza, pune; supăra}* *{fr: couler goutte à goutte, bruiner; (se) tacher; mettre, fourrer, poser, tromper; causer de la peine, affliger profondément}* *{en: leak drop by drop, drizzle; stain, spot; put; distress, grieve, get sorry}* ex: acãtsã s-chicã (s-curã chicutã cu chicutã); casa chicã (curã chicuti cãndu da ploai); ficiorlu chicã di mushuteatsã (expr: easti multu mushat); diparti asunã toaca, canda chicã (cadi ca chicuti) din tser; ti chicash (tsã cãdzu unã chicutã sh-ti lãvusish) pri cãmeashi; shi sh-li chicã (fig: bãgã) di gushi; ãlj chicã (fig: bãgã) apala di gushi; ficiorlu li chicã (fig: li arcã, li bãgã) di-anumirea; chicãm (fig: bãgãm) nã stearpã tu sulã; lj-chicã (fig: lj-bãgã) tuts nãuntru; cu mintea s-u chicã (cu mintea s-lu-arãdã shi s-lj-u vindã) a vãrnui furtia di bãlidz tri sirmã; ali Viroani ãlj chicã (expr: ãl cãrti, ãlj pãru arãu) ahãntu multu cã s-u-agudeai cu curshumea, sãndzi nu-lj chica § ***chicat*** (chi-cátŭ) adg chicatã (chi-cá-tã), chicats (chi-cátsĭ), chicati/chicate (chi-cá-ti) – 1: tsi ari curatã chicutã cu chicutã; pri cari au cãdzutã chicuti; 2: tsi s-ari dãmcusitã (chicusitã, ncãrcatã, lichisitã, lãvushitã, lirusitã, mãryitã, etc.) di chicuti murdari; (1: fig: bãgat, hiptu; dat (cu-arãdeari); cãrtit, pãrut arãu; 2: expr id: chicat dit steali = multu mushat, canda-i chicat dit steali!) *{ro: picurat, pătat, pus, aşezat, supărat}* *{fr: coulé goutte à goutte, bruiné; taché; affligé profondément}* *{en: leaked drop by drop, drizzled; stained, spoted; put; distressed, grieved}* ex: ca chicat din steali (expr: multu mushat); ma chicat dit steali (expr: cama mushat) nu vrea s-aflã; udãlu easti chicat (dãmcusit) § ***chicari/chicare*** (chi-cá-ri) sf chicãri (chi-cắrĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu apa curã chicutã cu chicutã; chicurari, chicutari; 2: atsea tsi s-fatsi cãndu cad chicuti shi ncarcã (dãmcuseashti, lichiseashti, lãvãshashti, lãvushashti, liruseashti, putuseashti, mãryeashti, smãryeashti, murdãripseashti) un lucru; (fig: bãgari, hidzeari; dari, vindeari, arãdeari; cãdeari greu la inimã; mãrãnari, cãrtiri) *{ro: acţiunea de a picura, de a păta, de a supăra; picurare, pătare; aşezare; supărare}* *{fr: action de couler goutte à goutte (de (se) tacher; de mettre, de tromper; d'affliger profondément}* *{en: action of leaking drop by drop (of staining; of putting; of grieving, of getting sorry)}* § ***pic***[2] (pícŭ) (mi) vb I picai (pi-cáĭ), picam (pi-cámŭ), picatã (pi-cá-tã), picari/picare (pi-cá-ri) – (unã cu ***chic***) ex: sula-a mea picã (chicã di grãsimi), a ta nu picã § ***picat***[2] (pi-cátŭ) adg picatã (pi-cá-tã), picats (pi-cátsĭ), picati/picate (pi-cá-ti) – (unã cu ***chicat***) § ***picari/picare*** (pi-cá-ri) sf picãri (pi-cắrĭ) – (unã cu ***chicari***) § ***pic***[3]***!*** (pícŭ!) inter – zbor tsi caftã s-aspunã cum s-avdi unã chicutã tsi cadi shi s-agudeashti di tsiva *{ro: interjection care caută să imite sunetul unei picături}* *{fr: interjection qui imite l-action de couler goutte à goutte}* *{en: interjection trying to imitate the sound made by falling drop}* ex: cadi ploaea, pic! pic! pic!§ ***chicuredz*** (chi-cu-rédzŭ) vb I chicurai (chi-cu-ráĭ), chicuram (chi-cu-rámŭ), chicuratã (chi-cu-rá-tã), chicurari/chicurare (chi-cu-rá-ri) – fac s-curã tsiva (ca apa), chicutã cu chicutã; chicur, cur, chicutedz *{ro: picura}* *{fr: couler goutte à goutte}* *{en: leak drop by drop}* § ***chicur*** (chí-curŭ) vb I chicurai (chi-cu-ráĭ), chicuram (chi-cu-rámŭ), chicuratã (chi-cu-rá-tã), chicurari/chicurare (chi-cu-rá-ri) – (unã cu ***chicuredz***) § ***chicurat*** (chi-cu-rátŭ) adg chicuratã (chi-cu-rá-tã), chicurats (chi-cu-rátsĭ), chicurati/chicurate (chi-cu-rá-ti) – tsi ari curatã chicutã cu chicutã; pri cari au cãdzutã chicuti; chicutat, curat *{ro: picurat}* *{fr: coulé goutte à goutte}* *{en: leaked drop by drop}* § ***chicurari/chicurare*** (chi-cu-rá-ri) sf chicurãri (chi-cu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu apa curã chicutã cu chicutã; chicari, chicutari, curari *{ro: picurare}* *{fr: coulé goutte à goutte}* *{en: leaked drop by drop}*

chicutã[2] (chí-cu-tã) sf chicuti/chicute (chí-cu-ti) – unã lãngoari di nevri cari agudeashti minãrli a truplui; atsea tsi ari un tsi-sh chiru putearea di minari a unei parti dit trup (di itia cã unã vinã dit miduã s-ari astupatã, unã parti i ãntreagã, cu un cljag di sãndzi); chicutari, nchicutari, apuplixii, picã, hali, halã, dãmblã, dãmlai, dumlai *{ro: apoplexie, epilepsie}* *{fr: apoplexie, paralysie, épilepsie}* *{en: apoplexy, stroke, epilepsy}* ex: di iu ti-aflã laea chicutã (dãmblãlu)?; ãlj cãdzu chicutã (apuplixii) mari; si-lj cadã chicutã (dãmlai) greauã; chicuta (dãmblãlu) s-ti-agudeascã!; chicuta (dãmblãlu) pi loc s-ti-aseascã; lu-acsi chicuta (apuplixia) sh-muri; chicutã! (expr: s-lu lja draclu!) nãs la mini s-mindueashti? § ***picã***[2] (pí-cã) sf fãrã pl – (unã cu ***chicutã***[2]) ex: a lor nu lã cadi picã (apuplixii, dãmblã); dauãli s-n-agudeascã pica (dãmblãlu) § ***nchicutedz*** (nchi-cu-tédzŭ) vb I nchicutai (nchi-cu-táĭ), nchicutam (nchi-cu-támŭ), nchicutatã (nchi-cu-tá-tã), nchicutari/nchicutare (nchi-cu-tá-ri) – agudescu cu dãmblãlu; chicutedz, dãmlusescu *{ro: damblagi, paraliza, avea apoplexie}* *{fr: frapper ou être frappé d'apoplexie, paralysie}* *{en: be hit by stroke, apoplexy}* ex: chicuta-nj ti nchicutã (ti-agudi dãmblãlu); chicuta lai s-ti nchicuteadzã (s-ti-agudeascã chicuta, dãmblãlu lai) § ***nchicutat*** (nchi-cu-tátŭ) adg nchicutatã (nchi-cu-tá-tã), nchicutats (nchi-cu-tátsĭ), nchicutati/nchicutate (nchi-cu-tá-ti) – agudit di dãmblã; chicutat, dãmlusit *{ro: damblagit, paralizat, lovit de apoplexie}* *{fr: frappé d'apoplexie, paralysé}* *{en: stricken by apoplexy}* § ***nchicutari/nchicutare*** (nchi-cu-tá-ri) sf nchicutãri (nchi-cu-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un easti agudit di dãmblã; chicutari, dãmlusiri *{ro: acţiunea de a se damblagi, de a paraliza; damblagire}* *{fr: action de frapper ou être frappé d'apoplexie}* *{en: action of being stricken by apoplexy}* § ***chicutedz***[2] (chi-cu-tédzŭ) vb I chicutai (chi-cu-táĭ), chicutam (chi-cu-támŭ), chicutatã (chi-cu-tá-tã), chicutari/chicutare (chi-cu-tá-ri) – (unã cu ***nchicutedz***) § ***chicutat***[2] (chi-cu-tátŭ) adg chicutatã (chi-cu-tá-tã), chicutats (chi-cu-tátsĭ), chicutati/chicutate (chi-cu-tá-ti) – (unã cu ***nchicutat***) ex: cari easti atsea chicutatã (aguditã di dãmblã) tsi li scoati aestşi? § ***chicutari***[2]***/chicutare*** (chi-cu-tá-ri) sf chicutãri (chi-cu-tắrĭ) – (unã cu ***nchicutari***)

chicutã[3] (chí-cu-tã) sf chicuti/chicute (chí-cu-ti) – discãrcarea ilectricã (cu vrondu asurdzitor shi lunjinã scãntiljitoari) tsi s-fatsi cãndu s-agudescu doi niori (tsi cadi dit tser pri loc sh-poati s-lu-agudeascã shi s-lu vatãmã omlu); sfulgu, astrãpii, strãpii, ghirits, gãrits, gãrnish, rufeauã, arufei, rufe, rufei, arofchi, rofchi, vol *{ro: fulger}* *{fr: éclair, foudre}* *{en: lightning}* ex: s-nu-amin chicuta (astrãpia) stri tini

chicutã[4] (chí-cu-tã) sf chicuti/chicute (chí-cu-ti) – soi di sulinã cu partea di nsus dishcljisã, adãvgatã la mardzinea di citii tra s-adunã apa di ploai (shi s-u facã s-curã prit altã sulinã nghios pri loc, tra s-nu u-alasã s-curgã pri stizmã); astreahã, streahã, strahã, hutuli, sãceachi, pueatã *{ro: streaşină} {fr: avant-toit} {en: eaves}* ex: nu lu-aflarã acasã sum chicuti (astreahã); gljatsili crustal aspindzurati tu chicuti (streahã); ai trandafilu tu chicuti (sum astreahã)

chicutedz[1] (chí-cu-tedzŭ) sf – vedz tu ***chicutã***[1]

chicutedz[2] (chí-cu-tedzŭ) sf – vedz tu ***chicutã***[2]

chideri/chidere (chi-dé-ri) sf – vedz tu ***ghideri***

chidicari/chidicare (chi-di-cá-ri) sf – vedz tu ***cheadicã***

chidicat (chi-di-cátŭ) adg – vedz tu ***cheadicã***

chidinush (chi-di-núshĭŭ) sm chidinush (chi-di-núshĭ) – earbã tsi si ngãrlimã di lucri (alti erghi, leamni, etc.) ta s-poatã s-creascã cãtrã nsus *{ro: iarbă căţărătoare} {fr: espèce d'herbe grimpante} {en: species of creeper grass}*

chifaleti/chifalete (chi-fa-lé-ti) sf – vedz tu ***chifili***

chifalu-hoarã (chi-fa-lu-hoá-rã) sf chifalu-hori (chi-fa-lu-hórĭ) – hoarã tsi ari ndreptul si s-chivirniseascã singurã; hoarã tu a curi lucri chivernisea-a statlui nu-ari ndreptul si s-ameasticã *{ro: sat independent, autonom} {fr: village indépendent, autonome} {en: independent, autonomous village}* ex: chifalu-hori s-hits, di vrets

chifãlãreauã (chi-fã-lã-reá-ŭã) sf – vedz tu ***cheali***[1]

chifãlucã (chi-fã-lú-cã) sf – vedz tu ***chiulafi***

chifil (chi-fílŭ) sm – vedz tu ***chifili***

chifili/***chifile*** (chi-fí-li) sf, adv fãrã pl – lucru (casã, paradz, etc.) tsi easti bãgat di-unã parti (ca amaneti) tra s-asiguripseascã unã borgi, cã cariva va sh-pãlteascã borgea tsi featsi (cã ma s-nu sh-u pãlteascã, lucrul bãgat chifili va s-hibã loat tu loclu-a borgiljei); atsea tsi-l fatsi pri cariva tra s-hibã sigur; sigurlichi, chifaleti, chifilimei, siguripsiri, asfãlisiri *{ro: cauţiune, garanţie} {fr: caution, garantie} {en: security, guarantee, warranty}* ex: ded chifili casa; chifili intru mini; tsi chifili-nj dai?; mini escu chifili; el intrã chifili § ***chifaleti/chifalete*** (chi-fa-lé-ti) sf chifalets (chi-fa-létsĭ) – (unã cu ***chifili***) § ***chifilimei/chifilimee*** (chi-fi-li-mé-i) sf chifilimei (chi-fi-li-méĭ) (unã cu ***chifili***) § ***chifilj*** (chi-fíljĭŭ) sm chifilj (chi-fíljĭ) – atsel cari asiguripseashti cu avearea-a lui, cã unã borgi va s-hibã pãltitã cându lipseashti; chifil, chifiljot *{ro: girant} {fr: garant, endosseur} {en: guarantor, endorser}* ex: ai paradz tr-arcari?, fã-ti chifilj; mi feci chifilj ti tini § ***chifil*** (chi-fílŭ) sm chifilj (chi-fíljĭ) – (unã cu ***chifilj***) ex: chifilu tsi-ts dau easti om cu dari di mãnã § ***chifiljot*** (chi-fi-ljĭótŭ) sm chifiljots (chi-fi-ljĭótsĭ) – (unã cu ***chifilj***) ex: paradz, cu chifiljots dats

chifilimei/chifilimee (chi-fi-li-mé-i) sf – vedz tu ***chifili***

chifilj (chi-fíljĭŭ) sm – vedz tu ***chifili***

chifiljot (chi-fi-ljĭótŭ) sm – vedz tu ***chifili***

chifte (chif-té) sm chiftedz chif-tédzĭ) – carni mãtsinatã sh-adratã ca unã soi di topã njicã, tsi easti tigãnsitã di-aradã tu grãsimi (i friptã pri jar); chioftã *{ro: chiftea} {fr: boulette de viande hachée} {en: meat ball}* ex: avea chiftedz tigãnsits pi measã § ***chioftã*** (chĭóf-tã) sf chiofti/chiofte (chĭóf-ti) – (unã cu ***chifte***) ex: avea chiofti pi misali; cãdzu ca nã chioftã

chihãe (chi-hã-ĭé) sm chihãeadz (chi-hã-ĭádzĭ) – 1: om multu avut cu njilj di oi, cãpri, calj, etc.; cap di fãlcari, ma multi fumelj tsi sta shi s-mutã cu el tu muntsã sh-tu cãmpu; celnic, cilnicã, scutel; 2: om tsi ari (tsi-lj s-ari datã) putearea sã zburascã shi s-facã lucri tu loclu a unui altu om *{ro: mare proprietar în turme de oi; căpetenie de mai multe familii (fălcari)} {fr: grand propriétaire de mouton; chef de tribu ou de plusieurs familles ("fãlcari")} {en: large owner of sheep; tribal head of several families ("fãlcari")}* ex: easti chihãelu a pãshelui (atsel a curi lj-ari datã deadi putearea pãshelu) § ***chihãoanji/chihãoanje*** (chi-hã-oá-nji) sf chihãoanji/chihãoanje (chi-hã-oá-nji) – muljari di chihãe *{ro: nevastă de chihăe} {fr: femme de "chihãe"} {en: "chihãe"'s wife}* § ***parachihãe*** (pá-ra-chi-hã-ĭé) sm parachihãeadz (pá-ra-chi-hã-ĭádzĭ) – caplu-a picurarlor di la unã stani *{ro: căpetenia ciobanilor de la o stână} {fr: berger en chef} {en: head of shepherds}*

chihãoanji/chihãoanje (chi-hã-oá-nji) sf – vedz tu ***chihãe***

chihlibari/chihlibare (chih-li-bá-ri) sf chihlibãri (chih-li-bắrĭ) – arucinã veaclji di njilj di anj, armasã shi nvãrtushatã di chiro, mushatã tu videari, di-unã hromã tsi da di-aradã ca pri galbin, dit cari s-fac lucri ca giuvairi (cumbuloyi, etc.) *{ro: chihlimbar} {fr: ambre jaune} {en: amber}* ex: aushlu avea cumbuloyi di chihlibari; lj-featsi pishcheshi nã tsigaretã di chihlibari § ***chihribari/chihribare*** (chi-hri-bá-ri) sf chihribãri (chi-hri-bắrĭ) – (unã cu ***chihlibari***)

chihribari/chihribare (chi-hri-bá-ri) sf – vedz tu ***chihlibari***

chihtrã (chíh-trã) adg invar – tsi aspuni cã numirlu di lucri easti mari; tsi suntu bolcã; tsi s-aflã dipistaneu; tsi easti di primansus; multu, baea, malã di *{ro: mult, abundenţă de} {fr: beaucoup de, abondance de} {en: much, plenty of, very}* ex: chihtrã (multsã, mal di) peri ari

chilar (chi-lárŭ) sn – vedz tu ***tsilar***

chilargi (chi-lar-gí) sm – vedz tu ***tsilar***

chileafã (chi-leá-fã) sf – vedz tu ***chiulafi***

chileafi/chileafe (chi-leá-fi) sf – vedz tu ***chiulafi***

chilefã (chi-lé-fã) sf – vedz tu ***chiulafi***

chilesh (chi-léshĭŭ) adg chileshi/chileshe (chi-lé-shi), chilesh (chi-léshĭ), chileshi/chileshe (chi-lé-shi) – tsi easti fãrã peri ãn cap (cã-lj cãdzurã tuts); chelesh, chel, chiros, calvu, shuplid, shupliv; (fig: chilesh = palju-om, om arãu, tsi nu easti bun ti tsiva) *{ro: chel} {fr: chauve} {en: bald}* ex: sh-tini, chilesh (fig: palju-om), dishcljisesh gura? § ***chel*** (chélŭ) adg chelã (ché-lã), chelj (chéljĭ), cheli/chele (ché-li) – (unã cu ***chilesh***) § ***chelesh*** (che-léshĭŭ) adg cheleshi/cheleshe (che-lé-shi), chelesh (che-léshĭ), cheleshi/cheleshe (che-lé-shi) – (unã cu ***chilesh***) ex: ãlj striga: chelesh! chelesh!

chilicã (chi-lí-cã) sf – vedz tu ***cheali***[1]

chilii/chilie (chi-lí-i) sf chilii (chi-líĭ) – udã njic shi strãmtu dit mãnãstiri iu sh-trec bana cãlugãrlji sh-cãlugrealili; udã njic shi strãmtu dit filichii iu s-tsãn di-aradã oaminjlji giudicats shi ncljish trã lãetsli tsi-au faptã; tsilii, tselii *{ro: chilie, celulă} {fr: cellule} {en: cell}* ex: si sh-adarã sh-dauã chilii; la bisearicã n chilii; tu chilii sh-apreasirã cãndilili; cãlgãritsili bãneadzã pit chilii § ***tsilii/tsilie*** (tsi-lí-i) sf tsilii (tsi-líĭ) – (unã cu ***chilii***) § ***tselii/tselie*** (tse-lí-i) sf tselii (tse-líĭ) – (unã cu ***chilii***)

chilim (chi-límŭ) sn – vedz tu ***chilimi***

chilimi/chilime (chi-lí-mi) sf chilinj (chi-línjĭ) – tsãsãturã groasã, di-aradã di lãnã, tsi s-ashtearni mpadi trã mushuteatsã sh-tra s-nu calcã omlu pi scãndura goalã *{ro: chilim, covor} {fr: tapis ras} {en: rug, carpet}* ex: chilinj di Misirii; mash chilinj mushati-ashtearni; scãri ashtirnuti cu chilinj § ***chilim*** (chi-límŭ) sn chilimuri (chi-lí-murĭ) – (unã cu ***chilimi***) ex: tses un chilim cãt oda § ***chilumi/chilume*** (chi-lú-mi) sf chilunj (chi-lúnjĭ) – (unã cu ***chilimi***) ex: chilunj cu numa

chilindescu (chi-lin-dés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***chelindu***

chilindiri/chilindire (chi-lin-dí-ri) sf – vedz tu ***chelindu***

chilindit (chi-lin-dítŭ) adg – vedz tu ***chelindu***

chilipirgi (chi-li-pir-gí) sm – vedz tu ***chilipuri***

chiliposhi/chiliposhe sf – vedz tu ***chiulafi***

chilipurgi (chi-li-pur-gí) sm – vedz tu ***chilipuri***

chilipuri/chilipure (chi-li-pú-ri) sf chilipuri (chi-li-púrĭ) – pãrmãtii multu ma eftinã dicãt tinjia-a ljei di-aradã (multi ori xi-faptã di pãrmãteftu tra s-ascapã di nãsã) *{ro: chilipir} {fr: aubaine} {en: bargain}* ex: aflai nã chilipuri § ***chilipurgi*** (chi-li-pur-gí) sm chilipurgeadz (chi-li-pur-gĭádzĭ) – om tsi-alagã mash dupã chilipuri; chilipirgi, hãpsãngi *{ro: chilipirgiu} {fr: homme qui cherche des aubaines} {en: man seeking bargains}* § ***chilipirgi*** (chi-li-pir-gí) sm chilipirgeadz (chi-li-pir-gĭádzĭ) – (unã cu ***chilipurgi***)

chilits (chi-lítsŭ) sn– vedz tu ***cheali***[1]

chilitsã (chi-lí-tsã) sf– vedz tu ***cheali***[1]

chilo (chi-ló) sm chiladz (chi-ládzĭ) shi sn chili/chile (chí-li) – 1: prishcurtari a zborlui "chilogram", unã misurã di greatsã, niheamã ma njicã di-un ucã; chilogram; 2: litru, unã misurã trã muliciunj (un litru di apã yixeashti cãt un chilogram); 3: vas (sac) mari cu cari s-misurã yiptul, tu cari ncap vãrã 45 di ucadz (aproapea 60 di litri, icã vãrã doi usmats, tãgãri, cuveli,

stamboli, etc.) tsi fac giumitatea-a furtiiljei tsi si ncarcã pi-un cal *{ro: chilogram; litru; două baniţe}* *{fr: kilogramme; litre; boisseau (mesure de capacité contenant jusqu'à 60 litres)}* *{en: kilogram; liter; large container (of about 2 bushels) for measuring grains}* ex: un chilo (vãrã dauã tãgãri) di yiptu; adush trei chili di yiptu § ***chilogram*** (chi-ló-gramŭ) sn chilogrami/chilograme (chi-ló-graimi) – misurã di greatsã (1000 grami) niheamã ma njicã di un ucã; chilodram, chilo *{ro: chilogram}* *{fr: kilogramme}* *{en: kilogram}* § ***chilodram*** (chi-ló-dhramŭ) sm chilodranj (chi-ló-dranjĭ) – (unã cu ***chilogram***) § ***chilometru*** (chi-ló-me-tru) sm shi sn chilometri (chi-ló-me-tri) – misurã di diastimã (dipãrtari) di 1000 di metri *{ro: chilometru}* *{fr: kilomètre}* *{en: kilometer}*

chilodram (chi-ló-dhramŭ) sm – vedz tu ***chilo***

chilogram (chi-ló-gramŭ) sn – vedz tu ***chilo***

chilometru (chi-ló-me-tru) sm shi sn – vedz tu ***chilo***

chilou (chi-lóŭ) sm chiladz (chi-ládzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***chilo***

chilumi/chilume (chi-lú-mi) sf – vedz tu ***chilimi***

chilunghi[1]***/chilunghe*** (chi-lún-ghi) sf chilunghi (chi-lún-ghi) – chelindru lungu shi gol nãuntru faptu di tiniche (tuci, chirmidã, etc.) prit cari poati s-treacã fumlu di la ugeac (vimtu, apã din casã sh-di la fãntãnã, petrol, etc.); chiungu, chiuncu, chiunghi, sulinã, sulinar, piscalã *{ro: burlan, ţeavă}* *{fr: tuyau (de tuile), tube, conduit}* *{en: pipe, duct}* ex: fumlu easi prit chilunghi § ***chiungu*** (chĭún-gu) sn chiunguri (chĭún-gurĭ) – 1: unã soi di cali adratã di cheatrã (lemnu, mital, chirmidã, etc.) maxus trã curdzeari apã pri nãsã dit un loc iu s-aflã apã multã tu altu loc iu nu s-aflã dip (trã beari, trã udari loclu, etc.); chiuncu, chiunghi; 2: chilunghi, sulinar, sulinã, piscalã *{ro: apeduct; ţeavă}* *{fr: aqueduc; tuyau, tube, conduit}* *{en: aqueduct; pipe, duct}* § ***chiunghi/chiunghe*** (chĭún-ghi) sf chiunghi (chĭún-ghi) – (unã cu ***chiungu***) § ***chiuncu*** (chĭún-cu) sn chiuncuri (chĭún-curĭ) – (unã cu ***chiungu***)

chilunghi[2]***/chilunghe*** (chi-lún-ghi) sf chilunghi (chi-lún-ghi) – oslu ma lungu sh-ma cãtã nãuntru (di dauãli oasi) di sum dzinuclju (piningã pulpã) pãnã la partea di nghios a ciciorlui; aridã, cãlami, fler, fljer, fluir; (expr: va-lj frãngu chilunghea = va-l bat) *{ro: tibia, fluerul piciorului}* *{fr: tibia}* *{en: tibia, shin-bone}* ex: va-ts frãngu chilunghea (expr: va ti frãngu di bãteari); vrea-lj frãngã chilunghea (expr: va-l frãngã di bãtearea multã tsi va-lj da)

chiluvetã (chi-lu-vé-tã) sf chiluveti/chiluvete (chi-lu-vé-ti) – stulii di cap *{ro: podoabă de cap}* *{fr: attifet}* *{en: head ornament}*

chimane (chi-ma-né) sf – vedz tu ***chimanei***

chimanei (chi-ma-né-i) sf chimanei (chi-ma-néĭ) – hãlati muzicalã tsi ari patru teljuri teasi pri unã soi di cutii tsi-asunã cãndu un i ma multi teljuri treamburã di-agudirea tsi lã si fatsi (cu dzeadzitli i cu perlji tesh pri unã soi di limnush lungu shi suptsãri); chimane, avyiulii, avyilii, zãngãnã, zancacrutã; (expr id: s-frãngu chimaneili = ghiftsãlj bat chimaneili cu multu foc sh-fãrã-astãmãtsiri) *{ro: vioară}* *{fr: violon}* *{en: violin}* ex: chimaneili (avyiuliili) s-frãndzea (expr: bãtea cu foc sh-fãrã astãmãtsiri); chimaneili (fig: ghiftsãlj tsi bãtea chimaneili) nu pupsea; s-nu ljai drac cu chimanei § ***chimane*** (chi-ma-né) sf chimanedz (chi-ma-nédzĭ) – (unã cu ***chimanei***) § ***chimanigi*** (chi-ma-ni-gí) sm chimanigeadz (chi-ma-ni-gĭádzĭ) – omlu (ghiftul) tsi bati chimaneea; avyiulgi, cealgagi, sasegi, zãngãnar, ghiftu (ghiftu avyiulgi) *{ro: lăutar}* *{fr: ménétrier}* *{en: fiddler}*

chimanigi (chi-ma-ni-gí) sm – vedz tu ***chimanei***

chimari/chimare (chi-má-ri) sf chimãri (chi-mắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cljimari***

chimat (chi-mátŭ) adg chimatã (chi-má-tã), chimats (chi-mátsĭ), chimati/chimate (chi-má-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cljimat***

chimã (chí-mã) sf chimati/chimate (chí-ma-ti) – apã tsi s-minã, aradã dupã aradã, ninti-nãpoi, pi fatsa-a amariljei (a laclui, a arãului, etc.) cãndu bati vimtul, cãndu lji s-arucã unã cheatrã, etc.; dalgã, tãlazi, talazã, undã *{ro: val, undă}* *{fr: vague, flot}* *{en: wave}* ex: mutream amarea cum si scula chimatili; s-minã corlu trãsh ca chimã

chimeri/chimere (chi-mé-ri) sf chimeri (chi-mérĭ) – soi di brãn largu (curauã), di cheali i di lãnã, cu njits gechi, iu omlu poati si sh-tsãnã paradzlji *{ro: chimir}* *{fr: large ceinture de cuir avec pochettes pour y garder de l'argent}* *{en: wide leather belt with little pockets in which one can keep money}*

chimi/chime (chí-mi) sf pl(?) – inati ascumtã tsi omlu nu sh-u para spuni *{ro: necaz}* *{fr: dépit dissimulé}* *{en: hidden trouble}*

chimin (chí-minŭ) sn chimini/chimine (chí-mi-ni) – earbã tsi ari frundzi tsi sh-u-aduc cu peanili, lilici njits albi-viniti shi simintsi multi njits tsi s-bagã tu mãcãri sh-biuturi cã da unã nustimadã ahoryea *{ro: chimen}* *{fr: cumin, carvi}* *{en: caraway}*

chiminit (chi-mi-nítŭ) sm chiminits (chi-mi-nítsĭ) – soi di cupaci tsi creashti tu pãduri sh-tu cãmpu; cealãc, tser, dushcu, cupaci, blãduh, arburi, arbur *{ro: specie de stejar}* *{fr: espèce de chêne champêtre}* *{en: species of oak tree}*

chimitir (chi-mi-tírŭ) sn chimitiruri (chi-mi-tí-rurĭ) – loclu iu si ngroapã mortsãlj; chimitiryiu, chimitiriu, mirmintsã, murmintsã, grupishti, grochi *{ro: cimitir}* *{fr: cimetiére; ossuaire}* *{en: cemetery, graveyard}* ex: lu-aduc la grochi, la chimitir § ***chimitiryiu*** (chi-mi-tír-yĭu shi chi-mi-tíryĭŭ) sn chimitiryiuri (chi-mi-tír-yĭurĭ) – (unã cu ***chimitir***) ex: mi dush la chimitiryiu § ***chimitiriu*** (chi-mi-tí-riŭ) sn chimitiriuri (chi-mi-tí-rĭurĭ) – (unã cu ***chimitir***)

chimitiriu (chi-mi-tí-riŭ) sn – vedz tu ***chimitir***

chimitiryiu (chi-mi-tír-yĭu shi chi-mi-tíryĭŭ) sn – vedz tu ***chimitir***

chimpaze (chim-pa-zé) sm chimpazadz (chim-pa-zádzĭ) – om tsi nu easti bun trã tsiva; vagabondu, ciuhljan, dãrmalã, etc. *{ro: om de nimic}* *{fr: vaurien}* *{en: good for nothing, worthless and dishonest man}*

chimval (chim-válŭ) sn chimvali/chimvale (chim-vá-li) – hãlati muzicalã ca unã cutii tsi s-ashtearni pi dzinucljilj a bãtãtorlui (a ghiftului), cari ari ndauã teljuri teasi tsi fac muzicã, cãndu suntu aguditi cu dauã ciocuri njits *{ro: ţimbal}* *{fr: cymbale}* *{en: cymbal}*

chin (chínŭ) sm chinj (chínjĭ) – arburi di pãduri i mushuteatsã, tsi creashti multu analtu (poati s-agiungã la 40 di metri sh-ma multu), cu frãndzili tsi nchisescu dauã, trei i tsintsi deadun dit idyiul loc, multu suptsãri, lundzi, tsi ntsapã ca atsili, sh-cari nu cad earna, shi simintsili tsi crescu ncljisi tu cuculici *{ro: pin}* *{fr: pin}* *{en: pine}* ex: chinjlji suntu-analtsã shi ndreptsã; chinj ncãrcats di cuculici; prit pãdurli lãi di chin; vãzescu chinjlji di tsã si mutã perlu di fricã § ***chinshor*** (chin-shĭórŭ) sm chinshori (chin-shĭórĭ) – chin njic *{ro: pin mic}* *{fr: petit pin}* *{en: small pine}* ex: la umbrãtsli di chinshori § ***chinet*** (chi-nétŭ) sn chineturi (chi-né-turĭ) – pãduri di chinj, multimi di chinj *{ro: pinet, pădure de pini}* *{fr: pinède, forêt de pins}* *{en: pine forest}* ex: cãnili ishi pri dzeanã, tu chinet; easi luna dit chinet; vãzeashti chinetlu di cu noapti; tãljai arburi dit chinet

chinarã (chi-ná-rã) sf chinãri (chi-nắrĭ) – plantã tsi sh-u-adutsi cu earba, cu truplu suptsãri shi ndreptu, cu frãndzãli ca verdzã-albi sh-lãludzli aroshi-viniti nviliti cu-unã ca soi di ljushpi cãrnoasi tsi s-mãcã; anghinarã *{ro: anghinară}* *{fr: artichaut}* *{en: artichoke}* ex: un ficior di pi cãmarã, cu cãmeasha di chinarã (anghinarã)

chinari/chinare (chi-ná-ri) sf chinãri (chi-nãrĭ) – mardzinea adratã (cusutã, buisitã, etc.) deavãrliga di-un lucru; mardzinea di lemnu i metal tsi s-bagã namisa di firidã i ushi shi stizmã; mardzinea di lemnu tsi s-aflã deavãrliga di un cadru tra si sta spindzurat pri stizmã; mardzini, cadru, margurã, pirvazi, pirvazã, curnidã, curnizã, curnitsã, circive, ciurciuve *{ro: margine, cadru, pervaz}* *{fr: bord, cadre, chassis, chambranle}* *{en: border, frame, window-frame}* ex: cusea cu chinari; chinãri di amalamã; fatsi pãndzã cu chinãri di mitasi

chinã[1] (chí-nã) sf chini/chine (chí-ni) – un arburi dit locurli caldi dit Amirichia di Not dit coaja-a cui si scoati unã pulbiri

albã multu amarã (sulfatlu) tsi easti bunã ca yitrii; unã biuturã tsi s-fatsi cu-aestã pulbiri *{ro: chinchină, chină}* *{fr: quinquina}* *{en: cinchona, quinquina}*

chinã[2] (chi–nã) sm chinadz (chi-nádzĭ) – stranj di bumbac i di lãnã tsi s-poartã sum cãmeashi i ca cãmeashi *{ro: tricou}* *{fr: tricot}* *{en: (knitted) jersey}*

chindhimã (chín-dhi-mã) sf chindhimati/chindhimate (chin-dhí-ma-ti) – unã cu ***chindimã***

chindhin (chín-dhinŭ) sn chindhini/chindhine (chín-dhi-ni) – unã cu ***chindin***

chindicos (chin-di-cósŭ) adg – vedz tu ***chendic***

chindii (chin-dí-i) sf chindii (chin-díĭ) – oara (cãtrã sãhatea 3-4) tsi mparti tu dauã giumitãts aproapea isea, chirolu di dupã prãndzu sh-pãnã cãndu nchiseashti tra si ntunicã; mirindi *{ro: chindie}* *{fr: heure qui sépare en deux parties égales l'après-midi de la journée}* *{en: point that separates in two equal parts the afternoon time}*

chindimã (chín-di-mã) sf – vedz tu ***chindisescu***

chindin (chín-dhinŭ) sn chindini/chindine (chín-dhi-ni) – catastasi cari poati s-lj-aducã arãu a unui om (s-lj-aducã gaileadz, s-lu nvirineadzã, s-lu facã s-patã tsiva, s-lj-aducã nã mari taxirati, s-lji fuvirseascã sãnãtatea sh-bana, etc.); piriclju, piricul; (expr: hiu pi chindin = va pat tsiva tsi nu mi-arãseashti, tsi va nj-aducã arãu, mi pashti un piriclju) *{ro: pericol, primejdie}* *{fr: pericle, danger}* *{en: danger}* ex: un di-a lor easti pi chindin (l-pashti un piriclju) § ***chindinipsescu*** (chin-di-nip-sés-cu) vb IV chindinipsii (chin-di-nip-síĭ), chindinipseam (chin-di-nip-seámŭ), chindinipsitã (chin-di-nip-sí-tã), chindinipsiri/chindinipsire (chin-di-nip-sí-ri) – am putearea shi voi s-lji facã bana lai; pãrãstisescu un chindin trã cariva; unã catastasi poati s-lj-aducã znjii a unui *{ro: periclitat, primejduit}* *{fr: périclité, présenter un danger; torturer}* *{en: jeopardize, present a danger, be in danger}* § ***chindinipsit*** (chin-di-nip-sítŭ) adg chindinipsitã (chin-di-nip-sí-tã), chindinipsits (chin-di-nip-sítsĭ), chindinipsiti/chindinipsite (chin-di-nip-sí-ti) – tsi easti pi chindin s-patã tsiva *{ro: periclita}* *{fr: péricliter, torturer}* *{en: jeopardize, be in danger}* § ***chindinipsiri/chindinipsire*** (chin-di-nip-sí-ri) sf chindinipsiri (chin-di-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un om (unã catastasi) pãrãstiseashti un chindin trã cariva *{ro: acţiunea de a periclita}* *{fr: action de péricliter, torturer}* *{en: jeopardize, be in danger}*

chindinar (chin-di-nárŭ) sn chindinari/chindinare (chin-di-ná-ri) – aradã di lucri tsi s-aflã (i suntu bãgati si sta) un dupã (ningã) alantu; bair, baiur, aradã, ardãrichi, ordu, udopsu, sãrã, sireauã *{ro: şir}* *{fr: file, rangée, enfilade}* *{en: file, row, line, series}* ex: un lungu chindinar (bair) di calj ncãrcats; iu suntu cãrvãnjli di-unãoarã si mbairã lung chindinar?

chindinã (chin-dí-nã) sf – vedz tu ***chindisescu***

chindinipsescu (chin-di-nip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***chindin***

chindinipsiri/chindinipsire (chin-di-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***chindin***

chindinipsit (chin-di-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***chindin***

chindisãturã (chin-di-sã-tú-rã) sf – vedz tu ***chindisescu***

chindisescu (chin-di-sés-cu) vb IV chindisii (chin-di-síĭ), chindiseam (chin-di-seámŭ), chindisitã (chin-di-sí-tã), chindisiri/chindisire (chin-di-sí-ri) – 1: stulsescu unã pãndzã (distimeli, arochi, cãmeashi, etc.) cu cusuturi fapti cu aclu shi hiri (di tuti bueili) cari-aspun lucri tsi arãsescu ocljilj (lilici, frãndzã, yimishi, pulj, etc.); vizuescu; 2: mushitsãscu un lucru cu buisirea-a lui; cundiljedz, ncãrdzelj, stulsescu, mushutsãscu; (fig: chindisescu = amintu (pãradz); anchirdãsescu, ãnchirdãsescu, nchirdãsescu, chirdãsescu) *{ro: broda; vopsi}* *{fr: broder; peindre}* *{en: embroider; paint}* ex: chindisii unã mãndilã; chindisirã (buisirã) vatra; avea casa chindisitã (zugrãfsitã); chindisea (ncãrdzilja) mushat pãrpodzli; nj-chindisirã (fig: nj-amintarã, nji nchirdãsirã) tuts pãradzlji § ***chindisit*** (chin-di-sítŭ) adg chindisitã (chin-di-sí-tã), chindisits (chin-di-sítsĭ), chindisiti/chindisite (chin-di-sí-ti) – tsi easti stulsit cu cusãturi di ac i buei di lucri tsi arãsescu ocljilj; vizuit, cundiljat, ncãrdziljat, stulsit, mushutsãt *{ro: brodat, vopsit}* *{fr: brodé, peint; bigarré, panaché}* *{en: embroidered, painted}* ex: voi oclji chindisits (buisits, cundiljats, scriats) § ***chindisiri/chindisire*** (chin-di-sí-ri) sf chindisiri (chin-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-chindiseashti; vizuiri, cundiljari, ncãrdziljari, stulsiri, mushutsãri *{ro: acţiunea de a broda, de a vopsi}* *{fr: action de broder, de peindre}* *{en: action of embroidering, of painting}* § ***nchindisescu*** (nchin-di-sés-cu) vb IV nchindisii (nchin-di-síĭ), nchindiseam (nchin-di-seámŭ), nchindisitã (nchin-di-sí-tã), nchindisiri/nchindisire (nchin-di-sí-ri) – (unã cu ***chindisescu***) ex: la colindi nchindisim (stulusim) culindarili; lji nchindisim sufrãntsealili § ***nchindisit*** (nchin-di-sítŭ) adg nchindisitã (nchin-di-sí-tã), nchindisits (nchin-di-sítsĭ), nchindisiti/nchindisite (nchin-di-sí-ti) – (unã cu ***chindisit***) ex: muljari nchindisitã (cundiljatã, buisitã tu fatsã); tsãsea unã chilimi nchindisitã; purta dulumã di vestu nchindisit (stulsit) cu flori di hrisosmã § ***nchindisiri/nchindisire*** (nchin-di-sí-ri) sf nchindisiri (nchin-di-sírĭ) – (unã cu ***chindisiri***) § ***chindisãturã*** (chin-di-sã-tú-rã) sf chindisãturi (chin-di-sã-túrĭ) – cusutura faptã cu aclu sh-cu hiri di multi buei tra s-chindiseascã unã pãndzã (cãmeashi, gulir i mãnits), cu lilici, pulj, etc.; chendimã, chindimã, chindinã, vãchii, oimã, benchi, birbilj *{ro: broderie}* *{fr: broderie}* *{en: lace}* § ***chendimã*** (chén-di-mã) sf chindimati/chindimate (chin-dí-ma-ti) – (unã cu ***chindisãturã***) § ***chindimã*** (chín-di-mã) sf chindimati/chindimate (chin-dí-ma-ti) – (unã cu ***chindisãturã***) ex: iu nvitsash tini chindima aestã? § ***chindinã*** (chin-dí-nã) sf chindini/chindine (chin-dí-ni) – (unã cu ***chindisãturã***) § ***chindrisescu*** (chin-dri-sés-cu) vb IV chindrisii (chin-dri-síĭ), chindriseam (chin-dri-seámŭ), chindrisitã (chin-dri-sí-tã), chindrisiri/chindrisire (chin-dri-sí-ri) – (unã cu ***chindisescu***) ex: chindrisea (buisea, nvupsea) la portsã, alti undzea § ***chindrisit*** (chin-dri-sítŭ) adg chindrisitã (chin-dri-sí-tã), chindrisits (chin-dri-sítsĭ), chindrisiti/chindrisite (chin-dri-sí-ti) – (unã cu ***chindisit***) ex: cali lungã, chindrisitã (stulsitã, mushitsãtã) cu yeamãndzi; vãloagã chindrisitã (chindisitã) cu lilici; cãravi chindrisitã (zugrãfsitã); cu ocljul chindrisit (cundiljat) § ***chindrisiri/chindrisire*** (chin-dri-sí-ri) sf chindrisiri (chin-dri-sírĭ) – (unã cu ***chindisiri***)

chindisiri/chindisire (chin-di-sí-ri) sf – vedz tu ***chindisescu***

chindisit (chin-di-sítŭ) adg – vedz tu ***chindisescu***

chindrã (chín-drã) sf chindri/chindre (chín-dri) – adunãturã mari di oaminj (prãvdzã, cãnj, etc.) tsi s-aflã deadun tu idyiul loc; buluchi, bluchi, ceatã, bandã, taifã, cãlãbãlãchi, gloatã, surii, suro, multimi, multeami, multeatsã, multsãmi, flumin, nãfamã, lumi, lao, plitizmo, plod, popul, pupul, gamã, tavabii, tavambii, tãbãbii, tubãbii, jurdunã, etc. *{ro: mulţime}* *{fr: foule, multitude}* *{en: crowd, multitude}* ex: tsi nchisi nã chindrã (multimi, ceatã) mari

chindrii/chindrie (chin-drí-i) sf chindrii (chin-dríĭ) – cumatã chipitoasã di her (ca unã soi di ac) shi lemnul subtsãri shi lungu pri cari s-bagã (la capit), sh-cu cari s-pingu prãvdzãli tra s-imnã; acshali, strimburari, strimurari, strãmburari *{ro: ac, strămurare}* *{fr: aiguillon}* *{en: goad}* ex: strãmburari cu chindrii

chindrisescu (chin-dri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***chindisescu***

chindrisiri/chindrisire (chin-dri-sí-ri) sf – vedz tu ***chindisescu***

chindrisit (chin-dri-sítŭ) adg – vedz tu ***chindisescu***

chindruescu (chin-dru-ĭés-cu) vb IV chindruii (chin-dru-íĭ), chindrueam (chin-dru-ĭámŭ), chindruitã (chin-dru-í-tã), chindruiri/chindruire (chin-dru-í-ri) – astãmãtsescu tu-un loc si stau un chiro (s-fac tsiva, s-dizvursescu, s-mãc, s-beau apã, s-mi bag s-dormu, etc.); fac cunachi tu-un loc; chinduresccu, pupusescu, acundisescu, cundisescu, cudisescu, cundupsescu, cundusescu, astãmãtsescu, pupsescu, pãpsescu, pãxescu, lujescu, curdisescu, etc. *{ro: poposi}* *{fr: s'arrêter, faire halte}* *{en: halt, stop over}* ex: uearlji nu chindruescu (pupusescu, fac cunachi) mash tu-un loc; nu lj-aproachi s-chindrueascã (pupuseascã, s-facã cunachi) tu horli-a lor; earam cu oili cãndu chindrueam tu locurli-a lor § ***chindruit*** (chin-dru-ítŭ) adg chindruitã (chin-dru-í-tã), chindruits (chin-dru-ítsĭ), chindruiti/chindruite (chin-dru-í-ti) – tsi ari astãmãtsitã iuva (si sta, s-facã tsiva, s-dizvurseascã, s-mãcã, s-bea apã, s-bagã s-doarmã, etc.); tsi

ari faptã cunachi tu-un loc; chindurit, pupusit, acundisit, cundisit, cudisit, cundupsit, cundusit, astãmãtsit, pupsit, pãpsit, pãxit, lujit, curdisit, etc. *{ro: poposit}* *{fr: arrêté, qui a fait halte}* *{en: halted, stopped over}* § ***chindruiri/chindruire*** (chin-dru-í-ri) sf chindruiri (chin-dru-írĭ) – atsea tsi fatsi omlu cãndu chindrueashti iuva; chinduriri, pupusiri, acundisiri, cundisiri, cudisiri, cundupsiri, cundusiri, astãmãtsiri, pupsiri, pãpsiri, pãxiri, lujiri, curdisiri, etc. *{ro: acţiunea de a poposi, poposire}* *{fr: action de s'arrêter, de faire halte}* *{en: action of halting, of stopping over}* § ***nichindruit*** (ni-chin-dru-ítŭ) adg nichindruitã (ni-chin-dru-í-tã), nichindruits (ni-chin-dru-ítsĭ), nichindruiti/nichindruite (ni-chin-dru-í-ti) – tsi nu ari chindruitã; tsi nu ari astãmãtsitã iuva; tsi nu-ari faptã cunachi tu-un loc; nichindurit, nipupusit, neacundisit, nicundisit, nicudisit, nicundupsit, nicundusit, neastãmãtsit, nilujit, nicurdisit, etc. *{ro: care nu a poposit}* *{fr: qui n'a pas arrêté, qui n'a fait halte}* *{en: who has not halted, who has not stopped over}* ex: armãnj nichindruits (tsi nu-au faptã cunachi) tu cãzãnjli di… § ***nichindruiri/nichindruire*** (ni-chin-dru-í-ri) sf nichindruiri (ni-chin-dru-írĭ) – atsea tsi fatsi omlu cãndu nu chindrueashti iuva; nichinduriri, nipupusiri, neacundisiri, nicundisiri, nicudisiri, nicundupsiri, nicundusiri, neastãmãtsiri, nilujiri, nicurdisiri, etc. *{ro: acţiunea de a nu poposi}* *{fr: action de ne pas s'arrêter, de ne pas faire halte}* *{en: action of not halting, of not stopping over}* § ***chinduresc*u** (chin-du-rés-cu) vb IV chindurii (chin-du-rîĭ), chinduream (chin-du-reámŭ), chinduritã (chin-du-rí-tã), chinduriri/chindurire (chin-du-rí-ri) – (unã cu ***chindruescu***) ex: mãni fudzirã pãnã cãndu chindurirã (astãmãtsirã, pupusirã) Muluvishti; chindurim (featsim cunachi) tu-aesti creacuri; la shoputlu iu chindurirã (featsirã cunachi); chinduri (pupusi, featsi cunachi) tu-unã altã hoarã § ***chindurit*** (chin-du-rítŭ) adg chinduritã (chin-du-rí-tã), chindurits (chin-du-rítsĭ), chinduriti/chindurite (chin-du-rí-ti) – (unã cu ***chindruit***) § ***chinduriri/chindurire*** (chin-du-rí-ri) sf chinduriri (chin-du-rírĭ) – (unã cu ***chindruiri***)

chindruiri/chindruire (chin-dru-í-ri) sf – vedz tu ***chindruescu***

chindruit (chin-dru-ítŭ) adg – vedz tu ***chindruescu***

chinduresc*u** (chin-du-rés-cu) vb IV – vedz tu ***chindruescu

chinduriri/chindurire (chin-du-rí-ri) sf – vedz tu ***chindruescu***

chindurit (chin-du-rítŭ) adg – vedz tu ***chindruescu***

chinefi/chinefe (chi-né-fi) sf chinefuri (chi-né-furĭ) – casa i udãlu iu s-dutsi omlu tra sã-sh facã apa (s-chishi) i s-easã nafoarã (s-cacã); cãcãstoari, cãcãtor, cãcãriu, mushtirechi, ishitor, chishitor, hale, hrii *{ro: latrinã}* *{fr: latrines}* *{en: latrines}*

chinet (chi-nétŭ) sn – vedz tu ***chin***

chinger (chin-ghérŭ) sm chingheri (chin-ghérĭ) – unã soi di earbã cu schinj; schin, gumarangath, schinlu-a tarlui, ciun, mãrãtsini, pãljur *{ro: mărăcine măgăresc}* *{fr: ronce que les baudet mangent}* *{en: a kind of bramble bush}* ex: nu vedz earbã, mash chingheri

chinigãtor (chi-ni-ghã-tórŭ) sm – vedz tu ***chiniyi***

chinighãtor (chi-ni-ghã-tórŭ) sm chinighãtori (chi-ni-ghã-tórĭ) – unã cu ***chinigãtor***

chinisescu (chi-ni-sés-cu) vb IV chinisii (chi-ni-síĭ), chiniseam (chi-ni-seámŭ), chinisitã (chi-ni-sí-tã), chinisiri/chinisire (chi-ni-sí-ri) – acats s-fug, fug, nchisescu, ãnchisescu, apãrnjescu, pãrnjescu, purnescu, purnjescu, chinsescu, litescu *{ro: porni, pleca}* *{fr: s'acheminer, se mettre en marche, partir}* *{en: start, leave for}* ex: taifa tutã chiniseashti (nchiseashti) § ***chinisit*** (chi-ni-sítŭ) adg chinisitã (chi-ni-sí-tã), chinisits (chi-ni-sítsĭ), chinisiti/chinisite (chi-ni-sí-ti) – fudzit, nchisit, ãnchisit, apãrnjit, pãrnjit, purnit, purnjit, chinsit, litit *{ro: pornit, plecat}* *{fr: acheminé, mis en marche, parti}* *{en: started, left for}* § ***chinisiri/chinisire*** (chi-ni-sí-ri) sf chinisiri (chi-ni-sírĭ) – fudziri, nchisiri, ãnchisiri, apãrnjiri, pãrnjiri, purniri, purnjiri, chinsiri, litiri *{ro: acţiunea de a porni, pleca; pornire, plecare}* *{fr: action de s' acheminer (de se mettre en marche, de partir)}* *{en: action of starting, leaving for}* § ***chinsescu*** (chin-sés-cu) vb IV chinsii (chin-síĭ), chinseam (chin-seámŭ), chinsitã (chin-sí-tã), chinsiri/chinsire (chin-sí-ri) – (unã cu ***chinisescu***) § ***chinsit*** (chin-sítŭ) adg chinsitã (chin-sí-tã), chinsits (chin-sítsĭ), chinsiti/chinsite (chin-sí-ti) – (unã cu ***chinisit***) § ***chinsiri/chinsire*** (chin-sí-ri) sf chinsiri (chin-sírĭ) – (unã cu ***chinisiri***)

chinisi/chinise (chí-ni-si) sf fãrã pl – 1: lãngoari tsi-l fatsi omlu si s-ducã shi s-easã nafoarã (si s-cacã) multu moali (ca apa) sh-tut chirolu; 2: lucrul (mãcarea, yitria) tsi guleashti tuti matsãli di murdãrilja tsi easti nuntru; yitria tsi u lja tra s-easã nafoarã atsel tsi easti astupat, tsi easti cu capsi; catartic, chinitco; diarii, cufoari, surdisiri, tartacutã, spriimnari, ishiri, urdinari, urdinat, strãbatiri, strãbãteari, stribatiri, stribãteari *{ro: diaree; pugativ}* *{fr: diarrhée; purgatif}* *{en: diarrhea; purgative}* ex: bunã-i atumtsea shi unã chinisi (un chinitco) § ***chinitco*** (chi-nit-có) sm cinitcadz (chi-nit-cádzĭ) – lucrul (mãcarea, yitria) tsi guleashti pãntica (matsãli) di tuti tsi s-aflã nuntru; yitria tsi u lja tra s-easã nafoarã atsel tsi easti astupat, tsi easti cu capsi; catartic, chinisi *{ro: pugativ}* *{fr: purgatif}* *{en: purgative}*

chinisiri/chinisire (chi-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***chinisescu***

chinisit (chi-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***chinisescu***

chinitco (chi-nit-có) sm – vedz tu ***chinisi***

chiniyi/chiniye (chi-ní-yi) sf chiniyi (chi-níyĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-dutsi s-avinã (s-acatsã i s-vatãmã) agru-prãvdzã i agru-pulj; puljlu i pravda tsi fu acãtsatã i vãtãmatã tu-unã ahtari avinari; carnea di la puljlu i pravda vãtãmatã la avinari; avinari, avinatic *{ro: vânătoare; vânat}* *{fr: chasse; gibier}* *{en: hunt; game}* § ***chiniyitor*** (chi-ni-yi-tórŭ) sm chiniyitori (chi-ni-yi-tórĭ) – omlu tsi dutsi avinari (chiniyi); chinigãtor, avinãtor, avgi *{ro: vânător}* *{fr: chasseur}* *{en: hunter}* § ***chinigãtor*** (chi-ni-ghã-tórŭ) sm chinigãtori (chi-ni-ghã-tórĭ) – (unã cu ***chiniyitor***)

chiniyitor (chi-ni-yi-tórŭ) sm – vedz tu ***chiniyi***

chino (chi-nó) adj invar – (om) tsi easti di-aradã, ca tuts alantsã; (om) tsi easti di scarã (ugeachi) ma dipusã; paraspur *{ro: om comun}* *{fr: homme commun}* *{en: common man}*

chinotitã (chi-nó-ti-tã) sf chinotiti/chinotite (chi-nó-ti-ti) sf adunari di oaminj cari bãneadzã tu-un loc deadun (tu-unã hoarã, pulitii, etc.) cari au idyili intiresi sh-multi ori suntu di idyea pisti, idyea farã, etc.; giumaeti, giumãati, adunari, sobor, cumshonji *{ro: adunare, comunitate}* *{fr: communauté, assemblée}* *{en: community, assembly}*

chinsescu (chin-sés-cu) vb IV – vedz tu ***chinisescu***

chinshor (chin-shĭórŭ) sm – vedz tu ***chin***

chinsiri/chinsire (chin-sí-ri) sf – vedz tu ***chinisescu***

chinsit (chin-sítŭ) adg – vedz tu ***chinisescu***

chioftã (chĭóf-tã) sf – vedz tu ***chifte***

chiola (chĭo-lá) adv – chiolas, uti, midhi, meti, tamam, isea, shi, pãnã shi, ninga, dip, etc. *{ro: chiar}* *{fr: même}* *{en: even}* ex: s-mi ljertsã chiola (uti s-mi ljertsã); astã searã chiola (tamam, uti, isea, dip astã searã) mi dush la el s-lu ved § ***chiolas*** (chĭo-lás) adv – (unã cu ***chiola***)

chiola (chĭó-la) adv – uti, isea, meti, cata, tamam, bash, ninga, etc. *{ro: chiar}* *{fr: déjà, même, etc.}* *{en: already, even, etc.}* ex: s-lji da chiola (ninga) protlu birbec?; chiola (isea) pri nãsh s-lj-acatsã?; chiola (isea, meti) astã searã s-yinj; chiola (uti) tora s-mi ngrupats; s-mi ljertsã chiola § ***chiolas*** (chĭó-las) adv – (unã cu ***chiola***)

chiolas (chĭo-lás) adv – vedz tu ***chiola***

chiolas (chĭó-las) adv – vedz tu ***chiola***

chiondic (chĭón-dicŭ) sn – vedz tu ***chendic***

chior (chĭórŭ) adg chioarã (chĭoá-rã), chiori (chĭórĭ), chioari/chioare (chĭoá-ri) – cari ari mash un oclju bun cu cari veadi; orbu di-un oclju; gav, nciurat *{ro: chior}* *{fr: borgne}* *{en: blind in one eye}*

chioshchi (chĭósh-chi) sn – vedz tu ***chioshcu***

chioshcu (chĭósh-cu) sn chioshcuri (chĭósh-curi) –casã njicã sh-lishoarã (tsi poati shi si s-mutã dit un loc tu altu) pit cãljuri i parcuri, iu s-vindu dzuari, tsigãri, biuturi, etc.; casã njicã sh-lishoarã dit parcuri iu lumea poati s-lja apanghiu (di ploai, di soari, poati si s-ducã s-dizvurseascã icã s-avdã ghiftsãlj tsi cãntã i bat avyiuliili veara, etc.); parti ahoryea dit unã casã

(adratã la mardzinea-a ljei shi ndreaptã trã un scupo ahoryea, trã shideari, lucrari, etc.) {ro: chioşc} {fr: pavillon} {en: pavilion} ex: la Budash pri chioshcu-acasã § ***chioshchi/chioshche*** (chĭósh-chi) sn chioshcuri (chĭósh-curi) – (unã cu ***chioshcu***)

chioshi/chioshe (chĭó-shi) sf chiosh (chĭóshĭ) – loclu iu s-adunã trei mãrdzinj a unui lucru; loclu dit casã iu s-andãmusescu doauã stizmi; capitlu-a unei sucachi iu s-andãmuseashti cu-unã altã sucachi; chiuse, chiushe, cohi, angunã, angun, cornu; (expr: u trag chiosha (dumneashti) = duc unã banã (multu bunã)) {ro: ungher, colţ} {fr: angle, coin, encoignure} {en: angle, corner} ex: dit patruli chiosh a lumiljei; u tradzi chiosha dumneashti (expr: dutsi unã banã di domnu, multu bunã) § ***chiushe*** (chĭu-shĭé) sm chiushedz (chĭu-shĭédzĭ) shi chiushadz (chĭu-shĭádzĭ) – (unã cu ***chioshi***) ex: tu un chiushe (un cornu) di sucachi § ***chiuse*** (chĭu-sé) sm chiusedz (chĭu-sédzĭ) – (unã cu ***chioshi***) ex: chiuselu (cornul) a sucachiljei

chiosi/chiose (chĭó-si) adg invar – (bãrbat) tsi nu-lj creashti barba (sh-nitsi mustãtsli); tsi easti cu grunjlu fãrã peri; spãn, spãnac {ro: spân} {fr: glabre, imberbe} {en: glabrous, beardless} ex: nu-ari barbã, cã easti chiosi; doi chiosi fac un drac, ashi dzãtsi zborlu turtsescu

chiparish (chi-pa-ríshĭŭ) sm – vedz tu ***chipãrish***

chiparosh (chi-pa-róshĭŭ) sm – vedz tu ***chipãrish***

chipãrici (chi-pã-rícĭŭ) sm – vedz tu ***chipãrish***

chipãrish (chi-pã-ríshĭŭ) sm chipãrish (chi-pã-ríshĭ) – arburi di pãduri (analtu shi sveltu) cu frãndzãli ca atsi tsi nu cad di earna; chiparish, chiprish, chiparosh, chipãrici, sirvilj, silviu, silvii {ro: chiparos} {fr: cyprès} {en: cypress} § ***chiparish*** (chi-pa-ríshĭŭ) sm chiparish (chi-pa-ríshĭ) – (unã cu ***chipãrish***) § ***chiparosh*** (chi-pa-róshĭŭ) sm chiparosh (chi-pa-róshĭ) – (unã cu ***chipãrish***) § ***chipãrici*** (chi-pã-rícĭŭ) sm chipãrici (chi-pã-rícĭ) – (unã cu ***chipãrish***) § ***chiprish*** (chi-príshĭŭ) sm chiprish (chi-príshĭ) – (unã cu ***chipãrish***)

chipenghi/chipenghe (chi-pén-ghi) sf chipenghi (chi-pén-ghi) – 1: ushi i cãpachi tsi astupã intrarea tu-un udã di sum loc (un tsilar, pishtireauã, lãgumi, gãlumi, etc.); chipeni, chipinecã, glãvãnii, gãlvãnii; 2: luguria (di lemnu, scãnduri, mital, etc.) tsi s-bagã dupã firidz icã ush tra s-li-afireascã di znjii icã s-nu-alasã tutã lunjina s-intrã n casã; cãnatã, cãnat {ro: chepeng; oblon} {fr: porte d'écluse, trappe; volet} {en: trap door; window shutters} § ***chipeni/chipene*** (chi-pé-ni) sf pl(?) – (unã cu ***chipenghi***) ex: chipenea (cãnata) fu ncljisã § ***chipinecã*** (chi-pi-né-cã) sf chipinets (chi-pi-néts) – (unã cu ***chipenghi***) ex: apleacã chipineca (cãnata) di nsus; shadi pi chipinecã (usha, cãpachea tsi ncljidi intrarea)

chipeni/chipene (chi-pé-ni) sf – vedz tu ***chipenghi***

chiper (chi-pérŭ) sm – vedz tu ***piper***

chipin (chi-pinŭ) (mi) vb I chipinai (chi-pi-náĭ), chipinam (chi-pi-námŭ), chipinatã (chi-pi-ná-tã), chipinari/chipinare (chi-pi-ná-ri) – acats cu dzeadzitili niheamã cheali di pri om sh-u trag (di-l fac s-lu usturã niheamã, s-aducheascã putsãnã dureari); acats cu dzeadzitili telea di la chitarã i avyiulii sh-u trag niheamã ninti ca s-u silghescu shi s-u fac s-asunã; (mushconjlji) ntsapã, mushcã; (pricili, puljlji) acatsã lishor cu dintsãlj, cu dintana, fãrã ca s-facã unã aranã; chipir, chipur, chishcu, cepcuescu; (expr: 1: chipin (cu zborlu) = lu schin, lu ntsap cu zborlu, lu cãscãndisescu, lu cãrtescu, lu pirãxescu; 2: mi chipinã = mi doari; 3: mi chipinã sharpili (nipãrtica) = aduchescu cã-nj cadi un mari bile pri cap, cã pat unã mari taxirati) {ro: pişca, ciupi} {fr: piquer, pincer} {en: pinch, nip, prick} ex: sh-tut mi chipinã (chishcã) di coastã; tsi mi chipinj (expr: ntsachi, schinj, cãrteshti) ashi?; nu mi chipinã (expr: nu mi doari, nu mi cãrteashti) dip aestu lucru § ***chipinat*** (chi-pi-nátŭ) adg chipinatã (chi-pi-ná-tã), chipinats (chi-pi-nátsĭ), chipinati/chipinate (chi-pi-ná-ti) – tsi-lj si tradzi chealea cu dzeadzitili di cariva (tsi easti ntsãpat di mushconj, etc.); (lucru, teli) tsi easti acãtsat shi traptu niheamã cu dzeadzitili; chipirat, chipurat, chishcat, cepcuit {ro: pişcat, ciupit} {fr: piqué, pincé} {en: pinched, nipped, pricked} ex: arsãri ca chipinatã di sharpi (expr: aduchi mari dureari, u cãrti multu) § ***chipinari/chipinare*** (chi-pi-ná-ri) sf chipinãri (chi-pi-nărĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi chipinã; chipirari, chipurari, chishcari, cepcuiri {ro: acţiunea de a pişca, de a ciupi} {fr: action de piquer, de pincer} {en: action of pinching, of nipping, of pricking} § ***nichipinat*** (ni-chi-pi-nátŭ) adg nichipinatã (ni-chi-pi-ná-tã), nichipinats (ni-chi-pi-nátsĭ), nichipinati/nichipinate (ni-chi-pi-ná-ti) – tsi nu easti chipinat; nichipirat, nichipurat, nichishcat, nicepcuit {ro: nepişcat, neciupit} {fr: qui n'est pas piqué ou pincé} {en: who is not pinched, not nipped, not pricked} ex: ascãpã nichipinatã di har § ***nichipinari/nichipinare*** (ni-chi-pi-ná-ri) sf nichipinãri (ni-chi-pi-nărĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi nu chipinã; nichipirari, nichipurari, nichishcari, nicepcuiri {ro: acţiunea de a nu pişca, de a nu ciupi} {fr: action de ne pas piquer, de ne pas pincer} {en: action of not pinching, of not nipping, of not pricking} § ***chipinãturã*** (chi-pi-nã-tú-rã) sf chipinãturi (chi-pi-nã-túrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti chipinat; semnul tsi-armãni dupã tsi un easti chipinat; chipinari {ro: pişcãturã, ciupiturã} {fr: piqûre, pinçon} {en: sting, pinch, nip, prick, bite} ex: chipinãturã di furnicã § ***chipir*** (chi-pirŭ) (mi) vb I chipirai (chi-pi-ráĭ), chipiram (chi-pi-rámŭ), chipiratã (chi-pi-rá-tã), chipirari/chipirare (chi-pi-rá-ri) – (unã cu ***chipin***) ex: ficiorlu-a ljei u chipirã (chipinã); chipirai (chipinai) feata di brats; mi chipirã di-nj si lãi carnea; mi-avea chipiratã, di lu-agudi chicuta!; s-nu ti chipiri (s-nu ti chipinj, s-nu ti zgrãnj) la zgaibã § ***chipirat*** (chi-pi-rátŭ) adg chipiratã (chi-pi-rá-tã), chipirats (chi-pi-rátsĭ), chipirati/chipirate (chi-pi-rá-ti) – (unã cu ***chipinat***) ex: avea fatsa chipiratã (cu chipinãturi di multseadzã) § ***chipirari/chipirare*** (chi-pi-rá-ri) sf chipirãri (chi-pi-rărĭ) – (unã cu ***chipinari***) § ***chipur***[2] (chi-purŭ) (mi) vb I chipurai (chi-pu-ráĭ), chipuram (chi-pu-rámŭ), chipuratã (chi-pu-rá-tã), chipurari/chipurare (chi-pu-rá-ri) – (unã cu ***chipin***) § ***chipurat*** (chi-pu-rátŭ) adg chipuratã (chi-pu-rá-tã), chipurats (chi-pu-rátsĭ), chipurati/chipurate (chi-pu-rá-ti) – (unã cu ***chipinat***) ex: aveam shi yiori chipurati (fig: cu dintsã di mardzini, ca chipinati) § ***chipurari/chipurare*** (chi-pu-rá-ri) sf chipurãri (chi-pu-rărĭ) – (unã cu ***chipinari***) § ***chishcu*** (chish-cu) (mi) vb I chishcai (chish-cáĭ), chishcam (chish-cámŭ), chishcatã (chish-cá-tã), chishcari/chishcare (chish-cá-ri) – (unã cu ***chipin***) ex: edzlji mi chishca (chipina) di urecljі; mi-avea chishcatã (chipinatã) un mushconj § ***chishcat*** (chish-cátŭ) adg chishcatã (chish-cá-tã), chishcats (chish-cátsĭ), chishcati/chishcate (chish-cá-ti) – (unã cu ***chipinat***) § ***chishcari/chishcare*** (chish-cá-ri) sf chishcãri (chish-cărĭ) – (unã cu ***chipinari***) § ***cepcuescu*** (cep-cu-ĭés-cu) (mi) vb IV cepcuii (cep-cu-íĭ), cepcueam (cep-cu-ĭámŭ), cepcuitã (cep-cu-í-tã), cepcuiri/cepcuire (cep-cu-í-ri) – (unã cu ***chipin***) § ***cepcuit*** (cep-cu-ítŭ) adg cepcuitã (cep-cu-í-tã), cepcuits (cep-cu-ítsĭ), cepcuiti/cepcuite (cep-cu-í-ti) – (unã cu ***chipinat***) § ***cepcuiri/cepcuire*** (cep-cu-í-ri) sf cepcuiri (cep-cu-írĭ) – (unã cu ***chipinari***)

chipinac (chi-pi-nácŭ) sn chipinatsi/chipinatse (chi-pi-ná-tsi) – vas cu cãpachi faptu di lemnu tu cari (multi ori) s-tsãni cashlu; cãrniciu, cãrneciu, cljitor, ncljitor, cupac, pidupinac, racicã, pungar {ro: covăţică cu capac pentru brânză} {fr: écuelle de bois à couvercle pour garder le fromage} {en: container with cover made of wood for keeping the cheese}

chipinari/chipinare (chi-pi-ná-ri) sf – vedz tu ***chipin***

chipinat (chi-pi-nátŭ) adg – vedz tu ***chipin***

chipinãturã (chi-pi-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***chipin***

chipinecã (chi-pi-né-cã) sf – vedz tu ***chipenghi***

chipir (chi-pirŭ) (mi) vb I – vedz tu ***chipin***

chipirari/chipirare (chi-pi-rá-ri) sf – vedz tu ***chipin***

chipirat (chi-pi-rátŭ) adg – vedz tu ***chipin***

chipit[1] (chí-pitŭ) vb I chipitai (chi-pi-táĭ), chipitam (chi-pi-támŭ), chipitatã (chi-pi-tá-tã), chipitari/chipitare (chi-pi-tá-ri) – dau cu dintana (cioclu) pri mãcari (apã) tra s-u-acats shi s-u bag ãn gurã {ro: ciupi mâncarea cu pliscul} {fr: becqueter, piquer avec le bec} {en: peck at} ex: gãljina chipitã pit cuprii § ***chipitat***[1] (chi-pi-tátŭ) adg chipitatã (chi-pi-tá-tã), chipitats (chi-pi-tátsĭ), chipitati/chipitate (chi-pi-tá-ti) – tsi easti acãtsat sh-bãgat ãn gurã cu cioclu {ro: care a fost ciupit cu pliscul} {fr: becqueté, piqué avec le bec} {en: pecked} §

chipitari**[1]**/chipitare (chi-pi-tá-ri) sf chipitãri (chi-pi-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti acãtat cu cioclu (dintana) *{ro: acţiunea de a ciupi mâncarea cu pliscul; ciupire}* *{fr: action de becqueter, de piquer avec le bec}* *{en: action of pecking at}* § ***chipitã**[3]* (chí-pi-tã) sf chipiti/chipite – partea lungã sh-chipitoasã tsi s-tindi nãintea-a gurãljei di pulj (cari lja loclu-a dintsãlor, sh-cu cari puljlji u-acatsã mãcarea i apa tra s-u bagã n gurã); dintanã, dintani, dintenã, ghintanã, ghintani, cãrãntanã, cãrãntani, cioc, ciuplitani *{ro: plisc, cioc}* *{fr: bec}* *{en: beak}* ex: vulturlu ari chipita (dintana) ca cinghelu

chipit**[2]* (chí-pitŭ) (mi) vb I chipitai (chi-pi-táĭ), chipitam (chi-pi-támŭ), chipitatã (chi-pi-tá-tã), chipitari/chipitare (chi-pi-tá-ri) – lãndzidzãscu di (acats) mãltseadzã; fac seamni pri fatsã di la mãltseadzã; nchipitedz, mãltsidzãscu *{ro: (se) îmbolnăvi de vărsat, a rămâne cu ciupituri pe faţă de la vărsat}* *{fr: devenir malade de (avoir la) variole, la petite vérole}* *{en: get smallpox}* ex: mi chipitai (feci seamni pri fatsã di mãltseadzã) § ***chipitat**[2]* (chi-pi-tátŭ) adg chipitatã (chi-pi-tá-tã), chipitats (chi-pi-tátsĭ), chipitati/chipitate (chi-pi-tá-ti) – tsi ari lãndzidzãtã di mãlteadzã; cu seamni pri fatsa armasi di la mãltseadzã; nchipitat, multsidzos, mãltsidzat, mãltsidzãt *{ro: îmbolnăvit de vărsat, cu ciupituri rămase de la vărsat}* *{fr: devenu malade de petite verole}* *{en: with (who got) smallpox}* § ***chipitari**[2]**/chipitare (chi-pi-tá-ri) sf chipitãri (chi-pi-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lãndzidzashti icã fatsi seamni pri fatsã di mãltseadzã; nchipitari, mãltsidzãri *{ro: acţiunea de a se îmbolnăvi (de a fi ciupit la faţă) de vărsat}* *{fr: action de devenir malade de petite verole}* *{en: action of getting smallpox}* § ***chipitos**[2]* (chi-pi-tósŭ) adg chipitoasã (chi-pi-toá-sã), chipitosh (chi-pi-tóshĭ), chipitoasi/chipitoase (chi-pi-toá-si) – cu fatsa mplinã di seamni alãsati di mãltseadzã; multsidzos, mãltsidzat *{ro: ciupit la fatsă (de vărsat)}* *{fr: couvert de marques de petite verole}* *{en: covered by pock-marks (from smallpox)}* ex: om chipitos (multsidzos); gãljinã chipitoasã (ca multsidzoasã) § ***nchipitedz*** (nchi-pi-tédzŭ) (mi) vb I nchipitai (nchi-pi-táĭ), nchipitam (nchi-pi-támŭ), nchipitatã (nchi-pi-tá-tã), nchipitari/nchipitare (nchi-pi-tá-ri) – (unã cu ***chipit***) ex: cãndu fu lãndzitã di mãltseadzã, si nchipitã § ***nchipitat*** (nchi-pi-tátŭ) adg nchipitatã (nchi-pi-tá-tã), nchipitats (nchi-pi-tátsĭ), nchipitati/nchipitate (nchi-pi-tá-ti) – (unã cu ***chipitat***) § ***nchipitari/nchipitare*** (nchi-pi-tá-ri) sf nchipitãri (nchi-pi-tắrĭ) – (unã cu ***chipitari***)

chipitari**[1]**/chipitare (chi-pi-tá-ri) sf – vedz tu ***chipit**[1]*

chipitari**[2]**/chipitare (chi-pi-tá-ri) sf – vedz tu ***chipit**[2]*

***chipitat**[1]* (chi-pi-tátŭ) adg – vedz tu ***chipit**[1]*

***chipitat**[2]* (chi-pi-tátŭ) adg – vedz tu ***chipit**[2]*

chipitã**[1]* (chí-pi-tã) sf chipiti/chipite – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, ciuciulã, cuculj, culmã, chiscu, chirchinedz, cingãrliu, cipit, ciucã, ciulubet, ciumã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, chirchinedz, mitcã, mãyeauã, gucilii, gugiulii *{ro: pisc, creştet}* *{fr: pic, sommet, faîte}* *{en: (mountain) peak, summit (of mountain, of house)}* ex: unã culã analtã, tsi nu pots s-lji vedz chipita; chipiti (cãrcilii) di muntsã; ci prit chipiti (creashtiti) chitroasi § ***chipitã**[2]* (chí-pi-tã) sf chipiti/chipite – capitlu (ma multili ori chipitos) a unui lucru lungu shi suptsãri; chirchinedz, mitcã, mãyeauã, sumig, sumigã, tsutsuleu, tsutsulic *{ro: vârf}* *{fr: bout, pointe}* *{en: end, tip, point}* ex: cãt chipita (mithca) di ac; chipita di nari; chipita di coardã § ***chipitos**[1]* (chi-pi-tósŭ) adg chipitoasã (chi-pi-toá-sã), chipitosh (chi-pi-tóshĭ), chipitoasi/chipitoase (chi-pi-toá-si) – tsi easti cu chipitã shi poati si ntsapã; sumigos, simigos, surlutos, ãntsãpãlicos, ntsãpãlicos, ãntsãpulicos, ntsãpulicos, turyisit *{ro: ascuţit}* *{fr: pointu, grêlé, couvert de marques de petite verole}* *{en: sharp-pointed}* ex: chiscuri chipitoasi (sumigoasi, surlutoasi); ***chipitor (chi-pi-tórŭ) adg chipitoarã (chi-pi-toá-rã), chipitori (chi-pi-tórĭ), chipitoari/chipitoare (chi-pi-toá-ri) – (unã cu ***chipitos**[1]*) ex: Cheatra chipitoarã (tsi s-aflã Bãeasa)

***chipitã**[2]* (chí-pi-tã) sf – vedz tu ***chipitã**[1]*

***chipitã**[3]* (chí-pi-tã) sf – vedz tu ***chipit**[1]*

chipitor (chi-pi-tórŭ) adg – vedz tu ***chipitã**[1]*

***chipitos**[1]* (chi-pi-tósŭ) adg – vedz tu ***chipitã**[1]*

***chipitos**[2]* (chi-pi-tósŭ) adg – vedz tu ***chipit**[2]*

chiprici (chi-príćĭŭ) sn – vedz tu ***chipru***

chiprish (chi-príshĭŭ) sm – vedz tu ***chipãrish***

chipru (chí-pru) sn chipri/chipre (chí-pri) – hãlati (di brundzu) tsi sh-u-adutsi cu-unã cupã goalã (dishcljisã tu-unã parti sh-cu-unã limbã spindzuratã di partea-alantã) cari s-acatsã ma multu di gusha-a oilor tra s-asunã cãndu oili s-minã (shi easti niheam altã soi di cloput i tracã); chipur, cloput *{ro: clopot (pentru ovine)}* *{fr: sonnaille, clochette attachée au cou d'un animal}* *{en: bell attached to the neck of an animal}* ex: chiprili di tsachilji mari; sh-treatsi chipiti sh-cloputi cãti putu; asunã chiprili di tungi § ***chipur**[1]* (chí-purŭ) sn chipuri/chipure shi chipuri (chí-purĭ) – (unã cu ***chipru***) ex: cu giocuri shi cu chipuri § ***chipurici*** (chi-pu-ríćĭŭ) sn chipurici/chipurice (chi-pu-rí-ci) – chipru ma njic *{ro: clopoţel (pentru ovine)}* *{fr: petite sonnaille, petite clochette attachée au cou d'un animal}* *{en: small bell attached to the neck of an animal}* ex: chipurici, moi dada-a meauã § ***chipurush*** (chi-pu-rúshĭŭ) sn chipurushi/chipurushe (chi-pu-rú-shi) – (unã cu ***chipurici***) § ***chiprici*** (chi-príćĭŭ) sn chiprici/chiprice (chi-prí-ci) – (unã cu ***chipurici***)

chiptar (chip-tárŭ) sn – vedz tu ***cheptu**[1]*

chiptinar (chip-ti-nárŭ) sm – vedz tu ***cheaptini***

chiptinari/chiptinare (chip-ti-ná-ri) sf – vedz tu ***cheaptini***

chiptinat (chip-ti-nátŭ) adg – vedz tu ***cheaptini***

chiptinãturã (chip-ti-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***cheaptini***

chiptinici (chip-ti-níćĭŭ) sn – vedz tu ***cheaptini***

chiptos (chip-tósŭ) adg – vedz tu ***cheptu**[1]*

chipur**[1]* (chí-purŭ) sn – vedz tu ***chipru

chipur**[2]* (chi-purŭ) (mi) vb I – vedz tu ***chipin

chipurari/chipurare (chi-pu-rá-ri) sf – vedz tu ***chipin***

chipurat (chi-pu-rátŭ) adg – vedz tu ***chipin***

chipurici (chi-pu-ríćĭŭ) sn – vedz tu ***chipru***

chipurush (chi-pu-rúshĭŭ) sn – vedz tu ***chipru***

chir (chírŭ) sm invar – zbor di tinjii tsi s-bagã nãintea-a numãljei, cãndu-lj si greashti a unui om; domnu *{ro: chir, domnul}* *{fr: monsieur; maître, messire}* *{en: sir; mister; master}* ex: chir (domnu) dimarhul di Almiro; chir (domnul) Miha lja sh-giurat § ***chirauã*** (chi-rá-uã) sf chirali/chirale (chi-rá-li) – zbor di tinjii (tsi s-bagã di-aradã nãintea-a numãljei) cãndu-lj si greashti a unei muljari; muljari (ma multu turcalã) tsi dutsi unã banã tinjisitã, sh-cari, di-aradã easti di scarã ma-analtã, ma di ugeachi; nicuchira-a casãljei; chireauã, doamnã, nicuchirã, madamã, boji *{ro: cucoană, doamnă}* *{fr: dame turque; maîtresse de la maison; femme distinguée}* *{en: Turkish lady; distinguished lady; lady of the house}* ex: a chirauãljei noi-lj dzãtsem shi doamnã; ea-u, ea-u, ca chirauã (ca unã doamnã)! § ***chireauã*** (chi-reá-uã) sf chireali/chireale (chi-reá-li) – (unã cu ***chirauã***) ex: albã-aroshi, ca chireauã (doamnã) § ***chira*** (chi-rá) invar – vucativlu-a zborlui chirauã – zbor di tinjii tsi s-bagã nãintea-a numãljei, cãndu-lj si greashti a unei chirauã *{ro: vocativul de la "chirauă"}* *{fr: madame...}* *{en: lady...}* § ***Chiratsã*** (Chi-rá-tsã) shi ***Chiratsa*** (Chi-rá-tsa) sf fãrã pl – 1: numã di muljari; 2: numã tsi s-da a unei mulã *{ro: nume de femeie; nume dat unei catârcă}* *{fr: nom de femme; nom donné à un mulet}* *{en: woman name; name given to a female mule}*

chira (chi-rá) invar – vedz tu ***chir***

chiracã (chi-rá-cã) sf pl(?) – dultseami faptã cu simintsã di mac (di pirpirunã), tsi s-da la njits tra s-lj-acatsã somnul *{ro: magiun cu opium}* *{fr: espèce d'opiat; marmelade à pavot pour endormir les enfant}* *{en: jam made with poppy seeds to make children sleep}*

chiragi (chi-ra-gí) sm – vedz tu ***cherã**[1]*

chiragi-bash (chi-rá-gí-bashĭŭ) sm – vedz tu ***cherã**[1]*

chiragilãchi/chiragilãche (chi-ra-gi-lã-chi) sf – vedz tu ***cherã**[1]*

chiragiu (chi-ra-gíŭ) sm – vedz tu ***cherã**[1]*

chiralfii/chiralfie (chi-ral-fí-i) sf – vedz tu ***alifii***

chiramaryio (chi-ra-mar-yĭó) sm – vedz tu ***chirãmidã***
Chiratsa (Chi-rá-tsa) sf – vedz tu ***chir***
Chiratsã (Chi-rá-tsã) sf – vedz tu ***chir***
chirauã (chi-rá-uã) sf – vedz tu ***chir***
chirã (chi-rắ) sm chiradz (chi-rádzĭ) – pãradzlji (i altu tsiva) tsi dau tra s-ufilisescu trã niscãntu chiro un lucru di cari am ananghi (casã, cal, amaxi, etc.); agoyi, nichi, cherã, chirii *{ro: chirie}* *{fr: loyer, location}* *{en: rent}*
chirãciuni/chirãciune (chi-rã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***cher***
chirãgi (chi-rã-gí) sm – vedz tu ***cherã***[1]
chirãmidar (chi-rã-mi-dárŭ) sm – vedz tu ***chirãmidã***
chirãmidã (chi-rã-mí-dã) sf chirãmidz (chi-rã-mídzĭ) – 1: lucru (adrat di clisã amisticatã cu arinã sh-apã, uscat la soari i coptu tu cireap), cu cari s-analtsã unã casã, cãndu s-bagã multi di eali, unã ningã-alantã sh-unã pisti-alantã, cum s-bagã chetrili, etc.; 2: lucru (adrat di clisã amisticatã cu arinã sh-apã, uscat la soari i coptu tu cireap), ca unã ploaci i ca giumitati di sulinã (tra s-intrã unã tu-alantã) cu cari s-acoapirã citia-a casãljei; chirimidã, tuvlã, tulã, ciurunjidã, cirinjidã, ciurnjidã, cirnjidã; (expr: dusi s-adarã chirãmidz = muri; dusi s-adarã oali; mãsh-cã loclu) *{ro: cărămidă, olan}* *{fr: brique, tuile}* *{en: brick, (roofing) tile}* ex: un mur adrat cu chirãmidz; cãsi acupiriti cu chirãmidz § ***chirimidã*** (chi-ri-mí-dã) sf chirimidz (chi-ri-mídzĭ) – (unã cu ***chirãmidã***) § ***cirinjidã*** (ci-ri-njí-dã) sf cirinjidz (ci-ri-njídzĭ) – (unã cu ***chirãmidã***) ex: casã acupiritã cu cirinjidz § ***ciurunjidã*** (cĭu-ru-njí-dã) sf ciurunjidz (cĭu-ru-njídzĭ) – (unã cu ***chirãmidã***) ex: s-cadã pristi ciurunjidz § ***cirnjidã*** (cir-njí-dã) sf cirnjidz (cir-njídzĭ) – (unã cu ***chirãmidã***) ex: frãmsesh tuti cirnjidzli di pri casã § ***ciurnjidã*** (cĭur-njí-dã) sf ciurnjidz (cĭur-njídzĭ) – (unã cu ***chirãmidã***) ex: s-alinã pri ciurnjidz (pri citia-a casãljei) § ***chirãmidar*** (chi-rã-mi-dárŭ) sm chirãmidari (chi-rã-mi-dárĭ) – omlu tsi fatsi i vindi chirãmidz; ciurnjidar, tuvlar *{ro: cărămidar, ţiglar}* *{fr: briquetier, tuilier}* *{en: brick maker, (roofing) tile-maker}* § ***ciurnjidar*** (ciur-nji-dárŭ) sm ciurnjidari (ciur-nji-dárĭ) – (unã cu ***chirãmidar***) § ***chiramaryio*** (chi-ra-mar-yĭó) sm chiramaryeadz (chi-ra-mar-yĭádzĭ) – loclu iu s-fac shi s-vindu chirãmidz; ciurnjidãrii, tuvlãrii, tulãrii *{ro: cărămidărie}* *{fr: briqueterie}* *{en: brick making, brick yard}* § ***ciurnjidãrii*** (ciur-nji-dã-rí-i) sf ciurnjidãrii (ciur-nji-dã-ríĭ) – (unã cu ***chiramaryio***) § ***cãrmezi/cãrmeze*** (cãr-mé-zi) adg cãrmezi/cãrmeze (cãr-mé-zi), cãrmezi (cãr-mézĭ), cãrmezi (cãr-mézĭ) – tsi ari unã hromã aroshi-vishinã ca atsea a chirãmidãljei *{ro: cărămiziu}* *{fr: rouge brique}* *{en: brick reddish}* § ***carpez*** (car-pézŭ) adg carpezã (car-pé-zã), carpeji (car-péjĭ), carpezi/carpeze (car-pé-zi) – (unã cu ***cãrmezi***) ex: veshtu arosh, veshtu carpez § ***crimezi/crimeze*** (cri-mé-zi) adg crimezi/crimeze (cri-mé-zi), crimezi (cri-mézĭ), crimezi (cri-mézĭ) – (unã cu ***cãrmezi***) ex: feci stizma cu crimezi (buisii stizma cu unã hromã aroshi-vishinã)
chirãmidhar (chi-rã-mi-dhárŭ) sm chirãmidhari (chi-rã-mi-dárĭ) – unã cu ***chirãmidar***
chirãmidhã (chi-rã-mí-dhã) sf chirãmidz (chi-rã-mídzĭ) – unã cu ***chirãmidã***
chirãsescu (chi-rã-sés-cu) vb IV chirãsii (chi-rã-síĭ), chirãseam (chi-rã-seámŭ), chirãsitã (chi-rã-sí-tã), chirãsiri/chirãsire (chi-rã-sí-ri) – dau (fac doarã) unã flurii a nveastãljei nauã; mescu un oaspi cu unã cafei (putir cu apã-aratsi, un yin, unã arãchii, etc.); dau bãhcishi-a ghiftsãlor cã-nj cãntarã mushat; fac unã doarã; mescu; ghirnuescu *{ro: cinsti (trata) pe cineva (cu o băutură)}* *{fr: verser a boire, régaler, traiter}* *{en: treat somebody (with a drink, coffee, wine, etc.); tip}* § ***chirãsit*** (chi-rã-sítŭ) adg chirãsitã (chi-rã-sí-tã), chirãsits (chi-rã-sítsĭ), chirãsiti/chirãsite (chi-rã-sí-ti) – tsi-lj s-ari datã unã doarã trã lucrul tsi lu-ari faptã; tsi fu miscut cu-unã cafei (yin, arãchii, etc.) ca semnu di uspitsãlji; miscut, ghirnuit *{ro: cinstit (tratat cu o băutură)}* *{fr: régalé, traité, qui a été servi un breuvage}* *{en: treated with a drink, coffee, wine, etc.; tipped}* § ***chirãsiri/chirãsire*** (chi-rã-sí-ri) sf chirãsiri (chi-rã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-chirãseashti cariva; mishteari, meashtiri, ghirnuiri *{ro: acţiunea de a cinsti (trata) pe cineva (cu o băutură); tratare}* *{fr: action de verser a boire, de régaler, de traiter}* *{en: action of treating somebody (with a drink, coffee, wine, etc.); tip}*
chirãsiri/chirãsire (chi-rã-sí-ri) sf – vedz tu ***chirãsescu***
chirãsit (chi-rã-sítŭ) adg – vedz tu ***chirãsescu***
chirãtã (chi-rã-tắ) sm, sf, adg chirãtoanji/chirãtoanje (chi-rã-toá-nji), chirãtadz (chi-rã-tádzĭ), chirãtoanji/chirãtoanje (chi-rã-toá-nji) – tsi easti arãu shi ponir; tsi fatsi mash urutets; arãu, andihristu, tihilai, blãstimat, chiutandal, etepsãz, edepsãz, idipsãz, cumalindru, shiret, hitru, cãtãrgar, murlai *{ro: ticălos, viclean, şmecher, puşlama}* *{fr: mauvais, misérable, rusé, fripon, coquin, chien cornu}* *{en: mean, despicable, sly, rascal}*
chirãturã (chi-rã-tú-rã) sf – vedz tu ***cher***
chirchinec[1] (chir-chi-nécŭ) sm chirchinets (chir-chi-nétsĭ) – insectã (yeatsã tsi sh-u-adutsi, sh-multi ori easti lugursitã unã cu acrida) cu truplu shcurtu sh-gros, cu ocljilj mãri sh-cu cicioarli di dinãpoi multu lundzi tsi u-agiutã s-ansarã multu diparti (sh-cari fatsi unã soi di shuirat cãndu sh-freacã un di-alantu, cicioarili di dinãpoi); tsintsir, tsindzir, dzindzir, dzendzer, dzindzinar, ceatrafil, carcalec, carcalets, carcaledz, cãrcãlets, curcalec, ghincalã, giungiunar, jujunar, juji *{ro: greier}* *{fr: grillon, cigale}* *{en: cricket}* ex: mash chirchineclu nu sh-adunã gura § ***cherchinez*** (cher-chi-nézŭ) sm cherchinezi (cher-chi-nézĭ) – (unã cu ***chirchinec***[1])
chirchinec[2] (chir-chi-nécŭ) sm chirchinets (chir-chi-nétsĭ) – un (ficior) tsi easti multu slab shi njic; ascãrchit, puzumi, pruzumi, jibãcos, jibicos, cacafingu, azmet, pilicios, zãbãcos, bãzãcos, jabec, judav, preacãn, preangu *{ro: stârpitură, pipernicit}* *{fr: enfant de petite taille et maigre, chétif, rabougri}* *{en: puny child, feeble, stunted}* ex: un chirchinec di ficior
chirchinec[3] (chir-chi-nécŭ) sm chirchinets (chir-chi-nétsĭ) – unã soi di shain ma njic; shain, sfrindzel *{ro: uliu, şoim}* *{fr: faucon, milan, busard}* *{en: falcon}* ex: dintani di chirchinec (shain)
chirchinedz[1] (chir-chi-nédzŭ) sm chirchinedz (chir-chi-nédzĭ) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, ciuciulã, cuculj, culmã, chiscu, cingãrliu, cipit, ciucã, ciulubet, ciumã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, chipitã, mitcã, mãyeauã, gucilii, gugiulii *{ro: pisc, creştet}* *{fr: pic, sommet}* *{en: (mountain) peak, summit}*
chirchinedz[2] (chir-chi-nédzŭ) sm chirchinedz (chir-chi-nédzĭ) – capitlu (ma multili ori chipitos) a unui lucru lungu shi suptsãri; chipitã, mithcã, mitcã, mãyeauã, sumig, sumigã, tsutsuleu, tsutsulic *{ro: vârf}* *{fr: bout, pointe}* *{en: end, tip, point}*
chirchira (chír-chi-ra) sf (sm, sn?) pl(?) – soi di plantã tsi s-tradzi azvarna pristi loc (dit fumealja-a curcubetiljei shi a hiumuniclui) cari fatsi lilici njits galbini sh-yimishi mãri sh-dultsi tsi s-mãcã (cu chealea galbinã-veardi sh-tu mesi cu multi simintsi njits tsi pot sh-eali si s-mãcã); piponj, peapini, puponj, gãlbonj *{ro: pepene galben}* *{fr: melon jaune}* *{en: melon}*
chirchirinã (chir-chi-rí-nã) sf chirchirini/chirchirine (chir-chi-rí-ni) – soi di strudz, un pulj njic di pãduri, cu peanili murni pi pãltãri shi albi-galbini pi cheptu, tsi s-hrãneashti cu mushti, yernji, poami, etc.; chiuro, strudz, sturdzu, sturgiu *{ro: varietate de sturz}* *{fr: espèce de grive (oiseau)}* *{en: variety of thrush}* ex: strudzlji (sturdzãlj) mash pi chinj azboarã § ***chiuro*** (chĭu-ró) sm chiuradz (chĭu-rádzĭ) – (unã cu ***chirchirinã***)
chirdãciuni/chirdãciune (chir-dã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***cher***
chirdãsescu (chir-dhã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ncherdu***
chirdãsiri/chirdãsire (chir-dhã-sí-ri) sf – vedz tu ***ncherdu***
chirdãsit (chir-dhã-sítŭ) adg – vedz tu ***ncherdu***
chirdeari/chirdeare (chir-deá-ri) sf – vedz tu ***cher***
chirdhãsescu (chir-dhã-sés-cu) vb IV chirdhãsii (chir-dhã-síĭ), chirdhãseam (chir-dhã-seámŭ), chirdhãsitã (chir-dhã-sí-tã), chirdhãsiri/chirdhãsire (chir-dhã-sí-ri) – unã cu ***chirdãsescu***
chirdhãsiri/chirdhãsire (chir-dhã-sí-ri) sf chirdhãsiri (chir-dhã-sírĭ) – unã cu ***chirdãsiri***
chirdhãsit (chir-dhã-sítŭ) adg chirdhãsitã (chir-dhã-sí-tã), chir-

dhãsits (chir-dhã-sítsĭ), chirdhãsiti/chirdhãsite (chir-dhã-sí-ti) – unã cu ***chirdãsit***

chirdut (chir-dútŭ) adg – vedz tu ***cher***

chireari/chireare (chi-reá-ri) sf – vedz tu ***cher***

chireauã (chi-reá-uã) sf – vedz tu ***chir***

chireci/chirece (chi-ré-ci) sf fãrã pl(?) – unã soi di mihlemi cu cari turcalili s-aungu pi fatsã s-lã cadã perlji; agdã *{ro: pomadă} {fr: onguent servant à la chute des poils} {en: ointment that makes the face hair fall}*

chiriciuni/chiriciune (chi-ri-cĭú-ni) sf – vedz tu ***cher***

chiricsescu (chi-ric-sés-cu) vb IV chiricsii (chi-ric-síĭ), chiricseam (chi-ric-seámŭ), chiricsitã (chi-ric-sí-tã), chiricsiri/chiricsire (chi-ric-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***chirixescu***

chiricsiri/chiricsire (chi-ric-sí-ri) sf chiricsiri (chi-ric-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***chirixiri***

chiricsit (chi-ric-sítŭ) adg chiricsitã (chi-ric-sí-tã), chiricsits (chi-ric-sítsĭ), chiricsiti/chiricsite (chi-ric-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***chirixit***

chirii/chirie (chi-rí-i) sf chirii (chi-ríĭ) – pãradzlji (i altu tsiva) tsi dau tra s-ufilisescu trã niscãntu chiro un lucru di cari am ananghi (casã, cal, amaxi, etc.); agoyi, nichi, cherã, chirã *{ro: chirie} {fr: loyer, location} {en: rent}*

chirimidã (chi-ri-mí-dã) sf – vedz tu ***chirãmidã***

chirimidhã (chi-ri-mí-dhã) sf chirimidz (chi-ri-mídzĭ) – unã cu ***chirimidã***

chiriri/chirire (chi-rí-ri) sf – vedz tu ***cher***

chiriste (chi-ris-té) sm chiristedz (chi-ris-tédzĭ) – leamni tãljati shi ndreapti cu prionea (scãnduri shi grendzã) tra s-hibã etimi trã anãltsarea-a binãilor; chiristei *{ro: cherestea} {fr: bois de charpente} {en: construction timber and board}* § ***chiristei*** (chi-ris-té-i) sf chiristei (chi-ris-téĭ) – (unã cu ***chiriste***) ex: vinjirã di-adusirã chiristeea § ***chiristigi*** (chi-ris-ti-gí) sm chiristigeadz (chi-ris-ti-gĭádzĭ) – omlu tsi talji cu prionea shi ndreadzi grendzãli shi scãndurli tri chiriste; omlu tsi vindi chiriste *{ro: cherestegiu} {fr: marchand de bois de construction} {en: construction wood merchant}*

chiristei (chi-ris-té-i) sf – vedz tu ***chiriste***

chiristigi (chi-ris-ti-gí) sm – vedz tu ***chiriste***

chiristigiu (chi-ris-ti-gíŭ) sm chiristigeadz (chi-ris-ti-gĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***chiristigi***

chirit (chi-rítŭ) adg – vedz tu ***cher***

chiritã*** (chi-rí-tã) adg – fimininlu singular di la adg "chirit"; vedz ***chirit***

chiritã[1] (chi-rí-tã) sf – vedz tu ***cher***

chiritã[2] (chi-rí-tã) sf chiriti/chirite (chi-rí-ti) – lãngoari di oclji; ghiritã *{ro: cheratită} {fr: kératide, inflammation de la cornée} {en: sclera, inflammation of the cornea}* § ***ghiritã*** (ghi-rí-tã) sf ghiriti/ghirite (ghi-rí-ti) – (unã cu ***chiritã***[2])

chirixescu (chi-ric-sés-cu) vb IV chirixii (chi-ric-síĭ), chirixeam (chi-ric-seámŭ), chirixitã (chi-ric-sí-tã), chirixiri/chirixire (chi-ric-sí-ri) – lã fac timbihi a oaminjlor, lj-pãrãnghilsescu sh-lã dzãc cã easti ghini s-adarã un lucru (trã cari mini am mari mirachi si s-adarã); (ca preftu) tsãn un zbor la bisearicã (di-aradã dupã tsi bitiseashti lituryia) tra s-limpidzãscu tsi easti scriat tu vãnghelj shi s-lji urnipsescu crishtinjlji s-hibã bunj shi s-facã vrearea-al Dumnidzã; (ca prufit) lã spun (l-aduc) a oaminjlor pri loc, zborlu-al Dumnidzã din tser; prufitipsescu *{ro: predica} {fr: prêcher} {en: preach}* ex: hãrisea-ti a prufitslor tsi chirixea sh-lã si mburi zborlu a lor; s-chirixeashti amirãrilji din tser § ***chirixit*** (chi-ric-sítŭ) adg chirixitã (chi-ric-sí-tã), chirixits (chi-ric-sítsĭ), chirixiti/chirixite (chi-ric-sí-ti) – (atsel) a curi preftul dit bisearicã lj-tsãni un zbor; (atsel) a curi lj-si dzãtsi cã easti ghini s-adarã un lucru; prufitipsit *{ro: predicat} {fr: prêché} {en: preached}* § ***chirixiri/chirixire*** (chi-ric-sí-ri) sf chirixiri (chi-ric-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva chirixeashti; prufitipsiri *{ro: acţiunea de a predica} {fr: action de prêcher} {en: action of preaching}*

chirixiri/chirixire (chi-ric-sí-ri) sf – vedz tu ***chirixescu***

chirixit (chi-ric-sítŭ) adg – vedz tu ***chirixescu***

chirnuescu (chir-nu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***ghirnuescu***

chirnuiri/chirnuire (chir-nu-í-ri) sf – vedz tu ***ghirnuescu***

chirnuit (chir-nu-ítŭ) adg – vedz tu ***ghirnuescu***

chiro (chi-ró) sm fãrã pl – 1: atsea tsi s-misurã sh-aspuni cãti sãhãts, dzãli, mesh, etc. dãnãseashti un lucru (tsi s-alãxeashti i sta niminat); oara tsi treatsi (sãhãtsli tsi trec) tra si s-facã tsiva; 2: starea tu cari s-aflã aera (caldã i aratsi, cu soari, vimtu, i ploai, etc.); zãmani, oarã, vãcãti; (fig: chiro = (i) di multu; (ii) catastasi) *{ro: timp, vreme; epocă, moment} {fr: temps; époque, moment} {en: time, weather; era, moment}* ex: stai di chiro (di multu) adus; nu-i chirolu di-unã oarã (catastasea di-altãoarã); ca trã chiro urut (arcoari, ploai sh-vimtu); nãmalã tsã easti chirolu

chiros (chi-rósŭ) adg chiroasã (chi-roá-sã), chirosh (chi-róshĭ), chiroasi/chiroase (chi-roá-si) – tsi nu-ari peri n cap (tu caplu ntreg i tu locuri-locuri) di itia cã ari unã lãngoari tsi-l fatsi sã-sh chearã perlu; calvu, chel, chilesh, chelesh, shuplid, shupliv *{ro: chelbos} {fr: taigneux} {en: bald, calvous}* ex: dzinirli luavem chiros (calvu)

chirou (chi-róŭ) sm fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***chiro***

chirseni/chirsene (chir-sé-ni) sf chirsenj (chir-sénjĭ) – lucru (hãlati) tsi sh-u-adutsi cu unã ploaci (tserclju mplin) suptsãri shi arucutoasã; furcutash, discu *{ro: roată, disc} {fr: roue, disque} {en: wheel, disk}* ex: luna arãsãrea ca unã chirseni di amalamã

chirturã (chir-tú-rã) sf – vedz tu ***cher***

chirusescu (chi-ru-sés-cu) vb IV chirusii (chi-ru-síĭ), chiruseam (chi-ru-seámŭ), chirusitã (chi-ru-sí-tã), chirusiri/chirusire (chi-ru-sí-ri) – ungu (dau) cu tsearã un lucru tra si s-facã ma mushat (si nyiliceascã, s-dãnãseascã ma multu, etc.) *{ro: cerui} {fr: cirer, enduire de cire} {en: wax}* § ***chirusit*** (chi-ru-sítŭ) adg chirusitã (chi-ru-sí-tã), chirusits (chi-ru-sítsĭ), chirusiti/chirusite (chi-ru-sí-ti) – tsi easti dat (umtu) cu tsearã *{ro: ceruit} {fr: ciré, enduit de cire} {en: waxed}* § ***chirusiri/chirusire*** (chi-ru-sí-ri) sf chirusiri (chi-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti chirusit *{ro: acţiunea de a cerui; ceruire} {fr: action de cirer, d'enduire de cire} {en: action of waxing}*

chirusiri/chirusire (chi-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***chirusescu***

chirusit (chi-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***chirusescu***

chirut (chi-rútŭ) adg – vedz tu ***cher***

chisali/chisale (chi-sá-li) sf – vedz tu ***chesã***

chisari/chisare (chi-sá-ri) sf – vedz tu ***chisedz***

chisat (chi-sátŭ) adg – vedz tu ***chisedz***

chisati/chisate (chi-sá-ti) sf chisãts (chi-sắtsĭ) – catastasea tu cari s-aflã atsel tsi easti cu punga goalã, tsi easti ftohi; lipsã di paradz tu pungã; catastasea tu cari s-aflã un embur (tugear, pãrmãteftu, etc.) cãndu lucrili (alishvirishurli) nu-lj si duc ghini (nu-aflã pãrmãtii s-acumpãrã, nu poati s-li vindã pãrmãtiili tsi ari, etc.); lipsã di vinderi; vindeari di pãrmãtii cu cheardiri; neaveari, fucãrlichi, ftohi, urfanji, urfãnilji, urfãneatsã *{ro: sărăcie, lipsă de bani, criză, chesat} {fr: pauvreté, manque d'argent; stagnation des affaires, mévente, crise} {en: poverty, lack of money; stagnation of sales, selling at a loss, crisis}* ex: anlu aestu fu mari chisati § ***chesati/chesate*** (ché-sa-ti? icã che-sá-ti?) sf pl(?) – (unã cu ***chisati***) ex: antsãrtsu avum nã mari chesati (lipsã di paradz)

chisavro (chi-sa-vró) sn chisavradz (chi-sa-vrádzĭ) – aveari adunatã sh-turnatã tu lucri njits sh-cu multã tinjii (ca pãradz, chetri scumpi, lucri di artã, etc. ascumti multi ori tu-un singur loc); yisteari, ayisteari, hãznã, malã, thisavro; aveari, avutsãlji, avutsami, bugãtsãlji *{ro: comoară, tezaur} {fr: trésor} {en: treasure}* ex: chisavro (yisteari) di flurii

chisã[1] (chí-sã) sf fãrã pl – lugurii lai (ca cãtranea) sh-muzgoasã (scoasã dit cãrbunj, pecurã i untulemnul scos dit loc) ufilisitã la ncãltsarea-a cãljurlor; pisã, cãtrani, pecurã, smolã; (fig: 1: chisã = scutidi, ntunearic greu; 2: chisã = colasi, ginemi; 3: stranji di chisã = stranji lãi di jali) *{ro: smoală, catran; întuneric; nenorocire, doliu, iad} {fr: goudron, poix; ténèbres, nuit noire; malheur, deuil, enfer} {en: tar, asphalt; mourning, misfortune, hell}* ex: niorlu lai ca chisa; tu mari chisã (scutidi, bileadz) intrai; cljeili-a chisãljei (urfãniljiljei) nj-didesh; numtã

di chisã (corbã, di jali) sh-di cãtrani; O, lai Coti, Coti di chisã (mãrate) § ***chisusescu*** (chi-su-sés-cu) (mi) vb IV chisusii (chi-su-síĭ), chisuseam (chi-su-seámŭ), chisusitã (chi-su-sí-tã), chisusiri/chisusire (chi-su-sí-ri) – afundusescu tu chisã (pisã, smolã, scutidi, colasi, etc.); l-fac s-dipunã tu colasi; (fig: chisusescu = lj-adar un ahãntu mari arãu (dureari, cripari, etc.) cã-lj fac bana greauã; nj-aspargu bana cu-atseali tsi pat; pisusescu, curbisescu, stuhinedz, distihipsescu, distihisescu, buisescu, lupusescu, etc.) *{ro: smoli, coborî în iad, nenoroci}* *{fr: abîmer, enfoncer dans la poix, dans les ténèbres, dans l'enfer; (se) rendre quelqu'un malheureux}* *{en: throw something to tar, to dark, to hell; make someone unhappy}* § ***chisusit*** (chi-su-sítŭ) adg chisusitã (chi-su-sí-tã), chisusits (chi-su-sítsĭ), chisusiti/chisusite (chi-su-sí-ti) – cari easti afundusit tu chisã (colasi, scutidi, etc.); pisusit, cãtrãnãsit, cãtrãnsit, cãtãrnãsit; (fig: chisusit = tsi s-aflã tu-unã halã greauã (di jali, di dureari, di mãri cripãri, etc.); tsi sh-ari aspartã bana; corbu, corbusit, curbisit, stuhinat, distihipsit, distihisit, buisit, lupusit, etc.) *{ro: smolit, coborît în iad, nenorocit}* *{fr: abîmé, enfoncé dans la poix, dans les ténèbres; condamné dans l'enfer; malheureux}* *{en: thrown to tar, to dark, to hell; unhappy}* ex: suflitlu tsi easti chisusit (numãtsit s-dipunã tu colasi); chisusita (fig: mãrata) di moashi; lea, cãmilã chisusitã! (fig: curbisitã, blãstimatã); multi mãnj vluyisiti, multi guri chisusiti (fig: curbisiti) § ***chisusiri/chisusire*** (chi-su-sí-ri) sf chisusiri (chi-su-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-afunduseashti tsiva tu chisã i tu colasi; pisusiri, cãtrãniri, cãtrãnsiri, cãtãmãsiri; (fig: chisusiri = atsea tsi s-fatsi cãndu-l curbiseshti pri cariva; curbisiri, stuhinari, distihipsiri, distihisiri, buisiri, lupusiri, etc.) *{ro: acţiunea de a smoli, de a coborî în iad, de a nenoroci}* *{fr: action d'abîmer, d'enfoncer dans la poix, dans les ténèbres, dans l'enfer; de (se) rendre malheureux}* *{en: action of throwing something to tar, to dark, to hell; of making someone unhappy}*

chisã[2] (chí-sã) sf chisi/chise (chí-si) – pulj tsi sh-u-adutsi cu corbul (mash cã easti cama njic, cãt gaea), cu peanili murni tsi da pi-arosh sh-cu coada lai *{ro: gaiţă}* *{fr: geai}* *{en: jay}* ex: unã chisã zghili tu cheari

chisãgi (chi-sã-gí) sm – vedz tu ***chishigi***

chisãturã (chi-sã-tú-rã) sf – vedz tu ***chisedz***

chiscã (chís-cã) sf chishti/chishte (chísh-ti) – minuclju ligat di lilici (di alumãchi, di tseapi verdzã, etc.), ligãturã; armãteauã, arãmãteauã *{ro: legătură}* *{fr: fagot, faisceau}* *{en: bundle}* ex: unã chiscã (ligãturã) di alj

chischim (chis-chím) adg – vedz tu ***chischin***

chischimeatsã (chis-chi-meá-tsã) sf – vedz tu ***chischin***

chischin (chis-chín) adg chischinã (chis-chí-nã), chischinj (chis-chínjĭ), chischini/chischine (chis-chí-ni) – tsi easti curat; tsi easti dishteptu (pirã) la minti; tsi lj-acatsã mãna; tsi-lj da di mãnã; chischim, chischinets, mintimen, sarpit, sãrpit, epitidiu *{ro: curat, ager, îndemânatic}* *{fr: propre; agile, sagace, adroit}* *{en: clean; agile, skilful}* ex: armãnjlji suntu chischinj (curats, dishteptsã); cu mintea chischinã (sarpitã), dishtiptatã; eara chischin (curat, pripsit) la stranji § ***chischinets*** (chis-chi-nétsŭ) adg chischineatsã (chis-chi-neá-tsã), chischinets (chis-chi-nétsĭ), chischineatsi/chischineatse (chis-chi-neá-tsi) – (unã cu ***chischin***) § ***chischim*** (chis-chím) adg chischim (chis-chí-mã), chischinj (chis-chínjĭ), chischimi/chischime (chis-chí-ni) – (unã cu ***chischin***) ex: mi-ariseshti lucrul chichim (curat); easti multu chischimã (curatã) § ***chischineatsã*** (chis-chi-neá-tsã) sf chischinets (chis-chi-nétsĭ) – harea tsi u-ari omlu tsi easti curat, tsi easti sarpit, tsi lj-acatsã mãna, etc.; spastrã, pastrã, nãscãrii, sãrpitsãlji, dishtiptãciuni, etc. *{ro: curăţenie, abilitate, deşteptăciune}* *{fr: propreté, adresse, sagacité}* *{en: cleanliness, ability, sagacity}* ex: spastra shi chischineatsa (nãscãria) din casa-a inglejilor; eara cu numa ti nicuchirata sh-ti chischineatsa (spastra din casa)-a ljei § ***chischimeatsã*** (chis-chi-meá-tsã) sf chischimets (chis-chi-métsĭ) – (unã cu ***chischineatsã***) ex: vidzui ãn casa-a ljei multã chischimeatsã (spastrã, nãscãrii)

chischineatsã (chis-chi-neá-tsã) sf – vedz tu ***chischin***

chischinets (chis-chi-nétsŭ) adg – vedz tu ***chischin***

chiscu (chís-cu) sn chiscuri (chís-curĭ) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, ciuciulã, cuculj, culmã, cingãrliu, cipit, ciucã, ciulubet, ciumã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, chirchinedz, chipitã, mitcã, mãyeauã, gucilii, gugiulii *{ro: pisc, creştet}* *{fr: pic, sommet}* *{en: (mountain) peak, summit}* ex: un munti cu chiscuri chipitoasi

chisedz (chi-sédzŭ) vb I chisai (chi-sáĭ), chisam (chi-sámŭ), chisatã (chi-sá-tã), chisari/chisare (chi-sá-ri) – lu-agudescu un lucru (lj-dau cu cioclu, lu stumbusescu, l-matsin, l-stulcin, etc.) pãnã-l fac pulbiri, icã cumãts multu njits; matsin, stulcin, etc.; (expr: 1: lj-chisedz oasili (di bãteari, etc.) = lj-dau un shcop sãnãtos; 2: nj-chiseadzã caplu = nji sã ngreacã multu s-lji fac tsiva, nj-dzãtsi multi sh-nu mi-alasã isih, etc.) *{ro: pisa}* *{fr: piler, hacher}* *{en: grind, pound, pulverize, hash, mince}* ex: chisats zahãrea; chiseadzã chiperlu trã tsinã; chisedz (matsin) carnea tra s-fac chiftedz astarã; chiseadzã (matsinã) tu dubec cafeea; lji li chisã oasili (expr: lj-deadi un shcop sãnãtos); l-chisai di bãteari (expr: lj-ded un shcop bun); aeri u chisã (expr: u bãtu) ghini § ***chisat*** (chi-sátŭ) adg chisatã (chi-sá-tã), chisats (chi-sátsĭ), chisati/chisate (chi-sá-ti) – tsi easti faptu cumãts njits i pulbiri; mãtsinat, stulcinat, stumbusit, etc. *{ro: pisat}* *{fr: pilé, haché}* *{en: ground, pulverized, hashed, minced}* § ***chisari/chisare*** (chi-sá-ri) sf chisãri (chi-sắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-chiseadzã tsiva; mãtsinari, stulcinari, stumbusiri, etc. *{ro: acţiunea de a pisa}* *{fr: action de piler, de hacher}* *{en: action of grinding, of pounding, of pulverizing of mincing}* § ***chisãturã*** (chi-sã-tú-rã) sf chisãturi (chi-sã-túrĭ) – ashi cum s-fatsi lucrul (cumãts njits, pulbiri, etc.) dupã tsi easti chisat; atsea tsi s-fatsi cãndu s-chiseadzã un lucru; chisari *{ro: pisătură}* *{fr: broyage; toute substance pilée}* *{en: grinding, pounding, pulverising}*

chish (chishĭŭ) (mi) vb I chishai (chi-shĭáĭ), chisham (chi-shĭámŭ), chishatã (chi-shĭá-tã), chishari/chishare (chi-shĭá-ri) – nj-fac apa minutã; scot udlu (chishatlu) dit mini (tsi treatsi prota prit buburec, deapoea prit fuscã tra s-u scot tu soni dit trup cãndu-nj fac apa); nj-fac apa; mi ud; (expr: 1: l-chisharã moashili = lãndzidzã; 2: mi chish pri eali = nu li voi, s-li lja tuti draclu, nu mi mealã) *{ro: (se) pişa, urina}* *{fr: pisser, uriner}* *{en: piss, urinate}* ex: suntu oaminj tsi s-chishi (s-udã, sh-fac apa) tu somnu; vãrnu nu shtii pri iu s-chishi gãljina; mi chishe (mi udã, sh-featsi apa pri mini) ficiorlu; alãxea-l cã sh-chishe (cã s-udã) njiclu § ***chishat***[1] (chi-shĭátŭ) adg chishatã (chi-shĭá-tã), chishats (chi-shĭátsĭ), chishati/chishate (chi-shĭá-ti) – (om) tsi sh-ari faptã apa; (lucru) pri cari sh-featsi apa cariva; tsi fu udat di cariva *{ro: pişat, urinat}* *{fr: pissé, uriné}* *{en: pissed, urinated}* § ***chishari/chishare*** (chi-shĭá-ri) sf chisheri (chi-shĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sh-fatsi apa (s-chishi) *{ro: acţiunea de a (se) pişa, de a (se) urina; pişare, urinare}* *{fr: action de pisser, d'uriner}* *{en: action of pissing, of urinating}* § ***chishat***[2] (chi-shĭátŭ) sm chishats (chi-shĭátsĭ) – muljiciunea (apa) tsi easi dit om cãndu s-chishi (sh-fatsi apa); apã (minutã), ud *{ro: pişat, urină}* *{fr: pissat, urine}* *{en: urine}* ex: cãndu scots gãrnuts la oclji, i ghini s-lu-aundzi cu chisat; chishatlu lu fatsi turburi § ***chishiturã*** (chi-shi-tú-rã) sf chishituri (chi-shi-túrĭ) – urma tsi u-alasã un chishat *{ro: pişătură, urme de pişat}* *{fr: pissement, trace de pissat}* *{en: trace of urine}* § ***chishitor*** (chi-shi-tórŭ) sn chishitoari/chishitoare (chi-shi-toá-ri) – loclu iu s-dutsi omlu si s-chishi; hale *{ro: pişătoare}* *{fr: pissoir, endroit où on va à pisser}* *{en: urinal, place one goes to piss}* § ***pish***! (píshĭ shi písh) invar – zbor tsi s-dzãtsi a njiclui tra s-neagã s-chishi; chishi-ti; s-chishi; *{ro: pişe-te!}* *{fr: fait pipi!, pisse-toi!}* *{en: pee!}* ex: fã pish! (chishi-ti!); featsirã pish (s-chisharã); ficiorlu featsi pish (s-chishe, s-udã)

chishari/chishare (chi-shĭá-ri) sf – vedz tu ***chish***

chishat[1] (chi-shĭátŭ) adg – vedz tu ***chish***

chishat[2] (chi-shĭátŭ) sm – vedz tu ***chish***

chishcari/chishcare (chish-cá-ri) sf – vedz tu ***chipin***
chishcat (chish-cátŭ) adg – vedz tu ***chipin***
chishcu (chish-cu) (mi) vb I – vedz tu ***chipin***
chishigescu (chi-shi-gés-cu) adg – vedz tu ***chishigi***
chishigi (chi-shi-gí) sm chishigeadz (chi-shi-geádzĭ) – fur turcu tsi alagã ncãlar, chisigi, chisãgi *{ro: chesăgiu, hoţ turc}* *{fr: brigand qui va à cheval, brigand turque}* *{en: bandit on horse, turk bandit}* § ***chishigescu*** (chi-shi-gés-cu) adg chishigeascã (chi-shi-geás-cã), chishigeshtsã (chi-shi-gésh-tsã), chishigeshti (chi-shi-gésh-ti) – tsi ari s-facã cu chishigilu, di chishigi *{ro: de chesăgiu}* *{fr: qui tient d'un "chishigi"}* *{en: that has to do with a "chishigi"}* ex: cal chishigescu (di fur turcu); s-mi dai tu mãnj chishigeshti (di chisigi) § ***chisãgi*** (chi-sã-gí) sm chisãgeadz (chi-sã-geádzĭ) – (unã cu ***chishigi***) ex: doi chisãgeadz si zmulsirã ncãlar § ***chisigi*** (chi-si-gí) sm chisigeadz (chi-si-geádzĭ) – (unã cu ***chishigi***)
chishitor (chi-shi-tórŭ) sn – vedz tu ***chish***
chishiturã (chi-shi-tú-rã) sf – vedz tu ***chish***
chisigi (chi-si-gí) sm – vedz tu ***chishigi***
chismã (chís-mã) sf chismã/chisme (chís-mi) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***chizmã***
chisusescu (chi-su-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***chisã***[1]
chisusiri/chisusire (chi-su-sí-ri) sf – vedz tu ***chisã***[1]
chisusit (chi-su-sítŭ) adg – vedz tu ***chisã***[1]
chitabi (chi-ta-bí) sm – vedz tu ***chitãbii***
chitapci (chi-tap-cí) sm – vedz tu ***chitapi***
chitapciu (chi-tap-cíŭ) sm chitapceadz (chi-tap-cĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***chitapci***
chitapi/chitape (chi-rá-pi) chitãchi (chi-tắchĭ) – acoali ligati deadun tu cari s-au scriatã isturii (spuneri, puizii, nvitsãturi, etc.); acoali ligati deadun tu cari s-au scriatã arãdz di numi, di isãchi, etc.; vivlii, tifteri, catastih, catalog, condicã, tetradiu, aradã; (fig: chitapi = leadzi aflatã tu adetsli, icã scriatã tu tifterli-a chivernisiljei; adeti, aradã, leadzi, nom, zãcon, zaconj) *{ro: carte, registru}* *{fr: livre, régistre}* *{en: book, register}* ex: ea s-videm tsi dzãtsi tu chitapi (carti, catastih); mi scrie tu chitapi (tifteri); tora scot chitapea (tifterea); dupã chitapi (fig: arãdz, adets, ledz) nu easti tu cãdeari § ***chitapci*** (chi-tap-cí) sm chitapceadz (chi-tap-cĭádzĭ) – atsel tsi ari frundida-a cãrtsãlor (a vivliilor, a tifterlor, etc.) dit un udã i dit unã casã maxus adratã tr-aestu lucru (iu dunjaea poati s-yinã s-li mutreascã, s-li-acumpãrã i s-li lja cu nichi); atsel tsi ari frundida-a tifterlor di la chivernisi *{ro: librar, bibliotecar, arhivar}* *{fr: libraire, bibliothécaire, archiviste}* *{en: book seller, librarian, archivist}* ex: chitapcilu-nj scria nã arvoalã § ***chitib*** (chi-tíbŭ sm chitibeanj (chi-tí-beanjĭ) – grãmãtic tsi tsãni cãrtsãli (di la huchiumati) *{ro: greffier}* *{fr: greffier}* *{en: registrar}* § ***chitaplãchi/chitaplãche*** (chi-ta-plã-chi) sf chitaplãchi (chi-ta-plắchĭ) – tehnea tsi u fatsi un chitapci; tehnea tsi u fatsi un grãmãtic, un chitib *{ro: meseria de librar, de bibliotecar or de arhivar}* *{fr: métier de libraire, de bibliothécaire ou d'archiviste}* *{en: book seller, librarian or archivist occupation}* ex: itsido, ciptaplãchea easti cu nami
chitaplãchi/chitaplãche (chi-ta-plắ-chi) sf – vedz tu ***chitapi***
chitarã (chi-tá-rã) sf chitari/chitare (chi-tá-ri) – hãlati muzicalã tsi ari di-aradã shasi teljuri teasi pri unã soi di cutii di lemnu ma mari ca-atsea di-avyiulii, cari asunã cãndu teljurli suntu chipinati i aguditi cu dzeadzitli *{ro: ghitară}* *{fr: guitare}* *{en: guitar}* ex: cãntu din chitarã, tini dornji ninga, dornji ca gumarã
chitãbii (chi-tã-bí-i) sf chitãbii (chi-tã-bíĭ) – tsãsãturã di mitasi chindisitã cu cijdii sh-cu lilici hrisusiti; chetãbii, chitabi *{ro: stofă de mătase}* *{fr: sorte d'indienne rayée et jaune}* *{en: yellow silk material}* ex: lj-adusi fustani di chitãbii; nu s-para poartã tora chitãbiili § ***chetãbii*** (che-tã-bí-i) sf chetãbii (che-tã-bíĭ) – (unã cu ***chitãbii***) § ***chitabi*** (chi-ta-bí) sm citabadz (chi-ta-bádzĭ) – (unã cu ***chitãbii***)
chitcã (chít-cã) sf chittsi/chittse (chít-tsi) – mãnuclju di lilici ndreapti mushat sh-ligati tuti deadun; buchet, bubuchi *{ro: buchet}* *{fr: bouquet}* *{en: bouquet, bunch of flowers}*
chitharã (chi-thá-rã) sf chithari/chithare (chi-thá-ri) – unã cu ***chitarã***
chitib (chi-tíbŭ sm – vedz tu ***chitapi***
chitrar (chi-trárŭ) sm – vedz tu ***cheatrã***
chitrã (chí-trã) sf – vedz tu ***chitru***
chitribobuli/chitribobule (chi-tru-bó-bu-li) sf pl – vedz tu ***chitrubobalã***
chitrish chi-tríshĭŭ) sn – vedz tu ***cheatrã***
chitritseauã (chi-tri-tseá-ŭã) sf – vedz tu ***cheatrã***
chitros (chi-trósŭ) adg – vedz tu ***cheatrã***
chitru (chí-tru) sm chitri (chí-tri) – pom dit Asii tsi fatsi unã yimishi (chitra) tsi sh-u-adutsi cu-unã limoni mari *{ro: chitru}* *{fr: citronnier}* *{en: lemon tree}* § ***chitrã*** (chí-trã) sf chitri/chi-tre (chí-tri) – yimisha faptã di pomlu chitru, cu unã coaji groasã sh-mushat anjurzitoari, cu cari s-fatsi unã dultseatsã (glico) bunã *{ro: chitră}* *{fr: cédrat}* *{en: citron}*
chitrubobalã (chi-tru-bó-ba-lã) sf chitrubobali/chitrubobale (chi-tru-bó-ba-li) – simintsã di-unã plantã tsi creashti tu Africhii, cari s-bagã tu mãcãri, trã nustimada ca di piper tsi lã u da *{ro: enibahar}* *{fr: amome}* *{en: ?}* § ***chitribobuli/chi-tribobule*** (chi-tru-bó-bu-li) sf pl – (unã cu ***chitrubobalã***)
chitrusescu (chi-tru-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cheatrã***
chitrusiri/chitrusire (chi-tru-sí-ri) sf – vedz tu ***cheatrã***
chitrusit (chi-tru-sítŭ) adg – vedz tu ***cheatrã***
chiulafi/chiulafe (chĭu-lá-fi) sf chiulãhi (chĭu-lắhĭ) – soi di cãciulã nturtseascã tsi s-purta aoa sh-un chiro, deavãrliga di cari s-purta cealma (shirvetea, cipa); chiuleafi, chileafi, chilea-fã, chilefã *{ro: chiulaf}* *{fr: bonnet de forme conique}* *{en: old Turkish cap}* § ***chiuleafi/chiuleafe*** (chĭu-leá-fi) sf chiulehi (chĭu-léhĭ) – (unã cu ***chiulafi***) § ***chileafi/chileafe*** (chi-leá-fi) sf chilehi (chi-léhĭ) – (unã cu ***chiulafi***) § ***chileafã*** (chi-leá-fã) sf chilehi (chi-léhĭ) – (unã cu ***chiulafi***) § ***chilefã*** (chi-lé-fã) sf chilehi (chi-léhĭ) – (unã cu ***chiulafi***) § ***chiliposhi/chiliposhe*** sf chiliposhi/chiliposhe – unã soi di capelã lishoarã di pãndzã chifãlucã, njicã, albã sh-lishoarã, chindisitã di-aradã cu hrisafi, purtatã veara; chifãlucã, cãlipush, tichii, tãchii *{ro: scufiţă}* *{fr: petit, blanc et léger bonnet d'été, brodé avec de fil d'or}* *{en: small summer cap, white and light, embroidered with golden threads}* § ***chifãlucã*** (chi-fã-lú-cã) sf chifãlutsi/chi-fãlutse (chi-fã-lú-tsi) – unã soi di capelã lishoarã di pãndzã purtatã ma multu noaptea cãndu s-bagã omlu s-doarmã (ligatã sum grunj sh-purtatã di njits dupã tsi s-amintã, purtatã di cãlugãreali, etc.); tichii, tãchii, chiliposhi *{ro: scufiţă}* *{fr: bonnet}* *{en: cap}* ex: tsã scot chifãluca din cap § ***cãlipush*** (cã-li-púshĭŭ) sn cãlipushi/cãlipushe (cã-li-pú-shi) – (unã cu ***chiliposhi***) ex: ficiorlu sã-sh scoatã cãlipushlu i fesea
chiuleafi/chiuleafe (chĭu-lá-fi) sf – vedz tu ***chiulafi***
chiumuri/chiumure (chĭu-mú-ri) sf fãrã pl – lucru, ca unã soi di cheatrã, sumulai sh-tsi s-frãndzi lishor, cari s-aflã tu loc shi ardi cãndu-lj dai foc; ashi cum s-fatsi jarlu cãndu lu-astindzi cu apã sh-arãtseashti; cãrbuni *{ro: cărbune}* *{fr: charbon}* *{en: coal}* ex: nj-adusi nã furtii di chiumuri (cãrbunj) – chiu-murgirii/chiumurgirie (chĭu-mur-gi-rí-i) chiumurgirii (chĭu-mur-gi-ríĭ) – loclu iu s-aflã i iu s-fac cãrbunjlji; ducheanea iu s-vindu cãrbunj; cãrbunãrii, cãrbunãrlichi *{ro: cărbunărie}* *{fr: place où on fait, on vend des charbons}* *{en: place where the coal is made or sold}* ex: dishcljisi-unã chiumurgirii
chiuncu (chĭún-cu) sn – vedz tu ***chilunghi***[1]
chiunghi/chiunghe (chĭún-ghi) sf – vedz tu ***chilunghi***[1]
chiungu (chĭún-gu) sn – vedz tu ***chilunghi***[1]
chiuni/chiune (chĭú-ni) sf pl(?) – capital avut di doi i ma multsã sots *{ro: capital aparţinând la două sau mai multe persoane}* *{fr: capital appartenant à deux ou à plusieurs associés}* *{en: capital belonging to two or several partners}*
chiup (chĭúpŭ) sn chiupuri (chĭú-purĭ) – oalã mari di loc arsu tu cari s-tsãni di-aradã untulemnu (njari, turshii, etc.); chiupã, chiupi, pitari *{ro: chiup}* *{fr: jarre}* *{en: large earthenware jar}* ex: vinji cu chiuplu pi pãltãri; oali, poaci, chiupuri § ***chiupã*** (chĭú-pã) sf chiupuri (chĭú-purĭ) – (unã cu ***chiup***) ex: chiupa cu njari eara mplinã; tu-unã chiupã mplinã di-apã; avea nã chiupã (oalã) di flurii § ***chiupi/chiupe*** (chĭú-pi) sf chiuchi (chĭúchĭ) – (unã cu ***chiup***)

chiupã (chĭú-pã) sf – vedz tu ***chiup***
chiupi/chiupe (chĭú-pi) sf – vedz tu ***chiup***
chiur[1] (chí-urŭ) sn chiuri/chiure (tsí-u-ri) – soea di boatsi scoasã di-unã soi di pulj (di casã i cãntãtori); tsiur, tsiurat, tsitsir-vitsir, tsiripari, piridari, nciurari *{ro: piuit, ciripit}* *{fr: piaulement, gazouillement}* *{en: (chicken) peeping, (bird) chirping}* ex: s-avdza chiurlu (tsiuratlu) a puljlor § ***chiur***[2] (chí-urŭ) vb I chiurai (chi-u-ráĭ), chiuram (chi-u-rámŭ), chiuratã (chi-u-rá-tã), chiurari/chiurare (chi-u-rá-ri) – (trã pulj, gãlinj, etc.) scot bots suptsãri, lishoari din gurã (chiuri, tsiuri, etc.); chiuredz, tsiur, tsiripedz, piridau, jiuredz, nciuredz *{ro: piui, ciripi}* *{fr: piauler, gazouiller}* *{en: peep, chirp, twitter, warble}* ex: puljlji chiurã (tsiurã) hãriosh; s-avea chirutã di mã-sa sh-ma chiura (tsiura) § ***chiuredz*** (chí-u-redzŭ) vb I chiurai (chi-u-ráĭ), chiuram (chi-u-rámŭ), chiuratã (chi-u-rá-tã), chiurari/chiurare (chi-u-rá-ri) – (unã cu ***chiur***[2]) ex: druga nyeadzã sh-chiureadzã: oulu! § ***chiurat*** (chi-u-rátŭ) adg chiuratã (chi-u-rá-tã), chiurats (chi-u-rátsĭ), chiurati/chiurate (chi-u-rá-ti) – (pulj, gãlinj, etc.) tsi ari scoasã bots (tsiuri, chiuri, etc.); tsiurat, tsiripat, piridat, jiurat, nciurat *{ro: piuit, ciripit}* *{fr: qui a piaulé, gazouillé}* *{en: who has peeped, chirped, twittered, warbled}* § ***chiurari/chiurare*** (chi-u-rá-ri) sf chiurãri (chi-u-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva chiurã; tsiurari, tsiripari, piridari, jiurari, nciurari *{ro: acţiunea de a piui, de ciripi; piuire, ciripire}* *{fr: action de piauler, de gazouiller}* *{en: action of peeping, of chirping, of twittering, of warbling}* ex: avdzãi di dimneatsã chiurarea (tsiurarea) a puljlor § ***jiuredz*** (ji-u-rédzŭ) vb I jiurai (ji-u-ráĭ), jiuram (ji-u-rámŭ), jiuratã (ji-u-rá-tã), jiurari/jiurare (ji-u-rá-ri) – (unã cu ***chiuredz***) ex: cãti-un pulj ma jiura (tsiura) di pitrundea chinetlu § ***jiurat*** (ji-u-rátŭ) adg jiuratã (ji-u-rá-tã), jiurats (ji-u-rátsĭ), jiurati/jiurate (ji-u-rá-ti) – (unã cu ***chiurat***) § ***jiurari/jiurare*** (ji-u-rá-ri) sf jiurãri (ji-u-rắrĭ) – (unã cu ***chiurari***) § ***nciuredz***[1] (nci-u-rédzŭ) vb I nciurai (nci-u-ráĭ), nciuram (nci-u-rámŭ), nciuratã (nci-u-rá-tã), nciurari/nciurare (nci-u-rá-ri) – (unã cu ***chiuredz***) ex: puljlji oarfãnj nciura (tsiura) di ti loa njila § ***nciurat***[1] (nci-u-rátŭ) adg nciuratã (nci-u-rá-tã), nciurats (nci-u-rátsĭ), nciurati/nciurate (nci-u-rá-ti) – (unã cu ***chiurat***) § ***nciurari***[1]***/nciurare*** (nci-u-rá-ri) sf nciurãri (nci-u-rắrĭ) – (unã cu ***chiurari***)
chiur[2] (chí-urŭ) vb I
chiurari/chiurare (chi-u-rá-ri) sf
chiurat (chi-u-rátŭ) adg
chiurcci sm (chĭurc-cí) sm – vedz tu ***chiurcu***
chiurciu (chĭur-cíŭ) sm – vedz tu ***chiurcu***
chiurcu (chĭúr-cu) sn chiurcuri (chĭúr-curĭ) – perlu i lãna tsi acoapirã chealea-a unor prãvdzã; chealea cu per a prãvdzãlor cãndu suntu ninga tu banã, icã lucrati dupã moarti; stranji fapti dit aestã cheali cu per; gunã; (expr: ãlj dau (lji ndreg) un chiurcu = ãl bat multu greu; ãli dau un shcop mari) *{ro: blanã; bãtaie bunã}* *{fr: fourrure, pelisse; rossade, rossée}* *{en: fur; good beating}* ex: poartã chiurcuri (guni) cu elmai; chiurcu (gunã) di vulpi; nji ndreadzi vãrã chiurcu (expr: si ndreadzi s-mi batã; sã-nj da un shcop, unã pãrjinã)§ ***chiurcci*** (chĭurc-cí) sm chiurcceadz (chĭurc-ceádzĭ) – omlu tsi-l lucreadzã chiurcul, cari fatsi stranji di chiurcu icã vindi aesti stranji; chiurciu *{ro: blãnar}* *{fr: fourreur, pelletier}* *{en: furrier}* § ***chiurciu*** (chĭur-cíŭ) sm chiurcii (chíur-cĭĭ) – (unã cu ***chiurcci***)
chiuredz (chí-u-redzŭ) vb I
chiurhan (chĭúr-hanŭ) sm, sf chiurhanã (chĭúr-ha-nã), chiurhanj (chĭúr-hanjĭ), chiurhani/chiurhane (chĭúr-ha-ni) – bãrbat (muljari) cari s-bagã tu-ashtirnut (s-ambairã) cu unã muljari (un bãrbat) tra s-hibã plãtit (plãtitã), di-aradã, cu pãradz; bãrbat (muljari) tsi bãneadzã cu vindearea-a truplui a lui (a ljei), cu-ambãirarea, trã paradz; (trã bãrbats) curvar; (trã muljeri) curvã, ruspii, aruspii, dosã, putanã *{ro: prostituat}* *{fr: prostitué}* *{en: prostitute}*
chiuro (chĭu-ró) sm – vedz tu ***chirchirinã***
chiuschii/chiuschie (chĭus-chí-i) sf chiuschii (chĭus-chíĭ) – stumbu di her *{ro: pilug (de fier)}* *{fr: pilon (de fer)}* *{en: iron pestle}*
chiuse (chĭu-sé) sm – vedz tu ***chioshi***
chiushe (chĭu-shĭé) sm – vedz tu ***chioshi***
chiustecã (chĭus-té-cã) sf chiustets (chĭus-tetsĭ) – aradã di (unã soi di) neali bãgati unlu tu-alantu shi ligati tra s-facã ca unã soi di funi (di metal) cu cari si s-leagã lucri (cu cari s-acatsã oara i cãstura di curauã, cari s-bagã di gushi ca unã stulii, cu i fãrã crutsi acãtsatã di nãsã, etc.); chiustechi, alis, altsu, alsidã, alsidã, singir, shingir, singiri, shingiri, zingir, silivar, sulivar, catinã, cadenã, cãrtelj, brangã, prangã, heari *{ro: lanţ}* *{fr: chaîne de montre, entrave de chaîne}* *{en: chain; watch chain}* ex: chiusteca (alislu) la sãhati; ts-alas chiusteca (alsida), flurii suti; cu-unã chiustecã (alsidã) di-asimi pri cheptu; chiustetsli asuna pri cheptu § ***chiustechi/chiusteche*** (chĭus-té-chi) sf chiustechi (chĭus-techĭ) – (unã cu ***chiustecã***)
chiustechi/chiusteche (chĭus-té-chi) sf – vedz tu ***chiustecã***
chiutandal (chĭu-tan-dálŭ) adg chiutandalã (chĭu-tan-dá-lã), chiutandalj (chĭu-tan-dáljĭ), chiutandali/chiutandale (chĭu-tan-dá-li) – tsi fatsi mash urutets; arãu, andihristu, tihilai, blãstimat, chirãtã, etepsãz, edepsãz, idipsãz, cãtãrgar, murlai, etc. *{ro: ticălos, rău}* *{fr: méchant, mauvais}* *{en: mean, bad, despicable}* ex: muljarea easti hitrã, chiutandalã (arauã)
chiutecã (chĭu-té-cã) sf chiutets (chĭu-tétsĭ) – agudituri dati (cu puteari sh-unã dupã-alantã) pri cariva i tsiva cu mãna (ciciorlu, bushlu, lemnul, etc.); bãteari greauã, pãrjinã, pãparã, paparã, puparã, pipiritsã, pistili, shcop, tsurtsufi, fushti, chiurcu *{ro: bătaie}* *{fr: rossade, rossée}* *{en: beating}* ex: ascãpã di chiutecã (bãteari)
chiuti (chĭu-tí) sm, sf, adg chiutoanji/chiutoanje (chĭu-toá-nji), chiutadz (chĭu-tádzĭ), chiutoanji/chiutoanje (chĭu-toá-nji) – (un) tsi lj-easti fricã di nai ma njiclu lucru; tsi s-aspari lishor; fricos, dzadila *{ro: fricos}* *{fr: craintif, peureux}* *{en: timorous, easily frightened}* § ***chiutilichi/chiutiliche*** (chĭu-ti-lí-chi) sf chiutilichi (chĭu-ti-líchĭ) – starea di niisihii shi tulburari tsi u-aducheashti omlu cãndu s-aflã nãintea-a unui piriclju mari (dealihea i minciunos); fricã, asparyiu, asparizmã, asparimã, asparmã, lãhtarã, frixi, pirdeshi, datã, ceash, trom, trumarã, cutrom, lãhtarã *{ro: teamă}* *{fr: crainte, poltronnerie}* *{en: fear}* § ***chiutipsescu*** (chĭu-tip-sés-cu) vb IV chiutipsii (chĭu-tip-siĭ), chiutipseam (chĭu-tip-seámŭ), chiutipsitã (chĭu-tip-sí-tã), chiutipsiri/chiutipsire (chĭu-tip-sí-ri) – mi-aspar lishor di nai ma njiclu lucru; nj-easti fricã; nj-si curmã curailu; nu-nj tsãni curdeaua (curaua, curlu, etc.) *{ro: (se) speria uşor; pierde curajul}* *{fr: avoir peur; perdre son courage; manquer de courage}* *{en: be scared; lose courage; have no courage}* § ***chiutipsit*** (chĭu-tip-sítŭ) adg chiutipsitã (chĭu-tip-sí-tã), chiutipsits (chĭu-tip-sítsĭ), chiutipsiti/chiutipsite (chĭu-tip-sí-ti) – tsi sh-ari chirutã curailu; tsi s-aspari lishor; tsi lj-easti fricã *{ro: care (se) sperie uşor; care şi-a pierdut curajul}* *{fr: qui a peur; qui a perdu son courage; qui manque de courage}* *{en: who is scared; who lost courage; who has no courage}* § ***chiutipsiri/chiutipsire*** (chĭu-tip-sí-ri) sf chiutipsiri (chĭu-tip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva chiutipseashti *{ro: acţiunea de a (se) speria uşor; de a pierde curajul}* *{fr: action d'avoir peur; de perdre son courage; de manquer de courage}* *{en: action of being scared; of losing courage; of having no courage}*
chiutilichi/chiutiliche (chĭu-ti-lí-chi) sf – vedz tu ***chiuti***
chiutipsescu (chĭu-tip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***chiuti***
chiutipsiri/chiutipsire (chĭu-tip-sí-ri) sf – vedz tu ***chiuti***
chiutipsit (chĭu-tip-sítŭ) adg – vedz tu ***chiuti***
chiutuc (chĭu-túcŭ) sm chiututs (chĭu-túts ĭ) – cumatã dit truplu-a unui arburi tãljat (ayitã tãljatã); chiutuchi, cutsur, bucium, cuciub, ciubã, cuciubã, cãciubã, cuciubeauã, cuciubeu, grij; (fig: chiutuc = (i) tsi ari caplu gros, easti ca glar di minti, cari aducheashti greu tsi-lj si dzãtsi; tsi easti om di la oi, fãrã prãxi, tsi nu shtii multi; (ii) zãconi, nom; carti mari, chitapi cu nomuri) *{ro: buştean, butuc, buturugă}* *{fr: bûche, tronc d'arbre, billot}* *{en: tree trunk, log, block (of wood)}* ex: shbãgã bratslu pi chiutuc (bucium) shi-l tãlje; shidzu pi-un chiutuc (cutsur); sã scrii tu chiutuc (fig: carti) § ***chiutuchi/ciutuche*** (chĭu-tú-chi) sf chiutuchi (chĭu-túchĭ) – (unã cu ***chiutuc***) ex: chiutuchea (cartea, chitapea cu nomuri)

aoa n-aspuni
chiutuchi/ciutuche (chĭu-tú-chi) sf – vedz tu ***chiutuc***
chivãrnisescu (chi-vãr-ni-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***chivernisi***
chivãrnisiri/chivãrnisire (chi-vãr-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***chivernisi***
chivãrnisit (chi-vãr-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***chivernisi***
chivãrsescu (chi-vãr-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***chivernisi***
chivãrsiri/chivãrsire (chi-vãr-sí-ri) sf – vedz tu ***chivernisi***
chivãrsit (chi-vãr-sítŭ) adg – vedz tu ***chivernisi***
chivernisi/chivernise (chi-vér-ni-si) sf chivernisi (chi-vér-nisĭ) – pareea di oaminj cari suntu tu frãmtea-a unei vãsilii (duvleti, stat) shi cari deadun lj-ursescu tuti lucrili; oaminjlji cu cari aestã parei ursescu vãsilia; oaminjlji tsi u pãristisescu aestã parei, di la nai ma mãrlji la nai ma njitsli; (fig: chivernisi = vãsilii, vasiliu, stat, crat, duvleti) *{ro: guvern; organ de-a guvernului}* *{fr: gouvernement; ministère}* *{en: government; government office}* ex: chivernisea turtseascã; sculiili suntu pãltiti di chivernisi (vãsilii) § ***chivirnisescu*** (chi-vir-ni-sés-cu) (mi) vb IV chivirnisii (chi-vir-ni-síĭ), chivirniseam (chi-vir-ni-seámŭ), chivirnisitã (chi-vir-ni-sí-tã), chivirnisiri/chivirnisire (chi-vir-ni-sí-ri) – lã am frundida sh-li ursescu tuti lucrili-a unei vãsilii; nicuchiripsescu lucrili-a casãljei (a ducheaniljei, a hoarãljei, a ascheriljei, etc.) tra s-njargã tuti-ambar; chivãrnisescu, chivãrsescu, nicuchiripsescu, cumãndãrsescu, ursescu *{ro: guverna, chivernisi, gospodãri, administra, economisi}* *{fr: gouverner, administrer, entretenir, économiser}* *{en: govern, administer, manage, maintain, save}* ex: un pashã chivirniseashti nã vilaeti; mi chivirnisescu ghini § ***chivirnisit*** (chi-vir-ni-sítŭ) adg chivirnisitã (chi-vir-ni-sí-tã), chivirnisits (chi-vir-ni-sítsĭ), chivirnisiti/chivirnisite (chi-vir-ni-sí-ti) – (vãsilii) tsi easti ursitã di chivernisi (pareea dit caplu-a ljei); tsi easti nicuchiripsit ca s-lji njargã lucrili ambar; chivãrnisit, chivãrsit, nicuchiripsit, cumãndãrsit *{ro: guvernat, chivernisit, gospodãrit, administrat, economisit}* *{fr: gouverné, administré, entretenu, économisé}* *{en: governed, administered, managed, maintained, saved}* § ***chivirnisiri/chivirnisire*** (chi-vir-ni-sí-ri) sf chivirnisiri (chi-vir-ni-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva chivirniseashti tsiva; chivãrnisiri, chivãrsiri, nicuchiripsiri, cumãndãrsiri *{ro: acţiunea de a guverna, de a chivernisi, de a gospodãri, de a administra, de a economisi; guvernare, chivernisire, gospodãrire, administrare, economisire}* *{fr: action de gouverner, d'administer, d'entretenir, d'économiser}* *{en: action of governing, of administering, of managing, of maintaining, of saving}* § ***chivirnit*** (chi-vir-nítŭ) sm chivirnits (chi-vir-nítsĭ) – omlu tsi chivirniseashti unã duvleti (vilaeti, hoarã, etc.) *{ro: guvernator}* *{fr: gouverneur}* *{en: governor}* ex: chivirnitlu-a vilaetiljei easti un pãshe § ***chivãrnisescu*** (chi-vãr-ni-sés-cu) (mi) vb IV chivãrnisii (chi-vãr-ni-síĭ), chivãrniseam (chi-vãr-ni-seámŭ), chivãrnisitã (chi-vãr-ni-sí-tã), chivãrnisiri/chivãrnisire (chi-vãr-ni-sí-ri) – (unã cu ***chivirnisescu***) § ***chivãrnisit*** (chi-vãr-ni-sítŭ) adg chivãrnisitã (chi-vãr-ni-sí-tã), chivãrnisits (chi-vãr-ni-sítsĭ), chivãrnisiti/chivãrnisite (chi-vãr-ni-sí-ti) – (unã cu ***chivirnisit***) § ***chivãrnisiri/chivãrnisire*** (chi-vãr-ni-sí-ri) sf chivãrnisiri (chi-vãr-ni-sírĭ) – (unã cu ***chivirnisiri***) § ***chivãrsescu*** (chi-vãr-sés-cu) (mi) vb IV chivãrsii (chi-vãr-síĭ), chivãrseam (chi-vãr-seámŭ), chivãrsitã (chi-vãr-sí-tã), chivãrsiri/chivãrsire (chi-vãr-sí-ri) – (unã cu ***chivirnisescu***) ex: cu ahãts pãradz s-chivirseashti cum poati; chivãrsea (fã icunumii) umtul, ca s-avem pãnã tu Avgustu § ***chivãrsit*** (chi-vãr-sítŭ) adg chivãrsitã (chi-vãr-sí-tã), chivãrsits (chi-vãr-sítsĭ), chivãrsiti/chivãrsite (chi-vãr-sí-ti) – (unã cu ***chivirnisit***) ex: easti chivãrsit cu ziga n brãn § ***chivãrsiri/chivãrsire*** (chi-vãr-sí-ri) sf chivãrsiri (chi-vãr-sírĭ) – (unã cu ***chivirnisiri***) ex: muljarea-aestã vãrãoarã nu cunuscu chivirsirea
chivirnisescu (chi-vir-ni-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***chivernisi***
chivirnisiri/chivirnisire (chi-vir-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***chivernisi***
chivirnisit (chi-vir-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***chivernisi***
chivirnit (chi-vir-nítŭ) sm – vedz tu ***chivernisi***
chivuri/chivure (chi-vú-ri) sf chivuri (chi-vúrĭ) – cutia tu cari sã ngroapã mortul; cufciug, xilucrevat, sinduchi, sfinduchi, cutii, scamnu *{ro: coşciug, sicriu}* *{fr: bière, cercueil}* *{en: coffin}* ex: lji ngrupã fãrã chivuri (cufciug) § ***cãvuri/cãvure*** (cã-vú-ri) sf cãvuri (cã-vúrĭ) – (unã cu ***chivuri***)
chizdã (chíz-dã) sf chizdi/chizde (chíz-di) – mãdularlu (tsi s-aflã tu partea di nafoarã, di nghios sh-dininti a truplui di muljari) tsi u-aleadzi di bãrbat (prit cari s-chishi sh-prit cari intrã simintsa-a bãrbatlui tu truplu a muljariljei tra si s-facã njitslji); pici, hicã, hearhicã, herhicã, hearhirã, herhirã, hearhitã, poali; (expr: ex: va yinã chizda tu cinushi = va-nj yinã sh-a njia chirolu (arada) s-tsã u plãtescu) *{ro: vagin}* *{fr: vagin, vulva}* *{en: vagina}*
chizmã (chíz-mã) sf – vedz tu ***nchizmã***
cibucã (ci-bu-cã) sf – vedz tu ***ciubuchi***
cibucci (ci-buc-cí) sm – vedz tu ***ciubuchi***
cibucciu (ci-buc-cíŭ) sm cibuccii(?) (ci-buc-cíĭ) shi cibucceadz (ci-buc-cĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cibucci***
cibuchi/cibuche (ci-bú-chi) sf – vedz tu ***ciubuchi***
cicali/cicale (ci-cá-li) sf – vedz tu ***ceacal***
cicãlescu (ci-cã-lés-cu) vb IV cicãlii (ci-cã-líĭ), cicãleam (ci-cã-leámŭ), cicãlitã (ci-cã-lí-tã), cicãliri/cicãlire (ci-cã-lí-ri) – fac muabeti shi zburãscu ca un farfaljar, ti lucri njits tsi nu-au mari simasii; nu-nj tatsi gura shi zburãscu ca unã moarã-aspartã tut chirolu; fãrfãrescu *{ro: flecãri, trãncãni}* *{fr: bavarder, verbiager, jaboter}* *{en: chatter, babble, gossip}* § ***cicãlit*** (ci-cã-lítŭ) adg cicãlitã (ci-cã-lí-tã), cicãlits (ci-cã-lítsĭ), cicãliti/cicãlite (ci-cã-lí-ti) – tsi ari faptã muabeti shi ari zburãtã ca un farfaljar trã lucri njits, fãrã mari simasii; fãrfãrit *{ro: flecãrit, trãncãnit}* *{fr: bavardé, verbiagé, jaboté}* *{en: chattered, babbled, gossiped}* § ***cicãliri/cicãlire*** (ci-cã-lí-ri) sf cicãliri (ci-cã-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cicãleashti; fãrfãriri *{ro: acţiunea de a flecãri, de a trãncãni; flecãrire, trãncãnire}* *{fr: action de bavarder, de verbiager, de jaboter}* *{en: action of chattering, of babbling, of gossiping}*
cicãliri/cicãlire (ci-cã-lí-ri) sf – vedz tu ***cicãlescu***
cicãlit (ci-cã-lítŭ) adg – vedz tu ***cicãlescu***
cicãnescu[1] (ci-cã-nés-cu) (mi) vb IV cicãnii (ci-cã-níĭ), cicãneam (ci-cã-neámŭ), cicãnitã (ci-cã-ní-tã), cicãniri/cicãnire (ci-cã-ní-ri) – (trã inimã, tãmplã, etc.) bat agonja shi cu puteari; bat, ciucutescu *{ro: zvâcni, palpita}* *{fr: battre fortement, palpiter}* *{en: throb, beat}* ex: arana-nj cicãneashti (ciucuteashti) § ***cicãnit***[1] (ci-cã-nítŭ) adg cicãnitã (ci-cã-ní-tã), cicãnits (ci-cã-nítsĭ), cicãniti/cicãnite (ci-cã-ní-ti) – tsi ari bãtutã agonja shi vãrtos; bãtut, ciucutit *{ro: zvâcnit}* *{fr: battu fortement, palpité}* *{en: throbbed, beaten}* § ***cicãniri***[1]***/cicãnire*** (ci-cã-ní-ri) sf cicãniri (ci-cã-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu (inima, tãmpla) bati agonja shi cu puteari; bãteari, ciucutiri *{ro: acţiunea de a zvâcni; zvâcnire}* *{fr: action de battre fortement, de palpiter}* *{en: action of throbbing, of beating}*
cicãnescu[2] (ci-cã-nés-cu) (mi) vb IV cicãnii (ci-cã-níĭ), cicãneam (ci-cã-neámŭ), cicãnitã (ci-cã-ní-tã), cicãniri/cicãnire (ci-cã-ní-ri) – (di itia-a unei dureari, vrondu, sinhisi mari, etc.) fac ca un tsi glãri di minti; cicnescu, cicãrdisescu, ciushuescu, cictisescu, cihtisescu, cildisescu, cildãsescu, cilduescu, cirtuescu, ciurtuescu, cirtisescu, cirtusescu, cirtãsescu, cistisescu, tulescu, zãlsescu, shishirdisescu, shishtisescu *{ro: sminti, înnebuni}* *{fr: perdre la tête, devenir fou (toqué, bizarre)}* *{en: lose one's mind, get crazy}* ex: va s-cicãni di cap (va glãri di minti) § ***cicãnit***[2] (ci-cã-nítŭ) adg cicãnitã (ci-cã-ní-tã), cicãnits (ci-cã-nítsĭ), cicãniti/cicãnite (ci-cã-ní-ti) – tsi s-poartã ca un tsi-ari glãritã di minti; dat ãn cap; cicnit, cicãrdisit, ciushuit, cictisit, cihtisit, cildisit, cildãsit, cilduit, cirtuit, ciurtuit, cirtisit, cirtusit, cirtãsit, cistisit, tulit, zãlsit, shishirdisit, shishtisit *{ro: smintit, lovit cu leuca}* *{fr: dérangé, toqué}* *{en: deranged, mad, insane}* ex: tsi nun va cicãnitlu (glarlu); nji-l mãcarã cãnjlji, cicãnitslji § ***cicãniri***[2]***/cicãnire*** (ci-cã-ní-ri) sf cicãniri (ci-cã-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un s-poartã ca glãrit di minti; glãrimi, cicniri, cicãrdisiri, ciushuiri, cictisiri, cihtisiri, cildisiri, cildãsiri, cilduiri, cirtuiri, ciurtuiri,

cirtisiri, cirtusiri, cirtãsiri, cistisiri, tuliri, zãlsiri, shishirdisiri, shishtisiri *{ro: acţiunea de a se sminti; smintire} {fr: action de devenir fou, de faire perdre la tête; folie, toquade} {en: action of driving someone crazy; insanity, madness}* § ***cicnescu*** (cic-nés-cu) (mi) vb IV cicnii (cic-níĭ), cicneam (cic-neámŭ), cicnitã (cic-ní-tã), cicniri/cicnire (cic-ní-ri) – (unã cu ***cicãnescu***[2]) ex: di minti parcã si cicni (glãri di minti) § ***cicnit*** (cic-nítŭ) adg cicnitã (cic-ní-tã), cicnits (cic-nítsĭ), cicniti/cicnite (cic-ní-ti) – (unã cu ***cicãnit***[2]) § ***cicniri/cicnire*** (cic-ní-ri) sf cicniri (cic-nírĭ) – (unã cu ***cicãniri***[2])

cicãniri[1]***/cicãnire*** (ci-cã-ní-ri) sf – vedz tu ***cicãnescu***[1]

cicãniri[2]***/cicãnire*** (ci-cã-ní-ri) sf – vedz tu ***cicãnescu***[2]

cicãnit[1] (ci-cã-nítŭ) adg – vedz tu ***cicãnescu***[1]

cicãnit[2] (ci-cã-nítŭ) adg – vedz tu ***cicãnescu***[2]

cicãrdisescu (ci-cãr-di-sés-cu) (mi) vb IV cicãrdisii (ci-cãr-di-síĭ), cicãrdiseam (ci-cãr-di-seámŭ), cicãrdisitã (ci-cãr-di-sí-tã), cicãrdisiri/cicãrdisire (ci-cãr-di-sí-ri) – (di itia-a unei dureari, vrondu, sinhisi mari, etc.) fac ca un tsi glãri di minti; glãrescu di minti; nj-cher mintea; cicãnescu, ciushuescu, cictisescu, cicnescu, cihtisescu, cildisescu, cildãsescu, cilduescu, cirtuescu, ciurtuescu, cirtisescu, cirtusescu, cirtãsescu, cistisescu, tulescu, zãlsescu, shishirdisescu, shishtisescu *{ro: sminti, zăpăci} {fr: troubler, faire perdre la tête, rendre fou, devenir (toqué, bizarre)} {en: drive mad}* § ***cicãrdisit*** (ci-cãr-di-sítŭ) adg cicãrdisitã (ci-cãr-di-sí-tã), cicãrdisits (ci-cãr-di-sítsĭ), cicãrdisiti/cicãrdisite (ci-cãr-di-sí-ti) – tsi s-poartã ca un tsi-ari glãritã di minti; glãrit di minti; tsi-ari chirutã mintea; cicãnit, ciushuit, cictisit, cicnit, cihtisit, cildisit, cildãsit, cilduit, cirtuit, ciurtuit, cirtisit, cirtusit, cirtãsit, cistisit, tulit, zãlsit, shishirdisit, shishtisit *{ro: smintit, zăpăcit, lovit cu leuca} {fr: qui a l'esprit troublé, dérangé, toqué} {en: deranged, mad, insane}* ex: ca cicãrdisit (glãrit) di minti § ***cicãrdisiri/cicãrdisire*** (ci-cãr-di-sí-ri) sf cicãrdisiri (ci-cãr-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un cicãrdiseashti (cari s-poartã ca glãrit di minti); cicãniri, ciushuiri, cictisiri, cicniri, cihtisiri, cildisiri, cildãsiri, cilduiri, cirtuiri, ciurtuiri, cirtisiri, cirtusiri, cirtãsiri, cistisiri, tuliri, zãlsiri, shishirdisiri, shishtisiri *{ro: acţiunea de a se zăpăci, de a se sminti; smintire, zăpăcire} {fr: action de devenir fou, de faire perdre la tête; dérangement d'esprit, folie, toquade} {en: action of driving someone crazy; insanity, madness}* § ***cictisescu*** (cic-ti-sés-cu) (mi) vb IV cictisii (cic-ti-síĭ), cictiseam (cic-ti-seámŭ), cictisitã (cic-ti-sí-tã), cictisiri/cictisire (cic-ti-sí-ri) – (unã cu ***cicãrdisescu***) ex: di minti va-nj cictisescu (glãrescu) § ***cictisit*** (cic-ti-sítŭ) adg cictisitã (cic-ti-sí-tã), cictisits (cic-ti-sítsĭ), cictisiti/cictisite (cic-ti-sí-ti) – (unã cu ***cicãrdisit***) § ***cictisiri/cictisire*** (cic-ti-sí-ri) sf cictisiri (cic-ti-sírĭ) – (unã cu ***cicãrdisiri***) § ***cihtisescu*** (cih-ti-sés-cu) (mi) vb IV cihtisii (cih-ti-síĭ), cihtiseam (cih-ti-seámŭ), cihtisitã (cih-ti-sí-tã), cihtisiri/cihtisire (cih-ti-sí-ri) – (unã cu ***cicãrdisescu***) ex: lji si cihtisi mintea; avea cihtisitã; cihtisish (glãri) Culonja tutã § ***cihtisit*** (cih-ti-sítŭ) adg cihtisitã (cih-ti-sí-tã), cihtisits (cih-ti-sítsĭ), cihtisiti/cihtisite (cih-ti-sí-ti) – (unã cu ***cicãrdisit***) ex: noi armasim cihtisits § ***cihtisiri/cihtisire*** (cih-ti-sí-ri) sf cihtisiri (cih-ti-sírĭ) – (unã cu ***cicãrdisiri***) § ***ciushuescu*** (cĭu-shĭu-ĭés-cu) (mi) vb IV ciushuii (cĭu-shĭu-íĭ), ciushueam (cĭu-shĭu-ĭámŭ), ciushuitã (cĭu-shĭu-í-tã), ciushuiri/ciushuire (cĭu-shĭu-í-ri) – (unã cu ***cicãrdisescu***) § ***ciushuit*** (cĭu-shĭu-ítŭ) adg ciushuitã (cĭu-shĭu-í-tã), ciushuits (cĭu-shĭu-ítsĭ), ciushuiti/ciushuite (cĭu-shĭu-í-ti) – (unã cu ***cicãrdisit***) ex: bãrbatslji fudzea ciushuits (ca glãrits di minti) § ***ciushuiri/ciushuire*** (cĭu-shĭu-í-ri) sf ciushuiri (cĭu-shĭu-írĭ) – (unã cu ***cicãrdisiri***)

cicãrdisiri/cicãrdisire (ci-cãr-di-sí-ri) sf – vedz tu ***cicãrdisescu***

cicãrdisit (ci-cãr-di-sítŭ) adg – vedz tu ***cicãrdisescu***

cicãricã (ci-cã-rí-cã) sf – vedz tu ***cicrichi***

cicãtescu (ci-cã-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cioc***[1]

cicãtiri/cicãtire (ci-cã-tí-ri) sf – vedz tu ***cioc***[1]

cicãtit (ci-cã-títŭ) adg – vedz tu ***cioc***[1]

cicechi/ciceche (ci-cé-chi) sf cicechi (ci-cèchĭ) – floarã, floari, florã, lilici, luludã, lãludã, anthi *{ro: floare} {fr: fleur} {en: flower}*

ciceroanã sf ciceroani/ciceroane (ci-ce-roá-ni) – cumatã di pãndzã albã cu cari muljarea sh-acoapirã caplu deavãrliga di ciupari; tsitsiroanji, baltsu, mãndilã, cãftani, distimeli, lãhurã, lãhuri, vlashcã, poshi, tarpoashi, pihitsã, pischiri *{ro: năframă albă pe cap la femeile bătrâne} {fr: fichu blanc que les vieilles femmes lient sur leur tête autour de la "ciupari"} {en: kind of a white head scarf used by old ladies}* ***tsitsiroanji/tsitsiroanje*** (tsi-tsi-roá-nji) sf tsitsiroanji/tsitsiroanje (tsi-tsi-roá-nji) – (unã cu ***ciceroanã***)

cichet (ci-chétŭ) sn – vedz tu ***geachet***

cicior (ci-cĭórŭ) sn cicioari/cicioare (ci-cĭoá-ri) – 1: un di dauãli mãdulari di nghios a omlui (di la gof pãnã la deadzitili di cicior) cari lu-agiutã s-imnã (si sta mprostu, s-da clutsati, etc.,); ciucior, cior, chicior, ciun, fus, patã; 2: unã minari faptã cu ciciorlu cãndu omlu imnã; diastima (dipãrtarea pri loc) faptã cu-unã minari di cicior cãndu omlu imnã; ceapã, cealpã, cealpu, pas, jgljoatã, jgljot, shgljoatã, shgljatã, shgljot, zgljoatã, giglatã, drãshcljauã; (expr: 1: pri cicior = etim; 2: cu cicioarli = pripadi; 3: stau cicior pristi cicior = stau isih, fãrã nitsiunã cripari, nu-nj lipseashti tsiva; 4: dau cicioarli = mi min sertu (agonja, fãrã s-voi, cu sãrbitslãchi) di-unã parti sh-di-alantã sh-di pri-un cicior pri-alantu; 5: lj-da cicioari, fatsi cicioari = l-fatsi s-fugã, s-facã afan, s-hibã furat; 6: lj-dau cu ciciorlu = (i) lu mpingu, lj-dau unã clutsatã; (ii) nu-aprochi atsea tsi-nj si da, tsi-nj si spuni, tsi-nj si caftã, ãlj dau pristi nãri, etc.; 7: ljau cicior = mi dipãrtedz; 8: mi lja pri cicioari = ãnj yini s-es nafoarã (s-mi cac); 9: nj-ljau cicioarli dinanumirea = fug, li cãlescu, u-angan cãtsaua; 10: nj-ljau mintea la cicioari = fug naljurea, alag fãrã sã shtiu cãtrã iu mi duc, fug cãtã iu-nj ved ocljilj; 11: nj-gioacã ciciorlu = alag multu-agonja; 12: nu-alas cicior di tini = ti bat multu, tsã dau un shcop, etc.; 13: acats (vulpea) di patruli cicioari = lu-acats tu lats, tu pãyidã, poahã, etc.; 14: lj-fac (l-fac) cicior di ljepuri (di cãni) = lu-antrec, l-fac di pezã, di-arshini; 15: cicior di scamnu = soi di-amirã; 16: atsel cu un cicior = draclu; 17: cicioari di gãljinã = gramati tsi nu s-aduchescu tsi suntu, di itia cã suntu multu arãu scriati; 18: cioari-pri-cinushi = un tsi easti multu linãvos, tsi nu lu-arãseashti s-lucreadzã (s-facã tsiva), timbel, tãvlãmbã, etc.) *{ro: picior, pas} {fr: pied, jambe, cuisse, pas} {en: foot, leg, step}* ex: shidea mpadi cu ciciorlu un pristi-alantu (expr: shidea isih, fãrã nitsiunã cripari cã nu-nj lipsea tsiva); nu s-dispãrtsã nitsi un cicior (unã jgljoatã) di nãs; hirbem un cicior di carni (armu); tuts him pri cicior (expr: etinj); tuts s-aflarã pri cicioari (expr: etinj, ndreptsã); cu cicioarli deadi (expr: s-minã sertu); musca ti mãcã di dai cicioarli? (expr: di eshti ahãntu sertu sh-ti minj dipriunã); frica-ts da cicioari (expr: frica ti fatsi s-fudz); tutunea poati s-facã cicioari (expr: si s-facã afanã, s-hibã furatã); sh-lo cicioarli dinanumirea (expr: fudzi, li cãli); lj-gioacã ciciorlu (expr: alagã multu agonja); u lo n cicioari (expr: s-lo dupã nãsã); l-loarã n cicioari (expr: s-loarã dupã el); nu ti-acatsã cu mini cã va ti fac cicior di ljepuri (expr: va ti-antrec, va ti fac trã pezã); lo cicior (expr: s-dipãrtã, dusi diparti); sh-lo mintea la cicioari (expr: fudzi di nu-l videa loclu); sh-acãtsã vulpea di patruli cicioari (expr: u-acãtsã tu lats); el easti cicior di scamnu (expr: soi di-amirã); aclo-l pimsi atsel cu un cicior (expr: draclu) § ***cior*** (cĭórŭ) sn cioari/cioare (cĭoá-ri) – (unã cu ***cicior***) ex: iu nu-i cap, cavai di cioari (cicioari); vinjirã cu cioarli (pripadi); cu mãnj sh-cu cioari; a tutlor lã deadi cu cioarli (expr: nu-apruche tsi-lj si deadi, tsi-lj si cãftã, etc.); loarã cior (expr: s-dipãrtarã) oili; trapsi cior (expr: easti diparti); l-feci cior di cãni (expr: l-feci arizili, di-arshini cã lu-antricui); cãndu lja oili ciorlu, ciorlu (expr: cãndu fug, s-dipãrteadzã oili unã dupã-alantã); sta cior pristi cior (expr: sta isih, fãrã nitsiunã cripari, nu-lj lipseashti tsiva); mi loarã pri cioari (extr. id: nj-yini s-es nafoarã, s-mi duc s-la hale s-mi cac) § ***ciucior*** (cĭu-cĭórŭ) sn ciucioari/ciucioare (cĭu-cĭoá-ri) – (unã cu ***cicior***) § ***chicior*** (chi-cĭórŭ) sn chicioari/chicioare (chi-cĭoá-ri) – (unã cu ***cicior***) § ***ciuciurush*** (cĭu-cĭu-rúshĭŭ) sn ciuciurushi/ciuciurushe (cĭu-cĭu-rú-shi) – cicior njic; ciuciul *{ro: picioruş} {fr: petit pied} {en: little foot}* ex: ciuciurushili tsã ngljatsã; lj-cãlcã ciuciurushlu n casã § ***ciuciul*** (cĭú-cĭulŭ) sn ciuciuli/ciuciule (cĭú-cĭu-li) shi ciuci/ciuce (cĭú-ci) – (unã

cu ***ciuciurush***) ex: ficiuriclu sh-freacã ciucili (ciuciurushili)

cicmac (cic-mácŭ) sm cicmats (cic-mátsĭ) shi sn cicmatsi/cicmatse (cic-má-tsi) – unã hãlati njicã cu cari pots s-aprindzi foclu (ti unã tsigari, bunãoarã, faptu dit unã cumatã di cilichi cari scoati unã scãntealji, cãndu agudeashti unã cumatã di sturnari, unã soi di cheatrã); amnear, amnari, mãnear *{ro: amnar}* *{fr: briquet}* *{en: flint steel}*

cicmacã (cic-má-cã) sf cicmãts (cic-mắtsĭ) – loc prit cari treatsi cariva tra si s-ducã dit unã cali tu altã (dit unã casã tu altã, etc.); loc strimtu shi lungu (ca un udã) faptu tra s-treacã dunjaea dit un loc a casãljei (udã) tu-un altu (udã); cali fãrã ishiri (ncljisã la un capit) adratã maxus tra s-treacã dunjaea shi s-ducã la casili di pi-aestã cali *{ro: gang, ungher, culoar}* *{fr: recoin; couloir; passage}* *{en: corridor, passage(-way)}* ex: cicmacã pondã shi arcuroasã; s-ascumsi tu cicmacã; am casã tu cicmacã (unã cali fãrã ishiri)

cicmige (cic-mi-gé) sm – vedz tu ***cicmigei***

cicmigeauã (cic-mi-gĭá-ŭã) sf – vedz tu ***cicmigei***

cicmigei (cic-mi-gĭé-i) sf cicmigei (cic-mi-gĭéĭ) – parti dit unã measã tsi sh-u-adutsi cu unã cutii, tsi shadi di-aradã teasã nãuntru sum measã, ma poati si s-tragã cu mãna cãtã nafoarã tra s-poatã omlu si sh-bagã shi si-sh scoatã lucri; cicmigeauã, cicmige, sirtar, sirtari *{ro: sertar}* *{fr: tiroir, comptoir}* *{en: drawer (table, desk), counter (restaurant)}* ex: avea alãsatã paradzlji tu cicmigei § ***cicmigeauã*** (cic-mi-gĭá-ŭã) sf cicmigei (cic-mi-gĭéĭ) – (unã cu ***cicmigei***) ex: tradzi cicmigeaua § ***cicmige*** (cic-mi-gé) sm cicmigeadz (cic-mi-gĭádzĭ) – (unã cu ***cicmigei***)

cicnescu (cic-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cicãnescu***[2]

cicniri/cicnire (cic-ní-ri) sf – vedz tu ***cicãnescu***[2]

cicnit (cic-nítŭ) adg – vedz tu ***cicãnescu***[2]

cicricã (ci-crí-cã) sf – vedz tu ***cicrichi***

cicricci (ci-cric-cí) sm – vedz tu ***cicrichi***

cicrichenji/cicrichenje (ci-cri-ché-nji) adg – vedz tu ***cicrichi***

cicrichi/cicriche (ci-crí-chi) sf cicrichi (ci-críchĭ) – hãlati cu arocut trã dipinarea-a hirilor di lãnã; cicricã, cicãricã, rudani, aruideauã, anemi, dipinãtor, vãrteanitsã, vãrteantsã, vãrtenitsã *{ro: cicric, rodan}* *{fr: tourniquet; rouet}* *{en: roller (thread), reeling machine}* ex: unã cicrichi tsi turtsea di singurã; cicrichili nu shuirã § ***cicrichenji/cicrichenje*** (ci-cri-ché-nji) adg cicrichenji/cicrichenje (ci-cri-ché-nji), cicrichenj (ci-cri-chénjĭ), cicrichenj (ci-cri-chénjĭ) – tsi s-anvãrteashti ca unã cicrichi *{ro: ca un rodan}* *{fr: qui tourne comme un tourniquet}* *{en: that turns like a roller}* ex: unã sfurlã cicrichenji § ***cicricci*** (ci-cric-cí) sm cicricceadz (ci-cric-cĭádzĭ) – masturlu tsi-adarã cicrichi *{ro: cel care face rodane}* *{fr: homme qui construit le dévidoir}* *{en: man who makes the roller}* § ***cicricoanji/cicricoanje*** (ci-cri-coá-nji) sf cicriconj (ci-cri-cónjĭ) – giucãreauã di lemnu trã njits (largã sh-arucutoasã tu-un capit sh-cu-unã mithcã tu-alantu) cari si anvãrteashti multu-agonja pri loc (di nu s-veadi cãt agonja si-anvãrteashti) cãndu easti arcatã tra s-cadã pri mithcã, cu-unã cioarã (anvãrtitã deavãrliga-a giucãreauãljei); sfurlã, furlã *{ro: sfârlează}* *{fr: toupie}* *{en: (spinning) top}* § ***cicãricã*** (ci-cã-rí-cã) sf cicãritsi/cicãritse (ci-cã-rí-tsi) – (unã cu ***cicrichi***) ex: arãzboilu sh-cicãricã; nji s-asparsi cicãrica; easti cicãricã (fig: irbapi, cilãstisitor) § ***cicricã*** (ci-crí-cã) sf cicritsi/cicritse (ci-crí-tsi) – (unã cu ***cicrichi***)

cicricoanji/cicricoanje (ci-cri-coá-nji) sf – vedz tu ***cicrichi***

cictisescu (cic-ti-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cicãrdisescu***

cictisiri/cictisire (cic-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***cicãrdisescu***

cictisit (cic-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***cicãrdisescu***

cicutealã (ci-cu-teá-lã) sf cicutelj (ci-cu-téljĭ) – catortosea (numirlu) tsi s-aflã cãndu s-adunã ndauã numiri (tsi-aspun exudli fapti, pãradzlji tsi ari cariva ti loari di la altsã, etc.); atsea (paradzlji) tsi ari s-pãlteascã omlu trã mãcarea, bearea i durnjirea tsi u fatsi la unã hani; isapi, hisapi, luguryeazmo, lugaryeazmo, ricami *{ro: socoteală}* *{fr: compte; calcul}* *{en: account, counting, bill, check (meal)}*

cicutescu (ncĭu-cu-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cioc***[1]

cicutiri/cicutire (ncĭu-cu-tí-ri) sf– vedz tu ***cioc***[1]

cicutit (ncĭu-cu-títŭ) adg– vedz tu ***cioc***[1]

cidãri/cidãre (ci-dă-ri) sf cidãri (ci-dắrĭ) – 1: apanghiu anãltsat tu pãduri i loc dishcljis, di-aradã faptu di-unã i ma multi frãndzã di vilendzã i pãndzã sãnãtoasã di per di caprã (tra s-nu treacã apa di ploai) arcati pristi pari hiptsã tu loc (iu omlu poati si sta dzua icã s-doarmã noaptea afirit di ploai, neauã, soari, etc.); 2: vilendzã di lãnã (amisticatã cãtivãrãoarã cu per di caprã) cu cari s-anvileashti omlu, cari s-ashtearni pri pat, mpadi i pri stizmi; ceadrã, tentã, tendã, puravã; doagã, yeambulã, vilendzã, cuvertã, flucatã, etc. *{ro: cort; cergă}* *{fr: tente; tapis-couverture de poil de chèvre}* *{en: tent; blanket-carpet made of goat hair}* ex: sh-tindi el cidãrli (tentili) tuti; lo calea s-neargã la cidãri (tenti); bãnãm tu cidãri § ***ceadãri/ceadãre*** (cĭa-dă-ri) sf ceadãri (cĭa-dắrĭ) – (unã cu ***cidãri***) ex: tutã veara, cãt tsãnurã cireashili, durnjii sum ceadãri (tenti); s-priimnarã pri la ceadãri; culasi, tora treatsi la ceadãri § ***ceadrã*** (cĭá-drã) sf ceadri/ceadre (cĭá-dri) – (unã cu ***cidãri***) § ***nceadru*** (nceádru) vb I ncidrai (nci-dráĭ), ncidram (nci-drámŭ), ncidratã (nci-drá-tã), ncidrari/ncidrare (nci-drá-ri) – analtsu unã cidãri; stau tu-unã cidãri s-mi-aveglju di ploai (s-dormu, etc.); (fig: nceadur = disfac umbrela tra s-nu mi ud di ploaea tsi cadi) *{ro: ridica cortul, adăposti într-un cort}* *{fr: construire une tente; (se) mettre à l'abri dans une tente}* *{en: put up the tent; take shelter in a tent}* ex: dauã tãburi ncidrarã (teasirã tendili) tu patea-atsea njica; nceadrã-nj (disfã-nj) umbrela s-nu mi udã ploaea § ***ncidrat*** (nci-drátŭ) adg ncidratã (nci-drá-tã), ncidrats (nci-drátsĭ), ncidrati/ncidrate (nci-drá-ti) – tsi ari anãltsatã (teasã) cidãrea; tsi ari aflatã apanghiu tu-unã cidãri *{ro: (cort (ridicat); care a ridicat cortul, adăpostit într-un cort}* *{fr: qui a construit une tente; qui s-est mis à l'abri dans une tente}* *{en: tented; who has put up the tent; who took shelter in a tent}* ex: imnã pit ploai cu umbrela ncidratã (disfaptã) § ***ncidrari/ncidrare*** (nci-drá-ri) sf ncidrãri (nci-drắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nceadrã *{ro: acţiunea de a ridica un cort, de a (se) adăposti într-un cort}* *{fr: action de construire une tente; de (se) mettre à l'abri dans une tente}* *{en: action of putting up the tent; of taking shelter in a tent}*

cidic (ci-dícŭ) sn – vedz tu ***ceacshiri***

cifci (cif-cí) sm – vedz tu ***ciuflichi***

cifleacci (ci-fleac-cí) sm – vedz tu ***ciuflichi***

ciflichi/cifliche (ci-flí-chi) sf – vedz tu ***ciuflichi***

ciftã (cíf-tã) cifti/cifte (cíf-ti) – unã soi di chilimi (cergã, vilendzã) *{ro: un fel de covor, "cergă"}* *{fr: sorte de tapis strié}* *{en: kind of a striated rug}*

cifte[1] (cif-té) sm ciftedz (cif-tédzĭ) – parei di dauã lucri tsi suntu di-unã soi (ca, bunãoarã, dauã lãpudz, dauã pãputsã, etc.) shi s-aflã di-aradã deadun; parei di dauã lucri tsi nu suntu di-unã soi ma s-aflã di-aradã deadun (ca, bunãoarã, un bãrbat cu vruta i nicuchira-a lui); tsi s-aflã mpãrtsãts tu parei di doi cãti doi; ashi cum easti un lucru fatsã di-alantu lucru dit unã parei di doauã lucri; ashi cum easti sotslu-a unui lucru fatsã di-un altu lucru cu cari s-aflã deadun; pãreaclji, preaclji, zivgari, giugii, jugii; (expr: cifte (ca adg, adv) = tsi easti cu sots; tsi nu easti tecã) *{ro: pereche}* *{fr: paire, couple}* *{en: pair, couple}* ex: tsintsi nu easti numir cu cifte (cu preaclji, cu sots); cifte i tecã? (expr: cu sots i fãrã sots?) § ***ciftei/ciftee*** (cif-té-i) sf ciftei (cif-téĭ)– (unã cu ***cifte***[1]) ex: lj-ahãrzi unã ciftei (pãreaclji) di pishtolj § ***cifte***[2] (cif-té) sm ciftedz (cif-tédzĭ) – tufechi ti chiniyi (ti-avinari agruprici) cu dauã (unã ciftei, unã preaclji di) glupuri (sulinari prit cari trec curshunjli); tufechi *{ro: puşcă de vânătoare cu două ţevi}* *{fr: fusil de chasse à deux canons}* *{en: hunting rifle with two barrels}*

cifte[2] (cif-té) sm – vedz tu ***cifte***[1]

ciftei/ciftee (cif-té-i) sf – vedz tu ***cifte***[1]

ciftilã (cif-ti-lă) sm – vedz tu ***ciftiliu***

ciftilãchi/ciftilãche (cif-ti-lă-chi) sf – vedz tu ***ciftiliu***

ciftiliu (cif-ti-líŭ) sm, sf, adg ciftilii (cif-ti-lí-i), ciftilii (cif-ti-líĭ), ciftilii (cif-ti-líĭ) – om tsi easti lugursit arãu (sh-cari s-nãireashti lishor, cã "ari perlji shutsãts pi frãmti"); ciftilã *{ro: rău, supărăcios}* *{fr: celui qui, au-dessus du front, a des cheveux retors et qui est considéré comme irascible, méchant{en: bad,*

evil, irritable} ex: nu s-aflã om cama ciftiliu di nãs § ***ciftilã*** (cif-ti-lắ) sm ciftiladz (cif-ti-ládzĭ) – (unã cu ***ciftiliu***) § ***ciftilãchi/ciftilãche*** (cif-ti-lắ-chi) sf ciftilãchi (cif-ti-lắchĭ) – harea tsi-l fatsi un om s-hibã arãu; slãbintsã, urteatsã *{ro: răutate} {fr: méchanceté} {en: wickedness}*

cifut (ci-fútŭ) sm, sf cifutã (ci-fú-tã), cifuts (ci-fútsĭ), cifuti/cifute (ci-fú-ti) – (zbor spus trã arizilipsiri a unui) om dit miletea veaclji dit cari s-trãdzea Hristolu sh-cari s-aflã shi azã arãspãnditã tu lumea ntreagã (cu tuti cã di ma nsus di 60 di anj sh-ari statlu-a ljei Israel); ciufut, uvreu, mãtur *{ro: evreu} {fr: juif} {en: jew}* § ***ciufut*** (cĭu-fútŭ) sm, sf ciufutã (cĭu-fú-tã), ciufuts (cĭu-fútsĭ), ciufuti/ciufute (cĭu-fú-ti) – (unã cu ***cifut***)

cih-cih! inter – zbor cu cari s-cljamã un cal *{ro: strigăt cu care se cheamă caii} {fr: cri par lequel on appelle chevaux} {en: shout by which one calls a horse}*

cihshiri/***cihshire*** cih-shí-ri) sf – vedz tu ***ceacshiri***

cihtisescu (cih-ti-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cicãrdisescu***

cihtisiri/cihtisire (cih-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***cicãrdisescu***

cihtisit (cih-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***cicãrdisescu***

ciiri/ciire (ci-í-ri) sf ciiri (ci-írĭ) – loc pri cari creashti earba trã pãshteari i tãljari; livadi *{ro: ceair} {fr: pré} {en: meadow}* ex: pashti oili n ciiri (livadi)

cijdii[1]***/cijdie*** (cij-dí-i) sf cijdii (cij-díĭ) – arada (hãrachea) ndreaptã tsi easti traptã (semnul tsi easti alãsat) cu cundiljlu pi-acoalã cu-un harac; hãrachi, harac, aradã *{ro: linie, riglă} {fr: règle (à régler le papier)} {en: rule, ruler (to rule paper)}* ex: tradzi cijdii cu mulidea sh-deapoea sã scrii § ***cijdisescu*** (cij-di-sés-cu) vb IV cijdisii (cij-di-síĭ), cijdiseam (cij-di-seámŭ), cijdisitã (cij-di-sí-tã), cijdisiri/cijdisire (cij-di-sí-ri) – fac cu cundiljlu cijdii (hãrãchi) pi-unã acoalã *{ro: linia, trage linii} {fr: régler, tracer des lignes} {en: rule, trace lines}* ex: nj-cijdisii tutã caligrafia (trapshu cijdii tu tifterea di scriari mushat) § ***cijdisit*** (cij-di-sítŭ) adg cijdisitã (cij-di-sí-tã), cijdisits (cij-di-sítsĭ), cijdisiti/cijdisite (cij-di-sí-ti) – tsi-lj s-ari trapsã cijdii; tsi ari cijdii; mplinã di cijdii; cu cijdii *{ro: liniat, cu linii} {fr: réglé, tracé avec des lignes} {en: ruled, traced with lines}* ex: easti cijdisitã (cu cijdii, hãrãchi) fila-aestã shi pãndza aestã § ***cijdisiri/cijdisire*** (cij-di-sí-ri) sf cijdisiri (cij-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un cijdiseashti *{ro: acţiunea de a linia, de a trage linii; liniere} {fr: action de régler, de tracer des lignes} {en: action of ruling, of tracing lines}*

cijdii[2]***/cijdie*** (cij-dí-i) sf cijdii (cij-díĭ) – un gioc di njits cu usitsi (arshitsi, vãshcljadz, etc.); loclu iu s-agioacã cu vãshcljelu *{ro: joc de arşice} {fr: jeu d'enfants avec des osselets} {en: children's game with knuckle bones}* ex: njitslji s-agiuca cijdii (cu vãshcljelu, cu arshitslji)

cijdisescu (cij-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cijdii***[1]

cijdisiri/cijdisire (cij-di-sí-ri) sf – vedz tu ***cijdii***[1]

cijdisit (cij-di-sítŭ) adg – vedz tu ***cijdii***[1]

cijmã (cíj-mã) sf – vedz tu ***cizmã***

cil (cílŭ) adg cilã (cí-lã), cilj (cíljĭ) cili/cile (cí-li) – unã hromã tsi sh-u-adutsi cu-atsea a laptilui murdar; albu; (calu) tsi ari perlji alghi-galbinj pi trup shi ca sumulai pri hiotã; murgu *{ro: alb, şarg} {fr: blanc, gris, aubère clair} {en: white, grey}* ex: unã bisearicã mplinã cu calj cilj (angucitoari: *gura cu dintsãlj*)

cilãstisescu (ci-lãs-ti-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cilistisescu***

cilãstisiri/cilãstisire (ci-lãs-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***cilistisescu***

cilãstisit (ci-lãs-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***cilistisescu***

cildãsescu (cil-dã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cildisescu***

cildãsiri/cildãsire (cil-dã-sí-ri) sf – vedz tu ***cildisescu***

cildãsit (cil-dã-sítŭ) adg – vedz tu ***cildisescu***

cildisescu (cil-di-sés-cu) (mi) vb IV cildisii (cil-di-síĭ), cildiseam (cil-di-seámŭ), cildisitã (cil-di-sí-tã), cildisiri/cildisire (cil-di-sí-ri) – (di itia-a unei dureari, vrondu, sinhisi mari, etc.) fac ca un tsi ari chirutã mintea; armãn cu mintea chirutã cãndu ved tsi s-fatsi (icã s-fatsi dinapandiha n fatsa-a mea) shi nu shtiu tsi s-fac; cicãnescu, ciushuescu, cictisescu, cicãrdisescu, cicnescu, cihtisescu, cildãsescu, cilduescu, cirtuescu, ciurtuescu, cirtisescu, cirtusescu, cirãsescu, cistisescu, tulescu, zãlsescu, shishirdisescu, shishtisescu *{ro: buimăci, ului, sminti, zăpăci} {fr: ahurir, causer du desarroi, perdre la tête, étourdir} {en: stun, daze, confuse}* ex: Miha s-cildisi (parcã glãri) di minti § ***cildisit*** (cil-di-sítŭ) adg cildisitã (cil-di-sí-tã), cildisits (cil-di-sítsĭ), cildisiti/cildisite (cil-di-sí-ti) – tsi s-poartã ca un tsi-ari glãritã di minti; cicãnit, ciushuit, cictisit, cicãrdisit, cicnit, cihtisit, cildãsit, cilduit, cirtuit, ciurtuit, cirtisit, cirtusit, cirtãsit, cistisit, tulit, zãlsit, shishirdisit, shishtisit *{ro: buimăcit, uluit, zăpăcit} {fr: ahuri, abassourdi, perdu la tête, étourdi} {en: stunned, dazed, confused}* ex: cupii di luchi cildisitã § ***cildisiri/cildisire*** (cil-di-sí-ri) sf cildisiri (cil-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un s-poartã ca glãrit di minti; cicãniri, ciushuiri, cictisiri, cicãrdisiri, cicniri, cihtisiri, cildãsiri, cilduiri, cirtuiri, ciurtuiri, cirtisiri, cirtusiri, cirtãsiri, cistisiri, tuliri, zãlsiri, shishirdisiri, shishtisiri *{ro: acţiunea de a se buimăci, de a ului, de a zăpăci; buimăcire, uluire} {fr: action d'ahurir, de perdre la tête} {en: action of stunning, of dazing, of confusing, of being confused}* § ***cildãsescu*** (cil-dã-sés-cu) (mi) vb IV cildãsii (cil-dã-síĭ), cildãseam (cil-dã-seámŭ), cildãsitã (cil-dã-sí-tã), cildãsiri/cildãsire (cil-dã-sí-ri) – (unã cu ***cildisescu***) § ***cildãsit*** (cil-dã-sítŭ) adg cildãsitã (cil-dã-sí-tã), cildãsits (cil-dã-sítsĭ), cildãsiti/cildãsite (cil-dã-sí-ti) – (unã cu ***cildisit***) ex: cildãsitã, boatsea deadi § ***cildãsiri/cildãsire*** (cil-dã-sí-ri) sf cildãsiri (cil-dã-sírĭ) – (unã cu ***cildisiri***) § ***cilduescu*** (cil-du-ĭés-cu) (mi) vb IV cilduii (cil-du-íĭ), cildueam (cil-du-ĭámŭ), cilduitã (cil-du-í-tã), cilduiri/cilduire (cil-du-í-ri) – (unã cu ***cildisescu***) ex: tsi ti cilduish ashitsi? § ***cilduit*** (cil-du-ítŭ) adg cilduitã (cil-du-í-tã), cilduits (cil-du-ítsĭ), cilduiti/cilduite (cil-du-í-ti) – (unã cu ***cildisit***) cildãsitã, boatsea deadi § ***cilduiri/cilduire*** (cil-du-í-ri) sf cilduiri (cil-du-írĭ) – (unã cu ***cildisiri***)

cildisiri/cildisire (cil-di-sí-ri) sf – vedz tu ***cildisescu***

cildisit (cil-di-sítŭ) adg – vedz tu ***cildisescu***

cilduescu (cil-du-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cildisescu***

cilduiri/cilduire (cil-du-í-ri) sf – vedz tu ***cildisescu***

cilduit (cil-du-ítŭ) adg – vedz tu ***cildisescu***

cileahi/cileahe (ci-leá-hi) sf – vedz tu ***sileafi***

cileahtini (ci-leah-tí-ni) sf cileahtinj (ci-leah-tínjĭ) – cheatra tsi s-aflã la vatra-a casãljei *{ro: vatra focului} {fr: pierre qu'on met dans l'âtre} {en: fireplace stone}*

cileap (ci-leápŭ) sn – vedz tu ***cireap***

cilecã (ci-lé-cã) sf – vedz tu ***ciulicã***

cilechi/cileche (ci-lé-chi) sf cilechi (ci-léchí) – pacfoni (ameastic) di her sh-alti lugurii (di-aradã cãrbunili), tra s-lu facã herlu s-dãnãseascã ma multu, s-hibã ma jilav, ma bun, ma dur, etc.; cilichi, ciulichi, ciulechi *{ro: oţel} {fr: acier} {en: steel}* ex: omlu easti ma vãrtos sh-di cilichi § ***cilichi/ciliche*** (ci-lí-chi) sf cilichi (ci-líchí) – (unã cu ***cilechi***) ex: cutsutili di cilichi suntu nai cama bunili; easti vãrtoasã ca cilichea § ***ciulichi/ciuliche*** (cĭu-lí-chi) sf ciulichi (cĭu-líchí) – (unã cu ***cilechi***) ex: sh-bãgã ciulichi la injoarã § ***ciulechi/ciuleche*** (cĭu-lé-chi) sf ciulechi (cĭu-léchí) – (unã cu ***cilechi***) § ***cilicusescu*** (ci-li-cu-sés-cu) (mi) vb IV cilicusii (ci-li-cu-síĭ), cilicuseam (ci-li-cu-seámŭ), cilicusitã (ci-li-cu-sí-tã), cilicusiri/cilicusire (ci-li-cu-sí-ri) – fac tu fabricã cilichi (dit her sh-cãrbuni); nvãrtushedz un lucru (hãlati) cu cilechea tsi lj-u-adavgu (la chipitã, di mardzini, prisuprã, etc.) (fig: cilicusescu = fac un lucru s-hibã sãnãtos, jilav, dur, etc, ca cilichea) *{ro: oţeli} {fr: aciérer} {en: steel}* ex: nervilj s-cilicusirã (fig: si nvãrtusharã ca cilichea); atseali tsi trapsi l-cilicusirã (fig: lu nvãrtusharã) multu § ***cilicusit*** (ci-li-cu-sítŭ) adg cilicusitã (ci-li-cu-sí-tã), cilicusits (ci-li-cu-sítsĭ), cilicusiti/cilicusite (ci-li-cu-sí-ti) – tsi easti faptu cilichi *{ro: oţelit} {fr: aciéré} {en: steeled}* § ***cilicusiri/cilicusire*** (ci-li-cu-sí-ri) sf cilicusiri (ci-li-cu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-adarã cilichea (i si nvãrtushadzã unã hãlati cu cilichi) *{ro: acţiunea de a oţeli; oţelire} {fr: action d'aciérer} {en: action of steeling}*

cilengã (ci-lén-gã) sf cilendzi/cilendze (ci-lén-dzi) – unã mplititurã i mãnuclju di hiri ndreapti mushat cu cari si stulsescu mardzinjli-a unui stranj (pirde, chilimi, etc.); pischiuli, fundã, fljongu, fhiongu, fiongu *{ro: canaf, ciucure, fundă} {fr: boufette} {en: bow (of ribbon), rosette}* ex: nã cãciulã cu cilengã di peri

cilibi (ci-li-bí) sm, adgm cilibadz (ci-li-bádzĭ) – 1: (om, dit chirolu veclju) tsi fatsi parti dit peturlu di nai ma nsus a oaminjlor dit un crat, tsi ari ciuflichi sh-averi mãri, sh-multi ori easti shi soi cu vãsiljelu a cratlui; 2: (om) tsi s-veadi dit purtarea-a lui cã easti multu aleptu (tinjisit, tighiusit, cu ihtibari, di mari vereauã, nãmuzi, etc.); chibar, chibarcu *{ro: nobil, distins}* *{fr: noble, seigneur, gentil-homme}* *{en: noble, nobleman, distinguished man}* ex: corbul cilibi! § ***celepiu*** (cĭe-le-píŭ) sm celepii (cĭe-le-píĭ) – (unã cu ***cilibi***)

cilichi/ciliche (ci-lí-chi) sf – vedz tu ***cilechi***

cilicusescu (ci-li-cu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cilechi***

cilicusiri/cilicusire (ci-li-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***cilechi***

cilicusit (ci-li-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***cilechi***

cilihtisescu (ci-lih-ti-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cilistisescu***

cilihtisiri/cilihtisire (ci-lih-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***cilistisescu***

cilihtisit (ci-lih-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***cilistisescu***

cilii/cilie (ci-lí-i) sf – vedz tu ***ciulii***

cilimean (ci-li-meánŭ) sm, sf cilimeanã (ci-li-meá-nã), cilimeanj (ci-li-meánjĭ), cilimeani/cilimeane (ci-li-meá-ni) – njic (ficior, featã) faptu di-unã preaclji di bãrbat shi muljari; ficior i featã tinirã (di-aradã di 7, pãnã la 10, anj); ciuliman, hilj/hilji, ficior/featã, njic/njicã, fumealji, etc. *{ro: copil de la 7 la 10 ani; copil}* *{fr: enfant de 7 à 10 ans; enfant}* *{en: 7 to 10 years old child; child}* ex: am doi cilimeanj (njits, ficiori/feati); s-agiuca tu-avlii doi cilimeanj § ***ciuliman*** (cĭu-li-mánŭ) sm, sf ciulimanã (cĭu-li-má-nã), ciulimanj (cĭu-li-mánjĭ), ciulimani/ciulimane (cĭu-li-má-ni) – (unã cu ***cilimean***) ex: vidzui doi cilimanj

cilipar (ci-li-párŭ) sm – vedz tu ***cireap***

cilipãrlãchi/cilipãrlãche (ci-li-pãr-lã-chi) sf – vedz tu ***cireap***

cilistisescu (ci-lis-ti-sés-cu) vb IV cilistisii (ci-lis-ti-síĭ), cilistiseam (ci-lis-ti-seámŭ), cilistisitã (ci-lis-ti-sí-tã), cilistisiri/cilistisire (ci-lis-ti-sí-ri) – lj-trag cãshtiga a unui (tra s-facã tsiva); lucredz multu greu (agunsescu, inda mi duc, mi ngrec, cad furtii) tra s-amintu i s-fac tsiva; cilãstisescu *{ro: avea grije ca, stărui, se trudi}* *{fr: soigner, persévérer, travailler péniblement}* *{en: persevere, carry on, work hard}* ex: cilistisea (lucra greu, agunsea) dzuã sh-noapti § ***cilistisit*** (ci-lis-ti-sítŭ) adg cilistisitã (ci-lis-ti-sí-tã), cilistisits (ci-lis-ti-sítsĭ), cilistisiti/cilistisite (ci-lis-ti-sí-ti) – tsi lj-ari traptã cãshtiga; tsi-ari lucratã greu tra s-amintã i s-facã tsiva; cilãstisit *{ro: trudit, stăruit}* *{fr: persévéré, soigné, travaillé ou gagné péniblement}* *{en: persevered, worked hard}* § ***cilistisiri/cilistisire*** (ci-lis-ti-sí-ri) sf cilistisiri (ci-lis-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cilistiseashti; cilãstisiri *{ro: acţiunea de a avea grije ca, de a stărui, de a se trudi; stăruire, trudire}* *{fr: action de soigner, de persévérer, de travailler péniblement}* *{en: action of persevering, of carrying on, of working hard}* ex: tuti aesti s-tsãn cu lucurlu sh-cu cilistisirea cã shidearea nu da pãni § ***cilãstisescu*** (ci-lãs-ti-sés-cu) vb IV cilãstisii (ci-lãs-ti-síĭ), cilãstiseam (ci-lãs-ti-seámŭ), cilãstisitã (ci-lãs-ti-sí-tã), cilãstisiri/cilãstisire (ci-lãs-ti-sí-ri) – (unã cu ***cilistisescu***) § ***cilãstisit*** (ci-lãs-ti-sítŭ) adg cilãstisitã (ci-lãs-ti-sí-tã), cilãstisits (ci-lãs-ti-sítsĭ), cilãstisiti/cilãstisite (ci-lãs-ti-sí-ti) – (unã cu ***cilistisit***) § ***cilãstisiri/cilãstisire*** (ci-lãs-ti-sí-ri) sf cilãstisiri (ci-lãs-ti-sírĭ) – (unã cu ***cilistisiri***) § ***cilihtisescu*** (ci-lih-ti-sés-cu) vb IV cilihtisii (ci-lih-ti-síĭ), cilihtiseam (ci-lih-ti-seámŭ), cilihtisitã (ci-lih-ti-sí-tã), cilihtisiri/cilihtisire (ci-lih-ti-sí-ri) – nj-bag zori (nj-am cãshtiga, caftu) s-lu fac un lucru; cealãhtisescu, cealtisescu, cilistisescu, frundixescu, frundisescu *{ro: (se) sili, avea grije ca}* *{fr: (s')éfforcer, (se) contraindre, s'inquiéter, se prémunir}* *{en: force oneself, compel oneself, become anxious to, provide oneself with}* ex: cilihtisits (avets-vã cãshtiga, cilistisits) s-agiungets acasã § ***cilihtisit*** (ci-lih-ti-sítŭ) adg cilihtisitã (ci-lih-ti-sí-tã), cilihtisits (ci-lih-ti-sítsĭ), cilihtisiti/cilihtisite (ci-lih-ti-sí-ti) – tsi sh-ari bãgatã zori (ari cãftatã) s-lu facã un lucru; cealãhtisit, cealtisit, cilistisit, frundixit, frundisit *{ro: silit, îngrijit ca}* *{fr: éfforcé, contraint, inquiété, prémuni}* *{en: forced oneself, compeled oneself, anxious to, provided oneself with}* § ***cilihtisiri/cilihtisire*** (ci-lih-ti-sí-ri) sf cilihtisiri (ci-lih-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cilihtiseashti; cealãhtisiri, cealtisiri, cilistisiri, frundixiri, frundisiri *{ro: acţiunea de a (se) sili, de a avea grije ca}* *{fr: action de (s')éfforcer, de (se) contraindre, de s'inquiéter, de se prémunir}* *{en: action of forcing oneself, of compeling oneself, of becoming anxious to, of providing oneself with}* § ***cealãhtisescu*** (cĭa-lãh-ti-sés-cu) vb IV cealãhtisii (cĭa-lãh-ti-síĭ), cealãhtiseam (cĭa-lãh-ti-seámŭ), cealãhtisitã (cĭa-lãh-ti-sí-tã), cealãhtisiri/cealãhtisire (cĭa-lãh-ti-sí-ri) – (unã cu ***cilihtisescu***) ex: cealãhtisi (sh-bãgã zori, sh-avu cãshtiga, cilistisi) di featsi casã; va s-cealãhtisescu (va caftu, va nj-am cãshtiga, va-nj bag zori) s-ts-aduc tuts pãradzlji § ***cealãhtisit*** (cĭa-lãh-ti-sítŭ) adg cealãhtisitã (cĭa-lãh-ti-sí-tã), cealãhtisits (cĭa-lãh-ti-sítsĭ), cealãhtisiti/cealãhtisite (cĭa-lãh-ti-sí-ti) – (unã cu ***cilihtisit***) § ***cealãhtisiri/cealãhtisire*** (cĭa-lãh-ti-sí-ri) sf cealãhtisiri (cĭa-lãh-ti-sírĭ) – (unã cu ***cilihtisiri***) § ***cealtisescu*** (cĭal-ti-sés-cu) vb IV cealtisii (cĭal-ti-síĭ), cealtiseam (cĭal-ti-seámŭ), cealtisitã (cĭal-ti-sí-tã), cealtisiri/cealtisire (cĭal-ti-sí-ri) – (unã cu ***cilihtisescu***) § ***cealtisit*** (cĭal-ti-sítŭ) adg cealtisitã (cĭal-ti-sí-tã), cealtisits (cĭal-ti-sítsĭ), cealtisiti/cealtisite (cĭal-ti-sí-ti) – (unã cu ***cilihtisit***) § ***cealtisiri/cealtisire*** (cĭal-ti-sí-ri) sf cealtisiri (cĭal-ti-sírĭ) – (unã cu ***cilihtisiri***) § ***ciltisescu*** (cil-ti-sés-cu) vb IV ciltisii (cil-ti-síĭ), ciltiseam (cil-ti-seámŭ), ciltisitã (cil-ti-sí-tã), ciltisiri/ciltisire (cil-ti-sí-ri) – nj-bag zori (caftu) s-lu fac un lucru; lucredz multu greu; cilistisescu, cilihtisescu *{ro: (se) sili, munci greu}* *{fr: (s')éfforcer, (se) contraindre, travailler fort}* *{en: force oneself, compel oneself; work hard}* ex: ciltisim (lucrãm greu, cilistisim) tutã veara § ***ciltisit*** (cil-ti-sítŭ) adg ciltisitã (cil-ti-sí-tã), ciltisits (cil-ti-sítsĭ), ciltisiti/ciltisite (cil-ti-sí-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã zori s-facã tsiva; tsi ari lucratã greu; cilistisit, cilihtisit *{ro: silit, muncit greu}* *{fr: éfforcé, contraint}* *{en: forced oneself, compelled oneself; who has worked hard}* § ***ciltisiri/ciltisire*** (cil-ti-sí-ri) sf ciltisiri (cil-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ciltiseashti; cilistisiri, cilihtisiri *{ro: acţiunea de a (se) sili, de a munci greu}* *{fr: action de (s')éfforcer, de (se) contraindre, de travailler fort}* *{en: action of forcing oneself, of compelling oneself; of working hard}*

cilistisiri/cilistisire (ci-lis-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***cilistisescu***

cilistisiri/cilistisire (ci-lis-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***cilistisescu***

cilistisit (ci-lis-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***cilistisescu***

cilistisit (ci-lis-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***cilistisescu***

cilistrã (ci-lís-trã) sf cilistri/cilistre (ci-lís-tri) – calea (aradza) prit cari treatsi lunjina cãndu easti aminatã di un izvur di lunjinã; tsilistrã, aradzã, radzã, mundã, mãndzã, arpãyi, diligiturã, gilit, gilitură, shitsã, fleacã *{ro: rază}* *{fr: rayon du soleil}* *{en: ray, beam}*

cilnicami/cilnicame (cil-ni-cá-mi) sf – vedz tu ***celnic***

cilnicatã (cil-ni-cá-tã) sf – vedz tu ***celnic***

cilnicã (cil-ni-cắ) sm – vedz tu ***celnic***

cilnichescu (cil-ni-chĭés-cu) adg – vedz tu ***celnic***

cilnicoanji/cilnicoanje (cil-ni-coá-nji) sf – vedz tu ***celnic***

ciltisescu (cil-ti-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cilistisescu***

ciltisiri/ciltisire (cil-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***cilistisescu***

ciltisit (cil-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***cilistisescu***

cimber (cim-bérŭ) sn cimberi/cimbere (cim-bé-ri) – cumatã di pãndzã lai tsi muljarea sh-u bagã pri cap shi deapoea u leagã sum grunj; baltsu, cãftani, mãndilã, distimeli, lãhurã, lãhuri, vlashcã, poshi, tarpoashi, pihitsã, bãrbulj *{ro: maramă}* *{fr: mouchoir; fichu noir qu'une femme met sur sa tête et qu'elle noue sous son menton}* *{en: black scarf used by women to cover their head}*

cimbros (cim-brósŭ) adg cimbroasã (cim-broá-sã), cimbrosh (cim-bróshĭ), cimbroasi/cimbroase (cim-broá-si) – (om) tsi sh-adunã (aproapea tuts) paradzlji tsi lj-amintã, s-hãrseashti cu elj sh-aspardzi multu putsãnj (cãt cama putsãnj!) trã casa, hrana shi stranjili di cari ari ananghi; sclinciu, scljinciu, shcljinciu, filaryir, nichez, sãraf, zãraf, stres, tsãnut, titiz *{ro: zgârcit}* *{fr: avare}* *{en: miser}* ex: om cimbros (scljinciu)

cimbru (cím-bru) sf fãrã pl – soi di earbã tsi anjurzeashti mushat; frãndzãli di-aestã earbã tsi s-bagã (trã nustimadã sh-anjurizmã) tu mãcãri; ciumuricã, ciumburicã, cimburicã,

tsemuricã *{ro: cimbru} {fr: thym} {en: thyme}* ex: cimbrul anjurzeashti mushat § ***ciumuricã*** (cĭu-mu-rí-cã) sf pl(?) – (unã cu ***cimbru***) ex: urdinã tu ciumuricã, pãnã featsi cãrãricã § ***ciumburicã*** (cĭum-bu-rí-cã) sf pl(?) – (unã cu ***cimbru***) § ***cimburicã*** (cim-bu-rí-cã) sf pl(?) – (unã cu ***cimbru***) § ***tsemuricã*** (tse-mu-rí-cã) sf pl(?) – (unã cu ***cimbru***) ex: afitarã n tsemuricã

cimburicã (cim-bu-rí-cã) sf – vedz tu ***cimbru***

cimbuzi/cimbuze (cim-bú-zi) sf cimbush(?) (cim-búshĭ) – tritsearea-a chirolui cu oaspits (measã, mãcari sh-beari, cãntic sh-gioc, etc.); gimbusi, giumbusi, ziafeti, zefchi, harei, ahaincã, uspets *{ro: petrecere, ospăţ, divertisment} {fr: festin, banquet, divertissement} {en: banquet, amusement}*

cimcescu (cim-cĭés-cu) vb IV – vedz tu ***cimshescu***

cimciri/cimcire (cim-cí-ri) sf – vedz tu ***cimshescu***

cimcit (cim-cítŭ) adg – vedz tu ***cimshescu***

cimentu (ci-mén-tu) sm pl(?) – pulbiri (di-aradã adratã di om) tsi s-fatsi ca unã lugurii durã, niheamã chiro dupã tsi easti amisticat cu apa, shi cari easti ufilisitã la anãltsarea di binãi (adãrãminti, casi, cãljuri, etc.) *{ro: ciment} {fr: ciment} {en: cement}* ex: bag cimentu la intrarea-a casãljei

cimshescu (cim-shĭés-cu) vb IV cimshii (cim-shíĭ), cimsheam (cim-shĭámŭ), cimshitã (cim-shí-tã), cimshiri/cimshire (cim-shí-ri) – dau di tsiva (agudescu, luvescu, etc.) lishor, di-aradã tu-agiocurli di njits, cãndu easti zborlu di-unã sfurlã i di-un usic tsi-agudeashti lishor unã altã sfurlã i un altu usic; cimcescu, aricescu, arãcescu, ciupurtescu *{ro: atinge uşor} {fr: toucher légèrement, en parlant d'une toupie ou d'un osselet qui touche une autre toupie ou un autre osselet dans les jeux d'enfants} {en: touch lightly, when talking about a spinning top or a bone (hitting another spinning top or bone) in childrens' games}* ex: cãtu-l cimshii (cãt ded di el, cãt lu-aricii) § ***cimshit*** (cim-shítŭ) adg cimshitã (cim-shí-tã), cimshits (cim-shítsĭ), cimshiti/cimshite (cim-shí-ti) – tsi easti ahulit (pusputit, agudit, etc.) lishor; aricit, arãcit, ciupurtit, cimcit *{ro: atins uşor} {fr: touché légèrement} {en: touched lightly}* § ***cimshiri/cimshire*** (cim-shí-ri) sf cimshiri (cim-shírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti aricit; cimciri, arãciri, ciupurtiri, mãtulj *{ro: acţiunea de a atinge uşor} {fr: action de toucher légèrement} {en: action of touching lightly}* § ***cimcescu*** (cim-cĭés-cu) vb IV cimcii (cim-cíĭ), cimceam (cim-cĭámŭ), cimcitã (cim-cí-tã), cimciri/cimcire (cim-cí-ri) – (unã cu ***cimshescu***) § ***cimcit*** (cim-cítŭ) adg cimcitã (cim-cí-tã), cimcits (cim-cítsĭ), cimciti/cimcite (cim-cí-ti) – (unã cu ***cimshit***) § ***cimciri/cimcire*** (cim-cí-ri) sf cimciri (cim-círĭ) – (unã cu ***cimshiri***)

cimshiri/cimshire (cim-shí-ri) sf – vedz tu ***cimshescu***

cimshit (cim-shítŭ) adg – vedz tu ***cimshescu***

cin (cínŭ) sn cini/cine (cí-ni) – lemnu suptsãri (ciun) ufilisit la arãzboilu di tsãseari; ciun *{ro: fuştei} {fr: baguette en bois qu'on emploie aux métiers a tisser} {en: wooden rod used in weaving}*

cinac (ci-nácŭ) sn – vedz tu ***cãtsãn***

cinacã (ci-ná-cã) sn – vedz tu ***cãtsãn***

cinachi/cinache (ci-ná-chi) sn – vedz tu ***cãtsãn***

cingãnjos (cin-gã-njĭósŭ) adg – vedz tu ***gãgãnjos***

cingãr! (cín-gãrŭ) inter – zbor cari caftã s-aspunã cum s-avdi vrondul faptu di tsiva tsi plãscãneashti, di-un pheat tsi s-frãndzi, di-unã cãmbani cãndu-asunã, etc.; ciungãr! *{ro: interjecţie care imită sunetul unui pocnet, lucru care se sparge, etc.} {fr: interjection qui imite un son, un fracas, une assiette qui se casse, etc.} {en: interjection imitating the sound made by something crashing, etc.}* ex: cãmbãnjli s-duc dipriunã, cingãr!, ciungãr!; s-freadzirã pheatili... cingãr! § ***ciungãr!*** (cĭún-gãrŭ) inter – (unã cu ***cingãr!***)

cingãrliu (cin-gãr-líŭ) sn cingãrliuri (cin-gãr-lí-urĭ) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, cuculj, culmã, chiscu, cipit, ciucã, ciulubet, ciuciulã, ciumã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, mitcã, mãyeauã, chirchinedz, chipitã, gucilii, gugiulii *{ro: pisc, creştet} {fr: pic, sommet} {en: peak, summit}* ex: cingãrliulu (cãrciliulu) a muntsãlor

cingãrshescu (cin-gãr-shĭés-cu) (mi) vb IV cingãrshii (cin-gãr-shíĭ), cingãrsheam (cin-gãr-shĭámŭ), cingãrshitã (cin-gãr-shí-tã), cingãrshiri/cingãrshire (cin-gãr-shí-ri) – ciucutescu un lucru di-un altu cu un vrondu tsi s-avdi ghini; cingrãshescu, cingrishescu, ciucutescu, agudescu, asun, cicãtescu *{ro: ciocni} {fr: (se) choquer, toquer} {en: strike, knock, clink (glasses)}* ex: cingãrshescu (ciucutescu) yiliili di yin; trã Pashti cingãrshim (ciucutim) oauã aroshi; sfurlili s-cingãrshirã (s-agudirã unã di-alantã); bãinetili s-cingãrsha; furlji s-cingãrshirã cu ascherea § ***cingãrshit*** (cin-gãr-shítŭ) adg cingãrshitã (cin-gãr-shí-tã), cingãrshits (cin-gãr-shítsĭ), cingãrshiti/cingãrshite (cin-gãr-shí-ti) – (lucru) tsi s-ari aguditã (ciucutitã) di-un altu lucru; cingrãshit, cingrishit, ciucutit, agudit, asunat, cicãtit *{ro: ciocnit} {fr: choqué, toqué; heurté} {en: striken, knocked, clinked (glasses)}* ex: oauã cingãrshiti (ciucutiti, cu cojili asparti) § ***cingãrshiri/cingãrshire*** (cin-gãr-shí-ri) sf cingãrshiri (cin-gãr-shírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s- ciucutescu doauã lucri *{ro: acţiunea de a ciocni; ciocnire} {fr: action de (se) choquer, de toquer; choc, heurt, rencontre} {en: action of striking, of knocking, of clinking (glasses)}* ex: capitili-a voastri vor cingãrshiri (ciucutiri, cicãtiri); arauã cingãrshire (ciucutiri) sh-au faptã § ***cingrãshescu*** (cin-grã-shĭés-cu) (mi) vb IV cingrãshii (cin-grã-shíĭ), cingrãsheam (cin-grã-shĭámŭ), cingrãshitã (cin-grã-shí-tã), cingrãshiri/cingrãshire (cin-grã-shí-ri) – (unã cu ***cingãrshescu***) § ***cingrãshit*** (cin-grã-shítŭ) adg cingrãshitã (cin-grã-shí-tã), cingrãshits (cin-grã-shítsĭ), cingrãshiti/cingrãshite (cin-grã-shí-ti) – (unã cu ***cingãrshit***) § ***cingrãshiri/cingrãshire*** (cin-grã-shí-ri) sf cingrãshiri (cin-grã-shírĭ) – (unã cu ***cingãrshiri***) § ***cingrishescu*** (cin-gri-shĭés-cu) (mi) vb IV cingrishii (cin-gri-shíĭ), cingrisheam (cin-gri-shĭámŭ), cingrishitã (cin-gri-shí-tã), cingrishiri/cingrishire (cin-gri-shí-ri) – (unã cu ***cingãrshescu***) § ***cingrishit*** (cin-gri-shítŭ) adg cingrishitã (cin-gri-shí-tã), cingrishits (cin-gri-shítsĭ), cingrishiti/cingrishite (cin-gri-shí-ti) – (unã cu ***cingãrshit***) § ***cingrishiri/cingrishire*** (cin-gri-shí-ri) sf cingrishiri (cin-gri-shírĭ) – (unã cu ***cingãrshiri***)

cingãrshiri/cingãrshire (cin-gãr-shí-ri) sf – vedz tu ***cingãrshescu***

cingãrshit (cin-gãr-shítŭ) adg – vedz tu ***cingãrshescu***

cinghelj (cin-ghéljĭŭ) sn cingheali/cingheale (cin-gheá-li) – 1: cãrlig trã spindzurari carni; unã soi di ac lungu shi suptsãri (fãrã guvã sh-cu caplu nduplicat ca un cãrlig) cu cari sã mpliteashti lãna i bumbaclu tra si s-facã faneli, pãrpodz, etc.; cãrlig, cãrligar, cinghilac, cenghiu; 2: singiri, alsidã, altsu, alis, nel di-alsidã *{ro: cinghel, igliţă, cârlig de croşetat; lănţişor} {fr: pendoir, croc, crochet, anneau, chaîne} {en: hook, hook for hanging meat, crochet-hook; chain, link of a chain}* ex: eara spindzurati pri cingheali cãrnuri di om; lj-tricurã cingheljlu (singirea) di nãri § ***cenghiu*** (cĭén-ghĭu) sm cenghi (cĭén-ghi) – (unã cu ***cinghelj***) ex: acatsã-l (spindzurã-l) di cenghiu (cinghelj) § ***cinghilac*** (cin-ghi-lácŭ) sn cinghilatsi/cinghilatse (cin-ghi-lá-tsi) – hãlati di mplitiri lãna i bumbaclu tra si s-facã faneli, pãrpodz, etc. (tsi sh-u-adutsi cu un cinghelj njic icã un ac mari, lungu shi suptsãri, fãrã guvã sh-cu-unã soi di cãrlig la un cap); tsinghilac, cãrligar, cinghelj, cãrlig *{ro: igliţă, cârlig de croşetat} {fr: crochet à tricoter des bas} {en: crochet-hook}* § ***cãnghelj*** (cãn-ghéljĭŭ) sn cãngheali/cãngheale (cãn-gheá-li) – 1: cãrlig, cinghelj; 2: (cali) tsi nu easti ndreaptã sh-ari multi shutsãturi di-unã parti sh-di altã *{ro: cinghel; (drum) întortocheat} {fr: pendoir, croc; (chemin) tortueux} {en: hook; tortuous, winding (road)}* § ***cãngic*** (cãn-gícŭ) sf cãngitsi/cãngitse (cãn-gí-tsi) – 1: cinghelj njic; 2: cioc njic *{ro: cinghel mic, ciocănel} {fr: petit croc, petir marteau} {en: small hook, small hammer}* § ***cãngichi*** (cãn-gí-chi) sf cãngichi (cãn-gíchĭ) – lemnu lungu sh-suptsãri cu un cãrlig di her tu-un capit adrat maxus tra s-acats lucri (ca oi, bunãoarã di cicior) di diparti shi s-li tradz cãtrã tini; cãrlig, cljoagã, cangi *{ro: cârlig, caţă} {fr: houlette de pâtre} {en: shepherd's crook}* ex: tsãneam cãti unã cãngichi

cinghii/cinghie (cin-ghí-i) sf – vedz tu ***cinghine***
cinghilac (cin-ghi-lácŭ) sn – vedz tu ***cinghelj***
cinghine (cin-ghi-né) sm, sf ***cinghistrã*** (cin-ghis-trã), cinghinedz (cin-ghi-nédzĭ), cinghistri/cinghistre (cin-ghis-tri) – un tsi fatsi parti dit unã mileti vinjitã di cãtã locurli di India sh-cari s-aflã arãspânditã tu tuti craturli dit Ivropi (cari nu sta tu-un loc ma s-minã cu tendili dit un loc tu-alantu); yiptu, ghiftu, curbet *{ro: ţigan}* *{fr: tsigane}* *{en: gypsy}* § ***cinghii/cinghie*** (cin-ghí-i) sf cinghii (cin-ghíĭ) – ghiftã giucãtoari; ceanghii *{ro: dansatoare ţigancă; baiaderă}* *{fr: tsigane danseuse; bayadère}* *{en: Gypsy dancing girl}* ex: s-adarã ca cinghii (sã ndreadzi ca unã ghiftã giucãtoari); s-frãndzi ca unã cinghii (sh-frãndzi truplu ca unã ghiftã giucãtoari) § ***ceanghii/ceanghie*** (cĭan-ghí-i) sf ceanghii (cĭan-ghíĭ) – (unã cu ***cinghii***)
cinghistrã (cin-ghis-trã) sf – vedz tu ***cinghine***
cingrãshescu (cin-grã-shĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cingãrshescu***
cingrãshiri/cingrãshire (cin-grã-shí-ri) sf – vedz tu ***cingãrshescu***
cingrãshit (cin-grã-shítŭ) adg – vedz tu ***cingãrshescu***
cingrimi/cingrime (cin-grí-mi) sf – vedz tu ***tsingrimi***
cingrishescu (cin-gri-shĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cingãrshescu***
cingrishiri/cingrishire (cin-gri-shí-ri) sf – vedz tu ***cingãrshescu***
cingrishit (cin-gri-shítŭ) adg – vedz tu ***cingãrshescu***
cingu[1] (cín-gu) sm pl(?) – vedz tu ***cãtsãn***
cingu[2] (cín-gu) sm – vedz tu ***cavan***
cini/cine (cí-ni) sf cinj (cínjĭ) – vas njic di lemnu (cheali, metal, etc.) stronghil shi plãciutat tu cari s-tsãni biuturã shi s-poartã multi ori di mesi spindzurat di curauã (i pri cal spindzurat di shauã); cofã, covã, ploscã, ploascã, chelchi *{ro: ploscă}* *{fr: gourde, seille (à vin)}* *{en: canteen}* ex: plosca i cinea cu yin; cãti unã cini i ploscã cu yin
cinteni/cintene sf pl – vedz tu ***ceacshiri***
cinushar (ci-nu-shĭárŭ) sm – vedz tu ***cinushi***
cinushari/cinushare (ci-nu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***cinushi***
cinushat (ci-nu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***cinushi***
cinushedz (ci-nu-shĭédzŭ) vb I – vedz tu ***cinushi***
cinushi/cinushe (ci-nú-shi) sf cinushuri (ci-nú-shĭurĭ) – pulbirea tsi-armãni dupã tsi ardi un lucru (lemnu, carti, etc.); (expr: 1: nu-am cinushi n vatrã = hiu multu ftohi sh-nu-am tsiva dip; 2: alas cinusha aratsi n vatrã = fug di-acasã, apãrãtsescu casa) *{ro: cenuşă}* *{fr: cendre}* *{en: ash(es)}* ex: nu avea cinushi tu vatrã (expr: eara multu oarfãn, nu-avea tsiva) di multi ori; shcrum shi cinushi bash; feata lj-alãsã cinusha aratsi tu vatrã (expr: fudzi di-acasã, lu-apãrãtsi) § ***cinushar*** (ci-nu-shĭárŭ) sm cinushari (ci-nu-shĭárĭ) – atsel tsi spãstreashti (u-arneashti) cinusha; atsel tsi-adunã cinusha trã fãtsearea-a sãpuniljei; unã soi di pheat njic tu cari s-arucã cinusha di la tsigãri *{ro: cenuşar}* *{fr: l'homme qui ramasse la cendre; cendrier}* *{en: the man that cleans the ashes; ash-tray}* § ***ncinushedz*** (nci-nu-shĭédzŭ) vb I ncinushai (nci-nu-shĭáĭ), ncinusham (nci-nu-shĭámŭ), ncinushatã (nci-nu-shĭá-tã), ncinushari/ncinushare (nci-nu-shĭá-ri) – ardu un lucru sh-lu fac cinushi; murdãrescu i umplu tsiva di cinushi; cinushedz *{ro: încenuşa, (se) face cenuşă, murdări de cenuşă, umple de cenuşă}* *{fr: (se) transformer en cendre; (se) tacher de cendre, (se) remplir de cendre}* *{en: burn tu ashes; get dirty or fill up with ashes}* ex: pãnea tsi mãcãm s-avea ncinushatã (s-avea umplutã di cinushi); si ncinushai (umplui di cinushi) codrul di pitã § ***ncinushat*** (nci-nu-shĭátŭ) adg ncinushatã (nci-nu-shĭá-tã), ncinushats (nci-nu-shĭátsĭ), ncinushati/ncinushate (nci-nu-shĭá-ti) – tsi s-ari faptã cinushi; tsi s-ari umplutã i murdãritã di cinushi; cinushat *{ro: încenuşat, făcut cenuşă, murdărit de cenuşă, umplut de cenuşă}* *{fr: transformé en cendre; taché de cendre, rempli de cendre}* *{en: burned tu ashes; filled up with ashes}* § ***ncinushari/ncinushare*** (nci-nu-shĭá-ri) sf ncinusheri (nci-nu-shĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-cinushadzã tsiva; cinushari *{ro: acţiunea de a încenuşa, de a (se) face cenuşă, de a murdări de cenuşă, de a umple de cenuşă}* *{fr: action de (se) transformer en cendre; de (se) tacher de cendre, de (se) remplir de cendre}* *{en: action of burning tu ashes; of getting dirty or of filling up with ashes}* § ***cinushedz*** (ci-nu-shĭédzŭ) vb I cinushai (ci-nu-shĭáĭ), cinusham (ci-nu-shĭámŭ), cinushatã (ci-nu-shĭá-tã), cinushari/cinushare (ci-nu-shĭá-ri) – (unã cu ***ncinushedz***) § ***cinushat*** (ci-nu-shĭátŭ) adg cinushatã (ci-nu-shĭá-tã), cinushats (ci-nu-shĭátsĭ), cinushati/cinushate (ci-nu-shĭá-ti) – (unã cu ***ncinushat***) § ***cinushari/cinushare*** (ci-nu-shĭá-ri) sf cinusheri (ci-nu-shĭérĭ) – (unã cu ***ncinushari***)
cioahã (cĭoá-hã) adgf invar – (muljari) tsi ari multã ihtizai (nivolji, ananghi, lipsã) di-un lucru (n casã, tu mãcari, etc.); tsi easti multu ftoahã shi nu-ari cu tsi s-bãneadzã; nevoljinã, neavutã, zgloabã, fucãroanji, ftoahã, oarfãnã *{ro: nevoiaşă}* *{fr: (femme) besoigneuse}* *{en: needy (lady)}*
cioarã[1] (cĭoá-rã) sf ciori (cĭórĭ) – hir lungu sh-ma gros, faptu di hiri ma suptsãri di cãnipã (ljin, bumbac, etc.) shutsãti un deavãrliga di-alantu, cu cari s-leagã lucri; hir, sfoarã, spangu, coardã, hoardã, utrai, lutrai, lutreauã, mãgor, curmu; (fig: cioarã = carti, scrisoari; expr: 2: ***cioarã-boarã***; ***ciora-bora*** = catandisea tu cari s-aflã lucri amisticati, mprusculiti, bãgati alandala, alocuta, un pisti-alantu fãrã nitsiunã aradã, di nu shtii omlu iu poati s-aflã tsi caftã; ghilishti, alandala, alocuta, darmadan; 3: (omlu, casa, etc.) easti cioarã = (omlu, casa, etc.) easti cu mintea ca naljurea, easti dizmãlat, lucrili (din casã) suntu alandala, mintiti, fãrã-aradã, cioarã-boarã; ciora-bora, etc.); 4: nã s-adunã cioara = nã si shcurteadzã bana, n-apruchem di moarti, bana treatsi, aushim; 5: nji s-arupi cioara = yini oara s-mor, s-lji ncljid ocljilj; 6: u-arup (u talj) cioara cu cariva = u-aspargu uspitsãlja cu cariva; curmu ligãtura (schesea) tsi u-aveam cu cariva) *{ro: sfoară}* *{fr: ficelle}* *{en: string}* ex: leagã-l cu-unã cioarã; tsã si dizligã cioara (hirlu) di la lãpudã; lãpudzli sh-au cioara-a lor; u-arupsim cioara (expr: curmãm ligãtura, uspitsãlja) cu vitsinjlji dupã tsi fudzirã dit hoarã; u tãlje cioara cu el (expr: u-asparsi uspitsãlja); cu anjlji, cioara omlui s-adunã (expr: bana-a omlui si shcurteadzã); lji s-arupsi cioara (expr: muri); cãnutlu, cioarã (expr: cu mintea naljurea, mintitã): aljurea cap, aljurea cicioari; cioarã (expr: alandala) u featsirã casa; cioarã (expr: fãrã-arshini, dizmãlats) s-adrarã ficiorljii; trapshu nã cioarã (fig: nã carti) Sãrunã
cioarã[2] (cĭoá-rã) sf ciori (cĭórĭ) – ma multi turlii di agru-pulj, cu peanili lãi (murni, ca cinusha), cu dintana vãrtoasã, ma njicã di corbu (cu cari sh-u-adutsi multu) sh-ma mari di cionã (harabelj, etc.); gai, hashcã *{ro: cioară}* *{fr: corneille}* *{en: crow}*
cioarã-boarã – vedz tu ***cioarã***[1]
cioaric (cĭoá-ricŭ) sm cioarits (cĭoá-ritsĭ) – unã soi di pãrpodz dit chirolu veclju tsi s-poartã pãnã ma nsus di dzinuclji (pãrpodz tsi s-acatsã cu stefli nghios, tu pata-a ciciorlui, cu cãltsãveti sum dzinuclji sh-cu stringlji ma nsus di dzinuclji) *{ro: cioarec}* *{fr: sorte de chausse en drap de ménage blanc ou noir, qui montent au dessus de genoux}* *{en: sort of breeches}* ex: sã ncljiga pri cioariclu albu; sh-adunã cioaritslji pãn di dzinuclji
ciob! (cĭóbŭ) inter – zbor tsi lj-ascapã a omlui din gurã, cãndu veadi pri cariva cã fatsi tsiva dishteptu, trã ciudii, trã shicai, etc. *{ro: interjecţie scăpată în fatsa unui poznaş, zvăpăiat, etc. când face ceva la care nu te aştepţi}* *{fr: étourdi!; espiègle!}* *{en: scatterbrain! mischievous!}*
cioc[1] (cĭócŭ) sn ciocuri (cĭó-curĭ) – hãlati adratã di-unã coadã (di-aradã di lemnu), cari ari la capitlu-a ljei unã cumatã di her (lemnu, lastic, etc.) cu cari s-agudescu (s-ciucutescu) lucri; ciucan, daimac *{ro: ciocan}* *{fr: marteau}* *{en: hammer}* ex: ahiurhi s-batã cu cioclu (daimaclu): ceac, ciuc; dã-nj cioclu sh-cleashtea si ncaltsu caljlji; cãndu hii cioc, agudea! § ***ciucan*** (cĭu-cánŭ) sn ciucani/ciucane (cĭu-cá-ni) – (unã cu ***cioc***[1]) § ***cioc***[3] (cĭócŭ) invar – vrondul tsi s-avdi cãndu cioclu agudeashti tsiva sãnãtos; ceac, ciuc *{ro: sunetul de ciocan}* *{fr: le son de marteau}* *{en: sound of hammer}* ex: cioc! bãtea cu cioclu § ***ceac*** (ceácŭ) invar – (unã cu ***cioc***[3]) § ***ciuc*** (cĭúcŭ) invar – (unã cu ***cioc***[3]) ex: ahiurhi s-batã cu cioclu (daimaclu): ceac, ciuc § ***ciocut*** (cĭó-cutŭ) sn ciocuti/ciocute (cĭó-cu-ti) – ciucutirea tsi u-aducheashti omlu dit unã aranã tsi coatsi (tsi-adunã, tsi fatsi pronj); ciucutiri; lãngoari di inimã cu cicãniri vãrtoasi *{ro:*

zvâcnitură dureroasă, boală de inimă, cord} *{fr: battement causé par un pus ou par une plaie douloureuse, corde}* *{en: throb caused by an infection; heart illness}* ex: nj-u da ciocuti (nj-ciucuteashti, nj-cicãneashti) la mânã; yiradzlji-nj da ciocuti (cicãniri); amintã lãngoari di inimã, ciocut § ***ciucutescu***[1] (cĭu-cu-tés-cu) (mi) vb IV ciucutii (cĭu-cu-tíĭ), ciucuteam (cĭu-cu-teámŭ), ciucutitã (cĭu-cu-tí-tã), ciucutiri/ciucutire (cĭu-cu-tí-ri) – 1: agudescu (bat) cu cioclu; cicãtescu, agudescu, asun; 2: lu-agudescu un lucru di altu cu un vrondu tsi s-avdi ghini; cingãrshescu, cingrãshescu, cingrishescu; 3: mi-alumtu (mi ncaci, mi bat, etc.) cu cariva; 4: (inimã, tãmplã, etc.) nj-bati agonja shi cu puteari; bat, cicãnescu; 5: nj-da ciocuti unã aranã tsi coatsi (tsi-adunã, tsi fatsi pronj); 6: mi-aflu cu cariva n cali; mi-astalj, mi-andãmusescu, etc.; (expr: 1: ãnj ciucutescu mintea = ãnj bat caplu, minduescu greu, nj-frimintu mintea); 2: ciucutescu (scafa, pãradzlji, etc.) = beau sh-mãc multu; lj-aspargu pãradzlji pri mãcari sh-beari mash) *{ro: ciocni, ciocăni, (se) lovi, ciorovăi, frământa mintea, bea, cheltui, etc.}* *{fr: choquer, (se) heurter, frapper; s'ingénier, se mettre martel en tête; battre fortement, palpiter; boire (des boissons spiritueuses), boire et manger}* *{en: strike, hit, run into, fight, torment oneself, beat, palpitate, drink (alcoholic beverages), eat and drink}* ex: ciucutea (agudea) pri un tengiri; lj-ciucutea; s-ciucutea (sã ncãcea, s-alumta) cu Tihea; ciucutea (bati) penurli!; itaganili s-ciucutescu (s-agudescu un cu-alantu); va vã ciucutits (alumtats) cu nãsh; sta ficiorlu shi-sh ciucuteashti mintea (expr: sh-bati caplu, s-mindueashti multu, sh-frimintã mintea); ciucutits-vã (expr: fimintats-vã) ghini mintea; inima lã ciucuteashti (lã bati vãrtos, lã cicãneashti); ciucutirã (cingãrshirã sh-biurã) scafili; ciucuteashti (expr: mãcã sh-bea) la hani; lirili li ciucuti (expr: li asparsi, li mãcã sh-li biu) § ***ciucutit***[1] (cĭu-cu-títŭ) adg ciucutitã (cĭu-cu-tí-tã), ciucutits (cĭu-cu-títsĭ), ciucutiti/ciucutite (cĭu-cu-tí-ti) – 1: tsi s-ari agudtogether cu cioclu; cicãtit, agudit, asunat; 2: tsi s-ari aguditã (un lucru cu-un altu cu un vrondu tsi s-avdi ghini); cingãrshit, cingrãshit, cingrishit; 3: tsi s-ari alumtatã (ncãceatã, bãtutã, etc.) cu cariva; 4: (inimã, tãmplã, etc.) tsi ari bãtutã agonja shi cu puteari; bãtut, cicãnit; 5: tsi ari datã ciocuti unã aranã tsi coatsi (tsi-adunã, tsi fatsi pronj); 6: tsi s-ari aflatã (adunatã, astãljatã) n cali cu cariva; (expr: 1: ciucutit = tsi sh-ari frimintatã mintea); 2: ciucutit (scafa, pãradzlji, mãcarea, etc.) = biut sh-mãcat ghini, mbitat) *{ro: ciocnit, ciocănit, lovit, ciorovăit, frământat (mintea), băut, cheltuit, etc.}* *{fr: choqué, heurté, frappé; battu fortement, palpité; bu (des boissons spiritueuses), ivre, bu et mangé}* *{en: striken, hit, runned into, fighted, tormented oneself, beaten, palpitated, drunk (alcoholic beverages), drunkard, eaten and drunk}* ex: vinjirã ciucutits (mbitats) di la hani; scafili asunã ciucutiti (cingãrshiti) § ***ciucutiri***[1]***/ciucutire*** (cĭu-cu-tí-ri) sf ciucutiri (cĭu-cu-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ciucuteashti tsiva; agudiri (cu cioclu); cicãtiri, asunari, cingãrshiri, cingrãshiri, cingrishiri, bãteari, cicãniri, andãmusiri, mbitari, beari sh-mãcari multã; frimintari (mintea) *{ro: acţiunea de a ciocni, de a ciocăni, de a (se) lovi, de a se ciorovăi, de a-şi frământa mintea, de a bea, de a cheltui, etc.; ciocnire, ciocănire, lovire, ciorovăire, etc.}* *{fr: action de choquer, de (se) heurter, de frapper; de s'ingénier, de se mettre martel en tête; de battre fortement, de palpiter; de boire (des boissons spiritueuses), de boire et manger}* *{en: action of striking, of hitting, of running into, of fighting, of tormenting oneself, of beating, of palpitating, of drinking (alcoholic beverages), of eating and drinking}* ex: s-avdzã nã ciucutiri (ciocut) § ***nciucutescu*** (ncĭu-cu-tés-cu) (mi) vb IV nciucutii (ncĭu-cu-tíĭ), nciucuteam (ncĭu-cu-teámŭ), nciucutitã (ncĭu-cu-tí-tã), nciucutiri/nciucutire (ncĭu-cu-tí-ri) – (unã cu ***ciucutescu***) ex: cãdzu shi si nciucuti (agudi) di cheatrã; nã ciucutim (n-astãljem, n-andãmusim) tu pãzari, nãs yinea mini njirdzeam cãtrã pãzarea di yiptu § ***nciucutit*** (ncĭu-cu-títŭ) adg nciucutitã (ncĭu-cu-tí-tã), nciucutits (ncĭu-cu-títsĭ), nciucutiti/nciucutite (ncĭu-cu-tí-ti) – (unã cu ***ciucutit***) § ***nciucutiri/nciucutire*** (ncĭu-cu-tí-ri) sf nciucutiri (ncĭu-cu-tírĭ) – (unã cu ***ciucutiri***) § ***cicutescu*** (ncĭu-cu-tés-cu) (mi) vb IV cicutii (ncĭu-cu-tíĭ), cicuteam (ncĭu-cu-teámŭ), cicutitã (ncĭu-cu-tí-tã), cicutiri/cicutire (ncĭu-cu-tí-ri) – (unã cu ***ciucutescu***) § ***cicutit*** (ncĭu-cu-títŭ) adg cicutitã (ncĭu-cu-tí-tã), cicutits (ncĭu-cu-títsĭ), cicutiti/cicutite (ncĭu-cu-tí-ti) – (unã cu ***ciucutit***) ex: di ursã cicutit (expr: mãcat) § ***cicutiri/cicutire*** (ncĭu-cu-tí-ri) sf cicutiri (ncĭu-cu-tírĭ) – (unã cu ***ciucutiri***) § ***cicãtescu*** (ci-cã-tés-cu) (mi) vb IV cicãtii (ci-cã-tíĭ), cicãteam (ci-cã-teámŭ), cicãtitã (ci-cã-tí-tã), cicãtiri/cicãtire (ci-cã-tí-ri) – (unã cu ***ciucutescu***[1]) § ***cicãtit*** (ci-cã-títŭ) adg cicãtitã (ci-cã-tí-tã), cicãtits (ci-cã-títsĭ), cicãtiti/cicãtite (ci-cã-tí-ti) – (unã cu ***ciucutit***[1]) § ***cicãtiri/cicãtire*** (ci-cã-tí-ri) sf cicãtiri (ci-cã-tírĭ) – (unã cu ***ciucutiri***[1]) § ***ciucutonj*** (cĭu-cu-tónjĭŭ) adg ciucutoanji/ciucutoanje (cĭu-cu-toá-njĭ), ciucutonj (cĭu-cu-tónjĭ), ciucutoanji/ciucutoanje (cĭu-cu-toá-njĭ) – un tsi lu-arãseashti multu s-bea (shi bea multi ori, fãrã aradã, sã mbeatã, s-fatsi dzadã); biutor *{ro: băutor}* *{fr: buveur}* *{en: drunkard}* ex: Miha easti ciucutonj (biutor) § ***ciucãtoari/ciucãtoare*** (cĭu-cã-toá-ri) sf ciucãtori (cĭu-cã-tórĭ) – pulj di pãduri cu unã dintanã sãnãtoasã tsi ciucuteashti pri coaja-a arburlor tra s-aflã bubulitslji (insecti) cu cari s-hrã-neashti; ciucutoari, ciplitoari, carabeu, chetru *{ro: ciocănitoa-re}* *{fr: picvert, (grand) pic (noir)}* *{en: woodpecker}* § ***ciucu-toari/ciucutoare*** (cĭu-cu-toá-ri) sf ciucutori (cĭu-cu-tórĭ) – (unã cu ***ciucãtoari***) § ***ciplitoari/ciplitoare*** (ci-pli-toá-ri) sf ciplitori (ci-pli-tórĭ) shi ciplitoari/ciplitoare (ci-pli-toá-ri) – (unã cu ***ciu-cãtoari***) ex: peagalea voi s-nji murmurats, mushati ciplitoari

cioc[2] (cĭócŭ) sn ciocuri (cĭó-curĭ) – partea lungã sh-chipitoasã tsi s-tindi nãintea-a gurãljei di pulj (cari lja loclu-a dintsãlor, sh-cu cari puljlji u-acatsã mãcarea i apa tra s-u bagã n gurã); dintanã, dintani, dintenã, ghintanã, ghintani, cãrãntanã, cãrãntani, chipitã, ciuplitani *{ro: plisc, cioc}* *{fr: bec}* *{en: beak}* ex: corbul cu crutsea tu cioc (dintanã); ornjul lj-deadi n cap a njelui cu cioclu (dintana) § ***ciuplitani/ciuplitane*** (cĭu-pli-tá-ni) sf ciuplitãnj (cĭu-pli-tãnjĭ) – (unã cu ***cioc***[2]) § ***cãrãntani/cãrãntane*** (cã-rãn-tá-ni) sf cãrãntani/cãrãntane (cã-rãn-tá-ni) – (unã cu ***cioc***[2]) ex: puljlu lj-u dãdea cu cãrãntanea (dintana) § ***cãrãntanã***[1] (cã-rãn-tá-nã) sf cãrãntãnj (cã-rãn-tãnjĭ) – (unã cu ***cãrãntani***)

cioc[3] (cĭócŭ) invar – vedz tu ***cioc***[1]

cioca! (cĭó-ca) inter – vedz tu ***toca!***

ciocan (cĭó-canŭ) sn – vedz tu ***cloput***

ciocut (cĭó-cutŭ) sn – vedz tu ***cioc***[1]

ciolj[1] (cĭóljĭŭ) sn cioalji/cioalje (cĭoá-lji) – oslu dit gura-a omlui (a pravdãljei) di cari suntu acãtsats dintsãlj cu cari s-matsinã (shi s-measticã) mãcarea n gurã; falcã; (fig: ciolj = oslu di la ciolj, dit mãcari (pravdã) i tsi-armãni dupã moarti) *{ro: falcă}* *{fr: mâchoire}* *{en: jaw}* ex: cioaljili (fãltsili) acãtsarã s-gioacã; s-aleapsi cu un ciolj (oslu di falcã di pravdã dit mãcari)

ciolj[2] (cĭóljĭŭ) sn cioalji/cioalje (cĭoá-lji) shi ciolji/ciolje (cĭó-lji) – cumatã aruptã sh-disicatã dit unã pãndzã; lucru adrat di pãndzã (stranj, cãmeashi, fustani, etc.) veclju shi aruptu; pãrtalã, pãrtalji, cãrcãshinã, cãrpã, shoganã, shuganã, pãciurã, pãcivurã, recichiu, letscã, peaticã, peatic, peticã, petic *{ro: cârpă, zdreanţă}* *{fr: chiffon, loque, haillon, guenille}* *{en: rag, tattered garment}* ex: cu cioaljili (pãrtãljli) di pi mini; nu-au stranji, au ciolji (pãrtãlj)

ciom (cĭómŭ) adg ciomã (cĭó-mã), cionj (cĭónjĭ), ciomi/ciome (cĭó-mi) – tsi easti zveltu sh-livendu; tsi s-tsãni mari; tsi s-mãreashti; tsi s-cãmãruseashti; bugdan, livendu, pirifan, fudul, daitcu, alãvdos *{ro: mândru, arogant}* *{fr: grand, hautain, fier}* *{en: arogant, haughty, proud}* ex: tuts mãri, tuts cionj (tsi s-tsãn mãri, pirifanj), cari si s-ducã trã apã?

ciomburã (cĭóm-bu-rã) sf ciomburi/ciombure (cĭóm-bu-ri) cumatã albã tsi cadi din tser ca unã peanã, cãndu da neauã (adratã di crustali di apã ngljitsatã alichiti deadun); fulgu, spitã *{ro: fulg de zăpadă}* *{fr: flocon de neige}* *{en: snow flake}* ex: acãtsarã s-pispileascã ciomburi (spiti) di neauã

ciomir (cĭó-mirŭ) sn – vedz tu ***cemir***

ciondã (cĭón-dã) sf ciondi/cionde (cĭón-di) – atsea cu cari sh-leagã caplu nveasta-atsea noauã *{ro: legătură de cap la mirese}* *{fr: pointe d'étoffe dont la nouvelle mariée se couvre*

la tête} {en: head dress worn by the young bride}

cionj[1] (cĭónjĭŭ) sm, sf cionã (cĭó-nã), cionj (cĭónjĭ), cioni/cione (cĭó-ni) – agru-pulj njic tsi si-anvãrteashti priningã casili-a oaminjlor, cu truplu murnu chindisit cu dãmtsi lãi, cu pãntica ca di cinushi, cioclu shcurtu si coada ca tãljatã; anghidã, nghidã, tsãrnãpulj, tsiripulj, vrapciu, harabeu, harabelj, harhabel *{ro: vrabie} {fr: moineau} {en: sparrow}* ex: nvitsã cum zburãscu cionjlji; mash cu cionili tsi caftã neaua-anghiu

cionj[2] (ci-ónjĭŭ) shi (cĭónjĭŭ) vb I – vedz tu ***ceaunã***

ciop (cĭópŭ) sn ciopuri(cĭó-purĭ) – cali (mitoadã, trop, etc.) prit cari s-aleadzi, cum s-tihiseashti, un om dit unã ceatã mari di oaminj; lot, lotã, lahno, lãhmã, scurtitsã, shcurtitsã, clir, lutãrii, lotãrii *{ro: lot, soartã} {fr: lot, (tirer au) sort} {en: (draw, cast) lots, chance, fate}* ex: trapshu ciop (shcurtitsa)

cior (cĭórŭ) sn – vedz tu ***cicior***

ciora-bora – vedz tu ***cioarã***[1]

ciorbagi (cĭor-ba-gí) sm – vedz tu ***ciurbagi***

ciorbagilãchi/ciorbagilãche (cĭor-ba-gi-lắ-chi) sf – vedz tu ***ciurbagi***

ciorbã (cĭór-bã) sf ciorbi/ciorbe (cĭór-bi) – mãcari faptã cu multã dzamã tu cari s-herbu zãrzãvãts (cãtivãrãoarã sh-carni); ciurbã, supã, ghelã *{ro: ciorbã} {fr: soupe, potage} {en: soup}* § ***ciurbã*** (cĭur-bắ) sm ciurbadz (cĭur-bádzĭ) – (unã cu ***ciorbã***) ex: tuti misurli nu fac trã ciurbadz (supi)

ciorgã (cĭór-gã) sf – vedz tu ***cergã***

ciorligan (cĭor-li-gánŭ) adg – vedz tu ***ciurligan***

ciornic (cĭór-nicŭ) adg – vedz tu ***andornic***

ciotã (cĭó-tã) sf – vedz tu ***mãnã***

ciotrã (ció-trã) sf – vedz tu ***ciuturã***[2]

cip[1] (cípŭ) sm, sf – vedz tu ***cipã***

cip[2] (cípŭ) adg cipã (cí-pã), cipi (cípĭ), cipi/cipe (cí-pi) – cu ureclji njits (cap) *{ro: cu urechile mici} {fr: qui a une tête irréprochable avec de petites oreilles} {en: (regular head) with small ears}* ex: cal cu caplu cip; caprã cipã

cipan (cí-panŭ) sm, sf – vedz tu ***cipã***

cipari/cipare (ci-pá-ri) sf cipãri (ci-pắrĭ) – fashi (tsãsãturã, coardã di hiri mplititi, etc.) strimtã sh-lungã di bumbac (lãnã, catife, metal, etc.) purtatã ca stulii pi stranji (capeli, di gushi, etc.); fashã di metal tsi u poartã ufitserlji pi bratslu, cheptul icã umirli-a stranjilor di stratiot, tra s-aspunã scara tsi u au tuascheri; tsipari, ciupari, tsupari, pantlicã, pãtlicã, curdelã, curdeauã, curdilachi, coardã; galon, galoni *{ro: panglicã, şiret, galon} {fr: ruban; tresse, soutache} {en: ribbon, hatband, lace; braid, stripes}* ex: purta chiurcu cu cipãri (panglits) di hrisozmã; tu zãmani s-purta multu cipãrli (panglitsli, curdelili) § ***ciupari***[1]***/ciupare*** (cĭu-pá-ri) sf ciupãri (cĭu-pắrĭ) – (unã cu ***cipari***) § ***tsipari/tsipare*** (tsi-pá-ri) sf tsipãri (tsi-pắrĭ) – (unã cu ***cipari***) § ***tsupari***[1]***/tsupare*** (tsu-pá-ri) sf tsupãri (tsu-pắrĭ) – (unã cu ***cipari***) § ***ciupari***[2]***/ciupare*** (cĭu-pá-ri) sf ciupãri (cĭu-pắrĭ) – soi di capelã purtatã di muljerli fãrshiroati *{ro: un fel de pălărie purtată de fărşiroate} {fr: couvre-chef des femmes des "fãrshirots"} {en: head-gear worn by the "fãrshirots" women}* § ***tsupari***[2]***/tsupare*** (tsu-pá-ri) sf tsupãri (tsu-pắrĭ) – (unã cu ***ciupari***[2])

cipã (cí-pã) sf cipi/cipe (cí-pi) – unã soi di cealmã adratã di-unã distimeli (albã icã-aroshi, cu mãrdzinjli chindisiti) tsi s-anvãrteashti di-aushanj deavãrliga-a caplui i a cãciuliljei, purtatã, di-aradã, di grãmusteanjljii dit Vurgãrii; cealmã, sãrichi, shirvet, shirveti, cãrãm, crãm *{ro: un fel de cealmă} {fr: mouchoir blanc ou rouge, a bords brodé ou même aux rassades, don't les vieillards entourent leurs bonnets} {en: white or red kerchief worn by old men around their hats}* § ***cipan*** (cí-panŭ) sm, sf cipanã (cí-pa-nã), cipanj (cí-panjĭ), cipani/cipane (cí-pa-ni) – pãrnoanji tsi s-da a armãnjlor grãmusteanj dit Vurgãrii cã poartã cipã; cip *{ro: poreclă dată aromânilor "grămusteanj" din Bulgaria} {fr: sobriquet donné aux aroumains "grãmusteanj" de Bulgarie} {en: nickname given to the Aromanians "grãmusteanj" from Bulgaria}* § ***cip***[1] (cípŭ) sm, sf cipã (cí-pã), cipeanj (cí-peanjĭ), cipi/cipe (cí-pi) – (unã cu ***cipan***)

cipchen (cip-chén) sn cipcheni/cipchene (cip-ché-ni) – 1: unã soi di cundushi cu mãnitsli disicati; 2: fatsa di dinuntru a unui stranj; 3: cioarã (mplititã i shutsãtã) icã hir di metal (di-aradã bãgat i cusut pri-un stranj tra s-lu stulseascã); cipcheni, ceapchen, ceapraz, gãitan, gãitani *{ro: cepchen; rever; găitan} {fr: sorte de veste courte à manches ouvertes; revers d'un habit; ganse} {en: short coat with split sleeves; reverse; braid}* ex: shulivãri chindisiti cu-atsel cipchen (gãitan) di hrisafi § ***cipcheni/cipchene*** (cip-ché-ni) sf cipchenj (cip-chénjĭ) – (unã cu ***cipchen***) ex: mãnicã cu cipcheni § ***ceapchen*** (cĭap-chén) sn ceapcheni/ceapchene (cĭap-ché-ni) – unã soi di cundushi cu mãnitsli disicati; cipchen, cipcheni *{ro: cepchen} {fr: sorte de veste courte à manches ouvertes} {en: short coat with split sleeves}* ex: ceapchen cu ibrisimi § ***ceapraz*** (cĭa-prázŭ) sn ceaprazi/ceapraze (cĭa-prá-zi) – 1: cioarã (mplititã i shutsãtã) icã hir di metal (di-aradã bãgat i cusut pri-un stranj tra s-lu stulseascã); 2: ploaci di-asimi; gãitan, gãitani, cipchen, cipcheni, ceapchen *{ro: găitan; placă de argint} {fr: ganse; plaque d'argent} {en: braid; silver plate}* ex: cu ceaprazili ca soari

cipcheni/cipchene (cip-ché-ni) sf – vedz tu ***cipchen***

cipet (cí-petŭ) sm pl(?) – unã soi di earbã cu frãndzili lundzi shi suptsãri tsi sh-u-aduc cu atsili di chin; tufã *{ro: un fel de iarbă} {fr: sorte d'herbe} {en: kind of grass}* ex: tufa cu cipet

cipit[1] (cí-pitŭ) sn cipiti/cipite (cí-pi-ti) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, ceacealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, cuculj, culmã, chiscu, cingãrliu, ciucã, ciulubet, ciuciulã, ciumã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, mitcã, mãyeauã, chirchinedz, chipitã, gucilii, gugiulii *{ro: creştet} {fr: cime, sommet} {en: summit, peak, top}* ex: nsus, pri-un cipit (creashtit, cingãrliu), easi sh-luna

cipit[2] (cí-pitŭ) invar – catastasea (starea) tu cari s-aflã un loc iu nu-ari vãrnu si s-veadã icã si s-avdã; tsãpit, vãrnu, tsiva *{ro: nimic} {fr: rien, personne, silence} {en: nothing, nobody, silence}* ex: tãtseari, mari cipit (isihii, nu s-veadi sh-nu s-avdi tsiva); nu-i cipit (nu s-veadi urmã) di om; aclo nu s-dutsea cipit di (vãrnu) om; cipit (nu-avea urmã, aumbrã) di om, nitsi alãtrat di cãni; ne cipit (tsiva dip) nu s-avdza; calea tutã nu scoasirã cipit (nitsiun zbor)

cipli/ciple sm, sf, adg invar – (om) tsi ari narea njicã shi shcurtã cu chipita turnatã cãtrã nsus; cãrnu, cuciumit, nãreci, shpãrtu, nciuvãnat, ãnciuvãnjjat *{ro: cârn} {fr: camard, camus} {en: snub, turned-up nose}*

ciplitoari/ciplitoare (ci-pli-toá-ri) sf – vedz tu ***cioc***[1]

cipoc (ci-pócŭ) sn cipoatsi/cipoatse (ci-poá-tsi) – 1: partea di nsus a ciciorlui namisa di dzinuclju shi gof; 2: partea-a truplui di om iu s-leagã ciciorlu cu mesea; boshã, cãlcu, coapsã, ciupoc, gof, scheli, slaghinã, slãghinã, slãbintsã, cãrtsioarã, ilji, buti, cãrãdzelj, armu *{ro: coapsă, şold} {fr: cuisse, fémur, hanche} {en: thigh, hip}* ex: o lai ghium di ningã foc, ma ti shuts pi-alant cipoc (gof); lu-agudish trãsh tu cipoc (gof) § ***ciupoc*** (cĭu-pócŭ) sn ciupoatsi/ciupoatse (cĭu-poá-tsi) – (unã cu ***cipoc***)

ciprachi (ci-prá-chi) sf – vedz tu ***ciuprachi***

cirac (ci-rácŭ) sm – vedz tu ***ciuraci***

cirap (ci-rápŭ) sn – vedz tu ***cireap***

circeafi/circeafe (cir-cĭá-fi) sf circehi (cir-cĭéhĭ) – pãndzã suptsãri cari s-ashtearni, di-aradã, sum vilendza, shi pristi crivatea iu doarmi omlu; sindonã, sindoni *{ro: cearceaf} {fr: drap de lit} {en: bed sheet}* ex: paplumã cu circeafi § ***cearceaf*** (cĭar-cĭáfŭ) sn cearceafuri(?) (cĭar-cĭá-furĭ?) – (unã cu ***circeafi***) ex: ashtearnã-nj shi un cearceaf

cirche (cir-ché) sm – vedz tu ***ciriche***

circhelj (cir-chéljĭŭ) sm vedz ***ciriche***

circhen (cir-chénŭ) sn – vedz ***ciriche***

circhez (cir-chézŭ) sm, sf circhezã (cir-ché-zã), circheji (cir-chéjĭ), circhezi/circheze (cir-ché-zi) – 1: om dit unã mileti tsi bãneadzã cãtã tu muntsãlj Caucaz; 2: fur ncãlar dit miletea turtseascã i arbinishascã turchipsitã *{ro: cerchez; brigand turc sau albanez musulman călare pe cal} {fr: circassien; brigand turc ou albanais musulmanisé à cheval} {en: Circassian; Turkish or Albanian brigand on horseback}* § ***circhizimi/cir-***

chizime (cir-chi-zí-mi) sf fãrã pl – multimi di circheji; miletea-a circhejilor *{ro: cerchezime}* *{fr: nombre de "cirkeji"}* *{en: multitude of "circheji"}* ex: Curd-pãshe dit circhizimi

circhizimi/circhizime (cir-chi-zí-mi) sf – vedz tu ***circhez***

cir-cir! (cir-cir) – 1: zbor cu cari s-aspuni boatsea faptã di-un pulj cãndu tsiurã (tsiripeadzã, jiureadzã, chiurã, chiureadzã, etc.), tsitsir-vitsir!, fichi!; 2: zbor cu cari vrem s-aspunem un vrondu tsi s-avdi cãndu curã apã; ciur! ciur! *{ro: interjecţie care imitã un ciripit oarecare, ori curgerea unui lichid}* *{fr: interjection qui imite un gazouillement quelconque, or le bruit d'un liquide qui coule}* *{en: interjection imitating a twitter, or sound of a running liquid}* § ***tsitsir-vitsir!*** (tsí-tsirŭ-ví-tsirŭ) inter – zbor cu cari vrem s-aspunem un vrondu tsi sh-undzeascã cu tsiurarea (pirudarea) a lãndurlor; cir-cir!, fichi! *{ro: cuvânt care imitã ciripitul rândunelelor}* *{fr: mot qui imite le gazouillement des hirondelles}* *{en: word imitating the warble of swallow}*

circive (cir-ci-vé) sm circivedz (cir-ci-védzĭ) shi circivadz (cir-ci-vádzĭ) – mardzinea di lemnu i metal tsi s-bagã namisa di firidã i ushi shi stizmã; leamnili tsi s-bagã ca unã soi di crutsi tu mesea di firidã di cari s-acatsã shi s-tsãni geamea; ciurciuve, margurã, pirvazi, pirvazã, cadru, curnidã, curnizã, curnitsã *{ro: cercevea}* *{fr: chassis}* *{en: window-frame}* § ***ciurciuve*** (cĭur-cĭu-vé) sm ciurciuvadz (cĭur-cĭu-vádzĭ) – (unã cu ***circive***) ex: vimtul muta ciurciuvadzlji § ***ciurciu-vei/ciurciuvee*** (cĭur-cĭu-vé-i) sf ciurciuvei (cĭur-cĭu-véĭ) – (unã cu ***circive***) ex: scoati ciurciuveili di la pingeri

cirdachi/cirdache (cir-dá-chi) sf cirdãchi (cir-dắchĭ) – unã soi di balconi mari sh-dishcljisã tsi s-tindi nafoarã di casã (multi ori cu ndauã stiluri di cari s-andoapirã unã citii), iu dunjaea poati sã-sh bagã measã shi scamni, tra s-aproachi oaspits trã muabeti i mãcari; unã soi di apanghiu adrat dit virdeatsã tsi sta pi patru pari, tu ishita-a unui cutar i tu-un loc di iu pãndarlu poati s-aveaglji unã ayinji, unã grãdinã di zãrzãvãts, etc.; pãndrunitsã, pindrunitsã *{ro: cerdac}* *{fr: terrasse}* *{en: terrace}* ex: casã analtã shi cu cirdachi; yinits s-lucrãm la noi pi cirdachi

cirdhachi/cirdhache (cir-dhá-chi) sf cirdhãchi (cir-dhắchĭ) – unã cu ***cirdachi***

cire (ci-ré) sm – vedz tu ***cearei***

cireac (ci-reácŭ) sm – vedz tu ***ciuraci***

cireap (ci-reápŭ) sn cireapuri (ci-reá-purĭ) – hãlati cu-un loc ãncljis iu s-fatsi foc trã cutseari pãni, carni, pãtãts, etc. (cãtivãrãoarã di chirimidã i chetri nafoarã tu ubor, ma multili ori ãn casã deadun cu soba di fãtseari mãcãri); tutã mãcarea tsi s-coatsi unãoarã tu-un singur cireap; cirap, cileap, cirichel, cuptor, cuftor, cãftor, fur, furnu, furnã, shporet, cãminji *{ro: cuptor}* *{fr: four}* *{en: oven}* ex: ardu cireaplu; un cireap arsu di noauã ori; vrem doauã cireapuri di pãni § ***cirap*** (ci-rápŭ) sm cirapuri (ci-rá-purĭ) – (unã cu ***cireap***) § ***cileap*** (ci-leápŭ) sn – (unã cu ***cireap***) § ***ciripic*** (ci-ri-pícŭ) sn ciripitsi/ciripitse (ci-ri-pí-tsi) – cireap njic, pishnic *{ro: cuptoraş}* *{fr: petit four}* *{en: small oven}* § ***ciripar*** (ci-ri-párŭ) sm ciripari (ci-ri-párĭ) – atsel tsi coatsi pãni shi alti lucri tu furnu; atsel tsi vindi pãni; cilipar, furnãgi, furnigi, furnuci, pãnar, psumã *{ro: brutar}* *{fr: boulanger}* *{en: baker}* ex: ãn cali astãlje un ciripar § ***cilipar*** (ci-li-párŭ) sm – (unã cu ***ciripar***) § ***cilipãrlãchi/cilipãrlãche*** (ci-li-pãr-lắ-chi) sf cilipãrlãchi (ci-li-pãr-lắchĭ) – loclu (ducheanea) iu s-fatsi shi s-vindi pãnea; tehnea di cilipar; cireap, cirap, cileap *{ro: brutãrie; meseria de brutar}* *{fr: boulangerie; métier de boulanger}* *{en: bakery; baker's profession}* § ***ncilipedz*** (nci-li-pédzŭ) vb I ncilipai (nci-li-páĭ), ncilipam (nci-li-pámŭ), ncilipatã (nci-li-pá-tã), ncilipa-ri/ncilipare (nci-li-pá-ri) – aruc pãnea (pita, mãcarea, etc.) tu cireap tra si s-coacã *{ro: pune la cuptor}* *{fr: mettre dans le four}* *{en: put in the oven}* ex: nu mi njishcai di la cireap pãn nu nji ncilipai pãnea § ***ncilipat*** (nci-li-pátŭ) adg ncilipatã (nci-li-pá-tã), ncilipats (nci-li-pátsĭ), ncilipati/ncilipate (nci-li-pá-ti) – tsi easti bãgat tu cireap tra si s-coacã *{ro: pus la cuptor}* *{fr: mis dans le four}* *{en: put in the oven}* ex: § ***ncilipari/nci-lipare*** (nci-li-pá-ri) sf ncilipãri (nci-li-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bagã tsiva tu cireap tra si s-coacã *{ro: acţiunea de a pune la cuptor}* *{fr: action de mettre dans le four}* *{en: action of putting in the oven}*

cireashi/cireashe (ci-reá-shi) sf – vedz tu ***ciresh***

cirec (ci-récŭ) sm cirets (ci-rétsĭ) shi sn cirecuri (ci-ré-curĭ) – cati parti dit un lucru mpãrtsãt tu patru pãrtsã isea; anpatra parti dit un lucru ntreg; anpatra parti dit un parã; cirechi, ciurec, cartu, ortu, bishlic *{ro: sfert}* *{fr: quart}* *{en: quarter}* ex: un cirec (cartu) di oarã; patru cirets fac un migit; adush un cirec (cartu) di njel; sãhatea easti optu sh-un cirec (cartu) § ***cirechi/cireche*** (ci-ré-chi) sf cirechi (ci-réchĭ) – (unã cu ***cirec***) § ***ciurec*** (cĭu-récŭ) sn ciurecuri (cĭu-ré-curĭ) – (unã cu ***cirec***) ex: un ciurec di bana-a aushlui s-tãlje

cirecã (ci-ré-cã) sf ciretsi/ciretse (ci-ré-tsi) – – unã pãni ntreagã; cãrvealji di pãni; cãrvealji, cãrvelji, sãmuni, sãmunã, somunã, sumunã *{ro: pâine întreagã}* *{fr: pain entier}* *{en: loaf of bread}* ex: mprumutã-nj nã cirecã (cãrvealji di pãni)

cirechi/cireche (ci-ré-chi) sf – vedz tu ***cirec***

ciresh (ci-réshĭŭ) sm ciresh (ci-réshĭ) – pom tsi fatsi lilici albi primuveara, criscut di om trã yimishili (cireashili) njits sh-aroshi (cu-un os nãuntru) tsi li fatsi, dultsi sh-buni tu mãcari *{ro: cireş}* *{fr: cerisier}* *{en: cherry tree}* ex: bati sh-cuclu pri ciresh § ***cireashi/cireashe*** (ci-reá-shi) sf cireashi/cireashe (ci-reá-shi) – yimisha faptã di pomlu ciresh; (expr: cireashi n gurã = lucru tsi lu-ari omlu etim, lucru trã cari nu-ari-ananghi s-facã vãrã copus); (expr: tuts cu cireashili sh-noi cu mãceashili = tuts s-aleapsirã cu lucrili buni sh-noi armasim cu-atseali nibunili) *{ro: cireaşã}* *{fr: cerise}* *{en: cherry}* ex: cireashili s-coapsirã; s-lj-u da a vãsiljelui cireashi n gurã? (expr: s-lj-u da etimã) § ***cirishar***[2] (ci-ri-shĭárŭ) sm cirishari (ci-ri-shĭárĭ) – omlu tsi vindi cireashi (n cali i tu ducheani) *{ro: vânzãtor de cireşi}* *{fr: vendeur de cerises}* *{en: cherry seller}* ex: cirisharlu li vindu cireashili

ciriche (ci-ri-ché) sm cirichedz (ci-ri-chédzĭ) – cireap di chirimidz i chetri faptu nafoarã tu ubor trã cutseari pãni; cuptor (nafoarã, tu ubor) ca unã soi di cãpachi; cirche, circhen, circhelj, ghastru, gastrã, pointsã, pontsã, ponjtsã, pondzã, bondzã *{ro: ţãst, cuptor din curte}* *{fr: four de campagne en forme de couvercle}* *{en: backyard oven; oven in the form of a lid}* § ***circhen*** (cir-chénŭ) sn circheni/circhene (cir-ché-ni) – (unã cu ***ciriche***) § ***cirche*** (cir-ché) sm circhedz (cir-chédzĭ) – (unã cu ***ciriche***) § ***circhelj*** (cir-chéljĭŭ) sm circhealji/circhealje (cir-cheá-lji) – (unã cu ***ciriche***) ex: acupirimintul lu-ari ca circhelj, ca gastrul atsel aruptul § ***cirichel*** (ci-ri-chélŭ) sn cirichealji(?) (ci-ri-cheá-lji) – cireap njic, ciripic, cirichii, pishnic *{ro: cuptoraş}* *{fr: petit four}* *{en: small oven}* § ***cirichii/cirichie*** (ci-ri-chí-i) sf cirichii (ci-ri-chíĭ) – (unã cu ***cirichel***) § ***cirichinã*** (ci-ri-chí-nã) sf cirichini/cirichine (ci-ri-chí-ni) – vatra-a circhelui *{ro: vatra cuptorului}* *{fr: l'âtre du four}* *{en: hearth of oven}*

cirichel (ci-ri-chélŭ) sm – vedz tu ***cireap***

cirichii/cirichie (ci-ri-chí-i) sf – vedz tu ***ciriche***

cirichinã (ci-ri-chí-nã) sf – vedz tu ***ciriche***

cirici[1] (ci-rícĭŭ) sm – vedz tu ***cirnici***[1]

cirici[2]***/cirice*** (ci-rí-ci) sf – vedz tu ***cirnici***[1]

cirigar (ci-ri-gárŭ) sm cirigari (ci-ri-gárĭ) – om tsi nu-ari un loc sh-unã casã iu s-bãneadzã tut chirolu, ma s-minã dit un loc tu altu shi doarmi tu cidãrli (tentili, cerdzili) tsi sh-li-analtsã catioarã aclo iu astãmãtseashti *{ro: nomad, ţigan}* *{fr: nomade, qui vit sous des tentes; tsigane}* *{en: nomad; gipsy}*

ciriji/cirije (ci-rí-ji) sf – vedz tu ***cirish***

cirinjidã (ci-ri-njí-dã) sf – vedz tu ***chirãmidã***

cirinjidhã (ci-ri-njí-dhã) sf cirinjidz (ci-ri-njídzĭ) – unã cu ***cirinjidã***

ciripar (ci-ri-párŭ) sm – vedz tu ***cireap***

ciripic (ci-ri-pícŭ) sn – vedz tu ***cireap***

cirish (ci-ríshĭŭ) sn cirishuri (ci-ríshĭurĭ) – aloat multu moali, faptu di fãrinã amisticatã cu apã, cu cari s-alichea cãrtsãli tu chirolu-atsel veclju; lugurii cu cari s-alichescu lucri; ciriji, tutcali, tutcalã, tupcalã, colã *{ro: clei}* *{fr: colle de pâte}* *{en: glue}* ex: cirishlu (cola, tupcala) cu cari s-alichescu cãrtsãli §

ciriji/cirije (ci-rí-ji) sf ciriji (ci-ríjĭ) shi cirijuri (ci-rí-jurĭ) – (unã cu ***cirish***)

Cirishar[1] (Ci-ri-shĭárŭ) sm – atsel di-anshasilea mes a anlui (namisa di Mai shi Alunar); Chershar, Tsirishar, Heristi, Tiristi *{ro: Iunie}* *{fr: Juin}* *{en: June}* ex: tu meslu-al Cirishar s-fac cireashili; di pri meslu Cirishar; Cirisharlu li coapsi poamili § ***Chershar*** (Cher-shĭárŭ) sm – (unã cu ***Cirishar***[1]) § ***Tsirishar*** (Tsi-ri-shĭárŭ) sm – (unã cu ***Cirishar***[1]) § ***Heristi*** (He-ris-tí) sm – (unã cu ***Cirishar***[1]) § ***Tiristi*** (Thi-ris-tí) sm – (unã cu ***Cirishar***[1])

cirishar[2] (ci-ri-shĭárŭ) sm – vedz tu ***ciresh***

cirlac (cir-lácŭ) sm cirlats (cir-látsĭ) – cãrbuni tsi ardi fãrã pirã (sh-da poati niheamã fum); cumatã di lemnu tsi ardi ninga; tãciuni, tucini, jar, stãcãn *{ro: tăciune arzând}* *{fr: fumeron, tison}* *{en: burning coal, burning wood; embers}*

cirnici[1] (cir-nícĭŭ) sm cirnici (cir-nícĭ) – pom cari fatsi yimishi njits (albi, aroshi icã lãi) tsi sh-u-aduc multu cu amura sh-cu frãndzã tsi suntu hranã bunã trã yernjilj di mitasi; dud, mureauã, cirici *{ro: dud}* *{fr: mûrier}* *{en: mulberry tree}* § ***cernici***[1] (cer-nícĭŭ) sm cernici (cer-nícĭ) – (unã cu ***cirnici***[1]) § ***cirnici***[2]***/cirnice*** (cir-ní-ci) sf cirnici/cirnice (cir-ní-ci) – yimisha datã di pomlu dud (cirici, mureauã); cernici, cirici, tseritsã, amurã, murã, dudã *{ro: dudă; mură}* *{fr: mûre}* *{en: mulberry; blackberry}* ex: gura lilici shi inima cirnici (va dzãcã, lai ca cirnicea, amura) § ***cernici***[2]***/cernice*** (cer-ní-ci) sf cernici/cernice (cer-ní-ci) – (unã cu ***cirnici***[2]) § ***cirici***[1] (ci-rícĭŭ) sm cirici (ci-rícĭ) – (unã cu ***cirnici***[1]) § ***cirici***[2]***/cirice*** (ci-rí-ci) sf cirici/cirice (ci-rí-ci) – (unã cu ***cirnici***[2])

cirnici[2]***/cirnice*** (cir-ní-ci) sf – vedz tu ***cirnici***[1]

cirnjidã (cir-njí-dã) sf – vedz tu ***chirãmidã***

cirnjidhã (cir-njí-dhã) sf cirnjidz (cir-njídzĭ) – unã cu ***cirnjidã***

cirshescu (cir-shĭés-cu) vb IV cirshii (cir-shíĭ), cirsheam (cir-shĭámŭ), cirshitã (cir-shí-tã), cirshiri/cirshire (cir-shí-ri) – caftu cu multã ngricari tra sã-nj si da tsiva; tser (dimãndu, caftu) un lucru di la cariva; guzgunipsescu tu-un loc cu multi lucri; caftu, ca un tsiritor, sã-nj si da tsiva geaba; caftu, tser *{ro: cerşi, cere}* *{fr: chercher assidûment; mendier, fouiller}* *{en: seek diligently, beg}* ex: cirshashti trã (caftã cu multã ngricari, moari dupã) unã scafã di yin; las si zghilea shi sh-cirsha trã (shi s-cãfta, s-tsirea ca un tsiritor) nã mãshcãturã di pãni; tsi cirsheshti (guzgunipseshti) aclo? § ***cirshit*** (cir-shítŭ) adg cirshitã (cir-shí-tã), cirshits (cir-shítsĭ), cirshiti/cirshite (cir-shí-ti) – tsi caftã cu multã ngricari sã-lj si da tsiva; cari tseari un lucru di la cariva; cari guzgunipseashti tu-un loc cu multi lucri; cari caftã, ca un tsiritor, sã-lj si da tsiva geaba; cãftat, tsirut *{ro: cerut, cerşit}* *{fr: cherché assidûment, fouillé, mendié}* *{en: sought diligently, begged}* § ***cirshiri/cirshire*** (cir-shí-ri) sf cirshiri (cir-shírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cirshashti; cãftari, tsireari, tseariri *{ro: acţiunea de a cere, de a cerşi}* *{fr: action de chercher assidûment, de fouiller, de mendier}* *{en: action of seeking diligently, of begging}*

cirshii/cirshie (cir-shí-i) sf cirshii (cir-shíĭ) – loc mari sh-tes, maxus ndreptu trã vindearea sh-acumpãrarea di lucri di tuti turliili; loclu dit mesea i mardzinea di hoarã i cãsãbã, iu s-aflã duchenjli tu cari s-vindu tuti soili di lucri, iu s-dutsi dunjaea sã psuniseascã; pãzari, piatsã *{ro: târg, piaţă}* *{fr: marché (public)}* *{en: (public) market}* ex: cirshii di yipturi

cirshiri/cirshire (cir-shí-ri) sf – vedz tu ***cirshescu***

cirshit (cir-shítŭ) adg – vedz tu ***cirshescu***

cirtãsescu (cir-tã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cirtusescu***

cirtãsiri/cirtãsire (cir-tã-sí-ri) sf – vedz tu ***cirtusescu***

cirtãsit (cir-tã-sítŭ) adg – vedz tu ***cirtusescu***

cirtisescu (cir-ti-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cirtusescu***

cirtisiri/cirtisire (cir-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***cirtusescu***

cirtisit (cir-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***cirtusescu***

cirtuescu (cir-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cirtusescu***

cirtuiri/cirtuire (cir-tu-í-ri) sf – vedz tu ***cirtusescu***

cirtuit (cir-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***cirtusescu***

cirtusescu (cir-tu-sés-cu) (mi) vb IV cirtusii (cir-tu-síĭ), cirtuseam (cir-tu-seámŭ), cirtusitã (cir-tu-sí-tã), cirtusiri/cirtusire (cir-tu-sí-ri) – (di itia-a unei dureari, vrondu, sinhisi mari, etc.) fac ca un tsi glãri di minti; cicãnescu, ciushuescu, cictisescu, cicãrdisescu, cicnescu, cihtisescu, cildisescu, cildãsescu, cilduescu, cirtuescu, ciurtuescu, cirtisescu, cirãsescu, cistisescu, tulescu, zãlsescu, shishirdisescu, shishtisescu *{ro: buimăci, ului, sminti, zăpăci}* *{fr: ahurir, causer du desarroi, perdre la tête, étourdir}* *{en: stun, daze, confuse}* ex: s-cirtusirã lãilji oaminj, di nu shtea di cari parti s-apucã § ***cirtusit*** (cir-tu-sítŭ) adg cirtusitã (cir-tu-sí-tã), cirtusits (cir-tu-sítsĭ), cirtusiti/cirtusite (cir-tu-sí-ti) – tsi s-poartã ca un tsi-ari glãritã di minti; cicãnit, ciushuit, cictisit, cicãrdisit, cicnit, cihtisit, cildisit, cildãsit, cilduit, cirtuit, ciurtuit, cirtisit, cirtãsit, cistisit, tulit, zãlsit, shishirdisit, shishtisit *{ro: buimăcit, zăpăcit}* *{fr: ahuri, abassourdi, perdu la tête, étourdi}* *{en: stunned, dazed, confused}* § ***cirtusiri/cirtusire*** (cir-tu-sí-ri) sf cirtusiri (cir-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un s-poartã ca glãrit di minti; cicãniri, ciushuiri, cictisiri, cicãrdisiri, cicniri, cihtisiri, cildisiri, cildãsiri, cilduiri, cirtuiri, ciurtuiri, cirtisiri, cirtãsiri, cistisiri, tuliri, zãlsiri, shishirdisiri, shishtisiri *{ro: acţiunea de a se buimăci, de a zăpăci; buimăcire, zăpăcire}* *{fr: action d'ahurir, de perdre la tête, d'étourdir}* *{en: action of stunning, of dazing, confusing}* § ***cirtuescu*** (cir-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV cirtuii (cir-tu-íĭ), cirtueam (cir-tu-ĭámŭ), cirtuitã (cir-tu-í-tã), cirtuiri/cirtuire (cir-tu-í-ri) – (unã cu ***cirtusescu***) ex: tutã lumea s-cirtui dinãcali § ***cirtuit*** (cir-tu-ítŭ) adg cirtuitã (cir-tu-í-tã), cirtuits (cir-tu-ítsĭ), cirtuiti/cirtuite (cir-tu-í-ti) – (unã cu ***cirtusit***) § ***cirtuiri/cirtuire*** (cir-tu-í-ri) sf cirtuiri (cir-tu-írĭ) – (unã cu ***cirtusiri***) § ***cirtãsescu*** (cir-tã-sés-cu) (mi) vb IV cirtãsii (cir-tã-síĭ), cirtãseam (cir-tã-seámŭ), cirtãsitã (cir-tã-sí-tã), cirtãsiri/cirtãsire (cir-tã-sí-ri) – (unã cu ***cirtusescu***) ex: doilji s-cirtãsirã § ***cirtãsit*** (cir-tã-sítŭ) adg cirtãsitã (cir-tã-sí-tã), cirtãsits (cir-tã-sítsĭ), cirtãsiti/cirtãsite (cir-tã-sí-ti) – (unã cu ***cirtusit***) ex: tuti oili suntu ca cirtãsiti (ca chiruti di minti) § ***cirtãsiri/cirtãsire*** (cir-tã-sí-ri) sf cirtãsiri (cir-tã-sírĭ) – (unã cu ***cirtusiri***) § ***cirtisescu*** (cir-ti-sés-cu) (mi) vb IV cirtisii (cir-ti-síĭ), cirtiseam (cir-ti-seámŭ), cirtisitã (cir-ti-sí-tã), cirtisiri/cirtisire (cir-ti-sí-ri) – (unã cu ***cirtusescu***) § ***cirtisit*** (cir-ti-sítŭ) adg cirtisitã (cir-ti-sí-tã), cirtisits (cir-ti-sítsĭ), cirtisiti/cirtisite (cir-ti-sí-ti) – (unã cu ***cirtusit***) § ***cirtisiri/cirtisire*** (cir-ti-sí-ri) sf cirtisiri (cir-ti-sírĭ) – (unã cu ***cirtusiri***) § ***cistisescu*** (cis-ti-sés-cu) (mi) vb IV cistisii (cis-ti-síĭ), cistiseam (cis-ti-seámŭ), cistisitã (cis-ti-sí-tã), cistisiri/cistisire (cis-ti-sí-ri) – (unã cu ***cirtusescu***) § ***cistisit*** (cis-ti-sítŭ) adg cistisitã (cis-ti-sí-tã), cistisits (cis-ti-sítsĭ), cistisiti/cistisite (cis-ti-sí-ti) – (unã cu ***cirtusit***) § ***cistisiri/cistisire*** (cis-ti-sí-ri) sf cistisiri (cis-ti-sírĭ) – (unã cu ***cirtusiri***) § ***ciurtuescu*** (cĭur-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV ciurtuii (cĭur-tu-íĭ), ciurtueam (cĭur-tu-ĭámŭ), ciurtuitã (cĭur-tu-í-tã), ciurtuiri/ciurtuire (cĭur-tu-í-ri) – (unã cu ***cirtusescu***) ex: acãtsarã sã s-ciurtueascã (s-nu-aibã isihii); duvletea u ciurtuirã § ***ciurtuit*** (cĭur-tu-ítŭ) adg ciurtuitã (cĭur-tu-í-tã), ciurtuits (cĭur-tu-ítsĭ), ciurtuiti/ciurtuite (cĭur-tu-í-ti) – (unã cu ***cirtusit***) § ***ciurtuiri/ciurtuire*** (cĭur-tu-í-ri) sf ciurtuiri (cĭur-tu-írĭ) – (unã cu ***cirtusiri***)

cirtusiri/cirtusire (cir-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***cirtusescu***

cirtusit (cir-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***cirtusescu***

cisci (cís-ci) invar – itsi s-hibã; nu shtiu tsi; cishci, ciushciu, itsi, itsish, itsido, itsindo, ichishdo *{ro: orice}* *{fr: n'importe quoi; je ne sais pas quoi}* *{en: anything; God knows what}* § ***cishci*** (císh-ci) invar – (unã cu ***cisci***) § ***ciushciu*** (cĭúsh-cĭu) invar – (unã cu ***cisci***) ex: ciushciu (cari shtii tsi) ari s-lji spunã § ***ciushtu*** (cĭúsh-tu) invar – (unã cu ***cisci***)

cishci (císh-ci) invar – vedz tu ***cisci***

cishescu (ci-shĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cishiescu***

cishiescu (ci-shi-ĭés-cu) (mi) vb IV cishiii (ci-shi-íĭ), cishieam (ci-shi-ĭámŭ), cishiitã (ci-shi-í-tã), cishiiri/cishiire (ci-shi-í-ri) – l-fac s-aducheascã unã mari asparizmã; lu-aspar multu; cishescu, cishuescu, trumuxescu, trumãxescu, ãnfricushedz, nfricushedz, fricuescu, fric, nfric, nfrichedz, bubuescu, cutrumuredz, lãhtãrsescu; *{ro: speria, îngrozi}* *{fr: s'épouvanter, terrifier}* *{en: frighten, scare, terrify}* ex: nitsi pãrintsãlj nu s-chisiirã (nu lãhtãrsirã) § ***cishiit*** (ci-shi-ítŭ) adg cishiitã (ci-shi-í-tã), cishiits (ci-shi-ítsĭ), cishiiti/cishiite (ci-shi-í-ti) – tsi-lj s-ari faptã fricã;

tsi easti multu aspãreat; trumuxit, trumãxit, aspãreat, aspãrat, aspãrit, spãreat, fricuit, ãnfricushat, nfricushat, fricushat, fricat, nfricat, lãhtãrsit, cutrumurat, bubuit *{ro: speriat, înfricat} {fr: épouvanté, éffrayé} {en: frightened, scared}* § ***cishiiri/cishiire*** (ci-shi-í-ri) sf cishiiri (ci-shi-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu trumuxeashti cariva; trumuxiri, trumãxiri, aspãreari, aspãrari, spãreari, fricuiri, ãnfricushari, nfricushari, fricushari, fricari, nfricari, lãhtãrsiri, cutrumurari, bubuiri; cutrom *{ro: acţiunea de a speria, de a îngrozi; îngrozire, înspăimântare} {fr: action de s'éffrayer; de s'épouvanter; effroi} {en: action of frightening, of scaring; fright}* § ***cishescu*** (ci-shĭés-cu) (mi) vb IV cishii (ci-shíĭ), cisheam (ci-shĭámŭ), cishitã (ci-shí-tã), cishiri/cishire (ci-shí-ri) – (unã cu ***cishiescu***) § ***cishit***[1] (ci-shítŭ) adg cishitã (ci-shí-tã), cishits (ci-shítsĭ), cishiti/cishite (ci-shí-ti) – (unã cu ***cishiit***) § ***cishiri/cishire*** (ci-shí-ri) sf cishiri (ci-shírĭ) – (unã cu ***cishiiri***) § ***cishuescu*** (ci-shĭu-ĭés-cu) (mi) vb IV cishuii (ci-shĭu-íĭ), cishueam (ci-shĭu-ĭámŭ), cishuitã (ci-shĭu-í-tã), cishuiri/cishuire (ci-shĭu-í-ri) – (unã cu ***cishiescu***) § ***cishuit*** (ci-shĭu-ítŭ) adg cishuitã (ci-shĭu-í-tã), cishuits (ci-shĭu-ítsĭ), cishuiti/cishuite (ci-shĭu-í-ti) (unã cu ***cishiit***) ex: cishuit (lãhtãrsit, cicãrdãsit) di-amari, di furtunã, fricuit di singur (aspãreat di singur tsi eara) § ***cishuiri/cishuire*** (ci-shĭu-í-ri) sf cishuiri (ci-shĭu-írĭ) – (unã cu ***cishiiri***)

cishiiri/cishiire (ci-shi-í-ri) sf – vedz tu ***cishiescu***

cishiit (ci-shi-ítŭ) adg – vedz tu ***cishiescu***

cishiri/cishire (ci-shí-ri) sf – vedz tu ***cishiescu***

cishit[1] (ci-shítŭ) adg – vedz tu ***cishiescu***

cishit[2] (ci-shítŭ) adg cishitã (ci-shí-tã), cishits (ci-shítsĭ), cishiti/cishite (ci-shí-ti) – atsel tsi ari sartsina sã nveatsã lucri tsãnuti ascumti di dushmanj, tra s-li spunã a oaspitslor a lui i a oaminjlor trã cari lucreadzã; spion, spiun, shpiun, seid, sãiz *{ro: spion} {fr: espion} {en: spy}*

cishiti/cishite (ci-shí-ti) sf cishits (ci-shítsĭ) – 1: lucru (dit unã aradã di lucri di idyea soi) tsi easti aspus la lumi tra sã-lj si veadã hãrli (ca unã paradigmã di hãrli tsi li au tuti lucrili dit aradã); mostrã, paradigmã, iurnecã, urnechi; 2: soi, turlii, luyii, sorti, sortã *{ro: mostră; fel, soi} {fr: échantillon; sorte, espèce} {en: sample; sort, kind}*

cishuescu (ci-shĭu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cishiescu***

cishuiri/cishuire (ci-shĭu-í-ri) sf – vedz tu ***cishiescu***

cishuit (ci-shĭu-ítŭ) adg – vedz tu ***cishiescu***

cistisescu (cis-ti-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cirtusescu***

cistisiri/cistisire (cis-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***cirtusescu***

cistisit (cis-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***cirtusescu***

cit! (cítŭ) inter – vedz tu ***citus!***

citalji/citalje (ci-tá-lji) sf citãlj (ci-tắljĭ) – alumachi (lemnu, shcop, prãjinã) tsi easti ca unã furcã cu doi dintsã (cari sh-u-adutsi cu grama Y); ciutalj, furcã *{ro: băţ bifurcat, furcă} {fr: bâton bifurqué, fourche, croc d'un bois ou d'un arbre} {en: fork, forked stick, hook of a tree}* § ***ciutalj*** (cĭu-táljĭŭ) sn ciutalji/ciutalje (cĭu-tá-lji) – (unã cu ***citalji***)

citãman (ci-tã-mánŭ) sm citãmanj (ci-tã-mánjĭ) – om lugursit ti el singur, ca un insu ahoryea di-alantsã oaminj; insu, ipuchimen, suflit *{ro: individ, persoană} {fr: individu, personne} {en: individual, person}* ex: la-Ala-bei yini-un citãman

citãsescu (ci-tã-sés-cu) (mi) vb IV citãsii (ci-tã-síĭ), citãseam (ci-tã-seámŭ), citãsitã (ci-tã-sí-tã), citãsiri/citãsiri (ci-tã-sí-ri) – 1: mi sãlãghescu pristi tsiva i cariva, multi ori cu dushmãnilji; himusescu, hiumusescu, nhiumusescu, anãpãdescu, nãpãdescu, aleapid, leapid, arãvuescu, sãlãghescu, sãlghescu, sãrghescu, sãrgljescu, nãburuescu; 2: agiungu iuva *{ro: năvăli, da năvală; sosi} {fr: se précipiter, se ruer sur, attaquer brusquement; arriver} {en: jump over, suddenly attack, invade; arrive}* ex: niorlji citãsescu (anãpãdescu, s-hiumusescu, agiungu dinapandiha) ca marea ncunjatã § ***citãsit*** (ci-tã-sítŭ) adg citãsitã (ci-tã-sí-tã), citãsits (ci-tã-sítsĭ), citãsiti/citãsite (ci-tã-sí-ti) – tsi s-ari himusitã; arcat cãtrã (pristi) tsiva i cariva; himusit, hiumusit, nhiumusit, anãpãdit, nãpãdit, alipidat, lipidat, arãvuit, sãlãghit, sãlghit, sãrghit, sãrgljit, nãburuit *{ro: năvălit; năvală; sosit} {fr: précipité, jeté sur, assailli; arrivé} {en: jumped over, invaded; arrived}* § ***citãsiri/citãsire*** (ci-tã-sí-ri) sf citãsiri (ci-tã-sírĭ) – atsea tsi-u fatsi un cãndu s-hiumuseashti; himusiri, hiumusiri, nhiumusiri, anãpãdiri, nãpãdiri, alipidari, lipidari, arãvuiri, sãlãghiri, sãlghiri, sãrghiri, sãrgljiri, nãburuiri *{ro: acţiunea de a năvăli, de a sosi; năvălire bruscă; sosire} {fr: action de se précipiter, de se jeter sur; attaque brusque; action d-arriver} {en: action of jumping over, of invading; sudden attack; action of arriving}*

citãsiri/citãsire (ci-tã-sí-ri) sf – vedz tu ***citãsescu***

citãsit (ci-tã-sítŭ) adg – vedz tu ***citãsescu***

citii/citie (ci-tí-i) sf citii (ci-tíĭ) – lucrul tsi acoapirã unã casã; cupirish, acupirãmintu *{ro: acoperiş} {fr: toit} {en: roof}* ex: canda cãdzu citia pi caplu-lj; n hoarã suntu sh-citii di scãnduri sh-citii cu ploaci

citmã (cit-mã) sm citmadz (cit-mádzĭ) – mesi suptsãri di stizmã; faptã di scãnduri i bãrni ncãrfusiti trã niheamã chiro; bãgdãtii *{ro: primez; perete subţire de mijloc; adunătură de scânduri sau bârne, provizoriu bătute în cuie} {fr: mince mur mitoyen; assemblages de planches ou de poutres cloués provisoirement} {en: wall made of boards or planks temporarily nailed}*

cituni/citune (ci-tú-ni) sf – vedz tu ***tãciuni***[1]

citurã (cí-tu-rã icã(?) ci-tú-rã?) – agru-curcubetã; curcubetã; (fig: (cap di) citurã = cap gros, tsi nu-aducheashti lishor tsi-lj si dzãtsi) *{ro: dovleac sălbatic} {fr: citrouille sauvage} {en: wild pumpkin}*

citus! (cí-tusŭ) inter – zbor tsi dimãndã a unui s-tacã, s-nu mata scoatã un zbor dit gurã; sst!, tats!, tãtsets!, molci!, mutus! *{ro: tăcere!, tăceţi!} {fr: tais-toi!, taisez-vous!, ta gueule!, silence!} {en: silence!, keep quiet!, silence!}* ex: tãtsea citus! (nu scutea zbor dit gurã); si nhipsi n furnu shi citus! (zbor nu scutea dit gurã), sh-adiljaticlu shi-l tsãnea; pãnea, nãpoi, citus! § ***cit***! (cítŭ) inter – zbor cu cari s-dzãtsi a unei cãtushi s-tacã, s-astãmãtseascã, s-fugã, etc. *{ro: cuvânt adresat unei pisici să stea linishtită, să nu facă zgomot, să se oprească din mers, etc.} {fr: interjection qu'on adresse à un chat pour le faire taire, pour le faire s'arrêter, etc.} {en: word by which one tells the cat to stop, not to make a noise, etc.}*

ciubanã (cĭu-bá-nã) sf ciubãnj (cĭu-bắnjĭ) – lingurã picurãreascã di lemnu; hljarã, lingurã *{ro: lingură ciobănească de lemn} {fr: cuiller en buis don't se servent les pâtres} {en: wooden spoon used mostly by shepherds}* ex: nu shtia cum s-minteascã cu ciubana (lingura-atsea di lemnu)

ciubã (cĭú-bã) sf – vedz tu ***cuciubã***

ciubucci (cĭu-buc-cí) sm – vedz tu ***ciubuchi***

ciubuchi/ciubuche (cĭu-bú-chi) sf ciubuchi (cĭu-búchĭ) – hãlati (ca lulelu) cu cari s-bea (s-tradzi, s-fumeadzã) tutumea, tsi ari dauã pãrtsã: unã parti easti ca unã soi di lingurã (iu s-bagã tutumea s-ardã) sh-alantã parti unã coadã (ma lungã di-atsea di lule), goalã nãuntru, pri iu s-soarbi fumlu dit tutumea tsi ardi; cibuchi, cibucã, lulei, lule *{ro: ciubuc} {fr: pipe turque à long tuyau} {en: type of long Turkish pipe}* ex: putslu di pãndzã, apa di frãndzã, cofa di loc, funea di lemnu (*angucitoari*: ciubuchea); sh-bea ciubuchea cu arihati § ***cibuchi/cibuche*** (ci-bú-chi) sf cibuchi (ci-búchĭ) – (unã cu ***ciubuchi***) § ***cibucã*** (ci-bu-cã) sf cibuts (ci-bútsĭ) – (unã cu ***ciubuchi***) ex: paplu bea cibucã; nj-u-astrapsi cu cibuca; nu suntu ndreapti cibutsili di la casi § ***ciubucci*** (cĭu-buc-cí) sm ciubucceadz (cĭu-buc-cĭádzĭ) – omlu tsi fatsi i vindi ciubuchi *{ro: cel care face sau vinde ciubuc} {fr: l'homme qui fait ou vend des pipee turques} {en: Turkish pipe maker or merchant}* § ***cibucci*** (ci-buc-cí) sm cibucceadz (ci-buc-cĭádzĭ) – (unã cu ***ciubucci***)

ciuc (cĭúcŭ) invar – vedz tu ***cioc***[1]

ciucan (cĭu-cánŭ) sn – vedz tu ***cioc***[1]

ciucanã (cĭu-cá-nã) sf – vedz tu ***cloput***

ciucã[1] (cĭú-cã) sf ciutsi/ciutse (cĭú-tsi) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, cuculj, culmã, chiscu, cingãrliu, cipit, ciulubet, ciuciulã, ciumã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, mitcã, mãyeauã, chirchinedz, chipitã, gucilii, gugiulii *{ro: creştet}*

{fr: cime, sommet, faîte} *{en: summit, peak, top}* ex: pri cama analtã ciucã (ciuciulã); s-alipidã cãtrã ciuca (ciuciula) scãrpoasã

ciucã² (cĭú-cã) sf ciutsi/ciutse (cĭú-tsi) – njicã cumatã (mnatã) di loc (tsarã); zvolar, zvular, zvol, zvolj, zvulj *{ro: bulgăre de pământ}* *{fr: motte de terre}* *{en: lump of earth}*

ciucãnic (cĭu-cã-nícĭŭ) sn – vedz tu ***cloput***

ciucãnici (cĭu-cã-nícĭŭ) sn – vedz tu ***cloput***

ciucãtoari/ciucãtoare (cĭu-cã-toá-ri) sf – vedz tu ***cioc¹***

ciuci (cĭúcĭŭ) sm ciuci (cĭúcĭ) – ficior i featã tu protslji mesh i anj di banã; nat, njat, njac, sãrmãnitsã, beb, pupul, pup, niphiu, gad, gat, njitsico, poci, tsup, ficiuric, fiticã *{ro: prunc}* *{fr: nourisson, tout petit enfant}* *{en: baby, infant}* ex: nani, ciucilu-nj (njiclu-nj), nani; amintã un ciuci (njic, ficiuric, nat) nveasta noauã

ciucior (cĭu-cĭórŭ) sn – vedz tu ***cicior***

ciuciul (cĭú-cĭulŭ) sn – vedz tu ***cicior***

ciuciulan (cĭu-cĭu-lánŭ) sm – vedz tu ***ciuciuljan***

ciuciulã¹ (cĭu-cĭú-lã) sf ciuciuli/ciuciule (cĭu-cĭú-li) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, cuculj, culmã, chiscu, cingãrliu, cipit, ciucã, ciulubet, ciumã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, chirchinedz, chipitã, mitcã, mãyeauã, gucilii, gugiulii *{ro: creştet}* *{fr: pic, sommet, faîte}* *{en: (mountain) peak, summit, top (of building)}* ex: ciuciula-a unui munti; ciuciula a dzeanãljei; ciuciula a Pindului; pisti-a muntsãlor ciuciuli; plaiurli lãi, ciciulili alghea; cãlivã, cu ciuciula-analtã

ciuciulã² (cĭu-cĭú-lã) sf ciuciuli/ciuciule (cĭu-cĭú-li) – ciulii di per (ma lungu sh-ma tufos) di pi frãmtea i creashtitlu-a caplui; mãnuclju di peani tsi stulsescu caplu-a unor pulj; chipita di la zãrculã (cuculã); cuculj, fundã, tufã, ciuciulcã, bufcã *{ro: moţ, creastă}* *{fr: aigrette, huppe}* *{en: crest (of bird), tuft}* ex: dã-nj nã ciuciulã (bufcã, cuculj) trã zãrculã § ***ciuciulcã*** (cĭu-cĭúl-cã) sf ciuciultsi/ciuciultse (cĭu-cĭúl-tsi) – (unã cu ***ciuciulã²***)

ciuciulcã (cĭu-cĭúl-cã) sf – vedz tu ***ciuciulã²***

ciuciuleai (cĭu-cĭu-leáĭŭ) sm – vedz tu ***ciuciuljan***

ciuciuljan (cĭu-cĭu-ljĭánŭ) sm ciuciulanj (cĭu-cĭu-ljĭánjĭ) – agrupulj cunuscut trã ciuciula cu cari s-cãmãruseashti sh-cari u-aspuni pirifan pri creashtitlu-a caplui; ciuciurlii, ciuciulan, ciuciuleai, ciurleai, ciuleai, tsitsivelj, tsitsivei, tsurtsuljan, pulj-lu picurar *{ro: ciocârlie}* *{fr: alouette}* *{en: lark}* § ***ciuciulan*** (cĭu-cĭu-lánŭ) sm ciuciulanj (cĭu-cĭu-lánjĭ) – (unã cu ***ciuciuljan***) ex: ciuciulanjlji s-muta azbuirãndalui § ***ciuciurlii/ciuciurlie*** (cĭu-cĭur-lí-i) sf ciuciurlii (cĭu-cĭur-líĭ) – (unã cu ***ciuciuljan***) § ***ciuciuleai*** (cĭu-cĭu-leáĭŭ) sm ciuciuleai (cĭu-cĭu-leáĭ) – (unã cu ***ciuciuljan***) ex: lipsea un ciuciuleai § ***ciurleai*** (cĭur-leáĭŭ) sm ciurleai (cĭur-leáĭ) – (unã cu ***ciuciuljan***) § ***ciuleai*** (cĭu-leáĭŭ) sm ciuleai (cĭu-leáĭ) – (unã cu ***ciuciuljan***)

ciuciumag (cĭu-cĭu-mágŭ) sm ciuciumadz (cĭu-cĭu-mádzĭ) shi sn ciuciumadzi (cĭu-cĭu-má-dzi) – njits topi di pljumbu (ca gãrnutsã njits) tsi s-aflã bãgati tu-unã soi di curshumi cari, dupã tsi easti-aminatã dit tufechi, s-disfatsi shi topili s-arãspãndescu sh-agudescu nu un ma multi lucri di deavãrliga; njicã cumatã di stupã aminatã dit unã pãshpacã; shushumadzi, ashishi, bãlãtãnj *{ro: alice; alice de câlţi}* *{fr: grenaille; espèce de balle en bourre}* *{en: pellet; ball made of cotton or wool flock used in a pop gun}*

ciuciur (cĭú-ciurŭ) vb I ciuciurai (cĭu-cĭu-ráĭ), ciuciuram (cĭu-cĭu-rámŭ), ciuciuratã (cĭu-cĭu-rá-tã), ciuciurari/ciuciurare (cĭu-cĭu-rá-ri) – zburãscu (asun) multu peanarga (cu-unã boatsi apusã, la ureaclji); ciuciuredz, nciuciur, aburedz, shushur, shushuredz, shurshur, shurshuredz, shupir, shupiredz, shuptir, shuptiredz, shuptur, shupturedz, pushpur, pushpuredz, pãshpuredz, pishpuredz; (expr: nã ciuciurãm = nã urnipsim) *{ro: şopti}* *{fr: parler bas à l-oreille, chuchoter, murmurer}* *{en: whisper}* ex: ãlj ciuciurã hiljlu la ureaclji; ãlj ciuciurã ascumtishalui; un vimt di searã ciuciurã prit frãndzã § ***ciuciuredz*** (cĭu-cĭu-rédzŭ) vb I ciuciurai (cĭu-cĭu-ráĭ), ciuciuram (cĭu-cĭu-rámŭ), ciuciuratã (cĭu-cĭu-rá-tã), ciuciurari/ciuciurare (cĭu-cĭu-rá-ri) – (unã cu ***ciuciur***) § ***ciuciurat*** (cĭu-ciu-rátŭ) adg ciuciuratã (cĭu-ciu-rá-tã), ciuciurats (cĭu-ciu-rátsĭ), ciuciurati/ciuciurate (cĭu-ciu-rá-ti) – zburãt (asunat) peanarga, nciuciurat, aburat, shushurat, etc. *{ro: şoptit}* *{fr: parlé bas à l-oreille, chuchoté}* *{en: whispered}* § ***ciuciurari/ciuciurare*** (cĭu-ciu-rá-ri) sf ciuciurãri (cĭu-ciu-rắrĭ) – zburãri (asunari) multu peanarga; nciuciurari, aburari, shushurari, etc. *{ro: acţiunea de a şopti; şoptire}* *{fr: action de chuchoter, chuchotement, chuchoterie}* *{en: action of whispering}* § ***nciuciur*** (ncĭú-ciurŭ) vb I nciuciurai (ncĭu-cĭu-ráĭ), nciuciuram (ncĭu-cĭu-rámŭ), nciuciuratã (ncĭu-cĭu-rá-tã), nciuciurari/nciuciurare (ncĭu-cĭu-rá-ri) – (unã cu ***ciuciur***) ex: s-trapsirã tu-unã cohi shi nciuciurarã (expr: s-urnipsirã) ca la un cirec di sãhati § ***nciuciurat*** (ncĭu-ciu-rátŭ) adg nciuciuratã (ncĭu-ciu-rá-tã), nciuciurats (ncĭu-ciu-rátsĭ), nciuciurati/nciuciurate (ncĭu-ciu-rá-ti) – (unã cu ciuciurat) § ***nciuciurari/nciuciurare*** (ncĭu-ciu-rá-ri) sf nciuciurãri (ncĭu-ciu-rắrĭ) – (unã cu ciuciurari)

ciuciurari/ciuciurare (cĭu-ciu-rá-ri) sf – vedz tu ciuciur

ciuciurat (cĭu-ciu-rátŭ) adg – vedz tu ciuciur

ciuciuredz (cĭu-cĭu-rédzŭ) vb I – vedz tu ciuciur

ciuciurlii/ciuciurlie (cĭu-cĭur-lí-i) sf – vedz tu ***ciuciuljan***

ciuciurush (cĭu-cĭu-rúshĭŭ) sn – vedz tu ***cicior***

ciuculatã (cĭu-cu-lá-tã) sf ciuculãts (cĭu-cu-lắtsĭ) – dultseami faptã di pulbiri di "cacao" amisticatã cu zahari, tu cari s-adavgã multi ori shi nuts, aluni, fruti, lugurii tra sã-lj da aromã mushatã, etc. *{ro: ciocolată}* *{fr: chocolat}* *{en: chocolate}* ex: lj-ded a njiclui unã ciuculatã acumpãratã di la ducheani

ciucurdecã (cĭu-cur-dé-cã) sf ciucurdetsi/ciucurdetse (cĭu-cur-dé-tsi) – partea dit mesi (oslu, cocala, sãmburlu) dit unã hearhicã cari easti durã sh-cari siminatã tu loc fatsi s-creascã un hearhic *{ro: sâmbure de piersică}* *{fr: noyau de pêche}* *{en: pit from a peach)*

ciucutescu¹ (cĭu-cu-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cioc¹***

ciucutescu² (cĭu-cu-tés-cu) (mi) vb IV ciucutii (cĭu-cu-tíĭ), ciucuteam (cĭu-cu-teámŭ), ciucutitã (cĭu-cu-tí-tã), ciucutiri/ciucutire (cĭu-cu-tí-ri) – scot (talj) hãlãtsli (mãdularili) sixuali (bãrbãteshti) ashi cã omlu (pravda) nu mata poati s-facã njits; ascuchescu, schechescu, dzigãrescu, shuts *{ro: castra}* *{fr: castrer, châtrer, hongrer}* *{en: castrate}* ex: prindi s-ciucutim (sã scuchim) birbetslji sh-tsachilji § ***ciucutit²*** (cĭu-cu-títŭ) adg ciucutitã (cĭu-cu-tí-tã), ciucutits (cĭu-cu-títsĭ), ciucutiti/ciucutite (cĭu-cu-tí-ti) – (omlu i pravda) a curi ãlj s-ari scoasã hãlãtsli sexuali sh-nu poati s-mata facã njits; ascuchit, schechit, dzigãrit, shutsãt, gagur, gãgur, munuh, monoh, scupac, scupat, strif, hudum, hadum *{ro: castrat}* *{fr: castré, châtré, hongré}* *{en: castrated}* ex: tsap ciucutit (dzigãrit, schechit) § ***ciucutiri²/ciucutire*** (cĭu-cu-tí-ri) sf ciucutiri (cĭu-cu-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-lj si scoasirã a omlui (a pravdãljei) hãlãtsli sexuali di nu mata poati s-facã njits; ascuchiri, schechiri, dzigãriri, shutsãri *{ro: acţiunea de a castra}* *{fr: action de castrer, de châtrer, de hongrer}* *{en: action of castrating}*

ciucutiri¹/ciucutire (cĭu-cu-tí-ri) sf – vedz tu ***cioc¹***

ciucutiri²/ciucutire (cĭu-cu-tí-ri) sf – vedz tu ***ciucutescu²***

ciucutit¹ (cĭu-cu-títŭ) adg – vedz tu ***cioc¹***

ciucutit² (cĭu-cu-títŭ) adg – vedz tu ***ciucutescu²***

ciucutoari/ciucutoare (cĭu-cu-toá-ri) sf – vedz tu ***cioc¹***

ciucutonj (cĭu-cu-tónjĭŭ) adg – vedz tu ***cioc¹***

ciudã (cĭú-dã) sf – vedz tu ***ciudii***

ciudescu (cĭu-dés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ciudii***

ciudii/ciudie (cĭu-dí-i) sf ciudii (cĭu-díĭ) – 1: lucru tsi nu pari si s-aibã faptã dupã nomurli a fisiljei shi lumea nu poati s-lu-aducheascã (cã nu pari faptu di-unã puteari lumeascã, ma pari faptu mash di-unã puteari dumnidzãeascã i dyeavuleascã); 2: lucru tsi ti fatsi s-ti ciuduseshti (s-ti njiri, s-ti uinjiseshti, etc.) cã nu ti-ashtiptai s-lu vedz (s-lu avdzã, s-lu nvets, etc.); 3: lucru tsi easti alocut (ahoryea, tronciu) shi nu sh-u-adutsi cu lucrili di-aradã cu cari him nvitsats; ciudã, thamã, thavmã, thãmãturyii, samã, nishani, njirari, apurii, toafi, etc. *{ro: minune, mirare, ciudăţenie}* *{fr: merveille, miracle; étonnement, stupéfaction; bizarrerie}* *{en: miracle; astonishment, amazement; oddity}* ex: njel ca trã ciudii (ti

nishani, trã thamã); sh-lu ntreabã cu ciudii (apurii, njirari); io vidzuii ciudiili (nishenjli, thãmãturyiili) a tali § ***ciudã*** (cĭú-dã) sf ciudi/ciude (cĭú-di) – (unã cu ***ciudii***) ex: ciudã (ciudii, thamã) neavdzãtã § ***ciudios*** (cĭu-di-ósŭ) adg ciudioasã (cĭu-di-oá-sã), ciudiosh (cĭu-di-óshĭ), ciudioasi/ciudioase (cĭu-di-oá-si) – (lucru) tsi nu easti di-aradã shi s-aspuni ahoryea di-alanti lucri; ts-aspuni ca trã ciudii; alocut *{ro: ciudat, bizar}* *{fr: étrange, bizarre}* *{en: strange, odd, weird}* § ***ciudisescu*** (cĭu-di-sés-cu) (mi) vb IV ciudisii (cĭu-di-síĭ), ciudiseam (cĭu-di-seámŭ), ciudisitã (cĭu-di-sí-tã), ciudisiri/ciudisire (cĭu-di-sí-ri) – mi-apurisescu di-atseali tsi-nj s-aspun ãn fatsã (tsi ved i tsi avdu); ãnj fac thamã; ciuduescu, ciuidisescu, ciudescu, ciuduescu, apurisescu, ncrutsescu, thãvmusescu, thãmãsescu, njir, anjir, uinjisescu *{ro: mira, uimi, (se) extazia}* *{fr: s'étonner, s'extasier}* *{en: astonish, amaze, go into ecstasy}* ex: noi nã ciudisim; lumea tutã s-njira shi s-ciudisea (sh-fãtsea thamã) § ***ciudisit*** (cĭu-di-sítŭ) adg ciudisitã (cĭu-di-sí-tã), ciudisits (cĭu-di-sítsĭ), ciudisiti/ciudisite (cĭu-di-sí-ti) – tsi s-apuriseashti di tsi s-featsi (tsi vidzu i tsi avdzã); ciudusit, ciuidisit, ciudit, ciuduit, apurisit, ncrutsit, thãmãsit, thãvmusit, njirat, anjirat, uinjisit *{ro: mirat, uimit, extaziat}* *{fr: étonné, ébahi, extasié}* *{en: astonished, amazed, gone into ecstasy}* ex: alantsã shidea ciudisits (uinjisits); stau ciudisit (thãvmusit) cum plãng mushat fãntãnjli agalea-agalea § ***ciudisiri/ciudisire*** (cĭu-di-sí-ri) sf ciudisiri (cĭu-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-ciudiseashti; ciudusiri, ciuidisiri, ciudiri, ciuduiri, apurisiri, ncrutsiri, thãmãsiri, thãvmusiri, njirari, anjirari, uinjisiri *{ro: acţiunea de a se mira, de a se uimi, de a (se) extazia; mirare, uimire, extaz}* *{fr: action de s'étonner, de s'extasier; étrangeté}* *{en: action of astonishing, of going into ecstasy}* § ***ciudusescu*** (cĭu-du-sés-cu) (mi) vb IV ciudusii (cĭu-du-síĭ), ciuduseam (cĭu-du-seámŭ), ciudusitã (cĭu-du-sí-tã), ciudusiri/ciudusire (cĭu-du-sí-ri) – (unã cu ***ciudisescu***) § ***ciudusit*** (cĭu-du-sítŭ) adg ciudusitã (cĭu-du-sí-tã), ciudusits (cĭu-du-sítsĭ), ciudusiti/ciudusite (cĭu-du-sí-ti) – (unã cu ***ciudisit***) § ***ciudusiri/ciudusire*** (cĭu-du-sí-ri) sf ciudusiri (cĭu-du-sírĭ) – (unã cu ***ciudisiri***) § ***ciuidisescu*** (cĭuĭ-di-sés-cu) (mi) vb IV ciuidisii (cĭuĭ-di-síĭ), ciuidiseam (cĭuĭ-di-seámŭ), ciuidisitã (cĭuĭ-di-sí-tã), ciuidisiri/ciuidisire (cĭuĭ-di-sí-ri) – (unã cu ***ciudisescu***) § ***ciuidisit*** (cĭuĭ-di-sítŭ) adg ciuidisitã (cĭuĭ-di-sí-tã), ciuidisits (cĭuĭ-di-sítsĭ), ciuidisiti/ciuidisite (cĭuĭ-di-sí-ti) – (unã cu ***ciudisit***) § ***ciuidisiri/ciuidisire*** (cĭuĭ-di-sí-ri) sf ciuidisiri (cĭuĭ-di-sírĭ) – (unã cu ***ciudisiri***) § ***ciudescu*** (cĭu-dés-cu) (mi) vb IV ciudii (cĭu-díĭ), ciudeam (cĭu-deámŭ), ciuditã (cĭu-dí-tã), ciudiri/ciudire (cĭu-dí-ri) – (unã cu ***ciudisescu***) ex: si ciudi (s-njirã, s-apurisi) shi njic shi mari; s-ciudirã (s-apurisirã) fratslji § ***ciudit*** (cĭu-dítŭ) adg ciuditã (cĭu-dí-tã), ciudits (cĭu-dítsĭ), ciuditi/ciudite (cĭu-dí-ti) – (unã cu ***ciudisit***) § ***ciudiri/ciudire*** (cĭu-dí-ri) sf ciudiri (cĭu-dírĭ) (unã cu ***ciudisiri***) § ***ciuduescu*** (cĭu-du-ĭés-cu) (mi) vb IV ciuduii (cĭu-du-íĭ), ciudueam (cĭu-du-ĭámŭ), ciuduitã (cĭu-du-í-tã), ciuduiri/ciuduire (cĭu-du-í-ri) – (unã cu ***ciudisescu***) ex: s-ciudui (s-njirã) multu § ***ciuduit*** (cĭu-du-ítŭ) adg ciuduitã (cĭu-du-í-tã), ciuduits (cĭu-du-ítsĭ), ciuduiti/ciuduite (cĭu-du-í-ti) – (unã cu ***ciudisit***) ex: njirat sh-ciuduit (uinjisit) § ***ciuduiri/ciuduire*** (cĭu-du-í-ri) sf ciuduiri (cĭu-du-írĭ) – (unã cu ***ciudisiri***)

ciudios (cĭu-di-ósŭ) adg – vedz tu ***ciudii***

ciudiri/ciudire (cĭu-dí-ri) sf – vedz tu ***ciudii***

ciudisescu (cĭu-di-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ciudii***

ciudisiri/ciudisire (cĭu-di-sí-ri) sf – vedz tu ***ciudii***

ciudisit (cĭu-di-sítŭ) adg – vedz tu ***ciudii***

ciudit (cĭu-dítŭ) adg – vedz tu ***ciudii***

ciuduescu (cĭu-du-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ciudii***

ciuduiri/ciuduire (cĭu-du-í-ri) sf – vedz tu ***ciudii***

ciuduit (cĭu-du-ítŭ) adg – vedz tu ***ciudii***

ciudusescu (cĭu-du-sés-cu) (mi) vb – vedz tu ***ciudii***

ciudusiri/ciudusire (cĭu-du-sí-ri) sf – vedz tu ***ciudii***

ciudusit (cĭu-du-sítŭ) adg – vedz tu ***ciudii***

ciuescu (ciu-ĭés-cu) vb IV ciuii (ciu-íĭ), ciueam (ciu-ĭámŭ), ciuitã (ciu-í-tã), ciuiri/ciuire (ciu-í-ri) – sãrmu, arãescu oilì tra s-pascã *{ro: mâna (oile la păscut)}* *{fr: mener les moutons paître}* *{en: lead, take sheep to pasture}* § ***ciuit*** (ciu-ítŭ) adg ciuitã (ciu-í-tã), ciuits (ciu-ítsĭ), ciuiti/ciuite (ciu-í-ti) – (oai) tsi easti sãrmatã, arãitã tra s-pascã; sãrmat, arãit *{ro: mânat (oile la păscut)}* *{fr: (mouton) mené paître}* *{en: taken to pasture}* § ***ciuiri/ciuire*** (ciu-í-ri) sf ciuiri (ciu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ciuescu oili; sãrmari, arãiri, arãeari *{ro: acţiunea de a mâna (oile la păscut)}* *{fr: action de mener les moutons paître}* *{en: action of leading, of taking sheep to pasture}*

ciuf (cĭúfŭ) adg – vedz tu ***ciufulescu***

ciufleacã (cĭu-fleá-cã) invar – vedz tu ***ciuflecã***

ciuflec (cĭu-flécŭ) adg – vedz tu ***ciuflic***

ciuflecã (cĭu-flé-cã) invar – zbor tsi s-aflã tu zburãrea: "mi-adrai ciuflecã", zburãri tsi ari noima: "mãcai i biui multu, mi sãturai, mi fãnãtii, nj-umplui pãntica, mi-adrai tsai, mi pristã-nisii, etc."; pãnticã para-mplinã; ciufleacã *{ro: burtă burduf de mâncare}* *{fr: rassassié, trop mangé}* *{en: stuffed up, fully satisfied with food}* ex: mi-adrai ciuflecã (nj-umplui pãntica) aseară la tsinã § ***ciufleacã*** (cĭu-fleá-cã) invar – (unã cu ***ciuflecã***) § ***ciufulicã*** (cĭu-fu-lí-cã) invar – (unã cu ***ciuflecã***) ex: s-adrã ciufulicã (tsai, ciufleacã) § ***ciuflicã*** (cĭu-flí-cã) invar – (unã cu ***ciuflecã***) ex: u-adrã ciuflicã (tsai) pãntica

ciuflic (cĭu-flícŭ) adg ciuflicã (cĭu-flí-cã), ciuflits (cĭu-flítsĭ), ciuflitsi/ciuflitse (cĭu-flí-tsi) – tsi easti njic; tsi easti ma njic di-un njic di-aradã; dip njic; njicuts, njicshor, njicãz, njicãzan, njicãzic, njicuz, njicuzan, njicuzancu, njicuzot, njiczot, njiczu *{ro: micuţ, mititel}* *{fr: mignon, tout petit}* *{en: tiny, very little}* ex: njic escu, ciuflic escu, tutã oastea nvescu (angucitoari: *aclu*) § ***ciuflec*** (cĭu-flécŭ) adg ciufleacã (cĭu-fleá-cã), ciuflets (cĭu-flétsĭ), ciufleatsi/ciufleatse (cĭu-fleá-tsi) – (unã cu ***ciuflic***)

ciuflicar (cĭu-fli-cárŭ) sf – vedz tu ***ciuflichi***

ciuflicã (cĭu-flí-cã) invar – vedz tu ***ciuflecã***

ciuflichi/ciufliche (cĭu-flí-chi) sf ciuflichi (cĭu-flíchĭ) – avearea, cu loc mari, cu multi agri tsi li lucreadzã, cu casã shi prãvdzã, etc. tsi u ari un om; ciflichi *{ro: moşie}* *{fr: ferme}* *{en: farm}* ex: sh-chiru ciuflichea; easti om cu ciuflichi mari § ***ciflichi/ciflliche*** (ci-flí-chi) sf ciflichi (ci-flíchĭ) – (unã cu ***ciuflichi***) § ***ciuflicar*** (cĭu-fli-cárŭ) sf ciuflicari (cĭu-fli-cárĭ) – om avut tsi ari unã ciuflichi; cifleacci *{ro: moşier}* *{fr: fermier}* *{en: farmer}* § ***cifleacci*** (ci-fleac-cí) sm cifleacceadz (ci-fleac-cĭádzĭ) – (unã cu ***ciuflicar***) § ***cifci*** (cif-cí) sm cifceadz (cif-cĭádzĭ) – huryeat tsi lucreadzã (ca un sclav) agrili dit loclu-a unui ciuflicar *{ro: clăcaş de moşie câmpenească}* *{fr: paysan laboureur corvéable}* *{en: farm worker}* ex: aclo sh-eara un lai cifci (lucrãtor)

ciufulescu (cĭu-fu-lés-cu) (mi) vb IV ciufulii (cĭu-fu-líĭ), ciufuleam (cĭu-fu-leámŭ), ciufulitã (cĭu-fu-lí-tã), ciufuliri/ciufulire (cĭu-fu-lí-ri) – (hirili di mpãlteari, hirili di per din cap, etc.) li-ameastic ahãntu multu un tru-alantu, cã s-fac greu trã discãceari; ncãrshiljedz, ncãrshilj, cãrshiljedz, ncãrciljedz, cãrciljedz *{ro: (se) încâlci, încurca}* *{fr: (s')emmêler}* *{en: (en)tangle, get into a (en)tangle}* ex: tsã si ciufuli perlu; nu-nj ciufulea cusitsa § ***ciufulit*** (cĭu-fu-lítŭ) adg ciufulitã (cĭu-fu-lí-tã), ciufulits (cĭu-fu-lítsĭ), ciufuliti/ciufulite (cĭu-fu-lí-ti) – (hiri tsi suntu amisticati ahãntu multu cã suntu greu tri discãceari; (ciulii di per) tsi easti shutsãtã dipli-dipli; ciuf, ncãrshiljat, cãrshiljat, ncãrciljat, cãrciljat, zgur, cãtsãros *{ro: încâlcit}* *{fr: emmêlé}* *{en: (en)tangled}* § ***ciufuliri/ciufulire*** (cĭu-fu-lí-ri) sf ciufuliri (cĭu-fu-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ncãrshiljadzã hirili (perlji, lucrili); ncãrshiljari, cãrshiljari, ncãrciljari, cãrciljari *{ro: acţiunea de a (se) încâlci, de a (se) încurca; încâlcire, încurcare}* *{fr: action de (s')emmêler}* *{en: action of (en)tangling, of getting into a (en)tangle}* § ***ciuf*** (cĭúfŭ) adg ciufã (cĭú-fã), ciuhi (cĭúhĭ), ciufi/ciufe (cĭú-fi) – (lucru) tsi easti ciufulit; ciufulit, mintit, ncãrshiljat, cãrshiljat, ncãrciljat, cãrciljat, zgur, cãtsãros *{ro: încâlcit}* *{fr: emmêlé}* *{en: (en)tangled}* ex: perlu nj-si featsi ciuf (ciufulit, ncãrshiljat)

ciufulicã (cĭu-fu-lí-cã) invar – vedz tu ***ciuflecã***

ciufuliri/ciufulire (cĭu-fu-lí-ri) sf – vedz tu ***ciufulescu***

ciufulit (cĭu-fu-lítŭ) adg – vedz tu ***ciufulescu***

ciufut (cĭu-fútŭ) sm, sf – vedz tu ***cifut***

ciufutinã (cĭu-fu-tí-nã) sf – vedz tu ***cãrãfetã***
ciuhljan (cĭu-hljĭánŭ) adg ciuhljanã (cĭu-hljĭá-nã), ciuhljanj (cĭu-hljĭánjĭ), ciuhljani/ciuhljane (cĭu-hljĭá-ni) – om tsi nu easti bun tri tsiva; un tsi alagã cãljurli, dit un loc tu altu, fãrã nitsiun scupo tu banã sh-fãrã s-aibã tu minti s-facã tsiva; un tsi nu luarãseashti s-lucreadzã; om tsi ahãzeashti ca lumea s-lu aibã tu catafronisi (cã easti atim, tihilai, firaun, pushclju, etc.); vagabondu, dãrmalã, chimpaze, birdush, ciumagarã, hulandar, capisãz, pezevenghiu *{ro: vagabond, târâie-brâu, haimana}* *{fr: vagabond, vaurien}* *{en: vagabond, tramp}*
ciuidisescu (cĭuĭ-di-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ciudii***
ciuidisiri/ciuidisire (cĭuĭ-di-sí-ri) sf – vedz tu ***ciudii***
ciuidisit (cĭuĭ-di-sítŭ) adg – vedz tu ***ciudii***
ciuiri/ciuire (ciu-í-ri) sf – vedz tu ***ciuescu***
ciuit (ciu-ítŭ) adg – vedz tu ***ciuescu***
ciul[1] (cĭúlŭ) adg – vedz tu ***ciulescu***[1]
ciul[2] (cĭúlŭ) adg – vedz tu ***ciulescu***[2]
ciul[3] (cĭúlŭ) sm ciulj (cĭúljĭ) – soi di muscã njicã tsi s-hidzi diaradã tu gãrgãlanlu-a omlui tra s-lu-ascuchi (sh-iu va si scoatã yernji tsi-aduc tusi) *{ro: musculiţã}* *{fr: insecte, mouche qui se fourre surtout dans le gosier en y laissant des vers}* *{en: a small fly that enters the gullet to leave its eggs}* ex: mi-ascuche ciulu
ciulac (cĭu-lácŭ) adg ciulacã (cĭu-lá-cã), ciulats (cĭu-látsĭ), ciulatsi/ciulatse (cĭu-lá-tsi) – tsi nu-ari unã mãnã (ntreagã i unã parti); ciungu, cuciub, shbut, sãcat, sicat (di-unã mãnã) etc. *{ro: ciung}* *{fr: manchot, estropié}* *{en: one-armed, crippled}* ex: vrei ciulac (ciungu) s-mi facã?; easti ciulac di un dzeadzit
ciule (cĭu-lé) sm ciuleadz (cĭu-leádzĭ) – suldat (stratiot) nvitsat si s-alumtã tu muntsã; ciulje *{ro: soldat vânãtor de munte}* *{fr: voltigeur (soldat spécialisé à la guerre dans les montagnes)}* *{en: infantryman (specialized in mountain fighting)}* ex: trag sh-ciuleadzlji tuts tu urmã § ***ciulje*** (cĭu-ljé) sm ciuljadz (cĭu-ljĭádzĭ) – (unã cu ***ciule***) ex: poartã-u, gionili-a meu ciulje!
ciuleai (cĭu-leáĭŭ) sm – vedz tu ***ciuciuljan***
ciulechi/ciuleche (cĭu-lé-chi) sf – vedz tu ***cilechi***
ciulengã (cĭu-lén-gã) sf – vedz tu ***ciulicã***
ciulescu[1] (cĭu-lés-cu) (mi) vb IV ciulii (cĭu-lĭí), ciuleam (cĭu-leámŭ), ciulitã (cĭu-lí-tã), ciuliri/ciulire (cĭu-lí-ri) – nji mprustedz (analtsu, tindu) urecljili tra s-avdu ma ghini; nj-bag ureaclja s-avdu tsiva; ascultu, avdu tsi sã zburashti; aduchescu, bag oarã tsi s-fatsi deavãrliga; nciulescu *{ro: ciuli (urechile), asculta, simţi}* *{fr: chauvir (des oreilles), écouter, sentir}* *{en: prick up (one's ear); listen, feel}* ex: ciulii unãoarã urecljili, ma nu s-avdza tsiva; hiljlu di-amirã ciuli cu ureaclja shi avdã; sh-bãgã ureaclja, ciuleashti (ascultã); calu ciuli (anãltsã, teasi) urecljili; ciuleashti (avdi, aducheashti) di diparti; cãndu ciuli (aduchi) cã s-aproachi oara s-creapã tufechea; s-ciulim (s-bãgãm oarã, s-aduchim) cum s-ascãlnã inima tu plãtari; ciulea (ascultã) ncoa; tserbul ciuleashti (tindi ureaclja, ascultã) § ***ciulit***[1] (cĭu-lítŭ) adg ciulitã (cĭu-lí-tã), ciulits (cĭu-lítsĭ), ciuliti/ciulite (cĭu-lí-ti) – (tsi easti cu ureaclja anãltsatã, teasã; (zborlu) tsi lu-ari avdzãtã (ascultatã) cariva; tsi ari aduchitã, bãgatã oarã un lucru; nciulit *{ro: ciulit (urechile), ascultat, simţit}* *{fr: chauvi (des oreilles), écouté, senti}* *{en: who has pricked up (his ear); listened, felt}* ex: asculta cu urecljili ciuliti § ***ciuliri***[1]***/ciulire*** (cĭu-lí-ri) sf ciuliri (cĭu-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ciuleashti ureaclja icã s-ciuleashti tsiva; nciuliri *{ro: acţiunea de a ciuli (urechile), de a asculta, de a simţi}* *{fr: action de chauvir (des oreilles), d'écouter, de sentir}* *{en: action of pricking up (one's ear); of listening, of feeling}* § ***ciul***[1] (cĭúlŭ) adg ciuli/ciule (cĭú-li), ciulj (cĭúljĭ), ciuli/ciule (cĭú-li) – (oai, cal, etc.) tsi ari urecljili njits *{ro: (cal, oaie) cu urechi mici}* *{fr: (cheval, mouton) qui a des petites oreilles}* *{en: (horse, sheep) with small ears}* ex: avem oi ciuli (cu urecljì njits) § ***nciulescu***[1] (ncĭu-lés-cu) (mi) vb IV nciulii (ncĭu-lĭí), nciuleam (ncĭu-leámŭ), nciulitã (ncĭu-lí-tã), nciuliri/nciulire (ncĭu-lí-ri) – (unã cu ***ciulescu***[1]) § ***nciulit***[1] (ncĭu-lítŭ) adg nciulitã (ncĭu-lí-tã), nciulits (ncĭu-lítsĭ), nciuliti/nciulite (ncĭu-lí-ti) – (unã cu ***ciulit***[1]) § ***nciuliri***[1]***/nciulire*** (ncĭu-lí-ri) sf nciuliri (ncĭu-lírĭ) – (unã cu ***ciuliri***[1])
ciulescu[2] (cĭu-lés-cu) (mi) vb IV ciulii (cĭu-lĭí), ciuleam (cĭu-leámŭ), ciulitã (cĭu-lí-tã), ciuliri/ciulire (cĭu-lí-ri) – lj-talj lumãchili-a unui arburi; nciulescu, cãlãrsescu, scrishtescu, scrãshtescu; (fig: ciulescu = (i) bat, frãngu, astingu di bãteari; lj-dau un shcop bun; lj-umplu sãmarlu (chealea) di bãteari; lj-frãngu oasili di bãteari; pãlescu; zãpãlescu; etc.; (ii) fur, spãstrescu, ciun, agudescu, ciuplescu) etc.; (iii) fug, cãpsãlsescu, li deapin, li spãstrescu, li cãlescu, u-angan cãtsaua, etc.) *{ro: tăia ramuri, elaga (un arbore)}* *{fr: émonder, élaguer, couper les branches d'un arbre}* *{en: prune, trim, branch (a tree)}* ex: ciulim faglu (lj-tãljem alumãchili, l-cãlãrsim); n-avea ciulitã di bãteari (fig: n-avea datã un shcop bun); vimtul aratsi nã ciulea (fig: pãlea, zãpãlea) urecljili; nã dusim s-ciulim (fig: s-furãm, si spãstrim) vãrnã stearpã; mi ciulii (fig: mi furai, fudzii) fãrã s-mi-aducheascã nitsi cãnjlji; Yeani di-aclo li-avea ciulitã (fig: avea vdzitã, li-avea cãlitã) § ***ciulit***[2] (cĭu-lítŭ) adg ciulitã (cĭu-lí-tã), ciulits (cĭu-lítsĭ), ciuliti/ciulite (cĭu-lí-ti) – (arburi) tsi-lj s-ari tãljatã alumãchili; nciulit, cãlãrsit, scrishtit, scrãshtit *{ro: cu ramurile tăiate, elagat}* *{fr: émondé, élagué, avec les branches coupées}* *{en: pruned, trimmed, branched (a tree)}* § ***ciuliri***[2]***/ciulire*** (cĭu-lí-ri) sf ciuliri (cĭu-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ciuleashti un arburi; nciuliri, cãlãrsiri, scrishtiri, scrãshtiri *{ro: acţiunea de a tăia ramuri, de a elaga (un arbore)}* *{fr: action d'émonder, d'élaguer, de couper les branches d'un arbre}* *{en: action of pruning, of trimming, of branching (a tree)}* § ***ciul***[2] (cĭúlŭ) adg ciuli/ciule (cĭú-li), ciulj (cĭúljĭ), ciuli/ciule (cĭú-li) – (pom, arburi) tsi nu-ari alumãchi; (pom, arburi) cu alumãchili tãljati) *{ro: (arbore) fără ramuri}* *{fr: (arbre) sans branches}* *{en: (tree) without branches}* ex: arburi ciul (fãrã alumãchi), oi ciuli (cu urecljì njits) § ***nciulescu***[2] (ncĭu-lés-cu) (mi) vb IV nciulii (ncĭu-lĭí), nciuleam (ncĭu-leámŭ), nciulitã (ncĭu-lí-tã), nciuliri/nciulire (ncĭu-lí-ri) – (unã cu ***ciulescu***[2]) § ***nciulit***[2] (ncĭu-lítŭ) adg nciulitã (ncĭu-lí-tã), nciulits (ncĭu-lítsĭ), nciuliti/nciulite (ncĭu-lí-ti) – (unã cu ***ciulit***[2]) § ***nciuliri***[2]***/nciulire*** (ncĭu-lí-ri) sf nciuliri (ncĭu-lírĭ) – (unã cu ***ciuliri***[2])
ciulicã (cĭu-lí-cã) sf ciulitsi/ciulitse (cĭu-lí-tsi) – shcop suptsãri sh-lungu ca di-unã palmã, pilichisit la dauãli capiti, cu cari s-agioacã ficiuritslji tu-un gioc di-a lor (iu, cu-un shcop lungu u-agudescu prota shcljendza tu-un capit tra s-u facã s-ansarã di pi loc tu vimtu shi, deapoea, s-u agudeascã dit vimtu, tra s-u aminã alargu); ciulengã, cilecã, bachi, shcljendzã, shcljandzã, shcljengi, shcljenzã, sclenciu, stingãli; (fig: 1: ciulica! = fuga!; 2: ciulicã = mãdularlu (tsi s-aflã tu partea di nafoarã, di nghios sh-nãinti a truplui di bãrbat) tsi lu-aleadzi muljari (sh-prit cari bãrbatlu arucã simintsa tu truplu-a muljariljei tra si s-facã njitslji); fisi, putsã, pulã, coadã, mandal, nanciu, hãlati, noaci, noadã, sochi) *{ro: ţurcă}* *{fr: bâtonnet employé dans un jeu d'enfants}* *{en: small stick of wood in a children game (tip-cat)}* ex: ficiorlji s-agioacã cu ciulica (shcljendza); deadi foc a casãljei shi: ciulica! (expr: fuga, s-nu lu-acatsã!); tsi va nj-adari, va-nj ljai ciulica (fig: putsa)?; lja-lj ciulica (fig: putsa) ma s-pots! § ***ciulengã*** (cĭu-lén-gã) sf ciulendzi/ciulendze (cĭu-lén-dzi) – (unã cu ***ciulicã***) § ***cilecã*** (ci-lé-cã) sf ciletsi/ciletse(?) (ci-lé-tsi) – (unã cu ***ciulicã***)
ciulichi/ciuliche (cĭu-lí-chi) sf – vedz tu ***cilechi***
ciuligan (cĭu-li-gánŭ) sm ciuliganj (cĭu-li-gánjĭ) – pulj tsi bãneadzã cu carni di prici njits tsi li-avinã dit aerã; vultur, ornju, etc. *{ro: pasăre răpitoare}* *{fr: oaiseau de proie}* *{en: bird of prey}*
ciulii/ciulie (cĭu-lí-i) sf ciulii (cĭu-lĭí) – hiri di per din cap, ma lundzi, tsi cad mardzinea di fatsã, pri fatsã i pri oclji; cilii, tsãlufrã, tsulufrã, tsãruflã, pirushanã, arauã, zulufi *{ro: şuviţă de păr}* *{fr: mèche de cheveux}* *{en: curl, lock, ringlet}* § ***cilii/cilie*** (ci-lí-i) sf cilii (ci-lĭí) – (unã cu ***ciulii***)
ciuliman (cĭu-li-mánŭ) sm, sf – vedz tu ***cilimean***
ciuliri[1]***/ciulire*** (cĭu-lí-ri) sf – vedz tu ***ciulescu***[1]
ciuliri[2]***/ciulire*** (cĭu-lí-ri) sf – vedz tu ***ciulescu***[2]
ciulit[1] (cĭu-lítŭ) adg – vedz tu ***ciulescu***[1]
ciulit[2] (cĭu-lítŭ) adg – vedz tu ***ciulescu***[2]
ciulja (ciú-ljea) invar. – (om) lipsit di minti shi fãrã giudicatã

(tu zbor i fapti); tsi nu para aducheashti ghini tsi-lj si dzãtsi; ageamit, ahmac, anoit, cshura, dabolja, chirut, divanã, glar, hazo, hazuscu, hut, hljara, hasca, hahã, hai-hui, haihum, leangã, lefcã, lishor, shahulcu, tabolja, ta-o-to, shapshal, shabsha, shamandur, tivichel, temblã, turlu, uzun *{ro: prostănac}* *{fr: naïf, sot, nigaud}* *{en: naïve, fool}* ex: sh-easti dip ciulja (hazo, tivichel)

ciulje (cĭu-ljé) sm – vedz tu ***ciule***

ciulubet (cĭu-lu-bétŭ) sm ciulubets (cĭu-lu-bétsĭ) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, cuculj, culmã, chiscu, cingãrliu, cipit, ciucã, ciuciulã, ciumã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, mitcã, mãyeauã, chirchinedz, chipitã, gucilii, gugiulii *{ro: vârf}* *{fr: sommet, faîte}* *{en: summit, top}*

ciumag (cĭu-mágŭ) sn – vedz tu ***ciumagã***

ciumagarã (cĭu-ma-gá-rã) adg ciumagareanj (cĭu-ma-gá-reanjĭ) – un tsi alagã cãljurli, dit un loc tu altu, fãrã nitsiun scupo tu banã sh-fãrã s-aibã tu minti s-facã tsiva; un tsi nu lu-arãseashti s-lucreadzã shi nu pari s-aibã un loc iu s-bãneadzã, cu casa sh-cu lucrul; tsi ahãzeashti ca lumea s-lu aibã tu catafronisi (cã easti atim, tihilai, firaun, pushclju, etc.); birdush, ciuhljan, ciumagarã, hulandar, capisãz, pezevenghiu *{ro: vagabond, haimana}* *{fr: vagabond, fainéant}* *{en: vagabond, tramp}*

ciumagã (cĭu-má-gã) sf ciumãdz (cĭu-mắdzĭ) – 1: lemnu lungu shi suptsãri; ciumag, giumac, bishtoc, afingi, pulean, teg, ciun, shcop, tingãli, tsoapit, mãciucã; 2: lemnu ca unã furcã di-unã parti shi nturghisit di-alantã (tra s-poatã s-hibã hiptu tu loc); furtutiri; (expr: cu casa pri ciumagã = nu-ari casã iu s-shadã, alagã pri-aoa sh-pri-aclo) *{ro: ciomag; stâlp-furcă}* *{fr: gros bâton, gourdin, matraque; pieu fourchu}* *{en: stick, rod; forked stake}* ex: lja nã ciumagã di cornu; lu-agudea cu ciumaga; pri ciumaga al dispoti; casa pri ciumagã (expr: adzã aoa, mãni aclo) § ***ciumag*** (cĭu-mágŭ) sn ciumãdz (cĭu-mắdzĭ) – (unã cu ***ciumagã***) § ***giumac*** (gĭu-mácŭ) sn giumatsi/giumatse(?) (gĭu-má-tsi) – (unã cu ***ciumagã***) ex: s-easti cã-l vrei hiljlu, spuni-lj giumaclu

ciumarac (cĭu-ma-rácŭ) sn ciumaratsi/ciumaratse (cĭu-ma-rá-tsi) – hãlatea di mital cu cari s-agudeashti shi s-chiseadzã lucri cu mãna (tu hãvani, dubechi, etc.); stumbu, mutcã, chiuschii *{ro: pilug}* *{fr: pilon}* *{en: pestle}*

ciumã[1] (cĭú-mã) sf ciumi/ciume (cĭú-mi) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, cuculj, culmã, chiscu, cingãrliu, cipit, ciucã, ciulubet, ciuciulã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, mitcã, mãyeauã, chirchinedz, chipitã, gucilii, gugiulii *{ro: creştet, vârf}* *{fr: cime, sommet (de la tête, de la montagne)}* *{en: summit, peak, top}* ex: Ciuma-a Corbului (loc di Bãeasa); ***ciumulicã*** (cĭu-mu-lí-cã) sf ciumulitsi/ciumulitse (cĭu-mu-lí-tsi) – ciumã ma njicã *{ro: vârfuleţ}* *{fr: petite cime}* *{en: small peak}*

ciumã[2] (cĭú-mã) sf ciumi/ciume (cĭú-mi) – mnatã di lãnã; partea tsi-armãni chirutã la lucrarea-a lãnãljei *{ro: moţ de lână, deşeu de lână}* *{fr: flocon de laine; déchets de laine}* *{en: tuft, flock of wool, waste of wool}* ex: cu unã ciumã (mnatã) di lãnã acumpãrãm un ucã di auã; lãnã lucredz? ciumi va s-ai; ti umplush la stranji di ciumi (armãsãturi di lãnã)

ciumã[3] (cĭú-mã) sf ciumi/ciume (cĭú-mi) – umflãturã, ciumbã, giumbã, jumbã, shumbã, giumcã, shutã, cocoshurã, shushcã, uimã *{ro: coş (pe faţă), umflătură}* *{fr: bouton, enflure}* *{en: pimple, swelling (of cheek, limbs, etc.)}* ex: cu unã ciumã pisti cap

ciumã[4] (cĭú-mã) sf – vedz tu ***ciumulescu[1]***

ciumbã (cĭúm-bã) sf – vedz tu ***giumcã***

ciumberi/ciumbere (cĭum-bé-ri) sf ciumberi (cĭum-bérĭ) – cumatã di pãndzã (suptsãri, prit cari treatsi lunjina shi s-veadi, multi ori adratã di mitasi) cu cari nveasta noauã sh-acoapirã fatsa; zãvon, zvon, sãvon, vel, velã *{ro: voal, văl de mireasă}* *{fr: voile de la nouvelle mariée que celle-ci porte sur son dos}* *{en: veil, bride veil}*

ciumburicã (cĭum-bu-rí-cã) sf – vedz tu ***cimbru***

ciumealã (cĭu-meá-lã) sf – vedz tu ***ciumulescu[1]***

ciumlechi/ciumleche (cĭum-lé-chi) sf – vedz tu ***ciumulescu[1]***

ciumulescu[1] (cĭu-mu-lés-cu) vb IV ciumulii (cĭu-mu-líĭ), ciumuleam (cĭu-mu-leámŭ), ciumulitã (cĭu-mu-lí-tã), ciumuliri/ciumulire (cĭu-mu-lí-ri) – meastic mãcarea n gurã cu dintsãlj tra s-u fac etimã tri ngljitari; mastic, meastic, mãcilsescu *{ro: molfăi, mesteca ceva în gură}* *{fr: mâchonner}* *{en: chew, masticate}* ex: ciumuleashti el ãn gurã; ciumulea nica un os ãn gurã § ***ciumulit[1]*** (cĭu-mu-lítŭ) adg ciumulitã (cĭu-mu-lí-tã), ciumulits (cĭu-mu-lítsĭ), ciumuliti/ciumulite (cĭu-mu-lí-ti) – tsi easti mãcilsit ãn gurã; misticat, mãsticat, mãcilsit *{ro: molfăit, mestecat în gură}* *{fr: mâchonné}* *{en: chewed, masticated}* § ***ciumuliri[1]/ciumulire*** (cĭu-mu-lí-ri) sf ciumuliri (cĭu-mu-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ciumuleashti tsiva ãn gurã; misticari, mãsticari, mãcilsiri *{ro: acţiunea de a molfăi; molfăire, mestecare în gură}* *{fr: action de mâchonner}* *{en: action of chewing, of masticating}* § ***ciumã[4]*** (cĭú-mã) sf ciumi/ciume (cĭú-mi) – pãtãts zmurticati (zdruminati, tra si s-mãcã la measã) tu cari s-bagã multi ori umtu, lapti, etc. *{ro: piure de cartofi}* *{fr: purée de pommes de terre}* *{en: mashed potatoes}* ex: mãcãm ciumã di cãrcãngi § ***ciumealã*** (cĭu-meá-lã) sf ciumelj(?) (cĭu-méljĭ) – lucri trã mãcari; mãcari, hranã *{ro: mâncari, hrană}* *{fr: nourriture}* *{en: food}* ex: sã scutem ciumeala (mãcarea, hrana)-a ficiorlor; nu-au ciumealã (nu-au tsi s-mãcã) § ***ciumlechi/ciumleche*** (cĭum-lé-chi) sf ciumlechi (cĭum-léchi) – unã soi di mãcari (ghelã) di pãtãts sh-tseapi cu carni *{ro: ciumlec, un fel de tocană}* *{fr: ragout (de boeuf) aux oignons}* *{en: sort of prepared meal with beef, potatoes and onions}* ex: iu-i ciumlechea-ali ljirtatã?!

ciumulescu[2] (cĭu-mu-lés-cu) (mi) vb IV ciumulii (cĭu-mu-líĭ), ciumuleam (cĭu-mu-leámŭ), ciumulitã (cĭu-mu-lí-tã), ciumuliri/ciumulire (cĭu-mu-lí-ri) – frec (stranji) cu mãna (icã un cu-alantu) sh-li fac s-aibã sufri; mi-arucutescu tu unã baltã cu apã alãcitã; nciumulescu, muciulescu (tu baltã), sufrusescu; (expr: 1: u ciumulescu = (ca bãrbat) u bag (unã muljari) tu ashtirnut, u-ambair; 2: ti ciumulescu = ti-arãd, tsã trag cãlupea, ti-ancaltsu) *{ro: şifona, boţi, mototoli; bălăci}* *{fr: chiffonner, froisser; patauger}* *{en: rumple, wrinkle; splash}* ex: u ciumulish (sufrusish) fustanea; njiclu s-ciumuleashti (muciuleashti) n baltã; u ciumulirã (expr: s-bãgarã deadun (bãrbat shi muljari) tu idyiul ashtirnut); vã ciumuli (expr: vã arãsi; vã trapsi cãlupea) § ***ciumulit[2]*** (cĭu-mu-lítŭ) adg ciumulitã (cĭu-mu-lí-tã), ciumulits (cĭu-mu-lítsĭ), ciumuliti/ciumulite (cĭu-mu-lí-ti) – tsi easti cu sufri; tsi s-ari arucutitã tu baltã (cu apã murdarã); nciumulit, muciulit, sufrusit *{ro: şifonat, boţit, mototolit; bălăcit}* *{fr: chiffonné, froissé; pataugé}* *{en: rumpled, wrinkled; splashed}* § ***ciumuliri[2]/ciumulire*** (cĭu-mu-lí-ri) sf ciumuliri (cĭu-mu-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si sufruseashti tsiva; nciumuliri, muciuliri, sufrusiri *{ro: acţiunea de a şifona, de a boţi, de a mototoli; şifonare, boţire, mototolire; bălăcire}* *{fr: action de chiffonner, de froisser; de patauger}* *{en: action of rumpling, of wrinkling; of splashing}* § ***nciumulescu*** (ncĭu-mu-lés-cu) (mi) vb IV nciumulii (ncĭu-mu-líĭ), nciumuleam (ncĭu-mu-leámŭ), nciumulitã (ncĭu-mu-lí-tã), nciumuliri/nciumulire (ncĭu-mu-lí-ri) – (unã cu ***ciumulescu[2]***) ex: s-ciumulea tu yii, (tu-arãu); li nciumuli (li murdãri, li sufrusi) stranjili nali § ***nciumulit*** (ncĭu-mu-lítŭ) adg nciumulitã (ncĭu-mu-lí-tã), nciumulits (ncĭu-mu-lítsĭ), nciumuliti/nciumulite (ncĭu-mu-lí-ti) – (unã cu ***ciumulit[2]***) § ***nciumuliri/nciumulire*** (ncĭu-mu-lí-ri) sf nciumuliri (ncĭu-mu-lírĭ) – (unã cu ***ciumuliri[2]***)

ciumulicã (cĭu-mu-lí-cã) sf – vedz tu ***ciumã[1]***

ciumuliri[1]/ciumulire (cĭu-mu-lí-ri) sf – vedz tu ***ciumulescu[1]***

ciumuliri[2]/ciumulire (cĭu-mu-lí-ri) sf – vedz tu ***ciumulescu[2]***

ciumulit[1] (cĭu-mu-lítŭ) adg – vedz tu ***ciumulescu[1]***

ciumulit[2] (cĭu-mu-lítŭ) adg – vedz tu ***ciumulescu[2]***

ciumuricã (cĭu-mu-rí-cã) sf – vedz tu ***cimbru***

ciun[1] (cĭúnŭ) sn ciuni/ciune (cĭú-ni) – 1: lemnu lungu shi suptsãri; ciumagã, ciumag, giumac, afingi, pulean, teg, shcop,

tingãli, mãciucã; 2: lemnu suptsãri (cin, ciun) ufilisit la arãzboilu di tsãseari; (fig: 1: ciun = cicior; expr: 2: tindu ciunili = fug, nj-ljau cicioarili dinanumirea, alag multu agonja) *{ro: ciomag; fuştei, picior}* *{fr: perche, bâton; réglette ou baguette en bois qu'on emploie aux métiers a tisser; ronce; deux faisceaux de roseaux liés ensemble qu'on emploie à la nage; jambe}* *{en: stick, rod; wooden rod used in weaving; leg}* ex: ligã nã mãntilã di un ciun (lemnu, ciumag) lungu; dã-lj cu parlu, dã-lj cu ciunlu; ciunili (leamnili di la tsãseari) tut el s-li tragã; multu lundzi li-ari ciunili (fig: cicioarili); nitsi nu videa iu cãlca, acshitsi li tindea ciunili (ahãntu agonja alãga) § ***nciun*** (ncĭúnŭ) vb I nciunai (ncĭu-náĭ), nciunam (ncĭu-námŭ), nciunatã (ncĭu-ná-tã), nciunari/nciunare (ncĭu-ná-ri) – adun ustura (urdzãtura) pi ciunlu di-arãzboi *{ro: strânge urzătura pr sulul de la război}* *{fr: monter la chaîne sur l'ensouple}* *{en: wrap the warp around the loom roller}* ex: nica nu shtii sã nciunã pãndza (s-adunã ustura pri ciun) § ***nciunat***[2] (ncĭu-nátŭ) adg nciunatã (ncĭu-ná-tã), nciunats (ncĭu-nátsĭ), nciunati/nciunate (ncĭu-ná-ti) – (ustura) tsi easti adunatã pi ciun; (ciunlu) cu ustura adunatã *{ro: (urzitoarea) care este rulată pe sul}* *{fr: qui est monté sur l'ensouple}* *{en: (the warp) that is wrapped around the loom roller}* § ***nciunari***[2]***/nciunare*** (ncĭu-ná-ri) sf nciunãri (ncĭu-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã nciuneadzã *{ro: acţiunea de a strânge urzătura}* *{fr: action de monter la chaîne}* *{en: action of wrapping the warp}*

ciun[2] (cĭúnŭ) (mi) vb I ciunai (cĭu-náĭ), ciunam (cĭu-námŭ), ciunatã (cĭu-ná-tã), ciunari/ciunare (cĭu-ná-ri) – ljau tsiva tsi nu easti a meu, fãrã shtirea icã vrearea-a domnu-sui; fur, spãstrescu, ahulescu, ciulescu, etc. *{ro: fura}* *{fr: voler}* *{en: steal, rob}* ex: yinea un zmeu shi-lj ciuna (fura) mearili; lj-ciunarã (furarã) hilja di amirã; u ciunã (u furã); cari s-nu poatã sã-lj ciunã; mi ciunai (furai) di ningã nãsh § ***ciunat***[2] (cĭu-nátŭ) adg ciunatã (cĭu-ná-tã), ciunats (cĭu-nátsĭ), ciunati/ciunate (cĭu-ná-ti) – furat, spãstrit, ahulit, ciulit, etc. *{ro: furat}* *{fr: volé}* *{en: stolen, robbed}* ex: carni di mljor ciunat (furat) § ***ciunari***[2]***/ciunare*** (cĭu-ná-ri) sf ciunãri (cĭu-nắrĭ) – furari, spãstriri, ahuliri, ciuliri, etc. *{ro: acţiunea de a fura; furare}* *{fr: action de voler}* *{en: action of stealing, of robbing}* ex: bunj trã ciunari (furari); easti gioni tu ciunari

ciun[3] (cĭúnŭ) sm ciunj (cĭúnjĭ) – unã soi di earbã cu schinj; schin, mãrãtsini, chingher, gumarangath, pãljur *{ro: mărăcine}* *{fr: épine, ronce}* *{en: thorns, bramble bush}*

ciun[4] (cĭúnŭ) sm ciunj (cĭúnjĭ) – muscã njicã tsi "ascuchi" mãcãri (alasã oauã dit cari es yernji), ciul *{ro: musculiţă}* *{fr: insecte; mouche qui se fourre surtout dans le gosier en y laissant de larves}* *{en: insect; small fly who deposes eggs that produce worms}*

ciunari[1]***/ciunare*** (ci-u-ná-ri) sf – vedz tu ***ceaunã***

ciunari[2]***/ciunare*** (cĭu-ná-ri) sf – vedz tu ***ciun***[2]

ciunat[1] (ci-u-nátŭ) adg – vedz tu ***ceaunã***

ciunat[2] (cĭu-nátŭ) adg – vedz tu ***ciun***[2]

ciunchi/ciunche (cĭún-chi) – di itia cã; tr-atsea cã; dicari, dicara; dirmi, delmi, deca, madami, incan, ditrã, epidis, cãtse, cã, etc. *{ro: de vreme ce, din moment ce, pentrucă}* *{fr: puisque, vu que}* *{en: in vue of, because}* ex: ma ciunchi cã (di itia cã, dicara, cãtse, cã) nu vinji tora, lipseashti s-lu-ashtiptãm sh-astarã

ciuncsh (cĭúncshĭ!) inter – vedz tu ***ush***

ciunedz (ci-u-nédzŭ) vb I – vedz tu ***ceaunã***

ciungani/ciungane (cĭun-gá-ni) sf ciungãnj (cĭun-gắnjĭ) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, cuculj, culmã, chiscu, cingãrliu, cipit, ciumã, ciucã, ciulubet, ciuciulã, ciumã, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, mitcã, mãyeauã, chirchinedz, chipitã, gucilii, gugiulii *{ro: pisc, creştet, vârf}* *{fr: cime, sommet}* *{en: peak, summit}* ex: cãrãulseashti pri ciungãnj

ciungãr! (cĭún-gãrŭ) inter – – vedz tu ***cingãr!***

ciungu (cĭún-gu) adg ciungã (cĭún-gã), ciundzi (cĭún-dzi), ciundzi/ciundze (cĭún-dzi) – (omlu) tsi nu-ari unã mãnã (ntreagã i unã parti); (pravda) tsi ari mash un cornu; ciulac, cuciub, shbut, sãcat/sicat (di-unã mãnã), etc. *{ro: ciung (om), animal cu un singur corn}* *{fr: manchot, estropié, (homme) qui n'a qu'une main, (animal) qui n'a qu'une corne}* *{en: one-armed (man), one-horn (animal)}* ex: am nã caprã ciungã (cu-un cornu); frati-nju easti ciungu (cu-unã mãnã)

ciunjari/ciunjare (ci-u-njĭá-ri) sf – vedz tu ***ceaunã***

ciunjat[1] (cĭu-njĭátŭ) sn – vedz tu ***ceaunã***

ciunjat[2] (ci-u-njĭátŭ) adg – vedz tu ***ceaunã***

ciunjedz (ci-u-njĭédzŭ) vb I – vedz tu ***ceaunã***

ciup[1] (cĭúpŭ) sm ciuchi (cĭúchĭ) – hirili shcurti di cãnipã tsiarmãn dupã lucrarea-a ljei; stupã; (expr: om di ciuchi = om tsi nu-ahãrzeashti multu, tsi nu lu-arãseashti lucrul, tsi nu-adunã ghideri) *{ro: câlţi; om leneş, nonşalant}* *{fr: étoupe; nonchalant, bélître}* *{en: loose hemp; good-for-nothing man}* ex: atsea cama marea turtsea ciuchi (stuchi)

ciup[2] (cĭúpŭ) sm, sf – vedz tu ***tsup***

ciupari[1]***/ciupare*** (cĭu-pá-ri) sf – vedz tu ***cipari***

ciupari[2]***/ciupare*** (cĭu-pá-ri) sf – vedz tu ***cipari***

ciupãlic (cĭu-pã-lícŭ) sm – vedz tu ***ciupilar***

ciupãr (cĭú-pãrŭ) sn ciupãri/ciupãre (cĭú-pã-ri) – soea di stranj cu cari easti nviscut ciciorlu; pãrpodi, pãrpodã, pripodi, purpodi, purpodã, lãpudã *{ro: ciorap}* *{fr: bas, chaussette}* *{en: socks}* ex: doisprãdzatsi di pãreclji di ciupãri adusi pai

ciupãtã! (cĭú-pã-tã) inter – – vedz tu ***tsupãtã!***

ciupernic (cĭu-pér-nicŭ) adg ciupernicã (cĭu-pér-ni-cã), ciupernits (cĭu-pér-nitsĭ), ciupernitsi/ciupernitse (cĭu-pér-ni-tsi) – (om) vãrtos, curagios sh-cutidzãtor, tsi nu s-aspari di-alumtã; tsi easti cu dinami, cu puteari sh-poati s-facã lucri greali; gioni, babagean, babashcu, putut, vãrtos, sãnãtos, cadãr, inimarcu, palicar, zot, cuduman, etc. *{ro: voinic, puternic}* *{fr: vaillant, fort}* *{en: valiant, strong}*

ciupernicã (cĭu-pér-ni-cã) sf ciupernitsi/ciupernitse (cĭu-pér-ni-tsi) – plantã (cari nu easti veardi ca tuti alanti planti sh-cari creashti ma multu tu pãduri tu locuri grasi shi nutioasi) tsi sh-u-adutsi cu un stur cu capelã pi el sh-cari poati s-hibã bun tu mãcari ma poati s-hibã sh-fãrmãcos; soi di burec ma njic; buburec, bureati, peciurcã, guguljanã *{ro: un fel de ciupercă mică}* *{fr: une sorte de petit champignon}* *{en: a kind of small mushroom}*

ciupernicã* (cĭu-pér-ni-cã) sf – femininlu singular di la adgectivlu "ciupernic"; vedz ***ciupernic***

ciupilar (cĭu-pi-lárŭ) sm ciupilari (cĭu-pi-lárĭ) – numã datã la ma multi turlii di prici (gushturi) njits (niheamã ma mari di deadzitlu di mãnã a omlui), cu truplu ca un chelindru sh-chealea veardi-psarã-pestrã, cu caplu shi pãntica acupiriti di ploci ca di cornu, cu patru cicioari shcurti sh-cu-unã coadã lungã tsi u-alasã s-cadã cãndu easti acãtsatã di cariva (coadã tsi creashti diznou); ciupular, gushtir, gushtur, gushtiritsã, gushturitsã; (expr: 1: s-ti mãshcã (s-ti chipurã) ciupilarlu = s-ti lja draclu, s-ti lja neclu, s-pats nipãtsãtili; 2: avinã ciupilari = dzãtsi mash zboarã, nu fatsi tsiva, cã nu easti salami) *{ro: şopârlă}* *{fr: lézard}* *{en: lizard}* ex: noi nu him ciupilari s-bãnãm tu chetri, noi vulturi him § ***ciupular*** (cĭu-pu-lárŭ) sm ciupulari (cĭu-pu-lárĭ) – (unã cu ***ciupilar***) ex: eu mi fac ciupular veardi (gushtir); ciupularlu triirã; ciupularlji nu mãshcã; ti mãshcã ciupilarlu, ti chipirã ciupularlu (expr: ti lo draclu) § ***ciupulic*** (cĭu-pu-lícŭ) sm ciupulits (cĭu-pu-lítsĭ) – unã soi di pulj ghigantu dit pãrmiti (cu trup di ciupilar) tsi s-alipida din tser tra s-arãcheascã njitslji dit sãrmãnitsã; (fig: 1: ciupilic = atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti afãnisit; afãnizmo, halazmo, afãnisiri, cãtãstrãpsiri, prãpãdiri, pustixiri, sutrupsiri, cãipusiri, chirdãciuni, chiriri; expr: 2: va mi mãcã (va mi-adunã, va mi lja) ciupuliclu = va mi furã ciupuliclu (dit pãrmiti); va pat nipãtsãtili; va hibã cavai di mini; va mor, va mi-afãnsescu, va hiu cãtãstrãpsit, etc.) *{ro: pasăre uriaşă din basme care fură copiii}* *{fr: oiseau géant des histoires d'enfants}* *{en: huge bird fron children's stories}* ex: ciupulic veardi va ti mãcã (expr: va pats nipãtsãtili, va mori); ciupulic lai va ti mãcã (expr: va ti-afãniseshti, va hii cãtãstrãpsit); ciupuliclu (fig: afãnizmolu) va ti mãcã; ciupuliclu vrea n-

adunã (expr: va hibã cavai di noi) § ***ciupãlic*** (cĭu-pã-lícŭ) sm ciupãlits (cĭu-pã-lítsĭ) – (unã cu ***ciupulic***) ex: va sh-lu mãcã ciupãliclu (expr: va sh-patã nipãtsãtili)

ciuplescu (cĭu-plés-cu) (mi) vb IV ciuplii (cĭu-plíĭ), ciupleam (cĭu-pleámŭ), ciuplitã (cĭu-plí-tã), ciupliri/ciuplire (cĭu-plí-ri) – zmoatic unã hiintsã cu apitrusirea (plãciutarea, strindzearea, chisarea, etc.) tsi lj-u fac; alas urmi pi trup cu agudirea tsi nj-u fac; zmoatic, zmurtic, zdrumin, stulcinedz, stultsin, plãciutedz, chisedz, etc.; (expr: u ciuplescu = (i) u fur, u spãstrescu, u-agudescu, u sec, u bag tu tastru, etc.; (ii) u ngljit, u-ascapit, u bucusescu, u ciucutescu, u-arucutescu (tu gãrgãlan), u-adun (tu fuljinã), etc.) *{ro: stâlci, zdrobi}* *{fr: contussionner, aplatir, écraser}* *{en: crush, flatten, bruise}* ex: cãdzu nã ploaci shi-nj ciupli mãna; mi ciuplii la unglji; va s-ducã s-ciupleascã (expr: s-furã, s-agudeascã, si spãstreascã) fluriili; el n-avea ciuplitã (expr: furatã, aguditã, spãstritã) cãpeastrili; nj-ciupli (expr: nj-furã) unã caprã; edlu-aestu fridzets-lu shi ciuplits-lu (expr: mãcats-l, arucutits-lutu gãrgãlan) § ***ciuplit*** (cĭu-plítŭ) adg ciuplitã (cĭu-plí-tã), ciuplits (cĭu-plítsĭ), ciupliti/ciuplite (cĭu-plí-ti) – tsi easti zmuticat cu apitrusirea (plãciutarea, strindzearea, chisarea, etc.) tsi lj-u fac; tsi easti cu urmi pi trup di agudirea tsi sh-u featsi; zmuticat, zmurticat, zdruminat, stulcinat, stultsinat, plãciutat, chisat, etc. *{ro: stâlcit, zdrobit}* *{fr: contussionné, aplati, écrasé}* *{en: crushed, flattened, bruised}* § ***ciupliri/ciuplire*** (cĭu-plí-ri) sf ciupliri (cĭu-plírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ciupleashti tsiva; zmuticari, zmurticari, zdruminari, stulcinari, stultsinari, plãciutari, chisari, etc. *{ro: acţiunea de a stâlci, de a zdrobi; stâlcire, zdrobire}* *{fr: action de contussionner, d'aplatir, d'écraser}* *{en: action of crushing, of flattening, of bruising}* § ***niciuplit*** (ni-cĭu-plítŭ) adg niciuplitã (ni-cĭu-plí-tã), niciuplits (ni-cĭu-plítsĭ), niciupliti/niciuplite (ni-cĭu-plí-ti) – tsi nu easti zmuticat cu apitrusirea (plãciutarea, strindzearea, chisarea, etc.) tsi lj-u fac; tsi nu easti ciuplit (expr: om niciuplit = om di la oi, aplo, nipilichisit, badzara, tsi nu shtii cum si s-poartã tu lumi) *{ro: nestâlcit, nezdrobit}* *{fr: qui n'est pas contussionné (aplati, écrasé)}* *{en: who is not crushed (flattened, bruised)}* § ***niciupliri/niciuplire*** (ni-cĭu-plí-ri) sf niciupliri (ni-cĭu-plírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-ciupleashti *{ro: acţiunea de a stâlci, de a zdrobi; stâlcire, zdrobire}* *{fr: action de contussionner, d'aplatir, d'écraser}* *{en: action of crushing, of flattening, of bruising}* § ***ciupliturã*** (cĭu-pli-tú-rã) sf ciuplituri (cĭu-pli-turĭ) – atsea tsi fatsi omlu cãndu ciupleashti; atsea tsi-armãni (shi urmili tsi-armãn pi truplu-a omlui) dupã ciupliri *{ro: stâlciturã, zdrobiturã}* *{fr: aplatissement}* *{en: crushing}*

ciuplicheauã (cĭu-pli-chĭá-ŭã) sf ciuplichei (cĭu-pli-chéĭ) – multimi di oaminj adunats tu-un loc; adunãturã di oaminj oarfãnj (di scarã ma dipusã) cu idyili hãri; lao, lumi, alumi, dunjauã, dunjai, plasi, popul, cozmu *{ro: norod, lume, mulţime de oameni de clasã mai joasã}* *{fr: populace, plèbe, bas peuple, foule}* *{en: crowd, people of low social status}*

ciupliri/ciuplire (cĭu-plí-ri) sf – vedz tu ***ciuplescu***

ciuplit (cĭu-plítŭ) adg – vedz tu ***ciuplescu***

ciuplitani/ciuplitane (cĭu-pli-tá-ni) sf – vedz tu ***cioc***[2]

ciuplitur㠝** (cĭu-pli-tú-rã) sf – vedz tu ***ciuplescu

ciupoc (cĭu-pócŭ) sn – vedz tu ***cipoc***

ciupor (cĭu-pórŭ) sn ciupoari/ciupoare (cĭu-poá-ri) – 1: nod njic sh-arucutos dit un lemnu (scãndurã, grendã, etc.) tsi-aspuni loclu di-iu avea nchisitã s-creascã unã-alumachi dit truplu-a arburilui; nod di arburi, aroz, cluj, jongu; 2: schin tsi s-aflã pi ponj; 3: par sumigos (chipitos, ãntsãpãlicos); 4: trup di arburi uscat dit cari cãdzurã chipita shi tuti-alumãchili (di uscati tsi s-avea faptã) *{ro: nod de arbore; spin; ţeapã; trunchi de arbore uscat şi fãrã crengi}* *{fr: noeud d'arbre; piquant; pal; chicot}* *{en: tree knot; prickle; stake; part of a dry tree trunk still standing up}* ex: mi ntsãpai di un ciupor (schin); gortsul aestu ari ciupoari (schinj)

ciuprachi (cĭu-prá-chi) sf ciuprãchi (cĭu-prắchĭ) – ma multi turlii di hãlãts njits cu cari s-acatsã perlu di caplu-a muljerlor (multi ori di-asimi), la gushi ta s-lã tsãnã stranjlu acãtsat, icã tu stranji tra si sã ncljidã, etc.; ciuprecã, ceaprachi, ciprachi, cupceauã, cupitsã, cljishutsã, cãrfitsã, zavã *{ro: agrafã}* *{fr: agrafe}* *{en: clasp, hook}* ex: cu ciuprãchili di asimi s-cãmãrusea feata; cu ciuprãchi shi haimanlii; tsi ciuprãchi sh-flurii di gushi! § ***ciuprecã*** (cĭu-pré-cã) sf pl(?) – (unã cu ***ciuprachi***) § ***ceaprachi*** (cĭa-prá-chi) sf ceaprãchi (cĭa-prắchĭ) – (unã cu ***ciuprachi***) § ***ciprachi*** (ci-prá-chi) sf ciprãchi (ci-prắchĭ) – (unã cu ***ciuprachi***)

ciuprã (cĭú-prã) sf – vedz tu ***tsup***

ciuprecã (cĭu-pré-cã) sf – vedz tu ***ciuprachi***

ciupular (cĭu-pu-lárŭ) sm – vedz tu ***ciupilar***

ciupulic (cĭu-pu-lícŭ) sm – vedz tu ***ciupilar***

ciupungu (cĭu-pún-gu) adg ciupungã (cĭu-pún-gã), ciupundzi (cĭu-pún-dzi), ciupundzi/ciupundze (cĭu-pún-dzi) – (pravdã, om) tsi easti shcurtu, greu shi ndisat *{ro: (animal, om, lucru) scurt, greu şi îndesat}* *{fr: (animal, homme, chose) qui est court, lourd et tassé, bourré}* *{en: (animal, man, thing) that is short, heavy, squat and full}*

ciupurtescu (cĭu-pur-tĭés-cu) vb IV ciupurtii (cĭu-pur-tíĭ), ciupurteam (cĭu-pur-tĭámŭ), ciupurtitã (cĭu-pur-tí-tã), ciupurtiri/ciupurtire (cĭu-pur-tí-ri) – dau di tsiva (ahulescu, puspu-tescu, agudescu, etc.) lishor di mizi s-aducheashti; aricescu, arãcescu, cimshescu (cimcescu, cãndu easti zborlu di sfurli i usitsi tu-agiocurli di njits) *{ro: atinge uşor}* *{fr: toucher lé-gèrement}* *{en: touch lightly}* ex: gugoshlu shuirã shi mash u ciupurteashti (u-agudeashti lishor) § ***ciupurtit*** (cĭu-pur-títŭ) adg ciupurtitã (cĭu-pur-tí-tã), ciupurtits (cĭu-pur-títsĭ), ciupurti-ti/ciupurtite (cĭu-pur-tí-ti) – tsi easti agudit (ahulit, pusputit, etc.) lishor; aricit, arãcit, cimshit, cimcit *{ro: atins uşor}* *{fr: touché légèrement}* *{en: touched lightly}* § ***ciupurtiri/ciu-purtire*** (cĭu-pur-tí-ri) sf ciupurtiri (cĭu-pur-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti ciupurtit; ariciri, arãciri, cimshiri, cimciri, mãtulj *{ro: acţiunea de a atinge uşor}* *{fr: action de toucher légèrement}* *{en: action of touching lightly}*

ciupurtiri/ciupurtire (cĭu-pur-tí-ri) sf – vedz tu ***ciupurtescu***

ciupurtit (cĭu-pur-títŭ) adg – vedz tu ***ciupurtescu***

ciur! ciur! (cĭúrŭ-cĭúrŭ) inter – vedz tu ***tsurtsurescu***

ciuraci (cĭu-rácĭŭ) sm ciuraci (cĭu-rácĭ) – un (tinir) tsi va si nveatsã unã tehni sh-lucreadzã (pãnã sh-u nveatsã) cu un mastur tsi sh-cunoashti tehnea ghini; calfã, cãlfã, cirac, cireac, matiti, mucio *{ro: cirac, ucenic}* *{fr: apprenti, ouvrier}* *{en: apprentice}* ex: shi nchisi ciuracilu (cãlfãlu) atsel § ***cireac*** (ci-reácŭ) sm cireats (ci-reátsĭ) – (unã cu ***ciuraci***) § ***cirac*** (ci-rácŭ) sm cirats (ci-rátsĭ) – (unã cu ***ciuraci***)

ciurari/ciurare (cĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***tsurtsurescu***

ciurat (cĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***tsurtsurescu***

ciurbagi (cĭur-ba-gí) sm ciurbageadz (cĭur-ba-geádzĭ) – om cu multã aveari; om mari (di frãmti) dit unã hoarã i cãsãbã; ciorbagi, nicuchir, arhundu, arhondu, arhundã, bugat, mbugat, avut, zinghin, tsinghin *{ro: om înstãrit, gospodar, burghez}* *{fr: personne riche, maître de la maison, hospodar, notable de village, bourgeois}* *{en: rich person, head of a household, middle-class person, village notable}* § ***ciurbãgioanji/ciur-bãgioanje*** (cĭor-bã-gioá-nji) sf ciurbãgioanji/ciurbãgioanje (cĭor-bã-gioá-nji) – muljari di ciurbagi *{ro: nevastã de "ciurbagi"}* *{fr: femme d'un "ciurbagi"}* *{en: wife of a "ciurbagi"}* ex: ciurbãgioanja (muljarea-a ciurbagilui) ari tsintsi feati § ***ciorbagi*** (cĭor-ba-gí) sm ciorbageadz (cĭor-ba-geádzĭ) – (unã cu ***ciurbagi***) § § ***ciorbagilãchi*** (cĭor-ba-gi-lãchĭ) – scara analtã (peturlu) di oaminj avuts dit un crat (di chibari, cu averi mãri, casi, locuri, etc. clirunumsiti di la tatã la hilj) dit cari s-aleg multi ori oaminjlji mãri (cãpiili) dit hoarã i cãsãbã; arhundilji, arhundilichi *{ro: burghezie, boierime}* *{fr: bourgeoisie, seigneurie}* *{en: middle-class}*

ciurbãgioanji/ciurbãgioanje (cĭur-bã-gioá-nji) sf – vedz tu ***ciurbagi***

ciurciuve (cĭur-cĭu-vé) sm – vedz tu ***circive***

ciurciuvei/ciurciuvee (cĭur-cĭu-vé-i) sf – vedz tu ***circive***

ciurec (cĭu-récŭ) sn – vedz tu ***cirec***

ciuredz (cĭu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***tsurtsurescu***

ciurigat (cĭu-ri-gátŭ) adg ciurigatã (cĭu-ri-gá-tã), ciurigats (cĭu-ri-gátsĭ), ciurigati/ciurigate (cĭu-ri-gá-ti) – cu truplu shi

cicioarli shutsãti shi strãmbi; shutsãt, arushutsãt, strãmbu, sãcãtinã, slut {ro: sucit} {fr: tordu, tors, tortueux} {en: crooked, tortuous} ex: imnã ciurigatã (strãmbã, cu cicioarli strãmbi); ciurigatlu (strãmbul, slutlu) atsel

ciurla (cĭur-la) invar – partea-a vãshcljelui tsi easti niheamã ca cufchi shi s-aspuni ca unã guvã; ciurlã, lachi, alachi; (expr: mi-adrai ciurla = mi mbitai multu, mi ciucutii, mi-afumai, etc.; mi-adrai dzadã (cãndilã, cucutã, crup, hrup, curpit, stingãli, tracã, etc.)) {ro: bei, partea găunoasă a osului} {fr: carne, coté de l'osselet qui est creux} {en: the hollow part of the knuckle bone} ex: tsi aledz: ciurla i cazaca?; s-adrã ciurla shi cazaca (expr: easti mbitat multu); biurã di s-adrarã tuts ciurla (expr: sã mbitarã ghini, s-featsirã dzadã) § ***ciurlã*** (cĭur-lã) sf ciurli/ciurle (cĭur-li) – (unã cu ***ciurla***)

ciurlã (cĭur-lã) sf – vedz tu ***ciurla***

ciurleai (cĭur-leáĭŭ) sm – vedz tu ***ciuciuljan***

ciurligan (cĭur-li-gánŭ) adg ciurliganã (cĭur-li-gá-nã), ciurliganj (cĭur-li-gánjĭ), ciurligani/ciurligane (cĭur-li-gá-ni) – tsi ari cicioari lundzã; ciorligan {ro: lungan, cu picioarele lungi} {fr: grand efflanqué, qui a des longues jambes} {en: lanky, with long legs} ex: eara analtã, ciurliganã (cu cicioarli lundzã) § ***ciorligan*** (cĭor-li-gánŭ) adg ciorliganã (cĭor-li-gá-nã), ciorliganj (cĭor-li-gánjĭ), ciorligani/ciorligane (cĭor-li-gá-ni) – (unã cu ***ciurligan***) ex: eara ficior ciorligan (cu cicioarli lundzã)

ciurlu-pãpã (cĭúr-lu-pã-pắ) sm – vedz tu ***preftu***[1]

ciurnjidar (ciur-nji-dárŭ) sm – vedz tu ***chirãmidã***

ciurnjidã (cĭur-njí-dã) sf – vedz tu ***chirãmidã***

ciurnjidãrii (ciur-nji-dã-rí-i) sf – vedz tu ***chirãmidã***

ciurnjidhar (ciur-nji-dhárŭ) sm ciurnjidhari (ciur-nji-dárĭ) – unã cu ***ciurnjidar***

ciurnjidhã (cĭur-njí-dhã) sf ciurnjidz (cĭur-njídzĭ) – unã cu ***ciurnjidã***

ciurnjidhãrii (ciur-nji-dhã-rí-i) sf ciurnjidhãrii (ciur-nji-dhã-rîĭ) – unã cu ***ciurnjidãrii***

ciurtuescu (cĭur-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cirtusescu***

ciurtuiri/ciurtuire (cĭur-tu-í-ri) sf – vedz tu ***cirtusescu***

ciurtuit (cĭur-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***cirtusescu***

ciuruc (cĭu-rúcŭ) adg – vedz tu ***ciuruchi***

ciuruchi/ciuruche (cĭu-rú-chi) sf ciuruchi (cĭu-rúchĭ) – catastasea tu cari s-aflã un lucru tsi ari putridzãtã (ari aludzãtã, s-ari aspartã, etc.); lugurii tsi easti putridã (aspartã, aludzãtã, etc.); ciuruclichi, putridzãnji, putridzãmi, putriganj, gãnji, trãhlã, smac {ro: putreziciune, descompunere} {fr: pourriture, corruption} {en: rot, decay} § ***ciuruclichi/ciurucliche*** (cĭu-ru-clí-chi) sf ciuruclichi (cĭu-ru-clíchĭ) – lugurii (carni, lemnu, cheali, etc.) tsi s-ari aspartã (ari putridzãtã, ari ciurutipsitã, etc.); ciuruchi, putridzãnji, putriganj, gãnji, smac {ro: putregai, materie descompusă} {fr: pourriture, matière décomposée} {en: rot, decay} ex: ma s-la perlji, ciuruclichea (chealea moartã, perlji tsi cad) s-curã § ***ciuruc*** (cĭu-rúcŭ) adg ciurucã (cĭu-rú-cã), ciuruts (cĭu-rútsĭ), adg ciurutsi/ciurutse (cĭu-rú-tsi) – tsi easti putrid (aspartu, aludzãt, etc.); shupliv, putrid, putridzãt {ro: putred, stricat, descompus} {fr: pourri, décomposé} {en: rotten, decayed, decomposed} § ***ciurutipsescu*** (cĭu-ru-tip-sés-cu) vb IV ciurutipsii (cĭu-ru-tip-sîĭ), ciurutipseam (cĭu-ru-tip-seámŭ), ciurutipsitã (cĭu-ru-tip-sí-tã), ciurutipsiri/ciurutipsire (cĭu-ru-tip-sí-ri) – cher unã parti (i tuti) hãrli tsi am (putearea, mintea, etc.), di itia-a aushaticlui, (di itia-a atsilor tsi pãtsãi tu banã, etc.); mi nvicljedz sh-mi-aspargu cu anlji tsi trec; mi-aspargu, putridzãscu, etc. {ro: degenera, putrezi, (se) strica} {fr: dégénérer, pourrir, gâter} {en: degenerate, rot, spoil} ex: ciurutipsi (s-asparsi) lumea, ciurutipsirã (s-asparsirã) sh-prãvdzãli § ***ciurutipsit*** (cĭu-ru-tip-sítŭ) adg ciurutipsitã (cĭu-ru-tip-sí-tã), ciurutipsits (cĭu-ru-tip-sítsĭ), ciurutipsiti/ciurutipsite (cĭu-ru-tip-sí-ti) – tsi ari chirutã hãrli tsi ari di itia-a atsilor pãtsãti (a chirolui tri treatsi, etc.); tsi s-ari nvicljatã i aspartã cu anjlji tsi tricurã; ciuruc {ro: degenerat, putrezit, stricat} {fr: dégénéré, pourri, gâté} {en: degenerated, rotten, spoiled} § ***ciurutipsiri/ciurutipsire*** (cĭu-ru-tip-sí-ri) sf ciurutipsiri (cĭu-ru-tip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva ciurutipseashti; aspãrdzeari, putridzãri {ro: acţiunea de a degenera, de a putrezi, de a (se) strica; degenerare, putrezire, stricare} {fr: action de dégénérer, de pourrir, de gâter} {en: action of degenerating, of rotting, of spoiling}

ciuruclichi/ciurucliche (cĭu-ru-clí-chi) sf – vedz tu ***ciuruchi***

ciurunjidã (cĭu-ru-njí-dã) sf – vedz tu ***chirãmidã***

ciurunjidhã (cĭu-ru-njí-dhã) sf ciurunjidz (cĭu-ru-njídzĭ) – unã cu ***ciurunjidã***

ciurutipsescu (cĭu-ru-tip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ciuruchi***

ciurutipsiri/ciurutipsire (cĭu-ru-tip-sí-ri) sf – vedz tu ***ciuruchi***

ciurutipsit (cĭu-ru-tip-sítŭ) adg – vedz tu ***ciuruchi***

ciush[1] (cĭúshĭ!) inter – vedz tu ***ush***

ciush[2] (cĭúshĭ!) inter – zbor cu cari dzãtsem a njitslor tra si sh-facã apa (si s-chishi) {ro: vorba cu care se spune copiilor mici să facă "pipi"} {fr: parole qui signifie "faire pipi" dans le language de petits enfants; uruner} {en: word by which one tells little children to piss; urinate, piss, pee} ex: fã ciush! (chishi-ti!) § ***ciushi/ciushe*** (cĭú-shi) sm ciushanj (cĭú-shĭanjĭ) icã sf ciushi/ciushe (cĭú-shi) – oalã iu s-chishi njitsli noaptea; (expr: ciushi ningã vatrã = cacavatrã, om tsi easti multu linãvos, tsi nu s-minã di ningã vatrã) {ro: pişolcea} {fr: pisseur des enfants pour la nuit} {en: pot for the children to piss in at night}

ciushcã (cĭúsh-cã) sf ciushti/ciushte (cĭúsh-ti) – soi di piperchi lungã shi suptsãri cari, multi ori, ardi tu mãcari ca piperlu; pipiryeauã, paparicã, pipiritsã, shushcã {ro: ardei lung şi de multe ori iute} {fr: une sorte de poivron long} {en: variety of pepper, long, many times hot} § ***shushcã***[1] (shĭúsh-cã) sf shushchi (shĭúsh-chi) – (unã cu ***ciushcã***)

ciushciu (cĭúsh-cĭu) invar – vedz tu ***cisci***

ciushi/ciushe (cĭú-shi) sm – vedz tu ***ciush***[2]

ciushtu (cĭúsh-tu) invar – vedz tu ***cisci***

ciushuescu (cĭu-shĭu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cicãrdisescu***

ciushuiri/ciushuire (cĭu-shĭu-í-ri) sf – vedz tu ***cicãrdisescu***

ciushuit (cĭu-shĭu-ítŭ) adg – vedz tu ***cicãrdisescu***

ciut (cĭútŭ) adg – vedz tu ***shut***[1]

ciutalj (cĭu-táljĭŭ) sn – vedz tu ***citalji***

ciutrã[1] (cĭú-trã) ciutri/ciutre (cĭú-tri) – unã soi di lingurã mari (ca-atsea cu cari s-bagã supa i ciurbãlu tu pheati la measã) cu cari picurarlji lja apa dit gãleatã tra s-u bea; ciuturã {ro: căuş, un fel de polonic cu care ciobanii ia apă din găleată să bea} {fr: espèce de louche dont se servent les pâtres pour puiser et boire de l'eau} {en: kind of ladle, that shepherds use to draw water from a pail to drink} ex: beau apã cu ciutra § ***ciuturã***[1] (cĭú-tu-rã) sf ciuturi/ciuture (cĭú-tu-ri) – (unã cu ***ciutrã***[1])

ciutrã[2] (cĭú-trã) sf – vedz tu ***ciuturã***[2]

ciuturã[1] (cĭú-tu-rã) sf – vedz tu ***ciutrã***[1]

ciuturã[2] (cĭú-tu-rã) sf ciuturi/ciuture (cĭú-tu-ri) –vas di lemnu i mital cu cari s-poartã (tu cari s-tsãni) apã, lapti, etc.; ciutrã, ciotrã, gãleatã, urnã, cuvã, cufinã, curoi; (fig: 1: ciuturã = cap, cãrãfetã, carafetã, curcubetã, etc.; expr: 2: cu ciutura goalã = tsi nu-ari minti n cap; 3: nu-ari melj tu ciuturã = nu giudicã ghini, nu mindueashti cum lipseashti) {ro: ciutură, găleată} {fr: seau} {en: pail, bucket} ex: atselj cu ciuturli goali (expr: atselj tsi-s fãrã minti n cap); nu-au melj tru ciuturã (expr: nu giudicã ghini, suntu glari) § ***ciutrã***[2] (cĭú-trã) sf ciutri/ciutre (cĭú-tri) – (unã cu ***ciuturã***[2]) § ***ciotrã*** (ció-trã) sf ciotri/ciotre (ció-tri) – (unã cu ***ciuturã***[2])

ciuvanj (cĭu-vánjĭŭ) sn ciuvanji/ciuvanje (cĭu-vá-nji) – (cumatã di) oalã aspartã; glastrã (gãvãnos, ljastrã, ghiveci) tu cari s-crescu lilici n casã; oala di noapti (tu cari omlu poati si sh-facã apa noaptea); hrup; (fig: ciuvanji = cãciulã tsi sh-u-adutsi cu-unã oalã (multi ori purtati di preftsã; cãmilafi, cãmãlafchi, cãmblafi) {ro: oală (spartă); ghiveci (de flori); ţucal} {fr: pot à fleurs, pot de chambre; tesson} {en: vase of flowers; chamber pot; potsherd} ex: sh-ciuvanjlu (oala-aspartã) sh-fatsi pezã di sut (oala fãrã mãnush); avem ahtãri ciuvanji (oali-asparti) biricheti; am multi ciuvanji (glastri) la firidã; niscãntsã cu ciuvanji lãi (fig: capeli lãi ca oali; cãmilãhi) ãn cap; ts-cãdzu tu ciuvanj (?)

ciuvre (cĭu-vré) sm – vedz tu ***civrei***

civii/civie (ci-ví-i) sf civii (ci-víĭ) – penurã, ma multu di lemnu

cu cari si ncãrfusescu lucri; tsivii, penurã, perunã, peronã, pendurã, cunj *{ro: cui}* *{fr: clou}* *{en: nail}* § ***tsivii/tsivie*** (tsi-ví-i) sf tsivii (tsi-víĭ) – (unã cu ***civii***)

civitlii/civitlie sf (ci-vit-lí-i) sf civitlii (ci-vit-líĭ) – hromã albastrã-vinitã (niheamã ma ncljisã) tsi sh-u-adutsi cu-atsea datã di lulachi; lulachi, nalbastru, albastru, vinit, njirlu, nirugalaz, galan *{ro: albastru indigo}* *{fr: couleur bleu foncé}* *{en: a blue dark color as that from the indigo plant}* ex: nsus, ugeaclu eara dat cu civitlii (buisit njirlu, cu lulachi)

civrei/civree (ci-vré-i) sf civrei (ci-vréĭ) – cumatã di pãndzã tsi s-tsãni nduplicatã tu gepi (di bãrbats) i tu ceantã (di muljeri) sh-cu cari omlu sh-ashteardzi fatsa icã sh-suflã narea, etc.; ciuvre, distimeli, destemeli, destemeali, tistimeli, testemeli, mãndilã, shimii, shamii, peaticã*{ro: batistă brodată}* *{fr: mouchoir fin brodé}* *{en: embroidered hankerchief}* § ***ciuvre*** (cĭu-vré) sm ciuvredz (cĭu-vrédzĭ) – (unã cu ***civrei***)

civrimi/civrime (ci-vrí-mi) sf civrinj (ci-vrínjĭ) – carni friptã pri jar (pri pirã, pri foc, pri sulã); fripturã, friptalj, psito *{ro: friptură}* *{fr: rôti}* *{en: roast, grill}*

cizmã (cíz-mã) sf cizmi/cizme (cíz-mi) – pãputsã cu gusha multu lungã (tsi poati s-agiungã pãnã la dzinuclji sh-cãtivãrã-oarã sh-ma nsus) purtat di-aradã cãndu nafoarã ari multã apã, lãschi i neauã; cijmã, podimã, pudimatã, pudumatã, gãmashi, scornã, shtiflã, etc.; (expr: fur cu cizmi = fur veclju tsi ari bãnatã ca fur multsã anj, cari sh-cunoashti ghini lucrul cã lu-ari faptã multu chiro) *{ro: cizmă}* *{fr: botte}* *{en: boot}* ex: yini cãvalã sh-cu cizmi (pudimati, gãmashi) tu cicior; purta cizmiaroshi § ***cijmã*** (cíj-mã) sf cijmi/cijme (cíj-mi) – (unã cu ***cizmã***) ex: ari-acasã nã preaclji di cijmi (pudimati); bãgats-vã cijmili

clapã[1] (clá-pã) sf clapi/clape (clá-pi) – hãlati tsi ncljidi tsiva; veargã di lemnu (metal) tsi easti bãgatã nãpoea-a ushiljei tra s-u tsãnã ncljisã shi s-nu poatã s-hibã dishcljisã di nafoarã; singir gros shi vãrtos cu cari s-leagã cicioarli i mãnjli a sclayilor tra s-nu-ascapã shi s-fugã; cãtãlahtu, lostru, mandal, dzangrã, sirtu, brangã, singiri, etc.; cljapã; (fig: clapã = tirtipi cu cari cãftãm s-lu-arãdem pri cariva) *{ro: încuietoare, tijă metalică, zăvor, cătuşe, cursă}* *{fr: tringle; loquet; sabot; menottes; piège}* *{en: latch, bolt, handcuffs}* ex: un dzeadit da tu clapã (lostru), usha cãrtsãneashti, s-dishcljidi; doi lai gionj, spindzuradz di clapi (brãndzã); s-cadã tu clapa (fig: latslu, bata, princa, cãpanea) a noastrã § ***cljapã*** (clĭá-pã) sf cljapi/cljape (clĭá-pi) – (unã cu ***clapã***[1]) ex: macarim si-ts badz cljapã (ncljitoari, singiri) di gushi

clapã[2] (clá-pã) sf clapi/clape (clá-pi) – tsercljiu di lemnu cu mplititurã tu mesi cu cari (bãgati tu cicioari) omlu poatã s-imnã pri neauã fãrã si s-afundã *{ro: cercuri de lemn de mers pe zăpadă}* *{fr: lacets attachés aux pieds et à l'aide desquels on évite l'enfoncement dans la neige}* *{en: a sort of snowshoes}*

clarã (clá-rã) sf clari/clare (clá-ri) – lemnu lungu shi suptsãri; prãjinã, veargã, calãr, vigã, vig, ciun, clembã, pulean, purtecã, lurã, shcop, temblã, etc.; (expr: tsã dau nã clarã = tsã dau nã bãteari bunã, tsã dau un shcop) *{ro: prăjină}* *{fr: gaule, perche}* *{en: thin pole, stick}* ex: tsi clarã (bãteari, shcop) ts-lipseashti!

clatin (clá-tinŭ) (mi) vb I – vedz tu ***clãtin***

clãdhiftir (clã-dhif-tírŭ) sn clãdhiftiri/clãdhiftire (clã-dhif-tí-ri) –

clãdhipsescu (clã-dhip-sés-cu) vb IV clãdhipsii (clã-dhip-síĭ), clãdhipseam (clã-dhip-seámŭ), clãdhipsitã (clã-dhip-sí-tã), clãdhipsiri/clãdhipsire (clã-dhip-sí-ri) – unã cu ***clãdipsescu***

clãdhipsiri/clãdhipsire (clã-dhip-sí-ri) sf clãdhipsiri (clã-dhip-sírĭ) – unã cu ***clãdipsiri***

clãdhipsit (clã-dhip-sítŭ) adg clãdhipsitã (clã-dhip-sí-tã), clãdhipsits (clã-dhip-sítsĭ), clãdhipsiti/clãdhipsite (clã-dhip-sí-ti) – unã cu ***clãdipsit***

clãdiftir (clã-dhif-tírŭ) sn – vedz tu ***clãrsescu***

clãdipsescu (clã-dhip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***clãrsescu***

clãdipsiri/clãdipsire (clã-dhip-sí-ri) sf – vedz tu ***clãrsescu***

clãdipsit (clã-dhip-sítŭ) adg – vedz tu ***clãrsescu***

clãndu (clắn-du) sn clãnduri (clắn-durĭ) – stog di lãnã ghini scãrminatã (traptã); (expr: u fac clãndu lãna = u trag lãna, u scarmin ghini cu mãna) *{ro: grămadă de lână bine scărmănată}* *{fr: tas de laine bien cardée avec les mains}* *{en: pile of hand carded wool}* ex: na lãna-aestã, s-u fats clãndu (s-u scarminj ghini cu mãna) § ***clãndzu*** (clắn-dzu) sn clãndzuri (clắn-dzurĭ) – (unã cu ***clãndu***) ex: clãndzul albu, laiu-s-fatsi, lailu, albu

clãndzu (clắn-dzu) sn – vedz tu ***clãndu***

clãpitoari/clãpitoare (clã-pi-toá-ri) sf – vedz tu ***cripitor***

clãrnetã (clãr-né-tã) sf clãrneti/clãrnete (clãr-né-ti) shi clãrnets (clãr-nétsĭ) – hãlati muzicalã (di-aradã adratã di lemnu), tsi sh-u-adutsi cu-unã sulinã lãrdzitã multu la un capit, cu guvi dealungului, tsi s-astupã i s-alasã distupati cãndu omlu suflã tu sulinã tra si scoatã bots muzicali; gãrnetã *{ro: clarinet}* *{fr: clarinette}* *{en: clarinet}* § ***gãrnetã*** (gãr-né-tã) sf gãrneti/gãrnete (gãr-né-ti) shi gãrnets (gãr-nétsĭ) – (unã cu ***clãrnetã***) ex: shtii s-cãntã cu (s-batã) gãrneta § ***gãrnetãgi*** (gãr-ne-tã-gí) sm gãrnetãgeadz (gãr-ne-tã-gĭádzĭ) – omlu tsi cãntã (bati) gãrneta *{ro: clarinetist}* *{fr: qui joue de la clarinette}* *{en: clarinet player}*

clãrsescu (clãr-sés-cu) vb IV clãrsii (clãr-síĭ), clãrseam (clãr-seámŭ), clãrsitã (clãr-sí-tã), clãrsiri/clãrsire (clãr-sí-ri) – talj alumãchi di la un pom, i di la un arburi (tra s-lu fac lemnul fãrã noduri, s-lu fac s-creascã ma mushat, ma sãnãtos, s-lu fac tra s-da yimishi ma mãri, ma multi, etc.); cur unã ayitã di alumãchili di cari nu-ari ananghi; clãdipsescu *{ro: tăia ramurile unui arbore; elaga}* *{fr: élaguer, émonder}* *{en: prune (tree), lop (branches)}* § ***clãrsit*** (clãr-sítŭ) adg clãrsitã (clãr-sí-tã), clãrsits (clãr-sítsĭ), clãrsiti/clãrsite (clãr-sí-ti) – (pom, arburi, ayitã) a curi lji s-ari tãljatã alumãchi; (alumachi) tsi fu tãljatã dit un pom (arburi, ayitã); clãdipsit *{ro: ramură tăiată dintr-un arbore; elagat}* *{fr: (branche, arbre) élagué, émondé}* *{en: pruned (tree or branch), lopped (branches)}* ex: ayinea easti clãrsitã § ***clãrsiri/clãrsire*** (clãr-sí-ri) sf clãrsiri (clãr-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un pom easti clãrsit; clãdipsiri *{ro: acţiunea de a tăia ramurile unui arbore; de a elaga; elagare}* *{fr: action d'élaguer, d'émonder}* *{en: action of pruning (tree), of lopping (branches)}* § ***clãsturi*** (clãs-turĭ) sf pl – lumãchi clãrsiti (tãljati) dit arburi *{ro: ramuri elagate}* *{fr: branches élaguées}* *{en: pruned branches}* § ***clãdipsescu*** (clã-dhip-sés-cu) vb IV clãdipsii (clã-dhip-síĭ), clãdipseam (clã-dhip-seámŭ), clãdipsitã (clã-dhip-sí-tã), clãdipsiri/clãdipsire (clã-dhip-sí-ri) – (unã cu ***clãrsescu***) § ***clãdipsit*** (clã-dhip-sítŭ) adg clãdipsitã (clã-dhip-sí-tã), clãdipsits (clã-dhip-sítsĭ), clãdipsiti/clãdipsite (clã-dhip-sí-ti) – (unã cu ***clãrsit***) § ***clãdipsiri/clãdipsire*** (clã-dhip-sí-ri) sf clãdipsiri (clã-dhip-sírĭ) – (unã cu ***clãrsiri***) § ***clãdiftir*** (clã-dhif-tírŭ) sn clãdiftiri/clãdiftire (clã-dhif-tí-ri) – hãlati trã tãljari alumãchi di ponj; cãtsut cu chipita ncusuratã cu cari s-talji alumãchi di-ayitã sh-di ponj; cãlcadzã *{ro: cosor}* *{fr: serpe, serpette}* *{en: pruning knife}*

clãrsiri/clãrsire (clãr-sí-ri) sf – vedz tu ***clãrsescu***

clãrsit (clãr-sítŭ) adg – vedz tu ***clãrsescu***

clãsturi (clãs-turĭ) sf pl – vedz tu ***clãrsescu***

clãtescu (clã-tés-cu) (mi) vb IV clãtii (clã-tíĭ), clãteam (clã-teámŭ), clãtitã (clã-tí-tã), clãtiri/clãtire (clã-tí-ri) – trec prit apã curatã (limpidi), stranji (vasi), di-aradã, dupã tsi furã ninti lati cu sãpuni; aspel lishor cu apã stranji i vasi; nj-aspel gura (cu apã); clucutescu, culcutescu *{ro: clăti (vase, haine, gura, etc.}* *{fr: rincer (linge, bouche, etc.)}* *{en: rince (clothes), gargle (mouth)}* ex: clãtea-li tu (treatsi-li prit) apã aratsi § ***clãtit*** (clã-títŭ) adg clãtitã (clã-tí-tã), clãtits (clã-títsĭ), clãtiti/clãtite (clã-tí-ti) – tsi easti tricut prit apã curatã (stranji i vasi cari, di-aradã, furã ninti lati cu sãpuni); clucutit, culcutit *{ro: clătit (vase, haine, gura, etc.}* *{fr: rincé (linge, bouche, etc.)}* *{en: rinced (clothes), gargled (mouth)}* § ***clãtiri/clãtire*** (clã-tí-ri) sf clãtiri (clã-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-clãtescu vasi i stranji *{ro: acţiunea de a clăti (vase, haine, gura, etc.); clătire}* *{fr: action de rincer (linge, bouche, etc.)}* *{en: action of rincing (clothes), of gargling (mouth)}*

clãtin (clã-tínŭ) (mi) vb I clãtinai (clã-ti-náĭ), clãtinam (clã-ti-námŭ), clãtinatã (clã-ti-ná-tã), clãtinari/clãtinare (clã-ti-ná-ri) –

mi min dipriunã di-unã parti sh-di-alantã; fac tsiva si s-minã ninti-nãpoi tut chirolu, cu pindzeari shi trãdzeari; lu-ascutur un pom tra s-lji cadã poamili; min, njishcu, ascutur *{ro: (se) clătina}* *{fr: remuer, secouer}* *{en: stir, move, shake}* ex: nitsi frãndza nu s-clãtinã (nu s-minã); clãtinã (minã, ascuturã) caplu, cãndu vidzu tsi s-fatsi § ***clatin*** (clá-tinŭ) (mi) vb I clãtinai (clã-ti-náĭ), clãtinam (clã-ti-námŭ), clãtinatã (clã-ti-ná-tã), clãtinari/clãtinare (clã-ti-ná-ri) – (unã cu ***clãtin***) ex: s-clatinã shi-lj yini s-cadã di mprostu § ***clãtinat*** (clã-ti-nátŭ) adg clãtinatã (clã-ti-ná-tã), clãtinats (clã-ti-nátsĭ), clãtinati/clãtinate (clã-ti-ná-ti) – tsi s-ari minatã ninti-nãpoi; minat, njishcat asculturat *{ro: clătinat}* *{fr: remué, secoué}* *{en: stirred, moved, shaken}* § ***clãtinari/clãtinare*** (clã-ti-ná-ri) sf clãtinãri (clã-ti-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-clãtinã (s-clatinã) *{ro: acțiunea de a (se) clătina}* *{fr action de: de remuer, de secouer}* *{en: action of stirring, of moving, of shaking}* § ***cleatin*** (cleá-tinŭ) (mi) vb I clitinai (cli-ti-náĭ), clitinam (cli-ti-námŭ), clitinatã (cli-ti-ná-tã), clitinari/clitinare (cli-ti-ná-ri) – (unã cu ***clãtin***) § ***clitinat*** (cli-ti-nátŭ) adg clitinatã (cli-ti-ná-tã), clitinats (cli-ti-nátsĭ), clitinati/clitinate (cli-ti-ná-ti) – (unã cu ***clãtinat***) § ***clitinari/clitinare*** (cli-ti-ná-ri) sf clitinãri (cli-ti-nắrĭ) – (unã cu ***clãtinari***)

clãtinari/clãtinare (clã-ti-ná-ri) sf – vedz tu ***clãtin***

clãtinat (clã-ti-nátŭ) adg – vedz tu ***clãtin***

clãtiri/clãtire (clã-tí-ri) sf– vedz tu ***clãtescu***

clãtit (clã-títŭ) adg – vedz tu ***clãtescu***

clãts! (clắtsĭ) inter – zbor tsi va s-aspunã cum s-avdi un shuirat shcurtu i unã aguditurã lishoarã *{ro: interjecție care imită un şuerat scurt ori o lovitură uşoară}* *{fr: interjection imitant un court sifflement ou le bruit d'une légère atteinte}* *{en: word imitating the sound of a short whistle or a light stroke}* ex: lu ntsãpa shi gumarlu: clãts! clãts!

cleaci (cleácĭŭ) sm – vedz tu ***cleashti***

cleashti/cleashte (cleásh-ti) sf (shi sn) cleshti (clésh-ti) – hãlati cu dauã bratsi fapti ca s-acatsã (s-lu toarnã, s-lu tragã, s-lu scoatã nafoarã, etc.) un lucru (ca bunãoarã unã penurã, jarlu dit foc, dintili dit gurã, etc.); cljashti, cleaci, tsimbistrã, tsimbidã, tãnali, dãnalji, mashi, mãshe; (expr: 1: cleashtili a cavrului, a cãrãvidãljei = protili dauã bratsi mãri a cavrului tsi s-tindu cãtrã nãinti shi sh-u-aduc cu-un cleashti; 2: canda-i scot zboarãli din gurã cu cleashtili = mi ngrec multu tra sã zburascã, ãlj bag multã zori tra sã scoatã un zbor din gurã) *{ro: cleşte}* *{fr: tenailles, davier, tire-clous}* *{en: tongs (blacksmith), pincers (for drawing nails), forceps}* ex: acatsã-u cu cleashtili; cu cleashtea nu-lj scuteai zbor din gurã (expr: cu tutã ngricarea tsi-lj fãtseai, nu puteai s-lu fats ca sã zburascã) § ***cljashti/cljashte*** (cljĭásh-ti) (sf shi sn) cljeshti (cljĭésh-ti) shi cljeshtsã (cljĭésh-tsã) – (unã cu ***cleashti***) ex: cljashtili a cãrãvidãljei (expr: bratsãli mãri di nãinti a cãrãvidãljei) § ***cleaci*** (cleácĭŭ) sm pl(?) – (unã cu ***cleashti***) § ***nclishtedz*** (nclish-tédzŭ) (mi) vb I nclishtai (nclish-táĭ), nclishtam (nclish-támŭ), nclishtatã (nclish-tá-tã), nclishtari/nclishtare (nclish-tá-ri) – acats cu cleashtili; acats un lucru sh-lu tsãn stres sh-cu multã puteari; (expr: nclishtedz gura = tsãn gura ncljisã sh-nu-alas vãrnu s-nj-u dishcljidã) *{ro: încleşta}* *{fr: serrer fortement}* *{en: clench}* ex: nclishtã gura shi nu vru s-bea yitria § ***nclishtat*** (nclish-tátŭ) adg nclishtatã (nclish-tá-tã), nclishtats (nclish-tátsĭ), nclishtati/nclishtate (nclish-tá-ti) – tsi easti stres (ca) di-un cleashti *{ro: încleştat}* *{fr: serré fortement}* *{en: clenched}* ex: cu gura nclishtatã (expr: ncljisã vãrtos) § ***nclishtari/nclishtare*** (nclish-tá-ri) sf nclishtãri (nclish-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã nclishteadzã tsiva *{ro: acțiunea de a încleşta; încleştare}* *{fr: action de serrer fortement}* *{en: action of clenching}*

cleatin (cleá-tinŭ) (mi) vb I – vedz tu ***clãtin***

cleci (clécĭŭ) sn cleciuri (clé-cĭurĭ) – njicã umflãturã pi truplu-a ponjlor (erburlor, lilicilor, etc.) di iu va s-creascã ma nãpoi frãndzi icã lãludz; bubuchi, tsipur *{ro: mugur}* *{fr: bourgeon}* *{en: bud}*

clecicã (clécĭ-cã) sf pl(?) – cãrbuni njic *{ro: cărbune mic}* *{fr: petit charbon}* *{en: small coal piece}*

clembã (clém-bã) sf clembi/clembe (clém-bi) – lemnu lungu shi suptsãri; prãjinã, veargã, calãr, clarã, vigã, vig, ciun, pulean, purtecã, lurã, shcop, temblã, etc. *{ro: prăjină}* *{fr: gaule, perche}* *{en: thin pole, stick}* ex: unlu di nãsh avea truplu cãt clemba (pãrjina, shcoplu) § ***climbuci*** (clim-búcĭŭ) sn climbuci/climbuce (clim-bú-ci) – njicã alumachi di arburi; alumachi cari creashti dit arãdãtsinã sh-poati s-facã ma nãpoi un arburi ahoryea; cljeci, lumãchitsã, aluneauã, dãrmãtseauã, surtseauã, fidani, vlãstar, lãstari, etc. *{ro: rămurea}* *{fr: petit rameau; rejeton}* *{en: little branch}* ex: bãgã nishti climbuci (dãrmãtseali) tu foc § ***cljeci*** (cljĭécĭŭ) sn cljeciuri (cljĭé-cĭurĭ) – (unã cu ***climbuci***)

clen (clénŭ) sm clenj (clénjĭ) – pescu di apã dultsi (baltã) cu trup gros acupirit cu soldzã mãri *{ro: clean}* *{fr: meunier, chevenne}* *{en: chub (fish)}*

clendzã (clén-dzã) sf clendzi/clendze (clén-dzi) – unã soi di pãputsã fapti di pãtunji di lemnu cu-unã curauã pisuprã (acãtsatã di dauãli pãrtsi cu pinurici) sum cari treatsi ciciorlu (cu cari s-imnã tu ubor tra s-nu sã ncarcã ciciorlu di lãschi); naloni, nalãni, naluni, nalinã, pãtichi *{ro: cătălige, tălpige, sandală de lemn}* *{fr: socques en bois, sabots decouverts}* *{en: wooden sandals; open clogs}*

clici (clícĭŭ) sn clici/clice (clí-ci) – cumatã di lemnu i di her cari s-adavgã la caplu di nsus a cãrliglui cu cari picurarlu acatsã ciciorlu-a oailjei s-u tragã cãtrã el; cãrlibanã, cãngichi, cljoagã *{ro: un fel de cață aromânească}* *{fr: sorte de houlette aroumaine}* *{en: kind of Aromanian shepherd's crook}*

clidhusi/clidhuse (cli-dhú-si) sf clidhusi (cli-dhú-si) – unã cu ***clidusi***

clidupinac (cli-dhu-pí-nacŭ) sn – vedz tu ***pidupinac***

clidusi/clidusi (cli-dhú-si) sf clidusi (cli-dhú-si) – loclu iu s-adunã doauã oasi dit truplu-a omlui; ligãtura tsi s-fatsi namisa di doauã oasi a truplui; prinod, ncljiturã, lats, alats *{ro: încheietură, articulație}* *{fr: articulation, jointure}* *{en: articulation, joint}*

climatã (clí-ma-tã) sf – vedz tu ***climã***[2]

climã[1] (clí-mã) sf pl(?) – hãvã, hãvai, avai, air, aerã, erã, hãvã, vimtu *{ro: climat}* *{fr: climat, air}* *{en: climate, air}*

climã[2] (clí-mã) sf climati/climate (clí-ma-ti) – planta tsi fatsi auã; climatã, ayitã, yitã, yiti, ghitã, luzincã *{ro: viță de vie}* *{fr: (cep de vigne, sarment}* *{en: vine}* § ***climatã*** (clí-ma-tã) sf climati/climate (clí-ma-ti) – (unã cu ***climã***[2]) – (bãgats oarã cã singularlu "climatã" yini di la pluralu "climati", a singularlui bun "climã") § ***climãtsidã*** (cli-mã-tsí-dã) sf climãtsidi/climãtside (cli-mã-tsí-di) – ayitã uscatã *{ro: viță de vie uscată}* *{fr: sarment de vigne séché}* *{en: dead vine}*

climã[3] (clí-mã) sf – vedz tu ***climãtãryeauã***

climãtãryeauã (cli-mã-tãr-yĭá-ŭã) sf climãtãryei (cli-mã-tãr-yĭeĭ) – unã soi di brats suptsãri, moali sh-multu lungu, tsi easi dit unã plantã (ca, bunãoarã, ayita di-ayinji), cu cari planta s-acatsã i sã ngãrlimã di alti planti i lucri (ca pari, sturi, dãrmi, bunãoarã) tra si sta mproastã; plantã tsi sta mproastã acãtsatã cu curpani di alti planti i lucri; lucrul pri cari s-ari ascãlnatã (acãtsatã, anvãrligatã) unã plantã cu curpani; clivãtãreauã, climã, curpan, curpin, scrupen *{ro: curpen, boltă de viță}* *{fr: sarment, treille}* *{en: tendril, climbing vine, vine arbour}* § ***clivãtãreauã*** (cli-vã-tã-reá-ŭã) sf clivãtãrei (cli-vã-tã-réĭ) – (unã cu ***climãtãryeauã***) ex: cãsili anvãrligati di clãvãtãrei ascãlnãtoari § ***climã***[3] (clí-mã) sf climati/climate (clí-ma-ti) – (unã cu ***climãtãryeauã***)

climãtsidã (cli-mã-tsí-dã) sf – vedz tu ***climã***[2]

climãtsidhã (cli-mã-tsí-dhã) sf climãtsidhi/climãtsidhe (cli-mã-tsí-dhi) – unã cu ***climãtsidã***

climbuci (clim-búcĭŭ) sn – vedz tu ***clembã***

clincã (clín-cã) sf clintsi/clintse (clín-tsi) – loc ahãndos namisa di dauã dzenj i muntsã tu cari s-aflã multi ori apã (un arãu) tsi curã; avlachi multu mari tsi dipuni tu-unã parti cãtrã nghios; vali, trap *{ro: vale}* *{fr: vallée}* *{en: valley}*

clir[1] (clírŭ) sm fãrã pl – cali (mitoadã, trop, etc.) prit cari s-aleadzi, cum s-tihiseashti, un om dit unã ceatã mari di oaminj; lot, lotã, lahno, lãhmã, scurtitsã, shcurtitsã, ciop, lutãrii, lotãrii

{ro: lot, soartă} {fr: lot, (tirer au) sort} {en: (draw, cast) lots, chance, fate} ex: arucã clir (tradzi ciop, shcurtitã)

clir[2] (clírŭ) sm fãrã pl – pareea-a preftsãlor dit unã bisearicã, dit un cãsãbã, dit un crat, etc.; parei di preftsã; priftsãlji, priftami *{ro: cler, preoţime} {fr: clergé} {en: clergy}* ex: clirlu (pareea di preftsã) s-adunã la bisearcã

clir[3] (clírŭ) sm – vedz tu ***clirã***

clir[4] (clírŭ) sm pl(?) – un di tuts-atselj oaminj tsi dipun (tsi s-trag) dit un bãrbat (muljari) ca, bunãoarã, hilj, hilji, nipots, strãnipots, etc. *{ro: descendent} {fr: descendant} {en: descendent}* § ***clirunumii/clirunumie*** (cli-ru-nu-mí-i) sf clirunumii (cli-ru-nu-míĭ) – 1: hãrli (cusurili, videarea, haractirlu, etc.) tsi li lja cariva di la pãrintsãlj shi pãpãnjlji a lui; adetsli armasi di pãpãnj-strãpãpãnj; 2: lucrili (avearea) alãsati cu dyeatã di un om, ca dupã moarti s-armãnã la un clir di-a lui (hilj, nipot, soi, etc.) icã la un oaspi, la unã bisearicã, etc.; avearea armasã di la un tsi moari fãrã dyeatã ma, dupã leadzi, s-dutsi la unã soi di-aproapea; clironomilji, clironomii, mirazi *{ro: moştenire} {fr: succession, héritage} {en: inheritance}* ex: di iuva nu-avui vãrnã clirunumii (mirazi); lj-armasi di la mã-sa clirunumii § ***clirunumsescu*** (cli-ru-num-sés-cu) vb IV clirunumsii (cli-ru-num-síĭ), clirunumseam (cli-ru-num-seámŭ), clirunumsitã (cli-ru-num-sí-tã), clirunumsiri/clirunumsire (cli-ru-num-sí-ri) – ljau unã hari di la un pãrinti (di la pãpãnj-strãpãpãnj); ljau un lucru (aveari) di la un tsi moari, cu dyeatã i fãrã dyeatã; clironumsescu, clirunomisescu *{ro: moşteni} {fr: hériter, succéder} {en: inherit}* § ***clirunumsit*** (cli-ru-num-sítŭ) adg clirunumsitã (cli-ru-num-sí-tã), clirunumsits (cli-ru-num-sítsĭ), clirunumsiti/clirunumsite (cli-ru-num-sí-ti) – tsi ari aprucheatã (loatã) unã clirunumii di la cariva i di iuva; clironumsit, clirunomisit *{ro: moştenit} {fr: hérité, succédé} {en: inherited}* § ***clirunumsiri/clirunumsire*** (cli-ru-num-sí-ri) sf clirunumsiri (cli-ru-num-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva clirunumseashti tsiva; clironumsiri, clirunomisiri *{ro: acţiunea de a moşteni; moştenire} {fr: action d'hériter, de succéder} {en: action of inheriting}* § ***clirunom*** (cli-ru-nómŭ) adg clirunoamã (cli-ru-noá-mã), clirunomi (cli-ru-nómĭ), clirunoami/clirunoame (cli-ru-noá-mi) – atsel tsi clirunimseashti tsiva (hãri di la pãpãnj, aveari di la un tsi moari, etc.); clironom, mirashigi *{ro: moştenitor} {fr: héritier} {en: heir}* ex: eara patru clirunomi § ***clironomii/clironomie*** (cli-ro-no-míi) sf clironomii (cli-ro-no-míĭ) – (unã cu ***clirunumii***) § ***clironomilji/clironomilje*** (cli-ro-no-mí-lji) sf clironomilj (cli-ro-no-míljĭ) – (unã cu ***clirunumii***) § ***clironumsescu*** (cli-ro-num-sés-cu) vb IV clironumsii (cli-ro-num-síĭ), clironumseam (cli-ro-num-seámŭ), clironumsitã (cli-ro-num-sí-tã), clironumsiri/clironumsire (cli-ro-num-sí-ri) – (unã cu ***clirunumsescu***) ex: clironumsii unã casã § ***clironumsit*** (cli-ro-num-sítŭ) adg clironumsitã (cli-ro-num-sí-tã), clironumsits (cli-ro-num-sítsĭ), clironumsiti/clironumsite (cli-ro-num-sí-ti) – (unã cu ***clirunumsit***) § ***clironumsiri/clironumsire*** (cli-ro-num-sí-ri) sf clironumsiri (cli-ro-num-sírĭ) – (unã cu ***clirunumsiri***) § ***clironom*** (cli-ro-nómŭ) adg clironoamã (cli-ro-noá-mã), clironomi (cli-ro-nómĭ), clironoami/clironoame (cli-ro-noá-mi) – (unã cu ***clirunom***) § ***clirunomisescu*** (cli-ru-no-mi-sés-cu) vb IV clirunomisii (cli-ru-no-mi-síĭ), clirunomiseam (cli-ru-no-mi-seámŭ), clirunomisitã (cli-ru-no-mi-sí-tã), clirunomisiri/clirunomisire (cli-ru-no-mi-sí-ri) – (unã cu ***clirunumsescu***) ex: clirunomisi unã ayini di dzatsi sapi § ***clirunomisit*** (cli-ru-no-mi-sítŭ) adg clirunomisitã (cli-ru-no-mi-sí-tã), clirunomisits (cli-ru-no-mi-sítsĭ), clirunomisiti/clirunomisite (cli-ru-no-mi-sí-ti) – (unã cu ***clirunumsit***) § ***clirunomisiri/clirunomisire*** (cli-ru-no-mi-sí-ri) sf clirunomisiri (cli-ru-no-mi-sírĭ) – (unã cu ***clirunumsiri***) ex: cãndu avea ficiori, s-agiungã s-hibã clirunomisit di strinj!

clirã (clí-rã) sf cliri/clire (clí-ri) – soi di om arãu; clir *{ro: specimen de om rău} {fr: homme méchant, mauvais sujet} {en: wicked man, bad type of a man}* ex: lai clirã (soi di om arãu) di om hii § ***clir***[3] (clírŭ) sn cliri/clire (clí-ri) – (unã cu ***clirã***) ex: blãstimat clir (blãstimatã soi di om) ti-ari faptã Dumnidzã

clironom (cli-ro-nómŭ) adg – vedz tu ***clir***[4]

clironomii/clironomie (cli-ro-no-míi) sf – vedz tu ***clir***[4]

clironomilji/clironomilje (cli-ro-no-mí-lji) sf – vedz tu ***clir***[4]

clironumsescu (cli-ro-num-sés-cu) vb IV – vedz tu ***clir***[4]

clironumsiri/clironumsire (cli-ro-num-sí-ri) sf – vedz tu ***clir***[4]

clironumsit (cli-ro-num-sítŭ) adg – vedz tu ***clir***[4]

clirunom (cli-ru-nómŭ) adg – vedz tu ***clir***[4]

clirunomisescu (cli-ru-no-mi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***clir***[4]

clirunomisiri/clirunomisire (cli-ru-no-mi-sí-ri) sf – vedz tu ***clir***[4]

clirunomisit (cli-ru-no-mi-sítŭ) adg – vedz tu ***clir***[4]

clirunumii/clirunumie (cli-ru-nu-mí-i) sf – vedz tu ***clir***[4]

clirunumsescu (cli-ru-num-sés-cu) vb IV – vedz tu ***clir***[4]

clirunumsiri/clirunumsire (cli-ru-num-sí-ri) sf – vedz tu ***clir***[4]

clirunumsit (cli-ru-num-sítŭ) adg – vedz tu ***clir***[4]

clisar (cli-sárŭ) sm clisari (cli-sárĭ) – omlu tsi aveaglji sh-ari vrundida-a bisearicãljei; eclesiaris *{ro: paraclisier} {fr: sacristain} {en: sacristan}*

clisã (clí-sã) sf clisi/clise (clí-si) – unã soi di loc (tsarã), galbin, tsi alicheashti cãndu easti ud, shi easti bun la fãtsearea di oali, stamni, etc.; nigljanã *{ro: argilă} {fr: argile, glaise} {en: clay}*

clisi/clise (clí-si) sf clisi/clise (clí-si) – carti di la chivernisi tsi-lj caftã a unui om si s-ducã, si s-pãrãstiseascã iuva ca, bunãoarã, n fatsa catilui la huchiumati, biani, etc. *{ro: citaţie} {fr: citation} {en: citation}* ex: lã vinjirã clisili

clistir (clis-tírŭ) sn clistiri/clistire (clis-tí-ri) – hãlati ufilisitã di yeatsrã cu cari s-bagã apã tu matslu gros tra s-lu facã omlu s-easã nafoarã (sã-sh facã apa-atsea groasa) cãndu easti cu capsi, cãndu easti astupat; bãgarea di apã tu matslu gros; clizmã *{ro: clistir, irigator} {fr: clystère, irrigateur} {en: clyster, enema, irrigator}*

clitinari/clitinare (cli-ti-ná-ri) sf – vedz tu ***clãtin***

clitinat (cli-ti-nátŭ) adg – vedz tu ***clãtin***

clivãtãreauã (cli-vã-tã-reá-ŭã) sf – vedz tu ***climãtãryeauã***

clizmã (clíz-mã) sn clizmi/clizme (clíz-mi) – hãlati ufilisitã di yeatsrã cu cari s-bagã apã tu matslu gros tra s-lu facã omlu s-easã nafoarã (sã-sh facã apa-atsea groasa) cãndu easti cu capsi, cãndu easti astupat; bãgarea di apã tu matslu gros; clistir *{ro: clismă, clistir, irigator} {fr: clystère, irrigateur} {en: clyster, enema, irrigator}*

cljag (cljĭágŭ) sn cljaguri (cljĭá-gurĭ) – 1: luguria (tsi s-aflã tu stumahea-a prãvdzãlor tiniri tsi mãcã sh-aroamigã earba) cu cari sã ncljagã laptili tra si s-facã cash; piteauã, zaci, arãndzã, maeauã, mãeauã; 2: cumatã di sãndzi acãtsat (ncljigat, pihtusit, di-aradã tu vina-a omlui); (fig: 1: cljag = aveari; expr: 2: ari (bag) cljag = ari (bagã, acatsã) aveari, ari (bagã, acatsã) arãndzã, ari (bagã, acatsã) seu, maeauã) *{ro: ferment, cheag} {fr: présure; caillette; caillot} {en: rennet; clot (of blood)}* ex: cashlu nu s-adarã fãrã cljag; cumãts di cljag di sãndzi; cljaglu (arãndza) di njel i di ed va tsãneari § ***ncljeg*** (ncljĭégŭ) (mi) vb I ncljigai (nclji-gáĭ), ncljigam (nclji-gámŭ), ncljigatã (nclji-gá-tã), ncljigari/ncljigare (nclji-gá-ri) – fac (laptili, sãndzili, etc.) s-acatsã cljag; bag cljag (piteauã, zaci) tu lapti ta sã ngroashi shi s-lu fac cash; bag maeauã tu lapti sh-lu fac mãrcat; bag tsiva tu apã (dzamã, etc.) si sã ngroashi tra si s-facã muzgoasã (mixoasã, etc.); cljeg, ancljeg, ãncljeg, pihtusescu; (expr: 1: ncljeg (bag, ndoi paradz) = amintu, adun, tsãn, fac (bag, acats) cljag, fac aveari; 2: (mi) ncljeg = (mi) nvescu (stulsescu, mushutsãscu, etc.) cu stranji shi lucri mushati) *{ro: închega, coagula} {fr: (se) cailler, coaguler, rendre plus dense} {en: curdle, coagulate, clot; to make it denser}* ex: laptili ncljigã (s-acãtsã icã s-featsi mãrcat i cash); somnul ncljagã oslu (l-fatsi ma ndisat oslu); sã ncljigã (ngrushe) zaharea; mãrcaturli sã ncljigarã (s-acãtsarã); tutã eta nu va s-pot si ncljeg ndoi paradz (expr: s-fac aveari); featsi multã fumealji ma nu putu s-lji ncljagã (expr: s-lji tsãnã, s-lji facã s-bãneadzã); u ncljigarã (fig: stulsirã, umplurã) di mushutets § ***ncljigat*** (nclji-gátŭ) adg ncljigatã (nclji-gá-tã), ncljigats (nclji-gátsĭ), ncljigati/ncljigate (nclji-gá-ti) – tsi ari acãtsatã cljag; (fig: ncljigat = ghini nviscut (stulsit), cu lucri shi stranji mushati); cljigat, ancljigat, ãncljigat, pihtusit *{ro: închegat, coagulat} {fr: caillé, coagulé, rendu plus dense, consistent} {en: curdled, coagulated, clot;*

made denser} ex: mãrcatlu nu-i ghini ncljigat (acãtsat); palati mash tu marmurã ncljigati (fig: adrati, stulsiti); adutseam di la dzãni cãti nã pãreaclji di stranji ncljigati (fig: stulsiti, chindisiti) tu hrisafi; grãdinã ncljigatã (fig: stulsitã mushat, mplinã) di lilici; udadzlj-atselj cu ciorgi ncljigats (fig: stulsits) § ***ncljigari/ncljigare*** (nclji-gá-ri) sf ncljigãri (nclji-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã ncljagã tsiva; cljigari, ancljigari, ãncljigari, clihtusiri *{ro: acţiunea de a închega; închegare} {fr: action de se cailler, de se rendre plus dense; caillement, coagulation, concrétion} {en: action of curdling (milk), of coagulating, of clotting (blood); of making denser}* § ***ancljeg*** (an-cljégŭ) (mi) vb I ancljigai (an-clji-gáĭ), ancljigam (an-clji-gámŭ), ancljigatã (an-clji-gá-tã), ancljigari/ancljigare (an-clji-gá-ri) – (unã cu ***ncljeg***) § ***ancljigat*** (an-clji-gátŭ) adg ancljigatã (an-clji-gá-tã), ancljigats (an-clji-gátsĭ), ancljigati/ancljigate (an-clji-gá-ti) – (unã cu ***ncljigat***) ex: ancljigat (stulsit, lucrat) mash tu hrisãhi § ***ancljigari/ancljigare*** (an-clji-gá-ri) sf ancljigãri (an-clji-gắrĭ) – (unã cu ***ncljigari***) § ***ãncljeg*** (ãn-cljégŭ) (mi) vb I ãncljigai (ãn-clji-gáĭ), ãncljigam (ãn-clji-gámŭ), ãncljigatã (ãn-clji-gá-tã), ãncljigari/ãncljigare (ãn-clji-gá-ri) – (unã cu ***ncljeg***) ex: sãndzili s-ãncljiga (*tu scriarea-a noastrã: sã ncljiga*) pri cioariclu albu § ***ãncljigat*** (ãn-clji-gátŭ) adg ãncljigatã (ãn-clji-gá-tã), ãncljigats (ãn-clji-gátsĭ), ãncljigati/ãncljigate (ãn-clji-gá-ti) – (unã cu ***ncljigat***) § ***ãncljigari/ãncljigare*** (ãn-clji-gá-ri) sf ãncljigãri (ãn-clji-gắrĭ) – (unã cu ***ncljigari***) § ***ncljigãturã*** (nclji-gã-tú-rã) sf ncljigãturi (nclji-gã-túrĭ) – atsea tsi-aflãm dupã tsi sã cljagã tsiva (laptili, sãndzili, siropea, etc.); cljag *{ro: închegăturã, lichid închegat} {fr: liquide coagulé} {en: coagulated liquid, clot}* ex: s-videa nica ncljigãturli (cljagurli) di sãndzi § ***cljeg*** (cljĭégŭ) (mi) vb I cljigai (clji-gáĭ), cljigam (clji-gámŭ), cljigatã (clji-gá-tã), cljigari/cljigare (clji-gá-ri) – (unã cu ***ncljeg***) § ***cljigat*** (clji-gátŭ) adg cljigatã (clji-gá-tã), cljigats (clji-gátsĭ), cljigati/cljigate (clji-gá-ti) – (unã cu ***ncljigat***) § ***cljigari/cljigare*** (clji-gá-ri) sf cljigãri (clji-gắrĭ) – (unã cu ***ncljigari***) § ***cljigur*** (cljí-gurŭ) sn cljiguri (cljí-gurĭ) – ampatrulea udã dit stumahea-a prãvdzãlor tsi mãcã sh-aroamigã earbã (ca oaea, vaca, capra, etc.) tu cari s-aflã cljaglu *{ro: a patra cavitate din stomahul rumigătoarelor în care se găseşte cheagul} {fr: la quatrième cavité de l'estomac des ruminants dans laquelle se trouve le "coagullum"} {en: fourth stomach of ruminants (where we find the coagulum}*

cljag (cljĭágŭ) sn cljaguri (cljĭá-gurĭ) – 1: lugurii (tsi si scoati dit stumahea-a prãvdzãlor tsi aroamigã andaua oarã mãcarea) cari fatsi laptili si s-acatsã shi si s-facã cash; cumatã di sãndzi acãtsat shi faptu ma gros (cari poati s-astupã vinili-a omlui shi s-lj-aducã moartea); piteauã, zaci; (espr. id: acats cljag = fac aveari) *{ro: cheag} {fr: présure; caillot; caillette} {en: rennet; clot}* ex: cashlu nu s-adarã fãrã cljag; cumãts di cljag di sãndzi; cljaglu di njel i ed va tsãneari; ari cljag (fig: aveari)

cljai/cljae (cljĭá-i) sf cljei (cljĭéĭ) – hãlati njicã di mãnã (di-aradã di metal) cu cari sã ncljiadzã i s-dishcljiadzã un cãtinar i unã bravã (di la unã ushi, dulapi, etc.); cljiitoari, ncljiitoari, dishcljitoari, dishcljidzãtoari, cheai; (fig: 1: cljai = (i) bravã); (ii) cãtinar, catinã; expr: 2: bag tu cljai = ncljid cu claea; 3: hiu cljaea-a draclui, a chisãljei = hiu multu scljinciu; 4: li dau cljeili = mor, lji ncljid ocljilj trã totna; 5: fur cljeili di la bisearicã = (?) fac mash lãets) *{ro: cheie} {fr: clé} {en: key}* ex: adu cljaea (cljiitoarea) tra sã ncljiem usha; li bãgã tu cljai (li ncljisi cu cljaea); omlu-aestu easti cljaea-a chisãljei (expr: multu scljinciu); stres, stres, cljaea-a draclui (expr: multu di multu scljinciu); duri fu cljaea-a draclui (expr: scljinciul a scljincilor); dusi, li deadi cljeili (expr: muri); furash cljeili di la bisearicã (expr: eshti om arãu, tsi fats mash lãets) § ***cljiitsã*** (clji-í-tsã) sf cljiits (clji-ítsĭ) – clai njicã; cljitsã *{ro: cheiţã} {fr: petite clé} {en: small key}* § ***cljitsã*** (cljí-tsã) sf cljits (cljítsĭ) – (unã cu ***cljiitsã***) ex: bãgã cljitsa (cljaea-atsea njica) tu cljai (fig: bravã, cãtinar) § ***cljiitoari/cljiitoare*** (clji-i-toá-ri) sf cljiitori (clji-i-tórĭ) – (unã cu ***cljai***) ex: adu cljiitoarea tra s-dishcljidem usha § ***cheai/cheae*** (chĭá-i) sf chei (chĭéĭ) – (unã cu ***cljai***) § ***ncljiedz*** (nclji-ĭédzŭ) (mi) vb I ncljiai (nclji-ĭáĭ), ncljiam (nclji-ĭámŭ), ncljiatã (nclji-ĭá-tã), ncljiari/ncljiare (nclji-ĭá-ri) – ãncljid (usha, udãlu, dulapea, etc.) cu cljaea; lj-bag cljaea; ãncljiedz; (fig: ncljiedz = (i) stringu vãrtos, ca cu cleashtili, nclishtedz mãnjli, gura, etc.; (ii) l-duc un lucru pãnã tu bitisitã; bitisescu, burescu, mburescu, axescu, asescu) *{ro: încuia, încleşta (mâinile)} {fr: fermer à clef, enlacer} {en: lock, clench (hands)}* ex: ncljiadzã (ncljidi cu cljaea) udãlu; shi ncljie (fig: shi ncljishtã) mãnjli ca di oarã slabã § ***ncljei*** (ncljĭeĭŭ) (mi) vb I ncljiai (nclji-ĭáĭ), ncljiam (nclji-ĭámŭ), ncljiatã (nclji-ĭá-tã), ncljiari/ncljiare (nclji-ĭá-ri) – (unã cu ***ncljiedz***) ex: shtii dugramagilu s-li ncljai (fig: s-li bitiseascã lucrili); ncljiarã trei anj (fig: featsirã, ncljisirã trei anj) § ***ncljiat*** (nclji-ĭátŭ) adg ncljiatã (nclji-ĭá-tã), ncljiats (nclji-ĭátsĭ), ncljiati/ncljiate (nclji-ĭá-ti) – tsi easti ncljis cu cljaea; ãncljiat *{ro: încuiat cu cheia, încleştate (mâinile)} {fr: fermé à clef, enlacé} {en: locked, clenched (hands)}* § ***ncljiari/ncljiare*** (nclji-ĭá-ri) sf ncljieri (nclji-ĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã ncljidi tsiva cu cljaea; ãncljiari *{ro: încuia, încleşta (mâinile)} {fr: fermer à clef, enlacer} {en: lock, clench (hands)}* § ***ncljiitoari/ncljiitoare*** (nclji-i-toá-ri) sf ncljiitori (nclji-i-tórĭ) – (unã cu ***cljai***) § ***ãncljiedz*** (ãn-clji-ĭédzŭ) (mi) vb I ãncljiai (ãn-clji-ĭáĭ), ãncljiam (ãn-clji-ĭámŭ), ãncljiatã (ãn-clji-ĭá-tã), ãncljiari/ãncljiare (ãn-clji-ĭá-ri) – (unã cu ***ncljiedz***) § ***ãncljiat*** (ãn-clji-ĭátŭ) adg ãncljiatã (ãn-clji-ĭá-tã), ãncljiats (ãn-clji-ĭátsĭ), ãncljiati/ãncljiate (ãn-clji-ĭá-ti) – (unã cu ***ncljiat***) ex: durearea canda lj-avea ãncljiatã gura (lj-avea bãgatã cljai la gurã; *tu scriarea-a noastrã: lj-avea ncljiatã*) § ***ãncljiari/ãncljiare*** (ãn-clji-ĭá-ri) sf ãncljieri (ãn-clji-ĭérĭ) – (unã cu ***ncljiari***) § ***dishcljiedz*** (dish-clji-ĭédzŭ) (mi) vb I dishcljiai (dish-clji-ĭáĭ), dishcljiam (dish-clji-ĭámŭ), dishcljiatã (dish-clji-ĭá-tã), dishcljiari/dishcljiare (dish-clji-ĭá-ri) – dishcljid cu cljaea (unã ushi, casã, dulapi, un cãtãnar, etc.) *{ro: descuia} {fr: ouvrir avec une clef} {en: unlock}* ex: casa nj-u dishcljiash (n-j-u dishcljisish cu cljaea), gura nu pots s-nj-u dishcljiedz § ***dishcljiat*** (dish-clji-ĭátŭ) adg dishcljiatã (dish-clji-ĭá-tã), dishcljiats (dish-clji-ĭátsĭ), dishcljiati/dishcljiate (dish-clji-ĭá-ti) – tsi easti dishcljis cu cljaea *{ro: descuiat} {fr: ouvert avec une clef} {en: unlocked}* § ***dishcljiari/dishcljiare*** (dish-clji-ĭá-ri) sf dishcljieri (dish-clji-ĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dishcljidi tsiva cu cljaea *{ro: acţiunea de a descuia; descuiere} {fr: action d'ouvrir avec une clef} {en: action of unlocking}* § ***dishcljidzãtoari/dishcljidzãtoare*** (dish-clji-dzã-toá-ri) sf dishcljidzãtori (dish-clji-dzã-torĭ – (unã cu ***cljai***) ex: chirdui dishcljidzãtoarea (cljaea) § ***dishcljitoari/dishcljitoare*** (dish-clji-toá-ri) sf dishcljitori (dish-clji-tórĭ) – (unã cu ***cljai***)

cljapã (clĭá-pã) sf – vedz tu ***clapã[1]***

cljashti/cljashte (cljĭásh-ti) sf – vedz tu ***cleashti***

cljeci (cljĭécĭŭ) sn – vedz tu ***clembã***

cljeg (cljĭégŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cljag***

cljem (cljĭém) (mi) vb I – vedz tu ***acljem***

cljici (cljícĭŭ) adg (shi sm) – vedz tu ***gljici***

cljid (cljídŭ) (mi) vb III shi II – vedz tu ***ncljid***

cljideari/cljideare (clji-deá-ri) sf – vedz tu ***ncljid***

cljidiri/cljidire (cljí-di-ri) sf – vedz tu ***ncljid***

cljigari/cljigare (clji-gá-ri) sf – vedz tu ***cljag***

cljigat (clji-gátŭ) adg – vedz tu ***cljag***

cljigur (cljí-gurŭ) sn – vedz tu ***cljag***

cljiitoari/cljiitoare (clji-i-toá-ri) sf – vedz tu ***cljai***

cljiitsã (clji-í-tsã) sf – vedz tu ***cljai***

cljimari/cljimare (clji-má-ri) sf – vedz tu ***acljem***

cljimat (clji-mátŭ) adg – vedz tu ***acljem***

cljimbuci (cljim-búcĭŭ) – unã soi di frapsin (trapsu), arburi mari di pãduri, cu frãndzã-aroshi *{ro: specie de frasin} {fr: sorte de frêne à feuilles rouges} {en: type of ash tree}*

cljin[1] (cljínŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ncljin***

cljin[2] (cljínŭ) sn cljini/cljine (cljí-ni) – mardzinea ndiplusitã di la un stranj (fustani, poalã, vilendzã, etc.); diplã, furtã; (expr: 1: mi-acatsã cljinlu = mi-acatsã hulia, zalea, inatea, dzandza, turbarea; mi-ariciuescu, herbu di inati, mi-acatsã dratslji di urea-clji, mi ncalicã dratslji, etc.; 2: cljinlu (cljinurli) tu cari mi aflu = catastasea sufliteascã tu cari mi aflu, cã nj-escu cu bunili, cu orili, etc. cãndu am s-fac un lucru) *{ro: clin} {fr: pli, biais} {en: pleat, fold}* ex: cãmeasha, fustanea sh-tsipunea au cljini;

purta nã poalã cu cljini; aoa videam arupt un per, sh-aclo arupti cljini; nu-ts lipseashti cljin, ma ti hãrzãeashti mumã; u-acãtsã cljinlu (expr: s-ariciui, u-acãtsã hulia, inatea); nu shtiu tu tsi cljin, tu tsi ori s-aflã (expr: nu shtiu ma s-aflã, i nu va s-aflã cu bunili)

cljinari/cljinare (clji-ná-ri) sf – vedz tu ***ncljin***

cljinat (clji-nátŭ) adg – vedz tu ***ncljin***

cljinti/cljinte (cljín-ti) sm – vedz tu ***cãrinti***

cljis (cljísŭ) adg – vedz tu ***ncljid***

cljishutsã (clji-shú-tsã) sf cljishutsã (clji-shú-tsã) – ma multi turlii di hãlãts njits cu cari s-acatsã perlu di caplu-a muljerlor; cupceauã, cupitsã, ciuprachi, ciuprecã, ceaprachi, ciprachi, cãrfitsã, zavã *{ro: agrafã}* *{fr: agrafe}* *{en: clasp, hook}* ex: ncljidi-ti la cljishutsã (ciuprachi)

cljisurean (clji-su-reánŭ) sm sf cljisureanã (clji-su-reá-nã), cljisureanj (clji-su-reánjĭ), cljisureani/cljisureane (clji-su-reá-ni) – armãn tsi bãneadzã Cljisura; armãn a curi fumealji s-tradzi di Cljisura *{ro: locuitor din Cljisura}* *{fr: habitant de Cljisura}* *{en: inhabitant of Cljisura}* ex: cljisureanj, ascãpats di la cireapuri, si-alãncirã, un cãti un di la ushi

cljitor (clji-tórŭ) sn cljitoari/cljitoare (clji-toá-ri) – pheat di lemnu cu cãpachi (faptã di lemnu i di coaji di arburi) tsi sã ncljidi multu ghini (tra s-nu alasã si s-vearsã mãcarea tsi u poartã omlu tu pheat); cãrneciu, cãrnici, ncljitor, cupac, chipinac, pidupinac, racicã *{ro: covăţică cu capac}* *{fr: écuelle de bois ou d'écorce d'arbre à couvercle}* *{en: container with cover made of wood or tree bark}* ex: lo la-ayinji carni cu verdzu tu cljitor § ***ncljitor*** (nclji-tórŭ) sn ncljitoari/ncljitoare (nclji-toá-ri) – (unã cu ***cljitor***) ex: sh-lo niheamtã di fauã tu ncljitor shi s-dusi la-ayinji

cljitor[1] (clji-tórŭ) sn – vedz tu ***cãrniciu***[1]

cljitor[2] (clji-tórŭ) sn – vedz tu ***cãrniciu***[2]

cljitsã (cljí-tsã) sf – vedz tu ***cljai***

cljoagã (cljĭoá-gã) sf cljoadzi/cljoadze (cljĭoá-dzi) – lemnu lungu sh-suptsãri cu un cãrlig di her tu-un capit adrat maxus tra s-acats lucri (ca oi, bunãoarã di cicior) di diparti shi s-li tradz cãtrã tini; cãrlig, gljoagã, cangi *{ro: cârlig, caţă}* *{fr: houlette de pâtre}* *{en: shepherd's crook}* § ***gljoagã*** (gljĭoá-gã) sf gljoadzi/gljoadze (gljĭoá-dzi) – (unã cu ***cljoagã***)

clo (cló) adv – vedz tu ***aclo***

cloaci/cloace (cloá-ci) sf – vedz tu ***cloci***

cloatsã (cloá-tsã) sf – vedz tu ***clutsatã***

cloci/cloce (cló-ci) sf cloci (clócĭ) – gãljinã tsi shadi pi oauã tra sã scoatã pulj; gãljinã tsi ari scoasã pulj di putsãn chiro (pulj tsi-alagã dupã nãsã tut chirolu); cloaci, closhcã, clotsã; (expr: furã oauã di sum cloci = easti-ahãntu bun fur, cã nitsi clocea nu lu-aducheashti cãndu-lj furã oauãli di sum ea) *{ro: cloşcă}* *{fr: couveuse}* *{en: sitting hen, hatcher}* ex: bãgai cloci; vidzui nã cloci cu puljlji dupã nãsã; lj-adunã tuts, ca clocea puljlji § ***cloaci/cloace*** (cloá-ci) sf cloci (clócĭ) – (unã cu ***cloci***) ex: aflã-ts, cloace, puljlji § ***clotsã***[2] (cló-tsã) sf clotsã (cló-tsã) – (unã cu ***cloci***) § ***closhcã***[1] (clósh-cã) sf closhti (clósh-tĭ) – (unã cu ***cloci***) § ***Closhca***[2] ***cu Pulj*** (Clósh-ca cu Púljĭ) sf fãrã pl – unã parei (adunãturã) di steali di pri tser tsi sh-u-adutsi cu-unã gãlinushi cu pulj deavãrliga; Gãljinushi, Closhca cu Pulj *{ro: Cloşca cu Pui (stele)}* *{fr: Pléiade}* *{en: Pleiad}* § ***clucescu*** (clu-cĭés-cu) vb IV clucii (clu-cíĭ), cluceam (clu-cĭámŭ), clucitã (clu-cí-tã), cluciri/clucire (clu-cí-ri) – (trã gãljinj, pulj) stau pri oauã tra s-li fac si scoatã pulj; (soarili) lu-ardi un ou, lu ncãldzashti, lu-amputi, lu-aspardzi; culcescu, cucescu, cluvyisescu; (expr: 1: u clucescu = stau tu crivati sh-nu fac tsiva, ca unã cloci tsi cluceashti; stau, minduescu multu, nu dzãc tsiva, mi frimitu, di cum s-lu fac un lucru; 2: un lucru s-cluceashti = un lucru si ndreadzi, s-aprindi, s-acreadzã, s-aspardzi) *{ro: cloci}* *{fr: couver}* *{en: (of hen) sit on eggs}* ex: tu pãhnii cluceashti gãljina; tsi cluceshti tu ashtirnut (expr: tsi stai ca unã cloci sh-mindueshti ahãndos) pãnã ti prãndzu?; sã ncljisi n casã s-cluceascã plãngul (expr: si sta shi s-plãngã dipriunã) § ***clucit*** (clu-cítŭ) adg clucitã (clu-cí-tã), clucits (clu-cítsĭ), cluciti/clucite (clu-cí-ti) – (ou) pri cari ari shidzutã unã cloci, cari ari scoasã pulj; cari s-ari amputsãtã (di cãldurã, di soari); culcit, cucit, cluvyisit *{ro: clocit}* *{fr: qui est (devenu) couvé}* *{en: (egg) sat by a hen}* ex: acumprai oauã cluciti (oauã mputsãti, asparti); s-cluci moarea (expr: s-acri, s-featsi) § ***cluciri/clucire*** (clu-cí-ri) sf cluciri (clu-círĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu gãljina cluceashti; culciri, cuciri, cluvyisiri *ro: acţiunea de a cloci; clocire}* *{fr: action de couver}* *{en: (for hen) action of sitting on eggs}* § ***culcescu*** (cul-cĭés-cu) vb IV culcii (cul-cíĭ), culceam (cul-cĭámŭ), culcitã (cul-cí-tã), culciri/culcire (cul-cí-ri) – (unã cu ***clucescu***) ex: nu-nj para eara boilj-acasã shi tutã dzua culcii tu ashtirnut (expr: shidzui, dzãcui tu crivati) § ***culcit*** (cul-cítŭ) adg culcitã (cul-cí-tã), culcits (cul-cítsĭ), culciti/culcite (cul-cí-ti) – (unã cu ***clucit***) ex: ou culcit (aspartu, mputsãt) § ***culciri/culcire*** (cul-cí-ri) sf culciri (cul-círĭ) – (unã cu ***cluciri***) § ***cucescu***[2] (cu-cĭés-cu) vb IV cucii (cu-cíĭ), cuceam (cu-cĭámŭ), cucitã (cu-cí-tã), cuciri/cucire (cu-cí-ri) – (unã cu ***clucescu***) § ***cucit***[2] (cu-cítŭ) adg cucitã (cu-cí-tã), cucits (cu-cítsĭ), cuciti/cucite (cu-cí-ti) – (unã cu ***clucit***) § ***cuciri***[2]***/cucire*** (cu-cí-ri) sf cuciri (cu-círĭ) – (unã cu ***cluciri***) § ***cluvyiu*** (clúv-yĭu) adg cluvyi/cluvye (clúv-yi), cluvyi (clúv-yi), cluvyi/cluvye (clúv-yi) – (ou) tsi easti clucit; tsi easti aspartu sh-amputãt; tsi nu-ari tsiva nuntru, tsi easti gol; clucit, aspartu, cufchiu; (expr: cap cluvyiu = cap fãrã minti, gol, sec, cufchiu, etc.) *{ro: clocit, stricat}* *{fr: couvé, gâté, vide}* *{en: sat by a hen, spoiled, empty}* § ***cluvyisescu*** (cluv-yi-sés-cu) vb IV cluvyisii (cluv-yi-síĭ), cluvyiseam (cluv-yi-seámŭ), cluvyisitã (cluv-yi-sí-tã), cluvyisiri/cluvyisire (cluv-yi-sí-ri) – (gãljina) shadi pi oauã sh-li cluceashti; (soarili) li ncãldzashti multu oauãli shi li-aspardzi, li-amputi; clucescu, culcescu, cucescu; (expr: arana cluvyiseashti = arana adunã, fatsi pronj, coatsi) *{ro: cloci}* *{fr: couver}* *{en: (of hen) sit on eggs}* § ***cluvyisit*** (cluv-yi-sítŭ) adg cluvyisitã (cluv-yi-sí-tã), cluvyisits (cluv-yi-sítsĭ), cluvyisiti/cluvyisite (cluv-yi-sí-ti) – (ou) pri cari ari shidzutã unã cloci, cari ari scoasã pulj; cari s-ari amputsãtã (di cãldurã, di soari); clucit, culcit, cucit *{ro: clocit}* *{fr: (oeuf) qui a été couvé}* *{en: (egg) sat by a hen}* § ***cluvyisiri/cluvyisire*** (cluv-yi-sí-ri) sf cluvyisiri (cluv-yi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu gãljina cluceashti; cluciri, culciri, cuciri *ro: acţiunea de a cloci; clocire}* *{fr: action de couver}* *{en: (for hen) action of sitting on eggs}* § ***disclots*** (dis-clótsŭ) vb I disclutsai (dis-clu-tsáĭ), disclutsam (dis-clu-tsámŭ), disclutsatã (dis-clu-tsá-tã), disclutsari/disclutsare (dis-clu-tsá-ri) – (trã gãlinj, pulj) astãmãtseashti cu starea pri oauã tra s-li facã si scoatã pulj; (soarili) astãmãtseashti cu ncãldzãrea-a unui ou, cu amputsãrea-a lui *{ro: înceta de a cloci}* *{fr: cesser de couver}* *{en: stop sitting on eggs}* § ***disclutsat*** (dis-clu-tsátŭ) adg disclutsatã (dis-clu-tsá-tã), disclutsats (dis-clu-tsátsĭ), disclutsati/disclutsate (dis-clu-tsá-ti) – (ou) tsi easti scos di sum cloci *{ro: ou care nu mai este clocit}* *{fr: (oeuf) qui n'est plus couvé}* *{en: (egg) that is no longer sat by a hen}* § ***disclutsari/disclutsare*** (dis-clu-tsá-ri) sf disclutsãri (dis-clu-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu gãljina si scoalã di pi oauã ninti ca s-easã puljlji *{ro: acţiunea de a înceta cu clocitul}* *{fr: action de cesser à couver}* *{en: action of stopping to sit on eggs}*

clocut (cló-cutŭ) sn clocuti/clocute (cló-cu-ti) – bishicã cu vimtu nãuntru, tsi s-fatsi cãndu hearbi apa; minarea cu lavã tsi u fatsi apa cãndu hearbi; minarea cu lavã shi bishits tsi u fatsi apa di la un arãu tsi curã agonja; colcut, grohtu *{ro: clocot, fierbere în clocote}* *{fr: bouillon}* *{en: bubble (from boiling water)}* ex: clocuti di apã § ***colcut*** (cól-cutŭ) sn colcuti/colcute (cól-cu-ti) – (unã cu ***clocut***) ex: hearbi n colcut apa § ***clucutescu***[1] (clu-cu-tés-cu) vb IV clucutii (clu-cu-tíĭ), clucuteam (clu-cu-teámŭ), clucutitã (clu-cu-tí-tã), clucutiri/clucutire (clu-cu-tí-ri) – herbu apa cu clocuti; (apa di la-arãu) s-minã sh-fatsi bishits, cãndu curã agonja; clucutedz, culcutescu, hurhurescu, gruhtescu, gruhutescu *{ro: clocoti (apa)}* *{fr: bouillir}* *{en: bubble (boiling water)}* ex: apa clucuteashti; sãndzili lj-alãga shi-lj clucutea tru vini; clucutea (hearbi cu clocuti) voza ca si s-la ma ghini § ***clucutit***[1] (clu-cu-títŭ) adg clucutitã (clu-cu-tí-tã), clucutits (clu-cu-títsĭ), clucutiti/clucutite (clu-cu-tí-ti) – (apa) tsi ari faptã clocuti cãndu hearsi; (apa di la-arãu) tsi s-ari minatã sh-ari faptã bishits;

clucutat, culcutit, hurhurit, gruhtit, gruhutit *{ro: clocotit (apa)} {fr: bouilli} {en: bubbled (boiling water)}* § ***clucutiri¹/clucutire*** (clu-cu-tí-ri) sf clucutiri (clu-cu-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu apa tsi hearbi clucuteashti; clucutari, culcutiri, hurhuriri, gruhtiri, gruhutiri *{ro: acţiunea de a clocoti; clocotire} {fr: action de bouillir; bouillonement} {en: action of bubbling (boiling water); bubbling}* § ***clucuturã*** (clu-cu-tú-rã) sf clucuturi (clu-cu-túrĭ) – clucutiri, shuneari *{ro: clocotire} {fr: bouillonement} {en: bubbling}* § ***culcutescu¹*** (cul-cu-tés-cu) vb IV culcutii (cul-cu-tíĭ), culcuteam (cul-cu-teámŭ), culcutitã (cul-cu-tí-tã), culcutiri/culcutire (cul-cu-tí-ri) – (unã cu ***clucutescu¹***) ex: s-culcuteshti cãzanea § ***culcutit¹*** (cul-cu-títŭ) adg culcutitã (cul-cu-tí-tã), culcutits (cul-cu-títsĭ), culcutiti/culcutite (cul-cu-tí-ti) – (unã cu ***clucutit¹***) § ***culcutiri¹/culcutire*** (cul-cu-tí-ri) sf culcutiri (cul-cu-tírĭ) – (unã cu ***clucutiri¹***) § ***clucutedz*** (clu-cu-tédzŭ) vb I clucutai (clu-cu-táĭ), clucutam (clu-cu-támŭ), clucutatã (clu-cu-tá-tã), clucutari/clucutare (clu-cu-tá-ri) – (unã cu ***clucutescu¹***) § ***clucutat*** (clu-cu-tátŭ) adg clucutatã (clu-cu-tá-tã), clucutats (clu-cu-tátsĭ), clucutati/clucutate (clu-cu-tá-ti) – (unã cu ***clucutit¹***) § ***clucutari/clucutare*** (clu-cu-tá-ri) sf clucutãri (clu-cu-tắrĭ) – (unã cu ***clucutiri¹***) § ***clucutescu²*** (clu-cu-tés-cu) (mi) vb IV clucutii (clu-cu-tíĭ), clucuteam (clu-cu-teámŭ), clucutitã (clu-cu-tí-tã), clucutiri/clucutire (clu-cu-tí-ri) – trec prit apã curatã (limpidi), stranji (vasi), di-aradã, dupã tsi furã ninti lati cu sãpuni; aspel lishor cu apã stranji i vasi; ascutur (clãtin, min) unã muljiturã, un lucru; culcutescu, clãtescu *{ro: clăti (vase, haine, gura, etc.} {fr: rincer (linge, bouche, etc.)} {en: rinse (clothes), gargle (mouth)}* ex: clucutits-lu (clãtits-lu) tu apã; clucutea-l (ascuturã-l) ca si si scoalã; clucutea (bati, scuturã) yitria § ***clucutit²*** (clu-cu-títŭ) adg clucutitã (clu-cu-tí-tã), clucutits (clu-cu-títsĭ), clucutiti/clucutite (clu-cu-tí-ti) – tsi easti tricut prit apã curatã (stranji i vasi cari, di-aradã, furã ninti lati cu sãpuni); asculturat (clãtinat, minat); culcutit, clãtit *{ro: clătit (vase, haine, gura, etc.} {fr: rincé (linge, bouche, etc.)} {en: rinsed (clothes), gargled (mouth)}* § ***clucutiri²/clucutire*** (clu-cu-tí-ri) sf clucutiri (clu-cu-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-clãtescu vasi i stranji; asculturari (clãtinari, minari); culcutiri, clãtiri *{ro: acţiunea de a clăti (vase, haine, gura, etc.; clătire} {fr: action de rincer (linge, bouche, etc.)} {en: action of rinsing (clothes), of gargling (mouth)}* § ***culcutescu²*** (cul-cu-tés-cu) (mi) vb IV culcutii (cul-cu-tíĭ), culcuteam (cul-cu-teámŭ), culcutitã (cul-cu-tí-tã), culcutiri/culcutire (cul-cu-tí-ri) – (unã cu ***clucutescu²***) ex: s-culcuteshti (s-clãteshti) cãzanea; culcutea-u (clãtea-u) scafa di lapti; culcutea-ts gura cu niheamã apã; nu-l culcutea (clãtina) putirlu cã va si s-vearsã § ***culcutit²*** (cul-cu-títŭ) adg culcutitã (cul-cu-tí-tã), culcutits (cul-cu-títsĭ), culcutiti/culcutite (cul-cu-tí-ti) – (unã cu ***clucutit²***) § ***culcutiri²/culcutire*** (cul-cu-tí-ri) sf culcutiri (cul-cu-tírĭ) – (unã cu ***clucutiri²***)

clondir (clon-dírŭ) sn clondiri/clondire (clon-dí-ri) – vas (di-aradã di yilii) lungu shi strimtu cu gushi shi gurã, tu cari s-tsãni (shi s-poartã) yinlu (untulemnul, apa, etc.); botsã, shishi, shish, butilji, dulii, fialã, vozã *{ro: butelie, sticlă} {fr: bouteille} {en: bottle}*

cloput (cló-putŭ) sn cloputi/clopute (cló-pu-ti) – unã soi di chipru (di tuci) tsi sh-u-adutsi cu-unã cupã turnatã cãtrã nghios, cu-unã limbã spindzuratã nãuntru, cari s-acatsã ma multu di gusha-a birbetslor (vãtslor, caljlor) tra s-asunã cãndu s-minã; chipru, chipur, ciocan, tracã *{ro: talangă} {fr: sonnaille, grelot} {en: bell}* ex: va mi-adar bubair cu tuti cloputli di oi § ***cluputic*** (clu-pu-tícŭ) sn cluputitsi/cluputitse (clu-pu-tí-tsi) – cloput ma njic, ciucãnic, ciucãnici, cluputici *{ro: clopoţel, talancă mică} {fr: petite sonnaille, petit grelot} {en: small bell}* § ***cluputici*** (clu-pu-tícĭŭ) sn cluputici/cluputice (clu-pu-tí-ci) – (unã cu ***cluputic***) § ***ciocan*** (cĭó-canŭ) sn ciocani/ciocane (cĭó-ca-ni) – un cloput niheamã ma njic *{ro: clopot (de ovine), talangă} {fr: sonnaille en fonte plus petite que le "cloput"), grelot de fonte} {en: bell (smaller than the "cloput"}* ex: s-avdu ciocani (cloputi) di oi § ***ciucãnic*** (cĭu-cã-nícŭ) sn ciucãnitsi/ciucãnitse (cĭu-cã-ní-tsi) – ciocan ma njic, ciucãnici, cluputic, cluputici § ***ciucãnici*** (cĭu-cã-nícĭŭ) sn ciucãnici/ciucãnice (cĭu-cã-ní-ci) – (unã cu ***ciucãnic***) § ***ciucanã*** (cĭu-cá-nã) sf ciucani/ciucane (cĭu-cá-ni) – oai i caprã cu ciocan di gushi

Closhca² cu Pulj (Clósh-ca cu Púljĭ) sf – vedz tu ***cloci***

closhcã¹ (clósh-cã) sf – vedz tu ***cloci***

clotsã¹ (cló-tsã) sf – vedz tu ***clutsatã***

clotsã² (cló-tsã) sf – vedz tu ***cloci***

clucescu (clu-cĭés-cu) vb IV – vedz tu ***cloci***

cluciri/clucire (clu-cí-ri) sf – vedz tu ***cloci***

clucit (clu-cítŭ) adg – vedz tu ***cloci***

clucutari/clucutare (clu-cu-tá-ri) sf – vedz tu ***clocut***

clucutat (clu-cu-tátŭ) adg – vedz tu ***clocut***

clucutedz (clu-cu-tédzŭ) vb I – vedz tu ***clocut***

clucutescu¹ (clu-cu-tés-cu) vb IV – vedz tu ***clocut***

clucutescu² (clu-cu-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***clocut***

clucutiri¹/clucutire (clu-cu-tí-ri) sf – vedz tu ***clocut***

clucutiri²/clucutire (clu-cu-tí-ri) sf – vedz tu ***clocut***

clucutit¹ (clu-cu-títŭ) adg – vedz tu ***clocut***

clucutit² (clu-cu-títŭ) adg – vedz tu ***clocut***

clucuturã (clu-cu-tú-rã) sf – vedz tu ***clocut***

cluj (clújĭŭ) sm pl(?) – nod njic sh-arucutos dit un lemnu (scãndurã, grendã, etc.) tsi-aspuni loclu di-iu avea nchisitã s-creascã unã-alumachi dit truplu-a arburilui; nod di arburi, aroz, ciupor, jongu *{ro: nod de arbore} {fr: noeud d'arbre} {en: tree knot}*

cluputic (clu-pu-tícŭ) sn – vedz tu ***cloput***

cluputici (clu-pu-tícĭŭ) sn – vedz tu ***cloput***

clurã (clú-rã) sf cluri/clure (clú-ri) – unã soi di culac tsi undzeashti cu-un nel, faptu ashi ca s-hibã moali sh-dultsi tra si s-mãcã singur, fãrã tsiva altu; ghiuvrec, ghivrec, colindu *{ro: covrig} {fr: craquelin rond, gimblette} {en: cracknel, bagel, pretsel, ring shaped biscuit}*

clusãri/clusãre (clu-sắ-ri) sf – vedz tu ***clutsatã***

clusãscu (clu-sắs-cu) vb IV – vedz tu ***clutsatã***

clusãt (clu-sắtŭ) adg – vedz tu ***clutsatã***

clutsatã (clu-tsá-tã) sf clutsãts (clu-tsắtsĭ) – aguditurã cu ciciorlu (ma multu datã di cal sh-di mulã, ma cãtivãrãoarã sh-atumtsea cãndu easti datã di om); cultsatã, cloatsã, clotsã, sclotsã, asclotsã, sclutsatã *{ro: zvârlitură de copită, de picior} {fr: coup de pied, ruade} {en: kick, blow with the foot}* ex: cari s-ameasticã prit gumari, clutsãts va mãcã; nãsã lj-ari nã clutsatã; ãlj trãdzea clutsãts shi bãlidz § ***cultsatã*** (cul-tsá-tã) sf cultsati/cultsate (cul-tsá-ti) – (unã cu ***clutsatã***) § ***sclutsatã*** (sclu-tsá-tã) sf sclutsãts (sclu-tsắtsĭ) – (unã cu ***clutsatã***) § § ***clotsã¹*** (cló-tsã) sf clotsã (cló-tsã) – (unã cu ***clutsatã***) § ***cloatsã*** (cloá-tsã) sf cloatsã (cloá-tsã) – (unã cu ***clutsatã***) ex: s-lu vatãmã cu cloatsãli § ***sclotsã*** (scló-tsã) sf sclotsã (scló-tsã) – (unã cu ***clutsatã***) § ***asclotsã*** (as-cló-tsã) sf asclotsã (as-cló-tsã) – (unã cu ***clutsatã***) ex: cu asclotsa (clutsata) mi-agudeashti § ***clutsuescu*** (clu-tsu-ĭés-cu) vb IV clutsuii (clu-tsu-íĭ), clutsueam (clu-tsu-ĭámŭ), clutsuitã (clu-tsu-í-tã), clutsuiri/clutsuire (clu-tsu-í-ri) – lj-dau unã clutsatã dinãpoi; l-calcu cu cicioarili; clutsescu, sclutsuescu *{ro: da lovituri cu piciorul or cu copita} {fr: donner des coups de pieds; lancer une ruade, ruer; reculer} {en: kick, strike with the foot}* § ***clutsuit*** (clu-tsu-ítŭ) adg clutsuitã (clu-tsu-í-tã), clutsuits (clu-tsu-ítsĭ), clutsuiti/clutsuite (clu-tsu-í-ti) – tsi easti agudit cu ciciorlu dinãpoi; tsi easti cãlcat cu ciciorlu; clutsit, sclutsuit *{ro: lovit cu piciorul, cu copita} {fr: qui a reçu des coups de pieds; rué} {en: kicked, struck with the foot}* § ***clutsuiri/clutsuire*** (clu-tsu-í-ri) sf clutsuiri (clu-tsu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãbdu cariva easti clutsuit, clutsiri, sclutsuiri *{ro: acţiunea de a da lovituri cu piciorul; zvârlitură de copită} {fr: action de donner des coups de pieds, de ruer} {en: action of kicking, of striking with the foot}* § ***clutsescu*** (clu-tsés-cu) vb IV clutsii (clu-tsíĭ), clutseam (clu-tsĭámŭ), clutsitã (clu-tsí-tã), clutsiri/clutsire (clu-tsí-ri) – (unã cu ***clutsuescu***) ex: cari s-ameasticã cu cupriili, l-clutsescu (l-calcã cu ciciorlu) gãljinjli § ***clutsit*** (clu-tsítŭ) adg clutsitã (clu-tsí-tã), clutsits (clu-tsítsĭ), clutsiti/clutsite (clu-tsí-ti) – (unã cu ***clutsuit***) § ***clutsiri/clutsire*** (clu-tsí-ri) sf clutsiri (clu-tsírĭ) –

(unã cu ***clutsuiri***) § ***clusãscu*** (clu-sắs-cu) vb IV clusãi (clu-sắĭ), clusam (clu-sámŭ), clusãtã (clu-sắ-tã), clusãri/clusãre (clu-sắ-ri) – (unã cu ***clutsuescu***) § ***clusãt*** (clu-sắtŭ) adg clusãtã (clu-sắ-tã), clusãts (clu-sắtsĭ), clusãti/clusãte (clu-sắ-ti) – (unã cu ***clutsuit***) § ***clusãri/clusãre*** (clu-sắ-ri) sf clusãri (clu-sắrĭ) – (unã cu ***clutsuiri***) § ***sclutsuescu*** (sclu-tsu-ĭés-cu) vb IV sclutsuii (sclu-tsu-íĭ), sclutsueam (sclu-tsu-ĭámŭ), sclutsuitã (sclu-tsu-í-tã), sclutsuiri/sclutsuire (sclu-tsu-í-ri) – (unã cu ***clutsuescu***) § ***sclutsuit*** (sclu-tsu-ítŭ) adg sclutsuitã (sclu-tsu-í-tã), sclutsuits (sclu-tsu-ítsĭ), sclutsuiti/sclutsuite (sclu-tsu-í-ti) – (unã cu ***clutsuit***) § ***sclutsuiri/sclutsuire*** (sclu-tsu-í-ri) sf sclutsuiri (sclu-tsu-írĭ) – (unã cu ***clutsuiri***)

clutsescu (clu-tsés-cu) vb IV – vedz tu ***clutsatã***

clutsiri/clutsire (clu-tsí-ri) sf – vedz tu ***clutsatã***

clutsit (clu-tsítŭ) adg – vedz tu ***clutsatã***

clutsuescu (clu-tsu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***clutsatã***

clutsuiri/clutsuire (clu-tsu-í-ri) sf – vedz tu ***clutsatã***

clutsuit (clu-tsu-ítŭ) adg – vedz tu ***clutsatã***

cluvii/cluvie (clu-ví-i) sf cluvii (clu-víĭ) – unã soi di cutii (cãsicã di lemnu, her i plasticã) adratã maxus trã tsãnearea-a puljlor (cãntãtori) ãn casã; culuvii, cãfasi, cãfashi *{ro: colivie} {fr: cage} {en: bird-cage}* § ***culuvii/culuvie*** (cu-lu-ví-i) sf culuvii (cu-lu-víĭ) – (unã cu ***cluvii***)

cluvyisescu (cluv-yi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cloci***

cluvyisiri/cluvyisire (cluv-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***cloci***

cluvyisit (cluv-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***cloci***

cluvyiu (clúv-yĭu) adg – vedz tu ***cloci***

cluz (clúzŭ) sm, sf – vedz tu ***cãlãuz***

cluzunescu (clu-zu-nés-cu) (mi) vb IV cluzunii (clu-zu-níĭ), cluzuneam (clu-zu-neámŭ), cluzunitã (clu-zu-ní-tã), cluzuniri/cluzunire (clu-zu-ní-ri) – nji sã shutsã ncljiitura (prinodlu, clidusea) di la cicior (dzinuclju, cot, brats, mãnã, etc.) lucru tsi doari multu; nj-u scosh mãna (ciciorlu, anumirlu, etc.); nj-easi un os dit loclu iu s-aflã tu ncljiiturã; strãngulsescu *{ro: scrânti} {fr: (se) donner une entorse, luxer, fouler} {en: sprain, strain, wrench}* ex: sh-cluzuni (scoasi, strãngulsi) mãna § ***cluzunit*** (clu-zu-nítŭ) adg cluzunitã (clu-zu-ní-tã), cluzunits (clu-zu-nítsĭ), cluzuniti/cluzunite (clu-zu-ní-ti) – (mãna ciciorlu, umirlu, cotlu, etc.) tsi s-ari shutsãtã la unã clidurã, icã-ari ishitã dit loc; strãngulsit *{ro: scrântit} {fr: qui s-est donné une entorse, luxé, foulé} {en: sprained, strained, wrenched}* § ***cluzuniri/cluzunire*** (clu-zu-ní-ri) sf cluzuniri (clu-zu-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu sh-cluzuneashti ciciorlu (mãna, bratslu, etc.); strãngulsiri *{ro: acţiunea de a-şi scrânti ceva; scrântire} {fr: action de (se) donner une entorse, de luxer, de fouler; foulure, entorse} {en: action of spraining, of straining, of wrenching; sprain, wrench}*

cluzuniri/cluzunire (clu-zu-ní-ri) sf – vedz tu ***cluzunescu***

cluzunit (clu-zu-nítŭ) adg – vedz tu ***cluzunescu***

cneaz (cneázŭ) sm cneji (cnéjĭ) – vãsilje dit unã crat ma njicã; ficior di amirã (vãsilje); bãrbat dit fumealji di amiradz shi vãsiljadz; cnjaz, vasiloplu, diadoh, printsu *{ro: cneaz, prinţ} {fr: prince} {en: prince}* § ***cnjaz*** (cnjĭázŭ) sm cnjeji (cnjĭéjĭ) – (unã cu ***cneaz***)

cnjaz (cnjĭázŭ) sm – vedz tu ***cneaz***

coa (coá) adv – vedz tu ***ncoa***

coacã[1] (coá-cã) sf cots (cótsĭ) shi coatsi/coatse (coá-tsi) – 1: tãljiturã (tsi sh-u-dutsi cu-unã cupã) faptã la ureaclja di prãvdzã (ca oaea, capra, bunãoarã); 2: tãljiturã faptã pri-un arãboj (limnic); pilj, semnu, cuceafcã, cuceaftã, furcã, tsingãli, tãljiturã *{ro: crestătură la urechea de animale; crestătură făcută pe un răboj} {fr: entaille, encoche aux oreilles des animaux; encoche faite sur un petit bâton ("arãboj")} {en: notch made to the ear of animals; notch to keep count, made on a stick}* ex: semnul a nostru di la oi easti unã coacã (tsingãli, cuceafcã) dupã ureaclja astãngã; fã ninga unã coacã (tãljiturã) pi arãbush; nu shtea dicãt coatsili di pri arãbush

coacã[2] (coá-cã) sf cots (cótsĭ) shi coatsi/coatse (coá-tsi) – loclu iu coasta-a unui munti s-curmã (s-alasã) cãtã nghios; curmãturã (shilãturã) tsi talji schinãratlu-a unui munti; curmãturã, shilãturã, shulãtureauã, strimturã, strãmturã, arãstoacã, angusteatsã, bugazi, dirveni *{ro: curmătură care taie creasta unui munte} {fr: gorge qui coupe l'échine ou la crête d'une montagne} {en: narrow pass between mountains}* ex: nã trapsim n dzeanã, tu coacã (curmãturã); stearpili ishirã tu coacã

coacã[3] (coá-cã) sf cots (cótsĭ) shi coatsi/coatse (coá-tsi) – guva (ureaclja) di ac *{ro: gaura acului} {fr: ouverture, trou d'une aiguille} {en: opening, eye of a needle}* ex: bãgai hirlu tu coaca (guva, ureaclja) a aclui

coacãz (coá-cãzŭ) sm coacãji (coá-cãjĭ) – unã soi di pãljur cu yimishili tsi crescu pri arapuni ca gãrnutsi njits, aroshi, lãi i verdzã, niheamã ca acri ma buni tu mãcari; braganjeu *{ro: coacăz} {fr: groseillier} {en: currant}* § ***coacãzã*** (coá-cã-zã) sf coacãzã (coá-cã-zã) – yimishili fapti di coacãz; braganã, auã frãntseascã *{ro: coacăză} {fr: groseille} {en: currant}*

coacãzã (coá-cã-zã) sf – vedz tu ***coacãz***

coaci/coace (coá-ci) sf coci (cócĭ) – stranj mplitit tsi s-poartã pisti cãmeashi, tu partea di nsus a truplui, cu mãnits i fãrã mãnits, tra s-tsãnã cãldurã; cãmãgeanã, cãmãgelã, fanelã, flanelã, sãlnicã, selnicã, silinicã, catasarcu, catasarcã, gãdzoafã *{ro: flanelă, bluză} {fr: flanelle, sorte de boléro} {en: sweater, blouse}*

coada-a calui sf – vedz tu ***coadã***

coada-a foarticãljei – vedz tu ***foarticã***

coada-a njelui sf – vedz tu ***coadã***

coada-a puljlui sf – vedz tu ***coadã***

coadã (coá-dã) sf codz (códzĭ) shi coadi/coade (coá-di) – 1: mãdularlu di dinãpoi a prãvdzãlor tsi-ansari dit truplu-a lor ma nsus di cur, di-aradã, ca unã lugurii lungã shi suptsãri; partea cu peani tsi s-aflã tu dinãpoea-a truplui di pulj; partea di dinãpoi, di-aradã ma suptsãri, a truplui di ndauã prici ca, bunãoarã, pescul, nipãrtica, etc.; 2: perlu dit caplu-a muljerlor (sh-a bãrbatslor, cãtivãrãoarã) tsi creashti lungu shi easti mpiltit; cusitsã, pãltãnitsã, pultãnitsã, plitencã, cuseauã, chicã; 3: partea cu cari frãndzãli (lilicili, frutili, etc.) suntu ligati di truplu (alumãchili) a pomlui (a earbãljei, etc.); 4: partea suptsãri shi lungã di la unã pitachi (litacicã) tsi s-pindzurã cãtã nghios; 5: partea dit-unã hãlati (lupatã, meturã, tigani, tengiri, etc.) di cari s-acatsã cu mãna; 6: aradã lungã di oaminj tsi-ashteaptã tsiva; (fig: 1: coadã (sf) = (i) omlu (pravda, lucrul) cari, tu-unã aradã di oaminj (prãvdzã, lucri), s-aflã tu soni, easti coduslu, easti-atsel dit soni; (ii) omlu tsi easti nai ma putsãn bunlu, nai ma slablu, nai ma glarlu, etc., dit unã parei di oaminj; (iii) lãna di la coada-a oailjei; (iv) oai, pravdã; (v) un tsi s-dutsi tut chirolu dupã (cu) un altu, sh-nu lu-alasã s-hibã dip singur (cã-l va multu, cã va s-veadã iu s-dutsi sh-tsi fatsi, etc.); (vi) cusuri, mãhãnã, catmeri, smãrdã; (vii) mãdularlu tsi s-aflã tu partea di nafoarã, di nghios sh-di nãinti a truplui di bãrbat, mãdularlu tsi lu-aleadzi di muljari; putsã, pulã, mandal, nanciu, hãlati, noaci, noadã, ciulicã, sochi; 2: coadã (adv) = dit (tu) soni, dit (tu) bitisitã, tu mardzini, etc.; acabeti, angeac, artãc, neisi, etc.; expr: 3: ***coadã-baturã*** (coá-dã-bá-turã) sf (plural: coadã-baturi/coadã-bature) – pulj njic, sumolcu (siv, bagav), tsi bãneadzã di-aradã piningã api, cu coada lungã tsi sh-u minã tut chirolu, sh-cari s-dutsi sã-sh treacã earna tu locuri ma caldi; bajancã, cutrubatã; 4: ***coadã-albushi/coadã-albushe*** sf (pluralu: coadã-albushi/coadã-albushe) = pulj cu coada tsi da ca pri albu; cudalbã 5: ***coadã-aroshi/coadã-aroshe*** sf (pluralu: codz-aroshi shi coadi-aroshi/coadi-aroshe) = pulj tsi ari coada-aroshi; 6: ***coada-a calui*** sf (pluralu ?) = soi di earbã tsi creashti tu locurli vãltoasi, di mlashtinã; 7: ***coadã-shurichinã*** sf (pluralu: codz-shurichinj) = earbã tsi creashti prit tuti locurli, pi cãmpu i pit uboarili-a oaminjlor, cu frãndzã ca peani sh-lilicili di-aradã albi adunati stog ca tu-unã soi di arapun i umbrelã; shuricinã, shurichinã 8: ***coada-a puljlui*** sf (pluralu ?) = unã soi di lilici; 9: ***coada-a njelui*** sf (pluralu: codzli-a njelui) = unã soi di lilici tsi creashti pri cãmpu; bãrdenji, burdenji; 10: ***coadã di tãpoarã*** = un dit mesea-a noastrã tsi easti shpiun i fatsi gioclu-a dushmanlui fãrã shtirea-a noastrã; 11: ***coadã di oclju*** (a ocljului) = mardzinea di nastãnga i di nandreapta a ocljului; 12: ari coada groasã = easti avut, ari cljag; 13: am coadi pri dinãpoi = am oaminj (nicuchirã, ficiori, etc.) tsi-lj hrãnescu,

tsi-lj mutrescu, di cari lipseashti s-am angãtan, etc.; 14: nj-da coada; minã coada; da (di) coadã = semnu cã va tsiva, cã ashteaptã sã-lj si da tsiva, cã easti etim s-facã tsiva; 15: mut coada nsus = ljau curai, mi-aspun gioni; aspun cã tora am curailu s-fac tsiva; 16: nj-bag coada (iuva) = mi-ameastic tu lucri iu nu lipseashti; 17: sh-bãgã draclu coada = s-mintirã lucrili; 18: l-mut di coadã = lu-alavdu, l-culãchipsescu; 19: lja-nj coada! = nu mi mealã; nu nj-easti fricã; nu pots sã-nj fats tsiva; pots s-fats tsi s-vrei; mãcã-nj coaljili; 20: lj-ljau tora coada! = du-si, nu pot s-lji fac tora tsiva!; 21: nu-nj cadi coada (s-lu fac un lucru) = nu-avursescu, nu pat tsiva (s-lu fac un lucru); 22: u-adun coada = fug, u-angan cãtsaua, u shpirtu-escu, u cãlescu; fug arushinat, tãpinusit; mi-arushinedz; 23: nu-ari ni coadã, ni cap = easti mintit, alocuta, di nu pots s-aducheshti tsiva di tsi s-fatsi; 24: l-calcu pi coadã = lu-agudescu aclo iu-l doari ma multu) *{ro: coadă; cosiţă} {fr: queue; tresse, coin de l'oeil, tige, pédoncule, manche (du balai), traîne (d'une robe), etc.} {en: tail; braid, peduncle, pigtail, ponytail, stalk, handle, end, etc.}* ex: boulu sh-calu s-apãrã di mushti sh-cu coada; arãnjoslu scoasi coada-a puljlui; coada-a cãnilui shadi ncãrshiljatã; a nunlui, di nimaljili fripti lji s-adutsi coada ca ti tinjii; u-acãtsã feata di coadi (di cusitsã); coadã (cusitsã) lungã sh-minti shcurtã; di codzli di cireashi, uscati sh-hearti, s-fatsi ceai bunã; coada (fig: atsel dit soni, atsel ma slablu, ma glarlu, etc.), cap easti la noi sh-luplu, picurar la oi; easti coada a tutulor (fig: easti-atsel dit soni, atsel tsi yini dupã tuts alantsã); anjlji dit coadã (fig: dit soni) nã scãdzurã; nai ãn coadã (fig: dip tu soni) dzãsi; shi-lj fatsi n coadã (fig: shi-lj fatsi dip tu soni); sh-sãrmili, sh-atseali, li-arni tuti n coadã (fig: li arni tu soni, tu bitisitã); din cap pãnã tu coadã (fig: pãnã tu soni, tu bitisitã); earam multu avursit sh-armash tu coadã (fig: tu soni); adrai nãscãnti coadi (fig: nj-aflai, nj-acumprai, psunisii nãscãnti oi) sh-mi-alãchii dupã nãsi (sh-mi loai dupã eali); yini coadã dupã mini (fig: lu-am dipriunã dupã mini); di coadi buni (fig: di lãna di la coada-a oilor) s-adarã shi usturã; am coadi pri dinãpoi (expr: am oaminj tsi tsãn di mini, nicuchirã, cilimeanj, etc. tsi lipseashti s-lji hrãnescu, s-lji mutrescu, etc.); u-ari coada groasã (expr: ari aveari, ari cljag); capra u mutã coada nsus (expr: sh-aspusi, sh-lo curailu); ahtãri suntu-arbineshlji, di coadã cãndu-lj muts (expr: cãndu lj-alavdzã); lja-nj coada, lupe! (expr: nu pots s-nj-adari tsiva!; pots s-fats tsi vrei; nu mi mealã, lupe!); ai, loats-lji tora coada (expr: nu putets tora s-lji fãtsets tsiva!); lj-bagã coadi, tut coadi lj-aflã (fig: mash cusuri lj-aflã); alãchescu coadi a altui (fig: dzãc cã suntu-a lui, cusurli tsi li ari un altu); lja-l dinanumirea, cã nu va-ts cadã coada (expr: expr: nu va s-pats tsiva); va-ts cadã coada (expr: va s-pats tsiva) s-lu fatsi lucurlu?; u-adunã coada cãtrã-acasã (expr: fudzi cãtrã-acasã arushinat, tãpinusit, cãtãfronisit, cu nãrli frãmti, tãljati); u-adunarã coada (expr: fudzirã, u-angãnarã cãtsaua), cãnili cu cãtusha; ljundarlji u-adunarã coada (expr: fudzirã-arushinats); u-adunã coada (expr: fudzi arushinat, tãpinusit, cãtrãfonisit) sh-nu s-mata vidzu § ***cuditsã*** (cu-dí-tsã) sf cuditsi/cuditse (cu-dí-tsi) – 1: coadã njicã; 2: partea di schinãrat a omlui tsi biti-seashti pisupra-a curlui) *{ro: codiţă} {fr: petite queue; racine de la queue, tronçon} {en: little tail; root of the tail}* ex: va-nj ljai cuditsa! (expr: nu pots sã-nj fats tsiva; mãcã-nj coaljili; nu mi mealã) § ***cudar*** (cu-dárŭ) adg cudarã (cu-dá-rã), cudari (cu-dárĭ), cudari/cudare (cu-dá-ri) – omlu (pravda, lucrul) cari, tu-unã aradã di oaminj (prãvdzã, lucri), s-aflã tu soni, easti coada; (fig: cudar = om tsi nu easti bun trã tsiva; vagabondu, dilbider, ciuhljan, dãrmalã, pezevenghiu, etc.) *{ro: codan, codaş} {fr: le dernier} {en: the last}* ex: cap sh-cudarlji (sh-atselj di la coadã) cãntã sh-gioacã hãriosh; nishti cudari (fig: vagabondzã, dilbideri), Dumnidzã s-ti-ascapã! § ***codus*** (có-dus) sm, sf codusã (có-du-sã), codush (có-dushĭ), codusi/coduse (có-du-si) – (unã cu ***cudar***) ex: hiu codus (atsel di la coadã, dit soni)

coadã di oclju sf – vedz tu ***coadã***

coadã di tãpoarã sf – vedz tu ***coadã***

coadã-albushi/coadã-albushe (coá-dal-bú-shi) sf – vedz tu ***cudalbã*** shi ***coadã***

coadã-aroshi/coadã-aroshe sf – vedz tu ***coadã***

coadã-baturã (coá-dã-bá-turã) sf – vedz tu ***coadã*** shi ***cutrubatã***

coadã-shurichinã sf – vedz tu ***coadã*** shi ***shurichinã***

coaji/coaje (coá-ji) sf coji (cójĭ) – chealea (peaja) cu cari easti acupirit un lucru ca, bunãoarã: lemnul a ponjlor, gortsul, merlu, nuca, migdala, burlida, pãnea, oulu, etc.; coaji di mer, cãjoalji (di nucã, etc.), cuã (di pãni, etc.), gãoaci (di ou), coarã, gãoalji, fludã, ceflã, etc. *{ro: pielitsă, coaje, scoarţă} {fr: pelure (des fruits), coquille, croûte (de pain), écale, écorce (des arbres)} {en: skin (of fruits), shell (of nuts), bark (of trees), crust (of bread)}* ex: adunã coaji di frapsin; coaji di ou, coaji (fludã) di nucã; coaja di curcubetã; coji (peji) di pruni; coaji (cuã) di pãni § ***coarã***[1] (coá-rã) sf cori (córĭ) – (unã cu ***coaji***)

coalã (coá-lã) sf – vedz tu ***acoalã***[1]

coamã (coá-mã) coami/coame (coá-mi) – per lungu shi stufos tsi creashti pi grumadzlu icã schinãratlu a unor prãvdã (ca, bunãoarã, calu, ljundarlu, etc.); grivã, hioti *{ro: coamă} {fr: crinière} {en: mane}* ex: coama a calui

coapsã (coáp-sã) sf coapsi/coapse (coáp-si) – 1: partea di nsus a ciciorlui namisa di dzinuclju shi gof; armu, cipoc, buti, scheli, cãrãdzelj, armu; 2: partea-a truplui di om iu s-leagã ciciorlu cu mesea; boshã, cãlcu, scheli, slaghinã, cipoc, ciupoc, gof *{ro: coapsă, şold} {fr: cuisse, hanche} {en: thigh, hip}* ex: tãljai di la coapsã § ***copsu*** (cóp-su) sn coapsi/coapse (coáp-si) – coapsã di pulj; copan *{ro: coapsă de pui} {fr: cuisse de volaille} {en: drumstick}* § ***copan***[3] (có-panŭ) sm copanj (có-panjĭ) shi sn copani/copane (có-pa-ni) – (unã cu ***copsu***) ex: mãcã un copan (coapsã) di pulj friptu

coarã[1] (coá-rã) sf – vedz tu ***coaji***

coarã[2] (coá-rã) sf coarã (coá-rã) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***coarnã***

coarã[3] (coá-rã) sf pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cornu***[2], ***cornu***[3], ***cornu***[4] shi ***cornu***[5]

coardã[1] (coár-dã) sf cordzã (cór-dzã) – armã tsi ari-unã lipidã lungã sh-tãljitoasã (tsi sh-u-adutsi cu-un cutsut mari sh-lungu multu) shi cari di-aradã s-poartã di mesi shi spindzurã pãnã sum dzinuclji; apalã, palã, hoardã, spatã, spathã, cealãmi, lipidã; (expr: 1: bag coarda = mãchilipsescu; 2: si-lj spindzuri (s-lji tsindzi) coarda (di gushi) = easti multu gioni sh-mushat) *{ro: sabie} {fr: sabre} {en: sword}* ex: cari scoati coarda (apala), di coardã (di-apalã) va s-cheardã; un gioni tsi s-lji tsindzi coarda (expr: un gioni zveltu shi mushat); tsimsi coarda; tufechi sh-cordzã scot nãinti; bãgarã coardã (expr: mãchilipsirã) § ***hoardã***[1] (hoár-dã) sf hordzã (hór-dzã) – (unã cu ***coardã***[1]) ex: scoati hoarda (apala); ayilu trapsi hoarda (spata)

coardã[2] (coár-dã) sf cordzã (cór-dzã) – sirma (hoarda) di la unã avyiulii (chitarã, mandulinã, buzuchi, etc.) cari, cãndu sta teasã (ncurdatã) shi easti chipinatã (fricatã, aguditã, etc.) scoati unã boatsi dultsi sh-mushatã ca di cãntic; sirma (cioara sãnãtoasã) di la un duxar cari, teasã cu dinami, ari putearea s-aminã sãdzeata (sãita) diparti tra s-agudeascã dushmanlu i avinaticlu *{ro: coardă (de vioară, de arc, etc.)} {fr: corde de violon, d'arc, etc.} {en: string (of violin, bow, etc.)}* § ***hoardã***[2] (hoár-dã) sf hordzã (hór-dzã) – (unã cu ***coardã***[2]) § ***ncurdedz*** (ncur-dédzŭ) (mi) vb I ncurdai (ncur-dáĭ), ncurdam (ncur-dámŭ), ncurdatã (ncur-dá-tã), ncurdari/ncurdare (ncur-dá-ri) – lundzescu (tindu) sh-u-alas si sta ma lungã unã coardã (sirmã, cioarã, etc.); tindu coarda di la unã avyiulii (chitarã, etc.) cãndu u curdusescu, tra s-poatã si scoatã (cãndu easti teasã sh-chipinatã, fricatã, aguditã, etc.) unãboatsi dultsi sh-mushatã la scara tsi u voi; tindu coarda-a duxarlui tra s-hibã etimã trã aminarea-a sãitãljei (fig: mi ncurdedz = (i) nj-tindu mushcljilj dit truplu ntreg tra s-pot s-fac un copus greu; nj-bag mintea multu tra s-mutrescu, s-avdu i s-fac tsiva shi s-aduchescu ghini tsi s-fatsi; (ii) mi fac (armãn) corcan sh-fãrã tra s-pot s-mi min multu (limnusescu, mãrmurisescu, etc.) di-arcoari, fricã, etc.) *{ro: încorda (coardă, corpul); înţepeni} {fr: tendre; pétrifier} {en: stretch (string of violin, bow, etc.); petrify}* ex: ncurdã ghini sirmili di la avyiulii (curdusi ghini avyiulia) ninti ca si s-ducã la numtã; lji si ncurdarã (teasirã, streasirã) vinili di la gushi di copuslu tsi featsi § ***ncurdat*** (ncur-dátŭ) adg ncurdatã

(ncur-dá-tã), ncurdats (ncur-dátsĭ), ncurdati/ncurdate (ncur-dá-ti) – tsi easti sh-armãni tes {ro: încordat (coardă, corpul), înţepenit} {fr: tendu, pétrifié} {en: stretched, strained, petrified} § ***ncurdari/ncurdare*** (ncur-dá-ri) sf ncurderi (ncur-dérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ncurdeadzã unã coardã {ro: acţiunea de a încorda (coardă, corpul), de a înţepeni} {fr: action de tendre, de pétrifier} {en: action of stretching, of straining, of petrifying}

coardã[3] (coár-dã) sf cordzã (cór-dzã) – spangul (curaua) di la un dipinãtor; hoardã, aruteauã {ro: sfoară (curea) de rodan} {fr: ficelle ou cordeau d'un devidoir} {en: string or cord of a reeling machine} § ***hoardã***[3] (hoár-dã) sf hordzã (hór-dzã) – (unã cu ***coardã***[3])

coardã[4] (coár-dã) sf cordzã (cór-dzã) – loc ngãrdit (multi ori cu alumãchi i verdzi) tu cari s-tsãn prãvdzãli (oili); cutar, tsarcu, mandrã {ro: ţarc} {fr: enclos, parc à moutons} {en: pen, fold, sheep fold} ex: s-bãgãm oili tu coardã (cutar); cati foc pruda nã coardã (tsarcu)

coardhã[1] (coár-dhã) sf cordzã (cór-dzã) – unã cu ***coardã***[1]

coardhã[2] (coár-dhã) sf cordzã (cór-dzã) – unã cu ***coardã***[2]

coardhã[3] (coár-dhã) sf cordzã (cór-dzã) – unã cu ***coardã***[3]

coardhã[4] (coár-dhã) sf cordzã (cór-dzã) – unã cu ***coardã***[4]

coarnã (coár-nã) sf – vedz tu ***cornu***[1]

coarne-bifã (bí-fi) sf – vedz tu ***bifã***[1]

coarnesh (coár-neshĭŭ) adg – vedz tu ***cornu***[1]

coarnish (coár-nishĭŭ) adg – vedz tu ***cornu***[1]

coasã (coá-sã) sf coasi/coase (coá-si) – hãlati di uraci (zigyits) cu unã lipidã tsi ari chipita shutsãtã niheamã sh-unã coadã lungã di lemnu, tra s-poatã s-u talji earba (grãnlu, sicara, etc.) di mprostu; cosa, cãsari {ro: coasă} {fr: faux, faucillon} {en: scythe} ex: nu cu coasa s-talji earba, dzãsi muljarea, ma cu foartica, crãshtine!; grãnlu sh-earba, cu coasa s-talji, dzãsi bãrbatlu § ***cosã*** (có-sã) sf cosi/cose (có-si) – (unã cu ***coasã***) ex: talj earbã cu cosa § ***cãsari/cãsare*** (cã-sá-ri) sf cãsãri (cã-sắrĭ) – (unã cu ***coasã***) § ***cusuescu*** (cu-su-ĭés-cu) vb IV cusuii (cu-su-íĭ), cusueam (cu-su-ĭámŭ), cusuitã (cu-su-í-tã), cusuiri/cusuire (cu-su-í-ri) – talj earba (grãnlu, sicara, etc.) di mprostu cu coasa, ashi cum s-fãtsea tu vecljul chiro {ro: cosi} {fr: faucher, couper les foins} {en: mow} ex: s-videarim, cum va s-pots s-u cusueshti (s-u talj earba cu coasa)? § ***cusuit*** (cu-su-ítŭ) adg cusuitã (cu-su-í-tã), cusuits (cu-su-ítsĭ), cusuiti/cusuite (cu-su-í-ti) – (earbã, agru) tsi eastã tãljat cu coasa; cusit {ro: cosit} {fr: fauché} {en: mowed} § ***cusuiri/cusuire*** (cu-su-í-ri) sf cusuiri (cu-su-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-cusueashti earba, un agru, etc.; cusiri {ro: acţiunea de a cosi; cosire} {fr: action de faucher, de couper les foins} {en: action of mowing} § ***cosagi*** (co-sa-gí) sm cosageadz (co-sa-gĭádzĭ) – omlu tsi cusueashti {ro: cosaş} {fr: faucheur} {en: mower} § ***cusescu*** (cu-sés-cu) vb IV cusii (cu-síĭ), cuseam (cu-seámŭ), cusitã (cu-sí-tã), cusiri/cusire (cu-sí-ri) – (unã cu ***cusuescu***) § ***cusit*** (cu-sítŭ) adg cusitã (cu-sí-tã), cusits (cu-sítsĭ), cusiti/cusite (cu-sí-ti) – (unã cu ***cusuit***) § ***cusiri/cusire*** (cu-sí-ri) sf cusiri (cu-sírĭ) – (unã cu ***cusuiri***)

coasiri/coasire (coá-si-ri) sf – vedz tu ***cos***

coastã (coás-tã) sf coasti/coaste (coás-ti) – 1: os lungu, suptsãri shi ncusurat, dit unã preaclji di oasi (di ma multili preclji di oasi) tsi s-aflã tu cheptul a omlui (a pravdãljei), di daulã pãrtsã (nastãnga shi nandreapta) ligati di un altu os tu mesi ãn fatsã, shi altu os di nãpoea-a cheptului; partea di nastãnga, icã di nandreapta a truplui di om, di la umir pãnã la coapsã (cipoc); 2: partea di munti tsi dipuni (s-alinã); schinãrat (di munti); dzeanã; (expr: 1: nj-si ved coastili = hiu multu slab, mash cheali sh-oasi; 2: lj-bag sula tu coasti = lj-bag multã zori; l-stringu vãrtos (l-pingu, tra s-facã un lucru); 3: nj-mãcã coasta tsarã = mi da (mi-arucã, mi zdupuneashti, mi-arucuteashti) cariva di padi; 4: frãngu coasti; dau ãn coasti = stau sh-mi minduescu tsi s-fac (cã nu para ved cari easti calea-atsea buna); stau pi ndauã cã nu shtiu tsi s-fac; lj-bag cheadits, lu-ambudyisescu pri cariva tra s-nu shtibã tsi s-facã; strãmbu narea; shuvãescu, mi cãltin) {ro: coastă (de animal; de munte)} {fr: côte (de l'animal; de la montagne)} {en: rib (of animal), slope (of hill)} ex: unã coastã di njel friptu; mi-agudi tu coastã; sherchilj au multi coasti; s-dipunea di pi coastã (dzeanã); cãsharea u bãgarã tu coasta (schinãratlu) di munti; lji bãgã sula n coasti (expr: lj-bãgã multã zori), l-featsi s-fugã dit hoarã; nu-nj mãcã coasta tsarã (expr: nu pot s-hiu dat di padi); frãndzi coasti (expr: sta pi ndauã), cã nu shtii tsi cali s-aleagã; fãrã s-da n coasti (expr: fãrã s-shuvãeascã) vãrnãoarã § ***custicã*** (cus-tí-cã) sf custitsi/custitse (cus-tí-tsi) – coastã njicã {ro: costiţă} {fr: petite côte, côtelette} {en: small rib}

coatsin (coá-tsinŭ) adg coatsinã (coá-tsi-nã), coatsinj (coá-tsinjĭ), coatsini/coatsine (coá-tsi-ni) – (oai, birbec) tsi easti cu dãmtsã-aroshi pri cap (ghes, arus) {ro: roşcat la cap} {fr: (mouton) qui a des taches rougeâtres sur sa tête} {en: (sheep) with red spots on his head} ex: nu-avea nitsiunã oai coatsinã

coatsiri/coatsire (coá-tsi-ri) sf – vedz tu ***coc***

cob[1] (córbŭ) adg – vedz tu ***cobã***

cob[2] (córbŭ) adv – vedz tu ***cobã***

cobã (có-bã) sf pl(?) – semnu (tihisiri, faptã, hiintsã, cucuvai, etc.) tsi-lj da a omlui unã noimã slabã cã va patã unã mari taxirati (cã va-lj intrã harlu n casã, bunãoarã); semnu-arãu, cubilichi, cubilji, cubãiri, gramarauã, tersãnã; taxirati {ro: cobe, nenorocire} {fr: présage funeste, malheur} {en: bad omen, foreboding bad happenings, misfortune} § ***cubilji/cubilje*** (cu-bí-lji) sf cubilj (cu-bíljĭ) – (unã cu ***cobã***) ex: vimtul arãsunã lungu, lungu ca ti cubilji § ***cubilichi/cubiliche*** (cu-bi-lí-chi) sf cubilichi (cu-bi-líchĭ) – (unã cu ***cubilji***) ex: striga, ti cubilichi arauã § ***cob***[1] (córbŭ) adg cobã (có-bã), cobi (córbĭ), cobi/cobe (có-bi) – tsi s-aflã tu-unã halã urutã; tsi ari mash cripãri shi taxirãts; tsi easti dip singur shi nvirinat; mãrat, corbu, morvu, singur, shungru, manoleac, munolcu, axolit {ro: singur shi nenorocit} {fr: tout à fait seul et attristé, malheureux, orphelin} {en: utterly alone and sad} ex: coblu di (mãratlu) giugiunar!; s-armãnã nãs, coblu (dip singur) shi lailu § ***cob***[2] (córbŭ) adv invar – (unã cu ***cob***[1]) § ***cubãescu*** (cu-bã-ĭés-cu) vb IV cubãii (cu-bã-íĭ), cubãeam (cu-bã-ĭámŭ), cubãitã (cu-bã-í-tã), cubãiri/cubãire (cu-bã-í-ri) – dzãc zboarã tsi-aspun cã-nj yini ergu cã cariva va s-moarã; am (fac pri cariva s-aducheascã) unã noimã slabã cã va patã unã mari taxirati (cã va-lj intrã harlu n casã, bunãoarã); aruc blãsteami pri cariva; culedz {ro: cobi; blestema} {fr: présager la mort; maudire} {en: predict bad happenings; presage death, forebode; curse} ex: di tru ugeac unã cucuvai cubãeashti (sh-mi fatsi sã-nj yinã ergu cã va moarã cariva di soi); unã cucuveauã cubãea pri casã § ***cubãit*** (cu-bã-ítŭ) adg cubãitã (cu-bã-í-tã), cubãits (cu-bã-ítsĭ), cubãiti/cubãite (cu-bã-í-ti) – tsi ari faptã tsiva cari-l fatsi omlu sã-lj hibã fricã cã va patã unã mari taxirati {ro: cobit; a blestemat} {fr: présagé la mort; maudit} {en: predicted bad happenings; presaged death, cursed} § ***cubãiri/cubãire*** (cu-bã-í-ri) sf cubãiri (cu-bã-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cubãeashti; cobã, cubilji, cubilichi, gramarauã, tersãnã {ro: acţiunea de a cobi, de a blestema} {fr: action de présager la mort, de maudire} {en: action of predicting bad happenings; of presaging death, of foreboding; of cursing} ex: hiri, hiri di cubãiri; cãdzu pri minduiri tri pusta cubãiri; la cubãirea a lor

cobã[*] (có-bã) – fim sing di la adg "cob"; vedz ***cob***[1]

coc (cócŭ) vb III shi II copshu (cóp-shĭu), cutseam (cu-tseámŭ), coaptã (coáp-tã), coatsiri/coatsire (coá-tsi-ri) shi cutseari/cu-tseare (cu-tseá-ri) – 1: bag tu cireaplu arsu (i pri foc) un lucru tsi s-mãcã (carni, ghelã, aloatlu di pãni, etc.) shi cãldura dit cireap (i foclu) l-fatsi bun tri mãcari; 2: (yimishili, poamili, simintsãli, etc.) crescu shi cãldura-a soarilui li fatsi buni tri mãcari; (mi) fac, (mi-)adar, asescu, agiungu; (expr: 1: ãnj coatsi (arana) = acatsã pronj (arana); 2: ãlj coc un somnu = mi bag s-dormu ghini, s-lu fur niheamã somnul; 3: lj-u coc = lj-am multã inati shi voi sã-nj ljau ahtea, s-lj-u plãtescu) {ro: coace} {fr: (faire) cuire; (faire) mûrir} {en: cook, bake; ripen} ex: cutsem culaclu (bãgãm culaclu tu cireap tra si s-facã bun tri mãcari); pãnea s-coapsi (s-featsi); cãndu s-cutsea auãli (cãndu soarili li-adra dultsi sh-buni tri mãcari); soarli li coapsi poamili (poamili asirã, agiumsirã, s-featsirã, soarili li-adrã

buni tri mãcari); s-culcã sã-lj coacã un somnu (expr: s-bãgã s-doarmã niheamã, sã-l furã somnul niheamã); ãlj coapsi un somnu (expr: durnji ghini, l-furã ghini somnul); lj-u coatsi di multu chiro (expr: lj-ari inati di multu chiro shi va si-sh lja ahtea nã dzuã) § ***coptu*** (cóp-tu) adg coaptã (coáp-tã), coptsã (cóp-tsã), coapti/coapte (coáp-ti) – (mãcarea, pãnea, carnea, curcubeta, etc.) easti faptã bunã ti mãcari di cãldura dit cireap (i cãldura di pri foc); (poamili) suntu buni trã mãcari (suntu asiti di cãldura-a soarilui); faptu, adrat, asit, agiumtu, mãtur *{ro: copt} {fr: cuit; mûr} {en: cooked, baked; ripened}* ex: pãni coaptã, minti coaptã (mãturã); ca merlu coptu (faptu, agiumtu); pronjlu di la gãrnuts i coptu § ***coatsiri/coatsire*** (coá-tsi-ri) sf coatsiri (coá-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-coatsi; cutseari, fãtseari, adrari, asiri, agiundzeari *{ro: acţiunea de a se coace; coacere} {fr: action de (faire) cuire; de mûrir} {en: action of cooking, of baking; of ripening}* § ***cutseari/cutseare*** (cu-tseá-ri) sf cutseri (cu-tsérĭ) – (unã cu ***coatsiri***) § ***nicoptu*** (ni-cóp-tu) adg nicoaptã (ni-coáp-tã), nicoptsã (ni-cóp-tsã), nicoapti/nicoapte (ni-coáp-ti) – (mãcarea, pãnea, carnea, curcubeta, etc.) tsi nu easti coaptã; (poamili) nu suntu ninga buni trã mãcari cã nu-asirã; nifaptu, neadrat, neasit, neagiumtu; (expr. minti nicoaptã = ageamit) *{ro: necopt} {fr: qui n'est pas cuit; qui n'est pas mûr} {en: uncooked, unripened}* ex: eshti cu mintea nicoaptã (fig: eshti ageamit); scamnul nu-i trã caplu a meu nicoptu (fig: ageamit) § ***nicoatsiri/nicoatsire*** (ni-coá-tsi-ri) sf nicoatsiri (ni-coá-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva nu s-coatsi; nicutseari, nifãtseari, neadrari, neasiri, neagiundzeari *{ro: acţiunea de a nu se coace; necoacere} {fr: action de ne pas (faire) cuire; de ne pas mûrir} {en: action of not cooking, of not baking; of not ripening}* § ***nicutseari/nicutseare*** (ni-cu-tseá-ri) sf nicutseri (ni-cu-tsérĭ) – (unã cu ***nicoatsiri***) § ***paracoc*** (pá-ra-cócŭ) vb III shi II paracopshu (pá-ra-cóp-shĭu), paracutseam (pá-ra-cu-tseámŭ), paracoaptã (pá-ra-coáp-tã), paracoatsiri/paracoatsire (pá-ra-coá-tsi-ri) shi paracutseari/paracutseare (pá-ra-cu-tseá-ri) – coc multu (multu di multu, ma multu dicãt lipseashti); pricoc *{ro: coace prea mult} {fr: (faire) cuire trop; (faire) mûrir trop} {en: cook too much, bake too much; ripen too much}* § ***paracoptu*** (pá-ra-cóp-tu) adg paracoaptã (pá-ra-coáp-tã), paracoptsã (pá-ra-cóp-tsã), paracoapti/paracoapte (pá-ra-coáp-ti) – tsi easti coptu multu, pricoptu *{ro: copt prea mult} {fr: cuit trop; mûri trop} {en: cooked too much, baked too much; ripened too much}* § ***paracoatsiri/paracoatsire*** (pá-ra-coá-tsi-ri) sf paracoatsiri (pá-ra-coá-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-paracoatsi *{ro: acţiunea de a se coace prea mult} {fr: action de (faire) cuire trop; de (faire) mûrir trop} {en: action of cooking too much, of baking too much; of ripening too much}* § ***paracutseari/paracutseare*** (pá-ra-cu-tseá-ri) sf paracutseri (pá-ra-cu-tsérĭ) – (unã cu ***paracoatsiri***) § ***pricoc*** (pri-cócŭ) vb III shi II pricopshu (pri-cóp-shĭu), pricutseam (pri-cu-tseámŭ), pricoaptã (pri-coáp-tã), pricoatsiri/pricoatsire (pri-coá-tsi-ri) shi pricutseari/pricutseare (pri-cu-tseá-ri) – (unã cu ***paracoc***) § ***pricoptu*** (pri-cóp-tu) adg pricoaptã (pri-coáp-tã), pricoptsã (pri-cóp-tsã), pricoapti/pricoapte (pri-coáp-ti) – (unã cu ***paracoptu***) § ***pricoatsiri/pricoatsire*** (pri-coá-tsi-ri) sf pricoatsiri (pri-coá-tsirĭ) – (unã cu ***paracoatsiri***) § ***pricutseari/pricutseare*** (pri-cu-tseá-ri) sf pricutseri (pri-cu-tsérĭ) – (unã cu ***paracoatsiri***)

cocalã (có-ca-lã) sf cocali/cocale (có-ca-li) – partea dit unã yimishi (di-aradã tu mesi) cari easti durã (scliro, corcanã) sh-cari siminatã tu loc fatsi s-creascã un altu pom tsi fatsi idyea soi di yimishi; os, oasã, sãmbur, sãmburi, sãmburã, sumbur, sumbru, sumburi, simintsã *{ro: sămbure} {fr: noyau, pépin} {en: pit (of fruit), stone (of cherry, grape)* ex: mãcarã prunili cu tuti coji shi cocali (oasi)

cocan (có-canŭ) sm cocanj (có-canjĭ) – usic di la cicioarli a njeljlor (oilor, cãprilor, etc.) cu cari s-agioacã njitslji; vãsilje, vãshclje, arshic, ashic, ishic, mishic, saltu, psaltu, alumã, anumã, vangã, amadã, nip, nãip, ip, ipã, coci, cunjac *{ro: arşic plombat} {fr: osselet plombé} {en: knuckle bone}* § ***coci*** (cócĭŭ) sm coci (cócĭ) – (unã cu ***cocan***) § ***cunjac***[2] (cu-njĭácŭ) sm cunjats (cu-njĭátsĭ) – (unã cu ***cocan***)

cocã[1] (có-cã) sf fãrã pl – partea di ma nsus a truplui di om iu s-aflã ncljisã midua (acupiritã prisuprã di per shi n fatsã cu oclji, nari, ureclji, gurã, etc.); oasili-a caplui di om sh-di prãvdzã tsi ncljid nãuntru midua; cap, cãrãfetã, cãrfetã, cãpitsãnã, cãpãtsãnã, craniu, cafcalã, cafcã, cãrapã, cofã, ciufutinã, ftinã, puscar, cãrtsunã, ciuturã, curcubetã; (expr: 1: ãnj talji coca = nu-nj yini greu s-aduchescu; 2: u bag tu cocã = u-aduchescu sh-u bag ghini tu minti tra s-nu u-agãrshescu) *{ro: craniu, cap} {fr: crâne, tête} {en: skull, head}* ex: nu ari miduã tu cocã; u bãgã sh-aestã tu cocã (expr: u-aduchi ghini tra s-u tsãnã minti shi s-nu u-agãrshascã)

cocã[2] (có-cã) sf cocã (có-cã) – dultseami (ma multu ti njits) faptã dit siropea di zahari acãtsatã, anjurizmatã mushat, multi ori amisticatã sh-cu alti lucri (ca, bunãoarã, ciuculatã, nuts, etc.) sh-turnatã deapoea tu njits cumãts, a curi lã si da multi hromi sh-formi (ca mãrdzeali, gurgulji, bãstunj njits, etc.); bumboanã, bambonã, cufetã, toafã, zãhãratã, zãhãrtari; (expr: nica-lj dzãtsi-a oului cocã = easti nica ageamit di minti, nu-lj criscu mintea) *{ro: bomboanã} {fr: bonbon} {en: candy}* ex: unã cocã tu cãtsãnã; umplui poala di cocã

cochi (cóchĭŭ) sm – vedz tu ***cochil***

cochil (có-chilŭ) sm, sf cochilã (có-chi-lã), cochilj (có-chiljĭ), cochili/cochile (có-chi-li) – 1: njic (cilimean) faptu di doi pãrintsã ncurunats un cu-alantu; ficior, featã, cilimean, njic, etc.; 2: njic faptu di-un bãrbat sh-unã muljari tsi nu suntu loats un cu-alantu; cochi, cochiul, copelã, copil, lud, cupilciu, bashtu, doci *{ro: copil; copil din flori} {fr: enfant (naturel); bâtard} {en: child; bastard}* ex: ti-adrash cochilã (featã mari); s-u mãrit a mea cochilã (featã) § ***cupel*** (cu-pélŭ) sm, sf ***cupelã*** (cu-pé-lã) cupelj (cu-péljĭ), cupeli/cupele (cu-pé-li) – 1: ficior (featã) faptu di doi pãrintsã ncurunats un cu-alantu; ficior (featã) njic, ficiuric, fiticã, etc.; 2: ficior (featã) faptu di doi pãrintsã tsi nu suntu ncurunats un cu-alantu; cochil, copil, lud, bashtã *{ro: copil; copil din flori} {fr: enfant; bâtard} {en: child; bastard}* ex: arusa-a mea cupelã (fiticã) § ***copelã*** (co-pé-lã) sf copeli/copele (co-pé-li) – (unã cu ***cupelã***) § ***cochilush*** (co-chi-lú-shĭŭ) sm, sf cochilushi/cochilushe (co-chi-lú-shi), cochilush (co-chi-lúshĭ), sf cochilushi/cochilushe (co-chi-lú-shi) – ficior ma njic i featã ma njicã; ficiuric, fiticã, etc. *{ro: copilaş} {fr: petit enfant} {en: little child}* § ***cuchilami*** (cu-chi-lá-mi) sf fãrã pl – multimi di cochilj (cochili); ficiurami *{ro: tineret} {fr: jeunesse} {en: youth, boyhood, girlhood}* ex: adunã tutã cuchilamea n codru; cuchilamea di tora easti fronimã § ***cochilami*** (co-chi-lá-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***cuchilami***) § ***copil*** (có-pilŭ) sm, sf copilã (có-pi-lã), copilj (có-piljĭ) shi cochilj (có-chiljĭ), copili/copile (có-pi-li) – njic faptu di-un bãrbat sh-unã muljari tsi nu suntu ncurunats un cu-alantu; cochi, cochiul, cochil, copelã, lud, cupilciu, bashtu, doci *{ro: copil din flori} {fr: bâtard} {en: bastard}* § ***cupilciu*** (cu-píl-cĭu) sm cupilci (cu-píl-ci) – (unã cu ***copil***) ex: featsi un njic, un cupilciu; sh-nu cãrledz… cupilciu! § ***cupilaci*** (cu-pi-lácĭŭ) sm cupilaci (cu-pi-lácĭŭ) – (unã cu ***copil***) § ***cochiul*** (có-chĭulŭ) sm cochilj (có-chíljĭ) – (unã cu ***copil***) ex: amirãlu easti cochiul § ***cochi*** (cóchĭŭ) sm cochi (cóchĭ) – (unã cu ***copil***)

cochilami (co-chi-lá-mi) sf – vedz tu ***cochil***

cochilush (co-chi-lú-shĭŭ) sm, sf – vedz tu ***cochil***

cochinitsã (co-chi-ní-tsã) sf cochinitsã (co-chi-ní-tsã) – lãngoari mulipsitoari (tsi s-lja di la om la om, ma multu di la njic la njic), tsi s-aspuni cu dureari di gushi, cãlduri (pirito) multu mãri, gãrnutsi aroshi tsi acoapirã tut truplu sh-bitiseashti cu alãxirea di cheali (ma s-nu moarã njiclu ninti!) *{ro: scarlatinã} {fr: scarlatine} {en: scarlet fever}*

cochiroshil (co-chi-ró-shilŭ) sm, sf, adg cochiroshilã (co-chi-ró-shi-lã), cochiroshilj (co-chi-ró-shiljĭ), cochiroshili/cochiroshile (co-chi-ró-shi-li) – hromã tsi da pri-arosh; (om, pravdã) cu perlu tsi da niheamã pi-arosh; arosh, cuchi, vashi *{ro: roşiatic, roşcat} {fr: roussâtre} {en: reddish}* ex: sh-becili sh-caleshili shi laili cochiroshili; aveam nã caprã cochiroshilã § ***cuchi/cuche*** (cú-chi) adg cuchi/cuche (cú-chi), cuchi (cúchĭ), cuchi/cuche (cú-chi) – (unã cu ***cochiroshil***) ex: moi muzã

cuchi (aroshi)
cochiul (có-chĭulŭ) sm – vedz tu ***cochil***
coci (cócĭŭ) sm – vedz tu ***cocan***
cocinã (có-ci-nã) sf cocini/cocine (có-ci-ni) – apanghiu (faptu di scãnduri, purtets, ligãrei, etc.) tu cari s-tsãn di-aradã pricili di ningã casa-a omlui ca gãljinj (cãnj, portsã, etc.); cãsistrã, cutumas, cumas, cumash, cuteatsã, cusher, bufar *{ro: coteţ, cocină} {fr: poulailler; étable à porcs} {en: hen house; pigsty}* ex: fudzi gãljina dit cocinã
cociuv (có-cĭuvŭ) sm, sf cociuvã (có-cĭu-vã), cociuyi (có-cĭuyĭ), cociuvi/cociuve (có-cĭu-vi) – pulj njic di pãduri (cu dintana galbinã sh-peani lãi) tsi bati mushat; ma multi soi di pulj di pãduri tsi sh-u-aduc cu njerla; coshav, cojvu, njerlã, njirlã, nerlã, anjirlã, gãrãvelj, gãrvelj, grivelj; malin, mãlinj, mãlãnji *{ro: mierloi, mierlă} {fr: merle mâle, merle} {en: blackbird (male and female)}* § ***coshav*** (có-shĭávŭ) sm, sf coshavã (có-shĭá-vã), coshavi (có-shĭávĭ), coshavi/coshave (có-shĭá-vi) – (unã cu ***cociuv***) § ***cojvu*** (cój-vu) sm cojvi (cój-vi) – (unã cu ***cociuv***)
cocoshurã (co-co-shĭú-rã) sf cocoshuri/cocoshure (co-co-shĭú-ri) umflãturã (tsi-ansari cãtrã nafoarã) di pi fatsa-a unui lucru; umflãturã, ciumã, ciumbã, giumbã, jumbã, shumbã, giumcã, shutã, shushcã, uimã *{ro: umflătură} {fr: enflure} {en: swelling}*
cocut (có-cutŭ) sm – vedz tu ***cucot***
cod[1] (códŭ) sn – vedz tu ***cot***[1]
cod[2] (códŭ) sn – vedz tu ***cot***[2]
codosh (co-dóshĭŭ) adg – vedz tu ***cudosh***
codru[1] (có-dru) sn codzrã (có-dzrã) shi codri (có-dri) – loc multu tes tu cari crescu arburi (di-aradã agri, nisiminats di om) tsi s-talji trã lemnu (cãndu omlu ari ananghi trã foc, sculari casi, fãtearea di cãrtsã, etc.) sh-tu cari poati creascã sh-earbã, lilici, mushclji, etc. icã si s-aflã agru prici, agru pulj, etc.; codur, pãduri, curii, dubrac, urmanj, das; (fig: 1: codru = (i) munti i cãrciliu di munti; (ii) loc (padi, misuhori, for, etc.) iu s-adunã dunjaea dzãlili di sãrbãtoari, s-facã muabeti, s-yiurtiseascã, s-tragã corlu, s-gioacã, etc.; (iii) loclu iu s-adunã lumea s-vindã i s-acumpãrã lucri; pãzari, piatsã; (iv) loclu iu si ngroapã mortsãlj a hoarãljei; la grochi, grupishti, murmintsã, chimitir) *{ro: codru, pădure} {fr: forêt, bois} {en: woods, forest}* ex: s-mi scots ndzeanã tu codru (munti cu pãduri); Yeana fatsi nsus tu munti, cu shamia-lj lai pri frãmti, aclo n codru (pãduri) tru-unã deagã, sh-u tritsea dzua-lj ãntreagã; codri lãi cu prici; mi turnam dit codru; nvirdzã codrul (pãdurea); nj-yin din codru (dit pãduri); codrul (fig: forlu) din hoarã; s-acãtsã n codru (fig: tu padea-a hoarãljei iu s-adunã lumea); isha la codru (fig: padea-a hoarãljei) iu nvãrtea corlu; gol din codru (fig: pãzari) s-nu s-toarnã; s-adunã aushaticlu n codru (fig: tu misuhori s-facã muabeti sã-sh caftã mintea, etc.); ishirã n codru (misuhori, padea iu vor s-gioacã) feati sh-gionj; gioacã n codru (fig: padea iu s-adunã trã gioc tinirlji); mi-adusi pãnã n codru (la murmintsã) § ***codur***[1] (có-durŭ) sn coduri (có-du-ri) – (unã cu ***codru***[1]) ex: nu-l scoasi n codur (fig: m pãzari, misuhori) s-lu vindã; vinji n codur (fig: m pãzari) tra s-asunã toacã; tut codurlu (fig: tutã pãzarea) di oaminj i gol; mi dush ãn codur (fig: tu misuhori, m pãzari, la murmintsã);
codru[2] (có-dru) sn codzrã (có-dzrã) shi codri (có-dri) – cumatã di pitã i pãni; codur *{ro: bucată de pâine sau plăcintă aromânească} {fr: morceau de pain ou "pitã" aroumaine} {en: piece of bread or Aromanian "pitã"}* ex: nj-talji un codru (nã cumatã) di pitã; imnã cu codrul (cumata di pãni) tu mãnã § ***codur***[2] (có-durŭ) sn coduri (có-du-ri) – (unã cu ***codru***[1]) ex: nj-deadi un codur (nã cumatã) di pitã § ***ncudurat*** (ncu-du-rátŭ) adg ncuduratã (ncu-du-rá-tã), ncudurats (ncu-du-rátsĭ), ncudurati/ncudurate (ncu-du-rá-ti) – arushãtsãt, shutsãt; (expr: (cãlcãnjlu di pitã) tsi easti arãshtuts) *{ro: sucit; ("pită" cu marginea răsucită} {fr: tordu; (galette, "pita") qui a le bord tors} {en: twisted; "pita" with twisted border}* ex: pitã ncuduratã (pitã cu cãlcãnjlu shutsãt)
codur[1] (có-durŭ) sn – vedz tu ***codru***[1]
codur[2] (có-durŭ) sn – vedz tu ***codru***[2]
codus (có-dus) sm, sf – vedz tu ***coadã***
codushlãchi/codushlãche (co-dush-lắ-chi) sf – vedz tu ***cudosh***
cofã (có-fã) sf cofi/cofe (có-fi) – vas njic di lemnu (cheali, metal, etc.) stronghil shi plãciutat tu cari s-tsãni biuturã shi s-poartã multi ori di mesi spindzurat di curauã (i pri cal spindzurat di shauã); covã, ploscã, ploascã, chelchi, cini; (fig: 1: cofã = cap di om (pravdã); cãrãfetã, cãrfetã, cãpitsãnã, cocã, ciufutinã, ftinã, puscar, cãrtsunã, ciuturã, curcubetã, etc.; expr: 2: nu-nj talji cofa = nj-yini greu s-aduchescu; 3: u bag tu cofã = u-aduchescu sh-u bag ghini tu minti tra s-nu u-agãrshescu) *{ro: ploscă} {fr: gourde, seille (à vin)} {en: canteen}* ex: lã umplu cofa (plosca) cu yin; cu cofili di yin; nu li bagã tu cofã (expr: nu li-aducheashti, nu li-ascultã tra si sh-aducã ma nãpoi aminti); nu-lj talji cofa (expr: nu para aducheashti lishor tsi-lj si spuni) § ***covã*** (có-vã) sf covi/cove (có-vi) – (unã cu ***cofã***) § ***cufitsã*** (cu-fí-tsã) sf cufitsã (cu-fí-tsã) – cofã njicã *{ro: ploscă mică} {fr: petite gourde} {en: small canteen}* ex: bãgash tsiva tu cufitsã? (aduchish tsiva? bãgash tsiva tu curcubetã?)
cofetã (co-fé-tã) sf – vedz tu ***cufetã***
cohi[1]***/cohe*** (có-hi) sf cohi (cóhĭ) – loclu iu s-adunã trei mãrdzinj a unui lucru; loclu dit casã iu s-andãmusescu doauã stizmi; capitlu-a unei sucachi iu s-andãmuseashti cu-unã altã sucachi; chioshi, chiuse, chiushe, angunã, angun, cornu; (expr: 1: acats cohea = vinj sh-nu mata fug); 2: tsãn cohea, shed ãn cohi = ncohi, tsãn (shed tu) loclu di tinjii din casã) *{ro: ungher, colţ} {fr: angle, coin, encoignure} {en: angle, corner}* ex: omlu-atsel dit cohi; lã acãtsã cohea (expr: vinji sh-nu mata fudzi); Miha cohea tut sh-u tsãni (expr: sh-tsãni loclu a lui, un loc di tinjii); u loarã di shidzu n cohi (fig: tu loclu di tinjii) § ***cohi***[2] (cóhĭŭ) sn cohiuri (có-hĭúrĭ) – (unã cu ***cohi***) ex: caftã prit cohiuri § ***ncohi*** (ncóhĭŭ) (mi) vb I ncuheai (ncu-hĭắĭ), ncu-heam (ncu-hĭắmŭ), ncuheatã (ncu-hĭắ-tã), ncuheari/ncuheare (ncu-hĭắ-ri) – l-bag si sta n casã tu cohi, ningã vatrã (ma bunlu loc, cã aushanjlji di-aradã lã easti cama-arcoari); (fig: ncohi = (i) (un aush) l-bag si sta tu loclu di tinjii (ca aush tsi easti!); (ii) (lucru) lu-ascundu) *{ro: sta la colţul vatrei; pune la locul de onoare} {fr: mettre quelqu'un dans un coin (meilleure place de la chambre, prés d'un foyer); mettre à la place d'honneur} {en: put someone to seat in the corner (best place) of the room; place someone to the place of honor}* § ***ncuheat*** (ncu-hĭắtŭ) adg ncuheatã (ncu-hĭắ-tã), ncuheats (ncu-hĭắtsĭ), ncu-heati/ncuheate (ncu-hĭắ-ti) – cari easti bãgat si sta tu cohi, ningã vatrã *{ro: pus să stea la colţul casei} {fr: mis dans un coin (meilleure place de la chambre)} {en: put to seat in the corner (best place) of the room}* § ***ncuheari/ncuheare*** (ncu-hĭắ-ri) sf ncuhieri (ncu-hĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti bãgat tu cohi *{ro: acţiunea de a sta la colţul vatrei; de a pune la locul de onoare} {fr: action de mettre quelqu'un dans un coin (de la chambre)} {en: action of putting someone to to seat i the corner (best place) of the room}*
cohi[2] (cóhĭŭ) sn – vedz tu ***cohi***[1]
coinar (cóĭ-narŭ) sm – vedz tu ***conjar***
cojoc (co-jĭócŭ) sn – vedz tu ***cujuc***
cojocar (co-jĭo-cárŭ) sm – vedz tu ***cujuc***
cojvu (cój-vu) sm – vedz tu ***cociuv***
colac (cólac) adg– vedz tu ***culãchii***
colai (có-laĭŭ) adv – vedz tu ***culai***[1]
colasã (có-la-sã) sm – vedz tu ***culasi***
colasi/colase (có-la-si) sf fãrã pl – loclu din tser iu s-duc dupã moarti oaminjlji tsi nu-au faptã bunets tu banã (mash lucri arali); nfricushat, fricushat, ginemi, chisã, pisã *{ro: infern, iad} {fr: enfer} {en: hell}*
colã[1] (có-lã) sf fãrã pl – aloat multu moali, faptu di fãrinã amisticatã cu apã, cu cari s-alichea cãrtsãli tu chirolu-atsel veclju; lugurii cu cari s-alichescu lucri; cirish, ciriji, tutcali, tutcalã, tupcalã *{ro: clei} {fr: colle} {en: glue}* § ***aculsescu*** (a-cul-sés-cu) (mi) vb IV aculsii (a-cul-síĭ), aculseam (a-cul-seámŭ), aculsitã (a-cul-sí-tã), aculsiri/aculsire (a-cul-sí-ri) – fac dauã lucri si sta deadun alichiti cu unã colã; alãchescu, alichescu, lãchescu *{ro: lipi} {fr: coller} {en: glue}* § ***aculsit*** (a-cul-sítŭ) adg aculsitã (a-cul-sí-tã), aculsits (a-cul-sítsĭ),

aculsiti/aculsite (a-cul-sí-ti) – tsi easti alichit cu unã colã di un altu lucru; alãchit, lãchit, alichit *{ro: lipit}* *{fr: collé}* *{en: glued}* § ***aculsiri/aculsire*** (a-cul-sí-ri) sf aculsiri (a-cul-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-aculsescu dauã lucri; alãchiri, lãchiri, alichiri *{ro: acţiunea de a lipi; lipire}* *{fr: action de coller}* *{en: action of gluing}*

colã[2] (có-lã) sf fãrã pl – lugurii tsi s-aflã tu multu lucri tsi s-mãcã (ca, bunãoarã, simintsi, gãrnutsi di grãn, misur, yimishi, pãtãts, etc.); colã, papã, niziste *{ro: scrobealã}* *{fr: amidon}* *{en: starch}* ex: cãmeashi cu colã (niziste); poartã cãmesh dati cu colã; cola easti albã shi albastrã § ***acoalã***[2] (a-coá-lã) sf fãrã pl – (unã cu ***colã***2) ex: acoalã (niziste) di cãmesh

colburecã (col-bu-ré-cã) sf – vedz tu ***culburecã***

colcut (cól-cutŭ) sn – vedz tu ***clocut***

colibã (có-li-bã shi co-lí-bã) sf – vedz tu ***cãlivã***

colicã (có-li-cã) sf colitsi/colitse (có-li-tsi) – dureari mari di stumahi shi pãnticã, tsi poati s-yinã di la unã lãngoari di hicat i rinicljiu *{ro: colică}* *{fr: colique}* *{en: colic}*

Colinda[1] (Có-lin-da) sf – vedz tu ***colindu***

colinda[2] (có-lin-da) invar – vedz tu ***colindu***

colindu (có-lin-du) sn colindi/colinde (có-lin-di) – 1: unã soi di culac tsi undzeashti cu-un nel, sh-faptu ca s-hibã moali sh-dultsi; culindã, culac, ghivrec, ghiuvrec, clurã; zãhãrtari (bumboanã, ciuculatã, poami, etc.) tsi s-da a njitslor cari-alagã cu colinda seara, ninti di Crãciun; 2: unã soi di bãstuni (shcop) cu cari njitslji alagã cu colinda seara di Crãciun; culindar *{ro: covrig, colăcel}* *{fr: craquelin rond; fruits, bombons, chocolat, etc. qu'on donne aux chanteurs de Noël}* *{en: bagel; fruits, candies, chocolates, etc. given to the children caroling Christmas eve}* ex: culindarlji au tu mãnã cãti unã colindã (culac) § ***culindã*** (cu-lín-dã) sf culindi/culinde (cu-lín-di) – (unã cu ***colindu***) § ***Colinda***[1] (Có-lin-da) sf fãrã pl – noaptea (dzua) di nãintea-a Crãciunlui *{ro: Moş Ajun}* *{fr: la veille de Noël}* *{en: Christmas eve}* § ***colinda***[2] (có-lin-da) invar – atsea tsi fac njitslji seara di Crãciun, cãndu alagã di casã-casã tra s-lã oarã a oaminjlor *{ro: colinde}* *{fr: chants de Noël, chantés par les enfants, la veille de Noël}* *{en: childrens' caroling, the evening before Christmas}* ex: nãinti di Crãciun, ficiorlji s-duc colinda (alagã cu colinda) § ***culindu*** (cu-lín-du) sm invar – (unã cu ***colinda***[2]) § ***culindar*** (cu-lin-dárŭ) sm, sf culindarã (cu-lin-dá-rã), culindari (cu-lin-dárĭ), culindari/culindare (cu-lin-dá-ri) – 1: ficior (featã) tsi alagã cu colinda (tsi s-dutsi colina); 2: unã soi di bãstuni (shcop) cu cari njitslji alagã cu colinda seara di Crãciun; colindu *{ro: colindător}* *{fr: chanteur de Noël}* *{en: Cheistmas caroler}* ex: nj-trec prit minti, ca prit yis, culindarlji (ficiorlji tsi-alagã colinda); culindarlji au tu mãnã cãti unã colindã (culac) § ***culindedz*** (cu-lin-dédzŭ) vb I culindai (cu-lin-dáĭ), culindam (cu-lin-dámŭ), culindatã (cu-lin-dá-tã), culindari/culindare (cu-lin-dá-ri) – alag cu colinda di casã-casã *{ro: colinda}* *{fr: aller de maison en maison pour chanter de noëls et recevoir des cadeaux}* *{en: carol from house to house, Christmas eve}* § ***culindat*** (cu-lin-dátŭ) adg culindatã (cu-lin-dá-tã), culindats (cu-lin-dátsĭ), culindati/culindate (cu-lin-dá-ti) – omlu (casa) la cari vinjirã njitslji s-lã oarã cu colinda *{ro: colindat}* *{fr: les gens (la maison) qui ont été visités par les enfants avec des chants de noëls}* *{en: who has been caroled by the children Christmas eve}* § ***culindari/culindare*** (cu-lin-dá-ri) sf culindãri (cu-lin-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu njitslji alagã cu colinda *{ro: acţiunea de a colinda; colindare}* *{fr: action d'aller de maison en maison pour chanter de noëls et recevoir des cadeaux}* *{en: action of caroling from house to house, Christmas eve}*

colivã (có-li-vã) sf colivi/colive (có-li-vi) – grãn hertu (cu nuts, aroidi, stãfidz, etc. shi asprucuchit cu zahãri) tsi s-da trã suflitlu-a mortsãlor; pomean, pumean, spumean, pãmãntu, trisalj, trisayi, cumatã; (expr: dau colivã xeanã = dau un lucru tsi nu easti a meu) *{ro: colivă}* *{fr: grains de blé bouilli (avec de noix, grenades, raisins secs, etc. et saupoudré de sucre) que l'on distribue en souvenir d'un mort}* *{en: wheat boiled (with nuts, pomegranate, raisins, etc. and covered with powder sugar) given in memory of the dead}* ex: shi grãn shi colivã lj-adrai; da colivã xeanã trã suflit (expr: da tsiva tsi nu easti-a lui)

colj (cóljĭŭ) sn coalji/coalje (coá-lji) – un mãdular (organ) di-a omlui tsi s-aflã ca unã pungã sum putsa-a bãrbatlui i a unei pravdã bãrbãteascã; boashã, topã, arombu, hãrhãndelj, pungã; (expr: 1: ari coalji mãri = easti multu gioni, vãrtos; 2: va-nj mãcã coaljili! = nu mi mealã, nu-am fricã di el) *{ro: coi, testicul}* *{fr: testicule}* *{en: testis, testicle}* ex: coalji di birbec bãtut; nu ti-acatsã cu el cã ari coalji mãri (expr: easti multu vãrtos)

colja-mbolja (có-ljĭam-bó-ljĭa) invar – lucri di njicã simasii; lucri di njicã tinjii tsi nu ahãrzescu multu; zboarã goali; bãrcudii, curcufeli, curcufexali, curnufexali, chirturi, cãpãchi, lãpãrdii, lishinãturi, mandzali, palavri, pãlavri, papardeli, bufchi, pufchi, shahlamari, zacati, zãcãturi, curcubeti hearti, burlidz ãmbãirati, mãnits di tãmbari, bishinj di cuc, etc. *{ro: nimicuri, fleacuri}* *{fr: vétiles, sornettes}* *{en: trifles, bagatelles}* ex: tsi ari trã vindeari?, e, colja-mbolja; tsi dzãtsi, lai?, e, colja-mbolja (tsiva, mash chirãturi)

colonja (co-ló-nja) invar. – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva easti cãtãstrãpsit; afãnizmo, halazmo, ciupulic, afãnsiri, cãtãstrãpsiri, prãpãdiri, pustixiri, sutrupsiri, cãipusiri, chirdãciuni, chiriri *{ro: dezastru}* *{fr: ruine totale}* *{en: annihilation, disaster}*

colpidi/colpide (cól-pi-di) sf pl(?) – unã soi di pitã *{ro: un fel de plăcintă}* *{fr: espèce de galette}* *{en: type of Aromanian pie}*

coluv (có-luvŭ) adg coluvã (có-lu-vã), coluyi (có-luyĭ), coluvi/coluve (có-lu-vi) – (cãni) tsi nu-ari coadã, ari unã coadã multu shcurtã icã, unã coadã tsi-lj s-ari shcurtatã *{ro: berc}* *{fr: sans queue (en parlant des chiens)}* *{en: without tail (talking about dogs)}* ex: angãnã cãnili coluv (fãrã coadã)

comã (có-mã) sf comati/comate (có-ma-ti) – multimi di oaminj tsi suntu ligats di idyiul lucru, di idyea minti tra s-facã tsiva (s-chivirniseascã un crat, etc.); pãrtidã, tãrafi, parei, bandã, ceatã, grup, sutsatã, etc. *{ro: partid}* *{fr: parti}* *{en: party}* ex: di cari comã (tãrafi) hii?

comboli (com-bó-li) sm(?) pl(?) – cashlu ca unã ploaci arucutoasã, ashi cum easi dit stricãtoari *{ro: caş rotunjit în strecurătoare}* *{fr: fromage arrondi dans une passoire}* *{en: cheese as rounded by the process of taking out its whey}*

cominã (có-mi-nã) sf fãrã pl – atsea tsi-armãni dupã tsi yimishili suntu cãlcati tra s-lã si scoatã dzama i si s-facã yinlu; tsipurã, tsipur, bãrsii, cumenji, pishtinã, prishtinã, prãshtinã, prushtinã, purushtinã, langhir *{ro: drojdie}* *{fr: lie, marc (de raisin), residue, sédiment}* *{en: marc (of grapes), residue, sediment}* § ***cumenji/cumenje*** (cu-mé-nji) sf fãrã pl – (unã cu ***cominã***)

condar (con-dárŭ) sn – vedz tu ***cundar***

condicã (cón-di-cã) sf – vedz tu ***catastih***

condrã (cón-drã) prip, adv – vedz tu ***contra***

congulã (cóngulã) sf – vedz tu ***gongalã***

conjar (có-njĭarŭ) sm, sf conjarã (có-njĭa-rã), conjari (có-njĭarĭ), conjari/conjare (có-njĭa-ri) – turcu tsi bãneadzã tu unã dit horili tsi s-aflã namisa di Kozani shi Sorovici *{ro: turc care vine din regiunea dintre Kozani şi Sorovici}* *{fr: turc habitant les villages situés entre Kozani et Sorovic}* *{en: Turk inhabitant of villages situated between Kozani and Sorovic}* § ***cunjirami/cunjirame*** (cu-nji-rá-mi) sf fãrã pl – multimi di conjari; locurli iu bãneadzã conjarlji *{ro: mulţime de "conjari"; regiunea locuită de "conjari"}* *{fr: nombre de "conjari"; pays de "conjari"}* *{en: number of "conjari"; "conjar" land}* § ***cunjirescu*** (cu-nji-rés-cu) adg cunjireascã (cu-nji-reás-cã), cunjireshtsã (cu-nji-résh-tsã), cunjireshti/cunjireshte (cu-nji-résh-ti) – tsi ari s-facã cu conjarlji; di conjari *{ro: de "conjar"}* *{fr: de "conjari"; qui appartient aux "conjari"}* *{en: of "conjari"}* § ***coinar*** (cóĭ-narŭ) sm coinari (cóĭ-narĭ) – (unã cu ***conjar***)

consul (cón-sulŭ) sm consulj (cón-suljĭ) – om pitricut di chivernisea-a unui stat tu-un stat xen (i) tra sã zburascã trã ipotislí di emburlichi, etc. tsi pot s-izvurascã dit ligãturli icunomitsi namisa di dauãli stati, shi (ii) s-lã pãrãstiseascã intiresili (s-lã

aibã angãtanlu) a oaminjlor dit statlu-a lui, cãndu aeshti s-aflã tu statlu xen {ro: consul} {fr: consul} {en: consul} § ***cunsulatã*** (cun-su-lá-tã) sf cunsulati/cunsulate (cun-su-lá-ti) – loclu dit statlu xen iu shadi di sh-fatsi lucrul consulu; tesea di consul {ro: consulat} {fr: consulat} {en: consulate}

consultu (con-súl-tu) sn – vedz tu ***cunsoltu***

contra (cón-tra) prip, adv – zbor tsi-aspuni cã easti unã mari dyeafurauã namisa di dauã lucri (un lucru easti tamam anapuda di-alantu); zbor tsi-aspuni cã cariva easti trã tsiva, altã soi (altu tsiva, dip anapuda) di tsi easti un altu; tsi easti (s-aspuni) ca dushman a altui; tsi easti di-alantã parti di cariva, n fatsa-a altui; anapuda {ro: contra, în opoziţie} {fr: contre; en opposition} {en: in opposition of; contrary to; opposed to; against} ex: el s-dutsi contra (nu easti sinfuni, dzãtsi altã soi, anapuda) cãndu zburashti cu mini; vinji contra al (ca dushman, si s-alumtã cu) Costarela; vimtul suflã contra (anapuda di cum voi, di-alantã parti di cum mi min mini); shadi contra (n fatsa) a mea la measã § ***contrã*** (cón-trã) prip, adv – (unã cu ***contra***) ex: mini stãteam contrã (anapuda, mi-alumtam) cu vimtul § ***condrã*** (cón-drã) prip, adv – (unã cu ***contra***) § ***cundrescu*** (cun-drés-cu) (mi) vb IV cundrii (cun-dríĭ), cundream (cun-dreámŭ), cundritã (cun-drí-tã), cundriri/cundrire (cun-drí-ri) – hiu contra; mi ncustedz, acats ãncheari {ro: fi contra, (se) opune} {fr: être contre; contrarier} {en: be against; oppose} § ***cundrit*** (cun-drítŭ) adg cundritã (cun-drí-tã), cundrits (cun-drítsĭ), cundriti/cundrite (cun-drí-ti) – tsi easti contra {ro: care este contra, care se opune} {fr: qui est contre; contrarié} {en: who is against, in opposition} ex: hits tuts cundrits la atseali (di-atselj tsi hits contra, tsi nu hits sinfuni cu atseali) tsi dzãc mini § ***cundriri/cundrire*** (cun-drí-ri) sf cundriri (cun-drírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti contra, cãndu fatsi contra; agudiri di pãreri (di idei, di intiresi, etc.) {ro: acţiunea de a fi contra, de a (se) opune; opunere; contrarietate} {fr: action d'être contre; de contrarier; contrariété} {en: action of being against; of opposing; opposition, contrariety, contrariness}

contracci (con-trac-cí) sm – vedz tu ***cundratã***

contrã (cón-trã) prip, adv – vedz tu ***contra***

cooti! (co-ótĭ) inter – vedz tu ***cutã***

copan[1] (có-panŭ) sm (có-panjĭ) – ficiuric njic, nat, gad, ficiuric; fig: copan = njic, mixos) {ro: copilaş; mucos, insolent} {fr: petit enfant, gamin; morveux, insolent} {en: small child} ex: un copan (nat) ãnfãshat; un copan (expr: mixos) di ficior

copan[2] (có-panŭ) sm – vedz tu ***cupanji***

copan[3] (có-panŭ) sm – vedz tu ***coapsã***

copã[1] (có-pã) sf – vedz tu ***cãpitsã***

copã[2] (có-pã) sf copi/cope (có-pi) – hãlati (tsi sh-u-adutsi cu-unã tãpoarã cu coada shcurtã) cu cari marangadzlji lucreadzã lemnul; nocupã, nicopã, mãnãcopã, schipari, teslã {ro: teslã} {fr: herminette, essette} {en: adze} ex: l-fãtsea ma suptsãri lemnul cu copa; copa eara nturusitã § ***nocupã*** (nó-cu-pã) sf nocupi/nocupe (nó-cu-pi) – (unã cu ***copã***[2]) ex: tu ducheani avea mash nã penurã mari sh-unã nocupã § ***nicopã*** (ni-có-pã) sf nicopi/nicope (ni-có-pi) – (unã cu ***copã***[2]) § ***mãnãcopã*** (mã-nã-có-pã) sf mãnãcopi/mãnãcope (mã-nã-có-pi) – (unã cu ***copã***[2]) ex: cu mãnãcopa marendzilj adarã lemnul

copelã (co-pé-lã) sf – vedz tu ***cochil***

copil (có-pilŭ) sm, sf – vedz tu ***cochil***

copos (có-posŭ) sn coposuri (có-po-surĭ) – unã cu ***copus***

coprãi/coprãe (co-prã-i) sf – vedz tu ***cuprii***

copsu (cóp-su) sf – vedz tu ***coapsã***

coptu (cóp-tu) adg – vedz tu ***coc***

copus (có-pusŭ) sn copusuri (có-pu-surĭ) – pidimo (adrat trã fãtseari un lucru); copos, spreamitsã, gãireti {ro: efort} {fr: effort} {en: effort} § ***cupãsescu*** (cu-pã-sés-cu) vb IV cupãsii (cu-pã-síĭ), cupãseam (cu-pã-seámŭ), cupãsitã (cu-pã-sí-tã), cupãsiri/cupãsire (cu-pã-sí-ri) – fac copus trã un lucru; mi cãlisescu (fac copus s-mi duc iuva); cupãsescu, cãlisescu, ursescu {ro: a face un effort, a se invita} {fr: se donner la peine; inviter} {en: make an effort, invite himself} ex: turtsã-lj cupãsirã n casã; s-cupãseascã pãnã la pãlati; di-iu nã cupãsish?; cupãsea (ursea) nãuntru, n casã; aushlu-l cupãsi la nãs acasã § ***cupãsit*** (cu-pã-sítŭ) adg cupãsitã (cu-pã-sí-tã), cupãsits (cu-pã-sítsĭ), cupãsiti/cupãsite (cu-pã-sí-ti) – cupãsit, cãlisit, ursit {ro: a face un effort, a se invita} {fr: se donner la peine; inviter} {en: make an effort, invite himself} § ***cupãsiri/cupãsire*** (cu-pã-sí-ri) sf cupãsiri (cu-pã-sírĭ) – cupãsiri, cãlisiri, ursiri {ro: invitare, acţiunea de a face un effort, de a se invita} {fr: invitation, action de se donner la peine (de s'inviter)} {en: invitation, action to make an effort and invite himself} § ***cupusescu*** (cu-pu-sés-cu) vb IV cupusii (cu-pu-síĭ), cupuseam (cu-pu-seámŭ), cupusitã (cu-pu-sí-tã), cupusiri/cupusire (cu-pu-sí-ri) – (unã cu ***cupãsescu***) ex: ia-tsã-l, singur cupuseashti (s-cãliseashti); cupusea (fã copuslu s-yinj, cãlisea-ti) pãnã la noi § ***cupusit*** (cu-pu-sítŭ) adg cupusitã (cu-pu-sí-tã), cupusits (cu-pu-sítsĭ), cupusiti/cupusite (cu-pu-sí-ti) – (unã cu ***cupãsit***) § ***cupusiri/cupusire*** (cu-pu-sí-ri) sf cupusiri (cu-pu-sírĭ) – (unã cu ***cupãsiri***)

cor[1] (córŭ) sn coruri (có-rurĭ) – agioc tsi-l fatsi laolu prit hori dumãnitsli (dzãlili pisimi, dzãlili di numtã, etc.) cãndu bãrbatslji shi muljerli s-tsãn di mãnã sh-fac un bair (lungu sh-dishcljis, cu-un cap sh-unã coadã) tu cari oaminjlji gioacã peanarga un dupã-alantu; huro; (expr: 1: trag corlu = escu tu caplu-a corlui shi-l trag dupã mini, multi ori cu-unã mãndilã tsi u flitur tu vimtu; 2: intru n cor = mi-acats di mãnã cu-alantsã agiucãtori, iuva tu bairlu di oaminj) {ro: horã aromâneascã} {fr: grande ronde paysanne aroumaine} {en: Aromanian popular round dance} ex: corlu diple s-anvãrteashti; trãdzea tu-aradã corlu sh-anvãrtea mãndila n vimtu; scoasirã nveasta n cor s-tragã corlu; nunj cu flambura tu cor; albã sã-nj ti ved, lea sor, tsi nji ti-alãchish ãn cor; deadi earba shtirigoanja, corlu creashti la Buboanja; cãndu s-acatsã nãsã n cor, s-adunã tuts ca s-u veadã cã giuca multu mushat § ***huro*** (hu-ró) sm huradz (hu-rádzĭ) – (unã cu ***cor***[1]) ex: hurolu (corlu) di Pashti; sh-lu trag hurolu (corlu) ninti

cor[2] (córŭ) sn coarã (coá-rã) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cornu***[12] shi ***cornu***[2]

corac (có-racŭ) sm corats (có-ratsĭ) – (cór-ghi) – pulj di mpradã, tsi mãcã di tuti, ma mari di gaea, cu peanili lãi sh-cu dintana shi cicioarili multu vãrtoasi; corac, curac, gavran, gãvran, gãrvan, buducushar, buducãshar {ro: corb} {fr: corbeau} {en: raven} § ***corbu***[1] (cór-bu) sm corghi (cór-ghi) – (unã cu ***corac***) ex: cumu-ts njergu puljlji, coarbe? § ***curac*** (cu-rácŭ) sm curats (cu-rátsĭ) – (unã cu ***corac***) ex: tsi-au curatslji (corghilj) di aurlã?; lai curats, tsi vã hrãneashti atsel Daileani

coran (có-ranŭ) sm coranj (có-ranjĭ) – pescu di apã dultsi (di-aradã di munti) multu nostim tu mãcari, acupirit cu soldzã njits sh-cu dãmtsi njits, lãi i aroshi pi trup; letnã, pestruv, pestruvã, pestrav, pestravã, pãstravã {ro: păstrăv} {fr: truite} {en: trout}

corbu[1] (cór-bu) sm – vedz tu ***corac***

corbu[2] (cór-bu) adg corbã (cór-bã) shi coarbã (coár-bã), corghi (cór-ghi), corbi/corbe (cór-bi) shi coarbi/coarbe (coár-bi) – 1: tsi-aspuni (lai) di hroma-a corbului; lai ca corbul; lai, negru, negur, njagrã; 2: tsi s-aflã tu-unã halã urutã; cari nu-ari tihi tu banã; tsi ari mash cripãri shi taxirãts; mãrat, corbusit, curbisit, stuhinat, ndzernu, scurpisit, buisit, vãpsit, etc. {ro: negru ca corbul; nefericit, nenorocit} {fr: noir comme le corbeau; infortuné, malheureux} {en: black like the raven; unfortunate, unhappy, wretched} ex: perlu, corbu (lai ca corbul); trei cãpri corbi (lãi ca corbul); cãdzut tu halã coarbã (lai, urutã); corbu (ndzernu) sh-lai s-ti ved; sh-u dzãsi singur, corbul (mãratlu); u pitreatsi la mã-sa ca laea sh-ca corba; corbe (marate) nu u dã vereaua; lai, corbe (mãrate), curbishane; cã him corghi (mãrats) sh-dispuljats; ca lailji sh-ca corghilj (ndzernjilj); nãsh corghilj (mãratslji); fudzish ca coarbili (pustili) § ***corbusit*** (cor-bu-sítŭ) adg corbusitã (cor-bu-sí-tã), corbusits (cor-bu-sítsĭ), corbusiti/corbusite (cor-bu-sí-ti) – tsi s-aflã tu-unã halã urutã; cari nu-ari tihi tu banã; tsi ari mash cripãri shi taxirãts; corbu, curbisit, mãrat, stuhinat, ndzernu, scurpisit, buisit, vãpsit, etc. {ro: nefericit, nenorocit} {fr: infortuné, malheureux} {en: unfortunate, unhappy, wretched} ex: nã dadã corbusitã § ***curbishan*** (cur-bi-shĭánŭ) adg curbishanã

(cur-bi-shĭá-nã), curbishanj (cur-bi-shĭánjĭ), curbishani/curbishane (cur-bi-shĭá-ni) – (unã cu ***corbusit***) ex: tsal Costa, curbishana (corba); mãrata sh-curbishana di featã; o, lai corbe, curbishane! ***curbisescu*** (cur-bi-sés-cu) (mi) vb IV curbisii (cur-bi-síĭ), curbiseam (cur-bi-seámŭ), curbisitã (cur-bi-sí-tã), curbisiri/curbisire (cur-bi-sí-ri) – (cu cripãrli tsi lj-aduc) lj-adar un ahãntu mari arãu (dureari, cripari, etc.) cã-lj fac bana greauã; nj-aspargu bana cu-atseali tsi pat; stuhinedz, distihipsescu, distihisescu, lupusescu, buisescu, chisusescu, hãndãcusescu, lãescu, pisusescu, etc. *{ro: nenoroci} {fr: rendre quelqu'un malheureux} {en: make someone unhappy}* § ***curbisit*** (cur-bi-sítŭ) adg curbisitã (cur-bi-sí-tã), curbisits (cur-bi-sítsĭ), curbisiti/curbisite (cur-bi-sí-ti) – tsi s-aflã tu-unã halã greauã (di jali, di dureari, di mãri cripãri, etc.); tsi sh-ari aspartã bana; corbu, corbusit, stuhinat, distihipsit, distihisit, lupusit, buisit, chisusit, hãndãcusit, lãit, pisusit, etc. *{ro: nenorocit} {fr: infortuné, malheureux} {en: unhappy, wretched}* ex: curbisite, buisite! § ***curbisiri/curbisire*** (cur-bi-sí-ri) sf curbisiri (cur-bi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-l curbiseshti pri cariva; stuhinari, distihipsiri, distihisiri, lupusiri, buisiri, chisusiri, hãndãcusiri, lãiri, pisusiri, etc. *{ro: acţiunea de a (se) nenoroci; nenorocire} {fr: action de rendre quelqu'un malheureux; malheur} {en: action of making someone unhappy; unhappiness}*

corbusit (cor-bu-sítŭ) adg – vedz tu ***corbu***[2]

corcan (cór-canŭ) invar – tsi easti vãrtos ca cheatra shi lipsit di putearea ca si sh-alãxeascã forma; tsi easti ca gljatsa (di arcoari, fricã, lãhtarã, ciudii, etc.) shi nu poati si s-minã di pri loclu iu s-aflã; tsi easti ca limnusit (mãrmurusit, ngucinat, ncãrfusit, ngurdit, etc.); cotsã, ngordu *{ro: ţeapăn, înţepenit} {fr: raide, raidi} {en: stiff, stiffened}* ex: seavirli lu ngljitsã tut loclu shi-l featsi corcan (ca cheatra); vidzu nipãrticã arauã cum corcan (niminatã) gljets aclo stãtea; trupurli a lor ngljitsarã corcan

corciutã (cor-cĭú-tã) sf – vedz tu ***cãrshut***

cordeao (cor-deá-o) sf cordei (cor-déĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***curdeauã***

coremã (co-ré-mã) sf – vedz tu ***cheremi***

cornu[1] (cór-nu) sm cornji (cór-nji) – arburi njic di pãduri tsi fatsi lãludz galbini sh-yimishi njits aroshi tsi s-mãcã *{ro: corn (arbust)} {fr: cornouiller} {en: cornel-tree, dogwood}* ex: lemnul di cornu ari multi noduri § ***coarnã*** (coár-nã) sf coarni/coarne (coár-ni) – yimisha-a cornului (tsi sh-u-adutsi cu unã cireashã aroshi njicã, ma lungã dicãt largã, cu un gustu acru cãndu s-mãcã freshcã i uscatã earna) *{ro: coarnă} {fr: cornouille} {en: fruit of the cornel-tree}* ex: adunash coarni? § ***coarnish*** (coár-nishĭŭ) adg coarnishi/coarnishe (coár-ni-shi), coarnish (coár-nishĭ), coarnishi/coarnishe (coár-ni-shi) – tsi sh-u-adutsi cu-unã coarnã tu videari *{ro: lungueţ ca o coarnă} {fr: qui a la forme d'une cornouille} {en: that has the form of a "coarnã"}* ex: cap coarnish (niheamã ca lungu, cum easti coarna) § ***coarnesh*** (coár-neshĭŭ) adg coarnishi/coarnishe (coár-ni-shi), coarnesh (coár-neshĭ), coarnishi/coarnishe (coár-ni-shi) – (unã cu ***coarnish***)

cornu[2] (cór-nu) sn coarni/coarne (coár-ni) – luguria (multi ori lungã shi shutsãtã) tsi creashti pri caplu-a unor prãvdzã ca birbec, tsap, caprã, bou, tserbu, etc. cu cari pot si s-apãrã tu-alumti; (fig: 1: cornu = cap, minti, minduiri; expr: 2: u bag (nj-intrã) tu cornu = u-aduchescu, u bag tu minti sh-nu va u-agãrshescu; 3: nu-l bag tu cornu = nu dau vãrã simasii la-atseali tsi dzãtsi; nu-l dau di mãnear; 4: nj-cadi n cornu = ãnj treatsi prit minti; 5: am cornu/coarni = mi-aleg di-alantsã 6: va s-acats cornu? = va pats tsiva? va scots cornu tra s-ti-aledz di altsã?; 7: atsel cu un cornu = drac, dyeavul, demun, sãtãnã, shaitan, zarzavuli, etc.) *{ro: corn (la cap de animal)} {fr: corne} {en: horn}* ex: boulu s-leagã di coarni sh-omlu di limbã; di coarni di tserbu s-adarã mãneari; s-aflã un cornu di prici nividzutã; va scots cornu? (expr: va ti fats s-hii altã soi ca di-alantã dunjai?); cara s-mãcai, eara sã scots cornu? (expr: va pãtsai tsiva?); cãtse s-li mãc tuti singur, tsi, va sã scot cornu? (expr: nu va hiu ca-alantsã?; va pat tsiva?); canda ari cornu (expr: canda ari tsiva cu cari s-aleadzi di-alantsã); lj-cadi n cornu (expr: lj-treatsi prit minti); nu ascultã, ici nu mi bagã tu cornu (expr: nu-nj da di mãnear); ea tu cornu (fig: cap) ãl bãgã grailu; li bãgã tu cornu (fig: cap) tuti; li bãgã ghini tu cornu (fig: tu minti); iu lj-intrã a lui tu cornu (fig: cap, minti) atseali zboarã?; cari li bãgã tu cornu (cari lã deadi vãrã simasii, cari li-avdzã) pãlãvrili a lui § ***curnut*** (cur-nútŭ) adg curnutã (cur-nú-tã), curnuts (cur-nútsĭ), curnuti/curnute (cur-nú-ti) – tsi ari coarni; tsi-lj crescu coarni; (fig: curnut (sm) = drac, dyeavul, demun, sãtãnã, shaitan, zarzavuli, etc.) *{ro: cornut, cu coarni; drac} {fr: qui a des cornes; diable} {en: horned; devil}* ex: curnutslji tserghi; nãs eara curnut (cu coarni); hits curnuti (cu coarni) shi hits cãrshuti (fãrã coarni) § ***ncoarnish*** (ncoár-nishŭ) adg ncoarnishii/ncoarnishe (ncoár-ni-shi), ncoarnish (ncoár-nishĭ), ncoarnishi/ncoarnishe (ncoár-nishĭ) – (lucru) tsi easti aspus (alãvdat) cu zboarã umflati (nfluriti) ma multu dicãt ahãrzeashti (tsi easti aspus cu "coarni") *{ro: gogonat, exagerat} {fr: enflé outre mesure, exagéré} {en: exagerated}* ex: cuvendã ncoarnishi (umflatã, cu coarni)

cornu[3] (cór-nu) sn coarni/coarne(?) (coár-ni) – loclu iu s-adunã trei mãrdzinj a unui lucru; loclu dit casã iu s-andãmusescu doauã stizmi; capitlu-a unei sucachi iu s-andãmuseashti cu-unã altã sucachi; chioshi, chiuse, chiushe, angunã, angun, cohi *{ro: ungher, colţ, unghi} {fr: coin, encoignure, angle} {en: corner, angle}* ex: s-lu-alasã tu un cornu (cohi) s-doarmã; tu cornul (cohea) di firidã; dupã cornul (chiosha) a casãljei

cornu[4] (cór-nu) sn coarni/coarne(?) (coár-ni) – capit (di cioarã, cali, etc.) *{ro: capăt} {fr: bout} {en: end}* ex: un cornu (capit) di hir

cornu[5] (cór-nu) sn coarni/coarne (coár-ni) – hãlati di muzicã a oaminjlor di la munti (tsi sh-u-adutsi cu unã sulinã multu lungã, faptã di lemnu, coaji i metal) tsi scoati un boatsi cãndu s-suflã tu nãsã; hãlati di muzicã (ti vinãtoari i orchestrã) tsi sh-u-adutsi niheamã cu-un cornu di pravdã sh-cari scoati unã boatsi cu suflarea tsi-lj si fatsi tu nãsã *{ro: bucium, corn} {fr: cor} {en: horn (music, hunting)}* ex: boatsi di cornu fricoasã; di tru cornu di trei ori bati; duduirã coarnili

corpu (cór-pu) sn corpuri (cór-purĭ) – ntreglu om (pravdã, lucru, idei, etc.) cu tuti pãrtsãli shi mãdularli a lui; partea tsi-armãni dit om (pravdã, prici) cãndu-lj scots caplu, gusha, cicioarli sh-bratsãli; partea ma mari dit un lucru (di-aradã dit mesi) cãndu-lj scots dinãparti pãrtsili tsi-lj es cãtã nafoarã; trup *{ro: trup, corp} {fr: corps} {en: body}*

cortsã (cór-tsã) sf cortsã (cór-tsã) – prici (bubulic, insectã) njicã, aroshi tsi bãneadzã prit cripãturli di lemnu (din casã, di la crivati, di momili, etc.), s-hrãneashti di-aradã cu sãndzili-a omlui (di lj-alasã dãmtsi-aroshi pri trup) shi anjurzeashti urut (ma multu cãndu easti chisatã sh-vãtãmatã); tartabic, târtãbic, tahtabic, tartabichi *{ro: ploşniţă} {fr: punaise} {en: bed bug}* ex: tutã noaptea nu ncljish ocljilj cã mi mãcarã cortsãli (tartabitslji)

cos (cósŭ) vb III shi II cusui (cu-súĭ), cuseam (cu-seámŭ), cuseari/cuseare (cu-seá-ri) shi coasiri/coasire (coá-siri) – fac dauã (i ma multi) cumãts di pãndzã (stranj, peatitsi, cheali, etc.) icã dauã pãrtsã dit idyea cumatã (guvã dit pãndzã) s-hibã fapti ca unã cumatã cu agiutorlu-a unui ac (tsi fatsi guvi) sh-hir (tsi easti tricut prit aesti guvi) (expr: 1: l-cos sh-pri dinãinti sh-pri dinãpoi = lu-arãd ghini); 2: mi coasi ghini (expr: mi bati ghini, ãnj da un shcop bun; 3: mi cos di mãcari = mãc multu, mi fãnãtescu di mãcari) *{ro: coase} {fr: coudre} {en: sew, stich}* ex: s-dutsea s-coasã; araftul va nã coasã sarica; l-cusum sh-pri dinãinti sh-pri dinãpoi (expr: lu-arãsim ghini); nã cusurã ca ghini (expr: nã bãturã ca ghini); s-cusurã di mãcari (expr: s-fãnãtirã di mãcari) § ***cusut*** (cu-sútŭ) adg cusutã (cu-sú-tã), cusuts (cu-sútsĭ), cusuti/cusute (cu-sú-ti) – (cumãts di stranj, pãndzã, lucri) tsi suntu fapti s-hibã ca unã cumatã cu agiutorlu-a unui ac shi hir *{ro: cusut} {fr: cousu} {en: sewn, stiched}* § ***coasiri/coasire*** (coá-si-ri) sf coasiri (coá-sirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-coasi tsiva; cuseari *{ro: acţiunea de a coase; coasere} {fr: action de coudre} {en: action of sewing, of stiching}* § ***cuseari/cuseare*** (cu-seá-ri) sf cuseri (cu-sérĭ) – (unã cu ***coasiri***) § ***nicusut*** (ni-cu-sútŭ) adg nicusutã (ni-cu-sú-

tã), nicusuts (ni-cu-sútsĭ), nicusuti/nicusute (ni-cu-sú-ti) – (cumãts di stranj, pãndzã, lucri) tsi nu suntu cusuti deadun (cu agiutorlu-a unui ac sh-un hir) *{ro: necusut}* *{fr: qui n'est pas cousu}* *{en: which is not sewn (stiched)}* § ***nicoasiri/nicoasire*** (ni-coá-si-ri) sf nicoasiri (ni-coá-sirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-coasi tsiva; nicuseari *{ro: acţiunea de a nu coase; necoasere}* *{fr: action de ne pas coudre}* *{en: action of not sewing, of not stiching}* § ***nicuseari/nicuseare*** (ni-cu-seá-ri) sf nicuseri (ni-cu-sérĭ) – (unã cu ***coasiri***) § ***cusuturã*** (cu-su-tú-rã) sf cusuturi (cu-su-túrĭ) – lucrul icã loclu iu s-ari cusutã tsiva *{ro: cusătură}* *{fr: couture}* *{en: seam}* § ***cusor***[3] (cu-sórŭ) sm cusori (cu-sórĭ) – bãrbatlu a curi tehni easti s-crueascã shi s-coasã stranji (ti bãrbats); araftu *{ro: croitor}* *{fr: tailleur}* *{en: tailor}*

cosagi (co-sa-gí) sm – vedz tu ***coasã***

cosã (có-sã) sf – vedz tu ***coasã***

cosh[1] (cóshŭ) sn coshuri (có-shurĭ) – hãlati adratã di mplitituri di verdzi suptsãri (palji, etc.) trã purtari lucri di mãnã (zãrzãvãts, poami, etc.); cãnistrã, cãlathã, cushori, cãrinã, cãnistealã, cushelj, cufinã, shportã, zãmbilã *{ro: coş}* *{fr: corbeille}* *{en: basket}* ex: un cosh di cireashi

cosh[2] (cóshŭ) sn coshuri (có-shurĭ) – guva prit cari easi fumlu din casã; parti dit sulina di pri citii prit cari easi fumlu din casã; ugeachi, buhare, bãge, fungar *{ro: ogeac, coş, horn}* *{fr: cheminée, foyer, famille, âtre}* *{en: chimney}* ex: fumlu easi prit cosh

coshav (có-shĭávŭ) sm, sf – vedz tu ***cociuv***

cosoitar (co-soĭ-tárŭ) sm – vedz tu ***suitar***

costenliv (cos-ten-lívŭ) adg costenlivã (cos-ten-lí-vã), costenlivi (cos-ten-lívĭ), costenlivi/costenlive (cos-ten-lí-vi) – tsi easti analtu (lungu) sh-multu slab di-lj si ved oasili; tsi easti mash oasi, di-lj misuri coastili; custãnic, gundu; (expr: ***nucã costenlivã*** = nucã trã cari njedzlu easti multu greu trã scuteari dit coaji; nucã cuncavã) *{ro: costeliv}* *{fr: efflanqué}* *{en: lanky, gaunt}* § ***custãnic*** (cus-tã-nícŭ) adg custãnicã (cus-tã-ní-cã), custãnits (cus-tã-nítsĭ), custãnitsi/custãnitse (cus-tã-nítsĭ) – (unã cu ***costenliv***)

cot[1] (cótŭ) sn coati/coate (coá-ti) shi coturi (có-turĭ) – partea dinafoarã a prinodlui (ncljiituriljei) dit mesea-a bratslui (tsi leagã partea di nsus tsi s-dutsi pãnã tu-anumir shi partea di nghios tsi s-dutsi pãnã la mãnã); cod; (expr: 1: fatsi coati = fatsi camomati, nãji; sta cu mutri; 2: coati goali = om multu ftoh, oarfãn) *{ro: cot}* *{fr: coude}* *{en: elbow}* ex: mãnjli tãljati di la cot; scumbusitã pãn la coati § ***cod***[1] (códŭ) sn coadi/coade (coá-di) shi coduri (có-durĭ) – (unã cu ***cot***[1]) ex: ndrupãtã pri unlu cod; tsal Dina, fãrã s-facã coadi (expr: fãrã s-facã nãji)

cot[2] (cótŭ) sm cots (cótsĭ) shi sn coati/coate (coá-ti) – misurã veaclji (di vãrã 60cm, ca dipãrtarea di la cotlu-a bratslui pãnã la mãnã); hãlati (veargã) cu cari s-misurã cãts "cots" ari un lucru; cod, pihi *{ro: cot, linie de măsurat}* *{fr: aune, jauge}* *{en: old measure, measuring rod}* ex: lja cotlu (pihea, hãlatea ti misurari) a aishtui; doi cots (vãrã metru sh-cartu) neaua lu-anvãli § ***cod***[2] (códŭ) sn sm cods (códzĭ) – (unã cu ***cot***[2]) ex: lungã di un cod (di vãrã 60cm)

cot[3] (cótŭ) adv – (tu scriarea-a noastrã, zborlu s-aflã scriat mash tu forma "ncot = geaba": vedz ***ncot***)

cotcã[1] (cót-cã) sf invar – njic chelindru (di-aradã di lemnu, metal, plastic) deavãrliga di cari si-anvãrteashti un hir lungu di lãnã, mitasi, metal, etc.; mãsur, cãrulj *{ro: mosor, bobină}* *{fr: bobine}* *{en: spool, reel, bobbin}*

cotcã[2] (cót-cã) sf pl(?) – unã balã di peatitsi (unã cumatã di lemnu i di os, un cucean di misur, etc.), dit agioclu di ficiurits "*cotcã, i cu poarca*", tsi easti aguditã cu shcoplu di-un ficior tsi va s-u bagã tu-unã guvã, sh-alantsã ficiori tsi nu vor s-lu-alasã shi caftã s-lu ncheadicã; gotcã, poarcã, bishcã, gugi *{ro: poarca (de la un joc de copii)}* *{fr: une balle (un morceau de bois, morceau d'os, etc.) qui fait partie d'un jeu d'enfants}* *{en: a ball (a piece of wood or bone, etc.) that is a part of a children's game}* ex: s-agiuca cotcã (cu poarca) tu padi § ***gotcã*** (gót-cã) sf pl(?) – (unã cu ***cotcã***) ex: canda mprãnjeshti gotca (poarca)

cothrã (có-thrã) sf cothri/cothre (cóthri) – unã cu ***cotrã***

coti-co! (cótĭ-có) inter – vedz tu ***cutã***

coti-coti! (cótĭ-cótĭ) inter – vedz tu ***cutã***

cotrã (có-thrã) sf cotri/cotre (cóthri) – atsea tsi-l fatsi un lucru tra s-nu hibã curat; lãvushiturã, lãvãshiturã, murdãrii, murdãrilji, murdãrlãchi, lerã, liche, lãvilji, lãvushii, smagã, damcã, minghinadã *{ro: murdărie}* *{fr: saleté, ordure, souillure}* *{en: dirt}* ex: mãna acatsã multi lãvushituri

cotsalã (có-tsa-lã) sf cotsali/cotsale (có-tsa-li) – atsea tsi-armãni di la schicurli di grãni dupã tsi lã si scot gãrnutsãli cu triirarea; cotsuli, grishti, schivalã *{ro: pleavă}* *{fr: rebut (balle) de blé}* *{en: chaff}* § ***cotsuli/cotsule*** (có-tsu-li) sf pl – (unã cu ***cotsali***)

cotsã (có-tsã) invar – tsi easti ca un mortu ngljitsat; corcan *{ro: mort îngheţat}* *{fr: mort glacé}* *{en: dead stiff, frozen}*

cotsuli/cotsule (có-tsu-li) sf pl – vedz tu ***cotsalã***

covã (có-vã) sf – vedz tu ***cofã***

cozmu (cóz-mu) sm fãrã pl – tuts oaminjlji shi tuti lucrili dit ãntreglu loc; multimi di oaminj adunats tu-un loc; multimi di oaminj tsi au idyili hãri (tsi pot s-hibã di idyea mileti, tsi pot facã idyiul lucru, tsi pot s-aibã idyiul scupo, etc.); lumi, alumi, dunjauã, dunjai, plasi, lao, popul, ciuplicheauã *{ro: lume, univers}* *{fr: monde, univers}* *{en: world. people, universe}*

cra! (crá) inter – cedz tu ***crau!***

crac! (crác) inter – zbor cari caftã s-aspunã cum s-avdi un lucru cãndu creapã, s-aspardzi, da di padi, plãscãneashti *{ro: interjecţie care imită sunetul unui lucru care crapă, care plesneşte uşor}* *{fr: interjection qui imite un craquement}* *{en: interjection imitating the sound made by a crack}*

cracmi/cracme (crác-mi) sf pl – perlu di pi mardzinea di fatsã a omlui sh-di piningã ureclji, arushutsãt niheamã sh-alãsat s-creascã ma lungu; hiri di per ma lundzi din cap (ciulii), arushutsãti sh-anvãrtiti ca neali; tsulufrã, tsãlufrã, tsãruflã, arauã, zulufi, pirushanã, avoalã, cãrcmi, ciulii, cilii *{ro: perciuni, zuluf, buclă de păr}* *{fr: cheveux qui pendent sur les joues; boucle de cheveux}* *{en: side curl, lock, ringlet}* § ***cãrcmi/cãrcme*** (cãrc-mi) sf pl – ciulii di per arushtsãti sh-anvãrtiti ca neali; neali di per; avoali, cracmi, tsulufri, tsãlufri, tsãrufli, arauã, zulufi, ciulii, cilii *{ro: boucle (păr)}* *{fr: boucles (cheveux)}* *{en: curls, ringlets, locks (hair)}*

crahtu (cráh-tu) sm – vedz tu ***cãrãtor***

crancã (crán-cã) sf crãntsi (crắn-tsi) – brats (limnos) tsi creashti di pri truplu-a unui arburi (pom) i creashti di pri un altu brats limnos ma gros; alumachi, alãmachi, alneauã, angheauã, cãrcoci, crangã, creangã, grangã, dãrmã, drãmã, deagã, degã, dushcu, lumachi *{ro: creangă}* *{fr: rameau, branche d'arbre}* *{en: tree branch}* § ***crangã*** (crán-gã) sf crãndzi (crắn-dzi) – (unã cu ***crancã***) § ***creangã*** (creán-gã) sf crendzi (crén-dzi) – (unã cu ***crancã***) § ***grangã*** (grán-gã) sf grãndzi (grắn-dzi) – (unã cu ***crancã***)

crangã (crán-gã) sf – vedz tu ***crancã***

craniu (crá-niŭ sn cranii (crá-niĭ) – oasili-a caplui di om sh-di prãvdzã tsi ncljid nãuntru midua; cãpitsãnã, cãpãtsãnã, cafcalã, cafcã, cãrapã, cãrãfetã, cãrfetã, cocã, cofã *{ro: craniu}* *{fr: crâne}* *{en: skull}*

crap (crápŭ) sm crachi (cráchĭ) – un pescu mari di apã dultsi, cu soldzãlj mãri, tsi da niheamã pi albu ca asimea, cu dauã mustãtsi lundzã tsi crescu pisupra-a budzãlor groasi, multu bun sh-cãftat ti mãcari; (expr: crap = om cu gura mari) *{ro: crap}* *{fr: carpe (poisson)}* *{en: carp (fish)}* ex: adush di la piscãrilji doi crachi mãri

crasat (cra-sátŭ) adg crasatã (cra-sá-tã), crasats (cra-sátsĭ), crasati/crasate (a-cãr-sá-ti) – tsi ari hroma-a yinlui arosh; tsi da pi-arosh; tsi ari dãmtsã aroshi; acãrsat *{ro: roşiatic, de culoarea vinului roşu}* *{fr: rougeâtre, qui a la couleur du vin rouge}* *{en: reddish, of the color of red wine}* ***acãrsat*** (a-cãr-sátŭ) adg acãrsatã (a-cãr-sá-tã), acãrsats (a-cãr-sátsĭ), acãrsati/acãrsate (a-cãr-sá-ti) – (unã cu ***crasat***) ex: meari acãrsati (tsi da pi-arosh)

crasht! (crásht!) inter – vedz tu ***crãsht!***

crat (crátŭ) sn craturi (crá-turĭ) – loclu iu bãneadzã di-aradã unã singurã mileti (ma pot s-bãneadzã sh-ma multi milets deadun),

pristi cari urseashti, di-aradã ma nu totna, un vãsilje, un amirã icã un prezidentu, sh-cu sinuri tsi pot s-hibã tricuti mash cu-unã pasaporti; duvleti, stat, vasiliu, vãsilii, vasiliu, amirãrilji, amirãlji, amirãlichi *{ro: stat, regat, imperiu}* *{fr: état, royaume, empire}* *{en: state, kingdom, empire}*

crau! (cráŭ) inter – zbor cari caftã s-aspunã cum s-avdi cãndu cãcãreadzã corbul (cum lji s-avdi boatsea); cra!; (fig: crau! = om prostu, hazo, tivichel; om tsi nu shtii tsiva altu dicãt s-facã crau!) *{ro: interjecţie care imită vocea (cârâitul) corbului}* *{fr: interjection imitant le cri du corbeil}* *{en: interjection imitating raven's croak}* ex: di la corbu tsi va avdzã?, crau!; sh-easti crau! = (fig: hazo, tivichel, shtii s-facã mash crau!) § ***cra!*** (crá) inter – (unã cu ***crau!***)

cravatã (cra-va-tã) sf cravati/cravate (cra-vá-ti) – cumatã lungã di pãndzã, mitasi i shtofã, ligatã cu-un nod di gushi sum gulirlu di la cãmeashi, di-aradã di bãrbats, sh-alãsatã sã spindzurã nghios pristi cheptul di cãmeashi, di-aradã, pãnã di mesi; pãtlicã *{ro: cravată}* *{fr: cravate}* *{en: tie}*

crãblã (crắ-blã) sf – vedz tu ***cãrbã***

crãc! (crắcŭ) inter – vedz tu ***cãrc!***

crãcimã (crãcĭ-mắ) sm – vedz tu ***crãshmã***

Crãciun (Crã-cĭúnŭ) sm fãrã pl – dzãlili dit an (25-li tu 28-li di Andreu) tsi crishtinjlji yiurtisescu dzua tsi s-amintã Hristolu *{ro: Crăciun}* *{fr: Noël}* *{en: Christmas}* ex: cucoate s-armãnj agiun sh-fãr-di peani la Crãciun; trã Crãciun, foclu ardi cã featã ursa; divãrliga di Crãciun, budzãli nu pot s-nj-adun § ***Cãrciun*** (Cãr-cĭúnŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***Crãciun***[1]) § ***crãciun***[2] (crã-cĭúnŭ) sm crãciunj (crã-cĭúnjĭ) – cutsur (cuciubã) tsi s-ardi tu vatrã seara di nãintea-a Crãciunlui; babnic *{ro: buştean}* *{fr: bûche de Noël}* *{en: log of wood thrown in the fire the night before Christmas}* ex: pãnã si njireadzã crãciunjlji (s-fac jar babnitsili; bãgats oarã cã tu zborlu "njireadzã" avem unã exceptsii: botsli "n" shi "j" s-avdu ahoryea); acãtsarã s-arucuteascã crãciunj; trã Crãciun, tu foclu yiu s-arucã nãshti trupuri mãri di arburi tsi s-cljamã crãciunj

crãciun[2] (crã-cĭúnŭ) sm – vedz tu ***Crãciun***[1]

crãm (crắmŭ) sn – vedz tu ***cãrãm***

crãnti (crắn-ti) sm – vedz tu ***cãrãnti***

crãpitoari/crãpitoare (crã-pi-toá-ri) sf – vedz tu ***cripitor***

crãshmã (crãsh-mắ) sm crãshmadz (crãsh-mádzĭ) – mishtearea cu unã biuturã (yin, arãchii) tsi u fatsi la dunjai cariva tsi ncljisi unã pãzari, unã alishvirishi bunã; crãshmã, mishteari, chirnisiri *{ro: aldămaş}* *{fr: vin du marché}* *{en: drink offered on concluding a bargain}* ex: s-dai crãshmãlu! (s-nã meshti!, s-nã chirniseshti cu-unã arãchii) § ***crãcimã*** (crãcĭ-mắ) sm crãcimadz (crãcĭ-mádzĭ) – (unã cu ***crãshmã***)

crãsht! (crắsht!) inter – zbor cari caftã s-aspunã cum s-avdi unã coardã (apalã) cãndu talji tsiva (ca un cap di om, bunãoarã); crasht, hrãsht, hãrshti, hãrsht *{ro: interjecţie care imită sunetul unei săbii când taie repede ceva}* *{fr: interjection qui imite le son d'une épée qui coupe rapidement quelque chose}* *{en: interjection imitating the sound of a sword rapidly cutting something}* ex: tradzi buzduganea shi crãsht! crãsht! li tãlje pãn di unã; crãsht! (dinapandiha s-talji) caplu! § ***crasht!*** (crásht!) inter – (unã cu ***crãsht!***) ex: crasht! cu hãngeralu sh-caplu cãdzu § ***hrãsht!*** (hrắsht!) inter – (unã cu ***crãsht!***) § ***hãrsht!*** (hắrsht!) inter – (unã cu ***crãsht!***) § ***hãrshti!*** (hắrshtĭ!) inter – (unã cu ***crãsht!***) ex: ma ficiorlu, hãrshti! unã cu coarda § ***hrãshtuescu*** (hrãsh-tu-ĭés-cu) vb IV hrãshtuii (hrãsh-tu-íĭ), hrãshtueam (hrãsh-tu-ĭámŭ), hrãshtuitã (hrãsh-tu-í-tã), hrãshtuiri/hrãshtuire (hrãsh-tu-í-ri) – talj caplu (a unui om) *{ro: decapita}* *{fr: décapiter}* *{en: decapitate}* ex: lj-hrãshtuirã caplu § ***hrãshtuit*** (hrãsh-tu-ítŭ) adg hrãshtuitã (hrãsh-tu-í-tã), hrãshtuits (hrãsh-tu-ítsĭ), hrãshtuiti/hrãshtuite (hrãsh-tu-í-ti) – tsi-lj s-ari tãljatã caplu *{ro: decapitat}* *{fr: décapité}* *{en: decapitated}* § ***hrãshtuiri/hrãshtuire*** (hrãsh-tu-í-ri) sf hrãshtuiri (hrãsh-tu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-talji un cap *{ro: acţiunea de a decapita; decapitare}* *{fr: action de décapiter}* *{en: action of decapitating}*

crãshtin (crãsh-tínŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***crishtin***

crãshtinami/crãshtiname (crãsh-ti-ná-mi) sf – vedz tu ***crishtin***

crãshtinari/crãshtinare (crãsh-ti-ná-ri) sf – vedz tu ***crishtin***

crãshtinat (crãsh-ti-nátŭ) adg – vedz tu ***crishtin***

crãshtinãtati/crãshtinãtate (crãsh-ti-nã-tá-ti) sf – vedz tu ***crishtin***

crãshtineashti/crãshtineashte (crãsh-ti-neásh-ti) adv – vedz tu ***crishtin***

crãshtinedz (crãsh-ti-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***crishtin***

crãshtinescu (crãsh-ti-nés-cu) adg – vedz tu ***crishtin***

crãshtinipsescu (crãsh-ti-nip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***crishtin***

crãshtinipsiri/crãshtinipsire (crãsh-ti-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***crishtin***

crãshtinipsit (crãsh-ti-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***crishtin***

crãshtinitaticã (crãsh-ti-ni-tá-ti-cã) sf – vedz tu ***crishtin***

crãtsãnescu (crã-tsã-nés-cu) vb IV – vedz tu ***cãrtsãnescu***

crãtsãniri/crãtsãnire (crã-tsã-ní-ri) sf – vedz tu ***cãrtsãnescu***

crãtsãnit (crã-tsã-nítŭ) adg – vedz tu ***cãrtsãnescu***

crãtsãros (crã-tsã-rósŭ) adg – vedz tu ***cãrtsãnescu***

creac (creácŭ) sn creacuri (creá-curĭ) – catifur multu ncljinat shi piricljos trã omlu cari va s-lu dipunã, cã easti lishor tra s-cadã shi sã-sh facã arãu; locuri apãrãtsiti, pustilii, cu surpuri sh-pishtirei, iu nu poati s-bãneadzã lumi; arãpã, meal, grem, gremur, greb, himã, hauã, etc. *{ro: pripor, crac, prăpastie}* *{fr: pente escarpée, précipice, abîme}* *{en: steep slope, chasm, precipice}* ex: cãpãrli s-bãgarã tu creacuri; fumlu tsi tu creacuri cheari; shi creacuri lãi shi vãljuri pãduroasi

creadiri/creadire (creá-di-ri) sf – vedz tu ***cred***

creangã (creán-gã) sf – vedz tu ***crancã***

creashtic (creásh-ticŭ) sn – vedz tu ***creashtit***

creashtid (creásh-tidŭ) sn – vedz tu ***creashtit***

creashtiri/creashtire (creásh-ti-ri) sf – vedz tu ***crescu***

creashtit (creásh-titŭ) sn creashtiti/creashtite (creásh-ti-ti) – 1: partea di nsus (cu per) a caplui; 2: partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, cuculj, culmã, chiscu, cingãrliu, cipit, ciucã, ciulubet, ciuciulã, ciumã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, chirchinedz, chipitã, mitcã, mãyeauã, gucilii, gugiulii *{ro: creştet}* *{fr: cime, sommet, faîte; haut de la tête}* *{en: summit, top (of head, tree)}* ex: un per din creashtit, din cap; di pi creashtit (cãrciliulu di munti) hoara tutã sã-nj mutrescu; dit creashtitlu-a-atsilor opdzãts di anj § ***creashtic*** (creásh-ticŭ) sn creashtitsi/creashtitse (creásh-ti-tsi) – (unã cu ***creashtit***) § ***creashtid*** (creásh-tidŭ) sn creashtidi/creashtide (creásh-ti-di) – (unã cu ***creashtit***)

creastã[1] (creás-tã) sf creasti/creaste (creás-ti) – unã tufã di peani, icã unã parti cãrnoasã tsi u-au ndauã turlii di pulj (ca cucotlu bunãoarã) tu partea di nsus a caplui (di-aradã aroshi sh-cu dintsã ca un cheaptini); cheaptinili-a cucotlui; cresã, giufcã *{ro: creastă (de cocoş)}* *{fr: crête (de coq)}* *{en: crest (of bird)}* ex: cucotlu ari creasta-aroshi; cucoate, sã-ts cadã creasta (cresa, giufca)

creastã[2] (creás-tã) sf creasti/creaste (creás-ti) – partea di nsus a unei casã, a unui munti, a pãdurlor, etc.; creashtid, creashtic, ciumã, cãrciliu, angheauã, mãyeauã, ciucã, rehã, areahã, jigo, etc. *{ro: creastă (de munte)}* *{fr: crête (de montagne)}* *{en: crest (of mountain), ridge}* ex: s-videa pi creasta a muntilui; pri creasta a pãdurlor lutseafirlu moari

cred (crédŭ) (mi) vb III shi II cridzui (cri-dzúĭ), crideam (cri-deámŭ), cridzutã (cri-dzú-tã), creadiri/creadire (creá-di-ri) shi crideari/crideare (cri-deá-ri) – pistipsescu cã tu lumi easti un Dumnidzã tsi nã featsi sh-cari alãsã nomuri pri loc tsi lipseashti s-li ascultãm; nj-u am cã un lucru easti dealihea; lugursescu (am pistea, nj-si pari, hiu di pãrearea) cã lucrili suntu-alithea ashi cum s-aspun; am tutã pistea tu tsiva i pri cariva; ncred, ãncred, pistipsescu, pistupsescu, pistusescu *{ro: crede}* *{fr: croire}* *{en: believe}* ex: el nu s-minã, nu cãrleadzã, cã i mort s-u facã s-creadã (s-pistipseascã); mama, cridzãndalui (pistipsindalui) cã dormu, si sculã; creadi (pistipseashti) nãs cã nu-a s-lu-alas arihati? § ***cridzut*** (cri-dzútŭ) adg cridzutã (cri-dzú-tã), cridzuts (cri-dzútsĭ), cridzuti/cridzute

(cri-dzú-ti) – (lucru) tsi easti lugursit di cariva cã dealihea easti (s-featsi, s-dzãsi, etc.); pistipsit, pistupsit, pistusit, ncridzut, ãncridzut *{ro: crezut} {fr: cru} {en: believed}* § ***creadiri/creadire*** (creá-di-ri) sf creadiri (creá-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva creadi tu tsiva *{ro: acţiunea de a crede} {fr: action de croire} {en: action of believing}* § ***crideari/crideare*** (cri-deá-ri) sf crideri (cri-dérĭ) – (unã cu ***creadiri***) ex: aveam mari crideari (pisti) pi omlu aestu; s-nu-ai crideari pi cati om § ***ncred*** (ncrédŭ) (mi) vb III shi II ncridzui (ncri-dzúĭ), ncrideam (ncri-deámŭ), ncridzutã (ncri-dzú-tã), ncreadiri/ncreadire (ncreá-di-ri) shi ncrideari/ncrideare (ncri-deá-ri) – pistipsescu atseali tsi-nj si dzãc; lj-dau besã-a atsilui tsi-nj dzãtsi tsiva; am pisti pri zboarãli tsi-nj si dzãc; nj-u am cã un lucru easti dealihea; lugursescu (am pistea, nj-si pari, hiu di pãrearea) cã lucrili suntu-alithea ashi cum dzãtsem; lj-dzãc a unui atseali tsi-am tu minti; ãncred, cred, pistipsescu, pistupsescu, pistusescu *{ro: încrede} {fr: (se) fier, (se) confier} {en: trust, confide in}* ex: nu-lj yinea si sã ncreadã (s-aibã pisti); sta, l-mutreashti sh-nu sã ncreadi (sh-nu pistipseashti); s-mi ncred (s-dau besã) ali Pirushanã?; eu multu mi ncred (nj-pistipsescu, am pisti); tsi veadi nu sã ncreadi (nu-lj si pistipseashti) § ***ncridzut*** (ncri-dzútŭ) adg ncridzutã (ncri-dzú-tã), ncridzuts (ncri-dzútsĭ), ncridzuti/ncridzute (ncri-dzú-ti) – tsi-lj si pistipseashti atseali tsi-lj si dzãc; tsi lã si da besã a zboarãlor spusi; tsi easti lugursit di cariva cã dealihea easti (s-featsi, s-dzãsi, etc.); cridzut, ãncridzut, pistipsit, pistupsit, pistusit *{ro: încrezut} {fr: fié, confié} {en: trusted, what is confided in}* § ***ncreadiri/ncreadire*** (ncreá-di-ri) sf ncreadiri (ncreá-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si ncreadi § ***ncrideari/ncrideare*** (ncri-deá-ri) sf ncrideri (ncri-dérĭ) – (unã cu ***ncreadiri***) § ***ãncred*** (ãn-crédŭ) (mi) vb III shi II ãncridzui (ãn-cri-dzúĭ), ãncrideam (ãn-cri-deámŭ), ãncridzutã (ãn-cri-dzú-tã), ãncreadiri/ãncredire (ãncreá-di-ri) shi ãncrideri/ãncrdeare (ãn-cri-deá-ri) – (unã cu ***ncred***) § ***ãncridzut*** (ãn-cri-dzútŭ) adg ãncridzutã (ãn-cri-dzú-tã), ãncridzuts (ãn-cri-dzútsĭ), ãncridzti/ãncrdzute (ãn-cri-dzú-ti) – (unã cu ***ncridzut***) § ***ãncreadiri/ãncreadire*** (ãn-creá-di-ri) sf ãncreadiri (ãn-creá-dirĭ) – (unã cu ***ncreadiri***) § ***ãncrideari/ãncrideare*** (ãn-cri-deá-ri) sf ãncrideri (ãn-cri-dérĭ) – (unã cu ***ncrideari***)

credit (cré-ditŭ) sn crediti/credite (cré-di-ti) – acumpãrarea (vindearea) a unui lucru pi borgi, cu ligãtura ca lucrul loat s-nu hibã pãltit dinãoarã ma altãoarã, ma amãnat; virise, virisii *{ro: credit} {fr: crédit} {en: credit}* ex: dau cu credit, ljau cu credit

crefcu (créf-cu) adg – vedz tu ***crehtu***

creftu (créf-tu) adg – vedz tu ***crehtu***

crehtu (créh-tu) adg crehtã (créh-tã), crehtsã (créh-tsã), crehti/crehte (créh-ti) – tsi easti afrat, lishor, proaspit shi moali; (zãrzãvati, fructu, etc.) tsi easti proaspit (adunat di putsãn chiro); tsi easti mãcat ashi cum easti adunat (fãrã tra s-hibã alãxit cu hirbearea, fridzearea, cutsearea, etc.); crefcu, creftu, tinir, afrat, trifir, trifirushcu, proaspit, freshcu, taze, tazetcu *{ro: fraged, proaspăt, pufos} {fr: tendre, frêle, frais, mou} {en: tender, frail, fresh}* ex: fatsa-lj crehtã (freshcã), ca unã trandafilã; biui apã crehtã (proaspitã, aratsi) di la fãntãnã; featã cu budzã crehti (proaspiti, molj); mãcãm carni crehtã (moali) § ***creftu*** (créf-tu) adg creftã (créf-tã), creftsã (créf-tsã), crefti/crefte (créf-ti) – (unã cu ***crehtu***) ex: muljari-sa tinirã shi creftã; cã-i creftu (proaspit) § ***crefcu*** (créf-cu) adg crefcã (créf-cã), creftsi (créf-tsi), creftsi/creftse (créf-tsi) – (unã cu ***crehtu***) ex: crefcul (moalili) cheptu § ***crihtescu*** (crih-tés-cu) (mi) vb IV crihtii (crih-tíĭ), crihteam (crih-teámŭ), crihtitã (crih-tí-tã), crihtiri/crihtire (crih-tí-ri) – fac un lucru s-hibã (cama) crehtu; l-fac s-hibã ma moali, ma trifir; molj *{ro: frăgezi} {fr: amollir, attendrir} {en: soften, make tender}* ex: anãmili shtiu si-sh crihteascã budzãli miglemi (si-sh li facã ma molj, ma freshchi) cu § ***crihtit*** (crih-títŭ) adg crihtitã (crih-tí-tã), crihtits (crih-títsĭ), crihtiti/crihtite (crih-tí-ti) – tsi easti faptu s-hibã cama crehtu; muljat *{ro: frăgezit} {fr: amolli, attendri} {en: softened, made tender}* § ***crihtiri/crihtire*** (crih-tí-ri) sf crihtiri (crih-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-crihteashti tsiva; muljari *{ro: acţiunea de a frăgezi; frăgezire} {fr: action d'amollir, d'attendrir} {en: action of softening, of making tender}*

cremasi/cremase (cré-ma-si) sf fãrã pl – atsea tsi leagã un lucru di altu; atsea tsi tsãni (tsi spindzurã) un lucru di tsiva; ligãturã *{ro: legătură} {fr: pendaison, pendant, liaison} {en: connection, pendant}* ex: tsi dzãts tini nu-ari cremasi cu (nu-ari ligãturã cu, nu tsãni di) tsi dzãsi el

cremini/cremine (cré-mi-ni) sf creminj (cré-minjĭ) – soi di cheatrã tsi scoati scãntealji cãndu easti aguditã cu cilechea; cumãtici di cheatrã cari, deadun cu amnarea (di cilechi) tsi u-agudeashti, easti ufilisitã la-aprindearea-a foclui; sturnari *{ro: cremene} {fr: silex, pierre à feu (à fusil)} {en: quartz}*

crep[1] (crépŭ) vb I cripai (cri-páĭ), cripam (cri-pámŭ), cripatã (cri-pá-tã), cripari/cripare (cri-pá-ri) – 1: disfac (aspargu) dinapandiha un lucru tu ma multi cumãts (tsi pot si sta ninga ligati unã di-alantã) cu agudirea-a lui (yilia), cu shidearea la soari i vimtu (chealea-a omlui), cu ngljitsarea-a apãljei tsi u-ari nuntru(cheatra), etc.; cãrtsãnescu, plãscãnescu, aspargu, arup, disic, etc.; 2: aduchescu (icã fac pri altu s-aducheascã) unã dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, etc.); ãnj chicã, yini greu; ãnj lãescu inima; lãescu tu hicati; nviredz, nvirinedz, mãrinedz, mãrãnedz, amãrãscu, cãnjisescu, nfushtedz, ncioamir, pãrãpunjisescu, etc.; (expr: 1: creapã dzua = s-fatsi dzuã, da hãryia; 2: crep di seati, di foami, di inati = nj-easti multã seati i foami ("mor" di seati i foami), am multã inati; 3: hiu cu budza cripatã = aduchescu unã dureari sufliteascã; mi nvirinedz, etc.; 4: nu ts-u criparea = s-nu tsã hibã fricã, s-nu-adunj gaile; 5: crep = mor) *{ro: crăpa, amărî, nenoroci; lumina de zi, muri} {fr: crever, gercer, (se) fendre; être affligé, (se) rendre malheureux; se faire jour, mourir} {en: crack; break; make someone unhappy; daybreak in the morning, die}* ex: di uscãciuni loclu avea cripatã; nj-criparã mãnjli di-arcoari; cripa di seati (expr: lj-easti multu seati); crechi di foami (expr: tsã easti multã foami); mãcarã di cripará (expr: mãcarã multu, pãnã plãscãnirã); cripã (plãscãni) armãnlu, gri greaca, plãscãni un vurcolac; di alãgari multã, calu cripã (fig: muri); crechi deapoea tu cheali? (expr: nu plãscãneshti deapoea di inati?); nu cu coasa, crechi (plãscãnea), bãrbate; s-tsã creapã ocljilj; s-tsã creapã budzãli; tsi s-tsã creapã, el lj-u toarnã; plãndzea di cripa ca nuca; pãnã s-creapã dzua (expr: s-apirã, s-da hãryia); di cãndu creapã dzua shi pãnã tu-ascãpitatã; shidea sh-cripa (sã nvirina) mãratlu di-aush; sor-mea shidea plãmtã sh-lãitã, di cripa, cripa (si nvirina); tats, lai gione, tats, nu creapã (nu ti nvirina) § ***cripat***[1] (cri-pátŭ) adg cripatã (cri-pá-tã), cripats (cri-pátsĭ), cripati/cripate (cri-pá-ti) – 1: tsi easti disfaptu (aspartu) dinapandiha; cãrtsãnit, plãscãnit, aspartu, aruptu, disicat, etc.; 2: tsi aducheashti unã dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); tsi-lj chicã greu; tsi ari cripãri; nvirat, nvirinat, mãrinat, mãrãnat, amãrãt, cãnjisit, nfushtat, nciumirat, pãrãpunjisit, etc. *{ro: crăpat, amărît, nenorocit; luminat de zi, mort} {fr: crevé, gercé, fendu, triste, affligé; anxieux, comme une âme en peine, mort} {en: cracked, broken; unhappy; daybreak, died, dead}* ex: murlu eara cripat; ai mãnjli cripati; adu bucinjlji cripats; ah, eara-nj bati ocljul sh-nu lu-am trã bun, cripatlu (curbisitlu)!; umpli soro, vearsã frate, sã-lj dãm apã-ali cripati (ali mãrati, a nveastãljei nauã) sh-eara cu budza cripatã (expr: eara amãrãtã, nvirinatã) § ***cripari/cripare*** (cri-pá-ri) sf cripãri (cri-pắrĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu creapã tsiva; cãrtsãniri, plãscãniri, aspãrdzeari, arupeari, disicari, etc.; 2: atsea tsi aducheashti cariva cãndu ari unã dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); mãrinari, mãrãnari, amãrãri, cãnjisiri, nfushtari, nvirari, nvirinari, nciumirari, cãnjisiri, pãrãpunjisiri, etc. *{ro: acţiunea de a crăpa, de a amărî, de a nenoroci; de a lumina de zi; de a muri; crăpare, amărâre, luminare de zi} {fr: action de crever, de gercer, de (se) fendre; d'être affligé, de (se) rendre malheureux; de se faire jour; de mourir; affliction, ennui, souci} {en: acton of cracking; of breaking; of making someone unhappy; of dying; daybreak in the morning}* ex: acshi cripari tsi-ari faptã casa; nu-lj dã cripãri (s-nu lj-aduts

ghideri); sh-mushcã budza-lj di cripari; tradzi criparea-a (adunã gailelu a) polimlui; sh-a njia cripari-nj yini (sh-mini nu mi-arãseashti); nã cãldurã ti cripari § ***cripatã*** (cri-pá-tã) sf fãrã pl – lunjina tsi da pri tser ninti ca s-easã soarili tahina; oara, cati tahina, cãndu nchiseashti prota si s-veadã lunjinã, cãndu creapã dzua; adoarã, adoara, andzari, ndzari, ndzãrimi, dzari, zari, apiritã, apirish, deadoarã, deadoara, hãrghii, hãryii, hãrãyii, hãrãxitã, haragmã, harazmã, haraimera *{ro: zori de zi} {fr: pointe du jour, aube} {en: daybreak, dawn}* ex: nã sculãm tu cripata a dzuãljei; trãsh tu cripata a dzuãljei; cripata a hãryiiljei § ***cripãturã*** (cri-pã-tú-rã) sf cripãturi (cri-pã-túrĭ) – dishcljidzãtura (avlachea) tsi s-aspuni tu loclu iu un lucru easti cripat; cripiturã, cãrpiturã, cãlpiturã, firadã *{ro: crăpătură} {fr: fente, crevasse} {en: crack, fissure, crevice}* ex: casa ari malã di cripãturi § ***cripiturã*** (cri-pi-tú-rã) sf cripituri (cri-pi-túrĭ) – § ***cãrpiturã*** (cãr-pi-tú-rã) sf cãrpituri (cãr-pi-túrĭ) – (unã cu ***cripãturã***) § ***cãlpiturã*** (cãl-pi-tú-rã) sf cãlpituri (cãl-pi-túrĭ) – (unã cu ***cripãturã***)

crep[2] (crépŭ) sn crepuri (crépurĭ) – lãngoari tsi poati s-aducã moartea dinapandiha; dzãpit, dzãpitã; (fig: crep = drac, moarti, etc.) *{ro: crăpat, moarte} {fr: maladie qui cause une mort subite; mort, crève-coeur dangereux et même mortel, toux, coquelouche} {en: illness that may provoke death, death}* ex: va s-cadã ca agudits di crepuri; creplu (expr: s-ti-agudeascã creplu, moartea pri tini!) § ***cripat***[2] (cri-pátŭ) sn cripaturi (cri-pá-turĭ) – (unã cu ***crep***[2]) ex: tats, cripatlu! (s-ti-agudeascã moartea, draclu); cã-nj ts-u deadi, dzãu, cripatlu (s-ti-agudeascã, s-intrã draclu n tini); cripatlu! tu inima!

crepã (cré-pã) sf crepi/crepe (cré-pi) – bueauã aroshi; lugurii cari da aestã bueauã aroshi *{ro: culoare roşie} {fr: couleur rouge} {en: red color}* ex: crepa nu easti bunã

cresã (cré-sã) sf cresi/crese (cré-si) – unã tufã di peani, icã unã parti cãrnoasã tsi u-au ndauã turlii di pulj (ca cucotlu bunãoarã) tu partea di nsus a caplui (di-aradã aroshi sh-cu dintsã ca un cheaptini); creastã, giufcã *{ro: creastă (de cocoş)} {fr: crête (de coq)} {en: crest (of bird)}*

crescu (crés-cu) vb III shi II criscui (cris-cúĭ), crishteam (crish-teámŭ), criscutã (cris-cú-tã), creashtiri/creashtire (creásh-ti-ri) shi crishteari/crishteare (crish-teá-ri) – acrescu, nmultsãscu, fac ma mari, fac fumealji sh-lj-am vrundida, adavgu (tu boi), s-umflã (arãulu, aloatlu, etc.); (expr: crescu nã palmã (di harauã) = mi hãrsescu multu) *{ro: creşte, dospi (pâinea)} {fr: croître; grossir; élever (des enfants)} {en: grow, increase}* ex: multu-analtsã crescu tuts; ti hrãnii sh-ti criscui; s-creshti mari!; s-creascã pri leamni sh-pri chetri; arãulu criscu (s-umflã); nu-lj criscut ghini ficiorlji; creashtits measa (sculats misalea) § ***criscut*** (cris-cútŭ) adg criscutã (cris-cú-tã), criscuts (cris-cútsĭ), criscuti/criscute (cris-cú-ti) – tsi s-ari mãritã (nmultsãtã, adãvgatã, umflatã, etc.) *{ro: crescut, dospit} {fr: crû; grossi; élevé (des enfants)} {en: grown, increased}* ex: cãnj criscuts la oi; aloatlu easti criscut; ficior ghini criscut § ***creashtiri/creashtire*** (creásh-ti-ri) sf creashtiri (creásh-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva creashti (mãreashti, s-adavgã, etc.); prãxili shi nvitsãturli (buni) cu cari easti criscut di pãrintsã un njic *{ro: acţiunea de a creşte, de a dospi (pâinea); creştere; educaţie} {fr: action de croître (grossir); éducation} {en: action of growing (increasing); education}* § ***crishteari/crishteare*** (crish-teá-ri) sf crishteri (crish-térĭ) – (unã cu ***creashtiri***) § ***nicriscut*** (ni-cris-cútŭ) adg nicriscutã (ni-cris-cú-tã), nicriscuts (ni-cris-cútsĭ), nicriscuti/nicriscute (ni-cris-cú-ti) – tsi nu easti criscut (omlu, aloatlu, etc.) *{ro: necrescut, nedospit} {fr: qui n'a pas grandi} {en: who has not grown, has not increased}* ex: cã easti njic shi nicriscut (tsi nu-ari criscutã ninga) § ***nicreashtiri/nicreashtire*** (ni-creásh-ti-ri) sf nicreashtiri (ni-creásh-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu creashti (nu s-mãreashti, nu s-adavgã, etc.) *{ro: necreştere} {fr: action de croître (grossir)} {en: action of growing (increasing)}* § ***nicrishteari/nicrishteare*** (ni-crish-teá-ri) sf nicrishteri (ni-crish-térĭ) – (unã cu ***nicreashtiri***) § ***discrescu*** (dis-crés-cu) vb III shi II discriscui (dis-cris-cúĭ), discrishteam (dis-crish-teámŭ), discriscutã (dis-cris-cú-tã), discreashtiri/discreashtire (dis-creásh-ti-ri) shi discrishteari/discrishteare (dis-crish-teá-ri) – fac tsiva s-njicshureadzã; adar ma njic (ma lishor, ma putsãn, etc.); scad tu boi, s-dizumflã (arãulu, aloatlu, etc.) *{ro: descreşte} {fr: décroître} {en: decrease}* ex: cãt s-dutsi, discreashti (scadi); discriscu (scãdzu) apa di pi foc § ***discriscut*** (dis-cris-cútŭ) adg discriscutã (dis-cris-cú-tã), discriscuts (dis-cris-cútsĭ), discriscuti/discriscute (dis-cris-cú-ti) – tsi s-ari njicshuratã (nputsãnatã, scãdzutã, dizumflatã, etc.) *{ro: descrescut} {fr: décrû} {en: decreased}* ex: § ***discreashtiri/discreashtire*** (dis-creásh-ti-ri) sf discreashtiri (dis-creásh-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva discreashti (scadi, s-fatsi ma putsãn, s-adarã ma lishor, etc.); mãngatã *{ro: acţiunea de a descreşte; descreştere} {fr: action de décroître; décroissance, décrue} {en: action of dicreasing; decrease}* § ***discrishteari/discrishteare*** (dis-crish-teá-ri) sf discrishteri (dis-crish-térĭ) – (unã cu ***discreashtiri***) § ***acrescu***[2] (a-crés-cu) vb III shi II acriscui (a-cris-cúĭ), acrishteam (a-crish-teámŭ), acriscutã (a-cris-cú-tã), acreashtiri/acreashtire (a-creásh-ti-ri) shi acrishteari/acrishteare (a-crish-teá-ri) – (unã cu ***crescu***) ex: ficiorlji acriscurã; nã moashi armãnã lj-acriscu; tindilinj pri grochi s-lã acreascã § ***acriscut*** (a-cris-cútŭ) adg acriscutã (a-cris-cú-tã), acriscuts (a-cris-cútsĭ), acriscuti/acriscute (a-cris-cú-ti) – (unã cu ***criscut***) § ***acreashtiri/acreashtire*** (a-creásh-ti-ri) sf acreashtiri (a-creásh-tirĭ) – (unã cu ***creashtiri***) § ***acrishteari/acrishteare*** (a-crish-teá-ri) sf acrishteri (a-crish-térĭ) – (unã cu ***creashtiri***)

crideari/crideare (cri-deá-ri) sf – vedz tu ***cred***

cridzut (cri-dzútŭ) adg – vedz tu ***cred***

crier (crí-erŭ) sm crieri (crí-erĭ) – luguria moali tsi umpli cafcala-a caplui sh-iu s-aflã mintea-a omlui; mãduã, miduã, minduã, midulj *{ro: creier} {fr: cervelle, cerveau} {en: brain}*

crihtescu (crih-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***crehtu***

crihtiri/crihtire (crih-tí-ri) sf – vedz tu ***crehtu***

crihtit (crih-títŭ) adg – vedz tu ***crehtu***

crimezi/crimeze (cri-mé-zi) adg – vedz tu ***chirãmidã***

crin (crínŭ) sm crinj (crinjĭ) – plantã (lãludã) criscutã di om tu grãdinã, cu truplu analtu shi ndreptu dit cari easi un arapun di lilici mãri (tsi undzescu cu hunia i trumbeta), mushati, di-aradã albi sh-multu anjurzitoari; zãmbacã, zãmbac, zambac *{ro: crin} {fr: lis} {en: lily}*

crinã[1] (crí-nã) sf crini/crine (crí-ni) – 1: vas cu cari s-misurã grãnili; acrinã, alcechi, tãghari, cutlã, shinic, usmac, cuveali, stamboli/stambole; 2: tsi sh-alãxeashti greu mintea, cãpos, napran, cap gros, pruclet, cap di shinic (tãgari, grij, mulari, etc.) *{ro: baniţă; încăpăţânat} {fr: boisseau; têtu} {en: bushel; stubborn}* ex: unã crinã di fãrinã; unã crinã cu shishi mplini di yin; tsi cap di crinã (gros) ari! § ***acrinã*** (a-crí-nã) sf acrini/acrine (a-crí-ni) – (unã cu ***crinã***[1])

crinã[2] (crí-nã) sf crini/crine (crí-ni) – "casa" iu bãneadzã alghinjli; stup, cosh, cushori, cufinã *{ro: stup} {fr: ruche, essaim} {en: bee-hive}* ex: avum optu crini di alghinj

crinti/crinte (crín-ti) sm – vedz tu ***cãrinti***

cripari/cripare (cri-pá-ri) sf – vedz tu ***crep***[1]

cripat[1] (cri-pátŭ) adg – vedz tu ***crep***[1]

cripat[2] (cri-pátŭ) sn – vedz tu ***crep***[2]

cripatã (cri-pá-tã) sf – vedz tu ***crep***[1]

cripãturã (cri-pã-tú-rã) sf – vedz tu ***crep***[1]

cripitor (cri-pi-tórŭ) sn cripitoari/cripitoare (cri-pi-toá-ri) – scãndurã stronghilã (measã stronghilã fãrã cicioari, mash cu-unã mãneari di cari s-acatsã cu mãna) pri cari, cu unã shtsalã, s-tindu peturli; crãpitoari, cãrpitoari, clãpitoari, cãlpitor; (expr: pi coada di cripitor) = vãrnãoarã) *{ro: cârpător} {fr: planche ronde sur laquelle, à l'aide d'un rouleau, d'une "shutsalã", on amincit la pâte pour en faire des pâtes feuilletées, des "peturi"} {en: round wooden board on which, with a rolling pin, the "shutsalw", the dough is made thinner as flaky pastry, the "peturi"}* ex: pri cripitor tindem peturi § ***cãrpitor*** (cãr-pi-tórŭ) sn cãrpitoari/cãrpitoare (cãr-pi-toá-ri) – (unã cu ***cripitor***) ex: va lj-u da nãpoi, pri coada di cãrpitor (expr: nu va lj-u da vãrnãoarã) § ***cãlpitor*** (cãl-pi-tórŭ) sn cãlpitoari/cãlpitoare (cãl-pi-toá-ri) – (unã cu ***cripitor***) ex: lja tipsia sh-cãlpitorlu; mprumutai un cãlpitor di la vitsinã § ***crãpitoari/crãpitoare*** (crã-pi-

toá-ri) sf crãpitoari/crãpitoare (crã-pi-toá-ri) – (unã cu ***cripitor***) § ***cãrpitoari/cãrpitoare*** (cãr-pi-toá-ri) sf cãrpitoari/cãrpitoare (cãr-pi-toá-ri) – (unã cu ***cripitor***) § ***clãpitoari/clãpitoare*** (clã-pi-toá-ri) sf clãpitoari/clãpitoare (clã-pi-toá-ri) – (unã cu ***cripitor***)

cripiturã (cri-pi-tú-rã) sf – vedz tu ***crep***[1]

cripsanã (crip-sá-nã) sf cripsani/cripsane (crip-sá-ni) – loclu iu omlu poati s-ascundã un lucru; loclu iu omlu poati si s-ascundã (tra s-poatã s-doarmã i s-dizvurseascã, tra s-nu poatã lumea s-lu aflã, etc.); ascumtish, ascumtatic, ascumtalj, ascumtici, pãtljauã, limeri, etc. *{ro: ascunzãtoare}* *{fr: cachette}* *{en: hiding place}*

criscut (cris-cútũ) adg – vedz tu ***crescu***

crisescu (cri-sés-cu) vb IV crisii (cri-síĭ), criseam (cri-seámŭ), crisitã (cri-sí-tã), crisiri/crisire (cri-sí-ri) – 1: mindueascu ndreptu (ghini, nu strãmbu, ashi cum lipseashti, loyic); giudic, siluyisescu, sãlushescu; 2: mi aflu la giudicatã nãintea-a unui cati; mi giudic *{ro: raţiona; se judeca}* *{fr: raisonner, juger; statuer}* *{en: reason, judge; go to trial}* ex: om tsi nu criseashti (nu mindueashti ghini, mindueashti strãmbu); nã crisim (giudicãm) la huchiumati § ***crisi/crise*** (crí-si) sf crisuri (crí-surĭ) – giudicari ãn fatsa-a unui cati (giudicãtor) trã un lucru trã cari nu s-aduchescu dauã pãrtsã (doi oaminj, chivernisea shi un catili); giudicatã, giudets, aguyii, dãvai, dãvii, dãvã *{ro: proces, judecatã}* *{fr: procés, jugement, action en justice}* *{en: lawsuit, judgement, trial}*

crishteari/crishteare (crish-teá-ri) sf – vedz tu ***crescu***

crishtin (crish-tínŭ) sm, sf, adg crishtinã (crish-tí-nã), crishtinj (crish-tínjĭ), crishtini/crishtine (crish-tí-ni) – atsel tsi pistip-seashti cã Hristolu easti hiljlu-al Dumnidzã, cari vinji pri loc sh-fu ncãrfusit pri crutsi, tra s-lu-ascapã omlu di prota amãrtii faptã di protslji oaminj, Adam shi Eva (shi easti pãtidzat tu-aestã pisti); tsi ari s-facã cu-aestã pisti (pistea crishtinã); crãsh-tin; (fig: crishtin (crishtinã) = om (muljare) bun, dobru) *{ro: creştin}* *{fr: chrétien}* *{en: Christian}* ex: lu-astãlje un crishtin ãn cali; cãtse nu badz, crishtinã (fig: muljare bunã), apã?; muzavir tsi poati sã mpartã nã crishtinã (fig: muljari) di bãrbat; easti om crishtin (fig: om bun, dobru) § ***crãshtin*** (crãsh-tínŭ) sm, sf, adg crãshtinã (crãsh-tí-nã), crãshtinj (crãsh-tínjĭ), crãshtini/crãshtine (crãsh-tí-ni) – (unã cu ***crishtin***) § ***crishtinami/crishtiname*** (crish-ti-ná-mi) sf fãrã pl – multimi di crishtinj; laolu dit ntreaga lumi, tsi easti crishtin; crãshtinami, crishtinãtati, crãshtinãtati *{ro: mulţime de creştini}* *{fr: nombre de chrétiens; l'ensemble des chrétiens}* *{en: number of Christians}* § ***crãshtinami/crãshtiname*** (crãsh-ti-ná-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***crishtinami***) § ***crishtinãtati/crishtinãtate*** (crish-ti-nã-tá-ti) sf crishtinãtãts (crish-ti-nã-tắtsĭ) – tuts crishtinjlji din lumi lugursits deadun ca unã mileti; crãshtinãtati, crishtinitaticã, crãshtinitaticã; crishtinami, crãshtinami *{ro: creştinãtate}* *{fr: chrétienté}* *{en: Christendom}* § ***crãshtinãtati/crãshtinãtate*** (crãsh-ti-nã-tá-ti) sf crãshtinãtãts (crãsh-ti-nã-tắtsĭ) – (unã cu ***crishtinãtati***) ex: avea sculatã cap crishtinãtatea tutã (tuts crishtinjlji dit lumi) § ***crishtinitaticã*** (crish-ti-ni-tá-ti-cã) sf crishtinitatitsi/crishtinitatitse (crish-ti-ni-tá-ti-tsi) – (unã cu ***crishtinãtati***) ex: cu tagmili a crishtinitaticãljei § ***crãshtinitaticã*** (crãsh-ti-ni-tá-ti-cã) sf crãshtinitatitsi/crãshtinitatitse (crãsh-ti-ni-tá-ti-tsi) – (unã cu ***crishtinãtati***) § ***crishtinescu*** (crish-ti-nés-cu) adg crishtineascã (crish-ti-neás-cã), crishtineshtsã (crish-ti-nésh-tsã), crishtineshti/crishtineshte (crish-ti-nésh-ti) – tsi ari s-facã cu crishtinjlji sh-cu pistea-a lor; di crishtin; crãshtinescu *{ro: creştinesc}* *{fr: chrétien}* *{en: Christian}* ex: pistea crishtineascã easti pistea-a noastrã di-aush, strãaush; aestu easti un loc crishtinescu (di crishtinj; iu bãneadzã crishtinj) § ***crãshtinescu*** (crãsh-ti-nés-cu) adg crãshtineascã (crãsh-ti-neás-cã), crãshtineshtsã (crãsh-ti-nésh-tsã), crãshtineshti/crãshtineshte (crãsh-ti-nésh-ti) – (unã cu ***crishtinescu***) § ***crishtineashti/crishtineashte*** (crish-ti-neásh-ti) adv – ashi cum s-poartã un crishtin; ca un crishtin; crãshtineashti *{ro: creştineşte}* *{fr: chrétiennement}* *{en: Christianly; in a Christian manner}* ex: s-poartã crishtineashti (fig: ca un om bun, ca un crishtin) cu oaminjlji; zbura crishtineashti (fig: dultsi, ca un crishtin, ca un om bun) § ***crãshtineashti/crãshtineashte*** (crãsh-ti-neásh-ti) adv – (unã cu ***crishtineashti***) § ***crishtinedz*** (crish-ti-nédzŭ) (mi) vb I crishtinai (crish-ti-náĭ), crishtinam (crish-ti-námŭ), crishtinatã (crish-ti-ná-tã), crishtinari/crishtinare (crish-ti-ná-ri) – mi fac crishtin; mi pãtedz (s-mi fac crishtin) *{ro: creştina}* *{fr: rendre chrétien; christianiser, baptiser}* *{en: make one (become a) Christian; baptize}* ex: Dumãnicã va-l crishtinãm (va-l pãtidzãm, va-l fãtsem crishtin) § ***crishtinat*** (crish-ti-nátŭ) adg crishtinatã (crish-ti-ná-tã), crishtinats (crish-ti-nátsĭ), crishtinati/crishtinate (crish-ti-ná-ti) – tsi easti faptu crishtin *{ro: creştinat}* *{fr: christianisé, baptisé}* *{en: made a Christian; baptized}* § ***crishtinari/crishtinare*** (crish-ti-ná-ri) sf crishtinãri (crish-ti-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-pãteadzã tra si s-facã crishtin *{ro: acţiunea de a (se) creştina; creştinare}* *{fr: action de (se) christianiser, de (se) baptiser}* *{en: action of making one (to become a) Christian; of baptizing}* § ***crãshtinedz*** (crãsh-ti-nédzŭ) (mi) vb I crãshtinai (crãsh-ti-náĭ), crãshtinam (crãsh-ti-námŭ), crãshtinatã (crãsh-ti-ná-tã), crãshtinari/crãshtinare (crãsh-ti-ná-ri) – (unã cu ***crishtinedz***) § ***crãshtinat*** (crãsh-ti-nátŭ) adg crãshtinatã (crãsh-ti-ná-tã), crãshtinats (crãsh-ti-nátsĭ), crãshtinati/crãshtinate (crãsh-ti-ná-ti) – (unã cu ***crishtinat***) § ***crãshtinari/crãshtinare*** (crãsh-ti-ná-ri) sf crãshtinãri (crãsh-ti-nắrĭ) – (unã cu ***crishtinari***) § ***crishtinipsescu*** (crish-ti-nip-sés-cu) (mi) vb IV crishtinipsii (crish-ti-nip-síĭ), crishtinipseam (crish-ti-nip-seámŭ), crishtinipsitã (crish-ti-nip-sí-tã), crishtinipsiri/crishtinipsire (crish-ti-nip-sí-ri) – (unã cu ***crishtinedz***) ex: s-crishtinipsi (s-featsi crishtin, s-pãtidzã) un uvreu § ***crishtinipsit*** (crish-ti-nip-sítŭ) adg crishtinipsitã (crish-ti-nip-sí-tã), crishtinipsits (crish-ti-nip-sítsĭ), crishtinipsiti/crishtinipsite (crish-ti-nip-sí-ti) – (unã cu ***crishtinat***) § ***crishtinipsiri/crishtinipsire*** (crish-ti-nip-sí-ri) sf crishtinipsiri (crish-ti-nip-sírĭ) – (unã cu ***crishtinari***) § ***crãshtinipsescu*** (crãsh-ti-nip-sés-cu) (mi) vb IV crãshtinipsii (crãsh-ti-nip-síĭ), crãshtinipseam (crãsh-ti-nip-seámŭ), crãshtinipsitã (crãsh-ti-nip-sí-tã), crãshtinipsiri/crãshtinipsire (crãsh-ti-nip-sí-ri) – (unã cu ***crishtinedz***) § ***crãshtinipsit*** (crãsh-ti-nip-sítŭ) adg crãshtinipsitã (crãsh-ti-nip-sí-tã), crãshtinipsits (crãsh-ti-nip-sítsĭ), crãshtinipsiti/crãshtinipsite (crãsh-ti-nip-sí-ti) – (unã cu ***crishtinat***) § ***crãshtinipsiri/crãshtinipsire*** (crãsh-ti-nip-sí-ri) sf crãshtinipsiri (crãsh-ti-nip-sírĭ) – (unã cu ***crishtinari***)

crishtinami/crishtiname (crish-ti-ná-mi) sf – vedz tu ***crishtin***

crishtinari/crishtinare (crish-ti-ná-ri) sf – vedz tu ***crishtin***

crishtinat (crish-ti-nátŭ) adg – vedz tu ***crishtin***

crishtinãtati/crishtinãtate (crish-ti-nã-tá-ti) sf – vedz tu ***crishtin***

crishtineashti/crishtineashte (crish-ti-neásh-ti) adv – vedz tu ***crishtin***

crishtinedz (crish-ti-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***crishtin***

crishtinescu (crish-ti-nés-cu) adg – vedz tu ***crishtin***

crishtinipsescu (crish-ti-nip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***crishtin***

crishtinipsiri/crishtinipsire (crish-ti-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***crishtin***

crishtinipsit (crish-ti-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***crishtin***

crishtinitaticã (crish-ti-ni-tá-ti-cã) sf – vedz tu ***crishtin***

crisi/crise (crí-si) sf – vedz tu ***crisescu***

crivati/crivate (cri-vá-ti) sf crivãts (cri-vắtsĭ) – momila din casã (patlu di lemnu i metal) pri cari omlu sh-ashtearni tra s-doarmã noaptea (di-aradã pri unã strozmã); pat, yitachi, ashtirnut, culcush, strozmã *{ro: pat, culcuş}* *{fr: lit}* *{en: bed}* ex: yin la mini tu crivati (ashtirnut); di-alunei crivati (pat, culcush, ashtirnut) ãlj fatsi; durnja pi-unã crivati (pat) di lemnu di nuc

croc[1] (crócŭ) sn crocuri (cró-curĭ) – partea tsi s-aflã ca unã balã galbinã tu mesea-a unui ou; gãlbinush (di ou), gãlbineatsã; gãlbush *{ro: gãlbenuş de ou}* *{fr: jaune d'oeuf}* *{en: yolk of eggs}* ex: oulu ari albush shi croc; croclu di ou mi-ariseashti

croc[2] (crócŭ) sm pl(?) – unã soi di earbã cu frãndzã lundzi shi suptsãri sh-lilici viniti, dit cari si scoati unã lugurii galbinã sh-anjurzitoari, ufilisitã la mãcãruri sh-ca yitrii; safran, shafran, shãfrani *{ro: şofran}* *{fr: safran, crocus}* *{en: saffron, crocus}*

crop (crópŭ) sn cropuri (cró-purĭ) – apã upãritã, tsi hearbi, tsi clucuteashti *{ro: apă fierbinte, în clocote}* *{fr: eau bouillante}* *{en: boiling water}* ex: bagã crop (apã tsi s-clucuteascã) trã vasi; plaiurli abureadzã caldi crop (ca apa tsi hearbi); mi upurii di crop; apa s-featsi crop (clucuteashti)

cror (crór) pr – vedz tu ***cari***[1]

crot[1] (crótŭ) sm pl(?) – lavã, vreavã, vrondu, yiurultii, larmã, longi, loscut, pãlturã, sãlãvati, crot, zbuc *{ro: zgomot}* *{fr: bruit}* *{en: noise}*

crot[2] (crótŭ) sm pl(?) – fricã, lãhtarã *{ro: frică}* *{fr: effroi}* *{en: fright}*

crubã (crú-bã) sf crubi/crube (crú-bi) – dishcljidzãturã njicã dit un lucru (stizmã, stranj aruptu, acoalã, etc.) tsi-alasã s-treacã lucri ma njits, dit unã parti tu-alantã; guvã, gavrã, horhor, fiju *{ro: gaură, cavitate, scobitură}* *{fr: trou; creux}* *{en: hole; hollow, cavity}*

crucudhil (cru-cu-dhílŭ) sm crucudhilj (cru-cu-dhíljĭ) – unã cu ***crucudil***

crucudil (cru-cu-dílŭ) sm crucudilj (cru-cu-díljĭ) – prici tsi bã-neadzã prit apili dit locurli caldi, multu mari, ca unã gushtiritsã ghigantã (easti di soea-a ljei) tsi poati s-aibã suti di chiladz, cu truplu lungu di vãrã 4-5 metri (sh-ma multu poati) acupirit di ploci usoasi, cu-unã coadã lungã, cu-un cap mari sumigos sh-cu dintsã mãri vãrtosh cari pot s-disicã pãnã sh-oaminj *{ro: crocodil}* *{fr: crocodile}* *{en: crocodile, alligator}*

crud (crúdŭ) adg crudã (crú-dã), crudz (crúdzĭ), crudi/crude (crú-di) – 1: mãcari (carni, zãrzãvãts, etc.) tsi nu easti coaptã (heartã, pãrjilitã, etc.); mãcari tsi nu easti ghini coaptã (heartã, pãrjilitã, etc.); nicoptu, nihertu, nipãrjilit, etc.; 2: (poamã, zãrzãvati, etc.) tsi nu s-ari asitã (coaptã, faptã) ninga, tsi easti nica veardi; nifaptu, nicoptu, etc.; 3: tsi easti moali, tinir (ficior), nicriscut ninga; 4: (om) arãu, tsi nu-ari njilã, tsi lu-ariseashti s-mundueascã, s-vãsãnipseascã lumea; (expr: 1: (muljarea) lu-arucã crud (njiclu) = lu scoati (lu-arucã) njiclu dit pãnticã mortu, cã nu va i cã nu poati s-lu poartã ninga tra s-lu-amintã yiu); 2: talj sh-crudi sh-coapti = zburãscu glãrini, chirãturi, zboarã fãrã nitsiunã simasii) *{ro: crud, necopt (fruct, legumă, mâncare), nefiert; moale, tânăr, necrescut încă; crud (la inimă)}* *{fr: cru, non cuit; vert pas (assez) mûr, cru; tendre, jeune; cruel}* *{en: raw, uncooked; green, not ripened yet (fruits, vegetables); tender, immature; cruel}* ex: pãnea u scoasim crudã (nicoaptã) dit cireap; nu voi s-lu-arucã crud (s-lu chearã, s-lu-arucã, s-lu-astrãcheascã njiclu); gortsãli tsi-adunash eara crudi (nicoapti, nifapti); ficiorlu nu fatsi trã n cãrvani, easti ninca crud (tinir, nu poati s-lu facã lucrul); tu cruda (blãstimata, ninjilãoasa) oarã tsi suflitu-nj isha

cruescu (cru-ĭés-cu) vb IV cruii (cru-íĭ), crueam (cru-ĭámŭ), cruitã (cru-í-tã), cruiri/cruire (cru-í-ri) – 1: talj unã tsãsãturã (pãndzã, curazei, adimtu, pustavi, etc.) tra s-fac un stranj (cãmeashi, fustani, pantaloni, custumi, etc.) cari sã-lj yinã ghini pi trup a omlui (cu forma sh-mãrimea tsi lipseashti); 2: ljau unã apofasi di cum lipseashti s-fac tra s-agiungu la scupolu tsi lu-am; bag di cali planurli trã fãtsearea-a unui lucru; cuirescu, curescu, ndreg, andreg, ãndreg, curdisescu, curdusescu, ncurdusescu, uidisescu, apufãsescu, bag tu-aradã, bag di cali; (expr: lj-cruescu unã = ãl bat ghini, ãlj dau unã bãteari bunã, ãlj dau un shcop bun) *{ro: croi; plănui}* *{fr: couper, tailler; planifier, faire des projets}* *{en: cut (clothes); plan}* ex: araftul nã crueashti (nã li coasi, fatsi, ndreadzi pi misurã) stranjili; featsirã cum u cruirã (cum li ndreapsirã lucrili ta si s-facã); Dumnidzãlu acshi crui (li bãgã di cali); tsi-lj s-avea cruitã; s-lji cruescu (ndreg, curdisescu) unã minciunã; cruea-lj, veargã, unã a atsilui cari ti vindu (expr: bati-l, dã-lj un shcop, a atsilui cari ti vindu) § ***cruit*** (cru-ítŭ) adg cruitã (cru-í-tã), cruits (cru-ítsĭ), cruiti/cruite (cru-í-ti) – (stranj) tsi s-ari tãljatã, cusutã shi ndreaptã sã-lj yinã ghini pi trup a omlui; tsi easti ndreptu tra si s-facã dupã cum s-ari loatã apofasea ninti; cuirit, curit, ndreptu, andreptu, ãndreptu, curdisit, curdusit, ncurdusit, uidisit, apufãsit, bãgat tu-aradã, bãgat di cali (expr: di un lemnu him cruits = nã uidisim multu, dip canda him faptsã unã soi di Dumnidzã) *{ro: croit; plănuit}* *{fr: coupé, taillé, confectionné, tramé, projetté; (projet) fait}* *{en: cut (clothes); planned}* ex: di un lemnu suntu cruits (faptsã; expr: s-uidisescu multu) § ***cruiri/cruire*** (cru-í-ri) sf cruiri (cru-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-crueashti tsiva; cuiriri, curiri; ndridzeari, andridzeari, ãndridzeari, curdisiri, curdusiri, ncurdusiri, uidisiri, apufãsiri; (fig: cruiri = bãteari, dari shcop) *{ro: acţiunea de a croi; de a plănui; croire}* *{fr: action de couper, de tailler; coupe, confection; action de faire des projets}* *{en: cut (clothes); plan}* ex: ficiorlu aestu va cruiri (fig: va bãteari, va sã-lj dãm un shcop) § ***cruiturã*** (cru-i-tú-rã) sf cruituri (cru-i-túrĭ) – 1: fãtsearea di stranji i planuri; stranjlu faptu dupã cum eara cruit si s-facã; planlu faptu (cruit) *{ro: croitură; proiect, plan, trame}* *{fr: confection; projet, plan}* *{en: manufacture (dresses); project, plan}* § ***cuirescu*** (cu-i-rés-cu) vb IV cuirii (cu-i-ríĭ), cuiream (cu-i-reámŭ), cuiritã (cu-i-rí-tã), cuiriri/cuirire (cu-i-rí-ri) – (unã cu ***cruescu***) § ***cuirit*** (cu-i-rítŭ) adg cuiritã (cu-i-rí-tã), cuirits (cu-i-rítsĭ), cuiri-ti/cuirite (cu-i-rí-ti) – (unã cu ***cruit***) § ***cuiriri/cuirire*** (cu-i-rí-ri) sf cuiriri (cu-i-rírĭ) – (unã cu ***cruiri***) § ***curescu*** (cu-rés-cu) vb IV curii (cu-ríĭ), cuream (cu-reámŭ), curitã (cu-rí-tã), curi-ri/curire (cu-rí-ri) – (unã cu ***cruescu***) ex: alti cãti eu curearn; cireaplu mash curinda tru cari loc s-lu bagã § ***curit*** (cu-rítŭ) adg curitã (cu-rí-tã), curits (cu-rítsĭ), curiti/curite (cu-rí-ti) – (unã cu ***cruit***) ex: nu earam curits (cruits) ashi § ***curiri/curire*** (cu-rí-ri) sf curiri (cu-rírĭ) – (unã cu ***cruiri***)

cruiri/cruire (cru-í-ri) sf – vedz tu ***cruescu***

cruit (cru-ítŭ) adg – vedz tu ***cruescu***

cruiturã (cru-i-tú-rã) sf – vedz tu ***cruescu***

crunã[1] (crú-nã) sf – vedz tu ***curunã***[1]

crunã[2] (crú-nã) sf cruni/crune (crú-ni) shi crunj (crúnjĭ) – hiri di lãnã (bumbac, mitasi, etc.) adunati ca unã cãrunã (trã tsãneari sh-lucrari); cãrunã, curunã, jireaglji, jurebi, gãrchinã, hintic *{ro: jurubiţă}* *{fr: écheveau, cerceau du peloton}* *{en: hank, skein of yarn}* ex: dã-nj unã crunã (jireaglji) di gljemlu albu § ***cãrunã***[2] (cã-rú-nã) sf cãruni/cãrune (cã-rú-ni) shi cãrunj (cã-rúnjĭ) – (unã cu ***crunã***[2]) § ***curunã***[2] (cu-rú-nã) sf curuni/curune (cu-rú-ni) shi curunj (cu-rúnjĭ) – (unã cu ***crunã***[2])

crundu (crún-du) adv – vedz tu ***curundedz***

crup (crúpŭ) sn crupuri (crú-purĭ) – vas di casã (adrat di lut arsu i metal), cu gura largã, tu cari s-fatsi shi s-tsãni mãcarea; apa (mãcarea) tsi intrã tu-unã oalã ntreagã; oalã, ftinã, vutinã, sut, ghiftã, tengiri, tingeri, tingire; (expr: mi-adrai crup = mi mbitai multu cã biui multã arãchii, yin i birã; mi ciucutii, mi-afumai, etc.; mi-adrai dzadã (cãndilã, cucutã, hrup, curpit, ciurla, stingãli, tracã, etc.)) *{ro: oală}* *{fr: pot, cruche}* *{en: earthen pot}* ex: cruplu cãdzu shi s-freadzi; s-lj-aflã dzua crup (mbitats dzadã) la hãnj § ***hrup*** (hrúpŭ) sn hrupuri (hrú-purĭ) – crup frãmtu, faptu tsivali; cumatã di oalã frãmtã; shut, ciuvanj, tsivali; (expr: 1: (faptu, easti, etc.) hrup = (easti) multu mbitat, crup, dzadã, cãndilã, etc.; 2: s-lu beai tu hrup = multu urut) *{ro: ciob de oală}* *{fr: tesson, cruche cassée}* *{en: shiver, crock, broken pot}* ex: pocilu armasi hrub; hrub s-featsi (expr: si mbitã multu, easti dzadã); easti s-lu beai tu hrup (expr: easti multu urãt)

crush[1] (crúshĭŭ) sn – vedz tu ***cãirush***[1]

crush[2] (crúshĭŭ) sn crushi/crushe (crú-shi) – cuibar (di unjidz) *{ro: cuib de omizi}* *{fr: nid de chenilles}* *{en: nest of caterpillars}* ex: pomlu eara mplin di crushi di unjidz

crush[3] (crúshĭŭ) sm crush (crúshĭ) – 1: ndauã turlii di arburi analtsã di pãduri cari fac lilici albi shi yimishi njits sh-cãrnoasi (tsi pot shi si s-mãcã, cãtivãrãoarã); sorbu, survu; 2: pom di grãdinã cu truplu-analtu cari fatsi lilici mãri, albi shi yimishi tsi s-mãcã (dultsi-acri ca purnili); sorbu, mushmuljeu, muzmuljeu, bracean *{ro: sorb; moşmon, moşmol}* *{fr: alisier; néflier}* *{en: service-tree; medlar (tree)}* § ***crushi/crushe*** (crú-shi) sf crushi/crushe (crú-shi) – yimisha-a pomlui crush (mushmuljeu); soarbã, mushmoalã, mushmulã, mãshmulã, muzmulã *{ro: soarbă; moşmoană, moşmoală}* *{fr: alise; nèfle}* *{en: sorb-apple; medlar (fruit)}*

crushi/crushe (crú-shi) sf – vedz tu ***crush***[3]

crustal (crús-talŭ) sn crustali/crustale (crús-ta-li) – unã soi di

yilii adratã tra s-hibã multu lutsitoari, scãntiljoasã, di cari s-adarã mash lucri fini, scumpi; biljuri; (expr: 1: di crustal = lutsitoari, scãntiljoasi, mushati, ca di crustal; 2: crustal di gljatsã = cumatã di gljatsã, lungã ca unã lumbardã sumigoasã, tsi spindzurã di tsiva) *{ro: cristal} {fr: cristal} {en: crystal}* ex: la izvurli di crustal (expr: cu apa ca di crustal); ex: iu sunt di crustal (expr: cu apa ca di crustal) shoputli; soarbi crustalu (expr: apa ca crustal) a fãntãnjlor;

crutsescu[1] (cru-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***crutsi***

crutsescu[2] (cru-tsés-cu) vb IV – vedz tu ***curdisescu***

crutsi/crutse (crú-tsi) sf cruts (crútsĭ) – dauã cumãts di lemnu (cheatrã, asimi, etc.) bãgati ncrutsishalui unã pisti-alantã tra s-facã un semnu tsi sh-u-adutsi cu luguria pri cari fu ncãrfusit Hristolu; semnul ali crishtinãtati; cãrutsi; (fig: 1: crutsi = ilji, mesea-a truplui, mesea-a tserlui; expr: 2: hiu cu crutsea n cap (n suflit) = hiu om ndreptu tsi nu mindueashti (nu fatsi) lãets; 3: nj-fac crutsea = (i) mi ncrutsescu, mi ncljin la Dumnidzã; (ii) mi ciudisescu, mi-apurisescu, nj-fac thamã, thãmãsescu, nj-acats urecljili, etc.; 4: ãlj bag crutsea a unui lucru = l-lugursescu lucrul mortu, bitisit, lu-agãrshescu) *{ro: cruce} {fr: croix} {en: cross}* ex: bashi crutsea; sh-eara cu crutsea n cap (expr: eara om ndreptu); preftul, cãndu-l vidzu, sh-featsi crutsea (expr: s-ciudisi multu, sh-featsi thamã); mi duc sã-nj fac unã crutsi (expr: mi duc s-mi ncljin); cãndu luna di crutsi tricu (fig: di giumitatea-a tserlui, a noaptiljei); mi doari tu crutsi (fig: la ilji, cãrtsioarã); bagã-lj crutsea (expr: agãrsha-u, alasã-u moartã luguria) § ***cãrutsi/cãrutse*** (cã-rú-tsi) sf cãruts (cã-rútsĭ) – (unã cu ***crutsi***) ex: avea nã cãrutsi (crutsi) tu frãmti § ***crutsicã*** (cru-tí-cã) sf crutsits (cru-tsítsĭ) – crutsi njicã *{ro: cruciuliţã} {fr: petite croix} {en: small cross}* § ***crutsicãljuri*** (cru-tsi-că-ljĭurĭ) sf pl – loclu iu dauã cãljuri s-andãmusescu (s-astalji, sã ncrutsiljadzã) shi fac ca unã crutsi *{ro: răspântie de drumuri} {fr: carrefours} {en: crossroads}* § ***ncrutsiljedz*** (ncru-tsi-ljĭédzŭ) (mi) vb I ncrutsiljai (ncru-tsi-ljĭáĭ), ncrutsiljam (ncru-tsi-ljĭámŭ), ncrutsiljatã (ncru-tsi-ljĭá-tã), ncrutsiljari/ncrutsiljare (ncru-tsi-ljĭá-ri) – bag (fac) dauã lucri (cicioari, mãnj, leamni, cali, etc.) si sta ca unã crutsi unã cu-alantã; bag pi crutsi pi cariva sh-lji ncãrfusescu mãnjli (ca Hristolu); ãncurtsiljedz, ncurtsiljedz, ncrutsescu, stãvrusescu *{ro: încrucişa, crucifica} {fr: croiser, crucifier} {en: cross, crucify}* ex: Toli shi ncrutsilje mãnjli; shi ncrutsiljadzã cicioarli; iu si ncrutsiljadzã cãljurli § ***ncrutsiljat*** (ncru-tsi-ljĭátŭ) adg ncrutsiljatã (ncru-tsi-ljĭá-tã), ncrutsiljats (ncru-tsi-ljĭátsĭ), ncrutsiljati/ncrutsiljate (ncru-tsi-ljĭá-ti) – (dauã mãnj, cicioari, leamni, etc.) tsi suntu bãgati si sta ca unã crutsi unã cu-alantã; tsi easti ncãrfusit pi crutsi ca Hristolu; ãncrutsiljat, ncurtsiljat, ncrutsit, stãvrusit *{ro: încrucişat, crucifica} {fr: croisé, crucifié} {en: crossed, crucified}* § ***ncrutsiljari/ncrutsiljare*** (ncru-tsi-ljĭá-ri) sf ncrutsiljeri (ncru-tsi-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sta ncrutsiljat; atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti ncãrfusit pi crutsi (ca Hristolu); ãncurtsiljari, ncurtsiljari, ncrutsiri, stãvrusiri *{ro: acţiunea de a încrucişa, de a crucifica; încrucişare, crucificare} {fr: action de croiser, de crucifier} {en: action of crossing, of crucifying}* § ***ncurtsiljedz*** (ncur-tsi-ljĭédzŭ) (mi) vb I ncurtsiljai (ncur-tsi-ljĭáĭ), ncurtsiljam (ncur-tsi-ljĭámŭ), ncurtsiljatã (ncur-tsi-ljĭá-tã), ncurtsiljari/ncurtsiljare (ncur-tsi-ljĭá-ri) – (unã cu ***ncrutsiljedz***) § ***ncurtsiljat*** (ncur-tsi-ljĭátŭ) adg ncurtsiljatã (ncur-tsi-ljĭá-tã), ncurtsiljats (ncur-tsi-ljĭátsĭ), ncurtsiljati/ncurtsiljate (ncur-tsi-ljĭá-ti) – (unã cu ***ncrutsiljat***) ex: cu bratsili shi mãnjli ncurtsiljati pi nãsi § ***ncurtsiljari/ncurtsiljare*** (ncur-tsi-ljĭá-ri) sf ncurtsiljeri (ncur-tsi-ljĭérĭ) – (unã cu ***ncrutsiljari***) § ***ãncrutsiljedz*** (ãn-cru-tsi-ljĭédzŭ) (mi) vb I ãncrutsiljai (ãn-cru-tsi-ljĭáĭ), ãncrutsiljam (ãn-cru-tsi-ljĭámŭ), ãncrutsiljatã (ãn-cru-tsi-ljĭá-tã), ãncrutsiljari/ãncrutsiljare (ãn-cru-tsi-ljĭá-ri) – (unã cu ***ncrutsiljedz***) § ***ãncrutsiljat*** (ãn-cru-tsi-ljĭátŭ) adg ãncrutsiljatã (ãn-cru-tsi-ljĭá-tã), ãncrutsiljats (ãn-cru-tsi-ljĭátsĭ), ãncrutsiljati/ãncrutsiljate (ãn-cru-tsi-ljĭá-ti) – (unã cu ***ncrutsiljat***) ex: ved ãncrutsiljatã (ncãrfusitã pri crutsi) soea-nj ca Hristolu § ***ãncrutsiljari/ãncrutsiljare*** (ãn-cru-tsi-ljĭá-ri) sf ãncrutsiljeri (ãn-cru-tsi-ljĭérĭ) – (unã cu ***ncrutsiljari***) § ***ncrutsescu*** (ncru-tsés-cu) (mi) vb IV ncrutsii (ncru-tsíĭ), ncrutseam (ncru-tseámŭ), ncrutsitã (ncru-tsí-tã), ncrutsiri/ncrutsire (ncru-tsí-ri) – bag (fac) dauã lucri (mãnj, cicioari, leamni, cãljuri, etc.) si sta ca unã crutsi unã cu-alantã; ãnj fac crutsea (cãndu mi ncljin la bisearicã, cãndu mi-aspar, cãndu mi ciudisescu, etc.); ãnj fac thamã cãndu ved (avdu) atseali tsi s-fac dininti; truplu-nj treamburã fãrã vrearea-a mea (diarcoari, di fricã, etc.); crutsescu, ncrutsiljedz, ncurtsiljedz, ãncurtsiljedz, stãvrusescu, apurisescu, tãmãsescu, ciudescu, ciuduescu, ciudisescu, ciudusescu; treamur, cutreambur, cutreamur, ãnhiuredz, nhiuredz *{ro: încrucişa, (se) cruci; (se) minuna, frisona} {fr: croiser, faire le signe de la croix; (s’)émerveiller; (s’)étonner, frémir; croiser} {en: cross, make the cross sign; marvel, be amazed, tremble, shake}* ex: s-ti ncrutseshti (s-tsã fats crutsea, trã ciudii), sh-altã nu! § ***ncrutsit*** (ncru-tsítŭ) adg ncrutsitã (ncru-tsí-tã), ncrutsits (ncru-tsítsĭ), ncrutsiti/ncrutsite (ncru-tsí-ti) – (dauã mãnj, cicioari, leamni, etc.) tsi suntu bãgati si sta ca unã crutsi unã cu-alantã; cari sh-featsi crutsea (la bisearicã, di ciudii, di fricã, etc.); cari s-ciudiseashti (s-cutreamburã) di tsi veadi (di tsi avdi); crutsit, ncrutsiljat, ncurtsiljat, ãncurtsiljat, stãvrusit, apurisit, tãmãsit, ciudit, ciuduit, ciudisit, ciudusit; trimurat, cutrimburat, cutrimurat, ãnhiurat, nhiurat *{ro: încrucişat, crucit; minunat, frisonat} {fr: croisé; émerveillé; étonné, frémi} {en: crossed; marveled; amazed, shaken}* ex: cu mãnjli ncrutsiti (ncrutsiljati) § ***ncrutsiri/ncrutsire*** (ncru-tsí-ri) sf ncrutsiri (ncru-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bagã dauã lucri (cicioari, mãnj, leamni, cali, etc.) si sta ca unã crutsi unã cu-alantã; atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sh-fatsi crutsea (la bisearicã, di ciudii); atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-ciudiseashti multu; crutsiri, ncrutsiljari, ncurtsiljari, ãncurtsiljari, stãvrusiri, apurisiri, ciudiri, ciuduiri, ciudisiri, ciudusiri; trimurari, cutrimburari, cutrimurari, ãnhiurari, nhiurari *{ro: acţiunea de a încrucişa, de a (se) cruci; de a (se) minuna, de a frisona; încrucişare, minunare, frisonare} {fr: action de croiser, de faire le signe de la croix; de (s’)émerveiller; de (s’)étonner, de frémir} {en: action of crossing, of making the cross sign; of marveling, of being amazed, of shaking}* § ***crutsescu***[1] (cru-tsés-cu) (mi) vb IV crutsii (cru-tsíĭ), crutseam (cru-tseámŭ), crutsitã (cru-tsí-tã), crutsiri/crutsire (cru-tsí-ri) – (unã cu ***ncrutsescu***) ex: vinjirã di s-crutsirã (s-cutrimburarã) mulili; cãndu ti ved, mi crutsescu (lãhtãrsescu, mi cutreambur) § ***crutsit***[1] (cru-tsítŭ) adg crutsitã (cru-tsí-tã), crutsits (cru-tsítsĭ), crutsiti/crutsite (cru-tsí-ti) – (unã cu ***ncrutsit***) § ***crutsiri***[1]***/crutsire*** (cru-tsí-ri) sf crutsiri (cru-tsírĭ) – (unã cu ***ncrutsiri***) § ***ncrutsish*** (ncru-tsíshĭŭ) adv – tsi talji pristi un lucru ca unã crutsi; (shed pri cur) cu cicioarli ncrutsiljati; (ndreapti fapti s-aspunã) ca crutsea; crutsishalui, ncrutsishalui *{ro: cruciş} {fr: en croix, à travers, à la croix; à la turque} {en: crosswise, with crossed feet, etc.)}* ex: li ncãrfusi penurli ncrutsish (tra s-facã ca nã crutsi) § ***crutsishalui*** (cru-tsí-shĭa-luĭ) adv – (unã cu ***ncrutsish***) ex: u strãbat crutsishalui § ***ncrutsishalui*** (ncru-tsí-shĭa-luĭ) adv – (unã cu ***ncrutsish***) ex: a ncrucishalui s-pot s-shed § ***ncrutsishedz*** (ncru-tsi-shĭédzŭ) (mi) vb I ncrutsishai (ncru-tsi-shĭáĭ), ncrutsisham (ncru-tsi-shĭámŭ), ncrutsishatã (ncru-tsi-shĭá-tã), ncrutsishari/ncrutsishare (ncru-tsi-shĭá-ri) – (unã cu ***ncrutsescu***) ex: shi ncrutsishe mãnjli pi cheptu shi shidea fãrã s-dzãcã un zbor; ncrutsishe dauã duretsi § ***ncrutsishat*** (ncru-tsi-shĭátŭ) adg ncrutsishatã (ncru-tsi-shĭá-tã), ncrutsishats (ncru-tsi-shĭátsĭ), ncrutsishati/ncrutsishate (ncru-tsi-shĭá-ti) – (unã cu ***ncrutsit***) § ***ncrutsishari/ncrutsishare*** (ncru-tsi-shĭá-ri) sf ncrutsisheri (ncru-tsi-shĭérĭ) – (unã cu ***ncrutsiri***)

crutsicã (cru-tí-cã) sf – vedz tu ***crutsi***

crutsicãljuri (cru-tsi-că-ljĭurĭ) sf – vedz tu ***crutsi***

crutsiri[1]***/crutsire*** (cru-tsí-ri) sf – vedz tu ***crutsi***

crutsiri[2]***/crutsire*** (cru-tsí-ri) sf – vedz tu ***curdisescu***

crutsishalui (cru-tsí-shĭa-luĭ) adv – vedz tu ***crutsi***

crutsit[1] (cru-tsítŭ) adg – vedz tu ***crutsi***

crutsit[2] (cru-tsítŭ) adg – vedz tu ***curdisescu***

csari/csare (csá-ri) sf csãri (csărĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***chisari***

csat (csátŭ) adg csatã (csá-tã), csats (csátsĭ), csati/csate (csá-ti) –

scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***chisat***

cseari/cseare (cseá-ri) sf cseri (csérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cuseari***

csedz (csédzŭ) vb I csai (csáĭ), csam (csámŭ), csatã (csá-tã), csari/csare (csá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***chisedz***

cshari/cshare (cshĭá-ri) sf csheri (cshĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***chishari***

cshat (cshĭátŭ) adg cshatã (cshĭá-tã), cshats (cshĭátsĭ), cshati/cshate (cshĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***chishat***[1] shi ***chishat***[2]

cshiu! (cshíŭ) inter – zbor cu cari s-agunescu gãljinjli *{ro: interjecţie cu care se alungă găinile}* *{fr: interjection par laquelle on écarte les poules}* *{en: interjection by which one chases the chicken}*

cshura (cshú-ra) sm, sf, adg cshurã (cshú-rã), cshuranj (cshúranjĭ), cshuri/cshure (cshú-ri) – (om) lipsit di minti shi fãrã giudicatã (tu zbor i fapti); tsi nu para aducheashti ghini tsi-lj si dzãtsi; ahmac, anoit, ciulja, chirut, dabolja, divanã, glar, hazo, hazuscu, hut, hljara, hasca, hahã, hai-hui, haihum, leangã, lefcã, lishor, shahulcu, tabolja, ta-o-to, shapshal, shabsha, shamandur, tivichel, temblã, turlu, uzun *{ro: prostuţ}* *{fr: sot, nigaud}* *{en: stupid, fool}* ex: nu vedz tsi cshura (glar) sheasti?; dã-u a cshuranjlor s-u mãcã; aclo suntu doauã cshuri

csut (csútŭ) adg csutã (csú-tã), csuts (csútsĭ), csuti/csute (csú-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cusut***

ctedz (ctedzŭ) vb I ctidzai (cti-dzáĭ), ctidzam (cti-dzámŭ), ctidzatã (cti-dzá-tã), ctidzari/ctidzare (cti-dzá-ri) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***cutedz***

ctidzari/ctidzare (cti-dzá-ri) sf ctidzãri (cti-dzắrĭ) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***cutidzari***

ctidzat (cti-dzátŭ) adg ctidzatã (cti-dzá-tã), ctidzats (cti-dzátsĭ), ctidzati/ctidzate (cti-dzá-ti) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***cutidzat***

ctitur (ctí-tur) sm citurã (ctí-tu-rã), ctituri (ctí-turĭ), ctituri/ctiture (ctí-tu-ri) – atsel (atsea) cari fatsi (da paradzlji si s-facã) i cari agiutã si s-tsãnã unã bisearicã i mãnãstir *{ro: ctitor}* *{fr: fondateur, propriétaire}* *{en: founder, benefactor}* ex: tutã hoara eara ctitura a bisearicãljei

cu (cu) prip – zbor tsi-aspuni unã ligãturã ntrã dauã lucri (i) cã un lucru s-aflã deadun cu un altu; (ii) cã un lucru s-aflã nuntru tu-un altu; (iii) cã un lucru fatsi sutsatã a altui; (iv) cã tsiva luagiutã pri cariva s-facã un lucru; (vi) cã sã nchiseashti tsiva di oara tsi sã nchiseashti; (v) leagã omlu di-atsea tsi adutsi, tsi poartã; etc., etc., etc.; dupã; deadun; tu angãtanlu a...; easti di pãrearea a...; etc., etc., etc. *{ro: cu}* *{fr: avec}* *{en: with}* ex: ljadush un putir cu apã ("cu" leagã putirlu di apa tsi s-aflã nuntru); l-tãlja cu cutsutlu ("cu" leagã omlu di cutsutlu tsi luagiutã s-talji); dzã cu gura, nu cu mãna ("cu" leagã gura shmãna sh-aspuni cã unã ma nu alantã agiutã dzãtseara); va treacã cu doi noatinj ("cu" leagã omlu tsi treatsi di noatinjlji tsi lj-ari); dipunea cu birbets, dipunea cu birbetslji; vinji cu lãnã, vinji cu lãna ("cu" leagã omlu di lãna tsi u-adutsi cãndu yini); noi cu suflit mplin di suschir ("cu" nã leagã noi, di suschirlu dit suflit); eara di cu searã ("cu" leagã atseali tsi fãtsem, di oara tsi nchisim s-li fãtsem); cu peanarga, cu peanarga; di cu noaptea acãtsarã s-lucreadzã ("cu" leagã oara tsi s-acatsã s-facã tsiva, shi lucrul tsi-l fac); s-tuchescu di cu yii ("cu"leagã, atsea tsi s-fatsi, di faptul cã s-fats nyii); trei anj, an cu (dupã) an; lu-alas njiclu cu el ("cu" aspuni cã lu-alas njiclu "tuangãtanlu-a lui"); tu-aestu lucru, el easti cu noi ("cu" aspuni cã el mindueashti ca noi, easti di pãrearea-a noastrã); bagã fisuljlu cu lintea ("cu" aspuni cã s-bagã "deadun" fisuljlu shlintea)

cuã (cú-ã) sf cuã (cú-ã) – coaji di pãni *{ro: pieliţă, coaje de pâine}* *{fr: croûte (de pain)}* *{en: crust of bread}*

cubãescu (cu-bã-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***cobã***

cubãiri/cubãire (cu-bã-í-ri) sf – vedz tu ***cobã***

cubãit (cu-bã-ítŭ) adg – vedz tu ***cobã***

cube (cu-bé) sm cubedz (cu-bédzĭ) – unã soi di binai cu partea di nsus (tãvanea) tsi nu easti ischi (dreaptã) ma ncusuratã (anãltsatã tu mesi) ca un arcu; cubei, tol *{ro: cupolă}* *{fr: voûte, coupole}* *{en: vault, arch, cupola}* ex: ca un cube di bisearicã; cubelu albastru a tserlui; cubedz di cheatrã; di cubelu a cãlivãljei aspindzurã un cãrlig § ***cubei/cubee*** (cu-bé-i) sf cubei (cu-béĭ) – (unã cu ***cube***) ex: adz bitisirã cubeeatsea mari a bisearicãljei § ***gube***[2] (gu-bé) sm gubedz (gubédzĭ) – (unã cu ***cube***) § ***gubilos*** (gu-bi-lósŭ) adg gubiloasã (gu-bi-loá-sã), gubilosh (gu-bi-lóshĭ), gubiloasi/gubiloase (gubi-loá-si) – tsi sh-u-adutsi cu un gube; tsi-lj si featsi un cube *{ro: boltit}* *{fr: voûté}* *{en: vaulted, arched}* ex: frãmtea gubiloasã (ca cubelu)

cubei/cubee (cu-bé-i) sf – vedz tu ***cube***

cubilichi/cubiliche (cu-bi-lí-chi) sf – vedz tu ***cobã***

cubilitsã (cu-bi-lí-tsã) sf cubilitsã (cu-bi-lí-tsã) – cumatã lungã di lemnu (ca un shcop) di cari si spindzurã di-unã parti sh-dialantã, la cati capit, cãti unã gãleatã (cãnistrã) mplinã cu lucri (apã, zãrzãvãts, fruti, etc.) pri cari omlu li poartã di nanumirea dit un loc tu altu *{ro: cobiliţă}* *{fr: palanche, perche de porteur (d'eau)}* *{en: shoulder yoke}*

cubilji/cubilje (cu-bí-lji) sf – vedz tu ***cobã***

cuburã (cu-bú-rã) sf – vedz tu ***cumburã***

cuburi/cubure (cu-bú-ri) sf – vedz tu ***cumburã***

cuc[1] (cúcŭ) sm cuts (cútsĭ) – pulj di pãduri, cu peani bagavi, sivi, ca cinusha, cu coada lungã cu dãmtsã albi pi ea, cari shalasã oauãli tu cuibari xeani tra s-hibã cluciti di-altsã pulj, cunuscut ghini dupã boatsea "cu-cu" tsi u scoati; (expr: 1: oarã, uruloyi cu cuc = uruloyi tsi asunã cati oarã (giumitati di oarã) cu-unã boatsi "cucu" di cuc; 2: ari cuc = easti ghini, tu bunili; 3: lj-bati (lj-neadzi) cuc = lj-neadzi ghini; 4: armãn cuc = armãn singur) *{ro: cuc}* *{fr: coucou}* *{en: cuckoo}* ex: va sishim cu furlji tuts, s-nã fãtsem cu cuclu sots; tuts sã shtibã, vrute cus, cã di vreari va-nj mi duc; cãntã cuclu pi-unã dãrmã; asãndzã ari cuc (expr: easti ghini), ari bunili; sh-mãrtã featili, lj-muri nicuchira sh-armasi cuc (expr: armasi singur) ãn casalj mari; lja tsiva n gurã, s-nu ti frãngã cuclu (?); di-ahãtã fumealji armasi cuc (expr: armasi singur) § ***cucu!*** (cú-cu) inter – grailu-a cuclui; zborlu tsi-l greashti (strigã) un njic cãndu easi protlu, tu-un agioc di cilimeanj *{ro: graiul cucului}* *{fr: chant du coucou}* *{en: cuckoo's song}* ex: un pulj cari primuveara, cãntã jilos: cucu!, cucu!; cari di voi va dzãcã ma ninti di tuts: cucu!, atsel va hibã ma gioni!

cuc[2] (cúcŭ) sm – vedz tu ***checi***

cucalachi (cu-ca-láchĭŭ) sm fãrã pl – umflãturã duriroasã a unui usic tsi s-aflã sum dzinucljul a unui cal *{ro: umflătură dureroasă sub genunchiul unui cal bolnav provocată de un oscior}* *{fr: enflure douloureuse au-dessous des genoux des chevaux causée par l'osselet; exostose}* *{en: painful swelling under the knee of a sick horse}*

cucã (cú-cã) sf – vedz tu ***checi***

cuceafcã (cu-ceáf-cã) sf cuceaftsi/cuceaftse (cu-ceáf-tsi) – tãljiturã faptã la ureaclja di prãvdzã (ca oaea, bunãoarã); cuceaftã, tsingãli, coacã, pilj, semnu, furcã, tãljiturã *{ro: crestătură la urechea de oaie, capră, etc.}* *{fr: entaille faite aux oreilles des animaux}* *{en: notch made to the ear of animals}* § ***cuceaftã*** (cu-ceáf-tã) sf cuceafti/cuceafte (cu-ceáf-ti) – (unã cu ***cuceafcã***)

cuceaftã (cu-ceáf-tã) sf – vedz tu ***cuceafcã***

cucean[1] (cu-cĭánŭ) sm cuceanj (cu-cĭánjĭ) – zãrzãvati criscutã di om tu bãhce, cu frãndzã mãri shi groasi tsi si-anvilescu unã pristi-alantã tra s-facã unã soi di topã mari cãt caplu di om, bunã trã mãcari proaspitã, trã mãcari cu carni, trã fãtseari sãrmadz, etc. shi trã fãtseari turshii tra s-hibã mãcatã earna; verdzu di moari; verdzu, geahtu *{ro: varză}* *{fr: chou}* *{en: cabbage}* ex: dada featsi mãcari di carni cu cucean

cucean[2] (cu-cĭánŭ) sn cuceani/cuceane (cu-cĭá-ni) – truplu di la yimisha (cuculicilu) di misur di cari suntu acãtsati gãrnutsãli; cuculici di misur; guguci di misur; topã di misur, cãrbush *{ro: ştiulete de porumb}* *{fr: épi de maïs}* *{en: corn cob}* ex: adunãm cuceani di misur

cucear (cu-cĭárŭ) sm– vedz tu ***cucii***

cucescu[1] (cu-cés-cu) vb IV cucii (cu-cíĭ), cuceam (cu-ceámŭ),

cucitã (cu-cí-tã), cuciri/cucire (cu-cí-ri) – aflu cu mintea sh-giudicata mash (aduchescu, nj-yini ergu, noima, fãrã ca sã shtiu sigura) cum easti un lucru; dizleg unã angucitoari; nj-yini ergu (noimã) shi dzãc tsi va s-facã trãninti; angucescu, ãngucescu, ngucescu, gucescu, angljicescu, angljici, ngljici, ngljicescu, aduchescu *{ro: ghici, descâlci}* *{fr: deviner, démêler}* *{en: guess, unravel}* § ***cucit*** (cu-cítŭ) adg cucitã (cu-cí-tã), cucits (cu-cítsĭ), cuciti/cucite (cu-cí-ti) – tsi easti aflat cum easti dealihea cu mintea sh-cu giudicata mash (fãrã ca si sã shtii sigura di ma nãinti); tsi s-fatsi dupã cum ãlj yini ergu (noima); tsi s-featsi dupã cum dzãsh di ma nãinti; angucit, ãngucit, ngucit, gucit, angljicit, ngljicit, aduchit *{ro: ghicit, descâlcit}* *{fr: deviné, démêlé}* *{en: guessed, unraveled}* § ***cuciri/cucire*** (cu-cí-ri) sf cuciri (cu-círĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cuceashti; atsea tsi ari angucitã cariva; anguciri, ãnguciri, nguciri, guciri, angljiciri, ngljiciri, aduchiri *{ro: acţiunea de a ghici, de a descâlci; ghicire, descâlcire}* *{fr: action de deviner, de démêler}* *{en: action of guessing, of unraveling}* § ***cucitoari/cucitoare*** (cu-ci-toá-ri) sf cucitori (cu-ci-tórĭ) – zboarã (multi ori ca unã njicã puizii di dauã-trei stihuri) tsi aspun hãrli-a unui lucru tsi easti alãsat nicunuscut shi lipseashti anguciri di-atsel tsi-ascultã; angucitoari, ngucitoari, angljicitoari, ngljicitoari, ngãlcitoari, tsinjiturã, tsiniturã *{ro: ghicitoari, cimilitură}* *{fr: devinette}* *{en: riddle, conundrum}*

cucescu² (cu-cĭés-cu) vb IV – vedz tu ***cloci***

cucheauã (cu-cheá-ŭã) sf cucheali/cucheale (cu-cheá-li) – plantã tsi sh-u-adutsi multu cu fisuljlu, tsi creashti ngãrlimatã di dãrmi (i alti planti), tsi fatsi lilici albi i trandafilii, cu pãstãlj mãri sh-gãrnutsi ca-atseali di fisulj, mash cã suntu ma plãciutoasi sh-ma mãri; favã, fauã *{ro: bob}* *{fr: fève}* *{en: broad (horse) bean}* ex: hirbem cucheauã (favã)

cuchi/cuche (cú-chi) adg – vedz tu ***cochiroshil***

cuchilami (cu-chi-lá-mi) sf – vedz tu ***cochil***

cuci (cúcĭŭ) sm fãrã pl – (tu zborlu-a njitslor) partea-a truplui cu cari omlu shadi di-aradã pi scamnu; guva-a truplui pri iu easi nafoarã omlu (shi sh-fatsi apa-atsea groasa) cãndu s-dutsi la hale; cur, bis, cãrtelj, fãndãc, fãndec, ghes, primichir, shidzut *{ro: cur}* *{fr: cul, derrière}* *{en: arse}*

cuci! (cúcĭ) inter – vedz tu ***cutã***

cucian (cu-cĭánŭ) sm cucianj (cu-cĭánjĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cucean***

cuci-cuci! (cúcĭ-cúcĭ) inter – vedz tu ***cutã***

cucigi (cu-ci-gí) sm – vedz tu ***cucii***

cucii/cucie (cu-cí-i) sf cucii (cu-cíĭ) – amaxi, di-aradã ma njicã shi ncljisã (tra s-lu-apãrã omlu di ploai), cari sta pri arcuri (tra sã sta omlu ma ghini), cu patru arocuti mãri (cãtivãrãoarã dauã), traptã di calj sh-faptã maxus trã purtarea-a oaminjlor (arari ori trã purtari lucri); paitoni; caretã, caleashcã, cãleashcã, landon, landoni, dalingã, talingã; amaxi, carotsã, cãrutsã *{ro: caleaşcă, trăsură}* *{fr: calèche, petite voiture}* *{en: carriage}* ex: huzmichearlu tsãnu cucia (astãmãtsi paitonea); vinj cu cucia (paitoni njicã) § ***cucigi*** (cu-ci-gí) sm cucigeadz (cu-ci-gĭádzĭ) – omlu tsi cãrteashti (urseashti) cucia shi-lj fatsi caljlji s-u tragã cãtrã loclu iu va el si s-ducã; cucear, cãrutsar, cãrutser, amãxã, sindush *{ro: căruţaş, birjar}* *{fr: charretier, cocher}* *{en: carter, coachman}* § ***cucear*** (cu-cĭárŭ) sm cuceari (cu-cĭárĭ) – (unã cu ***cucigi***)

cuciri/cucire (cu-cí-ri) sf – vedz tu ***cucescu¹***

cuciri²/cucire (cu-cí-ri) sf – vedz tu ***cloci***

cucit (cu-cítŭ) adg – vedz tu ***cucescu¹***

cucit² (cu-cítŭ) adg – vedz tu ***cloci***

cucitoari/cucitoare (cu-ci-toá-ri) sf – vedz tu ***cucescu¹***

cuciub¹ (cú-cĭubŭ) sn – vedz tu ***cuciubã***

cuciub² (cú-cĭubŭ) adg cuciubã (cú-cĭu-bã), cuciughi (cú-cĭughĭ), cuciubi/cuciube (cú-cĭu-bi) – tsi nu-ari unã mãnã (ntreagã i unã parti); ciungu, ciulac, shbut, sãcat, sicat (di-unã mãnã), etc. *{ro: ciung}* *{fr: manchot, estropié}* *{en: one-armed, crippled}* ex: armasi cuciub (ciungu)

cuciubã (cú-cĭu-bã) sf cuciu-bi/cu-ciube (cú-cĭu-bi) – 1: cumata dit trup tsi-armãni ninga tu loc, dupã tsi un arburi easti tãljat; cumatã dit truplu-a unui arburi tãljat; cuciub, cuciubeauã, cuciubeu, chiutuc, chiutuchi, cutsur, bucium, grij; 2: guva dit truplu-a unui arburi (a unui cuciub) tu loclu iu lemul ari putridzãtã sum coaji; cufal, cufalã, cufumã *{ro: buştean, butuc, buturugă; scorbură}* *{fr: bûche, souche; tronc creux}* *{en: tree log, tree stump; tree trunk hollow}* ex: s-hipsi tu-unã cuciubã (cufal) shi, arucutea-ti cuciuba, arucutea-ti feata, agiumsi la nã featã mari § ***cãciubã*** (cắ-cĭu-bã) sf cãciu-bi/cã-ciube (cắ-cĭu-bi) – (unã cu ***cuciubã***) § ***cuciubeauã*** (cu-cĭu-beá-ŭã) sf cuciubei (cu-cĭu-béĭ) – (unã cu ***cuciubã***) § ***cuciubeu*** (cu-cĭu-béŭ) sm cuciubei (cu-cĭu-béĭ) – (unã cu ***cuciubã***) § ***ciubã*** (cĭú-bã) sf ciubi/ciube (cĭú-bi) – (unã cu ***cuciubã***) § ***cuciub¹*** (cú-cĭubŭ) sn cuciu-bi/cu-ciube (cú-cĭu-bi) – cumatã dit truplu-a unui arburi tãljat; cuciubã, chiutuc, chiutuchi, cutsur, bucium, grij *{ro: buştean, buturugã}* *{fr: bûche, tronc d'arbre}* *{en: tree trunk, tree log}* ex: ashtiptã di tricu cuciublu (chiutuclu)

cuciubeauã (cu-cĭu-beá-ŭã) sf – vedz tu ***cuciubã***

cuciubeu (cu-cĭu-béŭ) sm – vedz tu ***cuciubã***

cuciumit (cu-cĭu-mítŭ) sm, sf, adg cuciumitã (cu-cĭu-mí-tã), cuciumits (cu-cĭu-mítsĭ), cuciumiti/cuciumite (cu-cĭu-mí-ti) – (om) tsi ari narea njicã shi shcurtã cu chipita turnatã cãtrã nsus; cãrnu, cipli, nãreci, shpãrtu, nciuvãnjat, ãnciuvãnjat *{ro: cârn}* *{fr: camard, camus}* *{en: snub, turned-up nose}* ex: ari narea cuciumitã (cãrnã)

cuciumor (cu-cĭu-mórŭ) sm cuciumori (cu-cĭu-mórĭ) – lãschi groasi alãsati di apa-a unui arãu cãndu yini mari sh-hiumusit (cu apã multã dupã unã furtunã) shi s-versã nafoarã di budzãli-a lui; alunizmã *{ro: nămol}* *{fr: fange d'alluvion}* *{en: mud from alluvium}*

cuciuro (cu-cĭu-ró) sm – vedz tu ***cushari¹***

cuclã (cú-clã) sf cucli/cucle (cú-cli) – giucãreauã tsi-aspuni (di-aradã) un ficiuric i fiticã, njits, buisits sh-mushat nviscuts, cu cari s-agioacã (di-aradã) featili njits; pãpushi, pupushi *{ro: păpuşă}* *{fr: poupée}* *{en: doll}*

cucoashi/cucoashe (cu-coá-shi) sf – vedz tu ***cucosh***

cucon (cu-cónŭ) sm, sf cuconã (cu-có-nã), cuconj (cu-cónjĭ), cuconi/cucone (cu-có-ni) – bãrbat (muljari) nviscut tu stranji di-Ivropi (frãntseshti, a la franga, ivrupeani); (fig: cuconã = prifteasa (la gioclu di cãrtsã) unã carti multu mari, mash aslu (chetslu, mona) shi preftul (riga) suntu cãrtsã ma mãri) *{ro: bărbat (femeie) îmbrăcat cu haine ca din Vest}* *{fr: homme (femme) habillé à l'européenne}* *{en: man (woman) dressed in European clothes}*

cucosh (cu-cóshĭŭ) sm cucosh (cu-cóshĭ) – fanumin, cu-alumãchi multi sh-groasi tsi-alasã unã aumbrã ndisatã, cu frãndzãli mãri adrati di ma multi frãndzã njits, cu un lemnu multu cãftat trã momila din casã shi-cu simintsa mari cu-unã coaji vãrtoasã tsi acoapirã un njedz cãrnos, multu bun tu mãcari; nuc *{ro: nuc}* *{fr: noyer}* *{en: walnut tree}* ex: mi-astrag ningã un cucosh (nuc); mãni vai ascuturãm cucoshlji (nutslji); s-nu dornji sum cucosh cã aumbra-a lui easti urãtã § ***cucoashi/cucoashe*** (cu-coá-shi) sf cucoashi/cucoashe (cu-coá-shi) – yimisha-a cucoshlui (a nuclui), stronghilã, cu coaji sãnãtoasã cari, dupã tsi easti aspartã, aspuni simintsa cãrnoasã di nãuntru, multu bunã tu mãcari; nucã *{ro: nucă}* *{fr: noix}* *{en: walnut}* ex: estan cucoshlu-a (nuclu-a) nostru nu-ari cucoashi (nuts) § ***cucushicã*** (cu-cu-shí-cã) sf cucushitsi/cu-cushitse (cu-cu-shí-tsi) – nucã njicã *{ro: nucă mică}* *{fr: petite noix}* *{en: small walnut}*

cucot (cu-cótŭ) sm cucots (cu-cótsĭ) – pulj di casã (mascurlu a gãljinãljei, cu-unã creastã aroshi sh-mari, cu-unã dintanã ntsã-pãlicoasã sh-peani di ma multi hromi); cocut, cãpon, cãponj, bindercu, bindiric, cãntãtorash, cãtãndorash; (fig: 1: cucot (adg) = gioni, curagios, pirifan, fudul, cutidzãtor; expr: 2: cucotlu cãntã n casã = bãrbatlu easti domnu n casã) *{ro: cocoş}* *{fr: coq}* *{en: rooster}* ex: lai cucoate, lai buboate, tsi-ari pulja di nu-ts poati?; shedz ghini cucoate, cã-lj dzãc al tati s-ti nsoarã; cucoate, s-armãnj agiun; s-turnã gumarlu s-dzãcã a cucotlui, cap gros!; atumtsea cãnta cucotlu n casã (expr: atumtsea bãrbatlu eara domnu n casã), nu gãljina; nãs, cucot

(fig: cutidzãtor) la tuti; lj-stãtu cucot (fig: curagios); mi mãshcã inima, cucot!; doi cucots pri unã cuprii nu cântã § ***cocut*** (có-cutŭ) sm cocuts (có-cutsĭ) – (unã cu ***cucot***) § ***cãpon*** (cã-pónŭ) sm cãponj (cã-pónjĭ) – cucot ciucutit (dzãgãrit, scuchit); cãponj *{ro: clapon, cocoş castrat}* *{fr: clapon, coq castré}* *{en: castrated rooster}* § ***cãponj*** (cã-pónĭŭ) sm cãponj (cã-pónjĭ) – (unã cu ***cãpon***) § ***cucutici*** (cu-cu-tícĭŭ) sm cucutici (cu-cu-tícĭ) – cucot njic; cucutsãl; (fig: cucutici = (i) bumboanã (cufetã) trã njits tsi easti faptã sã sh-u-aducã cu-un cucot; (ii) tsearã di Pashti faptã si sh-u-aducã cu-un cucot; (iii) cumatã njicã di pãni, cumãtici) *{ro: cocoşel, cocoş mic}* *{fr: petit coq}* *{en: little rooster}* ex: cucutici, lai cucutici, cucutici di pi cuprii; sudzi un cucutici (fig: unã cufetã-cucot); acumprai un cucutici (fig: unã tsearã-cucot ti Pashti); un cucutici (fig: cumãtici) di pãni § ***cucutsãl***[1] (cu-cu-tsắlŭ) sm cucutsãlj (cu-cu-tsắljĭ) – cucot njic; cucutici *{ro: cocoşel, cocoş mic}* *{fr: petit coq}* *{en: little rooster}* ex: pulj cucutsãl § ***agrucucot*** (a-gru-cu-cótŭ) sm agrucucots (a-gru-cu-cótsĭ) – cucot tsi nu easti criscut di om ma bãneadzã agru prit muntsã sh-pãduri *{ro: cocoş sălbatic de munte}* *{fr: coq sauvage de bruyère}* *{en: wild rooster}* § ***ncucutedz*** (ncu-cu-tédzŭ) (mi) vb I ncucutai (ncu-cu-táĭ), ncucutam (ncu-cu-támŭ), ncucutatã (ncu-cu-tá-tã), ncucutari/ncucutare (ncu-cu-tá-ri) – mi portu ca un cucot (cu pirifanja, cãmãrusirea, zburãrea, aurlarea, fuvirsirea, etc. tsi u fac); zburãscu cu-unã boatsi analtã, ascurã, fuviroasã, etc.; mi tsãn pirifan; cãmãrusescu, mãrescu, fudulescu, fãlescu, etc. *{ro: răţoi, (se) îngâmfa, (se) mândri}* *{fr: se rengorger, monter sur ses ergots, être raide comme un coq, (se) vanter}* *{en: strut, give himself airs}* ex: Shbuta si ncucuteadzã (nchiseashti sã zburascã cu boatsi analtã, s-lj-aurlã); si ncucutã dicunjarlu (lo gãireti ca un cucot); lãndzitlu acãtsã di si ncucutã (mprustã); vimtul li ncucutã (li featsi s-lã yinã ipatli) § ***ncucutat*** (ncu-cu-tátŭ) adg ncucutatã (ncu-cu-tá-tã), ncucutats (ncu-cu-tátsĭ), ncucutati/ncucutate (ncu-cu-tá-ti) – cari s-poartã (zburashti, aurlã, fuvirseashti, s-aspuni fudul, s-cãmãruseashti, etc.) ca un cucot; cãmãrusit, mãrit, fudulit, fãlit, etc. *{ro: răţoit, îngâmfat, mândrit}* *{fr: rengorgé, monté sur ses ergots, raide comme un coq}* *{en: who struts like a rooster (peacock)}* ex: easti ncucutat (fudul ca un cucot); ia-ts-lu mprostu, ncucutat (mprustat); ndreaptã, ncucutatã (fudulã); eara bun tri bunj shi arãu tri ncucutats § ***ncucutari/ncucutare*** (ncu-cu-tá-ri) sf ncucutãri (ncu-cu-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sã ncucuteadzã *{ro: acţiunea de a se răţoi, de a se îngâmfa, de a se mândri; răţoire, îngâmfare}* *{fr: action de se rengorger, de monter sur ses ergots, d'être raide comme un coq, de (se) vanter}* *{en: action of strutting, of swaggering, of giving himself airs}* § ***ãncucutedz*** (ãn-cu-cu-tédzŭ) (mi) vb I ãncucutai (ãn-cu-cu-táĭ), ãncucutam (ãn-cu-cu-támŭ), ãncucutatã (ãn-cu-cu-tá-tã), ãncucutari/ãncucutare (ãn-cu-cu-tá-ri) – (unã cu ***ncucutedz***) § ***ãncucutat*** (ãn-cu-cu-tátŭ) adg ãncucutatã (ãn-cu-cu-tá-tã), ãncucutats (ãn-cu-cu-tátsĭ), ãncucutati/ãncucutate (ãn-cu-cu-tá-ti) – (unã cu ***ncucutat***) § ***ãncucutari/ãncucutare*** (ãn-cu-cu-tá-ri) sf ãncucutãri (ãn-cu-cu-tắrĭ) – (unã cu ***ncucutari***)

cucu! (cú-cu) inter – vedz tu ***cuc***[1]

cucuci[1] (cu-cúcĭŭ) sn – vedz tu ***cuculici***[1]

cucuci[2] (cu-cúcĭŭ) sn – vedz tu ***cuculici***[2]

cucudã (cu-cú-dã) sf cucudz (cu-cúdzĭ) – gãrnuts njic mplin di pronj, tsi easi pi cheali (i aropunlu tsi easi pri fatsa-a tinirlor ficiori sh-feati); aropun, ropun, ropan, gãrnuts *{ro: zgrăbunţă, pustulă}* *{fr: pustule}* *{en: pustule}*

cucudhã (cu-cú-dã) sf cucudz (cu-cúdzĭ) – unã cu ***cucudã***

cuculã (cu-cú-lã) sf cuculi/cucule (cu-cú-li) – unã soi di cãciulã (di adimtu, pustavi, pãndzã, etc.) tsi s-adavgã la gulirlu-a paltolui tra si s-bagã pristi cap cãndu da ploai (shi s-nu s-udã perlu i caplu-a omlui); capishonã, cãpush, zãrculã, culari *{ro: capişon}* *{fr: capuchon}* *{en: hood}* § ***cuculj***[4] (cu-cúljĭŭ) sn cuculji/cuculje (cu-cú-lji) – (unã cu ***cuculã***)

cuculescu (cu-cu-lés-cu) (mi) vb IV cuculii (cu-cu-líĭ), cuculeam (cu-cu-leámŭ), cuculitã (cu-cu-lí-tã), cuculiri/cuculire (cu-cu-lí-ri) – (mi) adun (fac) stog ca un guzmolj (gljem); nguzmuljedz, nstog (fig: cuculescu = hãidipsescu, diznjerdu multu) *{ro: cocoloşi, mototoli, ghemui}* *{fr: (se) pelotonner, mettre en tapon, froisser en boule; friper}* *{en: make something into a ball; curl up (into a ball)}* ex: nu-l cuculea (nu-l fã guzmolj; icã fig: nu-l hãidipsea); l-cuculeam (fig: l-hãidipseam multu) cãndu eara njic, tr-atsea tora l-chishi moashili truoarã; tsi-l cuculeshti (lu nveshti guzmolj) tu-ahãti stranji? § ***cuculit*** (cu-cu-lítŭ) adg cuculitã (cu-cu-lí-tã), cuculits (cu-cu-lítsĭ), cuculiti/cuculite (cu-cu-lí-ti) – tsi easti adunat stog ca un guzmolj; nguzmuljat, nstugat *{ro: cocoloşit, mototolit, ghemuit}* *{fr: pelotonné, mis en tapon, froissé en boule; fripé}* *{en: made into a ball; curled up (into a ball)}* ex: treili moashi shidea cuculiti (fapti stog, guzmolj) pi shidzut; pri tsi shidets ashi cuculiti? (adunati stog?); stã cuculit (adunat gljem) piningã vatrã § ***cuculiri/cuculire*** (cu-cu-lí-ri) sf cuculiri (cu-cu-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-cuculeashti; nguzmuljari, nstugari *{ro: acţiunea de a cocoloşi, de a mototoli, de a ghemui; cocoloşire, mototolire, ghemuire}* *{fr: action de (se) pelotonner, de mettre en tapon, de froisser en boule; de friper}* *{en: action of making something into a ball; of curling up (into a ball)}*

cuculici[1] (cu-cu-lícĭŭ) sn cuculici/cuculice (cu-cu-lí-ci) – yimishi di chin (brad, mãniclju, etc.); cucuci, bushulii, mãrulã *{ro: con (de brad, pin, etc.)}* *{fr: cône (de pin, sapin, etc.)}* *{en: (pine, spruce, fir, etc.) cone}* ex: cuculici veardi di mãniclju; adunã unã poalã di cuculici; veara, tu munti, pitili s-coc cu cuculici uscati § ***cucuci***[1] (cu-cúcĭŭ) sn cucuci/cucuce (cu-cú-ci) – (unã cu ***cuculici***[1]) § ***guguci***[1] (gu-gúcĭŭ) sn guguci/guguce (gu-gú-ci) – (unã cu ***cuculici***[1]) ex: gugucili di chin

cuculici[2] (cu-cu-lícĭŭ) sn cuculici/cuculice (cu-cu-lí-ci) – gugucilu di misur di cari suntu acãtsati gãrnutsãli; cucean, topã, guguci, cãrbush *{ro: ştiulete de porumb}* *{fr: épi de maïs}* *{en: ear of corn}* ex: cuculici di misur § ***cucuci***[2] (cu-cúcĭŭ) sn cucuci/cucuce (cu-cú-ci) – (unã cu ***cuculici***[1]) § ***guguci***[2] (gu-gúcĭŭ) sn guguci/guguce (gu-gú-ci) – (unã cu ***cuculici***[2]) ex: poarca (di la gioclu di cilimeanj) easti un guguci (cãrbush, cuculici di misur)

cuculici[3]***/cuculice*** (cu-cu-lí-ci) adg invar. – gol, gulishan, goalish *{ro: gol}* *{fr: nu, dénudé}* *{en: naked, bare}* ex: armasi cuculici (gulishan)

cuculiri/cuculire (cu-cu-lí-ri) sf – vedz tu ***cuculescu***

cuculit (cu-cu-lítŭ) adg – vedz tu ***cuculescu***

cuculj[1] (cu-cúljĭŭ) sn cuculji/cuculje (cu-cú-lji) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cecealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, culmã, chiscu, cingãrliu, cipit, ciucã, ciulubet, ciuciulã, ciumã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, chirchinedz, chipitã, mitcã, mãyeauã, gucilii, gugiulii *{ro: creştet}* *{fr: cime, sommet}* *{en: summit, top}* ex: cuculjili (cãrciliili) di muntsã chitrosh

cuculj[2] (cu-cúljĭŭ) sn cuculji/cuculje (cu-cú-lji) – ciulii di per (ma lungu sh-ma tufos) di pi frãmtea i creashtitlu-a caplui; mãnuclju di peani tsi stulsescu caplu-a unor pulj; chipita di la zãrculã (cuculã); ciuciulã, ciuciulcã, fundã, tufã, bufcã *{ro: moţ, creastă, vârf de glugă}* *{fr: huppe, bout du capuchon}* *{en: tuft, crest (of bird)}* ex: gãljinili aesti suntu cu cuculj pri cap; cuculj (umflãtura di la capitlu di nsus) di sfurlã; s-avea ascumtã tu cuculjlu-a zãrculãljei § ***cuculjat*** (cu-cu-ljĭátŭ) adg cuculjatã (cu-cu-ljĭá-tã), cuculjats (cu-cu-ljĭátsĭ), cuculjati/cuculjate (cu-cu-ljĭá-ti) – tsi easti cu cuculj *{ro: moţat, cu creastă}* *{fr: avec huppe, (capuchon) avec bout}* *{en: with tuft, with crest}* ex: gãljina-atsea cuculjata; doi pulj cuculjats; peanili cuculjati; sfurlã cuculjatã

cuculj[3] (cu-cúljĭŭ) sn cuculji/cuculje (cu-cú-lji) – "casa" di mitasi tu cari shadi ncljis yermul di mitasi nãinti ca s-azboairã nafoarã dit nãsã ca unã mulitsã; gugosh, gugoashi *{ro: cocon}* *{fr: cocon}* *{en: cocoon}* ex: noi tsãnem cuculji (gãgoashi di mitasi)

cuculj[4] (cu-cúljĭŭ) sn – vedz tu ***cuculã***

cuculjat (cu-cu-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***cuculj***[2]
cucumbici (cu-cum-bícĭŭ) sm cucumbici (cu-cum-bícĭ) – hiu-munic tsi easti ninga njic, veardi sh-nicoptu *{ro: pepene verde crud}* *{fr: pastèque non mûre}* *{en: green watermelon, not ripen yet}* ex: bãgai turshii shi cucumbici; trei shirchinj tãljem shi tuts ishirã cucumbici (verdzã, nicoptsã)
cucumbishi/cucumbishe (cu-cum-bí-shi) sf – vedz tu ***cucumishi***
cucumishi/cucumishe (cu-cu-mí-shi) sf cucumishi/cucumishe (cu-cu-mí-shi) – pitã faptã dit aloat frimintat cu umtu shi cash; pitã faptã cu fãrinã di misur (cãlãmbuchi); cucumbishi *{ro: plăcintă de mălai}* *{fr: galette de farine de maïs}* *{en: "pita" made of corn meal}* ex: plãtsinta easti cucumishi di fãrinã di misur § ***cucumbishi/cucumbishe*** (cu-cum-bí-shi) sf cucumbishi/cucumbishe (cu-cum-bí-shi) – (unã cu ***cucumishi***)
cucureci (cu-cu-récĭŭ) sm cucureci (cu-cu-récĭ) – mize faptu di matsã mpiltiti, bãgati pri-unã sulã njicã shi fripti pri foc (multi ori cu cumãts di hicat, inimã, plimunj, etc. nãuntru); cucuruz, arumani *{ro: aperitiv de mațe fripte}* *{fr: brochette de l'intestin}* *{en: intestines broiled on a skewer}* § ***cucuruz*** (cu-cu-rúzŭ) sm cucuruji (cu-cu-rújĭ) – (unã cu ***cucureci***)
cucuricu! (cu-cu-rí-cu) inter – vedz tu ***cãcãredz***[1]
cucurigu! (cu-cu-rí-gu) inter – vedz tu ***cãcãredz***[1]
cucuruz (cu-cu-rúzŭ) sm – vedz tu ***cucureci***
cucushari/ncucushare (ncu-cu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***ncucushedz***
cucushat (ncu-cu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***ncucushedz***
cucushedz (cu-cu-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ncucushedz***
cucushicã (cu-cu-shí-cã) sf – vedz tu ***cucosh***
cucushurã (cu-cu-shĭŭ-rã) sf cucushuri/cucushure (cu-cu-shĭú-ri) – soi di pulj njic sh-cu peani murni; aroatã, amirãrush, tripusachi *{ro: bourel, sfredeluș}* *{fr: roitelet}* *{en: wren}*
cucutã (cu-cú-tã) sf cucuti/cucute (cu-cú-ti) – earbã analtã, toapsicã (ma cari easti bunã tra si s-facã yitrii dit ea), tsi da unã anjurizmã ahoryea, cu frãndzã mãri, lilici albi, fructi murni tsi da niheamã ca pi veardi; (expr: mi-adrai (feci) cucutã = mi mbitai multu, mi ciucutii, mi-afumai, etc.; mi-adrai dzadã (cãndilã, crup, hrup, curpit, ciurla, stingãli, tracã, etc.)) *{ro: cucută}* *{fr: ciguë commune}* *{en: (poison) hemlock}* ex: cucuta easti toapsicã; cucuta easti amarã; sã mbitã, s-featsi cucutã (expr: sã mbitã multu)
cucutici (cu-cu-tícĭŭ) sm – vedz tu ***cucot***
cucutsãl[1] (cu-cu-tsắlŭ) sm – vedz tu ***cucot***
cucutsãl[2] (cu-cu-tsắlŭ) sm cucutsãlj (cu-cu-tsắljĭ) – agru-lilici aroshi tsi creashti tu agri shi sh-u-adutsi multu (cã easti dit idyea fumealji) cu maclu (pirpiruna) *{ro: cocoșel, floare roșie de câmp din familia macului}* *{fr: adonide printanière; coquelicot}* *{en: red poppy}* ex: cucutsãl dit livadea vinitã; zonã shi cucutsãl eu vã vã aduc
cucutsel (cu-cu-tsélŭ) sm cucutselj (cu-cu-tséljĭ) – misur tsi s-mãcã dupã tsi easti friptu pri foc *{ro: porumb copt pe vatră}* *{fr: maïs cuit dans l'âtre}* *{en: grilled corn}*
cucuvai/cucuvae (cu-cu-vá-i) sf – vedz tu ***cucuveauã***
cucuveauã (cu-cu-veá-ŭã) sf cucuveali/cucuveale (cu-cu-veá-li) shi cucuvei (cu-cu-véĭ) – pulj di noapti, tsi s-hrãneashti cu carnea di prici njits tsi li-avinã, cu peanili tsi au unã hromã murnã-bagavã, cu oclji galbinj tsi au peani deavãrliga, tsi bãneadzã prit locur apãrãtsiti sh-cari easti cunuscutã di lao ca un pulj tsi cubãeashti sh-adutsi arali sh-moarti prit casili tsi li urdinã; cucuvai *{ro: cucuvaie}* *{fr: hulotte, chouette (noire)}* *{en: owlet}* ex: cucuveaua cãndu cãntã, easti semnu cã va moarã vãrnu din casa pri cari cãntã; tru-atsea oarã arauã avdzã sh-nã cucuveauã; armasi ca cucuveauã; dormu pri scamni ca cucuveali; cucuveau!, cucuveau!, acshi cãntã cucuveaua § ***cucuvai/cucuvae*** (cu-cu-vá-i) sf cucuvãi (cu-cu-vắĭ) – (unã cu ***cucuveauã***) ex: cum s-featsi cucuvaea
cucuvitsã (cu-cu-ví-tsã) sf cucuvitsã (cu-cu-ví-tsã) – ma multi turlii di erburi tsi pot s-creascã multu analti, pit locuri vãltoasi (tu mardzinea di lacuri i arãuri), cu truplu veardi, suptsãri, corcan, cu noduri tu locuri-locuri, sh-cu lilicili adunati stog tu-unã soi di schic tsi easi tu chipita-a truplui; cãciulã tsi sh-u fac njitslji dit paljili suptsãri, lundzi shi mpliltiti, loati di la-aestã earbã; canã, trãscã, trescã, cãlami, rugoz, arãgoz, arãgosh, stuf, shuvar *{ro: pipirig, stuf}* *{fr: canne, jonc}* *{en: cane, reed}*
cudalbã (cu-dál-bã) sf cudalbi/cudalbe (cu-dál-bi) – pulj njic cu coada albã tsi sh-u-adutsi multu cu cutrubata (coada-baturã); coadã-albushi *{ro: codalbă}* *{fr: petit oiseau à queue blanche semblable à la hochequeue}* *{en: small bird with white tail, ressembling the wagtail}* § ***coadã-albushi/coadã-albushe*** (coá-dal-bú-shi) sf coadã-albushi/coadã-albushe (coá-dal-bú-shi) – (unã cu ***cudalbã***)
cudar (cu-dárŭ) adg – vedz tu ***coadã***
cudisescu (cu-di-sés-cu) (mi) vb IV cudisii (cu-di-síĭ), cudiseam (cu-di-seámŭ), cudisitã (cu-di-sí-tã), cudisiri/cudisire (cu-di-sí-ri) – astãmãtsescu, fac cunachi, acumtin, dãnãsescu iuva, etc. *{ro: opri, poposi}* *{fr: arrêter, abriter, faire halte}* *{en: stop, make a halt}* ex: iu cudisirã (astãmãtsirã, featsirã cunachi) hiljlji cu nipotslji a lui § ***cudisit*** (cu-di-sítŭ) adg cudisitã (cu-di-sí-tã), cudisits (cu-di-sítsĭ), cudisiti/cudisite (cu-di-sí-ti) – tsi ari faptã cunachi; astãmãtsit *{ro: oprit, poposit}* *{fr: arrêté, abrité}* *{en: stopped, halted}* § ***cudisiri/cudisire*** (cu-di-sí-ri) sf cudisiri (cu-di-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu cudiseashti (astãmãtseashti, fatsi cunachi) *{ro: acțiunea de a opri, de a poposi; oprire, poposire}* *{fr: action d'arrêter, de faire une halte}* *{en: action of stopping, of making a halt)}*
cudisiri/cudisire (cu-di-sí-ri) sf – vedz tu ***cudisescu***
cudisit (cu-di-sítŭ) adg – vedz tu ***cudisescu***
cuditsã (cu-dí-tsã) sf – vedz tu ***coadã***
cudosh (cu-dóshĭŭ) adg cudoashi/cudoashe (cu-doá-shi), cudosh (cu-dóshĭ), cudoashi/cudoashe (cu-doá-shi) – omlu tsi nicuchirseashti un putanaryio (casã cu putani); omlu tsi-agiutã putanili si sh-aflã mushtiradz cu cari si s-bagã tu ashtirnut trã paradz *{ro: codoș}* *{fr: entremetteur, proxénète}* *{en: procurer, white slaver}* § ***cudushlãchi/cudushlãche*** (cu-dush-lắ-chi) sf cudushlãchi (cu-dush-lắchĭ) – atsea tsi fatsi cudoshlu; tehnea di cudosh; codushlãchi *{ro: codoșie}* *{fr: action d'entremetteur, de proxénète}* *{en: procurement, white slavery}* § ***codosh*** (co-dóshĭŭ) adg codoashi/codoashe (co-doá-shi), codosh (co-dóshĭ), codoashi/codoashe (co-doá-shi) – (unã cu ***cudosh***) § ***codushlãchi/codushlãche*** (co-dush-lắ-chi) sf codushlãchi (co-dush-lắchĭ) – (unã cu ***cudushlãchi***)
cudubaturã (cu-du-bá-tu-rã) sf – vedz tu ***cutrubatã***
cuduman (cu-du-mánŭ) adg cudumanã (cu-du-má-nã), cudumanj (cu-du-mánjĭ), cudumani/cudumane (cu-du-má-ni) – (om) vãrtos, curagios sh-cutidzãtor, tsi nu s-aspari di-alumtã; gioni, giunar, giunac, ciupernic, curagios, inimarcu, palicar, zot, dãldãsit, babagean, babashcu, babashcan *{ro: curajos, voinic, brav}* *{fr: brave, gaillard}* *{en: brave, strong}* ex: gionili-a tãu (ficiorlu-a tãu) easti cuduman (gioni, inimarcu)
cudushlãchi/cudushlãche (cu-dush-lắ-chi) sf – vedz tu ***cudosh***
cuf (cúfŭ) adg cufã (cú-fã), cuhi (cúhĭ), cufi/cufe (cú-fi) – cari nu-avdi; cari nu-avdi ghini; surdu; (fig: 1: cufã (ca sf) = bishinã tsi nu s-avdi, nu fatsi nitsiun vrondu; 2: (easti) cuf = cari nu va s-avdã; cari nu-aducheashti (nu va s-aducheascã) tsi-lj si spuni; cari nu va s-facã atseali tsi-lj si spun; etc.; expr: 3: easti cuf di-atsea ureaclji; u fatsi cufã ureaclja = s-fatsi cã nu-avdi, nu va s-aducheascã (s-facã) tsi-lj si dzãtsi) *{ro: surd}* *{fr: sourd}* *{en: deaf}* ex: cãndu loclu easti cuf (surdu); cuf ãnj dzãc; el li-arucã cufi (surdi; expr: el arucã bishinj tsi nu s-avdu) § ***cufusescu*** (cu-fu-sés-cu) vb IV cufusii (cu-fu-síĭ), cufuseam (cu-fu-seámŭ), cufusitã (cu-fu-sí-tã), cufusiri/cufusire (cu-fu-sí-ri) – nj-cher putearea (harea) tsi u-aveam ta s-pot s-avdu (ti putsãn chiro icã tri totna); cufescu, asurdzãscu, surdzãscu, shurduescu *{ro: asurzi}* *{fr: assourdir}* *{en: deafen, make deaf}* ex: canda cufuseshti (asurdzãshti di vrondul tsi s-fatsi) tu loclu aestu; nã cufusit di ureclji (nã asurdzãt) § ***cufusit*** (cu-fu-sítŭ) adg cufusitã (cu-fu-sí-tã), cufusits (cu-fu-sítsĭ), cufusiti/cufusite (cu-fu-sí-ti) – tsi sh-ari chirutã avdzãrea; cufit, asurdzãt, surdzãt, shurduit *{ro: asurzit}* *{fr: assourdi}* *{en: deafened, made deaf}* § ***cufusiri/cufusire*** (cu-fu-sí-ri) sf cufusiri (cu-fu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sh-cheari (harea) putearea tsi-l fatsi s-avdã; cufiri,

asurdzãri, surdzãri, shurduiri *{ro: acţiunea de a asurzi}* *{fr: action d'assourdir}* *{en: action of deafening, of becoming deaf}* § ***cufescu*** (cu-fés-cu) vb IV cufii (cu-fíĭ), cufeam (cu-feámŭ), cufitã (cu-fí-tã), cufiri/cufire (cu-fí-ri) – (unã cu ***cufusescu***) § ***cufit*** (cu-fítŭ) adg cufitã (cu-fí-tã), cufits (cu-fítsĭ), cufiti/cufite (cu-fí-ti) – (unã cu ***cufusit***) § ***cufiri/cufire*** (cu-fí-ri) sf cufiri (cu-fírĭ) – (unã cu ***cufusiri***)

cufal (cú-falŭ) sm cufalj (cu-fáljĭ) – guva dit truplu-a unui arburi tu loclu (sum coaji) iu lemnul ari putridzãtã; arburli tsi ari unã ahtari guvã; cufal, cufalã, cufumã, cuciubã *{ro: scorburã}* *{fr: tronc creux}* *{en: tree trunk hollow}* ex: unã njilji di cãlugãri tu un cufal adunats (*angucitoari*: alghinjli shi stuplu); intrats tu cufalu aestu; cupacilu easti cufal § ***cufalã*** (cú-fa-lã) sm cufãlj (cu-fãljĭ) – (unã cu ***cufal***) ex: deadi di unã cufalã § ***cufumã***[1] (cú-fu-mã) sf cufumi/cufume (cú-fu-mi) – (unã cu ***cufal***) ex: l-pimsirã tu cufuma (cufala) a saltsiljei

cufalã (cú-fa-lã) sm – vedz tu ***cufal***

cufchisescu (cuf-chi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cufchiu***

cufchisiri/cufchisire (cuf-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***cufchiu***

cufchisit (cuf-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***cufchiu***

cufchiu (cúf-chĭu) adg cufchi/cufche (cúf-chi), cufchi (cúf-chi), cufchi/cufche (cúf-chi) – tsi easti gol, aspartu sh-mãcat pri dinãuntru (ca, bunãoarã, un dinti aspartu, unã nucã fãrã niedz, un arburi cu-un cufal, etc.); tsi ari unã guvã ca un cuvã (unã cuvãticã, unã groapã, unã lingurã, etc.); cuvutos, cuvos *{ro: gãunos, scobit; stricat}* *{fr: creux; gaté}* *{en: hollow (as a bowl); with a cavity (tooth); spoiled}* § ***cufchisescu*** (cuf-chi-sés-cu) vb IV cufchisii (cuf-chi-síĭ), cufchiseam (cuf-chi-seámŭ), cufchisitã (cuf-chi-sí-tã), cufchisiri/cufchisire (cuf-chi-sí-ri) – mi-aspargu sh-mi fac cufchiu *{ro: deveni gãunos; (se) strica}* *{fr: devenir creux, vide; (se) gâter}* *{en: become hollow; spoil}* ex: cucoashili cufchisirã (s-featsirã goali nuntru, fãrã njedz) sh-li-arcãm; am un dinti tsi mi doari cã-nj cufchisi (nji s-asparsi, nj-si featsi nã guvã); cufchisi (s-asparsi) merlu; faglu-atsel bitãrnu cufchisi (featsi nã cufalã) § ***cufchisit*** (cuf-chi-sítŭ) adg cufchisitã (cuf-chi-sí-tã), cufchisits (cuf-chi-sítsĭ), cufchisiti/cufchisite (cuf-chi-sí-ti) – tsi s-asparsi shi s-ari faptã cufchiu *{ro: devenit gãunos; stricat}* *{fr: devenu creux, vide, gâté}* *{en: hollowed; spoiled}* § ***cufchisiri/cufchisire*** (cuf-chi-sí-ri) sf cufchisiri (cuf-chi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cufchiseashti un lucru *{ro: acţiunea de a deveni gãunos; de a (se) strica}* *{fr: action de devenir creux ou vide; de (se) gâter}* *{en: action of becoming hollow; of spoiling}*

cufciug (cuf-cĭúgŭ) sn cufciuguri (cuf-cĭú-gurĭ) shi cufciudzi/cufciudze (cuf-cĭú-dzi) – cutia tu cari sã ngroapã mortul; chivuri, xilucrevat, sinduchi, sfinduchi, cutii, scamnu *{ro: coşciug, sicriu}* *{fr: bière, cercueil}* *{en: coffin}* § ***cufciugar*** (cuf-cĭu-gárŭ) sm cufciugari (cuf-cĭu-gárĭ) – omlu tsi fatsi i vindi cufciuguri *{ro: coşciugar}* *{fr: l'hommes qui fait ou vend des bières, coffretier}* *{en: man who makes or sells coffins}* § ***ncufciug*** (ncuf-cĭúgŭ) (mi) vb I ncufciugai (ncuf-cĭu-gáĭ), ncufciugam (ncuf-cĭu-gámŭ), ncufciugatã (ncuf-cĭu-gá-tã), ncufciugari/ncufciugare (ncuf-cĭu-gá-ri) – bag mortul tu cufciug; (fig: ncufciug = bag tsiva tu-unã sinduchi) *{ro: pune în cosciug}* *{fr: mettre dans le cercueil}* *{en: lay someone in the coffin}* ex: lu ncufciugarã mortul aseara; li ncufciugai (fig: li bãgai tu sinduchi lucrili) sh-buni sh-arali § ***ncufciugat*** (ncuf-cĭu-gátŭ) adg ncufciugatã (ncuf-cĭu-gá-tã), ncufciugats (ncuf-cĭu-gátsĭ), ncufciugati/ncufciugate (ncuf-cĭu-gá-ti) – tsi easti bãgat tu cufciug *{ro: pus în cosciug}* *{fr: mis dans le cercueil}* *{en: layed in the coffin}*§ ***ncufciugari/ncufciugare*** (ncuf-cĭu-gá-ri) sf ncufciugãri (ncuf-cĭu-gãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ncufciugã cariva *{ro: acţiunea de a pune în cosciug}* *{fr: action de mettre dans le cercueil}* *{en: action of laying someone in the coffin}*

cufciugar (cuf-cĭu-gárŭ) sm – vedz tu ***cufciug***

cufculã (cuf-cú-lã) sf cufculi/cufcule (cuf-cú-li) – luguria cu cari s-acoapirã un lucru ca, bunãoarã, oulu, zmelciul, burlida, etc.; gãoaci (di ou), gãoalji, guoalji, goalji, etc. *{ro: gãoace}* *{fr: coque; coquille; conque}* *{en: shell (of egg, snail, oyster, etc.)}* ex: gljinda sh-ari cufcula-a ljei

cufescu (cu-fés-cu) vb IV – vedz tu ***cuf***

cufetã (cu-fé-tã) sf cufeti/cufete (cu-fé-ti) – dultseami (ma multu ti njits) faptã dit siropea di zahari acãtsatã, anjurizmatã mushat, multi ori amisticatã sh-cu alti lucri (ca, bunãoarã, ciuculatã, nuts, etc.) sh-turnatã deapoea tu njits cumãts, a curi lã si da multi hromi sh-formi (ca mãrdzeali, gurgulji, bãstunj njits, etc.); bumboanã, bambonã, cocã, toafã, zãhãratã, zãhãrtari *{ro: bomboanã}* *{fr: bonbon}* *{en: candy}* ex: s-tsã ljai cufeti tra s-mãts; lj-avea gepurli mplini di cufeti § ***cofetã*** (co-fé-tã) sf cofeti/cofete (co-fé-ti) – poami hearti tu siropi groasã di zahari (tsi s-tsãni multu chiro tu burcani shi s-chirniseashti deadun cu cafelu la oaspits); glico, dultseatsã, dultseami *{ro: dulceaţã}* *{fr: confiture}* *{en: jam, preserves (fruits)}* ex: dultseatsa-a paradislui

cufii/cufie (cu-fí-i) sf cufii (cu-fíĭ) – vas njic faptu maxus trã beari apã (yin, arãchii, etc.) prit cari s-veadi tsi s-aflã nuntru (di-aradã, ma nu totna); putir, putiri, yilii, chelcã, chelcu, chelchi, chelci, cupã, scafã, arucucotir, arcucotir, rucucotir *{ro: pahar}* *{fr: verre à boire}* *{en: glass for drinking}* ex: gura-a mea ca di cufii (putir)

cufinã[1] (cu-fí-nã) sf cufini/cufine (cu-fí-ni) shi cufinj (cu-fínjĭ) – hãlati adratã di mplitituri di verdzi suptsãri (palji, etc.) trã purtari lucri di mãnã (zãrzãvãts, poami, etc.); cosh, cãnestrã, cãlathã, cãrinã, cãnistealã, cushelj, cushori, shportã, zãmbilã *{ro: coş}* *{fr: corbeille}* *{en: basket}* ex: loarã funi, cufinj cu pãni; tãljarã funea sh-cufina (cãnistra i gãleata) cãdzu

cufinã[2] (cu-fí-nã) sf cufini/cufine (cu-fí-ni) shi cufinj (cu-fínjĭ) – "casa" iu bãneadzã alghinjli; stup, cushori, crinã *{ro: stup}* *{fr: ruche, essaim}* *{en: bee-hive}* ex: sta ca alghinjli tu cufinã

cufinã[3] (cu-fí-nã) sf cufini/cufine (cu-fí-ni) shi cufinj (cu-fínjĭ) – vas di lemnu i mital cu cari s-poartã apã, lapti, etc.; cuvã, gãleatã, urnã, ciotrã, curoi *{ro: cãldare, gãleatã}* *{fr: seau}* *{en: pail, bucket}* ex: tãljarã funea sh-cufina (gãleata i cãnistra) cãdzu

cufiri/cufire (cu-fí-ri) sf – vedz tu ***cuf***

cufit (cu-fítŭ) adg – vedz tu ***cuf***

cufitsã (cu-fí-tsã) sf – vedz tu ***cofã***

cufoari/cufoare (cu-foá-ri) sf cufori (cu-fórĭ) – lãngoari tsi-l fatsi omlu si s-ducã shi s-easã nafoarã (si s-cacã) dipriunã, multu moali i ca apa; diarii, strãbatiri, strãbãteari, stribatiri, stribãteari, surdisiri, tartacutã, spriimnari, ishiri, urdinari, urdinat *{ro: diaree}* *{fr: diarrhée}* *{en: diarrhea}* ex: am cufoari; u tãlje cufoarea (diaria) greauã § ***cufurescu*** (cu-fu-rés-cu) (mi) vb IV cufurii (cu-fu-ríĭ), cufuream (cu-fu-reámŭ), cufuritã (cu-fu-rí-tã), cufuriri/cufurire (cu-fu-rí-ri) – hiu lãndzit di diarii (cufoari); es nafoarã multu moali, apos sh-multi ori cu-arada; nj-yini tra s-es nafoarã (s-mi cac) tut chirolu; urdin, surdisescu, spriimnu; (expr: li cufurescu (zmeanili) = nj-easti unã mari fricã) *{ro: cufuri}* *{fr: foirer}* *{en: have diarrhea}* ex: njeljlji s-cufurescu; li cufurish zmeanili (ti-aspãreash multu) § ***cufurit*** (cu-fu-rítŭ) adg cufuritã (cu-fu-rí-tã), cufurits (cu-fu-rítsĭ), cufuriti/cufurite (cu-fu-rí-ti) – tsi easti lãndzit di diarii; tsi-l talji cufoarea; tsi easi nafoarã tut chirolu (multu moali shi apos); urdinat, surdisit, spriimnat; (fig: aspãreat, lãhtãrsit) *{ro: cufurit}* *{fr: foiré, maladif}* *{en: sick with diarrhea}* ex: ti-adrash ca noatin cufurit § ***cufuriri/cufurire*** (cu-fu-rí-ri) sf cufuriri (cu-fu-rírĭ) – atsea tsi fatsi tut chirolu atsel tsi ari cufoari; urdinari, surdisiri, spriimnari, strãbatiri, strãbãteari, stribatiri, stribãteari, ishiri, diarii, urdinat, tartacutã *{ro: acţiunea de a cufuri; cufurire, cufurealã}* *{fr: action de foirer}* *{en: action of having diarrhea}* § ***cufuros*** (cu-fu-rósŭ) adg cufuroasã (cu-fu-roá-sã), cufurosh (cu-fu-róshĭ), cufuroasi/cufuroase (cu-fu-roá-si) – tsi ari cufoari (diarii); cufuryios, cufuryear, cãcãtos (fig: cufuros = tsi s-aspari lishor di itsi lucru; tsi nu para lj-u tsãni; fricos, bishinos, etc.) *{ro: cufuros, fricos}* *{fr: foireux, peureux}* *{en: who has diarrhea}* ex: ved cã nu ts-u tsãni, cufuroase! § ***cufuryear*** (cu-fur-yĭárŭ) adg cufuryeari/cufuryeare (cu-fur-yĭá-ri), cufuryeari (cu-fur-yĭárĭ), cufuryeari/cufuryeare (cu-fur-yĭá-ri) – (unã cu ***cufuros***) § ***cufuryios*** (cu-fur-yĭósŭ) adg cufuryioasã (cu-fur-yĭoá-sã), cufuryiosh (cu-fur-yĭóshĭ), cufuryioasi/cufuryioase (cu-fur-

yĭoá-si) – (unã cu ***cufuros***)
cuftor (cuf-tórŭ) sn cuftoari/cuftoare (cuf-toá-ri) – vedz tu ***cuptor***
cufumã[1] (cú-fu-mã) sf – vedz tu ***cufal***
cufumã[2] (cú-fu-mã) sf – vedz tu ***cuhmã***
cufurescu (cu-fu-rés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cufoari***
cufuriri/cufurire (cu-fu-rí-ri) sf – vedz tu ***cufoari***
cufurit (cu-fu-rítŭ) adg – vedz tu ***cufoari***
cufuros (cu-fu-rósŭ) adg – vedz tu ***cufoari***
cufuryear (cu-fur-yĭárŭ) adg – vedz tu ***cufoari***
cufuryios (cu-fur-yĭósŭ) adg – vedz tu ***cufoari***
cufusescu (cu-fu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cuf***
cufusiri/cufusire (cu-fu-sí-ri) sf – vedz tu ***cuf***
cufusit (cu-fu-sítŭ) adg – vedz tu ***cuf***
cugea (cu-gĭá) invar – adãvgat dinintea-a unui zbor, ãlj da unã noimã di mari, di multu mari, di ghigantu; (multu) mari tu boi icã ilichii; gugea, cugeamiti, gugeamiti *{ro: cogeamite}* *{fr: mot préposé signifiant quelque chose de grand, de haut, d'énorme}* *{en: word meant to imply that something is big, tall, gigantic}* ex: s-n-arãdã, cugea oaminj (noi oaminj mãri); cugea ficiori (ficiori mãri) s-v-agiucats ninga ca njitslji? § ***gugea*** (gu-gĭá) invar – (unã cu ***cugea***) ex: hits gugea (mãri) ficiori sh-minti nu-avets; au unã gugea (multu mari) casã § ***cugeamiti/cugeamite*** (cu-gĭá-mi-ti) invar – (unã cu ***cugea***) ex: criscu shi s-featsi cugeamiti ficior (ficior mari); eshti cugeamiti featã (featã mari) § ***gugeamiti/gugeamite*** (gu-gĭá-mi-ti) invar – (unã cu ***cugea***) ex: easti gugeamiti (mari) featã
cugeamiti/cugeamite (cu-gĭá-mi-ti) invar – vedz tu ***cugea***
cugire (cu-gi-ré) sm cugiradz (cu-gi-rádzĭ) – sfinduchi (cutii, dulapi, etc.) tsi nu poati s-hibã dishcljisã lishor di xenj, tu cari omlu sh-tsãni pãradzlji (givaricadzlji, cãrtsãli di simasii, etc.) *{ro: casã de bani}* *{fr: sorte de caisse}* *{en: money box, safety box}* ex: cugirelu, iu tsãnea pãradzlji, udaea, li vulusirã
cuhmã (cúh-mã) sf cuhmi/cuhme (cúh-mi) – truplu a omlui (i a pravdãljei) dupã tsi moari; cufumã, mãrshi, lesh, leshi, psutimi, murtsinã, murtutsinã *{ro: cadavru, hoit}* *{fr: cadavre; charogne}* *{en: cadaver; decaying carcass}* ex: s-moarã cu tutã cuhmã; njarsi shi tsiru di la Pilatlu tra s-dipunã cuhma-a Hristolui; cuhma caftã si mundueascã duhlu § ***cufumã***[2] (cú-fu-mã) sf cufumi/cufume (cú-fu-mi) – (unã cu ***cuhmã***) ex: easti-unã cufumã (mãrshi) di cãni
cui (cúĭ) pr – vedz tu ***cari***[1]
cuibair (cuĭ-bá-irŭ) sn – vedz tu ***cuibar***
cuibar (cuĭ-bárŭ) sn cuibari/cuibare (cuĭ-bá-ri) – apanghiul adrat di pulj, di-aradã pri ponj (sum streahã, etc.) tra sã-sh aflã un loc s-doarmã, si s-aveaglji di dushmanj, sã-sh facã ouãli, s-li cluceascã shi sã-sh creascã puljlji; loclu, di-aradã dit pãduri, tsi sh-lu-aleg agru-pricili tra s-doarmã, sã-sh aflã apanghiu, sã-sh creascã njitslji, etc.; cuibair, curbai, cuibu, fuljauã; culcush, yitachi, lujar, loji, loj, pitulj; (fig: 1: cuibar = (i) casa (loclu) iu bãneadzã omlu, di-aradã iu sta, doarmi sh-mãcã, cu fumealja-a lui; (ii) loclu iu s-ascundi cariva cãndu easti avinat, loclu iu s-adunã cu altsã ca el, etc.; expr: 2: lj-aflã cuibarlu = s-bãgã tu-ashtirnut cu-unã featã trã prota oara di nu mata armãni viryirã) *{ro: cuib, culcuş}* *{fr: nid, gîte}* *{en: nest, lair}* ex: lji s-asparsi cuibarlu; alagã dupã cuibari; cãt vidzu om la cuibar-lji; cuibar di purunghi; alãgarã dupã cuibari di gãi; va s-lj-aflã cuibarlu (fig: loclu) iu s-ari ascumtã § ***cuibair*** (cuĭ-bá-irŭ) sn cuibairi/cuibaire (cuĭ-bá-i-ri) – (unã cu ***cuibar***) ex: pulj, tu cuibairi s-dishteaptã § ***cuibu*** (cúĭ-bu) sn cuiburi (cúĭ-burĭ) – (unã cu ***cuibar***) ex: tatã, ea un cuibu; cuibu di furi; tu cuibu-nj ti-adunã § ***curbai*** (cur-báĭŭ) sn curbairi/curbaire (cur-bá-i-ri) shi curbai/curbae (cur-báĭ) – (unã cu ***cuibar***) ex: sh-fac curbai; s-toarnã la puljlji dit curbai
cuibu (cúĭ-bu) sn)) sn – vedz tu ***cuibar***
cuichishdo (cúĭ-chish-dó) pr – vedz tu ***cari***[1]
cuiniva (cúĭ-nivá) pr invar – vedz tu ***cari***[1]
cuirescu (cu-i-rés-cu) vb IV – vedz tu ***cruescu***
cuiriri/cuirire (cu-i-rí-ri) sf – vedz tu ***cruescu***
cuirit (cu-i-rítŭ) adg – vedz tu ***cruescu***
cuitescu (cuĭ-tés-cu) vb IV – vedz tu ***cuituescu***
cuitiri/cuitire (cuĭ-tí-ri) sf – vedz tu ***cuituescu***
cuitit (cuĭ-títŭ) adg – vedz tu ***cuituescu***
cuitsi (cuĭ-tsi) pr indef – vedz tu ***cari***[1]
cuitsido (cuĭ-tsi-dó) pr indef – vedz tu ***cari***[1]
cuituescu (cuĭ-tu-ĭés-cu) vb IV cuituii (cuĭ-tu-íĭ), cuitueam (cuĭ-tu-ĭámŭ), cuituitã (cuĭ-tu-í-tã), cuituiri/cuituire (cuĭ-tu-í-ri) – minduescu, ãnj ticneashti, ãnj treatsi prit minti, nj-aduc aminti *{ro: gândi, aminti}* *{fr: penser, songer, se rappeler}* *{en: think, remember}* ex: sh-cuitui (s-mindui, sh-adusi aminti) Dumnidzãlu sh-nu mi-alãsã § ***cuituit*** (cuĭ-tu-ítŭ) adg cuituitã (cuĭ-tu-í-tã), cuituits (cuĭ-tu-í-tsĭ), cuituiti/cuituite (cuĭ-tu-í-ti) – minduit, ticnit, tricut prit minti, adus aminti *{ro: gândit, amintit}* *{fr: pensé, songé, rappelé}* *{en: thought, remembered}* § ***cuituiri/cuituire*** (cuĭ-tu-í-ri) sf cuituiri (cuĭ-tu-írĭ) – minduiri, ticniri, tritseari prit minti, adutseari aminti *{ro: acţiunea de a gândi, de a aminti; gândire, amintire}* *{fr: action de penser (songer, se rappeler)}* *{en: action of thinking (remembering)}* ex: pãreasinjli suntu hrana a aschitiilor shi elefteria-a amãrtiilor shi cuituirea (minduirea, adutsearea aminti) a oaminjlor la Dumnidzã § ***cuitescu*** (cuĭ-tés-cu) vb IV cuitii (cuĭ-tîĭ), cuiteam (cuĭ-teámŭ), cuititã (cuĭ-tí-tã), cuitiri/cuitire (cuĭ-tí-ri) – (unã cu ***cuituescu***) § ***cuitit*** (cuĭ-títŭ) adg cuititã (cuĭ-tí-tã), cuitits (cuĭ-tí-tsĭ), cuititi/cuitite (cuĭ-tí-ti) – (unã cu ***cuituit***) § ***cuitiri/cuitire*** (cuĭ-tí-ri) sf cuitiri (cuĭ-tírĭ) – (unã cu ***cuituiri***) § ***acuitescu*** (a-cuĭ-tés-cu) vb IV acuitii (a-cuĭ-tîĭ), acuiteam (a-cuĭ-teámŭ), acuititã (a-cuĭ-tí-tã), acuitiri/acuitire (a-cuĭ-tí-ri) – (unã cu ***cuituescu***) § ***acuitit*** (a-cuĭ-títŭ) adg acuititã (a-cuĭ-tí-tã), acuitits (a-cuĭ-tí-tsĭ), acuititi/acuitite (a-cuĭ-tí-ti) – (unã cu ***cuituit***) § ***acuitiri/acuitire*** (a-cuĭ-tí-ri) sf acuitiri (a-cuĭ-tírĭ) – (unã cu ***cuituiri***)
cuituiri/cuituire (cuĭ-tu-í-ri) sf – vedz tu ***cuituescu***
cuituit (cuĭ-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***cuituescu***
cuiva (cuĭ-vá) – vedz tu ***cari***[1]
cujoalji/cujoalje (cu-joá-lji) sf – vedz tu ***cãjoalji***
cujuc (cu-jĭúcŭ) sn cujutsi/cujutse (cu-jĭú-tsi) – palto huryitescu di earnã faptu di cheali (gunã) di oai; cojoc *{ro: cojoc}* *{fr: manteau de paysan fait de peau de mouton}* *{en: peasant coat made of sheep pelt}* § ***cojoc*** (co-jĭócŭ) sn cojoatsi/cojoatse (co-jĭoá-tsi) – (unã cu ***cujuc***) § ***cujuhar*** (cu-jĭu-hárŭ) sm cujuhari (cu-jĭu-hárĭ) – omlu tsi fatsi i vindi cujutsi, cãciuli di gunã, etc.; cojocar *{ro: cojocar}* *{fr: fourreur, pelletier}* *{en: furrier, skinner}* § ***cojocar*** (co-jĭo-cárŭ) sm cojocari (co-jĭo-cárĭ) – (unã cu ***cujuhar***)
cujuhar (cu-jĭu-hárŭ) sm – vedz tu ***cujuc***
cul (cúlŭ) adg culã (cú-lã), culj (cúljĭ), culi/cule (cú-li) – hromã (ma multu trã perlu di caprã) tsi da ca pi-arosh amisticat cu bagav, siv; culcu *{ro: roşcat-sein}* *{fr: roussâtre-beige}* *{en: reddish-beige}* ex: capra-nj culã muri § ***culcu***[2] (cúl-cu) sm, sf, adg culcã (cúl-cã), cultsã (cúl-tsã), cultsi/cultse (cúl-tsi) – cal tsi easti cu perlu cul i cãstãniu (di hroma-a cãstãnjiljei); hromã tsi da ca pi-arosh amisticat cu bagav, siv; cul, duri, durin, aroibu, ghioc, alge *{ro: roib}* *{fr: cheval à selle rougeâtre; roussâtre-beige}* *{en: bay horse}* ex: ncalicã culcul (durilu, ghioclu)
culac (cu-lácŭ) sn culatsi/culatse (cu-lá-tsi) – unã soi di pãni faptã ca un nel tsi s-mãcã, icã s-fatsi doarã la oaspits shi soi, tu dzãli pisimi (numtsã, sãrbãtori, etc.); clurã, cãniscu, cuniscu, culãcush; (fig: 1: culac = (i) ca un culac, nel, diplã; (ii) loc tsi ari forma di nel; expr: 2: mi fac (mi-adar, mi-adun) culac = mi nguzmuledz ca un nel, ca un culac; mi-adar guzmolj; mi-adun stog; mi fac gljem; etc.) *{ro: colac, covrig}* *{fr: pain spécial ayant la forme d'un anneau et qu'on mange ou qu'on offre à l'occasion de grands jours (fêtes, noces, etc.)}* *{en: loaf of bread made in the form of a ring, that people eat or bring it as a present to friends or relatives, during holidays or special occasions (weddings, baptisms, etc.)}* ex: adar un culac trã ficiori shi un culac (cuniscu) trã numtã, cama bun; coatsi-nj dauã culatsi tu tãpsii i tu vatrã; lu-adunã n gepi culac (expr: lu-adunã stog n gepi); fã-ti culac! (expr: adunã-ti stog!); featsim culats (culãcush) trã culindi; acumpãrai un culac (clurã, colindu); tricurã cu culaclu (cuniscul) la numtã; s-featsi tu cohi

culac (expr: s-adunã stog ca un culac); cãndu ea culac s-adarã expr: s-adunã stog), ngljatsã inima-nj truoarã § ***culãcush*** (cu-lã-cúshĭŭ) sn culãcushi/culãcushe (cu-lã-cú-shi) – culac njic; culucush *{ro: colac mic, covrig}* *{fr: petit "culac"}* *{en: small "culac"}* ex: nipãrticã, nipãrticush, fã-ti culãcush § ***culucush*** (cu-lu-cúshĭŭ) sn culucushi/culucushe (cu-lu-cú-shi) – (unã cu ***culãcush***) § ***cuniscu*** (cu-nís-cu) sn cuniscuri (cu-nís-curĭ) – culac adrat maxus tra si s-ducã la unã numtã, prota i andaua searã dupã ncurunari; culac adus la oaspits i soi la numtã, pãtedz, fudzirea tu xeani, etc. (multi ori deadun cu-un tãvã di pescu, di bãclãvã, i cu-unã botsã di yin); cãniscu *{ro: colac de nuntã}* *{fr: don (anneau, galette, pain d'épices) de noce}* *{en: "culac" brought as a wedding (baptism, etc.) present}* ex: va s-yinim cu cuniscu (culac) § ***cãniscu*** (cã-nís-cu) sn cãniscuri (cã-nís-curĭ) – (unã cu ***cuniscu***) ex: ghini vinji cãniscul al Tulja!, s-bãneadzã, s-prucupseascã!; eara cu cãdeari s-aducã cãniscu; yini cu cãniscu

culaghuz (cu-la-ghúzŭ) sm, sf culaghuzã (cu-la-ghú-zã), culaghuji (cu-la-ghújĭ), culaghuzi/culaghuze (cu-la-ghú-zi) – unã cu ***culaguz***

culaghuzlãchi/culaghuzlãche (cu-la-ghuz-lắ-chi) sf culaghuz-lãchi (cu-la-ghuz-lắchĭ) – unã cu ***culaguzlãchi***

culaguz (cu-la-ghúzŭ) sm, sf – vedz tu ***cãlãuz***

culaguzlãchi/culaguzlãche (cu-la-ghuz-lắ-chi) sf – vedz tu ***cãlãuz***

culai[1] (cu-láĭŭ) adv – tsi nu easti greu trã fãtseari; lishor, ljishor, nishor, njishor, efcula *{ro: uşor}* *{fr: facile, légèrement, aisément}* *{en: lightly, slightly, easily}* ex: nu pots dot culai (lishor); nu nã yini culai (lishor) § ***culai***[2] (cu-láĭŭ) sm fãrã pl – harea tsi u ari un lucru tsi easti lishor trã fãtseari; atsea (calea, troplu) cu cari putem s-agiungem la scupolu-a nostru; lishurami, ljishurami, lishureatsã, njishurami; ifculii; colai, cearei, ceare, cire, cali, soi, trop *{ro: uşurinţã; facilitate; mijloc}* *{fr: légèreté; facilité, moyen}* *{en: lightness; ease, easiness; facility, means}* ex: vai aflãm vãrã culai (cearei, trop) s-ascãpãm § ***culai***[3]***/culae*** (cu-lá-i) sf culãi (cu-lắĭ) – (unã cu ***culai***[2]) § ***colai*** (có-laĭŭ) adv – (unã cu ***culai***[1])

culai[2] (cu-láĭŭ) sm – vedz tu ***culai***[1]

culai[3]***/culae*** (cu-lá-i) sf – vedz tu ***culai***[1]

culani/culane (cu-lá-ni) sf culãnj (cu-lắnjĭ) – 1: bair di mãrdzeali (flurii, etc.) purtat di muljeri deavãrliga di gushi; bair, ghiurdani, ghirdani; 2: fashi lungã shi strimtã di pãndzã i cheali, tsi u poartã muljerli la fustani, deavãrliga di mesi (ca unã curauã); curdoni, pãrcãzon, curauã *{ro: colier; cordon (rochie)}* *{fr: collier; cordon (d'une robe)}* *{en: necklace; girdle, belt (of a dress)}* ex: nu-ts dau poala-a mea sh-unã culani; lj-adusi di Beshli nã culani di hrisozmã

cular (cu-lárŭ) sn culari/culare (cu-lá-ri) – partea di stranj tsi s-aflã tu mardzinea di nsus, deavãrliga di gushi (di-aradã nduplicatã); yicã, yeacã, eacã, limãreauã *{ro: guler}* *{fr: collet, faux-col}* *{en: collar}* § ***culãrsescu*** (cu-lãr-sés-cu) vb IV culãrsii (cu-lãr-síĭ), culãrseam (cu-lãr-seámŭ), culãrsitã (cu-lãr-sí-tã), culãrsiri/culãrsire (cu-lãr-sí-ri) – u fac pãndza (hiri, cãmesh, etc. ma di-aradã, cama multu, cularlu di cãmeashi) ma durã, ma ascurã, ma corcanã, ma lutsitã, dupã tsi u trec tu-unã apã tu cari s-ari bãgatã colã (niziste); calcu cu herlu lucrili fapti di pãndzã sh-tricuti prit apa tu cari s-ari bãgatã colã dau cu colã unã cãmeashi shi (icã) u calcu cu herlu; (fig: mi culãrsescu = mi-alavdu multu, mi cãmãrusescu, hiu pirifan di..., etc.) *{ro: scrobi}* *{fr: empeser}* *{en: starch (linen)}* ex: culãrsii unã cãmeashi § ***culãrsit*** (cu-lãr-sítŭ) adg culãrsitã (cu-lãr-sí-tã), culãrsits (cu-lãr-sítsĭ), culãrsiti/culãrsite (cu-lãr-sí-ti) – lucru (hiri, pãndzã, stranji) tricuti prit apã cu colã (sh-di-aradã cãlcati cu herlu) *{ro: scrobit}* *{fr: empesé}* *{en: starched}* ex: culari culãrsiti § ***culãrsiri/culãrsire*** (cu-lãr-sí-ri) sf culãrsiri (cu-lãr-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un stranj s-culãrseashti *{ro: acţiunea de a scrobi; scrobire}* *{fr: action d'empeser}* *{en: action of starching}* § ***culursescu*** (cu-lur-sés-cu) vb IV culursii (cu-lur-síĭ), culurseam (cu-lur-seámŭ), culursitã (cu-lur-sí-tã), culursiri/culursire (cu-lur-sí-ri) – (unã cu ***culãrsescu***) ex: culursii cãmeasha (u ded cu colã *icã* u cãlcai cãmeasha); multu s-culurseashti (fig: s-cãmãruseashti) cu feata-a lui § ***culursit*** (cu-lur-sítŭ) adg culursitã (cu-lur-sí-tã), culursits (cu-lur-sítsĭ), culursiti/culursite (cu-lur-sí-ti) – (unã cu ***culãrsit***) § ***culursiri/culursire*** (cu-lur-sí-ri) sf culursiri (cu-lur-sírĭ) – (unã cu ***culãrsiri***)

culari[1]***/culare*** (cu-lá-ri) sf culãri (cu-lắrĭ) – luguria (faptã di dauã cumãts teasi tsi s-acatsã unã di-alantã) cu cari sã ncljidi curaua tsi s-poartã di mesi i pi cap; paftã, paptã, pahtauã, plangã, palangã, gube, ploaci *{ro: pafta}* *{fr: ceinture a boucles}* *{en: buckle, clasp}* ex: Litsã cu cularea n cap (cu pafta pi cap)

culari[2]***/culare*** sf culãri (cu-lắrĭ)– unã soi di cãciulã (di adimtu, pustavi, pãndzã, etc.) tsi s-adavgã la gulirlu-a paltolui tra si s-bagã pristi cap cãndu da ploai (shi s-nu s-udã perlu i caplu-a omlui); capishonã, cãpush, zãrculã, cuculã, cuculj *{ro: capişon}* *{fr: capuchon}* *{en: hood}* ex: bagã-ts cularea (cucula, zãrcula) pri cap

culasi (cu-lásĭ) sm culash (cu-láshĭ) – tesi analtã (ufitser) tu ascherea turtseascã, tsi easti ma mari di bulibash (capidan), ma cama njic di general (stratigo); colasã *{ro: colonel}* *{fr: colonel}* *{en: colonel}* ex: un culasi urseashti nã tabori; culasi tora treatsi la cidãri § ***colasã*** (có-la-sã) sm pl(?) – (unã cu ***culasi***)

culastrã (cu-lás-trã) sf culastri/culastre (cu-lás-tri) shi culãstri (cu-lắs-tri) – un lapti suptsãri (tsi nu easti sh-ahãt bun trã mãcari), protlu lapti dat di muljari, unãshunã dupã tsi ari amintatã un nat; protlu lapti dat di-unã oai (caprã, vacã, etc.) unãshunã dupã afitari; curastrã; (expr: 1: canda nu mãcã culastrã = s-dzãtsi ti un om tsi-armasi njic, azmet, pruzumi; 2: bunã-i culastra, ma nu featã totna oili = zbor tsi s-dzãtsi atumtsea cãndu cariva nu poati s-aibã tsiva, cã un lucru bun nu pots s-lu ai cati dzuã) *{ro: colastrã, coraslã}* *{fr: premier lait après la délivrance}* *{en: foremilk, beestings}* ex: culastra heartã, ncljagã ca cash; ficiorlu-a tãu nu criscu, canda nu mãcã culastrã (expr: armasi njic, azmet); aestu nu easti lapti, easti culastrã; supsi culastrã natlu, sh-lu-asparsi; biui culastrã di caprã § ***curastrã*** (cu-rás-trã) sf curastri/curastre (cu-rás-tri) shi curãstri (cu-rắs-tri) – (unã cu ***culastrã***)

culã (cú-lã) sf culi/cule (cú-li) – unã binai suptsãri sh-analtã (fatsã di lãrdzimi), tsi s-aflã sculatã di-aradã pi-unã altã binai (multu ma largã); aculã, agulã, pirgu, turon, pirgu, pãlati, filichii *{ro: turn, culã, castel, închisoare}* *{fr: tour, chateau, prison}* *{en: tower, castle, prison}* ex: nãs ari unã culã (pãlati) analtã; eta tutã dulã, ncljisã ca tu culã (pirgu-filichii) § ***aculã*** (a-cú-lã) sf aculi/acule (a-cú-li) – (unã cu ***culã***) ex: Orsa insha dit aculã (pãlati, pirgu) § ***agulã*** (a-gú-lã) sf aguli/agule (a-gú-li) – (unã cu ***culã***) ex: ashtearnã-lã analtu, pri agulã

culã* (cú-lã) – fiminlu di la adgectivlu "cul"; vedz ***cul***

culãchii/culãchie (cu-lã-chí-i) sf culãchii (cu-lã-chíĭ) – atseali (zboarã tsi nu suntu tamam dealihea, arãderi, minciunj, alãvdãri, etc.) tsi-lj li dzãtsi cariva a unui, mash tra s-lu facã oaspi i sã sh-agiungã scupolu tsi lu-ari tu minti; culãchipsiri *{ro: linguşire}* *{fr: flatterie; basse adulation}* *{en: flattery}* § ***culãchipsescu*** (cu-lã-chip-sés-cu) vb IV culãchipsii (cu-lã-chip-síĭ), culãchipseam (cu-lã-chip-seámŭ), culãchipsitã (cu-lã-chip-sí-tã), culãchipsiri/culãchipsire (cu-lã-chip-sí-ri) – cu alãvdãrli (arãderli, tirtipurli, diznjirdãrli, zboarãli minciunoasi) tsi li-aduc a unui, caftu s-lu fac oaspi tra sã-nj fac sinferlu i s-lu fac s-mi-agiutã; sprelingu, alavdu (mut di coadã) *{ro: linguşi}* *{fr: flatter, aduler}* *{en: flatter}* § ***culãchipsit*** (cu-lã-chip-sítŭ) adg culãchipsitã (cu-lã-chip-sí-tã), culãchipsits (cu-lã-chip-sítsĭ), culãchipsiti/culãchipsite (cu-lã-chip-sí-ti) – (atsel) tsi ascultã (s-alasã arãs shi pistipseashti cã suntu tuti dealihea) alãvdãrli mãriti (zboarãli minciunoasi) tsi-lj sã spun di cariva; sprelimtu, alãvdat (mutat di coadã) *{ro: linguşit}* *{fr: flatté, adulé}* *{en: flattered}* § ***culãchipsiri/culãchipsire*** (cu-lã-chip-sí-ri) sf culãchipsiri (cu-lã-chip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva culãchipseashti; alãvdari minciunoasã; sprelindziri, culãchii *{ro: acţiunea de a linguşi; linguşire}* *{fr: action de flatter, d'aduler}* *{en: action of flattering}* § ***colac*** (cólac) adg colacã (có-la-cã), colats (có-latsĭ), colatsi/colatse (có-la-tsi) – cari (cu zboarã tsi nu suntu tamam dealihea, arãderi, minciunj,

alãvdãri, etc.) caftã s-lu facã (culãchipseascã) pri un altu tra sã sh-agiungã el scupolu-a lui; marghiol, maryiol, culãchipsitor, tãrtor, arãditor, alãvdãtor *{ro: linguşitor}* *{fr: flatteur, adulateur}* *{en: flatterer, deceitful}* § ***culãchipsitor*** (cu-lã-chip-si-tórŭ) adg culãchipsitoari/culãchipsitoare (cu-lã-chip-si-toá-ri), culãchipsitori (cu-lã-chip-si-tórĭ), culãchipsitoari/culãchipsitoare (cu-lã-chip-si-toá-ri) – (unã cu ***colac***)

culãchipsescu (cu-lã-chip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***culãchii***

culãchipsiri/culãchipsire (cu-lã-chip-sí-ri) sf– vedz tu ***culãchii***

culãchipsit (cu-lã-chip-sítŭ) adg– vedz tu ***culãchii***

culãchipsitor (cu-lã-chip-si-tórŭ) adg – vedz tu ***culãchii***

culãcush (cu-lã-cúshĭŭ) sn – vedz tu ***culac***

culãghuzlichi/culãghuzliche (cu-lã-ghuz-lí-chi) sf culãghuzlichi (cu-lã-ghuz-líchĭ) – unã cu ***culãguzlichi***

culãguzlichi/culãguzliche (cu-lã-ghuz-lí-chi) sf – vedz tu ***cãlãuz***

culãrsescu (cu-lãr-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cular***

culãrsiri/culãrsire (cu-lãr-sí-ri) sf – vedz tu ***cular***

culãrsit (cu-lãr-sítŭ) adg – vedz tu ***cular***

culãsescu (cu-lã-sés-cu) vb IV culãsii (cu-lã-síĭ), culãseam (cu-lã-seámŭ), culãsitã (cu-lã-sí-tã), culãsiri/culãsire (cu-lã-sí-ri) – trã itia cã (nj-)ari adratã un lucru arãu (tsi nu-ari ljirtari), ãl fac s-aducheascã unã dureari trupeascã i sufliteascã; munduescu, pidipsescu, vãsãnipsescu *{ro: pedepsi}* *{fr: punir, châtier}* *{en: punish}* § ***culãsit*** (cu-lã-sítŭ) adg culãsitã (cu-lã-sí-tã), culãsits (cu-lã-sítsĭ), culãsiti/culusite (cu-lã-sí-ti) – tsi easti faptu s-aducheascã unã dureari trupeascã i sufliteascã (di itia cã ari faptã lucri ti niljirtari); munduit, pidipsit, vãsãnipsit *{ro: pedepsit}* *{fr: puni, châtié}* *{en: punished}* § ***culãsiri/culãsire*** (cu-lã-sí-ri) sf culãsiri (cu-lã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti culãsit; munduiri, pidipsiri, vãsãnipsiri *{ro: acţiunea de a pedepsi; pedepsire}* *{fr: action de punir, de châtier}* *{en: action of punishing}*

culãsiri/culãsire (cu-lã-sí-ri) sf – vedz tu ***culãsescu***

culãsit (cu-lã-sítŭ) adg – vedz tu ***culãsescu***

culburecã (cul-bu-ré-cã) sf culburetsi/culburetse (cul-bu-ré-tsi) – unã soi di pitã dispituratã (cu multi peturi suptsãri) di carni, di spãnãts, di cash, etc. *{ro: plăcintă de carne, de spanac, de brânză, etc.}* *{fr: galette feuilletée avec de la viande, du fromage, des légumes, etc.}* *{en: Aromanian type of meat pie, cheese pie, spinach pie, etc.}* § ***colburecã*** (col-bu-ré-cã) sf colburetsi/colburetse (col-bu-ré-tsi) – (unã cu ***culburecã***)

culcari/culcare (cul-cá-ri) sf – vedz tu ***culcu***[1]

culcat (cul-cátŭ) adg – vedz tu ***culcu***[1]

culcescu (cul-cĭés-cu) vb IV – vedz tu ***cloci***

culciri/culcire (cul-cí-ri) sf – vedz tu ***cloci***

culcit (cul-cítŭ) adg – vedz tu ***cloci***

culcu[1] (cúl-cu) (mi) vb I culcai (cul-cáĭ), culcam (cul-cámŭ), culcatã (cul-cá-tã), culcari/culcare (cul-cá-ri) – (mi) tindu (mpadi, trã somnu, trã dizvursiri, etc.); (mi) bag s-dormu; (mi) arucutescu (s-dormu); dormu; (expr: 1: l-culcu mpadi = l-tindu mpadi icã lu-aruc mpadi, l-vatãm; 2: mi culcu cu puljlji (cu gãljinjli) = mi bag s-dormu seara agonja, cum s-alasã seara) *{ro: culca}* *{fr: coucher}* *{en: lay down, put to bed}* ex: culcã-nj-ti, albã, culcã-nj-ti (tindi-nj-ti); culcats-vã (tindets-vã) pri mãnã; nu ti duts s-ti cultsã (s-ti tindzi mpadi, s-ti badz s-dornji) putsãn; culcã-nj-ti (tindi-ti mpadi) s-ti pispilescu; nu mi culcu (nu mi bag s-dormu) dzua pute; trapsi shi-l culcã mpadi (expr: l-teasi mpadi, lu-arucuti, lu-arcã, l-vãtãmã); s-culcã cu puljlji (expr: s-bãgã s-doarmã cum s-alãsã seara) § ***culcat*** (cul-cátŭ) adg culcatã (cul-cá-tã), culcats (cul-cátsĭ), culcati/culcate (cul-cá-ti) – tsi easti tes mpadi (trã somnu, trã dizvursiri, etc.); bãgat s-doarmã; arucutit (trã durnjiri); durnjit *{ro: culcat}* *{fr: couché}* *{en: layed down, put to bed}* ex: cãtse shadi tut culcat (tes ãmpadi)? § ***culcari/culcare*** (cul-cá-ri) sf culcãri (cul-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-culcã; bãgari s-doarmã; arucutiri, durnjiri *{ro: acţiunea de a culca; culcare}* *{fr: action de coucher}* *{en: action of laying down}* ex: easti oara trã culcari (tindeari) § ***niculcat*** (ni-cul-cátŭ) adg niculcatã (ni-cul-cá-tã), niculcats (ni-cul-cátsĭ), niculcati/niculcate (ni-cul-cá-ti) – tsi nu easti tes mpadi (trã somnu, trã dizvursiri, etc.); nibãgat tra s-doarmã; nearucutit (trã durnjiri); nidurnjit *{ro: ne culcat}* *{fr: qui n'est pas couché}* *{en: who is not laying down, who is not put to bed}* § ***niculcari/niculcare*** (ni-cul-cá-ri) sf niculcãri (ni-cul-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-culcã mpadi; nibãgari s-doarmã; nearucutiri, nidurnjiri *{ro: acţiunea de a nu (se) culca}* *{fr: action de ne pa (se) coucher}* *{en: action of not laying down to bed}* § ***culcush*** (cul-cúshŭ) sn culcushuri (cul-cú-shĭurĭ) shi culcushi (cul-cú-shi) – loclu iu sh-trec, di-aradã noaptea, (iu dormu, dizvursescu i sh-aflã apanghiu) prãvdzãli, puljlji, etc.; loclu trã durnjiri (pat, crivati) i dizvursiri (yitachi) a omlui; yitachi, ashtirnut, pat, crivati, loj, loji, lujar, pitulj, pãtulj, buloc, scrob; (expr: 1: adunat culcush = adunat stog, ca un culac; 2: alas culcushlu aratsi = nj-apãrãtsescu lu-alas culcushlu sh-fug) *{ro: culcuş, pat}* *{fr: couche, gîte, tanière}* *{en: bed, resting place, lair, den}* ex: ursa s-toarnã acasã la culcush-lji (lujarlu-a lui); s-intrã n culcushlu-lj (yitachea-a lui); nãsã sh-aflã un culcush (loc s-doarmã); shidea culcush adunat (expr: shidea stog ca un culac); lj-aflai culcushili (locurli iu s-ascundea, lujarli); lj-feci culcushlu (yitachea) a cãnilui tu streahã

culcu[2] (cúl-cu) sm, sf, adg – vedz tu ***cul***

culcush (cul-cúshŭ) sn – vedz tu ***culcu***[1]

culcusuri (cul-cú-surĭ) sm, sf culcusurã (cul-cu-sú-rã) pl(?) – embur tsi njardzi di casã-casã tra s-vindã lucri; bashac, manafi *{ro: colportor, vânzător ambulant}* *{fr: colporteur, vendeur ambulant}* *{en: door-to-door salesman, peddler}*

culcutescu[1] (cul-cu-tés-cu) vb IV – vedz tu ***clocut***

culcutescu[2] (cul-cu-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***clocut***

culcutiri[1]***/culcutire*** (cul-cu-tí-ri) sf – vedz tu ***clocut***

culcutiri[2]***/culcutire*** (cul-cu-tí-ri) sf – vedz tu ***clocut***

culcutit[1] (cul-cu-títŭ) adg – vedz tu ***clocut***

culcutit[2] (cul-cu-títŭ) adg – vedz tu ***clocut***

culeaci (cu-leácĭŭ) sn – vedz tu ***culeash***

culeadziri/culeadzire (cu-leá-dzi-ri) sf – vedz tu ***culeg***

culeandzã (cu-leán-dzã) sf fãrã pl – lãngoari di prãvdzã tsi s-aspuni cu pronj shi umflarea-a dzinucljilor; culeatsã *{ro: boală de genunchi la animale}* *{fr: maladie aux genoux des animaux; gonflement aux genoux}* *{en: animal knee illness; knee swelling}* § ***culeatsã***[1] (cu-leá-tsã) sf pl(?) – (unã cu ***culeandzã***) § ***culindzos*** (cu-lin-dzósŭ) adg culindzoasã (cu-lin-dzoá-sã), culindzosh (cu-lin-dzóshĭ), culindzoasi/culindzoase (cu-lin-dzoá-si) – tsi easti lãndzit di culeandzã *{ro: bolnav de "culeandză"}* *{fr: malade de "culeandzã"; maigrichon; malingre}* *{en: sick of "culeandzw"}* § ***culingios*** (cu-lin-gĭósŭ) adg culingioasã (cu-lin-gĭoá-sã), culingiosh (cu-lin-gĭóshĭ), culingioasi/culingioase (cu-lin-gĭoá-si) – (unã cu ***culindzos***) § ***culindzu*** (cu-lín-dzu) vb I culindzai (cu-lin-dzáĭ), culindzam (cu-lin-dzámŭ), culindzatã (cu-lin-dzá-tã), culindzari/culindzare (cu-lin-dzá-ri) – lãndzidzãscu di culeandzã *{ro: (se) îmbolnăvi de "culeandză"}* *{fr: devenir malade de "culeandzã"}* *{en: become sick of "culeandzw"}* ex: cãpãrlinj culindzarã (lãndzidzãrã di culeandzã) § ***culindzat*** (cu-lin-dzátŭ) adg culindzatã (cu-lin-dzá-tã), culindzats (cu-lin-dzátsĭ), culindzati/culindzate (cu-lin-dzá-ti) – tsi ari lãndzidzãtã di culeandzã *{ro: îmbolnăvit de "culeandză"}* *{fr: devenu malade de "culeandzã"}* *{en: who became sick of "culeandzw"}* § ***culindzari/culindzare*** (cu-lin-dzá-ri) sf culindzãri (cu-lin-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã pravdzã lãndzidzashti di culeandzã *{ro: acţiunea de a (se) îmbolnăvi de "culeandză"}* *{fr: action de devenir malade de "culeandzã"}* *{en: action of becoming sick of "culeandzw"}* § ***culindzãscu*** (cu-lin-dzắs-cu) vb IV culindzãi (cu-lin-dzắĭ), culindzam (cu-lin-dzámŭ), culindzãtã (cu-lin-dzắ-tã), culindzãri/culindzãre (cu-lin-dzắ-ri) – (unã cu ***culindzu***) § ***culindzãt*** (cu-lin-dzắtŭ) adg culindzãtã (cu-lin-dzắ-tã), culindzãts (cu-lin-dzắtsĭ), culindzãti/culindzãte (cu-lin-dzắ-ti) – (unã cu ***culindzat***) § ***culindzãri/culindzãre*** (cu-lin-dzắ-ri) sf culindzãri (cu-lin-dzắrĭ) – (unã cu ***culindzari***)

culeash (cu-leáshĭŭ) sn culeashuri (cu-leá-shĭúrĭ) – fãrinã di misur heartã ndisat, sh-cari, tãljatã filii, s-mãcã tu loc di pãni; bãrgãdan adrat cu umtu i unturã; fãrinã di misur i di grãn

heartã tu apã sh-alãsatã ca unã dzamã groasã i mãcari suptsãri; culesh, culeaci, mumulic, mumulig, mãmulig, cãcimac, cãciumac, bãrcãdan, bãrgãdan, bãcãrdan, mãcãldarã, mãclãdarã, tarapash; (expr: 1: u-adrash culeash = adrash un lucru glãrescu, lucru tsi nu s-uidiseashti dip, u-adrash dhalã (bozã, ghesã); 2: limbã di culeash = limbã tsi bãbãleashti zboarãli; un tsi zburashti peltec; 3: easti culeash = (i) easti om moali, mulashcu; (ii) numã datã di-armãnjlji dit Rumãnii a rumãnjlor cã mãcã multu cãcimac) *{ro: terci; sos}* *{fr: bouillie; de la farine de maïs (ou blé) bouillie dans l'eau formant une sorte de sauce bonne à assaisonner certains mets}* *{en: corn (or wheat) flour boiled in water; sauce}* ex: adrãm culeash di fãrinã; earna easti adetea s-facã culeash (bãrgãdan cu umtu i unturã) dimneatsa § ***culeaci*** (cu-leácĭŭ) sn culeaciuri (cu-leácĭúrĭ) – (unã cu ***culeash***) § ***culesh*** (cu-léshĭŭ) sn culeshuri (cu-lé-shĭúrĭ) – (unã cu ***culeash***) ex: hearsi culeshlu

culeastrandu sm (cu-leas-trán-du shi cu-leás-tran-du) pl (?) – agru-lilici di cãmpu sh-pãduri *{ro: clopoţei, sau ciuboţica cucului, sau ghiocel(?)}* *{fr: campanule ou perce-neige(?)}* *{en: campanula or snowdrop(?)}* ex: tra s-nj-adun culeastrandu

culeatsã[1] (cu-leá-tsã) sf – vedz tu ***culeandzã***

culeatsã[2] (cu-leá-tsã) sf culets (cu-létsĭ) – (i) soi di earbã njicã, cu frãndzã uvali (ca oulu), piroasi tu partea di nghios sh-cu lãludz mushati galbini *icã* (ii) soi di earbã njicã, cu frãndzã piroasi sh-cu lãludz galbini i aroshi-mortsi *{ro: ţâţa oii; ciuboţica cucului sau degetar}* *{fr: primevère ou digitale}* *{en: primula or digitalis}*

culedz (cu-lédzŭ) (mi) vb I culidzai (cu-li-dzáĭ), culidzam (cu-li-dzámŭ), culidzatã (cu-li-dzá-tã), culidzari/culidzare (cu-li-dzá-ri) – caftu-al Dumnidzã tra s-lj-aducã a unui, tuti soili di lãets; lj-aruc zboarã uruti shi arushnoasi; huledz, blastim, blastin, uryisescu, afurisescu, anathim, anãthimedz, nãthimedz, cãtãryisescu, cãtãrãsescu, anãhimedz, nãhimedz *{ro: blestema}* *{fr: maudire, jeter l'opprobre}* *{en: curse, shame, disgrace}* ex: unã mumã! tsi nu sh-fu! lu culeadzã di blãsteami; va s-ti blastim, va s-ti culedz § ***culidzat*** (cu-li-dzátŭ) adg culidzatã (cu-li-dzá-tã), culidzats (cu-li-dzátsĭ), culidzati/culidzate (cu-li-dzá-ti) – hulidzat, blãstimat, blãstinat, uryisit, afurisit, anathimat, nãthimat, cãtãryisit, cãtãrãsit, anãhimat, nãhimat, nalet *{ro: blestemat}* *{fr: maudit, blasphémé}* *{en: cursed}* § ***culidzari/culidzare*** (cu-li-dzá-ri) sf culidzãri (cu-li-dzãrĭ) – hulidzari, blãstimari, blãstinari, uryisiri, afurisiri, anathimari, nãthimari, cãtãryisiri, cãtãrãsiri, anãhimari, nãhimari *{ro: acţiunea de a blestema; blestemare}* *{fr: action de maudire}* *{en: action of cursing}*

culeg (cu-légŭ) vb III culepshu (cu-lép-shĭu), culeaptã (cu-leáp-tã), culeadziri/culeadzire (cu-leá-dzi-ri) – adun lucri (poami di pi ponj, lilici dit grãdinã, etc.) tra s-li am tu-un loc; adun, silixescu, lixescu *{ro: culege}* *{fr: recueillir, récolter, ramasser}* *{en: pick up, collect}* ex: aleapsi, aleapsi pãnã culeapsi (pãnã silixi, adunã); morva sh-pushclja si-l culeagã (s-lu-adunã) § ***culeptu*** (cu-lép-tu) adg culeaptã (cu-leáp-tã), culeptsã (cu-lép-tsã), culeapti/culeapte (cu-leáp-t) – (lucru) tsi easti adunat; silixit, lixit, adunat *{ro: cules}* *{fr: recueilli, récolté, ramassé}* *{en: picked up, collected}* § ***culeadziri/culeadzire*** (cu-leá-dzi-ri) sf culeadziri (cu-leá-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-adunã lucri; silixiri, lixiri, adunari *{ro: acţiunea de a culege}* *{fr: action de recueillir, de récolter, de ramasser}* *{en: action of picking up, of collecting}*

culeptu (cu-lép-tu) adg – vedz tu ***culeg***

culesh (cu-léshĭŭ) sn – vedz tu ***culeash***

culeu[1] (cu-léŭ) sm – vedz tu ***lucanic***

culeu[2] (cu-léŭ) sm – vedz tu ***cup***

culghios (cul-ghiósŭ) sn culghiosuri/culghiosure (cul-ghió-su-ri) – udãlu njic di la intrarea dit unã casã (iu omlu poati si-sh scoatã pãputsãli, paltolu, etc. ninti ca s-intrã n casã); ghizintii *{ro: antreu}* *{fr: entrée d'une maison}* *{en: entrance hall, vestibule}* ex: nora chindisea culghiolu (ghizintia) § ***culughios*** (cu-lu-ghiósŭ) sn culughiosuri/culughiosure (cu-lu-ghió-su-ri) – (unã cu ***culghios***)

culidzari/culidzare (cu-li-dzá-ri) sf – vedz tu ***culedz***

culidzat (cu-li-dzátŭ) adg – vedz tu ***culedz***

culimbisescu (cu-lim-bi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***culimbitrã***

culimbisiri/culimbisire (cu-lim-bi-sí-ri) sf – vedz tu ***culimbitrã***

culimbisit (cu-lim-bi-sítŭ) adg – vedz tu ***culimbitrã***

culimbithrã (cu-lim-bí-thrã) sf culimbithri/culimbithre (cu-lim-bí-thri) – unã cu ***culimbitrã***

culimbitrã (cu-lim-bí-thrã) sf culimbitri/culimbitre (cu-lim-bí-thri) – vaslu tu cari s-bagã natlu tu apã cãndu-l pãteadzã preftul *{ro: colimvitră}* *{fr: fonts baptismaux}* *{en: vessel with water in which babies are baptized}* § ***culimbisescu*** (cu-lim-bi-sés-cu) (mi) vb IV culimbisii (cu-lim-bi-síĭ), culimbiseam (cu-lim-bi-seámŭ), culimbisitã (cu-lim-bi-sí-tã), culimbisiri/culimbisire (cu-lim-bi-sí-ri) – mi bag tu apã (s-fac unã banji, s-mi lau, s-dizvursescu, s-mi pãtedz, etc.); ascaldu, scaldu; (expr: culimbisescu = aurlu, cãtigursescu multu, bag dinãpoi) *{ro: scălda}* *{fr: (se) baigner}* *{en: (take or give a) bath}* ex: nã culimbisim tu-arãu; va ti culimbisescu (expr: va ti cãtigursim multu, va ti bãgãm dinãpoi, va ti aurlãm tr-atseali tsi-ai faptã) § ***culimbisit*** (cu-lim-bi-sítŭ) adg culimbisitã (cu-lim-bi-sí-tã), culimbisits (cu-lim-bi-sítsĭ), culimbisiti/culimbisite (cu-lim-bi-sí-ti) – tsi ari faptã banji; tsi s-ari latã (cu intrarea tu apã); ascãldat, scãldat *{ro: scăldat}* *{fr: baigné}* *{en: (taken or given a) bath}* § ***culimbisiri/culimbisire*** (cu-lim-bi-sí-ri) sf culimbisiri (cu-lim-bi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-ascaldã; ascãldari, scãldari *{ro: acţiunea de a scălda; scăldare}* *{fr: action de (se) baigner}* *{en: action of bathing}*

culindar (cu-lin-dárŭ) sm, sf – vedz tu ***colindu***

culindari/culindare (cu-lin-dá-ri) sf – vedz tu ***colindu***

culindat (cu-lin-dátŭ) adg – vedz tu ***colindu***

culindã (cu-lín-dã) sf – vedz tu ***colindu***

culindedz (cu-lin-dédzŭ) vb I – vedz tu ***colindu***

culindu (cu-lín-du) sm – vedz tu ***colindu***

culindzari/culindzare (cu-lin-dzá-ri) sf – vedz tu ***culeandzã***

culindzat (cu-lin-dzátŭ) adg – vedz tu ***culeandzã***

culindzãri/culindzãre (cu-lin-dzắ-ri) sf – vedz tu ***culeandzã***

culindzãscu (cu-lin-dzãs-cu) vb IV – vedz tu ***culeandzã***

culindzãt (cu-lin-dzắtŭ) adg – vedz tu ***culeandzã***

culindzos (cu-lin-dzósŭ) adg – vedz tu ***culeandzã***

culindzu (cu-lín-dzu) vb I – vedz tu ***culeandzã***

culingios (cu-lin-gĭósŭ) adg – vedz tu ***culeandzã***

culistrã (cu-lís-trã) sf culistri/culistre (cu-lís-tri) – hãlati tri turtsearea-a lãnãljei (adrat ca unã prãjinã cu un fuljor la un capit dit cari muljarea tradzi lãnã cu mãna putsãnã cãti putsãnã, tra s-u shutsã shi s-u facã hiri cu agiutorlu-a unu fus); furcã di turtseari, furcã, cãrbush, dihalã, drugã *{ro: furcă (de tors inul sau bumbacul)}* *{fr: quenouille à tordre du lin ou du coton}* *{en: distaff (for cotton or flax)}* ex: cu fusili shi cu culistrili (furtsili)

culmã (cúl-mã) sf culmi/culme (cúl-mi) shi culnji (cúl-nji) – partea di nai ma nsus a unui lucru (casã, munti, arburi, pirgu, etc.) multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, cuculj, chiscu, cingãrliu, cipit, ciucã, ciulubet, ciuciulã, ciumã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, chirchinedz, chipitã, mitcã, mãyeauã, gucilii, gugiulii *{ro: creştet}* *{fr: cime, sommet, faîte}* *{en: summit (of mountain, of house, etc.), top}*

culoaltãdz (cu-loál-tãdzĭ) adv – vedz tu ***aoaltari***

culoanã (cu-loá-nã) sf culoani/culoane (cu-loá-ni) – stur analtu di marmarã, cheatrã, lemnu, etc. faptu (i) trã mushuteatsã, icã (ii) tra s-hibã un andoapir trã unã casã (adãrãmintu, binai, etc.); (fig: culoanã = un bair lungu di oaminj, prãvdzã, ascheri, aftuchinati, numiri, etc.) *{ro: coloană}* *{fr: colonne}* *{en: column}*

culpan (cul-pánŭ) sn – vedz tu ***culupan***

culteambur (cul-teám-burŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cutreambur***[1]

cultimburari/cultimburare (cul-tim-bu-rá-ri) sf – vedz tu ***cutreambur***[1]

cultimburat (cul-tim-bu-rátŭ) adg – vedz tu ***cutreambur***[1]
cultsatã (cul-tsá-tã) sf – vedz tu ***clutsatã***
cultuc (cul-túcŭ) sn cultutsi/cultutse (cul-tú-tsi) – cãlcãnj di pãni; mardzini di pãni *{ro: coltuc} {fr: une extrémité du pain; croûton de pain} {en: a side piece of a loaf of bread}*
culubac (cu-lu-bácŭ) sn culubatsi/culubatse (cu-lu-bá-tsi) – lucru stronghil (ca un gãrnuts njic i mari) buisit cu multi hromati (cari s-bagã tu bairi di digushi, trã mushuteatsã i cu cari s-agioacã njitslji); mãrdzeauã, mirmer *{ro: mărgea colorată} {fr: verre arrondi à couches ou à filons de diverses couleurs} {en: bead}*
culucancu (cu-lu-cán-cu) sm – vedz tu ***lucanic***
culuchi/culuche (cu-lú-chi) sf – vedz tu ***cãrãuli***
culuctã (cu-luc-thắ) sm culuctadz (cu-luc-thádzĭ) – unã soi di auã *{ro: specie de struguri, razachie} {fr: variété de raisin} {en: variety of grapes}*
culucthã (cu-luc-thắ) sm culucthadz (cu-luc-thádzĭ) – unã cu ***culuctã***
culucush (cu-lu-cúshĭŭ) sn – vedz tu ***culac***
culufi/culufe (cu-lú-fi) sf – vedz tu ***cãlafi***
culughios (cu-lu-ghiósŭ) sn – vedz tu ***culghios***
cului-nãinti/cului-nãinte (cu-lúĭ–nã-ín-ti) adv – aclo ninti *{ro: colo înainte} {fr: là, en avant} {en: there, in front, before you}*
culumbãrã (cu-lum-bã-rắ) sm culumbãradz (cu-lum-bã-rádzĭ) – vrearea trupeascã tsi u ari un bãrbat trã un altu bãrbat (nu trã unã muljari), i unã muljari trã unã altã muljari (nu trã un bãrbat) *{ro: pederast, homosexual} {fr: pédéraste} {en: pederast; homosexual}*
culumbri (cu-lum-brí) sm culumbradz (cu-lum-brádzĭ) – agru-arburi njic dit pãduri, tsi sh-u-adutsi cu-un trandafil, cu schinj, cu lilici mushati aroshi, trandafilii, albi i galbini shi poami aroshi ca unã cireashi njicã; soi di-arug tsi s-tradzi azvarna pri loc shi creashti cãtã nsus; curubits, mãcesh, mucesh, arug, rug, bubzel *{ro: măceş, trandafir sălbatec} {fr: églantier; sorte de ronce} {en: wild rose; sort of a bramble bush}*
culumbu (cu-lúm-bu) sm, sf – vedz tu ***purumbu***
culumbush (cu-lum-búshĭŭ) sm, sf – vedz tu ***purumbu***
culunjar (cu-lu-njĭárŭ) sm, sf – vedz tu ***culunjat***
culunjat (cu-lu-njĭátŭ) sm, sf culunjatã (cu-lu-njĭá-tã), culunjatsi (cu-lu-njĭátsĭ), culunjati/culunjate (cu-lu-njĭá-ti) – om tsi bãneadzã Colonja, un loc dit Arbinishii; om a curi fumealji s-tradzi di locurli di cãtrã Colonja; culunjat *{ro: locuitor din Colonja} {fr: habitant de Colonja} {en: inhabitant of Colonja}* ex: trã nã Lenã culunjatã; atselj cãnj di culunjats § ***culunjar*** (cu-lu-njĭárŭ) sm, sf culunjarã (cu-lu-njĭá-rã), culunjari (cu-lu-njĭárĭ), culunjari/culunjare (cu-lu-njĭá-ri) – (unã cu ***culunjat***) ex: muntsãlj suntu mplinj di culunjari; multi culunjari va s-armasirã vedui
culupan (cu-lu-pánŭ) sn culupani/culupane (cu-lu-pá-ni) – cumatã lungã shi strimtã di pãndzã cu cari si nfashi natslji dupã tsi s-amintã; culpan, scutic, scutã, spargan, spargãn, militsã, miljitsã, speasi, fashi, nfãshimindu *{ro: scutec, faşă} {fr: maillot, couche (pour emmailloter les enfants)} {en: diaper}* ex: culupanili (scutili) vor lari § ***culpan*** (cul-pánŭ) sn culpani/culpane (cul-pá-ni) – (unã cu ***culupan***)
culursescu (cu-lur-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cular***
culursiri/culursire (cu-lur-sí-ri) sf – vedz tu ***cular***
culursit (cu-lur-sítŭ) adg – vedz tu ***cular***
culususã (cu-lu-sú-sã) sf – vedz tu ***cutrubatã***
culutumbã (cu-lu-túm-bã) sf, adv – vedz tu ***tumbã***[2]
culuvii/culuvie (cu-lu-ví-i) sf – vedz tu ***cluvii***
cum (cúmŭ) adv – zbor tsi-aspuni: (i) tsi, tsi soi; (ii) catastasea, soea tu cari s-aflã (s-fatsi) un lucru; (iii) atumtsea cãndu s-fatsi un lucru; (iv) cãtse s-fatsi un lucru; (v) unãshunã (dupã) tsi s-fatsi un lucru; (vi) dealihea, sigura cã s-featsi un lucru; (vii) pãrearea di-arãu, ciudia cã dealihea s-featsi un lucru; etc., etc., etc.; tsi soi; cãtse; tsi; dupã; cãndu; etc. *{ro: cum; în ce fel} {fr: comment; de quelle manière} {en: how; in what way}* ex: va facã, cum (tsi) featsi sh-altã oarã; nu shtiu cum (tsi soi) s-tsã spun; cum (tsi soi) ti-arãsescu lilicili tsi-adush?; cum eara nviscut (catastasea tu cari s-afla, soea tu cari eara, stranjili cu cari eara nviscut), ashi s-dusi; cum (atumtsea cãndu) imna, si nchidicã di-unã cheatrã; cum (atumtsea cãndu) s-dutsea la el, lu-astãlje n cali; cum di (cãtse) nu-nj dzãsish?; cum di (cãtse) nu earai sh-tini aclo?; ma cum nu (sigura, i-dealihea cã), earam sh-mini!; cum (unãshunã tsi) si sculã, aclo trapsi; cum ãlj cãntã (dupã soea tsi-lj cãntã), ashitsi gioacã; cum (dealihea), ti dusish la el?
cum (cúmŭ) adv, cong, inter – zbor cari aspuni troplu (oara) n cari s-fatsi un lucru; tsi turlii (tsi soi); cãtse, s-poati ca?; cãt; cãt fatsi?; ca, cãndu, tu oara tsi; fãr di altã; nu s-poati!; etc. *{ro: cum} {fr: coment?, pourquoi?, se peut-il que?; combien?, à quel prix?; comme, pendant que; dès que; à tout prix; pas moyen!, pas mèche!; etc.} {en: how?, why?, is it possible that; how much?, what is the price?; as, since; etc.}* ex: tsi-adari, prefte? cum lj-u trets (tsi soi u trets bana)?; cum (troplu cu cari) s-featsirã aesti tuti, nu pot s-nj-u dau cu mintea; cum (tsi turlii) trets cu doilji cãnj?; cum di (cãtse) mira nu n-alasã s-njardzim tu loc-nã acasã?; cum (tsi featsit, cu tsi sibepi) di-ascãpat?; cumu-l (cãtu-l) dats grãnlu?; cum (dip tu oara tsi; cu troplu cu cari) vinjirã, acshi s-dusirã; cum (cãndu, tu oara tsi) s-dutsea, cum sh-imna; cum s-agiuca (tu oara tsi); cum (tu oara tsi) u vidzurã, cum (tu-atsea oarã) u-arãchirã; cum di cum (cu itsi trop); mutrea cum di cum (fãr di altã, cu itsi trop) s-lu vatãmã; nu ts-u fricã? am, cum! (am, ashi tsã treatsi prit minti? ashi pistipseshti?) § ***nicum*** (ni-cúmŭ) adv, cong – ni cum; nitsi cum; nu-ashi cum; nu s-poati; cu-ahãt ma putsãn; cu-ahãt ma multu, etc. *{ro: necum, nicidecum} {fr: ni comme} {en: not as}*
cumalindru (cu-ma-lín-dru) adg cumalindrã (cu-ma-lín-drã), cumalindri (cu-ma-lín-dri), cumalindri/cumalindre (cu-ma-lín-dri) – cari shtii cum s-lu-arãdã (cu zboarã minciunoasi, alãvdãri shi culãchipsiri) pri cariva (tsi easti niheamã ca ageamit, aplo, tivichel, etc.) tra si sh-agiungã scupolu ascumtu tsi lu-ari tu minti; cari easti dishteptu shi pirã la minti tra s-poatã sã-sh facã lucrul cãt cama ghini; shiret, shãret, hitru, mãlãgar, pispu, ponir, puniro, tirtipci, vulpi, vulponj *{ro: şiret} {fr: fin, ingénieux, malin} {en: clever, cunning}* ex: viviritsa cama cumalindrã (cama ponirã) fu
cumandar (cu-man-dárŭ) sm – vedz tu ***cumandã***
cumandã (cu-mán-dã) sf cumãndzã (cu-mắn-dzã) – 1: angãtanlu (frundida, gailelu) tsi-l poartã cariva trã un lucru; chivirnisirea tsi u fatsi cariva trã lucrili-a casãljei (a ducheaniljei, a hoarãljei, a ascheriljei, etc.) tra s-njargã tuti-ambar; bãgarea di-unã parti di lucrili (paradzlji, etc.) tsi li ari omlu tora, tra s-li aibã ma nãpoi, cãndu va s-aibã ananghi; angãtanlu cu cari aspardzi un om paradzlji tra s-lj-agiungã; angãtan, frundidã, gaile; chivirnisiri, chivãrsiri, nicuchiripsiri, cumãndãrsiri, icunumii, etc.; 2: dimãndarea tsi-lj si fatsi a unui tra s-adarã tsiva (cã va i cã nu va); ordin, urdin, dimãndu, dimãndari, dimãndatã, dimãndãciuni, pãrãnghilii, timbihi, timbii, endolii, emri, diitãyii, buiurdii *{ro: grije, economie; comandă, ordin} {fr: soin, économie; commande, ordre} {en: care, economy; order}* ex: nj-feci cumandã (icunumii, bãgari di-unã parti) di tuti § ***cumãndãrsescu*** (cu-mãn-dãr-sés-cu) vb IV cumãndãrsii (cu-mãn-dãr-síĭ), cumãndãrseam (cu-mãn-dãr-seámŭ), cumãndãrsitã (cu-mãn-dãr-sí-tã), cumãndãrsiri/cumãndãrsire (cu-mãn-dãr-sí-ri) – fac (dau) cumãndzã; lã am frundida sh-li ursescu lucrili tsi li am ti-adrari; nicuchiripsescu lucrili-a casãljei (a ducheaniljei, a hoarãljei, a ascheriljei, etc.) tra s-njargã tuti-ambar; chivirnisescu, chivãrsescu, nicuchiripsescu, icunumisescu *{ro: îngriji, economisi, administra; comanda} {fr: surveiller, soigner, économiser, administrer; commander} {en: watch over, take care of, economize, administer; command}* ex: nã cumãndãrsi ghini (nã mutri ghini, n-avu angãtanlu, nã purtã gailelu, etc.) § ***cumãndãrsit*** (cu-mãn-dãr-sítŭ) adg cumãndãrsitã (cu-mãn-dãr-sí-tã), cumãndãrsits (cu-mãn-dãr-sítsĭ), cumãndãrsiti/cumãndãrsite (cu-mãn-dãr-sí-ti) – tsi-lj si fatsi cumandã; tsi easti mutrit di anãnghiurli tsi ari; tsi easti chivirnisit, chivãrsit, nicuchiripsit, icunumisit *{ro: îngrijit, economisit, administrat; comandat} {fr: surveillé, soigné, économisé, administré; commandé} {en: watched*

over, taken care of, economized, administered; commanded} § ***cumãndãrsiri/cumãndãrsire*** (cu-mãn-dãr-sí-ri) sf cumãndãrsiri (cu-mãn-dãr-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cumãndãrseashti; chivirnisiri, chivãrsiri, nicuchiripsiri, icunumisiri *{ro: acţiunea de a îngriji, de a economisi, de a administra; de a comanda; îngrijire, economisire, administrare; comandare} {fr: action de surveiller, de soigner, d'économiser, d'administrer; de commander} {en: action of watching over, of taking care of, of economizing, of administering; of commanding}* § ***cumandar*** (cu-man-dárŭ) sm cumandari (cu-man-dárĭ) – atsel tsi cumãndãrseashti lucrili; atsel tsi lã poartã ngãtan a lucrilor; cumãndãrgi *{ro: comandant} {fr: commandant} {en: commander}* § ***cumãndãrgi*** (cu-mãn-dãr-gí) sm cumãndãrgeadz (cu-mãn-dãr gĭádzĭ) – (unã cu ***cumandar***) § ***cumandãrgi*** (cu-man-dãr-gí) sm cumandãrgeadz (cu-man-dãr gĭádzĭ) – (unã cu ***cumandar***)

cumandãrgi (cu-man-dãr-gí) sm – vedz tu ***cumandã***

cumanji/cumanje (cu-má-nji) sf pl – lugurii di cari ari ananghi omlu cati dzuã (mãcari, lucri njits di casã, etc.) tsi li-acumprã din pãzari unãoarã tra s-li aibã tri ma multu chiro; zaire, zãire, zairei, zaerei, apsun, arizachi, rizachi *{ro: merinde, provizie} {fr: provision; vivres} {en: provisions, supplies}*

cumar (cú-marŭ) sm cumari (cú-marĭ) – dauã i trei turlii di arburits njits tsi fac unã soi di fruti njits galbini, aroshi i albi *{ro: pomişor, cătină} {fr: arbousier} {en: arbutus, german tamarisk, cane-apple}* § ***cumarã[3]*** (cú-ma-rã) sf cumari/cumare (cú-ma-ri) – frutlu faptu di cumar *{ro: cătină} {fr: arbouse, cuscute d'Europe} {en: arbutus berry}* § ***cumureauã*** (cu-mu-reá-ŭã) sf cumurei (cu-mu-réĭ) – (unã cu ***cumar***, ***cumarã[3]***) § ***cumãreauã*** (cu-mã-reá-ŭã) sf cumãrei (cu-mã-réĭ) – (unã cu ***cumar***, ***cumarã[3]***) § ***curmãreauã[1]*** (cur-mã-reá-ŭã) sf curmãrei (cur-mã-réĭ) – (unã cu ***cumar***, ***cumarã[3]***)

cumarã[1] (cu-má-rã) sf cumãri (cu-mắrĭ) – momilã (mobilã) di lemnu i metal, cu ushi sh-cu arãhi (arafturi) pri cari omlu sh-tsãni stranjili; dulapi, cushug, cãrghii, cãryii, hivadã, misandrã *{ro: dulap} {fr: armoire} {en: cupboard, wardrobe}*

cumarã[2] (cu-má-rã) sf cumãri (cu-mắrĭ) – agioc iu tihea aspuni cari va s-amintã *{ro: joc de noroc} {fr: jeu de hasard} {en: game of luck}* ex: om tsi gioacã cumarã

cumarã[3] (cú-ma-rã) sf – vedz tu ***cumar***

cumargi (cu-mar-gí) sm cumargeadz (cu-már-gĭádzĭ) – (un) tsi lu-arãseashti multu s-gioacã cãrtsã; hartupexi, agiucãtor, giucãtor, pantagi *{ro: jucător de cărţi; cartofor} {fr: joueur passioné de cartes; celui qui joue aux jeux de hasard avec de l'argent} {en: card player; gambler}*

cumas (cu-másŭ) sn cumasuri (cu-má-surĭ) – apanghiu (diaradã faptu di scãnduri, purtets, ligãrei, etc.) tu cari s-tsãn pricili di ningã casa-a omlui ca gãljinj (cãnj, cãpri, portsã, etc.); cumash, cusher, cuteatsã, cãsistrã, cocinã, bufar *{ro: coteţ, cocină} {fr: poulailler; étable; abri de verge où peut reposer un animal} {en: hen house; cattle-shed; cattle shelter made of switches}* ex: gãljinjli intrarã tu cumas (bufar); la cumas di cãni caftsã sãrmi di pãni? § ***cumashĭ[3]*** (cu-máshĭŭ) sn cumashuri (cu-má-shĭurĭ) – (unã cu ***cumas***) § ***cusher*** (cu-shĭérŭ) sn cusheri/cushere (cu-shĭé-ri) – (unã cu ***cumas***) § ***cuteatsã*** (cu-tea-tsã) sf cutets (cu-téts) – (unã cu ***cumas***) § ***cãsistrã*** (cã-sís-trã) sf cãsistri/cãsistre (cã-sís-tri) ex: la cãsistra-a gãljinjlor

cumashĭ[2]/cumashe (cu-má-shi) sf cumãsh (cu-mắshĭ) – stofã (di mitasi); soi di hachir, di zofi; (fig: cumashi = (i) fustani, shimii, distimeli (di cumashi); (ii) soi (di om)) *{ro: stofă (de mătase)} {fr: étoffe (de soie)} {en: (silk) material}* ex: nj-adusi patru cumãsh tra s-nj-aleg; nu ti shtiam ahtari cumashi (fig: soi di om); ahtari cumashi (fig: soi) fu § ***cumashĭ[3]*** (cu-máshĭŭ) sn cumashuri (cu-má-shĭurĭ) – (unã cu ***cumashi[1]***)

cumashĭ[3] (cu-máshĭŭ) sn – vedz tu ***cumas***

cumashĭ[3] (cu-máshĭŭ) sn – vedz tu ***cumashĭ[2]***

cumatã (cu-má-tã) sf cumãts (cu-mắtsĭ) – 1: parti (tãljatã, aruptã, disfaptã, etc.) dit un lucru (corpu, trup); bucatã, bucã, peatic; bucatã di pãni; filii (di pãni), grundã (di cash), xifari (di pãni); 2: grãn hertu, cu nuts, aroidi, stãfidz, etc. shi asprucuchit cu zahãri, tsi s-da trã suflitlu-a mortsãlor; colivã, pomean, pumean, spumean, pãmãntu, trisalj, trisayi; (expr: 1: va-l fac cumãts = va-l vatãm; 2: va-lj mãc cumata = va-l ved mortu tra sã-lj si facã arãdzli la bisearicã, cu gãrnu, colivã; va-l vatãm) *{ro: bucată, felie (de pâine); colivă, pomană} {fr: morceau, morceau de pain; colybes, aumône} {en: piece, slice (of bread); alms}* ex: nã cumatã di pãni; si-nj li disicã cumatã (bucatã) di cumatã (bucatã); cumatã (bucã, tsiva) s-nu-armãnã di nãsh; agiunlu cumãts (bucãts di pãni) anyiseadzã; va ts-u mãc cumata (expr: va ti ved mortu); va nã mãcã cumata (expr: va nã vatãmã); dusirã cu nveasta, ca s-u aflã shi s-u facã cumãts (s-u vatãmã) § ***cumãtici/cumãtice*** (cu-mã-tí-ci) sf cumãtici (cu-mã-tícĭ) – cumatã njicã *{ro: bucată mică, felie mică (de pâine)} {fr: petit morceau, petit morceau de pain} {en: small piece, small slice (of bread)}* § ***cumãtush*** (cu-mã-túshĭŭ) sn cumãtushi/cumãtushe (cu-mã-tú-shi) – (unã cu ***cumãtici***) § ***cumãtisescu*** (cu-mã-thi-sés-cu) (mi) vb IV cumãtisii (cu-mã-thi-sĭí), cumãtiseam (cu-mã-thi-seámŭ), cumãtisitã (cu-mã-thi-sí-tã), cumãtisiri/cumãtisire (cu-mã-thi-sí-ri) – lu-adar (l-fac, l-talj, l-frãngu, lu-aspargu, etc.) cumãts un lucru; mbucãtsedz, mpartu(expr: cumãtisea-ti! = fudz di-aoa s-nu mata ti ved!; du-ti la drats; frãndzi-ti, arupits-u, etc.) *{ro: îmbucătăţi} {fr: mettre (casser) en morceaux, tronçonner} {en: cut (break, etc.) something into pieces}* § ***cumãtisit*** (cu-mã-thi-sítŭ) adg cumãtisitã (cu-mã-thi-sí-tã), cumãtisits (cu-mã-thi-sítsĭ), cumãtisiti/cumãtisite (cu-mã-thi-sí-ti) – faptu (tãljat) cumãts; mbucãtsari, mpãrtsãt *{ro: îmbucătăţit} {fr: mis (cassé) en morceaux, tronçonné} {en: cut (broken, etc.) into pieces}* § ***cumãtisiri/cumãtisire*** (cu-mã-thi-sí-ri) sf cumãtisiri (cu-mã-thi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-fatsi cumãts (s-cumãtiseashti); mbucãtsari, mpãrtsãri *{ro: acţiunea de a îmbucătăţi; îmbucătăţire} {fr: action de mettre (casser) en morceaux, de tronçonner} {en: action of cutting (breaking, etc.) into pieces}*

cumãndari/cumãndare (cu-mãn-dá-ri) sf – vedz tu ***cumãndu***

cumãndat (cu-mãn-dátŭ) adg – vedz tu ***cumãndu***

cumãndãrgi (cu-mãn-dãr-gí) sm – vedz tu ***cumandã***

cumãndãrsescu (cu-mãn-dãr-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cumandã***

cumãndãrsiri/cumãndãrsire (cu-mãn-dãr-sí-ri) sf – vedz tu ***cumandã***

cumãndãrsit (cu-mãn-dãr-sítŭ) adg – vedz tu ***cumandã***

cumãndu (cu-mắn-du) vb I cumãndai (cu-mãn-dáĭ), cumãndam (cu-mãn-dámŭ), cumãndatã (cu-mãn-dá-tã), cumãndari/cumãndare (cu-mãn-dá-ri) – dau nã misali tra s-lu-adutsem aminti un mortu (dupã ngrupari i cãndu-lj si fatsi unã dari, tu nauãli, tu patrudzãtsli, etc.); cumãntu *{ro: comânda} {fr: donner un repas en l'honneur d'un mort; rendre les derniers devoirs} {en: give a meal after a funeral or a memorial service}* ex: Dumãnicã va nã cumãndãm (va fãtsem nã dari, unã misali trã) mortsãlj a noshtri § ***cumãndat*** (cu-mãn-dátŭ) adg cumãndatã (cu-mãn-dá-tã), cumãndats (cu-mãn-dátsĭ), cumãndati/cumãndate (cu-mãn-dá-ti) – tsi-lj s-ari faptã nã dari, nã misali; cumãntat *{ro: comândat} {fr: (le mort) qu'on a donné un repas; rendu les derniers devoirs} {en: (dead man) given a meal after his funeral or memorial service}* § ***cumãndari/cumãndare*** (cu-mãn-dá-ri) sf cumãndãri (cu-mãn-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva da unã misali ti-un mortu *{ro: acţiunea de a comânda} {fr: action de donner un repas en l'honneur d'un mort; de rendre les derniers devoirs} {en: action of giving a meal after a funeral or a memorial service}* § ***cumãntu*** (cu-mắn-tu) vb I cumãntai (cu-mãn-táĭ), cumãntam (cu-mãn-támŭ), cumãntatã (cu-mãn-tá-tã), cumãntari/cumãntare (cu-mãn-tá-ri) – (unã cu ***cumãndu***) § ***cumãntat*** (cu-mãn-tátŭ) adg cumãntatã (cu-mãn-tá-tã), cumãntats (cu-mãn-tátsĭ), cumãntati/cumãntate (cu-mãn-tá-ti) – (unã cu ***cumãndat***) § ***cumãntari/cumãntare*** (cu-mãn-tá-ri) sf cumãntãri (cu-mãn-tắrĭ) – (unã cu ***cumãndari***)

cumãnic (cu-mắ-nicŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cumnicãturã***

cumãnicari/cumãnicare (cu-mã-ni-cá-ri) sf – vedz tu ***cumnicãturã***

cumãnicat (cu-mã-ni-cátŭ) adg – vedz tu ***cumnicãturã***

cumãnicãturã (cu-mã-ni-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***cumnicãturã***
cumãntari/cumãntare (cu-mãn-tá-ri) sf – vedz tu ***cumãndu***
cumãntat (cu-mãn-tátŭ) adg – vedz tu ***cumãndu***
cumãntu (cu-mãn-tu) vb I – vedz tu ***cumãndu***
cumãreauã (cu-mã-reá-ŭã) sf – vedz tu ***cumar***
cumãthisescu (cu-mã-thi-sés-cu) vb IV cumãthisii (cu-mã-thi-síĭ), cumãthiseam (cu-mã-thi-seámŭ), cumãthisitã (cu-mã-thi-sí-tã), cumãthisiri/cumãthisire (cu-mã-thi-sí-ri) – unã cu ***cumãtisescu***
cumãthisiri/cumãthisire (cu-mã-thi-sí-ri) sf cumãthisiri (cu-mã-thi-sírĭ) – unã cu ***cumãtisiri***
cumãthisit (cu-mã-thi-sítŭ) adg cumãthisitã (cu-mã-thi-sí-tã), cumãthisits (cu-mã-thi-sítsĭ), cumãthisiti/cumãthisite (cu-mã-thi-sí-ti) – unã cu ***cumãtisit***
cumãtici/cumãtice (cu-mã-tí-ci) sf – vedz tu ***cumatã***
cumãtisiri/cumãtisire (cu-mã-thi-sí-ri) sf – vedz tu ***cumatã***
cumãtisit (cu-mã-thi-sítŭ) adg – vedz tu ***cumatã***
cumãtush (cu-mã-túshĭŭ) sn – vedz tu ***cumatã***
cumban (cúm-banŭ) adg cumbanã (cúm-ba-nã), cumbanj (cúm-banjĭ), cumbani/cumbane (cúm-ba-ni) – tsi nu para lu-arãseashti (i lj-angreacã multu) tra s-facã un lucru; agrucumban; aduliftu, acãmat, blanes, edec, hain, hãin, haileas, linãvos, linos, tãvlãmbã, timbel, armãsãtor, tindu-gomar, cioari tu cinushi *{ro: trântor} {fr: fainéant, paresseux} {en: lazy}* ex: eara unã linãvoasã sh-unã agru-cumbanã (agru-timbelã) § ***agrucumban*** (a-gru-cúm-banŭ) adg agrucumbanã (a-gru-cúm-ba-nã), agrucumbanj (a-gru-cúm-banjĭ), agrucumbani/agrucumbane (a-gru-cúm-ba-ni) – (unã cu ***cumban***) ex: ca agrucumbanlu: ashteptsã pãnea n gurã; eara unã agrucumbanã…
cumbanii/cumbanie (cum-ba-ní-i) sf cumbanii (cum-ba-níĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cumpanii***
cumbar (cum-bárŭ) sm, sf cumbarã (cum-bá-rã), cumbari (cum-bárĭ), cumbari/cumbare (cum-bá-ri) – atsea tsi lu-ari nunlu pi ficiorlu shi feata tsi-lj pãteadzã i lji ncurunã; atsea tsi easti nunlu cu pãrintsãlj shi soea aprucheatã a atsilui tsi-l pãtidzã i ncurunã; hljin, hiljin; (fig: cumbar = oaspi multu aprucheat tsi easti dip ca unã soi a hljinlui i a nunlui) *{ro: fin, cumătru} {fr: filleul; compère, commère} {en: god-child; comrade, chum, pal}* ex: cumbara (fig: oaspita) vulpi; cumbari (hljinj), cuscri shi cumnati; cumbare (hljine), ti-acljamã nunlu; yini cumbara-ts (hljina-ts) § ***cumbãrilji/cumbãrilje*** (cum-bã-rí-lji) sf cumbãrilj (cum-bã-ríljĭ) – atsea tsi suntu cumbarlji un cu-alantu; harea tsi u-ari atsel tsi easti cumbar; cumbãrlichi *{ro: cumetrie} {fr: compérage, commérage} {en: relationship among "cumbari"}* ex: muri hiljinlu? dusi cumbãrilja (cumbãrlichea) § ***cumbãrlichi/cumbãrliche*** (cum-bãr-lí-chi) sf cumbãrlichi (cum-bãr-líchĭ) – (unã cu ***cumbãrilji***)
cumbãrã (cum-bã-rã) sm cumbãradz (cum-bã-rádzĭ) – vas njic, ncljis, tsi ari mash unã njicã dishcljidzãturã prit cari s-bagã paradzlji tsi va omlu s-lj-adunã (di-aradã, trã dzãli ma slabi) *{ro: puşculiţă} {fr: esquipot, tire-lire} {en: money box}*
cumbãrilji/cumbãrilje (cum-bã-rí-lji) sf – vedz tu ***cumbar***
cumbãrlichi/cumbãrliche (cum-bãr-lí-chi) sf – vedz tu ***cumbar***
cumbuloi/cumbuloe (cum-bu-ló-i) sf – vedz tu ***cumbuloyi***
cumbuloyi/cumbuloye (cum-bu-ló-yi) sf cumbuloyi (cum-bu-lóyĭ) – bair di mãrdzeali (di os, lemnu, chihlibari, etc.) cu cari cãlugrilj sh-crishtinjlji mbistimenj numirã rigeili (ncljinãciunj-li) tsi li fac cu-arada; bair di mãrdzeali tsi oaminjlji (aushanjlji) li trec prit deadziti, unã cãti unã, tra s-lã treacã oara; ori *{ro: mătanie} {fr: chapelet, rosaire} {en: string of beads, rosary}* ex: anvãrti cumbuloyea pi deadziti; aproapea tuts aushlji la noi poartã cumbuloyi § ***cumbuloi/cumbuloe*** (cum-bu-ló-i) sf cumbuloi (cum-bu-lóĭ) – (unã cu ***cumbuloyi***) ex: paplu doarmi ningã vatrã, cumbuloea-a (orli-a) lui tu mãnj; cu cumbuloea tu mãnã s-priimnã
cumburã (cum-bú-rã) sf cumburi/cumbure (cum-bú-ri) shi cumburi (cum-búrĭ) – armã di foc njicã tsi s-tsãni di-arada tu gepi i di bãrnu; gepea di la shauã tu cari s-tsãni unã cãmburi; cumburi, cuburã, cuburi, cãburi, cãmbor, aruvoli, arãvoli, ruveli, pishtolã, pishtoalã, altipatlar, bishinãtoari; (expr: u-ari cumburã = aljureadzã, easti cicãrdisit, glãrit di minti, etc.) *{ro: pistol} {fr: pistolet} {en: pistol, gun}* ex: am unã cumburã (pishtolã); arcã pri cãni cu cumbura; u-ari cumburã (expr: easti cicãrdisit di minti, aljureadzã) § ***cumburi/cumbure*** (cum-bú-ri) sf cumburi (cum-búrĭ) – (unã cu ***cumburã***) – (unã cu ***cumburã***) § ***cuburã*** (cu-bú-rã) sf cuburi/cubure (cu-bú-ri) shi cuburi (cu-búrĭ) – (unã cu ***cumburã***) ex: foclu di tru cuburi insha § ***cuburi/cubure*** (cu-bú-ri) sf cuburi/cubure (cu-bú-ri) shi cuburi (cu-búrĭ) – (unã cu ***cumburã***) ex: arucã nã cuburi; ndreadzi cuburli di la shauã § ***cãburi/cãbure*** (cã-bú-ri) sf cãburi (cã-búrĭ) – (unã cu ***cumburã***) § ***cãmbor*** (cãm-bórŭ) sn pl(?) – (unã cu ***cumburã***)
cumburi/cumbure (cum-bú-ri) sf – vedz tu ***cumburã***
cumbushonji/cumbushonje (cum-bu-shó-nji) sf – vedz tu ***cumshonji***
cumedhii/cumedhie (cu-mé-dhi-i) sf cumedhii (cu-mé-dhiĭ) – unã cu ***cumedii***
cumedii/cumedie (cu-mé-di-i) sf – vedz tu ***cumidii***
cumenji/cumenje (cu-mé-nji) sf – vedz tu ***cominã***
cumerchi/cumerche (cu-mér-chi) sf pl(?) – 1: darea (tarifa) tsi s-lja la sinurlu-a unui crat, di la oaminjlji tsi intrã sh-aduc lucri dit xeani trã cari nomlu caftã tra si s-plãteascã paradz; 2: loclu astãsit (casa) la sinurlu-a unui crat, iu s-lja aesti dãri sh-iu oaminjlji suntu mutrits tra s-nu-aducã peascumta lucri trã cari lipseashti s-plãteascã dãrli; yimbruchi, yiumbruchi, imbruchi, ghiumbruchi, ghiumbrucã, vamã, tarifã, dirveni *{ro: vamă} {fr: douane} {en: customs; duties}*
cumidhii/cumidhie (cu-mi-dhí-i) sf cumidhii (cu-mi-dhíĭ) – unã cu ***cumidii***
cumidii/cumidie (cu-mi-dí-i) sf cumidii (cu-mi-díĭ) – unã isturii (tihisiri, ugoadã) ciudioasã, multi ori tr-arãdeari, sh-multi ori tsi s-fatsi aniorihta, dinapandiha *{ro: comedie} {fr: comédie} {en: comedy}* ex: aestã easti nã mari cumidii § ***cumedii/cumedie*** (cu-mé-di-i) sf cumedii (cu-mé-diĭ) – (unã cu ***cumidii***)
cuminic (cu-mí-nicŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cumnicãturã***
cuminicari/cuminicare (cu-mi-ni-cá-ri) sf – vedz tu ***cumnicãturã***
cuminicat (cu-mi-ni-cátŭ) adg – vedz tu ***cumnicãturã***
cuminicãturã (cu-mi-ni-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***cumnicãturã***
cumisar (cu-mi-sárŭ) sm cumisari (cu-mi-sárĭ) – caplu-a pulitslor (a zãptiedzlor dit unã zabitlãcã) *{ro: comisar, şef de poliţie} {fr: commissaire} {en: police supeintendent}*
cumit (cu-mítŭ) sm cumits (cu-mítsĭ) – fur vurgar tsi alumta aoa sh-un chiro trã iliftiria-a Vurgãriiljei di sum turtsã (cu vãtãmarea-a turtsãlor ma sh-cu vãtãmarea-a crishtinjlor, armãnj i grets, tsi s-alumta trã tritsearea-a Machiduniiljei di sum turtsi la grets, nu la vurgari); cumitagi, andartu, antartu, andarcu, andar *{ro: comitagiu bulgar} {fr: rebelle bulgare, révolté} {en: Bulgarian rebel}* ex: tu unã njilji nauã suti trei, ishirã multsã cumits; grangheadz, scriats ca cumits § ***cumitagi*** (cu-mi-ts-gí) sm cumitageadz (cu-mi-ta-gĭádzĭ) – (unã cu ***cumit***) § ***cumitii*** (cu-mi-tí-i) sf cumitii (cu-mi-tíĭ) – atsea tsi featsirã cumitslji cãndu scularã cap contra-a turtsãlor; mintitura tsi s-fatsi cãndu dunjaea sã ximutã contra-a chivernãsiljei; andãrsii, ribilipsiri, panastasi *{ro: rebeliune} {fr: rébellion} {en: rebellion}*
cumitagi (cu-mi-ts-gí) sm – vedz tu ***cumit***
cumitii (cu-mi-tí-i) sf – vedz tu ***cumit***
cumnat (cum-nátŭ) sm, sf cumnatã (cum-ná-tã), cumnats (cum-nátsĭ), cumnati/cumnate (cum-ná-ti) – atsea tsi easti trã un bãrbat, fratili i sora a muljari-sai; atsea tsi easti trã unã muljari, fratili i sora a bãrbat-sui *{ro: cumnat} {fr: beau-frère, belle-soeur} {en: brother in law, sister in law}* ex: cumnatlu-nj muri aoaltari; cumnat-tu fudzi tu Amirichii
cumnicari/cumnicare (cum-ni-cá-ri) sf – vedz tu ***cumnicãturã***
cumnicãturã (cum-ni-cã-tú-rã) sf cumnicãturi (cum-ni-cã-túrĭ) – atsea (tsirimonja) tsi fatsi preftul (di-aradã tu bisearicã) cãndu da a crishtinjlor nã chicutã di yin s-bea sh-nã cumãticã di pãni ayisitã s-mãcã (tsi pãristisescu sãndzili sh-truplu-a Hristolui) tra s-lã si ljartã amãrtiili; pãnea sh-yinlu ayisit tsi-l da preftul a crishtinjlor la-aestã tsirimonji; cumãnicãturã, cuminicãturã, pãrtãciuni; (expr: easti (ti) cumnicãturã = (easti)

multu putsãn, (easti nã cumatã) multu njicã, canda easti cumnicãtura tsi u da preftul la bisearicã) *{ro: cuminecãturã} {fr: communion; eucharistie, sacrements} {en: communion; eucharist, sacrements}* ex: preftul ãlj deadi cumnicãtura-al Chita; aidi! s-mi duc s-ljau cumnicãtura; tsi suntu scafili aisti ahãntu njits, canda nã dai cumnicãturã (expr: nã dai multu putsãn) § ***cumãnicãturã*** (cu-mã-ni-cã-tú-rã) sf cumãnicãturi (cu-mã-ni-cã-túrĭ) – (unã cu ***cumnicãturã***) § ***cuminicãturã*** (cu-mi-ni-cã-tú-rã) sf cuminicãturi (cu-mi-ni-cã-túrĭ) – (unã cu ***cumnicãturã***) ex: ishi preftul cu cuminicãtura; cãndu ljai cuminicãtura, lipseashti s-hii ljirtat cu tuts § ***cumnic*** (cúm-nicŭ) (mi) vb I cumnicai (cum-ni-cáĭ), cumnicam (cum-ni-cámŭ), cumnicatã (cum-ni-cá-tã), cumnicari/cumnicare (cum-ni-cá-ri) – (ca preftu) dau cumnicãturã a crishtinjlor tra s-lã si ljartã amãrtiili; (ca crishtin) ljau cumnicãturã di la preftu trã ljirtarea-a amãrtiilor tsi-am faptã; cumãnic, cuminic; (expr: 1: nj-da, canda mi cumnicã = nj-da multu putsãn, ashi cum da preftul la cumnicãturã; 2: cumnicats-lu! = cljimats preftul s-lu cumnicã cãt cama-agonja, cã easti etim sã-sh da suflitlu) *{ro: (se) cumineca} {fr: donner (recevoir) la communion} {en: give (receive) communion}* ex: cãndu ti cumnicai la bisearicã; aoaltari lu cumnicarã; acljimats preftul sh-cumnicats-lu (expr: cumnicats-lu unãshunã, cã tradzi s-moarã) § ***cumnicat*** (cum-ni-cátŭ) adg cumnicatã (cum-ni-cá-tã), cumnicats (cum-ni-cátsĭ), cumnicati/cumnicate (cum-ni-cá-ti) – tsi ari loatã yin sh-pãni ayisitã (cumnicãturã) di la preftu ca sã-lj si ljartã amãrtiili; (pãnea i yinlu) ayisit dit cumnicãturã tsi u lja omlu tsi s-cumãnicã; cumãnicat, cuminicat *{ro: cuminecat; (vinul) de la cuminecãturã} {fr: qui a reçu la communion, les sacrements; de la communion} {en: who has received communion, sacraments}* § ***cumnicari/cumnicare*** (cum-ni-cá-ri) sf cumnicãri (cum-ni-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-cumnicã; cumãnicari, cuminicari *{ro: acţiunea de a cumineca; cuminecare} {fr: action de donner (recevoir) la communion} {en: action of giving (receiving) communion}* ex: eara mults la cumnicari § ***nicumnicat*** (ni-cum-ni-cátŭ) adg nicumnicatã (ni-cum-ni-cá-tã), nicumnicats (ni-cum-ni-cátsĭ), nicumnicati/nicumnicate (ni-cum-ni-cá-ti) – cari nu-ari loatã cumnicãtura; cari nu s-ari cumnicatã; nicuminicat *{ro: necuminecat} {fr: qui n'a pas reçu la communion} {en: who has not received communion}* § ***nicumnicari/nicumnicare*** (ni-cum-ni-cá-ri) sf nicumnicãri (ni-cum-ni-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-cumãnicã *{ro: acţiunea de a nu (se) cumineca; necuminecare} {fr: action de ne pas donner (recevoir) la communion} {en: action of giving (receiving) communion}* § ***cumãnic*** (cu-mắ-nicŭ) (mi) vb I cumãnicai (cu-mã-ni-cáĭ), cumãnicam (cu-mã-ni-cámŭ), cumãnicatã (cu-mã-ni-cá-tã), cumãnicari/cumãnicare (cu-mã-ni-cá-ri) – (unã cu ***cumnic***) ex: vinji Chita sã-l cumãnits; canda va nã cumãnits (expr: nã dai dip putsãn) § ***cumãnicat*** (cu-mã-ni-cátŭ) adg cumãnicatã (cu-mã-ni-cá-tã), cumãnicats (cu-mã-ni-cátsĭ), cumãnicati/cumãnicate (cu-mã-ni-cá-ti) – (unã cu ***cumnicat***) § ***cumãnicari/cumãnicare*** (cu-mã-ni-cá-ri) sf cumãnicãri (cu-mã-ni-cắrĭ) – (unã cu ***cumnicari***) § ***cuminic*** (cu-mí-nicŭ) (mi) vb I cuminicai (cu-mi-ni-cáĭ) cuminicam (cu-mi-ni-cámŭ), cuminicatã (cu-mi-ni-cá-tã), cu-minicari/cu-minicare (cu-m-ni-cá-ri) – (unã cu ***cumãnic***) ex: di trei ori pi an easti datã ca s-nã cuminicãm cã cuminicãtura nu easti dalã § ***cuminicat*** (cu-mi-ni-cátŭ) adg cuminicatã (cu-mi-ni-cá-tã), cuminicats (cu-mi-ni-cátsĭ), cuminicati/cuminicate (cu-mi-ni-cá-ti) – (unã cu ***cumnicat***) ex: dã-lj s-bea nã chicã di yin cã easti cuminicatã (di cumnicãturã) § ***cuminicari/cuminicare*** (cu-mi-ni-cá-ri) sf cuminicãri (cu-mi-ni-cắrĭ) – (unã cu ***cumnicari***) § ***nicuminicat*** (ni-cu-mi-ni-cátŭ) adg nicuminicatã (ni-cu-mi-ni-cá-tã), nicuminicats (ni-cu-mi-ni-cátsĭ), nicuminicati/nicuminicate (ni-cu-mi-ni-cá-ti) – (unã cu ***nicumnicat***) § ***nicuminicari/nicuminicare*** (ni-cu-mi-ni-cá-ri) sf nicuminicãri (ni-cu-mi-ni-cắrĭ) – (unã cu ***nicumnicari***)

cumpanii/cumpanie (cum-pa-ní-i) sf cumpanii (cum-pa-níĭ) – ceatã di oaminj tsi minduescu idyea soi shi s-leagã deadun tra s-facã tsiva; doi i ma multsã oaminj tsi s-leagã s-facã daraveri deadun; sutsatã, sinastrufii *{ro: asociaţie, companie} {fr: association, compagnie} {en: association, company}*

cumpãr (cum-pãrŭ) vb I – vedz tu ***acumpãr***

cumpãrari/cumpãrare (cum-pã-rá-ri) sf – vedz tu ***acumpãr***

cumpãrat (cum-pã-rátŭ) adg – vedz tu ***acumpãr***

cumpiri/cumpire (cum-píri) sf pl – unã soi di earbã-analtã cu lilici albi-vinjiti sh-cu-unã parti dit trup ngrupatã tu loc tsi fatsi umflãturi tu locuri-locuri (mãri ca mearili), mplini di niziste (colã) shi multu gustoasi sh-hrãnitoari cãndu s-mãcã coapti, pãrjiliti i hearti tu mãcãruri; njedzlu-a loclui; cartofi, pãtãts, patati, pãpãts, curcãci, cãrcãngi, bãrbolj, bots *{ro: cartof} {fr: pomme de terre} {en: potato}*

cumpiti/cumpite (cúm-pi-ti) sf (plural mash) – giudicatã ndreaptã; adets, areuri, arãdz, zãconj *{ro: cumpăt, obiceiuri} {fr: coutumes, habitudes} {en: customs, traditions}*

cumprari/cumprare (cum-prá-ri) sf – vedz tu ***acumpãr***

cumprat (cum-prátŭ) adg – vedz tu ***acumpãr***

cumpratã (cum-prá-tã) sf fãrã pl – vedz tu ***acumpãr***

cumpru (cúm-pru) vb I – vedz tu ***acumpãr***

cumshonji/cumshonje (cum-shó-nji) sf fãrã pl – adunari di oaminj cari bãneadzã deadun tu idyiul loc (tu-unã hoarã, pulitii, crat, etc.) multi ori di idyea farã (idyea pisti, etc.) sh-cari di-aradã au idyili intiresi; buluchi di oaminj adunats tu idyiul loc; giumaeti, giumãati, chinotitã, andamusi, adunari, sobor *{ro: adunare, comunitate, societate} {fr: assemblée, société, communauté, considération} {en: community, assembly}* § ***cumbushonji/cumbushonje*** (cum-bu-shó-nji) sf fãrã pl – loclu di deavãrliga di cariva shi tuts oaminjlji tsi bãneadzã tu-aesti locuri; multimi di vitsinj; parei di vitsinj; vitsinãtati, vitsinami, vitsinatã *{ro: mulţime de vecini; vecinătate} {fr: nombre des voisins; voisinage} {en: group of neighbors; neighborhood}*

cumtinescu (cum-ti-nés-cu) vb IV – vedz tu ***acumtin***[1]

cumtiniri/cumtinire (cum-ti-ní-ri) sf – vedz tu ***acumtin***[1]

cumtinit (cum-ti-nítŭ) adg – vedz tu ***acumtin***[1]

cumureauã (cu-mu-reá-ũã) sf – vedz tu ***cumar***

cunachi[1]***/cunache*** (cu-ná-chi) sf cunãchi (cu-nắchĭ) – chindruirea tsi u fatsi cariva dupã-unã cali lungã (tra s-dizvurseascã, s-mãcã shi s-doarmã); loclu iu chindrueashti cariva, di-aradã, dupã-unã dzuã di cali; shidearea tsi u fatsi tu-un loc (casã, hani, etc.), trã unã dzuã i ma multi, omlu tsi fatsi unã cali lungã; calea tsi u fatsi un om tu-unã dzuã *{ro: popas; drumul parcurs într-o zi} {fr: lieu où l'on descend pendant le voyage, halte, étape; station; distance qu'on parcours un jour} {en: place one stops during a journey to rest, eat and sleep; stop, halt; distance travelled during a day}* ex: mulili arujirã trã cunachi (tra s-chindrueascã); tutã lumea-i tu cunachi; lu-am cu mini ãn cunachi (shadi cu mini aoa iu chindruim); iu sã s-ducã cunachi? (iu si sta dupã tsi-astãmãtseashti di cali?); la nã moashi trã cunachi (tra s-shadã s-doarmã), arbineslu yini seara; arucã sãnãtoasã cunachi tu plãtãri; mãni-avem cunachi lungã (cali lungã pãnã s-chindruim seara); cunachea va s-u-agiungã (va s-agiungã tu loclu iu u-avea tu minti s-chindrueascã); toamna, cunãchili (cãljurli) a armãnjlor suntu ma greali, dzuã njicã, neguri, ploiuri, lãschi; featsim cunachea (chindruim tu-un loc) ningã pãduri; featsim cunachi (astãmãtsim tra s-durnjim) nã searã Plevna; iu ai cunachea tini? (iu stai tini cu casa?); tora trã tora am cunachea la hani (stau la hani)

cunachi[2]***/cunache*** (cu-ná-chi) sf cunãchi (cu-nắchĭ) – adãrãmintul (casa, pãlatea) tu cari s-fatsi unã giudicatã (crisi, dãvã); huchiumati, huchimati, iuchiumeti, mekheme, sãrai, giudets *{ro: tribunal, palatul justiţiei} {fr: tribunal, palais de justice} {en: tribunal, court of justice}* ex: va nã giudicãm la cunachea (huchiumatea) di Grebini; pitricuts di la cunachi (huchiumati); mi caftã di la cunachi (giudets)

cunã (cú-nã) sf – vedz tu ***cunji***

cunãscãtor (cu-nãs-cã-tórŭ) adg – vedz tu ***cunoscu***

cuncav (cún-cavŭ) adg cuncavã (cún-ca-vã), cuncayi (cún-cayi), cuncavi/cuncave (cún-ca-vi) – (cheatrã, lucru, etc.) tsi ari multi cohiuri (chioshi, coarni, chiushadz); (expr: ***nucã cuncavã*** = nucã trã cari njedzlu easti multu greu trã scuteari

dit coaji; nucã costenlivã) {ro: colţuros} {fr: avec beaucoup d-angles} {en: with many corners}

cundac[1] (cun-dácŭ) sm pl(?) – cãntari di-a preftului di-alãvdari di ayi sh-di doxã-al Dumnidzã cãndu dyivãseashti tu bisearicã; carti cu-ahtãri cãntãri {ro: cântare bisericească, imn bisericesc} {fr: cantique; louange d'un saint} {en: hymn, canticle}

cundac[2] (cun-dácŭ) sn – vedz tu ***cundachi***

cundachi/cundache (cun-dá-chi) sf cundãchi (cun-dắchĭ) – partea di lemnu cu cari sã ndrupashti tufechea (di umirlu-a omlui) cãndu easti aminatã; partea di dinãpoi a cumburãljei pi cari easti astãsit gluplu shi cearcul; cundac, strat {ro: pat de puşcă} {fr: monture de fusil; crosse d'un fusil} {en: butt of rifle or hand gun} § ***cundac***[2] (cun-dácŭ) sn cundatsi/cundatse (cun-dá-tsi) – (unã cu ***cundachi***) ex: avea pishtolã cu cundaclu di-asimi § ***cundãcheauã*** (cun-dã-chĭa-ŭã) sf cundãchei (cun-dã-chĭéĭ) – goadã faptã cu cundaclu di tufechi i cumburã {ro: lovitură cu patul de puşcă} {fr: coup de crosse de fusil} {en: blow with a rifle butt}

cundandir (cun-dán-dirŭ) sn cundandiri/cundandire (cun-dán-di-ri) – dulumã (ilechi, ceachet, scurtacã, peshli, etc.) cu mãnits {ro: vestă cu mâneci} {fr: gilet à manches} {en: vest with sleeves} § ***cundoandir*** (cun-doán-dirŭ) sn cundoandiri/cundoandire (cun-doán-di-ri) – soi di pãndzã di cari s-fatsi cundandirlu {ro: materialu din care se face "cundandirul"} {fr: sorte de toile dont on fait le gilet} {en: material from which on makes this vest}

cundar (cun-dárŭ) sn cundari/cundare (cun-dá-ri) – armã di-alumtã adratã dit unã pãrjinã lungã cu un chipit di her multu sumigos (ãntsãpãlicos); condar, gilit, cãmac, cãmachi, harbã, mastrac, mãzdrac {ro: suliţă} {fr: lance, javelot} {en: spear, lance, javelin} § ***condar*** (con-dárŭ) sn condari/condare (con-dá-ri) – (unã cu ***cundar***)

cundãcheauã (cun-dã-chĭa-ŭã) sf – vedz tu ***cundachi***

cundilj (cun-díljĭŭ) sn cundilji/cundilje (cun-dí-lji) – 1: hãlati suptsãri shi lungã cu cari si ngrãpseashti (pi-acoalã di-aradã, pri pinatsi tu sculiili dit chirolu-atsel veclju); 2: hãlati suptsãri shi lungã tsi ari un suro di peri tu-un capit, cu cari s-zugrãpseashti cu bueauã un lucru (acoalã, pãndzã, lemnu, fatsa, ocljilj, etc.); peanã, apeanã; (fig: cundilj = (i) scriari; (ii) cundiljauã, ipugrãfii) {ro: condei, creion, pensulă} {fr: plume à écrire, pinceau} {en: pen, paint brush} ex: njic escu, drac escu, tutã lumea u zburãscu (*angucitoari*: cundiljlu); cum nu s-aspuni cu cundiljlu; nveasta-lj scumpã shi mushatã, cu cundiljlu canda-adratã; nu-i cundiljlu-a lui (fig: ipugrãfia-a lui); ari bun cundilj (fig: scriari); ari cundilj (fig: scriari) mushat; njtricui cundiljlu (fig: ipugrãfia) § ***cundiljauã*** (cun-di-ljĭá-ŭã) sf cundiljei (cun-di-lĭéĭ) – numa-a omlui scriatã cu mãna-a lui tu-unã carti ca semnu cã-atseali aspusi tu carti suntu scriati (aspusi, pricunuscuti, shtiuti cã suntu) dealihea di el; cundilj, ipugrãfii {ro: iscălitură} {fr: signature} {en: signature} ex: njbãgai cundiljaua (ipugrãfia) § ***cundiljedz*** (cun-di-ljĭédzŭ) vb I cundiljai (cun-di-ljĭáĭ), cundiljam (cun-di-ljĭámŭ), cundiljatã (cun-di-ljĭá-tã), cundiljari/cundiljare (cun-di-ljĭá-ri) – ngrãpsescu i zugrãpsescu cu cundiljlu; dau cu cundiljlu; stulsescu, cundiljisescu, cundiljusescu {ro: încondeia, desena} {fr: dessiner un trait, consigner} {en: draw (sketch or paint) with a pen (brush)} ex: cundiljai (zugrãfsii) tutã frãndza aestã § ***cundiljat*** (cun-di-ljĭátŭ) adg cundiljatã (cun-di-ljĭá-tã), cundiljats (cun-di-ljĭátsĭ), cundiljati/cundiljate (cun-di-ljĭá-ti) – tsi easti ngrãpsit i zugrãpsit cu cundiljlu; tsi easti dat cu cundiljlu; stulsit, cundiljisit, cundiljusit; (expr: 1: (ficior, featã) cundiljatã = (ficior, featã) gioni, livendu, mushat, etc. canda easti zugrãfsit; 2: dzeana cundiljatã = buisitã, scriatã; 3: nari cundiljatã = nari ndreaptã ca cundiljlu) {ro: încondeiat, desenat} {fr: dessiner un trait, consigner} {en: draw (sketch or paint) with a pen (brush)} ex: canda eara cundiljatã (zugrãfsitã), ahãtã mushuteatsã eara; frãntseali cundiljati (scriati, dati cu cundiljlu) § ***cundiljari/cundiljare*** (cun-di-ljĭá-ri) sf cundiljeri (cun-di-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-cundiljadzã tsiva; stulsiri, cundiljisiri, cundiljusiri {ro: acţiunea de a încondeia, de a desena; încondeiere, desenare} {fr: action de dessiner un trait, de consigner} {en: action of drawing (of sketching or painting) with a pen (brush)} ex: cundiljarea (zugrãpsirea cu cundiljlu)-a oauãlor ti Pashti § ***ncundilj*** (ncun-díljŭ) vb I ncundiljai (ncun-di-ljĭáĭ), ncundiljam (ncun-di-ljĭámŭ), ncundiljatã (ncun-di-ljĭá-tã), ncundiljari/ncundiljare (ncun-di-ljĭá-ri) – (unã cu ***cundiljedz***) ex: shtii si ncundilji (s-da cu cundiljlu) mushat; nji ncundilje (nji stulsi, pilichisi) culindarlu § ***ncundiljat*** (ncun-di-ljĭátŭ) adg ncundiljatã (ncun-di-ljĭá-tã), ncundiljats (ncun-di-ljĭátsĭ), ncundiljati/ncundiljate (ncun-di-ljĭá-ti) – (unã cu ***cundiljat***) § ***ncundiljari/ncundiljare*** (ncun-di-ljĭá-ri) sf ncundiljeri (ncun-di-ljĭérĭ) – (unã cu ***cundiljari***) § ***cundiljisescu*** (cun-di-lji-sés-cu) vb IV cundiljisii (cun-di-lji-síĭ), cundiljiseam (cun-di-lji-seámŭ), cundiljisitã (cun-di-lji-sí-tã), cundiljisiri/cundiljisire (cun-di-lji-sí-ri) – (unã cu ***cundiljedz***) § ***cundiljisit*** (cun-di-lji-sítŭ) adg cundiljisitã (cun-di-lji-sí-tã), cundiljisits (cun-di-lji-sítsĭ), cundiljisiti/cundiljisite (cun-di-lji-sí-ti) – (unã cu ***cundiljat***) § ***cundiljisiri/cundiljisire*** (cun-di-lji-sí-ri) sf cundiljisiri (cun-di-lji-sírĭ) – (unã cu ***cundiljari***) § ***cundiljusescu*** (cun-di-ljĭu-sés-cu) vb IV cundiljusii (cun-di-ljĭu-síĭ), cundiljuseam (cun-di-ljĭu-seámŭ), cundiljusitã (cun-di-ljĭu-sí-tã), cundiljusiri/cundiljusire (cun-di-ljĭu-sí-ri) – (unã cu ***cundiljedz***) § ***cundiljusit*** (cun-di-ljĭu-sítŭ) adg cundiljusitã (cun-di-ljĭu-sí-tã), cundiljusits (cun-di-ljĭu-sítsĭ), cundiljusiti/cundiljusite (cun-di-ljĭu-sí-ti) – (unã cu ***cundiljat***) § ***cundiljusiri/cundiljusire*** (cun-di-ljĭu-sí-ri) sf cundiljusiri (cun-di-ljĭu-sírĭ) – (unã cu ***cundiljari***)

cundiljari/cundiljare (cun-di-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***cundilj***

cundiljat (cun-di-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***cundilj***

cundiljauã (cun-di-ljĭá-ŭã) sf – vedz tu ***cundilj***

cundiljedz (cun-di-ljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***cundilj***

cundiljisescu (cun-di-lji-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cundilj***

cundiljisiri/cundiljisire (cun-di-lji-sí-ri) sf – vedz tu ***cundilj***

cundiljisit (cun-di-lji-sítŭ) adg – vedz tu ***cundilj***

cundiljusescu (cun-di-ljĭu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cundilj***

cundiljusiri/cundiljusire (cun-di-ljĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***cundilj***

cundiljusit (cun-di-ljĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***cundilj***

cundisescu (cun-di-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***acumtin***[1]

cundisiri/cundisire (cun-di-sí-ri) sf – vedz tu ***acumtin***[1]

cundisit (cun-di-sítŭ) adg – vedz tu ***acumtin***[1]

cundoandir (cun-doán-dirŭ) sn – ***cundandir***

cundotã (cun-dó-tã) sf – vedz tu ***cundratã***

cundrachi/***cundrache*** (cun-drá-chi) sf – vedz tu ***cundratã***

cundratã (cun-drá-tã) sf cundrãts (cun-drắtsĭ) – aduchirea tsi sh-u fac doi i ma multsã oaminj, di-aradã ngrãpsitã pi-unã carti sh-ipugrãfsitã di tuts, (i) tra si s-facã un lucru shi (ii) partea tsi va s-u aibã catiun tu fãtsearea-a-aishtui lucru sh-amintaticlu tsi va s-easã dit ea {ro: contract} {fr: contrat} {en: contract} § ***cundrachi***/***cundrache*** (cun-drá-chi) sf cundrãchi (cun-drắchĭ) – (unã cu ***cundratã***) ex: featsim cundrachi § ***hundratã*** (hun-drá-tã) sf hundrãts (hun-drắtsĭ) – (unã cu ***cundratã***) § ***contracci*** (con-trac-cí) sm contracceadz (con-trac-cĭádzĭ) – un di-atselj tsi fatsi unã cundratã {ro: contractant} {fr: contractant} {en: contracting party} § ***cundotã*** (cun-dó-tã) sf cundoti/cundote (cun-dó-ti) – hundratã tsi s-fãtsea, aoa sh-un chiro, cati an, namisa di-unã hoarã sh-un yeatru, ca atsel an, yeatrul s-lã aibã ngãtanlu, s-lji mutreascã trã sãnãtati, tuts huryeatslji din hoarã {ro: contract anual între un doctor shi primăria unui sat, ca doctorul să se îngrijească acel an de sănătatea locuitorilor din sat} {fr: contrat annuel entre l'éphorie d'un village et un médecin pour que celui-ci ait soin de la santé de tous les villageois pendant l'année respective} {en: annual contract between a village and a doctor, by which the doctor will take care of the health of all villagers during that year}

cundrescu (cun-drés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***contra***

cundriri/cundrire (cun-drí-ri) sf – vedz tu ***contra***

cundrit (cun-drítŭ) adg – vedz tu ***contra***

cundu (cún-du) adv – vedz tu ***cãndu***

cundupsescu (cun-dup-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***acumtin***[1]

cundupsiri/cundupsire (cun-dup-sí-ri) sf – vedz tu ***acumtin***[1]

cundupsit (cun-dup-sítŭ) adg – edz tu ***acumtin***[1]

cunduragi (cun-du-ra-gí) sm – vedz tu ***cundurã***

cunduragilãchi/cunduragilãche (cun-du-ra-gi-lắ-chi) sf – vedz tu ***cundurã***

cundurã (cun-dú-rã) sf cunduri/cundure (cun-dú-ri) – curdelji (cu tãcunjli niheamã ma-analti), tsi sh-bagã muljerli tu partea di nghios a cicioarlor, tra si sh-li-anvileascã shi s-poatã s-imnã nafoarã pri cali (pri uscat, prit ploai, lãschi sh-neauã); pãputsã, puputsã, curdelji, podimã, scornã, gãmashi, calupodi, cãlipodã, etc. *{ro: pantof, gheatã}* *{fr: soulier, bottine}* *{en: shoe, boot}* ex: feata poartã cunduri (curdelji) mushati § ***cunduragi*** (cun-du-ra-gí) sm cundurageadz (cun-du-ra-geádzĭ) – omlu tsi fatsi, mirimitiseashti i vindi pãputsã; curdilar, curdilã, pãpugi, pupugi, pãputsar, etc. *{ro: cizmar}* *{fr: cordonnier}* *{en: shoemaker}* § ***cunduragilãchi/cunduragilãche*** (cun-du-ra-gi-lắ-chi) sf cunduragilãchi (cun-du-ra-gi-lắchĭ) – tehnea-a omlui tsi-adarã i mirimitiseashti pãputsã; ducheani iu s-fac, iu s-vindu, iu s-mirimitisescu pãputsã; pãputsãrii *{ro: meseria de cizmar; cizmãrie}* *{fr: métier du cordonnier; cordonnerie}* *{en: shoe store; shoemaker's trade; shoemaker' shop}*

cundusescu (cun-du-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***acumtin***[1]

cundush (cun-dúshĭŭ) sn – vedz tu ***cãndushi***

cundushi/cundushe (cun-dú-shi) sf – vedz tu ***cãndushi***

cundusiri/cundusire (cun-du-sí-ri) sf – vedz tu ***acumtin***[1]

cundusit (cun-du-sítŭ) adg – vedz tu ***acumtin***[1]

cunetã (cu-né-tã) sf cuneti/cunete (cu-né-ti) shi cunets (cu-nétsĭ) – soi di shishi njicã (di yilii i metal) multi ori ãncljisã cu un dop (tu cari s-tsãni livandu, untulemnu, yitrii, etc.); shushic *{ro: flacon}* *{fr: petit flacon ou carefon; fiole (souvent métalique}* *{en: small bottle, flask}* ex: cuneta cu untulemnu; imnã cu cunets di yitrii n sin

cuniscu (cu-nís-cu) sn – vedz tu ***culac***

cuniva[1] (cú-ni-vá) pr invar – vedz tu ***cari***[1]

cuniva[2] (cú-ni- vá) – vedz tu ***cari***[1]

cunj (cúnjĭŭ) sn cunji/cunje (cú-nji) – hãlati njicã di metal i lemnu, suptsãri, lungã sh-chipitoasã tu-un capit (sh-cu unã ca ploaci njicã tu-alantu capit), cari intrã lishor tu lucrili (ca measã, ushã, firidã, etc.) tsi vor ncãrfãsiri; penurã, perunã, peronã, pendurã, civii, tsivii *{ro: cui}* *{fr: clou}* *{en: nail}*

cunjac[1] (cu-njĭácŭ) sn cunjatsi/cunjatse (cu-njĭá-tsi) shi cunjacuri (cu-njĭá-curĭ) – soi di-arãchii faptã tu Galii, cunuscutã shi multu vrutã di biutori *{ro: coniac}* *{fr: cognac}* *{en: cognac}*

cunjac[2] (cu-njĭácŭ) sm – vedz tu ***cocan***

cunji/cunje (cu-nji) sf cunji/cunje (cú-nji) – unã soi di pat njic tu cari s-tsãni natlu (tra s-doarmã, tra s-hibã ligãnat, etc.); unã soi di scamnu pri cari, omlu tsi shadi, poati si s-minã nintinãpoi, dit unã parti tu-alantã; cunã, sãrmãnitsã, leagãn, mãnushi, trocnã, nitsã, nani, nanã *{ro: leagãn}* *{fr: berceau (d'enfant); escarpolette, balançoir}* *{en: cradle; swing}* ex: s-da cunja (tu leagãn) § ***cunã*** (cú-nã) sf cuni/cune (cú-ni) – (unã cu) ex: lo-ts daraclu cuna! (leagãnlu, sãrmãnitsa)

cunjirami/cunjirame (cu-nji-rá-mi) sf – vedz tu ***conjar***

cunjirescu (cu-nji-rés-cu) adg – vedz tu ***conjar***

cunoashtiri/cunoashtire (cu-noásh-ti-r – vedz tu ***cunoscu*** i) sf

cunoscu (cu-nós-cu) (mi) vb III shi II cunuscui (cu-nus-cúĭ), cunushteam (cu-nush-teámŭ), cunuscutã (cu-nus-cú-tã), cunoashtiri/cunoashtire (cu-noásh-ti-ri) shi cunushteari/cunushteare (cu-nush-teá-ri) – 1: lu shtiu cari easti; hiu sigur cã atseali tsi am tu minti (tsi dzãc, tsi ved, tsi avdu, tsi nvets, tsi-nj s-ari spusã, etc.) suntu dealihea; pistipsescu multu (dip ca atumtsea cãndu hiu sigur) cã tsiva easti dealihea, ashi cum s-ari faptã; shtiu; 2: lj-aspun ihãristisirea tsi u am trã bunlu tsi nj-ari faptã; u spun dishcljis (cu ifhãristisiri, sh-ta s-u shtibã tuts) faptul cã cariva ari adratã un lucru tr-alãvdari; pricunoscu cã un lucru s-ari faptã dealihea; pricunoscu *{ro: cunoaşte; recunoaşte}* *{fr: connaître; reconnaître}* *{en: know; be grateful}* ex: cunoscu (shtiu, zburãscu) nturtseashti; cunuscui (lji shtiui, lj-adunai) multsã di-a noshtri tu Vlãhii; lipseashti s-nã videm tra s-nã cunushtem (s-nã shtim un cu-alantu, cari him); cunoscu (li shtiu) gramatili grãtseshti; di cãndu s-cunuscurã (s-adunarã shi shtiurã un di-alantu), albã dzuã nu vidzurã; nu-nj cunoscu (nu-nj shtiu tsiva) di lucrul aestu; va ts-u cunoscu (va ts-u pricunoscu) buneatsa tsi nj-u featsish § ***cunuscut*** (cu-nus-cútŭ) adg cunuscutã (cu-nus-cú-tã), cunuscuts (cu-nus-cútsĭ), cunuscuti/cunuscute (cu-nus-cú-ti) – tsi easti shtiut cã-i dealihea; tsi easti pricunuscut; om tsi-l cunoscu ghini sh-nj-easti oaspi; shtiut, pricunuscut, cunushmai *{ro: cunoscut, ştiut; recunoscut}* *{fr: connu; reconnu}* *{en: known; grateful}* ex: nj-easti multu cunuscutã (u shtiu ghini) boatsea aestã § ***cunoashtiri/cunoashtire*** (cu-noásh-ti-ri) sf cunoashtiri (cu-noásh-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cunoashti; cunushteari, shtiri, shteari, pricunoashtiri, pricunushteari *{ro: acţiunea de a cunoaşte; de a recunoaşte}* *{fr: action de connaître; de reconnaître}* *{en: action of knowing; of being grateful}* ex: greauã easti cunoashtirea-a omlui § ***cunushteari/cunushteare*** (cu-nush-teá-ri) sf cunushteri (cu-nush-térĭ) – (unã cu ***cunoashtiri***) ex: bunlu-aestu va-lj lu aibã trã cunushteari (pricunushteari, ifhãrãstisiri) pãnã s-bãneadzã § ***nicunuscut*** (ni-cu-nus-cútŭ) adg nicunuscutã (ni-cu-nus-cú-tã), nicunuscuts (ni-cu-nus-cútsĭ), nicunuscuti/nicunuscute (ni-cu-nus-cú-ti) – (om i lucru) tsi nu easti cunuscut *{ro: necunoscut}* *{fr: inconnu}* *{en: unknown}* ex: cuscrimi nicunuscutã (tsi nu u cunushtem, tsi nu easti cunuscutã) § ***nicunoashtiri/nicunoashtire*** (ni-cu-noásh-ti-ri) sf nicunoashtiri (ni-cu-noásh-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu cunoshti pri cariva *{ro: acţiunea de a nu cunoaşte; necunoaştere}* *{fr: action de ne pas connaître}* *{en: action of not knowning}* § ***nicunushteari/nicunushteare*** (nicu-nush-teá-ri) sf nicunushteri (nicu-nush-térĭ) – (unã cu ***nicunoashtiri***) § ***cunuscutor*** (cu-nus-cu-tórŭ) adg cunuscutoari/cunuscutoare (cu-nus-cu-toá-ri), cunuscutori (cu-nus-cu-tórĭ), cunuscutoari/cunuscutoare (cu-nus-cu-toá-ri) – (atsel) tsi cunoashti ghini un lucru; (atsel) tsi ari unã cunushteari ma bunã di multsã altsã; cunãscãtor, shtiutor, pricunuscutor *{ro: cunoscãtor}* *{fr: connaisseur}* *{en: knowledgeable}* ex: va s-hibã atsel, vãrtos cunuscutor, la atsel tsi-aveaglji poarta § ***cunuscãtor*** (cu-nus-cã-tórŭ) adg cunuscãtoari/cunuscãtoare (cu-nus-cã-toá-ri), cunuscãtori (cu-nus-cã-tórĭ), cunuscãtoari/cunuscãtoare (cu-nus-cã-toá-ri) – (unã cu ***cunuscutor***) § ***cunãscãtor*** (cu-nãs-cã-tórŭ) adg cunãscãtoari/cunãscãtoare (cu-nãs-cã-toá-ri), cunãscãtori (cu-nãs-cã-tórĭ), cunãscãtoari/cunãscãtoare (cu-nãs-cã-toá-ri) – (unã cu ***cunuscutor***) § ***cunushmai/cunushmae*** (cu-nush-má-i) sf cunushmãi (cu-nush-mắĭ) – un tsi easti cunuscut cu cariva (cã s-ari adunatã i astãljatã cu el); cunushtearea bunã tsi u ari cariva trã un lucru; cunuscut *{ro: cunoştinţã}* *{fr: connaissance}* *{en: knowledge, acquaintance}* ex: feci cunushmai (mi cunuscui) cu nãs nicã di-antsãrtsu; avem bunã cunushmai (bunã cunoashtiri; him ghini cunuscuts un cu-alantu); mini-lj ded cunushmai (lj-dzãsh cã-l cunoscu), el nu mi cunuscu; feci cunushmai (mi cunuscui) cu multsã misirladz § ***paracunoscu*** (paracu-nós-cu) (mi) vb III shi II paracunuscui (pá-ra-cu-nus-cúĭ), paracunushteam (pá-ra-cu-nush-teámŭ), paracunuscutã (pá-ra-cu-nus-cú-tã), paracunoashtiri/paracunoashtire (pá-ra-cu-noásh-ti-ri) shi paracunushteari/paracunushteare (pá-ra-cu-nush-teá-ri) – cunoscu ma multu dicãt lipseashti; l-cunoscu un lucru farsi (safi, ghini) *{ro: cunoaşte prea mult (bine); cunoaşte perfect}* *{fr: connaître trop, connaître parfaitement}* *{en: know too much; know perfectly}* ex: nu mi paracunuscu (nu mi cunuscu ghini) § ***paracunuscut*** (pá-ra-cu-nus-cútŭ) adg paracunuscutã (pá-ra-cu-nus-cú-tã), paracunuscuts (pá-ra-cu-nus-cútsĭ), paracunuscuti/paracunuscute (pá-ra-cu-nus-cú-ti) – tsi easti cunuscut ma multu dicãt lipseashti; tsi easti cunuscut multu ghini (farsi. safi) *{ro: cunoscut prea mult (bine); cunoscut perfect}* *{fr: connu trop, connu parfaitement}* *{en: known too much; known perfectly}* § ***paracunoashtiri/paracunoashtire*** (pá-ra-cu-noásh-ti-ri) sf paracunoashtiri (pá-ra-cu-noásh-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva (tsiva) easti paracunuscut *{ro: acţiunea de a cunoaşte prea mult (bine); de a cunoaşte perfect}* *{fr: action de connaître trop, de connaître parfaitement}* *{en: action of knowing too much; of knowing perfectly}* § ***paracunushteari/paracunushteare*** (pá-ra-cu-nush-teá-ri) sf paracunushteri (pá-ra-cu-nush-térĭ) – (unã cu ***paracunoashtiri***) § ***pricunoscu*** (pri-cu-nós-cu) (mi) vb III shi II pricunuscui (pri-cu-nus-cúĭ),

pricunushteam (pri-cu-nush-teámŭ), pricunuscutã (pri-cu-nus-cú-tã), pricunoashtiri/pricunoashtire (pri-cu-noásh-ti-ri) shi pricunushteari/pricunushteare (pri-cu-nush-teá-ri) – 1: lj-aspun ihãristisirea tsi u am trã bunlu tsi nj-ari faptã; u spun dishcljis (cu ifhãristisiri, sh-ta s-u shtibã tuts) faptul cã cariva ari adratã un lucru tr-alãvdari; u cunoscu cã s-ari faptã dealihea; cunoscu 2: u spun (u pistipsescu) cã un lucru easti dealihea; nj-aduc aminti cã un lucru s-ari faptã ma ninti, cã un om lu-am adunatã ma ninti, etc.l-cunoscu di nãinti (un lucru i pri cariva) *{ro: recunoaşte, cunoaşte dinainte}* *{fr: reconnaître; connaître d'avant}* *{en: show gratitude; be grateful; know from before}* ex: pricunuscurã (u cunoscu, u pistipsescu cã easti dealihea) putearea dumnidzãeascã; atumtsea s-pricunushtea (s-cunushtea, si shtia) cã unã muljari bãna ghini cu sotslu-a ljei; cumu-l vidzui, l-pricunuscui (aduchii cã lu-aveam cunuscutã ma ninti) § ***pricunuscut*** (pri-cu-nus-cútŭ) adg pricunuscutã (pri-cu-nus-cú-tã), pricunuscuts (pri-cu-nus-cútsĭ), pricunuscuti/pricunuscute (pri-cu-nus-cú-ti) – 1: (ifhãrãstisirea, cunushtearea) tsi easti spusã trã buneatsa tsi s-ari faptã; 2: tsi easti shtiut (cunuscut) di nãinti *{ro: recunoscut, cunoscut dinainte}* *{fr: reconnu; connu d'avant}* *{en: shown gratitude; been grateful; known from before}* § ***pricunoashtiri/pricunoashtire*** (pri-cu-noásh-ti-ri) sf pricunoashtiri (pri-cu-noásh-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pricunoashti un lucru; pricunushteari, cunoashtiri, cunushteari *{ro: acţiunea de a recunoaşte}* *{fr: action de reconnaître; de connaître d'avant}* *{en: action of showing gratitude; of being grateful; of knowing from before}* § ***pricunushteari/pricunushteare*** (pri-cu-nush-teá-ri) sf pricunushteri (pri-cu-nush-térĭ) – (unã cu ***pricunoashtiri***)

cunsoltu (cun-sól-tu) sn cunsolturi (cun-sól-turĭ) – atsea tsi fatsi omlu cari s-dutsi la cariva (oaspi, yeatru, etc.) tra s-lji caftã pãrearea (urnimia, etc.) *{ro: consult}* *{fr: consultation}* *{en: consultation}* ex: s-adunarã furlji tuts, cunsoltu ca s-u facã (sã zburascã, sã-sh caftã mintea un cu-alantu, trã tsi easti ghini s-facã) § ***consultu*** (con-súl-tu) sn consulturi (con-súl-turĭ) – (unã cu ***cunsoltu***)

cunstantinã (cun-stan-tí-nã) sf cunstantini/cunstantine (cun-stan-tí-ni) – parã veclju di-amalamã tsi-ari pi-unã fatsã amirãlu Custandini shi dadã-sa Eleni; ghiurdani faptã cu-aeshti paradz (purtatã digushi di armãnili dit cãsãbadz); flurii, lirã, galbinã, gãlbinushi, etc. *{ro: monedă veche de aur; salbă făcută cu aceste monezi}* *{fr: ancienne monnaie d'or, ayant l'efigie de Constantin et Hélène; collier fait avec ces monnaies}* *{en: old gold coin showing the emperor Constantin and his mother Hélène; necklace made with these coins}* § ***custandat*** (cus-tan-dátŭ) sm custandats (cus-tan-dátsĭ) – parã veclju di-amalamã tsi s-aflã bãgat tu-unã ghiurdani; flurii, lirã, galbinã, gãlbinushi, etc. *{ro: monedă de aur folosită de obicei într-o salbă}* *{fr: ducat, sequin dans un collier}* *{en: gold coin found usually in a necklace}*

cunsulatã (cun-su-lá-tã) sf – vedz tu ***consul***

cuntsinã (cun-tsí-nã) sf cuntsini/cuntsine (cun-tsí-ni) – unã soi di-agioc cu cãrtsã *{ro: un fel de joc de cărţi}* *{fr: espèce de jeu de cartes}* *{en: a specific game of cards}* ex: a s-n-agiucãm unã cuntsinã

cunupherã (cu-nup-hé-rã) sf – vedz tu ***cunupi***

cunupi/cunupe (cu-nú-pi) sf cunuchi (cu-núchĭ) – ma multi turlii di insecti njits (yeatsi, soi di rimã) cu truplu shi cicioarili lundzi shi suptsãri, cu dauã areapiti strimti sh-bãneadzã cu sãndzi suptu di la oaminj i prãvdzã; mushconj, tsãntsar *{ro: ţânţar}* *{fr: moustique}* *{en: mosquito}* § ***cunupherã*** (cu-nup-hé-rã) sf cunupheri/cunuphere (cu-nup-hé-ri) – soi di vurzom (plasã) tsi s-bagã ca unã pãndzã pristi crivati cãndu doarmi omlu, tra s-lu apãrã di mushconj *{ro: apărătoare de ţânţari}* *{fr: cousinière, moustiquaire}* *{en: mosquito net}*

cunupidã (cu-nu-pí-dã) sf cunupidz (cu-nu-pídzĭ) – zãrzãvati cu frãndzãli groasi shi lundzi shi cu lãludzli cãrnoasi tsi s-mã-cã, adunati stog cã unã balã mari cãt verdzul di moari; cãrnãbitã *{ro: conopidă}* *{fr: chou-fleur}* *{en: cauliflower}* § ***cãrnãbitã*** (cãr-nã-bí-tã) sf cãrnãbiti/cãrnãbite (cãr-nã-bi-ti) – (unã cu ***cunupidã***)

cunupidhã (cu-nu-pí-dhã) sf cunupidz (cu-nu-pídzĭ) – unã cu ***cunupidã***

cunuscãtor (cu-nus-cã-tórŭ) adg – vedz tu ***cunoscu***

cunuscut (cu-nus-cútŭ) adg – vedz tu ***cunoscu***

cunuscutor (cu-nus-cu-tórŭ) adg – vedz tu ***cunoscu***

cunushmai/cunushmae (cu-nush-má-i) sf – vedz tu ***cunoscu***

cunushteari/cunushteare (cu-nush-teá-ri) sf – vedz tu ***cunoscu***

cunushtusescu (cu-nush-tu-sés-cu) (mi) vb IV cunushtusii (cu-nush-tu-síĭ), cunushtuseam (cu-nush-tu-seámŭ), cunushtusitã (cu-nush-tu-sí-tã), cunushtusiri/cunushtusire (cu-nush-tu-sí-ri) – mi-adun (mi aflu) cu cariva (acasã, n cali, etc.); mi-adun sh-fac muabeti cu cariva; andãmusescu, astalj, alãhãescu, astãhisescu, tihisescu, stãvrusescu, mi-adun cu, mi aflu cu, mpichi, zburãscu, fac muabeti *{ro: întâlni, a sta de vorbă}* *{fr: rencontrer, s-entretenir, faire la conversation avec}* *{en: meet, converse with, talk to}* ex: sh-di cara s-cunushtusi (s-adunã, s-andãmusi) cu nãsh § ***cunushtusit*** (cu-nush-tu-sítŭ) adg cunushtusitã (cu-nush-tu-sí-tã), cunushtusits (cu-nush-tu-sítsĭ), cunushtusiti/cunushtusite (cu-nush-tu-sí-ti) – tsi s-ari adunatã cu cariva; alãhãit, astãhisit, andãmusit, astãljat, stãvrusit, tihisit, mpicheat, etc. *{ro: întâlnit, discutat}* *{fr: rencontré, conversé avec}* *{en: met, discussed with}* § ***cunushtusiri/cunushtusire*** (cu-nush-tu-sí-ri) sf cunushtusiri (cu-nush-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lumea s-andãmuseashti; andãmusiri, astãljari, stãvrusiri, tihisiri, mpicheari, etc. *{ro: acţiunea de a întâlni, întâlnire}* *{fr: action de (se) rencontrer, de s'entretenir}* *{en: action of meeting, of discussing with}*

cunushtusiri/cunushtusire (cu-nush-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***cunushtusescu***

cunushtusit (cu-nush-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***cunushtusescu***

cup (cúpŭ) sm cuchi (cúchĭ) – multimi di lucri bãgati unã pisti-alantã fãrã nitsiunã aradã (cãtivãrãoarã cu-aradã); stog di chetri (dit unã urvalã) armasi dupã cãdearea-a unei casã; grãmadã, gumaradã, stog, stoc, stivã, culeu, grumbã, grumbur, grumur, suro, surii, sumãreauã *{ro: grămadă}* *{fr: amas, monceau}* *{en: heap, pile}* § ***culeu***[2] (cu-léŭ) sm culei (cu-léĭ) – (unã cu ***cup***)

cupac (cu-pácŭ) sn cupatsi/cupatse (cu-pá-tsi) – vas cu cãpachi faptu di lemnu tu cari (multi ori) s-tsãni cashlu; cãrniciu, cãrneciu, cljitor, ncljitor, chipinac, pidupinac, racicã, pungar *{ro: covăţică cu capac pentru brânză}* *{fr: écuelle de bois à couvercle servant à garder le fromage}* *{en: container with cover made of wood for keeping the cheese}*

cupaci (cu-pácĭŭ) sm cupaci (cu-pácĭ) shi sn cupaci/cupace (cu-pá-ci) – 1: un di multili soi di ponj (arburi) tsi creashti di-aradã tu pãduri (ma poati s-creascã sh-singur tu cãmpu icã cãsãbã) sh-cari nu easti criscut ti poamili (yimishili) a lui ma ti mushuteatsã, aumbrã, lemnu, etc.; 2: fanumin arburi di pãduri, analtu, cu lemnu vãrtos, cari ari frãndzã mãri cu mãrdzinj hãrãxiti, shi a curi fructu easti gljinda; arbur, arburi, oarbãri, cealãc, tser, chiminit, blãduh, dushcu *{ro: arbore; stejar}* *{fr: arbre; chêne}* *{en: tree; oak}* ex: s-ascumsi tu cupaci (arburi icã cealãc); talji doi cupaci (arburi) mãri; cãrbunjlji s-fac di lemnu di cupaci (dushcu, cealãc, tser); s-cãntu sum cupaci (arburi icã chiminits); prit cupaci (arburi icã chiminits) s-avdi troput § ***cupãcinã*** (cu-pã-cínã) sf cupãcinj (cu-pã-cínjĭ) – pãduri (pãdurici) iu arburljí suntu cupaci (cealãts, dushtsi) tinjiri *{ro: stejeriş}* *{fr: jeune forêt de petits chênes}* *{en: young oak forest}* ex: s-toarnã caplu tu cupãcinj; iu suntu cupãcinj, va hibã sh-cãpri § ***cupãcinji/cupãcinje*** (cu-pã-cí-nji) sf cupãcinji/cupãcinje (cu-pã-cí-nji) – (une cu ***cupãcinã***) § ***cupãcinj*** (cu-pã-cínjĭŭ) sn cupãcinj (cu-pã-cínjĭ) – (une cu ***cupãcinã***) § ***cupãcear***[1] (cu-pã-ceárŭ) sm cupãceari (cu-pã-ceárĭ) – om tsi talji arburi tu pãduri; om tsi vindi leamni tãljati dit pãduri; limnar, dãrvar *{ro: lemnar, tăietor de lemne}* *{fr: bûcheron, vendeur de bois}* *{en: woodcutter, wood merchant}* § ***cupãcear***[2] (cu-pã-ceárŭ) sm cupãceari (cu-pã-ceárĭ) – huryeatslji armãnj dit ma multi hori dit Pindu (aproapea di-Avdela), tsi s-featsirã grets aoa sh-un chiro (sh-nu ma zburãscu armãneashti ma stranjili shi adetsli lã suntu atseali

armãneshti), a curi lucru easti ma multu atsel di tãljari a pãdurlor (di cupaci dit locurli a lor) sh-di vindeari a lemnului tãljat {ro: locuitori din anumite sate din Pind de pe lângă Avdela} {fr: habitants des plusieurs villages à l'est d'Avdela} {en: inhabitants of several villages who were Aromanians some time ago, but today they speak only the Greek language}

cupanã (cu-pá-nã) sf – vedz tu ***cupanji***

cupanji/cupanje (cu-pá-nji) sf cupãnj (cu-pắnjĭ) – unã soi di cuvã putsãn analtu ma cama lungu shi largu (cãtivãrãoarã di cheatrã, ma multili ori di lemnu) tu cari s-bagã apã tra s-adapã prãvdzãli (cãpisteari tu cari si s-frimintã pãnea, etc.); cupanã, copan, cupãnjitsã, cãpisteari {ro: albie} {fr: auge de bois} {en: wood trough} ex: cupanji trã lari stranji; cupanja u bãgã pri dintsã; shoputlu cu cupãnjli; bịu trei cupãnj di apã § ***cupanã*** (cu-pá-nã) sf cupãnj (cu-pắnjĭ) – (unã cu ***cupanji***) § ***cupãnjitsã*** (cu-pã-njí-tsã) sf cupãnjitsã (cu-pã-njí-tsã) – cupanji njicã, copan {ro: albie mică} {fr: petite auge} {en: small trough} § ***copan***[2] (có-panŭ) sm (có-panjĭ) shi sn copani/copane (có-pa-ni) – cupanji njicã, cupãnjitsã, cãpisteari {ro: albie mică} {fr: petite auge} {en: small trough} ex: frimintã tu copan (cãpisteari)

cupã[1] (cú-pã) sf cupi/cupe (cú-pi) – vas faptu maxus trã beari apã (yin, arãchii, etc.) prit cari s-veadi di-aradã tsi s-aflã nuntru (cãndu-i faptu di yilii); putir, putiri, yilii, chelcã, chelcu, chelchi, chelci, cufii, scafã, arucucotir, arcucotir, rucucotir; (expr: l-sorbu dit (tu) cupã = easti multu mushat) {ro: pahar} {fr: gobelet, verre à boire} {en: glass for drinking} ex: mushat… s-lu sorghi dit cupã (expr: easti multu mushat)

cupã[2] (cú-pã) sf cupi/cupe (cú-pi) – 1: carti di gioc tsi-aspuni unã inimã; 2: trei nuts bãgati deadun unã ningã-alantã sh-unã a patra bãgatã pisuprã {ro: cupă (carte de joc)} {fr: coeur (carte à jouer); amas de trois noix et une quatrième superposée} {en: heart (playing card)}

cupãcear[1] (cu-pã-ceárŭ) sm – vedz tu ***cupaci***

cupãcear[2] (cu-pã-ceárŭ) sm – vedz tu ***cupaci***

cupãcearcã (cu-pã-cĭár-cã) sf cupãceartsi/cupãceartse (cu-pã-cĭár-tsi) – hãlati (di-aradã di mãnã cu-unã coadã lungã di lemnu sh-unã lamã sturyisitã la un capit) cu cari si scoati (si-arãmã) tsarã dit loc (tra s-seaminã tsiva, i s-adunã loc la-arãdãtsinã) icã s-curã jumeri dit grãdinã (erburi tsi nu-alasã loc a zãrzãvãtslor ta s-creascã); sapã, sapãlatã {ro: sapă, houe} {fr: pioche} {en: pick, hoe}

cupãcinã (cu-pã-cínã) sf – vedz tu ***cupaci***

cupãcinj (cu-pã-cínjĭŭ) sn – vedz tu ***cupaci***

cupãcinji/cupãcinje (cu-pã-cí-nji) sf – vedz tu ***cupaci***

cupãnjat (cu-pã-njĭátŭ) adg cupãnjatã (cu-pã-njĭá-tã), cupãnjats (cu-pã-njĭátsĭ), cupãnjati/cupãnjate (cu-pã-njĭá-ti) – tsi easti sãpat ahãndos; ahãndos {ro: săpat adânc} {fr: pioché profondément} {en: deeply digged}

cupãnjitsã (cu-pã-njí-tsã) sf – vedz tu ***cupanji***

cupãr (cu-pãrŭ) vb I – vedz tu ***acumpãr***

cupãran (cu-pã-ránŭ) sn cupãrani/cupãrane (cu-pã-rá-ni) – stranj bãrbãtescu shcurtu, cu mãnits i fãrã; paltu cu mãnits dishcljisi; cupuran, cãndushi, cundush, mindan, peshli, pishli, pesh, geamadan, geamantani, giumãndani, gimãndani; dulumã, dulmeci {ro: mintean} {fr: soubreveste; manteau aux manches ouvertes} {en: jacket} ex: acumpãr un cupãran di abã; atselj cu cupãrani (nviscuts cu mindani) § ***cupuran*** (cu-pu-ránŭ) sn cupurani/cupurane (cu-pu-rá-ni) – (unã cu ***cupãran***)

cupãrari/cupãrare (cu-pã-rá-ri) sf – vedz tu ***acumpãr***

cupãrat (cu-pã-rátŭ) adg – vedz tu ***acumpãr***

cupãrãshti/cupãrãshte (cu-pã-rắsh-ti) sf – vedz tu ***cuprii***

cupãsescu (cu-pã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***copus***

cupãsiri/cupãsire (cu-pã-sí-ri) sf – vedz tu ***copus***

cupãsit (cu-pã-sítŭ) adg – vedz tu ***copus***

cupceauã (cup-cĭá-ũã) sf cupcei (cup-cĭéĭ) – ma multi turlii di hãlãts njits cu cari s-acatsã perlu di caplu-a muljerlor; cãrfitsã, cupitsã, ciuprachi, ciuprecã, ceaprachi, ciprachi, cljishutsã, cãrfitsã, zavã {ro: agrafă} {fr: agrafe} {en: clasp, hook} § ***cupitsã*** (cu-pí-tsã) sf cupitsã (cu-pí-tsã) – cupceauã njicã {ro: agrafă mică} {fr: petite agrafe} {en: small clasp, small hook} ex: cioaritslji s-acatsã cu cupitsã

cupel (cu-pélŭ) sm, sf – vedz tu ***cochil***

cupii/cupie (cu-pí-i) sf – multimi di prãvdzã, imiri i agri (oi, vãts, tserghi, pulj, etc.) tsi s-aflã shi bãneadzã deadun; turmã, surii, suro {ro: turmă} {fr: troupeau} {en: herd} ex: cupii di oi, tritsea ca-arãuri albi; yin, agiung sh-cupiili; cupii fãrã cãnj; tu cati cupii s-aflã sh-niscãntsã tsachi; dusirã cupiili (turmili di oi) nhima; tu muntsãlj a noshtri pascu multi cupii di oi sh-di cãpri

cupilaci (cu-pi-lácĭŭ) sm – vedz tu ***cochil***

cupilciu (cu-píl-cĭu) sm – vedz tu ***cochil***

cupirish (cu-pi-ríshŭ) sf cupirishuri (cu-pi-rí-shurĭ) – atsea tsi acoapirã casa; citii, acupirãmintu {ro: acoperiş} {fr: toit} {en: roof}

cupitã (cu-pí-tã) sf cupiti/cupite (cu-pí-ti) – luguria cari acoapirã dzeadzitli di la cicioarli a calui (gumarlui, boului, etc.); unglji {ro: copită} {fr: sabot (corne) du pied de cheval} {en: hoof} ex: calu shcljoapicã cã-lj cripã cupita (unglja)

cupitsã (cu-pí-tsã) sf – vedz tu ***cupceauã***

cupitsã[1] (cu-pí-tsã) sf – vedz tu ***cãpitsã***

cupratã (cu-prá-tã) sf fãrã pl – vedz tu ***acumpãr***

cuprãshti/cuprãshte (cu-prắsh-ti) sf – vedz tu ***cuprii***

cuprii/cuprie (cu-prí-i) sf cuprii (cu-príĭ) – atseali tsi-armãn (armãsãturi tsi nu mata suntu buni trã altu tsiva) di la un lucru ufilisit (ca mãcãri, zãrzãvãts, cãrtsã, tinicheadz, etc.); baligã amisticatã cu palji sh-cu loc (ufilisitã multi ori la ngrãsharea-a loclui); curpai, coprãi {ro: gunoi} {fr: fumier, voirie} {en: garbage, litter} ex: cucutici di pri cuprii; cupria atsea veaclja, cãndu s-aprindi, cama multu ardi; di-aoa pãnã n cuprii (loclu iu s-tsãn cupriili), nu-aflji un ca el § ***curpai/curpae*** (cur-pá-i) sf curpãi (cur-pắĭ) – (unã cu ***cuprii***) ex: arãma curpaea (cupria); curpãili dupã ushi § ***coprãi/coprãe*** (co-prắ-i) sf coprãi (co-prắĭ) – (unã cu ***cuprii***) § ***cupãrãshti/cupãrãshte*** (cu-pã-rắsh-ti) sf cupãrãshti/cupãrãshte (cu-pã-rắsh-ti) – un loc di stani veaclji iu baliga-a oilor deadi un loc gras iu crescu urdzãtsli; cuprãshti, cãprishti {ro: stăuină} {fr: endroit où autrefois a été une bergerie et où pousse maintenant des plantes comme la laitue vireuse, la ortie, etc.} {en: old sheep-fold where the old dung has produced rich land for certain plants like the nettles, for example} § ***cuprãshti/cuprãshte*** (cu-prắsh-ti) sf cuprãshti/cuprãshte (cu-prắsh-ti) – (unã cu ***cupãrãshti***) § ***cãprishti/cãprishte*** (cã-prísh-ti) sf cãprishti/cãprishte (cã-prísh-ti) – (unã cu ***cupãrãshti***) ex: nvirdzãscu sh-cãprishti, ah, munts di Muluvishti § ***cuprisescu*** (cu-pri-sés-cu) (mi) vb IV cuprisii (cu-pri-síĭ), cupriseam (cu-pri-seámŭ), cuprisitã (cu-pri-sí-tã), cuprisiri/cuprisire (cu-pri-sí-ri) – bag cuprii tu loc (baligã amisticatã cu palji) tra s-lu ngrash {ro: pune gunoi, gunoi, fertiliza} {fr: fumer, fertiliser (la terre)} {en: fertilizing the land with dung or manure} § ***cuprisit*** (cu-pri-sítŭ) adg cuprisitã (cu-pri-sí-tã), cuprisits (cu-pri-sítsĭ), cuprisiti/cuprisite (cu-pri-sí-ti) – (loc) tsi fu ngrãshat cu baligã {ro: gunoit, fertilizat} {fr: fumé, fertilisé} {en: dunged, manured (land)} ex: agri cuprisiti § ***cuprisiri/cuprisire*** (cu-pri-sí-ri) sf cuprisiri (cu-pri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu loclu s-cupriseashti {ro: acţiunea de a gunoi, de a fertiliza} {fr: action de fumer, de fertiliser} {en: action of fertilizing the land with dung or manure}

cuprisescu (cu-pri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cuprii***

cuprisiri/cuprisire (cu-pri-sí-ri) sf – vedz tu ***cuprii***

cuprisit (cu-pri-sítŭ) adg – vedz tu ***cuprii***

cuptor (cup-tórŭ) sn cuptoari/cuptoare (cup-toá-ri) – loc ãncljis iu s-fatsi foc trã cutseari pãni, carni, pãtãts, etc. (cãtivãrãoarã di chirimidã i chetri nafoarã tu ubor, ma multili ori ãn casã deadun cu soba di fãtseari mãcãri); cuftor, cãftor, fur, furnu, furnã, cireap, cirap, cileap, shporet, cãminji {ro: cuptor} {fr: four} {en: oven} § ***cuftor*** (cuf-tórŭ) sn cuftoari/cuftoare (cuf-toá-ri) – (unã cu ***cuptor***) § ***cãftor*** (cãf-tórŭ) sn cãftoari/cãftoare (cãf-toá-ri) – (unã cu ***cuptor***)

cupturã (cup-tú-rã) sf cupturi (cup-túrĭ) – dzamã mãzgoasã, ca galbinã, tsi easi dit unã aranã tsi nu s-vindicã shi coatsi; pronj,

proanji *{ro: copturã, puroi} {fr: abcés, pus} {en: pus}* ex: cum bãgã cutsutlu, cuptura (pronjlu) ansãri § ***cuptusescu*** (cup-tu-sés-cu) vb IV cuptusii (cup-tu-síĭ), cuptuseam (cup-tu-seámŭ), cuptusitã (cup-tu-sí-tã), cuptusiri/cuptusire (cup-tu-sí-ri) – scot pronj dit-unã aranã tsi-adunã, tsi nu-i vindicatã sh-coatsi; nj-coatsi, nj-adunã; prunjedz, mpronj, mprunjedz *{ro: puroia} {fr: produire du pus, suppurer} {en: suppurate, fester}* ex: curbani tsi-ts cuptuseashti (tsi-ts coatsi, prunjadzã) arana § ***cuptusit*** (cup-tu-sítŭ) adg cuptusitã (cup-tu-sí-tã), cuptusits (cup-tu-sítsĭ), cuptusiti/cuptusite (cup-tu-sí-ti) – (aranã, gãrnuts, etc.) tsi scoati pronj, tsi-adunã sh-fatsi pronj; coptu, adunat (pronj); prunjat, mprunjat *{ro: puroiat} {fr: suppuré} {en: suppurated, festered}* § ***cuptusiri/cuptusire*** (cup-tu-sí-ri) sf cuptusiri (cup-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cuptuseashti, adunã unã-aranã; cutseari, adunari (pronj); prunjari, mprunjari, cuptusiri *{ro: acţiunea de a puroia} {fr: action de produire du pus, de suppurer} {en: action of suppurating, of festering}*

cuptusescu (cup-tu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cupturã***

cuptusiri/cuptusire (cup-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***cupturã***

cuptusit (cup-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***cupturã***

cupuran (cu-pu-ránŭ) sn – vedz tu ***cupãran***

cupusescu (cu-pu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***copus***

cupusiri/cupusire (cu-pu-sí-ri) sf – vedz tu ***copus***

cupusit (cu-pu-sítŭ) adg – vedz tu ***copus***

cur di gãljinã – vedz tu ***gãljinã***

cur[1] (cúrŭ) vb I curai (cu-ráĭ), curam (cu-rámŭ), curatã (cu-rá-tã), curari/curare (cu-rá-ri) – (trã apã, dzamã, sãndzi, sudoari, lãcrinj, etc.) s-minã dipriunã cãtrã nghios (pi unã cali aripidinoasã); rãuredz; urdin, mi-arãspãndescu, mi duc, trec, mi versu, etc.; (fig: 1: curã = tihiseashti cã s-fatsi tsiva (un lucru, faptã, ugoadã, tihisiri, etc.); trãxescu, fac, tihisescu, astãhisescu, alãhãescu, ugudescu; expr: 2: nj-curã balili (dupã un lucru) = voi multu s-lu am (lucrul), ãl zilipsescu multu) *{ro: curge, circula} {fr: couler, circuler} {en: run, flow, circulate}* ex: tsi curã shi nu s-minã dit loc? (angucitoari: *shoputlu*); cari shtii iu curã apa yii?; arãulu curã agalea; iu curã, va-i chicã; lj-curã narea (expr: lj-es mixi i sãndzi dit nari); curã (treatsi, s-arãspãndeashti) nã cuvendã; curã zborlu (urdinã zborlu, s-avdi) cã lu-acãtsarã; s-veadã cã tsi va s-curã (fig: tsi va trãxeascã, tsi va si s-facã); nu va s-curã (fig: nu pari, nu-anjurdzeashti si s-facã) lucru bun; nãshti curã (fig: trãxeashti, s-fatsi tsiva) anamisa; ãlj dzãsi a featãljei, tsi curã tu mesi (fig: tsi s-fatsi, cum sta lucrili); acãtsarã sã-lj curã balili (expr: nchisi s-zilipseascã multu) § ***curat***[1] (cu-rátŭ) adg curatã (cu-rá-tã), curats (cu-rátsĭ), curati/curate (cu-rá-ti) – tsi s-ari minatã cãtrã nghios (pi unã cali aripidinoasã); rãurat; urdinat, arãspãndit, dus, tricut, turnat, virsat, etc. *{ro: curs, circulat} {fr: coulé, circulé} {en: run, flowed, circulated}* § ***curari***[1]***/curare*** (cu-rá-ri) sf curãri (cu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu curã tsiva; rãurari, urdinari, arãspãndiri, dutseari, etc. *{ro: acţiunea de a curge, de a circula; curgere, circulare} {fr: action de couler, de circuler} {en: action of running, of flowing, of circulating}* ex: di multa curari prit citii, tãvanea s-asparsi § ***nicurat***[1] (ni-cu-rátŭ) adg nicuratã (ni-cu-rá-tã), nicurats (ni-cu-rátsĭ), nicurati/nicurate (ni-cu-rá-ti) – tsi nu easti curat cãtrã nghios; tsi nu s-ari minatã cãtrã nghios *{ro: necurs, necirculat} {fr: qui n'a pas coulé (circulé, arrivé} {en: that has not run (flowed, circulated}* § ***nicurari***[1]***/nicurare*** (ni-cu-rá-ri) sf nicurãri (ni-cu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva nu curã cãtrã nghios; nifãtseari *{ro: acţiunea de a nu curge, de a nu circula} {fr: action de ne pas couler, de ne pas circuler, de ne pas arriver} {en: action of not running, of not flowing, of not circulating}*

cur[2] (cúrŭ) vb I curai (cu-ráĭ), curam (cu-rámŭ), curatã (cu-rá-tã), curari/curare (cu-rá-ri) – fac si s-chearã murdãrilja (lãvilja, lera, lãtura, etc.) tsi s-aflã pri lucri (cu larea-a lor, cu apa, cu mãna, etc.); scot lucri dit un loc (earbã dit grãdinã, neaua di pri cali, etc.) cã nu voi s-armãnã aclotsi iu suntu (cã-nj fac znjii); scot coaja di pri yimishi (pãtãts, ou, nucã, etc.); scot hirili di la pãstalji (pãstalja di pi fisulj, gãrnutsãli di pri topa di cãlãmbuchi, etc.); spãstrescu, nãscãrsescu, nãschirsescu, anãschirsescu, anischirsescu, cãtãrãsescu, cãtãrisescu *{ro: curăţa, coji, dezghioca, desfăca (porumbul)} {fr: nettoyer, peler, éplucher, écosser, égrener} {en: clean, peel, skin, shell, hull}* ex: curã unglja a calui; li curash pãtãtsli? (lã scoasish coaja-a pãtãtslor?); curãm grãdina di erghi; du-ti s-curi pãstãljli; l-curarã cãlãmbuchilu § ***curat***[2] (cu-rátŭ) adg curatã (cu-rá-tã), curats (cu-rátsĭ), curati/curate (cu-rá-ti) – tsi-lj s-ari scoasã murdãrilja (lãvilja, lera, lãtura, etc.); tsi-lj s-ari scoasã earba (dit grãdinã), neaua (di pri cali), coaja (di pri yimishi, pãtãts, ou, nucã, etc.); spãstrit, nãscãrsit, nãschirsit, anãschirsit, anischirsit, cãtãrãsit, cãtãrisit *{ro: curăţat, cojit, dezghiocat, desfăcat (porumbul)} {fr: nettoyé, pelé, épluché, écossé, égrené} {en: cleaned, peeled, skined, shelled, hulled}* ex: cucoashi curati (cu coaja scoasã); pãstãlj curati di hiri (dit cari si scoasirã hirili) § ***curari***[2]***/curare*** (cu-rá-ri) sf curãri (cu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-curã tsiva; spãstriri, nãscãrsiri, nãschirsiri, anãschirsiri, anischirsiri, cãtãrãsiri, cãtãrisiri *{ro: acţiunea de a curăţa, de a coji, de a dezghioca, de a desfăca (porumbul); curăţare, cojire, dezghiocare; desfăcare} {fr: action de nettoyer, de peler, d'éplucher, d'écosser, d'égrener} {en: action of cleaning, of peeling, of skinning, of shelling, of hulling}* ex: arizlu sh-lintea vor curari (va s-lã si scoatã chetsrãli sh-alti lucri tsi s-aflã amisticati tu eali) § ***curat***[3] (cu-rátŭ) adg curatã (cu-rá-tã), curats (cu-rátsĭ), curati/curate (cu-rá-ti) – tsi nu easti murdar; tsi nu-ari vãrã cusuri; tsi nu easti-amisticat cu tsiva; tsi easti dealihea, ntreagã; limpidi, spastru, etc.; (expr: 1: nu li-am curati zmeanili = am tsiva pri suflit tsi mi mãcã; am tsiva tr-ascundeari tsi nu voi si sã shtibã; mini stipsescu; 2: ãnj ljau curatili = nu-am vãrã ilpidã, agãrshescu, mi-alas di ideea cã un lucru poati si s-facã) *{ro: curat, clar, pur} {fr: propre, clair, pur} {en: clean, clear, pure}* ex: hiu curatã (neamãrtioasã) ca Stã-Mãria; cu cloputli curati (cu boatsea limpidi); atsel sh-fu moarti curatã (dealihea, ntreagã); tserlu easti curat (lãgarã, limpidi, sirin); tserlu curat (sirin) di-ascãpirari nu s-aspari; nu eara lucru curat (bun, limpidi, nitulburi); nu li-ari curati zmeanili (expr: ari tsiva tsi-l mãcã tu suflit); lja-ts curatili (expr: agãrsha-li, lja-ts nãdia) sh-tini, gione!; di multu sh-loarã curatili (expr: lã vdzi elpida) tra s-veadã lumi § ***curat***[4] (cu-rátŭ) adv – limpidi (tra si s-aducheascã ghini) *{ro: curat, clar, limpede, cu claritate} {fr: nettement, clairement} {en: clearly}* ex: s-nj-aspunj ndreptu sh-curat (limpidi, tra s-pot s-aduchescu ghini) § ***nicurat***[2] (ni-cu-rátŭ) adg nicuratã (ni-cu-rá-tã), nicurats (ni-cu-rátsĭ), nicurati/nicurate (ni-cu-rá-ti) – tsi easti murdar; tsi easti-amisticat cu tsiva; tsi nu easti dealihea (ntreagã; limpidi, spastru, etc.); (zboarã) arushinoasi sh-pãngãniti scoasi din gurã; (fig: ***nicuratlu*** (sm) = draclu) *{ro: necurat, neclar, inpur} {fr: malpropre, immonde, qui n'est pas clair, impur} {en: unclean, unclear, impure}* ex: imnã cu stranjili nicurati (murdari); nu tsãnu tsiva tu cãldãrusha-aestã cã eara nicuratã (murdarã); bãgash tu ghelã urizlu nicurat (tsi nu fu curat di murdãrii); fatsi tsi fatsi sh-cu nicuratlu (draclu) n gurã easti; loclu aestu va hibã mãyipsit, va hibã loc nicurat sh-cãntat § ***nicurari***[2]***/nicurare*** (ni-cu-rá-ri) sf nicurãri (ni-cu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-curã tsiva di murdãrilji (cãndu easti alãsat murdar); nispãstriri, ninãscãrsiri, ninãschirsiri, neanãschirsiri, neanischirsiri *{ro: acţiunea de a nu curăţa, de a nu coji, de a nu dezghioca, de a nu desfăca (porumbul), etc.} {fr: action de ne pas nettoyer, de ne pas peler, de ne pas éplucher, d'écosser, de ne pas égrener} {en: action of not cleaning, of not peeling, of not skinning, of not shelling, of not hulling}* § ***nicurãteatsã*** (ni-cu-rã-teá-tsã) sf nicurãtets (ni-cu-rã-tétsĭ) – atsea tsi-l fatsi un lucru tra s-nu hibã curat; lãvushiturã, lãvãshiturã, murdãrilji, murdãrii, murdãrlãchi, lerã, liche, lãvilji, lãvushii, smagã, damcã, minghinadã *{ro: murdărie} {fr: saleté} {en: dirt}* ex: cum pot s-bãneadzã tu-ahãtã nicurãteatsã (murdãrii); lj-ishiã pri cap sh-pi fatsã nicurãteatsã (lucri nicurati)

cur[3] (cúrŭ) sm curi (cúrĭ) shi sn cururi (cú-rurĭ) – partea-a truplui cu cari omlu shadi di-aradã pi scamnu; guva-a truplui pri iu easi nafoarã omlu cãndu s-dutsi si sh-facã apa-atsea groasa tu hale; bis, cãrtelj, cuci, fãndãc, fãndec, ghes,

primichir, shidzut; (fig: 1: cur = partea di nghios sh-di nafoarã a unui lucru pri cari poati s-shadã cãndu easti bãgat si sta; fundu; 2: curlu-a oului = partea di nghios sh-ma umflatã a oului; 3: curlu-a trumbetãljei = partea di nghios, ma largã pri iu easi vimtul a trumbetãljei; expr: 4: nj-bag curlu tu pãljur = intru shi stau tu-un apanghiu; mi-apãnghisescu; 5: nj-ashternu curlu = stau sh-nu mi min (din casã, di pri lucru, etc.), cilistisescu (tra s-lu fac un lucru); 6: lj-bag nã pipercã n cur = (i) ãl fac s-hibã ma sertu; (ii) lj-bag nã ntsãpãturã (intrigã, nghidã, schinãturã, etc.); 7: nj-asudã curlu = u-am zori; u-aflu multu greu s-lu fac un lucru; 8: nu-nj min curlu ma nclo = nu mi min di iu hiu, cã nu voi s-ved tsi s-fatsi naljurea; 9: nu shidzui cu curlu tu neauã = u-avui bana lishoarã pãnã tora, nu tricui prit lucri greali; 10: sh-la draclu curlu cu nãs = moari, li ncljidi ocljilj; 11: va-nj ljai (mãts) curlu; nu mi doari curlu = nu mi mealã, nu pots sã-nj fats tsiva, va-nj ljai coada, etc.; 12: shedz pi cur-tsã = mutrea-ts lucrul, huzmetea; nu ti-amistica; stãi-tsã isih; 13: curlu-nj trã lapti nihertu easti? = va s-pot s-aravdu tsi-nj si fatsi?; 14: curlu-ts easti ca di peapini = ti-alavdzã ma nu fats tsiva; 15: curlu-nj seaminã arov = mi-aspar multu, nj-easti multu fricã, treambur (li ghãnusescu) di fricã; 16: nu-nj tsãni curlu = nu nj-u tsãni, nj-easti fricã, nu cutedz; 17: mi duc ca curlu tsi beasi = zburãscu tut chirolu sh-dzãc mash glãrinj, papardeli; 18: escu cu curlu nsus = nu escu cu bunili, nu hiu tu ori, mi-acatsã orili; 19: ***cur di gãljinã*** = unã lãngoari di cheali tsi s-aspuni cu scuteari di bishits cari, dupã tsi creapã, alasã peatitsi groasi shi uscati pri cheali di-l fatsi omlu sã si scarchinã multu) *{ro: cur} {fr: cul, derrière} {en: arse}* ex: shidea n cur-shu (ncurshi, pi curlu-a lui) ningã sobã; pri lucru nu-lj si-ashtirnea curlu (expr: nu shi sta pri lucru, nu s-tsãnea di lucru sh-lu-alãsa); nu-lj si-ashtirnea curlu (expr: nu cilistisea) pi tehni; albu ca curlu di cãldari (lai ca fundul ali cãldari); curlu eara di tiniche; tãljai faglu di la cur (fig: di la partea dip di nghios); suflu prit curlu-a trumbetãljei; cingãrshim oauã aroshi cur cu cur (fig: partea di nghios, ma umflatã); scoasish curi di gãljinã (pitsindzinã, unã lãngoari di cheali) tu fatsã; s-deadi cap cu cur (featsi unã culutumbã) sh-amintã; nu-sh minã curlu ma nclo (expr: sta tu-un loc, nu s-minã); tini nu shtii tsi-i zorea cã nu shidzush cu curlu tu neauã (expr: u-avush bana lishoarã pãnã tora); sh-lã draclu curlu cu nãs (expr: ari moartã); astãndzã ti sculash cu curlu nsus (expr: nu ti sculash cu bunili); curlu-ts trã lapti nihertu easti! (expr: nu va pots s-tsãnj! s-aravdzã!); gioni di giuneapini, curlu-ts ca di peapini (expr: ti-alavdzã mash cã eshti gioni ma fats tsiva); curlu-ts seaminã arov (expr: treamburi di fricã); nu-ts tsãni curlu (expr: nu cutedz, tsã easti fricã) s-ti duts tu pãduri; s-dutsi ca curlu tsi beasi (expr: zburashti multi glãrini, dzãtsi mash papardeli) § ***cureci*** (cu-récĭŭ) sn cureci/curece (cu-ré-ci) – cur njic (tu zborlu a njitslor) *{ro: curişor} {fr: petit cul} {en: small arse}* ex: si-lj mãts curecilu § ***ncurshi*** (ncúr-shi) adv – (shadi, sta) n cur-shu, pi curlu-a lui *{ro: (a sta) aşezat, pe curul lui} {fr: assis, posé} {en: sitting}* ex: shedz pi cur-tsã (stai pi curlu-a tãu, stai isih sh-nu fã tsiva)

curabe (cu-ra-bé) sm curabeadz (cu-ra-beádzĭ) shi curabadz (cu-ra-bádzĭ) – unã soi di culac njic sh-dultsi faptu acasã (cãtivãrãoarã cu nuts nuntru sh-cu zahari arcatã pisuprã); curabii, gurabii, gurãbii, gurbie *{ro: prăjitură uscată} {fr: petit gâteau au lait} {en: (Greek, Aromanian) home cookie}* § ***curabii/curabie*** (cu-ra-bí-i) sf curabii (cu-ra-bíĭ) (unã cu ***curabe***) § ***gurabii/gurabie*** (gu-ra-bí-i) sf gurabii (gu-ra-bíĭ) (unã cu ***curabe***) § ***gurãbii/gurãbie*** (gu-rã-bí-i) sf gurãbii (gu-rã-bíĭ) (unã cu ***curabe***) ex: nã featsi adzã gurãbii § ***gurbii/gurbie*** (gur-bí-i) sf gurbii (gur-bíĭ) – (unã cu ***curabe***)

curabii/curabie (cu-ra-bí-i) sf – vedz tu ***curabe***

curac (cu-rácŭ) sm vedz tu ***corac***

curagi (cu-rágĭŭ) sn – vedz tu ***curai***

curagios (cu-ra-gĭósŭ) adg – vedz tu ***curai***

curai (cu-ráĭŭ) sn curaiuri (cu-rá-ĭurĭ) – atsea tsi-aspuni omlu cari nu lj-easti fricã s-facã un lucru, cã pistipseashti (ari nãdia shi ncreadirea) cã va u scoatã n cap; curaj, curagi, tar, gairei, gaireti, gãireti *{ro: curaj} {fr: courage} {en: courage}* ex: va-nj ljau curailu (gaireea, tarlu) sh-va fug tu xeani singur; curailu (tarlu) lã si curmã; au ma multu curai (tar); nu-am curai § ***curaj*** (cu-rájĭŭ) sn curajuri (cu-rá-jĭurĭ) shi curaji/curaje (cu-rá-ji) – (unã cu ***curai***) § ***curagi*** (cu-rágĭŭ) sn fãrã pl – (unã cu ***curai***) § ***curagios*** (cu-ra-gĭósŭ) adg curagioasã (cu-ra-gĭoá-sã), curagiosh (cu-ra-gĭóshĭ), curagioasi/curagioase (cu-ra-gĭoá-si) – ashi cum easti omlu cãndu nu lj-easti fricã s-facã un lucru *{ro: curajor} {fr: courageux} {en: courageous}*

curaj (cu-rájĭŭ) sn – vedz tu ***curai***

curamanã (cu-ra-má-nã) sf curamani/curamane (cu-ra-má-ni) – partea di mãcari i di beari tsi s-da cati dzuã (trã ntreaga dzuã) a stratiotslor; partea tsi-lj si cadi a unui cãndu sã mparti tsiva; parti, tãimi, tãini *{ro: tain, raţie, porţie} {fr: pitance, portion, pain de munition, ration (pour un soldat)} {en: ration, portion, allowance}* ex: dusi caramana (tãimea) di an

curan (cu-ránŭ) sm fãrã pl – vivlia sãmtã a pistiljei nturtseshti (muslimi, musulmani) tu cari s-aspun atseali tsi-lj dzãsi Allah (Dumnidzãlu) al Muhamed, dogmili sh-nomurli a pistiljei *{ro: coran} {fr: coran} {en: Koran}* ex: greashti sh-tu curan

curao (cu-rá-o) sf curãi (cu-rắĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***curauã***

curari¹/curare (cu-rá-ri) sf – vedz tu ***cur¹***

curari²/curare (cu-rá-ri) sf – vedz tu ***cur²***

curasani/curasane (cu-ra-sá-ni) sf curasãnj (cu-ra-sắnjĭ) – chirimidã chisatã sh-amisticatã cu azvesti tra si s-facã unã soi di cimentu cu cari s-azvistusescu stizmili di casã; mãltari *{ro: tencuială} {fr: brique pilée et melangée à la chaux et au sable pour en faire une sorte de ciment} {en: crushed brick mixed with lime to make a kind of ciment to plaster the room walls}*

curastrã (cu-rás-trã) sf – vedz tu ***culastrã***

curat¹ (cu-rátŭ) adg – vedz tu ***cur¹***

curat² (cu-rátŭ) adg – vedz tu ***cur²***

curat³ (cu-rátŭ) adg – vedz tu ***cur²***

curat⁴ (cu-rátŭ) adv – vedz tu ***cur²***

curauã (cu-rá-ŭã) sf curãi (cu-rắĭ) – fashi lungã shi strimtã di cheali (pãndzã, etc.) tsi sh-u bagã omlu di mesi, tra s-lj-u tsãnã shi s-nu-lj cadã pantalonea; fashi di cheali (pãndzã, spangu) tsi fatsi unã hãlati (aroatã) si s-anvãrteascã; cumatã di cheali argãsitã cu cari si struxescu xurãhili; (expr: 1: dau xurafea di curauã = struxescu xurafea cu darea (fricarea) a ljei di curauã; 2: nu-l dau di curauã = nu-l sãidisescu (sãldisescu); nu dau simasii la-atseali tsi fatsi i tsi dzãtsi; nu-l dau di mãnear; nu-l fac mali; nu-l fac mãnicã di tãmbari; 3: nu nj-u tsãni curaua = nu cutedz; nj-easti fricã; nu nj-u tsãni; nu-nj tsãni curdeaua; nj-arãtseashti curlu (bishina); etc.; 4: nj-adunã curãili = nj-bagã frãnlu, mi nfãrneadzã, mi cãpistruseashti) *{ro: curea} {fr: curroie} {en: belt}* ex: curcusura avea di mesi unã curauã largã cãt palma; nu armãnlu, ma curaua; adu-nj dauãsprãdzatsi di curãi; paplu nu-lj tsãnea curãili (expr: nu lj-u tsãnea, s-avea muljatã); s-l-adunã curãili (expr: s-lã bagã frãnlu, s-lji cãpistruseascã) § ***cureauã*** (cu-reá-ŭã) sf curãi (cu-rắĭ) – (unã cu ***curauã***) § ***curoauã*** (cu-roá-ŭã) sf curãi (cu-rắĭ) – (unã cu ***curauã***) ex: nu-ts tsãni curoaua expr: tsã easti fricã)

curaze (cu-ra-zé) sm curazadz (cu-ra-zádzĭ) – pãndzã di mitasi; curazei *{ro: pânză de mătase} {fr: fine étoffe de soie} {en: fine silk material}* ex: fustãnj di curazadz § ***curazei*** (cu-ra-zé-i) sf curazeli/curazele (cu-ra-zé-li) – (unã cu ***curaze***) ex: avea la curunã, fustani di curazei; tsi atlazuri sh-curazeli

curazei (cu-ra-zé-i) sf – vedz tu ***curaze***

curbai (cur-báĭŭ) sn – vedz tu ***cuibar***

curbani/curbane (cur-bá-ni) sf curbãnj (cur-bắnjĭ) – 1: njel (ed, oai, caprã, etc.) friptu pri cãrbunj i foc apres, ma multili ori pi sulã; 2: atsea (afieruma) tsi u fatsi cariva cãndu da (adarã) un lucru tsi lj-ahãrzeashti multu (icã lucrul isush tsi-l da) tra s-aibã un altu lucru (idei, uspitsãlji, etc.) tsi lj-ahãrzeashti sh-cama multu; atsea tsi fatsi un (sh-tsi-l custuseashti) trã ghinili shi intireslu-a altui; afierumã, tilefi, proscomidii; 3: oaspi multu vrut *{ro: miel fript pe sulă; sacrificiu, jertfă; prieten devotat} {fr: agneau (mouton, etc.) rôti à la broche; sacrifice; adoré, ami dévoué} {en: lamb (kid, sheep, goat, etc.) barbecued (roasted over open fire or on a spit); sacrifice;*

adored, devoted friend} ex: birbets nã sutã tãljats mãni trã curbãnj (trã fridzeari pi sulã); digeaba s-frig curbãnjli; cãdzurã tuts curbani (afierumã); chiragi, fã-nj-ti curbani; curbane (vrute), ãlj dzãsirã nãsh; tsi s-tsã pitrec, curbanea (vruta) a mea?; s-nu va dada-nj, curbane (vrute); vream la stani s-nj-am limerea, lai curbane (vrute oaspi, sots); o, lai Done, cãpitane, tsi-adãrash tini, curbane (frate vrut)

curbet (cur-bétŭ) sm, sf curbetã (cur-bé-tã), curbets (cur-bétsĭ), curbeti/curbete (cur-bé-ti) – un tsi fatsi parti dit unã mileti vinjitã di cãtã locurli di India (ghiftami cari nu sta tu-un loc ma s-minã cu tendili dit un loc tu-alantu) sh-cari s-aflã arãspãnditã tu tuti craturli dit Ivropi; ghiftu, yiftu *{ro: ţigan} {fr: bohémien, tsigan, grigou} {en: gipsy, miser}* ex: curbets (ghiftsã) di Leascuvichi; nãs u acãtsã curbeta (ghifta)

curbeti/curbete (cur-bé-ti) sf curbets (cur-bétsĭ) – locuri diparti di iu s-amintã sh-criscu cariva sh-largu di soi sh-fumealji; crat (stat) tsi s-aflã naparti di sinurli-a cratlui iu s-amintã sh-bãnã cariva; bana tu locuri dipãrtati namisa di xenj; xeanã, axeanã, xinãtati, xinitii *{ro: străinătate} {fr: pays ètranger; sejour à l'ètranger} {en: foreign country}* ex: fudzi tu curbeti (xeani, xinitii) § ***curbitsãlji/curbitsãlje*** (cur-bi-tsắ-lji) sf curbitsãlji/curbitsãlje (cur-bi-tsắ-lji) – banã tihilai shi greauã; bana curbisitã ditu xeani *{ro: viaţă grea (din străinătate)} {fr: vie dure (menée à l'étranger)} {en: unhappy life (far from home)}*

curbisescu (cur-bi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***corbu***[2]

curbishan (cur-bi-shĭánŭ) adg – vedz tu ***corbu***[2]

curbisiri/curbisire (cur-bi-sí-ri) sf – vedz tu ***corbu***[2]

curbisit (cur-bi-sítŭ) adg – vedz tu ***corbu***[2]

curbitsãlji/curbitsãlje (cur-bi-tsắ-lji) sf – vedz tu ***curbeti***

curcaci/curcace (cur-cá-ci) sf – vedz tu ***cãrcangi***

curcalec (cur-ca-lécŭ) sm – vedz tu ***carcalec***

curcari/curcare (cur-cá-ri) sf curcãri (cur-cắrĭ) – tseapa njicã tsi creashti dit unã simintsã di tseapã sh-cari, dupã tsi s-bagã tu loc alantu an, da tseapa mari, di-aradã *{ro: arpagic} {fr: graine d'oignon; oignon à planter} {en: small onion (grown from a seed of onion)}*

curconj (cur-cónjĭŭ) sm, sf curcoanji/curcoanje (cur-coá-nji), curconj (cur-cónjĭ), curcoanji/curcoanje (cur-coá-nji) – bãrbatlu loat cu crunã (a unei muljari); muljarea loatã cu crunã (a unui bãrbat); so□, bãrbat, muljari, nicuchir/nicuchirã; hurhonj/hurhoanji *{ro: soţ, soţie} {fr: compagnon, mari, épouse} {en: husband, wife}* § ***hurhonj*** (hur-hónjĭŭ) sm, sf hurhoanji/hurhoanje (hur-hoá-nji), hurhonj (hur-hónjĭ), hurhoanji/hurhoanje (hur-hoá-nji) – (unã cu ***curconj***)

curcu (cúr-cu), sm, sf curcoanji/curcoanje (cur-coá-nji), curtsi (cúr-tsi), curcoanji/curcoanje (cur-coá-nji) – pulj mari di casã (cari vinji tu Ivropi dit Amirichii iu s-aflã ninga ca agru-pulj) cu coada lathã cari s-disfatsi (trã mascur) ca unã avritsã; miscu, misircu, misiroc, pilican *{ro: curcan, curcă} {fr: dindon, dinde} {en: turkey (cock), turkey}*

curcubetã (cur-cu-bé-tã) sf curcubeti/curcubete (cur-cu-bé-ti) – plantã tsi ari truplu tsi s-tradzi azvarna pri loc, cu lilici mãri galbini shi frãndzi mãri, tsi da yimishi mãri (ma mãri di caplu-a omlui), cu coaja albã, galbinã, purtucalishi, etc., cu carnea di nuntru moali, dzãmoasã tsi s-mãcã heartã, coaptã, tu mãcãri i tu piti, sh-cu simintsi albi, mãri tsi pot sh-eali si s-mãcã; 2: yeamisha faptã di-aestã plantã; citurã; (fig: 1: curcubetã = cap, cãrãfetã, carafetã, ciuturã; expr: 2: easti curcubetã; ari cap di curcubetã; easti cu curcubeta goalã = om prostu, cu caplu gros, tsi nu-ari minti n cap, tsi nu-aducheashti lishor; 3: nu-nj talji curcubeta = nu-nj talji caplu, nu hiu dishteptu, nu-aduchescu lishor tsi-nj si dzãtsi; 4: curcubeti di Kirasova = minciunj, glãrinj, etc.; 5: (dzãtsi, vindi) curcubeti hearti = (zburashti, dzãtsi) glãrinj, minciunj, chirãturi, papardeli, curcufexali, burlidz mbãirati; mãnits di tãmbari, bishinj di cuc, colja-mbolja, grandzali-mandzali, etc.; 6: curcubetã cãpãitã = curcubetã shidzutã, moali; 7: curcubetã trã beari = vas faptu dit coaja-a unei curcubetã uscatã; 8: lj-umplu curcubeta = l-cãndãrsescu; 9: va-nj bea curcubeta apã = va mi vatãmã, va mor; 10: (muljarea) furã curcubeta = (muljarea) armasi greauã, cu sartsinã) *{ro: dovleac} {fr: citrouille, courge, gourde, calebasse} {en: pumpkin, gourd,}* ex: easti mplin di lumi tsi s-minã dipriunã ca alghinjli tu cushor) (*angucitoari*: curcubeta); nã bisearicã fãrã-intrari, hearbi di lumea tsi ari (*angucitoari*: curcubeta); la armãnj nu-aflji curcubeti cu gushi; lj-bea curcubeta apã (expr: easti mortu); tsi cap di curcubetã ari! (expr: tsi glar easti!, tsi greu aducheashti!); tuti suntu curcubeti (expr: (i) eali suntu proasti, glari, tsi nu-aduchescu lishor tsi lã si dzãtsi; icã (ii) tuti tsi dzãc suntu glãrinj, chirãturi, papardeli, etc.); mama nã featsi pitã di curcubetã; unoarã shtru-unã etã, nã pitã di curcubetã; cã-lj si mãca-a aushlui multu pita di curcubetã; sh-u-alipidã coaja di curcubetã; nu vindu nitsi linti (expr: nitsi nu mi-alavdu), nitsi curcubeti di Kirasuva (expr: nitsi minciunj nu dzãc); curcubeta, arucutindalui, arucutindalui, agiumsi la pãlati; aclo n pãduri s-fãtsea di tuti poamili, meari, gortsã, auã, curcubeti sh-alti; mã-sa lj-umplu curcubeta (expr: l-cãndãrsi), cã ficiorlji minciuneadzã § ***curcubitar*** (cur-cu-bi-tárŭ) sm, sf, adg curcubitarã (cur-cu-bi-tá-rã), curcubitari (cur-cu-bi-tárĭ), curcubitari/curcubitare (cur-cu-bi-tá-ri) – omlu tsi creashti i vindi curcubeti *{ro: crescătorul sau vânzătorul de dovleci} {fr: celui qui cultive ou qui vend des citrouilles} {en: pumpkin grower or seller}* ex: curcubitare (expr: om tsi ti-alavdzã, tsi zburãshti glãrinj, chirãturi, etc.), a njia va-nj vindzã curcubeti? (expr: a njia va-nj dzãts?; pri mini vrei s-mi-arãdz?) § ***curcubitushi/curcubitushe*** (cur-cu-bi-tú-shi) sf curcubitushi/curcubitushe (cur-cu-bi-tú-shi) – unã soi di curcubetã njicã, lungã shi suptsãri, tsi sh-u-adutsi cu cãstrãvetslu shi s-bagã tu mãcãri i tu piti *{ro: dovlecel} {fr: courgette} {en: zucchini}* ex: dada featsi curcubitushi umpluti; pita di curcubitushi easti multu bunã

curcubeu (cur-cu-béŭ) sm curcubei (cur-cu-béĭ) – arcul (duxarlu) mari sh-mushat, cu tuti hromili, tsi s-veadi (multi ori dupã ploai) pri tser; (fig: curcubeu = cumatã di pãndzã di lãnã (bumbac, mitasi, etc., multi ori chindisitã i buisitã cu multi hromi (ca curcubeulu!), tsi s-poartã di gushi, pi umiri icã pi cap, ma multu di muljeri, tu loc di capelã) *{ro: curcubeu} {fr: arc-en-ciel} {en: rainbow}* ex: dupã ploai easi curcubeulu; curcubeu, beu, tini mãts, tini beai, perlj-a mei cãt coada-a calui; ficiorlu tsi ansari curcubeulu, s-fatsi featã, earã feata, s-fatsi ficior

curcubitar (cur-cu-bi-tárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***curcubetã***

curcubitushi/curcubitushe (cur-cu-bi-tú-shi) sf – vedz tu ***curcubetã***

curcufeli (cur-cu-fé-li) sf pl – lucruri di njicã simasii; lucruri di njicã tinjii tsi nu ahãrzescu multu; curcufexali, curnufexali, bãrcudii, cãpãchi, chirturi, hãbãri, lãpãrdii, lishinãturi, mandzali, palavri, pãlavri, papardeli, pufchi, bufchi, shahlamari, zacati, zãcãturi *{ro: mofturi, fleacuri} {fr: vétilles, niaiseries, sornettes} {en: trifles, silliness, idle-talk}* § ***curcufexali*** (cur-cu-féc-sa-li) sf pl – (unã cu ***curcufeli***)

curcufexali (cur-cu-féc-sa-li) sf pl – vedz tu ***curcufeli***

curcush (cur-cúshĭŭ) sm – vedz tu ***caicushcu***

curcushi/curcushe sf – vedz tu ***caicushcu***

curcushor (cur-cu-shĭórŭ) sm curcushori (cur-cu-shĭórĭ) – omlu tsi poartã cu el unã carti (un zbor, etc.) di la un om trã un altu om (tsi s-aflã iuva diparti) tra s-lj-agiungã cãt cama-agonja; cartea (zborlu, etc.) purtat di-aestu om *{ro: ştafetă} {fr: estafette} {en: courier, dispatch rider}*

curcusur (cur-cu-súrŭ) sm, sf, adg curcusurã (cur-cu-sú-rã), curcusuri (cur-cu-súrĭ), curcusuri/curcusure (cur-cu-sú-ri) – (omlu) tsi bagã zizanji (bagã ntsãpãturi, bagã schinj, bagã fitilji, bagã angrãnji) namisa di oaminj tra si sh-agiungã scupolu ascumtu tsi sh-lu ari tu minti; muzavir, munãfic, zizanigi *{ro: intrigant} {fr: intrigant} {en: intriguer, schemer}* ex: curcusura (muzavira) sai harauã eara

curdeauã (cur-deá-ŭã) sf curdei (cur-déĭ) – fashi (tsãsãturã, coardã di hiri mplititi, etc.) strimtã sh-lungã di bumbac (lãnã, catife, metal, etc.) purtatã ca stulii pi stranji (capeli, di gushi, di mesi, etc.); curdelã, curdilachi, coardã, panglicã, pantlicã, pãtlicã, cipari, ciupari, tsupari, tsipari; (expr: nu-nj tsãni curdeaua = nj-easti fricã, nj-easti arshini, nu-nj tsãni curaua, nu-nj tsãni curlu, etc.) *{ro: panglică} {fr: ruban, cordon, brides (de*

chapeau)} {en: ribbon, hatband} ex: s-frãndzea ca nã curdeauã (unã panglicã); nu-lj tsãni ici curdeaua (expr: lj-easti multã fricã) § ***curdelã*** (cur-dé-lã) sf curdeli/curdele (cur-dé-li) – (unã cu ***curdeauã***) § ***curdilachi/curdilache*** (cur-di-lá-chi) sf curdilãchi (cur-di-lăchĭ) – curdeauã ma njicã *{ro: panglicuţă} {fr: petit ruban} {en: small ribbon}* ex: curdeli sh-curdilachi (curdeauã a njicã)

curdelã (cur-dé-lã) sf – vedz tu ***curdeauã***

curdelji/curdelje (cur-dé-lji) sf curdelji/curdelje (cur-dé-lji) – atsea tsi sh-bagã omlu tu partea di nghios a ciciorlui, tra si sh-lu-anvileascã shi s-poatã s-imnã nafoarã pri cali (pri uscat, prit ploai, lãschi sh-neauã); pãputsã, puputsã, cundurã, podimã, scornã, gãmashi, calupodi, cãlipodã, etc. *{ro: pantof, gheată} {fr: soulier, bottine} {en: shoe, boot}* ex: un pãreaclji di curdelji § ***curdilar*** (cur-di-lárŭ) sm curdilari (cur-di-lárĭ) – omlu tsi fatsi, mirimitiseashti i vindi pãputsã; curdilã, cunduragi, pãpugi, pupugi, pãputsar, etc. *{ro: cizmar} {fr: cordonnier} {en: shoemaker}* § ***curdilã*** (cur-di-lắ) sm curdiladz (cur-di-ládzĭ) – (unã cu ***curdilar***)

curdheauã (cur-dheá-ŭã) sf curdhei (cur-dhéĭ) – unã cu ***curdeauã***

curdhelã (cur-dhé-lã) sf curdheli/curdhele (cur-dhé-li) – unã cu ***curdelã***

curdhelji/curdhelje (cur-dhé-lji) sf curdhelji/curdhelje (cur-dhé-lji) – unã cu ***curdelji***

curdhilachi/curdhilache (cur-dhi-lá-chi) sf curdhilãchi (cur-dhi-lăchĭ) – unã cu ***curdilachi***

curdhilar (cur-dhi-lárŭ) sm curdhilari (cur-dhi-lárĭ) – unã cu ***curdilar***

curdhilã (cur-dhi-lắ) sm curdhiladz (cur-dhi-ládzĭ) – unã cu ***curdilã***

curdhisescu (cur-dhi-sés-cu) (mi) vb IV curdhisii (cur-dhi-síĭ), curdhiseam (cur-dhi-seámŭ), curdhisitã (cur-dhi-sí-tã), curdhisiri/curdhisire (cur-dhi-sí-ri) – unã cu ***curdisescu***

curdhisiri/curdhisire (cur-dhi-sí-ri) sf curdhisiri (cur-dhi-sírĭ) – unã cu ***curdisiri***

curdhisit (cur-dhi-sítŭ) adg curdhisitã (cur-dhi-sí-tã), curdhisits (cur-dhi-sítsĭ), curdhisiti/curdhisite (cur-dhi-sí-ti) – unã cu ***curdisit***

curdhoni/curdone (cur-dhó-ni) sf curdhonj (cur-dhónjĭ) – unã cu ***culani***

curdhusescu (cur-dhu-sés-cu) (mi) vb IV curdhusii (cur-dhu-síĭ), curdhuseam (cur-dhu-seámŭ), curdhusitã (cur-dhu-sí-tã), curdhusiri/curdhusire (cur-dhu-sí-ri) – unã cu ***curdusescu***

curdhusiri/curdhusire (cur-dhu-sí-ri) sf curdhusiri (cur-dhu-sírĭ) – unã cu ***curdusiri***

curdhusit (cur-dhu-sítŭ) adg curdhusitã (cur-dhu-sí-tã), curdhusits (cur-dhu-sítsĭ), curdhusiti/curdhusite (cur-dhu-sí-ti) – unã cu ***curdusit***

curdhuvani/curdhuvane (cur-dhu-vá-ni) sf curdhuvãnj (cur-dhu-vắnjĭ) – unã cu ***curduvani***

curdilachi/curdilache (cur-di-lá-chi) sf – vedz tu ***curdeauã***

curdilar (cur-di-lárŭ) sm – vedz tu ***curdelji***

curdilã (cur-di-lắ) sm – vedz tu ***curdelji***

curdincu (cur-dín-cu) sm curdintsi (cur-dín-tsi) – zbor tsi-aspuni semtea-a unui vãshclje tsi armãni mprostu (tu un gioc di ficiurits); dungalus, sungalus, scunda *{ro: poziţia arşicului când rămâne în picioare} {fr: position d'un osselet qui reste debout avec ses bouts retors en bas} {en: term used in the child game with knucklr bones}*

curdisescu (cur-di-sés-cu) (mi) vb IV curdisii (cur-di-síĭ), curdiseam (cur-di-seámŭ), curdisitã (cur-di-sí-tã), curdisiri/curdisire (cur-di-sí-ri) – mi bag si stau (mi ashternu) iuva (la unã measã, tu-unã hoarã, tu-un crat, etc.); astãsescu (scol, analtsu) un lucru (unã machinã, casã, etc.) tu-un loc; glindisescu (fac chefi) la vãrã gimbusi; tornu (ndreg) orniclu (uruloyea, sãhatea) tra s-aspunã ghini tsi oarã easti; lu ndreg un lucru tra si s-uidiseascã ghini; imnu sh-mi cãmãrusescu; curdusescu, ncurdusescu, crutsescu, astãsescu, stãsescu, stisescu, stãlãescu, analtsu, scol, uidisescu, cãmãrusescu, fudulescu *{ro: aşeza, instala, aranja, pune, construi; distra; întoarce (ceasul), acorda (vioara, pianul)} {fr: (s')asseoir, (s')installer, arranger, élever, faire bâtir, poser; se divertir; monter (montre, pendule), accorder (violon); se pavaner} {en: seat, install, arrange, erect, construct, put; amuse oneself; wind (watch, clock), tune (violin, piano); strut}* ex: ca ghini vã curdisits (vã ashtirnut, stats) la beari; nã curdisim (fãtsem chefi, nã ashtirnem) ca la numtã; curdisea-nj oara; scãndilii ma s-curdiseshti (s-badz, astãseshti) § ***curdisit*** (cur-di-sítŭ) adg curdisitã (cur-di-sí-tã), curdisits (cur-di-sítsĭ), curdisiti/curdisite (cur-di-sí-ti) – tsi s-ari ashtirnutã (astãsitã, stãlãitã crutsitã, etc.); curdusit, ncurdusit, crutsit, astãsit, stãsit, stisit, stãlãit, uidisit, cãmãrusit, fudulit *{ro: aşezat, instalat, aranjat; distrat; întors (ceasul), acordat (vioara, pianul)} {fr: assis, installé, arrangé, élevé, bâti, posé; diverti; monté (montre, pendule), accordé (violon)} {en: seated, installed, arranged; amused oneself; wound (watch, clock), tuned (violin, piano)}* § ***curdisiri/curdisire*** (cur-di-sí-ri) sf curdisiri (cur-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva (tsiva) s-curdiseashti; curdusiri, ncurdusiri, crutsiri, astãsiri, stãsiri, stisiri, stãlãiri, uidisiri, cãmãrusiri, fuduliri *{ro: acţiunea de a aşeza, de a instala, de a aranja; de a distra; de a întoarce (ceasul), de a acorda (vioara, pianul)} {fr: action de (s')asseoir, de (s')installer, d'arranger, d'élever, de faire bâtir, de poser; de se divertir; de monter (montre, pendule), d'accorder (violon)} {en: action of seating, of installing, of arranging; of amusing oneself; of winding (watch, clock), of tuning (violin, piano)}* § ***curdusescu*** (cur-du-sés-cu) (mi) vb IV curdusii (cur-du-síĭ), curduseam (cur-du-seámŭ), curdusitã (cur-du-sí-tã), curdusiri/curdusire (cur-du-sí-ri) – (unã cu ***curdisescu***) ex: aspardzi nãs cireaplu shi altu-l curduseashti (analtsã); oarfãnlu s-curdusi (s-ashtirnu ghini); oara ts-u curdusii (ts-u turnai, ts-u ndrepshu ta s-aspunã oara bunã); tsi ti curduseshti (cãmãruseshti, fuduleshti) ahãt?; li-avea curdusitã (ndreaptã, uidisitã) ghini minciunjli; curdusescu avyiuliili (ndreg tra s-batã ghini coardili-a avyiuliilor); curdusits-vã (turnats-vã) orili; nã curdusim (nã ashtirnum, njarsim di shidzum) la nãs acasã § ***curdusit*** (cur-du-sítŭ) adg curdusitã (cur-du-sí-tã), curdusits (cur-du-sítsĭ), curdusiti/curdusite (cur-du-sí-ti) – (unã cu ***curdisit***) § ***curdusiri/curdusire*** (cur-du-sí-ri) sf curdusiri (cur-du-sírĭ) – (unã cu ***curdisiri***) § ***ncurdusescu*** (ncur-du-sés-cu) (mi) vb IV ncurdusii (ncur-du-síĭ), ncurduseam (ncur-du-seámŭ), ncurdusitã (ncur-du-sí-tã), ncurdusiri/ncurdusire (ncur-du-sí-ri) – (unã cu ***curdisescu***) ex: armasi sãhatea cã nu u ncurdusii (crutsii) aseara; nu ncurdusirã (nu crutsirã) ghini chimaneili; cara u ncurdusim (nã ashtirnum), shidzum pãnã dimneatsa; sh-lu ncurdusi (sh-lu ndreapsi) ghini lucurlu § ***ncurdusit*** (ncur-du-sítŭ) adg ncurdusitã (ncur-du-sí-tã), ncurdusits (ncur-du-sítsĭ), ncurdusiti/ncurdusite (ncur-du-sí-ti) – (unã cu ***curdisit***) § ***ncurdusiri/ncurdusire*** (ncur-du-sí-ri) sf ncurdusiri (ncur-du-sírĭ) – (unã cu ***curdisiri***) ***crutsescu***[2] (cru-tsés-cu) vb IV crutsii (cru-tsíĭ), crutseam (cru-tseámŭ), crutsitã (cru-tsí-tã), crutsiri/crutsire (cru-tsí-ri) – tornu (ndreg, curdusescu) orniclu (uruloyea, sãhatea) tra s-aspunã ghini tsi oarã easti; li ndreg (curdisescu) coardili di la avyiulii tra s-batã ghini; curdusescu, curdisescu, ncurdusescu, curtsescu *{ro: întoarce ceasul, acorda vioara} {fr: remonter une montre, accorder le violon} {en: rewind the watch, tune the violin}* ex: crutsea-nj (curdusea-nj) oara § ***crutsit***[2] (cru-tsítŭ) adg crutsitã (cru-tsí-tã), crutsits (cru-tsítsĭ), crutsiti/crutsite (cru-tsí-ti) – (oara, sãhatea, avyiulia, etc.) tsi easti curdusitã; curdusit, curdisit, ncurdusit, curtsit § *{ro: (ceasul) care este întors, (vioara) care este acordată} {fr: (montre) qui est remonté, (violon) qui est accordé} {en: (watch) that is rewound, (violin) that is tuned}* § ***crutsiri***[2]***/crutsire*** (cru-tsí-ri) sf crutsiri (cru-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-crutseashti unã oarã; curdusiri, curdisiri, ncurdusiri, curtsiri *{ro: acţiunea de a întoarce ceasul, de a acorda vioara} {fr: action de remonter une montre, d'accorder le violon} {en: action of rewinding the watch, of tuning the violin}* § ***curtsescu*** (cur-tsés-cu) vb IV curtsii (cur-tsíĭ), curtseam (cur-tseámŭ), curtsitã (cur-tsí-tã), curtsiri/curtsire (cur-tsí-ri) – (unã cu ***crutsescu***[2]) § ***curtsit*** (cur-

tsítŭ) adg curtsitã (cur-tsí-tã), curtsits (cur-tsítsĭ), curtsiti/curtsite (cur-tsí-ti) – (unã cu ***crutsit***[2]) § ***curtsiri/curtsire*** (cur-tsí-ri) sf curtsiri (cur-tsírĭ) – (unã cu ***crutsiri***[2]) ex: oara va curtsiri (curdusiri)

curdisiri/curdisire (cur-di-sí-ri) sf – vedz tu ***curdisescu***

curdisit (cur-di-sítŭ) adg – vedz tu ***curdisescu***

curdoni/curdone (cur-dó-ni) sf curdonj (cur-dónjĭ) – fashi lungã shi strimtã di pãndzã i cheali, tsi u poartã muljerli la fustani, deavãrliga di mesi (ca unã curauã); culani, pãrcãzon, curauã *{ro: cordon (rochie)}* *{fr: cordon (d'une robe)}* *{en: girdle, belt (of a dress)}*

curdu (cúr-du) sm, sf curdã (cúr-dã), curdzã (cúr-dzã), curdi/curde (cúr-di) – om (muljari) dit unã mileti di oaminj tsi bãneadzã arãspãnditã tu 4-5 craturi (Turchia, Iran, Irak, Siria) *{ro: curd}* *{fr: kourde, kurde}* *{en: Kurd}*

curdusescu (cur-du-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***curdisescu***

curdusiri/curdusire (cur-du-sí-ri) sf – vedz tu ***curdisescu***

curdusit (cur-du-sítŭ) adg – vedz tu ***curdisescu***

curduvani/curduvane (cur-du-vá-ni) sf curduvãnj (cur-du-vắnjĭ) – cheali suptsãri shi finã, di-aradã di caprã (oai, yitsãl, etc.) dit cari s-fac lucri fini di purtari ca, bunãoarã, purtufolj (centsã, giuldani, curdeli, etc.); sãfheani, sãhtiani, saftianã *{ro: saftian}* *{fr: cuir de Cordoue, maroquin}* *{en: Morocco-leather}*

cureai (cu-reáĭ) pr invar – vedz tu ***cari***[1]

cureao (cu-reá-o) sf curãi (cu-rắĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cureauã***

cureauã (cu-reá-ŭã) sf – vedz tu ***curauã***

cureci (cu-récĭŭ) sn – vedz tu ***cur***[3]

curescu (cu-rés-cu) vb IV – vedz tu ***cruescu***

curi/cure (cúrĭ shi cú-ri) pr – vedz tu ***cari***[1]

Curic (Cu-rícŭ) sm fãrã pl – anshaptilea mes a anlui, un di nai ma cãlduroshlji mesh; Alunar, Iuliu *{ro: Iulie}* *{fr: juillet}* *{en: July}* ex: tu Curic shi Avgustu fatsi cãroari mari

curii/curie (cu-rí-i) sf curii (cu-ríĭ) – loc tu cari crescu arburi (di-aradã agri, icã siminats di om) tsi s-talji trã lemnu (cãndu omlu ari ananghi trã foc, sculari casi, fãtearea di cãrtsã, etc.); pãduri, codru, codur, dubrac, urmanj, das; (fig: curii (di per, jumeari, etc.) = multimi di per, jumeari, etc. tsi s-aspuni ca unã pãduri) *{ro: codru, pădure}* *{fr: forêt, bois}* *{en: woods, forest}* ex: mi dush tu curii; curie (pãdure), shedz cu sãnãtati!; vãzesc muntsãlj shi curiili; a lui cheptu, nã curii (multimi di per, mplin di per)

curiri/curire (cu-rí-ri) sf – vedz tu ***cruescu***

curit (cu-rítŭ) adg – vedz tu ***cruescu***

curitsido (curĭ-tsi-dó) pr indef – vedz tu ***cari***[1]

curmal (cur-málŭ) sm curmalj (cur-máljĭ) – pom tsi creashti tu locurli caldi, cu truplu-analtu di vãrã 25m shi frãndzã mãri di vãrã 2-3m, tsi fatsi yimishi multu buni tu mãcari *{ro: curmal}* *{fr: dattier}* *{en: date tree}* § ***curmã*** (cur-mắ) sm curmadz (cur-mádzĭ) – yimisha faptã di curmal, njicã ca unã masinã sh-multu dultsi (proaspitã i uscatã); hurmã, hurmai *{ro: curmală}* *{fr: datte}* *{en: date}* § ***hurmã*** (hur-mắ) sm hurmadz (hur-mádzĭ) – (unã cu ***curmã***) § ***hurmai/hurmae*** (hur-má-i) sf hurmãi (hur-mắĭ) – (unã cu ***curmã***)

curmari[1]***/curmare*** (cur-má-ri) sf – vedz tu ***curmu***[1]

curmari[2]***/curmare*** (cur-má-ri) sf – vedz tu ***curmu***[2]

curmat[1] (cur-mátŭ) adg – vedz tu ***curmu***[1]

curmat[2] (cur-mátŭ) adg – vedz tu ***curmu***[2]

curmã (cur-mắ) sm – vedz tu ***curmal***

curmãreauã[1] (cur-mã-reá-ŭã) sf – vedz tu ***cumar***

curmãreauã[2] (cur-mã-reá-ŭã) sf curmãrei (cur-mã-réĭ) – partea di trup tsi s-aflã ningã gof (cipoc, coapsã) *{ro: partea corpului între sapă și șold}* *{fr: la partie de la croupe qui est près les hanches}* *{en: part of the croup close to the hip}*

curmãturã (cur-mã-tú-rã) sf curmãturi (cur-mã-túrĭ) – loclu iu coasta-a unui munti s-curmã (s-alasã) cãtã nghios; shilãturã tsi talji schinãratlu-a unui munti; loc strimtu shi ngustu tsi s-aflã namisa di muntsã-analtsã sh-arãposh; shilãturã, shulãtureauã, strimturã, strãmturã, angusteatsã, coacã, dirveni, arãstoacã, bugazi; (fig: curmãturã = narchi; atsea tsi s-fatsi cãndu ma multsã vindzãtori s-aduchescu tra s-vindã tuts pãrmãtia cu idyea tinii) *{ro: curmătură}* *{fr: tournant, coude}* *{en: bend (of mountain), pass between mountains}* ex: noi aveam discãrcatã tu curmãturã (arãstoacã, bugazi); curmãtura (fig: narchea) u featsim

curmicami/curmicame (cur-mi-cá-mi) sf curmicãnj (cur-mi-cắnjĭ) – limba di foc tsi easi dit un lucru tsi ardi vãrtos sh-da multã lunjinã shi cãldurã; pirã mari, apirã, bãrbãrutã, bãbãrutã, gãrmãdz, gãrgalj, fleamã, fleacã, bubunã, bubutã, buburanã, plaminã *{ro: flacăre mari}* *{fr: des grande flamme}* *{en: large flame}* ex: foclu ardea curmicãnj (cu pirã mari)

curmidã (cur-mí-dhã) sf curmidz (cur-mídz) – zãrzãvati (tsi sh-u-adutsi cu earba), tsi ari frãndzã lundzã ca sulini (chelindri golj nuntru), tsi scoati lilici njits adunati stog ca unã topã (la capitlu-a unei frãndzã ma mari sh-ma groasã di-alanti) sh-cu-arãdãtsina tsi sã ngroashi multu sum loc (ca unã balã adratã di peturi tsi sta un pisti-alantu), cari ari unã-anjurizmã greauã tsi-l fatsi omlu s-lãcrimeadzã lishor, shi easti bunã trã mãcari, tinirã i uscatã, tut anlu (s-bagã tu gheli s-lã da nustimadã); tseapã *{ro: ceapă}* *{fr: oignon}* *{en: onion}*

curmidhã (cur-mí-dhã) sf curmidz (cur-mídz) – unã cu ***curmidã***

curmu[1] (cúr-mu) (mi) vb I curmai (cur-máĭ), curmam (cur-mámŭ), curmatã (cur-má-tã), curmari/curmare (cur-má-ri) – 1: mi duc pi-unã altã cali (idei, purtari, etc.) dicãt atsea pri cari nidzeam ninti (di-aradã); mi dau di-unã parti; mi dipãrtedz di-unã cali (idei, purtari, etc.); fac loc (cali); abat, pãrãmirsescu, pãrmãrãsescu, pãrmãsescu; 2: mi dipãrtedz di tsiva i cariva; astãmãtsescu un lucru tsi-l fac; (muljari, oai) astãmãtsescu tra s-mata dau (a njitslor, a njeljlor) lapti di la sin (udzir); dispartu, mpartu, disfac, astãmãtsescu, dãnãsescu, pãpsescu, ntsarcu, acumtin, chindruescu; 3: dispartu un lucru tu cumãts cu unã hãlati tãljitoasã (cãtsut, coardã, cusurafi, etc.); talj, astalj, disic *{ro: abate, despărți; opri de a alăpta de la sân, separa}* *{fr: dériver (un cours d'eau); (se) séparer; sevrer (agneau, enfant); couper, trancher (court)}* *{en: divert (water, stream); stop, wean (child, lamb)}* ex: curmã (abati-u, pãrmãsea-u) apa dit prash shi bagã-u tu tseapi; s-curmarã (s-dispãrtsãrã) di nãs; ficiorlu-l curmãm di la oi (nu-l mata pitritsem la oi, l-trapsim di la oi); curmã-ti (alasã-ti, astãmãtsea) di beari; birbeclu s-curmã (s-dispãrtsã) di turmã; o, fãrtate, curmat (ntsãrcat) voi?; curmã-l (talji-l) tu doauã; lj-curmai (lj-tãljai) zborlu; curmats pãzarea (astãmãtsits pãzarea, astãsits pãhãlu); cãndu vinjit voi, ploaea avea curmatã (avea astãmãtsitã) § ***curmat***[1] (cur-mátŭ) adg curmatã (cur-má-tã), curmats (cur-mátsĭ), curmati/curmate (cur-má-ti) – 1: cari s-ari dusã pi-unã altã cali (dicãt atsea di-aradã); tsi s-ari datã di-unã parti; tsi ari faptã loc (cali); dipãrtat; abãtut, pãrãmirsit, pãrmãrãsit, pãrmãsit; 2: tsi s-ari dipãrtatã di tsiva i cariva; tsi ari astãmãtsitã lucrul tsi-l fãtsea; dispãrtsãt, mpãrtsãt, disfãcut, astãmãtsit, dãnãsit, pãpsit, ntsãrcat, acumtinat, chindruit; 3: tsi easti dispãrtsãt tu cumãts cu-unã hãlati tãljitoasã; tãljat, astãljat, disicat *{ro: abătut, despărțit; oprit, separat}* *{fr: dérivé (un cours d'eau); séparé; sevré (enfant, agneau); coupé, tranché (court)}* *{en: diverted (water, stream); stopped, weaned (child, lamb)}* ex: him curmats (mpãrtsãts) ca njelj di oi; curmatã! (bitisitã!) § ***curmari***[1]***/curmare*** (cur-má-ri) sf curmãri (cur-mắrĭ) – 1: atsea tsi ari faptã atsel cari s-ari abãtutã di la unã cali; abatiri, abãteari, pãrãmirsiri, pãrmãrãsiri, pãrmãsiri; 2: atsea tsi fatsi atsel tsi s-dipãrteadzã di tsiva i cariva; atsea tsi fatsi atsel tsi s-astãmãseashti di la lucrul tsi lu-adarã; dispãrtsãri, mpãrtsãri, disfãtseari, astãmãtsiri, dãnãsiri, pãpsiri, ntsãrcari, acumtinari, chindruiri; 3: atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti dispãrtsãt tu cumãts cu-unã hãlati tãljitoasã; tãljari, astãljari, disicari *{ro: acțiunea de a abate, de a despărți; de a opri, de a separa; abatere, despărțire, oprire, separare}* *{fr: action de dériver (un cours d'eau); de (se) séparer; de sevrer (enfant, agneau); de couper, de trancher (court)}* *{en: action of diverting (water, stream); of stopping, of weaning (child, lamb)}* ex: curmarea (ntsãrcarea) a njitslor, a njeljlor § ***nicurmat***[1] (ni-cur-mátŭ) adg nicurmatã (ni-cur-má-tã), nicurmats (ni-cur-mátsĭ), nicur-

mati/nicurmate (ni-cur-má-ti) – 1: tsi nu s-ari dusã pi-unã altã cali (dicãt atsea di-aradã); tsi nu s-ari datã di-unã parti; neabãtut, nipãrãmirsit, nipãrmãrãsit, nipãrmãsit; 2: tsi nu s-ari dipãrtatã di tsiva i cariva; tsi nu-ari astãmãtsitã lucrul tsi-l fãtsea; nidipãrtat; nidispãrtsãt, nimpãrtsãt, nidisfãcut, neastãmãtsit, nidãnãsit, nipãpsit, nintsãrcat, neacumtinat, nichindruit; 3: tsi nu easti dispãrtsãt tu cumãts cu-unã hãlati tãljitoasã; nitãljat, neastãljat, nidisicat *{ro: neabătut, nedespărţit; neoprit, neseparat}* *{fr: non dérivé (un cours d'eau); non séparé; non sevré (enfant, agneau); coupé, non tranché (court)}* *{en: not diverted (water, stream); not stopped, not weaned (child, lamb)}* ex: tsu veadi cumbara, iu s-uhta nicurmat (fãrã s-astãmãtseascã) § ***nicurmari[1]/nicurmare*** (ni-cur-má-ri) sf nicurmãri (ni-cur-mắrĭ) – 1: atsea tsi fatsi atsel cari nu s-abati di la unã cali; neabatiri, neabãteari, nipãrãmirsiri, nipãrmãrãsiri, nipãrmãsiri; 2: atsea tsi fatsi atsel cari nu s-dipãrteadzã di tsiva i cariva; atsea tsi fatsi atsel tsi nu-astãmãseashti lucrul tsi lu-adarã; nidipãrtari, nidispãrtsãri, nimpãrtsãri, nidisfãtseari, neastãmãtsiri, nidãnãsiri, nipãpsiri, nintsãrcari, neacumtinari, nichindruiri; 3: atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru nu easti dispãrtsãt tu cumãts cu-unã hãlati tãljitoasã; nitãljari, neastãljari, nidisicari *{ro: acţiunea de a nu (se) abate, de a nu (se) despărţi; de a nu (se) opri, de a nu (se) separa}* *{fr: action de ne pas dériver (un cours d'eau); de ne pas (se) séparer; de ne pas sevrer (enfant, agneau); de ne pas couper, de ne pas trancher (court)}* *{en: action of not diverting (water, stream); of not stopping, of not weaning (child, lamb)}* § ***nicurmat[3]*** (ni-cur-mátŭ) adv – tsi nu-astãmãtseashti; tsi nu s-acumtinã dip; neacumtinat, neacumtinit, dipriunã, etc. *{ro: neîncetat, mereu, încontoinuu}* *{fr: sans cessé}* *{en: without stop}* § ***pricurmu*** (pri-cúr-mu) (mi) vb I pricurmai (pri-cur-máĭ), pricurmam (pri-cur-mámŭ), pricurmatã (pri-cur-má-tã), pricurmari/pricurmare (pri-cur-má-ri) – dãnãsescu trã putsãn chiro atsea tsi fac (tra s-mi discurmu, bunãoarã, s-ashteptu s-ved ma s-lu fac lucrul cum lipseashti, etc.); astãmãtsescu di cãndu-cãndu un lucru tsi s-fatsi; lj-astalj zborlu-a unui tsi zburashti; curmu, dãnãsescu, astãmãtsescu, etc. *{ro: întrerupe}* *{fr: interrompre}* *{en: interrupt}* ex: pricurmã (l-featsi s-dãnãseascã, si s-curmã) a tãu niho di jali § ***pricurmat*** (pri-cur-mátŭ) adg pricurmatã (pri-cur-má-tã), pricurmats (pri-cur-mátsĭ), pricurmati/pricurmate (pri-cur-má-ti) – (lucru) tsi easti astãmãtsit (di-arada ti niheamã chiro icã di cãndu-cãndu); (om) a curi zbor easti tãljat; curmat, dãnãsit, astãmãtsit, etc. *{ro: întrerupt}* *{fr: interrompu}* *{en: interrupted}* § ***pricurmari/pricurmare*** (pri-cur-má-ri) sf pricurmãri (pri-cur-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti astãmãtsit trã putsãn chiro (di cãndu-cãndu) *{ro: acţiunea de a întrerupe}* *{fr: action d'interrompre}* *{en: action of interrupting}*

curmu[2] (cúr-mu) (mi) vb I curmai (cur-máĭ), curmam (cur-mámŭ), curmatã (cur-má-tã), curmari/curmare (cur-má-ri) – 1: ãnj cher unã parti dit putearea-a truplui (icã a mintiljei) dupã tsi am faptã multu chiro un copus mari; (foclu, mirachea, vrearea, alumta, etc.) isihãseashti icã-lj scadi dinamea; avursescu, avrusescu, apustusescu, lãvrusescu, armãn, cãpãescu; 2: apitrusescu tsiva i cariva cu putearea (vrearea, mirachea, etc.) tsi u am; apitrusescu, aputrusescu, pitrusescu, aplucusescu, plucusescu, pulcusescu, anãpãdescu, nãpãdescu, nicusescu *{ro: obosi, copleşi}* *{fr: apaiser, (se) lasser, (se) fatiguer; (s')exténuer, accabler}* *{en: pacify, quell (storm, fire); tire, exhaust; overwhelm}* ex: itsi s-curmã foclu; ahurhi sã-l curmã (sã-lj yinã, sã-l pitrundã) unã mari seati; l-curmã (lu-apitrusi) jalea; unã njilã mi curmã (mi-aplucusi); l-curmarã (lj-deadirã, lu-aplucusirã, l-pudidirã) lãcrinjli; vã curmat (avursit) di-ahãt anifur; cari mi curmai (avursii, apustusii) § ***curmat[2]*** (cur-mátŭ) adg curmatã (cur-má-tã), curmats (cur-mátsĭ), curmati/curmate (cur-má-ti) – 1: (foclu, mirachea, vrearea, alumta, etc.) tsi-lj s-ari scãdzutã (isihãsitã) dinamea; tsi sh-ari chirutã unã parti dit putearea-a truplui (icã a mintiljei) dupã tsi ari faptã multu chiro un copus mari; avursit, avrusit, apustusit, lãvrusit, armas, cãpãit; 2: tsi easti apitrusit di tsiva i cariva cu putearea (vrearea, mirachea, etc.) tsi u ari; apitrusit, aputrusit, pitrusit, aplucusit, plucusit, pulcusit, anãpãdit, nãpãdit, nicusit *{ro: obosit, copleşit}* *{fr: apaisé, lassé, fatigué; exténué, accablé}* *{en: pacified, quelled (storm, fire); tired, exhausted; overwhelmed}* ex: curmat (avursit, cãpãit) shidea pri cheatrã… chitrarlu; cã-i dirnat, cã-i curmat (avursit); di-ahãntã cali greu curmat (cãpãit, multu-avursit); carti, curmatã (avursitã) di imnari; feata, curmatã moartã (avursitã, ca unã moartã!); hii curmatã di mesi (hii avursitã, ti doari mesea) § ***curmari[2]/curmare*** (cur-má-ri) sf curmãri (cur-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-curmã; 1: avursiri, avrusiri, apustusiri, lãvrusiri, armãneari, cãpãiri; 2: apitrusiri, aputrusiri, pitrusiri, aplucusiri, plucusiri, pulcusiri, anãpãdiri, nãpãdiri, nicusiri *{ro: acţiunea de a obosi, de a copleşi, obosire, copleşire}* *{fr: action d'apaiser, de (se) lasser, de (se) fatiguer; de (s')exténuer, d'accabler}* *{en: action of pacifying, of quelling (storm, fire); of tiring, of exhausting; of overwhelming}* ex: cu limba scoasã di curmari shi di aushatic § ***nicurmat[2]*** (ni-cur-mátŭ) adg nicurmatã (ni-cur-má-tã), nicurmats (ni-cur-mátsĭ), nicurmati/nicurmate (ni-cur-má-ti) – 1: (foclu, mirachea, vrearea, alumta, etc.) tsi nu-lj s-ari scãdzutã (isihãsitã) dinamea; tsi nu sh-ari chirutã unã parti dit putearea-a truplui (icã a mintiljei) dupã tsi ari faptã multu chiro un copus mari; neavursit, neavrusit, neapustusit, nilãvrusit, nearmas, nicãpãit; 2: tsi nu easti apitrusit di tsiva i cariva cu putearea (vrearea, mirachea, etc.) tsi u ari; neapitrusit, neaputrusit, nipitrusit, neaplucusit, niplucusit, nipulcusit, neanãpãdit, ninãpãdit, ninicusit *{ro: neobosit, necopleşit}* *{fr: qui n'est pas fatigué; qui n'est pas exténué, qui n'est pas accablé; infatigable}* *{en: unquelled (storm, fire); who is not tired, unexhausted; who is not overwhelmed}* § ***nicurmari[2]/nicurmare*** (ni-cur-má-ri) sf nicurmãri (ni-cur-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-curmã; 1: neavursiri, neavrusiri, neapustusiri, nilãvrusiri, nearmãneari, nicãpãiri; 2: neapitrusiri, neaputrusiri, nipitrusiri, neaplucusiri, niplucusiri, nipulcusiri, neanãpãdiri, ninãpãdiri, ninicusiri *{ro: acţiunea de a nu obosi, de a nu copleşi, neobosire, necopleşire}* *{fr: action de ne pas (se) lasser, de ne pas (se) fatiguer; de ne pas (s')exténuer, de ne pas s'accabler}* *{en: action of not quelling (storm, fire); of not tiring, of not exhausting; of not overwhelming}*

curmu[3] (cúr-mu) sn curmuri (cúr-murĭ) – parti dit unã funi *{ro: curm, curmei de funie}* *{fr: portion d'une corde}* *{en: piece of rope}* ex: cu curmul aestu leagã capra di coarni; mi streasi cu curmul (funea) di-nj curmã (sicã) mãna; caplu di curmu; sh-lo curmul shi nchisi trã leamni

curnidã (cur-ní-dã) sf curnidz (cur-nídzĭ) – mardzinea di lemnu tsi s-aflã deavãrliga di un cadru tra si sta mprostu pri measã i spindzurat pri stizmã; mardzinea di lemnu i metal tsi s-bagã namisa di firidz i ush shi stizmã; curnizã, curnitsã, cadru, chinari, pirvazã, pirvazi, margurã, circive, ciurciuve *{ro: ramă, cadru, pervaz}* *{fr: bordure, cadre, chassis, chambranle}* *{en: border, frame, window-frame}* § ***curnizã*** (cur-ní-zã) sf curnidz (cur-nídzĭ) – (unã cu ***curnidã***) § ***curnitsã*** (cur-ní-tsã) sf curnitsã (cur-ní-tsã) – (unã cu ***curnidã***) ex: lj-avea cadrul tu curnitsã

curnidhã (cur-ní-dhã) sf curnidz (cur-nídzĭ) – unã cu ***curnidã***

curnitsã (cur-ní-tsã) sf – vedz tu ***curnidã***

curnizã (cur-ní-zã) sf – vedz tu ***curnidã***

curnjahto (cur-njĭah-tó) sm curnjahtadz (cur-njĭah-tádzĭ) – adunãturã di cumãts multu minuti sh-lishoari ca fãrina (ishiti dit sãrmarea i zminutarea a unei lugurii durã, vãrtoasã, ca tsara i loclu, bunãoarã); pulbiri, pulviri, spulbir, puh, puho *{ro: pulbere, praf}* *{fr: poussière}* *{en: dust}* ex: ashtergu curnjahtolu (pulbirea); niori di curnjahto (di pulbiri)

curnucoci (cur-nu-cócĭŭ) sn – vedz tu ***cãrnicoci***

curnufexalã (cur-nu-féc-sa-lã) sf – vedz tu ***curnutseauã***

curnufexali (cur-nu-féc-sa-li) sf pl – vedz tu ***curcufeli***

curnut (cur-nútŭ) adg – vedz tu ***cornu[2]***

curnutseauã (cur-nu-tseá-ŭã) sf curnutseali/curnutseale (cur-nu-tseá-li) – atsea tsi creashti pi-un pom (easi dit lilici, creashti shi s-coatsi la soari), di-aradã bunã trã mãcari; yimishi, pom, poamã, fructu, frutã, frut, bobã (tu zborlu-a njitslor cilimeanj)

{ro: fruct} {fr: fruit} {en: fruit} ex: nu da curnãtseali (fructi) § ***curnutsel*** (cur-nu-tsélŭ) sn curnutseali/curnutseale (cur-nu-tseá-li) – unã poamã (yimishi) tsi sh-u-adutsi cu-unã pãstalji di hromã murnã-aroshi, tsi-i dultsi shi s-mãcã cãndu-i uscatã (fãrã simintsili di nãuntru tsi sh-undzescu cu gãrnutsãli di linti), sh-cari creashti pi-un pom njic dit locurli caldi (ca, bunãoarã, Grãtsia, Turchia, Arabia); xilucheratã, roshcuvã, curnufexali; (expr: matsinã curnutseali = matsinã curnufexali; fatsi nãji, zburashti chirturi, dzãtsi gavumãri, talji papardeli, etc.) *{ro: roşcovă} {fr: caroube} {en: carob, St John's bread}* ex: adu ndauã curnutseali (xilucherati) § ***curnufexalã*** (cur-nu-féc-sa-lã) sf curnufexali/curnufexale (cur-nu-féc-sa-li) – (unã cu ***curnutsel***)

curnutsel (cur-nu-tsélŭ) sn – vedz tu ***curnutseauã***

curoari/curoare (cu-roá-ri) sf – vedz tu ***cãloari***

curoauã (cu-roá-ŭã) sf – vedz tu ***curauã***

curoi (cu-róĭŭ) sn curoai/curoae (cu-roá-i) – vas cu cari s-poartã apã, lapti, etc.; gãleatã, urnã, cuvã, cufinã, ciotrã *{ro: găleată} {fr: seau, demi-boisseau, un décalitre} {en: bucket}*

curpai/curpae (cur-pá-i) sf – vedz tu ***cuprii***

curpan (cúr-panŭ) sn curpani/curpane (cúr-pa-ni) – unã soi di brats suptsãri (ca unã cioarã), moali sh-multu lungu, tsi easi dit unã plantã (ca, bunãoarã, ayita di-ayinji), cu cari planta s-acatsã i sã ngãrlimã di alti planti i lucri (ca pari, sturi, dãrmi, bunãoarã) tra si sta mproastã; truplu moali shi suptsãri di-unã plantã (ca curcubeta, bunãoarã) tsi stradzi azvarna pri loc; (fig: curpen = alumachi tinirã, suptsãri shi moali); curpin, scrupen, climã, climãtãryeauã, clivãtãreauã *{ro: curpen} {fr: sarment, bras (de courges)} {en: tendril, climbing stem}* ex: li ligai cu-un curpan § ***curpin*** (cúr-pinŭ) sn curpini/curpine (cúr-pi-ni) – (unã cu ***curpan***) § ***scrupen*** (scrú-pen) sn scrupeni/scrupene (scrú-pe-ni) – (unã cu ***curpan***)

curpin (cúr-pinŭ) sn

curpit (cúr-pitŭ) sm pl(?) – luguria tsi creashti dit loc (ca, bunãoarã, earba, pomlu, lilicea, ayita, etc.) sh-cari ari di-aradã (ma nu totna) unã-arãdãtsinã, un trup, alumãchi, frãndzã, lilici, etc.); plantã; (expr: mi-adrai (feci) curpit = mi mbitai multu, mi ciucutii, mi-afumai, etc.; mi-adrai cucutã (dzadã, cãndilã, crup, hrup, ciurla, stingãli, tracã, etc.)) *{ro: plantă} {fr: plante} {en: plant}*

cursar (cur-sárŭ) sm cursari (cur-sárĭ) – fur di-amari cari, cu altsã furi, sots di-a lui, au unã pampori a lor cu cari alagã amãrli, sh-dit cari s-arucã pristi alti pampori s-li furã, s-lã furã avearea tsi s-aflã tu-atseali pampori i oaminjlji tsi s-aflã tu eali; (expr: canda nã avinã cursarlji = fudzim aspãreats, cãt putem ma-agonja) *{ro: corsar, pirat} {fr: corsaire, pirate} {en: corsair, pirate}*

curshum (cur-shĭúmŭ) sn curshumuri (cur-shĭú-murĭ) – unã cumatã (topã) njicã di metal (cilechi, bãcãri, mulidi, etc.) cari easti aminatã di-unã tufechi tra s-agudeascã shi s-lu vatãmã dushmanlu; curshumi, pliumbu, pljumbu, pljumbã, plumbu, plumbã, mulivi, mulidi, fãndãc, fãndec, patronã; (expr: fug ca curshumlu = mi duc multu agonja, ashi cum s-dutsi curshumlu tsi easti-aminat dit unã tufechi) *{ro: glonţ de puşcă} {fr: balle de fusil} {en: rifle bullet}* ex: ca curshumlu agiumsi (expr: agiumsi dip agonja); truoarã, ca curshumlu (expr: dip agonja, unãshunã), agiumsi tu sinurlu dinischiutescu; unã sutã di curshumuri § ***curshumi/curshume*** (cur-shĭú-mi) sf curshunj (cur-shĭúnjĭ) – (unã cu ***curshum***) ex: cu curshumea s-trãdzeai § ***curshumedz*** (cur-shĭu-médzŭ) (mi) vb I curshumai (cur-shĭu-máĭ), curshumam (cur-shĭu-mámŭ), curshumatã (cur-shĭu-má-tã), curshumari/curshumare (cur-shĭu-má-ri) – agudescu (pliguescu, vatãm) cu tufechea (cu-unã i ma multi curshunj); tufichisescu, tuficsescu *{ro: împuşca (răni sau omorî) pe cineva sau ceva cu gloanţe de puşcă} {fr: fusiller (blesser ou tuer) par des balles de fusil} {en: shoot someone (wound or kill) with a rifle}* § ***curshumat*** (cur-shĭu-mátŭ) adg curshumatã (cur-shĭu-má-tã), curshumats (cur-shĭu-mátsĭ), curshumati/curshumate (cur-shĭu-má-ti) – agudit (pliguit i vãtãmat) di-unã curshumi; (fig: curshumat = blãstimat) *{ro: împuşcat (rănit sau omorât) cu gloanţe de puşcă} {fr: fusillé (blessé ou tué) par des balles de fusil} {en: shot (wounded or killed) with a rifle}* ex: astimta sh-curshumata (blãstimata)! § ***curshumari/curshumare*** (cur-shĭu-má-ri) sf curshumãri (cur-shĭu-mãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti agudit di-unã curshumi *{ro: acţiunea de a împuşca (răni sau omorî) pe cineva cu gloanţe de puşcă} {fr: action de fusiller (tuer ou blesser) par des balles de fusil} {en: action of shooting someone (wounding or killing) with a rifle}*

curshumari/curshumare (cur-shĭu-má-ri) sf – vedz tu ***curshum***

curshumat (cur-shĭu-mátŭ) adg – vedz tu ***curshum***

curshumedz (cur-shĭu-médzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***curshum***

curshumi/curshume (cur-shú-mi) sf – vedz tu ***curshum***

cursu[1] (cúr-su) sn cursuri (cúr-surĭ) – vãzurã, horhut, lavã, vrondu (di api tsi curã), etc. *{ro: zgomot, vuiet (de râu)} {fr: bruit, vacarme} {en: noise, uproar}*

cursu[2] (cúr-su) sn cursuri (cúr-surĭ) – mari aspãrdzeari di lucri; dirin, afãnsiri, afanizmo, etc. *{ro: prăpăd} {fr: perte, désastre} {en: loss, disaster}* ex: s-dusi pita n giumitati, featsi cursul (afanizmolu) tu mãcari, vinj-a-a omlui sãnãtati

curtelã (cur-té-lã) sf – vedz tu ***cutsut***

curti/curte (cúr-ti) curtsã (cúr-tsã) – loc di piningã (deavãrliga di) casã cari, ma multili ori easti ngãrdit (ma poati shi s-nu hibã) sh-cari tsãni di casã cã fatsi parti dit idyea nicuchiratã; avlii, ubor, obor, trusã, ugradã *{ro: curte} {fr: court} {en: (back or front) yard}*

curtsescu (cur-tsés-cu) vb IV – vedz tu ***curdisescu***

curtsiri/curtsire (cur-tsí-ri) sf – vedz tu ***curdisescu***

curtsit (cur-tsítŭ) adg – vedz tu ***curdisescu***

curtsori (cur-tsórĭ) sf pl – mesea di dinãpoi a omlui; mesea-a calui (gumarlui) iu s-bagã shaua; cãrtsioarã, scãrtsioarã, slaghinã, slãghinã, slãbintsã, cãlcu, ilji *{ro: crucea şalelor} {fr: croupe} {en: croup, rump (horse)}*

curtumbã (cur-túm-bã) sf, adv – vedz tu ***tumbã***[2]

curturisescu (cur-tu-ri-sés-cu) (mi) vb IV curturisii (cur-tu-ri-síĭ), curturiseam (cur-tu-ri-seámŭ), curturisitã (cur-tu-ri-sí-tã), curturisiri/curturisire (cur-tu-ri-sí-ri) – ascap di-iuva shi-nj ljau calea; ascap di cariva (dit tsiva, di-iuva) sh-fug; trec prit (es dit) unã catastasi greauã; lu-alas (bitisescu) un lucru; cutursescu, ascap, scap, discap, asusescu, nchiuluescu, bitisescu *{ro: scăpa, (se) debarasa, termina} {fr: (s')échapper, se débarrasser, se sauver; (s')achever} {en: escape; get rid off, finish, end}* ex: s-curturisi (bitisi) eta § ***curturisit*** (cur-tu-ri-sítŭ) adg curturisitã (cur-tu-ri-sí-tã), curturisits (cur-tu-ri-sítsĭ), curturisiti/curturisite (cur-tu-ri-sí-ti) – tsi ari ascãpatã di-iuva shi s-ari dusã; tsi ari tricutã prit unã catastasi greauã; tsi ari ascãpatã di cariva (dit tsiva, di iuva); tsi lu-ari alãsatã un lucru (lu-ari bitisitã); cutursit, ascãpat, scãpat, discãpat, asusit, nchiuluit, bitisit *{ro: scăpat, debarasat, terminat} {fr: échappé, débarrassé sauvé; terminé, achevé} {en: escaped; ridden off, finished, ended}* § ***curturisiri/curturisire*** (cur-tu-ri-sí-ri) sf curturisiri (cur-tu-ri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-curturiseashti; cutursiri, ascãpari, scãpari, discãpari, asusiri, nchiuluiri, bitisiri *{ro: acţiunea de a scăpa, de a se debarasa, de a termina; scăpare, debarasare, terminare} {fr: action d'échapper, de se débarrasser, de se sauver; d'achever; salut, délivrance} {en: action of escaping; of getting rid off, of finishing; salvation, ending}* § ***cutursescu*** (cu-tur-sés-cu) (mi) vb IV cutursii (cu-tur-síĭ), cuturseam (cu-tur-seámŭ), cutursitã (cu-tur-sí-tã), cutursiri/cutursire (cu-tur-sí-ri) – (unã cu ***curturisescu***) § ***cutursit*** (cu-tur-sítŭ) adg cutursitã (cu-tur-sí-tã), cutursits (cu-tur-sítsĭ), cutursiti/cutursite (cu-tur-sí-ti) – (unã cu ***curturisit***) § ***cutursiri/cutursire*** (cu-tur-sí-ri) sf cutursiri (cu-tur-sírĭ) – (unã cu ***curturisiri***)

curturisiri/curturisire (cur-tu-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***curturisescu***

curturisit (cur-tu-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***curturisescu***

curtus (cúr-tusŭ) invar – arshiclu dit soni tsi lu-ari un ficior agiucãtor *{ro: ultimul arşic posedat de un copil jucător} {fr: le dernier osselet que possède un enfant joueur} {en: last knuckle bone owned by a child-player}*

curubits (cu-ru-bítsŭ) sm curubits (cu-ru-bítsĭ) – agru-arburi

njic dit pãduri, tsi sh-u-adutsi cu-un trandafil, cu schinj, cu lilici mushati aroshi, trandafilii, albi i galbini shi poami aroshi ca unã cireashi njicã; soi di-arug tsi s-tradzi azvarna pri loc shi creashti cãtã nsus; culumbri, mãcesh, mucesh, arug, rug, bubzel *{ro: mãceş, trandafir sãlbatec}* *{fr: églantier; sorte de ronce}* *{en: wild rose; sort of a bramble bush}* ex: di trandafil s-fatsi curubits (mãcesh) sh-di curubits (mãcesh), trandafil

curun (cu-rúnŭ) (mi) vb I – vedz tu ***curunã[1]***

curunari/curunare (cu-ru-ná-ri) sf – vedz tu ***curunã[1]***

curunat (cu-ru-nátŭ) adg – vedz tu ***curunã[1]******curunã[1]*** (cu-rú-nã) sf curuni/curune (cu-rú-ni) shi curunj (cu-rúnjĭ) – stulii (ca unã soi di tserclju) tsi u bagã preftul pri caplu-a gambrolui (a nveastãljei noauã) cãndu lu nsoarã (u mãritã); cãrunã, crunã, surtseali, stifani; (fig: 1: curunã = ligãtura tsi u fatsi un bãrbat cu-unã muljari (dinintea-a unui preftu, dinintea-al Dumnidzã icã dinintea-a unui om di la chivernisi trã stat) tra s-bãneadzã shi si sh-facã unã fumealji deadun; fumealji; 2: curunã = bãrbatlu cu cari easti mãrtatã unã muljari; muljarea cu cari easti nsurat un bãrbat; expr: 3: bag (mi ljau cu) curunã = (bãrbatlu) mi nsor shi-nj ljau unã muljari; (muljarea) mi mãrit shi-nj ljau un bãrbat; mi ncurun la bisearicã) *{ro: cununã; cãsãtorie, soţ/soţie; familie}* *{fr: couronne de marié(e); mariage, époux/épouse; famille}* *{en: crown laid by the priest over the head of the people he marries; marriage, wife/husband, family}* ex: crutsea di pi curunã-lj; nveasta nauã sum curunã; mã-sa nu vru s-bagã a doaua oarã curuna (expr: s-mãritã andoaua oarã); eara noapti sh-fãrã lunã, nj-eara fricã stimtul s-nu spunã cã earam fãrã curunã (nincurunatã, niloatã, nimãrtatã) § ***cãrunã[1]*** (cã-rú-nã) sf cãruni/cãrune (cã-rú-ni) shi cãrunj (cã-rúnjĭ) – (unã cu ***curunã[1]***) § ***crunã[1]*** (crú-nã) sf cruni/crune (crú-ni) shi crunj (crúnjĭ) – (unã cu ***curunã[1]***) ex: mãni va lã bãgãm crunili pri cap (expr: va lji ncurunãm); i Filip s-lja cu crunã? (expr: si ncurunã?); vinji sh-sora-al Noti, cruna (expr: nveasta noauã), deaspirã di-sh plãmsi sh-luna § ***ncurun*** (ncu-rúnŭ) (mi) vb I ncurunai (ncu-ru-náĭ), ncurunam (ncu-ru-námŭ), ncurunatã (ncu-ru-ná-tã), ncurunari/ncurunare (ncu-ru-ná-ri) – bag curunã pri caplu-a meu i a unui altu om; (preftul sh-nunlu) bagã cruna (la bisearicã) pri caplu-a unui ficior sh-a unei featã (tsi vor sã-sh facã unã casã sh-unã fumealji) shi-lj leagã s-hibã bãrbat shi muljari nãintea-al Dumnidzã; (ficiorlu) s-leagã (si sã nsoarã) nãintea-al Dumnidzã cu-unã featã tra s-u lja trã muljarea cu cari sã-sh facã unã casã sh-unã fumealji; (feata) s-leagã (si s-mãritã) nãintea-al Dumnidzã cu-un ficior tra s-lu lja trã bãrbatlu cu cari sã-sh facã unã casã sh-unã fumealji; ncrun, ãncurun, ãncrun, ãnsor (ti ficior), nsor, mãrit (ti featã) *{ro: cãsãtori, însura, mãrita}* *{fr: marier}* *{en: marry}* ex: nu n-alasã s-nã ncurunãm; s-ti ncurunj cu-a tãu Budash; veara-aestã si ncurunã sh-nãs; nãsã mi ncurunã § ***ncurunat*** (ncu-ru-nátŭ) adg ncurunatã (ncu-ru-ná-tã), ncurunats (ncu-ru-nátsĭ), ncurunati/ncurunate (ncu-ru-ná-ti) – tsi ari bãgatã curunã; (ficior) tsi easti nsurat; (featã) tsi easti mãrtatã; ncrunat, ãncurunat, ãncrunat, ãnsurat (ficiorlu), nsurat, mãritatã (feata), mãrtatã *{ro: cãsãtorit, însurat, mãritatã}* *{fr: marié}* *{en: married}* § ***ncurunari/ncurunare*** (ncu-ru-ná-ri) sf ncurunãri (ncu-ru-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu doi tiniri (ficior sh-featã) sã ncurunã; ncrunari, ãncurunari, ãncrunari, ãnsurari (ficiorlu), nsurari, mãritari (feata), mãrtari *{ro: acţiunea de a se cãsãtori, de a se însura, de a se mãrita; cãsãtorire, însurare, mãritare; cãsãtorie}* *{fr: action de se marier; mariage}* *{en: action of marrying; marriage}* ex: vinjim az trã ncurunari § ***curun*** (cu-rúnŭ) (mi) vb I curunai (cu-ru-náĭ), curunam (cu-ru-námŭ), curunatã (cu-ru-ná-tã), curunari/curunare (cu-ru-ná-ri) – (unã cu ***ncurun***) ex: pri Costa si-l curun (s-lu nsor) § ***curunat*** (cu-ru-nátŭ) adg curunatã (cu-ru-ná-tã), curunats (cu-ru-nátsĭ), curunati/curunate (cu-ru-ná-ti) – (unã cu ***ncurunat***) § ***curunari/curunare*** (cu-ru-ná-ri) sf curunãri (cu-ru-nắrĭ) – (unã cu ***ncurunari***) § ***nincurunat*** (nin-cu-ru-nátŭ) adg nincurunatã (nin-cu-ru-ná-tã), nincurunats (nin-cu-ru-nátsĭ), nincurunati/nincurunate (nin-cu-ru-ná-ti) – tsi nu-ari bãgatã curunã; (bãrbat) tsi nu easti nsurat; (muljari) tsi nu easti mãrtatã; ninsurat, bichear, nimãrtatã *{ro: necãsãtorit}* *{fr: qui n'est pas marié(e)}* *{en: unmarried}* ex: nincurunatã (nimãrtatã) nu, ma ncurunatã iu tsi s-vrei § ***nincurunari/nincurunare*** (nin-cu-ru-ná-ri) sf nincurunãri (nin-cu-ru-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu doi tiniri (ficior sh-featã) nu sã ncurunã *{ro: acţiunea de a nu se cãsãtori}* *{fr: action de ne pas se marier}* *{en: action of not getting marryied}* § ***ncrun*** (ncrúnŭ) (mi) vb I ncrunai (ncru-náĭ), ncrunam (ncru-námŭ), ncrunatã (ncru-ná-tã), ncrunari/ncrunare (ncru-ná-ri) – (unã cu ***ncurun***) ex: nu n-alasã s-nã ncrunãm; nu mi ncrunai cu nãs ninga § ***ncrunat*** (ncru-nátŭ) adg ncrunatã (ncru-ná-tã), ncrunats (ncru-nátsĭ), ncrunati/ncrunate (ncru-ná-ti) – (unã cu ***ncurunat***) ex: nincurunatã nu, ma ncurunatã (mãrtatã) iu tsi s-vrei § ***ncrunari/ncrunare*** (ncru-ná-ri) sf ncrunãri (ncru-nắrĭ) – (unã cu ***ncurunari***) ex: nã fustani trã ncrunari § ***nincrunat*** (nin-cru-nátŭ) adg nincrunatã (nin-cru-ná-tã), nincrunats (nin-cru-nátsĭ), nincrunati/nincrunate (nin-cru-ná-ti) – (unã cu ***nincurunat***) ex: li-avem nincrunati (nimãrtati) featili § ***nincrunari/nincrunare*** (nin-cru-ná-ri) sf nincrunãri (nin-cru-nắrĭ) – (unã cu ***nincurunari***) § ***ãncurun*** (ãn-cu-rúnŭ) (mi) vb I ãncurunai (ãn-cu-ru-náĭ), ãncurunam (ãn-cu-ru-námŭ), ãncurunatã (ãn-cu-ru-ná-tã), ãncurunari/ãncurunare (ãn-cu-ru-ná-ri) – (unã cu ***ncurun***) § ***ãncurunat*** (ãn-cu-ru-nátŭ) adg ãncurunatã (ãn-cu-ru-ná-tã), ãncurunats (ãn-cu-ru-nátsĭ), ãncurunati/ãncurunate (ãn-cu-ru-ná-ti) – (unã cu ***ncurunat***) § ***ãncurunari/ãncurunare*** (ãn-cu-ru-ná-ri) sf ãncurunãri (ãn-cu-ru-nắrĭ) – (unã cu ***ncurunari***) § ***ãncrun*** (ãn-crúnŭ) (mi) vb I ãncrunai (ãn-cru-náĭ), ãncrunam (ãn-cru-námŭ), ãncrunatã (ãn-cru-ná-tã), ãncrunari/ãncrunare (ãn-cru-ná-ri) – (unã cu ***ncurun***) § ***ãncrunat*** (ãn-cru-nátŭ) adg ãncrunatã (ãn-cru-ná-tã), ãncrunats (ãn-cru-nátsĭ), ãncrunati/ãncrunate (ãn-cru-ná-ti) – (unã cu ***ncurunat***) § ***ãncrunari/ãncrunare*** (ãn-cru-ná-ri) sf ãncrunãri (ãn-cru-nắrĭ) – (unã cu ***ncurunari***)

curunã[2] (cu-rú-nã) sf – vedz tu ***crunã[2]***

curund (cu-rúndŭ) adv – vedz tu ***curundedz***

curundari/curundare (cu-run-dá-ri) sf – vedz tu ***curundedz***

curundat (cu-run-dátŭ) adg – vedz tu ***curundedz***

curundeatsã (cu-run-deá-tsã) sf – vedz tu ***curundedz***

curundedz (cu-run-dédzŭ) vb I curundai (cu-run-dáĭ), curundam (cu-run-dámŭ), curundatã (cu-run-dá-tã), curundari/curundare (cu-run-dá-ri) – caftu (voi) si s-facã cama agonja; agunjisescu, (mi) arãchescu, anãpãdescu, ayiusescu, viisescu, pristinisescu *{ro: grãbi}* *{fr: hâter}* *{en: hasten, hurry on}* § ***curundat*** (cu-run-dátŭ) adg curundatã (cu-run-dá-tã), curundats (cu-run-dátsĭ), curundati/curundate (cu-run-dá-ti) – tsi s-agunjiseashti; agunjisit, arãchit, ayiusit, viisit, pristinisit *{ro: grãbit}* *{fr: hâté}* *{en: hastened}* § ***curundari/curundare*** (cu-run-dá-ri) sf curundãri (cu-run-dắrĭ) – atsea tsi fatsi un cari s-agunjiseashti *{ro: acţiunea de a grãbi; grãbire}* *{fr: action de (se) hâter}* *{en: action of hastening}* § ***curundeatsã*** (cu-run-deá-tsã) sf curundets (cu-run-détsĭ) – mirachea avutã tri fãtseari tsiva i agiundzeari iuva cãt cama agonja; agunjii, avrapã, yii, ayiusealã *{ro: grabã, iuţealã}* *{fr: hâte, vitesse, rapidité}* *{en: haste, speed, swiftness}* § ***curundu*** (cu-rún-du) adv – dupã putsãn chiro; tsi s-fatsi unãshunã; crundu, agonja, gonja, aghonja, agunja, prapa, ãnprapã, anghiu *{ro: curînd, repede}* *{fr: bientôt, vite}* *{en: soon, fast}* ex: ocljilj tsi nu s-ved, curundu (agonja) s-agãrshescu; curundu va si-l vedz § ***crundu*** (crún-du) adv – (unã cu ***curundu***) ex: fudzi crundu (agonja) pisti scarã; cama crundu (agonja), cã ti-ashteaptã

curundu (cu-rún-du) adv – vedz tu ***curundedz***

curutmã (cu-rut-mắ) sm curutmadz (cu-rut-mádzĭ) – arafi iu s-bagã cashlu si s-usucã la stani; cãlivã tu cari s-tsãni cashlu la stani; gãrtu *{ro: comarnic}* *{fr: planchette dans une bergerie servant à sécher le fromage}* *{en: place or rack for drying and keeping the cheese}*

curvar (cur-várŭ) sm, adgm – vedz tu ***curvã***

curvã (cúr-vã) sf curvi/curve (cúr-vi) – muljari cari s-bagã tu-ashtirnut (s-ambairã) cu un bãrbat tra s-hibã plãtitã (di-aradã) cu pãradz; muljari tsi bãneadzã cu vindearea-a truplui a ljei (cu-ambãirarea) trã paradz; (expr. muljari di pit sucãchi;

muljari tsi da pãni a furlor); ruspii, aruspii, dosã, putanã, chiurhanã *{ro: curvă}* *{fr: putain, prostituée}* *{en: prostitute}* § ***curvar*** (cur-vắrŭ) sm, adgm curvari (cur-vá-rĭ) – omlu tsi pãlteashti curvi tra s-li ncalicã; omlu tsi lu-arãsescu muljerli sh-caftã si s-bagã tu-ashtirnut cu eali; omlu tsi easti pãltit tra s-bagã tu-ashtirnut cu muljerli; tsi easti pãnghios; chiurhan *{ro: curvar, desfrânat}* *{fr: coureur de folles, débauché}* *{en: mad after women, debauched}* § ***curvãrilji/curvãrilje*** (cur-vã-rí-lji) sf curvãrilji (cur-vã-rí-lji) – atsea tsi fatsi unã curvã tra si sh-amintã bana; bana tsi sh-u dutsi unã curvã; curvãrii, earanlãchi, pãnghii, purnilji, putãnlichi *{ro: curvărie}* *{fr: prostitution, débauche, fornication}* *{en: prostitution, debauchery, fornication}* § ***curvãrii/curvãrie*** (cur-vã-rí-i) sf curvãrii (cur-vã-ríĭ) – (unã cu ***curvãrilji***) § ***curvãrisescu*** (cur-vã-ri-sés-cu) (mi) vb IV curvãrisii (cur-vã-ri-síĭ), curvãriseam (cur-vã-ri-seámŭ), curvãrisitã (cur-vã-ri-sí-tã), curvãrisiri/curvãrisire (cur-vã-ri-sí-ri) – duc unã banã di curvã; fac pri cariva s-ducã unã banã di curvã; duc unã banã di purnilji, di pãnghii *{ro: curvăsări}* *{fr: paillarder, prostituer}* *{en: live in debauch, prostitute}* § ***curvãrisit*** (cur-vã-ri-sítŭ) adg curvãrisitã (cur-vã-ri-sí-tã), curvãrisits (cur-vã-ri-sítsĭ), curvãrisiti/curvãrisite (cur-vã-ri-sí-ti) – tsi dutsi unã banã di curvã; tsi easti faptu s-facã unã banã di curvã; tsi dutsi unã banã di purnilji *{ro: curvăsărit}* *{fr: débauché, prostitué}* *{en: debauched, prostituted}* § ***curvãrisiri/curvãrisire*** (cur-vã-ri-sí-ri) sf curvãrisiri (cur-vã-ri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva curvãriseashti *{ro: acţiunea de a curvăsări}* *{fr: action de paillarder, de prostituer}* *{en: action of living in debauchery, of prostituting}*

curvãrii/curvãrie (cur-vã-rí-i) sf – vedz tu ***curvã***

curvãrilji/curvãrilje (cur-vã-rí-lji) sf – vedz tu ***curvã***

curvãrisescu (cur-vã-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***curvã***

curvãrisiri/curvãrisire (cur-vã-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***curvã***

curvãrisit (cur-vã-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***curvã***

curyios (cur-yĭósŭ) adg curyioasã (cur-yĭoá-sã), curyiosh (cur-yĭóshĭ), curyioasi/curyioase (cur-yĭoá-si) – 1: tsi ari mirachea sã nveatsã un lucru (cu tuti cã nu-ari sh-ahãntã ananghi s-lu cunoascã); tsi ari mirachea s-cunoascã tsiva ahoryea; 2: tsi ari unã hari ahoryea di altsã; periergu *{ro: curios}* *{fr: curieux}* *{en: curious}*

cuscrami/cuscrame (cus-crá-mi) sf – vedz tu ***cuscru***

cuscrilji[1]/cuscrilje (cus-crí-lji) sf – vedz tu ***cuscru***

Cuscrilji[2]/Cuscrilje (cus-crí-lji) sf fãrã pl – pareea di shapti steali tsi s-veadi noaptea n tser, ashtirnuti ca unã soi di amaxi *{ro: constelaţia carului mare sau ursa mare}* *{fr: contsellation du grand chariot ou de la grande ourse}* *{en: Ursa Major, the Great Bear, the Big Dipper}*

cuscrimi/cuscrime (cus-crí-mi) sf – vedz tu ***cuscru***

cuscroanji/cuscroanje (cus-croá-nji) sf – vedz tu ***cuscru***

cuscru (cús-cru) sm, sf cuscrã (cús-crã), cuscri (cús-cri), cuscri/cuscre (cús-cri) – ashi cum easti soea aprucheatã (dadã, tatã, frats, surori, cusurinj, etc.) a bãrbatlui (a muljariljei) cu soea aprucheatã a muljariljei a lui (a bãrbatlui a ljei); cuscur; (expr: di cãtrã la cuscra = tsi nu easti sh-ahãntu bun; tsi easti prostih, apcu) *{ro: cuscru}* *{fr: parents proche du mari (de la mariée) avec ceux de la mariée (du mari)}* *{en: im-law; close relatives of the man (wife) with those of his wife (her husband)}* ex: vinjirã cuscrilj shi cuscrili; mi dush la cuscrul Yeani; feata-a cuscrului Culush; s-bãnedz cuscre! sh-tini cuscrã!; intrã cuscrilj tu udai § ***cuscur*** (cús-curŭ) sm, sf cuscrã (cús-crã), cuscuri (cús-curĭ) shi cuscãri (cús-cãrĭ), cuscãri/cuscãre (cús-cã-ri) shi cuscri/cuscre (cús-cri) – (unã cu ***cuscru***) ex: shi nchisirã cuscãrlji; lj-acljimã tuts cuscãrlji; trapsi cu cuscãrlji § ***cuscroanji/cuscroanje*** (cus-croá-nji) sf cuscroanji/cuscroanje (cus-croá-nji) – muljarea cari, dzua di numtã s-dutsi cu nveasta nauã tu casa-a grambolui *{ro: femeia care în ziua de nuntă se duce cu mireasa la casa mirelui}* *{fr: femme qui, le jour des noces, va avec la mariée à la maison du marié}* *{en: woman who, the day of the wedding, accompanies the bride to the house of the groom}* § ***cuscrami/cuscrame*** (cus-crá-mi) sf fãrã pl – multimi di cuscri; cuscrimi *{ro: mulţime de rude "cuscri"}* *{fr: nombre des parents par affinité}* *{en: multitude of in-laws}* ex: eara ahãtã cuscrami, cum nu-am vidzutã la altã numtã § ***cuscrimi/cuscrime*** (cus-crí-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***cuscrami***) ex: yini cuscrimea niveastã s-u lja § ***cuscrilji[1]/cuscrilje*** (cus-crí-lji) sf cuscri-lji/cuscrilje – turlia di soi tsi s-fatsi namisa di soea ma aprucheatã a grambolui cu soea ma aprucheatã a nveastãljei nauã *{ro: cuscrie}* *{fr: sorte de parentée qui se crée entre les beaux-parents et les plus proches du marié et de la mariée}* *{en: in-law relationship; the kind of relationship created between the parents and the other close relatives of the groom and the bride}* ex: cuscrilja s-asparsi; nu avem vãrnã vinã icã cuscrilji cu gretslji § ***ncuscredz*** (ncus-crédzŭ) (mi) vb I ncuscrai (ncus-cráĭ), ncuscram (ncus-crámŭ), ncuscratã (ncus-crá-tã), ncuscrari/ncuscrare (ncus-crá-ri) – (mi) fac cuscru cu cariva dãnda-lj feata ti nveastã (i ficiorlu trã gambro); (fig: nã ncuscrãm = nã fãtsem oaspits bunj) *{ro: încuscri}* *{fr: s'apparenter, s'allier}* *{en: become related (in-laws)}* ex: si ncuscrãm (s-nã fãtsem cuscri) easti-a noastrã vreari; nã ncuscrãm (nã featsim cuscri) cu nãs § ***ncuscrat*** (ncus-crátŭ) adg ncuscratã (ncus-crá-tã), ncuscrats (ncus-crátsĭ), ncuscrati/ncuscrate (ncus-crá-ti) – tsi s-ari faptã cuscru cu cariva *{ro: încuscrit}* *{fr: apparenté, allié}* *{en: who became related (in-laws)}* § ***ncuscrari/ncuscrare*** (ncus-crá-ri) sf ncuscrãri (ncus-crắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ncuscreadzã lumea *{ro: acţiunea de a se încuscri; încuscrire}* *{fr: action de s'apparenter, de s'allier}* *{en: become related (in-laws)}* § ***ncuscrescu*** (ncus-crés-cu) (mi) vb IV ncuscrii (ncus-críĭ), ncuscream (ncus-creámŭ), ncuscritã (ncus-crí-tã), ncuscriri/ncuscrire (ncus-crí-ri) – (unã cu ***ncuscredz***) ex: dupã ahãtã cachi tsi sh-avurã, si ncuscrirã (s-featsirã cuscri) § ***ncuscrit*** (ncus-crítŭ) adg ncuscritã (ncus-crí-tã), ncuscrits (ncus-crítsĭ), ncuscriti/ncuscrite (ncus-crí-ti) – (unã cu ***ncuscrat***) § ***ncuscriri/ncuscrire*** (ncus-crí-ri) sf ncuscriri (ncus-crírĭ) – (unã cu ***ncuscrari***) § ***paracuscru*** (pá-ra-cús-cru) sm, sf paracuscrã (pá-ra-cús-crã), paracuscri (pá-ra-cús-cri), paracuscri/paracuscre (pá-ra-cús-cri) – frati i sorã di-unã soi prit ncurunari *{ro: frate sau soră a unei rude prin căsătorie}* *{fr: frère ou soeur d'un parent ou d'une parente par affinité}* *{en: brother or sister of a relative by marriage}* ex: paracuscri vãrã sutã

cuscuni/cuscune (cus-cú-ni)sf cuscunj (cus-cúnjĭ) – curauã di la sãmar tsi treatsi sum coada-a calui (tra s-lu tsãnã sãmarlu cu ncãrcãtura s-nu cadã pi gurmadzlu-a calui cãndu calu dipuni aripidina); sumcoadã, pãldãmã, pishteauã *{ro: pofil}* *{fr: culeron}* *{en: crupper dock}*

cuscur (cús-curŭ) sm, sf – vedz tu ***cuscru***

cuscusã (cus-cú-sã) sf cuscusi/cuscuse (cus-cú-si) – unã soi di balã njicã faptã di-aloat uscat (ca unã soi di tãrhãnã) tsi s-bagã tu supi, tu mãcãri cu carni, etc. *{ro: cuşcuş}* *{fr: couscouse}* *{en: couscous}* ex: mãcarã nã pungã di cuscusi

cuseari/cuseare (cu-seá-ri) sf – vedz tu ***cos***

cuseauã (cu-seá-ŭã) sf – vedz tu ***cusitsã[1]***

cusescu (cu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***coasã***

cushafi/cushafe (cu-shĭá-fi) sf – vedz tu ***ushafi***

cushal (cú-shalŭ) adg cushalã (cú-sha-lã), cushalj (cú-shaljĭ), cushali/cushale (cú-sha-li) – cari ari pãltãrli adusi (aplicati, ncusurati); adus (tu pãltãri), ãncusurat, ncusurat, cusurat, bubot, cãmbur, zgrob, zgolub, gãrbuv, gribos, guvor, gãdzãmolj *{ro: gârbov}* *{fr: bossu, gibbeux, courbé}* *{en: bent}*

cushari[1]/cushare (cu-shĭá-ri) sf cusheri (cu-shĭérĭ) – unã soi di hãmbari mari, di-aradã ahoryea di casã, adratã di scãnduri i veardzã, iu s-bagã yiptul, di-aradã misurlu (cãlãmbuchilu); cuciuro *{ro: sâsâiac}* *{fr: étable (en clayonnage); magasin en treillis pour sécher et conserver le maïs}* *{en: barn, corn loft}* § ***cuciuro*** (cu-cĭu-ró) sm cuciuradz (cu-cĭu-rádzĭ) – (unã cu ***cushari***) ex: am cãlãmbuchea tu cuciuro (cushari)

cushari[2] (cu-shĭa-rí) sm, sf – vedz tu ***cushuri***

cushelj (cu-shéljĭŭ) sn – vedz tu cushor[1]

cusher (cu-shĭérŭ) sn – vedz tu ***cumas***

cushiri (cu-shi-rí) sm, sf – vedz tu ***cushuri***

cushor[1] (cu-shórŭ) sn cushoari/cushoare (cu-shoá-ri) – hãlati

adratã di mplitituri di verdzi suptsãri (palji, etc.) trã purtari lucri di mãnã (zãrzãvãts, poami, etc.); cosh, cãnestrã, cãlathã, cãrinã, cãnistealã, cushelj, cufinã, shportã, zãmbilã *{ro: coş}* *{fr: corbeille}* *{en: basket}* ex: l-bãgarã tu unã cushori; el purta ãn cap cushorea; arcã peshtilj dit cushori § ***cushori¹/cushore*** (cu-shó-ri) sf cushoari/cushoare (cu-shoá-ri) – (unã cu cushor¹) § ***cushelj*** (cu-shéljĭŭ) sn cushelji/cushelje (cu-shé-lji) – (unã cu cushor¹)

cushor² (cu-shórŭ) sn cushoari/cushoare (cu-shoá-ri) – "casa" iu bãneadzã alghinjli; stup, cufinã, crinã *{ro: stup}* *{fr: ruche, essaim}* *{en: bee-hive}* ex: cum hearbi alghina tu cushor; cum ascultã di vasilsã tuti-alghinjli dit cushori § ***cushori²/cushore*** (cu-shó-ri) sf cushoari/cushoare (cu-shoá-ri) – (unã cu cushor²)

cushori¹/cushore (cu-shó-ri) sf – vedz tu cushor¹

cushori²/cushore (cu-shó-ri) sf – vedz tu cushor²

cushtavar (cush-ta-várŭ) sm pl(?) – soi di earbã tsi scoate (cãndu easti aruptã) unã soi di dzamã di hroma-a laptilui; cusitsã, custuvar, gushtevar, sãrguci, sãndzeanã *{ro: specie de lăptucă}* *{fr: espèce de laitue de couleur rouge-blanche}* *{en: species of lettuce}* § ***custuvar*** (cus-tu-várŭ) sm pl(?) – (unã cu ***cushtavar***)

cushug (cu-shĭúgŭ) cushudzi/cushudze (cu-shĭú-dzi) – momilã (mobilã) di lemnu i metal, cu ush sh-cu arãhi (arafturi) pri cari omlu sh-tsãni stranjili; cãshug, dulapi, cumarã, cãrghii, cãryii, hivadã, misandrã *{ro: dulap}* *{fr: armoire}* *{en: cupboard, wardrobe}* ex: tradzi tu cushug (dulapi), arapi un misur; bagã pãnea tu cushug (dulapi) § ***cãshug²*** (cã-shĭúgŭ) sn cãshudzi/cãshudze (cã-shĭú-dzi) – (unã cu ***cushug***)

cushuri (cu-shĭu-rí) sm, sf cushuroanji/cushuroanje (cu-shĭu-roá-nji), cushuradz (su-shĭu-rádzĭ), cushuroanji/cushuroanje (cu-shĭu-roá-nji) – cusurin, oaspi, sots, etc. *{ro: văr, prieten}* *{fr: cousin, camarade, compagnon}* *{en: cousin, companion, friend}* § ***cushari²*** (cu-shĭa-rí) sm, sf cusharoanji/cusharoanje (cu-shĭa-roá-nji), cusharadz (su-shĭa-rádzĭ), cusharoanji/cusharoanje (cu-shĭa-roá-nji) – (unã cu ***cushuri***) ex: lja yin cushari sh-bea § ***cushiri*** (cu-shi-rí) sm, sf cushiroanji/cushiroanje (cu-shi-roá-nji), cushiradz (su-shi-rádzĭ), cushiroanji/cushiroanje (cu-shi-roá-nji) – (unã cu ***cushuri***)

cusiri/cusire (cu-sí-ri) sf – vedz tu ***coasã***

cusit (cu-sítŭ) adg – vedz tu ***coasã***

cusitsã¹ (cu-sí-tsã) sf cusitsi/cusitse (cu-sí-tsi) – perlu lungu a muljerlor, ãmplitit ca unã i dauã coadi tsi spindzurã; cuseauã, chicã, coadã, pãltãnitsã, pultãnitsã, plitencã *{ro: coadă, cosiţă}* *{fr: tresse, cadenette}* *{en: braid}* ex: dauã cusitsi (coadi) groasi § ***cuseauã*** (cu-seá-ŭã) sf cuseri (cu-sérĭ) – (unã cu ***cusitsã¹***) ex: nu tsi-u njilã di cuseauã (cusitsã)?

cusitsã² (cu-sí-tsã) sf cusitsi/cusitse (cu-sí-tsi) – unã soi di earbã tsi scoate (cãndu easti aruptã) unã soi di dzamã di hroma-a laptilui; cushtavar, custuvar, gushtevar, sãrguci, sãndzeanã *{ro: specie (?) de lăptucă}* *{fr: herbe de la Saint-Jean}* *{en: species (?) of lettuce}*

cusor¹ (cu-sórŭ) sn cusoari/cusoare (cu-soá-ri) – atsea tsi-l fatsi omlu gãrbuv; cãmburã *{ro: cocoaşă}* *{fr: bosse, gibbosité}* *{en: hump}* ex: feata-aestã cu un cusor (cãmburã) § ***cusor²*** (cu-sórŭ) sn cusoari/cusoare (cu-soá-ri) – hãlati ncusuratã cu cari s-talji (cu mãna) earba analtã i grãnili; dhirpani, seatsirã *{ro: secere}* *{fr: faucillon}* *{en: sickle}* ex: sh-agãrshi cusorlu (seatsira); narea ãncusuratã ca cusor (seatsirã, cãmburã) § ***ncusuredz*** (ncu-su-rédzŭ) (mi) vb I ncusurai (ncu-su-ráĭ), ncusuram (ncu-su-rámŭ), ncusuratã (ncu-su-rá-tã), ncusurari/ncusurare (ncu-su-rá-ri) – mi fac cu cusor; ancusuredz, ãncusuredz, ncusor, cusuredz, cãmburyisescu, cucushedz, ncucushedz, ancucushedz, ãncucushedz, mihrisescu *{ro: gheboşi}* *{fr: devenir bossu, cambrer, se courber}* *{en: get a hump}* ex: si ncusurã multu di-aushatic § ***ncusor*** (ncu-sórŭ) (mi) vb I ncusurai (ncu-su-ráĭ), ncusuram (ncu-su-rámŭ), ncusuratã (ncu-su-rá-tã), ncusurari/ncusurare (ncu-su-rá-ri) – (unã cu ***ncusuredz***) § ***ncusurat*** (ncu-su-rátŭ) adg ncusuratã (ncu-su-rá-tã), ncusurats (ncu-su-rátsĭ), ncusurati/ncusurate (ncu-su-rá-ti) – tsi-ari adratã cusor; cu cusor; ancusurat, ãncusurat, cusurat, cucushat, ncucushat, ancucushat, ãncucushat, cãmburyisit; cushal, cãmbur, bubot, zgrob, zgolub, gãrbuv, gribos, gubes, guvor, gãdzãmolj *{ro: gheboşit}* *{fr: bossu, cambré, courbé}* *{en: hunchbacked, humped, bent}* ex: trei moashi ncusurati; nã featã ncusuratã, mãrata!; nica di cu njic imna ncusurat § ***ncusurari/ncusurare*** (ncu-su-rá-ri) sf ncusurãri (ncu-su-rắrĭ) – fãtseari cu cusor (cãmburã); cãmburyisiri, ancusurari, ãncusurari, cusurari, cucushari, ncucushari, ancucushari, ãncucushari, cãmburyisiri *{ro: acţiunea de a gheboşi; gheboşire}* *{fr: action de devenir bossu, de se courber}* *{en: action of getting a hump}* § ***cusuredz*** (cu-su-rédzŭ) (mi) vb I cusurai (cu-su-ráĭ), cusuram (cu-su-rámŭ), cusuratã (cu-su-rá-tã), cusurari/cusurare (cu-su-rá-ri) – (unã cu ***ncusuredz***) § ***cusurat*** (cu-su-rátŭ) adg cusuratã (cu-su-rá-tã), cusurats (cu-su-rátsĭ), cusurati/cusurate (cu-su-rá-ti) – (unã cu ***ncusurat***) § ***cusurari/cusurare*** (cu-su-rá-ri) sf cusurãri (cu-su-rắrĭ) – (unã cu ***ncusurari***) § ***ancusuredz*** (an-cu-su-rédzŭ) (mi) vb I ancusurai (an-cu-su-ráĭ), ancusuram (an-cu-su-rámŭ), ancusuratã (an-cu-su-rá-tã), ancusurari/ancusurare (an-cu-su-rá-ri) – (unã cu ***ncusuredz***) § ***ancusurat*** (an-cu-su-rátŭ) adg ancusuratã (an-cu-su-rá-tã), ancusurats (an-cu-su-rátsĭ), ancusurati/ancusurate (an-cu-su-rá-ti) – (unã cu ***ncusuredz***) § ***ancusurari/ancusurare*** (an-cu-su-rá-ri) sf ancusurãri (an-cu-su-rắrĭ) – (unã cu ***ncusuredz***) § ***ãncusuredz*** (ãn-cu-su-rédzŭ) (mi) vb I ãncusurai (ãn-cu-su-ráĭ), ãncusuram (ãn-cu-su-rámŭ), ãncusuratã (ãn-cu-su-rá-tã), ãncusurari/ãncusurare (ãn-cu-su-rá-ri) – (unã cu ***ncusuredz***) ex: shi lji ãncusurarã (tu scriarea-a noastrã: lji ncusurarã) truplu § ***ãncusurat*** (ãn-cu-su-rátŭ) adg ãncusuratã (ãn-cu-su-rá-tã), ãncusurats (ãn-cu-su-rátsĭ), ãncusurati/ãncusurate (ãn-cu-su-rá-ti) – (unã cu ***ncusuredz***) ex: vulturlji u-au narea ãncusuratã (ca cusorlu; tu scriarea-a noastrã: narea ncusuratã); doauã feati ãncusurati (cu cusor; tu scriarea-a noastrã: ncusurati) § ***ãncusurari/ãncusurare*** (ãn-cu-su-rá-ri) sf ãncusurãri (ãn-cu-su-rắrĭ) – (unã cu ***ncusuredz***)

cusor² (cu-sórŭ) sn – vedz tu ***cusor¹***

cusor³ (cu-sórŭ) sm – vedz tu ***cos***

custandat (cus-tan-dátŭ) sm – vedz tu ***cunstantinã***

custari/custare (cus-tá-ri) sf – vedz tu ***custã***

custat (cus-tátŭ) adg – vedz tu ***custã***

custã (cús-tã) vb I unipers. custã (cus-tắ), custa (cus-tá), custatã (cus-tá-tã), custari/custare (cus-tá-ri) – creashti (icã fatsi s-creascã) un lucru shi s-fatsi ma mari (ma greu, ma avut, ma multsã, etc.) *{ro: spori, prospera, avansa, progresa, creşte (în volum, greutate, număr, etc.)}* *{fr: avancer, progresser, prospérer, croître (en volume, en nombre, etc.), travailler fructueusement}* *{en: advance, progress, thrive, increase (in number, volume, etc.)}* ex: s-videm a curi nu-lj custã (nu-lj njarsi ghini) lucrul; nu-lj custa (nu-lj njirdzea ninti, nu-avea prucuchii) lucrul; nu-nj custã (prucupseashti) lucurlu; nu-nj custã dot (nu fac hãiri) la lucru; iu suntu multi mãnj, lucurlu custã (creashti, njardzi cãtrã ninti); multi mãnj custã (creashti ma-agonja, fatsi ma multã hãiri) lucrul § ***custat*** (cus-tátŭ) adg custatã (cus-ta-tã), custats (cus-tatsĭ), custati/custati (cus-ta-ti) – tsi ari criscutã (i faptã ma avutã, ma greauã, ma mari ca numir, etc.) *{ro: sporit, prosperat, avansat, progresat, crescut (în volum, greutate, număr, etc.)}* *{fr: avancé, progressé, prospéré, cru (en volume, en nombre, etc.), travaillé fructueusement}* *{en: advanced, progressed, thrived, increased (in number, volume, etc.)}* § ***custari/custare*** (cus-tá-ri) sf custãri (cus-tắrĭ) – crishteari icã fãtseari ma mari (ma greauã, ma avutã, etc.) *{ro: acţiunea de a spori, de a prospera, etc.; sporire, prosperare, avansare, progresare, creştere (în volum, greutate, număr, etc.)}* *{fr: action d'avancer, de progresser, de prospérer, de croître (en volume, en nombre, etc.), de travailler fructueusement}* *{en: action of advancing, of progressing, of thriving, of increasing (in number, volume, etc.)}*

custãnic (cus-tã-nícŭ) adg – vedz tu ***costenliv***

custicã (cus-tí-cã) sf – vedz tu ***coastã***

custisescu (cus-ti-sés-cu) vb IV custisii (cus-ti-síĭ), custiseam (cus-ti-seámŭ), custisitã (cus-ti-sí-tã), custisiri/custisire (cus-ti-sí-ri) – fac (am pãhãlu, tinjia…); custusescu, custu, axizescu,

ahãrdzescu, ahãrzescu *{ro: costa} {fr: coûter} {en: cost}* § ***custisit*** (cus-ti-sítŭ) adg custisitã (cus-ti-sí-tã), custisits (cus-ti-sítsĭ), custisiti/custisite (cus-ti-sí-ti) – tsi custuseashti, tsi ari pãhãlu, axizit, ahãrdzit, ahãrzit *{ro: costat} {fr: coûté} {en: costed}* § ***custisiri/custisire*** (cus-ti-sí-ri) sf custisiri (cus-ti-sírĭ) – atsea tsi fatsi un tsi bagã (i plãteashti) unã tinjii trã un lucru, axiziri, ahãrdziri, ahãrziri *{ro: costare, cost} {fr: action de coûter, coût} {en: costing}* § ***custu*** (cús-tu) sm pl(?) – atsea cãt custuseashti (cãt axizeashti) un lucru; pãhã, tinjii, axii *{ro: valoare, preţ} {fr: valeur, prix} {en: value, price}* § ***custusescu*** (cus-tu-sés-cu) vb IV custusii (cus-tu-síĭ), custuseam (cus-tu-seámŭ), custusitã (cus-tu-sí-tã), custusiri/custusire (cus-tu-sí-ri) – (unã cu ***custisescu***) § ***custusit*** (cus-tu-sítŭ) adg custusitã (cus-tu-sí-tã), custusits (cus-tu-sítsĭ), custusiti/custusite (cus-tu-sí-ti) – (unã cu ***custisit***) ***custusiri/custusire*** (cus-tu-sí-ri) sf custusiri (cus-tu-sírĭ) – (unã cu ***custisiri***)

custisiri/custisire (cus-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***custisescu***

custisit (cus-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***custisescu***

custu (cús-tu) sm pl(?) – vedz tu ***custisescu***

custumi/custume (cus-tú-mi) sf custunj (cus-túnjĭ) – stranjili cu cari si nveashti (s-alãxeashti) cariva; soea di stranji tsi li poartã cariva; soea di stranji tsi li poartã oaminjlji (bãrbatslji shi muljerli) dit unã mileti, cari suntu-ahoryea di soea di stranji purtati di-unã altã mileti; portu, alãxãmintu, tãcãmi, forimã, furishauã *{ro: port, costum} {fr: costume} {en: costume, dress}*

custurã (cus-tú-rã) sf – vedz tu ***cãsturã***

custusescu (cus-tu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***custisescu***

custusiri/custusire (cus-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***custisescu***

custusit (cus-tu-sítŭ) adg – unã cu vedz tu ***custisescu***

custuvar (cus-tu-várŭ) sm pl(?) – vedz tu ***cushtavar***

cusuescu (cu-su-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***coasã***

cusuiri/cusuire (cu-su-í-ri) sf – vedz tu ***coasã***

cusuit (cu-su-ítŭ) adg – vedz tu ***coasã***

cusurafi/cusurafe (cu-su-rá-fi) sf – vedz tu ***surafi***

cusurari/cusurare (cu-su-rá-ri) sf – vedz tu ***cusor***[1]

cusurat (cu-su-rátŭ) adg– vedz tu ***cusor***[1]

cusurã (cu-sú-rã) sf – vedz tu ***cãsturã***

cusuredz (cu-su-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cusor***[1]

cusuri/cusure (cu-sú-ri) sf cusuri (cu-súrĭ) – atsea tsi nu easti ghini adratã (i cum lipseashti adrari) tu-un lucru; mãhãnã, catmeri, smãrdã, herã, mãrdai; (expr: fã-ti cusuri = du-ti la drats; fã-ti defi, fã-ti xichi) *{ro: defect, lipsã} {fr: manque, défaut} {en: fault}* ex: armasi sã-nj dai unã cusuri; s-nu-aibã vãrã cusuri (mãhãnã); nu-lj s-aflã unã cusuri catmeri); cusurli (catmerli)-a altor li videm, a noastri nu li mutrim; di itsi pots, cusuri nu alasã; mash tini earai cusuri (lipsitã) §

cusurin (cu-su-rínŭ) sm, sf cusurinã (cu-su-rí-nã), cusurinj (cu-su-rínjĭ), cusurini/cusurine (cu-su-rí-ni) – soea-a atsilor tsi dipun dit un om i muljari (njits, nipots shi strãnipots) cu-atselj tsi dipun dit un frati i sorã di-a lui (di-a ljei); ver (vearã); (expr: 1: ***cusurin-ver***, ***cusurin-vearã***, ***prot(ã) cusurin(ã)***, ***cusurin(ã) bun(ã)*** = ashi cum suntu un cu-alantu, ficiorli sh-featili di doi frats, dauã surãri i un frati sh-unã sorã; 2: ***cusurin(ã) di-andoilea, defturu-cusurin(ã)*** = ver di-andoilea; ashi cum suntu un cu-alantu, ficiorli sh-featili di doi prots cusurinj i cusurini) *{ro: vãr, verişoarã} {fr: cousin, cousine} {en: cousin}* ex: plãngu sh-laili cusurini; nj-suntu cusurinj-veri (prots cusurinj); easti cusurin-ver a ljirtatlui

cusurin(ã) di-andoilea – vedz tu ***cusurin***

cusurin-ver (cusurinã-vearã) – vedz tu ***cusurin***, ***ver***[3]

cusursescu (cu-sur-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***surafi***

cusursiri/cusursire (cu-sur-sí-ri) sf – vedz tu ***surafi***

cusursit (cu-sur-sítŭ) adg – vedz tu ***surafi***

cusut (cu-sútŭ) adg – vedz tu ***cos***

cusuturã (cu-su-tú-rã) sf – vedz tu ***cos***

cut (cútŭ) sn cutã (cú-tã) – ciumagã njicã cu cari s-agudeashti "ciulica" tu un gioc (shcljendzã) di cilimeanj; ciulengã, tsoapit *{ro: bãţ de la jocul ţurcã de copii} {fr: bâtonnet dont on frappe la "ciulica" dans un jeu d-enfants} {en: stick for hitting: ciulica" in a children's game}*

cut! (cút) inter – vedz tu ***cutã***

cutar (cu-tárŭ) sn cutari/cutare (cu-tá-ri) – loc ngãrdit (multi ori cu-alumãchi shi verdzi) tu cari s-tsãn di-aradã oili; coardã, tsarcu, strungã, mandrã, arãstoacã; (fig: unã soi di cãlivã cu stizmili adrati di tsarã shi verdzi i alumãchi) *{ro: ţarc, strungã} {fr: enclos, bercail; parc à moutons; chaumière} {en: pen, fold, sheep fold}* ex: putridzã sh-a tãu cutar; trãsh la patruli cutari; aoa, tu cutar (fig: cãlivã) va s-bem numta § ***cotar*** (có-tŭ) sn cotari/cotare (có-ta-ri) – (unã cu ***cutar***) § ***cutãrets*** (cu-tã-rétsŭ) sn cutãreatsã (cu-tã-reá-tsã) shi cutãrets (cu-tã-rétsĭ) – un cutar njic *{ro: ţarc mic} {fr: petit parc à moutons} {en: small sheep fold}* ex: njeljlji cari tut zgheară n cutãrets

cutã (cú-tã) sf cuti/cute (cú-ti) – cãni (tu limba ficiuritslor) *{ro: câine, în limbajul copiilor mici} {fr: chien, dans le langage des petits enfants} {en: dog, in the language of small children}* § ***cuti!*** (cútĭ) inter – cãni (tu limba ficiuritslor); zbor cu cari s-greashti cãnili tra s-yinã; curi-cuti!, cut, cut-cut, cooti, coti-co, cuci, cuci-cuci *{ro: interjecţie cu care se cheame sã vinã un câine} {fr: interjection dont on se sert pour appeler les chiens qui sont près de nous} {en: interjection with which someone calls a dog}* § ***cuti-cuti!*** (cútĭ-cútĭ) inter – (unã cu ***cuti!***) § ***cut!*** (cút) inter – (unã cu ***cuti!***) ex: na, cut!, Caraman! § ***cut-cut!*** (cút-cút) inter – (unã cu ***cuti!***) § ***coti-coti!*** (cótĭ-cótĭ) inter – (unã cu ***cuti!***) § ***coti-co!*** (cótĭ-có) inter – (unã cu ***cuti!***) § ***cooti!*** (co-ótĭ) inter – (unã cu ***cuti!***) § ***cuci-cuci!*** (cúcĭ-cúcĭ) inter – (unã cu ***cuti!***) § ***cuci!*** (cúcĭ) inter – (unã cu ***cuti!***)

cutãrets (cu-tã-rétsŭ) sn – vedz tu ***cutar***

cutãvãlescu (cu-tã-vã-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cutuvlescu***

cutãvãliri/cutãvãlire (cu-tã-vã-lí-ri) sf – vedz tu ***cutuvlescu***

cutãvãlit (cu-tã-vã-lítŭ) adg – vedz tu ***cutuvlescu***

cut-cut! (cút-cút) inter – vedz tu ***cutã***

cuteatsã (cu-tea-tsã) sf – vedz tu ***cumas***

cutedz (cu-tédzŭ) vb I cutidzai (cu-ti-dzáĭ), cutidzam (cu-ti-dzámŭ), cutidzatã (cu-ti-dzá-tã), cutidzari/cutidzare (cu-ti-dzá-ri) – nu nj-easti fricã s-lu fac un lucru; mi bag s-fac un lucru tsi poati s-mi facã di-arshini i s-mi ducã n fatsa-a unui mari piriclju; dãldãsescu, dãldisescu, cãidisescu, cãindisescu, dãvrãnsescu *{ro: cuteza, îndrãzni, risca} {fr: oser, (se) hasarder, risquer} {en: dare, risk}* ex: ni di-arãu nu pot si-ts spun, nitsi cutedz (dãldãsescu, cãidisescu) di-arshini; cari cutidzã (avu curailu) s-calcã la mini?; vãrã nu cutidzã (nu-avu curailu) s-greascã un zbor; avea cutidzatã (avu curailu) sã zburascã ntrã nãs (n fatsa-a lui); nu cutidza vãrã picurar § ***cutidzat*** (cu-ti-dzátŭ) adg cutidzatã (cu-ti-dzá-tã), cutidzats (cu-ti-dzátsĭ), cutidzati/cutidzate (cu-ti-dzá-ti) – (lucru) tsi easti faptu fãrã fricã; cari aspusi cã ari curailu (nu-avu fricã) s-lu facã un lucru; dãldãsit, dãldisit, cãidisit, cãindisit, dãvrãnsit, alipidat *{ro: decis, curajos} {fr: résolu, ferme, audacieux, téméraire} {en: determined (person), firm, bold, daring}* § ***cutidzari/cutidzare*** (cu-ti-dzá-ri) sf cutidzãri (cu-ti-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cuteadzã s-adarã un lucru; dãldãsiri, dãldisiri, cãidisiri, cãindisiri, dãvrãnsiri *{ro: acţiunea de a cuteza, de a îndrãzni, de a risca; îndrãzneală, risk} {fr: action d'oser, de (se) hasarder, de risquer; audace, risque} {en: action of daring, of risking; audacity, risk}*

cuti! (cútĭ) inter – vedz tu ***cutã***

cuticã (cu-tí-cã) sf – vedz tu ***cutii***

cutici/cutice (cu-tí-ci) sf – vedz tu ***cutii***

cuti-cuti! (cútĭ-cútĭ) inter – vedz tu ***cutã***

cutidzari/cutidzare (cu-ti-dzá-ri) sf – vedz tu ***cutedz***

cutidzat (cu-ti-dzátŭ) adg – vedz tu ***cutedz***

cutii/cutie (cu-tí-i) sf cutii (cu-tíĭ) – hãlati, tsi sh-u-adutsi cu-unã soi di sfinduchi (di-aradã multu ma njicã), tu cari s-tsãn (s-poartã, s-vindu, etc.) lucri ca curdeli (cãmesh, etc.); (fig: 1: cutii (di mortu) = sfinduchea tu cari sã ngroapã mortul; chivuri, xilucrevat, sinduchi, sfinduchi, cufciug, scamnu; 2: di cutii = hasã, mushatã, ndilicatã, etc.) *{ro: cutie; cosciug} {fr: boîte; cercueil} {en: box; coffin}* ex: cutia di asimi; gurã di cutii (fig: hasã, ndilicatã), pirushana-a mea; cutia di mortu (chivurea) fu adratã § ***cuticã*** (cu-tí-cã) sf cutitsi/cutitse (cu-tí-

tsi) – cutii njicã; cutici *{ro: cutiuţã}* *{fr: petite boîte}* *{en: small box}* § ***cutici/cutice*** (cu-tí-ci) sf cutitsi/cutitse (cu-tí-tsi) – (unã cu ***cuticã***)

cutlã (cú-tlã) sf cutli/cutle (cú-tli) – vas cu cari s-misurã (grãnili); vas di lemnu ca unã cupã i unã lingurã mari cu cari s-misurã grãnili (fãrina, apa, etc.); crinã, acrinã, alcechi, tãghari, shinic, cuveali, stamboli/stambole *{ro: căuş, baniţă}* *{fr: boisseau, seille de bois, très grande cuiller}* *{en: bushel, large wooden spoon for measuring grains, flour, water, etc.}*

cutluyiomsi/cutluyiomse (cu-tlu-yióm-si) sf – vedz tu ***cutruyiomsi***

cutmaci (cut-mácĭŭ) sm fãrã pl – lapti di oai hertu cu putsãnã sari shi ncljigat, tsãnut tu un talar; armã *{ro: lapte de putină}* *{fr: lait de brebis, bouilli avec un peu de sel et caillé}* *{en: kind of curdled milk}*

cutnii (cut-ní-i) sf cutnii (cut-níĭ) – tsãsãturã di mitasi shi bumbac *{ro: cutnie}* *{fr: sorte de satin mêle de coton}* *{en: material made of silk and cotton}* ex: cutnii di Brusa

cutramur (cu-trá-murŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cutreambur***[1]

cutrãmurari/cutrãmurare (cu-trã-mu-rá-ri) sf – vedz tu ***cutreambur***[1]

cutrãmurat (cu-trã-mu-rátŭ) adg – vedz tu ***cutreambur***[1]

cutreambur[1] (cu-treám-burŭ) (mi) vb I cutrimburai (cu-trim-bu-ráĭ), cutrimburam (cu-trim-bu-rámŭ), cutrimburatã (cu-trim-bu-rá-tã), cutrimburari/cutrimburare (cu-trim-bu-rá-ri) – (loclu) s-minã dinapandiha cãndu s-fatsi un cutrem; s-mutã loclu; truplu-nj si minã fãrã vrearea-a mea (di-arcoari, di fricã, etc.); (ãnj) trec hiori di-arcoari prit trup; mi trec hiorlji cã mi aspar multu; aduchescu unã mari asparizmã; cutrembur, cutreamur, cutremur, cutramur, treambur, trimbur, treamur, tremur, tramur; clatin, clãtin, cleatin, scutur; ãnhiuredz, nhiuredz; ãnfricushedz, nfricushedz, fricushedz, fricuescu, fric, nfric, nfrichedz, lãhtãrsescu, trumuxescu, trumãxescu, crutsescu; bubuescu, cutrumuredz, cishiescu, cishuescu, cishescu, trunduescu *{ro: cutremura, tremura, scutura, (se) înfiora, îngrozi}* *{fr: secouer; trembler; frémir; (s')épouvanter}* *{en: shake; tremble; quiver; flicker; rustle; frighten, terrify}* ex: sh-muntsã s-cutrimburarã (trimurarã); si-lj vedz, s-ti cutreamburi (lãhtãrseshti); tsã si cutrimbura sh-cãmeasha di pri tini (expr: lãhtãrseai multu di multu!) § ***cutrembur***[1] (cu-trém-burŭ) (mi) vb I cutrimburai (cu-trim-bu-ráĭ), cutrimburam (cu-trim-bu-rámŭ), cutrimburatã (cu-trim-bu-rá-tã), cutrimburari/cutrimburare (cu-trim-bu-rá-ri) – (unã cu ***cutreambur***[1]) § ***cutrimburat*** (cu-trim-bu-rátŭ) adg cutrimburatã (cu-trim-bu-rá-tã), cutrimburats (cu-trim-bu-rátsĭ), cutrimburati/cutrimburate (cu-trim-bu-rá-ti) – (loclu) tsi s-ari minatã dinapandiha cãndu s-featsi un cutrem; tsi-lj trec hiori di-arcoari i fricã prit trup; tsi-lj s-ari faptã multã fricã; tsi easti multu aspãreat; cutrimurat, cutrãmurat; trimburat, trimurat, trãmurat, clãtinat, clitinat, scuturat; ãnhiurat, nhiurat; ãnfricushat, nfricushat, fricushat, fricuit, fricat, nfricat, lãhtãrsit, trumuxit, trumãxit, crutsit; bubuit, cutrumurat, cishiit, cishuit, cishit, trunduit *{ro: cutremurat, tremurat, scuturat, înfiorat, îngrozit}* *{fr: secoué; tremblé; frémi; épouvanté}* *{en: shaken; trembled; quivered; flickered; rustled; frightened, terrified}* ex: lumi cutrimburatã (lãhtãrsitã) di pãngãnj arãi § ***cutrimburari/cutrimburare*** (cu-trim-bu-rá-ri) sf cutrimburãri (cu-trim-bu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-cutreamburã tsiva i cariva; cutrimburari, cutrimurari, cutrãmurari; trimurari, trãmurari, clãtinari, clitinari, scuturari; ãnhiurari, nhiurari; ãnfricushari, nfricushari, fricushari, fricuiri, fricari, nfricari, lãhtãrsiri, trumuxiri, trumãxiri, crutsiri; bubuiri, cutrumurari, cishiiri, cishuiri, cishiri, trunduiri *{ro: acţiunea de a (se) cutremura, de a tremura, de a scutura, de a (se) înfiora, de a (se) îngrozi; cutremurare, tremurare, scuturare, înfiorare, îngrozire}* *{fr: action de secouer; de trembler; de frémir; de (s')épouvanter}* *{en: action of shaking; of trembling; of quivering; of flickering; of rustling; of frightening, of terrifying}* ex: cutrimburarea (cutremlu) a loclui s-fãtsea cãndu draclu lu-acãtsa turbarea atsea marea § ***cutreamur***[1] (cu-treá-murŭ) (mi) vb I cutrimurai (cu-tri-mu-ráĭ), cutrimuram (cu-tri-mu-rámŭ), cutrimuratã (cu-tri-mu-rá-tã), cutrimurari/cutrimurare (cu-tri-mu-rá-ri) – (unã cu ***cutreambur***[1]) § ***cutremur***[1] (cu-tré-murŭ) (mi) vb I cutrimurai (cu-tri-mu-ráĭ), cutrimuram (cu-tri-mu-rámŭ), cutrimuratã (cu-tri-mu-rá-tã), cutrimurari/cutrimurare (cu-tri-mu-rá-ri) – (unã cu ***cutreambur***[1]) § ***cutrimurat*** (cu-tri-mu-rátŭ) adg cutrimuratã (cu-tri-mu-rá-tã), cutrimurats (cu-tri-mu-rátsĭ), cutrimurati/cutrimurate (cu-tri-mu-rá-ti) – (unã cu ***cutrimburat***) § ***cutrimurari/cutrimurare*** (cu-tri-mu-rá-ri) sf cutrimurãri (cu-tri-mu-rắrĭ) – (unã cu ***cutrimburari***) § ***cutramur*** (cu-trá-murŭ) (mi) vb I cutrãmurai (cu-trã-mu-ráĭ), cutrãmuram (cu-trã-mu-rámŭ), cutrãmuratã (cu-trã-mu-rá-tã), cutrãmurari/cutrãmurare (cu-trã-mu-rá-ri) – (unã cu ***cutreambur***[1]) ex: s-cutramurã (s-cutreamburã) shi demunlu § ***cutrãmurat*** (cu-trã-mu-rátŭ) adg cutrãmuratã (cu-trã-mu-rá-tã), cutrãmurats (cu-trã-mu-rátsĭ), cutrãmurati/cutrãmurate (cu-trã-mu-rá-ti) – (unã cu ***cutrimburat***) § ***cutrãmurari/cutrãmurare*** (cu-trã-mu-rá-ri) sf cutrãmurãri (cu-trã-mu-rắrĭ) – (unã cu ***cutrimburari***) § ***culteambur*** (cul-teám-burŭ) (mi) vb I cultimburai (cul-tim-bu-ráĭ), cultimburam (cul-tim-bu-rámŭ), cultimburatã (cul-tim-bu-rá-tã), cultimburari/cultimburare (cul-tim-bu-rá-ri) – (unã cu ***cutreambur***[1]) ex: l-culteamburã merlu tra s-cadã mearili § ***cultimburat*** (cul-tim-bu-rátŭ) adg cultimburatã (cul-tim-bu-rá-tã), cultimburats (cul-tim-bu-rátsĭ), cultimburati/cultimburate (cul-tim-bu-rá-ti) – (unã cu ***cutrimburat***) § ***cultimburari/cultimburare*** (cul-tim-bu-rá-ri) sf cultimburãri (cul-tim-bu-rắrĭ) – (unã cu ***cutrimburari***) § ***cutrem*** (cu-trémŭ) sm fãrã pl – minari multu vãrtoasã sh-di dinapandiha a loclui (cari yini cãndu loclu dit ahãndami s-frãndzi s-mutã shi s-shutsã di-unã parti tu-alantã, di nsus-ãnghios); atsea tsi fatsi (tsi aducheashti) omlu cãndu s-aspari multu; cutrimburari multu mari di fricã (di aspãreari, etc.); hior (hir, di-aspãreari i di arcoari); cutrimburari, cutrimurari, trunduiri; cutrembur, cutreambur, cutremur, cutreamur, cutrom, asparyiu, asparizmã, asparimã, asparmã, lãhtarã, datã, frixi, ceash, trom, trumarã, trimurã, pirdeshi *{ro: cutremur, groază}* *{fr: tremblement; frémissement; épouvante}* *{en: tremor, trembling; terror, fright, fear}* ex: cutremlu a loclui; ãlj pidipsea oaminjlji di-lj loa cutremlu (lãhtarlu); Gardani arãspãndi cutremlu (asparizma) anj di dzãli § ***cutreambur***[2] (cu-treám-burŭ) sm fãrã pl (unã cu ***cutrem***) ex: cutreamburlu (lãhtarlu) lj-acãtsã § ***cutrembur***[2] (cu-trém-burŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***cutrem***) ex: cutrembur (hior di asparizmã) nã acãtsã § ***cutreamur***[2] (cu-treá-murŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***cutrem***) ex: cutreamurlu (asparizma) a oaminjlor arãi § ***cutremur***[2] (cu-tré-murŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***cutrem***) ex: trã tse tsã yini cutremur? (cãtse lãhtãrseshti?); mi umplu di cutremur (lãhtarã)

cutreambur[2] (cu-treám-burŭ) sm – vedz tu ***cutreambur***[1]

cutreamur[1] (cu-treá-murŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cutreambur***[1]

cutreamur[2] (cu-treá-murŭ) sm – vedz tu ***cutreambur***[1]

cutrem (cu-trémŭ) sm – vedz tu ***cutreambur***[1]

cutrembur[1] (cu-trém-burŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cutreambur***[1]

cutrembur[2] (cu-trém-burŭ) sm – vedz tu ***cutreambur***[1]

cutremur[1] (cu-tré-murŭ) sm – vedz tu ***cutreambur***[1]

cutremur[2] (cu-tré-murŭ) sm – vedz tu ***cutreambur***[1]

cutrimburari/cutrimburare (cu-trim-bu-rá-ri) sf – vedz tu ***cutreambur***[1]

cutrimburat (cu-trãim-bu-rátŭ) adg – vedz tu ***cutreambur***[1]

cutrimurari/cutrimurare (cu-tri-mu-rá-ri) sf – vedz tu ***cutreambur***[1]

cutrimurat (cu-tri-mu-rátŭ) adg – vedz tu ***cutreambur***[1]

cutriyir (cu-trí-yirŭ) vb I cutriyirai (cu-tri-yi-ráĭ), cutriyiram (cu-tri-yi-rámŭ), cutriyiratã (cu-tri-yi-rá-tã), cutriyirari/cutriyirare (cu-tri-yi-rá-ri) – mi duc (mi priimnu) prit locuri multi; alag *{ro: cutreiera}* *{fr: parcourir; explorer}* *{en: wander, explore}* ex: acãtsã s-cutriyirã loclu ntreg § ***cutriyirat*** (cu-tri-yi-rátŭ) adg cutriyiratã (cu-tri-yi-rá-tã), cutriyirats (cu-tri-yi-rátsĭ), cutriyirati/cutriyirate (cu-tri-yi-rá-ti) – dus prit multi locuri, alãgat *{ro: cutreierat}* *{fr: qui a parcouru des pays}* *{en: wandered, explored}* § ***cutriyirari/cutriyirare*** (cu-tri-yi-rá-ri) sf cutriyirãri (cu-tri-yi-rắrĭ) – dutseari prit multi

locuri, alãgari {ro: acţiunea de acutreiera; cutreierare} {fr: action de parcourir} {en: action of wandering, of exploring}

cutriyirari/cutriyirare (cu-tri-yi-rá-ri) sf – vedz tu ***cutriyir***

cutriyirat (cu-tri-yi-rátŭ) adg – vedz tu ***cutriyir***

cutrom (cu-trómŭ) sm fãrã pl – atsea tsi aducheashti omlu cãndu s-aspari multu; aspãreari multu mari; trom, asparyiu, asparizmã, asparimã, asparmã, lãhtarã, datã, frixi, ceash, trumarã, pirdeshi, cutrem, cutrembur, cutremur {ro: groază, spaimă} {fr: épouvante, terreur, effroi} {en: terror, fright, fear} ex: di fricã sh-di cutrom; nã s-astãlje adiljaticlu di cutrom (lãhtarã) § ***cutrumuredz*** (cu-tru-mu-rédzŭ) (mi) vb I cutrumurai (cu-tru-mu-ráĭ), cutrumuram (cu-tru-mu-rámŭ), cutrumuratã (cu-tru-mu-rá-tã), cutrumurari/cutrumurare (cu-tru-mu-rá-ri) – mi trec hiorlji (treambur) cã aduchescu un mari cutrom; mi aspar (lu-aspar) multu; lãhtãrsescu, trumuxescu, trumãxescu, ãnfricushedz, nfricushedz, fricushedz, fricuescu, fric, nfric, nfrichedz, bubuescu; cutreambur, ãnhiuredz, nhiuredz, cishiescu, cishuescu, cishescu {ro: (se) înfiora, (se) îngrozi} {fr: (s')épouvanter} {en: frighten, terrify} ex: di cu njits lji cutrumurã (lãhtãrsi); s-nu nã cutrumurãm § ***cutrumurat*** (cu-tru-mu-rátŭ) adg cutrumuratã (cu-tru-mu-rá-tã), cutrumurats (cu-tru-mu-rátsĭ), cutrumurati/cutrumurate (cu-tru-mu-rá-ti) – tsi-lj s-ari faptã fricã; tsi easti multu aspãreat; lãhtãrsit, trumuxit, trumãxit, aspãreat, aspãrat, aspãrit, spãreat, fricuit, ãnfricushat, nfricushat, fricushat, fricuit, fricat, nfricat, bubuit, cutrimburat, ãnhiurat, nhiurat, cishiit, cishuit, cishit {ro: înfiorat, îngrozit} {fr: épouvanté} {en: frightened, terrified} § ***cutrumurari/cutrumurare*** (cu-tru-mu-rá-ri) sf cutrumurãri (cu-tru-mu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-cutrumureadzã cariva; lãhtãrsiri, trumuxiri, trumãxiri, aspãreari, aspãrari, spãreari, fricuiri, ãnfricushari, nfricushari, fricushari, fricuiri, fricari, nfricari, bubuiri, cutrimburari, ãnhiurari, nhiurari, cishiiri, cishuiri, cishiri {ro: acţiunea de a se înfiora, de a se îngrozi; înfiorare, îngrozire} {fr: action de (s')épouvanter} {en: action of frightening, of terrifying}

cutrov (cu-tróvŭ) sn – vedz tu ***cãtruvã***

cutrubatã (cu-tru-bá-tã) sf cutrubati/cutrubati (cu-tru-bá-ti) shi cutrubãts (cu-tru-bắtsĭ) – pulj njic, sumolcu (siv, bagav), tsi bãneadzã di-aradã piningã api, cu coada lungã tsi sh-u minã tut chirolu, sh-cari s-dutsi sã-sh treacã earna tu locuri ma caldi; coadã-baturã, cudubaturã, culususã, baturã, bajancã {ro: codobatură} {fr: hochequeue} {en: wagtail} ex: s-ligãna ca cutrubati; hii ca cutrubata tsi nu sta fãrã s-minã coada-lj § ***coadã-baturã*** (coá-dã-bá-turã) sf coadã-baturi/coadã-bature (coá-dã-bá-tu-ri) – (unã cu ***cutrubatã***) § ***cudubaturã*** (cu-du-bá-tu-rã) sf cudubaturi/cudubaturi (cu-du-bá-tu-ri) – (unã cu ***cutrubatã***) § ***culususã*** (cu-lu-sú-sã) sf culususi/culususe (cu-lu-sú-si) – (unã cu ***cutrubatã***) § ***baturã*** (bá-turã) sf baturi/bature (bá-tu-ri) – (unã cu ***cutrubatã***)

cutrubur[1] (cu-trú-burŭ) adg – vedz tu ***cuturbur***[1]

cutrubur[2] (cu-trú-burŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cuturbur***[1]

cutruburari/cutruburare (cu-tru-bu-rá-ri) sf – vedz tu ***cuturbur***[1]

cutruburat (cu-tru-bu-rátŭ) adg – vedz tu ***cuturbur***[1]

cutruljauã (cu-tru-ljĭá-ŭã) sf cutruljei (cu-tru-ljĭéĭ) – grãn cu gãrnutslu arucutos shi albu {ro: grâu alb} {fr: blé au grain rond et blanc} {en: wheat with round and white grains}

cutrumurari/cutrumurare (cu-tru-mu-rá-ri) sf – vedz tu ***cutrom***

cutrumurat (cu-tru-mu-rátŭ) adg – vedz tu ***cutrom***

cutrumuredz (cu-tru-mu-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cutrom***

cutrusescu (cu-tru-sés-cu) (mi) vb IV cutrusii (cu-tru-síĭ), cutruseam (cu-tru-seámŭ), cutrusitã (cu-tru-sí-tã), cutrusiri/cutrusire (cu-tru-sí-ri) – talj i fac ma shcurtu perlu din cap (di pi fatsã); tundu, birbirisescu, birbirsescu {ro: tunde} {fr: tondre} {en: clip (hair)} § ***cutrusit*** (cu-tru-sítŭ) adg cutrusitã (cu-tru-sí-tã), cutrusits (cu-tru-sítsĭ), cutrusiti/cutrusite (cu-tru-sí-ti) – tsi sh-ari tãljatã i shcurtatã perlu; tumsu, tumtu, birbirisit, birbirsit {ro: tuns} {fr: tondu} {en: with the hair cut} § ***cutrusiri/cutrusire*** (cu-tru-sí-ri) sf cutrusiri (cu-tru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cutruseashti icã easti cutrusit; tundiri, tundeari, birbirisiri, birbirsiri {ro: acţiunea de a tunde; tundere} {fr: action de tondre} {en: action of cutting hair}

cutrusiri/cutrusire (cu-tru-sí-ri) sf – vedz tu ***cutrusescu***

cutrusit (cu-tru-sítŭ) adg – vedz tu ***cutrusescu***

cutruyiomsi/cutruyiomse (cu-tru-yióm-si) sf cutruyiomsi (cu-tru-yióm-si) – loclu tsi s-aflã namisa di stizmã shi citii; unã soi di njic apanghiu ca unã guvã (groapã, dulapi) tu stizmã iu omlu poati si sh-bagã lucri; cutruyiomsi, halli, hatuli {ro: spaţiul între zid şi acoperiş} {fr: l'espace qui se trouve entre le mur et l'avant-toit} {en: space between the wall and the roof} ex: u-ascumsit tu cutruyiomsi § ***cutluyiomsi/cutluyiomse*** (cu-tlu-yióm-si) sf cutluyiomsi (cu-tlu-yióm-si) – (unã cu ***cutruyiomsi***)

cutsachi/cutsache (cu-tsá-chi) sf cutsãchi (cu-tsắchĭ) – unã soi di cãrlidzi di la sãmari di cari s-acatsã furtii; partea di dininti di la shaua-a calui; dauã cumãts di lemnu tsi s-aflã tu partea di nãpoi a shauãljei; ublãncu, oblãncu, blãncu, mbrustar, pistar, pestãr, opistar {ro: ciochină; oblânc} {fr: arçon du bât; deux pièces de bois cintrées qui sont disposées à l'arrière et en haut du bât} {en: saddle bow; pommel; cantle} ex: lj-chicã di cutsachea di sãmar tastrul cu flurii; acatsã funjli di cutsãchili a sãmarlui § ***cãtsachi/cãtsache*** (cã-tsá-chi) sf cãtsãchi (cã-tsắchĭ) – (unã cu) ***cutsachi***

cutsãtar (cu-tsã-tárŭ) sm, sf adg – vedz tu ***cutsut***

cutseari/cutseare (cu-tseá-ri) sf – vedz tu ***coc***

cutsitar (cu-tsi-tárŭ) sm, sf adg – vedz tu ***cutsut***

cutsu- (cú-tsu) prifixu – s-bagã nãintea-a unor zboarã (ma multu verbi) tra s-lã alãxeascã niheamã noima, multi cu noima cã "atsea tsi s-fatsi s-fatsi ma mputsãn, pri giumitati, etc.); va bãgari oarã cã: (i) prifixul armãni idyiul (cacu) ti tuti zboarãli, cã suntu verbi, adgectivi, masculini i fiminini; (ii) cum fãtsem sh-cu-alanti prifixi, zborlu cu prifixu va-l bãgãm tu fumealja-a zborlui; (iii) di-aradã, prifixul – dupã cum dzãtsi sh-numa – va-l bãgãm nãintea-a zborlui sh-va lu-alichim di el cu semnul, (i fãrã) semnul "-"; ma, cãtivãrãoarã, prifixul va-l videm scriat ahoryea di zbor; sh-tu soni (iv) va dãm aoatsi mash ndauã zboarã cu-aestu prifixu {ro: prefix, care schimbă oarecum sensul cuvântului} {fr: prefixe, qui change le sens du mot} {en: prefix, that changes somewhat the meaning of the words}

cutsubeari/cutsubeare (cu-tsu-beá-ri) sf – vedz tu ***beau***[1]

cutsubeau (cu-tsu-beáŭ) vb II – vedz tu ***beau***[1]

cutsubiut (cu-tsu-bi-útŭ) adg – vedz tu ***beau***[1]

cutsur (cú-tsúrŭ) sm cutsuri (cú-tsurĭ) – cumata dit truplu-a unui arburi tsi-armãni ninga tu loc, dupã tsi easti tãljat; cumatã dit truplu-a unui arburi tãljat (ayitã tãljatã); bucium, chiutuc, chiutuchi, cuciub, ciubã, cuciubã, cãciubã, cuciubeauã, cuciubeu, grij; (expr: 1: easti cutsur = easti cutiuc (lemnu (fig), bucium); ari caplu gros, easti ca glar di minti, cari aducheashti greu tsi-lj si dzãtsi; easti om di la oi, fãrã prãxi, tsi nu shtii multi; 2: lemnu ti dusish, cutsur ti turnash = armasish glar, ashi cum earai, nu nvitsash tsiva di-aclo iu ti dusish, di la-atselj cu cari earai) {ro: butuc, buturugă, buştean} {fr: souche, tronc d'arbre, bûche} {en: tree stump, trunk, log} ex: divarligalui di cutsur, ambitatslji cuscri gioacã (*angucitoari*: alghinjli cu stuplu); si s-discurmã pi un cutsur (cuciubã) di alun; s-arucutirã ca tsiva cutsuri (cuciubi, buciunj); cutsurlu easti ma njic di un bucium; cutsur easti (lemnu easti; easti lishor, cap gros, om di la oi); plãntai un cutsur di-ayinji; greu ca un cutsur

cutsut (cu-tsútŭ) sn cutsuti/cutsute (cu-tsú-ti) – hãlati cu cari s-talji lucri (pãni, carni, cãrtsã, etc.) faptã di-aradã di-unã lipidã nturyisitã (trã tãljari) sh-unã mãneari (trã tsãneari cu mãna); cãtsut, lipidã, custurã, curtelã; (expr: 1: suntu pri cutsut = nu s-vor dip, s-aurãscu multu, suntu dushmanj tsi nu pot si mbuneadzã shi caftã si-sh facã cãt ma multu-arãu; bag cutsut = fac mãchelj, mãchilipsescu, gilitipsescu, vatãm; 3: am pãnea sh-cutsutlu tu mãnã = aum tutã putearea s-fac tsi voi, nu poati s-mi ncheadicã vãrnu; 4: lj-bag cutsutlu la gushi = lj-bag multã zori sh-nu-ari tsi s-facã, va s-adarã tsi voi mini; 5: nj-agiundzi cutsutlu la os; mi-aflu pri lipida (muclja) di cutsut = cãdzurã bileadzlji pri mini, u-am multu zori sh-va fac atsea tsi nu

vream dip ta s-fac; 6: nj-da (nj-intrã, aduchescu) un cutsut tu inimã = am unã mari dureari) *{ro: cuţit} {fr: couteau} {en: knife}* ex: lj-intrã cutsutlu tu hicat; a cutsutlui nu-lj si da cu bushlu; dzua tutã pri cutsuti eara (expr: si ncãcea, s-alumta cu multã urã); turtsãlj va bagã cutsut § ***cãtsut*** (cã-tsútŭ) sn cãtsuti/cãtsute (cã-tsú-ti) – (unã cu ***cutsut***) ex: nu-lj sunt zboarã ma cutsãti § ***cutsutic*** (cu-tsu-tícŭ) sn cutsutitsi/cutsutitse (cu-tsu-tí-tsi) – cutsut njic *{ro: cuţitaş} {fr: petir couteau} {en: small knife}* § ***cutsutash*** (cu-tsu-táshĭŭ) sn cutsutashi/cutsutashe (cu-tsu-tá-shi) – (unã cu ***cutsutic***) § ***cutsutici*** (cu-tsu-tícĭŭ) sn cutsutici/cutsutice (cu-tsu-tí-ci) – (unã cu ***cutsutic***) ex: trapsi apoea cutsitishlu § ***curtelã*** (cur-té-lã) sf curteli/curtele (cur-té-li) – cutsut mari *{ro: cuţit mare} {fr: grand couteau} {en: big knife}* § ***cãtsutar*** (cã-tsu-tárŭ) sm, sf adg cãtsutarã (cã-tsu-tá-rã), cãtsutari (cã-tsu-tárĭ), cãtsutari/cãtsutare (cã-tsu-tá-ri) – atsel tsi fatsi i vindi cutsuti; cutsãtar, cutsitar *{ro: cuţitar} {fr: coutellier} {en: cutler}* § ***cutsãtar*** (cu-tsã-tárŭ) sm, sf adg cutsãtarã (cu-tsã-tá-rã), cutsãtari (cu-tsã-tárĭ), cutsãtari/cutsãtare (cu-tsã-tá-ri) – (unã cu ***cutsãtar***) § ***cutsitar*** (cu-tsi-tárŭ) sm, sf adg cutsitarã (cu-tsi-tá-rã), cutsitari (cu-tsi-tárĭ), cutsitari/cutsitare (cu-tsi-tá-ri) – (unã cu ***cutsãtar***) ex: s-tradz la cutsitari (la-atselj tsi vindu cutsuti) sh-la tuficceadz § ***ncutsut*** (ncu-tsútŭ) (mi) vb I ncutsutai (ncu-tsu-táĭ), ncutsutam (ncu-tsu-támŭ), ncutsutatã (ncu-tsu-tá-tã), ncutsutari/ncu-tsutare (ncu-tsu-tá-ri) – hig (bag) cutsutlu tu cariva (tsiva); ntsap cu cutsutlu *{ro: înjunghia} {fr: poignarder} {en: stab}* ex: mi ncutsutã (nj-hipsi cutsutlu) tu pãltãri di mizia-nj trag adiljatlu § ***ncutsutat*** (ncu-tsu-tátŭ) adg ncutsutatã (ncu-tsu-tá-tã), ncutsutats (ncu-tsu-tátsĭ), ncutsutati/ncutsutate (ncu-tsu-tá-ti) – tsi-lj s-ari hiptã un cutsut *{ro: înjunghiat} {fr: poignardé} {en: stabbed}* § ***ncutsutari/ncutsutare*** (ncu-tsu-tá-ri) sf ncutsutãri (ncu-tsu-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ncutsutã *{ro: acţiunea de a înjunghia} {fr: action de poignarder} {en: action of stabbing}*

cutsutash (cu-tsu-táshĭŭ) sn – vedz tu ***cutsut***

cutsutic (cu-tsu-tícŭ) sn – vedz tu ***cutsut***

cutsutici (cu-tsu-tícĭŭ) sn – vedz tu ***cutsut***

cutulbur[1] (cu-túl-burŭ) adg – vedz tu ***cuturbur***[1]

cutulbur[2] (cu-túl-burŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cuturbur***[1]

cutulburari/cutulburare (cu-tul-bu-rá-ri) sf – vedz tu ***cuturbur***[1]

cutulburat (cu-tul-bu-rátŭ) adg – vedz tu ***cuturbur***[1]

cutumag (cu-tu-mágŭ) sn cutumadzi/cutumadze (cu-tu-má-dzi) – cheatrã njicã, albã shi stronghilã dit un gioc di (feati) njits; bel, abel, gurgulj, chitritseauã, shombur, shomburã *{ro: pietricicã albicioasã, rotundã sau ovalã, folositã într-un joc de fetiţe} {fr: caillou rond servant aux jeux de petites filles} {en: small round stone from a game played by little girls}* ex: dãrcea virsa chicuti mari ca cutumadzi

cutumas (cu-tu-másŭ) sn cutumasuri (cu-tu-má-surĭ) – apanghiu (di-aradã faptu di scãnduri, purtets, ligãrei, etc.) tu cari s-tsãn prici di ningã casa-a omlui, di-aradã, portsãlj; cocinã, bufar *{ro: cocinã} {fr: soue; étable à porcs} {en: pigsty}*

cuturbur[1] (cu-túr-burŭ) adg cuturburã (cu-túr-bu-rã), cuturburi (cu-túr-burĭ), cuturburi/cuturbure (cu-túr-bu-ri) – (apã, yin, etc.) tsi nu easti limpidi shi s-veadi amisticat cu murdãrilji; cari nu ari isihii sufliteascã; tsi ari suflitlu shi inima mintitã; alãcit, cutulbur, cutrubur, cuturburat, cutulburat, cutruburat, tulbur, tulburat, turbur, turburat *{ro: turbure} {fr: troublé} {en: troubled, disturbed, cloudy}* ex: apa-i cuturburã (alãcitã, nilimpidi) § ***cuturbur***[2] (cu-túr-burŭ) (mi) vb I cuturburai (cu-tur-bu-ráĭ), cuturburam (cu-tur-bu-rámŭ), cuturburatã (cu-tur-bu-rá-tã), cuturburari/cuturburare (cu-tur-bu-rá-ri) – mintescu (apili) tra s-li fac murdari shi s-nu si s-veadã limpidi; (mi) aflu tu-unã stari di niisihii sufliteascã, mplinã di simtsãminti tsi-nj alãcescu mintea; cutrubur, cutulbur, mintescu, tulbur, turbur, trub *{ro: tulbura, agita} {fr: troubler, agiter} {en: trouble, perturb}* ex: apa s-cuturburã (s-alãci) § ***cuturburat*** (cu-tur-bu-rátŭ) adg cuturburatã (cu-tur-bu-rá-tã), cuturburats (cu-tur-bu-rátsĭ), cuturburati/cuturburate (cu-tur-bu-rá-ti) – (apa) tsi easti alãcitã; cari ari minduiri greali shi niisihii tsi-l fac pri cariva s-nu u-aibã mintea limpidi shi isihã; alãcit, cutruburat, cutulburat, mintit, turburat, tulburat, trubat *{ro: tulburat, agitat} {fr: troublé; agité} {en: troubled; agitated, perturbed}* ex: apa cuturburatã (alãcitã) § ***cuturburari/cuturburare*** (cu-tur-bu-rá-ri) sf cuturburãri (cu-tur-bu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un s-turburã; alãciri, cutruburari, cutulburari, mintiri, turburari, tulburari, trubari *{ro: acţiunea de a tulbura; tulburare, agitare} {fr: action de troubler, d'agiter} {en: action of troubling someone (himself), of perturbing}* § ***cutulbur***[1] (cu-túl-burŭ) adg cutulburã (cu-túl-bu-rã), cutulburi (cu-túl-burĭ), cutulburi/cutulbure (cu-túl-bu-ri) – (unã cu ***cuturbur***[1]) § ***cutulbur***[2] (cu-túl-burŭ) (mi) vb I cutulburai (cu-tul-bu-ráĭ), cutulburam (cu-tul-bu-rámŭ), cutulburatã (cu-tul-bu-rá-tã), cutulburari/cutulburare (cu-tul-bu-rá-ri) – (unã cu ***cuturbur***[2]) ex: yisi lãhtãroasi-lj cutulburã (turburã) somnul; lj-cutulburã (turburã) mintea § ***cutulburat*** (cu-tul-bu-rátŭ) adg cutulburatã (cu-tul-bu-rá-tã), cutulburats (cu-tul-bu-rátsĭ), cutulburati/cutulburate (cu-tul-bu-rá-ti) – (unã cu ***cuturburat***) § ***cutulburari/cutulburare*** (cu-tul-bu-rá-ri) sf cutulburãri (cu-tul-bu-rắrĭ) – (unã cu ***cuturburari***) § ***cutrubur***[1] (cu-trú-burŭ) adg cutruburã (cu-trú-bu-rã), cutruburi (cu-trú-burĭ), cutruburi/cutrubure (cu-trú-bu-ri) – (unã cu ***cuturbur***[1])§ ***cutrubur***[2] (cu-trú-burŭ) (mi) vb I cutruburai (cu-tru-bu-ráĭ), cutruburam (cu-tru-bu-rámŭ), cutruburatã (cu-tru-bu-rá-tã), cutruburari/cutruburare (cu-tru-bu-rá-ri) – (unã cu ***cuturbur***[2]) § ***cutruburat*** (cu-tru-bu-rátŭ) adg cutruburatã (cu-tru-bu-rá-tã), cutruburats (cu-tru-bu-rátsĭ), cutruburati/cutruburate (cu-tru-bu-rá-ti) – (unã cu ***cuturburat***) ex: di-arãu cutruburat (alãcit) s-nu tiaspari; caplu cutruburat (turburat) § ***cutruburari/cutruburare*** (cu-tru-bu-rá-ri) sf cutruburãri (cu-tru-bu-rắrĭ) – (unã cu ***cuturburari***)

cuturbur[2] (cu-túr-burŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cuturbur***[1]

cuturburari/cuturburare (cu-tur-bu-rá-ri) sf – vedz tu ***cuturbur***[1]

cuturburat (cu-tur-bu-rátŭ) adg – vedz tu ***cuturbur***[1]

cuturgi (cu-tur-gí) sm, sf cuturgioanji/cuturgioanje (cu-tur-gĭoá-nji), cuturgeadz (cu-tur-gĭádzĭ), cuturgioanji/cuturgioanje (cu-tur-gĭoá-nji) – om tsi nu easti ashtirnut la minti; om azvimturat, ndornic *{ro: om fãrã socotealã} {fr: hasardeux} {en: foolhardy man, adventurer}*

cutursescu (cu-tur-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***curturisescu***

cutursiri/cutursire (cu-tur-sí-ri) sf – vedz tu ***curturisescu***

cutursit (cu-tur-sítŭ) adg – vedz tu ***curturisescu***

cuturu (cu-tu-rú) adv – (tsi s-acumpãrã, s-vindi, s-lja, s-da, etc.) multi cumãts diunãoarã, icã tuti cumãtsli tsi li ari cariva, diaradã cu-un pãhã ma njic (cãndu easti zborlu di-acumprari); cu tuptanea *{ro: cu toptanul} {fr: en gros} {en: in bulk, wholesale}* ex: li feci pãzari cuturu (cu tuptanea)

cutuvlescu (cu-tu-vlés-cu) (mi) vb IV cutuvlii (cu-tu-vlíĭ), cutuvleam (cu-tu-vleámŭ), cutuvlitã (cu-tu-vlí-tã), cutuvliri/cutuvlire (cu-tu-vlí-ri) – tornu di-unã parti sh-di-alantã; min un lucru arucutindalui ca aroata; (mi) tindu (arucutescu, di-arada pi crivati) tra s-dormu; arucutescu, arcutescu, antãvãlescu, andãvãlescu, cutãvãlescu, cutuvulescu, ntãvãlescu, tãvãlescu, anduchilescu, ghilindescu, chilindescu *{ro: rostogoli} {fr: (faire) rouler} {en: roll, turn over and over}* ex: tru sãndzi s-cutuvlescu (s-arucutescu) § ***cutuvlit*** (cu-tu-vlítŭ) adg cutuvlitã (cu-tu-vlí-tã), cutuvlits (cu-tu-vlítsĭ), cutuvliti/cutuvlite (cu-tu-vlí-ti) – tsi s-ari turnatã di-unã parti sh-di-alantã; tsi s-ari arucutitã ca aroata; tsi easti tes mpadi i pi crivati (sh-etim tra s-lu-acatsã somnul); arucutit, arcutit, antãvãlit, andãvãlit, ntãvãlit, tãvãlit, cutãvãlit, cutuvulit, antãvãlit, anduchilit, ghilindit, chilindit *{ro: rostogolit, tãvãlit} {fr: roulé, vautré} {en: rolled, sprawled}* § ***cutuvliri/cutuvlire*** (cu-tu-vlí-ri) sf cutuvliri (cu-tu-vlírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-antãvãleashti cariva; arucutiri, arcutiri, antãvãliri, andãvãliri, cutuvuliri, cutãvãliri, ntãvãliri, tãvãliri, antãvãliri, anduchiliri, ghilindiri, chilindiri *{ro: acţiunea de a (se) rostogoli, de a se tãvãli; rostogolire} {fr: action de (se) rouler, de (se) vautrer} {en: action of rolling, of sprawling}* § ***cutuvulescu*** (cu-tu-vu-lés-cu) (mi) vb IV cutuvulii (cu-tu-vu-líĭ), cutuvuleam (cu-tu-vu-leámŭ), cutuvulitã (cu-tu-vu-lí-tã), cutuvuliri/cutuvulire

(cu-tu-vu-lí-ri) – (unã cu ***cutuvlescu***) § ***cutuvulit*** (cu-tu-vu-lítŭ) adg cutuvulitã (cu-tu-vu-lí-tã), cutuvulits (cu-tu-vu-lítsĭ), cutuvuliti/cutuvulite (cu-tu-vu-lí-ti) – (unã cu ***cutuvlit***) § ***cutuvuliri/cutuvulire*** (cu-tu-vu-lí-ri) sf cutuvuliri (cu-tu-vu-lírĭ) – (unã cu ***cutuvliri***) § ***cutãvãlescu*** (cu-tã-vã-lés-cu) (mi) vb IV cutãvãlii (cu-tã-vã-líĭ), cutãvãleam (cu-tã-vã-leámŭ), cutãvãlitã (cu-tã-vã-lí-tã), cutãvãliri/cutãvãlire (cu-tã-vã-lí-ri) – (unã cu ***cutuvlescu***) § ***cutãvãlit*** (cu-tã-vã-lítŭ) adg cutãvãlitã (cu-tã-vã-lí-tã), cutãvãlits (cu-tã-vã-lítsĭ), cutãvãliti/cutãvãlite (cu-tã-vã-lí-ti) – (unã cu ***cutuvlit***) § ***cutãvãliri/cutãvãlire*** (cu-tã-vã-lí-ri) sf cutãvãliri (cu-tã-vã-lírĭ) – (unã cu ***cutuvliri***)

cutuvliri/cutuvlire (cu-tu-vlí-ri) sf – vedz tu ***cutuvlescu***

cutuvlit (cu-tu-vlítŭ) adg – vedz tu ***cutuvlescu***

cutuvulescu (cu-tu-vu-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cutuvlescu***

cutuvuliri/cutuvulire (cu-tu-vu-lí-ri) sf – vedz tu ***cutuvlescu***

cutuvulit (cu-tu-vu-lítŭ) adg – vedz tu ***cutuvlescu***

cuuã (cú-ŭã) sf cuuã (cú-ŭã) – (scriari neaprucheatã la simpozionlu di Bituli; vedz ***cuã***)

cuvalistrã (cu-va-lís-trã) sf – vedz tu ***cuvari***

cuvari/cuvare (cu-vá-ri) sf cuvãri (cu-vắrĭ) – hir (di cioarã) anvãrtit deavãrliga di-un lucru (limnic) i di el insush tra s-hibã adunat disfaptu (dizmisticat) tu-un loc; cuvalistrã, gljem, gljom *{ro: ghem}* *{fr: peloton}* *{en: ball (of thread)}* § ***cuvalistrã*** (cu-va-lís-trã) sf cuvalistri/cuvalistre (cu-va-lís-tri) – (unã cu ***cuvari***)

cuvatã (cu-vá-tã) sf cuvãts (cu-vắtsĭ) – pheat ahãndos (trã apã, lapti, ciurbã, etc.); vas ma lungu, di-aradã di lemnu sh-fãrã cãpachi, tu cari s-bagã aloatlu s-creascã (s-aspealã stranji, etc.); cuvãticã, cuvãtici, scuteali, sãcã; (expr: 1: lj-bag cuvata-a calui = lj-bag cuvata pi pãntica-a calui ca unã vintuzã; 2: lj-bag cuvata = (i) lu ngãrmisescu, l-pitrec si s-ducã la draclu; s-lu lja neclu, aclo s-lji hibã; (ii) lu-arãd, lu-aplãnãsescu, lu-ancaltsu, lj-trag cãlupea, l-bag tu tastru, etc.) *{ro: covată, albie}* *{fr: écuelle, auge}* *{en: bowl, trough}* ex: picurarlji dinjicã pãnea tu cuvata cu lapti; ãlj dinjicã nã cuvatã di lapti; a calui lj-bãgã cuvata (expr: lj-arcã vintuzi pri pãnticã cu cuvata); va-lj bag cuvata (expr: (i) va lu-arãd; icã (ii) va-l pitrec si s-ducã la drats, s-lu lja neclu) § ***cuvãticã*** (cu-vã-tí-cã) sf cuvãtitsi/cuvãtitse (cu-vã-tí-tsi) – cuvatã njicã; cuvãtici *{ro: covăţică}* *{fr: petite écuelle}* *{en: small bowl}* § ***cuvãtici/cuvãtice*** (cu-vã-tí-ci) sf cuvãtici/cuvãtice (cu-vã-tí-ci) – (unã cu ***cuvãticã***)

cuvã (cu-vắ) sm cuvadz (cu-vádzĭ) – vas di lemnu i mital cu cari s-poartã apã, lapti, etc.; gãleatã, urnã, ciotrã, cufinã, curoi *{ro: căldare, găleată}* *{fr: seau}* *{en: pail, bucket}* ex: cuvã nu avea la puts § ***cuvos*** (cu-vósŭ) adg cuvoasã (cu-voá-sã), cuvosh (cu-vóshĭ), cuvoasi/cuvoase (cu-voá-si) – tsi ari unã guvã ca un cuvã (unã cuvãticã, unã groapã, unã lingurã, etc.); cuvutos, cufchiu *{ro: scobit, găunos}* *{fr: creux comme une écuelle; caverneux}* *{en: hollow (as a spoon, bowl, etc.)}* § ***cuvutos*** (cu-vu-tósŭ) adg cuvutoasã (cu-vu-toá-sã), cuvutosh (cu-vu-tóshĭ), cuvutoasi/cuvutoase (cu-vu-toá-si) – (unã cu ***cuvos***)

cuvãrdã (cu-vãr-dắ) adg – vedz tu ***cuvurdã***

cuvãrdhã (cu-vãr-dhắ) adg cuvãrdhoanji/cuvãrdhoanje (cu-vãr-dhoá-nji), cuvãrdhadz (cu-vãr-dhádzĭ), cuvãrdhoanji/cuvãrdhoanje (cu-vãr-dhoá-nji) – unã cu ***cuvurdã***

cuvãticã (cu-vã-tí-cã) sf – vedz tu ***cuvatã***

cuvãtici/cuvãtice (cu-vã-tí-ci) sf – vedz tu ***cuvatã***

cuveali/cuveale (cu-veá-li) sf cuveli/cuvele (cu-vé-li) – vas cu cari s-misurã (grãnili); vas cu cari s-misurã grãnili (fãrina, apa, etc.); cuveli, cuvelji, crinã, acrinã, alcechi, cutlã, munzurã, shinic, tãghari, usmac, stamboli/stambole *{ro: baniţă}* *{fr: boisseau}* *{en: bushel}* § ***cuveli/cuvele*** (cu-vé-li) sf cuveli/cuvele (cu-vé-li) – (unã cu ***cuveali***) § ***cuvelji/cuvelje*** (cu-vé-lji) sf cuvelji/cuvelje (cu-vé-lji) – (unã cu ***cuveali***)

cuveli/cuvele (cu-vé-li) sf – vedz tu ***cuveali***

cuvelji/cuvelje (cu-vé-lji) sf – vedz tu ***cuveali***

cuvendã (cu-vén-dã) sf cuvendzã (cu-vén-dzã) – sonlu tsi scoati omlu din gurã cãndu zburashti (icã aspunearea-a lui tu scriari) sh-cari ari unã noimã trã lumea tsi lu-avdi (veadi); atsea tsi fac doi i ma multsã oaminj cãndu sta shi zburãscu di unã sh-di altã; zbor, grai, umilii, muabeti *{ro: vorbă, cuvânt, convorbire}* *{fr: mot, parole, conversation, causerie, discours, rumeur}* *{en: word, speech, conversation}* ex: nu scoasi cuvendã din gurã; nã sutã di liri n cap cuvenda; di cuvendã, cuvendã, adusim aminti shi trã isusiri; cuvenda-atsea a puljlor; tsi u-anvãrteshti cuvenda ashi?; mutrea s-agiungã lãhili shi cuvendzãli § ***cuvintedz*** (cu-vin-tédzŭ) vb I cuvintai (cu-vin-táĭ), cuvintam (cu-vin-támŭ), cuvintatã (cu-vin-tá-tã), cuvintari/cuvintare (cu-vin-tá-ri) – acuvãntedz, zburãscu *{ro: vorbi, cuvânta}* *{fr: parler, causer}* *{en: talk}* § ***cuvintat*** (cu-vin-tátŭ) adg cuvintatã (cu-vin-tá-tã), cuvintats (cu-vin-tátsĭ), cuvintati/cuvintate (cu-vin-tá-ti) – zburãt, acuvãntat *{ro: vorbit, cuvântat}* *{fr: parlé, causé}* *{en: talked}* § ***cuvintari/cuvintare*** (cu-vin-tá-ri) sf cuvintãri (cu-vin-tắrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu ari unã cuvendã cu lumea; acuvãntari, zburãri *{ro: acţiunea de a vorbi, cuvânta; vorbire, cuvântare}* *{fr: action de parler, de causer}* *{en: action of talking}* § ***acuvãntedz*** (a-cu-vãn-tédzŭ) vb I acuvãntai (a-cu-vãn-táĭ), acuvãntam (a-cu-vãn-támŭ), acuvãntatã (a-cu-vãn-tá-tã), acuvãntari/acuvãntare (a-cu-vãn-tá-ri) – (unã cu ***cuvintedz***) § ***acuvãntat*** (a-cu-vãn-tátŭ) adg acuvãntatã (a-cu-vãn-tá-tã), acuvãntats (a-cu-vãn-tátsĭ), acuvãntati/acuvãntate (a-cu-vãn-tá-ti) – (unã cu ***cuvintat***) § ***acuvãntari/acuvãntare*** (a-cu-vãn-tá-ri) sf acuvãntãri (a-cu-vãn-tắrĭ) – (unã cu ***cuvintari***)

cuvertã[1] cu-vér-tã) sf cuvertsã (cu-vér-tsã) – vilendzã cu cari s-ashtearni di-aradã crivatea shi s-anvileashti omlu cãndu doarmi; mãndzali, vilendzã tsi s-bagã pri cal; cuverti, doagã, yeambulã, sazmã, vilendzã, virdicã, flucatã, cergã, ciorgã, mutafi, bãtãnii, hreami, cãperdã *{ro: cuvertură, ibâncă}* *{fr: couverture de lit, couverture; chabraque}* *{en: bedspread; blanket covering the back of a horse}* ex: ashtirnui crivatea cu-unã cuvertã (vilendzã) veaclji; arcai cuverta pri schinãratlu-a calui § ***cuverti***[1] ***/cuverte*** (cu-vér-ti) sf cuvertsã (cu-vér-tsã) – (unã cu ***cuvertã***[1])

cuvertã[2] cu-vér-tã) sf cuvertsã (cu-vér-tsã) – puntea di pampori *{ro: punte (corabie)}* *{fr: pont (d'un navire)}* *{en: deck (ship, boat)}* § ***cuverti***[2]***/cuverte*** (cu-vér-ti) sf cuvertsã (cu-vér-tsã) – (unã cu ***cuvertã***[2])

cuverti[1] ***/cuverte*** (cu-vér-ti) sf – vedz tu ***cuvertã***[1]

cuverti[2]***/cuverte*** (cu-vér-ti) sf – vedz tu ***cuvertã***[2]

cuvet (cu-vétŭ) sn – vedz tu ***cuveti***

cuveti/cuvete (cu-vé-ti) sf cuvets (cu-vétsĭ) shi cuveturi (cu-vé-turĭ) – harea (dinamea, sãnãtatea) tsi u ari omlu tra s-poatã s-lu facã un lucru; dinami, puteari, vãrtuti, virtuti, vurtuti, vãrtushami, vlagã, fuchii, fortsã, tãcati, cuvet *{ro: forţă, sănătate}* *{fr: force, santé}* *{en: force, health}* ex: om fãrã cuveti (fãrã puteari) § ***cuvet*** (cu-vétŭ) sn cuvets (cu-vétsĭ) shi cuveturi (cu-vé-turĭ) – (unã cu ***cuveti***) ex: poati s-hibã trã tini un cuvet (unã fortsã)

cuvintari/cuvintare (cu-vin-tá-ri) sf – vedz tu ***cuvendã***

cuvintat (cu-vin-tátŭ) adg – vedz tu ***cuvendã***

cuvintedz (cu-vin-tédzŭ) vb I – vedz tu ***cuvendã***

cuvos (cu-vósŭ) adg – vedz tu ***cuvã***

cuvos (cu-vósŭ) adg – vedz tu ***cuvã***

cuvuclju (cu-vú-cljŭ) sn cuvucljuri (cu-vú-cljĭurĭ) – acupirãmintu stulsit cu pirdadz, cari s-bagã (trã mushuteatsã) pristi unã crivati (un tron, scamnu, cufciug, etc.) *{ro: baldachin}* *{fr: baldaquin}* *{en: baldachin}*

cuvurdã (cu-vur-dắ) adg cuvurdoanji/cuvurdoanje (cu-vur-doá-nji), cuvurdadz (cu-vur-dádzĭ), cuvurdoanji/cuvurdoanje (cu-vur-doá-nji) – tsi easti cu mirachi shi vreari tra s-da shi sã mpartã cu altsã atseali tsi ari; tsi easti cu mãna largã; giumertu, livendu, filotim, galantom, sãlghit *{ro: darnic, generos}* *{fr: galant, généreux, main ouverte}* *{en: gallant, generous, open-handed}* § ***cuvãrdã*** (cu-vãr-dắ) adg cuvãrdoanji/cuvãrdoanje (cu-vãr-doá-nji), cuvãrdadz (cu-vãr-dádzĭ), cuvãrdoanji/cuvãrdoanje (cu-vãr-doá-nji) – (unã cu ***cuvurdã***) § ***cuvurdãlãchi/cuvurdãlãche*** (cu-vur-dã-lắ-chi) sf cuvurdãlãchi (cu-vur-dã-lắchĭ) – mirachea sh-vrearea tsi u-ari cariva tra s-da shi sã mpartã cu altsã (tsi au ananghi) atseali tsi ari; filutimii, livindeatsã *{ro: dărnicie, generozitate}* *{fr: galanterie, générosité}*

{en: gallantry, generosity, openhandedness}
cuvurdãlãchi/cuvurdãlãche (cu-vur-dã-lắ-chi) sf – vedz tu ***cuvurdã***
cuvurdhã (cu-vur-dhắ) adg cuvurdhoanji/cuvurdhoanje (cu-vur-dhoá-nji), cuvurdhadz (cu-vur-dhádzĭ), cuvurdhoanji/cuvurdhoanje (cu-vur-dhoá-nji) – unã cu ***cuvurdã***
cuvutos (cu-vu-tósŭ) adg – vedz tu ***cuvã***
cuvutos (cu-vu-tósŭ) adg – vedz tu ***cuvã***
cuzmican (cuz-mi-cánŭ) sm, sf, adg cuzmicanã (cuz-mi-cá-nã), cuzmican (cuz-mi-cánŭ) cuzmicani/cuzmicane (cuz-mi-cá-ni) – tsi nu-ari s-facã cu pistea sh-bisearica; om tsi nu fatsi parti di clirlu (priftamea) a bisearicãljei; tsi easti ligat di vrerli-a banãljei di-aradã *{ro: laic} {fr: laïque, mondain} {en: laic, lay (dress), secular (education), mondain}* ex: am mini earam un afendu, ma lã u ntricui sh-a cuzmicanjlor

D

dabinã (dá-bi-nã) sf dabini/dabine (dá-bi-ni) – soi di-auã cu gãrnutsi multu mãri; auã *{ro: strugure bãşicat} {fr: variété de raisin à très gros grains} {en: variety of very large grapes}*
dabloanã (da-bloá-nã) sf dabloani/dabloane (da-bloá-ni) – unã soi di parã veclju di-amalamã tsi yinea dit Spanii sh-cari s-purta digushi di feati shi nveasti tiniri; flurii, lirã, galbinã, gãlbinushi, etc. *{ro: monedã veche spaniolã de aur} {fr: monnaie d'or espagnole} {en: old Spanish gold coin}* ex: sã-nj tsã dau doauã dabloani § ***dablonã*** (da-bló-nã) sf dablonj (da-blónjĭ) – (unã cu ***dabloanã***) § ***dãbloanã*** (dã-bloá-nã) sf dãbloani/dãbloane (dã-bloá-ni) – (unã cu ***dabloanã***) ex: nu-am dicãt doauã dãbloani § ***dubloanã*** (du-bloá-nã) sf dubloani/dubloane (du-bloá-ni) – parã veclju di-amalamã dit Austrii tsi avea unã tinjii di doauã ori ma mari dicãt lira nturtseascã; flurii, lirã, galbinã, gãlbinushi, etc. *{ro: dublon} {fr: ancienne monnaie d'or autrichienne, double louis d'or} {en: old austrian gold coin}* ex: s-nu ma portsã n cor dubloani § ***dublã*** (dú-blã) sf dubli/duble (dú-bli) – parã veclju di-amalamã; flurii, lirã, galbinã, gãlbinushi, etc. *{ro: monedã veche de aur} {fr: ancienne monnaie d'or} {en: old gold coin}* ex: dubla (fluria) di frãmti
dablonã (da-bló-nã) sf – vedz tu ***dabloanã***
daboga (da-bó-ga) invar – soea di-agunos (di greatsã, etc.) tsi u-aducheshti tri cariva, tsi ti fatsi s-nu-l vrei (tsi ti fatsi s-vrei tra si s-ducã la drats, tra s-lu lja neclu, tra s-ascachi di el shi s-ti-alasã isih); atsea tsi s-adarã cãndu caftsã s-ascachi di cariva tsi tsã da agunos; daboha, agunos, limãreauã; (expr: dau daboga di cariva = lu-alas sh-fug di cariva tra s-nu-l mata ved; dau limãreaua di cariva) *{ro: acţiunea de a se debarasa de cineva; debarasare, cortorosire} {fr: action de se dépêtrer, débarras; dégoût, répugnance; on dit de quelqu'un qui en a, ou qui en a eu, par dessus la tête} {en: action of getting rid of somebody; riddance, disgust; repugnance}* ex: unã hoarã ntreagã deadi daboga (expr: deadi limãreaua) di nãs § ***daboha*** (da-bó-ha) invar – (unã cu ***daboga***)
daboha (da-bó-ha) invar – vedz tu ***daboga***
dabolja (da-bó-ljĭa) invar. – vedz tu ***tabolja***
dacã (dá-cã) sf datsi/datse (dá-tsi) – scãndurã pri cari s-talji carnea shi s-fatsi cumãts njits; mbrustar *{ro: tocãtor} {fr: planche pour hacher la viande; tranchoir} {en: board for hashing meat}*
dactinurlu (dhac-ti-núr-lu) adg dactinurlã (dhac-ti-núr-lã), dactinurlji (dhac-ti-núr-lji), dactinurli/dactinurle (dhac-ti-núr-li) – (oai) cari ari deavãrliga di coadã un tserclju di-unã altã hromã (ca di-atsea a truplui) *{ro: (oaie) cu cerc colorat la coadã} {fr: (mouton) qui, a sa queue, a un cercle de couleur différente que celle de son corps} {en: (sheep) having a circle of different color around its tail}*
dadã (dá-dã) sf dadi/dade (dá-di) – numã tsi u da un om a muljariljei tsi lu-ari faptã; dodã, mumã, mamã, manã, maicã, imã, mã, eatã, atã *{ro: mamã} {fr: mère, maman} {en: mother}* ex: dada-ts plãndzi cãpitãnj; cãpitãnj, oh! dadã!; ah! dado!; a dadãljei s-nu lj-aspunem § ***dodã*** (dó-dã) sf dodi/dode (dó-di) – 1: dadã, mumã, mamã, manã, maicã, imã, mã, eatã, atã; 2: sor ma mari, tetã, mai *{ro: mamă; soră mai în vârstă, mătushă, bunică} {fr: mère, soeur aînée, tante, grande-mère} {en: mother; older sister, aunt, grand-mother}* ex: doda (teta) al Sili; a, mori, dodã (alea, tetã!); ali dodi (ali dadi) durut hilj; cã doda-ts va-nj mi disicã
dadoara[1] (da-doá-ra) adv – vedz tu ***adoarã***[1]
dadoara[2] (da-doá-ra) adv – vedz tu ***adoarã***[2]
dadun (dá-dunŭ) adv – vedz tu ***deadun***
dafin (dá-finŭ) sm dafinj (dá-finjĭ) – ma multi soiuri di arburi njits tsi crescu tu Sudlu a Ivropiljei, cu frãndzã uvali (ca oulu) tsi nu cad, lutsescu sh-anjurzescu mushat, cu lãludz, aroshi i albi, mushat anjurzitoari, cu fructi njits, sh-di-a curi frãndzã sh-njits alumãchi s-fac cãrunj tra si s-bagã pi caplu-a oaminjlor cãndu suntu tinjisits; dafnu, dafni, dafnjauã, lavru *{ro: dafin, laur} {fr: laurier, daphné} {en: laurel}* ex: aushlji ncurunã giunamea cu curunã di dafin § ***dafnu*** (dáf-nu) sm dafnji (dáf-nji) – (unã cu ***dafin***) § ***dafni/dafne*** (dáf-ni) sm dafnji (dáf-nji) – (unã cu ***dafin***) § ***dafnjauã*** (dáf-njá-ŭã) sf dafnjei (dáf-njĭéĭ) – (unã cu ***dafin***) § ***dafnã*** (dáf-nã) sf dafni/dafne (dáf-ni) – frãndzã uscatã di dafin tsi s-bagã tu mãcãruri tra s-lã si da unã bunã nustimadã sh-aromã; dafinã, vai *{ro: dafinã} {fr: feuille de laurier} {en: bay leaf}* § ***dafinã*** (dá-fi-nã) sf dafini/dafine (dá-fi-ni) – (unã cu ***dafnã***)
dafinã (dá-fi-nã) sf – vedz tu ***dafin***
dafnã (dáf-nã) sf – vedz tu ***dafin***
dafni/dafne (dáf-ni) sm – vedz tu ***dafin***
dafnjauã (dáf-njá-ŭã) sf – vedz tu ***dafin***
dafnu (dáf-nu) sm – vedz tu ***dafin***
dai (da-í) adgm (cãtivãrãoarã adv) invar – (om) tsi s-aducheashti cã ari hãri (i ari faptã lucri) trã cari ahãrzeashti s-hibã tinjisit shi alãvdat di dunjai; daitcu, pirifan, alãvdãtor, fudul, tartabes *{ro: mândru, orgolios} {fr: fier, orgueilleux, hautain} {en: proud, haughty}* ex: imnã dai (pirifan) § ***daitcu*** (da-ít-cu) adg daitcã (da-ít-cã), daittsi (da-ít-tsi), daittsi/daittse (da-ít-tsi) – (unã cu ***dai***) § ***dailjan*** (daĭ-ljĭánŭ) adg dailjanã (daĭ-ljĭá-nã), dailjanj (daĭ-ljĭánjĭ), dailjani/dailjane (daĭ-ljĭá-ni) – pirifan shi mushat; bugdan, scriat, livendu; (fig; dailjanã = tufechi) *{ro: mândru, chipeş} {fr: fier et beau, de belle prestance} {en: proud and beautiful}* ex: dailjanili (mushatili, pirifanili) di-armãni § ***daljan*** (da-ljĭánŭ) adg daljanã (da-ljĭá-nã), daljanj (da-ljĭánjĭ), daljani/daljane (da-ljĭá-ni) – (unã cu ***dailjan***) ex: vãtãmash Noti daljanlu (livendul); tsal Costa-atsea daljana (mushata); hits daljani (bugdani, livendi) § ***dãilichi/dãiliche*** (dãĭ-lí-chi) sf dãilichi (dãĭ-líchĭ) – harea tsi-l fatsi pi om si s-aspunã pirifan; dãilãchi, pirifanji, mãreatsã, fuduleatsã, fudulii, fudulichi, fudulãchi *{ro: mândrie, orgoliu} {fr: fierté, orgueil, suffisance} {en: pride, haughtiness}* § ***dãilãchi/dãilãche*** (dãĭ-lắ-chi) sf dãilãchi (dãĭ-lắchĭ) – (unã cu ***dãilichi***)
dailjan (daĭ-ljĭánŭ) adg – vedz tu ***dai***
daima (dãĭ-ma) adv – tut chirolu (atsel tsi tricu, di tora sh-ninti); (tsi s-fatsi) cati oarã; (tsi s-fatsi) di-aradã tut chirolu; fãrã-astãmãtsiri; eta tutã; eta-ali eti; eta-a etilor; totãna, totna, totuna, totunã, tutuna, tutauna, tutãunã, tutdiunã; dipriunã, deunã, diunã, di-unã-unã; panda, inda *{ro: totdeauna; fiecare datã} {fr: toujours; chaque fois} {en: always; every time}* ex: ca cãndu lu-am di daima(totna); daima arãdi
daimac (daĭ-mácŭ) sn daimatsi/daimatse (daĭ-má-tsi) – hãlati di favru, faptã di-unã coadã (di-aradã) di lemnu cari ari la capitlu-a ljei unã cumatã di her (cilechi) cu cari s-agudescu (s-ciucutescu) lucrili tsi li lucreadzã; cioc, ciucan *{ro: ciocan de fierar} {fr: marteau de forgeron} {en: blacksmith hammer}*
daire (daĭ-ré) sm dairadz (daĭ-rádzĭ) shi dairedz (daĭ-rédzĭ) – unã soi di hãlati muzicalã faptã dit un tserclju njic di lemnu pi cari easti teasã unã cheali di dãulji (tãmpãnã), cu discuri njits tsi-asunã (chipurici) cãndu s-minã cu mãna tu-agioc tra s-batã ritmul; dairei, dãire, tãmbãrã, tamburã, tãmpãrã; (expr: bati dairelu = arãspãndeashti zboarã tu lumi; dzãtsi la tutã dunjaea) *{ro: dairea} {fr: tambour des basque} {en: tambourina}* ex: bati dairelu § ***dairei/dairee*** (da-i-ré-i) sf dairei (da-i-réĭ) – (unã cu ***daire***) ex: cãntã cu daireea (bati dairelu) § ***dãire*** (dã-i-ré) sm dãiradz (dã-i-rádzĭ) shi dãiredz (dã-i-rédzĭ) – (unã cu

daire) § ***dairegi*** (da-i-re-gí) sm dairegeadz (da-i-re-gĭádzĭ) – omlu tsi bati dairelu *{ro: cel care bate daireaua}* *{fr: celui qui joue le tambour des basque}* *{en: the man who plays the tambourina}*

dairegi (da-i-re-gí) sm – vedz tu ***daire***

dairegiu (da-i-re-gíŭ) sm dairegeadz (da-i-re-gĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dairegi***

dairei/dairee (da-i-ré-i) sf – vedz tu ***daire***

daitcu (da-ít-cu) adg – vedz tu ***dai***

dalacã (da-lá-cã) sf dalatsi/dalatse (da-lá-tsi) – vedz tu ***dãlacã***

dalã (dá-lã) sf fãrã pl – laptili acru tsi-armãni dupã tsi easti bãtut shi-lj s-ari scoasã umtul; atsea tsi-armãni tu talar dupã tsi mindzitra easti bãtutã shi-lj s-ari scoasã umtul; lapti bãtut; (expr: u-adar dalã = fac un lucru glãrescu, unã mari glãrimi, dip fãrã minti; calcu tu pitã; u fac ghesã (bozã, culeash); ashi cum li-adar, lucrili nu va s-easã ghini) *{ro: lapte bătut}* *{fr: babeurre}* *{en: butter milk}* ex: ari biutã dalã; bati dala; di prota va s-bat dala; ma s-mãts dalã cu ficiorlji, va s-ti pruscucheascã; li-adrash lucrili dip dalã (expr: glãreashti); lj-u featsi dala!

dalgã (dál-gã) sf dãldzi (dắl-dzi) – apã tsi s-minã, aradã dupã aradã, ninti-nãpoi, pi fatsa-a amariljei (a laclui, a arãului, etc.) cãndu bati vimtul, cãndu lji s-arucã unã cheatrã, etc.; chimã, tãlazi, talazã, undã *{ro: val, undă}* *{fr: vague, flot}* *{en: wave}* ex: va treacã aoatsi dãldzi (chimati), shi ntredz furtunj va s-treacã; dãldzi ntredz bãtea aseară; a dãldzilor di-amari; cãravi maratã, di dalgã bãtutã (di chimã-aguditã); bãtu dalga, sh-tu dusã sh-tu turnatã § ***dãlguros*** (dãl-gu-rósŭ) adg dãlguroasã (dãl-gu-roá-sã), dãlgurosh (dãl-gu-róshĭ), dãlguroasi/dãl-guroase (dãl-gu-roá-si) – ashi cum easti apa cãndu si scoalã chimati (cãndu bat dãldzi); tsi sh-u-adutsi cu dãldzi; undos *{ro: cu valuri, văluros}* *{fr: avec vagues, onduleux}* *{en: with waves, wavy}* ex: marea eara multu dãlguroasã (cu dãldzi mãri sh-fuviroasi)

dalingã (dá-lin-gã) sf dalindzi/dalindze (dá-lin-dzi) – paitoni, di-aradã ma njicã shi ncljisã, cu patru arocuti mãri (cãtivãrãoarã dauã), traptã di calj sh-faptã maxus trã purtarea-a oaminjlor (arari ori trã purtari lucri); talingã, paitoni; caretã, caleashcã, cãleashcã, cucii, landon, landoni; amaxi, carotsã, cãrutsã *{ro: birje, trăsură}* *{fr: fiacre, calèche, voiture de place}* *{en: carriage, coach}* § ***talingã*** (tá-lin-gã shi ta-lín-gã) sf talindzi/talindze (tá-lin-dzi shi ta-lín-dzi) – (unã cu ***dalingã***)

daljan (da-ljĭánŭ) adg – vedz tu ***dai***

damageanã (da-ma-gĭá-nã) sf damageani/damageane (da-ma-gĭá-ni) shi damagenj (da-ma-gĭénjĭ) – vas mari di yilii cu gusha shcurtã, cu cari s-poartã muljituri (apã, yin, untulemnu, etc.) dit un loc tu altu, nviscutã multi ori cu-unã mpãltiturã di vitsã (shufri, saltsi, palji, ligãrei, etc.) *{ro: damigeană}* *{fr: dame-jeanne}* *{en: demi-john}*

damaschin (da-más-chin) sm damaschinj (da-más-chinjĭ) – soi di purnu; purnu di Bosna; gãrchin, purnu, prun *{ro: specie de prun}* *{fr: espèce de prunier}* *{en: species of plum tree}* § ***damaschinã*** (da-más-chi-nã) sf damaschini/damaschine (da-más-chi-ni) – yimisha di damaschin, unã soi di purnã cu hroma vinjitã; prunã, purnã *ro: prună}* *{fr: prune}* *{en: plum}*

damaschinã (da-más-chi-nã) sf – vedz tu ***damaschin***

damã (dá-mã) sf dãmuri (dắ-murĭ) – binai i udã tu cari sh-aflã apanghiul, suntu hrãniti shi bãneadzã prãvdzãli; ahuri, patos, pleantsã, plentsã, staulã *{ro: grajd}* *{fr: écurie}* *{en: stable}*

damcã[1] (dám-cã) sf dãmtsi/dãmtse (dắm-tsi) – urmã icã semnu (multi ori di murdãrii, alãsat di-un lucru murdar, unã chicutã, tsi cadi pri un lucru curat); semnu njic di-unã hromã tsi s-aspuni tu mesea-a unui lucru di-unã altã hromã; batã, liche, minghinadã *{ro: pată}* *{fr: marque, empreinte, tache}* *{en: stain, spot, speck}* ex: damcã (minghinadã) di sãndzi; laptili alasã pi scafã dãmtsi, dãmtsi… § ***dãmcusescu***[1] (dãm-cu-sés-cu) vb IV dãmcusii (dãm-cu-síĭ), dãmcuseam (dãm-cu-seámŭ), dãmcusitã (dãm-cu-sí-tã), dãmcusiri/dãmcusire (dãm-cu-sí-ri) – ncarcu un lucru cu chicutli tsi cad; chicusescu, chic, lichisescu, lãvãshescu, lãvushescu, lirusescu, putusescu, mãryescu, smãryescu, murdãripsescu *{ro: păta}* *{fr: tacher, souiller, salir}* *{en: stain, spot}* ex: li dãmcusish (li chicash, li lãvushish) § ***dãmcusit***[1] (dãm-cu-sítŭ) adg dãmcusitã (dãm-cu-sí-tã), dãmcusits (dãm-cu-sítsĭ), dãmcusiti/dãmcusite (dãm-cu-sí-ti) – ncãrcat, chicusit, lichisit, lãvãshit, lãvushit, lirusit, putusit, mãryit, smãryit, murdãripsit *{ro: pătat}* *{fr: taché, souillé, sali}* *{en: stained}* § ***dãmcusiri***[1]***/dãmcusire*** (dãm-cu-sí-ri) sf dãmcusiri (dãm-cu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cad chicuti sh-un lucru s-dãmcuseashti; ncãrcari, chicusiri, lichisiri, lãvãshiri, lãvushiri, lirusiri, putusiri, mãryiri, smãryiri, murdãripsiri *{ro: acţiunea de a păta; pătare}* *{fr: action de tacher, de souiller, de salir}* *{en: action of staining}*

damcã[2] (dám-cã) sf dãmtsi/dãmtse (dắm-tsi) – hãlati cari, cãlcatã pi unã acoalã, alasã un semnu tsi aspuni cã cartea nu easti calpã (nu easti minciunoasã); simnãtor, vulã, miuri, muhuri, surhidã, sfãrhidã, turã *{ro: sigiliu}* *{fr: sceau, cachet}* *{en: signet, seal}* ex: s-vã bag vula, damca dinãpoi; lj-bãgã damca (l-giudicã) § ***dãmcusescu***[2] (dãm-cu-sés-cu) vb IV dãmcusii (dãm-cu-síĭ), dãmcuseam (dãm-cu-seámŭ), dãmcusitã (dãm-cu-sí-tã), dãmcusiri/dãmcusire (dãm-cu-sí-ri) – bag unã vulã (damcã) pri unã carti; vulusescu, sfãrhidedz, miuhiurlidisescu *{ro: sigila}* *{fr: sceller, cacheter}* *{en: seal}* ex: dãmcusea-l (vulusea-l) § ***dãmcusit***[2] (dãm-cu-sítŭ) adg dãmcusitã (dãm-cu-sí-tã), dãmcusits (dãm-cu-sítsĭ), dãmcusiti/dãmcusite (dãm-cu-sí-ti) – tsi ari unã vulã pri el; vulusit, sfãrhidat, miuhiurlidisit *{ro: sigilat}* *{fr: scellé, cacheté}* *{en: sealed}* § ***dãmcusiri***[2]***/dãmcusire*** (dãm-cu-sí-ri) sf dãmcusiri (dãm-cu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un dãmcuseashti tsiva; vulusiri, sfãrhidari, miuhiurlidisiri *{ro: acţiunea de a sigila; sigilare}* *{fr: action de sceller, de cacheter}* *{en: action of sealing}*

danã (dá-nã) sf dãnj (dắnjĭ) – cap (cumatã mari) di cash i cãshcãvac, tsi s-aflã tu giumitatea-a furtiiljei purtatã di-un cal *{ro: bucată mare de brânză, jumătatea de încărcătură purtată de un cal}* *{fr: fromage en pain formant une des deux parties de la charge d'un cheval}* *{en: big piece of cheese, making up half of the horse load}*

danca (dan-cá) adv – danga, dãnca, adanca, adãncu, andãca, adãnca, danga, ahanda, ahãnda, afunda *{ro: adânc}* *{fr: profondément}* *{en: deeply}* ex: cãravea cãdzu danca (ahãnda) tu fundu § ***danga*** (dan-gá) adv – (unã cu ***danca***) ex: pri un murmintu danga (ahãnda) dishcljis § ***dãnca*** (dãn-cá) adv – (unã cu ***danca***)

danda (dán-da) adv, cong – vedz tu ***deanda***

daneavra (da-neá-vra) adv – vedz tu ***deaneavra***

danelã (da-né-lã) sf daneli/danele (da-né-li) – ma bunjlji dit unã multimi di oaminj; ma buna parti dit unã lugurii; aterã, cãimac, caimac, cãimachi *{ro: elită, cremă}* *{fr: elite, crême}* *{en: elite, cream}* ex: danela (atera, cãimaclu) a oastiljei a lui

danga (dan-gá) adv – vedz tu ***danca***

dao (dá-o) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dauã*** icã ***dauã***

da-oara (dá-oá-ra) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***andoaua*** icã ***andaua (oarã)***

dao-oara (dá-o-oá-ra) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***andoaua*** icã ***andaua (oarã)***

daosprãdzatsi/daosprãdzatse (dá-os-prã-dzá-tsi) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dauãsprãdzatsi***

dapoea (dea-pó-ea) adv – vedz tu ***apoea***

dapoia (dea-pó-ĭa) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dapoea***

daporpoea (da-por-pó-ea) adv – vedz tu ***apoea***

daporpoia (da-por-pó-ĭa) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***daporpoea***

dar (dárŭ) sn – vedz tu ***doarã***[1]

darac (da-rácŭ) sm – vedz tu ***drac***

daraverã (da-ra-vé-rã) sf – vedz tu ***dau***

darã (dá-rã) sf dari/dare (?) (dá-ri) – varlu (greatsa) a lucrului tu cari easti bãgat (nvilit, ãncljis, tsãnut, etc.) unã lugurii tsi s-yixeashti; tarã, mãciuc *{ro: daraua dela cântărit}* *{fr: tare}* *{en: allowance for weight}*

dardar (dar-dárŭ) adg dardarã (dar-dá-rã), dardari/dardare (dar-dá-ri), dardari/dardare (dar-dá-ri) – tsi fatsi un vrondu ca-atsel

faptu di-unã sfurlã (fus, etc.) tsi s-anvãrteashti; zvãngãnos {ro: zbârnâitor} {fr: vrombissant} {en: buzzing} ex: sfurla tsi nj-adusish easti dardarã § ***dardarã*** (dar-dá-rã) sf dãrdãri (dãr-dãrĭ) – hãlati (sfurlã, giucãreauã, etc.) tsi scoati unã boatsi dardarã {ro: sfârlează zbârnâitoare} {fr: toupie vrombissante} {en: buzzing spinning top} § ***dãrdarã*** (dãr-dá-rã) sf dãrdãri (dãr-dãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva scoati bots i zboarã dit gurã tsi par multi ori fãrã noimã cã nu suntu ghini avdzãti shii aduchiti di-atselj tsi li avdu; bãbãliri, bãndurari, dãrdãriri {ro: bolborosire} {fr: bredouillement; jacasserie} {en: mumbling, jabbering} ex: s-avdzãrã ndauã dãrdãri (bãbãliri) sh-aurlãri § ***dãrdãrescu***[2] (dãr-dã-rés-cu) vb IV dãrdãrii (dãr-dã-ríĭ), dãrdãream (dãr-dã-reámŭ), dãrdãritã (dãr-dã-rí-tã), dãrdãriri/dãrdãrire (dãr-dã-rí-ri) – scot bots i zboarã dit gurã tsi par multi ori fãrã noimã cã nu suntu ghini avdzãti shi aduchiti di-atselj tsi li avdu; scot bots i cumãts di zboarã din gurã tsi par fãrã noimã shi suntu greu aduchiti (cã multi ori mi ncheadic tu zburãri, cã idyea cumatã di zbor easti dzãsã di ma multi ori cu-aradã, di itia cã am unã cusuri tu zburãri, cã hiu acãtsat di-unã mari lãhtarã i arcoari, etc.); bãlbãescu, bãnduredz, fãrfãlescu, bãbãlescu {ro: bolborosi, bâlbâi} {fr: bredouiller, bégayer} {en: mumble, stutter, stammer} § ***dãrdãrit***[2] (dãr-dã-rítŭ) adg dãrdãritã (dãr-dã-rí-tã), dãrdãrits (dãr-dã-rítsĭ), dãrdãriti/dãrdãrite (dãr-dã-rí-ti) – tsi scoati bots (zboarã i cumãts di zboarã) din gurã tsi par fãrã noimã cã nu suntu ghini aduchiti di-atsel tsi li avdi; (zboarã) scoasi din gurã tsi par fãrã noimã (cã omlu tsi li scoati sã ncheadicã tu zburãri, li dzãtsi zboarãli mpãrtsãti tu cumãts, idyea cumatã easti dzãsã ma multi ori cu-arada, etc.); bãlbãit, bãndurat, fãrfãlit, bãbãlit {ro: bolborosit, bâlbâit} {fr: bégayé, bredouillé} {en: mumbled, stuttered, stammered} § ***dãrdãriri***[2]***/dãrdãrire*** (dãr-dã-rí-ri) sf dãrdãriri (dãr-dã-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva dãrdãreashti; bãlbãiri, bãndurari, fãrfãliri, bãbãliri, dãrdarã {ro: acțiunea de a bolborosi, de a bâlbâi; bolborosire, bâlbâire} {fr: action de bredouiller, de bégayer; bredouillement} {en: action of mumbling, of, stuttering, of stammering}

dardarã (dar-dá-rã) sf – vedz tu ***dardar***

dari[1]***/dare*** (dá-ri) sf – vedz tu ***dau***

dari[2]***/dare*** (dá-ri) sf – vedz tu ***dau***

dari[3]***/dare*** (dá-ri) sf – vedz tu ***dau***

dari-loari/dari-loare (dá-ri-loá-ri) sf – vedz tu ***dau***

darmadan (dar-ma-dánŭ) invar – catastasea tu cari s-aflã lucrili amisticati, mprusculiti, bãgati alandala, alocuta, un pisti-alantu fãrã nitsiunã aradã, di nu shtii omlu iu poati s-aflã tsi caftã; ghilishti, alandala, alocuta, cioarã-boarã, ciora-bora {ro: talmeş-balmeş} {fr: pêle-mêle, dans dessus dessous} {en: pell-mell, helter skelter}

darmã (dár-mã) sf – vedz tu ***dãrmã***[2]

dartmã (dárt-mã) sf – vedz tu ***dãrmã***[2]

das (dhásŭ) sf fãrã pl – loc tes tu cari crescu arburi tsi s-talji trã lemnu (cãndu omlu ari ananghi trã foc, sculari casi, fãtearea di cãrtsã, etc.); pãduri, curii, codru, codur, dubrac, urmani {ro: codru, pădure} {fr: forêt, bois} {en: woods, forest}

dascal (dás-calŭ) sm, sf dascalã (das-cá-lã), dascalj (dás-caljĭ), dascali/dascale (das-cá-li) – omlu tsi lji nveatsã njitsli carti, sã scrii shi sã dghivãseascã; (fig: dascal = omlu tsi-l urnipseashti, simvulipseashti pri cariva) {ro: dascăl, profesor} {fr: instituteur, professeur, maître d'école} {en: teacher, professor} ex: nãs lj-eara dascal; vinjirã trei dascali § ***dãscãlic*** (dãs-cã-lícŭ) sm, sf dãscãlitsã (dãs-cã-lí-tsã), dãscãlits (dãs-cã-lítsĭ), dãscãlitsi/dãscãlitse (dãs-cã-lí-tsi) – dascal tinir; dascal njic di boi {ro: dascal tânăr sau mic} {fr: instituteur jeune ou petit} {en: young or short teacher} § ***dãscãlami/dãscãlame*** (dãs-cã-lá-mi) sf fãrã pl – multimi di dascalj sh-dascali; ntreaga isnafi a dascaljlor {ro: mulțime de dascali} {fr: grand nombre s'instituteurs} {en: large number of teachers} ex: s-adunã dãscãlamea (tuts dascaljlji) di tuti horli § ***dãscãlichi/dãscãliche*** (dãs-cã-lí-chi) sf dãscãlichi (dãs-cã-líchĭ) – tehnea (lucrul) di dascal {ro: dăscălie, învățătură} {fr: enseignement, professorat} {en: teaching, professorship} § ***dãscãlãchi/dãscãlãche*** (dãs-cã-lã-chi) sf dãscãlãchi (dãs-cã-lãchĭ) – (unã cu ***dãscãlichi***) ex: dãscãlãchea shtii multi ma nu-ari multi § ***dãscãlii/dãscãlie*** (dãs-cã-lí-i) sf dãscãlii (dãs-cã-líĭ) – (unã cu ***dãscãlichi***) § ***dãscãlipsescu*** (dãs-cã-lip-sés-cu) (mi) vb IV dãscãlipsii (dãs-cã-lip-síĭ), dãscãlipseam (dãs-cã-lip-seámŭ), dãscãlipsitã (dãs-cã-lip-sí-tã), dãscãlipsiri/dãscãlipsire (dãs-cã-lip-sí-ri) – (caftu s-lu) nvets pri cariva carti, sã scrii shi sã dghivãseascã; dãscãlisescu, dãscãlescu, nvets, anvets; (fig: dãscãlipsescu = dau urnimii, urnipsescu) {ro: dăscăli, învăța} {fr: enseigner, apprendre} {en: teach, learn} § ***dãscãlipsit*** (dãs-cã-lip-sítŭ) adg dãscãlipsitã (dãs-cã-lip-sí-tã), dãscãlipsits (dãs-cã-lip-sítsĭ), dãscãlipsiti/dãscãlipsite (dãs-cã-lip-sí-ti) – tai easti nvitsat di cariva s-facã un lucru (sã scrii shi sã dghivãseascã); dãscãlisit, dãscãlit, nvitsat, anvitsat {ro: dăscălit, învățat} {fr: enseigné, appris} {en: taught, learned} § ***dãscãlipsiri/dãscãlipsire*** (dãs-cã-lip-sí-ri) sf dãscãlipsiri (dãs-cã-lip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva dãscãlipseashti; dãscãlisiri, dãscãliri, nvitsari, anvitsari {ro: acțiunea de a dăscăli, de a învăța; dăscălire, învățare} {fr: action d'enseigner, d'apprendre} {en: action of teaching, of learning} § ***dãscãlisescu*** (dãs-cã-li-sés-cu) (mi) vb IV dãscãlisii (dãs-cã-li-síĭ), dãscãliseam (dãs-cã-li-seámŭ), dãscãlisitã (dãs-cã-li-sí-tã), dãscãlisiri/dãscãlisire (dãs-cã-li-sí-ri) – (unã cu ***dãscãlipsescu***) § ***dãscãlisit*** (dãs-cã-li-sítŭ) adg dãscãlisitã (dãs-cã-li-sí-tã), dãscãlisits (dãs-cã-li-sítsĭ), dãscãlisiti/dãscãlisite (dãs-cã-li-sí-ti) – (unã cu ***dãscãlipsit***) § ***dãscãlisiri/dãscãlisire*** (dãs-cã-li-sí-ri) sf dãscãlisiri (dãs-cã-li-sírĭ) – (unã cu ***dãscãlipsiri***) § ***dãscãlescu***[1] (dãs-cã-lés-cu) (mi) vb IV dãscãlii (dãs-cã-líĭ), dãscãleam (dãs-cã-leámŭ), dãscãlitã (dãs-cã-lí-tã), dãscãliri/dãscãlire (dãs-cã-lí-ri) – (unã cu ***dãscãlipsescu***) ex: lu dãscãli dauã sãhãts; ghini lu-ari dãscãlitã, ma nu lj-intrã tu cornu § ***dãscãlit*** (dãs-cã-lítŭ) adg dãscãlitã (dãs-cã-lí-tã), dãscãlits (dãs-cã-lítsĭ), dãscãliti/dãscãlite (dãs-cã-lí-ti) – (unã cu ***dãscãlipsit***) § ***dãscãliri/dãscãlire*** (dãs-cã-lí-ri) sf dãscãliri (dãs-cã-lírĭ) – (unã cu ***dãscãlipsiri***) § ***dãscãlescu***[2] (dãs-cã-lés-cu) adg dãscãleascã (dãs-cã-leás-cã), dãscãleshtsã (dãs-cã-lésh-tsã), dãscãleshti/dãscãleshte (dãs-cã-lésh-ti) – tsi ari s-facã cu dascaljlji; di dascal {ro: de dascal} {fr: d'instituteur} {en: of teacher} § ***purdascal*** (pur-dás-calŭ) sm purdascalj (pur-dás-caljĭ) – paranumã tr-arãdeari datã-a unui dascal {ro: dascăl belfer} {fr: terme de dérision à l'addresse d'un instituteur} {en: name given in mockery to a teacher}

dash (dáshĭŭ) adg dashã (dá-shã), dash (dáshĭ), dashi/dashe (dá-shi) – tsi easti aproapi sufliteashti; dashur, ahar, ahãr, vrut, durut, scumpu, sãrmai, yem, curbani, geanã, lele {ro: drag} {fr: cher, chéri, bien-aimé} {en: dear, beloved, honey!} ex: nani, nani, dash (vrute); aide, dasha-nj (geana-nj) aspuni-nj; ncljinãciunj a dashiljei (a scumpãljei); da s-lji nveatsã s-facã dash § ***dashur*** (dá-shurŭ) adg dashurã (dá-shu-rã), dashuri (dá-shurĭ), dashuri/dashure (dá-shu-ri) – (unã cu ***dash***)

dashar (dá-shearŭ) adg dasharã (dá-shea-rã), dashari (dá-shearĭ), dashari/dashare (dá-shea-ri) – nicuchir, nicuchirlu a casãljei {ro: stăpânul casei} {fr: maître de la maison, propriétaire} {en: master of the house} ex: meashti, Doamne, Lazarlu, s-tsã bãneadzã dasharlu

dashur (dá-shĭurŭ) adg – vedz tu ***dash***

dasii/dasie (dhá-si-i) sf dasii (dhá-siĭ) – suflit, haractir ascur, di la munti (oi), nipilichisit {ro: spirit aspru, necioplit} {fr: l'esprit rude} {en: rough, hard spirit}

dat[1] (dátŭ) adg – vedz tu ***dau***

dat[2] (dátŭ) sn – vedz tu ***dau***

dat[3] (dátŭ) sn – vedz tu ***dau***

datã[1] (dá-tã) sf – fimininlu di la ***dat***[1] – vedz ***dat***[1]

datã[1] (dá-tã) sf fãrã pl – aspunearea (darea) a soarilui (a lunãljei, a lutseafirlui, etc.) {ro: răsărit (de soare, lună, stele)} {fr: lever (du soleil, de la lune, des astres)} {en: rising (sun, stars, etc.)} ex: tu data-a soarilui

datã[2] (dá-tã) sf – vedz tu ***dau***

datã[3] (dá-tã) sf fãrã pl – oarã {ro: dată} {fr: fois} {en: time (once, twice, etc.)} ex: nã datã (unã oarã)

datã[4] (dá-tã) sf fãrã pl – atsea tsi ari (tsi aducheashti) omlu cãndu s-aspari; aspãreari multu mari; lãhtarã, ceash, trom,

trumarã, cutrom, pirdeshi, asparyiu, asparizmã, asparimã, asparmã, lãhtarã, frixi *{ro: spaimă}* *{fr: épouvante}* *{en: terror, fright}* ex: ti loa data (lãhtara)

dau (dáŭ) (mi) vb I ded (dédŭ), dam (dámŭ) shi dãdeam (dã-deámŭ), datã (dá-tã), dari/dare (dá-ri) shi dãdeari/dãdeare (dã-deá-ri) – ãlj tindu cu mãna un lucru tra s-lu lja; ãlj bag tu mãnã un lucru; nchisescu (acats, caftu, etc.) s-fac un lucru; (expr: id: 1: cu adãvgarea-a unui altu zbor, verbul “dau” agiutã la fãtsearea di alti verbi ca, bunãoarã: (i) dau cu nichi = nichisescu, anichisescu; (ii) dau urnimii = urnipsescu; (iii) dau nãpoi = nãpuescu ; (iv) dau agiutor = agiut; (v) dau apandisi = apãndisescu; (vi) dau tinjii = tinjisescu; (vii) da frundza = nfrundzashti; (viii) dau cu mprumut = mprumut, mprumutedz; etc.; 2: zborlu tsi yini dupã verbul “dau” aspuni noima-a zburãriljei, ca bunãoarã: (i) nj-dau suflitlu (bana) = mor; (ii) dau di mãcari = hrãnescu; (iii) dau cali = alas s-fugã, sãlghescu; (iv) dau nã cali (nã minti) = aspun cum (tsi) s-facã, dau urnimii, urnipsescu; (v) dau cap = mi-alãncescu; (vi) dau ocljilj cu el = ãl ved; (vii) dau plãngu = mi plãngu; (viii) mi dau dupã = mi duc (alag) dupã cariva; (ix) dau dupã (oi) = avin oili, li pingu di dinãpoi, etc.; (x) lj-u dau (ninti, cãtrã) = nchisescu, njergu, mi duc, fug ninti (cãtrã); (xi) dãm tu earnã (primuvearã, Yinar, etc.) = intrãm tu earnã (primuvearã, Yinar, etc.) (xii) dau zbor = tãxescu; mi leg cã va s-fac tsiva, cã va s-dau un lucru; (xiii) dau hãbari = dzãc (fac) unã hãbari tra si sã shtibã (cã nu si shtea ma nãinti); pitrec unã hãbari; (xiv) dau di padi (loc) = aruc cu puteari mpadi; zdupunescu (xv) dau un shcop (pãrjinã, pãparã, pipiritsã, etc.) = l-bat, lu-agudescu (cu shcoplu, pãrjina, etc.); (xvi) lj-dau cu ciciorlu (lj-dau unã shclotsã, clutsatã, etc.) = lu-agudescu cu ciciorlu, lu-agunescu, lu mpingu; (xvii) da (ploai, neauã, grindinã, etc.) = cadi di nsus (ploai, neauã, grindinã, etc.); (xviii) da auã (ayinea), da poami (pomlu), da lilici (lilicea) etc. = fatsi auã (ayinea), fatsi poami (pomlu), fatsi lilici (lilicea), etc.; (xix) da cãmbana (sãhatea, uruloyea) = asunã cãmbana (sãhatea, uruloyea sh-aspuni oara); (xx) dau cu dauãli mãnj = dau multu sh-di tuti; (xxi) nj-da di mãnã = hiu bun sh-pot s-lu fac un lucru, lishor sh-ghini; nj-acatsã mãna; (xxii) cara-ts da mãna = ma s-cutedz; ma s-pots; etc. 3: da (soarili, luna, stealili) = (stealili, soarili, luna) s-alãnceashti pri tser, si scoalã, s-analtsã, easi, arsari, apirã; 4: da (earba, lilicea, etc.) = (earba, lilicea, etc.) easi dit loc, fitruseashti; 5: dau di tsiva i di cariva = (i) bag mãna pri cariva tra s-lu-aduchescu cum easti; ahulescu, pusputescu, agudescu; (ii) mi-andãmusescu cu cariva, lu-astalj, lu-aflu, etc.; (iii) lu-agudescu; 6: dau cheptu = andãmãsescu, mi-aflu n cali; 7: dau ãn cheptu = giur sã-nj ljau ahtea, s-lj-u plãtescu; 8: nj-u dau cu cariva = mi bat, mi-alumtu, n-agudim; 9: nj-u dau ãn coastã = stau sh-mi minduescu ma s-hibã ghini s-lu fac un lucru (cã nu para voi s-lu fac); strãmbu narea, frãngu coasti, frãngu oasi; 10: nj-dau dintsãlj pi cheatrã = nji nturyisescu (struxescu) dintsãlj; 11: nu dau banã = nu-alas isih, lj-mãc bana; 12: lj-dau di mãnear = hãbãrsescu, dau simasii (la-atseali tsi dzãtsi, mindueashti i aducheashti cariva); 13: dau limãreaua di cariva = fug diparti di cariva; 14: dau = dau trã mortsã; 15: nj-easti datã = nj-easti scriatã di miri, nj-easti ursitã di la Dumnidzã *{ro: da; expr: închiria, sfătui, înapoia, ajuta, răspunde, împrumuta, muri, hrăni, elibera, apare, vedea, (se) plânge, urmări, (se) duce, pleca, promite, informa, anunţa, trânti, (se) bate, lupta, da cu piciorul, goni, ploua, ninge, produce, suna, arăta, răsări, atinge, întâlni, etc.}* *{fr: donner; expr: louer, conseiller, retourner, reculer, aider, répondre, prêter, mourir, nourir, libérer, apparaître, voir, (se) plaindre, suivre, aller, partir, promettre, informer, annoncer, jetter à terre, lutter, donner un coup de pied, chasser, pleuvoir, neiger, produire, sonner, montrer, (se) lever (astres), toucher, rencontrer, etc.}* *{en: give; expr: rent, councel, return, move back, help, answer, lend, die, feed, set free, appear, see, complain, follow, go, leave, promise, inform, announce, throw to the ground, fight, kick, chase, rain. snow, produce, ring, show, rise (sun, moon), touch, meet, etc.}* ex: ca s-nã dats, va vã dãm tsi nu nã deadim; ia didets-nji shi fanfurã; lã deadit ordzu a caljlor?; ama cã ma nj-ul desh; ma desh (didesh, deadish) tra s-ai alãvdari; ma desh (didesh, deadish) cu inima curatã; cãtse nu-lj dãdea tinjii (expr: nu-l tinjisea); dã-lã hãbari (expr: dzã-lã tra sã shtibã) cã vinjirã; nã deadirã zbor (expr: nã tãxirã); deadi (expr: ishi, fitrusi) earba; ayinea da (expr: fatsi) multã auã; vai da (expr: vai cadã) ploai; Sãmãrina deadi (expr: cãdzu) neauã; l-bãgarã s-da dupã (expr: ducã, s-pingã) oi; fãrã s-da n coasti vãrãoarã (expr: fatsi lucrul fãrã s-mindueascã dip tra s-nu-l facã); sh-u da n coastã (expr: s-mindueashti ma s-lu facã lucrul); cãndu da (expr: easi) luna; sh-deadi (expr: apiri) albul soari; ca luna tsi da (expr: s-alãnceashti pri tser); da dzua (expr: apirã, creapã dzua); dorlu s-nu s-aprindã, ca troarã da (expr: easi, creashti) fidanlu; aclo va s-dai di-un (expr: va s-aflji, va s-andãmuseshti, va ti-astalj cu-un) cãni; sor, dã (expr: nedz, imnã) nãinti; du-ti, dã pãn di (expr: nedz, du-ti, s-agiundzi pãnã la) mushatã; s-deadi pãn di (agiumsi pãnã la) Dumnidzã; cãtrã murmintsã lj-u deadi (expr: fudzi, s-dusi); lj-u deadirã (expr: s-dusirã, tricurã) prit hoari; s-deadi (expr: s-dusi, intrã, s-lo) tu pãduri dupã pulj; s-nu da loclu di el (expr: s-nu-agudeascã loclu, s-azboairã); loc nu dãdea di Custandini; si-sh da dintsãlj pi cheatrã (expr: si shi nturyiseascã dintsãlj); sãhatea deadi tsintsi di noapti (expr: sãhatea asunã, aspuni oara tsintsi di noapti); s-alinã nsus s-da (expr: s-asunã) cãmbana; deadim (expr: intrãm) tu primuvearã; ninca nicãntatã cuclu, elinlu sh-u da (expr: s-alumtã) cu turcul; s-deadirã (expr: s-agudirã, s-alumtarã) cu-ahãntã fortsã; l-deadish (expr: lu-arcash, lu zdupunish) dipadi di-lj cripã hearea; aoa va dãm di multi-arali (expr: n-agudim di multi-arali, va trãdzem multi); deadim limãreaua di elj (expr: fudzim diparti di elj); da sh-lja dit lumea-aestã (expr: moari); mãrata di gãljinã sh-deadi suflitlu (expr: muri); nu u dã, cari ãts da mãna (expr: ma s-cutedz); sh-u deadi n cheptu (expr: giurã s-lj-u plãteascã) chirutlu; vãrã nu putea si-lj da cali (expr: s-aducheascã); nu vrurã s-lji talji caplu, shi-lj deadirã cali (expr: l-sãlãghirã, lu-alãsarã s-fugã); sh-u da (expr: sh-fudzi) aushlu cãtrã di partea-atsea; bunili tuti deadi Dumnidzã cu dauãli mãnj (expr: lã deadi multi sh-di tuti); cari u dãdea di mãnear? (expr: cari u hãbãrsea?; cari dãdea vãrã simasii la-atseali tsi dzãtsea i fãtsea?); deadi hãbari (expr: lã spusi, hãbãrsi) la ascherea dit unã hoarã; vulpea-lj deadi nã cali (expr: vulpea-lj dzãsi, lu urnupsi cum s-facã); dor nji-i s-dau ocljii ningã nãoarã cu nãs (expr: s-lu ved ninga nãoarã); s-dusirã shi deadirã plãngu (expr: s-plãmsirã) la amirãlu; hiljlu di-amirã-lj deadi zbor (expr: lj-tãxi); deadi zborlu (expr: ãlj tãxi), si-lj da ficiorlu; cum sh-avea datã zborlu (expr: u-avea tãxitã); lj-u deadirã (expr: fudzirã) cãtrã tu lumi; alãsarã calea sh-lj-u deadirã cãrarea (expr: sh-fudzirã, s-dusire pri cãrari); s-deadi (expr: fudzirã, alãgarã) dupã nãsi; cari si zburãrã shi-sh deadirã mintsãli (expr: s-urnipsirã un pi-alantu); puljlu nu-lj dãdea banã a featãljei (expr: nu u-alãsa isihã feata) iu s-dutsea; un pondu di pulj, nu-nj da banã (expr: nu-nj mi-alãsa isih) iu mi duc shi-nj prãxeashti cama laea; ursa, tsi nu-lj da banã (expr: tsi nu u-alãsa isihã, tsi-lj mãca bana) a featãljei § ***dat***[1] (dátŭ) adg datã (dá-tã), dat (dáts), dati/date (dá-ti) – (lucrul) tsi-lj s-ari teasã a unui tra s-lu lja (s-lu tsãnã, s-lu aibã, etc.); (expr id: vedz tu verbul “dau” ma nsus; shi 1: dat di fãrmac = nvirinat, aplucusit di-amãrãciuni, etc.; 2: dat ãn cap = zurlu, anapud, andihristu, etc.) *{ro: dat; expr: închiriat, sfătuit, înapoiat, etc. etc.}* *{fr: donné; expr: loué, conseillé, retourné, etc, etc.}* *{en: given; expr: rented, councelled, returned, etc. etc.}* ex: sicãrli furã dati; s-nu-sh calcã zborlu dat (expr: s-facã atsea tsi-avea tãxitã); giunarlu cu mustatsa datã (expr: tsi-avea nchisitã si s-aspunã, s-creascã); aushlu chiragi dat di fãrmac (expr: aplucusit di nvirinari, nvirinat); tãcuts, dats di fãrmac (expr: aplucusits di-amãrãciuni); easti un dat ãn cap! (expr: zurlu) § ***dari***[1]***/dare*** (dá-ri) sf dãri (dãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva da tsiva; (expr id: vedz tu verbul “dau” ma nsus) *{ro: acţiunea de a da; expr: acţiunea de a închiria, de a sfătui, de a înapoia, etc. etc.}* *{fr: action de donner; expr: action de louer, de conseiller, de retourner, etc. etc.}* *{en: action of*

giving; expr: action of renting, of councelling, of returning, etc. etc.} ex: trã dari (tra s-da tsiva) nu vrea s-avdã; aricilu nu-i trã diznjirdari ma tri dari cu shclots (expr: tra-aguniri); cu darea trets sh-amarea § ***dãdeari/dãdeare*** (dã-deá-ri) sf dãderi (dã-dérĭ) – (unã cu ***dari[1]/dare***) ex: mi sãturai di dãdeari shcop (expr: di bãteari); cu dãdearea (expr: alãncirea pri tser) laea lunã § ***dat[2]*** (dátŭ) sn daturi (dá-turĭ) – 1: paradzlji (i lucrili) tsi lipseashti s-lji da omlu la chivernisi trã lucrili tsi fatsi chivernisea trã el (trã lucrili tsi lu-alasã pri om s-facã, trã avearea tsi ari, tri paradzlji tsi lj-amintã cãndu u lucreadzã aestã aveari, alishvirishurli tsi li fatsi, etc.); dari, for, hãraci, haraci, hargi, gilep, bidelj, decat, viryii, haratsumã, ghizmã; 2: lucrili tsi lj-adutsi shi paradzlji tsi-lj fatsi cariva dit avearea tsi u ari (cum easti, bunãoarã, toclu tsi-l lja di la paradzlji dats borgi la cariva, nichea di la unã casã i loc tsi lu-ari, etc.) *{ro: taxă, impozit; venit, rentă}* *{fr: taxe, dîme, impôt; revenu, rente}* *{en: tax, duty; revenue, income, rent}* ex: amaneti tri plãtirea-a datlui; ca s-lja dat di cati casã; va nj-alinj datlu?; datlu cãtrã amirãrilji; n casã dat (nichi) nã da § ***datã[2]*** (dá-tã) sf fãrã pl – unã aradã armasã di pãpãnj-strãpãpãnj; unã aradã nvitsatã dupã fãtsearea di multi ori a idyiului lucru; dat, adeti, aradã, areu, sinithii, sistimã, zãconi *{ro: obicei}* *{fr: coutume, habitude}* *{en: custom, tradition}* ex: cum easti data (adetea) a loclui § ***dat[3]*** (dátŭ) sn daturi (dá-turĭ) – 1: unã aradã armasã di pãpãnj-strãpãpãnj; unã aradã nvitsatã dupã fãtsearea di multi ori a idyiului lucru; datã, adeti, aradã, areu, sinithii, sistimã, zãconi; 2: lucru tsi lipseashti s-lu facã cariva (cã va i cã nu va, cã easti pimtu cu zorea s-lu facã, cã lu-ari tãxitã, cã s-ari ligatã, etc.); borgi, sartsinã, hreu, hreus, hreusi, ipuhreusi, apuhreusi *{ro: obicei, tradiţie, datorie, obligaţie}* *{fr: coutume, habitude, devoir, obligation}* *{en: custom, tradition, duty, obligation}* ex: ashi-i datlu armãnescu (adetea armãneascã); datlu-a meu (borgea-a mea) di nvitsãtor; datlu, borgea-a dascalui; dat avets (avets ipuhreusea, adetea easti) ca s-nã meashtits § ***dari[2]/dare*** (dá-ri) sf dãri (dãrĭ) – paradzlji (i lucrili) tsi lipseashti s-lji da omlu la chivernisi trã lucrili tsi fatsi chivernisea trã el (trã lucrili tsi lu-alasã pri om s-facã, trã avearea tsi ari, tri paradzlji tsi lj-amintã cãndu u lucreadzã aestã aveari, alishvirishurli tsi li fatsi, etc.); dat, for, hãraci, haraci, hargi, gilep, bidelj, decat, viryii, haratsumã, ghizmã *{ro: taxă, impozit}* *{fr: taxe, dîme, impôt}* *{en: tax, duty}* ex: avem dãri (foruri, viryii) greali; lj-ari trã dari al Mihali (lj-hurseashti tsiva al Mihali; icã expr: easti niheamã ca glar, ca lishor di minti) § ***dari[3]/dare*** (dá-ri) sf dãri (dãrĭ) – misali (cu mãcari, pescu, yin, colivã, yimishi, etc.) tsi s-da la oaspits sh-la lumea ftoahã (la bisearicã i chimitiryiu, dupã tsi preftul dyiuvãseashti trã suflitlu-a mortsãlor sh-trã adutsearea-a lor aminti); misali, trisalj, trisayi, puminii, pãmãntu, pomean, pumean, spumean, etc. *{ro: parastas}* *{fr: aumône en mémoire d'un mort}* *{en: memorial service}* ex: dãdea darea (misalea) a aushlui § ***nidat[1]*** (ni-dátŭ) adg nidatã (ni-dá-tã), nidat (ni-dáts), nidati/nidate (ni-dá-ti) – tsi nu easti dat *{ro: nedat}* *{fr: qui ne pas donné}* *{en: not given}* § ***nidari[1]/nidare*** (ni-dá-ri) sf nidãri (ni-dãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu da tsiva *{ro: acţiunea de a nu da}* *{fr: action de ne pas donner}* *{en: action of not giving}* § ***nidatã*** sf (ni-da-tã) sf fãrã pl – ninti ca… (si s-facã tsiva); ninti di *{ro: înainte de…}* *{fr: avant de}* *{en: before}* ex: nchisim nidatã (ninti ca s-da) soarili; unã dimneatsã tsã si scoalã, nidatã soarili (ninti di Data-a soarili) shi, aoa fac sotslji!; ca s-agiungu nidatã soari; nidatã (ninti ca s-batã) cãmbana s-avdu cãntitsi n pãdz § ***dãtor*** (dã-tórŭ) adg dãtoari/dãtoare (dã-toá-ri), dãtori (dã-tórĭ), dãtoari/dãtoare (dã-toá-ri) – cari da tsiva a unui *{ro: dătător}* *{fr: qui donne}* *{en: who gives}* ex: Dumnidzale, dãtor a banãljei (cari deadi bana) § ***dari-loari/dari-loare*** (dá-ri-loá-ri) sf fãrã pl – atsea tsi s-fatsi cãndu s-vindi (shi s-acumprã) tsiva; vindeari, acumprari, alishvirishi, daraverã *{ro: afacere, tranzacţie, schimb, alişveriş, vânzare}* *{fr: affaire, transaction, échange, vente}* *{en: affair, transaction, exchange, sale}* ex: s-fatsi mari dari-loari (acumprari sh-vindeari di lucri); s-am cu voi eu dari-loari (alishvirishi); vãrnã dari-loari (alishvirishi) nu-am cu tini § ***daraverã*** (da-ra-vé-rã) sf daraveri (da-ra-vérĭ) – (unã cu ***dari-loari***) § ***apudau*** (a-pu-dáŭ) (mi) vb I apuded (a-pu-dédŭ), apudam (a-pu-dámŭ) shi apudãdeam (a-pu-dã-deámŭ), apudatã (a-pu-dá-tã), apudari/apudare (a-pu-dá-ri) shi apudãdeari/apudãdeare (a-pu-dã-deá-ri) – dau aproapea tut *{ro: da aproape tot}* *{fr: donner (presque) intégralement}* *{en: give (almost) totally}* § ***apudat*** (a-pu-dátŭ) adg apudatã (a-pu-dá-tã), apudat (a-pu-dáts), apudati/apudate (a-pu-dá-ti) – cari ari datã aproapea tut *{ro: dat aproape tot}* *{fr: donné (presque) intégralement}* *{en: given (almost) totally}* § ***apudari/apudare*** (a-pu-dá-ri) sf apudãri (a-pu-dãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un da aproapea tut *{ro: acţiunea de a da aproape tot}* *{fr: action de donner (presque) intégralement}* *{en: action of giving (almost) totally}* § ***prudau*** (pru-dáŭ) (mi) vb I pruded (pru-dédŭ), prudam (pru-dámŭ) shi prudãdeam(?) (pru-dã-deámŭ), prudatã (pru-dá-tã), prudari/prudare (pru-dá-ri) – lj-fac arãu a unui oaspi tsi ari ncreadiri n mini cu-aspunearea la dushmanlji-a lui lucri tsi pot s-lj-aducã znjii (shtiuti di mini sh-nishtiuti di dushmanj); mi dau di partea-a dushmanlui sh-mi-alumtu cu oaspili tsi lu-aveam ma ninti; aspun fãrã s-voi (scot tu padi) lucri nishtiuti di altsã tsi pot sã-nj facã arãu (a njia icã a oaspitslor a mei); prudusescu, pridau; angãlisescu, angãlsescu *{ro: trăda}* *{fr: trahir}* *{en: betray, reveal}* ex: cati foc pruda (aspuni, scoati tu padi) nã coardã; tini nã prudeadish (prudusish) § ***prudat*** (pru-dátŭ) adg prudatã (pru-dá-tã), prudats (pru-dátsĭ), prudati/prudate (pru-dá-ti) – tsi fu arãs di-un oaspi cari-lj dzãsi a dushmanlui lucri tsi pot s-lj-aducã znjii; (lucrili) tsi suntu-aspusi a unui dushman (cu vreari i nivreari) sh-cari pot s-facã arãu; prudusit, pridat; angãlisit, angãlsit *{ro: trădat}* *{fr: trahi}* *{en: betrayed, revealed}* § ***prudari/prudare*** (pru-dá-ri) sf prudãri (pru-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pruda tsiva i cãndu cariva easti prudat; prudusiri, prudusii, pridari; angãlisiri, angãlsiri *{ro: acţiunea de a trăda; trădare}* *{fr: action de trahir; trahison}* *{en: action of betraying, of revealing; betrayal}* § ***prudot*** (pru-dótŭ) sm, sf prudotã (pru-dó-tã), prudots (pru-dótsĭ), prudoti/prudote (pru-dó-ti) – omlu tsi ari prudatã tsiva i prudatã pri cariva tsi-lj fatsi ncreadiri (un oaspi, cratlu iu bãneadzã, etc.) *{ro: trădător}* *{fr: traître, délateur}* *{en: traitor}* § ***pridau[1]*** (pri-dáŭ) (mi) vb I prided (pri-dédŭ), pridam (pri-dámŭ) shi pridãdeam(?) (pri-dã-deámŭ), pridatã (pri-dá-tã), pridari/pridare (pri-dá-ri) – (unã cu ***prudau***) ex: hilj-tu nã prideadi (prudeadi) § ***pridat[1]*** (pri-dátŭ) adg pridatã (pri-dá-tã), pridats (pri-dátsĭ), pridati/pridate (pri-dá-ti) – (unã cu ***prudat***) § ***pridari[1]/pridare*** (pri-dá-ri) sf pridãri (pri-dắrĭ) – (unã cu ***prudari***) § ***prudusescu*** (pru-du-sés-cu) (mi) vb IV prudusii (pru-du-síĭ), pruduseam (pru-du-seámŭ), prudusitã (pru-du-sí-tã), prudusiri/prudusire (pru-du-sí-ri) – (unã cu ***prudau***) § ***prudusit*** (pru-du-sítŭ) adg prudusitã (pru-du-sí-tã), prudusits (pru-du-sítsĭ), prudusiti/prudusite (pru-du-sí-ti) – (unã cu ***prudat***) § ***prudusiri/prudusire*** (pru-du-sí-ri) sf prudusiri (pru-du-sírĭ) – (unã cu ***prudari***) § ***prudusii/prudisie*** (pru-du-sí-i) sf prudusii (pru-du-síĭ) – faptul adrat di-atsel tsi pruda pri cariva i tsiva; prudusiri, prudari, pridari *{ro: trădare}* *{fr: trahison}* *{en: betrayal}* § ***pridau[2]*** (pri-dáŭ) (mi) vb I prided (pri-dédŭ), pridam (pri-dámŭ) shi pridãdeam(?) (pri-dã-deámŭ), pridatã (pri-dá-tã), pridari/pridare (pri-dá-ri) – 1: ãlj dau a cuiva un lucru s-lu aibã di la mini (i cã-lj lu am trã dari di la altu); fac tislimi; 2: pricunoscu cã chirui tu-alumtã sh-tr-atsea dipun armili sh-alas dushmanjlji s-mi lja sclav; 3: tsãn un zbor la sculii sh-lã spun a ficiorlor lucri tsi au trã nvitsari; (mi) paradau; pãrãdusescu *{ro: (se) preda, livra}* *{fr: transmettre, confier, livrer, (se) rendre, capituler; enseigner}* *{en: deliver, surrender, lecture}* ex: vrui s-mi pridau (s-mi-alas acãtsat) § ***pridat[2]*** (pri-dátŭ) adg pridatã (pri-dá-tã), pridats (pri-dátsĭ), pridati/pridate (pri-dá-ti) – 1: (lucru) tsi easti dat a unui; tsi easti faptu tislimi; 2: tsi pricunuscu cã ari chirutã alumta shi s-alasã s-hibã loat sclav di dushmanj; 3: zbor tsãnut trã ficiorlji di la sculii cu lucrili tsi lipseashti s-li nveatsã; paradat, pãrãdusit *{ro: predat, livrat}* *{fr: livré, delivré, capitulé, enseigné}* *{en: delivered, surrendered, lectured}* § ***pridari[2]/pridare*** (pri-dá-ri) sf pridãri (pri-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti

pridat, un zbor easti pãrãdusit i cariva s-ari paradatã sclav a dushmanlui; fãtseari tislimi, paradari, pãrãdusiri *{ro: acţiunea de a (se) preda, de a livra}* *{fr: action de livrer, de (se) rendre, de capituler}* *{en: action of delivering, of surrendering}* § ***paradau*** (pá-ra-dáŭ) vb I paraded (pá-ra-dédŭ), paradam (pá-ra-dámŭ) shi paradãdeam(?) (pá-ra-dã-deámŭ), paradatã (pá-ra-dá-tã), paradari/paradare (pá-ra-dá-ri) shi paradãdeari/paradãdeare (pá-ra-dã-deá-ri) – (unã cu ***pridau***[2]) § ***paradat*** (pá-ra-dátŭ) adg paradatã (pá-ra-dá-tã), paradats (pá-ra-dátsĭ), paradati/paradate (pá-ra-dá-ti) – (unã cu ***pridat***[2]) § ***paradari/paradare*** (pá-ra-dá-ri) sf paradãri (pá-ra-dắrĭ) – (unã cu ***pridari***[2]) § ***paradãdeari/paradãdeare*** (pá-ra-dã-deá-ri) sf paradãderi (pá-ra-dã-dérĭ) – (unã cu ***pridari***[2]) § ***pãrãdusescu*** (pã-rã-dhu-sés-cu) vb IV pãrãdusii (pã-rã-dhu-síĭ), pãrãduseam (pã-rã-dhu-seámŭ), pãrãdusitã (pã-rã-dhu-sí-tã), pãrãdusiri/pãrãdusire (pã-rã-dhu-sí-ri) – (unã cu ***pridau***[2]) § ***pãrãdusit*** (pã-rã-dhu-sítŭ) adg pãrãdusitã (pã-rã-dhu-sí-tã), pãrãdusits (pã-rã-dhu-sítsĭ), pãrãdusiti/pãrãdusite (pã-rã-dhu-sí-ti) – (unã cu ***pridat***[2]) § ***pãrãdusiri/pãrãdusire*** (pã-rã-dhu-sí-ri) sf pãrãdusiri (pã-rã-dhu-sírĭ) – (unã cu ***pridari***[2])

daua (dá-ŭa) – vedz tu ***doi***

dauã (dá-ŭã) – vedz tu ***doi***

dauãli/dauãle (dá-ŭã-li) – vedz tu ***doi***

dauãsprãdzatsi/dauãsprãdzatse (dá-ŭãs-prã-dzá-tsi) num – vedz tu ***doi***

dauãsprãyinghits (dá-ŭãs-prã-yín-ghits) num – vedz tu ***doi***

dausprãdzatsi/dausprãdzatse (dáŭs-prã-dzá-tsi) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dauãsprãdzatsi***

davan[1] (dá-vanŭ) sm davanj (dá-vanjĭ) – arburi cu alumãchi tsi au schinj, frãndzi compusi shi arapuni di lilici albi tsi anjurdzescu mushat; acãchii, bagrem *{ro: salcîm}* *{fr: acacia}* *{locust tree}*

davan[2] (dá-vanŭ) sm davanj (dá-vanjĭ) – insectã (yeatsã) murnã sh-cu dãmtsã galbini pi pãnticã, cu doauã arpiti, tsi sh-u-adutsi cu musca, sh-cari ntsapã omlu i prãvdzãli tra s-lã sugã sãndzili; davun, tãun, bumbar, streclji *{ro: tăun, streche}* *{fr: taon, oestre du cheval}* *{en: ox-fly, gad-fly}* § ***davun*** (dá-vunŭ) sm davunj (dá-vunjĭ) – (unã cu ***davan***[2])

Daveli (Da-vélĭ) sm – numã tsi s-da a unui cãni cu chealea albã shi lai; Veljo *{ro: nume dat unui câine cu blana albă şi neagră}* *{fr: nom donné à un chien de couleur blanche et noire}* *{en: name given to a white and black dog}*

davun (dá-vunŭ) sm – vedz tu ***davan***[2]

dãblã (dãb-lã) – vedz tu ***tavã***

dãbloanã (dã-bloá-nã) sf – vedz tu ***dabloanã***

dãdeari/dãdeare (dã-deá-ri) sf – vedz tu ***dau***

dãeachi/dãeache (dã-ĭá-chi) sf dãechi (dã-ĭéchĭ) – lucrul pri (di) cari si ndoapirã tsiva; ndoapir, andoapir, ãndoapir, ndoapãr, andoapãr, ãndoapãr, aradzim, ndrupãturã, andrupãturã, ãndrupãturã, apãndoahã, durec *{ro: reazem}* *{fr: appui}* *{en: support}* ex: casã fãrã dãeachi (ndoapir)

dãgoani/dãgoane (dã-goá-ni) sf pl(?) – chirolu tsi da ponjlji di nvirdzãscu, cãndu scot protili frãndzã *{ro: timpul în care încolţesc pomii şi apar primele frunze}* *{fr: le temps durant lequel les arbres reverdissent}* *{en: time when the first leaves appear on the trees}* ex: tu dãgoani muri mãratlu

dãgoarã (dã-goá-rã) sf – vedz tu ***dugurescu***

dãguescu (dã-gu-ĭés-cu) vb IV dãguii (dã-gu-íĭ), dãgueam (dã-gu-ĭámŭ), dãguitã (dã-gu-í-tã), dãguiri/dãguire (dã-gu-í-ri) – aduchescu cu ureaclja sonurli (botsli) di deavãrliga-a mea; avdu, ascultu *{ro: auzi}* *{fr: ouïr, entendre, obeir}* *{en: hear, listen}* § ***dãguit*** (dã-gu-ítŭ) adg dãguitã (dã-gu-í-tã), dãguits (dã-gu-ítsĭ), dãguiti/dãguite (dã-gu-í-ti) – cari-ari aduchitã (cu ureaclja) sonurli di avãrliga; avdzãt *{ro: auzit}* *{fr: ouï, entendu}* *{en: heard}* § ***dãguiri/dãguire*** (dã-gu-í-ri) sf dãguiri (dã-gu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-avdi tsiva; harea tsi u-ari omlu tra s-avdã botsli; avdzãri *{ro: acţiunea de a auzi; auzire, auzit}* *{fr: action d'ouïr, d'entendre, d'obeir; ouïe}* *{en: action of hearing}* ex: avdzãrea lj-easti bunã

dãhãnescu (dã-hã-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ndãhnescu***

dãhãniri/dãhãnire (dã-hã-ní-ri) sf – vedz tu ***ndãhnescu***

dãhãnit (dã-hã-nítŭ) adg – vedz tu ***ndãhnescu***

dãhtilithrã (dhãh-ti-li-thrã) sf dãhtilithri/dãhtilithre (dhãh-ti-li-thri) – unã cu ***dãhtilitrã***

dãhtilitrã (dhãh-ti-li-thrã) sf – vedz tu ***dihtãlitrã***

dãilãchi/dãilãche (dãĭ-lắ-chi) sf – vedz tu ***dai***

dãilichi/dãiliche (dãĭ-lí-chi) sf – vedz tu ***dai***

dãinsescu (dã-in-sés-cu) vb IV – vedz tu ***dãnãsescu***

dãinsiri/dãinsire (dã-in-sí-ri) sf – vedz tu ***dãnãsescu***

dãinsit (dã-in-sítŭ) adg – vedz tu ***dãnãsescu***

dãire (dã-i-ré) sm – vedz tu ***daire***

dãlacã (dã-lá-cã) sf dãlatsi/dãlatse (dã-lá-tsi) – lãngoari mulipsitoari, ca unã soi di "gãrnuts lai" cu pronj, tsi s-lja di la pravdã la pravdã, sh-cari di multi ori l-adutsi moartea; dalacã, duloagi *{ro: dalac; antrax}* *{fr: anthrax; imflammation de la rate}* *{en: anthrax; spleen inflammation}* § ***dalacã*** (da-lá-cã) sf dalatsi/dalatse (da-lá-tsi) – (unã cu ***dãlacã***) § ***duloagi/duloage*** (du-loá-gi) sf pl(?) – (unã cu ***dãlacã***) ex: di duloagi-lj supsirã (psusirã) caljlji § ***dãlãcos*** (dã-lã-cósŭ) adg dãlãcoasã (dã-lã-coá-sã), dãlãcosh (dã-lã-cóshĭ), dãlãcoasi/dãlãcoase (dã-lã-coá-si) – lãndzit di dalacã *{ro: dălăcit}* *{fr: qui souffre de l'imflammation de la rate}* *{en: having anthrax; having spleen inflammation}*

dãlag (dã-lágŭ) vb I – vedz tu ***alag***

dãlaga (dã-lá-ga) adv – vedz tu ***alag***

dãlãcos (dã-lã-cósŭ) adg – vedz tu ***dãlacã***

dãlãgari/dãlãgare (dã-lã-gá-ri) sf – vedz tu ***alag***

dãlãgat (dã-lã-gátŭ) adg – vedz tu ***alag***

dãldãsescu (dãl-dã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***dãvrãnsescu***

dãldãsiri/dãldãsire (dãl-dã-sí-ri) sf – vedz tu ***dãvrãnsescu***

dãldãsit (dãl-dã-sítŭ) adg – vedz tu ***dãvrãnsescu***

dãldisescu (dãl-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***dãvrãnsescu***

dãldisiri/dãldisire (dãl-di-sí-ri) sf – vedz tu ***dãvrãnsescu***

dãldisit (dãl-di-sítŭ) adg – vedz tu ***dãvrãnsescu***

dãlgani/dãlgane (dãl-gá-ni) sf dãlgãnj (dãl-gắnjĭ) – neaduchirea i ncãcearea tsi s-amintã namisa di oaminjlji tsi nu s-achicãsescu trã un lucru (shi s-mãcã un cu-alantu cã catiun u tsãni pi-a lui); angrãnji, ãngrãnji, grãnji, grinji, ncãceari, ngãceari, cãvgã, mãcãturã, mãncãturã, ndãrii, ndirii, nitreacã, neachicãsiri, neaduchiri *{ro: ceartă, discordie}* *{fr: querelle, ambition, dispute}* *{en: quarrel, ambition, dispute}* ex: v-acãtsat cu noi dãlgani (ncãceari, cãvgã, ngrãnji)

dãlguros (dãl-gu-rósŭ) adg – vedz tu ***dalgã***

dãm (dắmŭ) sn dãmuri (dắ-murĭ) – loc ndipãrtat, ermu, apãrãtsit, mplin di grochi shi gremuri, niurdinat (i urdinat putsãn) di oaminj i prãvdzã; meal *{ro: coclauri, hărtoapă}* *{fr: parages; terrain lointain, desert, rempli des ravines, peu accessible et peu circulé par les hommes}* *{en: remote, uninhabited and wild region}* ex: s-nu alagã dãmurli pi tu xeani; apucã dãmurli shi hiurli

dãmal (dhã-malŭ) sm dãmalj (dhã-maljĭ) – un mascur mari (zveltu sh-fuviros) di prãvdzã dit fumealja-a boului (a tserbului, etc.) cari, atumtsea cãndu easti tsãnut trã dãmara-a prãvdzãlor imiri, armãni niscuchit (niciucutit, nidzãgãrit); bic, bicã, bugã, tavru *{ro: taur}* *{fr: taureau}* *{en: bull}*

dãmarã (dã-ma-rã) sf dãmãri (dã-mắrĭ) – soi, ratsã, arãzgã, arãzgãnã, rãzgã, sirtã, vinã, bimã, lãgamã; arãdãtsinã, ariditsinã, rãdãtsinã, riditsinã, rãdzãtinã, zãrãtsinã *{ro: rasă, specie, origine}* *{fr: race, espèce, parage}* *{en: race, species, descent}* ex: oili di dãmarã (ratsã bunã); easti di dãmarã (soi, arãzgã, ratsã) ghifteascã § ***dãmãzlãchi*** (dã-mãz-lắ-chi) sf dãmãzlãchi (dã-mãz-lắchĭ) – (pravdã) di dãmarã bunã (multi ori tsãnutã maxus tra s-featã prãvdzã buni); njitslji tsi-lj fatsi un pãrinti; dãmarã, dumuzlãchi *{ro: prăsilă, progenitură}* *{fr: reproduction, progéniture}* *{en: offspring, progeny}* ex: vãts shi eapi ti dãmãzlãchi (tsãnuti tra s-featã prãvdzã di dãmarã bunã) § ***dumuzlãchi*** (du-muz-lắ-chi) sf dumuzlãchi (du-muz-lắchĭ) – (unã cu ***dãmãzlãchi***) ex: cãnili easti di bunã dumuzlãchi (dãmarã) § ***dãmãrlãtcu*** (dã-mãr-lắt-cu) adg dãmãrlãtcã (dã-mãr-lắt-cã), dãmãrlãttsi (dã-mãr-lắt-tsi), dãmãrlãtsi/dãmãrlãtse (dã-mãr-lãt-tsi) – tsi easti di dãmarã bunã (arãzgã, ratsã, simintsã, soi, etc.); suilãtcu *{ro: de rasă (bună)}* *{fr: de bonne race}*

{en: of good stock, breed} ex: cãpri dãmãrlãttsi (di bunã soi)

dãmã (dắ-mã) sf dãmi/dãme (dắ-mi) – cheardirea tsi u-ari cariva di la un lucru tsi-l fatsi (tsi lu-ari), di la unã alish-virishi tsi fatsi, di la unã mufluzlãchi (falimentu), etc.; aspãrgãciunea tsi s-fatsi la unã casã, la tutiputa tsi lãndzidzashti, etc.; znjii, zãrari, cheardiri, aspãrgãciuni, hãtai, vlapsim, vlãpsiturã, etc. *{ro: pagubã} {fr: dommage, dégât} {en: damage}*

dãmãljug (dã-mã-ljĭúgŭ) sn dãmãljudzi (dã-mã-ljĭú-dzi) – hãlatea cu cari s-arã agrul; arat, aratru, aletrã, plug, paramandã, paramendã, vãlmentu *{ro: plug} {fr: charrue} {en: plough}*

dãmãrlãtcu (dã-mãr-lắt-cu) adg – vedz tu ***dãmarã***

dãmãzlãchi (dã-mãz-lắ-chi) sf – vedz tu ***dãmarã***

dãmblã (dãm-blắ) sm dãmbladz (dãm-bládzĭ) – atsea tsi ari un tsi-sh chiru putearea di minari a unei parti dit trup (di itia cã unã vinã dit miduã s-ari astupatã, unã parti i ãntreagã, cu un cljag di sãndzi); apuplixii, chicutã, chicutari, nchicutari, picã, hali, halã, dãmlai, dumlai *{ro: apoplexie} {fr: apoplexie} {en: apoplexy, stroke}* § ***dãmlai/dãmlae*** (dãm-lá-i) sf dãmlãi (dãm-lắĭ) – (unã cu ***dãmblã***) § ***dumlai/dumlae*** (dum-lá-i) sf dumlãi (dum-lắĭ) – (unã cu ***dãmblã***) § ***dãmlusescu*** (dãm-lu-sés-cu) vb IV dãmlusii (dãm-lu-síĭ), dãmluseam (dãm-lu-seámŭ), dãmlusitã (dãm-lu-sí-tã), dãmlusiri/dãmlusire (dãm-lu-sí-ri) – chirui putearea di minari a unei parti dit trup (di itia cã mi-agudi dãmblãlu); escu agudit di apuplixii; nchicutedz, chicutedz *{ro: paraliza} {fr: paralyser, frapper d'apoplexie} {en: paralyse, have a stroke}* § ***dãmlusit*** (dãm-lu-sítŭ) adg dãmlusitã (dãm-lu-sí-tã), dãmlusits (dãm-lu-sítsĭ), dãmlusiti/dãmlusite (dãm-lu-sí-ti) – agudit di dãmblã (apuplixii, dãmlai); chicutat, nchicutat *{ro: damblagit, paralizat} {fr: paralysé, frappé d'apoplexie} {en: paralysed, stricken by a stroke}* ex: eara dãmlusit di mãnã sh-di cicior § ***dãmlusiri/dãmlusire*** (dãm-lu-sí-ri) sf dãmlusiri (dãm-lu-sírĭ) – atsea tsi pati un tsi easti agudit di dãmblã; nchicutari, chicutari *{ro: acţiunea de a damblagi, de a paraliza; damblagire, paralizare} {fr: action de frapper ou être frappé d'apoplexie} {en: action of being striken by apoplexy}*

dãmcusescu[1] (dãm-cu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***damcã***[1]

dãmcusescu[2] (dãm-cu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***damcã***[2]

dãmcusiri[1]***/dãmcusire*** (dãm-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***damcã***[1]

dãmcusiri[2]***/dãmcusire*** (dãm-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***damcã***[2]

dãmcusit[1] (dãm-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***damcã***[1]

dãmcusit[2] (dãm-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***damcã***[2]

dãmlai/dãmlae (dãm-lá-i) sf – vedz tu ***dãmblã***

dãmlusescu (dãm-lu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***dãmblã***

dãmlusiri/dãmlusire (dãm-lu-sí-ri) sf – vedz tu ***dãmblã***

dãmlusit (dãm-lu-sítŭ) adg – vedz tu ***dãmblã***

dãnali/dánale (dã-ná-li) sf – vedz tu ***dãnalji***

dãnalji/dãnalje (dã-ná-lji) sf dãnalji/dãnalje (dã-ná-lji) shi dãnãlj (dã-nắljĭ) – cleashti cu cari tsãngarlu (pãpugilu) scoati pinuricili dit pãputsã; cleashti cu cari s-minteashti foclu shi s-acatsã jarlu; tãnalji, dãnali, tãnali, cleashti, mãshe, mashi *{ro: cleşte de cizmar} {fr: tenailles, pince} {en: tongs}* § ***dãnali/dãnale*** (dã-ná-li) sf dãnãlj (dã-nắljĭ) – (unã cu ***dãnalji***) § ***tãnalji/tãnalje*** (tã-ná-lji) sf tãnalji/tãnalje (tã-ná-lji) shi tãnãlj (tã-nắljĭ) – (unã cu ***dãnalji***) § ***tãnali/tãnale*** (tã-ná-li) sf tãnãlj (tã-nắljĭ) – (unã cu ***dãnalji***)

dãnãoarã (dã-nã-oá-rã) adv – un chiro tsi-ari tricutã sh-ti cari nu s-dzãtsi tamam cãndu; vãrnãoarã *{ro: odinioarã, cândva} {fr: jadis} {en: once, sometime ago}*

dãnãpoi (dã-nã-pói) adv – vedz tu ***năpoi***

dãnãsescu (dã-nã-sés-cu) vb IV dãnãsii (dã-nã-síĭ), dãnãseam (dã-nã-seámŭ), dãnãsitã (dã-nã-sí-tã), dãnãsiri/dãnãsire (dã-nã-sí-ri) – aravdu sh-nu mi-alas azvimtu; tsãn sh-armãn ashi cum hiu (aclo iu hiu) trã multu chiro (fãrã s-mi-alãxescu, fãrã s-mi-aspargu); dinãsescu, dinisescu, dãnisescu, dãnsescu, dãinsescu, dindisescu, dãndãsescu, vãstãxescu, tsãn, shed, aravdu, tsãn cheptu *{ro: rezista, ţine} {fr: résister, maintenir, (sou)tenir, supporter} {en: resist, hold}* ex: s-dãnãsi (tsãnu, arãvdã) laea, ea § ***dãnãsit*** (dã-nã-sítŭ) adg dãnãsitã (dã-nã-sí-tã), dãnãsits (dã-nã-sítsĭ), dãnãsiti/dãnãsite (dã-nã-sí-ti) – cari tsãnu shi nu fu azvimtu; dinãsit, dinisit, dãnisit, dãnsit, dãinsit, dindisit, dãndãsit, vãstãxit, tsãnut, shidzut, arãvdat *{ro: rezistat} {fr: résisté, maintenu, supporté} {en: resisted, held}* § ***dãnãsiri/dãnãsire*** (dã-nã-sí-ri) sf dãnãsiri (dã-nã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu dãnãseashti tsiva; dinãsiri, dinisiri, dãnisiri, dãnsiri, dãinsiri, dindisiri, dãndãsiri, vãstãxiri, tsãneari, shideari, arãvdari *{ro: acţiunea de a rezista, de a ţine} {fr: action de résister, de maintenir, de tenir} {en: action of resisting, of holding}* § ***dinãsescu*** (di-nã-sés-cu) vb IV dinãsii (di-nã-síĭ), dinãseam (di-nã-seámŭ), dinãsitã (di-nã-sí-tã), dinãsiri/dinãsire (di-nã-sí-ri) – (unã cu ***dãnãsescu***) § ***dinãsit*** (di-nã-sítŭ) adg dinãsitã (di-nã-sí-tã), dinãsits (di-nã-sítsĭ), dinãsiti/dinãsite (di-nã-sí-ti) – (unã cu ***dãnãsit***) § ***dinãsiri/dinãsire*** (di-nã-sí-ri) sf dinãsiri (di-nã-sírĭ) – (unã cu ***dãnãsiri***) § ***dãnisescu*** (dã-ni-sés-cu) vb IV dãnisii (dã-ni-síĭ), dãniseam (dã-ni-seámŭ), dãnisitã (dã-ni-sí-tã), dãnisiri/dãnisire (dã-ni-sí-ri) – (unã cu ***dãnãsescu***) ex: nu putu s-dãniseascã (tsãnã) ma multu § ***dãnisit*** (dã-ni-sítŭ) adg dãnisitã (dã-ni-sí-tã), dãnisits (dã-ni-sítsĭ), dãnisiti/dãnisite (dã-ni-sí-ti) – (unã cu ***dãnãsit***) § ***dãnisiri/dãnisire*** (dã-ni-sí-ri) sf dãnisiri (dã-ni-sírĭ) – (unã cu ***dãnãsiri***) § ***dãnsescu*** (dãn-sés-cu) vb IV dãnsii (dãn-síĭ), dãnseam (dãn-seámŭ), dãnsitã (dãn-sí-tã), dãnsiri/dãnsire (dãn-sí-ri) – (unã cu ***dãnãsescu***) § ***dãnsit*** (dãn-sítŭ) adg dãnsitã (dãn-sí-tã), dãnsits (dãn-sítsĭ), dãnsiti/dãnsite (dãn-sí-ti) – (unã cu ***dãnãsit***) § ***dãnsiri/dãnsire*** (dãn-sí-ri) sf dãnsiri (dãn-sírĭ) – (unã cu ***dãnãsiri***) § ***dãinsescu*** (dã-in-sés-cu) vb IV dãinsii (dã-in-síĭ), dãinseam (dã-in-seámŭ), dãinsitã (dã-in-sí-tã), dãinsiri/dãinsire (dã-in-sí-ri) – (unã cu ***dãnãsescu***) § ***dãinsit*** (dã-in-sítŭ) adg dãinsitã (dã-in-sí-tã), dãinsits (dã-in-sítsĭ), dãinsiti/dãinsite (dã-in-sí-ti) – (unã cu ***dãnãsit***) § ***dãinsiri/dãinsire*** (dã-in-sí-ri) sf dãinsiri (dã-in-sírĭ) – (unã cu ***dãnãsiri***) § ***dinisescu*** (di-ni-sés-cu) vb IV dinisii (di-ni-síĭ), diniseam (di-ni-seámŭ), dinisitã (di-ni-sí-tã), dinisiri/dinisire (di-ni-sí-ri) – (uni cu ***dãnãsescu***) § ***dinisit*** (di-ni-sítŭ) adg dinisitã (di-ni-sí-tã), dinisits (di-ni-sítsĭ), dinisiti/dinisite (di-ni-sí-ti) – (uni cu ***dãnãsit***) § ***dinisiri/dinisire*** (di-ni-sí-ri) sf dinisiri (di-ni-sírĭ) – (uni cu ***dãnãsiri***) § ***dindisescu*** (din-di-sés-cu) vb IV dindisii (din-di-síĭ), dindiseam (din-di-seámŭ), dindisitã (din-di-sí-tã), dindisiri/dindisire (din-di-sí-ri) – (unã cu ***dãnãsescu***) ex: chealea nu dindiseashti (tsãni) tu arcoari § ***dindisit*** (din-di-sítŭ) adg dindisitã (din-di-sí-tã), dindisits (din-di-sítsĭ), dindisiti/dindisite (din-di-sí-ti) – (unã cu ***dãnãsit***) § ***dindisiri/dindisire*** (din-di-sí-ri) sf dindisiri (din-di-sírĭ) – (unã cu ***dãnãsiri***) § ***dãndãsescu*** (dãn-dã-sés-cu) vb IV dãndãsii (dãn-dã-síĭ), dãndãseam (dãn-dã-seámŭ), dãndãsitã (dãn-dã-sí-tã), dãndãsiri/dãndãsire (dãn-dã-sí-ri) – (unã cu ***dãnãsescu***) § ***dãndãsit*** (dãn-dã-sítŭ) adg dãndãsitã (dãn-dã-sí-tã), dãndãsits (dãn-dã-sítsĭ), dãndãsiti/dãndãsite (dãn-dã-sí-ti) – (unã cu ***dãnãsit***) § ***dãndãsiri/dãndãsire*** (dãn-dã-sí-ri) sf dãndãsiri (dãn-dã-sírĭ) – (unã cu ***dãnãsiri***)

dãnãsiri/dãnãsire (dã-nã-sí-ri) sf – vedz tu ***dãnãsescu***

dãnãsit (dã-nã-sítŭ) adg – vedz tu ***dãnãsescu***

dãnca (dãn-cá) adv – vedz tu ***danca***

dãndãnai/dãndãnae (dãn-dã-ná-i) sm – vedz tu ***dãndãnã***

dãndãnã (dãn-dã-nắ) sm dãndãnadz (dãn-dã-nádzĭ) – vrondul mari tsi s-fatsi cãndu easti unã ziafeti (numtã, cãvgã, etc.); cãvgã cu vrondu mari; dãndãnai, larmã, lavã, shimãtã, ncã-ceari, cãvgã, cãvgãturã, giurgiunã, etc. *{ro: dandana, ceartã} {fr: querelle, noise} {en: quarrelling}* ex: dãndãnã s-featsi n hoarã cu nunta; s-featsi mari dãndãnã § ***dãndãnai/dãndãnae*** (dãn-dã-ná-i) sm dãndãnãi (dãn-dã-nắĭ) – (unã cu ***dãndãnã***) ex: di-unã dadã lai, mari dãndãnai; fac hoara dãndãnai

dãndãsescu (dãn-dã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***dãnãsescu***

dãndãsiri/dãndãsire (dãn-dã-sí-ri) sf – vedz tu ***dãnãsescu***

dãndãsit (dãn-dã-sítŭ) adg – vedz tu ***dãnãsescu***

dãng! (dắng) inter – vedz tu ***dãnga***

dãnga (dắn-ga) adv – mplin (umplut, ndisat) pristi misurã; tsi s-versã pristi mãdzinj di mplin tsi easti; denga, dinga; (expr: va fac dãnga! = va plãscãnescu (dãngãnescu) di mãcari) *{ro: doldora, cu vârf şi îndesat} {fr: plein outre mesure, à regorger} {en: completely full (to the borders, overflowing)}* ex: casa-i dãnga di fum; casa-a lui eara dãnga di nviscãmindu;

mãcarã tuts ahãt multu, tsi vrea facã dãnga! (expr: di va plãscãnea!) § ***dãng***! (dắng) inter – zbor tsi caftã si sh-u-aducã cu vrondul faptu di-un lucru tsi plãscãneashti di mplin (dãnga) tsi easti § ***dinga*** (dín-ga) adv – (unã cu ***dãnga***) ex: dãnga (mplinã pãnã la budzã) easti cupa; li-avea chimerli dinga di flurii (ahãntu mplini di nu mata ncãpea alti flurii) § ***denga*** (dén-ga) adv – (unã cu ***dãnga***) ex: sh-umplu cheljli denga (pãnã la budzã) § ***dengã*** (dén-gã) sf denghi (dén-ghi) shi dendzã (dén-dzã) – sac mari shi mplin di lucri tsi sã ncarcã pri-unã mulã (un di-unã parti, un di-alantã); denghi, hãrar, hãrai, burdã, bal, balã *{ro: balot mare}* *{fr: grand ballot; la moitié d'une charge de bête de somme}* *{en: bale; large sack full of raw or finished product}* § ***denghi*** (dén-ghi) sf denghiuri (dén-ghĭurĭ) – (unã cu ***dengã***) § ***dãngusescu*** (dãn-gu-sés-cu) vb IV dãngusii (dãn-gu-síĭ), dãnguseam (dãn-gu-seámŭ), dãngusitã (dãn-gu-sí-tã), dãngusiri/dãngusire (dãn-gu-sí-ri) – l-fac un lucru dãnga (di umplearea tsi-lj fac); umplu un lucru di primansus (pristi misurã, pãnã la budzã, di nu mata pot s-bag altu tsiva); durdursescu, surusescu *{ro: umplea doldora}* *{fr: remplir à regorger}* *{en: fill until overflowing}* § ***dãngusit*** (dãn-gu-sítŭ) adg dãngusitã (dãn-gu-sí-tã), dãngusits (dãn-gu-sítsĭ), dãngusiti/dãngusite (dãn-gu-sí-ti) – tsi easti faptu dãnga, di umplearea tsi-lj si fatsi; durdurdit, surusit *{ro: umplut doldora}* *{fr: rempli à regorger}* *{en: filled until overflowing}* § ***dãngusiri/dãngusire*** (dãn-gu-sí-ri) sf dãngusiri (dãn-gu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti faptu dãnga; durdurdiri, surusiri *{ro: acţiunea de a umplea doldora}* *{fr: action de remplir à regorger}* *{en: action of filling until overflowing}* § ***dãngãnescu*** (dãn-gã-nés-cu) vb IV dãngãnii (dãn-gã-níĭ), dãngãneam (dãn-gã-neámŭ), dãngãnitã (dãn-gã-ní-tã), dãngãniri/dãngãnire (dãn-gã-ní-ri) – crep (plãscãnescu) di dãnga (mplin) tsi hiu; l-fac s-creapã un lucru cu un vrondu sec sh-cu cumãts tsi-ansar dit el cu puteari; zdãngãnescu, crep, plãscãnescu, cãrtsãnescu, crãtsãnescu; (fig: dãngãnescu = (i): fac un vrondu (ca atsel faptu di-un lucru tsi plãscãneashti) cãndu dau unã bishinã, cãndu-l zdupunescu pri cariva di padi, cãndu bat pãlnjili, etc.; (ii) crep (plãscãnescu) di taxirãtsli tsi-nj cad pri cap) *{ro: plezni, crăpa}* *{fr: craquer; claquer; crever}* *{en: crack, clap, burst}* ex: plãscãnea sh-dãngãnea; lã vinji s-dãngãneascã (fig: s-creapã, s-plãscãneascã) tu cheali; va dãngãnescu (fig: va crep) di inati § ***dãngãnit*** (dãn-gã-nítŭ) adg dãngãnitã (dãn-gã-ní-tã), dãngãnits (dãn-gã-nítsĭ), dãngãniti/dãngãnite (dãn-gã-ní-ti) – tsi ari cripatã (plãscãnitã) cu vrondu; zdãngãnit, cripat, plãscãnit, cãrtsãnit, crãtsãnit *{ro: pleznit, crăpat}* *{fr: craqué; claqué; crevé}* *{en: cracked, claped, burst}* § ***dãngãniri/dãngãnire*** (dãn-gã-ní-ri) sf dãngãniri (dãn-gã-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva dãngãneashti; zdãngãniri, cripari, plãscãniri, cãrtsãniri, crãtsãniri *{ro: acţiunea de a plezni, de a crăpa; pleznire, crăpare}* *{fr: action de craquer; de claquer; de crever}* *{en: action of cracking, of clapping, of bursting}* § ***zdãngãnescu*** (zdãn-gã-nés-cu) vb IV zdãngãnii (zdãn-gã-níĭ), zdãngãneam (zdãn-gã-neámŭ), zdãngãnitã (zdãn-gã-ní-tã), zdãngãniri/zdãngãnire (zdãn-gã-ní-ri) – (unã cu ***dãngãnescu***) ex: cãt nu zdãngãni (expr: cripã, plãscãni) di cripari; zdãngãneashti unã (expr: cãrtsãneashti, arucã cu vrondu unã bishinã) § ***zdãngãnit*** (zdãn-gã-nítŭ) adg zdãngãnitã (zdãn-gã-ní-tã), zdãngãnits (zdãn-gã-nítsĭ), zdãngãniti/zdãngãnite (zdãn-gã-ní-ti) – (unã cu ***dãngãnit***) § ***zdãngãniri/zdãngãnire*** (zdãn-gã-ní-ri) sf zdãngãniri (zdãn-gã-nírĭ) – (unã cu ***dãngãniri***)

dãngã (dãn-gắ) sm dãngadz (dãn-gádzĭ) – pravdã tsi sh-u-adutsi cu un cal ma njic sh-cu ureclji mãri; dãnglãrã, gumar, tar, cãci, shonj, uci, tãronj, uricljat; (expr: easti un dãngã = easti un om niprãxit, abrashcu, arsiz, fãrã-arshini) *{ro: măgar}* *{fr: âne}* *{en: donkey}* § ***dãnglãrã*** (dãn-glã-rắ) sm, sf, adg ***dãnglãroanji/dãnglãroanji*** (dãn-glã-roá-nji), dãnglãradz (dãn-glã-rádzĭ), dãnglãroanji/dãnglãroanji (dãn-glã-roá-nji) – (unã cu ***dãngã***) § ***dãngljat*** (dãn-gljĭátŭ) adg dãngljatã (dãn-gljĭá-tã), dãngljats (dãn-gljĭátsĭ), dãngljati/dãngljate (dãn-gljĭá-ti) – cu urecljilj mãri ca di dãngã; dãngljinat, uricljat *{ro: urecheat}* *{fr: qui a des longues oreilles}* *{en: with long ears}* § ***dãngljinat*** (dãn-glji-nátŭ) adg dãngljinatã (dãn-glji-ná-tã), dãngljinats (dãn-glji-nátsĭ), dãngljinati/dãngljinate (dãn-glji-ná-ti) – (unã cu ***dãngljat***) § ***zãnglãrã*** (zãn-glã-rắ) sm, sf, adg ***zãnglãroanji/zãnglãroanji*** (zãn-glã-roá-nji), zãnglãradz (zãn-glã-rádzĭ), zãnglãroanji/zãnglãroanji (zãn-glã-roá-nji) – (unã cu ***dãnglãrã***)

dãngãnescu (dãn-gã-nés-cu) vb IV – vedz tu ***dãnga***

dãngãniri/dãngãnire (dãn-gã-ní-ri) sf – vedz tu ***dãnga***

dãngãnit (dãn-gã-nítŭ) adg – vedz tu ***dãnga***

dãnglãrã (dãn-glã-rắ) sm – vedz tu ***dãngã***

dãnglãroanji/dãnglãroanji (dãn-glã-roá-nji) sf, adgf – vedz tu ***dãngã***

dãngljat (dãn-gljĭátŭ) adg – vedz tu ***dãngã***

dãngljinat (dãn-glji-nátŭ) adg – vedz tu ***dãngã***

dãngusescu (dãn-gu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***dãnga***

dãngusiri/dãngusire (dãn-gu-sí-ri) sf – vedz tu ***dãnga***

dãngusit (dãn-gu-sítŭ) adg – vedz tu ***dãnga***

dãnisescu (dã-ni-sés-cu) vb IV – vedz tu ***dãnãsescu***

dãnisiri/dãnisire (dã-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***dãnãsescu***

dãnisit (dã-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***dãnãsescu***

dãnsescu (dãn-sés-cu) vb IV – vedz tu ***dãnãsescu***

dãnsiri/dãnsire (dãn-sí-ri) sf – vedz tu ***dãnãsescu***

dãnsit (dãn-sítŭ) adg – vedz tu ***dãnãsescu***

dãrã (dắ-rã) sf dãri/dãre (dắ-ri) – semnu alãsat di cariva i di tsiva, cari-aspuni cã s-avea aflatã i cã avea tricutã prit atsel loc; semnu, urmã, ulmã, arãzgãnã, tor, tragã *{ro: urmă}* *{fr: trace, piste, traînée}* *{en: trace, mark}* ex: s-lo dupã dãra (urma) a unui tserbu; domnjilj nã loarã dãra (urma); a mea dãrã (urmã) di lãcrinj; plailu tut s-adarã dãri

dãrãm (dã-rắmŭ) (mi) vb I dãrãmai (dã-rã-máĭ), dãrãmam (dã-rã-mámŭ), dãrãmatã (dã-rã-má-tã), dãrãmari/dãrãmare (dã-rã-má-ri) – 1: u surpu (u-aruc mpadi, u-aspargu, u dau di padi, u ruzuescu) unã binai (casã, punti, etc.) sh-u-alas (multi ori) si s-aspunã ca unã urvalã; lu-arãstornu (lu-arucutescu) sh-lu dau di padi; surpu, sãrup, surup, survuljisescu, rãzuescu, aspargu, arãzvuescu, arãvulsescu, arãvuescu, etc.; sutrupsescu, afãnsescu, cãtãstrãpsescu, prãpãdescu, etc.; 2: dinjic un lucru (pãni, cash, carni, etc.) di-l fac cumãts njits; aspargu un lucru shi-l fac cumãts; dinjic, arup, disic, cioamin, dizvoc, chisedz, etc. (fig: mi dãrãm trã cariva = hiu tu mari vreari cu cariva; mor sh-cher trã cariva) *{ro: dărâma, distruge; dumica}* *{fr: ruiner, démolir, detruire; émietter}* *{en: ruin, demolish, destroy; crumble}* ex: va s-li dãrãmã (surpã) casili; s-dãrãmã dupã nãsã (fig: easti tu mari vreari, moari sh-cheari); dãrãmã (dinjicã) niheamã pãni tu lapti § ***dãrãmat*** (dã-rã-mátŭ) adg dãrãmatã (dã-rã-má-tã), dãrãmats (dã-rã-mátsĭ), dãrãmati/dãrãmate (dã-rã-má-ti) – 1: (unã binai, casã, punti, etc.) tsi easti surpatã (aspartã, datã di padi, ruzuitã); arãsturnat (arucutit) sh-dat di padi; surpat, sãrupat, surupat, survuljisit, rãzuit, aspartu, arãzvuit, arãvulsit, arãvuit, etc.; sutrupsit, afãnsit, cãtãstrãpsit, prãpãdit, etc.; 2: tsi easti faptu njits cumãts (cu tãljarea, arupearea, disicarea, ciuminarea, etc.); dinjicat, aruptu, disicat, ciuminat, dizvucat, chisat, etc. *{ro: dărâmat, distrus; dumicat}* *{fr: ruiné, démoli, detruit; émietté}* *{en: ruined, demolished, destroyed; crumbled}* ex: cãndu eshti dãrãmat (fig: sutrupsit) di yin § ***dãrãmari/dãrãmare*** (dã-rã-má-ri) sf dãrãmãri (dã-rã-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva s-dãrãmã; surpari, sãrupari, surupari, survuljisiri, rãzuiri, aspãrdzeari, arãzvuiri, arãvulsiri, arãvuiri, etc.; sutrupsiri, afãnsiri, cãtãstrãpsiri, prãpãdiri, etc.; dinjicari, arupeari, disicari, ciuminari, dizvucari, chisari, etc. *{ro: acţiunea de a dărâma, de a distruge; de a dumica; dărâmare, distrugere; dumicare}* *{fr: action de ruiner, de démolir, de detruire; d'émietter}* *{en: action of ruining, of demolishing, of destroying; of crumbling}* § ***dãrãmãturã*** (dã-rã-mã-tú-rã) sf dãrãmãturi (dã-rã-mã-túrĭ) – 1: atsea tsi-armãni dupã tsi s-ari surpatã tsiva (casã, punti, etc.); surpãturã, urvalã, halazmo, grãmadã; 2: cumatã njicã tsi-armãni dupã dinjicari; fãrãmiturã, sãrmã *{ro: surpătură, ruină; dumicătură}* *{fr: éboulis, ruine; miette}* *{en: mass of fallen material; ruins; crumb}*

dãrãmari/dãrãmare (dã-rã-má-ri) sf – vedz tu ***dãrãm***

dãrãmat (dã-rã-mátŭ) adg – vedz tu ***dãrãm***
dãrãmãturã (dã-rã-mã-tú-rã) sf – vedz tu ***dãrãm***
dãrci/dãrce (dắr-ci) sf dãrci/dãrce (dắr-ci) – ploai tsi cadi multã sh-cu multã-agunjii (ca cu gãleata); zdãrci, zof, ploai, furtunã, borã, tufani, sindilii, chiameti *{ro: ploaie torenţialã; furtunã}* *{fr: pluie torrentielle; orage, tempête}* *{en: torrential rain; storm}* ex: dãrcea-lj (furtuna-lj) bati, noaptea-lj neacã § ***zdãrci/zdãrce*** (zdắr-ci) sf zdãrci/zdãrce (zdắr-ci) – (unã cu ***dãrci***)
dãrdarã (dãr-dá-rã) sf – vedz tu ***dardar***
dãrdãrã (dãr-dã-rắ) sm – vedz tu ***dãrdãrescu***[1]
dãrdãrescu[1] (dãr-dã-rés-cu) vb IV dãrdãrii (dãr-dã-ríĭ), dãrdãream (dãr-dã-reámŭ), dãrdãritã (dãr-dã-rí-tã), dãrdãri-ri/dãrdãrire (dãr-dã-rí-ri) – fac muabeti cu cariva trã lucri njits fãrã mari simasii (chirãturi, bãrcudii, etc.); dãrdãrsescu, zburãscu, lãfusescu, bãnduredz, fãrfãlescu, bãbãlescu *{ro: trăncăni, flecări}* *{fr: bavarder, babiller, baliverner}* *{en: chatter, blab, rattle}* § ***dãrdãrit***[1] (dãr-dã-rítŭ) adg dãrdãritã (dãr-dã-rí-tã), dãrdãrits (dãr-dã-rítsĭ), dãrdãriti/dãrdãrite (dãr-dã-rí-ti) – tsi ari faptã muabeti trã lucri njits (chirãturi, bãrcudii, etc.); dãrdãrsit, zburãt, lãfusit, bãndurat, fãrfãlit, bãbãlit *{ro: trăncănit, flecărit}* *{fr: bavardé, babillé, baliverné}* *{en: chattered, blabbed, rattled}* § ***dãrdãriri***[1]***/dãrdãrire*** (dãr-dã-rí-ri) sf dãrdãriri (dãr-dã-ríri) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva dãrdãreashti; dãrdãrsiri, zburãri, lãfusiri, bãndurari, fãrfãliri, bãbãlirit *{ro: acţiunea de a trăncăni, de a flecări; trăncănire}* *{fr: action de bavarder, de babiller, de baliverner}* *{en: action of chattering, of blabbing, of rattling}* § ***dãrdãros*** (dãr-dã-rósŭ) adg dãrdãroasã (dãr-dã-roá-sã), dãrdãrosh (dãr-dã-róshĭ), dãrdãroasi/dãrdãroase (dãr-dã-roá-si) – tsi lu-ariseashti sã zburascã ti lucri njits tsi nu-au mari simasii; tsi nu-lj tatsi gura dip; tsi lãfuseashti (bãndureadzã, bãbãleashti, fãrfãreadzã, dãrdãrseashti) tut chirolu; limbar, limbutsescu, zburyearcu, zburyearic, lafãzan, polilog, bãbãljar, fafaljar, farfaljar, farfara, farafurã, fãrfar, fãrfãrã, dãrdãrã *{ro: flecar}* *{fr: bavard, blagueur}* *{en: talkative, chatterer}* § ***dãrdãrã*** (dãr-dã-rắ) sm dãrdãradz (dãr-dã-rádzĭ) – (unã cu ***dãrdãros***) § ***dãrdãrsescu***[1] (dãr-dã-rés-cu) vb IV dãrdãrsii (dãr-dãr-síĭ), dãrdãrseam (dãr-dãr-seámŭ), dãrdãrsitã (dãr-dãr-sí-tã), dãrdãrsiri/dãrdãrsire (dãr-dãr-sí-ri) – (unã cu ***dãrdãrescu***[1]) § ***dãrdãrsit***[1] (dãr-dãr-sítŭ) adg dãrdãrsitã (dãr-dãr-sí-tã), dãrdãrsits (dãr-dãr-sítsĭ), dãrdãrsiti/dãrdãrsite (dãr-dãr-sí-ti) – (unã cu ***dãrdãrit***[1]) § ***dãrdãrsiri***[1]***/dãrdãrsire*** (dãr-dãr-sí-ri) sf dãrdãrsiri (dãr-dãr-síri) – (unã cu ***dãrdãriri***[1])
dãrdãrescu[2] (dãr-dã-rés-cu) vb IV – vedz tu ***dardar***
dãrdãriri[1]***/dãrdãrire*** (dãr-dã-rí-ri) sf – vedz tu ***dardar***
dãrdãriri[2]***/dãrdãrire*** (dãr-dã-rí-ri) sf – vedz tu ***dardar***
dãrdãrit[1] (dãr-dã-rítŭ) adg – vedz tu ***dãrdãrescu***[1]
dãrdãrit[2] (dãr-dã-rítŭ) adg – vedz tu ***dardar***
dãrdãros (dãr-dã-rósŭ) adg – vedz tu ***dãrdãrescu***[1]
dãrdãrsescu[1] (dãr-dã-rés-cu) vb IV – vedz tu ***dãrdãrescu***[1]
dãrdãrsiri[1]***/dãrdãrsire*** (dãr-dãr-sí-ri) sf – vedz tu ***dãrdãrescu***[1]
dãrdãrsit[1] (dãr-dãr-sítŭ) adg – vedz tu ***dãrdãrescu***[1]
dãrgat (dãr-gátŭ) sm dãrgats (dãr-gátsĭ) – (atsel) tsi-aveaglji tsiva; tsi easti bãgat cu-arugã s-aveaglji un lucru (casã, ayinji, etc.); drãgat, puljac, puleac, avigljitor, avlighitor, vigljitor, pãndar *{ro: păzitor, pândar}* *{fr: garde champètre, garde vigne, veilleur, gardien}* *{en: watchman, guardian}* ex: dãrgatlu (pãndarlu) a ayinjlor § ***drãgat*** (drã-gátŭ) sm drãgats (drã-gátsĭ) – (unã cu ***dãrgat***) § ***dãrgãsii/dãrgãsie*** (dãr-gã-sí-i) sf dãrgãsii (dãr-gã-síĭ) – cãliva iu bãneadzã un dãrgat; drãgãsii *{ro: coliba unui "dărgat"}* *{fr: cabane, chaumière d'un "dãrgat"}* *{en: shack, thatched cottage of a "dwrgat"}* § ***drãgãsii/drãgãsie*** (drã-gã-sí-i) sf drãgãsii (drã-gã-síĭ) – (unã cu ***dãrgãsii***)
dãrgãsii/dãrgãsie (dãr-gã-sí-i) sf – vedz tu ***dãrgat***
dãrghat (dãr-ghátŭ) sm dãrghats (dãr-ghátsĭ) – unã cu ***dãrgat***
dãrghãsii/dãrghãsie (dãr-ghã-sí-i) sf dãrghãsii (dãr-ghã-síĭ) – unã cu ***dãrgãsii***
dãrlic (dãr-lícŭ) sn – vedz tu ***derlic***
dãrmalã (dãr-má-lã) sm, sf dãrmali/dãrmale (dãr-má-li) – tsi nu easti bun trã tsiva; tsi nu-ahãrzeashti mari lucru; chimpaze, ciuhljan, vagabondu, gulubizdrã, dispuljatã *{ro: nemernic}* *{fr: homme (femme) sans valeur; vaurien, bélître}* *{en: scoundrel, good for nothing; beggar}*
dãrmani/dãirmane (dãr-má-ni) sf – vedz tu ***dirmani***
dãrmã[1] (dắr-mã) sf dãrmi/dãrme (dắr-mi) – brats (limnos) tsi creashti di pri truplu-a unui arburi (pom) i creashti di pri un altu brats limnos ma gros; alumachi aruptã dit pom, cari s-hidzi tu loc shi easti ufilisitã di lãludz i zãrzãvãts acãtsãtoari ti andoapir; drãmã, alumachi, alãmachi, alneauã, angheauã, deagã, degã, cãrcoci, crancã, crangã, creangã, grangã, dushcu, lumachi *{ro: creangă}* *{fr: branche d'arbre}* *{en: tree branch}* ex: freadzi dãrmi (lumãchi) di masin; featili s-turna di la dãrmi (dedz); pi dãrmili (alumãchili) di-alun; dắrmili (alneili) di nuc; di pi dãrma (deaga) a nuclui § ***drãmã*** (drắ-mã) sf drãmi/drãme (drắ-mi) – (unã cu ***dãrmã***[1]) ex: trei drãmi (dedz), patrudzãts di frãndzã; lja nã drãmã (lumachi aruptã) sh-agudea § ***dãrmãtseauã*** (dãr-mã-tseá-ŭã) sf dãrmã-tseali/dãrmãtseale (dãr-mã-tseá-li) – njicã dãrmã, aluneauã, surtseauã, lumãchitsã *{ro: rămurea}* *{fr: petite branche}* *{en: small branch}* ex: ficiori cu dãrmãtseali (njits dãrmi) tu mãnã
dãrmã[2] (dắr-mã) sf dãrmi/dãrme (dắr-mi) – cumatã mari di bãsmã (pãndzã di bumbac, mitasi, etc.) cu cari muljerlji sh-acoapirã caplu, sh-fac fustãnj, sh-poartã lucri, etc.; bruboadã, bãsmã, bãsmai, pãndzã *{ro: basma mare}* *{fr: grand fichu}* *{en: large piece of fabric}* ex: yineam din pãzari cu dãrma mplinã § ***darmã*** (dár-mã) sf darmi/darme (dár-mi) – cumatã di pãndzã (bãsmã) cu cari muljarea sh-acoapirã caplu, perlu i gusha; dartmã, drapnã, dramnã, lãhurã, lãhuri, mãndilã, distimeli, baltsu, zãvon, cãftani, vlashcã, poshi, tarpoashi, pihitsã, pischiri, bãrbulj, etc. *{ro: broboadă}* *{fr: sorte de fichu, de voile de tête chez les paysannes}* *{en: head scarf}* § ***dartmã*** (dárt-mã) sf dartmi/dartme (dárt-mi) – (unã cu ***darmã***) § ***drapnã*** (dráp-nã) sf drapni/drapne (dráp-ni) – (unã cu ***darmã***) § ***dramnã*** (drám-nã) sf dramni/dramne (drám-ni) – darmã lai purtatã di-aradã di muljerli tricuti tu ilichii *{ro: broboadă neagră purtată de-obicei de bătrâne}* *{fr: sorte de fichu noir, de voile de tête chez les femmes et les vieilles}* *{en: black scarf, ordinarily worn by old women}* ex: ligatã n cap cu dramna, ashi cum s-leagã nivishteanili; moashi s-arãdãpsirã deavãrliga, cu damnili lãi, sh-acãtsarã s-lu plãngã
dãrmãtseauã (dãr-mã-tseá-úã) sf – vedz tu ***dãrmã***[1]
dãruescu (dã-ru-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***doarã***[1]
dãruiri/dãruire (dã-ru-í-ri) sf – vedz tu ***doarã***[1]
dãruit (dã-ru-ítŭ) adg – vedz tu ***dar***
dãrvar (dãr-várŭ) sm dãrvari (dãr-várĭ) – om tsi talji arburi tu pãduri; om tsi vindi leamni tãljati dit pãduri; om tsi lucreadzã lemnul; om di pãduri tsi nu para shtii multi; limnar, cupãcear *{ro: lemnar, tăietor de lemne; ignorant}* *{fr: bûcheron, vendeur de bois; ignorant}* *{en: woodcutter, wood merchant; ignorant}*
dãrveni/dãrvene (dãr-vé-ni) sf – vedz tu ***dirveni***
dãs (dắsŭ) pr pers III – vedz tu ***nãs***
dãscãlami/dãscãlame (dãs-cã-lá-mi) sf – vedz tu ***dascal***
dãscãlãchi/dãscãlãche (dãs-cã-lắ-chi) sf – vedz tu ***dascal***
dãscãlescu[1] (dãs-cã-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***dascal***
dãscãlescu[2] (dãs-cã-lés-cu) adg – vedz tu ***dascal***
dãscãlic (dãs-cã-lícŭ) sm, sf – vedz tu ***dascal***
dãscãlichi/dãscãliche (dãs-cã-lí-chi) sf – vedz tu ***dascal***
dãscãlii/dãscãlie (dãs-cã-lí-i) sf – vedz tu ***dascal***
dãscãlipsescu (dãs-cã-lip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***dascal***
dãscãlipsiri/dãscãlipsire (dãs-cã-lip-sí-ri) sf – vedz tu ***dascal***
dãscãlipsit (dãs-cã-lip-sítŭ) adg – vedz tu ***dascal***
dãscãliri/dãscãlire (dãs-cã-lí-ri) sf – vedz tu ***dascal***
dãscãlisescu (dãs-cã-li-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***dascal***
dãscãlisiri/dãscãlisire (dãs-cã-li-sí-ri) sf – vedz tu ***dascal***
dãscãlisit (dãs-cã-li-sítŭ) adg – vedz tu ***dascal***
dãscãlit (dãs-cã-lítŭ) adg – vedz tu ***dascal***
dãtor (dã-tórŭ) adg – vedz tu ***dau***
dãugi (dã-u-gí) sm fãrã pl – lãngoari di pãnticã *{ro: boală de burtă}* *{fr: maladie de ventre}* *{en: belly disease}*

dãulari/dãulare (dã-u-lá-ri) sf – vedz tu ***dãuledz***
dãulat (dã-u-látŭ) adg – vedz tu ***dãuledz***
dãuledz (dã-u-lédzŭ) vb I dãulai (dã-u-lắĭ), dãulam (dã-u-lámŭ), dãulatã (dã-u-lá-tã), dãulari/dãulare (dã-u-lá-ri) – portu deanumirea lucri greali tsi mi ncusureadzã; mi curmu di mesi di lucrul greu tsi-l fac; misucupsescu, dishiledz *{ro: deşela, speti}* *{fr: échiner, s'éreinter}* *{en: break someone's back}* ex: ãl bãturã di-l dãularã § ***dãulat*** (dã-u-látŭ) adg dãulatã (dã-u-lá-tã), dãulats (dã-u-látsĭ), dãulati/dãulate (dã-u-lá-ti) – tsi s-ari ncusuratã di lucrili greali tsi li poartã; tsi s-ari curmatã di mesi di lucrul tsi-l fatsi; dishilat, misucupsit *{ro: deşelat, spetit}* *{fr: échiné, éreinté}* *{en: having his back broken by hard work}* § ***dãulari/dãulare*** (dã-u-lá-ri) sf dãulãri (dã-u-lắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva dãuleadzã; misucupsiri, dishilari *{ro: acţiunea de a deşela, de a speti; deşelare, spetire}* *{fr: action d'échiner, de s'éreinter}* *{en: action of breaking someone's back}*
dãulgi (dã-ul-gí) sm – vedz tu ***dãulji***
dãulgiu (dã-ul-gíŭ) sm dãulgeadz (dã-ul-gĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dãulgi***
dãuljari/dãuljare (dã-u-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***dãulji***
dãuljat (dã-u-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***dãulji***
dãuljedz (dã-u-ljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***dãulji***
dãulji/dãulje (dã-ú-lji) sf dãulji/dãulje (dã-ú-lji) – hãlati muzicalã faptã dit-un chelindru shcurtu, largu shi gol, di lemnu i di metal, tsi ari teasã pi-un fundu di-unã parti unã cheali cari, cãndu s-agudeashti cu mãna i cu un limnici, asunã (scoati sonuri); tãmpãrã, tãmpãnã, dumbãrã, dum-dum, bãrãbancã, ghium, tãmpãnici *{ro: tobă}* *{fr: tambour}* *{en: drum}* ex: avdzãndalui cum bãtea dãulja; yiftsã cu dãulji § ***dãulgi*** (dã-ul-gí) sm dãulgeadz (dã-ul-gĭádzĭ) – atsel tsi bati dãulja; tãmpãnar *{ro: toboşar}* *{fr: celui qui bat le tambour}* *{en: drummer}* § ***dãuljedz*** (dã-u-ljĭédzŭ) vb I dãuljai (dã-u-ljĭắĭ), dãuljam (dã-u-ljĭámŭ), dãuljatã (dã-u-ljĭá-tã), dãuljari/dãuljare (dã-u-ljĭá-ri) – bat dãulja *{ro: bate toba}* *{fr: battre du tambour}* *{en: drum}* § ***dãuljat*** (dã-u-ljĭátŭ) adg dãuljatã (dã-u-ljĭá-tã), dãuljats (dã-u-ljĭátsĭ), dãuljati/dãuljate (dã-u-ljĭá-ti) – (dãulja) tsi easti bãtutã *{ro: batută (toba)}* *{fr: battu (tambour)}* *{en: drummed}* § ***dãuljari/dãuljare*** (dã-u-ljĭá-ri) sf dãuljeri (dã-u-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bati dãulja *{ro: acţiunea de a bate toba}* *{fr: action de battre du tambour}* *{en: action of drumming}*
dãvai/dãvae (dã-vá-i) sf – vedz tu ***dãvii***
dãvani/dãvane (dã-vá-ni) sf – vedz tu ***tãvani***
dãvã (dã-vắ) sm – vedz tu ***dãvii***
dãvãgi (dã-vã-gí) sm, sf – vedz tu ***dãvii***
dãvãgilãchi (dã-vã-gi-lắ-chi) sf – vedz tu ***dãvii***
dãvãnjusescu (dã-vã-njĭu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***tãvani***
dãvãnjusiri/dãvãnjusire (dã-vã-njĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***tãvani***
dãvãnjusit (dã-vã-njĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***tãvani***
dãvãturã (dã-vã-tú-rã) sf – vedz tu ***tãvãturã***
dãvii/dãvie (dã-ví-i) sf dãvii (dã-véĭ) – giudicari ãn fatsa-a unui cati (giudicãtor) trã un lucru trã cari nu s-aduchescu dauã pãrtsã (doi oaminj, chivernisea shi un catili, criminal); dãvai, dãvã, giudicatã, giudets, aguyii, crisi *{ro: proces}* *{fr: procés, action en justice}* *{en: lawsuit, trial}* ex: celniclu s-dutsi la giudets i dãvii (giudicatã); cãdzush tu dãvii (tu giudicatã)? nu ascachi ãnyii § ***dãvai/dãvae*** (dã-vá-i) sf dãvãi (dã-vắĭ) – (unã cu ***dãvii***) § ***dãvã*** (dã-vắ) sm dãvadz (dã-vádzĭ) – (unã cu ***dãvii***) § ***dãvãgi*** (dã-vã-gí) sm, sf dãvãgioanji/dãvãgioanje (dã-vã-gĭoá-nji), dãvãgeadz (dã-vã-geádzĭ), dãvãgioanji/dãvãgioanje (dã-vã-gĭoá-nji) – atsel tsi s-plãndzi n fatsa-a catilui cã-lj si featsi nindriptati; atsel tsi lucreadzã trã stat shi-lj spuni a catilui tsi urutets ari faptã omlu tsi easti giudicat *{ro: acuzator, procuror}* *{fr: accusateur}* *{en: accuser, public prosecutor}* § ***dãvãgilãchi*** (dã-vã-gi-lắ-chi) sf dãvãgilãchi (dã-vã-gi-lắchĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu lu-adutsi la giudicatã (ãn fatsa-a catilui) pri-atsel tsi-lj featsi nindriptati *{ro: acuzaţie}* *{fr: accusation}* *{en: accusation}*
dãvrãnsescu (dã-vrãn-sés-cu) vb IV dãvrãnsii (dã-vrãn-síĭ), dãvrãnseam (dã-vrãn-seámŭ), dãvrãnsitã (dã-vrãn-sí-tã), dãvrãnsiri/dãvrãnsire (dã-vrãn-sí-ri) – nu nj-easti fricã s-lu fac un lucru; am curailu s-fac un lucru tsi poati s-mi facã di-arshini i s-mi ducã n fatsa-a unui mari piriclju; cutedz, dãldãsescu, dãldisescu, cãidisescu, cãindisescu *{ro: cuteza, îndrăzni, risca}* *{fr: oser, (se) hasarder, risquer}* *{en: dare, risk}* ex: dãvrãnsim (cutidzãm) shi arupsim tu muntsã § ***dãvrãnsit*** (dã-vrãn-sítŭ) adg dãvrãnsitã (dã-vrãn-sí-tã), dãvrãnsits (dã-vrãn-sítsĭ), dãvrãnsiti/dãvrãnsite (dã-vrãn-sí-ti) – (lucru) tsi easti faptu fãrã fricã; cari aspusi cã ari curailu (nu-avu fricã) s-lu facã un lucru; cutidzat, dãldãsit, dãldisit, cãidisit, cãindisit, alipidat *{ro: decis, curajos}* *{fr: résolu, ferme, audacieux, téméraire}* *{en: determined (person), firm, bold, daring}* § ***dãvrãnsiri/dãvrãnsire*** (dã-vrãn-sí-ri) sf dãvrãnsiri (dã-vrãn-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cuteadzã s-adarã un lucru; cutidzari, dãldãsiri, dãldisiri, cãidisiri, cãindisiri *{ro: acţiunea de a cuteza, de a îndrăzni, de a risca; îndrăzneală, risk}* *{fr: action d'oser, de (se) hasarder, de risquer; audace, risque}* *{en: action of daring, of risking; audacity, risk}* § ***dãldãsescu*** (dãl-dã-sés-cu) vb IV dãldãsii (dãl-dã-síĭ), dãldãseam (dãl-dã-seámŭ), dãldãsitã (dãl-dã-sí-tã), dãldãsiri/dãldãsire (dãl-dã-sí-ri) – (unã cu ***dãvrãnsescu***) ex: dãldãsirã (cutidzarã) sh-chirdurã § ***dãldãsit*** (dãl-dã-sítŭ) adg dãldãsitã (dãl-dã-sí-tã), dãldãsits (dãl-dã-sítsĭ), dãldãsiti/dãldãsite (dãl-dã-sí-ti) – (unã cu ***dãvrãnsit***) § ***dãldãsiri/dãldãsire*** (dãl-dã-sí-ri) sf dãldãsiri (dãl-dã-sírĭ) – (unã cu ***dãvrãnsiri***) § ***dãldisescu*** (dãl-di-sés-cu) vb IV dãldisii (dãl-di-síĭ), dãldiseam (dãl-di-seámŭ), dãldisitã (dãl-di-sí-tã), dãldisiri/dãldisire (dãl-di-sí-ri) – (unã cu ***dãvrãnsescu***) § ***dãldisit*** (dãl-di-sítŭ) adg dãldisitã (dãl-di-sí-tã), dãldisits (dãl-di-sítsĭ), dãldisiti/dãldisite (dãl-di-sí-ti) – (unã cu ***dãvrãnsit***) § ***dãldisiri/dãldisire*** (dãl-di-sí-ri) sf dãldisiri (dãl-di-sírĭ) – (unã cu ***dãvrãnsiri***)
dãvrãnsiri/dãvrãnsire (dã-vrãn-sí-ri) sf – vedz tu ***dãvrãnsescu***
dãvrãnsit (dã-vrãn-sítŭ) adg – vedz tu ***dãvrãnsescu***
de[1] (de) cong – dicara, dicari, zãri, dimec, demec, ileachim, lipon, osti, va dzãcã, s-cljamã cã *{ro: deci, aşadar}* *{fr: donc}* *{en: therefore}* ex: tsi-nj dzãsesh, de (va dzãcã)
de[2] (de) inter– zbor tdi va s-aspunã: trã ciudii!, haida-de! *{ro: de!}* *{fr: deh!}* *{en: so!}* ex: de! yinea omlu dit xeani dipãrtoasi; de! lai vearã di uscãciuni, de; de, bre, de! tsi fãrã-aleaptã; de, bre, de! tsi gioni-aleptu
dea (deá) cong – vedz tu ***dem***
deabushila (dea-bú-shi-la) adv – vedz tu ***abushala***
deacutotalui (dea-cu-tó-ta-luĭ) adv – ntreg (tut), fãrã s-armãnã tsiva, fãrã s-alasã tsiva di-unã parti; tut ntreg; cu sindu cu pandu; dicutotalui, dicutot; xintopando, pandilos, fari, dibinã, bitiviu, bidivitcu, dip; (expr: hii deacutotalui = eshti dip glar, tsã chirush dip mintea) *{ro: total, integral}* *{fr: complètement, entièrement}* *{en: totally, completely, entirely}* § ***dicutotalui*** (di-cu-tó-ta-luĭ) adv – (unã cu ***deacutotalui***) § ***dicutot*** (di-cu-tótŭ) adv – (unã cu ***deacutotalui***) ex: si ntunicã dicutot (s-featsi dip chisã)
deadoara[1] (dea-doá-ra) adv (scriatã shi di-adoara) – vedz tu ***adoarã***[1]
deadoara[2] (dea-doá-ra) adv (scriatã shi di-adoara) – vedz tu ***adoarã***[2]
deadoarã[1] (dea-doá-rã) adv (scriatã shi di-adoarã) – vedz tu ***adoarã***[1]
deadoarã[2] (dea-doá-rã) adv (scriatã shi di-adoarã) – vedz tu ***adoarã***[2]
deadun (deá-dunŭ) adv – zbor tsi-aspuni cã ma multsã oaminj i lucri s-aflã tu-un loc; tsi fac tsiva i s-aflã un ningã-alantu; tsi s-au adunatã tra s-hibã tu idyiul loc; dadun, mpriunã, ãmpriunã, dipriunã, barra-bara *{ro: împreună}* *{fr: ensemble}* *{en: together}* ex: deadun bãnãm anj di dzãli; yini deadun cu multã oasti; alãga deadun; deadun noi vinjim § ***dadun*** (dá-dunŭ) adv – (unã cu ***deadun***) ex: vinj dadun cu el; pãnã tora fum dadun; cãsli, oili, tuti li-avem dadun;
deadzit (deá-dzitŭ) sn – vedz tu ***dzeadit***
deagã (deá-gã) sf deadzi/deadze (deá-dzi) – 1: brats (limnos) tsi creashti di pri truplu-a unui arburi (pom) i creashti di pri un altu brats limnos ma gros; alumachi, alãmachi, alneauã,

angheauã, cãrcoci, crancã, crangã, creangã, grangã, dãrmã, drãmã, degã, dushcu, lumachi; 2: arburi njic cu multi alumãchi tsi crescu multi ori ndreptu dit loc; tufã, tufish, tufani, ljanurã, mãrunã, pãtljauã, etc. *{ro: creangă; tufiş} {fr: rameau, branche; buisson, bosquet} {en: tree branch; thicket, bush}* ex: aclo n codru, tu-unã deagã (alumachi, tufã); pulj tsi stai pri deagã (creangã); cu optusprats di deadzi (lumãchi) § ***degã*** (dé-gã) sf dedz (dédzĭ) – (unã cu ***deagã***) ex: sum dega (lumachea) atsea di fag; ca birbilj dit degã (tufã) § ***digos*** (di-gósŭ) adg digoasã (di-goá-sã), digosh (di-góshĭ), digoasi/digoase (di-goá-si) – (arburi, pom) tsi ari multi shi ndisati dedz; alumãchios *{ro: rămuros; tufos} {fr: branchu, rameux; touffu} {en: with many branches; bushy}*

deaghinealui (dea-ghi-neá-lui) adv – vedz tu ***ghini***

deaghinealui (dea-ghí-nea-luĭ) adv (scriat shi di-a-ghinealui) – dip ashi, ghini, tut, dip cum lipseashti *{ro: de-a binelui} {fr: tout à fait, tout de bon} {en: quite, entirely, altogether}* ex: duchi nãs deaghinealui (ghini, dip cum lipseashti)

dealaga (dea-lá-ga) adv – vedz tu ***alag***

dealagã (dea-lá-gã) adv – vedz tu ***alag***

dealihea (dea-lí-hea) adv – vedz tu ***alihea***[1]

dealihealui (dea-lí-hea-luĭ) adv – vedz tu ***alihea***[1]

dealithea (dea-líth-hea) adv – vedz tu ***alihea***[1]

dealithios (dea-lith-hĭósŭ) adg – vedz tu ***alihea***[1]

dealungului (dea-lún-gu-luĭ) adv – vedz tu ***lungu***

deamushatului (dĭa-mu-shĭá-tu-lui) adv – vedz tu ***mushat***[1]

deamutra (dea-mú-tra) adv – vedz tu ***mutrã***

deanda (deán-da) adv, cong – di-anda, di cãndu, dit oara tsi, macã, etc. *{ro: de când} {fr: depuis quand, depuis que} {en: since}* ex: deanda (dit oara tsi; macã, cara) nu greshti § ***danda*** (dán-da) adv, cong – (unã cu ***deanda***)

deaneavra (dea-neá-vra) adv – putsãn ma ninti; aoa sh-niheamã chiro, adeaneavra, adineavra, *{ro: adineaori} {fr: depuis peu, il y a quelques instants, récemment} {en: just before, recently}* § ***daneavra*** (da-neá-vra) adv – (unã cu ***deaneavra***) § ***adeaneavra*** (a-dea-neá-vra) adv – (unã cu ***deaneavra***) § ***adineavra*** (a-di-neá-vra) adv – (unã cu ***deaneavra***) ex: adineavra agiumsi

deanumirea (dea-nú-mi-rea) adv – vedz tu ***anumir***[3]

deanvarliga (dean-var-lí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***

deapin (deá-pinŭ) (mi) vb I dipinai (di-pi-náĭ), dipinam (di-pi-námŭ), dipinatã (di-pi-ná-tã), dipinari/dipinare (di-pi-ná-ri) – scot hiri (ciori, etc.) di lãnã (bumbac, etc.) di pi-un fus sh-li-anvãrtescu pi-unã camatã, di pi-unã camatã tu-un cãrulj, etc.; (fig: 1: deapin = (i) zburãscu sh-nj-aduc amniti di lucri tricuti; mbair adutseri aminti, pãrãvulsescu unã aradã di isturii; (ii) (cripãri, dzãli, etc.) si mbairã (trec) unã dupã-alantã; expr: 2: u (li) deapin = u (li) mãc cu limãryii, u (li) ngljit, li-ascapit, etc.; 3: li deapin = fug di-aoa, u-angan cãtsaua, li ciulescu, li cãpsãlsescu, li scarmin, lj-u cãrtsãnescu, etc.) *{ro: depăna} {fr: dévider} {en: reel off (thread)}* ex: deapinã hirlu; ma dipina ustura; tra s-deapinã fusili tuti; cripãrli multi s-dipina (fig: tritsea, si mbãira unã dupã-alantã), ca niorlji, tu inima-a ljei; dzãlili s-dipinarã (fig: tricurã, curarã, si mbãirarã); deapinã multã pãni (expr: mãcã multu di multu); va s-u deapinj (expr: va s-u mãts) pita ntreagã?; u dipinã (expr: u ngljitã) sh-pãnea, sh-carnea sh-apa; li dipinã di-aoa (expr: fudzi, s-furã, li cãrtsãni) § ***dipinat*** (di-pi-nátŭ) adg dipinatã (di-pi-ná-tã), dipinats (di-pi-nátsĭ), dipinati/dipinate (di-pi-ná-ti) – (hirlu) tsi easti tricut dit un fus tu camata (cãrulj, etc.) *{ro: depănat} {fr: dévidé} {en: reeled off (thread)}* § ***dipinari/dipinare*** (di-pi-ná-ri) sf dipinãri (di-pi-nărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-deapinã un hir, dipinãturã *{ro: acţiunea de a depăna; depănare} {fr: action de dévider; dévidage} {en: action of reeling off (thread)}* ex: fusili vor dipinari; ahtari dipinari (expr: mãcari) lj-au faptã a friptaljlui! § ***dipinãturã*** (di-pi-nã-tú-rã) sf dipinãturi (di-pi-nã-túrĭ) – atsea tsi easi dupã unã dipinari; dipinari; crunã, jireaglji, jurebi, gãrchinã *{ro: depănătură} {fr: dévidage, écheveau} {en: reeling off, skein (yarn)}* § ***dipinãtor*** (di-pi-nã-tórŭ) sn dipinãtoari/dipinãtoare (di-pi-nã-toá-ri) – hãlati cu cari s-deapinã hirili di lãnã; anemi, rudani, aruideauã, vãrteanitsã, vãrteantsã, vãrtenitsã *{ro: vârtelniţă, haspel} {fr: dévidoir} {en: reeling machine}*

deapir[1] (deá-pir) (mi) vb I dipirai (di-pi-ráĭ), dipiram (di-pi-rámŭ), dipiratã (di-pi-rá-tã), dipirari/dipirare (di-pi-rá-ri) – nj-zmulgu perlji din cap (di jali, deaspir, dureari, etc.); zmulgu peanili di pri un pulj; zmulgu, scot, trag; (fig: 1: dispolj pri cariva di tut tsi ari; 2: fac (aurlu i plãngu) ca atumtsea cãndu-nj zmulgu perlji din cap; nj-aspun durearea cu plãndzeri sh-cu dzeamiti; mi-anciup cu cariva (nã scutem perlji); plãngu vãrtos sh-cu boatsi, dispolj, dzem, ncãnescu, shcljimur, nilsescu, etc.) *{ro: dăpăra, zmulge (păr, pene); despuia (de tot ce are); (se) plânge, (se) lamenta, geme} {fr: arracher, épiler, plumer; dépouiller; se lamenter, gémir} {en: pull up (hairs), pluck (poultry); strip; wail, moan}* ex: mi dipirã (nj-scoasi perlji, mi dispulje di tut tsi am); perlji din cap sh-dipira (shi zmuldzea); cu unã mãnã ti-apãrã sh-cu-alantã ti deapirã (dispoalji); tu sinurlu dit turtseasca prindea si s-deapirã (si s-acatsã di per, si sã nciupã); strigã shi s-dipirã (shcljimurã, dzimu); niveasta s-dipira (plãndzea shi shcljimura) s-nu u-alas; plãngu shi s-deapirã (trag perlji din cap di jali) mumãnj; s-ti deapiri (s-aurlji, s-ti dirinj) di dureari; ca turturã, dado, nj-mi dipiram; puljlji dit cuibar tsiura shi s-dipira (aurla, canda lã zmuldzea cariva peanili); alghina, dipirãnda (cu plãndzeri sh-cu shcljimurãri), sh-u deadi alaga; dor ascumt mi deapirã (mi frimintã multu, mi dinjicã); cãnjlji, di-alãtrari, s-dipirarã (avursirã); si s-deapirã (s-plãngã, s-dirinã) chinjlji acãtsarã § ***dipirat*** (di-pi-rátŭ) adg dipiratã (di-pi-rá-tã), dipirats (di-pi-rátsĭ), dipirati/dipirate (di-pi-rá-ti) – tsi sh-ari zmulsã perlji din cap; (puljlu) tsi easti cu peanili scoasi; (fig: 1: dispuljat di tut tsi ari; 2: tsi s-aducheashti ca atumtsea cãndu-lj s-ari zmulsã perlu din cap; dzimut, ncãnit, shcljimurat, etc.) *{ro: dăpărat, cu părul sau penele zmulse; despuiat; plâns, lamentat, gemut, disperat} {fr: arraché, épilé, plumé, dépouillé; désespéré} {en: with hairs pulled up; desperate, despairing; who wails, who moans}* ex: trei gãljinj tãljati: una dipiratã (cu peanili scoasi) dicutot; bots dipirati; sãltsi arucã a lor bratsã dipirati (tsi plãngu); armãnamea i dipiratã (dispuljatã di tut tsi ari) § ***dipirari/dipirare*** (di-pi-rá-ri) sf dipirãri (di-pi-rărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-deapirã tsiva i cariva; zmuldzeari (di peri, peani, frãndzã, etc.), dispuljari, plãndzeari, shcljimurari, dzimeari, ncãneari, shcljimurari, etc. *{ro: acţiunea de a se dăpăra, de a zmulge (păr, pene); de a despuia; de a se plânge, de a se lamenta, de a geme, de a dispera} {fr: action d'arracher, d'épiler, de plumer; de dépouiller, de désesperer; de se lamenter, de gémir; plumée} {en: action of pulling up (hairs, feathers, etc.); of despairing, of wailing, of moaning}* ex: lj-trapsi nã dipirari (zmuldzeari-a peanilor) a puljlui; dipirarea (dzeamitli, shcljimurãrli) a bãrbatlui eara mari; pãdurli dispuljati plãndzea cu dipirari § ***deapir***[2] (deá-pirŭ) sm fãrã pl – zghic prilungu di plãndzeari (jali, dureari, etc.), dzeamit, shcljim, shcljimur, suschir, etc. *{ro: vaier, vaiet, tânguire, geamăt} {fr: lamentation, gémissement} {en: lament, wailing, moaning}* ex: cãnili, di deapir, aurlã; adzã-i deapirlu (dzeamitlu) cu-anami

deapir[2] (deá-pirŭ) sm – vedz tu ***deapir***[1]

deapoaea (dea-poá-ea) adv – vedz tu ***apoea***

deapoea (dea-pó-ea) adv – vedz tu ***apoea***

deapoia (dea-pó-ĭa) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***deapoea***

deasãtului (dĭa-sã-tú-luĭ) adv – vedz tu ***satur***

deaspir[1] (deás-pirŭ) sm fãrã pl – atsea tsi ari omlu tsi easti apilpisit; dispirari, apilpisii, apilpisiri *{ro: disperare} {fr: désespoir} {en: despair}* ex: muljerli cu inima mash deaspir (apilpisii) § ***deaspir***[2] (deás-pirŭ) adg deaspirã (deás-pi-rã), deaspiri (deás-pirĭ), deaspiri/deaspire (deás-pi-ri) – tsi sh-ari chirutã umutea cã hala tu cari s-aflã va sã ndreagã; tsi lu-acãtsã apilpisia; despir, apilpisit, dispirat *{ro: disperat, descurajat} {fr: désesperé, découragé} {en: despaired, discouraged}* ex: sora deaspirã (apilpisitã) di-sh plãmsi sh-luna; deaspir (apilpisit) cãntic greu tut bati § ***despir*** (dés-pirŭ) adg despirã (dés-pi-rã), despiri (dés-pirĭ), despiri/despire (dés-

pi-ri) – (unã cu ***deaspir***[2]) ex: laea-nj despirã (apilpisitã) muljari § ***dispir*** (dis-pírŭ) vb I dispirai (dis-pi-răĭ), dispiram (dis-pi-rámŭ), dispiratã (dis-pi-rá-tã), dispirari/dispirare (dis-pi-rá-ri) – mi-aflu tu-unã halã greauã shi-nj cher tutã umutea cã lucrili va sã ndreagã; mi-acatsã apilpisia; apilpisescu *{ro: dispera, descuraja}* *{fr: désesperer, décourager}* *{en: despair, discourage}* § ***dispirat*** (dis-pi-rátŭ) adg dispiratã (dis-pi-rá-tã), dispirats (dis-pi-rátsĭ), dispirati/dispirate (dis-pi-rá-ti) – tsi s-aflã tu-unã halã greauã shi-sh cheari umutea cã lucrili va sã ndreagã; tsi lu-acãtsã apilpisia; apilpisit *{ro: disperat, descurajat}* *{fr: désesperé, découragé}* *{en: despaired, discouraged}* § ***dispirari/dispirare*** (dis-pi-rá-ri) sf dispirãri (dis-pi-rărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva dispirã; deaspir, apilpisii *{ro: acţiunea de a dispera, de a descuraja; disperare, descurajare}* *{fr: action de désesperer, de décourager}* *{en: action of despairing, of discouraging}*

deaspir[2] (deás-pirŭ) adg – vedz tu ***deaspir***[1]

deaul (dheá-ulŭ) sm – vedz tu ***dyeavul***

deavarliga (dea-var-lí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***

deavarligalui (dea-var-lí-ga-lui) adv – vedz tu ***anvãrliga***

deavãrliga (dea-vãr-lí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***

deayii/deayie (dĭa-yí-i) adv – vedz tu ***ayiu***[1]

deazit (dĭá-zitŭ) sn – vedz tu ***dzeadit***

deca[1] (dé-ca) invar – (zbor spus ma multu a njitslor) tsi shadi ncãlicat pri-un cal; tsi ari ncãlicatã pri tsiva (cal, om, vãrã-altã pravdã, vãr lucru, etc.); decã, ancãlar, ncãlar, ncãlicat, cãlar, cãvalã *(ro: călare}* *{fr: à cheval}* *{en: on horseback}* ex: bagã-mi deca (ncãlar) § ***decã*** (dé-cã) invar – (unã cu ***deca***[1])

decat (dhé-catŭ) sn decati/decate (dhé-ca-ti) – paradzlji (i lucrili) tsi lipseashti s-lji da omlu la chivernisi trã lucrili tsi fatsi chivernisea trã el (trã lucrili tsi lu-alasã pri om s-facã, trã avearea tsi ari, tri paradzlji tsi lj-amintã cãndu u lucreadzã aestã aveari, alishvirishurli tsi li fatsi, etc.); dat, dari, for, bidelj, hãraci, haraci, hargi, gilep, viryii, haratsumã, ghizmã *{ro: taxă, impozit}* *{fr: taxe, dîme, impôt}* *{en: tax, duty}*

decã (dé-cã) invar – vedz tu ***deca***[1]

Dechemvriu (De-chem-vríŭ) sm fãrã pl – atsel dit soni mes a anlui; Andreu, Andrelush, Ndriu, Ndreu *{ro: Decembrie}* *{fr: Décembre}* *{en: December}*

dede! (dé-de!) inter – zbor tsi va s-aspunã: ai-tsã cãshtiga, ai-tsã angãtan, bagã ghini oarã, etc. *{ro: ai grije!}* *{fr: prends garde!}* *{en: watch out!}*

defi (défi) invar – zbor tsi s-aflã tu expr: "defi si s-facã!" tsi ari noima di: s-fugã di-aoa cã nu mata voi s-lu ved!; s-lu lja neclu!; si s-facã cãipi! (afan!, stifã!, risiti!, cusuri!, xichi!) etc. *{ro: ducă-se!}* *{fr: qu'il s'en aille}* *{en: go away!}* ex: defi si s-facã! (si s-facã afan!; sã-lj lja neclu!)

deftir (déf-tirŭ) num, adg deftirã (déf-ti-rã), deftiri (déf-tirĭ), deftiri/deftire (déf-tirŭ) – atsel (atsea) tsi nu easti protlu (prota) ma yini unãshunã dupã el (ea); cari, tu-unã aradã, s-aflã tu loclu doi; tsi ari mash un (unã) nãintea-a lui (ljei); doilu, andoilu (andoaua, andaua) *{ro: al doilea, a doua}* *{fr: le (la) deuxième}* *{en: the second}* ex: deftira oarã (andaua) oarã § ***deftira*** (déf-ti-ra) adv – andaua (deftira) oarã; ninga unãoarã; diznou, diznãu, eara, earã, ear, pali, xana, mata, nãpoi *{ro: a doua oară, din nou}* *{fr: la deuxième fois}* *{en: a second time, again}* § ***diftursescu*** (dif-tur-sés-cu) vb IV diftursii (dif-tur-sĭí), difturseam (dif-tur-seámŭ), diftursitã (dif-tur-sí-tã), diftursiri/diftursire (dif-tur-sí-ri) – fac un lucru diznou (andaua oarã); xanafac *{ro: repeta}* *{fr: répéter}* *{en: repeat}* ex: diftursi (trapsi andaua oarã) shi-l vãtãmã § ***diftursit*** (dif-tur-sítŭ) adg diftursitã (dif-tur-sí-tã), diftursits (dif-tur-sítsĭ), diftursiti/diftursite (dif-tur-sí-ti) – tsi easti faptu andaua oarã *{ro: repetat}* *{fr: répété}* *{en: repeated}* § ***diftursiri/diftursire*** (dif-tur-sí-ri) sf diftursiri (dif-tur-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti adrat andaua oarã *{ro: acţiunea de a repeta; repetare}* *{fr: action de répéter}* *{en: action of repeating}*

deftira (déf-ti-ra) adv – vedz tu ***deftir***

defturu-cusurin(ã) **–** vedz tu ***cusurin***

degã (dé-gã) sf – vedz tu ***deagã***

deldadea (del-da-deá) sf deldadeali/deldadeale (del-da-deá-li) – stulii di cap (chiptinari) tsi s-bagã pristi unã fesi (tablã) purtatã mash di muljeri *{ro: ornament de coafură femeiască purtată peste fes}* *{fr: attifet; parure portée par les femmes sur leurs fez}* *{en: ornament worn by women over their fez}*

delfin (del-fínŭ) sm – vedz tu ***dilfin***

dem (dem) cong – ghini ma, ashi cã, s-cljamã cã, ma, ama, am, ala, mea, amea, ami, mi, mu, dea, vechi, veci, eleachim, altãsoi, cã, etc. *{ro: dar}* *{fr: mais, autrement}* *{en: but, otherwise}* ex: s-ved, dem (ma), mi-aravdã?; el ca s-nã scoatã naparti, dem (altãsoi, cã) altu… § ***dea*** (deá) cong – (unã cu ***dem***) ex: dea (mea, ma), gura sh-mãnjli-a tali nu vrurã sã-nj mi-alasã; dea (mea, ma), cãtse nu tritsea oara?

demã (dhé-mã) sf demati/demate (dhé-ma-ti) – grendã di lemnu bãgatã tu stizmi tra s-u nvãrtushadzã *{ro: traversă de lemn}* *{fr: poutre rabotée placée dans les murs}* *{en: wooden beam placed in the walls to strengthen them}*

demec (de-méc) adv – vedz tu ***dimec***

demun (dhé-munŭ) sm demunj (dhé-munjĭ) – hiintsã dit pistea crishtinã cari easti ntrupusharea-a duhlui arãu (easti dush-manlu-al Dumnidzã, bãneadzã tu colasi shi easti multi ori aspus a laolui ca un om cu coarni, cu coadã, cu cupiti di prav-dã, etc.); dyeavul, deaul, gheavol, drac, darac, gatsal, sãtãnã, shaitan, stimpinat, tartacuti, triscatarat, zarzavuli, dzardza-vuchi, dzardzavuli, zarzavul, carcandzal, carcalandzu, cara-candzu, calacandzu, shut, curnut, atsel cu-un cicior, aclo si-lj hibã, atsel din vali, shutlu din vali, aclo sã-lj hibã, si-lj creapã numa, s-lu ncljidã loclu, atsel cu coadã, atsel cu un cornu, atsel di sum punti, etc. *{ro: diavol}* *{fr: diable}* *{en: devil}* ex: eshti un demun (drac, dyeavul) njic § ***dimunilji/dimunilje*** (dhi-mu-ní-lji) sf dimunilji/dimunilje (dhi-mu-ní-lji) – lucrul adrat di-un dyeavul; dimuneatsã, drãcurii, drãcurilji, dyeavulii *{ro: drăcie}* *{fr: diablerie, malice}* *{en: devilry, wickedness}* § ***dimuneatsã*** (dhi-mu-neá-tsã) sf dimunets (dhi-mu-nétsĭ) – (unã cu ***dimunilji***) § ***dimunsescu*** (dhi-mun-sés-cu) (mi) vb IV dimunsii (dhi-mun-sĭí), dimunseam (dhi-mun-seámŭ), dimunsitã (dhi-mun-sí-tã), dimunsiri/dimunsire (dhi-mun-sí-ri) – mi-acatsã unã mari nãireatsã (amãnii, hulii, turbari, zalã, etc.); drãcusescu, nãirescu, arcedz, ariciuescu, inãtusescu, etc. *{ro: (se) îndrăci; (se) înfuria}* *{fr: (s')endiabler; (se) mettre en colère}* *{en: infuriate, make (get) angry}* § ***dimunsit*** (dhi-mun-sítŭ) adg dimunsitã (dhi-mun-sí-tã), dimunsits (dhi-mun-sítsĭ), dimunsiti/dimunsite (dhi-mun-sí-ti) – tsi lu-ari acãtsatã unã mari nãireatsã (amãnii, hulii, turbari, zalã, etc.); drãcusit, nãirit, arceat, ariciuit, inãtusit, etc. *{ro: îndrăcit; înfuriat}* *{fr: endiablé; mis en colère}* *{en: infuriated, made (get) angry}* § ***dimunsiri/dimunsire*** (dhi-mun-sí-ri) sf dimunsiri (dhi-mun-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dimunseashti cariva *{ro: acţiunea de a (se) îndrăci; de a (se) înfuria}* *{fr: action de (s')endiabler; de (se) mettre en colère}* *{en: action of infuriating, of making (getting) angry}*

demush (de-múshĭŭ) sm demush (de-múshĭ) – yitsãl di vãrã an; yitsãl, muscar, giuncu, juncu, mãnzat *{ro: viţel}* *{fr: veau d'un an}* *{en: one year old calf}*

denga (dén-ga) adv – vedz tu ***dãnga***

dengã (dén-gã) sf – vedz tu ***dãnga***

denghi (dén-ghi) sf – vedz tu ***dãnga***

Deniscu (Dé-nis-cu) sm fãrã pl – hoarã armãneascã dit mun-tsãlj Pindu (Grãtsii) *{ro: sat aromânesc din Pind}* *{fr: village aroumaine du Pinde}* *{en: Aromanian village in the Pindus mountains}* § ***dinischeat*** (di-nis-chĭátŭ) sm, sf dinischeatã (di-nis-chĭá-tã), dinischeats (di-nis-chĭátsĭ), dinischeati/dinischeate (di-nis-chĭá-ti) – armãn tsi yini (sh-tradzi arãdãtsina) di cãtrã pãrtsãli di Deniscu; dinischiot *{ro: aromân (originar) din Deniscu}* *{fr: habitant de Deniscu}* *{en: Aromanian from Deniscu}* ex: dinischeats (armãnj di Deniscu), armãnj cu-anami § ***dinischiot*** (di-nis-chĭótŭ) sm, sf dinischioatã (di-nis-chĭoá-tã), dinischiots (di-nis-chĭótsĭ), dinischioati/dinischioate (di-nis-chĭoá-ti) – (unã cu ***dinischeat***) § ***dinischiutescu*** (di-nis-chĭu-tés-cu) adg dinischiuteascã (di-nis-chĭu-teás-cã), dinischiu-teshtsã (di-nis-chĭu-tésh-tsã), dinischiuteshti (di-nis-chĭu-tésh-ti) – tsi s-tradzi (yini, easti di) Deniscu *{ro: din Deniscu}* *{fr:*

de Deniscu} {en: from Deniscu}

deri (dé-ri) sm invar – pravdã criscutã di om piningã casã, trã carnea shi untura tsi u da trã mãcari shi chealea trã tsãruhi, cu caplu mari shi mutslu (zurnãlu) lungu, cu truplu acupirit di peri ascuri shi shcurtsã; porcu, arãmãtor *{ro: porc}* *{fr: porc, cochon}* *{en: pig}* ex: fudzits, gheganj, fudzits, deri! (portsi!)

derlic (dér-licŭ) sn derlitsi/derlitse (dér-li-tsi) – multã mãcari; dãrlic *{ro: tain greu, maldãr}* *{fr: grande quantité de nourriture}* *{en: large quantity of food}* ex: dã-lj un derlic ntreg di pãni (unã cãrveali mari di pãni, multã pãni) § ***dãrlic*** (dãr-lícŭ) sn dãrlitsi/dãrlitse (dãr-lí-tsi) – (unã cu ***derlic***) ex: un dãrlic (multã mãcari) mãcã

dertã (dér-tã) sn derturi (dér-turĭ) – dureari sufliteascã tsi s-aravdã cu multã greatsã; cripari, taxirati, frundidã, gaile, pidimo, vasan, etc. *{ro: păs, durere, grije, nenorocire, suferință}* *{fr: souci, chagrin, peine, souffrance}* *{en: care, sorrow, grief, pain, suffering}* ex: nu vor tra s-aibã dertã (gaileadz) trã fumealji; si scriu derturli (cripãrli) a meali; cu derturli (cu tuti vasanili tsi trapshu) sh-cu xeana; ãlj spusi tuti derturli (durerli, cripãrli) shi pãtsãrli § ***derti/derte*** (dér-ti) sf derturi (dér-turĭ) – (unã cu ***dertã***) ex: mã-sa muri di dertea (dorlu, mirachea) a lui; eu cãntu dertea-a voastrã (cripãrli, taxirãtsli tsi vã cãdzurã pristi cap)

derti/derte (dér-ti) sf – vedz tu ***dertã***

des[1] (désŭ) adg deasã (deá-sã), desh (déshĭ), deasi/dease (deá-si) – tsi s-aflã bãgats (apitrusits) tu-un loc, multu aproapea un di-alantu; tsi nu suntu diparti un di-alantu; ndisat, spes, picnos, apitrusit *{ro: des}* *{fr: épais}* *{en: thick}* ex: cã-i pãdurea deasã (speasã, ndisatã) § ***ndes*** (ndésŭ) (mi) vb I ndisai (ndi-sáĭ), ndisam (ndi-sámŭ), ndisatã (ndi-sá-tã), ndisari/ndisare (ndi-sá-ri) – calcu lucri unã pristi-alantã ta s-acatsã ma putsãn loc (tra sã ncapã ma multi aclo iu suntu bãgati); calcu, apitrusescu, aputrusescu, aputursescu, hig, ndop; (expr: 1: u ndes (cu mãcari) = mi ndop cu mãcari, mãc multu; 2: lj-u ndes = l-bat, lj-dau un shcop) *{ro: îndesa; îndopa}* *{fr: (en)tasser; enfoncer; bourrer; (se) gaver}* *{en: squeeze, cram, pack tight; feed forcefully}* ex: ndeasã-li (hidzi-li, apitrusea-li) tuti tu disagã; li ndisai (hipshu) pit tuti cohiurli; si ndisã (s-hipsi, s-fundusi, intrã) tu arãu; neaua acãtsã s-lj-u ndeasã (s-cadã multã shi speasã); avea ndisatã pishtolu ahãt (cu earbã) cã cripã nãmlia cãndu u dishirtã; multã mãcari lji ndeasã (expr: hidzi tu stumahi, lu ndoapã); ndeasã tini (ndoapã-ti, mãcã ghini) shi caftã-ts lucrul; lji ndisãm pãrjinã greauã (expr: ãl bãtem multu, ãlj dãm unã bãteari greauã ta s-nu u-agãrshascã); lji ndisai multi (expr: l-bãtui multu); tu ubor cu calj sã ndeasã § ***ndisat***[1] (ndi-sátŭ) adg ndisatã (ndi-sá-tã), ndisats (ndi-sátsĭ), ndisati/ndisate (ndi-sá-ti) – (lucru) tsi easti cãlcat tra sã ncapã ma ghini aclo iu easti bãgat; cãlcat, apitrusit, aputrusit, aputursit, hiptu; des, spes, picnos *{ro: îndesat; îndopat}* *{fr: tassé; enfoncé; bourré; gavé; épais}* *{en: squeezed, crammed, packed tight; fed forcefully}* ex: sats ndisats (mplinj di lucri); negurã groasã, ndisatã (speasã); ndisats (spesh) ca dintsãlj di cheaptini § ***ndisari/ndisare*** (ndi-sá-ri) sf ndisãri (ndi-sắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ndeasã tsiva; cãlcari, apitrusiri, aputrusiri, aputursiri, hidzeari *{ro: acțiunea de a îndesa; de a îndopa; îndesare; îndopare}* *{fr: action d'(en)tasser; d'enfoncer; de bourrer; de (se) gaver}* *{en: action of squeezing, of cramming, of packing tight; of feeding forcefully}* § ***ndisat***[2] (ndi-sátŭ) adv – cu puteari; cãlcãndalui (pri zboarã), apitrusinda *{ro: apăsânda}* *{fr: en pressant}* *{en: pressing}* ex: zbura ndisat (cãlcãndalui pi zboarã) § ***andes*** (an-désŭ) (mi) vb I andisai (an-di-sáĭ), andisam (an-di-sámŭ), andisatã (an-di-sá-tã), andisari/andisare (an-di-sá-ri) – (unã cu ***ndes***) § ***andisat*** (an-di-sátŭ) adg andisatã (an-di-sá-tã), andisats (an-di-sátsĭ), andisati/andisate (an-di-sá-ti) – (unã cu ***ndisat***) § ***andisari/andisare*** (an-di-sá-ri) sf andisãri (an-di-sắrĭ) – (unã cu ***ndisari***) § ***ãndes*** (ãn-désŭ) (mi) vb I ãndisai (ãn-di-sáĭ), ãndisam (ãn-di-sámŭ), ãndisatã (ãn-di-sá-tã), ãndisari/ãndisare (ãn-di-sá-ri) – (unã cu ***ndes***) § ***ãndisat*** (ãn-di-sátŭ) adg ãndisatã (ãn-di-sá-tã), ãndisats (ãn-di-sátsĭ), ãndisati/ãndisate (ãn-di-sá-ti) – (unã cu ***ndisat***) § ***ãndisari/ãndisare*** (ãn-di-sá-ri) sf ãndisãri (ãn-di-sắrĭ) – (unã cu ***ndisari***) § ***des***[2] (désŭ) adv – multi ori, ndasi, dipriunã, inda, picna, unã-unã, nicurmat, neacumtinat, nipãpsit *{ro: des, de multe ori, adesea}* *{fr: souvent, maintes fois, fréquemment}* *{en: often, frequently}* ex: cum des (multi ori), des (dipriunã) njergu aclotsi § ***ndasi/ndase*** (ndá-si) adv – (unã cu ***des***[2]) ex: ndasi (multi ori, dipriunã), ndasi-lj curã sãndzi pit nãri

des[2] (désŭ) adv – vedz tu ***des***[1]

desi (dhé-si) sf pl(?) – unã soi di stizmã (di-aradã di loc, cheatrã, etc.) tsi s-fatsi hima di-un arãu tra s-nu u-alasã apa s-curã tutã, ma s-u-adunã shi s-facã di ea ca un njic lac tu partea di nsus a arãului; stizma tsi s-fatsi dealungului di-un arãu (tra s-u tsãnã apa s-nu s-vearsã pristi mardzini, cãndu yini mari) icã deavãrliga di-un loc (tra s-lu-afireascã di chiameti, di apa tsi poati s-yinã mari cãndu da multã ploai); prohumã *{ro: dig}* *{fr: digue}* *{en: dam}*

despir (dés-pirŭ) adg – vedz tu ***deaspir***[1]

destemeali/destemeale sf (des-te-meá-li) sf – vedz tu ***distimeli***

destemeli/destemele sf – vedz tu ***distimeli***

destul (des-túlŭ) adv – vedz tu ***distur***[1]

detun (de-túnŭ) vb I – vedz tu ***detunã***

detunari/detunare (de-tu-ná-ri) sf – vedz tu ***detunã***

detunat (de-tu-nátŭ) adg – vedz tu ***detunã***

detunã (de-tú-nã) vb I unipirs detunã (de-tu-nắ), detunam (de-tu-námŭ), detunatã (de-tu-ná-tã), detunari/detunare (de-tu-ná-ri) – s-avdi un vrondu mari cãndu ascapirã shi sfuldzirã (dit tserlu ncãrcat cu niori); tunã, bumbuneadzã, bubuneadzã *{ro: tuna}* *{fr: tonner}* *{en: thunder}* § ***detun*** (de-túnŭ) vb I detunai (de-tu-náĭ), detunam (de-tu-námŭ), detunatã (de-tu-ná-tã), detunari/detunare (de-tu-ná-ri) – fac un vrondu mari (di-aradã cu-unã boatsi-analtã, sãnãtoasã shi apreasã) ca-atsel faptu di niorlji ncãrcats cãndu ascapirã; lu-aurlu sh-lu cãtigursescu pri cariva cu boatsi multu-analtã; tun, bumbunedz, bubunedz *{ro: tuna}* *{fr: tonner}* *{en: thunder}* § ***detunat*** (de-tu-nátŭ) adg detunatã (de-tu-ná-tã), detunats (de-tu-nátsĭ), detunati/detunate (de-tu-ná-ti) – 1: (vrondu) tsi s-avdi cãndu ascapirã shi sfuldzirã; 2: (om) tsi easti aurlat sh-cãtigursit cu boatsi multu-analtã; tunat, bumbunidzat, bubunidzat *{ro: tunat}* *{fr: tonné}* *{en: thundered}* § ***detunari/detunare*** (de-tu-ná-ri) sf detunãri (de-tu-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu (cariva) detuneadzã; tunari, bumbunidzari, bubunidzari *{ro: acțiunea de a tuna}* *{fr: action de tonner}* *{en: action of thundering}* § ***tunã*** (tú-nã) vb I unipirs tunã (tu-nắ), tunam (tu-námŭ), tunatã (tu-ná-tã), tunari/tunare (tu-ná-ri) – (unã cu ***detunã***) § ***tun***[1] (túnŭ) vb I tunai (tu-náĭ), tunam (tu-námŭ), tunatã (tu-ná-tã), tunari/tunare (tu-ná-ri) – (unã cu ***detun***) § ***tunat*** (tu-nátŭ) adg tunatã (tu-ná-tã), tunats (tu-nátsĭ), tunati/tunate (tu-ná-ti) – (unã cu ***detunat***) § ***tunari/tunare*** (tu-ná-ri) sf tunãri (tu-nắrĭ) – (unã cu ***detunari***) § ***tun***[2] (túnŭ) sn (tunuri (tú-nurĭ) – vrondul tsi s-avdi cãndu detunã *{ro: tunet}* *{fr: tonnerre}* *{en: thunder}*

deunã (de-ú-nã) adv – vedz tu ***dipriunã***[1]

de-vã! (dé-vã!) inter – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***devã!***

devã! (dé-vã!) inter – zbor tsi caftã s-da curai, tsi va s-dzãcã: ninti!, s-fudzim!, sã nchisim!, etc.; avã! *{ro: haide!, nainte!, să mergem!}* *{fr: allons!, avant!, allez!, venez!}* *{en: come!, come on!, go!, go ahead!, let's go!}* ex: avã, devã (ninti), tu foc!; devã di-aoa § ***avã!*** (á-vã!) inter – (unã cu ***devã!***)

devrã (dé-vrã) sf devri (dé-vri) – atsea tsi fatsi cariva cãndu si-anvãrteashti avãrliga di-un loc (tra s-veadã tsiva, tra s-lji treacã oara, etc.); devri, dulai, tãrcol, voltã *{ro: târcol, tur}* *{fr: tour}* *{en: tour, walk}* ex: fac/dau unã devrã (fac unã voltã, mi primnu) – ***devri*** (dé-vri) sf devri (dé-vri) – (unã cu ***devrã***)

devri (dé-vri) sf – vedz tu ***devrã***

dezet (dé-zetŭ) sn – vedz tu ***dzeadit***

dhactinurlu (dhac-ti-núr-lu) adg dhactinurlã (dhac-ti-núr-lã), dhactinurlji (dhac-ti-núr-lji), dhactinurli/dhactinurle (dhac-ti-núr-li) – unã cu ***dactinurlu***

dhafni/dhafne (dháf-ni) sm dhafnji (dháf-nji) – unã cu ***dafni***

dhafnjauã (dháf-njá-ŭã) sf dhafnjei (dháf-njĭéĭ) – unã cu ***dafnjauã***

dhalã (dhá-lã) sf fãrã pl – unã cu ***dalã***
dhamaschin (dha-más-chin) sm dhamaschinj (dha-más-chinjĭ) – unã cu ***damaschin***
dhamaschinã (dha-más-chi-nã) sf dhamaschini/dhamaschine (dha-más-chi-ni) – unã cu ***damaschinã***
dhas (dhásŭ) sf fãrã pl – unã cu ***das***
dhascal (dhás-calŭ) sm, sf dhascalã (dhás-ca-lã), dhascalj (dhás-caljĭ), dhascali/dhascale (dhás-ca-li) – unã cu ***dascal***
dhasii/dhasie (dhá-si-i) sf dhasii (dhá-siĭ) – unã cu ***dasii***
dhãhtilithrã (dhãh-ti-li-thrã) sf dhãhtilithri/dhãhtilithre (dhãh-ti-li-thri) – unã cu ***dãhtilitrã***
dhãhtilitrã (dhãh-ti-li-thrã) sf dhãhtilitri/dhãhtilitre (dhãh-ti-li-thri) – unã cu ***dãhtilitrã***
dhãmal (dhã-malŭ) sm dhãmalj (dhã-maljĭ) – unã cu ***dãmal***
dhãscãlami/dhãscãlame (dhãs-cã-lá-mi) sf fãrã pl – unã cu ***dãscãlami***
dhãscãlãchi/dhãscãlãche (dhãs-cã-lắ-chi) sf dhãscãlãchi (dhãs-cã-lắchĭ) – unã cu ***dãscãlãchi***
dhãscãlescu[1] (dhãs-cã-lés-cu) (mi) vb IV dhãscãlii (dhãs-cã-líĭ), dhãscãleam (dhãs-cã-leámŭ), dhãscãlitã (dhãs-cã-lí-tã), dhãscãliri/dhãscãlire (dhãs-cã-lí-ri) – unã cu ***dãscãlescu***[1]
dhãscãlescu[2] (dhãs-cã-lés-cu) adg dhãscãleascã (dhãs-cã-leás-cã), dhãscãleshtsã (dhãs-cã-lésh-tsã), dhãscãleshti/dhãs-cãleshte (dhãs-cã-lésh-ti) – unã cu ***dãscãlescu***[2]
dhãscãlic (dhãs-cã-lícŭ) sm, sf dhãscãlitsã (dhãs-cã-lí-tsã), dhãscãlits (dhãs-cã-lítsĭ), dhãscãlitsi/dhãscãlitse (dhãs-cã-lí-tsi) – unã cu ***dãscãlic***
dhãscãlichi/dhãscãliche (dhãs-cã-lí-chi) sf dhãscãlichi (dhãs-cã-líchĭ) – unã cu ***dãscãlichi***
dhãscãlii/dhãscãlie (dhãs-cã-lí-i) sf dhãscãlii (dhãs-cã-líĭ) – unã cu ***dãscãlii***
dhãscãlipsescu (dhãs-cã-lip-sés-cu) (mi) vb IV dhãscãlipsii (dhãs-cã-lip-síĭ), dhãscãlipseam (dhãs-cã-lip-seámŭ), dhãscã-lipsitã (dhãs-cã-lip-sí-tã), dhãscãlipsiri/dhãscãlipsire (dhãs-cã-lip-sí-ri) – unã cu ***dãscãlipsescu***
dhãscãlipsiri/dhãscãlipsire (dhãs-cã-lip-sí-ri) sf dhãscãlipsiri (dhãs-cã-lip-sírĭ) – unã cu ***dãscãlipsiri***
dhãscãlipsit (dhãs-cã-lip-sítŭ) adg dhãscãlipsitã (dhãs-cã-lip-sí-tã), dhãscãlipsits (dhãs-cã-lip-sítsĭ), dhãscãlipsiti/dhãscãlipsite (dhãs-cã-lip-sí-ti) – unã cu ***dãscãlipsit***
dhãscãliri/dhãscãlire (dhãs-cã-lí-ri) sf dhãscãliri (dhãs-cã-lírĭ) – unã cu ***dãscãliri***
dhãscãlisescu (dhãs-cã-li-sés-cu) (mi) vb IV dhãscãlisii (dhãs-cã-li-síĭ), dhãscãliseam (dhãs-cã-li-seámŭ), dhãscãlisitã (dhãs-cã-li-sí-tã), dhãscãlisiri/dhãscãlisire (dhãs-cã-li-sí-ri) – unã cu ***dãscãlisescu***
dhãscãlisiri/dhãscãlisire (dhãs-cã-li-sí-ri) sf dhãscãlisiri (dhãs-cã-li-sírĭ) – unã cu ***dãscãlisiri***
dhãscãlisit (dhãs-cã-li-sítŭ) adg dhãscãlisitã (dhãs-cã-li-sí-tã), dhãscãlisits (dhãs-cã-li-sítsĭ), dhãscãlisiti/dhãscãlisite (dhãs-cã-li-sí-ti) – unã cu ***dãscãlisit***
dhãscãlit (dhãs-cã-lítŭ) adg dhãscãlitã (dhãs-cã-lí-tã), dhãscãlits (dhãs-cã-lítsĭ), dhãscãliti/dhãscãlite (dhãs-cã-lí-ti) – unã cu ***dãscãlit***
dheaul (dheá-ulŭ) sm dheaulj (dheá-uljĭ) – unã cu ***deaul***
dhecat (dhé-catŭ) sn dhecati/dhecate (dhé-ca-ti) – unã cu ***decat***
Dhechemvriu (Dhe-chem-vríŭ) sm fãrã pl – unã cu ***Dechemvriu***
dheftir (dhéf-tirŭ) num, adg dheftirã (dhéf-ti-rã), dheftiri (dhéf-tirĭ), dheftiri/dheftire (dhéf-tirŭ) – unã cu ***deftir***
dheftira (dhéf-ti-ra) adv – unã cu ***deftira***
dhelfin (dhel-fínŭ) sm dhelfinj (dhel-fínjĭ) – unã cu ***delfin***
dhemã (dhé-mã) sf dhemati/dhemate (dhé-ma-ti) – unã cu ***demã***
dhemun (dhé-munŭ) sm dhemunj (dhé-munjĭ) – unã cu ***demun***
dhesi (dhé-si) sf pl(?) – unã cu ***desi***
dhiacrisi/dhiacrise (dhi-ĭá-cri-si) sf fãrã pl – unã cu ***diacrisi***
dhiacun (dhi-ĭá-cunŭ) sm dhiacunj (dhi-ĭá-cunjĭ) – unã cu ***diacun***
dhiacunii/dhiacunie (dhi-ĭa-cu-ní-i) sf dhiacunii (dhi-ĭa-cu-níĭ) – unã cu ***diacunii***
dhiadhoh (dhi-ĭá-dhohŭ) sm dhiadhohi (dhi-ĭá-dhohĭ) – unã cu ***diadoh***
dhialectu (dhi-ĭa-léc-tu) sn dhialecti/dhialecti (dhi-ĭa-léc-ti) – unã cu ***dialectu***
dhialog (dhi-ĭa-lógŭ) sn dhialoguri (dhi-ĭa-ló-gurĭ) – unã cu ***dialog***
dhialogh (dhi-ĭa-lóghŭ) sn dhialoghuri (dhi-ĭa-ló-ghurĭ) – unã cu ***dialog***
dhiamandã (dhi-ĭa-mán-dã) sf dhiamandzã (dhi-ĭa-mán-dzã) – unã cu ***diamandã***
dhiamandu (dhi-ĭa-mán-du) sn dhiamandzã (dhi-ĭa-mán-dzã) – unã cu ***diamandu***
dhiamantu (dhi-ĭa-mán-tu) sn dhiamanti/dhiamante (dhi-ĭa-mán-ti)– unã cu ***diamantu***
dhiarii/dhiarie (dhi-ĭa-rí-i) sf dhiarii (dhi-ĭa-ríĭ) – unã cu ***diarii***
dhiaschedasi/dhiaschedase (dhi-ĭas-ché-dha-si) sf dhiaschedasi (dhi-ĭas-ché-dhasĭ) – unã cu ***diaschedasi***
dhiastimã (dhi-ĭás-ti-mã) sf dhiastimi/dhiastime (dhi-ĭás-timi) shi dhiastimati/dhiastimate (dhi-ĭas-tí-ma-ti) – unã cu ***diastimã***
dhiatagmã (dhi-ĭá-tagh-mã) sf dhiatagmi/dhiatagme (dhi-ĭá-tagh-mi) – unã cu ***diatagmã***
dhiatã (dhi-ĭá-tã) sf dhiati/dhiate (dhi-ĭá-ti) shi dhiets (dhi-ĭétsĭ) – unã cu ***diatã***
dhiathichi/dhiathiche (dhi-ĭa-thí-chi) sf dhiathichi (dhi-ĭa-thíchĭ) – unã cu ***diatichi***
dhiatichi/dhiatiche (dhi-ĭa-thí-chi) sf dhiatichi (dhi-ĭa-thíchĭ) – unã cu ***diatichi***
dhicanichi/dhicaniche (dhi-ca-ní-chi) sf dhicanichi (dhi-ca-níchĭ) – unã cu ***dicanichi***
dhicar (dhi-cárŭ) sm dhicari (dhi-carĭ) – unã cu ***dicar***
dhicarã (dhi-cá-rã) sf dhicãri (dhi-cắrĭ) – unã cu ***dicarã***
dhicheli/dhichele (dhi-ché-li) sf dhichelj (dhi-chéljĭ) – unã cu ***dicheli***
dhichi/dhiche (dhí-chi) sf dhichi (dhíchĭ) – unã cu ***dichi***
dhichighor (dhi-chi-ghórŭ) sm dhichighori (dhi-chi-ghórĭ) – unã cu ***dichigor***
dhichigor (dhi-chi-ghórŭ) sm dhichigori (dhi-chi-ghórĭ) – unã cu ***dichigor***
dhicuhturã (dhi-cuh-tú-rã) sf dhicuhturi (dhi-cuh-túrĭ) – unã cu ***dicuhturã***
dhicunjar (dhi-cu-njĭárŭ) sm, sf, adg dhicunjarã (dhi-cu-njĭá-rã), dhicunjari (dhi-cu-njĭárĭ), dhicunjari/dhicunjare (dhi-cu-njĭá-ri) – unã cu ***dicunjar***
dhicunji/dhicunje (dhi-cú-nji) sf dhicunj (dhi-cúnjĭ) – unã cu ***dicunji***
dhidhahii (dhi-dha-hí-i) sf dhidhahii (dhi-dha-híĭ) – unã cu ***didahii***
dhidhãxescu (dhi-dhãc-sés-cu) vb IV dhidhãxii (dhi-dhãc-síĭ), dhidhãxeam (dhi-dhãc-seámŭ), dhidhãxitã (dhi-dhãc-sí-tã), dhidhãxiri/dhidhãxire (dhi-dhãc-sí-ri) – unã cu ***didãxescu***
dhidhãxiri/dhidhãxire (dhi-dhãc-sí-ri) sf dhidhãxiri (dhi-dhãc-sírĭ) – unã cu ***didãxiri***
dhidhãxit (dhi-dhãc-sítŭ) adg dhidhãxitã (dhi-dhãc-sí-tã), dhi-dhãxits (dhi-dhãc-sítsĭ), dhidhãxiti/dhidhãxite (dhi-dhãc-sí-ti) – unã cu ***didãxit***
dhietã (dhi-ĭé-tã) sf dhieti/dhiete (dhi-ĭé-ti) – unã cu ***dietã***
dhifteri (dhif-té-ri) sf dhifteri (dhif-térĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tifteri***
dhiftursescu (dhif-tur-sés-cu) vb IV dhiftursii (dhif-tur-síĭ), dhifturseam (dhif-tur-seámŭ), dhiftursitã (dhif-tur-sí-tã), dhif-tursiri/dhiftursire (dhif-tur-sí-ri) – unã cu ***diftursescu***
dhiftursiri/dhiftursire (dhif-tur-sí-ri) sf dhiftursiri (dhif-tur-sírĭ) – unã cu ***diftursiri***
dhiftursit (dhif-tur-sítŭ) adg dhiftursitã (dhif-tur-sí-tã), dhif-tursits (dhif-tur-sítsĭ), dhiftursiti/dhiftursite (dhif-tur-sí-ti) – unã cu ***diftursit***
dhihtãlithrã (dhih-tã-li-thrã) sf dhihtãlithri/dhihtãlithre (dhih-tã-li-thri) – unã cu ***dihtãlitrã***
dhihtãlitrã (dhih-tã-li-thrã) sf dhihtãlitri/dhihtãlitre (dhih-tã-li-thri) – unã cu ***dihtãlitrã***
dhiitãyii/dhiitãyie (dhi-i-tã-yí-i) sf dhiitãyii (dhi-i-tã-yíĭ) – unã

cu ***diitãyii***
dhiladhi (dhi-la-dhi) adv – unã cu ***diladi***
dhilfin (dhil-fĩnŭ) sm dhilfinj (dhil-fí-nj) – unã cu ***dilfin***
dhimarhu (dhí-mar-hu) sm dhimarhi (dhí-mar-hi) – unã cu ***dimarhu***
dhimati/dhimate (dhi-má-ti) sf dhimãts (dhi-mắtsĭ) – unã cu ***dimati***
dhimit sn dhimiti/dhimite (dhí-mi-ti) – unã cu ***dimit***
dhimuneatsã (dhi-mu-neá-tsã) sf dhimunets (dhi-mu-nétsĭ) – unã cu ***dimuneatsã***
dhimunilji/dhimunilje (dhi-mu-ní-lji) sf dhimunilji/dhimunilje (dhi-mu-ní-lji) – unã cu ***dimunilji***
dhimunsescu (dhi-mun-sés-cu) (mi) vb IV dhimunsii (dhi-mun-síĭ), dhimunseam (dhi-mun-seámŭ), dhimunsitã (dhi-mun-sí-tã), dhimunsiri/dhimunsire (dhi-mun-sí-ri) – unã cu ***dimunsescu***
dhimunsiri/dhimunsire (dhi-mun-sí-ri) sf dhimunsiri (dhi-mun-sírĭ) – unã cu ***dimunsiri***
dhimunsit (dhi-mun-sítŭ) adg dhimunsitã (dhi-mun-sí-tã), dhimunsits (dhi-mun-sítsĭ), dhimunsiti/dhimunsite (dhi-mun-sí-ti) – unã cu ***dimunsit***
dhimuyerundii/dhimuyerundie (dhi-mi-ye-run-dí-i) sm dhimuyerundii (dhi-mi-ye-run-díĭ) – unã cu ***dimuyerundii***
dhimuyerundu (dhi-mu-yé-run-du) sm dhimuyerundzã (dhi-mu-yé-run-dzã) – unã cu ***dimuyerundu***
dhina (dhí-na) invar. – unã cu ***dina***
dhinami/dhiname (dhí-na-mi) sf fãrã pl – unã cu ***dinami***
dhintenã (dhin-té-nã) sf dhinteni/dhintene (dhin-té-ni) – unã cu ***dintenã***
dhiot (dhi-ótŭ) sm, sf, adg dhioatã (dhi-oá-tã), dhiots (dhi-ótsĭ) dhioati/dhioate (dhi-oá-ti) – unã cu ***diot***
dhipla (dhí-pla) invar – unã cu ***dipla***
dhiplarcu (dhi-plár-cu) adg dhiplarcã (dhi-plár-cã), dhiplartsi (dhi-plár-tsi), dhiplartsi/dhiplartse (dhi-plár-tsi) – unã cu ***diplarcu***
dhiplari/dhiplare (dhi-plá-ri) sf dhiplãri (dhi-plắrĭ) – unã cu ***diplari***
dhiplat (dhi-plátŭ) adg dhiplatã (dhi-plá-tã), dhiplats (dhi-plátsĭ), dhiplati/dhiplate (dhi-plá-ti) – unã cu ***diplat***
dhiplã (dhí-plã) sf dhipli/dhiple (dhí-pli) – unã cu ***diplã***
dhipledz (dhi-plédzŭ) vb I dhiplai (dhi-pláĭ), dhiplam (dhi-plámŭ), dhiplatã (dhi-plá-tã), dhiplari/dhiplare (dhi-plá-ri) – unã cu ***dipledz***
dhiplo (dhi-pló) adv – unã cu ***diplo***
dhiplou (dhi-plóu) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dhiplo***
dhiplumat (dhi-plu-mátŭ) sm, sf, adg dhiplumatã (dhi-plu-má-tã), dhiplumats (dhi-plu-mátsĭ), dhiplumati/dhiplumate (dhi-plu-má-ti) – unã cu ***diplumat***
dhiplumã (dhí-plu-mã) sf dhiplumi/dhiplume (dhí-plu-mi) – unã cu ***diplumã***
dhiplumãtii (dhi-plu-mã-tí-i) sf dhiplumãtii (dhi-plu-mã-tíĭ) – unã cu ***diplumãtii***
dhiplusescu (dhi-plu-sés-cu) vb IV dhiplusii (dhi-plu-síĭ), dhipluseam (dhi-plu-seámŭ), dhiplusitã (dhi-plu-sí-tã), dhiplusiri/dhiplusire (dhi-plu-sí-ri) – unã cu ***diplusescu***
dhiplusiri/dhiplusire (dhi-plu-sí-ri) sf dhiplusiri (dhi-plu-sírĭ) – unã cu ***diplusiri***
dhiplusit (dhi-plu-sítŭ) adg dhiplusitã (dhi-plu-sí-tã), dhiplusits (dhi-plu-sítsĭ), dhiplusiti/dhiplusite (dhi-plu-sí-ti) – unã cu ***diplusit***
dhirpani (dhir-pá-ni) sf dhirpãnj (dhir-pắnjĭ) – unã cu ***dirpani***
dhiscu (dhís-cu) sn dhiscuri (dhís-curĭ) – unã cu ***discu***
dhiscul (dhís-culŭ) adg dhisculã (dhís-cu-lã), dhisculj (dhís-culjĭ), dhisculi/dhiscule (dhís-cu-li) – unã cu ***discul***
dhiscula (dhís-cu-la) adv – unã cu ***discula***
dhisculii/dhisculie (dhis-cu-lí-i) sf dhisculii (dhis-cu-líĭ) – unã cu ***disculii***
dhispoti (dhis-pótĭ) sm dhispots (dhis-pótsĭ) – unã cu ***dispoti***
dhisputami/dhisputame (dhis-pu-tá-mi) sf fãrã pl – unã cu ***disputami***
dhisputaraghã (dhis-pu-ta-ra-ghắ) sm dhisputaraghadz (dhis-pu-ta-ra-ghádzĭ) – unã cu ***disputaragã***
dhisputeashti/dhisputeashte (dhis-pu-teásh-ti) adv – unã cu ***disputeashti***
dhisputescu (dhis-pu-tés-cu) adg dhisputeascã (dhis-pu-teás-cã), dhisputeshtsã (dhis-pu-tésh-tsã), dhisputeshti/dhisputeshte (dhis-pu-tésh-ti) – unã cu ***disputescu***
dhisputsãlji/dhisputsãlje (dhis-pu-tsắ-lji) sf dhisputsãlj (dhis-pu-tsắljĭ) – unã cu ***disputsãlji***
dhistih (dhís-tihŭ) adg dhistihã (dhís-ti-hã), dhistihi (dhís-tihĭ), dhistihi/dhistihe (dhís-ti-hi) – unã cu ***distih***
dhistihii/dhistihie (dhis-ti-hí-i) adg – unã cu ***distihii***
dhistihipsescu (dhis-ti-hip-sés-cu) (mi) vb IV dhistihipsii (dhis-ti-hip-síĭ), dhistihipseam (dhis-ti-hip-seámŭ), dhistihipsitã (dhis-ti-hip-sí-tã), dhistihipsiri/dhistihipsire (dhis-ti-hip-sí-ri) – unã cu ***distihipsescu***
dhistihipsiri/dhistihipsire (dhis-ti-hip-sí-ri) sf dhistihipsiri (dhis-ti-hip-sírĭ) – unã cu ***distihipsiri***
dhistihipsit (dhis-ti-hip-sítŭ) adg dhistihipsitã (dhis-ti-hip-sí-tã), dhistihipsits (dhis-ti-hip-sítsĭ), dhistihipsiti/dhistihipsite (dhis-ti-hip-sí-ti) – unã cu ***distihipsit***
dhistihisescu (dhis-ti-hi-sés-cu) (mi) vb IV dhistihisii (dhis-ti-hi-síĭ), dhistihiseam (dhis-ti-hi-seámŭ), dhistihisitã (dhis-ti-hi-sí-tã), dhistihisiri/dhistihisire (dhis-ti-hi-sí-ri) – unã cu ***distihisescu***
dhistihisiri/dhistihisire (dhis-ti-hi-sí-ri) sf dhistihisiri (dhis-ti-hi-sírĭ) – unã cu ***distihisiri***
dhistihisit (dhis-ti-hi-sítŭ) adg dhistihisitã (dhis-ti-hi-sí-tã), dhistihisits (dhis-ti-hi-sítsĭ), dhistihisiti/dhistihisite (dhis-ti-hi-sí-ti) – unã cu ***distihisit***
dhiurii/dhiurie (dhi-u-rí-i) sf dhiurii (dhi-u-ríĭ) – unã cu ***diurii***
dhixescu (dhic-sés-cu) vb IV dhixii (dhic-síĭ), dhixeam (dhic-seámŭ), dhixitã (dhic-sí-tã), dhixiri/dhixire (dhic-sí-ri) – unã cu ***dixescu***
dhixiri/dhixire (dhic-sí-ri) sf dhixiri (dhic-sírĭ) – unã cu ***dixiri***
dhixit (dhic-sítŭ) adg dhixitã (dhic-sí-tã), dhixits (dhic-sítsĭ), dhixiti/dhixite (dhic-sí-ti) – unã cu ***dixit***
dhoarã (dhoá-rã) sf dhoari/dhoare (dhoá-ri) shi dhori (dhórĭ) – unã cu ***doarã***[1]
dhogmã (dhóg-mã) sf dhogmati/dhogmate (dhóg-ma-ti) – unã cu ***dogmã***
dhohi/dhohe (dhó-hi) sf dhohi (dhóhĭ) – unã cu ***dohi***
dhol (dhólŭ) sn doluri (dhó-lurĭ) – unã cu ***dol***[2]
dholj (dhóljĭŭ) adg dholji/dholje (dhó-lji), dholj (dhóljĭ), dholji/dholje (dhó-lji) – unã cu ***dolj***[2]
dhoxã (dhóc-sã) sf dhoxi/dhoxe (dhóc-si) – unã cu ***doxã***
dhoxãsitã (dhoc-sã-sí-tã) sf dhoxãsiti/dhoxãsite (dhoc-sã-sí-ti) – unã cu ***doxãsitã***
dhoxoloyii/dhoxoloyie (dhoc-so-lo-yí-i) sf dhoxoloyii (dhoc-so-lo-yíĭ) – unã cu ***doxoloyii***
dhoxoloyisescu (dhoc-so-lo-yi-sés-cu) vb IV dhoxoloyisii (dhoc-so-lo-yi-síĭ), dhoxoloyiseam (dhoc-so-lo-yi-seámŭ), dhoxoloyisitã (dhoc-so-lo-yi-sí-tã), dhoxoloyisiri/dhoxoloyisire (dhoc-so-lo-yi-sí-ri) – unã cu ***doxoloyisescu***
dhoxoloyisiri/dhoxoloyisire (dhoc-so-lo-yi-sí-ri) sf dhoxoloyisiri (dhoc-so-lo-yi-sírĭ) – unã cu ***doxoloyisiri***
dhoxoloyisit (dhoc-so-lo-yi-sítŭ) adg dhoxoloyisitã (dhoc-so-lo-yi-sí-tã), dhoxoloyisits (dhoc-so-lo-yi-sítsĭ), dhoxoloyisiti/dhoxoloyisite (dhoc-so-lo-yi-sí-ti) – unã cu ***doxoloyisit***
dhrami/dhrame sf dhrãnj (dhrắnjĭ) – unã cu ***drami***
dhuchimãsescu (dhu-chi-mã-sés-cu) (mi) vb IV dhuchimãsii (dhu-chi-mã-síĭ), dhuchimãseam (dhu-chi-mã-seámŭ), dhuchimãsitã (dhu-chi-mã-sí-tã), dhuchimãsiri/dhuchimãsire (dhu-chi-mã-sí-ri) – unã cu ***duchimãsescu***
dhuchimãsiri/dhuchimãsire (dhu-chi-mã-sí-ri) sf dhuchimãsiri (dhu-chi-mã-sírĭ) – unã cu ***duchimãsiri***
dhuchimãsit (dhu-chi-mã-sítŭ) adg dhuchimãsitã (dhu-chi-mã-sí-tã), dhuchimãsits (dhu-chi-mã-sítsĭ), dhuchimãsiti/dhuchimãsite (dhu-chi-mã-sí-ti) – unã cu ***duchimãsit***
dhuchimii/dhuchimie (dhu-chi-mí-i) sf dhuchimii (dhu-chi-míĭ) – unã cu ***duchimii***

dhul (dhúlŭ) sm, sf dhulã (dhú-lã), dhulj (dhúlj), dhuli/dhule (dhú-li) – unã cu ***dul***
dhuljat (dhu-ljĭátŭ) adg dhuljatã (dhu-ljĭá-tã), dhuljats (dhu-ljĭátsĭ), dhuljati/dhuljate (dhu-ljĭá-ti) – unã cu ***duljat***
dhursescu (dhur-sés-cu) vb IV dhursii (dhur-síĭ), dhurseam (dhur-seámŭ), dhursitã (dhur-sí-tã), dhursiri/dhursire (dhur-sí-ri) – unã cu ***dursescu***
dhursiri/dhursire (dhur-sí-ri) sf dhursiri (dhur-sírĭ) – unã cu ***dursiri***
dhursit (dhur-sítŭ) adg dhursitã (dhur-sí-tã), dhursits (dhur-sítsĭ), dhursiti/dhursite (dhur-sí-ti) – unã cu ***dursit***
dhuxar (dhuc-sárŭ) sn dhuxari/dhuxare (dhuc-sá-ri) – unã cu ***duxar***
dhuxãsescu (dhuc-sã-sés-cu) vb IV dhuxãsii (dhuc-sã-síĭ), dhuxãseam (dhuc-sã-seámŭ), dhuxãsitã (dhuc-sã-sí-tã), dhuxãsiri/dhuxãsire (dhuc-sã-sí-ri) – unã cu ***duxãsescu***
dhuxãsiri/dhuxãsire (dhuc-sã-sí-ri) sf dhuxãsiri (dhuc-sã-sírĭ) – unã cu ***duxãsiri***
dhuxãsit (dhuc-sã-sítŭ) adg dhuxãsitã (dhuc-sã-sí-tã), dhuxãsits (dhuc-sã-sítsĭ), dhuxãsiti/dhuxãsite (dhuc-sã-sí-ti) – unã cu ***duxãsit***
dhuxescu (dhuc-sés-cu) vb IV dhuxii (dhuc-síĭ), dhuxeam (dhuc-seámŭ), dhuxitã (dhuc-sí-tã), dhuxiri/dhuxire (dhuc-sí-ri) – unã cu ***duxescu***
dhuxiri/dhuxire (dhuc-sí-ri) sf dhuxiri (dhuc-sírĭ) – unã cu ***duxiri***
dhuxisescu (dhuc-si-sés-cu) vb IV dhuxisii (dhuc-si-síĭ), dhuxiseam (dhuc-si-seámŭ), dhuxisitã (dhuc-si-sí-tã), dhuxisiri/dhuxisire (dhuc-si-sí-ri) – unã cu ***duxisescu***
dhuxisiri/dhuxisire (dhuc-si-sí-ri) sf dhuxisiri (dhuc-si-sírĭ) – unã cu ***duxisiri***
dhuxisit (dhuc-si-sítŭ) adg dhuxisitã (dhuc-si-sí-tã), dhuxisits (dhuc-si-sítsĭ), dhuxisiti/dhuxisite (dhuc-si-sí-ti) – unã cu ***duxisit***
dhuxit (dhuc-sítŭ) adg dhuxitã (dhuc-sí-tã), dhuxits (dhuc-sítsĭ), dhuxiti/dhuxite (dhuc-sí-ti) – unã cu ***duxit***
dhuxusescu (dhuc-su-sés-cu) vb IV dhuxusii (dhuc-su-síĭ), dhuxuseam (dhuc-su-seámŭ), dhuxusitã (dhuc-su-sí-tã), dhuxusiri/dhuxusire (dhuc-su-sí-ri) – unã cu ***duxusescu***
dhuxusiri/dhuxusire (dhuc-su-sí-ri) sf dhuxusiri (dhuc-su-sírĭ) – unã cu ***duxusiri***
dhuxusit (dhuc-su-sítŭ) adg dhuxusitã (dhuc-su-sí-tã), dhuxusits (dhuc-su-sítsĭ), dhuxusiti/dhuxusite (dhuc-su-sí-ti) – unã cu ***duxusit***
dhyeac (dhyĭácŭ) sm dhyeats (dhyĭátsĭ) – unã cu ***dyeac***
dhyeafur (dhyĭá-furŭ) sn dhyeafuri/dhyeafure (dhyĭá-fu-ri) – unã cu ***dyeafur***
dhyeafurauã (dhyĭa-fu-rá-ŭã) sf dhyeafurãi (dhyĭa-fu-rắĭ) – unã cu ***dyeafurauã***
dhyeamandi/dhyeamande (dhyĭa-mán-di) sf dhyeamãndzã (dhyĭa-mắn-dzã) – unã cu ***dyeamandi***
dhyearã (dhyĭá-rã) sf dhyeri (dhyĭérĭ) – unã cu ***dyearã***
dhyearghu (dhyĭár-ghu) sn dhyearghuri (dhyĭár-ghurĭ) – unã cu ***dyeargu***
dhyeargu (dhyĭár-ghu) sn dhyearguri (dhyĭár-ghurĭ) – unã cu ***dyeargu***
dhyeatã (dhyĭá-tã) sf dhyets (dhyĭéts) – unã cu ***dyeatã***
dhyeavasi/dhyeavase (dh-yĭá-va-si) sf dhyeavasi (dh-yĭá-va-si) – unã cu ***dyeavasi***
dhyeavat (dhyĭa-vátŭ) adg dhyeavatã (dhyĭa-vã-tã), dhyeavats (dhyĭá-vatsĭ), dhyeavati/dhyeavate (dhyĭá-va-ti) – unã cu ***dyeavat***
dhyeaver (dhyĭa-vérŭ) sm dhyeaveri (dhyĭa-vérĭ) – unã cu ***dyeaver***
dhyeaveran (dhyĭa-vé-ranŭ) sm dhyeaveranj (dhyĭa-vé-ranjĭ) – unã cu ***dyeaveran***
dhyeavul (dhyeá-vulŭ) sm dhyeavulj (dhyeá-vuljĭ) – unã cu ***dyeavul***
dhyeavulii/dhyeavulie (dhyeá-vu-lí-i) sf dhyeavulii (dhyeá-vu-líĭ) – unã cu ***dyeavulii***
dhyiuvãsescu (dhyĭu-vã-sés-cu) vb IV dhyiuvãsii (dhyĭu-vã-síĭ), dhyiuvãseam (dhyĭu-vã-seámŭ), dhyiuvãsitã (dhyĭu-vã-sí-tã), dhyiuvãsiri/dhyiuvãsire (dhyĭu-vã-sí-ri) – unã cu ***dyiuvãsescu***
dhyiuvãsiri/dyiuvãsire (dhyĭu-vã-sí-ri) sf dhyiuvãsiri (dhyĭu-vã-sírĭ) – unã cu ***dyiuvãsiri***
dhyiuvãsit (dhyĭu-vã-sítŭ) adg dhyiuvãsitã (dhyĭu-vã-sí-tã), dhyiuvãsits (dhyĭu-vã-sítsĭ), dhyiuvãsiti/dhyiuvãsite (dhyĭu-vã-sí-ti) – unã cu ***dyiuvãsit***
dhyiuvãsitor (dhyĭu-vã-si-tórŭ) adg dhyiuvãsitoari/dhyiuvãsitoare (dhyĭu-vã-si-toá-ri), dhyiuvãsitori (dhyĭu-vã-si-tórĭ), dhyiuvãsitoari/dhyiuvãsitoare (dhyĭu-vã-si-toá-ri) – unã cu ***dyiuvãsitor***
dhyivãsescu (dhyi-vã-sés-cu) vb IV dhyivãsii (dhyi-vã-síĭ), dhyivãseam (dhyi-vã-seámŭ), dhyivãsitã (dhyi-vã-sí-tã), dhyivãsiri/dhyivãsire (dhyi-vã-sí-ri) – unã cu ***dyivãsescu***
dhyivãsiri/dyivãsire (dhyi-vã-sí-ri) sf dhyivãsiri (dhyi-vã-sírĭ) – unã cu ***dyivãsiri***
dhyivãsit (dhyi-vã-sítŭ) adg dhyivãsitã (dhyi-vã-sí-tã), dhyivãsits (dhyi-vã-sítsĭ), dhyivãsiti/dhyivãsite (dhyi-vã-sí-ti) – unã cu ***dyivãsit***
dhyivãsitor (dhyi-vã-si-tórŭ) adg dhyivãsitoari/dhyivãsitoare (dhyi-vã-si-toá-ri), dhyivãsitori (dhyi-vã-si-tórĭ), dhyivãsitoari/dhyivãsitoare (dhyi-vã-si-toá-ri) – unã cu ***dyivãsitor***
di (dí) prip – zbor tsi va s-aspunã: (i) lucrul di cari easti ligat tsiva, (ii) lucrul dit cari easti adrat tsiva, (iii) lucrul tsi s-aflã nãuntru di tsiva, (iv) lucrul tsi yini dupã tsiva, (v) lucru tsi-aspuni itia trã cari s-fatsi tsiva, etc., etc., ashi cum va s-veadã dit multili exempli dati ma nghios; dit, din; tu; la; ca; tra; trã; cãt trã, di la; dupã; un dupã-alantu; cãti; dicãt; cum; macã; etc.; (expr: 1: lja di hima = (i) dutsi cãtrã nghios; (ii) urfãnipseashti; 2: lja di ureaclji = aducheashti, achicãseashti; 3: s-tsã dai cãmeasha di nãsh = s-tsã dai cãmeasha shi s-fudz di elj; s-fudz cãt ma diparti di nãsh; 4: mi scol di noaptea = mi scol tahina, dit hãryii, cu noaptea n cap; 5: nj-mutrescu di cali = nu-astãmãtsescu, njergu ninti; 6: li bag (lucrili) di cali = li ndreg (lucrili); 7: pãn di un = tuts, un dupã-alantu, pãnã la-atsel dit soni; 8: asun (cad, alas, etc.) di singur = asun (cad, alas, etc.) singur fãrã s-am agiutor di-iuva (di la cariva, di la vãrnu, etc.); 9: nj-da di mãnã (s-lu fac un lucru) = (i) nj-yini-ambar, escu prohir (s-lu fac un lucru); (ii) hiu bun, chischin, nj-acatsã mãna, shi-nj yini lishor s-lu fac un lucru ghini sh-agonja; 10: di vearã (earnã, toamnã, etc.) = veara (earna, toamna) tsi yini; 11: di tini, di mini = di la un, di la-alantu; 12: di cara (tu scriarea-a noastrã, dicara) va s-fac... = dupã tsi va s-fac...; 13: di trã tini = di itia-a ta; 14: nj-fac di inimã = nj-si fatsi njilã, nj-easti njilã, mi nduplic; 15: trag mãnã di tsiva = lu-alas (nu lu nchisescu, nu voi s-lu fac) un lucru; 16: nãinti di s-facã tsiva = nãinti ca sã nchiseascã s-facã tsiva) *{ro: de, de la, din, ca, dupã, cãte, dacã, etc.}* *{fr: à; de; depuis; dès; concernat; par; puisque; vu que; que, etc.}* *{en: of, than, after, since, by, as to, etc.}* ex: cavai di noi; gura a mea ca di birbilj; va si s-acatsã di lucru; di flori shi ponjlji tuts si nvescu; tser ncljigat di steali; irnjiili mash di doilji noi... s-dãdea nãpoi; lã s-aleapsi carnea di oasi; pitã di peturi tsi chica di untulemnu; nj-deadi Dumnidzã aveari di nimal; easti tinir di anj; ashteaptã an di (dupã) an; an di (dupã) an, oarã di (dupã) oarã; dzuã di dzuã, an di an; s-urdinarã gioni di (dupã) gioni, pãn di un; va-nj mi facã bucãts di bucãts; alagã loc di loc (loc dupã loc; dit un loc tu-alantu); ushi di ushi (dit unã ushi tu-alantã) agiumsi; un di (cãti) un; unã di (cãti) unã; calea, calea, di om om (di la un om la altu); cari di cari ma bunã (unã ma bunã di-alantã); di casã, casã, di om, om (ntreb casã dupã casã, om dupã om); di ulmu, ulmu, di pom, pom; di doi doi (doi cãti doi) nsãrea tu gioc; lj-tãljarã un di (cãti) un; sãrbãtoarea a curatiljei di Stã-Mãria (a curatiljei Stã-Mãrii); cãmbãnjli nchisirã s-asunã di singuri (expr: s-asunã singuri, fãr s-li batã vãrnu); cishuit di-amari, di furtunã, fricuit di (expr: di itia cã eara) singur; coarnili cad di singuri (expr: cad singuri, fãrã s-li-agudeascã vãrnu); nãs di singur s-aducheashti; u-alãsãm di singuri (expr: noi singuri, fãrã s-nã dzãcã vãrnu) masha di her; unã cicricã tsi tsãsea di singurã (expr: tsãsea singurã, fãrã s-u facã cariva s-tsasã); fudz

di (di ningã, diparti di) mini; tradzi di-unã parti; lj-vãtãmarã tu treilji di noapti (noaptea tu orli trei); pãnã di (tu, la) ureclji; du-ti, dã pãnã di (pãnã la) mushatã; vrea-lj moarã pãn di un (expr: tuts, unã dupã-alantu, pãnã tu-atsel dit soni); pãnã di (tu) Cãrãdã s-agiungã sh-pãnã di (n) Sãrunã; nu s-vidzu di (ca) port sh-di (ca) njati; s-ti torni di vearã (expr: veara tsi yini); di vearã, ahtari oarã (veara tsi yini, ahtari oarã); nu s-vidzu ne di cal (nitsi calu), ne di om (nitsi omlu); s-easã di (dit, din) hoarã nafoarã; di (dit) schin trandafir arãsari; aduchea di (aduchea zboarã dit) limba-a lor; un di elj vinji cu noi; di (dit) tuti pãrtsãli; di tini, di mini (di la un di la-alantu, di la tuts) aflã tsi s-featsi; si shtits di (tsi s-fatsi cu) mini; aestã s-u shtii di (di la) mini; ma dishteptu di (ca, dicãt) nãs nu-ari vãr; ma multsã njelj di (dicãt) birbets; ma gionj di (dicãt) armãnjlji ipirots sh-ma alumtãtori di (dicãt) fãrshirots; di cara (tu scriarea-a noastrã, dicara) s-mor mini? (expr: dupã tsi va s-mor mini?); di cari (cum, macã) unlu eara surdu; unã Luni, di cãtrã searã (cãtrã searã); si scoalã di cu noapti (expr: tu hãryii, cu noaptea n cap); vãtãmats cum suntu di pri noapti (dit chirolu-a noaptiljei); peturlu di (tsi s-aflã) pisuprã; di trã tini (expr: di itia-a ta) vai trãdzem sh-noi; mi dush di-l vidzui (tra s-lu ved); pãnã sã-sh facã di inimã (expr: pãnã sã-lj si facã njilã) Atsel di-Analtu; di (cãt trã) lungu, nu-i sh-ahãt lungu; urnipsit shi nvitsat di calea tsi featsi; lele corba-nj di eu; nu tradz tini mãnã di (expr: nu lu-alash tini) aestu lucru; el nu tradzi mãnã di (nu u-alasã) Pirushana; s-featsirã mearili di (di cum eara) buni, ma buni; anamisa di noi; el imnã dinãinti di noi; un darac di featã; cãmeshli a mãratilor di dzãni; plãng ca oili fãr di njelj; nãinti di s-imnã (expr: nãinti ca sã nchiseascã s-imnã); fluriili di digushi

di anumirea (di a-nú-mi-rea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***deanumirea***

di geaba adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***digeaba***

di nanumirea (di na-nú-mi-rea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dinanumirea***

di napandiha (di na-pán-di-ha) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dinapandiha***

di si shi ***di-si*** cong – (scriari neaprucheatã di noi; vedz ***disi***

di trã (dí-trã) cong – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ditrã***

di tru (dí-tru) prip – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ditru***

di-a ghinealui (dea-ghi-neá-lui) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***deaghinealui***

diacrisi/diacrise (dhi-ĭá-cri-si) sf fãrã pl – harea tsi u-ari omlu (i) tsi poati tra s-giudicã ndreptu shi s-veadã cari easti dyeafuraua tsi tsi li disparti (tsi li fatsi s-hibã ahoryea) dauã i ma multi lucri, icã (ii) cari poati s-aducheascã cãt fatsi, cãt ahãrzeashti dealihea un lucru *{ro: discernământ} {fr: discernement} {en: discernment}*

diacun (di-ĭá-cunŭ) sm diacunj (di-ĭá-cunjĭ) – om tsi easti dus la unã sculii maxus adratã tri diacunj (unã tesi ma njicã di preftsã), iu easti nvitsat (sh-deapoea hirotonusit) tra s-poatã s-lu-agiutã preftul la bisearicã cãndu aestu fatsi arãdzli crishtineshti *{ro: diacon} {fr: diacre} {en: deacon}* § ***diacunii/diacunie*** (di-ĭa-cu-ní-i) sf diacunii (di-ĭa-cu-níĭ) – harea tsi-l fatsi omlu s-hibã diacun; lucrul (tehnea, tesea) di diacun *{ro: diaconie} {fr: fonction de diacre} {en: deaconry}* § ***dyeac*** (dhyĭácŭ) sm dyeats (dhyĭátsĭ) – (unã cu ***diacun***) ex: dyeaclu-aestu ari boatsi mushatã

diacunii/diacunie (di-ĭa-cu-ní-i) sf – vedz tu ***diacun***

di-a-cutotalui (dea-cu-tó-ta-luĭ) adv– scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***deacutotalui***

diadoh (dhi-ĭá-dhohŭ) sm diadohi (dhi-ĭá-dhohĭ) – ficior di amirã (vãsilje) tsi va-lj lja scamnul dupã moarti; vasiloplu, printsu *{ro: prinţ moştenitor} {fr: prince héritier} {en: crown prince}*

diafur (di-ĭá-furŭ) sn diafuri (di-ĭá-furĭ) – 1: paradzlji tsi-lj plãteashti cariva (di-aradã ti-un an), trã paradzlji tsi-lj lja cu borgi; 2: ufelia tsi-l fatsi un lucru tra s-hibã ahãrzit (s-hibã lipsit, etc.); amintaticlu tsi lu-adutsi un lucru; gheafru, dyeafur, dyeafurauã, toc, amintatic, ncherdu, ufelii, prucuchii, hãiri *{ro: dobândă, câştig, folos} {fr: intérêt, gain, profit} {en: interest, gain, profit}* ex: anlu-aestu nu-avum mari diafur (amintatic); ari paradz dats cu diafur (toc); lucreadzã ducheanea cu diafur (paradz loats cu toc) § ***gheafru*** (ghĭá-fru) sn gheafruri (ghĭá-frurĭ) – (unã cu ***diafur***) ex: dau paradz cu gheafru § ***dyeafur*** (dhyĭá-furŭ) sn dyeafuri/dyeafure (dhyĭá-fu-ri) – (unã cu ***diafur***) § ***dyeafurauã*** (dhyĭa-fu-rá-ŭã) sf dyeafurãi (dhyĭa-fu-rãĭ) – 1: ufelia tsi-l fatsi un lucru tra s-hibã ahãrzit (s-hibã lipsit, etc.); amintaticlu tsi lu-adutsi un lucru; gheafru, dyeafur, dyeafurauã, amintatic, ncherdu, ufelii, prucuchii, hãiri; 2: harea tsi li fatsi dauã lucri s-nu hibã unã soi; atsea tsi-l fatsi un lucru si s-aleagã di-un altu lucru; farcã, farchi, niundziri, aleadziri *{ro: câştig, folos; diferenţă} {fr: gain, profit; différence} {en: gain, profit; difference}*

di-alagã (dea-lá-gã) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dealagã***

dialectu (di-ĭa-léc-tu) sn dialecti/dialecti (di-ĭa-léc-ti) – grai tsi fatsi parti dit-unã limbã, tsi nu easti unã soi cu alanti graiuri dit idyea limbã, sh-cari easti zburãt di-aradã di laolu tsi bãneadzã mash tu ndauã locuri dit vãsilii *{ro: dialect} {fr: dialecte} {en: dialect}*

di-alihea (dea-lí-hea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dealihea***

di-alihealui (dea-lí-hea-luĭ) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dealihealui***

di-alithea (dea-líth-hea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dealithea***

di-alithios (dea-lith-hĭósŭ) adg di-alithioasã (dea-lith-hĭoá-sã), di-alithiosh (dea-lith-hĭóshĭ), di-alithioasi/di-alithioase (dea-lith-hĭoá-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dealithios***

dialog (di-ĭa-lógŭ) sn dialoguri (di-ĭa-ló-gurĭ) – muabeti (zbor, zburãri, lafi, etc.) namisa di doi inshi; muabeti, zbor, zburãri, lafi *{ro: dialog, convorbire} {fr: dialogue} {en: dialog}*

dialogh (di-ĭa-lóghŭ) sn dialoghuri (di-ĭa-ló-ghurĭ) – unã cu unã cu ***dialog***

diamandã (di-ĭa-mán-dã) sf – vedz tu ***yeamandã***

diamandu (di-ĭa-mán-du) sn – vedz tu ***yeamandã***

diamantu (di-a-mán-tu) sn– vedz tu ***yeamandã***

diamantu (di-ĭa-mán-tu) sn – vedz tu ***yeamandã***

dianda (dĭán-da) adv, cong – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***deanda***

di-anda (dĭán-da) adv, cong – unã cu ***deanda***

di-anvarliga adv – (scriari neaprucheatã di noi; vedz ***deanvarliga***)

di-apoaea (dea-poá-ea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***deapoaea***

di-apoea (dea-pó-ea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***deapoea***

diapoea (dĭa-pó-ĭa) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***deapoea***

diapoia (dĭa-pó-ĭa) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***deapoea***

diarii/diarie (dhi-ĭa-rí-i) sf diarii (dhi-ĭa-ríĭ) – lãngoari tsi-l fatsi omlu si s-ducã shi s-easã nafoarã (si s-cacã) multu moali (ca apa) sh-tut chirolu; cufoari, surdisiri, tartacutã, spriimnari, ishiri, strãbatiri, strãbãteari, stribatiri, stribãteari, urdinari, urdinat *{ro: diaree} {fr: diarrhée} {en: diarrhea}*

di-a-sãtului (dĭa-sã-tú-luĭ) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***deasãtului***

diaschedasi/diaschedase (dhi-ĭas-ché-dha-si) sf diaschedasi (dhi-ĭas-ché-dhasĭ) – ziafeti, zefchi, ahaincã, festã, giumbusi *{ro: petrecere, divertisment} {fr: divertissement, plaisir} {en: amusement, pleasure}*

diastimã (dhi-ĭás-ti-mã) sf diastimi/diastime (dhi-ĭás-timi) shi diastimati/diastimate (dhi-ĭas-tí-ma-ti) – misura cari-aspuni cãt di diparti s-aflã cariva di tsiva; dipãrtari *{ro: distanţă, depărtare} {fr: distance} {en: distance}*

diatagmã (dhi-ĭá-tagh-mã) sf diatagmi/diatagme (dhi-ĭá-tagh-

mi) – ordin (nom) dat di chivernisi (sh-multi ori scriat shi alichit prit stiznjili di pit cãljuri; dimãndarea tsi-lj si fatsi a unui tra s-adarã tsiva (cã va i cã nu va); dimãndu, dimãndari, dimãndãciuni, dimãndatã, urdin, ordin, ordinii, pãrãnghilii, timbihi, timbii, emri, endolii, diitãyii, buiurdii *{ro: ordin, ordonanţã} {fr: ordre, ordonnance} {en: order, regulation}*

diatã (dhi-ĭá-tã) sf – vedz tu ***dyeatã***

diathichi/diathiche (dhi-ĭa-thí-chi) sf diathichi (dhi-ĭa-thíchĭ) – unã cu ***diatichi***

diatichi/diatiche (dhi-ĭa-thí-chi) sf – vedz tu ***dyeatã***

di-avarliga adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***deavarliga***

di-avarligalui – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***deavarligalui***

di-aver (dea-vérŭ) adv – vedz tu ***aver***

diayii/diayie (dĭa-yí-i) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***deayii***

dibã (dí-bã) sf pl(?) – unã soi di tsãsãturã (pãndzã) di-aradã di lãnã *{ro: tibet} {fr: tibet} {en: wool fabric}* ex: fustanea di dibã veardi

dibinã (di-bi-nắ) adv – cu tuti, fãrã s-armãnã tsiva di-unã parti; cu sindu cu pandu; xintopando, pandilos, fari, deacutotalui, dicutotalui, dicutot, bitiviu, bidivitcu, dip *{ro: cu totul, total, în întregime, "cu căţel şi cu purcel"} {fr: entièrement, totalment} {en: with everything, completely, entirely}* ex: va li vindu dibinã (tuti, cu sindu cu pantu)

dicani/dicane (di-cá-ni) sf – vedz tu ***ducani***

dicanichi/dicaniche (dhi-ca-ní-chi) sf dicanichi (dhi-ca-níchĭ) – lemnu (i mital) lungu (ca di vãrã metru) shi suptsãri (di multi ori turnat tu-un capit) trã tsãneari cu mãna di omlu cari va s-lu-aibã ca un andoapir cãndu imnã; bãstuni, bãstun, tueag, tueagã, dicanichi, etc. *{ro: cârje} {fr: bâton, matraque} {en: cruch}* ex: tastrili shi dicanichili

dicar (di-cárŭ) sm dicari (di-carĭ) – 1: parã di dzatsi "lepta"; 2: cartea dit giocurli di cãrtsã tsi aspuni numirlu dzatsi (10) *{ro: monedă de 10 "lepta"; decar (la jocul de cărţi)} {fr: pièce de dix "lepta"; dix (dans les jeux de cartes)} {en: coin of ten "lepta"; ten (in a game of cards)}* ex: silinjlji-ts un dicar (un parã) nu-ts fac; am dicarlu spati § ***dicarã*** (di-cá-rã) sf dicãri (di-cắrĭ) – parã di dzatsi "lepta" *{ro: monedă de 10 "lepta"} {fr: pièce de dix "lepta"} {en: coin of ten "lepta"}*

dicara (di-cá-ra) cong, adv – di itia cã; tr-atsea cã; dicari, dirmi, madami, cara, macã, ashi cã, va dzãcã, s-cljamã cã, de, dimec, demec, zãri, ileachim, lipon, osti, dupã, dupã tsi, etc. *{ro: de vreme ce, deci, aşadar; după ce} {fr: donc, vu que, puisque; après que} {en: therefore, in vue of, because; after}* ex: dicara (macã, di itia cã, dirmi) loash apofasea s-armãnj astã searã n hoarã, nu vrei ta s-dornji la noi?; dicara (dupãtsi, cara, dirmi) vidzu cã tricu dzua fãrã ca lãna s-algheascã; lj-adrã dicara (ashi cã lj-adrã) a orbului unã crutsi s-amalamã, fãrã ca sã shtibã cã easti hilj-su § ***dicari*** (di-cárĭ) cong – (unã cu ***dicara***) ex: dicari (dupã tsi, cara) freadzi cãloarea, ncãrcai gumarlji

dicarã (di-cá-rã) sf – vedz tu ***dicar***

dicari (di-cárĭ) adv – vedz tu ***dicara***

dicãt (di-cắtŭ) prip, cong – zbor tsi caftã s-aspunã cã un lucru nu easti ca (cãt) altu; di, ca, etc. *{ro: decât} {fr: que, pourtant} {en: than, but}* ex: ma ghini veardi dicãt (ca, di, tu loc di) lai

dicheli/dichele (dhi-ché-li) sf dichelj (dhi-chéljĭ) – hãlati trã sãpari loclu, cu-unã cumatã di cilichi vãrtoasã, sumigoasã tu-unã parti shi tãljitoasã di-alantã, bãgatã tu-unã coadã lungã di lemnu tsi s-acatsã cu dauãli mãnj tra s-agudeascã loclu sh-chetsrãli dit loc; cãzmã *{ro: târnăcop, cazma} {fr: pic, pioche, houe à deux pointes} {en: pick, pickax, mattock}*

dichi/diche (dhí-chi) sf dichi (dhíchĭ) – atsea tsi fatsi omlu cari pricunoashti ndrepturli a unui; atsea tsi-aducheashti omlu cã fatsi cãndu-lj da a unui tsi-lj si cadi; atsea tsi fatsi cariva cãndu nu fatsi unã strãmbãtati; driptati, ndriptati, hachi; (expr: 1: lj-dau dichi a unui = dzãc cã-atseali tsi fatsi i dzãtsi suntu buni, dealihea; 2: am dichi = atseali tsi dzãc i tsi fac suntu dealihea, ndreapti, nu suntu strãmbi; am ndriptati 3: lj-fac dichi a unui = lj-pricunoscu ndrepturli tsi li ari; lj-mirimitisescu nindriptatea tsi lj-u-am faptã altãoarã; lj-fac driptati) *{ro: dreptate, justiţie} {fr: raison, justice} {en: right, justice}* § ***dichigor*** (dhi-chi-ghórŭ) sm dichigori (dhi-chi-ghórĭ) – omlu nvitsat (cu sculii faptã maxus tr-aestu lucru) tsi easti arugat tra s-lja apãrarea-a omlui tsi easti adus la giudicatã cã ari faptã un stepsu, cã ari cãlcatã leadzea; avucat *{ro: avocat} {fr: avocat} {en: lawyer}*

dichighor (dhi-chi-ghórŭ) sm dichighori (dhi-chi-ghórĭ) – unã cu ***dichigor***

dichigor (dhi-chi-ghórŭ) sm – vedz tu ***dichi***

dichitor (di-chi-tórŭ) adg dichitoarã (di-chi-toá-rã), dichitori (di-chi-tórĭ), dichitoari/dichitoare (di-chi-toá-ri) – cari aducheashti lishor noima-a atsilor tsi avdi (veadi, dghivãseashti, etc.); dishteptu, dishtiptat, pirã, dishcljis (la minti), disfaptu (la cap), mintimen *{ro: deştept, inteligent} {fr: intelligent, éveillé d'esprit} {en: intelligent, smart}* ex: a, lea, Lenã, dichitoarã (dishteaptã, mintimenã)

dictsiunar (dic-tsi-u-nárŭ) sn dictsiunari/dictsiunare (dic-tsi-u-ná-ri) – tuti zboarãli tsi fac unã limbã; zboarãli dit unã limbã aspusi cu-arada (dupã gramatili cu cari nchisescu); glusar, lexico *{ro: dicţionar} {fr: dictionnaire} {en: dictionary}*

dicuhturã (dhi-cuh-tú-rã) sf dicuhturi (dhi-cuh-túrĭ) – pulj tsi sh-u-adutsi cu-unã turturã (agru-pilister, pãrumbu), cu peanili murni-grivi pi pãltãri sh-pãnticã, sh-cu-un ghir lai pi gushi; guguci, gugufcã, gugufci, dudii, fasã *{ro: guguştiucă} {fr: ramier} {en: ring dove, wild pigeon}*

dicunjar (di-cu-njĭárŭ) sm, sf, adg dicunjarã (di-cu-njĭá-rã), dicunjari (di-cu-njĭárĭ), dicunjari/dicunjare (di-cu-njĭá-ri) – atsel tsi tseari (caftã) sã-lj si da tsiva geaba (cã nu poati sã plãteascã, cã easti ftoh, agiun shi nu-ari tsi s-mãcã, etc.); tsiritor, tsiritonj, tsiripãni, tsãrãpãn, proseac, pitaci, zicljar *{ro: cerşetor} {fr: mendiant} {en: beggar}* ex: vidzush dicunjar (tsiritor), dzã-lj grec!; dicunjar s-ti ved § ***dicunji/dicunje*** (di-cú-nji) sf dicunj (di-cúnjĭ) – atsea tsi fatsi dicunjarlu cãndu caftã sã-lj si da tsiva geaba *{ro: cerşire} {fr: mendicité, gueuserie} {en: beggary, begging}* ex: aflats tu aljurari ca dicunjarli tu dicunji

dicunji/dicunje (di-cú-nji) sf – vedz tu ***dicunjar***

dicutot (di-cu-tótŭ) adv – vedz tu ***deacutotalui***

dicutotalui (di-cu-tó-ta-luĭ) adv – vedz tu ***deacutotalui***

didahii (dhi-dha-hí-i) sf didahii (dhi-dha-híĭ) – zbor tsãnut di-un preftu, di-aradã tu bisearicã dupã tsi bitiseashti lituryia, tu cari exiyiseashti sh-limpidzashti texti dit vãnghelj *{ro: predică} {fr: sermon} {en: sermon}* § ***didãxescu*** (dhi-dhãc-sés-cu) vb IV didãxii (dhi-dhãc-síĭ), didãxeam (dhi-dhãc-seámŭ), didãxitã (dhi-dhãc-sí-tã), didãxiri/didãxire (dhi-dhãc-sí-ri) – tsãn un zbor tra sã spun atseali tsi shtiu (tsi am nvitsatã) trã un lucru di intires tr-atselj tsi-ascultã shi vor sã nveatsã *{ro: instrui} {fr: instruire} {en: instruct}* § ***didãxit*** (dhi-dhãc-sítŭ) adg didãxitã (dhi-dhãc-sí-tã), didãxits (dhi-dhãc-sítsĭ), didãxiti/didãxite (dhi-dhãc-sí-ti) – (lucru) tsi easti aspus shi nvitsat cãndu cariva ascultã tsi dzãtsi atsel tsi tsãni un zbor (didãxeashti) *{ro: instruit} {fr: instruit} {en: instructed}* § ***didãxiri/didãxire*** (dhi-dhãc-sí-ri) sf didãxiri (dhi-dhãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva didãxeashti *{ro: acţiunea de a instrui; instruire} {fr: action d'instruire} {en: action of instructing}*

didãxescu (dhi-dhãc-sés-cu) vb – vedz tu ***didahii***

didãxiri/didãxire (dhi-dhãc-sí-ri) sf – vedz tu ***didahii***

didãxit (dhi-dhãc-sítŭ) adg – vedz tu ***didahii***

didimarcu (di-di-már-cu) adg – vedz tu ***dzeamin***

didindi/didinde (di-dín-di) adv – di-alantã parti di loclu iu s-aflã un lucru i atsel tsi zburashti; di-alantã parti; dindi, dinclo, ma nclo; naparti, anaparti *{ro: dincolo de} {fr: au delà, de ce coté-là, de l'autre coté (de la montagne, de la terre, du monde, etc.)} {en: over there, on the other side (of the house, of the mountain, etc.)}* ex: muljeri lja di cãpestru cãrvanea sh-trag didindi (di-alantã parti, ma nclo); nu va mi-ashteaptã didindi (di-alantã parti); didindi (dinclo), pisti cãmpuri; soarili s-alãsã didindi (di-alantã parti di muntsã); tricu di oda di didindi (di ma nclo) § ***dindi/dinde*** (dín-di) adv – (unã cu ***didindi***)

dietã (di-ĭé-tã) sf dieti/diete (di-ĭé-ti) – atsea tsi fatsi atsel tsi nu mãcã di tuti lucrili, cãndu mãcã (i) mash di lucrili tsi-lj dzãsi yeatrul tra s-mãcã (di itia cã ari unã lãngoari); (ii) va s-tsãnã

preasini shi nu va s-purintã; (iii) easti gras shi va sã slãgheascã, etc.; pirizi, perizlãchi *{ro: dietă} {fr: diète} {en: diet}*
difteri/diftere (dhif-té-ri) sf difteri (dhif-térĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tifteri***
diftilidhi/diftilidhe (dif-ti-lí-dhi) sf diftilidz (dif-ti-lídzĭ) – unã cu ***diftilidi***
diftilidi/diftilide (dif-ti-lí-dhi) sf – vedz tu ***dihtãlitrã***
diftursescu (dif-tur-sés-cu) vb IV – vedz tu ***deftir***
diftursiri/diftursire (dif-tur-sí-ri) sf – vedz tu ***deftir***
diftursit (dif-tur-sítŭ) adg – vedz tu ***deftir***
dighios (di-ghiósŭ) adv – vedz tu ***nghios***
digos (di-gósŭ) adg – vedz tu ***deagã***
dihalã (di-há-lã) sf dihãlj (di-hãljĭ) – hãlati tri turtsearea-a lãnãljei (adrat ca unã prãjinã cu un fuljor la un capit dit cari muljarea tradzi lãnã cu mãna putsãnã cãti putsãnã, tra s-u shutsã shi s-u facã hiri cu agiutorlu-a unu fus); furcã, cãrbush, culistrã, drugã *{ro: furcă (de tors)} {fr: quenouille} {en: distaff}*
dihanj (di-hánjĭŭ) adg dihanji/dihanje (di-há-nji), dihanj(?) (di-hánjĭ), dihanji/dihanje(?) (di-há-nji) – tsi easti putsãn (nu para) caldu; cãldishor, habin, hamin, hljo, hljushcu *{ro: călduţ} {fr: tiède} {en: lukewarm, tepid}*
dihtãlithrã (dhih-tã-li-thrã) sf dihtãlithri/dihtãlithre (dhih-tã-li-thri) – unã cu ***dihtãlitrã***
dihtãlitrã (dhih-tã-li-thrã) sf dihtãlitri/dihtãlitre (dhih-tã-li-thri) – unã soi di cupã njicã tsi s-bagã pi dzeaditlu cu cari s-pindzi aclu tu cusãturã (tra s-nu sã ntsapã la dzeadit cu aclu); dãhtilitrã, diftilidi, dzidzitar *{ro: degetar} {fr: dé à coudre} {en: thimble}* § ***dãhtilitrã*** (dhãh-ti-li-thrã) sf dãhtilitri/dãhtilitre (dhãh-ti-li-thri) – (unã cu ***dihtãlitrã***) § ***diftilidi/diftilide*** (dif-ti-lí-dhi) sf diftilidz (dif-ti-lídzĭ) – (unã cu ***dihtãlitrã***) ex: nu pot s-cos fãrã diftilidi
dihtur (díh-turŭ) sn dihturi/dihture (díh-tu-ri) – atsea (luuria) cu cari un fatsi un semnu cãtrã un lucru; partea dit unã hãlati cari aspuni unã misurã (di puteari, greatsã, mãrimi, chiro, etc.) *{ro: arătător} {fr: indicateur} {en: indicator}* ex: cu un dihtur (lucru, lemnu, veargã, etc.) tu mãnã, nj-aspunea casa iu bãna
diitãyii/diitãyie (dhi-i-tã-yí-i) sf diitãyii (dhi-i-tã-yíĭ) – dimãndarea tsi-lj si fatsi a unui tra s-adarã tsiva (cã va i cã nu va); ordin (nom) dat di chivernisi (sh-multi ori scriat shi alichit prit stiznjili di pit cãljuri); dimãndu, dimãndari, dimãndãciuni, dimãndatã, urdin, ordin, ordinii, pãrãnghilii, timbihi, timbii, emri, endolii, diatagmã, buiurdii *{ro: ordin, ordonanţă} {fr: ordre, ordonnance} {en: order, regulation}*
dijgljin (dij-gljínŭ) (mi) vb I dijgljinai (dij-glji-náĭ), dijgljinam (dij-glji-námŭ), dijgljinatã (dij-glji-ná-tã), dijgljinari/dijgljinare (dij-glji-ná-ri) – arup (scot, dispartu, etc.) pãrtsã dit un lucru; arup, scot, es, dispartu, scot dit arãdãtsinã, etc.; (fig: dijgljin = bag ngrãnji, lji fac sã ncaci, zizanji, ntsãpãturi, schinãturi, muzavirlãchi) *{ro: dejghina, detaşa, separa} {fr: détacher, séparer, désunir, diviser} {en: detach, separate, divide}* ex: alantu trup di chiparish s-dijgljinã (ishi) dit arãdãtsinã; alumachea di mer va si s-dijgljinã (va s-arupã, va s-cadã) § ***dijgljinat*** (dij-glji-nátŭ) adg dijgljinatã (dij-glji-ná-tã), dijgljinats (dij-glji-nátsĭ), dijgljinati/dijgljinate (dij-glji-ná-ti) – (lugurii) tsi-lj s-ari aruptã (scoasã, etc.) pãrtsã; (parti) tsi easti aruptã dit unã lugurii; (arburi) tsi-ari alumãchili-arupti di-unã furtunã; aruptu, scos (dit arãdãtsinã) *{ro: dejghinat, detaşat, separat} {fr: détaché, séparé, désuni, divisé} {en: detached, separated, divided}* ex: la faglu dijgljinat (sicat, cu-alumãchili uscati, arupti shcãdzuti) § ***dijgljinari/dijgljinare*** (dij-glji-ná-ri) sf dijgljinãri (dij-glji-nărĭ) – atsea tsi s-fatsi candu tsiva s-dijgljinã *{ro: acţiunea de a dejghina, de a detaşa, de a separa; dejghinare, detaşare, separare} {fr: action de détacher, de séparer, de désunir, de diviser} {en: action of detaching, of separating, of dividing}* ex: prunjlji s-uscarã di dizgljinãri § ***dizgljin*** (diz-gljínŭ) (mi) vb I dizgljinai (diz-glji-náĭ), dizgljinam (diz-glji-námŭ), dizgljinatã (diz-glji-ná-tã), dizgljinari/dizgljinare (diz-glji-ná-ri) – (unã cu ***dijgljin***) ex: di vimtu mari nã si dizgljinarã (nã s-arupsirã sh-li chirurã alumãchili) doi platanj § ***dizgljinat*** (diz-glji-nátŭ) adg dizgljinatã (diz-glji-ná-tã), dizgljinats (diz-glji-nátsĭ), dizgljinati/dizgljinate (diz-glji-ná-ti) – (unã cu ***dijgljinat***) § ***dizgljinari/dizgljinare*** (diz-glji-ná-ri) sf dizgljinãri (diz-glji-nărĭ) – (unã cu ***dijgljinari***) § ***dizghin*** (diz-ghínŭ) (mi) vb I dizghinai (diz-ghi-náĭ), dizghinam (diz-ghi-námŭ), dizghinatã (diz-ghi-ná-tã), dizghinari/dizghinare (diz-ghi-ná-ri) – (unã cu ***dijgljin***) ex: munãfitslji nã dizghinarã (fig: bãgarã ngrãnji, zizanji, nã featsirã s-nã ncãcem), di nu s-aleapsi tsiva di tutiputa-a noastrã § ***dizghinat*** (diz-ghi-nátŭ) adg dizghinatã (diz-ghi-ná-tã), dizghinats (diz-ghi-nátsĭ), dizghinati/dizghinate (diz-ghi-ná-ti) – (unã cu ***dijgljinat***) § ***dizghinari/dizghinare*** (diz-ghi-ná-ri) sf dizghinãri (diz-ghi-nărĭ) – (unã cu ***dijgljinari***)
dijgljinari/dijgljinare (dij-glji-ná-ri) sf – vedz tu ***dijgljin***
dijgljinat (dij-glji-nátŭ) adg – vedz tu ***dijgljin***
dijirari/dijirare (di-ji-rá-ri) sf – vedz tu ***jar***
dijirat (di-ji-rátŭ) adg – vedz tu ***jar***
dijiredz (di-ji-rédzŭ) vb I – vedz tu ***jar***
diladi (dhi-la-dhi) adv – dimec, demec, ashi cã, va dzãcã, s-cljamã cã, de, dicara, dicari, ileachim, lipon, osti *{ro: adică} {fr: c'est à dire} {en: therefore}*
dilal (di-lálŭ) sm dilalj (di-láljĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tilal***
dilbider (dil-bi-dérŭ) adg – vedz tu ***dilii***
dileal (di-leálŭ) sm dilealj (di-leáljĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tileal***
dilfin (dil-fínŭ) sm dilfinj (dil-fí-nj) – pescu mari di-amari, cu truplu lungu tsi sh-u-adutsi cu-un fus, tsi poati s-agiungã pãnã la 3m, cu-unã mutscã mplinã di dintsã vãrtosh, cari fatsi njits yii tsi-lj hrãneashti cu lapti *{ro: delfin} {fr: dauphin} {en: dolphin}* § ***delfin*** (del-fínŭ) sm delfinj (del-fínjĭ) – pescu mari (lungu di vãrã 1-1,5m tsi yixeashti vãrã 25-30 kg), cari bãneadzã tu-amari, ma cari intrã tu apili dultsi (arãuri) tra si sh-alasã oauãli *{ro: somon} {fr: saumon} {en: salmon}*
dilicat (di-li-cátŭ) adg – vedz tu ***ndilicat***
diligiturã (di-li-gi-tú-rã) sf diligituri (di-li-gi-túrĭ) – calea (aradza) prit cari treatsi lunjina cãndu easti aminatã di un izvur di lunjinã; aradzã, radzã, mundã, mãndzã, arpãyi, tsilistrã, cilistrã, gilit, gilifurã, shitsã, fleacã *{ro: rază} {fr: rayon} {en: ray, beam}*
dilii/dilie (di-lí-i) adv – cu tutã iliftiria (hurietea, slobodia, etc.) tra s-facã tsi va (si s-ducã iu va, s-dzãcã tsi va, etc.) *{ro: liber} {fr: librement} {en: freely}* § ***dilingiu*** (di-lin-gíŭ) adg dilingii/dilingie (di-lin-gí-i), dilingii (di-lin-gíĭ), dilingii (di-lin-gíĭ) – (om) tsi alagã dilii cãljurli, dit un loc tu altu, fãrã nitsiun scupo tu banã sh-fãrã s-aibã tu minti s-facã tsiva; (om) tsi nu lucrãseashti s-lucreadzã shi nu pari s-aibã un loc iu s-bãneadzã, cu casa sh-cu lucrul; tsi ahãrzeashti ca lumea s-lu aibã tu catafronisi (cã easti atim, tihilai, firaun, pushclju, etc.); dilbider, vagabondu, hulandar, birdush, ciuhljan, ciumagarã, pezevenghiu *{ro: derbedeu, vagabond, haimana} {fr: vagabond, fainéant, rôdeur} {en: tramp, vagabond}* ex: cai s-adunã cu dilingia (vagabonda, hulandara) atsea § ***dilbider*** (dil-bi-dérŭ) adg dilbiderã (dil-bi-dé-rã), dilbideri (dil-bi-dérĭ), dilbideri/dilbidere (dil-bi-dé-ri) – (unã cu ***dilingiu***) ex: dilbiderã (hulandarã, tsi urdinã dit un loc tu altu), ca nã pirdicã
dilingiu (di-lin-gíŭ) adg – vedz tu ***dilii***
diljal (di-ljĭálŭ) sm diljalj (di-ljĭáljĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tiljal***
diljalãchi/diljalãche (di-ljĭa-lắ-chi) sf diljalãchi (di-ljĭa-lắchĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tiljalãchi***
dimarhu (dhí-mar-hu) sm dimarhi (dhí-mar-hi) – ma marli dit unã hoarã i cãsãbã (bãgat di chivernisi i aleptu di lumea din hoarã i cãsãbã) cari chivirniseashti tuti lucrili tsi au s-facã cu hoara i cãsãbãlu; gugeabash *{ro: primar} {fr: maire} {en: mayor}*
dimari/dimare (di-má-ri) sf – vedz tu ***timari***
dimati/dimate (dhi-má-ti) sf dimãts (dhi-mắtsĭ) – mnatã (ligatã i niligatã) di hiri di earbã (di grãn, di lãludz, etc.); ligãturã di ndauã lucri di idyea soi adunati stres deadun; mãnuclju, mãnunclju, snop *{ro: mănunchi} {fr: botte, faisceau, gerbe} {en: bunch, bundle, sheaf}*

dimãndari[1]/dimãndare (di-mãn-dá-ri) sf – vedz tu ***dimãndu[1]***
dimãndari[2]/dimãndare (di-mãn-dá-ri) sf – vedz tu ***dimãndu[1]***
dimãndat[1] (di-mãn-dátŭ) adg – vedz tu ***dimãndu[1]***
dimãndat[2] (di-mãn-dátŭ) adv – vedz tu ***dimãndu[1]***
dimãndatã (di-mãn-dá-tã) sf – vedz tu ***dimãndu[1]***
dimãndatã* (di-mãn-dá-tã) adgf – famininlu fi la adgectivlu "dimãndat"; vedz ***dimãndat[1]*** shi ***dimãndat[2]***
dimãndãciuni/dimãndãciune (di-mãn-dã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***dimãndu[1]***
dimãndu[1] (di-mắn-du) vb I dimãndai (di-mãn-dáĭ), dimãndam (di-mãn-dámŭ), dimãndatã (di-mãn-dá-tã), dimãndari/dimãndare (di-mãn-dá-ri) – lj-caftu a unui (lj-dzãc, lj-pitrec zbor, l-pãlãcãrsescu, lj-cad rigeai) s-facã tsiva trã mini (ma s-va sh-ma s-nu lji ngreacã); caftu a unui s-facã tsiva (cã lipseashti s-u facã cu vrearea i fãrã vrearea-a lui); caftu, pãrãnghilsescu, ursescu, pãlãcãrsescu, pãrãcãlsescu, rog, etc. *{ro: cere, recomanda, ordona}* *{fr: demander, aviser, recommander, commander, ordonner}* *{en: recommend, advise, ask, demand, order}* ex: dimãndats-lã (pitritsets-lã hãbari, cãftats-lã) sã si ncljinã; lj-dimãndai (lj-cãftai, l-pãlãcãrsii sã-nj facã) nã dimãndari (mirachi); uvreilji dimãndarã (cãftarã, deadirã ordin) s-aducã niscãnti penuri; dimãndã (deadi ordin) s-lu-aspargã § ***dimãndat[1]*** (di-mãn-dátŭ) adg dimãndatã (di-mãn-dá-tã), dimãndats (di-mãn-dátsĭ), dimãndati/dimãndate (di-mãn-dá-ti) – (atsel) tsi-lj s-ari dzãsã i cãftatã s-facã tsiva; (lucrul) tsi easti cãftat (pãrãnghilsit, ursit, etc.) *{ro: cerut, recomandat, ordonat}* *{fr: demandé, avisé, recommandé, commandé, ordonné}* *{en: recommended, advised, asked, demanded, ordered}* ex: gionj aleptsã, dimãndats (cãftats); ai un at ca di mini dimãndat (cãftat, pãrãnghilsit) § ***dimãndari[1]/dimãndare*** (di-mãn-dá-ri) sf dimãndãri (di-mãn-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dimãndã tsiva; cãftari, pãrãnghilsiri, ursiri, pãlãcãrsiri, etc. *{ro: acţiunea de a cere, de a recomanda, de a ordona; cerere, recomandare, ordonare}* *{fr: action de demander, d'aviser, de recommander, de commander, d'ordonner}* *{en: action of recommending, of advising, of asking, of demanding, of ordering}* ex: pãrinteasca dimãndari (cãftari, ordin); ahtari dimãndari lã featsi § ***dimãndu[2]*** (di-mắn-du) sm fãrã pl – atsea tsi-lj si dzãtsi a unui s-facã, cã va i cã nu va; dimãndari, dimãndãciuni, dimãndatã, urdin, ordin, ordinii, pãrãnghilii, timbihi, emri, endolii, diatagmã, diitãyii, buiurdii *{ro: ordin, cerere}* *{fr: avis, ordre, demande}* *{en: order, ordinance, request}* ex: eara dimãndu (dimãndari, ordin) di pãradz di la patriarhii § ***dimãndatã*** (di-mãn-dá-tã) sf dimãndati/dimãndate – (unã cu ***dimãndu[2]***) ex: cãndu avdzã dimãndata (ordinlu) a dratslor § ***dimãndat[2]*** (di-mãn-dátŭ) adv – cu dimãndari, cu ordin di la cariva, etc. *{ro: la comandã, cu ordin}* *{fr: par ordre}* *{en: on request}* ex: sh-eu pi dimãndat (cu cãftari, cu dimãndari, cu ordin) mi featsi § ***dimãndari[2]/dimãndare*** (di-mãn-dá-ri) sf dimãndãri (di-mãn-dắrĭ) – atsea tsi s-ari dimãndatã (cãftatã, pãrãnghilsitã, ursitã, pãlãcãrsitã, etc.); dimãndu, dimãndãciuni, dimãndatã, cãftari, pãrãnghilsiri, ursiri, pãlãcãrsiri, rigeai, ordin, etc. *{ro: recomandare, ordin}* *{fr: recommandation, désir exprès; demande, prière; avis, ordre confié}* *{en: recommandation, specific desire, demand, request, order}* ex: dimãndãrli a Hristolui; nj-deadi multã dimãndari (mari rigeai); cu dimãndarea (ordinlu, ligãtura) si s-toarnã; cu mãndzã scrisi n cheptu-ts nã greauã dimãndari (ordin); deadi-atumtsea dimãndari (ordin) ca s-aspargã dauãli hori § ***dimãndãciuni/dimãndãciune*** (di-mãn-dã-cĭú-ni) sf dimãndãciunj (di-mãn-dã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***dimãndari[2]***) ex: am unã dimãndãciuni (rigeai, mirachi, vreari)
dimãndu[2] (di-mắn-du) sm – vedz tu ***dimãndu[1]***
dimec (di-méc) adv – cu alti zboarã; aestã va dzãcã cã; s-cljamã cã; diladi, demec, de, dicara, dicari, ileachim, lipon, osti, sanchi *{ro: adicã, deci}* *{fr: c'est à dire; ça veut dire; donc}* *{en: therefore, with other words}* § ***demec*** (de-méc) adv – (unã cu ***dimec***)
dimineatsã (di-mi-neá-tsã) sf diminets (di-mi-nétsĭ) – partea di dzuã, di cãndu apirã sh-pãnã tu mesea di dzuã (ti prãndzu); dimneatsa, tahina, sãbai *{ro: dimineaţa}* *{fr: matin}* *{en: morning}* ex: mãni dimineatsã (tahina)va s-fug; puljlji cãntã dimineatsa (tahina, tu hãryii); mi sculai di dimineatsã (dit hãryii); di dimineatsã easti ishit § ***dimneatsã*** (dim-neá-tsã) sf dimnets (dim-nétsĭ) – (unã cu ***dimineatsã***) ex: apiri ghini shi s-featsi dimneatsa
dimit (dhí-mitŭ) sn dimiti/dimite (dhí-mi-ti) – pustavi di lãnã, adimtu *{ro: postav de lânã}* *{fr: escot, bure}* *{en: frieze, rough homespun}*
dimultu (di-múl-tu) adv – di multu chiro; aoa sh-multu chiro *{ro: demult}* *{fr: depuis longtemps}* *{en: long (longtime) ago}* ex: pãrmitili di dimultu (di-aoa sh-multu chiro)
dimuneatsã (dhi-mu-neá-tsã) sf – vedz tu ***demun***
dimunilji/dimunilje (dhi-mu-ní-lji) sf – vedz tu ***demun***
dimunsescu (dhi-mun-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***demun***
dimunsiri/dimunsire (dhi-mun-sí-ri) sf – vedz tu ***demun***
dimunsit (dhi-mun-sítŭ) adg – vedz tu ***demun***
dimuyerundii/dimuyerundie (dhi-mi-ye-run-dí-i) sm – vedz tu ***dimuyerundu***
dimuyerundu (dhi-mu-yé-run-du) sm dimuyerundzã (dhi-mu-yé-run-dzã) – om ma tricut tu ilichii cari fatsi di-aradã parti dit migilizea-a hoarãljei *{ro: consilier comunal}* *{fr: ancien d'un village; membre de la municipalité}* *{en: alderman, member of the communal council}* § ***dimuyerundii/dimuyerundie*** (dhi-mi-ye-run-dí-i) sm dimuyerundii (dhi-mi-ye-run-díĭ) – adunari di oaminj ma mãri (ma tu ilichii, dimuyerundzã) tsi nicuchiripseashti (cumãndãrseashti) nã hoarã; migilizi, mingilizi, mingilishi, mizlisi, mizilishti, miglisi *{ro: municipalitate}* *{fr: les anciens du village; municipalité}* *{en: aldermen' assembly; municipality}*
din (dín) prip – vedz tu ***dit***
din dzari – vedz tu ***dzari***
dina (dhí-na) invar. – unã soi cu…; ahtari, aftari, atari, tari, filean *{ro: cutare}* *{fr: tel, pareil}* *{en: such}*
dinafoarã (di-na-foá-rã) adv – vedz tu ***afoarã[1]***
dinaindea (di-na-ín-dea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar (nomurli di Bituli, 1997); vedz ***dinaintea***
dinaindi/dinainde (di-na-ín-di) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar (nomurli di Bituli, 1997); vedz ***dinainti***
dinaintea (di-na-ín-tea) adv – vedz tu ***dinãinti***
dinainti/dinainte (di-na-ín-ti) adv – vedz tu ***dinãinti***
dinami/diname (dhí-na-mi) sf fãrã pl – harea tsi u ari omlu tra s-poatã s-lu facã un lucru; puteari, vãrtuti, virtuti, vurtuti, vãrtushami, fuchii, fortsã, tãcati, vlagã, cuveti, cuvet *{ro: putere}* *{fr: pouvoir, puissance, force}* *{en: force, power}*
dinanumirea (di-na-nú-mi-rea) adv – vedz tu ***anumir[3]***
dinapandiha (di-na-pán-di-ha) adv – (lucru tsi s-fatsi) cãndu nu ti-ashteptsã dip; diunãoarã sh-fãrã s-tsã da vãrnã hãbari; pi neashtiptati; apandiha, anipandiha, aniorihta, axafna, exafna, apansãz *{ro: pe neaşteptate, brusc}* *{fr: brusquement, d'une manière inattendue, au dépourvu}* *{en: suddenly}* ex: nacã intrã tsiva dinapandiha (aniorihta, axafna) § ***anipandiha*** (a-ni-pán-di-ha) adv – (unã cu ***dinapandiha***) ex: lj-vinji anipandiha (aniorihta, cãndu nu s-ashtipta dip sã-lj yinã) § ***apandiha*** (a-pán-di-ha) adv – (unã cu ***dinapandiha***) § ***apondiha*** (a-pón-di-ha) adv – (unã cu ***dinapandiha***) ex: mi-apucã apondiha (pi neashtiptati) § ***apansãz*** (a-pan-sắz) adv – (unã cu ***dinapandiha***) ex: nã vinji apansãz (dinapandiha)
dinaparti/dinaparte (di-ná-par-ti) adv – vedz tu ***parti***
dinauntru (di-na-ún-tru) adv – vedz tu ***nãuntru***
dinã (dí-nã) sf fãrã pl – pistipsirea tsi u ari cariva cã easti un Dumnidzã tu lumi cari featsi nomurli tsi el prindi s-li-ascultã; pisti, trischii, nom, fedi, imani, besã *{ro: credinţã}* *{fr: foi, croyance}* *{en: faith}* ex: oaminj fãrã dinã (pisti)
dinãcali/dinãcale (di-nã-cá-li) adv – (tsi lipseashti si s-facã) multu-agonja, tu niheamã di-oarã; fãrã nitsiunã amãnari; diunãcali, unãshunã, diunãoarã, dinãoarã, trãoarã, truoarã, parafta, tu loc, ta-unã; cãt s-dai peanili di ocljí; pãnã s-ascuchi; cãt s-dzãts unã (dauã, trei); nigrit ninga zborlu, etc. *{ro: deodatã, imediat}* *{fr: immédiatement, tout à coup, aussitôt}* *{en: immediately, at once}* ex: strigã ficiorlu dinãcali

(unãshunã); arãzboilu dinãcali (truoarã) stãtu; portsãli sã ncljisirã dinãcali (diunãoarã); si scoalã dinãcali (diunãoarã) § ***diunãcali/diunãcale*** (dĭú-nã-cá-li) adv – (unã cu ***dinãcali***) ex: cãdzu diunãcali (diunãoarã); [bãgats oarã cã noima-a adverbului "diunãcali" nu easti idyea cu-atsea dit: "nu zburãscu di unã cali tsi nu easti bunã]

di-nã-cali/di-nã-cale (di-nã-cá-li) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***dinãcali***

dinãindea (di-nã-ín-dea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar (nomurli di Bituli, 1997); vedz ***dinãintea***

dinãindi/dinãinde (di-nã-ín-di) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar (nomurli di Bituli, 1997); vedz ***dinãinti***

dinãintea (di-nã-ín-tea) adv – vedz tu ***dinãinti***

dinãinti/dinãinte (di-nã-ín-ti) adv – (loclu tsi s-aflã) n fatsa-a unui lucru i hiintsã; (partea din) fatsa-a unui lucru i hiintsã; (loclu iu s-aflã omlu) dit frãmtea-a laolui; (lucru tsi s-fatsi) ma prota (ma-agonja di-un altu lucru); dinãintea, dinainti, dinaintea, dininti, dinintea, dinãnti, dinãntea, nãinti, nãintea, nainti; naintea, nãnti, nãntea, ninti, nintea, ãn fatsã, ma nfatsã, nclo, ma nclo, prota, di prota, ditu-arhii, ntãnj, etc. *{ro: înainte, în viitor}* *{fr: (en) avant, devant, auparavant; l'année prochaine, dans l'avenir}* *{en: before, in front of, previously, in the future, next year}* ex: el imna dinãinti di noi (nãinti di noi, naintea-a noastrã, n fatsa, frãmtea-a noastrã, etc.) § ***dinainti/dinainte*** (di-na-ín-ti) adv – (unã cu ***dinãinti***) § ***dininti/dininte*** (di-nín-ti) adv – (unã cu ***dinãinti***) ex: shtiam noi cama dininti (prota di elj); ma mãrlji dininti (n frãmti, prota) sh-ma njitslji dinãpoi; apa-l lo dininti (lu astricu; l-lo dinapandiha cu ea); nã sta dininti-nã (ãn fatsa-a noastrã) § ***dinãnti/dinãnte*** (di-nãn-ti) adv – (unã cu ***dinãinti***) § ***dinãintea*** (di-nã-ín-tea) adv – (unã cu ***dinãinti***) ex: dinãintea-a (partea din fatsã a) dulumanlui eara chicatã § ***dinaintea*** (di-na-ín-tea) adv – (unã cu ***dinãinti***) § ***dinintea*** (di-nín-tea) adv – (unã cu ***dinãinti***) ex: dinintea-a (ãn fatsa-a) lui s-videa casa; ficiorlu s-afla dinintea-a (ãn fatsa-a) tatãlui § ***dinãntea*** (di-nãn-tea) adv – (unã cu ***dinãinti***)

dinãndea (di-nãn-dea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar (nomurli di Bituli, 1997); vedz ***dinãntea***

dinãndi/dinãnde (di-nãn-di) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar (nomurli di Bituli, 1997); vedz ***dinãnti***

dinãntea (di-nãn-tea) adv – vedz tu ***dinãinti***

dinãnti/dinãnte (di-nãn-ti) adv – vedz tu ***dinãinti***

dinãoarã (di-nã-oá-rã) adv – vedz tu ***diunãoarã***

dinãpoi (di-nã-pói) adv – vedz tu ***nãpoi***

dinãsescu (di-nã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***dãnãsescu***

dinãsiri/dinãsire (di-nã-sí-ri) sf – vedz tu ***dãnãsescu***

dinãsit (di-nã-sítŭ) adg – vedz tu ***dãnãsescu***

dinãuntru (di-nã-ún-tru) adv – vedz tu ***nãuntru***

dinclo (din-cló) adv – di-alantã parti di loclu iu s-aflã atsel tsi zburashti; di-alantã parti; ma nclo; naparti, anaparti, dindi, didindi *{ro: dincolo}* *{fr: au delà, loin, de l'autre coté}* *{en: over there, on the other side}* ex: arupsirã dinclo (ma nclo); dinclo (de-alantã parti) di cãshari

dincoa (din-coá) adv – di-aestã parti di loclu iu s-aflã un lucru i atsel tsi zburashti; di-aestã parti; dincoatsi *{ro: dincoace de}* *{fr: de ce coté-ci}* *{en: over here, on this side}* ex: dincoa (di-aestã parti) di-arãu § ***dincoatsi*** (din-coá-tsi) adv – (unã cu ***dincoa***)

dincoatsi (din-coá-tsi) adv – vedz tu ***dincoa***

dindi/dinde (dín-di) adv – vedz tu ***didindi***

dindisescu (din-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***dãnãsescu***

dindisiri/dindisire (din-di-sí-ri) sf – vedz tu ***dãnãsescu***

dindisit (din-di-sítŭ) adg – vedz tu ***dãnãsescu***

dinga (dín-ga) adv – vedz tu ***dãnga***

dingari/dingare (din-gá-ri) sf dingãri (din-gắrĭ) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***dinjicari***

dingat (din-gátŭ) adg dingatã (din-gá-tã), dingats (din-gátsĭ), dingati/dingate (din-gá-ti) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***dinjicat***

dingãturã (din-gã-tŭ-rã) sf dingãturi (din-gã-túrĭ) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***dinjicãturã***

dinghios (din-ghiósŭ) adv – vedz tu ***nghios***

dinglo (din-gló) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar (nomurli di Bituli, 1997); vedz ***dinclo***

dingoa (din-goá) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar (nomurli di Bituli, 1997); vedz ***dincoa***

dinindea (di-nín-dea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar (nomurli di Bituli, 1997); vedz ***dinindta***

dinindi/dininde (di-nín-di) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar (nomurli di Bituli, 1997); vedz ***dininti***

dinintea (di-nín-tea) adv – vedz tu ***dinãinti***

dininti/dininte (di-nín-ti) adv – vedz tu ***dinãinti***

dinischeat (di-nis-chĭátŭ) sm, sf – vedz tu ***Deniscu***

dinischiot (di-nis-chĭótŭ) sm, sf – vedz tu ***Deniscu***

dinischiutescu (di-nis-chĭu-tés-cu) adg – vedz tu ***Deniscu***

dinisescu (di-ni-sés-cu) vb IV – vedz tu ***dãnãsescu***

dinisiri/dinisire (di-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***dãnãsescu***

dinisit (di-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***dãnãsescu***

dinjic (di-njicŭ) (mi) vb I dinjicai (di-nji-cáĭ), dinjicam (di-nji-cámŭ), dinjicatã (di-nji-cá-tã), dinjicari/dinjicare (di-nji-cá-ri) – talj un lucru (pãni, cash, carni, etc.) di-l fac cumãts njits; aspargu un lucru shi-l fac cumãts; aspargu, arup, disic, cioa-min, dizvoc, chisedz, dãrãm, etc. (fig: mi dinjic = mi pidipsescu sh-mi vãsãnipsescu ca un lucru tsi s-dinjicã; mi dirin, munduescu, vãsãnipsescu, nj-scot suflitlu, etc.) *{ro: dumica}* *{fr: mettre en morceaux; émietter; briser}* *{en: crumble, crumb (bread), shatter}* ex: dinjicã pãni (featsi cumãts njits di pãni sh-li bãgã) tu lapti; lj-dinicarã (tãljarã cumãts njits di pãni sh-li bãgarã tu) nã cuvatã di lapti; nveasta-lj va s-dinjicã (fig: va s-dirinã); s-mi dinjicats (fãtsets cumãts), lai curbishanj!; di sori nu lj-u fricã, di vimtu s-dinjicã (angucitoari: *niorlu*) § ***dinjicat*** (di-nji-cátŭ) adg dinjicatã (di-nji-cá-tã), dinjicats (di-nji-cátsĭ), dinjicati/dinjicate (di-nji-cá-ti) – tsi easti faptu njits cumãts (cu tãljarea, arupearea, disicarea, ciuminarea, etc.); aspartu, aruptu, disicat, ciuminat, dizvucat, chisat, dãrãmat, etc.; (fig: dinjicat = dirinat, munduit, pidipsit, vãsãnipsit, etc.) *{ro: dumicat}* *{fr: mis en morceaux; émietté; brisé}* *{en: crumbled, crumbed (bread), shattered}* § ***dinjicari/dinjicare*** (di-nji-cá-ri) sf dinjicãri (di-nji-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dinjicã tsiva i cariva; aspãrdzeari, arupeari, disicari, ciuminari, dizvucari, chisari, dãrãmari, etc.; *{ro: acţiunea de a dumica; dumicare}* *{fr: action de mettre en morceaux; d'émietter; de briser}* *{en: action of crumbling, of crumbing (bread), of shattering}* § ***dinjicãturã*** (di-nji-cã-tú-rã) sf dinjicãturi (di-nji-cã-túrĭ) – cumatã dit mãcari (pãni, carni, etc.) dinjicatã; pãni dinjicatã tu lapti; fãrãmiturã, sãrmã *{ro: dumicãturã}* *{fr: pain émietté dans le lait}* *{en: milk with small pieces of bread made for eating}* ***ndinjic*** (ndi-njicŭ) (mi) vb I ndinjicai (ndi-nji-cáĭ), ndinjicam (ndi-nji-cámŭ), ndinjicatã (ndi-nji-cá-tã), ndinjica-ri/ndinjicare (ndi-nji-cá-ri) – (unã cu ***dinjic***) ex: ndinjicarã (bãgarã cumãts di) pãni tu lapti; eara s-mi ndinjicã (s-mi facã cumãts) cãnili § ***ndinjicat*** (ndi-nji-cátŭ) adg ndinjicatã (ndi-nji-cá-tã), ndinjicats (ndi-nji-cátsĭ), ndinjicati/ndinjicate (ndi-nji-cá-ti) – (unã cu ***dinjicat***) § ***ndinjicari/ndinjicare*** (ndi-nji-cá-ri) sf ndinjicãri (ndi-nji-cắrĭ) – (unã cu ***dinjicari***)

dinjicari/dinjicare (di-nji-cá-ri) sf – vedz tu ***dinjic***

dinjicat (di-nji-cátŭ) adg – vedz tu ***dinjic***

dinjicãturã (di-nji-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***dinjic***

dinoarã (di-noá-rã) adv – vedz tu ***diunãoarã***

dinsãz (din-sắzŭ) sm, sf, adg dinsãzã (din-sắ-zã), dinsãji (din-sắjĭ), dinsãzi/dinsãze (din-sã-zi) – numa tsi u da turtsilj a-atsilor tsi nu suntu di pistea-a lor (a crishtinjlor); om fãrã pisti; om arãu, ninjilãos; apistu, gheaur, cãur, pabes, pãngãn, imansãz *{ro: pãgân, infidel, necredincios}* *{fr: infidèle, mécréant}* *{en: infidel, unbeliever}*

dintac (din-tácŭ) sm – vedz tu ***diot***

dintanã (din-tá-nã) sf dintãnj (din-tắnjĭ) – partea lungã sh-chipitoasã tsi s-tindi nãintea-a gurãljei di pulj (cari lja loclu-a dintsãlor, sh-cu cari puljlji u-acatsã mãcarea i apa tra s-u bagã n gurã); dintani, dintenã, ghintanã, ghintani, cioc, cãrãntanã, cãrãntani, chipitã, ciuplitani *{ro: plisc, cioc}* *{fr: bec}* *{en: beak}* ex: un vultur cu dintana (cioclul) a lui; u lja cu dintana

(cioclu); dintana-ali gai; tsi minti di dintãnj galbini avets! § ***dintani/dintane*** (din-tá-ni) sf dintãnj (din-tắnjĭ) – (unã cu ***dintanã***) ex: dintani di chirchinec § ***dintenã*** (din-té-nã) sf dinteni/dintene (din-té-ni) – (unã cu ***dintanã***) § ***ghintanã*** (ghin-tá-nã) sf ghintãnj (ghin-tắnjĭ) – (unã cu ***dintanã***) § ***ghintani/ghintane*** (ghin-tá-ni) sf ghintãnj (ghin-tắnjĭ) – (unã cu ***dintanã***)

dintani/dintane (din-tá-ni) sf – vedz tu ***dintanã***

dintenã (din-té-nã) sf – vedz tu ***dintanã***

dinti di lapti – vedz tu ***dinti***

dinti/dinte (dín-ti) sm dintsã (dín-tsã) – un di oasili njits tsi crescu tu gura-a omlui dit cioali (fãltsã), cu cari omlu talji, arupi, sãrmã shi ciumuleashti mãcarea, ninti ca s-u-ascapitã prit gãrgãlan; jongã (fig: dinti = 1: lucri cari sh-u-aduc cu dintsãlj a omlui (i) dinti di cheaptini; (ii) dintsãlj tsi es cãtã nafoarã dit mardzinea-a unui lucru (ca frãndza, bunãoarã); (iii) urma tsi s-alasã, ca unã mãshcãturã di dintsã, cãndu un lucru (sfurla, bunãoarã) agudeashti vãrtos pri un altu lucru (altã sfurlã); expr: 2: ***dinti di lapti*** = un di protslji dintsã tsi-lj scoati njiclu, ndoi mesh dupã tsi s-amintã (tsi-lj cad, ma nãpoi, dupã ndoi anj, ca tu loclu-a lor s-lji creascã altsã dintsã tsi va lj-armãnã trã tutã bana); 3: stau tes pi dintsã = stau tes mpadi, cu fatsa nghios, pi pãnticã; 4: mi-aruc pi dintsã = plãngu tes mpadi cu fatsa nghios; 5: dau dintsãlj = nj-treamburã dintsãlj di-arcoari, di fricã; adar (talj) guvojdzã; 6: lj-dau dinti albu = lu-alas s-facã dupã caplu-a lui, ashi cum va; 7: l-trec prit dinti = l-vatãm, l-gilitipsescu, l-mãchilipsescu, l-trec prit lipidã; 8: un mãcã pruni agri sh-a altui lj-amurtã dintsãlj = s-dzãtsi cãndu un stipseashti shi stepsul easti-arcat pri-un altu) *{ro: dinte} {fr: dent} {en: tooth}* ex: tri carni di lup, prindi dintsã di cãni; dintsãlj a cheaptsãnjlor arãirã; a sfurlãljei a lui lj-bãgai doi dintsã; nu putui s-aravdu shi mi-arcai pi dintsã (expr: mi tesh plãngãndalui mpadi pri pãnticã); si-nj mi-aruc pri dintsã (expr: sã nchisescu s-plãngu, s-aurlu shi s-jilescu, tes mpadi cu fatsa nghios); acãtsarã s-da dintsãlj (expr: s-lã treamburã dintsãlj di fricã i arcoari); nu-lj dau dinti albu (expr: nu lu-alas s-facã cum va el, dupã caplu-a lui); tuts prit dinti va-lj treacã (expr: va-lj mãchilipseascã tuts, vã-lj vatãmã)

dintr- (dín-trã) cong – vedz tu ***dit***

dintrã (dín-trã) cong – vedz tu ***dit***

dinuntru (di-nún-tru) adv – vedz tu ***nãuntru***

dinvãrliga (din-vãr-lí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***

di-oarã (dĭoá-rã) adv – vedz tu ***dioarã***

dioarã (dĭ-oá-rã) shi ***di-oarã*** (dĭoá-rã) adv – di multu, agonja, trã tora di oarã *{ro: de mult, momentan} {fr: de bonne heurre; provisoirement} {en: soon, for the moment}* ex: dioarã (agonja) vinj

diospratsi (di-ós-pra-tsi shi dĭós-pra-tsi) num – vedz tu ***doi***

diosprãs (dós-prãs) num – (unã cu ***doisprãdzatsi***) – vedz tu ***doi***

diot (dhi-ótŭ) sm, sf, adg dioatã (dhi-oá-tã), diots (dhi-ótsĭ) dioati/dioate (dhi-oá-ti) – cal tinir (mãndzu) i eapã tinirã di vãrã doi anj; dintac, mãndzu, mãndzat, mãnzac *{ro: mânz de doi ani} {fr: poulain de deux ans} {en: two years old colt}* § ***dintac*** (din-tácŭ) sm dintats (din-tátsĭ) – cal tinir (mãndzu) i eapã tinirã di vãrã un an; mãndzu, mãndzat, mãnzac, diot *{ro: mânz de un ani} {fr: poulain d'un an} {en: one year old colt}*

dip (dípŭ) adv – 1: ici, hici; 2: nai, multu, deacutotalui; 3: tamam, tãsh, trãsh, anilea *{ro: deloc; cel mai, foarte; tocmai, exact} {fr: point du tout; le plus…; très; tout à fait} {en: (not) at all; the most…; very; exactly, precisely}* ex: dip (ici) nu mi-aspar; dip (ici) nu mi va; nu tac sh-dip (ici)! tsiva di dip (ici tsiva) nu-aleadzi; dip (nai) ma njiclu; un om dip (multu) avut; armasim dip (deacutotalui) singuri; s-minã corlu dip (tãsh, tamam) ca chima; dip (trãsh) ca njeljlj-atselj sugari; dip (anilea, tamam) ca ursa cãndu gioacã; dip (analtu, tamam) pi aesti zboarã;

dipadi/dipade (di-pá-di) adv – vedz tu ***padi***[1]

diparti/diparte (di-pár-ti) adv – tsi s-aflã la unã mari diastimã (dipãrtari); tsi nu easti aproapea; largu, alargu *{ro: departe} {fr: loin} {en: far}* ex: diparti (largu), tu-arãdzãmuri; l-vidzu di diparti (di largu) § ***dipãrtedz*** (di-pãr-tédzŭ) (mi) vb I dipãrtai (di-pãr-táĭ), dipãrtam (di-pãr-támŭ), dipãrtatã (di-pãr-tá-tã), dipãrtari/dipãrtare (di-pãr-tá-ri) – min tsiva (mi min) dit un loc tu-un altu tra s-nu hibã (tra s-nu hiu) sh-ahãntu aproapea; mi duc s-hiu (duc s-hibã) ma largu; fug largu; dipartu *{ro: (în)depărta} {fr: (s')éloigner} {en: move off, go away}* ex: nã aveam dipãrtatã (nã minãm sh-earam largu) di hoarã § ***dipartu*** (di-pár-tu) (mi) vb I dipãrtai (di-pãr-táĭ), dipãrtam (di-pãr-támŭ), dipãrtatã (di-pãr-tá-tã), dipãrtari/dipãrtare (di-pãr-tá-ri) – (unã cu ***dipãrtedz***) § ***dipãrtat*** (di-pãr-tátŭ) adg dipãrtatã (di-pãr-tá-tã), dipãrtats (di-pãr-tátsĭ), dipãrtati/dipãrtate (di-pãr-tá-ti) – tsi s-ari minatã sh-easti diparti; tsi ari fudzitã largu *{ro: (în)depărtat} {fr: éloigné} {en: moved off, gone away}* ex: gionili dipãrtat (vgat diparti); munti-analtu sh-dipãrtat (tsi s-aflã largu di noi); tu xeana dipãrtatã (tsi s-aflã largu) § ***dipãrtari***[1]***/dipãrtare*** (di-pãr-tá-ri) sf dipãrtãri (di-pãr-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-dipãrteadzã *{ro: acţiunea de a (în)depărta, (în)depărtare} {fr: action de (s')éloigner} {en: action of moving off, of going away}* ex: dipãrtarea (fudzirea diparti) easti-amarã § ***ndipãrtedz*** (ndi-pãr-tédzŭ) (mi) vb I ndipãrtai (ndi-pãr-táĭ), ndipãrtam (ndi-pãr-támŭ), ndipãrtatã (ndi-pãr-tá-tã), ndipãrtari/ndipãrtare (ndi-pãr-tá-ri) – (unã vu ***dipãrtedz***) ex: lu ndipãrtarã di casã (l-pitricurã diparti, lu-agunirã) § ***ndipãrtat*** (ndi-pãr-tátŭ) adg ndipãrtatã (ndi-pãr-tá-tã), ndipãrtats (ndi-pãr-tátsĭ), ndipãrtati/ndipãrtate (ndi-pãr-tá-ti) – (unã vu ***dipãrtat***) § ***ndipãrtari***[1]***/ndipãrtare*** (ndi-pãr-tá-ri) sf ndipãrtãri (ndi-pãr-tắrĭ) – (unã vu ***dipãrtari***[1]) § ***dipãrtari***[2]***/dipãrtare*** (di-pãr-tá-ri) sf dipãrtãri (di-pãr-tắrĭ) – faptul cã un s-aflã diparti (loc sh-chiro) di tsiva; zborlu cari-aspuni cãt di diparti s-aflã cariva; diastimã *{ro: distanţă, (în)depărtare} {fr: distance, lointain; éloignement} {en: distance, distant, remote}* ex: dipãrtari (diastimã) di optu ori cali; la nã dipãrtari di loc § ***ndipãrtari***[2]***/ndipãrtare*** (ndi-pãr-tá-ri) sf ndipãrtãri (ndi-pãr-tắrĭ) – (unã vu ***dipãrtari***[2]) ex: ndipãrtarea easti lungã § ***dipãrtatic*** (di-pãr-tá-ticŭ) sn dipãrtatitsi/dipãrtatitse (di-pãr-tá-ti-tsi) – starea tu cari s-aflã un tsi easti diparti *{ro: (în)depărtare} {fr: éloignement} {en: distance, remoteness}* § ***dipãrtos*** (di-pãr-tósŭ) adg dipãrtoasã (di-pãr-toá-sã), dipãrtosh (di-pãr-tóshĭ), dipãrtoasi/dipãrtoase (di-pãr-toá-si) – tsi s-aflã diparti; (di) diparti, dipãrtat *{ro: depărtat} {fr: éloigné, loin} {en: away, far away}* ex: cã lj-u dipãrtoasã calea, dipãrtoasã sh-multu greauã; easti luna dipãrtoasã (di diparti); mutrescu muntsãlj dipãrtosh; ni dit xeani sh-easti, ni dit dipãrtos (loc dipãrtat)

dipartu (di-pár-tu) (mi) vb I – vedz tu ***diparti***

dipãrtari[1]***/dipãrtare*** (di-pãr-tá-ri) sf – vedz tu ***diparti***

dipãrtari[2]***/dipãrtare*** (di-pãr-tá-ri) sf – vedz tu ***diparti***

dipãrtat (di-pãr-tátŭ) adg – vedz tu ***diparti***

dipãrtatic (di-pãr-tá-ticŭ) sn – vedz tu ***diparti***

dipãrtedz (di-pãr-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***diparti***

dipãrtos (di-pãr-tósŭ) adg – vedz tu ***diparti***

diper (di-pérŭ) cong – dipi, percã, peryea, tu loc di, ca di, cãt, dicãt, etc. *{ro: decât} {fr: que} {en: that, whom, of that, which, etc.}* ex: diper tu xeani banã (dicãt tu xeani banã; tu loc di banã di tu xeani), tu loclu-a meu ma ghini, nã singurã minutã; ma multu nã fatsã di lãndzit, diper cã (di percã, dicãt) sãnãtoasã; diper (dicãt) mash iu azboairã; diper (dicât) mortu di sclãvii, mor cu arma cama nyii § ***dipi*** (dí-pi) cong – (unã cu ***diper***) ex: cama ghini s-murim tuts, dipi (dicãt) s-nã ncljinãm la grets

dipi (dí-pi) cong – vedz tu ***diper***

dipinari/dipinare (di-pi-ná-ri) sf – vedz tu ***deapin***

dipinat (di-pi-nátŭ) adg – vedz tu ***deapin***

dipinãtor (di-pi-nã-tórŭ) sn – vedz tu ***deapin***

dipinãturã (di-pi-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***deapin***

dipirari/dipirare (di-pi-rá-ri) sf – vedz tu ***deapir***[1]

dipirat (di-pi-rátŭ) adg – vedz tu ***deapir***[1]

dipishescu (di-pi-shĭés-cu) vb IV dipishii (di-pi-shíĭ), dipisheam (di-pi-shĭámŭ), dipishitã (di-pi-shí-tã), dipishiri/dipishire (di-pi-shí-ri) – fac mãcarea sh-biutura (cu, i fãrã ciumuliri) s-treacã din gurã ndreptu tu gãrgãlan sh-deapoea tu stumahi; mãc, ascapit, ngljit, bucusescu, etc. *{ro: mânca, înghiţi} {fr: manger, avaler} {en: eat, swallow}* ex: s-nu u dipishascã (mãcã, ascapitã) luplu § ***dipishit*** (di-pi-shítŭ) adg dipishitã (di-pi-

shí-tã), dipishits (di-pi-shítsĭ), dipishiti/dipishite (di-pi-shí-ti) – (mãcarea shi biutura) tsi ari tricutã din gurã tu gãrgãlan sh-deapoea tu stumahi; (omlu) tsi ari mãcatã; mãcat, ascãpitat, ngljitat, bucusit, etc. *{ro: mâncat, înghiţit}* *{fr: mangé, avalé}* *{en: eaten, swallowed}* § ***dipishiri/dipishire*** (di-pi-shí-ri) sf dipishiri (di-pi-shírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-mãcã i s-ascapitã tsiva; mãcari, ascãpitari, ngljitari, ngljitsãri, bucusiri, etc. *{ro: acţiunea de a mânca, de a înghiţi; mâncare, înghiţire}* *{fr: action de manger, d'avaler}* *{en: action of eating, of swallowing}*

dipishiri/dipishire (di-pi-shí-ri) sf – vedz tu ***dipishescu***

dipishit (di-pi-shítŭ) adg – vedz tu ***dipishescu***

di-pistaneu (di-pis-ta-néŭ) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pistaneu***

dipla (dhí-pla) invar – vedz tu ***diplo***

diplarcu (dhi-plár-cu) adg diplarcã (dhi-plár-cã), diplartsi (dhi-plár-tsi), diplartsi/diplartse (dhi-plár-tsi) – tsi easti largu tu plãtãri; batalcu, pãltãros, pultãros *{ro: spătos}* *{fr: qui a de large épaules}* *{en: with wide shoulders}*

diplari/diplare (dhi-plá-ri) sf – vedz tu ***diplo***

diplat (dhi-plátŭ) adg – vedz tu ***diplo***

diplã (dhí-plã) sf – vedz tu ***diplo***

dipledz (dhi-plédzŭ) vb I – vedz tu ***diplo***

diplo (dhi-pló) adg, adv invar – tsi easti di doauã ori ma mari (di-un altu lucru); tu cari poati sã ncapã di doauã ori ma multu (ca tu altu lucru); tsi s-aspuni ca doauã lucri di idyea soi; (easti, ved, mi duc, etc.) di dauã ori; dublu, duplu *{ro: doublu, îndoit}* *{fr: double; doublement}* *{en: double; twofold}* ex: plãtii diplo (di dauã ori ma multu) § ***dublu*** (dú-blu) adv shi ***dublu*** (dú-blu) adg dublã (dú-blã), dubli (dú-bli), dubli/duble (dú-bli) – (unã cu ***diplo***) ex: s-lu vindã cu dublã (di dauã ori ma mari) tinjii § ***duplu*** (dú-plu) adv shi ***duplu*** (dú-plu) adg duplã (dú-plã), dupli (dú-pli), dupli/duple (dú-pli) – (unã cu ***diplo***) § ***dipledz*** (dhi-plédzŭ) vb I diplai (dhi-pláĭ), diplam (dhi-plámŭ), diplatã (dhi-plá-tã), diplari/diplare (dhi-plá-ri) – fac unã parti dit un lucru (carti, pãndzã, stranj, etc.) si s-ashtearnã pristi unã altã parti di-a lui; l-fac un lucru s-hibã di dauã ori ma mari (ma multu, ma greu, etc.); diplusescu, ndiplusescu, anduplic, nduplic *{ro: îndoi, dubla}* *{fr: plier, doubler}* *{en: fold, double}* ex: li diplã (diplusi) stranjili; lji diplã dichea (lj-u featsi di dauã ori ma mari leafa) § ***diplat*** (dhi-plátŭ) adg diplatã (dhi-plá-tã), diplats (dhi-plátsĭ), diplati/diplate (dhi-plá-ti) – tsi ari unã parti turnatã (nduplicatã) sh-ashtirnutã pristi unã altã parti; tsi easti faptu s-hibã di dauã ori ma mari (ma multu, ma greu, etc.); diplusit, ndiplusit, anduplicat, nduplicat *{ro: îndoit, dublat}* *{fr: plié, doublé}* *{en: folded, doubled}* § ***diplari/diplare*** (dhi-plá-ri) sf diplãri (dhi-plắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-dipleadzã; diplusiri, ndiplusiri, anduplicari, nduplicari *{ro: acţiunea de a îndoi, de a dubla; îndoire, dublare}* *{fr: action de plier, de doubler}* *{en: action of folding, of doubling}* § ***diplã*** (dhí-plã) sf dipli/diple (dhí-pli) – mardzinea ndiplusitã (cljin) di la un stranj, fustani, unã vilendzã, etc.; partea (mardzinea) ndiplusitã di la unã vilendzã, bãgatã sum trup shi cicioari di-un om tes, tra s-lji tsãnã cãldurã cãndu doarmi; cljin, furtã; (fig: diplã = aradã dishcljisã tsi si-anvãrteashti shi fatsi arocuti, di njits ma njits, deavãrliga di-un loc dit mesi) *{ro: pliu; spiralã}* *{fr: pli, spirale}* *{en: fold, pleat, spiral}* ex: fustani cu multi dipli (cljinuri); toarsi nã diplã (aradã) di lãnã; corlu dipli (expr: aradã tsi fatsi arocuti dishcljisi di njits ma njits) si-anvãrteashti § ***dipla*** (dhí-pla) invar – tsi nu s-aflã bãgat ndreptu ma easti ca strãmbu sh-aplicat (ncljinat) di-unã parti; amplatea; (expr: nj-ljau (vilendza) dipla = mi bag s-dormu; icã fig: lji ncljid ocljilj, trã totna) *{ro: curmeziş, de-a curmezişul, pieziş, oblic}* *{fr: obliquement, en biais, en travers}* *{en: askew, slantwise, diagonally}* ex: lom dipla (amplatea) muntsãlj; ljau vilendza dipla (expr: va mi bag s-dormu) cã nj-easti somnu; pãnã s-nã lom dipla (expr: pãnã s-lji ncljidem ocljilj trã totna) vãrnã dzuã § ***diplusescu*** (di-plu-sés-cu) vb IV diplusii (di-plu-síĭ), dipluseam (di-plu-seámŭ), diplusitã (di-plu-sí-tã), diplusiri/diplusire (di-plu-sí-ri) – 1: fac unã parti dit un lucru (carti, pãndzã, stranj, etc.) si s-ashtearnã pristi unã altã parti di-a lui; l-fac un lucru s-hibã di dauã ori ma mari (ma multu, ma greu, etc.); ndiplusescu, anduplic, nduplic; 2: fac un lucru ta s-nu mata hibã ndreptu (l-fac si s-shutsã, si s-strãmbã, etc.); (trã om) mi-aplec cu truplu sh-fac cusor (cãmburã); shuts, strãmbu; ncucushedz, ncusuredz, cãmburghipsescu, gribuescu, ncusor, mihrisescu *{ro: dubla, îndoi, curba}* *{fr: plier, mettre en double, courber}* *{en: fold, bend, curve}* ex: diplusits stranjili; cupiili li-avea diplusitã (faptã di dauã ori ma mãri); s-adavgã, s-dipluseascã § ***diplusit*** (di-plu-sítŭ) adg diplusitã (di-plu-sí-tã), diplusits (di-plu-sítsĭ), diplusiti/diplusite (di-plu-sí-ti) – tsi ari unã parti turnatã sh-ashtirnutã pristi unã altã parti; tsi easti faptu s-hibã di dauã ori ma mari (ma multu, ma greu, etc.); ndiplusit, anduplicat, nduplicat *{ro: dublat, îndoit, curbat}* *{fr: plié, courbé}* *{en: folded, bent, curved}* § ***diplusiri/diplusire*** (di-plu-sí-ri) sf diplusiri (di-plu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-dupliseashti; ndiplusiri, anduplicari, nduplicari *{ro: acţiunea de a dubla, de a îndoi, de a curba; dublare, îndoire, curbare}* *{fr: action de plier, de mettre en double, de courber}* *{en: action of folding, of bending, of curving}* § ***ndiplusescu*** (ndi-plu-sés-cu) vb IV ndiplusii (ndi-plu-síĭ), ndipluseam (ndi-plu-seámŭ), ndiplusitã (ndi-plu-sí-tã), ndiplusiri/ndiplusire (ndi-plu-sí-ri) – (unã cu ***diplusescu***) § ***ndiplusit*** (ndi-plu-sítŭ) adg ndiplusitã (ndi-plu-sí-tã), ndiplusits (ndi-plu-sítsĭ), ndiplusiti/ndiplusite (ndi-plu-sí-ti) – (unã cu ***diplusit***) § ***ndiplusiri/ndiplusire*** (ndi-plu-sí-ri) sf ndiplusiri (ndi-plu-sírĭ) – (unã cu ***diplusiri***) § ***anduplic***[1] (an-dú-plicŭ) (mi) vb I anduplicai (an-du-pli-cáĭ), anduplicam (an-du-pli-cámŭ), anduplicatã (an-du-pli-cá-tã), anduplicari/anduplicare (an-du-pli-cá-ri) – (unã cu ***diplusescu***) ex: lj-adãrã una di ciulichi groasã cãt truplu, tsi s-anduplica ma nu s-frãndzea; u mutã grenda cu-una mãnã sh-u-anduplicã § ***anduplicat***[1] (an-du-pli-cátŭ) adg anduplicatã (an-du-pli-cá-tã), anduplicats (an-du-pli-cátsĭ), anduplicati/anduplicate (an-du-pli-cá-ti) – (unã cu ***diplusit***) § ***anduplicari***[1]***/anduplicare*** (an-du-pli-cá-ri) sf anduplicãri/ (an-du-pli-cắrĭ) – (unã cu ***diplusiri***) § ***nduplic***[1] (ndú-plicŭ) (mi) vb I nduplicai (ndu-pli-cáĭ), nduplicam (ndu-pli-cámŭ), nduplicatã (ndu-pli-cá-tã), nduplicari/nduplicare (ndu-pli-cá-ri) – (unã cu ***diplusescu***) ex: nduplicã cioara (fã-u tu doauã); nduplicai (li ndiplusii) stranjili atseali nalili; nduplicã-ts (diplusea-ts) mãnica § ***nduplicat***[1] (ndu-pli-cátŭ) adg nduplicatã (ndu-pli-cá-tã), nduplicats (ndu-pli-cátsĭ), nduplicati/nduplicate (ndu-pli-cá-ti) – (unã cu ***diplusit***) § ***nduplicari***[1]***/nduplicare*** (ndu-pli-cá-ri) sf nduplicãri/ (ndu-pli-cắrĭ) – (unã cu ***diplusiri***) § ***anduplicãturã*** (an-du-pli-cã-tú-rã) sf anduplicãturi (an-du-pli-cã-túrĭ) – loclu i partea iu un lucru easti nduplicat *{ro: îndoiturã}* *{fr: courbure}* *{en: bend}* § ***nduplicãturã*** (ndu-pli-cã-tú-rã) sf nduplicãturi (ndu-pli-cã-túrĭ) – (unã cu ***anduplicãturã***)

diplou (dhi-plóu) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***diplo***

diplumat (di-plu-mátŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***diplumã***

diplumã (dí-plu-mã) sf diplumi/diplume (dí-plu-mi) – carti tsi aspuni cã un s-ari dusã shi ari bitisitã unã sculii; carti tsi aspuni cã ari nvitsatã unã tehni, sh-cã easti mastur s-u facã; (expr: ***diplumã di tinjii*** = carti datã di-unã sutsatã a unui om tu cari s-aspuni cã easti tinjisit trã lucrili buni tsi ari faptã tu banã) *{ro: diplomă}* *{fr: diplôme}* *{en: diploma}* § ***diplumat*** (di-plu-mátŭ) sm, sf, adg diplumatã (di-plu-má-tã), diplumats (di-plu-mátsĭ), diplumati/diplumate (di-plu-má-ti) – 1: un tsi ari unã diplumã; 2: cariva (shi oaminjlji tsi lu-agiutã) tsi ari putearea sã zburascã tu numa-a unei vãsilii (stat), fatsã di altã vãsilii; un tsi shtii sã zburascã cu oaminjlji shi s-li ndreagã lucrili tra s-lji easã tuti-ambar; afondut *{ro: diplomat}* *{fr: diplomate}* *{en: diplomat}* § ***diplumãtii*** (di-plu-mã-tí-i) sf diplumãtii (di-plu-mã-tíĭ) – harea tsi u ari un om tsi shtii sã zburascã cu oaminjlji shi s-li ndreagã lucrili tra s-lji easã-ambar; lucrul tsi-l fatsi un diplumat cãndu zburashti tu numa-a unei vãsilii *{ro: diplomaţie}* *{fr: diplomatie}* *{en: diplomacy}*

diplumã di tinjii – vedz tu ***diplumã***

diplumãtii (di-plu-mã-tí-i) sf – vedz tu ***diplumã***

diplusescu (di-plu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***diplo***

diplusiri/diplusire (di-plu-sí-ri) sf – vedz tu ***diplo***
diplusit (di-plu-sítŭ) adg – vedz tu ***diplo***
dipneari/dipneare (dip-neá-ri) sf dipneri (dip-néri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dipuneari***
dipozit (di-pó-zit) sn dipoziti/dipozite (di-pó-zi-ti) – 1: lucru tsi s-da tri tsãneari amaneti; 2: loc i binai (adãrãmintu) faptu maxus tra si s-tsãnã lucri (biricheti, pãrmãtii, etc.) nãuntru; 3: petur tsi s-fatsi cu ashtirnearea (tu fundu) di lucri (ca tsarã, arinã, sãruri, etc.) tsi s-aflã amisticati tu-unã muljiciuni *{ro: depozit}* *{fr: dépôt}* *{en: deposit}* ex: bãgai casa dipozit (amaneti)
dipreapoea (di-prea-pó-ea) adv – vedz tu ***apoea***
dipri (dí-pri) prip – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; (scriarea bunã: ***di pri***); vedz ***di*** shi ***pri***
di-pri-apoea (di-prea-pó-ea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dipreapoea***
dipristaneu (di-pris-ta-néŭ) adv – di primansus, di prisuprã, bashã, parapanish *{ro: prea mult, inutil, de prisos}* *{fr: superflu, inutile, surplus}* *{en: superfluous, needless, surplus}*
diprisuprã (di-pri-sú-prã) adv – dipistaneu, primansus, parapanish, bashã, *{ro: prea mult, de prisos}* *{fr: par dessus (le marché), en plus, superflu, surplus}* *{en: superfluous, surplus}* ex: aleadzi diprisuprã (di primansus); lucru diprisuprã (di primansus)
dipriunã[1] (di-pri-ú-nã) adv – (tsi s-fatsi) di-aradã tut chirolu (atsel tsi tricu, di tora sh-ninti); (tsi s-fatsi) cati oarã; fãrã-astãmãtsiri; daima, des, inda; totãna, totna, totuna, totunã, tutuna, tutauna, tutãunã, tutdiunã; deunã, diunã, di-unã-unã, panda, zãr-zãr *{ro: mereu, totdeauna, continuu}* *{fr: continuellment, sans cesse, toujours}* *{en: continually, non-stop, always}* ex: flueara s-nj-avdu dipriunã (daima, totna); doi fãrtats dipriunã talji (fãrã-astãmãtsiri, nicurmat, tut chirolu); dipriunã (neacumtinat) ploili cad; lucredz dipriunã (tut chirolu) cã am ananghi di paradz § ***diunã*** (di-ú-nã) adv – (unã cu ***dipriunã***[1]) § ***deunã*** (de-ú-nã) adv – (unã cu ***dipriunã***[1]) § ***di-unã-unã*** (di-ú-nã-ú-nã) adv – (unã cu ***dipriunã***[1])
dipriunã[2] (di-pri-ú-nã) adv – zbor tsi-aspuni cã ma multsã oaminj i lucri s-aflã (s-au adunatã s-hibã) tu idyiul loc; tsi fac tsiva i s-aflã un ningã-alantu; tsi suntu unã (di unã soi); deadun, dadun, mpriunã, ãmpriunã, bara-bara: (expr: li am dipriunã cu...= hiu tu vreari cu... sh-durnjim deadun tu-un ashtirnut) *{ro: împreunã}* *{fr: ensemble}* *{en: together}* ex: nchisirã dipriunã (deadun); s-njardzim dipriunã (deadun); sicara u-avem dipriunã (deadun); muljarea li-avea dipriunã cu ficiorlu (expr: durnja deadun, tu idyiul ashtirnut); dipriunã (dip unã, unã; unã soi) suntu aesti shimii
dipu (dí-pu) prip – vedz tu ***dupã***
dipun (di-púnŭ) (mi) vb III, II shi I dipush (di-púshĭŭ) shi dipunai (di-pu-náĭ), dipuneam (di-pu-neámŭ) shi dipunam (di-pu-námŭ), dipusã (di-pú-sã) shi dipunatã (di-pu-ná-tã), dipuniri/dipunire (di-pú-ni-ri) shi dipuneari/dipuneare (di-pu-neá-ri) shi dipunari/dipunare (di-pu-ná-ri) – mi min (njergu, yin, arunic, etc.) cãtrã nghios dit un loc ma-analtu; mi duc hima (hambla); lu-adar un lucru si scadã; scad pãhãlu (tinjia) a unui lucru tsi-l vindu; ljau valea; hãmblusescu, hlãmbusescu, nãvãlescu, (mi) uselescu, cad; scad (expr: 1: dipun boatsea = zburãscu ma peagalea, cu boatsea ma peanarga, slabã, tra nu mi avdã multu lumea ca s-u cãrteascã; 2: dipun budzãli; dipun dzeanili; dipun mutrili = nu-nj pari ghini, nu mi-ariseashti, mi cãrteashti, mi nvirinedz; 3: dipun nãrli = (i) mi-aspun cama tapin, mi tãpinusescu, ãnj scadi tinjia, lu-aspindzur caplu, u-adun coada, etc.; (ii) nu-nj pari ghini, mi cãrtescu; dipun budzãli (dzeanili, mutrili); 4: dipun armili = mi prudau; 5: dipun minti = mi fac fronim (cu minti, fruminescu); mi-ashternu; bag minti; nj-yini mintea; giudic ma ghini, nvitsai; nj-adun minti n cap; 6: dipuni arãulu = yini apã multu (di ploai multã, di tuchirea-a neauãljei, etc.) shi s-vearsã arãulu pristi mardzinea-a lui, pristi cãmpul di deavãrliga; 7: dipun tinjia (pãhãlu-a unui lucru tsi vindu) = scad tinjia, pãhãlu-a lucrului) *{ro: coborî}* *{fr: descendre, baisser}* *{en: descend, go down}* ex: dipuni (dã-ti nghios, discali-cã) di pri cal; dipuni-ti (yini nghios) di pri mer; ea, dipuni-ti, tsi-ashteptsã?; dipunea scara (yinea nghios pri scarã); dipusi (nãvãli) di pi arburi; unã caprã dipunea (nãvãlea) dighios tu hãu; nu dipunets di tru tsitati; iu duts turma picurare sh-iu dipunj (ljai valea)?; fumeljli dipusirã (dusirã nghios, la cãmpu) tu arniu; cãntã di dipuni puljlji di pi arburi; furlji dipusirã armili (discãrcarã armili) di pri cal; furlji dipusirã armili (expr: s-prudeadirã); dipusirã (s-alãsãrã cãtrã nghios, uselirã) muntsãlj shi s-alinarã cupriili; ea, dipuni-l tãmbãrãlu (expr: fã-l s-asunã ma peagalea, asunã-l ma putsãn); el dipusi minti (expr: s-featsi fronim, frunimi); nacã dipuni minti (expr: nacã-lj yini mintea, nacã bagã minti); pãnã nu u pati, omlu nu dipuni minti (expr: nu nveatsã, nu bagã minti); di minti multã tsi-lj dipusi (expr: tsi-sh bãgã, tsi-l featsi s-hibã ma dishteptu); ficiorlu acãtsã s-dipunã minti (expr: si s-facã cu minti, sã-lj yinã mintea); dipusi budzãli (expr: s-cãrti) dupã tsi-lj dzãsh aesti zboarã; el ca dipusi dzeanili (expr: nu-lj pãru ca ghini, s-cãrti); tuts niurarã, dipusirã dzeanili (expr: s-cãrtirã, sã nvirinarã); tinjia-a grãnlui dipusi (expr: scãdzu) n pãzari; dipunarã (dipusirã) apili-a arãului (apili-a arãului scãdzurã; icã expr: s-virsarã apili-a arãului, pristi mardzini) § ***dipus*** (di-púsŭ) adg dipusã (di-pú-sã), dipush (di-púshĭ), dipusi/dipuse (di-pú-si) – tsi s-ari minatã cãtrã nghios dit un loc ma-analtu; dipunat, hãmblusit, hlãmbusit, nãvãlit, uselit, cãdzut, scãdzut; (fig: dipus = (i) lisearcu, gindos, ngindat, turbat, himos, inãtusit, nãirit, arciuit, etc.; (ii) cãrtit, nvirinat, mãrãnghisit, cripat, pondu, etc.) *{ro: coborât}* *{fr: descendu, baissé}* *{en: descended, gone down}* ex: murmurã cu boatsea dipusã (expr: peanarga); tsi hii acshi dipus (fig: pondu, nvirinat)?; dipus (fig: cãrtit) sh-cripat; eara dipriunã dipus (fig: pondu, nvirinat); niveasta-a mea shidea cu sufrãntsealili dipusi (fig: shidea cãrtitã, nu-lj pãrea ghini); suntu dipush (fig: arciuits, ngindats, turbats), cãrtits la fatsã; Sumedrul intrã dipus (fig: ca turbat), cu turin shi ploai; arãu dipus (expr: arãu cu apili virstai) s-treacã; aurlã arãurli dipusi (expr: umflati, virsati); hiu dipus (dus dighios) tu bimtsã; hiu dipus (fig: arciuit, ngindat; icã nvirinat), c-avdzãi tsi s-featsi § ***dipunat*** (di-pu-nátŭ) adg dipunatã (di-pu-ná-tã), dipunats (di-pu-nátsĭ), dipunati/dipunate (di-pu-ná-ti) – (unã cu ***dipus***) § ***dipuniri/dipunire*** (di-pú-ni-ri) sf dipuniri (di-pú-nirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva (cariva) dipuni; dipuneari, dipunari, hãmblusiri, hlãmbusiri, nãvãliri, useliri, cãdeari, scãdeari *{ro: acţiunea de a coborâ; coborâre}* *{fr: action de descendre, de baisser}* *{en: action of descending, of going down}* § ***dipuneari/dipuneare*** (di-pu-neá-ri) sf dipuneri (di-pu-néri) – (unã cu ***dipuniri***) § ***dipunari/dipunare*** (di-pu-ná-ri) sf dipunãri (di-pu-nãri) – (unã cu ***dipuniri***)
dipunari/dipunare (di-pu-ná-ri) sf – vedz tu ***dipun***
dipunat (di-pu-nátŭ) adg – vedz tu ***dipun***
dipuneari/dipuneare (di-pu-neá-ri) sf – vedz tu ***dipun***
dipuniri/dipunire (di-pú-ni-ri) sf – vedz tu ***dipun***
dipus (di-púsŭ) adg – vedz tu ***dipun***
dira (dí-ra) invar (tu expresia: ***dau dira***) – (dau) cali; (dau) izini; (lu-alas) s-hibã ileftir; sãlghescu, iliftirisescu, etc. *{ro: în voie}* *{fr: (laisser) en liberté}* *{en: (let) free, in liberty}* ex: lã deadi dira (li alãsã eleftiri), li sãlãghi prãvdzãli
direc (di-récŭ) sn diretsi/diretse (di-ré-tsi) shi direcuri (di-ré-curĭ) –stur, stil, shtiulã, durec, andoapir *{ro: stâlp}* *{fr: pilier, poteau}* *{en: post, pole, stake, pillar}* ex: cu trei diretsi (stururi) di her; sh-freadzi caplu di tuti diretsli (sturugli); nitsi saltsea direc di casã, nits sindushlu om di measã § ***durec*** (du-récŭ) sn duretsi/duretse (du-ré-tsi) shi durecuri (du-ré-curĭ) – andoapir, aradzim, stur, stil, shtiulã, durec, agiutor *{ro: stâlp; reazem, ajutor}* *{fr: appui, aide; soutien, pilier}* *{en: pole, post, pillar; support, help}* ex: cãfasea-i spindzuratã di dureclu (sturlu) dit chioshi § ***drec*** (drécŭ) sn dretsi/dretse (dré-tsi) shi drecuri (dré-curĭ) – (unã cu ***direc***)
direptu (di-rép-tu) adg – vedz tu ***ndriptati***
dirin[1] (dí-rinŭ) (mi) vb I dirinai (di-ri-náĭ) shi dirnai (dir-náĭ), dirinam (di-ri-námŭ) shi dirnam (dir-námŭ), dirinatã (di-ri-ná-tã) shi dirnatã (dir-ná-tã), dirinari/dirinare (di-ri-ná-ri) shi dirnari/dirnare (dir-ná-ri) – mi curmu multu (shi-nj cher multu putearea) di copuslu mari tsi-l fac; nj-aspun durearea cu plãndzeri ca atumtsea cãndu-nj zmulgu perlji din cap; lu-aspargu

dip un lucru tra s-nu mata armãnã tsiva di el; l-fac un lucru s-chearã (si s-facã afan) di pi fatsa-a loclui; (mi) cãpãescu, (mi) deapir, afãnisescu, afãnsescu, cãhtescu, cãtãstrãpsescu, sutrupsescu, prãpãdescu *{ro: (se) zbuciuma, (se) prăpădi, (se) epuiza}* *{fr: se déchirer, se consommer, s'épuiser}* *{en: consume oneself, tear oneself to pieces, become exhausted}* ex: si s-dirinã (pidipseascã multu, si s-cãtãstrãpseascã) yiu pri loc, sã-lj si frigã limba n foc; plãndzi shi s-dirinã (s-cãpãeashti di plãngu); s-dirnarã (s-cãpãirã) di plãngu; s-dirinã (sh-deapirã perlu din cap), lailji-armãnj; corba sorã va si s-dirinã (va si s-deapirã); cãsharea goalã s-dirinã (s-afãnseashti) pisti plai; mi dirinai (mi cãpãii) multu; s-dirinã shi ugeaclu-a lui (s-afãnseashti shi fumealja-a lui) § ***dirinat*** (di-ri-nátŭ) adg dirinatã (di-ri-ná-tã), dirinats (di-ri-nátsĭ), dirinati/dirinate (di-ri-ná-ti) – tsi easti curmat multu di copuslu mari tsi-l fatsi; tsi sh-aspusi durearea cu plãndzeri greali; tsi s-asparsi ahãt multu di nu mata armasi tsiva di el; cãpãit, dipirat, afãnisit, afãnsit, cãhtit, cãtãstrãpsit, sutrupsit, prãpãdit *{ro: zbuciumat, prăpădit, epuizat}* *{fr: déchiré, consommé, épuisé}* *{en: consumed oneself, torn oneself to pieces, exhausted}* § ***dirnat*** (dir-nátŭ) adg dirnatã (dir-ná-tã), dirnats (dir-nátsĭ), dirnati/dirnate (dir-ná-ti) – (unã cu ***dirinat***) ex: vinji cu stranjili dirnati (cãtãstrãpsiti, arup-ti cumãts); dirnats (cãpãits, avursits multu, vãtãmats) di cali greauã § ***dirinari/dirinare*** (di-ri-ná-ri) sf dirinãri (di-ri-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva (cariva) s-dirinã; cãpãiri, dipirari, afãnisiri, afãnsiri, cãhtiri, cãtãstrãpsiri, sutrupsiri, prãpãdiri *{ro: acţiunea de a (se) zbuciuma, de a (se) prăpădi, de a (se) epuiza}* *{fr: action de se déchirer, de se consommer, de s'épuiser}* *{en: action of consuming oneself, of tearing oneself to pieces, of becoming exhausted}* § ***dirnari/dirnare*** (dir-ná-ri) sf dirnãri (dir-nắrĭ) – (unã cu ***dirinari***) § ***dirin***[2] (dí-rinŭ) sn dirinuri (di-rí-nurĭ) – atsea tsi-armãni dupã tsi s-dirinã (s-afãnseashti, s-prãpãdeashti) un lucru; afanizmo, halazmo, ciupulic, chiameti *{ro: prăpăd, dezastru}* *{fr: ravage; tourment; ruine}* *{en: destruction; ravage}* ex: dirinlu (halazmolu, chiametea) i tora n lumi; dirin (mari taxirati) tsi lu-agudi

dirin[2] (dí-rinŭ) sn – vedz tu ***dirin***[1]

dirinari/dirinare (di-ri-ná-ri) sf – vedz tu ***dirin***[1]

dirinat (di-ri-nátŭ) adg – vedz tu ***dirin***[1]

dirmani/dirmane (dir-má-ni) sf dirmãnj (dir-mắnjĭ) – atsea tsi s-da a unui lãndzit tra si s-vindicã di niputearea tsi u-ari; atseali tsi fatsi cariva tra s-ascapã di unã lãngoari; dãrmani, yitrii, vindicari, ileaci, ileagi, pãnadã; (fig: dirmani = curbani, afierumã) *{ro: remediu, leac}* *{fr: remède, guérison}* *{en: medicine, cure}* ex: nu avets dirmani (vindicari) maltu voi; aclotsi aflarã dirmani (vindicari, yitrii) § ***dãrmani/dãirmane*** (dãr-má-ni) sf dãrmãnj (dãr-mắnjĭ) – (unã cu ***dirmani***) ex: s-fatsi dãrmani (fig: curbani, yitrii) trã voi; Dumnidzã s-facã dãrmani (s-aducã vindicari)

dirmi/dirme (dír-mi) cong – cu tuti cã; di itia cã; tr-atsea cã; delmi, deca, dicari, dicara; madami, incan, ditrã, epidis, ciunchi, cãtse, cã, etc. *{ro: de vreme ce, din moment ce, pentrucă}* *{fr: puisque, vu que}* *{en: in vue of, because}* ex: dirmi (di itia cã, cari, cã, dicara) vinjish, va stai – ***delmi/delme*** (dél-mi) cong – (unã cu ***dirmi***) § ***deca***[2] (dé-ca) cong – (unã cu ***dirmi***)

dirmonj (dir-mónjĭŭ) sn dirmoanji/dirmoanje (dir-moá-nji) shi dirmonjuri (dir-mó-njĭurĭ) – tsir cu guvi mãri cu cari sã ntsernu gãrnutsãli di grãn, sicarã, ariz, etc. tra si s-aleagã lucrili ma mãri tsi s-aflã amisticati tu eali; tsir, sitã *{ro: dârmon, ciur}* *{fr: crible}* *{en: sieve, screen}*

dirnari/dirnare (dir-ná-ri) sf – vedz tu ***dirin***[1]

dirnat (dir-nátŭ) adg – vedz tu ***dirin***[1]

dirpani (dhir-pá-ni) sf dirpãnj (dhir-pắnjĭ) – unã hãlati ncusuratã cu cari s-talji (cu mãna) earba analtã i grãnili; cusor, seatsirã *{ro: secere}* *{fr: faucillon}* *{en: sickle}* ex: cu dirpanea sitsirãm

dirtã (dír-tã) cong – vedz tu ***dit***

dirven-aga (dir-vén-a-gá) sm – vedz tu ***dirveni***

dirveni/dirvene (dir-vé-ni) sf dirvenj (dir-vénjĭ) – dãrveni; 1: loc strimtu shi ngustu tsi s-aflã namisa di muntsã-analtsã sh-arãposh; cali strimtã tsi treatsi namisa di muntsã-analtsã; arãstoacã, bugazi, sudã, angusteatsã, strimturã, strãmturã; 2: dãrli tsi li da la aestã dirveni (bugazi, arãstoacã) oaminjlji tsi vor s-treacã cu tutiputa; casa iu s-lja aesti dãri; yimbruchi, yiumbruchi, imbruchi, cumerchi, vamã, tarifã *{ro: defileu, strâmtoare; intrare dintr-un fort; vamă}* *{fr: détroit; entré d'une place forte ou fortifiée; douane}* *{en: mountain pass, fort entrance; toll or customs house}* ex: dirvenjli (bughãzli) s-turchipsescu § ***dãrveni/dãrvene*** (dãr-vé-ni) sf dãrvenj (dãr-vénjĭ) – (unã cu ***dirveni***) ex: sh-ari nã dãrveni (sh-ari sh-casa iu s-lja dãrli di treatsiri bugazea) § ***dirvingi*** (dir-vin-gí) sm dirvingeadz (dir-vin-gĭádzĭ) – omlu tsi-aveaglji dirvenea; omlu tsi-adunã dãrli di la oaminjlji tsi vor s-treacã bugazea *{ro: gardian de la "dirveni"; vameş}* *{fr: gardien d'une "dirveni"; douanier}* *{en: guard ("dirveni"); customs officer}* ex: dirvingeadzlji-l loarã § ***dirven-aga*** (dir-vén-a-gá) sm dirven-agadz (dir-vén-a-gádzĭ) – caplu-a dirvingeadzlor tsi-aveaglji dirvenea sh-adunã dãrli *{ro: căpitanul "dervenei"}* *{fr: capitaine des défilés}* *{en: guards commander}* ex: dirven-agadzlji fãtsea tsi vrea

dirvingi (dir-vin-gí) sm – vedz tu ***dirveni***

dirvish (dir-víshĭŭ) sm dirvish (dir-víshĭ) – unã soi di cãlugru-tsiritor musulman tsi poati s-facã ciudii di lucri dinintea-a lumiljei tra s-u ciudiseascã *{ro: derviş}* *{fr: dervish}* *{en: dervish}* ex: un dirvish lj-deadi mãgiun

dis... (tu nchisita-a zboarãlor) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***diz***… Adutsem aminti cã (i) "dis" easti di-aradã un prifixu tsi s-bagã nãintea-a unor verbi tra s-aspunã cã un lucru tsi s-ari faptã ninti, easti-adus tu catastasea tu cari s-afla ninti ca s-hibã faptu shi (ii) cã, la Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armãneascã di Bituli (1997) s-astãsi nomlu: "*(i) zboarãli cari au s/z nãintea-a consoanilor surdi (c, f, l, p, r shi t) va si sã scrii shi va si s-pronuntsã cu s*; *(ii) zboarãli cari au s/z nãintea-a consoanilor sonori (b, d, g, m, n, shi v) va si sã scrii shi va si s-pronuntsã cu z*. Ma avem shi ndauã exceptsii la-aestu nom, exceptsii tsi va li-aspunem ma nghios tu zboarãli scriati cu "dis", nu cu "diz".

dis[1] (dísŭ) pr pirs III – vedz tu ***nãs***

dis[2] (dísŭ) adg disã (dí-sã) dish (díshĭ), disi/dise (dí-si) – giumitati *{ro: jumătate}* *{fr: moitié, demi}* *{en: half}* ex: tru disa (giumitatea, mesea, njedzlu) di noapti; mãcãm dislu (giumitatea) di ed; un ucã sh-dis (giumitati); dis di metru; oara easti unã sh-disã (giumitati); oaminj dish (expr: multu shcurtsã, giumitati di oaminj); vasili suntu disi (giumitati mplini); dishlji (giumitãtsli) lj-culcã mpadi; disili (giumitãtsli) li vindum; a dishlor (a giumitãtslor) lã deadim cali, a disilor nu

dis[3] (dísĭ) cong – vedz tu ***disi***

disagã (di-sá-gã) sf disãdz (di-sắdzĭ) – tastru tsi ari dauã pãrtsã (oclji, ureclji di disagã), trã bãgari lucri, sh-tra si s-poartã ma lishor dinanumirea (pri shaua di pri cal); tisagã, bisagã; lucri tsi intrã tu-unã disagã mplinã; (expr: 1: oclju (ureaclji) di disagã = unã di dauãli pãrtsã iu s-bagã lucri a disagãljei; 2: om cu disaga di gushi = tsiritor, tsiritonj, tsãrãpãn, tsãrãpãni, dicunjar, proseac, pitaci, zicljar; 3: yini cu disaga mplinã = adutsi multi sh-di tuti) *{ro: desagă}* *{fr: besace}* *{en: double bag}* ex: tu un oclju di disagã am ordzu; disãdz greali di flurii; yinea cu disãdzli nanumirea § ***tisagã*** (ti-sá-gã) sf tisãdz (ti-sắdzĭ) – (unã cu ***disagã***) ex: nj-deadi nã tisagã; vinji cu tisaga di gushi (expr: ca un tsiritor) § ***bisagã*** (bi-sá-gã) sf bisãdz (bi-sắdzĭ) – (unã cu ***disagã***) ex: arucã bisãdzli pi blãncul a calui

disbair (dis-bá-irŭ) (mi) vb I disbãirai (dis-bã-i-ráĭ), disbãirdis (dis-bã-i-rámŭ), disbãiratã (dis-bã-i-rá-tã), disbãirari/disbãirare (dis-bã-i-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbair***

disbãirari/disbãirare (dis-bã-i-rá-ri) sf disbãirãri (dis-bã-i-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbãirari***

disbãirat (dis-bã-i-rátŭ) adg disbãiratã (dis-bã-i-rá-tã), disbãirats (dis-bã-i-rátsĭ), disbãirati/disbãirate (dis-bã-i-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbãirat***

disbãirãturã (dis-bã-i-rã-tú-rã) sf disbãirãturi (disbã-i-rã-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbãirãturã***

disbãrnari/disbãrnare (dis-bãr-ná-ri) sf disbãrnãri (dis-bãr-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbãrnari***
disbãrnat (dis-bãr-nátŭ) adg disbãrnatã (dis-bãr-ná-tã), disbãrnats (dis-bãr-nátsĭ), disbãrnati/disbãrnate (dis-bãr-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbãrnat***
disbãrnedz (dis-bãr-nédzŭ) (mi) vb I disbãrnai (dis-bãr-náĭ), disbãrnam (dis-bãr-námŭ), disbãrnatã (dis-bãr-ná-tã), disbãrnari/disbãrnare (dis-bãr-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbãrnedz***
disbãrnu (dis-bắr-nu) sn pl(?) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbãrnu***
disbet (dis-bétŭ) (mi) vb I disbitai (dis-bi-táĭ), disbitam (dis-bi-támŭ), disbitatã (dis-bi-tá-tã), disbitari/disbitare (dis-bi-tá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbet***
disbiducljari/disbiducljare (dis-bi-du-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***piduclju***
disbiducljat (dis-bi-du-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***piduclju***
disbiducljedz (dis-bi-du-cljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***piduclju***
disbilescu (dis-bi-lés-cu) (mi) vb IV disbilii (dis-bi-líĭ), disbileam (dis-bi-leámŭ), disbilitã (dis-bi-lí-tã), disbiliri/disbilire (dis-bi-lí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbilescu***
disbiliri/disbilire (dis-bi-lí-ri) sf disbiliri (dis-bi-lírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbiliri***
disbilit (dis-bi-lítŭ) adg disbilitã (dis-bi-lí-tã), disbilits (dis-bi-lítsĭ), disbiliti/disbilite (dis-bi-lí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbilit***
disbiliturã (dis-bi-li-tú-rã) sf disbilituri (dis-bi-li-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbiliturã***
disbitari/disbitare (dis-bi-tá-ri) sf disbitãri (dis-bi-tắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbitari***
disbitat (dis-bi-tátŭ) adg disbitatã (dis-bi-tá-tã), disbitats (dis-bi-tátsĭ), disbitati/disbitate (dis-bitá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbitat***
disbitãturã (dis-bi-tã-tú-rã) sf disbitãturi (dis-bi-tã-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbitãturã***
disbrãnari/disbrãnare (dis-brã-ná-ri) sf disbrãnãri (dis-brã-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbrãnari***
disbrãnat (dis-brã-nátŭ) adg disbrãnatã (dis-brã-ná-tã), disbrãnats (dis-brã-nátsĭ), disbrãnati/disbrãnate (dis-brã-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbrãnat***
disbrãnedz (dis-brã-nédzŭ) (mi) vb I disbrãnai (dis-brã-náĭ), disbrãnam (dis-brã-námŭ), disbrãnatã (dis-brã-ná-tã), disbrãnari/disbrãnare (dis-brã-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizbrãnedz***
discacãr (dis-cá-cãrŭ) (mi) vb I discãcãrai (dis-cã-cã-ráĭ), discãcãram (dis-cã-cã-rámŭ), discãcãratã (dis-cã-cã-rá-tã), discãcãrari/discãcãrare (dis-cã-cã-rá-ri) – ndipãrtedz dauãli cicioari un di-alantu; stau cu cicioarili ndipãrtati un di-alantu; (expr: 1: mi discacãr di-arãdeari = cãpãescu di multa arãdeari tsi u fac; 2: stau cu gura discãcãratã = stau cu gura mari dishcljisã, hãscatã) *{ro: (se) rãscãcãra} {fr: écarter les jambes} {en: spread one's legs}* ex: mi discãcãrai multu; ti discãcãrash (tsã disfeatsish, stai cu cicioarili diparti un di-alantu) ca multu, oaspe! § ***discãcãrat*** (dis-cã-cã-rátŭ) adg discãcãratã (dis-cã-cã-rá-tã), discãcãrats (dis-cã-cã-rátsĭ), discãcãrati/discãcãrate (dis-cã-cã-rá-ti) – tsi sta cu cicioarili diparti un di-alantu *{ro: rãscãcãrat} {fr: qui reste avec ses jambes bien écartées} {en: with his legs well spread out}* ex: un aush discãcãrat, pisti foc shadi bãgat (*angucitoari*: ugeaclu) § ***discãcãrari/discãcãrare*** (dis-cã-cã-rá-ri) sf discãcãrãri (dis-cã-cã-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu sh-discacãrã (shi ndipãrteadzã) cicioarili un di-alantu; discãcãrãturã *ro: acţiunea de a (se) rãscãcãra} {fr: action d'écarter les jambes; écartement des jambes} {en: action of spreading one's legs; spread of one's legs}* § ***discãcãrãturã*** (dis-cã-cã-rã-tú-rã) sf discãcãrãturi (dis-cã-cã-rã-túrĭ) – (unã cu ***discãcãrari***)
discaci (dis-cácĭŭ) (mi) vb I discãceai (dis-cã-cĭáĭ), discãceam (dis-cã-cĭámŭ), discãceatã (dis-cã-cĭá-tã), discãceari/discãceare (dis-cã-cĭá-ri) – disfac (displãtescu) un lucru tsi easti ncãrshiljat (cãrshelj, hiri ncãrshiljati); trec cheaptinili prit perlu ncãrshiljat tra s-lu dizmeastic, s-lu-adun shi s-lu ndreg; displãtescu, dizmeastic; (fig: mi discaci = es dit mintitura lai tu cari mi aflu) *{ro: descâlci} {fr: débrouiller, démêler} {en: disentangle}* ex: discaci-ts perlji; nu pot s-mi discaci (s-nji dizmeastic perlu); discaci-ti (fig: esh dit mintitura tu cari ti-aflji) cum pots § ***discãceat*** (dis-cã-cĭátŭ) adg discãceatã (dis-cã-cĭá-tã), discãceats (dis-cã-cĭátsĭ), discãceati/discãceate (dis-cã-cĭá-ti) – (lucru ncãrshiljat, perlu) tsi s-ari displãtitã; displãtit, dizmisticat, nichiptinat *{ro: descâlcit} {fr: débrouillé, qui a les cheveux démêlés} {en: disentangled}* ex: unã featã discãceatã (cu perlu displãtit), unã ascãpatã dit heari; discãceat lj-armasi perlu § ***discãceari/discãceare*** (dis-cã-cĭá-ri) sf discãcéri (dis-cã-cĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-discaci tsiva; displãtiri, dizmisticari *{ro: acţiunea de a descâlci; descâlcire} {fr: action de débrouiller, de démêler} {en: action of disentangling}* § ***discãciros*** (dis-cã-ci-rósŭ) adg discãciroasã (dis-cã-ci-roá-sã), discãcirosh (dis-cã-ci-róshĭ), discãciroasi/discãciroase (dis-cã-ci-roá-si) – tsi nu easti cu lucri (hiri, alumãchi) ncãrshiljati *{ro: neîncâlcit} {fr: qui n'est pas emmêlé} {en: who is not entangled}* ex: faglu discãciros (cu alumãchi tsi nu-s ncãrshiljati) § ***discãcitor*** (dis-cã-ci-tórŭ) sm discãcitori (dis-cã-ci-tórĭ) – cheaptini (cu dintsã ndipãrtats un di-alantu) cu cari s-discaci perlu multu ncãrshiljat; discãcior, gribã, glibã, dzugranã, zugranã, zornã, cheaptini *{ro: pieptene cu dinţi rari} {fr: gros peigne} {en: comb with big and scarce teeth}* § ***discãcior*** (dis-cã-cĭórŭ) sm discãciori (dis-cã-cĭórĭ) – (unã cu ***discãcitor***)
discair (dis-cá-irŭ) vb I – vedz tu ***cair***
discalic (dis-ca-licŭ) vb I – vedz tu ***cal***[1]
discalnu (dis-cál-nu) (mi) vb I – vedz tu ***ascalnu***
discaltsu (dis-cál-tsu) (mi) vb I discãltsai (dis-cãl-tsáĭ), discãltsam (dis-cãl-tsámŭ), discãltsatã (dis-cãl-tsá-tã), discãltsari/discãltsare (dis-cãl-tsá-ri) – 1: (ãnj) scot pãputsãli (mestrili) dit cicior; discultsu; 2: scot petala di la ciciorlu-a unui cal; (expr: 1: l-discaltsu = ãlj ljau tut tsi ari, l-dispolj; 2: lu ncaltsu sh-lu discaltsu = lu-arãd multu di multu, fãrã ca el s-poatã s-mi aducheascã) *{ro: descãlţa; despotcovi} {fr: déchausser, débosser; déferrer (un cheval)} {en: take off shoes (slippers); unshoe (a horse)}* ex: mi discãltsai tra sã-nj lau cicioarli; discaltsã calu di cicioarli di dinãpoi § ***discãltsat*** (dis-cãl-tsátŭ) adg discãltsatã (dis-cãl-tsá-tã), discãltsats (dis-cãl-tsátsĭ), discãltsati/discãltsate (dis-cãl-tsá-ti) – (omlu) tsi-lj s-ari scoasã pãputsãli dit cicior; (om) tsi nu-ari pãputsã n cicior; (om, cal) tsi easti nincãltsat; (om, cicior) discultsat; (calu) tsi-lj s-ari scoasã petala dit cicior; (cal) tsi nu-ari petalã n cicior *{ro: descãlţat; despotcovit} {fr: déchaussé, débossé; déferré (un cheval)} {en: with the shoes (slippers) taken off; unshod (a horse)}* ex: fãlcari discãltsatã (expr: fãrã pãputsã, nincãltsatã, oarfãnã, dispuljatã) § ***discãltsari/discãltsare*** (dis-cãl-tsá-ri) sf discãltsãri (dis-cãl-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un om icã un cal s-discaltsã *{ro: acţiunea de a descãlţa; de a despotcovi; descãlţare; despotcovire} {fr: action de déchausser, de débosser; de déferrer (un cheval)} {en: action of taking off shoes (slippers); of unshoeing (a horse)}* § ***discultsu***[1] (dis-cúl-tsu) (mi) vb I discultsai (dis-cul-tsáĭ), discultsam (dis-cul-tsámŭ), discultsatã (dis-cul-tsá-tã), discultsari/discultsare (dis-cul-tsá-ri) – (ãnj) scot pãputsãli (mestrili) dit cicior; discaltsu; (fig: discultsu = bag ntribãri sh-caftu s-aflu tsi minduiri i hãbãri ascumti ari cariva tu minti; discultu, discos, discãrfusescu, xitãsescu) *{ro: descãlţa; interoga} {fr: déchausser, débosser; interroger} {en: take off shoes (slippers); interrogate}* ex: discultsã-tsã (scoati-ts dit cicior) cama truoarã tsãruhili; noaptea-aestã nu prindi s-nã discultsãm; loats-lu di-unã parti shi discultsats-lu, discusets-lu; l-discultsai (lj-bãgai ntribãri, l-discusui, l-discurfusii), lu-aflai di iu easti § ***discultsat*** (dis-cul-tsátŭ) adg discultsatã (dis-cul-tsá-tã), discultsats (dis-cul-tsátsĭ), discultsati/discultsate (dis-cul-tsá-ti) – (omlu) tsi-lj s-ari scoasã pãputsãli dit cicior; (om) tsi nu-ari pãputsã n cicior; (om, cal) tsi easti nincãltsat; (om, cicior) discultsu, nincãltsat, discãltsat *{ro: descãlţat; interogat} {fr: déchaussé, débossé; interrogé} {en: with the shoes (slippers)*

taken off; interrogated} § ***discultsari/discultsare*** (dis-cul-tsá-ri) sf discultsãri (dis-cul-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un om s-discultsã *{ro: acţiunea de a descălţa, de a interoga; descălţare; interogare} {fr: action de déchausser, de débosser; d'interroger} {en: action of taking off shoes (slippers); of interrogating}* § ***discultsu***[2] (dis-cúl-tsu) adg discultsã (dis-cúl-tsã), discultsã (dis-cúl-tsã), discultsã (dis-cúl-tsã) – tsi nu-ari pãputsã n cicior; tsi easti nincãltsat; tsi s-ari discãltsatã shi easti fãrã pãputsã; discultsat, nincãltsat, discãltsat, xipoltu; (fig: discultsu = oarfãn, ftoh, tsi nu-ari pãradz nitsi trã pãputsã) *{ro: desculţ} {fr: nu-pieds} {en: bare-foot}* ex: featili imnã discultsã (fãrã pãputsã n cicior); easti om discultsu (fig: oarfãn) § ***discultu*** (dis-cúl-tu) (mi) vb I discultai (dis-cul-táĭ), discultam (dis-cul-támŭ), discultatã (dis-cul-tá-tã), discultari/discultare (dis-cul-tá-ri) – bag ntribãri sh-caftu s-aflu tsi minduiri i hãbãri ascumti ari cariva tu minti; discultsu, discos, scãrfisescu, discãrfusescu, xitãsescu *{ro: tatona, interoga} {fr: sonder, interroger} {en: interrogate}* § ***discultat*** (dis-cul-tátŭ) adg discultatã (dis-cul-tá-tã), discultats (dis-cul-tátsĭ), discultati/discultate (dis-cul-tá-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã ntribãri tra s-aspunã tsi minduiri i hãbãri ascumti ari tu minti; discultsat, discusut, scãrfisit, discãrfusit, xitãsit *{ro: tatonat, interogat} {fr: sondé, interrogé} {en: nterrogated}* § ***discultari/discultare*** (dis-cul-tá-ri) sf discultãri (dis-cul-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un om discultã pi cariva; discultsari, discuseari, discoasiri, scãrfisiri, discãrfusiri, xitãsiri *{ro: acţiunea de a tatona, de a interoga; tatonare, interogare} {fr: action de sonder, d'interroger} {en: action of interrogating}*

discap (dis-cápŭ) vb I – vedz tu ***ascap***

discarcu (dis-cár-cu) (mi) vb I – vedz tu ***ncarcu***[1]

discari/discare (dis-cá-ri) sf – vedz tu ***disic***

discat (dis-cátŭ) adg – vedz tu ***disic***

discãcãrari/discãcãrare (dis-cã-cã-rá-ri) sf – vedz tu ***discacãr***

discãcãrat (dis-cã-cã-rátŭ) adg – vedz tu ***discacãr***

discãcãrãturã (dis-cã-cã-rã-tú-rã) sf – vedz tu ***discacãr***

discãceari/discãceare (dis-cã-cĭá-ri) sf – vedz tu ***discaci***

discãceat (dis-cã-cĭátŭ) adg – vedz tu ***discaci***

discãcior (dis-cã-cĭórŭ) sm – vedz tu ***discaci***

discãciros (dis-cã-ci-rósŭ) adg – vedz tu ***discaci***

discãcitor (dis-cã-ci-tórŭ) sm – vedz tu ***discaci***

discãirari/discãirare (dis-cã-i-rá-ri) sf – vedz tu ***cair***

discãirat (dis-cã-i-rátŭ) adg – vedz tu ***cair***

discãlicari/discãlicare (dis-cã-li-cá-ri) sf – vedz tu ***cal***[1]

discãlicari/discãlicare (dis-cã-li-cá-ri) sf – vedz tu ***cal***[1]

discãlicat (dis-cã-li-cátŭ) adg – vedz tu ***cal***[1]

discãlicat (dis-cã-li-cátŭ) adg – vedz tu ***cal***[1]

discãlicatã (dis-cã-li-cá-tã) sf – vedz tu ***cal***[1]

discãlicãtoari (dis-cã-li-cã-toá-ri) sf – vedz tu ***cal***[1]

discãlicãturã (dis-cã-li-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***cal***[1]

discãlnari/discãlnare (dis-cãl-ná-ri) sf – vedz tu ***ascalnu***

discãlnat (dis-cãl-nátŭ) adg – vedz tu ***ascalnu***

discãltsari/discãltsare (dis-cãl-tsá-ri) sf – vedz tu ***discaltsu***

discãltsat (dis-cãl-tsátŭ) adg – vedz tu ***discaltsu***

discãntari/discãntare (dis-cãn-tá-ri) sf – vedz tu ***cãntu***[2]

discãntat (dis-cãn-tátŭ) adg – vedz tu ***cãntu***[2]

discãntãturã (dis-cãn-tã-tú-rã) sf – vedz tu ***cãntu***[2]

discãntic (dis-cắn-ticŭ) sf – vedz tu ***cãntu***[2]

discãntu (dis-cắn-tu) vb I – vedz tu ***cãntu***[2]

discãpari/discãpare (dis-cã-pá-ri) sf – vedz tu ***ascap***

discãpat (dis-cã-pátŭ) adg – vedz tu ***ascap***

discãrcari/discãrcare (dis-cãr-cá-ri) sf – vedz tu ***ncarcu***[1]

discãrcat (dis-cãr-cátŭ) adg – vedz tu ***ncarcu***[1]

discãrcãturã (dis-cãr-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***ncarcu***[1]

discãrfusescu (dis-cãr-fu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ncãrfusescu***

discãrfusiri/discãrfusire (dis-cãr-fu-sí-ri) sf – vedz tu ***ncãrfusescu***

discãrfusit (dis-cãr-fu-sítŭ) adg – vedz tu ***ncãrfusescu***

discãtor (dis-cã-tórŭ) sn – vedz tu ***disic***

discãturã (dis-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***disic***

discheadic (dis-cheá-dicŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cheadicã***

dischidicari/dischidicare (dis-chi-di-cá-ri) sf – vedz tu ***cheadicã***

dischidicat (dis-chi-di-cátŭ) adg – vedz tu ***cheadicã***

discljid (dis-cljídŭ) (mi) vb III shi II – vedz tu ***dishcljid***

discljideari/discljideare (dis-clji-deá-ri) sf – vedz tu ***dishcljid***

discljidiri/discljidire (dis-cljí-di-ri) sf – vedz tu ***dishcljid***

discljis (dis-cljísŭ) adg – vedz tu ***dishcljid***

disclots (dis-clótsŭ) vb I – vedz tu ***cloci***

disclutsari/disclutsare (dis-clu-tsá-ri) sf – vedz tu ***cloci***

disclutsat (dis-clu-tsátŭ) adg – vedz tu ***cloci***

discoapir (dis-coá-pirŭ) (mi) vb IV – vedz tu ***acoapir***

discoasiri/discoasire (dis-coá-si-ri) sf – vedz tu ***discos***[1]

discos[1] (dis-cósŭ) vb III shi II discusui (dis-cu-súĭ), discuseam (dis-cu-seámŭ), discoasiri/discoasire (dis-coá-siri) shi discuseari/discuseare (dis-cu-seá-ri) – disfac un lucru tsi easti cusut; scot hirili di la unã cusãturã; disfac (unã cusãturã); (fig: discos = bag ntribãri sh-caftu s-aflu tsi minduiri i hãbãri ascumti ari cariva tu minti; discurfãsescu, discultu, discultsu, xitãsescu) *{ro: descoase; interoga} {fr: découdre; interroger quelqu'un avec minutie} {en: unstich, unsew; interrogate}* ex: discoasi-nj (disfã-nj) sarica; lu discusu (fig: l-discãrfusi, lu ntribã sh-aflã tsi shtii, tsi mindueashti, tsi scupo ari, etc.); trã tse mi discusets ahãt multu (tsi-nj bãgats sh-ahãnti ntribãri)?; u discusu (u ntribã, u discãrfusi) feata sh-aflã cum stãtea lucrul § ***discusut*** (dis-cu-sútŭ) adg discusutã (dis-cu-sú-tã), discusuts (dis-cu-sútsĭ), discusuti/discusute (dis-cu-sú-ti) – tsi-lj s-ari scoasã (tsi au ishitã, s-arupsirã) hirili cu cari eara cusut un lucru; (cusãturã) tsi s-ari disfaptã; (fig: tsi fu ntribat di cariva tsi vrea s-aflã tsi shtii, tsi ari tu minti s-facã, etc.; di la cari s-ari aflatã (cu ntribãri) atseali tsi shtii, tsi mindueashti, etc.; discãrfusit, discultat, discultsat, etc.) *{ro: descusut; interogat} {fr: décousu; qui a été interrogé} {en: unstiched, unsewn; interrogated}* § ***discoasiri/discoasire*** (dis-coá-si-ri) sf discoasiri (dis-coá-sirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-discoasi un lucru icã tsiva easti discusut; (fig: atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti ntribat di-atsel tsi vor sã shtii tsi mindueashti, tsi ari tu minti s-facã, etc.; discãrfusiri, discultari, discultsari) *{ro: acţiunea de a descoase; de a interoga; interogaţie} {fr: action de découdre; d'interroger quelqu'un; interrogation} {en: action of unstiching, of unsewing; of interrogating; interrogation}* § ***discuseari/discuseare*** (dis-cu-seá-ri) sf discuseri (dis-cu-sérĭ) – (unã cu ***discoasiri***) § ***discusãturã*** (dis-cu-sã-tú-rã) sf discusãturi (dis-cu-sã-túrĭ) – lucrul i loclu iu s-ari discusutã tsiva *{ro: descusătură} {fr: décousure} {en: gash, rip}*

discos[2] (dis-cósŭ) adg discoasã (dis-coá-sã), discosh (dis-cóshĭ), discoasi/discoase (dis-coá-si) – tsi easti scos diznou *{ro: scos din nou} {fr: ôté de nouveau, tiré de nouveau} {en: taken out again}*

discreashtiri/discreashtire (dis-creásh-ti-ri) sf – vedz tu ***crescu***

discrescu (dis-crés-cu) vb III shi II – vedz tu ***crescu***

discriscut (dis-cris-cútŭ) adg – vedz tu ***crescu***

discrishteari/discrishteare (dis-crish-teá-ri) sf – vedz tu ***crescu***

discu (dís-cu) sn discuri (dís-curĭ) – hãlati ca un pheat mari shtes (di bãcãri, di-asimi, di lemnu, etc.) cu mãrdzinjli niheamã sculati cãtrã nsus, tu cari s-mescu di-aradã oaspitsli cu mãcãruri (lãcumi, cafei, etc.); lucru arucutos, suptsãri, ndreptu shi tes; pheat tu cari s-adunã paradz (la bisearicã di la crishtinj); tavã, tãvã, tavlã, tãvlii, pladã, apladã; (expr: lu ngrupãm cu discul = muri dip oarfãn shi nu-alãsã paradz cu cari s-hibã ngrupat; tr-atsea lu ngrupãm cu agiutor di la lumi) *{ro: disc, taler} {fr: disque, plateau} {en: disc, tray}* ex: discu (tãvã) di-asimi; shi tini didesh la discu

discufusescu (dis-cu-fu-sés-cu) (mi) vb IV discufusii (dis-cu-fu-síĭ), discufuseam (dis-cu-fu-seámŭ), discufusitã (dis-cu-fu-sí-tã), discufusiri/discufusire (dis-cu-fu-sí-ri) – nj-scot (nj-ljau) cãciula din cap; nj-discoapir caplu *{ro: descoperi capul} {fr: (se) découvrir la tête} {en: bare one's head; take of one's hat}* § ***discufusit*** (dis-cu-fu-sítŭ) adg discufusitã (dis-cu-fu-sí-tã), discufusits (dis-cu-fu-sítsĭ), discufusiti/discufusite (dis-cu-fu-sí-ti) – tsi sh-ari loatã cãciula din cap; tsi easti fãrã cãciulã n

cap; tsi ari caplu gol; discufut {ro: cu capul descoperit} {fr: avec la tête découverte} {en: with bare head; who has taken of his hat} § ***discufusiri/discufusire*** (dis-cu-fu-sí-ri) sf discufusiri (dis-cu-fu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-discufuseashti {ro: acţiunea de a-şi descoperi capul} {fr: action de découvrir sa tête} {en: action of baring one's head} § ***discufut*** (dis-cu-fútŭ) adg discufutã (dis-cu-fu- tã), discufuts (dis-cu-fusĭ), discufuti/discufute (dis-cu-fu-ti) – tsi nu-ari cãciulã n cap; tsi ari caplu gol; discufusit; (expr: lucredz discufut = lucredz, cilistisescu multu greu; mi fac muceali di lucru) {ro: cu capul gol (descoperit)} {fr: avec la tête nue; nu-tête} {en: with bare head} ex: cu caplu discufut (gol, fãrã cãciulã); lucreadzã discufut (cu caplu gol; icã expr: lucreadzã, cilistiseashti greu)

discufusiri/discufusire (dis-cu-fu-sí-ri) sf – vedz tu ***discufusescu***

discufusit (dis-cu-fu-sítŭ) adg – vedz tu ***discufusescu***

discufut (dis-cu-fútŭ) adg – vedz tu ***discufusescu***

discul (dís-culŭ) adg disculã (dís-cu-lã), disculj (dís-culjĭ), disculi/discule (dís-cu-li) – tsi easti greu trã fãtseari; tsi nu easti lishor; greu, (ca) zori {ro: greu, dificil} {fr: difficile} {en: difficult} § ***discula*** (dís-cu-la) adv – (tsi s-fatsi) cu zori; cu greatsã; greu {ro: greu, dificil} {fr: difficilement} {en: with difficulty} § ***disculii/disculie*** (dis-cu-lí-i) sf disculii (dis-cu-líĭ) – lucru tsi easti greu trã fãtseari; zori, griutati, ghiucã, gãrãminã {ro: greutate, dificultate} {fr: difficulté} {en: difficulty}

discula (dís-cu-la) adv – vedz tu ***discul***

disculii/disculie (dis-cu-lí-i) sf – vedz tu ***discul***

discultari/discultare (dis-cul-tá-ri) sf – vedz tu ***discaltsu***

discultat (dis-cul-tátŭ) adg – vedz tu ***discaltsu***

discultsari/discultsare (dis-cul-tsá-ri) sf – vedz tu ***discaltsu***

discultsat (dis-cul-tsátŭ) adg – vedz tu ***discaltsu***

discultsu[1] (dis-cúl-tsu) (mi) vb I – vedz tu ***discaltsu***

discultsu[2] (dis-cúl-tsu) adg – vedz tu ***discaltsu***

discultu (dis-cúl-tu) (mi) vb I – vedz tu ***discaltsu***

discumbãr (dis-cúm-bãrŭ) (mi) vb I discumbãrai (dis-cum-bã-ráĭ), discumbãram (dis-cum-bã-rámŭ), discumbãratã (dis-cum-bã-rá-tã), discumbãrari/discumbãrare (dis-cum-bã-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***discumpãr***

discumbãrari/discumbãrare (dis-cum-bã-rá-ri) sf discumbãrãri (dis-cum-bã-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***discumpãrari***

discumbãrat (dis-cum-bã-rátŭ) adg discumbãratã (dis-cum-bã-rá-tã), discumbãrats (dis-cum-bã-rátsĭ), discumbãrati/discumbãrate (dis-cum-bã-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***discumpãrat***

discumpãr (dis-cúm-pãrŭ) (mi) vb I – vedz tu ***acumpãr***

discumpãrari/discumpãrare (dis-cum-pã-rá-ri) sf – vedz tu ***acumpãr***

discumpãrat (dis-cum-pã-rátŭ) adg – vedz tu ***acumpãr***

discumprari/discumprare (dis-cum-prá-ri) sf – vedz tu ***acumpãr***

discumprat (dis-cum-prátŭ) adg – vedz tu ***acumpãr***

discumpru (dis-cúm-pru) (mi) vb I – vedz tu ***acumpãr***

discumpur (dis-cúm-purŭ) (mi) vb I – vedz tu ***acumpãr***

discumpurari/discumpurare (dis-cum-pu-rá-ri) sf – vedz tu ***acumpãr***

discumpurat (dis-cum-pu-rátŭ) adg – vedz tu ***acumpãr***

discupiriri/discupirire (dis-cu-pi-rí-ri) sf – vedz tu ***acoapir***

discupirit (dis-cu-pi-rítŭ) adg – vedz tu ***acoapir***

discurfusescu (dis-cur-fu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ncãrfusescu***

discurfusiri/discurfusire (dis-cur-fu-sí-ri) sf – vedz tu ***ncãrfusescu***

discurfusit (dis-cur-fu-sítŭ) adg – vedz tu ***ncãrfusescu***

discurmari/discurmare (dis-cur-má-ri) sf – vedz tu ***discurmu***

discurmat (dis-cur-mátŭ) adg – vedz tu ***discurmu***

discurmu (dis-cúr-mu) (mi) vb I discurmai (dis-cur-máĭ), discurmam (dis-cur-mámŭ), discurmatã (dis-cur-má-tã), discurmari/discurmare (dis-cur-má-ri) – astãmãtsescu (mi curmu di la) un copus tsi-l fac (lucru tsi mi avurseashti multu) tra sã-nj ljau anasa shi sã-nj yinã suflitlu la loc; stau di isihãsescu (cã mi aduchescu multu apustusit); dizvursescu, dispustusescu, arihãtipsescu, apãnghisescu, arãpas, arãpãsedz, arãpãsescu, aripas, aripãsedz, arupas, rãpas, rãpãsedz, rupas, rupusedz, ripas {(se) odihni, (se) reface} {fr: (se) reposer, (se) refaire} {en: rest, recover, recuperate} ex: somnul lji discurmã (lji dizvursi, arihãtipsi, isihãsi); si s-discurmã (s-dizvurseascã) di pi cali § ***discurmat*** (dis-cur-mátŭ) adg discurmatã (dis-cur-má-tã), discurmats (dis-cur-mátsĭ), discurmati/discurmate (dis-cur-má-ti) – tsi ari astãmãtsitã copuslu faptu (lucru tsi-l avurseashti multu) tra s-poatã sã-sh lja anasa; tsi ari shidzutã tes tra s-isihãseascã; dizvursit, dispustusit, arihãtipsit, apãnghisit, arãpãsat, arãpãsit, aripãsat, arupãsat, rãpãsat, rupusat, ripãsat {odihnit, refãcut} {fr: reposé, refait} {en: rested, recovered, recuperated} § ***discurmari/discurmare*** (dis-cur-má-ri) sf discurmãri (dis-cur-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-discurmã; dizvursiri, dispustusiri, arihãtipsiri, apãnghisiri, arãpãsari, arãpãsiri, aripãsari, arupãsari, rãpãsari, rupusari, ripãsari; arãpas, aripas, arupas, rãpas, ripas, rupas {acţiunea de a (se) odihni, de a (se) reface; odihnã} {fr: action de (se) reposer, de (se) refaire; repos} {en: action of resting, of recovering, of recuperating; rest}

discusãturã (dis-cu-sã-tú-rã) sf – vedz tu ***discos***[1]

discuseari/discuseare (dis-cu-seá-ri) sf – vedz tu ***discos***[1]

discusut (dis-cu-sútŭ) adg – vedz tu ***discos***[1]

disdar (dis-dárŭ) (mi) vb I disdãrai (dis-dã-ráĭ), disdãram (dis-dã-rámŭ), disdãratã (dis-dã-rá-tã), disdãrari/disdãrare (dis-dã-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizdar***

disdãrari/disdãrare (dis-dã-rá-ri) sf disdãrãri (dis-dã-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizdãrari***

disdãrat (dis-dã-rátŭ) adg disdãratã (dis-dã-rá-tã), disdãrats (dis-dã-rátsĭ), disdãrati/disdãrate (dis-dã-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizdãrat***

disfac (dis-fácŭ) (mi) vb III shi II – vedz tu ***fac***

disfaptu (dis-fáp-tu) adg – vedz tu ***fac***

disfash (dis-fáshĭŭ) (mi) vb I – vedz tu ***fashi***

disfatsiri/disfatsire (dis-fá-tsi-ri) sf – vedz tu ***fac***

disfãshari/disfãshare (dis-fã-shĭá-ri) sf – vedz tu ***fashi***

disfãshat (dis-fã-shĭátŭ) adg – vedz tu ***fashi***

disfãtseari/disfãtseare (dis-fã-tseá-ri) sf – vedz tu ***fac***

disfimtu (dis-fím-tu) adg – vedz tu ***disfingu***

disfindziri/disfindzire (dis-fín-dzi-ri) sf – vedz tu ***disfingu***

disfingu (dis-fín-gu) vb III disfimshu (dis-fím-shĭu), disfindzeam (dis-fin-dzeámŭ), disfimtã (dis-fím-tã), disfindziri/disfindzire (dis-fín-dzi-ri) – talj (arup) aloatlu criscut tu cumãts, ashi cum voi s-aspunã cãrveljli di pãni; cumãtisescu (aloatlu) {ro: îmbucătăţi aluatul} {fr: couper en morceaux la pâte pétrie et levée pour leur donner la forme des pains} {en: cut the leavened dough in small pieces with the desired form for the loaves of bread} ex: disfingu aloaturli di pãni § ***disfimtu*** (dis-fím-tu) adg disfimtã (dis-fím-tã), disfimtsã (dis-fím-tsã), disfimti/disfimte (dis-fím-ti) – (aloat) tsi easti faptu njits cumãts; cumãtisit {ro: (aluat) îmbucătăţit} {fr: (pâte) mise en morceaux, morcelée} {en: (leavened dough) cut in small pieces} ex: aloat disfimtu (tãljat cumãts) § ***disfindziri/disfindzire*** (dis-fín-dzi-ri) sf disfindziri (dis-fín-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu aloatlu s-disfindzi {ro: acţiunea de a îmbucătăţi aluatul} {fr: action de couper en morceaux la pâte pétrie et levée} {en: cut the leavened dough in small pieces}

disfolj[1] (dis-fóljĭŭ) vb I – vedz tu ***foali***

disfolj[2] (dis-fóljĭŭ) vb I – vedz tu ***frãndzã***[1]

disfuljari[1]***/disfuljare*** (dis-fu-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***foali***

disfuljari[2]***/disfuljare*** (dis-fu-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***frãndzã***[1]

disfuljat[1] (dis-fu-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***foali***

disfuljat[2] (dis-fu-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***frãndzã***[1]

disfuljatã (dis-fu-ljĭá-tã) sf – vedz tu ***frãndzã***[1]

disfundari/disfundare (dis-fun-dá-ri) sf – vedz tu ***afundu***[1]

disfundat (dis-fun-dátŭ) adg – vedz tu ***afundu***[1]

disfundu (dis-fún-du) (mi) vb I – vedz tu ***afundu***[1]

disgardu (dis-gár-du) vb IV disgãrdii (dis-gãr-díĭ), disgãrdeam (dis-gãr-deámŭ), disgãrditã (dis-gãr-dí-tã), disgãrdi-

ri/disgãrdire (dis-gãr-dí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgãrdescu***

disgã (dís-gã) sf disghi/disghe (dís-ghi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgã***

disgãrdescu (dis-gãr-dés-cu) vb IV disgãrdii (dis-gãr-díĭ), disgãrdeam (dis-gãr-deámŭ), disgãrditã (dis-gãr-dí-tã), disgãrdiri/disgãrdire (dis-gãr-dí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgãrdescu***

disgãrdiri/disgãrdire (dis-gãr-dí-ri) sf disgãrdiri (dis-gãr-dírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgãrdiri***

disgãrdit (dis-gãr-dítŭ) adg disgãrditã (dis-gãr-dí-tã), disgãrdits (dis-gãr-dítsĭ), disgãrditi/disgãrdite (dis-gãr-dí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgãrdit***

disghin (dis-ghínŭ) (mi) vb I disghinai (dis-ghi-náĭ), disghinam (dis-ghi-námŭ), disghinatã (dis-ghi-ná-tã), disghinari/disghinare (dis-ghi-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizghin***

disghinari/disghinare (dis-ghi-ná-ri) sf disghinãri (dis-ghi-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizghinari***

disghinat (dis-ghi-nátŭ) adg disghinatã (dis-ghi-ná-tã), disghinats (dis-ghi-nátsĭ), disghinati/disghinate (dis-ghi-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizghinat***

disgiudic (dis-gĭú-dicŭ) vb I disgiudicai (dis-gĭu-di-cáĭ), disgiudicam (dis-gĭu-di-cámŭ), disgiudicatã (dis-gĭu-di-cá-tã), disgiudicari/disgiudicare (dis-gĭu-di-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgiudic***

disgiudicari/disgiudicare (dis-gĭu-di-cá-ri) sf disgiudicãri (dis-gĭu-di-cắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgiudicari***

disgiudicat (dis-gĭu-di-cátŭ) adg disgiudicatã (dis-gĭu-di-cá-tã), disgiudicats (dis-gĭu-di-cátsĭ), disgiudicati/disgiudicate (dis-gĭu-di-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgiudicat***

disgiug (dis-giúgŭ) (mi) vb I disgiugai (dis-giu-gáĭ), disgiugam (dis-giu-gámŭ), disgiugatã (dis-giu-gá-tã), disgiugari/disgiugare (dis-giu-gá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgiug***

disgiugari/disgiugare (dis-giu-gá-ri) sf disgiugãri (dis-giu-gắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgiugari***

disgiugat (dis-giu-gátŭ) adg disgiugatã (dis-giu-gá-tã), disgiugats (dis-giu-gátsĭ), disgiugati/disgiugate (dis-giu-gá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgiugat***

disgljets[1] (dis-gljĭétsŭ) (mi) vb I disgljitsai (dis-glji-tsáĭ), disgljitsam (dis-glji-tsámŭ), disgljitsatã (dis-glji-tsá-tã), disgljitsari/disgljitsare (dis-glji-tsá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgljets***[1]

disgljets[2] (dis-gljĭétsŭ) sn disgljetsuri (dis-gljĭé-tsurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgljets***[2]

disgljin (dis-gljínŭ) (mi) vb I disgljinai (dis-glji-náĭ), disgljinam (dis-glji-námŭ), disgljinatã (dis-glji-ná-tã), disgljinari/disgljinare (dis-glji-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgljin***

disgljinari/disgljinare (dis-glji-ná-ri) sf disgljinãri (dis-glji-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgljinari***

disgljinat (dis-glji-nátŭ) adg disgljinatã (dis-glji-ná-tã), disgljinats (dis-glji-nátsĭ), disgljinati/disgljinate (dis-glji-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgljinat***

disgljitsari/disgljitsare (dis-glji-tsá-ri) sf disgljitsãri (dis-glji-tsắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgljitsari***

disgljitsat (dis-glji-tsátŭ) adg disgljitsatã (dis-glji-tsá-tã), disgljitsats (dis-glji-tsátsĭ), disgljitsati/disgljitsate (dis-glji-tsá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgljitsat***

disgolj (dis-góljŭ) (mi) vb I disguljai (dis-gu-ljĭáĭ), disguljam (dis-gu-ljĭámŭ), disguljatã (dis-gu-ljĭá-tã), disguljari/disguljare (dis-gu-ljĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgolj***

disgrãbun (dis-grã-bún) (mi) vb I disgrãbunai (dis-grã-bu-náĭ), disgrãbunam (dis-grã-bu-námŭ), disgrãbunatã (dis-grã-bu-ná-tã), disgrãbunari/disgrãbunare (dis-grã-bu-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgrãbun***

disgrãbunari/disgrãbunare (dis-grã-bu-ná-ri) sf disgrãbunãri (dis-grã-bu-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgrãbunari***

disgrãbunat (dis-grã-bu-nátŭ) adg disgrãbunatã (dis-grã-bu-ná-tã), disgrãbunats (dis-grã-bu-nátsĭ), disgrãbunati/disgrãbunate (dis-grã-bu-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgrãbunat***

disgrãdescu (dis-grã-dés-cu) vb IV disgrãdii (dis-grã-díĭ), disgrãdeam (dis-grã-deámŭ), disgrãditã (dis-grã-dí-tã), disgrãdiri/disgrãdire (dis-grã-dí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgrãdescu***

disgrãdiri/disgrãdire (dis-grã-dí-ri) sf disgrãdiri (dis-grã-dírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgrãdiri***

disgrãdit (dis-grã-dítŭ) adg disgrãditã (dis-grã-dí-tã), disgrãdits (dis-grã-dítsĭ), disgrãditi/disgrãdite (dis-grã-dí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgrãdit***

disgrop (dis-grópŭ) vb I disgrupai (dis-gru-páĭ), disgrupam (dis-gru-pámŭ), disgrupatã (dis-gru-pá-tã), disgrupari/disgrupare (dis-gru-pá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgrop***

disgrupari/disgrupare (dis-gru-pá-ri) sf disgrupãri (dis-gru-pắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgrupari***

disgrupat (dis-gru-pátŭ) adg disgrupatã (dis-gru-pá-tã), disgrupats (dis-gru-pátsĭ), disgrupati/disgrupate (dis-gru-pá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgrupat***

disgrupãciuni/disangrupãciune (dis-gru-pã-cĭú-ni) sf disgrupãciunj (dis-gru-pã-cĭúnjĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz

disgulescu (dis-gu-lés-cu) vb IV disgulii (dis-gu-líĭ), disguleam (dis-gu-leámŭ), disgulitã (dis-gu-lí-tã), disguliri/disgulire (dis-gu-lí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgulescu***

disguliri/disgulire (dis-gu-lí-ri) sf disguliri (dis-gu-lírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizguliri***

disgulit (dis-gu-lítŭ) adg disgulitã (dis-gu-lí-tã), disgulits (dis-gu-lítsĭ), disguliti/disgulite (dis-gu-lí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizgulit***

disguljari/disguljare (dis-gu-ljĭá-ri) sf disguljeri (dis-gu-ljĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizguljari***

disguljat (dis-gu-ljĭátŭ) adg disguljatã (dis-gu-ljĭá-tã), disguljats (dis-gu-ljĭátsĭ), disguljati/disguljate (dis-gu-ljĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizguljat***

dishcãntã (dis-cãn-tắ) sm – vedz tu ***cãntu***[1]

dishchitor (dish-chi-tórŭ) sn – vedz tu ***arãshcljitor***

dishcljiari/dishcljiare (dish-clji-ĭá-ri) sf – vedz tu ***cljai***

dishcljiat (dish-clji-ĭátŭ) adg – vedz tu ***cljai***

dishcljid (dish-cljídŭ) (mi) vb III shi II dishcljish (dish-cljíshĭŭ), dishcljideam (dish-clji-deámŭ), dishcljisã (dish-cljí-sã), dishcljidiri/dishcljidire (dish-cljí-di-ri) shi dishcljideari/dishcljideare (dish-clji-deá-ri) – dau (pingu, scot, min, etc.) di-unã parti lucrul (ca bunãoarã, doplu di-unã botsã, usha i firida di la casã, cãpachea di la tengiri, budzãli di la gurã, cãpãchili di ocljĭ, etc.) tsi ncljidi (astupã, acoapirã, etc.) unã guvã; disfac, distup, etc.; (expr: 1: nj-dishcljid ocljilj = (i) mi dishteptu dit somnu; (ii) bag oarã multã la-atseali tsi s-fac deavãrliga; (iii) nj-am, nj-fac ocljilj patru, nj-am multã cãshtigã; 2: dishcljid ocljilj mãri = mi ciudusescu multu di-atseali tsi ved; lj-fac ocljilj mãri; 3: lj-dishcljid ocljilj a unui = l-fac pri cariva s-veadã i s-aducheascã lucri tsi nu li videa i aduchea ninti; 4: nj-dishcljid gura = dzãc ndauã zboarã; nchisescu sã zburãscu; 5: nj-dishcljid urecljili = ascultu cu multã cãshtigã, caftu s-avdu tsi sã zburashti; 6: lj-dishcljid bratsãli = lu mbrãtsitedz, lu-aprochi cu multã vreari; 7: ponjlji, lãludzli dishcljid = ponjlji, lãludzli scot lilici, nflurescu, nvirdzãscu; 8: chirolu, tserlu dishcljidi = tserlu nsirineadzã, easi soarili; 9: nj-dishcljid (a unui) inima, suflitlu = dzãc a unui atseali (cripãri, vreri, harãi, etc.) tsi-nj sta tu inimã; 10: nj-si dishcljidi suflitlu, inima = (i) mi-ariseashti, mi hãrsescu, fac chefi; (ii) nj-si fatsi orixi (trã un lucru); 11: nj-si dishcljidi orixea = nchiseashti sã-nj si facã orixi; 12: dishcljid zborlu trã un lucru = aduc zborlu, nchisescu sã zburãscu trã un

lucru; 13: (tinirlu) s-dishcljidi = (tinirlu) s-luninjadzã la minti, s-fatsi cama dishteptu, cama nvitsat; 14: (loclu) s-dishcljidi n fatsã = loclu s-aspuni n fatsã, cu videarea-a omlui ninchidicatã di tsiva) {ro: deschide} {fr: ouvrir} {en: open} ex: dishcljidetsnji poarta; dishcljisim cartea; nã padi nj-si dishcljisi (expr: s-aspuni) n fatsã; dupã ploai, tserlu dishcljidi (expr: nsirineadzã); chirolu dishcljidi (expr: dizvireadzã), mushitsashti; primuveara s-dishcljid ponjlji (expr: nflurescu, scot lilici); nã featã tra s-lji dishcljidã (expr: sã-lj hãrseascã) injoarã; s-dishcljidã fadzlji (expr: si nvirdzascã) nsus tu muntsã; estan voi s-nu dishcljidets; eu crishteam shi dishcljideam (expr: nvitsam, mi dishtiptam la minti), cum dishcljidi (expr: scoati lilici) trandafila di pri Mai; lji si dishcljisi inima trã yin (expr: lj-vinji orixi); si s-minã ma nclo, s-dishcljidã (expr: si s-luninjadzã, si s-dishteaptã); s-minarã sh-dishcljisirã (expr: criscurã, s-dishtiptarã cu mintea), cum nu mi-ashtiptam § ***dishcljis*** (dish-cljísŭ) adg dishcljisã (dish-cljí-sã), dishcljish (dish-cljíshĭ), dishcljisi/dishcljise (dish-cljí-si) – tsi-lj s-ari datã (pimtã, scoasã, minatã, etc.) di-unã parti lucrul (ca bunãoarã, doplu di-unã botsã, usha i firida di la casã, cãpachea di la tengiri, budzãli di la gurã, cãpãchili di oclji, etc.) tsi tsãnea ncljisã (astupatã, acupiritã, etc.) unã guvã, unã dishcljidzãturã; disfaptu, distupat, etc.; (expr: 1: om dishcljis, inimã dishcljisã = (i) om tsi spuni atseali tsi mindueashti, nu easti cu dauã fãts, nu easti ascumtu (ipucrit, acupirit, tãciuni anvãlit, etc.); (ii) om hãrãcop, hãrios, yios, chifli; (iii) om dishteptu, prãxit, cu carti; 2: dishcljis la minti (cap); cu mintea dishcljisã = tsi easti dishteptu, mindueashti ndreptu, ascultã tsi-lj si dzãtsi fãrã ca s-u tsãnã pi-a lui, etc.; 3: am ocljilj dishcljish = mi-avegljiu, mi-afirescu, mutrescu lucrili cu multã cãshtigã; 4: casã dishcljisã = casã cu multsã oaspits, iu oaspitslji suntu ghini vinjits, suntu vruts shi ghini aprucheats; 5: loc dishcljis = loc ningrãdit, neanvãrligat di-un gardu; 6: aranã dishcljisã = aranã tsi scoati ninga sãndzi, tsi sãndzineadzã, tsi nu-ari ncljisã; 7: boi dishcljisã = boi tsi-aspuni ma slabã tu videari, tsi da cãtrã albu, tsi sh-u-adutsi ma multu cu albul dicãt cu lailu; 8: (tutumi) dishcljisã = (tutumi) adusã dit altu loc (crat) sh-vindutã fãrã s-plãteascã dãrli a statlui) {ro: deschis} {fr: ouvert} {en: opened} ex: ai inimã dishcljisã (expr: eshti om tsi dzãts atseali tsi mindueshti, nu eshti ipucrit), nu hii om ncljis; greacã s-earai, sh-ahãt dishcljisã nu vrea hii; acumpãrai tutumi dishcljisã (expr: trã cari nu s-plãtirã dãrli-a statlui); ficiorlu-atsel easti ma dishcljis (expr: ma dishteptu, ma prãxit); vrea s-lu veadã hilji-su dishcljis (expr: nvitsat), cu patru oclji § ***dishcljidiri/dishcljidire*** (dish-cljí-di-ri) sf dishcljidiri (dish-cljí-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dishcljidi tsiva (unã botsã, ushi, firidã, gurã, oclji, etc.); disfãtseari, distupari, etc. {ro: acţiunea de a deschide} {fr: action d'ouvrir} {en: action of opening} § ***dishcljideari/dishcljideare*** (dish-clji-deá-ri) sf dishcljideri (dish-clji-dérĭ) – (unã cu ***dishcljidiri***) ex: dishcljidearea-a bisearicãljei § ***nidishcljis*** (ni-dish-cljísŭ) adg nidishcljisã (ni-dish-cljí-sã), nidishcljish (ni-dish-cljíshĭ), nidishcljisi/nidishcljise (ni-dish-cljí-si) – tsi nu easti dishcljis {ro: nedeschis} {fr: qui n'est pas ouvert} {en: unopened} ex: nidishcljisã usha ghini (ninti ca s-dishcljidã ghini usha), s-astrapsi nafoarã di ushi § ***nidishcljidiri/nidishcljidire*** (ni-dish-cljí-di-ri) sf nidishcljidiri (ni-dish-cljí-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva nu s-dishcljidi {ro: acţiunea de a nu deschide} {fr: action de ne pas ouvrir} {en: action of not opening}§ ***nidishcljideari/nidishcljideare*** (ni-dish-clji-deá-ri) sf nidishcljideri (ni-dish-clji-dérĭ) – (unã cu ***nidishcljidiri***) § ***dishcljidzãturã*** (dish-clji-dzã-tú-rã) sf dishcljidzãturi (dish-clji-dzã-turĭ) – loc dishcljis prit cari cariva i tsiva poati s-intrã tu-un lucru, tu-un loc {ro: deschizătură} {fr: ouverture, fente} {en: opening} ex: avlia ari unã dishcljidzãturã tu gardu prit cari cãnili poati s-easã nafoarã § ***discljid*** (dis-cljídŭ) (mi) vb III shi II discljish (dis-cljíshĭŭ), discljideam (dis-clji-deámŭ), discljisã (dis-cljí-sã), discljidiri/discljidire (dis-cljí-di-ri) shi discljideari/discljideare (dis-clji-deá-ri) – (unã cu ***dishcljid***) ex: discljid ocljilj (expr: bag oarã, lj-am ocljilj patru, nj-am cãshtigã) § ***discljis*** (dis-cljísŭ) adg discljisã (dis-cljí-sã), discljish (dis-cljíshĭ), discljisi/discljise (dis-cljí-si) – (unã cu ***dishcljis***) § ***discljidiri/discljidire*** (dis-cljí-di-ri) sf discljidiri (dis-cljí-dirĭ) – (unã cu ***dishcljidiri***) § ***discljideari/discljideare*** (dis-clji-deá-ri) sf discljideri (dis-clji-dérĭ) – (unã cu ***dishcljidiri***)

dishcljideari/dishcljideare (dish-clji-deá-ri) sf – vedz tu ***dishcljid***

dishcljidiri/dishcljidire (dish-cljí-di-ri) sf – vedz tu ***dishcljid***

dishcljidzãtoari/dishcljidzãtoare (dish-clji-dzã-toá-ri) sf – vedz tu ***cljai***

dishcljidzãturã (dish-clji-dzã-tú-rã) sf – vedz tu ***dishcljid***

dishcljiedz (dish-clji-ĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cljai***

dishcljis (dish-cljísŭ) adg – vedz tu ***dishcljid***

dishcljitoari/dishcljitoare (dish-clji-toá-ri) sf – vedz tu ***cljai***

dishcljitor (dish-clji-tórŭ) sn – vedz tu ***arãshcljitor***

dishertu[1] (di-shér-tu) vb I dishirtai (di-shir-táĭ), dishirtam (di-shir-támŭ), dishirtatã (di-shir-tá-tã), dishirtari/dishirtare (di-shir-tá-ri) – gulescu un vas di lucrili tsi ari nuntru; versu unã muljiturã (apã, lapti yin, etc.) dit un vas tu altu; beau tut tsi s-aflã tu-unã scafã (putir, shishi, etc.); gulescu, versu, tornu, aruc, scot {ro: deşerta, goli, vărsa} {fr: vider, désemplir, verser} {en: empty out, pour} ex: dishirtats (gulits, virsats) gãletsli di lapti; dishartã (vearsã) yinlu dit poci; tuti li dishirtai (virsai, gulii) tu cãzani; ti Ayiu-Yioryi easti adetea si s-dishartã (guleascã, s-aminã) tufechili; pi noi sh-dishirtã (sh-arcã) inatea § ***dishirtat*** (di-shir-tátŭ) adg dishirtatã (di-shir-tá-tã), dishirtats (di-shir-tátsĭ), dishirtati/dishirtate (di-shir-tá-ti) – (vaslu) tsi easti gulit di lucrili tsi ari nuntru; (luguria) tsi easti gulitã dit un vas tu altu; gulit, virsat, turnat, arcat, scos {ro: deşertat, golit, vărsat} {fr: vidé, désempli, versé} {en: emptied out, poured} ex: sats dishirtats (gulits) di grãn; tufechea shi pishtoljli nu eara dishirtati (aminati) di anj di dzãli § ***dishirtari/dishirtare*** (di-shir-tá-ri) sf dishirtãri (di-shir-tărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dishartã tsiva; guliri, virsari, turnari, arcari, scuteari {ro: acţiunea de a deşerta, de a goli, de a vărsa; deşertare, golire, vărsare} {fr: action de vider, de désemplir, de verser} {en: action of emptying out, of pouring} § ***dishertu***[2] (di-shér-tu) adg dishartã (di-shĭár-tã), dishertsã (di-shĭér-tsã, disharti/disharte (di-shĭár-ti) – (vas) tsi nu-ari tsiva nãuntru; gol {ro: deşert, gol} {fr: vide} {en: empty} ex: cãldãrli suntu disharti (goali); vas dishertu (gol); hãmbarea nã shadi dishartã (goalã) § ***dishirtãciuni/dishirtãciune*** (di-shir-tã-cĭú-ni) sf dishirtãciunj (di-shir-tã-cĭúnjĭ) – lucru tsi nu-ari vãrã tinjii; lucru fãrã nitsiunã simasii {ro: deşertăciune} {fr: chose sans valeur ou importance} {en: things without value or importance} ex: tuti-s dishirtãciunj (lucri tsi nu-au vãrnã tinjii, simasii) tu eta-aestã ealani

dishertu[2] (di-shér-tu) adg – vedz tu ***dishertu***[1]

dishilari/dishilare (di-shi-lá-ri) sf – vedz tu ***dishiledz***

dishilat (di-shi-látŭ) adg – vedz tu ***dishiledz***

dishiledz (di-shi-lédzŭ) (mi) vb I dishilai (di-shi-láĭ), dishilam (di-shi-lámŭ), dishilatã (di-shi-lá-tã), dishilari/dishilare (di-shi-lá-ri) – portu deanumirea lucri greali tsi mi ncusureadzã; mi curmu di mesi di lucrul greu tsi-l fac; misucupsescu, dãuledz; (fig: mi dishiledz = (i) cãpãescu di copuslu mari tsi-l fac; (ii) mi molj, mi fac mulashcu) {ro: deşela, speti} {fr: échiner, s'éreinter, (se) courbaturer} {en: break someone's back} ex: va nã dishilãm (misucupsim) di-ahãt lucru; furtiili greali va nã dishileadzã caljlji § ***dishilat*** (di-shi-látŭ) adg dishilatã (di-shi-lá-tã), dishilats (di-shi-látsĭ), dishilati/dishilate (di-shi-lá-ti) – tsi s-ari ncusuratã di lucrili greali tsi li poartã; tsi s-ari curmatã di mesi di lucrul tsi-l fatsi; dishilat, dãulat {ro: deşelat, spetit} {fr: échiné, éreinté, courbatu; amolli} {en: having his back broken by hard work} § ***dishilari/dishilare*** (di-shi-lá-ri) sf dishilãri (di-shi-lărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-dishileadzã; misucupsiri, dãulari {ro: acţiunea de a deşela, de a speti; deşelare, spetire} {fr: action d'échiner, de s'éreinter, de (se) courbaturer; échinement, éreintement, amollissement} {en: action of breaking someone's back}

dishirtari/dishirtare (di-shir-tá-ri) sf – vedz tu ***dishertu***[1]

dishirtat (di-shir-tátŭ) adg – vedz tu ***dishertu***[1]

dishirtãciuni/dishirtãciune (di-shir-tã-cĭú-ni) sf – vedz tu

dishertu[1]

dishtearniri/dishtearnire (dish-teár-ni-ri) sf – vedz tu ***ashternu***

dishteptu[1] (dish-tép-tu) adg dishteaptã (dish-teáp-tã), dishteptsã (dish-tép-tsã), dishteapti/dishteapte (dish-teáp-ti) – 1: cari s-ari sculatã dit somnu shi easti dishtiptat; tsi s-aflã tu-unã stari tu cari shtii tsi fatsi shi iu easti; 2: cari aducheashti lishor noima-a atsilor tsi avdi (veadi, dghivãseashti, etc.); dishtiptat, dichitor, pirã, dishcljis (la minti), disfaptu (la cap), mintimen *{ro: treaz; deştept, inteligent}* *{fr: éveillé, réveillé; intelligent, éveillé d'esprit}* *{en: awake; intelligent, smart}* ex: dishteptu (dish-cljis la minti, dichitor) fui chirauã; doarmi i easti dishteptu (dishtiptat dit somnu)? § ***dishteptu***[2] (dish-tép-tu) (mi) vb I dishtiptai (dish-tip-táĭ), dishtiptam (dish-tip-támŭ), dishtiptatã (dish-tip-tá-tã), dishtiptari/dishtiptare (dish-tip-tá-ri) – 1: scol dit somnu; 2: fac si s-aducheascã ma lishor lucri tsi nu s-aduchea sh-ahãntu lishor (i dip) ma ninti *{ro: trezi (din somn), deştepta (mintea)}* *{fr: (se) reveiller, s'éveiller, ouvrir l'esprit}* *{en: awake, wake up, arouse interest}* ex: puilu dishteaptã (scoalã dit somnu) cãrvãnarlji; nu dishteaptã sharpili tsi doarmi; lumea s-dishteaptã (sh-dishclji mintea) an di an; dishteaptã-ti armãne! § ***dishtiptat*** (dish-tip-tátŭ) adg dishtiptatã (dish-tip-tá-tã), dishtiptats (dish-tip-tátsĭ), dishtiptati/dishtiptate (dish-tip-tá-ti) – 1: tsi s-ari sculatã dit somnu shi nu mata doarmi; 2: tsi aducheashti tora lucri tsi nu li-aduchea ninti; tsi easti dishteptu (dichitor, pirã, dishcljis la minti, disfaptu la cap, etc.) *{ro: trezit (din somn), deşteptat (mintea), inteligent, deştept}* *{fr: reveillé, éveillé, avec l'esprit ouvert, intelligent}* *{en: awaken, with aroused interest, intelligent}* ex: lailji muntsi dishtiptats (tsi s-avea canda sculatã dit somnu) di-a lor cãntari; dishtiptatlu (dishcljislu la minti, dichitorlu) grec § ***dishtiptari/dishtiptare*** (dish-tip-tá-ri) sf dishtiptãri (dish-tip-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dishteaptã dit somnu (tu minti) cariva *{ro: acţiunea de a trezi, de a deştepta (mintea); trezire}* *{fr: action de (se) reveiller, de s'éveiller, d'ouvrir l'esprit}* *{en: action of awakening, of waking up, of arousing interest}* § ***dishtiptatã*** (dish-tip-tá-tã) sf pl(?) – starea tu cari s-aflã atsel tsi easti dishteptu icã dishtiptat dit somnu *{ro: starea de a fi treaz, de a fi inteligent}* *{fr: reveil, éveil, intelligence}* *{en: awakening, intelligence}* § ***dishtiptãciuni/dishtiptãciune*** (dish-tip-tã-cĭu-ni) sf dishtiptãciunj (dish-tip-tã-cĭunjĭ) – harea tsi u ari atsel tsi easti dishteptu la minti i dishtiptat dit somnu *{ro: inteligenţã}* *{fr: intelligence, perspicacité}* *{en: intelligence, shrewdness}*

dishteptu[2] (dish-tép-tu) (mi) vb I – vedz tu ***dishteptu***[1]

dishternu (dish-tér-nu) vb III, II shi I – vedz tu ***ashternu***

dishtiptari/dishtiptare (dish-tip-tá-ri) sf – vedz tu ***dishteptu***[1]

dishtiptat (dish-tip-tátŭ) adg – vedz tu ***dishteptu***[1]

dishtiptatã (dish-tip-tá-tã) sf – vedz tu ***dishteptu***[1]

dishtiptãciuni/dishtiptãciune (dish-tip-tã-cĭu-ni) sf – vedz tu ***dishteptu***[1]

dishtirnari/dishtirnare (dish-tir-ná-ri) sf – vedz tu ***ashternu***

dishtirnat (dish-tir-nátŭ) adg – vedz tu ***ashternu***

dishtirneari/dishtirneare (dish-tir-neá-ri) sf – vedz tu ***ashternu***

dishtirnut (dish-tir-nútŭ) adg – vedz tu ***ashternu***

dishuts (di-shĭútsŭ) (mi) vb IV – vedz tu ***shuts***[1]

dishutsãri/dishutsãre (di-shĭu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***shuts***[1]

dishutsãt (di-shĭu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***shuts***[1]

disĭ*** (dí-si) adg (fiminin plural di la "***dis***"; vedz ***dis***[2])

disĭ*** (dí-si) pr (fiminin plural di la "***dis***"; vedz ***dis***[1])

disi/dise (dí-si shi dísĭ) cong – furi-cã, fur-cã, macã, s-easti cã, ma s-hibã di, cara sã, carea sã, cari sã, ma sã, ama sã, amea sã, dis, sticã, si *{ro: dacã}* *{fr: si}* *{en: if}* ex: disi (macã) au tsiva ti vindeari; disi (macã) nãs mi va; disi (s-easti cã, macã), ascãpirãnda, va s-vedz niori § ***dis***[3] (dís) cong – (unã cu ***disi***)

disic (di-sícŭ) (mi) vb I disicai (di-si-cáĭ) shi discai (dis-cáĭ), disicam (di-si-cámŭ) shi discam (dis-cámŭ), disicatã (di-si-cá-tã) shi discatã (dis-cá-tã), disicari/disicare (di-si-cá-ri) shi discari/discare (dis-cá-ri) – talj (aspargu) un lucru dealungului tu ma multi cumãts; talj, crep, aspargu, frãngu (expr: 1: nj-disic mintea (caplu) = mi frimintu cu ghiderli tsi-nj fac i cu minduirli shi cripãrli tsi am; glãrescu di minti cu zboarãli shi aurlãrli tsi nj-avdu; 2: disic mãcarea n gurã = cioamin sh-u meastic mãcarea n gurã; 3: u disic nãinti = cutedz s-mi duc nãinti, mi ncucutedz s-fac un lucru gioni) *{ro: despica, sparge; frãmânta mintea; face capul tobă (de gălăgie); sfâşia; înfrunta}* *{fr: fendre; se creuser la tête; ahurir; déchirer; s'emplir de bruit; oser, braver}* *{en: cleave, split; rack one's brains; lose mind; dare}* ex: du-ti s-disits doauã leamni; cãndu disicã (tãlje, dishcljisi) caplu a lamnjiljei; tsi vã disicats caplu (expr: tsi cripats, tsi vã minduits sh-ahãntu multu) dipriunã?; ficiorlji aeshti-nj disicarã caplu (expr: glãrirã di minti); ljundarlji s-ti disicã (dinjicã); tsi sh-cu dintsãlj ti disicã (dinjicã, cioaminã); shi cum di-a cãnjlor alãtrat s-disicã (s-huhuteashti) tutã valea; eara gioni, om tsi disicã nãinti; fratslji disicã muntsãlj (expr: cuteadzã s-alagã muntsãlj), muma disicã amãrli (expr: cuteadzã s-alagã pristi-amãri)) § ***disicat*** (di-si-cátŭ) adg disicatã (di-si-cá-tã), disicats (di-si-cátsĭ), disicati/disicate (di-si-cá-ti) – tsi fu tãljat (aspartu) dealungului tu ma multi cumãts; cripat, aspartu, frãmtu *{ro: despicat, spart; frãmântat (mintea); sfâşiat; înfruntat}* *{fr: fendu; qui s'est creusé la tête; ahuri; déchiré; qui a osé, qui a bravé}* *{en: cleaved, split; who has racked his brains; who has lost his mind; daring}* § ***discat*** (dis-cátŭ) adg discatã (dis-cá-tã), discats (dis-cátsĭ), discati/discate (dis-cá-ti) – (unã cu ***disicat***) § ***disicari/disicare*** (di-si-cá-ri) sf disicãri (di-si-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-disicã tsiva; cripari, aspãrdzeari, frãndzeari *{ro: acţiunea de a despica, de a sparge; de a-şi frãmânta mintea, etc.}* *{fr: action de fendre; de se creuser la tête; etc.}* *{en: action of cleaving, of splitting; etc.}* § ***discari/discare*** (dis-cá-ri) sf discãri (dis-cắrĭ) – (unã cu ***disicari***) ex: discarea-a cuciubãljei va tãpor greu; ma ari cap trã discari (expr: tra s-glãreshti di minti di vrondul tsi va lu-avdzã), du-ti la moarã § ***disicãturã*** (di-si-cã-tú-rã) sf disicãturi (di-si-cã-túrĭ) – tãljitura faptã cãndu s-disicã un lucru; loclu iu s-featsi tãljitura di disicari a unui lucru; crãpãturã *{ro: despicãturã}* *{fr: coupure, fente, éclisse}* *{en: cut, fissure, splint}* § ***discãturã*** (dis-cã-tú-rã) sf discãturi (dis-cã-túrĭ) – (unã cu ***disicãturã***) § ***discãtor*** (dis-cã-tórŭ) sn discãtoari/discãtoare (dis-cã-toá-ri) – cutsurlu pri cari s-disicã leamnili *{ro: butucul pe care se despicã lemnele}* *{fr: billot sur lequel on fend du bois}* *{en: tree trunk on which the wood is splint}*

disicari/disicare (di-si-cá-ri) sf – vedz tu ***disic***

disicat (di-si-cátŭ) adg – vedz tu ***disic***

disicãturã (di-si-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***disic***

dislãcescu (dis-lã-cés-cu) (mi) vb IV dislãcii (dis-lã-cíĭ), dislã-ceam (dis-lã-ceámŭ), dislãcitã (dis-lã-cí-tã), dislãciri/dislãcire (dis-lã-cí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizlãcescu***

dislãchescu (dis-lã-chĭés-cu) (mi) vb IV dislãchii (dis-lã-chíĭ), dislãcheam (dis-lã-chĭamŭ), dislãchitã (dis-lã-chí-tã), dislãchiri/dislãchire (dis-lã-chí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizlãchescu***

dislãchiri/dislãchire (dis-lã-chí-ri) sf dislãchiri (dis-lã-chírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizlãchiri***

dislãchit (dis-lã-chítŭ) adg dislãchitã (dis-lã-chí-tã), dislãchits (dis-lã-chítsĭ), dislãchiti/dislãchite (dis-lã-chí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizlãchit***

dislãchiturã (dis-lã-chi-tú-rã) sf dislãchituri (dis-lã-chi-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizlãchiturã***

dislãciri/dislãcire (dis-lã-cí-ri) sf dislãciri (dis-lã-círĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizlãciri***

dislãcit (dis-lã-cítŭ) adg dislãcitã (dis-lã-cí-tã), dislãcits (dis-lã-cítsĭ), dislãciti/dislãcite (dis-lã-cí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizlãcit***

dislãciturã (dis-lã-ci-tú-rã) sf dislãcituri (dis-lã-ci-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizlãciturã***

dislãxescu (dis-lãc-sés-cu) (mi) vb IV dislãxii (dis-lãc-síĭ), dislãxeam (dis-lãc-seámŭ), dislãxitã (dis-lãc-sí-tã), dislãxiri/dislãxire (dis-lãc-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizlãxescu***

dislãxiri/dislãxire (dis-lãc-sí-ri) sf dislãxiri (dis-lãc-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizlãxiri***

dislãxit (dis-lãc-sítŭ) adg dislãxitã (dis-lãc-sí-tã), dislãxits (dis-lãc-sítsĭ), dislãxiti/dislãxite (dis-lãc-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizlãxit***

disleg (dis-légŭ) (mi) vb I dizligai (diz-li-gáĭ), dizligam (diz-li-gámŭ), dizligatã (diz-li-gá-tã), dizligari/dizligare (diz-li-gá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizleg***

dislichescu (dis-li-chĭés-cu) (mi) vb IV dislichii (dis-li-chíĭ), dislicheam (dis-li-chĭamŭ), dislichitã (dis-li-chí-tã), dislichiri/dislichire (dis-li-chí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizlichescu***

dislichiri/dislichire (dis-li-chí-ri) sf dislichiri (dis-li-chírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizlichiri***

dislichit (dis-li-chítŭ) adg dislichitã (dis-li-chí-tã), dislichits (dis-li-chítsĭ), dislichiti/dislichite (dis-li-chí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizlichit***

dislichiturã (dis-li-chi-tú-rã) sf dislichituri (dis-li-chi-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizlichiturã***

disligari/disligare (dis-li-gá-ri) sf dizligãri (diz-li-gắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizligari***

disligat (dis-li-gátŭ) adg dizligatã (diz-li-gá-tã), dizligats (diz-li-gátsĭ), dizligati/dizligate (diz-li-gá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizligat***

dismair (dis-má-irŭ) (mi) vb I dismãirai (dis-mã-i-ráĭ), dismãirdis (dis-mã-i-rámŭ), dismãiratã (dis-mã-i-rá-tã), dismãirari/dismãirare (dis-mã-i-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmair***

dismal (dis-málŭ) (mi) vb I dismãlai (dis-mã-láĭ), dismãlam (dis-mã-lámŭ), dismãlatã (dis-mã-lá-tã), dismãlari/dismãlare (dis-mã-lá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmal***

dismalj (dis-máljĭŭ) (mi) vb I dismãljai (dis-mã-ljĭáĭ), dismãljam (dis-mã-ljĭámŭ), dismãljatã (dis-mã-ljĭá-tã), dismãljari/dismãljare (dis-mã-ljĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmalj***

dismãirari/dismãirare (dis-mã-i-rá-ri) sf dismãirãri (dis-mã-i-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmãirari***

dismãirat (dis-mã-i-rátŭ) adg dismãiratã (dis-mã-i-rá-tã), dismãirats (dis-mã-i-rátsĭ), dismãirati/dismãirate (dis-mã-i-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmãirat***

dismãlari/dismãlare (dis-mã-lá-ri) sf dismãlãri (dis-mã-lắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmãlari***

dismãlat (dis-mã-látŭ) adg dismãlatã (dis-mã-lá-tã), dismãlats (dis-mã-látsĭ), dismãlati/dismãlate (dis-mã-lá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmãlat***

dismãlãrat (diz-mã-lã-rátŭ) adg dizmãlãratã (diz-mã-lãr-á-tã), dizmãlãrats (diz-mã-lã-rátsĭ), dizmãlãrati/dizmãlãrate (diz-mã-lã-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmãlãrat***

dismãljari/dismãljare (dis-mã-ljĭá-ri) sf dismãljeri (dis-mã-ljĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmãljari***

dismãljat (dis-mã-ljĭátŭ) adg dismãljatã (dis-mã-ljĭá-tã), dismãljats (dis-mã-ljĭátsĭ), dismãljati/dismãljate (dis-mã-ljĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmãljat***

dismãnã (dis-mắ-nã) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmãnã***

dismãrit (dis-mã-rítŭ) (mi) vb I dismãritai (dis-mã-ri-táĭ), dismãritam (dis-mã-ri-támŭ), dismãritatã (dis-mã-ri-tá-tã), dismãritari/dismãritare (dis-mã-ri-tá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmãrit***

dismãritari/dismãritare (dis-mã-ri-tá-ri) sf dismãritãri (dis-mã-ri-tắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmãritari***

dismãritatã (dis-mã-ri-tá-tã) adg (mash fiminin) dismãritati/mãtitate (dis-mã-ri-tá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmãritatã***

dismãrtari/dismãrtare (dis-mãr-tá-ri) sf dismãrtãri (dis-mãr-tắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmãrtari***

dismãrtatã (dis-mãr-tá-tã) adg (mash fiminin) dismãrtati/dismãrtate (dis-mãr-tá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmãrtatã***

dismãrtu (dis-mắr-tu) (mi) vb I dismãrtai (dis-mãr-táĭ), dismãrtam (dis-mãr-támŭ), dismãrtatã (dis-mãr-tá-tã), dismãrtari/dismãrtare (dis-mãr-tá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmãrtu***

dismeastic (dis-meás-ticŭ) (mi) vb I dismisticai (dis-mis-ti-cáĭ), dismisticam (dis-mis-ti-cámŭ), dismisticatã (dis-mis-ti-cá-tã), dismisticari/dismisticare (dis-mis-ti-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmeastic***

dismisticari/dismisticare (dis-mis-ti-cá-ri) sf dismisticãri (dis-mis-ti-cắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmisticari***

dismisticat (dis-mis-ti-cátŭ) adg dismisticatã (dis-mis-ti-cá-tã), dismisticats (dis-mis-ti-cátsĭ), dismisticati/dismisticate (dis-mis-ti-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizmisticat***

dismurtari/dismurtare (dis-mur-tá-ri) sf dismurtãri (dis-mur-tắrĭ) – scriari neaprucheatã di noi: vedz ***dizmurtari***

dismurtat (dis-mur-tátŭ) adg dismurtatã (dis-mur-tá-tã), dismurtats (dis-mur-tátsĭ), dismurtati/dismurtate (dis-mur-tá-ti) – scriari neaprucheatã di noi: vedz tu ***dizmurtat***

dismurtsãri/dismurtsãre (dis-mur-tsắ-ri) sf dismurtsãri (dis-mur-tsắrĭ) – scriari neaprucheatã di noi: vedz ***dizmurtsãri***

dismurtsãscu (dis-mur-tsắs-cu) vb IV dismurtsãi (dis-mur-tsắĭ), dismurtsam (dis-mur-tsámŭ), dismurtsãtã (dis-mur-tsắ-tã), dismurtsãri/dismurtsãre (dis-mur-tsắ-ri) – scriari neaprucheatã di noi: vedz ***dizmurtsãscu***

dismurtsãt (dis-mur-tsắtŭ) adg dismurtsãtã (dis-mur-tsắ-tã), dismurtsãts (dis-mur-tsắtsĭ), dismurtsãti/dismurtsãte (dis-mur-tsắ-ti) – scriari neaprucheatã di noi: vedz ***dizmurtsãt***

dismurtu (dis-múr-tu) vb I dismurtai (dis-mur-táĭ), dismurtam (dis-mur-támŭ), dismurtatã (dis-mur-tá-tã), dismurtari/dismurtare (dis-mur-tá-ri) – scriari neaprucheatã di noi: vedz ***dizmurtu***

disnãirescu (dis-nã-i-rés-cu) (mi) vb IV disnãirii (dis-nã-i-ríĭ), disnãiream (dis-nã-i-reámŭ), disnãiritã (dis-nã-i-rí-tã), disnãiriri/disnãirire (dis-nã-i-rí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***diznãirescu***

disnãiriri/disnãirire (dis-nã-i-rí-ri) sf disnãiriri (dis-nã-i-rírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***diznãiriri***

disnãirit (dis-nã-i-rítŭ) adg disnãiritã (dis-nã-i-rí-tã), disnãirits (dis-nã-i-rítsĭ), disnãiriti/disnãiriti (dis-nã-i-rí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***diznãirit***

disnãu (dis-nắŭ) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***diznãu***

disnjerdu[1] (dis-njĭér-du) sn disnjerduri (dis-njĭér-durĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***diznjerdu***[1]

disnjerdu[2] (dis-njér-du) (mi) vb I disnjirdai (dis-njir-dáĭ), disnjirdam (dis-njir-dámŭ), disnjirdatã (dis-njir-dá-tã), disnjirdari/disnjirdare (dis-njir-dá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***diznjerdu***[2]

disnjirdari/disnjirdare (dis-njir-dá-ri) sf disnjirdãri (dis-njir-dắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***diznjirdari***

disnjirdat (dis-njir-dátŭ) adg disnjirdatã (dis-njir-dá-tã), disnjirdats (dis-njir-dátsĭ), disnjirdati/disnjirdate (dis-njir-dá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***diznjirdat***

disnjirdãciuni (dis-njir-dã-cĭú-ni) sf disnjirdãciunj (dis-njir-dã-cĭúnjĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***diznjirdãciuni***

disnjirdãtor (dis-njir-dã-tórŭ) adg disnjirdãtoari/disnjirdãtoare (dis-njir-dã-toá-ri), disnjirdãtori (dis-njir-dã-tórĭ), disnjirdãtoari/disnjirdãtoare (dis-njir-dã-toá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***diznjirdãtor***

disnjirdos (dis-njir-dósŭ) adg disnjirdoasã (dis-njir-doá-sã), disnjirdosh (dis-njir-dóshĭ), disnjirdoasi/disnjirdoase (dis-njir-doá-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***diznjirdos***

disnod (dis-nódŭ) (mi) vb I disnudai (dis-nu-dáĭ), disnudam (dis-nu-dámŭ), disnudatã (dis-nu-dá-tã), disnudari/disnudare

(dis-nu-dá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***diznod***

disnou (dis-nóŭ) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***diznou***

disnudari/disnudare (dis-nu-dá-ri) sf disnudãri (dis-nu-dắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***diznudari***

disnudat (dis-nu-dátŭ) adg disnudatã (dis-nu-dá-tã), disnudats (dis-nu-dátsĭ), disnudati/disnudate (dis-nu-dá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***diznudat***

disnudãturã (dis-nu-dã-tú-rã) sf disnudãturi (dis-nu-dã-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***diznudãturã***

dispartu (dis-pár-tu) (mi) vb IV – vedz tu ***parti***

dispãltescu (dis-pãl-tés-cu) vb IV – vedz tu ***mpiltescu***

dispãltiri/dispãltire (dis-pãl-tí-ri) sf – vedz tu ***mpiltescu***

dispãltit (dis-pãl-títŭ) adg – vedz tu ***mpiltescu***

dispãndic (dis-pãn-dicŭ) (mi) vb I dispãndicai (dis-pãn-di-cáĭ), dispãndicam (dis-pãn-di-cámŭ), dispãndicatã (dis-pãn-di-cá-tã), dispãndicari/dispãndicare (dis-pãn-di-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dispãntic***

dispãndicari/dispãndicare (dis-pãn-di-cá-ri) sf dispãndicãri (dis-pãn-di-cắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dispãnticari***

dispãndicat (dis-pãn-di-cátŭ) adg dispãndicatã (dis-pãn-di-cá-tã), dispãndicats (dis-pãn-di-cátsĭ), dispãndicati/dispãndicate (dis-pãn-di-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dispãnticat***

dispãntic (dis-pãn-ticŭ) (mi) vb I – vedz tu ***pãnticã***

dispãnticari/dispãnticare (dis-pãn-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***pãnticã***

dispãnticat (dis-pãn-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***pãnticã***

dispãrtsãri/dispãrtsãre (dis-pãr-tsắ-ri) sf – vedz tu ***parti***

dispãrtsãt (dis-pãr-tsắtŭ) adg – vedz tu ***parti***

dispãrtsiturã dis-pãr-tsi-tú-rã) sf – vedz tu ***parti***

dispeatic (dis-peá-ticŭ) (mi) vb I – vedz tu ***peaticã***

dispeatur (dis-peá-turŭ) (mi) vb I – vedz tu ***petur***

dispetur (dis-pé-turŭ) (mi) vb I – vedz tu ***petur***

dispiducljari/dispiducljare (dis-pi-du-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***piduclju***

dispiducljat (dis-pi-du-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***piduclju***

dispiducljedz (dis-pi-du-cljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***piduclju***

dispiltescu (dis-pil-tés-cu) vb IV – vedz tu ***mpiltescu***

dispiltiri/dispiltire (dis-pil-tí-ri) sf – vedz tu ***mpiltescu***

dispiltit (dis-pil-títŭ) adg – vedz tu ***mpiltescu***

dispindzur dis-pín-dzurŭ) (mi) vb I – vedz tu ***spindzur***

dispindzurari/dispindzurare dis-pin-dzu-rá-ri) sf – vedz tu ***spindzur***

dispindzurat dis-pin-dzu-rátŭ) adg – vedz tu ***spindzur***

dispir (dis-pírŭ) vb I – vedz tu ***deaspir***[1]

dispirari/dispirare (dis-pi-rá-ri) sf – vedz tu ***deaspir***[1]

dispirat (dis-pi-rátŭ) adg – vedz tu ***deaspir***[1]

dispiticari/dispiticare (dis-pi-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***peaticã***

dispiticat (dis-pi-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***peaticã***

dispiturari/dispiturare (dis-pi-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***petur***

dispiturat (dis-pi-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***petur***

dispituredz (dis-pi-tu-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***petur***

displãtescu (dis-plã-tés-cu) vb IV – vedz tu ***mpiltescu***

displãtiri/displãtire (dis-plã-tí-ri) sf – vedz tu ***mpiltescu***

displãtit (dis-plã-títŭ) adg – vedz tu ***mpiltescu***

displec (dis-plécŭ) vb I – vedz tu ***mpiltescu***

displicari/displicare (dis-pli-cá-ri) sf – vedz tu ***mpiltescu***

displicat (dis-pli-cátŭ) adg – vedz tu ***mpiltescu***

displitescu (dis-pli-tés-cu) vb IV – vedz tu ***mpiltescu***

displitiri/displitire (dis-pli-tí-ri) sf – vedz tu ***mpiltescu***

displitit (dis-pli-títŭ) adg – vedz tu ***mpiltescu***

dispolj (dis-póljĭŭ) (mi) vb I displuljai (dis-pu-ljĭáĭ), displuljam (dis-pu-ljĭámŭ), displuljatã (dis-pu-ljĭá-tã), displuljari/displuljare (dis-pu-ljĭá-ri) – ãlj scot (ljau di pi el tuti) stranjili sh-lu-alas gulishan; scot di pri un lucru (trup) tuti atseali tsi lu-acoapirã (stranji, cheali, coaji, lucri, etc.); gulishinedz; (fig: ljau cu zorea tuti averli shi bunetsli tsi li ari cariva sh-nu lu-alas cu tsiva dip; yizmu, ghizmedz) *{ro: despuia; jefui}* *{fr: dépouiller; piller, spolier}* *{en: strip, skin; plunder, despoil}* ex: avutslji dispoalji pri oarfãnj (fig: lã lja a oarfãnjlor tut tsi au); displujarã tuts avutslji (fig: lã loarã a avutslor tut tsi-avea) § ***displuljat*** (dis-pu-ljĭátŭ) adg displuljatã (dis-pu-ljĭá-tã), displuljats (dis-pu-ljĭátsĭ), displuljati/displuljate (dis-pu-ljĭá-ti) – tsi-lj s-au scoasã tuti stranjili di-armasi gulishan; gulishinat; (fig: 1: displuljat = tsi-lj s-ari loatã cu zorea tutã avearea shi bunetsli tsi-avea, yizmat, ghizmat; 2: displuljat = om tsi nu fatsi doi paradz, om multu arãu, fur, tihilai, andihristu, etc.) *{ro: despuiat; jefuit}* *{fr: dépouillé; pillé, spolié}* *{en: stripped, skinned; plundered, despoiled}* ex: cãmpul tut displuljat (gulishan) armasi; displuljatslji (fig: oaminjlji tsi nu-avea tsiva shi s-featsirã furi) sutsatã ligarã prit pãduri § ***displuljari/displuljare*** (dis-pu-ljĭá-ri) sf displuljeri (dis-pu-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dispoalji cariva i tsiva; gulishinari; yizmari, ghizmari *{ro: acţiunea de a despuia; de a jefui; despuiere, jaf}* *{fr: action de dépouiller; de piller, de spolier; dépouillement}* *{en: action of stripping, of skinning; of despoiling, of plundering; despoliation}* § ***displuljiturã*** (dis-pu-ljí-tu-rã) sf displuljituri/displuljiture (dis-pu-ljí-turĭ) – om tsi easti nviscut cu pãrtsãlj; pãrtãlos, pãrtalcu, partal, pãrtal; recicaman, aruptu, displuljat, martirã; (fig: om tsi nu-i bun tri tsiva; om trã cari nu dai doi paradz) *{ro: zdrenţăros}* *{fr: loqueteux, misérable}* *{en: ragged, tattered}*

dispoti (dis-pótĭ) sm dispots (dis-pótsĭ) – unã di scãrli analti di priftsãlji (di arhiereeanj); arhiereu, ipiscup; (expr: 1: lu (u) scol la dispoti = (mi duc la dispoti, la dãvii tra s-) caftu s-mi dispartu di muljari, di bãrbat; 2: (cari ts-u lo?, cari tsi-u furã?) dispoti! = nu shtiu cari!; cari sã-ts creapã; cureai) *{ro: arhiereu, episcop}* *{fr: évêque, archevêque}* *{en: bishop, archbishop}* ex: dispoti aflã mash prifteasa; vinji dispoti ãn hoarã, sh-preftsãlj s-fac (ca) nveasti; chir dispoti ma lj-u dzãtsea; disp[oti, mi losh pri gushi; cari u furã capra? dispoti! (expr: nu shtiu cari!; cari s-tsã creapã!); lituryisi dispoti § ***disputami/disputame*** (dis-pu-tá-mi) sf fãrã pl – isnafea-a dispotslor; multimi di dispots *{ro: număr mare de arhierei}* *{fr: nombre d'évêques}* *{en: number of bishops}* ex: s-adunã disputamea (s-adunarã dispotslji tuts) § ***disputsãlji/disputsãlje*** (dis-pu-tsắ-lji) sf disputsãlj (dis-pu-tsắljĭ) – tehnea di dispoti; scamnul di dispoti; ipiscupii, episcopii, ipiscupat *{ro: arhierie}* *{fr: carrière d'évêque}* *{en: diocese}* § ***disputescu*** (dis-pu-tés-cu) adg disputeascã (dis-pu-teás-cã), disputeshtsã (dis-pu-tésh-tsã), disputeshti/disputeshte (dis-pu-tésh-ti) – tsi tsãni di un dispoti; di dispoti; di ipiscup; ipiscupescu *{ro: arhieresc}* *{fr: d'évêque}* *{en: of bishop}* ex: calu easti disputescu (di dispoti) § ***disputeashti/disputeashte*** (dis-pu-teásh-ti) adv – ca faptu di dispoti *{ro: ca arhiereu}* *{fr: à la manière des évêque}* *{en: as done by a bishop}* § ***disputaragã*** (dis-pu-ta-ra-gã) sm disputaragadz (dis-pu-ta-ra-gádzĭ) – un dispoti tsi easti multu-arãu (ca un agã!) *{ro: arhiereu rău}* *{fr: évêque méchant comme un "agha" turc}* *{en: bad bishop, wicked as a Turkish "agha"}* ex: arãu easti turcul, ma ninga cama arãu easti disputaragãlu

displuljari/displuljare (dis-pu-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***dispolj***

displuljat (dis-pu-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***dispolj***

displuljiturã (dis-pu-ljí-tu-rã) sf – vedz tu ***dispolj***

dispurindari/dispurindare (dis-pu-rin-dá-ri) sf dispurindãri (dis-pu-rin-dắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dispurintari***

dispurindat (dis-pu-rin-dátŭ) adg dispurindatã (dis-pu-rin-dá-tã), dispurindats (dis-pu-rin-dátsĭ), dispurindati/dispurindate (dis-pu-rin-dá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dispurintat***

dispurindu (dis-pu-rín-du) (mi) vb I dispurindai (dis-pu-rin-dáĭ), dispurindam (dis-pu-rin-dámŭ), dispurindatã (dis-pu-rin-dá-tã), dispurindari/dispurindare (dis-pu-rin-dá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dispurintu***

dispurintari/dispurintare (dis-pu-rin-tá-ri) sf – vedz tu ***purintu***[1]

dispurintat (dis-pu-rin-tátŭ) adg – vedz tu ***purintu***[1]

dispurintu (dis-pu-rín-tu) (mi) vb I – vedz tu ***purintu***[1]

dispustusescu (dis-pus-tu-sés-cu) vb IV dispustusii (dis-pus-tu-síĭ), dispustuseam (dis-pus-tu-seámŭ), dispustusitã (dis-pus-tu-

sí-tã), dispustusiri/dispustusire (dis-pus-tu-sí-ri) – mi curmu di la un copus tsi-l fac (lucru tsi mi avurseashti multu) tra sã-nj ljau anasa shi sã-nj yinã suflitlu la loc; stau di isihãsescu cã mi aduchescu multu avursit; discurmu, dizvursescu, arihãtipsescu, apãnghisescu, arãpas, arãpãsedz, arãpãsescu, aripas, aripãsedz, arupas, rãpas, rãpãsedz, rupas, rupusedz, ripas *{(se) odihni} {fr: (se) reposer, (se) délasser} {en: rest}* ex: shidzu sã dispustuseascã (si s-discurmã) § ***dispustusit*** (dis-pus-tu-sítŭ) adg dispustusitã (dis-pus-tu-sí-tã), dispustusits (dis-pus-tu-sítsĭ), dispustusiti/dispustusite (dis-pus-tu-sí-ti) – tsi ari astãmãtsitã copuslu faptu (lucru tsi-l avurseashti multu), tra s-poatã sã-sh lja anasa; tsi ari shidzutã tes tra s-isihãseascã; discurmat, dizvursit, arihãtipsit, apãnghisit, arãpãsat, arãpãsit, aripãsat, arupãsat, rãpãsat, rupusat, ripãsat *{odihnit} {fr: reposé, délassé} {en: rested}* ex: him dispustusits (dizvursits) di noaptea aestã § ***dispustusiri/dispustusire*** (dis-pus-tu-sí-ri) sf dispustusiri (dis-pus-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva dispustuseashti; discurmari, dizvursiri, arihãtipsiri, apãnghisiri, arãpãsari, arãpãsiri, aripãsari, arupãsari, rãpãsari, rupusari, ripãsat; arãpas, aripas, arupas, rãpas, ripas, rupas *{acţiunea de a (se) odihni; repauzare; odihnã} {fr: action de (se) reposer; délassement, repos} {en: action of resting, of recovering; rest}* ex: pri cali greauã dispustusirea easti bunã

dispustusiri/dispustusire (dis-pus-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***dispustusescu***

dispustusit (dis-pus-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***dispustusescu***

disput (dis-pútŭ) (mi) vb IV shi II – vedz tu ***putoari***

disputami/disputame (dis-pu-tá-mi) sf – vedz tu ***dispoti***

disputaragã (dis-pu-ta-ra-gắ) sm – vedz tu ***dispoti***

disputeashti/disputeashte (dis-pu-teásh-ti) adv – vedz tu ***dispoti***

disputescu (dis-pu-tés-cu) adg – vedz tu ***dispoti***

disputsãlji/disputsãlje (dis-pu-tsắ-lji) sf – vedz tu ***dispoti***

disputsãri/disputsãre (dis-pu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***putoari***

disputsãt (dis-pu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***putoari***

distih (dhís-tihŭ) adg – vedz tu ***distihii***

distihii/distihie (dhis-ti-hí-i) distihii (dhis-ti-híĭ) – unã ugoadã (tihisiri) tsi-l fatsi omlu sã-lj s-aspargã bana shi sã-lj fugã iftihia; atihiri, atihii, arãeatsã, taxirati, lãeatsã, cãtratsã, pacus, ghideri, cripari, bilje, biljauã, biljai, bileauã, scangi, scanci, cangi, etc. *{ro: nenorocire} {fr: malheur} {en: misfortune}* § ***distih*** (dhís-tihŭ) adg distihã (dhís-ti-hã), distihi (dhís-tihĭ), distihi/distihe (dhís-ti-hi) – tsi lj-ari cãdzutã unã mari distihii (taxirati) pri cap; duljat, dolj, corbu, mãrat, scurpisit, curbisit, lupusit, stuhinat, chisusit, hãndãcusit, lãit, pisusit, etc. *{ro: nenorocit} {fr: malheureux} {en: unfortunate, wretched}* § ***distihipsescu*** (dhis-ti-hip-sés-cu) (mi) vb IV distihipsii (dhis-ti-hip-síĭ), distihipseam (dhis-ti-hip-seámŭ), distihipsitã (dhis-ti-hip-sí-tã), distihipsiri/distihipsire (dhis-ti-hip-sí-ri) – (cu cripãrli tsi lj-aduc) lj-adar un ahãntu mari arãu (dureari, cripari, etc.) cã-lj fac bana amarã; nj-aspargu bana cu-atseali tsi pat; distihisescu, curbisescu, stuhinedz, lupusescu, buisescu, chisusescu, hãndãcusescu, lãescu, pisusescu, etc. *{ro: nenoroci} {fr: être ou devenir malheureux; rendre malheureux} {en: be unhappy, make someone unhappy}* § ***distihipsit*** (dhis-ti-hip-sítŭ) adg distihipsitã (dhis-ti-hip-sí-tã), distihipsits (dhis-ti-hip-sítsĭ), distihipsiti/distihipsite (dhis-ti-hip-sí-ti) – tsi s-aflã tu-unã halã greauã (di jali, di dureari, di mãri cripãri, etc.); tsi sh-ari aspartã bana; distihisit, corbu, corbusit, curbisit, stuhinat, lupusit, buisit, chisusit, hãndãcusit, lãit, pisusit, etc. *{ro: nenorocit} {fr: infortuné, malheureux} {en: unhappy, wretched}* § ***distihipsiri/distihipsire*** (dhis-ti-hip-sí-ri) sf distihipsiri (dhis-ti-hip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-l distihipseshti pri cariva; distihisiri, curbisiri, stuhinari, lupusiri, buisiri, chisusiri, hãndãcusiri, lãiri, pisusiri, etc. *{ro: acţiunea de a (se) nenoroci; nenorocire} {fr: action d'être ou de devenir malheureux; de rendre malheureux; malheur} {en: action of being unhappy, of making someone unhappy; unhappiness}*

distihisescu (dhis-ti-hi-sés-cu) (mi) vb IV distihisii (dhis-ti-hi-síĭ), distihiseam (dhis-ti-hi-seámŭ), distihisitã (dhis-ti-hi-sí-tã), distihisiri/distihisire (dhis-ti-hi-sí-ri) – (unã cu ***distihipsescu***) § ***distihisit*** (dhis-ti-hi-sítŭ) adg distihisitã (dhis-ti-hi-sí-tã), distihisits (dhis-ti-hi-sítsĭ), distihisiti/distihisite (dhis-ti-hi-sí-ti) – (unã cu ***distihipsit***) § ***distihisiri/distihisire*** (dhis-ti-hi-sí-ri) sf distihisiri (dhis-ti-hi-sírĭ) – (unã cu ***distihipsiri***)

distihipsescu (dhis-ti-hip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***distihii***

distihipsiri/distihipsire (dhis-ti-hip-sí-ri) sf – vedz tu ***distihii***

distihipsit (dhis-ti-hip-sítŭ) adg – vedz tu ***distihii***

distihisescu (dhis-ti-hi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***distihii***

distihisiri/distihisire (dhis-ti-hi-sí-ri) sf – vedz tu ***distihii***

distihisit (dhis-ti-hi-sítŭ) adg – vedz tu ***distihii***

distimeli/distimele sf (dis-ti-mé-li) sf distimelj (dis-ti-méljĭ) – cumatã di pãndzã tsi s-tsãni nduplicatã tu gepi (di bãrbats) i tu ceantã (di muljeri) sh-cu cari omlu sh-ashteardzi fatsa (sh-suflã narea, etc.); destemeli, destemeali, tistimeli, testemeli, mãndilã, shimii, shamii, civrei, ciuvre, cimber, peaticã *{ro: batistã} {fr: mouchoir} {en: handkerchief}* ex: distimelea (mãndila)-arcatã, sã-lj tsãnã-aumbratã § ***destemeli/destemele*** sf (des-te-mé-li) sf destemelj (des-te-méljĭ) – (unã cu ***distimeli***) § ***destemeali/destemeale*** sf (des-te-meá-li) sf destemelj (des-te-méljĭ) – (unã cu ***distimeli***) § ***tistimeli/tistimele*** sf (tis-ti-mé-li) sf tistimelj (tis-ti-méljĭ) – (unã cu ***distimeli***) § ***testemeli/testemele*** sf (tes-te-mé-li) sf testemelj (tes-te-méljĭ) – (unã cu ***distimeli***)

distoartsiri/distoartsire (dis-toár-tsi-ri) sf – vedz tu ***torcu***

distorcu (dis-tór-cu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***torcu***

distorsu (dis-tór-su) adg – vedz tu ***torcu***

distram (dis-trámŭ) (mi) vb I – vedz tu ***tramã***

distrãmari/distrãmare (dis-trã-má-ri) sf – vedz tu ***tramã***

distrãmat (dis-trã-mátŭ) adg – vedz tu ***tramã***

distrãmedz (dis-trã-médzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***tramã***

distres (di-strésŭ) adg – vedz tu ***stringu***

distrimtu (dis-trím-tu) adg – vedz tu ***stringu***

distrindzeari/distrindzeare (dis-trin-dzeá-ri) sf – vedz tu ***stringu***

distrindziri/distrindzire (dis-trín-dzi-ri) sf – vedz tu ***stringu***

distringu (dis-trín-gu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***stringu***

distsimtu (dis-tsím-tu) adg – vedz tu ***tsingu***[1]

distsindzeari/distsindzeare (dis-tsin-dzeá-ri) sf – vedz tu ***tsingu***[1]

distsindziri/distsindzire (dis-tsín-dzi-ri) sf – vedz tu ***tsingu***[1]

distsingu (dis-tsín-gu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***tsingu***[1]

distul (dis-túlŭ) adv – vedz tu ***distur***[1]

distup (dis-tupŭ) (mi) vb I – vedz tu ***astup***

distupari/distupare (dis-tu-pá-ri) sf – vedz tu ***astup***

distupat (dis-tu-pátŭ) adg – vedz tu ***astup***

distur[1] (dis-túrŭ) adv – ahãntu cãt lipseashti (trã un lucru tsi-avem ananghi, trã scupolu tsi lu-avem tu minti, etc.); disturi, distul, duri, nimal, nimalo, nemalo, namalo, nãmalo; agiundzi! *{ro: destul, suficient} {fr: assez, suffisamment, ça suffit!} {en: enough}* ex: ti minduish distur? § ***distur***[2] (dis-túrŭ) adg disturã (dis-tú-rã), disturã (dis-tú-rã), disturi (dis-túrĭ), disturi/disture (dis-tú-ri) – ahãntu cãt lipseashti (trã un lucru tsi-avem ananghi, trã scupolu tsi lu-avem tu minti, etc.) *{ro: destul, suficient} {fr: suffisant} {en: sufficient}* ex: n casã eara cãldurã disturã § ***disturi/disture*** (dis-tú-ri) adg, adv – (unã cu ***distur***[1], ***distur***[2]) ex: disturi azimnarã; lapti acru avem disturi § ***distul*** (dis-túlŭ) adv – (unã cu ***distur***[1]) § ***destul*** (des-túlŭ) adv – (unã cu ***distur***[1]) § ***ndistuledz*** (ndis-tu-lédzŭ) (mi) vb I ndistulai (ndis-tu-láĭ), ndistulam (ndis-tu-lámŭ), ndistulatã (ndis-tu-lá-tã), ndistulari/ndistulare (ndis-tu-lá-ri) – fac un lucru s-aibã ahãt cãt ãlj lipseashti (di-atseali tsi ari ananghi); fac un lucru s-aibã di tuti tsi-ari ananghi (poati sh-di primansus); satur, tipurescu, fãnãtescu, nãfãtescu, fãnitescu, apudidescu, etc. *{ro: îndestula, sătura} {fr: satisfaire, rassassier} {en: provide with, satisfy, satiate}* ex: cara lu ndistulai (fãnãtii, sãturai) cu lapti, pot s-lu-alas; u ndistulã (u-apudidi, u sãturã) cu tuti bunetsli § ***ndistulat*** (ndis-tu-látŭ) adg ndistulatã (ndis-tu-lá-tã), ndistulats (ndis-tu-látsĭ), ndistulati/ndistulate (ndis-tu-lá-ti) – tsi ari di tuti tsi-lj lipsescu; sãturat; sãturat, tipurit, fãnãtit, nãfãtit, fãnitit, apudidit, etc. *{ro: îndestula, sătura} {fr: satisfaire, rassassier} {en: provide with, satisfy, satiate}* ex: casa-lj fu ndistulatã, ca stuplu (mplinã di tuti ca un stup cu njari) § ***ndistulari/ndistulare*** (ndis-tu-lá-ri) sf ndistulãri (ndis-tu-lắrĭ) – atsea

tsi s-fatsi cãndu tsiva si ndistuleadzã; sãturari, tipuriri, fãnãtiri, nãfãtiri, fãnitiri, apudidiri, etc. *{ro: acţiunea de a îndestula, de a sătura; îndestulare, săturare}* *{fr: action de satisfaire, de rassassier}* *{en: action of providing with, of satisfying, of satiating}*

distur[2] (dis-túrŭ) adg – vedz tu ***distur***[1]

disturi/disture (dis-tú-ri) adg, adv – vedz tu ***distur***[1]

disturtseari/disturtseare (dis-tur-tsĭá-ri) – vedz tu ***torcu***

disucljari/disucljare (di-su-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***disucljedz***

disucljat (di-su-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***disucljedz***

disucljedz (di-su-cljĭédzŭ) (mi) vb I disuclјai (di-su-cljĭáĭ), disucljam (di-su-cljĭámŭ), disucljatã (di-su-cljĭá-tã), disucljari/disucljare (di-su-cljĭá-ri) – vindic di (discãntic, dizleg, dishteptu dit) diucljari; ãlj discãntu shi-l vindic pri-atsel tsi easti loat di oclju *{ro: dezdeochea}* *{fr: écarter ou annihiler le mauvais oeil, le maléfice, la fascination}* *{en: heal someone who is under a spell or who is fascinated}* ex: nãs s-disuclje (s-vindicã di diucljari) § ***disucljat*** (di-su-cljĭátŭ) adg disucljatã (di-su-cljĭá-tã), disucljats (di-su-cljĭátsĭ), disucljati/disucljate (di-su-cljĭá-ti) – cari fu vindicat (dizligat, discãntat) di diucljari *{ro: desdeocheat}* *{fr: guéri de mauvais oeil}* *{en: who is cured from a spell}* ex: ficiuriclu a ljei easti disucljat (lãndzit cã-l lo cariva di oclju) § ***disucljari/disucljare*** (di-su-cljĭá-ri) sf disucljeri (di-su-cljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti disucljat *{ro: acţiunea de a desdeochea; desdeochere}* *{fr: action de écarter ou annihiler le mauvais oeil, le maléfice, la fascination}* *{en: action of healing someone from his spell or his fascination}*

disuflari/disuflare (di-su-flá-ri) sf – vedz tu ***suflu***

disuflat (di-su-flátŭ) adg – vedz tu ***suflu***

disuflu (di-sú-flu) (mi) vb I – vedz tu ***suflu***

disufrusescu (di-su-fru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sufrã***[1]

disufrusiri/disufrusire (di-su-fru-sí-ri) sf – vedz tu ***sufrã***[1]

disufrusit (di-su-fru-sítŭ) adg – vedz tu ***sufrã***[1]

disumflari/disumflare (di-sum-flá-ri) sf – vedz tu ***umflu***

disumflat (di-sum-flátŭ) adg – vedz tu ***umflu***

disumflu (di-súm-flu) vb I – vedz tu ***umflu***

disuprã (di-sú-prã) prip – vedz tu ***pri***[1]

disusescu (di-su-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***isozmã***

disusiri/disusire (di-su-sí-ri) sf – vedz tu ***isozmã***

disusit (di-su-sítŭ) adg – vedz tu ***isozmã***

disvãlescu (dis-vã-lés-cu) (mi) vb IV disvãlii (dis-vã-líĭ), disvãleam (dis-vã-leámŭ), disvãlitã (dis-vã-lí-tã), disvãliri/disvãlire (dis-vã-lí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvãlescu***

disvãliri/disvãlire (dis-vã-lí-ri) sf disvãliri (dis-vã-lírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvãliri***

disvãlit (dis-vã-lítŭ) adg disvãlitã (dis-vã-lí-tã), disvãlits (dis-vã-lítsĭ), disvãliti/disvãlite (dis-vã-lí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvãlit***

disvãrtescu (dis-vãr-tés-cu) (mi) vb IV disvãrtii (dis-vãr-tíĭ), disvãrteam (dis-vãr-teámŭ), disvãrtitã (dis-vãr-tí-tã), disvãrtiri/disvãrtire (dis-vãr-tí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvãrtescu***

disvãrtiri/disvãrtire (dis-vãr-tí-ri) sf disvãrtiri (dis-vãr-tírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvãrtiri***

disvãrtit (dis-vãr-títŭ) adg disvãrtitã (dis-vãr-tí-tã), disvãrtits (dis-vãr-títsĭ), disvãrtiti/disvãrtite (dis-vãr-tí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvãrtit***

disvãrtiturã (dis-vãr-ti-tú-rã) sf disvãrtituri (dis-vãr-ti-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvãrtiturã***

disveashtiri/disveashtire (dis-veásh-ti-ri) sf disveashtiri (dis-veásh-tirĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizveashtiri***

disver[1] (dis-vérŭ) (mi) vb I disvirai (dis-vi-ráĭ), disviram (dis-vi-rámŭ), disviratã (dis-vi-rá-tã), disvirari/disvirare (dis-vi-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizver***[1]

disver[2] (dis-vérŭ) sn disveruri(?) (dis-vé-rurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizver***[2]

disvescu (dis-vés-cu) (mi) vb III shi II disviscui (dis-vis-cúĭ), disvishteam (dis-vish-teámŭ), disviscutã (dis-vis-cú-tã), disveashtiri/disveashtire (dis-veásh-ti-ri) shi disvishteari/disvishteare (dis-vish-teá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvescu***

disvets[1] (dis-vétsŭ) (mi) vb I disvitsai (dis-vi-tsáĭ), disvitsam (dis-vi-tsámŭ), disvitsatã (dis-vi-tsá-tã), disvitsari/disvitsare (dis-vi-tsá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvets***[1]

disvets[2] (dis-vétsŭ) sm fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvets***[2]

disvilescu (dis-vi-lés-cu) (mi) vb IV disvilii (dis-vi-líĭ), disvileam (dis-vi-leámŭ), disvilitã (dis-vi-lí-tã), disviliri/disvilire (dis-vi-lí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvilescu***

disviliri/disvilire (dis-vi-lí-ri) sf disviliri (dis-vi-lírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizviliri***

disvilit (dis-vi-lítŭ) adg disvilitã (dis-vi-lí-tã), disvilits (dis-vi-lítsĭ), disviliti/disvilite (dis-vi-lí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvilit***

disvimturat (dis-vim-tu-rátŭ) adg disvimturatã (dis-vim-tu-rá-tã), disvimturats (dis-vim-tu-rátsĭ), disvimturati/disvimturate (dis-vim-tu-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvimturat***

disvirari[1]***/disvirare*** (dis-vi-rá-ri) sf disvirãri (dis-vi-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvirari***[1]

disvirari[2]***/disvirare*** (dis-vi-rá-ri) sf disvirãri (dis-vi-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvirari***[2]

disvirat[1] (dis-vi-rátŭ) adg disviratã (dis-vi-rá-tã), disvirats (dis-vi-rátsĭ), disvirati/disvirate (dis-vi-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvirat***[1]

disvirat[2] (dis-vi-rátŭ) adg disviratã (dis-vi-rá-tã), disvirats (dis-vi-rátsĭ), disvirati/disvirate (dis-vi-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvirat***[2]

disvireadzã (dis-vi-reá-dzã) vb I unipers. disvirã (dis-vi-rắ), disvira (dis-vi-rá), disviratã (dis-vi-rá-tã), disvirari/disvirare (dis-vi-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvireadzã***

disviscut (dis-vis-cútŭ) adg disviscutã (dis-vis-cú-tã), disviscuts (dis-vis-cútsĭ), disviscuti/disviscute (dis-vis-cú-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizviscut***

disvishteari/disvishteare (dis-vish-teá-ri) sf disvishteri (dis-vish-té-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvishteari***

disvitsari/disvitsare (dis-vi-tsá-ri) sf disvitsãri (dis-vi-tsắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvitsari***

disvitsat (dis-vi-tsátŭ) adg disvitsatã (dis-vi-tsá-tã), disvitsats (dis-vi-tsátsĭ), disvitsati/disvitsate (dis-vi-tsá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvitsat***

disvoc (dis-vócŭ) (mi) vb I disvucai (dis-vu-cáĭ), disvucam (dis-vu-cámŭ), disvucatã (dis-vu-cá-tã), disvucari/disvucare (dis-vu-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvoc***

disvucari/disvucare (dis-vu-cá-ri) sf disvucãri (dis-vu-cắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvucari***

disvucat (dis-vu-cátŭ) adg disvucatã (dis-vu-cá-tã), disvucats (dis-vu-cátsĭ), disvucati/disvucate (dis-vu-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvucat***

disvulisescu (dis-vu-li-sés-cu) vb IV disvulisii (dis-vu-li-síĭ), disvuliseam (dis-vu-li-seámŭ), disvulisitã (dis-vu-li-sí-tã), disvulisiri/disvulisire (dis-vu-li-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvulisescu***

disvulisiri/disvulisire (dis-vu-li-sí-ri) sf disvulisiri (dis-vu-li-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvulisiri***

disvulisit (dis-vu-li-sítŭ) adg disvulisitã (dis-vu-li-sí-tã), disvulisits (dis-vu-li-sítsĭ), disvulisiti/disvulisite (dis-vu-li-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvulisit***

disvulusescu (dis-vu-lu-sés-cu) vb IV disvulusii (dis-vu-lu-síĭ), disvuluseam (dis-vu-lu-seámŭ), disvulusitã (dis-vu-lu-sí-tã), disvulusiri/disvulusire (dis-vu-lu-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvulusescu***

disvulusiri/disvulusire (dis-vu-lu-sí-ri) sf disvulusiri (dis-vu-lu-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***diz-***

vulusiri
disvulusit (dis-vu-lu-sítŭ) adg disvulusitã (dis-vu-lu-sí-tã), disvulusits (dis-vu-lu-sítsĭ), disvulusiti/disvulusite (dis-vu-lu-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dizvulusit***
disvursescu (dis-vur-sés-cu) (mi) vb IV disvursii (dis-vur-síĭ), disvurseam (dis-vur-seámŭ), disvursitã (dis-vur-sí-tã), disvursiri/disvursire (dis-vur-sí-ri) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***dizvursescu***
disvursiri/disvursire (dis-vur-sí-ri) sf disvursiri (dis-vur-sírĭ) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***dizvursiri***
disvursit (dis-vur-sítŭ) adg disvursitã (dis-vur-sí-tã), disvursits (dis-vur-sítsĭ), disvursiti/disvursite (dis-vur-sí-ti)– scriari neaprucheatã di noi; vedz ***dizvursit***
dit (dítŭ) prip – zbor tsi-aspuni ligãtura tsi u-ari un lucru cu loclu iu s-aflã tsiva (loclu di iu si scoati tsiva, di iu yini cariva, di iu nchiseashti tsiva, etc.); din, ditru, di; (expr: 1: nu lj-es dit zbor = lu-acultu, fac tut tsi-nj dzãtsi; 2: nj-si mutã perlji dit cap = lãhtãrsescu; 3: ãnj ljau perlji dit cap sh-fug = fug di-iuva, agonja sh-lãhtãrsit; 4: nj-deapir (nj-trag, nji zmulgu) perlji din (dit) cap = nj-yini si-nj trag perlji dit cap di plãndzearea shi aurlarea tsi fac sh-di durearea tsi-aduchescu) *{ro: din} {fr: de} {en: from}* ex: loclu tut lu-alagã shi dit loc nu s-minã (*angucitoari*: mintea); dit oauã hearti, pot s-easã pulj?; ascãpã dit cãfasi; nu lj-es dit zbor § ***ditru*** (dí-tru) prip – (unã cu ***dit***) ex: mizi ascãpai ditru-aesti mintireji; lu-ascãpã ditru hãpsani; easi ditru odã § ***din*** (dín) prip – (unã cu ***dit***) ex: geamurli din hoarã; lu scoasim din casã; perlji din cap sh-dipira; yin din pãduri § ***ditrã*** (dí-trã) cong – di itia cã; dirtã, trã, cã, cãtse *{ro: pentru, pentru cã} {fr: pour, à cause de} {en: for, because of}* ex: ditrã (trã) tini stau; ditrã tini (di itia-a ta) mi ncãceai § ***dirtã*** (dír-tã) cong – (unã cu ***ditrã***) § ***dintrã*** (dín-trã) cong (shi forma shcurtã ***dintr-***) – dit, din, di ningã, din fatsã, etc. *{ro: din, dintre} {fr: de, d’entre, près de} {en: of, from, between}* ex: calea dintrã (namisa di) sesti dauã hori; l-va dintr-inimã (dit inimã); s-fugã dintrã ea (di ningã ea, din fatsa-a ljei); li chiru dintr-ocljii (dit fatsa-a ocljilor); fug dintrã tini (din fatsa-a la, di ningã tini)
di-trã (dí-trã) cong – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ditrã***
ditrã (dí-trã) cong – vedz tu ***dit***
di-tru (dí-tru) prip – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ditru***
ditru (dí-tru) prip – vedz tu ***dit***
diucljari/diucljare (di-u-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***oclju***
diucljat (di-u-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***oclju***
diucljedz (di-u-cljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***oclju***
diunã (di-ú-nã) adv – vedz tu ***dipriunã***[1]
di-unã-cali/di-unã-cale (dĭú-nã-cá-li) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***diunãcali***
diunãcali/diunãcale (dĭú-nã-cá-li) adv – vedz tu ***dinãcali***
diunãoarã (dĭú-nã-oá-rã) adv – (tsi lipseashti si s-facã) multu-agonja, tu niheamã di-oarã; fãrã nitsiunã amãnari; dinãoarã, trãoarã, truoarã, unãshunã, dinãcali, diunãcali, tu loc, ta-unã; cãt s-dai peanili di oclji; pãnã s-ascuchi; cãt s-dzãts unã (dauã, trei); nigrit ninga zborlu, etc. *{ro: deodatã, imediat} {fr: immédiatement, tout à coup, aussitôt} {en: immediately, at once}* ex: zmeulu cripã diunãoarã (truoarã); diunãoarã (unãshunã) ansãrirã di dupã fadz; diunãoarã (dinãcali) ahiurhi si strigã; diunãoarã (unãshunã) nã ishirã ninti di dupã dzeanã; diunãoarã (unãshunã) va mi duc § ***dinãoarã*** (di-nã-oá-rã) adv – (unã cu ***diunãoarã***) ex: dinãoarã (unãshunã) shi-l lo di gushi § ***diunoarã*** (dĭú-noá-rã) adv – (unã cu ***diunãoarã***) § ***dinoarã*** (di-noá-rã) adv – (unã cu ***diunãoarã***) [bãgats oarã cã noima-a adverbului “diunãoarã” nu easti idyea cu-atsea dit: “lu-ashtiptai di unã oarã (di-unã oarã) di chiro”, iu zborlu “oarã” easti substantiv (numã)]
di-unã-oarã (dĭú-nã-oá-rã) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***diunãoarã***
di-unã-unã (di-ú-nã-ú-nã) adv – vedz tu ***dipriunã***[1]
diunjai/diunjae (dĭu-njĭá-i) sf – vedz tu ***dunjauã***
diunoarã (dĭú-noá-rã) adv – vedz tu ***diunãoarã***
diurii/diurie (dhi-u-rí-i) sf diurii (dhi-u-ríĭ) – chirolu astãsit trã bitisirea-a unui lucru (trã plãtirea-a unei borgi, trã scularea-a unei casã, etc.); vade, vadei, vadimii, murmin, muvleti, protesmii, trat *{ro: termen} {fr: terme assigné, échéance, délai} {en: terme, maturity of bill}* ex: cãndu lj-easti diurii? (tsi dzuã lj-easti s-pãlteascã?)
div (dívŭ) adg divã (dí-vã), divi (dívĭ), divi/dive (dí-vi) – lucru i prici tsi easti multu di multu mari; (om, arburi) tsi esti multu mari, analtu sh-vãrtos; evil, ghigantu, galjaman, tiriu, balavancu *{ro: gigant} {fr: géant} {en: giant}* ex: ca div (ca un ghigantu) alghit sh-di anj curmat
divanã (di-va-nắ) sm divanadz (di-va-nádzĭ) – om lipsit di minti shi fãrã giudicatã (tu zbor i tu fapti); tsi nu para aducheashti ghini tsi-lj si dzãtsi; ahmac, anoit, cshura, ciulja, chirut, dabolja, glar, hazo, hazuscu, hut, hljara, hasca, hahã, hai-hui, haihum, leangã, lefcã, lishor, shahulcu, tabolja, ta-o-to, ljoco, shapshal, shabsha, shamandur, tivichel, temblã, turlu, uzun *{ro: nărod} {fr: sot, niais, nigaud} {en: stupid, fool}* ex: mãri divanadz (hazadz, glari) suntu shi aeshtsã nvitsatslji, bre frate!
divani/divane (di-vá-ni) sf divãnj (di-vắnjĭ) – adunarea-a oaminjlor mãri dit veaclja Turchii cari lu-agiuta sultanlu la chivirnisirea-a statlui *{ro: divan (din Turcia)} {fr: divan, assemblée, gouvernement de l’ancien Turquie} {en: divan, congres of the old Turkey}*
divarliga (di-var-lí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***
divarligala (di-var-lí-ga-la) adv – vedz tu ***anvãrliga***
divarligalui (di-var-lí-ga-lui) adv – vedz tu ***anvãrliga***
divãrliga (di-vãr-lí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***
divitcã (di-vít-cã) sf divittsi/divittse (di-vít-tsi) – casã tsi ari patru mãrdzinj, easti tetragunã *{ro: casă dreptunghiulară} {fr: maison rectangulaire} {en: rectangular house}*
dixescu (dhic-sés-cu) vb IV dixii (dhic-síĭ), dixeam (dhic-seámŭ), dixitã (dhic-sí-tã), dixiri/dixire (dhic-sí-ri) – ljau (tsiva tsi-nj si da); escu sinfuni cu-atsealj tsi-nj si dzãc; adixescu, aprochi, prochi, strãxescu, ahsteptu (ca oaspi, n casã) *{ro: primi, accepta, admite} {fr: recevoir, accepter, agréer, admettre; accueillir} {en: receive, accept, agree, admit}* ex: avdzãi cã dixish (loash) hãbari; dixeshti (aprochi, strãxeshti, eshti sinfuni cu) tsi tsã spuni el?; dixits-lu (aprucheats-lu, ursits-lu, ashtiptats-lu) n casã § ***dixit*** (dhic-sítŭ) adg dixitã (dhic-sí-tã), dixits (dhic-sítsĭ), dixiti/dixite (dhic-sí-ti) – tsi easti aprucheat; u ari atsel tsi lja tsiva tsi-lj si da; adixit, aprucheat, prucheat, strãxit, ashtiptat (ca oaspi, n casã) *{ro: primit, acceptat, admis} {fr: reçu, accepté, admis, agréé, accueilli} {en: received, accepted, agreed, admitted}* § ***dixiri/dixire*** (dhic-sí-ri) sf dixiri (dhic-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu lja atsea tsi-lj si da (cãndu easti sinfuni cu cariva); adixiri, aprucheari, prucheari, strãxiri, ashtiptari (ca oaspi, n casã) *{ro: acţiunea de a primi, de a admite, de a accepta; primire, acceptare, admitere} {fr: action de recevoir, d’accepter, d’agréer, d’admettre, d’accueillir; reception, acception, accueil} {en: action of receiving, of accepting, of agreeing, of admitting; reception, acceptance, admission}* § ***adixescu*** (a-dhic-sés-cu) vb IV adixii (a-dhic-síĭ), adixeam (a-dhic-seámŭ), adixitã (a-dhic-sí-tã), adixiri/adixire (a-dhic-sí-ri) – (unã cu ***dixescu***) § ***adixit*** (a-dhic-sítŭ) adg adixitã (a-dhic-sí-tã), adixits (a-dhic-sítsĭ), adixiti/adixite (a-dhic-sí-ti) – (unã cu ***dixit***) § ***adixiri/adixire*** (a-dhic-sí-ri) sf adixiri (a-dhic-sírĭ) – (unã cu ***dixiri***) § ***apodixescu*** (a-po-dhic-sés-cu) vb IV apodixii (a-po-dhic-síĭ), apodixeam (a-po-dhic-seámŭ), apodixitã (a-po-dhic-sí-tã), apodixiri/apodixire (a-po-dhic-sí-ri) – (unã cu ***dixescu***) § ***apodixit*** (a-po-dhic-sítŭ) adg apodixitã (a-po-dhic-sí-tã), apodixits (a-po-dhic-sítsĭ), apodixiti/apodixite (a-po-dhic-sí-ti) – (unã cu ***dixit***) § ***apodixiri/apodixire*** (a-po-dhic-sí-ri) sf apodixiri (a-po-dhic-sírĭ) – (unã cu ***dixiri***)
dixiri/dixire (dhic-sí-ri) sf – vedz tu ***dixescu***
dixit (dhic-sítŭ) adg – vedz tu ***dixescu***
diz... (tu nchisita-a zboarãlor) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***dis***… Adutsem aminti cã (i) “diz” easti di-aradã un prifixu tsi s-bagã nãintea-a unor verbi tra s-aspunã cã un lucru tsi s-ari faptã ninti, easti-adus la catastasea tu cari s-afla ninti ca s-hibã

faptu shi (ii) cã, la Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armãneascã di Bituli (1997) s-astãsi nomlu: “*(i) zboarãli cari au s/z nãintea-a consoanilor surdi (c, f, l, p, r shi t) va si sã scrii shi va si s-pronuntsã cu s*; *(ii) zboarãli cari au s/z nãintea-a consoanilor sonori (b, d, g, m, n, shi v) va si sã scrii shi va si s-pronuntsã cu z*. Ma avem shi ndauã exceptsii la-aestu nom, exceptsii tsi va li-aspunem ma nghios tu zboarãli scriati cu “diz”, nu cu “dis”.

dizbair (diz-bá-irŭ) (mi) vb I – vedz tu ***bair***[1]
dizbãirari/dizbãirare (diz-bã-i-rá-ri) sf – vedz tu ***bair***[1]
dizbãirat (diz-bã-i-rátŭ) adg – vedz tu ***bair***[1]
dizbãirãturã (diz-bã-i-rã-tú-rã) sf – vedz tu ***bair***[1]
dizbãrnari/dizbãrnare (diz-bãr-ná-ri) sf – vedz tu ***brãn***[1]
dizbãrnat (diz-bãr-nátŭ) adg – vedz tu ***brãn***[1]
dizbãrnedz (diz-bãr-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***brãn***[1]
dizbãrnu (diz-bắr-nu) sn – vedz tu ***brãn***[1]
dizbet (diz-bétŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mbet***
dizbilescu (diz-bi-lés-cu) (mi) vb – vedz tu ***bilescu***
dizbiliri/dizbilire (diz-bi-lí-ri) sf – vedz tu ***bilescu***
dizbilit (diz-bi-lítŭ) adg – vedz tu ***bilescu***
dizbiliturã (diz-bi-li-tú-rã) sf – vedz tu ***bilescu***
dizbitari/dizbitare (diz-bi-tá-ri) sf – vedz tu ***mbet***
dizbitat (diz-bi-tátŭ) adg – vedz tu ***mbet***
dizbitãturã (diz-bi-tã-tú-rã) sf – vedz tu ***mbet***
dizbrãnari/dizbrãnare (diz-brã-ná-ri) sf – vedz tu ***brãn***[1]
dizbrãnat (diz-brã-nátŭ) adg – vedz tu ***brãn***[1]
dizbrãnedz (diz-brã-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***brãn***[1]
dizbuljitsari/dizbuljitsare (diz-bu-lji-tsá-ri) sf – vedz tu ***mbuljitsedz***
dizbuljitsat (diz-bu-lji-tsátŭ) adg – vedz tu ***mbuljitsedz***
dizbuljitsedz (diz-bu-lji-tsédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mbuljitsedz***
dizdar (diz-dárŭ) (mi) vb I dizdãrai (diz-dã-ráĭ), dizdãram (diz-dã-rámŭ), dizdãratã (diz-dã-rá-tã), dizdãrari/dizdãrare (diz-dã-rá-ri) – scot luguriili (giuvairli, stranjili mushati, stuliili, etc.) tsi li portu sh-cu cari mi ndreg tra s-aspun ma mushat *{ro: (se) dezgăti}* *{fr: (se) déparer}* *{en: strip the ornaments; spoil the beauty}* ex: tutã dzua altã casaveti nu-ari ma s-adarã (sã ndreadzi) shi s-dizdarã (shi-sh scoatã lucrili cu cari sã ndreadzi) § ***dizdãrat*** (diz-dã-rátŭ) adg dizdãratã (diz-dã-rá-tã), dizdãrats (diz-dã-rátsĭ), dizdãrati/dizdãrate (diz-dã-rá-ti) – tsi shari scoasã luguriili cu cari sã ndreapsi omlu s-aspunã ma mushat *{ro: dezgătit}* *{fr: déparé}* *{en: who has stripped its ornaments; has spoiled its beauty}* § ***dizdãrari/dizdãrare*** (diz-dã-rá-ri) sf dizdãrãri (diz-dã-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-dizdarã *{ro: acţiunea de a (se) dezgăti}* *{fr: action de (se) déparer}* *{en: action of stripping the ornaments; of spoiling the beauty}*
dizdãrari/dizdãrare (diz-dã-rá-ri) sf – vedz tu ***dizdar***
dizdãrat (diz-dã-rátŭ) adg – vedz tu ***dizdar***
dizgardu (diz-gár-du) vb IV – vedz tu ***gardu***
dizgã (díz-gã) sf – vedz tu ***tizgã***
dizgãrdescu (diz-gãr-dés-cu) vb IV – vedz tu ***gardu***
dizgãrdiri/dizgãrdire (diz-gãr-dí-ri) sf – vedz tu ***gardu***
dizgãrdit (diz-gãr-dítŭ) adg – vedz tu ***gardu***
dizghin (diz-ghínŭ) (mi) vb I – vedz tu ***dijgljin***
dizghinari/dizghinare (diz-ghi-ná-ri) sf – vedz tu ***dijgljin***
dizghinat (diz-ghi-nátŭ) adg – vedz tu ***dijgljin***
dizgiudic (diz-gĭú-dicŭ) vb – vedz tu ***giudic***[2]
dizgiudicari/dizgiudicare (diz-gĭu-di-cá-ri) sf – vedz tu ***giudic***[2]
dizgiudicat (diz-gĭu-di-cátŭ) adg – vedz tu ***giudic***[2]
dizgiug (diz-giúgŭ) (mi) vb I – vedz tu ***giug***[1]
dizgiugari/dizgiugare (diz-giu-gá-ri) sf – vedz tu ***giug***[1]
dizgiugat (diz-giu-gátŭ) adg – vedz tu ***giug***[1]
dizgljets[1] (diz-gljĭétsŭ) (mi) vb I – vedz tu ***gljets***
dizgljets[2] (diz-gljĭétsŭ) sn – vedz tu ***gljets***
dizgljin (diz-gljínŭ) (mi) vb I – vedz tu ***dijgljin***
dizgljinari/dizgljinare (diz-glji-ná-ri) sf – vedz tu ***dijgljin***
dizgljinat (diz-glji-nátŭ) adg – vedz tu ***dijgljin***
dizgljitsat (diz-glji-tsátŭ) adg – vedz tu ***gljets***
dizgljitsat (diz-glji-tsátŭ) adg – vedz tu ***gljets***
dizgolj (diz-góljŭ) (mi) vb I – vedz tu ***gol***
dizgrãbun (diz-grã-bún) (mi) vb I dizgrãbunai (diz-grã-bu-náĭ), dizgrãbunam (diz-grã-bu-námŭ), dizgrãbunatã (diz-grã-bu-ná-tã), dizgrãbunari/dizgrãbunare (diz-grã-bu-ná-ri) – trag cu puteari tra s-pot si scot (s-min) tsiva dit loclu iu s-aflã; lu-arap un lucru dit mãnjli-a unui; mi scol sh-mi hiumusescu dit loclu iu hiu tra s-mi duc iuva; mi dispartu (mi dizlichescu) dinapandiha di tsiva i cariva; zmulgu, azmulgu, arap, arachi, arãchescu, arichescu, archescu, scot, trag, deapir (perlu, peanili), etc. *{ro: smulge}* *{fr: arracher}* *{en: snatch, tear out, pull away}* ex: s-nã dizgrãbunã (zmulgã, arapã) moartea § ***dizgrãbunat*** (diz-grã-bu-nátŭ) adg dizgrãbunatã (diz-grã-bu-ná-tã), dizgrãbunats (diz-grã-bu-nátsĭ), dizgrãbunati/dizgrãbunate (diz-grã-bu-ná-ti) – tsi easti traptu cu puteari tra s-hibã scos i minat di tr-un loc; tsi easti arãchit dit mãnjli-a unui; tsi easti dipãrtat i dizlichit dinapandiha di tsiva i cariva; zmulsu, zmultu, azmulsu, azmultu, arãchit, arichit, archit, scos, traptu, dipirat, etc. *{ro: smuls}* *{fr: arraché}* *{en: snatched, torn out, pulled away}* § ***dizgrãbunari/dizgrãbunare*** (diz-grã-bu-ná-ri) sf dizgrãbunãri (diz-grã-bu-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si dizgrãbunã tsiva; zmuldziri, zmuldzeari, azmuldziri, azmuldzeari, arãchiri, arichiri, archiri, scuteari, trãdzeari, dipirari, etc. *{ro: acţiunea de a smulge; smulgere}* *{fr: action d’arracher}* *{en: action of snatching, of tearing out, of pulling away}*
dizgrãbunari/dizgrãbunare (diz-grã-bu-ná-ri) sf – vedz tu ***dizgrãbun***
dizgrãbunat (diz-grã-bu-nátŭ) adg – vedz tu ***dizgrãbun***
dizgrãdescu (diz-grã-dés-cu) vb IV – vedz tu ***gardu***
dizgrãdiri/dizgrãdire (diz-grã-dí-ri) sf – vedz tu ***gardu***
dizgrãdit (diz-grã-dítŭ) adg – vedz tu ***gardu***
dizgrop (diz-grópŭ) vb I – vedz tu ***groapã***
dizgrupari/dizgrupare (diz-gru-pá-ri) sf – vedz tu ***groapã***
dizgrupat (diz-gru-pátŭ) adg – vedz tu ***groapã***
dizgrupãciuni/dizgrupãciune (diz-gru-pã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***groapã***
dizgulescu (diz-gu-lés-cu) vb IV – vedz tu ***gol***
dizguliri/dizgulire (diz-gu-lí-ri) sf – vedz tu ***gol***
dizgulit (diz-gu-lítŭ) adg – vedz tu ***gol***
dizguljari/dizguljare (diz-gu-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***gol***
dizguljat (diz-gu-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***gol***
dizlãcescu (diz-lã-cés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***alãcescu***
dizlãchescu (diz-lã-chĭés-cu) (mi) vb IV dizlãchii (diz-lã-chíĭ), dizlãcheam (diz-lã-chĭamŭ), dizlãchitã (diz-lã-chí-tã), dizlãchiri/dizlãchire (diz-lã-chí-ri) – disfac un lucru di-aclo iu easti alichit; ndipãrtedz (disfac) unã di-alantã dauã i ma multi lucri tsi s-ta alichiti cu unã colã; dispartu (ndipãrtedz, l-fac s-hibã ahoryea) cariva di-un lucru i hiintsã; dizlichescu, disfac, ndipãrtedz, dispartu, etc. *{ro: dezlipi, separa}* *{fr: décoller, disjoindre}* *{en: unglue}* ex: cãndu va dzãc s-ti dizlãcheshti; cãnjlji s-dizlãchirã; s-dizlãchi tinichelu § ***dizlãchit*** (diz-lã-chítŭ) adg dizlãchitã (diz-lã-chí-tã), dizlãchits (diz-lã-chítsĭ), dizlãchiti/dizlãchite (diz-lã-chí-ti) – tsi fu disfaptu (ndipãrtat, dispãrtsãt) di-un lucru di cari eara alãchit; dizlichit, disfãcut, ndipãrtat, dispãrtsãt, etc. *{ro: dezlipit, separat}* *{fr: écollé, déjoint}* *{en: unglued}* § ***dizlãchiri/dizlãchire*** (diz-lã-chí-ri) sf dizlãchiri (diz-lã-chírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-dizlãcheashti; dizlichiri, disfãtseari, ndipãrtari, dispãrtsãri, etc. *{ro: acţiunea de a dezlipi, de a separa; dezlipire, separare}* *{fr: action de décoller, de disjoindre; décollement, détachement}* *{en: action of ungluing; detachement}* § ***dizlãchiturã*** (diz-lã-chi-tú-rã) sf dizlãchituri (diz-lã-chi-túrĭ) – atsea tsi fatsi la dizlãchirea-a unui lucru; cumata tsi s-ari dizlãchitã; dizlichiturã *ro: dezlipitură, separaţie}* *{fr: décollement, détachement}* *{en: detachement}* § ***dizlichescu*** (diz-li-chĭés-cu) (mi) vb IV dizlichii (diz-li-chíĭ), dizlicheam (diz-li-chĭamŭ), dizlichitã (diz-li-chí-tã), dizlichiri/dizlichire (diz-li-chí-ri) – (unã cu ***dizlãchescu***) ex: dizlichea primuveara pingerli; nu s-dizlicheashti (nu s-disparti) di mã-sa nitsiunã oarã § ***dizlichit*** (diz-li-chítŭ) adg dizlichitã (diz-li-chí-tã), dizlichits (diz-li-chítsĭ), dizlichiti/dizlichite (diz-li-chí-ti) – (unã cu ***dizlãchit***) § ***dizlichiri/dizlichire*** (diz-li-chí-ri) sf dizlichiri (diz-li-chírĭ) –

(unã cu ***dizlãchiri***) § ***dizlichiturã*** (diz-li-chi-tú-rã) sf dizlichituri (diz-li-chi-túrĭ) – (unã cu ***dizlãchiturã***) § ***nidizlãchit*** (ni-diz-lã-chítŭ) adg nidizlãchitã (ni-diz-lã-chí-tã), nidizlãchits (ni-diz-lã-chítsĭ), nidizlãchiti/nidizlãchite (ni-diz-lã-chí-ti) – tsi nu fu disfaptu (ndipãrtat, dispãrtsãt) di-un lucru di cari eara alãchit; nidizlichit, nidisfãcut, nindipãrtat, nidispãrtsãt, etc. *{ro: nedezlipit, neseparat}* *{fr: qui n'est pas décollé, qui n'est pas déjoint}* *{en: that is not unglued}* § ***nidizlãchiri/nidizlãchire*** (ni-diz-lã-chí-ri) sf nidizlãchiri (ni-diz-lã-chírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru nu s-dizlãcheashti; nidizlichiri, nidisfãtseari, nindipãrtari, nidispãrtsãri, etc. *{ro: acţiunea de a nu dezlipi, de a nu separa; nedezlipire, neseparare}* *{fr: action de ne pas décoller, de ne pas disjoindre}* *{en: action of not ungluing}* § ***nidizlichit*** (ni-diz-li-chítŭ) adg nidizlichitã (ni-diz-li-chí-tã), nidizlichits (ni-diz-li-chítsĭ), nidizlichiti/nidizlichite (ni-diz-li-chí-ti) – (unã cu ***nidizlãchit***) § ***nidizlichiri/nidizlichire*** (ni-diz-li-chí-ri) sf nidizlichiri (ni-diz-li-chírĭ) – (unã cu ***nidizlãchiri***)

dizlãchiri/dizlãchire (diz-lã-chí-ri) sf – vedz tu ***dizlãchescu***

dizlãchit (diz-lã-chítŭ) adg – vedz tu ***dizlãchescu***

dizlãchiturã (diz-lã-chi-tú-rã) sf – vedz tu ***dizlãchescu***

dizlãciri/dizlãcire (diz-lã-cí-ri) sf – vedz tu ***alãcescu***

dizlãcit (diz-lã-cítŭ) adg – vedz tu ***alãcescu***

dizlãciturã (diz-lã-ci-tú-rã) sf – vedz tu ***alãcescu***

dizlãxescu (diz-lãc-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***alãxescu***

dizlãxiri/dizlãxire (diz-lãc-sí-ri) sf – vedz tu ***alãxescu***

dizlãxit (diz-lãc-sítŭ) adg – vedz tu ***alãxescu***

dizleg (diz-légŭ) (mi) vb I – vedz tu ***leg***

dizlichescu (diz-li-chĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***dizlãchescu***

dizlichiri/dizlichire (diz-li-chí-ri) sf – vedz tu ***dizlãchescu***

dizlichit (diz-li-chítŭ) adg – vedz tu ***dizlãchescu***

dizlichiturã (diz-li-chi-tú-rã) sf – vedz tu ***dizlãchescu***

dizligari/dizligare (diz-li-gá-ri) sf – vedz tu ***leg***

dizligat (diz-li-gátŭ) adg – vedz tu ***leg***

dizmair (diz-má-irŭ) (mi) vm I – vedz tu ***bair***[1]

dizmal (diz-málŭ) (mi) vb I dizmãlai (diz-mã-láĭ), dizmãlam (diz-mã-lámŭ), dizmãlatã (diz-mã-lá-tã), dizmãlari/dizmãlare (diz-mã-lá-ri) – ãlj scot hirili di cari easti faptã unã tsãsãturã; hirili es dit tsãsãturã cãndu s-arupi (cãndu s-mãcã di nvicljari, etc.); disfac (dishuts) hirili dit cari easti faptã unã cioarã (i ciorli dit cari easti faptã unã funi); dizmalj, distram, distrãmedz, strãmedz, dizbairu (fig: mi dizmal = duc unã banã arushinoasã, iu mutrescu sã-nj fac mash chefea sh-atseali tsi mi-arãsescu (fãrã s-mi minduescu cã pot s-fac arãu la altsã), multi ori banã di purnilji shi pãnghii; distorcu, dishuts, disbrãnedz, distsingu) *{ro: destrãma; destrãbãla}* *{fr: (s')effilocher, (s')effiloquer; dérégler, débaucher}* *{en: unweave, tease, unravel; become depraved, go astray}* ex: ficiorlji s-dizmãljarã (fig: duc unã banã di purnilji, s-distoarsirã) multu; s-dizmãljarã (fig: duc unã banã di purnilji, s-dishutsãrã) dicutot oaminjlji § ***dizmãlat*** (diz-mã-látŭ) adg dizmãlatã (diz-mã-lá-tã), dizmãlats (diz-mã-látsĭ), dizmãlati/dizmãlate (diz-mã-lá-ti) – (tsãsãturã) tsi-lj ishirã hirili di cari easti faptã (di-arupeari, di mãcari, di nvicljari, etc.); (cioarã) tsi-lj es hirili; dizmãljat, distrãmat, strãmat, dizbãirat *{ro: destrãmat; destrãbãlat, desfrânat}* *{fr: (s')effilocher, (s')effiloquer; dérégler, débaucher}* *{en: unweave, tease, unravel; become depraved, go astray}* § ***dizmãlari/dizmãlare*** (diz-mã-lá-ri) sf dizmãlãri (diz-mã-lắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva s-dizmalã; dizmãljari, distrãmari, strãmari, dizbãirari *{ro: acţiunea de a destrãma, de a se destrãbãla; destrãmare, destrãbãlare}* *{fr: action de (s')effilocher, de (s')effiloquer; de dérégler, de débaucher}* *{en: action of unweaving, of teasing, of unraveling; of becoming depraved, of going astray}* § ***dizmãlãrat*** (diz-mã-lã-rátŭ) adg dizmãlãratã (diz-mã-lã-rá-tã), dizmãlãrats (diz-mã-lã-rátsĭ), dizmãlãrati/dizmãlãrate (diz-mã-lã-rá-ti) – tsi dutsi unã banã arushinoasã, cã-sh mutreashti mash chefea (fãrã ca si s-mindueascã cã poati s-facã arãu la altsã), multi ori banã di purnilji, curvãrilji shi pãnghii; distrãmat, dishutsãt, curvar, etc. *{ro: destrãbãlat, desfrânat}* *{fr: débauché}* *{en: depraved}* § ***dizmalj*** (diz-máljĭŭ) (mi) vb I dizmãljai (diz-mã-ljĭáĭ), dizmãljam (diz-mã-ljĭámŭ), dizmãljatã (diz-mã-ljĭá-tã), dizmãljari/dizmãljare (diz-mã-ljĭá-ri) – (unã cu ***dizmal***) § ***dizmãljat*** (diz-mã-ljĭátŭ) adg dizmãljatã (diz-mã-ljĭá-tã), dizmãljats (diz-mã-ljĭátsĭ), dizmãljati/dizmãljate (diz-mã-ljĭá-ti) – (unã cu ***dizmãlat***) § ***dizmãljari/dizmãljare*** (diz-mã-ljĭá-ri) sf dizmãljeri (diz-mã-ljĭérĭ) – (unã cu ***dizmãlari***)

dizmalj (diz-máljĭŭ) (mi) vb I – vedz tu ***dizmal***

dizmats (diz-mátsŭ) vb I – vedz tu ***mats***

dizmãirari/dizmãirare (diz-mã-i-rá-ri) sf – vedz tu ***bair***[1]

dizmãirat (diz-mã-i-rátŭ) adg – vedz tu ***bair***[1]

dizmãlari/dizmãlare (diz-mã-lá-ri) sf – vedz tu ***dizmal***

dizmãlat (diz-mã-látŭ) adg – vedz tu ***dizmal***

dizmãlãrat (diz-mã-lãrátŭ) adg – vedz tu ***dizmal***

dizmãljari/dizmãljare (diz-mã-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***dizmal***

dizmãljat (diz-mã-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***dizmal***

dizmãnã (diz-mắ-nã) adv – dit mãnã; mini insunj (tini insuts, el insush) *{ro: din mănă}* *{fr: personnellement}* *{en: personnally}*

dizmãnã (diz-mắ-nã) adv – zbor tsi yini dupã un verbu ca: dau, pãltescu, acumpãr, etc. sh-aspuni cã tuts paradzlji suntu dats atumtsea pri loc (nu va hibã dats altãoarã, ma amãnat, nu va s-acumpãrã lucri pi virise, etc.); pishin *{ro: peşin}* *{fr: argent comptant}* *{en: cash}* ex: lj-am datã dizmãnã dauã suti

dizmãrit (diz-mã-rítŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mãrit***[2]

dizmãritari/dizmãritare (diz-mã-ri-tá-ri) sf – vedz tu ***mãrit***[2]

dizmãritatã (diz-mã-ri-tá-tã) adg – vedz tu ***mãrit***[2]

dizmãrtari/dizmãrtare (diz-mãr-tá-ri) sf – vedz tu ***mãrit***[2]

dizmãrtatã (diz-mãr-tá-tã) adg – vedz tu ***mãrit***[2]

dizmãrtu (diz-mắr-tu) (mi) vb I – vedz tu ***mãrit***[2]

dizmãtsari/dizmãtsare (diz-mã-tsá-ri) sf – vedz tu ***mats***

dizmãtsat (diz-mã-tsátŭ) adg – vedz tu ***mats***

dizmeastic (diz-meás-ticŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ameastic***[1]

dizmisticari/dizmisticare (diz-mis-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***ameastic***[1]

dizmisticat (diz-mis-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***ameastic***[1]

dizmurtari/dizmurtare (diz-mur-tá-ri) sf – vedz tu ***amurtsãscu***

dizmurtat (diz-mur-tátŭ) adg – vedz tu ***amurtsãscu***

dizmurtsãri/dizmurtsãre (diz-mur-tsắ-ri) sf – vedz tu ***amurtsãscu***

dizmurtsãscu (diz-mur-tsắs-cu) vb IV – vedz tu ***amurtsãscu***

dizmurtsãt (diz-mur-tsắtŭ) adg – vedz tu ***amurtsãscu***

dizmurtu (diz-múr-tu) vb I – vedz tu ***amurtsãscu***

diznãirescu (diz-nã-i-rés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***nãirescu***

diznãiriri/diznãirire (diz-nã-i-rí-ri) sf – vedz tu ***nãirescu***

diznãirit (diz-nã-i-rítŭ) adg – vedz tu ***nãirescu***

diznãu (diz-nắŭ) adv – vedz tu ***diznou***

diznjerdu[1] (diz-njĭér-du) sn diznjerduri (diz-njĭér-durĭ) – pushputirea cu mãna shi zboarãli dzãsi i faptili cu cari s-hãidipseashti i easti hãrsit cariva; cãnachi, diznjirdãciuni, hadyi; cãnãchipsiri, diznjirdari, gãlinisiri, hãidipsiri, pushputiri, zdrudiri, hãrãsiri, hãrisiri, hãrsiri *{ro: dezmierdare}* *{fr: caresse, cajolerie}* *{en: caress}* ex: eu earam diznjerdul (diznjirdãciunea, cãnichea) a tutulor; numã trã diznjerdu (diznjirdari, hãidipsiri) § ***diznjerdu***[2] (diz-njér-du) (mi) vb I diznjirdai (diz-njir-dáĭ), diznjirdam (diz-njir-dámŭ), diznjirdatã (diz-njir-dá-tã), diznjirdari/diznjirdare (diz-njir-dá-ri) – u min mãna lishor pristi truplu-a unei hiintsã (njic i mari, bãrbat i muljari, om i pravdã, etc.) multi ori cu zboarã di vreari i bãsheri; lj-aspun (ma multu a unui njic, bãrbat i nveastã vrutã) multã vreari shi-lj fac multi di mirãchili tsi li ari (cã suntu i nu suntu fapti cu minti); cãnãchipsescu, gãlinisescu, gugilescu, hãidipsescu, pushputescu, zdrudescu, hãrãsescu, hãrisescu, hãrsescu *{ro: dezmierda}* *{fr: cajoler, caresser, dorloter}* *{en: caress, fondle, pamper}* ex: ãlj diznjirdã (hãidipsi, zdrudi) percea; puljlji diznjardã mushiteatsa § ***diznjirdat*** (diz-njir-dátŭ) adg diznjirdatã (diz-njir-dá-tã), diznjirdats (diz-njir-dátsĭ), diznjirdati/diznjirdate (diz-njir-dá-ti) – tsi easti hãidipsit cu mãna i zboarãli dzãsi; cãnãchipsit, cãnãchearcu, gãlinisit, gugilit, hãidipsit, hadyearcu, pushputit, zdrudit, hãrãsit, hãrisit, hãrsit *{ro: dezmierdat}* *{fr: cajolé, caressé, dorloté}* *{en: caressed, fondled, pampered}* ex: cu diznjirdat imnatic §

diznjirdari/diznjirdare (diz-njir-dá-ri) sf diznjirdãri (diz-njir-dărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-diznjardã tsiva i cariva; pushputirea cu mãna; zboarãli dzãsi i faptili cu cari s-diznjardã i easti hãrsit cariva; cãnãchipsiri, gãlinisiri, gugiliri, hãidipsiri, pushputiri, zdrudiri, hãrãsiri, hãrisiri, hãrsiri; cãnachi, diznjirdãciuni, hadyi *{ro: acţiunea de a dezmierda; dezmierdare}* *{fr: action de cajoler, de caresser, de dorloter}* *{en: action of caressing, of fondling, of pampering}* ex: tu diznjirdãri (hãidipsiri) s-ti-afundu § ***nidiznjirdat*** (ni-diz-njir-dátŭ) adg nidiznjirdatã (ni-diz-njir-dá-tã), nidiznjirdats (ni-diz-njir-dátsĭ), nidiznjirdati/nidiznjirdate (ni-diz-njir-dá-ti) – tsi nu easti hãidipsit cu mãna i zboarãli dzãsi; nicãnãchipsit, nihãidipsit, nizdrudit, nihãrsit, etc. *{ro: nedezmierdat}* *{fr: qui n'est pas cajolé (caressé, dorloté)}* *{en: who is not caressed (fondled, pampered)}* § ***nidiznjirdari/nidiznjirdare*** (ni-diz-njir-dá-ri) sf nidiznjirdãri (ni-diz-njir-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-diznjardã tsiva i cariva; nipushputirea cu mãna; nicãnãchipsiri, nihãidipsiri, nipushputiri, nizdrudiri, nihãrsiri *{ro: acţiunea de a nu dezmierda}* *{fr: action de ne pas cajoler, de ne pas caresser, de ne pas dorloter}* *{en: action of not caressing, of not fondling, of not pampering}* § ***diznjirdãciuni*** (diz-njir-dã-cĭú-ni) sf diznjirdãciunj (diz-njir-dã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***diznjerdu***[1]) § ***diznjirdos*** (diz-njir-dósŭ) adg diznjirdoasã (diz-njir-doá-sã), diznjirdosh (diz-njir-dóshĭ), diznjirdoasi/diz-njirdoase (diz-njir-doá-si) – (om, zbor, etc.) tsi diznjardã; diznjirdãtor *{ro: dezmierdător}* *{fr: qui caresse, caressant}* *{en: caressing}* ex: tsi-sh tsãn curatã limba ca diznjirdos cuibair; shi-nj dzãsi-anarga: tsi lai zbor!, ca soarili caldu, diznjirdos § ***diznjirdãtor*** (diz-njir-dã-tórŭ) adg diznjirdãtoari/diznjirdãtoare (diz-njir-dã-toá-ri), diznjirdãtori (diz-njir-dã-tórĭ), diznjirdãtoari/diznjirdãtoare (diz-njir-dã-toá-ri) – (unã cu ***diznjirdos***)

diznjerdu[2] (diz-njér-du) (mi) vb I – vedz tu ***diznjerdu***[1]

diznjirdari/diznjirdare (diz-njir-dá-ri) sf– vedz tu ***diznjerdu***[1]

diznjirdat (diz-njir-dátŭ) adg– vedz tu ***diznjerdu***[1]

diznjirdãciuni (diz-njir-dã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***diznjerdu***[1]

diznjirdãtor (diz-njir-dã-tórŭ) adg – vedz tu ***diznjerdu***[1]

diznjirdos (diz-njir-dósŭ) adg – vedz tu ***diznjerdu***[1]

diznod (diz-nódŭ) (mi) vb I – vedz tu ***nod***[1]

diznou (diz-nóŭ) adv – ninga unãoarã; diznãu, eara, earã, ear, pali, xana, mata, nãpoi *{ro: iar, iarăşi, din nou}* *{fr: mais, de nouveau, encore}* *{en: again, anew}* ex: mi vidzui diznou (eara, pali, nãpoi) tu muntsã; diznou caftã (xana-caftã) si s-ducã n hoarã; lj-spusi diznou (eara) a sor-sai; ma diznou (pali) ncãlicash; sfulgul cãdzu diznou § ***diznãu*** (diz-nắŭ) adv – (unã cu ***diznou***)

diznudari/diznudare (diz-nu-dá-ri) sf – vedz tu ***nod***[1]

diznudat (diz-nu-dátŭ) adg – vedz tu ***nod***[1]

diznudãturã (diz-nu-dã-tú-rã) sf – vedz tu ***nod***[1]

dizumflari/dizumflare (di-zum-flá-ri) sf dizumflãri (di-zum-flắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***disumflari***

dizumflat (di-zum-flátŭ) adg dizumflatã (di-zum-flá-tã), dizumflats (di-zum-flátsĭ), dizumflati/dizumflate (di-zum-flá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***disumflat***

dizumflu (di-zúm-flu) vb I dizumflai (di-zum-fláĭ), dizumflam (di-zum-flámŭ), dizumflatã (di-zum-flá-tã), dizumflari/dizumflare (di-zum-flá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***disumflu***

dizvãlescu (diz-vã-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***anvãlescu***

dizvãliri/dizvãlire (diz-vã-lí-ri) sf – vedz tu ***anvãlescu***

dizvãlit (diz-vã-lítŭ) adg – vedz tu ***anvãlescu***

dizvãrtescu (diz-vãr-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***anvãrtescu***

dizvãrtiri/dizvãrtire (diz-vãr-tí-ri) sf – vedz tu ***anvãrtescu***

dizvãrtit (diz-vãr-títŭ) adg – vedz tu ***anvãrtescu***

dizvãrtiturã (diz-vãr-ti-tú-rã) sf – vedz tu ***anvãrtescu***

dizveashtiri/dizveashtire (diz-veásh-ti-ri) sf – vedz tu ***nvescu***[1]

dizver[1] (diz-vérŭ) (mi) vb I dizvirai (diz-vi-ráĭ), dizviram (diz-vi-rámŭ), dizviratã (diz-vi-rá-tã), dizvirari/dizvirare (diz-vi-rá-ri) – l-ljertu sh-mi fac oaspi diznou cu cariva cu cari mi-aveam ncãceatã ninti; mbun, mbunedz, ambun, ambunedz *{ro: împăca}* *{fr: (se) réconcilier, n'être plus faché}* *{en: make up, reconcile}* § ***dizvirat***[1] (diz-vi-rátŭ) adg dizviratã (diz-vi-rá-tã), dizvirats (diz-vi-rátsĭ), dizvirati/dizvirate (diz-vi-rá-ti) – tsi s-ari faptã oaspi diznou cu un cu cari s-avea ncãceatã ninti; mbunat, ambunat *{ro: împăcat}* *{fr: réconcilié}* *{en: reconciled}* § ***dizvirari***[1]***/dizvirare*** (diz-vi-rá-ri) sf dizvirãri (diz-vi-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-fatsi oaspi diznou cu un cu cari s-avea ncãceatã ninti; dizver, mbunari, ambunari *{ro: acţiunea de a se împăca; împăcare}* *{fr: action de se réconcilier; reconciliation}* *{en: action of making up, of reconciling; reconciliation}* § ***dizver***[2] (diz-vérŭ) sn dizveruri(?) (diz-vé-rurĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si mbunã (s-dizvirã) cu cariva; dizvirari, mbunari, ambunari *{ro: împăcare}* *{fr: reconciliation}* *{en: reconciliation}* ex: nverlu (ncãcearea) ari shi dizver (mbunari)

dizver[2] (diz-vérŭ) sn – vedz tu ***dizver***[1]

dizvescu (diz-vés-cu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***nvescu***[1]

dizvets[1] (diz-vétsŭ) (mi) vb I – vedz tu ***nvets***[1]

dizvets[2] (diz-vétsŭ) sm – vedz tu ***nvets***[1]

dizvilescu (diz-vi-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***anvãlescu***

dizviliri/dizvilire (diz-vi-lí-ri) sf – vedz tu ***anvãlescu***

dizvilit (diz-vi-lítŭ) adg – vedz tu ***anvãlescu***

dizvimturat (diz-vim-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***azvimtur***

dizvirari/dizvirare (diz-vi-rá-ri) sf – vedz tu ***dizver***[1]

dizvirari[2]***/dizvirare*** (diz-vi-rá-ri) sf – vedz tu ***dizvireadzã***

dizvirat[1] (diz-vi-rátŭ) adg – vedz tu ***dizver***[1]

dizvirat[2] (diz-vi-rátŭ) adg – vedz tu ***dizvireadzã***

dizvireadzã (diz-vi-reá-dzã) vb I unipers. dizvirã (diz-vi-rắ), dizvira (diz-vi-rá), dizviratã (diz-vi-rá-tã), dizvirari/dizvirare (diz-vi-rá-ri) – (tserlu) s-lãgãrseashti, s-fatsi sirin (niorlji s-duc, chirolu s-lunjineadzã, easi soarili); (chirolu) s-dishcljidi, s-lunjineadzã; gãleashti, nsirineadzã, ãnsirineadzã, lunjineadzã *{ro: (se) însenina}* *{fr: devenir serein; se rasséréner}* *{en: clear (sky, weather)}* ex: ndridzets-vã, cã va dizvireadzã (va si nsirineadzã); avea dizviratã (s-avea nsirinatã, lunjinatã) tu mesea di vearã § ***dizvirat***[2] (diz-vi-rátŭ) adg dizviratã (diz-vi-rá-tã), dizvirats (diz-vi-rátsĭ), dizvirati/dizvirate (diz-vi-rá-ti) – (tserlu) tsi s-ari nsirinatã (lunjinatã, gãlitã); (chirolu) tsi s-ari dishcljisã (lunjinatã, nsirinatã); gãlit, nsirinat, ãnsirinat, lunjinat *{ro: înseninat}* *{fr: rasséréné}* *{en: cleared (sky, weather)}* § ***dizvirari***[2]***/dizvirare*** (diz-vi-rá-ri) sf dizvirãri (diz-vi-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu dizvireadã; gãliri, nsirinari, ãnsirinari, lunjinari *{ro: acţiunea de a se însenina; înseninare}* *{fr: action de (se) rasséréner; rassérénement}* *{en: action of clearing (sky, weather)}*

dizviscut (diz-vis-cútŭ) adg – vedz tu ***nvescu***[1]

dizvishteari/dizvishteare (diz-vish-teá-ri) sf – vedz tu ***nvescu***[1]

dizvitsari[1]***/dizvitsare*** (diz-vi-tsá-ri) sf – vedz tu ***nvets***[1]

dizvitsat (diz-vi-tsátŭ) adg – vedz tu ***nvets***[1]

dizvoc (diz-vócŭ) (mi) vb I dizvucai (diz-vu-cáĭ), dizvucam (diz-vu-cámŭ), dizvucatã (diz-vu-cá-tã), dizvucari/dizvucare (diz-vu-cá-ri) – arup cu dintsãlj (dinjic, disic); arup (talj, aspargu) un lucru tu multi cumãts; portu un stranj pãnã s-fatsi cumãts; dinjic, disic, dirin, arup, talj, aspargu, cãtãstrãpsescu, afãnsescu, etc.; (expr: 1: mi dizvoc di mãcari = mãc multu di multu, ma multu dicãt lipseashti; 2: (muljarea) dizvoacã (njic) = (muljarea) amintã un njic) *{ro: sfâşia, distruge, dărăpăna}* *{fr: mettre en loques, en lambeaux; déchirer, dégrader, délabrer, ruiner}* *{en: tear something to shreds (to rags); damage, dilapidate, wreck}* ex: unã dzuã, cãnjlji va mi dizvuca (arupea cu dintsãlj, disica); ornji sh-cãnj au si-ts dizvoacã (aspargã, dinjicã, dirinã) aestu cap tsi-i gol di minti; dizvoacã (aspardzi, cãtãstrãpseashti) tutiputa adunatã cu zahmeti; mi dizvucai (expr: mi cãpãii, mi umflai) di mãcari; cãndu-lj vinji oara s-dizvoacã (expr: s-amintã), featsi nã featã § ***dizvucat*** (diz-vu-cátŭ) adg dizvucatã (diz-vu-cá-tã), dizvucats (diz-vu-cátsĭ), dizvucati/dizvucate (diz-vu-cá-ti) – tsi easti faptu (aruptu, disicat, dinjicat, etc.) tu cumãts; dinjicat, disicat, dirinat, aruptu, tãljat, aspartu, cãtãstrãpsit, afãnsit, etc. *{ro: sfâşiat; distrus, dărăpănat}* *{fr: mis en loques, en lambeaux; déchiré, dégradé, délabré, ruiné}* *{en: torn to shreds (to rags); dama-*

ged, dilapidated, wrecked} ex: bucãts dizvucati (arupti) dit stranjili-a ljei § ***dizvucari/dizvucare*** (diz-vu-cá-ri) sf dizvucãri (diz-vu-cãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dizvoacã tsiva (cariva); dinjicari, disicari, dirinari, arupeari, tãljari, aspãrdzeari, cãtãstrãpsiri, afãnsiri, etc. *{ro: acţiunea de a sfâşia; de a dărăpăna} {fr: action de mettre en loques, en lambeaux; déchirer, dégrader, délabrer, ruiner} {en: action of tearing something to shreds, to rags; of damaging, of dilapidating, of wrecking}* § ***nidizvucat*** (ni-diz-vu-cátŭ) adg nidizvucatã (ni-diz-vu-cátã), nidizvucats (ni-diz-vu-cátsĭ), nidizvucati/nidizvucate (ni-diz-vu-cá-ti) – tsi nu easti dizvucat *{ro: nesfâşiat; nedistrus} {fr: qui n'est pas mis en loques, en lambeaux; non déchiré} {en: which is not torn to shreds (to rags); undamaged, undilapidated}* § ***nidizvucari/nidizvucare*** (ni-diz-vu-cá-ri) sf ni-dizvucãri (nidiz-vu-cãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru nu s-dizvoacã *{ro: acţiunea de a nu sfâşia; de a nu dărăpăna} {fr: action de ne pas mettre en loques, en lambeaux; de ne pas déchirer} {en: action of not tearing something to shreds; of not damaging, of not dilapidating}*

dizvucari/dizvucare (diz-vu-cá-ri) sf – vedz tu ***dizvoc***

dizvucat (diz-vu-cátŭ) adg – vedz tu ***dizvoc***

dizvulisescu (diz-vu-li-sés-cu) vb IV – vedz tu ***vulã***

dizvulisiri/dizvulisire (diz-vu-li-sí-ri) sf – vedz tu ***vulã***

dizvulisit (diz-vu-li-sítŭ) adg – vedz tu ***vulã***

dizvulusescu (diz-vu-lu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***vulã***

dizvulusiri/dizvulusire (diz-vu-lu-sí-ri) sf – vedz tu ***vulã***

dizvulusit (diz-vu-lu-sítŭ) adg – vedz tu ***vulã***

dizvursescu (diz-vur-sés-cu) (mi) vb IV dizvursii (diz-vur-síĭ), dizvurseam (diz-vur-seámŭ), dizvursitã (diz-vur-sí-tã), dizvursiri/dizvursire (diz-vur-sí-ri) – astãmãtsescu (mi curmu di la) un copus tsi-l fac (lucru tsi mi avurseashti multu) tra sã-nj ljau anasa shi sã-nj yinã suflitlu la loc; stau di isihãsescu (cã mi aduchescu multu apustusit); discurmu, dispustusescu, arihãtipsescu, apãnghisescu, arãpas, arãpãsedz, arãpãsescu, aripas, aripãsedz, arupas, rãpas, rãpãsedz, rupas, rupusedz, ripas *{(se) odihni} {fr: (se) reposer, (se) délasser} {en: rest}* ex: s-dizvurseascã (s-isihãseascã) di munduiri; shidzãndalui, s-dizvurseascã (si s-discurmã) § ***dizvursit*** (diz-vur-sítŭ) adg dizvursitã (diz-vur-sí-tã), dizvursits (diz-vur-sítsĭ), dizvursiti/dizvursite (diz-vur-sí-ti) – tsi ari astãmãtsitã copuslu faptu (lucru tsi-l avurseashti multu), tra s-poatã sã-sh lja anasa; tsi ari shidzutã tes tra s-isihãseascã; discurmat, dispustusit, arihãtipsit, apãnghisit, arãpãsat, arãpãsit, aripãsat, arupãsat, rãpãsat, rupusat, ripãsat *{odihnit} {fr: reposé, délassé} {en: rested}* § ***dizvursiri/dizvursire*** (diz-vur-sí-ri) sf dizvursiri (diz-vur-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva dizvurseashti; discurmari, dispustusiri, arihãtipsiri, apãnghisiri, arãpãsari, arãpãsiri, aripãsari, arupãsari, rãpãsari, rupusari, ripãsari; arãpas, aripas, arupas, rãpas, ripas, rupas *{acţiunea de a (se) odihni; odihnă} {fr: action de (se) reposer, de (se) délasser; délassement, repos} {en: action of resting; rest}*

dizvursiri/dizvursire (diz-vur-sí-ri) sf – vedz tu ***dizvursescu***

dizvursit (diz-vur-sítŭ) adg – vedz tu ***dizvursescu***

doagã[1] (doá-gã) sf dodz (dódzĭ) shi doadzi/doadze (doá-dzi) – vilendzã di lãnã di oai i per di caprã, cu cari s-anvileashti omlu, cari s-ashtearni pri pat, mpadi i pri stizmi; cergã, ciorgã, cuvertã, cuverti, yeambulã, sazmã, vilendzã, flucatã, virdicã, mutafi, bãtãnii, hreami *{ro: pătură mare de lână} {fr: grande couverture de lit en laine} {en: large woollen blanket}* ex: s-tindu doadzi, s-tindi measã; trag dodzli nclo; n-acupirim noaptea cu doaga adusã di-acasã

doagã[2] (doá-gã) sf dodz (dódzĭ) shi doadzi/doadze (doá-dzi) – scãndurã strimtã sh-niheamã ncusuratã cu cari s-fac talarli (vozãli, varelili) *{ro: doagă} {fr: douve} {en: stave}* ex: doaga di buti s-arupsi; buti cu dodz di cãstãnj; deadi talarlu di-lj streasi doadzili § ***dugar*** (du-gárŭ) sm dugari (du-gárĭ) – omlu tsi fatsi dodz shi talari (vozi, vareli) *{ro: dogar} {fr: tonnelier} {en: cooper}*

doahã (doá-hã) sf – vedz tu ***dohi***

doapãr[1] (doá-pãrŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ndrupãscu***

doapãr[2] (doá-pãrŭ) sn – vedz tu ***ndrupãscu***

doapir[1] (doá-pirŭ) (mi) vb I – vedz cu ***ndrupãscu***

doapir[2] (doá-pirŭ) sn – vedz tu ***ndrupãscu***

doarã[1] (doá-rã) sf doari/doare (doá-ri) shi dori (dórĭ) – 1: lucru dat di (icã loat di la) cariva, cu vreari shi fãrã platã, ca agiutor, ca semnu di uspitsãlji, etc.; dar, pischesi; 2: hari (di la Dumnidzã) *{ro: dar, cadou, har} {fr: cadeau, don} {en: gift, bestowal}* ex: amirãlu mpãrtsã doari (pischesi); va-lj da doarã mari; mushuteatsã, doarã (hari, pischesi) sh-ghini, Mai durut, n-adusesh tini; fugã-lj doara (harea) a Domnului; sh-draclu-adutsi-a avutlui doari (daruri); acumpãrai sh-niscãnti dhori (pischesi) ti voi; calu di doarã (dar) nu s-caftã la dintsã; doara (pischeasea) ti leagã § ***dar*** (dárŭ) sn daruri (dá-rurĭ) – (unã cu ***doarã***[1]) ex: ahtari dar (doarã) § ***durusescu*** (du-ru-sés-cu) vb IV durusii (du-ru-síĭ), duruseam (du-ru-seámŭ), durusitã (du-ru-sí-tã), durusiri/durusire (du-ru-sí-ri) – fac doarã; ahãrzescu, hãrzescu, dãruescu, dursescu, pischisescu *{ro: dărui, face un dar} {fr: faire cadeau, accorder, gratifier; douer, dédier} {en: make a giftdedicate, endow}* ex: ia shi Nanciul cu arcul a lui, ãl duruseashti cu (ãlj fatsi doarã, lj-aminã) unã suzeatã shi-lj spitrumsi gãrgãlanlu § ***durusit*** (du-ru-sítŭ) adg durusitã (du-ru-sí-tã), durusits (du-ru-sítsĭ), durusiti/durusite (du-ru-sí-ti) – tsi easti faptu doarã; tsi-lj s-ari faptã unã doarã; ahãrzit, hãrzit, dãruit, dursit, pischisit *{ro: dăruit} {fr: qui est fait (ou a reçu) un cadeau, accordé, gratifié, dédié, doué} {en: given a gift, being presented with a gift, endowed, dedicated}* ex: eara ghini durusit sh-di partea a mintiljei § ***durusiri/durusire*** (du-ru-sí-ri) sf durusiri (du-ru-sírĭ) – atsea tsi s-adarã cãndu un fatsi unã doarã; ahãrziri, hãrziri, dãruiri, dursiri, pischisiri *{ro: acţiunea de a dărui, de a face un dar; dăruire, facere dar} {fr: action de faire un cadeau, d'accorder, de gratifier de dédier, de douer} {en: action of making a gift, of being given a gift, of dedicating, of endowing}* ex: dascalu va tinjisiri, va durusiri (va sã-lj si facã doarã) § ***dursescu*** (dur-sés-cu) vb IV dursii (dur-síĭ), durseam (dur-seámŭ), dursitã (dur-sí-tã), dursiri/dursire (dur-sí-ri) – (unã cu ***durusescu***) ex: lj-dursii (lj-ded doarã) unã oarã § ***dursit*** (dur-sítŭ) adg dursitã (dur-sí-tã), dursits (dur-sítsĭ), dursiti/dursite (dur-sí-ti) – (unã cu ***durusit***) § ***dursiri/dursire*** (dur-sí-ri) sf dursiri (dur-sírĭ) – (unã cu ***durusiri***) § ***dãruescu*** (dã-ru-ĭés-cu) vb IV dãruii (dã-ru-íĭ), dãrueam (dã-ru-ĭámŭ), dãruitã (dã-ru-í-tã), dãruiri/dãruire (dã-ru-í-ri) – (unã cu ***durusescu***) § ***dãruit*** (dã-ru-ítŭ) adg dãruitã (dã-ru-í-tã), dãruits (dã-ru-ítsĭ), dãruiti/dãruite (dã-ru-í-ti) – (unã cu ***durusit***) ex: multu easti dãruitã (easti mplinã di doari, hãri); dãruitã trã (durusitã, ncljinatã al) Dumnidzã § ***dãruiri/dãruire*** (dã-ru-í-ri) sf dãruiri (dã-ru-írĭ) – (unã cu ***durusiri***) ex: mi fitsesh fãrã dãruiri (fãrã tra sã-nj si da doarã)

doarã[2] (doá-rã) num – adoarã, a doarã, adoara, andaua oarã *{ro: a doua oară} {fr: la deuxième fois} {en: the second time}* ex: featsirã numtã mari di-adoarã (andaua oarã) – vedz shi ***adoara***

doaua (doá-ŭa) – vedz tu ***doi***

doauã (doá-ŭã) – vedz tu ***doi***

doauãli/doauãle (doá-ŭã-li) – vedz tu ***doi***

doauãsprãdzatsi/doauãsprãdzatse (doá-ŭãs-prã-dzá-tsi) num – vedz tu ***doi***

doauãsprãyinghits (doá-ŭãs-prã-yín-ghits) num – vedz tu ***doi***

doa-z (doázĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***andaua dzuã***

dobru (dó-bru) adg dobrã (dó-brã), dobri (dó-bri) dobri/dobre (dó-bri) – (om) bun, imir, isih, moali, mulashcu, tsi easti diaradã vrut di dunjai cã s-poartã totna mushat; oaea (omlu) al Dumnidzã; mulashcu, mulatic, molav, imir *{ro: blajin} {fr: bon, affable} {en: mild, gentle, meek}* ex: featі dobri (imiri);

dobruljac (do-bru-ljĭácŭ) sm – vedz tu ***dubruljac***

docãrã (dó-cã-rã) sf docãri/docãre (dó-cã-ri) shi docãri (dó-cãrĭ) – fructul dat di cupaci (tser, cealãc, dushcu); ghindã, gljindã, gljindurã, jir, vãlani *{ro: ghindă} {fr: gland du chêne} {en: acorn}* ex: s-hrãnea cu docãri (gljindi)

doci (dócĭŭ) sm doci (dócĭ) shi doceanj (dó-cĭanjĭ) – ficior faptu di-un bãrbat sh-unã muljari tsi nu suntu ncurunats un cualantu; cochil, cochi, cochiul, copil, bashtu, lud, cupilciu *{ro: copil din flori} {fr: bâtard} {en: bastard}*

dodã (dó-dã) sf – vedz tu ***dadã***

dogmã (dóg-mã) sf dogmati/dogmate (dóg-ma-ti) – nom tsi spuni a unui cum lipseashti si s-poartã; nom di timelj a unei pisti tsi lipseashti aprucheari di mpistimenj fãrã cãtigursiri; semnu (tihisiri, faptã, hiintsã, cucuvai, etc.) tsi-lj da a omlui unã noimã cã va si s-facã tsiva *{ro: dogmă, semn} {fr: précepte, indice} {en: precept, sign}* ex: nj-deadi slabi dogmati (slabi seamni)

dohi/dohe (dó-hi) sf dohi (dóhĭ) – catandisea-a unui om dupã cum s-veadi dit cãrtsãli-a lui di-amintari, ncurunari, etc.; lucru (loc) tsi easti tsãnut ascumtu, tra s-nu s-veadã i s-nu hibã shtiut di lumi; mistico, acrifo, mistiryiu *{ro: stare civilă; aranjament secret; ascunziş} {fr: état civil; arrangement secret; recoin} {en: civil status, secret arrangement; secret (hiding) place}* ex: vrea s-lj-aflã tuti dohili (atseali tsi scria tu cãrtsãli a lui di-amintari, ncurunari, etc.); ma s-nu shtibã dohili (mistiryili) tuti; s-lji nveatsã tuti dohili (tuts misticadzlji); dohi, dohi, dohili (misticadzlji) muljireshti § ***doahã*** (doá-hã) sf doa-hi/doahe (doá-hi) shi dohi (dóhĭ) – (unã cu ***dohi***) ex: li pitrundeam tu tuti doahili (locurli-a lor nishtiuti, ascumti)

doi (dóĭ) num ***doauã*** (doá-ŭã) shi ***dauã*** (dá-ŭã) – numirlu 2 (mascuri shi feamini), ma mari di 1 sh-ma njic di 3; (expr: 1: la/tu doilji anj = (i) anlu (dzua) tsi ncljidi cariva doi anj; (ii) la cati doi anj; 2: la/tu doilji (dauãli) = la/tu atselj doi i atseali dauã; 3: pãnã tu doauãli (dauãli) = pãnã tu-a daua oarã; pãnã s-numir doi; 4: stau (hiu) pi dauã = stau sh-nu shtiu tsi s-fac, nu-nj yini s-fac ni unã ni-alantã, shuvãescu, strãmbu narea, frãngu oasi, frãngu coasti, etc.; 5: nitsi unã nitsi dauã = unãshunã, fãrã s-dzãc un zbor, fãrã s-mi minduescu dip; 6: dau cu dauãli mãnj = dau multu sh-di tuti; 7: dau doilji a preftului = mor: dit pirmithlu veclju ngrãtsescu, hiu etim s-lji dau doilji ngãrmari al Har tra s-mi treacã arãulu Styx shi s-mi ducã tu amirãrilja-a mortsãlor) *{ro: doi/două} {fr: deux} {en: two}* ex: ishirã doilji shi armasirã doauãli; a doilor lã prindi, a dauãlor nu; s-nã fatsim doilji sutsatã; doilji s-caftã cu mutrita, doilji agri ma s-misurã; va-lj da doilji a preftului (expr: va moarã); doi cãti doi, doauã cãti doauã; armasirã doauãli shi ishirã doilji; a doauãlor lã prindi, a doilor nu; s-turnarã tu dauãli (oara doauã); tu doauãli di mes (andoaua dzuã a meslui); stau pri doauã (expr: stau namisa di doauã minduiri, nu shtiu tsi s-fac); doauã cãti doauã, doi cãti doi; bunili tuti deadi Dumnidzã cu doauãli mãnj (deadi multi sh-di tuti); dauãli plãngu; nitsi unã nitsi dauã (unãshunã, fãrã s-dzãcã un zbor), sh-arsãri s-acatsã nã caprã § ***andoilu*** (an-dóĭ-lu) num ord ***andoaua*** (an-doá-ŭa) shi ***andaua*** (an-dá-ŭa) – atsel (atsea) tsi nu easti protlu (prota) ma yini unãshunã dupã el (ea); cari, tu-unã aradã, s-aflã tu loclu doi; tsi ari mash un (unã) nãintea-a lui (ljei); doilu, andoilea, deftirlu *{ro: al doilea/doua} {fr: le (la) deuxième} {en: the second}* ex: nveasta tsi sh-lo andaua oarã (tsi u lo dupã atsea di prota) § ***doilu*** (dóĭ-lu) num ord ***doaua*** (doá-ŭa) shi ***daua*** (dá-ŭa) – (unã cu ***andoilu***) § ***andoilea*** (an-dóĭ-lea) num ord (unã cu ***andoilu***) § ***andoilji*** (an-dóĭ-lji) num ***andoauãli/andoauãle*** (an-doá-ŭã-li) shi ***andauãli/andauãle*** (an-dá-ŭã-li) – sh-un (unã) sh-alantu (alantã); tuts doilji (dauãli); doilji, amindoilji, amãndoilji, amishdoilji, shamindoilji, shamishdoilji, shandoilji *{ro: amândoi/amândouă} {fr: tous/toutes les deux} {en: both}* ex: shi andoilji (sh-un sh-alantu) bãna ghini; sh-alãxea shi andoauãli neali (sh-un sh-alantu nel) § ***doilji*** (dóĭ-lji) num ***doauãli/doauãle*** (doá-ŭã-li) shi ***dauãli/dauãle*** (dá-ŭã-li) – (unã cu ***andoilji***) § ***amindoilji*** (a-min-dóĭ-lji) num ***amindoauãli/amindoauãle*** (a-min-doá-ŭã-li) shi ***amindauãli/amindauãle*** (a-min-dá-ŭã-li) – (unã cu ***andoilji***) ex: amindoilji (doilji, sh-un sh-alantu) aushim; si scoalã amãndoilji (doilji deadun) ploacea § ***amãndoilji*** (a-mãn-dóĭ-lji) num ***amãndoauãli/amãndoauãle*** (a-mãn-doá-ŭã-li) shi ***amãndauãli/amãndauãle*** (a-mãn-doá-ŭã-li) – (unã cu ***andoilji***) § ***shamindoilji*** (shĭa-min-dóĭ-lji) num ***shamindoauãli/shamindoauãle*** (shĭa-min-doá-ŭã-li) shi ***shamindauãli/shamindauãle*** (shĭa-min-dá-ŭã-li) – (unã cu ***andoilji***) § ***shamishdoilji*** (shĭa-mish-dóĭ-lji) num ***shamishdoauãli/shamishdoauãle*** (shĭa-mish-doá-ŭã-li) shi ***shamishdauãli/shamishdauãle*** (shĭa-mish-dá-ŭã-li) – (unã cu ***andoilji***) § ***shandoilji*** (shĭan-dóĭ-lji) num ***shandoauãli/shandoauãle*** (shĭan-doá-ŭã-li) shi ***shandauãli/shandauãle*** (shĭan-dá-ŭã-li) – (unã cu ***andoilji***) ex: shandauãli (amindauãli) unã soi di-avuti; ari s-hibã nveastã a shandauãlor (a shamindoilor) § ***andaulea***[2] (an-dáŭ-lea) num, adg invar – 1: faptu (aruptu) tu doauã (cumãts); 2: (tsi easti) nduplicat; gribuit; adunat (di pãltãri); etc. *{ro: în doi; încovoiat, curbat} {fr: en deux; courbé} {en: in two; bent, curved}* ex: el, frãmtu, faptu andauãlea (tu dauã); unã moashi, faptã andauãlea (adunatã, ncusuratã) § ***andauãlea***[2] (an-dá-ŭã-lea) num, adg invar – (unã cu ***andaulea***[2]) § ***doisprãdzatsi/doisprãdzatse*** (dóĭs-prã-dzá-tsi) num ***doauãsprãdzatsi/doauãsprãdzatse*** (doá-ŭãs-prã-dzá-tsi) shi ***dauãsprãdzatsi/dauãsprãdzatse*** (dá-ŭãs-prã-dzá-tsi) – numirlu 12 (mascuri shi feamini) ma mari di 11 sh-ma njic di 13; dosprãdzatsi, dospratsi, dosprã *{ro: doisprezece} {fr: douze} {en: twelve}* § ***dosprãdzatsi/dosprãdzatse*** (dós-prã-dzá-tsi) num – (unã cu ***doisprãdzatsi***) ex: di dosprãdzatsi di locuri § ***dospratsi/dospratse*** (dós-pra-tsi) num (unã cu ***doisprãdzatsi***) ex: dospratsi di cljei cãfta; dospratslji di elj s-trapsirã; a dospratslor (la tuts dosprãdzatsi) lã ded cali § ***diospratsi*** (di-ós-pra-tsi shi dĭós-pra-tsi) num – (unã cu ***doisprãdzatsi***) § ***dosprãs*** (dós-prãs) num – (unã cu ***doisprãdzatsi***) § ***dosprã*** (dós-prã) num – (unã cu ***doisprãdzatsi***) ex: cãts njelj vindush? dosprã; ved cã hii di dosprãlji (di-atselj dosprã) § ***doisprãyinghits*** (dóĭs-prã-yín-ghits) num ***doauãsprãyinghits*** (doá-ŭãs-prã-yín-ghits) shi ***dauãsprãyinghits*** (dá-ŭãs-prã-yín-ghits) – numirlu 22 (mascuri shi feamini) *{ro: douăzeci şi doi/două} {fr: vingtdeux} {en: twenty-two}* § ***dosprãyinghits*** (dós-prã-yín-ghits) num – (unã cu ***doisprãyinghits***)

doilji (dóĭ-lji) num – vedz tu ***doi***

doilu (dóĭ-lu) num ord – vedz tu ***doi***

doisprãdzatsi/doisprãdzatse (dóĭs-prã-dzá-tsi) num – vedz tu ***doi***

doisprãyinghits (dóĭs-prã-yín-ghits) num – vedz tu ***doi***

dol[1] (dólŭ) sm pl(?) – 1: zilj, zil, zuli, zãlii, zilii, ãnchizmã, nchizmã, chizmã, pizmã, fton, ergu; 2: arãeatsã, slãbintsã, urutearsã, urteatsã, ursuzlãchi, etc. *{ro: invidie; răutate} {fr: envie; malice} {en: envy; malice}*

dol[2] (dhólŭ) sn doluri (dhó-lurĭ) – hãrli tsi-l fac omlu tra s-hibã shiret; aplan, pispeatsã, punirlichi, tirtipi, vulpilji *{ro: viclenie} {fr: ruse, fraude} {en: trickery, deceit}*

dolj[1] (dóljĭŭ) adg dolji/dolje (dó-lji), dolj (dóljĭ), dolji/dolje (dó-lji) – (zbor, purtari, etc.) tsi s-fatsi ndilicat sh-cu multã vreari (dultseami, dor, mãrazi, hãidipsiri, caimo, etc.); dultsi, adiljos, diznjirdãtor, zdruditor, etc. *{ro: duios} {fr: doux, tendre} {en: soft, tender, loving}* ex: dolja-a (ndilicata, dultsea-a) mea di sorã; doljlu-nj Liunida; dolja-nj (dultsea-nj) nveastã s-nu-nj mi-alasã; dolja-ts di mai; alavdã dolja Shanã § ***duljat*** (du-ljĭátŭ) adg duljatã (du-ljĭá-tã), duljats (du-ljĭátsĭ), duljati/duljate (du-ljĭá-ti) – cari nu-ari tihi tu banã; tsi s-aflã tu-unã halã urutã; tsi ari mash cripãri shi taxirãts; dholj, dhistih, mãrat, marat, corbu, curbishan, mbogru, bogru, cacomir, cob, gramen, gal, lai, tihilai, lipisit, morvu, nvapsu, ohru, piscatran, pustu, shcret, etc. *{ro: sărman, biet, sărac, nenorocit} {fr: pauvre, infortuné, malheureux} {en: poor, unfortunate, unhappy}* ex: nãsã nu shtea duljatlu (maratlu) tsi-avea; duljatlu (corbul di) tatã zurlusi; duljata-lj (corba-lj) di mamã, plãndzea tut chirolu; duljatslji di (lailji) pãrintsã trapsirã multi; mami duljati (lipisiti); nu-nj dã di mãrazi, duljatlu-ji (maratlu-nj) di mini § ***dolj***[2] (dhóljĭŭ) adg dolji/dolje (dhó-lji), dolj (dhóljĭ), dolji/dolje (dhó-lji) – (unã cu ***duljat***) ex: dolja (mãrata, corba) di tini!

dolj[2] (dhóljĭŭ) adg – vedz tu ***dolj***[1]

Doljani (Dó-ljĭánĭ) sf – hoarã armãneascã dit Grãtsii cãtã tu-ascãpitatã di Veryea *{ro: sat aromânesc din Grecia} {fr: village aroumaine de Grèce} {en: Aromanian village from Greece}* § ***duljanit*** (du-lja-nítŭ) sm, sf duljanitã (du-lja-ní-tã), duljanits (du-lja-nítsĭ), duljaniti/duljanite (du-lja-ní-ti) – armãn tsi yini (sh-tradzi arãdãtsina) di cãtrã pãrtsãli di Doljani *{ro: aromân (originar) din Doljani} {fr: habitant de Doljani} {en:*

Aromanian from Doljani}

dolji (dó-lji) num – scriari neaprucheatã tu-aestu disctsiunar; vedz ***doilji***

domã (dó-mã) sf pl(?) – binai (adãrãmintu, casã, pãlati) multu mari adratã maxus tra s-poatã s-intrã multã dunjai cãndu s-adunã s-yiurtiseashti tsiva *{ro: clădire mare, palat}* *{fr: grand édifice, palais}* *{en: large building, palace}* ex: tsi lai casã! nã domã (pãlati) veaclji

domã (dó-mã) sf pl(?) – binai (adãrãmintu, casã, pãlati) multu mari adratã maxus tra s-poatã s-intrã multã dunjai cãndu s-adunã, s-yiurtiseashti tsiva; pãlati, sãrai *{ro: clădire mare, palat}* *{fr: grand édifice, palais}* *{en: large building, palace}* ex: tsi lai casã! nã domã (pãlati) veaclji § ***dumushar*** (du-mu-shĭárŭ) adg dumusharã (du-mu-shĭá-rã), dumushari (du-mu-shĭárĭ), dumushari/dumushare (du-mu-shĭá-ri) – tsi ari s-facã cu casa sh-cu nicuchiripsirea-a casãljei; tsi lu-arãseashti bana di-acasã, isihã, dultsi, fãrã mintituri, etc.; dumusharcu *{ro: casnic}* *{fr: casanier; tranquille; doux, bénin; innocent}* *{en: home-loving}* § ***dumusharcu*** (du-mu-shĭár-cu) adg dumusharcã (du-mu-shĭár-cã), dumushartsi (du-mu-shĭár-tsi), dumushartsi/dumushartse (du-mu-shĭár-tsi) – (unã cu ***dumushar***)

dominã (dó-mi-nã) sf fãrã pl – gioc di oaminj mãri, cu 28 di cumãts, di-aradã di lemnu i plasticã, pri cari suntu scriati doauã numiri di la 0 la 6 *{ro: domino (joc)}* *{fr: domino (jeu)}* *{en: domino (game)}*

domnu (dóm-nu) sm, sf doamnã (doám-nã), domnji (dóm-nji), doamni/doamne (doám-ni) – 1: Dumnidzãlu, lugursit tu pistea-a multor milets cã ari faptã omlu, prãvdzãli, lumea ntreagã, sh-tuti nomurli-a fisiljei tsi li-aflãm tu lumi; 2: om avut tsi ari mãri ciuflichi iu lucreadzã multã dunjai; om mari (cu mari puteari) tsi lucreadzã ti chivernisea-a statlui; nicuchirlu (nicuchira) a casãljei; bãrbat i muljari multu tinjisits di dunjai; chihãe, pãshe, vali, etc. 3: atsel trã cari lucreadzã cariva (di-aradã ta si sh-amintã pãnea); afindico, afendu, nicuchir, chihãe; (fig: domnu = turcu) *{ro: Dumnezeu; domn; stăpân}* *{fr: Dieu; seigneur, souverain, monsieur; patron, maitre}* *{en: God; lordship, my lord, sir; master, boss}* ex: Doamne, tsi nu-l ari (Dumnidzale, tsi nu si aspuni)?; pondi suntu xeanili, bati Doamne (Dumnidzale), bati-li; Doamne, Dumnidzale, a Tsia nã ncljinãm tuts adzã; Dumljartã-lj (prishcurtari a zborlui "Doamne, Dumnidzale, ljartã-lj) tuti amãrtiili; Doamna, Stã-Mãria; doamne (dumnilja-a ta), semnul tsi videm; tsi s-fac, o, doamnã, c-aushii; ghini vinjish a bre doamne (chihãe)!; s-lj-aflu vãrnu domnu (afindico); cum lu nvitsã doamnã-sa (muljarea afindico); mi bãgai la domnu (afindico); domnu-su (afindicolu-a lui) lj-acumpãrã ti Crãciun stranji nali; nj-ti primnji ca doamnili (muljerli avuti sh-tinjisiti); nu ti-aspare, ore doamne (fig: ore, turcu); doamne (fig: doamne turcu), tsyini arãdeari; hoara-aestã u-asparsirã domnjilj (fig: turtsãlj); a chirauãljei noi-lj dzãtsem shi doamnã § ***dumnami/dumname*** (dum-ná-mi) sf fãrã pl – multimi di oaminj avuts, di oaminj mãri di la chivernisea-a statlui; (fig: dumnami = multimi di turtsã) *{ro: boierime, turcime}* *{fr: ensembles de nobles, noblesse}* *{en: multitude of nobles; lordships}* ex: tutã dumnamea (oaminjli avuts sh-atselj di la chivernisi) chiru; tutã dumnamea (oaminjli mãri) s-avea adunatã; dumnamea nturtseascã (oaminjlji mãri dit chivernisea nturtseascã); tu hori cãdzu dumnami multã (fig: nãvãlirã, intrarã multsã turtsã); nu-au fricã di dumnami (fig: multimi di turtsã) § ***dumnilji/dumnilje*** (dum-ní-lji) sf dumnilj (dum-ní-ljĭ) – putearea (exusia) tsi u ari un om (domnu, vãsilje, chivernisi) tra s-caftã ascultari di la lumi; chirolu tsi un domnu (vãsilje, amirã) urseashti un crat *{ro: domnie, dominaţie}* *{fr: règne, domination}* *{en: reign, domination}* ex: umbrata-lj fãrã mardzinj, arucã-a lor dumnilji (puteari, ursiri, exusii) § ***dumnescu***[1] (dum-nés-cu) vb IV dumnii (dum-níĭ), dumneam (dum-neámŭ), dumnitã (dum-ní-tã), dumniri/dumnire (dum-ní-ri) – am sum putearea-a mea un crat (pulitii, hoarã, etc.) sh-pot s-lã caftu s-mi-ascultã tu tuti tsi lã dzãc; ursescu (chivirnisescu, cumãndãrsescu) unã-amirãrilji (vãsilii, pulitii, hoarã, etc.); ursescu, amirãripsescu, vãsilipsescu, stãpuescu, cumãndãrsescu, nicuchiripsescu, zãptisescu *{ro: domni, domina}* *{fr: régner, dominer}* *{en: reign, rule, dominate}* ex: intrã tu scamnu shi dumnea (vãsilipsea); ficiorlu dumni (ursi) tu loclu a tatã-sui; bãgã s-dumneascã (s-amirãripseascã) dzinir-su; nãsã dumnea singurã; tuti aesti pãlãts li dumnea (li chivirnisea, li stãpuea) unã muljari; aoatsi dumneashti (easti vãsilje, stãpueashti) draclu; aclo dumnea (ursea, stãpuea) mash lamnja § ***dumnit*** (dum-nítŭ) adg dumnitã (dum-ní-tã), dumnits (dum-nítsĭ), dumniti/dumnite (dum-ní-ti) – tsi easti sum putearea-a unui tsi-l urseashti; ursit, amirãripsit, vãsilipsit, stãpuit, cumãndãrsit, nicuchiripsit, zãptisit *{ro: domnit, dominat}* *{fr: régné, dominé}* *{en: reigned, ruled, dominated}* § ***dumniri/dumnire*** (dum-ní-ri) sf dumniri (dum-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva dumneashti pristi tsiva, atsea tsi s-fatsi cãndu un amirã urseashti un crat; urniri, amirãripsiri, vãsilipsiri, stãpuiri, cumãndãrsiri, nicuchiripsiri, zãptisiri *{ro: acţiunea de a domni, de a domina; domnire, dominare}* *{fr: action de régner, de dominer}* *{en: action of reigning, of ruling, of dominating}* § ***dumnescu***[2] (dum-nés-cu) adg dumneascã (dum-neás-cã), dumneshtsã (dum-nésh-tsã), dumneshti (dum-nésh-ti) – tsi ari s-facã cu-un domnu; tsi easti adrat ca di-un domnu; tsi ari vidzuta-a unui domnu; amirãrescu, amirescu, vãsilchescu (fig: dumnescu = tsi ari s-facã cu-un turcu; tsi easti adrat ca di-un turcu; tsi ari vidzuta-a unui turcu; turtsescu, nturtsescu) *{ro: domnesc}* *{fr: seigneurial}* *{en: seignorial}* ex: s-videts imnat dumnescu (ca di domnu) di un cal arosh, furescu; tsi casã dumneascã (ca di domnu, ca di-om avut, ca di vãsilje) eara; mãhãlãlu-aestu easti dumnescu (di oaminj avuts; icã fig: nturtsescu); purta stranji dumneshti (ca di-un domnu, di-un amirã; icã fig: nturtseshtsã) § ***dumneashti/dumneashte*** (dum-neásh-ti) adv – ghini ca un domnu (chihãe, pãshe, etc.); ashi cum li fatsi lucrili un domnu; faptu ca di-un domnu; pãshileashti (fig: dumneashti = ca turtsãlj, turtseashti) *{ro: domneşte}* *{fr: seigneurialement}* *{en: lordly, masterly}* ex: u tradzi chiosha dumneashti (bãneadzã pãshileashti, ca un pãshe)

donci/donce (dón-ci) sf donci (dón-ci) – stranj di pãndzã tsi s-poartã ma nghios di mesi shi sum pantaloni; donuri, zmeanã, sindrofi *{ro: izmană}* *{fr: braie, caleçon (pour les petits)}* *{en: underwear, pants (for children)}* § ***donuri*** (dó-nurĭ) sf pl – (unã cu ***donci***)

donuri (dó-nurĭ) sf pl – vedz tu ***donci***

dor[1] (dórŭ) vb II durui (du-rúĭ), duream (du-reámŭ), durutã (du-rú-tã), dureari/dureare (du-reá-ri) – fac un sã-l doarã tsiva; aduchescu un pon (dureari); vãsãnipsescu, trag, munduescu, etc. *{ro: durea, simţi o durere, suferi}* *{fr: causer de la douleur, éprouver de la douleur, souffrir}* *{en: feel pain, suffer}* ex: nã hãbari tsi ti doari (tsi tsã da dureari); tuti oasili mi dor (ãnj da pon) § ***durut***[1] (du-rútŭ) adg durutã (du-rú-tã), duruts (du-rútsĭ), duruti/durute (du-rú-ti) – tsi-aducheashti unã dureari *{ro: care suferă}* *{fr: souffrant}* *{en: suffering; feeling pain}* § ***dureari***[1]***/dureare*** (du-reá-ri) sf dureri (du-réri) – atsea tsi fatsi un sã-l doarã tsiva (pri el icã pri altu); aduchirea-a unui pon (dureari); vãsãnipsiri, trãdzeari, munduiri, etc. *{ro: acţiunea de a cauza durere; durere, suferinţă}* *{fr: action de causer de la douleur, d'éprouver de la douleur, de souffrir}* *{en: action of feeling pain, of causing pain}*

dor[2] (dórŭ) vb II durui (du-rúĭ), duream (du-reámŭ), durutã (du-rú-tã), dureari/dureare (du-reá-ri) – aduchescu multã vreari trã cariva; agãchipsescu, agãpisescu, agãpsescu, alãghescu, alughescu, vilisescu, etc.; (expr: mi doari buriclu trã cariva = lu am (u am) tu mari vreari) *{ro: dori, voi}* *{fr: desirer, aimer, être affligé}* *{en: love, desire}* ex: mã-sa ca mumã, durea (vrea multu) sã-l bashi; durea (vrea multu, avea mari mirachi) s-aibã un ficior; el ashi s-agiungã durea (vrea); muma doari (viliseashti); nj-am nã mumã tsi-nj mi doari (mi va multu); mash tini shtii cãt doari (va multu) mama; ma doari (ari mirachea) s-mi veadã; inima-lj doari (aducheashti un pon) trã mini; fumealja s-doari (s-va multu); picurarlu s-vrea shi s-durea mash cu cãsharlu; di nu-l dori (vrei) di vrei s-lu-alash?; s-doari (s-va multu) loclu-ts, s-doari vatra pãrinteascã, s-dor oaminjlji a tãi; di oara tsi u vidzu, acãtsã sã-l doarã buriclu

(nchisi s-u aibã tu vreari, ãlj cãdzu tu vreari) § ***durut***[2] (du-rútŭ) adg durutã (du-rú-tã), duruts (du-rútsĭ), duruti/durute (du-rú-ti) – tsi-aducheashti unã vreari; tsi easti multu vrut; alãghit, alughit, vilisit, agãpisit, etc.; dash, dashur, ahar, ahãr, vrut, scumpu, sãrmai *{ro: iubit, drag, duios}* *{fr: désiré, aimé, aimant, cher; chéri}* *{en: dear, beloved, loved}* ex: si-nj alash durutlu (vrutlu) tatã; duruts (vruts) armãnj; sh-nji ciuciurã un grai durut (multu vrut, dultsi); muma easti durutã (easti cu multã vreari); tsi durutã (dultsi, tsi-aspunea multã vreari) s-videa atumtsea fatsa-a ljei; durut ea tut strigã § ***dureari***[2]***/dureare*** (du-reá-ri) sf dureri (du-réri) – atsea tsi fatsi un cãndu aducheashti multã vreari trã cariva; agãchipsiri, agãpisiri, agãpsiri, alãghiri, alughiri, vilisiri, etc. *{ro: acţiunea de a iubi; iubire}* *{fr: action de desirer, de sentir amour, d'être affligé}* *{en: action of loving}* § ***nidurut*** (ni-du-rútŭ) adg nidurutã (ni-du-rú-tã), niduruts (ni-du-rútsĭ), niduruti/nidurute (ni-du-rú-ti) – tsi nu doari (nu-aducheashti vãrã vreari) ti cariva; tsi nu easti vrut; nivrut *{ro: cari nu simte niciun sentiment de iubire sau prietenie pentru cineva}* *{fr: qui n'éprouve pas aucun sentiment de'amitié, de parenté}* *{en: who has not got any feeling of love or friendship for somebody}* ex: nidurutlu (nivrutlu) a meu oaspi

dor[3] (dórŭ) sn doruri (dó-rurĭ) – dureari, durimi, ondus, pon, pidimo, etc. *{ro: durere}* *{fr: mal, douleur, souffrance}* *{en: pain, suffering}* ex: ari dor (dureari, pon) mari tu oasi; lãngoare! cum i dorlu di cicioari; dor di lunã icã loari di lunã easti unã lãngoari § ***dureari***[3]***/dureare*** (du-reá-ri) sf dureri (du-réri) – atsea tsi-aducheashti un cãndu-l doari iuva; durimi, pon, ondus *{ro: durere}* *{fr: douleur, souffrance}* *{en: pain, suffering}* § ***durimi/durime*** (du-rí-mi) sf durinj (du-rínjĭ) – (unã cu ***dureari***[3]) ex: usturimi cu durimi (pon) § ***duriros*** (du-ri-rósŭ) adg duriroasã (du-ri-roá-sã), durirosh (du-ri-róshĭ), duriroasi/duriroase (du-ri-roá-si) – tsi-lj fatsi un s-aducheascã dureari; tsi doari *{ro: dureros}* *{fr: douloureux}* *{en: painful}* ex: suschir duriros (tsi da dureari)

dor[4] (dórŭ) sn doruri (dó-rurĭ) – mirachi, sivdã, sivdai, vreari, mãrazi, caimo, etc. *{ro: dorinţă, dor}* *{fr: désir, nostalgie, passion, amour}* *{en: desire, nostalgia, passion, love}* ex: picurarlji plãng di dor (mirachi, vreari, mãrazi), oi-bobo pri dorlu-a lor; tsi nj-u dor, lea dadã, dor! (vreari, mirachi); dailjanili feati cãntã cu dor (vreari, mirachi); au un dor (sivdã, mirachi) tsi treacãt nu-ari; va nj-u-am dor cã mor; s-fure ficior, hilj sã-nj hii, dor (vrute); si-nj ti-agiungã dorlu (vrearea) greu, dorlu greu di ghãcilj-a tãi shi di dolji-nj oclj-a mei; si-lj tragã dorlu; lasã-ts ninga s-doarmã pala shi giunescul a tãu dor; stãi lea featã, stãi lea dor (vrutã)

dormenji (dor-mé-nji) sm pl – lucancu (adrat cu carni di porcu); lucanic, lucancu, culucancu, culeu; roman; lumbar, bumbar; sugiuc *{ro: cârnat de porc}* *{fr: saucisse (de porc)}* *{en: porc sausage}*

dormu (dór-mu) vb IV durnjii (dur-njíĭ), durnjam (dur-njeámŭ), durnjitã (dur-njí-tã), durnjiri/durnjire (dur-njí-ri) – ãncljid ocljilj, stau cu ocljilj ãncljish shi nu mata shtiu tsi s-fatsi deavãrliga di mini; stau tes, ncljid ocljilj shi trag un somnu; ãl ljau di ureaclji; agãrshescu (expr: 1: doarmi di mprostu = easti moali, easti niheamã tivichel; 2: dormu ca pri schinj = nu pot s-dormu ghini, isih; mi tornu sh-mi-anvãrtescu tu somnu tut chirolu) *{ro: dormi, adormi}* *{fr: dormir, s-endormir}* *{en: sleep, fall asleep}* ex: mi lo somnul shi-nj durnjii; canda durnja pri schinj (expr: s-mina tut chirolu tu somnu); culcã-nji-l, doarmi-nji-l; ma multu durnja arãulu; afirea-ti di apa tsi doarmi; vulpea tsi doarmi nu mãcã gãljinj; cãt, cãt aveam durnjitã sh-el vinji § ***durnjit*** (dur-njítŭ) adg durnjitã (dur-njí-tã), durnjits (dur-njítsĭ), durnjiti/durnjite (dur-njí-ti) – tsi lu-ari acãtsatã somnul; tsi ari ncljisã ocljilj shi doarmi; tsi ari traptã un somnu shi s-ari sculatã; adurnjit, agãrshit, sumnat; (fig: moali, molav, linivos, etc.) *{ro: dormit, adormit}* *{fr: dormi, endormi}* *{en: slept, fallen asleep}* ex: nu hiu durnjit (nu-am durnjitã) di dauã dzãli; nu vedz tsi durnjitã (moali, chirutã) easti? § ***durnjiri/durnjire*** (dur-njí-ri) sf durnjiri (dur-njírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu doarmi; agãrshari *{ro: acţiunea de a dormi; dormire}* *{fr: action de dormir, de s-endormir}* *{en: action of sleeping, of falling asleep}* § ***nidurnjit*** (ni-dur-njítŭ) adg nidurnjitã (ni-dur-njí-tã), nidurnjits (ni-dur-njítsĭ), nidurnjiti/nidurnjite (ni-dur-njí-ti) – tsi nu-ari durnjitã; nisumnat *{ro: nedormit}* *{fr: qui n'a pas dormi}* *{en: who has not slept}* ex: nicatã parcã di nidurnjitã tsi eara; cu ocljilj umflats di nisumnatã, di nidurnjitã; aveaglji ficiorlu noaptea nidurnjit, ninsumnat, cu apala scoasã; ti tuchish di ninsumnatã sh-nidurnjitã § ***nidurnjiri/nidurnjire*** (ni-dur-njí-ri) sf nidurnjiri (ni-dur-njírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu doarmi; nisumnari *{ro: acţiunea de a nu dormi}* *{fr: action de ne pas dormir}* *{en: action of not sleeping}* ex: cu tutã nimãcarea sh-nidurnjirea-lj, eara ahãntã mushatã § ***adormu*** (a-dór-mu) vb IV adurnjii (a-dur-njíĭ), adurnjam (a-dur-njĭámŭ), adurnjitã (a-dur-njí-tã), adurnjiri/adurnjire (a-dur-njí-ri) – lji ncljid ocljilj sh-mi-acatsã (mi lja) somnul; agãrshescu, dormu; mi furã somnul; ãl ljau di ureaclji (expr. id) *{ro: adormi}* *{fr: s'endormir}* *{en: fall asleep}* ex: si-nj mi bag shi si-nj mi-adormu (s-mi-acatsã somnul) § ***adurnjit*** (a-dur-njítŭ) adg adurnjitã (a-dur-njí-tã), adurnjits (a-dur-njítsĭ), adurnjiti/adurnjite (a-dur-njí-ti) – tsi lu-ari acãtsatã somnul; tsi ari ncljisã ocljilj sh-lu-ari acãtsatã somnul; (fig: adurnjit = tsi nu para easti dishteptu, tivichel, timbel, linãvos) *{ro: adormit}* *{fr: endormi}* *{en: fallen asleep}* § ***adurnjiri/adurnjire*** (a-dur-njí-ri) sf adurnjiri (a-dur-njírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lu-acatsã somnul pri cariva *{ro: acţiunea de a adormi; adormire}* *{fr: action de s'endormir}* *{en: action of sleeping, falling asleep}* § ***apudormu*** (a-pu-dór-mu) vb IV apudurnjii (a-pu-dur-njíĭ), apudurnjam (a-pu-dur-njeámŭ), apudurnjitã (a-pu-dur-njí-tã), apudurnjiri/apudurnjire (a-pu-dur-njí-ri) – dormu dip ca tu somnul di prota; dormu ahãndos *{ro: dormi dus}* *{fr: s'assoupir, s'endormir (presque) totalement}* *{en: sleep (almost) deeply}* ex: canda-ashteaptã s-apudoarmã (s-doarmã trã totna) § ***apudurnjit*** (a-pu-dur-njítŭ) adg apudurnjitã (a-pu-dur-njí-tã), apudurnjits (a-pu-dur-njítsĭ), apudurnjiti/apudurnjite (a-pu-dur-njí-ti) – tsi lu-acãtsã somnu ahãndos ca somnul di prota *{ro: dormit dus}* *{fr: assoupi, endormi (presque) totalement}* *{en: slept (almost) deeply}* § ***apudurnjiri/apudurnjire*** (a-pu-dur-njí-ri) sf apudurnjiri (a-pu-dur-njírĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi apudoarmi *{ro: acţiunea de a dormi dus}* *{fr: action de s'assoupir, de s'endormir (presque) totalement}* *{en: action of sleeping (almost) deeply}*

dosã (dó-sã) sf dosi/dose (dó-si) – muljari cari s-bagã tu-ashtirnut (s-ambairã) cu un bãrbat tra s-hibã plãtitã (di-aradã) cu pãradz; muljari tsi bãneadzã cu vindearea-a truplui a ljei (cu-ambãirarea) trã paradz; (expr. muljari di pit sucãchi; muljari tsi da pãni a furlor); ruspii, aruspii, curvã, putanã *{ro: curvă}* *{fr: putain, prostituée}* *{en: prostitute}* ex: shtiu tu tsi api ti-adachi, lea dosã! (lea putanã!)

dospratsi/dospratse (dós-pra-tsi) num – vedz tu ***doi***

dosprã (dós-prã) num – vedz tu ***doi***

dosprãdzatsi/dosprãdzatse (dós-prã-dzá-tsi) num – vedz tu ***doi***

dosprãyinghits (dós-prã-yín-ghits) num – vedz tu ***doi***

dot (dótŭ) adv – zbor tsi s-adavgã tu zburãri tra si nvãrtushadzã spunearea cã un lucru nu easti dealihea (nu easti vrut, nu va si s-facã, etc.); dip, di-aradã, dip tsiva, etc. *{ro: particulă care întăreşte o negaţie; de fel, de tot, etc.}* *{fr: particule utilisée pour renforcer une négation; tout à fait, entièrement; point du tout, etc.}* *{en: word used to enhance a negation; (not) at all, entirely, etc.}* ex: nu s-videa dot (dip); cãmpul tut dispuljat armasi dot (dip); nu pots dot (dip) culai; nu-lj bãgãm dot (dip) tu mãnã; nu-nj custã dot (dip tsiva) la lucru; njel tu-arniu nu-azghearã dot (dip, di-aradã); dzãli nu-avem dot (dip) sirini; tini hii masturlu tsi li-adari aesti dot (nu-i ashi)?; apa s-cuturburã ma nu dot (nu tutã)

doxã (dóc-sã) sf doxi/doxe (dóc-si) – tinjia (alãvdarea) tsi-lj s-adutsi a atsilui tsi easti mãrit cã featsi un lucru di-anami; harea tsi u-ari atsel tsi easti mãrit (alãvdat); doxãsita, mãrilji *{ro: glorie, slavă}* *{fr: gloire}* *{en: glory}* ex: doxã (mãrilji, alãvdãri) al Dumnidzã; om cu doxã (mãrilji); mari ts-easti doxa, Doamne; doxã-ts (mãrilji a tsia) Doamne cã ascãpai §

doxãsitã (doc-sã-sí-tã) sf doxãsiti/doxãsite (doc-sã-sí-ti) – (unã cu ***doxã***) § ***doxoloyii/doxoloyie*** (doc-so-lo-yí-i) sf doxoloyii (doc-so-lo-yíĭ) – rigeai shi cãntic cu cari s-adutsi doxã (alãvdari) al Dumnidzã trã ghinetsli tsi n-ari datã tu banã *{ro: doxologie} {fr: hymne de grâces} {en: chant glorifying God}* § ***duxãsescu*** (duc-sã-sés-cu) vb IV duxãsii (duc-sã-síĭ), duxãseam (duc-sã-seámŭ), duxãsitã (duc-sã-sí-tã), duxãsiri/duxãsire (duc-sã-sí-ri) – cu rigei sh-cãntãri analtsu doxã al Dumnidzã trã bunãteatsa tsi ari shi ghinetsli tsi-nj deadi s-am tu banã; alavdu sh-mãrescu numa-a unui; mãrescu *{ro: preamări} {fr: célébrer, glorifier Dieu} {en: celebrate, glorify God}* ex: tra s-mi duxãsits (mãrits, alãvdats) § ***duxãsit*** (duc-sã-sítŭ) adg duxãsitã (duc-sã-sí-tã), duxãsits (duc-sã-sítsĭ), duxãsiti/duxãsite (duc-sã-sí-ti) – tsi easti alãvdat sh-mãrit; mãrit *{ro: preamărit} {fr: célébré, glorifié} {en: celebrated, glorified}* § ***duxãsiri/duxãsire*** (duc-sã-sí-ri) sf duxãsiri (duc-sã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva duxãseashti pri cariva *{ro: acţiunea de a preamări; preamărire} {fr: action de célébrer, de glorifier Dieu} {en: action of celebrating, of glorifying God}* § ***duxisescu*** (duc-si-sés-cu) vb IV duxisii (duc-si-síĭ), duxiseam (duc-si-seámŭ), duxisitã (duc-si-sí-tã), duxisiri/duxisire (duc-si-sí-ri) – (unã cu ***duxãsescu***) § ***duxisit*** (duc-si-sítŭ) adg duxisitã (duc-si-sí-tã), duxisits (duc-si-sítsĭ), duxisiti/duxisite (duc-si-sí-ti) – (unã cu ***duxãsit***) § ***duxisiri/duxisire*** (duc-si-sí-ri) sf duxisiri (duc-si-sírĭ) – (unã cu ***duxãsiri***) § ***duxusescu*** (duc-su-sés-cu) vb IV duxusii (duc-su-síĭ), duxuseam (duc-su-seámŭ), duxusitã (duc-su-sí-tã), duxusiri/duxusire (duc-su-sí-ri) – (unã cu ***duxãsescu***) § ***duxusit*** (duc-su-sítŭ) adg duxusitã (duc-su-sí-tã), duxusits (duc-su-sítsĭ), duxusiti/duxusite (duc-su-sí-ti) – (unã cu ***duxãsit***) § ***duxusiri/duxusire*** (duc-su-sí-ri) sf duxusiri (duc-su-sírĭ) – (unã cu ***duxãsiri***) § ***duxescu*** (duc-sés-cu) vb IV duxii (duc-síĭ), duxeam (duc-seámŭ), duxitã (duc-sí-tã), duxiri/duxire (duc-sí-ri) – (unã cu ***duxãsescu***) § ***duxit*** (duc-sítŭ) adg duxitã (duc-sí-tã), duxits (duc-sítsĭ), duxiti/duxite (duc-sí-ti) – (unã cu ***duxãsit***) ex: duxitã-lj (mãritã sã-lj hibã) numa § ***duxiri/duxire*** (duc-sí-ri) sf duxiri (duc-sírĭ) – (unã cu ***duxãsiri***) § ***doxoloyisescu*** (doc-so-lo-yi-sés-cu) vb IV doxoloyisii (doc-so-lo-yi-síĭ), doxoloyiseam (doc-so-lo-yi-seámŭ), doxoloyisitã (doc-so-lo-yi-sí-tã), doxoloyisiri/doxoloyisire (doc-so-lo-yi-sí-ri) – (unã cu ***duxãsescu***) § ***doxoloyisit*** (doc-so-lo-yi-sítŭ) adg doxoloyisitã (doc-so-lo-yi-sí-tã), doxoloyisits (doc-so-lo-yi-sítsĭ), doxoloyisiti/doxoloyisite (doc-so-lo-yi-sí-ti) – (unã cu ***duxãsit***) § ***doxoloyisiri/doxoloyisire*** (doc-so-lo-yi-sí-ri) sf doxoloyisiri (doc-so-lo-yi-sírĭ) – (unã cu ***duxãsiri***)

doxãsitã (doc-sã-sí-tã) sf – vedz tu ***doxã***

doxoloyii/doxoloyie (doc-so-lo-yí-i) sf – vedz tu ***doxã***

doxoloyisescu (doc-so-lo-yi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***doxã***

doxoloyisiri/doxoloyisire (doc-so-lo-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***doxã***

doxoloyisit (doc-so-lo-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***doxã***

drac (drácŭ) sm drats (drátsĭ) – hiintsã dit pistea crishtinã cari easti ntrupusharea-a duhlui arãu (easti dushmanlu-al Dumnidzã, bãneadzã tu colasi shi easti multi ori aspus a laolui ca un om cu coarni, cu coadã, cu unglji di pravdã, etc.); darac, dyeavul, deaul, gheavol, demun, gatsal, sãtãnã, shaitan, stimpinat, tartacuti, triscatarat, zarzavuli, dzardzavuchi, dzardzavuli, zarzavul, carcandzal, carcalandzu, caracandzu, calacandzu, shut, curnut, atsel cu-un cicior, aclo si-lj hibã, atsel din vali, shutlu din vali, aclo sã-lj hibã, si-lj creapã numa, s-lu ncljidã loclu, atsel cu coadã, atsel cu un cornu, atsel di sum punti, etc.; (fig: 1: drac = ficiuric multu yiu, burdal, zburdãlipsit, etc. tsi nu lu-acatsã loclu iuva; 2: drac = om multu arãu, mplin di fãrmac; expr: 3: mi-acatsã dratslji di ureclji; mi ncalicã dratslji; etc. = mi-acatsã unã mari zalã, nãireatsã, amãnii, hulii, turbari, etc.; drãcusescu, nãirescu, arcedz, ariciuescu, inãtusescu, etc.; 4: nj-acats draclu = u ved multu zori, am mari zori, nj-acats biljelu; 5: mi pindzi draclu (s-fac unã lãeatsã) = mini nu para vream ma mi bãgã draclu; 6: am drac tu pãnticã = voi s-lji fac unã lãeatsã cã lj-am mari inati; 7: s-ti lja draclu, du-ti la drats, etc. = fudz di-aoa s-nu ti ved) *{ro: drac, om foarte rău} {fr: diable; être très méchant, plein de fiel} {en: devil, bad man}* ex: ishi draclu (dyeavulu) pristi loc; aprindi sh-a draclui nã tsearã, s-nu ts-aspargã lucru; parcã-l pimsi draclu (expr: nu shtiu cum s-featsi di lu-adrã lucrul); cãndu draclu lucru nu-ari, sh-tradzi coada tu cãndari; mash a draclui-lj yini greu, cã sh-avea dratslji tu pãnticã; u-acãtsarã dratslji di ureclji (expr: u-acãtsã turbarea); lu-acãtsarã dratslji di ureclji (expr: s-nãiri multu, lu-acãtsã zala) § ***drãcush*** (drã-cúshĭŭ) sm drãcush (drã-cúshĭ) – drac njic *{ro: drăcuşor} {fr: diablotin} {en: little devil}* § ***darac*** (da-rácŭ) sm darats (da-rátsĭ) – (unã cu ***drac***) ex: ti ncãlicarã daratslji (expr: ti-acãtsã zala); un darac di (multu yii, burdalã) featã; cu amãyi, cu darats (drãcurii) § ***drãcoanji/drãcoanje*** (drã-coá-nji) sf drãcoanji/drãcoanje (drã-coá-nji) – muljarea-a draclui dit pãrmiti; (fig: muljari multu arauã) *{ro: drăcoaică} {fr: diablesse, femme du diable} {en: devil's wife}* ex: drãcoanja (muljarea-a draclui), ma fudzi di bãrbat-su, bagã sã scuturã prit casã § ***dracsã*** (drãc-sã) sf dracsi/dracse (drác-si) – (unã cu ***drãcoanji***) § ***drãcuros*** (drã-cu-rósŭ) adg drãcuroasã (drã-cu-roá-sã), drãcurosh (drã-cu-róshĭ), drãcuroasi/drãcuroase (drã-cu-roá-si) – cari fatsi lãets; cari easti ponir; cari gioacã huneri; (njic) multu yiu, burdal, zburdãlipsit, etc. tsi nu lu-acatsã loclu iuva; drãcos, cumalindru, shiret, tirtipci, etc. *{ro: drăcos, îndrăcit, viclean} {fr: endiablé, malin, rusé} {en: reckless, wicked, sly}* ex: drãcuroslu (ponirlu, cumalindrul) hogi; moasha drãcuroasã (shireatã) fãtsea tut anapuda; gionj drãcurosh (burdalj); eara cama drãcuroasã (shireatã) sh-ma pirã § ***drãcos*** (drã-cósŭ) adg drãcoasã (drã-coá-sã), drãcosh (drã-cóshĭ), drãcoasi/drãcoase (drã-coá-si) – (unã cu ***drãcuros***) ex: anghilu ma drãcos (ponir) di Dumnidzã § ***drãcurescu*** (drã-cu-rés-cu) adg drãcureascã (drã-cu-reás-cã), drãcureshtsã (drã-cu-résh-tsã), drãcureshti (drã-cu-résh-ti) – (lucri) canda-s fapti di-un drac; (lucri, soi) di drac; (lucri) tsi suntu multu crudi, arali sh-pãngãni; drãtsescu *{ro: diabolic, drăcesc} {fr: diabolique, endiablé, de diable} {en: diabolic}* § ***drãtsescu*** (drã-tsés-cu) adg drãtseascã (drã-tseás-cã), drãtseshtsã (drã-tsésh-tsã), drãtseshti (drã-tsésh-ti) – (unã cu ***drãcurescu***) ex: nu eara di soi drãtseascã (di drac); u-acãtsa dratslji di ureclji pi drãtseasca di soacrã § ***drãcurii/drãcurie*** (drã-cu-rí-i) sf drãcurii (drã-cu-ríĭ) – lucru arãu adrat di-un drac; drãcurilji, dimunilji, dimuneatsã, dyeavulii *{ro: drăcie} {fr: diablerie, malice} {en: devilry, wickedness}* § ***drãcurilji/drãcurilje*** (drã-cu-rí-lji) sf drãcurilji/drãcurilje (drã-cu-rí-lji) – (unã cu ***drãcurii***) § ***drãcsescu*** (drãc-sés-cu) (mi) vb IV drãcsii (drãc-síĭ), drãcseam (drãc-seámŭ), drãcsitã (drãc-sí-tã), drãcsiri/drãcsire (drãc-sí-ri) – mi-acatsã unã mari nãireatsã (amãnii, hulii, turbari, zalã, etc.); drãcusescu, drãculsescu, drãcuescu, dimunsescu, nãirescu, arcedz, ariciuescu, inãtusescu, etc. *{ro: îndrăci; înfuria} {fr: (s')endiabler; (se) mettre en colère} {en: infuriate, make angry}* § ***drãcsit*** (drãc-sítŭ) adg drãcsitã (drãc-sí-tã), drãcsits (drãc-sítsĭ), drãcsiti/drãcsite (drãc-sí-ti) – tsi luari acãtsatã unã mari nãireatsã (amãnii, hulii, turbari, zalã, etc.) pri cariva; drãcusit, drãculsit, drãcuit, dimunsit, nãirit, arceat, ariciuit, inãtusit, etc. *{ro: îndrăcit; înfuriat} {fr: endiablé; mis en colère} {en: infuriated, made angry}* § ***drãcsiri/drãcsire*** (drãc-sí-ri) sf drãcsiri (drãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dimunseashti cariva; drãcusiri, drãculsiri, drãcuiri, dimunsiri, nãiriri, arceari, ariciuiri, inãtusiri, etc. *{ro: acţiunea de a îndrăci; de a înfuria} {fr: action de (s')endiabler; de (se) mettre en colère} {en: action of infuriating, of making angry}* § ***drãcusescu*** (drã-cu-sés-cu) (mi) vb IV drãcusii (drã-cu-síĭ), drãcuseam (drã-cu-seámŭ), drãcusitã (drã-cu-sí-tã), drãcusiri/drãcusire (drã-cu-sí-ri) – (unã cu ***drãcsescu***) § ***drãcusit*** (drã-cu-sítŭ) adg drãcusitã (drã-cu-sí-tã), drãcusits (drã-cu-sítsĭ), drãcusiti/drãcusite (drã-cu-sí-ti) – (unã cu ***drãcsit***) § ***drãcusiri/drãcusire*** (drã-cu-sí-ri) sf drãcusiri (drã-cu-sírĭ) – (unã cu ***drãcsiri***) § ***drãculsescu*** (drã-cul-sés-cu) (mi) vb IV drãculsii (drã-cul-síĭ), drãculseam (drã-cul-seámŭ), drãculsitã (drã-cul-sí-tã), drãculsiri/drãculsire (drã-cul-sí-ri) – (unã cu ***drãcsescu***) § ***drãculsit*** (drã-cul-sítŭ) adg drãculsitã (drã-cul-sí-tã), drãculsits (drã-cul-sítsĭ), drãculsiti/drãculsite (drã-cul-sí-ti) – (unã cu ***drãcsit***) § ***drãculsiri/drãculsire*** (drã-cul-sí-ri) sf

drãculsiri (drã-cul-sírĭ) – (unã cu ***drãcsiri***) § ***drãcuescu*** (drã-cu-ĭés-cu) (mi) vb IV drãcuii (drã-cu-íĭ), drãcueam (drã-cu-ĭámŭ), drãcuitã (drã-cu-í-tã), drãcuiri/drãcuire (drã-cu-í-ri) – (unã cu ***drãcsescu***) § ***drãcuit*** (drã-cu-ítŭ) adg drãcuitã (drã-cu-í-tã), drãcuits (drã-cu-ítsĭ), drãcuiti/drãcuite (drã-cu-í-ti) – (unã cu ***drãcsit***) § ***drãcuiri/drãcuire*** (drã-cu-í-ri) sf drãcuiri (drã-cu-írĭ) – (unã cu ***drãcsiri***)

dracsã (drãc-sã) sf – vedz tu ***drac***

draguman (dra-gu-mánŭ) sm, sf, adg dragumanã (dra-gu-má-nã), dragumanj (dra-gu-mánjĭ), dragumani/dragumane (dra-gu-má-ni) – un tsi toarnã zboarãli dit unã limbã tu altã *{ro: dragoman, interpret}* *{fr: drogman, interprète}* *{en: interpreter}*

draicã (dráĭ-cã) sf pl(?) – atsea tsi-armãni (umtul shi sarea) dupã tsi umtul easti tuchit *{ro: restul de unt şi sare rămas de la topirea untului}* *{fr: matière (beurre et sel) qui reste du beurre fondu}* *{en: material (butter and salt) remaining after the of the melting of the butter}*

drami/drame sf drãnj (drắnjĭ) – misurã veaclji di greatsã (yinghits drãnj fac un ucã) (fig: (i) drami = unã multu njicã parti dit un lucru; putsãn dip, himãzic, dip niheam, etc.; 2: expr: nu-ari drãnj = nu-ari unã drami di minti) *{ro: a 20-cea parte dintr-o oca}* *{fr: quatre centième partie d'une ocque (une ancienne mesure turque de poids, mesurant autour de 1.25 Kg)}* *{en: four-hundredths of an old Turkish weight (measuring about 3 pounds)}* ex: easti un ucã shi unã sutã di drãnj; ma ni drami-arosh (ni chicutã di yin arosh) nu veadi; necã drami (nitsi-unã drami di untulemnu) nu sh-u veadi Stã-Mãria; nu-ts lipseashti cljin s-tsã cos, cã-ts lipsescu drãnj (expr: ndauã drãnj di minti); nu-ari drãnj (expr: nu-ari dip minti); nu-ari nã drami minti (expr: nu-ari dip minti)

dramnã (drám-nã) sf – vedz tu ***dãrmã***[2]

drapnã (dráp-nã) sf – vedz tu ***dãrmã***[2]

drashtolinã (drash-tó-li-nã) sf drashtolinuri (drash-tó-li-nurĭ) – atsea (armãsãtura) tsi-armãni dupã tsi s-lucreadzã (s-curã, s-cheaptinã) lãna sh-cu cari, multi ori, s-umplu cãpitãnjili, dushecurli, etc.; perlu tsi easi dit lucrili adrati di lãnã i cãprinã (ca, bunãoarã, sazma, vilendza, etc.); tsãsãtura tsi easti datã la drãshtealã; drashtomal, shilji, shtim, tãlaci, tãlmaci, scamã, canã, frumã *{ro: deşeu de lână, scamă}* *{fr: les poils qui se détache des différents tissus (de laine ou de poils de chèvres) et qui servent a bourrer des coussins ou des matelas; tissus qu'on plonge dans le moulins à foulon}* *{en: wool waste; hair detached from wool tissues}* § ***drashtomal*** (drash-tó-malŭ) sn drashtomali/drashtomale (drash-tó-ma-li) – (unã cu ***drashtolinã***)

drashtomal (drash-tó-malŭ) sn – vedz tu ***drashtolinã***

drãclã (drã-clắ) sm drãcladz (drã-cládzĭ) – atsea tsi fatsi un tsi s-da pristi cap arucutinda-si; tumbã, culutumbã, curtumbã *{ro: tumbă, de-a berbeleacul}* *{fr: culbute}* *{en: somersault}* ex: arcã drãcladz (featsi thmbi-culutumbi) tu padi

drãcoanji/drãcoanje (drã-coá-nji) sf – vedz tu ***drac***

drãcos (drã-cósŭ) adg – vedz tu ***drac***

drãcsescu (drãc-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***drac***

drãcsiri/drãcsire (drãc-sí-ri) sf – vedz tu ***drac***

drãcsit (drãc-sítŭ) adg – vedz tu ***drac***

drãcuescu (drã-cu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***drac***

drãcuiri/drãcuire (drã-cu-í-ri) sf – vedz tu ***drac***

drãcuit (drã-cu-ítŭ) adg – vedz tu ***drac***

drãculsescu (drã-cul-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***drac***

drãculsiri/drãculsire (drã-cul-sí-ri) sf – vedz tu ***drac***

drãculsit (drã-cul-sítŭ) adg – vedz tu ***drac***

drãcurescu (drã-cu-rés-cu) adg – vedz tu ***drac***

drãcurii/drãcurie (drã-cu-rí-i) sf – vedz tu ***drac***

drãcurilji/drãcurilje (drã-cu-rí-lji) sf – vedz tu ***drac***

drãcuros (drã-cu-rósŭ) adg – vedz tu ***drac***

drãcusescu (drã-cu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***drac***

drãcush (drã-cúshŭ) sm – vedz tu ***drac***

drãcusiri/drãcusire (drã-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***drac***

drãcusit (drã-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***drac***

drãgat (drã-gátŭ) sm – vedz tu ***dãrgat***

drãgãsii/drãgãsie (drã-gã-sí-i) sf – vedz tu ***dãrgat***

drãghat (drã-ghátŭ) sm drãghats (drã-ghátsĭ) – unã cu ***drãgat***

drãghãsii/drãghãsie (drã-ghã-sí-i) sf drãghãsii (drã-ghã-síĭ) – unã cu ***drãgãsii***

drãhea (drắ-hea) adv – alihea, dealihea, dealihealui, dealithea, alavar *{ro: în adevăr}* *{fr: vraiment}* *{en: truly}* ex: ca drãhea (dealihea) mi scãldarã

drãmã (drắ-mã) sf – vedz tu ***dãrmã***[1]

drãmbalã (drãm-bá-lã) sf drãmbãlj (drãm-bắljĭ) – unã soi di leagãn faptu di-unã grendã cu-unã guvã tu mesi cari s-bagã tu-un stur hiptu sãnãtos tu loc (ficiuritslji, curdusits di-unã parti sh-di-alantã di grendã, u pingu shi si-anvãrtescu deavãrliga di stur); lishor, vãrticonitsã *{ro: un fel de scrânciob}* *{fr: une sorte de balançoire rotative}* *{en: kind of swing, see-saw}* § ***drãmbãlsescu*** (drãm-bãl-sés-cu) (mi) vb IV drãmbãlsii (drãm-bãl-síĭ), drãmbãlseam (drãm-bãl-seámŭ), drãmbãlsitã (drãm-bãl-sí-tã), drãmbãlsiri/drãmbãlsire (drãm-bãl-sí-ri) – mi leagãn cu drãmbala *{ro: legăna în scrânciob}* *{fr: (se) balancer à l'aide d'une balançoire rotative}* *{en: swing with a see-saw}* § ***drãmbãlsit*** (drãm-bãl-sítŭ) adg drãmbãlsitã (drãm-bãl-sí-tã), drãmbãlsits (drãm-bãl-sítsĭ), drãmbãlsiti/drãmbãlsite (drãm-bãl-sí-ti) – cari s-agioacã shi si-anvãrteashti cu drãmbala *{ro: care se leagănă în scrânciob}* *{fr: qui se balance à l'aide d'une balançoire rotative}* *{en: swinging with a see-saw}* § ***drãmbãlsiri/drãmbãlsire*** (drãm-bãl-sí-ri) sf drãmbãlsiri (drãm-bãl-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un ficiuric s-da cu drãmbala *{ro: acţiunea de a se legăna în scrânciob}* *{fr: action de (se) balancer à l'aide d'une balançoire rotative}* *{en: action of swinging with a see-saw}*

drãmbãlsescu (drãm-bãl-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***drãmbalã***

drãmbãlsiri/drãmbãlsire (drãm-bãl-sí-ri) sf – vedz tu ***drãmbalã***

drãmbãlsit (drãm-bãl-sítŭ) adg– vedz tu ***drãmbalã***

drãshcljauã (drãsh-cljĭa-ŭã) sf drãshcljei (drãsh-cljĭeĭ) – unã minari faptã cu ciciorlu cãndu omlu imnã; diastima (dipãrtarea pri loc) faptã cu-unã minari di cicior cãndu omlu imnã; ceapã, cealpã, cealpu, pas, jgljoatã, jgljot, shgljoatã, shgljatã, shgljot, zgljoatã, giglatã *{ro: pas}* *{fr: pas, enjambée}* *{en: step}* ex: tini aruts drãshcljei (ceapi, jgljoati) mãri

drãshtealã (drãsh-teá-lã) sf drãshtelj (drãsh-téljĭ) – unã soi di bãtanji (bãtalji) faptã s-lucreadzã cu apa di la-arãu, iu s-agudescu (cu ciocuti di lemnu) tsãsãturi di lãnã (malina, shiaclu, adimtul, vilendzãli, etc.); grãshtealã, bãtanji, bãtalji, mãndanji; (fig: drãshtealã (ca adg) = ud, muceali) *{ro: dârstă}* *{fr: sorte de moulin à foulon}* *{en: a kind of fuller}* ex: la drãshtealã shi la moarã; Avdela avea trei drãshtelj; duc vilendzãli la drãshtealã; nj-yini din pãzari ud, drãshtealã (muceali) § ***grãshtealã*** (grãsh-teá-lã) sf grãshtelj (grãsh-téljĭ) – (unã cu ***drãshtealã***) § ***ndrãshtescu*** (ndrãsh-tés-cu) vb IV ndrãshtii (ndrãsh-tíĭ), ndrãshteam (ndrãsh-teámŭ), ndrãshtitã (ndrãsh-tí-tã), ndrãshtiri/ndrãshtire (ndrãsh-tí-ri) – bat la (bat tu) drãshtealã tsãsãturi di lãnã (ca malinã, shiac, vilendzã, etc.); ndrãshtedz, bãtãnjusescu, bãtãljusescu; (fig: (trã njits) ndrãshtescu = mi ud, ud culupanlu; nj-fac apa tu scutã) *{ro: da la drâstă}* *{fr: faire passer dans le moulin à foulon}* *{en: full, pass through fuller}* ex: nu li avea ninga ndrãshtitã; nu-nj li ndrãshti ghini; si ndrãshti (fig: s-featsi ud, muceali) § ***ndrãshtit*** (ndrãsh-títŭ) adg ndrãshtitã (ndrãsh-tí-tã), ndrãshtits (ndrãsh-títsĭ), ndrãshtiti/ndrãshtite (ndrãsh-tí-ti) – tsi fu dat (bãtut shi cãlcat) la drãshtealã; ndrãshtat, bãtãnjusit bãtãljusit *{ro: dat la piuă}* *{fr: passé par le moulin à foulon}* *{en: fulled}* ex: adusi shiac ndrãshtit (tsi fu tricut la drãshtealã); eara ndrãshtit njiclu (fig; eara ud njiclu, avea faptã pri el), tr-atsea nu acumtinea § ***ndrãshtiri/ndrãshtire*** (ndrãsh-tí-ri) sf ndrãsh-tiri (ndrãsh-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã tsãsãturã di lãnã easti bãtutã sh-cãlcatã la drãshtealã; ndrãshtari, bãtãnjusiri, bãtãljusiri *{ro: acţiunea de a da la piuă}* *{fr: action de faire passer par le moulin à foulon}* *{en: action of fulling}* ex: ndrãshtirea-a livendzãlor va patru, tsintsi dzãli § ***ndrãshtedz*** (ndrãsh-tédzŭ) vb I ndrãshtai (ndrãsh-táĭ), ndrãshtam (ndrãsh-támŭ), ndrãshtatã (ndrãsh-tá-tã), ndrãshtari/ndrãshtare (ndrãsh-

tá-ri) – (unã cu ***ndrãshtescu***) ex: ndrãshtãm (li tritsem pri la drãshtealã) vilendzãli § ***ndrãshtat*** (ndrãsh-tátŭ) adg ndrãshtatã (ndrãsh-tá-tã), ndrãshtats (ndrãsh-tátsĭ), ndrãshtati/ndrãshtate (ndrãsh-tá-ti) – (unã cu ***ndrãshtat***) § ***ndrãshtari/ndrãshtare*** (ndrãsh-tá-ri) sf ndrãshtãri (ndrãsh-tắrĭ) – (unã cu ***ndrãshtari***)

drãtsescu (drã-tsés-cu) adg

drãzgã (drắz-gã) sf drãzghi/drãzghe (drắz-ghi) – arburi njits shi fundutosh tsi crescu deadun sh-nu-alasã multu loc namisa di elj; loc cu tufi di vlãstari shi arburits tiniri, fundutosh shi tufosh; pãduri tinirã sh-multu tufoasã; arburi njits shi fundutosh (vlãstari) tsi crescu deadun sh-nu-alasã multu loc namisa di elj; tufã, tufish, tufani; ljanurã, janurã, yeanurã, eanurã *{ro: sihlă; crâng}* *{fr: breuil; fourré; épaisseur d'une forêt; forêt jeune et très touffue}* *{en: coppice, shrubs; young and bushy forest}* ex: suti di mãrshi di arbinesh umplurã drãzghili; nu putui si strãbat prit drãzgã (ljanurã, tufani)

drec (drécŭ) sn – vedz tu ***direc***

dreptu (drép-tu) adg – vedz tu ***ndriptati***

drinji/drinje (drí-nji) sf pl – atseali shasi (noauã icã doauãsprãdzatsi) dzãli di Avgustu cãndu muljerli u-au cã nu easti ghini s-la stranjili (sh-cã va s-patã nipãtsãtili ma s-li la) *{ro: cele şase (nouă sau chiar douăsprezece) zile din August pe care femeile aromâne le consideră nefaste pentru spălarea rufelor}* *{fr: les six (neuf et même douze) jours du mois d'août considérés par les femmes comme nefastes pour le blanchissage}* *{en: the six (nine or even twelve) days of August considered ill-omened for washing clothes}*

driptaci (drip-tácĭŭ) adg – vedz tu ***nandreapta***

driptati/driptate (drip-ta-ti) sf – vedz tu ***ndriptati***

driptatic[1] (drip-tá-ticŭ) adg – vedz tu ***ndriptati***

driptaticã[1] (drip-tá-ti-cã) sf – vedz tu ***ndriptati***

drug (drúgŭ) sn – vedz tu ***drugã***[1]

drugã[1] (drú-gã) sf drudzi/drudze (drú-dzi) – hãlati tri turtsearea-a lãnãljei (adrat ca unã prãjinã cu un fuljor la un capit dit cari muljarea tradzi lãnã cu mãna putsãnã cãti putsãnã, tra s-u shutsã shi s-u facã hiri cu agiutorlu-a unu fus); furcã di turtseari; furcã, cãrbush, culistrã, dihalã; (expr: nu lj-u bunã druga = lj-easti leani; nu lu-ariseashti lucrul, cartea, nvitsãtura) *{ro: furcă (de tors)}* *{fr: quenouille}* *{en: distaff}* ex: yin *{ro: furcă (de tors)}* *{fr: quenouille}* *{en: distaff}* ex: nu lj-u bunã druga (expr: lj-easti leani, nu para lu-ariseashti cartea) a ficiorlui a tãu § ***drugã***[2] (drú-gã) sf drudzi/drudze (drú-dzi) – lãnã i bumbac moali anapuda trã mplãtirea-a pãrpodzlor *{ro: lână (bumbac) de ciorapi}* *{fr: laine molle filée à l'envers, dont on tricote des bas}* *{en: wool (cotton) made for socks}* § ***drug*** (drúgŭ) sn drudzi/drudze (drú-dzi) – hãlati trã turtseara-a lãnãljei, cu un limnic (fus) pri cari si-anvãrtescu hirili shutsãti di lãnã; fus *{ro: fus}* *{fr: fuseau}* *{en: spindle}* ex: torshu dauã drudzi (fusi) mplini § ***ndrug*** (ndrúgŭ) vb I ndrugai (ndru-gáĭ), ndrugam (ndru-gámŭ), ndrugatã (ndru-gá-tã), ndrugari/ndrugare (ndru-gá-ri) – bag hirlu tsi-l torcu pi fus (drugã); torcu *{ro: toarce}* *{fr: filer}* *{en: spin}* ex: u doari dzeadzitlu sh-nu poati si ndrugã (s-toarcã); ndrugã (toartsi) cãti dauã cairi pi dzuã; ndrugã hirlu (bagã hirlu pi drugã) § ***ndrugat*** (ndru-gátŭ) adg ndrugatã (ndru-gá-tã), ndrugats (ndru-gátsĭ), ndrugati/ndrugate (ndru-gá-ti) – tsi easti torsu *{ro: tors}* *{fr: filé}* *{en: spun}* § ***ndrugari/ndrugare*** (ndru-gá-ri) sf ndrugãri (ndru-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ndrugã lãna *{ro: acţiunea de a toarce}* *{fr: action de filer}* *{en: action of spinning}*

drugã[2] (drú-gã) sf – vedz tu ***drugã***[1]

drum (drúmŭ) sn drumuri (drú-murĭ) – unã fashi di loc (loc multu strimtu shi lungu) ndreptu maxus tra s-urdinã pri el omlu, prãvdzãli shi amãxili; dutsearea i vinjirea dit un loc tu altu; purtarea di lucri tsi s-fatsi cu-unã cali dit un loc tu altu; calea dit un cãsãbã tsi poartã unã numã shi ari casi di-unã parti sh-di-alantã; cali, sucachi, cãrari *{ro: drum, cale, stradă}* *{fr: chemin, voie, route, avenue}* *{en: road, way, street}* ex: vinji un om pi drumul (calea) mari; cãt tsi s-hibã drumlu lungu; la unã hani tru drum (pi cali); la hanea dit drum (din cali)

du! (dú!) inter – zbor cu cari s-aurlã cariva (cu cari-lj s-aspuni a unui) tra sã-lj hibã arshini (di-atseali tsi fatsi); zbor cu cari easti agunit cariva (trã urutetsli tsi fatsi); dua!, du-du!, hu-du-du! *{ro: hu!; cuvânt de huiduire}* *{fr: (crier) haro! (sur quelqu'un)}* *{en: hue and cry (against someone)}* ex: *du!*, *du!*, arshuini s-vã hibã! § ***dua!*** (dú-a) inter – (unã cu ***du!***) ex: *dua*, lupe!, *dua*, lupe! § ***du-du!*** (du-dú!) inter – (unã cu ***du!***) § ***hu-du-du!*** (hú-du-dú!) inter – (unã cu ***du!***) ex: ficiorlji lu-avea loatã cu *hu-du-du!*

dua! (dú-a) inter – vedz tu ***du!***

du-bara (du-bá-ra) invar – numirlu doi tsi easi di dauã ori (un doi la cati zari), cãndu s-da cu dauãli zãri la un gioc di tabli *{ro: arucarea unui dublu-doi cu zarele la un joc de table}* *{fr: double deux au jeu de tric-trac}* *{en: obtaining a double-two at a game of backgammon}* ex: ded di dauã ori du-bara la gioclu di-aeri di tabli

dubarac (du-ba-rácŭ) sm – vedz tu ***dubruljac***

dubãrai/dubãrae (du-bã-rá-i) sf dubãrãi (du-bã-rắĭ) – atsea tsi fatsi un (trã shicã) ca si sh-arãdã di cariva; festã, huneri, renghi, fheacã *{ro: farsă}* *{fr: farce}* *{en: prank, practical joke}*

dubec (du-bécŭ) sn – vedz tu ***dubechi***

dubechi/dubeche (du-bé-chi) sf dubechi (du-béchĭ) – hãlati ca unã cupã di cheatrã i lemnu, tu cari s-bagã lucri (nuts, cafe, alj, etc.) trã chisari i zmuticari; dubec, ghiubec, hãvani, avani, ghudii *{ro: piuă}* *{fr: mortier en pierre ou en bois}* *{en: wood or stone mortar for grinding or crushing}* ex: hãvanea easti di tungi, dubechea easti di cheatrã i di lemnu di cucosh; cafelu-l chisãm tu dubechi § ***dubec*** (du-bécŭ) sn dubetsi (du-bé-tsi) – (unã cu ***dubechi***) § ***ghiubec*** (ghĭu-bécŭ) sn ghiubetsi (ghĭu-bé-tsi) shi ghiubecuri (ghĭu-bé-curĭ) – (unã cu ***dubechi***) ex: cafei chisatã tu ghiubec; cu ghiubecuri shi cu ghiurdãnj

dublã (dú-blã) sf – vedz tu ***dabloanã***

dubloanã (du-bloá-nã) sf – vedz tu ***dabloanã***

dublu (dú-blu) adv, adg – vedz tu ***diplo***

dubrac (du-brácŭ) sn dubratsi/dubratse (du-brá-tsi) – loc multu tes tu cari crescu arburi (di-aradã agri, icã siminats di om) tsi s-talji trã lemnu (cãndu omlu ari ananghi trã foc, sculari casi, fãtearea di cãrtsã, etc.); pãduri, curii, codru, codur, urmanj, das *{ro: codru, pădure}* *{fr: forêt, bois}* *{en: woods, forest}* ex: lja nãinti prit dubrac (pãduri); nu-alãsã dubrac sh-vuloagã

dubruljac (du-bru-ljĭácŭ) sm dubruljats (du-bru-ljĭátsĭ) – prici tsi sh-u-adutsi cu un shoaric cu arpiti, tsi bãneadzã cu bumbãrats, bubulits, mushti, etc., tsi sta dzua prit locuri ascumti, scutidoasi sh-azboairã di-aradã noaptea; pulj di noaptea; dobruljac, dubãrac, nihtire, nihtiridã, bubureac, budruljac *{ro: liliac (animal)}* *{fr: chauve-souris}* *{en: bat}* § ***dobruljac*** (do-bru-ljĭácŭ) sm dobruljats (do-bru-ljĭátsĭ) – (unã cu ***dubruljac***) § ***dubarac*** (du-ba-rácŭ) sm dubarats (du-ba-rátsĭ) – (unã cu ***dubruljac***)

duc (dúcŭ) (mi) vb III shi II dush (dúshĭŭ), dutseam (du-tseámŭ), dusã (dú-sã), dutsiri/dutsire (dú-tsi-ri) shi dutseari/dutseare (du-tseá-ri) – ljau tsiva dit unã parti sh-u bag tu altã; portu un lucru iuva; mi min (njergu, fug) dit un loc tu altu; mi min, mi njishcu, nergu, njergu, njeg, fug, alag, litescu, nchisescu (s-fug), plec, etc.; (fig: 1: s-dutsi = bitiseashti, moari, s-fatsi afan, cheari, s-arãspãndeashti, treatsi, etc.; expr: 1: mi dutsi mintea, nj-si dutsi mintea, mi duc cu mintea = minduescu; 2: u duc ghini = bãnedz ghini, trec ghini; 3: nu-am s-u duc ninga multu = nu va bãnedz ninga multu, vinji oara s-mor; 4: duc cu zborlu = lj-spun chirturi, glãrinj, lu-arãd; lj-tãxescu tsiva (sh-nu-am tu minti s-fac tsi-lj tãxescu); 5: lj-duc dorlu (mirachea) = nj-easti dor (am mirachi); 6: lj-duc gailelu = lj-am vrundida, nj-easti fricã (mintea) s-nu patã tsiva; 7: l-duc (lucrul) la capit = l-bitisescu (lucrul); 8: duc pri cariva la groapã = lu ngrop; 9: nu-nj si dutsi pãnea la gurã (la inimã, tu suflit) = nu mãc cu orixi, nu-nj yini s-mãc, mãc cu inima greauã, nu ved hãiri di mãcari; 10: s-dutsi tufechea = s-discarcã, s-aminã; 11: dupã soari, du-ti! = fudz shi s-nu ti ved ãn fatsã!); 12: du-ti cu Dumnidzã! = du-ti iu s-vrei; du-ti shi s-aibã Dumnidzãlu cãshtiga-a ta) *{ro: duce, conduce}* *{fr: aller, conduire}* *{en: go, lead}* ex: shi s-dutsi… cãtrã iu s-dutsi (alagã) armãnlu picurar?; s-dusi (fig: bitisi, tricu) veara; featili s-duc (njergu) s-lja apã; s-duc bãrbats shi s-duc (njergu)

ficiori; mi dutseam (nidzeam) cu bucla n mãnã; s-duc tufechili unã sh-unã; avea dusã (avea neasã) hilja-al amirã la lamnji; iu duts turma, picurare, sh-iu dipunj?; a vãrnui nu-lj si dutsea mintea (expr: nu s-minduea) la lishuraclu; nu-nj si dusi mintea (expr: nu-nj mi minduii), cã nj-eara shcreta la pradz; nu lã si dutsea pãnea la inimã (expr: nu mãca cu orixi), macã mãca ahoryea § ***dus*** (dúsŭ) adg dusã (dú-sã), dush (dúshĭ), dusi/duse (dú-si) – lucrul tsi easti loat dit unã parti shi bãgat tu altã; tsi ari purtatã un lucru iuva; tsi s-ari minatã dit un loc tu altul; njersu, njes, nersu, minat, njishcat, vgat, alãgat, litit, nchisit (s-fugã), plicat, etc. *{ro: dus, condus}* *{fr: allé, conduit}* *{en: gone, led}* ex: easti dus (vgat) la cãshari; featili eara-lã dusi (vgati) tri leamni uscati; din tser cãndu soarili easti dus (fig: faptu afan, ascãpitat); cãndu va s-hii dus (fig: mortu); cãndu vai him dush (fig: mortsã); vrearea-i dusã (fig: moartã, vgatã, chirutã) § ***dutsiri/dutsire*** (dú-tsi-ri) sf dutsiri (dú-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva dutsi tsiva i s-dutsi iuva; njardziri, njirdzeari, njadziri, njidzeari, neardziri, nirdzeari, minari, njishcari, vgari, alãgari, litiri, nchisiri (s-fugã), plicari, etc. *{ro: acţiunea de a (se) duce, de a conduce; ducere, conducere}* *{fr: action d'aller, de conduire}* *{en: action of going, of leading}* § ***dutseari/dutseare*** (du-tseá-ri) sf dutseri (du-tsérĭ) – (unã cu ***dutsiri***) § ***nidus*** (ni-dúsŭ) adg nidusã (ni-dú-sã), nidush (ni-dúshĭ), nidusi/niduse (ni-dú-si) – tsi nu s-ari dusã; tsi nu easti dus *{ro: nedus}* *{fr: qui n'est pas parti ou allé}* *{en: who is not gone}* ex: s-armãnã nidush (nivgats) tu Turchii § ***nidutsiri/nidutsire*** (ni-dú-tsi-ri) sf nidutsiri (ni-dú-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu nu s-dutsi *{ro: acţiunea de a nu (se) duce}* *{fr: action de ne pas partir, de ne pas aller}* *{en: action of not going}* § ***nidutseari/nidutseare*** (ni-du-tseá-ri) sf nidutseri (ni-du-tsérĭ) – (unã cu ***nidutsiri***) § ***ducã*** (dú-cã) sf fãrã pl – atsea tsi fatsi omlu cãndu s-dutsi iuva; tucã, fugã, dutseari, dutsiri, ducãturã, fudziri, vdziri, vgari, njardziri, njirdzeari, njadziri, njidzeari, neardziri, nirdzeari, alãgari, nchisiri (si s-ducã iuva), etc. *{ro: plecare}* *{fr: aller, départ}* *{en: start, going, departure}* ex: nã ducã (unã dutseari, nidzeari) la fratslji dit Grãtsii; cu duca (dutsearea) a lor aclotsi; cã duca (vdzirea) lã-i ambarã; di ducã (di nidzeari) nu trapsi mãnã; cu duca si-lj ljau suflitlu § ***tucã***[1] (tú-cã) sf fãrã pl – (unã cu ***ducã***) ex: trã tucã (ducã) ded ahãntu § ***ducãturã*** (du-cã-tú-rã) sf ducãturi (du-cã-túrĭ) – (unã cu ***ducã***)

ducani/ducane (du-cá-ni) sf ducãnj (du-cắnjĭ) – hãlati cu cari s-talji, s-matsinã paljili *{ro: instrument cu care se toacă paiele}* *{fr: outil servant à hacher la paille}* *{en: instrument to chop the straw}* ex: ducani cu lipidz shi sturnãri § ***dicani/dicane*** (di-cá-ni) sf dicãnj (di-cắnjĭ) – (unã cu ***ducani***)

ducã (dú-cã) sf – vedz tu ***duc***

ducãturã (du-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***duc***

ducheanã (du-cheá-nã) sf – vedz tu ***dugani***

ducheani/ducheane (du-cheá-ni) sf – vedz tu ***dugani***

ducheari/ducheare (du-cheá-ri) sf – vedz tu ***aduchescu***

duchescu (du-chés-cu) vb IV shi II – vedz tu ***aduchescu***

duchimãsescu (du-chi-mã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***duchimii***

duchimãsiri/duchimãsire (du-chi-mã-sí-ri) sf – vedz tu ***duchimii***

duchimãsit (du-chi-mã-sítŭ) adg – vedz tu ***duchimii***

duchimii/duchimie (du-chi-mí-i) sf duchimii (du-chi-míĭ) – atsea tsi fatsi omlu tra s-veadã ma s-hibã dealihea un lucru; semnul cã tsiva easti dealihea; provã *{ro: încercare, probă}* *{fr: essai, épreuve}* *{en: trial, test}* ex: lj-feci duchimia (prova) § ***duchimãsescu*** (du-chi-mã-sés-cu) (mi) vb IV duchimãsii (du-chi-mã-síĭ), duchimãseam (du-chi-mã-seámŭ), duchimãsitã (du-chi-mã-sí-tã), duchimãsiri/duchimãsire (du-chi-mã-sí-ri) – fac unã duchimii (provã); mutrescu (caftu) s-ved ma s-hibã dealihea atseali tsi minduescu; caftu s-ved cum ãnj si uidiseashti (yini) un lucru (stranj); cãtãpãtsescu *{ro: încerca, proba}* *{fr: essayer, éprouver}* *{en: try, test}* ex: duchimãsea-l (fã-lj provã) cãt ma multu; l-duchimãsii (cãftai s-ved; l-vidzui) tsi om easti; lj-duchimãsii vãrtutea (cãftai s-ved cãt vãrtos easti; lj-vidzui vãrtutea) § ***duchimãsit*** (du-chi-mã-sítŭ) adg duchimãsitã (du-chi-mã-sí-tã), duchimãsits (du-chi-mã-sítsĭ), duchimãsiti/duchimãsite (du-chi-mã-sí-ti) – tsi-lj si featsi unã duchimii (provã); tsi easti cãftat tra sã-lj s-aducheascã hãrli; cãtãpãtsit *{ro: încercat, probat}* *{fr: essayé, éprouvé}* *{en: tried, tested}* § ***duchimãsiri/duchimãsire*** (du-chi-mã-sí-ri) sf duchimãsiri (du-chi-mã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva duchimãseashti; cãtãpãtsiri *{ro: acţiunea de a încerca, de a proba}* *{fr: action d'essayer, d'éprouver}* *{en: action of trying, of testing}* § ***niduchimãsit*** (ni-du-chi-mã-sítŭ) adg niduchimãsitã (ni-du-chi-mã-sí-tã), niduchimãsits (ni-du-chi-mã-sítsĭ), niduchimãsiti/niduchimãsite (ni-du-chi-mã-sí-ti) – tsi nu easti (tsi nu fu) duchimãsit; nicãtãpãtsit *{ro: neîncercat, neprobat}* *{fr: qui n'est pas essayé; non éprouvé}* *{en: that has not been tried (tested)}* § ***niduchimãsiri/niduchimãsire*** (ni-du-chi-mã-sí-ri) sf niduchimãsiri (ni-du-chi-mã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu duchimãseashti; nicãtãpãtsiri *{ro: acţiunea de a nu încerca, de a nu proba}* *{fr: action de ne pas essayer, de ne pas éprouver}* *{en: action of not trying, of not testing}*

duchiri/duchire (du-chí-ri) sf – vedz tu ***aduchescu***

duchit (du-chítŭ) adg – vedz tu ***aduchescu***

duchitor (du-chi-tórŭ) adg – vedz tu ***aduchescu***

duchiturã (du-chi-tú-rã) sf – vedz tu ***aduchescu***

ducmen (duc-ménŭ) sm ducmenj (duc-ménjĭ) – parã veclju di-amalamã; flurii, lirã, galbinã, gãlbinushi, etc. *{ro: monedă veche de aur}* *{fr: ancienne monnaie d'or}* *{en: old gold coin}* ex: li mishtets cãti un ducmen (galbin)

dud[1] (dúdŭ) sm pl(?) – vas di loc (lut) arsu, cu unã pãnticã largã sh-cu gura strimtã; poci, ulcior, bot, budic, cavan, cãnatã, cingu, putets, potã *{ro: urcior}* *{fr: cruche à large panse}* *{en: jug, pitcher with a large belly}*

dud[2] (dúdŭ) sm dudz (dúdzĭ) – pom cari fatsi yimishi albi, aroshi i lãi (tsi sh-u-aduc multu cu amura) sh-cu frãndzã tsi suntu hranã bunã trã yernjilj di mitasi; mureauã, cirici, cirnici *{ro: dud}* *{fr: mûrier}* *{en: mulberry tree}* § ***dudã*** (dú-dã) sf dudi/dude (dú-di) – yimisha faptã di pomlu dud (ponjlji: mureauã, cirnici); cirici, cirnici *{ro: dudă}* *{fr: mûre}* *{en: mulberry}*

dudã (dú-dã) sf – vedz tu ***dud***[2]

dudii/dudie (du-dí-i) sf dudii (du-díĭ) – agru-pilister (pãrumbu, culumbu), pulj tsi sh-u-adutsi cu turtura, cu peanili murni-grivi pi pãltãri sh-pãnticã; guguci, gugufcã, gugufci, fasã, dicuhturã; (fig: dudii = (i) fiticã mushatã sh-dultsi, nveastã nauã, vrutã, dashi, etc.; (ii) culats (di Crãciun) faptsã maxus tra s-undzeascã cu dudiili) *{ro: porumbel sălbatec}* *{fr: pigeon sauvage, pigeon ramier, tourtourelle}* *{en: wild pigeon, ring dove, turtle-dove}* ex: eara mushatã ca unã dudii (guguci, culumbushi); avea nã gurã di dudii (ca di guguci); mushatã dudii (fig: fiticã mushatã), di sum pirvulii; nu-nj plãndzi pãrumbã, nu-nj ti nvirinã, dudii (fig: dashi); di sivdaea tsi-am tri tini, o dudi', dudia-a (fig: vruta-a) mea!; luna albã, curatã ca nã dudii (fiticã) arushinoasã; s-frãndzi ca dudii (fig: nveastã nauã); datã lj-am unã flurii,-a atsiljei njicã dudii (nvisticã nauã)

du-du! (du-dú!) inter – vedz tu ***du!***

dudum (du-dúmŭ) sm dudunj (du-dúnjĭ) shi dudumeanj (du-dú-meanjĭ) – stratiot turcu cu pantaloni lãrdzã *{ro: soldat turc cu pantaloni largi}* *{fr: soldat turc en large pantalon}* *{en: Turkish soldier with wide pants}*

dudushan (du-du-shĭánŭ) sm, sf dudushanã (du-du-shĭá-nã) dudushanj (du-du-shĭánjĭ) dudushani/dudushane (du-du-shĭá-ni) – gambro, nveastã nauã *{ro: mire, mireasă}* *{fr: accordé, fiancé; nouvelle mariée}* *{en: newly married (man or woman)}* ex: io, laea-nj di dudushanã (nveastã nauã)!

duear (du-ĭárŭ) sm dueari (du-ĭárĭ) – vedz tu ***dyearã***

dugan (du-ghánŭ) sm – vedz tu ***duyean***

duganã (du-gá-nã) sf – vedz tu ***dugani***

dugani/dugane (du-gá-ni) sf dugãnj (du-gãnjĭ) – casã (binai, argãstir, etc.) iu s-vindu multi soi di prãmãtii icã lucri njits, ti mãcari sh-ti beari; duganã, argãstir, ducheanã, ducheani, bãcãlichi, mãgãzã, mãgãzii *{ro: prăvălie, băcănie}* *{fr: épice-*

rie, boutique, magasin} {en: store, grocery store} ex: el avea duganea a lui Gopesh; sãrbãtoarea nu-s dugãnjli dishcljisi § ***duganã*** (du-gá-nã) sf dugãnj (du-gắnjĭ) – (unã cu ***dugani***) § ***ducheani/ducheane*** (du-cheá-ni) sf duchenj (du-chénjĭ) – (unã cu ***dugani***) § ***ducheanã*** (du-cheá-nã) sf duchenj (du-chénjĭ) – (unã cu ***dugani***) ex: la ducheana din pãzari

dugar (du-gárŭ) sm – vedz tu ***doagã***[2]

dughan (du-ghánŭ) sm fãrã pl – unã cu ***dugan***)

dughanã (du-ghá-nã) sf dughãnj (du-gãnjĭ) – unã cu ***duganã***

dughani/dughane (du-ghá-ni) sf dughãnj (du-gãnjĭ) – unã cu ***dugani***

dughramagi (du-ghra-ma-gí) sm dughramageadz (du-ghra-ma-gĭádzĭ) – unã cu ***dugramagi***

dugoarã (du-goá-rã) sf – vedz tu ***dugurescu***

dugramagi (du-gra-ma-gí) sm dugramageadz (du-gra-ma-gĭádzĭ) – un tsi ari tehnea tra s-lucreadzã lemnul n casa-a omlui, s-facã momilã (dulãchi, stizmi di lemnu, crivãts, measi, scamni, etc.); marango, marengu, dulgher *{ro: tâmplar} {fr: charpentier} {en: carpenter}*

dugrã (du-grắ) sm dugradz (du-grádzĭ) – tufechi ma shcurtã sh-ma lishoarã, di cãvãlãrii, cu-unã singurã curshumi; grã, carabinã, shishani, tufechi, sinauer, martinã *{ro: carabinã (cavalerie)} {fr: carabine de cavalerie} {en: cavalry carbine}* ex: tu-andreapta tsi purta dugrã § ***grã*** (grắ) sm gradz (grádzĭ) – (unã cu ***dugrã***) ex: Melta grãlu lu-apurta sum tãmbari; furlji gradz tu munti-aminã

dugurescu (du-gu-rés-cu) (mi) vb IV dugurii (du-gu-ríĭ), dugeream (du-gu-reámŭ), duguritã (du-gu-rí-tã), duguriri/du-gurire (du-gu-rí-ri) – scot (alas, dau, etc.) multã cãldurã; pãlescu, ardu *{ro: dogori} {fr: chauffer vivement, dégager une grande chaleur, brûler} {en: burn}* § ***dugurit*** (du-gu-rítŭ) adg duguritã (du-gu-rí-tã), dugurits (du-gu-rítsĭ), duguriti/dugurite (du-gu-rí-ti) – tsi easti multu ngãldzãt di un lucru tsi dugureashti, pãlit, arsu *{ro: dogorit} {fr: chauffé vivement, brûlé} {en: burned}* § ***duguriri/dugurire*** (du-gu-rí-ri) sf duguriri (du-gu-rírĭ) – atsea tsi pati un cãndu easti dugurit; pãliri, ardeari *{ro: acţiunea de a dogorî; dogorîre} {fr: action de chauffer vivement (de dégager une grande chaleur)} {en: action of burning}* § ***dugoarã*** (du-goá-rã) sf dugori (du-górĭ) – cãldurã multã, acuroari, dugoarã, dãgoarã, flogã, pãrjalã, curoari *{ro: căldură, arşiţă} {fr: chaleur vive, ardeur} {en: intense heat}* § ***dãgoarã*** (dã-goá-rã) sf dãgori (dã-górĭ) – (unã cu ***dugoarã***) § ***duguros*** (du-gu-rósŭ) adg duguroasã (du-gu-roá-sã), dugurosh (du-gu-róshĭ), duguroasi/duguroase (du-gu-roá-si) – tsi scoati (alasã, da, etc.) multã cãldurã *{ro: dogoritor} {fr: ardent, brûlant} {en: hot, burning, scorching}* ex: soarili duguros di vearã; dzuã duguroasã

duguriri/dugurire (du-gu-rí-ri) sf – vedz tu ***dugurescu***

dugurit (du-gu-rítŭ) adg – vedz tu ***dugurescu***

duguros (du-gu-rósŭ) adg – vedz tu ***dugurescu***

duh[1] (dúhŭ) sn duhuri (dú-hurĭ) – hãrli tsi-l fac omlu s-aducheascã cã easti unã hiintsã ahoryea di-alanti hiintsi; suflit, pnevmã, gean, stuhico *{ro: duh, spirit} {fr: âme, esprit} {en: spirit}* ex: Ayiul Duh (Sãmta Pnevmã, unã di treili fãts al Dumnidzã, alanti dauã hiindalui Tatãl sh-Hiljlu); duhlu (suflitlu) a Hristolui mplãtea n casã

duh[2] (dúhŭ) sn duhuri (dú-hurĭ) – anasã, adiljat, adiljatic, suflari, ahnoatã, hnoatã, suluchi; (expr: 1: sh-li au duhurli = s-aduchescu ghini, au ligãturi buni un cu-alantu; 2: sh-loarã duhlu = s-anjurdzirã un pri-alantu, s-cunuscurã, acãtsarã niheamã gaireti) *{ro: respiraţie, suflare} {fr: respiration} {en: breathing}* ex: multu greu lj-anjurdzea duhlu (anasa, adiljatlu, suflarea); dupã duhlu (adiljatlu, anasa) a ljei

dui/due (dú-i) sf dui (dúĭ) – carti (di la gioclu di cãrtsã) tsi-aspuni doi (di spati, ghineri, inimã, inimã cu coadã) *{ro: doi (la cărţile de joc)} {fr: deux (dans le jeu de cartes)} {en: two (in a card game)}* ex: duea-atsea buna (doilu di spati)

dul (dhúlŭ) sm, sf dulã (dhú-lã), dulj (dhúlj), duli/dule (dhú-li) – bãrbat (muljari) tsi fatsi icã easti arugat s-facã unã huzmeti trã altu (acasã, deavãrliga di casã i tu-altã parti); omlu tsi easti arugat la hani s-nãschirseascã prit casã i s-chirniseascã oaspitslji la measã; huzmichear, uzmichear, iuzmichear, izmichear *{ro: servitor} {fr: serviteur, domestique} {en: servant}*

dulai/dulae (du-lá-i) sf dulãi (du-lắĭ) – atsea tsi fatsi cariva cãndu si-anvãrteashti avãrliga di-un loc (tra s-veadã tsiva, tra s-lji treacã oara, etc.); devri, devrã, tãrcol, voltã *{ro: târcol, tur} {fr: tour} {en: tour, walk}* ex: da dulãi (fatsi volti, da tãrcoali) deavãrligalui; nu ti sãturash ninga di dulãi (fãtseari volti, devri)?

dulapi[1]***/dulape*** (du-lá-pi) sf dulãchi (du-lắchĭ) – momilã (mobilã) di lemnu i metal, tsi poati si s-mutã dit un loc tu altu icã easti ncljisã tu stizmã, cu ushi sh-cu arãhi (arafturi) pri cari omlu sh-tsãni stranjili; cumarã, cushug, cãrghii, cãryii, hivadã, misandrã *{ro: dulap} {fr: armoire; placard} {en: cupboard, wardrobe}* ex: stranjili suntu tu dulapi; bagã-u tu dulapea dit stizmã (hivadã, misandrã); sh-crutsea din cali ari dulapi

dulapi[2]***/dulape*** (du-lá-pi) sf dulãchi (du-lắchĭ) – hãlati tu cari s-ardi cafelu, ninti ca s-hibã mãtsinat tu moara di cafe *{ro: aparat de prăjit cafeaua} {fr: brûloir (à café)} {en: coffee roaster}* ex: cafelu s-ardi tu dulapi

dulãmã (du-lã-mắ) sm – vedz tu ***dulumã***

dulben (dul-bénŭ) sn dulbeni/dulbene (dul-bé-ni) – pãndzã cu cari muljarea sh-acoapirã caplu; turpani, zãvon, zvon, vel, bal-tsu, darmã, dartmã, lãhurã, tarpoashi, pihitsã, poshi, shchepi, etc. *{ro: bariş, broboadă} {fr: voile de tête; fichu de mousse-line pour la tête} {en: head veil}* ex: poartã dulben (turpani) dupã soacrã-sa; cu dulbeni n cap; lu stricurã prit dulben;

dulber (dul-bérŭ) adg dulberi (dul-bérĭ), dulberã (dul-bé-rã), dulberi/dulbere (dul-bé-ri) – tsi easti mãyipsitor di mushat; multu mushat, pripsit, undzit, harish, etc. *{ro: foarte frumos} {fr: très beau, charmant} {en: beautiful, charming}* ex: unã featã dulberã (multu mushatã); cu dulbera (mushata) a mea aleaptã; gioacã sh-socrul ca dulber (mushat, harish); muljerli-analti, zvelti, ca dulberli (mãyipsitoari); nurãrli ca dulberi;

dulbii/dulbie (dul-bí-i) sf dulbii (dul-bíĭ) – hãlati cu cari pots s-li vedz di-aproapea, lucri tsi suntu multu diparti; cheli, yilii *{ro: ochean, binoclu} {fr: longue vue, lunette d'approche, binocle} {en: field-glass, binoculars}* ex: lumea cu dulbiili (yiliili) mutrea tu cãmpu; nu bãgai dulbia (chelea) ghini

dulgher (dul-ghérŭ) – un tsi ari tehnea tra s-lucreadzã lemnul n casa-a omlui, s-facã momilã (dulãchi, stizmi di lemnu, crivãts, measi, scamni, etc.); marango, marengu, dugramagi *{ro: tâmplar} {fr: charpentier} {en: carpenter}*

dulii/dulie (du-lí-i) sf dulii (du-líĭ) – vas (di-aradã di yilii) lungu shi strimtu cu gushi shi gurã, tu cari s-tsãni (shi s-poartã) arãchia (yinlu, apa, etc.); botsã, shishi, shish, butilji, clondir, fialã, vozã *{ro: carafă, sticlă} {fr: bouteille à eau-de-vie} {en: bottle}*

duljanit (du-lja-nítŭ) sm, sf – vedz tu ***Doljani***

duljat (du-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***dolj***[1]

dulmã (dul-mắ) sm – vedz tu ***dulumã***

dulmeci (dul-mécĭŭ) sn – vedz tu ***dulumã***

dulmici (dul-mícĭŭ) sn – vedz tu ***dulumã***

duloagi/duloage (du-loá-gi) sf pl(?) – vedz tu ***dãlacã***

dultseami/dultseame (dul-tseá-mi) sf – vedz tu ***dultsi***[1]

dultseatsã (dul-tseá-tsã) sf – vedz tu ***dultsi***[1]

dultsi[1] (dúl-tsi) adg, adv dultsi/dultse (dúl-tsi), dultsi (dúl-tsi), dultsi/dultse (dúl-tsi) – tsi ari un gustu ca-atsel dat di njari i zahari; (fig: tsi sh-u-adutsi la videari (avdzãri, vreari, etc.) cu nustimada di njari) *{ro: dulce} {fr: doux} {en: sweet}* ex: ba-na-i dultsi (fig: ca njarea), moartea-arauã; doi ocljí dultsi (fig: ca gustul di njari) § ***dultsi***[2] (dúl-tsi) sm fãrã pl – harea tsi-l fatsi un lucru s-hibã dultsi; lucru (mãcari, dultseatsã, bãclãvã, etc.) tsi easti dultsi; dultseami, dultseatsã *{ro: dulciu, dulceaţă} {fr: douceur, confiture, gateau} {en: sweetness, jam (fruits), pas-try}* ex: va bagã fãrmac tu dultsi (lucrul dultsi); s-lã dãm cãti un dultsi (tsiva dultsi) § ***dultsi***[3] (dúl-tsi) adv – ca njarea, cu dultseami, cu dultseatsã, ljishor *{ro: dulce} {fr: doucement} {en: sweet, with sweetness, easely}* ex: zburã dultsi (ca njarea) § ***dultseami/dultseame*** (dul-tseá-mi) sf dultsenj (dul-tsénjĭ) – gustul a mãcãrlor shi a biuturlor dultsi icã ndultsiti; harea-a

unui lucru tsi-l fatsi s-hibã dultsi; un lucru (mãcari) tsi easti dultsi; dultseatsã *{ro: dulceaţă, prăjituri}* *{fr: douceur, affabilité; gateau}* *{en: sweetness, sweets}* ex: fugã-lj doara-a Domnului shi dultseamea-a somnului; piti, pulj friptsã, dultsenj (lucri dultsi tri mãcari) § ***dultseatsã*** (dul-tseá-tsã) sf dultsets (dul-tsétsĭ) – harea-a unui lucru tsi-l fatsi s-hibã dultsi; un lucru (ti mãcari) tsi easti dultsi; poami hearti tu siropi groasã di zahari (tsi s-tsãni multu chiro tu burcani shi s-chirniseashti deadun cu cafelu la oaspits); dultseami, glico, cofetã *{ro: dulceaţă}* *{fr: douceur; confiture}* *{en: sweetness; jam (fruits)}* ex: dultseatsa-a paradislui § ***ndultsescu*** (ndul-tsés-cu) (mi) vb IV ndultsii (ndul-tsíĭ), ndultseam (ndul-tseámŭ), ndultsitã (ndul-tsí-tã), ndultsiri/ndultsire (ndul-tsí-ri) – fac un lucru s-hibã dultsi i cama dultsi di cum easti (multi ori cu adãvgarea di zahari); andultsescu, ãndultsescu; (fig: 1: ndultsescu = fac un lucru s-hibã dultsi ca zahãrea, njarea, etc.; expr: 2: nji sã ndultseashti = nchiseashti s-mi-ariseascã iu mi-aflu, tsi fac, etc.) *{ro: îndulci}* *{fr: adoucir, rendre doux; radoucir}* *{en: sweeten}* ex: u ndultsii (u feci dultsi) ceaea niheamtã cu zahãri; poamili, cara s-coc si ndultsescu (s-fac dultsi); tra s-lji ndultseascã (fig: s-lj-u facã ma dultsi) bana; di lindzearea-a dzeadzitlor, lji s-avea ndultsitã a picurarlui (expr: avea nchisitã s-lu-arãseascã picurarlu); mi ndultsii (expr: mi-ariseashti multu) aoatsi sh-nu voi tra s-fug; nu putui s-lu ndultsescu § ***ndultsit***[1] (ndul-tsítŭ) adg ndultsitã (ndul-tsí-tã), ndultsits (ndul-tsítsĭ), ndultsiti/ndultsite (ndul-tsí-ti) – tsi easti faptu s-hibã dultsi i cama dultsi, andultsit, ãndultsit *{ro: îndulcit}* *{fr: adouci, rendu doux; radouci}* *{en: sweetened}* § ***ndultsiri/ndultsire*** (ndul-tsí-ri) sf ndultsiri (ndul-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã ndultseashti tsiva; andultsiri, ãndultsiri *{ro: acţiunea de a îndulci}* *{fr: action d'adoucir, de rendre doux; de radoucir}* *{en: action of sweetening}* § ***ãndultsescu*** (ãn-dul-tsés-cu) (mi) vb IV ãndultsii (ãn-dul-tsíĭ), ãndultseam (ãn-dul-tseámŭ), ãndultsitã (ãn-dul-tsí-tã), ãndultsiri/ãndultsire (ãn-dul-tsí-ri) – (unã cu ***ndultsescu***) § ***ãndultsit***[1] (ãn-dul-tsítŭ) adg ãndultsitã (ãn-dul-tsí-tã), ãndultsits (ãn-dul-tsítsĭ), ãndultsiti/ãndultsite (ãn-dul-tsí-ti) – (unã cu ***ndultsit***[1]) § ***ãndultsiri/ãndultsire*** (ãn-dul-tsí-ri) sf ãndultsiri (ãn-dul-tsírĭ) – (unã cu ***ndultsiri***) § ***andultsescu*** (an-dul-tsés-cu) (mi) vb IV andultsii (an-dul-tsíĭ), andultseam (an-dul-tseámŭ), andultsitã (an-dul-tsí-tã), andultsiri/andultsire (an-dul-tsí-ri) – (unã cu ***ndultsescu***) ex: lumea si s-andultseascã (si s-facã ma dultsi); lj-andultsi avearea a armãnlui § ***andultsit***[1] (an-dul-tsítŭ) adg andultsitã (an-dul-tsí-tã), andultsits (an-dul-tsítsĭ), andultsiti/andultsite (an-dul-tsí-ti) – (unã cu ***ndultsit***[1]) § ***andultsiri/andultsire*** (an-dul-tsí-ri) sf andultsiri (an-dul-tsírĭ) – (unã cu ***ndultsiri***)

dultsi[2] (dúl-tsi) sm – vedz tu ***dultsi***[1]

dultsi[3] (dúl-tsi) sm – vedz tu ***dultsi***[1]

dulumã (du-lu-mắ) sm dulumadz (du-lu-mádzĭ) – stranj bãrbãtescu (ilechi, cundush, pishli, geachetã, etc.) cu mãnits ma lundzi i ma shcurti dupã cum u va omlu; dulãmã, dulmã, dulmeci, dulmici, dulumici, cundush, cundandir, cupãran, mindan *{ro: vestă cu mâneci de diferite lungimi, mintean}* *{fr: veste à manches dont la longueur est variable}* *{en: vest with sleeves of various lengths}* ex: portul a armãnjlor easti cu dulumã § ***dulãmã*** (du-lã-mắ) sm dulãmadz (du-lã-mádzĭ) – (unã cu ***dulumã***) § ***dulmã*** (dul-mắ) sm dulmadz (dul-mádzĭ) – (unã cu ***dulumã***) § ***dulmeci*** (dul-méciŭ) sn dulmeci/dulmece (dul-mé-ci) – un dulumã ma njic; dulmici, dulumici *{ro: "dulumă" mic}* *{fr: petit "dulumã"}* *{en: small "dulumã"}* ex: fã-lj sh-dulmeci tr-ahtari vrutã § ***dulmici*** (dul-míciŭ) sn dulmici/dulmice (dul-mí-ci) – (unã cu ***dulmeci***) ex: cu dulmicilu (cundushlu) pri nãs; mãnitsli di dulmici arucati pri pãltãri § ***dulumici*** (du-lu-míciŭ) sn dulumici/dulumice (du-lu-mí-ci) – (unã cu ***dulmeci***)

dulumãu (du-lu-mắŭ) sm dulumadz (du-lu-mádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dulumã***

dulumici (du-lu-míciŭ) sn – vedz tu ***dulumã***

dumani/dumane (du-má-ni) invar – (ca) negurã, cãtãhnii, andarã; (ca un) nior; cu pirã *{ro: fum, ceaţă}* *{fr: (comme un) nuage; (comme un) brouillard; en flamme}* *{en: (like a) cloud; (like) fog; in flame}* ex: dumani (ca un nior, ca negura) s-dutsi fumlu; ardea dumani (bãrbãrutã, cu pirã mari);

dumatã (du-má-tã) sf dumati/dumate (du-má-ti) – unã zãrzãvati tsi yini dit Amirichii, criscutã di om tu ntreaga lumi, trã yimishea-a ljei mari cãt un mer, aroshi, dzãmoasã, cu gustu acru-dultsi tsi s-mãcã multu, proaspitã tu sãlãts icã bãgatã tu mãcãruri; frangominã *{ro: tomată, roşie}* *{fr: tomate}* *{en: tomato}* ex: mãcãm la measã sãlatã di dumãts shi ghelã di carni cu dumãts

Dumãnicã (Du-mắ-ni-cã) sf Dumãnits (Du-mã-nitsĭ) – a shaptea dzuã dit stãmãnã (ca la noi, cãndu stãmãna nchiseashti cu Lunea), namisa di Sãmbãtã shi Luni; Duminicã *{ro: duminica}* *{fr: dimanche}* *{en: Sunday}* ex: Dumãnits, Duminits; tuti Dumãnitsli s-yini la noi § ***Duminicã*** (Du-mí-ni-cã) sf Duminits (Du-mi-nitsĭ) – (unã cu ***Dumãnicã***)

dumba (dúm-ba) invar – niheamã ca hazo (tivichel, glar, lishor la minti, etc.) *{ro: otova, prostănac}* *{fr: gras et nigaud}* *{en: a little stupid}* ex: suntu tuts dumba (niheamã ca glari)

dumbãrã (dum-bã-rắ) sm – vedz tu ***tãmbãrã***

dum-dum (dumŭ-dúmŭ) invar – 1: hãlati muzicalã faptã dit-un chelindru shcurtu, largu shi gol, di lemnu i di metal, tsi ari teasã pi-un fundu di-unã parti unã cheali cari, cãndu s-agudeashti cu mãna i cu un limnici, asunã (scoati bots); tãmpãrã, tãmpãnã, tãmpãnici, dumbãrã, dãulji, bãrãbancã; 2: omlu tsi bati dum-dumlu icã avyiulia la ziafets (numtsã, etc.); ghiftu, avyiulgi, chimanigi, cealgagi, sasegi, zãngãnar 3: zbor tsi caftã s-aspunã cum s-avdi dumbãrãlu *{ro: tobă; lăutar; interjecţie care imită sunetul tobei}* *{fr: tambour, tambourin; ménéstriers; interjection exprimant le son du tambour}* *{en: drum; drummer, fiddler; word imitating the sound of the drum}*

dumei/dumee (du-mé-i) sf dumei (du-méĭ) – hãlatea (aroata) di mãnã cu cari pamporea easti faptã si s-ducã cãtã iu va omlu; dumei, dumeni; (fig: dumei = omlu cari fatsi ca unã casã (fumealji, banã, etc.) si s-ducã pri calea tsi u va el) *{ro: cârmă; casă bine aranjată}* *{fr: barre; gouvernail; maison bien garnie}* *{en: helm; house well furnished, provided}* ex: nãs shidea la dumei (timoni); cara s-nu tsãneam mini dumeea (timonea) ghini, nu u scuteam la limani, ea easti dumeea-a casãljei § ***dumeni/dumene*** (du-mé-ni) sf dumenj (du-ménjĭ) – (unã cu ***dumei***) § ***dumigi*** (du-mi-gí) sm dumigeadz (du-mi-gĭádzĭ) – atsel tsi tsãni dumeea tu mãnã tra s-u facã pamporea (casa, bana, etc.) si s-ducã aclo cãtrã iu va

dumeni/dumene (du-mé-ni) sf – vedz tu ***dumei***

dumigi (du-mi-gí) sm – vedz tu ***dumei***

dumigiu (du-mi-gíŭ) sm dumigeadz (du-mi-gĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dumigi***

Duminicã (Du-mí-ni-cã) sf – vedz tu ***Dumãnicã***

dumlai/dumlae (dum-lá-i) sf – vedz tu ***dãmblã***

dumljartã (dum-ljĭár-tã) vb I – vedz tu ***ljertu***

dumljertu (dum-ljĭér-tu) (mi) vb I – vedz tu ***ljertu***

dumljirtari/dumljirtare (dum-ljir-tá-ri) sf – vedz tu ***ljertu***

dumljirtat (dum-ljir-tátŭ) adg – vedz tu ***ljertu***

dumnami/dumname (dum-ná-mi) sf – vedz tu ***domnu***

dumneashti/dumneashte (dum-neásh-ti) adv – vedz tu ***domnu***

dumnescu[1] (dum-nés-cu) vb IV – vedz tu ***domnu***

dumnescu[2] (dum-nés-cu) adg – vedz tu ***domnu***

Dumnidzã (Dum-ni-dzã) sm Dumnidzadz (Dum-ni-dzádzĭ) – hiintsa, nafoarã di fisi, lugursitã tu pistea (trischia) a multor milets cã ari faptã omlu, prãvdzãli, lumea ntreagã, sh-tuti nomurli-a fisiljei tsi li-aflãm tu lumi; dumnidzãlji, Domnu; Allah (Dumnidzãlu-a turtsãlor); Hristolu (Hiljlu-al Dumnidzã), etc.; (expr: 1: ***Dumnidzã-Fãcãtoarã*** = mamã di Dumnidzã, muljarea tsi-l featsi Hristolu, Stã-Mãria; 2: omlu al Dumnidzã = om ndreptu shi multu bun la suflit, ca pãnea caldã; 3: al Dumnidzã si s-facã = si s-facã cum va s-u va tihea, cum tsi s-hibã, cum va s-u va Dumnidzãlu; 4: pri Dumnidzã! = mi giur cã easti dealihea; 5: di la Dumnidzã s-tsã yinã!; Dumnidzãlu s-tsã u-aducã! = s-ti pidipsescã, s-tsã u plãteascã Dumnidzã (trateali tsi-nj featsish); 6: s-lu ai tu mãnã Dumnidzale! = s-lu-afireshti, Dumnidzale, di tuti lãetsli, s-lji ai frundida) *{ro:*

Dumnezeu, divinitate} {fr: Dieu, divinité} {en: God, Lord, divinity} ex: cãndu Dumnidzã imna pripadi di lu-alindzea boiljі; atsel aush cu barba albã, cu cãrliglu ca di picurar, atsel aush eara Dumnidzã; nvitsã iu shadi Dumnidzã; ca s-va bunlu Dumnidzã; cãti milets, ahãts Dumnidzadz § ***dumnidzã-lji/dumnidzãlje*** (dum-ní-dzã-lji) sf fãrã pl – (unã cu Dumnidzã) § ***dumnidzãescu*** (dum-ni-dzã-ĭés-cu) adg dumni-dzãeascã (dum-ni-dzã-ĭás-cã), dumnidzãeshtsã (dum-ni-dzã-ĭésh-tsã), dumnidzãeshti (dum-ni-dzã-ĭésh-ti) – tsi ari s-facã cu Dumnidzã, cu putearea sh-cu nomurli a lui; (tsi yini) di la Dumnidzã; dumnidzãscu, dumnidzescu § ***dumnidzãscu*** (dum-ni-dzắs-cu) adg dumnidzascã (dum-ni-dzás-cã), dumni-dzãshtsã (dum-ni-dzắsh-tsã), dumnidzãshti (dum-ni-dzắsh-ti) – (unã cu ***dumnidzãescu***) § ***dumnidzescu*** (dum-ni-dzés-cu) adg dumnidzeascã (dum-ni-dzeás-cã) dumnidzeshtsã (dum-ni-dzésh-tsã), dumnidzeshti (dum-ni-dzésh-ti) – (unã cu ***dumni-dzãescu***) ex: aestã easti urghii dumnidzeascã § ***dzãu***[1] (dzắŭ) sm, sf dzãoanji/dzãoanje (dzắ-oá-nji), dzadz (dzádzĭ), dzãoa-nji/dzãoanje (dzắ-oá-nji) – zbor (tsi yini di la zborlu “Dumnidzã”) cu cari s-cunoscu dumnidzadzlji dit pistili (veclji i di adzã) a miletslor pãngãni (alti dicãt pistea-a uvreilor icã a turtsãlor, bunãoarã, iu Dumnidzãlu easti idyiul cu-atsel a crishtinjlor) {ro: zeu, zeiţã} {fr: Dieu, déesse} {en: god/God, goddess} § ***dzãu!***[2] (dzắŭ) inter – zbor tsi tsãni loclu-a zburã-riljei “pri Dumnidzã, giur cã easti dealihea”, etc.; zãu! {ro: zãu!} {fr: pardieu!, parbleu!} {en: good Lord, yes!} ex: cã-nj ts-u deadi, dzãu! cripatlu § ***zãu!*** (zắŭ) inter – (unã cu ***dzãu!***[2]) ex: harame, zãu! (pri Dumnidzã!) s-lã hibã

dumnidzãescu (dum-ni-dzã-és-cu) adg – vedz tu ***Dumnidzã***

Dumnidzã-Fãcãtoarã – vedz tu ***Dumnidzã***

dumnidzãlji/dumnidzãlje (dum-ní-dzã-lji) sf – vedz tu ***Dumnidzã***

dumnidzãscu (dum-ni-dzắs-cu) adg – vedz tu ***Dumnidzã***

Dumnidzãu (Dum-ni-dzãŭ) sm Dumnidzadz (Dum-ni-dzádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***Dumnidzã***

dumnidzescu (dum-ni-dzés-cu) adg – vedz tu ***Dumnidzã***

dumnilji/dumnilje (dum-ní-nji) sf – vedz tu ***domnu***

dumniri/dumnire (dum-ní-ri) sf – vedz tu ***domnu***

dumnit (dum-nítŭ) adg – vedz tu ***domnu***

dumushar (du-mu-shĭárŭ) adg – vedz tu ***domã***

dumusharcu (du-mu-shĭár-cu) adg – vedz tu ***domã***

Dunav (Dú-navŭ) sm – vedz tu ***Dunã***

Dunã (Dú-nã) sf fãrã pl – arãu multu mari dit Ivropi, tsi izvurashti tu Yirmanii, treatsi prit ma multi craturi ninti ca s-agiungã tu Rumãnii, tra si s-vearsã tu-Amarea Lai; Dunav {ro: Dunãrea} {fr: Danube} {en: Danube} § ***Dunav*** (Dú-navŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***Dunã***) ex: nu alipidai Dunavlu

dundurmai/dundurmae (dun-dur-má-i) sf – vedz tu ***dundurmã***

dundurmã (dun-dur-mắ) sm dundurmadz (dun-dur-mádzĭ) – dultseami adratã di prãzgul di lapti ngljitsat (tu cari s-adavgã multi ori, fruti, nuts, etc.) multu cãftatã sh-vrutã di cilimeanj; dundurmai {ro: îngheţatã} {fr: glace} {en: ice-cream} § ***dundurmai/dundurmae*** (dun-dur-má-i) sf dundurmãi (dun-dur-mắĭ) – (unã cu ***dundurmã***)

dungalus (dún-ga-lus) invar – zbor tsi-aspuni semtea-a unui vãshclje tsi armãni mprostu (tu un gioc di ficiurits); sungalus, scunda, curdincu {ro: poziţia arşicului când rãmâne în picioare} {fr: position d’un osselet qui reste debout avec ses bouts retors en bas} {en: term used in the child game with knucklr bones}

dunjauã (du-njĭá-ŭã) sf dunjei (du-njĭéĭ) – multimi di oaminj adunats tu-un loc; multimi di oaminj tsi au idyili hãri (tsi pot s-hibã di idyea mileti, tsi pot facã idyiul lucru, tsi pot s-aibã idyiul scupo, etc.); tuts oaminjlji shi tuti lucrili dit ãntreglu loc; lumi, alumi, dunjai, cozmu, plasi, oaminj, lao, popul, ciuplicheauã {ro: lume, mulţime} {fr: monde, gens} {en: world. people, crowd} ex: dunjaua (lumea, laolu) a loclui tsi u vedz; mor cu elj tutã dunjaua (lume); ascultã shi zboarãli-a dunjauãljei (a lumiljei) § ***dunjai/dunjae*** (du-njĭá-i) sf dunjei (du-njĭéĭ) – (unã cu ***dunjauã***) ex: plãmsi nã dunjai (lumi) ntreagã § ***diunjai/diunjae*** (dĭu-njĭá-i) sf diunjei (dĭu-njĭéĭ) – (unã cu ***dunjauã***)

dupã (dú-pã) prip – nãpoea-a unui lucru (hiintsã); dinãpoi di cariva; ma nclo di tsiva (un lucru); etc.; dipu, dupu (expr: 1: dupã tsi = macã, di itia cã; 2: dupã cum = ashi cum; 3: un dupã altu = arãdãpsits tu-un bair; 4: mor dupã (un lucru) = am mari vreari ti (un lucru); 5: alag dupã (lucru) = caftu (lucru), voi s-aflu (lucru); 6: imnu dupã cariva = (i) imnu nãpoea-a lui; (ii) ãlj fac vrearea, fac cum dzãtsi el; 7: dupã mini = ashi cum dzãc mini, ashi cum pistipsescu mini, ashi cum voi mini, etc.) {ro: dupã} {fr: après, selon, pour} {en: after} ex: oili pascu dupã dzeanã (di-alantã parti di dzeanã, nãpoea-a dzeanãljei); sã-nj ti-aducã dupã un an (ma nclo di-un an, un an ma nclo, un an di tora ninti); dupã alãtrari (ashi cum eara alãtrarea) ducheai cã suntu tsiva oaminj xenj; dupã tini (ashi cum dzãts tini, dupã pãrearea-a ta), lumea tutã va chearã; dupã tsi (expr: macã, di itia cã) nu mi-ascultsã; imnã dupã nãs (nãpoea-a lui; icã, expr: ãlj fatsi vrearea); ari zaptianj dupã nãs (nãpoea-a lui); eara nduljatã dupã hilji-sa; imnã dupã lucru (sh-mutreashti lucrul; icã alagã s-aflã lucru); dupã tsi (expr: macã, di itia cã) s-featsi hãtaea, tsi u vrei?; feci dupã cum (ashi cum) ãnj dimãndash § ***dupu*** (dú-pu) prip – (unã cu ***dupã***) ex: eara dupu ushi (nãpoea-a ushiljei) § ***dipu*** (dí-pu) prip – (unã cu ***dupã***) ex: Dafna tsi murea dipu lãludz (dupã lãludz, di vrearea-a lãludzlor) § ***dupã-nãsãtor*** (dú-pã-nã-sã-tórŭ) adg dupã-nãsã-toari/dupã-nãsãtoare (dú-pã-nã-sã-toá-ri), dupã-nãsãtori (dú-pã-nã-sã-tórĭ), dupã-nãsãtoari/dupã-nãsãtoare (dú-pã-nã-sã-toá-ri) – atsel tsi yini dupã (altu) {ro: urmãtor, care urmeazã} {fr: suivant, qui suit} {en: follower, which follows}

dupã-nãsãtor (dú-pã-nã-sã-tórŭ) adg – vedz tu ***dupã***

dupãrari/dupãrare (du-pã-rá-ri) sf – vedz tu ***ndrupãscu***

dupãrat (du-pã-rátŭ) adg – vedz tu ***ndrupãscu***

dupcã (dúp-cã) sf duptsi/duptse (dúp-tsi) – galbinã (flurii) veaclji di mari tinjii, tsi fãtsea cãt tsintsi liri nturtseshti {ro: monedã mare de aur care valora cinci lire turceşti} {fr: grande monnaie d’or de cinq lires turques} {en: large golden coin, worth five Turkish “lires”} ex: ghiurdanea di duptsi (flurii mãri)

dupirari/dupirare (du-pi-rá-ri) sf – vedz tu ***ndrupãscu***

dupirat (du-pi-rátŭ) adg – vedz tu ***ndrupãscu***

duplu (dú-plu) adv, adg – vedz tu ***diplo***

dupu (dú-pu) prip – vedz tu ***dupã***

dur (dúrŭ) adg durã (dú-rã), duri (dúrĭ), duri/dure (dú-ri) – lucru (fatsã) tsi easti greu trã zgrãmari (tãljari, fãtseari guvi, etc.); scliro, vãrtos {ro: dur} {fr: dur} {en: hard}

durã (dú-rã) sf – vedz tu ***turauã***

durdu (dúr-du) adg – vedz tu ***durdursescu***

durdur (dúr-durŭ) adg – vedz tu ***durdursescu***

durdursescu (dur-dur-sés-cu) vb IV durdursii (dur-dur-síĭ), durdurseam (dur-dur-seámŭ), durdursitã (dur-dur-sí-tã), durdursiri/durdursire (dur-dur-sí-ri) – l-fac un lucru dãnga (di umplearea tsi-lj fac); umplu un lucru di primansus (pristi misurã, pãnã la budzã, di nu mata pot s-bag altu tsiva); dãngusescu, surusescu {ro: umplea doldora} {fr: remplir à regorger} {en: fill until overflowing} ex: durdursii cãzanea (u umplui, pãnã eara si s-vearsã) § ***durdursit*** (dur-dur-sítŭ) adg durdursitã (dur-dur-sí-tã), durdursits (dur-dur-sítsĭ), durdursi-ti/durdursite (dur-dur-sí-ti) – tsi easti faptu dãnga, di umplearea tsi-lj si fatsi; dãngusit, surusit {ro: umplut doldora} {fr: rempli à regorger} {en: filled until overflowing} § ***durdursiri/durdursire*** (dur-dur-sí-ri) sf durdursiri (dur-dur-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti faptu dãnga; dãngusiri, surusiri {ro: acţiunea de a umplea doldora} {fr: action de remplir à regorger} {en: action of filling until overflowing} § ***durdu*** (dúr-du) adg durdã (dúr-dã), durdzã (dúr-dzã) durdi/durde (dúr-di) – tsi easti ca mplin sh-arucutos la trup; tsi easti niheamã ca gras; durdur, durdursit, grãsic, strumbul, grozdaven {ro: durduliu, grãsuţ} {fr: dodu, gras} {en: plump} ex: ari un ficior durdu (ca gras) § ***durdur*** (dúr-durŭ) adg durdurã (dúr-du-rã), durduri (dúr-durĭ) durdu-ri/durdure (dúr-du-ri) – tsi nu para sta tu-un loc sh-ansari deavãrliga tut chirolu; tsi fatsi lucrili ljishuratic, fãrã s-min-

dueascã multu la-atseali tsi fatsi; tsi easti niheamã ca durdu; zdurdit, burdal, durdu, grãsic *{ro: nebunatic, zvăpăiat}* *{fr: folâtre, délirant}* *{en: playful, empty-headed}* § ***zdurdit*** (zdur-dítŭ) adg zdurditã (zdur-dí-tã), zdurdits (zdur-dítsĭ), zdurditi/zdurdite (zdur-dí-ti) – (unã cu ***durdur***) ex: alag zdurdit (burdal) ca un ficior; api zdurditi (durduri, ansãritoari, agiucãtoari) tsi dipun dit pishtirei § ***ndurduredz*** (ndur-du-rédzŭ) (mi) vb I ndurdurai (ndur-du-ráĭ), ndurduram (ndur-du-rámŭ), ndurduratã (ndur-du-rá-tã), ndurdurari/ndurdurare (ndur-du-rá-ri) – mi ngrosh sh-mi fac niheamã ca arucutos tu trup; nu para stau tu-un loc sh-ansar deavãrliga tut chirolu ca burdal; ngrosh; zburdãlipsescu *{ro: (se) îngroşa, rotunji}* *{fr: grossir, arrondir}* *{en: enlarge, grow bigger, become plump}* ex: di cãndu-l vidzui aoa sh-un mes, si ndurdurã(ngrushe) niheamã § ***ndurdurat*** (ndur-du-rátŭ) adg ndurduratã (ndur-du-rá-tã), ndurdurats (ndur-du-rátsĭ), ndurdurati/ndurdurate (ndur-du-rá-ti) – tsi s-ari ngrushatã niheamã; tsi featsi truplu cama-arucutos; ngrushat, zburdãlipsit *{ro: îngroşat, rotunjit}* *{fr: grossi, arrondi}* *{en: enlarged, grown bigger}* § ***ndurdurari/ndurdurare*** (ndur-du-rá-ri) sf ndurdurãri (ndur-du-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si ndurdureadzã *{ro: acţiunea de a (se) îngroşa, de a (se) rotunji}* *{fr: action de grossir, de s'arrondir}* *{en: action of enlarging, of growing bigger, of becoming plump}*

durdursiri/durdursire (dur-dur-sí-ri) sf – vedz tu ***durdursescu***

durdursit (dur-dur-sítŭ) adg – vedz tu ***durdursescu***

dureari[1]/dureare (du-reá-ri) sf – vedz tu ***dor[1]***

dureari[2]/dureare (du-reá-ri) sf – vedz tu ***dor[2]***

dureari[3]/dureare (du-reá-ri) sf – vedz tu ***dor[3]***

durec (du-récŭ) sn – vedz tu ***direc***

duri[1]/dure (dú-ri) adv – ahãntu cãt lipseashti (trã un lucru tsi-avem ananghi, trã scupolu tsi lu-avem tu minti, etc.); distur, disturi, distul, nimal, nimalo, nemalo, namalo, nãmalo; agiundzi! *{ro: destul, suficient}* *{fr: assez, suffisamment, ça suffit!}* *{en: enough}* ex: o, lai, Aslanbegã, duri!; duri, duri, (agiundzi,-agiundzi) feci picati; duri s-timsi sh-duri banã; nu vrea s-hibã nicã duri; duri-nj suntu (nj-agiungu) fãrmatsili; duri-ts-u, sh-tini, cu cãrtsãli-a tali; pãnã-aclotsi, sh-ti ma, duri (sh-ti ma multu, agiundzi)

duri[2] (du-rí) sm (shi adg) duridz (du-rídzĭ) shi duradz (du-rádzĭ) – cal cu perlu arosh (icã di hroma-a cãstãnjilor), durin, aroibu, ghioc, culcu, alge *{ro: roib, roşcat}* *{fr: cheval bai, châtain}* *{en: bay horse, of chestnut color}* ex: ncalicã-ts durilu (aroibul); cal cu perlu duri (di hroma-a cãstãnjiljei) § ***durin*** (du-rínŭ) adg durinã (du-rí-nã), durinj (du-rínjĭ), durini/durine (du-rí-ni) – (unã cu ***duri[2]***) ex: calj durinj (di hroma-a cãstãnjiljei)

durimi/durime (du-rí-mi) sf – vedz tu ***dor[3]***

durin (du-rínŭ) adg – vedz tu ***duri***

duriros (du-ri-rósĭ) adg – vedz tu ***dor[3]***

durnjiri/durnjire (dur-njí-ri) sf – vedz tu ***dormu***

durnjit (dur-njítŭ) adg – vedz tu ***dormu***

dursescu (dur-sés-cu) vb IV – vedz tu ***doarã[1]***

dursiri/dursire (dur-sí-ri) sf – vedz tu ***doarã[1]***

dursit (dur-sítŭ) adg – vedz tu ***doarã[1]***

durusescu (du-ru-sés-cu) vb IV – vedz tu ***doarã[1]***

durusiri/durusire (du-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***doarã[1]***

durusit (du-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***doarã[1]***

durut[1] (du-rútŭ) adg – vedz tu ***dor[1]***

durut[2] (du-rútŭ) adg – vedz tu ***dor[2]***

dus (dúsŭ) adg – vedz tu ***duc***

dushcu[1] (dúsh-cu) sm dushtsi (dúsh-tsi) – pom tsi fatsi yimishili cunuscuti ca gortsã; (soi di) gortsu (pomlu); gurnits, per (pom), caicushcu, curcush *{ro: varietate de păr (pom)}* *{fr: espèce de poirier}* *{en: variety of the pear tree}*

dushcu[2] (dúsh-cu) sm dushtsi (dúsh-tsi) – brats (limnos) tsi creashti di pri truplu-a unui arburi (pom) i creashti di pri un altu brats limnos ma gros; alumachi, alãmachi, alneauã, angheauã, cãrcoci, crancã, crangã, creangã, grangã, dãrmã, drãmã, deagã, degã, lumachi *{ro: creangă}* *{fr: branche d'arbre}* *{en: tree branch}*

dushcu[3] (dúsh-cu) sm dushtsi (dúsh-tsi) – fanumin arburi di pãduri, analtu, cu lemnu vãrtos, cari ari frãndzã mãri cu mãrdzinj hãrãxiti, shi a curi fructu easti gljinda; chiminit, cealãc, tser, arbur, arburi, blãduh, cupaci *{ro: stejar}* *{fr: chêne}* *{en: oak}* ex: eara un birbec ligat di un dushcu (cupaci)

dushec (du-shécŭ) sn dushecuri (du-shé-curĭ) shi dushetsi/dushetse (du-shé-tsi) – unã soi di sac mari mplin cu lãnã (bumbac, palji, etc.) tsi-l fac moali trã durnjiri sh-cari s-bagã pri pat tra s-hibã acupirit cu sindoni sh-vilendzã ca parti dit ashtirnutlu-a omlui cãndu s-bagã s-doarmã; ashtirnut, shiltei, strozmã *{ro: saltea}* *{fr: matelas}* *{en: mattress}* ex: s-ljau dusheclu cu yurganea; s-bãga s-doarmã pri dushec (strozmã, ashtirnut) di palji

du-shesh (du-shéshĭ) invar – numirlu shasi tsi easi di dauã ori (un shasi la cati zari), cãndu s-da cu dauãli zãri la un gioc di tabli *{ro: aruncarea unui dublu-şase cu zarele la un joc de table}* *{fr: double six au jeu de tric-trac}* *{en: obtaining a double-six at a game of backgammon}*

dushman (dush-mán) sm, sf, adg dushmanã (dush-má-nã), dushmanj (dush-mánjĭ), dushmani/dushmane (dush-má-ni) – atsel tsi aurashti pri cariva shi nu-lj va bunlu (va sã-lj facã arãu); atsel tsi ari sh-aspuni nivreari fatsã di tsiva; atsel cu cari s-alumtã cariva; ehtru, ehtur, azmu, hazmu, nioaspi *{ro: duşman, adversar}* *{fr: ennemi, adversaire}* *{en: enemy, adversary}* ex: Dona, gionli-atsel dushmanlu (ehtrul, hazmul) § ***dushmãnilji/dushmãnilje*** (dush-mã-ní-lji) sf dushmãnilj (dush-mã-nílj) – ura (nivrearea) tsi u poartã un fatsã di tsiva i di cariva; ura tsi u-aduchescu doi dushmanj (un fatsã di alantu) shi mirachea tsi u au tra sã-sh facã arãu; amahi, cãrezi, niuspitsãlji, hãseanlichi, ehtrã, ihtrilji, ehtrilji, zãti, shãrã, sheri *{ro: duşmănie}* *{fr: inimitié, hostilité}* *{en: enmity, hostility}* ex: cãdzurã tu dushmãnilji (ihtrilji) greauã § ***dushmãnos*** (dush-mã-nósŭ) adg dushmãnoasã (dush-mã-noá-sã), dushmãnosh (dush-mã-nóshĭ), dushmãnoasi/dushmãnoase (dush-mã-noá-si) – purtarea mplinã di urã sh-di mirachea tra s-facã arãu a unui dushman *{ro: duşmănos}* *{fr: haineux, hostile}* *{en: hostile}* ex: dushmãnoasi fapti

dushmanã (dush-má-nã) sf fãrã pl – lãngoari di oi *{ro: boală de oi}* *{fr: maladie des brebis}* *{en: sheep sickness}*

dushmanã* (dush-má-nã) sf – fimininlu di la zborlu dushman; vedz ***dushman***

dushmãnilji/dushmãnilje (dush-mã-ní-lji) sf – vedz tu ***dushman***

dushmãnos (dush-mã-nósŭ) adg – vedz tu ***dushman***

duti (dútĭ) invar. – partea umflatã (convexã) di la vãshclje (la un gioc di ficiurits); adapi, ohtu *{ro: om, partea convexă de la un os la arşiţe (un joc de copii)}* *{fr: partie convexe d'un osselet, dosse, dans un jeu d'enfants}* *{en: the convex part of a bone, in a children's game}*

dutseari/dutseare (du-tseá-ri) sf – vedz tu ***duc***

dutsiri/dutsire (dú-tsi-ri) sf – vedz tu ***duc***

duvai/duvae (du-vá-i) sf duvãi (du-vắĭ) – atsea tsi fatsi omlu cãndu sã ncljinã la Dumnidzã sã-lj caftã urãciunea (sã-lj caftã ljirtari, sã-lj caftã agiutor, etc.); rugãciuni, pãlãcãrii, pãrãcãlii, rigeai, rige, arige, prusufhii, prosefhii, ifcheauã, ifchii, ifhii *{ro: rugăciune}* *{fr: prière}* *{en: prayer}* ex: ãlj bãga duvai (prusufhii, pãlãcãrii) s-facã

duvale (du-va-lé) sm – vedz tu ***duvaleti***

duvaleti/duvalete (du-va-lé-ti) sf duvalets (du-va-létsĭ) – stranjili (capelili, stuliili, givaricadzlji, etc.) tsi li poartã muljarea s-aspunã ma mushatã, ma pripsitã, etc.; duvale, tuvletã *{ro: toaletă}* *{fr: toilette, parure, attifet}* *{en: (women's) dress, head-dress, ornament, adorning}* ex: duvaletea-lj (stuliili-lj) di hrisafi scãntiljadzã pristi-amari; s-poartã nveastili duvaleti § ***duvale*** (du-va-lé) sm duvaledz (du-va-lédzĭ) – (unã cu ***duvaleti***) ex: duvale lai (stulii lai di jali) pri cap s-portsã § ***tuvletã*** (tu-vlé-tã) sf tuvlets (tu-vlétsĭ) – (unã cu ***duvaleti***) ex: u poartã nveastili la tuvletã

duvleti/duvlete (du-vlé-ti) sf duvlets (du-vlétsĭ) – loclu iu bãneadzã di-aradã unã singurã mileti (ma pot s-bãneadzã sh-ma multi milets deadun), pristi cari urseashti, di-aradã ma nu totna, un vãsilje, un amirã icã un prezidentu, sh-cu sinuri tsi

pot s-hibã tricuti mash cu-unã pasaporti; stat, crat, vasiliu, vãsilii, amirãrilji, amirãlji, amirãlichi *{ro: stat, regat, imperiu}* *{fr: état, royaume, empire}* *{en: state, kingdom, empire}* ex: s-lja muntsãlj armãneshti trã duvleti (ca stat, crat); duvletea (cratlu) u ciurtuirã

duxar (duc-sárŭ) sn duxari/duxare (duc-sá-ri) – armã dit chirolu veclju (adrat dit unã veargã ncusuratã sh-ligatã cu-unã cioarã di dauãli capiti) cu cari s-amina sãdzetslji (cundarlji) cu cari s-agudeascã i s-vãtãmã dushmanjlji; armã dit chirolu di tora (tsi sh-u-adutsi multu cu-atsea dit chirolu veclju) cu cari s-avinã agru-pricili n pãduri; arcu *{ro: arc}* *{fr: arc, archet}* *{en: arche, bow}* ex: tini aveai duxarlu sãnãtos

duxãsescu (duc-sã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***doxã***

duxãsiri/duxãsire (duc-sã-sí-ri) sf – vedz tu ***doxã***

duxãsit (duc-sã-sítŭ) adg – vedz tu ***doxã***

duxescu (duc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***doxã***

duxiri/duxire (duc-sí-ri) sf – vedz tu ***doxã***

duxisescu (duc-si-sés-cu) vb IV – vedz tu ***doxã***

duxisiri/duxisire (duc-si-sí-ri) sf – vedz tu ***doxã***

duxisit (duc-si-sítŭ) adg – vedz tu ***doxã***

duxit (duc-sítŭ) adg – vedz tu ***doxã***

duxusescu (duc-su-sés-cu) vb IV – vedz tu ***doxã***

duxusiri/duxusire (duc-su-sí-ri) sf – vedz tu ***doxã***

duxusit (duc-su-sítŭ) adg – vedz tu ***doxã***

duyean (du-yĭánŭ) sm fãrã pl – plantã (earbã) analtã, cu tumbi di lilici albi, aroshi i trandafilii, cari easti criscutã di om trã frãndzãli verdzã ncljisi, mãri shi molj; frãndzãli di-aestã earbã tsi s-usucã shi s-matsinã, dit cari s-fac tsigãrli tsi s-bea, s-bagã tu ciubuchi, s-ciumuleashti n gurã i s-tradzi tu nari; dugan, tutuni, tãtumi, tutumi; (expr: ardi ca duyeanlu = ardi ntreg, nu-armãni tsiva niarsu) *{ro: tutun}* *{fr: tabac}* *{en: tobacco}* § ***dugan*** (du-ghánŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***duyean***) ex: beau dugan; arsi ca duganlu (expr: ardi ntreg)

duzeni/duzene (du-zéni) sf duzenj (du-zénjĭ) – harea tsi u au botsli (cãntãrli, miludiili, nihadzlji, ihurli) cari nu suntu idyili ma s-uidisescu ghini cãndu s-avdu deadun (tra s-da unã armunii, unã singurã boatsi, mushatã, dultsi, arãsitã multu di ureaclja tsi u-avdi); catastisea tu cari s-aflã oaminjlji tsi suntu sinfuni shi s-uidisescu tu pãrerli a lor; uidisirea bunã a pãrtsãlor tsi fac un singur lucru; armunii, sinfunii *{ro: acord, armonie}* *{fr: acord (instrumental); consonance, harmonie}* *{en: acord (instrumental); consonance, harmony}* ex: bãgai avyiulia pri duzeni; him pri unã duzeni (him sinfuni) § ***duzinjarcu*** (du-zi-njĭár-cu) adg duzinjarcã (du-zi-njĭár-cã), duzinjartsi (du-zi-njĭár-tsi), duzinjartsi/duzinjartse (du-zi-njĭár-tsi) – tsi ari tuti pãrtsãli uidisiti ghini unã cu-alantã; (om) tsi easti cu gustu, harish sh-cari, cu purtarea-a lui, l-fatsi arãsit di lumi; luyearic, harish, simbatic *{ro: adaptat, armonios; graţios}* *{fr: adapté, harmonieux, gracieux}* *{en: adapted, harmonious; gracious}* ex: am un ficiuric duzinjarcu (luyearic, harish)

duzi/duze (dú-zi) invar – tsi easti ndreptu shi tes ca un cãmpu (fatsã) fãrã oahti i vãljuri; tsi easti uidisit, ashi cum lipseashti; buimatcu, uidisit *{ro: neted, plat; potrivit}* *{fr: plat; adapté}* *{en: flat, adapted}* ex: oslu easti duzi (uidisit, cum lipseashti)

duzinã (du-zí-nã) sf duzinj (du-zínjĭ) – buluchi di dauãsprãdzatsi (12) lucri, di-aradã di idyea soi, tsi s-aflã deadun *{ro: duzinã}* *{fr: douzaine}* *{en: dozen}* ex: duzinã di (12) cutsuti

duzinjarcu (du-zi-njĭár-cu) adg – vedz tu ***duzeni***

dyeac (dhyĭácŭ) sm – vedz tu ***diacun***

dyeafur (dh-yĭá-furŭ) sn – vedz tu ***diafur***

dyeafurauã (dhyĭa-fu-rá-ŭã) sf – vedz tu ***diafur***

dyeamandi/dyeamande (dyĭa-mán-di) sf – vedz tu ***yeamandã***

dyearã (dhyĭá-rã) sf dyeri (dhyĭérĭ) – parã dit chirolu veclju (di doi mitilits); duear; (expr: lj-u scãrchescu dyeara = l-scãrchescu, l-dau nafoarã di la lucru, lj-dau tsãruhili (trastul, poarca), lj-usuc lingura) *{ro: doi gologani}* *{fr: pièce de deux "centimes"}* *{en: two "cents" old coin}* § ***duear*** (du-ĭárŭ) sm dueari (du-ĭárĭ) – (unã cu ***dyearã***) ex: va-nj ljau un duear (di doi mitilits) afrat

dyearghu (dhyĭár-ghu) sn dyearghuri (dhyĭár-ghurĭ) – unã cu ***dyeargu***

dyeargu (dhyĭár-ghu) sn dyearguri (dhyĭár-ghurĭ) – sinur tsi disparti doauã agri; cãmpu nilucrat, cu putsãnã earbã, tsi s-aflã namisa di dauã agri; misãreauã *{ro: miezuinã, rãzor}* *{fr: limite entre deux champs}* *{en: border between two fields}*

dyeatã (dyĭá-tã) sf dyets (dyĭéts) – vrearea (zborlu) dit soni a unui om, aspusã ninti di moarti; carti alãsatã sh-ipugrãpsitã di-un om dinintea-a marturlor, tu cari sh-aspuni vrerli a lui dit soni trã tsi si s-facã dupã tsi lji ncljidi ocljilj, di-aradã, vrearea di cum si sã mpartã avearea-a lui dupã moarti; diatã; diatichi *{ro: diatã, testament}* *{fr: dernière volonté, testament}* *{en: last will, testament}* ex: nj-alãsã cu dyeatã unã casã; ts-alas dyeatã § ***diatã*** (dhi-ĭá-tã) sf diati/diate (dhi-ĭá-ti) shi diets (dhi-ĭétsĭ) – (unã cu ***dyeatã***) § ***diatichi/diatiche*** (dhi-ĭa-thí-chi) sf diatichi (dhi-ĭa-thíchĭ) – (unã cu ***dyeatã***)

dyeavasi/dyeavase (dh-yĭá-va-si) sf – vedz tu ***dyiuvãsescu***

dyeavat (dhyĭa-vátŭ) adg dyeavatã (dhyĭa-vã-tã), dyeavats (dhyĭá-vatsĭ), dyeavati/dyeavate (dhyĭá-va-ti) – 1: (om) tsi treatsi prit un loc (tsi nu yini si sta ma multu chiro); tsi easti mash ãntreatsitã prit un loc; tricãtor, cãlitor; 2: tsi treatsi agonja sh-nu tsãni multu chiro; ntreatsit, ãntreatsitã, pirastica *{ro: trecãtor, temporar}* *{fr: passager, temporaire}* *{en: shortlived, temporary}* ex: ghini vinjish, lai dyeavate! (lai tricãtor, lai cãlitor tsi trets mash pri-aoa sh-nu stai); lai dyeavate, lai marate

dyeaver (dhyĭa-vérŭ) sm dyeaveri (dhyĭa-vérĭ) – atsel tsi-lj si cadi s-lja loclu a domnu-sui (shi s-facã un lucru tu loclu-a lui) cãndu domnu-su nu poati s-lu facã el insush (singur cã easti vgat, cã easti lãndzit, etc.); agiutor *{ro: secund, asistent, ajutor}* *{fr: aide, adjoint, assistant}* *{en: assistent, helper}* ex: tut prints cu tiniri muljeri, di-alaturea cu mãri dyeaveri § ***dyeaveran*** (dhyĭa-vé-ranŭ) sm dyeaveranj (dhyĭa-vé-ranjĭ) – (unã cu ***dyeaver***) ex: dyeaveranjlji alãga tu tuti pãrtsãli

dyeaveran (dhyĭa-vé-ranŭ) sm – vedz tu ***dyeaver***

dyeavul (dhyeá-vulŭ) sm dyeavulj (dhyeá-vuljĭ) – hiintsã dit pistea crishtinã cari easti ntrupusharea-a duhlui arãu (easti dushmanlu-al Dumnidzã, bãneadzã tu colasi shi easti multi ori aspus a laolui ca un om cu coarni, cu coadã, cu cupiti di pravdã, etc.); deaul, gheavol, drac, darac, demun, gatsal, sãtãnã, shaitan, stimpinat, tartacuti, triscatarat, zarzavuli, dzardzavuchi, dzardzavuli, zarzavul, carcandzal, carcalandzu, caracandzu, calacandzu, shut, curnut, atsel cu-un cicior, aclo si-lj hibã, atsel din vali, shutlu din vali, aclo sã-lj hibã, si-lj creapã numa, s-lu ncljidã loclu, atsel cu coadã, atsel cu un cornu, atsel di sum punti, etc.; (fig: dyeavul = numã datã-a unui njic multu yiu, burdal, zburdãlipsit, etc. tsi nu lu-acatsã loclu iuva) *{ro: diavol}* *{fr: diable}* *{en: devil}* § ***dyeavulii/dyeavulie*** (dhyeá-vu-lí-i) sf dyeavulii (dhyeá-vu-líĭ) – lucrul arãu adrat di-un dyeavul; drãcurii, dimuneatsã, dimunilji *{ro: drãcie}* *{fr: diablerie, malice}* *{en: devilry, wickedness}* § ***deaul*** (dheá-ulŭ) sm deaulj (dheá-uljĭ) – (unã cu ***dyeavul***) ex: aflã-l, aflã-l deaule (dyeavule)! § ***gheavul*** (ghĭá-vulŭ) sm gheavulj (ghĭá-vuljĭ) – (unã cu ***dyeavul***)

dyeavulii/dyeavulie (dhyeá-vu-lí-i) sf – vedz tu ***dyeavul***

dyiuvãsescu (dhyĭu-vã-sés-cu) vb IV dyiuvãsii (dhyĭu-vã-síĭ), dyiuvãseam (dhyĭu-vã-seámŭ), dyiuvãsitã (dhyĭu-vã-sí-tã), dyiuvãsiri/dyiuvãsire (dhyĭu-vã-sí-ri) – mutrescu gramatili di pi-unã carti shi grãescu cu boatsea i aduchescu cu mintea atseali tsi suntu scriati; aleg, cãntu, dyivãsescu, ghivisescu, ghivãsescu, ghiuvãsescu, yivãsescu, yiuvãsescu *{ro: citi}* *{fr: lire}* *{en: read}* ex: cartea aestã nu si dyiuvãseashti (s-aleadzi, citeashti) § ***dyiuvãsit*** (dhyĭu-vã-sítŭ) adg dyiuvãsitã (dhyĭu-vã-sí-tã), dyiuvãsits (dhyĭu-vã-sítsĭ), dyiuvãsiti/dyiuvãsite (dhyĭu-vã-sí-ti) – (gramati scriati) tsi suntu grãiti cu boatsea i aduchiti cu mintea; aleptu, alepsu, cãntat, dyivãsit, ghivãsit, ghivisit, ghiuvãsit, yivãsit, yiuvãsit *{ro: citit}* *{fr: lu}* *{en: read}* § ***dyiuvãsiri/dyiuvãsire*** (dhyĭu-vã-sí-ri) sf dyiuvãsiri (dhyĭu-vã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dyiuvãseashti tsiva; aleadziri, alidzeari; cãntari, dyivãsiri, ghivãsiri, ghivisiri, ghiuvãsiri, yivãsiri, yiuvãsiri *{ro: acţiunea de a citi; citire}* *{fr: action de lire}* *{en: action of reading}* § ***dyiuvãsitor*** (dhyĭu-vã-si-tórŭ) adg dyiuvãsitoari/dyiuvãsitoare (dhyĭu-vã-si-toá-ri), dyiuvãsitori

(dhyĭu-vã-si-tórĭ), dyiuvãsitoari/dyiuvãsitoare (dhyĭu-vã-si-toá-ri) – atsel tsi dghiuvãseashti tsiva; dyivãsitor, ghiuvãsitor, ghivãsitor, ghivisitor, yiuvãsitor, yivãsitor *{ro: cititor}* *{fr: lecteur}* *{en: reader}* § ***dyeavasi/dyeavase*** (dh-yĭá-va-si) sf dyeavasi (dh-yĭá-va-si) – zboarãli tsi li dzãtsi shi cumnicãtura tsi u da preftul a crishtinjlor, di-aradã tu bisearicã; rigeili tsi li fatsi preftul la caplu-a unui om tsi moari (ca Dumnidzã s-lji ljartã amãrtiili fapti) shi cumnicãtura dit soni tsi lj-u da; cumãnicãturã, cuminicãturã, pãrtãciuni *{ro: grijanie, cuminecãturã}* *{fr: extrême onction, communion}* *{en: last sacrament, holy communion}* ex: dusi s-facã unã dyeavasi § ***dyivãsescu*** (dhyi-vã-sés-cu) vb IV dyivãsii (dhyi-vã-síĭ), dyivãseam (dhyi-vã-seámŭ), dyivãsitã (dhyi-vã-sí-tã), dyivãsiri/dyivãsire (dhyi-vã-sí-ri) – (unã cu ***dyiuvãsescu***) § ***dyivãsit*** (dhyi-vã-sítŭ) adg dyivãsitã (dhyi-vã-sí-tã), dyivãsits (dhyi-vã-sítsĭ), dyivãsiti/dyivãsite (dhyi-vã-sí-ti) – (unã cu ***dyiuvãsit***) § ***dyivãsiri/dyivãsire*** (dhyi-vã-sí-ri) sf dyivãsiri (dhyi-vã-sírĭ) – (unã cu ***dyiuvãsiri***) § ***dyivãsitor*** (dhyi-vã-si-tórŭ) adg dyivãsitoari/dyivãsitoare (dhyi-vã-si-toá-ri), dyivãsitori (dhyi-vã-si-tórĭ), dyivãsitoari/dyivãsitoare (dhyi-vã-si-toá-ri) – (unã cu ***dyiuvãsitor***) § ***ghiuvãsescu*** (ghĭu-vã-sés-cu) vb IV ghiuvãsii (ghĭu-vã-síĭ), ghiuvãseam (ghĭu-vã-seámŭ), ghiuvãsitã (ghĭu-vã-sí-tã), ghiuvãsiri/ghiuvãsire (ghĭu-vã-sí-ri) – (unã cu ***dyiuvãsescu***) § ***ghiuvãsit*** (ghĭu-vã-sítŭ) adg ghiuvãsitã (ghĭu-vã-sí-tã), ghiuvãsits (ghĭu-vã-sítsĭ), ghiuvãsiti/ghiuvãsite (ghĭu-vã-sí-ti) – (unã cu ***dyiuvãsit***) § ***ghiuvãsiri/ghiuvãsire*** (ghĭu-vã-sí-ri) sf ghiuvãsiri (ghĭu-vã-sírĭ) – (unã cu ***dyiuvãsiri***) § ***ghiuvãsitor*** (ghĭu-vã-si-tórŭ) adg ghiuvãsitoari/ghiuvãsitoare (ghĭu-vã-si-toá-ri), ghiuvãsitori (ghĭu-vã-si-tórĭ), ghiuvãsitoari/ghiuvãsitoare (ghĭu-vã-si-toá-ri) – (unã cu ***dyiuvãsitor***) § ***ghivãsescu*** (ghi-vã-sés-cu) vb IV ghivãsii (ghi-vã-síĭ), ghivãseam (ghi-vã-seámŭ), ghivãsitã (ghi-vã-sí-tã), ghivãsiri/ghivãsire (ghi-vã-sí-ri) – (unã cu ***dyiuvãsescu***) § ***ghivãsit*** (ghi-vã-sítŭ) adg ghivãsitã (ghi-vã-sí-tã), ghivãsits (ghi-vã-sítsĭ), ghivãsiti/ghivãsite (ghi-vã-sí-ti) – (unã cu ***dyiuvãsit***) § ***ghivãsiri/ghivãsire*** (ghi-vã-sí-ri) sf ghivãsiri (ghi-vã-sírĭ) – (unã cu ***dyiuvãsiri***) § ***ghivãsitor*** (ghi-vã-si-tórŭ) adg ghivãsitoari/ghivãsitoare (ghi-vã-si-toá-ri), ghivãsitori (ghi-vã-si-tórĭ), ghivãsitoari/ghivãsitoare (ghi-vã-si-toá-ri) – (unã cu ***dyiuvãsitor***) § ***ghivisescu*** (ghi-vi-sés-cu) vb IV ghivisii (ghi-vi-síĭ), ghiviseam (ghi-vi-seámŭ), ghivisitã (ghi-vi-sí-tã), ghivisiri/ghivisire (ghi-vi-sí-ri) – (unã cu ***dyiuvãsescu***) ex: shidea ningã foc shi ghivisea § ***ghivisit*** (ghi-vi-sítŭ) adg ghivisitã (ghi-vi-sí-tã), ghivisits (ghi-vi-sítsĭ), ghivisiti/ghivisite (ghi-vi-sí-ti) – (unã cu ***dyiuvãsit***) § ***ghivisiri/ghivisire*** (ghi-vi-sí-ri) sf ghivisiri (ghi-vi-sírĭ) – (unã cu ***dyiuvãsiri***) § ***ghivisitor*** (ghi-vi-si-tórŭ) adg ghivisitoari/ghivisitoare (ghi-vi-si-toá-ri), ghivisitori (ghi-vi-si-tórĭ), ghivisitoari/ghivisitoare (ghi-vi-si-toá-ri) – (unã cu ***dyiuvãsitor***) § ***yiuvãsescu*** (yĭu-vã-sés-cu) vb IV yiuvãsii (yĭu-vã-síĭ), yiuvãseam (yĭu-vã-seámŭ), yiuvãsitã (yĭu-vã-sí-tã), yiuvãsiri/yiuvãsire (yĭu-vã-sí-ri) – (unã cu ***dyiuvãsescu***) § ***yiuvãsit*** (yĭu-vã-sítŭ) adg yiuvãsitã (yĭu-vã-sí-tã), yiuvãsits (yĭu-vã-sítsĭ), yiuvãsiti/yiuvãsite (yĭu-vã-sí-ti) – (unã cu ***dyiuvãsit***) § ***yiuvãsiri/yiuvãsire*** (yĭu-vã-sí-ri) sf yiuvãsiri (yĭu-vã-sírĭ) – (unã cu ***dyiuvãsiri***) § ***yiuvãsitor*** (yĭu-vã-si-tórŭ) adg yiuvãsitoari/yiuvãsitoare (yĭu-vã-si-toá-ri), yiuvãsitori (yĭu-vã-si-tórĭ), yiuvãsitoari/yiuvãsitoare (yĭu-vã-si-toá-ri) – (unã cu ***dyiuvãsitor***) § ***yivãsescu*** (yi-vã-sés-cu) vb IV yivãsii (yi-vã-síĭ), yivãseam (yi-vã-seámŭ), yivãsitã (yi-vã-sí-tã), yivãsiri/yivãsire (yi-vã-sí-ri) – (unã cu ***dyiuvãsescu***) ex: preftsãlj tuts sh-yivãsescu § ***yivãsit*** (yi-vã-sítŭ) adg yivãsitã (yi-vã-sí-tã), yivãsits (yi-vã-sítsĭ), yivãsiti/yivãsite (yi-vã-sí-ti) – (unã cu ***dyiuvãsit***) § ***yivãsiri/yivãsire*** (yi-vã-sí-ri) sf yivãsiri (yi-vã-sírĭ) – (unã cu ***dyiuvãsiri***) § ***yivãsitor*** (yi-vã-si-tórŭ) adg yivãsitoari/yivãsitoare (yi-vã-si-toá-ri), yivãsitori (yi-vã-si-tórĭ), yivãsitoari/yivãsitoare (yi-vã-si-toá-ri) – (unã cu ***dyiuvãsitor***)

dyiuvãsiri/dyiuvãsire (dhyĭu-vã-sí-ri) sf – vedz tu ***dyiuvãsescu***

dyiuvãsit (dhyĭu-vã-sítŭ) adg – vedz tu ***dyiuvãsescu***

dyiuvãsitor (dhyĭu-vã-si-tórŭ) adg – vedz tu ***dyiuvãsescu***

dyivãsescu (dhyi-vã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***dyiuvãsescu***

dyivãsiri/dyivãsire (dhyi-vã-sí-ri) sf – vedz tu ***dyiuvãsescu***

dyivãsit (dhyi-vã-sítŭ) adg – vedz tu ***dyiuvãsescu***

dyivãsitor (dhyi-vã-si-tórŭ) adg – vedz tu ***dyiuvãsescu***

dza! (dzá)! inter – zbor cu cari s-aspuni cã cariva easti mut, nu poti sã scoatã un grai dit gurã; *{ro: cuvânt cu care se exprimă mutismul cuiva}* *{fr: parole par laquelle on veut exprimer le mutisme de quelqu'un}* *{en: word expressing the dumbness of somebody}* ex: mushata-a loclui nitsi dza! nu fãtsea (nitsiun zbor nu scutea dit gurã) § ***dzau!*** (dzăŭ)! inter – (unã cu ***dza!***) ex: nu cãrlidzã nitsi "*dzau!*" (armasi ca mutlu, nu scoasi nitsiun zbor)

dzac (dzácŭ) vb III shi II dzãcui (dzã-cúĭ), dzãtseam (dzã-tseámŭ), dzãcutã (dzã-cú-tã), dzatsiri/dzatsire (dzá-tsi-ri) shi dzãtseari/dzãtseare (dzã-tseá-ri) – stau tes tu crivati (mpadi pri loc, pri scamnu, etc.) cã nu-am tsiva s-fac (cã hiu lãndzit, nidurnjit, avursit, mortu, etc.); stau tes (mortu) tu murminti; stau iuva di multu chiro apãrãtsit di tuts; zac, lãndzidzãscu, dormu, etc. *{ro: zăcea}* *{fr: être malade; garder le lit; gésir}* *{en: be sick; lie in bed; lie (helpless or dead)}* ex: s-dzacã shi sã suschirã; va s-dzacã sum neauã loclu; un tinir dzatsi greu lãndzit; ne lãngoari nu-am dzãcutã; tuts, asteshlji, dzac tu laea tsarã; ari un an tsi dzatsi; dzãcui doi mesh; dzatsi di anj di dzãli agãrshit tu hãpsani § ***dzãcut*** (dzã-cútŭ) adg dzãcutã (dzã-cú-tã), dzãcuts (dzã-cútsĭ), dzãcuti/dzãcute (dzã-cú-ti) – tsi easti tes mpadi (tu crivati); tsi easti lãndzit; cari nu para easti ghini cu sãnãtatea sh-lãndzidzashti lishor; zãcut; (expr: dzãcutlu shi pãtsãtlu! = s-lu lja neclu, si s-ducã la drats!) *{ro: zăcut, bolnav; bolnăvicios}* *{fr: malade; maladif; qui a gardé le lit}* *{en: sick; sickly; who lies (in bed, helpless or dead)}* ex: s-arsarã ea di-iu sta dzãcutã (lãndzitã); fu dzãcut (lãndzit, tu crivati) trei stãmãnj; easti om multu dzãcut (tsi easti totna ca lãndzit) § ***dzatsiri/dzatsire*** (dzá-tsi-ri) sf dzatsiri (dzá-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva dzatsi tu crivati (easti lãndzit, mortu, etc.) *{ro: zăcere}* *{fr: action d'être malade; de garder le lit; de gésir}* *{en: action of being sick; of lying (in bed, helpless or dead)}* § ***dzãtsearĭ/dzãtseare*** (dzã-tseá-ri) sf dzãtseri (dzã-tsérĭ) – (unã cu ***dzatsiri***) ex: dzãtsearea aestã nu mi-arãseashti § ***zac*** (zácŭ) vb III shi II zãcui (zã-cúĭ), zãtseam (zã-tseámŭ), zãcutã (zã-cú-tã), zatsiri/zatsire (zá-tsi-ri) shi zãtseari (zã-tseá-ri) – (unã cu ***dzac***) ex: isusitili zac di vreari, laili feati; gionili-a tãu tu groapã zatsi § ***zãcut*** (zã-cútŭ) adg zãcutã (zã-cú-tã), zãcuts (zã-cútsĭ), zãcuti/zãcute (zã-cú-ti) – (unã cu ***dzãcut***) § ***zatsiri/zatsire*** (zá-tsi-ri) sf zatsiri (zá-tsirĭ) – (unã cu ***dzatsiri***) § ***zãtsearĭ/zãtseare*** (zã-tseá-ri) sf zãtseri (zã-tsérĭ) – (unã cu ***dzãtseari***)

dzadã (dzá-dã) sf dzadi/dzade (dzá-di) shi dzãduri (dzắ-durĭ) – 1: ashclji (cumatã njicã shi suptsãri) di lemnu di chin tsi s-aprindi shi ardi multu lishor; mnatã njicã di ashclji di chin cu cari s-aprindi foclu; luschidã di chin; 2: prãjinã tsãnutã tu mãnã, cari ari di-aradã la un capit lucri (luschidz di chin) tsi s-aprindu noaptea tra s-aspunã calea-a oaminjlor tsi imnã cu eali tu mãnã; (expr: mi-adrai dzadã = mi mbitai, biui multu yin arãchii, birã; mi ciucutii, mi-afumai, etc.; mi-adrai cucutã (cãndilã, crup, hrup, curpit, ciurla, stingãli, tracã, etc.)) *{ro: zadă, torţă}* *{fr: éclat de pin, torche}* *{en: pine splinter, torch}* ex: shi dzada cãti ori nj-apresh; misuhorea easti lunjinatã cu dzãduri; dzadã s-adrã (expr: si mbitã) § ***zadã*** (zá-dã) sf zadi/zade (zá-di) shi zãduri (zắ-durĭ) – (unã cu ***dzadã***) ex: nã bucatã di zadã § ***dzãdos*** (dzã-dósŭ) adg dzãdoasã (dzã-doá-sã), dzãdosh (dzã-dóshĭ), dzãdoasi/dzãdoase (dzã-doá-si) – tsi easti cu dzadã; tsi ari multã dzadã *{ro: bogat în zadă}* *{fr: riche en "dzadã"}* *{en: full of "dzadã"}* ex: chinj dzãdosh; alumachi dzãdoasã

dzadila (dza-dí-la) sm, sf, adg dzadilã (dza-dí-lã), dzadilanj (dza-dí-lanjĭ), dzadili/dzadile (dza-dí-li) – (atsel) tsi lj-easti fricã di nai ma njiclu lucru; tsi s-aspari lishor; fricos, chiuti *{ro: fricos}* *{fr: craintif, peureux}* *{en: timorous, easily frightened}*

dzamarã (dza-má-rã) sf – vedz tu ***dzãmarã***

dzamã (dzá-mã) sf dzãmuri (dzắ-muri) shi dzãnj (dzắnj) – muljitura tsi easi dit poamili coapti (hiumunits, piponj, tumãts,

etc.) cãndu suntu apitrusiti; muljitura tsi easi dit carni cãndu easti friptã i heartã; muljitura dit mãcari (amisticatã multi ori cu carni, zãrzãvãts, fãrinã arsã, etc.); muljiturã adratã di poami acri hearti (tra s-tsãnã trã earnã) cu cari s-acreadzã mãcãrli; pronjlu tsi easi dit unã aranã tsi coatsi; hirturã, supã, ciorbã, ciurbã, acrimi, pronj, etc. (expr: ***dzamã aranã*** = cinushi heartã tu apã bunã trã aspilarea-a stranjilor) *{ro: zeamă, supă, sos}* *{fr: jus, bouillon, soupe, sauce}* *{en: jus, soup, sauce}* ex: ghela ari multã dzamã; dzamã di carni; mãcarea ari dzamã multã; carni friptã cu dzamã; featsim dzamã (supã); dzamã di pãni (pãni uscatã heartã tu apã tu cari s-bagã sh-niheamã cash); gortsãli apidyi au dzamã; di dzama di agru-pruni s-adarã acrimea; aspilãm stranjili cu dzamã aranã (di cinushi); mãcãm dzamã di gãljinã (expr: supã di gãljinã; icã gãljinã cu apã heartã cu fãrinã arsã) § ***dzãmãturã*** (dzã-mã-tú-rã) sf dzãmãturi (dzã-mã-túrĭ) – mãcari (supã, ciorbã) faptã cu multã dzamã; pãni dinjicatã tu apã heartã cu putsãn umtu *{ro: zeamă lungă; pâine dumicată în apă fiartă cu putsin unt}* *{fr: sauce longue; potage maigre}* *{en: light sauce; soup made with a lot of water}* § ***dzãmos*** (dzã-mósŭ) adg dzãmoasã (dzã-moá-sã), dzãmosh (dzã-móshĭ), dzãmoasi/dzãmoase (dzã-moá-si) – tsi easti cu multã dzamã; (yimishi) tsi scoati multã dzamã *{ro: zemos}* *{fr: juteux}* *{en: juicy}* ex: limonji sh-purtucãlj dzãmoasi (cu multã dzamã); pruna tsi mãcai eara dzãmoasã; nu para furã dzãmoasi limonjili aesti; u-alãsã pri foc shi si ngrushe cã eara dzãmoasã § ***ndzãmedz*** (ndzã-médzŭ) vb I ndzãmai (ndzã-máĭ), ndzãmam (ndzã-mámŭ), ndzãmatã (ndzã-má-tã), ndzãmari/ndzãmare (ndzã-má-ri) – (cãndu-i zborlu ti dzamã, apã, sãndzi, etc.) es (ansar) cu puteari di iuva (prit unã crãpiturã, guvã, etc.); scot pronj dit unã aranã tsi coatsi; andzãmedz, azvom, zvom, vom, azvurãscu, scot pronj; (fig: mi-andzãmedz = mi-aspun (es, mi duc) dininti; mi-alãncescu, alincescu, fãnirusescu, fumisescu, pãrãstisescu, pãrãstãsescu, dau, dau cap, scot cap, fitrusescu dit loc, etc.) *{ro: ţâşni, supura; apărea}* *{fr: jaillir (du jus), dégoutter, suppurer; apparaître, surgir}* *{en: gush forth (juice, water, etc.); suppurate (wounds); appear, come into view}* ex: nãscãnti chicuti di sãndzi ndzãmarã (inshirã, s-alãncirã); ndzãmeadzã (azvurashti) apã dit aestã cheatrã § ***ndzãmat*** (ndzã-mátŭ) adg ndzãmatã (ndzã-má-tã), ndzãmats (ndzã-mátsĭ) ndzãmati/ndzãmate (ndzã-má-ti) – (trã dzamã, apã, sãndzi, etc.) tsi ari ansãritã cu puteari di iuva; tsi ari scoasã pronj; andzãmat, azvumut, zvumut, vumut, azvurãt *{ro: ţâşnit, supurat; apărut}* *{fr: jailli (du jus), dégoutté, suppuré; apparu, surgi}* *{en: gushed forth (juice, water, etc.); suppurated (wounds); appeared, who came into view}* ex: bratslu easti ndzãmat (ari scoasã pronj) § ***ndzãmari/ndzãmare*** (ndzã-má-ri) sf ndzãmãri (ndzã-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva andzãmeadzã; andzãmari, azvumeari, zvumeari, vumeari, azvurãri; alãnciri, alinciri, fãnirusiri, furnisiri, pãrãstisiri, pãrãstãsiri, etc. *{ro: acţiunea de a ţâşni, de a supura; de a apărea, ţâşnire, supurare}* *{fr: action de jaillir (du jus), de dégoutter, de suppurer; d'apparaître, de surgir}* *{en: action of gushing (forth); of suppurating; of appearing, of coming into view}* § ***andzãmedz*** (an-dzã-médzŭ) vb I andzãmai (an-dzã-máĭ), andzãmam (an-dzã-mámŭ), andzãmatã (an-dzã-má-tã), andzãmari/andzãmare (an-dzã-má-ri) – (unã cu ***ndzãmedz***) ex: pronjlu andzãmeadzã (easi, ansari; tu scriarea-a noastrã: pronjlu ndzãmeadzã); cãti un tricãtor tsi andzãma (fig: s-alãncea; tu scriarea-a noastrã: tsi ndzãma) tu locurli atseali; cãti vãrnã cãrvani andzãma (fig: dãdea cap; tu scriarea-a noastrã: vãrnã cãrvani ndzãma) la Crutsi; di cum andzãmã (fig: s-amintã) sivdãlu § ***andzãmat*** (an-dzã-mátŭ) adg andzãmatã (an-dzã-má-tã), andzãmats (an-dzã-mátsĭ) andzãmati/andzãmate (an-dzã-má-ti) – (unã cu ***ndzãmat***) § ***andzãmari/andzãmare*** (an-dzã-má-ri) sf andzãmãri (an-dzã-mắrĭ) – (unã cu ***ndzãmari***)

dzamã di gãljinã – vedz tu ***gãljinã***

dzandzã (dzán-dzã) sf dzãndzã (dzắn-dzã) – harea tsi u-ari atsel tsi s-aprindi (lu-acatsã inatea) lishor; haractirlu-a atsilui tsi lu-arãseashti si sã ncaci cu cariva, tsi caftã totna cãvgãlu trã nai ma njiclu lucru; starea tu cari s-aflã atsel tsi easti anapud shfatsi multu shimãtã; dzãfnã; (expr: 1: mi-acatsã, nj-ansari dzandza = mi-acatsã hulia, zalea, inatea, turbarea (ti tsiva dip, trã un lucru fãrã simasii); mi-ariciuescu, mi-acatsã dratslji di ureaclji, mi ncalicã dratslji; 2: hiu pri dzandzã-analtu = hiu multu apres, ariciuit, ngindat, hiu faptu foc; 3: dzandza s-ti-adunã! = s-ti lja neclu!) *{ro: arţag}* *{fr: catactère, tempérament grincheux, nervosité, fâcherie, emportement}* *{en: grumpy temperament, cantankerous character, irritability, quarrelsomeness}* ex: ahtari nã-i dzandza (haractirlu, harea di cãvgãgeadz) armãneascã; ti-acãtsã nãpoi dzandza (expr: ti-acãtsã diznou inatea, hulia); pri dzandzã-nj analtu (expr: cãndu earam multu-ariciuit, cu multã inati) ts-dzãsh zboarã greali § ***dzãfnã***[2] (dzắf-nã) sf dzãfni/dzãfne (dzắf-ni) – (unã cu ***dzandzã***) ex: lj-ansãri dzãfna (lu-acãtsã dzandza) ti tsiva dip § ***dzãndzos*** (dzãn-dzósŭ) adg dzãndzoasã (dzãn-dzoá-sã), dzãndzosh (dzãn-dzóshĭ), dzãndzoasi/dzãndzoase (dzãn-dzoá-si) – tsi lu-acasã lishor dzandza; tsi s-aprindi sh-lu-acatsã lishor inatea; tsi caftã cãvgã shi sã ncaci cu lumea trã dip tsiva;; dzãndzãvos, dzãfnos, cãvgãgi, sirsem, sirsen, zãpãlit, gealã (muljari), fesfese *{ro: arţăgos}* *{fr: acariâtre, grincheux, chicaneur, querelleur, nerveux}* *{en: cantankerous, bad-tempered, grumpy, quarreller}* ex: easti multu dzãndzoasã (u-ari acãtsatã hulia) § ***dzãndzãvos*** (dzãn-dzã-vósŭ) adg dzãndzãvoasã (dzãn-dzã-voá-sã), dzãndzãvosh (dzãn-dzã-vóshĭ), dzãndzãvoasi/dzãndzãvoase (dzãn-dzã-voá-si) – (unã cu ***dzãndzos***) § ***dzãfnos*** (dzãf-nósŭ) adg dzãfnoasã (dzãf-noá-sã), dzãfnosh (dzãf-nóshĭ), dzãfnoasi/dzãfnoase (dzãf-noá-si) – (unã cu ***dzãndzos***) ex: easti om dzãfnos

dzangrã (dzán-grã) sf dzãngri/dzãngre (dzắn-gri) – hãlati (cãrlig i cumatã di lemnu, her, cilechi, etc.) tsi easti bãgatã nãpoea-a ushiljei tra s-u tsãnã ncljisã shi s-nu poatã s-hibã dishcljisã di nafoarã; zangrã, lostru, lostur, lotru, mandal, cãpãlahtu, cãtãlahtu, sirtu *{ro: zăvor}* *{fr: verrou, barre de fermeture}* *{en: door latch, bolt, hook}* ex: usha nu-ari dzangrã (lostru, sirtu)

dzar (dzárŭ) sm – vedz tu ***zarzara***

dzardzalã (dzár-dza-lã) sf – vedz tu ***zarzalã***

dzardzar (dzar-dzárŭ) adg – vedz tu ***zarzara***

dzardzavuchi (dzar-dza-vúchĭ) sm – vedz tu ***zarzavul***

dzardzavuli (dzar-dza-vúlĭ) sm – vedz tu ***zarzavul***

dzari[1]***/dzare*** (dzá-ri) sf dzãri (dzắrĭ) – vedz tu ***ndzari***[1]

dzari[2]***/dzare*** (dzá-ri) sf – vedz tu ***ndzari***[1]

dzats (dzátsŭ) sm dzatsuri (dzá-tsurĭ) – unã soi di stranj lai di lãnã tsi-l poartã bãrbatslji; maljot, capã, capotã, tãlãgan, tãlãgani, tãlgan *{ro: haină de lână}* *{fr: habit noir en laine des Aroumains}* *{en: black wool coat worn by men}*

dzatsi[*]***/dzatse*** (dzá-tsi) – dirivatã (prizentu, pirsoana 3-a) di la verbul "dzac"; vedz ***dzac***

dzatsi/dzatse (dzá-tsi) num dzãts (dzắtsĭ) – numirlu "10", namisa di noauã (9) shi unsprãdzatsi (11), ma mari di noauã sh-ma njic di unsprãdzatsi; zatsi; (expr: 1: dzatsea = cartea di-agioc tsi aspuni pri ea numirlu dzatsi; 2: dzatsili di mes (10-li) = atsea dzuã dit mes tsi ari noauã dzãli nãinti) *{ro: zece}* *{fr: dix}* *{en: ten}* ex: dzatsi toarnã, dzatsi-ashteaptã; dzatslji vinjirã, dzatsili armasirã; di dzatslji (di-atselj dzatsi) tsachi va-nj dai un; s-amintã tu dzatsili di mes; di dzatsi ori dzati fatsi nã sutã; dzatsea-atsea buna (expr: cartea di gioc atsea tsi-aspuni dzatsi) § ***zatsi/zatse*** (zá-tsi) num zãts (zắtsĭ) – (unã cu ***dzatsi***)

dzatsiri/dzatsire (dzá-tsi-ri) sf – vedz tu ***dzac***

dzau! (dzáŭ)! inter – vedz tu ***dza!***

dzã (dzã) sf fãrã pl – vedz tu ***dzuã***

dzãc (dzắcŭ) vb III shi II dzãsh (dzắshĭŭ), dzãtseam (dzã-tseámŭ), dzãsã (dzắ-sã), dzãtsiri/dzãtsire (dzắ-tsi-ri) shi dzã-tseari/dzãtseare (dzã-tseá-ri) – scot zboarã dit gurã cu scupolu ca atsel tsi mi-avdi s-aducheascã atseali tsi minduescu mini (tsi mi doari, tsi ved, tsi hãbãri voi s-lji dau, etc.); zãc, spun, aspun, grescu, zburãscu, fac, etc.; (expr: 1: ãnj dzãc tu minti, ãnj dzãc cu mintea = minduescu; 2: lj-u dzãc = cãntu (cu gura), bat cu flueara (avyiulia, etc.); 3: (easti) cãtu s-dzãts = (easti) mari, multu; 4: lj-u dzãtsi preftul dupã ureaclji = (el) easti s-moarã agonja; 5: pãnã s-dzãts unã = unãshunã, dinã-

cali; 5: pri numã s-nu-nj dzãcã! = mi giur cã easti dealihea!; bãgats oarã cã avem sh-formili: *tsea* = dzãtsea shi *tsem* = dzãtsem) *{ro: zice, spune}* *{fr: dire, exprimer, affirmer, raconter}* *{en: say}* ex: dzã-nj (grea-nj) tsi vrei s-tsã dzãc (spun); dzãsi (zburã), dzãsi (zburã), pãnã-l duru gura di dzãcã; dzãsit (spusit) voi aestu lucru?; nu vrei s-nã dzãts (spunj) un pãrmit?; s-lj-u dzãcã preftul dupã ureaclji (expr: s-moarã tra sã-lj cãntã preftul); bem sh-lj-u dzãtsem (expr: cãntãm) dipriunã; puljlu apãrnja s-batã shi s-lj-u dzãcã dipriunã; picurarlu lj-u dzãtsea (expr: bãtea) cu flueara la gurã; bunã, cãtu s-dzãts (expr: multu bunã); arcoari, eara cãtu-s-dzãts (expr: eara multã arcoari); sh-dzãsi tu minti (expr: mindui); pãnã s-dzãts unã (expr: unãshunã); s-nu tsi-u scot io, pri numã s-nu-nj dzãts! § ***dzãs*** (dzắsŭ) adg dzãsã (dzắ-sã), dzãsh (dzắshĭ), dzãsi/dzãse (dzắ-si) – (zbor) tsi easti scos dit gurã; zãs, spus, aspus, grit, zburãt, etc. *{ro: zis, spus}* *{fr: dit, exprimé, affirmé, raconté}* *{en: said}* ex: lucri dzãsi (zburãti), lucri fapti § ***dzãtsiri/dzãtsire*** (dzắ-tsi-ri) sf dzãtsiri (dzắ-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dzãtsi tsiva; zãtsiri, dzãtseari, zãtseari, spuneari, aspuneari, griri, zburãri, fãtseari, etc. *{ro: acţiunea de a zice, de a spune}* *{fr: action de dire, de s'exprimer, d'affirmer, de raconter}* *{en: action of saying}* § ***dzãtseari***[1]***/dzãtseare*** (dzã-tseá-ri) sf dzãtseri (dzã-tsérĭ) – (unã cu ***dzãtsiri***) ex: nu eara lucru trã dzãtseari (spuneari) § ***nidzãs*** (ni-dzắsŭ) adg nidzãsã (ni-dzắ-sã), nidzãsh (ni-dzắshĭ), nidzãsi/nidzãse (ni-dzắ-si) – (zbor) tsi nu easti scos dit gurã; nizãs, nispus, neaspus, nigrit, nizburãt, etc.; (fig: nidzãsi = lucri greali shi slabi tsi s-dzãc, ma nu lipsescu dzãri, cãndu omlu easti nãirit) *{ro: nezis, nespus}* *{fr: qui n'a pas été dit}* *{en: unsaid}* ex: cari mi nãirii, ts-dzãsh nidzãsili § ***nidzãtsiri/nidzãtsire*** (ni-dzắ-tsi-ri) sf nidzãtsiri (ni-dzắ-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-dzãtsi tsiva; nizãtsiri, nidzãtseari, nizãtseari, nispuneari, neaspuneari, nigriri, nizburãri, nifãtseari, etc. *{ro: acţiunea de a nu zice}* *{fr: action de ne pas dire, de ne pas s'exprimer}* *{en: action of not saying}* § ***nidzãtseari/nidzãtseare*** (ni-dzã-tseá-ri) sf nidzãtseri (ni-dzã-tsérĭ) – (unã cu ***nidzãtsiri***) ***zãc*** (zắcŭ) vb III shi II zãsh (zắshĭŭ), zãtseam (zã-tseámŭ), zãsã (zắ-sã), zãtsiri/zãtsire (zắ-tsi-ri) shi zãtseari/zã-tseare (zã-tseá-ri) – (unã cu ***dzãc***) § ***zãs*** (zắsŭ) adg zãsã (zắ-sã), zãsh (zắshĭ), zãsi/zãse (zắ-si) – (unã cu ***dzãs***) § ***zãtsiri/zãtsire*** (zắ-tsi-ri) sf zãtsiri (zắ-tsirĭ) – (unã cu ***dzãtsiri***) § ***zãtseari***[1]***/zã-tseare*** (zã-tseá-ri) sf zãtseri (zã-tsérĭ) – (unã cu ***dzãtsiri***) § ***dzãcã*** (dzắ-cã) sf fãrã pl – zboarãli tsi s-au dzãsã; dzãtseari, dzãtsiri, dzãcãturã, zbor, zburãri, cuvendã; (fig: zburãri shcurtã, ishitã di-aradã dit un lucru tsi s-ari faptã sh-cari caftã s-hibã ca unã nvitsãturã trã om; pãrãmii, zbor) *{ro: vorbã, spusã}* *{fr: mot, parole; discours, dire; assertion, ordre}* *{en: word; talk; assertion, order}* ex: la grets, di la dzãcã (zburãri) pãnã la faptã (fãtseari) easti diparti; am sh-alti zboarã trã dzãcã (dzãtseari); trã dzãcã (dzãtseari), nu-armãn grai; tuts u-aflarã ghini dzãca (zborlu) a marilui; sã s-facã dzãca (zboarãli dzãsi) a mirãljei; picurarlu nu-ashtiptã dzãcã (dzãtseari, s-avdã zbor, sã-lj si dzãcã) di doauã ori; nu va dzãcã (nu-i ananghi si s-dzãcã, s-aducheashti ghini) § ***dzãcãturã*** (dzã-cã-tú-rã) sf dzãcãturi (dzã-cã-túrĭ) – zbor dzãs; zbor tsi s-dzãtsi; dzãcã *{ro: zicăturã}* *{fr: terme, mot, expression, allégation}* *{en: term, word, expression, allegation}*

dzãcã (dzắ-cã) sf – vedz tu ***dzãc***

dzãcãturã (dzã-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***dzãc***

dzãcut (dzã-cútŭ) adg – vedz tu ***dzac***

dzãdos (dzã-dósŭ) adg – vedz tu ***dzadã***

dzãdzãescu (dzã-dzã-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***zãngãnar***[2]

dzãdzãiri/dzãdzãire (dzã-dzã-í-ri) sf – vedz tu ***zãngãnar***[2]

dzãdzãit (dzã-dzã-ítŭ) adg – vedz tu ***zãngãnar***[2]

dzãfnã[2] (dzắf-nã) sf – vedz tu ***dzandzã***

dzãfnos (dzãf-nósŭ) adg – vedz tu ***dzandzã***

dzãgãdescu (dzã-gã-dés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zãgãdescu***

dzãgãdiri/dzãgãdire (dzã-gã-dí-ri) sf – vedz tu ***zãgãdescu***

dzãgãdit (dzã-gã-dítŭ) adg – vedz tu ***zãgãdescu***

dzãmarã (dzã-má-rã) sf dzãmari/dzãmare (dzã-má-ri) shi dzãmãri (dzã-mắrĭ) – hãlatea muzicalã (ca unã veargã lungã di lemnu i di cãlami, suptsãri shi goalã tu mesi, cu unã aradã di tsintsi guvi dealungalui tsi s-astupã cu deadzitli cãndu picurarlu suflã tu ea tra s-batã un cãntic); caval, fluearã, filjoarã, fljor, fluer, fluir *{ro: caval, fluier de cioban}* *{fr: long chalumeau des bergers}* *{en: shepherd's flute}* § ***dzamarã*** (dza-má-rã) sf dzamari/dzamare (dza-má-ri) shi dzamãri (dza-mắrĭ) – (unã cu ***dzãmarã***)

dzãmãturã (dzã-mã-tú-rã) sf – vedz tu ***dzamã***

dzãmos (dzã-mósŭ) adg – vedz tu ***dzamã***

dzãn (dzắnŭ) sm – vedz tu ***dzãnã***

dzãnã (dzắ-nã) sf dzãni/dzãne (dzắ-ni) – hiintsã scoasã di mintea-a omlui tsi s-aspuni tu fandazmili shi pãrmitili dit lao (ma multili ori) ca un muljari bunã, tinirã sh-mushatã, cu puteri mãyipsitoari tsi es dit nomurli di-aradã a fisiljei; zãnã, argheandã, albi, mushati *{ro: zânã}* *{fr: fée}* *{en: fairy}* ex: sor-sa, dzãnã dit pãdurea oarbã; mushatã ca nã dzãnã; moartea-i dultsi, moartea-i dzãnã; armãnili, ca dzãni § ***dzãn*** (dzắnŭ) sm dzãnj (dzắnjĭ) – (tu pãrmitili arabi) hiintsã ishitã dit mintea-a omlui tsi poati s-lja truplu di om (ma multu arãu) sh-cari poati s-facã mãyi shi fapti tsi es dit nomurli di-aradã a fisiljei; zãn, dzin *{ro: geniu rău}* *{fr: mauvais génie, mauvais esprit}* *{en: genie, evil spirit}* ex: aestu aush eara un dzãn; sãrglji un dzãn dit amari; vãrã dzãn vai hibã § ***dzin*** (dzínŭ) sm dzinj (dzínjĭ) – (unã cu ***dzãn***) § ***zãn*** (zắnŭ) sm, sf zãnã (zắ-nã), zãnj (zắnjĭ) zãni/zãne (zắ-ni) – (unã cu ***dzãn, dzãnã***) ex: un pãrmit cu zãni; zãna cama mushata

dzãndzãvos (dzãn-dzã-vósŭ) adg – vedz tu ***dzandzã***

dzãndzos (dzãn-dzósŭ) adg – vedz tu ***dzandzã***

dzãngãrã (dzắn-gã-rã) sf pl(?) – hãlati di muzicã dit chirolu veclju (cu dauã bratsi ca doauã coarni shi multi coardi); lirã *{ro: liră (instrument muzical)}* *{fr: lyre}* *{en: lyre}*

dzãnuclju (dzã-nú-cljĭu) sm – vedz tu ***dzinuclju***

dzãpi/dzãpe (dzắ-pi) sf dzãpiti/dzãpite(?) (dzắ-pi-ti) – lãngoari (di oi) *{ro: difterie}* *{fr: croup (chez les brebis)}* *{en: croupe}*

dzãpit (dzắ-pitŭ) sn dzãpiti/dzãpite (dzắ-pi-ti) – lãngoari tsi poati s-aducã moartea dinapandiha; moarti, dzãpitã, crep, cripat; (fig: draclu, moartea, etc.) *{ro: crăpat, moarte}* *{fr: maladie qui cause une mort subite; mort, crève-coeur dangereux et même mortel, toux, coquelouche}* *{en: illness that may provoke death, death}* ex: dzãpitlu s-vã mãcã! § ***dzãpitã*** (dzắ-pi-tã) sf dzãpiti/dzãpite (dzắ-pi-ti) – (unã cu ***dzãpit***) ex: dzãpita s-tsã dzãcã (expr: s-ti-agudeascã lãngoarea, moartea)

dzãpitã (dzắ-pi-tã) sf – vedz tu ***dzãpit***

dzãr (dzắrŭ) sn dzãruri (dzắ-rurĭ) – mulicĭuni (i) tsi-armãni dit lapti cãndu s-fatsi cashlu, (ii) tsi s-aleadzi dit mãrcat cãndu s-fatsi unã guvã, (iii) dit dalã cãndu s-fatsi ghiza, etc. *{ro: zer}* *{fr: petit lait}* *{en: whey}* ex: dzãrlu di cãshcãval, dupã tsi-l hirbem, scoati mindzitrã; dzãrlu di dalã ãl dãm la cãnj; sh-mãrcatlu scoati dzãr; dzãrlu curã dit dala bãgatã tu stricãtori sh-armãni ghiza; biui dzãr cã mi-arãsea; cati dimneatsã bea nã scafã cu dzãr

dzãs (dzắsŭ) adg – vedz tu ***dzãc***

dzãtseari[1]***/dzãtseare*** (dzã-tseá-ri) sf – vedz tu ***dzãc***

dzãtseari[2]***/dzãtseare*** (dzã-tseá-ri) sf – vedz tu ***dzac***

dzãtsiri/dzãtsire (dzắ-tsi-ri) sf – vedz tu ***dzãc***

dzãu![2] (dzắŭ) inter – vedz tu ***Dumnidzã***

dzãu[1] (dzắŭ) sm, sf – vedz tu ***Dumnidzã***

dzãuã (dzắ-ŭã) sf – vedz tu ***dzuã***

dzeadit (dzĭá-ditŭ) sn dzeaditi/dzeadite (dzĭá-di-ti) – unã di tsintsili pãrtsã tsi es cãtã nafoarã dit unã mãnã (unã ningã-alantã, suptsãri sh-cu unglji la un capit) sh-cu cari omlu poati s-acatsã lucri; dzeadzit, deazit, dezit; (expr: 1: tuti dzeaditli nu-s unã = nu-s tuti lucrili (nu-s tuts) unã soi; 2: lu-aspun cu dzeaditlu = spun cã cariva nu easti ca tuts alantsã, cã easti ahoryea, altãsoi; 3: nj-bag dzeaditlu (pi-unã carti) = nj-bag ipugrãfia (pi-unã carti), ipugrãpsescu unã carti; 4: am dzeaditlu tu-aestu lucru; nj-am dzeaditlu anamisa di arburi sh-di coaja-a lui = hiu amisticat tu-aestu lucru; mi-amisticai, mi-anãcãtusii tu lucri tsi nu lipsea s-mi-ameastic; 5: li shtiu pri dzeaditi = li shtiu multu ghini) *{ro: deget}* *{fr: doigt}* *{en: finger, toe}* ex: lu-aspun tuts

cu dzeaditlu (expr: tuts lu-aspun cu dzeaditlu cã easti ahoryea, cã nu easti ca-alantsã); nu-ts bagã dzeaditlu anamisa di arburi shi di coaja-a lui (expr: nu ti-ameasticã tu lucri xeani); sh-bãgã dzeaditlu pri (expr: ipugrãpsi) cartea iu dzãtsea cã-nj va paradz § ***dzeadzit*** (dzĭá-dzitŭ) sn dzeadziti/dzeadzite (dzĭá-dzi-ti) – (unã cu ***dzeadit***) § ***deadzit*** (deá-dzitŭ) sn deadziti/deadzite (deá-dzi-ti) – (unã cu ***dzeadit***) § ***deazit*** (deá-zitŭ) sn deaziti/deazite (deá-zi-ti) – (unã cu ***dzeadit***) § ***dezet*** (dé-zetŭ) sn deziti/dezite (dé-zi-ti) – (unã cu ***dzeadit***) ex: lumea va s-lu spunã cu dezetlu § ***dziditic*** (dzi-di-tícŭ) sn dzidititsi/dzidititse (dzi-di-tí-tsi) – dzeadit njic; (expr: nu lu-am nitsi la dziditic = lj-u pot fãrã s-fac mari copus; nu lu-am trã dip tsiva; nu-ari simasii trã mini) *{ro: degețel, degetul cel mic}* *{fr: (le) petit doigt}* *{en: (the) little finger}* § ***dzidzitic*** (dzi-dzi-tícŭ) sn dzidzititsi/dzidzititse (dzi-dzi-tí-tsi) – (unã cu ***dziditic***) ex: cu dzidziticlu ti-aruc (expr: ti dau di padi multu lishor, fãrã s-fac mari copus); nitsi la dzidzitic nu lu-avea (expr: lj-u putea fãrã mari copus), ahãt gioni eara; ne pri dzidzitic nu ti-am tine (expr: nu ti-am trã dip tsiva) § ***dzidzitar*** (dzi-dzi-tárŭ) sn dzidzitari/dzidzitare (dzi-dzi-tá-ri) – unã soi di cupã njicã tsi s-bagã pi dzeaditlu cu cari s-pindzi aclu tu cusãturã (tra s-nu sã ntsapã la dzeadit cu aclu); dihtãlitrã, dãhtilitrã, diftilidi *{ro: degetar}* *{fr: dé à coudre}* *{en: thimble}*

dzeadzir[1] (dzeá-dzirŭ) vb I – vedz tu ***dzer***

dzeadzir[2] (dzeá-dzirŭ) sm – vedz tu ***dzer***

dzeadzit (dzĭá-dzitŭ) sn – vedz tu ***dzeadit***

dzeamin (dzeá-minŭ) sm, sf, adg dzeaminã (dzeá-mi-nã), dzeaminj (dzeá-minjĭ), dzeamini/dzeamine (dzeá-mi-ni) – unã di dauãli hiintsi tsi s-amintã idyea oarã, sh-dit idyea dadã; plantã tsi easti ishitã dit idyea arãdãtsinã cu-unã altã plantã; yimishi tsi ari criscutã alichitã di-unã altã yimishi, etc.; ndzeamin, didimarcu, biznat, binat *{ro: geamăn}* *{fr: jumeau}* *{en: twin}* ex: dzeamin njel; doi frats dzeaminj; ca dzeaminj di un sin suntu-alãptats; ficiorlj-atselj tsi sh-u-aduc un cu-alantu suntu dzeaminj; cãstãnji dzeaminã; tseapi dzeamini § ***ndzeamin***[1] (ndzeá-minŭ) sm, sf, adg ndzeaminã (ndzeá-mi-nã), ndzeaminj (ndzeá-minjĭ), ndzeamini/ndzeamine (ndzeá-mi-ni) – (unã cu ***dzeamin***) § ***didimarcu*** (di-di-már-cu) adg didimarcã (di-di-már-cã), didimartsi (di-di-már-tsi), didimartsi/didimartse (di-di-már-tsi) – (unã cu ***dzeamin***) § ***ndziminedz*** (ndzi-mi-nédzŭ) (mi) vb I ndziminai (ndzi-mi-náĭ), ndziminam (ndzi-mi-námŭ), ndziminatã (ndzi-mi-ná-tã), ndziminari/ndziminare (ndzi-mi-ná-ri) – (trã feamini) amintu dzeaminj; mi-amintu (fitrusescu) sh-crescu ca dzeaminj (cãti doi tu loc di unlu singur); fac preaclji cu cariva; bag deadun dauã cãti dauã; (fig: si ndzeaminã = (i) si ncurunã, s-lja cu cãrunã; (ii) s-uidisescu ghini; (iii) si mbuneadzã; (iv) doi (i ma multsã) s-adunã tu-un loc) *{ro: îngemăna; înperechea}* *{fr: jumeler; appareiller; unir étroitement}* *{en: pair; tie very closely}* ex: cum si ndzimineadzã un njel (tu loclu a unui altu njel fitat mortu); di cãndu si ndziminarã (s-featsirã preaclji; icã fig: si ncurunarã, s-loarã) § ***ndzeamin***[2] (ndzeá-minŭ) (mi) vb I ndziminai (ndzi-mi-náĭ), ndziminam (ndzi-mi-námŭ), ndziminatã (ndzi-mi-ná-tã), ndziminari/ndziminare (ndzi-mi-ná-ri) – (unã cu ***ndziminedz***) ex: tu valea-atsea si ndzeaminã (fig: s-adunã) muntsãlj; mizi li ndziminãm (lj-bãgãm deadun; icã fig: lji nbunãm); nu sã ndzeaminã (fig: nu s-uidisescu) ghini cãpachea cu sãhanea; nji ndziminã (ãnj li bãgã deadun, ãnj li ligã) dauãli alisi § ***ndziminat*** (ndzi-mi-nátŭ) adg ndziminatã (ndzi-mi-ná-tã), ndziminats (ndzi-mi-nátsĭ), ndziminati/ndziminate (ndzi-mi-ná-ti) – tsi s-ari amintatã dzeamin; tsi s-ari faptã preaclji cu-un altu; tsi s-ari ligatã stres cu-un altu; tsi ari fitrusitã sh-criscutã deadun cu-un altu *{ro: îngemănat; înperecheat}* *{fr: jumelé; appareillé; uni étroitement}* *{en: paired; tied very closely}* ex: doi frats ndziminats (faptsã dzeaminj, preaclji); trup tsi easti ndziminat sh-adunat; nj-armasirã dauã pãrpodz nindziminati (fãrã preaclji) § ***ndziminari/ndziminare*** (ndzi-mi-ná-ri) sf ndziminãri (ndzi-mi-nãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu dauã hiintsi i lucri si ndzimineadzã *{ro: acțiunea de a îngemăna; de a înperechea; îngemănare; înperechere}* *{fr: action de jumeler; d'appareiller; d'unir étroitement}* *{en: action of pairing; of tying very closely}*

dzeamiri/dzeamire (dzeá-mi-ri) sf – vedz tu ***dzeamit***

dzeamit (dzeá-mítŭ) sn dzeamiti/dzeamite (dzeá-mi-ti) – boatsea fãrã noimã tsi u scoati omlu dit gurã cãndu aducheashti unã dureari (trupeascã i sufliteascã) tsi nu poati s-u-aravdã tãcut; dzeamiri, dzimeari, dzimut, scljim, shcljim, shcljimur, ncãniri, ngãniri, etc. *{ro: geamăt}* *{fr: gémissement}* *{en: groan(ing), moan(ing), wail}* ex: acãtsã s-treamurã, si scoatã dzeamiti (ncãniri); vãrtoasi eara dzeamitli (shcljimurli) a ljei; plãngu, dzeamiti, blãsteami § ***dzem*** (dzémŭ) vb III shi II dzimui (dzi-múĭ), dzimeam (dzi-méamŭ), dzimutã (dzi-mú-tã), dzeamiri/dzeamire (dzeá-mi-ri) shi dzimeari/dzimeare (dzi-meá-ri) – scot bots surdi sh-fãrã noimã dit gurã, di itia cã aduchescu unã dureari (trupeascã i sufliteascã) tsi nu pot s-u-aravdu tãcut; ncãnescu, ancãnescu, ãncãnescu, angãnescu, ngãnescu, schimur, scljimbur, shcljimur, shcljimuredz, shcljumuredz, nilsescu, nãlsescu *{ro: geme}* *{fr: gémir}* *{en: groan, moan, wail}* ex: "oarã bunã"! dzimu (ncãni, shcljimurã) ea; dzimea (ncãnea) shi angãnea (shi-sh loa greu anasa); "pondu Crãciun"! dzimu Stamuli; inima-nj tsi dzeami; gura-aestã cari-sh dzeami; dzimea adãncos muntili ntreg; dzimãnda nincã nãoarã § ***dzimut*** (dzi-mútŭ) adg dzimutã (dzi-mú-tã), dzimuts (dzi-mútsĭ), dzimuti/dzimute (dzi-mú-ti) – tsi scoati dzeamiti (bots surdi shi fãrã noimã) dit gurã; boatsea fãrã noimã scoasã dit gurã cãndu omlu dzeami; ncãnit, ancãnit, ãncãnit, angãnit, ngãnit, schimurat, scljimburat, shcljimurat, nilsit, nãlsit *{ro: gemut}* *{fr: gémi}* *{en: groaned, moaned, wailed}* § ***dzeamiri/dzeamire*** (dzeá-mi-ri) sf dzeamiri (dzeá-mirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva dzeami; dzimeari, ncãniri, ancãniri, ãncãniri, angãniri, ngãniri, schimurari, scljimburari, shcljimurari, nilsiri, nãlsiri; dzeamit, scljim, shcljim, shcljimur *{ro: acțiunea de a geme; gemere, geamăt}* *{fr: action de gémir; gémissement}* *{en: action of groaning, of moaning, of wailing; moan, moaning, groan, groaning}* § ***dzimeari/dzimeare*** (dzi-meá-ri) sf dzimeri (dzi-mérĭ) – (unã cu ***dzeamiri***)

dzeanã di oclju (dzeá-nã di ó-cljĭu) sf – vedz tu ***dzeanã***[1]

dzeanã[1] (dzeá-nã) sf dzeani/dzeane (dzeá-ni) – 1: perlu di sum frãmti criscut niheamã ma nsus di oclju (tra s-nu-alasã sudoarea di pi frãmti s-cadã tu oclju); sufrãmtseauã, sufrãntseauã, sufrãndzeauã, sufrãndzeanã, frãntseauã, frãmtseauã, sfrãmtseauã, sfrãntseauã, sprindzeanã (expr: dipun dzeanili = nu mi-arãseashti, mi cãrteashti, dipun nãrli) *{ro: sprânceană}* *{fr: sourcils}* *{en: eyebrow}* ex: ti loa frica, anda scula sufrãntsealili (sprindzeanili) shi dzeanili di oclji; tuts niurarã, dipusirã dzeanili (expr: s-cãrtirã, lã pãru arãu) § ***dzeanã di oclju*** (dzeá-nã di ó-cljĭu) sf dzeani/dzeane di oclju (dzeá-ni di ó-cljĭu) – cãpachea di cheali (cu peri tu mardzinea di nghios) cu cari s-acoapirã ocljul cãndu omlu va s-lu ncljidã (tra s-doarmã, s-nu veadã tsiva, etc.); dzeanã *{ro: pleoapă}* *{fr: cils, paupière}* *{en: eyelid}* ex: di nsus mutrescu steali cu dzeanili (dzeanili di oclju) dishcljisi § ***dzinos***[1] (dzi-nósŭ) adg dzinoasã (dzi-noá-sã), dzinosh (dzi-nóshĭ), dzinoasi/dzinoase (dzi-noá-si) – tsi ari dzeanili mãri sh-groasi *{ro: sprâncenat}* *{fr: qui a des grands sourcils}* *{en: with large eyebrows}* ex: om bãrbos shi dzãnos

dzeanã[2] (dzeá-nã) sf dzenj (dzénjĭ) shi dzenuri (dzé-nurĭ) – loclu tsi s-analtsã ma nsus (ca un ohtu) fatsã di loclu di deavãrliga; partea di ma nsus a aishtui ohtu; zeanã, ohtu, mãgulã, mãgurã, mãrulã, arahi, giug, schinãrat, creashtit, cãrciliu, chipitã, etc. *{ro: colină, deal, creștet (de deal)}* *{fr: colline, sommet, crête (de montagne)}* *{en: hill, ridge, hilltop}* ex: o, voi dzenuri (ohturi), o, voi muntsã!; un lai vintu pisti dzenuri plãndzi; ca norlji pisti dzenuri; pisti dzenj s-avdi flueara; oastea-a lui da cap ãn dzeanã (pi ohtu, nsus) § ***zeanã*** (zeá-nã) sf zenj (zénjĭ) – (unã cu ***dzeanã***[2]) ex: latrã cãnjlji di pi zeanã § ***dzinicã*** (dzi-ní-cã) sf dzinitsi/dzinitse (dzi-ní-tsi) shi dzinits (dzi-nítsĭ) – dzeanã ma njicã *{ro: colină mică}* *{fr: petite colline}* *{en: small hill}* § ***dzinos***[2] (dzi-nósŭ) adg dzinoasã (dzi-noá-sã), dzinosh (dzi-nóshĭ), dzinoasi/dzinoase (dzi-noá-si) – loc cu dzenuri multi *{ro: deluros}* *{fr: terrain accidenté, montueux}* *{en: hilly}* ex: loclu easti dzinos § ***dzeanã***[3] (dzeá-

nã) adv (ca tu zborlu “ndzeanã” icã “ãn dzeanã”) – ãnsus, nsus *{ro: în sus}* *{fr: en haut}* *{en: above}* ex: nu cu sãltãnati, nu cu caplu ndzeanã (nsus); ti-alinash multu ndzeanã (nsus)

dzeanã[3] (dzeá-nã) adv – vedz tu ***dzeanã***[2]

dzem (dzémŭ) vb III shi II – vedz tu ***dzeamit***

dzendzer (dzén-dzerŭ) sm – vedz tu ***giungiunar***

dzer (dzérŭ) sn dzeruri (dzé-rurĭ) – arcoari multu mari (greauã, arcoari psof); dzider, dzeadzir, virver, tseafi, cãrcealiu, arãtsimi, tsicnã, cingrimi, tsingrimi *{ro: ger}* *{fr: froid glacial, froid noir}* *{en: bitter cold}* § ***dzidzer*** (dzi-dzérŭ) sn dzidzeruri (dzi-dzé-rurĭ) – (unã cu ***dzer***) ex: cãndu dãdea neauã shi eara dzidzer (tsingrimi) § ***dzeadzir***[1] (dzeá-dzirŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***dzer***) ex: eara arcoari, dzeadzir (tsingrimi, virver) mari; cã-i dzeadzir, earnã greauã; azã fatsi mari dzeadzir § ***dzeadzir***[2] (dzeá-dzirŭ) vb I dzidzirai (dzi-dzi-ráĭ), dzidziram (dzi-dzi-rámŭ), dzidziratã (dzi-dzi-rá-tã), dzidzirari/dzidzirare (dzi-dzi-rá-ri) – nj-easti multã arcoari; treambur (ngljets, amurtsãscu) di-ahãtã arcoari tsi am; fac (talj, adar) guvojdzã di-arcoari; ngljets, cãcãrusescu, ngucinedz *{ro: degera}* *{fr: geler}* *{en: freeze}* ex: earna dzidzirai di-arcoari; ca s-dzidzirãm di-arcoari; las s-dzidzira di-arcoari; dzidzirãm pi cali cã nu earam ghini nviscuts § ***dzidzirat*** (dzi-dzi-rátŭ) adg dzidziratã (dzi-dzi-rá-tã), dzidzirats (dzi-dzi-rátsĭ), dzidzirati/dzidzirate (dzi-dzi-rá-ti) – tsi tradzi multã arcoari; tsi ari ngljitsatã di-arcoari; ngljitsat, cãcãrusit, ngucinat *{ro: degerat}* *{fr: gelé}* *{en: frozen}* ex: earam dzidzirats (ngljitsats di-arcoari) cãndu agiumsim n casã; nj-dzidzirarã (ngljitsarã) mãnjli § ***dzidzirari/dzidzirare*** (dzi-dzi-rá-ri) sf dzidzirãri (dzi-dzi-rărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva dzeadzirã; ngljitsari, cãcãrusiri, ngucinari *{ro: acţiunea de a degera; degerare}* *{fr: action de geler}* *{en: action of freezing}* § ***dzidziros*** (dzi-dzi-rósŭ) adg dzidziroasã (dzi-dzi-roá-sã), dzidzirosh (dzi-dzi-róshĭ), dzidziroasi/dzidziroase (dzi-dzi-roá-si) – (chiro) tsi easti multu arcuros; tsi-l fatsi pri cariva s-aibã multã arcoari; tsi lu-arcureadzã multu pri om shi-l fatsi s-dzeadzirã; virviros *{ro: geros}* *{fr: glacé, glacial}* *{en: freezing, glacial}* ex: pãlitlu shi dzidziroslu (tsi dzeadzirã, tsi ngljatsã) seavir § ***dzidzirãturã*** (dzi-dzi-rã-tú-rã) sf dzidzirãturi (dzi-dzi-rã-túrĭ) – urma (durearea) alãsatã pi truplu-a omlui dupã dzidzirari; loclu tsi aspuni urmili (znjia, arana, etc.) armasi dupã dzidzirari *{ro: degerăturã}* *{fr: gelure, gélivure, onglée}* *{en: frost-bite}* ex: am dzidzirãturi tu unglji; avea dzidzirãturi la nodurli-a deadzitilor § ***Dzidzirush*** (Dzi-dzi-rúshĭŭ) sm fãrã pl – bãrbat dit pãrmitsili armãneshti a curi lj-easti dipriunã arcoari (cãt caldu s-hibã) sh-tut chirolu suflã sh-fatsi arcoari deavãrliga di el *{ro: Gerilã, un personagiu din basme}* *{fr: personnage des contes populaires qui toujours a froid}* *{en: character from Aromanian children stories who is always cold}* ex: aishtui ãlj dzãtsea Dzidzirush cã dzidzira tu cãldura-atsea ma marea

dziditic (dzi-di-tícŭ) sn – vedz tu ***dzeadit***

dzidzer (dzi-dzérŭ) sn – vedz tu ***dzer***

dzidzinicã (dzi-dzi-ní-cã) sf dzidzinitsi/dzidzinitse (dzi-dzi-ní-tsi) – zbor di diznjirdari trã unã fiticã (isusitã, vrutã, etc.) *{ro: cuvânt de dezmierdare pentru o fetiţã, o iubitã, etc.}* *{fr: mot de caresse pour une jeune fille, une jeune fiancée, etc.}* *{en: caressing word used to address a little girl, a young lover, etc.}* ex: dzidzinica dusi ntr-apã, lailu Cola-lj yini s-creapã

dzidzirari/dzidzirare (dzi-dzi-rá-ri) sf – vedz tu ***dzer***

dzidzirat (dzi-dzi-rátŭ) adg – vedz tu ***dzer***

dzidzirãturã (dzi-dzi-rã-tú-rã) sf – vedz tu ***dzer***

dzidziros (dzi-dzi-rósŭ) adg – vedz tu ***dzer***

Dzidzirush (Dzi-dzi-rúshĭŭ) sm – vedz tu ***dzer***

dzidzitar (dzi-dzi-tárŭ) sn – vedz tu ***dzeadit***

dzidzitic (dzi-dzi-tícŭ) sn – vedz tu ***dzeadit***

dzif (dzífŭ) sm dzihi (dzíhĭ) – oclju (cãndu cariva va s-lji da a ocljului unã noimã slabã, urutã!); dziv, oclju, burlidã; (expr: arãmã-ts dzihilji = scoati-ts ocljilj) *{ro: ochi}* *{fr: oeil}* *{en: eye}* ex: azgãrlescu dzihilji (ocljilj) n casã; lj-ansãrirã dzihilji di cãftari § ***dziv*** (dzífŭ) sm dziyi (dzíyĭ) shi dzivi (dzívĭ) – (unã cu ***dzif***) ex: s-lji scot dzivlji (expr: (i) s-lu-arãd, s-lu-aplãnisescu, s-lji trag cãlupea); shi scot dzivlji (expr: shi scot ocljilj, si ncaci, s-cãtigursescu un cu-alantu)

dzifcã (dzíf-cã) sf – vedz tu ***tsifnã***[1]

dziflã[1] (dzí-flã) sf – vedz tu ***tsifnã***[1]

dziflã[2] (dzíf-lã) sf – vedz tu ***tsifnã***[2]

dzifnã (dzíf-nã) sf – vedz tu ***tsifnã***[1]

dzifnusit (dzif-nu-sítŭ) adg – vedz tu ***tsifnã***[1]

dzigãrescu (dzi-gã-rés-cu) vb IV dzigãrii (dzi-gã-ríĭ), dzigãream (dzi-gã-reámŭ), dzigãritã (dzi-gã-rí-tã), dzigãriri/dzigãrire (dzi-gã-rí-ri) – scot (talj) hãlãtsli (mãdularili) sixuali (bãrbãteshti) ashi cã omlu (pravda) nu mata poati s-facã njits; ascuchescu, scuchescu, ciucutescu, shuts *{ro: castra}* *{fr: castrer, châtrer}* *{en: castrate}* § ***dzigãrit*** (dzi-gã-rítŭ) adg dzigãritã (dzi-gã-rí-tã), dzigãrits (dzi-gã-rítsĭ), dzigãriti/dzigãrite (dzi-gã-rí-ti) – (omlu i pravda) a curi ãlj s-ari scoasã hãlãtsli sexuali sh-nu poati s-mata facã njits; ascuchit, scuchit, ciucutit, shutsãt; gagur, gãgur, munuh, monoh, scupac, scupat, strif, hudum, hadum *{ro: castrat}* *{fr: castré, châtré}* *{en: castrated}* § ***dzigãriri/dzigãrire*** (dzi-gã-rí-ri) sf dzigãriri (dzi-gã-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-lj si scoasirã a omlui (a pravdãljei) hãlãtsli sexuali di nu mata poati s-facã njits; ascuchiri, scuchiri, ciucutiri, shutsãri *{ro: acţiunea de a castra}* *{fr: action de castrer, de châtrer}* *{en: action of castrating}*

dzigãriri/dzigãrire (dzi-gã-rí-ri) sf – vedz tu ***dzigãrescu***

dzigãrit (dzi-gã-rítŭ) adg – vedz tu ***dzigãrescu***

dzimeari/dzimeare (dzi-meá-ri) sf – vedz tu ***dzeamit***

dzimut (dzi-mútŭ) adg – vedz tu ***dzeamit***

dzin (dzínŭ) sm – vedz tu ***dzãnã***

dzindzifã (dzín-dzi-fã) sf – vedz tu ***tsindzifeu***

dzindzii/dzindzie (dzin-dzí-i) sf dzindzii (dzin-dzíĭ) – carnea tsi-anvileashti arãdãtsina-a dintsãlor din gurã *{ro: gingie}* *{fr: gencive}* *{en: gum}* ex: mi dor dzindziili

dzindzinar (dzín-dzi-narŭ) sm – vedz tu ***giungiunar***

dzindzir (dzín-dzirŭ) sm – vedz tu ***giungiunar***

dzinicã (dzi-ní-cã) sf – vedz tu ***dzeanã***[2]

dzinirac (dzi-ni-rácŭ) sm – vedz tu ***dziniri***

dziniri/dzinire (dzí-ni-ri) sm dziniri (dzí-nirĭ) – ashi cum easti un bãrbat, trã pãrintsãlj (sh-alantã soi aprucheatã ca fratslji shi surãrli) a muljariljei a lui; dzinirac; (bag dziniri n casã = nj-mãrtai feata sh-lu-adush dzinirli n casã) *{ro: ginere}* *{fr: gendre, beau-fils, jeune marié}* *{en: son in law}* ex: trã dziniri ouã sh-cucotlu; dzinirli a meu easti ghini; aseară agiumsi shi dzinir-su; intrã dziniri ãn casã (si nsurã cu feata-a nicuchirlui); bãgã dziniri ãn casã (sh-mãrtã feata sh-lu lo dzinirli s-shadã cu el ãn casã) – ***dzinirac*** (dzi-ni-rácŭ) sm dzinirats (dzi-ni-rátsĭ) – dziniri, dziniri ma “njic” *{ro: ginericã}* *{fr: (mon) petit gendre}* *{en: (my) little son in law}*

dzinos[1] (dzi-nósŭ) adg – vedz tu ***dzeanã***[1]

dzinos[2] (dzi-nósŭ) adg – vedz tu ***dzeanã***[2]

dzinuclju (dzi-nú-cljĭu) sn dzinuclji/dzinuclje (dzi-nú-clji) – partea (carni shi cheali) di deavãrliga di prinodlu (clidusea) dit mesea-a ciciorlui (tsi agiutã la nduplicarea-a lui); dzãnuclju; (expr: 1: cad pri dzinuclji dinintea-a unui = cad pri dzinuclji (i) ca semnu di tinjii, tãpinusiri, etc.; (ii) ta s-lu pãlãcãrsescu multu s-nj-agiutã cu tsiva; 2: nji sã talji dzinucljilj = lj-aduchescu cicioarli slabi shi-nj si pari cã va s-cad (di fricã, lãhtarã, ciudii, etc.); 3: besã pri dzinuclju = nu fatsi atsea trã tsi giurã; 4: easti di dzinucljul a meu = easti di sãndzili-a meu) *{ro: genunchi}* *{fr: genou}* *{en: knee}* ex: cãdzu pi dzinuclji; shidea (sta) pri dzinuclji (sã ncljina pri dzinuclji) n fatsa-a icoanãljei; pri dzinuclji nãdia sprigiurãm; arbineslu-i besã pri dzinuclju (expr: nu fatsi atseali trã cari giurã cã va li facã); amirãlu sh-amirãroanja nu-alasã vãrnu di dzinucljul a lor (expr: di sãndzili-a lor) § ***dzãnuclju*** (dzã-nú-cljĭu) sn dzãnuclji/dzãnuclje (dzã-nú-clji) – (unã cu ***dzinuclju***) § ***ndzinucljedz*** (ndzi-nu-cljĭédzŭ) vb I ndzinucljai (ndzi-nu-cljĭáĭ), ndzinucljam (ndzi-nu-cljĭámŭ), ndzinucljatã (ndzi-nu-cljĭá-tã), ndzinucljari/ndzinucljare (ndzi-nu-cljĭá-ri) – cad (shed, stau) pri dzinuclji n fatsa-a unui (ca semnu di tinjii, tãpinusiri, etc.); ãndzinucljedz *{ro: îngenunchea}* *{fr: (s’)agenouiller}* *{en: kneel (down)}* ex: vru si ndzinucljadzã nintea-a lui shi s-lji caftã ljirtari; di diparti ndzinuclja; ndzinuclje näintea-a

icoanãljei shi sh-featsi crutsea di ma multi ori § ***ndzinuclju*** (ndzi-nú-cljĭu) vb I ndzinucljai (ndzi-nu-cljĭáĭ), ndzinucljam (ndzi-nu-cljĭámŭ), ndzinucljatã (ndzi-nu-cljĭá-tã), ndzinuclja-ri/ndzinucljare (ndzi-nu-cljĭá-ri) – (unã cu ***ndzinucljedz***) § ***ndzinucljat*** (ndzi-nu-cljĭátŭ) adg ndzinucljatã (ndzi-nu-cljĭá-tã), ndzinucljats (ndzi-nu-cljĭátsĭ), ndzinucljati/ndzinucljate (ndzi-nu-cljĭá-ti) – tsi ari cãdzutã (tsi shadi, sta) pri dzinuclji n fatsa-a unui om i lucru; ãndzinucljat *{ro: îngenuncheat}* *{fr: agenouillé}* *{en: kneeled (down)}* ex: citãmanlu ndzinucljat § ***ndzinucljari/ndzinucljare*** (ndzi-nu-cljĭá-ri) sf ndzinucljeri (ndzi-nu-cljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cadi pri dzinuclji; ãndzinucljari *{ro: acțiunea de a îngenunchea; îngenunchere}* *{fr: action de (s')agenouiller; agenouillement}* *{en: action of kneeling (down); kneeling}* § ***ndzinuclji*** (ndzi-nú-clji) adv – tsi sta (easti) ndzinucljat *{ro: în genunchi}* *{fr: à genoux}* *{en: down on knees}* – ex: l-bãgã ndzinuclji § ***ãndzinucljedz*** (ãn-dzi-nu-cljĭédzŭ) vb I ãndzinucljai (ãn-dzi-nu-cljĭáĭ), ãndzinucljam (ãn-dzi-nu-cljĭámŭ), ãndzinucljatã (ãn-dzi-nu-cljĭá-tã), ãndzinucljari/ãndzinucljare (ãn-dzi-nu-cljĭá-ri) – (unã cu ***ndzinucljedz***) § ***ãndzinucljat*** (ãn-dzi-nu-cljĭátŭ) adg ãndzinucljatã (ãn-dzi-nu-cljĭá-tã), ãndzinucljats (ãn-dzi-nu-cljĭátsĭ), ãndzinucljati/ãndzinucljate (ãn-dzi-nu-cljĭá-ti) – (unã cu ***ndzinucljat***) § ***ãndzinucljari/ãndzinucljare*** (ãn-dzi-nu-cljĭá-ri) sf ãndzinucljeri (ãn-dzi-nu-cljĭérĭ) – (unã cu ***ndzinucljari***)

dzirdzelj (dzir-dzéljĭŭ) sn – vedz tu ***tsirtsel***

dziv (dzífŭ) sm – vedz tu ***dzif***

dzoyiur (dzó-yĭurŭ) sm – vedz tu ***dzoyiurã***

dzoyiurã (dzó-yĭu-rã) sf dzoyiuri/dzoyiure (dzó-yĭu-ri) – agru-prici carnivorã (tsi mãcã carni), cu truplu greu acupirit cu peri lundzã shi ascuri, cu cicioarli shcurti sh-cu caplu lungu tsi-ari un zurnã ca-atsel di porcu; dzoyiur, azvu, vizur, yedzurã, yedzãri, baljados *{ro: viezure, bursuc}* *{fr: blaireau}* *{en: badger}* § ***dzoyiur*** (dzó-yĭurŭ) sm dzoyiuri (dzó-yĭurĭ) – (unã cu ***dzoyiurã***)

dzuar (dzu-árŭ) sn dzuari/dzuare (dzu-á-ri) – acoali mãri di car-ti, bãgati deadun sh-vinduti di-aradã cati dzuã, tu cari s-aflã ti-pusiti hãbãrli shi nalili tsi s-fac tu lumi; timiridã, fimiridã, ga-zetã, frãndzã *{ro: ziar, gazetă}* *{fr: gazette}* *{en: newspaper}*

dzuã (dzú-ŭã shi dzú-ã) sf dzãli/dzãle (dzã́-li) – 1: chirolu tsi s-tindi ditu-apirita pãnã tu-ascãpitata-a soarilui; 2: sãhãtsli (24) tsi trec di la unã njadzãnoapti pãnã la-alantã njadzãnoapti di dupã ea; dzãuã, zãuã, zu, zã, z; (fig: 1: dzuã = banã; expr: 2: da dzua = apirã; 3: cu dzua n cap = dit hãryii, di cum creapã dzua; 4: hiu om di-a dzuãljei = hiu om tsi sh-fatsi tuti lucrili dzua, nu noaptea; 5: noapti sh-dzuã = tut chirolu, nicurmat, fãrã astãmãtsiri; 6: dzuã albã; dzãli albi = banã bunã, hãrioasã; 7: am ninga dzãli = am s-bãnedz ninga multu chiro; 8: ãlj curmu dzãlili = ãl vatãm; 9: cãt dzua di vearã mari = multu lungu, multu chiro; 10; dzãlili nu intrã n sac = easti chiro, nu bitisescu dzãlili) *{ro: zi, ziuă; viață}* *{fr: jour, journée; vie}* *{en: day; life}* ex: bunã dzuã, frats duruts; shedz aoatsi pãn s-da dzua; apiri ghini shi s-featsi dzua prãndzu; dzua fudzi di njelj sh-noaptea arãstoarnã boulu; easti om di-a dzuãljei (expr: tsi sh-fatsi tuti lucrili dzua); tsi-s dauã surãri tsi nu pot si s-veadã? (angucitoari: *dzua sh-noaptea*); s-aibã dzuã albã (expr: banã bunã, hãrioasã); bãneadzã ca dzua-atsea albã (expr: treatsi unã banã hãrioasã); tu un suflit ãlj loai dzua (fig: bana); si alumtarã cãt i dzua di vearã mari (expr: s-alumtarã multu chiro); minduea-ti sh-dauã, dzãsi amirãlu, cã dzãlili nu intrã tu sac (avem chiro, nu bitisescu dzãlili) § ***njadzã-dzuã*** (njĭá-dzã-dzú-ŭã) sf, adv – mesea di dzuã; prãndzu oarã; njadzã-prãndzu; prãndzu mari *{ro: amiază}* *{fr: midi}* *{en: noon}* ex: si scula tu njadzã-dzuã (oara-a prãndzului) § ***dzãuã*** (dzã́-ŭã) sf dzãli/dzãle (dzã́-li) – (unã cu ***dzuã***) § ***zãuã*** (zã́-ŭã) sf zãli/zãle (zã́-li) – (unã cu ***dzuã***) § ***dzã*** (dzã) sf fãrã pl (scriat ahoryea icã tu bitisita-a unui zbor) – (unã cu ***dzuã***) § ***zu*** (zu) sf fãrã pl – (unã cu ***dzuã***) ex: tru zu di sãrbãtoari; tru zu di earnã § ***zã*** (zã) sf fãrã pl (scriat ahoryea ca *zã*, icã tu bitisita-a unui zbor ca *zã* icã *–zã*) – (unã cu ***dzuã***) ex: a doaua-zã (andoaua dzuã); a trea-zã (antreia dzuã) § ***z*** sf fãrã pl (scriat tu bitisita-a unui zbor ca *z* icã *–z*) – (unã cu ***dzuã***) ex: a daua-z (andaua dzuã)

dzugranã (dzu-grá-nã) sf dzugrani/dzugrane (dzu-grá-ni) shi dzugrãnj (dzu-grã́njĭ) – cheaptini (cu dintsã ndipãrtats un di-alantu) cu cari s-discaci perlu multu ncãrshiljat; zugranã, discãcitor, discãcior, gribã, griblã, glibã, zornã, cheaptini *{ro: pieptene cu dinți rari}* *{fr: gros peigne}* *{en: comb with big and scarce teeth}* § ***zugranã*** (zu-grá-nã) sf zugrani/zugrane (zu-grá-ni) shi zugrãnj (zu-grã́njĭ) – (unã cu ***dzugranã***)

dzuuã (dzú-ŭã) sf dzãli/dzãle (dzã́-li) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dzuã***

E

e[1]! cong – vedz tu ***i***[5]

e[2]! (é!) inter – vedz tu ***o***

e-a! (é-á!) inter – vedz tu ***o-a***

ea… (un diftongu tsi s-aflã tu nchisita-a zboarãlor) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu diftongul ***ia***… shi ***yia/yea***...; adutsem aminti cã la Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armãneascã di Bituli (1997) s-astãsi nomlu ca diftongul ***ia/ea*** si sã ngrãpseascã ***ea***; mash ndauã zboarã va facã exceptsii.

ea[1] (ĭá) pr pirs III – vedz tu ***el***

ea[2] (ĭá) adv – zbor tsi lj-ascapã a omlui din gurã cãndu veadi cariva tsi yini, tsi s-veadi, zbor tsi ari noima: vedz ghini cã; vedz, mutrea, etc. *{ro: iată}* *{fr: voici, voilà; tiens}* *{en: here (there) is, here (there) are}* ex: sh-dit pitulj di cornji, ea-l, ea; easti lãndzit, ea (mutrea sh-tini, vedz ghini, dupã cum vedz, etc,); ea-lj (mutrea-lj, agiumsirã) numtarljii; ea-mi (mutrea-mi) cum yin s-ti ved; ea-l (mutrea-l), s-veadi naparti; ea vedz sh-tini cum tsi sã pari, easti duri dultsi? § ***eavea***[1] (ĭá-vea) adv – (unã cu ***ea***[2]) ex: eavea, yin, agiungu sh-cupiili

ea[3] (ĭá) cong – vedz tu ***icã***

eabangi (ĭa-ban-gí) sm eabangeadz (ĭa-ban-gĭádzĭ) – un cari fudzi dit hoara-a lui sh-featsi casã tu-unã altã hoarã; eabangiu *{ro: strămutat}* *{fr: un qui a quitté son village et qui a bâti sa maison dans un autre}* *{en: somebody that has left his village and has built a house in another}* ex: tuts cari adrarã casi nafoarã di tsitati suntu eabangeadz § ***eabangiu*** (ĭa-ban-gíŭ) sm, sf, adg eabangii/eabangie (ĭa-ban-gí-i), eabangii (ĭa-ban-gíĭ), eabangii (ĭa-ban-gíĭ) – (unã cu ***eabangi***)

eabangiu (ĭa-ban-gíŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***eabangi***

eacã (ĭá-cã) sf – vedz tu ***yeacã***

eachii/eachie (ĭa-chí-i) sf – vedz tu ***yeachii***

eacmageai[1]***/eacmageae*** (ĭac-ma-gĭá-i) sf – vedz tu ***ahmageai***

eacmageai[2]***/eacmageae*** (ĭac-ma-gĭá-i) sf eacmagei (ĭac-ma-gĭéĭ) – un agru-pulj, mari cãt un purumbu, cu coada lungã, cu peani albi la pãnticã shi lãi sh-lutsiti pi pãltãri; caracaxã, haracastã, haracastrã, hãrãhastã, hãrhastã, hãrãhaxã, hãrãhulji, hãrãculji, hãshcã, hãrãfilj *{ro: coțofană}* *{fr: pie}* *{en: magpie}*

eadã (ĭé-dã) sf – vedz tu ***ed***

eadesh (ĭá-deshŭ) sn – vedz tu ***eadish***

eadets (ĭá-detsŭ) sn – vedz tu ***eadish***

eadirã (ĭá-di-rã) sf – vedz tu ***eadiri***

eadiri/eadire (ĭá-di-ri) sf eadiri (ĭá-dirĭ) – unã turlii di arburic, cu frãndzã lutsiti sh-lilici njits galbini-verdzã, tsi nu-ari trup ca-alantsã arburi ma creashti trãgãnda-si azvarna pri loc i, di ma multili ori, cu acãtsarea shi ngãrlimarea di altsã arburi, di garduri, di stizmili di casã, etc. *{ro: iederă}* *{fr: lierre}* *{en: ivy}* ex: dã ali capri eadiri § ***eadirã*** (ĭá-di-rã) sf eadiri (ĭá-dirĭ) – (unã cu ***eadiri***) ex: mururi nviscuts mash cu eadirã § ***eadirish*** (ĭa-di-ríshĭŭ) adg eadirishi/eadirishe (ĭa-di-rí-shi), eadirish (ĭa-di-ríshĭ), eadirishi/eadirishe (ĭa-di-rí-shi) – di eadirã *{ro: de iederă}* *{fr: de lierre}* *{en: of ivy}* ex: sfurlã eadirishi (di eadiri)

eadirish (ĭa-di-rishĭŭ) adg – vedz tu ***eadiri***

eadish (ĭá-dishŭ) sn eadishuri (ĭá-di-shurĭ) – 1: unã soi di-agioc di oaminj mãri (unã soi di stihimã) iu aduchirea easti ca un tsi-lj si da un lucru tu mãnã, lipseashti s-lji dzãcã a atsilui tsi-lj da lucrul, zborlu "shtiu", cã altãsoi, atsel tsi-lj da lucrul lj-dzãtsi "eadish" shi amintã stihima; 2: os, ca unã soi di furcã di la cheptul a puljlui di gãljinã; stihima, namisa di doi oaminj, tsi

s-bagã cu-arupearea-a oslui; tragã *{ro: iadeş; os în formă de furcă de la pieptul păsărilor; pariul care începe cu ruperea osului} {fr: espèce de pari dans lequel celui des deux joueurs qui reçoit un objet sans dire "shtiu = je le sais" paie un gage; fourchette de volaille; pari qui se fait avec cette fourchette} {en: some kind of a bet among two people, in which one, when receiving an object from the other, must say "shtiu = I know", otherwise he loses the bet; wish-bone of fowl; some kind of a bet made with the wish-bone}* ex: n-acãtsãm eadish § ***eadesh*** (ĭá-deshŭ) sn eadishuri (ĭá-di-shurĭ) – (unã cu ***eadish***) ex: n-acãtsãm eadish § ***eadets*** (ĭá-detsŭ) sn pl(?) – (unã cu ***eadish***) ex: ea, s-n-acãtsãm eadets; amintai eadetslu

eahne (ĭah-né) sf – vedz tu ***eahnii***

eahnii/eahnie (ĭah-ní-i) sf eahnii (ĭah-níĭ) – multi turlii di mãcari (ghelã) adrati cu fisulji ma adratã sh-cu carni shi zãrzãvãts; ahnii, yeahne *{ro: iahnie, tocană} {fr: plusieurs sortes de plats (ragout) fait avec des haricots, viande, etc.} {en: various kinds of meals (goulash) prepared with meat and vegetables}* § ***ahnii/ahnie*** (ah-ní-i) sf ahnii (ah-níĭ) – (unã cu ***eahnii***) § ***eahne*** (ĭah-né) sf eahnedz (ĭah-nédzĭ) – (unã cu ***eahnii***) § ***yeahne*** (yĭah-né) sf yeahnedz (yĭah-nédzĭ) – (unã cu ***eahnii***)

ealangi (ĭa-lan-gí) sm, sf, adg – vedz tu ***yealani***

ealangiu (ĭa-lan-gíŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***yealani***

ealan-giuratic (ĭa-lán-giu-rá-ticŭ) sn – vedz tu ***yealani***

ealani/ealane (ĭa-lá-ni) sf pl(?) – vedz tu ***yealani***

eamacã (ĭa-má-cã) sf – vedz tu ***ghium***

eamã[1] (ĭá-mã) sf – vedz tu ***yeamã***

eamã[2] (ĭá-mã) sf eami/eame (ĭá-mi) – negurã (faptã di aburi ishits dit apa tsi s-aflã tu loc) tsi s-alasã pristi aerã (multi ori tu hãryii) di nu poati omlu s-veadã ghini sh-diparti; cãtãcnii, cãtãhnii, negurã, andarã *{ro: pâclă, ceaţă} {fr: brouillard} {en: fog, haze}* ex: s-adunã pristi vali unã soi di eamã, cãtãhnii, ca fum aritcu

eambulã (ĭám-bu-lã) sf – vedz tu ***yeambulã***

eandzã (ĭán-dzã) sf pl(?) – fãtãljo, drac, dyeavul, etc. *{ro: naiba} {fr: diable} {en: devil}* ex: eandza (draclu) va ti mãcã (s-ti lja draclu)

eanglãshi/eanglãshe (ĭan-glắ-shi) sf eanglãsh (ĭan-glắshĭ) – zbor (faptã, scriari, etc.) tsi easti unã abatiri (dipãrtari) di la atsea tsi easti lugursitã ca ndreptu i di cum lipseashti s-hibã zborlu (fapta, scriarea, etc.); alathus, alath, lathus, ftexim, hãtai, stepsu, sfalmã *{ro: greşeală, eroare} {fr: faute, erreur} {en: fault, error}*

eanitsar (ĭa-ni-tsárŭ) sm – vedz tu ***yeanitsar***

eanurã (ĭa-nú-rã) sf – vedz tu ***ljanurã***

eapã (ĭá-pã) sf eapi/eape (ĭá-pi) – feamina-a calui; muma-a mulãljei *{ro: iapă} {fr: jument, cavale} {en: mare}* ex: cari ts-u tata, mulã? eapa nj-easti mumã!; irghilii di calj shi eapi – ***ipar*** (i-párŭ) sm ipari (i-párĭ) – picurar (atsel tsi pashti) unã irghilii (cupii) di eapi

eapii (ĭa-pí-i) sf eapii (ĭá-píĭ) – vidzutã, masti, fatsã, prosup, sureti, opsi, figurã, mutrã *{ro: figură, chip} {fr: figure, visage} {en: face}*

ear (ĭár) cong shi adv – vedz tu ***eara***

eara (ĭá-ra) cong shi adv – ninga unãoarã; earã, ear, diznou, diznãu, pali, xana, mata, nãpoi; shi *{ro: iar, iarăşi, din nou} {fr: mais, de nouveau, encore} {en: again, anew}* ex: eara (nãpoi, diznou) plãndzi; eara (shi) cãndu vidzu hilj-su cã lu-aduc pi bratsi, zghili nãoarã sh-cãdzu di pri cicioari § ***earã*** (ĭá-rã) cong shi adv – (vedz tu ***eara***) § ***ear*** (ĭár) cong shi adv – (vedz tu ***eara***) ex: nu pot tra s-li-angan ear (diznou)

earan (ĭa-ránŭ) sm, sf earanã (ĭa-rá-nã), earanj (ĭa-ránjĭ), earani/earane (ĭa-rá-ni) – unã muljari (icã bãrbat) tsi s-bagã tu-ashtirnut cu vrutlu-lj (icã cu vruta-lj) fãrã s-hibã ncurunats; agãpitcoanji (sf mash), mushaver, aran, yearan, morozã (sf mash), murozã (sf mash) *{ro: ibovnic} {fr: amant} {en: lover, mistress}* ex: avea un yeạran (vrut, mushaver) § ***eạranlãchi/earanlãche*** (ĭa-ran-lắ-chi) sf earanlãchi (ĭa-ran-lắchĭ) –bana tsi u duc atselj tsi vor sã-sh facã mash chehili-a truplui ca, bunãoarã, s-bea, s-mãcã, s-glindiseascã, s-bagã tu-ashtirnut deadun (muljeri sh-bãrbats), etc.; bana nitinjisitã tsi u duc putanili; pãnghii, purnilji, curvãrilji, curvãrii, putãnlichi *{ro: curvie, desfrâu} {fr: prostitution, débauche, dévergondage} {en: prostitution, debauchery}*

earanlãchi/earanlãche (ĭa-ran-lắ-chi) sf – vedz tu ***earan***

earã (ĭá-rã) cong shi adv – vedz tu ***eara***

earãnã (ĭá-rã-nã) sf – vedz tu ***earnã***

earbã (ĭár-bã) sf erghi (ĭér-ghi) – multi soiuri di planti tsi crescu cati an, njits sh-cu frãndzãli ca apali suptsãri, verdzã tsi fatsi hrana-a prãvdzãlor ca, bunãoarã, oaea (capra, calu, etc.); (expr: (om tsi) mãcã (pashti) earbã = (om tsi) easti glar, hazo, tivichel) *{ro: iarbă} {fr: herbe} {en: grass}* ex: ari multã earbã tu grãdinã; creashti ca earba sum cheatrã; criscu earba tu grãdinã, ts-easti harauã s-u mutreshti; n-adusi nã njilji di ucadz di earbã; tsi, noi pãshtem earbã? (expr: tsi, noi him glari? nu-aduchim?); nitsi di atselj tsi mãcã earbã (expr: atselj hazadz, tivichelj, glari) nu sh-eara; earba a birbeclui; earba di-agãrshiri; earba di blãndã; earba di nipãrticã; earba di sharpi; earbã di somnu; earbã di tsãneari § ***irbos*** (ir-bósŭ) adg irboasã (ir-boá-sã), irbosh (ir-bóshĭ), irboasi/irboase (ir-boá-si) – (loc) acupirit cu earbã; (loc) tsi ari multã earbã *{ro: ierbos} {fr: herbeux} {en: grassy}* ex: loclu easti irbos (cu earbã multã); eara valea irboasã, putea s-pascã njilj di oi § ***irbar*** (ir-bárŭ) sn irbari/irbare (ir-bá-ri) – adunãturã di ierburi cãlcati shi uscati namisa di-acoali tsi lã trag dzama dit eali shi s-tsãn ashi uscati tu cutii i tifteri *{ro: ierbar} {fr: herbier} {en: herbarium}*

earci (ĭar-cí) invar – mash tu zburãrea: vãshclje earci, vãshcljadz earci (njits sh-mushats) *{ro: (arşic) mic şi frumos} {fr: (osselet) petit et beau} {en: (knucle-bone) small and beautiful}*

eargi (ĭar-gí) sm – vedz tu ***yeaurti***

earnã (iár-nã) sf erni (ĭér-ni) shi ernuri (ĭér-nurĭ) – treilji mesh tsi suntu nai ma arcuroshlji dit an, cu neauã shi ngljetsuri, tsi s-aflã namisa di toamnã shi primuvearã (dit 22-li di-Andreu pãnã tu 21-li di Martsu); (expr: 1: earna (ca adv) = chirolu di earnã; 2: di earnã = (i) cãndu va s-yinã earna; earna-aestã tsi yini; (ii) cari tsãni di earnã, tsi s-poartã earna, cari s-fatsi (i tihiseashti si s-facã) earna; etc.; 3: di cu earnã = hiindalui ninga earnã, ninga niishitã (nibitisitã) earna; 4: pãnã (tu intrata) di earnã = pãnã tu nchisita (intrata) a earnãljei; pãnã tu ishita di toamnã; 5: aestã earnã = earna tsi yini di treatsi, tsi tricu; 6: an-earna = earna-a anlui tsi tricu, earna di-aoa sh-un an; 7: earnã-vearã = cã-i earnã, cã-i vearã, tut chirolu, tut anlu, fãrã-acumtinari) *{ro: iarnă} {fr: hiver} {en: winter}* ex: earna-i bunã, ma trã domnji; n-acãtsã earna n hoarã; earnã-vearã (expr: cã eara earnã, cã eara vearã) yinea s-nã veadã cum him; n-acãtsã nã earnã mari (earnã greauã); tricu earna, tora intrãm tu primuvearã § ***earãnã*** (ĭá-rã-nã) sf erãni (ĭé-rãnĭ) – (unã cu ***earnã***) ex: shi earãnã (earnã) shi vearã § ***njadzã-earnã*** adv (njĭá-dzã-ĭár-nã) – mesea di earnã *{ro: miez de iarnă} {fr: milieu de l'hiver} {en: mid-winter}* § ***irnedz*** (ir-nédzŭ) vb I irnai (ir-náĭ), irnam (ir-námŭ), irnatã (ir-ná-tã), irnari/irnare (ir-ná-ri) – ãnj trec earna (tu-un loc); dipun cupiilor di oi (sh-di alti prãvdzã) di la munti toamna tra sã-sh treacã earna la cãmpu; arnedz, ernedz, airnedz *{ro: ierna, hiberna} {fr: hiverner; passer l'hiver, hiberner} {en: winter, hibernate}* § ***irnat*** (ir-nátŭ) adg irnatã (ir-ná-tã), irnats (ir-nátsĭ), irnati/irnate (ir-ná-ti) – tsi ari tricutã earna iuva; arnat, ernat, airnat *{ro: iernat, hibernat} {fr: hiverné; passé l'hiver, hiberné} {en: wintered, hibernated}* § ***irnari/irnare*** (ir-ná-ri) sf irnãri (ir-nắ-ri) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva irneadzã iuva; arnari, ernari, airnari *{ro: acţiunea de a ierna, iernare, hibernare} {fr: action de hiverner; de passer l'hiver, de hiberner} {en: action of wintering, hibernating}* § ***airnedz*** (a-ir-nédzŭ) vb I airnai (a-ir-náĭ), airnam (a-ir-námŭ), airnatã (a-ir-ná-tã), airnari/airnare (a-ir-ná-ri) – (unã cu ***irnedz***) ex: dusi di-sh li airnã (dusi di li featsi si-sh treacã earna) § ***airnat*** (a-ir-nátŭ) adg airnatã (a-ir-ná-tã), airnats (a-ir-nátsĭ), airnati/airnate (a-ir-ná-ti) – (unã cu ***irnat***) § ***airnari/airnare*** (a-ir-ná-ri) sf airnãri (a-ir-nắ-ri) – (unã cu ***irnari***) § ***arnedz*** (ar-nédzŭ) vb I arnai (ar-náĭ), arnam (ar-námŭ), arnatã (ar-ná-tã), arnari/arnare (ar-ná-ri) – (unã cu

irnedz) ex: earna-aestã va arnãm (va u tritsem earna) tu a Sãrunãljei; arnai ghini estan § ***arnat*** (ar-nátŭ) adg arnatã (ar-ná-tã), arnats (ar-nátsĭ), arnati/arnate (ar-ná-ti) – (unã cu ***irnat***) ex: noatinj arnats (tsi tricurã earna) § ***arnari/arnare*** (ar-ná-ri) sf arnãri (ar-nă-ri) – (unã cu ***irnari***) § ***ernedz*** (ĭer-nédzŭ) vb I ernai (ĭer-náĭ), ernam (ĭer-námŭ), ernatã (ĭer-ná-tã), ernari/ernare (ĭer-ná-ri) – (unã cu ***irnedz***) § ***ernat*** (ĭer-nátŭ) adg ernatã (ĭer-ná-tã), ernats (ĭer-nátsĭ), ernati/ernate (ĭer-ná-ti) – (unã cu ***irnat***) § ***ernari/ernare*** (ĭer-ná-ri) sf ernãri (ĭer-nă-ri) – (unã cu ***irnari***) § ***arniu*** (ar-níŭ) sn arniuri (ar-ní-urĭ) – dipunearea-a cupiilor di oi (sh-di alti prãvdzã) di la munti toamna tra sã-sh treacã earna la cãmpu; loclu iu sh-trec earna cupiili di oi dipusi di la munti; arnii, ariu, arii *{ro: iernatic, locul de iernat}* *{fr: hivernage, quartier d'hiver}* *{en: winter (of cattle), wintering quarters}* ex: armãnjlji ma njergu toamna tu-arniu; n-aflãm bun arniu; arniuri cãlduroasi; toamna aestã va dipunem tu arniulu a Lãsunlui; ma nu li-aflã bunlu cupiili tu arniu; njel tu-arniu nu-azghearã dot, jilos plãndzi-arniulu tot § ***arniĭ/arnie*** (ar-ní-i) sf arnii (ar-níĭ) – (unã cu ***arniu***) ex: cucutici di pi cuprii, lja-ts gãljina, du-ti-arnii; altsã pit muntsã, altsã pit arnii § ***arnaret*** (ar-na-rétŭ) adg arnareatã (ar-na-reá-tã), arnarets (ar-na-rétsĭ), arnareati/arnareate (ar-na-reá-ti) – tsi easti di earnã *{ro: de iarnă}* *{fr: hivernal}* *{en: wintry}* ex: gortsã arnareati (di earnã) § ***arnatic*** (ar-ná-ticŭ) sn arnatitsi/arnatitse (ar-ná-ti-tsi) – lucrili di mãcari tsi sh-li bagã omlu di-unã parti tra s-li aibã earna; arnatcu *{ro: provizii de iarnă}* *{fr: provision (aliments) d'hiver}* *{en: winter supplies for the winter}* ex: vinji earna, va bãgari arnatic § ***arnatcu*** (ar-nát-cu) sn arnattsi/arnattse (ar-nát-tsi) – (unã cu ***arnatic***)

easamin (ĭa-sa-mínŭ) sm easaminj (ĭa-sa-mínjĭ) – un arburic tsi yini dit India, cu alumãchi verdzã, lundzi sh-suptsãri, sh-cu lilici albi tsi da unã anjurizmã multu-arisitã di oaminj *{ro: iasomie}* *{fr: jasmin}* *{en: jasmine}* § ***easamiu*** (ĭa-sa-míŭ) sm pl(?) – (unã cu ***easamin***)

easamiu (ĭa-sa-míŭ) sm – vedz tu ***easamin***

eascã (ĭás-cã) sf eschi (ĭés-chi) – numã datã la ndauã planti dit fumealja-a buretslor, tsi crescu pri truplu-a arburlor, tsi sh-u-aduc niheamã cu petala di cal shi, cãndu suntu uscati ghini, acatsã foc lishor sh-tr-atsea, tu chirolu veclju s-ufilisea la aprindearea-a foclui (cu mãnearlu sh-cu sturnarea); (expr: 1: easti eascã = easti multu uscat, easti suptsãri; 2: ardi ca easca = ardi multu ghini, ca easca uscatã) *{ro: iască}* *{fr: amadou}* *{en: tinder, touchwood}* ex: easca creashti pri trup di fag; easca va mãnear shi sturnari; eascã s-adrã (expr: s-adrã multu slabã; slãghi multu); pãnea s-featsi eascã (expr: multu uscatã); aprinsi cu amnarea eascã tra s-facã foc; leamnili tsi-adusish ardu ca easca (expr: ardu ghini)

easpir (ĭás-pirŭ) adg easpirã (ĭás-pi-rã), easpiri (ĭás-pirĭ), easpiri/easpire (ĭás-pi-ri) – tsi ari unã minti pirã (yii, pitrundzitoari, pirgacã, hitrã, tãljitoasã); tsi aducheashti lishor lucri tsi oaminjlji di-aradã li aduchescu ma greu; hitru, pirgac, pirã, tãljos, tãljitos, etc. *{ro: perspicace}* *{fr: perspicace}* *{en: perspicacious, shrewd}* ex: easpira-nã (pirgaca-nã) mintea

eatagan (ĭa-ta-gánŭ) sn – vedz tu ***yitãgani***

eataghan (ĭa-ta-ghánŭ) sn eataghani/eataghane (ĭa-ta-ghá-ni) – unã cu ***eatagan***

eatã (eá-tã) sf – vedz tu ***atã***

eatãgan (ĭa-tã-gánŭ) sn – vedz tu ***yitãgani***

eatãghan (ĭa-tã-ghánŭ) sn eatãghani/eatãghane (ĭa-tã-ghá-ni) – unã cu ***eatãgan***

eavashcu (ea-vásh-cu) adg – vedz tu ***evashcu***

eavea[1] (ĭá-vea) adv – vedz tu ***ea***[2]

eavea[2] (eá-vea) adv – dealihea, naevea, aevea *{ro: aevea}* *{fr: en réalité, réellement}* *{en: really}*

eavriu (ĭa-vríŭ) sm eavrii (ea-vríĭ) – pulj njic, puljits, avriu *{ro: păsăruică, păsărică}* *{fr: petit oiseau, petiot}* *{en: little bird}* ex: eavriu cã vidzu n casã, nu-lj yinea s-easã din casã § ***avriu*** (a-vríŭ) sm avrii (a-vríĭ) – (unã cu ***eavriu***)

eazagi (ĭa-za-gí) sm – vedz tu ***eazi***

eazãc (ĭa-zắcŭ) invar – vedz tu ***yeazãchi***

eazãcã (ĭa-zắ-cã) sf – vedz tu ***yeazãchi***

eazãchi/eazãche (ĭa-zắ-chi) sf – vedz tu ***yeazãchi***

eazi (ĭá-zi) sf fãrã pl – zboari scriati; partea-a pãrãlui cari easti scriatã (partea tsi nu-aspuni un cadru); gheazã; scriturã *{ro: scriere; partea scrisă de la un ban}* *{fr: écriture; écriture d'une monnaie}* *{en: writing; written part of a coin}* ex: ari cãdzutã eazi (partea scriatã), nu tura (partea cu cadur) § ***eazagi*** (ĭa-za-gí) sm eazageadz (ĭa-za-gĭádzĭ) – un tsi lucreadzã trã chivernisi (cumpanii, sutsatã, etc.) cu tsãnearea-a cãrtsãlor; gramatico, grãmãtic *{ro: secretar}* *{fr: secrétaire}* *{en: secretary}* § ***gheazã*** (ghĭá-zã) sf fãrã pl – (unã cu ***eazã***) ex: tsi ljai, turã (partea cu cadur) i gheazã (partea scriatã)?

eclesiaris (e-cle-si-ĭá-risŭ) sm pl(?) – omlu tsi aveaglji sh-ari vrundida-a bisearicãljei; clisar *{ro: paraclisier}* *{fr: sacristain}* *{en: sacristan}*

ed (ĭédŭ) sm, sf ***eadã*** (ĭá-dã), edz (ĭédzĭ), eadi/eade (ĭá-di) – njiclu (mascur i feamin) fitat di-unã caprã *{ro: ied}* *{fr: chevreau, chevrette}* *{en: kid}* ex: arãndza di ed easti ma bunã di atsea di njel; cãsh, cãsh, edzlj-a mei; a edzlor lã deadirã coarnili

edec[1] (e-décŭ) sm edets (e-détsĭ) – tsi nu para lu-arãseashti (i lj-angreacã multu) tra s-facã un lucru; aduliftu, acãmat, blanes, cumban, hain, hãin, haileas, linãvos, linos, tãvlãmbã, timbel, armãsãtor, tindu-gomar, cioari tu cinushi *{ro: trântor, leneş}* *{fr: fainéant, paresseux}* *{en: lazy}*

edec[2] (e-décŭ) sn edecuri (e-dé-curĭ) – aveari tsi nu poati s-hibã purtatã (loc, casã, acabeti, etc.) dit un loc tu altu; mulchi, mulãlichi *{ro: imobil}* *{fr: propriété immobilière}* *{en: real estate}*

edepsãz (e-dep-sắzŭ) adj edepsãzã (e-dep-sắ-zã), edepsãji (e-dep-săjĭ), edepsãzi/edepsãze (e-dep-sắ-zi) – tsi easti arãu shi ponir; tsi fatsi mash urutets; etepsãz, idipsãz, chiutandal, arãu, andihristu, tihilai, blãstimat, chirãtã, cumalindru, ponir, shiret, hitru, cãtãrgar, murlai *{ro: ticălos}* *{fr: abject, coquin}* *{en: mean, rascal}* § ***etepsãz*** (e-tep-sắzŭ) adj etepsãzã (e-tep-sắ-zã), etepsãji (e-tep-săjĭ), etepsãzi/etepsãze (e-tep-sắ-zi) – (unã cu ***edepsãz***) § ***edepsãzlãchi/edepsãzlãche*** (e-dep-sãz-lắ-chi) sf edepsãzlãchi (e-dep-sãz-lắchĭ) – harea tsi u-ari atsel tsi easti (shi-l fatsi s-hibã) edepsãz *{ro: ticăloşie}* *{fr: abjection, malhonnêteté}* *{en: vileness, dishonesty}*

edepsãzlãchi/edepsãzlãche (e-dep-sãz-lắ-chi) sf – vedz tu ***edepsãz***

efchelj (ef-chéljĭŭ) sn efcheali/efcheale (ef-chĭá-li) – psãltisirea tsi u fatsi preftul trã un om tsi easti multu lãndzit shi undzirea tsi lj-u fatsi cu untulemnu ayisit *{ro: maslu}* *{fr: sainte onction}* *{en: unction}* § ***efheli/efhele*** (ef-hé-li) sf efheali/efheale (ef-hĭá-li) – (unã cu ***efchelj***) ex: ãlj featsirã efheli cu shapti preftsã

efcolii/efcolie (ef-co-lí-i) sf – vedz tu ***ifculii***

efcolilji/efcolilje (ef-co-lí-lji) sf – vedz tu ***ifculii***

efcul (éf-cul) adg – vedz tu ***ifculii***

efcula (éf-cu-la) adv – vedz tu ***ifculii***

efculii/efculie (ef-cu-lí-i) sf – vedz tu ***ifculii***

efculipsescu (ef-cu-lip-sés-cu) vb I – vedz tu ***ifculii***

efculipsiri/efculipsire (ef-cu-lip-sí-ri) sf – vedz tu ***ifculii***

efculipsit (ef-cu-lip-sítŭ) adg – vedz tu ***ifculii***

efculisescu (ef-cu-li-sés-cu) vb I – vedz tu ***ifculii***

efculisiri/efculisire (ef-cu-li-sí-ri) sf – vedz tu ***ifculii***

efculisit (ef-cu-li-sítŭ) adg – vedz tu ***ifculii***

efendim (e-fén-dim) invar – vedz tu ***afendi***

efharistii/efharistie (ef-ha-ris-tí-i) sf – vedz tu ***efharisto***

efharistisescu (ef-ha-ris-ti-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***efharisto***

efharistisi/efharistise (ef-ha-rís-ti-si) sf – vedz tu ***efharisto***

efharistisiri/efharistisire (ef-ha-ris-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***efharisto***

efharistisit (ef-ha-ris-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***efharisto***

efharisto (ef-ha-ris-tó) adv – zborlu tsi-l dzãtsi un tri pricunushtearea-a bunlui tsi-lj s-ari faptã; shuchir *{ro: mulţumesc}* *{fr: merci, grace, remercîment}* *{en: thanks, acknowledgement}* ex: noi lã dzãsim efharisto § ***efharistisescu*** (ef-ha-ris-ti-sés-cu) (mi) vb IV efharistisii (ef-ha-ris-ti-síĭ), efharistiseam

(ef-ha-ris-ti-seámŭ), efharistisitã (ef-ha-ris-ti-sí-tã), efharistisiri/efharistisire (ef-ha-ris-ti-sí-ri) – apudidescu cariva cu bunlu tsi-lj fac *{ro: mulţumi} {fr: (se) contenter, satisfaire} {en: content, satisfy}* § ***efharistisit*** (ef-ha-ris-ti-sítŭ) adg efharistisitã (ef-ha-ris-ti-sí-tã), efharistisits (ef-ha-ris-ti-sítsĭ), efharistisiti/efharistisite (ef-ha-ris-ti-sí-ti) – tsi easti apudidit di bunlu tsi-lj s-ari faptã *{ro: mulţumit} {fr: contenté, satisfait} {en: content, satisfied}* § ***efharistisiri/efharistisire*** (ef-ha-ris-ti-sí-ri) sf efharistisiri (ef-ha-ris-ti-sírĭ) – atsea tsi fatsi un tsi ifhãristiseasti pri cariva *{ro: acţiunea de a mulţumi; mulţumire} {fr: action de contenter, de satisfaire; satisfaction} {en: action of contenting, of satisfying; satisfaction}* § ***efhãristisescu*** (ef-hã-ris-ti-sés-cu) (mi) vb IV efhãristisii (ef-hã-ris-ti-sĭĭ), efhãristiseam (ef-hã-ris-ti-seámŭ), efhãristisitã (ef-hã-ris-ti-sí-tã), efhãristisiri/efhãristisire (ef-hã-ris-ti-sí-ri) – (unã cu ***efharistisescu***)§ ***efhãristisit*** (ef-hã-ris-ti-sítŭ) adg efhãristisitã (ef-hã-ris-ti-sí-tã), efhãristisits (ef-hã-ris-ti-sítsĭ), efhãristisiti/efhãristisite (ef-hã-ris-ti-sí-ti) – (unã cu ***efharistisit***) § ***efhãristisiri/efhãristisire*** (ef-hã-ris-ti-sí-ri) sf efhãristisiri (ef-hã-ris-ti-sírĭ) – (unã cu ***efharistisiri***) § ***ifhãristisescu*** (if-hã-ris-ti-sés-cu) (mi) vb IV ifhãristisii (if-hã-ris-ti-sĭĭ), ifhãristiseam (if-hã-ris-ti-seámŭ), ifhãristisitã (if-hã-ris-ti-sí-tã), ifhãristisiri/ifhãristisire (if-hã-ris-ti-sí-ri) – (unã cu ***efharistisescu***)§ ***ifhãristisit*** (if-hã-ris-ti-sítŭ) adg ifhãristisitã (if-hã-ris-ti-sí-tã), ifhãristisits (if-hã-ris-ti-sítsĭ), ifhãristisiti/ifhãristisite (if-hã-ris-ti-sí-ti) – (unã cu ***efharistisit***) § ***ifhãristisiri/ifhãristisire*** (if-hã-ris-ti-sí-ri) sf ifhãristisiri (if-hã-ris-ti-sírĭ) – (unã cu ***efharistisiri***) § ***efharistii/efharistie*** (ef-ha-ris-tí-i) sf efharistii (ef-ha-ris-tĭĭ) – harea tsi u-ari cariva tsi easti ifhãristisit, efhãristisiri, shuchir, shuchiur, birhuzuri, biricheavis, spulaiti, hartã *{ro: mulţumire} {fr: contentement, remerciement; satisfaction} {en: thanks; satisfaction}* § ***efharistisi/efharistise*** (ef-ha-rís-ti-si) sf efharistisi (ef-ha-rís-tisĭ) – ifhãrãstisiri, ushnurlãcã *{ro: mulţumire} {fr: remerciement; satisfaction} {en: thanks; satisfaction}* § ***ahãristisiri/ahãristisire*** (a-hã-ris-ti-sí-ri) sf ahãristisiri (a-hã-ris-ti-sírĭ) – hartã, efharistii, efhãrãstisiri, birhuzuri, shuchir, shuchiur, spulaiti, biricheavis *{ro: mulţumită, datorită} {fr: grace à} {en: thanks to}* § ***aharistisiri/aharistisire*** (a-ha-ris-ti-sí-ri) sf aharistisiri (a-ha-ris-ti-sírĭ) – (unã cu ***ahãristisiri***)

efhãristisescu (ef-hã-ris-ti-ses-cu) vb IV – vedz tu ***efharisto***

efhãristisiri/efhãristisire (ef-hã-ris-ti-si-ri) sf – vedz tu ***efharisto***

efhãristisit (ef-hã-ris-ti-sitŭ) adg – vedz tu ***efharisto***

efheli/efhele (ef-hé-li) sf – vedz tu ***efchelj***

efterii/efterie (ef-te-rí-i) sf efterii (ef-te-rĭĭ) – minciunã dzãsã maxus ca sã-lj s-aspargã numa-lj bunã a unui om tinjisit; minciunjli tsi s-dzãc cãndu cariva easti cacu-zburãt (sãhunit); muhtani, cacu-zburãri *{ro: calomnie} {fr: calomnie} {en: calumny, slander}* ex: greauã muhtani, urãtã efterii arucarã pri mini

eftihii/eftihie (ef-ti-hí-i) sf – vedz tu ***iftihii***

eftihipsescu (ef-ti-hip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***iftihii***

eftihipsiri/eftihipsire (ef-ti-hip-sí-ri) sf – vedz tu ***iftihii***

eftihipsit (ef-ti-hip-sítŭ) adg – vedz tu ***iftihii***

eftihisescu (ef-ti-hi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***iftihii***

eftihisiri/eftihisire (ef-ti-hi-sí-ri) sf – vedz tu ***iftihii***

eftihisit (ef-ti-hi-sítŭ) adg – vedz tu ***iftihii***

eftin (ĭéf-tin) adg eftinã (ĭéf-ti-nã), eftinj (ĭéf-tinjĭ), eftini/eftine (ĭéf-ti-ni) – tsi easti bun shi custuseashti putsãn; tsi nu easti scumpu sh-ari unã tinjii tsi nji lu ndreadzi lucrul; (fig: 1: eftin = lucru tsi nu easti bun; cã s-ari pãltitã putsãn ti nãs shi lucrili buni suntu ma scumpi; expr: 2: scumpu la tãrtsã sh-eftin la fãrinã = zbor tsi s-dzãtsi atumtsea cãndu cariva da multu trã lucri tsi nu-ahãrzescu, ma nu va s-da cãt lipseashti trã lucri buni tsi dealihea ahãrzescu) *{ro: ieftin} {fr: de bon marché, de bas prix} {en: inexpensive, cheap}* ex: carnea tsi-adush easti eftinã (nu custuseashti multu); eftini suntu tuti tsi-acumpãrash § ***iftinãtati/iftinãtate*** (if-ti-nã-tá-ti) sf iftinãtãts (if-ti-nã-tãtsĭ) – faptul cã un lucru easti eftin; catastasea tu cari lucrili nu s-vindu scumpi, tuti suntu eftini; eftinãtate, eftineatsã, iftineatsã, iftinii, eftinii *{ro: eftinătate} {fr: bon marché, bas prix, baisse de prix} {en: cheapness}* ex: iftinãtatea-l mãcã pãrãlu; multã iftinitati easti aclo § ***iftineatsã*** (if-ti-neá-tsã) sf iftinets (if-ti-nétsĭ) – (unã cu ***iftnãtati***) § ***iftinii/iftinie*** (if-ti-ní-i) sf iftinii (if-ti-nĭĭ) – (unã cu ***iftinãtaţi***) § ***eftinãtti/eftinãtate*** (ĭef-ti-nã-tá-ti) sf eftinãtãts (ĭef-ti-nã-tãtsĭ) – (unã cu ***iftinãtati***) § ***eftineatsã*** (ĭef-ti-neá-tsã) sf eftinets (ĭef-ti-nétsĭ) – (unã cu ***iftinãtati***) § ***eftinii/eftinie*** (ĭef-ti-ní-i) sf eftinii (ĭef-ti-nĭĭ) – (unã cu ***iftinãtati***) § ***iftinipsescu*** (if-ti-nip-sés-cu) vb IV iftinipsii (if-ti-nip-sĭĭ), iftinipseam (if-ti-nip-seámŭ), iftinipsitã (if-ti-nip-sí-tã), iftinipsiri/iftinipsire (if-ti-nip-sí-ri) – fac un lucru tra s-custuseascã ma putsãn di cum eara ma ninti; l-fac un lucru s-hibã (ma) eftin; eftinipsescu *{ro: ieftení} {fr: baisser le prix; laisser à bon marché} {en: lower the price}* ex: s-iftinipsi (s-featsi ma eftin) grãnlu § ***iftinipsit*** (if-ti-nip-sítŭ) adg iftinipsitã (if-ti-nip-sí-tã), iftinipsits (if-ti-nip-sítsĭ), iftinipsiti/iftinipsite (if-ti-nip-sí-ti) – (lucrul) s-featsi ma eftin; eftinipsit *{ro: ieftenit} {fr: (prix) qui a été baissé; devenu bon marché} {en: with lowered price}* § ***iftinipsiri/iftinipsire*** (if-ti-nip-sí-ri) sf iftinipsiri (if-ti-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru iftineashti; eftinipsiri *{ro: acţiunea de a ieftení; ieftenire} {fr: action de baisser le prix; de laisser à bon marché} {en: action of lowering the price}* § ***eftinipsescu*** (ĭef-ti-nip-sés-cu) vb IV eftinipsii (ĭef-ti-nip-sĭĭ), eftinipseam (ĭef-ti-nip-seámŭ), eftinipsitã (ĭef-ti-nip-sí-tã), eftinipsiri/eftinipsire (ĭef-ti-nip-sí-ri) – (unã cu ***iftinipsescu***) § ***eftinipsit*** (ĭef-ti-nip-sítŭ) adg eftinipsitã (ĭef-ti-nip-sí-tã), eftinipsits (ĭef-ti-nip-sítsĭ), eftinipsiti/eftinipsite (ĭef-ti-nip-sí-ti) – (unã cu ***iftinipsit***) § ***eftinipsiri/eftinipsire*** (ĭef-ti-nip-sí-ri) sf eftinipsiri (ĭef-ti-nip-sírĭ) – (unã cu ***iftinipsiri***)

eftinãtti/eftinãtate (ĭef-ti-nã-tá-ti) sf – vedz tu ***eftin***

eftineatsã (ĭef-ti-neá-tsã) sf – vedz tu ***eftin***

eftinii/eftinie (ĭef-ti-ní-i) sf – vedz tu ***eftin***

eftinipsescu (ĭef-ti-nip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***eftin***

eftinipsiri/eftinipsire (ĭef-ti-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***eftin***

eftinipsit (ĭef-ti-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***eftin***

efur (ĭé-fur) sm efuri (ĭé-furĭ) – omlu tsi nicuchirseashti avearea-a unei bisearicã (sculii, etc.); epitrup, epitrop *{ro: efor, tutore} {fr: administrateur} {en: administrator}* § ***efurii/efurie*** (ĭe-fu-rí-i) sf efurii (ĭe-fu-rĭĭ) – avearea (bisearica, sculia) nicuchirsitã di un efur; mushavireea di efuri tsi nicuchirsescu deadun unã bisearicã (sculii, etc.); efurlichi, epitrupii *{ro: eforie} {fr: conseil des administrateurs} {en: administration council}* ex: tuti miletsli au efurii, mash noi nu § ***efurlichi/efurliche*** (ĭe-fur-li-chi) sf efurlichi (ĭe-fur-líchĭ) – (unã cu ***efurii***)

efurii/efurie (ĭe-fu-rí-i) sf – vedz tu ***efur***

efurlichi/efurliche (ĭe-fur-li-chi) sf – vedz tu ***efur***

eg (ĭégŭ) sm edz (ĭédzĭ) – prici njicã cu mutsca chipitoasã sh-cu truplu gros acupirit cu schinj; arici, junã *{ro: arici} {fr: hérisson} {en: porcupine}*

eh! (éh!) inter – vedz tu ***o!***

ehlã (ĭéh-lã) sf ehli/ehle (ĭéh-li) – arburi di pãduri (tsi sh-u-adutsi multu cu muliftul, aroblu), tsi creashti multu-analtu (pãnã la 40m), cu truplu ndreptu, cu lemnul moali, cu frãndzili njits shi suptsãri ca atsili, verdzã tut anlu sh-cari nu cad earna; brad *{ro: brad} {fr: sapin} {en: fir}*

ehle (eh-lé) sm, sf, adg invar – om cari, cu minciunj sh-cu culãchipsiri, s-aspuni bun ma, di-aradã, caftã totna s-arãdã lumea; arãditor, yealangi, minciunos, pseftu, calpuzan, apation, maryiol, marghiol; (expr: ehle = tsi ti-arãdi tu zigã) *{ro: înşelător} {fr: trompeur; tromperie, tricherie, fraude} {en: deceiver, cheater}* ex: easti un om ehle! (expr: tsi ti-arãdi tu zigã)

ehthrevsescu (eh-threv-sés-cu) vb IV ehthrevsii (eh-threv-sĭĭ), ehthrevseam (eh-threv-seámŭ), ehthrevsitã (eh-threv-sí-tã), ehthrevsiri/ehthrevsire (eh-threv-sí-ri) – unã cu ***ehtrevsescu***

ehthrevsiri/ehthrevsire (eh-threv-sí-ri) sf ehthrevsiri (eh-threv-sírĭ) – unã cu ***ehtrevsiri***

ehthrevsit (eh-threv-sítŭ) adg ehthrevsitã (eh-threv-sí-tã), ehthrevsits (eh-threv-sítsĭ), ehthrevsiti/ehthrevsite (eh-threv-sí-ti) – – unã cu ***ehtrevsit***

ehtrã (éh-trã) sf – vedz tu ***ehtru***

ehtrã [*] (éh-trã) sf – femininlu di la ehtru; vedz ***ehtru***
ehtrevsescu (eh-threv-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ehtru***
ehtrevsiri/ehtrevsire (eh-threv-sí-ri) sf – vedz tu ***ehtru***
ehtrevsit (eh-threv-sítŭ) adg – vedz tu ***ehtru***
ehtrilji/ehtrilje (eh-trí-lji) sf – vedz tu ***ehtru***
ehtripsescu (eh-trip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ehtru***
ehtripsiri/ehtripsire (eh-trip-sí-ri) sf – vedz tu ***ehtru***
ehtripsit (eh-trip-sítŭ) adg – vedz tu ***ehtru***
ehtru (éh-tru) sm, sf, adg ehtrã (éh-trã), ehtsrã (éh-tsrã), ehtri/ehtre (éh-tri) – atsel tsi aurashti pri cariva shi nu-lj va bunlu (va sã-lj facã arãu); atsel tsi ari sh-aspuni nivreari fatsã di tsiva; atsel cu cari s-alumtã cariva; ehtur, dushman, azmu, hazmu, nioaspi *{ro: duşman, adversar}* *{fr: ennemi, adversaire}* *{en: enemy, adversary}* ex: ma bun easti un ehtru (dushman) mintimen § ***ehtur*** (éh-tur) sm, sf, adg ehturã (éh-tu-rã), ehturi (éh-turĭ) shi ehtsãri (éh-tsãrĭ), ehturi/ehture (éh-tu-ri) – (unã cu ***ehtru***) ex: ehtsrãlj (dushmanjlji) tsã s-aprucheardã; apa doarmi, ehturlu (dushmanlu) nu doarmi § ***ehtrilji/ehtrilje*** (eh-trí-lji) sf ehtrilji/ehtrilje (eh-trí-lji) – atsea (ura, nivrearea) tsi u poartã un fatsã di tsiva i di cariva (un dushman); ura tsi u-aduchescu doi dushmanj (un fatsã di alantu) shi mirachea tsi u au tra sã-sh facã arãu; ehtrã, ihtrilji, dushmãnilji, amahi, cãrezi, niuspitsãlji, hãseanlichi, zãti, shãrã, sheri *{ro: duşmănie}* *{fr: inimitié, hostilité}* *{en: enmity, hostility}* § ***ehtrã*** (éh-trã) sf ehtri/ehtre (éh-tri) – (unã cu ***ehtrilji***) § ***ehtripsescu*** (eh-trip-sés-cu) vb IV ehtripsii (eh-trip-síĭ), ehtripseam (eh-trip-seámŭ), ehtripsitã (eh-trip-sí-tã), ehtripsiri/ehtripsire (eh-trip-sí-ri) – lu-aurãscu pri cariva sh-nu-lj voi bunlu; u-aspun ura tsi u am trã cariva i tsiva; ehtrevsescu, ihtripsescu, hãzmusescu, u duc zãti, u duc sheri *{ro: duşmăni}* *{fr: avoir de l'inimitié; envier}* *{en: show enmity}* § ***ehtripsit*** (eh-trip-sítŭ) adg ehtripsitã (eh-trip-sí-tã), ehtripsits (eh-trip-sítsĭ), ehtripsiti/ehtripsite (eh-trip-sí-ti) – atsel tsi easti aurãt di cariva tsi nu-lj va bunlu; ihtripsit, ehtrevsit, hãzmusit *{ro: duşmănit}* *{fr: haï par un ennemi; envié}* *{en: hated by an enemy}* § ***ehtripsiri/ehtripsire*** (eh-trip-sí-ri) sf ehtripsiri (eh-trip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un ehtripseashti; ihtripsiri, ehtrevsiri, hãzmusiri *{ro: acţiunea de a duşmăni; duşmănire}* *{fr: action d'avoir de l'inimitié; d'envier}* *{en: action of showing enmity}* § ***ehtrevsescu*** (eh-threv-sés-cu) vb IV ehtrevsii (eh-threv-síĭ), ehtrevseam (eh-threv-seámŭ), ehtrevsitã (eh-threv-sí-tã), ehtrevsiri/ehtrevsire (eh-threv-sí-ri) – (unã cu ***ehtripsescu***) § ***ehtrevsit*** (eh-threv-sítŭ) adg ehtrevsitã (eh-threv-sí-tã), ehtrevsits (eh-threv-sítsĭ), ehtrevsiti/ehtrevsite (eh-threv-sí-ti) – (unã cu ***ehtripsit***) § ***ehtrevsiri/ehtrevsire*** (eh-threv-sí-ri) sf ehtrevsiri (eh-threv-sírĭ) – (unã cu ***ehtripsiri***)
ehtur (éh-tur) sm, sf, adg – vedz tu ***ehtru***
ei! (éĭ!) inter – vedz tu ***o***
el (ĭélŭ) pr pirs III ***ea*** [1] (ĭá), elj (ĭéljĭ), eali/eale (ĭá-li) (*numinativ shi acuzativ; acuzativlu poati s-aibã shi zborlu "pri" nãinti ma, di-aradã, s-avdi fãrã el*) – grai tsi lja loclu a numãljei a atsilui (a atsiljei, a atsilor) trã cari easti zborlu; nãs, is, dis, dãs; (*formili shcurti*) ãl, ul, lu, u, ãlj, lji, lj, li, l; (fig: el = nicuchirlu) *{ro: el, ea, ei, ele}* *{fr: il, elle, ils, elles}* *{en: he, she, they}* ex: el (nãs) dzãtsea ashi; el (nãs) s-toarnã acasã; ea (nãsã) umpli gãleata cu apã; elj (nãsh) tundu oilji; eali (nãsi) frimintã aloatlu; tradzi el (nãs) s-moarã; mpiltescu pãrpodz trã el (fig: trã bãrbatlu-a meu) § ***l*** [1] (-lŭ shi lŭ-) pr pirs III ***u*** [1], ***lj*** [1] (-ljĭ, ljĭ-), ***li*** [1] (-li) – (*singular shi plural, masculin shi fiminin, numinativ; formili shcurti di la pronuma pirsunalã "el"*) – (unã cu ***el***) ex: cum easti-l (cum easti el) tora; araftul easti-l (araftul easti el) acasã?; aclo iu easti-l (iu easti el); stãtu cum sh-eara-l (cum sh-eara el); bãrbatlu eara-l (eara el) avinari; s-hibã-l (s-hibã el) yiu; s-nu-l hibã (hibã el) aclo; ma mari el va hibã-l (ma mari el va hibã el); dit groapã di-iu va hibã-l (di-iu va hibã el); foclu iu l-easti (iu easti el)?; iu easti-l (iu easti el)?; iu easti-u (iu easti ea)?; hilji-ta easti-u (easti ea) aoa; puljlji atselj iu suntu-lj (iu suntu elj)?; di cãndu eara-lj (eara elj) cu Enoch; ca domnji eara-lj (eara elj) prit casã-lã (lã = *pr pos* a lor; prit casa-a lor); tuts eara-lj (elj tuts eara) unã; hãshcili iu-li suntu (-li suntu = iu suntu eali)? § ***ãl*** (ălŭ) shi ***ul*** (úlŭ) shi ***lu*** (lú) shi ***l*** [2] (-lŭ, lŭ-) pr pirs III ***u*** [2], ***ãlj*** [2] (ăljĭ) shi ***lji*** [2] (ljí) shi ***lj*** [2] (-ljĭ, ljĭ-), ***li*** [2] (lí) (*singular shi plural, masculin shi fiminin, acuzativ; formili shcurti tsi s-adavgã la pronuma pirsunalã "tini", multi ori tra s-lji nvãrtushadzã noima*) – pri el *{ro: pe el, pe ea, pe ei, pe ele, ăl, o, îi, le}* *{fr: il, elle, ils, elles; le, la, les, etc.}* *{en: he, she, they}* ex: ea ãl (ãl = pri el) dusi acasã; ea-l (l = ãl, ul, li, pri el) dusi n hoarã; va s-dimãndu ca s-ul (ul = pri el) dau; ul (ul = pri el) culcã tu ashtirnut; shi na-ts-ul (ul = pri el) Mitri dziniri; ningã foc nji lu-adutsea (lu = pri el), ningã pirã nj-ul liga (ul = pri el); dats-lu nafoarã (lu = pri el) di-aoa; vidzush-lu (lu = pri el) tsi featsi?; ia lu (lu = pri el) ntreabã tra sã-lj (-lj, *dativ* = a lui) dzãcã; el lu (lu = pri el) acãtsarã; ea nu u vidzurã (u =pri ea); u featsirã (u = pri ea) si s-ducã acasã; u vrei i nu u vrei?; ca foarticã u minã; lja-u sh-talj-u, loats-u sh-tãljats-u; vidzush-u?; u vidzãndalui; ca vimtu ndreptu u loa pri mealuri; ma, tsi u vrei?; elj lj-avinai (lj = pri elj); eali nu li aflã (li = pri eali); pãdurli li (li = pri eali, pãdurli) arsirã; ia-l dipuni tãmbãrãlu (-l = pri el, tãmbãrãlu); ma dipuni-l (-l = pri el); lji-lj lu deadirã (lu = pri el; lji-lj = a lui, *dativ*); lji-lj lu pitricurã tserbul (lu = pri el, tserbul; lji-lj = a lui, *dativ*); vãtãmãndalui-lu (lu = pri el, dushmanlu), ascãpã cu bana; iu lu ari (lu = pri el)?; mãtsinats-u (u = pri ea) la noi; vidzãndalui-u (u = pri ea) ahãntã gioanã; maea lji ncljisi ocljilj (*pr pirs, acuzativlu* lji = pri elj, ocljilj; icã *pr pirs, dativlu*, a lui); adapã-lj la arãu (-lj = pri elj); paplu li teasi (li = pri eali) pri measã; talji-li cumãts (li =pri eali) § ***a lui*** [1] (a lúĭ) pr pirs III ***a ljei*** [1] (a ljĭéĭ), ***a lor*** [1] (a lórŭ), ***a lor*** [1] (a lórŭ) (*genitiv shi dativ, di la pronuma pirsunalã "el" cari s-avdi totna cu zborlu "a" nãinti*) – ãlj, lji, lj (-ljĭ, ljĭ-) *{ro: (a) lui, (a) ei, (a) lor}* *{fr: à lui, à elle, à eux}* *{en: his, her, their}* ex: a ljei nu-lj (lj = ãlj, a ljei) deadi; dã-lj (lj = a lui) a lui fuslu (a omlui ti cari easti zborlu); a ljei lj-deadi (lj = lji, a ljei) furca § ***ãlj*** [1] (ăljĭ) shi ***lji*** [1] (ljí) shi ***lj*** [3] (-ljĭ, ljĭ-) pr pirs III (*singular, masculin shi fiminin*), ***lã*** [1] (lă) shi ***l*** [3] (-lŭ, lŭ-) (*plural, masculin shi fiminin*) (*genitiv shi dativ, formili shcurti di la pronuma pirsunalã "a lui"*) – a lui (a ljei, a lor) *{ro: (a) lui, (a) ei, (a) lor}* *{fr: à lui, à elle, à eux}* *{en: his, her, their}* ex: lji (ljei = a lui, a ljei) s-asparsi casa; lj-njardzi (lj = a lui, a ljei) ghini; ãlj scoasirã (lji = a lui, a ljei) ocljilj; a lor l-ascapirã (l = lã, a lor) ocljilj; a lui lj-ded (lj = lji, a lui, a ljei); a lor nu va lã dau; iu-lj (lj = ãlj, a lui, a ljei) suntu pãrintsãlj; dinãpoi-lji (lji = a lui, a ljei) alghea cãmpul; cu-a lui-lji (lji = atselj a lui); sh-displãti cusitsãli a ljei-lji (ljei = atseali a ljei); dã-lj-lu (lj = a lui; lu = lucrul di cari easti zborlu) cã lu (lu = pri el) arãseashti multu; spunits al (al = a lui; *scriat ashi tu loc di a-l*) Daljani s-ansarã; amintã multã ncreadiri tu el-lji; dzã-lã (lã = a lor) s-yinã, sh-eali sh-elj; lu-avea ca pri unlu di-a lor-lã (lã = atselj a lor); lã ded (lã *pr pirs* = a lor) lucrili a lor-lã (lã *pr pos* = a lor); pitreatsi-lã (lã = a lor) nã carti s-yinã; lã vinjirã anj grei; nu lã (lã = a lor) pitrec nã carti
ela (é-la) impirativlu singular a unui verbu: yinu! *{ro: vino}* *{fr: viens}* *{en: come on}* § ***ilats*** (i-látsĭ) impirativlu plural a unui verbu: yinits *{ro: veniţi}* *{fr: venez}* *{en: come on}*
elbet (él-betŭ) adv – zbor tsi va s-aspunã cã omlu nu easti sigura cã un lucru va si s-facã (va si s-aflã, va s-hibã, etc.); s-hibã (si s-aibã faptã) dealihea?; elbeti, poati, vahi, belchi *{ro: poate}* *{fr: peut-être}* *{en: maybe, perhaps}* § ***elbeti/elbete*** (él-be-ti) adv – (unã cu ***elbet***)
elbeti/elbete (él-be-ti) adv – vedz tu ***elbet***
eleachim (e-lea-chím) cong – ghini ma, ashi cã, s-cljamã cã, ma, ama, am, ala, mea, amea, ami, mi, mu, dea, dem, vechi, veci *{ro: dar, ci}* *{fr: mais}* *{en: but}*
elefandu (e-lé-fan-du) sm elefandzã (e-lé-fan-dzã) – nai ma marea pravdã di pri loc (cu cheali groasã, cu-unã nari multu lungã sh-cu doi dintsã multu mãri (fildish) dit cari s-fac lucri mushati tsi s-tsãn ãn casã trã mushuteatsã); fil, filj, fildishin, sfildici *{ro: elefant}* *{fr: éléphant}* *{en: elephant}*
elefterii/elefterie (e-lef-te-rí-i) sf – vedz tu ***iliftirii***
eleftherii/eleftherie (e-lef-the-rí-i) sf eleftherii (e-lef-the-ríĭ) – unã cu ***elefterii***
elefthirusescu (e-lef-thi-ru-sés-cu) (mi) vb IV elefthirusii (e-lef-thi-ru-síĭ), elefthiruseam (e-lef-thi-ru-seámŭ), elefthirusitã (e-

lef-thi-ru-sí-tã), elefthirusiri/elefthirusire (e-lef-thi-ru-sí-ri) – unã cu ***eleftirusescu***

elefthirusiri/elefthirusire (e-lef-thi-ru-sí-ri) sf elefthirusiri (e-lef-thi-ru-sírĭ) – unã cu ***eleftirusiri***

elefthirusit (e-lef-thi-ru-sítŭ) adg elefthirusitã (e-lef-thi-ru-sí-tã), elefthirusits (e-lef-thi-ru-sítsĭ), elefthirusiti/elefthirusite (e-lef-thi-ru-sí-ti) – unã cu ***eleftirusit***

eleftir (e-léf-tirŭ) adg – vedz tu ***iliftirii***

eleftirusescu (e-lef-ti-ru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***iliftirii***

eleftirusiri/eleftirusire (e-lef-ti-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***iliftirii***

eleftirusit (e-lef-ti-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***iliftirii***

eleimosini/eleimosine (e-leĭ-mo-sí-ni) sf pl – measa (cu mãcari, grãn hertu, culac, yin, yimishi, etc.) tsi s-da la oaminj (oaspits di-a omlui mortu i oaminj ftohi, multi ori la bisearicã, hani i chimitiryiu) dupã tsi preftul fatsi unã dyeavasi la bisearicã; mãcarea tsi u da cariva la oarfãnj tra si s-aflã trã suflitlu-a mortsãlor; lucri (mãcari, stranji, etc.) tsi li da cariva di njilã, a oaminjlor ftohi tsi-lj veadi agiunj sh-aruptsã; dari, misali, pomean, spumean, pãmãntu, colivã, etc. *{ro: pomanã} {fr: charité, aumône} {en: charity, alms}*

elen (e-lénŭ) sm elenj (e-lénjĭ) – agru-pravdã dit pãduri, analtã shi zveltã, ma mari di-un agru-tsap (caprã), cu coarni mãri sh-mushati, tsi sh-hrãneashti njitslji cu lapti, sh-cari sh-arumigã mãcarea; tserbu, tsirbonj, ndrel, plãtun *{ro: cerb, cerboaicã} {fr: cerf, biche} {en: hart, stag, red deer, female hart}*

elin[1] (é-linŭ) adg elinã (é-li-nã), elinj (é-linjĭ), elini/eline (é-li-ni) – om dit unã mileti tsi bãneadzã sh-deadun cu-armãnjlji tu Machidunii, ma bãneadzã ma multu tu locurli di cãtrã Not; grec *{ro: grec} {fr: grec} {en: Greek}*

elin[2] (é-linŭ) adg elinã (é-li-nã), elinj (é-linjĭ), elini/eline (é-li-ni) – om tsi nu easti crishtin; om tsi nu-ari vãrnã pisti *{ro: pãgân} {fr: païen} {en: pagan}*

elmai/elmae (el-má-i) sf elmãi (el-mắĭ) – gulir di gunã (di-aradã di vulpi) *{ro: guler (de vulpe)} {fr: collet de fourrure (de renard)} {en: colar made of (fox) fur}* ex: nã giubã cu elmai § ***ilmai/ilmae*** (il-má-i) sf ilmãi (il-mắĭ) – (unã cu ***elmai***) § ***ilmã*** (il-mắ) sm ilmadz (il-mádzĭ) – (unã cu ***elmai***)

elpidã (el-pí-dhã) sf elpidz (el-pídzĭ) – ncreadirea tsi u-ari omlu cã, atsea trã tsi ari mirachi si s-facã, dealihea va si s-facã; pistipsescu cã atsea tsi voi, va si mbureascã dealihea; ilpidã, nãdii, nadã, umuti, shpresã, apãndoahã *{ro: speranţã, nãdejde} {fr: espoir} {en: hope}* ex: nu-am elpidã mari (nu para am umutea, nu para pistipsescu) cã va si s-facã aestu lucru § ***ilpidã*** (il-pí-dhã) sf ilpidz (il-pídzĭ) – (unã cu ***elpidã***) § ***elpisescu*** (el-pi-sés-cu) vb IV elpisii (el-pi-síĭ), elpiseam (el-pi-seámŭ), elpisitã (el-pi-sí-tã), elpisiri/elpisire (el-pi-sí-ri) – am umutea (nãdia, ncreadirea) cã un lucru trã cari am mari mirachi va si s-facã; nãdãescu *{ro: spera, nãdãjdui} {fr: espérer} {en: hope}* § ***elpisit*** (el-pi-sítŭ) adg elpisitã (el-pi-sí-tã), elpisits (el-pi-sítsĭ), elpisiti/elpisite (el-pi-sí-ti) – (lucru) tsi pistipsescu cã va si s-facã (va si mbureascã); nãdãit *{ro: sperat, nãdãjduit} {fr: espéré} {en: hoped}* § ***elpisiri/elpisire*** (el-pi-sí-ri) sf elpisiri (el-pi-sírĭ) – atsea tsi fatsi un tsi nãdãeashti; nãdãiri *{ro: acţiunea de a spera, de a nãdãjdui; sperare, nãdãjduire} {fr: action d'espérer} {en: action of hoping}*

elpidhã (el-pí-dhã) sf elpidz (el-pídzĭ) – unã cu ***elpidã***

elpisescu (el-pi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***elpidã***

elpisiri/elpisire (el-pi-sí-ri) sf – vedz tu ***elpidã***

elpisit (el-pi-sítŭ) adg – vedz tu ***elpidã***

em (émŭ) cong – shi *{ro: şi} {fr: et; aussi} {en: and}* ex: em (shi) s-coc troarã, em (shi) suntu nostimi; fãtsea ca s-parã em (shi) fuviros, em (shi) arãsit; uvreulu, em (shi) da, em (shi) strigã

embaticã (em-ba-tí-cã) sf – vedz tu ***embatichi***

embatichi/embatiche (em-ba-tí-chi) sf embatichi (em-ba-tíchĭ) – paradzlji tsi s-da cati an al dispoti (ca unã soi di nichi) trã unã mulchi loatã ti multu chiro; embaticã *{ro: embatic} {fr: annate payée à un evêque pour une propriété} {en: money given every year to the bishop, for a property}* § ***embaticã*** (em-ba-tí-cã) sf embatichi (em-ba-tíchĭ) – (unã cu ***embatichi***) ex: tuti locurli aesti eara embaticã ma li-acumpãrai

embistimen (em-bis-ti-mén) sm, sf, adg – vedz tu ***pisti***[1]

embistosini (em-bis-to-sí-ni) sf – vedz tu ***pisti***[1]

emboriu (em-bó-riŭ) sm – vedz tu ***embur***

embur (ém-burŭ) sm emburi (ém-burĭ) – omlu tsi acumpãrã lucri ma eftini (sh-li poartã di-aradã tu altu loc) tra s-li vindã ma scumpu la altsã oaminj; omlu tsi s-lja cu tigearetea tra si sh-amintã bana (pãnea); omlu cari vindi lucri sh-pãrmãtii dit unã mãgãzii; tugear, pãrmãteftu, prãmãteftu, pãrmãtar, prãmãtar, mãgãzar, mãgãzãtor, mãgãjar, argãstiryear *{ro: negustor} {fr: marchand, négociant} {en: merchant}* ex: easti mari embur n Sãrunã § ***emboriu*** (em-bó-riŭ) sm emborii (em-bó-riĭ) – tehnea tsi u-ari un embur cu acumprarea, purtarea shi vindearea di lucri; emburlichi, emburii, prãmãtlichi, tugearlãchi, tigeareti *{ro: negustorie, comerţ} {fr: commerce, négoce} {en: commerce}* ex: nvãrteashti emboriu § ***emburlichi/emburliche*** (em-bur-lí-chi) sf emburlichi (em-bur-líchĭ) – (unã cu ***emboriu***) § ***emburii/emburie*** (em-bu-rí-i) sf emburii (em-bu-ríĭ) – (unã cu ***emboriu***) § ***emburipsescu*** (em-bu-rip-sés-cu) vb IV emburipsii (em-bu-rip-síĭ), emburipseam (em-bu-rip-seámŭ), emburipsitã (em-bu-rip-sí-tã), emburipsiri/emburipsire (em-bu-rip-sí-ri) – fac emboriu; nj-fac tehnea di embur; mi ljau cu emburlichea *{ro: face negoţ} {fr: faire le commerce, négocier} {en: trade}* § ***emburipsit*** (em-bu-rip-sítŭ) adg emburipsitã (em-bu-rip-sí-tã), emburipsits (em-bu-rip-sítsĭ), emburipsiti/emburipsite (em-bu-rip-sí-ti) – (lucru) tsi easti acumpãrat ma eftin tra s-hibã vindut ma scumpu *{ro: negustorit} {fr: négocié} {en: traded}* § ***emburipsiri/emburipsire*** (em-bu-rip-sí-ri) sf emburipsiri (em-bu-rip-sírĭ) – atsea tsi fatsi atsel ti emburipseashti *{ro: acţiunea de a face negoţ} {fr: action de faire le commerce, de négocier} {en: action of trading}*

emburii/emburie (em-bu-rí-i) sf – vedz tu ***embur***

emburipsescu (em-bu-rip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***embur***

emburipsiri/emburipsire (em-bu-rip-sí-ri) sf – vedz tu ***embur***

emburipsit (em-bu-rip-sítŭ) adg – vedz tu ***embur***

emburlichi/emburliche (em-bur-lí-chi) sf – vedz tu ***embur***

emri sf (ém-ri)fãrã pl – ordin (nom) dat di chivernisi (sh-multi ori scriat shi alichit prit stiznjili di pit cãljuri); dimãndarea tsi-lj si fatsi a unui tra s-adarã tsiva (cã va i cã nu va); dimãndari, dimãndu, dimãndãciuni, dimãndatã, urdin, ordin, ordinii, pãrãnghilii, timbihi, timbii, endolii, diatagmã, ditãyii, buiurdii *{ro: ordin, ordonanţã} {fr: ordre, ordonnance} {en: order, regulation}*

emsheri (em-shĭe-rí) sm emsheradz (em-shĭe-rádz) – stratiot turcu *{ro: soldat turc} {fr: soldat turc} {en: Turkish soldier}*

emuluyii/emuluyie (e-mu-lu-yí-i) sf – vedz tu ***muluyii***

endec (en-décŭ) sn endetsi/endetse (en-dé-tsi) shi endecuri (en-dé-curĭ) – guvã faptã tu loc; sãpãturã lungã shi strimtã (multi ori tu mardzinea di cali tra s-curã apa); groapã, guvã, trap, hãndachi, hãndac, hindechi, vlachi, avlachi *{ro: groapã, şanţ} {fr: fosse, trou, fossé} {en: pit, hole, ditch}* ex: deavãrliga-a livedzlor a lui easti sãpat endeclu (groapa, hãndachea)

endipusi (en-dí-pu-si) sf endipusi (en-dí-pusĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***entipusi***

endolii/endolie (en-do-lí-i) sf endolii (en-do-líĭ) – ordin (nom) dat di chivernisi; dimãndarea tsi-lj si fatsi a unui tra s-adarã tsiva (cã va i cã nu va); urdin, ordin, ordinii, dimãndu, dimãndari, dimãndãciuni, dimãndatã, pãrãnghilii, timbihi, timbii, emri, diatagmã, ditãyii, buiurdii *{ro: ordin, poruncã} {fr: ordre, commandement} {en: order}*

energhii (e-nér-ghi-i) sf – vedz tu ***inerghii***

energhisescu (e-ner-ghi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***inerghii***

energhisiri/energhisire (e-ner-ghi-sí-ri) sf – vedz tu ***inerghii***

energhisit (e-ner-ghi-sítŭ) adg – vedz tu ***inerghii***

eneryii (e-nér-yi-i) sf – vedz tu ***inerghii***

eneryisescu (e-ner-yi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***inerghii***

eneryisiri/eneryisire (e-ner-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***inerghii***

eneryisit (e-ner-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***inerghii***

entipusi (en-tí-pu-si) sf – vedz tu ***tipusescu***

enurii/enurie (e-nu-rí-i) sf – vedz tu ***inurii***

epanastat (e-pa-nás-tatŭ) sm – vedz tu ***panastasi***

eparhii/eparhie (e-par-hí-i) sf – vedz tu ***iparhii***

epidhi (e-pi-dhí) cong – unã cu ***epidi***
epidhimii/epidhimie (e-pi-dhi-mí-i) sf epidhimii (e-pi-dhi-mĩĭ) – unã cu ***epidimii***
epidhis (e-pi-dhís) cong – unã cu ***epidis***
epidi (e-pi-dhí) cong – di itia cã; tr-atsea cã; epidis, cãtse, dicari, dicara; dirmi, delmi, deca, madami, incan, ditrã, cã, etc. *{ro: de vreme ce, pentrucã}* *{fr: puisque, vu que}* *{en: in vue of, because}* § ***epidis*** (e-pi-dhís) cong – (unã cu ***epidi***)
epidimii/epidimie (e-pi-di-mí-i) sf epidimii (e-pi-di-mĩĭ) – lãngoari tsi s-tradzi tu-un loc di itia cã easti mulipsitoari shi s-lja lishor di la om la om *{ro: epidemie}* *{fr: épidémie}* *{en: epidemic}*
epidis (e-pi-dhís) cong – vedz tu ***epidi***
epin (é-pinŭ) sm fãrã pl – pirifan, di cãmãrusiri, di-alãvdari, alavdã, etc. *{ro: de laudã}* *{fr: éloge, louange}* *{en: praise, boast}* ex: mula-a lui atsea di epin (cu cari s-cãmãruseashti)
Epir (É-pirŭ) sm – vedz tu ***Ipir***
epirot (e-pi-rótŭ) sm, sf – vedz tu ***Ipir***
episcop (e-pís-copŭ) sm – vedz tu ***ipiscup***
episcopat (e-pis-co-pátŭ) sn – vedz tu ***ipiscup***
episcopescu (e-pis-co-pés-cu) adg – vedz tu ***ipiscup***
episcopii/episcopie (e-pis-co-pí-i) sf – vedz tu ***ipiscup***
epistat (e-pis-tátŭ) sm epistats (e-pis-tátsĭ) – pulits (nai ma njiclu)dit chirolu veclju *{ro: epistat}* *{fr: surveillant}* *{en: (old time) policeman}*
epitafiu (e-pi-tá-fiŭ) sm – vedz tu ***pitafil***
epitidhiu (e-pi-tí-dhĭu) adg epitidhii/epitidhie (e-pi-tí-dhi-i), epitidhii (e-pi-tí-dhiĭ), epitidhii (e-pi-tí-dhiĭ) – unã cu ***epitidiu***
epitidiu (e-pi-tí-dhĭu) adg epitidii/epitidie (e-pi-tí-dhi-i), epitidii (e-pi-tí-dhiĭ), epitidii (e-pi-tí-dhiĭ) – tsi lj-acatsã mãna; tsi-lj da di mãnã; tsi lj-agioacã mãna; chischin, mastur, izoti, acshu *{ro: abil}* *{fr: habile, adroit}* *{en: skilful, clever}*
epitrop (ĭe-pí-tropŭ) sm – vedz tu ***epitrup***
epitrup (ĭe-pí-trupŭ) sm epitrupi (ĭe-pí-trupĭ) shi epitruchi (ĭe-pí-truchĭ) – omlu tsi ari frundidã, shi nicuchirseashti avearea-a unei bisearicã (sculii, etc.); omlu bãgat di chivernisi tra s-nicuchirseascã avearea-a unui om tsi nu poati si sh-u nicuchirseascã singur; epitrop, efur *{ro: epitrop, tutore}* *{fr: curateur, tuteur}* *{en: trustee, guardian}* § ***pitrup*** (pí-trupŭ) sm pitrupi (pí-trupĭ) shi pitruchi (pí-truchĭ) – (unã cu ***epitrup***) § ***epitrop*** (ĭe-pí-tropŭ) sm epitropi (ĭe-pí-tropĭ) – (unã cu ***epitrup***) § ***epitrupii/epitrupie*** (ĭe-pi-tru-pí-i) sf epitrupii (ĭe-pi-tru-pĩĭ) – avearea nicuchirsitã di un epitrup; efurii, efurlichi *{ro: epitropii}* *{fr: curatelle, tutelle}* *{en: trusteeship, guardianship}* ex: epitrupia a bisearicãljei cãdzu pri mãnj buni § ***epitrupilji/epitrupilje*** (ĭe-pi-tru-pí-lji) sf epitrupilj (ĭe-pi-tru-píljĭ) – (unã cu ***epitrupii***) § ***pitrupilji/pitrupilje*** (pi-tru-pí-lji) sf pitrupilj (pi-tru-píljĭ) – (unã cu ***epitrupii***) § ***epitrupisescu*** (ĭe-pi-tru-pi-sés-cu) vb IV epitrupisii (ĭe-pi-tru-pi-siĭ), epitrupiseam (ĭe-pi-tru-pi-seámŭ), epitrupisitã (ĭe-pi-tru-pi-sí-tã), epitrupisiri/epitrupisire (ĭe-pi-tru-pi-sí-ri) – am angãtan shi nicuchirsescu avearea-a unei bisearicã (sculii, om tsi nu poati si sh-u nicuchirseascã avearea singur, etc.) *{ro: epitropisi, îngriji de averea cuiva}* *{fr: administrer une curatelle (tutelle)}* *{en: administer a guardianship (trusteeship)}* ex: el epitrupseashti bisearica (nicuchirseashti avearea-a bisearicãljei) § ***epitrupisit*** (ĭe-pi-tru-pi-sítŭ) adg epitrupisitã (ĭe-pi-tru-pi-sí-tã), epitrupisits (ĭe-pi-tru-pi-sítsĭ), epitrupisiti/epitrupisite (ĭe-pi-tru-pi-sí-ti) – (aveari, bisearicã, sculii, etc.) tsi easti nicuchirsitã di un epitrup *{ro: epitropisit, îngrijit de un epitrop}* *{fr: administré par un tuteur}* *{en: administered by a guardian}* § ***epitrupisiri/epitrupisire*** (ĭe-pi-tru-pi-sí-ri) sf epitrupisiri (ĭe-pi-tru-pi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cãriva niuchirseashti unã bisearicã (sculii, etc.) *{ro: acţiunea de a epitropisi, de a îngriji de averea cuiva}* *{fr: action d'administrer une curatelle (tutelle)}* *{en: action of administering a guardianship (trusteeship)}*
epitrupii/epitrupie (ĭe-pi-tru-pí-i) sf – vedz tu ***epitrup***
epitrupilji/epitrupilje (ĭe-pi-tru-pí-lji) sf – vedz tu ***epitrup***
epitrupisescu (ĭe-pi-tru-pi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***epitrup***
epitrupisiri/epitrupisire (ĭe-pi-tru-pi-sí-ri) sf – vedz tu ***epitrup***
epitrupisit (ĭe-pi-tru-pi-sítŭ) adg – vedz tu ***epitrup***
erã (é-rã) sf fãrã pl – vedz tu ***aerã***
ergataric (er-gha-tá-ricŭ) adg – vedz tu ***ergu***
erghataric (er-gha-tá-ricŭ) adg erghataricã (er-gha-tá-ri-cã), erghatarits (er-gha-tá-ritsĭ), erghataritsi/erghataritse (er-gha-tá-ri-tsi) – unã cu ***ergataric***
erghu (ér-ghu) sn erghuri (ér-ghurĭ) – unã cu ***ergu***
ergi (ér-gi) sf fãrã pl – tinjii, ihtibari *{ro: probitate, cinste}* *{fr: honnêteté, probité}* *{en: honesty}* ex: om cu ergi (om cu tinjii)
ergu (ér-ghu) sn erguri (ér-ghurĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu cariva dzãtsi i aducheashti cã, trãninti, va si s-facã tsiva (fãrã ca s-u shtibã cã dealihea va si s-facã, nu lj-u dzãsi vãrnu, mash cã ashi-lj yini noima); noimã; 2: sãmtsãrea tsi u-avem tu suflit shi ideea tsi nã treatsi prit minti cã atsea tsi videm (fãtsem i nã si spuni) nu easti dealihea (shi noi pistipsim cã lucrili suntu altã soi di cum li videm, li fãtsem i nã si spuni); mirachea tsi u-am trã un lucru tsi mi-ariseashti i un lucru tsi-l ved cã lu-ari altu; shube, shubei, shubie, ipupsii, pripus; 3: atsea tsi-aducheashti omlu tu suflit (pãrearea di-arãu, inatea, etc.) shi mirachea tsi-lj s-amintã tra s-aibã sh-el atseali tsi veadi un altu cã ari (avearea, mushiteatsa, sãnãtatea, starea bunã, etc.); ãnchizmã, nchizmã, chizmã, pizmã, zilj, zil, zuli, zãlii, zilii, fton, dol *{ro: presimţire, bănuială, dorinţă, invidie}* *{fr: pressentiment, soupçon, envie}* *{en: foreboding, suspicion, desire, envy}* ex: lj-vinji ergu (lj-vinji unã noimã); cã nãsã aushi shi cã-lj yini ergu (noimã); amirãlu intrã tu ergu (shubei); di ergu (shubei) sh-di zilj, ni oaspitslji nu lj-acãtsa somnul; ergul (shubeea, ziljlu) nu u-alasã s-shadã arihati; s-creapã tinirlu di ergu (nchizmã, zilj) § ***ergataric*** (er-gha-tá-ricŭ) adg ergataricã (er-gha-tá-ri-cã), ergatarits (er-gha-tá-ritsĭ), ergataritsi/ergataritse (er-gha-tá-ri-tsi) – tsi ari nchizmã di cariva i tsiva; ftuniros, ftunjarcu, ziljar, zuljar, zilipsearic, zilipisearic, zuljaric, ãnchizmataric, nchizmataric *{ro: invidios, gelos}* *{fr: envieux, jaloux}* *{en: envious, jealous}*
eri (ĭérĭ) adv – vedz tu ***aeri***
erim (é-rim) adg – vedz tu ***ermu***
erimii/erimie (e-ri-mí-i) sf – vedz tu ***ermu***
ermu (ér-mu) adg ermã (ér-mã), ernji (ér-nji), ermi/erme (ér-mi) – tsi ari tuti hãrili a unei pundii (pustilii, irnjii, etc.); cu locuri goali iu nu creashti mari lucru; erim, pondu, pustu, irnjit, axolit, singur, shuncru, cob, manoleac, munolcu; (fig: 1: tsi bãneadzã singur sh-diparti di lumi; aschitiu, schitiu; 2: tsi nu-avu tihi shi ari traptã multi tu banã; mãrat, corbu, lai, shcret, scurpisit, uryisit, etc.) *{ro: pustiu; pustnic, sihastru; dezolat, nenorocit}* *{fr: désert, inhabité; anachorète, ermite, solitaire; désolé, infortuné}* *{en: solitary, desert}* ex: muntsãlj va s-armãnã ernji (singuri, pondzã); bãneadzã singuri ca ernjilj (aschitiilji); armasi muma singurã, ca ermã (ca un aschitiu) ncljisã n casã; cavai di ernjilj (mãratslji, tsi bãneadzã singuri) picurari; plãndzi, ermã (corbã, scurpisitã), plãndzi; lu-agudi erma (blãstimata) di eapã; nu-avea ermu biutura; mor singuri sh-ernji (axolits), tu ermi (pondi) locuri, di un ascumt di ermu (pustu) dor § ***erim*** (é-rim) adg erimã (é-ri-mã), erinj (é-rinjĭ), erimi/erime (é-ri-mi) – (unã cu ***ermu***) ex: tu-aestu erim (pondu) di loc § ***erimii/erimie*** (e-ri-mí-i) sf erimii (e-ri-mĩĭ) – locuri goali iu nu creashti tsiva (icã aproapea tsiva) di itia cã nu da multã ploai (multi ori acupiriti mash cu-arinã); locuri goali sh-fãrã dunjai; pustilii, pustiliu, irnjii, urnjii, irnjiu, pundii, chiritã; singureatsã, singurami, singuritati *{ro: pustiu, singurătate}* *{fr: désert, solitude}* *{en: desert, solitude}* § ***irmuxescu*** (ir-muc-sés-cu) vb IV irmuxii (ir-muc-siĭ), irmuxeam (ir-muc-seámŭ), irmuxitã (ir-muc-sí-tã), irmuxiri/irmuxire (ir-muc-sí-ri) – li-aspargu (locuri avuti cu biricheti multã shi mplini di lumi) sh-li fac s-agiungã pundii; ermuxescu, rimuxescu, pundescu, punduxescu, pundixescu, pustixescu, pustuxescu, pustuescu, shcrituescu, bãstisescu, afãnsescu *{ro: pustii, devasta}* *{fr: rendre désert, dévaster, désoler, dépeupler}* *{en: lay waste, make it like a desert, devastate}* ex: tsi cãsi nu-am irmuxitã (afãnsitã) § ***irmuxit*** (ir-muc-sítŭ) adg irmuxitã (ir-muc-sí-tã), irmuxits (ir-muc-sítsĭ), irmuxiti/irmuxite (ir-muc-sí-ti) – tsi s-ari aspartã (icã fu

aspartã) shi s-featsi irnjii; ermuxit, rimuxit, pundit, punduxit, pundixit, pustixit, pustuxit, pustuit, shcrituit, bãstisit, afãnsit *{ro: pustiit, devastat}* *{fr: rendu désert, dévasté, désolé, dépeuplé}* *{en: made it like a desert, devastated}* § ***irmuxiri/irmuxire*** (ir-muc-sí-ri) sf irmuxiri (ir-muc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un loc irmuxeashti; ermuxiri, rimuxiri, pundiri, punduxiri, pundixiri, pustixiri, pustuxiri, pustuiri, shcrituiri, bãstisiri, afãnsiri *{ro: acţiunea de a pustii, de a devasta; pustiire}* *{fr: action de rendre désert, de dévaster, de désoler, de dépeupler}* *{en: action of laying waste, of devastating}* § ***ermuxescu*** (er-muc-sés-cu) vb IV ermuxii (er-muc-sîĭ), ermuxeam (er-muc-seámŭ), ermuxitã (er-muc-sí-tã), ermuxiri/ermuxire (er-muc-sí-ri) – (unã cu ***irmuxescu***) ex: ermuxirã (afãnsirã, pundixirã) horili; fumelj ãntredz avea ermuxitã (avea armasã ermi) § ***ermuxit*** (er-muc-sítŭ) adg ermuxitã (er-muc-sí-tã), ermuxits (er-muc-sítsĭ), ermuxiti/ermuxite (er-muc-sí-ti) – (unã cu ***irmuxit***) § ***ermuxiri/ermuxire*** (er-muc-sí-ri) sf ermuxiri (er-muc-sírĭ) – (unã cu ***irmuxiri***) ex: tu chirolu-al Ali-Pãshe cãdzurã greali ermuxiri (pustiiri, afãnsiri) pri caplu a armãnjlor § ***rimuxescu*** (ri-muc-sés-cu) vb IV rimuxii (ri-muc-sîĭ), rimuxeam (ri-muc-seámŭ), rimuxitã (ri-muc-sí-tã), rimuxiri/rimuxire (ri-muc-sí-ri) – (unã cu ***irmuxescu***) § ***rimuxit*** (ri-muc-sítŭ) adg rimuxitã (ri-muc-sí-tã), rimuxits (ri-muc-sítsĭ), rimuxiti/rimuxite (ri-muc-sí-ti) – (unã cu ***irmuxit***) § ***rimuxiri/rimuxire*** (ri-muc-sí-ri) sf rimuxiri (ri-muc-sírĭ) – (unã cu ***irmuxiri***)

ermuxescu (er-muc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ermu***

ermuxiri/ermuxire (er-muc-sí-ri) sf – vedz tu ***ermu***

ermuxit (er-muc-sítŭ) adg – vedz tu ***ermu***

ernari/ernare (ĭer-ná-ri) sf – vedz tu ***earnã***

ernat (ĭer-nátŭ) adg – vedz tu ***earnã***

ernedz (ĭer-nédzŭ) vb I – vedz tu ***earnã***

erosinã (ĭe-ro-sí-nã) sf pl(?) – harea tsi-l fatsi un om s-hibã preftu; lucrul (tehnea, tesea) di preftu; priftsãlji *{ro: preoţie, sacerdoţie}* *{fr: prêtrise}* *{en: priesthood}*

eryi/erye (ér-yi) sf eryi (ér-yi) – tinjii, ihtibari *{ro: demnitate, probitate, cinste}* *{fr: dignité, vertu}* *{en: dignity}* ex: eryea-l mushutsashti omlu; eryea la om i ca lãluda la pom

es (íésŭ) vb IV shi I ishii (i-shíĭ) shi inshii (in-shíĭ) shi ishai (i-sháĭ) shi inshai (in-sháĭ), isham (i-shĭámŭ) shi insham (in-shĭámŭ), ishitã (i-shí-tã) shi inshitã (in-shí-tã) shi ishatã (i-shĭá-tã) shi inshatã (in-shĭá-tã), ishiri/ishire (i-shí-ri) shi inshiri/inshire (in-shí-ri) shi ishari/ishare (i-shĭá-ri) shi inshari/inshare (in-shĭá-ri) – fug dit un loc tsi easti ca ncljis tra s-mi duc nafoarã dit el; (stealili, soarili, luna) s-alãnceashti pri tser (si scoalã, s-analtsã, da, arsari); (earba, lilicea, etc.) fitruseashti (da) dit loc; (calea) dutsi (agiundzi, bitiseashti, da) tu-un loc; fug, mi duc, etc.; (fig: 1: es = amintu la gioclu cu cãrtsã; expr: 2: nj-easi dit minti = agãrshescu, nj-fudzi dit minti; 3: es tu padi (migdani) = mi prudau, mi prudusescu, mi-aspun cai escu sh-cu-atseali tsi shtiu, mi dau di padi; 4: es fur = (mi duc tu muntsã shi) mi fac fur; 5: es dit zbor = nu-nj tsãn zborlu dat, nu fac atsea tsi-am tãxitã; 6: (arãulu) easi = (arãulu) ari apã multã shi s-vearsã (s-dipuni) nafoarã dit cupanja-a lui; 7: es nafoarã = mi duc la hale di-nj fac apa-atsea groasa, mi cac) *{ro: ieşi, răsări (astru, plantă); ajunge la capăt; câştiga (la jocuri de noroc); uita; deveni; călca cuvântul dat; (se) revărsa, defeca}* *{fr: sortir; se lever (en parlant des astres); pousser (plantes); aboutir; être révolu; gagner (au jeu de cartes), être le premier; oublier; devenir; ne pas tenir parole; déborder, dégorger; aller à la selle, avoir la courante}* *{en: go out, leave; come out, rise (sun, moon, plant); lead into, end at; win (games of luck); forget; break (promise, given word); overflow; defecate}* ex: la fãntãnã ea inshi; vrem s-ishim nafoarã; nu es armãnjlji n muntsã; ishi fãrtatlu atsel marli; soarili avea inshitã (datã pri tser); mustatsa ts-ishi (tsã deadi, nchisi s-creascã), mintea ninga nu; iu va s-easã (iu va bitiseascã, iu va s-agiungã cu) mintitura aestã?; calea aestã easi (dutsi, bitiseashti) la arãu; tsi s-easã, s-easã (tsi va s-facã, si s-facã); s-esh (fig: s-amintsã) totna la cãrtsã; cu cãts giuca, totna isha (fig: aminta); inshii io (fig: am cartea ma mari, amintai): am trei ash; aestu lucru nu-nj easi dit minti (expr: nu pot s-lu-agãrshescu); patrulji ficiori inshirã furi (expr: s-featsirã furi); va s-ishim cu furlji tuts; tini eshti om tsi esh dit zbor (expr: tsi nu tsã tsãnj zborlu); di ploi multi arãurli ishirã (expr: s-virsarã); cãti ori inshit nafoarã (expr: vã featsit apa-atsea groasã, vã cãcat) aeri?; ãl mãca lailu-sh, cã s-nu easã tu padi alihea nã dzuã (expr: s-nu si nveatsã tsi s-avea faptã, s-nu s-aflã alihea); aidi s-ishim furi (expr: s-nã fãtsem furi) § ***ishit*** (i-shítŭ) adg ishitã (i-shí-tã), ishits (i-shítsĭ), ishiti/ishite (i-shí-ti) – tsi ari vgatã dit un loc ca ncljis shi s-ari dusã tu-un altu loc; (steauã, soari, lunã) tsi s-ari sculatã shi s-alãnceashti pri tser; (earbã, lilici, etc.) tsi ari fitrusitã; dus, vgat, etc. *{ro: ieşit, răsărit; etc.}* *{fr: sorti; levé (en parlant des astres); etc.}* *{en: who came out, risen (sun, moon, plant); etc.}* ex: ishit ca dit loc; cu ocljilj ishits nafoarã; arãuri ishiti (cu apa virsatã pristi budzã) § ***inshit*** (in-shítŭ) adg inshitã (in-shí-tã), inshits (in-shítsĭ), inshiti/inshite (in-shí-ti) – (unã cu ***ishit***) § ***ishat*** (i-shĭátŭ) adg ishatã (i-shĭá-tã), ishats (i-shĭátsĭ), ishati/ishate (i-shĭá-ti) – (unã cu ***ishit***) § ***inshat*** (in-shĭátŭ) adg inshatã (in-shĭá-tã), inshats (in-shĭátsĭ), inshati/inshate (in-shĭá-ti) – (unã cu ***ishit***) § ***ishiri/ishire*** (i-shí-ri) sf ishiri (i-shírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu easi tsiva i cariva; vgari, dutseari, etc.; (fig: ishiri = lãngoari tsi-l fatsi omlu si s-ducã shi s-easã nafoarã (si s-cacã) multu moali (ca apa) sh-tut chirolu; cufoari, tartacutã, diarii, surdisiri, urdinari, urdinat, strãbãteari, strãbatiri, stribãteari, stribatiri, spriimnari) *{ro: acţiunea de a ieşi, de a răsări; etc.; ieşire, răsărire, răsărit}* *{fr: action de sortir; de se lever (en parlant des astres ou plantes); etc.}* *{en: action of going out, of leaving; of coming out, of rising (sun, moon, plants); etc.}* § ***inshiri/inshire*** (in-shí-ri) sf inshiri (in-shírĭ) – (unã cu ***ishiri***) § ***ishari/ishare*** (i-shĭá-ri) sf isheri (i-shĭérĭ) – (unã cu ***ishiri***) § ***inshari/inshare*** (in-shĭá-ri) sf insheri (in-shĭérĭ) – (unã cu ***ishiri***) § ***niishit*** (ni-i-shítŭ) adg niishitã (ni-i-shí-tã), niishits (ni-i-shítsĭ), niishiti/niishite (ni-i-shí-ti) – tsi nu easti ishit; nivgat, nidus, etc. *{ro: neieşit, nerăsărit; etc.}* *{fr: qui n'est pas sorti; non levé (en parlant des astres); etc.}* *{en: who dit not come out, not risen (sun, moon, plant); etc.}* § ***niishiri/niishire*** (ni-i-shí-ri) sf niishiri (ni-i-shírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu easi tsiva i cariva; nivgari, nidutseari, etc. *{ro: acţiunea de a nu ieşi, de a nu răsări; etc.}* *{fr: action de ne pas sortir; de ne pas se lever (en parlant des astres ou plantes); etc.}* *{en: action of not going out, of not leaving; of not coming out, of not rising (sun, moon, plants); etc.}* § ***ishitã*** (i-shí-tã) sf fãrã pl – loclu prit cari easi di iuva lumea; ishiri, inshiri, ishari, inshari *{ro: eşire}* *{fr: sortie}* *{en: exit}* ex: tu ishita (ishirea) din casã; tu ishita (ishirea) a meslui § ***ishitor*** (i-shi-tórŭ) sn ishitoari/ishitoare (i-shi-toá-ri) – casa i udãlu iu s-dutsi omlu tra sã-sh facã apa (s-chishi) i s-easã nafoarã (s-cacã); cãcãstoari, cãcãtor, cãcãriu, mushtirechi, chinefi, hale, hrii *{ro: căcăstoare, latrină, closet}* *{fr: latrines, lieux d'aisances}* *{en: latrines, lavatory}*

es[2] (ésŭ) pr pirs III – vedz tu ***is***[1]

escu (és-cu) vb IV (agiutãtor) fui (fŭĭ), earam (ĭa-rámŭ) shi iram (i-rámŭ), futã (fú-tã), hiri/hire (hí-ri) – mi aflu tu-aestã lumi; hiu *{ro: fi}* *{fr: être}* *{en: be}* ex: mini escu, tini eshti, el easti, noi him, voi hits, elj suntu; mini cari escu (hiu) njic; tsintsi anj, unã zãmani, di cãnd escu (hiu) fur tricurã; njic escu (hiu), minut escu (hiu), tutã lumea u nvescu (angucitoari: *aclu*)

eshã (é-shĭã) sf fãrã pl – harea tsi u au doi (i ma multsã) oaminj (lucri) tra s-undzeascã un cu-alantu; uidii, uidisiri, uidizmã, udisetsã, undziri, adutseari, aducã *{ro: asemănare}* *{fr: ressemblance, egalité}* *{en: resemblance, equality}* ex: caftã-ts esha (uidia) totna

estan (íés-tanŭ) adv – vedz tu ***aestu***

estu (és-tu) pr – vedz tu ***aestu***

etã (é-tã) sf eti/ete (é-ti) shi ets (étsĭ) – chiro; multu chiro; chiro lungu; chiro di-unã sutã di anj; (fig: 1: etã = (i) unã sutã di anj; chiro multu lungu dit tricutlu-a loclui; (ii) lumi; expr: 2: di eta tutã; di eta-ali etã; di eta-a etilor = di totna; di multu chiro; di cãndu s-aflã lumea; 3: ti eta-a etilor; pãn tu eta-a etilor = ti totna, pãnã va s-chearã lumea; 4: eta-alantã; alanti ets; eta di

nsus = chirolu, bana di dupã moarti; lumea-alantã di dupã moarti; 5: eta di adzã; etã amãrtioasã; = lumea di-aoa di pri loc, lumea tsi fatsi amãrtii, tsi bãneadzã tora pri loc; 6: unoarã sh-unã etã; tu-unã etã = aoa sh-un chiro; aoa sh-multu chiro; chiro multu lungu *{ro: perioadă (lungă) de timp}* *{fr: (longue) période de temps}* *{en: (long) period of time}* ex: nu deadi ploai tru eta tutã (chirolu tut); tsi s-lji fats a etãljei (a oarãljei, a chirolui); tutã eta (tut chirolu) easti lãndzit; di tru etã (fig: sutã di-anj) pãn tru etã (fig: sutã di-anj); ca trei eti (fig: trei suti di anj) greali; unoarã sh-tru-unã etã (fig: sutã di-anj), nã pitã di curcubetã; easti unã etã (fig: nã sutã di anj, multu chiro) di cãndu nu ti vidzui; s-ti duts tu etã (fig: lumi) amãrtioasã; un amirã njardzi dit amirãriljia-a lui tru vãrã altã etã (fig: lumi); cãdzu unã etã (fig: lumi) cama nghios; ma eara cu gurã barim ca tutã eta (fig: lumea); noi, armãnj di eta tutã (expr: di totna); escu calu-a lui di eta-ali etã (expr: di totna); arburi di tutã eta (expr: di totna); lã da munduirea pãn tu eta-a etilor (ti totna); a s-njirdzem tu eta-alantã (expr: s-njirdzem tu lumea-alantã, di dupã moarti; s-murim); s-mi-alinats tu eta di nsus (s-mi pitritsets tu lumea di nsus, lumea-alantã, di dupã moarti); s-ti-alinj tu eta di nsus (expr: s-ti duts tu lumea-alantã, dupã moarti); i dus tu-alanti ets (expr: tu-alantã lumi di dupã moarti);

etepsãz (e-tep-sắzŭ) adj – vedz tu ***edepsãz***

etim (é-timŭ) adg etimã (é-ti-mã), etinj (é-tinjĭ) etimi/etime (é-ti-mi) – (lucru) tsi s-ari ndreaptã (adratã ashi cum lipseashti) trã tsi u-ari tu minti omlu s-facã; tsi easti bitisit, ndreptu; etmu, lesta, hãzãrcu, hãzãri, hãrlu, protim, protmu, bitisit, ndreptu *{ro: gata, pregătit}* *{fr: prêt, préparé}* *{en: ready, prepared}* ex: hiu etim s-yin; easti etim s-fugã § ***etmu*** (ét-mu) adg etmã (ét-mã), etnji (ét-nji) etmi/etme (ét-ni) – (unã cu ***etim***) § ***etimãsescu*** (e-ti-mã-sés-cu) (mi) vb IV etimãsii (e-ti-mã-síĭ), etimãseam (e-ti-mã-seámŭ), etimãsitã (e-ti-mã-sí-tã), etimãsiri/etimãsire (e-ti-mã-sí-ri) – fac (lu ndreg, l-bitisescu) un lucru s-hibã etim (ashi cum lipseashti) trã tsi u-am tu minti s-fac cu el; l-fac un lucru hãzãri; ndreg, bitisescu *{ro: (se) pregăti}* *{fr: (se) préparer, apprêter}* *{en: get/make ready, prepare}* § ***etimãsit*** (e-ti-mã-sítŭ) adg etimãsitã (e-ti-mã-sí-tã), etimãsits (e-ti-mã-sítsĭ), etimãsiti/etimãsite (e-ti-mã-sí-ti) – tsi easti faptu etim (hãzãri, lesta, etc.); tsi easti bitisit, ndreptu *{ro: pregătit}* *{fr: préparé, apprêté}* *{en: made ready, prepared}* § ***etimãsiri/etimãsire*** (e-ti-mã-sí-ri) sf etimãsiri (e-ti-mã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-etimãseashti un lucru; etimãsii, bitisiri, ndridzeari, ndreadziri *{ro: acţiunea de a (se) pregăti; pregătire}* *{fr: action de (se) préparer, de s'apprêter}* *{en: action of getting/making ready, of preparing}* § ***etimãsii/etimãsie*** (e-ti-mã-sí-i) sf etimãsii (e-ti-mã-siĭ) – etimãsirea (bitisita, ndridzearea) a unui lucru; etimãsiri, bitisitã, ndridzeari, protimii *{ro: pregătire}* *{fr: préparation, preparatif, apprêt}* *{en: preparation}*

etimãsescu (e-ti-mã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***etim***

etimãsii/etimãsie (e-ti-mã-sí-i) sf – vedz tu ***etim***

etimãsiri/etimãsire (e-ti-mã-sí-ri) sf – vedz tu ***etim***

etimãsit (e-ti-mã-sítŭ) adg – vedz tu ***etim***

etmu (ét-mu) adg – vedz tu ***etim***

eu (éu) pr pirs I – vedz tu ***io***

eusfor (e-us-fórŭ) sm eusfori (e-us-fórĭ) – cap di drats *{ro: căpetenie de draci, lucifer, satan}* *{fr: chef des diables}* *{en: head (chief) of devils}* ex: nchiseashti eusforlu (caplu-a dratslor) cu-unã-ascheri dupã nãs

evashcu (e-vásh-cu) adg evashcã (e-vásh-cã) pl(?) – un tsi li fatsi lucrili peanarga, fãrã-agunjii; eavashcu *{ro: încet, domol, lent}* *{fr: lent, calm, modéré}* *{en: slow, gentle, calm}* – ***eavashcu*** (ĭa-vásh-cu) adg eavashcã (ĭa-vásh-cã) pl(?) – (unã cu ***evashcu***)

evã (é-vã) sf evi/eve (é-vi) – muljari ursuzã, arauã; muljari hitrã, cumalindrã, shireatã *{ro: femeie rea, şireată}* *{fr: femme maline, fourbe, madrée}* *{en: malicious, wicked woman}* ex: muljarea-i evã (hitrã, arauã); lj-avea intratã ali evã draclu-atsel cu un cicior; hilji di Evã!

evil (é-vilŭ) adg evilã (é-vi-lã), evilj (é-viljĭ), evili/evile (é-vi-li) – lucru i prici tsi easti multu di multu mari; (om, arburi) tsi easti multu mari, analtu sh-vãrtos; ghigantu, galjaman, tiriu, div, balavancu *{ro: uriaş}* *{fr: géant}* *{en: giant}* ex: evil (ghigantu) cum nu easti vãrnu; vedz platanj grei shi evilj (multu-analtsã, ghigantsã)

evlavii/evlavie (e-vlá-vi-i) sf evlavii (e-vlá-viĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ivlavii***

evlavios (e-vla-vi-ósŭ) adg evlavioasã (e-vla-vi-oá-sã), evlaviosh (e-vla-vi-óshĭ), evlavioasi/evlavioase (e-vla-vi-oá-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ivlavios***

evlughii/evlughie (e-vlu-ghí-i) sf – vedz tu ***evluyii***

evlughimen (e-vlu-ghi-ménŭ) adg – vedz tu ***evluyii***

evlughisescu (e-vlu-ghi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***evluyii***

evlughisiri/evlughisire (e-vlu-ghi-sí-ri) sf – vedz tu ***evluyii***

evlughisit (e-vlu-ghi-sítŭ) adg – vedz tu ***evluyii***

evluyii/evluyie (e-vlu-yí-i) sf evluyii (e-vlu-yíĭ) – urãciunea tsi-lj da Dumnidzãlu a omlui tra sã-lj si ducã lucrili ambar; atsea tsi fatsi preftul (pãrintili, oaspili, etc.) cãndu-lj da urãciunj a omlui; evlughii, evluii, vluyii, vluii; urãciuni, urucini, urãcinã, urcini, urciuni, rucini, rãciuni, ifchii, ifcheauã, ifhii *{ro: binecuvântare}* *{fr: bénédiction}* *{en: blessing}* § ***evlughii/evlughie*** (e-vlu-ghí-i) sf evlughii (e-vlu-ghíĭ) – (unã cu ***evluyii***) § ***vluyii/vluyie*** (vlu-yí-i) sf vluyii (vlu-yíĭ) – (unã cu ***evluyii***) § ***vluii/vluie*** (vlu-í-i) sf vluii (vlu-íĭ) – (unã cu ***evluyii***) ex: va s-tsã dau sh-unã vluyii (urãciuni) § ***vluito*** (vlu-i-tó) sm vluitadz (vlu-i-tádzĭ) – (unã cu ***evluyii***) ex: cãt lo preftul s-bagã vuitolu (s-da urãciunea cu bãgarea pi cap a pitrãhiljiljei) § ***evluyisescu*** (e-vlu-yi-sés-cu) vb IV evluyisii (e-vlu-yi-síĭ), evluyiseam (e-vlu-yi-seámŭ), evluyisitã (e-vlu-yi-sí-tã), evluyisiri/evluyisire (e-vlu-yi-sí-ri) – (Dumnidzã, preftu) lj-da urãciuni a unui om tra sã-lj si ducã lucrili ambar; evlughisescu, vluyisescu, vluisescu *{ro: binecuvânta}* *{fr: bénir}* *{en: bless}* § ***evluyisit*** (e-vlu-yi-sítŭ) adg evluyisitã (e-vlu-yi-sí-tã), evluyisits (e-vlu-yi-sítsĭ), evluyisiti/evluyisite (e-vlu-yi-sí-ti) – tsi-lj s-ari datã urãciunj (di preftu, di Dumnidzã, di pãrinti, etc.) tra sã-lj si ducã lucrili ambar; evlughisit, vluyisit, vluisit *{ro: binecuvântat}* *{fr: béni}* *{en: blessed}* § ***evluyisiri/evluyisire*** (e-vlu-yi-sí-ri) sf evluyisiri (e-vlu-yi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti evluyisit; evlughisiri, vluyisiri, vluisiri *{ro: acţiunea de a binecuvânta; binecuvântare}* *{fr: action de bénir}* *{en: action of blessing}* § ***evlughisescu*** (e-vlu-ghi-sés-cu) vb IV evlughisii (e-vlu-ghi-síĭ), evlughiseam (e-vlu-ghi-seámŭ), evlughisitã (e-vlu-ghi-sí-tã), evlughisiri/evlughisire (e-vlu-ghi-sí-ri) – (unã cu ***evluyisescu***) ex: adzã la bisearicã mi evlughisi (nj-deadi urãciunea) preftul § ***evlughisit*** (e-vlu-ghi-sítŭ) adg evlughisitã (e-vlu-ghi-sí-tã), evlughisits (e-vlu-ghi-sítsĭ), evlughisiti/evlughisite (e-vlu-ghi-sí-ti) – (unã cu ***evluyisit***) § ***evlughisiri/evlughisire*** (e-vlu-ghi-sí-ri) sf evlughisiri (e-vlu-ghi-sírĭ) – (unã cu ***evluyisiri***) § ***vluyisescu*** (vlu-yi-sés-cu) vb IV vluyisii (vlu-yi-síĭ), vluyiseam (vlu-yi-seámŭ), vluyisitã (vlu-yi-sí-tã), vluyisiri/vluyisire (vlu-yi-sí-ri) – (unã cu ***evluyisescu***) § ***vluyisit*** (vlu-yi-sítŭ) adg vluyisitã (vlu-yi-sí-tã), vluyisits (vlu-yi-sítsĭ), vluyisiti/vluyisite (vlu-yi-sí-ti) – (unã cu ***evluyisit***) § ***vluyisiri/vluyisire*** (vlu-yi-sí-ri) sf vluyisiri (vlu-yi-sírĭ) – (unã cu ***evluyisiri***) § ***vluisescu*** (vlu-i-sés-cu) vb IV vluisii (vlu-i-síĭ), vluiseam (vlu-i-seámŭ), vluisitã (vlu-i-sí-tã), vluisiri/vluisire (vlu-i-sí-ri) – (unã cu ***evluyisescu***) ex: Stã-Mãria u vluisi (lj-deadi urãciunj) § ***vluisit*** (vlu-i-sítŭ) adg vluisitã (vlu-i-sí-tã), vluisits (vlu-i-sítsĭ), vluisiti/vluisite (vlu-i-sí-ti) – (unã cu ***evluyisit***) § ***vluisiri/vluisire*** (vlu-i-sí-ri) sf vluisiri (vlu-i-sírĭ) – (unã cu ***evluyisiri***)§ § ***evluyimen*** (e-vlu-yi-ménŭ) adg evluyimenã (e-vlu-yi-mé-nã), evluyimenj (e-vlu-yi-ménjĭ), evluyimeni/evluyimene (e-vlu-yi-mé-ni) – om (muljari i bãrbat) tsi easti evluyisit di preftu i Dumnidzã; evlughimen, vluyimen, vluimen; evluyisit, evlughisit, vluyisit, vluisit *{ro: binecuvântat}* *{fr: béni}* *{en: blessed}* § ***evlughimen*** (e-vlu-ghi-ménŭ) adg evlughimenã (e-vlu-ghi-mé-nã), evlughimenj (e-vlu-ghi-ménjĭ), evlughimeni/evlughimene (e-vlu-ghi-mé-ni) – (unã cu ***evluyimen***) § ***vluyimen*** (vlu-yi-ménŭ) adg vluyimenã (vlu-yi-mé-nã), vluyimenj (vlu-yi-ménjĭ), vluyimeni/vluyimene (vlu-yi-mé-ni) – (unã cu

evluyimen) ex: ah, crishtinã, vluyimenã! § ***vluimen*** (vlu-i-ménŭ) adg vluimenã (vlu-i-mé-nã), vluimenj (vlu-i-ménjĭ), vluimeni/vluimene (vlu-i-mé-ni) – (unã cu ***evluyimen***)

evluyimen (e-vlu-yi-ménŭ) adg – vedz tu ***evluyii***

evluyisescu (e-vlu-yi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***evluyii***

evluyisiri/evluyisire (e-vlu-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***evluyii***

evluyisit (e-vlu-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***evluyii***

exafna (éc-saf-na) adv – vedz tu ***exafnu***

exafnu (éc-saf-nu) adg exafnã (éc-saf-nã), exafnji (éc-saf-nji), exafni/exafne (éc-saf-ni) – tsi s-fatsi tu-un chiro dip shcurtu sh-cãndu nu s-ashteaptã omlu; tsi s-fatsi dinapandiha fãrã s-tsã da dip hãbari *{ro: subit}* *{fr: inattendu, inopiné, subit}* *{en: unexpected, sudden}* § ***exafna*** (éc-saf-na) adv – (lucru tsi s-fatsi) tu oara tsi nu ti-ashteptsã dip; diunãoarã sh-fãrã s-tsã da vãrnã hãbari; pi neashtiptati; axafna, aniorihta, apandiha, anipandiha, dinapandiha, apansãz *{ro: pe neaşteptate, brusc}* *{fr: brusquement, d'une manière inattendue, au dépourvu}* *{en: suddenly}* § ***axafna*** (ác-saf-na) adv – (unã cu ***exafna***) ex: vinji axafna (dinapandiha)

exarhat (eg-zar-hátŭ) sn – vedz tu ***exarhu***

exarhii/exarhie (eg-zar-hí-i) sf – vedz tu ***exarhu***

exarhu (ég-zar-hu) sm exarhi (ég-zar-hi) – dispoti di scarã ma-analtã; cap di bisearicã *{ro: exarh}* *{fr: exarque, haut dignitaire de l'église}* *{en: high church dignitary}* § ***exarhat*** (eg-zar-hátŭ) sn exarhati/exarhate (eg-zar-há-ti) – scamnul di exarhu; tesea di exarhu; locurli (horli sh-cãsãbadzlji) tsi tsãn di-un exarhu; exarhii *{ro: exarhat}* *{fr: exarchat, fonction d'un exarque}* *{en: function of the "exarhu"}* § ***exarhii/exarhie*** (eg-zar-hí-i) sf exarhii (eg-zar-híĭ) – (unã cu ***exarhat***)

exetasi/exetase (ec-sé-ta-si) sf – vedz tu ***xetasi***

exiyisescu (ec-si-yi-sés-cu) vb IV exiyisii (ec-si-yi-síĭ), exiyiseam (ec-si-yi-seámŭ), exiyisitã (ec-si-yi-sí-tã), exiyisiri/exiyisire (ec-si-yi-sí-ri) – fac (lu-aspun) un lucru tra s-hibã ma lishor trã aduchiri; aspun sibepea trã cari feci tsiva; lj-aflu sh-u-aspun noima-a unui lucru icã-a unui zbor, ashi cum lu-aduchescu mini; tornu tu-unã limbã zboarãli dit unã altã limbã; xiyisescu *{ro: explica, interpreta, traduce}* *{fr: expliquer, interpréter, traduire}* *{en: explain, interpret, translate}* § ***exiyisit*** (ec-si-yi-sítŭ) adg exiyisitã (ec-si-yi-sí-tã), exiyisits (ec-si-yi-sítsĭ), exiyisiti/exiyisite (ec-si-yi-sí-ti) – tsi easti aspus cu zboarã tsi-l fac un lucru ca si s-aducheascã ma lishor; tsi s-aspusi noima-a unei zburãri ashi cum u-aducheashti cariva; tsi easti turnat dit unã limbã tu altã; xiyisit *{ro: explicat, interpretat, tradus}* *{fr: expliqué, interprété, traduit}* *{en: explained, interpreted, translated}* § ***exiyisiri/exiyisire*** (ec-si-yi-sí-ri) sf exiyisiri (ec-si-yi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva exiyiseashti tsiva; xiyisiri; exiyisi, xiyisi *{ro: acţiunea de a explica, de a interpreta, de a traduce; explicare, interpretare, traducere}* *{fr: action d'expliquer, d'interpréter, de traduire}* *{en: action of explaining, of interpreting, of translating}* § ***exiyisi/exiyise*** (ec-sí-yi-si) sf exiyisi (ec-sí-yisĭ) – limpidzãrea tsi s-fatsi tu mintea-a omlui cãndu un lucru easti exiyisit ashi ca si s-aducheascã ma ghini; turnarea-a unei zburãri dit unã limbã tu altã; dzãtsearea-a noimãljei datã a unui lucru i zbor; xiyisi, exiyisiri, xiyisiri *{ro: explicaţie; interpretare, traducere}* *{fr: explication; interprétation, traduction}* *{en: explanation; interpretation, translation}* § ***xiyisescu*** (csi-yi-sés-cu) vb IV xiyisii (csi-yi-síĭ), xiyiseam (csi-yi-seámŭ), xiyisitã (csi-yi-sí-tã), xiyisiri/xiyisire (csi-yi-sí-ri) – (unã cu ***exiyisescu***) § ***xiyisit*** (csi-yi-sítŭ) adg xiyisitã (csi-yi-sí-tã), xiyisits (csi-yi-sítsĭ), xiyisiti/xiyisite (csi-yi-sí-ti) – (unã cu ***exiyisit***) § ***xiyisiri/xiyisire*** (csi-yi-sí-ri) sf xiyisiri (csi-yi-sírĭ) – (unã cu ***exiyisiri***) § ***xiyisi/xiyise*** (csí-yi-si) sf xiyisi (csí-yisĭ) – (unã cu ***exiyisi***)

exiyisi/exiyise (ec-sí-yi-si) sf – vedz tu ***exiyisescu***

exiyisiri/exiyisire (ec-si-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***exiyisescu***

exiyisit (ec-si-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***exiyisescu***

exud (éc-sudŭ) sn – vedz tu ***exudã***

exudã (éc-su-dã) sf exudi/exude (éc-su-di) – paradzlji tsi s-aspargu cãndu cariva acumpãrã lucri (agiutã pri cariva, plãteashti dãri, spãtãljuseashti fãrã aradã, etc.); exud, hargi, hãrgilãchi *{ro: cheltuială}* *{fr: dépense, dépens, frais}* *{en: expense}* ex: exudi (hãrgi) vãsilcheshti § ***exud*** (éc-sudŭ) sn exudi/exude (éc-su-di) – (unã cu ***exudã***)§ ***xudyipsescu*** (csud-yip-sés-cu) vb IV xudyipsii (csud-yip-síĭ), xudyipseam (csud-yip-seámŭ), xudyipsitã (csud-yip-sí-tã), xudyipsiri/xudyipsire (csud-yip-sí-ri) – fac exudi cãndu acumpãr lucri; aspargu paradz tra s-acumpãr tsiva (s-agiut pi cariva, s-plãtescu dãri, etc.); xudipsescu, hãrgescu, hãrgiuescu, hãrjescu, spãtãljusescu *{ro: cheltui}* *{fr: dépenser}* *{en: spend}* § ***xudyipsit*** (csud-yip-sítŭ) adg xudyipsitã (csud-yip-sí-tã), xudyipsits (csud-yip-sítsĭ), xudyipsiti/xudyipsite (csud-yip-sí-ti) – (paradzlji) tsi s-asparsirã trã acumpãrarea di lucri (trã agiutorlu dat, trã gileplu plãtit, etc.); xudipsit, hãrgit, hãrgiuit, hãrjit, spãtãljusit *{ro: cheltuit}* *{fr: dépensé}* *{en: spent}* § ***xudyipsiri/xudyipsire*** (csud-yip-sí-ri) sf xudyipsiri (csud-yip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva xudyipseashti; xudipsiri, hãrgiri, hãrgiuiri, hãrjiri, spãtãljusiri *{ro: acţiunea de a cheltui; cheltuire}* *{fr: action de dépenser}* *{en: action of spending}* § ***xudipsescu*** (csu-dip-sés-cu) vb IV xudipsii (csu-dip-síĭ), xudipseam (csu-dip-seámŭ), xudipsitã (csu-dip-sí-tã), xudipsiri/xudipsire (csu-dip-sí-ri) – (unã cu ***xudyipsescu***) § ***xudipsit*** (csu-dip-sítŭ) adg xudipsitã (csu-dip-sí-tã), xudipsits (csu-dip-sítsĭ), xudipsiti/xudipsite (csu-dip-sí-ti) – (unã cu ***xudyipsit***) § ***xudipsiri/xudipsire*** (csu-dip-sí-ri) sf xudipsiri (csu-dip-sírĭ) – (unã cu ***xudyipsiri***)

exudh (éc-sudhŭ) sn exudhi/exudhe (éc-su-dhi) – unã cu ***exud***

exudhã (éc-su-dhã) sf exudhi/exudhe (éc-su-dhi) – unã cu ***exudã***

exumulughisescu (ec-su-mu-lu-ghi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***exumuluyii***

exumulughisiri/exumulughisire (ec-su-mu-lu-ghi-sí-ri) sf – vedz tu ***exumuluyii***

exumulughisit (ec-su-mu-lu-ghi-sítŭ) adg – vedz tu ***exumuluyii***

exumuluyii/exumuluyie (ec-su-mu-lu-yí-i) sf exumuluyii (ec-su-mu-lu-yíĭ) – pricunushtearea dinintea-a unui preftu a amãrtiilor fapti di-un crishtin (ca sã-lj li ljartã Dumnidzã) sh-cu amãrtiili ljirtati s-poatã si s-ducã tra si s-cumãnicã; pricunushtearea-a cu zborlu i cu scriarea a lucrilor fapti di caritsido om *{ro: spovedanie, mărturisire}* *{fr: confession}* *{en: confession}* § ***exumuluyisescu*** (ec-su-mu-lu-yi-sés-cu) (mi) vb IV exumuluyisii (ec-su-mu-lu-yi-síĭ), exumuluyiseam (ec-su-mu-lu-yi-seámŭ), exumuluyisitã (ec-su-mu-lu-yi-sí-tã), exumuluyisiri/exumuluyisire (ec-su-mu-lu-yi-sí-ri) – nj-spun (pricunoscu) amãrtiili tsi-am faptã dinintea-a unui preftu (shi-caftu ljirtari-al Dumnidzã); pricunoscu cu zborlu i cu scriarea un lucru tsi-am faptã; exumulughisescu, xumuluyisescu, ximuluyisescu, ximistiripsescu, sulmuxescu *{ro: (se) spovedi, mărturisi}* *{fr: (se) confesser}* *{en: confess}* § ***exumuluyisit*** (ec-su-mu-lu-yi-sítŭ) adg exumuluyisitã (ec-su-mu-lu-yi-sí-tã), exumuluyisits (ec-su-mu-lu-yi-sítsĭ), exumuluyisiti/exumuluyisite (ec-su-mu-lu-yi-sí-ti) – tsi ari pricunuscutã dinintea-a unui preftu amãrtiili tsi-ari faptã; tsi ari pricunuscutã n fatsa-a unui atseali tsi-ari faptã; exumulughisit, xumuluyisit, ximuluyisit, ximistiripsit, sulmuxit *{ro: spovedit, mărturisit}* *{fr: confessé}* *{en: confessed}* § ***exumuluyisiri/exumuluyisire*** (ec-su-mu-lu-yi-sí-ri) sf exumuluyisiri (ec-su-mu-lu-yi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-exumuluyiseashti tsi-ari faptã; exumuluyisiri, xumulughisiri, ximuluyisiri, ximistiripsiri, sulmuxiri *{ro: acţiunea de a se spovedi, de a mărturisi; spovedire, mărturisire}* *{fr: action de confesser}* *{en: action of confessing}* § ***exumulughisescu*** (ec-su-mu-lu-ghi-sés-cu) (mi) vb IV exumulughisii (ec-su-mu-lu-ghi-síĭ), exumulughiseam (ec-su-mu-lu-ghi-seámŭ), exumulughisitã (ec-su-mu-lu-ghi-sí-tã), exumulughisiri/exumulughisire (ec-su-mu-lu-ghi-sí-ri) – (unã cu ***exumuluyisescu***) ex: adzã mi am exumulughisitã shi Dumãnicã mi cuminic § ***exumulughisit*** (ec-su-mu-lu-ghi-sítŭ) adg exumulughisitã (ec-su-mu-lu-ghi-sí-tã), exumulughisits (ec-su-mu-lu-ghi-sítsĭ), exumulughisiti/exumulughisite (ec-su-mu-lu-ghi-sí-ti) – (unã cu ***exumuluyisit***) § ***exumulughisiri/exumulughisire*** (ec-su-mu-lu-ghi-sí-ri) sf exumulughisiri (ec-su-

mu-lu-ghi-sírĭ) – (unã cu ***exumuluyisiri***) § ***xumuluyisescu*** (csu-mu-lu-yi-sés-cu) (mi) vb IV xumuluyisii (csu-mu-lu-yi-síĭ), xumuluyiseam (csu-mu-lu-yi-seámŭ), xumuluyisitã (csu-mu-lu-yi-sí-tã), xumuluyisiri/xumuluyisire (csu-mu-lu-yi-sí-ri) – (unã cu ***exumuluyisescu***) ex: va yin s-ti xumuluyisescu § ***xumuluyisit*** (csu-mu-lu-yi-sítŭ) adg xumuluyisitã (csu-mu-lu-yi-sí-tã), xumuluyisits (csu-mu-lu-yi-sítsĭ), xumuluyisiti/xumuluyisite (csu-mu-lu-yi-sí-ti) – (unã cu ***exumuluyisit***) § ***xumuluyisiri/xumuluyisire*** (csu-mu-lu-yi-sí-ri) sf xumuluyisiri (csu-mu-lu-yi-sírĭ) – (unã cu ***exumuluyisiri***) § ***ximuluyisescu*** (csi-mu-lu-yi-sés-cu) (mi) vb IV ximuluyisii (csi-mu-lu-yi-síĭ), ximuluyiseam (csi-mu-lu-yi-seámŭ), ximuluyisitã (csi-mu-lu-yi-sí-tã), ximuluyisiri/ximuluyisire (csi-mu-lu-yi-sí-ri) – (unã cu ***exumuluyisescu***) § ***ximuluyisit*** (csi-mu-lu-yi-sítŭ) adg ximuluyisitã (csi-mu-lu-yi-sí-tã), ximuluyisits (csi-mu-lu-yi-sítsĭ), ximuluyisiti/ximuluyisite (csi-mu-lu-yi-sí-ti) – (unã cu ***exumuluyisit***) § ***ximuluyisiri/ximuluyisire*** (csi-mu-lu-yi-sí-ri) sf ximuluyisiri (csi-mu-lu-yi-sírĭ) – (unã cu ***exumuluyisiri***) § ***sulmuxescu*** (sul-muc-sés-cu) (mi) vb IV sulmuxii (sul-muc-síĭ), sulmuxeam (sul-muc-seámŭ), sulmuxitã (sul-muc-sí-tã), sulmuxiri/sulmuxire (sul-muc-sí-ri) – (unã cu ***exumuluyisescu***) § ***sulmuxit*** (sul-muc-sítŭ) adg sulmuxitã (sul-muc-sí-tã), sulmuxits (sul-muc-sítsĭ), sulmuxiti/sulmuxite (sul-muc-sí-ti) – (unã cu ***exumuluyisit***) § ***sulmuxiri/sulmuxire*** (sul-muc-sí-ri) sf sulmuxiri (sul-muc-sírĭ) – (unã cu ***exumuluyisiri***)

exumuluyisescu (ec-su-mu-lu-yi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***exumuluyii***

exumuluyisiri/exumuluyisire (ec-su-mu-lu-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***exumuluyii***

exumuluyisit (ec-su-mu-lu-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***exumuluyii***

exurii/exurie (ec-su-rí-i) sf – vedz tu ***ixurii***

exusii/exusie (ec-su-sí-i) sf exusii (ec-su-síĭ) – putearea tsi u ari un om (chivernisi) tra s-caftã ascultari di la lumi *{ro: autoritate, dominaţie}* *{fr: autorité, dominance, puissance}* *{en: autority, dominance, power}*

F

fabric (fá-bricŭ) vb I – vedz tu ***fabricã***

fabricantu (fa-bri-cán-tu) sm – vedz tu ***fabricã***

fabricari/fabricare (fa-bri-cá-ri) sf – vedz tu ***fabricã***

fabricat (fa-bri-cátŭ) adg – vedz tu ***fabricã***

fabricã (fá-bri-cã) sf fãbrits (fắ-britsĭ) – loclu iu s-fac lucri (pãrmãtii) multi, tuti di-unã soi, unã dupã-alantã sh-agonja, di-aradã cu unã i ma multi machini; fambricã, favricã *{ro: fabricã}* *{fr: fabrique}* *{en: factory, mill, plant}* ex: va u dimãndãm la fabricã trã tini § ***favricã*** (fá-vri-cã) sf fãvrits (fắ-vritsĭ) – (unã cu ***fabricã***) ex: ahiurhirã sh-la noi si s-dishcljidã fãvrits; avem nã favricã di veshtu § ***fambricã*** (fám-bri-cã) sf fãmbrits (fắm-britsĭ) – (unã cu ***fabricã***) § ***fabricantu*** (fa-bri-cán-tu) sm fabricantsã (fa-bri-cán-tsã) – om tsi lucreadzã tu fabricã; nicuchir di fabricã; fambricantu, favricantu *{ro: fabricant}* *{fr: fabricant}* *{en: maker, manufacturer}* § ***fambricantu*** (fam-bri-cán-tu) sm fambricantsã (fam-bri-cán-tsã) – (unã cu ***fabricantu***) § ***favricantu*** (fa-vri-cán-tu) sm favricantsã (fa-vri-cán-tsã) – (unã cu ***fabricantu***) ex: tuti turliili di favricantsã cutriirã Machidunia; un favricantu di birã ari nietea s-dishcljidã nã favricã Bituli § ***favric*** (fá-vricŭ) vb I favricai (fa-vri-cáĭ), favricam (fa-vri-cámŭ), favricatã (fa-vri-cá-tã), favricari/favricare (fa-vri-cá-ri) – fac pãrmãtii tu-unã favricã, tuti di-unã soi, unã dupã-alantã sh-agonja, di-aradã cu unã i ma multi machini *{ro: fabrica}* *{fr: fabriquer}* *{en: manufacture}* ex: s-favricã shi veshtu, shi birã, shi zahãri § ***favricat*** (fa-vri-cátŭ) adg favricatã (fa-vri-cá-tã), favricats (fa-vri-cátsĭ), favricati/favricate (fa-vri-cá-ti) – (pãrmãtii) tsi easti faptã tu-unã favricã *{ro: fabricat}* *{fr: fabriqué}* *{en: manufactured}* ex: favricatili a favricãljei a voastrã nu para suntu buni § ***favricari/favricare*** (fa-vri-cá-ri) sf favricãri (fa-vri-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-favricã pãrmãtii *{ro: acţiunea de a fabrica; fabricare}* *{fr: action de fabriquer}* *{en: action of manufacturing}* ex: favricarea a veshtului ari mari huneri (caftã mari mãstu-rilji) § ***fabric*** (fá-bricŭ) vb I fabricai (fa-bri-cáĭ), fabricam (fa-bri-cámŭ), fabricatã (fa-bri-cá-tã), fabricari/fabricare (fa-bri-cá-ri) – (unã cu ***favric***) § ***fabricat*** (fa-bri-cátŭ) adg fabricatã (fa-bri-cá-tã), fabricats (fa-bri-cátsĭ), fabricati/fabricate (fa-bri-cá-ti) – (unã cu ***favricat***) § ***fabricari/fabricare*** (fa-bri-cá-ri) sf fabricãri (fa-bri-cắrĭ) – (unã cu ***favricari***)

fac (fácŭ) (mi) vb III shi II feci (fécĭŭ), fãtseam (fã-tseámŭ), faptã (fáp-tã), fatsiri/fatsire (fá-tsi-ri) shi fãtseari/fãtseare (fã-tseá-ri) – 1: adar (tsiva, un lucru); plãsedz unã lugurii tsi nu s-ari adratã vãrãoarã ninti; (fig: 1: (i) fac = alãxescu (paradz xenj tu paradz di-aloclui, di-unã tinjii tu altã tinjii, etc.); (ii) fac = fug, mi duc, alag, cutriir; (iii) fac = dzãc; (iv) mi fac = mi-amintu, mi fet; (v) mi fac = mi fac taha, mi prifac; (vi) l-fac = l-cãndãrsescu, lu-apuaduc; (vii) fatsi = lipseashti, prindi, easti ghini; expr: 2: cu adãvgarea-a unui altu zbor dupã el, verbul “fac” agiutã la fãtsearea di alti verbi ca, bunãoarã: (i) fac pãzari = pãzãripsescu; (ii) fac mãyi = mãyipsescu; (iii) fac aveari = avutsãscu; (iv) fac aradã = arãdãpsescu; (v) nj-si fatsi njilã = njiluescu; (vi) fac lucri = lucredz; (vii) fac hãrgi (exudi) = hãrgiuescu (xudipsescu); etc.; 3: pomlu fatsi poami, ayita fatsi auã, agrili fac grãni, etc. = pomlu da poami, ayita da auã, agrili da grãni, etc.; 4: poamili (auãli, grãnili, etc.) s-fac = poamili (auãli, grãnili, etc.) asescu, s-coc; 5: cãt fatsi aestu lucru = tsi tinjii ari aestu lucru; cãt custuseashti (custiseashti) aestu lucru; cãt caftsã tr-aestu lucru; 6: feci unã tehni; feci araftu (dascal, preftu, etc.) = nvitsai unã tehni; earam araftu (dascal, preftu, etc.); 7: fac multu chiro (tu-un loc) = stau, armãn multu chiro (tu-un loc); 8: nj-fac chefea = fac tsi voi, tsi mi-arãseashti, cum nji sã ndreadzi huzmetea; 9: mi fac pri mini (tu zmeani, tu culpani) = nj-fac apa-atsea groasa (mi cac) pri mini (tu zmeani, tu culpani); nj-umplu zmeanili; 10: fac cumãts = vatãm; 11: nj-si featsi yislu = nj-inshi (axi, asi) yislu; 13: hiu di mumã faptu = escu multu gioni; 14: lj-fac tuts paradzlji ghini = lj-aspargu tuts paradzlji, lj-hãrgiuescu; 15: aljumtrea nu s-fatsi = cã vrei i cã nu vrei, lipseashti s-u fats; 16: cãts pãradz ãnj fatsi chealea = cãti pot s-fac, cãt escu acshu s-fac; 17: u fac naparti = fug, u cãrtsãnescu, li-aspel, u-angan cãtsaua, etc.; 18: lj-fac muntsãlj padi = alag pristi tut loclu, munti sh-padi; 19: fac zbor (cu cariva) = zburãscu, mi aduchescu (cu cariva); 21: nj-fac crutsea = (i) mi ncljin la Dumnidzã; (ii) mi ciudusescu; 22: nj-si pari cã mi fac ninga nãoarã = nj-easti multu ghini; 23: unã videari tsi-lj fac = cum ãl vidzui, dit oara tsi-l vidzui; 24: unã-nj fatsi (unã nj-easti, unã soi easti); 25: ãlj fac unã = lj-dau unã, lu-agudescu; 26: fãtsem zbor (n-aduchim, him sinfuni) *{ro: face; comite; produce; evalua; valora, târgui; schimba (bani); preface; transforma, câştiga; cheltui; (se) distra; decide; realiza; (se) maturiza (coace); dirija; parcurge; coborî; sta, locui, zice; (se) naşte; fi; (se) ocupa; trebui; etc.}* *{fr: faire; commettre; produire; évaluer, valoir; marchander; échanger; transformer; acquérir, gagner; dépenser; (s’)amuser; décider; réaliser; colorer; mûrir; se diriger, s’acheminer, parcourir; descendre, aller en pente; rester, demeurer; c’est égal; feindre; dire; naître; être, s’occuper; falloir, etc.}* *{en: do; make; cost, value, bargain, change (money), transform; win, spend; decide; realize; mature; go to; descend; stay, live; say; be born; be; must; etc.}* ex: di aguridã s-fatsi (s-adarã) njari, ma cu arãvdari; omlu tsi vrea s-facã (tsi eara s-adarã)?; picatlu tsi avea faptã (adrã) ca muljari; di un lemnu fats (adari) sh-crutsi sh-lupatã; estan agrili featsirã (expr: deadirã) grãni buni; cãts paradz fac (expr: tsi tinjii au, cãt custisescu) aesti cãrtsã?; dusirã s-facã pãzari (expr: s-pãzãripseascã); groshlji-lj fatsi nã lirã (fig: lj-alãxeashti tu nã lirã); lucreadzã macã vrei s-fats aveari (expr: s-avutsãshti); nãoarã mi featsi (fig: mi amintã) mu-mea; cãts s-au faptã (fig: s-au amintatã); fatsi (dzãsi) el cu-arãslu n gurã; s-toarnã cãtrã cãtushi shi-lj fatsi (shi-lj dzãtsi); trã putsãn chiro-lj lj-featsi tuts paradzlji ghini (expr: lj-asparsituts paradzlji, lj-hãrgiui); du-ti sh-fãts chefea (expr: du-ti sh-fã tsi vrei, cum tsi sã ndreadzi huzmetea); va-l fac (fig: va-l cãndãrsescu, va lu-apuaduc) s-u acumpãrã; sh-aoa featsirã (expr: fudzirã, u cãrtsãnirã) sotslji cãtrã tu pãduri; aoa fac (fig:

pri-aoa fudzirã, dusirã) sotslji, acatsã-lj ma s-hii gioni; shi-lj da nã arãpeari, sh-aoa fac alantsã (expr: sh-unãshunã fug)!; cãtrã aoa featsirã (expr: fudzirã)!; tut u fac (fig: mi duc) calea, cã u fac; cari s-aspãrearã cãprili nãoarã, di fac naparti (expr: fug, li cãrtsãnescu), acatsã-li ma s-pots (expr: di fug ahãntu-agonja cã nu pots s-li-acats); fã aripidina nghios (fig: fudz nghios, dipuni); fuga featsi traplu, ca tserbul avinat; fã muntsãlj padi (expr: alagã pristi tut); auãli s-featsirã (s-coapsirã, asirã); nu fatsi (nu-i ghini, nu prindi) s-fugã; tsi nyisash, s-featsi (ishi, s-axi); yisili s-fac (s-axescu, es); s-nu fats (s-nu stai, s-nu-armãnj) multsã anj tu xeani; fã-ti (prifã-ti, dzã taha) cã hii niputut; njiclu featsi (s-cãcã) tu culpani; armasi di cãndu feci (fui) araftu; ãlj fatsi aushlu unã (expr: lu-agudeashti aushlu) cu cãrliglu pristi zvercã; s-lj-aducã troarã hilja-a amirãlui, cã aljumtrea nu s-fatsi (expr: cã vrea i cã nu vrea, lipseashti s-u-aducã feata); dusirã cu nveasta, ca s-u aflã shi s-u facã cumãts (expr: s-u vatãmã); s-dispãrtsãrã shi-sh featsirã zbor (expr: shi s-aduchirã); dupã tsi featsirã aestu zbor (expr: s-aduchirã ashi); lji si pãru cã s-fatsi ningã nãoarã (expr: eara multu ghini); unã videari tsi lã featsi (expr: cum li vidzu); sharpili a ficiorlui eara di mumã faptu (expr: eara multu gioni) § ***faptu***[1] (fáp-tu) adg faptã (fáp-tã), faptsã (fáp-tsã), fapti/fapte (fáp-ti) – tsi ari (s-ari) adratã; adrat; (trã fig: shi expr: vedz la zborlu "fac" di ma nsus) *{ro: făcut, comis; produs; evaluat, etc., etc.; născut}* *{fr: fait; commis; produit; évalué; etc., etc.; accompli; né}* *{en: done; made; valued; etc., etc.; born}* ex: cerga-a ta di lãnã groasã faptã (adratã); lucru faptu (fig: adrat, bitisit); eara di mumã faptu (expr: amintat di mumã; om gioni, tsi ahãrzeashti multu); easti faptã (fig: amintatã) toamna; njiclu easti-l faptu (ishi nafoarã, s-cãcã) tu culpani § ***fatsiri/fatsire*** (fá-tsi-ri) sf fatsiri (fá-tsirí) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva adarã tsiva; fãtseari, adrari; (trã fig: shi expr: vedz la zborlu "fac" di ma nsus) *{ro: acţiunea de a face; de a comite; de a produce; de a evalua; etc., etc.; facere; comitere; producere; evaluare; etc., etc.; creaţie, naştere}* *{fr: action de faire; de commettre; de produire; d'évaluer; etc., etc.; création, accouchement, couche, sali d'excréments; etc.}* *{en: action of doing; of making; of costing, of valuing; etc., etc.; creation, birth, etc.}* ex: tsi au trã fatsiri (adrari) § ***fãtseari/fãtseare*** (fã-tseá-ri) sf fãtseri (fã-tsérĭ) – (unã cu ***fatsiri***) § ***nifaptu*** (ni-fáp-tu) adg nifaptã (ni-fáp-tã), nifaptsã (ni-fáp-tsã), nifapti/nifapte (ni-fáp-ti) – tsi nu-ari (nu s-ari) adratã; tsi nu s-ari amintatã (faptã) ; neadrat, nibitisit; etc.; (expr: 1: (lucri) nifapti (pl) = lucri tsi nu s-au avdzãtã pãnã tora, tsi nu s-au faptã ninga tu-aestã lumi; 2: di dada nifaptu s-hiu ma…= s-nu-nj si dzãcã cã nu hiu faptu di dadã ma…; zbor tsi easti ca unã soi di giurat, cã atseali spusi (i) suntu dealihea icã (ii) va si s-facã fãr di altã) *{ro: nefăcut, nenăscut, etc.}* *{fr: qui n'est pas fait; qui n'est pas né; etc.}* *{en: not done; not made; not born; etc.}* ex: tatãl ninga nifaptu (neamintat); lj-avdzã tuti nifaptili (expr: lucri, nafoarã di-aradã, tsi nu s-au faptã pãnã tora); di dada nifaptu s-hiu, s-nu lj-aspãrdzeam lucrul § ***nifatsiri/nifatsire*** (ni-fá-tsi-ri) sf nifatsiri (ni-fá-tsirí) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu-adarã tsiva; nifãtseari, neadrari, nibitisiri; etc. *{ro: acţiunea de a nu face; de a nu (se) naşte; etc.}* *{fr: action de ne pas faire; de ne pas être né, de ne pas accoucher; etc.}* *{en: action of not doing; of not making; of not being born; etc.}* ex: § ***nifãtseari/nifãtseare*** (ni-fã-tseá-ri) sf nifãtseri (ni-fã-tsérĭ) – (unã cu ***nifatsiri***) § ***facã*** (fá-cã) sf fãrã pl – lucru tsi s-fatsi; fatsiri, fãtseari, adrari *{ro: acţiunea de a face; faptă, acţiune, fapt}* *{fr: action de faire; action, fait}* *{en: action of doing, of making; action, fact}* ex: tsi-i ti-a facã (fãtseari)?; cu dzãcã (dzãtseari, zbor) sh-cu facã (fãtseari), s-featsi bubulica vacã § ***fãcãtor*** (fã-cã-tórŭ) adg fãcãtoarã (fã-cã-toá-rã), fãcãtori (fã-cã-tórĭ), fãcãtoari/fãcãtoare (fã-cã-toá-ri) – atsel tsi fatsi tsiva *{ro: făcător, creator}* *{fr: qui fait, créateur}* *{en: who does or makes things, creator}* ex: di Dumnidzã fãcãtoarã (tsi lu-ari faptã pri Dumnidzã, Stãmãria) § ***fãpturã*** (fãp-tú-rã) sf fãpturi (fãp-túrĭ) – lucru faptu di fisi; hiintsã faptã di Dumnidzã; yeatsã, yiitati, plasi, prici *{ro: făptură, fiinţă, creatură}* *{fr: être, créature}* *{en: being, creature}* § ***disfac*** (dis-fácŭ) (mi) vb III shi II disfeci (dis-fécĭŭ), disfãtseam (dis-fã-tseámŭ), disfaptã (dis-fáp-tã), disfatsiri/disfatsire (dis-fá-tsi-ri) shi disfãtseari/disfãtseare (dis-fã-tseá-ri) – l-dispartu un lucru sh-lu fac s-aspunã ahoryea pãrtsãli di cari easti faptu; dizleg un lucru acãtsat (ligat) di tsiva; dishcljid unã shishi (cutii, fachir, etc. tra s-ved i si scot tsi easti nuntru); dishcljid unã cali ncljisã (tra s-u fac bunã trã urdinarea di lumi, lucri, vimtu, etc.); l-dispindzur un lucru tsi easti acãtsat di tsiva; diznod unã funi ligatã di tsiva; etc., etc.; dishcljid, dispartu, ndipãrtedz, dizleg, diznod, discalnu, etc.; (expr: 1: disfã-ts ocljilj patru = mutrea ghini, ai-tsã cãshtigã, bagã ghini oarã tsi s-fatsi, etc.; s-disfatsi tserlu = s-dishcljidi chirolu, sã nsirineadzã, easi soarili; 3: easti un om disfaptu = easti un om dishteptu, mintimen, tsi-lj taljicaplu) *{ro: desface, deschide, detaşa, separa, etc.}* *{fr: défaire, ouvrir, entr'ouvrir, détacher, séparer, etc.}* *{en: undo, open, detach, separate, etc.}* ex: disfac noadili (diznod); tsi sh-fatsi omlu, nitsi draclu nu-lj disfatsi (dizleagã); si-nj disfac (discoapir, dishcljid) mushatlu-nj cheptu; disfã (dishcljidi) firidzli s-yinã vimtu; cãmeasha s-acãtsã di penurã, disfã-nj-u (discalnã-nj-u, dispindzurã-nj-u); nã disfeatsim di sots (nã dispãrtsãm di sots; nu mata him urtats); di cal nu mi disfac (dispartu); lj-disfeci (lj-aspush, lj-dishcljish) multi lucri; s-disfeatsi (s-dispãrtsã) di urtaclu-lj; disfã (dishcljidi) botsa di yin s-bem niheamã; disfã (ndipãrteadzã, discãcãreadzã) cicioarili § ***disfaptu*** (dis-fáp-tu) adg disfaptã (dis-fáp-tã), disfaptsã (dis-fáp-tsã), disfapti/disfapte (dis-fáp-ti) – tsi easti dispãrtsãt tu cumãts; tsi easti dishcljis, dizligat, diznudat, etc.); dishcljis, dispãrtsãt, ndipãrtat, dizligat, diznudat, discãlnat, etc., etc. *{ro: desfăcut, deschis, detaşat, separat, etc.}* *{fr: défait, ouvert, entr'ouvert, détaché, séparé, etc.}* *{en: undone, opened, detached, separated, etc.}* ex: sutsata lã fu disfaptã (aspartã); cheptul a lui disfaptu (discupirit, dishcljis); ducheani disfaptã (dishcljisã); ficior disfaptu (expr: dishteptu, pirã) § ***disfatsiri/disfatsire*** (dis-fá-tsi-ri) sf disfatsiri (dis-fá-tsirí) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva disfatsi tsiva dishcljideari, dispãrtsãri, ndipãrtari, dizligari, diznudari, discãlnari, etc., etc. *{ro: acţiunea de a desface, de a deschide, de a detaşa, de a separa; desfacere, deschidere, detaşare, separare, etc.}* *{fr: action de défaire, d'ouvrir, d'entr'ouvrir, de détacher, de séparer, etc.}* *{en: action of undoing, of opening, of detaching, of separating, etc.}* § ***disfãtseari/disfãtseare*** (dis-fã-tseá-ri) sf disfãtseri (dis-fã-tsérĭ) – (unã cu ***disfatsiri***) – ***disfari/disfare*** (dis-fá-ri) sf disfãri (dis-fárĭ) – (unã cu ***disfatsiri***) § ***apufac*** (a-pu-fácŭ) (mi) vb III shi II apufeci (a-pu-fécĭŭ), apufãtseam (a-pu-fã-tseámŭ), apufaptã (a-pu-fáp-tã), apufatsiri/apufatsire (a-pu-fá-tsi-ri) shi apufãtseari/apufãtseare (a-pu-fã-tseá-ri) – bitisescu aproapea tut; mi curmu multu tra s-fac tsiva; fac tut tsi pot trã cariva *{ro: termina (aproape) în îtregime; face orice pentru cineva}* *{fr: finir (presque) intégralement; (se) fatiguer; (se) mettre en quattre}* *{en: finish (almost) completely; get tired; do anything for}* ex: apufã-ti (fã tut tsi pots) trã nãsã; apufeatsi di plãngu (plãmsi multu di multu; avursi di-ahãntã plãndzeari) § ***apufaptu*** (a-pu-fáp-tu) adg apufaptã (a-pu-fáp-tã), apufaptsã (a-pu-fáp-tsã), apufapti/apufapte (a-pu-fáp-ti) – tsi ari faptã tut *{ro: terminat (aproape) în îtregime; făcut orice pentru cineva}* *{fr: fini (presque) intégralement; fatigué; mis en quattre}* *{en: finished (almost) completely; got tired; done anything for}* § ***apufatsiri/apufatsire*** (a-pu-fá-tsi-ri) sf apufatsiri (a-pu-fá-tsirí) – atsea tsi fatsi cãndu cariva apufatsi tsiva *{ro: acţiunea de a termina (aproape) în îtregime; de a face orice pentru cineva}* *{fr: action de finir (presque) intégralement; de (se) fatiguer; de (se) mettre en quattre}* *{en: action of finishing (almost) completely; of getting tired; of doing anything for}* § ***apufãtseari/apufãtseare*** (a-pu-fã-tseá-ri) sf apufãtseri (a-pu-fã-tsérĭ) – (unã cu ***apufatsiri***) § ***parafac*** (pá-ra-fácŭ) (mi) vb III shi II parafeci (pá-ra-fécĭŭ), parafãtseam (pá-ra-fã-tseámŭ), parafaptã (pá-ra-fáp-tã), parafatsiri/parafatsire (pá-ra-fá-tsi-ri) shi parafãtseari/parafãtseare (pá-ra-fã-tseá-ri) – fac ma multu dicãt lipseashti icã easti arada s-fac; fac multu di multu; prifac *{ro: face peste măsură; depăşi}* *{fr: trop faire; passer la mesure}* *{en: do too much; do more than necessary}* ex:

parafeci (feci ma multu ca altiori) lucru asãndzã § ***parafaptu*** (pá-ra-fáp-tu) adg parafaptã (pá-ra-fáp-tã), parafaptsã (pá-ra-fáp-tsã), parafapti/parafapte (pá-ra-fáp-ti) – tsi easti faptu ma multu dicãt lipseashti; prifaptã *{ro: făcut peste măsură; depășit}* *{fr: trop fait; qui a passé la mesure}* *{en: done too much; done more than necessary}* § ***parafatsiri/parafatsire*** (pá-ra-fá-tsi-ri) sf parafatsiri (pá-ra-fá-tsirí) – atsea tsi fatsi cãndu cariva parafatsi un lucru; parafãtseari, prifatsiri, prifãtseari *{ro: acțiunea de a face peste măsură; de a depăși}* *{fr: action de trop faire; de passer la mesure}* *{en: action of doing too much; of doing more than necessary}* § ***parafãtseari/parafãtseare*** (pá-ra-fã-tseá-ri) sf parafãtseri (pá-ra-fã-tsérĭ) – (unã cu ***parafatsiri***) § ***prifac*** (pri-fácŭ) (mi) vb III shi II prifeci (pri-fécĭŭ), prifãtseam (pri-fã-tseámŭ), prifaptã (pri-fáp-tã), prifatsiri/prifatsire (pri-fá-tsi-ri) shi prifãtseari/prifãtseare (pri-fã-tseá-ri) – 1: fac ma multu dicãt lipseashti icã easti arada s-fac; fac multu di multu; parafac; 2: l-fac un lucru s-aspunã altã soi di cum eara ninti (s-nu-aspunã cum easti dealihea, s-hibã altã soi, s-hibã ma bun, s-pot s-fac alti lucri cu el, etc.); fac *{ro: face peste măsură; preface, transforma}* *{fr: trop faire; feindre, contrefait, transformer}* *{en: do too much; pretend, feign; transform}* ex: pãreasinjli li featsish mãri, mãri, pãnã li prifeatsish (li featsish multu lundzi, li parafeatsish); s-prifeatsi (s-featsi s-aspunã ca) un pulj mushat; ncljidi ocljilj shi s-prifatsi cã (s-fatsi cã taha) doarmi; s-prifatsi (s-fatsi) cã nu poati; s-nu-lj badz oarã cã s-prifatsi (cã nu s-aspuni cum easti dealihea); tuti li prifeci, nu li alãsai cum nji li deadi § ***prifaptu*** (pri-fáp-tu) adg prifaptã (pri-fáp-tã), prifaptsã (pri-fáp-tsã), prifapti/prifapte (pri-fáp-ti) – tsi easti faptu ma multu dicãt lipseashti; tsi s-ari faptã s-aspunã altã soi di cum eara ninti; parafaptu, faptu *{ro: făcut peste măsură; prefăcut, transformat}* *{fr: trop fait; feigned, contrefait, transformé}* *{en: done too much; pretended, feigned; transformed}* ex: cã ai s-mi vedz tu pulj prifaptu (faptu) § ***prifatsiri/prifatsire*** (pri-fá-tsi-ri) sf prifatsiri (pri-fá-tsirí) – atsea tsi fatsi cãndu cariva prifatsi un lucru; prifãtseari, parafatsiri, parafãtseari, fatsiri, fãtseari *{ro: acțiunea de a face peste măsură; de a preface, de a transforma}* *{fr: action de trop faire; de feindre, de contrefaire, de transformer}* *{en: action of doing too much; of pretending, of feigning; of transforming}* § ***prifãtseari/prifãtseare*** (pri-fã-tseá-ri) sf prifãtseri (pri-fã-tsérĭ) – (unã cu ***prifatsiri***)

facã (fá-cã) sf – vedz tu ***fac***

fachil (fá-chilŭ) sn fachili/fachile (fá-chi-li) – acoalã di carti cu patruli cohiuri nduplicati cãtrã tu tsentru shi alichiti (fapti ashi tra s-poatã sã ncljidã nuntru unã altã carti); plic *{ro: plic}* *{fr: enveloppe (à lettre)}* *{en: envelope (letter)}*

fachioli/fachiole (fa-chi-ó-li) sf fachiolj (fa-chi-óljĭ) – nã soi di distimeli suptsãri cu cari featili sh-acoapirã cusitsili lundzi tsi lã cad pisti pãltãri *{ro: fișiu}* *{fr: fichu mince dont les jeunes filles couvrent leurs cheveux tombant en tresses sur le dos}* *{en: thin veil covering the long tresses of young girls that fall over their shoulders}*

fafaljar (fa-fa-ljĭárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***farfaljar***

fafuta (fa-fú-ta) sm fafutanj (fa-fú-tanjĭ) – om cari zburashti ca prit nari, nu-ari dintsã n gurã, sh-nu poati sã zburascã ghini tra s-lu aducheascã lumea *{ro: om fără dinți în gură; fonf}* *{fr: homme qui n'a pas des dents et a de la difficulté à parler; bredouilleur}* *{en: man without teeth who has difficulty talking; mumbler}*

fag (fágŭ) sm fadz (fádzĭ) – arburi analtu shi ndreptu di pãduri (cu lemnul vãrtos, cu coaja albã-murdarã ca cinusha, cu frãndzili uvali (la videari sh-mãrimi ca oulu) cari lutsescu shi au peri njits pi mardzini); fau, bau *{ro: fag}* *{fr: hêtre}* *{en: beech}* § ***fau*** (făŭ) sm fazi (fázĭ) shi fadz (fádzĭ) – (unã cu ***fag***) § ***fagã*** (fá-gã) sf fãrã pl – fructul dat di fag; jir *{ro: jir}* *{fr: faîne}* *{en: beech-nut}* § ***fãdzet*** (fã-dzétŭ) sn fãdzeturi (fã-dzé-turĭ) – pãduri di fadz *{ro: făget}* *{fr: forêt de hêtres}* *{en: beech forest}* ex: tu ljanura di fãdzet § ***fãdzimi/fãdzime*** (fã-dzí-mi) sf fãdzinj (fã-dzínjĭ) – multimi di fadz *{ro: făget}* *{fr: nombre de hêtres}* *{en: group of beech trees}* ex: veardea frundzã di fãdzimi

fagã (fá-gã) sf – vedz tu ***fag***

fai/fae (fá-i) sf fãi (fãĭ) – zbor (faptã, scriari, etc.) tsi easti unã abatiri (dipãrtari) di la lucrul tsi easti lugursit ca ndreptu; alath, cãbati, ftexim, stepsu *{ro: vină}* *{fr: faute; délit; péché}* *{en: fault, sin}* ex: arucarã faea (stepsul) pi patrits

falangu (fá-lan-gu) sn falandzi/falandze (fá-lan-dzi) – 1: usic di la dzeadzitili di la mãnã i cicior; 2: shcop cu cari suntu-agudits njitslji cari nu-ascultã; 3: unã soi di nel tsi s-bagã la capitlu-a unei veargã (tra s-nu s-disicã) i s-l-acatsã cicioarili (a atsilor tsi suntu pidipsits cu agudirea la pãtuni) *{ro: falangă; bătaie la talpa piciorului}* *{fr: falaque, espèce de férule; volée de coups de bâton appliquées sur la plante des pieds}* *{en: phalanx; ferrule}* § ***sfalangu*** (sfá-lan-gu) sn sfalandzi/sfalandze (sfá-lan-dzi) – (unã cu ***falangu***) ex: sfalangul (nelu) aspindzurat la penurã § ***fãlãngã*** (fã-lãn-gắ) sm fãlãngadz (fã-lãn-gádzĭ) – (unã cu ***falangu***) § ***fãlãcã*** (fã-lã-cắ) sm fãlãcadz (fã-lã-cádzĭ) – (unã cu ***falangu***) ex: mãcã chiutecã tu fãlãcã (la dzeadzitili di mãnã i cicior)

falã (fá-lã) sf pl(?) – harea tsi u-ari atsel cari s-alavdã; pirifanji, fuduleatsã, mãreatsã, dãilichi/dãilãchi *ro: fală, glorie, orgoliu}* *{fr: gloire, orgueil}* *{en: glory, pride, arrogance}* § ***fãlescu*** (fã-lés-cu) (mi) vb IV fãlii (fã-líĭ), fãleam (fã-leámŭ), fãlitã (fã-lí-tã), fãliri/fãlire (fã-lí-ri) – spun cu zboarã cum tinjisescu pri cariva (trã hãrli tsi ari icã trã lucrili tsi-ari faptã); dzãc trã mini mash zboarã buni; alavdu, lavdu, mãrescu, pinjisescu, fudulescu, fãndãxescu *{ro: făli, lăuda}* *{fr: (se) vanter, s'enorgueillir}* *{en: boast, brag, pride oneself}* ex: va tra si s-fãleascã (si s-alvdã) sh-arãnja nu lu-alasã § ***fãlit*** (fã-lítŭ) adg fãlitã (fã-lí-tã), fãlits (fã-lítsĭ), fãliti/fãlite (fã-lí-ti) – tsi easti tinjisit (alãvdat) cu zboarã (trã hãrli tsi ari icã atseali tsi-ari faptã); alãvdat, lãvdat, mãrit, pinjisit, fudulit, fãndãxit *{ro: fălit}* *{fr: vantard, enorgueilli}* *{en: praised, boaster, proud}* § ***fãliri/fãlire*** (fã-lí-ri) sf fãliri (fã-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti alãvdat, icã s-alavdã el singur; alãvdari, lãvdari, mãriri, pinjisiri, fuduliri, fãndãxiri *{ro: acțiunea de a se făli; fălire}* *{fr: action de s'enorgueillir; vantardise}* *{en: action of boasting, of bragging}* § ***fãlos*** (fã-lósŭ) adg fãloasã (fã-loá-sã), fãlosh (fã-lóshĭ), fãloasi/fãloase (fã-loá-si) – un tsi lu-arãseashti si s-alavdã multu (cu tuti cã poati nu-ahãrzeashti si s-alavdã sh-ahãt!); pirifan, alãvdãtor, daitcu, fudul, ãndãrlu, tartares, tartabes *{ro: fălos}* *{fr: fier, orgueilleux}* *{en: proud, vain-glorious, arrogant}*

falcã (fál-cã) sf fãltsi (fắl-tsi) – 1: oslu dit gura-a omlui (a pravdãljei) di cari suntu acãtsats dintsãlj cu cari s-matsinã (shi s-measticã) mãcarea n gurã; ciolj; 2: partea di nastãnga i nandreapta a fatsãljei; merlu di fatsã *{ro: falcă; obraz}* *{fr: mâchoire; joue}* *{en: jaw; cheek}* ex: mi dor fãltsili (cioaljili); lji s-ari umflatã falca di la unã mãseauã yirminoasã

falimentu (fa-li-méntu) sn falimenti/falimente (fa-li-mén-ti) shi falimenturi (fa-li-mén-turĭ) – catastasea tu cari s-aflã omlu (cu-unã ducheani, fambricã, daraverã, etc.) cari nu poati sã-sh plãteascã borgili tsi featsi, sh-tr-atsea cheari avearea (ducheani, fambricã, daraverã, etc.) tsi ari; mufluzlãchi, mufluzii *{ro: faliment}* *{fr: banqueroute}* *{en: bankruptcy}* el deadi falimentu sh-armasi pit cãljuri

falji/falje (fá-lji) sf fãrã pl – loclu (ca unã tigani njicã cu sturnari) tu cari s-bãga bãrutea tu tufechili di-aoa sh-un chiro *{ro: tigăiță de pușcă}* *{fr: bassinet d'une arme à feu}* *{en: basinet}*

fambricantu (fam-bri-cán-tu) sm – vedz tu ***fabricã***

fambricã (fám-bri-cã) sf – vedz tu ***fabricã***

famfaron (fam-fa-rónŭ) sm, sf, adg famfaroanã (fam-fa-roá-nã), famfaronj (fam-fa-rónjĭ), famfaroani/famfaroane (fam-fa-roá-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***fanfaron***

fanatic (fa-ná-ticŭ) sn, sf, adg – vedz tu ***fanatizmo***

fanatizmo (fa-na-tiz-mó) sm fanatizmadz (fa-na-tis-mádzĭ) – vrearea mari tsi u-aspuni omlu tsi moari sh-cheari trã unã idei (unã pisti, un om, unã alumtã, etc.) fãrã ca si s-mindueascã (s-u giudicã, sã si ntreabã, s-u cãtigurseascã cu mintea, etc.)

macã-aestã idei easti bunã i-arauã, ndreaptã i minciunoasã {ro: fanatism} {fr: fanatisme} {en: fanatism, zealotry} § ***fanatic*** (fa-ná-ticŭ) sn, sf, adg fanaticã (fa-ná-ti-cã), fanatits (fa-ná-titsĭ), fanatitsi/fanatitse (fa-ná-ti-tsi) – omlu cari aspuni fanatizmo (ti unã idei, pisti, etc.) tu-atseali tsi zburashti i fatsi {ro: fanatic} {fr: fanatique} {en: fanatic, zealot} ex: easti armãn fanatic

fanã[1] (fá-nã) sf – vedz tu ***fãnirusescu***

fanã[2] (fá-nã) sf pl(?) – hãrili (buni i arali) cu cari easti cunuscut un om di cari ari avdzãtã multã dunjai; tinjia (vrearea, alãvdarea, etc.) tu cari lu-ari dunjaea pri omlu cari ari faptã lucri buni tu banã (averi, giunatic, etc.); ideea (bunã i arauã) tsi sh-u-ari faptã lumea di cariva cunuscut di multsã; anamã, namã, anami, nami, mãrilji, numã {ro: faimă, renume, reputaţie} {fr: renommée, prestige, reputation} {en: fame, reputation} ex: s-ti ved, Soarbe-Amare, aoa tsã easti fana (aoa s-ti videm, s-ts-aspunj putearea cu cari eshti cunuscut); aoa-i harea-a Hristolui, nu fana (axizirea, putearea) a draclui; locuri pondi, locuri moarti, s-nu lã s-avdã fanã (anami, mãrilji) sh-numã; s-lj-astingã numã sh-fanã (anamã); stindzi-lj numa, stindzi-lj fana (mãrilja, anamea); aslanlu stimsi fana (tinjia, anamea)

fanã[3] (fá-nã) sf pl(?) – harea (lipsa di scutidi) tsi fatsi tra si s-veadã lucrili cu ocljul; hãlatea tsi da lunjinã; lunjinã, fexi, videari {ro: lumină} {fr: lumière} {en: light} ex: s-n̦-astingã fana (lunjina) § ***fãnari/fãnare*** (fã-ná-ri) sf fãnãri (fã-nắrĭ) – soi di cutii (ncljisã i dishcljisã tu pãrtsã, tsi s-poartã tu mãnã ma poati s-hibã sh-astãsitã tu-un loc) tu cari s-aflã un izvur tsi da lunjinã (tra s-veadã omlu cãndu easti scutidi); fineri, feneri, filinar; lambã, lampã {ro: felinar} {fr: lanterne, fanal} {en: lantern} § ***fineri/finere*** (fi-né-ri) sf fineri (fi-nérĭ) – (unã cu ***fãnari***) ex: pit cãsãbadzlji atselj njitslji dit Turchii ti lja culuchea s-ti videari cu finerea (fãnarea); nãs nj-ari futã finerea (cãlãuzlu, lunjina)-a mea § ***feneri/fenere*** (fe-né-ri) sf feneri (fe-nérĭ) – (unã cu ***fãnari***) § ***filinar*** (fi-li-nárŭ) sn filinãri (fi-li-nắrĭ) – (unã cu ***fãnari***) § ***fanira*** (fa-ni-rá) adv – pri fatsã (fãrã muzavirlãchi, dishcljis, nu peascumta); dishcljis, fora, ashichearei {ro: pe faţă, făţiş, deschis} {fr: ouvertement, visiblement, sans détour} {en: openly, visibly}

fandaghmã (fán-dagh-mã) sf fandaghmi/fandaghme (fán-dagh-mi) – unã cu ***fandagmã***

fandagmã (fán-dag-mã) sf – vedz tu ***fantazmã***

fandasmã (fán-das-mã) sf fandasmi/fandasme (fán-das-mi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***fandazmã***

fandazmã (fán-daz-mã) sf – vedz tu ***fantazmã***

fandi (fán-di) sm fandzã (fán-dzã) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***fanti***

fanelã (fa-né-lã) sf faneli/fanele (fa-né-li) – 1: tsãsãturã (pãn-dzã) moali sh-lishoarã di lãnã, bumbac i mitasi; 2: stranj mplitit tsi s-poartã pisti cãmeashi, tu partea di nsus a truplui, cu mãnits i fãrã mãnits, tra s-tsãnã cãldurã; flanelã, sãlnicã, selnicã, silinicã, catasarcu, catasarcã, cãmãgeanã, cãmãgelã, coaci, gãdzoafã {ro: flanelă; pânză de mătase (lână, bumbac)} {fr: flanelle; toile en soie (coton, laine)} {en: sweater; silk (cotton, wool) linen or cloth} ex: lj-feci un chiptash di fanelã ca s-lj-acatsã oslu earna § ***flanelã*** (fla-né-lã) sf flaneli/flanele (fla-né-li) – (unã cu ***fanelã***) ex: fustani di flanelã

fanfaron (fan-fa-rónŭ) sm, sf, adg fanfaroanã (fan-fa-roá-nã), fanfaronj (fan-fa-rónjĭ), fanfaroani/fanfaroane (fan-fa-roá-ni) – om tsi zburashti multi shi easti mash alãvdãri (di hãri tsi nu li ari, di lucri tsi nu-ari faptã), cãmãrusiri sh-pirifãnj {ro: fanfaron} {fr: fanfaron} {en: braggart, boaster, boasting} ex: tutã dunjaea lu shtii tsi fanfaron easti

fanfurã (fan-fú-rã) sf fanfuri/fanfure(?) (fan-fú-ri) – cumatã di lituryii (pãni) ayisitã di preftu tsi s-da a pistimenjlor tu ishita-a bisearicãljei; anafurã, nafurã {ro: anafură} {fr: pain béni} {en: blessed bread} ex: ia didets-nji shi fanfurã (anafurã)

fanira (fa-ni-rá) adv – vedz tu ***fanã***[3]

fantasi/fantase (fán-ta-si) sf fantasi (fán-tasĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***fantazi***

fantasmã (fán-tas-mã) sf fantasmi/fantasme (fán-tas-mi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***fantazmã***

fantazi/fantaze (fán-ta-zi) sf – vedz tu ***fantazmã***

fantazmã (fán-taz-mã) sf fantazmi/fantazme (fán-taz-mi) – hiintsã dit mintea-a omlui tsi s-aspuni la oaminjlji cu mintea slabã (ma multu noaptea sh-tu locurli ermi, apãrãtsiti, fãrã oaminj), cari pistipsescu cã easti suflitlu-a unui om mortu tsi ari dipusã diznou pri loc; videarea minciunoasã tsi-lj s-aspuni a unui om (ma multu noaptea sh-tu locurli ermi, apãrãtsiti, fãrã oaminj), ma cari-lj si pari a omlui cã easti dealihea (cu tuti cã nu easti) shi poati s-lu-asparã; fandazmã, fantazi, fandagmã, boshi, stihio, stihii, scheahtru, scheastrã, etc. {ro: fantomă, stafie, spectru} {fr: fantôme. revenant, spectre} {en: phantom, spectre} ex: pãrea ca nã fantazmã (stihii) fricoasã § ***fandazmã*** (fán-daz-mã) sf fandazmi/fandazme (fán-daz-mi) – (unã cu ***fantazmã***) ex: un om di lut, nã fandazmã (stihii); nj-si pari cã ved nã fandazmã (stihii) § ***fantazi/fantaze*** (fán-ta-zi) sf fantazi (fán-tazĭ) – (unã cu ***fantazmã***) ex: cã fantazi (stihii) dininti-lj sta atsel cu-arasã § ***fandagmã*** (fán-dag-mã) sf fandagmi/fandagme (fán-dag-mi) – (unã cu ***fantazmã***)

fanti (fán-ti) sm fantsã (fán-tsã) – cartea cari, tu-agioclu di cãrtsã, easti ma mari di cartea cu numirlu dzatsi, ma cama njicã di prifteasã (shi preftu); gindar {ro: valet (jocul de cărţi)} {fr: valet (au jeux de cartes)} {en: jack (game of cards)}

fanumin (fa-nú-minŭ) adg – vedz tu ***fãnirusescu***

fao (fá-o) sf fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***fauã***

faptu[1] (fáp-tu) adg – vedz tu ***fac***

faptu[2] (fáp-tu) sm faptsã (fáp-tsã) – (aflat cu zborlu "di" nãinti) atsea tsi-l fatsi omlu s-aibã puteari (ca trã ciudii) tsi easi nafoarã di nomurli a fisiljei ashi cum li shtii shi li aducheashti lumea; atsea tsi fac mandisili di s-ciudiseashti dunjaea; amayi, amai, mayi, mãyii, mãghii, mãndii, vãscãnii {ro: farmec, vrajă} {fr: charme, sort, sortilège} {en: charm, spell} ex: hiu di faptu (hiu mãyipsit, hiu di mãyii); niscãntsã dzãc cã-i di faptu (easti mãyipsit, cã-i di mãyii); om s-ai vãtãmatã, ca di faptu (ca di mãndii), soartea l-urgheashti catilu sh-ti ljartã

far (fárŭ) sn faruri (fá-rurĭ) – 1: binai multu-analtã shi suptsãri, sculatã la mardzinea di-amari, tsi-ari nsus tu cipitlu-a ljei un izvur sãnãtos di lunjinã tsi easti arãspãnditã deavãrliga tra si s-veadã di diparti (shi s-lã hibã ca unã soi di cãlãuz) di pamporli tsi trec pi-amari; 2: izvur sãnãtos di lunjinã tsi s-aflã dinintea-a unei aftuchinã tra si s-veadã noaptea shi s-aspunã calea {ro: far} {fr: phare} {en: light house, beacon; headlight}

farafurã (fa-ra-fú-rã) sm – vedz tu ***farfaljar***

farã (fá-rã) sf fari/fare (fá-ri) shi fãri (fãrĭ) – multimi di oaminj cari, multi ori, suntu di idyea soi, zburãscu idyea limbã, au idyea pisti sh-cari s-aduchescu cã fac parti dit idyiul popul, cã au i cã nu au un stat di-a lor; popul, poplu, mileti, ghimtã, gintã, ginti, ginsã, yenos, ratsã, zintunji, lao {ro: neam, trib} {fr: race, tribu, engeance} {en: race, tribe} ex: trã fara a lui, aoaltari muri; tutã fara-atsea di celnits; de, bre, de! tsi farã-aleaptã!; fara a Hristolui; furã a fãrlor cãmarã

farcã (fár-cã) sf – vedz tu ***farchi***

farchi/farche (fár-chi) sf fãrã pl – harea tsi li fatsi dauã lucri s-nu hibã unã soi; atsea tsi-l fatsi un lucru si s-aleagã di-un altu lucru; farcã, dyeafurauã, niundziri, aleadziri {ro: diferenţă} {fr: différence} {en: difference} § ***farcã*** (fár-cã) sf fãrã pl – (unã cu ***farchi***)

farfaljar (far-fa-ljĭárŭ) sm, sf, adg farfaljarã (far-fa-ljĭá-rã), farfaljari (far-fa-ljĭárĭ), farfaljari/farfaljare (far-fa-ljĭá-ri) – tsi lu-ariseashti sã zburascã ti lucri njits tsi nu-au mari simasii; tsi nu-lj tatsi gura dip; tsi lãfuseashti (bãndureadzã, bãbãleashti, fãrfãreadzã, dãrdãreashti) tut chirolu; fafaljar, farfara, farafurã, fãrfar, fãrfãrã, limbar, limbutsescu, zburyearcu, zburyearic, lafãzan, polilog, bãbãljar, dãrdãrã, dãrdãros {ro: flecar, palavragiu} {fr: bavard, blagueur} {en: talkative, chatterer} § ***fafaljar*** (fa-fa-ljĭárŭ) sm, sf, adg fafaljarã (fa-fa-ljĭá-rã), fafaljari (fa-fa-ljĭárĭ), fafaljari/fafaljare (fa-fa-ljĭá-ri) – (unã cu ***farfaljar***) ex: om fafaljar (bãbãljar, zburyearic, limbar) § ***farfara*** (far-fa-rá) sm, sf, adg farfaroanji/farfaroanje (far-fa-roá-nji), farfaradz (far-fa-rádzĭ), farfaroanji/farfaroanje (far-fa-

roá-nji) – (unã cu ***farfaljar***) § ***farafurã*** (fa-ra-fú-rã) sm farafureanj (fa-ra-fú-reanjĭ) shi farafuranj (fa-ra-fú-ranjĭ) – (unã cu ***farfaljar***) § ***fãrfar*** (fãr-fárŭ) sm, sf, adg fãrfarã (fãr-fá-rã), fãrfari (fãr-fárĭ), fãrfari/fãrfare (fãr-fá-ri) – (unã cu ***farfaljar***) ex: fãrfarã (fafaljarã, bãbãljarã) eara teta Lena § ***fãrfãrã*** (fãr-fã-rã) sm, sf, adg fãrfãroanji/fãrfãroanje (fãr-fã-roá-nji), fãrfãradz (fãr-fã-rádzĭ), fãrfãroanji/fãrfãroanje (fãr-fã-roá-nji) – (unã cu ***farfaljar***) § ***fãrfãrescu*** (fãr-fã-rés-cu) vb IV fãrfãrii (fãr-fã-ríĭ), fãrfãream (fãr-fã-reámŭ), fãrfãritã (fãr-fã-rí-tã), fãrfãriri/fãrfãrire (fãr-fã-rí-ri) – fac muabeti cu cariva shi zburãscu ca un farfaljar trã lucri njits fãrã mari simasii (chirãturi, bãrcudii, etc.); zburãscu, lãfusescu, cicãlescu, bãnduredz, dãrdãrescu, bãbãlescu *{ro: trăncăni, flecări}* *{fr: bavarder, babiller, baliverner}* *{en: chatter, blab, rattle}* § ***fãrfãrit*** (fãr-fã-rítŭ) adg fãrfãritã (fãr-fã-rí-tã), fãrfãrits (fãr-fã-rítsĭ), fãrfãriti/fãrfãrite (fãr-fã-rí-ti) – tsi ari faptã muabeti trã lucri njits (chirãturi, bãrcudii, etc.); zburãt, lãfusit, cicãlit, bãndurat, dãrdãrit, bãbãlit *{ro: trăncănit, flecărit}* *{fr: bavardé, babillé, baliverné}* *{en: chattered, blabbed, rattled}* § ***fãrfãriri/fãrfãrire*** (fãr-fã-rí-ri) sf fãrfãriri (fãr-fã-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva fãrfãreashti; zburãri, lãfusiri, cicãliri, bãndurari, dãrdãriri, bãbãliri *{ro: acţiunea de a trăncăni, de a flecări; trăncănire}* *{fr: action de bavarder, de babiller, de baliverner}* *{en: action of chattering, of blabbing, of rattling}*

farfara (far-fa-rá) sm, sf, adg – vedz tu ***farfaljar***

fari/fare (fá-ri) adv – ntreg (tut), fãrã s-armãnã tsiva, fãrã s-alasã tsiva di-unã parti; tut ntreg; cu sindu cu pandu; xintopando, pandilos, dibinã, deacutotalui, dicutotalui, dicutot; bitiviu, bidivitcu, dip *{ro: total, integral}* *{fr: beaucoup; complètement, entièrement}* *{en: totally, completely, entirely}* ex: aplicã urecljili fari (ntredz); s-dizligã fari (tutã ntreagã); aushi fari (didip); u mbãrbãtai niheamã cã avea chirutã fari (didip); s-distsimsi fari

farmac (fár-macŭ) sn – vedz tu ***fãrmac***[1]

farmazon (far-ma-zónŭ) sm, sf farmazoanã (far-ma-zoá-nã), farmazonj (far-ma-zónjĭ), farmazoani/farmazoane (far-ma-zoá-ni) – un tsi fatsi parti dit unã sutsatã ascumtoasã sh-mistiryioasã, veaclji di suti di anj, thriscã shi puliticã (cunuscutã sum numa di “francmasonirii”), tsi dzãtsi cã va s-facã mash bunets tu lumi; mason; (fig: farmazon (ca adg) = om arãu, tsi caftã s-ti-arãdã, arãditor, minciunos, aplan, calpuzan, etc.) *{ro: francmason}* *{fr: francmason}* *{en: freemason}* ex: easti-un farmazon (un mason, maltean; icã fig: om arãu, minciunos, calpizan) § ***mason*** (ma-sónŭ) sm, sf masonã (ma-só-nã), masonj (ma-sónjĭ) shi masoneanj (ma-só-neanjĭ), masoani/masoane (ma-soá-ni) – (unã cu ***farmazon***)

farmã (fár-mã) sf farmi/farme (fár-mi) – nicuchirata mari tsi u-ari un om, cu cãsi sh-ahuri, cu agri (tra s-creascã yiptu, zãrzãvãts i earbã) icã cu multi prãvdzã (criscuti ti lapti i carni), icã multsã pulj i gãljinj (ti oauã sh-carni), etc.; ciuflichi*{ro: fermă, moşie}* *{fr: ferme, domaine}* *{en: farm}*

farmãc (fár-mãcŭ) (mi) vb I – vedz tu ***fãrmac***[1]

farmu (fár-mu) (mi) vb I – vedz tu ***fãrãmiturã***

farmuc (fár-mucŭ) sn – vedz tu ***fãrmac***[1]

farsi (far-sí) adv – tsi easti cu unã hari la scara-atsea cama-analta; cum nu s-poati, nu-ari ma ghini (ma multu, ma mushat, etc.); safi *{ro: perfect}* *{fr: parfaitement}* *{en: perfectly}* ex: turtseasca u zburashti farsi (safi, dip ca un turcu); shtii s-li facã farsi tuti; easti farsi, nu-ari vãrnã cusuri

fasã (fá-sã) sf fãsi (fắsĭ) – agru-pilister (pãrumbu, culumbu), pulj tsi sh-u-adutsi cu turtura, cu peanili murni-grivi pi pãltãri sh-pãnticã; guguci, gugufcã, gugufci, dudii, dicuhturã *{ro: porumbel sălbatec}* *{fr: pigeon sauvage, pigeon ramier}* *{en: wild pigeon, ring dove}*

fashano (fa-sha-nó) sm fashanadz (fa-sha-nádzĭ) – agru-pulj, mari cãt unã gãljinã, cu coada lungã sh-sumigoasã, cu peani mushati sh-hromati yii, tsi easti avinat trã carnea-lj nostimã *{ro: fazan}* *{fr: faisan}* *{en: pheasant}* ex: agudii un fashano

fashi/fashe (fá-shi) sf fãsh (fãshĭ) – cumatã (filii) lungã shi ngustã (di carti, pãndzã, cheali, carni, etc.) tãljatã (aruptã, scoasã) dit unã cumatã ma mari (cu cari si-anvãrteashti, s-leagã, si nvãrtushadzã tsiva); cumatã lungã shi strimtã di pãndzã cu cari si nfashi njitslji; pãndzã lungã shi strimtã cu cari s-leagã arãnjlji di pi truplu-a omlui); cumatã, bucatã, filii, scutic, scutã, culpan, culupan, spargan, spargãn, speasi, militsã, miljitsã, nfãshimindu *{ro: faşă, fâşie, scutec, bandă, felie; bucată}* *{fr: maillot, bande, bandelette, tranche, morceau}* *{en: swaddling band (clothes), narrow band, strip, slice, piece}* ex: adu fasha (scuta, culupanea) si nfash ficiuriclu; li tãljai lungu ca fasha; fashi (cumatã lungã shi strimtã) aruptã dit paltul a meu; nu-lj ligai ghini fasha; trets fasha sum tini; unã carotsã cu nishti fãsh di pãndzã; arupea di nãsh fãsh (filii, cumãts) di carni; cum strigã, fãsh-fãsh (surii-surii); u scoasi soacrã-sa fãsh-fãsh (cumãts, cumãts); fãsh, fãsh (filii, filii) u disicã; s-ti-adarã fãsh (filii, cumãts); fãsh-filii (cumãts, cumãtici) li scoasirã; fãsh ãntredz di nãvai si scula nsus; fãsh-fãsh u scoasirã (u featsirã cumãts) § ***nfash*** (nfáshĭŭ) (mi) vb I nfãshai (nfã-shĭáĭ), nfãsham (nfã-shĭámŭ), nfãshatã (nfã-shĭá-tã), nfãshari/nfãshare (nfã-shĭá-ri) – anvãrtescu un njic tu fashi; lj-bag a njiclui un culupan; lj-alãxescu scuta-a njiclui; anvãrtescu unã fashi pristi tsiva (unã mãnã, cicior, aranã, etc.); (fig: nfash = (trã muljari) amintu, fac njic) *{ro: înfăşa; naşte}* *{fr: emmailloter; naître}* *{en: swaddle (infant), put on diaper; give birth}* ex: nat ãn leagãn sã nu nfashi; muljarea, cãndu s-apruchea sã nfashi (fig: s-amintã njic), s-dutsea tu pãduri di nfãsha (fig: aminta natlu); nveasta nfãshe (bãgã culpani la; icã fig: amintã) doi ficiori; tora lu nfãshai (lj-bãgai fasha) § ***nfãshedz*** (nfã-shĭédzŭ) (mi) vb I nfãshai (nfã-shĭáĭ), nfãsham (nfã-shĭámŭ), nfãshatã (nfã-shĭá-tã), nfãshari/nfãshare (nfã-shĭá-ri) – (unã cu ***nfash***) § ***nfãshat*** (nfã-shĭátŭ) adg nfãshatã (nfã-shĭá-tã), nfãshats (nfã-shĭátsĭ), nfãshati/nfãshate (nfã-shĭá-ti) – (natlu) a curi ãlj s-ari bãgatã un culupan; (mãnã, aranã, cicior, etc.) ligat cu-unã fashi *{ro: înfăşat}* *{fr: emmailloté}* *{en: swaddled (infant), put on diaper}* ex: njiclu sta nfãshat tu sãrmãnitsã; imnã nfãshatã § ***nfãshari/nfãshare*** (nfã-shĭá-ri) sf nfãshãri (nfã-shĭắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si nfashi un njic (unã aranã, etc.) *{ro: acţiunea de a înfăşa; de a naşte; înfăşare, naştere}* *{fr: action d’emmailloter; de naître; accouchement}* *{en: action of swaddling (infant), of putting on diaper; of giving birth; birth}* ex: moartã tu nfãshari (cãndu aminta njiclu) § ***nfãshimindu*** (nfã-shi-mín-du) sn nfãshimindi/nfãshiminde (nfã-shi-mín-di) – cumatã lungã shi strimtã di pãndzã cu cari si nfashi natslji dupã tsi s-amintã; fashi, culpan, culupan, scutic, scutã, spargan, spargãn, militsã, miljitsã, speasi *{ro: scutec, faşă}* *{fr: maillot, couche (pour emmailloter les enfants)}* *{en: swaddling clothes, diaper}* ex: tricui tu apã nfãshimindili (scutili, culupanili) a ficiorlui § ***disfash*** (dis-fáshĭŭ) (mi) vb I disfãshai (dis-fã-shĭáĭ), disfãsham (dis-fã-shĭámŭ), disfãshatã (dis-fã-shĭá-tã), disfãshari/disfãshare (dis-fã-shĭá-ri) – disfac unã fashi anvãrtitã pristi un lucru (unã mãnã, cicior, aranã, etc.); scot culupanlu tu cari easti nfãshat un njic *{ro: desfăşa}* *{fr: démailloter}* *{en: unswaddle (infant)}* ex: nã babã disfashã un ficiuric; tora disfashã natlu § ***disfãshat*** (dis-fã-shĭátŭ) adg disfãshatã (dis-fã-shĭá-tã), disfãshats (dis-fã-shĭátsĭ), disfãshati/disfãshate (dis-fã-shĭá-ti) – (njiclu) tsi-lj s-ari scoasã fasha (culupanlu, scuta); tsi-lj s-ari disfaptã fasha tu cari easti ligat un lucru; (natlu) a curi ãlj s-ari bãgatã un culupan; (mãnã, aranã, cicior, etc.) ligat cu-unã fashi *{ro: desfăşat}* *{fr: démailloté}* *{en: unswaddled (infant), put on diaper}* § ***disfãshari/disfãshare*** (dis-fã-shĭá-ri) sf disfãshãri (dis-fã-shĭắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si disfashi un njic (unã aranã, etc.) *{ro: acţiunea de a desfăşa; desfăşare}* *{fr: action de démailloter}* *{en: action of unswaddling (infant)}*

fatãzã (fá-tã-zã) sf fatãzi/fatãze(?) (fá-tã-zi) – (dupã cum pistipseashti laolu), fatãza easti unã di treili dzãni (miri) tsi yin la amintarea-a natlui tra s-astãseascã (si scrii) shi s-dzãcã atseali tsi va patã natlu tu bana-a lui; mirã, njirã, dzãnã *{ro: ursitoare}* *{fr: une des Parques}* *{en: one of the Fates}*

fatigei (fa-ti-gé-i) sm, sf, adg pl(?) – (om) tsi dutsi unã banã nitinjisitã di pãnghii (di purnilji, putãnlichi); aspartu, palju-om, pãnghios, pushtu, pushtean, pushtan *{ro: depravat, desfrânat}* *{fr: homme de basse étage, dépravé}* *{en: vicious, debauched,*

depraved (person)}

Fatsa-a Loclui – vedz tu ***mushat***[1]

fatsa-a loclui[1] (fa-tsa a loc-lui) sf – cheatrã tsi lutseashti ca yilia i sidefea, tsi s-disfatsi tu peturi suptsãri prit cari poati s-treacã lunjina (dit unã parti tu-alantã) *{ro: micã} {fr: mica} {en: mica}*

Fatsa-a Loclui[2] (fa-tsa a loc-lui) – featã multu mushatã dit pirmithili armãneshti, multi ori hilji di-amirã tsi s-va cu gionili-aleptu; Mushata-a Loclui; Mushata-a Mushatilor *{ro: Ileana Cosânzeana} {fr: nom donné à La Belle Princesse dans les histoires aroumaines d'enfants, comme for example, La Belle et la Bête, La Belle du Bois Dormant, etc.} {en: name given to the Beautiful Princess in the Aromanian children stories as, for example, in the Beauty and the Beast, Snow White, etc.}*

fatsã (fá-tsã) sf fãts (fắtsĭ) shi fatsi/fatse (fá-tsi) – partea di nãinti dit caplu-a omlui (cu oclji, nari, gurã, etc.); prosupã, asuretã, sureti, surati, opsi, masti, mutrã, figurã, fighiurã, fiutiurã; vidzutã; (fig: 1: fatsã = (i) vidzuta cu cari s-aspuni un lucru; vidzuta-a fatsãljei; hroma-a fatsãljei; ashi cum aspuni shi s-veadi fatsa (opsea, galbinã, slabã, nidurnjitã, isihã, aspãreatã, etc.); expr: 2: fatsa-a unui lucru (a muntilui, a cãmpului, a loclui, a laclui, etc.) = partea di nafoarã tsi s-veadi a muntilui i di pisuprã tsi lu-acoapirã (a cãmpului, a loclui, a laclui, etc.); 3: fatsa-a unui lucru; partea din fatsã = partea di dininti, tsi s-veadi a unui lucru (nu atsea di dinãpoi); 4: lj-dau fatsã = lu-alas s-facã tsi va, ari izini s-facã un lucru; (hiu) cu fatsa albã = (hiu) curat, fãrã stepsu, nistipsit; 5: ari nã fatsã mushatã, bunã = hroma-a fatsãljei easti bunã, aspuni ghini, sãnãtos; 6: nu-ari fatsã bunã = hroma-a fatsãljei, opsea nu lj-easti bunã; nu s-veadi ghini, aspuni lãndzit; 7: urãt ca fatsa-a loclui = multu urãt, lai, ashi cum easti loclu, tsara; 8: (hiu, am) unã fatsã lai = (hiu) un om fãrã haractir, fãrã pisti, arãu, slab, tihilai; 9: am fatsa-aroshi = nj-easti-arshini; 10: hiu (am) fatsã groasã, hiu fatsã-aroshi = nu-am dip arshini; (hiu) nearushinat, fãrã-arshini; 11: sh-arucã fãtsli mpadi = nu-ari dip arshini; cheari tutã-arshinea tsi u-avea; 12: fatsã di misali = pãndza cu cari s-acoapirã "fatsa" di measã cãndu si ndreadzi misalea; 13: hiu fãts, fãts (fãts-fãts) = hiu cu multi fãts, hiu ipucrit; 14: dzã-u pi/tu fatsã; dzã-u tu fatsa-a lui = dzã-u dishcljis, dzã-lj-u dishcljis tra s-u shtibã di la tini; 15: va-lj fats fatsa di carni = va-lj fats s-aibã fatsa curatã, geaba caftsã s-lu-arushinedz, s-lu fats rizili) *{ro: faţă} {fr: face, visage} {en: face}* ex: mi-aspilai tu mãnj sh-tu fatsã; lji s-arsi fatsa (prosuplu) di soari; ari nã fatsã mushatã; al pap Mitre unã fatsã lj-fudzea, altã-lj yinea (fig: alãxea vidzuta, hroma-a fatsãljei); geamurli din hoarã aruca fãts, fãts (fig: hromi, hromi, arãdz) di lunjinã; Bacola fãts, fãts scutea (fig: sh-alãxea opsea, hroma-a fatsãljei); ishii cu fatsa albã (expr: acãpai sh-mi-aspush fãrã stepsu); lu scoasi cu fatsa albã (expr: lu-ascãpã sh-lu-aspusi n fatsa-a lumiljei cã easti fãrã stepsu); fatsa-a muntilui (expr: partea-lj di nafoarã cu loclu pri cari creashti virdeatsa) eara tutã acupiritã di neauã; fatsa-a laclui s-mina di vimtu; macã lã dai fatsã (expr: ma s-lj-alash s-facã tsi vor) a ficiorlor ti ncalicã pri gushi; oaspili-ts easti unã fatsã lai (expr: easti om lai, arãu); iu ti-adunash cu-atsel fatsã lai? (expr: om slab, andihristu, tihilai?); nu tsi-easti-arshini, fatsã-aroshi? (expr: nearushinate?); arucã nã fatsã di misali; mutrea cãmeasha pi fatsã (expr: partea di dininti); sh-arcã fãtsli mpadi (expr: chiru tutã-arshinea tsi-avea) § ***nfãtsishedz*** (nfã-tsi-shĭédzŭ) (mi) vb I nfãtsishai (nfã-tsi-shĭáĭ), nfãtsisham (nfã-tsi-shĭámŭ), nfãtsishatã (nfã-tsi-shĭá-tã), nfãtsishari/nfãtsishare (nfã-tsi-shĭá-ri) – aduc sh-aspun tsiva n fatsa-a unui; pãrãstisescu, pãrãstãsescu, aspun, alãncescu, alincescu, fãnirusescu, furnisescu *{ro: (se) înfăţişa, (se) prezenta, apare} {fr: (se) présenter, représenter, apparaître} {en: present (oneself), represent, appear}* ex: cum vinji, lji nfãtsishe (lj-aspusi) umuluyiili a frati-sui; ni si nfãtsishe (nji s-aspusi, nji s-alãnci) dadã-mea § ***nfãtsishat*** (nfã-tsi-shĭátŭ) adg nfãtsishatã (nfã-tsi-shĭá-tã), nfãtsishats (nfã-tsi-shĭátsĭ), nfãtsishati/nfãtsishate (nfã-tsi-shĭá-ti) – tsi s-dutsi shi s-aspuni n fatsa-a unui; tsi s-alãnceashti n fatsã; pãrãstisit, pãrãstãsit, aspus, alãncit, alincit, fãnirusit, furnisit *{ro: înfăţişat, prezentat, apărut} {fr: présenté, représenté, apparu} {en: presented (oneself), represented, appeared}* § ***nfãtsishari/nfãtsishare*** (nfã-tsi-shĭá-ri) sf nfãtsisheri (nfã-tsi-shĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si nfãtsishadzã tsiva i cariva; pãrãstisiri, pãrãstãsiri, aspuneari, alãnciri, alinciri, fãnirusiri, furnisiri *{ro: acţiunea de a (se) înfăţişa, de a (se) prezenta, de a apare; înfăţişare, prezentare, apariţie} {fr: action de (se) présenter, de représenter, d'apparaître} {en: action of presenting (oneself), of representing, of appearing}*

fatsiri/fatsire (fá-tsi-ri) sf – vedz tu ***fac***

fau (făŭ) sm – vedz tu ***fag***

fauã (fá-ŭã) sf – vedz tu ***favã***

favã (fá-vã) sf fãrã pl – plantã tsi sh-u-adutsi multu cu fisuljlu, tsi creashti ngãrlimatã di dãrmi (i alti planti), tsi fatsi lilici albi i trandafilii, cu pãstãlj mãri sh-gãrnutsi ca-atseali di fisulj, mash cã suntu ma plãciutoasi sh-ma mãri; fauã, cucheauã *{ro: bob} {fr: fève} {en: broad/horse bean}* ex: nu featsim favã estan § ***fauã*** (fá-ŭã) sf fãrã pl – favã, linti, fisulj *{ro: linte, bob, fasole} {fr: lentille (à manger), fève, haricot} {en: lentil (food), bean, broad (horse) bean}* ex: hirbem fauã (linti, fisulj i favã); mãcãm fauã (linti, fisulj i favã); bãgai fauã pi foc s-hearbã; faua nu easti ghini heartã; dintsã di fauã (cucheauã) sh-bãgã

favric (fá-vricŭ) vb I – vedz tu ***fabricã***

favricantu (fa-vri-cán-tu) sm – vedz tu ***fabricã***

favricari/favricare (fa-vri-cá-ri) sf – vedz tu ***fabricã***

favricat (fa-vri-cátŭ) adg – vedz tu ***fabricã***

favricã (fá-vri-cã) sf – vedz tu ***fabricã***

favru (fá-vru) sm favri (fá-vri) – 1: omlu a curi tehni easti s-lucreadzã herlu (i altu metal) cu foclu, cioclu shi cu amonea; atsel tsi ncaltsã calu cu petali; favur, hirar, hãlche, alban, nalban, pitãlar; 2: omlu a curi tehni easti s-lucreadzã malama sh-asimea tra s-facã stulii mushati tsi li poartã oaminjlji; hrisic, hriscu *{ro: fierar, argintar} {fr: ferronnier, forgeron, orfèvre} {en: blacksmith, silversmith}* ex: favrul sh-arãdi di nãs; mash ghiftsãlj suntu favri (hirari, hãlcheadz) la noi; li ded la favru s-nji li-alicheascã bucãtsli § ***favur*** (fá-vurŭ) sm favuri (fá-vuri) – (unã cu ***favru***) ex: chealea u ded a favurlui § ***fãvrii/fãvrie*** (fã-vrí-i) sf fãvrii (fã-vríĭ) – tehnea-a hirarlui; ducheanea iu s-lucreadzã herlu; ducheanea iu s-vindu lucri di her, lucrili di cari ari ananghi hirarlu, etc.; hirãrilji, ceacrã *{ro: fierărie, argintărie} {fr: ferronnerie, orfèvrerie} {en: blacksmith shop; silversmith shop; hardware (store)}* ex: sucachea ntreagã easti sadea di fãvrii § ***fãvrescu*** (fã-vrés-cu) vb IV fãvrii (fã-vríĭ), fãvream (fã-vreámŭ), fãvritã (fã-vrí-tã), fãvriri/fãvrire (fã-vrí-ri) – lucredz herlu (cu foclu, cioclu shi amonea) tra s-fac un lucru, unã hãlati; fãvrusescu *{ro: făuri, lucra fierul} {fr: forger, travailler le fer} {en: forge; work the iron}* ex: deadi s-nji fãvreascã nã cljai nauã, cã atsea veaclja s-avea chirutã § ***fãvrit*** (fã-vrítŭ) adg fãvritã (fã-vrí-tã), fãvrits (fã-vrítsĭ), fãvriti/fãvrite (fã-vrí-ti) – (her) tsi easti lucrat tra si s-facã nã hãlati di el; fãvrusit *{ro: făurit, (fier) lucrat} {fr: forgé, (fer) travaillé} {en: forge; (iron) worked}* § ***fãvriri/fãvrire*** (fã-vrí-ri) sf fãvriri (fã-vrírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-fãvreashti tsiva; fãvrusiri *{ro: acţiunea de a făuri, de a lucra fierul} {fr: action de forger, de travailler le fer} {en: action of forging; of working the iron}* ex: nu-nj lo multu la fãvrirea-a unei bravã § ***fãvrusescu*** (fã-vru-sés-cu) vb IV fãvrusii (fã-vru-síĭ), fãvruseam (fã-vru-seámŭ), fãvrusitã (fã-vru-sí-tã), fãvrusiri/fãvrusire (fã-vru-sí-ri) – (unã cu ***fãvrescu***) § ***fãvrusit*** (fã-vru-sítŭ) adg fãvrusitã (fã-vru-sí-tã), fãvrusits (fã-vru-sítsĭ), fãvrusiti/fãvrusite (fã-vru-sí-ti) – (unã cu ***fãvrit***) § ***fãvrusiri/fãvrusire*** (fã-vru-sí-ri) sf fãvrusiri (fã-vru-sírĭ) – (unã cu ***fãvriri***)

favur (fá-vurŭ) sm – vedz tu ***favru***

fãcãtor (fã-cã-tórŭ) adg – vedz tu ***fac***

fãdzet (fã-dzétŭ) sn – vedz tu ***fag***

fãdzimi/fãdzime (fã-dzí-mi) sf – vedz tu ***fag***

fãgã (fã-ghă) sm fãgadz (fã-ghádzĭ) – un tsi alãxeashti cãrtsãli dit unã cumpanii tra s-nu s-veadã cã s-furã paradz; mãcãtor (di paradz); om cari, trã ghineatsa-a lui, arãdi lumea cu minciunj sh-culãchipsiri; fur, bãtãhci, calpuzan, ehle, etc. *{ro: mâncător*

(de bani), escroc} {fr: grand mangeur; qui opère des malversations} {en: swindler, embezzler}

fãghurã (fã-ghú-rã) sf fãghuri (fã-ghúrĭ) – unã cu ***fãgurã***

fãgurã (fã-ghú-rã) sf fãguri (fã-ghúrĭ) – atsea tsi ari omlu cãndu-l mãcã chealea; lãngoarea tsi da mari mãcãturã di cheali a omlui; mãcãturã, mãcãrimi {ro: mâncărime (de piele)} {fr: démangeaison, prurigo} {en: prurigo} ex: ari fãgurã la cicior

fãii/fãie (fã-í-i) sf fãii (fã-íĭ) – mãcari ndreaptã (prit cutseari, hirbeari, fridzeari, etc.); mãcari, mãncari, mãyirii, miyirii, ghelã {ro: mâncare} {fr: manger, mets, plat} {en: prepared food, course, cooked meal}

fãlãcã (fã-lã-cắ) sm – vedz tu ***falangu***

fãlãcãu (fã-lã-cắŭ) sm fãlãcadz (fã-lã-cádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***fãlãcã***

fãlãngã (fã-lãn-gắ) sm – vedz tu ***falangu***

fãlãngãu (fã-lãn-gắŭ) sm fãlãngadz (fã-lãn-gádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***fãlãngã***

fãlcari¹/fãlcare (fãl-cá-ri) sf fãlcãri (fãl-cắrĭ) – tuti fumeljli, cu njits sh-cu prãvdzã, tsi tsãn di un celnic, tsi bãneadzã cu el shi s-mutã deadun tu locurli di earnã sh-di vearã; multimi di fumelj tsi suntu ligati di sãndzi, tsi suntu di idyea soi; pãlcari {ro: toate familiile care țin de un celnic; mai multe familii înrudite, legate prin sânge} {fr: les familles qui se trouvent sous la dépendance d'un "celnic"; l'ensembles des familles qu'unit le lien de la parenté} {en: the families that spend their life under a "celnic"} ex: s-am sh-unã fãlcari; armãnjlji lã fudzirã, fãlcari cu fãlcari; iu sh-arna fãlcãrli-a lor § ***pãlcari/pãlcare*** (pãl-cá-ri) sf pãlcãri (pãl-cắrĭ) – (unã cu ***fãlcari¹***) § ***fãlcãryiot*** (fãl-cãr-yĭótŭ) sm, sf fãlcãryioatã (fãl-cãr-yĭoá-tã), fãlcãryiots (fãl-cãr-yĭótsĭ), fãlcãryioati/fãlcãryioate (fãl-cãr-yĭoá-ti) – fumealji (caplu di fumealji) tsi fatsi parti dit unã fãlcari {ro: membru dintr-o "fãlcare"} {fr: membre d'une "fãlcari"} {en: member of a "fãlcari"}

fãlcari²/fãlcare (fãl-cá-ri) sf fãlcãri (fãl-cắrĭ) – lãna (tutã) tsi si scoati di la unã oai tumtã; bascã {ro: lâna tunsă de la o oaie} {fr: la toison entière d'un mouton} {en: entire fleece shorn from a sheep} ex: fãlcari s-dzãtsi sh-la unã bascã di lãnã

fãlcãryiot (fãl-cãr-yĭótŭ) sm, sf – vedz tu ***fãlcari¹***

fãlcetã (fãl-cé-tã) sf fãlceti/fãlcete (fãl-cé-ti) – custurã di pãpugi (tsingar) {ro: briceag de cizmar} {fr: tranchet de cordonnier} {en: shoemaker knife} ex: tãlja chealea cu fãlceta (custura)

fãlescu (fã-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***falã***

fãliri/fãlire (fã-lí-ri) sf – vedz tu ***falã***

fãlit (fã-lítŭ) adg – vedz tu ***falã***

fãljor (fã-ljĭórŭ) sn fãljoari/fãljoare (fã-ljĭoári) – umflãturã dupã ureaclji (la zvercã); babcã {ro: scrofulă} {fr: scrofule, écrouelles} {en: scrofula}

fãljursescu (fã-ljĭur-sés-cu) vb IV fãljursii (fã-ljĭur-síĭ), fãljurseam (fã-ljĭur-seámŭ), fãljursitã (fã-ljĭur-sí-tã), fãljursiri/fãljursire (fã-ljĭur-sí-ri) – agiungu tu catastasea cã nu pot sã-nj plãtescu borgili tsi am, sh-tr-atsea ãnj cher avearea (di itia cã nu sh-ari plãtitã tutã borgea); hiu tu catastasea iu-nj chirui tutã avearea; dau falimentu; mufluzescu, mufluzipsescu {ro: dau faliment} {fr: faire banqueroute} {en: bankrupt} § ***fãljursit*** (fã-ljĭur-sítŭ) adg fãljursitã (fã-ljĭur-sí-tã), fãljursits (fã-ljĭur-sítsĭ), fãljursiti/fãljursite (fã-ljĭur-sí-ti) – tsi ari agiumtã mufluz cã nu poati si sh-plãteascã tuti borgili; tsi sh-ari chirutã tutã avearea (di itia cã nu sh-ari plãtitã tutã borgea); tsi deadi falimentu; mufluzit, mufluzipsit {ro: care a dat faliment} {fr: qui a fait banqueroute} {en: bankrupted} § ***fãljursiri/fãljursire*** (fã-ljĭur-sí-ri) sf fãljursiri (fã-ljĭur-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva fãljurseashti; mufluziri, mufluzipsiri {ro: acțiunea de a da faliment} {fr: action de faire banqueroute} {en: action of bankrupting}

fãljursiri/fãljursire (fã-ljĭur-sí-ri) sf – vedz tu ***fãljursescu***

fãljursit (fã-ljĭur-sítŭ) adg – vedz tu ***fãljursescu***

fãljushi/fãljushe (fã-ljĭú-shi) sf – vedz tu ***firfãrush***

fãlos (fã-lósŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***falã***

fãltac (fãl-tácŭ) sn – vedz tu ***fãshcatã***

fãltacã (fãl-tá-cã) sf – vedz tu ***fultacã***

fãmealji/fãmealje (fã-meá-lji) sf – vedz tu ***fumealji***

fãnari/fãnare (fã-ná-ri) sf – vedz tu ***fanã³***

fãnãtescu (fã-nã-tés-cu) (mi) vb IV fãnãtii (fã-nã-tíĭ), fãnãteam (fã-nã-teámŭ), fãnãtitã (fã-nã-tí-tã), fãnãtiri/fãnãtire (fã-nã-tí-ri) – mãc ahãt cãt ãnj lipseashti tra s-nu-nj mata hibã foami; mãc ma multu dicãt lipseashti pãnã nu mata pot s-mãc altã; afãnãtescu, fãnitescu, satur, andop, ndop, nãfãtescu, pristãnisescu, prãstãnescu, pristãnescu, tipurescu, apudidescu; (extr: l-fãnãtii di bãteai, di pãrjinã, di shcop = l-sãturai di bãteari, l-bãtui multu) {ro: îndopa, sătura} {fr: (se) rassassier, (se) gorger, (se) gaver} {en: satiate, satisfy} ex: nu s-fãnãtea (nu s-sãtura) pri measã; mi fãnãtii (mi sãturai) di-ahãti pãlãvãri; nu-nj mi fãnãteam (sãturam) di zbor § ***fãnãtit*** (fã-nã-títŭ) adg fãnãtitã (fã-nã-tí-tã), fãnãtits (fã-nã-títsĭ), fãnãtiti/fãnãtite (fã-nã-tí-ti) – afãnãtit, fãnitit, sãturat, andupat, ndupat, nãfãtit, prãstãnisit, pristãnisit, pristãnit, tipurit, apudidit {ro: îndopat, săturat} {fr: rassassié, gorgé, gavé} {en: satiated, satisfied} ex: easti fãnãtit (sãturat) di tuti bunetsli, poati s-moarã § ***fãnãtiri/fãnãtire*** (fã-nã-tí-ri) sf fãnãtiri (fã-nã-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-fãnãteashti; afãnãtiri, fãnitiri, sãturari, andupari, ndupari, nãfãtiri, prãstãnisiri, pristãnisiri, pristãniri, tipuriri, apudidiri {ro: acțiunea de a îndopa, de a sătura; îndopare, săturare} {fr: action de rassassier (de (se) gorger, de (se) gaver)} {en: action of satiating (satisfying)} § ***afãnãtescu*** (a-fã-nã-tés-cu) (mi) vb IV afãnãtii (a-fã-nã-tíĭ), afãnãteam (a-fã-nã-teámŭ), afãnãtitã (a-fã-nã-tí-tã), afãnãtiri/afãnãtire (a-fã-nã-tí-ri) – (unã cu ***fãnãtescu***) § ***afãnãtit*** (a-fã-nã-títŭ) adg afãnãtitã (a-fã-nã-tí-tã), afãnãtits (a-fã-nã-títsĭ), afãnãtiti/afãnãtite (a-fã-nã-tí-ti) – (unã cu ***fãnãtit***) § ***afãnãtiri/afãnãtire*** (a-fã-nã-tí-ri) sf afãnãtiri (a-fã-nã-tírĭ) – (unã cu ***fãnãtiri***) § ***fãnitescu*** (fã-ni-tés-cu) (mi) vb IV fãnitii (fã-ni-tíĭ), fãniteam (fã-ni-teámŭ), fãnititã (fã-ni-tí-tã), fãnitiri/fãnitire (fã-ni-tí-ri) – (unã cu ***fãnãtescu***) ex: s-mi fãnitescu di pãni § ***fãnitit*** (fã-ni-títŭ) adg fãnititã (fã-ni-tí-tã), fãnitits (fã-ni-títsĭ), fãnititi/fãnitite (fã-ni-tí-ti) – (unã cu ***fãnãtit***) § ***fãnitiri/fãnitire*** (fã-ni-tí-ri) sf fãnitiri (fã-ni-tírĭ) – (unã cu ***fãnãtiri***) § ***nãfãtescu*** (nã-fã-tés-cu) (mi) vb IV nãfãtii (nã-fã-tíĭ), nãfãteam (nã-fã-teámŭ), nãfãtitã (nã-fã-tí-tã), nãfãtiri/nãfãtire (nã-fã-tí-ri) – (unã cu ***fãnãtescu***) ex: sã-sh nãfãteascã (saturã) foamea; sta tra s-pascã tarlu pãn si s-nãfãteascã (saturã); hrana nãfãteashti i saturã; l-nãfãtirã (l-umplurã cu mãcari) cãndu nu-avea pãni s-mãcã; nu ti nãfãtish di-ahãtã pãrjinã? (extr: nu ti sãturash di-ahãntã bãteari? di ahãntu shcop?) § ***nãfãtit*** (nã-fã-títŭ) adg nãfãtitã (nã-fã-tí-tã), nãfãtits (nã-fã-títsĭ), nãfãtiti/nãfãtite (nã-fã-tí-ti) – (unã cu ***fãnãtit***) ex: nãfãtits (sãturats) di avrã § ***nãfãtiri/nãfãtire*** (nã-fã-tí-ri) sf nãfãtiri (nã-fã-tírĭ) – (unã cu ***fãnãtiri***)

fãnãtiri/fãnãtire (fã-nã-tí-ri) sf – vedz tu ***fãnãtescu***

fãnãtit (fã-nã-títŭ) adg – vedz tu ***fãnãtescu***

fãndachi (fãn-dá-chi) sf – vedz tu ***vãndachi***

fãndãc (fãn-dắcŭ) sn fãndãtsi/fãndãtse (fãn-dắ-tsi) – unã topã njicã di metal (cilechi, bãcãri, mulidi, etc.) cari easti aminatã di-unã tufechi tra s-agudeascã shi s-lu vatãmã dushmanlu; fãndec, pliumbu, pljumbu, pljumbã, plumbu, plumbã, curshum, curshumi, gugosh, mulivi, mulidi, patronã, curshum, mulivi; (fig: partea-a truplui cu cari omlu shadi di-aradã pi scamnu; guva-a truplui pri iu easi nafoarã omlu (shi sh-fatsi apa-atsea groasa) cãndu s-dutsi la hale; cur, bis, cãrtelj, cuci, fãndec, ghes, primichir, shidzut) {ro: glonț de pușcă; cur} {fr: balle de fusil; cul} {en: rifle bullet; arse} § ***fãndec*** (fãn-décŭ) sn fãndetsi/fãndetse (fãn-dé-tsi) – (unã cu ***fãndãc***)

fãndãnã (fãn-dắ-nã) sf – vedz tu ***fãntãnã***

fãndãxescu¹ (fãn-dãc-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***fãndãzii***

fãndãxescu² (fãn-dãc-sés-cu) (mi) vb IV fãndãxii (fãn-dãc-síĭ), fãndãxeam (fãn-dãc-seámŭ), fãndãxitã (fãn-dãc-sí-tã), fãndãxiri/fãndãxire (fãn-dãc-sí-ri) – spun cu zboarã cum tinjisescu pri cariva (trã hãrli tsi ari icã lucrili tsi-ari faptã); dzãc trã mini mash zboarã buni; alavdu, lavdu, mãrescu, pinjisescu, fãlescu, fudulescu {ro: făli, (în)mândri} {fr: (se) vanter, s'enorgueillir} {en: boast, brag, pride oneself} § ***fãndãxit²*** (fãn-dãc-sítŭ) adg fãndãxitã (fãn-dãc-sí-tã), fãndãxits (fãn-dãc-sítsĭ), fãndãxiti/fãndãxite (fãn-dãc-sí-ti) – tsi easti tinjisit (alãvdat) cu zboarã

(trã hãrli tsi ari icã atseali tsi-ari faptã); alãvdat, lãvdat, mãrit, pinjisit, fudulit, fãlit *{ro: fălit}* *{fr: vantard, orgueilleux}* *{en: boaster, proud}* § ***fãndãxiri[2]/fãndãxire*** (fãn-dãc-sí-ri) sf fãndãxiri (fãn-dãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti alãvdat, icã s-alavdã el singur; alãvdari, lãvdari, mãriri, pinjisiri, fuduliri *{ro: acţiunea de a (se) făli, fălire}* *{fr: action de s'enorgueillir; vantardise}* *{en: action of boasting, of bragging}*

fãndãxiri[1]/fãndãxire (fãn-dãc-sí-ri) sf – vedz tu ***fãndãzii***

fãndãxiri[2]/fãndãxire (fãn-dãc-sí-ri) sf – vedz tu ***fãndãxescu[2]***

fãndãxit[1] (fãn-dãc-sítŭ) adg – vedz tu ***fãndãzii***

fãndãxit[2] (fãn-dãc-sítŭ) adg – vedz tu ***fãndãxescu[2]***

fãndãzii/fãndãzie (fãn-dã-zí-i) sf fãndãzii (fãn-dã-zíĭ) – lugurii tsi s-veadi icã s-aducheashti mash cu mintea (ca tu-un yis, ca unã minduiri, cari agiutã scriitorlji, puetslji, artishtilj, etc. tu lucrul a lor); fãntãzii, fãndãxiri, yis *{ro: fantezie, reverie, imaginaţie; închipuire}* *{fr: imagination; présomption}* *{en: imagination; presumption}* ***fãndãxescu[1]*** (fãn-dãc-sés-cu) (mi) vb IV fãndãxii (fãn-dãc-síĭ), fãndãxeam (fãn-dãc-seámŭ), fãndãxitã (fãn-dãc-sí-tã), fãndãxiri/fãndãxire (fãn-dãc-sí-ri) – ved lugurii cu mintea (nyisedz, minduescu, etc.); ãnj trec fãndãzii prit minti *{ro: închipui, imagina}* *{fr: s'imaginer}* *{en: imagine, presume}* § ***fãndãxit[1]*** (fãn-dãc-sítŭ) adg fãndãxitã (fãn-dãc-sí-tã), fãndãxits (fãn-dãc-sítsĭ), fãndãxiti/fãndãxite (fãn-dãc-sí-ti) – tsi ari vidzutã (s-ari nyisatã) lucri cu mintea *{ro: imaginat, prezumţios}* *{fr: imaginé, présomptueux}* *{en: imagined; presumptious}* § ***fãndãxiri[1]/fãndãxire*** (fãn-dãc-sí-ri) sf fãndãxiri (fãn-dãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva fãndãxeashti *{ro: acţiunea de a-şi închipui; închipuire}* *{fr: action de s'imaginer}* *{en: action of imagining}*

fãndec (fãn-décŭ) sn – vedz tu ***fãndãc***

fãnghit (fãn-ghítŭ) sn fãnghiti/fãnghite (fãn-ghí-ti) – unã soi di lambã njicã tsi ari (i) un vas njic iu s-bagã untulemnu, grãsimi i gazi dit cari easi (ii) un fitilj cari, cãndu easti apres, da lunjinã shi-l fatsi omlu s-veadã iu s-dutsi noaptea; hãlati tu cari s-bagã unã dzadã tra s-da lunjinã noaptea n casã; finghit, finghid, lihnar, cãzinar, gaz, dzadã *{ro: opaiţ}* *{fr: lumignon}* *{en: rush-light}* ex: fãnghitili eara buni tu chirolu cãndu nu eara ninga tseri § ***finghit*** (fin-ghítŭ) sm finghits (fin-ghítsĭ) shi sn finghiti/finghite (fin-ghí-ti) – (unã cu ***fãnghit***) ex: tuts ãlj fixeashti shi el lãeashti (*angucitoari*: finghitlu)

fãnico (fã-ni-có) sm fãnicadz (fã-ni-cádzĭ) – vãtãmarea-a unei multimi di hiintsi (oaminj, prãvdzã, etc.), cu virsari di sãndzi (cu apala, cãtsutlu, tufechea, etc.), multi ori hiintsi tsi nu-au apãrari icã nu para pot si s-apãrã eali singuri; tritseari prit lipidã; virsari di sãndzi; vãtãmari di om tu-alumtã i cruitã (ndreaptã) di ma ninti; funico, cãrdiliu, cãrleshi, cãrligii, cãrmoalã, leshi, mãchelj; (fig: fãnico = mari taxirati, lãeatsã, ghideri, etc.) *{ro: măcel, masacru; omor, asasinat}* *{fr: carnage, massacre; assassinat, bataille}* *{en: carnage, slaughter, massacre; killing, murder}* ex: el chiru di fãnico (muri vãtãmat di cariva); s-toarnã ear la fãnico (mãchelj) § ***funico*** (fu-ni-có) sm funicadz (fu-ni-cádzĭ) – (unã cu ***fãnico***) ex: sh-di furnicã funico? (sh-di furnicã tsã easti fricã cã va ti vatãmã?); yinits cã s-fats funico (s-vatãmã cariva); tu funicolu (marea taxirati) tsi u-ari aguditã, s-lu alãsãm arihati

fãnirusescu (fã-ni-ru-sés-cu) (mi) vb IV fãnirusii (fã-ni-ru-síĭ), fãniruseam (fã-ni-ru-seámŭ), fãnirusitã (fã-ni-ru-sí-tã), fãnirusiri/fãnirusire (fã-ni-ru-sí-ri) – mi-aspun (es, mi duc) dininti-a cuiniva; li-aspun lucrili ma limpidi (tra s-hibã ma lishor trã aduchiri); alãncescu, alincescu, andzãmedz, ndzãmedz, furnisescu, pãrãstisescu, pãrãstãsescu, (mi-)aspun, dau, dau cap, scot cap, azvom, fitrusescu (dit loc) *{ro: apărea, clarifica}* *{fr: (se) montrer, apparaître; rendre clair}* *{en: show; clarify}* ex: lj-si fãnirusi (lj-si alãnci) tu yis § ***fãnirusit*** (fã-ni-ru-sítŭ) adg fãnirusitã (fã-ni-ru-sí-tã), fãnirusits (fã-ni-ru-sítsĭ), fãnirusiti/fãnirusite (fã-ni-ru-sí-ti) – tsi s-aspuni dininti-a cuiniva; tsi ari datã (scoasã) cap; alãncit, alincit, andzãmat, ndzãmat, furnisit, pãrãstisit, pãrãstãsit, etc. *{ro: apărut, clarificat}* *{fr: montré, apparu; rendu clair}* *{en: shown, clarified}* § ***fãnirusiri/fãnirusire*** (fã-ni-ru-sí-ri) sf fãnirusiri (fã-ni-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-fãniruseashti tsiva i cariva; alãnciri, alinciri, andzãmari, ndzãmari, furnisiri, pãrãstisiri, pãrãstãsiri, etc. *{ro: acţiunea de a apărea; apariţie, clarificare}* *{fr: action de (se) montrer, d'apparaître; de rendre clair; apparition}* *{en: action of showing; of clarifying; appearance}* § ***nifãnirusit*** (ni-fã-ni-ru-sítŭ) adg nifãnirusitã (ni-fã-ni-ru-sí-tã), nifãnirusits (ni-fã-ni-ru-sítsĭ), nifãnirusiti/nifãnirusite (ni-fã-ni-ru-sí-ti) – tsi nu easti fãnirusit; tsi nu s-ari aspusã dininti-a cuiniva; tsi nu-ari datã (scoasã) cap; nealãncit, nealincit, neandzãmat, nindzãmat, nifurnisit, nipãrãstisit, nipãrãstãsit, etc. *{ro: nearătat}* *{fr: non montré, non apparu}* *{en: not shown, unshown}* § ***nifãnirusiri/nifãnirusire*** (ni-fã-ni-ru-sí-ri) sf nifãnirusiri (ni-fã-ni-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-fãniruseashti tsiva i cariva; nealãnciri, nealinciri, neandzãmari, nindzãmari, nifurnisiri, nipãrãstisiri, nipãrãstãsiri, etc. *{ro: acţiunea de a nu se arăta}* *{fr: action de ne pas (se) montrer, de ne pas apparaître}* *{en: action of not appearing}* § ***furnisescu*** (fur-ni-sés-cu) vb IV furnisii (fur-ni-síĭ), furniseam (fur-ni-seámŭ), furnisitã (fur-ni-sí-tã), furnisiri/furnisire (fur-ni-sí-ri) – (unã cu ***fãnirusescu***) ex: lji si furnisirã (lji s-aspusirã, lji si fãnirusirã) a ficiorlui trei muljeri § ***furnisit*** (fur-ni-sítŭ) adg furnisitã (fur-ni-sí-tã), furnisits (fur-ni-sítsĭ), furnisiti/furnisite (fur-ni-sí-ti) – (unã cu ***fãnirusit***) § ***furnisiri/furnisire*** (fur-ni-sí-ri) sf furnisiri (fur-ni-sírĭ) – (unã cu ***fãnirusiri***) § ***fanã[1]*** (fá-nã) sf pl(?) – 1: aspuneari, fãnirusiri, furnisiri, alãnciri, alinciri, pãrãstisiri, pãrãstãsiri; 2: fatsa sh-tuti hãrli cu cari s-aspuni cariva (sh-cu cari easti vidzut di altsã); vidzutã, videari, fatsã, opsi, masti, indami, ceahre, prep *{ro: înfăţişare, aspect, existenţă; arătare, apariţie}* *{fr: aspect, apparence, existence; apparition, comparution, présence}* *{en: appearance, aspect, existence}* ex: fana (indamea, aspunearea, alãncirea) a furlor nu s-videa; tuti li-ari Mara, tsi-ts lipseashti? fana (vidzuta, opsea) § ***fanumin*** (fa-nú-minŭ) adg fanuminã (fa-nú-mi-nã), fanuminj (fa-nú-minjĭ), fanumini/fanumine (fa-nú-mi-ni) – tsi ari unã vidzutã multu mushatã; tsi-aspuni mãreatsã sh-pirifanji tu vidzutã; lãrgonj, undzit *{ro: impozant, arătos, măreţ}* *{fr: imposant, de belle apparence}* *{en: looking beautiful, dignified, imposing, commanding}* ex: platanj mãri shi fanuminj (pirifanj, tsi-aspun mãreatsã)

fãnirusiri/fãnirusire (fã-ni-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***fãnirusescu***

fãnirusit (fã-ni-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***fãnirusescu***

fãnitescu (fã-ni-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***fãnãtescu***

fãnitiri/fãnitire (fã-ni-tí-ri) sf – vedz tu ***fãnãtescu***

fãnitit (fã-ni-títŭ) adg – vedz tu ***fãnãtescu***

fãntãnar (fãn-tã-nárŭ) sm – vedz tu ***fãntãnã***

fãntãnã (fãn-tắ-nã) sf fãntãnj (fãn-tắnjĭ) – apã di izvur tsi azvoami dit loc, ma multu la munti; apã di izvur tsi s-adunã ca tu-unã soi di groapã ningã loclu di iu azvoami; apã di izvur tsi easti adusã (tu chirolu veclju cu-unã cãrutã) tu mesea di hoarã; fãndãnã, funtãnã, izvur, izvor, cap-di-arãu *{ro: izvor, fântână}* *{fr: fontaine, source}* *{en: source, spring, fountain}* ex: bium apã la fãntãna di la munti; tu cãsãbadzlji turtseshtsã suntu multi fãntãnj; cuclu sh-cãntã strã fãntãnj; adãrarã fãntãnj multi shi scriarã numa-a lor § ***fãndãnã*** (fãn-dắ-nã) sf fãndãnj (fãn-dắnjĭ) – (unã cu ***fãntãnã***) § ***funtãnã*** (fun-tắ-nã) sf funtãnj (fun-tắnjĭ) – (unã cu ***fãntãnã***) ex: alãga ti funtãna tsi da ocljï § ***fãntãnjoarã*** (fãn-tã-njĭoá-rã) sf fãntãnjoari/fãntãnjoare (fãn-tã-njĭoá-ri) – fãntãnã njicã; fãntãneauã, fãntãnici, fãntãnicã *{ro: izvor mic, fântânioară}* *{fr: petite source}* *{en: small source, small spring}* ex: fãntãnj, fãntãnjoari, ia dats-nã trã beari; la fãntãnjoari; vãzescu treili fãntãnjoari § ***fãntãneauã*** (fãn-tã-neá-ũã) sf fãntãneali/fãntãneale (fãn-tã-neá-li) – (unã cu ***fãntãnjoarã***) ex: suntu doauã fãntãneali § ***fãntãnicã*** (fãn-tã-ní-cã) sf fãntãnitsi/fãntãnitse (fãn-tã-ní-tsi) – (unã cu ***fãntãnjoarã***) § ***fãntãnici/fãntãnice*** (fãn-tã-ní-ci) sf fãntãnici/fãntãnice (fãn-tã-ní-ci) – (unã cu ***fãntãnjoarã***) § ***fãntãnar*** (fãn-tã-nárŭ) sm fãntãnari (fãn-tã-nárĭ) – omlu tsi fatsi fãntãnj tra s-aducã n hoarã apa di izvur *{ro: fântânar}* *{fr: fontainier}* *{en: fountain maker}* ex: fãntãnarlu adusi apa di diparti pit chiundzi

fãntãneauã (fãn-tã-neá-ũã) sf – vedz tu ***fãntãnã***

fãntãnelã (fãn-tã-né-lã) sf fãntãneli/fãntãnele (fãn-tã-né-li) – unã soi di cupã cu cari (tu chirolu veclju, cu ngãldzãrea-a cupilor shi bãgarea-a lor pri truplu-a omlui) trãdzea sãndzili (a oaminjlor hivrits) cãtã nafoarã sum cheali; vintuzã, vinduzã *{ro: ventuză} {fr: cautère, ventouse} {en: cupping glass}*
fãntãnicã (fãn-tã-ní-cã) sf – vedz tu ***fãntãnã***
fãntãnici/fãntãnice (fãn-tã-ní-ci) sf – vedz tu ***fãntãnã***
fãntãnjoarã (fãn-tã-njĭoá-rã) sf – vedz tu ***fãntãnã***
fãpturã (fãp-tú-rã) sf – vedz tu ***fac***
fãrashi/fãrashe (fã-rá-shi) sf – vedz tu ***fãrasi***
fãrasi/fãrase (fã-rá-si) sf fãrãsi (fã-rắsĭ) – lupatã njicã di mãnã cu cari s-adunã (cu-unã meturã njicã) cupriili, di-aradã din casã *{ro: făraş} {fr: pelle à main} {en: small shovel, dust pan}* ex: u-adunã tu fãrasi § ***fãrashi/fãrashe*** (fã-rá-shi) sf fãrãsh (fã-rắshĭ) – (unã cu ***fãrasi***) ex: scosh nã fãrashi mplinã di cuprii § ***frashi/frashe*** (frá-shi) sf frãsh (frắshĭ) – (unã cu ***fãrasi***)
fãrã (fắ-rã) prip – zbor tsi va s-aspunã cã tsiva s-ari scoasã (lipseashti) dit un lucru, cã tsiva s-aflã nafoarã di-un lucru, cã tsiva nu s-aflã tu-un lucru, etc.; tsi nu-ari; (expr: 1: fãrã di-altã = easti lucru sigur; nu s-poati s-hibã altã soi; bezbile, bezbele; 2: ***fãrã-cali***; ***fãrã-di-leadzi***; ***fãrã-di-zãcoani*** = tsi easti ca unã soi di pãngãniri (nitinjisiri, rizili, etc.) a lucrilor ayisiti, a lucrilor tinjisiti, etc.) *{ro: fără} {fr: sans, excépté, sauf} {en: without, except, save, but}* ex: ficior fãrã (tsi nu-ari) tatã; plãngu ca oili fãrã (tsi nu-au) njelj; vali fãrã di-apã; easti om fãrã minti; s-nu fats tsiva fãrã (ma s-nu lu-ai cu tini) Dumnidzã; fãrã nãs (cãndu nu easti nãs, cãndu nãs nu s-ameasticã) tsiva nu s-fatsi
fãrã-cali – vedz tu ***fãrã***
fãrã-di-leadzi – vedz tu ***fãrã***
fãrã-di-zãcoani – vedz tu ***fãrã***
fãrãmiturã (fã-rã-mi-tú-rã) sf fãrãmituri (fã-rã-mi-túrĭ) – cumatã multu njicã armasã di la un lucru tsi s-arupi (s-aspardzi i s-frãndzi, ca pãnea, bunãoarã); fãrmiturã, sãrmã, cãrshelj, tsivali *{ro: fărâmă} {fr: miette (de pain)} {en: crumb (of bread)}* § ***fãrmiturã*** (fãr-mi-tú-rã) sf fãrmituri (fãr-mi-túrĭ) – (unã cu ***fãrãmiturã***) § ***farmu*** (fár-mu) (mi) vb I fãrmai (fãr-máĭ), fãrmam (fãr-mámŭ), fãrmatã (fãr-má-tã), fãrmari/fãrmare (fãr-má-ri) – cu-arupearea (aspãrdzearea, dinjicarea, etc.) fac fãrãmituri dit un lucru (ca pãnea, bunãoarã) *{ro: fărâmiţa} {fr: émietter} {en: crumb (bread), crumble}* § ***fãrmat*** (fãr-mátŭ) adg fãrmatã (fãr-má-tã), fãrmats (fãr-mátsĭ), fãrmati/fãrmate (fãr-má-ti) – tsi s-ari faptã fãrãmituri *{ro: fărâmiţat} {fr: émietté} {en: crumbed (bread), crumbled}* § ***fãrmari/fãrmare*** (fãr-má-ri) sf fãrmãri (fãr-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-fatsi fãrãmituri *{ro: acţiunea de a fărâmiţa; fărâmiţare} {fr: action d'émietter} {en: action pf crumbing (bread), of crumbling}*
fãrbãlã (fãr-bã-lắ) sm fãrbãladz (fãr-bã-ládzĭ) – fãshi di stofã nduplicatã cu cari si stulseashti partea di nghios di la unã fustani (fustã, etc.) *{ro: bandă de ştofă cu care se împodobeşte partea de jos a unei rochii} {fr: bande d'étoffe plissée, sorte de volant pour garnir les bas des jupes} {en: band of material added to the lower part of a woman's dress}* ex: fustani cu fãrbãlã
fãrci/fãrce (fắr-ci) sf fãrci/fãrce (fắr-ci) – hãlati faptã di-unã ploaci njicã (di lemnu, os, metal, etc.) di cari suntu-acãtsats peri (di prãvdzã, metal, etc.) sh-cu cari s-freacã fatsa-a lucrilor (stranjilor, etc.) tsi vor curari; furci, vurtsã, cetcã *{ro: perie} {fr: brosse} {en: brush}* § ***furci/furce*** (fúr-ci) sf furci/furce (fúr-ci) – (unã cu ***fãrci***)
fãrfar (fãr-fárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***farfaljar***
fãrfãljushi/fãrfãljushe (fãr-fã-ljĭú-shi) sf – vedz tu ***firfãrush***
fãrfãrã (fãr-fã-rắ) sm, sf, adg – vedz tu ***farfaljar***
fãrfãrescu (fãr-fã-rés-cu) vb IV – vedz tu ***farfaljar***
fãrfãriri/fãrfãrire (fãr-fã-rí-ri) sf – vedz tu ***farfaljar***
fãrfãrit (fãr-fã-rítŭ) adg – vedz tu ***farfaljar***
fãrfudã (fãr-fú-dã) sf fãrfudz (fãr-fúdzĭ) – unã mirachi lishoarã, naljurea, sh-niminduitã ghini tsi u-ari cariva; mirachi tsi yini aniorihta, tsi treatsi agonja shi s-alãxeashti lishor, fãrã multã minduiri; nazi, naji, cãprici, camomati, mutri *{ro: capriciu, naz} {fr: minauderie, caprice, inconstance, égarement} {en: whim, caprice}* ex: tsi-s aesti lãi fãrfudz? (nãzi, cãprici?)
fãrfulã (fãr-fú-lã) sf – vedz tu ***firfãrush***
fãrfuriu (fãr-fu-rĭú) sm pl(?) – luguria albã di cari suntu fapti di-aradã pheatili (scafili, filigeanjli, etc.) adratã dit un aloat di chetsrã arsu tu un cireap multu apres (sh-cari s-frãndzi lishor cãndu s-agudeashti di tsiva) *{ro: porţelan} {fr: porcelain} {en: porcelain}* ex: gusha-a mea di fãrfuriu
fãricari/fãricare (fã-ri-cá-ri) sf fãricãri (fã-ri-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ncaltsã caljlji; ncãltsari, ancãltsari, ãncãltsari *{ro: acţiunea de a potcovi; potcovire} {fr: action de ferrer (un cheval)} {en: action of shoeing (a horse)}*
fãrinar (fã-ri-nárŭ) adg – vedz tu ***fãrinã***
fãrinã (fã-rí-nã) sf fãrinj (fã-rínjĭ) shi fãrinuri (fã-rí-nurĭ) – pulbirea tsi s-fatsi cãndu suntu mãtsinati (di-aradã tri mãcari), gãrnutsãli di yiptu (grãn, sicãra, misur, etc.) i altã soi di gãrnutsã i simintsi; (fig: 1: fãrinã = itsi pulbiri ishitã dit mãtsinarea i chisarea-a unui lucru; expr: 2: ***fãrinã arsã*** = mãcari di oaminj ftohi faptã (ca unã dzamã groasã) cu fãrinã tsigãrsitã tu tiganea cu untulemnu; 3: u-adrarã di fãrinã = u isusirã: soea sh-oaspitli-a unei featã lj-da cu pudrã pri fatsã sh-pri gushi cãndu-lj oarã la isusirea-a ljei) *{ro: făină} {fr: farine} {en: flour}* ex: nipoate, dzã fãrinã, ursa ti-avinã!; featsim pãnea cu fãrinã di grãn; nu n-adusi nica fãrinã di la moarã; featsim bubotã cu fãrinã di misur § ***fãrinos*** (fã-ri-nósŭ) adg fãrinoasã (fã-ri-noá-sã), fãrinosh (fã-ri-nóshĭ), fãrinoasi/fãrinoase (fã-ri-noá-si) – tsi easti ca fãrina; tsi easti adrat cu (di) fãrinã *{ro: făinos} {fr: farineux} {en: floury}* § ***fãrinar*** (fã-ri-nárŭ) adg fãrinarã (fã-ri-ná-rã), fãrinari (fã-ri-nárĭ), fãrinari/fãrinare (fã-ri-ná-ri) – (atsel) tsi fatsi, vindi i lucreadzã cu fãrina *{ro: făinar} {fr: farinier} {en: (man) who sells flour}* § ***nfãrinedz*** (nfã-ri-nédzŭ) (mi) vb I nfãrinai (nfã-ri-náĭ), nfãrinam (nfã-ri-námŭ), nfãrinatã (nfã-ri-ná-tã), nfãrinari/nfãrinare (nfã-ri-ná-ri) – dau cu (ameastic cu, bag) fãrinã; umplu di fãrinã *{ro: înfăina} {fr: enfariner, (se) couvrir de farine} {en: add flour; mix with flour}* ex: fãrtatslji sã nfãrinarã, dupã cum easti adetea, seara nãinti di ncurunari § ***nfãrinat*** (nfã-ri-nátŭ) adg nfãrinatã (nfã-ri-ná-tã), nfãrinats (nfã-ri-nátsĭ), nfãrinati/nfãrinate (nfã-ri-ná-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã fãrinã; tsi easti umplut di fãrinã; nfãrineadzã pescul ca s-lu tigãnseshti *{ro: înfăinat} {fr: enfariné, couvert de farine} {en: with added flour; mixed with flour}* ex: nu mi-arãseashti pãnea nfãrinatã (datã cu fãrinã) § ***nfãrinari/nfãrinare*** (nfã-ri-ná-ri) sf nfãrinãri (nfã-ri-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva (sã) nfãrineadzã *{ro: acţiunea de a înfăina; înfăinare} {fr: action d'enfariner, de (se) couvrir de farine} {en: action of adding flour; of mixing with flour}*
fãrinã arsã – vedz tu ***fãrinã***
fãrinos (fã-ri-nósŭ) adg – vedz tu ***fãrinã***
fãrlici (fãr-lícĭŭ) sn – vedz tu ***sfãrlici***
fãrmac[1] (fãr-mácŭ) sn fãrmatsi/fãrmatse (fãr-má-tsi) – unã lugurii cari, cãndu intrã tu truplu a omlui (prit gurã, cheali, ntsãpari, etc.), lj-fatsi multu arãu (pãnã sh-moarti); gãfã, cemir, ncemir, ciomir, axif; (fig: 1: fãrmac: (i) (ca adg) amar, lucru amar, ca fãrmaclu; (ii) starea di mãrinari tsi u-ari un cãndu pati tsiva, cãndu easti tu jali, etc.; dor greu, mãrinari, mãrãnari, amãrãciuni, amãrami, amãreatsã, cripari, caimo, jali, nvirinari, nvirari, stinuhurii, sicleti, mãrazi, cãnjinã; expr: 2: scoati fãrmac din gurã = scoati mash zboarã arali din gurã, amari ca di fãrmac; 3: fãrmac s-tsã si facã = aesti tsi featsish va ts-aducã mash cripãri; 4: fãrmac va-ts easã tuti = va li plãteshti tuti cu lãetsli tsi va tsã yinã) *{ro: otravă, amărăciune} {fr: poison, amertume, peine, chagrin} {en: poison, bitterness, sadness}* ex: fãrmac shi ncemir s-tsã si facã; biui fãrmac; lj-arucã fãrmac tu yin; sharpili ari fãrmac; pãnea tsi u mãca, fãrmac shi noduri ãlj si dutsea; cãndu gustã mãyirlu, fãrmac (fig: amar, ca fãrmaclu)!; lj-ded fãrmac (expr: lj-adush mãri cripãri); scoati el fãrmac (expr: zboarã amari) din gurã; cãti fãrmatsi (fig: cripãri) nu-am traptã!; nãpoi suntu fãrmatsili (fig: amãrãciunjli, cripãrli); fãrmaclu (virinlu, cripãrli), tu coadã § ***farmac*** (fár-macŭ) sn farmatsi/farmatse (fár-ma-tsi) – (unã cu ***fãrmac[1]***) ex: di nj-alãsã cãnjina shi farmatsili (fig: cripãrli,

nvirinãrli) sutsatã § ***farmuc*** (fár-mucŭ) sn farmutsi/farmutse (fár-mu-tsi) – (unã cu ***fãrmac***[1]) § ***fãrmac***[2] (fãr-mácŭ) sn fãrmatsi/fãrmatse (fãr-má-tsi) – earbã nfãrmãcoasã tsi sh-u-adutsi cu trifoljlu, tsi ari lilici galbini sh-cari poati s-li vatãmã oili tsi u mãcã *{ro: un fel de plantă otrăvitoare} {fr: plante à fleure jaune ressemblent au trèfle qui peut empoisonner les moutons qui en mangent} {en: poisonous plante with yellow flowers, ressembling the clover, that may kill the sheep eating it}* § ***nfarmãc*** (nfár-mãcŭ) (mi) vb I nfãrmãcai (nfãr-mã-cáĭ), nfãrmãcam (nfãr-mã-cámŭ), nfãrmãcatã (nfãr-mã-cá-tã), nfãrmãcari/nfãrmãcare (nfãr-mã-cá-ri) – ljau fãrmac; dau fãrmac a unui; vatãm cariva dãnda-lj fãrmac; farmãc, nfãrmãcusescu, fãrmãcusescu, ncioamir, ncimiredz, nciumiredz, nciomir; (fig: 1: nfarmãc = aduchescu (icã fac pri altu s-aducheascã) unã dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); ãnj chicã greu; ãnj lãescu inima; lãescu tu hicati; mãrinedz, mãrãnedz, amãrãscu, nfushtedz, cãnjisescu, nvirinedz, nviredz, crep, pãrãpunjisescu; expr: 2: mãc di mi nfarmãc = (i) mãc tsiva tsi nj-aspardzi stumahea; (ii) mãc multu di multu, mi ndop cu mãcari) *{ro: otrăvi, mâhni, întrista} {fr: (s')envenimer, (s')empoisonner, affliger, attrister} {en: poison, sadden, grieve, distress}* ex: si nfãrmãcã (lo fãrmac) sh-muri; lji nfãrmãcã tuts (lj-vãtãmã tuts) cu afrat; mash io shtiu cum mi nfãrmãcai cu schinjlji di-alumachi; mãcai sh-mi nfãrmãcai (expr: nj-asparsi stumahea; icã mi ndupai di mãcari); mãcã di si nfãrmãcã pãnã nu cama putu (expr: mãcã multu di multu); lji si nfãrmãca inima (fig: si mãrina, si nvirina); si nfãrmãcã (fig: sã nvirinã) di cãndu vidzu cã cheptul a gãlinjiljei avea guvã; cari vidzurã nora ahãntu lai, sã nfãrmãcarã si nciumirarã (fig: sã nvirinarã multu di multu) § ***nfãrmaci*** (nfãr-mácĭŭ) (mi) vb I nfãrmãcai (nfãr-mã-cáĭ), nfãrmãcam (nfãr-mã-cámŭ), nfãrmãcatã (nfãr-mã-cá-tã), nfãrmãcari/nfãrmãcare (nfãr-mã-cá-ri) – (unã cu ***nfarmãc***) § ***nfãrmãcat*** (nfãr-mã-cátŭ) adg nfãrmãcatã (nfãr-mã-cá-tã), nfãrmãcats (nfãr-mã-cátsĭ), nfãrmãcati/nfãrmãcate (nfãr-mã-cá-ti) – cari lo fãrmac; tsi-lj si deadi s-lja fãrmac; tsi easti vãtãmat cu fãrmac; nciumirat, ncimirat, fãrmãcat, nfãrmãcusit, fãrmãcusit *{ro: otrăvit, mâhnit, întristat} {fr: envenimé, empoisonné, rempli d'amertume, affligé, attristé} {en: poisoned, saddened, grieved, distressed}* ex: nfãrmãcatã (fig: nvirinatã) easti mãrata, di-anda-lj spusirã cã hilj-su easti lãndzit; nfãrmãcat, nciumirat!; ascultã cu multã jali shi-lj dzãsi cu inimã nfãrmãcatã; sãndzi nu cura di nãs, ahãntu nvirinat shi nfãrmãcatu-nciumirat eara § ***nfãrmãcari/nfãrmãcare*** (nfãr-mã-cá-ri) sf nfãrmãcãri (nfãr-mã-cắrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu lja fãrmac icã da fãrmac a unui s-lu lãndidzascã i s-lu vatãmã; nciumirari, ncimirari, fãrmãcari, nfãrmãcusiri, fãrmãcusiri *{ro: acţiunea de a otrăvi, de a mâhni, de a întrista; otrăvire, mâhnire, întristare} {fr: action d'envenimer, d'empoisonner, d'affliger, d'attrister, de devenir triste, d'être désolé} {en: action of poisoning, of becoming sad, of grieving, of being distressed}* § ***farmãc*** (fár-mãcŭ) (mi) vb I fãrmãcai (fãr-mã-cáĭ), fãrmãcam (fãr-mã-cámŭ), fãrmãcatã (fãr-mã-cá-tã), fãrmãcari/fãrmãcare (fãr-mã-cá-ri) – (unã cu ***nfarmãc***) ex: vrets s-lu fãrmãcats (s-lji dats fãrmac)?; nu-lj farmãcã (nvirina) sãhãtsli; fãrmãcai cãnili cu afrat tra s-nu turbã § ***fãrmãcat*** (fãr-mã-cátŭ) adg fãrmãcatã (fãr-mã-cá-tã), fãrmãcats (fãr-mã-cátsĭ), fãrmãcati/fãrmãcate (fãr-mã-cá-ti) – (unã cu ***nfãrmãcat***) ex: nu u cãrtea cã easti fãrmãcatã (fig: nvirinatã) § ***fãrmãcari/fãrmãcare*** (fãr-mã-cá-ri) sf fãrmãcãri (fãr-mã-cắrĭ) – (unã cu ***nfãrmãcari***) ex: muri unãshunã dupã fãrmãcari (dupã tsi lo fãrmaclu); multã fãrmãcari ari faptã (expr: ari faptã multã mãcari! sã-lj s-acatsã n grumadz, si s-farmãcã!) § ***ãnfarmãc*** (ãn-fár-mãcŭ) (mi) vb I ãnfãrmãcai (ãn-fãr-mã-cáĭ), ãnfãrmãcam (ãn-fãr-mã-cámŭ), ãnfãrmãcatã (ãn-fãr-mã-cá-tã), ãnfãrmãcari/ãnfãrmãcare (ãn-fãr-mã-cá-ri) – (unã cu ***nfarmãc***) § ***ãnfãrmãcat*** (ãn-fãr-mã-cátŭ) adg ãnfãrmãcatã (ãn-fãr-mã-cá-tã), ãnfãrmãcats (ãn-fãr-mã-cátsĭ), ãnfãrmãcati/ãnfãrmãcate (ãn-fãr-mã-cá-ti) – (unã cu ***nfãrmãcat***) § ***ãnfãrmãcari/ãnfãrmãcare*** (ãn-fãr-mã-cá-ri) sf ãnfãrmãcãri (ãn-fãr-mã-cắrĭ) – (unã cu ***nfãrmãcari***) § ***nfãrmãcusescu*** (nfãr-mã-cu-sés-cu) (mi) vb IV nfãrmãcusii (nfãr-mã-cu-síĭ), nfãrmãcuseam (nfãr-mã-cu-seámŭ), nfãrmãcusitã (nfãr-mã-cu-sí-tã), nfãrmãcusiri/nfãrmãcusire (nfãr-mã-cu-sí-ri) – (unã cu ***nfarmãc***) ex: mi nfãrmãcusii (mi nfãrmãcai) di cãti yitrii biui § ***nfãrmãcusit*** (nfãr-mã-cu-sítŭ) adg nfãrmãcusitã (nfãr-mã-cu-sí-tã), nfãrmãcusits (nfãr-mã-cu-sítsĭ), nfãrmãcusiti/nfãrmãcusite (nfãr-mã-cu-sí-ti) – (unã cu ***nfãrmãcat***) § ***nfãrmãcusiri/nfãrmãcusire*** (nfãr-mã-cu-sí-ri) sf nfãrmãcusiri (nfãr-mã-cu-sírĭ) – (unã cu ***nfãrmãcari***) § ***fãrmãcusescu*** (fãr-mã-cu-sés-cu) (mi) vb IV fãrmãcusii (fãr-mã-cu-síĭ), fãrmãcuseam (fãr-mã-cu-seámŭ), fãrmãcusitã (fãr-mã-cu-sí-tã), fãrmãcusiri/fãrmãcusire (fãr-mã-cu-sí-ri) – (unã cu ***nfarmãc***) § ***fãrmãcusit*** (fãr-mã-cu-sítŭ) adg fãrmãcusitã (fãr-mã-cu-sí-tã), fãrmãcusits (fãr-mã-cu-sítsĭ), fãrmãcusiti/fãrmãcusite (fãr-mã-cu-sí-ti) – (unã cu ***nfãrmãcat***) § ***fãrmãcusiri/fãrmãcusire*** (fãr-mã-cu-sí-ri) sf fãrmãcusiri (fãr-mã-cu-sírĭ) – (unã cu ***nfãrmãcari***) § ***ãnfãrmãcusescu*** (ãn-fãr-mã-cu-sés-cu) (mi) vb IV ãnfãrmãcusii (ãn-fãr-mã-cu-síĭ), ãnfãrmãcuseam (ãn-fãr-mã-cu-seámŭ), ãnfãrmãcusitã (ãn-fãr-mã-cu-sí-tã), ãnfãrmãcusiri/ãnfãrmãcusire (ãn-fãr-mã-cu-sí-ri) – (unã cu ***nfarmãc***) § ***ãnfãrmãcusit*** (ãn-fãr-mã-cu-sítŭ) adg ãnfãrmãcusitã (ãn-fãr-mã-cu-sí-tã), ãnfãrmãcusits (ãn-fãr-mã-cu-sítsĭ), ãnfãrmãcusiti/ãnfãrmãcusite (ãn-fãr-mã-cu-sí-ti) – (unã cu ***nfãrmãcat***) § ***ãnfãrmãcusiri/ãnfãrmãcusire*** (ãn-fãr-mã-cu-sí-ri) sf ãnfãrmãcusiri (ãn-fãr-mã-cu-sírĭ) – (unã cu ***nfãrmãcari***) § ***nfãrmãcos*** (nfãr-mã-cósŭ) adg nfãrmãcoasã (nfãr-mã-coá-sã), nfãrmãcosh (nfãr-mã-cóshĭ), nfãrmãcoasi/nfãrmãcoase (nfãr-mã-coá-si) – 1: cari poati s-farmãcã (s-da shi s-vatãmã cu fãrmac); fãrmãcos, toapsec; 2: mplin di fãrmac (di mãrinari, mãrãnari, amãrãri, cãnjisiri, nvirinari, nvirari, cripari, nfushtari, cãnjisiri, pãrãpunjisiri) *{ro: otrăvitor, plin de mâhnire, întristare} {fr: vénéneux, venimeux, vipérin, plein d'amertume} {en: venomous, poisonous, full of grief, sorrow}* ex: xeana nfãrmãcoasã (nvirinatã, amarã)!; avdzã scriata nfãrmãcoasã (soartea amarã, nvirnatã) tsi-lj bãgarã mirili; ahãntã lai sh-ahãntã nfãrmãcoasã muljari sh-fu § ***fãrmãcos*** (fãr-mã-cósŭ) adg fãrmãcoasã (fãr-mã-coá-sã), fãrmãcosh (fãr-mã-cóshĭ), fãrmãcoasi/fãrmãcoase (fãr-mã-coá-si) – (unã cu ***nfãrmãcos***) ex: moarti lai sh-fãrmãcoasã (nvirinatã, mplinã di cripãri) § ***ãnfãrmãcos*** (ãn-fãr-mã-cósŭ) adg ãnfãrmãcoasã (ãn-fãr-mã-coá-sã), ãnfãrmãcosh (ãn-fãr-mã-cóshĭ), ãnfãrmãcoasi/ãnfãrmãcoase (ãn-fãr-mã-coá-si) – (unã cu ***nfãrmãcos***) § ***fãrmãchiros*** (fãr-mã-chi-rósŭ) adg fãrmãchiroasã (fãr-mã-chi-roá-sã), fãrmãchirosh (fãr-mã-chi-róshĭ), fãrmãchiroasi/fãrmãchiroase (fãr-mã-chi-roá-si) – (unã cu ***nfãrmãcos***) ex: uheauã fãrmãchiroasã (nfãrmãcoasã); un nod fãrmãchiros (mplin di fãrmac); zboarã fãrmãchiroasi (fig: mplini di nvirinari)

fãrmac[2] (fãr-mácŭ) sn – vedz tu ***fãrmac***[1]

fãrmari/fãrmare (fãr-má-ri) sf – vedz tu ***fãrãmiturã***

fãrmat (fãr-mátŭ) adg – vedz tu ***fãrãmiturã***

fãrmãcari/fãrmãcare (fãr-mã-cá-ri) sf – vedz tu ***fãrmac***[1]

fãrmãcat (fãr-mã-cátŭ) adg – vedz tu ***fãrmac***[1]

fãrmãchiros (fãr-mã-chi-rósŭ) adg – vedz tu ***fãrmac***[1]

fãrmãcos (fãr-mã-cósŭ) adg – vedz tu ***fãrmac***[1]

fãrmãcusescu (fãr-mã-cu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***fãrmac***[1]

fãrmãcusiri/fãrmãcusire (fãr-mã-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***fãrmac***[1]

fãrmãcusit (fãr-mã-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***fãrmac***[1]

fãrmintari/fãrmintare (fãr-min-tá-ri) sf – vedz tu ***frimintu***

fãrmintat (fãr-min-tátŭ) adg – vedz tu ***frimintu***

fãrmintu (fãr-mín-tu) (mi) vb I – vedz tu ***frimintu***

fãrmit (fãr-mítŭ) (mi) vb I – vedz tu ***frimintu***

fãrmitari/fãrmitare (fãr-mi-tá-ri) sf – vedz tu ***frimintu***

fãrmitat (fãr-mi-tátŭ) adg – vedz tu ***frimintu***

fãrmiturã (fãr-mi-tú-rã) sf – vedz tu ***fãrãmiturã***

fãrnu (fắr-nu) sn fãrni/fãrne (fắr-ni) – curãili cu cari s-aspuni a calui tsi s-facã (iu si s-ducã, cãndu s-astãmãtseascã, etc.); frãn, ghemi, aghemi, afãr, cãtrãmã *{ro: frâu} {fr: frein, bride} {en: rein, bridle}* ex: s-disfeatsi a limbãljei fãrnu; sunã fãrnul shi zãnghiili § ***frãn*** (frắnŭ) sn frãni/frãne (frắ-ni) – (unã cu ***fãrnu***) ex: pri-un cal albu nãs cãvalã, frãnlu-alasã, frãnlu scoalã §

afãr (a-fắrŭ) sn afãri/afãre (a-fắ-ri) – (unã cu ***fãrnu***) ex: un cal cu afãr § ***nfãrnu*** (nfãr-nu) (mi) vb I nfãrnai (nfãr-náĭ), nfãrnam (nfãr-námŭ), nfãrnatã (nfãr-ná-tã), nfãrnari/nfãrnare (nfãr-ná-ri) – trag curãili-a fãrnului sh-lj-aspun a calui (gumarlui) s-astãmãtseascã icã iu si s-ducã; fac un lucru si sta tu-un loc i s-agãleascã di-aclo iu s-minã; l-tsãn pri cariva tra s-nu facã un lucru; nfãrnedz *{ro: înfrâna, înstruni, reţine}* *{fr: brider, retenir}* *{en: bridle, restrain}* ex: nfãrnã-nj (tsãni-l s-nu s-minã) calu pãnã s-mi dipun; nu pot s-lu nfãrnu (s-lu tsãn, s-lu stãpuescu); shtiu mini s-lu nfãrnu (s-lu stãpuescu) § ***nfãrnedz*** (nfãr-nédzŭ) (mi) vb I nfãrnai (nfãr-náĭ), nfãrnam (nfãr-námŭ), nfãrnatã (nfãr-ná-tã), nfãrnari/nfãrnare (nfãr-ná-ri) – (unã cu ***nfãrnu***) § ***nfãrnat*** (nfãr-nátŭ) adg nfãrnatã (nfãr-ná-tã), nfãrnats (nfãr-nátsĭ), nfãrnati/nfãrnate (nfãr-ná-ti) – (calu) tsi ari fãrnu; (calu) tsi-lj s-ari dzãsã cu fãrnul s-astãmãtseascã icã si sh-alãxeascã calea; (omlu) tsi easti tsãnut nãpoi (astãmãtsit, stãpuit, agãlit) di la un lucru *{ro: înfrânat, înstrunit, reţinut}* *{fr: bridé, retenu}* *{en: bridled, restrained}* § ***nfãrnari/nfãrnare*** (nfãr-ná-ri) sf nfãrnãri (nfãr-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si nfãrneadzã tsiva *{ro: acţiunea de a înfrâna, de a înstruni, de a reţine; înfrânare, înstrunire, reţinere}* *{fr: action de brider, de retenir}* *{en: action of bridling, of restraining}* § ***ninfãrnat*** (nin-fãr-nátŭ) adg ninfãrnatã (nin-fãr-ná-tã), ninfãrnats (nin-fãr-nátsĭ), ninfãrnati/ninfãrnate (nin-fãr-ná-ti) – (calu) tsi nu ari fãrnu; (calu) tsi nu easti nfãrnat s-astãmãtseascã icã si sh-alãxeascã calea; tsi fatsi atseali tsi va cã nu easti tsãnut nãpoi (astãmãtsit, stãpuit, agãlit) di la un lucru; (om dizmãlat, dishutsãt, distorsu) tsi dutsi unã banã mash cu beari, mãcari, muljeri, etc. *{ro: neînfrânat, destrăbălat}* *{fr: débridé effréné, débauché}* *{en: unbridled, restrained, debauched}* ex: cara ncãlicã calu ninfrãnat (fãrã fãrnu); muljarea tsi u vedz easti ninfrãnatã (dizmãlatã, dishutsãtã) § ***ninfãrnari/ninfãrnare*** (nin-fãr-ná-ri) sf ninfãrnãri (nin-fãr-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva (tsiva) nu si nfãrneadzã; atsea tsi s-fatsi cãndu un om s-dismalã (s-dishutsã, etc.) *{ro: acţiunea de a nu înfrâna, de a destăbăla; neînfrânare, destăbălare}* *{fr: action de débrider, d'arrêter, de (se) débaucher}* *{en: action of unbridling, of halting, of not retaining, of corrupting}* ex: ninfrãnarea-a vetiljei ari vãtãmatã multsã

fãrshirot (fãr-shi-rótŭ) sm, sf fãrshiroatã (fãr-shi-roá-tã), fãrshirots (fãr-shi-rótsĭ), fãrshiroati/fãrshiroate (fãr-shi-roá-ti) – armãn tsi yini dit Notlu-ali Arbinishii, cari, tu chirolu veclju, bãna cu oili veara tu muntsã sh-earna tu cãmpu, sh-cari zburashti un grai armãnescu niheamã altã soi di-alantsã armãnj *{ro: fărşerot, aromân din sudul Albaniei}* *{fr: aroumain du sud de l'Albanie}* *{en: Aromanian from Southern Albania}* ex: fãrshirotlu-i fãr cripari, tutã dzua-i pri cãntari; ma gionj di armãnjlji ipirots sh-ma alumtãtori di fãrshirots pri lumi... sãnãtati!; o, lai Marco, fãrshiroate!; fãrshirotslji pãstrarã cama curatã limba armãneascã § ***fãrshirutami/fãrshirutame*** (fãr-shi-ru-tá-mi) sf fãrã pl – multimi di fãrshirots; ntreaga farã a fãrshirotslor*{ro: mulţime de fărşeroţi}* *{fr: nombre de "fãrshirots"}* *{en: number of "fãrshirots"}* ex: tu fãrshirutami s-tsãn multi adets di la strãaush § ***fãrshirutescu*** (fãr-shi-ru-tés-cu) adg fãrshiruteascã (fãr-shi-ru-teás-cã), fãrshiruteshtsã (fãr-shi-ru-tésh-tsã), fãrshiruteshti/fãrshiruteshte (fãr-shi-ru-tésh-ti) – tsi ari s-facã cu fãrshirotslji; tsi tsãni di fãrshirots; di fãrshirot *{ro: fărşerotesc}* *{fr: tenant de "fãrshirots"}* *{en: having to do with the "fãrshirots"}* ex: cãntic fãrshirutescu (di fãrshirots); cãlivili fãrshiruteshti (di fãrshirots); portul fãrshirutescu (di fãrshirot); inatea fãrshiruteascã § ***fãrshiruteashti/fãrshiruteashte*** (fãr-shi-tu-teásh-ti) adv – ca fãrshirotslji *{ro: fărşeroteşte}* *{fr: à la maniѐe des "fãrshirots"}* *{en: as done by the "fãrshirots"}* ex: adutsi zborlu ca fãrshãruteashti (ca fãrshirotslji)

fãrshirutami/fãrshirutame (fãr-shi-ru-tá-mi) sf – vedz tu ***fãrshirot***

fãrshiruteashti/fãrshiruteashte (fãr-shi-tu-teásh-ti) adv – vedz tu ***fãrshirot***

fãrshirutescu (fãr-shi-ru-tés-cu) adg – vedz tu ***fãrshirot***

fãrtat (fãr-tátŭ) sm fãrtats (fãr-tátsĭ) – oaspi multu bun, diaproapea (multi ori cãlisitorlu tsi shadi ningã gambro, la numtã); un tsi s-leagã cu-un sots bun cu giurãmintu (shi amisticarea-a sãndzilui) cã va s-hibã avlami, ca doi frats; numã cu cari sh-grescu un cu-alantu doi sots bunj sh-nidispãrtsãts; frãtat, furtat, fãrtãtic, fãrtãtici; avlami, vlami, cãlisitor *{ro: fărtat, tovarăş, frate de cruce, cavaler de onoare}* *{fr: compagnon, camarade, garçon d'honneur}* *{en: companion, comrade, best man (wedding)}* ex: mash friptalji doi fãrtats dipriunã talji § ***frãtat*** (frã-tátŭ) sm frãtats (frã-tátsĭ) – (unã cu ***fãrtat***) § ***furtat*** (fur-tátŭ) sm furtats (fur-tátsĭ) – (unã cu ***fãrtat***) ex: suflit di oaspi sh-di furtat (oaspi bun icã avlami); minii mash voi s-mi fac furtat (cãlisitor); la numta armãneascã suntu doi furtats shi dauã surati § ***fãrtãtic*** (fãr-tã-tícŭ) sm fãrtãtits (fãr-tã-títsĭ) – numã cu cari easti acljimat un fãrtat "ma njic"; fãrtãtici, fãrtãtush *{ro: fărtăţel, diminutiv dat unui fărtat}* *{fr: diminutive de la "fãrtat"; petit compagnon}* *{en: diminutive of "fãrtat"; little companion}* ex: vrea s-nj-u-adarã fãrtãticlu § ***fãrtãtici*** (fãr-tã-tícĭŭ) sm fãrtãtici (fãr-tã-tícĭ) – (unã cu ***fãrtãtic***) § ***fãrtãtush*** (fãr-tã-túshĭŭ) sm fãrtãtush (fãr-tã-túshĭ) – (unã cu ***fãrtãtic***) § ***fãrtãtlichi/fãrtãtliche*** (fãr-tãt-lí-chi) sf fãrtãtlichi (fãr-tãt-líchĭ) – simtsãmintu tsi-aduchescu un fatsã di-alantu doi fãrtats; fãrtãtsãlji *{ro: fărtăţie}* *{fr: camaraderie}* *{en: companionship}* § ***fãrtãtsãlji/fãrtãtsãlje*** (fãr-tã-tsắ-lji) sf fãrtãtsãlj (fãr-tã-tsắljĭ) – (unã cu ***fãrfãtlichi***) § ***nfãrtedz*** (nfãr-tédzŭ) (mi) vb I nfãrtai (nfãr-táĭ), nfãrtam (nfãr-támŭ), nfãrtatã (nfãr-tá-tã), nfãrtari/nfãrtare (nfãr-tá-ri) – mi fac fãrtat cu cariva; mi fac fãrtat la numta-a unui oaspi *{ro: se face frate de cruce, se face cavaler de onoare}* *{fr: devenir compagnon, garçon d'honneur}* *{en: become companion, best man}* ex: si nfãrtarã (s-featsirã fãrtats) doilji; la numta-a lui nã nfãrtãm (nã featsim fãrtats) § ***nfãrtat*** (nfãr-tátŭ) adg nfãrtatã (nfãr-tá-tã), nfãrtats (nfãr-tátsĭ), nfãrtati/nfãrtate (nfãr-tá-ti) – tsi s-ari faptã fãrtat cu cariva (la numta-a unui oaspi) *{ro: care s-a făcut frate de cruce, cavaler de onoare}* *{fr: qui est devenu devenir compagnon, garçon d'honneur}* *{en: who became a companion, a best man}* § ***nfãrtari/nfãrtare*** (nfãr-tá-ri) sf nfãrtãri (nfãr-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-fatsi fãrtat *{ro: acţiunea de a se face frate de cruce, de a se face cavaler de onoare}* *{fr: action de devenir compagnon, de devenir garçon d'honneur}* *{en: action of becoming a companion, a best man}*

fãrtãtic (fãr-tã-tícŭ) sm – vedz tu ***fãrtat***

fãrtãtici (fãr-tã-tícĭŭ) sm – vedz tu ***fãrtat***

fãrtãtlichi/fãrtãtliche (fãr-tãt-lí-chi) sf – vedz tu ***fãrtat***

fãrtãtsãlji/fãrtãtsãlje (fãr-tã-tsắ-lji) sf – vedz tu ***fãrtat***

fãrtãtush (fãr-tã-túshŭ) sm – vedz tu ***fãrtat***

fãrtic (fãr-tícŭ) sm – vedz tu ***frati***

fãsãrii/fãsãrie (fã-sã-rí-i) sf fãsãrii (fã-sã-ríĭ) – vrondu mari tsi s-avdi cu bots analti sh-amisticati, cu aguditurі di cicioari, di ciocuti, etc.; alãxiri di zboarã greali namisa di doi i ma multsã oaminj (ti lucri trã cari nu s-aduchescu); ghiurultii, yiurultii, larmã, lavã, tãvãturã, bãtãturã, cãvgã, ncãciturã, ncãceari, filunichii, etc. *{ro: tapaj; ceartă}* *{fr: bruit, tapage; fâcherie}* *{en: loud noise, uproar; quarrel}*

fãshcatã (fãsh-cá-tã) sf fãshcati/fãshcate (fãsh-cá-ti) – dipãrtarea di la chipita-a deadzitlui atsel marli (pilicarlu) la chipita-a deadzitlui dit mesi (ma lungul), cãndu palma easti dishcljisã cãt ma multu *{ro: şchioapă}* *{fr: empan}* *{en: span}* ex: un om ca di vãrnã trei palmi sh-unã fãshcatã § ***fushcatã*** (fush-cá-tã) sf fushcati/fushcate (fush-cá-ti) – (unã cu ***fãshcatã***) § ***fãltac*** (fãl-tácŭ) sn fãltatsi/fãltatse (fãl-tá-tsi) – (unã cu ***fãshcatã***) ex: analtã cãt un fãltac; lj-si mutã perlu fãltac (cãt un fãltac, cãt unã fãshcatã) § ***fultac*** (ful-tácŭ) sn fultatsi/fultatse (ful-tá-tsi) – (unã cu ***fãshcatã***) ex: un fultac di mari § ***fãshtacã*** (fãsh-tá-cã) sf fãshtatsi/fãshtatse(?) (fãsh-tá-tsi) – (unã cu ***fãshcatã***)

fãshtacã (fãsh-tá-cã) sf – vedz tu ***fãshcatã***

fãstacã (fãs-tá-cã) sf – vedz tu ***fistichi***

fãstani/fãstane (fãs-tá-ni) sf – vedz tu ***fustani***

fãsulj (fã-súljĭŭ) sn fãsulji/fãsulje (fã-sú-lji) – zãrzãvati tsi poati

s-creascã ndreptu nindrupãtã (ma poati shi s-aibã ananghi di tsiva ca si sã ngãrlimã), criscutã di oaminj trã pãstãljli tsi fatsi (verdzã i galbini, buni trã mãcari) i simintsa uscatã dit pãstãlj (albã, ca cafelu, chindisitã i lai); mãcarea faptã di pãstãlj i di gãrnutsãli di fisulj hearti; fisulj, fãsulji, fisulji, yiftulji; fauã; (expr: 1: ***fãsulji di mpadi*** = fãsulji tsi nu ari cãrlidzi tra s-poatã si s-angãrlimã di alti planti; 2: ***fãsulji di-analtu*** = fãsulji tsi ari cãrlidzi tra s-poatã si s-angãrlimã di alti planti; 3: ***fãsulji yeahne*** = mãcari di gãrnutsã di fãsulji uscati, hearti cu putsãnã apã shi alti zãrzãvãts; 4: herbu fãsulji = ljau anasã greu tu somnu sh-fac un vrondu mari prit nãri; hãrchescu, hãrãchescu, hãrbulescu, hãrbuledz, butur; 5: nu-lj voi fãsuljili = nu-am ananghi di measa i uspetslu-a lui) *{ro: fasole} {fr: haricot} {en: bean}* ex: lja fãsuljlu nãs dit oalã; sh-umplu gepea cu fãsulji; mãcai fãsulj sh-mi doari pãntica § ***fisulj*** (fi-súljĭŭ) sn fisulji/fisulje (fi-sú-lji) – (unã cu ***fãsulj***) § ***fãsulji/fãsulje*** (fã-sú-lji) sf fãsulji/fãsulje (fã-sú-lji) – (unã cu ***fãsulj***) § ***fisulji/fisulje*** (fi-sú-lji) sf fisulji/fisulje (fi-sú-lji) – (unã cu ***fãsulj***) § ***pãsculj*** (pãs-cúljĭŭ) sn pãsculji/pãsculje (pãs-cú-lji) – (unã cu ***fãsulj***) § ***yiftulji/yiftulje*** (yif-tú-lji) sf yiftulji/yiftulje (yif-tú-lji) – fisulji cu coaja pestrã, chindisitã cu seamni tsi da niheamã ca pi-arosh *{ro: fasole pestriţã} {fr: haricot panaché} {en: parti-coloured beans}* ex: yiftuljili suntu hirburii

fãsulji di mpadi – vedz tu ***fãsulj***

fãsulji di-analtu – vedz tu ***fãsulj***

fãsulji yeahne – vedz tu ***fãsulj***

fãsulji/fãsulje (fã-sú-lji) sf – vedz tu ***fãsulj***

fãtãljo (fã-tã-ljĭó) sm pl(?) – eandzã, drac, dyeavul, etc. *{ro: naiba} {fr: diable} {en: devil}* ex: lj-bãgai fãtãljolu (l-pitricui s-lu lja draclu)

fãtseari/fãtseare (fã-tseá-ri) sf – vedz tu ***fac***

fãvrescu (fã-vrés-cu) vb IV – vedz tu ***favru***

fãvrii/fãvrie (fã-vrí-i) sf – vedz tu ***favru***

fãvriri/fãvrire (fã-vrí-ri) sf – vedz tu ***favru***

fãvrit (fã-vrítŭ) adg – vedz tu ***favru***

fãvrusescu (fã-vru-sés-cu) vb IV – vedz tu ***favru***

fãvrusiri/fãvrusire (fã-vru-sí-ri) sf – vedz tu ***favru***

fãvrusit (fã-vru-sítŭ) adg – vedz tu ***favru***

fcear-fciur (fcĭárŭ-fcĭúrŭ) inter – zbor cari caftã s-aspunã vrondul faptu di-un zvici, di-unã pliscutã, etc.; frãsht!, frasht! *{ro: interjecţie care imitã sunetul fãcut de un bici, de o palmã, etc.} {fr: interjection qui imite le son produit par une souffletade, par un claquement, etc.} {en: interjection imitating the sound made by a whip, slap on a face, snap of the finger, etc.}* ex: intrã-lj-u cu cãpestrul, *fcear-fciur*!

fcheasidhi/fcheasidhe (fchea-sí-dhi) sf fcheasidz (fchea-sídzĭ) – unã cu ***fcheasidi***

fcheasidi/fcheaside (fchea-sí-di) sf fcheasidz (fchea-sídzĭ) – pulbiri i bueauã aroshi trã fatsã shi budzã; arushatsã *{ro: fard roşu} {fr: fard rouge} {en: make-up, lipstick}*

feamin (feá-minŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***theamin***

fearicã (feá-ri-cã) sf ferits (fé-ritsĭ) – unã soi di earbã cu-unã arãdãtsinã groasã dit cari crescu frãndzãli multu mãri, lãrdzi sh-analti (ma multu di-un metru), cari nu fatsi lilici sh-creashti ma multu prit pãduri; (expr: 1: om dit fearicã = fur, ponir, cumalindru, etc.; 2: mintea lj-easti la fearicã = mindueashti s-furã, s-arãdã lumea) *{ro: ferigã} {fr: fougère} {en: fern}* ex: un pat di fearicã veardi; carnea aburea pi fearica uscatã; truplu tu bisearicã sh-mintea tu fearicã (expr: mintea-i la furtu); loc mplin di fearicã; tu muntsãlj a noshtri easti multã fearicã § ***firitsimi/firitsime*** (fi-ri-tsí-mi) sf firitsinj (fi-ri-tsínjĭ) – multimi di ferits; loc mplin di ferits *{ro: mulţime de ferigi} {fr: quantité de fougères; endroit couvert de fougères} {en: quantity of ferns; place covered by ferns}* ex: arupea firitsinjli (cura loclu di fearicã)

featã (feá-tã) sf feati/feate (feá-ti) – muljarea tu anjlji cãndu easti ninga njicã, tinirã sh-nimãrtatã; cilimean (njic) feamin dit unã fumealji; hilji tsi u ari un bãrbat cu-unã muljari; muljari nimãrtatã, cu tuti cã easti tu ilichii; muljari tsi nu s-ari mãrtatã vãrãoarã; muljari tsi easti ninga virghirã cã nu s-ari bãgatã tu ashtirnut cu-un bãrbat; virghinã, viryirã, vergurã, viryinã, viryinadã; *{ro: fatã, fiicã} {fr: jeune fille, vierge, fille} {en: young girl, virgin, daughter}* ex: ficior i featã?; sã-nj bãnedz, feata-nj; nu lo featã, lo paradz; ishi featã (viryinã); lai featã, ved cã nu-ts featã (notã: aoa "featã" yini di la verbul "fet" shi ari noima di: nu-ts talji caplu); pirtsia a featãljei; voi, feate, ascultats-mi!; lu ncãlicã fumealja, ari shasi feati; ari featã ti mãrtari § ***fiticã*** (fi-tí-cã) sf fititsi/fititse (fi-tí-tsi) – featã njicã, fititsã *{ro: fetiţã} {fr: petite fille} {en: little girl}* § ***fititsã*** (fi-tí-tsã) sf fititsã (fi-tí-tsã) – (unã cu ***fiticã***) § ***fitami/fitame*** (fi-tá-mi) sf fãrã pl – multimi di feati; tuti featili dit lumi lugursiti deadun; parei di feati; fitaryio, fituriu *{ro: mulţime de fete} {fr: nombre de filles; l'ensemble des filles} {en: number of young girls; entirety of all girls}* ex: tutã fitamea (tuti featili) ishi la cor § ***fitaryio*** (fi-tar-yió) sm fitaryĭádzĭ – (unã cu ***fitami***) ex: tricu un fitaryio (buluchi, parei di feati) § ***fituriu*** (fi-tu-ríŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***fitami***) § ***fitilji[1]/fitilje*** (fi-tí-lji) sf fãrã pl – harea tsi u-ari feata tra s-hibã featã; faptul cã cariva easti featã; chirolu tsi-l treatsi (tsi-l bãneadzã) unã muljari ca unã featã *{ro: fetie} {fr: état de fille; le temps passé comme une fille} {en: state of being a girl; time spent in life as a girl}* ex: fitilja (atsea tsi ari bãnatã ca featã) nu shtii tsi-i sucrilja § ***fitescu*** (fi-tés-cu) adg fiteascã (fi-teás-cã), fiteshtsã (fi-tésh-tsã), fiteshti/fiteshte (fi-tésh-ti) – tsi ari s-facã cu feata; di featã; (expr: fiteshti = stranji di featã) *{ro: fetesc} {fr: de jeune fille} {en: girlish}* ex: purta un stranj fitescu (di featã); portsã fiteshtili (expr: stranjili di featã) § ***fiteai[1]*** (fi-teáĭŭ) sm fitaeanj (fi-tá-ĭanjĭ) – bãrbat (ficior) tsi ari purtãri sh-prãxi ca di featã; bãrbat tsi lu-arãseashti sã-sh treacã chirolu cu featili; omlu tsi-l featsi Dumnidzã tra s-hibã sh-ficior shi featã *{ro: fãtãlãu} {fr: éffeminé; homme qui se plaît dans la société des filles; hermaphrodite} {en: effeminate; man who likes to spend his time with girls; hermaphrodite}*

fedi/fede (fé-di) sf fãrã pl – pistipsirea tsi u ari cariva cã easti un Dumnidzã tu lumi cari featsi nomurli tsi el prindi s-li-ascultã; pisti, trischii, nom, dinã, imani, besã *{ro: credinţã} {fr: foi, croyance} {en: faith}* ex: pistea, fedea crishtineascã

felisescu (fe-li-sés-cu) vb IV felisii (fe-li-síĭ), feliseam (fe-li-seámŭ), felisitã (fe-li-sí-tã), felisiri/felisire (fe-li-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***filisescu***

felisiri/felisire (fe-li-sí-ri) sf felisiri (fe-li-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***filisiri***

felisit (fe-li-sítŭ) adg felisitã (fe-li-sí-tã), felisits (fe-li-sítsĭ), felisiti/felisite (fe-li-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***filisit***

feneri/fenere (fe-né-ri) sf – vedz tu ***fanã[3]***

ferari/ferare (fe-rá-ri) invar – (tsi lipseashti) si s-avdã pristi tut; s-hibã avdzãt pristi tut *{ro: difuzat} {fr: soit ouï partout} {en: should be heard everywhere}* ex: zborlu-a tãu si s-facã ferari (avdzãt pristi tut)

fereastã (fe-reás-tã) sf – vedz tu ***fireastã***

fesfesé (fes-fe-sé) adg invar – tsi lu-acasã lishor dzandza; tsi s-aprindi sh-lu-acatsã lishor inatea; tsi caftã cãvgã shi sã ncaci cu lumea trã dip tsiva; dzãndzos, dzãndzãvos, dzãfnos, sirsem, sirsen, cãvgãgi, zãpãlit, gealã (muljari) *{ro: arţãgos} {fr: acariâtre, grincheux, irascible, querelleur} {en: cantankerous, grumpy, quarreller}* ex: easti multu fesfese

fesi/fese (fé-si) sf fesi (fésĭ) shi fesuri (fé-surĭ) – cãciulã loatã di la turtsã(cu cari sh-acoapirã caplu bãrbatslji, multi ori adratã di pustavi aroshi); unã soi di chiptinãturã di peri la muljeri (dit chirolu veclju); capelã, cãciulã, cãciuã, bãrbãrusã, barbarusã; (expr: u bag fesea strãmbã = nu-am ananghi) *{ro: fes, coafurã de doamne} {fr: fez, bonnet, coiffure des dames} {en: fez, hairdressing for ladies}* ex: fesea-lj di Tunuzã; pleacã-ts fesea cu flurii; bagã fesea migidii

festã[1] (fés-tã) sf festi/feste (fés-ti) – tritsearea-a chirolui cu oaspits, measã, mãcari sh-beari, cãntic sh-gioc, etc.; ziafeti, zefcã, zefchi, ahaincã, harei, diaschedasi, cimbuzi, gimbusi, giumbusi, giumbiushi, uspets *{ro: petrecere, divertisment} {fr: divertissement} {en: amusement}* ex: s-featsi mari festã (ziafeti) la hãnjuri

festã[2] (fés-tã) sf festi/feste (fés-ti) – atsea tsi fatsi un (trã shicã)

ca si sh-arãdã di cariva; huneri, dubãrai, renghi, fheacã *{ro: farsă}* *{fr: farce, niche, tour}* *{en: prank, practical joke}* ex: lã si gioacã vãrã festã (huneri)?

festi (fés-ti) sf festi (fés-ti) – soi di capelã cu cari omlu sh-acoapirã caplu; fesi, checi, sucai, cãciulã, etc. *{ro: beretă}* *{fr: béret, couvre-chef}* *{en: beret, hat}*

fet[1] (fétŭ) (mi) vb I fitai (fi-táĭ), fitam (fi-támŭ), fitatã (fi-tá-tã), fitari/fitare (fi-tá-ri) – 1: amintã (fatsi) njic (unã pravdã); afet; 2: amintu (njic); 3: uedz, fac oauã; (expr: nj-featã mintea (caplu) = (i) hiu dishteptu, pot s-aduchescu, s-achicãsescu; nj-talji mintea; (ii) scot dit mintea-a mea lucri tsi nu s-au faptã) *{ro: făta; naşte; oua}* *{fr: mettre bas, agneler, vêler; naître, pondre}* *{en: give birth, to lamb; lay eggs}* ex: multi cãpri fitarã cãti doi edz; vaca fitã un yitsãl mascur; ursa avea fitatã; gione, di-iu aushlj-a noshtri s-fitarã (s-amintarã); dit loclu iu featã (amintã) puljlji; gãljinjli cãndu featã (fac) oauã; purunghilj featã multi ori tru an; nu-lj featã caplu (aducheashti); nu-ts featã mintea § ***fitat*** (fi-tátŭ) adg fitatã (fi-tá-tã), fitats (fi-tátsĭ), fitati/fitate (fi-tá-ti) – tsi-ari amintatã (faptã) njic, afitat, uuat *{ro: fătat, născut; ouat}* *{fr: mis bas, agnelé, vêlé; né; pondu}* *{en: gave birth (animals), lambed; born; layed eggs}* ex: njel fitat (tsi fitã); cãpri fitati (cari fitarã) § ***fitari/fitare*** (fi-tá-ri) sf fitãri (fi-tắrĭ) – fãtseari njic, afitari, uuari, aduchiri *{ro: acţiunea de a făta, de a naşte, de a oua, de a înţelege; fătare, naştere; ouare}* *{fr: action de mettre bas, d'agneler, de vêler; de naître, de pondre}* *{en: action of giving birth (laying eggs)}* ex: mi duc la fitari § ***afet*** (a-fétŭ) vb I afitai (a-fi-táĭ), afitam (a-fi-támŭ), afitatã (a-fi-tá-tã), afitari/afitare (a-fi-tá-ri) – (unã cu ***fet***[1]) ex: vaca nj-afitã (nj-featsi) un yitsãl; e, oilji nj-afitarã (featsirã njelj)?; loarã tuti ca s-afeatã; lipsea s-ts-afeatã mintea (expr: lipsea s-aducheshti, s-tsã talji mintea) § ***afitat*** (a-fi-tátŭ) adg afitatã (a-fi-tá-tã), afitats (a-fi-tátsĭ), afitati/afitate (a-fi-tá-ti) – (unã cu ***fitat***) § ***afitari/afitare*** (a-fi-tá-ri) sf afitãri (a-fi-tắrĭ) – (unã cu ***fitari***) § ***fitãtor*** (fi-tã-tórŭ) adg fitãtoari/fitãtoare (fi-tã-toá-ri), fitãtori (fi-tã-tórĭ), adg fitãtori (fi-tã-tórĭ) – cari featã, afitãtor *{ro: fătător}* *{fr: qui donne naissance}* *{en: who gives birth}* § ***fitalj*** (fi-táljŭ) sn fitalji/fitalje (fi-tá-lji) – chirolu icã loclu di fitari; fitari *{ro: timpul sau locul de fătat (fătare)}* *{fr: époque, endroit où les femelles mettent bas}* *{en: time or place of birth}* ex: nã acãtsã neaua la fitalj (tu chirolu icã loclu iu fita oili)

fet[2] (fétŭ) sm fets (fétsĭ) – ficior njic, hilj *{ro: făt}* *{fr: petit enfant, garçon, fils}* *{en: little boy, son}* ex: fet (ficior) mari; cãts fets (ficiori), ahãti feati

fexi/fexe (féc-si) sf fexuri (féc-surĭ) – harea (lipsa di scutidi) tsi fatsi tra si s-veadã lucrili cu ocljul; hãlatea tsi da lunjinã; lunjinã, fanã, videalã, videari *{ro: lumină, vedere}* *{fr: lumière, vue}* *{en: light, sight}* § ***fixescu*** (fic-sés-cu) vb IV fixii (fic-síĭ), fixeam (fic-seámŭ), fixitã (fic-sí-tã), fixiri/fixire (fic-sí-ri) – fac tra si s-veadã; fac (dau) lunjinã; dau videalã; lunjinedz *{ro: lumina}* *{fr: éclairer}* *{en: light}* ex: tuts ãlj fixeashti (lunjineadzã) shi el s-lãeashti (angucitoari: *finghit*) § ***fixit*** (fic-sítŭ) adj fixitã (fic-sí-tã), fixits (fic-sítsĭ), fixiti/fixite (fic-sí-ti) – lunjinat *{ro: luminat}* *{fr: éclairé, illuminè}* *{en: lighted}* § ***fixiri/fixire*** (fic-sí-ri) sf fixiri (fic-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-fatsi tra si s-veadã; lunjinari *{ro: acţiunea de a lumina; luminare}* *{fr: action d'éclairer, de faire de la lumière}* *{en: action of lighting}*

fheacã (fheá-cã) sf fhets (fhétsĭ) – atsea tsi fatsi un (trã shicã) ca si sh-arãdã di cariva; festã, huneri, dubãrai, renghi *{ro: farsă}* *{fr: farce, niche, tour}* *{en: prank, practical joke}* ex: fheaca (festa, hunerea) aestã tsi-u giucarã

fhiongu (fhĭón-gu) sn – vedz tu ***fljongu***

fialã (fi-ĭá-lã) sf fielj (fi-ĭéljĭ) – vas (di-aradã di yilii) lungu shi strimtu cu gushi shi gurã, tu cari s-tsãni (shi s-poartã) yinlu (untulemnul, apa, etc.); botsã, shishi, shish, butilji, dulii, clondir, vozã; bucal, bucali, bujan, bujanã, garafã, carafã *{ro: butelie, sticlă, carafă}* *{fr: bouteille, carafe}* *{en: bottle, decanter}*

fichi! (fíchĭ) inter – zbor cu cari s-aspuni boatsea faptã di-un pulj cãndu tsiurã (tsiripeadzã, jiureadzã, chiurã, chiureadzã, etc.); tsitsir-vitsir!, cir-cir! *{ro: interjecţie care imită un ciripit oarecare}* *{fr: interjection qui imite un gazouillement quelconque}* *{en: interjection imitating a twitter}*

fichiri/fichire (fi-chí-ri) sf – vedz tu ***fichiuri***

fichiuri/fichiure (fi-chĭú-ri) sf fichiuri (fi-chĭúrĭ) – harea tsi u-ari omlu bun la minti, cari mindueashti (giudicã, siluyiseashti, etc.) ndreptu shi ahãndos, cari cunoashti noima-a lucrilor sh-ligãturli namisa di eali, etc.; minti (giudicatã) ndreaptã sh-bunã; fichiri, siluyisiri, mintiminilji; (expr: gioc dit fichiri = nj-es dit mintsã, nj-cher mintea, glãrescu) *{ro: raţiune}* *{fr: raison, réflexion}* *{en: reason}* ex: cu fichiuri (minti) sh-cu misurã § ***fichiri/fichire*** (fi-chí-ri) sf fichiri (fi-chírĭ) – (unã cu ***fichiuri***) ex: cãti nu-lj dzãsh, nu-lj si umplu fichirea (mintea); eara s-gioc dit fichiri (expr: eara s-glãrescu di minti) di multã gailei; giucã dit fichiri (expr: glãri di minti, sh-chiru mintea)

fici (fícĭŭ) sn fici/fice (fi-ci) – cheatrã njicã shi arucutoasã dit un gioc di cilimeanj; fif (fig: ficiuric dip njic; om shcurtu dit unã dãmarã di oaminj tsi nu crescu vãrãoarã mãri; shcurtabac, judav, giugia) *{ro: pietricică de la un joc de copii, pitic}* *{fr: petite pierre ronde employé dans des jeux enfantins, nain}* *{en: small stone used in a game of children, dwarf}* § ***fif*** (fífŭ) invar – (unã cu ***fici***)

ficior (fi-cĭórŭ) sm ficiori (fi-cĭórĭ) – 1: njic (mascur i feamin) tsi lu-ari un bãrbat, di-aradã, cu nicuchira-lj tsi lu-ari amintatã; cilimean mascur; hilj; njic, mincu, cilimean, ciuliman, copan, tecnon, hurhutulash, etc.; 2: bãrbat tinir; gioni *{ro: copil; fiu; băiat, fecior, tânăr}* *{fr: enfant; fils; garçon, jeune homme}* *{en: child; son; boy, young man}* ex: am doi ficiori (njits, cilimeanj; icã hilj); aclo s-aduna multsã ficiori (njits mascuri) tra s-agioacã; featsi un ficior (mascur); s-tsã bãneadzã ficiorlji (cilimeanjlji; icã hiljlji); cãndu lu ljirtã Dumnidzã pi tatã-nju, earam ficior (cilimean mascur) njic di tsãtsã; bãrbatlu easti arburli, sh-ficiorlu (hiljlu) ugeaclu-a casãljei; macã mãts dalã cu ficiorlji (njitslji, cilimeanjlji), va s-ti pruscucheascã; acãtsa-rã ficiorlji (cilimeanjlji, tinirlji) s-nã lja prit cicioari; ficior (tinir) trã nsurari § ***ficiuric*** (fi-cĭu-rícŭ) sm ficiurits (fi-cĭu-rítsĭ) – ficior njic di ilichii icã boi; ficiurush, ciuci, ciup, tsup, nat, niphiu, etc. *{ro: copilaş, fiu mic, baieţaş, tinerel}* *{fr: petit enfant; petit fils; petit garçon}* *{en: small child; little son; small boy}* ex: canda hiu ficiuric (cilimean njic) io; easti un yeaspi ficiuriclu-atsel § ***ficiurush*** (fi-cĭu-rúshĭŭ) sm ficiurush (fi-cĭu-rúshĭ) – (unã cu ***ficiuric***) § ***ficiurac*** (fi-cĭu-rácŭ) sm ficiurats (fi-cĭu-rátsĭ) – ficior di vãrã 15-16 di anj; ficior cama mari di ficiuric; ficior tinir; ficiurangu, hilandru, giunopal, alabaci, talabaci, cãndãturash *{ro: adolescent}* *{fr: adolescent, jeune homme}* *{en: adolescent, young man}* ex: ficiurats, sã-lj trets prit nel!; cãndu tricu oastea tri caradac, earam ficiurac (ficior tinir) § ***ficiurangu*** (fi-cĭu-rán-gu) sm ficiurandzi (fi-cĭu-rán-dzi) – (unã cu ***ficiurac***) § ***ficiurami/ficiurame*** (fi-cĭu-rá-mi) sf fãrã pl – multimi di njits (cilimeanj, ficiori, etc.); chirolu tsi omlu sh-treatsi dzãlili di cilimean; ficiurilji, ficiureatsã, tinirami, cuchilami *{ro: mulţime de copii, de feciori; copilărie}* *{fr: nombre d'enfants; l'ensemble des enfants; enfance, jeunesse}* *{en: number of children; totality of children; childhood}* ex: vinji multã ficiurami (multsã ficiori); ficiuramea (ficiorlji) nu puteai s-u-adunj ãn casã; tricutã-i ficiuramea (ilichia di ficior); tu ficiurami-lj (ficiureatsã-lj, tinireatsã-lj) lu-arãsea biutura § ***ficiurilji/ficiurilje*** (fi-cĭu-rí-lji) sf fãrã pl – (unã cu ***ficiurami***) ex: tru ficiurilja-a noastrã (chirolu tsi earam ficiori) nu eara sculii § ***ficiureatsã*** (fi-cĭu-reá-tsã) sf ficiurets (fi-cĭu-réts) – chirolu tsi omlu sh-lu treatsi ca cilimean; ficiurilji, ficiurami, tinireatsã *{ro: copilărie}* *{fr: nombre d'enfants; l'ensemble des enfants; enfance, jeunesse}* *{en: number of children; totality of children; childhood}* § ***ficiurescu*** (fi-cĭu-rés-cu) adg ficiureascã (fi-cĭu-reás-cã), ficiureshtsã (fi-cĭu-résh-tsã), ficiureshti/ficiureshte (fi-cĭu-résh-ti) – tsi ari s-facã cu ficiorlji; di ficior *{ro: copilăresc, de copil}* *{fr: enfantin, d'enfant, juvénil}* *{en: of child, childish, infantile}* ex: mintea-aestã ficiureascã (di ficior); aestu-i grai ficiurescu (di ficior) § ***ficiureashti/ficiureashte*** (fi-cĭu-reásh-ti) adv – tsi easti faptu ca di ficiori; ca ficiorlji *{ro: copilăreşte}* *{fr: à la manière d'un*

enfant} {en: like (as) a child} ex: zburashti ficiureashti (ca ficiorlji)
ficiurac (fi-cĭu-rácŭ) sm – vedz tu ***ficior***
ficiurami/ficiurame (fi-cĭu-rá-mi) sf – vedz tu ***ficior***
ficiurangu (fi-cĭu-ran-gu) sm – vedz tu ***ficior***
ficiureashti/ficiureashte (fi-cĭu-reásh-ti) adv – vedz tu ***ficior***
ficiureatsã (fi-cĭu-reá-tsã) sf – vedz tu ***ficior***
ficiurescu (fi-cĭu-rés-cu) adg – vedz tu ***ficior***
ficiuric (fi-cĭu-rícŭ) sm – vedz tu ***ficior***
ficiurilji/ficiurilje (fi-cĭu-rí-lji) sf – vedz tu ***ficior***
ficiurush (fi-cĭu-rúshĭŭ) sm – vedz tu ***ficior***
ficurinã (fi-cu-rí-nã) sf – vedz tu ***foc***
fidan (fi-dánŭ) sm fidãnj (fi-dắnjĭ) – alumachi cari (la ma multi soiuri di arburi) creashti dit arãdãtsinã sh-poati s-facã ma nãpoi un arburi ahoryea; fidanã, fidani, vlãstar, vlãstari, lãstari, cljeci, climbuci; (fig: fidan (sm, sf, adg fidanã (fi-dá-nã), fidãnj (fi-dắnjĭ), fidani/fidane (fi-dá-ni) = ficior (featã) gioni, zveltu sh-mushat, ca un fidan) *{ro: vlăstar} {fr: jeune arbre, drageon, rejeton} {en: sucker, shoot}* ex: un pljumbu mea luarsi fidanlu (fig: gionili); sh-noi plãndzem, plãndzem fidãnjlji (fig: zveltsãlj gionj); nu cheari nã pãduri, fidãnjli (vlãstãrli) cãndu crescu § ***fidani/fidane*** (fi-dá-ni) sf fidãnj (fi-dắnjĭ) – (unã cu ***fidan***) ex: s-ligãna cãravea ca frãndza pri fidani (vlãstari); eara mushat, eara fidani (fig: gioni, zveltu sh-mushat) § ***fidãnlãchi/fidãnlãche*** (fi-dãn-lắ-chi) sf fidãnlãchi (fi-dãn-lắchi) – harea tsi-l fatsi un lucru s-hibã ca unã fidani; (fig: fidãnlãchi = harea tsi u au ficiorlji (featili) gionj, zveltsã shi mushats) § ***nfidãnescu*** (nfi-dã-nés-cu) vb IV nfidãnii (nfi-dã-níĭ), nfidãneam (nfi-dã-neámŭ), nfidãnitã (nfi-dã-ní-tã), nfidãniri/nfidãnire (nfi-dã-ní-ri) – crescu fidãnj di la-arãdãtsinã; scot fidãnj; fac vlãstari *{ro: scoate vlăstari} {fr: donner des rejetons} {en: shoot, give suckers}* ex: nfidãnirã (scoasirã fidãnj) ayinjli § ***nfidãnit*** (nfi-dã-nítŭ) adg nfidãnitã (nfi-dã-ní-tã), nfidãnits (nfi-dã-nítsĭ), nfidãniti/nfidãnite (nfi-dã-ní-ti) – tsi ari scoasã fidãnj *{ro: care a scos vlăstari} {fr: qui a donné des rejetons} {en: who has given suckers}* § ***nfidãniri/nfidãnire*** (nfi-dã-ní-ri) sf nfidãniri (nfi-dã-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu es fidãnj di la-arãdãtsina-a arburlor *{ro: acţiunea de a scoate vlăstari} {fr: action de donner des rejetons} {en: action of shooting, of giving suckers}*
fidani/fidane (fi-dá-ni) sf – vedz tu ***fidan***
fidãnlãchi/fidãnlãche (fi-dãn-lắ-chi) sf – vedz tu ***fidan***
fide (fi-dé) sf – vedz tu ***fidei***
fidei/fidee (fi-dé-i) sf fãrã pl – gljami di hiri multu suptsãri fapti dit aloat uscat, tsi s-bagã s-hearbã tu ciorbã *{ro: fidea} {fr: vermicelle} {en: vermicelli}* ex: ciorbã cu fidei da yeatrul la oaminjlji lãndzits § ***fide*** (fi-dé) sf fãrã pl – (unã cu ***fidei***)
fif (fífŭ) invar – vedz tu ***fici***
fighiurã (fi-ghĭú-rã) sf – vedz tu ***figurã***[1]
fighurat (fi-ghu-rátŭ) adg fighuratã (fi-ghu-rá-tã), fighurats (fi-ghu-rátsĭ), fighurati/fighurate (fi-ghu-rá-ti) – unã cu ***figurat***
fighurã (fi-ghú-rã) sf fighuri (fi-ghúrĭ) – unã cu ***figurã***[2]
figurat (fi-ghu-rátŭ) adg – vedz tu ***figurã***[2]
figurã[1] (fi-gú-rã) sf figuri (fi-gúrĭ) shi figuri/figure (fi-gú-ri) – vidzuta cu cari s-aspuni un lucru; partea din nãinti dit caplu-a omlui (cu ocljі, nari, gurã, etc.); fighiurã, fiutiurã, vidzutã; prosup, prosupã, asuretã, sureti, surati, fatsã, opsi, masti, mutrã *{ro: figură, faţă, imagine} {fr: figure, face, visage, image} {en: figure, face, image}* ex: figuri (vidzuti, fãts), surãts di muljeri § ***fighiurã*** (fi-ghĭú-rã) sf fighiuri (fi-ghĭúrĭ) shi fighiuri/fighiure (fi-ghĭú-ri) – (unã cu ***figurã***[1]) ex: omlu cu fighiuri (fãts) sh-cu suflit § ***fiutiurã*** (fĭu-tĭú-rã) sf fiuturi (fĭu-túrĭ) shi fiutiuri/fiuture (fĭu-tĭú-ri) – (unã cu ***figurã***[1])
figurã[2] (fi-ghú-rã) sf figuri (fi-ghúrĭ) – urma (minduirea, aduchirea, videarea) tsi-armãni tu mintea shi suflitlu-a omlui cãndu (dupã tsi) veadi i avdi tsiva; entipusi *{ro: impresie} {fr: figure, impression} {en: impression}* § ***figurat*** (fi-ghu-rátŭ) adg figuratã (fi-ghu-rá-tã), figurats (fi-ghu-rátsĭ), figurati/figurate (fi-ghu-rá-ti) – tsi-alasã unã figurã (entipusi, urmi, minduiri, aduchiri, videri) tu mintea shi suflitlu-a omlui cãndu veadi i avdi tsiva *{ro: impresionant, demonstrativ, fastuos} {fr: impressionnant, qui impressionne, démonstratif, fastueux} {en: impressive, showy, sumptuous}*
fiju (fí-ju) sm pl(?) – dishcljidzãturã njicã dit un lucru (stizmã, stranj aruptu, acoalã, etc.) tsi-alasã s-treacã dit unã parti tualantã lucri ma njits; guvã, horhor *{ro: gaură} {fr: trou} {en: hole}*
fil (fílŭ) sm filj (filjĭ) – nai ma marea pravdã tsi bãneadzã pri loc (cu cheali groasã, cu-unã nari multu lungã sh-cu doi dintsã multu mãri (fildish) dit cari s-fac lucri tsi s-tsãn ãn casã trã mushuteatsã); elefandu, filj, fildishin, sfildici *{ro: elefant} {fr: éléphant} {en: elephant}* § ***filj***[1] (filjĭŭ) sm filj (filjĭ) – (unã cu ***fil***) § ***fildishin*** (fil-di-shínŭ) sm fildishinj (fil-di-shínjĭ) – (unã cu ***fil***) § ***fildish*** (fil-dishĭŭ) sn fildishuri (fil-di-shĭurĭ) – dintsãlj multu mãri a elefandului dit cari s-fac lucri tsi s-tsãn ãn casã trã mushuteatsã *{ro: fildeş} {fr: ivoire} {en: ivory}*
filadã (fi-lá-dhã) sf filãdz (fi-lắdzĭ) – ma multi acoali, ligati la un loc tra s-aspunã ca unã carti goalã (fãrã scrituri) pri cari omlu poati sã ngrãpsescã cu mãna; tetradiu, tifteri, catastih, catalog, condicã, bãzmãtã, carti *{ro: caiet} {fr: cahier} {en: notebook, writing (exercise) book}*
filadhã (fi-lá-dhã) sf filãdz (fi-lắdzĭ) – unã cu ***filadã***
filanthrop (fi-lan-thrópŭ) sm, sf, adg filanthroapã (fi-lan-throápã), filanthrochi (fi-lan-thróchĭ), filanthroapi/filanthroape (fi-lan-throá-pi) – unã cu ***filantrop***
filanthrupii filanthrupie (fi-lan-thru-pí-i) sf filanthrupii (fi-lan-thru-píĭ) sf – unã cu ***filantrupii***
filanthrupilji/filanthrupilje (fi-lan-thru-pí-lji) sf filanthrupilj (fi-lan-thru-píljĭ) – unã cu ***filantrupilji***
filantrop (fi-lan-trópŭ) sm, sf, adg filantroapã (fi-lan-troá-pã), filantrochi (fi-lan-tróchĭ), filantroapi/filantroape (fi-lan-troá-pi) – om, di-aradã avut, tsi caftã s-agiutã oaminjlji oarfãnj; om cu mãna largã tsi fats ghinets ti lumea di deavãrliga; giumertu, cuvurdã *{ro: filantrop} {fr: philanthrope} {en: philanthropist}* ex: suntu avuts ma filantrochi, vãrnu nu dishcljidi gura fãrã s-lu-agiutã § ***filantrupilji/filantrupilje*** (fi-lan-tru-pí-lji) sf filantrupilj (fi-lan-tru-píljĭ) – ghinetslji fapti di omlu filantrop, trã oarfãnj (ti lumea di-aradã, trã stat, etc.) *{ro: filantropie} {fr: philanthropie} {en: philanthropy}* § ***filantrupii filantrupie*** (fi-lan-tru-pí-i) sf filantrupii (fi-lan-tru-píĭ) sf – (unã cu ***filantrupilji***) ex: bisearica nã nveatsã filantrupia
filantrupii filantrupie (fi-lan-tru-pí-i) sf – vedz tu ***filantrop***
filantrupilji/filantrupilje (fi-lan-tru-pí-lji) sf – vedz tu ***filantrop***
filaryir (fi-lár-yirŭ) adg filaryirã (fi-lár-yi-rã), filaryiri (fi-lár-yirĭ), filaryiri/filaryire (fi-lár-yi-ri) – (om) tsi sh-adunã (aproapea tuts) paradzlji tsi lj-amintã (s-hãrseashti cu elj sh-aspardzi multu putsãnj, cãt cama putsãnj!, trã casa, hrana shi stranjili di cari ari ananghi); sclinciu, scljinciu, shcljinciu, cimbros, sãraf, zãraf, nichez, stres, tsãnut, titiz *{ro: zgârcit} {fr: avare} {en: miser}* § ***filaryirii/filaryirie*** (fi-lar-yi-rí-i) sf filaryirii (fi-lar-yi-ríĭ) – harea tsi u-ari omlu tra s-lji va multu paradzlji tsi lj-amintã, s-lji tsãnã shi s-nu lj-aspargã trã lucri di cari ari multã ananghi (sh-cari-l fatsi tra s-hibã scljinciu); shcljinceami, sclinceami, sclingiureatsã, schingiureatsã, nichizlãchi, titizlãchi *{ro: zgârcenie} {fr: avarice} {en: avarice}*
filaryirii/filaryirie (fi-lar-yi-rí-i) sf – vedz tu ***filaryir***
filã (fí-lã) sf fili/file (fí-li) – acoala cu cari suntu fapti cãrtsãli (librili, vivlia); padzinã; *{ro: foaie, pagină de carte} {fr: feuille, page d'un livre} {en: page of a book}*
filãchii/filãchie (fi-lã-chí-i) sf – vedz tu ***filichii***
filcu (fíl-cu) adg filcã (fíl-cã), filtsi (fíl-tsi), filtsi/filtse (fíl-tsi) – tsi ari iliftiria tra s-facã tsi va (iu va, cãndu va, etc.) fãrã s-caftã izini maxus di la altu, icã s-lji hibã fricã ca va s-patã tsiva; (stat) tsi nu tsãni di altu shi s-nicuchirseashti shi cum va, fãrã scaftã izini di la altu (stat); ileftir, eleftir, leftir, lefter *{ro: liber} {fr: libre} {en: free}*
fildish (fil-dishĭŭ) sn – vedz tu ***fil***
fildishin (fil-di-shínŭ) sm – vedz tu ***fil***
filean (fi-leánŭ) invar. – unã soi cu…; ahtari, aftari, atari, tari, dhina *{ro: cutare, astfel de} {fr: tel, pareil} {en: such}*
filgeanã (fil-gĭá-nã) sf – vedz tu ***filigeanã***
filgeani/filgeane (fil-gĭá-ni) sf – vedz tu ***filigeanã***

filichii/filichie (fi-li-chí-i) sf filichii (fi-li-chíĭ) – binai (casã, loc, etc.) iu suntu tsãnuts ncljish atselj tsi suntu aflats cu stepsu (dupã tsi suntu giudicats shi culãsits tra sã sta ncljish un castili chiro, icã ninti, cãndu ashteaptã ninga tra si s-ducã la giudicatã); filãchii, hapsi, hãpsani, hãpseani, hãpsãnã, ncljisoari, zundani, sãndani, zãndani, pudrumi, budrumi, bãdrumi *{ro: închisoare}* *{fr: prison}* *{en: prison}* § ***filãchii/filãchie*** (fi-lã-chí-i) sf filãchii (fi-lã-chíi) – (unã cu ***filichii***)

filigeanã (fi-li-gĭá-nã) sf filigenj (fi-li-gĭenjĭ) – scafã njicã trã beari cafei nturtseascã i "expresso"; filgeanã, filgeani, fligeani, ceashcã, scafã *{ro: ceaşcă de cafea (turcească sau expresso)}* *{fr: demi-tasse}* *{en: small cup (for Turkish or espresso) coffee, demi-tasse}* § ***filgeanã*** (fil-gĭá-nã) sf filgenj (fil-gĭenjĭ) – (unã cu ***filigeanã***) § ***filgeani/filgeane*** (fil-gĭá-ni) sf filgenj (fil-gĭenjĭ) – (unã cu ***filigeanã***) § ***fligeani/fligeane*** (fli-gĭá-ni) sf fligenj (fli-gĭenjĭ) – (unã cu ***filigeanã***)

filii[1]/filie (fi-lí-i) sf filii (fi-líĭ) – cumatã (cu fatsa ischi) tãljatã dit un lucru (di-aradã tsi s-mãcã) ca pãnea (carnea, pãstrãmãlu, merlu, etc.) tra si mpartã (di-aradã si s-mãcã) ma lishor; shinitsã, shunjitsã, xifari, boji, bucatã, cumatã, fashi *{ro: felie}* *{fr: tranche; tartine}* *{en: slice}* ex: filii, filii (fãsh, fãsh) lu scoasirã; fãsh, filii li scoasirã; lja unã filii (cumatã) di carni; talji-nj nã filii (xifari) di pãni; lj-ded sh-unã filii di piponj; easti bunã filia (easti mari cumata) tsi-nj deadish

filii[2]***/filie*** (fi-lí-i) sf filii (fi-líĭ) – vrearea tsi u-aduchescu sh-tsi-lj leagã oaspitslji un di-alantu; uspitlãchi, uspitsãlji *{ro: prietenie}* *{fr: amitié}* *{en: friendship}*

filinar (fi-li-nárŭ) sn – vedz tu ***fanã***[3]

filipsescu (fi-lip-sés-cu) (mi) vb IV filipsii (fi-lip-síĭ), filipseam (fi-lip-seámŭ), filipsitã (fi-lip-sí-tã), filipsiri/filipsire (fi-lip-sí-ri) – acljem cariva tra s-shadã la measã shi s-mãcã; ãlj dau a unui s-mãcã (s-prãndzã, s-tsinã); uspitedz, mescu *{ro: ospăta}* *{fr: traiter, régaler, donner à manger (à dîner, etc.)}* *{en: treat, have someone for dinner}* ex: l-filipsii asearã; cara s-nj-easã ghini aestu lucru, va s-vã filipsescu (mescu) cu-unã beari cu cealgageadz; nã filipsim doilji tu-unã shichirgirii § ***filipsit*** (fi-lip-sítŭ) adg filipsitã (fi-lip-sí-tã), filipsits (fi-lip-sítsĭ), filipsiti/filipsite (fi-lip-sí-ti) – tsi (easti acljimat shi) ari shidzutã la measã tra s-mãcã; uspãtat, miscut *{ro: ospătat}* *{fr: traité, régalé, à qui on a donné à manger (à dîner, etc.)}* *{en: treated, dined}* § ***filipsiri/filipsire*** (fi-lip-sí-ri) sf filipsiri (fi-lip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti filipsit; uspãtari, mishteari *{ro: acţiunea de a ospăta}* *{fr: action de traiter, de régaler, de donner à manger (à dîner, etc.)}* *{en: action of treating, of having someone for dinner}* ex: sh-filipsirea sh-ari arada-a ljei

filipsiri/filipsire (fi-lip-sí-ri) sf – vedz tu ***filipsescu***

filipsit (fi-lip-sítŭ) adg – vedz tu ***filipsescu***

filisescu (fi-li-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ufelii***

filisiri/filisire (fi-li-sí-ri) sf – vedz tu ***ufelii***

filisit (fi-li-sítŭ) adg – vedz tu ***ufelii***

filj[1] (filjĭŭ) sm – vedz tu ***fil***

filj[2] (filjĭŭ) sm filj (filjĭ) – arburi njic tsi fatsi unã soi di arapuni di lãludz njits sh-albi, sh-yimishi ca nãshti gãrnutsi njits sh-lãi i aroshi; usuc, usãc, soc, boz, iboz, iboj, saug, suug, sug, sãuc, sãmbuc, zãmbuc, profcu, vuj, vuji, vuz, shtog *{ro: soc}* *{fr: sureau}* *{en: elder tree}*

filjoarã (fi-ljĭoá-rã) sf – vedz tu ***fluearã***[1]

filolog (fi-ló-logh) sm – vedz tu ***filuluyii***

filolug (fi-ló-lugh) sm – vedz tu ***filuluyii***

filolugh (fi-ló-lugh) sm filoluyi (fi-ló-luyĭ) – unã cu ***filolug***

filomelã (fi-lo-mé-lã) – pulj njic di pãduri tsi cãntã multu mushat noaptea (lungu di vãrã 15 cm., cu peanili murni-aroshi, sh-multi ori, criscut shi tsãnut ãn casã); aidonã, aidoni, bilbilj, nibilbilj, birbilj, birbir, birbiljoc, sirvilj, vigljitoari *{ro: privighetoare}* *{fr: rossignol}* *{en: nightingale}*

filoni/filone (fi-ló-ni) sf filonj (fi-lónjĭ) – stranjlu di bisearicã tsi-l bagã preftul cãndu lituryiseashti *{ro: odajdie}* *{fr: chasuble de prêtre}* *{en: chasuble}* ex: preftul sh-aruncã dupã gushi filonea tra s-facã trisayi

filotim (fi-ló-tim) adg filotimã (fi-ló-ti-mã), filotinj (fi-lótinjĭ), filotini/filotine (fi-ló-ti-ni) – tsi easti cu mirachi shi vreari tra s-da shi sã mpartã cu altsã atseali tsi ari; (om) cu mãna largã; tsi ari mirachea s-hibã tinjisit; tsi va ca faptili-a lui, s-lj-amintã vrearea sh-tinjia-a oaminjlor; giumertu, cuvurdã, livendu, sãlghit *{ro: filotim, darnic, generos, mărinimos, ambiţios}* *{fr: qui a de l'amour propre, qui se pique d'honneur; libéral, généreux; ambitieux}* *{en: liberal (towards), generous, magnanimous; ambitious}* ex: suntu oaminj multu filotinj; filotimlu nu va s-lu filipseshti tutdiunã § ***filutimii/filutimie*** (fi-lu-ti-mí-i) sf filutimii (fi-lu-ti-míĭ) – mirachea shi vrearea tsi u ari un om giumertu tra s-da shi sã mpartã cu altsã atseali tsi ari; mirachea tsi u ari un om filotim ca, cu faptili-a lui, s-amintã vrearea sh-tinjia-a oaminjlor; cuvurdãlãchi, livindeatsã *{ro: filotimie, dărnicie, generozitate, mărinimie}* *{fr: amour propre, sentiment d'honneur, généreux}* *{en: generosity, magnanimity}* § ***filutimisescu*** (fi-lu-ti-mi-sés-cu) (mi) vb IV filutimisii (fi-lu-ti-mi-síĭ), filutimiseam (fi-lu-ti-mi-seámŭ), filutimisitã (fi-lu-ti-mi-sí-tã), filutimisiri/filutimisire (fi-lu-ti-mi-sí-ri) – l-fac pri cariva s-hibã filotim; mi-aspun filotim *{ro: filotimisi}* *{fr: mettre son propre amour à...; être jaloux de faire quelque chose; se piquer d'honneur}* *{en: by doing something, be or make someone "filotim"}* § ***filutimisit*** (fi-lu-ti-mi-sítŭ) adg filutimisitã (fi-lu-ti-mi-sí-tã), filutimisits (fi-lu-ti-mi-sítsĭ), filutimisiti/filutimisite (fi-lu-ti-mi-sí-ti) – tsi easti faptu s-hibã filotim; tsi fu agiutat di-un om filotim *{ro: filotimisi}* *{fr: qui a mis son propre amour à...; qui est jaloux de faire quelque chose; qui se pique d'honneur}* *{en: who made someone "filotim"}* § ***filutimisiri/filutimisire*** (fi-lu-ti-mi-sí-ri) sf filutimisiri (fi-lu-ti-mi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-filutimiseashti, s-aspuni filotim *{ro: acţiunea de a filotimisi}* *{fr: action de mettre son propre amour à...; d'être jaloux de faire quelque chose; de se piquer d'honneur}* *{en: action of making someone "filotim"}* § ***filutimsescu*** (fi-lu-tim-sés-cu) (mi) vb IV filutimsii (fi-lu-tim-síĭ), filutimseam (fi-lu-tim-seámŭ), filutimsitã (fi-lu-tim-sí-tã), filutimsiri/filutimsire (fi-lu-tim-sí-ri) – (unã cu ***filutimisescu***) § ***filutimsit*** (fi-lu-tim-sítŭ) adg filutimsitã (fi-lu-tim-sí-tã), filutimsits (fi-lu-tim-sítsĭ), filutimsiti/filutimsite (fi-lu-tim-sí-ti) – (unã cu ***filutimisit***) § ***filutimsiri/filutimsire*** (fi-lu-tim-sí-ri) sf filutimsiri (fi-lu-tim-sírĭ) – (unã cu ***filutimisiri***) § ***filutinjii/filutinjie*** (fi-lu-ti-njí-i) sf filutinjii (fi-lu-ti-njíĭ) – (unã cu ***filutimii***) § ***filutinjisescu*** (fi-lu-ti-nji-sés-cu) (mi) vb IV filutinjisii (fi-lu-ti-nji-síĭ), filutinjiseam (fi-lu-ti-nji-seámŭ), filutinjisitã (fi-lu-ti-nji-sí-tã), filutinjisiri/filutinjisire (fi-lu-ti-nji-sí-ri) – (unã cu ***filutimisescu***) § ***filutinjisit*** (fi-lu-ti-nji-sítŭ) adg filutinjisitã (fi-lu-ti-nji-sí-tã), filutinjisits (fi-lu-ti-nji-sítsĭ), filutinjisiti/filutinjisite (fi-lu-ti-nji-sí-ti) – (unã cu ***filutimisit***) § ***filutinjisiri/filutinjisire*** (fi-lu-ti-nji-sí-ri) sf filutinjisiri (fi-lu-ti-nji-sírĭ) – (unã cu ***filutimisiri***)

filozuf (fi-ló-zuf) sm – vedz tu ***filuzufii***

filulog (fi-lu-lógh) sm – vedz tu ***filuluyii***

filulogh (fi-lu-lógh) sm filuloyi (fi-lu-lóyĭ) – unã cu ***filulog***

filuluyii (fi-lu-lu-yí-i) sf filuluyii (fi-lu-lu-yíĭ) – shtiintsa cari caftã s-aducheascã nomurli tsi sta la timeljlu a limbãljei shi a scriariljei a ljei; nomurli di gramatichii tsi u fac bunã unã zburãri shi scriari; multimea di cãntitsi shi isturii zburãti i scriati tu limba-a unui popul *{ro: filologie, literatură}* *{fr: philologie; littérature}* *{en: philologie, linguistics, literature}* ex: multsã armãnj au nvitsatã filulughi Athina, altsã Bucureshti § ***filulog*** (fi-lu-lógh) sm filuloyi (fi-lu-lóyĭ) – atsel tsi cunoashti filuluyia shi poati s-ufiliseascã nomurli a ljei; omlu tsi ari dghivãsitã sh-cunoashti multi cãrtsã; filolug, filolog *{ro: filolog}* *{fr: philologue; littérateur}* *{en: philologist, linguist, man of letters}* ex: easti un mari filulog § ***filolug*** (fi-ló-lugh) sm filoluyi (fi-ló-luyĭ) – (unã cu ***filulog***) § ***filolog*** (fi-ló-logh) sm filoloyi (fi-ló-loyĭ) – (unã cu ***filulog***)

filundi (fi-lun-dí) sm filundadz (fi-lun-dádzĭ) – omlu tsi fatsi un lucru, cã va s-lu facã, nu cã-lj si bagã zori (sh-multi ori fãrã s-hibã pãltit ti lucrul tsi-l fatsi); tilundi *{ro: voluntar}* *{fr: volontaire}* *{en: voluntary}* § ***tilundi*** (thi-lun-dí) sm tilundadz (thi-lun-dádzĭ) – (unã cu ***filundi***)

filunichii/filunichie (fi-lu-ni-chí-i) sf – vedz tu ***filunichisescu***

filunichisescu (fi-lu-ni-chi-sés-cu) vb IV filunichisii (fi-lu-ni-chi-sîĭ), filunichiseam (fi-lu-ni-chi-seámŭ), filunichisitã (fi-lu-ni-chi-sí-tã), filunichisiri/filunichisire (fi-lu-ni-chi-sí-ri) – cã nu n-aduchim trã un lucru, alãxescu zboarã greali shi cu unã boatsi apreasã; lu ncaci pri cariva di itia cã nu-ari faptã ashi cum mindueam mini cã easti ghini; ncaci, ancaci, ãncaci, ngaci, aurlu, vãryescu, anãcrescu, ntsertu, tãcãnsescu, hulescu, huledz *{ro: certa, admonesta, dojeni, disputa}* *{fr: gronder, réprimander, disputer}* *{en: scold, quarrel with, reprove}* § ***filunichisit*** (fi-lu-ni-chi-sítŭ) adg filunichisitã (fi-lu-ni-chi-sí-tã), filunichisits (fi-lu-ni-chi-sítsĭ), filunichisiti/filunichisite (fi-lu-ni-chi-sí-ti) – tsi-lj si zburashti cu zboarã greali di itia cã nu-ari faptã ashi cum mindueashti un cã easti ghini s-facã; ncãceat, ãncãceat, ngãceat, aurlat, vãryit, anãcrit, ntsirtat, tãcãnsit, hulit, hulidzat *{ro: certat, admonestat, dojenit, disputat}* *{fr: grondé, réprimandé, disputé}* *{en: scolded, quarrelled with, reproved}* § ***filunichisiri/filunichisire*** (fi-lu-ni-chi-sí-ri) sf filunichisiri/filunichisire (fi-lu-ni-chi-sí-ri) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-alãxescu zboarã greali icã atumtsea cãndu cariva easti ncãceat; ncãceari, ãncãceari, ngãceari, aurlari, vãryiri, anãcriri, ntsirtari, tãcãnsiri, huliri, hulidzari *{ro: acţiunea de a certa, de a admonesta, de a dojeni; certare, admonestare, dojenire}* *{fr: action de gronder, de disputer, de réprimander}* *{en: action of scolding, of quarrelling with, of reproving}* § ***filunichii/filunichie*** (fi-lu-ni-chí-i) sf filunichii (fi-lu-ni-chíĭ) – alãxiri di zboarã greali namisa di doi i ma multsã oaminj, trã lucri trã cari nu s-aduchescu; ncãciturã, ncãceari, cafcãturã, ntsirtari, cãvgã, cãvgãturã, dãvãturã, dãlgani, ngãciturã *{ro: ceartă, dispută}* *{fr: querelle, dispute}* *{en: quarrel}*

filunichisiri/filunichisire (fi-lu-ni-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***filunichisescu***

filunichisit (fi-lu-ni-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***filunichisescu***

filureauã (fi-lu-reá-ŭã) sf filurei (fi-lu-réĭ) – 1: arburi mari (tilj), cu frundzã mãri (tsi sh-u-aduc cu inima di om) sh-cu lilici albi tsi-anjurzescu multu mushat; 2: pãduri di tilj; loc mplin di tilj; 3: lilicea faptã di tilj; 4: ceaea faptã dit lilicea faptã di tilj; tilj, lipã *{ro: tei; pădure de tei; floare de tei; ceai din floare de tei}* *{fr: tilleul; forêt de tilleuls; fleur de tilleul; infusion de fleur de tilleul}* *{en: basswood (lime tree, linden tree); forest of basswood; flower of basswood; infusion of flowers of basswood}* ex: biui filureauã (ceai dit lilici di tilj, lipã)

filutimii/filutimie (fi-lu-ti-mí-i) sf – vedz tu ***filotim***

filutimisescu (fi-lu-ti-mi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***filotim***

filutimisiri/filutimisire (fi-lu-ti-mi-sí-ri) sf – vedz tu ***filotim***

filutimisit (fi-lu-ti-mi-sítŭ) adg – vedz tu ***filotim***

filutimsescu (fi-lu-tim-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***filotim***

filutimsiri/filutimsire (fi-lu-tim-sí-ri) sf – vedz tu ***filotim***

filutimsit (fi-lu-tim-sítŭ) adg – vedz tu ***filotim***

filutinjii/filutinjie (fi-lu-ti-njí-i) sf – vedz tu ***filotim***

filutinjisescu (fi-lu-ti-nji-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***filotim***

filutinjisiri/filutinjisire (fi-lu-ti-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***filotim***

filutinjisit (fi-lu-ti-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***filotim***

filuzof (fi-lu-zóf) sm – vedz tu ***filuzufii***

filuzufii/filuzufie (fi-lu-zu-fí-i) sf filuzufii (fi-lu-zu-fîĭ) – shtiintsa cari caftã s-aducheascã shi s-n-aspunã cunushtearea, scupolu shi mistiryiul a lumiljei shi a banãljei; nomurli shi scupolu tsi s-aflã la timeljlu a unei shtiintsã; mintiminilja-a atsilui tsi aravdã cu frãmtsea dishcljisã shi fãrã si s-plãngã di tuti tsi lj-adutsi bana *{ro: filozofie}* *{fr: philosophie}* *{en: philosophy}* § ***filozuf*** (fi-ló-zuf) sm filozuhi (fi-ló-zuhĭ) – atsel tsi cunoashti filuzufia shi bãneadzã dupã nomurli a ljei; filuzóf *{ro: filozof}* *{fr: philosophe}* *{en: philosopher}* § ***filuzof*** (fi-lu-zóf) sm filuzohi (fi-lu-zóhĭ) – (unã cu ***filozuf***)

fimiridã (fi-mi-rí-dã) sf fimiridz (fi-mi-rídzĭ) – acoali mãri di carti, bãgati deadun sh-vinduti di-aradã cati dzuã, tu cari s-aflã tipusiti hãbãrli shi nalili tsi s-fac tu lumi; timiridã, gazetã, dzuar, frãndzã *{ro: ziar, gazetă}* *{fr: gazette}* *{en: newspaper}* § ***timiridã*** (ti-mi-rí-dã) sf timiridz (ti-mi-rídzĭ) – (unã cu ***fimiridã***)

fimisescu (fi-mi-sés-cu) – vedz tu ***timisescu***

fimisiri/fimisire (fi-mi-sí-ri) sf – vedz tu ***timisescu***

fimisit (fi-mi-sítŭ) – vedz tu ***timisescu***

fin (fínŭ) adg finã (fí-nã), finj (fínjĭ), fini/fine (fí-ni) – tsi easti minut shi multu bun; tsi easti di nai ma bunlu; has, hascu *{ro: fin, superior}* *{fr: de bonne (de première) qualité}* *{en: of good (best) quality}* ex: veshtu fin (has) shi sãnãtos

fineri/finere (fi-né-ri) sf – vedz tu ***fanã***[3]

finghid (fin-ghítŭ) sm finghidz (fin-ghídzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***fãnghit***

finghidh (fin-ghídhŭ) sm finghidz (fin-ghídzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***fãnghit***

finghit (fin-ghítŭ) sm, sn – vedz tu ***fãnghit***

fingi/finge (fín-gi) sf – vedz tu ***afingi***

finji/finje (fín-ji) sf finji/finje (fín-ji) – scriari neaprucheatã di noi, vedz ***fingi***

fiongu (fión-gu) sn – vedz tu ***fljongu***

firadã (firá-dhã) sf firãdz (fi-rắdzĭ) – cripãtura tsi s-aspuni tu loclu iu un lucru easti cripat; cripãturã, cripiturã, cãrpiturã, cãlpiturã *{ro: crăpătură}* *{fr: fente, crevasse}* *{en: crack, fissure, crevice}*

firadhã (firá-dhã) sf firãdz (fi-rắdzĭ) – unã cu ***firadã***

firaon (fi-ra-ónŭ) adg – vedz tu ***firaun***

firaun (fi-ra-únŭ) adg firaunã (fi-ra-ú-nã), firaunj (fi-ra-únjĭ), firauni/firaune (fi-ra-ú-ni) – tsi s-aspuni bun pri fatsã ma, pri dinãpoi, easti shiret (cumalindru, ponir, mãlãgar, andihristu, etc.); om tsi nu-lj fats besã; firaon, blãstimat, afurisit, andihristu, nihit, pushclju, pezevenghiu, pushtean, pushtan, pushtu, etc. *{ro: perfid, nemernic}* *{fr: perfide, vaurien, abominable}* *{en: treacherous, rascal, loathsome}* ex: cu firauna (andihrista, blãstimata) atsea s-ti uidiseshti § ***firaon*** (fi-ra-ónŭ) adg firaoanã (fi-ra-oá-nã), firaonj (fi-ra-ónjĭ), firaoani/firaoane (fi-ra-oá-ni) – (unã cu ***firaun***) § ***firaunlãchi/firaunlãche*** (fi-ra-un-lắ-chi) sf firaunlãchi (fi-ra-un-lắchĭ) – hãrli uruti tsi-l fac un om s-hibã firaun; atimii *{ro: perfidie, infamie}* *{fr: perfidie, infâmie}* *{en: treachery, infamy}*

firaunlãchi/firaunlãche (fi-ra-un-lắ-chi) sf – vedz tu ***firaun***

firã (fi-rã) sf firi/fire (fí-ri) – atsea tsi s-cheari dit-unã muljiturã cu aburarea (ca apa bunãoarã tsi hearbi, tsi sta la soari, etc.); atsea tsi scadi dit un lucru cu njicshurarea-a lui; atsea tsi lipseashti dit-un lucru; atsea tsi-aspuni cã un lucru nu easti ghini adrat; lipsitã, cusuri, xichi, ihtizai, herã *{ro: pierdere, lipsă}* *{fr: déchet; coulage; discale, manque}* *{en: loss; leak; lack, shortage}* § ***herã*** (hé-rã) sf fãrã pl – atsea tsi-aspuni cã un lucru nu easti ghini adrat sh-cã ari tsiva tsi-lj lipseashti; atsea tsi lipseashti dit-un lucru; lipsitã, mãhãnã, cusuri, smãrdã, catmeri, xichi *{ro: lipsă, defect}* *{fr: tare, manque, défaut}* *{en: fault, shortage, deficiency}* ex: pute vãrnãoarã herã (xichi) di tsiva nu armãsesh; nu s-fãtsea ixichi shi herã (catmeri); tsi ts-u hera (tsi tsã lipseashti; cari tsã easti lipsita), cãsidoase? kiliposh di mãrgãritari § ***firisescu*** (fi-ri-sés-cu) vb IV firisii (fi-ri-sîĭ), firiseam (fi-ri-seámŭ), firisitã (fi-ri-sí-tã), firisiri/firisire (fi-ri-sí-ri) – fac unã muljiturã sã scadã cu aburarea (cu chicarea i curarea prit unã guvã, etc.); fac tsiva si scadã (si s-chearã, si s-njicshureadzã, etc.); afirisescu, hirisescu, aburedz, cur, chic, cher, scot, njicshuredz, scad, dipun, apun, discrescu, mputsãnedz, psãnedz; (fig: 1: firisescu = mi cher cu mintea tu-altã parti; expr: 2: firisescu guvojdi = treambur di (nj-easti) fricã, treambur di (nj-easti) arcoari) *{ro: pierde, lipsi, scădea, reduce, împuţina}* *{fr: éprouver du déchet; subir du coulage; diminuer, discaler, réduire, déduire, rabattre}* *{en: lose, reduce, diminish}* ex: patru njelj nã firisirã (nã s-chirurã, murirã) § ***firisit*** (fi-ri-sítŭ) adg firisitã (fi-ri-sí-tã), firisits (fi-ri-sítsĭ), firisiti/firisite (fi-ri-sí-ti) – tsi ari scãdzutã; tsi s-ari njicshuratã; afirisit, hirisit, aburat, chicat, curat, chirut, scos, njicshurat, scãdzut, dipus, apus, discriscut, mputsãnat, psãnat *{ro: redus, împuţinat}* *{fr: qui a éprouvé du déchet; discalé, réduit, déduit, rabattu}* *{en: lost, reduced, diminished}* ex: avem un sac di lãnã firisit (cu vãria scãdzutã) § ***firisiri/firisire*** (fi-ri-sí-ri) sf firisiri (fi-ri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-firiseashti tsiva; afirisiri, hirisiri, aburari, chicari, curari, chireari, scuteari, njicshurari, scãdeari, dipuneari, apuneari, discrishteari, mpu-

tsãnari, psãnari, psãniri *{ro: acţiunea de a pierde, de a lipsi, de a reduce; pierdere, reducere, împuţinare}* *{fr: action d'éprouver du déchet; de subir du coulage; de discaler, de réduire, de déduire, de rabattre, de défalquer}* *{en: action of losing, of reducing, of diminishing}* § ***afirisescu*** (a-fi-ri-sés-cu) vb IV afirisii (a-fi-ri-síĭ), afiriseam (a-fi-ri-seámŭ), afirisitã (a-fi-ri-sí-tã), afirisiri/afirisire (a-fi-ri-sí-ri) – (unã cu ***firisescu***) ex: nãs guvojdi afiriseashti (expr: treamburã di fricã) § ***afirisit*** (a-fi-ri-sítŭ) adg afirisitã (a-fi-ri-sí-tã), afirisits (a-fi-ri-sítsĭ), afirisiti/afirisite (a-fi-ri-sí-ti) – (unã cu ***afirisit***) § ***afirisiri/afirisire*** (a-fi-ri-sí-ri) sf afirisiri (a-fi-ri-sírĭ) – (unã cu ***afirisiri***) § ***hirisescu*** (hi-ri-sés-cu) (mi) vb IV hirisii (hi-ri-síĭ), hiriseam (hi-ri-seámŭ), hirisitã (hi-ri-sí-tã), hirisiri/hirisire (hi-ri-sí-ri) – fac tsiva si scadã (s-njicshureadzã, s-hibã ma njic, ma putsãn, etc.); firisescu, afirisescu, scot, njicshuredz, scad, dipun, apun, discrescu, mputsãnedz, psãnedz *{ro: pierde, scădea, reduce, împuţina}* *{fr: subir du coulage; diminuer, réduire}* *{en: reduce, diminish}* ex: pita fudzi, s-hiriseashti (scadi); apa hiri-seashti (scadi), cu aburlu tsi easi; eapili apãrnjirã s-hiriseascã (si scadã ca numir); s-nu hiriseascã (scadã) tsiva, cu vãrã gros cama nghios, piculjlu § ***hirisit*** (hi-ri-sítŭ) adg hirisitã (hi-ri-sí-tã), hirisits (hi-ri-sítsĭ), hirisiti/hirisite (hi-ri-sí-ti) – tsi ari scãdzutã; tsi s-ari njicshuratã; firisit, afirisit, scos, njicshurat, scãdzut, dipus, apus, discriscut, mputsãnat, psãnat *{ro: redus, împuţinat}* *{fr: diminué, réduit, amoindri, discalé}* *{en: reduced, diminished}* § ***hirisiri/hirisire*** (hi-ri-sí-ri) sf hirisiri (hi-ri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-hiriseashti tsiva; firisiri, afirisiri, scuteari, njicshurari, scãdeari, dipuneari, apuneari, discrishteari, mputsãnari, psãnari, psãniri *{ro: acţiunea de a reduce; reducere, împuţinare, micşorare}* *{fr: action de diminuer, de réduire; amoindrissement}* *{en: action of reducing, of diminishing; reduction}* § ***hirãsescu*** (hi-rã-sés-cu) (mi) vb IV hirãsii (hi-rã-síĭ), hirãseam (hi-rã-seámŭ), hirãsitã (hi-rã-sí-tã), hirãsiri/hirãsire (hi-rã-sí-ri) – (unã cu ***hirisescu***) ex: nj-hirãsirã (nj-bãgarã ma putsãn) doi cots; cara s-nji dai herã, va s-nji hirãseascã § ***hirãsit*** (hi-rã-sítŭ) adg hirãsitã (hi-rã-sí-tã), hirãsits (hi-rã-sítsĭ), hirãsiti/hirãsite (hi-rã-sí-ti) – (unã cu ***hirisit***) § ***hirãsiri/hirãsire*** (hi-rã-sí-ri) sf hirãsiri (hi-rã-sírĭ) – (unã cu ***hirisiri***) § ***herãsescu*** (he-rã-sés-cu) (mi) vb IV herãsii (he-rã-síĭ), herãseam (he-rã-seámŭ), herãsitã (he-rã-sí-tã), herãsiri/herãsire (he-rã-sí-ri) – nu am atsea tsi nj-u caftã arada (tsi-nj lipseashti); l-fac pri cariva sã-lj lipseascã un lucru di cari am ananghi; lu dispartu (l-disfac) un lucru tu ma multi cumãts; arãspãndescu lucri tsi s-aflã adunati tu-un loc; mi dipãrtedz (fug) di ningã cariva; fac si sta ahoryea doi oaminj i dauã lucri; lipsescu, dispartu, disfac, etc. *{ro: lipsi; despărţi, separa}* *{fr: priver; séparer}* *{en: deprive, separate}* ex: moartea nã fatsi s-nã herãsim (s-nã lipsim, nã dispãrtsãm) di tuti mbugãtsãrli di tru aestã etã; cu moartea nã herãsim (nã dispãrtsãm, nã lipsim) sh-di sots sh-di oaspits § ***herãsit*** (he-rã-sítŭ) adg herãsitã (he-rã-sí-tã), herãsits (he-rã-sítsĭ), herãsiti/herãsite (he-rã-sí-ti) – (lucru) tsi lipseashti cãndu easti ananghi; tsi easti dispãrtsãt di tsiva i cariva; lipsit, dispãrtsãt, disfaptu, etc. *{ro: lipsit; despărţit, separat}* *{fr: privé; séparé}* *{en: deprived, separated}* § ***herãsiri/herãsire*** (he-rã-sí-ri) sf herãsiri (he-rã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-herãseashti tsiva *{ro: acţiunea de a lipsi; de a despărţi, de a separa; lipsire, despărţire, separare}* *{fr: action de priver; de séparer}* *{en: action of depriving, of separating}*

fireastã (fi-reás-tã) sf fireasti/fireaste (fi-reás-ti) – loc alãsat dishcljis (tra s-poatã s-treacã vimtul shi lunjina) tu unã stizmã di casã i unã machinã; hãlatea adratã dit un cadru di lemnu (i metal) tsi s-bagã tu-aestu loc dishcljis shi yilia tsi s-bagã tu aestã hãlati; fireastrã, fereastã, firidã, firizã, fridã, geami, geam, pãlãtiri, pãltiri, pãrãtiri, pãrtiri, pingeri *{ro: geam, fereastră}* *{fr: vitre, fenêtre}* *{en: window-pane, window}* ex: bats fireasta (firida) s-aducheascã usha § ***fireastrã*** (fi-reás-trã) sf fireastri/fireastre (fi-reás-tri) – (unã cu ***fireastã***) ex: mushata shidea la fireastrã (firidã) § ***fereastã*** (fe-reás-tã) sf fereasti/fereaste (fe-reás-ti) – (unã cu ***fireastã***) ex: nã fereastã (firidã) s-nj-alãsats

fireastrã (fi-reás-tã) sf – vedz tu ***fireastrã***

firescu (fi-rés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***afirescu***

firfãrush (fir-fã-rúshĭŭ) sm firfãrush (fir-fã-rúshĭ) – ficior tinir *{ro: băieţandru}* *{fr: jeune garçon}* *{en: boy, young man}* § ***fãrfãljushi/fãrfãljushe*** (fãr-fã-ljĭú-shi) sf fãrfãljushi/fãrfãlju-she (fãr-fã-ljĭú-shi) – featã tinricã; fãljushi, firfiritsã *{ro: fetişcană}* *{fr: jeune fille}* *{en: young girl}* § ***fãljushi/fãljushe*** (fã-ljĭú-shi) sf fãljushi/fãljushe (fã-ljĭú-shi) – (unã cu ***fãrfã-ljushi***) § ***firfiritsã*** (fir-fi-rí-tsã) sf firfiritsã (fir-fi-rí-tsã) – (unã cu ***fãrfãljushi***) § ***fãrfulã*** (fãr-fú-lã) sf fãrfuli/fãrfule (fãr-fú-li) – tinirã featã tsi ari cãdzutã tu multã vreari cu-un ficior *{ro: fată tânără, amorezată}* *{fr: jeune fille, amoureuse}* *{en: young girl, fallen in love}*

firfirari/firfirare (fir-fi-rá-ri) sf – vedz tu ***firfiredz***

firfirat (fir-fi-rátŭ) adg – vedz tu ***firfiredz***

firfiredz (fir-fi-rédzŭ) vb I firfirai (fir-fi-ráĭ), firfiram (fir-fi-rámŭ), firfiratã (fir-fi-rá-tã), firfirari/firfirare (fir-fi-rá-ri) – (frãndzãli) s-minã sh-fac un njic vrondu tu bãtearea-a vimtului *{ro: foşni (frunza)}* *{fr: frémir, bruire}* *{en: rustle (leaves)}* § ***firfirat*** (fir-fi-rátŭ) adg firfiratã (fir-fi-rá-tã), firfirats (fir-fi-rátsĭ), firfirati/firfirate (fir-fi-rá-ti) – (frãndzãli) tsi s-minã sh-fac un njic vrondu tu bãtearea-a vimtului *{ro: foşnit (frunza); foşnet}* *{fr: frémi, bruit}* *{en: rustled (leaves)}* § ***firfira-ri/firfirare*** (fir-fi-rá-ri) sf firfirãri (fir-fi-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi shi s-avdi cãndu frãndzãli s-minã tu bãtearea-a vimtului *{ro: acţiunea de a foşni (frunza); foşnet}* *{fr: action de frémir, de bruire; bruissement}* *{en: action of rustling (leaves); rustle}*

firfiritsã (fir-fi-rí-tsã) sf – vedz tu ***firfãrush***

firidã (fi-rí-dã) sf firidz (fi-rídzĭ) – 1: loc alãsat dishcljis (tra s-poatã s-treacã vimtul shi lunjina) tu unã stizmã di casã i unã machinã; hãlatea adratã dit un cadru di lemnu (i metal) tsi s-bagã tu-aestu loc dishcljis shi yilia tsi s-bagã tu aestã hãlati; firizã, fridã, geami, geam, fireastã, fireastrã, fereastã, pãlãtiri, pãltiri, pãrãtiri, pãrtiri, pingeri; 2: dulapi njicã adratã tu-unã stizmã di casã; dulapi, hivadã *{ro: sticlă; geam, fereastră; dulăpior din perete}* *{fr: verre; vitre, fenêtre; petit armoire amenagée dans le mur d'une chambre}* *{en: glass; window-pane, window; small cupboard made in the wall of a room}* ex: inshi tu unã firidã (geami, pãltiri) § ***firizã*** (fi-rí-zã) sf firizi (fi-rízĭ) – (unã cu ***firidã***) § ***fridã*** (frí-dã) sf fridz (frídzĭ) – (unã cu ***firidã***) ex: lu-ascumsi tu-unã fridã (pãltiri)

firidhã (fi-rí-dhã) sf firidz (fi-rídzĭ) – unã cu ***firidã***

firige (fi-ri-gé) sm vedz tu ***firigei***

firigei (fi-ri-gé-i) sf firigei (fi-ri-géĭ) – stranj di pisuprã purtat di turcali cãndu isha nafoarã; firige *{ro: feregea, mantilă purtată deasupra de turcoaice}* *{fr: vêtement de dessus que portaient autrefois les dames turques en ville}* *{en: overcoat worn out-side the house by Turkish women}* ex: pri-aoa sh-pri-aclo sh-crishtinili poartã firigei § ***firige*** (fi-ri-gé) sm firigeadz (fi-ri-gĭádzĭ) – (unã cu ***firigei***)

firiri/firire (fi-rí-ri) sf – vedz tu ***afirescu***

firisescu (fi-ri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***firã***

firisiri/firisire (fi-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***firã***

firisit (fi-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***firã***

firit (fi-rítŭ) adg – vedz tu ***afirescu***

firitã (fi-rí-tã) sf fãrã pl – vedz tu ***afirescu***

firitsimi/firitsime (fi-ri-tsí-mi) sf – vedz tu ***fearicã***

firizã (fi-rí-zã) sf – vedz tu ***firidã***

firmani/firmane (fir-má-ni) sf firmãnj (fir-mắnjĭ) – ordin ngrãpsit, di-a sultanlui turcu, di-aoa sh-un chiro; tirmani, leadzi, nom, birati; (fig: firmani = carti lungã) *{ro: firman}* *{fr: ordre écrit donné par le sultan}* *{en: written order given by the sultan}* ex: scoasim firmani trã bisearicã; adarã unã firmani; tsi cãntã firmanea?; grailu-a lor eara firmani; nu ari ishitã firmanea trã bisearica a noastrã; unã firmani (unã carti) ntreagã nj-scria § ***tirmani/tirmane*** (thir-má-ni) sf tirmãnj (thir-mắnjĭ) – (unã cu ***firmani***) ex: carti mari, ca tirmani; s-vã scriats unã tirmani

firmã (fír-mã) sf firmi/firme (fír-mi) – numa cu cari easti cunuscutã unã sutsatã (di-aradã tugireascã, di emburlichi, unã cumpanii, etc.); ploacea tsi poartã ngrãpsitã aestã numã la

intrarea loclui iu s-aflã aestã sutsatã *{ro: firmă}* *{fr: firme}* *{en: firm}*

firmeni/firmene (fir-mé-ni) sf firmenj (fir-ménjĭ) – stranj fãrã mãnits tsi muljerli-l poartã tu partea di nsus a truplui, di-aradã mpãltit shi ncljis ãn fatsã *{ro: jachetă fără mâneci}* *{fr: jaquette de femme sans manches et ornée de fourrure}* *{en: jacket without sleeves worn by women}* ex: firmenjli s-purta multu tu zãmani

firmintari/firmintare (fir-min-tá-ri) sf – vedz tu ***frimintu***

firmintat (fir-min-tátŭ) adg – vedz tu ***frimintu***

firmintu (fir-mín-tu) (mi) vb I – vedz tu ***frimintu***

firmit (fir-mítŭ) (mi) vb I – vedz tu ***frimintu***

firmitari/firmitare (fir-mi-tá-ri) sf – vedz tu ***frimintu***

firmitat (fir-mi-tátŭ) adg – vedz tu ***frimintu***

fishechi/fsheche (fi-shĭé-chi) sf – vedz tu ***fushechi***

fishic (fi-shícŭ) sn – vedz tu ***fushechi***

fishturã (físh-tu-rã) sf – vedz tu ***fistulã***

fisi[1]/fise (fí-si) sf fãrã pl – lumea di deavãrliga-a noastrã ashi cum u-ari faptã Dumnidzã (cu tuti lucrili, yiitãtsli shi ledzli astãsiti di el); hãrli, cusurli shi mintea-a unui om ashi cum easti aspusã dit purtarea, zboarãli shi faptili-a lui; naturã, haractir, hiri, veti, heari, vovlã, hui; (fig: (i) fisi = oaminj dit idyea fumealji (pãrintsã, ficiori, feati, lãlãnj, teti, cusurinj, etc.); fumealji, cãrdu, soi; (ii) mãdularlu (tsi s-aflã tu partea di nafoarã, di nghios sh-nãinti a truplui di bãrbat) tsi lu-aleadzi di muljari (sh-prit cari bãrbatlu arucã simintsa tu truplu-a muljariljei tra si s-facã njitslji); putsã, pulã, coadã, mandal, nanciu, hãlati, noaci, noadã, ciulicã, sochi) *{ro: natură, caracter}* *{fr: nature, caractère}* *{en: nature, character}* ex: linãvos cum nu-ari faptã fisea (natura); bun cum nu-ari faptu altu fisea (natura); ahtari lj-easti fisea (hirea, hatactirlu); tuts cãts earam adunats earam fisi (fig: soi); tsã si veadi fisea (fig: putsa)§ ***fisica*** (fi-si-cá) adv – cu hãrili dati di fisi; ashi cum s-aflã adrat di fisi; (ashi cum easti) di-aradã *{ro: natural}* *{fr: naturellement}* *{en: naturally}* ex: fisica (di-aradã) ashi lipsea s-hibã § ***fisico[1]*** (fi-si-có) sm fisicadz (fi-si-cádzĭ) – (unã cu ***fisi***) ex: ashi nj-easti fisicolu (fisea, haractirlu) § ***fisico[2]*** (fi-si-có) adg (fãrã fiminin), fisicadz (fi-si-cádzĭ) – tsi ari s-facã cu fisea *{ro: natural}* *{fr: naturel}* *{en: natural}* ex: lucru fisico § ***fisichii/fisichie*** (fi-si-chí-i) sf fisichii (fi-si-chíĭ) – multimea di lucri tsi au s-facã cu fisea (hãrli, haractirlu, vidzuta, etc. a lucrilor); vidzuta di nafoarã a unui om; carti tu cari suntu ngrãpsiti ledzli a fisãljei (hãri, haractir, vidzutã, etc. tsi au s-facã cu fisea) *{ro: fizică}* *{fr: physique}* *{en: physics}* ex: putsãnã fisichii (nomuri di-a fisãljei) si nveatsã tu sculia grãtseascã; mi bãgã tu fisichii (mi bãgã si nvets fisichia) § ***fisiunumii/fisiunumie*** (fi-si-u-nu-mí-i) sf fisiunumii (fi-si-u-nu-míĭ) – vidzuta tsi u-ari unã fatsã di om (yiitati, lucru) cari lu-aspuni shi-l fatsi tra s-parã ahoryea di-altsã oaminj (yiitãts, lucri); (fig: haractirlu ahoryea tsi u ari unã multimi di oaminj, unã mileti, unã etã, etc.) *{ro: fizionomie}* *{fr: physionomie}* *{en: physiognomy}*

fisi[2]/fise (fí-si) sf fãrã pl – oaminj dit idyea fumealji (pãrintsã, ficiori, feati, lãlãnj, teti, cusurinj, etc.); soi, fumealji, cãrdu *{ro: rudenie}* *{fr: parents, parenté}* *{en: relatives}* ex: tuts earam fisi (soi)

fisica (fi-si-cá) adv – vedz tu ***fisi[1]***

fisichii/fisichie (fi-si-chí-i) sf – vedz tu ***fisi[1]***

fisico[1] (fi-si-có) sm – vedz tu ***fisi[1]***

fisico[2] (fi-si-có) adg – vedz tu ***fisi[1]***

fisiunumii/fisiunumie (fi-si-u-nu-mí-i) sf – vedz tu ***fisi[1]***

fistichi/fistiche (fis-tí-chi) sf fistichi (fis-tíchĭ) – arburi dit locurli caldi tsi fatsi lilici njits verdzã shi yimishi cu oasi tsi-s buni tu mãcari ca nutsli; oslu dit yimisha-a aishtui arburi; fãstacã *{ro: fistic}* *{fr: pistache}* *{en: pistachio}* § ***fãstacã*** (fãs-tá-cã) sf fãstãts (fãs-tãtsĭ) – (unã cu ***fistichi***) ex: gãljinã friptã sh-umplutã cu fãstãts

fistulã (fís-tu-lã) sf fistuli/fistule (fís-tu-li) – unã soi di cãnali (cãrutã) tsi easi dit-un mãdular cufchiu shi dutsi tu-un altu mãdular cufchiu (icã nafoarã prit chealea) a omlui tra s-alasã pri iu s-treacã vãrã muljiturã, dzamã i pronj *{ro: fistulă}* *{fr: fistule}* *{en: fistula}* § ***fishturã*** (físh-tu-rã) sf fishturi/fishture (físh-tu-ri) – (unã cu ***fistulã***)

fisulj (fi-súljĭŭ) sn – vedz tu ***fãsulj***

fisulji/fisulje (fi-sú-lji) sf – vedz tu ***fãsulj***

fit (fít) adv – catastisea tu cari s-aflã doi oaminj cãndu un sh-plãteashti borgea sh-nu mata-lj va tsiva a alãntui; isea, isa, isha, insã *{ro: fit, chit}* *{fr: quitte}* *{en: quit, free}* ex: him fit (nu-ts voi shi nu-nj vrei tsiva)

fit[2] (fítŭ) invar – zbor dit un agioc ficiurescu; fiteai, fiturici*{ro: cuvânt dintr-un joc de copii}* *{fr: mot appartenant à la terminologie d'un jeu enfantin}* *{en: word from a children's play}* § ***fiteai[2]*** (fi-teáĭŭ) invar – (unã cu ***fit[2]***) § ***fitici*** (fi-tícĭŭ) invar – (unã cu ***fit[2]***)

fitalj (fi-táljĭŭ) sn – vedz tu ***fet[1]***

fitami/fitame (fi-tá-mi) sf – vedz tu ***featã***

fitari/fitare (fi-tá-ri) sf – vedz tu ***fet[1]***

fitaryio (fi-tar-yió) sm – vedz tu ***featã***

fitat (fi-tátŭ) adg – vedz tu ***fet[1]***

fitãtor (fi-tã-tórŭ) adg – vedz tu ***fet[1]***

fiteai[1] (fi-teáĭŭ) sm – vedz tu ***featã***

fiteai[2] (fi-teáĭŭ) invar – vedz tu ***fit[2]***

fitescu (fi-tés-cu) adg – vedz tu ***featã***

fitfai/fitfae (fit-fá-i) sf fitfãi (fit-fãĭ) – atsea tsi dzãtsi giudicã-torlu cã omlu giudicat (shi aflat stipsit) lipseashti s-facã ca pla-tã (munduiri) trã arãulu tsi ari adratã; munduirea tsi u-aproachi cariva trã arãulu tsi ari faptã; singilii, ileami, ileani, iljami, iljani, usãndã, giudicatã, cãtãdicãtsiri *{ro: fetva, sentinţă jude-cătorească}* *{fr: sentence juridique}* *{en: sentence}* ex: mi dush la muftiu sã-nj ljau nã fitfai

fitheauã (fit-heá-uã) sf fithei (fit-héĭ) – ayitã (plantã tsi fatsi auã) tinirã *{ro: viţă de vie tânără}* *{fr: jeune (pied de) vigne}* *{en: young vine}* – bãgats oarã cã litirli "t" shi "h" suntu consoani simpli shi s-avdu ahoryea: eali nu s-avdu ca consoana compusã "th" (theta grãtsescu)

fiticã (fi-tí-cã) sf – vedz tu ***featã***

fitici (fi-tícĭŭ) invar – vedz tu ***fit[2]***

fitilj (fi-tíljĭŭ) sn fitilji/fitilje (fi-tí-lji) – hirlu di bumbac (shutsãt sh-adrat ca un spangu suptsãri) tsi s-bagã tu mesea-a tsearãljei (la unã candilã) tra si s-aprindã tseara (s-ardã shi s-da lunjinã); ftilj, fitilji; (expr: 1: nji s-astindzi fitiljlu = mor, va lji ncljid ocljilj; 2: lj-astingu fitiljlu = l-fac s-moarã; l-vatãm; 3: bag fitilji = bag zizanji; bag schinj; acats s-lu ntsap; bag angrãnji) *{ro: fitil, intrigă}* *{fr: mèche (de lampe, de bougie), intrigue}* *{en: wick (candle, lamp, intrigue}* ex: lampa nu ari fitilj; lj-s-asteasi fitiljlu (expr: muri); lj-bagã fitilji (expr: bagã zizanji, lu ntsapã, lj-bagã schinj, etc.) § ***fitilji/fitilje*** (fi-tí-lji) sf fitilji/fitilje (fi-tí-lji) – (unã cu ***fitilj***) § ***nfitilj*** (nfi-tíljĭ) vb I nfitiljai (nfi-ti-ljĭáĭ), nfitiljam (nfi-ti-ljĭámŭ), nfitiljatã (nfi-ti-ljĭá-tã), nfitilja-ri/nfitiljare (nfi-ti-ljĭá-ri) – bag un fitilj la unã candilã (tsearã); aprindu fitiljlu di la tsearã (candilã); (expr: nfitilj = bag fitilj, bag zizanji; bag schinj; bag angrãnji) *{ro: pune fitil, da foc la fitil}* *{fr: allumer la mèche}* *{en: light the wick}* ex: voi s-aflu masturlu tsi lu nfitilje (lj-bãgã schinj) ashi § ***nfitiljat*** (nfi-ti-ljĭátŭ) adg nfitiljatã (nfi-ti-ljĭá-tã), nfitiljats (nfi-ti-ljĭátsĭ), nfitiljati/nfitiljate (nfi-ti-ljĭá-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã (apreasã) fitiljlu *{ro: (fitil) pus, dat foc}* *{fr: (mèche)allumé}* *{en: lighted (wick)}* § ***nfitiljari/nfitiljare*** (nfi-ti-ljĭá-ri) sf nfitiljeri (nfi-ti-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si nfitiljadzã nã candilã *{ro: acţiunea de a pune fitil, de a da foc la fitil}* *{fr: action d'allumer la mèche}* *{en: action of lighting the wick}*

fitilji/fitilje (fi-tí-lji) sf – vedz tu ***fitilj***

fitilji[1]/fitilje (fi-tí-lji) sf – vedz tu ***featã***

fitipsescu (fi-tip-sés-cu) vb IV fitipsii (fi-tip-síĭ), fitipseam (fi-tip-seámŭ), fitipsitã (fi-tip-sí-tã), fitipsiri/fitipsire (fi-tip-sí-ri) – bag simintsã tu loc tra s-fitruseascã shi s-creascã planti (lilici, grãni, ponj, etc.); seamin *{ro: semăna}* *{fr: planter, semer}* *{en: seed, sow, plant}* – ***fitipsit*** (fi-tip-sítŭ) adg fitipsitã (fi-tip-sí-tã), fitipsits (fi-tip-sítsĭ), fitipsiti/fitipsite (fi-tip-sí-ti) – tsi easti bãgat tu loc tra s-fitruseascã shi s-creascã unã plantã; siminat *{ro: semănat}* *{fr: planté, semé}* *{en: seeded, planted}* § ***fitipsiri/fitipsire*** (fi-tip-sí-ri) sf fitipsiri (fi-tip-sírĭ) – atsea tsi

s-fatsi cãndu cariva seaminã tsiva; siminari *{ro: acţiunea de a semăna; semănare} {fr: action de planter, de semer} {en: actsion of seeding, of planting}*
fitipsiri/fitipsire (fi-tip-sí-ri) sf – vedz tu ***fitipsescu***
fitipsit (fi-tip-sítŭ) adg – vedz tu ***fitipsescu***
fititsã (fi-tí-tsã) sf – vedz tu ***featã***
fitru (fí-tru) sn fitruri (fí-trurĭ) – truplu njic sh-nou tsi nchiseashti s-easã shi s-creascã dit unã simintsã; simintsa tsi nchiseashti s-da dit loc *{ro: germen, colţ} {fr: germe} {en: germinated seed, sprout, shoot}* fisuljlu deadi fitru (fitrusi) § ***fitrusescu*** (fi-tru-sés-cu) vb IV fitrusii (fi-tru-síĭ), fitruseam (fi-tru-seámŭ), fitrusitã (fi-tru-sí-tã), fitrusiri/fitrusire (fi-tru-sí-ri) – (simintsa) scoati fitru shi easi (da, ansari) dit loc; es, dau (dit loc), mi-amintu, mi fac, mi nascu; (fig: fitruseashti (idei, vreari, mirachi, etc.) = nchiseashti si s-amintã, s-easã shi s-creascã dit minti i suflit, si s-aspunã tu videari, s-easã tu migdani, etc.; expr: 2: iu nu ti seaminã, aclo fitruseshti = ti-aspunj aniorihta aclo iu nu lipseashti, tu oara tsi nu lipseashti) *{ro: încolţi, germina, răsări} {fr: germer, lever, pointer, apparaître, sortir} {en: germinate, sprout, shoot, come out}* ex: grãnlu fitrusi (deadi, ishi) amãnat estan; lj-avea fitrusitã (lji s-avea amintatã) daraclu tu pãnticã; yitã fitrusi (nãscu, ishi) ditru loc § ***fitrusit*** (fi-tru-sítŭ) adg fitrusitã (fi-tru-sí-tã), fitrusits (fi-tru-sítsĭ), fitrusiti/fitrusite (fi-tru-sí-ti) – (simintsã, grãn) tsi ari ishitã, datã dit loc; ishit, dat (dit loc), amintat, faptu, nãscut *{ro: încolţit, germinat, răsărit} {fr: germé, levé, pointé, sorti} {en: germinated, sprouted, shot}* ex: mash tr-arali fitrusits (amintats, faptsã) § ***fitrusiri/fitrusire*** (fi-tru-sí-ri) sf fitrusiri (fi-tru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu fitruseashti tsiva; ishiri, dari (dit loc); amintari, nashtiri, fãtseari, nãshteari *{ro: acţiunea de a încolţi, de a germina, de a răsări; încolţire, germinare, răsărire} {fr: action de germer, de lever, de pointer, d'apparaître, de sortir} {en: action of germinating, of sprouting, of shooting, of coming out}*
fitrusescu (fi-tru-sés-cu) vb IV – vedz tu ***fitru***
fitrusiri/fitrusire (fi-tru-sí-ri) sf – vedz tu ***fitru***
fitrusit (fi-tru-sítŭ) adg – vedz tu ***fitru***
fitsã (fí-tsã) adgf fitsã (fí-tsã) – (feaminã) tsi nu-ari arshini; (feaminã) tsi nu tinjiseashti ma mãrlji; (feaminã) tsi-aspuni nadanlãchi tu purtari; abrashcã, abrashã, nearushinatã, arsizã *{ro: obraznică} {fr: effrontée, impertinente} {en: impertinent}* ex: sh-nãsã fitsa (nearushinata) s-nji scoatã ahtari zboarã; nãsã, tsi fitsã nj-easti!
fitur (fí-turŭ) sm – vedz tu ***flitur***[1]
fiturishchi/fiturishche (fi-tu-rísh-chi) sf fiturishchi/fiturishche (fi-tu-rísh-chi) – pulj (ma njic di ornji) tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj) njits; ahmageai, yirãchinã, hirãchinã, ghirãchinã, hutã, hutcã, sifter, xifter, sãcol, shain, sfrindzel, ubish, pitrit *{ro: şoim} {fr: épervier} {en: falcon}* ex: apoi vulturlu la fiturishchi s-dusi
fituriu (fi-tu-ríŭ) sm – vedz tu ***featã***
fiu! (fiŭ) inter – zbor cu cari s-aspuni boatsea faptã di cariva (tsiva) tsi shuirã *{ro: interjecţie care imită un fluierat} {fr: interjection qui imite un sifflement} {en: interjection imitating a whistle, a hiss}* ex: *fiu!*, *fiu!*, amirãlu ari ureclji di caprã!
fiutiurã (fiu-tĭú-rã) sf – vedz tu ***figurã***[1]
Fivruar (Fi-vru-árŭ) sm – vedz tu ***Flivar***
fixescu (fic-sés-cu) vb IV – vedz tu ***fexi***
fixiri/fixire (fic-sí-ri) sf – vedz tu ***fexi***
fixit (fic-sítŭ) adg – vedz tu ***fexi***
flamã (flá-mã) sf fãrã pl – vedz tu ***fleamã***
flamburar (flam-bu-rárŭ) sm – vedz tu ***flamburã***
flamburã (flám-bu-rã) sf flamburi/flambure (flám-bu-ri) – cumatã di pãndzã (mitasi, carti, etc.), acãtsatã di un shcop, cari ari di-aradã ma multi buei sh-cari pãrãstiseashti (ca semnu ahoryea) un stat (unã sutsatã, unã hoarã, unã cumpanii, etc.); cumatã di pãndzã acãtsatã di un shcop, purtatã di armãnj la numtsã; flamurã, banderã, panderã, bãirachi, bairacã, bãryeachi *{ro: drapel} {fr: banderole, (petit) étendard, drapeau} {en: flag, banner}* ex: cu-unã flamburã tu mãnã; yin cuscrilj cu flambura; tricurã nizanjlji cu flambura; la numtã easti adetea si s-higã pri casã nã flamburã § ***flamurã*** (flá-mu-rã) sf flamuri/flamure (flá-mu-ri) shi flãmuri (flắ-murĭ) – (unã cu ***flamburã***) ex: aushaticlu trãdzea n cap, cu perlji alghi, cari s-ligãna pri pãltãri ca neshti flamuri; flãmuri albi s-analtsã; el putu s-veadã shi flãmuri aroshi § ***flãmburar*** (flãm-bu-rárŭ) sm flãmburari (flãm-bu-rárĭ) – omlu tsi poartã flambura; bairahtar, bairactar *{ro: stegar} {fr: porte-drapeau} {en: flag bearer}* § ***flamburar*** (flam-bu-rárŭ) sm flamburari (flam-bu-rárĭ) – (unã cu ***flãmburar***)
flamurã (flá-mu-rã) sf – vedz tu ***flamburã***
flanelã (fla-né-lã) sf – vedz tu ***fanelã***
flascutã (flás-cu-tã) sf – vedz tu ***flãscutã***
flautã (flá-u-tã) sf flauti/flaute (flá-u-ti) – hãlati muzicalã tsi sh-u-adutsi cu flueara cã easti ca unã sulinã (chelindru multu suptsãri) cu guvi, tsi s-astupã i s-alasã dishcljisi cãndu s-suflã vintu prit sulinã dit gurã (plimunj) *{ro: flaut} {fr: flûte} {en: flute}*
flãmburar (flãm-bu-rárŭ) sm – vedz tu ***flamburã***
flãscutã (flắs-cu-tã) sf flãscuti/flãscute (flắs-cu-ti) – aguditurã faptã cu palma (di-arada, pri fatsa-a omlui); flascutã, fliscutã, fluscutã, pliscutã, batsã, shupleacã, ghiushtã, shubã *{ro: palmă} {fr: gifle, soufflet} {en: slap in the face}* ex: lj-ari unã flãscutã § ***flascutã*** (flás-cu-tã) sf flascuti/flascute (flás-cu-ti) – (unã cu ***flãscutã***) § ***fliscutã*** (flís-cu-tã) sf fliscuti/fliscute (flís-cu-ti) – (unã cu ***flãscutã***) § ***fluscutã*** (flús-cu-tã) sf fluscuti/fluscute (flús-cu-ti) – (unã cu ***flãscutã***)
fleacã[1] (fleá-cã) sf – vedz tu ***fleamã***
fleacã[2] (fleá-cã) sf flets (flétsĭ) – calea (aradza) prit cari treatsi lunjina cãndu easti aminatã di un izvur di lunjinã; fljacã, aradzã, radzã, mundã, mãndzã, arpãyi, tsilistrã, cilistrã, diligiturã, gilit, gilitură, shitsã *{ro: rază} {fr: rayon} {en: ray, beam}* ex: lj-bashi luna cu-a ljei fleacã (mundã) hrisusitã § ***fljacã***[2] (fljĭá-cã) sf fljets (fljĭétsĭ) – (unã cu ***fleacã***[2])
fleamã (fleá-mã) sf fãrã pl – limba di foc tsi easi dit un lucru tsi ardi vãrtos sh-da multã lunjinã shi cãldurã; pirã mari, bãrbãrutã, bãbãrutã, flamã, fleacã, fljacã,bubunã, bubutã, buburanã, gãrmãdz, gãrgalj, curmicami, plaminã; (expr: fleama s-lu lja = si s-ducã la draclu, si s-facã xichi) *{ro: flacăre mare} {fr: des grandes flammes} {en: large flames}* ex: fleama a vreariljei ti ardi; s-bãgãm fleamã tu cheptu; cu di fleamã scãntiljari); iu, tu fleamã (fig: tu colasi) ti dusish? § ***flamã*** (flá-mã) sf fãrã pl – (unã cu ***fleamã***) § ***fleacã***[1] (fleá-cã) sf flets (flétsĭ) – (unã cu ***fleamã***) ex: lji ardi cu fleacã; foc shi fleacã s-arãspãndi pristi tut loclu; di unã njicã scãntealji, mari fleacã s-fatsi; Shipisca ãn foc shi fleacã; fleaca s-anãltsã; asteasi fletsli a foclui; lj-bashi luna cu-a ljei fleacã hrisusitã § ***fljacã***[1] (fljĭá-cã) sf fljets (fljĭétsĭ) – (unã cu ***fleamã***)
fler (flérŭ) sm – vedz tu ***fluir***[2]
flevã (flé-vã) sf flevi/fleve – vas (sulinã) prit cari curã sãndzili dit truplu-a omlui; vinã, stringlji *{ro: vână} {fr: veine, artère} {en: vein, artery}*
fligeani/fligeane (fli-gĭá-ni) sf – vedz tu ***filigeanã***
flintã (flín-tã) sf flinti/flinte (flín-ti) – tufechi dit chirolu veclju, cu lãmnia lungã, cu fitilj sh-cu sturnari *{ro: flintă} {fr: mousquet, fusil} {en: musket, rifle}* ex: Haidã, Haidã iu nj-u flinta (tufechea)?
fliscutã (flís-cu-tã) sf – vedz tu ***flãscutã***
flitur[1] (flí-turŭ) sm flituri (flí-turĭ) – turlii di insectã (rimã) cu chealea di pi trup ca di catifei, cu gura faptã trã sudzeari, sh-cunuscutã trã patruli peani mãri cu cari azboairã, multu mushati sh-cundiljati cu tuti soili di seamni di tuti bueili; fljutur, flitur, fliturã, fitur, pirpirunã, perpunã, pitãludã *{ro: fluture} {fr: papillon} {en: butterfly}* ex: suti di fliturі azbuira tu gãrdinã di floari-floari § ***fljutur*** (fljĭú-turŭ) sm fljuturi (fljĭú-turĭ) – (unã cu ***flitur***[1]) ex: acãtsai un fljutur § ***flutur*** (flú-turŭ) sm fluturi (flú-turĭ) – (unã cu ***flitur***[1]) § ***fliturã*** (flí-tu-rã) sf fliturі/fliture (flí-tu-ri) – (unã cu ***flitur***[1]) § ***fitur*** (fí-turŭ) sm fituri (fí-turĭ) – (unã cu ***flitur***[1]) § ***flitur***[2] (flí-turŭ) sm pl(?) – trimburari (ligãnari, bãteari, etc.) tu vimtu a unei flamburã, areapitã, shimii, etc. *{ro: fâlfâit} {fr: flottement} {en: flutter}* ex: s-avdi di-aoa fliturlu-a bandierãljei § ***flitur***[3] (flí-turŭ) vb I fliturai (fli-tu-ráĭ), flituram (fli-tu-rámŭ), fliturata (fli-tu-rá-tã),

fliturari/fliturare (fli-tu-rá-ri) – (trã pulj) bati (minã, lj-treamburã) areapitli; (trã flamburã, shimii, pãndzã, etc.) s-minã shi s-leagãnã tu vimtu; nj-si bati (ocljul); ascutur (vilendzã) tu vimtu *{ro: flutura, fâlfâi}* *{fr: flotter, ondoyer, voltiger}* *{en: wave, flutter, flap}* ex: fliturãndalui tu vimtu pãndzi albi; ãnj fliturã (bati) ocljul atsel astãngul; bandera fliturã pri pãlatea-a amirãlui; fustanea shi lardzili mãnits di la cãmeashi lj-flitura di vimtu § ***flituredz*** (fli-tu-rédzŭ) vb I fliturai (fli-tu-ráĭ), flituram (fli-tu-rámŭ), flituratã (fli-tu-rá-tã), fliturari/fliturare (fli-tu-rá-ri) – (unã cu ***flitur***^{3}) § ***fliturat*** (fli-tu-rátŭ) adg flituratã (fli-tu-rá-tã), fliturats (fli-tu-rátsĭ), fliturati/fliturate (fli-tu-rá-ti) – (arpiti) tsi bat shi treamburã; (flamburã. shamii) tsi easti minatã shi ligãnatã tu vimtu; tsi treamburã tu vimtu; minat, ligãnat, ascuturat *{ro: fluturat, fâlfâit}* *{fr: flotté, ondoyé, voltigé}* *{en: waved, fluttered, flapped}* § ***fliturari/fliturare*** (fli-tu-rá-ri) sf fliturãri (fli-tu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-fliturã un lucru; minari, ligãnari, ascuturari *{ro: acţiunea de a flutura, de a fâlfâi; fluturare. fâlfâire}* *{fr: action de flotter, de ondoyer, de voltiger; flottement, ondoiement, battement des ailes, voltigement}* *{en: action of waving, of fluttering, of flapping}* ex: fliturarea a flamburãljei § ***fliturac*** (fli-tu-rácŭ) sm fliturats (fli-tu-rátsĭ) – tsi s-agunjiseashti s-adarã un lucru fãrã si s-mindueascã multu sh-ghini; tsi mindueashti lishor shi neahãndos un lucru; lishuratic, lishurashcu, lishurac *{ro: fluşturatic, nebunatic, descreerat}* *{fr: folâtre, étourdi, écervelé}* *{en: thoughtless, scatter-brain}* ex: ca s-lã si umplã caplu-a tutulor fliturafslor

flitur^{2} (flí-turŭ) sm – vedz tu ***flitur***^{1}

flitur^{3} (flí-turŭ) vb I – vedz tu ***flitur***^{1}

fliturac (fli-tu-rácŭ) sm – vedz tu ***flitur***^{1}

fliturari/fliturare (fli-tu-rá-ri) sf – ved tu ***flitur***^{1}

fliturat (fli-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***flitur***^{1}

fliturã (flí-tu-rã) sf – vedz tu ***flitur***^{1}

flituredz (fli-tu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***flitur***^{1}

fliturisescu (fli-tu-ri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***floarã***

fliturisiri/fliturisire (fli-tu-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***floarã***

fliturisit (fli-tu-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***floarã***

Flivar (Fli-várŭ) sm fãrã pl – andoilu mes dit an (nai ma scurtul mes cu 28 di dzãli trei anj cu-arada, shi 29 ampatrulea); Scurtu, Shcurtu, Fivruar *{ro: Februarie}* *{fr: Février}* *{en: February}* § ***Fivruar*** (Fi-vru-árŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***Flivar***) ex: tu Fivruar easti vãdimia

fliviros (fli-vi-rósŭ) adg fliviroasã (fli-vi-roá-sã), flivirosh (fli-vi-róshĭ), fliviroasi/flivirоase (fli-vi-roá-si) – tsi aducheashti (fatsi altu s-aducheascã) dureari sh-jali tu suflit; di jali; cu jali; jilos, plãnguros *{ro: jalnic}* *{fr: plaintif, de deuil}* *{en: mournful, mourning}* ex: cãnticlu-lj fliviros (di jali)

fljer^{1} (fljĭérŭ) sn – vedz tu ***flueatã***^{1}

fljer^{2} (fljĭérŭ) sm – vedz tu ***fluir***^{2}

fljongu (fljĭón-gu) sn fljonguri (fljĭón-gurĭ) – nod adrat dit unã panglicã di pãndzã i mitasi (mari sh-mushat) tra sã stulseascã cutia tu cari s-aflã bãgatã unã doarã (capelã, fustani, etc.); fiongu, fhiongu, fundã *{ro: fiong, fundã}* *{fr: boufette, pompon, rosette}* *{en: bow (of ribbon), rosette, pompon, tuft}* § ***fhiongu*** (fhĭón-gu) sn fhionguri (fhĭón-gurĭ) – (unã cu ***fljongu***) § ***fiongu*** (fĭón-gu) sn fionguri (fĭón-gurĭ) – (unã cu ***fljongu***)

fljor^{2} (fljĭórŭ) sm – vedz tu ***fluir***^{2}

fljutur (fljĭú-turŭ) sm – vedz tu ***flitur***^{1}

floarã (floá-rã) sf flori (flórĭ) – partea mushatã, cu multi hromati shi anjurzitoari dit unã plantã (iu trag alghinjli di sh-lja luguria cu cari sh-fac njarea sh-tseara) sh-dit cari es simintsãli dupã tsi s-usucã; unã plantã (ca unã earbã) tsi da ahtãri flori; floari, florã, lilici, lãludã, cicechi, anthi *{ro: floare}* *{fr: fleur}* *{en: flower}* ex: floarã (lilici) sh-gãlbinjoarã; ponjlji nvirdzãscu shi floarã (lãludã) dau; un aush chiragi cu perlu floarã (fig: albu ca unã floarã); cu fatsa ca floarã; bana a noastrã-i ca floarã; flori dishcljisi; videam vulodz cu flori (lilici); puljlji tsi cãntã ascumtsã prit flori (lãludz) § ***floari/floare*** (floá-ri) sf flori (flórĭ) – (unã cu ***floarã***) ex: loclu mplin di flori (lãludz); mor ca floarea (lilicea) ditu Mai; ponjlji suntu tu floari; dã-nj nã floari; crishtea ca floarea (lilicea) § ***florã*** (fló-rã) sf flori (flórĭ) – (unã cu ***floarã***) ex: arupsi unã florã (lilici) shi lj-u deadi; era mushatã ca nã florã (lilici) cãndu s-mãrtã § ***floarea-a Pashtilui*** sf – numã datã la ndauã turlii di agru-lilici mushati albi-galbini tsi sh-u-aduc cu lilicili di camomilã i armenã, mash cã suntu ma mãri *{ro: ochiul boului}* *{fr: oeil du Christ(?)}* *{en: (?)}* ex: adunã un mãnuclju di floarea-a Pashtilui; floarea-a Pashtilui sh-u-adutsi cu mushitsãlu § ***nflurescu*** (nflu-rés-cu) vb IV nflurii (nflu-ríĭ), nflueam (nflu-reámŭ), nfluritã (nflu-rí-tã), nfluriri/nflurire (nflu-rí-ri) – (plantã, pom) fatsi (scoati, da, s-acoapirã cu, etc.) flori; ãnflurescu, anflurescu, luludyisescu, fliturisescu *{ro: înflori}* *{fr: fleurir}* *{en: flower}* ex: curia, dado, shi nfluri (scoasi lilici); ahiursirã si nflureasã ponjlji § ***nflurit*** (nflu-rítŭ) adg nfluritã (nflu-rí-tã), nflurits (nflu-rítsĭ), nfluriti/nflurite (nflu-rí-ti) – cari ari faptã (scoasã, datã, s-ari acupiritã cu) flori; ãnflurit, anflurit, luludyisit, fliturisit *{ro: înflorit}* *{fr: fleuri}* *{en: flowered}* ex: pri sum ghishanjlji nflurits § ***nfluriri/nflurire*** (nflu-rí-ri) sf nfluriri (nflu-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva nflureashti; ãnfluriri, anfluriri, luludyisiri, fliturisiri *{ro: acţiunea de a înflori; înflorire}* *{fr: action de fleurir; fleuraison}* *{en: action of flowering}* § ***ninflurat*** (nin-flu-rátŭ) adg ninfluratã (nin-flu-rá-tã), ninflurats (nin-flu-rátsĭ), ninflurati/ninflurate (nin-flu-rá-ti) – cari nu easti nflurit; ninflurit *{ro: neînflorit}* *{fr: qui n'est pas fleuri}* *{en: that is not flowered}* ex: caishlji ninflurats (ninflurits) § ***ãnflurescu*** (ãn-flu-rés-cu) vb IV ãnflurii (ãn-flu-ríĭ), ãnflueam (ãn-flu-reámŭ), ãnfluritã (ãn-flu-rí-tã), ãnfluriri/ãnflurire (ãn-flu-rí-ri) – (unã cu ***nflurescu***) ex: vulodzli ãnflurescu (s-umplu cu flori) § ***ãnflurit*** (ãn-flu-rítŭ) adg ãnfluritã (ãn-flu-rí-tã), ãnflurits (ãn-flu-rítsĭ), ãnfluriti/ãnflurite (ãn-flu-rí-ti) – (unã cu ***nflurit***) § ***ãnfluriri/ãnflurire*** (ãn-flu-rí-ri) sf ãnfluriri (ãn-flu-rírĭ) – (unã cu ***nfluriri***) § ***anflurescu*** (an-flu-rés-cu) vb IV anflurii (an-flu-ríĭ), anflueam (an-flu-reámŭ), anfluritã (an-flu-rí-tã), anfluriri/anflurire (an-flu-rí-ri) – (unã cu ***nflurescu***) § ***anflurit*** (an-flu-rítŭ) adg anfluritã (an-flu-rí-tã), anflurits (an-flu-rítsĭ), anfluriti/anflurite (an-flu-rí-ti) – (unã cu ***nflurit***) § ***anfluriri/anflurire*** (an-flu-rí-ri) sf anfluriri (an-flu-rírĭ) – (unã cu ***nfluriri***) § ***fliturisescu*** (fli-tu-ri-sés-cu) vb IV fliturisii (fli-tu-ri-síĭ), fliturisеam (fli-tu-ri-seámŭ), fliturisitã (fli-tu-ri-sí-tã), fliturisiri/fliturisire (fli-tu-ri-sí-ri) – (unã cu ***nflurescu***) § ***fliturisit*** (fli-tu-ri-sítŭ) adg fliturisitã (fli-tu-ri-sí-tã), fliturisits (fli-tu-ri-sítsĭ), fliturisiti/fliturisite (fli-tu-ri-sí-ti) – (unã cu ***nflurit***) § ***fliturisiri/fliturisire*** (fli-tu-ri-sí-ri) sf fliturisiri (fli-tu-ri-sírĭ) – (unã cu ***nfluriri***)

floarea-a Pashtilui sf – vedz tu ***floarã***

floari/floare (floá-ri) sf – vedz tu ***floarã***

floc (flócŭ) sn floatsi/floatse (floá-tsi) – mãnuclju njic di hiri di lãnã; (fig: floc = fulgu di neauã) *{ro: floc}* *{fr: flocon de laine}* *{en: flock, tuft of wool}* ex: vilendzã cu floc; tendã fãrã floc; sãrits cu floc; tu pirmiti, dit-un floc di lãnã acãtsat di arug s-featsi vilendzã; floatsi di neauã (fig: fulguri di neauã) ahiurhirã s-cadã § ***flucat*** (flu-cátŭ) adg flucatã (flu-cá-tã), flucats (flu-cátsĭ), flucati/flucate (flu-cá-ti) – tsi easti cu (tsi ari) floatsi; nflucat, flucos *{ro: cu floc, miţos}* *{fr: à long poils}* *{en: tufty, with flocks}* ex: s-acumpãrã vilendzã flucatã (cu floatsi); vilendzã albi shi flucati (sh-cu floatsi); dinãuntru, sarica easti flucatã § ***flucatã*** (flu-cá-tã) sf fulcati/flucate (flu-cá-ti) – doagã cu floatsi *{ro: pãturã miţoasã}* *{fr: couverture à long poils}* *{en: blanket with flocks}* § ***nflucat*** (nflu-cátŭ) adg nflucatã (nflu-cá-tã), nflucats (nflu-cátsĭ), nflucati/nflucate (nflu-cá-ti) – (unã cu ***flucat***) ex: cãpitãnj nflucat (cu floatsi) § ***flucos*** (flu-cósŭ) adg flucoasã (flu-coá-sã), flucosh (flu-cóshĭ), flucoasi/flucoase (flu-coá-si) – (unã cu ***flucat***) ex: gravano flucos; vilendzã flucoasã; sazmã flucoasã

flogã (fló-ghã) sf fãrã pl – cãldurã multu mari; cãloari, cãroari, curoari, acuroari, dugoarã, pãrjalã, zãduh, zuduh, zãbuh, nãduf *{ro: cãldurã, arşiţã}* *{fr: ardeur, chaleur vive}* *{en: intense heat}*

floghã (fló-ghã) sf fãrã pl – unã cu ***flogã***

flor (flórŭ) adg florã (fló-rã), flori (flórĭ), flori/flore (fló-ri) – unã hromã albã-galbinã-arusã (cãndu easti zborlu di tsachi sh-

cãpri) fãrã nitsiun per lai *{ro: alb-gălbui} {fr: tout à fait blanc et blond} {en: white-yellowish}* ex: tsaplu-atsel florlu tradzi nãinti; cãpri flori § ***florucanat*** (flo-ru-cá-natŭ) adg florucanatã (flo-ru-cá-na-tã), florucanats (flo-ru-cá-natsĭ), florucanati/florucanate (flo-ru-cá-na-ti) – hroma-a tsachilor shi a cãprilor tsi au caplu albu shi truplu sumolcu *{ro: sur cu capul alb (la ţap sau caprã)} {fr: (bouc ou chèvre) qui a le corps gris et la tête blanche} {en: (goat or billy-goat) with grey body and white head}*

florã (fló-rã) sf – vedz tu ***floarã***

florucanat (flo-ru-cá-natŭ) adg – vedz tu ***flor***

flucat (flu-cátŭ) adg – vedz tu ***floc***

flucatã (flu-cá-tã) sf – vedz tu ***floc***

flucos (flu-cósŭ) adg – vedz tu ***floc***

flucusescu (flu-cu-sés-cu) vb IV flucusii (flu-cu-síĭ), flucuseam (flu-cu-seámŭ), flucusitã (flu-cu-sí-tã), flucusiri/flucusire (flu-cu-sí-ri) – lu-aruc pri cariva tu hãpsani; ncljid, hãpsãnescu *{ro: întemniţa} {fr: emprisonner} {en: imprison}* ex: flucusits-lu (arcats-lu tu hãpsani) doi mesh § ***flucusit*** (flu-cu-sítŭ) adg flucusitã (flu-cu-sí-tã), flucusits (flu-cu-sítsĭ), flucusiti/flucusite (flu-cu-sí-ti) – tsi easti ncljis tu hãpsani; ncljis, hãpsãnit *{ro: întemniţat} {fr: emprisonné} {en: imprisoned}* § ***flucusiri/flucusire*** (flu-cu-sí-ri) sf flucusiri (flu-cu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti ncljis tu hãpsani; ncljidiri, ncljideari, hãpsãniri *{ro: acţiunea de a întemniţa; întemniţare} {fr: action d'emprisonner} {en: action of throwing in prison}*

flucusiri/flucusire (flu-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***flucusescu***

flucusit (flu-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***flucusescu***

fludã (flú-dã) sf fludz (flúdzĭ) – coaja (chealea, peaja, etc.) cu cari s-acoapirã un lucru ca, bunãoarã: coaji (di mer, etc.), cãjoalji (di nucã, etc.), gãoaci (di ou), aspru (di pescu), ljushpã (di nipãrticã), gãoalji, burlidã, etc. *{ro: pieliţă, coaje, scoarţă} {fr: pelure, coquille, écale, écorce, écaille de poisson} {en: skin (of fruits), shell, bark (of trees), scale (of fish)}* § ***xifludyipsescu*** (csi-flud-yip-sés-cu) (mi) vb IV xifludyipsii (csi-flud-yip-síĭ), xifludyipseam (csi-flud-yip-seámŭ), xifludyipsitã (csi-flud-yip-sí-tã), xifludyipsiri/xifludyipsire (csi-flud-yip-sí-ri) – scot coaja (cãjoalja, gãoacea, asprul, ljushpa, etc.) tsi-acoapirã un lucru; xispirsescu *{ro: dezghioca} {fr: écaler, écosser, péler, éplucher} {en: husk, hull, pod, shell, bark, skin, peel}* § ***xifludyipsit*** (csi-flud-yip-sítŭ) adg xifludyipsitã (csi-flud-yip-sí-tã), xifludyipsits (csi-flud-yip-sítsĭ), xifludyipsiti/xifludyipsite (csi-flud-yip-sí-ti) – tsi-lj s-ari scoasã coaja (cãjoalja, gãoacea, asprul, ljushpa, etc.) tsi lu-acoapirã un lucru; xispirsit *{ro: dezghiocat} {fr: écalé, écossé, pélé, épluché} {en: husked, hulled, podded, shelled, barked, skinned, peeled}* § ***xifludyipsiri/xifludyipsire*** (csi-flud-yip-sí-ri) sf xifludyipsiri (csi-flud-yip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-s xifludyipseashti un lucru; xispirsiri *{ro: acţiunea de a dezghioca; dezghiocare} {fr: action d'écaler, d'écosser, de péler, d'éplucher} {en: action of husking, of hulling, of podding, of shelling, of barking, of skinning, of peeling}* § ***xifludyisescu*** (csi-flud-yi-sés-cu) (mi) vb IV xifludyisii (csi-flud-yi-síĭ), xifludyiseam (csi-flud-yi-seámŭ), xifludyisitã (csi-flud-yi-sí-tã), xifludyisiri/xifludyisire (csi-flud-yi-sí-ri) – (unã cu ***xifludyipsescu***) § ***xifludyisit*** (csi-flud-yi-sítŭ) adg xifludyisitã (csi-flud-yi-sí-tã), xifludyisits (csi-flud-yi-sítsĭ), xifludyisiti/xifludyisite (csi-flud-yi-sí-ti) – (unã cu ***xifludyipsit***) § ***xifludyisiri/xifludyisire*** (csi-flud-yi-sí-ri) sf xifludyisiri (csi-flud-yi-sírĭ) – (unã cu ***xifludyipsiri***)

fludhã (flú-dhã) sf fludz (flúdzĭ) – unã cu ***fludã***

fluearã[1] (flu-ĭá-rã) sf flueri (flu-ĭérĭ) – hãlatea muzicalã (ca unã veargã di lemnu i di cãlami, suptsãri shi goalã tu mesi) cu unã aradã di guvi dealungalui tsi s-astupã cu deadzitli cãndu picurarlu suflã tu ea tra s-batã un cãntic; caval, filjoarã, fluer, fljer, fluir, dzamarã, dzãmarã *{ro: fluier de cioban} {fr: flûte des bergers} {en: shepherd's flute}* ex: na aestã fluearã di la maea Vinjirea; tutã noaptea plãmsi nã fluearã tu uborlu aestu; si-l plãndzem noi cu flueara; flueara-lj pãru aspartã; pri dzenj nu s-avd flueri § ***filjoarã*** (fi-ljĭoá-rã) sf filjoari/filjoare (fi-ljĭoá-ri) shi filjori (fi-ljĭórĭ) – (unã cu ***fluearã***[1]) ex: cãntã doilji din filjoarã (fluearã); filjoarã (fluearã) di filj § ***fluer*** (flu-ĭérŭ) sn flueri (flu-ĭérĭ) – (unã cu ***fluearã***[1]) § ***fluir***[1] (flú-irŭ) sn fluiri/fluire (flú-i-ri) – (unã cu ***fluearã***[1]) § ***fljer***[1] (fljĭérŭ) sn fljeri (fljĭérĭ) – (unã cu ***fluearã***[1])

fluearã[2] (flu-ĭá-rã) sf flueri (flu-ĭérĭ) – unã hãlati njicã cari da un shuirat cãndu cariva suflã prit nãsã tra s-treacã vimtul; pilipiscã, piscã *{ro: fluier} {fr: sifflet} {en: whistle}*

fluer (flu-ĭérŭ) sn – vedz tu ***fluearã***[1]

fluir[1] (flú-irŭ) sn – vedz tu ***fluearã***[1]

fluir[2] (flú-irŭ) sn fluiri/fluire (flú-i-ri) – oslu ma lungu sh-ma cãtã nãuntru (di dauãli oasi) di sum dzinuclju (piningã pulpã) pãnã la partea di nghios a ciciorlui; aridã, cãlami, fler, fljer, chilunghi *{ro: tibia, fluerul piciorului} {fr: tibia} {en: tibia, shin-bone}* ex: mi doari tu fluir § ***fler*** (flérŭ) sm pl(?) – (unã cu ***fluir***[2]) § ***fljer***[2] (fljĭérŭ) sn fljeri (fljérĭ) – (unã cu ***fluir***[2]) § ***fljor*** (fljĭórŭ) sn fljori (fljórĭ) – (unã cu ***fluir***[2])

fluiri/fluire (flu-í-ri) sf – vedz tu ***flurii***

flumin (flú-minŭ) sm fãrã pl – multsã oaminj adunats deadun tu-un loc; multi lucri (i yiets) di idyea soi i lugursiti cã au unã idyi hari; multimi, multeami, multeatsã, multsãmi, nãfamã, lumi, lao, plitizmo, plod, popul, pupul *{ro: mulţime, lume} {fr: foule, multitude} {en: crowd, multitude}* ex: s-virsã, cum s-vearsã Duna, flumin (multimi), flumin (multimi) di ficiori; flumin (multeatsã) di fumelj vinjirã; dit fluminlu (laolu) dit vlahuhori; di fluminlu (dit laolu, multimea) di stratiots; cãnd fluminlu (multeatsa, populu) di vurgari

flurici/flurice (flu-rí-ci) sf – vedz tu ***flurii***

flurii/flurie (flu-rí-i) sf flurii (flu-ríĭ) – parã veclju di-amalamã (cu unã tinjii i altã, dupã statlu tsi-l featsi sh-dupã mãrimea-a lui); fluirã, lirã, galbinã, gãlbinushi, rubii, rubie, arubi, arubei, cunstantinã, custandat, mahmudii, mahmude, minduhii, veneticã, venetcã, ostrachelã, mintsã, arup, rup, aruspu, ruspu, hazmu, dãbloanã, dabloanã, dablonã, dubloanã, dublã, ducmen; (fig: 1: flurii = amalamã; 2: flurii (pl) = ghiurdani di paradz di-amalamã) *{ro: monedă de aur; colier de monezi de aur} {fr: monnaie d'or, ducat; collier de pièces d'or} {en: gold coin; necklace made of gold coins}* ex: aflã nã flurii (galbinã); disãdz greali di flurii (liri); cu pala-lj di flurii (fig: amalamã); luna, per ca di flurii (fig: malamã); feata cu perlu flurii (fig: ca di malamã, arusã); eali s-frãngu cu fluriili (fig: ghiurdãnjli di flurii) pi cheptu § ***fluiri/fluire*** (flu-í-ri) sf flurii (flu-írĭ) – (unã cu ***flurii***) § ***furii/furie*** (fu-rí-i) sf furii (fu-ríĭ) – (unã cu ***flurii***) ex: pungã cu furii (flurii) § ***flurici/flurice*** (flu-rí-ci) sf flurici/flurice (flu-rí-ci) – flurii njicã *{ro: gălbenior, monedă mică de aur} {fr: petite monnaie d'or} {en: small gold coin}* ex: veri sh-flurici; fluricea-ts fatsi cu ocljul

fluritsã (flu-rí-tsã) sf fãrã pl – fãrinã di-atsea ma buna; grãn di-atsel ma bunlu; aruseauã *{ro: făină de patiserie} {fr: le blé le meilleur; farine de qualité supérieure} {en: wheat or flour of best quality}* ex: pãni di fluritsã; turti di fluritsã

fluscutã (flús-cu-tã) sf – vedz tu ***flãscutã***

flutur (flú-turŭ) sm – vedz tu ***flitur***[1]

foali/foale (foá-li) sf folj (fóljĭ) – 1: unã soi di sac faptu di cheali di oai (tumtã di lãnã sh-turnatã anapuda) tu cari s-tsãni (ma multu) cash; fuljinã, cheali, chilitsã, chilits, tãvãrceac, tãrvash, tãrvaci, vurgã, zbãrnic, vãtãlah, utri, utur, vãtãlah; 2: hãlati cu un sac di cheali mplin di aerã cu cari s-fatsi vimtu (trã muzicã, trã aprindearea-a foclui, etc.); (fig: 1: foali = (i) partea dit truplu a omlui (ma nghios di mesi) iu s-aflã matsãli; pãnticã, bicã, buric, plãsturã, prãsturã, schimbe, strãbishinã; (ii) om tsi easti multu gras; (iii) palju-om; om tsi nu easti bun trã tsiva tu lumi, tsi easti-arãu, etc.; expr: 2: escu (mi-adar) foali (di mãcari, carti, nvitsãturã, etc.) = escu (mi-adar) mplin ca unã foali, mi umplu ca unã foali (di mãcari, carti, nvitsãturã, etc.); 3: mi mãshcã tu foali = mi doari pãntica; 4: li-aruc (lj-u dau) tu foali = mãc multu; 5: nj-umflu foljli = dormu ahãndos) *{ro: burduf din piele de oaie în care se conservă brânza; foale} {fr: sac fait de peau crue de mouton tondue et retournée, qui sert à la conservation du frommage; soufflet} {en: bag made of sheep pelt turned over (used to keep cheese); bellows}* ex: cashlu di foali easti multu gustos; bãgai patru folj di cash trã

earnã; mi mãshcã tu foali (expr: mi doari pãntica); foali s-adrarã di mãcari (expr: mãcarã multu, s-nãfãtirã); s-featsi foali (expr: s-umflã ca unã foali di mãcari); easti-l foali di nvitsari (expr: ari nvitsatã multi, easti mplin di nvitsãturã, easti multu shtiut; s-dzãtsi ma multu cãndu vrei s-ts-arãdz di cariva); ti ved cã ts-umflash foljli (expr: durnjish ahãndos); suflã tu foc cu foljli § ***fuljinã*** (fu-ljí-nã) sf fuljini/fuljine (fu-ljí-ni) shi fuljinj (fu-ljínjĩ) – (unã cu ***foali***) ex: unã fuljinã di cash ari multu-multu yinghits ucadz; ca multu aruts tu fuljinã (expr: mãts ca multu); u! fuljina (fig: palju-omlu) a daraclui! § ***fuljic*** (fu-ljícŭ) sm fuljits (fu-ljítsĩ) – foali ma njic *{ro: foale mic}* *{fr: petit "foali"}* *{en: small "foali"}* § ***fuljinos*** (fu-lji-nós) adg fuljinoasã (fu-lji-noá-sã), fuljinosh (fu-lji-nóshĩ), fuljinoasi/fuljinoase (fu-lji-noá-si) – tsi easti mplin ca unã foali; tsi sh-u-adutsi cu unã foali; (fig: fuljinos = cu pãntica mari, pãnticos, buricos, bicã) *{ro: ca foale, de foale}* *{fr: enflé comme une outre}* *{en: full like a "foali"}* ex: fuljinoslu (pãnticoslu) sh-arãdi di jibãcoslu § ***nfolj*** (nfóljĭŭ) vb I nfuljai (nfu-ljĭáĩ), nfuljam (nfu-ljĭámŭ), nfuljatã (nfu-ljĭá-tã), nfuljari/nfuljare (nfu-ljĭá-ri) – 1: bag cash, umtu, masini, etc. tu foali; umplu foljli cu cash, umtu, etc.; 2: fac vimtu cu foalea *{ro: pune brânză în burduf; sufla cu foalele}* *{fr: remplir une outre de fromage, de beurre, etc.; souffler à l'aide d'un soufflet}* *{en: filling up the sheep skin with cheese, butter, etc.; pump air with bellows}* ex: nfuljem cashlu (bãgãm cashlu n foali); cara shadi cashlu tu urdzãts dauã stãmãnj, deapoea lu nfoalji; nfulja cu zori ca s-aprindã foclu § ***nfuljedz*** (nfu-ljĭédzŭ) vb I nfuljai (nfu-ljĭáĩ), nfuljam (nfu-ljĭámŭ), nfuljatã (nfu-ljĭá-tã), nfuljari/nfuljare (nfu-ljĭá-ri) – (unã cu ***nfolj***) § ***nfuljat*** (nfu-ljĭátŭ) adg nfuljatã (nfu-ljĭá-tã), nfuljats (nfu-ljĭátsĩ), nfuljati/nfuljate (nfu-ljĭá-ti) – 1: (cash, umtu, etc.) tsi easti bãgat tu foali; (foali) tsi easti mplinã di cash (masini, umtu, etc.); 2: (foc, hãlati muzicalã, etc.) tsi-lj s-ari faptã vimtu cu-unã foali *{ro: pus în foale; suflat cu foalele}* *{fr: (fromage, beurre) mis dans une outre; outre remplie; soufflé à l'aide d'un soufflet}* *{en: (sheep skin) filled up (with cheese, butter, etc.); (air) pumped with bellows}* § ***nfuljari/nfuljare*** (nfu-ljĭá-ri) sf nfuljeri (nfu-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bagã cash (umtu, masini, etc.) tu foali; atsea tsi s-fatsi cãndu cariva suflã unã foali *{ro: acţiunea de a pune brânză în burduf; punere în foale; acţiunea de a sufla cu foalele}* *{fr: action de remplir une outre de fromage, de beurre, etc.; action de souffler à l'aide d'un soufflet}* *{en: action of filling up the sheep skin with cheese, butter, etc.; action of pumping air with bellows}* § ***disfolj***[1] (dis-fóljĭŭ) vb I disfuljai (dis-fu-ljĭáĩ), disfuljam (dis-fu-ljĭámŭ), disfuljatã (dis-fu-ljĭá-tã), disfuljari/disfuljare (dis-fu-ljĭá-ri) – dishcljid unã foali cu cash *{ro: deschide burduful de brânză}* *{fr: entamer une outre de fromage}* *{en: open a sheep skin with cheese}* § ***disfuljat***[1] (dis-fu-ljĭátŭ) adg disfuljatã (dis-fu-ljĭá-tã), disfuljats (dis-fu-ljĭátsĩ), disfuljati/disfuljate (dis-fu-ljĭá-ti) – (foali di cash) tsi easti dishcljisã *{ro: (burduf) deschis}* *{fr: (outre de fromage) entamé}* *{en: (sheep skin with cheese) opened}* § ***disfuljari***[1]***/disfuljare*** (dis-fu-ljĭá-ri) sf disfuljeri (dis-fu-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã foali s-dishcljidi *{ro: acţiunea de a deschide un burduf de brânză}* *{fr: entamer une outre de fromage}* *{en: open a sheep skin with cheese}*

foalji/foalje (foá-lji) sf – vedz tu ***frãndzã***[1]

foami/foame (foá-mi) sf fãrã pl – atsea tsi-aducheashti cariva a curi stumahi-lj caftã s-mãcã; agiunatic, lihudeatsã *{ro: foame}* *{fr: faim}* *{en: hunger}* ex: pãnã astarã va vã lja foamea; nã alghirã ocljilj di foami – ***foamiti/foamite*** (foá-miti) sf fãrã pl – atsea tsi s-fatsi cãndu lumea nu ari tsi s-mãcã, ari lipsã mari tri mãcari; zii *{ro: foamete}* *{fr: disette, famine}* *{en: hunger, starvation}* § ***foamitã*** (foá-mi-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***foamiti***)§ ***fumitos*** (fu-mi-tósŭ) adg fumitoasã (fu-mi-toá-sã), fumitosh (fu-mi-tóshĭ), fumitoasi/fumitoase (fu-mi-toá-si) – afumitos, agiun, nimãcat, lihud, lishinat di foami, etc. *{ro: înfometat}* *{fr: affamé}* *{en: hungry}* ***afumitos*** (a-fu-mi-tósŭ) adg afumitoasã (a-fu-mi-toá-sã), afumitosh (a-fu-mi-tóshĭ), afumitoasi/afumitoase (a-fu-mi-toá-si) – (unã cu ***fumitos***) ex: iu ti vidzum noi afumitos (nimãcat) shi agiun

foamitã (foá-mi-tã) sf fãrã pl – vedz tu ***foami***

foamiti/foamite (foá-miti) sf – vedz tu ***foami***

foarficã (foár-fi-cã) sf – vedz tu ***foarticã***

foartic (foár-ticŭ) vb I – vedz tu ***foarticã***

foarticã (foár-ti-cã) sf foartits (foár-titsĩ) – hãlati trã tãljari lucri (pãndzã, peri, hiri, lãnãetc.), adratã di dauã cãtsuti (acãtsati tu mesi cu-unã vidã tsi li-alasã si s-shutsã un pisti-alantu), sh-cari au di-unã parti lipida sh-di-alantã parti mãnarlu (ca un nel) di cari suntu acãtsati sh-minati cu mãna; foarficã; (expr: 1: ***coada-a foarticãljei*** = unã soi di bubulic, insectã; 2: suntu (stranji) dit foarticã = stranji nali, cãt tricurã prit foarticã) *{ro: foarfeci}* *{fr: ciseaux}* *{en: scissors}* ex: foartits trã tundeari oili; foartica-aestã nu talji § ***foarficã*** (foár-fi-cã) sf foarfits (foár-fitsĩ) – (unã cu ***foarticã***) § ***furtichedz*** (fur-ti-chĭédzŭ) vb I furticai (fur-ti-cáĩ), furticam (fur-ti-cámŭ), furticatã (fur-ti-cá-tã), furticari/furticare (fur-ti-cá-ri) – talj cu foartica; tundu (perlji) cu foartica; foartic, nfoartic; (expr: mi nfurtichedz = mãc multu; mi ndop cu multã mãcari) *{ro: forfeca, tunde}* *{fr: couper avec les ciseaux}* *{en: cut with scissors}* ex: furticheadzã-nj (talji-nj cu foartica) cãmeasha; nj-furticã (nj-tãlje cu foartica) bãsmãlu, nj-lu featsi peatitsi, peatitsi; mi-aspãreai cãt furticã § ***foartic*** (foár-ticŭ) vb I furticai (fur-ti-cáĩ), furticam (fur-ti-cámŭ), furticatã (fur-ti-cá-tã), furticari/furticare (fur-ti-cá-ri) – (unã cu ***furtichedz***) ex: nu pot s-foartic cã mi doari pilicarlu § ***furticat*** (fur-ti-cátŭ) adg furticatã (fur-ti-cá-tã), furticats (fur-ti-cátsĩ), furticati/furticate (fur-ti-cá-ti) – tsi easti tãljat cu foartica; nfurticat, tumsu, tumtu *{ro: forfecat, tuns}* *{fr: coupé avec les ciseaux}* *{en: cut with scissors}* ex: nj-u deadi cãmeasha furticatã (tãljatã cu foartica) § ***furticari/furticare*** (fur-ti-cá-ri) sf furticãri (fur-ti-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-furticheadzã tsiva; nfurticari, tundeari *{ro: acţiunea de a forfeca, de a tunde; forfecare, tundere}* *{fr: action de couper avec les ciseaux}* *{en: action of cutting with scissors}* § ***furticãturã*** (fur-ti-cã-tú-rã) sf furticãturi (fur-ti-cã-túrĭ) – tãljiturã faptã cu foartica *{ro: forfecătură}* *{fr: coupure avec les ciseaux}* *{en: cut with scissors}* § ***nfoarfic*** (nfoár-ficŭ) vb I nfurficai (nfur-fi-cáĩ), nfurficam (nfur-fi-cámŭ), nfurficatã (nfur-fi-cá-tã), nfurficari/nfurficare (nfur-fi-cá-ri) – (unã cu ***foartic***) ex: aesti foarfits nu nfoarficã (talji) ghini; furficã trãmba ntreagã; nfoarficã (expr: mãcã multu) ca om mari aestu ficiuric § ***nfurficat*** (nfur-fi-cátŭ) adg nfurficatã (nfur-fi-cá-tã), nfurficats (nfur-fi-cátsĩ), nfurficati/nfurficate (nfur-fi-cá-ti) – (unã cu ***furticat***) § ***nfurficari/nfurficare*** (nfur-fi-cá-ri) sf nfurficãri (nfur-fi-cắrĭ) – (unã cu ***furticari***)

foc (fócŭ) sn focuri (fó-curĭ) – ardeari vãrtoasã cu pirã shi cãldurã; un lucru tsi ardi cu pirã; pirã; (fig: foc (adg) = (i) tsi ti fatsi s-ti usturã (s-tsã ardã) budzãli sh-gura cãndu mãts tsiva (pipiryeauã tsi ardi); (ii) tsi easti multu dishtiptat (pirã, shpirtu) la minti; (iii) tsi easti yiu, ayiu, sãrpit; (iv) tsi easti multu bun, tsi fatsi un lucru multu ghini; expr: 2: ljau (acats) foc = mi-aprindu; 3: dau foc = aprindu; 4: foc lj-am = amin tufechea; 5: mi-aprindu (mi fac) foc = mi arcedz, mi ariciuescu; mi-acatsã multu inatea; mi-acatsã dratslji, etc.; 6: apres foc = mplin di inati, nãirit multu, ariciuit, furtsuit, furchisit; 7: nj-scot foclu = nj-scot inatea, nj-scot ahtea, lj-u plãtescu, isihãsescu; 8: am focuri = (cã hiu lãndzit) truplu nj-ardi, am cãlduri, am heavrã; 9: nj-bag mãna n foc (trã un lucru) = hiu sigur di-un lucru; mi bag chifaleti (intru chifili) cã un lucru easti dealihea; 10: stau namisa di doauã focuri = escu fuvirsit di dauãli pãrtsã *{ro: foc; iute; foarte inteligent, viu, vivace; furios, etc.}* *{fr: feu, incendie; piquant, ardent; très intelligent, vif, vivace; faché, courroucé, fièvreux, etc.}* *{en: fire; hot, peppery; very bright, intelligent; lively, brisk; furious, having a fever, etc.}* ex: ts-pãrea cã muntsãlj loarã foc (expr: s-apreasirã, ardu); deadirã foc a hoarãljei (expr: u-apreasirã hoara); pipiryeili suntu foc (fig: ardu multu limba sh-gura); ficiorlu, dishtiptat foc (fig: multu dishtiptat, cu minti multã); njiclu, foc easti (fig: njiclu easti yiu, dishtiptat, sãrpit); foc nveatsã (fig: nveatsã multu ghini); foc lj-ari (expr: aminã tufechea) shi-l vãtãmã; focu-s-featsi (expr: s-ariciui, lu-acãtsã multu inatea); nipututlu ari focuri (expr: truplu lj-ardi, ari cãlduri, ari heavrã); amirãlu,

apres foc (fig: mplin di inati, nãirit multu, ariciuit), arapi apala; agiun eara, apres (mplin di inati) eara, ai si-sh scoatã foclu (si-sh scoatã inatea) pri hitsi § ***fucurinã*** (fu-cu-rí-nã) sf fucurinj (fu-cu-rínj) – loc tsi easti faptu maxus (ãn casã i nafoarã) tra s-ardã foclu; ficurinã, vatrã, veatrã, ugeachi, ugeac (fig: fucurinã = foc, pirã dit suflit) *{ro: vatră}* *{fr: foyer, âtre}* *{en: hearth, fireplace}* ex: sti fucurinã (vatrã), aspindzurã un cãrlig; tu vuloaga-atsea dit cheari, vedz nã fucurinã (foc, vatrã cu foc) tsi-ardi?; fucurina neasteasã (vatra cu foc tsi ardi dipriunã); creashti fucurina (fig: foclu, pira) tu-a meu chept di picurar § ***ficurinã*** (fi-cu-rí-nã) sf ficurinj (fi-cu-rínj) – (unã cu ***fucurinã***) § ***fucos*** (fu-cós) adg fucoasã (fu-coá-sã), fucosh (fu-cóshĭ), fucoasi/fucoase (fu-coá-si) – cari ardi shi ncãldzashti ca foclu (fig: fucos = (suflit, purtari, oclji, zboarã, etc.) tsi ascapirã shi ardu ca foclu, tsi arucã foc; tsi easti apres la purtari, sarpit, arceatcu, preshcav) *{ro: focos; pasionat, violent}* *{fr: ardent; passionné}* *{en: burning, hot; passionate}* ex: s-asteasirã ocljilj fucosh (tsi ardea ca foclu)

focã (fó-cã) sf fochi/foche (fó-chi) – lãngoari mulipsitoari di cheali (ma multu di fatsã), cu-arushatsã, umflãturi, sh-dureri, datã di-unã yeatsã (streptococcus) multu urutã *{ro: brâncă}* *{fr: érysipèle}* *{en: erysipelas, St. Antony's fire}* ex: lj-ishi focã; s-lãndzidzashti omlu di focã; dzãcu di focã sh-eara s-chearã

fochi*/foche (fó-chi) – pluralu di la substantivlu fiminin "focã"; vedz ***focã***

fochi/foche (fó-chi) sf fochi (fóchĭ) – fashã di cheali tsi sh-u bagã-unã muljari di mesi; zonã (zunã, bãrnu, curauã) di cheali *{ro: cingătoare de piele}* *{fr: ceinture de peau dont les femmes attachent des boucles, les planches de metal}* *{en: woman's leather belt}*

focurusã (fo-cu-rú-sã) sf focurusi/focuruse (fo-cu-rú-si) – muljari tsi u-arãseashti ghiurultia sh-cãvgãlu; fesfese, dzãndzãvoasã, cãvgãgioanji *{ro: certăreață}* *{fr: qui cherche noise, querrelleuse}* *{en: quarreller}*

folã[1] (fó-lã) sf foli/fole (fó-li) –cumatã njicã (di-aradã stronghilã ca un parã) faptã di metal (sidefi, os, lemnu, etc.) cu cari s-acatsã stranjili tra s-nu s-disfacã (cu cusearea-a lor pri stranji shi cu tritsearea-a lor prit unã guvã, faptã tut tu stranj); nastur, anastur *{ro: nasture}* *{fr: bouton}* *{en: bouton}* ex: cãmeasha nu-ari foli (nasturi)

folã[2] (fó-lã) sf foli/fole (fó-li) – lucru njic (ca un nastur) cari ari tu el bãgatã unã yitrii (cari di-aradã sã ngljiti i s-tucheashti n gurã); hap, hapã, haphi *{ro: pilulă}* *{fr: pilule}* *{en: pill}* ex: l-fãrmãcarã cu-unã folã (haphi)

folj (fóljĭŭ) sn – vedz tu ***fuljauã***

for[1] (fórŭ) sm pl(?)loclu gol dit mesea-a hoarãljei iu s-adunã laolu (s-gioacã Dumãnitsli i dzãlili pisimi, s-facã muabeti la cafineadz, s-acumpãrã lucri di la duchenj, etc.); mesea di hoarã; misuhori, piatsã, codru *{ro: piață}* *{fr: place publique (au milieu du village); place du marché}* *{en: village square, public place, market place}*

for[2] (fórŭ) sn foruri (fó-rurĭ) – paradzlji (i lucrili) tsi lipseashti s-lji da omlu la chivernisi trã lucrili tsi fatsi chivernisea trã el (trã lucrili tsi lu-alasã pri om s-facã, trã avearea tsi ari, tri paradzlji tsi lj-amintã cãndu u lucreadzã aestã aveari, alishvirishurli tsi li fatsi, etc.); dat, dari, decat, bidelj, hãraci, haraci, hargi, gilep, viryii, haratsumã, ghizmã *{ro: taxă, impozit, contribuție}* *{fr: taxe, dîme, impôt, contribution}* *{en: tax, duty, contribution}*

fora (fó-ra) adv – pri fatsã (fãrã muzavirlãchi, dishcljis, nu peascumta); dishcljis, fanira, ashichearei; (expr: fac fora = fac irushi, iurusi, nãvãlescu, citãsescu) *{ro: pe față, fățiș, deschis}* *{fr: ouvertement, visiblement, sans détour}* *{en: openly, visibly}* ex: s-priimnã eali fora (fanira); dats-lj-u fora (dats-lj-u pri fatsã, fãrã fricã); zmulsi apala sh-featsi fora (citãsi nãinti); lj-u featsim fora (citãsim, featsim irushi)

forimã (fó-ri-mã) sf furemati/furemate (fu-ré-ma-ti) – stranjili cu cari si nveashti (s-alãxeashti) cariva; soea di stranji tsi li poartã cariva; furishauã, custumi, portu, alãxãmintu, tãcãmi *{ro: port, costum, fel de a se îmbrăca}* *{fr: costume, vêtement, façon de s'habiller}* *{en: costume, dress, way of dressing}* § ***furishauã*** (fu-ri-shĭá-ŭã) sf furishei (fu-ri-shĭéĭ) – (unã cu ***forimã***)

fornigã (for-ní-gã) sf fornidz (for-nídzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***furnicã***

fortsã (fór-tsã) sf fortsã (fór-tsã) – harea (putearea) tsi u ari omlu tra s-poatã s-lu facã un lucru; furtsatã, dinami, puteari, vãrtuti, virtuti, vurtuti, vãrtushami, fuchii, tãcati, vlagã, cuveti, cuvet, silã *{ro: forță}* *{fr: force, puissance}* *{en: force, power}* ex: mari fortsã ari; s-deadirã cu ahãntã fortsã, cã shi muntsã s-cutrimburarã; intrã cu fortsa (silã) n casã; cu fortsa (sila) vrea s-nj-u-arapã § ***furtsatã*** (fur-tsá-tã) sf furtsati/furtsate (fur-tsá-ti) – (unã cu ***fortsã***) ex: ploaea tsi yini cu furtsati (fortsã) nu tsãni multu

fortumã[1] (fór-tu-mã) sf fortunj (fór-tunjĭ) – funi di cãnipã; funea tsi s-acatsã di-unã parti sh-di-alantã a sãmarlui *{ro: frânghie}* *{fr: corde de chanvre attachée de chaque coté du bât et dont on charge les fardeaux, les charges d'un cheval}* *{en: hemp rope attached on each side of the pack-saddle for charging the load}* ex: fortunjli (funjli-a sãmarlui) vicljarã

fortumã[2] (fór-tu-mã) sf fortunj (fór-tunjĭ) – sartsinã purtatã deanumirea i ncãrcatã pi-unã pravdã (cal i gumar); sac mari di lãnã (hãrar mplin di lucri) tsi sã ncarcã pi mulãri; dauãli pãrtsã di la ncãrcãtura tsi s-bagã pri-unã pravdã; ncãrcãturã, furtii, greatsã, griatsã, sartsinã, var, vãrii *{ro: încărcătură, sarcină}* *{fr: charge, fardeau}* *{en: load}* ex: am dauã fortumi (furtii, *di la doi calj*) ti-alãsari; adush unã fortumã (sartsinã) di leamni; unã fortumã (furtii) di fãrinã; fortuma (ncãrcãtura) easti greauã ti calu-aestu; discãrcarã fortunjli (furtiili) di pi calj; nj-agiumsi fortuma di pãrmãtii; tricu nã cãrvani cu fortumi (furtii) di sari

fosfur (fós-furŭ) sn fosfuri/fosfure (fós-fu-ri) – lugurii nfãrmãcoasã tsi nu s-aflã curatã tu fisi, mash amisticatã cu alti lugurii *{ro: fosfor}* *{fr: phosphore}* *{en: phosphor}*

Fota (Fó-ta) sf Fotili/Fotile (Fó-ti-li) – dzua-a anlui (6-li di Yinar) cãndu crishtinjlji yiurtisescu pãtidzarea-a Hristolui (di Ayiu-Yeani Pãtidzãtorlu); Bubuteazã, Boboteadzã, Buboatim, Buboati, Pãtigiuni *{ro: Boboteaza}* *{fr: Epiphanie}* *{en: Epiphany}*

fotã (fó-tã) sf foti/fote (fó-ti) – shtofã di lãnã i bumbac *{ro: stofă de lână sau bumbac}* *{fr: étoffe de laine ou coton}* *{en: material (fabric) made of wool or cotton}*

fotisescu (fo-ti-sés-cu) vb IV – vedz tu ***fotisi***

fotisi/fotise (fó-ti-si) sf fotisi (fó-tisĭ) – minduiri (idei) tsi ts-an-sar dinapandiha prit minti, sh-tsi fac s-limpidzascã (s-ts-aducã lunjinã tu) lucri tsi nu puteai s-li aducheshti i s-li dizledz ma ninti *{ro: inspirație}* *{fr: inspiration, éclairage, illumination}* *{en: inspiration, illumination}* ex: fotisi bunã § ***fotisescu*** (fo-ti-sés-cu) vb IV fotisii (fo-ti-síĭ), fotiseam (fo-ti-seámŭ), fotisitã (fo-ti-sí-tã), fotisiri/fotisire (fo-ti-sí-ri) – nj-treatsi unã fotisi prit minti; nj-aflu un izvur di fotisi *{ro: inspira}* *{fr: inspirer, éclairer, illuminer}* *{en: inspire, illuminate}* § ***fotisit*** (fo-ti-sítŭ) adg fotisitã (fo-ti-sí-tã), fotisits (fo-ti-sítsĭ), fotisiti/fotisite (fo-ti-sí-ti) – tsi nj-ari tricutã unã fotisi prit minti *{ro: inspirat}* *{fr: inspiré, éclairé, illuminé}* *{en: inspired, illuminated}* § ***fotisiri/fotisire*** (fo-ti-sí-ri) sf fotisiri (fo-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu treatsi unã fotisi prit mintea-a unui *{ro: acțiunea de a (se) inspira}* *{fr: action de (s')inspirer, d'éclairer, d'illuminer}* *{en: action of inspiring, of illuminating}*

fotisiri/fotisire (fo-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***fotisi***

fotisit (fo-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***fotisi***

fotoghrafiari/fotoghrafiare (fo-to-ghra-fi-ĭá-ri) sf fotoghrafieri (fo-to-ghra-fi-ĭérĭ) – unã cu ***fotografiari***

fotoghrafiat (fo-to-ghra-fi-ĭátŭ) adg fotoghrafiatã (fo-to-ghra-fi-ĭá-tã), fotoghrafiats (fo-to-ghra-fi-ĭátsĭ), fotoghrafiati/fotoghrafiate (fo-to-ghra-fi-ĭá-ti) – unã cu ***fotografiat***

fotoghrafiedz (fo-to-ghra-fi-ĭédzŭ) (mi) vb I fotoghrafiai (fo-to-ghra-fi-ĭáĭ), fotoghrafiam (fo-to-ghra-fi-ĭámŭ), fotoghrafiatã (fo-to-ghra-fi-ĭá-tã), fotoghrafiari/fotoghrafiare (fo-to-ghra-fi-ĭá-ri) – unã cu ***fotografiedz***

fotoghrafii/fotoghrafie (fo-to-ghra-fi-i) sf fotoghrafii (fo-to-ghra-fiĭ) – unã cu ***fotografii***

fotografiari/fotografiare (fo-to-gra-fi-ĭá-ri) sf – vedz tu

futugrãfii
fotografiat (fo-to-gra-fi-ĭátŭ) adg – vedz tu ***futugrãfii***
fotografiedz (fo-to-gra-fi-ĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***futugrãfii***
fotografii/fotografie (fo-to-gra-fí-i) sf – vedz tu ***futugrãfii***
francu (frán-cu) sm – vedz tu ***Frãntsii***
frandzu (frán-dzu) sn – vedz tu ***frangã***
franga (frán-ga) – vedz tu ***Frãntsii***
frangã (frán-gã) sf frandzi (frán-dzi) – plantã minutã, cu trup shcurtu tsi fatsi lãludz albi shi yimishi njits, aroshi, tsi-anjurdzescu multu mushat; poama faptã di aestã plantã; afrangã, frandzu, cãpshunã, cãpshanã, cãrpãshinã, cãpushi, lilishtrufã, lulustrufã, gljurã *{ro: fragă, căpşună}* *{fr: fraise}* *{en: strawberry}* ex: nã dutsim trã frandzi § ***frandzu*** (frán-dzu) sn frandzi/frandze (frán-dzi) – (unã cu ***frangã***) § ***afrangã*** (a-frán-gã) sf afrandzi (a-frán-dzi) – (unã cu ***frangã***) ex: njirdzeam trã afrandzi (s-adunãm afrandzi); eara ca unã afrangã (aroshi la fatsã ca unã afrangã)
frangiolã fran-gĭó-lã) sf – vedz tu ***Frãntsii***
frangominã (fran-gó-mi-nã) sf frangomini/frangomine (fran-gó-mi-ni) – unã zãrzãvati tsi yini dit Amirichii, criscutã di om tu ntreaga lumi, trã yimishea-a ljei mari cãt un mer, aroshi, dzãmoasã, cu gustu acru-dultsi tsi s-mãcã multu, proaspitã tu sãlãts icã bãgatã tu mãcãruri; dumatã *{ro: tomată, roşie}* *{fr: tomate}* *{en: tomato}*
frangu (frán-gu) sm – vedz tu ***Frãntsii***
frangu-araftu (frán-gua-ráf-tu) sm – vedz tu ***Frãntsii***, ***araftu***[1]
frapsin (fráp-sinŭ) sm frapsinj (fráp-sinjĭ) – arburi mari di pãduri, cu truplu-analtu shi ndreptu shi lemnu mushat shi dur di cari s-fac momili di casã; trapsu *{ro: frasin}* *{fr: frêne}* *{en: ash tree}* ex: vãpsim cu coaji di frapsin (trapsu) § ***frãpsinami/frãpsiname*** (frãp-si-ná-mi) sf frãpsinãnj (frãp-si-nãnjĭ) – multimi di frapsinj *{ro: frăsinet, număr de frasini}* *{fr: nombre de frênes}* *{en: number of ash trees}* § ***frãpsinet*** (frãp-si-nétŭ) sn frãpsineturi (frãp-si-né-turĭ) – pãduri di frapsinj; loc mplin di frapsinj *{ro: frăsinet, pădure de frasini}* *{fr: bois de frênes, frênaie}* *{en: forest of ash trees}* § ***trapsu*** (thráp-su) sm trapshi (thráp-shi) – (unã cu ***frapsin***)
frashi/frashe (frá-shi) sf – vedz tu ***fãrasi***
frasht! (frásht!) inter – vedz tu ***frãshtuescu***
frati/frate (frã-ti) sm frats (frátsĭ) – mascur (om i pravdã) tsi ari idyilj pãrintsã (icã mash un di elj, tatã i dadã) cu-atsel (cu-atsea) di cari easti zborlu, un altu mascur i unã feaminã; frãtic, fãrtic; (fig: 1: (easti ca) frati = oaspi multu bun, tsi easti ca un frati; expr: 2: frati bun = frati cu idyilj pãrintsã, tatã sh-mamã; 3: easti pi giumitati frati = tsi easti frati mash di un pãrinti, shi ari mash idyea dadã icã ari mash idyiul tatã) *{ro: frate}* *{fr: frère}* *{en: brother}* ex: eara trei frats shi unã sorã; doilji him frats bunj (expr: avem idyilj pãrintsã); frati, frati nu hrãneashti ma cavai di cari nu lu-ari; iu si ncaci doi frats, anamisa s-nu ti badz; frati, frati, ma cashlu-i cu paradz; sh-ashi, fratili-a meu! (cu nai putsãn un idyiu pãrintsã; icã fig: oaspi multu bun) § ***frãtic*** (frã-tícŭ) sm frãtits (frã-títsĭ) – frati ma njic *{ro: frăţior}* *{fr: petit frère, cher frère}* *{en: little brother, dear brother}* § ***fãrtic*** (fãr-tícŭ) sm fãrtits (fãr-títsĭ) – (unã cu ***frãtic***) § ***frãtsilji/frãtsilje*** (frã-tsí-lji) sf frãtsilji/frãtsilje (frã-tsí-lji) – soea tsi-lj fatsi (sãndzili tsi-lj leagã) doi oaminj tra s-hibã frats; vreari di frati; frãtsãlji, frãtsii; (ex: fig: frãtsilji = (i) vrearea tsi u au un ti-alantu doi oaspits bunj; (ii) fãrtãtlichi, fãrtãtsãlji, ligãtura tsi u-au faptã cu giurãmintu (shi amisticarea-a sãndzilui) doi i ma multsã sots buni cã va s-hibã avlami, ca doi frats) *{ro: frăţie, fraternitate}* *{fr: fraternité}* *{en: brotherhood, fraternity}* § ***frãtsãlji/frãtsãlje*** (frã-tsắ-lji) sf frãtsãlji/frãtsãlje (frã-tsắ-lji) – (unã cu ***frãtsilji***) § ***frãtsii/frãtsie*** (frã-tsí-i) sf frãtsii (frã-tsíú) – (unã cu ***frãtsilji***) ex: s-acãtsarã doilji frãtsii (fig: s-featsirã avlameanj) § ***frãtsescu*** (frã-tsés-cu) adg frãtseascã (frã-tseás-cã), frãtseshtsã (frã-tsésh-tsã), frãtseshti/frãtseshte (frã-tsésh-ti) – tsi ari s-facã cu fratslji; di frati *{ro: frăţesc}* *{fr: fraternel}* *{en: brotherly, fraternal}* § ***frãtseashti*** (frã-tseásh-ti) adv – ca un frati, cu vreari di frati *{ro: frăţeşte}* *{fr: fraternellement}* *{en: brotherly, as a brother}* ex: grea-nj frãtseashti (ca un frati) § ***nfrãtsescu*** (nfrã-tsés-cu) (mi) vb IV nfrãtsii (nfrã-tsíĭ), nfrãtseam (nfrã-tseámŭ), nfrãtsitã (nfrã-tsí-tã), nfrãtsiri/nfrãtsire (nfrã-tsí-ri) – (mi) fac bun oaspi, ca un frati, cu cariva; (mi) leg cu-unã vreari di frati; nj-fa un frati *{ro: (se) înfrăţi}* *{fr: devenir des bons amis}* *{en: fraternize, become good friends}* ex: si nfrãtsirã (s-featsirã ca fratslji) doilji; suntu erghi cari nfrãtsescu (sh-fac frats), dit unã arãdãtsinã s-fatsi padi § ***nfrãtsit*** (nfrã-tsítŭ) adg nfrãtsitã (nfrã-tsí-tã), nfrãtsits (nfrã-tsítsĭ), nfrãtsiti/nfrãtsite (nfrã-tsí-ti) – tsi s-featsi oaspi bun, ca un frati, cu cariva *{ro: înfrăţit}* *{fr: devenu un bon ami}* *{en: fraternized, who became a good friend}* § ***nfrãtsiri/nfrãtsire*** (nfrã-tsí-ri) sf nfrãtsiri (nfrã-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu doi i ma multsã si nfrãtsescu, s-fac bunj oaspits, ca doi frats *{ro: acţiunea de a (se) înfrăţi; înfrăţire}* *{fr: action de devenir des bons amis}* *{en: action of fraternizing, of becoming good friends}*
frãmphi/frãmphe (frắmp-hi) sf – vedz tu ***frãmti***
frãmti/frãmte (frắm-ti) sf frãmtsã (frắm-tsã) – (la om) partea di nsus a fatsãljei di om, tsi s-aflã namisa di ocljі (nghios), perlu din cap (nsus) shi dauãli tãmpli (nandreapta sh-nastãnga); (la pravdã) partea di nsus sh-dininti a caplui; frãmphi, frunti, frunghi; (expr: 1: easti frãmtea = easti atsel tsi s-aleadzi di tuts alantsãlj, easti protlu, easti caplu, easti ma marli; 2: easti di frãmti = easti un di protslji, di ma bunjlji, di ma aleptsãlj, di ma mushatslji, di ma cu minti, etc.; 3: imnu n frãmti = imnu diniti, n cap, protlu) *{ro: frunte}* *{fr: front}* *{en: forehead}* ex: cãciula pri frãmti § ***frãmphi/frãmphe*** (frắmp-hi) sf pl(?) – (unã cu ***frãmti***) § ***frunti/frunte*** (frún-ti) sf fruntsã (frún-tsã) – (unã cu ***frãmti***) ex: s-bat cu coarnili pri frunti § ***frunghi/frunghe*** (frún-ghi) sf frundzi (frún-dzi) – (unã cu ***frãmti***) § ***nfruntu*** (nfrún-tu) (mi) vb I nfruntai (nfrun-táĭ), nfruntam (nfrun-támŭ), nfruntatã (nfrun-tá-tã), nfruntari/nfruntare (nfrun-tá-ri) – mi-alumtu (dau cheptul) cu cariva; dãnãsescu n fatsa-a unui piriclju sh-mi-alumtu s-lu-azvingu *{ro: înfrunta}* *{fr: affronter}* *{en: face, defy something}* ex: lu nfruntã (s-alumtã, deadi cheptu cu el) tu migilizea mplinã § ***nfruntat*** (nfrun-tátŭ) adg nfruntatã (nfrun-tá-tã), nfruntats (nfrun-tátsĭ), nfruntati/nfruntate (nfrun-tá-ti) – tsi ari da cheptu cu cariva; tsi ari nfatsã un piriclju sh-caftã s-lu-azvingã *{ro: înfruntat}* *{fr: affronté}* *{en: faced, defied something}* § ***nfruntari/nfruntare*** (nfrun-tá-ri) sf nfruntãri (nfrun-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si nfruntã *{ro: acţiunea de a înfrunta; înfruntare}* *{fr: action d'affronter}* *{en: action of facing, of defying something}*
frãmtseauã (frãm-tseá-ŭã) sf frãmtseali/frãmtseale (frãm-tseá-li) – perlu di sum frãmti criscut niheamã ma nsus di oclju (tra s-nu-alasã sudoarea di pi frãmti s-cadã tu oclju); dzeanã, frãntseauã, sufrãmtseauã, sufrãntseauã, sufrãndzeauã, sufrãndzeanã, sfrãmtseauã, sfrãntseauã, sprindzeanã *{ro: sprânceană}* *{fr: cil, sourcils}* *{en: eyebrow}* ex: mutã frãmtsealili nsus; pri frãmtseaua-lj di gãitani; cu frãmtseaua ca cundiljlju; oclji niurosh sum frãmtsealili mãri § ***frãntseauã*** (frãn-tseá-ŭã) sf frãntseali/frãntseale (frãn-tseá-li) – (unã cu ***frãmtseauã***) ex: vedz frãntseaua-nj misticatã; mori, frãntseali cundiljati
frãmtu (frắm-tu) adg – vedz tu ***frãngu***[1]
frãmturã (frãm-tú-rã) sf – vedz tu ***frãngu***[1]
frãn (frắnŭ) sn – vedz tu ***fãrnu***
frãncu (frắn-cu) sm, sf – vedz tu ***Frãntsii araftu***[1]
frãndzã[1] (frắn-dzã) sf frãndzã (frắn-dzã) – lucrili verdzã (ca nãshti acoali njits, multi ori lundzi icã arucutoasi) tsi crescu pri lumãchili di arburi (icã es dit truplu di earbã, lilici, etc., tsi treamburã cãndu li bati vimtu, tsi s-usucã sh-cad earna) sh-cu cari arburljі (erghili, lilicili) adiljі shi pot s-ufiliseascã ineryia-a soarilui; frundzã, foalji; (expr: 1: talji frãndzã a cãnjlor = nu fatsi tsiva di hãiri; 2: cãt tradzi frãndza sh-arina = multu di multu, cãti frãndzã sh-arinã ari tu lumi; 3: dit frãndzãli di inimã; dit frãndzãli dit hicat = dit ahãndamea-a inimãljei, a hicatilor, a suflitlui; 4: cad frãndzãli = aducheashti limba tu cari zburashti) *{ro: frunză}* *{fr: feuille (d'une plante)}* *{en: leaf (of plant)}* ex: acumpãrai frãndzã di cirici di mitasi; frãndzãli di pi pom ngãlbinirã di seatsitã; tãljem frãndzã di fag trã calj; s-aibã aveari, cãt tradzi frãndza sh-arina (expr: multu di multu,

cãti frãndzã ari tu lumi); pãnã tu frãndzãli di inimã (expr: pãnã tu ahãndamea-a suflitlui) § ***frundzã*** (frún-dzã) sf frundzã (frún-dzã) – (unã cu ***frãndzã***[1]) ex: ahiurhirã s-cadã frundzãli; trimura ca frundza; frundzã veardi di sicarã; sunã chetri, frundza s-minã; plãndzea dit frundza di hicati (expr: dit ahãndamea-a suflitlui); pi Chendra ãl strãpundzi tru-a inimãljei frundzi (expr: pãnã tu-ahãndamea-a inimãljei) § ***frãnzã*** (frắn-zã) sf frãnzã (frắn-zã) – (unã cu ***frãndzã***[1]) ex: uhtã dit frãnzãli di inimã (expr: dit ahãndamea-a inimãljei) § ***frunzã*** (frún-zã) sf frunzã (frún-zã) – (unã cu ***frãndzã***[1]) § ***frãndzos*** (frãn-dzósŭ) adg frãndzoasã (frãn-dzoá-sã), frãndzosh (frãn-dzóshĭ) adg frãndzoasi/frãndzoase (frãn-dzoá-si) – tsi easti cu multi frãndzi, frundzos, tufos, fundutos *{ro: frunzos}* *{fr: feuillu}* *{en: leafy}* § ***frundzos*** (frun-dzósŭ) adg frundzoasã (frun-dzoá-sã), frundzosh (frun-dzóshĭ) adg frundzoasi/frundzoase (frun-dzoá-si) – (unã cu ***frãndzos***) § ***frundzar*** (frun-dzár) sn frundzari/frundzare (frun-dzá-ri) – loc acupirit (apanghiu adrat) cu alumãchi shi frãndzi *{ro: frunzar}* *{fr: dais de feuillage, abri de feuillage}* *{en: shelter (canopy, cover) of leaves}* ex: shidzum sum frundzar pãnã s-treacã ploaea § ***frundzami/frundzame*** (frun-dzá-mi) sf frundzãnj (frun-dzắnjĭ) – suro di frãndzã; lucru cu multi frãndzã; frundzish, frãndzãrii *{ro: frunzet}* *{fr: feuillage, feuillé}* *{en: foliage, leafy}* ex: mi-ascumshu tu frundzami (tu-un suro di frãndzã) § ***frundzish*** (frun-díshĭŭ) sn frundishuri(?) frun-dí-shĭurĭ) – (unã cu ***frundzami***) ex: lu chiru prit frundzish; nu s-agudi cã eara frundzish § ***frãndzãrii/frãndzãrie*** (frãn-dzã-rí-i) sf frãndzãrii (frãn-dzã-ríĭ) – (unã cu ***frundzami***) ex: toamna s-fatsi nã frãndzãrii di canda pute nu-i mituratã § ***nfrundzãscu*** (nfrun-dzắs-cu) vb IV nfrundzãi (nfrun-dzắĭ), nfrundzam (nfrun-dzámŭ), nfrundzãtã (nfrun-dzắ-tã), nfrundzãri/nfrundzãre (nfrun-dzắ-ri) – fac (scot, mi-acoapir di) frãndzã, nvirdzãscu, fundusescu *{ro: înfrunzi}* *{fr: se couvrir de feuilles, reverdir}* *{en: leaf, produce leaves}* ex: tuts arburlji nfrundzãrã (scoasirã frãndzã) § ***nfrundzãt*** (nfrun-dzắtŭ) adg nfrundzãtã (nfrun-dzắ-tã), nfrundzãts (nfrun-dzắtsĭ), nfrundzãti/nfrundzãte (nfrun-dzắ-ti) – tsi ari scoasã frãndzã, tsi ari nvirdzãtã, fundusit *{ro: înfrunzit}* *{fr: couvert de feuilles, reverdi}* *{en: with leaves, who has produced leaves}* § ***nfrundzãri/nfrundzãre*** (nfrun-dzắ-ri) sf nfrundzãri (nfrun-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un arburi nfrundzashti *{ro: acţiunea de a înfrunzi, înfrunzire}* *{fr: action de se couvrir de feuilles, de reverdir}* *{en: action of leafing, of producing leaves}* § ***foalji/foalje*** (foá-lji) sf folj (fóljĭ) – (unã cu ***frãndzã***[1]) ex: folj (frãndzã) di nucã § ***disfolj***[2] (dis-fóljĭŭ) vb I disfuljai (dis-fu-ljĭắĭ), disfuljam (dis-fu-ljĭámŭ), disfuljatã (dis-fu-ljĭá-tã), disfuljari/disfuljare (dis-fu-ljĭá-ri) – arup frãndzãli dit un arburi (lilici, lumachi, etc.); li usuc, sh-li fac s-cadã frãndzãli di ponj (lilici, lumãchi, etc.) *{ro: (se) defolia}* *{fr: (se) défeuiller}* *{en: defoliate}* ex: s-disfulje trandafila (lj-cãdzurã frãndzãli a trandafilãljei) § ***disfuljat***[2] (dis-fu-ljĭátŭ) adg disfuljatã (dis-fu-ljĭá-tã), disfuljats (dis-fu-ljĭátsĭ), disfuljati/disfuljate (dis-fu-ljĭá-ti) – (pom, lilici, etc.) tsi lj-ari cãdzutã frãndzãli; tsi-lj s-ari aruptã frãndzãli *{ro: defoliat}* *{fr: défeuillé}* *{en: defoliated}* § ***disfuljari***[2]***/disfuljare*** (dis-fu-ljĭá-ri) sf disfuljeri (dis-fu-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un arburi (lilici, etc.) s-disfuljadzã *{ro: acţiunea de a (se) defolia; defoliere}* *{fr: action de (se) défeuiller}* *{en: action of defoliating}* § ***disfuljatã*** (dis-fu-ljĭá-tã) sf pl(?) –oara (chirolu) tu cari s-disfoalji un arburi (lilici, etc.); cãdearea-a frãndzãlor *{ro: timpul defolierii}* *{fr: temps du défeuillement}* *{en: time of defoliation}* ex: muri tu dispuljata-a ponjlor (tu chirolu tsi cãdea frãndzãli-a ponjlor)

frãndzã[2] (frắn-dzã) sf frãndzã (frắn-dzã) – 1: cumatã di carti ti scriari; cumatã dit-un lucru (ca vilendza, bunãoatã) tsi sh-u-adutsi ca unã acoalã; carti, coalã, acoalã; 2: acoala cu cari suntu fapti cãrtsãli (librili, vivlia); filã, padzinã; 3: acoali mãri di carti, ligati deadun sh-vinduti di-aradã cati dzuã, tu cari s-aflã tipusiti hãbãrli shi nalili tsi s-fac tu lumi; timiridã, fimiridã, gazetã, dzuar; (expr: 1: s-alãxeashti frãndza = s-alãxescu lucrili, s-alãxeashti catastisea, chirolu; 2: tornu frãndza = nj-alãxescu mintea, pãrearea) *{ro: foaie de hîrtie; foaie (pagină) de carte; ziar}* *{fr: feuille de papier, feuille (page) d'un livre); journal, gazette}* *{en: sheet of paper; sheet or page of book; newspaper}* ex: carti cu multi frãndzã; arupsi dauã frãndzã dit carti; vilendzã cu tsintsi frãndzã (cumãts di cari easti faptã); fustani lungã di shasi frãndzã; chilimi di trei frãndzã; Sãrunã isha unã frãndzã (filã, fimiridã) armãneascã; turnã multi frãndzã (expr: sh-alãxi multu mintea, pãrearea, purtarea)

frãndzãrii/frãndzãrie (frãn-dzã-rí-i) sf

frãndzeari/frãndzeare (frãn-dzeá-ri) sf – vedz tu ***frãngu***[1]

frãndzescu (frãn-dzés-cu) adg – vedz tu ***Frãntsii***

frãndziri/frãndzire (frắn-dzi-ri) sf – vedz tu ***frãngu***[1]

frãndzos (frãn-dzósŭ) adg – vedz tu ***frãndzã***[1]

frãngu[1] (frắn-gu) (mi) vb III shi II fregi (frégĭŭ) shi frãmshu (frắm-shĭu), frãndzeam (frắn-dzeámŭ), frãmtã (frắm-tã), frãndziri/frãndzire (frắn-dzi-ri) shi frãndzeari/frãndzeare (frãn-dzeá-ri) – fac dauã (i ma multi) cumãts dit un lucru (cu arupearea, agudirea, nduplicarea, arcarea, plãscãnirea, apitrusirea, etc. a lucrului); arup, aspargu, disic, etc.; (fig: 1: mi frãngu = (i) hiu ahãntu ncãrcat di nj-easti fricã cã va mi frãngu; (ii) mi leagãn lishor sh-dultsi cu truplu sh-gofurli di-unã parti sh-di-alantã, (tu imnari, giucari, cãntari) cãmãrusinda-mi; mi furduescu; nj-fac cãtsãmãchi; (iii) u frãngu = fug ampaturlea, mi duc, u cãlescu, u cãrtsãnescu, etc.; expr: 2: zborlu tsi yini dupã verbul "frãngu" aspuni noima-a zburãriljei, ca bunãoarã: (i) nj-frãngu caplu = mi-agudescu multu greu la cap; (ii) nj-frãngu dintsãlj = lj-fac dintsãlj s-creapã icã-lj fac sã-nj cadã cumãts dit elj; (iii) l-frãngu di shcop = l-bat multu, lu-astingu di bãteari, lj-dau unã bãteari bunã, etc.; (iv) nj-si frãndzi mintea = nj-alãxescu mintea, pãrearea; (v) frãngu calea = alãxescu, strãmbu, tornu calea; (vi) frãndzi cãroarea (dzua, noaptea, omlu) = scadi, njicshureadzã cãroarea (dzua, noaptea); (vii) omlu frãndzi la fatsã = omlu s-tradzi la fatsã, scadi, slãgheashti icã alãxeashti multu, di-aushatic, di lãngoari, etc.; (viii) frãngu nãpoi = dau, mi duc, imnu nãpoi; (ix) nj-frãngu inima (mãnjli) = mi nvirinedz, mi sãcãldisescu, mãrãnedz; mi zbat di dureari; (x) nj-frãngu foamea (seatea) = nj-u curmu, nj-u-astãmãtsescu, fac sã-nj scadã foamea (seatea); (xi) mi frãndzi somnul = mi curmã, mi-aplucuseashti somnul; (xii) l-frãngu; lj-frãngu putearea = lu-azvingu; lj-azvingu; (xiii) mi frãngu di cãntari (bãteari, asunari, giucari, etc.) = nu-astãmãtsescu di multã cãntari (bãteari, asunari, etc.) tsi fac; (xiv) nj-freadzi chefea (orixea) = nj-asparsi chefea (orixea), mi-alasã fãrã chefi (orixea), nj-lo orixea, etc: (xv) frãngu laptili = lu-ameastic laptili; (xvi) frãngu lãna = trag lãna; etc. etc. 3: frãngu coasti = stau shi nu para shtiu tsi easti ghini s-fac; stau pi dauã; strãmbu narea cã nu mi-ariseashti tsi prindi s-fac; shuvãescu; 3: frãndzi-ti di-aoa!; frãndzi-ts gusha = fudz, cã nu voi s-ti ved ãn fatsã; cumãtisea-ti!; arupi-ts gusha!; surpã-ti di-atsia; 4: nj-frãngu zverca = fug agonja, ampatrulea, u cãlescu, u cãrtsãnescu; 5: lj-frãngu nãrli = l-cãtãdixescu, l-tãpinusescu, lu-arushinedz, lj-dipun urecljili, lj-aplec nãrli, l-fac s-lji scadã tinjia) *{ro: frânge, înfrânge; supraîncărca; ezita, (se) codi; pleca, (o) întinde; (se) duce la naiba; mlădia (mersul); coti (drumul); scădea, diminua; da înapoi; întrista; umili; astâmpăra (foamea); copleşi; învinge; nimici; dărăci (lâna); cobi; etc.}* *{fr: briser, casser, rompre; surcharger; hésiter, bouder; déguerpir, s'en aller au diable; se dandiner, trémousser; serpenter, biaiser; baisser, decroître, diminuer, décliner; reculer; affliger, chagriner; humilier; leurrer, tromper (la faim); accabler; vaincre; anéantir; remuer; sérancer, carder; jeter un sort, porter malheur; etc.}* *{en: break, smash, shatter; overcharge; hesitate, sulk; clear out, decamp; have a rolling gait; turn, bend; lower, diminish; step back; grieve; humiliate; stop (hunger); overwhelm; vanquish; destroy; etc.}* ex: stamnili li frãmsim (freadzim, featsim tsivali); lj-frãmsim di shcop (expr: ãlj bãtum multu; lj-astimsim di bãteari); ts-freadzish (fig: ts-agudish multu) caplu; sh-frãmsi (fig: lj-cripară) dintsãlj; s-frãndzea (fig: eara ahãntu ncãrcats di pãrea cã va s-frãngã) merlji di meari aroshi; nj-easti s-nu frãndzi coasti (expr: s-nu shuvãeshti, s-nu stai s-ti

mindueshti cã nu para shtii tsi s-fats); lji si freadzi (expr: sh-alãxi) mintea; apirã sh-u frãngu (fig: mi duc, fug, u cãlescu, u cãrtsãnescu, etc.) la oi; frãmsirã (fig: fudzirã, u cãlirã) nãpoi cãtã la hani; frãndzi-ti di-aoa! (expr: fudz, cã nu voi s-ti ved ãn fatsã; arupi-ts gusha!); gionjlji trec, eali s-frãngu (fig: sh-leagãnã truplu, s-cãmãrusescu); u vidzu ahãt mushatã shi cum lji si frãndzea (fig: shi cum sh-mina truplu); el frãndzea (fig: strãmba, alãxea, turna) calea; trã mirindi freadzi (fig: scãdzu, njicshurã) cãroarea; unã tsi frãndzi (fig: scadi) noaptea; vedz, frãmshu (fig: scãdzui la fatsã sh-la trup) tora, hoge, yiramatli mi loarã; apoea, fregi chiola (fig: slãghii, nu-am puteari s-fac tsiva); dzua lo ca s-frãngã (fig: sã scadã); di aestã cali freadzi nãpoi (fig: aestã oarã deadi nãpoi); nu prindea s-lji frãngã inima (fig: s-u nvirineadzã); eali sh-frãndzea mãnjli (fig: si zbãtea di dureari); lã avea frãmtã nãrli (lji tãpinusirã, lji cãtãdixirã, lj-arushinarã); dats si-nj frãngu (si-nj curmu, s-nj-astãmãtsescu) foamea; cãndu somnul lja s-mi frãngã (s-mi curmã, s-mi-aplucuseascã); frãmsirã vurtutea a apishtilor (lj-azvimsirã apishtilj); trei ori ãl freadzi (lu-azvimsi) Burã; vãrtos arãi shi nimbinats, nu-lj frãndzi noaptea somnul (nu lj-azvindzi, nu lj-aplucuseashti noaptea somnul); cãmbãnjli s-frãngu (nu-astãmãtsescu) di bãteari; laptili shi-l frãngu cãntãndalui cãsharlji; apãlj cari va frãngã (apãlj di lãnã, cari va li tragã)?; cãntã cuclu si-nj mi frãngã (si-nj numãtseascã, si-nj cubãeascã); s-frãngã (s-u-arushineadzã) vruta-nj tu-ashtirnut; shi-sh frãmsirã zverca (fudzirã ampatrulea) dratslji; s-vãtãmã shi s-frãmsi (fudzi ampatrulea) pãnã s-ascapã; giucai pãnã mi frãmshu di gioc (giucai multu); acãtsarã s-gioacã shi sã s-frãngã (si-sh leagãnã truplu sh-gofurli); lumea s-ciudusea ma multu shi s-frãndzea (ligãna truplu sh-gofurli) § ***frãmtu*** (frãm-tu) adg frãmtã (frãm-tã), frãmtsã (frãm-tsã), frãmti/frãmte (frãm-ti) – tsi s-ari faptã dauã (i ma multi) cumãts dit un lucru (cu arupearea, agudirea, nduplicarea, arcarea, plãscãnirea, apitrusirea, etc. a lucrului); aruptu, aspartu, disicat, etc. *{ro: frânt, înfrânt; supraîncărcat; ezitat; etc.} {fr: brisé, cassé, rompu; surchargé; hésité; etc.} {en: broken, smashed, shattered; overcharged; hesitated; etc.}* ex: doauãli poaci suntu frãmti (suntu cumãts); cupili frãmti (asparti); loclu easti frãmtu (nu easti ndreptu ma cu njits alinãri shi dipuneri di locuri); inimã frãmtã (expr: afãnsitã, tuchitã di tsi-ari pãtsãtã); vinji frãmtu di cali (expr: multu avursit); frãmtsã di cãnjinã (expr: nvirinats, multu cripats, sâcãldãsits); feati ca frãmti (expr: zmuticati) di nãvai; frãmtã-frãmtã (expr: tsi s-cãmãruseashti, pirifanã di cari easti nãsã); paradz frãmtsã (expr: faptsã minuts, ljanumã) § ***frãndziri/frãndzire*** (frãn-dzi-ri) sf frãndziri (frãn-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-frãndzi tsiva; arupeari, aspãrdzeari, disicari, etc. *{ro: acţiunea de a frânge, de a înfrânge; de a supraîncărca; de a ezita, etc.; frângere, înfrângere; supraîncărcare; ezitare, etc.} {fr: action de briser; de surcharger; d'hésiter; etc.} {en: action of breaking; of overcharging; of hesitating; etc.}* § ***frãndzeari/frãndzeare*** (frãn-dzeá-ri) sf frãndzeri (frãn-dzérĭ) – (unã cu ***frãndziri***) ex: cu calu frãndzeari (ligãnari, cãmãrusiri pri cal) § ***nifrãmtu*** (ni-frãm-tu) adg nifrãmtã (ni-frãm-tã), nifrãmtsã (ni-frãm-tsã), nifrãmti/nifrãmte (ni-frãm-ti) – tsi nu easti frãmtu; nearuptu, neaspartu, nidisicat, etc.; (fig: nifrãmtu = cari nu easti (nu s-alasã) azvimtu) *{ro: nefrânt, neînfrânt; etc.} {fr: non brisé; qui n'est pas défait; etc.} {en: not broken; not vanquished; etc.}* ex: cum i-alghina-atsea nifrãmtã (expr: tsi nu s-alasã-azvimtã); nifrãmtã (fig: ninga tu lunjina-a ljei) dzua ghini § ***nifrãndziri/nifrãndzire*** (ni-frãn-dzi-ri) sf nifrãndziri (ni-frãn-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-frãndzi tsiva; nearupeari, neaspãrdzeari, nidisicari, etc. *{ro: acţiunea de a nu (se) frânge, de a nu înfrânge; etc.} {fr: action de ne pas (se) briser; de ne pas être vaincu; etc.} {en: action of not breaking; of not being vanquished; etc.}* § ***nifrãndzeari/nifrãndzeare*** (ni-frãn-dzeá-ri) sf nifrãndzeri (ni-frãn-dzérĭ) – (unã cu ***nifrãndziri***) § ***frãmturã*** (frãm-tú-rã) sf frãmturi (frãm-túrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-frãndzi tsiva; cumatã tsi-armãni dupã frãndzearea-a unui lucru; cumatã tsi cadi (easi) dit un lucru; shutsãturã di cali; ligãnari di trup shi gofuri tu imnari (gioc, cãntic, etc.); frãndzeari, arupeari, aspãrdzeari, cumatã, ashclji, luschidã, etc.; (fig: frãmturã = (i) ligãnari lishoarã sh-dultsi cu truplu sh-cu gofurli, di-unã parti sh-di-alantã; minari sh-trimburãturi a boatsiljei) *{ro: frântură; cotitură; legănare (de şolduri); modulare} {fr: brisure, cassure; tournant, crochet; dandinement, trémoussement; modulation, trille; etc.} {en: fracture; broken fragment, (road) bend; dandling, waddling; trill, shake, etc.}* ex: s-featsi mari frãmturã (frãndzeari, aspãrdzeari); cãrarea ari multi frãmturi (shutsãturi); multi frãmturi (fig: ligãnãri) ãlj dãdea a truplui; frãmturli (fig: trimurãturli, ligãnãrli, shutsãturli) a cãnticlui; tuti eara frãmturi (zboarã dzãsi tra s-ascundã, si nvileascã alithea); spunea cu nãshti frãmturi (fig: minãri sh-trimurãturi a boatsiljei) mushati cãnticlu-aestu

frãngu[2] (frãn-gu) sm, sf – vedz tu ***Frãntsii***

frãntseashti/frãntseashte (frãn-tseásh-ti) adv – vedz tu ***Frãntsii***

frãntseauã (frãn-tseá-ŭã) sf – vedz tu ***frãmtseauã***

frãntsel (frãn-tsélŭ) sm – vedz tu ***furuntsel***

frãntsescu (frãn-tsés-cu) adg – vedz tu ***Frãntsii***

Frãntsii/Frãntsie (Frãn-tsí-i) sf fãrã pl – crat mari dit Ivropea di Vestu (ditu-Ascãpitatã), namisa di Ghirmanii shi Spanii *{ro: Franţa} {fr: France} {en: France}* § ***frãncu*** (frãn-cu) sm, sf frãncã (frãn-cã), frãntsi (frãn-tsi), frãntsi/frãntse (frãn-tsi) – om tsi s-amintã, bãneadzã icã yini dit Frãntsii shi easti di sãndzili-a miletilei di-aclo; frãngu, frengu; (fig: 1: frãncu = (i) ivrupean; om tsi bãneadz i yini dit Ivropi shi easti om dit miletsli ivrupeani; (ii) om arãu; expr: 2: ti featsish frãncu = ti-acatsã multu inatea, ti featsish om arãu) *{ro: francez} {fr: français} {en: French}* ex: mumã-nj, frãntsãlj vinjirã; eu va-nj ljau nã doamnã frãncã (fig: ivrupeanã); s-featsi frãncu (expr: lu-acãtsã multu inatea) § ***frãngu***[2] (frãn-gu) sm, sf frãngã (frãn-gã), frãndzi (frãn-dzi), frãndzi/frãndze (frãn-dzi) – (unã cu ***frãncu***) ex: ved cã frãngu ti featsish (expr: ti featsish arãu, ti-acãtsã multu inatea) § ***frengu***[2] (frén-gu) sm, sf frengã (frén-gã), frendzi (frén-dzi), frendzi/frendze (frén-dzi) – (unã cu ***frãncu***) ex: frengul shtia multã zãnati § ***frãntsescu*** (frãn-tsés-cu) adg frãntseascã (frãn-tseás-cã), frãntseshtsã (frãn-tsésh-tsã), frãntseshti/frãntseshte (frãn-tsésh-ti) – tsi ari s-facã cu Frantsa, Ivropea, frãntsilj i ivrupeanjlji; di frãncu; di ivrupean; frãndzescu, ivrupinescu; (expr: frãntseshti = stranji ivrupineshti) *{ro: francez, franţuzesc, european} {fr: français, européen} {en: French, European}* ex: l-ved tu frãntseshti (expr: stranji ivrupineshti) § ***frãndzescu*** (frãn-dzés-cu) adg frãndzeascã (frãn-dzeás-cã), frãndzeshtsã (frãn-dzésh-tsã), frãndzeshti/frãndzeshte (frãn-dzésh-ti) – (unã cu ***frãntsescu***) § ***frãntseashti/frãntseashte*** (frãn-tseásh-ti) adv – ca frãntsilj *{ro: franţuzeşte, ca în Europa, ca europeenii} {fr: français, européen} {en: French, European}* § ***francu*** (frán-cu) sm frantsi (frán-tsi) shi franchi (frán-chi) – vecljul parã frãntsescu (adzã chirut) *{ro: franc} {fr: franc (monnaie)} {en: franc (money)}* § ***frangu*** (frán-gu) sm frandzi (frán-dzi) shi franghi (frán-ghi) – (unã cu ***francu***) ex: un francu ari patru aslanj shi giumitati pãradz turtseshtsã § ***franga*** (frán-ga) adv – mash tu zburãrea: "a la franga" tsi ari noima: ("ca frãntsilj, ca ivrupeanjlji" *{ro: ca francezii, ca europenii} {fr: à la manière française, européenne} {en: similar to the French, the European way}* ex: tuts s-poartã a la franga (ca frãntsilj, ivrupeanjlji) § ***frangu-araftu*** (frán-gua-ráf-tu) sm frangu-araftsã (frán-gua-ráf-tsã) – araftu tsi coasi stranji ivrupineshti *{ro: croitor occidental} {fr: tailleur à la manière occidentale} {en: occidental type tailor}* § ***frangiolã*** fran-gĭó-lã) sf frangioli/frangiole (fran-gĭó-li) – unã soi di pãni albã (cãrvealji lungã shi suptsãri) tsi s-fatsi tu Frãntsii; pãni frãnteascã *{ro: franzelă} {fr: pain français} {en: french bread}*

frãnzã (frãn-zã) sf – vedz tu ***frãndzã***[1]

frãp! (frãpŭ!) inter – zbor cari caftã s-aspunã vrondul faptu di-un om tsi imnã multu lishor *{ro: interjecţie care imită sunetul făcut de un mers încet} {fr: interjection qui imite le son d'une marche légère} {en: interjection imitating the sound made by light walk}*

frãpsinami/frãpsiname (frãp-si-ná-mi) sf – vedz tu ***frapsin***

frãpsinet (frãp-si-nétŭ) sn – vedz tu ***frapsin***

frãsht! (frắsht!) inter – vedz tu ***frãshtuescu***

frãshtuescu (frãsh-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV frãshtuii (frãsh-tu-íĭ), frãshtueam (frãsh-tu-ĭámŭ), frãshtuitã (frãsh-tu-í-tã), frãshtuiri/frãshtuire (frãsh-tu-í-ri) – agudescu cu cãmcichea (zvicilu); agudescu sh-fac un vrondu ca-atsel faptu di-agudirea cu-un zvici *{ro: biciui} {fr: frapper avec du bruit, surtout avec un fouet} {en: hit with noise, like the one made by a whip}* § ***frãshtuit*** (frãsh-tu-ítŭ) adg frãshtuitã (frãsh-tu-í-tã), frãshtuits (frãsh-tu-ítsĭ), frãshtuiti/frãshtuite (frãsh-tu-í-ti) – tsi easti agudit cu zvicilu *{ro: biciuit} {fr: frappé avec du bruit, surtout avec un fouet} {en: hit with noise, like the one made by a whip}* § ***frãshtuiri/frãshtuire*** (frãsh-tu-í-ri) sf frãshtuiri (frãsh-tu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva frãshtueashti *{ro: acţiunea de a biciui; biciuire} {fr: action de frapper avec du bruit, surtout avec un fouet} {en: action of hitting with noise, like the one made by a whip}* § ***frãsht***! (frắsht!) inter – zbor cari caftã s-aspunã vrondul faptu di-un zvici, cãndu lu-agudeshti pri cariva; frasht!, fcear-fciur! *{ro: interjecţie care imită sunetul făcut de un bici} {fr: interjection qui imite le son produit par un fouet} {en: interjection imitating the sound made by a whip}* § ***frasht***! (frásht!) inter – (unã cu ***frãsht***)

frãshtuiri/frãshtuire (frãsh-tu-í-ri) sf – vedz tu ***frãshtuescu***

frãshtuit (frãsh-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***frãshtuescu***

frãtat (frã-tátŭ) sm – vedz tu ***fãrtat***

frãtic (frã-tícŭ) sm – vedz tu ***frati***

frãtsãlji/frãtsãlje (frã-tsắ-lji) sf – vedz tu ***frati***

frãtseashti (frã-tseásh-ti) adv – vedz tu ***frati***

frãtsescu (frã-tsés-cu) adg – vedz tu ***frati***

frãtsii/frãtsie (frã-tsí-i) sf – vedz tu ***frati***

frãtsilji/frãtsilje (frã-tsí-lji) sf – vedz tu ***frati***

freamit (freá-mitŭ) sn freamiti/freamite (freá-mi-ti) – vrondu tsi sh-u-adutsi cu-atsel faptu di vimtu cãndu treatsi prit frãndzãli-a arburlor; horhut, vãzurã, boatsi, cursu, vrondu, vreavã, lavã, etc. *{ro: freamăt} {fr: frémissement, bruissement} {en: quivering, rustling, whisper (trees)}*

frec (frécŭ) (mi) vb I fricai (fri-cáĭ), fricam (fri-cámŭ), fricatã (fri-cá-tã), fricari/fricare (fri-cá-ri) – min cu zorea fatsa-a unui lucru pristi fatsa-a unui altu lucru cari da di el; arod; (expr: 1: nj-frec ocljilj = nu-nj yini s-pistipsescu, mi ciudusescu di-atseali tsi ved dinintea-a ocljilor; 2: mi frec di multi = trec prit multi; am multi di cari mi-agudescu tra sã-nj bitisescu lucrul; 3: pãnã sã-nj frec ocljilj = unãshunã, pãnã s-ascuchi, ascucheatlu va nj-armãnã ninga niuscat) *{ro: freca} {fr: frotter} {en: rub}* ex: sh-freacã mãnjli (sh-da mãnjli unã di-alantã) di arcoari; picurarlji sh-fricarã ocljilj (expr: s-ciudusirã) cãndu-l vidzurã; pãnã s-tsã frets ocljilj (unãshunã) § ***fricat***[1] (fri-cátŭ) adg fricatã (fri-cá-tã), fricats (fri-cátsĭ), fricati/fricate (fri-cá-ti) – (fatsa-a unui lucru) tsi s-ari minatã cu zorea pristi fatsa-a unui altu lucru cari da di el; (expr: fricat di multi = tricut prit multi) *{ro: frecat} {fr: frotté, frictionné} {en: rubbed}* ex: omlu fricat (expr: tricut prit multi) shtii multi § ***fricari***[1]***/fricare*** (fri-cá-ri) sf fricãri (fri-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-freacã tsiva *{ro: acţiunea de a freca; frecare} {fr: action de frotter; frottement, friction} {en: action of rubbing, friction}* ex: cãmeshli nu vor fricari; la heavrã, truplu va fricari § ***nifricat*** (nifri-cátŭ) adg nifricatã (nifri-cá-tã), nifricats (nifri-cátsĭ), nifricati/nifricate (nifri-cá-ti) – tsi nu easti fricat; (fig: nifricat = tsi nu-ari tricutã prit multi) *{ro: nefrecat, fără experienţă} {fr: qui n'est pas frotté, inexpérimenté} {en: who has not been rubbed}* § ***nifricari/nifricare*** (nifri-cá-ri) sf nifricãri (nifri-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-freacã tsiva *{ro: acţiunea de a nu freca; nefrecare} {fr: action de ne pas frotter} {en: action of not rubbing}* § ***fricãturã*** (fri-cã-tú-rã) sf fricãturi (fri-cã-túrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-freacã tsiva; loclu iu s-ari faptã fricarea *{ro: frecătură} {fr: frottement, friction} {en: rubbing, friction}*

frengu[2] (frén-gu) sm, sf – vedz tu ***Frãntsii***

freshcu (frésh-cu) adg (adv invar) freshcã (frésh-cã), freshtsã (frésh-tsã) shi freshchi (frésh-chi), freshti/freshte (frésh-ti) shi freshchi/freshche (frésh-chi) – tsi easti faptu (adunat, ndreptu, coptu, etc.) di putsãn chiro; (zãrzãvati, fructu, etc.) tsi easti mãcat ashi cum easti adunat, fãrã tra s-hibã alãxit cu hirbearea (fridzearea, cutsearea, etc.); tsi nu easti veclju; tsi easti faptu di putsãn (multu chiro) chiro; proaspit, crefcu, creftu, crehtu, afrat, taze, tazetcu, tinir *{ro: proaspăt, recent} {fr: frais, recent; fraîchement, récemment} {en: fresh, recent; freshly, recently}* ex: carnea tsi nj-adusi nu era freshcã (proaspitã)

fric (frícŭ) (mi) vb I – vedz tu ***fricã***

fricari[1]***/fricare*** (fri-cá-ri) sf – vedz tu ***frec***

fricari[2]***/fricare*** (fri-cá-ri) sf – vedz tu ***fricã***

fricat[1] (fri-cátŭ) adg – vedz tu ***frec***

fricat[2] (fri-cátŭ) adg – vedz tu ***fricã***

fricã (frí-cã) sf frits (frítsĭ) – starea di niisihii shi tulburari tsi u-aducheashti omlu cãndu s-aflã nãintea-a unui piriclju mari (dealihea i minciunos); asparyiu, asparizmã, asparimã, asparmã, lãhtarã, datã, frixi, trom, trumarã, cutrom, pirdeshi chiutilichi; (expr: frica da cicioari = frica-l fatsi omlu s-fugã unãshunã; 2: mi lja Ceashlu di fricã; mi-acatsã heavra (di fricã); nj-beau sãndzili di fricã; ngljets (di fricã); nj-easti fricã sh-di-aumbrã; umplu zmeanili di fricã; nj-intrã frica tu oasi = nj-easti multu fricã; lãhtãrsescu multu, nu pot s-mi min di fricã) *{ro: frică} {fr: crainte, peur} {en: fear}* ex: escu singurã shi nj-easti fricã; cilnicamea sh-u lo fricã (lãhtãrsi); ti-acãtsa hevrili di fricã (expr: lãhtãrseai); frica-ts da cicioari; multi frits am traptã; u lo Ceashlu di fricã (expr: lãhtãrsi); ngljitsai (expr: nu pot s-mi min) di fricã; sh-biurã sãndzili di fricã (expr: lãhtãrsirã); atselj tsi lã-i fricã shi di-aumbrã-lã (expr: tsi lã-i multã fricã); amirãlu li umplu zmeanili di fricã (expr: s-aspãre multu); di-atumtsea lj-intrã frica tu oasi (expr: s-aspari multu) § ***fricos***[1] (fri-cósŭ) adg fricoasã (fri-coá-sã), fricosh (fri-cóshĭ), fricoasi/fricoase (fri-coá-si) – 1: tsi lj-easti fricã di nai ma njitslji lucri; tsi s-aspari lishor; chiuti, dzadila; 2: (lucru) tsi fatsi fricã; tsi lãhtãrseashti; lãhtãros *{ro: fricos; care înfricoşează} {fr: craintif, peureux, celui qui éprouve facilement de l'éffroi; effrayant, épouvantable, chose qui inspire de l'éffroi} {en: timorous, easily frightened; frightful}* ex: fricoslu moari acasã, ear gionili tu munti; armãn, gione: nu-aveam vãrnã minduiri fricoasã (cari s-nã facã fricã); fricosh ca ljepuri; va s-hibã tu fricoasã earnã (earnã tsi-a-dutsi fricã); unã ursã cãt un buval, mari sh-fricoasã (s-ti lja lãhtara); unã ursã murgã, unã fricoasã, ti lja frica s-u mutreshti; easti fricoasã sh-nu shadi singurã s-u vatsãnj § ***fricos***[2] (fri-cósŭ) adv – tsi ts-adutsi fricã; tsi ti fatsi s-ti-acatsã lãhtara; lãhtãros *{ro: fricos; care înfricoşează} {éffroyablement, épouvantablement} {en: frightening, appalling}* ex: suflã fricos (di ti-acatsã lãhtara) prit nãri § ***fricuescu*** (fri-cuĭés-cu) (mi) vb IV fricuii (fri-cu-íĭ), fricueam (fri-cu-ĭámŭ), fricuitã (fri-cu-í-tã), fricuiri/fricuire (fri-cu-í-ri) – l-fac sã-lj hibã fricã; nj-easti fricã; ãnfricushedz, nfricushedz, fricushedz, fric, nfric, nfrichedz, aspar, lãhtãrsescu, trumuxescu, trumãxescu, bubuescu, cutrumuredz, cishiescu, cishuescu, cishescu *{ro: înfricoşa} {fr: (s')épouvanter, semer l'effroi, terrifier} {en: frighten, terrify}* ex: mi fricuii (mi-aspãreai) multu aseara; irnjiili s-fricueshti (s-ai fricã di irnjii) § ***fricuit*** (fri-cu-ítŭ) adg fricuitã (fri-cu-í-tã), fricuits (fri-cu-ítsĭ), fricuiti/fricuite (fri-cu-í-ti) – tsi easti aspãreat; tsi-lj s-ari faptã fricã; aspãreat, aspãrat, aspãrit, spãreat, ãnfricushat, nfricushat, fricushat, fricat, nfricat, lãhtãrsit, trumuxit, trumãxit, bubuit, cutrumurat, cishiit, cishuit, cishit *{ro: înfricoşat, înfricoşetor} {fr: épouvanté, éffrayé, terrifié; éffrayant} {en: frightened, terrified, frightening}* ex: unã boatsi fricuitã (lãhtãrsitã) ishi dit gura-a aushlui; di njilã, sh-ma multu fricuits (aspãreats) § ***fricuiri/fricuire*** (fri-cu-í-ri) sf fricuiri (fri-cu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-fricueashti; aspãreari, aspãrari, spãreari, ãnfricushari, nfricushari, fricushari, fricari, nfricari, lãhtãrsiri, trumuxiri, trumãxiri, bubuiri, cutrumurari, cishiiri, cishuiri, cishiri *{ro: acţiunea de a (se) înfricoşa; înfricoşare} {fr: action de (s')éffrayer; de (s')épouvanter; effroi, épouvante} {en: action of frightening, of terrifying (of being freightened, terrified); terror}* § ***fricushedz*** (fri-cu-shĭédzŭ) (mi) vb I fricushai (fri-cu-shĭáĭ), fricusham (fri-cu-shĭámŭ), fricushatã (fri-cu-shĭá-tã), fricushari/fricushare (fri-cu-shĭá-ri) – (unã cu ***fricuescu***) § ***fricushat***[1]

(fri-cu-shĭátŭ) adg fricushatã (fri-cu-shĭá-tã), fricushats (fri-cu-shĭátsĭ), fricushati/fricushate (fri-cu-shĭá-ti) – (unã cu ***fricuit***) ex: tu fricushata di giudicari § ***fricushari/fricushare*** (fri-cu-shĭá-ri) sf fricushãri (fri-cu-shĭărĭ) – (unã cu ***fricuiri***) § ***nfricushedz*** (nfri-cu-shĭédzŭ) (mi) vb I nfricushai (nfri-cu-shĭáĭ), nfricusham (nfri-cu-shĭámŭ), nfricushatã (nfri-cu-shĭá-tã), nfricushari/nfricushare (nfri-cu-shĭá-ri) – (unã cu ***fricuescu***) ex: nu vã nfricushats (nu v-aspãreats)?; lji nfricushe (lã featsi fricã, lj-lãhtãrsi) tuts tsi eara aclo; aushlji si nfricusharã (lãhtãrsirã) di el; ficiorlu si nfricushe (s-aspãre, lãhtãrsi) multu, cãndu-l vidzu frati-su pi-ahtari halã; si nfricushe (lãhtãrsi) diatseali tsi vidzu; si nfricushe di cãti avea faptã shi s-avea tunusitã § ***nfricushat***[1] (nfri-cu-shĭátŭ) adg nfricushatã (nfri-cu-shĭá-tã), nfricushats (nfri-cu-shĭátsĭ), nfricushati/nfricushate (nfri-cu-shĭá-ti) – (unã cu ***fricuit***) ex: dzua-atsea nfricushata (di lãhtarã); ti aflji minciunos tru ahtari nfricushatã (lãhtãroasã) sãhati; turtsãlj eara multu nfricushats (aspãreats) § ***nfricushari/nfricushare*** (nfri-cu-shĭá-ri) sf nfricushãri (nfri-cu-shĭărĭ) – (unã cu ***fricuiri***) § ***ãnfricushedz*** (ãn-fri-cu-shĭédzŭ) (mi) vb I ãnfricushai (ãn-fri-cu-shĭáĭ), ãnfricusham (ãn-fri-cu-shĭámŭ), ãnfricushatã (ãn-fri-cu-shĭá-tã), ãnfricushari/ãnfricushare (ãn-fri-cu-shĭá-ri) – (unã cu ***fricuescu***) § ***ãnfricushat*** (ãn-fri-cu-shĭátŭ) adg ãnfricushatã (ãn-fri-cu-shĭá-tã), ãnfricushats (ãn-fri-cu-shĭátsĭ), ãnfricushati/ãnfricushate (ãn-fri-cu-shĭá-ti) – (unã cu ***fricuit***) § ***ãnfricushari/ãnfricushare*** (ãn-fri-cu-shĭá-ri) sf ãnfricushãri (ãn-fri-cu-shĭărĭ) – (unã cu ***fricuiri***) § ***fric*** (frícŭ) (mi) vb I fricai (fri-cáĭ), fricam (fri-cámŭ), fricatã (fri-cá-tã), fricari/fricare (fri-cá-ri) – (unã cu ***fricuescu***) § ***fricat***[2] (fri-cátŭ) adg fricatã (fri-cá-tã), fricats (fri-cátsĭ), fricati/fricate (fri-cá-ti) – (unã cu ***fricuit***) § ***fricari***[2]***/fricare*** (fri-cá-ri) sf fricãri (fri-cărĭ) – (unã cu ***fricuiri***) § ***nfric*** (nfrícŭ) (mi) vb I nfricai (nfri-cáĭ), nfricam (nfri-cámŭ), nfricatã (nfri-cá-tã), nfricari/nfricare (nfri-cá-ri) – (unã cu ***fricuescu***) ex: cuscrilj tuts nã nfricheadzã (n-aspar) § ***nfrichedz*** (nfrí-chedzŭ) (mi) vb I nfricai (nfri-cáĭ), nfricam (nfri-cámŭ), nfricatã (nfri-cá-tã), nfricari/nfricare (nfri-cá-ri) – (unã cu ***fricuescu***) § ***nfricat*** (nfri-cátŭ) adg nfricatã (nfri-cá-tã), nfricats (nfri-cátsĭ), nfricati/nfricate (nfri-cá-ti) – (unã cu ***fricuit***) § ***nfricari/nfricare*** (nfri-cá-ri) sf nfricãri (nfri-cărĭ) – (unã cu ***fricuiri***) § ***nfricushescu*** (nfri-cu-shés-cu) (mi) vb IV nfricushii (nfri-cu-shíĭ), nfricusheam (nfri-cu-shĭámŭ), nfricushitã (nfri-cu-shí-tã), nfricushiri/nfricushire (nfri-cu-shí-ri) – (unã cu ***fricuescu***) § ***nfricushit*** (nfri-cu-shítŭ) adg nfricushitã (nfri-cu-shí-tã), nfricushits (nfri-cu-shítsĭ), nfricushiti/nfricushite (nfri-cu-shí-ti) – (unã cu ***fricuit***) § ***nfricushiri/nfricushire*** (nfri-cu-shí-ri) sf nfricushiri (nfri-cu-shírĭ) – (unã cu ***fricuiri***)

fricãturã (fri-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***frec***

fricos[1] (fri-cósŭ) adg – vedz tu ***fricã***

fricos[2] (fri-cósŭ) adv – vedz tu ***fricã***

fricuescu (fri-cuĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***fricã***

fricuiri/fricuire (fri-cuí-ri) sf – vedz tu ***fricã***

fricuit (fri-cuítŭ) adg – vedz tu ***fricã***

fricushari/fricushare (fri-cu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***fricã***

fricushat[1] (fri-cu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***fricã***

fricushat[2] (fri-cu-shĭátŭ) sm fãrã pl – loclu din tser iu s-duc dupã moarti oaminjlji tsi nu-au faptã bunets tu banã (mash lucri arali); nfricushat, colasi, ginemi, chisã, pisã, cãtrãnji *{ro: infern, iad}* *{fr: enfer}* *{en: hell}* § ***nfricushat***[2] (nfri-cu-shĭátŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***fricushat***[2])

fricushedz (fri-cu-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***fricã***

fridã (frí-dã) sf – vedz tu ***firidã***

fridzeari/fridzeare (fri-dzeá-ri) sf – vedz tu ***frig***[2]

fridziri/fridzire (frí-dzi-ri) sf – vedz tu ***frig***[2]

frig[1] (frígŭ) sn friguri (frí-gurĭ) – atsea tsi u fatsi aera tra s-hibã aratsi; atsea tsi aducheashti omlu cãndu nu-ari cãldurã (icã easti arãtsit); arcoari, arãcoari, rãcoari, acroari, rcoari, arcurami, arãtsimi *{ro: frig}* *{fr: froid}* *{en: cold}* ex: acãtsã earna cu frigurli sh-cu neurli; nafoarã easti multu frig (arcoari); nji ngljitsarã shi mãnjli shi cicioarili di frig § ***friguros*** (fri-gurósŭ) adg friguroasã (fri-gu-roá-sã), frigurosh (fri-gu-róshĭ), friguroasi/friguroase (fri-gu-roá-si) – tsi easti aratsi, tsi adutsi arcoari; (om) tsi nu poati s-aravdã multu arcoarea; tsi lj-easti arcoari multã; arcuros *{ro: friguros}* *{fr: froid, frileux}* *{en: sensitive to the cold, who is (feels) cold}* ex: casa-lã easti multu friguroasã (arcuroasã) § ***friguredz*** (fri-gu-rédzŭ) vb IV frigurai (fri-gu-ráĭ), friguram (fri-gu-rámŭ), friguratã (fri-gu-rá-tã), frigurari/frigurare (fri-gu-rá-ri) – aduchescu cã nj-easti arcoari; nfriguredz, arcuredz *{ro: simţi frig}* *{fr: avoir froid, être transi par le froid}* *{en: be cold, feel chilly}* § ***frigurat*** (fri-gu-rátŭ) adg friguratã (fri-gu-rá-tã), frigurats (fri-gu-rátsĭ), frigurati/frigurate (fri-gu-rá-ti) – cari-aducheashti cã ari arcoari; nfrigurat, arcurat *{ro: care simte frig}* *{fr: qui a froid, transi par le froid}* *{en: who is cold, feel chilly}* § ***frigurari/frigurare*** (fri-gu-rá-ri) sf frigurari (fri-gu-rárĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-a unui lj-easti arcoari, nfrigurari, arcurari *{ro: acţiunea de a simţi frig}* *{fr: action d'avoir froid, d'être transi par le froid}* *{en: action of feeling chilly}* § ***nfriguredz*** (nfri-gu-rédzŭ) vb IV nfrigurai (nfri-gu-ráĭ), nfriguram (nfri-gu-rámŭ), nfriguratã (nfri-gu-rá-tã), nfrigurari/nfrigurare (nfri-gu-rá-ri) – (unã cu ***friguredz***) ex: nfrigurai (aduchii arcoari) pi cali § ***nfrigurat*** (nfri-gu-rátŭ) adg nfriguratã (nfri-gu-rá-tã), nfrigurats (nfri-gu-rátsĭ), nfrigurati/nfrigurate (nfri-gu-rá-ti) – (unã cu ***frigurat***) § ***nfrigurari/nfrigurare*** (nfri-gu-rá-ri) sf nfrigurãri (nfri-gu-rărĭ) – (unã cu ***frigurari***)

frig[2] (frígŭ) (mi) vb III shi II fripshu (fríp-shĭu), fridzeam (fri-dzeámŭ), friptã (fríp-tã), fridziri/fridzire (frí-dzi-ri) shi fridzeari (fri-dzeá-ri) – bag un lucru tsi s-mãcã (carni, pescu, pipiryei, etc.) ndreptu pri foc (pri jar, sobã, pirã, etc.) tra si moalji shi si s-facã bun trã mãcari (fãrã tra s-lu bag tu untulemnu ca si s-pãrjileascã icã tu apã tra s-hearbã); bag tu sulã; ardu (la soari); (expr id: mi fripsish! = nj-featsish un mari arãu, mi-arãsish!) *{ro: frige}* *{fr: rôtir, griller; brûler}* *{en: roast, grill; burn}* ex: s-bãgãm grash sugari si s-frigã; fridzi-nã unã stearpã tu sulã; soarili fridzi (ardi multu); gione, mi fripsish, mi-arsesh! (expr: nj-featsish un mari arãu, ti purtash multu urut cu mini) § ***friptu*** (fríp-tu) adg friptã (fríp-tã), friptsã (fríp-tsã), fripti/fripte (fríp-ti) – (carni, pescu, etc.) tsi s-ari faptã (arsã) pri foc (fãrã untulemnu i apã) tra s-hibã bunã trã mãcari; (expr id: ti mãc friptu! = ti azvimshu, ti bãtui; tsã feci un mari arãu!) *{ro: fript}* *{fr: rôti, grillé; brûler}* *{en: roasted, grilled; burned}* ex: mi mãcash friptu (expr: ti purtash multu slab cu mini, nj-u featsish!), fãrtate!; mi mãcash friptu, fãrtate (mi bãtush, mi-azvimsish) § ***fridzeari/fridzeare*** (fri-dzeá-ri) sf fridzeri (fri-dzérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-fridzi tsiva *{ro: acţiunea de a frige; frigere}* *{fr: action de rôtir, de griller; de brûler}* *{en: action of roasting, of grilling; of burning}* ex: unã mljoarã trã fridzeari § ***fridziri/fridzire*** (frí-dzi-ri) sf fridziri (frí-dzirĭ) – (unã cu ***fridzeari***) § ***fripturã*** (frip-tú-rã) sf fripturi (frip-túrĭ) – carnea tsi s-ari friptã pri jar (pri pirã, pri foc, pri sulã); friptalj, civrimi, psito *{ro: fripturã}* *{fr: rôti}* *{en: roast, grill}* § ***friptalj*** (frip-táljĭŭ) sn friptalji/friptalje (frip-tá-lji) – carni (njel, oai, caprã, porcu, etc.) friptã pri sulã; fripturã, civrimi, psito *{ro: fripturã}* *{fr: mouton, chèvre, purceau, etc. rôti à la broche}* *{en: lamb, goar, pig, etc. roasted on a spit}* ex: friptaljlu arusha pisti jar; di-unã parti mash friptalji

frigãnari/frigãnare (fri-gã-ná-ri) sf – vedz tu ***frigãnedz***

frigãnat (fri-gã-nátŭ) adg – vedz tu ***frigãnedz***

frigãnedz (fri-gã-nédzŭ) (mi) vb I frigãnai (fri-gã-náĭ), frigãnam (fri-gã-námŭ), frigãnatã (fri-gã-ná-tã), frigãnari/frigãnare (fri-gã-ná-ri) – sec (usuc) la soari, vimtu i foc; usuc, sec, sufinedz, azvimtur, azvintur, azvãntur, vintur, vinturedz, zvintur, zvinturedz *{ro: usca, zvânta}* *{fr: sécher (au soleil, au vent, au feu), essorer}* *{en: dry (clothes in the sun, in the wind)}* ex: stranjili s-frigãnarã (s-uscarã tu vimtu, si zvinturarã) § ***frigãnat*** (fri-gã-nátŭ) adg frigãnatã (fri-gã-ná-tã), frigãnats (fri-gã-nátsĭ), frigãnati/frigãnate (fri-gã-ná-ti) – tsi s-ari uscatã tu vimtu; uscat, sicat, sufinat, azvimturat, azvinturat, vinturat, zvinturat *{ro: uscat, zvântat}* *{fr: séché (au soleil, au vent, au feu), essoré}* *{en: dried (in the sun, in the wind)}* ex: cãmesh, stranji, leamni frigãnati (uscati nafoarã la soari shi vimtu) § ***frigãnari/frigãnare*** (fri-gã-ná-ri) sf frigãnãri (fri-gã-nărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lucruri s-frigãneadzã; sufinari, uscari,

sicari, azvimturari, azvinturari, vinturari, zvinturari *{ro: acţiunea de a usca, de a zvânta, uscare, zvântare} {fr: action de sécher (au soleil, au vent, au feu), d'essorer} {en: action of drying (clothes in the sun, in the wind)}*

frigurari/frigurare (fri-gu-rá-ri) sf – vedz tu ***frig***[1]

frigurat (fri-gu-rátŭ) adg – vedz tu ***frig***[1]

friguredz (fri-gu-rédzŭ) (mi) vb IV – vedz tu ***frig***[1]

friguros (fri-gu-rósŭ) adg – vedz tu ***frig***[1]

frimintari/frimintare (fri-min-tá-ri) sf – vedz tu ***frimintu***

frimintat (fri-min-tátŭ) adg – vedz tu ***frimintu***

frimintu (fri-mín-tu) (mi) vb I frimintai (fri-min-táĭ), frimintam (fri-min-támŭ), frimintatã (fri-min-tá-tã), frimintari/frimintare (fri-min-tá-ri) – lu lucredz aloatlu di fãrinã (l-tornu di-unã parti sh-di-alantã, lu-agudescu cu bushlu, lu-apitrusescu, l-tindu, l-bat, l-frãngu, lu-ameastic, etc.) tra s-lu fac s-hibã tut unã soi (cu fãrina, apa sh-maeaua ghini amisticati); frimit, firmintu, firmit, fãrmintu, fãrmit; (fig: mi frimintu = (i) u minduescu multu unã ipotisi tra s-u aduchescu ghini; (ii) u mutrescu sh-u giudic multu sh-ahãndos unã idei, tra sã shtiu tsi s-fac, tsi cali s-ljau, etc. tra s-hibã cãt ma ghini; (iii) nj-bag mintea s-lucreadzã tra s-aduchescu ghini tsi s-fatsi, cum sta lucrili; (iv) nu-am isihii tu suflit cã am frundidz, cã portu gaileadz, cã mi mãcã inima, etc.; (v) nu mi-acatsã loclu, nj-frec mãnjli, mi min di-unã parti sh-di-alantã, ashteptu shi nu shtiu tsi s-fatsi, etc. *{ro: frământa} {fr: boulanger la pâte, pétrir} {en: knead (bread)}* ex: s-dutsi nyii di frimintã; tu horli armãneshti frimintã muljerli shi mash nãoarã tu siptãmãnã; nveasta frimintã pãnea § ***frimintat*** (fri-min-tátŭ) adg frimintatã (fri-min-tá-tã), frimintats (fri-min-tátsĭ), frimintati/frimintate (fri-min-tá-ti) – (aloatlu di pãni) tsi easti lucrat tra si s-facã unã shi s-hibã ghini amisticati fãrina, apa sh-maeaua; frimitat, firmintat, firmitat, fãrmintat, fãrmitat *{ro: frământat} {fr: boulangé (la pâte), pétri} {en: kneaded (bread)}* § ***frimintari/frimintare*** (fri-min-tá-ri) sf frimintãri (fri-min-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu aloatlu s-frimintã; frimitari, firmintari, firmitari, fãrmintari, fãrmitari *{ro: acţiunea de a frământa; frământare} {fr: action de boulanger la pâte, de pétrir} {en: action of kneading (bread)}* § ***frimit*** (fri-mítŭ) (mi) vb I frimitai (fri-mi-táĭ) shi frimtai (frim-táĭ), frimitam (fri-mi-támŭ) shi frimtam (frim-támŭ), frimitatã (fri-mi-tá-tã) shi frimtatã (frim-tá-tã), frimitari/frimitare (fri-mi-tá-ri) shi frimtari/frimtare (frim-tá-ri) – (unã cu ***frimintu***) ex: frimtats-vã mintea cãt ma multu § ***frimitat*** (fri-mi-tátŭ) adg frimitatã (fri-mi-tá-tã), frimitats (fri-mi-tátsĭ), frimitati/frimitate (fri-mi-tá-ti) – (unã cu ***frimintat***) § ***frimtat*** (frim-tátŭ) adg frimtatã (frim-tá-tã), frimtats (frim-tátsĭ), frimtati/frimtate (frim-tá-ti) – (unã cu ***frimintat***) § ***frimitari/frimitare*** (fri-mi-tá-ri) sf frimitãri (fri-mi-tắrĭ) – (unã cu ***frimintari***) § ***frimtari/frimtare*** (frim-tá-ri) sf frimtãri (frim-tắrĭ) – (unã cu ***frimintari***) ex: tu cãpistearea di frimtari easti frimtat sh-un culac § ***firmintu*** (fir-mín-tu) (mi) vb I firmintai (fir-min-táĭ), firmintam (fir-min-támŭ), firmintatã (fir-min-tá-tã), firmintari/firmintare (fir-min-tá-ri) – (unã cu ***frimintu***) § ***firmintat*** (fir-min-tátŭ) adg firmintatã (fir-min-tá-tã), firmintats (fir-min-tátsĭ), firmintati/firmintate (fir-min-tá-ti) – (unã cu ***frimintat***) § ***firmintari/firmintare*** (fir-min-tá-ri) sf firmintãri (fir-min-tắrĭ) – (unã cu ***frimintari***) § ***firmit*** (fir-mítŭ) (mi) vb I firmitai (fir-mi-táĭ), firmitam (fir-mi-támŭ), firmitatã (fir-mi-tá-tã), firmitari/firmitare (fir-mi-tá-ri) – (unã cu ***frimintu***) ex: lja fãrina ca s-firmitã; ti scoalã di firmitã; ni pãni nu-ai firmitatã § ***firmitat*** (fir-mi-tátŭ) adg firmitatã (fir-mi-tá-tã), firmitats (fir-mi-tátsĭ), firmitati/firmitate (fir-mi-tá-ti) – (unã cu ***frimintat***) ex: aloatlu nu-i ghini firmitat § ***firmitari/firmitare*** (fir-mi-tá-ri) sf firmitãri (fir-mi-tắrĭ) – (unã cu ***frimintari***) § ***fãrmintu*** (fãr-mín-tu) (mi) vb I fãrmintai (fãr-min-táĭ), fãrmintam (fãr-min-támŭ), fãrmintatã (fãr-min-tá-tã), fãrmintari/fãrmintare (fãr-min-tá-ri) – (unã cu ***frimintu***) ex: intrã tu cãpisteari di cu noapti tra s-fãrmintã pãni § ***fãrmintat*** (fãr-min-tátŭ) adg fãrmintatã (fãr-min-tá-tã), fãrmintats (fãr-min-tátsĭ), fãrmintati/fãrmintate (fãr-min-tá-ti) – (unã cu ***frimintat***) ex: nu fu fãrmintatã ghini pãnea, tr-atsea nu criscu § ***fãrmintari/fãrmintare*** (fãr-min-tá-ri) sf fãrmintãri (fãr-min-tắrĭ) – (unã cu ***frimintari***) § ***fãrmit*** (fãr-mítŭ) (mi) vb I fãrmitai (fãr-mi-táĭ), fãrmitam (fãr-mi-támŭ), fãrmitatã (fãr-mi-tá-tã), fãrmitari/fãrmitare (fãr-mi-tá-ri) – (unã cu ***frimintu***) ex: sã-nj fãrmits nã turtã § ***fãrmitat*** (fãr-mi-tátŭ) adg fãrmitatã (fãr-mi-tá-tã), fãrmitats (fãr-mi-tátsĭ), fãrmitati/fãrmitate (fãr-mi-tá-ti) – (unã cu ***frimintat***) § ***fãrmitari/fãrmitare*** (fãr-mi-tá-ri) sf fãrmitãri (fãr-mi-tắrĭ) – (unã cu ***frimintari***)

frimit (fri-mítŭ) (mi) vb I – vedz tu ***frimintu***

frimitari/frimitare (fri-mi-tá-ri) sf – vedz tu ***frimintu***

frimitat (fri-mi-tátŭ) adg – vedz tu ***frimintu***

frimtari/frimtare (frim-tá-ri) sf – vedz tu ***frimintu***

frimtat (frim-tátŭ) adg – vedz tu ***frimintu***

frintsel (frin-tsélŭ) sm shi sn – vedz tu ***furuntsel***

friptalj (frip-táljĭŭ) sn – vedz tu ***frig***[2]

friptu (fríp-tu) adg – vedz tu ***frig***[2]

friptură (frip-tú-rã) sf – vedz tu ***frig***[2]

frixi/frixe (fríc-si) sf frixi (fríc-si) – atsea tsi ari (tsi aducheashti) omlu cãndu s-aspari; aspãreari multu mari; fricã, asparyiu, asparizmã, asparimã, asparmã, lãhtarã, datã, ceash, trom, trumarã, cutrom, pirdeshi *{ro: spaimă} {fr: horreur, effroi} {en: fright}*

fromineatsã (fro-mi-neá-tsã) sf – vedz tu ***fronim***

fronim (fró-nimŭ) adg fronimã (fró-ni-mã), froninj (fró-ninjĭ), adg fronimi/fronime (fró-ni-mi) – (ficior) tsi ari minti bunã, ascultã tsi dzãc sh-altsã, shi nu fatsi glãrinj; tsi easti imir tu purtãri shi ari prãxi buni; isih, imir, dobru, prãxit, mintimen, ascultãtor, etc. *{ro: cuminte, liniştit, bun} {fr: docile, paisible, bon} {en: obedient, quiet, good}* § ***frunimeatsã*** (fru-ni-meá-tsã) sf frunimets (fru-ni-métsĭ) – harea tsi-l fatsi omlu tra s-hibã fronim (s-aibã purtãri buni, s-hibã cu minti, isih, ascultãtor, imir, mintimen, etc.); frunimadã, frumineatsã, fruminatsã, fromineatsã, mintiminilji, imirami, etc. *{ro: cuminţenie} {fr: docilité, bonne conduite, retenue} {en: reasonableness, common sense, good conduct}* ex: s-vã nvitsats ficiorlji trã frumineatsã (tra si s-poartã ghini, s-hibã prãxits) § ***frunimadã*** (fru-ni-má-dã) sf frunimãdz (fru-ni-mắdz) – (unã cu ***frunimeatsã***) § ***frumineatsã*** (fru-mi-neá-tsã) sf fruminets (fru-mi-nétsĭ) – (unã cu ***frunimeatsã***) § ***fruminatsã*** (fru-mi-ná-tsã) sf fruminãts (fru-mi-nắtsĭ) – (unã cu ***frunimeatsã***) § ***fromineatsã*** (fro-mi-neá-tsã) sf fromincts (fro-mi-nétsĭ) – (unã cu ***frunimeatsã***) § ***fruminescu*** (fru-mi-nés-cu) (mi) vb IV fruminii (fru-mi-níĭ), frumineam (fru-mi-neámŭ), fruminitã (fru-mi-ní-tã), fruminiri/fruminire (fru-mi-ní-ri) – l-fac s-hibã fronim, imir; lu nvets prãxi buni, tra si s-poartã ghini; imiredz, imiripsescu, imirisescu, imirusescu, piculescu *{ro: cuminţi, îmblânzi} {fr: adoucir, civiliser, apprivoiser} {en: come to reason, settle down, civilize}* ex: s-lji frumineascã (s-lji facã froninj, s-lji imireadzã) § ***fruminit*** (fru-mi-nítŭ) adg fruminitã (fru-mi-ní-tã), fruminits (fru-mi-nítsĭ), fruminiti/fruminite (fru-mi-ní-ti) – tsi easti faptu tra s-hibã fronim; imirat, imiripsit, imirisit, imirusit, piculit *{ro: cuminţit, îmblânzit} {fr: adouci, civilisé, apprivoisé} {en: that came to reason, settled down, civilized}* § ***fruminiri/fruminire*** (fru-mi-ní-ri) sf fruminiri (fru-mi-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-frumineashti *{ro: acţiunea de a cuminţi, de a îmblânzi; cuminţire, îmblânzire} {fr: action d'adoucir, de civiliser, d'apprivoiser} {en: action of coming to reason, of settling down, of civilizing}*

fructu (frúc-tu) sn fructi/fructe (frúc-ti) – atsea tsi creashti pi-un pom (easi dit lilici, creashti shi s-coatsi la soari), di-aradã bunã trã mãcari; frutã, frut, yimishi, curnutseauã, pom, poamã, bobã (tu zborlu-a njitslor cilimeanj) *{ro: fruct} {fr: fruit} {en: fruit}* § ***frutã*** (frú-tã) sf fruti/frute (frú-ti) – (unã cu ***fructu***) § ***frut*** (frútŭ) sn fruti/frute (frú-ti) – (unã cu ***fructu***)

frumã[1] (frú-mã) sf frumi/frume (frú-mi) – shilji (per) tsi easi dit unã vilendzã i chilimi (di-aradã di lãnã i cãprinã); shilji (per) tsi easi dit tsãsãturi di lãnã i cãprinã dupã tsi suntu tricuti prit drãshtealã; drashtolinã, drashtomal, shtim, tãlaci, tãlmaci, scamã, canã *{ro: puf, scamă ce iese din pături sau covoare; scamă ce iese din ţesături de lână trecuti pri piuă} {fr: duvet d'un tapis; duvet qui se détache des différents tissus de laine après les avoir plongés dans les moulins a foulon} {en: hair*

detached from wool tissues after passing through pressing and beating; nap, fluff (of cloth)} ex: aestã vilendzã scoati multã frumã (scamã)
frumã[2] (frú-mã) sf frumi/frume (frú-mi) – lustrul (gileaea, nyilicirea) aspusã di-unã fatsã lutsitã; lustru, maslã, masnã, gileai, virnichi; (expr: dau (trag, stau) pri unã frumã = dau (stau) pri unã hromã lutsitã, arãsitã, proapsitã) *{ro: lustru} {fr: vernis, vernir} {en: lustre, gloss}* ex: lã trapsi unã frumã Alunarlu; lilicea dit mãnã stã pri frumã-lj pãnã easti proaspitã
fruminatsã (fru-mi-ná-tsã) sf – vedz tu ***fronim***
frumineatsã (fru-mi-neá-tsã) sf – vedz tu ***fronim***
fruminescu (fru-mi-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***fronim***
fruminiri/fruminire (fru-mi-ní-ri) sf – vedz tu ***fronim***
fruminit (fru-mi-nítŭ) adg – vedz tu ***fronim***
frundi/frunde (frún-di) sf frundzã (frún-dzã) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***frunti***
frundidã (frun-dí-dã) sf frundidz (frun-dídzĭ) – angãtanlu tsi sh-lu ari cariva tra s-nu patã tsiva; mutrita tsi lj-u fac a unui tsi easti niputut; niisihia shi frica tsi u-aducheashti cariva cãndu mindueashti cã va patã tsiva (cã lu-ashteaptã un piriclju, unã cripari, etc., el i cariva di-aproapea); gailei, gãilei, gaile, gãirezi, angãtan, ãngãtan, ngãtan, cãshtigã, nacrã, sãrachi *{ro: grijã} {fr: soin, souci} {en: care}* ex: s-nu ai frundidz (gaileadz, minduiri) pri caplu-a tãu § ***frundisescu*** (frun-di-sés-cu) (mi) vb IV frundisii (frun-di-síĭ), frundiseam (frun-di-seámŭ), frundisitã (frun-di-sí-tã), frundisiri/frundisire (frun-di-sí-ri)– lj-trag cãshtiga (frundida) a unui; am angãtan di cariva; ãlj portu gailelu; l-mutrescu (cãndu ari unã lãngoari, cãndu ari-ananghi); frundixescu *{ro: avea grije ca, îngriji, (se) ocupa} {fr: avoir soin, prendre soin; s'occuper} {en: take care of; look after}* ex: s-nu nã frundisim (s-nu purtãm gailelu); nveasta nu-l frundiseashti (nu lj-ari frundida, nu-l cãtãndiseashti, nu-l mutreashti) § ***frundisit*** (frun-di-sítŭ) adg frundisitã (frun-di-sí-tã), frundisits (frun-di-sítsĭ), frundisiti/frundisite (frun-di-sí-ti) – cari easti mutrit di cariva; tsi lj-ari frundida (tsi-lj poartã gailelu) cariva; frundixit *{ro: îngrijit, de care se ocupă cineva} {fr: de qui on a soin, de qui on prends soin, on s'occupe} {en: taken care of; looked after}* § ***frundisiri/frundisire*** (frun-di-sí-ri) sf frundisiri (frun-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva frundixeashti; frundixiri *{ro: acţiunea de a avea grije ca, de a îngriji, de a (se) ocupa; îngrijire, ocupare} {fr: action d'avoir soin, de prendre soin; de s'occuper} {en: action of taking care of; of looking after}* § ***frundixescu*** (frun-dic-sés-cu) (mi) vb IV frundixii (frun-dic-síĭ), frundixeam (frun-dic-seámŭ), frundixitã (frun-dic-sí-tã), frundixiri/frundixire (frun-dic-sí-ri) – (unã cu ***frundisescu***) § ***frundixit*** (frun-dic-sítŭ) adg frundixitã (frun-dic-sí-tã), frundixits (frun-dic-sítsĭ), frundixiti/frundixite (frun-dic-sí-ti) – (unã cu ***frundisit***) § ***frundixiri/frundixire*** (frun-dic-sí-ri) sf frundixiri (frun-dic-sírĭ) – (unã cu ***frundisiri***)
frundidhã (frun-dí-dhã) sf – unã cu zborlu "frundidã"; vedz ***frundidã***
frundisescu (frun-di-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***frundidã***
frundisiri/frundisire (frun-di-sí-ri) sf – vedz tu ***frundidã***
frundisit (frun-di-sítŭ) adg – vedz tu ***frundidã***
frundixescu (frun-dic-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***frundidã***
frundixiri/frundixire (frun-dic-sí-ri) sf – vedz tu ***frundidã***
frundixit (frun-dic-sítŭ) adg – vedz tu ***frundidã***
frundzami/frundzame (frun-dzá-mi) sf – vedz tu ***frãndzã***[1]
frundzar (frun-dzár) sn – vedz tu ***frãndzã***[1]
frundzã (frún-dzã) sf – vedz tu ***frãndzã***[1]
frundzish (frun-díshĭŭ) sn – vedz tu ***frãndzã***[1]
frundzos (frun-dzósŭ) adg – vedz tu ***frãndzã***[1]
frunghi/frunghe (frún-ghi) sf – vedz tu ***frãmti***
frunimadã (fru-ni-má-dã) sf – vedz tu ***fronim***
frunimadhã (fru-ni-má-dhã) sf frunimãdz (fru-ni-mắdz) – unã cu ***frunimadã***
frunimeatsã (fru-ni-meá-tsã) sf – vedz tu ***fronim***
frunti/frunte (frún-ti) sf – vedz tu ***frãmti***
frunzã (frún-zã) sf – vedz tu ***frãndzã***[1]
frutã (frú-tã) sf – vedz tu ***fructu***
fruti[*]***/frute*** (frú-ti) – pluralu di la numa "frut"; vedz ***frut***
fruti/frute (frú-ti) sf pl – fãsh di pãndzã nduplicati sh-cusuti tu partea di nsus a unei fustã i a unui pirde *{ro: volane (de fustă, de draperii)} {fr: volants (de jupe, de rideau)} {en: flounce}*
frutu (frútŭ) sn – vedz tu ***fructu***
fsat (fsátŭ) sn – vedz tu ***fusati***
fshechi/fsheche (fshé-chi) sf fshechi (fshéchĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***fushechi***
ftazmitcu (ftaz-mít-cu) sm, sf (shi adg) ftazmitcã (ftaz-mít-cã) ftazmittsi (ftaz-mít-tsi), ftazmittsi/ftazmittse (ftaz-mít-tsi) – pãni criscutã, nu cu maeaua di-aradã, ma cu-unã maeauã maxutarcã adratã dit gãrnutsãli di bilbici chisati, lucru tsi-lj da a pãniljei unã nustimadã ahoryea; stazmitcã *{ro: pâine făcută cu maia din boabe de năut} {fr: pain de fête, boulangé avec du levain de pois chiche qui lui donne un arome et un goût particulier} {en: special type of bread made with chic peas ferment}* § ***stazmitcã*** (staz-mít-cã) sf (shi adg) stazmittsi/stazmittse (staz-mít-tsi) – (unã cu ***ftazmitcã***) ex: pãni stazmitcã
ftã (ftắ) sm – vedz tu ***cãftã***
ftehã (fté-hã) sf – vedz tu ***uftehã***
ftexim (ftéc-simŭ) sf fteximi/ftexime (ftéc-si-mi) – zbor (faptã, scriari, etc.) tsi easti unã abatiri (dipãrtari) di la atsea tsi easti lugursitã ca ndreptu; alathus, alath, lathus, eanglãshi, fai, hãtai, sfalmã, stepsu *{ro: vină, greşeală} {fr: faute, tort} {en: fault, error}* § ***ftixescu*** (ftic-sés-cu) vb IV ftixii (ftic-síĭ), ftixeam (ftic-seámŭ), ftixitã (ftic-sí-tã), ftixiri/ftixire (ftic-sí-ri) – fac alathus; escu (am) cãbati; alãtipsescu, lãtipsescu, lãtãsescu, ftisescu, stipsescu *{ro: greşi} {fr: commettre une faute (une erreur); faillir} {en: make an error, fail}* ex: cãndu tsiniva cheari chealea, sh-chetrili-lj ftixescu (au cãbati) § ***ftixit*** (ftic-sítŭ) adg ftixitã (ftic-sí-tã), ftixits (ftic-sítsĭ), ftixiti/ftixite (ftic-sí-ti) – tsi fatsi alathus; tsi easti di vinã; tsi ari cãbati; alãtipsit, lãtipsit, lãtãsit, ftisit, stipsit *{ro: greşit, vinovat} {fr: qui a commis une faute (une erreur), fautif, coupable} {en: who made an error, who failed, guilty}* § ***ftixiri/ftixire*** (ftic-sí-ri) sf ftixiri (ftic-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ftixeashti (easti di vinã, ari cãbati); alãtipsiri, lãtipsiri, lãtãsiri, ftisiri, stipsiri *{ro: acţiunea de a greşi; greşire, învinovăţire} {fr: action de commettre une faute (une erreur); action de faillir} {en: action of making an error, of failing}* § ***ftisescu*** (fti-sés-cu) vb IV ftisii (fti-síĭ), ftiseam (fti-seámŭ), ftisitã (fti-sí-tã), ftisiri/ftisire (fti-sí-ri) – (unã cu ***ftixescu***) § ***ftisit*** (fti-sítŭ) adg ftisitã (fti-sí-tã), ftisits (fti-sítsĭ), ftisiti/ftisite (fti-sí-ti) – (unã cu ***ftixit***) § ***ftisiri/ftisire*** (fti-sí-ri) sf ftisiri (fti-sírĭ) – (unã cu ***ftixiri***)
ftilj (ftíljĭŭ) sn ftilji/ftilje (ftí-lji) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***fitilj***
ftinã (ftí-nã) sf ftini/ftine (ftí-ni) – vas di casã (adrat di lut arsu i metal), cu gura largã, tu cari s-fatsi shi s-tsãni mãcarea; apa (mãcarea) tsi intrã tu-unã ftinã; oalã, crup, vutinã, ghiftã; (fig: 1: ftinã = cap (cãrãfetã, cofã, curcubetã, etc.); expr: 2: nu-nj si umpli ftina = nu para aduchescu ghini, nu hiu cãndãrsit di-atseali tsi-nj si dzãsirã; 3: ftina di noapti = oala tu cari omlu poati si sh-facã apa noaptea, cãndu nu poati si s-ducã la hale) *{ro: oală} {fr: pot de terre} {en: earthen pot}* ex: unã ftinã di fãsulji; nu-lj si umplu ftina (fig: caplu, cãrfeta; expr: nu-aduchi ghini) § ***vutinã*** (vu-tí-nã) sf vutini/vutine (vu-tí-ni) shi vutinj (vu-tínjĭ) – (unã cu ***ftinã***)***ftisescu*** (fti-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ftexim***
ftisi/ftise (ftí-si) sf ftisi (ftísĭ) – lãngoari di plimunj mulipsitoari (tsi s-lja di la om la om), tsi dutsi di-aradã la moarti, datã di-unã yeatsã njicã (cunuscutã cu numa di "bacilu Koch") tsi s-curduseashti di-aradã tu plimunj (ma sh-tu oasi, matsi, etc.) sh-lj-aspardzi, lji cãtãstrãpseashti; ofticã, ohticã, tihtã *{ro: oftică, tuberculoză} {fr: phtisie, tuberculose} {en: (pulmonary) consumption, tuberculosis}* § ***ftisico*** (fti-si-có) adgm ftisicadz (fti-si-cádzĭ) – tsi easti lãndzit di ftisi; tsi ari s-facã cu ftisea; di ftisi; ufticos, uhticos, tihtos, cãrãcush *{ro: ofticos} {fr: tuberculeux} {en: tuberculous}*
ftisico (fti-si-có) adgm – vedz tu ***ftisi***
ftisiri/ftisire (fti-sí-ri) sf – vedz tu ***ftexim***
ftisit (fti-sítŭ) adg – vedz tu ***ftexim***

ftiuã (ftí-ŭã) sf ftiuã (ftí-ŭã) – furcã njicã di lemnu (tsi sh-adutsi cu grama Y) cari s-bagã la cicrichi; furcaci *{ro: furcă mică de la rodan}* *{fr: petite fourche qu'on attache au tourniquet, au rouet}* *{en: little fork attached to a roller (thread)}*
ftixescu (ftic-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ftexim***
ftixiri/ftixire (ftic-sí-ri) sf – vedz tu ***ftexim***
ftixit (ftic-sítŭ) adg – vedz tu ***ftexim***
ftoh (ftóhŭ) adg ftoahã (ftoá-hã), ftohi (ftóhĭ), ftoahi/ftoahe (ftoá-hi) – tsi nu-ari aveari shi mizi ari tsi s-mãcã sh-cu tsi s-bãneadzã; fucãrã, neavut, oarfãn, zglob *{ro: sărac}* *{fr: pauvre}* *{en: poor}* § ***ftohi/ftohe*** (ftó-hi) sf ftohi (ftóhĭ) – starea tu cari s-aflã atselj tsi suntu ftohi; fucãrlãchi, neaveari, urfãnilji, urfãneatsã *{ro: sărăcie}* *{fr: pauvreté}* *{en: poverty}* ex: zboarã multi, ftohi mari § ***ftuhipsescu*** (ftu-hip-sés-cu) vb IV ftuhipsii (ftu-hip-síĭ), ftuhipseam (ftu-hip-seámŭ), ftuhipsitã (ftu-hip-sí-tã), ftuhipsiri/ftuhipsire (ftu-hip-sí-ri) – agiungu ftoh; fac pri altu s-agiungã ftoh; urfãnescu, urfãnedz, urfãnipsescu, atihescu, zgulughescu *{ro: sărăci}* *{fr: (s')appauvrir}* *{en: impoverish}* ex: nu vrea ftuhipseascã (nu vrea agiungã ftoh) § ***ftuhipsit*** (ftu-hip-sítŭ) adg ftuhipsitã (ftu-hip-sí-tã), ftuhipsits (ftu-hip-sítsĭ), ftuhipsiti/ftuhipsite (ftu-hip-sí-ti) – tsi ari agiumtã oarfãn; urfãnit, urfãnat, urfãnipsit, atihit, zgulughit *{ro: sărăcit}* *{fr: appauvri}* *{en: impoverished}* § ***ftuhipsiri/ftuhipsire*** (ftu-hip-sí-ri) sf ftuhipsiri (ftu-hip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ftuhipseashti; urfãniri, urfãnari, urfãnipsiri, atihiri, zgulughiri *{ro: acţiunea de a sărăci; sărăcire}* *{fr: action de (s')appauvrir; appauvrissement}* *{en: action of impoverishing}* ex: ftuhipsiri (urfãnipsiri) greauã nã ncljisi casa
ftohi/ftohe (ftó-hi) sf – vedz tu ***ftoh***
fton (ftónŭ) sn ftonuri (ftó-nurĭ) – atsea tsi-aducheashti omlu tu suflit (pãrearea di-arãu, inatea, etc.) shi mirachea tsi-lj s-amintã tra s-aibã sh-el atseali tsi veadi un altu cã ari (avearea, mushiteatsa, sãnãtatea, starea bunã, etc.); zil, zilj, zãlii, zilii, zuli, ãnchizmã, nchizmã, chizmã, pizmã, dol, ergu *{ro: invidie, gelozie}* *{fr: envieux, jaloux}* *{en: envy, jealousy}* ex: va creapã di fton (zilj, nchizmã) § ***ftunjarcu*** (ftu-njĭár-cu) adg ftunjarcã (ftu-njĭár-cã), ftunjartsi (ftu-njĭár-tsi), ftunjartsi/ftunjartse (ftu-njĭár-tsi) – tsi ari fton ti tsiva; ftuniros, ziljar, zuljar, zilipsearic, zilipisearic, zuljaric, ãnchizmataric, nchizmataric, ergataric *{ro: invidios, gelos}* *{fr: envie, jalousie}* *{en: envious, jealous}* § ***ftuniros*** (ftu-ni-rósŭ) adg ftuniroasã (ftu-ni-roá-sã), ftunirosh (ftu-ni-róshĭ), ftuniroasi/ftuniroase (ftu-ni-roá-si) – (unã cu ***ftunjarcu***) § ***ftunisescu*** (ftu-ni-sés-cu) (mi) vb IV ftunisii (ftu-ni-síĭ), ftuniseam (ftu-ni-seámŭ), ftunisitã (ftu-ni-sí-tã), ftunisiri/ftunisire (ftu-ni-sí-ri) – am mari mirachi tra s-am tsiva; ved cã altu ari tsiva trã cari am zilj shi voi multu tra s-am sh-mini idyiul lucru; tsãn/am zilj; ftunsescu, zilipsescu, zulipsescu, pizmusescu, ãnchizmãsescu, nchizmãsescu, ãnchizmusescu, nchizmusescu, nchizmuescu, ãnj curã njirlu *{ro: invidia, râvni, pizmui}* *{fr: désirer ardemment, convoiter, jalouser, envier, porter envie}* *{en: desire, envy, be jealous}* § ***ftunisit*** (ftu-ni-sítŭ) adg ftunisitã (ftu-ni-sí-tã), ftunisits (ftu-ni-sítsĭ), ftunisiti/ftunisite (ftu-ni-sí-ti) – (atsel, atsea) trã cari cariva aducheashti fton; (lucru) tsi easti zilipsit di cariva; ftunsit, zilipsit, zulipsit, pizmusit, ãnchizmãsit, nchizmãsit, ãnchizmusit, nchizmusit, nchizmuit *{ro: invidiat, râvnit, pizmuit}* *{fr: qui est désiré ardemment, convoité, jalousé, envié, qui porte envie}* *{en: desired, envied, who is jealous}* § ***ftunisiri/ftunisire*** (ftu-ni-sí-ri) sf ftunisiri (ftu-ni-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ftuniseashti tsiva; ftunsiri, zilipsiri, zulipsiri, pizmusiri, ãnchizmãsiri, nchizmãsiri, ãnchizmusiri, nchizmusiri, nchizmuiri *{ro: acţiunea de a invidia, de a râvni, de a pizmui; invidiere, râvnire, pizmuire}* *{fr: action de désirer ardemment, de convoiter, jalouser, de porter envie}* *{en: action of desiring, of envying, of being jealous}* § ***ftunsescu*** (ftun-sés-cu) (mi) vb IV ftunsii (ftun-síĭ), ftunseam (ftun-seámŭ), ftunsitã (ftun-sí-tã), ftunsiri/ftunsire (ftun-sí-ri) – (unã cu ***ftunisescu***) § ***ftunsit*** (ftun-sítŭ) adg ftunsitã (ftun-sí-tã), ftunsits (ftun-sítsĭ), ftunsiti/ftunsite (ftun-sí-ti) – (unã cu ***ftunisit***) § ***ftunsiri/ftunsire*** (ftun-sí-ri) sf ftunsiri (ftun-sírĭ) – (unã cu ***ftunisiri***)
ftuhipsescu (ftu-hip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ftoh***
ftuhipsiri/ftuhipsire (ftu-hip-sí-ri) sf – vedz tu ***ftoh***
ftuhipsit (ftu-hip-sítŭ) adg – vedz tu ***ftoh***
ftuihi/ftuihe (ftu-í-hi) – vedz tu ***uftehã***
ftuniros (ftu-ni-rósŭ) adg – vedz tu ***fton***
ftunisescu (ftu-ni-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***fton***
ftunisiri/ftunisire (ftu-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***fton***
ftunisit (ftu-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***fton***
ftunjarcu (ftu-njĭár-cu) adg – vedz tu ***fton***
ftunsescu (ftun-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***fton***
ftunsiri/ftunsire (ftun-sí-ri) sf – vedz tu ***fton***
ftunsit (ftun-sítŭ) adg – vedz tu ***fton***
ftursescu (ftur-sés-cu) vb IV ftursii (ftur-síĭ), fturseam (ftur-seámŭ), ftursitã (ftur-sí-tã), ftursiri/ftursire (ftur-sí-ri) – lja (tsãni, dãnãseashti, etc.) multu chiro *{ro: dura mult timp}* *{fr: durer longtemps}* *{en: last long time}* ex: fturseashti (lja multu chiro) tu adrari § ***ftursit*** (ftur-sítŭ) adg ftursitã (ftur-sí-tã), ftursits (ftur-sítsĭ), ftursiti/ftursite (ftur-sí-ti) – tsi ari loatã (tsãnutã) multu chiro *{ro: care a durat mult timp}* *{fr: qui a duré longtemps}* *{en: that lasted long time}* § ***ftursiri/ftursire*** (ftur-sí-ri) sf ftursiri (ftur-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru lja multu chiro *{ro: acţiunea de a dura mult timp}* *{fr: action de durer longtemps}* *{en: action of lasting long time}*
ftursiri/ftursire (ftur-sí-ri) sf – vedz tu ***ftursescu***
ftursit (ftur-sítŭ) adg – vedz tu ***ftursescu***
fucãrami/fucãrame (fu-cã-rá-mi) sf – vedz tu ***fucãrã***
fucãrã (fu-cã-rắ) adg fucãroanji/fucãroanje (fu-cã-roá-nji), fucãradz (fu-cã-rádzĭ), fucãroanji/fucãroanje (fu-cã-roá-nji) – tsi nu-ari aveari sh-mizi ari tsi s-mãcã sh-cu tsi s-bãneadzã; ftoh, neavut, oarfãn, zglob; (fig: fucãrã = tsi s-aflã tu-unã halã urutã; cari nu-ari tihi tu banã; tsi ari mash cripãri shi taxirãts; mãrat, corbu, corbusit, stuhinat, ndzernu, scurpisit, buisit, vãpsit, chisusit, hãndãcusit, lãit, pisusit, etc.) *{ro: sărac}* *{fr: pauvre}* *{en: poor}* ex: la poarta-a fucãrãlui (a omlui ftoh) psusi gumarlu; tsi s-adarã fucãrãlu (fig: mãratlu)?; moashi sh-fucãroanji (oarfãnã) § ***fucãrami/fucãrame*** (fu-cã-rá-mi) sf fãrã pl – multimi di fucãradz; dunjaua ntreagã tsi easti fucãroanji; urfanji, urfãnami, urfãnãtati *{ro: sărăcime}* *{fr: nombre (l'ensemble) des pauvres}* *{en: multitude of poor people}* ex: noi, fucãramea (atselj tsi him fucãradz) § ***fucãrlãchi/fucãrlãche*** (fu-cãr-lắ-chi) sf fucãrlãchi (fu-cãr-lắchĭ) – catastasea tu cari s-aflã atselj tsi suntu fucãradz; ftohi, neaveari, urfanji, urfãnilji, urfãneatsã, chesati *{ro: sărăcie}* *{fr: pauvreté}* *{en: poverty}* § ***fucãrãrescu*** (fu-cã-rã-rés-cu) adg fucãrãreascã (fu-cã-rã-reás-cã), fucãrãreshtsã (fu-cã-rã-résh-tsã), fucãrãreshti (fu-cã-rã-résh-ti) – di om fucãrã; fucãrescu, urfãnescu *{ro: de om sărac}* *{fr: gueux, miséreux}* *{en: destitute, poverty-stricken}* § ***fucãrescu*** (fu-cã-rés-cu) adg fucãreascã (fu-cã-reás-cã), fucãreshtsã (fu-cã-résh-tsã), fucãreshti (fu-cã-résh-ti) – (unã cu ***fucãrãrescu***)
fucãrãrescu (fu-cã-rã-rés-cu) adg – vedz tu ***fucãrã***
fucãrescu (fu-cã-rés-cu) adg – vedz tu ***fucãrã***
fucãrlãchi/fucãrlãche (fu-cãr-lắ-chi) sf – vedz tu ***fucãrã***
fuchii/fuchie (fu-chí-i) sf fuchii (fu-chíĭ) – harea tsi u ari omlu tra s-poatã s-lu facã un lucru; dinami, puteari, vãrtuti, virtuti, vurtuti, vãrtushami, vlagã, fortsã, tãcati, cuveti, cuvet *{ro: putere}* *{fr: force}* *{en: force}*
fucos (fu-cós) adg – vedz tu ***foc***
fucurinã (fu-cu-rí-nã) sf – vedz tu ***foc***
fudul (fu-dúlŭ) adg fudulã (fu-dú-lã), fudulj (fu-dúljĭ), fuduli/fudule (fu-dú-li) – tsi lu-arãseashti multu tra si s-alavdã; tsi easti trã alãvdari; fãlos, alãvdos, alãvdãtor, pirifan, dai, daitcu, ãndãrlu, tartares, tartabes, sirbes *{ro: fudul}* *{fr: fier; arrogant}* *{en: proud; arrogant}* ex: mult fudul (pirifan) tu trup nãs easti § ***fudulescu*** (fu-du-lés-cu) (mi) vb IV fudulii (fu-du-líĭ), fuduleam (fu-du-leámŭ), fudulitã (fu-du-lí-tã), fuduliri/fudulire (fu-du-lí-ri) – spun cu zboarã cum tinjisescu pri cariva (trã hãrli tsi li ari icã lucrili tsi-ari faptã); dzãc trã mini mash zboarã buni (di-alavdã); (mi) cãmãrusescu; alavdu, lavdu, mãrescu, pinjisescu, fãlescu, fãndãxescu *{ro: fuduli}*

{fr: être fier; (se) vanter, (se) pavaner} *{en: be proud; boast, strut (about)}* ex: fudulea-ti (fãlea-ti, cãmãrusea-ti) tini, mumã § ***fudulit*** (fu-du-lítŭ) adg fudulitã (fu-du-lí-tã), fudulits (fu-du-lítsĭ), fuduliti/fudulite (fu-du-lí-ti) – tsi easti tinjisit (alãvdat) cu zboarã (trã hãrli tsi ari icã atseali tsi-ari faptã); alãvdat, lãvdat, mãrit, fãlit, cãmãrusit, pinjisit, fãndãxit *{ro: fudulit}* *{fr: qui est devenu fier, vantard, arrogant}* *{en: who became proud; arrogant}* § ***fuduliri/fudulire*** (fu-du-lí-ri) sf fuduliri (fu-du-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti alãvdat icã s-alavdã el singur, s-cãmãruseashti; alãvdari, lãvdari, mãriri, fãliri, cãmãrusiri, pinjisiri, fãndãxiri *{ro: acţiunea de a (se) lăuda; lăudare}* *{fr: action de se pavaner, de louer, de (se) vanter}* *{en: action of praising, of boasting, of bragging}* § ***fuduleatsã*** (fu-du-leá-tsã) sf fudulets (fu-du-létsĭ) – atsea hari tsi u-ari un cari s-fuduleashti, s-cãmãruseashti; fudulii, fudulichi, fudulãchi, pirifanji, mãreatsã, dãilãchi, dãilichi, cãmarã *{ro: fudulie}* *{fr: fierté; orgueil, arrogance}* *{en: pride; arrogance}* ex: imnatlu di fuduleatsã (pirifanji); fudulets (pirifãnj) nu vor la-armãnj; fuduleatsa (pirifanja, mãreatsa) a noastrã § ***fudulii*** (fu-du-lí-i) sf fudulii (fu-du-líĭ) – (unã cu ***fuduleatsã***) § ***fudulichi/fuduliche*** (fu-du-lí-chi) sf fudulichi (fu-du-líchĭ) – (unã cu ***fuduleatsã***) § ***fudulãchi/fudulãche*** (fu-du-lắ-chi) sf fudulãchi (fu-du-lắchĭ) – (unã cu ***fuduleatsã***)

fudulãchi/fudulãche (fu-du-lắ-chi) sf – vedz tu ***fudul***

fuduleatsã (fu-du-leá-tsã) sf – vedz tu ***fudul***

fudulescu (fu-du-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***fudul***

fudulichi/fuduliche (fu-du-lí-chi) sf – vedz tu ***fudul***

fudulii (fu-du-lí-i) sf – vedz tu ***fudul***

fuduliri/fudulire (fu-du-lí-ri) sf – vedz tu ***fudul***

fudulit (fu-du-lítŭ) adg – vedz tu ***fudul***

fudzeari/fudzeare (fu-dzeá-ri) sf – vedz tu ***fug***

fudziri/fudzire (fu-dzí-ri) sf – vedz tu ***fug***

fudzit (fu-dzítŭ) adg – vedz tu ***fug***

fudzitã (fu-dzí-tã) sf – vedz tu ***fug***

fufulescu (fu-fu-lés-cu) vb IV – vedz tu ***afulescu***

fufuliri/fufulire (fu-fu-lí-ri) – vedz tu ***afulescu***

fufulit (fu-fu-lítŭ) adg – vedz tu ***afulescu***

fug (fugŭ) vb IV, II shi I fudzii (fu-dzíĭ) shi vdzii (vdzíĭ) shi fugai (fu-gáĭ) shi vgai (vgáĭ); fudzeam (fu-dzeámŭ) shi vdzeam (vdzeámŭ); fudzitã (fu-dzí-tã) shi vdzitã (vdzí-tã) shi fugatã (fu-gá-tã) shi vgatã (vgá-tã); fudziri/fudzire (fu-dzí-ri) shi vdziri/vdzire (vdzí-ri) shi fudzeari/fudzeare (fu-dzeá-ri) shi vdzeari/vdzeare (vdzeá-ri) shi fugari/fugare (fu-gá-ri) shi vgari/vgare (vgá-ri) – mi duc di-aoa tu-un altu loc; afug, nchisescu, alag, apãrãtsescu, alas, avin, agunescu, am dyeafurauã, etc.; (expr: 1: fug di nu mi ved (di mi frãngu) = fug multu agonja; 2: fug sh-ninga fug = fug sh-nu-astãmãtsescu; 3: s-lã ljai caplu shi s-fudz! = suntu mushati, mushati, di nu pots s-aflji alti cama mushati *{ro: se duce, pleca; fugi, alerga; văna; elimina; diferenţia; etc.}* *{fr: partir; courir; fuir, s'enfuir; chasser; éliminer; différencier, etc.}* *{en: leave; run; flee; hunt; eliminate; differenciate, etc.}* ex: tuts armãnjlji fug (nchisescu) cu oili, fug (s-duc) diparti ca s-irneadzã; elj tut fug (s-duc) nã sãptãmãnã; fudz, s-nã fudzim; li lo shi fudzi, s-fudzim pãnã nu nã loarã di hãbari; fudzea (expr: alãga multu agonja) di nu s-videa; fudzea (expr: alãga multu agonja) di s-frãndzea; giurash ascumta si-ts fudz (s-ti dipãrtedz peascumta) di-acasã; fudz eu, fudz nãs; lu-au fugatã (avinatã) dauã sãptãmãnj; fudzits-lji (avinats-lji, agunits-lji) dit hoarã; fudzi multu unã di-alantã (s-dipãrteadzã, au dyeafurauã); sh-fudzirã, fudzirã, di ninga fug (fudzirã sh-nu-astãmãtsirã iuva); s-lã ljai caplu shi s-fudz! = suntu mushati, cum nu-ari alti § ***fudzit*** (fu-dzítŭ) adg fudzitã (fu-dzí-tã), fudzits (fu-dzítsĭ), fudziti/fudzite (fu-dzí-ti) – tsi ari fudzitã, nchisit, alãgat, alãsat, avinat, agunit, etc. *{ro: plecat, fugit, alergat, dus, vănat, eliminat, diferenţiat, etc.}* *{fr: parti, couru, fui, enfui, chassé, éliminé, différencié, etc.}* *{en: left, run, fled, hunted, eliminated, differenciated, etc.}* ex: sã-nj plãngu fudzitlu (atsel tsi ari fudzitã) di-acasã § ***vdzit*** (vdzítŭ) adg vdzitã (vdzí-tã), vdzits (vdzítsĭ), vdziti/vdzite (vdzí-ti) – (unã cu ***fudzit***) § ***fugat*** (fu-gátŭ) adg fugatã (fu-gá-tã), fugats (fu-gátsĭ), fugati/fugate (fu-gá-ti) – (unã cu ***fudzit***) ex: suntu fugats di Luni; easti fugat tu muntsã § ***vgat*** (vgátŭ) adg vgatã (vgá-tã), vgats (vgátsĭ), vgati/vgate (vgá-ti) – (unã cu ***fudzit***) § ***fudziri/fudzire*** (fu-dzí-ri) sf fudziri (fu-dzírĭ) – atsea tsi fatsi un tsi fudzi; nchisiri, alãgari, alãsari, avinari, aguniri, etc. *{ro: acţiunea de a pleca, de a fugi, etc.; plecare, fugire, alergare, ducere, vânare, eliminare, diferenţiere, etc.}* *{fr: action de partir (courir, fuir, s'enfuir, chasser, éliminer, différencier, etc.)}* *{en: action of leaving (running, fleing, hunting, eliminating, differenciating, etc.)}* § ***vdziri/vdzire*** (vdzí-ri) sf vdziri (vdzírĭ) – (unã cu ***fudziri***) § ***fudzeari/fudzeare*** (fu-dzeá-ri) sf fudzeri (fu-dzérĭ) – (unã cu ***fudziri***) § ***vdzeari/vdzeare*** (vdzeá-ri) sf vdzeri (vdzérĭ) – (unã cu ***fudziri***) § ***fugari/fugare*** (fu-gá-ri) sf fugãri (fu-gắrĭ) – (unã cu ***fudziri***) § ***vgari/vgare*** (vgá-ri) sf vgãri (vgắrĭ) – (unã cu ***fudziri***) § ***fugã*** (fú-gã) sf fudz (?) (fúdzĭ) – fudziri, nchisiri, nchisitã, vgari, etc. *{ro: fugă, plecare}* *{fr: fuite, départ}* *{en: flight, departure}* ex: fuga (vgarea) tu-arniu; tu oara-a fugãljei (a vgariljei); s-frãmsirã di fugã; dats fuga (alãgats!) § ***fudzitã*** (fu-dzí-tã) sf fãrã pl – fudziri, fugã *{ro: fugă}* *{fr: fuite}* *{en: flight}* § ***fugar*** (fu-gárŭ) sm, sf, adg fugarã (fu-gá-rã), fugari (fu-gárĭ), fugari/fugare (fu-gá-ri) – tsi ari vgatã iuva diparti; un tsi easti avinat; un tsi fudzi shi s-ascundi tra s-nu hibã acãtsat *{ro: fugar}* *{fr: fugitif, fuyard}* *{en: fugitive, runaway}* ex: cu-alãndurli fugari § ***afug*** (a-fugŭ) vb IV, II shi I afudzii (a-fu-dzíĭ) shi avdzii (av-dzíĭ) shi afugai (a-fu-gáĭ) shi avgai (av-gáĭ); afudzeam (a-fu-dzeámŭ) shi avdzeam (av-dzeámŭ); afudzitã (a-fu-dzí-tã) shi avdzitã (av-dzí-tã) shi afugatã (a-fu-gá-tã) shi avgatã (av-gá-tã); afudziri/afudzire (a-fu-dzí-ri) shi avdziri/avdzire (av-dzí-ri) shi afudzeari/afudzeare (a-fu-dzeá-ri) shi avdzeari/avdzeare (av-dzeá-ri) shi afugari/afugare (a-fu-gá-ri) shi avgari/avgare (av-gá-ri) – (unã cu ***fug***) § ***afudzit*** (a-fu-dzítŭ) adg afudzitã (a-fu-dzí-tã), afudzits (a-fu-dzítsĭ), afudziti/afudzite (a-fu-dzí-ti) – (unã cu ***fudzit***) § ***avdzit*** (av-dzítŭ) adg avdzitã (av-dzí-tã), avdzits (av-dzítsĭ), avdziti/avdzite (av-dzí-ti) – (unã cu ***fudzit***) § ***afugat*** (a-fu-gátŭ) adg afugatã (a-fu-gá-tã), afugats (a-fu-gátsĭ), afugati/afugate (a-fu-gá-ti) – (unã cu ***fudzit***) § ***avgat*** (av-gátŭ) adg avgatã (av-gá-tã), avgats (av-gátsĭ), avgati/avgate (av-gá-ti) – (unã cu ***fudzit***) § ***afudziri/afudzire*** (a-fu-dzí-ri) sf afudziri (a-fu-dzírĭ) – (unã cu ***fudziri***) § ***avdziri/avdzire*** (av-dzí-ri) sf avdziri (av-dzírĭ) – (unã cu ***fudziri***) § ***afudzeari/afudzeare*** (a-fu-dzeá-ri) sf afudzeri (a-fu-dzérĭ) – (unã cu ***fudziri***) § ***avdzeari/avdzeare*** (av-dzeá-ri) sf avdzeri (av-dzérĭ) – (unã cu ***fudziri***) § ***afugari/afugare*** (a-fu-gá-ri) sf afugãri (a-fu-gắrĭ) – (unã cu ***fudziri***) § ***avgari/avgare*** (av-gá-ri) sf avgãri (av-gắrĭ) – (unã cu ***fudziri***) § ***apufug*** (a-pu-fugŭ) vb IV, II shi I apufudzii (a-pu-fu-dzíĭ) shi apuvdzii (a-puv-dzíĭ) shi apufugai (a-pu-fu-gáĭ) shi apuvgai (a-puv-gáĭ); apufudzeam (a-pu-fu-dzeámŭ) shi apuvdzeam (a-puv-dzeámŭ); apufudzitã (a-pu-fu-dzí-tã) shi apuvdzitã (a-puv-dzí-tã) shi apufugatã (a-pu-fu-gá-tã) shi apuvgatã (a-puv-gá-tã); apufudziri/apufudzire (a-pu-fu-dzí-ri) shi apuvdziri/apuvdzire (a-puv-dzí-ri) shi apufudzeari/apufudzeare (a-pu-fu-dzeá-ri) shi apuvdzeari/apuvdzeare (a-puv-dzeá-ri) shi apufugari/apufugare (a-pu-fu-gá-ri) shi apuvgari/apuvgare (a-puv-gá-ri) – fug, pãnã tu soni *{ro: pleca, în fine}* *{fr: partir enfin}* *{en: leave finally}* § ***apufudzit*** (a-pu-fu-dzítŭ) adg apufudzitã (a-pu-fu-dzí-tã), apufudzits (a-pu-fu-dzítsĭ), apufudziti/apufudzite (a-pu-fu-dzí-ti) – fudzit, pãnã tu soni *{ro: plecat, în fine}* *{fr: parti enfin}* *{en: left finally}* § ***apuvdzit*** (a-puv-dzítŭ) adg apuvdzitã (a-puv-dzí-tã), apuvdzits (a-puv-dzítsĭ), apuvdziti/apuvdzite (a-puv-dzí-ti) – (unã cu ***apufudzit***) § ***apufugat*** (a-pu-fu-gátŭ) adg apufugatã (a-pu-fu-gá-tã), apufugats (a-pu-fu-gátsĭ), apufugati/apufugate (a-pu-fu-gá-ti) – (unã cu ***apufudzit***) § ***apuvgat*** (a-puv-gátŭ) adg apuvgatã (a-puv-gá-tã), apuvgats (a-puv-gátsĭ), apuvgati/apuvgate (a-puv-gá-ti) – (unã cu ***apufudzit***) § ***apufudziri/apufudzire*** (a-pu-fu-dzí-ri) sf apufudziri (a-pu-fu-dzírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu apufudzi cariva *{ro: acţiunea de a pleca, în fine}* *{fr: action de partir enfin}* *{en: action of finally leaving}* § ***apuvdziri/apuvdzire*** (a-puv-dzí-ri) sf apuvdziri (a-puv-dzírĭ) – (unã cu ***apufudziri***) § ***apufudzeari/apufudzeare*** (a-pu-fu-dzeá-ri) sf apufudzeri (a-

pu-fu-dzérĭ) – (unã cu ***apufudziri***) § ***apuvdzeari/apuvdzeare*** (a-puv-dzeá-ri) sf apuvdzeri (a-puv-dzérĭ) – (unã cu ***apufudziri***) § ***apufugari/apufugare*** (a-pu-fu-gá-ri) sf apufugãri (a-pu-fu-gắrĭ) – (unã cu ***apufudziri***) § ***apuvgari/apuvgare*** (a-puv-gá-ri) sf apuvgãri (a-puv-gắrĭ) – (unã cu ***apufudziri***)

fugar (fu-gárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***fug***

fugari/fugare (fu-gá-ri) sf – vedz tu ***fug***

fugat (fu-gátŭ) adg – vedz tu ***fug***

fugã (fú-gã) sf – vedz tu ***fug***

fuior (fu-ĭórŭ) sn – vedz tu ***fuljor***

fuldzirari/fuldzirare (ful-dzi-rá-ri) sf – vedz tu ***sfulgu***

fuldzirat (ful-dzi-rátŭ) adg – vedz tu ***sfulgu***

fuldzirã (fúl-dzi-rã) vb I unipers. – vedz tu ***sfulgu***

fulgu (fúl-gu) sn fulguri (fúi-gurĭ) – cumatã albã (adratã di crustali di apã ngljitsatã alichiti deadun) tsi cadi din tser ca unã peanã cãndu da neauã; spitã, ciomburã *{ro: fulg de zăpadă}* *{fr: flocon de neige}* *{en: snow flake}* ex: fulguri (spiti) di neauã cãdea di oarã-oarã

fulidzini/fulidzine (fu-lí-dzi-ni) sf – vedz tu ***furidzinã***

fuljauã (fu-ljĭá-ŭã) sf fuljei (fu-ljĭéĭ) – apanghiul adrat di pulj, di-aradã pri ponj (sum streahã, etc.) tra sã-sh aflã un loc s-doarmã, si s-aveaglji di dushmanj, sã-sh facã oauãli, s-li cluceascã shi sã-sh creascã puljlji; 2: loclu, di-aradã dit pãduri, tsi sh-lu-aleg agru-pricili tra s-doarmã, sã-sh aflã apanghiu, sã-sh creascã njitslji, etc.; cuibar, cuibair, curbai, cuibu; culcush, yitachi, lujar, loji, loj, pitulj; (fig: 1: fuljauã = (i) casa (loclu) iu bãneadzã omlu, di-aradã iu sta, doarmi sh-mãcã, cu fumealja-a lui; (ii) loclu iu s-ascundi cariva cãndu easti avinat, loclu iu s-adunã cu altsã ca el, etc.; expr: 2: lj-aflã fuljaua = s-bãgã tu-ashtirnut cu-unã featã trã prota oara di nu mata armãni viryirã) *{ro: cuib, culcuş}* *{fr: nid, gîte, repaire, terrier}* *{en: nest, lair, shelter}* ex: sta ca cuclu fãr fuljauã (cuibar); aoa suntu fuljei di furi (fig: locuri iu s-ascundu furi) § ***folj*** (fóljĭŭ) sn folji/folje (fó-lji) – oulu tsi s-alasã tu fuljauã ca gãljinjli si sh-aflã loclu iu oauã *{ro: cuibar}* *{fr: l'oeuf qu'on laisse dans le nichoir}* *{en: egg left in the breeding-coop}* ex: gãljina nu cluceshti fãrã folj; nu-alãsai folj tu cubair (fuljauã)

fuljic (fu-ljícŭ) sm – vedz tu ***foali***

fuljinã (fu-ljí-nã) sf – vedz tu ***foali***

fuljinos (fu-lji-nós) adg – vedz tu ***foali***

fuljor (fu-ljĭórŭ) sn fuljoari/fuljoare (fu-ljĭoá-ri) – mãnuclju di lãnã (cãnipã, ljin, etc.) curatã sh-faptã etimã tra s-hibã bãgatã pri furcã trã turtseari; fuior, cair, piciur, pitrichi, pitricã; (fig: 1: fuljor = (i) albu ca fuljorlu; (ii) peri lundzi (perci, pleati) sh-mushats tsi spindzurã ca fuljorlu; expr: 2: nu-ari fuljor ãn cap = nu-ari minti, easti lishurac, glarecicu, lishor; 3: agiungu la fuljor = s-acatsã di peri, si ncãrligheadzã, si nciupã) *{ro: fuior, caier}* *{fr: filasse, quenouillée blanche, étouppe blanche}* *{en: tow, bundle (hemp)}* ex: fuljorlu (lãna) dit furcã; cãti trei fuljoari (cairi) toartsi pri dzuã; cãndusha albã ca fuljorlu (cairlu); fã-nj-tsã coada-a ta fuljor; cu-a lui coadã n sus, fuljor (fig: ca fuljorlu); perlji lã giuca pri pãltãri ca fuljoari; aush cu fuljoari (fig: peri, pleati) albi ca cairlu; di zbor, zbor, agiumsirã la fuljor (expr: s-acãtsarã di peri); s-featsi perlu ca fuljor (fig: lj-alghi perlu, s-featsi perlu albu ca fuljorlu, ca cairlu) § ***fuior*** (fu-ĭórŭ) sn fuioari/fuioare (fu-ĭoá-ri) – (unã cu ***fuljor***) ex: patru fuioari torshu § ***nfuljor*** (nfu-ljĭórŭ) vb I nfuljurai (nfu-ljĭu-ráĭ), nfuljuram (nfu-ljĭu-rámŭ), nfuljuratã (nfu-ljĭu-rá-tã), nfuljurari/nfuljurare (nfu-ljĭu-rá-ri) – u cur sh-u ndreg lãna (cãnipa, ljinlu, mitasea, etc.) tu mãnuclji tra s-hibã etimã trã bãgari pri furcã sh-turtseari; fac fuljoari dit lãnã (cãnavi, ljin, etc.); mpiciur *{ro: face fuioari}* *{fr: faire de la filasse}* *{en: make tows, bundles}* ex: ma nfuljura (u fãtsea fuljoari) cãnipa § ***nfuljuredz*** (nfu-ljĭu-rédzŭ) vb I nfuljurai (nfu-ljĭu-ráĭ), nfuljuram (nfu-ljĭu-rámŭ), nfuljuratã (nfu-ljĭu-rá-tã), nfuljurari/nfuljurare (nfu-ljĭu-rá-ri) – (unã cu ***nfuljor***) § ***nfuljurat*** (nfu-ljĭu-rátŭ) adg nfuljuratã (nfu-ljĭu-rá-tã), nfuljurats (nfu-ljĭu-rátsĭ), nfuljurati/nfuljurate (nfu-ljĭu-rá-ti) – (lãna, cãnipa, etc.) tsi easti faptã fuljor; mpiciurat *{ro: (lână) facută fuior}* *{fr: (laine) faite filasse}* *{en: (wool) made into tows, bundles}* § ***nfuljurari/nfuljurare*** (nfu-ljĭu-rá-ri) sf nfuljurãri (nfu-ljĭu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si nfuljureadzã lãnã (cãnipã, ljin, etc.); mpiciurari *{ro: acţiunea de a face fuioari}* *{fr: action de faire de la filasse}* *{en: action of making tows, bundles}*

fultac (ful-tácŭ) sn – vedz tu ***fãshcatã***

fultacã (ful-tá-cã) sf fultãts (ful-tắtsĭ) (fãl-tắtsĭ) – umflãturã mplinã di vimtu tsi s-fatsi pri fatsa-a apiljei cãndu hearbi sh-clucuteashti, icã atumtsea cãndu apa fatsi spumã; umflãturã mplinã di dzamã pi chealea-a omlui cãndu s-ardi; mãdular dit truplu-a omlui tsi sh-u-adutsi cu unã pungã mplinã di dzamã i chishat; fãltacã, fuscã, bishicã, pluscutã, cãndilã, tsipur, hãboatã *{ro: băşică}* *{fr: ampoule, bulle}* *{en: blister, bubble}* § ***fãltacã*** (fãl-tá-cã) sf fãltãts – (unã cu ***fultacã***) ex: scoasi fãltãts (bishits) pri trup § ***fultãchedz*** (ful-tã-chĭédzŭ) (mi) vb I fultãcai (ful-tã-cáĭ), fultãcam (ful-tã-cámŭ), fultãcatã (ful-tã-cá-tã), fultãcari/fultãcare (ful-tã-cá-ri) – fac bishits; bishichedz, bishchedz *{ro: băşica, face (se umple de) băşici}* *{fr: produire des ampoules, se couvrir de cloques}* *{en: cause blisters, break with blisters}* § ***fultãcat*** (ful-tã-cátŭ) adg fultãcatã (ful-tã-cá-tã), fultãcats (ful-tã-cátsĭ), fultãcati/fultãcate (ful-tã-cá-ti) – tsi ari faptã fãltãts; bishicat, bishcat *{ro: băşicat, umplut de băşici}* *{fr: couvert d'ampoules, de cloques}* *{en: broken with blisters}* § ***fultãcari/fultãcare*** (ful-tã-cá-ri) sf fultãcãri (ful-tã-cắrĭ) – atsea tsi pati un cãndu fatsi fãltãts; bishicari, bishcari *{ro: acţiunea de a băşica; băşicare}* *{fr: action de produire des ampoules, de se couvrir de cloques}* *{en: action of causing blisters, of breaking with blisters}*

fultãcari/fultãcare (ful-tã-cá-ri) sf – vedz tu ***fultacã***

fultãcat (ful-tã-cátŭ) adg – vedz tu ***fultacã***

fultãchedz (ful-tãchĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***fultacã***

fultutiri (ful-tu-tí-ri) sf – vedz tu ***furtutiri***

fum (fúmŭ) sn fumuri (fú-murĭ) – 1: cumãts (lãi di cãrbuni) multu njits, tsi es multi deadun (ca unã negurã) dit un lucru cãndu nchiseashti s-ardã, icã atumtsea cãndu nu ardi ghini; 2: lucru lai shi gros (di cãrbuni) alãsat (ashtirnut) di fum pri mardzinea di nãuntru a sulinilor i a ugeaclui prit cari treatsi; bushtinã, cãpnjauã, furitsinã, furidzinã, fulidzini; (fig: 1: fum = tsigari; 2: fum = bishinã 3: fum = minduiri analti sh-fãndãzii (minciunoasi) tsi li-ari cariva cã easti carishti cari; expr: 4: ãnj lja fumlu = fudzi dupã mini shi nu poati s-mi-acatsã) *{ro: fum; funingine; ţigară; băşină; încrezut}* *{fr: fumée; suie; cigarette; pet; fantaisie, esprit chimérique}* *{en: smoke; soot; cigarette; fart; imagination, fancy}* ex: s-analtsã fumlu nsus; nu-i dicãt ca-a foclui fum dunjaua; s-njargã fumlu ndreptu sh-lasã s-hibã ugeaclu strãmbu; tatãl ninca nifaptu, hiljlu la Dumnidzã traptu (angucitoari: *fumlu*); lj-easi-apoea fum prit nãri (veadi apoea steali verdzã); ugeaclu s-umplu di fumuri (bushtinj); dã-nj un fum (tsigari); lamnja-lj lo fumlu (expr: lamnja nu putu s-lu-acatsã); si-lj ljai fumlu (fig: bishina; fudzi) ali Mari; caftã oaspits, lã aflã fumlu (fig: bishina); umplu saclu shi lja-lj fumlu (fig: bishina; acatsã-l ma s-pots!) prit poartã afoarã; om cu fumuri (fig: fãndãzii minciunoasi cã easti carishti tsi) § ***fumari/fumare*** (fu-má-ri) sf fumãri (fu-mắrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu bea unã tsigari *{ro: acţiunea de a fuma; fumare}* *{fr: action de fumer du tabac}* *{en: smoking tabaco}* § ***fumãrii/fumãrie*** (fu-mã-rí-i) sf fumãrii (fu-mã-ríĭ) – negurã di fum *{ro: fumăraie}* *{fr: épaisse fumée, ténébres}* *{en: clouds of smoke}* ex: fumãria-a noaptiljei § ***afum*** (a-fúmŭ) (mi) vb I afumai (a-fu-máĭ), afumam (a-fu-mámŭ), afumatã (a-fu-má-tã), afumari/afumare (a-fu-má-ri) – 1: fac sã scoatã fum; lãescu, cã shidzui tu fum; mi-acoapir cu fum; 2: acoapir un lucru (oarã, nel, minghiush, etc.) cu-un petur multu suptsãri di amalãmã (asimi, etc.) tra s-lu fac lucrul ma mushat (s-dãnãseascã ma ghini, etc.); fum, hrisusescu, mãlãmusescu, ãngãlbidedz, nglubudedz; (expr: u-afum = 1: fug, li cãlescu; li ciulescu, u shpirtuescu; 2: afum = fur; 3: mi-afum = beau multu yin i arãchii sh-mi mbet; mi mãrinedz, mi siclitsescu; 4: lj-afum nãrli = lu ncaci, lu-aurlu, l-bag dinãpoi; 5: lj-afum ugeaclu = l-clirunumsescu; etc.) *{ro: fuma; expune la fum; polei, auri; scoate fum}* *{fr: fumer; exposer à l'action de la fumée; dorer; degager de la fumée}* *{en: expose to the effect of smoke; smoke; gild}* ex: tutã oda nj-afumãm cu fumlu di

thimnjamã; muljarea arauã easti ca casa tsi afumã (scoati fum); cãldarea s-afumã (lãi di fum); afumãm (nglubudãm, hrisusim) verli la hrisic; mi-afumai (lãii di fum) tu fatsã; afumai un nel di-asimi; cum ugeaclu a nostru afumã (scoati fum); u-afumã (expr: fudzi) di-aclo; arapi aloatlu dit cãpisteari sh-u-afumã (expr: sh-fudzi) di-aclo; afumash (expr: furash) nã oai; nu alasã hilj s-lj-afumã ugeaclu (expr: s-lu clirunumseascã); v-afumat (expr: vã mbitat) la numtã; mi afumai (mi mbitai) la cafine; s-afumarã (biurã, sã mbitarã) deaghinealui; va ts-afum nãrli (expr: va ti ncaci) § ***afumat*** (a-fu-mátŭ) adg afumatã (a-fu-má-tã), afumats (a-fu-mátsĭ), afumati/afumate (a-fu-má-ti) – scos fum; lãit di shideari la fum; fumat, hrisusit, mãlãmusit, ãngãlbidat, nglubudat; (expr: fudzit, cãlit; ciulit, shpirtuit; furat; mbitat; mãrinat; ncãceat; clirunumsit; etc.) *{ro: fumat; afumat, expus la fum; poleit, aurit; scos fum} {fr: fumé; exposé à l'action de la fumée; doré; degagé de la fumée} {en: smoked; exposed to the effect of smoke; gilded}* ex: afumati (hrisusiti) cu amalamã; featã, tsi nj-eshti afumatã (expr: mãrinatã)? § ***afumari/afumare*** (a-fu-má-ri) sf afumãri (a-fu-mắrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu s-afumã; scuteari fum; lãiri di shideari tu fum; fumari, hrisusiri, mãlãmusiri, ãngãlbidari, nglubudari; (expr: fudziri, cãliri; ciuliri, shpirtuiri; furari; mbitari; ncãceari; clirunumsiri; etc.) *{ro: acţiunea de a fuma, de a polei, de a scoate fum; fumare; expunere la fum; poleire; scoatere fum} {fr: action de fumer d'exposer à l'action de la fumée; de dorer; de degager de la fumée} {en: action of smoking, of exposing to the effect of smoke; of gilding}* ex: afumarea cu thimnjamã easti sãnãtoasã § ***afumãturã*** (a-fu-mã-tú-rã) sf afumãturi (a-fu-mã-túrĭ) – urma alãsatã di-unã afumari; nglubudari, hrisusiri *{ro: poleire} {fr: dorure} {en: gilding}*

fumari/fumare (fu-má-ri) sf – vedz tu ***fum***

fumãrii/fumãrie (fu-mã-rí-i) sf – vedz tu ***fum***

fumealji/fumealje (fu-meá-lji) sf fumelj (fu-méljĭ) – 1: pareea faptã di-un bãrbat, nicuchira-a lui, sh-cãndu lj-amintã, cilimeanjli-a lor (sh-multi ori pãrintsãlj a lor aushanj, cãndu bãneadzã cu elj); fãmealji, fumelj; 2: njitslji tsi-lj fatsi (icã-lj lja ti suflit) unã preaclji ncurunatã, un bãrbat cu nicuchira-a lui; ficior/featã, njic, cilimean, etc.; (expr: 1: fumelj (la plural) = multimi di fumelj tsi bãneadzã shi s-mutã deadun earna sh-veara, dit un loc tu altu, cã tsãn di idyiul celnic, yin dit idyea hoarã, etc.; 2: fumealji = buluchi mari di hiintsi i lucri tsi au tuti idyili hãri, ca bunãoarã, tuts oaminjlji tsi dipun dit idyilj pãpãnj, oaminjlji dit idyea farã, tuts arburlji tsi nu sh-cher frãndzãli earna, etc.; 3: hiu om di fumealji = hiu om tsi mi-ariseashti s-am nicuchirã, cilimeanj shi s-duc unã banã bunã cu nãsh) *{ro: familie; copii} {fr: famille; enfants} {en: family; childrem}* ex: mutrea-ts di casã sh-di fumealji (nicuchirã sh-cilimeanj); avdzãts, vlahuhori, fumelj; fumeljli loarã hima, valea; ea-lea, yin, da cap fumeljli; nã yini cu fumealja ntreagã (cu tuts din casã); nu nã aveam shi noi fumealji (njits); fumealji lj-am (lj-am njits, cilimeanj); vrets, feati, s-amintats fumealji albã? bets dit misuri albi; ãl criscurã ca fumealji (ficior) a lor; fumealja (njitslji, cilimeanjlji) di mumã armãni oarfãnã; easti om cu multã fumealji (multsã cilimeanj); mi duc la fumelj (expr: fumeljli tsi tsãn di idyiul celnic, tsi yin dit idyiul loc shi bãneadzã tu-un loc deadun, etc.) § ***fãmealji/fãmealje*** (fã-meá-lji) sf fãmelj (fã-méljĭ) – (unã cu ***fumealji***) § ***fumelj*** (fu-méljĭŭ) sn fumelj (fu-méljĭ) – (unã cu ***fumealji***) ex: fumealji, fumealji, shi ts-lu ndreadzi fumeljlu (njiclu) ningã dit tinireatsã; di fumelj (ficior, featã) curunj s-nu bashi § ***fumiljit*** (fu-mi-ljítŭ) adg fumiljitã (fu-mi-ljí-tã), fumiljits (fu-mi-ljítsĭ), fumiljiti/fumiljite (fu-mi-ljí-ti) – tsi easti cu fumealji (nicuchir i nicuchirã); tsi easti cu fumealji (cilimeanj) multsã; tsi easti cu nicuchirã sh-cilimeanj *{ro: care are familie, familist} {fr: qui a une (nombreuse) famille} {en: who has a (large) family}* ex: tora tsi easti fumiljit (cu fumealji), va si s-ashtearnã § ***nfumiljedz*** (nfu-mi-ljĭédzŭ) vb I nfumiljai (nfu-mi-ljĭáĭ), nfumiljam (nfu-mi-ljĭámŭ), nfumiljatã (nfu-mi-ljĭá-tã), nfumiljari/nfumiljare (nfu-mi-ljĭá-ri) – am fumealji (njits, cilimeanj); fac sh-crescu fumealji *{ro: avea copii, procrea} {fr: avoir des enfants; enfanter, procréer} {en: have children; procreate}* § ***nfumiljat*** (nfu-mi-ljĭátŭ) adg nfumiljatã (nfu-mi-ljĭá-tã), nfumiljats (nfu-mi-ljĭátsĭ), nfumiljati/nfumiljate (nfu-mi-ljĭá-ti) – cari ari fumealji; cari fatsi fumealji; cu fumealji *{ro: care are copii, procreat} {fr: qui a des enfants; enfanté, procréé} {en: who has children; procreated}* § ***nfumiljari/nfumiljare*** (nfu-mi-ljĭá-ri) sf nfumiljeri (nfu-mi-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sh-fatsi fumealji *{ro: acţiunea de a avea copii, de a procrea; procreare} {fr: action d'avoir des enfants; d'enfanter, de procréer} {en: action of having children; of procreating}* § ***ninfumiljat*** (nin-fu-mi-ljĭátŭ) adg ninfumiljatã (nin-fu-mi-ljĭá-tã), ninfumiljats (nin-fu-mi-ljĭátsĭ), ninfumiljati/ninfumiljate (nin-fu-mi-ljĭá-ti) – cari nu ari fumealji; cari nu fatsi fumealji; fãrã fumealji *{ro: care nu are copii; fãrã familie} {fr: qui n'a pas d'enfants; sans famille} {en: who has no children; without family}* § ***ninfumiljari/ninfumiljare*** (nin-fu-mi-ljĭá-ri) sf ninfumiljeri (nin-fu-mi-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu sh-fatsi fumealji *{ro: acţiunea de a nu avea copii, de a nu-şi face familie} {fr: action de ne pas avoir d'enfants, de ne pas se faire une famille} {en: action of not having children, of not having a family}*

fumelj (fu-méljĭŭ) sn – vedz tu ***fumealji***

fumiljit (fu-mi-ljítŭ) adg – vedz tu ***fumealji***

fumitos (fu-mi-tósŭ) adg – vedz tu ***foami***

funda (fún-da) – formã di-a verbului "escu/hiu"; fundalui, hinda, hindalui *{ro: gerundivul verbului "a fi"} {fr: le gérondif du verbe "être"} {en: gerundive of the verb "to be"}* § ***fundalui*** (fún-da-luĭ) – (unã cu ***funda***) ex: fundalui (hindalui) ninga tu fashi; fundalui alaturea di nãs

fundalui (fún-da-luĭ) – vedz tu ***funda***

fundã (fún-dã) sf fundi/funde (fún-di) shi fundzã (fún-dzã) –1: nod adrat dit unã panglicã di pãndzã i mitasi (mari sh-mushat ca areapitili-a unui flitur) tra sã stulseascã unã capelã (unã fustani, cutia tu cari s-aflã unã doarã, etc.); fljongu, fhiongu, fiongu; 2: ciulii di per (ma lungu sh-ma tufos) di pi frãmtea i creashtitlu-a caplui; mãnuclju di peani tsi stulsescu caplu-a unor pulj; chipita di la zãrculã (cuculã); cuculj, tufã, ciuciulã, ciuciulcã, bufcã; (expr: lucri cu fundi = mintituri) *{ro: fundã; moţ, creastã} {fr: gland; aigrette, houppe} {en: bow (of ribbon), tassel; crest (of bird), tuft}* ex: ari unã fundã aspindzuratã; lai Daileani, lai fundã (fljongu) mari; ts-alãsash fundã (tufã, ciuciulã) pri frãmti

fundosescu (fun-do-sés-cu) (mi) vb IV fundosii (fun-do-síĭ), fundoseam (fun-do-seámŭ), fundositã (fun-do-sí-tã), fundosiri/fundosire (fun-do-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***fundusescu***[1]

fundosiri/fundusire (fun-do-sí-ri) sf fundosiri (fun-do-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***fundusiri***[1]

fundosit (fun-do-sítŭ) adg fundositã (fun-do-sí-tã), fundosits (fun-do-sítsĭ), fundositi/fundosite (fun-do-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***fundusit***[1]

fundu (fún-du) sn – vedz tu ***afundu***[1]

fundusescu[1] (fun-du-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***afundu***[1]

fundusescu[2] (fun-du-sés-cu) (mi) vb IV fundusii (fun-du-síĭ), funduseam (fun-du-seámŭ), fundusitã (fun-du-sí-tã), fundusiri/fundusire (fun-du-sí-ri) – (arburi) tsi s-fatsi tufos cã s-acoapirã cu multi frãndzã shi alumãchi (multi ori apitrusiti unã pristi-alantã); (pãduri) tsi sã ndeasã cu multsã arburi (un ningã-alantu) mplinj di frãndzã sh-alumãchi; (peri) tsi crescu, sã ndeasã shi s-fac spesh shi stufosh; (arburi) s-acoapirã primuveara cu multi frãndzã verdzã; tufusescu, nvirdzãscu, nfrundzãscu *{ro: deveni tufos; înfrunzi} {fr: devenir touffu; reverdir, se couvrir de feuilles} {en: become thick and bushy; cover with leaves}* § ***fundusit***[2] (fun-du-sítŭ) adg fundusitã (fun-du-sí-tã), fundusits (fun-du-sítsĭ), fundusiti/fundusite (fun-du-sí-ti) – (arburi, pãduri, per) tsi s-fatsi tufos; (arburi) tsi s-ari acupiritã cu multi frãndzã verdzã; tufusit, nvirdzãt, nfrundzãt *{ro: devenit tufos; înfrunzit} {fr: devenu touffu; recouvert de feuilles} {en: that became bushy; covered with leaves}* § ***fundusiri***[2]***/fundusire*** (fun-du-sí-ri) sf fundusiri (fun-du-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu (arburli, pãdurea, perlu) s-funduseashti;

acupiriri cu multi frãndzã; fãtseari tufos; tufusiri, nvirdzãri, nfrundzãri *{ro: acţiunea de a deveni tufos, de a înfrunzi; înfrunzire} {fr: action de devenir touffu; de se couvrir de feuilles} {en: action of becoming thick and bushy; of covering with leaves}* § ***fundutos*** (fun-du-tósŭ) adg fundutoasã (fun-du-toásã), fundutosh (fun-du-tóshĭ), fundutoasi/fundutoase (fun-du-toá-si) – (ponj, arburi) tsi au multi frãndzi shi alumãchi (multi ori apitrusiti unã pristi-alantã); (pãduri) tsi ari multsã arburi (un ningã-alantu) mplinj di frãndzã sh-alumãchi; (peri) tsi suntu spesh shi ndisats; stufutos, stuputos, fundutos, tufos, des, spes, ndisat, picnos *{ro: tufos} {fr: touffu, épais} {en: bushy, thick}* ex: s-alnã pri un arburi fundutos (stufutos); cu mustatsa fundutoasã (stufoasã); giuneapinj fundutosh (cu multi frãndzã)

fundusiri[1]/fundusire (fun-du-sí-ri) sf – vedz tu ***afundu[1]***

fundusiri[2]/fundusire (fun-du-sí-ri) sf – vedz tu ***fundusescu[2]***

fundusit[1] (fun-du-sítŭ) adg – vedz tu ***afundu[1]***

fundusit[2] (fun-du-sítŭ) adg – vedz tu ***fundusescu[2]***

fundutos (fun-du-tósŭ) adg – vedz tu ***fundusescu[2]***

fungar (fun-gárŭ) sn fungari/fungare (fun-gá-ri) – loclu (sulina) di pri citii prit cari easi fumlu din casã; ugeachi, buhare, cosh, bãge *{ro: coşul (de la casă), horn} {fr: (tuyau de) cheminée} {en: chimney}*

funi/fune (fú-ni) sf funj (fúnjĭ) – unã soi di cioarã multu groasã, adratã di ma multi ciori cama suptsãri shutsãti unã tu altã; fortumã, pãlãmar; (expr: 1: ***Atsel di pi Funi*** = drac, dyeavul, atsel cu-un cicior, etc.; 2: u tsãn ca funea; mi duc funi = u tsãn (mi duc) dipriunã; dzãc idyiul lucru fãrã s-astãmãtsescu dip; 3: ndreptu ca funea tu tastru = strãmbu, anapud) *{ro: funie} {fr: corde} {en: rope}* ex: lu ligarã cu funea; lja funea sh-du-ti trã leamni; funea shi sãpunea; baba funi u tsãnea (expr: u tsãnea dipriunã)

funicad (fu-ni-cádŭ) adg funicadã (fu-ni-cá-dã), funicadz (fu-ni-cádzĭ), funicadi/funicade (fu-ni-cá-di) – tsi lu-ariseashti s-facã lucri arali; tsi ari hãri multu slabi (lãi, nibuni); arãu, nibun, slab, lai, tihilai, afishcu, ursuz, urut, cãni, pãngãn, vombir, cãtrãcearcu, etc. *{ro: rău} {fr: méchant} {en: evil}* ex: featã-aestã easti funicadã (arauã, lai); cari lj-intrã tu volji la funicada-aestã?

funico (fu-ni-có) sm – vedz tu ***fãnico***

funicou (fu-ni-cóŭ) sn funicouri (fu-ni-có-urĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***funico***

funipsit (fu-nip-sítŭ) adg funipsitã (fu-nip-sí-tã), funipsits (fu-nip-sítsĭ), funipsiti/funipsite (fu-nip-sí-ti) – tsi ari hãri multu slabi (lãi, nibuni); arãu, lai, tihilai, afishcu, pãngãn, vombir, blãstimat, afurisit, nãtimat, etc. *{ro: blestemat, afurisit} {fr: méchant, vaurien} {en: wicked, evil, cursed}* ex: amuti! lai funipsite! (blãstimate)

funtãnã (fun-tắ-nã) sf – vedz tu ***fãntãnã***

fupuzganã (fu-puz-gá-nã) sf – vedz tu ***topuzganã***

fur[2] (fúrŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***furtu***

fur[3] (fúrŭ) sn fururi (fú-rurĭ) – vedz tu ***furnu***

furac (fu- rácŭ) sm – vedz tu ***furtu***

furami/furame (fu-rá-mi) sf – vedz tu ***furtu***

furari/furare (fu-rá-ri) sf – vedz tu ***furtu***

furat (fu-rátŭ) adg – vedz tu ***furtu***

furcaci/furcace (fur-cá-ci) sf – vedz tu ***furcã[1]***

fur-cã (fúr-cã) shi ***fur cã*** cong – vedz tu ***fure-cã***

furcã[1] (fúr-cã) sf furtsi/furtse (fúr-tsi) – 1: hãlati cu cari s-adunã (si mparti) earba tsi s-da la prãvdzã (adratã di-unã prãjinã lungã di lemnu i di metal cari ari la un capit trei-patru dintsã, mãri shi nduplicats niheamã, cu cari s-acatsã earba); 2: mãnata di earbã tsi poati omlu s-u lja cu-unã singurã minari di furcã; 3: itsi altã hãlati i lucru tsi sh-u-adutsi cu furca (cã ari dauã i trei alumãchi di cari s-acatsã lucri) ca, bunãoarã, citaljlu, un lemnu (alumachi) tsi s-disparti tu dauã bratsã la un capit (ca grama Y); 4: semnu (coacã, cuceafcã) tsi s-fatsi (s-talji) la ureaclja-a oilor shi sh-u-adutsi cu-unã furcã; carpulog, cãrpilog, gãrbu, jilã, ghilã, yilã, vilã; (expr: 1: muljari cu furca n brãn = muljari lucrãtoari tsi nu shadi, nicuchirã bunã; 2: fã-lj ti furcã = parangreacã-ti, ngreacã-ti multu; bagã-lj zori, cadi-lj pri zvercã) *{ro: furcă (de fân)} {fr: fourche} {en: fork}* ex: loa paljili cu furca; plãntã unã furcã tu loc (par, prãjinã ca un citalj, tsi ari dauã-trei bratsã njits tu partea di nsus); oili-a meali, ca semnu, au cãti-unã furcã (coacã ca unã furcã) la doauãli ureclji § ***furcaci/furcace*** (fur-cá-ci) sf furcãci (fur-cắcĭ) – furcã njicã di lemnu (tsi sh-u-adutsi cu grama Y) cari s-bagã la cicrichi; ftiuã *{ro: furcă mică de la rodan} {fr: petite fourche qu'on attache au tourniquet, au rouet} {en: little fork attached to a roller (thread)}* ex: furcãci di cicrichi § ***nfurcu*** (nfúr-cu) vb I nfurcai (nfur-cáĭ), nfurcam (nfur-cámŭ), nfurcatã (nfur-cá-tã), nfurcari/nfurcare (nfur-cá-ri) – dau (lucredz) cu furca; ncarcu earbã cu furca *{ro: lua în furcă; lucra cu furca} {fr: travailler (charger) avec la fourche} {en: work (load) with the fork}* ex: nfurca snochilji (lj-loa snochilji cu furca) sh-lji arãdipsea pi cherã; nfurcash (deadish cu furca) nã bucatã bunã § ***nfurcat*** (nfur-cátŭ) adg nfurcatã (nfur-cá-tã), nfurcats (nfur-cátsĭ), nfurcati/nfurcate (nfur-cá-ti) – tsi easti-acãtsat (ncãrcat) cu furca *{ro: luat în furcă} {fr: chargé avec la fourche} {en: loaded with the fork}* § ***nfurcari/nfurcare*** (nfur-cá-ri) sf nfurcãri (nfur-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si nfurcã *{ro: acţiunea de a lua în furcă; de a lucra cu furca} {fr: action de travailler (charger) avec la fourche} {en: action of working (of loading) with the fork}* § ***furculitsã*** (fur-cu-lí-tsã) sf furculitsi/furculitse (fur-cu-lí-tsi) – hãlati njicã di casã (cu mãneari di-unã parti shi trei-patru dintsã lundzi sh-niheamã nduplicats di-alantã) cu cari omlu acatsã (ntsapã) mãcarea dit pheat tra s-u ducã la gurã shi s-u mãcã; bunelã, piringhi, pironji, pirunã, pingheauã, pãnjauã, puneauã, piruyi, pirulji *{ro: furculiţă} {fr: fourchette} {en: fork (table)}* ex: mãcai cu-unã furculitsã di-asimi

furcã[2] (fúr-cã) sf furtsi/furtse (fúr-tsi) – hãlati tri turtsearea-a lãnãljei (adrat ca unã prãjinã cu un fuljor la un capit dit cari muljarea tradzi lãnã cu mãna putsãnã cãti putsãnã, tra s-u shutsã shi s-u facã hiri cu agiutorlu-a unui fus); cãrbush, culistrã, dihalã, drugã; (expr: nu lj-u bunã furca = lj-easti leani; nu lu-ariseashti lucrul, cartea, sculia, nvitsãtura) *{ro: furcă (de tors)} {fr: quenouille} {en: distaff}* ex: yinea cu furtsili n brãn; cu furca s-lu hrãneam

furchisescu (fur-chi-sés-cu) (mi) vb IV furchisii (fur-chi-síĭ), furchiseam (fur-chi-seámŭ), furchisitã (fur-chi-sí-tã), furchisiri/furchisire (fur-chi-sí-ri) – mi-acatsã inatea; mi fac foc di inati; inãtusescu, yinãtusescu, gnãtusescu, ariciuescu, arcedz, agredz, aghredz, timusescu, furtsuescu, nãirescu, aprindu, ngindu, lisixescu, turbu, turbedz *{ro: îndrăci, înfuria} {fr: courroucer, faire rager, mettre en colère} {en: anger, incense, infuriate}* § ***furchisit*** (fur-chi-sítŭ) adg furchisitã (fur-chi-sí-tã), furchisits (fur-chi-sítsĭ), furchisiti/furchisite (fur-chi-sí-ti) – tsi lu-ari acãtsatã inatea; yinãtusit, gnãtusit, arceat, ariciuit, agrat, aghrat, timusit, furtsuit, nãirit, apres (di inati), lixit, turbat *{ro: îndrăcit, înfuriat} {fr: courroucé, mis en colère} {en: angered, infuriated}* § ***furchisiri/furchisire*** (fur-chi-sí-ri) sf furchisiri/ (fur-chi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un easti acãtsat di inati; yinãtusiri, gnãtusiri, arceari, ariciuiri, agrari, aghrari, timusiri, furtsuiri, nãiriri, aprindiri (di inati), ngindari, lixiri, turbari *{ro: acţiunea de a înfuria; înfuriare} {fr: action de courroucer, de se mettre en colère; agacement} {en: action of angering, of becoming (making someone) infuriated}*

furchisiri/furchisire (fur-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***furchisescu***

furchisit (fur-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***furchisescu***

furci/furce (fúr-ci) sf – vedz tu ***fãrci***

furcudar (fur-cu-dárŭ) sm – vedz tu ***furtu***

furculitsã (fur-cu-lí-tsã) sf – vedz tu ***furcã[1]***

furcutash (fur-cu-táshŭ) sm furcutash(?) (fur-cu-táshĭ) – 1: lucru arucutos (tserclju) di metal (lemnu, plasticã, etc.) tsi poati s-hibã mplin tu mesi i gol, sh-cari, anvãrtinda-si fatsi si s-minã un lucru (amaxi, moarã, funea di la puts, etc.); aroatã, roatã, arcoatã, arocut, rocut, arucot, ghirgal; 2: lucru (hãlati) tsi sh-u-adutsi cu unã ploaci (tserclju mplin) suptsãri shi arucutoasã; discu, chirseni *{ro: roată, disc} {fr: roue, disque} {en: wheel, disk}* ex: luna mari ca un furcutash (aroatã, discu)

furduescu (fur-du-ĭés-cu) (mi) vb IV furduii (fur-du-íĭ), furdu-

eam (fur-du-ĭámŭ), furduitã (fur-du-í-tã), furduiri/furduire (fur-du-í-ri) – imnu sh-mi leagãn lishor cu truplu sh-cu gofurli di-unã parti sh-di-alantã; nj-fac cãtsãmãchi cãndu imnu; mi frãngu; (fig: mi furduescu = mi trag mari, mi fudulescu, fãlescu, cãmãrusescu, fãndãxescu, etc.) *{ro: (se) legăna (mergând)}* *{fr: marcher en se dandinant, en trémoussant}* *{en: walk (move) dandling}* § ***furduit*** (fur-du-ítŭ) adg furduitã (fur-du-í-tã), furduits (fur-du-ítsĭ), furduiti/furduite (fur-du-í-ti) – tsi ari imnatã ligãnãnda-si; tsi-ari faptã cãtsãmãchi *{ro: care s-a legănat (în umblet)}* *{fr: qui a marché en se dandinant, en trémoussant}* *{en: who has walked (has moved) dandling}* § ***furduiri/furduire*** (fur-du-í-ri) sf furduiri (fur-du-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un s-furdueashti, sh-fatsi cãtsãmãchi; frãndzeari *{ro: acţiunea de a (se) legăna (mergând); legănare în umblet}* *{fr: action de marcher en se dandinant, en trémoussant}* *{en: action of walking (of moving) dandling}*

furduiri/furduire (fur-du-í-ri) sf – vedz tu ***furduescu***

furduit (fur-du-ítŭ) adg – vedz tu ***furduescu***

fureashti/fureashte (fu-reásh-ti) adv – vedz tu ***furtu***

fure-cã (fú-re-cã) shi ***fure cã*** cong – furi-cã, fur-cã, macã, s-easti cã, ma s-hibã di, cara sã, carea sã, cari sã, ma sã, ama sã, amea sã, sticã, dis, disi, si *{ro: dacă}* *{fr: si}* *{en: if}* ex: ntribã feata, fure-cã (ma s-hibã di, macã, cara s-) vinji di bun; s-fure cã (ma s-, cara s-) nu eara Dina; s-fure cã (ma sã) ntribai vãr cama tricut § ***furi-cã*** (fú-ri-cã) shi ***furi cã*** cong – (unã cu ***fure-cã***) ex: si furi-cã (macã) vã easti vrearea; furi-cã (macã) nu-ari tatã § ***fur-cã*** (fúr-cã) shi ***fur cã*** cong – (unã cu ***fure-cã***)

furentsel (fu-ren-tsélŭ) sn – vedz tu ***furuntsel***

furescu (fu-rés-cu) adg – vedz tu ***furtu***

furfurari/furfurare (fur-fu-rá-ri) sf – vedz tu ***furfuredz***

furfurat (fur-fu-rátŭ) adg – vedz tu ***furfuredz***

furfuredz (fur-fu-rédzŭ) vb I furfurai (fur-fu-ráĭ), furfuram (fur-fu-rámŭ), furfuratã (fur-fu-rá-tã), furfurari/furfurare (fur-fu-rá-ri) – bati (inima) *{ro: bate inima}* *{fr: battre le coeur}* *{en: beat heart}* § ***furfurat*** (fur-fu-rátŭ) adg furfuratã (fur-fu-rá-tã), furfurats (fur-fu-rátsĭ), furfurati/furfurate (fur-fu-rá-ti) – tsi-ari bãtutã (inima) *{ro: bătut inima}* *{fr: battu le coeur}* *{en: beaten heart}* § ***furfurari/furfurare*** (fur-fu-rá-ri) sf furfurãri (fur-fu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu bati inima *{ro: acţiunea de a bate inima; bătaie de inimă}* *{fr: action de battre le coeur; battement de coeur}* *{en: action of beating heart; heart beat}*

furicã (fu-rí-cã) sf – vedz tu ***furnicã***

furi-cã (fú-ri-cã) shi ***furi cã*** cong – vedz tu ***fure-cã***

furidzinã (fu-rí-dzi-nã) sf furidzinj (fu-rí-dzinj) – lucru lai shi gros (di cãrbuni) alãsat (ashtirnut) di fum pri mardzinea di nãuntru a sulinilor i a ugeaclui prit cari treatsi; bushtinã, fum, furitsinã, cãpnjauã, fulidzini *{ro: funingine}* *{fr: suie}* *{en: soot}* § ***fulidzini/fulidzine*** (fu-lí-dzi-ni) sf fulidzinj (fu-lí-dzinj) – (unã cu ***furidzinã***) § ***furitsinã*** (fu-rí-tsi-nã) sf furitsinj (fu-rí-tsinj) – (unã cu ***furidzinã***)

furigã (fu-rí-gã) sf – vedz tu ***furnicã***

furii/furie (fu-rí-i) sf – vedz tu ***flurii***

furilji/furilje (fu-rí-lji) sf – vedz tu ***furtu***

furish (fu-rí-shĭŭ) adv – vedz tu ***afurishalui***

furishalui (fu-rí-shĭa-lui) adv – vedz tu ***afurishalui***

furishauã (fu-ri-shĭá-ŭã) sf – vedz tu ***forimã***

furitsinã (fu-rí-tsi-nã) sf – vedz tu ***furidzinã***

furlã (fúr-lã) sf – vedz tu ***sfurlã***

furlichi (fur-lí-chi) sf – vedz tu ***furtu***

furlici (fur-lícĭŭ) sn – vedz tu ***sfãrlici***

furnar (fur-nárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***furnãgi***

furnã[1] (fúr-nã) sf – vedz tu ***furnu***

furnã[2] (fur-nắ) sm – vedz tu ***furnu***

furnãgi (fur-nã-gí) sm sf – vedz tu ***furnu***

furnic (fur-nicŭ) (mi) vb I – vedz tu ***furnicã***

furnicami/furnicame (fur-ni-cá-mi) sf – vedz tu ***furnicã***

furnicari/furnicare (fur-ni-cá-ri) sf – vedz tu ***furnicã***

furnicat (fur-ni-cátŭ) adg – vedz tu ***furnicã***

furnicã (fur-ní-cã) sf furnits (fur-nítsĭ) – insectã (bubulicã, rimã) lai i aroshi tsi bãneadzã tu loc cu multi alti deadun (di-aradã fãrã arpiti, ma pot s-li facã ma amãnat tu banã, trã putsãn chiro) cari imnã pri loc tut chirolu tra s-caftã mãcari shi suntu cunuscuti tu lao ca multu lucrãtoari; furnigã, furigã, sfãrnicã, sfãrnigã; (fig: furnits (pl) = hiri (hiori, etc.) tsi trec prit truplu-a omlui ca furnitsli, cãndu amurtsashti i lj-easti fricã a omlui; expr: 2: am furnits la cicioari = nu pot si stau tu-un loc, nu mi tsãni loclu; 3: sh-di furnicã funico = lucrul njic poati s-lu-aspargã lucrul mari) *{ro: furnică}* *{fr: fourmi}* *{en: ant}* ex: sh-di furnits hicat nu si scoati § ***furnigã*** (fur-ní-gã) sf furnidz (fur-nídzĭ) – (unã cu ***furnicã***) ex: furniga cheari cãndu scoati peani; cu furnidz nu s-saturã ursa; furnidz, furnidz ãlj trec (fig: hiori, hiori ãlj trec prit trup); ari furnidz la cicioari (expr: nu poati sã sta pri loc; nu-l tsãni loclu) § ***furicã*** (fu-rí-cã) sf furits (fu-rítsĭ) – (unã cu ***furnicã***) ex: easti ca nã furicã § ***furigã*** (fu-rí-gã) sf furidz (fu-rídzĭ) – (unã cu ***furnicã***) § ***sfãrnigã*** (sfãr-ní-gã) sf sfãrnidz (sfãr-nídzĭ) – (unã cu ***furnicã***) § ***sfãrnicã*** (sfãr-ní-cã) sf sfãrnits (sfãr-nítsĭ) – (unã cu ***furnicã***) § ***furnicami/furnicame*** (fur-ni-cá-mi) sf furnicãnj (fur-ni-cắnjĭ) – multimi di furnits; laolu-a furnitslor; furnigami *{ro: furnicărie, mulţime de furnici}* *{fr: nombre de fourmis; fourmilière; l'ensemble des fourmis}* *{en: multitude of ants; ant-hill}* § ***furnigami/furnigame*** (fur-ni-gá-mi) sf furnigãnj (fur-ni-gắnjĭ) – (unã cu ***furnicami***) § ***furnic*** (fur-nicŭ) (mi) vb I furnicai (fur-ni-cáĭ), furnicam (fur-ni-cámŭ), furnicatã (fur-ni-cá-tã), furnicari/furnicare (fur-ni-cá-ri) – umplu di furnits; (fig: s-furnicã = s-umpli tsiva (loclu, truplu, etc.) di lucri i hiintsi ca di furnits; expr: 2: nj-furnicã truplu (mãna, cicicorlu, etc.) = canda aduchescu cã am furnits tsi nj-alagã pri trup, mi mãcã, etc.) *{ro: (se) umplea de furnici}* *{fr: (se) remplir de fourmis}* *{en: be invaded by ants}* ex: dultsenjli s-furnicarã (s-umplurã di furnits); muntili furnica di oaminj (fig: s-avea umplutã di oaminj ca di furnits) § ***furnicat*** (fur-ni-cátŭ) adg furnicatã (fur-ni-cá-tã), furnicats (fur-ni-cátsĭ), furnicati/furnicate (fur-ni-cá-ti) – tsi easti mplin di furnits *{ro: umplut de furnici}* *{fr: rempli de fourmis}* *{en: invaded by ants}* § ***furnicari/furnicare*** (fur-ni-cá-ri) sf furnicãri (fur-ni-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-furnicã *{ro: acţiunea de a (se) umplea de furnici}* *{fr: action de (se) remplir de fourmis}* *{en: action of being invaded by ants}* § ***nfurnic*** (nfur-nicŭ) (mi) vb I nfurnicai (nfur-ni-cáĭ), nfurnicam (nfur-ni-cámŭ), nfurnicatã (nfur-ni-cá-tã), nfurnicari/nfurnicare (nfur-ni-cá-ri) – (unã cu ***furnic***) ex: mi nfurnicã (expr: canda nj-alagã furnits) pristi pãltãri § ***nfurnicat*** (nfur-ni-cátŭ) adg nfurnicatã (nfur-ni-cá-tã), nfurnicats (nfur-ni-cátsĭ), nfurnicati/nfurnicate (nfur-ni-cá-ti) – (unã cu ***furnicat***) § ***nfurnicari/nfurnicare*** (nfur-ni-cá-ri) sf nfurnicãri (nfur-ni-cắrĭ) – (unã cu ***furnicari***)

furnigami/furnigame (fur-ni-gá-mi) sf – vedz tu ***furnicã***

furnigã (fur-ní-gã) sf – vedz tu ***furnicã***

furnigi (fur-ni-gí) sm – vedz tu ***furnu***

furnisescu (fur-ni-sés-cu) vb IV – vedz tu ***fãnirusescu***

furnisiri/furnisire (fur-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***fãnirusescu***

furnisit (fur-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***fãnirusescu***

furnitsel (fur-ni-tsélŭ) sn – vedz tu ***furuntsel***

furnjii/furnjie (fur-njí-i) sf furnjii (fur-njíĭ) – atsea (itia) tsi featsi ca un lucru si s-aibã faptã; atsea tsi si spuni cã easti sibepea (dealihea i minciunoasã) cã un lucru s-ari faptã; afurnjii, acãtsãturã, ascãlnãturã, itii, made, mãdei, mãhãnã, sibepi, sibeti, simbeti *{ro: cauză, pretext}* *{fr: cause, prétexte, faute}* *{en: reason, pretext}* ex: s-featsi furnjii (sibepi) ca s-moarã; lipseashti s-hibã vãrnã furnjii; cãftã vãrã furnjii (itii) tra si-l vatãmã; di furnjia (itia) a mãtreatsãljei; furnjii (itii) vream; arucãndalui furnjia (vina) pri armãnj § ***afurnjii/afurnjie*** (a-fur-njí-i) sf afurnjii (a-fur-njíĭ) – (unã cu ***furnjii***)

furnu (fúr-nu) sn furnuri (fúr-nurĭ) – loc ãncljis iu s-fatsi foc trã cutseari pãni, carni, pãtãts, etc. (cãtivãrãoarã di chirimidã i chetri nafoarã tu ubor, ma multili ori ãn casã deadun cu soba di fãtseari mãcãri); fur, furnã, cireap, cirap, cileap, cuptor, cuftor, cãftor, shporet, cãminji *{ro: cuptor}* *{fr: four}* *{en: oven}* ex: surghits voaha di la furnuri § ***furnãgi*** (fur-nã-gí) sm furnãgeadz (fur-nã-geádzĭ) – atsel tsi coatsi pãni shi alti lucri tu furnu; furnigi, furnuciu, ciripar, cilipar, pãnar, psumã *{ro:*

brutar} {fr: boulanger} {en: baker} § ***furnigi*** (fur-ni-gí) sm furnigeadz (fur-ni-geádzĭ) – (unã cu ***furnãgi***) § ***furnuciu*** (fur-nu-cíŭ) sm furnucii (fur-nu-cíĭ) – (unã cu ***furnãgi***) § ***furnar*** (fur-nárŭ) sm, sf, adg furnarã (fur-ná-rã), furnari (fur-nárĭ), furnari/furnare (fur-ná-ri) – (unã cu ***furnãgi***) § ***fur***[3] (fúrŭ) sn fururi (fú-rurĭ) – (unã cu ***furnu***) § ***furnã***[1] (fúr-nã) sf furni/furne (fúr-ni) – (unã cu ***furnu***) § ***furnã***[2] (fur-nắ) sm furnadz (fur-nádzĭ) – (unã cu ***furnu***)

furnuciu (fur-nu-cíŭ) sm furnucii (fur-nu-cíĭ) – vedz tu ***furnãgi***

furnutsel (fur-nu-tsélŭ) sn – vedz tu ***furuntsel***

fursatli (fur-sat-lí) sm fursatladz (fur-sat-ládzĭ) – un tsi nã prutimiseashti; un tsi nã va bunlu; un tsi easti di partea-a noastrã, fatsã di-un altu {ro: careva favorabil} {fr: quelqu'un favorable} {en: someone favorable} ex: Dumnidzã, tsi eshti fursatli (tsi eshti di partea-a noastrã)

furtat (fur-tátŭ) sm – vedz tu ***fãrtat***

furtã (fúr-tã) sf furti/furte (fúr-ti) – parti ndiplusitã (cljin) di la unã fustani; cljin, diplã {ro: pliu de la o rochie} {fr: pli d'une robe} {en: dress pleat, fold} ex: fustãnj cu furti (cljinuri, dipli)

furticari/furticare (fur-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***foarticã***

furticat (fur-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***foarticã***

furticãturã (fur-ti-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***foarticã***

furtichedz (fur-ti-chĭédzŭ) vb I – vedz tu ***foarticã***

furtii/furtie (fur-tí-i) sf furtii (fur-tíĭ) – lucru greu purtat deanumirea i ncãrcat pi-unã pravdã (cal i gumar); sac mari di lãnã (hãrar mplin di lucri) tsi sã ncarcã pi mulãri; dauãli pãrtsã di la ncãrcãtura tsi s-bagã pri-unã pravdã; ncãrcãturã, fortumã, greatsã, griatsã, sartsinã, var, vãrii (fig: 1: furtii pri suflit = minduiri greali sh-cripãri purtati tu suflit; expr: 2: lj-cad furtii = mi angrec, l-pãlãcãrsescu multu; 3: u-aruc furtia = u-aruc cãbatea, stepsul) {ro: încãrcãturã, sarcinã} {fr: poids, fardeau; obligation; insistance} {en: load, burden; duty; insistence} ex: hirãi pri cheptu mutã shi ndoapãrã furtii; cu cãrvãnj tsi trag furtii; mula vitsearcã tradzi furtii greauã; furtii di peshtsã scosh; lu-am furtii pisti cap; s-lja furtia shi si ntreabã sh-trã el; cãdzu furtii (expr: si-angricã multu); lj-cãdzu furtii multu (expr: ãlj si-angricã multu); cum s-fatsi, c-amirãlu s-u-arucã tutã furtia (stepsul, cãbatea) pri mini? § ***nfurtusescu*** (nfur-tu-sés-cu) (mi) vb IV nfurtusii (nfur-tu-síĭ), nfurtuseam (nfur-tu-seámŭ), nfurtusitã (nfur-tu-sí-tã), nfurtusiri/nfurtusire (nfur-tu-sí-ri) – ncarcu unã furtii tu tsiva i pri cariva (amaxi, pravdã, cal, gumar, etc.) tra s-u poartã iuva; ncarcu, ãncarcu, ancarcu, carcu, nsãrtsinedz; (expr: 1: mi nfurtusescu a unui = lj-caftu, l-pãlãcãrsescu; mi ngrec, lj-bag zori, etc,; 2: lu ncarcu pristi ocljі = lu ncarcu multu di multu, pristi misurã; 3: lu nfurtusescu cu bunets = lu ipruhriusesu, l-fac s-nji hurseascã tsiva) {ro: încãrca} {fr: charger} {en: load} ex: nãsã si nfurtusi (si ncãrcã) cu cãmeshli tra s-li ducã la izvur; mi nfurtusi cu multi bunets (expr: mi ipuhriusi, mi featsi s-lji voi tsiva trãninti, s-am nã borgi); nfurtusirã calu pristi ocljі (expr: lu ncãrcarã calu multu di multu) § ***nfurtusit*** (nfur-tu-sítŭ) adg nfurtusitã (nfur-tu-sí-tã), nfurtusits (nfur-tu-sítsĭ), nfurtusiti/nfurtusite (nfur-tu-sí-ti) – (amaxi, cal, gumar, etc.) tsi-lj s-ari bãgatã unã furtii trã purtari; ncãrcat, ãncãrcat, ancãrcat, cãrcat, nsãrtsinat {ro: încãrcat} {fr: chargé} {en: loaded} ex: yinea din pãzari nfurtusit (ncãrcat cu lucri) § ***nfurtusiri/nfurtusire*** (nfur-tu-sí-ri) sf nfurtusiri (nfur-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-nfurtuseashti tsiva; ncãrcari, ãncãrcari, ancãrcari, cãrcari, furtusiri, nsãrtsinari {ro: acţiunea de a încãrca; încãrcare} {fr: action de charger} {en: action of loading} § ***furtusescu*** (fur-tu-sés-cu) (mi) vb IV furtusii (fur-tu-síĭ), furtuseam (fur-tu-seámŭ), furtusitã (fur-tu-sí-tã), furtusiri/furtusire (fur-tu-sí-ri) – (unã cu ***nfurtusescu***) ex: nu furtusirã (nu ncãrcarã) nicã; mi furtusi (expr: mi ncãrcã) cu-unã rigeai; mi si furtusi (expr: nj-si ngricã) s-lu ljau § ***furtusit*** (fur-tu-sítŭ) adg furtusitã (fur-tu-sí-tã), furtusits (fur-tu-sítsĭ), furtusiti/furtusite (fur-tu-sí-ti) – (unã cu ***nfurtusit***) § ***furtusiri/furtusire*** (fur-tu-sí-ri) sf furtusiri (fur-tu-sírĭ) – (unã cu ***nfurtusiri***) § ***nfurtescu*** (nfur-tés-cu) (mi) vb IV nfurtii (nfur-tíĭ), nfurteam (nfur-teámŭ), nfurtitã (nfur-tí-tã), nfurtiri/nfurtire (nfur-tí-ri) – (unã cu ***nfurtusescu***) ex: nfurtirã (ncãrcarã) cherea, calu § ***nfurtit*** (nfur-títŭ) adg nfurtitã (nfur-tí-tã), nfurtits (nfur-títsĭ), nfurtiti/nfurtite (nfur-tí-ti) – (unã cu ***nfurtusit***) ex: eara calu nfurtit pãnã di ocljі (expr: para-ncãrcat, pisti misurã) § ***nfurtiri/nfurtire*** (nfur-tí-ri) sf nfurtiri (nfur-tírĭ) – (unã cu ***nfurtusiri***)

furtsatã (fur-tsá-tã) sf – vedz tu ***fortsã***

furtsuescu[1] (fur-tsu-ĭés-cu) (mi) vb IV furtsuii (fur-tsu-íĭ), furtsueam (fur-tsu-ĭámŭ), furtsuitã (fur-tsu-í-tã), furtsuiri/furtsuire (fur-tsu-í-ri) – mi-acatsã inatea; mi fac foc di inati; inãtusescu, yinãtusescu, gnãtusescu, ariciuescu, arcedz, agredz, aghredz, timusescu, furchisescu, nãirescu, aprindu, ngindu, lisixescu, turbu, turbedz {ro: înfuria} {fr: courroucer, se mettre en colère} {en: anger, incense, infuriate} § ***furtsuit***[1] (fur-tsu-ítŭ) adg furtsuitã (fur-tsu-í-tã), furtsuits (fur-tsu-ítsĭ), furtsuiti/furtsuite (fur-tsu-í-ti) – tsi lu-ari acãtsatã inatea; yinãtusit, gnãtusit, arceat, ariciuit, agrat, aghrat, timusit, furchisit, nãirit, apres (di inati), lixit, turbat {ro: înfuriat} {fr: courroucé, mis en colère} {en: angered, infuriated} § ***furtsuiri***[1]***/furtsuire*** (fur-tsu-í-ri) sf furtsuiri/ (fur-tsu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un easti acãtsat di inati; yinãtusiri, gnãtusiri, arceari, ariciuiri, agrari, aghrari, timusiri, furchisiri, nãiriri, aprindiri (di inati), ngindari, lixiri, turbari {ro: acţiunea de a înfuria; înfuriare} {fr: action de courroucer, de se mettre en colère} {en: action of angering, of becoming (making someone) infuriated}

furtsuescu[2] (fur-tsu-ĭés-cu) (mi) vb IV furtsuii (fur-tsu-íĭ), furtsueam (fur-tsu-ĭámŭ), furtsuitã (fur-tsu-í-tã), furtsuiri/furtsuire (fur-tsu-í-ri) – mi-aspun fudul {ro: se spune arogant} {fr: poser, se montrer arrogant} {en: show arrogance} § ***furtsuit***[2] (fur-tsu-ítŭ) adg furtsuitã (fur-tsu-í-tã), furtsuits (fur-tsu-ítsĭ), furtsuiti/furtsuite (fur-tsu-í-ti) – tsi s-aspuni fudul {ro: arogant} {fr: arrogant} {en: arrogant} § ***furtsuiri***[2]***/furtsuire*** (fur-tsu-í-ri) sf furtsuiri/ (fur-tsu-írĭ) – aspuneari fudul {ro: acţiunea de a se arãta arogant} {fr: action de se montrer arrogant} {en: action of showing arrogance}

furtsuiri[1]***/furtsuire*** (fur-tsu-í-ri) sf – vedz tu ***furtsuescu***[1]

furtsuiri[2]***/furtsuire*** (fur-tsu-í-ri) sf – vedz tu ***furtsuescu***[2]

furtsuit[1] (fur-tsu-ítŭ) adg – vedz tu ***furtsuescu***[1]

furtsuit[2] (fur-tsu-ítŭ) adg – vedz tu ***furtsuescu***[2]

furtu (fúr-tu) sn – vedz tu ***furtu***

furtu (fúr-tu) sn furturi (fúr-turĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lja peascumta i cu zorea un lucru tsi nu easti a lui; afurtu furari, afurari, furilji {ro: furt} {fr: vol, brigandage, larcin} {en: thievery, robbery, larceny} ex: di furtu (di la furari) mãnã s-nu tradz; nu featsi alti furturi (furãri) § ***fur***[1] (fúrŭ) sm, sf, adg furã (fú-rã), furi (fúrĭ), furi/fure (fú-ri) – atsel tsi lja peascumta i cu zorea un lucru tsi nu easti a lui; atsel tsi fatsi un furtu; afur, furcudar, haramiu, hãrãmit, chisãgi, caceac; (expr: 1: dau pãni a furlor = lj-aprochi furlji n casã, lj-agiut, lj-ascundu; 2: es fur = mi (duc tu muntsã s-mi) fac fur) {ro: hoţ} {fr: voleur} {en: thief, robber} ex: furlu acatsã furlu; fure, fure, nu ts-u-arshini?; sotslj-a mei s-cunushtea cu furlji; shi s-pãrea ca doauã furi; da pãni (da agiutor) a furlor; aidi s-ishim (s-nã fãtsem) furi § ***afur***[1] (a-fúrŭ) sm, sf, adg afurã (a-fú-rã), afuri (a-fúrĭ), afuri/afure (a-fú-ri) – (unã cu ***fur***[1]) ex: s-featsi prot afur tru munti § ***furac*** (fu-rácŭ) sm furats (fu-rátsĭ) – fur njic {ro: hoţ mic} {fr: jeune voleur} {en: young thief, young robber} ex: un furac apala scoati § ***furcudar*** (fur-cu-dárŭ) sm furcudari (fur-cu-dárĭ) – (unã cu ***fur***[1]) ex: picurari, lai furcudari! § ***furami/furame*** (fu-rá-mi) sf furãnj (fu-rắnjĭ) – numir mari di furi {ro: numãr mare de hoţi} {fr: nombre de voleurs} {en: number of thieves} ex: armatili a furamiljei (a furlor); iu tut urdinã furãnj (ceti di furi); au tricutã ahãti furãnj (ceti di furi) § ***furilji/furilje*** (fu-rí-lji) sf furilj (fu-ríljĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-furã tsiva; furari, furtu {ro: hoţie} {fr: vol, brigandage} {en: thievery, robbery} ex: furilja (furarea) nu vã prindi; di furilji (furtu) casã nu s-adarã; bãnai di furilji (furtu) § ***furlichi*** (fur-lí-chi) sf furlichi (fur-líchĭ) – (unã cu ***furilji***) § ***furescu*** (fu-rés-cu) adg fureascã (fu-reás-cã), fureshtsã (fu-résh-tsã), fureshti (fu-résh-ti) – tsi ari s-facã cu furlji (cu furilja, cu furtul, etc.); (lucru) di furi {ro: hoţesc} {fr: de voleur} {en: that has to do with stealing} ex: nsus tu muntili furescu (di furi) § ***fureash-***

ti/fureashte (fu-reásh-ti) adv – ca di furi *{ro: hoţeşte} {fr: à la maniére des voleurs} {en: as in a robbery}* ex: si-l cruescu fureashti (ca di la furi) § ***fur***[2] (fúrŭ) (mi) vb I furai (fu-ráĭ), furam (fu-rámŭ), furatã (fu-rá-tã), furari/furare (fu-rá-ri) – 1: ljau peascumta i cu zorea un lucru tsi nu easti a meu; afur, afum, acats, ahulescu, agudescu, nciulescu, spãstrescu, ciun, ciuplescu, sufrusescu, mut, sec, etc.; (expr: 1: mi fur = fug peascumta fãrã s-mi lja vãr di hãbari; 2: mi furã somnul = mi-acatsã somnul, dormu, agãrshescu) *{ro: fura; furişa; adormi} {fr: voler; glisser subrepticement; (s')endormir} {en: steal, rob; leave surreptitiously; fall asleep}* ex: cari furã (lja cu zorea i peascumta) shtii s-ascundã; s-furã (fudzi peascumta) di-acasã; nj-ti furã (ti-acãtsã) dorlu shi jalea; s-lu furã somnul (s-doarmã) § ***furat*** (fu-rátŭ) adg furatã (fu-rá-tã), furats (fu-rátsĭ), furati/furate (fu-rá-ti) – harea tsi u-ari cariva cari-lj si lo tsiva (peascumta i cu zorea); cari s-furã; afurat, afumat, acãtsat, etc.; (fig: durnjit, agãrshit, etc.) *{ro: furat; furişat; adormit} {fr: volé; dérobé; glissé subrepticement; endormi} {en: stolen, robbed; left surreptitiously; fallen asleep}* ex: mãcã di furatịli (atseali cari s-furarã) § ***furari/furare*** (fu-rá-ri) sf furãri (fu-rắrĭ) – atsea tsi fatsi un cari furã; afurari, afumari, acãtsari, etc.; (fig: durnjiri, agãrshiri, etc.) *{ro: acţiunea de a fura, de a se furişa, de a adormi; furare; furişare; adormire} {fr: action de voler (glisser subrepticement; (s')endormir)} {en: action of (stealing; leaving surreptitiously; falling asleep)}* § ***afur***[2] (a-fúrŭ) (mi) vb I afurai (a-fu-ráĭ), afuram (a-fu-rámŭ), afuratã (a-fu-rá-tã), afurari/afurare (a-fu-rá-ri) – (unã cu ***fur***[2]) ex: si ngiurã shi s-afurã (s-furã); lji s-afurarã shapti njilj di-aslanj § ***afurat*** (a-fu-rátŭ) adg afuratã (a-fu-rá-tã), afurats (a-fu-rátsĭ), afurati/afurate (a-fu-rá-ti) – (unã cu ***furat***) ex: lucri afurati (loati cu zorea icã peascumta)§ ***afurari/afurare*** (a-fu-rá-ri) sf afurãri (a-fu-rắrĭ) – (unã cu ***furari***) ex: pri la curvãrilji, pri la afurari; afurarea nu easti lucru bun

furtunat (fur-tu-nátŭ) adg – vedz tu ***furtunã***

furtunã (fur-tú-nã) sf fur-tunj (fur-túnjĭ) – ploai cu vimtu mari tsi cadi multã sh-cu agunjii (sh-cãtivãrãoarã cu neauã); ploai, dãrci, zdãrci, borã, tufani, sindilii, chiameti, etc.; (fig: furtunã = (i) ca furtuna; (ii) agonja; (iii) dipriunã, idyiul lucru, sh-fãrã-astãmãtsiri) *{ro: ploaie torenţialã, furtunã, vijelie} {fr: pluie torrentielle, orage, tempête} {en: torrential rain, storm}* ex: furtuna (ploaea, dãrcea) di-aseară eara greauã; si ngrãnja furtunã (fig: ca furtuna, sarpit sh-cu foc) cu greaca; sh-trãdzea furtunã (fig: ca furtuna, dipriunã), foc tu foc; azghearã furtunã (fig: ca furtuna, dipriunã sh-cu vrondu mari); nj-ti duts furtunã (dipriunã, idyiul lucru, fãrã-astãmãtsiri; nj-ti duts funi, aridhã); tsi-ashteptsã, du-ti furtunã (fig: du-ti-agonja, ca unã furtunã, fãrã s-astãmãtseshti n cali) § ***furtunat*** (fur-tu-nátŭ) adg furtunatã (fur-tu-ná-tã), furtunats (fur-tu-nátsĭ), furtunati/furtunate (fur-tu-ná-ti) – tsi lu-ari acãtsatã furtuna; tsi easti bãtut di furtunã; (fig: furtunat = mãrat, corbu, chisusit, curbisit, buisit, tihilai, etc.) *{ro: prins shi bãtut de furtunã} {fr: pris et battu par l'orage} {en: caught and beaten by the storm}* ex: cãrvãnj furtunati (tricuti prit, shi bãtuti di furtunj); furtunatlu (fig: mãratlu, curbisitlu) a meu di bãrbat nu s-veadi § ***furtunos*** (fur-tu-nósŭ) adg furtunoasã (fur-tu-noá-sã), furtunosh (fur-tu-nóshĭ), furtunoasi/furtunoase (fur-tu-noá-si) – (chirolu) tsi easti bãtut di furtunã; tsi easti ca furtuna; (fig: furtunos = tsi easti ca furtuna, agru, sarpit, ãnfucat, tulburat, frimintat, shirpitat, arãchit, nistãpuit, etc.) *{ro: furtunos} {fr: orageux, tempêtueux, impétueux} {en: stormy, impetuous}* ex: vimturi furtunoasi (ca dit unã furtunã greauã, vãrtoasi sh-cu ploai i neauã); minduirli-atseali cama furtunoasi (fig: tulburi, agri, nistãpuiti, nfucati); hiu bun, ma hiu sh-furtunos (fig: arãchit, sarpit, agru)

furtunos (fur-tu-nósŭ) adg – vedz tu ***furtunã***

furtusescu (fur-tu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***furtii***

furtusiri/furtusire (fur-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***furtii***

furtusit (fur-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***furtii***

furtutiri (fur-tu-tí-ri) sf furtutiri (fur-tu-tírĭ) – unã soi di ciumagã-furcã tsi poati si s-higã tu loc shi s-agiutã la ncãrcarea-a unui gumar i cal; fultutiri, ciumagã, etc. *{ro: prăjină-furcă} {fr: pieu fourchu servant à charger une bête} {en: forked post or stake used in loading an animal}* ex: arujirea adutsi furtutirea § ***fultutiri*** (ful-tu-tí-ri) sf fultutiri (fur-tu-tírĭ) – (unã cu ***furtutiri***)

furuntsel (fu-run-tsélŭ) sm furuntselj (fu-run-tsélj) – gãrnuts mari cu multu pronj tsi easi pi chealea-a omlui sh-cari poati si s-acatsã di la om la om; gãrnutslu atsel bunlu (oclju buin); furentsel, furnutsel, furnitsel, frãntsel, frintsel, sfãrnutsel, sufrãntsel, sufrãndzelj *{ro: furuncul, buboi} {fr: furoncle} {en: furuncle, boil}* ex: lj-avea ishitã pi zvercã un furuntsel § ***furentsel*** (fu-ren-tsélŭ) sn furentseali/furentseale (fu-ren-tseá-li) – (unã cu ***furuntsel***) § ***furnutsel*** (fur-nu-tsélŭ) sn furnutseali/furnutseale (fur-nu-tseá-li) – (unã cu ***furuntsel***) § ***furnitsel*** (fur-ni-tsélŭ) sn furnitseali/furnitseale (fur-ni-tseá-li) – (unã cu ***furuntsel***) § ***frãntsel*** (frãn-tsélŭ) sm frãntselj (frãn-tséljĭ) – (unã cu ***furuntsel***) § ***frintsel*** (frin-tsélŭ) sm frintselj (frin-tséljĭ) shi sn frãntseali/frãntseale (frãn-tseá-li) – (unã cu ***furuntsel***) ex: scoati frintselj; nu-adunã nica frãntselu § ***sfãrnutsel*** (sfãr-nu-tsélŭ) sn sfãrnutseali/sfãrnutseale (sfãr-nu-tseá-li) – (unã cu ***furuntsel***) ex: scot un sfãrnutsel § ***sfuruntsel*** (sfu-run-tsélŭ) sm sfuruntselj (sfu-run-tsélj) – (unã cu ***furuntsel***) § ***sufrãntsel*** (su-frãn-tsélŭ) sm sufrãntselj (su-frãn-tséljĭ) – (unã cu ***furuntsel***) ex: ãlj es pi zvercã sufrãntselj § ***sufrãndzelj*** (su-frãn-dzéljĭŭ) sm sufrãndzelj (su-frãn-dzéljĭ) – (unã cu ***furuntsel***)

fus (fúsŭ) sn fusi/fuse (fú-si) shi fusuri (fú-surĭ) – hãlati trã turtseara-a lãnãljei, cu un limnic (fus) pri cari si-anvãrtescu hirili shutsãti di lãnã; drug (fig: 1: fus = (i) cicior; (ii) lucru muljirescu; expr: 2: ca fusili = suptsãri ca fusili; 3: fuslu-ali mai = unã plantã, cari tsi s-hibã) *{ro: fus} {fr: fuseau} {en: spindle}* ex: dipinai di pi fus cãnura; cari fusi va umplã ma multi; cicioari ca fusi (expr: suptsãri ca fusili); lj-ari lundzi fusili (fig: cicioarili); cu fuslu (fig: lucrul muljirescu) hrãni shasi sufliti § ***fusar*** (fu-sárŭ) sm, sf, adg fusarã (fu-sá-rã), fusari (fu-sárĭ), fusari/fusare (fu-sá-ri) – (di-aradã ghiftul) tsi fatsi fusi *{ro: (ţiganul) care face fuse} {fr: (tzigane) fuselier, qui fait des fuseaux} {en: (gypsy) who makes spindles}* ex: tricu aeri un ghiftu fusar; ca fusarili cu trastul cãndu s-duc di hoarã-hoarã

fusar (fu-sárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***fus***

fusati/fusate (fu-sá-ti) sf fusãts (fu-sắtsĭ) – hãndachi strimtã shi lungã (cãtivãrãoarã shutsãtã sh-cu loc anãltsat tu mardzini); lucri anãltsati sh-bãgati unã pisti-alantã tra sã nvãrtushadã loclu iu omlu poati si s-apãrã tu-unã alumtã i di iu s-poatã s-aminã cu tufechea; fsat, hãndac, hãndachi, endec, avlachi *{ro: tranşee, şanţ} {fr: fossé, tranchée, rempart} {en: ditch, trench, rampart}* ex: s-ascumsi tu fusati; iu putea si s-aproachi di fusati; amina cu tufechili di dupã fusati § ***fsat*** (fsátŭ) sn fsati/fsate (fsá-ti) – (unã cu ***fusati***)

fuscã (fús-cã) sf fushti/fushte (fúsh-ti) – umflãturã mplinã di vimtu tsi s-fatsi pri fatsa-a apiljei cãndu hearbi sh-clucuteashti, icã atumtsea cãndu apa fatsi spumã; umflãturã mplinã di dzamã pi chealea-a omlui cãndu s-ardi; mãdular dit truplu-a omlui tsi sh-u-adutsi cu unã pungã mplinã di dzamã i chishat; fultacã, fãltacã, bishicã, pluscutã, cãndilã, tsipur, hãboatã *{ro: bãşicã, bãşica udului} {fr: ampoule, bulle, vessie} {en: blister, bubble, bladder}* § ***fuscãlitrã*** (fus-cã-lí-thrã) sf fuscãlitri/fuscãlitre (fus-cã-lí-thri) – fuscã faptã cãndu s-freacã sãpunea tu apã *{ro: clãbuc} {fr: bulle} {en: bubble}*

fuscãlithrã (fus-cã-lí-thrã) sf fuscãlithri/fuscãlithre (fus-cã-lí-thri) – unã cu ***fuscãlitrã***

fuscãlitrã (fus-cã-lí-thrã) sf – vedz tu ***fuscã***

fushcatã (fush-cá-tã) sf – vedz tu ***fãshcatã***

fushechi/fusheche (fu-shĭé-chi) sf fushechi (fu-shĭéchĭ) – unã soi di chelindru njic tu cari s-bagã bãruti tsi plãscãneashti cãndu plumbul easti aminat di tufechi; fishechi, fshechi, fishic; (expr: mi-adar fushechi = nj-umplu stumahea cu mãcari sh-beari) *{ro: cartuş} {fr: cartouche} {en: cartridge}* ex: s-adrã fushechi (expr: mãcã multu di multu) § ***fishechi/fsheche*** (fi-shĭé-chi) sf fishechi (fi-shĭéchĭ) – (unã cu ***fushechi***) § ***fishic*** (fi-shícŭ) sn fishitsi/fishitse (fi-shí-tsi) – (unã cu ***fushechi***) §

nfishic (nfi-shicŭ) vb I nfishicai (nfi-shi-cáĭ), nfishicam (nfi-shi-cámŭ), nfishicatã (nfi-shi-cá-tã), nfishicari/nfishicare (nfi-shi-cá-ri) – ncarcu nã tufechi cu fishechi; (expr: mi nfishec = mi-adar fushechi; nj-umplu stumahea cu mãcari sh-beari) *{ro: încărca puşca (cu cartuşe)} {fr: charger le fusil (avec des cartouches)} {en: load rifle (with cartridges)}* ex: tora oastea nu cheari chirolu ca si nfisheaã tufechili; nfishacã-ti (ex: ndoapã-ti) ghini § ***nfishicat*** (nfi-shi-cátŭ) adg nfishicatã (nfi-shi-cá-tã), nfishicats (nfi-shi-cátsĭ), nfishicati/nfishicate (nfi-shi-cá-ti) – (tufechi) tsi easti ncãrcatã *{ro: încărcat (cu cartuşe)} {fr: chargé (fusil)} {en: loaded (rifle)}* ex: purta armili nfishicati (ncãrcati) § ***nfishicari/nfishicare*** (nfi-shi-cá-ri) sf nfishicãri (nfi-shi-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ncarcã unã tufechi *{ro: acţiunea de a încărca puşca (cu cartuşe)} {fr: action de charger le fusil (avec des cartouches)} {en: action of loading rifle (with cartridges)}* § ***fushicljichi/fushicljiche*** (fu-shi-clí-chi) sf fushicljichi (fu-shi-clíchĭ) – unã soi di poalã i curauã tu cari s-tsãn fushechi; pãlascã, palascã, pascã, pãlãpascã, pudyeauã, puzgheauã, pureauã, puryeauã *{ro: cartuşieră} {fr: giberne, ceinture-cartouchière} {en: cartridge-belt}*

fushicljichi/fushicljiche (fu-shi-clí-chi) sf – vedz tu ***fushechi***

fushti/fushte (fúsh-ti) sf pl – agudiri fapti unã dupã-alantã cu palma, bushlu icã ciumaglu (puleanlu, mãciuca, etc.); bãteari, pãrjinã, pãparã, pipiritsã, pistili, shcop, tsurtsufi, chiurcu, chiutecã *{ro: lovituri de prăjină, bătaie} {fr: coups de bâton, rossade, rossée} {en: beating}* ex: cara lj-astrapsi ndauã fushti lj-apreasi fatsa; l-tuli di fushti (l-vãtãmã di bãteari); a cãsharlor lã da fushti (bãtaie); fushtili suntu dati (bãtearea easti datã) di Dumnidzã; lj-trapshu dauã fushti; fushtili (shcoplu) sh-arushnarea nu es

fustanelã (fus-ta-né-lã) sf – vedz tu ***fustani***

fustani/fustane (fus-tá-ni) sf fustãnj (fus-tắnjĭ) – stranj muljirescu lungu, di la gushi pãnã (ma nghios) di dzinuclji, tsi s-poartã di-aradã pristi alti strani a truplui, shi earna s-poartã sum palto; fãstani *{ro: rochie} {fr: robe} {en: dress}* ex: tsi fustãnj shi fustaneli; cu fustãnjli pãn di padi; lj-adusi gionili di Bucureshti nã fustani di geamfesi; veara imnã cu fustãnj; purta nã fustani di sirmã § ***fãstani/fãstane*** (fãs-tá-ni) sf fãstãnj (fãs-tắnjĭ) – (unã cu ***fustani***) § ***fustãnat*** (fus-tã-nátŭ) adg fustãnatã (fus-tã-ná-tã), fustãnats (fus-tã-nátsĭ), fustãnati/fustãnate (fus-tã-ná-ti) – (stranj, fustani, tsipuni, etc.) tsi ari cljini (furti, dipli) *{ro: cu pliuri} {fr: (vêtement) qui a des plis} {en: pleated (garment), with folds}* ex: tsipunjli fustãnati; pirifan fustãnati § ***fustã*** (fús-tã) sf fusti/fuste (fús-ti) – stranj di muljari tsi s-poartã di la mesi shi nghios sh-cari, deadun cu bluza (cãmeasha) di pisuprã s-poartã tu loc di fustani; unã soi di stranj lungu muljirescu (di-aradã di lãnã) tsi s-poartã sum fustani; jupã, giupã, bãcã *{ro: fustă} {fr: jupe de laine que les femmes porte sous la robe et que les enfants les portaient comme une robe} {en: woman's skirt, underskirt}* ex: ded cu her fustili § ***fustanelã*** (fus-ta-né-lã) sf fustaneli/fustanele (fus-ta-né-li) – unã soi di fustã bãrbãteascã di-aradã albã, shcurtã sh-fustãnatã, purtatã di bãrbatslji grets; fustãneauã *{ro: fustanelă} {fr: fustanelle} {en: fustanella}* ex: lai lj-easti fustanela; tuts huryeatslji armãnj s-poartã cu dulumã sh-cu fustanelã § ***fustãneauã*** (fus-tã-neá-ŭã) sf fustãnei (fus-tã-néĭ) – (unã cu ***fustanelã***)

fustã (fús-tã) sf – vedz tu ***fustani***

fustãnat (fus-tã-nátŭ) adg – vedz tu ***fustani***

fustãneauã (fus-tã-neá-ŭã) sf – vedz tu ***fustani***

fut (fútŭ) vb III shi II futui (fu-túĭ), futeam (fu-teámŭ), fututã (fu-tú-tã), futiri/futire (fú-ti-ri) shi futeari/futeare (fu-teá-ri) – (bãrbat) mi bag tu-ashtirnut cu-unã muljari tra s-u mbairu; ambairu, ampihiur, ciumulescu, ncalic; (expr: futu-nji-ts, futu-nji-lj, futu-nji-vã, futu-nji-lã cãndila = ngiurãturi) *{ro: fute} {fr: baiser, accomplir l'acte sexuel} {en: copulate, fuck}* § ***futut*** (fu-tútŭ) adg fututã (fu-tú-tã), fututs (fu-tútsĭ), fututi/fu-tute (fu-tú-ti) – tsi s-ari bãgatã tu-ashtirnut cu cariva shi s-ari mbãiratã; ambãirat, ampihiurat, ciumulit, ncãlicat *{ro: futut} {fr: baisé, qui a accompli l'acte sexuel} {en: fucked}* § ***futiri/futire*** (fú-ti-ri) sf futiri (fú-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un bãrbat si mbairã cu-unã muljari; ambãirari, ampihiurari, ciumuliri, ncãlicari *{ro: acţiunea de a fute} {fr: action de baiser, d'accomplir l'acte sexuel} {en: action of fucking}* § ***futeari/futeare*** (fu-teá-ri) sf futeri (fu-térĭ) sf – (unã cu ***futiri***) § ***futeai*** (fu-teáĭŭ) sm futeaeanj (fu-tea-ĭánjĭ) – bãrbat tsi alagã multu dupã mulljeri tra s-li-ambairã; curvar *{ro: futăcios} {fr: passionné pour les plaisirs charnels} {en: fucker}*

futã[*] (fú-tã) – dirivatã (partitsplu tricut) di-a verbului "hiu/escu"; vedz ***escu*** shi ***hiu***

futã[1] (fú-tã) sf futi/fute (fú-ti) – poalã; fustã dit portul a huryeatslor *{ro: poală, fustă din portul ţăranilor} {fr: tablier; jupe du costume des paysans} {en: apron, skirt}* § ***futã***[2] (fu-tắ) sm futadz (fu-tádzĭ) – (unã cu ***futã***[1])

futã[2] (fu-tắ) sm – vedz tu ***futã***[1]

futeai (fu-teáĭŭ) sm – vedz tu ***fut***

futeari/futeare (fu-teá-ri) sf – vedz tu ***fut***

futiri/futire (fú-ti-ri) sf – vedz tu ***fut***

futsescu (fu-tsés-cu) (mi) vb IV futsii (fu-tsíĭ), futseam (fu-tseámŭ), futsitã (fu-tsí-tã), futsiri/futsire (fu-tsí-ri) – asprucuchescu cu apã, ayisitã (vluisitã) tu bisearicã di preftu (cu ayeazmo); ayizmusescu, yizmusescu *{ro: aghezmui} {fr: asperger d'eau bénite} {en: sprinkle with holy water}* § ***futsit*** (fu-tsítŭ) adg futsitã (fu-tsí-tã), futsits (fu-tsítsĭ), futsiti/futsite (fu-tsí-ti) – asprucuchit cu apã ayisitã; ayizmusit, yizmusit *{ro: aghezmuit} {fr: aspergé d'eau bénite} {en: sprinkled with holy water}* ex: oili futsiti (ayizmusiti) § ***futsiri/futsire*** (fu-tsí-ri) sf futsiri (fu-tsírĭ) – atsea tsi fatsi preftul cãndu futseashti; ayizmusiri, yizmusiri *{ro: acţiunea de a aghezmui; aghezmuire} {fr: action d'asperger d'eau bénite} {en: action of sprinkling with holy water}*

futsiri/futsire (fu-tsí-ri) sf – vedz tu ***futsescu***

futsit (fu-tsítŭ) adg – vedz tu ***futsescu***

futughraf (fu-tu-ghráfŭ) sm futughrahi (fu-tu-ghráhĭ) – unã cu ***futugraf***

futughrafiari/futughrafiare (fu-tu-ghra-fi-ĭá-ri) sf futughrafieri (fu-tu-ghra-fi-ĭérĭ) – unã cu ***futugrafiari***

futughrafiat (fu-tu-ghra-fi-ĭátŭ) adg futughrafiatã (fu-tu-ghra-fi-ĭá-tã), futughrafiats (fu-tu-ghra-fi-ĭátsĭ), futughrafiati/futu-ghrafiate (fu-tu-ghra-fi-ĭá-ti) – unã cu ***futugrafiat***

futughrafiedz (fu-tu-ghra-fi-ĭédzŭ) (mi) vb I futughrafiai (fu-tu-ghra-fi-ĭáĭ), futughrafiam (fu-tu-ghra-fi-ĭámŭ), futughrafiatã (fu-tu-ghra-fi-ĭá-tã), futughrafiari/futughrafiare (fu-tu-ghra-fi-ĭá-ri)– unã cu ***futugrafiedz***

futughrafilji/futughrafilje (fu-tu-ghra-fí-lji) sf futughrafilj (fu-tu-ghra-fíljĭ) – unã cu ***futugrafilji***

futughrãfii/futughrãfie (fu-tu-ghrã-fí-i) sf futughrãfii (fu-tu-ghrã-fíĭ) – unã cu ***futugrãfii***

futughrãfsescu (fu-tu-ghrãf-sés-cu) (mi) vb IV futughrãfsii (fu-tu-ghrãf-síĭ), futughrãfseam (fu-tu-ghrãf-seámŭ), futughrãfsitã (fu-tu-ghrãf-sí-tã), futughrãfsiri/futughrãfsire (fu-tu-ghrãf-sí-ri) – unã cu ***futugrãfsescu***

futughrãfsiri/futughrãfsire (fu-tu-ghrãf-sí-ri) sf futughrãfsiri (fu-tu-ghrãf-sírĭ) – unã cu ***futugrãfsiri***

futughrãfsit (fu-tu-ghrãf-sítŭ) adg futughrãfsitã (fu-tu-ghrãf-sí-tã), futughrãfsits (fu-tu-ghrãf-sítsĭ), futughrãfsiti/futughrãfsite (fu-tu-ghrãf-sí-ti) – unã cu ***futugrãfsit***

futugraf (fu-tu-gráfŭ) sm – vedz tu ***futugrãfii***

futugrafiari/futugrafiare (fu-tu-gra-fi-ĭá-ri) sf – vedz tu ***futugrãfii***

futugrafiat (fu-tu-gra-fi-ĭátŭ) adg – vedz tu ***futugrãfii***

futugrafiedz (fu-tu-gra-fi-ĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***futugrãfii***

futugrafilji/futugrafilje (fu-tu-gra-fí-lji) sf – vedz tu ***futugrãfii***

futugrãfii/futugrãfie (fu-tu-grã-fí-i) sf futugrãfii (fu-tu-grã-fíĭ) – vidzuta-a unui lucru (om, fatsã di om, etc.) loatã cu-unã hãlati shi ngrãpsitã (tipusitã) pi-unã acoalã; cadur, futugrafilji, fotografii *{ro: fotografie} {fr: photographie} {en: photograph}* ex: nu am futugrãfia-a voastrã (cadurlu-a vostru); nj-deadi nã futugrãfii § ***futugrafilji/futugrafilje*** (fu-tu-gra-fí-lji) sf futugrafilj (fu-tu-gra-fíljĭ) – (una cu ***futugrãfii***) § ***fotografii/fotografie*** (fo-to-gra-fí-i) sf fotografii (fo-to-gra-fíĭ) – (una cu ***futugrãfii***) § ***futugrãfsescu*** (fu-tu-grãf-sés-cu) (mi) vb IV futugrãfsii (fu-tu-grãf-síĭ), futugrãfseam (fu-tu-grãf-seámŭ),

futugrãfsitã (fu-tu-grãf-sí-tã), futugrãfsiri/futugrãfsire (fu-tu-grãf-sí-ri) – scot tu cadur (futugrãfii) cu-unã hãlati maxus adratã tr-aestu lucru; futugrafiedz, fotografiedz *{ro: fotografia}* *{fr: photographier}* *{en: photograph}* § ***futugrãfsit*** (fu-tu-grãf-sítŭ) adg futugrãfsitã (fu-tu-grãf-sí-tã), futugrãfsits (fu-tu-grãf-sítsĭ), futugrãfsiti/futugrãfsite (fu-tu-grãf-sí-ti) – tsi easti scos tu cadur; futugrafiat, fotografiat *{ro: fotografiat}* *{fr: photographié}* *{en: photographed}* § ***futugrãfsiri/futugrãfsire*** (fu-tu-grãf-sí-ri) sf futugrãfsiri (fu-tu-grãf-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva futugrãfseashti *{ro: acţiunea de a fotografia}* *{fr: action de photographier}* *{en: action of photographing}* § ***futugrafiedz*** (fu-tu-gra-fi-ĭédzŭ) (mi) vb I futugrafiai (fu-tu-gra-fi-ĭáĭ), futugrafiam (fu-tu-gra-fi-ĭámŭ), futugrafiatã (fu-tu-gra-fi-ĭá-tã), futugrafiari/futugrafiare (fu-tu-gra-fi-ĭá-ri) – (unã cu ***futugrãfsescu***) ex: futugrafiai (scosh tu cadur) casa; nu mi am futugrafiatã pãnã tora § ***futugrafiat*** (fu-tu-gra-fi-ĭátŭ) adg futugrafiatã (fu-tu-gra-fi-ĭá-tã), futugrafiats (fu-tu-gra-fi-ĭátsĭ), futugrafiati/futugrafiate (fu-tu-gra-fi-ĭá-ti) – (unã cu ***futugrãfsit***) § ***futugrafiari/futugrafiare*** (fu-tu-gra-fi-ĭá-ri) sf futugrafieri (fu-tu-gra-fi-ĭérĭ) – (unã cu ***futugrãfsiri***) § ***fotografiedz*** (fo-to-gra-fi-ĭédzŭ) (mi) vb I fotografiai (fo-to-gra-fi-ĭáĭ), fotografiam (fo-to-gra-fi-ĭámŭ), fotografiatã (fo-to-gra-fi-ĭá-tã), fotografiari/fotografiare (fo-to-gra-fi-ĭá-ri) – (unã cu ***futugrãfsescu***) § ***fotografiat*** (fo-to-gra-fi-ĭátŭ) adg fotografiatã (fo-to-gra-fi-ĭá-tã), fotografiats (fo-to-gra-fi-ĭátsĭ), fotografiati/fotografiate (fo-to-gra-fi-ĭá-ti) – (unã cu ***futugrãfsit***) § ***fotografiari/fotografiare*** (fo-to-gra-fi-ĭá-ri) sf fotografieri (fo-to-gra-fi-ĭérĭ) – (unã cu ***futugrãfsiri***) § ***futugraf*** (fu-tu-gráfŭ) sm futugrahi (fu-tu-gráhĭ) – atsel tsi scoati caduri (futugrãfii) cu-unã hãlati ti futugrafiari *{ro: fotograf}* *{fr: photographe}* *{en: photographer}*

futugrãfsescu (fu-tu-grãf-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***futugrãfii***

futugrãfsiri/futugrãfsire (fu-tu-grãf-sí-ri) sf – vedz tu ***futugrãfii***

futugrãfsit (fu-tu-grãf-sítŭ) adg – vedz tu ***futugrãfii***

futut (fu-tútŭ) adg – vedz tu ***fut***

fuverã (fu-vé-rã) sf fuveri/fuvere (fu-vé-ri) – zbor (purtari, etc.) cu cari omlu sh-aspuni vrearea (sh-putearea) tsi u ari tra s-lji facã arãu a unui altu om; lãhtara tsi u-aducheashti cariva cãndu veadi cã cariva va s-lji facã arãu; fuvertã, fuvirsiri, cãnusiri *{ro: ameninţare, intimidare}* *{fr: ménace, intimidation}* *{en: threat, menace, intimidation}* § ***fuvertã*** (fu-vér-tã) sf fuverti/fuverte (fu-vér-ti) shi fuvertsã (fu-vér-tsã) – (unã cu ***fuverã***) ex: cu fuverta l-featsi s-fugã § ***fuviros*** (fu-vi-rósŭ) adg (shi adv) fuviroasã (fu-vi-roá-sã), fuvirosh (fu-vi-róshĭ), fuviroasi/fuviroase (fu-vi-roá-si) – tsi lãhtãrseashti multu cu purtarea (zburãrea, fuverta, etc.) tsi u fatsi cariva *{ro: ameninţător, înfiorător}* *{fr: ménaçant, redoutable, terrifiant}* *{en: threatening, dangerous, terrifying}* ex: giunar fuviros (lãhtãros); arbinesh analtsã sh-fuvirosh (lãhtãrsitori) § ***fuvirsescu*** (fu-vir-sés-cu) vb IV fuvirsii (fu-vir-síĭ), fuvirseam (fu-vir-seámŭ), fuvirsitã (fu-vir-sí-tã), fuvirsiri/fuvirsire (fu-vir-sí-ri) – cu zborlu (minarea di mãnã, etc.) nj-aspun imutea (nietea, scupolu) cã voi s-lji fac arãu a unui (tra s-lu-aspar, tra s-lu fac sã-nj da tsiva i s-facã tsi-lj caftu, etc.); lj-fac fricã; cãnusescu, lãhtãrsescu *{ro: ameninţa, intimida}* *{fr: ménacer, intimider}* *{en: threaten, intimidate}* ex: l-fuvirsii (cãnusii, lãhtãrsii) cu zboarã greali § ***fuvirsit*** (fu-vir-sítŭ) adg fuvirsitã (fu-vir-sí-tã), fuvirsits (fu-vir-sítsĭ), fuvirsiti/fuvirsite (fu-vir-sí-ti) – tsi-lj s-aspuni (cari veadi, cari aducheashti) cã cariva ari scupolu (sh-cã poati) s-lji facã arãu; tsi ari fricã di tsiva (di cariva) cã va-lj facã arãu; cãnusit, lãhtãrsit *{ro: ameninţat, intimidat}* *{fr: ménacé, intimidé}* *{en: threatened, intimidated}* § ***fuvirsiri/fuvirsire*** (fu-vir-sí-ri) sf fuvirsiri (fu-vir-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti fuvirsit; cãnusiri, lãhtãrsiri *{ro: acţiunea de a ameninţa, de a intimida; ameninţare, intimidare}* *{fr: action de ménacer, d'intimider}* *{en: action of threatening, of intimidating}*

fuvertã (fu-vér-tã) sf – vedz tu ***fuverã***

fuviros (fu-vi-rósŭ) adg – vedz tu ***fuverã***

fuvirsescu (fu-vir-sés-cu) vb IV – vedz tu ***fuverã***

fuvirsiri/fuvirsire (fu-vir-sí-ri) sf – vedz tu ***fuverã***

fuvirsit (fu-vir-sítŭ) adg – vedz tu ***fuverã***

fuzmã (fúz-mã) sf fuzmi/fuzme (fúz-mi) – mirachea (ineryia, minarea apreasã, sãrpitslãchea, chischineatsa, putearea, etc.) cu cari un om poati sã nchiseascã un lucru multu durut; nãintarea tsi u fatsi cariva (i tsiva) cãndu sh-aspuni aestã mirachi; paramazmã, zvorizmã, vantsu, vrapã, vimtu, puteari *{ro: avânt}* *{fr: essor; mouvement par lequel on s'élance}* *{en: soaring, dash; running start, running jump, etc.}* ex: lja fuzmã (sh-lja vimtu) sh-ansari groapa

G

gaber (gá-berŭ) sm – vedz tu ***gavru***

gad (gádŭ) sm gadz (gádzĭ) shi sn gaduri (gá-durĭ) – ficior i featã tu protslji mesh i anj di banã; gat, nat, njat, njac, sãrmãnitsã, beb, pupul, pup, ciuci, niphiu, njitsico, poci, tsup, ficiuric, fiticã; (fig: gaduri = drãcurii shi zburdãlipsiri tr-arãdeari fapti di ficiurits) *{ro: prunc, sugaci; ştrengării}* *{fr: nourisson, petit enfant qui marche à quatre pattes; espiègleries enfantines}* *{en: baby, infant; childish pranks}* § ***gat*** (gátŭ) sn gaturi (gá-turĭ) – (unã cu ***gad***)

gagan (gá-ganŭ) sm, sf gaganã (gá-ga-nã), gaganj (gá-ganjĭ), gagani/gagane (gá-ga-ni) – unã paranumã datã di armãnj a gretslor (tsi ari noima di un tsi s-aspari, tsi li umpli lishor zmeanili) *{ro: poreclă, cu sensul de "fricos", dată de aromâni grecilor}* *{fr: sobriquet (signifiant "poltron"), donné par les aroumains aux grecs}* *{en: nickname (with the meaning "easily frightened" given to Greeks by Aromanians}* ex: cunushtea ghini stricãtoarea-a gaganjlor (gretslor)

gagur (gá-gurŭ) sm gaguri (gá-gurĭ) – tsap a curi ãlj si scoasirã hãlãtsli (mãdularli) sexuali tra s-nu mata poatã s-li-alasã cãprili greali; gãgur, dzigãrit, ciucutit, shutsãt, ascuchit, scuchit; munuh, monoh, hudum, hadum, scupac, scupat, strif *{ro: ţap castrat}* *{fr: bouc châtré}* *{en: billy-goat castrated}* § ***gãgur*** (gã-gúrŭ) sm gãguri (gã-gúrĭ) – (unã cu ***gagur***)

gai/gae (gá-i) sf gãi (gắĭ) – ma multi turlii di agru-pulj, cu peanili lãi (murni, ca cinusha), cu dintana vãrtoasã, ma njic di corbu (cu cari sh-u-adutsi multu) sh-ma mari di cionã (harabelj, etc.); cioarã, hashcã; (fig: 1: gai = (i) bãrbat (muljari) sumulai la fatsã, lai ca gaea; ghiftu (ghiftã); (ii) (muljari) tsi zghileasti, tsi-lj fudzi gura ca unã gai; expr: 2: va mi lja gaea = va s-mor; 3: cap di gai = tsi nu para-lj talji caplu; tsi easti ca glar sh-nu-aducheashti lishor; 4: lj-lo gaea mintea; lj-azbuirã gaea = nu easti cu tutã mintea; glãri di minti; nu shtii tsi fatsi) *{ro: cioară}* *{fr: corneille}* *{en: crow}* ex: gai cu gai nu-sh scoati ocljilj; ficiuramea cãfta cuibari di gai, tra s-lji nveatsã puljlji s-yinã dupã nãsh; sh-tini, bre gae (expr: cap di gai, lishor di minti), hii fur?; ved cã va s-ti lja gaea (expr: cã va s-mori); tsi, nj-lo gaea mintea? (expr: tsi, glãrii di minti?)

gaidã (gáĭ-dã) sf gaidi/gaide (gắĭ-di) shi gãidzã (gắĭ-dzã) – hãlati muzicalã faptã dit unã foali di cheali sh-di ma multi sulini tsi es dit ea shi scot bots, cãndu vimtul tsi easi dit foali treatsi prit eali; (expr: 1: nu-nj yini pi gaidã = nu-nj si ndreadzi huzmetea; nu-nj yini ghini; nu-nj da di mãnã; 2: ahiurseashti gaida = njiclu ahiurseashti s-plãngã) *{ro: cimpoi}* *{fr: cornemuse}* *{en: bagpipes}* ex: umflã gaida sh-acãtsã s-cãntã; giucai cu gaida; cãntã cu gaida tu grãdinã § ***gãidãgi*** (gaĭ-dã-gí) sm gãidãgeadz (gãĭ-dã-giádzĭ) – omlu tsi bati (cãntã cu) gaida

gaile (gaĭ-lé) sm – vedz tu ***gailei***

gailei/gailee (gaĭ-lé-i) sf gailei (gaĭ-léĭ) – niisihia shi frica tsi u-aducheashti cariva cãndu mindueashti cã va patã tsiva (cã lu-ashteaptã un piriclju, unã cripari, etc., el i cariva di-aproapea); gãilei, gaile, gãirezi, angãtan, ãngãtan, ngãtan, frundidã, cãshtigã, nacrã, sãrachi *{ro: grijă}* *{fr: soin, souci}* *{en: care}* ex: dusi bana fãrã gailei (fãrã s-mindueascã, sã-lj hibã fricã di tsiva); nu poartã gailei (frundidã) xeanã c-ausheshti agonja § ***gãilei/gãilee*** (gãĭ-lé-i) sf gãilei (gãĭ-léĭ) – (unã cu ***gailei***) ex: aplicats-vã gãileea shi voi tinirljі; ti barbã trag gãilei (nj-am angãtan) § ***gaile*** (gaĭ-lé) sm gailedz (gaĭ-lédzĭ) shi gaileadz

(gaĭ-leádzĭ) – (unã cu gailei)
gairei/gairee (gaĭ-ré-i) sf – vedz tu ***gaireti***
gaireti/gairete (gaĭ-ré-ti) sf gairets (gaĭ-réts) – atsea tsi-aspuni omlu cari nu lj-easti fricã (cari fatsi copuslu, cari sh-bagã zori) s-adarã un lucru, cã pistipseashti (ari nãdia shi ncreadirea) cã va u scoatã naparti; gãireti, gairei, curai, curaj, curagi, tar *{ro: curaj, silinţã}* *{fr: courage, effort}* *{en: courage}* ex: feci gaireti (curai, copus) sh-mi dush, peanarga-anarga pãnã-aclo; fac gaireti ma escu niputut; gairetea nu u-alasã (nu-ari curailu) § ***gãireti/gãirete*** (gãĭ-ré-ti) sf gãirets (gãĭ-réts) – (unã cu ***gaireti***) ex: ca pãrinti, lj-fãtsea gãireti (curai) § ***gairei/gairee*** (gaĭ-ré-i) sf gairei (gai-réĭ) – (unã cu ***gaireti***) ex: gairei, tsi ti chirush ashi? va s-tsã treacã § ***gairetliu*** (gaĭ-ret-líŭ) adg gairetlii/gairetlie (gaĭ-ret-lí-i), gairetlii (gaĭ-ret-líĭ), gairetlii (gaĭ-ret-líĭ) – tsi da gaireti (curai) *{ro: care ga curaj}* *{fr: qui encourage}* *{en: who gives courage}* ex: gairetliu (un tsi-nj da curai) easti omlu aestu cãndu-nj greashti, canda am elpidã
gairetliu (gaĭ-ret-líŭ) adg – vedz tu ***gaireti***
gal (gálŭ) adg galã (gá-lã), galj (gáljĭ), gali/gale (gá-li) – cari ari un hromã tsi s-aproachi tu lai (tsi da cãtrã tu lai); sumulai; numã tsi s-da cãtivãroarã la unã pravdã (mulã, gumar) sumulai; (fig: gal = mãrat, corbu) *{ro: negricios, nume dat unui catâr negricios}* *{fr: noirâtre; nom qu'on donne aux mulets noirâtres}* *{en: blackish, darkish; name given to blackish mules}* ex: mulã galã; Gala nchiseashti, nu s-agioacã; iu njerdzi, lai gale (fig: mãrate)? § ***galan***[2] (ga-lánŭ) sm galanj (ga-lánjĭ) – cãni sumulai *{ro: câine negricios la culoare}* *{fr: chien noirâtre}* *{en: blackish dog}* § ***gãlãits*** (gã-lã-ítsŭ) adg gãlãitsã (gã-lã-í-tsã), gãlãits (gã-lã-ítsĭ), gãlãitsã (gã-lã-í-tsã) – cari ari un hromã ncljisã tsi s-aproachi tu lai-lutsitã *{ro: neguriu}* *{fr: noir foncé et luisant}* *{en: black and shining}* ex: cireashi coapti, lãi gãlãitsã; iu creashti masina gãlãitsã; ocljilj gãlãits ca masina; cu dzeana lai gãlãitsã § ***gãili/gãile*** (gã-í-li) invar – 1: tsi ari unã hromã lai-cãrbuni shi nyilicioasã; 2: tsi ari unã hromã ashtearsã, salbitã *{ro: spălăcit; negru shi lucitor}* *{fr: pâle; tout à fait noir et luisant}* *{en: pale; very black and shiny}* ex: ocljilj nj-si featsirã gãili (di-unã hromã salbitã); niveasti cu oclji lãi-gãili (lãi-cãrbuni shi nyiliciosh) § ***ngãledz*** (ngã-lédzŭ) vb I ngãlai (ngã-láĭ), ngãlam (ngã-lámŭ), ngãlatã (ngã-lá-tã), ngãlari/ngãlare (ngã-lá-ri) – (cu lãvushirea0 l-fac un lucru s-lja unã hromã ca sumulai (galã); murdãripsescu, ncarcu, lirusescu, lichisescu, lãvãshescu, lãvushescu, putusescu, dãmcusescu, chic, chicusescu, mãryescu, smãryescu *{ro: murdări}* *{fr: salir, souiller}* *{en: dirty, soil}* ex: nu li spilã ghini cãmeshli ma li ngãlã; nji si ngãlã (nji si lãi shi ciufuli di nilari) perlu § ***ngãlat*** (ngã-látŭ) adg ngãlatã (ngã-lá-tã), ngãlats (ngã-látsĭ), ngãlati/ngãlate (ngã-lá-ti) – murdãripsit, ncãrcat, dãmcusit, chicat, lirusit, lichisit, lãvãshit, lãvushit, putusit, mãryit, smãryit, murdãripsit *{ro: murdărit}* *{fr: sali, souillé}* *{en: soiled}* ex: nu va s-u veadã ntr-oclji cã easti ngãlatã (mãryitã) § ***ngãlari/ngãlare*** (ngã-lá-ri) sf ngãlãri (ngã-lắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã ncarcã tsiva, murdãripsiri, ncãrcari, dãmcusiri, chicari, lirusiri, lichisiri, lãvãshiri, lãvushiri, putusiri, mãryiri, smãryiri, murdãripsiri *{ro: acţiunea de a murdări; murdărire}* *{fr: action de salir, de souiller}* *{en: action of soiling}* ex: ngãlarea (murdãria, lãvushirea) dit casa-a ljei nu puteai s-u aflji iuva § ***ãngãledz*** (ãn-gã-lédzŭ) vb I ãngãlai (ãn-gã-láĭ), ãngãlam (ãn-gã-lámŭ), ãngãlatã (ãn-gã-lá-tã), ãngãlari/ãngãlare (ãn-gã-lá-ri) – (unã cu ***ngãledz***) § ***ãngãlat*** (ãn-gã-látŭ) adg ãngãlatã (ãn-gã-lá-tã), ãngãlats (ãn-gã-látsĭ), ãngãlati/ãngãlate (ãn-gã-lá-ti) – (unã cu ***ngãlat***) § ***ãngãlari/ãngãlare*** (ãn-gã-lá-ri) sf ãngãlãri (ãn-gã-lắrĭ) – (unã cu ***ngãlari***)
galan[1] (gha-lánŭ) adg galanã (gha-lá-nã), galanj (gha-lánjĭ), galani/galane (gha-lá-ni) – cari ari hroma-a tselui sirin; albastru, njirlu, niur, nãur, nalbastru, civitlii, lulachi, nirugalaz *{ro: albastru}* *{fr: bleu}* *{en: blue}* § ***gãlãnos*** (gã-lã-nósŭ) adg gãlãnoasã (gã-lã-noá-sã), gãlãnosh (gã-lã-nóshĭ), gãlãnoasi/gãlãnoase (gã-lã-noá-si) – (unã cu ***galan***[1]) ex: oclji gãlãnosh (galanj)
galan[2] (ga-lán) sm – vedz tu ***gal***
galantom (ga-lan-tómŭ) adg – vedz tu ***galantu***
galantu (ga-lán-tu) adg galantã (ga-lán-tã), galantsã (ga-lán-tsã), galanti/galante (ga-lán-ti) – (bãrbat) tsi easti livendu, ghini nviscut shi ndreptu (cuvurdã, cuvãrdã, giumertu, prãxit, etc.), sh-tsi s-poartã mushat cu muljerli *{ro: galant}* *{fr: galant, bien habillé}* *{en: galant, well dressed}* § ***galantom*** (ga-lan-tómŭ) adg galantomã (ga-lan-tómã), galantumanj (ga-lan-tu-mánjĭ), galantumani/galantumane (ga-lan-tu-má-ni) – tsi easti cu mirachi shi vreari tra s-da shi sã mpartã cu altsã oaminj atseali tsi ari; tsi lu-arãseashti s-da, s-facã doari; tsi easti cu mãna largã; filotim, cuvurdã, giumertu, livendu, sãlghit *{ro: galanton, darnic}* *{fr: généreux}* *{en: generous}* ex: tuts fraslj-a ljei suntu galantumanj (cuvurdadz)
galbin (gál-binŭ) adg galbinã (gál-bi-nã), galghinj (gál-ghinjĭ) shi galbinj (gál-binjĭ), galbini/galbine (gál-bi-ni) – hromã tsi sh-u-adutsi cu-amalama icã limonea; (fig: galbin (tu fatsã, ca tseara, ca turta di tsearã) = multu galbin la fatsã, salbit, sãhnjisit, etc.) *{ro: galben; palid}* *{fr: jaune; pâle}* *{en: yellow; pale}* ex: arãdãtsina aestã fatsi nã floari galbinã ca shiboea; tsi ts-easti budza galbinã?; ocljilj lj-ai galghinj; ishi hiljlu di amirã, s-featsi ca turta di tsearã (multu galbin la fatsã); ngljitsats di fricã, galbinj (salbits) mãratslji ca tseara; hii galbin (eshti salbit la fatsã) § ***galbinã*** (gál-bi-nã) sf galbini/galbine (gál-bi-ni) – parã veclju di-amalamã (cu unã tinjii i altã, dupã statlu tsi-l featsi sh-dupã mãrimea tsi u-au); gãlbinushi, lirã, flurii, rubii, rubie, arubi, arubei, cunstantinã, custandat, mahmudii, mahmude, minduhii, ostrachelã, mintsã, arup, rup, aruspu, ruspu, hazmu, dãbloanã, dabloanã, dablonã, dubloanã, dublã, ducmen, pinesh *{ro: galben, liră, monedă de aur}* *{fr: lire, ducat, monnaie d'or}* *{en: gold coin}* ex: nu-avea tu pungã dicãt mash trei galbini (liri) § ***gãlbinjor*** (gãl-bi-njĭórŭ) adg gãlbinjoarã (gãl-bi-njĭoá-rã), gãlbinjori (gãl-bi-njĭórĭ), gãlbinjoari/gãlbinjoare (gãl-bi-njĭoá-ri) – hromã tsi da niheam pi galbin; tsi easti chindisit cu galbin; (fig: gãlbinjor = salbit la fatsã *{ro: gălbinicios, gălbiniu}* *{fr: jaunâtre, jaunet}* *{en: yellowish}* ex: nã floari gãlbinjoarã (tsi da ca pi galbin) § ***gãlbunj*** (gãl-búnjĭŭ) adg gãlbunji/gãlbunje (gãl-bú-nji), gãlbunj (gãl-búnjĭ), gãlbunji/gãlbunje (gãl-bú-nji) – (unã cu ***gãlbinjor***) ex: yini ca gãlbunj § ***gãlbinos*** (gãl-bi-nósŭ) adg gãlbinoasã (gãl-bi-noá-sã), gãlbinosh (gãl-bi-nóshĭ), gãlbinoasi/gãlbinoase (gãl-bi-noá-si) – (unã cu ***gãlbinjor***) ex: cu perlji gãlbinosh (arush, tsi da ca pi galbin); ari ficiorlji gãlbinosh (fig: galbinj, salbits la fatsã); easti gãlbinoasã (salbitã), nu sh-veadi sãnãtatea § ***gãlbinushi/gãlbinushe*** (gãl-bi-nú-shi) sf gãlbinushi/gãlbinushe (gãl-bi-nú-shi) – (unã cu ***galbinã***) § ***ngãlbinescu*** (ngãl-bi-nés-cu) vb IV ngãlbinii (ngãl-bi-níĭ), ngãlbineam (ngãl-bi-neámŭ), ngãlbinitã (ngãl-bi-ní-tã), ngãlbiniri/ngãlbinire (ngãl-bi-ní-ri) – dau cu bueauã galbinã; s-dutsi bueauã di pi un lucru (shi s-fatsi niheamã ca galbinã) di itia cã sta multu tu soari (u lja soarili, u-acatsã soarili, s-fatsi galbinã i algheashti); (fig: ngãlbinescu = mi fac galbin (salbit) tu fatsã); gãlbinescu *{ro: îngălbeni, deveni palid la faţă}* *{fr: jaunir, rendre jaune; changer de couleur, pâlir}* *{en: become yellow, grow pale, change color, fade color}* ex: muma tutã ngãlbini (s-featsi galbinã la fatsã); frãndzãli ngãlbinirã (s-featsirã galbini, s-uscarã); si ngãlbini, s-featsi turtã di tsearã; li umplu zmeanili di fricã shi ngãlbini ca tseara; mãrata di muljari, cu cãt spunea shi grea, cu-ahãntu ngãlbinea § ***ngãlbinit*** (ngãl-bi-nítŭ) adg ngãlbinitã (ngãl-bi-ní-tã), ngãlbinits (ngãl-bi-nítsĭ), ngãlbiniti/ngãlbinite (ngãl-bi-ní-ti) – tsi sh-alãxi hroma tu galbin; (fig: tsi s-ari faptu galbin, salbit tu fatsã); gãlbinit *{ro: îngălbenit, palid}* *{fr: jauni, rendu jaune; pâli}* *{en: who became yellow or pale, faded (color)}* § ***ngãlbiniri/ngãlbinire*** (ngãl-bi-ní-ri) sf ngãlbiniri (ngãl-bi-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva s-fatsi galbin i salbit; gãlbiniri *{ro: acţiunea de a îngălbeni, de a deveni palid la faţă; îngălbenire}* *{fr: action de jaunir; de pâlir}* *{en: action of becoming yellow, of growing pale, of fading (color)}* § ***gãlbinescu*** (gãl-bi-nés-cu) vb IV gãlbinii (gãl-bi-níĭ), gãlbineam (gãl-bi-neámŭ), gãlbinitã (gãl-bi-ní-tã), gãlbiniri/gãlbinire (gãl-bi-ní-ri) – (unã cu ***ngãlbinescu***) ex: gãlbinirã frãndzãli § ***gãlbinit*** (gãl-bi-nítŭ) adg gãlbinitã (gãl-

bi-ní-tã), gãlbinits (gãl-bi-nítsĭ), gãlbiniti/gãlbinite (gãl-bi-ní-ti) – (unã cu ***ngãlbinit***) § ***gãlbiniri/gãlbinire*** (gãl-bi-ní-ri) sf gãlbiniri (gãl-bi-nírĭ) – (unã cu ***ngãlbiniri***) § ***gãlbiniturã*** (gãl-bi-ni-tú-rã) sf gãlbinituri (gãl-bi-ni-túrĭ) – luguria galbinã tsi sã scoati dit stumahi cãndu voami omlu *{ro: vomiturã galbenã}* *{fr: vomissement}* *{en: vomiting}* § ***gãlbinush***[1] (gãl-bi-núshĭŭ) adg gãlbinushi/gãlbinushe (gãl-bi-nú-shi), gãlbinush (gãl-bi-núshĭ), gãlbinushi/gãlbinushe (gãl-bi-nú-shi) – (unã cu ***gãlbinjor***) ex: eara ascãlnati gãlbinushi (cumãts galbini) di ghunã moali; gãljinã gãlbinushi (tsi da ca pi galbinã) § ***gãlbinush***[2] (gãl-bi-núshĭŭ) sn gãlbinushi/gãlbinushe (gãl-bi-nú-shi) – partea galbinã tsi s-aflã tu mesea-a unui ou; gãlbineatsã; gãlbush, croc (di ou) *{ro: gãlbenuş de ou}* *{fr: jaune d'oeuf}* *{en: yolk of eggs}* ex: lipsea s-bats shi ndauã gãlbinushi di oauã § ***gãlbush*** (gãl-búshĭŭ) sn gãlbushi/gãlbushe (gãl-bú-shi) – (unã cu ***gãlbinush***[2]) ex: di la ou, gãlbushlu-nj platsi§ ***gãlbineatsã***[1] (gãl-bi-neá-tsã) sf gãlbinets (gãl-bi-nétsĭ) – hroma galbinã (tsi u-ari un lucru, fatsa, etc.); (fig: gãlbineatsã = hroma tsi u-ari tu fatsã un tsi easti salbit) *{ro: gãlbeneală; paliditate}* *{fr: couleur jaune; pâleur}* *{en: yellow; paleness, pallor}* § ***gãlbineatsã***[2] (gãl-bi-neá-tsã) sf gãlbinets (gãl-bi-nétsĭ) – (unã cu ***gãlbinush***[2]) § ***gãlbonj*** (gãl-bónjĭŭ) sm gãlbonj (gãl-bónjĭ) – unã soi di earbã tsi s-tradzi azvarna pristi loc (dit fumealja-a curcubetiljei shi a hiumuniclui) cari fatsi lilici njits galbini sh-yimishi mãri tsi s-mãcã (cu chealea galbinã-veardi sh-tu mesi cu multi simintsi njits tsi pot sh-eali si s-mãcã); peapini, piponj, puponj, chirchira *{ro: pepene galben}* *{fr: melon jaune}* *{en: melon}* ex: mãcai gãlbonj § ***gãlbinari***[1]***/gãlbinare*** (gãl-bi-ná-ri) sf gãlbinãri (gãl-bi-nắrĭ) – lãngoari di hicat tsi s-aspuni cu ngãl-binirea-a chealiljei shi a ocljilor *{ro: gãlbinare}* *{fr: ictère}* *{en: icterus, jaundice}* ex: gãlbinarea ti slãgheashti; dzãcu multu chiro di gãlbinari § ***gãlbinari***[2]***/gãlbinare*** (gãl-bi-ná-ri) sf gãlbinãri (gãl-bi-nắrĭ) – unã soi di earbã (cu lilici tsi da pi-unã hromã ca morcã) dit cari si scoati unã bueauã galbinã *{ro: gãlbinare}* *{fr: sarrette}* *{en: a plant with purple flowers from which we obtain an yellow paint}* ex: floari sh-gãlbinari

galbinã (gál-bi-nã) sf – vedz tu ***galbin***

galbinã[*] – fim sing di la adg "galbin"; vedz ***galbin***

gale (gá-le) inter – mãrate vrut! *{ro: sărmane drag!}* *{fr: désiré et infortuné!}* *{en: desired and unfortunate!}* ex: lai, gale! (lai, marate vrut!)

galea (gá-lea) adv – vedz tu ***agalea***

galgur (gál-gurŭ) adg – (unã cu ***gangur***)

galjaman (ga-ljĭa-mánŭ) adg galjamanã (ga-ljĭa-má-nã), galjamanj (ga-ljĭa-mánjĭ), galjamani/galjamane (ga-ljĭa-má-ni) – lucru i prici tsi easti multu di multu mari; (om) tsi esti multu mari, analtu sh-vãrtos; evil, ghigantu, tiriu, div, balavancu *{ro: colos}* *{fr: grand, colosse}* *{en: giant}* ex: mari, mari, galjaman (ghigantu); deadirã di un galjaman (tiriu, evil) di om

galon (ga-lónŭ) sn galoani/galoane (ga-loá-ni) – fashã di metal tsi u poartã ufitserlji pi bratslu, cheptul icã umirli-a stranjilor di stratiot, tra s-aspunã scara tsi u au tu-ascheri; galoni, cipari; (expr: va-nj cadã galoanili? = va-nj cadã galoanili tsi nu li am?; va mi-arushinedz?; va cher tsiva tsi nu-am?) *{ro: galon}* *{fr: grade, galon}* *{en: stripes}* ex: galonj la brats ca s-nu purta § ***galoni***[1]***/galone*** (ga-ló-ni) sf galonj (ga-lónjĭ) – (unã cu ***galon***) ex: pri chept sh-la brats galonj avea

galoni[1]***/galone*** (ga-ló-ni) sf – vedz tu ***galon***

galoni[2]***/galone*** (ga-ló-ni) sn galonj (ga-lónjĭ) – vas di yilii (shishi) mari di vãrã patru litri (misurã inglizeascã) tu cari s-tsãn muljituri (apã, gaz, untulemnu, yin, etc.) *{ro: butelie, galon (sticlă de vreo patru litri)}* *{fr: bouteille de quattre litres}* *{en: gallon (english measure)}*

gamã (gá-mã) sf pl(?) – lumi di-aproapea; taifã, fãlcari, fumealji, camã *{ro: familie, fălcare}* *{fr: famille}* *{en: group of close people}* ex: tuts tãtãnjlji, cathishun, sh-chivirnisea oaminjlji dit gama (lumea, fumealja) a lui; gama (fãlcarea) a chihãelui easti mari § ***camã***[2] (cá-mã) sf pl(?) – (unã cu ***gamã***)

gambro (gam-bró) sm – vedz tu ***grambo***

gamilã (gá-mi-lã) sf – vedz tu ***cãmilã***

gangi/gange (ghán-gi) sf gãngi (ghắn-gi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cangi***[1] shi ***cangi***[2]

gangrenã (gán-gre-nã shi gan-gré-nã) sf gangreni/gangrene (gán-gre-ni shi gan-grénj) – putridzãrea sh-moartea-a unei parti dit truplu a omlui (multi ori dit cicior i mãnã), cãndu nu mata aproachi sãndzi di itia cã ari unã lãngoari *{ro: cangrenă}* *{fr: gangrène}* *{en: gangrene}* ex: pleaga acãtsã gangrenã; el u curã gangrena-aestã § ***cangrenã*** (cán-gre-nã shi can-gré-nã) sf cangreni/cangrene (cán-gre-ni shi can-grénj) – (unã cu ***gangrenã***) § ***gãngrinisescu*** (gãn-gri-ni-sés-cu) vb IV gãngri-nisii (gãn-gri-ni-síĭ), gãngriniseam (gãn-gri-ni-seámŭ), gãngri-nisitã (gãn-gri-ni-sí-tã), gãngrinisiri/gãngrinisire (gãn-gri-ni-sí-ri) – fac gangrenã (tu-unã parti a truplui) *{ro: face cangrenă}* *{fr: gangrener}* *{en: gangrene}* ex: cara-lj gãngrinisi bratslu, lipsi s-lj-ul talji § ***gãngrinisit*** (gãn-gri-ni-sítŭ) adg gãngrinisitã (gãn-gri-ni-sí-tã), gãngrinisits (gãn-gri-ni-sítsĭ), gãngrinisi-ti/gãngrinisite (gãn-gri-ni-sí-ti) – tsi-ari faptã gangrenã *{ro: care a făcut cangrenă}* *{fr: gangrené}* *{en: gangrened}* § ***gãngrinisiri/gãngrinisire*** (gãn-gri-ni-sí-ri) sf gãngrinisiri (gãn-gri-ni-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã parti di trup acatsã gangrenã *{ro: acţiunea de a face cangrenă}* *{fr: action de gangrener}* *{en: action of gangrening}*

gangur (gán-gurŭ) adg gangurã (gán-gu-rã), ganguri (gán-gurí), ganguri/gangure (gán-gu-ri) – hromã tsi da pi veardi ncljis, pi hroma cachi, ma cari da niheamã sh-pi galbin i lai *{ro: verde-închis}* *{fr: vert foncé, vert-noir, vert-jaune}* *{en: dark green; green-black, green-yellow}* ex: lãnã gangurã (veardi ncljisã), oai galgurã § ***galgur*** (gál-gurŭ) adg galgurã (gál-gu-rã), galguri (gál-gurí), galguri/galgure (gál-gu-ri) – (unã cu ***gangur***) § ***gãnguripsescu*** (gãn-gu-rip-sés-cu) vb IV gãngu-ripsii (gãn-gu-rip-síĭ), gãnguripseam (gãn-gu-rip-seámŭ), gãnguripsitã (gãn-gu-rip-sí-tã), gãnguripsiri/gãnguripsire (gãn-gu-rip-sí-ri) – dau un lucru (l-buisescu) cu-unã bueauã gan-gurã, veardi ncljisã; mi fac gangur (veardi ncljis) *{ro: colora, or deveni, verde închis}* *{fr: rendre ou devenir vert-foncé ou vert-noir}* *{en: color or become greenish dark}* § ***gãnguripsit*** (gãn-gu-rip-sítŭ) adg gãnguripsitã (gãn-gu-rip-sí-tã), gãngu-ripsits (gãn-gu-rip-sítsĭ), gãnguripsiti/gãnguripsite (gãn-gu-rip-sí-ti) – cari s-featsi (cari-i dat cu bueauã) veardi ncljis *{ro: colorat or devenit verde închis}* *{fr: rendu ou devenu vert-foncé ou vert-noir}* *{en: colored greenish dark}* § ***gãnguripsi-ri/gãnguripsire*** (gãn-gu-rip-sí-ri) sf gãnguripsiri (gãn-gu-rip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva gãnguripseashti *{ro: acţiunea de a colora, or deveni, verde închis}* *{fr: action de rendre ou devenir vert-foncé ou vert-noir}* *{en: action of coloring or of becoming greenish dark}*

ganosh (ga-nóshĭ·) sm – vedz tu ***ganumã***

gantã (gán-tã) sf ganti/gante (gán-ti) – unã soi di stranj njic tsi-acoapirã mãna (di pãndzã, lãnã, cheali, lastic, etc.) faptu maxus tra s-u-afireascã mãna di arcoari (murdãrilji, etc.) i s-hibã purtat mash trã mushuteatsã shi cãmãrusiri; brumancã, brumangã, mãnushi, hirotã, pumãnicã, mitani *{ro: mănushă; mănushă cu un deget}* *{fr: gant; mitaine, moufle}* *{en: glove; mitten}* ex: cum s-aspealã gantili (mãnushli, hirotili)

ganumã (gá-nu-mã) sf ganumi/ganume (gá-nu-mi) – metal cu-unã hromã albã, ca-asimea, ufilisit la gunusirea di vasi di metal shi (cãndu easti amisticat cu alti metali) la fãtsearea di multi lucri ufilisitoari; cãlai *{ro: cositor}* *{fr: étain}* *{en: tin}* ex: tri nã veargã ganumã (di cãlai); un pãgur di ganumã § ***gãnusescu*** (gã-nu-sés-cu) vb IV gãnusii (gã-nu-síĭ), gãnuseam (gã-nu-seámŭ), gãnusitã (gã-nu-sí-tã), gãnusiri/gãnusire (gã-nu-sí-ri) –ashternu un petur di ganumã pristi fatsa di nuntru a unui vas di metal (bãcãri) tra s-nu-acatsã-arudzinã, s-nu s-spargã; dau cu smaltu unã oalã coaptã tu cireap, tra s-u fac ma mushatã sh-ma vãrtoasã; gunusescu, cãlãisescu; (expr: 1: li gãnusii vasili = li pãtsãi, u-aspãreai huzmetea; 2: li gãnusescu di fricã = nj-easti multã fricã; lji umplu zmeanili; curlu-nj seaminã arov) *{ro: cositori, spoi; smălţui}* *{fr: étamer, émailler}* *{en: tin; enamel}* ex: gãnusea-lj (dã-lj-u cu cãlai) ghiumea; cu putsãnã platã nj-gunusi tuti vasili nbãcriti; sh-nãsã li gãnusi vasili (expr: li pãtsã; lji s-aspãre huzmetea) § ***gãnusit*** (gã-nu-sítŭ) adg

gãnusitã (gã-nu-sí-tã), gãnusits (gã-nu-sítsĭ), gãnusiti/gãnusite (gã-nu-sí-ti) – (vas) tsi-lj s-ari ashtirnutã tu fatsa di nuntru un petur di cãlai; gunusit, cãlãisit *{ro: cositorit, spoit; smălţuit}* *{fr: étamé, émaillé}* *{en: tinned; enameled}* § ***gãnusiri/gãnusire*** (gã-nu-sí-ri) sf gãnusiri (gã-nu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva gunuseashti un vas; gunusiri, cãlãisiri *{ro: acţiunea de a cositori, de a spoi; de a smălţui; cositorire, spoire, smălţuire}* *{fr: action d'étamer, d'émailler; étamage}* *{en: action of tinning; of enameling}* § ***gunusescu*** (gu-nu-sés-cu) vb IV gunusii (gu-nu-síĭ), gunuseam (gu-nu-seámŭ), gunusitã (gu-nu-sí-tã), gunusiri/gunusire (gu-nu-sí-ri) – (unã cu ***gãnusescu***) ex: nu lj-ari gunusitã vasili ghini § ***gunusit*** (gu-nu-sítŭ) adg gunusitã (gu-nu-sí-tã), gunusits (gu-nu-sítsĭ), gunusiti/gunusite (gu-nu-sí-ti) – (unã cu ***gãnusit***) ex: oala di loc eara gunusitã; chiupã gunusitã § ***gunusiri/gunusire*** (gu-nu-sí-ri) sf gunusiri (gu-nu-sírĭ) – (unã cu ***gãnusiri***) § ***gãnusar*** (gã-nu-sárŭ) sm gãnusari (gã-nu-sárĭ) – omlu tsi da vasili cu ganumã, tsi li gunuseashti icã li vindi; gunusar *{ro: spoitor}* *{fr: étameur}* *{en: tinner}* § ***gãnustar*** (gã-nus-tárŭ) sm gãnustari (gã-nus-tárĭ) – (unã cu ***gãnusar***) ex: ai s-tsã dau un gãnustar § ***gunusar*** (gu-nu-sárŭ) sm gunusari (gu-nu-sárĭ) – (unã cu ***gãnusar***) ex: un s-lu bãgãm gunusar; gunusari ushi di ushi, ti-unã lai cãldãrushi; gunusarlu caftã vasi tra s-lji gunuseascã; la gunusari mi dush tra s-acumpãr unã cãldari § ***gunustar*** (gu-nus-tárŭ) sm gunustari (gu-nus-tárĭ) – (unã cu ***gãnusar***) § ***ganosh*** (ga-nóshĭ·) sm ganosh (ga-nóshĭ) – (unã cu ***gãnusar***) § ***gãlãngi*** (gã-lãn-gí) sm gãlãngeadz (gã-lãn-gĭádzĭ) – (unã cu ***gãnusar***) § ***gãnusãrimi/gãnusãrime*** (gã-nu-sã-rí-mi) sf gãnusãrinj (gã-nu-sã-rínjĭ) – multimi di gunãsari *{ro: mulţime de spoitori}* *{fr: nombre de étameurs}* *{en: number (multitude) of tinners}* ex: tutã gunãsãrimea easi (tuts gunusarlji es) dit atsea hoarã § ***gunusãrimi/gunusãrime*** (gu-nu-sã-rí-mi) sf gunusãrinj (gu-nu-sã-rínjĭ) – (unã cu ***gãnusãrimi***) ex: tutã gunãsãrimea easi (tuts gunusarlji es) dit atsea hoarã § ***gãnusãrescu*** (gã-nu-sã-rés-cu) adg gãnusãreascã (gã-nu-sã-reás-cã), gãnusãreshtsã (gã-nu-sã-résh-tsã), gãnusãreshti/gãnusãreshte (gã-nu-sã-résh-ti) – tsi ari s-facã cu gãnusirea-a vasilor; di gãnusar *{ro: de spoitor}* *{fr: d'étameur}* *{en: of tinner}* § ***gunusãrescu*** (gu-nu-sã-rés-cu) adg gunusãreascã (gu-nu-sã-reás-cã), gunusãreshtsã (gu-nu-sã-résh-tsã), gunusãreshti/gunusãreshte (gu-nu-sã-résh-ti) – (unã cu ***gãnusãrescu***) ex: zanati gunusãreascã (di gunusar) easti urãtã shi lãvoasã

gap! (gápŭ!) inter – zbor tsi-aspuni vrondul tsi-l s-fatsi cãnili cãndu alatrã; ham! *{ro: cuvânt care imită lătratul de câine}* *{fr: mot qui imite l'aboi des chiens}* *{en: word imitating the barking of a dog}* ex: cãnjlji nu featsirã nitsi gap!; sãrgljirã cãnjlji shi gap! gap!

gar (ghárŭ) sn gãri (ghắrĭ) – apa nsãratã multu tu cari s-tsãni cashlu (turshiili) tra s-nu s-aspargã; armã, armirã, sãlãmurã, salamurã, shalirã, shilirã, shulirã *{ro: saramură}* *{fr: saumure}* *{en: brine}*

garafã (gha-rá-fã) sf – vedz tu ***cãrafã***

garafilã (ga-rá-fi-lã) sf garafili/garafile (ga-rá-fi-li) – lilici di boi njicã, aroshi, albã i trandafilii, tsi creashti sh-agrã tu cãmpu ma easti di-aradã criscutã tu grãdinã ti mushuteatsa shi anjurizma tsi u da; garoaflã, garufljauã; giungiulã, giungiunã, junjulã *{ro: garoafă}* *{fr: oeillet}* *{en: carnation}* ex: scumpa-a mea garafilã § ***garoaflã*** (ga-roá-flã) sf garoafli/garoafle (ga-roá-fli) – (unã cu ***garafilã***) ex: trandafli shi garoafli § ***garufljauã*** (ga-ru-fljĭá-ŭã) sf garufljei (ga-ru-flĭéĭ) – (unã cu ***garafilã***) § ***carafilã*** (ca-ra-fí-lã) sf carafili/carafile (ca-ra-fí-li) – (unã cu ***garafilã***) ex: ari trei paturi di carafili (garoafli) tru grãdinã § ***caranfilã*** (ca-ran-fí-lã) sf caranfili/caranfile (ca-ran-fí-li) – (unã cu ***garafilã***) § ***caranfil*** (ca-ran-fílŭ) sm caranfilj (ca-ran-fíljĭ) – (unã cu ***garafilã***) § ***caranfir*** (ca-ran-fírŭ) sm caranfiri (ca-ran-fírĭ) – (unã cu ***garafilã***)

garameti/garamete (ga-ra-mé-ti) sf garamets (ga-ra-métsĭ) – mutrirea, vrundida sh-cãshtiga tsi u bagã cariva la nai ma njiclu lucru cãndu fatsi tsiva; lucru adrat cu multã arãvdari shi bãgari oarã la nai ma njitsli minutsãlj *{ro: migală}* *{fr: peine, difficulté, minutie}* *{en: scrupulousness, difficulty, minute detail}* ex: va s-hibã mari garameti (cãshtigã, vrundidã) tu aestu lucru; ari garameti (caftã arãvdari, cãshtigã) aestu lucru; tradzi garameti § ***garamitliu*** (ga-ra-mit-líŭ) adg garamitlii/garamitlie (ga-ra-mit-lí-i), garamitlii (ga-ra-mit-líĭ), garamitlii (ga-ra-mit-líĭ) – tsi caftã multã vrundidã, cãshtigã, etc. tra si s-facã; tsi nu easti lishor si s-facã; greu, discul *{ro: anevoios}* *{fr: difficile, malaisé}* *{en: difficult}* ex: nu mi-acats di-aestã zãnati cã easti garamitljii (easti greauã trã fãtseari, caftã multã cãshtigã sh-bãgari oarã cãndu s-fatsi) § ***gãrãminã*** (gã-rã-mí-nã) sf gãrãmini/gãrãmine (gã-rã-mí-ni) – lucru tsi easti greu trã fãtseari; disculii, zori, ghiucã; (expr: s-ducã tu gãrãminã = s-lu lja neclu) *{ro: difficultate, migală}* *{fr: difficulté, peine, désagrément}* *{en: difficulty}* ex: mi-acãtsai di gãrãmina-aestã (di lucrul aestu greu)

garamitliu (ga-ra-mit-líŭ) adg – vedz tu ***garameti***

gardu (gár-du) sn garduri (gár-durĭ) – adãrãmintu (di scãnduri, di stizmã, di metal, etc.) sculat di-un nicuchir deavãrliga di-un loc (avlii, grãdinã, etc.) tra s-nu-alasã prãvdzãli i oaminjlji s-intrã i s-easã di-aclo fãrã izini; ngãrditurã, ploc, tãracã (fig: gardu = cheadicã, ambodyiu) *{ro: gard}* *{fr: clôture. haie}* *{en: fence}* ex: feci la-ayinji un gardu di schinj, acasã di tãrãts; gardul ari ocլji, murlu ari urecլji; s-trapsi pãnã ningã gardu; luarsãri gardul (tricu pristi gardu; icã fig: tricu pristi cheadicã, ambodyiu) § ***ngãrdescu*** (ngãr-dés-cu) vb IV ngãrdii (ngãr-díĭ), ngãrdeam (ngãr-deámŭ), ngãrditã (ngãr-dí-tã), ngãrdiri/ngãrdire (ngãr-dí-ri) – analtsu un gardu (di scãnduri, di stizmã, di metal, etc.) deavãrliga di-un loc (avlii, grãdinã, etc.) tra s-nu-alas prãvdzã i oaminj s-intrã i s-easã fãrã izini; ncljid cu-un gardu un loc; ntãrac *{ro: îngrădi}* *{fr: clôturer, enclore}* *{en: fence in; enclose}* ex: ngãrdeam grãdina; ngãrdii un loc trã grãdinã § ***ngãrdit*** (ngãr-dítŭ) adg ngãrditã (ngãr-dí-tã), ngãrdits (ngãr-dítsĭ), ngãrditi/ngãrdite (ngãr-dí-ti) – (loc, gãrdinã, ubor, etc.) tsi easti ncljis cu-un gardu; ntãrãcat *{ro: îngrădit}* *{fr: clôturé, enclos}* *{en: fenced in; enclosed}* § ***ngãrdiri/ngãrdire*** (ngãr-dí-ri) sf ngãrdiri (ngãr-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ngãrdeashti un loc; ntãrãcari *{ro: acţiunea de a îngrădi; îngrădire}* *{fr: action de clôturer, d'enclore; enclos}* *{en: action of fencing in; of enclosing; enclosure}* § ***ngãrditurã*** (ngãr-di-tú-rã) sf ngãrdituri (ngãr-di-túrĭ) – gardul cu cari si ncljidi un loc (ubor, gãrdinã, etc.); ngãrdiri; gardu, tãracã *{ro: îngrăditură}* *{fr: clôture, palissade}* *{en: fence, stockade}* § ***ngãrdedz*** (ngãr-dédzŭ) vb I ngãrdai (ngãr-dáĭ), ngãrdam (ngãr-dámŭ), ngãrdatã (ngãr-dá-tã), ngãrdari/ngãrdare (ngãr-dá-ri) – (unã cu ***ngãrdescu***) § ***ngãrdat*** (ngãr-dátŭ) adg ngãrdatã (ngãr-dá-tã), ngãrdats (ngãr-dátsĭ), ngãrdati/ngãrdate (ngãr-dá-ti) – (unã cu ***ngãrdit***) § ***ngãrdari/ngãrdare*** (ngãr-dá-ri) sf ngãrdãri (ngãr-dắrĭ) – (unã cu ***ngãrdiri***) § ***dizgãrdescu*** (diz-gãr-dés-cu) vb IV dizgãrdii (diz-gãr-díĭ), dizgãrdeam (diz-gãr-deámŭ), dizgãrditã (diz-gãr-dí-tã), dizgãrdiri/dizgãrdire (diz-gãr-dí-ri) – dau di padi (aspargu) un gardu (di scãnduri, di stizmã, di metal, etc.) tsi easti anãltsat deavãrliga-a unui loc (avlii, grãdinã, etc.); (expr: 1: mi dizgãrdescu = hiu un om (mi fac) abrashcu, arsiz, nearushinat, cãndu zburãscu cu cariva; 2: am gura dizgãrditã = (i) nu pot sã-nj tsãn gura ncljisã, zburãscu multu, nu-nj tatsi dip gura; nu pot s-tsãn misticadz, etc.; (ii) hiu abrashcu (arsiz, fãrã arshini) cãndu zburãscu cu cariva) *{ro: dezgrădi}* *{fr: déclore, enlever la clôture}* *{en: unfence; remove a fence}* ex: aestu om s-dizgãrdi (s-featsi nearushinat tu zbor); omlu linivos, lji s-ari dizgãrditã shi casa shi ayinja, sh-nu caftã s-lji ngãrdeascã § ***dizgardu*** (diz-gár-du) vb IV dizgãrdii (diz-gãr-díĭ), dizgãrdeam (diz-gãr-deámŭ), dizgãrditã (diz-gãr-dí-tã), dizgãrdiri/dizgãrdire (diz-gãr-dí-ri) – (unã cu ***dizgãrdescu***) § ***dizgãrdit*** (diz-gãr-dítŭ) adg dizgãrditã (diz-gãr-dí-tã), dizgãrdits (diz-gãr-dítsĭ), dizgãrditi/dizgãrdite (diz-gãr-dí-ti) – (loc, gãrdinã, ubor, etc.) tsi-lj s-ari datã di padi gardul *{ro: dezgrădit}* *{fr: déclos, sans clôturé}* *{en: unfenced; with the fence removed}* ex: grãdinjli armasirã dizgrãditi; nu-lj dzã tsiva cã gura u-ari dizgãrditã (nu poati s-tsãnã gura ncljisã, zburashti multi) § ***dizgãrdiri/dizgãrdire*** (diz-gãr-dí-ri) sf dizgãrdiri (diz-gãr-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si dizgãrdeashti un loc *{ro: acţiunea de a dezgrădi; dezgrădire}* *{fr: action de*

déclore, d'enlever la clôture} {en: action of unfencing; of removing a fence} ex: agiumsi la oara-a dizgãrdiriljei § ***dizgrãdescu*** (diz-grã-dés-cu) vb IV dizgrãdii (diz-grã-díĭ), dizgrãdeam (diz-grã-deámŭ), dizgrãditã (diz-grã-dí-tã), dizgrãdiri/dizgrãdire (diz-grã-dí-ri) – (unã cu ***dizgãrdescu***) ex: grãdina nã u dizgrãdirã § ***dizgrãdit*** (diz-grã-dítŭ) adg dizgrãditã (diz-grã-dí-tã), dizgrãdits (diz-grã-dítsĭ), dizgrãditi/dizgrãdite (diz-grã-dí-ti) – (unã cu ***dizgãrdit***) § ***dizgrãdiri/dizgrãdire*** (diz-grã-dí-ri) sf dizgrãdiri (diz-grã-dírĭ) – (unã cu ***dizgãrdiri***)

garivaldu (ga-ri-vál-du) sn garivalduri (ga-ri-vál-durĭ) – bueauã tsi da niheamã pi-aroshi ncljisã, tsi sh-u bãga, aoa sh-un chiro muljerli si sh-buiseascã perlji {ro: purpurã, materie colorantã} {fr: pourpre, matière colorante} {en: purple, coloring substance} § ***garivali*** (ga-ri-vá-li) sf garivãlj (ga-ri-vắljĭ) – (unã cu ***garivaldu***)

garivali (ga-ri-vá-li sf – vedz tu ***garivaldu***

garoaflã (ga-roá-flã) sf – vedz tu ***garafilã***

garofil (ga-ro-fílŭ) sm – vedz tu ***garufilj***

garufilj (ga-ru-fíljĭŭ) sm garufilj (ga-ru-fíljĭ) – lilici, ca unã turlii di earbã tsi creashti an dupã an, tsi anjurzeashti mushat, tsi ari un trup ca di catifei sh-lilici galbini {ro: caromfil} {fr: menthe-coq} {en: ?} § ***garofil*** (ga-ro-fílŭ) sm garofilj (ga-ro-fíljĭ) – (unã cu ***garufilj***) § ***garufiljat*** (ga-ru-fi-ljĭátŭ) adg garufiljatã (ga-ru-fi-ljĭá-tã), garufiljats (ga-ru-fi-ljĭátsĭ), garufiljati/garufiljate (ga-ru-fi-ljĭá-ti) – tsi easti ca garufiljlu {ro: caromfiliu} {fr: semblabe à la menthe-coq} {en: ?} ex: albili, garufiljatili

garufiljat (ga-ru-fi-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***garufilj***

garufljauã (ga-ru-fljĭá-ŭã) sf – vedz tu ***garafilã***

garvano (gar-va-nó) sm – vedz tu ***gravano***

gastrã (ghás-trã) sf – vedz tu ***gastru***

gastru (ghás-tru) sn gastri/gastre (ghás-tri) – cuptor (nafoarã, tu ubor) ca unã soi di cãpachi trã cutseari pãni i pitã; gastrã, pointsã, pontsã, ponjtsã, pondzã, bondzã, ciriche, circhelj, circhen {ro: ţăst} {fr: ustensile (four de campagne) en forme de couvercle} {en: oven in the form of a lid} § ***gastrã*** (ghás-trã) sf gastri/gastre (ghás-tri) – (unã cu ***gastru***)

gat (gátŭ) sn – vedz tu ***gad***

gatsal (gá-tsalŭ) sm gatsalj (gá-tsaljĭ) – hiintsã dit pistea crishtinã cari easti ntrupusharea-a duhlui arãu (easti dushmanlu-al Dumnidzã, bãneadzã tu colasi shi easti multi ori aspus a laolui ca un om cu coarni, cu coadã, cu cupiti di pravdã, etc.); dyeavul, deaul, gheavol, drac, darac, demun, sãtãnã, shaitan, stimpinat, tartacuti, triscatarat, zarzavuli, dzardzavuchi, dzardzavuli, zarzavul, carcandzal, carcalandzu, caracandzu, calacandzu, shut, curnut, atsel cu-un cicior, aclo si-lj hibã, atsel din vali, shutlu din vali, aclo sã-lj hibã, si-lj creapã numa, s-lu ncljidã loclu, atsel cu coadã, atsel cu un cornu, atsel di sum punti, etc. {ro: diavol} {fr: diable} {en: devil}

gav (gávŭ) adg gavã (gá-vã), gayi (gáyĭ), gavi/gave (gá-vi) – cari ari mash un oclju bun cu cari veadi; orbu di-un oclju; chior, nciurat {ro: chior} {fr: borgne} {en: blind in one eye} ex: easti gavã di ocljul astãngu § ***gãvusescu*** (gã-vu-sés-cu) vb IV gãvusii (gã-vu-síĭ), gãvuseam (gã-vu-seámŭ), gãvusitã (gã-vu-sí-tã), gãvusiri/gãvusire (gã-vu-sí-ri) – cher videarea di la un oclju; urghescu di-un oclju {ro: chiorî} {fr: éborgner; rendre borgne} {en: lose sight from one eye} § ***gãvusit*** (gã-vu-sítŭ) adg gãvusitã (gã-vu-sí-tã), gãvusits (gã-vu-sítsĭ), gãvusiti/gãvusite (gã-vu-sí-ti) – tsi ari chirutã videarea di la un oclju; tsi ari urghitã di-un oclju; gav {ro: chiorât} {fr: éborgné} {en: lost sight from one eye} § ***gãvusiri/gãvusire*** (gã-vu-sí-ri) sf gãvusiri (gã-vu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva cheari videarea di la (urgheashti di) un oclju {ro: acţiunea de a chiorî; chiorâre} {fr: action d'éborgner; de rendre borgne; éborgnement} {en: action of losing sight from one eye} § ***gavumarã*** (ga-vu-má-rã) sf gavumãri (ga-vu-mắrĭ) – atsea tsi ari atsel tsi nu veadi di oclji, tsi ari urghitã; urbari, urbeatsã, urghiri {ro: orbire} {fr: aveuglement, cécité} {en: blindness}

gavran (ga-vránŭ) sm – vedz tu ***gãvran***

gavrã (gá-vrã) sf – vedz tu ***guvã***

gavru (gá-vru) sm gavri (gá-vri) – arburi analtu di pãduri, cu frundza uvalã (tsi ari forma-a oului) shi lemnul ca albu, scliro, sãnãtos tsi easti bun trã fãtsearea di adãrãminti, casi, puntsã, etc.; gaber, carpin, shcodã, scodã, cãrãnti, crãnti {ro: carpen} {fr: charme} {en: hornbeam, ironwood} ex: acumpãrãm leamni di gavru § ***gãvruriu*** (gã-vru-ríŭ) sn gãvruriuri (gã-vru-rí-urĭ) – loc cu multsã gavri; pãduri di gavri; cãrpinish {ro: cărpiniş} {fr: charmoie} {en: hornbeam forest} § ***gaber*** (gá-berŭ) sm gaberi (gá-berĭ) – (unã cu ***gavru***)

gavruyeani (ga-vru-yĭánĭ) sm fãrã pl – cash uscat, faptu cu laptili dit cari s-ari scoasã umtul, sh-tsãnut di-aradã tu foali ti earnã; bagi {ro: brânză smântânită} {fr: fromage écrémé qu'on conserve pour l'hiver} {en: cheese made of skimmed milk}

gavumarã (ga-vu-má-rã) sf – vedz tu ***gav***

gaz (gázŭ) sn – vedz tu ***gazi***

gazdã (gáz-dã) sf gazdi/gazde (gáz-di) – lilici galbinã di primuveara {ro: floare galbenă de primăvara} {fr: fleur jaune de printemps} {en: yellow spring flower}

gazepi/gazepe (ga-zé-pi) sf fãrã pl – gãzepi, cripari, cãrteari, znjii, chiameti, gãirezi, cãrezi, hulii, etc. {ro: supărare, pagubă, calamitate; mânie} {fr: perte, dommage; calamité; courroux} {en: loss, damage, calamity; anger} ex: gazepe (cripare), laie, gazepe (cripare)!; mari gazepi (znjii, cripari) lj-ari tihisitã; gazepea (chiametea) tsi lu-aflã § ***gãzepi/gãzepe*** (gã-zé-pi) sf fãrã pl – (unã cu ***gazepi***) ex: lumea lj-ari pri mari gãzepi (inati)

gazetã (ga-zé-tã) sf gazeti/gazete (ga-zé-ti) – acoali mãri di carti, bãgati deadun sh-vinduti di-aradã cati dzuã, tu cari s-aflã tipusiti hãbãrli shi nalili tsi s-fac tu lumi; timiridã, fimiridã, dzuar, frãndzã {ro: ziar, gazetă} {fr: gazette} {en: newspaper} ex: tsi shtiri n-aduc gazetili? § ***gazitar*** (ga-zi-tárŭ) sm, sf gazitarã (ga-zi-tá-rã), gazitari (ga-zi-tárĭ), gazitari/gazitare (ga-zi-tá-ri) – omlu (bãrbat i muljari) tsi ngrãpseashti nalili tipusiti tu-unã gazetã

gazi/gaze (gá-zi) sf fãrã pl – muljiturã tsi si scoati dit loc, tsi s-aprindi shi ardi multu lishor, sh-dit cari s-fac multi lucri (ca, bunãoarã, (i) muljitura tsi s-bagã tu-unã lambã tra s-facã lunjinã sh-tu aftuchinati tra s-li facã s-minã, icã (ii) cãtranea shi pisa tra sã ncaltsã cãljurli, etc.); muljitura tsi s-bagã tu-unã lambã i tu-un finghit (gaz, lihnar) tra s-da lunjinã cu ardearea-a ljei {ro: gaz, petrol} {fr: gaz, pétrole} {en: gas, petroleum} ex: lu-aumshu cu gazi § ***gaz*** (gázŭ) sn gazuri (gá-zurĭ) – 1: gazi; 2: unã soi di lambã njicã tsi ari (i) un vas njic iu s-bagã untulemnu, grãsimi i gazi dit cari easi (ii) un fitilj cari, cãndu easti apres, da lunjinã shi-l fatsi omlu s-veadã iu s-dutsi noaptea; cãzinar, lihnar, finghit, fãnghit {ro: gaz; opaiţ} {fr: gaz; lumignon} {en: gas; rush-light} ex: un arap, cu lilicea n cap (*angucitoari*: gazlu)

gazitar (ga-zi-tárŭ) sm, sf – vedz tu ***gazetã***

gazonã (ga-zó-nã) sf gazoni/gazone (ga-zó-ni) – crustali di gljatsã tsi s-alasã ca un petur earna pi-alumãchili di arburi (pri casi, pri loc, etc.); negurã aratsi shi ndisatã di earnã tsi s-fatsi gljatsã cãndu da mpadi di loc (casi, ponj, etc.); sinjac, uchid, tseafi, tsingrimi {ro: chiciură, promoroacă, polei} {fr: frimas, givre} {en: (hoar-)frost, rime}

gãbgeu (gãb-gĭéu) sm – vedz tu ***gãbjeu***

gãbjeu (gãb-jĭéu) sm gãbjei (gãb-jĭéĭ) – arburi njic cari creashti di-aradã tu muntsã, cu frãndzãli ca atsi tsi nu cad earna sh-au unã anjurizmã ahoryea, sh-cari fatsi yimishi njits sh-viniti-lãi; tufã di-ahtãri arburi; gãbgeu, giuneapini, giunepini {ro: jep, jneapen} {fr: espèce de genévrier alpin} {en: juniper species} ex: s-hipsi tu-un gãbjeu; dit pãdina cu gãbjei; Roma easti cama mari, cum i bradlu prit gãbjei § ***gãbgeu*** (gãb-gĭéu) sm gãbgei (gãb-gĭéĭ) – (unã cu ***gãbjeu***)

gãbun (gã-búnŭ) sn gãbuni/gãbune (gã-bú-ni) – stranj gros tsi s-poartã earna la munti {ro: haină groasă} {fr: vêtement d'hiver} {en: winter coat} ex: sã nviscu cu gãbunlu cã fatsi arcoari

gãbur (gã-búrŭ) adg gãburã (gã-bú-rã), gãburi (gã-búrĭ), gãburi/gãbure (gã-bú-ri) – hromã tsi nu easti ni lai ni albã ma s-aflã iuva namisa di eali (tsi sh-u-adutsi cu-atsea a cinushiljei, niheamã ghesã ca atsea a cafelui, etc.); griv, psar, siv,

sumolcu, murgu, amurgu, bagav *{ro: sur, bej} {fr: blanc-noir, de couleur grise, beige} {en: gray, grey, beige}* ex: au tãmbãri gãburi; easti gãbur la pãntic

gãci (gắcĭŭ) sm gãci (gắcĭ) – tsap tsi njardzi nãinti, tu frãmtea-a cupiiljei sh-ari di-aradã un chipru; (expr: escu ca gãci = escu om vãrtos, cu multu curai, sh-nu nj-u fricã s-neg n frãmti) *{ro: ţap fruntaş} {fr: sonailler; bouc qui va devant, qui marche à la tête des autres} {en: he-goat who walks in front of he herd}* ex: chirui gãcilu; si-nj ti-agiungã dorlu greu, dorlu greu di gãcili-a tãi; ca gãci hii (expr: hii vãrtos shi curagios)

gãdãifi/gãdãife (gã-dã-í-fi) sf – vedz tu ***cãtãifi***

gãdãlic (gã-dã-lícŭ) (mi) vb I gãdãlicai (gã-dã-li-cáĭ), gãdãlicam (gã-dã-li-cámŭ), gãdãlicatã (gã-dã-li-cá-tã), gãdãlicari/gãdãlicare (gã-dã-li-cá-ri) – dau cu deadzitli, lishor, pristi ndauã locuri di pi truplu-a omlui (ca sumsoarã, bunãoarã) tra s-lu fac s-aducheascã tsiva cari-l fatsi sã-lj cadã milii, s-nu poatã si s-curmã di-arãdeari, etc.; gãdilic, gãdic, gãdil *{ro: gâdila} {fr: (se) chatouiller} {en: tickle}* ex: mi gãdãlicã; Ursu-Gheani l-gãdãlicã cãndu-avdzã cã-i zborlu di feati § ***gãdãlicat*** (gã-dã-li-cátŭ) adg gãdãlicatã (gã-dã-li-cá-tã), gãdãlicats (gã-dã-li-cátsĭ), gãdãlicati/gãdãlicate (gã-dã-li-cá-ti) – tsi easti faptu s-arãdã cu pusputirea lishoarã tsi lj-u fatsi cariva sumsoarã; gãdilicat, gãdicat, gãdilat *{ro: gâdilat} {fr: chatouillé} {en: tickled}* § ***gãdãlicari/gãdãlicare*** (gã-dã-li-cá-ri) sf gãdãlicãri (gã-dã-li-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva gãdãlicã; gãdilicari, gãdicari, gãdilari *{ro: acţiunea de a gâdila} {fr: action de (se) chatouiller} {en: action of tickling}* § ***gãdãlits*** (gã-dã-lítsŭ) adg gãdãlitsã (gã-dã-lí-tsã), gãdãlits (gã-dã-lítsĭ), gãdãlitsi/gãdãlitse (gã-dã-lí-tsi) – un tsi s-gãdãlicã multu lishor *{ro: gãdilicios} {fr: chatouilleux} {en: ticklish}* ex: atselj tsi suntu gãdãlits? § ***gãdilic*** (gã-di-lícŭ) (mi) vb I gãdilicai (gã-di-li-cáĭ), gãdilicam (gã-di-li-cámŭ), gãdilicatã (gã-di-li-cá-tã), gãdilicari/gãdilicare (gã-di-li-cá-ri) – (unã cu ***gãdãlic***) § ***gãdilicat*** (gã-di-li-cátŭ) adg gãdilicatã (gã-di-li-cá-tã), gãdilicats (gã-di-li-cátsĭ), gãdilicati/gãdilicate (gã-di-li-cá-ti) – (unã cu ***gãdãlicat***) § ***gãdilicari/gãdilicare*** (gã-di-li-cá-ri) sf gãdilicãri (gã-di-li-cắrĭ) – (unã cu ***gãdãlicari***) § ***gãdiliturã*** (gã-di-li-tú-rã) sf gãdilituri (gã-di-li-túrĭ) – atsea tsi-aducheashti un cãndu easti gãdilat; gãdiljiturã *{ro: gâdilitură} {fr: chatouillement} {en: tickle}* ex: aduchea tu somnu gãdiliturã la cicior § ***gãdic*** (gắ-dicŭ) (mi) vb I gãdicai (gã-di-cáĭ), gãdicam (gã-di-cámŭ), gãdicatã (gã-di-cá-tã), gãdicari/gãdicare (gã-di-cá-ri) – (unã cu ***gãdãlic***) ex: pi sumsoarã-l gãdicats; s-gãdits puritslji sumsoarã § ***gãdicat*** (gã-di-cátŭ) adg gãdicatã (gã-di-cá-tã), gãdicats (gã-di-cátsĭ), gãdicati/gãdicate (gã-di-cá-ti) – (unã cu ***gãdãlicat***) § ***gãdicari/gãdicare*** (gã-di-cá-ri) sf gãdicãri (gã-di-cắrĭ) – (unã cu ***gãdãlicari***) ex: va lj-aspun eu gãdicari § ***gãdilj*** (gã-díljĭŭ) (mi) vb I gãdiljai (gã-di-ljĭáĭ), gãdiljam (gã-di-ljĭámŭ), gãdiljatã (gã-di-ljĭá-tã), gãdiljari/gãdiljare (gã-di-ljĭá-ri) – (unã cu ***gãdãlic***) ex: lu gãdiljam, tr-atsea arãdea sh-ahãt; nu bagã mãna pi nãs, cã s-gãdilji § ***gãdiljat*** (gã-di-ljĭátŭ) adg gãdiljatã (gã-di-ljĭá-tã), gãdiljats (gã-di-ljĭátsĭ), gãdiljati/gãdiljate (gã-di-ljĭá-ti) – (unã cu ***gãdãlicat***) § ***gãdiljari/gãdiljare*** (gã-di-ljĭá-ri) sf gãdiljeri (gã-di-ljĭérĭ) – (unã cu ***gãdãlicari***) ex: di gãdiljari-lj cãdzu milii § ***gãdiljiturã*** (gã-di-lji-tú-rã) sf gãdiljituri (gã-di-lji-túrĭ) – (unã cu ***gãdiliturã***)

gãdãlicari/gãdãlicare (gã-dã-li-cá-ri) sf – vedz tu ***gãdãlic***

gãdãlicat (gã-dã-li-cátŭ) adg – vedz tu ***gãdãlic***

gãdãlits (gã-dã-lítsŭ) adg – vedz tu ***gãdãlic***

gãdãvushi/gãdãvushe (gã-dã-vú-shi) sf gãdãvushi/gãdãvushe (gã-dã-vú-shi) – un spangu di la-arãzboi *{ro: sfoara vătalelor} {fr: corde qui lie les battants du métier a tisser aux montants mobiles des battants} {en: ?}*

gãdic (gắ-dicŭ) (mi) vb I – vedz tu ***gãdãlic***

gãdicari/gãdicare (gã-di-cá-ri) sf – vedz tu ***gãdãlic***

gãdicat (gã-di-cátŭ) adg – vedz tu ***gãdãlic***

gãdilic (gã-di-lícŭ) (mi) vb I – vedz tu ***gãdãlic***

gãdilicari/gãdilicare (gã-di-li-cá-ri) sf – vedz tu ***gãdãlic***

gãdilicat (gã-di-li-cátŭ) adg – vedz tu ***gãdãlic***

gãdiliturã (gã-di-li-tú-rã) sf – vedz tu ***gãdãlic***

gãdilj (gã-díljĭŭ) (mi) vb I – vedz tu ***gãdãlic***

gãdiljari/gãdiljare (gã-di-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***gãdãlic***

gãdiljat (gã-di-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***gãdãlic***

gãdiljiturã (gã-di-lji-tú-rã) sf – vedz tu ***gãdãlic***

gãdzãmoi[1] (gã-dzã-móĭŭ) sn – vedz tu ***guzmolj***

gãdzãmoi[2] (gã-dzã-móĭŭ) adg –vedz tu ***guzmolj***

gãdzãmolj[1] (gã-dzã-móljĭŭ) sn – vedz tu ***guzmolj***

gãdzãmolj[2] (gã-dzã-móljĭŭ) adg – vedz tu ***guzmolj***

gãdzoafã (gã-dzoá-fã) sf gãdzoafi/gãdzoafe (gã-dzoá-fi) shi gãdzohi (gã-dzóhĭ) – stranj mplitit tsi s-poartã di-aradã pisti cãmeashi, tu partea di nsus a truplui, cu mãnits i fãrã mãnits, tra s-tsãnã cãldurã; cãmãgeanã, cãmãgelã, fanelã, flanelã, sãlnicã, selnicã, silinicã, catasarcu, catasarcã, coaci *{ro: flanelă} {fr: flanelle} {en: sweater}*

gãearnush (gã-ear-núshĭŭ) sf– vedz tu ***cãlãrush***[1]

gắfã (gắ-fã) sn pl(?) – starea di mãrinari tsi u-ari un cãndu pati tsiva, cãndu easti tu jali, etc.; dor greu, mãrinari, mãrãnari, amãrãciuni, amãrami, amãreatsã, cripari, caimo, jali, nvirinari, nvirari, stinuhurii, sicleti, mãrazi, cãnjinã *{ro: necaz, amărăciune} {fr: amertume, peine, chagrin} {en: grief, sorrow, pain, sadness}*

gãgan (gã-gánŭ) adg gãganã (gã-gá-nã), gãganj (gã-gánjĭ), gãgani/gãgane (gã-gá-ni) – tsi easti di ma mãrlji sh-di ma tinjisitlji oaminj a hoarãljei, di frãmti, etc. *{ro: fruntaş} {fr: notable, riche} {en: notable, distinguished}* ex: gãganjlji (oaminjlji di frãmti) au mari hatrã tu migilizi

gãgãnjos (gã-gã-njĭósŭ) adg gãgãnjoasã (gã-gã-njĭoá-sã), gãgãnjosh (gã-gã-njĭóshĭ), gãgãnjoasi/gãgãnjoase (gã-gã-njĭoá-si) – 1: tsi easti aros shi mplin di guvi (prit cari treatsi apa, vimtul, etc.); 2: tsi easti cu fatsa sufrusitã (jubãrjitã); tsi ari dãmtsi (urmi, seamni, sufri) pri fatsã; gãgãnjar, guvunos, gãvunos, cingãnjos *{ro: poros; zbârcit (la faţă)} {fr: poreux; ridé} {en: porous; wrinkled}* ex: vãshcljadz gãgãnjosh (arosh, mplinj di guvi); cheatrã gãgãnjoasã (cu multi guvi); fatsã gãgãnjoasã (cu sufri, jubãrjitã) § ***gãgãnjar*** (gã-gã-njĭárŭ) adg gãgãnjari/gãgãnjare (gã-gã-njĭá-ri), gãgãnjari (gã-gã-njĭárĭ), gãgãnjari/gãgãnjare (gã-gã-njĭá-ri) – (unã cu ***gãgãnjos***) § ***cingãnjos*** (cin-gã-njĭósŭ) adg cingãnjoasã (cin-gã-njĭoá-sã), cingãnjosh (cin-gã-njĭóshĭ), cingãnjoasi/cingãnjoase (cin-gã-njĭoá-si) – (unã cu ***gãgãnjos***)

gãgãratsã (gã-gã-rá-tsã) sf – vedz tu ***cãcãredz***[2]

gãgãreatsã (gã-gã-reá-tsã) sf – vedz tu ***cãcãredz***[2]

gãgãredz (gã-gã-rédzŭ) vb I – vedz tu ***gãscã***

gãgãridzari/gãgãridzare (gã-gã-ri-dzá-ri) sf – vedz tu ***gãscã***

gãgãridzat (gã-gã-ri-dzátŭ) adg – vedz tu ***gãscã***

gãgi (gắgĭ) sf pl – cumãts njits shi suptsãri di lemnu tsi cad cãndu s-talji lemnul; cumãts njits di lemnu armasi dit alumãchili uscati cãdzuti di pri arburi; ashclji, anghidz, surtseali, schizãri, luschidz, lutseatri, licãturi, pilicudz, minutsãlj, mintsãlj, scãrpi, scãrpoci, shcãrpi, mindzãlj, spitsã; lumãchi, dãrmi, etc. (fig: gãgi = cãrshelj, amisticãturã di per) *{ro: vreascuri, aşchii} {fr: branches sèches, bois mort} {en: dead branches, brush wood}* ex: foc di gãgi (dãrmi uscati, ashclji); nji sã featsi perlu gãgi (fig: cãrshelj)

gãgoashi/gãgoashe (gã-goá-shi) sf – vedz tu ***gugosh***[2]

gãgur (gã-gúrŭ) sm – vedz tu ***gagur***

gãh! (gắhŭ) inter – vedz tu ***cãrc!***

gãidãgi (gaĭ-dã-gí) sm – vedz tu ***gaidã***

gãilei/gãilee (gãĭ-lé-i) sf – vedz tu ***gailei***

gãili/gãile (gã-í-li) invar – vedz tu ***gal***

gãireti/gãirete (gãĭ-ré-ti) sf – vedz tu ***gaireti***

gãirezi/gãireze (gã-i-ré-zi) sf gãirezuri (gã-i-ré-zurĭ) – vedz tu ***cãrezi***

gãirush (gã-i-rúshĭŭ) sm gãirush (gã-i-rúshĭ) – unã soi di pãrnari, di cupaci multu njic, cu frãndzã tsi s-mãcã, di oi sh-di capri, ma multu earna cãndu cadi neaua; pãrnari, greush *{ro: specie de ilice, ceroaică} {fr: espèce de houx, d'yeuse, dont les feuilles servent de nourriture aux moutons, surtout aux chèvres, pendant qu'il neige} {en: species of holly or holly-oak}* § ***greush*** (gré-ushŭ) sm greush (gré-ushĭ) – arburi njic, tsi sh-u-adutsi i easti unã cu pãrnarea shi gãirushlu, cu lemnul

multu ndisat shi greu; pãrnari, gãirush *{ro: un fel de arbust cu lemnul greu} {fr: arbrisseau semblable au houx et don't le poids pèse beaucoup} {en: small tree, similar to holly, with heavy wood}* ex: ascumtu sum greush (pãrnari)

gãitan (gãĭ-tánŭ) sn – vedz tu ***gãitani***

gãitani/gãitane (gãĭ-tá-ni) sf gãitãnjuri (gãĭ-tắ-njĭurĭ) shi gãitãnj (gãĭ-tãnjĭ) – cioarã (mplititã i shutsãtã) icã hir di metal (di-aradã bãgat i cusut pri-un stranj tra s-lu stulseascã); cioarã di pãputsã; cipchen, cipcheni, ceapraz; lutrai, lustreauã, utrai, mãgor *{ro: gãitan, şnur} {fr: brandebourg, ganse, lacet, soutache en couleur sur les habits des paysans} {en: plaited cord, braid, shoe lace}* ex: tsipuni cu gãitani; dzeani ca di gãitani § ***gãitan*** (gãĭ-tánŭ) sn gãitani/gãitane (gãĭ-tá-ni) shi gãitãnj (gãĭ-tắnjĭ) – (unã cu ***gãitani***) ex: dishcljisi nã fabricã di gãitani § ***gãitãnedz*** (gãĭ-tã-nédzŭ) (mi) vb I gãitãnai (gãĭ-tã-náĭ), gãitãnam (gãĭ-tã-námŭ), gãitãnatã (gãĭ-tã-ná-tã), gãitãnari/gãitãnare (gãĭ-tã-ná-ri) – stulsescu un lucru (stranj) cu gãitani *{ro: împodobi cu gãitane} {fr: garnir de brandebourg, des ganses} {en: adorn, embellish with braids}* ex: deadi s-lji gãitãneadzã dulumãlu sh-cioaritslji § ***gãitãnat***[1] (gãĭ-tã-nátŭ) adg gãitãnatã (gãĭ-tã-ná-tã), gãitãnats (gãĭ-tã-nátsĭ), gãitãnati/gãitãnate (gãĭ-tã-ná-ti) – tsi easti stulsit cu gãitani *{ro: împodobit cu gãitane} {fr: garni de brandebourg, des ganses} {en: adorned, embellished with braids}* § ***gãitãnari/gãitãnare*** (gãĭ-tã-ná-ri) sf gãitãnãri (gãĭ-tã-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva gãitãneadzã un lucru *{ro: acţiunea de a împodobi cu gãitane} {fr: action de garnir de brandebourg, des ganses} {en: action of adorning, of embellishing with braids}* § ***gãitãnat***[2] (gãĭ-tã-nátŭ) adg gãitãnatã (gãĭ-tã-ná-tã), gãitãnats (gãĭ-tã-nátsĭ), gãitãnati/gãitãnate (gãĭ-tã-ná-ti) – tsi sh-u-adutsi cu-unã gãitani; ca gãitanea *{ro: ca un gãitan} {fr: comme une garniture de brandebourg; comme une ganse} {en: similar to a braid}* ex: sufruntseali gãitãnati (ca gãitanea) § ***gãitãnescu*** (gãĭ-tã-nés-cu) (mi) vb IV gãitãnii (gãĭ-tã-níĭ), gãitãneam (gãĭ-tã-neámŭ), gãitãnitã (gãĭ-tã-ní-tã), gãitãniri/gãitãnire (gãĭ-tã-ní-ri) – (unã cu ***gãitãnedz***) § ***gãitãnit*** (gãĭ-tã-nítŭ) adg gãitãnitã (gãĭ-tã-ní-tã), gãitãnits (gãĭ-tã-nítsĭ), gãitãniti/gãitãnite (gãĭ-tã-ní-ti) – (unã cu ***gãitãnat***[1]) ex: avea mãnitsli gãitãniti (stulsiti cu gãitani) § ***gãitãniri/gãitãnire*** (gãĭ-tã-ní-ri) sf gãitãniri (gãĭ-tã-nírĭ) – (unã cu ***gãitãnari***) ex: gãitãnirea va hãrgi shi lucru § ***gãitãngi*** (gãĭ-tãn-gi) sm gãitãngeadz (gãĭ-tãn-gĭádzĭ) – omlu tsi fatsi i vindi gãitani *{ro: gãitãnar} {fr: passementier} {en: maker or dealer of braids, of plaited cords}*

gãitãnari/gãitãnare (gãĭ-tã-ná-ri) sf – vedz tu ***gãitani***

gãitãnat[1] (gãĭ-tã-nátŭ) adg – vedz tu ***gãitani***

gãitãnat[2] (gãĭ-tã-nátŭ) adg – vedz tu ***gãitani***

gãitãnedz (gãĭ-tã-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***gãitani***

gãitãnescu (gãĭ-tã-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***gãitani***

gãitãngi (gãĭ-tãn-gi) sm – vedz tu ***gãitani***

gãitãniri/gãitãnire (gãĭ-tã-ní-ri) sf – vedz tu ***gãitani***

gãitãnit (gãĭ-tã-nítŭ) adg – vedz tu ***gãitani***

gãlãgan (gã-lã-gánŭ) sm gãlãganj (gã-lã-gánjĭ) – parã tsi nu-ahãrzeashti mari lucru; parã di bãcãri cu njicã tinjii; mitilic, gãlãgan, cãrãntanã, mangãrã, mãngãrã, mãngãri, mãngãr, ngãrmar, angãrmari, gãrmari, gãzetã, cãtsit *{ro: gologan} {fr: sou, monnaie de petite valeur} {en: coin of small value}*

gãlãgustã (gã-lã-gús-tã) sf gãlãgusti/gãlãguste (gã-lã-gús-ti) – insectã tsi fatsi mari znjii tu agri (cu cicioarli di nãpoi multu lundzi tsi u-agiutã s-ansarã multu diparti); lãcustã, acridã, gulugustã, gulucustã, scarcalec, scarcalets, carcalec, carcalets, carcaledz, scãrculets, scaculets, scucalets *{ro: lãcustã} {fr: sauterelle} {en: locust}* § ***gulucustã*** (gu-lu-cús-tã) sf gulucusti/gulucuste (gu-lu-cús-ti) – (unã cu ***gãlãgustã***) § ***gulugustã*** (gu-lu-gús-tã) sf gulugusti/guluguste (gu-lu-gús-ti) – (unã cu ***gãlãgustã***)

gãlãits (gã-lã-ítsŭ) adg – vedz tu ***gal***

gãlãmi/gãlãme (gã-lắ-mi) sf – vedz tu ***gãlumi***

gãlãngi (gã-lãn-gí) sm – vedz tu ***ganumã***

gãlãtsidã (ghã-lã-tsí-dhã) sf gãlãtsidz (ghã-lã-tsídzĭ) shi gãlãtsidi/gãlãtside (ghã-lã-tsí-dhi) – 1: unã soi di earbã cu lilici galbini, cari scoati unã soi di dzamã tsi sh-u-adutsi cu laptili, cãndu easti aruptã; 2: ma multi turlii di earbã (ndauã di eali suntu buni ti mãcari ca saladã) a curi frãndzã suntu lãrdzi shi adunati stog (ca la verdzu); lãptucã *{ro: susai; lãptucã} {fr: laiteron; laitue} {en: sow-thistle, milk-weed; lettuce}*

gãlãtsidhã (ghã-lã-tsí-dhã) sf gãlãtsidz (ghã-lã-tsídzĭ) shi gãlãtsidhi/gãlãtsidhe (ghã-lã-tsí-dhi)– unã cu ***gãlãtsidã***

gãlbadzã (gãl-bá-dzã) sf – vedz tu ***gãlbeadzã***

gãlbãgios (gãl-bã-gĭósŭ) adg – vedz tu ***gãlbeadzã***

gãlbeadzã (gãl-beá-dzã) sf gãlbedz (gãl-bédzĭ) – lãngoari di hicat a oilor sh-a vãtslor adusã di-un yermu; yermul tsi da lãngoarea gãlbeadzã; gãlbeatsã, gãlbadzã, mitil *{ro: gãlbeazã} {fr: clavelée, douve du foie} {en: sheep-pox}* ex: di gãlbeadzã oili cher; la oili lãndziti di gãlbeadzã, hicatlu albu sh-lai au arinã § ***gãlbeatsã*** (gãl-beá-tsã) sf gãlbets (gãl-bétsĭ) – (unã cu ***gãlbeadzã***) § ***gãlbadzã*** (gãl-bá-dzã) sf gãlbãdz (gãl-bắdzĭ) – (unã cu ***gãlbeadzã***) § ***gãlbãgios*** (gãl-bã-gĭósŭ) adg gãlbã-gioasã (gãl-bã-gĭoá-sã), gãlbãgiosh (gãl-bã-gĭóshĭ), gãlbãgioa-si/gãlbãgioase (gãl-bã-gĭoá-si) – (pravda) tsi easti lãndzitã di gãlbeadzã *{ro: gãlbejos} {fr: clavelé} {en: with the sheep-pox}* ex: stãteam ascumtsã, ca oili gãlbãgioasi; gribiceanj gãlbã-giosh § ***gãlbidzãscu*** (gãl-bi-dzắs-cu) vb IV gãlbidzãi (gãl-bi-dzắĭ), gãlbidzam (gãl-bi-dzámŭ), gãlbidzãtã (gãl-bi-dzắ-tã), gãlbidzãri/gãlbidzãre (gãl-bi-dzắ-ri) – (trã prãvdzã) acats gãl-beadzã; cad lãndzit di gãlbeadzã *{ro: gãlbeji} {fr: devenir claveleux, prendre la clavelée} {en: catch the sheep-pox}* ex: oili tuti gãlbidzãrã (lãndzidzãrã di gãlbeadzã); lj-gãlbidzãrã oili sh-lji psusirã § ***gãlbidzãt*** (gãl-bi-dzắtŭ) adg gãlbidzãtã (gãl-bi-dzắ-tã), gãlbidzãts (gãl-bi-dzắtsĭ), gãlbidzãti/gãlbidzãte (gãl-bi-dzắ-ti) – (pravda) tsi ari lãndzidzãtã di gãlbeadzã *{ro: gãlbejit} {fr: claveleux} {en: who has caught the sheep-pox}* § ***gãlbidzãri/gãlbidzãre*** (gãl-bi-dzắ-ri) sf gãlbidzãri (gãl-bi-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu pravda acatsã gãlbeadzã *{ro: acţiunea de a gãlbeji; gãlbejire} {fr: action de devenir claveleux, de prendre la clavelée} {en: action of catching the sheep-pox}* § ***ngãlbãgedz*** (ngãl-bã-gĭédzŭ) vb I ngãlbãgeai (ngãl-bã-gĭáĭ), ngãlbãgeam (ngãl-bã-gĭámŭ), ngãlbãgeatã (ngãl-bã-gĭá-tã), ngãlbãgeari/ngãlbãgeare (ngãl-bã-gĭá-ri) – (unã cu ***gãlbidzãscu***); oili ngãlbãgearã (lãndzidzãrã di gãlbeadzã) § ***ngãlbãgeat*** (ngãl-bã-gĭátŭ) adg ngãlbãgeatã (ngãl-bã-gĭá-tã), ngãl-bãgeats (ngãl-bã-gĭátsĭ), ngãlbãgeati/ngãlbãgeate (ngãl-bã-gĭá-ti) – (unã cu ***gãlbidzãt***) § ***ngãlbãgeari/ngãlbãgeare*** (ngãl-bã-gĭá-ri) sf ngãlbãgeri (ngãl-bã-gĭérĭ) – (unã cu ***gãlbidzãri***)

gãlbeatsã (gãl-beá-tsã) sf – vedz tu ***gãlbeadzã***

gãlbidzãri/gãlbidzãre (gãl-bi-dzắ-ri) sf – vedz tu ***gãlbeadzã***

gãlbidzãscu (gãl-bi-dzắs-cu) vb IV – vedz tu ***gãlbeadzã***

gãlbidzãt (gãl-bi-dzắtŭ) adg – vedz tu ***gãlbeadzã***

gãlbinari[1]***/gãlbinare*** (gãl-bi-ná-ri) sf – vedz tu ***galbin***

gãlbinari[2]***/gãlbinare*** (gãl-bi-ná-ri) sf – vedz tu ***galbin***

gãlbineatsã[1] (gãl-bi-neá-tsã) sf – vedz tu ***galbin***

gãlbineatsã[2] (gãl-bi-neá-tsã) sf – vedz tu ***galbin***

gãlbinescu (gãl-bi-nés-cu) vb IV – vedz tu ***galbin***

gãlbiniri/gãlbinire (gãl-bi-ní-ri) sf – vedz tu ***galbin***

gãlbinit (gãl-bi-nítŭ) adg – vedz tu ***galbin***

gãlbiniturã (gãl-bi-ni-tú-rã) sf – vedz tu ***galbin***

gãlbinjor (gãl-bi-njĭórŭ) adg – vedz tu ***galbin***

gãlbinos (gãl-bi-nósŭ) adg – vedz tu ***galbin***

gãlbinush[1] (gãl-bi-núshĭŭ) adg – vedz tu ***galbin***

gãlbinush[2] (gãl-bi-núshĭŭ) sn – vedz tu ***galbin***

gãlbinushi* – (i) fim sing di la adg "gãlbinush"; vedz ***gãlbinush***[1] shi (ii) pluralu di la sn "gãlbinush"; vedz ***gãlbinush***[2]

gãlbinushi/gãlbinushe (gãl-bi-nú-shi) sf – vedz tu ***galbin***

gãlbonj (gãl-bónjĭŭ) sm – vedz tu ***galbin***

gãlbunj (gãl-búnjĭŭ) adg – vedz tu ***galbin***

gãlbush (gãl-búshĭŭ) sn – vedz tu ***galbin***

gãleatã (gã-leá-tã) sf gãlets (gã-létsĭ) – vas cu cari s-poartã apã, lapti, etc.; urnã, cuvã, cufinã, ciotrã, curoi *{ro: gãleatã} {fr: seau} {en: pail, bucket}* ex: bea cu cofi sh-cu gãlets; virsa (cãdea ploaea) cu gãlets

gãlescu (gã-lés-cu) (mi) vb IV gãlii (gã-líĭ), gãleam (gã-leámŭ), gãlitã (gã-lí-tã), gãliri/gãlire (gã-lí-ri) – (tserlu) s-lãgãrseashti (s-fatsi sirin, niorlji s-duc, easi soarili); (chirolu) s-dishcljidi, s-

lunjineadzã; nsirin, nsirinedz, ãnsirinedz, ãnsirin, nvireadzã, lunjinedz; (fig: mi gãlescu (la fatsã) = fatsa-nj s-lunjineadzã, si nsirineadzã sh-aspuni arihatea tsi u am tu suflit) *{ro: însenina}* *{fr: devenir serein; se rasséréner; se remettre au beau}* *{en: clear (sky, weather)}* ex: cãndu arãdea, tserlu s-gãlea (sã nsirina); ca s-nu niureadzã, necã nu gãleashti; gãli (nã nsirinã) nafoarã; mi sculai cãndu gãlea, nu s-videa nica ghini; nu nj-u fricã di ploai, cã gãli; dupã niheamã, ea s-gãli (expr: s-lunjinã, s-dishcljisi) la fatsã; lji si gãli fatsa (expr: si nsirinã la fatsã) dinãoarã § ***gãlit*** (gã-lítŭ) adg gãlitã (gã-lí-tã), gãlits (gã-lítsĭ), gãliti/gãlite (gã-lí-ti) – (tserlu, chirolu) tsi s-ari lunjinatã shi easti sirin dupã tsi niorlji sh-negura dusirã shi s-chirurã; nsirinat, ãnsirinat; nvirat, lunjinat *{ro: înseninat}* *{fr: rasséréné}* *{en: cleared (sky, weather)}* ex: tserlu easti gãlit (nsirinat); di-nj fatsi noaptea-a mea gãlitã § ***gãliri/gãlire*** (gã-lí-ri) sf gãliri (gã-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva (tserlu, chirolu) s-gãleashti; nsirinari, ãnsirinari, nvirari, lunjinari *{ro: acţiunea de a se însenina; înseninare}* *{fr: action de (se) rasséréner; rassérénement}* *{en: action of clearing (sky, weather)}*

gãl-gãl! (gắlŭ-gắlŭ!) – zbor cari caftã s-aspunã vrondul faptu di-atsel tsi-arucuteashti tu gãrgãlan yin dit unã shishi *{ro: interjecţie care imită sunetul ce-l face omul când bea vin}* *{fr: interjection qui imite le son du vin quand on le boit}* *{en: interjection imitating the sound of drinking wine}*

gãlgãritsã (gãl-gã-rí-tsã) sf gãlgãritsã (gãl-gã-rí-tsã) – muljari tsi featsi ligãmintu s-treacã unã banã curatã shi ncljinatã al Dumnidzã, fãrã vreri trupeshti shi lumeshti sh-cari di-aradã bãneadzã tu-un mãnãstir (cu-unã giumãati di muljeri ca ea); cãlugãritsã, cãluguritsã, cãlugritsã, cãlugreauã, calugreauã, cãlgãritsã *{ro: călugăriţă}* *{fr: religieuse, solitaire}* *{en: nun}*

gãlicã (ghã-lí-cã) sf gãlitsi/gãlitse (ghã-lí-tsi) – cãnistrã (cufinã, cushori, cãlatã) njicã; cãlãtici, cãlãticã, cufitsã *{ro: coşuleţ}* *{fr: petite corbeille}* *{en: small basket}*

gãlinisescu (gã-li-ni-sés-cu) (mi) vb IV gãlinisii (gã-li-ni-síĭ), gãliniseam (gã-li-ni-seámŭ), gãlinisitã (gã-li-ni-sí-tã), gãlinisiri/gãlinisire (gã-li-ni-sí-ri) – lj-aspun (ma multu a unui njic, bãrbat i nveastã vrutã) multã vreari shi-lj fac multi di mirãchili tsi li ari (cã suntu i nu suntu fapti cu minti); u min mãna lishor pristi truplu-a unei hiintsã (njic i mari, bãrbat i muljari, om i pravdã, etc.) multi ori cu zboarã di vreari i bãsheri; gugilescu, cãnãchipsescu, diznjerdu, hãidipsescu, pushputescu, zdrudescu, hãrãsescu, hãrisescu, hãrsescu *{ro: răsfăţa}* *{fr: câliner, se dorloter}* *{en: caress, fondle, pamper, spoil}* § ***gãlinisit*** (gã-li-ni-sítŭ) adg gãlinisitã (gã-li-ni-sí-tã), gãlinisits (gã-li-ni-sítsĭ), gãlinisiti/gãlinisite (gã-li-ni-sí-ti) – tsi easti diznjirdat cu mãna i zboarãli dzãsi; gugilit, diznjirdat, cãnãchipsit, cãnãchearcu, hãidipsit, hadyearcu, pushputit, zdrudit, hãrãsit, hãrisit, hãrsit *{ro: răsfăţat}* *{fr: câliné, dorloté}* *{en: caressed, fondled, pampered, spoiled}* § ***gãlinisiri/gãlinisire*** (gã-li-ni-sí-ri) sf gãlinisiri (gã-li-ni-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-gãliniseashti tsiva i cariva; pushputirea cu mãna; zboarãli dzãsi i faptili cu cari s-gãliniseashti i easti hãrsit cariva; gugiliri, cãnãchipsiri, hãidipsiri, diznjirdari, pushputiri, zdrudiri, hãrãsiri, hãrisiri, hãrsiri; cãnachi, diznjirdãciuni, hadyi *{ro: acţiunea de a răsfăţa}* *{fr: action de câliner, de se dorloter}* *{en: action of caressing, of fondling, of pampering, of spoiling}*

gãlinisiri/gãlinisire (gã-li-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***gãlinisescu***

gãlinisit (gã-li-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***gãlinisescu***

gãliri/gãlire (gã-lí-ri) sf – vedz tu ***gãlescu***

gãlit (gã-lítŭ) adg – vedz tu ***gãlescu***

gãljinar (gã-lji-nárŭ) sm – vedz tu ***gãljinã***

gãljinari/gãljinare (gã-lji-ná-ri) sf – vedz tu ***gãljinã***

gãljinat[1] (gã-lji-nátŭ) sm – vedz tu ***gãljinã***

gãljinat[2] (gã-lji-nátŭ) adg – vedz tu ***gãljinã***

gãljinã (gã-ljí-nã) sf gãljinj (gã-ljínjĭ) – pulj di casã, criscut di oaminj trã oauãli sh-carnea tsi u da; feamina-a cucotlui; (expr: 1: ***cur di gãljinã*** = unã lãngoari di cheali tsi s-aspuni cu scuteari di bishits cari, dupã tsi creapã, alasã peatitsi groasi shi uscati pri cheali di-l fatsi omlu sã si scarchinã multu; 2: ***shapti gãlinj*** = om lishor la minti, chirut, hazo, haha, cap di gai, tsi-lj lipseashti unã scãndurã, etc.; 3: ca ***gãljinã udã*** = tsi easti-arushinos, cari s-aspari lishor, tsi-lj seaminã curlu arov; 4: ***gãljinã shchetã*** = mãcari di gãljinã heartã, cu ndauã zãrzãvãts, tu apã; 5: ***dzamã di gãljinã*** = mãcari di gãljinã adratã cu-unã dzamã di fãrinã arsã; 6: u-ari gãljina-atsea laea sãnãtoasã = u-ari punga mplinã di paradz, easti multu-avut; 7: ca gãljina la moarã = s-dzãtsi tr-atsel tsi (i) ari multã tihi, (ii) tsi alagã shi si-anvãrteashti fãrã-astãmãtsiri tu idyiul loc) *{ro: găină}* *{fr: poule}* *{en: hen}* ex: unã mulici ncãrcatã cu scãndurici (*angucitoari*: gãljina); gãljina featsi oauã; mash trei gãljinj n-armasirã; gãljina cãcãreadzã; cu-atsel shapti gãljinj (expr: chirutlu, hazolu) ti-adunj?; armasish ca gãljinã udã (expr: armasish ca-aspãreat, ca lãhtãrsit) § ***gãljinushi***[1]***/gãljinushe*** (gã-lji-nú-shi) sf gãljinush (gã-lji-núshĭ) – gãljnã njicã *{ro: găinuşă}* *{fr: petite poule}* *{en: small hen}* ex: gãljinusha azbuirã § ***gãljinush***[1] (gã-lji-núshĭŭ) adg gãljinushi/gãljinushe (gã-lji-nú-shi), gãljinush (gã-lji-núshĭ), gãljinushi/gãlinushe (gã-lji-nú-shi) – tsi ari s-facã cu gãljinjli; di gãljinã *{ro: de găină}* *{fr: de poule; qui concerne les poules}* *{en: of hen; that has to do with the hen}* § ***gãljinush***[2] (gã-lji-núshĭŭ) sm, sf ***gãljinushi***[2]***/gãljinushe*** (gã-lji-nú-shi), gãljinush (gã-lji-núshĭ), gãljinushi/gãlinushe (gã-lji-nú-shi) – pulj di gãljinã *{ro: pui de găină}* *{fr: poulet}* *{en: chicken, chick}* ex: oslu di gãljinush (di pulj di gãljinã) § ***Gãljinushi***[3]***/Gãljinushe*** (gã-lji-nú-shi) sf fãrã pl – unã parei (adunãturã) di steali di pri tser tsi sh-u-adutsi cu-unã gãlinushi cu pulj deavãrliga; Pulji, Closhca cu Pulj *{ro: Cloşca cu Pui (stele)}* *{fr: Pléiade}* *{en: Pleiad}* ex: Gãljinusha (Pulja) cãndu easi; shapti steali (Pulja) Gãljinusha ari § ***gãljinar*** (gã-lji-nárŭ) sm gãljinari (gã-lji-nárĭ) – omlu tsi tsãni gãljinj; omlu tsi vindi gãljinj; fur di gãljinj *{ro: găinar}* *{fr: éleveur ou vendeur de volaille; voleur de poules}* *{en: hen}* § ***gãljinat***[1] (gã-lji-nátŭ) sm gãljinats (gã-lji-nátsĭ) – pãngãneatsã (cãcat, spreamit) faptu di gãljinj i pulj; cãcat di pulj *{ro: găinat}* *{fr: fiente (en parlant des oiseaux)}* *{en: droppings (of birds)}* ex: curã ahurea di gãljinats (cãcats di gãljinã); nj-cãdzu un gãljinat (cãcat di pulj) pri perlu din cap; cãlcai un gãljinat; tu tut uborlu avea mash gãljinats (pãngãnitãts) di gãljinã § ***gãljinedz*** (gã-lji-nédzŭ) (mi) vb I gãljinai (gã-lji-náĭ), gãljinam (gã-lji-námŭ), gãljinatã (gã-lji-ná-tã), gãljinari/gãljinare (gã-lji-ná-ri) – (trã pulj, gãljinj) alasã un gãljinat (cãcat, pãngãneatsã, spreamit) s-cadã pri loc; cac (pulj) *{ro: găinăţa}* *{fr: fienter (en parlant des oiseaux)}* *{en: drop droppings (birds)}* ex: puljlji s-gãljinarã sh-astuparã tsirlu; gãljinjli, cara nu li tsãnj ncljisi, s-gãljineadzã shi fac troc uborlu § ***gãljinat***[2] (gã-lji-nátŭ) adg gãljinatã (gã-lji-ná-tã), gãljinats (gã-lji-nátsĭ), gãljinati/gãljinate (gã-lji-ná-ti) – (pulj, gãljinã) tsi s-ari cãcatã (ari faptã un gãljinat) *{ro: găinăţat}* *{fr: fienté (en parlant des oiseaux)}* *{en: (birds) who dropped droppings}* § ***gãljinari/gãljinare*** (gã-lji-ná-ri) sf gãljinãri (gã-lji-nằrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã gãljinã (pulj) gãljineadzã *{ro: acţiunea de a (se) găinăţa}* *{fr: action de fienter (en parlant des oiseaux)}* *{en: action of dropping droppings (for birds)}* § ***gljinat***[1] (glji-nátŭ) sm gljinats (glji-nátsĭ) – (unã cu ***gãljinat***[1]) ex: gljinats (cãcats) di pulj § ***gljinedz*** (glji-nédzŭ) (mi) vb I gljinai (glji-náĭ), gljinam (glji-námŭ), gljinatã (glji-ná-tã), gljinari/gljinare (glji-ná-ri) – (unã cu ***gãljinedz***) § ***gljinat***[2] (glji-nátŭ) adg gljinatã (glji-ná-tã), gljinats (glji-nátsĭ), gljinati/gljinate (glji-ná-ti) – (unã cu ***gãljinat***[2]) § ***gljinari/gljinare*** (glji-ná-ri) sf gljinãri (glji-nằrĭ) – (unã cu ***gãljinari***)

gãljinã shchetã – vedz tu ***gãljinã***

gãljinã udã – vedz tu ***gãljinã***

gãljinedz (gã-lji-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***gãljinã***

gãljinush[1] (gã-lji-núshĭŭ) adg – vedz tu ***gãljinã***

gãljinush[2] (gã-lji-núshĭŭ) sm – vedz tu ***gãljinã***

gãljinushi[*] (gã-lji-nú-shi) sf – fimininlu di la zborlu "gãljinush" vedz ***gãljinush***[1]

gãljinushi[1]***/gãljinushe*** (gã-lji-nú-shi) sf – vedz tu ***gãljinã***

gãljinushi[2]***/gãljinushe*** (gã-lji-nú-shi) sf – vedz tu ***gãljinã***

Gãljinushi[3]***/Gãljinushe*** (gã-lji-nú-shi) sf – vedz tu ***gãljinã***

gãlmãdz (gãl-mắdzĭ) sf pl – fleami mãri; foc cu pirã mari; bãrbãrutã, bãbãrutã, fleamã, fleacã, bubunã, bubutã, gãrgalj, buburanã, curmicami, plaminã *{ro: flăcări mari}* *{fr: des*

grandes flammes} {en: large flames}
gãlumi/gãlume (gã-lú-mi) sf gãlunj (gã-lúnjĭ) – cali di sum loc (acupiritã nsus shi nghios, nastãnga sh-nãndreapta), faptã (di oaminj i di fisi) tra s-poatã s-treacã dunjaea pri sum muntsã i sum apã (pri padi i ncãlar, cu trenlu i cu machina, etc.); lãgãmi, lãgumi, lugumi, gãlãmi, glãmi, vii *{ro: canal subteran, tunel} {fr: canal souterrain} {en: tunnel}* ex: tu pishtireauã eara nã gãlumi ahãndoasã § ***gãlãmi/gãlãme*** (gã-lắ-mi) sf gãlãnj (gã-lắnjĭ) – (unã cu ***gãlumi***) § ***glãmi/glãme*** (glắ-mi) sf glãnj (glắnjĭ) – (unã cu ***gãlumi***)
gãlvãnii/gãlvãnie (gãl-vã-ní-i) sf – vedz tu ***glãvãnii***
gãmashi/gãmashe (gã-má-shi) sf gãmashi/gãmashe (gã-má-shi) – atsea tsi sh-u bagã omlu tu cicior tra s-poatã s-imnã pri cali (pri uscat, prit ploai, lãschi sh-neauã); pãputsã cu gusha multu lungã (tsi poati s-agiungã pãnã la dzinuclji sh-cãtivãrãoarã sh-ma nsus) purtat di-aradã cãndu nafoarã ari multã apã, lãschi i neauã; cizmã, cijmã, podimã, pudimatã, pudumatã, scornã, shtiflã; pãputsã, puputsã, curdelji, etc. *{ro: încãlţãminte, cizmã} {fr: soulier, botte} {en: shoe, boot}*
gãmilar (gã-mi-lárŭ) sm – vedz tu ***cãmilã***
gãmilã (gã-mí-lã) sf – vedz tu ***cãmilã***
gãngãvets (gãn-gã-vétsŭ) adg – vedz tu ***gãngu***
gãngrinisescu (gãn-gri-ni-sés-cu) vb IV – vedz tu ***gangrenã***
gãngrinisiri/gãngrinisire (gãn-gri-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***gangrenã***
gãngrinisit (gãn-gri-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***gangrenã***
gãngu (gắn-gu) sm, sf, adg gãngã (gắn-gã), gãndzi (gắn-dzi), gãndzi/gãndze (gắn-dzi) – (om) tsi scoati bots (zboarã i cumãts di zboarã) din gurã tsi par fãrã noimã cã nu suntu ghini aduchiti di-atsel tsi li avdi; (zboarã) scoasi din gurã tsi par fãrã noimã (cã omlu tsi li scoati sã ncheadicã tu zburãri, li dzãtsi zboarãli mpãrtsãti tu cumãts, idyea cumatã easti dzãsã ma multi ori cu-arada, etc.); gãngãvets, chec, bãlbãit, bãbãlit, etc. *{ro: gângav} {fr: bégayant} {en: stuttering, stammering; stammerer, man with a stammer}* § ***gãngãvets*** (gãn-gã-vétsŭ) adg gãngãveatsã (gãn-gã-veá-tsã), gãngãvets (gãn-gã-vétsĭ), gãngãveatsã (gãn-gã-veá-tsã) – (unã cu ***gãngu***) § ***gunghisescu*** (gun-ghi-sés-cu) vb IV gunghisii (gun-ghi-síĭ), gunghiseam (gun-ghi-seámŭ), gunghisitã (gun-ghi-sí-tã), gunghisiri/gunghisire (gun-ghi-sí-ri) – zburãscu multu peanarga, cu-unã boatsi apusã tsi mizi s-avdi; scot bots i zboarã dit gurã tsi par multi ori fãrã noimã cã nu suntu ghini avdzãti i aduchiti di-atselj tsi li avdu; scot bots i cumãts di zboarã din gurã tsi par fãrã noimã (cã multi ori mi ncheadic tu zburãri, cã idyea cumatã di zbor easti dzãsã di ma multi ori cu-arada, di itia cã am unã cusuri tu zburãri, cã hiu acãtsat di-unã mari lãhtarã i arcoari, etc.); gonghisescu; shuptiredz, shushur, shushuredz, shurshur, shurshuredz, ciuciur, ciuciuredz, pushpur, pushpuredz, pãshpuredz, pishpuredz; bãlbãescu, dãrdãrescu, bãnduredz, guguredz, fãrfãlescu, bãbãlescu, ngulishedz *{ro: bolborosi, bâlbâi; murmura} {fr: bredouiller, bégayer; murmurer} {en: mumble, stutter, stammer; whisper}* § ***gunghisit*** (gun-ghi-sítŭ) adg gunghisitã (gun-ghi-sí-tã), gunghisits (gun-ghi-sítsĭ), gunghisiti/gunghisite (gun-ghi-sí-ti) – (zbor) scos dit gurã cu-unã boatsi apusã cari mizi s-avdi; (om) tsi scoati bots (zboarã i cumãts di zboarã) din gurã tsi par fãrã noimã cã nu suntu ghini aduchiti di-atsel tsi li avdi; (zboarã) scoasi din gurã tsi par fãrã noimã (cã omlu tsi li scoati sã ncheadicã tu zburãri, li dzãtsi zboarãli mpãrtsãti tu cumãts, idyea cumatã easti dzãsã ma multi ori cu-arada, etc.); gonghisit; shuptirat, shushurat, shurshurat, ciuciurat, pushpurat, pãshpurat, pishpurat; bãlbãit, dãrdãrit, bãndurat, gugurat, fãrfãlit, bãbãlit, ngulishat, gãngu, gãngãvets *{ro: bolborosit, bâlbâit} {fr: bégayé, bredouillé} {en: mumbled, stuttered, stammered; whispered}* § ***gunghisiri/gunghisire*** (gun-ghi-sí-ri) sf gunghisiri (gun-ghi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva gunghiseashti; gonghisiri; shuptirari, shushurari, shurshurari, ciuciurari, pushpurari, pãshpurari, pishpurari; bãlbãiri, dãrdãriri, bãndurari, gugurari, fãrfãliri, bãbãliri, ngulishari *{ro: acţiunea de a bolborosi, de a (se) bâlbâi; bolborosire, bâlbâire} {fr: action de bredouiller, de bégayer; bredouillement} {en: action of mumbling, of stuttering, of stammering; of whispering}* § ***gonghisescu*** (gon-ghi-sés-cu) vb IV gonghisii (gon-ghi-síĭ), gonghiseam (gon-ghi-seámŭ), gonghisitã (gon-ghi-sí-tã), gonghisiri/gonghisire (gon-ghi-sí-ri) – (unã cu ***gunghisescu***) § ***gonghisit*** (gon-ghi-sítŭ) adg gonghisitã (gon-ghi-sí-tã), gonghisits (gon-ghi-sítsĭ), gonghisiti/gonghisite (gon-ghi-sí-ti) – (unã cu ***gunghisit***) § ***gonghisiri/gonghisire*** (gon-ghi-sí-ri) sf gonghisiri (gon-ghi-sírĭ) – (unã cu ***gunghisiri***) § ***gonghizmo*** (gon-ghiz-mó) sm gonghizmadz (gon-ghiz-mádzĭ) – boatsea slabã tsi s-avdi cãndu cariva gunghiseashti; murmur, shurshur, ciuciurari, etc. *{ro: murmur} {fr: murmure, plainte} {en: whisper, mumble}*
gãnguripsescu (gãn-gu-rip-sés-cu) vb IV – (unã cu ***gangur***)
gãnguripsiri/gãnguripsire (gãn-gu-rip-sí-ri) sf – (unã cu ***gangur***)
gãnguripsit (gãn-gu-rip-sítŭ) adg – (unã cu ***gangur***)
gãnji/gãnje (gắ-nji) sf pl – alumãchi uscati sh-cãdzuti di pi pom (cu cari s-aprindi lishor foclu); lemnu putrid; trahtã, trãhlã, smac, putriganj, putrigiuni, putridzãmi, putridzãnji, putridzãnj, ciuruchi *{ro: vreascuri, putregaiuri} {fr: ramilles, branches sèches et tombées, bois pourri} {en: twigs, small rotten branches, rotten wood}*
gãnoj (gã-nójĭŭ) sm gãnoj (gã-nójĭ) – palju-om tsi nu easti bun trã tsiva; picean, tsili-pai, tsapatsuc, tsãrlos, xipoltu, palju-om *{ro: nemernic, om de nimica} {fr: homme sans valeur, bon à rien, maroufle} {en: scoundrel, good for nothing}* ex: pri her shi un gãnoj poati s-treacã
gãnusar (gã-nu-sárŭ) sm – vedz tu ***ganumã***
gãnusãrescu (gã-nu-sã-rés-cu) adg – vedz tu ***ganumã***
gãnusãrimi/gãnusãrime (gã-nu-sã-rí-mi) sf – vedz tu ***ganumã***
gãnusescu (gã-nu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ganumã***
gãnusiri/gãnusire (gã-nu-sí-ri) sf – vedz tu ***ganumã***
gãnusit (gã-nu-sítŭ) adg – vedz tu ***ganumã***
gãnustar (gã-nus-tárŭ) sm – vedz tu ***ganumã***
gãoaci/gãoace (gã-oá-ci) sf – vedz tu ***gãoalji***
gãoalji/gãoalje (gã-oá-lji) sf gãolj (gã-óljĭ) – coaja cu cari s-acoapirã un lucru ca, bunãoarã: merlu, nuca, migdala, pãnea, oulu, etc.; cãjoalji (di nucã, migdalã, etc.), cuã (di pãni, pitã, etc.), gãoaci (di ou), coarã, guoalji, gualji, fludã, cufculã, etc. *{ro: pielitsã, coaje, scoarţã} {fr: pelure (des fruits), coquille, croûte (de pain), écale, écorce (des arbres)} {en: skin (of fruits), shell (of nuts), bark (of trees), crust (of bread)}* § ***guoalji/guoalje*** (gu-oá-lji) sf guolj (gu-óljĭ) – (unã cu ***gãoalji***) § ***gualji/gualje*** (gu-á-lji) sf pl(?) – (unã cu ***gãoalji***) ex: sh-bãgã dintsã di gualji (coji) di tseapã § ***gãoaci/gãoace*** (gã-oá-ci) sf gãoci (gã-ócĭ) – coaji (di ou), burlidã *{ro: coaje de ou, scoicã} {fr: coquille, écale} {en: shell (of eggs, musels, etc.)}*
gãr (gắrŭ) sn gãri/gãre (gắr-ni) shi gãruri (gắ-rurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***gãrnu***
gãrã (gắ-rã) sf gãri (gắrĭ) – vas mari (oalã, bujanã, carafã, bucali) di vãrã doi ucadz tu cari s-bagã yin tra s-hibã miscut un oaspi *{ro: carafã (de vreo doi litri)} {fr: carafe (pour deux litres)} {en: (two quarts) decanter, carafe}* ex: biu nã gãrã di yin
gãrãchinã (gã-rã-chí-nã) sf gãrãchinj (gã-rã-chínjĭ) shi gãrãchini/gãrãchine (gã-rã-chí-ni) – pulj (ma njic di ornji) tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã shi pulj ma njits; ahmageai, ghirãchinã, yirãchinã, hirãchinã, fiturishchi, hutã, hutcã, sifter, xifter, sãcol, shain, sfrindzel, ubish, pitrit *{ro: şoim} {fr: faucon} {en: falcon}* ex: mori, oclju di gãrãchinã!
gãrãescu (gã-rã-ĭés-cu) vb IV gãrãii (gã-rã-íĭ), gãrãeam (gã-rã-ĭámŭ), gãrãitã (gã-rã-í-tã), gãrãiri/gãrãire (gã-rã-í-ri) – (puljlji) tsiurã dipriunã cu un vrondu tsi ti asurdzashti; (gãshtili) gãgãreadzã multu di-l cufusescu atsel tsi li avdi; (oaminjlji) zburãscu fãrã astãmãtsiri; etc. *{ro: gârâi; ciripi asurzitor} {fr: gazouiller d'une manière assourdissante} {en: twitter in a deafening manner}* ex: patili gãrãescu (gãgãreadzã) tutã dzua; nj-gãrãi (nj-zburã di mi asurdzã) tutã dzua la ureaclji § ***gãrãit*** (gã-rã-ítŭ) adg gãrãitã (gã-rã-í-tã), gãrãits (gã-rã-ítsĭ), gãrãiti/gãrãite (gã-rã-í-ti) – tsi ari tsiuratã cu un vrondu tsi ti cufuseashti *{ro: gârâit; care a ciripit asurzitor} {fr: qui a gazouillé d'une manière assourdissante} {en: twittered in a*

deafening manner} § ***gãrãiri/gãrãire*** (gã-rã-í-ri) sf gãrãiri (gã-rã-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva gãrãeashti *{ro: acţiunea de a gârâi; de a ciripi asurzitor; gârâire} {fr: action de gazouiller d'une manière assourdissante} {en: action of twittering in a deafening manner}* ex: s-avdi di diparti gãrãirea-a (gãgãridzarea-a) patilor cãndu s-toarnã di la pãshuni § ***gãrãscu*** (gã-rắs-cu) vb IV gãrãi (gã-rắĭ), gãram (gã-rámŭ), gãrãtã (gã-rắ-tã), gãrãri/gãrãre (gã-rắ-ri) – (unã cu ***gãrãescu***) § ***gãrãt*** (gã-rắ-tŭ) adg gãrãtã (gã-rắ-tã), gãrãts (gã-rắtsĭ), gãrãti/gãrãte (gã-rắ-ti) – (unã cu ***gãrãit***) § ***gãrãri/gãrãre*** (gã-rắ-ri) sf gãrãri (gã-rắrĭ) – (unã cu ***gãrãiri***)

gãrãgun (gã-rã-gúnŭ) sm, sf gãrãgunã (gã-rã-gú-nã), gãrãgunj (gã-rã-gúnjĭ), gãrãguni/gãrãgune (gã-rã-gú-ni) – armãn tsi shalãsã pistea shi s-featsi grec *{ro: aromân grecizat} {fr: aroumain grécisé} {en: hellenized Aromanian}*§ ***gãrãgunami/gãrãguname*** (gã-rã-gu-ná-mi) sf fãrã pl – multimi di gãrãgunj *{ro: mulţime de aromâni grecizaţi} {fr: nombre d'aroumains grécisés} {en: number of hellenized Aromanians}*

gãrãgunami/gãrãguname (gã-rã-gu-ná-mi) sf – vedz tu ***gãrãgun***

gãrãiri/gãrãire (gã-rã-í-ri) sf – vedz tu ***gãrãescu***

gãrãit (gã-rã-ítŭ) adg – vedz tu ***gãrãescu***

gãrãminã (gã-rã-mí-nã) sf – vedz tu ***garameti***

gãrãri/gãrãre (gã-rắ-ri) sf – vedz tu ***gãrãescu***

gãrãscu (gã-rắs-cu) vb IV – vedz tu ***gãrãescu***

gãrãt (gã-rắ-tŭ) adg – vedz tu ***gãrãescu***

gãrãvanã (gã-rã-vá-nã) sf gãrãvãnj (gã-rã-vắnjĭ) – partea tsi-lj si cadi a unui cãndu sã mparti tsiva; partea di mãcari i di beari tsi-lj si da a unui; tãimi, tãini, parti, curamanã, narti, analug *{ro: raţie alimentară} {fr: gamelle, ration, portion de vivre} {en: food allowance, ration}* ex: di mãni nu-avem gãrãvanã (tãimi di mãcari)

gãrãvelj (gã-rã-véljĭŭ) sm gãrãvelj (gã-rã-véljĭ) – njerlã (mascur); ma multi turlii di pulj di pãduri cu dintana galbinã shi peanili lãi tsi sh-u-aduc cu njerla; gãrvelj, grivelj, cãrãvelj, malin, mãlinj, mãlãnji; njerlã, njirlã, nerlã, anjirlã, cociuv, coshav, cojvu; fig: om tsi easti sumulai la fatsã *{ro: mierloi} {fr: merle (mâle), étourneau, sansonnet, personne noirâtre} {en: blackbird (male), starling}* ex: s-culcã njitslji gãrãvelj; shvãtãma, ca gãrãvelj § ***gãrvelj*** (gãr-véljĭŭ) sm gãrvelj (gãr-véljĭ) – (unã cu ***gãrãvelj***) § ***grivelj*** (gri-véljĭŭ) sm grivelj (gri-véljĭ) – (unã cu ***gãrãvelj***)

gãrbaci[1] (gãr-bá-cĭŭ) sn gãrbaci/gãrbace (gãr-bá-ci) – hãlati faptã di-unã curauã ma groasã (icã ma multi curãi i ciori di cãnipã shutsãti unã tu-altã) ligatã di-un mãnar (un shcop shcurtu trã tsãneari cu mãna), cu cari (i) s-agudescu (s-pingu, s-anãngãsãescu) prãvdzãli (caljlji, boilji, oili, etc.) tra si s-minã, icã (ii) s-agudescu ficiorlji tsi nu-ascultã, icã dusmanjlji tu-unã alumtã; unã veargã di lemnu lungã shi suptsãri (shcop, ciumagã, etc.) cu cari s-agudescu prãvdzãli i ficiorlji; cãrbatsã, zvici, vurdal, cãmcichi, tombul, tombu *{ro: bici} {fr: fouet, gourdin, cravache} {en: whip, lash}* ex: anãltsã gãrbacilu (zvicilu, shcoplu) shi-l bãtu; tu loc di cal, gãrbaci s-lji dats; l-bãtu ghini cu gãrbacilu, cã lj-avea multã inati § ***gãrbaci***[2]***/gãrbace*** (gãr-bá-ci) sf gãrbaci/gãrbace (gãr-bá-ci) – (unã cu ***gãrbaci***[1]) ex: trãtse lu-agudeshti cu gãrbacea? (cãmcichea?) § ***cãrbatsã*** (cãr-bá-tsã) sf cãrbãts (cãr-bắtsĭ) – (unã cu ***gãrbaci***[1])

gãrbaci[2]***/gãrbace*** (gãr-bá-ci) sf – vedz tu ***gãrbaci***[1]

gãrbã (gắr-bã) sf – vedz tu ***cãrbã***

gãrbu (gắr-bu) sm pl(?) – hãlati cu cari s-adunã (si mparti) earba tsi s-da la prãvdzã (adratã di-unã prãjinã lungã di lemnu i di metal cari ari la un capit trei-patru dintsã mãri shi nduplicats niheamã, cu cari s-acatsã earba); furcã, carpulog, cãrpilog, jilã, ghilã, yilã, vilã *{ro: furcă (de fân)} {fr: fourche} {en: fork}*

gãrbu (gắr-bu) sm pl(?) – hãlati mari di mãnã cu cari s-adunã (si mparti) earba tsi s-da la prãvdzã (adratã di-unã prãjinã lungã di lemnu i di metal cari ari la un capit trei-patru dintsã mãri shi nduplicats niheamã, cu cari s-acatsã earba); furcã, ghilã, jilã, vilã *{ro: furcă mare (de fân)} {fr: grande fourche} {en: large fork}*

gãrbuv (gắr-buv) adg – vedz tu ***gribos***

gãrchin (gãr-chínŭ) sm gãrchinj (gãr-chínjĭ) – soi di purnu; damaschin, purnu *{ro: specie de prun} {fr: espèce de prunier} {en: species of plum tree}*

gãrchinã (gãr-chí-nã) sf gãrchini/gãrchine (gãr-chí-ni) – hiri di lãnã (bumbac, mitasi, etc.) adunati ca unã cãrunã (trã tsãneari sh-lucrari); crunã, curunã, cãrunã, jireaglji, jurebi, hintic *{ro: jurubiţă} {fr: écheveau} {en: hank, skein of yarn}*

gãrcinar (gãr-ci-nárŭ) sn – vedz tu ***gãrgãlan***

gãrcu (gắr-cu) adg – vedz tu ***Grãtsii***

gãrdelj (gãr-déljĭŭ) sn gãrdealji/gãrdealje (gãr-deá-lji) – multimi di prici, imiri i agri (ficiori, oi, vãts, tserghi, pulj, etc.) adunati deadun tu-un loc dishcljis i ncljis; bandã, ceatã, suro, surii, cupii, buluchi, grumur, stog, tãbãbii, trãmbã, etc. *{ro: cârd, turmă} {fr: bande, troupeau, volée, harde} {en: herd, bevy, flock, flight (of birds)}* ex: un gãrdelj (suro) di ficiori; acãtsarã sã mbairã gãrdealji (ceti), gãrdealji (ceti) xinitslji; aclo elj pascu gãrdealji (turmi), gãrdealji, ca turmili di oi; gãrdelj di portsi

gãrdinar (gãr-di-nárŭ) sm – vedz tu ***grãdinã***

gãrdinã (gãr-dî-nã) sf – vedz tu ***grãdinã***

gãrdinici[1]***/gãrdinice*** (gãr-di-ní-ci) sf – vedz tu ***grãdinã***

gãrdinici[2] (gãr-di-nícĭŭ) sn – vedz tu ***grãdinã***

gãrdinushi/gãrdinushe (gãr-di-nú-shi) sf – vedz tu ***grãdinã***

gãreatsã (gã-reá-tsã) sf pl(?) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***gãrneatsã***

gãreauã sf (gã-reá-ŭã) sf gãrei (gã-réĭ) – unã soi di arburi njic di pãduri dit cari s-fac, multi ori, cãrlidzi di picurari; agãreauã, pixari, pixu, bãngiu, shimshir, piscu, pliscu *{ro: merişor} {fr: sorte de buis don't on fait des houlettes} {en: kind of box-tree, good for making shepperd's crook}* ex: cãrlig di gãreauã § ***agãreauã*** sf (a-gã-reá-ŭã) sf agãrei (a-gã-réĭ) – (unã cu ***gãreauã***)

gãrgal (gắr-galŭ) sm – vedz tu ***gãrgãlan***

gãrgalj (gắr-ga-ljĭŭ) sn gãrgalji/gãrgalje (gắr-ga-lji) – fleamã mari; foc cu pirã mari; bãrbãrutã, bãbãrutã, fleamã, fleacã, bubunã, bubutã, gãlmãdz, buburanã, curmicami, planinã *{ro: flacăre mare} {fr: grande flamme} {en: large flame}*

gãrgarã[1] (gãr-gá-rã) sf gãrgãri (gãr-gắrĭ) – atsea tsi fatsi atsel cari bagã unã muljiturã n gurã sh-u minã nuntru tra sã sh-u clãteascã gura *{ro: gargară} {fr: gargarisme} {en: gargle}*

gãrgarã[2] (gãr-gá-rã) sf gãrgari/gãrgare (gãr-gá-ri) – giucãreauã di ficiori njits tsi si-anvãrteashti sh-fatsi un vrondu; vãrvurã, vurvurã, *{ro: bâzâitoare} {fr: jouet enfantin qui, tournant sur soi-même, produit un bruit} {en: children toy which, turning around, makes a noise}* § ***gãrgãrici*** (ghãr-ghã-rícĭŭ) sn gãrgãrici/gãrgãrice (ghãr-ghã-rí-ci) – chipri njits (giucãreali) tsi-asunã cãndu ficiuritslji s-agioacã sh-li minã; giucãreauã ti njits, cu-unã parti tsi easti ca unã mãneari (tsi u tsãni njiclu cu mãna) sh-alantã parti tsi easti ncljisã cu chitritseali nuntru, cari-asunã cãndu giucãreaua easti minatã *{ro: zdrăngănei, jucărie in formă de clopoţei foarte mici} {fr: grelot-jouets pour les petits enfants} {en: children toys in the form of little bells}* ex: gãrgãrici fundi-aroshi § ***gãrgãlici*** (ghãr-ghã-lícĭŭ) sn gãrgãlici/gãrgãlice (ghãr-ghã-lí-ci) – (unã cu ***gãrgãrici***) ex: vimtu lishor cu gãrgãlici; gãrgãlicili atsia di atsia asunã

gãrgãlac (gãr-gã-lácŭ) sn – vedz tu ***gãrgãlan***

gãrgãlan (gãr-gã-lánŭ) sn gãrgãlani/gãrgãlane (gãr-gã-lá-ni) – partea di nãuntru a gushiljei tsi leagã gura di stumahi shi narea di plimunj; gãrgãljan, gãrgãlac, gãrginar, gãrcinar, gãrgal, grumadz, gurmadz, gushi, cãrcheauã *{ro: gâtlej} {fr: gosier} {en: throat}* ex: nu-agiundzea pãn tu gãrgãlan (grumadz); cu nodlu tu gãrgãlan (grumadz) § ***gãrgãljan*** (gãr-gã-ljĭánŭ) sn gãrgãljani/gãrgãljane (gãr-gã-ljĭá-ni) – (unã cu ***gãrgãlan***) § ***gãrgãlac*** (gãr-gã-lácŭ) sn gãrgãlatsi/gãrgãlatse (gãr-gã-lá-tsi) – (unã cu ***gãrgãlan***) § ***gãrginar*** (gãr-gi-nárŭ) sn gãrginari/gãrginare (gãr-gi-ná-ri) – (unã cu ***gãrgãlan***) § ***gãrcinar*** (gãr-ci-nárŭ) sn gãrcinari/gãrcinare (gãr-ci-ná-ri) – (unã cu ***gãrgãlan***) § ***gãrgal*** (gắr-galŭ) sm gãrgalj (gắr-galjĭ) – (unã cu ***gãrgãlan***) ex: lu stresh di gãrgal (gãrgãlan); lu nciupã di gãrgal (grumadz)

gãrgãlari/gãrgãlare (gãr-gã-lá-ri) sf – vedz tu ***lau***
gãrgãlat (gãr-gã-látŭ) adg – vedz tu ***lau***
gãrgãlau (gãr-gã-lắŭ) (mi) vb I – vedz tu ***lau***
gãrgãlici (ghãr-ghã-lícĭŭ) sn – vedz tu ***gãrgarã***[2]
gãrgãljan (gãr-gã-ljĭánŭ) sn – vedz tu ***gãrgãlan***
gãrgãredz (gãr-gã-rédzŭ) vb I – vedz tu ***gurgur***
gãrgãredz (gãr-gã-rédzŭ) vb I gãrgãridzai (gãr-gã-ri-dzáĭ), gãrgãridzam (gãr-gã-ri-dzámŭ), gãrgãridzatã (gãr-gã-ri-dzá-tã), gãrgãridzari/gãrgãridzare (gãr-gã-ri-dzá-ri) – l-fac un lucru cã mi-arãseashti s-lu fac, cã-nj da unã ifhãrãstisiri sufliteascã; lj-dzãc a unui (l-pingu, lu ntsap) pri cariva (om, pravdã) tra s-facã un lucru; mi pingu, mi-arãseashti, am mirachi, ngãsãescu, pãrãchinisescu, etc. *{ro: se complace, boldi, îndemna; gâdila}* *{fr: plaire, piquer, chatouiller}* *{en: take pleasure in; urge, spur; be tickled (to death in)}* ex: mi gãrgãreadzã (mi-arãseashti, am mirachi) s-mi priimnu § ***gãrgãridzat*** (gãr-gã-ri-dzátŭ) adg gãrgãridzatã (gãr-gã-ri-dzá-tã), gãrgãridzats (gãr-gã-ri-dzátsĭ), gãrgãridzati/gãrgãridzate (gãr-gã-ri-dzá-ti) – tsi lu-ariseashti (easti pimtu) s-facã un lucru; tsi s-pindzi tra s-facã tsiva; ngãsãit, pãrãchinisit, etc. *{ro: care se complace, boldit, îndemnat; gâdilat}* *{fr: qui a un plaisir, qui est piqué, chatouillé}* *{en: who takes pleasure in; urged, spured; tickled (to death)}* § ***gãrgãridzari/gãrgãridzare*** (gãr-gã-ri-dzá-ri) sf gãrgãridzãri (gãr-gã-ri-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti gãrgãridzat tra s-facã tsiva; pindzeari, arãsiri, ngãsãiri, pãrãchinisiri, etc. *{ro: acţiunea de a se complace, de a boldi, de a îndemna; de a gâdila}* *{fr: action de plaire, de piquer, de chatouiller}* *{en: action of taking pleasure in; of urging, of spurring; of being tickled (to death)}*
gãr-gãr-gãr! (gãr-gãr-gãr) inter – vedz tu ***gurgur***
gãrgãrici (gãr-gã-rícĭŭ) sn – vedz tu ***gãrgarã***
gãrgãridzari/gãrgãridzare (gãr-gã-ri-dzá-ri) sf – vedz tu ***gãrgãredz***
gãrgãridzari/gãrgãridzare (gãr-gã-ri-dzá-ri) sf – vedz tu ***gurgur***
gãrgãridzat (gãr-gã-ri-dzátŭ) adg – vedz tu ***gãrgãredz***
gãrgãridzat (gãr-gã-ri-dzátŭ) adg – vedz tu ***gurgur***
gãrginar (gãr-gi-nárŭ) sn – vedz tu ***gãrgãlan***
gãrgulj[1] (gãr-gúljĭŭ) sm – vedz tu ***gurgulj***[1]
gãrgulj[2] (gãr-gúljĭŭ) sm – vedz tu ***gurgulj***[2]
gãrgulj[3] (gãr-gúljĭŭ) sm – vedz tu ***gurgulj***[3]
gãrits[1] (gã-rítsŭ) sn – vedz tu ***gãrnuts***[1]
gãrits[2] (gã-rítsŭ) sn – vedz tu ***gãrnuts***[2]
gãrits[3] (gã-rítsŭ) sn – vedz tu ***ghirits***
gãrmari (gãr-márĭ) sf pl – vedz tu ***ngãrmar***
gãrmisescu (gãr-mi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ngãrmisescu***
gãrmisiri/gãrmisire (gãr-mi-sí-ri) sf – vedz tu ***ngãrmisescu***
gãrmisit (gãr-mi-sítŭ) adg – vedz tu ***ngãrmisescu***
gãrn (gắrnŭ) sn gãrni/gãrne (gắr-ni) shi gãrnuri (gắr-nurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***gãrnu***
gãrneatsã (gãr-neá-tsã) sf – vedz tu ***grãn***
gãrnetã (gãr-né-tã) sf – vedz tu ***clãrnetã***
gãrnetãgi (gãr-ne-tã-gí) sm – vedz tu ***clãrnetã***
gãrnish (gãr-níshŭ) sn – vedz tu ***ghirits***
gãrnishor (gãr-ni-shĭórŭ) sn gãrnishoari/gãrnishoare (gãr-ni-shĭoá-ri) – plantã analtã (2m sh-cama), cu frãndzili lundzã shi chipitoasi, cu yimishi-gãrnutsi (lugursiti ca yiptu) tsi crescu pri cuceanj (cãlãnj) lundzi di vãrã palmã, cari s-matsinã sh-da unã fãrinã galbinã di cari s-fatsi culeashlu (cãcimaclu); misur, arapositi, arãpusit, arpusit, cãlãmbuchi *{ro: porumb}* *{fr: maïs}* *{en: corn}* ex: fãrinã di misur i gãrnishor § ***grãnishor***[1] (gãr-ni-shĭórŭ) sn gãrnishoari/gãrnishoare (gãr-ni-shĭoá-ri) – (unã cu ***gãrnishor***)
gãrnitsã (gãr-ní-tsã) sf – vedz tu ***granitsã***
gãrnjescu (gãr-njĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ngrãnji***
gãrnjiri/gãrnjire (gãr-njí-ri) sf – vedz tu ***ngrãnji***
gãrnjit (gãr-njítŭ) adg – vedz tu ***ngrãnji***
gãrnu (gắr-nu) sn – vedz tu ***grãn***
gãrnuts[1] (gãr-nútsŭ) sn gãrnutsã (gãr-nú-tsã) – simintsã di la ndauã planti ca, bunãoarã, grãnlu, sicara, fisuljlu, urizlu, etc.; yimishi njicã, arucutoasã tsi sh-u-adutsi cu aesti simintsi ca, bunãoarã, gãrnutslu di auã; cumatã njicã (sãrmã), cãdzutã i aruptã dit-un lucru ma mari, tsi sh-u-adutsi cu simintsa di la aesti planti; crustal njic dit un lucru ca, bunãoarã, sarea i zahãrea; grãnuts, grãntsu, grãts, gãrits, bob *{ro: grăunte, boabă}* *{fr: grain, graine}* *{en: grain}* ex: gãrnuts di sicarã; eara virsati gãrnutsã di misur; mãcai un gãrnuts di-auã; gãrnuts (cumatã njicã) di timnjamã § ***grãnuts***[1] (grã-nútsŭ) sn grãnutsã (grã-nú-tsã) – (unã cu ***gãrnuts***[1]) ex: un grãnuts di grãn; dauã grãnutsã di-auã § ***grãntsu***[1] (grắn-tsu) sn grãntsã (grắn-tsã) – (unã cu ***gãrnuts***[1]) ex: arucã la gãljinj un pulmu cu grãntsã di misur § ***grãts***[1] (grắtsŭ) sn grãtsã (grắ-tsã) – (unã cu ***gãrnuts***[1]) ex: avea tsintsi grãtsi (cumãts) di oauã § ***gãrits***[1] (gã-rítsŭ) sn gãritsã (gã-rí-tsã) – (unã cu ***gãrnuts***[1]) § ***gãrnutsic***[1] (gãr-nu-tsícŭ) sn gãrnutsitsi/gãrnutsitse (gãr-nu-tsí-tsi) – gãrnuts njic *{ro: grăunte mic}* *{fr: petit grain, petite graine}* *{en: small grain}* ex: lacrimã ca un gãrnutsic (ca un gãrnuts njic)
gãrnuts[2] (gãr-nútsŭ) sn gãrnutsã (gãr-nú-tsã) – umflãturã njicã (ca unã simintsã arucutoasã), tsi easi tu gurã, pi budzã, pi chealea di pi trup i di pi fatsã, etc., multi ori cu pronj adunat nãuntru; atsea tsi easi pi truplu-a omlui cãndu ari blãndã, cãndu da di urdzãts, cãndu lu ntsapã mushconjlu, tãrtãbiclu i alghina, etc.; (expr: ***gãrnutslu-atsel bunlu*** = gãrnuts mari cu multu pronj tsi easi pi chealea-a omlui (cari poati si s-acatsã di la om la om); furuntsel, furentsel, furnutsel, furnitsel, frãntsel, frintsel, sfãrnutsel, sufrãntsel, sufrãndzelj; buin) *{ro: bubă, furuncul, coş (de faţă)}* *{fr: bube, tumeur}* *{en: abscess, boil, pimple, tumour}* ex: scosh gãrnutsã; lj-avea ishitã un gãrnuts la mãnã § ***grãnuts***[2] (grã-nútsŭ) sn grãnutsã (grã-nú-tsã) – (unã cu ***gãrnuts***[2]) ex: lj-ishi grãnutslu-atsel bunlu (expr: furuntselu); ti umplush di grãnutsã § ***grãntsu***[2] (grắn-tsu) sn grãntsã (grắn-tsã) – (unã cu ***gãrnuts***[2]) ex: nj-si featsi un grãntsu pi zvercã (furnutsel) § ***grãts***[2] (grắtsŭ) sn grãtsã (grắ-tsã) – (unã cu ***gãrnuts***[2]) § ***gãrits***[2] (gã-rítsŭ) sn gãritsã (gã-rí-tsã) – (unã cu ***gãrnuts***[2]) § ***gãrnutsic***[2] (gãr-nu-tsícŭ) sn gãrnutsitsi/gãrnutsitse (gãr-nu-tsí-tsi) – gãrnuts njic *{ro: bubă mică, furuncul mic, coş mic (de faţă)}* *{fr: petite bube, petite tumeur}* *{en: small abscess, little boil, small pimple, small tumour}* § ***gãrnutsos*** (gãr-nu-tsósŭ) adg gãrnutsoasã (gãr-nu-tsoá-sã), gãrnutsosh (gãr-nu-tsóshĭ), gãrnutsoasi/gãrnutsoase (gãr-nu-tsoá-si) – mplin di gãrnutsã *{ro: bubos, plin de bube}* *{fr: couvert de bubes}* *{en: covered by pimples, by boils, etc.}* § ***grãnutsos*** (grã-nu-tsósŭ) adg grãnutsoasã (grã-nu-tsoá-sã), grãnutsosh (grã-nu-tsóshĭ), grãnutsoasi/grãnutsoase (grã-nu-tsoá-si) – (unã cu ***gãrnutsos***) § ***gãrnutsedz*** (gãr-nu-tsédzŭ) vb I gãrnutsai (gãr-nu-tsáĭ), gãrnutsam (gãr-nu-tsámŭ), gãrnutsatã (gãr-nu-tsá-tã), gãrnutsari/gãrnutsare (gãr-nu-tsá-ri) – scot (mi umplu di) gãrnutsã pi fatsã (pi trup, pi budzã, etc.); (pomlu) scoati pi-alumãchi bãbuchi (cleci, tsipuri) njits dit cari va s-easã ma nãpoi frãndzãli *{ro: face bube; înmuguri}* *{fr: se couvrir de bubes sur la peau; bourgeonner}* *{en: get pimples (boils) on the skin; bourgeon}* § ***gãrnutsat*** (gãr-nu-tsátŭ) adg gãrnutsatã (gãr-nu-tsá-tã), gãrnutsats (gãr-nu-tsátsĭ), gãrnutsati/gãrnutsate (gãr-nu-tsá-ti) – tsi ari scoasã gãrnutsã pi fatsã (trup, budzã, etc.); (pomlu) tsi ari scoasã bãbuchi (cleci, tsipuri) *{ro: care a făcut bube; înmugurit}* *{fr: couvert de bubes sur la peau; bourgeonné}* *{en: who got pimples (boils) on the skin; bourgeoned}* § ***gãrnutsari/gãrnutsare*** (gãr-nu-tsá-ri) sf gãrnutsãri (gãr-nu-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva (tsiva) gãrnutseadzã *{ro: acţiunea de a face bube; de a înmuguri}* *{fr: action de se couvrir de bubes sur la peau; de bourgeonner}* *{en: action of getting pimples (boils) on the skin; of bourgeoning}* § ***gãrnutsãscu*** (gãr-nu-tsắs-cu) vb IV gãrnutsãi (gãr-nu-tsãĭ), gãrnutsam (gãr-nu-tsámŭ), gãrnutsãtã (gãr-nu-tsắ-tã), gãrnutsãri/gãrnutsãre (gãr-nu-tsắ-ri) – (unã cu ***gãrnutsedz***) § ***gãrnutsãt*** (gãr-nu-tsắtŭ) adg gãrnutsãtã (gãr-nu-tsắ-tã), gãrnutsãts (gãr-nu-tsắtsĭ), gãrnutsãti/gãrnutsãte (gãr-nu-tsắ-ti) – (unã cu ***gãrnutsat***) § ***gãrnutsãri/gãrnutsãre*** (gãr-nu-tsắ-ri) sf gãrnutsãri (gãr-nu-tsắrĭ) – (unã cu ***gãrnutsari***)
gãrnutsari/gãrnutsare (gãr-nu-tsá-ri) sf – vedz tu ***gãrnuts***[2]
gãrnutsat (gãr-nu-tsátŭ) adg – vedz tu ***gãrnuts***[2]
gãrnutsãri/gãrnutsãre (gãr-nu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***gãrnuts***[2]

gãrnutsãscu (gãr-nu-tsắs-cu) vb IV – vedz tu ***gãrnuts***[2]
gãrnutsãt (gãr-nu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***gãrnuts***[2]
gãrnutsedz (gãr-nu-tsédzŭ) vb – vedz tu ***gãrnuts***[2]
gãrnutsic[1] (gãr-nu-tsícŭ) sn – vedz tu ***gãrnuts***[1]
gãrnutsic[2] (gãr-nu-tsícŭ) sn – vedz tu ***gãrnuts***[2]
gãrnutslu-atsel bunlu – vedz tu ***gãrnuts***[2]
gãrnutsos (gãr-nu-tsósŭ) adg – vedz tu ***gãrnuts***[2]
gãrtseashti/gãrtseashte (gãr-tseásh-ti) adv – vedz tu ***Grãtsii***
gãrtsescu (gãr-tsés-cu) adg – vedz tu ***Grãtsii***
Gãrtsii (Gãr-tsí-i) sf – vedz tu ***Grãtsii***
gãrtu (gắr-tu) sn gãrturi (gắr-turĭ) – cãlivã tu cari s-tsãni cashlu la stani; arafi iu s-bagã cashlu si s-usucã la stani; curutmã *{ro: comarnic}* *{fr: endroit d'une bergerie; claie (pour fromage)}* *{en: cheese rack}* ex: l-bãgã s-doarmã tu gãrtu
gãrvan (gãr-vánŭ) sm – vedz tu ***gãvran***
gãrvelj (gãr-véljĭŭ) sm – vedz tu ***gãrãvelj***
gãscã (gắs-cã) sf gãshti/gãshte (gắsh-ti) – pulj di casã (ma mari di gãljina i paphea, cu gusha lungã, cu peanili sivi pi pãltãri shi albi pi pãnticã, tsi easti criscutã trã carni, oauã shi peanili cu cari s-fac cãpitãnji); hinã, patã, patcã *{ro: gâscă}* *{fr: oie}* *{en: goose}* ex: fridzits gãsca (hina) cama nyii; turmi ntredz di gãshti (hini); agrugãshti (hini) trec ãn dzãri § ***gãscu*** (gắs-cu) sm gãshtsã(?) (gãsh-tsã) – mascurlu-ali gãscã; gusac *{ro: gâscan}* *{fr: jars}* *{en: gander}* ex: un gãscu bãtu areapitli shi strigã § ***gusac*** (gu-sácŭ) sm gusats (gu-sátsĭ) – (unã cu ***gãscu***) § ***gãgãredz*** (gã-gã-rédzŭ) vb I gãgãridzai (gã-gã-ri-dzáĭ), gãgãridzam (gã-gã-ri-dzámŭ), gãgãridzatã (gã-gã-ri-dzá-tã), gãgãridzari/gãgãridzare (gã-gã-ri-dzá-ri) – scot unã boatsi ca-atsea scoasã di gãshti *{ro: gâgâi}* *{fr: cacarder, pousser des cris (en parlant de l'oie)}* *{en: gaggle}* ex: turmi ntredz di gãshti gãgãridza tu ubor § ***gãgãridzat*** (gã-gã-ri-dzátŭ) adg gãgãridzatã (gã-gã-ri-dzá-tã), gãgãridzats (gã-gã-ri-dzátsĭ), gãgãridzati/gãgãridzate (gã-gã-ri-dzá-ti) – tsi ari scoasã unã boatsi (ca-atsea faptã) di gãscã *{ro: gâgâit}* *{fr: cacardé, qui a poussé des cris (en parlant de l'oie)}* *{en: gaggled}* § ***gãgãridzari/gãgãridzare*** (gã-gã-ri-dzá-ri) sf gãgãridzãri (gã-gã-ri-dzărĭ) – atsea tsi fatsi gãsca cãndu gãgãreadzã *{ro: acţiunea de a gâgâi; gâgâire}* *{fr: action de cacarder; de pousser des cris (en parlant de l'oie)}* *{en: action of gaggling}*
gãscu (gắs-cu) sm – vedz tu ***gãscã***
gãshnitsã (gãsh-ni-tsã) sf gãshnitsã (gãsh-ni-tsã) – unã soi di yermu (cu truplu faptu di neali alichiti un dupã altu, multi ori cu peri) tsi easi dit oauãli di flituri, mushti, etc., (cari, dupã tsi s-hrãneashti cu frãndzã, shi ninti ca si s-facã flituri, muscã, etc., sã ncljidi tu-unã gãgoashi, cuculj); unjidã, lunjidã, yermu *{ro: omidă}* *{fr: chenille}* *{en: caterpillar}*
gãstãnj (gãs-tắnjĭŭ) sm gãstãnj (gãs-tắnjĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãstãnj***
gãstãnji/gãstãnje (gãs-tắ-nji) sf gãstãnji/gãstãnje (gãs-tắ-nji) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãstãnji***
gãtunj (gã-túnjĭŭ) sm – vedz tu ***gutunj***
gãtunji/gãtunje (gã-tú-nji) sf – vedz tu ***gutunj***
gãvanã (gã-vá-nã) sf gãvãnj (gã-vãnjĭ) – unã soi di pheat (cinacã, cuvatã) di lemnu (tu cari mãcã picurarlji); cuvatã, cãtson, cinac, cinacã, cinachi, etc. *{ro: găvan, strachină de lemn}* *{fr: écuelle en bois}* *{en: wooden bowl}*
gãvatã (gã-vá-thã) sf gãvãti (ghã-văthĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cuvatã***
gãvãnos (gã-vã-nósŭ) sn gãvãnoasi/gãvãnoase (gã-vã-noási) – glastrã (ghlastrã) di lilici, glastrã, ghiuveci, ghiveci, ponjitsã, pointsã, ljastrã *{ro: gavanos, ghiveci de flori}* *{fr: pot à fleurs}* *{en: flower-pot}*
gãvojdu (gã-vój-du) sm – vedz tu ***guvojdu***
gãvozdu (gã-vóz-du) sm – vedz tu ***guvojdu***
gãvran (gã-vránŭ) sm gãvranj (gã-vránjĭ) – pulj di mpradã tsi sh-u-adutsi cu gaea sh-cu corbul (mash cã easti ma mari, mãcã di tuti, cu peanili lãi sh-cu dintana shi cicioarili multu vãrtoasi); gavran, gãrvan, corbu, corac, curac, buducushar, buducãshar *{ro: corb mare}* *{fr: grand corbeau}* *{en: large raven}* § ***gãrvan*** (gãr-vánŭ) sm gãrvanj (gãr-vánjĭ) – (unã cu ***gãvran***) § ***gavran*** (ga-vránŭ) sm gavranj (ga-vránjĭ) – (unã cu ***gãvran***)
gãvruriu (gã-vru-ríŭ) sn– vedz tu ***gavru***
gãvun (gã-vúnŭ) sm – vedz tu ***gulumeu***
gãvunos (gã-vu-nósŭ) adg – vedz tu ***guvã***
gãvusescu (gã-vu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***gav***
gãvusiri/gãvusire (gã-vu-sí-ri) sf – vedz tu ***gav***
gãvusit (gã-vu-sítŭ) adg – vedz tu ***gav***
gãzepi/gãzepe (gã-zé-pi) sf – vedz tu ***gazepi***
gãzetã (gã-zé-tã) sf pl(?) – parã tsi-ahãrzeashti dip putsãn; parã di bãcãri cu njicã tinjii; mitilic, gãlãgan, cãrãntanã, mangãrã, mãngãrã, mãngãri, mãngãr, ngãrmar, gãrmar, cãtsit *{ro: gologan}* *{fr: sou, monnaie de petite valeur}* *{en: coin of small value}* ex: el nu-avea nitsi gãzetã (nitsiun mitilic, nitsiun parã)
geaba (gĭá-ba) adv – (lucru i faptã) di cari nu easti ananghi; tsi nu-adutsi vãrã hãiri; (lucru tsi easti dat, faptu, etc.) trã dip tsiva; digeaba, bathava, batiava, anafal, bosh, ncot, matea, nafile, vãnat, vãnãt, tu cac *{ro: zadarnic, pentru nimic, gratis}* *{fr: en vain, pour rien, gratuit}* *{en: needless, for nothing, for free}* ex: di geaba (ncot; tu scriarea-a noastrã: digeaba) s-frig curbãnjli; li dãm geaba (trã dip tsiva) § ***digeaba*** (di-gĭá-ba) adv – (unã cu ***geaba***) ex: digeaba s-frig curbãnjli
geachet (gĭa-chétŭ) sn geacheturi (gĭa-ché-turĭ) – stranj scurtu fãrã mãnits i gulir tsi s-poartã di muljeri pristi cãmeashi shi sum jachetã; cichet, ceachet, tsichet, scurtac, scurtacã, shcurtac, shcurtacã, ilecã, ilechi, sãrãcuci, pesh, pishli, peshli *{ro: ilic, vestă (fără mâneci)}* *{fr: veston très court, gilet (sans manche)}* *{en: vest (without sleeves)}* ex: un geachet tru cari pitrundea tuti vimturli; geacheturli mi stringu § ***ceachet*** (cea-chétŭ) sn ceacheturi (cea-ché-turĭ) – (unã cu ***geachet***) ex: ceachetlu lj-u mushat; cu ceachetlu strimtu pri truplu ca vlãstar § ***cichet*** (ci-chétŭ) sn cicheturi (ci-ché-turĭ) – (unã cu ***geachet***) § ***tsichet*** (tsi-chétŭ) sf tsicheturi (ci-ché-turĭ) – (unã cu ***geachet***)
geade (gĭa-dé) sm geadedz (gĭa-dédzĭ) – cali mari (tsi leagã di-aradã dauã hori i doi cãsãbadz), ncãltsatã cu chetri i datã cu pisã tra s-hibã ma lishor trã aftuchinatli tsi li urdinã; geadei *{ro: şosea}* *{fr: chaussée, grande route}* *{en: highway, macadam road}* ex: vinj geadeea (pi calea ncãltsatã) la voi § ***geadei/geadee*** (gĭa-dé-i) sf geadei (gĭa-déĭ) – (unã cu ***geade***)
geadei/geadee (gĭa-dé-i) sf – vedz tu ***geade***
geadiu (gĭa-díŭ) adg geadii/geadie (gĭa-dí-i), geadii (gĭa-díĭ), geadii (gĭa-díĭ) – tsi easi durdur (cãrtilivos, tul, sharafura, avdalcu, etc.); cari dutsi unã banã di om tsi alagã mash dupã muljeri (bãrbats), paradz, beari, glindisiri, etc.; pushclju, pushtean, pushtan, pushtu *{ro: zvăpăiat, zăpăcit, desfrânat}* *{fr: déréglé, folâtre, sans tenue, dépravé}* *{en: scatter-brained, playful, depraved (morally)}* ex: geadia-lj (avdalca-lj, chiruta-lj) di niveastã eara ndreaptã; ti nã featã, nã geadii (nã sharafura, pushclji)
geagi (gĭágĭŭ) sm geagi (gĭágĭ) – om tricut tu anj (tsi nu lj-u mata poati ca ma ninti); bitãrnu, veclju, mosh, behlu, burhonj, pleacã, pljacã, prezvit, pap, ghiush, tot *{ro: moş}* *{fr: vieux, vieillard}* *{en: old man}*
geahti/geahte (gĭáh-ti) sf fãrã pl – vrearea multã tsi u-ari un om trã tsiva i cariva; mirachi apreasã *{ro: dorinţă vie}* *{fr: désir ardent}* *{en: burning desire}* ex: arãsi cu geahti (cu foc, cu mirachi apreasã)
geahtu (gĭáh-tu) sn geahti/geahte (gĭáh-ti) – zãrzãvati criscutã di om tu bãhce, cu frãndzã mãri shi groasi tsi si-anvilescu unã pristi-alantã tra s-facã unã soi di topã mari cãt caplu di om, bunã trã mãcari proaspitã, trã mãcari cu carni, trã fãtseari sãrmadz, etc. shi trã fãtseari turshii tra s-hibã mãcatã earna; verdzu di moari; verdzu, cucean *{ro: varză}* *{fr: chou}* *{en: cabbage}* ex: frãndzãli di geahtu suntu buni sh-trã mãcari sh-trã yitrii
geaizi/geaize (gĭa-í-zi) sf fãrã pl – zbor tsi lj-aspuni a omlui cã ari izini, cã poati s-intrã iuva, cã nu easti yeasachi s-facã tsiva, etc.; volji, izini *{ro: permis, admisibil}* *{fr: permis, admissible}* *{en: allowed, admissible}* ex: nu easti geaizi (nu s-poati, nu easti alãsatã) dupã nomlu crishtinescu si s-lja cusurinj veri; nu easti geaizi (volji, izni) si s-vindã zãrzãvãts tu misuhori

gealã (gĭá-lã) sf geali/geale (gĭá-li) – muljari tsi easti dzãndzã-voasã (dzãndzoasã, dzãfnoasã) tsi s-aprindi sh-u-acatsã inatea lishor *{ro: femeie arţăgoasă} {fr: femme acariâtre, querre-leuse} {en: cantankerous woman}*
geam (gĭámŭ) sn – vedz tu ***geami***
geamadan (gĭa-madánŭ) sn – vedz tu ***gimãndani***
geamalã (gĭa-má-lã) sf, adg geamali/geamale (gĭa-má-li) – muljari tsi easti cu perlji nichiptinats (mintits, ncãrshiljats, ciufulits) *{ro: ciufulită} {fr: désordonée, ébouruffée} {en: disheveled}* ex: ca vãrã geamalã
geamantani/geamantane (gĭa-man-tá-ni) sf – vedz tu ***gimãndani***
geambash (gĭam-báshĭŭ) sm – vedz tu ***geambaz***
geambaz (gĭam-bázŭ) sm geambaji (gĭam-bájĭ) – embur (misit) di calj (sh-di alti prãvdzã); geambash *{ro: negustor de cai} {fr: marchand de chevaux} {en: horse dealer}* ex: zburãi cu un geambaz tra sã-nj vindu calu § ***geambash*** (gĭam-báshĭŭ) sm geambash (gĭam-báshĭ) – (unã cu ***geambaz***) § ***geambãzlã-chi/geambãzlãche*** (gĭam-bãz-lắ-chi) sf geambãzlãchi (gĭam-bãz-lắchĭ) – lucrul tsi-l fatsi un geambaz; emburlãchi di calj (sh-di alti prãvdzã) *{ro: geambaslâc} {fr: profession du mar-chand de chevaux} {en: horse dealer's profession}* ex: lj-plãtii geambãzlãchea (atsea tsi-lj si cadi ti lucrul di misit tsi-l featsi) § ***gimbãshlãchi/gimbãshlãche*** (gim-bãsh-lắ-chi) sf gim-bãshlãchi (gim-bãsh-lắchĭ) – (unã cu ***geambãzlãchi***)
geambãzlãchi/geambãzlãche (gĭam-bãz-lắ-chi) sf – vedz tu ***geambaz***
geamfesi/geamfese (gĭam-fé-si) sf geamfesuri (gĭam-fé-surĭ) – unã turlii di stofã di sirmã *{ro: geanfes} {fr: étoffe de soie} {en: silk material}* ex: purta nã fustani di geamfesi
geamgi (gĭam-gí) sm – vedz tu ***geami***
geamgiu (gĭam-gíŭ) sm – vedz tu ***geami***
geami/geame (gĭá-mi) sf genj (gĭénjĭ) – 1: lucru prit cari s-veadi sh-cu cari s-adarã putiri (matuyeali, shishi, etc.); ageami, geam, yilii, chelchi, chelcu, chelchi, chelci; 2: loc alãsat dishcljis (tra s-poatã s-treacã vimtul shi lunjina) tu unã stizmã di casã i unã machinã; hãlatea adratã dit un cadru di lemnu (i metal) tsi s-bagã tu-aestu loc dishcljis shi yilia tsi s-bagã tu aestã hãlati; geam, firidã, firizã, fridã, fireastã, fireastrã, fereastã, pãlãtiri, pãltiri, pãrãtiri, pãrtiri, pingeri *{ro: sticlă; geam, fereastră} {fr: verre; vitre, fenêtre} {en: glass; window-pane, window}* ex: adrã nã pãlati di geami (yilii, chelchi); dishcljidi geamea (firida) § ***ageami[2]/ageame*** (a-gĭá-mi) sf agenj (a-gĭénjĭ) – (unã cu ***geami***) § ***geam*** (gĭámŭ) sn geamuri (gĭá-murĭ) shi geami/geame (gĭá-mi) – (unã cu ***geami***) ex: lai geamili di la odã; mutreashti prit geam (yilii, firidã); avea un oclju di geam (di yilii) § ***geamgi*** (gĭam-gí) sm geamgii (gĭam-gíĭ) – atsel tsi-adarã i vindi geamuri; geamgiu *{ro: geamgiu} {fr: vitrier} {en: glass maker (merchant)}* § ***geamgiu*** (gĭam-gíŭ) sm geamgii (gĭam-gíĭ) – (unã cu ***geamgi***) § ***geamlã-chi/geamlãche*** (gĭam-lắ-chi) sf geamlãchi (gĭam-lắchĭ) – stizmã (dispãrtsiturã, ushi) faptã di geami *{ro: geamlâc} {fr: vitrage} {en: glass partition or door}*
geamii/geamie (gĭa-mí-i) sf – vedz tu ***gimii***
geamlãchi/geamlãche (gĭam-lắ-chi) sf – vedz tu ***geami***
gean (geánŭ) sm fãrã pl – hãrli tsi-l fac omlu s-aducheascã cã bãneadzã sh-cã easti unã hiintsã ahoryea di-alti hiintsi; suflit, duh, stuhico; (expr: nj-scoati geanlu = nj-bagã zori, mi creapã multu, nj-si ngreacã multu) *{ro: suflet} {fr: âme, esprit} {en: soul, spirit}* ex: nji-l voi ca gean (suflit); tsi s-tsã fac, bre gean! (suflite!); nji scoasi geanlu (expr: nj-bãgã zori, mi cripã multu); geanlu-nj scoasi (expr: mi cripã) trã dauã liri; § ***geanã*** (gĭá-nã) sf, adg – (notã: zbor tsi yini di la fãtsearea la fiminin a zborlui gean); tsi easti aproapi sufliteashti di cariva; aharã, ahãrã, vrutã, durutã, dashã, scumpã, sãrmai, yem, curbani, lele *{ro: drag} {fr: cher, chéri, bien-aimé} {en: dear, beloved, honey!}* ex: Tanca-a mea, geana (dasha) a mea § ***geanãm*** (gĭa-nắmŭ) invar. – suflitlu-a meu, inima-a mea *{ro: sufletul meu!} {fr: mon âme, mon coeur!} {en: my heart!}* ex: ah! geanãm! pãngãnlu uhtã
geanabet (gĭa-na-bétŭ) adg geanabetã (gĭa-na-bé-tã), geanabets (gĭa-na-bétsĭ), geanabeti/geanabete (gĭa-na-bé-ti) – tinir ficior (featã) tsi easti ca burdal, tsi nu para ascultã, tsi ari caplu niheamã ca gros, tsi lu-arãseashti sã zburdãlipseascã; burdal *{ro: ştrengar, răutăcios} {fr: gamin, polisson} {en: urchin, street boy (girl)}* ex: Hrista sã spunea niheamã ca geanabet; nu u scoati la cali cu geanabetslji atselj
geanã (gĭá-nã) sf, adg – vedz tu ***gean***
geanãm (gĭa-nắmŭ) invar. – vedz tu ***gean***
geandar (gean-dárŭ) sm – vedz tu ***gindar***
geandã (gĭán-dã) sf gendzã (gĭén-dzã) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ceantã***
geantã (gĭán-tã) sf gentsã (gĭén-tsã) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ceantã***
geapi/geape (gĭá-pi) sf – vedz tu ***gepi***
gejvi/gejve (géj-vi) sf – vedz tu ***gijve***
gengã (gén-gã) sf gendzi (gén-dzi) – alumta tsi s-fatsi namisa di doauã pãrtsã iu unã parti caftã s-u-azvingã pi-alantã; loari di lucri cu zorea (furtu); dispuljarea di lucri tsi u fac atselj tsi amintarã un polim di la-atselj tsi-l chirurã polimlu (i lumea-a lor); ghengã, pradã, spolji, pljashcã, pleashcã, pleacicã, alimu-rã, eamã, yeamã, yeaghmã, zulumi *{ro: luptă; pradă} {fr: combat, lutte; butin} {en: fight, spoils, plunder}* § ***ghengã*** (ghén-gã) sf ghendzi (ghén-dzi) – (unã cu ***gengã***) ex: ahiurhirã ghenga (pradã, alimurã, pljashcã) s-facã
geopi/geope (geó-pi) sf – vedz tu ***gepi***
gepi/gepe (gé-pi) sf gechi (géchĭ) shi gepuri (gé-purĭ) – unã soi di pungã cusutã tu un stranj iu s-poatã omlu s-bagã njits lucri; geapi, geopi, buzunar, supani; (expr: mi priimnu cu mãnjli n gechi = nu fac tsiva, nj-amintu bana fãrã s-lucredz) *{ro: buzunar} {fr: poche} {en: pocket}* ex: pi tu gepuri ea mutreashti § ***geapi/geape*** (gĭá-pi) sf gechi (géchĭ) shi gepuri (gé-purĭ) – (unã cu ***gepi***) § ***geopi/geope*** (geó-pi) sf geochi(?) (geóchĭ) shi geopuri(?) (geó-purĭ) – (unã cu ***gepi***)
ghalan (gha-lán) adg ghalanã (gha-lá-nã), ghalanj (gha-lánjĭ), ghalani/ghalane (gha-lá-ni) – unã cu ***galan[1]***
ghalea (ghá-lea) adv – unã cu ***galea***
ghalon (gha-lónŭ) sn ghaloani/ghaloane (gha-loá-ni) – unã cu ***galon***
ghaloni[1]/ghalone (gha-ló-ni) sn ghalonj (gha-lónjĭ) – unã cu ***galoni[1]***
ghaloni[2]/ghalone (gha-ló-ni) sn ghalonj (gha-lónjĭ) – unã cu ***galoni[2]***
ghamã (ghá-mã) sf pl(?) – unã cu ***gamã***
ghambro (gham-bró) sm ghambradz (gham-brádzĭ) – unã cu ***gambro***
ghangi/ghange (ghán-gi) sf ghãngi (ghắn-gi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cangi[1]*** shi ***cangi[2]***
ghangrenã (ghán-gre-nã shi ghan-gré-nã) sf ghangreni/ghan-grene (ghán-gre-ni shi ghan-grénj) – unã cu ***gangrenã***
ghanosh (gha-nóshĭ·) sm ghanosh (gha-nóshĭ) – unã cu ***ganosh***
ghanumã (ghá-nu-mã) sf ghanumi/ghanume (ghá-nu-mi) – unã cu ***ganumã***
ghar (ghárŭ) sn ghãri (ghắrĭ) – unã cu ***gar***
gharafã (gha-rá-fã) sf gharãfi (gha-rắfĭ) shi gharãhi (gha-rắhĭ) – unã cu ***garafã***
ghastru (ghás-tru) sn ghastri/ghastre (ghás-tri) – unã cu ***gastru***
ghavru (ghá-vru) sm ghavri (ghá-vri) – unã cu ***gavru***
ghãci (ghắcĭŭ) sm ghãci (ghắcĭ) – unã cu ***gãci***
ghãitan (ghãĭ-tánŭ) sn ghãitani/ghãitane (ghãĭ-tá-ni) shi ghãi-tãnj (ghãĭ-tắnjĭ) – unã cu ***gãitan***
ghãitani/ghãitane (ghãĭ-tá-ni) sf ghãitãnjuri (ghãĭ-tắ-njĭurĭ) shi ghãitãnj (ghãĭ-tắnjĭ) – unã cu ***gãitani***
ghãitãnari/ghãitãnare (ghãĭ-tã-ná-ri) sf ghãitãnãri (ghãĭ-tã-nắrĭ) – unã cu ***gãitãnari***
ghãitãnat[1] (ghãĭ-tã-nátŭ) adg ghãitãnatã (ghãĭ-tã-ná-tã), ghãi-tãnats (ghãĭ-tã-nátsĭ), ghãitãnati/ghãitãnate (ghãĭ-tã-ná-ti) – unã cu ***gãitãnat[1]***
ghãitãnat[2] (ghãĭ-tã-nátŭ) adg ghãitãnatã (ghãĭ-tã-ná-tã), ghãi-tãnats (ghãĭ-tã-nátsĭ), ghãitãnati/ghãitãnate (ghãĭ-tã-ná-ti) – unã cu ***gãitãnat[2]***
ghãitãnedz (ghãĭ-tã-nédzŭ) (mi) vb I ghãitãnai (ghãĭ-tã-náĭ),

ghãitãnam (ghãĭ-tã-námŭ), ghãitãnatã (ghãĭ-tã-ná-tã), ghãitãnari/ghãitãnare (ghãĭ-tã-ná-ri) – unã cu ***gãitãnedz***
ghãitãnescu (ghãĭ-tã-nés-cu) (mi) vb IV ghãitãnii (ghãĭ-tã-níĭ), ghãitãneam (ghãĭ-tã-neámŭ), ghãitãnitã (ghãĭ-tã-ní-tã), ghãitãniri/ghãitãnire (ghãĭ-tã-ní-ri) – unã cu ***gãitãnescu***
ghãitãngi (ghãĭ-tãn-gi) sm ghãitãngeadz (ghãĭ-tãn-gĭádzĭ) – unã cu ***gãitãngi***
ghãitãniri/ghãitãnire (ghãĭ-tã-ní-ri) sf ghãitãniri (ghãĭ-tã-nírĭ) – unã cu ***gãitãniri***
ghãitãnit (ghãĭ-tã-nítŭ) adg ghãitãnitã (ghãĭ-tã-ní-tã), ghãitãnits (ghãĭ-tã-nítsĭ), ghãitãniti/ghãitãnite (ghãĭ-tã-ní-ti) – unã cu ***gãitãnit***
ghãlãngi (ghã-lãn-gí) sm ghãlãngeadz (ghã-lãn-gĭádzĭ) – unã cu ***gãlãngi***
ghãlãnos (ghã-lã-nósŭ) adg ghãlãnoasã (ghã-lã-noá-sã), ghãlãnosh (ghã-lã-nóshĭ), ghãlãnoasi/ghãlãnoase (ghã-lã-noá-si) – unã cu ***gãlãnos***
ghãlãtsidã (ghã-lã-tsí-dhã) sf ghãlãtsidz (ghã-lã-tsídzĭ) shi ghãlãtsidi/ghãlãtside (ghã-lã-tsí-dhi)– unã cu ***gãlãtsidã***
ghãlãtsidhã (ghã-lã-tsí-dhã) sf gãlãtsidz (ghã-lã-tsídzĭ) shi ghãlãtsidhi/ghãlãtsidhe (ghã-lã-tsí-dhi) – unã cu ***gãlãtsidã***
ghãlicã (ghã-lí-cã) sf ghãlitsi/ghãlitse (ghã-lí-tsi) – unã cu ***gãlicã***
ghãnusar (ghã-nu-sárŭ) sm ghãnusari (ghã-nu-sárĭ) – unã cu ***gãnusar***
ghãnusãrescu (ghã-nu-sã-rés-cu) adg ghãnusãreascã (ghã-nu-sã-reás-cã), ghãnusãreshtsã (ghã-nu-sã-résh-tsã), ghãnusãreshti/ghãnusãreshte (ghã-nu-sã-résh-ti) – unã cu ***gãnusãrescu***
ghãnusãrimi/ghãnusãrime (ghã-nu-sã-rí-mi) sf ghãnusãrinj (ghã-nu-sã-rínjĭ) – unã cu ***gãnusãrimi***
ghãnusescu (ghã-nu-sés-cu) vb IV ghãnusii (ghã-nu-síĭ), ghãnuseam (ghã-nu-seámŭ), ghãnusitã (ghã-nu-sí-tã), ghãnusiri/ghãnusire (ghã-nu-sí-ri) – unã cu ***gãnusescu***
ghãnusiri/ghãnusire (ghã-nu-sí-ri) sf ghãnusiri (ghã-nu-sírĭ) – unã cu ***gãnusiri***
ghãnusit (ghã-nu-sítŭ) adg ghãnusitã (ghã-nu-sí-tã), ghãnusits (ghã-nu-sítsĭ), ghãnusiti/ghãnusite (ghã-nu-sí-ti) – unã cu ***gãnusit***
ghãnustar (ghã-nus-tárŭ) sm ghãnusari (ghã-nu-sárĭ) – unã cu ***gãnustar***
ghãreauã sf (ghã-reá-ŭã) sf ghãrei (ghã-réĭ) – unã cu ***gãreauã***
ghãrgharã (ghãr-ghá-rã) sf ghãrghãri (ghãr-ghắrĭ) – unã cu ***gãrgarã***[1] shi ***gãrgarã***[2]
ghãrghãlari/ghãrghãlare (ghãr-ghã-lá-ri) sf ghãrghãlãri (ghãr-ghã-lắrĭ) – unã cu ***gãrgãlari***
ghãrghãlat (ghãr-ghã-látŭ) adg ghãrghãlatã (ghãr-ghã-lá-tã), ghãrghãlats (ghãr-ghã-látsĭ), ghãrghãlati/ghãrghãlate (ghãr-ghã-lá-ti) – unã cu ***gãrgãlat***
ghãrghãlau (ghãr-ghã-láŭ) (mi) vb I ghãrghãlai (ghãr-ghã-láĭ), ghãrghãlam (ghãr-ghã-lámŭ), ghãrghãlatã (ghãr-ghã-lá-tã), ghãrghãlari/ghãrghãlare (ghãr-ghã-lá-ri) – unã cu ***gãrgãlau***
ghãrghãlici (ghãr-ghã-lícĭŭ) sn ghãrghãlici/ghãrghãlice (ghãr-ghã-lí-ci) – unã cu ***gãrgãlici***
ghãrghãredz (ghãr-ghã-rédzŭ) vb I ghãrghãridzai (ghãr-ghã-ri-dzáĭ), ghãrghãridzam (ghãr-ghã-ri-dzámŭ), ghãrghãridzatã (ghãr-ghã-ri-dzá-tã), ghãrghãridzari/ghãrghãridzare (ghãr-ghã-ri-dzá-ri) – unã cu ***gãrgãredz***
ghãrghãrici (ghãr-ghã-rícĭŭ) sn ghãrghãrici/ghãrghãrice (ghãr-ghã-rí-ci)– unã cu ***gãrgãrici***
ghãrghãridzari/ghãrghãridzare (ghãr-ghã-ri-dzá-ri) sf ghãrghãridzãri (ghãr-ghã-ri-dzắrĭ) – unã cu ***ãrgãridzari***
ghãrghãridzat (ghãr-ghã-ri-dzátŭ) adg ghãrghãridzatã (ghãr-ghã-ri-dzá-tã), ghãrghãridzats (ghãr-ghã-ri-dzátsĭ), ghãrghãridzati/ghãrghãridzate (ghãr-ghã-ri-dzá-ti) – unã cu ***gãrgãridzat***
ghãvathã (ghã-vá-thã) sf ghãvãthi (ghã-vắthĭ) – unã cu ***gãvatã***
ghãvruriu (ghã-vru-ríŭ) sn ghãvruriuri (ghã-vru-rí-urĭ) –unã cu ***gãvruriu***
ghãzepi/ghãzepe (ghã-zé-pi) sf fãrã pl – unã cu ***gãzepi***
ghãzetã (ghã-zé-tã) sf pl(?) – unã cu ***gãzetã***
gheafru (ghĭá-fru) sn – vedz tu ***diafur***
gheakiuã (ghĭa-chí-ŭã) sf – vedz tu ***yeakii***
ghearghir (ghĭár-ghirŭ) sm – vedz tu ***yearyir***
gheaspi/gheaspe (gheás-pi) sf – vedz tu ***yeaspi***
gheasuli (ghĭa-súlĭ) sm– vedz tu ***ghes***[1]
gheatru (ghĭá-tru) sm – vedz tu ***yeatru***
gheatsã[1] (ghĭá-tsã) sf – vedz tu ***yiu***
gheatsã[2] (ghĭá-tsã) sf – vedz tu ***yiu***
gheaur (ghĭa-úrŭ) sm, sf, adg gheaurã (ghĭa-ú-rã), gheauri (ghĭa-úrĭ), gheauri/gheaure (ghĭa-ú-ri) – numa tsi u da turtsilj a-atsilor tsi nu suntu di pistea-a lor (a crishtinjlor); apistu, cãur, pabes, pãngãn, dinsãz, imansãz *{ro: gheaur, păgân, necredincios}* *{fr: infidèle, mécréant}* *{en: infidel, unbeliever}* ex: fudz, gheaurã (cãurã, pãngãnã), fudz di-aoatsi; ah! gheaurã
gheavul (ghĭá-vulŭ) sm – vedz tu ***dyeavul***
gheazã (ĭá-zi) sf – vedz tu ***eazi***
ghegan (ghé-ganŭ) sm, sf gheganã (ghé-ga-nã), gheganj (ghé-ganjĭ), ghegani/ghegane (ghé-ga-ni) – arbines tsi yini dit pãrtsãli di cãtã Nordu (Njadzãnoapti) ali Arbinshii; ghegã; (expr: cap di ghegan = om tsi nu para easti dishteptu, tsi-aducheashti greu, tsi easti cãpos, tsi u tsãni pi-a lui sh-atumtsea cãndu tuts alantsã dzãc altã soi, etc.; cap gros, di crinã, di shinic, di tãgari, etc.) *{ro: albanez care vine din regiunile de Nord ale Albaniei}* *{fr: guègue, habitant du nord de l'Albanie}* *{en: Albanian originating from, or living in, the North of Albania}* ex: ari un cap di ghegan! (expr: cap gros, di tãgari) § ***ghegã*** (ghé-gã) sm gheghi (géghĭ) – (unã cu ***ghegan***) ex: ca furtuna-agiundzi ghegã § ***ghigãrii/ ghigãrie*** (ghi-gã-rí-i) sf ghigãrii (ghi-gã-ríĭ) (*scriat shi Ghigãrii*) – multimi di gheganj (ghigãria); locurli iu bãneadzã gheganjlji (Ghigãria) *{ro: ţara "gheganjlor"; mulţime de "gheganj"}* *{fr: terre des Guègues; nombre des Guègues}* *{en: land of "Gheganj"; number of "Gheganj"}* ex: gheganjlji dit Ghigãrii; nu acshi, azvarna, ca tu Ghigãrii § ***ghigãnescu*** (ghi-gã-nés-cu) adg ghigãneascã (ghi-gã-neás-cã), ghigãneshtsã (ghi-gã-nésh-tsã), ghigãneshti (ghi-gã-nésh-ti) – tsi ari s-facã cu gheganjlji; tsi yini dit locurli iu bãneadzã gheganjlji; di ghegã *{ro: care aparţine de "gheganj"; de "ghegă"}* *{fr: tenant d'un "ghegã"; appartenant à un Ghègue}* *{en: that has to do with "gheganj"; of "gheganj"}* ex: loa pishtoli ghigãneshti (di gheganj)
ghegã (ghé-gã) sm – vedz tu ***ghegan***
gheghiftu (ghĭé-ghif-tu) sm, sf – vedz tu ***yiftu***
ghelã (ghĭé-lã) sf gheli/ghele (ghĭé-li) – lugurii ndreapti trã mãcari (prit cutseari, hirbeari, fridzeari, etc.); mãcari, mãyirii, miyirii; (expr: ghelã din cur = ou di gãljinã, di pulj) *{ro: mâncare gătită}* *{fr: mets, plat}* *{en: prepared food, course, meal}* ex: nj-yinji njurizma a ghelãljei (di mãcari) § ***ghelãgiu*** (ghĭe-lã-gíŭ) sm ghelãgii (ghĭe-lã-gíĭ) – bãrbatlu tsi ndreadzi mãcarea (ghela); mayir, mayirgi, mãyirgi *{ro: bucătar}* *{fr: cuisinier}* *{en: cook}*
ghelãgiu (ghĭe-lã-gíŭ) sm – vedz tu ***ghelã***
ghelindu (ghĭé-lin-du) sn ghelindi/ghelinde (ghĭé-lin-di) – forma (bicimea) tsi u-ari un lucru mari i njic tsi sh-u-adutsi cu (1) un talar ndreptu tsi li-ari dauãli fãts isea icã (2) unã topã; chelindru, chelindu *{ro: cilindru, sferă}* *{fr: cylindre, sphère}* *{en: cylinder, sphere}* § ***ghilindescu*** (ghi-lin-dés-cu) (mi) vb IV ghilindii (ghi-lin-díĭ), ghilindeam (ghi-lin-deámŭ), ghilinditã (ghi-lin-dí-tã), ghilindiri/ghilindire (ghi-lin-dí-ri) – tornu di-unã parti sh-di-alantã; min un lucru arucutindalui shi turnãndalui ca aroata; chilindescu, arucutescu, arcutescu, antãvãlescu, andãvãlescu, cutuvulescu, cutãvãlescu, cutuvlescu, ntãvãlescu, tãvãlescu, anduchilescu *{ro: rostogoli}* *{fr: (faire) rouler}* *{en: roll, turn over and over}* § ***ghilindit*** (ghi-lin-dítŭ) adg ghilinditã (ghi-lin-dí-tã), ghilindits (ghi-lin-dítsĭ), ghilinditi/ghilindite (ghi-lin-dí-ti) – tsi s-ari turnatã di-unã parti sh-di-alantã; tsi s-ari minatã arucutinda-si shi turnãnda-si ca aroata; chilindit, arucutit, arcutit, antãvãlit, andãvãlit, cutuvulit, cutãvãlit, cutuvlit, ntãvãlit, tãvãlit, anduchilit *{ro: rostogolit}* *{fr: roulé}* *{en: rolled, turned over and over}* § ***ghilindiri/ghilindire*** (ghi-lin-dí-ri) sf ghilindiri (ghi-lin-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ghilindiseashti cariva; chilindiri, arucutiri, arcutiri, antãvãliri, andãvãliri, cutuvuliri, cutãvãliri, cutuvliri,

ntãvãliri, tãvãliri, anduchiliri *{ro: acţiunea de a (se) rostogoli; rostogolire} {fr: action de (faire) rouler} {en: action of rolling, of turning over and over}* § ***ghilandru*** (ghi-lán-dru) sm ghilandzrã (ghi-lán-dzrã) – cumãts njits (di bumbac, lãnã, carti, mãcari, etc.) adunati stog, fãrã aradã, sh-fapti ca unã topã njicã; arombu, gumolj, gumulj, guzmolj, gãdzãmoi, gãdzãmolj, top, toc, surats *{ro: cocoloş, ghemotoc, mototol} {fr: pelote, tapon, boulette} {en: ball (of wool, material), wad (of cotton), pellet (of paper)}* ex: bubulic tsi-adarã ghilandzrã di bãlidz

ghemi/gheme (ghĭé-mi) sf ghenj (ghénjĭ) – curãili cu cari s-aspuni a calui tsi s-facã (iu si s-ducã, cãndu s-astãmãtseascã, etc.); aghemi, fãrnu, frãn, afãr, cãtrãmã *{ro: frâu} {fr: frein, bride} {en: rein, bridle}* ex: cal fãrã ghemi § ***aghemi/agheme*** (a-ghĭé-mi) sf aghenj (a-ghénjĭ) – (unã cu ***ghemi***)

ghemii/ghemie (ghĭe-mí-i) sf – vedz tu ***ghimii***

ghengã (ghén-gã) sf – vedz tu ***gengã***

gheni (ghĭé-ni) adv, sf – vedz tu ***ghini***

gherdu (ghĭér-du) adg gherdã (ghĭér-dã), gherdi (ghĭér-di), gherdi/gherde (ghĭér-di) – tsi da ca pi unã hromã veardi-albastrã *{ro: verde-albastru} {fr: de couleur vert-bleu} {en: of green-blue color}*

ghes[1] (ghĭésŭ) sm, sf, adg ghesã (ghĭé-sã), ghesh (ghĭéshĭ), ghesi/ghese (ghĭé-si) – hromã tsi sh-u-adutsi (tu pãrtsã) ca pri-arosh; (oai, caprã, mulã, etc.) cu chealea (guna) lai sh-cu peatitsi aroshi pri cap shi deavãrliga-a ocljilor; ghivez; (expr: u-adar (u fac) ghesã = lu fac lucrul glãreashti, anapuda; u-adar dalã; u-adar bozã; u-adar culeash; ashi cum li-adar, lucrili nu va s-easã ghini) *{ro: roşcat; (oaie, capră, etc. cu blana neagră şi pete roşcate pe cap} {fr: roux, avec la peau rousse; (brebis, chèvre, etc.) noire qui a des raies rougeâtres sur la tête et autour des yeux} {en: with reddish skin or fur; black (sheep, goat, etc.) with red spots on the head and around the eyes}* ex: mulgu ghesa (fig: capra, oaea atsea ghesã); ghesa (mula ghesã) easti culaghuza a cãrvaniljei; s-nu lj-u facã nãpoi ghesã (expr: s-nu li facã nãpoi lucrili anapuda); u-adrash ghesã (expr: u featsish dip glãreashti) § ***ghivez*** (ghi-véz) adg ghivezã (ghi-vé-zã), ghiveji (ghi-véjĭ), ghivezi/ghiveze (ghi-vé-ze) – hromã ncljisã tsi da ca pi-arosh; ghes *{ro: negru închis, roşcat} {fr: rouge foncé, rougeâtre} {en: darkish red, reddish}* ex: sh-avea cruitã un dulumã di veshtu givez § ***ghiuvezi/ghiuveze*** (ghĭu-vé-zi) adg ghiuvezi/ghiuveze (ghĭu-vé-ze) – (unã cu ***ghivez***) § ***ghesucanat*** (ghĭe-su-cá-natŭ) adg ghesucanati/ghesucanate (ghĭe-su-cá-na-ti), ghesucanats (ghĭe-su-cá-natsĭ), ghesucanati/ghesucanate (ghĭe-su-cá-na-ti) – tsi ari chealea (guna) albã-sivã (cu peatitsi) tsi da pri-arosh; ghesucanut *{ro: alb cu pete roşcate} {fr: gris mêlé de roux} {en: grey with red spots}* ex: vitulj ghesucanatas § ***ghesucanut*** (ghĭe-su-cá-nutŭ) adg ghesucanuti/ghesucanute (ghĭe-su-cá-nu-ti), ghesucanuts (ghĭe-su-cá-nutsĭ), ghesucanuti/ghesucanute (ghĭe-su-cá-nu-ti) – (unã cu ***ghesucanat***) § ***ghesulai*** (ghĭe-su-láĭŭ) adg ghesulai/ghesulae (ghĭe-su-lá-i), ghesulãi (ghĭe-su-lãĭ), ghesulãi (ghĭe-su-lãĭ) – tsi ari chealea (guna) lai (cu peatitsi) tsi da pri-arosh *{ro: negru cu pete roşcate} {fr: noir mêlé de roux} {en: black with red spots}* ex: doi tsachi ghesulãi shi unã oai ghesulai § ***gheasuli*** (ghĭa-súlĭ) sm fãrã pl – numã tsi s-da a unui cãni tsi ari guna lai cu peatitsi aroshi pri cap shi deavãrliga-a ocljilor

ghes[2] (ghĭésŭ) sn ghesuri(?) (ghĭé-surĭ) – partea-a truplui cu cari omlu shadi di-aradã pi scamnu; guva-a truplui pri iu easi nafoarã omlu (shi sh-fatsi apa-atsea groasa) cãndu s-dutsi la hale; cur, bis, cãrtelj, cuci, fãndãc, fãndec, primichir, shidzut *{ro: cur} {fr: cul, derrière} {en: arse}* ex: gioni di giuneapini, gheslu (fig: cur) ca di peapini (s-dzãtsi-a atsilui tsi s-alavdã cã easti gioni ma curlu-lj treamburã di fricã)

ghesucanat (ghĭe-su-cá-natŭ) adg – vedz tu ***ghes***[1]

ghesucanut (ghĭe-su-cá-nutŭ) adg– vedz tu ***ghes***[1]

ghesulai (ghĭe-su-láĭŭ) adg – vedz tu ***ghes***[1]

ghevghiri/ghevghire (ghev-ghí-ri) sf ghevghiri (ghev-ghírĭ) – binai (adãrãmintu) di cheatrã *{ro: clădire de piatră} {fr: édifice en pierre} {en: stone building}*

ghiari/ghiare (ghi-ĭá-ri) sf – vedz tu ***anyedz***

ghiat (ghi-ĭátŭ) adg – vedz tu ***anyedz***

ghiatru (ghĭá-tru) sm ghiatri (ghĭá-tri) shi ghiatsrã (ghĭá-tsrã) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***gheatru*** shi ***yeatru***

ghiatsã (ghĭá-tsã) sf ghiets (ghĭétsĭ) shi ghietsuri (ghĭé-tsurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***gheatsã***[1] shi ***gheatsã***[2]

ghiazã (ghĭá-zã) sf fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***gheazã***

ghideri/ghidere (ghi-dé-ri) sf ghideri (ghi-dérĭ) – ugoadã (tihisiri) tsi adutsi-a omlui tsi u pati, cripãri (dureri shi znjii trupeshti shi sufliteshti); taxirati, distihii, cripari, cãtratsã, lãeatsã, pacus, pacuz, scangi, scanci, cangi, halã *{ro: nenorocire, bătaie de cap} {fr: malheur} {en: misfortune}* ex: gionjlj-armãnj fãrã ghideri (fãrã cripãri); ghiderli (taxirãtsli) a meali crescu; vidzui mãri ghideri § ***chideri/chidere*** (chi-dé-ri) sf chideri (chi-dérĭ) – (unã cu ***ghideri***) ex: mi-avinã tut chideri (cripãri); avu mari chideri; tsi chideri (taxirati) lu-agudi

ghidi (ghí-di) invar – zbor cu cari s-aspuni cã nu ti-arãseashti tsi s-fatsi, cã-l cãtigurseshti pri cariva (tr-atseali tsi ari faptã), di pãreari di-arãu, etc. *{ro: ghidi, termen de repros, de dezaprobare, de regret, etc.} {fr: terme de reproche, de blâme, de regret, etc.} {en: word showing reproach, blame, disapproval, regret, etc.}* ex: ghidi, cap ca di mulari!

ghiedz (ghi-ĭédzŭ) vb I – vedz tu ***anyedz***

ghiftami/ghiftame (ghif-tá-mi) sf – vedz tu ***yiftu***

ghiftã (ghíf-tã) sf ghifti/ghifte (gíf-ti) – vas di casã (adrat di lut arsu i metal), cu gura largã, tu cari s-fatsi shi s-tsãni mãcarea; apa (mãcarea) tsi intrã tu-unã oalã ntreagã; oalã, ftinã, vutinã, crup, sut, tengiri, tingeri, tingire *{ro: oală} {fr: pot (en terre), marmite} {en: earthen pot, cooking pot, kettle}* ex: intrã cu ghiftã (oalã) di dalã tru mãnã

ghiftã* (ghíf-tã) – fim sing di la numa "ghiftu"; vedz ***ghiftu***

ghiftici (ghif-tícĭŭ) sm, sf – vedz tu ***yiftu***

ghiftu (ghíf-tu) sm, sf, adg – vedz tu ***yiftu***

ghigandu (ghí-gan-du) adg ghigandã (ghí-gan-dã), ghigandzã (ghí-gan-dzã), ghigandi/ghigande (ghí-gan-dzi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ghigantu***

ghigantu (ghí-gan-tu) adg ghigantã (ghí-gan-tã), ghigantsã (ghí-gan-tsã), ghiganti/ghigante (ghí-gan-ti) – lucru i prici tsi easti multu di multu mari; (om, arburi) tsi esti multu mari, analtu sh-vãrtos; evil, galjaman, tiriu, div, balavancu *{ro: gigant} {fr: géant} {en: giant}*

ghigãnescu (ghi-gã-nés-cu) adg – vedz tu ***ghegan***

ghigãrii/ ghigãrie (ghi-gã-rí-i) sf – vedz tu ***ghegan***

ghighiftescu (ghi-ghif-tés-cu) adg – vedz tu ***yiftu***

ghigor (ghi-górŭ) sn ghigoari/ghigoare (ghi-goá-ri) – unã soi di cheatrã albã-grivã, ljishoarã shi mplinã di guvi njits, bunã trã fricarea-a lucrilor ascuri (a chealiljei tsi s-ari ngrushatã), trã mustu tra s-lu tsãnã dultsi, etc. *{ro: piatră ponce, pumice} {fr: (pierre) ponce} {en: pumice stone}* ex: cu ghigorlu astalj mustul tra s-armãnã dultsi

ghilandru (ghi-lán-dru) sm – vedz tu ***ghelindu***

ghilã (ghí-lã) sf – vedz tu ***yilã***

ghilindescu (ghi-lin-dés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ghelindu***

ghilindiri/ghilindire (ghi-lin-dí-ri) sf – vedz tu ***ghelindu***

ghilindit (ghi-lin-dítŭ) adg – vedz tu ***ghelindu***

ghilir (ghi-lírŭ) sn ghiliri/ghilire (ghi-lí-ri) – amintatic faptu fãrã lucru, di-aradã cu arãderi, cu minciuni, nafoarã di nomurli-a statlui *{ro: ghelir} {fr: revenu illicite} {en: earnings without work}* ex: nãs nu mutreashti la gundulãchi (amintatic cu lucru) ma la ghiliri (amintatic fãrã lucru, nitinjisit, cu-arãderi)

ghilishti (ghi-líshtĭ) sf pl – mintiturã tsi s-aflã tu-un udã cãndu lucrili suntu hurhuliti (bãgati fãrã nitsiunã aradã, unã pistialantã) darmadan, alandala, alocuta, cioarã-boarã, ciora-bora *{ro: deranj, dezordine (într-o cameră)} {fr: desordre dans une chambre; pêle-mêle} {en: room disorder; pell-mell}* ex: ghilishti nj-aflai casa tutã

ghimii/ghimie (ghi-mí-i) sf ghimii (ghi-míĭ) – vas mari (cãravi) tsi s-minã pi-amari cu pãndzili acãtsati di catardzi sh-pimti di

vimtu; cãravi, cãradi, catrig, catreg, catric, lãndurã, luntri, ghemii, nai; (expr: canda-lj si nicarã ghimiili = easti multu nvirinat) *{ro: corabie; barcã}* *{fr: bâtiment, navire, vaisseau; barque}* *{en: ship, vessel, galley, small boat}* ex: s-veadi tsi ghimii, tsi cãravi au vinjitã la schelã § ***ghemii/ghemie*** (ghĭe-mí-i) sf ghemii (ghĭe-míĭ) – (unã cu ***ghimii***)

ghimnasiu (ghim-ná-siŭ) sn – vedz tu ***yimnasiu***

ghimnastic (ghim-nás-ticŭ) sm, sf – vedz tu ***yimnasiu***

ghimnasticã (ghim-nás-ti-cã) sf – vedz tu ***yimnasiu***

ghimtã (ghím-tã) sf – vedz tu ***ginsã***

ghimtuescu (ghim-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV ghimtuii (ghim-tu-íĭ), ghimtueam (ghim-tu-ĭámŭ), ghimtuitã (ghim-tu-í-tã), ghimtuiri/ghimtuire (ghim-tu-í-ri) – ardu lishor, di-aradã cu pira-a foclui, fatsa-a unui lucru (chealea, perlji, peanili di oclji, etc.); cãpsãlsescu, pãlescu, pãrjescu *{ro: pârli}* *{fr: flamber, passer à la flamme}* *{en: singe, burn (superficially)}* ex: nu s-ghimtuirã (s-arsirã) nitsi peanili di oclji § ***ghimtuit*** (ghim-tu-ítŭ) adg ghimtuitã (ghim-tu-í-tã), ghimtuits (ghim-tu-ítsĭ), ghimtuiti/ghimtuite (ghim-tu-í-ti) – (lucru) tsi-lj s-ari arsã ljishor fatsa cu tritsearea-a pirãljei pristi ea; cãpsãlsit, pãlit, pãrjit *{ro: pârlit}* *{fr: flambé, passé à la flamme}* *{en: singed, burned (superficially)}* § ***ghimtuiri/ghimtuire*** (ghim-tu-í-ri) sf ghimtuiri (ghim-tu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ghimtueashti un lucru *{ro: acţiunea de a pârli; pârlire}* *{fr: action de flamber, de passer à la flamme}* *{en: action of singeing, of burning (superficially)}*

ghimtuiri/ghimtuire (ghim-tu-í-ri) sf – vedz tu ***ghimtuescu***

ghimtuit (ghim-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***ghimtuescu***

ghinãteatsã (ghi-nã-teá-tsã) sf – vedz tu ***ghini***

ghincalã[1] (ghín-ca-lã) sf – vedz tu ***yinglã***

ghincalã[2] (ghin-cá-lã) sf ghincali/ghincale (ghin-cá-li) – insectã (yeatsã tsi sh-u-adutsi, sh-multi ori easti lugursitã unã cu acrida) cu truplu shcurtu sh-gros, cu ocljilj mãri sh-cu cicioarli di dinãpoi multu lundzi tsi u-agiutã s-ansarã multu diparti (sh-cari fatsi unã soi di shuirat cãndu sh-freacã un di-alantu, cicioarili di dinãpoi); tsintsir, tsindzir, dzindzir, dzendzer, dzindzinar, ceatrafil, carcalec, carcalets, carcaledz, cãrcãlets, curcalec, chirchinec, cherchinez, giungiunar, jujunar, juji *{ro: greier}* *{fr: grillon, cigale}* *{en: cricket}*

ghincã (ghín-cã) sf – vedz tu ***hunii***

ghindã[1] (ghín-dã) sf – vedz tu ***gljindã***

ghindã[1] (ghín-dã) sf ghindi/ghinde (gljín-di) shi ghinduri (ghín-durĭ) – vedz tu ***gljindã***

ghindã[2] (ghín-dã) sf – vedz tu ***ginsã***

ghineatsã (ghi-neá-tsã) sf – vedz tu ***ghini***

ghineri/ghinere (ghi-né-ri) sf ghineri (ghi-nérĭ) – un di patruli seamni di la cãrtsãli di-agioc, tsi easti tetragun (ari patru mãrdzinj, shi sh-u-adutsi cu-un sãndraci) *{ro: caro (la cãrţi de joc)}* *{fr: carreau (jeu de cartes)}* *{en: diamonds (card games)}*

ghini (ghí-ni) adv, sf fãrã pl – tsi-aspuni unã stari bunã tsi lu-ariseashti omlu; gheni; (expr: 1: ghini vinjish; ghini ti-aflai = zboarã cu cari s-aprochi (tsã intrã) un oaspi n casã; 2: eshti ghini? = eshti sãnãtos? eshti fãrã cripãri?; 3: nj-acatsã ghini (un lucru) = va ved (va s-am) hãiri di-aestu lucru; nj-acatsã loc; 4: l-zburãscu di ghini = dzãc mash zboarã buni di el; lu-alavdu; 5: (doi anj) sh-ma ghini = (doi anj) sh-cama; 6: mãcã, biu ghini = mãcã, biu multu; 7: di ghini ma ghini = cu cãt treatsi chirolu cu-ahãt easti ma ghini; 8: ghini tsã featsi = ashi lipseashti, ti purtarea-a ta urutã, ti lãetsli tsi-ai faptã) *{ro: bine}* *{fr: bien; fortune}* *{en: good}* ex: him ghini, di ghini ma ghini (expr: cu cãt treatsi-i ma ghini); di ghini (di tsi easti bun) vãr nu fudzi; alãsã tu padi ghinea (bunlu); s-v-avdu totna ghinea; s-vã avets ghinea (mash buni) n casã; nj-ti pitrec la ghinea-a ta; ti ghinea-a lui s-ti-alumtsã; ghinea-a mea di tora-i dusã § ***gheni*** (ghĭé-ni) adv, sf fãrã pl – (unã cu ***ghini***) ex: dzãsirã cã nu lj-i gheni § ***deaghinealui*** (dea-ghi-neá-lui) adv – dealihea, dip ghini (scriarea "di-a ghinealui" nu easti aprucheatã tu-aestu dictsiunar) *{ro: de-a binelui}* *{fr: tout à fait}* *{en: quite, entirely, altogether}* ex: duchi nãs deaghinealui (dip ghini, dealihea) § ***ghineatsã*** (ghi-neá-tsã) sf ghinets (ghi-nétsĭ) – stari di harauã shi ifhãrãstisiri sufliteascã tsi poati s-u aibã omlu cãndu tuti lucrili-lj si duc ghini, ambar; bunãteatsã, iftihii, eftihii; (expr: ghinetsli-a loclui = nai ma bunili ghinets dit lumi) *{ro: bine, bineţe, fericire}* *{fr: bien, bonheur}* *{en: happiness}* ex: ca si-l calcu giuratlu, nu-i ghineatsã (nu-i lucru bun, nu-i ghini); achicãsi a domnului ghineatsã (iftihii); ghineatsa sh-ari sh-greatsa; s-lã da Dumnidzã ghinetsli-a loclui; tsi lai doarã shi ghinets (bunãtãts) § ***ghinãteatsã*** (ghi-nã-teá-tsã) sf ghinãtets (ghi-nétsĭ) – harea tsi u ari omlu tsi easti bun, tsi easti njilãos; lucrul bun tsi-l fatsi cariva; agiutorlu dat a unui om tsi ari ananghi; un lucru tsi easti arisit, bun; bunãtati, buneatsã, bunãteatsã, ghineatsã, bunatsã, sivapi (expr: ts-aduc ghinãtets = ts-aduc ncljinãciunj, mash bunets, hãbãri buni) *{ro: buneţe, bunãtate, binefacere}* *{fr: bonté, bienfait, saluts}* *{en: goodness, kindness, benefit}* ex: tsi hãbãri? mash ghinãtets (bunets); ts-adush ghinãtets di la soea-ts § ***ghinuescu*** (ghi-nu-ĭés-cu) (mi) vb IV ghinuii (ghi-nu-íĭ), ghinueam (ghi-nu-ĭámŭ), ghinuitã (ghi-nu-í-tã), ghinuiri/ghinuire (ghi-nu-í-ri) – fac un semnu i dzãc un zbor di vreari (sãnãtati, urari, tinjii, ambãreatsã, etc.) cãndu mi dispartu icã mi aflu cu cariva; alãxescu zboarã di sãnãtati sh-di ghineatsã cãndu mi-adun cu cariva; bunuescu, cãlimirsescu, hiritisescu, hiritsescu, prishindescu *{ro: saluta}* *{fr: saluer; s'entretenir réciproquement sur la santé}* *{en: greet, salute}* ex: altu oaspi agiumsi shi s-ghinui; s-ghinui cu hãngilu; trapsi la aushlu, l-ghinui § ***ghinuit*** (ghi-nu-ítŭ) adg ghinuitã (ghi-nu-í-tã), ghinuits (ghi-nu-ítsĭ), ghinuiti/ghinuite (ghi-nu-í-ti) – tsi-lj s-ari dzãsã un zbor (i-lj s-ari faptã un semnu) cãndu s-dispãrtsã i s-adunã cu cariva, tra sã-lj s-aspunã vreari (tinjii, etc.); cu cari s-ari alãxitã zboarã di sãnãtati; bunuit, cãlimirsit, hiritisit, hiritsit, prishindit *{ro: salutat}* *{fr: salué}* *{en: greeted, saluted}* § ***ghinuiri/ghinuire*** (ghi-nu-í-ri) sf ghinuiri (ghi-nu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ghinueashti lumea; bunuiri, cãlimirsiri, hiritisiri, hiritsiri, prishindiri *{ro: acţiunea de a saluta; salutare}* *{fr: action de saluer, de se souhaiter réciproquement une bonne santé; salutation}* *{en: action of greeting, of saluting}*

ghintanã (ghin-tá-nã) sf – vedz tu ***dintanã***

ghintani/ghintane (ghin-tá-ni) sf – vedz tu ***dintanã***

ghinuescu (ghi-nu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ghini***

ghinuiri/ghinuire (ghi-nu-í-ri) sf – vedz tu ***ghini***

ghinuit (ghi-nu-ítŭ) adg – vedz tu ***ghini***

ghioa (ghĭoá) cong – ghioai, ghioam, ghioea, ghioeam, am, mena, parcã, canda, taha *{ro: doar}* *{fr: on dirait que, peut être que, (tout) au moins}* *{en: maybe, perhaps, only, but, at least, etc.}* ex: si stridz cã ghioa yeaturlu, yini § ***ghioam*** (ghĭoám) cong – (unã cu ***ghioa***) ex: altu drac, ghioam (canai) cama mastur; ghioam suntu vampiri; ghioam (cã ia) dormu greu § ***ghioai/ghioae*** (ghĭoá-i) cong – (unã cu ***ghioa***) § ***ghioea*** (ghĭo-ĭá) cong – (unã cu ***ghioa***) ex: ghioea (canda, taha), mi didesh pi ghini § ***ghioeam*** (ghĭo-ĭám) cong – (unã cu ***ghioa***)

ghioai/ghioae (ghĭoá-i) cong – vedz tu ***ghioa***

ghioam (ghĭoám) cong – vedz tu ***ghioa***

ghioarã (ghi-oá-rã) sf – vedz tu ***yioarã***

ghioc (ghĭócŭ) sm ghiots (ghĭótsĭ) – cal tsi easti cu perlu arosh sh-di hroma-a cãstãnjiljei; duri, durin, aroibu, culcu, alge *{ro: roib}* *{fr: cheval à selle rougeâtre}* *{en: bay horse}* ex: pri cal ghioc sh-alãgã; sta ncãlar pri ghioc (aroibu); haidi, ghioc (alge), lja-u-arãvani; cãlari pri ghiots

ghioea (ghĭo-ĭá) cong – vedz tu ***ghioa***

ghioeam (ghĭo-ĭám) cong – vedz tu ***ghioa***

ghioli/ghiole (ghĭó-li) sf ghiolj (ghĭóljĭ) – loc largu cu apã multã, di-aradã dultsi, iu bãneadzã peshtsã sh-iu apa sta tu-un loc, nu s-minã ca apa-a arãului; baltã ma mari; lac *{ro: lac}* *{fr: lac, grand étang}* *{en: lake}* ex: ghioli cu peshtsã; tu ghiolea (laclu) di Ohrida suntu multsã peshtsã multu cãftats; punti pristi ghioli (lac) nu s-fatsi

ghion[1] (ghĭónŭ) sm ghionj (ghĭónjĭ) – pulj di pãduri; ghioni *{ro: graur?}* *{fr: l'étourneau?}* *{en: starling?}* ex: tsi plãndzets ca puljlu ghion prit muntsãlj irnji? § ***ghioni*** (ghĭónĭ) sm ghionj (ghĭónjĭ) – (unã cu ***ghion***[1]) ex: cãntã puljlu ghioni; bati-un

singur pond di ghioni

ghion[2] (ghĭónŭ) sn ghionuri (ghĭó-nurĭ) – partea di dininti shi di nghios a pãputsãlor (pri cari s-calcã cãndu omlu imnã); cumatã di cheali (i altu lucru) tsi s-bagã (s-alicheashti, s-coasi i sã ncãrfuseashti) pristi partea din fatsã shi di nghios a pãputsãlor cãndu aestã s-mãcã shi pãputsãli fac guvi; ghionã, ghioni, balã, petsumã, mingiusholã, mishusholji, sholi *{ro: talpă la încălţăminte, pingea}* *{fr: semelle}* *{en: sole (of shoe)}* § ***ghionã*** (ghĭó-nã) sf ghionj (ghĭónjĭ) – (unã cu ***ghion***[2]) § ***ghioni/ghione*** (ghĭó-ni) sf ghionj (ghĭónjĭ) – (unã cu ***ghion***[2])

ghionã (ghĭó-nã) sn – vedz tu ***ghion***[2]

ghioni (ghĭónĭ) sm – vedz tu ***ghion***[1]

ghioni/ghione (ghĭó-ni) sf – vedz tu ***ghion***[2]

ghios (ghiósŭ) adv – vedz tu ***nghios***

ghioshanj (ghĭo-shĭánjĭ sm pl – vedz tu ***nghios***

ghioz-boeagi (ghĭóz-bo-ĭa-gí) sm ghioz-boeageadz (ghĭóz-bo-ĭa-gĭádzĭ) – atsel tsi poati s-facã lucri trã thamã tsi omlu di-aradã nu poati s-li facã i s-aducheascã cum s-fac (cã eali suntu minciunoasi shi nu s-fac dealihea ca, bunãoarã, (i) sã scoatã ljepuri dit unã capelã goalã, (ii) s-li facã afani lucrili tsi s-ved bãgati tu-unã cutii ncljisã, (iii) sã scoatã purunghi tsi-azboairã dit gepea tsi s-avea vidzutã goalã ninti, etc., etc.); mãyistru *{ro: scamator}* *{fr: prestidigitateur}* *{en: conjurer}*

ghiptu (ghíp-tu) sn – vedz tu ***yiptu***

ghirãchinã (ghi-rã-chí-nã) sf ghirãchinj (ghi-rã-chínjĭ) – pulj (ma njic di ornji) tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj) njits; ahmageai, gãrãchinã, yirãchinã, hirãchinã, fiturishchi, hutã, hutcã, sifter, xifter, sãcol, shain, sfrindzel, ubish, pitrit *{ro: şoim}* *{fr: faucon}* *{en: falcon}* § ***ghirãchin*** (ghi-rã-chín) sm, sf, adg ghirãchinã (ghi-rã-chí-nã), ghirãchinj (ghi-rã-chínjĭ), ghirãchini (ghi-rã-chí-ni) – 1: un tsi ari vrundidã di ghirãchinj; 2: un tsi easti gioni ca unã ghirãchinã *{ro: şoiman, viteaz}* *{fr: celui qui prends soin des faucons, vaillant}* *{en: man who takes care of falcons; brave, valiant}* ex: si-lj cãntã nã ghirãchinã

ghirdani/ghirdane (ghir-dá-ni) sf – vedz tu ***ghiurdani***

ghirdapi/ghirdape (ghir-dã-pi) sf ghirdãchi (ghir-dắchĭ) – vali strimtã, aripidinoasã sh-cu multi chetsrã prit cari treatsi apa-a unui arãu mari, cu tsãfunj, viradz, cãderi di apã, etc. *{ro: gherdap}* *{fr: tournant, cataracte (d'un fleuve)}* *{en: river bend with dangerous rocks, cataracts, whirlpools, etc.}*

ghirgal (ghír-galŭ) sn ghirgali/ghirgale (ghír-ga-li) – mardzinea-a unui lucru stronghil (arucutos, gurguljitos) iu cati punctu (loc) a ljei s-aflã tu idyea dipãrtari di-un altu punctu (loc) dit mesi tsi s-acljamã chentru; lucru arucutos (stronghil) tsi sh-u-adutsi tu videari cu un tserclju; lucru arucutos (ca un tserclju) di metal (lemnu, plasticã, etc.) tsi poati s-hibã mplin tu mesi i gol, sh-cari, anvãrtinda-si fatsi si s-minã un lucru (amaxi, moarã, funea di la puts, etc.); tserclju, tserchiu, vãrãguts, aroatã, roatã, arcoatã, arocut, rocut, arucot, furcutash, chirseni *{ro: cerc, roată}* *{fr: cercle, roue}* *{en: circle, wheel}*

ghirghefi/ghirghefe (ghir-ghĭé-fi) sf ghirghefuri (ghir-ghĭé-furĭ) – chinari di lemnu i metal pri cari s-tindi unã tsãsãturã tra s-hibã chindisitã; tsãsãtura teasã pri-aestã chinari *{ro: gherghef}* *{fr: métier à broder}* *{en: embroidering material}* ex: lucreadzã pri ghirghefi; shadi tutã dzua pi ghirghefi

ghirghen (ghir-ghĭén) sm, sf, adg –vedz tu ***virghir***

ghirghinã (ghir-ghí-nã) sf –vedz tu ***virghir***

ghirghir (ghir-ghírŭ) sn ghirghiri/ghirghire (ghir-ghí-ri) – hãlati (vas di tiniche cu guvi), ca unã soi di sitã, cu cari nicuchira n casã poati sã stricoarã muljituri (ca apa, laptili, dzama di poami, etc.); stricãtoari, sticãtoari *{ro: strecurătoare}* *{fr: passoire métallique}* *{en: metal filter}*

ghiritã (ghi-rí-tã) sf – vedz tu ***chiritã***[2]

ghirits (ghi-rítsŭ) sn ghiritsuri (ghi-rí-tsurĭ) – discãcarea ilectricã (cu vrondu asurdzitor shi lunjinã scãntiljitoari) tsi s-fatsi cãndu s-agudescu doi niori (tsi cadi dit tser pri loc sh-poati s-lu-agudeascã shi s-lu vatãmã omlu); sfulgu, astrãpii, strãpii, chicutã, gãrits, gãrnish, rufeauã, arufei, rufei, rufe, arofchi, rofchi, vol *{ro: fulger}* *{fr: éclair, foudre, coup de tonnerre}* *{en: lightning, thunder-clap}* § ***gãrnish*** (gãr-níshŭ) sn gãrnishi/gãrnishe (gãr-ní-shi) – (unã cu ***ghirits***) § ***gãrits***[3] (gã-rítsŭ) sn gãritsã (gã-rí-tsã) – (unã cu ***ghirits***)

ghiriz (ghi-rízŭ) sn ghirizuri (ghi-rí-zurĭ) – cãnali sum loc prit cari treatsi apa (curatã i murdarã, etc.) *{ro: canal subteran}* *{fr: canal souterrain}* *{en: underground canal}*

ghirnuescu (ghir-nu-ĭés-cu) vb IV ghirnuii (ghir-nu-íĭ), ghirnueam (ghir-nu-ĭámŭ), ghirnuitã (ghir-nu-í-tã), ghirnuiri/ghirnuire (ghir-nu-í-ri) – mescu un oaspi cu unã cafei (putir cu apã-aratsi, un yin, unã arãchii, etc.); dau (fac doarã) unã flurii a nveastãljei nauã; dau bãhcishi-a ghiftsãlor cã-nj cãntarã mushat; fac unã doarã; mescu; chirãsescu *{ro: cinsti (trata) pe cineva (cu o băutură)}* *{fr: boire à la santé, régaler, traiter}* *{en: treat somebody (with a drink, coffee, wine, etc.); tip}* ex: s-ghirnuirã doiljì cuscri § ***ghirnuit*** (ghir-nu-ítŭ) adg ghirnuitã (ghir-nu-í-tã), ghirnuits (ghir-nu-ítsĭ), ghirnuiti/ghirnuite (ghir-nu-í-ti) – tsi fu miscut cu-unã cafei (yin, arãchii, etc.) ca semnu di uspitsãlji; tsi-lj s-ari datã unã doarã trã lucrul tsi lu-ari faptã; miscut, chirãsit *{ro: cinstit (tratat cu o băutură)}* *{fr: à qui on a donné à boire à sa santé, régalé, traité, qui a été servi un breuvage}* *{en: treated with a drink, coffee, wine, etc.; tipped}* § ***ghirnuiri/ghirnuire*** (ghir-nu-í-ri) sf ghirnuiri (ghir-nu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ghirnueashti cariva; mishteari, meashtiri, chirãsiri *{ro: acţiunea de a cinsti (trata) pe cineva (cu o băutură); cinstire, tratare}* *{fr: action de boire à la santé, de régaler, de traiter}* *{en: action of treating somebody (with a drink, coffee, wine, etc.), tip}* § ***chirnuescu*** (chir-nu-ĭés-cu) vb IV chirnuii (chir-nu-íĭ), chirnueam (chir-nu-ĭámŭ), chirnuitã (chir-nu-í-tã), chirnuiri/chirnuire (chir-nu-í-ri) – (unã cu ***ghirnuescu***) § ***chirnuit*** (chir-nu-ítŭ) adg chirnuitã (chir-nu-í-tã), chirnuits (chir-nu-ítsĭ), chirnuiti/chirnuite (chir-nu-í-ti) – (unã cu ***ghirnuit***) § ***chirnuiri/chirnuire*** (chir-nu-í-ri) sf chirnuiri (chir-nu-írĭ) – (unã cu ***ghirnuiri***)

ghirnuiri/ghirnuire (ghir-nu-í-ri) sf – vedz tu ***ghirnuescu***

ghirnuit (ghir-nu-ítŭ) adg – vedz tu ***ghirnuescu***

ghismari/ghismare (ghis-má-ri) sf ghismãri (ghis-mắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ghizmari***

ghismat (ghis-mátŭ) adg ghismatã (ghis-má-tã), ghismats (ghis-mátsĭ), ghismati/ghismate (ghis-má-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ghizmat***

ghismã (ghís-mã) sf ghismi/ghisme (ghís-mi) – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu a noastru; vedz ***ghizmã***

ghismedz (ghis-médzŭ) vb I ghismai (ghis-máĭ), ghismam (ghis-mámŭ), ghismatã (ghis-má-tã), ghismari/ghismare (ghis-má-ri) – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu a noastru; vedz ***ghizmedz***

ghitã (ghí-tã) sf ghiti/ghite (ghí-ti) – vedz tu ***ayitã***

ghiteasã (ghi-teá-sã) sf – vedz tu ***yitsãl***

ghitrii/ghitrie (ghi-trí-i) sf – vedz tu ***yeatru***

ghitripsescu (ghi-trip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***yeatru***

ghitripsiri/ghitripsire (ghi-trip-sí-ri) sf – vedz tu ***yeatru***

ghitripsit (ghi-trip-sítŭ) adg – vedz tu ***yeatru***

ghitrishcã (ghi-trísh-cã) sf – vedz tu ***yeatru***

ghitsel (ghi-tsélŭ) sm – vedz tu ***yitsãl***

ghiu (ghíŭ) adg – vedz tu ***yiu***

ghiubec (ghĭu-bécŭ) sn – vedz tu ***dubechi***

ghiucã (ghĭú-cã) sf pl(?) – lucru tsi easti greu trã fãtseari; disculii, zori, gãrãminã *{ro: dificultate}* *{fr: difficulté}* *{en: difficulty}* ex: nu pots dot culai shi mari ghiucã pãnã s-lu-aduts § ***ghiuci/ghiuce*** (ghĭú-ci) sf ghiuci (ghĭúcĭ) – pãreari di-arãu; niisihii *{ro: părere de rău, nelinişte}* *{fr: regret, inquiétude}* *{en: regret, uneasiness, restlessness}* ex: nj-u ghiuci (nj-pari-arãu, nj-cadi greu); lj-yini ghiuci (lj-yini greu, nu-ari isihii) fãrã nãs cu cari ari bãnatã ahãt chiro

ghiuci/ghiuce (ghĭú-ci) sf – vedz tu ***ghiucã***

ghiule (ghiu-lé) sn ghiuledz (ghiu-lédzĭ) – topa arcatã di unã canoni tu chirolu di polim, cari plãscãneashti cãndu cadi pri loc sh-aspardzi lucri i vatãmã lumi; ghiulei, vol, topã, canoni *{ro: obuz}* *{fr: obus}* *{en: shell}* ex: va portsã ghiuledz (topi trã canoni), o, calu-a meu § ***ghiulei*** (ghiu-lé-i) sn ghiuleli (ghiu-lé-li) – (unã cu ***ghiule***)

ghiuleabiu (ghiu-lea-bíŭ) adg – vedz tu ***ghiulsu***
ghiuleapi/ghiuleape (ghĭu-leá-pi) sf – vedz tu ***ghiulsu***
ghiulei (ghiu-lé-i) sn – vedz tu ***ghiule***
ghiulgiu (ghĭúl-gĭu) sn – vedz tu ***giulgiu***
ghiulsu (ghĭúl-su) sn ghiulsuri (ghĭúl-surĭ) – luguria tsi da anjurizma mushatã, scoasã (cu hirbearea) dit lilicili di trandafilã sh-amisticatã cu apã; apã di tradafilã; ghiuleapi *{ro: apa de trandafir}* *{fr: eau de rose}* *{en: rose water}* ex: ghiulsu di trandafli (apã di trandafilã); cu moscu shi cu ghiulsu § ***ghiuleapi/ghiuleape*** (ghĭu-leá-pi) sf pl(?) – (unã cu ghiulsu) ex: chica tu oclji ca yitrii ghiuleapea; bãga pit stranji ghiuleapi ca s-li afireascã di muljitsã § ***ghiuleabiu*** (ghiu-lea-bíŭ) adg ghiuleabii/ghiuleabie (ghiu-lea-bí-i), ghiuleabii (ghiu-lea-bíĭ), ghiuleabii (ghiu-lea-bíĭ) – tsi easti ca un trandafil (la fatsã, la hromã, la mushuteasã, etc.), trandafiliu, trandaflish, trandafiljat, pembe *{ro: trandafiriu}* *{fr: rose}* *{en: rosy}* ex: dauã meari ghiuleabii (aroshi ca trandafila)
ghiulvaracã (ghĭul-va-rá-cã) sf ghiulvarãts (ghĭul-va-rắtsĭ) – unã soi di pitã dultsi, adratã cu meari, zahari sh-cu migdali *{ro: plăcintă dulce}* *{fr: galette douce aux pommes et amandes}* *{en: Aromanian type of apple pie}* ex: s-coapsi ghini ghiulvaraca; cu zahãri fatsim noi ghiulvaraca
ghium (ghĭúmŭ) sn ghiumi/ghiume (ghĭú-mi) shi ghiumuri (ghĭú-murĭ) – vas cu mãnushi (coadã) ti tsãneari, ncãldzãri shi purtari apã di la shoput, di-aradã di bãcãri, analtu, cu partea di nghios ma largã sh-gushi strimtã, cu-unã gurã tsi ari di-unã parti ca unã soi di dintanã dishcljisã prit cari s-toarnã apa; ghiumi; (fig: ghiumuri = (i) tãmpãradz, dãulji, dum-dumuri, etc.; (ii) oaminjlji tsi yin la ziafets tra s-cãntã shi s-batã avyiuliili, clarinjli, etc.; ghiftsã, avyiulgeadz, chimanageadz sasegeadz, etc.) *{ro: vas de purtat apă}* *{fr: vase en cuivre étamé}* *{en: tinned copper vessel (for keeping and bringing water)}* ex: ghiumlu i mplin di apã; la poartã-ashteaptã ghiumlu; nuashtiptã s-dishertu ghiumlu; o, lai, ghium di ningã foc!; cu dauã ghiumi di apã caldã nj-lai caplu ghini; bat ghiumurli (fig: tãmpãradzlji, dãuljili, dum-dumurli); nã deadi nã ziafeti cu ghiumuri (fig: ghiftsã, sasegeadz); ghiumurli (fig: tãmpãnadzlji, icã ghiftsãlj) suntu thimnjitadzlji § ***ghiumi/ghiume*** (ghĭú-mi) sf ghiunj (ghĭúnjĭ) shi ghiumuri (ghĭú-murĭ) – (unã cu ***ghium***) ex: gulea ghiunjli; acatsã ghiumea di coadã § ***ghiumacã*** (ghĭu-má-cã) sf ghiumatsi/ghiumatse (ghĭu-má-tsi) – ghium njic; poci ti fãtseari cafelu; ghiumaci, ghiumici, ghiumitsã, yiumac, yeamacã, eamacã; ibric, iubric, cafebric; poci, gijve, gijvei, gisve, gisvei, gigive, giugive; (expr: (ljau, dau, etc.) cu ghiumaca = (ljau, dau, etc.) cãti putsãn, multu putsãn) *{ro: ibric}* *{fr: petit "ghium" (vase en cuivre)}* *{en: small "ghium" (copper vessel)}* ex: acumprã umtul cu ghiumaca (expr: cãti putsãn, multu putsãn) § ***ghiumaci*** (ghĭu-mácĭŭ) sn ghiumaci/ghiumace (ghĭu-má-ci) – (unã cu ***ghiumacã***) ex: bagã ghiumacilu la foc § ***ghiumici*** (ghĭu-mícĭŭ) sn ghiumici/ghiumice (ghĭu-mí-ci) – (unã cu ***ghiumacã***) ex: un ghiumici cu apã § ***ghiumitsã*** (ghĭu-mí-tsã) sf ghiumitsã (ghĭu-mí-tsã) – (unã cu ***ghiumacã***) § ***yiumac*** (yĭu-mácŭ) sf yiumatsi/yiumatse (yĭu-má-tsi) – (unã cu ***ghiumacã***) ex: un yiumac di apã § ***yeamacã*** (yĭa-má-cã) sf yeamatsi/yeamatse (yĭa-má-tsi) – (unã cu ***ghiumacã***) § ***eamacã*** (ĭa-má-cã) sf eamatsi/eamatse (ĭa-má-tsi) – (unã cu ***ghiumacã***)
ghiumacã (ghĭu-má-cã) sf – vedz tu ***ghium***
ghiumaci (ghĭu-mácĭŭ) sn – vedz tu ***ghium***
ghiumbrucã (ghĭum-brú-cã) sf – vedz tu ***yimbruchi***
ghiumbrucci (ghĭum-bruc-cí) sm – vedz tu ***yimbruchi***
ghiumbrucciu (ghĭum-bruc-cíŭ) sm ghiumbrucceadz (ghĭum-bruc-cĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ghiumbrucci***
ghiumbruchi/ghiumbruche (ghĭum-brú-chi) sf – vedz tu ***yimbruchi***
ghiumi/ghiume (ghĭú-mi) sn – vedz tu ***ghium***
ghiumici (ghĭu-mícĭŭ) sn – vedz tu ***ghium***
ghiumitsã (ghĭu-mí-tsã) sf – vedz tu ***ghium***
ghiumsã (ghĭum-sã) sf ghiumsi/ghiumse (ghĭum-si) – unã soi di misurã tsi-aspuni, cãt di mari (lungu, largu, greu, veclju, etc.) easti un lucru *{ro: un fel de măsură}* *{fr: sorte de mesure}* *{en: type of measure}* ex: bãgã tu-arãzboi trei ghiumsi di urdzãturã
ghiuralantã (ghĭu-ra-lán-tã) sf ghiuralanti/ghiuralante (ghĭu-ra-lán-ti) – pãndzã di bumbac; pãndzã chindisitã cu lilici (seamni, prici, etc.) di tuti hromili, dit cari, di-aradã, muljerli sh-fac fustãnj di veara *{ro: stambă}* *{fr: cotonnade, indienne enjolivée}* *{en: cotton fabric, printed fabric}* ex: polj di ghiuralantã; caftã poalã ghiuralantã
ghiurdani/ghiurdane (ghĭur-dá-ni) sf ghiurdãnj (ghĭur-dắnjĭ) – bair cu un i ma multi lucri (mãrdzeali, flurii, chitritseali, nishenj, cruts, etc.) bãgati tu-aradã sh-tricuti prit un hir (silivar, etc.) tra si s-poartã digushi trã mushuteatsã (trã adutseari aminti, tra s-nu s-lja di oclju, tra s-treacã ghini, etc.); lucri bãgati sã sta tu-aradã un dupã-alantu ca unã ghiurdani; ghirdani, bair, baiur, arãdãrichi, rãdãrichi *{ro: salbă}* *{fr: collier}* *{en: necklace}* ex: a muntsãlor ghiurdani (bair, aradã); tu loc di galbini ghiurdãnj (bairi) § ***ghiurdãnitsã*** (ghĭur-dã-ní-tsã) sf ghiurdãnitsã (ghĭur-dã-ní-tsã) – ghiurdani njicã *{ro: salbă micuță}* *{fr: petit collier}* *{en: small necklace}* § ***ghirdani/ghirdane*** (ghir-dá-ni) sf ghirdãnj (ghir-dắnjĭ) – (unã cu ***ghiurdani***)
ghiurdãnitsã (ghĭur-dã-ní-tsã) sf – vedz tu ***ghiurdani***
ghiurdii/ghiurdie (ghĭur-dí-i) sf ghiurdii (ghĭur-díĭ) – stranj muljirescu, shcurtu pãnã di mesi, di lãnã lai *{ro: ghiurdie, bolero (vestă)}* *{fr: une sorte de veste courte, en laine noire, pour les femme}* *{en: short woman jacket}*
ghiurghiuliu (ghĭur-ghĭu-líŭ) adg ghiurghiulii/ghiurghiulie (ghĭur-ghĭu-lí-i), ghiurghiulii (ghĭur-ghĭu-líĭ), ghiurghiulii (ghĭur-ghĭu-líĭ) – tsi ti mãyipseashti di mushat tsi easti; mãyipsitor *{ro: încântător}* *{fr: ravissant}* *{en: ravishing}* ex: cãtrã n dzarea ghiurghiulii (mãyipsitoari); tu pãdzli ghiurghiulii
ghiurghiuvan[1] (ghĭur-ghĭu-vánŭ) sm – vedz tu ***argãvan***
ghiurghiuvan[2] (ghĭur-ghĭu-vánŭ) adg – vedz tu ***argãvan***
ghiurultagi (ghĭu-rul-ta-gí) sm – vedz tu ***ghiurultii***
ghiurultii/ghiurultie (ghĭu-rul-tí-i) sf ghiurultii (ghĭu-rul-tíĭ) – yiurultii, larmã, lavã, longi, loscut, pãlturã, sãlãvati, vreavã, crot, vrondu, zbuc *{ro: zgomot, tapaj}* *{fr: bruit, tapage, vacarme}* *{en: loud noise, uproar}* ex: noi fatsim ahãtã ghiurultii (vreavã) § ***ghiurultagi*** (ghĭu-rul-ta-gí) sm ghiurultageadz (ghĭu-rul-ta-geádzĭ) – un tsi fatsi multu vrondu, un tsi lu-arãseashti si sã ncaci; cãvgãgioanji, cãvgãngioanji, focurusã *{ro: zgomotos, certăreț}* *{fr: tapageur, querelleur}* *{en: rowdy, uproarious}* § ***yiurultii/yiurultie*** (yĭu-rul-tí-i) sf yiurultii (yĭu-rul-tíĭ) – (unã cu ***ghiurultii***)
ghiush (ghĭúshĭŭ) sm ghiush (ghĭúshĭ) – 1: tatãl a unui di doilji pãrintsã a omlui (dada i tatãl); pap, tot; 2: tatãl i un pãrinti, ti multi bãrni cu-arada, nãintea-a unui pap; strãaush, strãush, straush, pap, pap-aush, parapap, strãpap, stripãrinti, strãpãrinti; propator; (fig: ghiush = om tricut tu anj; bitãrnu, veclju, mosh, behlu, burhonj, pleacã, pljacã, prezvit) *{ro: bunic; strămoș}* *{fr: grand-père; aïeul, ancêtre}* *{en: grand-father; ancestor, forefather}*
ghiushtã (ghĭúsh-tã) sf ghiushti/ghiushte (ghĭúsh-ti) – aguditurã faptã cu palma pi zverca-a omlui; zvircãreauã, pliscutã, flãscutã, fluscutã, fliscutã, batsã, shupleacã, shubã *{ro: palmă la ceafă}* *{fr: gifle sur la nuque}* *{en: slap on the nape}* § ***ghiushtãreauã*** (ghĭush-tã-reá-ŭã) sf ghiushtãrei (gĭush-tã-réĭ) – (unã cu ***ghiushtã***)
ghiushtãreauã (ghĭush-tã-reá-ŭã) sf – vedz tu ***ghiushtã***
ghiusmãpingã (ghĭus-mã-pín-gã) sm ghiusmãpinganj (ghĭus-mã-pín-ganjĭ) shi ghiusmãpindzeanj (ghĭus-mã-pín-dzĭanjĭ) – paranumã (tsi ari noima di "giumitati di tsãruhi") datã di armãnj a arbineshlor *{ro: poreclă dată de aromâni albanezilor}* *{fr: sobriquet que les aroumains donnent aux albanais}* *{en: nickname given to Albanians by the Aromanians}* ex: arbineslu-i ghiusmãpingã (giumitati di tsãruhi)
ghiuvãsescu (ghĭu-vã-sés-cu) vb IV ghiuvãsii (ghĭu-vã-síĭ), ghiuvãseam (ghĭu-vã-seámŭ), ghiuvãsitã (ghĭu-vã-sí-tã), ghiuvãsiri/ghiuvãsire (ghĭu-vã-sí-ri) – vedz tu ***dyiuvãsescu***
ghiuvãsiri/ghiuvãsire (ghĭu-vã-sí-ri) sf – vedz tu ***dyiuvãsescu***

ghiuvãsit (ghĭu-vã-sítŭ) adg – vedz tu ***dyiuvãsescu***
ghiuvãsitor (ghĭu-vã-si-tórŭ) adg – vedz tu ***dyiuvãsescu***
ghiuvezi/ghiuveze (ghĭu-vé-zi) adg – vedz tu ***ghes***[1]
ghiuvrec (ghĭu-vrécŭ) sm – vedz tu ***ghivrec***
ghiuzdani/ghiuzdane (ghĭuz-dá-ni) sf ghiuzdãnj (ghĭuz-dắnjĭ) – unã soi di tastru di cheali (plasticã, pãndzã) tsi njitslji-l poartã cu elj la sculii icã oaminjlji mãri la lucrul a lor (tra si sh-tsãnã cãrtsãli di cari au ananghi); hãlati di cheali (pãndzã, plasticã) njicã, ca unã soi di pungã, tsi omlu u poartã cu el tra si sh-tsãnã paradzlji (cãrtsã, tutumi, etc.); tashcã, purtufoli, pirtufoli, portafel *{ro: ghiozdan, portofel}* *{fr: serviette (pour porter des livres), sacoche, portefeuille}* *{en: briefcase, satchel, wallet}*
ghivar (ghi-várŭ) sn ghivãri (ghi-vắrĭ) – mãcari (ghelã) scumpã, tsi custuseashti multu *{ro: mâncare scumpă}* *{fr: plat coûteux, plat d'un prix élevé}* *{en: expensive meal}* ex: cu givar (mãcari scumpã) nu pot s-lu hrãnescu
ghivãsescu (ghi-vã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***dyiuvãsescu***
ghivãsiri/ghivãsire (ghi-vã-sí-ri) sf – vedz tu ***dyiuvãsescu***
ghivãsit (ghi-vã-sítŭ) adg – vedz tu ***dyiuvãsescu***
ghivãsitor (ghi-vã-si-tórŭ) adg – vedz tu ***dyiuvãsescu***
ghiveci (ghi-vécĭŭ) sn ghiveci (ghi-vé-ci) – oalã di loc coptu tu cari s-crescu lilici (multi ori trã tsãneari n casã); glastrã, ghiuveci, pontsã, pondzã, pointsã, ponjitsã, ljastrã *{ro: ghiveci de flori}* *{fr: pot à fleurs}* *{en: flower pot}* § ***ghiuveci*** (ghĭu-vécĭŭ) sn ghiuveci (ghĭu-vé-ci) – (unã cu ***ghiveci***)
ghivez (ghi-véz) adg – vedz tu ***ghes***[1]
ghivisescu (ghi-vi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***dyiuvãsescu***
ghivisiri/ghivisire (ghi-vi-sí-ri) sf – vedz tu ***dyiuvãsescu***
ghivisit (ghi-vi-sítŭ) adg – vedz tu ***dyiuvãsescu***
ghivisitor (ghi-vi-si-tórŭ) adg – vedz tu ***dyiuvãsescu***
ghivrec (ghi-vrécŭ) sm ghivrets (ghi-vrétsĭ) shi sn ghivrecuri (ghi-vré-curĭ) – unã soi di culac tsi undzeashti cu-un nel, faptu ashi ca s-hibã moali sh-dultsi tra si s-mãcã singur, fãrã tsiva altu; ghiuvrec, clurã, colindu; (fig: ghivrec = lucru tsi easti ca ghivreclu, moali sh-dultsi) *{ro: covrig}* *{fr: craquelin rond, gimblette}* *{en: cracknel, pretsel, bagel, ring shaped biscuit}* ex: tu ducheanea-aestã s-vindu ghivrecuri; s-lu prãxeshti ficiorlu-a tãu, pãnã ningã easti ghivrec (fig: tinir, moali, tsi-ascultã ninga) § ***ghiuvrec*** (ghĭu-vrécŭ) sm ghiuvrets (ghĭu-vrétsĭ) shi sn ghiuvrecuri (ghĭu-vré-curĭ) – (unã cu ***ghivrec***)
ghizai/ghizae (ghi-zá-i) sf ghizãi (ghi-zắĭ) – paradzlji tsi easti bãgat cariva s-lji da, di-aradã la chivernisi, trã un lucru nibun tsi ari faptã (trã unã znjii tsi-ari adratã, trã unã zãconi tsi ari cãlcatã, etc.); ghizã, gizã, gloatã, girime, girimei *{ro: amendă}* *{fr: amende}* *{en: fine}* ex: s-lu-ascapã fãrã ghizai (girimei) § ***ghizã***[2] (ghi-zắ) sm ghizadz (ghi-zádzĭ) – (unã cu ***ghizai***) ex: am ghizã § ***gizã*** (gi-zắ) sm gizadz (gi-zádzĭ) – (unã cu ***ghizai***)
ghizap (ghi-zápŭ) sn – vedz tu ***ghizapi***
ghizapi/ghizape (ghi-zá-pi) sf ghizãchi (ghi-zắchĭ) – unã muljiturã fãrã hromã, tsi fatsi lucrili s-arudzineascã lishor shi ardi chealea-a omlui tsi da di ea; culghios *{ro: apă tare, acid azotic}* *{fr: acide azotique}* *{en: nitric acid}* § ***ghizap*** (ghi-zápŭ) sn fãrã pl – (unã cu ***ghizapi***) ex: nj-arshu deadzitlu cu ghizap
ghizar (ghi-zárŭ) sm – vedz tu ***ghizã***
ghizã (ghí-zã) sf fãrã pl – soi di cash tsi s-fatsi cu bãtearea tu talar (vãrã dauã oari di chiro) a dhalãljei; urdã, misitrã, mindzitrã *{ro: urdă, jintiță}* *{fr: fromage tiré du deuxième babeurre}* *{en: cheese drawn from the second buttermilk}* ex: dada avea fatã unã pitã di ghizã § ***ghizar*** (ghi-zárŭ) sm ghizari (ghi-zárĭ) – atsel tsi fatsi ghiza; shãgãr *{ro: jintițar, cel care face urda}* *{fr: celui qui fait de la "ghizã"}* *{en: the one making "ghiza"}* § ***ghizãreauã*** (ghi-zã-reá-ŭã) sf ghizãrei (ghi-zã-réĭ) – loclu di la stani iu s-hearbi dzãrlu tra si s-facã ghiza *{ro: jintiță}* *{fr: endroit d'une bergerie où l'on bout le petit-lait pour en extraire la "ghiza"; "ghiza" de seconde qualité}* *{en: place where the whey is boiled to make "ghiza"}* ex: canda suntu cãnj la ghizãreauã
ghizã[2] (ghi-zắ) sm – vedz tu ***ghizai***
ghizãreauã (ghi-zã-reá-ŭã) sf – vedz tu ***ghizã***
ghizeri/ghizere (ghi-zé-ri) sf ghizeri (ghi-zérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-priimnã cariva; priimnari, primnari, ghizirsiri, sulatsã, sulats, voltã, tifirici *{ro: plimbare}* *{fr: promenade}* *{en: walk, stroll}* § ***ghizirsescu*** (ghi-zir-sés-cu) (mi) vb IV ghizirsii (ghi-zir-síĭ), ghizirseam (ghi-zir-seámŭ), ghizirsitã (ghi-zir-sí-tã), ghizirsiri/ghizirsire (ghi-zir-sí-ri) – imnu dit un loc tu altu pripadi tra s-ljau vimtu (sã-nj treacã oara, sã-nj ved oaspitslji, s-fac muabeti imnãndalui, etc.); fac unã voltã sh-imnu pripadi; priimnu, primnu, imnu *{ro: (se) plimba}* *{fr: (se) promener}* *{en: walk, go for a walk}* § ***ghizirsit*** (ghi-zir-sítŭ) adg ghizirsitã (ghi-zir-sí-tã), ghizirsits (ghi-zir-sítsĭ), ghizirsiti/ghizirsite (ghi-zir-sí-ti) – tsi ari imnatã pripadi tra s-lja vimtu (sã-sh treacã oara, etc.); cari ari faptã unã voltã pripadi; priimnat, primnat, imnat *{ro: plimbat}* *{fr: promené}* *{en: walked, gone for a walk}* § ***ghizirsiri/ghizirsire*** (ghi-zir-sí-ri) sf ghizirsiri (ghi-zir-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ghizirseashti cariva; ghizeri, priimnari, primnari, piripat, sulats, voltã, tifirici *{ro: acțiunea de a (se) plimba; plimbare}* *{fr: action de (se) promener; promenade}* *{en: action of walking, of going for a walk; walk}*
ghizii/ghizie (ghi-zí-i) sf ghizii (ghi-zíĭ) – tsãsãturã di sirmã i bumbac tsi easti datã cu-unã lugurii tra si s-facã ma sãnãtoasã shi s-aspunã ma mushatã *{ro: moar}* *{fr: moire}* *{en: moire, watered material}* ex: fustani di ghizii
ghizintii/ghizintie (ghi-zin-tí-i) ghizintii (ghi-zin-tíĭ) – udãlu njic di la intrarea dit unã casã (iu omlu poati si-sh scoatã pãputsãli, paltolu, etc. ninti ca s-intrã n casã); culghios *{ro: antreu}* *{fr: entrée d'une maison}* *{en: entrance hall}*
ghizirsescu (ghi-zir-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ghizeri***
ghizirsiri/ghizirsire (ghi-zir-sí-ri) sf – vedz tu ***ghizeri***
ghizirsit (ghi-zir-sítŭ) adg – vedz tu ***ghizeri***
ghizmari[1]***/ghizmare*** (ghiz-má-ri) sf – vedz tu ***ayizmu***
ghizmari[2]***/ghizmare*** (ghiz-má-ri) sf – vedz tu ***ghizmã***
ghizmat[1] (ghiz-mátŭ) adg – vedz tu ***ayizmu***
ghizmat[2] (ghiz-mátŭ) adg – vedz tu ***ghizmã***
ghizmã (ghíz-mã) sf ghizmi/ghizme (ghíz-mi) – paradzlji (i lucrili) tsi lipseashti s-lji da omlu la chivernisi trã lucrili tsi lu-alasã s-li facã (trã avearea tsi ari, tri paradzlji tsi lj-amintã cãndu u lucreadzã aestã aveari, trã alishvirishurli tsi li fatsi, etc., etc.); dat, dari, for, hãraci, haraci, hargi, gilep, bidelj, decat, viryii, haratsumã *{ro: taxă, impozit}* *{fr: taxe, dîme, impôt}* *{en: tax, income tax, duty}* ex: darea (hãracilu, gileplu, bideljlu, multi ori parti dit aveari) tsi lja chivernisea cati an di la oaminj *{ro: taxă}* *{fr: taxe, dîme}* *{en: tax}* § ***ghizmedz***[2] (ghiz-médzŭ) vb I ghizmai (ghiz-máĭ), ghizmam (ghiz-mámŭ), ghizmatã (ghiz-má-tã), ghizmari/ghizmare (ghiz-má-ri) – ljau (trã chivernisi) ghizma (dãri, gilep, hãraci, bidelj, dhecat ("a dzatsea parti dit aveari"), etc.) di la oaminj, dispolj cu dãrli *{ro: taxez, despoi}* *{fr: dîmer, prélever la dîme, dépouiller}* *{en: tax, despoil}* ex: aghizmats-lji (dispuljats-lji, loats-lã dãrli) cãt ma multu § ***ghizmat***[2] (ghiz-mátŭ) adg ghizmatã (ghiz-má-tã), ghizmats (ghiz-mátsĭ), ghizmati/ghizmate (ghiz-má-ti) – tsi-lj s-ari loatã darea, tsi fu dispuljat di dãri *{ro: taxat, despuiat}* *{fr: dîmé, à qui on a prélevé la dîme, dépouillé}* *{en: taxed, despoiled}* § ***ghizmari***[2]***/ghizmare*** (ghiz-má-ri) sf ghizmãri (ghiz-mắrĭ) – loari di dãri *{ro: acțiunea de a taxa, despuia; taxare, despuiare}* *{fr: action de dîmer, de prélever la dîme, de dépouiller}* *{en: action of taxing, despoiling}*
ghizmãciuni[1]***/ghizmãciune*** (ghiz-mã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***ayizmu***
Ghizmãciuni[2]***/Ghizmãciune*** (Ghiz-mã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***ayizmu***
ghizmedz[1] (yíz-médzŭ) vb I – vedz tu ***ayizmu***
ghizmedz[2] (ghiz-médzŭ) vb – vedz tu ***ghizmã***
ghlastrã (ghlás-trã) sf ghlastri/ghlastre (ghlás-tri) – unã cu ***glastrã***
ghlãpuescu (ghlã-pu-ĭés-cu) vb IV ghlãpuii (ghlã-pu-íĭ), ghlãpueam (ghlã-pu-ĭámŭ), ghlãpuitã (ghlã-pu-í-tã), ghlãpuiri/ghlãpuire (ghlã-pu-í-ri) – unã cu ***glãpuescu***
ghlãpuiri/ghlãpuire (ghlã-pu-í-ri) sf ghlãpuiri (ghlã-pu-írĭ) – unã cu ***glãpuiri***
ghlãpuit (ghlã-pu-ítŭ) adg ghlãpuitã (ghlã-pu-í-tã), ghlãpuits

(ghlã-pu-ítsĭ), ghlãpuiti/ghlãpuite (ghlã-pu-í-ti) – unã cu ***glãpuit***
ghlibã (ghlí-bã) sf ghlibi/ghlibe (ghlí-bi) – unã cu ***glibã***
ghlicandzu (ghli-cán-dzu) sn ghlicandzuri (ghli-cán-dzurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***glicantsu***
ghlicantsu (ghli-cán-tsu) sn ghlicantsuri (ghli-cán-tsurĭ) – unã cu ***glicantsu***
ghlindipsescu (ghlin-dip-sés-cu) vb IV ghlindipsii (ghlin-dip-síĭ), ghlindipseam (ghlin-dip-seámŭ), ghlindipsitã (ghlin-dip-sí-tã), ghlindipsiri/ghlindipsire (ghlin-dip-sí-ri) – unã cu ***glindipsescu***
ghlindipsiri/ghlindipsire (ghlin-dip-sí-ri) sf ghlindipsiri (ghlin-dip-sírĭ) – unã cu ***glindipsiri***
ghlindipsit (ghlin-dip-sítŭ) adg ghlindipsitã (ghlin-dip-sí-tã), ghlindipsits (ghlin-dip-sítsĭ), ghlindipsiti/ghlindipsite (ghlin-dip-sí-ti) – unã cu ***glindipsit***
ghlindisescu (ghlin-di-sés-cu) vb IV ghlindisii (ghlin-di-síĭ), ghlindiseam (ghlin-di-seámŭ), ghlindisitã (ghlin-di-sí-tã), ghlindisiri/ghlindisire (ghlin-di-sí-ri) – unã cu ***glindisescu***
ghlindisiri/ghlindisire (ghlin-di-sí-ri) sf ghlindisiri (ghlin-di-sírĭ) – unã cu ***glindisiri***
ghlindisit (ghlin-di-sítŭ) adg ghlindisitã (ghlin-di-sí-tã), ghlindisits (ghlin-di-sítsĭ), ghlindisiti/ghlindisite (ghlin-di-sí-ti) – unã cu ***glindisit***
ghlinge (ghlin-gé) sf ghlingedz (ghlin-gédzĭ) – unã cu ***glinge***
ghlistir (ghlis-tírŭ) sn ghlistiri/ghlistire (ghlis-tí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***clistir***
ghljici (ghljícĭŭ) adg (shi sm) ghljici/ghljice (gljí-ci), ghljici (ghljícĭ), ghljici/ghljice (ghljí-ci) – unã cu ***gljici***
ghlup (ghlúpŭ) sn ghlupuri (ghlú-purĭ) – unã cu ***glup***
ghlupuescu (ghlu-pu-ĭés-cu) vb IV ghlupuii (ghlu-pu-íĭ), ghlupueam (ghlu-pu-ĭámŭ), ghlupuitã (ghlu-pu-í-tã), ghlupuiri/ghlupuire (ghlu-pu-í-ri) – unã cu ***glupuescu***
ghlupuiri/ghlupuire (ghlu-pu-í-ri) sf ghlupuiri (ghlu-pu-írĭ) – unã cu ***glupuiri***
ghlupuit (ghlu-pu-ítŭ) adg ghlupuitã (ghlu-pu-í-tã), ghlupuits (ghlu-pu-ítsĭ), ghlupuiti/ghlupuite (ghlu-pu-í-ti) – unã cu ***glupuit***
ghnati/ghnate (ghná-ti) sf ghnãts (gh-nắtsĭ) – unã cu ***gnati***
ghnãtos (ghnã-tósŭ) ghnãtoasã (ghnã-toá-sã), ghnãtosh (ghnã-tóshĭ), ghnãtoasi/ghnãtoase (ghnã-toá-si) – unã cu ***gnãtos***
ghnãtusescu (ghnã-tu-sés-cu) vb IV ghnãtusii (ghnã-tu-síĭ), ghnãtuseam (ghnã-tu-seámŭ), ghnãtusitã (ghnã-tu-sí-tã), ghnãtusiri/ghnãtusire (ghnã-tu-sí-ri) – unã cu ***ghnãtusescu***
ghnãtusiri/ghnãtusire (ghnã-tu-sí-ri) sf ghnãtusiri (ghnã-tu-sírĭ) – unã cu ***gnãtusiri***
ghnãtusit (ghnã-tu-sítŭ) adg ghnãtusitã (ghnã-tu-sí-tã), ghnãtusits (ghnã-tu-sítsĭ), ghnãtusiti/ghnãtusite (ghnã-tu-sí-ti) – unã cu ***gnãtusit***
ghnisiu (ghni-síŭ) adg ghnisii/gnisie (ghni-sí-i), ghnisii (ghni-síĭ), ghnisii (ghni-síĭ) – unã cu ***gnisiu***
ghnos (ghnósŭ) sm fãrã pl – unã cu ***gnos***
ghoghã (ghó-ghã) sm pl(?) – unã cu ***gogã***
ghonja (ghó-njea) adv – unã cu ***gonja***
ghorea (ghó-rea) adv – unã cu ***gorea***
ghramatichii/ghramatichie (ghra-ma-ti-chí-i) sf ghramatichii (ghra-ma-ti-chíĭ) – unã cu ***gramatichii***
ghramatico (ghra-ma-ti-có) sm ghramaticadz (ghra-ma-ti-cádzĭ) – unã cu ***gramatico***
ghramã (ghrá-mã) sf ghramati/ghramate (ghrá-ma-ti) – unã cu ***gramã***
ghrambel (ghram-bélŭ) sm ghrambelj (ghram-béljĭ) – unã cu ***grambel***
ghrambeu (ghram-béŭ) sm ghrambei (ghram-béĭ) – unã cu ***grambeu***
ghrambo (ghram-bó) sm ghrambadz (ghram-bádzĭ) shi ghrangheadz (ghran-ghĭádzĭ) – unã cu ***grambo***
ghramen (ghra-ménŭ) adg ghramenã (ghra-mé-nã), ghramenj (ghra-ménjĭ), ghrameni/ghramene (ghra-mé-ni) – unã cu ***gramen***
ghravano (ghra-va-nó) sm ghravanadz (ghra-va-nádzĭ) – unã cu ***gravano***
ghrãmãtic (ghrã-mã-tícŭ) sm ghrãmãtits (ghrã-mã-títsĭ) – unã cu ***grãmãtic***
ghrãmãtichii/ghrãmãtichie (ghrã-mã-ti-chí-i) sf ghrãmãtichii (ghrã-mã-ti-chíĭ) – unã cu ***grãmãtichii***
ghrãmãtipsescu (ghrã-mã-tip-sés-cu) (mi) vb IV ghrãmãtipsii (ghrã-mã-tip-síĭ), ghrãmãtipseam (ghrã-mã-tip-seámŭ), ghrãmãtipsitã (ghrã-mã-tip-sí-tã), ghrãmãtipsiri/ghrãmãtipsire (ghrã-mã-tip-sí-ri) – unã cu ***grãmãtipsescu***
ghrãmãtipsiri/ghrãmãtipsire (ghrã-mã-tip-sí-ri) sf ghrãmãtipsiri (ghrã-mã-tip-sírĭ) – unã cu ***grãmãtipsiri***
ghrãmãtipsit (ghrã-mã-tip-sítŭ) adg ghrãmãtipsitã (ghrã-mã-tip-sí-tã), ghrãmãtipsits (ghrã-mã-tip-sítsĭ), ghrãmãtipsiti/ghrãmãtipsite (ghrã-mã-tip-sí-ti) – unã cu ***grãmãtipsit***
ghrãmustean (ghrã-mus-teánŭ) sm sf ghrãmusteanã (ghrã-mus-teá-nã), ghrãmusteanj (ghrã-mus-teánjĭ), ghrãmusteani/ghrãmusteane (ghrã-mus-teá-ni) – unã cu ***grãmustean***
ghrãmustinescu (ghrã-mus-ti-nés-cu) adg ghrãmustineascã (ghrã-mus-ti-neás-cã), ghrãmustineshtsã (ghrã-mus-ti-nésh-tsã), ghrãmustineshti/ghrãmustineshte (ghrã-mus-ti-nésh-ti) – unã cu ***grãmustinescu***
ghrãpsescu (ghrãp-sés-cu) vb IV ghrãpsii (ghrãp-síĭ), ghrãpseam (ghrãp-seámŭ), ghrãpsitã (ghrãp-sí-tã), ghrãpsiri/ghrãpsire (ghrãp-sí-ri)– unã cu ***grãpsescu***
ghrãpsiri/ghrãpsire (ghrãp-sí-ri) sf ghrãpsiri (ghrãp-sírĭ) – unã cu ***grãpsiri***
ghrãpsit (ghrãp-sítŭ) adg ghrãpsitã (ghrãp-sí-tã), ghrãpsits (ghrãp-sítsĭ), ghrãpsiti/ghrãpsite (ghrãp-sí-ti) – unã cu ***grãpsit***
ghrãts! (ghrătsŭ!) inter – unã cu ***grãts!***
ghrãtsãnsescu (ghrã-tsãn-sés-cu) vb IV ghrãtsãnsii (ghrã-tsãn-síĭ), ghrãtsãnseam (ghrã-tsãn-seámŭ), ghrãtsãnsitã (ghrã-tsãn-sí-tã), ghrãtsãnsiri/ghrãtsãnsire (ghrã-tsãn-sí-ri) – unã cu ***grãtsãnsescu***
ghrãtsãnsiri/ghrãtsãnsire (ghrã-tsãn-sí-ri) sf ghrãtsãnsiri (ghrã-tsãn-sírĭ) – unã cu ***grãtsãnsiri***
ghrãtsãnsit (ghrã-tsãn-sítŭ) adg ghrãtsãnsitã (ghrã-tsãn-sí-tã), ghrãtsãnsits (ghrã-tsãn-sítsĭ), ghrãtsãnsiti/ghrãtsãnsite (ghrã-tsãn-sí-ti) – unã cu ***grãtsãnsit***
ghrip[2] (ghrípŭ) sn ghripuri (ghrí-purĭ) – unã cu ***grip***[2]
ghrip[3] (ghrípŭ) sn ghripuri (ghrí-purĭ) – unã cu ***grip***[3]
ghriv (ghrívŭ) adg ghrivã (ghrí-vã), ghriyi (ghríyĭ) shi ghrivi (ghrívĭ), ghrivi/ghrive (ghrí-vi) – unã cu ***griv***
ghrivãnush (ghri-vã-núshĭŭ) adg ghrivãnushi/ghrivãnushe (ghri-vã-nú-shi), ghrivãnush (ghri-vã-núshĭ), ghrivãnushi/ghrivãnushe (ghri-vã-nú-shi) – unã cu ***grivãnush***
ghrivuescu (ghri-vu-ĭés-cu) vb IV ghrivuii (ghri-vu-íĭ), ghrivueam (ghri-vu-ĭámŭ), ghrivuitã (ghri-vu-í-tã), ghrivuiri/ghrivuire (ghri-vu-í-ri) – unã cu ***grivuescu***
ghrivuiri/ghrivuire (ghri-vu-í-ri) sf ghrivuiri (ghri-vu-írĭ) – unã cu ***grivuiri***
ghrivuit (ghri-vu-ítŭ) adg ghrivuitã (ghri-vu-í-tã), ghrivuits (gri-vu-ítsĭ), ghrivuiti/ghrivuite (ghri-vu-í-ti) – unã cu ***grivuit***
ghromin[1] (ghró-minŭ) sm ghrominj (ghró-minĭ) – unã cu ***gromin***[1]
ghromin[2] (ghró-minŭ) sn ghromini/ghromine (ghró-mi-ni) – unã cu ***gromin***[2]
ghros (ghrosŭ) sm ghrosh (ghróshĭ) – unã cu ***gros***[1]
ghudhii/ghudhie (ghu-dhí-i) sf ghudhii (ghu-dhíĭ) – unã cu ***gudii***
ghumar (ghu-márŭ) sm, sf shi adg ghumarã (ghu-má-rã), ghumari (ghu-márĭ), ghumari/ghumare (ghu-má-ri) – unã cu ***gumar***
ghumarangath (ghu-ma-rán-gathŭ) sn ghumarangathi/ghumarangathe (ghu-ma-rán-ga-thi) – unã cu ***gumarangath***
ghumãrar (ghu-mã-rárŭ) sm ghumãrari (ghu-mã-rárĭ) – unã cu ***gumãrar***
ghumãrãts (ghu-mã-rắtsŭ) sm, sf shi adg ghumãrãtsã (ghu-mã-rắ-tsã), ghumãrãts (ghu-mã-rắtsĭ), ghumãrãtsi/ghumãrãtse (ghu-mã-rã-tsi) – unã cu ***gumãrãts***
ghumãreashti/gumãreashte (ghu-mã-reásh-ti) adv – unã cu ***gumãreashti***

ghumãrescu (ghu-mã-rés-cu) adg ghumãreascã (ghu-mã-reás-cã), ghumãreshtsã (ghu-mã-résh-tsã), ghumãreshti (ghu-mã-résh-ti) – unã cu ***gumãrescu***
ghumãric (ghu-mã-rícŭ) sm, sf shi adg ghumãricã (ghu-mã-rí-cã), ghumãrits (ghu-mã-rítsĭ), ghumãritsi/ghumãritse (ghu-mã-rí-tsi) –unã cu ***gumãric***
ghumãrishcu (ghu-mã-rísh-cu) adg ghumãrishcã (ghu-mã-rísh-cã), ghumãrishtsã (ghu-mã-rísh-tsã), ghumãrishti (ghu-mã-rísh-ti) – unã cu ***gumãrishcu***
ghumãrlãchi/gumãrlãche (ghu-mãr-lắ-chi) sf ghumãrlắchi (ghu-mãr-lắchĭ) – unã cu ***gumãrlãchi***
ghumãrsescu (ghu-mãr-sés-cu) (mi) vb IV ghumãrsii (ghu-mãr-síĭ), ghumãrseam (ghu-mãr-seámŭ), ghumãrsitã (ghu-mãr-sí-tã), ghumãrsiri/ghumãrsire (ghu-mãr-sí-ri) – unã cu ***gumãrsescu***
ghumãrsiri/gumãrsire (ghu-mãr-sí-ri) sf ghumãrsiri (ghu-mãr-sírĭ) – unã cu ***gumãrsiri***
ghumãrsit (ghu-mãr-sít) (mi) adg ghumãrsitã (ghu-mãr-sí-tã), ghumãrsits (ghu-mãr-sítsĭ), ghumãrsiti/ghumãrsite (ghu-mãr-sí-ti) – unã cu ***gumãrsit***
ghunã (ghú-nã) sn ghuni/ghune (ghú-ni) – unã cu ***gunã***
ghuneauã (ghu-neá-ŭã) sf ghunei (ghu-néĭ) shi ghuneali/ghu-neale (ghu-neá-li) – unã cu ***guneauã***
ghunghisescu (ghun-ghi-sés-cu) vb IV ghunghisii (ghun-ghi-síĭ), ghunghiseam (ghun-ghi-seámŭ), ghunghisitã (ghun-ghi-sí-tã), ghunghisiri/ghunghisire (ghun-ghi-sí-ri) – unã cu ***gunghisescu***
ghunghisiri/ghunghisire (ghun-ghi-sí-ri) sf ghunghisiri (ghun-ghi-sírĭ) – unã cu ***gunghisiri***
ghunghisit (ghun-ghi-sítŭ) adg ghunghisitã (ghun-ghi-sí-tã), ghunghisits (ghun-ghi-sítsĭ), ghunghisiti/ghunghisite (ghun-ghi-sí-ti) – unã cu ***gunghisit***
ghunjo (ghu-njĭó) sm fãrã pl – unã cu ***gunjo***
ghunos (ghu-nósŭ) sm fãrã pl – unã cu ***gunos***
ghunusar (ghu-nu-sárŭ) sm ghunusari (ghu-nu-sárĭ) – unã cu ***gunusar***
ghunusãrescu (ghu-nu-sã-rés-cu) adg ghunusãreascã (ghu-nu-sã-reás-cã), ghunusãreshtsã (ghu-nu-sã-résh-tsã), ghunusã-reshti/ghunusãreshte (ghu-nu-sã-résh-ti) – unã cu ***gunusãrescu***
ghunusãrimighunusãrime (ghu-nu-sã-rí-mi) sf ghunusãrinj (ghu-nu-sã-rínjĭ) – unã cu ***gunusãrimi***
ghunusescu (ghu-nu-sés-cu) vb IV ghunusii (ghu-nu-síĭ), ghu-nuseam (ghu-nu-seámŭ), ghunusitã (ghu-nu-sí-tã), ghunusi-ri/ghunusire (ghu-nu-sí-ri) – unã cu ***gunusescu***
ghunusiri/ghunusire (ghu-nu-sí-ri) sf ghunusiri (ghu-nu-sírĭ) – unã cu ***gunusiri***
ghunusit (ghu-nu-sítŭ) adg ghunusitã (ghu-nu-sí-tã), ghunusits (ghu-nu-sítsĭ), ghunusiti/ghunusite (ghu-nu-sí-ti) – unã cu ***gunusit***
ghunusos (ghu-nu-sósŭ) adg ghunusoasã (ghu-nu-soá-sã), ghunusosh (ghu-nu-sóshĭ), ghunusoasi/ghunusoase (ghu-nu-soá-si) – unã cu ***gunusos***
ghunustar (ghu-nus-tárŭ) sm ghunustari (ghu-nus-tárĭ) – unã cu ***gunustar***
ghurnitsã (ghur-ní-tsã) sf ghurnitsã (ghur-ní-tsã) – unã cu ***groapã***
ghustari/ghustare (ghus-tá-ri) sf ghustãri (ghus-tắrĭ) – unã cu ***gustari***
ghustat (ghus-tátŭ) adg ghustatã (ghus-tá-tã), ghustats (ghus-tátsĭ), ghustati/ghustate (ghus-tá-ti) – unã cu ***gustat***
ghustos (gus-tósŭ) adg ghustoasã (ghus-toá-sã), ghustosh (ghus-tóshĭ), ghustoasi/ghustoase (ghus-toá-si) – unã cu ***gustos***
ghustu[1] (ghús-tu) sn ghusturi (ghús-turĭ) – unã cu ***gustu***[1]
ghustu[2] (ghús-tu) vb I ghustai (ghus-táĭ), ghustam (ghus-támŭ), ghustatã (ghus-tá-tã), ghustari/ghustare (ghus-tá-ri) – unã cu ***gustu***[2]
ghustu[3] (ghús-tu) sn ghusturi (ghús-turĭ) – unã cu ***gustu***[3]
giade (gĭa-dé) sm giadedz (gĭa-dédzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***geade***
giadei/giadee (gĭa-dé-i) sf giadei (gĭa-déĭ) – scriari neapruchea-tã tu-aestu dictsiunar; vedz ***geadei***
giahti/giahte (gĭáh-ti) sf fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***geahti***
giahtu (gĭáh-tu) sn giahti/giahte (gĭáh-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***geahtu***
giaizi/giaize (gĭa-í-zi) sf fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***geaizi***
giambash (gĭam-báshĭŭ) sm giambash (gĭam-báshĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***geambash***
giambaz (gĭam-bázŭ) sm giambaji (gĭam-bájĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***geambaz***
giambãzlãchi/giambãzlãche (gĭam-bãz-lắ-chi) sf giambãzlãchi (gĭam-bãz-lắchĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***geambãzlãchi***
giamfesi/giamfese (gĭam-fé-si) sf giamfesuri (gĭam-fé-surĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***geamfesi***
gidits (gi-dítsĭ) sf pl – unã soi di pantaloni huryiteascã faptã dit lãnã albã; becifi, becicã, befci, puturi *{ro: nădragi}* *{fr: culotte des paysans en laine blanche}* *{en: peasant breeches made of white wool}*
gifã (gi-fắ) sm gifadz (gi-fádzĭ) – zboarã i isturii shcurti tsi li dzãtsi omlu tra s-facã hazi icã si sh-arãdã di tsiva i cariva (tra s-facã lumea s-arãdã); ãngljimã, ngljimã, gljimã, shicã, shicai, schertsã *{ro: glumă}* *{fr: plaisanterie, agrément}* *{en: joke, jest, agreement}*
gigive (gigĭ-vé) sm – vedz tu ***gijve***
giglatã (gi-glá-tã) sf giglati/giglate (gi-glá-ti) – unã minari faptã cu ciciorlu cãndu omlu imnã; diastima (dipãrtarea pri loc) faptã cu-unã minari di cicior cãndu omlu imnã; ceapã, cealpã, cealpu, drãshcljauã, pas, jgljoatã, jgljot, shgljoatã, shgljatã, shgljot, zgljoatã *{ro: pas}* *{fr: pas}* *{en: step}*
gijve (gij-vé) sm gijveadz (gij-veádzĭ) – vas njic, di-aradã di bãcãri, cu coadã lungã sh-cu-unã gurã tsi ari di-unã parti unã soi di dintanã dishcljisã (tsi sh-u-adutsi cu-un ghium multu njic) tu cari s-hearbi apã shi s-fatsi cafelu i ceaea; gijvei, gisve, gisvei, gigive, giugive, gejvi, ibric, iubric, cafebric, poci, eamacã, ghiumacã, ghiumaci, ghiumici, ghiumitsã, yiumac; (fig: gijve = cafelu tsi s-featsi tu-un gijve; cafe, scafã di cafe) *{ro: ibric}* *{fr: aiguière, cafétière, bouilloire}* *{en: coffee pot, tea kettle}* § ***gijvei/gijvee*** (gij-vé-i) sf gijvei (gij-véĭ) – (unã cu ***gijve***) § ***gigive*** (gigĭ-vé) sm gigivedz (gigĭ-védzĭ) – (unã cu ***gijve***) § ***giugive*** (gĭugĭ-vé) sm giugivedz (gĭugĭ-védzĭ) – (unã cu ***gijve***) § ***gisve*** (gis-vé) sm gisveadz (gis-veádzĭ) – (unã cu ***gijve***) § ***gisvei/gisvee*** (gis-vé-i) sf gisvei (gis-véĭ) – (unã cu ***gijve***) ex: bagã gisveea s-nã fatsi cãti nã cafei § ***gejvi/gejve*** (géj-vi) sf pl(?) – (unã cu ***gijve***) ex: dimãndã dauã gejvi (fig: dauã scafi di cafe, doi cafeadz)
gijvei/gijvee (gij-vé-i) sf – vedz tu ***gijve***
gilat (gi-látŭ) sm, sf gilatã (gi-lá-tã), gilats (gi-látsĭ), gilati/gilate (gi-lá-ti) – atsel tsi-l vatãmã (cu nfãrmãcarea, spindzurarea, tãljarea-a caplui, etc.) pri omlu tsi easti giudicat (cãtãdicãtsit) la moarti (di un giudicãtor la unã dãvii); gileat, giljat, cãrjili, cãrjiliu, cãrgealiu; (fig: gilat = om multu arãu, tiran) *{ro: călău}* *{fr: bourreau}* *{en: executioner, hangman}* ex: ca gilatã, mi-adapã cu heari; s-veadã cari easti gilatlu § ***gileat*** (gi-leátŭ) sm, sf gileatã (gi-leá-tã), gileats (gi-leátsĭ), gileati/gileate (gi-leá-ti) – (unã cu ***gilat***)§ ***giljat*** (gi-ljĭátŭ) sm, sf giljatã (gi-ljĭá-tã), giljats (gi-ljĭátsĭ), giljati/giljate (gi-ljĭá-ti) – (unã cu ***gilat***)
gileai/gileae (gi-leá-i) sf gilei (gi-léĭ) – nyilcirea tsi u-aspuni un lucru dat (aumtu) cu tsiva; luguria (boea, tseara, etc.) cu cari fats un lucru sã nyilceascã; lustru, virnichi, masnã *{ro: lustru}* *{fr: lustre}* *{en: gloss}* ex: fatsa-a ljei ma sh-da gileai (da lustru, nyilceashti)
gileat (gi-leátŭ) sm, sf – vedz tu ***gilat***
gilep (gi-lépŭ) sn gilepuri (gi-lé-purĭ) – paradzlji (i lucrili) tsi lipseashti s-lji da omlu la chivernisi trã oili tsi creashti; dat, dari, decat, for, bidelj, hãraci, haraci, hargi, viryii, haratsumã, ghizmã *{ro: taxă pe oi, oierit}* *{fr: impôt sur les moutons}* *{en: tax on sheep}* § ***gilepci*** (gi-lep-cí) sm gilepceadz (gi-lep-ceádzĭ) – omlu-a statlui tsi s-dutsi s-adunã gileplu di la oaminj

{ro: încasator de oierit} {fr: celui qui encaisse l'impôt sur les moutons} {en: tax collector on sheep}

gilepci (gi-lep-cí) sm – vedz tu ***gilep***

gilfe (gil-fé) sm – vedz tu ***gilvei***

gilit[1] (gi-lítŭ) sn giliti/gilite (gi-lí-ti) shi gilidz (gi-lídzĭ) – 1: armã (di-alumtã tu chirolu veclju) adratã dit unã pãrjinã lungã cu un chipit di her multu sumigos (ãntsãpãlicos); cãmac, cãmachi, harbã, mastrac, mãzdrac, condar, cundar; 2: par lungu shi chipitos la un capit, sh-hiptu tu loc cu-alantu capit, sh-cu cari, tu chirolu-atsel veclju, lji ntsãpa oaminjlji (sh-lj-alãsa ntsãpats tu par pãnã la moarti) tra s-lji vatãmã cu mãri munduiri *{ro: suliţă, ţeapă} {fr: lance, pique} {en: lance, spear, javelin, pike}* ex: gilitili (cundarli) nu pitrumsirã; ca un gilit (mastrac, hior) aratsi ãlj tricu pit trup § ***giliturã***[1] (gi-li-tú-rã) sf gilituri (gi-li-túrĭ) – armã (di-alumtã tu chirolu veclju) adratã di-unã veargã shcurtã sh-lishoarã (di-aradã di lemnu) tsi ari chipitlu spumigos (multi ori sh-cu-unã peanã la coadã) cari easti arcatã cu puteari di un arcu (duxar) stres; sãdzeatã, sudzeatã, suzeatã, sãitã, sãyitã *{ro: săgeată} {fr: flèche} {en: arrow}* ex: gilitura (sãita) a ta fudzea ma agonja di vimtul; gilituri (sãdzets) arushiti n foc § ***gilitipsescu*** (gi-li-tip-sés-cu) (mi) vb IV gilitipsii (gi-li-tip-síĭ), gilitipseam (gi-li-tip-seámŭ), gilitipsitã (gi-li-tip-sí-tã), gilitipsiri/gilitipsire (gi-li-tip-sí-ri) – vatãm (cu apala, tufechea, etc.) unã multimi di hiintsi (oaminj, prãvdzã, etc.), multi ori hiintsi tsi nu-au apãrari icã nu para pot si s-apãrã eali singuri; fac mãchelj; trec prit lipidã (cutsut, apalã, etc.); mãchilipsescu *{ro: masacra} {fr: massacrer} {en: slaughter, massacre}* ex: s-gilitipsea (eara mãchilipsits) di mãnj pãngãni § ***gilitipsit*** (gi-li-tip-sítŭ) adg gilitipsitã (gi-li-tip-sí-tã), gilitipsits (gi-li-tip-sítsĭ), gilitipsiti/gilitipsite (gi-li-tip-sí-ti) – tsi easti vãtãmat (tricut prit lipidã); mãchilipsit *{ro: masacrat} {fr: massacré} {en: slaughtered, massacred}* § ***gilitipsiri/gilitipsire*** (gi-li-tip-sí-ri) sf gilitipsiri (gi-li-tip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-gilitipseashti cariva; mãchilipsiri *{ro: acţiunea de a masacra; masacrare} {fr: action de massacrer} {en: action of slaughtering}*

gilit[2] (gi-lítŭ) sn giliti/gilite (gi-lí-ti) shi gilidz (gi-lídzĭ) – calea (aradza) prit cari treatsi lunjina cãndu easti aminatã di un izvur di lunjinã; giliturã, aradzã, radzã, mundã, mãndzã, arpãyi, tsilistrã, cilistrã, diligiturã, shitsã, fleacã *{ro: rază} {fr: rayon} {en: ray, beam}* ex: gilidz (aradzi) di lunjinã § ***giliturã***[2] (gi-li-tú-rã) sf gilituri (gi-lí-turĭ) – (unã cu ***gilit***[2]) ex: antãnjli gilituri (aradzi) a soarilui; soarili pitreatsi giliturli di jar

gilitipsescu (gi-li-tip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***gilit***[1]

gilitipsiri/gilitipsire (gi-li-tip-sí-ri) sf – vedz tu ***gilit***[1]

gilitipsit (gi-li-tip-sítŭ) adg – vedz tu ***gilit***[1]

giliturã[1] (gi-li-tú-rã) sf – vedz tu ***gilit***[1]

giliturã[2] (gi-li-tú-rã) sf – vedz tu ***gilit***[2]

giljat (gi-ljĭátŭ) sm, sf – vedz tu ***gilat***

gilvei/gilvee (gil-vé-i) sf gilvei (gil-véĭ) – aspuneari (fãrã nitsiun copus) di mushiteatsã (di dultseami, di bunã vreari, etc.) tu purtarea (tu minarea, tu gioclu, zburãrea, etc.) a omlui; gilfe, hari, harizmã *{ro: graţie, farmec} {fr: grâce, charme} {en: grace, charm}* ex: vedua sh-ari gilvei (harizmi) multi § ***gilfe*** (gil-fé) sm gilfedz gil-fédzĭ) – (unã cu ***gilvei***) ex: fãtsea gilfedz (harizmi)

gimãndani/gimãndane (gi-mãn-dá-ni) sf gimãndãnj (gi-mãn-dắnjĭ) – stranj shcurtu di lãnã fãrã mãnits; giumãndani, geamadan, geamantani, chiptar, cãndushi, cundush, cupãran, cupuran, pesh, peshli, pishli *{ro: mintean} {fr: soubreveste} {en: jacket}* § ***giumãndani/giumãndane*** (gĭu-mãn-dá-ni) sf giumãndãnj (gĭu-mãn-dắnjĭ) – (unã cu ***gimãndani***) § ***geamantani/geamantane*** (gĭa-man-tá-ni) sf geamantãnj (gĭa-man-tắnjĭ) – (unã cu ***gimãndani***) § ***geamadan*** (gĭa-madánŭ) sn geamadãnj (gĭa-ma-dắnjĭ) – (unã cu ***gimãndani***)

gimbãshlãchi/gimbãshlãche (gim-bãsh-lắ-chi) sf – vedz tu ***geambaz***

gimbusi/gimbuse (gĭm-bú-si) sf – vedz tu ***giumbusi***

gimii/gimie (gi-mí-i) sf gimii (gi-míĭ) – binaea (casa) analtã (multi ori cu un pirgu, unã minarei), tu cari turtsãlj cu muezinlu-a lor sã ncljinã al Dumnidzã (Allah); geamii, miceti, techi, tiche, teche *{ro: geamie, moschee} {fr: mosquée} {en: mosque}* § ***geamii/geamie*** (gĭa-mí-i) sf geamii (gĭa-míĭ) – (unã cu ***gimii***) ex: suntu multi sh-mushati geamii n Sãrunã

gindar (gin-dárŭ) sm gindari (gin-dárĭ) – unã soi di stratiot tsi fatsi lucrul di pulits tu-unã hoarã (cãsãbã, etc.); geandar, jandar, gindãrmã, strãjar, zãptie, zaptie, zaptiu; (fig: gindar = fanti, la giocurli di cãrtsã) *{ro: jandarm} {fr: gendarme} {en: policeman, militiaman}* ex: ti spun la gindar; lja cu gindarlu (fig: fantili, la-agioclu di cãrtsã) § ***geandar*** (gean-dárŭ) sm geandari (gean-dárĭ) – (unã cu ***gindar***) § ***jandar*** (jĭan-dárŭ) sm jandari (jĭan-dárĭ) – (unã cu ***gindar***) ex: un jandar s-turnã shi-lj gri § ***gindãrmã*** (gin-dãr-mắ) sm gindãrmadz (gin-dãr-mádzĭ) – (unã cu ***gindar***) ex: pitricu gindãrmãlu s-lu scoalã § ***gindãrmãrii/gindãrmãrie*** (gin-dãr-mã-rí-i) sf gindãrmãrii (gin-dãr-mã-ríĭ) – 1: adãrãmintul (casa, binaea) iu sta shi sh-fac lucrul gindarlji; zabitlãcã; 2: multimi di gindari *{ro: jandarmerie; mulţime de jandarmi} {fr: gendarmerie; multitude de gendarmes} {en: militia, multitude of militiamen}* ex: multã gindãrmãrii tricu pri-aoa

gindãrmã (gin-dãr-mắ) sm – vedz tu ***gindar***

gindãrmãrii/gindãrmãrie (gin-dãr-mã-rí-i) sf – vedz tu ***gindar***

gindãrmãu (gin-dãr-mắŭ) sm gindãrmadz (gin-dãr-mádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu ductsiunar; vedz ***gindãrmã***

gindi/ginde (gín-di) sf gindzã (gín-dzã) – amãnii, mãnii, hulii, turbari *{ro: furie, mânie} {fr: colère, fureur} {en: fury, anger}* ex: cãndu-lj yin gindzãli, frãndzi tut tsi-l cadi tu mãnã; nu u cãrtea cã-lj yini gindea § ***gindos*** (gin-dósŭ) adg gindoasã (gin-doá-sã), gindosh (gin-dóshĭ), gindoasi/gindoase (gin-doá-si) – huliros, turbat, yinãtos *{ro: furios} {fr: cholérique, furieux} {en: infuriated, angered}* ex: nu putu s-treacã cu gindoasa-atsea § ***ngindu*** (ngín-du) (mi) vb I ngindai (ngin-dáĭ), ngindam (ngin-dámŭ), ngindatã (ngin-dá-tã), ngindari/ngindare (ngin-dá-ri) – mi-acatsã gindea (mãnia, hulia, turbarea); mi fac foc di inati; inãtusescu, yinãtusescu, gnãtusescu, ariciuescu, arcedz, agredz, aghredz, timusescu, furtsuescu, furchisescu, nãirescu, aprindu, lisixescu, turbu, turbedz *{ro: înfuria} {fr: mettre en colère, rendre furieux, s'emporter} {en: infuriate}* ex: va s-lu ngindzi (s-lu-arcedz) s-lji griri-ahtãri zboarã; cara si ngindã nu shtii tsi fatsi § ***ngindat*** (ngin-dátŭ) adg ngindatã (ngin-dá-tã), ngindats (ngin-dátsĭ), ngindati/ngindate (ngin-dá-ti) – tsi lu-ari acãtsatã gindea; yinãtusit, gnãtusit, arceat, ariciuit, agrat, aghrat, timusit, furtsuit, furchisit, nãirit, apres (di inati), lixit, turbat *{ro: înfuriat} {fr: mis en colère, rendu furieux, emporté} {en: infuriated}* ex: nu-l cãrtea tora cã easti ngindat (apres, nãirit multu) § ***ngindari/ngindare*** (ngin-dá-ri) sf ngindãri (ngin-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un easti acãtsat di inati; yinãtusiri, gnãtusiri, arceari, ariciuiri, agrari, aghrari, timusiri, furchisiri, furtsuiri, nãiriri, aprindiri (di inati), lixiri, turbari *{ro: acţiunea de a înfuria; înfuriare} {fr: action de mettre en colère, de rendre furieux, de s'emporter} {en: action of becoming (making someone) infuriated}* ex: ngindarea-lj lo mintsãli, putea s-lu vatãmã § ***ãngindu*** (ãn-gín-du) (mi) vb I ãngindai (ãn-gin-dáĭ), ãngindam (ãn-gin-dámŭ), ãngindatã (ãn-gin-dá-tã), ãngindari/ãngindare (ãn-gin-dá-ri) – (unã cu ***ngindu***) § ***ãngindat*** (ãn-gin-dátŭ) adg ãngindatã (ãn-gin-dá-tã), ãngindats (ãn-gin-dátsĭ), ãngindati/ãngindate (ãn-gin-dá-ti) – (unã cu ***ngindat***) § ***ãngindari/ãngindare*** (ãn-gin-dá-ri) sf ãngindãri (ãn-gin-dắrĭ) (unã cu ***ngindari***) –(unã cu ***ngindari***)

gindos (gin-dósŭ) adg – vedz tu ***gindi***

ginemi/gineme (gi-né-mi) sf fãrã pl – loclu din tser iu s-duc dupã moarti oaminjlji tsi nu-a faptã bunets tu banã (mash lucri arali); nfricushat, fricushat, colasi, chisã, pisã *{ro: infern, iad} {fr: enfer} {en: hell}*

ginsã (gín-sã) sf ginsi/ginse (gín-si) – multimi di oaminj cari suntu di idyea arãzgã (cari, multi ori, zburãscu idyea limbã, au idyea pisti sh-cari s-aduchescu cã fac parti dit idyiul popul, cã au i cã nu au un stat di-a lor); ghimtã, gintã, ginti, farã, mileti, yenos, popul, poplu, ratsã, zintunji, lumi, dunjai, lao *{ro: neam} {fr: peuple; nation} {en: people, nation}* ex: di cari ginsã (mileti) ti tradz?; ginsa (fara) a noastrã § ***ghimtã*** (ghím-tã) sf ghimti/ghimte (ghím-ti) – (unã cu ***ginsã***) ex: ghimta

(populu, laolu) al Dumnidzã; ghimta (multimea, laolu) pistipsea § ***gintã*** (gín-tã) sf pl(?) – (unã cu ***ginsã***) ex: nu s-aspari ginta-a noastrã § ***ginti/ginte*** (gín-ti) sf pl(?) – (unã cu ***ginsã***) ex: gintea (fara) armãneascã § ***ghindã***[2] (ghín-dã) sf pl(?) – (unã cu ***ginsã***)

gintã (gín-tã) sf – vedz tu ***ginsã***

ginti/ginte (gín-ti) sf – vedz tu ***ginsã***

gioc[1] (gĭócŭ) (mi) vb I giucai (gĭu-cáĭ), giucam (gĭu-cámŭ), giucatã (gĭu-cá-tã), giucari/giucare (gĭu-cá-ri) – fac tsiva trã gustu, tra s-mi hãrsescu, sã-nj treacã oara, s-amintu tu giocurli di cãrtsã, s-trag corlu; agioc; (fig: 1: lj-gioc = lj-fac; expr: 2: mi gioc cu cariva = fac shicadz; 3: ãnj gioacã mãnjli = va s-mi-agunjisescu 4: ãnj gioacã calu = shtiu tsi fac, s-nu-ts hibã fricã; 5: li giucai mearili cu nãsã = u-arãsii, mi-agiucai cu sinili-a ljei sh-u bãgai tu-ashtirnut; 6: gioacã preftul di bilje = l-fac lucrul cã voi i cã nu voi; 7: ãnj gioacã ocljul = ãnj bati ocljul, am unã noimã, aduchescu tsiva; 8: (dzãc, fac, lucredz) nu mi-agioc! = (dzãc, fac, lucredz) salami! nu fac shicadz, nu mash tra sã-nj treacã oara) *{ro: juca; dansa}* *{fr: jouer; danser}* *{en: play; dance}* ex: giucãm cãrtsã; tra s-gioacã trã Stã-Vinjiri; ia tsi-nj giucã calea (ia tsi-nj featsi n cali); lo sã-lj gioacã (fig: batã) ocljul stãngu; aide, gioacã-ts mãnjli (expr: agunjisea-ti, minã-ti, tsi stai); eara vãrã tsi-lj giucã ocljul (expr: vãrã tsi shtii, tsi aducheashti); nicã astãdz va-nj ti gioc (expr: sh-adzã va-nj ti-agioc angrãshca); ãlj gioacã calu (expr: shtii tsi fatsi, s-nu-ts hibã fricã); va ti gioc pri tãpsii (expr: va s-fac tsi voi cu tini); va u dai sh-va giots (expr: vrei nu vrei, va fats tsi tsã dzãc); li giucã mearili cu nãsã (expr: s-agiucã cu sinili-a ljei = u-arãsi shi s-bãgã tu-ashtirnut cu ea) § ***giucat*** (gĭu-cátŭ) adg giucatã (gĭu-cá-tã), giucats (gĭu-cátsĭ), giucati/giucate (gĭu-cá-ti) – cari ari faptã tsiva trã gustu, tra si s-hãrseascã, etc.; tsi s-ari agiucatã; tsi ari traptã corlu; agiucat *{ro: jucat; dansat}* *{fr: joué; dansé}* *{en: played; danced}* § ***giucari/giucare*** (gĭu-cá-ri) sf giucãri (gĭu-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi omlu cãndu gioacã; agiucari *{ro: acţiunea de a juca, de a dansa; jucare; dansare}* *{fr: action de jouer ou de danser}* *{en: action of playing, of dancing}* § ***agioc***[1] (a-gĭócŭ) (mi) vb I agiucai (a-gĭu-cáĭ), agiucam (a-gĭu-cámŭ), agiucatã (a-gĭu-cá-tã), agiucari/agiucare (a-gĭu-cá-ri) – (unã cu ***gioc***[1]) ex: muljarea aestã agioacã nai cama ghini; s-agiuca deadun featili cu ficiorlji; tutã dzua s-agioacã, tsi s-lã fats? cã suntu tiniri!; lucra omlu, nu s-agiuca! (expr: lucra salami, nu s-agiuca, mash ta sã-lj treacã oara!); mi-agioc (expr: fac shicadz) cu tini; featili s-agioacã cu ficiorlji (expr: sh-arãd, fac shicadz) § ***agiucat*** (a-gĭu-cátŭ) adg agiucatã (a-gĭu-cá-tã), agiucats (a-gĭu-cátsĭ), agiucati/agiucate (a-gĭu-cá-ti) – (unã cu ***giucat***) ex: s-nu mãcats nuts agiucati (cu cari v-agiucat) cã va vã creascã mama § ***agiucari/agiucare*** (a-gĭu-cá-ri) sf agiucãri (a-gĭu-cắrĭ) – (unã cu) § ***gioc***[2] (gĭócŭ) sn giocuri (gĭó-curĭ) – lucrul faptu di cariva tsi s-agioacã; agioc, cor *{ro: joc; dans}* *{fr: jeu; danse}* *{en: play; game, dance}* ex: gioclu cu-abeali easti fitescu, giocurli cu vãshcljadz shi cu sfurli suntu a ficiorlor; gioclu (corlu) cu ghiftsã caftã biuturã; gioclu nu-i unã cu corlu § ***agioc***[2] (a-gĭócŭ) sn agiocuri (a-gĭó-curĭ) – (unã cu ***gioc***[2]) ex: nu mi-arisescu agiocurli cu ashitsi; shtiu un agioc mushat § ***giucãreauã*** (gĭu-cã-reá-uã) sf giucãreali/giucãreale (gĭu-cã-reá-li) – lucrul cu cari s-agioacã ma multu njitslji; agiucãreauã, agiucãrii, giucãrii *{ro: jucărie}* *{fr: jouet}* *{en: toy}* ex: tsi him noi? giucãreali al Dumnidzã?; apa nu-i giucãreali; chirurã gionj, nu giucãreali! § ***giucãrii/giucãrie*** (gĭu-cã-rí-i) sf giucãrii (gĭu-cã-rí̆ĭ) – (unã cu ***giucãreauã***) § ***agiucãreauã*** (a-gĭu-cã-reá-uã) sf agiucãreali/agiucãreale (a-gĭu-cã-reá-li) – (unã cu ***giucãreauã***)§ ***agiucãrii/agiucãrie*** (a-gĭu-cã-rí-i) sf agiucãrii (a-gĭu-cã-ríĭ) – (unã cu ***agiucãreauã***) § ***giucãtor*** (gĭu-cã-tórŭ) sm, sf, adg giucãtoari/giucãtoare (gĭu-cã-toá-ri), giucãtori (gĭu-cã-tórĭ), giucãtoari/giucãtoare (gĭu-cã-toá-ri) – atsel tsi fatsi tsiva trã gustu, tra s-hãrseascã, sã-lj treacã oara, etc.; un tsi gioacã, tsi tradzi corlu; s-tragã corlu; 2: un tsi lu-arãseashti multu s-gioacã cãrtsã (hartupexi, pantagi); agiucãtor *{ro: jucător, dansator; cartofor}* *{fr: joueur; danseur; joueur passioné de cartes}* *{en: player; dancer; gambler (cards)}*§ ***agiucãtor*** (a-gĭu-cã-tórŭ) sm, sf, adg agiucãtoari/agiucãtoare (a-gĭu-cã-toá-ri), agiucãtori (a-gĭu-cã-tórĭ), agiucãtoari/agiucãtoare (a-gĭu-cã-toá-ri) – (unã cu ***giucãtor***) ex: eara nãoarã un hartupexi, un agiucãtor di cãrtsã

gioc[2] (gĭócŭ) sn – vedz tu ***gioc***[1]

gioc[3] (gĭócŭ) sn giots (gĭótsĭ) – paltu di lãnã lungu ti earnã *{ro: manta de lână}* *{fr: manteau de laine}* *{en: wollen winter coat}* § ***giocã*** (gĭó-cã) sf giots (gĭótsĭ) – (unã cu ***gioc***[3])

giocã (gĭó-cã) sf– vedz tu ***gioc***[3]

Gioea Mari – vedz tu ***Gioi***

Gioi (Gĭóĭ) sf Gioi (Gĭóĭ) – anpatra dzuã dit stãmãnã (cãndu stãmãna nchiseashti cu Lunea), namisa di Njercuri shi Vinjiri; (expr: ***Gioea Mari*** = Gioea dit stãmãna di nãinti di Pashti) *{ro: Joi}* *{fr: Jeudi}* *{en: Thursday}* ex: tuti Gioili vor tsãneari, cã Gioea i multu-arauã; tuti Gioili tsina la noi

gioni/gione (gĭó-ni) sm, sf, adg gioanã (gĭoá-nã), gionj (gĭónjĭ), gioani/gioane (gĭoá-ni) – 1: tinir ficior (featã); ficior prãxit, livendu, zveltu sh-mushat; 2: (om) vãrtos, curagios sh-cutidzãtor, tsi nu s-aspari di-alumtã, sh-cari di-aradã lã u poati sh-lji azvindzi dushmanjlji; joni, giunar, junar, giunac, cuduman, zot, curagios, inimarcu, dãldãsit, babagean, babashcu, babashcan, sãrpit (expr: 1: gioni aleptu = ficior livendu, zveltu, mushat sh-multu babagean; 2: ***Gioni-Aleptu*** = gioni dit pirmiti aspus di-aradã ca hilj di-amirã, tsi s-bati cu lamnja, sh-u azvindzi tra s-u-ascapã shi si sã nsoarã cu Mushata-a Mushatilor, Mushata-a Loclui, etc.) *{ro: flăcău, brav; viteaz}* *{fr: jeune (homme; fille); preux, brave, vaillant, gentil chevalier}* *{en: young (man, girl); brave, valiant}* ex: cari vã-i gionili (tinirlu, ficiorlu) trã nsurari?; easti unã muljari gioanã (tinirã, livendã); gionili (livendul, babageanlu) tu padi s-veadi; featã gioanã (babageanã); eara nã gioanã (featã livendã, babageanã); gioni-aleptu, gionj-aleptsã, gionj mushats § ***joni/jone*** (jĭó-ni) sm, sf, adg joanã (jĭoá-nã), jonj (jĭónjĭ), joani/joane (jĭoá-ni) – (unã cu ***gioni***) ex: ca zmei jonjlji (gionjlji) s-alumtarã; ma nj-am multu joni (gioni, inimarcu) ghioclu § ***giunar*** (gĭu-nárŭ) sm giunari (gĭu-nárĭ) – (unã cu ***gioni***) ex: a ta s-hibã, gione giunar; giunari dit vlahuhori; fãrshirots! giunarlji (gionjlji) a mei § ***junar*** (jĭu-nárŭ) sm junari (jĭu-nárĭ) – (unã cu ***gioni***) § ***giunac*** (gĭu-nácŭ) sm giunats (gĭu-nátsĭ) – (unã cu ***gioni***) ex: un gioni mushat shi giunac (livendu, dãldãsit) § ***giunel*** (gĭu-nélŭ) sm, sf giuneauã (gĭu-neá-ŭã), giunelj (gĭu-néljĭ), giuneali/giuneale (gĭu-neá-li) – (zbor cu cari s-diznjardã un) gioni ma tinir; junel, giunop, junop, giunoplu *{ro: voinicel}* *{fr: tout jeune et vaillant}* *{en: valiant youngster}* ex: un giunel (gioni ficiurac) shutsã sula; mumã, giuneauã (gioanã, babageanã) cu numã; ca giuneauã (inimarcã, babageanã) cum eshti; arsari sarpitã giuneaua; suntu sh-featili giuneali (gioani, babageani) § ***junel*** (jĭu-nélŭ) sm, sf juneauã (jĭu-neá-ŭã), junelj (jĭu-néljĭ), juneali/juneale (jĭu-neá-li) – (unã cu ***giunel***) ex: suntu sh-featili juneali; shi di nveastili juneali § ***giunop*** (gĭu-nópŭ) sm giunochi (gĭu-nóchĭ) – (unã cu ***giunel***) ex: un giunop di munti; giunochi mushats cu soari § ***junop*** (jĭu-nópŭ) sm junochi (jĭu-nóchĭ) – (unã cu ***giunel***) ex: junochi mushats ca soari § ***giunoplu*** (gĭu-nó-plu) sm giunoplji (gĭu-nóp-lji) – (unã cu ***giunel***) ex: muri un giunoplu; patru giunopli nchisirã § ***giunami/giuname*** (gĭu-ná-mi) sf fãrã pl – 1: harea tsi-l fatsi omlu di easti tinir shi gioni; ilichia-a gionjlor, a oaminjlor tiniri; 2: harea tsi-l fatsi gionili tra s-hibã babagean (vãrtos, cuduman, zot, curagios sh-cutidzãtor, tsi nu s-aspari di-alumtã); 3: multimi di gionj, di oaminj babageanj (cudumanj, zots, gionj, etc., tsi nu s-aspar di-alumtã); junami, giunatic, giuneatsã, tinirami, tinireatsã, bãrbãteatsã, dãldãsiri, livindeatsã, etc. *{ro: tineret; bravură; mulţime de tineri, de oamenj viteji}* *{fr: jeunesse; bravoure; nombre de vaillants}* *{en: youth, boyhood, girlhood; bravery; number of youngsters, number of brave people}* ex: giunamea (tiniramea) nviscu frãntseshtsã; iu gioacã giunamea (tiniramea) n cor; mari giunami (vãrtushami, curagi, dãldãsiri) aspusi; tora, tu-aushami, scoati, cal, giunami (curagi, dãldãsiri); prots armãnj tu oi sh-giunami (bãrbãteatsã, giunatic); tradzits funea, lea giunami (tinirami); iu-i veaclja giunami! (giunatic!); yini multã giunami (multimi di tiniri, di

gionj); giunamea tutã (tuts gionjlji, tuts tinirlji), di pit horli di avãrliga avea vinjitã § ***junami/juname*** (jĭu-ná-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***giunami***) ex: trã marea-a lui junami § ***giunatic*** (gĭu-ná-ticŭ) sn giunatitsi (gĭu-ná-ti-tsi) shi giunaticuri (gĭu-ná-ti-curĭ) – 1: harea tsi-l fatsi omlu di easti tinir shi gioni; ilichia-a gionjlor, anjlj-a oaminjlor tiniri; 2: harea tsi-l fatsi gionili tra s-hibã babagean (vãrtos, cuduman, zot, curagios sh-cutidzãtor, tsi nu s-aspari di-alumtã); junatic, giuneatsã, tinireatsã, giunami, tinirami, bãrbãteatsã, dãldãsiri, livindeatsã, etc. *{ro: tineret; bravurã}* *{fr: jeunesse; bravoure}* *{en: youth, boyhood, girlhood; bravery}* ex: nveatsã tu giunatic (anjlji tsi eshti tinir), s-ti tindzã tu-aushatic; ta s-nã batim cu giunatic (cu curagi, cu bãrbãteatsã); atumtsea s-vidzu giunaticlu (giuneatsa, bãrbãteatsa) a tutulor; aspusirã mari giunatic (bãrbãteatsã) a noshtri tu-aestu polim § ***junatic*** (jĭu-ná-ticŭ) sn junatitsi (jĭu-ná-ti-tsi) shi junaticuri (jĭu-ná-ti-curĭ) – (unã cu ***giunatic***) ex: tru junatic (bãrbãteatsã) nintricutã § ***giuneatsã*** (gĭu-neá-tsã) sf giunets (gĭu-nétsĭ) – (unã cu ***giunatic***) ex: io nu-am vidzutã ahãtã giuneatsã (giunatic, bãrbãteatsã); nu vor giuneatsã (bãrbãteatsã) ascumtã; e, ficiorlj-a mei, sh-giuneatsã s-u-aspunã omlu sh-va loclu-a ljei § ***giunescu*** (gĭu-nés-cu) adg giuneascã (gĭu-neás-cã), giuneshtsã (gĭu-nésh-tsã), giuneshti/giuneshte (gĭu-nésh-ti) – tsi ari s-facã cu-un gioni, cu giunamea, cu giunaticlu-a unui om; tsi easti faptu ca di-un gioni, ca di un om dãldãsit, livendu; di (om) gioni; junescu *{ro: tineresc; vitejesc}* *{fr: d'homme jeune, d'homme vaillant}* *{en: of young man; heroic, brave}* ex: nã preaclji di stranji giuneshti (di gionj, di oaminj tiniri); giunescul (di om gioni, dãldãsit) a tãu dor § ***junescu*** (jĭu-nés-cu) adg juneascã (jĭu-neás-cã), juneshtsã (jĭu-nésh-tsã), juneshti/juneshte (jĭu-nésh-ti) – (vedz tu ***giunescu***) ex: cãntitsli juneshti (di gionj, di giunatic, di bãrbãteatsã) § ***giuneashti/giuneashte*** (gĭu-neash-ti) adv – ca faptu di-un gioni; faptu cu giuneatsã *{ro: vitejeşte}* *{fr: vaillament, bravement}* *{en: bravely}* ex: giuneashti (cu giuneatsã, ca un gioni), nã noapti s-bãtu § ***juneashti/juneashte*** (jĭu-neash-ti) adv – (unã cu ***giuneashti***) ex: tut imnãndalui juneshti (giuneashti, ca gionjlji, cu bãrbãteatsã)

Gioni-Aleptu – vedz tu ***gioni***

girah (gi-ráhŭ) sm girahi (gi-ráhĭ) – yeaturlu tsi-ari nvitsatã s-talji tu truplu-a omlui tra s-mirimitseascã mãdulari lãndziti, i sã scoatã (pãrtsã dit) mãdulari cãndu nu poati s-facã altu tsiva; hirurgu *{ro: chirurg}* *{fr: chirurgien}* *{en: surgeon}*

girime (gi-ri-mé) sm girimedz (gi-ri-médzĭ) – paradzlji tsi lipseashti cariva s-lji da, di-aradã la chivernisi, trã un lucru nibun tsi ari faptã (trã unã znjii tsi-ari adratã, trã unã zãconi tsi ari cãlcatã, etc.); girimei, gloatã, ghizai, ghizã, gizã *{ro: amendã}* *{fr: amende}* *{en: fine}* ex: plãti mari girime (ghizã) § ***girimei*** (gi-ri-mé-i) sf girimei (gi-ri-méĭ) – (unã cu ***girime***) ex: multu pãrã pãlti girimei (ghizai, gloatã) § ***girimitisescu*** (gi-ri-mi-ti-sés-cu) vb IV girimitisii (gi-ri-mi-ti-síĭ), girimitiseam (gi-ri-mi-ti-seámŭ), girimitisitã (gi-ri-mi-ti-sí-tã), girimitisiri/girimitisire (gi-ri-mi-ti-sí-ri) – nj-si-arucã unã girimei trã lucrul nibun tsi-am faptã (trã unã znjii tsi-am adratã, trã unã zãconi tsi am cãlcatã, etc.); aruc un girime trã unã zãconi cãlcatã; pãltescu unã gloabã tsi-nj s-ari arcatã; girimitsescu; glubescu, glubuescu *{ro: globi, amenda}* *{fr: infliger une amende}* *{en: impose a fine}* ex: mi girimitisirã (glubirã, nj-arcarã un girime) di 2000 di liri § ***girimitisit*** (gi-ri-mi-ti-sítŭ) adg girimitisitã (gi-ri-mi-ti-sí-tã), girimitisits (gi-ri-mi-ti-sítsĭ), girimitisiti/girimitisite (gi-ri-mi-ti-sí-ti) – (om) tsi ari pãltitã un girime; (unã girimei) tsi easti pãltitã; girimitsit, glubit, glubuit *{ro: globit, amendat}* *{fr: qui a été infligé une amende}* *{en: who has been imposed a fine}* § ***girimitisiri/girimitisire*** (gi-ri-mi-ti-sí-ri) sf girimitisiri (gi-ri-mi-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva girimitiseashti; girimitsiri, glubiri, glubuiri *{ro: acţiunea de a globi, de a amenda}* *{fr: action d'infliger une amende}* *{en: action of imposing a fine}* § ***girimitsescu*** (gi-ri-mi-tsés-cu) vb IV girimitsii (gi-ri-mi-tsíĭ), girimitseam (gi-ri-mi-tseámŭ), girimitsitã (gi-ri-mi-tsí-tã), girimitsiri/girimitsire (gi-ri-mi-tsí-ri) – (unã cu ***girimitisescu***) ex: mi girimitsi (nj-arcã unã girimei) pãndarlu § ***girimitsit*** (gi-ri-mi-tsítŭ) adg girimitsitã (gi-ri-mi-tsí-tã), girimitsits (gi-ri-mi-tsítsĭ), girimitsiti/girimitsite (gi-ri-mi-tsí-ti) – (unã cu ***girimitisit***) § ***girimitsiri/girimitsire*** (gi-ri-mi-tsí-ri) sf girimitsiri (gi-ri-mi-tsírĭ) – (unã cu ***girimitisiri***)

girimei (gi-ri-mé-i) sf – vedz tu ***girime***

girimitisescu (gi-ri-mi-ti-sés-cu) vb IV – vedz tu ***girime***

girimitisiri/girimitisire (gi-ri-mi-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***girime***

girimitisit (gi-ri-mi-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***girime***

girimitsescu (gi-ri-mi-tsés-cu) vb IV – vedz tu ***girime***

girimitsiri/girimitsire (gi-ri-mi-tsí-ri) sf – vedz tu ***girime***

girimitsit (gi-ri-mi-tsítŭ) adg – vedz tu ***girime***

gisve (gis-vé) sm – vedz tu ***gijve***

gisvei/gisvee (gis-vé-i) sf – vedz tu ***gijve***

giubã (gĭú-bã) sf giubi/giube (gĭú-bi) – unã soi di stranj largu tsi s-poartã pristi alanti stranji; giube *{ro: giubea}* *{fr: vêtement ample qu'on porte par-dessus}* *{en: long and wide coat}* § ***giube*** (gĭu-bé) sm giubedz (gĭu-bédzĭ) – (unã cu ***giubã***)

giube (gĭu-bé) sm – vedz tu ***giubã***

giucari/giucare (gĭu-cá-ri) sf – vedz tu ***gioc***[1]

giucat (gĭu-cátŭ) adg – vedz tu ***gioc***[1]

giucãreauã (gĭu-cã-reá-uã) sf – vedz tu ***gioc***[1]

giucãrii/giucãrie (gĭu-cã-rí-i) sf – vedz tu ***gioc***[1]

giucãtor (gĭu-cã-tórŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***gioc***[1]

giudets (gĭu-détsĭ) sn – vedz tu ***giudic***[2]

giudic[1] (gĭú-dicŭ) vb I giudicai (gĭu-di-cáĭ), giudicam (gĭu-di-cámŭ), giudicatã (gĭu-di-cá-tã), giudicari/giudicare (gĭu-di-cá-ri) – cu mintea, caftu s-aflu cãndu un lucru easti bun icã-arãu, cã easti ndreptu i strãmbu, caftu s-aflu tsi easti ghini s-fac tu-unã catastasi tsi mi frimintã, tsi cali s-ljau trãninti, etc.; minduescu, lugursescu, crisescu, siluyisescu, sãlushescu, cãtigursescu *{ro: gândi, judeca, raţiona, socoti, critica}* *{fr: raisonner, juger, réfléchir, sermonner, critiquer}* *{en: reason, judge, reflect, reprimand, criticize}* ex: giudicã (minduea-ti) sh-deapoea zbura; mi giudicã (mi cãtigursi, ncãce) tutã dzua § ***giudicat***[1] (gĭu-di-cátŭ) adg giudicatã (gĭu-di-cá-tã), giudicats (gĭu-di-cátsĭ), giudicati/giudicate (gĭu-di-cá-ti) – minduit, lugursit, crisit, siluyisit, sãlushit, cãtigursit *{ro: gândit, judecat, raţionat, socotit, criticat}* *{fr: raisonné, jugé, réfléchi, sermonné, critiqué}* *{en: reasoned, judged, reflected, reprimanded, criticized}* ex: va-lj dzãcã giudicatlu atumtsea a tatãlui § ***giudicari***[1]***/giudicare*** (gĭu-di-cá-ri) sf giudicãri (gĭu-di-cắrĭ) – atsea tsi fatsi omlu cãndu giudicã; minduiri, lugursiri, crisiri, siluyisiri, sãlushiri, cãtigursiri *{ro: acţiunea de a gândi, de a judeca, de a raţiona, de a socoti, de a critica; gândire, judecare, raţionare, socotire, criticare}* *{fr: action de raisonner, de juger, de réfléchir, de sermonner, de critiquer}* *{en: action of reasoning, of judging, of reflecting, of reprimanding, of criticizing}* ex: ãlj talji fãrã njilã sh-giudicari (crisiri, minduiri); agiundzi ahãtã giudicari (cãtigursiri) § ***giudicatã***[1] (gĭu-di-cá-tã) sf giudicãts (gĭu-di-cắtsĭ) – apofasea la cari agiundzi cariva dupã tsi giudicã ghini unã catastasi; minduiri, minti *{ro: judecatã}* *{fr: jugement}* *{en: judgement}* § ***prigiudic***[1] (pri-gĭú-dicŭ) vb I prigiudicai (pri-gĭu-di-cáĭ), prigiudicam (pri-gĭu-di-cámŭ), prigiudicatã (pri-gĭu-di-cá-tã), prigiudicari/prigiudicare (pri-gĭu-di-cá-ri) – giudic, cu-unã minti apufãsitã di nãinti cã un lucru easti bun icã-arãu, cã easti ndreptu i strãmbu, etc. *{ro: prejudeca}* *{fr: préjuger}* *{en: prejudge}* § ***prigiudicat***[1] (pri-gĭu-di-cátŭ) adg prigiudicatã (pri-gĭu-di-cá-tã), prigiudicats (pri-gĭu-di-cátsĭ), prigiudicati/prigiudicate (pri-gĭu-di-cá-ti) – tsi easti giudicat cu-unã minti apufãsitã di nãinti cã tsiva easti ndreptu i strãmbu, bun icã arãu, etc. *{ro: prejudecat}* *{fr: préjugé}* *{en: prejudged}* § ***prigiudicari***[1]***/prigiudicare*** (pri-gĭu-di-cá-ri) sf prigiudicãri (pri-gĭu-di-cắrĭ) – atsea tsi fatsi omlu cãndu prigiudicã unã catastasi *{ro: acţiunea de a prejudeca; prejudecare}* *{fr: action de préjuger}* *{en: action of prejudging}* § ***prigiudicatã***[2] (pri-gĭu-di-cá-tã) sf prigiudicãts (pri-gĭu-di-cắtsĭ) – 1: minti tsi easti apufãsitã di nãinti di giudicari, cã un lucru easti ndreptu i strãmbu; 2: giudicatã tsi s-fatsi diznou *{ro: prejudecatã}* *{fr: préjugement}* *{en: prejudgement}* § ***judic***[1] (jĭú-dicŭ) vb I judicai (jĭu-di-cáĭ), judicam (jĭu-di-cámŭ), judicatã (jĭu-di-cá-tã), judicari/judicare

(jĭu-di-cá-ri) – (unã cu ***giudic***[1]) § ***judicat***[1] (jĭu-di-cátŭ) adg judicatã (jĭu-di-cá-tã), judicats (jĭu-di-cátsĭ), judicati/judicate (jĭu-di-cá-ti) – (unã cu ***giudicat***[1]) ex: trã noauã anj fui judicat § ***judicari***[1]***/judicare*** (jĭu-di-cá-ri) sf judicãri (jĭu-di-cărĭ) – (unã cu ***giudicari***[1]) § ***judicatã***[1] (jĭu-di-cá-tã) sf judicãts (jĭu-di-cătsĭ) – (unã cu ***giudicatã***[1])

giudic[2] (gĭú-dicŭ) vb I giudicai (gĭu-di-cáĭ), giudicam (gĭu-di-cámŭ), giudicatã (gĭu-di-cá-tã), giudicari/giudicare (gĭu-di-cá-ri) – 1: (ca giudicãtor la huchiumati, giudets) caftu s-aflu shi s-ved ma s-hibã dealihea cã omlu adus dinintea-a mea di chivernisi (pulitsii, zabitlãcã), stipseashti shi ari dealihea cãlcatã vãrã leadzi di-a statlui; (ca giudicãtor la huchiumati) caftu s-aflu shi s-dzãc cari ari ndriptati (shi cari stipseashti) di doilji oaminj (dauãli pãrtsã) tsi sã ncaci trã tsiva; 2: (ca giudicãtor sh-cãndu s-tsãni unã crisi la huchiumati) ljau unã apofasi shi-l cãtãdicãtsescu pi-atsel tsi lu-aflu stipsit, tra s-facã chiro ncljis tu hapsi, s-pãlteascã ghizai, i sã-lj da tsiva a atsilui a curi lj-ari faptã stepsu; crisescu, cãtãdicãtsescu *{ro: judeca, condamna (la un proces)}* *{fr: juger, administrer la justice; condamner}* *{en: judge, try a case, pass a sentence}* ex: Dumnidzãlu va nã giudicã; va nã giudicãm (nã crisim) la huchiumati § ***giudicat***[2] (gĭu-di-cátŭ) adg giudicatã (gĭu-di-cá-tã), giudicats (gĭu-di-cátsĭ), giudicati/giudicate (gĭu-di-cá-ti) – (omlu) tsi easti dus la huchiumati trã unã dãvii, dinintea-a unui giudicãtor; (omlu) cari la giudicatã easti cãtãdicãtsit s-facã ahapsi i s-pãlteascã unã ghizai; crisit, cãtãdicãtsit *{ro: judecat, condamnat (la un proces)}* *{fr: jugé, administré la justice}* *{en: judged; tried, sentenced}* ex: va-lj dzãcã giudicatlu atumtsea a tatãlui § ***giudicari***[2]***/giudicare*** (gĭu-di-cá-ri) sf giudicãri (gĭu-di-cărĭ) – atsea tsi fatsi giudicãtorlu cãndu giudicã la huchiumati; crisiri, cãtãdicãtsit *{ro: acţiunea de a judeca, condamna (la un proces)}* *{fr: action de juger, administrer la justice; condamner}* *{en: action of judging, of trying a case, of passing a sentence}* § ***giudicatã***[2] (gĭu-di-cá-tã) sf giudicãts (gĭu-di-cătsĭ) – tsirimonja tsi s-fatsi la huchiumati, cãndu s-tsãni unã dãvii shi s-giudicã unã catastasi; adãrãmintul iu s-tsãni unã dãvii (crisi); giudets, crisi, aguyii, dãvai, dãvii, dãvã, giudets, huchiumati *{ro: judecatã, proces, tribunal}* *{fr: jugement, procés, tribunal}* *{en: judgement, trial, tribunal}* ex: la unã giudicatã (crisi, giudets) tsi avui § ***dizgiudic*** (diz-gĭú-dicŭ) vb I dizgiudicai (diz-gĭu-di-cáĭ), dizgiudicam (diz-gĭu-di-cámŭ), dizgiudicatã (diz-gĭu-di-cá-tã), dizgiudicari/dizgiudicare (diz-gĭu-di-cá-ri) – (unã cu ***giudic***[2]) § ***dizgiudicat*** (diz-gĭu-di-cátŭ) adg dizgiudicatã (diz-gĭu-di-cá-tã), dizgiudicats (diz-gĭu-di-cátsĭ), dizgiudicati/dizgiudicate (diz-gĭu-di-cá-ti) – (unã cu ***giudicat***[2]) ex: ficiori dizgiudicats (giudicats) § ***dizgiudicari/dizgiudicare*** (diz-gĭu-di-cá-ri) sf dizgiudicãri (diz-gĭu-di-cărĭ) – (unã cu ***giudicari***[2]) § ***prigiudic***[2] (pri-gĭú-dicŭ) vb I prigiudicai (pri-gĭu-di-cáĭ), prigiudicam (pri-gĭu-di-cámŭ), prigiudicatã (pri-gĭu-di-cá-tã), prigiudicari/prigiudicare (pri-gĭu-di-cá-ri) – giudic diznou *{ro: rejudeca}* *{fr: juger de nouveau}* *{en: judge again}* § ***prigiudicat***[2] (pri-gĭu-di-cátŭ) adg prigiudicatã (pri-gĭu-di-cá-tã), prigiudicats (pri-gĭu-di-cátsĭ), prigiudicati/prigiudicate (pri-gĭu-di-cá-ti) – tsi s-ari giudicatã diznou *{ro: rejudecat}* *{fr: jugé de nouveau}* *{en: judged again}* § ***prigiudicari***[2]***/prigiudicare*** (pri-gĭu-di-cá-ri) sf prigiudicãri (pri-gĭu-di-cărĭ) – atsea tsi fatsi omlu cãndu s-prigiudicã *{ro: acţiunea de a rejudeca; rejudecare}* *{fr: action de juger de nouveau}* *{en: action of judging again}* § ***prigiudicatã***[2] (pri-gĭu-di-cá-tã) sf prigiudicãts (pri-gĭu-di-cătsĭ) – giudicatã tsi s-fatsi diznou *{ro: rejudecatã}* *{fr: jugement renouvellé}* *{en: new judgement}* § ***judic***[2] (jĭú-dicŭ) vb I judicai (jĭu-di-cáĭ), judicam (jĭu-di-cámŭ), judicatã (jĭu-di-cá-tã), judicari/judicare (jĭu-di-cá-ri) – (unã cu ***giudic***[2]) § ***judicat***[2] (jĭu-di-cátŭ) adg judicatã (jĭu-di-cá-tã), judicats (jĭu-di-cátsĭ), judicati/judicate (jĭu-di-cá-ti) – (unã cu ***giudicat***[2]) ex: trã noauã anj fui judicat § ***judicari***[2]***/judicare*** (jĭu-di-cá-ri) sf judicãri (jĭu-di-cărĭ) – (unã cu ***giudicari***[2]) § ***judicatã***[2] (jĭu-di-cá-tã) sf judicãts (jĭu-di-cătsĭ) – (unã cu ***giudicatã***[2]) § ***giudets*** (gĭu-détsĭ) sn giudetsuri (gĭu-dé-tsurĭ) – 1: giudicatã, crisi, aguyii, davai, dãvii, dãvã; 2: adãrãmintul (casa) iu s-fatsi crisea (giudicata, dãvãlu); judets, sãrai, mekheme, huchimati, huchiumati *{ro: judecatã, proces; tribunal}* *{fr: jugement, procés; tribunal}* *{en: judgement, trial; tribunal}* ex: nfricushatlu di giudets (giudicata di ma nãpoi); tutã avearea va s-u lja giudetslu (huchiumatea); catilu fãtsea giudetslu (giudicata); lumea nu-alagã pri la giudetsuri (huchiumãts) § ***judets*** (jĭu-détsĭ) sn judetsuri (jĭu-dé-tsurĭ) – (unã cu ***giudets***) ex: o lai Doamne, Dumnidzale, cum fu-atsel judets a tãu (atsea giudicatã a ta); va ti dau tru judets (va caftu s-mi giudic la huchiumati, la sãrai); Doamne, tru judets lu-am datã (lu-am datã tu giudicatã, am cãftatã s-mi giudic); s-plãmsi la judets (huchiumati); nãsh avea trã judets (avea tra s-lji giudicã), aushaticlu § ***giudicãtor*** (gĭu-di-cã-tórŭ) sm giudicãtori (gĭu-di-cã-tórĭ) – omlu-a statlui tsi urseashti crisea (giudicata, dãvãlu) di la iuchiumati, ascultã martirli sh-da singilia (iljamea) tu soni; giudic, cati, mustãndic *{ro: judecãtor}* *{fr: juge}* *{en: judge}* § ***judicãtor*** (jĭu-di-cã-tórŭ) sm judicãtori (jĭu-di-cã-tórĭ) – (unã cu ***giudicãtor***) § ***giudic***[3] (gĭú-dic) sm giudits (gĭú-ditsĭ) – (unã cu ***giudicãtor***) ex: njiluit escu shi ndreptu, tsi giudic (giudicãtor) escu a cuichishdo

giudic[3] (gĭú-dic) sm – vedz tu ***giudic***[2]

giudicari[1] ***/giudicare*** (gĭu-di-cá-ri) sf – vedz tu ***giudic***[1]

giudicari[2]***/giudicare*** (gĭu-di-cá-ri) sf – vedz tu ***giudic***[2]

giudicat[1] (gĭu-di-cátŭ) adg – vedz tu ***giudic***[1]

giudicat[2] (gĭu-di-cátŭ) adg – vedz tu ***giudic***[2]

giudicatã[1] (gĭu-di-cá-tã) sf – vedz tu ***giudic***[1]

giudicatã[2] (gĭu-di-cá-tã) sf – vedz tu ***giudic***[2]

giudicãtor (gĭu-di-cã-tórŭ) sm – vedz tu ***giudic***[2]

giueapi/giueape (gĭu-ĭá-pi) sf fãrã pl – zborlu tsi-lj si toarnã nãpoi a unui tsi bagã unã ntribari; giuvapi, apandisi, apocrisi, cãrshilãchi *{ro: rãspuns}* *{fr: réponse}* *{en: answer}* ex: nu dats giueapi (apandisi) § ***giuvapi/giuvape*** (gĭu-vá-pi) sf giuvãchi (gĭu-văchĭ) – (unã cu ***giueapi***) ex: giuvapi (apandisi) nu-lj vinji; fratili s-nji-l ascãpats, cã giuvapi (apandisi) nu va-nj dats! (fig: cã altã soi, va vã vatãm sh-nu va putets s-nji dats apandisi!)

giuf! (gĭúfŭ) inter – zbor cari caftã s-aspunã cum s-avdi unã aguditurã *{ro: interjecţie care cautã sã imite sunetul unei lovituri}* *{fr: mot qui imite le son d'un coup}* *{en: word imitating the sound of a blow}*

giufã (gĭu-fắ) sm giufadz (gĭu-fádzĭ) – ghiurultii, yiurultii, larmã, lavã, longi, loscut, pãlturã, sãlãvati, vreavã, crot, vrondu, zbuc *{ro: tãrãboi, tapaj}* *{fr: tapage, vacarme}* *{en: loud noise, uproar}*

giufcã (gĭúf-cã) sf giuftsi/giuftse (gĭúf-tsi) – unã tufã di peani, icã unã parti cãrnoasã tsi s-aflã la ndauã turlii di pulj (ca cucotlu bunãoarã) tu partea di nsus a caplui (di-aradã aroshi sh-cu dintsã ca un cheaptini); creastã, cresã *{ro: creastã (de cocoş)}* *{fr: crête (de coq)}* *{en: crest (of bird)}* § ***giugiufcã*** (gĭú-gĭúf-cã) sf giugiufchi/giugiufche (gĭú-gĭúf-chi) shi giugiuftsi/giugiuftse (gĭú-gĭúf-tsi) – ciulii di per (ma lungu sh-ma tufos) di pi frãmtea i creashtitlu-a caplui; mãnuclju di peani tsi stulsescu caplu-a unor pulj; chipita di la zãrculã (cuculã); tufã, cuculj, fundã, ciuciulã, ciuciulcã, bufcã *{ro: moţ, creastã (pasãre)}* *{fr: aigrette, houppe}* *{en: crest (of bird), tuft}* ex: giugiufchi di mãrdzeali

giufoarticã (gĭu-foár-ti-cã) sf ***gugiufoarticã***

giug[1] (gĭúgŭ) sn giuguri (gĭú-gurĭ) – hãlati tsi s-bagã deavãrliga di zverca-a boilor tra sã-lj facã s-imnã shi s-lucreadzã deadun; (expr: lj-bag giuglu = lu ncurun) *{ro: jug}* *{fr: joug}* *{en: yoke}* ex: bagã a boilor giuglu; bãgarã tu giug doi mãnzats ca s-tragã pluglu; lj-bãgarã giuglu (expr: lu nsurarã) § ***giugãtor*** (gĭu-gã-tórŭ) sm giugãtori (gĭu-gã-tórĭ) – un tsi poartã giuglu; bou di giug *{ro: bou de jug}* *{fr: bête de trait, boeuf de joug}* *{en: animal harnessed to a yoke}* § ***sumgiugãtor*** (sum-gĭu-gã-tórŭ) sm sumgiugãtori (sum-gĭu-gã-tórĭ) – (bou) tsi easti sum giug *{ro: (bou) înjugat}* *{fr: (boeuf) sous le joug}* *{en: (ox) under the yoke}* § ***ngiug*** (ngiúgŭ) (mi) vb I ngiugai (ngiu-gáĭ), ngiugam (ngiu-gámŭ), ngiugatã (ngiu-gá-tã), ngiugari/ngiugare (ngiu-gá-ri) – bag giuglu deavãrliga di zverca-a boului; (fig: mi ngiug = mi ncurun; mi nsor (mãrit) *{ro: înjuga}* *{fr:*

mettre sous le joug; atteler} *{en: to fit or join with a yoke}* § ***ngiugat*** (ngiu-gátŭ) adg ngiugatã (ngiu-gá-tã), ngiugats (ngiu-gátsĭ), ngiugati/ngiugate (ngiu-gá-ti) – (bou) tsi-lj s-ari bãgatã un giug deavãrliga di zvercã *{ro: înjugat}* *{fr: mis au joug; attelé}* *{en: to fit or join with a yoke}* ex: ngiugã boilji sh-dusi la agru; lu ngiugãm (fig: lu nsurãm) sh-pri nãs § ***ngiugari/ngiugare*** (ngiu-gá-ri) sf ngiugãri (ngiu-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un bou easti ngiugat *{ro: acţiunea de a înjuga; înjugare}* *{fr: action de mettre sous le joug; d'atteler}* *{en: action of fitting or joining with a yoke}* § ***dizgiug*** (diz-giúgŭ) (mi) vb I dizgiugai (diz-giu-gáĭ), dizgiugam (diz-giu-gámŭ), dizgiugatã (diz-giu-gá-tã), dizgiugari/dizgiugare (diz-giu-gá-ri) – scot giuglu tsi s-aflã deavãrliga di zverca-a boului *{ro: dejuga}* *{fr: dételer (les boeufs)}* *{en: unyoke}* ex: dizgiugarã boilji § ***dizgiugat*** (diz-giu-gátŭ) adg dizgiugatã (diz-giu-gá-tã), dizgiugats (diz-giu-gátsĭ), dizgiugati/dizgiugate (diz-giu-gá-ti) – (bou) tsi-lj s-ari scoasã giuglu tsi s-afla deavãrliga di zvercã *{ro: dejugat}* *{fr: (boeuf) dételé}* *{en: unyoked}* § ***dizgiugari/dizgiugare*** (diz-giu-gá-ri) sf dizgiugãri (diz-giu-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un bou easti dizgiugat *{ro: acţiunea de a dejuga; dejugare}* *{fr: action de dételer (les boeufs)}* *{en: action of unyoking (oxes)}* § ***giugii/giugie*** (gĭu-gí-i) sf giugii (gĭu-gíĭ) – preaclji di boi (di-aradã, cãndu suntu ligats cu idyiul giug); jugii; (fig: giugia = preaclji (di bãrbat shi muljari); muljarea-a unui bãrbat; bãrbatlu-a unei muljari) *{ro: pereche de boi; pereche de boi înjugaţi împreunã}* *{fr: paire de boeufs; attelage de deux boeufs}* *{en: pair of oxes (usually joined to the same yoke)}* ex: unã giugii (preaclji ngiugatã) di boi; trei giugii (preclji) di boi avea ti lucrul a cãmpului; aestã easti giugia (preaclja, nicuchira) a alãntui § ***jugii/jugie*** (jĭu-gí-i) sf jugii (jĭu-gíĭ) – (unã cu ***giugii***) § ***giuguescu*** (gĭu-gu-ĭés-cu) vb IV giuguii (gĭu-gu-íĭ), giugueam (gĭu-gu-ĭámŭ), giuguitã (gĭu-gu-í-tã), giuguiri/giuguire (gĭu-gu-í-ri) – (unã cu ***ngiug***) ex: moartea-a unei cãpritsã nã giuguea (nã fãtsea s-aduchim c-avem un giug di zvercã) § ***giuguit*** (giu-gu-ítŭ) adg giuguitã (giu-gu-í-tã), giuguits (giu-gu-ítsĭ), giuguiti/giuguite (giu-gu-í-ti) – (unã cu ***ngiugat***) § ***giuguiri/giuguire*** (giu-gu-í-ri) sf giuguiri (giu-gu-írĭ) – (unã cu ***ngiugari***)

giug[2] (gĭúgŭ) sn giuguri (gĭú-gurĭ) – 1: cali (loc) ncljinat (vidzut di nghios cãndu omlu va si s-alinã cãtrã nsus); anifur, nifur, arap, anifurami; 2: partea di nsus (lungã shi strimtã) a unui munti (dzeanã); schinãrat, dzeanã di munti; 3: faptul cã omlu (calu, etc.) alinã anifurlu (dzeana, muntili) cãtrã nsus *{ro: suiş, urcuş, creastã de munte}* *{fr: montée, crête de montagne}* *{en: uphill, mountain ridge, going uphill}* ex: giuglu (anifurlu) ari aripidinã sh-aripidina giug (anifur); calu gioni, tu giug (tu-alinarea-a anifurlui) s-cunoashti; si-l lja cãvalã tu giuglu-aestu; alinã cu greu giuglu (araplu)-a muntilui; armãnlu tu giug i va cãntã i vai mãcã; shi s-vedz cum ardu horli, cu giuguri (dzenj, schinãrati) mãri di dzadã

giugar (gĭu-gárŭ) sm giugari (gĭu-gárĭ) – unã soi di cãrlig (di metal i lemnu) cu cari s-minteashti foclu shi s-tradzi jarlu; unã soi di cleashti cu cari s-acatsã jarlu i s-minteashti foclu; cleashti di foc di-unã parti; jaglu, mashi, mãshe, dãnali, dãnalji, tãnali, tãnalji *{ro: vãtrai, cleşte de foc}* *{fr: tisonnier, tenailles}* *{en: poker, fire tongs}* ex: dijirã foclu cu giugarlu

giugastru (gĭu-gás-tru) sm giugashtri (gĭu-gásh-tri) – unã soi di arburi dit fumealja-a sfindanlui (tsi poati s-agiungã pãnã la 15 di metri-anãltsimi, cu frãndzã tsi sh-u-aduc cu palma di om sh-cu lãludz verdzã, cu lemnul albu sh-dur, cu coaja tsi da niheamã pi-aroshi), sh-cari creashti ma multu pi cãmpu sh-pit locurli cu dzenuri apusi *{ro: jugastru}* *{fr: érable champêtre}* *{en: european species of maple}* ex: ningã umbra di un giugastru § ***jugastru*** (jĭu-gás-tru) sm jugashtri (jĭu-gásh-tri) – (unã cu ***giugastru***)

giugãtor (gĭu-gã-tórŭ) sm – vedz tu ***giug***[1]

giugia (gĭu-gí-ea) sm giugianj (gĭu-gí-eanjĭ) – dãmarã di oaminj shcurtsã tsi nu crescu vãroarã mãri; cariva tsi nu creashti mari sh-armãni shcurtu; dãmarã di oaminj njits tsi bãneadzã tu Africhii; gugi, pivul, shcurtabac, fici, judav *{ro: pitic, pigmeu}* *{fr: nain, pygmée}* *{en: pygmy, midget, dwarf}* § ***gugi***[1] (gúgĭŭ) sm gugeanj (gú-gĭanjĭ) – (unã cu ***giugia***)

giugii/giugie (gĭu-gí-i) sf – vedz tu ***giug***[1]

giugiufcã (gĭú-gĭúf-cã) sf – vedz tu ***giufcã***

giugive (gĭugĭ-vé) sm – vedz tu ***gijve***

giuguescu (gĭu-gu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***giug***[1]

giuguiri/giuguire (giu-gu-í-ri) sf – vedz tu ***giug***[1]

giuguit (giu-gu-ítŭ) adg – vedz tu ***giug***[1]

giuiapi/giuiape (gĭu-ĭá-pi) sf fãrã pl – scriari neaprucheatã di noi: vedz ***giueapi***

giulgiu (gĭúl-gĭu) sn giulgiuri (gĭúl-gĭurĭ) – pãndzã suptsãri cari s-ashtearni pristi tsiva i cariva; pãndzã cu cari s-acoapirã mortul; ghiulgiu, savan, savun, sindonã, sindoni *{ro: linţoliu, giulgiu}* *{fr: linceul, suaire}* *{en: shroud}* § ***ghiulgiu*** (ghĭúl-gĭu) sn ghiulgiuri (ghĭúl-gĭurĭ) – (unã cu ***giulgiu***)

giumac (gĭu-mácŭ) sn – vedz tu ***ciumagã***

giumaeti/giumaete (gĭu-ma-é-ti) sf – vedz tu ***giumãati***

giumãati/giumãate (gĭu-mã-á-ti) sf giumãets (gĭu-mã-étsĭ) – adunari di oaminj cari bãneadzã tu-un loc deadun (tu-unã hoarã, pulitii, etc.) cari au idyili intiresi sh-multi ori suntu di idyea pisti, idyea farã, etc.; giumaeti, chinotitã, adunari, sobor, cumshonji *{ro: adunare, comunitate}* *{fr: communauté, assemblée}* *{en: community, assembly}* ex: dinintea-a ocljilor a nushtror sh-dinintea-a giumãatiljei va si s-veadã ashichearei § ***giumaeti/giumaete*** (gĭu-ma-é-ti) sf giumaets (gĭu-ma-étsĭ) – (unã cu ***giumãati***)

giumãndani/giumãndane (gĭu-mãn-dá-ni) sf – vedz tu ***gimãndani***

giumbã (gĭúm-bã) sf – vedz tu ***giumcã***

giumbiusi/giumbiuse (gĭum-bĭú-si) sf – (unã cu ***giumbusi***)

giumbusi/giumbuse (gĭum-bú-si) sf giumbush (gĭum-búshĭ) – tritsearea-a chirolui cu oaspits (measã, mãcari sh-beari, cãntic sh-gioc, etc.); cimbuzi, giumbiusi, gimbusi, ziafeti, zefcã, zefchi, ahaincã, harei, festã, uspets *{ro: ospãţ, divertisment}* *{fr: festin, banquet, divertissement}* *{en: banquet, amusement}* § ***gimbusi/gimbuse*** (gim-bú-si) sf gimbush (gĭum-búshĭ) – (unã cu ***giumbusi***) ***giumbiusi/giumbiuse*** (gĭum-bĭú-si) sf giumbush (gĭum-bĭúshĭ) – (unã cu ***giumbusi***)

giumcã (gĭúm-cã) sf giumtsi/giumtse (gĭúm-tsi) – 1: umflãturã (tsi-ansari cãtrã nafoarã) di pi fatsa-a unui lucru; umflãturã faptã pi truplu-a omlui dupã unã goadã; 2: umflãturã tsi s-aflã nãuntru (tu truplu-a omlui) shi creashti multi ori fãrã misurã di-adutsi moartea-a omlui; umflãturã, ciumã, ciumbã, giumbã, jumbã, shumbã, shutã, shushcã, cocoshurã, uimã *{ro: umflãturã; tumoari}* *{fr: enflure; excroissance; tumeur}* *{en: swelling; excrescence, growth; tumour}* ex: caplu lji si featsi tut giumtsi (umflãturi) § ***giumbã*** (gĭúm-bã) sf giumbi/giumbe (gĭúm-bi) – (unã cu ***giumcã***) § ***ciumbã*** (cĭúm-bã) sf ciumbi/ciumbe (cĭúm-bi) – (unã cu ***giumcã***) § ***jumbã*** (jĭúm-bã) sf jumbi/jumbe (jĭúm-bi) – (unã cu ***giumcã***)

giumertu (gĭu-mér-tu) adg giumertã (gĭu-mér-tã), giumertsã (gĭu-mér-tsã), giumerti/giumerte (gĭu-mér-ti) – tsi easti cu mirachi shi vreari tra s-da shi sã mpartã cu altsã atseali tsi ari; (om) cu mãna largã; cuvurdã, livendu, filotim, sãlghit *{ro: darnic, generos}* *{fr: galant, généreux, main ouverte}* *{en: gallant, generous, open-handed}* ex: Dumnidzã fu giumertu (slãghit, filotim)

giumetã (gĭu-mé-tã) sf – vedz tu ***giumitati***

giumitati/giumitate (gĭu-mi-tá-ti) sf giumitãts (gĭu-mi-tắtsĭ) – catiunã di-atseali dauã pãrtsã isea (i aproapea isea) tu cari si mparti un lucru; loclu (di-aradã cãtã tu mesi) tsi lu mparti (i poati s-lu mpartã) un lucru tu dauã pãrtsã (aproapea) isea; ngiumitati, jumitati, giumetã, giumitic, dis, mits; (expr: 1: (lucru) faptu pi giumitati = (lucru) tsi easti faptu mash unã parti; (lucru) nchisit sh-alãsat nibitisit; 2: (dzãs) cu giumitati di gurã = (dzãs, di-atsel tsi zburashti) cu boatsea peanarga, dipusã, dip canda nu easti nicã el cãndisit di-atseali tsi dzãtsi; 3: adrat cu inima pi giumitati = adrat fãrã vreari, fãrã gãireti, fãrã umuti) *{ro: jumãtate}* *{fr: moitié}* *{en: half}* ex: giumitatea (disa) tsãni-u tini; ca giumitati (disã) di om s-featsi; lj-ded shi giumitati (disã) di cãrvealji; acumpãrã shi giumitati di ucã di-arãchii § ***ngiumitati/ngiumitate*** (ngĭu-mi-tá-ti) sf

ngiumitãts (ngĭu-mi-tắtsĭ) – (unã cu ***giumitati***) ex: mutreashti hãznãlu, ngiumitati s-avea dusã ca frati bun, u mpãrtsã amirãrilja pi ngiumitati cu frati-su § ***jumitati/jumitate*** (jĭu-mi-tá-ti) sf jumitãts (jĭu-mi-tătsĭ) – (unã cu ***giumitati***) ex: cã di trei anj shi jumitati § ***giumetã*** (gĭu-mé-tã) sf giumets (gĭu-métsĭ) – giumitatea dit un lucru cunuscut a curi nu-lj si dzãtsi numa (unã misurã, ucã, cãrvealji, etc.) *{ro: jumătate (dintr-un lucru sau măsură fără să fie menţionată} {fr: moitié de quelque chose qui n'est pas mentionnée} {en: half of something (a measure) not mentioned}* ex: nã giumetã (giumitati chilo) di yin; nã giumetã (giumitati ucã) di carni § ***ngiumetã*** (ngĭu-mé-tã) adv – (mpãrtsãt) pi giumitati *{ro: pe jumătate} {fr: à moitié} {en: in half}* ex: ngiumetã (pi giumitati) u ded (s-u lucreadzã) ayinja § ***giumitic*** (gĭu-mi-tícŭ) sm, sf giumiticã (gĭu-mi-tí-cã), giumitits (gĭu-mi-títsĭ), giumititsi/giumititse (gĭu-mi-tí-tsi) – (unã cu ***giumitati***) § ***ngiumitichedz*** (ngĭu-mi-ti-chĭédzŭ) (mi) vb I ngiumiticai (ngĭu-mi-ti-cáĭ), ngiumiticam (ngĭu-mi-ti-cámŭ), ngiumiticatã (ngĭu-mi-ti-cá-tã), ngiumiticari/ngiumiticare (ngĭu-mi-ti-cá-ri) – fac (talj) un lucru pri giumitati; fac un lucru si scadã cu giumitati; u fac afanã giumitatea-a unui lucru; ngiumeatic *{ro: înjumătăţi} {fr: couper à deux; partager par moitié, réduire de moitié} {en: cut in half; reduce by half}* ex: u ngiumiticã (u featsi afanã, u mãcã, giumitatea di) oala di njari; unã lãngoari, ngiumiticã oili (li featsi s-moarã giumitatea di oi); u ngiumiticarã pãnea (mãcacã giumitati di pãni) § ***ngiumeatic*** (ngĭu-meá-ticŭ) (mi) vb I ngiumiticai (ngĭu-mi-ti-cáĭ), ngiumiticam (ngĭu-mi-ti-cámŭ), ngiumiticatã (ngĭu-mi-ti-cá-tã), ngiumiticari/ngiumiticare (ngĭu-mi-ti-cá-ri) – (unã cu ***ngiumitichedz***) § ***ngiumiticat*** (ngĭu-mi-ti-cátŭ) adg ngiumiticatã (ngĭu-mi-ti-cá-tã), ngiumiticats (ngĭu-mi-ti-cátsĭ), ngiumiticati/ngiumiticate (ngĭu-mi-ti-cá-ti) – tsi easti faptu (tãljat) pi giumitati; tsi ari scãdzutã cu giumitati *{ro: înjumătăţit} {fr: qui est coupé à deux; partagé par moitié, réduit de moitié} {en: cut in half; reduced by half}* § ***ngiumiticari/ngiumiticare*** (ngĭu-mi-ti-cá-ri) sf ngiumiticãri (ngĭu-mi-ti-cărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã ngiumiticheadzã un lucru *{ro: acţiunea de a înjumătăţi; înjumătăţire} {fr: action de couper à deux; de partager par moitié, de réduire de moitié} {en: action of cutting in half; of reducing by half}* ex: ngiumiticarea tsi-lj featsirã caljlji a agrului

giumitic (gĭu-mi-tícŭ) sm, sf – vedz tu ***giumitati***

giunac (gĭu-nácŭ) sm – vedz tu ***gioni***

giunami/giuname (gĭu-ná-mi) sf – vedz tu ***gioni***

giunar (gĭu-nárŭ) sm – vedz tu ***gioni***

giunatic (gĭu-ná-ticŭ) sn – vedz tu ***gioni***

giuncu (gĭún-cu) sm, sf giuncã (gĭún-cã), giuntsi (gĭún-tsi), giuntsi/giuntse (gĭún-tsi) – boulu (vaca) cãndu easti ninga tinir yitsãl di 2-3 anj, di-aradã niscuchit shi nibãgat ninga la giug; juncu, mãnzat, yitsãl (yitsauã), muscar, demush *{ro: junc} {fr: bouvillon, jeune taureau; génisse} {en: young bullock}* ex: va talj trã nãs giuncul atsel graslu; vaca tsi ari undzitã cu boulu icã cu giuncul § ***juncu*** (jún-cu) sm, sf ***junicã*** (ju-ní-cã), juntsi (jún-tsi), junitsi/junitse (ju-ní-tsi) – (unã cu ***giuncu***)

giuneapini/giuneapine (gĭu-neá-pi-ni) sm giuneapinj (gĭu-neá-pinjĭ) – arburi njic cari creashti di-aradã tu muntsã, cu frãndzãli ca atsi tsi nu cad earna sh-au unã anjurizmã ahoryea, sh-cari fatsi yimishi njits sh-viniti-lãi; giunepini, gãbjeu; (expr: gioni di giuneapini, curlu-ts ca di peapini = s-dzãtsi tr-atsel tsi s-alavdã cã easti gioni ma curlu-lj treamburã di fricã) *{ro: jneapen} {fr: genévrier} {en: juniper tree}* ex: gioni di giuneapini, curlu-ts ca di peapini (s-dzãtsi-a atsilui tsi s-alavdã cã easti gioni ma curlu-lj treamburã di fricã); giuneapinjlji nu crescu mãri; arshu un giuneapini § ***giunepini/giunepine*** (gĭu-né-pi-ni) sm giunepinj (gĭu-né-pinjĭ) – (unã cu ***giuneapini***) ex: giunepinjli easti multu cãftat la noi

giuneashti/giuneashte (gĭu-neash-ti) adv – vedz tu ***gioni***

giuneatsã (gĭu-neá-tsã) sf – vedz tu ***gioni***

giunel (gĭu-nélŭ) sm, sf – vedz tu ***gioni***

giunepini/giunepine (gĭu-né-pi-ni) sm – vedz tu ***giuneapini***

giunescu (gĭu-nés-cu) adg – vedz tu ***gioni***

giungiula (gĭún-gĭu-la) adv – minari di-a omlui pri-aoa sh-pri-aclo, aljurea, fãrã un scupo tu minti sh-fãrã sã shtibã pri iu s-dutsi; zburãri aljurea, di-aoa sh-di-aclo; pri-aoa sh-pri-aclo *{ro: razna} {fr: de-ci de là} {en: run over stock and block; rush over hedge and ditch}* ex: u lo giungiula (aljurea, pri-aoa sh-pri-aclo, fãrã sã shtibã pri iu s-dutsi)

giungiulã (gĭun-gĭú-lã) sf giungiuli/giungiule (gĭun-gĭú-li) – lilici analtã sh-aroshi, tsi creashti sh-agrã tu cãmpu ma easti di-aradã criscutã tu grãdinã ti mushuteatsa shi anjurizma tsi u da; giungiunã, junjulã, garafilã(?), garoaflã(?), garufljauã(?); *{ro: garoafă?} {fr: oeillet?} {en: carnation?}* ex: cu cicioarli tu giungiulã § ***giungiunã*** (gĭun-gĭú-nã) sf giungiuni/giungiune (gĭun-gĭú-ni) – (unã cu ***giungiulã***) § ***junjulã*** (jĭun-jĭú-lã) sf junjuli/junjule (jĭun-jĭú-li) (unã cu ***giungiulã***) ex: Mitra eara arosh ca junjula (bãgats oarã cã aoa avem unã exceptsii; gramatili "nj" s-avdu ca dauã bots ahoryea, "n" shi "j"

giungiunar (gĭun-gĭu-nárŭ) sm giungiunari (gĭun-gĭu-nárĭ) – 1: insectã (yeatsã tsi sh-u-adutsi, sh-multi ori easti lugursitã unã cu acrida) cu truplu shcurtu sh-gros, cu ocljilj mãri sh-cu cicioarli di dinãpoi multu lundzi tsi u-agiutã s-ansarã multu diparti (sh-cari fatsi unã soi di shuirat cãndu sh-freacã un di-alantu, cicioarili di dinãpoi); jujunar, juji, tsintsir, tsindzir, dzindzir, dzendzer, dzindzinar, ceatrafil, carcalec, carcalets, carcaledz, cãrcãlets, curcalec, cherchinez, chirchinec; 2: soi di muscã (insectã, rimã), cari sh-u-adutsi cu alghina shi yeaspea, cu truplu ca di catifei faptu di ma multi neali shi cari alagã di lilici-lilici tra si s-hrãneascã; zãngãnar, zãngrãnã, heavrã *{ro: greier; bondar} {fr: grillon, cigale; bourdon} {en: cricket; bumble-bee}* ex: lj-cadi un giungiunar ãn gurã; a giungiunarlor (a carcaletslor, a ceatrafiljlor) cãntic § ***dzindzinar*** (dzin-dzi-nárŭ) sm dzindzinari (dzin-dzi-nárĭ) – (unã cu ***giungiunar***) § ***dzindzir*** (dzín-dzirŭ) sm dzindziri (dzín-dzirĭ) – (unã cu ***giungiunar***) ex: dzindzirlji nã cãntã sh-elj § ***dzendzer*** (dzén-dzerŭ) sm dzendzeri (dzén-dzerĭ) – (unã cu ***giungiunar***) § ***tsindzir*** (tsín-dzirŭ) sm tsindziri (tsín-dzirĭ) – (unã cu ***giungiunar***) § ***tsintsir*** (tsín-tsirŭ) sm tsintsiri (tsín-tsirĭ) – (unã cu ***giungiunar***) § ***jujunar*** (jĭu-jĭu-nárŭ) sm jujunari (jĭu-jĭu-nárĭ) – (unã cu ***giungiunar***) § ***juji*** (jĭujĭŭ) sm pl(?) – (unã cu ***giungiunar***) § ***jujuescu*** (jĭu-jĭu-ĭés-cu) vb IV jujuii (jĭu-jĭu-íĭ), jujueam (jĭu-jĭu-eámŭ), jujuitã (jĭu-jĭu-í-tã), jujuiri/jujuire (jĭu-jĭu-í-ri) – scot bots ca-atsel scos di-un jujunar (alghinã, yeaspi, zãngãnar, tsintsir, ceatrafil, etc.); zãngãnescu, zãzãescu *{ro: bâzâi, ţiui} {fr: bourdonner} {en: buzz, hum}* ex: jujunarlu jujuea mash pi chetrili arsi di soari § ***jujuit*** (jĭu-jĭu-ítŭ) adg jujuitã (jĭu-jĭu-í-tã), jujuits (jĭu-jĭu-ítsĭ), jujuiti/jujuite (jĭu-jĭu-í-ti) – cari ari faptã un vrondu ca-atsel a jujunarlui; tsi s-avdi ca vrondul faptu di-un zãngãnar; zãngãnit, zãzãit *{ro: bâzâit, ţiuit} {fr: bourdonné} {en: buzzed, hummed}* § ***jujuiri/jujuire*** (jĭu-jĭu-í-ri) sf jujuiri (jĭu-jĭu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva jujueashti; zãngãniri, zãzãiri *{ro: acţiunea de a bâzâi, de a ţiui; bâzâire, ţiuire} {fr: action de bourdonner} {en: action of buzzing, of humming}*

giungiunã (gĭun-gĭú-nã) sf – vedz tu ***giungiulã***

giungljari/giungljare (gĭun-gljĭá-ri) sf – vedz tu ***giunglju***

giungljat (gĭun-gljĭátŭ) adg – vedz tu ***giunglju***

giungljedz (gĭun-gljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***giunglju***

giunglju (gĭún-gljĭu) sn giungljuri (gĭún-gljĭurĭ) – dureari yii shi tãljitoasã tsi ti-agudeashti iuva tu trup, dinapandiha, ca unã sulã; sulã, pundziri, amurtsãt, stihiptu, mãshcari, mushcari, ntsãpãturã *{ro: junghi} {fr: douleur soudaine et violente en un point du corps; point pleurétique} {en: short and sharp pain (stitch) in some part of the body}* ex: am un giunglu (nj-da ca sulã) tu plãtãri; giunglju tu inimã; mi-acãtsã un giunglju § ***giungljedz*** (gĭun-gljĭédzŭ) vb I giungljai (gĭun-gljĭáĭ), giungljam (gĭun-gljĭámŭ), giungljatã (gĭun-gljĭá-tã), giungljari/giungljare (gĭun-gljĭá-ri) – aduchescu un giunglju, unã dureari yii shi tãljitoasã tsi-nj treatsi dinapandiha, iuva prit trup (cheptu, dintsã, etc.) *{ro: avea junghiuri} {fr: avoir des points de côté, sentir de douleurs violentes en un point du corps} {en: feel sharp or stabbing pains}* ex: mi giungljadzã (nj-da giungljuri) tu dintsã § ***giungljat*** (gĭun-gljĭátŭ) adg giungljatã (gĭun-gljĭá-tã), giungljats (gĭun-gljĭátsĭ), giungljati/giungljate

(gĭun-gljĭá-ti) – cari aducheashti un giunglju tsi-lj treatsi dinapandiha prit trup *{ro: care simte un junghi} {fr: qui a des points de côté, qui sent de douleurs violentes en un point du corps} {en: who feels sharp, stabbing pains}* § ***giunglja-ri/giungljare*** (gĭun-gljĭá-ri) sf giungljeri (gĭun-gljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti giungljat *{ro: acţiunea de a avea junghiuri} {fr: action d'avoir des points de côté, de sentir de douleurs violentes en un point du corps} {en: action of feeling sharp or stabbing pains}*

giungu (gĭún-gu) sm, sf giuncã (gĭún-cã), giuntsi (gĭún-tsi), giuntsi/giuntse (gĭún-tsi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***giuncu***

giunop (gĭu-nópŭ) sm – vedz tu ***gioni***

giunoplu (gĭu-nó-plu) sm – vedz tu ***gioni***

giup (gĭúpŭ) sn giupi/giupe (gĭú-pi) – unã soi di stranj lungu tsi cadi lishor (nistres) pri trup, di-aradã purtat di preftsã; antiri, andiri, sãe; arasã, rasã, razi *{ro: anteriu} {fr: sorte de robe, surplis} {en: surplice}* ex: ts-bãgash giuplu (antirilu) shi mãruna

giupã (gĭú-pã) sf giupi/giupe (gĭú-pi) – stranj di muljari tsi s-poartã di la mesi shi nghios sh-cari, deadun cu bluza (cãmea-sha) di pisuprã s-poartã tu loc di fustani; unã soi di stranj lungu di muljari (di-aradã di pãndzã) tsi s-poartã sum fustani; jupã, fustã, bãcã, fustani *{ro: jupon; rochie} {fr: jupe, jupon; robe} {en: woman's skirt, underskirt; gown}* ex: tsal Yiur-gachi tu giupã goalã § ***jupã*** (jĭú-pã) sf jupi/jupe (jĭú-pi) – (unã cu ***giupã***) ex: nviscutã tu jupã (fustani) veaclji; jupa-lj cum azboairã

giuphane (gĭup-ha-né) sm giuphanedz (gĭup-ha-nédzĭ) – numã tsi s-da trã bãruti shi armili tsi au bãruti (ca, bunãoarã, curshunjli, ghiuledzlji, etc.); loclu (binaea) iu s-tsãni bãrutea i s-tsãn armili cu bãruti *{ro: muniţie} {fr: munitions, arsénal} {en: ammunition, arsenal}* ex: s-arsi giuphanelu (loclu iu s-afla bãrutea, gãgoashili, etc.)

giur (gĭúrŭ) (mi) vb I giurai (gĭu-ráĭ), giuram (gĭu-rámŭ), giuratã (gĭu-rá-tã), giurari/giurare (gĭu-rá-ri) – dzãc cu giurat (dinintea-al Dumnidzã) cã atsea tsi spun easti dealihea; dau giurat, ljau giurat, agiur, sprigiur, spigiur, prigiur, urchisescu *{ro: jura} {fr: jurer, prêter serment} {en: swear (on the Bible), take an oath}* ex: si zburashti cã giurash (cã ai datã giurat) § ***giurat***[1] (gĭu-rátŭ) adg giuratã (gĭu-rá-tã), giurats (gĭu-rátsĭ), giurati/giurate (gĭu-rá-ti) – datã giurat, loatã giurat, agiurat, sprigiurat, spigiurat, prigiurat, urchisit *{ro: jurat} {fr: juré, qui a prêté serment} {en: who has taken an oath}* § ***giurari/giu-rare*** (gĭu-rá-ri) sf giurãri (gĭu-rắrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu da i lja giurat; agiurari, sprigiurari, spigiurari, prigiurari, urchisiri *{ro: acţiunea de a jura; jurare} {fr: action de jurer, de prêter serment} {en: action of taking an oath}* § ***giurat***[2] (gĭu-rátŭ) sn giuraturi (gĭu-rá-turĭ) – zborlu dat cãndu cariva giurã cã va s-facã tsiva icã giurã cã nu dzãtsi minciunj; giuratic, sprigiurat, spigiurat, prigiurat, orcu; (expr: 1: mi leg cu giurat = am datã zbor cu giurat cã va s-fac tsiva, cã nu va spun tsiva, etc.; 2: nj-leg limba cu giurat = giur cã un lucru tsi-l shtiu va-l tsãn ncljis tu cheptu sh-cã nu va-l spun a vãrnui) *{ro: jurãmânt} {fr: serment} {en: oath}* ex: limba nj-eara ligatã cu giurat; nu hiu ligat cu giurat (pot si zburãscu); giuratlu i giurat; nu scoasirã cipit trã giurat din gurã; giuratlu eara pãnã dzua atsea; giuratlu a ljepurlui; el giuratlu nu-agãrshi; lji si dizligã limba di giurat (putea tora si zburascã, si spunã tsi s-avea faptã) § ***giuratic*** (gĭu-rá-ticŭ) sn giuraticuri (gĭu-rá-ti-curĭ) – (unã cu ***giurat***[2]) § ***agiur*** (a-gĭúrŭ) vb I agiurai (a-gĭu-ráĭ), agiuram (a-gĭu-rámŭ), agiuratã (a-gĭu-rá-tã), agiurari/agiurare (a-gĭu-rá-ri) – (unã cu ***giur***) § ***agiurat*** (a-gĭu-rátŭ) adg agiuratã (a-gĭu-rá-tã), agiurats (a-gĭu-rátsĭ), agiurati/agiurate (a-gĭu-rá-ti) – (unã cu ***giurat***[1]) § ***agiurari/agiurare*** (a-gĭu-rá-ri) sf agiurãri (a-gĭu-rắrĭ) – (unã cu ***giurari***) § ***sprigiur*** (spri-gĭúrŭ) (mi) vb I sprigiurai (spri-gĭu-ráĭ), sprigiuram (spri-gĭu-rámŭ), sprigiuratã (spri-gĭu-rá-tã), sprigiurari/sprigiurare (spri-gĭu-rá-ri) – dau giurat greu cã atseali tsi dzãc suntu dealihea; mi-angrec multu cãndu dau giurat; giur pi numa-a unui tsi-l voi multu (dadã, ficior, muljari, etc.); spigiur, prigiur; (fig: mi sprigiur = mi-angrec, lj-pricad) *{ro: conjura, jura cu imsistenţã} {fr: jurer fortement, conjurer} {en: swear (on the Bible), take an oath}* ex: u giurã sh-u sprigiurã (sh-deadi giurat greu); nãsh li sprigiurarã (fig: lã si ngricarã multu); lu sprigiurai (fig: lj-pricãdzui) s-tragã mãnã § ***sprigiurat***[1] (spri-gĭu-rátŭ) adg sprigiuratã (spri-gĭu-rá-tã), sprigiurats (spri-gĭu-rátsĭ), sprigiurati/sprigiurate (spri-gĭu-rá-ti) – tsi ari giuratã greu; spigiurat, prigiurat *{ro: conjurat} {fr: juré fortement, conjuré} {en: who has taken an oath}* § ***sprigiurari/sprigiurare*** (spri-gĭu-rá-ri) sf sprigiurãri (spri-gĭu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sã sprigiurã; spigiurari, prigiurari *{ro: acţiunea de a conjura} {fr: action de jurer fortement, de conjurer} {en: action of taking an oath}* § ***sprigiurat***[2] (spri-gĭu-rátŭ) sn sprigiuraturi (spri-gĭu-rá-turĭ) – zborlu dat cu mari ngricari cãndu cariva sprigiurã cã va s-facã tsiva i cã nu dzãtsi minciunj; spigiurat, prigiurat *{ro: jurãmânt solemn} {fr: serment solennel} {en: solemn oath}* § ***spigiur*** (spi-gĭúrŭ) (mi) vb I spigiurai (spi-gĭu-ráĭ), spigiuram (spi-gĭu-rámŭ), spigiuratã (spi-gĭu-rá-tã), spigiurari/spigiurare (spi-gĭu-rá-ri) – (unã cu ***sprigiur***) ex: lu spigiurai pi aushaticlu-a lui; si spigiura cã nu ari loatã tsiva § ***spigiurat***[1] (spi-gĭu-rátŭ) adg spi-giuratã (spi-gĭu-rá-tã), spigiurats (spi-gĭu-rátsĭ), spigiurati/spi-giurate (spi-gĭu-rá-ti) – (unã cu ***sprigiurat***[1]) § ***spigiurari/spi-giurare*** (spi-gĭu-rá-ri) sf spigiurãri (spi-gĭu-rắrĭ) – (unã cu ***sprigiurari***) § ***spigiurat***[2] (spi-gĭu-rátŭ) sn spigiuraturi (spi-gĭu-rá-turĭ) – (unã cu ***sprigiurat***[1]) § ***spigiuru*** (spi-gĭúrŭ) sn spigiu-ri/spigiure (spi-gĭú-ri) – (unã cu ***sprigiurat***[1]) ex: cai li bãgã tu cor spigiurili (giuraturli) a lui? § ***prigiur*** (pri-gĭúrŭ) (mi) vb I prigiurai (pri-gĭu-ráĭ), prigiuram (pri-gĭu-rámŭ), prigiuratã (pri-gĭu-rá-tã), prigiurari/prigiurare (pri-gĭu-rá-ri) – (unã cu ***sprigiur***) ex: si s-giurã shi si s-prigiurã; ti prigiur pi fumealja-ts § ***prigiurat***[1] (pri-gĭu-rátŭ) adg prigiuratã (pri-gĭu-rá-tã), prigiurats (pri-gĭu-rátsĭ), prigiurati/prigiurate (pri-gĭu-rá-ti) – (unã cu ***sprigiurat***[1]) § ***prigiurari/prigiurare*** (pri-gĭu-rá-ri) sf prigiurãri (pri-gĭu-rắrĭ) – (unã cu ***sprigiurari***) § ***prigiurat***[2] (pri-gĭu-rátŭ) sn prigiuraturi (pri-gĭu-rá-turĭ) – (unã cu ***sprigiurat***[1])

giurari/giurare (gĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***giur***

giurat[1] (gĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***giur***

giurat[2] (gĭu-rátŭ) sn – vedz tu ***giur***

giuratic (gĭu-rá-ticŭ) sn – vedz tu ***giur***

giuratlu-a porcului – vedz tu ***porcu***

giurgiunã (gĭur-gĭú-nã) sf giurgiuni/giurgiune (gĭur-gĭú-ni) – cãvgã cu vrondu mari; dãndãnai, larmã, lavã, shimãtã, ncãceari, cãvgã, cãvgãturã, giurgiunã, etc. *{ro: dandana, ceartã} {fr: querelle, noise} {en: quarrelling}*

giusta (gĭús-ta) adv – tsi lu-aspuni un lucru dip ashi cum easti; giustu, susta, anilea, tam, tamam, tamama, tamamana, naltu, analtu, sai, tãsh, trãsh, dip, isea *{ro: exact, tocmai} {fr: juste, exactement, précisément} {en: exactly, precisely}* ex: la shasea oarã giusta (isea, tamam, susta, analtu); oara spunea orli giusta (tamam) § ***giustu*** (gĭús-tu) adv – (unã cu ***giusta***) ex: giustu (tamam) tu-estã oarã deadi soarili; giusta (cãt; icã: tamam cãt lipseashti) ti plãtii

giusta (gĭús-ta) adv – tsi lu-aspuni un lucru dip ashi cum easti; giustu, anilea, tam, tamam, tamama, tamamana, susta, naltu, analtu, sai, tãsh, trãsh, dip, isea *{ro: exact, tocmai} {fr: exactement, précisément} {en: exactly, precisely}* ex: la shasi oara giusta (tamam); oara spunea orli giusta (dealihea dip) § ***giustu*** (gĭús-tu) adv – (unã cu ***giusta***) ex: giustu (tamam) tu-aestã oarã deadi soarili

giustu (gĭús-tu) adv – vedz tu ***giusta***

giustu (gĭús-tu) adv – vedz tu ***giusta***

giuvair (gĭu-va-írŭ) sn giuvairi (gĭu-va-írĭ) – stulii faptã di-aradã di metal scumpu (malamã, asimi, etc.) cu chetsrã scumpi, purtatã ca neali, biligits, bairi ti digushi, veari ti ureclji, etc.; giuvairi, giuvarico, givarico; (fig: giuvair = lucru mushat, scumpu; lucru vrut, yishteari, etc.) *{ro: giuvaer, bijuterie} {fr: bijou} {en: jewel}* ex: si-sh da giuvair (fig: yishteari, mushatã) di featã la un arap; giuvair (fig: multu bun, livendu) om; a lui niveastã, giuvair! (fig: nã yishteari!) § ***giuvairi/giuvaire*** (gĭu-va-í-ri) sf giuvairi (gĭu-va-írĭ) – (unã cu ***giuvair***) § ***giuvarico*** (gĭu-va-ri-có) sm giuvaricadz (gĭu-va-ri-cádzĭ) – (unã cu

giuvair) § ***givarico*** (gi-va-ri-có) sm givaricadz (gi-va-ri-cádzĩ) shi sn givaricali/givaricale (gi-va-ri-cá-li) – (unã cu ***giuvair***) § ***giuvairgi*** (gĭu-va-ir-gí) sm giuvairgeadz (gĭu-va-ir-gĭádzĩ) – omlu tsi fatsi i vindi giuvaricadz; hrisic, hriscu *{ro: giuvaergiu, bijutier} {fr: bijoutier} {en: jeweler}*
giuvairgi (gĭu-va-ir-gí) sm – vedz tu ***giuvair***
giuvairi/giuvaire (gĭu-va-í-ri) sf – vedz tu ***giuvair***
giuvapi/giuvape (gĭu-vá-pi) sf – vedz tu ***giueapi***
giuvarico (gĭu-va-ri-có) sm – vedz tu ***giuvair***
givarico (gi-va-ri-có) sm shi sn – vedz tu ***giuvair***
gizã (gi-zã) sm – vedz tu ***ghizai***
glap-glup! (glápŭ-glúpŭ) inter – vedz tu ***glãcã***
glar (glárŭ) sm, sf, adg glarã (glá-rã), glari (glárĭ), glari/glare (glá-ri) – (om) lipsit di minti shi fãrã giudicatã tu zbor i fapti; tsi ari glãritã di minti, tsi easti zurlu di minti, tsi lj-ari fudzitã mintea; ahmac, anoit, cshura, ciulja, dabolja, divanã, hazo, hazuscu, hut, hljara, hasca, hahã, hai-hui, haihum, ntreshcu, leangã, lefcã, lishor, shahulcu, manglar, tabolja, shapshal, shabsha, shamandur, ta-o-to, tivichel, temblã, turlu, uzun *{ro: prost; nebun} {fr: niais, bête, sot; fou} {en: fool; mad, insane}* ex: glarlu aushashti trã minduirea-a altui § ***glaru-lishor*** (glá-ru-li-shĭórŭ) sm, sf, adg glaru-lishoarã (glá-ru-li-shĭoá-rã), glaru-lishori (glá-ru-li-shĭórĭ), glaru-lishoari/glaru-lishoare (glá-ru-li-shĭoá-ri) – (unã cu ***glar***) § ***glãrushcu*** (glã-rúsh-cu) sm, sf, adg glãrushcã (glã-rúsh-cã), glãrushtsã (glã-rúsh-tsã), glãrushti/glãrushte (glã-rúsh-ti) – (unã cu ***glar***) § ***glãrush*** (glã-rúshĭŭ) sm, sf, adg glãrushi/glãrushe (glã-rú-shi), glãrush (glã-rúshĭ), glãrushi/glãrushe (glã-rú-shi) – (unã cu ***glar***) ex: tra s-urgheascã ficiuritslji, ca glãrushili mãmii § ***glãrimi/glãrime*** (glã-rí-mi) sf glãrinj (glã-rínjĭ) – harea tsi u-ari un glar di easti fãrã minti shi fãrã giudicatã; glãreatsã, glãrilji, glarumarã, hazumarã, hutsami, ahmãclichi, anoisii, chirturã *{ro: prostie; nebunie} {fr: niaiserie, bêtisse, sotise; folie} {en: foolishness; madness, insanity}* § ***glãrilji/glãrilje*** (glã-rílji) sf glãrilj (glã-ríljĭ) – (unã cu ***glãrimi***) § ***glãreatsã*** (glã-reá-tsã) sf glãrets (glã-rétsĭ) – (unã cu ***glãrimi***) ex: spuni-nj nica unã glãreatsã § ***glarumarã*** (gla-ru-má-rã) sf glarumãri (gla-ru-mắrĭ) – (unã cu ***glãrimi***) § ***glãrescu***[1] (glã-rés-cu) vb IV glãrii (glã-ríĭ), glãream (glã-reámŭ), glãritã (glã-rí-tã), glãriri/glãrire (glã-rí-ri) – ãnj cher putearea di bunã minduiri sh-giudicatã; ãnj cher mintea; hãzusescu, hutsãscu, lishuredz *{ro: se prosti} {fr: devenir stupide} {en: becoming stupid}* ex: nã-lj glãrirã ficiorlji; va glãreascã di-ahãnti dureri § ***glãrit*** (glã-rítŭ) adg glãritã (glã-rí-tã), glãrits (glã-rítsĭ), glãriti/glãrite (glã-rí-ti) – cari sh-chiru putearea di bunã minduiri; cari glãri; cari s-featsi hazo; hãzusit, hutsãt *{ro: prostit} {fr: devenu stupide} {en: who became stupid}* § ***glãriri/glãrire*** (glã-rí-ri) sf glãriri (glã-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un om glãreashti; hãzusiri, lishurari, hutsãri *{ro: prostire} {fr: actsion de devenir stupide} {en: action of becoming stupid}* § ***glãrescu***[2] (glã-rés-cu) adg glãreascã (glã-reás-cã), glãreshtsã (glã-résh-tsã), glãreshti/glãreshte (glã-résh-ti) – tsi s-aspuni ca un glar (cã easti adrat fãrã minti sh-bunã giudicatã) *{ro: prostesc} {fr: bête, stupide} {en: stupid}* § ***nglãrescu*** (nglã-rés-cu) vb IV nglãrii (nglã-ríĭ), nglãream (nglã-reámŭ), nglãritã (nglã-rí-tã), nglãriri/nglãrire (nglã-rí-ri) – (unã cu ***glãrescu***[1]) ex: mi nglãri cu grairli § ***nglãrit*** (nglã-rítŭ) adg nglãritã (nglã-rí-tã), nglãrits (nglã-rítsĭ), nglãriti/nglãrite (nglã-rí-ti) – (unã cu ***glãrit***) § ***nglãriri/nglãrire*** (nglã-rí-ri) sf nglãriri (nglã-rírĭ) – (unã cu ***glãriri***)
glaru-lishor (glá-ru-li-shĭórŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***glar***
glarumarã (gla-ru-má-rã) sf – vedz tu ***glar***
glas (glásŭ) sn glasuri (glá-surĭ) – 1: hãbari (shtiri) tsi-lj si da a unui om (a lumiljei) tra s-u cunoascã; 2: zbor tsi treatsi di la om la om fãrã sã si shtibã di iu yini (cari lu scoasi sh-ma s-hibã dealihea); hãbari, haberi, shtiri, noauã, nauã, mãndatã, halat, idisi, zbor *{ro: ştire, anunţ; zvon} {fr: avis; rumeur, bruit} {en: announcement; rumour}* ex: pãnã nu s-da glas (zbor, hãbari) ãn hoarã cã s-vãtãmã Muaremi
glastrã (ghlás-trã) sf glastri/glastre (ghlás-tri) – oalã di loc coptu tu cari s-crescu lilici (multi ori trã tsãneari n casã); ghiuveci, ghiveci, pontsã, pondzã, pointsã, ponjitsã, ljastrã *{ro: ghiveci de flori} {fr: pot à fleurs} {en: flower pot}*
glãburi (glã-búrĭ) sf pl – mucirlã adratã dit neauã tuchitã, amisticatã cu lãschi *{ro: mocirlă de zăpadă} {fr: neige fondue mêlée avec de la boue} {en: melted snow mixed with mud; slush}* § ***glãburos*** (glã-bu-rósŭ) adg glãburoasã (glã-bu-roá-sã), glãburosh (glã-bu-róshĭ), glãburoasi/glãburoase (glã-bu-roá-si) – (loc) tsi easti mplin di glãburi, di lãschi; vãltos, mãzgos *{ro: noroios} {fr: fangeux, boueux} {en: muddy}*
glãburos (glã-bu-rósŭ) adg – vedz tu ***glãburi***
glãcã (glã-cã) sf fãrã pl – partea di nuntru (ca unã sulinã) a grumadzlui shi a cheptului di om prit cari treatsi mãcarea ngljitatã, di la gurã tu stumahi; (expr: cãtã lj-arucã tu glãcã! = cãtã mãcari u-arucuteashti prit gãrgãlan, tsi ljuftã easti!) *{ro: esofag} {fr: oesophage} {en: esophagus}* § ***glãcãescu*** (glã-cã-ĭés-cu) vb IV glãcãii (glã-cã-íĭ), glãcãeam (glã-cã-ĭámŭ), glãcãitã (glã-cã-í-tã), glãcãiri/glãcãire (glã-cã-í-ri) – mãc cu multã limã, limãryii, fãrã s-ljau anasã, ca un lup; angljit (arucutescu prit gãrgãlan) cu-agunjii sh-fãrã s-ameastic multu mãcarea; glãpuescu, glupuescu, hlãpuescu, hãpuescu, bucusescu, angljit, ascapit *{ro: înghiţi pe nerăsuflate, înfulica, hăpăi, devora} {fr: avaler hâtivement (avidement) comme un loup} {en: swallow, devour, gulp down like a wolf}* ex: lu glãcui merlu (lu-ascãpitã, lu-arucuti prit gãrgãlan) unãshunã § ***glãcãit*** (glã-cã-ítŭ) adg glãcãitã (glã-cã-í-tã), glãcãits (glã-cã-ítsĭ), glãcãiti/glãcãite (glã-cã-í-ti) – (lucru) tsi easti ngljitat cu agunjii sh-fãrã anasã; glãpuit, glupuit, hlãpuit, hãpuit, bucusit, angljitat, ascãpitat *{ro: înghiţit pe nerăsuflate, înfulicat, hăpăit, devorat} {fr: avalé hâtivement (avidement)} {en: swallowed, devoured, gulped down}* § ***glãcãiri/glãcãire*** (glã-cã-í-ri) sf glãcãiri (glã-cã-írĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi glãcãeashti tsiva; glãpuiri, glupuiri, hlãpuiri, hãpuiri, bucusiri, angljitari, ascãpitari *{ro: acţiunea de a înghiţi pe nerăsuflate, de a înfulica, de a hăpăi, de a devora; înghiţire, înfulicare, hăpăire, devorare} {fr: action d'avaler hâtivement (avidement)} {en: action of swallowing, of devouring, of gulping down}* § ***glãpuescu*** (glã-pu-ĭés-cu) vb IV glãpuii (glã-pu-íĭ), glãpueam (glã-pu-ĭámŭ), glãpuitã (glã-pu-í-tã), glãpuiri/glãpuire (glã-pu-í-ri) – (unã cu ***glãcãescu***) ex: s-lji hirbem astarã shi s-lji glãpuim § ***glãpuit*** (glã-pu-ítŭ) adg glãpuitã (glã-pu-í-tã), glãpuits (glã-pu-ítsĭ), glãpuiti/glãpuite (glã-pu-í-ti) – (unã cu ***glãcãit***) § ***glãpuiri/glãpuire*** (glã-pu-í-ri) sf glãpuiri (glã-pu-írĭ) – (unã cu ***glãcãiri***) § ***glupuescu*** (glu-pu-ĭés-cu) vb IV glupuii (glu-pu-íĭ), glupueam (glu-pu-ĭámŭ), glupuitã (glu-pu-í-tã), glupuiri/glupuire (glu-pu-í-ri) – (unã cu ***glãcãescu***) ex: sh-glupui (sh-u-angljitã, sh-u mãcã, sh-u-asparsi) tutã avearea § ***glupuit*** (glu-pu-ítŭ) adg glupuitã (glu-pu-í-tã), glupuits (glu-pu-ítsĭ), glupuiti/glupuite (glu-pu-í-ti) – (unã cu ***glãcãit***) § ***glupuiri/glupuire*** (glu-pu-í-ri) sf glupuiri (glu-pu-írĭ) – (unã cu ***glãcãiri***) § ***hlãpuescu*** (hlã-pu-ĭés-cu) vb IV hlãpuii (hlã-pu-íĭ), hlãpueam (hlã-pu-ĭámŭ), hlãpuitã (hlã-pu-í-tã), hlãpuiri/hlãpuire (hlã-pu-í-ri) – (unã cu ***glãcãescu***) § ***hlãpuit*** (hlã-pu-ítŭ) adg hlãpuitã (hlã-pu-í-tã), hlãpuits (hlã-pu-ítsĭ), hlãpuiti/hlãpuite (hlã-pu-í-ti) – (unã cu ***glãcãit***) § ***hlãpuiri/hlãpuire*** (hlã-pu-í-ri) sf hlãpuiri (hlã-pu-írĭ) – (unã cu ***glãcãiri***) § ***hãpuescu*** (hã-pu-ĭés-cu) vb IV hãpuii (hã-pu-íĭ), hãpueam (hã-pu-ĭámŭ), hãpuitã (hã-pu-í-tã), hãpuiri/hãpuire (hã-pu-í-ri) – (unã cu ***glãcãescu***) ex: nj-hãpui (nj-u mãcã) tutã avearea § ***hãpuit*** (hã-pu-ítŭ) adg hãpuitã (hã-pu-í-tã), hãpuits (hã-pu-ítsĭ), hãpuiti/hãpuite (hã-pu-í-ti) – (unã cu ***glãcãit***) § ***hãpuiri/hãpuire*** (hã-pu-í-ri) sf hãpuiri (hã-pu-írĭ) – (unã cu ***glãcãiri***) § ***glap-glup!*** (glápŭ-glúpŭ) inter – zbor cari caftã s-aspunã vrondul tsi-l fatsi un om cãndu glupueashti tsiva cu agunjii, ca un cãni; hlap-hlup! *{ro: interjecţie care imită acţiunea de a înghiţi ceva cu viteză ca un câine} {fr: interjection qui imite l'action d'avaler à la hâte comme un chien} {en: interjection imitating the action of gulping down something like a dog}* ex: *glap-glup*! li glãpui tuti § ***hlap-hlup!*** (hláp-hlúpŭ) inter – (unã cu ***glap-glup!***) § ***hrap-hrup!*** (hráp-hrúpŭ) inter – (unã cu ***glap-glup!***) § ***hap-hup!*** (háp-húpŭ) inter – zbor tsi caftã s-aspunã atsea tsi fatsi un tsi hãpueashti tsiva, icã un cãni cãndu da s-lu mãshcã pri cariva; hap! (expr: hap-hup! (ca sm) = om

tsi mãcã, arucuteashti multã mãcari prit gãrgãlan) *{ro: interjecţie care imită acţiunea unui câine când vrea să-l muşte pe cineva} {fr: interjection qui imite l'action de saisir violemment (en parlant de chiens)} {en: interjection imitating the action of a dog trying to grab someone}* ex: *hap-hup*! lu-arucuti prit gãrgãlan; easti un hal-hup! (un tsi mãcã multu, un luftã) § ***hap!*** (hápŭ) inter – (unã cu ***hap-hup!***)

glãcãescu (glã-cã-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***glãcã***

glãcãiri/glãcãire (glã-cã-í-ri) sf – vedz tu ***glãcã***

glãcãit (glã-cã-ítŭ) adg – vedz tu ***glãcã***

glãmi/glãme (glắ-mi) sf– vedz tu ***gãlumi***

glãpuescu (glã-pu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***glãcã***

glãpuiri/glãpuire (glã-pu-í-ri) sf – vedz tu ***glãcã***

glãpuit (glã-pu-ítŭ) adg – vedz tu ***glãcã***

glãreatsã (glã-reá-tsã) sf – vedz tu ***glar***

glãrescu[1] (glã-rés-cu) vb IV – vedz tu ***glar***

glãrescu[2] (glã-rés-cu) adg – vedz tu ***glar***

glãrilji/glãrilje (glã-rí-mi) sf – vedz tu ***glar***

glãrimi/glãrime (glã-rí-mi) sf – vedz tu ***glar***

glãriri/glãrire (glã-rí-ri) sf – vedz tu ***glar***

glãrit (glã-rítŭ) adg – vedz tu ***glar***

glãrush (glã-rúshŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***glar***

glãrushcu (glã-rúsh-cu) sm, sf, adg – vedz tu ***glar***

glãvãnii/glãvãnie (glã-vã-ní-i) sf glãvãnii (glã-vã-níĭ) – ushi i cãpachi tsi astupã intrarea tu-un udã di sum loc (un tsilar, spiljauã, lãgumi, gãlumi, etc.); intrarea tu-unã spiljauã i gãlumi sum loc; udãlu (spiljaua, gãlumea, etc.) tsi s-aflã sum loc; glãvãnii, chipeni, chipenghi, chipinecã, gãlumi, lãgumi, ghiriz; tsilar (sum loc); spiljauã *{ro: chepeng, loc subteran} {fr: porte d'écluse, trappe; entré d'une cave; souterrain} {en: trap door; entrance to a cavern; cavern, underground}* ex: ocljilj si featsirã glãvãnii (mãri ca intrarea tu-unã spiljauã) § ***gãlvãnii/gãlvãnie*** (gãl-vã-ní-i) sf gãlvãnii (gãl-vã-níĭ) – (unã cu ***glãvãnii***) ex: intrãm ca tu-unã gãlvãnii (lãgumi, spiljauã); pãdurea s-niurã ca ca nã gãlvãnii (spiljauã) pustã

glibã (glí-bã) sf – vedz tu ***gribã***

glicandzu (ghli-cán-dzu) sn glicandzuri (ghli-cán-dzurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***glicantsu***

glicantsu (ghli-cán-tsu) sn glicantsuri (ghli-cán-tsurĭ) – earbã cu lãludz njits sh-albi tsi anjurzeashti mushat, cari easti criscutã ti untulemnul scos dit ea tsi s-bagã tu mãcãruri sh-tu arãchii tra s-lã da unã anjurizmã sh-unã aroamã multu cãftatã sh-arãsitã di lumi *{ro: anason} {fr: anis} {en: anise}*

glici (glícĭŭ) adg (shi sm) – vedz tu ***gljici***

glico (ghli-có) sm glicadz (ghli-cádzĭ) – poami hearti tu siropi groasã di zahari (tsi s-tsãni multu chiro tu burcani shi s-chirniseashti deadun cu cafelu la oaspits); dultsi, dultseatsã, dultseami *{ro: dulceaţă} {fr: confiture} {en: jam (fruits)}*

glindipsescu (glin-dip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***glindisescu***

glindipsiri/glindipsire (glin-dip-sí-ri) sf – vedz tu ***glindisescu***

glindipsit (glin-dip-sítŭ) adg – vedz tu ***glindisescu***

glindisescu (glin-di-sés-cu) vb IV glindisii (glin-di-síĭ), glindiseam (glin-di-seámŭ), glindisitã (glin-di-sí-tã), glindisiri/glindisire (glin-di-sí-ri) – fac siryeani (siri, siiri); nj-aruc ocljul pri tsiva tra sã-nj treacã oara; fac chefi (mutrindalui); glindipsescu; siryinsescu *{ro: se distra (cu privirea)} {fr: se divertir, se distraire (en regardant)} {en: be entertained (by watching)}* § ***glindisit*** (glin-di-sítŭ) adg glindisitã (glin-di-sí-tã), glindisits (glin-di-sítsĭ), glindisiti/glindisite (glin-di-sí-ti) – tsi fatsi (ari faptã) siryeani; tsi lj-ari tricutã oara, ari faptã chefi cu mutrita; glindipsit; siryinsit *{ro: distrat} {fr: distrait} {en: entertained}* § ***glindisiri/glindisire*** (glin-di-sí-ri) sf glindisiri (glin-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva glindiseashti; glindipsiri, siryinsiri *{ro: acţiunea de a se distra} {fr: action de se diverti, de se distraire} {en: action of being entertained}* § ***glindipsescu*** (glin-dip-sés-cu) vb IV glindipsii (glin-dip-síĭ), glindipseam (glin-dip-seámŭ), glindipsitã (glin-dip-sí-tã), glindipsiri/glindipsire (glin-dip-sí-ri) – (unã cu ***glindisescu***) § ***glindipsit*** (glin-dip-sítŭ) adg glindipsitã (glin-dip-sí-tã), glindipsits (glin-dip-sítsĭ), glindipsiti/glindipsite (glin-dip-sí-ti) – (unã cu ***glindisit***) § ***glindipsiri/glindipsire*** (glin-dip-sí-ri) sf glindipsiri (glin-dip-sírĭ) – (unã cu ***glindisiri***) § ***glinge*** (glin-gé) sf glingedz (glin-gédzĭ) – chefea tsi sh-u fatsi cariva cu mutrita (glindisirea, siryeanea); tsi u fatsi un tra si sh-treacã oarã (si s-njirã) shi s-li mutreascã locurli pri iu treatsi; siri, siryeani *{ro: desfătare} {fr: distraction, divertissement, passe-temps} {en: amusement}*

glindisiri/glindisire (glin-di-sí-ri) sf – vedz tu ***glindisescu***

glindisit (glin-di-sítŭ) adg – vedz tu ***glindisescu***

glinge (glin-gé) sf – vedz tu ***glindisescu***

glistir (ghlis-tírŭ) sn glistiri/glistire (ghlis-tí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***clistir***

gljaci (gljĭácĭŭ) sn gljaci/gljace (gljĭá-ci) – hãlati cu cari s-fatsi ciprachea (cupceaua, zava, cljishutsa) *{ro: unealtă cu care se fac copce} {fr: instrument dont on se sert pour faire des agrafes} {en: instrument to make hooks, clasps}*

gljatsã (gljĭá-tsã) sf – vedz tu ***gljets***

gljem (glĭémŭ) sn gljami/gljame (gljĭá-mi) – hir (di cioarã) anvãrtit deavãrliga di-un lucru (limnic) i di el insush tra s-hibã adunat disfaptu (dizmisticat) tu-un loc; gljom, cuvari, cuvalistrã; (expr: 1: mi fac gljem (di fricã, di-arcoari) = mi-adun stog di fricã, di-arcoari; 2: lucri fapti (suntu) gljami = lucri multi adunati tu-un loc; lucri adunati stog) *{ro: ghem} {fr: peloton} {en: ball (of thread)}* ex: tut tortul lu-adunai tu dauã gljami; s-featsi gljem (expr: s-adunã stog) di frig; prunili suntu gljami (expr: adunati stog tu-un loc) § ***gljom*** (glĭómŭ) sn gljoami/gljoame (gljĭoá-mi) shi gljomuri (gljĭó-murĭ) – (unã cu ***gljem***) ex: di per, per s-fatsi gljom; featsi doauã gljomuri mãri

gljets (gljĭétsŭ) sn gljatsã (gljĭá-tsã) – apã tsi s-fatsi vãrtoasã ca cheatra cãndu da di multã arcoari; ntindiri mari di loc anvilitã di apã ngljitsatã; gljatsã; (fig: 1: gljets = arãtsimi multu mari, ngljets, dzer, dzeadzir, cingrimi, etc.; 2: gljets (di fricã) = hior aratsi (tsi treatsi prit truplu-a omlui cãndu s-aspari multu) *{ro: ghiaţă, îngheţ} {fr: glace, gelée} {en: ice, frost}* ex: easti aratsi ca gljetslu; easti gljets (multã arcoari) nafoarã; veadi gljets marmar pri la mori; mi treatsi gljets (expr: hiori arãts) di fricã; archiushurã pi gljets sh-cãdzu; cu gljatsãli crustal aspindzurati tu chicuti § ***gljatsã*** (gljĭá-tsã) sf gljetsuri (gljĭé-tsurĭ) – (unã cu ***gljets***) ex: divarligalui di casã sta tseri aspindzurati (*angucitoari*: gljatsa) § ***ngljets***[1] (ngljĭétsŭ) sn ngljetsuri (ngljé-tsurĭ) – (unã cu ***gljets***) ex: nu s-ari vidzutã di multu chiro ahtari ngljets (dzer); nu putea s-imnã calu di ngljets cã arãchiushura § ***ngljets***[2] (ngljĭétsŭ) vb I ngljitsai (nglji-tsáĭ), ngljitsam (nglji-tsámŭ), ngljitsatã (nglji-tsá-tã), ngljitsari/ngljitsare (nglji-tsá-ri) – (apa) tsi s-fatsi gljatsã di multã arcoari; (fig: ngljets di-arcoari, lãhtarã, fricã = aduchescu multã arcoari (fricã, lãhtari) di canda-nj si fatsi gljatsã carnea sh-sãndzili dit mini sh-nu pot s-mi min dit loc; ngucinedz, ngurdescu, etc.); ãngljets, dzidziredz, ngucinedz, cãcãrusescu *{ro: îngheţa, congela} {fr: glacer, geler} {en: freeze}* ex: cicioarili tu-unã tisagã di cinushi li tsãnea, s-nu lji ngljatsã; unã arcoari di cari lji ngljatsã a omlui laea-lj nari; ngljitsãm di-arcoari pi cali; avea ngljitsatã mortul cãndu-agiumsi; ngljatsã inima-nj troarã (fig: aduchescu multã-arcoari di parcã nji ngljatsã inima n cheptu); ngljitsarã tuti apili; dzerlu shi virverlu ngljatsã njelj tu pãnticã-a mumãnjlor; mi aspãreai, di ngljitsai (fig: ngucinai) di fricã § ***ngljitsat*** (nglji-tsátŭ) adg ngljitsatã (nglji-tsá-tã), ngljitsats (nglji-tsátsĭ), ngljitsati/ngljitsate (nglji-tsá-ti) – tsi s-ari faptã gljets di-arcoari multã; ãngljitsat, dzidzirat, ngucinat, cãcãrusit *{ro: îngheţat} {fr: gelé} {en: frozen}* ex: arãulu easti ngljitsat; easti, mãrata, cu inima ngljitsatã; u-aflarã ngljitsatã di fricã § ***ngljitsari/ngljitsare*** (nglji-tsá-ri) sf ngljitsãri (nglji-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu ngljatsã tsiva i cariva; ãngljitsari, dzidzirari, ngucinari, cãcãrusiri *{ro: acţiunea de a îngheţa; îngheţare} {fr: action de geler; congélation} {en: action of freezing; congelation, freezing (of water, meat, etc.)}* § ***ãngljets*** (ãn-gljĭétsŭ) vb I ãngljitsai (ãn-glji-tsáĭ), ãngljitsam (ãn-glji-tsámŭ), ãngljitsatã (ãn-glji-tsá-tã), ãngljitsari/ãngljitsare (ãn-glji-tsá-ri) – (unã cu ***ngljets***[2]) § ***ãngljitsat*** (ãn-glji-tsátŭ) adg ãngljitsatã (ãn-glji-tsá-tã), ãngljitsats (ãn-glji-tsátsĭ), ãngljitsati/ãngljitsate (ãn-glji-tsá-ti) – (unã cu ***ngljitsat***) § ***ãngljitsari/ãngljitsare*** (ãn-glji-tsá-ri) sf ãngljitsãri (ãn-glji-tsắrĭ) – (unã

cu ***ngljitsari***) § ***dizgljets***[1] (diz-glĭétsŭ) (mi) vb I dizgljitsai (diz-glji-tsáĭ), dizgljitsam (diz-glji-tsámŭ), dizgljitsatã (diz-glji-tsá-tã), dizgljitsari/dizgljitsare (diz-glji-tsá-ri) – fac s-tucheascã (s-moalji) un lucru tsi easti ngljitsat (gljetlu); (fig: dizgljets (di-arcoarea, lãhtara, frica mari tsi mi-avea faptã sã ngljet, sã ngucinedz, sã ngurdescu, etc.) = es dit starea di ngljitsari, ngucinari, ngurdiri tu cari mi aflu; mi ncãldzãscu, dizmurtsãscu, etc.) *{ro: dezgheţa} {fr: dégeler} {en: thaw}* ex: pãnã s-tucheascã gljetslu marmar di la mori; mi frec cu neaua, tra s-mi dizgljets; nã dizgljitsam (fig: nã ncãldzam) niheamã la foc; s-dizgljitsã tu Vlãhii § ***dizgljitsat*** (diz-glji-tsátŭ) adg dizgljitsatã (diz-glji-tsá-tã), dizgljitsats (diz-glji-tsátsĭ), dizgljitsati/dizgljitsate (diz-glji-tsá-ti) – (lucru ngljitsat) tsi s-ari muljatã (tuchitã) di cãldurã shi s-featsi, multi ori, unã muljiciuni *{ro: dezgheţat} {fr: dégelé} {en: thawed}* § ***dizgljitsari/dizgljitsare*** (diz-glji-tsá-ri) sf dizgljitsãri (diz-glji-tsãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu gljatsa (un lucru ngljitsat) s-dizgljatsã *{ro: acţiunea de a dezgheţa} {fr: action de dégeler} {en: action of thawing}* § ***dizgljets***[2] (diz-glĭétsŭ) sn dizgljetsuri (diz-glĭé-tsurĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ncãldzashti chirolu shi gljetslu nchiseashti si s-tucheascã *{ro: dezgheţ} {fr: dégelement} {en: process of thawing}* ex: cãndu ahiurhi dizgljetslu, vinjirã apili mãri di nicarã shi agri, shi ayinj, shi casi

gljici (gljícĭŭ) adg (shi sm) gljici/gljice (gljí-ci), gljici (gljícĭ), gljici/gljice (gljí-ci) – 1: (aloat dit pãni, tigãnj) tsi nu easti ghini coptu; plivuc 2: (fructu) tsi easti ninga veardi (tsi nu s-ari faptã ninga, tsi-i nicoptu); glici, cljici, crud, veardi, nicoptu, neagiumtu, nifaptu *{ro: crud, necopt} {fr: cru, vert, pas assez mûr} {en: not well baked (bread); raw (meat); unripe (fruit)}* ex: tigãnj scrumati pisuprã sh-nuntru gljici (aloat nicoptu); merlu nu easti nicã coptu, easti glici (veardi) § ***cljici*** (cljícĭŭ) adg (shi sm) cljici/cljice (cljí-ci), cljici (cljícĭ), cljici/cljice (cljí-ci) – (unã cu ***gljici***) § ***glici*** (glícĭŭ) adg glici/glice (glí-ci), glici (glícĭ), glici/glice (glí-ci) – (unã cu ***gljici***) § ***gljitsimacã*** sf gljitsimãts – pãni nicoaptã ghini; plivuc *{ro: pâine necoaptă} {fr: pain qui n'est pas bien cuit} {en: bread not baked well}*

gljimã (gljí-mã) sf – vedz tu ***ngljimã***

gljinar (glji-nárŭ) sm gljinari (glji-nárĭ) – pescu cu soldzã (ljushpi) njits sh-cu truplu gros, tsi bãneadzã tu bãltsã shi lacuri cu apã limpidi tsi nu easti ahãndoasã *{ro: lin (peşte)} {fr: tanche (poisson)} {en: tench}*

gljinari/gljinare (glji-ná-ri) sf – vedz tu ***gãljinã***

gljinat[1] (glji-nátŭ) sm – vedz tu ***gãljinã***

gljinat[2] (glji-nátŭ) adg – vedz tu ***gãljinã***

gljindã (gljín-dã) sf gljindi/gljinde (gljín-di) – fructul dat di cupaci (tser, cealãc, dushcu); ghindã, gljindurã, docãrã, jir, vãlani *{ro: ghindă} {fr: gland du chêne} {en: acorn}* ex: di nsus unã gljindã pi cap u-agudi § ***gljindurii/ gljindurie*** (gljin-du-rí-i) sf gljindurii (gljin-du-ríĭ) – loc cu multi gljindi; multimi di gljindi *{ro: loc cu ghindă multă} {fr: endroit riche en glands du chêne; quantité de glands du chênes} {en: place with many acorns; quantity of acorns}* § ***ghindã***[1] (ghín-dã) sf ghindi/ghinde (gljín-di) shi ghinduri (ghín-durĭ) – (unã cu ***gljindã***) ex: arburli fatsi ghinduri § ***gljindurã***[1] (gljín-du-rã) sf gljinduri (gljín-durĭ) – (unã cu ***gljindã***)

gljindurã[1] (gljín-du-rã) sf – vedz tu ***gljindã***

gljindurã[2] (gljín-du-rã) sf gljinduri (gljín-durĭ) – 1: mãdular dit truplu-a omlui a curi lucru easti s-tragã lugurii dit sãndzi, s-li lucreadzã shi s-li prifacã tu-unã soi di dzamã tsi easti pitricutã deapoea tu truplu-a omlui (sãndzi, hicat, etc.); unã di dauãli gljinduri tsi s-aflã tu gushi, namisa di gurã shi gãrgãlan, di-unã parti sh-di-alantã; 2: lãngoari tsi s-aspuni cu umflarea-a gljindurlor; scrofurã, sãrãge, sãrãgeai, sãrgeai, broascã, plãscari, prãscari, priscari *{ro: glandă; amigdală; tumoare, scrofulă, amigdalită} {fr: glande, amygdale; tumeur, scrofule, écrouelles, amygdalite} {en: gland; tonsil, scrofula, king's evil, tonsillitis}* ex: tu truplu a yermului s-aflã dauã gljinduri § ***ngljindur*** (ngljín-durŭ) vb I ngljindurai (ngljin-du-ráĭ), ngljinduram (ngljin-du-rámŭ), ngljinduratã (ngljin-du-rá-tã), ngljindurari/ngljindurare (ngljin-du-rá-ri) – nji si umflã gljindura di la gushi; hiu lãndzit di gljindurã *{ro: avea amigdalită} {fr: être malade d'amygdalite} {en: have tonsillitis}* ex: cum arãtseashti lji si ngljindurã (umflã gljindura) sum falcã § ***ngljindurat*** (ngljin-du-rátŭ) adg ngljinduratã (ngljin-du-rá-tã), ngljindurats (ngljin-du-rátsĭ), ngljindurati/ngljindurate (ngljin-du-rá-ti) – cu gljindura di la gushi umflatã *{ro: care are amigdalită} {fr: malade d'amygdalite} {en: sick of tonsillitis}* ex: lj-eara ngljinduratã (umflatã) gusha § ***ngljindurari/ngljindurare*** (ngljin-du-rá-ri) sf ngljindurãri (ngljin-du-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lãndzidzashti di gljindurã *{ro: acţiunea de a avea amigdalită} {fr: action d'être malade d'amygdalite} {en: action of getting sick of tonsillitis}*

gljindurii/ gljindurie (gljin-du-rí-i) sf – vedz tu ***gljindã***

gljinedz (glji-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***gãljinã***

gljitsimacã sf – vedz tu ***gljici***

gljoagã (gljĭoá-gã) sf – vedz tu ***cljoagã***

gljom (glĭómŭ) sn – vedz tu ***gljem***

gljurã (gljĭú-rã) sf gljuri/gljure (gljĭú-ri) – 1: znjurã, aznjurã, cãpincã; 2: frandzã, afrangã, frandzu, cãpshunã, cãpshanã, cãrpãshinã, cãpushi, lilishtrufã, lulustrufã *{ro: zmeură; fragă, căpşună} {fr: framboise; fraise} {en: raspberry; strawberry}* ex: crishtea frandzi shi gljuri (znjuri)

gloabã (gloá-bã) sf pl(?) – paradzlji tsi lipseashti cariva s-lji da, di-aradã la chivernisi, trã un lucru nibun tsi ari faptã (trã unã znjii tsi-ari adratã, trã unã zãconi tsi ari cãlcatã, trã xaguraua cãftatã di furi tra s-sãlãgheascã un sclav, etc.); ghizai, ghizã, gizã, girime, girimei *{ro: amendă} {fr: amende} {en: fine}* ex: mãcã zãndani, plãti shi gloabã (ghizai) nu njicã § ***glubescu*** (glu-bés-cu) vb IV glubii (glu-bíĭ), glubeam (glu-beámŭ), glubitã (glu-bí-tã), glubiri/glubire (glu-bí-ri) – nj-si-arucã unã gloabã trã lucrul nibun tsi-am faptã (trã unã znjii tsi-am adratã, trã unã zãconi tsi am cãlcatã, trã xaguraua cãftatã di furi tra s-sãlãgheascã un sclav, etc.); aruc unã gloabã trã unã zãconi cãlcatã; pãltescu unã gloabã tsi-nj s-ari arcatã; glubuescu, girimitisescu, girimitsescu *{ro: globi, amenda} {fr: infliger une amende} {en: fine, impose a fine}* ex: mi glubirã furlji cu (nj-cãftarã furlji, mi bãgarã furlji s-lã dau unã xagurauã di) yinghits njilj di liri tra s-nj-ascap ficiorlu § ***glubit*** (glu-bítŭ) adg glubitã (glu-bí-tã), glubits (glu-bítsĭ), glubiti/glubite (glu-bí-ti) – (om) tsi ari pãltitã unã gloatã; (unã gloatã) tsi easti pãltitã; glubuit, girimitisit, girimitsit *{ro: globit, amendat} {fr: qui a été infligé une amende} {en: fined}* § ***glubiri/glubire*** (glu-bí-ri) sf glubiri (glu-bírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva glubeashti; glubuiri, girimitisiri, girimitsiri *{ro: acţiunea de a globi, de a amenda} {fr: action d'infliger une amende} {en: action of imposing a fine}* § ***glubuescu*** (glu-bu-ĭés-cu) vb IV glubuii (glu-bu-íĭ), glubueam (glu-bu-ĭámŭ), glubuitã (glu-bu-í-tã), glubuiri/glubuire (glu-bu-í-ri) – (unã cu ***glubescu***) ex: tini, pãrmãtefte, tsi mi-ai glubuitã § ***glubuit*** (glu-bu-ítŭ) adg glubuitã (glu-bu-í-tã), glubuits (glu-bu-ítsĭ), glubuiti/glubuite (glu-bu-í-ti) – (unã cu ***glubit***) § ***glubuiri/glubuire*** (glu-bu-í-ri) sf glubuiri (glu-bu-írĭ) – (unã cu ***glubiri***)

gloatã (gloá-tã) sf gloati/gloate (gloá-ti) – adunãturã di oaminj (ficiori, prãvdzã, etc.) tsi s-aflã tu idyiul loc; buluchi, bluchi, ceatã, bandã, taifã, cãlãbãlãchi, surii, suro, multimi, multeami, multeatsã, multsãmi, flumin, nãfamã, lumi, lao, plitizmo, plod, popul, pupul, gamã, tavabii, tavambii, tãbãbii, tubãbii, chindrã, jurdunã, etc. *{ro: mulţime} {fr: foule} {en: crowd}* ex: cãndu ved ahãntã gloatã (lao)

glubescu (glu-bés-cu) vb IV – vedz tu ***gloabã***

glubiri/glubire (glu-bí-ri) sf – vedz tu ***gloabã***

glubit (glu-bítŭ) adg – vedz tu ***gloabã***

glubudan (glu-bu-dánŭ) adg glubudanã (glu-bu-dá-nã), glubudanj (glu-bu-dánjĭ), glubudani/glubudane (glu-bu-dá-ni) – tsi easti adrat di-amalamã; tsi easti acupirit cu-un petur suptsãri di-amalamã; malamaternju; mãlãmusit, hrisusit, nglubudat, ãngãlbidat, afumat *{ro: de aur; aurit} {fr: fait d'or; doré} {en: made of gld; gilded}*

glubuescu (glu-bu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***gloabã***

glubuiri/glubuire (glu-bu-í-ri) sf – vedz tu ***gloabã***

glubuit (glu-bu-ítŭ) adg – vedz tu ***gloabã***

gluci (glúcĭŭ) sm pl(?) – agioc di ficiurits *{ro: joc de copii} {fr:*

jeu enfantin} {en: child's play}

glunguru! (glún-gu-ru!) inter – zbor cari caftã s-aspunã cum s-avdi un chipur *{ro: interjecţie care imită sunetul clopoţelelor} {fr: interjection qui imite le son des clochettes} {en: interjection imitating the sound of a small bell}* ex: glunguru! glunguru! cu cloputi mãri di gushi

glup (ghlúpŭ) sn glupuri (ghlú-purĭ) – gura-a sulinãljei prit cari treatsi curshumea cãndu easti aminatã tufechea i pishtolea; lãmnii, lãmnjii, nãmlii *{ro: gura ţevii la puşcă} {fr: tuyau, bout du canon de fusil} {en: end of the gun barrel}*

glup (glúpŭ) sn glupuri (glú-purĭ) 1: sulina prit cari treatsi curshumea cãndu easti aminatã tufechea i pishtolea; lãmnii, lãmnjii, nãmlii; 2: vearga cu cari si ncarcã tufechea i arãvolea; hãrbii, arbii, cãsii *{ro: ţeava de puşcă; arbiu} {fr: canon de fusil; baguette pour charger les fusils} {en: gun barrel; rod to clean or charge rifles}* ex: acãtsãndalui arma di glup (lãmnii)

glupuescu (glu-pu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***glãcã***

glupuiri/glupuire (glu-pu-í-ri) sf – vedz tu ***glãcã***

glupuit (glu-pu-ítŭ) adg – vedz tu ***glãcã***

glusar (glu-sárŭ) sn glusari/glusare (glu-sá-ri) – tuti zboarãli tsi fac unã limbã; zboarãli dit unã limbã aspusi cu-arada tu-unã carti (dupã gramatili cu cari nchisescu); dictsiunar, lexico *{ro: lexic, glosar, dicţionar} {fr: lexique, dictionnaire} {en: lexicon, glossary, dictionary}*

gnati/gnate (gná-ti) sf – vedz tu ***inati***

gnãtos (gnã-tósŭ) adg – vedz tu ***inati***

gnãtusescu (gnã-tu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***inati***

gnãtusiri/gnãtusire (gnã-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***inati***

gnãtusit (gnã-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***inati***

gnisiu (ghni-síŭ) adg gnisii/gnisie (ghni-sí-i), gnisii (ghni-síĭ), gnisii (ghni-síĭ) – dealihea, saghlami, aslã, sigur, niminciunos, nicalpu *{ro: veritabil, adevărat, pur} {fr: véritable, authentique, pur} {en: genuine, true, real, pure}*

gnos (gnósŭ) sm fãrã pl – vedz tu ***agnos***

goadã (goá-dã) sf goadi/goade (goá-di) – aguditurã, agudiri *{ro: lovitură} {fr: coup, attaque} {en: hit, stroke, attack}* ex: ma goada (aguditura, agudirea) nu eara trã sculari – vedz shi ***agudescu***

goalish (goá-lishŭ) adg – vedz tu ***gol***

gof[1] (gófŭ) sn goafi/goafe (goá-fi) shi gofuri (gó-furĭ) – partea-a truplui di om iu s-leagã ciciorlu cu mesea; boshã, cãlcu, coapsã, cipoc, ciupoc, scheli, slaghinã *{ro: şold} {fr: hanche} {en: hip}* ex: di-nj fregi lailu di gof (cipoc); cãdzu di-sh freadzi goflu (cipoclu)

gof[2] (gófŭ) adg goafã (goá-fã), gohi (góhĭ), goafi/goafe (goá-fi) – (guvã tu-un lucru, arburi, dinti, etc.) tsi easti gol shi nu-ari tsiva nuntru; gol *{ro: scorburos} {fr: creux; carié} {en: hollow, empty}*

gofi/gofe (gó-fi) sf gohi (góhĭ) – unã soi di pãputsã *{ro: un fel de ghete} {fr: une sorte de bottine} {en: a certain kind of half-boot}*

gog (gógŭ) sm – vedz tu ***gogã***

gogã (gó-gã) sm pl(?) – paranumã tsi arbineshlji turtsã u da a armãnjlor sh-a alãntor crishtinj; gog *{ro: poreclă dată de albanezii musulmani aromânilor şi a ortocşilor} {fr: sobriquet que les albanais musulmans donnent aux aroumains et aux orthodoxes} {en: name given by the Albanians muslims to the Aromanians and to the orthodox christians)* § ***gog*** (gógŭ) sm pl(?) – (unã cu ***gogã***)

gol (gólŭ) adg goalã (goá-lã), golj (góljĭ), goali/goale (goá-li) – 1: (lucru) tsi nu-ari tsiva nuntru; fãrã tsiva altu; mash el; el singur; etc.; 2: tsi nu-ari tsiva pri el (stranji pri om, frãndzã pri pom, arburi pri golinã, caduri pri stizmã, etc.); dispuljat, gulishan, goalish; fig: ftohi, oarfãn; (expr id: (zboarã) goali = zboarã fãrã simasii, pãlavri, tsi nu vor s-dzãcã tsiva; papardeli, curcufeli, shahlamari) *{ro: gol, despuiat; sărac; numai} {fr: vide, creux; nu, à poil, dépouillé} {en: empty; naked, bare}* ex: cap gol di (fãrã di, tsi nu-ari) minti; butsli suntu goali (nu-au tsiva nuntru); suntu golj di (fãrã) turmi muntsãlj; dimneatsa goalã (dispuljatã, gulishanã) tut mi-aflam; mi-alãsã gol (fig: fãrã tsiva, ftohi, oarfãn), gulishan; goalã (fig: goalishi, fãrã tsiva, ftohi) s-ti ved!; un gol (mash un, el singur) tu shapti feati; ti pãni goalã (mash trã pãni) l-dai ficiorlu?; mãcã pãni, sh-goalã (fãrã tsiva altu) sh-fãr di cash; elj golj (mash elj, elj singuri) vinjirã; zburashti goali (expr: zboarã goali, papardeli) § ***gulescu*** (gu-lés-cu) vb IV gulii (gu-líĭ), guleam (gu-leámŭ), gulitã (gu-lí-tã), guliri/gulire (gu-lí-ri) – 1: scot dit un lucru (vas, buti, casã, etc.) tut tsi s-aflã nãuntru (sh-lu bag tu altu tsiva, icã lu-aruc); scot, dishertu, discarcu, versu; 2: ãlj ljau (ãl dispolj di) tut tsi ari sh-lu-alas fãrã dip tsiva; mprad *{ro: goli, despuia} {fr: vider, dénuder, dévêtir, dépouiller} {en: empty; bare, strip, drain}* ex: gulit (scoasit tut tsi-avea tu) unã buti di yin; furlji nã gulirã (mprãdarã, loarã tut tsi-avea) casa; s-ti guleshti (si scots di pri tini tut tsi ai shi s-hii) cum ti featsi mã-ta; gulea (aminta tut la cãrtsã, loa tuts pãradzlji tsi lj-avea alantsã) dipriunã § ***gulit*** (gu-lítŭ) adg gulitã (gu-lí-tã), gulits (gu-lítsĭ), guliti/gulite (gu-lí-ti) – 1: tsi-lj s-ari scoasã (un vas, unã buti, unã casã, etc.) tut tsi-avea nãuntru; dishirtat, discãrcat, virsat, mprãdat, etc. 2: cari easti dispuljat di tut tsi-ari pri el (omlu di stranji, pomlu di frãndzã, stizma di caduri, etc.); dispuljat, dizviscut, etc. *{ro: golit, despuiat} {fr: vidé, désempli, dénudé, dévêti, dépouillé} {en: emptied; bared, drained, stripped}* ex: cofi guliti (dit cari s-ari scoasã tut) § ***guliri/gulire*** (gu-lí-ri) sf guliri (gu-lírĭ) – astea tsi s-fatsi cãndu lu-adari un lucru s-hibã gol icã gulishan; dispuljari, dizvishteari, scuteari, discãrcari, virsari, mprãdari, etc. *{ro: acţiunea de a goli; golire, despuiere} {fr: action de vider, de dénuder, de dévêtir, de dépouiller; vidange} {en: action of emptying; of baring, of draining, of stripping; drain}* § ***dizgulescu*** (diz-gu-lés-cu) vb IV dizgulii (diz-gu-líĭ), dizguleam (diz-gu-leámŭ), dizgulitã (diz-gu-lí-tã), dizguliri/dizgulire (diz-gu-lí-ri) – ãlj ljau (ãl dispolj di) lucrili tsi ari pi el (frãndzã trã ponj, stranji trã om, carni pri os, etc.) sh-lu-alas gol sh-fãrã dip tsiva; scot stranjili di pri truplu (parti di truplu) a unui om, di-armãni gol; dizvescu, dispolj, dizgolj *{ro: (se) dezgoli} {fr: (se) dénuder} {en: denude, lay bare}* ex: sh-mutrea lucrul nãinti dizgulindalui (arupãndalui, mãcãndalui carnea di pri) unã coastã; mi dizgulirã di paradz (mi dispuljarã di paradz, ãnj loarã tuts paradzlji) § ***dizgulit*** (diz-gu-lítŭ) adg dizgulitã (diz-gu-lí-tã), dizgulits (diz-gu-lítsĭ), dizguliti/dizgulite (diz-gu-lí-ti) – (om) tsi-lj s-ari scoasã stranjili di pi el; (arburi) tsi-lj s-ari uscatã sh-cãdzutã frãndzãli; dizviscut, dispuljat, dizguljat *{ro: dezgolit} {fr: dénudé} {en: denuded, bare}* ex: armasi dizgulit (fãrã tsiva) cavai di el § ***dizguliri/dizgulire*** (diz-gu-lí-ri) sf dizguliri (diz-gu-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva s-dizguleashti; dizvishteari, dispuljari, dizguljari *{ro: acţiunea de a (se) dezgoli} {fr: action de (se) dénuder} {en: action of denuding, of laying bare}* § ***dizgolj*** (diz-góljŭ) (mi) vb I dizguljai (diz-gu-ljĭáĭ), dizguljam (diz-gu-ljĭámŭ), dizguljatã (diz-gu-ljĭá-tã), dizguljari/dizguljare (diz-gu-ljĭá-ri) – cur di coaji unã nucã (un mer, unã purtucalã, un arburi, etc.); dizbilescu, dispituredz *{ro: descoji} {fr: peler, écorcer} {en: peel, remove the skin (bark)}* ex: elj dizgoalji (curã di coajã) cireshlu; dizguljarã (curarã di coaji) nã njilji di nuts; dizgoalji (curã di coaji) cãstãnja § ***dizguljat*** (diz-gu-ljĭátŭ) adg dizguljatã (diz-gu-ljĭá-tã), dizguljats (diz-gu-ljĭátsĭ), dizguljati/dizguljate (diz-gu-ljĭá-ti) – tsi-lj s-ari scoasã coaja; dizbilit, dispiturat *{ro: descojit} {fr: pelé, écorcé} {en: peeled, with the skin (bark) removed}* ex: cãrvealja easti dizguljatã (mash njedz, cu coaja scoasã) § ***dizguljari/dizguljare*** (diz-gu-ljĭá-ri) sf dizguljeri (diz-gu-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-dizguljadzã; dizbiliri, dispiturari *{ro: acţiunea de a descoji; descojire} {fr: action de peler, d'écorcer} {en: action of peeling, of removing the skin (bark)}* § ***gulãciuni/gulãciune*** (gu-lã-cĭú-ni) sf gulãciunj (gu-lã-cĭúnjĭ) – atsea tsi ari un lucru cãndu easti gol; starea tsi u-ari omlu tsi easti gol *{ro: goliciune} {fr: vacuité, nudité} {en: emptiness; nudity}* § ***gulishan*** (gu-li-sheánŭ) adg gulishanã (gu-li-sheá-nã), gulishanj (gu-li-sheánjĭ), gulishani/gulishane (gu-li-sheá-ni) – tsi nu-ari tsiva pri el (stranji pri om, frãndzã pri pom, arburi pri golinã, caduri pri stizmã, peani pri pulj, etc.); gol, dispuljat, goalish, cuculici; dizviscut, gulishinat, dizlãxit, dispuljat *{ro: gol, golaş, despuiat, fără pene} {fr:*

dénudé, dénué de tout, nu, à poil, dépouillé, déplumé} {en: naked, bare, stripped, featherless} ex: amurã gulishanã (fãrã amuri); mi-alãsã gol, gulishan (fãrã tsiva); pulj gulishanj (goalish, fãrã peani) § ***gulishinedz*** (gu-li-shi-nédzŭ) vb I gulishinai (gu-li-shi-nái), gulishinam (gu-li-shi-námŭ), gulishinatã (gu-li-shi-ná-tã), gulishinari/gulishinare (gu-li-shi-ná-ri) – l-guleshti di tut tsi-ari pri el (omlu di stranji, pomlu di frãndzã, stizma di caduri, etc.); dispolj, dizvescu, etc. *{ro: despuia} {fr: dénuder, dévêtir, dépouiller} {en: bare, strip, shed (trees)}* ex: nu furarã, nu gulishinarã (nu dispuljarã) § ***gulishinat*** (gu-li-shi-nátŭ) adg gulishinatã (gu-li-shi-ná-tã), gulishinats (gu-li-shi-nátsĭ), gulishinati/gulishinate (gu-li-shi-ná-ti) – tsi easti gulit di tut tsi-ari pri el (omlu di stranji, pomlu di frãndzã, stizma di caduri, etc.); dispuljat, dizviscut, etc. *{ro: despuiat} {fr: dénudé, dévêti, dépouillé} {en: bared, stripped}* § ***gulishinari***/***gulishinare*** (gu-li-shi-ná-ri) sf gulishinãri (gu-li-shi-nắri) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva gulishineadzã; dispuljari, dizvishteari, etc. *{ro: acţiunea de a despuia; despuiere} {fr: action de dénuder, de dévêtir, de dépouiller} {en: action of baring, stripping, shedding (trees)}* § ***gulishnedz*** (gu-lish-nédzŭ) vb I gulishnai (gu-lish-nái), gulishnam (gu-lish-námŭ), gulishnatã (gu-lish-ná-tã), gulishnari/gulishnare (gu-lish-ná-ri) – (unã cu ***gulishinedz***) § ***gulishnat*** (gu-lish-nátŭ) adg gulishnatã (gu-lish-ná-tã), gulishnats (gu-lish-nátsĭ), gulishnati/gulishnate (gu-lish-ná-ti) – (unã cu ***gulishinat***) § ***gulishnari***/***gulishnare*** (gu-lish-ná-ri) sf gulishnãri (gu-lish-nắri) – (unã cu ***gulishinari***) § ***goalish*** (goá-lishŭ) adg goalishi/goalishe (goá-li-shi), goalish (goá-lishĭ), goalishi/goalishe (goá-li-shi) – tsi nu-ari tsiva pri el (stranji pri om, frãndzã pri pom, arburi pri golinã, caduri pri stizmã, peani pri pulj, etc.); gol, dispuljat, gulishan, cuculici *{ro: gol, chel} {fr: nu, à poil, dépouillé, déplumé, chauve} {en: naked, bare, bald, featherless}* ex: sh-anãltsa lumãchili goalishi (goali, dispuljati di frãndzã) cãtrã tser; pri unã goalishi mãgulã § ***golinã*** (gó-li-nã) sf golinj (gó-linj) – loc ma-analtu tsi easti neacupirit di pãduri; dzeanã (munti, ohtu, mãgulã) goalishã (fãrã arburi); acãri, golnã, gulinã *{ro: creştet pleşuv} {fr: sommet d'une montagne qui n'est pas couvert, sommet ou colline chauve, lieu dépourvu de toute plantation} {en: bald mountain top}* ex: di pri golinj eu mutrescu? § ***golnã*** (gól-nã) sf golni/golne (gól-ni) – (unã cu ***golinã***) § ***gulinã*** (gu-lí-nã) sf gulinj (gu-línj) – (unã cu ***golinã***) § ***gulivragã*** (gu-li-vrá-gã) sf gulivrãdz (gu-li-vrắdzĭ) – cãmpul goalish di mardzinea di-arãu (cu earbã shi fãrã ponj) pristi cari s-vearsã arãulu cãndu yini cu apã multã; luncã *{ro: luncă} {fr: vallée longue, large et herbeuse; prairie} {en: long valley along rivers, wide and grassy, prairie}*

golinã (gó-li-nã) sf – vedz tu ***gol***

golnã (gól-nã) sf – vedz tu ***gol***

golnitsã (gól-ni-tsã) sf golnitsi/golnitse (gól-ni-tsi) – loc traspilari (multi ori dit udãlu iu s-fac mãcãrli) iu apa easti faptã s-curã prit stizmã; niruhiti, niruhidã *{ro: lavoar cu scurgerea apei prin gaura făcută în perete} {fr: lavoir} {en: washstand}*

gongalã (góngalã) sf gongali/gongale – soi di earbã tsi creashti multi ori deadun cu grãnlu (tsi fatsi simintsi njits shi lãi cari, cãndu suntu mãtsinati deadun cu grãnlu, ãlj da un gustu anustu); cheantsã, cheanitsã, cheandzã, gongulã, congulã, tãciuni; (expr: nu-ari gongalã n cap = nu-ari gãrnuts di minti n cap; nu giudicã ghini) *{ro: neghină} {fr: ivraie, nielle du blé} {en: cockle}* ex: grãnlu easti mplin di gongalã (cheantsã) § ***gongulã*** (góngulã) sf gonguli/gongule – (unã cu ***gongalã***) § ***congulã*** (cóngulã) sf conguli/congule – (unã cu ***gongalã***)

gonghisescu (gon-ghi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***gãngu***

gonghisiri/gonghisire (gon-ghi-sí-ri) sf – vedz tu ***gãngu***

gonghisit (gon-ghi-sítŭ) adg – vedz tu ***gãngu***

gonghizmo (gon-ghiz-mó) sm – vedz tu ***gãngu***

gongulã (góngulã) sf – vedz tu ***gongalã***

gonja (gó-njea) adv – vedz tu ***agonja***

gorea (ghó-rea) adv – vedz tu ***ahoryea***

gornã (gór-nã) sf gorni/gorne (gór-ni) – stranj lungu ca un paltu tsi s-bagã pristi alanti stranji; shigunã *{ro: haină ca un palton} {fr: habit, vêtement qu'on habile par dessus} {en: a certain type of overcoat}* ex: gretslji nji scoasirã gorna

gortsu[1] (gór-tsu) sm gortsã (gór-tsã) – un pom tsi fatsi yimishi cari sh-u-aduc cu mearili mash cã au unã gushi lungã deavãrliga di coadã; gurnits, per (pomlu), dushcu, curcush, caicushcu *{ro: păr (pomul)} {fr: poirier} {en: pear tree}* § ***gortsu***[2] (gór-tsu) sn gortsã (gór-tsã) – yimisha faptã di pomlu gortsu; gurnitsã, per (yimisha), pearã, plisadã, caicushcã, curcushi *{ro: pară} {fr: poire} {en: pear}* ex: gortsul (yimisha gortsu) sum gortsu (pomlu gortsu) vai cadã; un gortsu (pomlu gortsu) uscat tsi nu fãtsea gortsã (yeamisili gortsã, peari, curcushi) § ***gurnits***[1] (gur-nítsŭ) sm gurnits (gur-nítsĭ) – (unã cu ***gortsu***[1]) § ***gurnits***[2] (gur-nítsŭ) sn gurnitsã (gur-ní-tsã) – (unã cu ***gortsu***[2]) ex: gurnitslu (yimisha) sum gurnits (pomlu) cadi § ***gurits*** (gu-rítsŭ) sm gurits (gu-rítsĭ) – (pomlu) gortsu tsi creashti agru tu pãduri sh-cari fatsi gortsã ma njits sh-ma putsãn dultsi; agrugortsu *{ro: păr pădureţ} {fr: poirier sauvage} {en: wild pear tree}* § ***guritsã*** (gu-rí-tsã) sf guritsã (gu-rí-tsã) – yimisha faptã di gurits; agru-gortsu (yimishi), agru-pearã, etc.; (expr: vindu guritsã = dzãc chirãturi, papardeli, curcubeti hearti)) *{ro: pară pădureaţă} {fr: poire sauvage} {en: wild pear}* ex: mãcãm guritsã (agru-gortsã) coapti tu sprunã; nã vindi guritsã (expr: nã dzãtsi papardeli, curcubeti hearti) § ***agrugortsu***[1] (a-gru-gór-tsu) sm agrugortsã (a-gru-gór-tsã) – (unã cu ***gurits***) § ***agrugortsu***[2] (a-gru-gór-tsu) sn agrugortsã (a-gru-gór-tsã) – (unã cu ***guritsã***)

gortsu[2] (gór-tsu) sn – vedz tu ***gortsu***[1]

goshi/goshe (gó-shi) sf gosh (góshĭ) – par hiptu tu loc shi nviscut cu palji shi stranji veclji tra si sh-u-aducã cu-un om (di cari va s-asparã puljlji tra s-nu yinã la agri); hiintsã scoasã di mintea-a omlui cu cari s-aspar njitlji (cã va yinã sã-lj lja cu nãsh, ma s-nu hibã bunj, ma s-nu s-ducã s-doarmã cãndu esti oara, etc.); tãrbosh, boshi, fandagmã, fandazmã, scheahtrã, scheastrã; bubushar, bubair, babughear, etc. *{ro: sperietoare, momâie} {fr: épouvantail, spectre} {en: scarecrow, bogy man}*

gotcã (gót-cã) sf – vedz tu ***cotcã***

grad (grádŭ) sn gradi/grade (grá-di) – unitatea di misurã tsi-aspuni cãt di-analtu, cãt di multu, cãt di bun, etc. easti un lucru *{ro: grad} {fr: degré} {en: grade, degree}*

gradh (grádhŭ) sn gradhi/gradhe (grá-dhi) – unã cu ***grad***

grai (gráĭŭ) sn grai/grae (grá-i) shi grairi/graire (grá-i-ri) – 1: sonlu tsi-l scoati omlu din gurã cãndu zburashti (icã aspunearea-a lui tu scriari) sh-cari ari unã noimã trã lumea tsi lu-avdi (veadi scriarea); grair, greai, grei, grii, cuvendã, zbor; 2: zboarãli (botsli, seamnili) cu cari omlu sh-aspuni tsi mindueashti (tsi aducheashti, tsi va, tsi caftã, etc.) shi easti aduchit di-alantsã oaminj; limba (cu tuti zboarãli a ljei) zburãtã di tuts oaminjlji a unui popul; limbã, zburãri; (expr: 1: grai cu mãduã = zbor mintimen, zbor cuminti; 2: suntu pi un grai = s-aduchescu, suntu sinfuni; 3: grailu imnã, urdinã = zborlu treatsi di la om la om, s-arãspãndeashti; 4: grai di moarti = dimãndarea tsi u fatsi (i vrearea tsi u-aspuni) omlu tu oara tsi easti s-moarã; 5: nigrit grailu; niscos grailu = cum easi zborlu din gurã; cum bitiseashti zburãrea; unãshunã; 6: ***Grailu Mari*** = (prota) dzuã di Pashti) *{ro: cuvânt, limbă} {fr: mot, parole, langage} {en: word, language}* ex: fãrshirotslji sh-au grailu (limba, zburãrea) a lor; grailu imna prit hoarã (expr: zborlu s-avdza tu ntreaga hoarã di la un la-alantu, dit unã gurã tu-alantã); dimãndarea faptã cu grai di moarti (expr: faptã, tu oara tsi murea omlu); l-alãsã cu grailu di moarti (expr: cu dimãndarea faptã tu oara tsi murea); vinj-ascherea n Grailu-Mari (expr: vinj-ascherea prota dzuã di Pashti); niscos grailu ghini (expr: unãshunã) § ***grair*** (grá-irŭ) sn grairi/graire (grá-i-ri) – (unã cu ***grai***) ex: grairi di sivdai (zboarã di vreari); urãti grairi; shcurti grairi § ***greai*** (greáĭŭ) sn greairi/greaire (greá-i-ri) – (unã cu ***grai***) § ***grei*** (gréĭŭ) sn greiri/greire (gré-i-ri) – (unã cu ***grai***) ex: omlu tsi s-featsi cu grei (grai, zbor) § ***grii*** (gríĭŭ) sn griiri/griire (grí-i-ri) – (unã cu ***grai***) § ***grescu*** (grés-cu) vb IV grii (grîĭ), gream (greámŭ), gritã (grí-tã), griri/grire (grí-ri) – 1: scot zboarã dit gurã sh-aspun minduirli tsi-am tu minti cu scupolu ca atsel tsi mi-avdi s-aducheascã tsi

minduescu (tsi mi doari, tsi ved, tsi hãbãri voi s-lji dau, etc.); lu-acljem pri cariva s-yinã cãtrã mini; am/dau unã numã (a unui), ãlj dzãc numa; ursescu cariva sã-nj intrã n casã; zburãscu, cuvintedz, acuvãntedz, dzãc, zãc, spun, aspun; acljem, cljem, strig, zghilescu, ursescu, acãlisescu, cãlisescu, acãljisescu, cãljisescu; (expr: 1: nu grescu (scot) zbor = tac nu dzãc tsiva; 2: nu-am gurã s-grescu = nu-am furnjii, ndreptu s-dzãc vãrã zbor; 3: nu nã grim cu gura = nu nã zburãm, him ncãceats) *{ro: grãi, vorbi, spune, zice, striga, chema, invita}* *{fr: parler, dire, prononcer, appeler, convier, inviter}* *{en: speak, say, tell, call, invite}* ex: sh-ashi-nj greashti (dzãtsi, zburashti) om di om; nu-sh grescu (nu-sh zburãscu; expr: suntu ncãceats); nu-lj greashti zbor (nu-lj zburashti); grea (zbura) tini cara nu-ai lucru; grea (dzã, zbura), de, tora, moi muljare; iu shedz tini? iuva, lj-greashti (lj-dzãtsi) aestu; ayilu-lj gri (dzãsi, zburã) a amirãlui; grits-lj-al (climats-lu) Nica si-lj da sari; a noauã nu nã grit (acljimat, cãlisit) la numtã; cum ts-grescu a tsia (cum tsã dzãc a tsia, cum ti-acljamã)?; nu-ari gurã s-greascã (expr: ma ghini s-tacã; nu-ari ndreptu sã zburascã, sã scoatã un zbor); nu-sh grescu cu gura (expr: suntu ncãceats) § ***grit*** (grítŭ) adg gritã (grí-tã), grits (grítsĭ), griti/grite (grí-ti) – tsi ari scoasã zboarã dit gurã tra sh-aspunã minduirli tsi-ari tu minti; (zbor, minduiri, etc.) tsi easti dzãs; (om) tsi easti acljimat (cãlisit, strigat, etc.); zburãt, cuvintat; dzãs, zãs, spus, aspus, acljimat, cljimat, strigat, zghilit, ursit, acãlisit, cãlisit, acãljisit, cãljisit *{ro: grãit, vorbit, spus, zis, strigat, chemat, invitat}* *{fr: parlé, dit, appelé, prononcé, convié, invité}* *{en: spoken, said, told, called, invited}* ex: avdi Mita zboarãli griti (zburãti, dzãsi) § ***griri/grire*** (grí-ri) sf griri (grírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva greashti tsiva i pri cariva; gritã, zburãri, cuvintari; dzãtseari, zãtseari, spuneari, aspuneari, acljimari, cljimari, strigari, zghiliri, ursiri, acãlisiri, cãlisiri, acãljisiri, cãljisiri *{ro: acţiunea de a grãi, de a vorbi, de a spune, de a zice, de a chema, de a striga, de a invita; grãire, vorbire, spunere, zicere, strigare, chemare, invitare}* *{fr: action de parler, de dire, d'appeler, de prononcer, de convier, d'inviter}* *{en: action of speaking, of saying, of telling, of calling, of inviting}* ex: mi doari caplu di griri (zburãri, acljimari) § ***nigrit*** (ni-grítŭ) adg nigritã (ni-grí-tã), nigrits (ni-grítsĭ), nigriti/nigrite (ni-grí-ti) – (zbor, minduiri, etc.) tsi nu easti grit; tsi nu ari scoasã zbor dit gurã; tsi nu easti dzãs; (om) tsi nu easti acljimat (cãlisit, strigat, etc.); nizburãt, nidzãs, nispus, neacljimat, nicljimat, nistrigat, nizghilit, niursit, nicãlisit; (expr: 1: (zboarã) nigriti = (zboarã) slabi, uruti, arushinoasi; 2: apã nigritã = apã loatã di la izvur (shoput), ninti ca s-yinã cariva sh-ninti ca s-da soarili; 3: nigrit ninga zborlu = ninti ca s-dzãcã vãr zbor) *{ro: negrãit, nespus, nechemat, neinvitat}* *{fr: qui n'est pas dit, n'est pas appelé, n'est pas invité}* *{en: who has not spoken, who is not called, not invited}* ex: nigrit ninga fu (expr: ninti ca s-hibã grit) zborlu; tsi nigriti (expr: zboarã arushinoasi) lj-ishirã dit gurã § ***nigriri/nigrire*** (ni-grí-ri) sf nigriri (ni-grírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu greashti tsiva i nu-lj greashti a unui; nizburãri, nidzãtseari, nispuneari, neacljimari, nicljimari, nistrigari, nizghiliri, niursiri, nicãlisiri *{ro: acţiunea de a nu grãi, de a nu spune, de a nu chema, de a nu invita}* *{fr: action de ne pas dire, de ne pas appeler, de ne pas inviter}* *{en: action of not saying, of not calling, of not inviting}* § ***gritã*** (grí-tã) sf griti/grite (grí-ti) – 1: (unã cu ***griri***); 2: zborlu tsi easti arcat (zghic, aurlarea, strigarea, acljimarea, etc.) cãndu cariva greashti *{ro: acţiunea de a grãi, de a vorbi, de a zice, de a chema, de a striga, de a invita, etc.; strigãt, chemare}* *{fr: action de parler, de dire, d'appeler, de prononcer, de convier, d'inviter; cri, cri d'appel}* *{en: action of speaking, of saying, of telling, of calling, of inviting}* ex: nu va gritã (dzãtseari tsiva, acljimari); mi durea caplu di gritã (cljimari, strigari, zghiliri)

Grailu-Mari/Grailu-Mare (Grãĭ-lu-Má-ri) sm fãrã pl – dzua tu cari crishtinjlji yiurtisescu Nyearea-a Hristolui; Pashti, Ngrei-Mari *{ro: Paşti}* *{fr: Pâques}* *{en: Easter}* ex: vinj-ascherea n Grailu-Mari (ti Pashti)

grair (grá-irŭ) sn – vedz tu ***grai***

gramarauã (gra-ma-rá-ŭã) sf gramarali/gramarale (gra-ma-rá-li) – semnu (tihisiri, faptã, hiintsã, cucuvai, etc.) tsi-l fatsi omlu tra sã-lj yinã ergu cã va patã unã mari taxirati; semnu-arãu, tersãnã, cubilichi, cubilji, cubãiri *{ro: piază rea}* *{fr: mauvais présage}* *{en: bad omen}* ex: tats, lea nveastã, gramarauã (atsea tsi n-aduts taxirãts greali)

gramatichii/gramatichie (gra-ma-ti-chí-i) sf – vedz tu ***gramã***

gramatico (gra-ma-ti-có) sm – vedz tu ***gramã***

gramã (grá-mã) sf gramati/gramate (grá-ma-ti) – semnu dit alfabet tsi-aspuni unã boatsi; (fig: 1: gramati = carti, nvitsãturã, sculii; expr: 2: li ncarcã pri cucot gramatli = nu nveatsã tsiva, nu s-acatsã sculia di el);) *{ro: literă; pl: litere, carte, învăţătură, educaţie}* *{fr: lettre; pl: lettres, enseignement, instruction, école}* *{en: letter; pl: letters, education, school}* ex: carti albã sh-gramã lai; mash trã gramã, alãsats-lu; gramatili (cartea, nvitsãtura) nu au mardzini; li ncãrcã pri cucot gramatli (expr: nu nvitsã tsiva la sculii); luplu lu-adutsea la gramati sh-el dzãtsea "loarã cior oili"; cari toarnã frãndzãli, gramati (carti) nu nveatsã § ***gramatichii/gramatichie*** (gra-ma-ti-chí-i) sf gramatichii (gra-ma-ti-chíĭ) – nomurli tsi-aspun cum easti unã limbã adratã, cum s-leagã zboarãli dit idyea fumealji (ca *zbor* shi *zburãscu* bunãoarã), cum s-alãxescu zboarãli (cãndu trec di la singular la plural i di la masculin la fiminin, bunãoarã), cum s-leagã zboarãli un cu-alantu tra s-aspunã unã idei, minduiri, etc.; cartea tsi aspuni aesti reguli *{ro: gramatică}* *{fr: grammaire}* *{en: grammar}* § ***grãmãtichii/grãmãtichie*** (grã-mã-ti-chí-i) sf grãmãtichii (grã-mã-ti-chíĭ) – (unã cu ***gramatichii***) § ***gramatico*** (gra-ma-ti-có) sm gramaticadz (gra-ma-ti-cádzĭ) – un tsi lucreadzã trã chivernisi (cumpanii, sutsatã, etc.) cu tsãnearea-a cãrtsãlor; grãmãtic, eazagi *{ro: secretar}* *{fr: secrétaire}* *{en: secretary}* § ***grãmãtic*** (grã-mã-tícŭ) sm grãmãtits (grã-mã-títsĭ) – 1: gramatico, eazagi; 2: un tsi scrii cãrtsã di isturii (spuneri, puizii, pãrmiti, etc.); scriitor *{ro: secretar; scriitor}* *{fr: secrétaire; écrivain}* *{en: secretary; writer}* § ***grãmãtipsescu*** (grã-mã-tip-sés-cu) (mi) vb IV grãmãtipsii (grã-mã-tip-síĭ), grãmãtipseam (grã-mã-tip-seámŭ), grãmãtipsitã (grã-mã-tip-sí-tã), grãmãtipsiri/grãmãtipsire (grã-mã-tip-sí-ri) – nvets sã scriu shi sã dyivãsescu; nvets carti; lu nvets carti *{ro: (se) instrui}* *{fr: enseigner, s'instruire}* *{en: teach, learn, educate}* § ***grãmãtipsit*** (grã-mã-tip-sítŭ) adg grãmãtipsitã (grã-mã-tip-sí-tã), grãmãtipsits (grã-mã-tip-sítsĭ), grãmãtipsiti/grãmãtipsite (grã-mã-tip-sí-ti) – tsi ari nvitsatã carti (el singur i pri cariva altu); tsi s-ari dusã la sculii shi easti om nvitsat *{ro: instruit}* *{fr: enseigné, instruit}* *{en: learned, who is educated}* § ***grãmãtipsiri/grãmãtipsire*** (grã-mã-tip-sí-ri) sf grãmãtipsiri (grã-mã-tip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-grãmãtipseashti cariva *{ro: acţiunea de a (se) instrui}* *{fr: action d'enseigner, de s'instruire}* *{en: action of teaching, of learning, of educating}* § ***agramat*** (a-grá-matŭ) adg agramatã (a-grá-ma-tã), agramats (a-grá-matsĭ), agramati/agramate (a-grá-ma-ti) – tsi nu shtii si scrii icã sã dghivãseascã; tsi nu-ari faptã sculii (carti) *{ro: analfabet}* *{fr: illettré}* *{en: analphabet}* ex: easti un om agramat (fãrã carti, tsi nu s-ari dusã la sculii)

grambel (gram-bélŭ) sm – vedz tu ***grambo***

grambeu (gram-béŭ) sm – vedz tu ***grambo***

grambo (gram-bó) sm grambadz (gram-bádzĭ) shi grangheadz (gran-ghĭádzĭ) – bãrbat tu oara tsi sh-bagã cãruna (sh-lja unã muljari ti nicuchirã); (fig: grambo = (i) dziniri (trã soea-a nveastãljei); (ii) isusit; (iii) tinir tu ilichia di nsurari) *{ro: mire; ginere}* *{fr: (nouveau) marié; gendre}* *{en: groom; son in law}* ex: disparti sh-doi grangheadz; ghini nã vinji grambolu; grambolu ma si nvishtea tra s-njargã la curunã, earã muljerli-lj cãnta § ***gambro*** (gam-bró) sm gambradz (gam-brádzĭ) – (unã cu ***grambo***) ex: ca gambro ti-adrash § ***grambel*** (gram-bélŭ) sm grambelj (gram-béljĭ) – (unã cu ***grambo***) ex: purpodzli tsi li-avea di grãmbel § ***grambeu*** (gram-béŭ) sm grambei (gram-béĭ) – (unã cu ***grambo***)

grambou (gram-bóŭ) sm grambadz (gram-bádzĭ) shi grangheadz (gran-ghĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***grambo***

gramen (gra-ménŭ) adg
grandzalã (grán-dza-lã) sf – vedz tu ***agrandzaljauã***
grandzã (grán-dza-lã) sf – vedz tu ***agrandzaljauã***
grangã (grán-gã) sf – vedz tu ***crancã***
granitsã (grá-ni-tsã) sf granitsã (grá-ni-tsã) – cijdia tsi-aspuni iu bitiseashti un loc shi nchiseasti un altu; mardzinea-a unui crat tsi-l disparti di-un altu (un agru di-un altu, loclu tsi tsãni di-unã hoarã di-atsel tsi tsãni di-unã altã hoarã, etc.); gãrnitsã, sinur, mardzini *{ro: frontieră, graniţă}* *{fr: frontière}* *{en: border}* § ***gãrnitsã*** (gãr-ní-tsã) sf gãrnitsã (gãr-ní-tsã) – (vedz tu ***granitsã***) ex: alargu, tu laea di gãrnitsã (sinur)
gras (grásŭ) adg grasã (grá-sã), grash (gráshĭ), grasi/grase (grá-si) – (om, pravdã) tsi ari sum cheali un petur gros di grãsimi; greas; (fig: gras = (i) tsi easti gros; tsi-aspuni umflat, mplin; (ii) tsi easti avut; tsi ari arãndzã) *{ro: gras}* *{fr: gras}* *{en: fat}* ex: s-bãgãm grash sugari si s-frigã; carnea easti grasã; lu shtiu mini, easti gras (fig: avut) § ***greas*** (greásŭ) adg greasã (greá-sã), greash (greáshĭ), greasi/grease (greá-si) – (unã cu ***gras***) § ***grãsic*** (grã-sícŭ) adg grãsicã (grã-sí-cã), grãsits (grã-sítsĭ), grãsitsi/grãsitse (grã-sí-tsi) – tsi-aspuni niheamã ca gras; tsi easti njic shi mplin; strumbul, durdu, grozdaven *{ro: grăsuliu, grăsuţ}* *{fr: grassouillet, dodu}* *{en: plump, chubby}* ex: feata-ts easti grãsicã (niheamã ca mplinã, ca grasã) § ***grozdaven*** (groz-da-vénŭ) adg grozdavenã (groz-da-vé-nã), grozdavenj (groz-da-vénjĭ), grozdaveni/grozdavene (groz-da-vé-ni) – (unã cu ***grãsic***) § ***grãsimi/grãsime*** (grã-sí-mi) sf grãsinj (grã-sínjĭ) – lugurii tsi ari hãrili-a umtului (a umturãljei, a untulemnului, etc.), s-aspuni umtoasã cãndu dai di ea, alasã urmi umtoasi cãndu cadi pri tsiva shi s-aflã multi ori sum chealea-a omlui sh-a prãvdzãlor, acupirindalui mushcljilj cu un petur suptsãri; grisimi, umtu, umturã, ligdã, lãrdii, untulemnu, usãndzã, etc. *{ro: grăsime}* *{fr: graisse}* *{en: fat}* ex: multã grãsimi scosh di la porcu § ***grisimi/grisime*** (gri-sí-mi) sf grisinj (gri-sínjĭ) – (unã cu ***grãsimi***) § ***ngrash*** (ngráshĭŭ) (mi) vb I ngrãshai (ngrã-shĭáĭ), ngrãsham (ngrã-shĭámŭ), ngrãshatã (ngrã-shĭá-tã), ngrãshari/ngrãshare (ngrã-shĭá-ri) – l-fac s-hibã cama gras di cum easti tora; ngrãshedz; (fig: 1: mi ngrash = fac aveari, bag arãndzã; expr: 2: lu ngrash loclu (dit agru, dit grãdinã, etc.) = lj-bag cuprii a loclui tra s-creascã ma ghini yiptul, zãrzãvãtsli, lilicili, etc.) *{ro: îngrăşa}* *{fr: engraisser}* *{en: fatten}* ex: cum sã ngrashi oili?; ngrãshe trã noi trei mischi; si ngrãshe di nu lu ncapi usha; mãcarea bunã lu ngrãshe (l-featsi ma gras di cum eara); lucrili-lj njergu-ambar, si ngrãshe (fig: s-featsi avut, bãgã aveari); si ngrashi tutiputa-lj dzuã di dzuã § ***ngrãshedz*** (ngrã-shĭédzŭ) (mi) vb I ngrãshai (ngrã-shĭáĭ), ngrãsham (ngrã-shĭámŭ), ngrãshatã (ngrã-shĭá-tã), ngrãshari/ngrãshare (ngrã-shĭá-ri) – (unã cu ***ngrash***) § ***ngrãshat*** (ngrã-shĭátŭ) adg ngrãshatã (ngrã-shĭá-tã), ngrãshats (ngrã-shĭátsĭ), ngrãshati/ngrãshate (ngrã-shĭá-ti) – tsi ari bãgatã grãsimi pri el (cu mãcari bunã sh-multã) *{ro: îngrăşat}* *{fr: engraissé}* *{en: fattened}* § ***ngrãshari/ngrãshare*** (ngrã-shĭá-ri) sf ngrãsheri (ngrã-shĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si ngrashi *{ro: acţiunea de a îngrăşa; îngrăşare}* *{fr: action d'engraisser}* *{en: action of fattening}* § ***ngrãshãminti/ngrãshãminte*** sf (ngrã-shã-min-ti) – cupriili (baliga) tsi s-bagã tu agru (grãdinã) tra s-li facã lucrili s-creascã ma multu sh-ma ghini *{ro: îngrăşământ}* *{fr: engrais, fertilisant}* *{en: fertiliser}* ex: bãgã tu-ayinji ngrãshãminti, ma nsus di dauã suti di furtii di cuprii
gratsã (grá-tsã) sf gratsã (grá-tsã) – numã datã la ma multi turlii di hãlãts (cu coadã, tsi au la un capit unã soi di cheaptini cu dintsã di her) cu cari omlu tradzi azvarna loclu tu agri i bãhceadz tra s-lu frimintã shi s-lu facã ischiu, icã tradzi azvarna frãndzi, erghi, etc. tra s-curã uborlu i grãdina; glibã, gribã, griblã, zvarnã *{ro: grabă, greblă}* *{fr: herse, râteau}* *{en: harrow, rake}*
gravano (gra-va-nó) sm gravanadz (gra-va-nádzĭ) – unã soi di tsãsãturã groasã di lãnã dit cari s-fac stranji huryiteshti (tãlãgani, paltadz, etc.); garvano, grãvãnici, saric, shiac, pustavi, aba *{ro: postav gros, aba}* *{fr: tissu en laine, tissé à deux lices et à l'aide d'un gros ros}* *{en: thick cloth}* § ***garvano*** (gar-va-nó) sm garvanadz (gar-va-nádzĭ) – (unã cu ***gravano***) § ***grãvãnici*** (grã-vã-nícĭŭ) sm grãvãnici/grãvãnice (grã-vã-ní-ci) – (unã cu ***gravano***)
grã (grắ) sm – vedz tu ***dugrã***
grãbuvean (grã-bu-veánŭ) sm, sf grãbuveanã (grã-bu-veá-nã), grãbuveanj (grã-bu-veánjĭ), grãbuveani/grãbuveani (grã-bu-veá-ni) – un tsi bãneadzã tu hoara armãneascã Grabuva dit Arbinshii; un tsi yini dit Grabuva; un a curi pãpãnj s-trag di Grabuva; grãvean *{ro: locuitor din Grabuva; aromăn originar din Grabuva}* *{fr: habitant de Grabuva, aroumain originaire de Grabuva}* *{en: Aromanian from Grabuva; Aromanian descendent from Grabuva}* § ***grãvean*** (grã-veánŭ) sm, sf grãveanã (grã-veá-nã), grãveanj (grã-veánjĭ), grãveani/grãveani (grã-veá-ni) – (unã cu ***grãbuvean***) ex: grãveanj cu sãrits
grãcica (grắcĭ-ca) adv – vedz tu ***ngrãshca***
grãdinar (grã-di-nárŭ) sm – vedz tu ***grãdinã***
grãdinã (grã-dí-nã) sf grãdinj (grã-dínjĭ) – loc iu s-seaminã zãrzãvãts i lilici (tu cari pot si s-aflã sh-ponj tsi da fruti), di-aradã piningã casã, ma poati si s-aflã sh-tu agri, cãndu easti mari sh-teasã multu; gãrdinã, bãhce, buhce, perivoli *{ro: grădină}* *{fr: jardin (potager)}* *{en: (vegetable) garden}* ex: adãpats grãdinjli (bãhceadzlji); bãnam tu-unã casã cu grãdinã § ***gãrdinã*** (gãr-dí-nã) sf gãrdinj (gãr-dínjĭ) – (unã cu ***grãdinã***) ex: tu gãrdina-a voastrã suntu multsã ponj § ***grãdinushi/grãdinushe*** (grã-di-nú-shi) sf grãdinushi/grãdinushe (grã-di-nú-shi) – grãdinã njicã; gãrdinushi, grãdinici, gãrdinici, bãhcic, buhcic *{ro: grădiniţă}* *{fr: petit jardin (potager)}* *{en: small (vegetable) garden}* § ***gãrdinushi/gãrdinushe*** (gãr-di-nú-shi) sf gãrdinushi/gãrdinushe (gãr-di-nú-shi) – (unã cu ***grãdinushi***) § ***grãdinici[1]/grãdinice*** (grã-di-ní-ci) sf grãdinici (grã-di-nícĭ) – (unã cu ***grãdinushi***) § ***gãrdinici[1]*** (gãr-di-nícĭ) – (unã cu ***grãdinushi***) § ***grãdinici[2]*** (grã-di-nícĭŭ) sn grãdinici/grãdinice (gãr-di-ní-ci) – (unã cu ***grãdinushi***) ex: vruta sh-doarmi n grãdinici § ***gãrdinici[2]*** (gãr-di-nícĭŭ) sn gãrdinici/gãrdinice (grã-di-ní-ci) – (unã cu ***grãdinushi***) ex: avem sh-noi strã casã un gãrdinici § ***grãdinar*** (grã-di-nárŭ) sm grãdinari (grã-di-nárĭ) – omlu tsi-ari vrundida-a unei grãdinã (s-u seaminã, s-u-adapã, s-u curã di erguri icã s-u-aveaglji); gãrdinar, bãhcivãngi, buhcivãngi *{ro: grădinar}* *{fr: jardinier}* *{en: gardener}* ex: vindzã prash a grãdinarlui § ***gãrdinar*** (gãr-di-nárŭ) sm gãrdinari (gãr-di-nárĭ) – (unã cu ***grãdinar***) ex: gãrdinar, lai, gãrdinar; di n cucots si scoalã gãrdinarlji
grãdinici[1]/grãdinice (grã-di-ní-ci) sf – vedz tu ***grãdinã***
grãdinici[2] (grã-di-nícĭŭ) sn – vedz tu ***grãdinã***
grãdinushi/grãdinushe (grã-di-nú-shi) sf – vedz tu ***grãdinã***
grãditã (grã-dí-tã) sf grãditi/grãdite (grã-dí-ti) – cãsãbã nvãrtushat (cu stiznji analti shi vãrtoasi) trã apãrarea di dushmanj; cãsãbã, tsitati, pulitii, castru, cãstrii, cale *{ro: cetate, oraş, fort}* *{fr: cité, forteresse}* *{en: city, fortress, fort}* ex: mi dush ãn grãditã (tsitati)
grãmadã (grã-má-dã) sf grãmãdz (grã-mắdzĭ) – multimi di lucri bãgati unã pisti-alantã fãrã nitsiunã aradã (cãtivãrãoarã cu-aradã); stog di chetri (dit unã urvalã) armasi dupã cãdearea-a unei casã; gumaradã, stog, stoc, stivã, cup, culeu, grumbã, grumbur, grumur, suro, surii, sumãreauã *{ro: grămadă}* *{fr: amas, amoncellement; ruine}* *{en: heap, pile, cluster}* ex: grãmãdzli (stogurli) mash di chetri grescu; dit aryi njirdzeam tu grãmadã § ***gumaradã*** (gu-ma-rá-dã) sf gumarãdz (gu-mã-rắdzĭ) – (unã cu ***grãmadã***) § ***grumbã*** (grúm-bã) sf grumburi/grumbure (grúm-bu-ri) – (unã cu ***grãmadã***) § ***grumbur*** (grúm-burŭ) sf grumbi/grumbe (grúm-bi) – (unã cu ***grãmadã***) § ***grumur*** (grú-murŭ) sn grumuri (grú-murĭ) – 1: multimi di pulj tsi-azboairã deadun; bandã, gãrdelj, surii, trãmbã, tãbãbii, tubãbii; 2: multimi di lucri bãgati unã pisti-alantã fãrã nitsiunã aradã (cãtivãrãoarã cu-aradã); grãmadã, gumaradã, stog, stoc, stivã, cup, culeu, grumbã, grumbur, suro, sumãreauã *{ro: cârd; grămadă}* *{fr: volée; tas, amas}* *{en: flock (of birds, animals); heap, pile, cluster}* ex: sfinduchili adunati grumur (stog); u vãtãmai… mutrii grumurlu moali; di frica a lor, gãili imnã ãn grumuri (surii, trãmbi), multi deadun
grãmãtic (grã-mã-tícŭ) sm – vedz tu ***gramã***
grãmãtichii/grãmãtichie (grã-mã-ti-chí-i) sf – vedz tu ***gramã***

grãmãtipsescu (grã-mã-tip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***gramã***
grãmãtipsiri/grãmãtipsire (grã-mã-tip-sí-ri) sf – vedz tu ***gramã***
grãmãtipsit (grã-mã-tip-sítŭ) adg – vedz tu ***gramã***
grãmustean (grã-mus-teánŭ) sm, sf grãmusteanã (grã-mus-teá-nã), grãmusteanj (grã-mus-teánjĭ), grãmusteani/grãmusteane (grã-mus-teá-ni) – un tsi bãneadzã tu hoara armãneascã Gramusti; un tsi yini di Gramusti; un a curi pãpãnj s-trag di Gramusti *{ro: locuitor din Gramusti; aromăn originar din Gramusti}* *{fr: habitant de Gramusti, aroumain originaire de Gramusti}* *{en: Aromanian from Gramusti; Aromanian descendent from Gramusti}* ex: grãmusteanjlji arãirã cãtrã Bituli sh-cãtrã tu muntsãlj dit Vurgãrii; armãnjlji dit hoara Livãdz suntu grãmusteanj § ***grãmustinescu*** (grã-mus-ti-nés-cu) adg grãmustineascã (grã-mus-ti-neás-cã), grãmustineshtsã (grã-mus-ti-nésh-tsã), grãmustineshti/grãmustineshte (grã-mus-ti-nésh-ti) – tsi ari s-facã cu Gramusti i grãmusteanj; tsi yini di Gramusti; di grãmustean *{ro: grămostenesc}* *{fr: originaire de Gramusti; appartenant à un "grãmustean"}* *{en: that comes from Gramusti; that has to do with a "grãmustean"}*
grãmustinescu (grã-mus-ti-nés-cu) adg vedz tu ***grãmustean***
grãn (grắnŭ) sn grãni/grãne (grắ-ni) shi grãnuri (grắ-nurĭ) – soi di earbã-analtã, imirã, criscutã di om tu agri, cu palj lungu shi schic ncãrcat cu-arãdz di gãrnutsi, tsi sh-u-adutsi multu cu sicara, ordzul, i uvedzlu; gãrnutslu faptu di-aestã earbã, bun trã fãtsearea-a fãrinãljei cu cari s-fatsi pãnea tsi u mãcã omlu; gãrnu; (expr: 1: grãni (la plural) = zbor cu cari s-cunoscu, tuti deadun, sicara, grãnlu, ordzul, uvedzlu, etc.; grãnar, yinimati, yipturi; 2: grãn (la singular); grãn hertu; grãn ti mortsã; grãn di mpãrtsãri = gãrnutsãli di gãrnu, hearti, cu zahari, nuts, etc., cari s-dutsi la bisearicã shi sã mparti la oaminj dupã tsi-lj dghivãseashti preftul, trã suflitlu shi adutsearea aminti a mortsãlor; colivã, trisayi, trisalj; 3: lj-mãcãm grãnlu = muri, cã-lj featsirã shi-lj mãcãm coliva; 4: s-aleadzi grãnlu di melj = zbor tsi va s-dzãcã cã atsel tsi easti altã soi di altsã, s-aleadzi ca meljlu tu grãn; 5: creashti grãnlu hertu? = pot s-fats un lucru tsi nu poati si s-facã?; 6: creapã grãnlu di cheantsã = grãnlu s-aspardzi di cheantsã; zbor tsi va s-dzãcã cã un lucru-arãu lu-aspardzi sh-lucurlu bun) *{ro: grâu; cereale (la plural numai), grâne}* *{fr: blé; céréales (au plurale seulement)}* *{en: wheat; cereal (for plural only)}* ex: poati ca s-creascã grãnlu hertu? (expr: aestu lucru nu poati si s-facã); vrei s-nji mãts grãnlu? (expr: vrei ca s-mor?); estan grãnili (expr: tuti suntu buni, sh-grãnlu, sh-sicara, sh-ordzul, etc.) § ***gãrnu*** (gắr-nu) sn gãrni/gãrne (gắr-ni) shi gãrnuri (gắr-nurĭ) – (unã cu ***grãn***) ex: gãrnul criscu cu ploili-aesti; lj-feci gãrnu (expr: lj-feci colivã ti-aradã) § ***grãnar*** (grã-nárŭ) sn grãnari/grãnare (grã-ná-ri) – zbor cu cari s-cunoscu, un i ma multi deadun, sicara, grãnlu, ordzul, uvedzlu, etc.; grãni, yinimati, yipturi *{ro: cereală}* *{fr: céréale}* *{en: cereal}* § ***grãneatsã*** (grã-neá-tsã) sf pl(?) – fãrinã di grãn *{ro: făină de grâu}* *{fr: farine de blé}* *{en: wheat flour}* ex: s-pari turtã di grãneatsã (di fãrinã di grãn) § ***gãrneatsã*** (gãr-neá-tsã) sf pl(?) – (unã cu ***grãneatsã***) ex: njadram turtã di gãrneatsã (di fãrinã di grãn) § ***grãnatsã*** (grã-ná-tsã) sf grãnãts (grã-nắtsĭ) – turtã di fãrinã di grãn *{ro: turtă din făină de grâu}* *{fr: tourteau de farine de blé}* *{en: flat bread made of wheat flour}* ex: copshu unã grãnatsã
grãnar (grã-nárŭ) sn – vedz tu ***grãn***
grãnatsã (grã-ná-tsã) sf grãnãts – vedz tu ***grãn***
grãndinari/grãndinare (grãn-di-ná-ri) sf – vedz tu ***grindinã***
grãndinat (grãn-di-nátŭ) adg – vedz tu ***grindinã***
grãndinã (grắn-di-nã) sf – vedz tu ***grindinã***
grãndineadzã (grãn-di-neá-dzã) vb I unipirs – vedz tu ***grindinã***
grãndini/grãndine (grắn-di-ni) sf – vedz tu ***grindinã***
grãndzã (grắn-dzã) sf – vedz tu ***grundã***
grãneatsã (grã-neá-tsã) sf – vedz tu ***grãn***
grãnishor[1] (gãr-ni-shĭórŭ) sn – vedz tu ***gãrnishor***
grãnishor[2] (grã-ni-shĭórŭ) sn grãnishoari/grãnishoare (grã-ni-shĭoá-ri) – unã soi di gãrnuts njic tsi easi la rãdãtsina-a dzeanãljei di oclju; ulcior, arcior, arcicior, uhcior *{ro: urcior}* *{fr: orgelet}* *{en: stye (on the eye)}*
grãnji/grãnje (grắ-nji) sf grãnj (grắnjĭ) – 1: boatsea fãrã noimã tsi u scoati natlu din gurã, cãndu nu lu-ariseashti tsiva (lj-easti foami, va s-hibã loat ãn bratsã, va s-plãngã, etc.); angrãnji, ãngrãnji, ngrãnji, grinji, scljim, shcljim, shcljimur, ncãniri, ngãniri, etc.; 2: neaduchirea i ncãcearea tsi s-amintã namisa di oaminjlji tsi nu s-achicãsescu trã un lucru (shi s-mãcã un cu-alantu cã catiun u tsãni pi-a lui); angrãnji, ãngrãnji, ngrãnji, grinji, ncãceari, ngãceari, cãvgã, mãcãturã, mãncãturã, ndãrii, ndirii, nitreacã, neachicãsiri, neaduchiri *{ro: mârâială; discordie}* *{fr: piaulement (de petit enfant); grognerie; querelle, noise}* *{en: (baby) whining, whimpering; grumbling; quarrel, quarrelling}* § ***grinji/grinje*** (grí-nji) sf grinj (grínjĭ) – (unã cu ***grãnji***) § ***grinjarcu*** (gri-njĭár-cu) adg grinjarcã (gri-njĭár-cã), grinjartsã (gri-njĭár-tsã), grinjartsi (gri-njĭár-tsi) – (cariva) tsi ngrãnjashti ti nai ma njiclu lucru; ngrãnjaric, angrãnjaric, ngãrnjaric, shcljimuros, plãngãtor *{ro: care scâncește}* *{fr: qui piaule, qui pleurniche, grogneur}* *{en: who whines (like a baby)}*
grãntsu[1] (grắn-tsu) sn – vedz tu ***gãrnuts***[1]
grãntsu[2] (grắn-tsu) sn – vedz tu ***gãrnuts***[2]
grãnuts[1] (grã-nútsŭ) sn – vedz tu ***gãrnuts***[1]
grãnuts[2] (grã-nútsŭ) sn – vedz tu ***gãrnuts***[2]
grãnutsos (grã-nu-tsósŭ) adg – vedz tu ***gãrnuts***[2]
grãpcã (grắp-cã) sf grãptsi/grãptse (grắp-tsi) – zbor dit un agioc di cilimeanj *{ro: termen dintr-un joc de copii}* *{fr: terme d'un jeu enfantin}* *{en: terme from a children's game}*
grãpsescu (grãp-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ngrãpsescu***
grãpsiri/grãpsire (grãp-sí-ri) sf – vedz tu ***ngrãpsescu***
grãpsit (grãp-sítŭ) adg – vedz tu ***ngrãpsescu***
grãshtealã (grãsh-teá-lã) sf – vedz tu ***drãshtealã***
grãsic (grã-sícŭ) adg – vedz tu ***gras***
grãsimi/grãsime (grã-sí-mi) sf – vedz tu ***gras***
grãts! (grắtsŭ!) inter – vedz ***grãtsãnsescu***
grãts! (grắtsŭ) inter – zbor tsi caftã s-aspunã cum s-avdi cãndu cariva zgrãmã i aroadi tsiva *{ro: interjecție care imită sunetul de roadere}* *{fr: interjection qui imite le rongement}* *{en: interjection imitating the sound of gnawing, of nibbling}*
grãts[1] (grắtsŭ) sn – vedz tu ***gãrnuts***[1]
grãts[2] (grắtsŭ) sn – vedz tu ***gãrnuts***[2]
grãtsãnsescu (grã-tsãn-sés-cu) vb IV grãtsãnsii (grã-tsãn-síĭ), grãtsãnseam (grã-tsãn-seámŭ), grãtsãnsitã (grã-tsãn-sí-tã), grãtsãnsiri/grãtsãnsire (grã-tsãn-sí-ri) – adar un vrondu (spumigos, tsi cãrteashti ureaclja) ca-atsel faptu di dauã lucri tsi s-freacã un di-alantu, di-un lucru tsi easti zgrãmat, di-unã ushi cãndu s-minã (s-dishcljidi i sã ncljidi), di pãputsãli nali pi scãndura pãtuniljei, etc. *{ro: scârțâi, zgâria}* *{fr: grincer, égratigner}* *{en: creak, squeak, scratch, grate}* ex: nitsi scamnili nu grãtsãnsescu § ***grãtsãnsit*** (grã-tsãn-sítŭ) adg grãtsãnsitã (grã-tsãn-sí-tã), grãtsãnsits (grã-tsãn-sítsĭ), grãtsãnsiti/grãtsãnsite (grã-tsãn-sí-ti) – vrondul tsi s-avdi cãndu dauã lucri s-freacã un di-alantu, un lucru easti zgrãmat, etc. *{ro: scârțâit, zgâriat}* *{fr: grincé, égratigné}* *{en: creaked, squeaked, scratched, grated}* § ***grãtsãnsiri/grãtsãnsire*** (grã-tsãn-sí-ri) sf grãtsãnsiri (grã-tsãn-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva grãtsãnseashti *{ro: acțiunea de a scârțâi, de a zgâria; scârțâire, zgâriere}* *{fr: action de grincer, d'égratigner}* *{en: action of creaking, of squeaking, of scratching, of grating}* § ***grãts!*** (grắtsŭ!) inter – zbor tsi caftã s-aspunã cum s-avdi vrondul faptu, cãndu tsiva grãtsãnseashti *{ro: interjecție care imită sunetul unei scârțâituri}* *{fr: interjection qui imite le son d'un grincement}* *{en: interjection imitating the sound of a scratch, of a squeak}*
grãtsãnsiri/grãtsãnsire (grã-tsãn-sí-ri) sf – vedz ***grãtsãnsescu***
grãtsãnsit (grã-tsãn-sítŭ) adg – vedz ***grãtsãnsescu***
grãtseashti/grãtseashte (grã-tseásh-ti) adv – vedz tu ***Grãtsii***
grãtsescu (grã-tsés-cu) adg – vedz tu ***Grãtsii***
Grãtsii (Grã-tsí-i) sf fãrã pl – crat tsi sã ntindi tu partea dit Not (Sud) shi Datã a Ivropiljei, tu cari s-aflã sh-giumitatea dit Notlu-a Machiduniiljei; Gãrtsii *{ro: Grecia}* *{fr: Grèce}* *{en: Greece}* § ***Gãrtsii*** (Gãr-tsí-i) sf fãrã pl – (unã cu ***Grãtsii***) § ***grec*** (grécŭ) sm, sf greacã (greá-cã) grets (grétsĭ), greatsi/greatse (greá-tsi) – om tsi s-amintã, bãneadzã icã yini dit Grãtsii

shi easti di sãndzili-a miletilei di-aclo; om tsi bãneadzã deadun cu-armãnjlji dit Machidunii shi easti di sãndzili shi miletea-a atsilor tsi bãneadzã tu Grãtsii; elin *{ro: grec} {fr: grec} {en: Greek}* ex: veadi greclu sh-tutã greaca; cripã armãnlu, strigã greaca; tu-armãni shi tu greatsi § ***gricami/gricame*** (gri-cá-mi) sf fãrã pl – multimi di grets; tuts gretslji di pri loc *{ro: număr de greci} {fr: nombre de grecs; l'ensemble des grecs} {en: number of Greeks; all Greks together}* ex: mandrã di turtsã shi gricami § ***gricuman*** (gri-cu-mánŭ) sm, sf, adg gricumanã (gri-cu-má-nã), gricumanj (gri-cu-mánjĭ), gricumani/gricumane (gri-cu-má-ni) – armãn tsi pistipseashti shi dzãtsi cã easti grec, nu armãn *{ro: aromân care spune că este grec} {fr: aroumain qui est partisan phanatique des grecs} {en: Aromanian who believes that he is Greek}* ex: easti hilja-a unui gricuman § ***grãtsescu*** (grã-tsés-cu) adg grãtseascã (grã-tseás-cã), grã-tseshtsã (grã-tsésh-tsã), grãtseshti/grãtseshte (grã-tsésh-ti) – tsi ari s-facã cu gretslji; di grets; gãrtsescu; gãrcu; (expr: grãtseasca = limba grãtseascã, limba zburãtã di grets) *{ro: grecesc} {fr: grec} {en: Greek}* ex: hoarili grãtseshti (di grets); tricu tu grãtseasca ("tsiva, un lucru" di grets, ca bunãoarã, locurli, limba, casa, etc. grãtseascã) § ***gãrtsescu*** (gãr-tsés-cu) adg gãrtseascã (gãr-tseás-cã), gãrtseshtsã (gãr-tsésh-tsã), gãrtseshti/gãrtseshte (gãr-tsésh-ti) – (unã cu ***grãtsescu***) § ***gãrcu*** (gắr-cu) adg gãrcã (gắr-cã), gãrtsã (gắr-tsã), gãrtsi/gãrtse (gắr-tsi) – zbor tsi ari noima-a zborlui "grãtsescu" ma lu-aflãm ma multu tu zburãrea: "cucot gãrcu (grãtsescu)" shi "gãljinã gãrcã (grãtseascã)" *{ro: grecesc} {fr: grec} {en: Greek}* § ***grãtseashti/grãtseashte*** (grã-tseásh-ti) adv – ca gretslji; gãrtseashti *{ro: greceşte} {fr: grec} {en: Greek}* § ***gãrtseashti/gãrtseashte*** (gãr-tseásh-ti) adv – (unã cu ***grãtseashti***)

grãvãnici (grã-vã-nícĭŭ) sm – vedz tu ***gravano***

grãvean (grã-veánŭ) sm, sf – vedz tu ***grãbuvean***

greai (greáĭŭ) sn – vedz tu ***grai***

greas (greásŭ) adg – vedz tu ***gras***

greasã (greá-sã) sf greasi/grease (greá-si) – unã soi di cheatrã faptã, aoa sh-multi miliunj di anj, dit ashtirnearea sh-alichirea di peturi pristi peturi di-arinã; ploaci dit aestã cheatrã di-arinã tsi easti bunã trã turyisirea-a hãlãtslor tsi talji (cutsuti, foartits, etc.) shi trã acupirirea-a casilor *{ro: gresie} {fr: grés, pierre a aiguiser} {en: sandstone}* ex: lja cheaptinili, greasa § ***greasi/grease*** (greá-si) sf gresi (grésĭ) – (unã cu ***greasã***) ex: casi acupiriti cu albi ploci di greasi

greasca (greás-ca) sf – tu zburãrea: "dea-greasca", un gioc di cilimeanj *{ro: în expresia "dea-greasca" un joc de copii} {fr: dans l'expression: "dea-greasca" un jeu d'enfants} {en: only in the expression: "dea-greasca", a children's game}*

greasi/grease (greá-si) sf – vedz tu ***greasã***

greatsã[1] (greá-tsã) sf – vedz tu ***greu***[1]

greatsã[2] (greá-tsã) sf grets (grétsĭ) shi gretsuri (gré-tsurĭ) – atsea tsi-aducheashti omlu tu stumahi shi-l fatsi (multi ori) s-voamã; agnos, gunos, agunos, gnos; (fig: nj-yini greatsã di tsiva i cariva = canda-nj yini s-vom cãndu-l ved, avdu di cariva, cãndu mi minduescu la tsiva) *{ro: greaţă, dezgust} {fr: affadissement, envie de vomir, dégoût} {en: nausea, disgust}* ex: nj-yini greatsã (nj-yini s-vom); nã-i greatsã di el (fig: canda nã agnuseashti, nu vrem s-lu videm dininti) § ***griatsã***[2] (gri-ĭá-tsã) sf griets (gri-ĭétsĭ) – (unã cu ***greatsã***[2]) § ***gritsos*** (gri-tsósŭ) adg gritsoasã (gri-tsoá-sã), gritsosh (gri-tsóshĭ), gritsoasi/gritsoase (gri-tsoá-si) – tsi tsi fatsi s-tsã yinã greatsã; tsi tsã da agunos; tsi ti fatsi s-vonj *{ro: greţos, dezgustător} {fr: affadisant, écouerant, dégoûtant} {en: nauseating, disgusting}* ex: nu voi s-lu ved gritsoslu aestu

greb[1] (grébŭ) sm greghi (gréghĭ) shi sn greburi (gré-burĭ) – partea-a casãljei (stizma tsi sta mproastã) cari disparti un udã di-alantu (icã nafoara di nãuntrul a casãljei) sh-tu cari s-aflã astãsiti multi ori firidzli shi ushli; stizmã, stizmu, mur, tih *{ro: perete} {fr: mur} {en: wall}*

greb[2] (grébŭ) sn – vedz tu ***grem***

greblu (gré-blu) sn – vedz tu ***grem***

grec (grécŭ) sm, sf – vedz tu ***Grãtsii***

greescu (gre-és-cu) vb IV greii (gre-íĭ), greeam (gre-eámŭ), greitã (gre-í-tã), greiri/greire (gre-í-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***grescu***

grei (gréĭŭ) sn – vedz tu ***grai***

greiri/greire (gre-í-ri) sf greiri (gre-írĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***griri***

greit (gre-ítŭ) adg greitã (gre-í-tã), greits (gre-ítsĭ), greiti/greite (gre-í-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***grit***

grem (grémŭ) sn gremuri (gré-murĭ) – catifur multu ncljinat shi multi ori piricljos trã omlu cari va s-lu dipunã (cã easti lishor ca s-cadã shi sã-sh facã arãu); gremur, greb, greblu, grimurã, grimelj, arãpã, râpã, areapit, areapid, arepit, aripidinã, himã, hãu, hau, hauã *{ro: ponor, râpă, prăpastie} {fr: escarpement, bord escarpé, pente, déclivité, abîme, gouffre} {en: steep slope, abyss, chasm, precipice}* ex: canda fricã lj-u di gremuri (arãpi) § ***gremur*** (gré-murŭ) sn gremuri (gré-murĭ) – (unã cu ***grem***) ex: noi agiumsim la un gremur (arãpã) § ***grimelj*** (gri-méljĭŭ) sn grimealji/grimealje (gri-meá-lji) – (unã cu ***grem***) ex: di pi grimelj (areapit) lãhtãros tu hauã s-arucuteashti § ***grimurã*** (gri-mú-rã) sf grimuri/grimure (gri-mú-ri) – (unã cu ***grem***) § ***greb***[2] (grébŭ) sn greburi (gré-burĭ) – (unã cu ***grem***) § ***greblu*** (gré-blu) sn grebluri (gré-blurĭ) – (unã cu ***grem***)

gremur (gré-murŭ) sn – vedz tu ***grem***

grendã (grén-dã) sf grendzã (grén-dzã) – trup di arburi lucrat ca un stur mari shi vãrtos tra s-hibã bun ca ndoapir di casi cãndu s-analtsã; potan, potanã, potani, tãbani; scãndurã; (expr: ca di pi grendã = ca di pri moarti) *{ro: grindă} {fr: poutre, solive} {en: beam}* ex: ardi coaja a grendãljei; armãnjlji sh-fac casili cu grendzã (potani) di chinj; s-avea spindzuratã di-unã grendã; cãdzu niputut, ca di pri grendã (lãndzit ca di pri moarti)

grep (grépŭ) sn – vedz tu ***grip***[1]

grescu (grés-cu) vb IV – vedz tu ***grai***

greu[1] (gréŭ) adg greauã (greá-ŭã), grei (gréĭ), greali/greale (greá-li) – tsi zixeashti (ngreacã) multu; tsi nu easti lishor trã fãtseari, tsi calcã (apulcuseashti) cu puteari pri loclu (fatsa) pri cari shadi; ngreu, discul, zori, zorti, etc. (fig: 1: greu = mari, arãu, slab, urut, ahãndos, avut, etc.; expr: 2: (muljari, pravdã feaminã) escu greauã = hiu cu njic tu pãnticã; ashteptu njic; escu sartsinã (cu njic), escu ncãrcatã (cu njic); 3: u leg tu greauã = u tsãn unã sh-nu nj-alãxescu mintea, cã am i nu am ãndriptati, cu tuti cã altsã pot s-aibã altã minti; 4: ãlj coc un somnu greu = dormu multu ahãndos; 5: greu, ca muntili tsi ngreacã = multu di multu greu) *{ro: greu, dificil, gravidă (femeie)} {fr: lourd, pesant, grave, difficile, gravide} {en: heavy, grave, difficult, pregnant}* ex: nãpoi suntu grealili (lucrili tsi zixescu multu icã lucrili tsi nu suntu lishor trã fãtseari); muntsãlj multu grei; pãduri greauã (mari tufoasã); durnja somnu greu (fig: ahãndos); eara greauã (fig: mari) sãrbãtoari; trapsit lãngori greali (fig: multu slabi); Sãmãrina deadi neauã, nveasta-al Dzimã nchisi greauã (fig: sartsinã, cu njic tu pãnticã); eapa armasi greauã (fig: cu njic tu pãnticã); cãdzu un di greilji (fig: di-atselj ma mãri, avuts, cu puteari); el easti di greilji; grei (fig: avuts) nicuchiri; neavutlu u ligã tu greauã (expr: u tsãnu pi-a lui shi nu sh-alãxi mintea); u ligã tu greauã, ca gumarlu pri punti; cãndu ficiorlu-lj cutsea somnu greu (durnja ahãndos); amirãroanja eara greauã (cu njic tu pãnticã); giuratlu aestu greu ca muntili tsi ngreacã (greu, multu di multu greu) § ***ngreu***[1] (ngréŭ) adg ngreauã (ngreá-ŭã), ngrei (ngréĭ), ngreali/ngreale (ngreá-li) – (unã cu ***greu***[1]) ex: easti ngreu saclu, nu va pots s-lu portsã; tsal Stasi armasi ngreauã (ashteaptã njic) § ***greu***[2] (gréŭ) adv – cu greatsã; cu zori; cu disculii; ngreu *{ro: greu} {fr: lourdement, péniblement} {en: with difficulty}* ex: arsunã greu (fig: cu dureari multã) curiili § ***ngreu***[2] (ngréŭ) adv – (unã cu ***greu***[2]) § ***greatsã***[1] (greá-tsã) sf grets (grétsĭ) shi gretsuri (gré-tsurĭ) – lucru greu purtat deanumirea i ncãrcat pri-unã pravdã (cal i gumar); griatsã, sartsinã, furtii, var, vãrii; (fig: greatsã = minduiri greali sh-cripãri purtati tu suflit) *{ro: încărcătură, sarcină} {fr: poids, fardeau} {en: load, burden}* ex: greatsa (furtia, varlu) a loclui; s-lishurarã di greatsa (varlu, furtia) tsi purta § ***griatsã***[1] (gri-ĭá-tsã) sf griets (gri-ĭétsĭ) – (unã cu ***greatsã***[1]) § ***griutati/griutate*** (gri-u-tá-ti) sf griutãts (gri-u-tắtsĭ) – (unã cu

greatsã[1]) ex: cu multã griutati scãpãm dit mãnjli a lor; tora ahiurhi s-aducheascã griutatea (greatsa) § ***ngriunedz*** (ngri-u-nédzŭ) (mi) vb I ngriunai (ngri-u-náĭ), ngriunam (ngri-u-námŭ), ngriunatã (ngri-u-ná-tã), ngriunari/ngriunare (ngri-u-ná-ri) – l-fac un lucru s-hibã greu (ma greu); lu ncarcu; am greatsã *{ro: îngreuna} {fr: alourdir} {en: make something heavy}* ex: si ngriunarã (s-featsirã ma greali, criscurã, li mãrirã) hãrgili; si ngriunã (s-featsi ma greu) cã aushi § ***ngriunat*** (ngri-u-nátŭ) adg ngriunatã (ngri-u-ná-tã), ngriunats (ngri-u-nátsĭ), ngriunati/ngriunate (ngri-u-ná-ti) – tsi easti faptu ma greu; tsi easti ncãrcat; tsi ari greatsã *{ro: îngreunat} {fr: alourdi} {en: made heavy}* ex: easti multu ngriunat (ari multã greatsã) di fumealji § ***ngriunari/ngriunare*** (ngri-u-ná-ri) sf ngriunãri (ngri-u-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva si ngriuneadzã *{ro: acţiunea de a îngreuna; îngreunare} {fr: action d'alourdir} {en: action of making something heavy}*

greu[2] (gréŭ) adv – vedz tu ***greu***[1]

greush (gré-ushŭ) sm – vedz tu ***gãirush***

griatsã[1] (gri-ĭá-tsã) sf – vedz tu ***greu***[1]

griatsã[2] (gri-ĭá-tsã) sf – vedz tu ***greatsã***[2]

gribã (grí-bã) sf gribi/gribe (grí-bi) – 1: cheaptini (cu dintsã ndipãrtats un di-alantu) cu cari s-discaci perlu multu ncãrshiljat; 2: hãlati cu coadã tsi ari la un capit unã soi di cheaptini cu dintsã di her, cu cari omlu tradzi azvarna loclu tu bãhceadz tra s-lu facã ischiu, icã tra s-tragã azvarna frãndzi, erghi, etc.; griblã, glibã, discãcitor, discãcior, dzugranã, zugranã, zornã, cheaptini; gratsã, zvarnã *{ro: pieptene cu dinţi rari, greblă} {fr: gros peigne, rateau, sarcloir} {en: comb with big and scarce teeth; rake}* ex: cu griba (discãcitorlu) sh-discaci perlu § ***griblã*** (grí-blã) sf gribli/grible (grí-bli) – (unã cu ***gribã***) § ***glibã*** (glí-bã) sf glibi/glibe (glí-bi) – (unã cu ***gribã***)

griblã (grí-blã) sf – vedz tu ***gribã***

gribos (gri-bósŭ) adg griboasã (gri-boá-sã), gribosh (gri-bóshĭ), griboasi/griboase (gri-boá-si) – cu pãltãrli adusi (aplicati, ncusurati); adus (tu pãltãri), ãncusurat, ncusurat, cusurat, bubot, cushal, cãmbur, zgrob, zgolub, gubes, gãrbuv, guvor, gãdzãmolj *{ro: gârbov} {fr: bossu, courbé} {en: hunchback}* § ***gubes*** (gu-bésŭ) adg gubesã (gu-bé-sã), gubesh (gu-béshĭ), gubesi/gubese (gu-bé-si) – (unã cu ***gribos***) § ***gãrbuv*** (gắr-buv) adg gãrbuvã (gắr-bu-vã), gãrbuyi (gắr-buyĭ), gãrbuvi/gãrbuve (gắr-bu-vi) – (unã cu ***gribos***) § ***guvor*** (gu-vórŭ) adg guvoarã (gu-voá-rã), guvori (gu-vórĭ), guvoari/guvoare (gu-voá-ri) – (unã cu ***gribos***) § ***gribuescu*** (gri-bu-ĭés-cu) vb IV gribuii (gri-bu-íĭ), gribueam (gri-bu-ĭámŭ), gribuitã (gri-bu-í-tã), gribuiri/gribuire (gri-bu-í-ri) – mi fac cu cusor; mi ncusuredz, cãmburyisescu, cucushedz, cusuredz, mihrisescu *{ro: gheboşi} {fr: devenir bossu, se courber} {en: get a hunchback}* § ***gribuit*** (gri-bu-ítŭ), adg gribuitã (gri-bu-í-tã), gribuits (gri-bu-ítsĭ), gribuiti/gribuite (gri-bu-í-ti) – tsi-ari adratã cusor, ncusurat, cu cãsor, ncucushat, cãmburyisit *{ro: gheboşit} {fr: bossu, courbé, cassé par l-âge} {en: hunchbacked (person), humped (animal)}* ex: muntsã gribuits di speasi pãduri § ***gribuiri/gribuire*** (gri-bu-í-ri) sf gribuiri (gri-bu-írĭ) – fãtseari cusor (cãmburã); cãmburyisiri, cucushari, ncusurari *{ro: acţiunea de a gheboşi; gheboşire} {fr: action de devenir bossu (de se courber)} {en: action of getting a hump}*

gribuescu (gri-bu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***gribos***

gribuiri/gribuire (gri-bu-í-ri) sf – vedz tu ***gribos***

gribuit (gri-bu-ítŭ), adg – vedz tu ***gribos***

gricami/gricame (gri-cá-mi) sf – vedz tu ***Grãtsii***

gricuman (gri-cu-mánŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***Grãtsii***

grii (gríĭŭ) sn – vedz tu ***grai***

grij (gríjĭŭ) sm griji (gríjĭ) shi sn grijuri (grí-jĭurĭ) – cumatã mplinã di noadi sh-arucinã dit truplu a unui arburi (ca chinlu i bradlu, bunãoarã); cumata dit trup tsi-armãni ninga tu loc, dupã tsi un arburi easti tãljat; cutsur, ciubã, cuciub, cuciubã, cãciubã, cuciubeauã, cuciubeu; (expr: cap di grij = un tsi ari caplu gros shi nu poati s-aducheascã lishor tsi-lj si dzãtsi; om di la oi, fãrã prãxi; cãrãfetã groasã, cap di crinã, cap di tãgari, cap di shinic, cap di mulari, etc., schizari (fig), cãpos, napran) *{ro: buturugă} {fr: souche résineuse et noueuse de pin} {en: pine stump or knotty stub}* ex: aush vãrtos ca grijlu; sãnãtosh ca grij di dzadã; cap di grij (expr: cap gros) tsi ari!

grimelj (gri-méljĭŭ) sn – vedz tu ***grem***

grimurã (gri-mú-rã) sf – vedz tu ***grem***

grindinari/grindinare (grin-di-ná-ri) sf – vedz tu ***grindinã***

grindinat (grin-di-nátŭ) adg – vedz tu ***grindinã***

grindinã (grín-di-nã) sf grindinj (grín-dinjĭ) – cumatã njicã di gljatsã (ca unã chitritseuã) tsi cadi deadun cu chicutli di ploai, di-aradã veara cãndu fatsi unã furtunã mari *{ro: grindină} {fr: grêle} {en: hail}* ex: ploai sh-grindinã dãdea § ***grindini/grindine*** (grín-di-ni) sf grindinj (grín-dinjĭ) – (unã cu ***grindinã***) ex: tricu furtuna sh-grindinea § ***grãndinã*** (grắn-di-nã) sf grãndinj (grắn-dinjĭ) – (unã cu ***grindinã***) ex: deadi grãndinã ca nuca; ca bãtut di grãndinã; da ploai sh-da grãndinã § ***grãndini/grãndine*** (grắn-di-ni) sf grãndinj (grắn-dinjĭ) – (unã cu ***grindinã***) § ***grindineadzã*** (grin-di-neá-dzã) vb I unipirs grindinã (grin-di-nắ), grindina (grin-di-ná), grindinatã (grin-di-ná-tã), grindinari/grindinare (grin-di-ná-ri) – da (cadi) grindinã; (expr: l-grindinedz un lucru = lu-aspel, l-fac un lucru tra s-lutseascã, sã nyiliceascã ca grindina) *{ro: cădea grindină, grindina} {fr: grêler} {en: hail}* § ***grindinat*** (grin-di-nátŭ) adg grindinatã (grin-di-ná-tã), grindinats (grin-di-nátsĭ), grindinati/grindinate (grin-di-ná-ti) – pristi cari cãdzu grindinea; tsi fu agudit di grindinã *{ro: grindinat} {fr: grêlé} {en: hailed}* ex: yin mushatili, multu grindinatili (expr: lutsitili, scãntiljoasili); cu alba saricã grindinatã (lutsitã ca grindina) § ***grindinari/grindinare*** (grin-di-ná-ri) sf grindinãri (grin-di-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu grindineadzã *{ro: acţiunea de a cădea grindină, de a grindina} {fr: action de grêler} {en: action of hailing}* ex: acãtsã nã ploai sh-nã grindinari (sh-nã cãdeari di grindinã) § ***grãndineadzã*** (grãn-di-neá-dzã) vb I unipirs grãndinã (grãn-di-nắ), grãndina (grãn-di-ná), grãndinatã (grãn-di-ná-tã), grãndinari/grãndinare (grãn-di-ná-ri) – (unã cu ***grindineadzã***) ex: s-grãndinarã (expr: alghirã, lutsirã) stranjili § ***grãndinat*** (grãn-di-nátŭ) adg grãndinatã (grãn-di-ná-tã), grãndinats (grãn-di-nátsĭ), grãndinati/grãndinate (grãn-di-ná-ti) – (unã cu ***grindinat***) ex: ayinjli furã grindinati (aguditi di grindinã); fustaneli grãndinati (expr: alghiti); feati albi sh-grindinati (expr: lutsiti ca grindina) § ***grãndinari/grãndinare*** (grãn-di-ná-ri) sf grãndinãri (grãn-di-nắrĭ) – (unã cu ***grindinari***)

grindineadzã (grin-di-neá-dzã) vb I unipirs – vedz tu ***grindinã***

grindini/grindine (grín-di-ni) sf – vedz tu ***grindinã***

grinjarcu (gri-njĭár-cu) adg – vedz tu ***grãnji/grãnje***

grinji/grinje (grí-nji) sf – vedz tu ***grãnji/grãnje***

grip[1] (grípŭ) sn gripuri (grí-purĭ) – cioarã ligatã di-un puljan, cari ari un cãrlig njic ligat la un capit, sh-cu cari s-acatsã peshtilj dit apã; cãrliglu cu cari s-acatsã peshtilj tu apã; grep, anghistru, unjitsã, vlac; (expr: ãl lo griplu = dusi, s-bitisi cu el!) *{ro: undiţă} {fr: ligne à pêcher} {en: angling rod}* ex: poaha, griplu (anghistrul) § ***grep*** (grépŭ) sn grechi (gréchĭ) – (unã cu ***grip***[1])

grip[2] (ghrípŭ) sn gripuri (ghrí-purĭ) – hãlati tsi tradzi (li-arãdi s-yinã) cãtrã ea agru-prici (shoarits, pulj, njits prãvdzã, etc.) tra s-lj-acatsã i s-li vatãmã; avrohi, batã, batcã, cãpani, pãyidã, princã, pringã, scãndilii, scundilii, stãpitsã, alats, lats, cearcu; (fig: grip = tirtipi cu cari cãftãm s-lu-arãdem pri cariva (s-lji bãgãm cuvata, s-lu ncãltsãm, sã-lj trãdzem cãlupea, etc.) shi s-lu fãtsem tra si scoatã tu padi atseali tsi shtii, tsi featsi peascumta, etc.) *{ro: cursă} {fr: filet, piège, embûche} {en: snare, trap}* ex: s-nu cadz tu grip (pãyidã)

grip[3] (ghrípŭ) sn gripuri (ghrí-purĭ) – minari di apã sum fortsãli a fisiljei *{ro: curent} {fr: courant} {en: courrent, running water}* ex: s-nu ti lja griplu (arãulu, minarea-a apãljei)

griri/grire (grí-ri) sf – vedz tu ***grai***

grishti/grishte (grísh-ti) sf pl – atsea tsi-armãni di la schicurli di grãni dupã tsi lã si scot gãrnutsãli cu triirarea; cotsalã, cotsuli, schivalã *{ro: pleavă} {fr: criblure, rebut de blé} {en: chaff}*

grisimi/grisime (gri-sí-mi) sf – vedz tu ***gras***

grit (grítŭ) adg – vedz tu ***grai***

gritã (grí-tã) sf – vedz tu ***grai***

gritã*** (grí-tã) – fim. sing. di la adg "grit"; vedz ***grit***

gritsos (gri-tsósŭ) adg – vedz tu ***greatsã***[2]

griutati/griutate (gri-u-tá-ti) sf – vedz tu ***greu***[1]

griv (grívŭ) adg grivã (grí-vã), griyi (gríyĭ) shi grivi (grívĭ), grivi/grive (grí-vi) – hromã tsi nu easti ni lai ni albã ma s-aflã iuva namisa di eali; hromã tsi sh-u-adutsi cu-atsea a cinushiljei; psar, siv, sumolcu, murgu, amurgu, bagav, gãbur *{ro: sur} {fr: gris} {en: gray, grey}* § ***grivuescu*** (gri-vu-ĭés-cu) vb IV grivuii (gri-vu-íĭ), grivueam (gri-vu-ĭámŭ), grivuitã (gri-vu-í-tã), grivuiri/grivuire (gri-vu-í-ri) – nchiseashti s-nj-algheascã perlu; fac peri alghi; cãnutsãscu, ncãnutsãscu, alghescu, mushcruescu (fig: grivuescu = aushescu) *{ro: încărunţi} {fr: devenir gris, grisonner} {en: go (grow) gray}* ex: eara io, di jali sh-dor, s-grivuescu (s-nj-algheascã perlji) ca nior § ***grivuit*** (gri-vu-ítŭ) adg grivuitã (gri-vu-í-tã), grivuits (gri-vu-ítsĭ), grivuiti/grivuite (gri-vu-í-ti) – tsi lj-ari alghitã perlji; cãnutsãt, ncãnutsãt, alghit, mushcruit *{ro: încărunţit} {fr: devenu gris, grisonné} {en: gone (grown) gray}* ex: barbã njicã, grivuitã (alghitã) § ***grivuiri/grivuire*** (gri-vu-í-ri) sf grivuiri (gri-vu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lj-algheashti perlu-a omlui; cãnutsãri, ncãnutsãri, alghiri, mushcruiri *{ro: acţiunea de a încărunţi; încărunţire} {fr: action de devenir gris, de grisonner; grisonnement} {en: action of going (growing) gray}* § ***grivãnush*** (gri-vã-núshĭŭ) adg grivãnushi/grivãnushe (gri-vã-nú-shi), grivãnush (gri-vã-núshĭ), grivãnushi/grivãnushe (gri-vã-nú-shi) – hromã tsi da ca pri griv; psãric *{ro: brumăriu} {fr: de couleur tirant sur le gris} {en: grayish}*

grivã (grí-vã) sf grivi/grive (grí-vi) – per lungu shi stufos tsi creashti pi grumadzlu icã schinãratlu a unor prãvdã (ca, bunã-oarã, calu, ljundarlu, etc.); coamã, hioti *{ro: coamă} {fr: crinière} {en: mane}* ex: cã pãnã la os, tu grivã, ti ved tãljat arãu

grivãnush (gri-vã-núshĭŭ) adg – vedz tu ***griv***

grivelj (gri-véljĭŭ) sm – vedz tu ***gãrãvelj***

grivuescu (gri-vu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***griv***

grivuiri/grivuire (gri-vu-í-ri) sf – vedz tu ***griv***

grivuit (gri-vu-ítŭ) adg – vedz tu ***griv***

groapã (groá-pã) sf grochi (gróchĭ) shi groapi/groape (groá-pi) – guvã ahãndoasã faptã tu loc; guvã dit loc tu cari si ngroapã un mortu; gurnitsã, guvã; hãndachi, hãndac, hindechi, endec; murmintu, mãrmintu, mirmintu, mirmit; (expr: 1: la grochi = la murmintsã, la chimitir; 2: escu pi mardzinea-a groapãljei = hiu multu lãndzit, hiu aproapea di moarti; 3: umplu groapa = mor) *{ro: groapă, mormânt} {fr: fosse, trou; tombeau} {en: pit, hole; tomb}* ex: adarã grochi ca s-li umplã cu apã; la treili groapi; ca cãmbãnj pi groapi; lj-sapã (lj-adarã) groapa; cãndu ljai, creashti, cãndu dai scadi (*angucitoari*: groapa); si shteari omlu cãndu va s-moarã, singur groapa (murmintul) va sh-u-adarã; umplu groapa (expr: muri, fu ngrupat); sãpã nã groapã ta s-astingã azvesti; fu dus la groapã (mirminti) plãmtu di tuts cari lj-avea cunuscutã; fu pi mardzinea a groapãljei (expr: fu multu lãndzit); lj-adrãm groapa § ***gurnitsã*** (gur-ní-tsã) sf gurnitsã (gur-ní-tsã) – (unã cu ***groapã***) § ***grupicã*** (gru-pí-cã) sf grupitsi/grupitse (gru-pí-tsi) – groapã njicã *{ro: gropiţă} {fr: fossette} {en: dimple}* ex: cãndu-arãdi, fatsi grupitsi tu dauãli fãts § ***grupar*** (gru-párŭ) sm grupari (gru-párĭ) – omlu tsi ngroapã oaminj (i alti lucri); (expr: mi-adunã gruparlu = mor, mi ngroapã) *{ro: gropar} {fr: fossoyeur} {en: grave-digger}* ex: lu-avea adunatã gruparlu (expr: avea moartã); gruparlji dipusirã mortul; gruparlji sãparã groapa § ***grupishti/grupishte*** (gru-písh-ti) sf grupishti/grupishte (gru-písh-ti) – loclu iu sã ngroapã mortsãlj; loc cu grochi; grochi, mirmintsã, murmintsã, chimitir, chimitiryiu, chimitiriu *{ro: cimitir} {fr: cimetière} {en: cemetery, graveyard}* § ***ngrop*** (ngrópŭ) (mi) vb I ngrupai (ngru-páĭ), ngrupam (ngru-pámŭ), ngrupatã (ngru-pá-tã), ngrupari/ngrupare (ngru-pá-ri) – ahundusescu un lucru tu tsiva (apã, loc, alti lucri, etc.) sh-lu-acoapir di tuti pãrtsãli; bag mortul tu-unã groapã sh-lu-anvãlescu cu loc; angrop, ãngrop, grop; murmintedz, ngrupuljedz, ngrupiljedz, acoapir, anvãlescu (fig: 1: ngrop = (i) ascundu tra s-nu s-veadã; (ii) (mi) duc iuva tra sã stau singur diparti di lumi; (iii) l-fac agãrshit un lucru (cã nu voi s-lu-aduc aminti, cã nj-easti arshini, etc.); (iv) intru tu (am ti fãtseari) multu lucru (borgi, etc.); expr: 2: mi ngroapã loclu (di-arshini) = intru tu loc di-arshini (tra s-nu mi veadã vãrnu); nu pot s-nj-aspun fatsa tu lumi di-arshini; mi-arushinedz multu; nj-easti multã-arshini; 3: lu ngrop cu dzãli = lj-fac bana multu-amarã, l-fac s-moarã cu cripãrli tsi lj-aduc, lu nvirinedz multu di multu) *{ro: îngropa, înmormânta} {fr: enterrer} {en: bury}* ex: la turushti s-mi ngrupats (s-mi bãgats tu loc); mortul lu ngruparã; avea ngrupatã unã cãldãrushi cu flurii; tatãl lu ngrupã loclu (expr: lj-fu multã-arshini) di niprucupsita di featã; s-ti ngroapã loclu (expr: s-tsã hibã multã arshini)!; grairi, s-ti ngroapã loclu (expr: grairi multu-arushnoasi); avea ngrupatã paradzlji la-arãdãtsina-a unui arburi; nicã nu lu-avea ngrupatã (bãgatã tu loc mortul); toamna si ngroapã (si nvilescu cu loc) ayinjli; ngrupã (fig: u featsi agãrshitã) ipotisea-atsea; si ngrupã tu borgi (fig: featsi multã borgi); mi ngrupai (mi-acupirii) di frãndzã; ts-u bãgash s-mi ngrochi cu dzãli (expr: sã-nj fats bana ahãntu amarã di va-nj yinã s-mor) § ***ngrupat*** (ngru-pátŭ) adg ngrupatã (ngru-pá-tã), ngrupats (ngru-pátsĭ), ngrupati/ngrupate (ngru-pá-ti) – tsi easti bãgat tu groapã sh-acupirit cu loc; angrupat, ãngrupat, grupat; murmintat, ngrupuljat, ngrupiljat, acupirit, anvãlit *{ro: îngropat, înmormântat} {fr: enterré} {en: buried}* ex: mortul shi ngrupatlu (bãgatlu tu loc); easti di shasi mesh mortu shi ngrupat § ***ngrupari/ngrupare*** (ngru-pá-ri) sf ngrupãri (ngru-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva easti bãgat tu-unã groapã sh-acupirit cu loc; angrupari, ãngrupari, grupari; murmintari, ngrupuljari, ngrupiljari, acupiriri, anvãliri *{ro: acţiunea de a îngropa, de a înmormânta; îngropare, înmormăntare} {fr: action d'enterrer; enterrement} {en: action of burying; burial}* ex: la ngruparea-a lui § ***ningrupat*** (nin-gru-pátŭ) adg ningrupatã (nin-gru-pá-tã), ningrupats (nin-gru-pátsĭ), ningrupati/ningrupate (nin-gru-pá-ti) – tsi nu easti ngrupat; tsi nu easti bãgat tu groapã sh-acupirit cu loc; neangrupat *{ro: neîngropat, neînmormântat} {fr: qui n'est pas enterré} {en: unburied}* ex: mortu sh-ningrupat; gionj ningrupats (tsi nu furã ngrupats) § ***ningrupari/ningrupare*** (nin-gru-pá-ri) sf ningrupãri (nin-gru-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva nu easti ngrupat; neangrupari *{ro: acţiunea de a nu îngropa, de a nu înmormânta; neîngropare, neînmormăntare} {fr: action de ne pas enterrer} {en: action of not burying}* § ***ngrupãciuni/ngrupãciune*** (ngru-pã-cĭú-ni) sf ngrupãciunj (ngru-pã-cĭúnjĭ) – bãgarea-a unui tu-unã groapã sh-acupirirea-a lui cu loc; ngrupari, angrupari, ãngrupari, grupari; ngrupuljari, ngrupiljari, acupiriri, anvãliri *{ro: îngropăciune, înmormântare} {fr: enterrement, inhumation, sépulture} {en: burial, internment}* ex: tsãn is di ngrupãciuni (di ngrupari); nu njershu la ngrupãciuni (ngrupari); avu nã ngrupãciuni mushatã; featsi ahãti bunets, cã-lj si cãdea unã-ahtari ngrupãciuni § ***angrop*** (an-grópŭ) vb I angrupai (an-gru-páĭ), angrupam (an-gru-pámŭ), angrupatã (an-gru-pá-tã), angrupari/angrupare (an-gru-pá-ri) – (unã cu ***ngrop***) ex: adzã un an, lu-angruparã § ***angrupat*** (an-gru-pátŭ) adg angrupatã (an-gru-pá-tã), angrupats (an-gru-pátsĭ), angrupati/angrupate (an-gru-pá-ti) – (unã cu ***ngrupat***) § ***angrupari/angrupare*** (an-gru-pá-ri) sf angrupãri (an-gru-pắrĭ) – (unã cu ***ngrupari***) ex: tu-angruparea-a ayinjlor; s-nu-angrupari ayinja, dzeadzirã § ***ãngrop*** (ãn-grópŭ) vb I ãngrupai (ãn-gru-páĭ), ãngrupam (ãn-gru-pámŭ), ãngrupatã (ãn-gru-pá-tã), ãngrupari/ãngrupare (ãn-gru-pá-ri) – (unã cu ***ngrop***) § ***ãngrupat*** (ãn-gru-pátŭ) adg ãngrupatã (ãn-gru-pá-tã), ãngrupats (ãn-gru-pátsĭ), ãngrupati/ãngrupate (ãn-gru-pá-ti) – (unã cu ***ngrupat***) § ***ãngrupari/ãngrupare*** (ãn-gru-pá-ri) sf ãngrupãri (ãn-gru-pắrĭ) – (unã cu ***ngrupari***) § ***angrupãciuni/angrupãciune*** (an-gru-pã-cĭú-ni) sf angrupãciunj (an-gru-pã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***ngrupãciuni***) ex: earam la ngrupãciunea (ngruparea) a aushlui § ***grop*** (grópŭ) vb I grupai (gru-páĭ), grupam (gru-pámŭ), grupatã (gru-pá-tã), grupari/grupare (gru-pá-ri) – (unã cu ***ngrop***) ex: s-grupãm a noastrã-anami § ***grupat*** (gru-pátŭ) adg grupatã (gru-pá-tã), grupats (gru-pátsĭ), grupati/grupate (gru-pá-ti) – (unã cu ***ngrupat***) § ***grupari/grupare*** (gru-pá-ri) sf grupãri (gru-pắrĭ) – (unã cu ***ngrupari***) § ***dizgrop*** (diz-grópŭ) vb I dizgrupai (diz-gru-páĭ), dizgrupam (diz-gru-pámŭ), diz-

grupatã (diz-gru-pá-tã), dizgrupari/dizgrupare (diz-gru-pá-ri) – scot un lucru dit loclu iu eara ngrupat; arãm (zgrãm) loclu tra sã scot tsiva; scot, sap, dizvãlescu, discoapir, arãm; (fig: 1: dizgrop = scot tu migdani lucri agãrshiti, ascumti, nishtiuti, etc.; expr: 2: dizgrop mortsãlj, tifteri veclji = scot tu migdani lucri agãrshiti di multu) *{ro: dezgropa} {fr: déterrer, exhumer; fouiller} {en: unearth, exhume; dig, excavate}* ex: dizgrupãm (l-scoasim dit groapã) mortul; dizgruparã oasili-a mã-sai; vrei s-dizgrochi mortsãlj? (expr: sã scots tu migdani, lucri agãrshiti di multu?); dizgrupã (fig: scoasi, di-aclo iu u-avea bãgatã) unã muluyii; tsi dizgrochi tora tifteri veclji? (expr: tsi scots tu migdani, lucri agãrshiti di multu?) § ***dizgrupat*** (diz-gru-pátŭ) adg dizgrupatã (diz-gru-pá-tã), dizgrupats (diz-gru-pátsĭ), dizgrupati/dizgrupate (diz-gru-pá-ti) – tsi easti scos dit groapã (loc); scos, sãpat, dizvãlit, discupirit, arãmat, etc. *{ro: dezgropat} {fr: déterré, exhumé, fouillé} {en: unearthed, exhumed; dug, excavated}*§ ***dizgrupari/dizgrupare*** (diz-gru-pá-ri) sf dizgrupãri (diz-gru-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dizgroapã tsiva; scuteari, sãpari, dizvãliri, discupiriri, arãmari, etc. *{ro: acţiunea de a dezgropa; dezgropare} {fr: action de déterrer, d'exhumer; de fouiller} {en: action of unearthing, of exhuming; of digging, of excavating}* § ***dizgrupãciuni/dizgrupãciune*** (diz-gru-pã-cĭú-ni) sf dizgrupãciunj (diz-gru-pã-cĭúnjĭ) – scutearea-a unui lucru dit loclu (iu eara ngrupat) *{ro: dezgropăciune, dezgropare} {fr: déterrement} {en: excavation}* ex: sh-mini earam la dizgrupãciunea (dizgruparea) a lipsanlui

grohtu (gróh-tu) sn grohti (gróh-ti) – bishicã cu vimtu nãuntru, tsi s-fatsi cãndu hearbi apa; minarea cu lavã tsi u fatsi apa cãndu hearbi; minarea cu lavã shi bishits tsi u fatsi apa di la un arãu tsi curã agonja; clocut, colcut *{ro: clocot mare, fierbere în clocote mari} {fr: bouillon, bouillonement à gros bouillons} {en: large bubble (from boiling water)}* ex: s-avdi di-aoa grohtul § ***gruhtescu*** (gruh-tés-cu) vb IV gruhtii (gruh-tíĭ), gruhteam (gruh-teámŭ), gruhtitã (gruh-tí-tã), gruhtiri/gruhtire (gruh-tí-ri) – herbu apa cu clocuti; (apa di la-arãu) s-minã sh-fatsi bishits, cãndu curã agonja; gruhutescu, clucutescu, clucutedz, culcutescu, hurhurescu *{ro: clocoti (apa)} {fr: bouillir à gros bouillons} {en: bubble (boiling water)}* ex: gruhteashti ghiumlu § ***gruhtit*** (gruh-títŭ) adg gruhtitã (gruh-tí-tã), gruhtits (gruh-títsĭ), gruhtiti/gruhtite (gruh-tí-ti) – (apa) tsi ari faptã clocuti cãndu hearsi; (apa di la-arãu) tsi s-ari minatã sh-ari faptã bishits; gruhutit, clucutat, clucutit, culcutit, hurhurit *{ro: clocotit (apa)} {fr: bouilli à gros bouillons} {en: bubbled (boiling water)}* ex: nj-deadi s-beau apã gruhtitã, deapoea-arãtsitã § ***gruhtiri/gruhtire*** (gruh-tí-ri) sf gruhtiri (gruh-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu apa (tsi hearbi) gruhteashti; gruhutiri, clucutari, clucutiri, culcutiri, hurhuriri *{ro: acţiunea de a clocoti; clocotire} {fr: action de bouillir à gros bouillons; bouillonement} {en: action of bubbling (boiling water); bubbling}* § ***gruhutescu*** (gru-hu-tés-cu) vb IV gruhutii (gru-hu-tíĭ), gruhuteam (gru-hu-teámŭ), gruhutitã (gru-hu-tí-tã), gruhutiri/gruhutire (gru-hu-tí-ri) – (unã cu ***gruhtescu***) ex: gruhutirã tutã noaptea § ***gruhutit*** (gru-hu-títŭ) adg gruhutitã (gru-hu-tí-tã), gruhutits (gru-hu-títsĭ), gruhutiti/gruhutite (gru-hu-tí-ti) – (unã cu ***gruhtit***) § ***gruhutiri/gruhutire*** (gru-hu-tí-ri) sf gruhutiri (gru-hu-tírĭ) – (unã cu ***gruhtiri***) § ***hurhurescu*** (hur-hu-rés-cu) vb IV hurhurii (hur-hu-ríĭ), hurhuream (hur-hu-reámŭ), hurhuritã (hur-hu-rí-tã), hurhuriri/hurhurire (hur-hu-rí-ri) – (unã cu ***gruhtescu***) ex: cãcimaclu hurhurea (hirbea cu clocuti) pri foc; apa hurhureashti (clucuteashti) § ***hurhurit*** (hur-hu-rítŭ) adg hurhuritã (hur-hu-rí-tã), hurhurits (hur-hu-rítsĭ), hurhuriti/hurhurite (hur-hu-rí-ti) – (unã cu ***gruhtit***) § ***hurhuriri/hurhurire*** (hur-hu-rí-ri) sf hurhuriri (hur-hu-rírĭ) – (unã cu ***gruhtiri***)

grohut sn (gró-hutŭ) sf grohuti/grohute sn (gró-hu-ti) – boatsea sãnãtoasã tsi u scoati omlu cãndu s-cãpãeashti (s-arupi) di-arãdeari; arãdearea cu boatsi sãnãtoasã tsi u fatsi cariva; cãhtiri (di-arãdeari); cãpãiri (di-arãdeari); cachin; cãchin *{ro: hohot de râs} {fr: éclat de rire} {en: roar, burst of laughter}* ex: arsuna casa di grohutlu (arãderli cu boatsi) a lor

gromin[1] (gró-minŭ) sm – vedz tu ***agrombal***[1]

gromin[2] (gró-minŭ) sn – vedz tu ***agrombal***[1]

gron (grónŭ) sm pl(?) – hirili scoasi dit un cuculj tu cari s-aflã ncljis yermul di mãtasi (dupã tsi easti lunjidã sh-nãinti ca si s-facã flitur) sh-dit cari s-fatsi unã pãndzã mushatã sh-vãrtoasã trã zãvoani, cãmesh, fustãnj, etc.; mãtasi, mitasi, mitaxi, sirmã, santacrutã, burungicã, burungichi, brãsimi, brisimi, brishimi, ibrãsimi, ibrishimi *{ro: mătase} {fr: soie} {en: silk}* ex: hir di gron (mitasi) § ***grondu*** (grón-du) sm fãrã pl – soi di mitasi (gron) cu hiri multu vãrtoasi tsi s-fatsi Lyon, tu Galii (Frãntsii); soi di mãtasi tsi easti chindisitã cu seamni tsi ansar niheamã cãtã nafoarã *{ro: mătase de Lyon; mătase cu desenuri în relief} {fr: sorte de soie très forte qu'on fabrique à Lyon; soie forte à dessein en relief} {en: silk made in France with drawings in relief}* ex: fustãnj di grondu

grondu (grón-du) sm – vedz tu ***gron***

grop (grópŭ) vb I – vedz tu ***groapã***

gros[1] (grósŭ) sm grosh (gróshĭ) – parã dit chirolu-a turtsãlor; aslan *{ro: monedă de pe vremea turcilor; piastru} {fr: ancienne monnaie; piastre} {en: old coin; piastre}* ex: ludrai, ved, groslu zloatã

gros[2] (grósŭ) adg groasã (groá-sã), grosh (gróshĭ), groasi/groase (groá-si) – (fatsã di lundzimea tsi u ari un lucru) lãrdzimea easti ma mari dicãt atsea di-aradã a altor lucri di idyea soi; mari tu lãrdzimi; mplin, mari, gras, shishman; (expr: 1: groasi = zboarã, pirifãnj tsi nu ts-undzescu, chirturi, papardeli; 2: cap gros = om tsi-aducheashti greu, tsi nu sh-alãxeashti lishor mintea, tsi u tsãni pi-a lui sh-atumtsea cãndu nu ari ndriptati; 3: om gros = om nipilichisit, nipulit, om di la munti, huryeat) *{ro: gros} {fr: gros} {en: stout, bulky}* ex: ari coaja groasã; arburli atsel groslu (mari); la pãndzã minutã nu va ac gros; boatsea ma minuta, nu tu groasa (apusã, ca atsea di bãrbat); s-turnã gumarlu s-dzãcã a cucotlui: "cap gros" (expr: tsi-aducheashti greu, tsi u tsãni pi-a lui); shedz-tsã pi oauã, nu ti lipsescu groasi (expr: pirifãnj, mãrets, chirturi); moara va apã, nu va groasi (expr: zboarã, papardeli) § ***ngrosh*** (ngróshŭ) (mi) vb I ngrushai (ngru-shĭáĭ), ngrusham (ngru-shĭámŭ), ngrushatã (ngru-shĭá-tã), ngrushari/ngrushare (ngru-shĭá-ri) – mi fac ma gros; crescu tu lãrdzimi; ngrushedz, crescu (expr: 1: li ngrosh lucrili, hãbãrli = li fac lucrili (hãbãrli) ma mãri di cum suntu; 2: si ngroashi shicãlu = lucrili s-fac ma piricljoasi, ma mãri, ma greali) *{ro: îngroşa} {fr: grossir, épaissir} {en: enlarge, swell}* ex: cara s-u-alãsam pri foc nicã niheamã eara si si ngroashi (s-facã ma groasã); puriclu crishtea, si ngrusha (s-fãtsea ma gros); si ngrushe (criscu, s-lãrdzi) pisti misurã; li ngrushe lucrili (expr: li fatsi lucrili ma mãri di cum suntu tra si s-alavdã cu eali); li ngrushe hãbãrli (expr: s-alãvda, li featsi lucrili ma mãri di cum suntu); si ngrushe luguria (s-alãxi luguria cãtrã-arãu, nu mata sta ghini lucrili); si ngroashi shicãlu (expr: lucrili s-alãxescu, s-fac ma mãri, ma piricljoasi); vidzu tora hiljlu di-amirã cã si ngroashi shicãlu (expr: cã nu-i shicai, sh-lucrili nu suntu lishor trã fãtseari) § ***ngrushedz*** (ngru-shĭédzŭ) (mi) vb I ngrushai (ngru-shĭáĭ), ngrusham (ngru-shĭámŭ), ngrushatã (ngru-shĭá-tã), ngrushari/ngrushare (ngru-shĭá-ri) – (unã cu ***ngrosh***) § ***ngrushat*** (ngru-shĭátŭ) adg ngrushatã (ngru-shĭá-tã), ngrushats (ngru-shĭátsĭ), ngrushati/ngrushate (ngru-shĭá-ti) – tsi ari criscutã tu lãrdzimi; tsi s-featsi ma gros *{ro: îngroşat} {fr: grossi, épaissi} {en: enlarged, swollen}* § ***ngrushari/ngrushare*** (ngru-shĭá-ri) sf ngrusheri (ngru-shĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru sã ngroashi *{ro: îngroşa; îngroşare} {fr: action de grossir, d'épaissir; grossissement, épaississement} {en: action of enlarging, of swelling; enlargement, swellness}* § ***ãngrosh*** (ãn-gróshŭ) (mi) vb I ãngrushai (ãn-gru-shĭáĭ), ãngrusham (ãn-gru-shĭámŭ), ãngrushatã (ãn-gru-shĭá-tã), ãngrushari/ãngrushare (ãn-gru-shĭá-ri) – (unã cu ***ngrosh***) ex: mesea las s-ãngroashi (tu scriarea-a noastrã: sã ngroashi) § ***ãngrushat*** (ãn-gru-shĭátŭ) adg ãngrushatã (ãn-gru-shĭá-tã), ãngrushats (ãn-gru-shĭátsĭ), ãngrushati/ãngrushate (ãn-gru-shĭá-ti) – (unã cu ***ngrushat***) § ***ãngrushari/ãngrushare*** (ãn-gru-shĭá-ri) sf ãngrusheri (ãn-gru-shĭérĭ) – (unã cu ***ngrushari***)

grozdaven (groz-da-vénŭ) adg – vedz tu ***gras***
gruhtescu (gruh-tés-cu) vb IV – vedz tu ***grohtu***
gruhtiri/gruhtire (gruh-tí-ri) sf – vedz tu ***grohtu***
gruhtit (gruh-títŭ) adg – vedz tu ***grohtu***
gruhutescu (gru-hu-tés-cu) vb IV – vedz tu ***grohtu***
gruhutiri/gruhutire (gru-hu-tí-ri) sf – vedz tu ***grohtu***
gruhutit (gru-hu-títŭ) adg – vedz tu ***grohtu***
grumadz (gru-mádzŭ) sn grumadzã (gru-má-dzã) – partea di nãuntru a gushiljei tsi leagã gura di stumahi shi narea di plimunj; gurmadz, gãrgãlan, gãrgãljan, gãrgãlac, gãrginar, gãrcinar, gãrgal, gushi, cãrcheauã *{ro: gâtlej}* *{fr: gosier}* *{en: throat}* ex: niptearea di grumadz (gãrgãlan) easti greauã; tu grumadz lj-si tsãnea § ***gurmadz*** (gur-mádzŭ) sn gurmadzã (gur-má-dzã) – (unã cu ***grumadz***)
grumbã (grúm-bã) sf – vedz tu ***grãmadã***
grumbur (grúm-burŭ) sf – vedz tu ***grãmadã***
grumur (grú-murŭ) sn – vedz tu ***grãmadã***
grundã (grún-dã) sf grundi/grunde (grún-di) shi grundzã (grún-dzã) – parti (tãljatã, aruptã, disfaptã, etc.) dit un lucru (corpu, trup); grunghi, cumatã, bucatã, bucã, filii *{ro: bucatã}* *{fr: morceau}* *{en: piece}* ex: grundã (cumatã) di zahari; loai unã grundã (cumatã ntreagã, ashi cum si scoati dit talar) di cash shi unã di zahari § ***grunghi/grunghe*** (grún-ghi) sf grunghi/grunghe (grún-ghi) – (unã cu ***grundã***) § ***grãndzã*** (grắn-dzã) sf grãndzã (grắn-dzã) – cumatã durã aruptã (scoasã) dit un lucru; grundã, cumatã, bucatã *{ro: grunz}* *{fr: bloc, morceau}* *{en: block, hard piece}*
grundets (grun-détsŭ) sm grundets (grun-détsĭ) – unã soi di pescu *{ro: specie de peşte}* *{fr: nom d'un poisson}* *{en: a species of fish}*
grundzã (grún-dzã) sf pl – coaja di la grãni (grãn, sicarã, uvedz) scoasã ahoryea dupã tsi easti mãtsinatã prota deadun cu fãrina; tãrtsã *{ro: tărâţă}* *{fr: son}* *{en: bran}* ex: hãrnescu gãljinjli cu grundzã (tãrtsã); es multi grundzã (tãrtsã) dit fãrina aestã
grundzã* (grún-dzã) – pl di la zborlu "grundã"; vedz ***grundã***
grunflari/grunflare (grun-flá-ri) sf grunflãri (grun-flắrĭ) – vrondul tsi-l fatsi omlu cãndu hãrcheashti; hãrchit *{ro: sforăit, horcăit, horcăială}* *{fr: ronflement}* *{en: snoring; snore}*
grunghi/grunghe (grún-ghi) sf – vedz tu ***grundã***
grunghiu (grún-ghĭu) sn – vedz tu ***grunj***
grunj (grúnjĭŭ) sn grunji/grunje (grú-nji) – partea di nghios a fatsãljei di om di-iu nchiseashti s-creascã barba; grunghiu *{ro: bărbie}* *{fr: menton}* *{en: chin}* ex: avea un grunj gurguljitos; ari grunjlu mari; mi ligai sum grunj § ***grunghiu*** (grún-ghĭu) sn pl(?) – (unã cu ***grunj***)
grunjari/grunjare (gru-njĭá-ri) sf – vedz tu ***gurnjescu***
grunjat (gru-njĭátŭ) adg – vedz tu ***gurnjescu***
grunjedz (gru-njédzŭ) vb I – vedz tu ***gurnjescu***
grup (grúpŭ) sn grupuri (grú-purĭ) – pungã (sac) tu cari s-tsãn paradz, di-aradã vulusit *{ro: grop}* *{fr: group, rouleau d'argent, sac d'argent}* *{en: money bag, money pouch}*
grupar (gru-párŭ) sm – vedz tu ***groapã***
grupari/grupare (gru-pá-ri) sf – vedz tu ***groapã***
grupat (gru-pátŭ) adg – vedz tu ***groapã***
grupishti/grupishte (gru-písh-ti) sf – vedz tu ***groapã***
gualji/gualje (gu-á-lji) sf – vedz tu ***gãoalji***
gube[1] (gu-bé) sm gubedz (gu-bédzĭ) – luguria (faptã di dauã cumãts teasi tsi s-acatsã unã di-alantã), cu cari sã ncljidi curaua tsi s-poartã di mesi; lucru di-asimi tsi-l poartã muljerli cu culanea di mesi; paftã, paptã, pahtauã, plangã, palangã, culari, ploaci *{ro: pafta}* *{fr: ceinture a boucles}* *{en: buckle, clasp}* ex: armãnili poartã gubedz (paftali) di mesi
gube[2] (gu-bé) sm – vedz tu ***cube***
gubes (gu-bésŭ) adg vedz tu ***gribos***
gubilos (gu-bi-lósŭ) adg – vedz tu ***cube***
gucescu (gu-cítŭ) adg – vedz tu ***angucescu***
gucilii/gucilie (gu-ci-lí-i) sf gucilii (gu-ci-líĭ) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, cuculj, culmã, chiscu, cingãrliu, cipit, ciumã, ciucã, ciulubet, ciuciulã, ciumã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, mitcã, mãyeauã, chirchinedz, chipitã, gugiulii *{ro: creştet, vârf}* *{fr: cime, sommet}* *{en: peak, summit}* ex: analtsãlj fadz, cu gucilii (ciungãnj), dãdea aproapea pãn di soari; s-alinã pi pom ãn gucilii (cãrciliu); mi-alinai diunãoarã nsus pi gucilii (ciucã) § ***gugiulii/gugiulie*** (gu-gĭu-lí-i) sf gugiulii (gu-gĭu-líĭ) – (unã cu ***gucilii***)
guciri/gucire (gu-cí-ri) sf – vedz tu ***angucescu***
gucit (gu-cítŭ) adg – vedz tu ***angucescu***
gudescu (gu-dés-cu) (mi) vb IV gudii (gu-díĭ), gudeam (gu-deámŭ), guditã (gu-dí-tã), gudiri/gudire (gu-dí-ri) – aduchescu (fac pri altu s-aducheascã) unã mari harauã (bucurilji); mbucur, bucur, hãrsescu, hãrisescu, hãrãsescu *{ro: bucura}* *{fr: (se ré)jouir}* *{en: rejoice}* § ***gudit*** (gu-dítŭ) adg guditã (gu-dí-tã), gudits (gu-dítsĭ), guditi/gudite (gu-dí-ti) – tsi aducheashti unã mari harauã; mbucurat, bucurat, hãrsit, hãrisit, hãrãsit *{ro: bucuros}* *{fr: (ré)joui, enchanté}* *{en: joyous}* § ***gudiri/gudire*** (gu-dí-ri) sf gudiri (gu-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva aducheashti unã mari harauã; mbucurari, bucurari, hãrsiri, hãrisiri, hãrãsiri *{ro: acţiunea de a (se) bucura}* *{fr: action de (se ré)jouir}* *{en: action of rejoicing}*
gudii/gudie (ghu-dhí-i) sf gudii (ghu-dhíĭ) – hãlati ca unã cupã tu cari s-bagã lucri (nuts, cafe, alj, etc.) trã chisari i zmuticari; dubechi, dubec, ghiubec, hãvani, avani *{ro: piuă}* *{fr: mortier en pierre ou en bois}* *{en: wood or stone mortar for grinding or crushing}*
gudiljar (gu-di-ljĭárŭ) adg – vedz tu ***gudur***
gudiljarcu (gu-di-ljĭár-cu) adg – vedz tu ***gudur***
gudiri/gudire (gu-dí-ri) sf – vedz tu ***gudescu***
gudit (gu-dítŭ) adg – vedz tu ***gudescu***
gudur (gú-durŭ) (mi) vb I gudurai (gu-du-ráĭ), guduram (gu-du-rámŭ), guduratã (gu-du-rá-tã), gudurari/gudurare (gu-du-rá-ri) – (trã cãni) sh-aspuni vrearea trã cariva cu dutsearea la el, cu anvãrtirea piningã el, cu darea di coadã, etc.; (trã om) mi-anvãrtescu priningã cariva, sh-cu diznjirdãrli, alãvdãrli, culãchipsirli, etc. caftu s-lu-arãd ca sã-nj facã tsiva, sã-nj da tsiva, s-am tsiva di la el, etc. *{ro: gudura}* *{fr: choyer, flagorner, se surchauffer}* *{en: coddle, flatter, fawn upon}* ex: mi gudur sã-nj dai tsiva; nã gudurim la foc; s-gudurã piningã noi; s-gudura tra s-lji dau un pãrã § ***gudurat*** (gu-du-rátŭ) adg guduratã (gu-du-rá-tã), gudurats (gu-du-rátsĭ), gudurati/gudurate (gu-du-rá-ti) – tsi-lj s-aspuni vreari (cu diznjirdãri, alãvdãri, culãchipsiri, etc.) tra s-hibã arãs *{ro: gudura}* *{fr: choyé, flagorné, fretillé, cajolé}* *{en: coddled, flattered, fawned upon}* § ***gudurari/gudurare*** (gu-du-rá-ri) sf gudurãri (gu-du-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-gudurã priningã un tra s-aibã tsiva *{ro: acţiunea de a gudura}* *{fr: action de choyer, de flagorner, de cajoler; frétillement, flagornerie, cajolerie}* *{en: action of coddling, of flattering, of fawning upon}* § ***gudurescu*** (gu-du-rés-cu) (mi) vb IV gudurii (gu-du-ríĭ), gudurearn (gu-du-reámŭ), guduritã (gu-du-rí-tã), guduriri/gudurire (gu-du-rí-ri) – (unã cu ***gudur***) § ***gudurit*** (gu-du-rítŭ) adg guduritã (gu-du-rí-tã), gudurits (gu-du-rítsĭ), guduriti/gudurite (gu-du-rí-ti) – (unã cu ***gudurat***) § ***guduriri/gudurire*** (gu-du-rí-ri) sf guduriri (gu-du-rírĭ) – (unã cu ***gudurari***) § ***gudiljar*** (gu-di-ljĭárŭ) adg gudiljarã (gu-di-ljĭá-rã), gudiljari (gu-di-ljĭárĭ), gudiljari/gudiljare (gu-di-ljĭá-ri) – un tsi s-gudurã priningã cariva (lu-alavdã, l-culãchipseashti, etc.) tra sã-lj si da tsiva; un tsi lu-ariseashti s-hibã gudurat (diznjirdat, culãchipsit, s-hibã alãvdat, etc.); gudiljarcu *{ro: gudurat}* *{fr: caressant, flateur, dorloté}* *{en: flattered, flatterer}* § ***gudiljarcu*** (gu-di-ljĭár-cu) adg gudiljarcã (gu-di-ljĭár-cã), gudiljartsi (gu-di-ljĭár-tsi), gudiljartsi/gudiljartse (gu-di-ljĭár-tsi) – (unã cu ***gudiljar***)
gudurari/gudurare (gu-du-rá-ri) sf – vedz tu ***gudur***
gudurat (gu-du-rátŭ) adg – vedz tu ***gudur***
gudurescu (gu-du-rés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***gudur***
guduriri/gudurire (gu-du-rí-ri) sf – vedz tu ***gudur***
gudurit (gu-du-rítŭ) adg – vedz tu ***gudur***
gugea (gu-gĭá) invar – vedz tu ***cugea***
gugeabash (gu-gĭa-báshĭŭ) sm gugeabash (gu-gĭa-báshĭ) – ma

marli dit unã hoarã i cãsãbã (bãgat di chivernisi i aleptu di lumea din hoarã i cãsãbã) cari chivirniseashti tuti lucrili tsi au s-facã cu hoara i cãsãbãlu; dimarhu *{ro: primar} {fr: maire} {en: mayor}* ex: gugeabash (dimarhu) tu hoarã

gugeamiti/gugeamite (gu-gĭá-mi-ti) invar – vedz tu ***cugea***

gugi[1] (gúgĭŭ) sm – vedz tu ***giugia***

gugi[2] (gúgĭŭ) sm gugeanj (gu-gĭánjĭ) – unã balã di peatitsi (unã cumatã di lemnu i di os, un cucean di misur, etc.), dit un agioc di ficiurits, tsi easti aguditã cu shcoplu di-un ficior tsi va s-u bagã tu-unã guvã, sh-alantsã ficiori tsi nu vor s-lu-alasã shi caftã s-lu ncheadicã; poarcã, bishcã, gotcã, cotcã *{ro: poarca (de la un joc de copii)} {fr: une balle (un morceau de bois, morceau d'os, etc.) qui fait partie d'un jeu d'enfants} {en: a ball (a piece of wood or bone, etc.) that is a part of a children's game}*

gugilescu (gu-gi-lés-cu) vb IV gugilii (gu-gi-líĭ), gugileam (gu-gi-leámŭ), gugilitã (gu-gi-lí-tã), gugiliri/gugilire (gu-gi-lí-ri) – lj-aspun (ma multu a unui njic, bãrbat i nveastã vrutã) multã vreari shi-lj fac multi di mirãchili tsi li ari (cã suntu i nu suntu fapti cu minti); u min mãna lishor pristi truplu-a unei hiintsã (njic i mari, bãrbat i muljari, om i pravdã, etc.) multi ori cu zboarã di vreari i bãsheri; gãlinisescu, cãnãchipsescu, diznjerdu, hãidipsescu, pushputescu, zdrudescu, hãrãsescu, hãrisescu, hãrsescu *{ro: mângâia} {fr: câliner, se dorloter} {en: caress, fondle}* § ***gugilit*** (gu-gi-lítŭ) adg gugilitã (gu-gi-lí-tã), gugilits (gu-gi-lítsĭ), gugiliti/gugilite (gu-gi-lí-ti) – tsi easti diznjirdat cu mãna i zboarãli dzãsi; gãlinisit, diznjirdat, cãnãchipsit, cãnãchearcu, hãidipsit, hadyearcu, pushputit, zdrudit, hãrãsit, hãrisit, hãrsit *{ro: mângâiat} {fr: câliné, dorloté} {en: caressed, fondled}* § ***gugiliri/gugilire*** (gu-gi-lí-ri) sf gugiliri (gu-gi-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-gugileashti tsiva i cariva; pushputirea cu mãna; zboarãli dzãsi i faptili cu cari s-gãliniseashti i easti hãrsit cariva; gãlinisiri, cãnãchipsiri, hãidipsiri, diznjirdari, pushputiri, zdrudiri, hãrãsiri, hãrisiri, hãrsiri; cãnachi, diznjirdãciuni, hadyi *{ro: acţiunea de a mângâia; mângâiere} {fr: action de câliner, de se dorloter} {en: action of caressing, of fondling}*

gugiliri/gugilire (gu-gi-lí-ri) sf – vedz tu ***gugilescu***

gugilit (gu-gi-lítŭ) adg – vedz tu ***gugilescu***

gugiufoarticã (gu-gĭu-foár-ti-cã) sf gugiufoartitsi/gugiufoartitse (gu-gĭu-foár-ti-tsi) – unã soi di bubulic multu suptsãri sh-lungu a curi pãnticã bitiseashti cu dauã mãdulari tsi sh-u-aduc ca unã soi di cleashti (tsi laolu pistipsea cã intrã tu ureaclja-a omlui); giufoarticã *{ro: urechelniţã} {fr: perce-oreille} {en: ear-wig}* § ***giufoarticã*** (gĭu-foár-ti-cã) sf giufoartitsi/giufoartitse (gĭu-foár-ti-tsi) – (unã cu ***gugiufoarticã***) § ***burdufoarticã*** (bur-du-foár-ti-cã) sf burdufoartitsi/burdufoartitse (bur-du-foár-ti-tsi) – unã soi di bubulic tsi-azboairã *{ro: insectã zburãtoare} {fr: insecte ailé} {en: insect with wings}*

gugiulii/gugiulie (gu-gĭu-lí-i) sf – vedz tu ***gucilii***

gugosh[1] (gu-góshĭŭ) sn gugoashi/gugoashe (gu-goá-shi) – unã balã (topã) njicã di metal (cilechi, bãcãri, mulidi, etc.) cari easti aminatã di-unã tufechi tra s-agudeascã shi s-lu vatãmã dushmanlu; curshum, curshumi, pliumbu, pljumbu, pljumbã, plumbu, plumbã, mulivi, mulidi, fãndãc, fãndec, patronã; (expr: lu-arsi gugoshlu = l-vãtãmã) *{ro: glonţ de puşcã} {fr: balle de fusil} {en: rifle bullet}* ex: lu-arsi amarlu gugosh (expr: l-vãtãmã amarlu gugosh); multi gugoashi cãdzurã seara (multi pljumbi s-aminarã seara)

gugosh[2] (gu-góshĭŭ) sn gugoashi/gugoashe (gu-goá-shi) shi gugosh (gu-góshĭ) – "casa" di mitasi tu cari shadi ncljis yermul di mitasi nãinti ca s-azboairã nafoarã dit nãsã ca unã mulitsã; gãgoashi, cuculj *{ro: cocon} {fr: cocon} {en: cocoon}* ex: gugosh di sirmã § ***gãgoashi/gãgoashe*** (gã-goá-shi) sf gãgoashi/gãgoashe (gã-goá-shi) – (unã cu ***gugosh***[2])

guguci[1] (gu-gúcĭŭ) sn – vedz tu ***cuculici***[1]

guguci[2] (gu-gúcĭŭ) sn – vedz tu ***cuculici***[2]

guguci[3]***/guguce*** (gu-gú-ci) sf guguci/guguce (gu-gú-ci) – pulj tsi sh-u-adutsi cu-unã turturã (agru-pilister, pãrumbu), cu peanili murni-grivi pi pãltãri sh-pãnticã, sh-cu-un ghir lai pi gushi; gugufcã, gugufci, dudii, fasã, dicuhturã *{ro: guguştiucã} {fr: ramier} {en: ring dove, wild pigeon}* ex: gugucili bãneadzã pãreclji, pãreclji; nã gurã di guguci § ***gugufci/gugufce*** (gu-gúf-ci) sf gugufci/gugufce (gu-gúf-ci) – (unã cu ***guguci***[3]) § ***gugufcã*** (gu-gúf-cã) sf guguftsi/guguftse (gu-gúf-tsi) – (unã cu ***guguci***[3])

gugufcã (gu-gúf-cã) sf – vedz tu ***guguci***[3]

gugufci/gugufce (gu-gúf-ci) sf – vedz tu ***guguci***[3]

guguljanã (gu-gu-ljĭá-nã) sf guguljani/guguljane (gu-gu-ljĭá-ni) – plantã, tsi nu easti veardi ca tuti alanti planti, tsi creashti ma multu tu pãduri, tu locuri grasi shi nutioasitsi, sh-u-adutsi cu un stur cu capelã pi el sh-cari poati s-hibã bunã tu mãcari ma poati s-hibã sh-fãrmãcoasã; soi di burec analtu, mushat, cu-unã cãciulã gurguljitoasã; peciurcã, burec, bureati, buburec, ciupernicã; fig: daileanã, featã analtã, livendã sh-mushatã, vrutã, dashã *{ro: ciupercã} {fr: champignon; éponge} {en: mushroom}* ex: nã bisearicã gurguljatã pri un stur adratã (*angucitoari*: guguljana); ti-alãxish, ti-armãtusish, guguljana (fig: daileana, vruta) a mea

gugurari/gugurare (gu-gu-rá-ri) sf – vedz tu ***guguredz***

gugurat (gu-gu-rátŭ) adg – vedz tu ***guguredz***

guguredz (gu-gu-rédzŭ) vb I gugurai (gu-gu-ráĭ), guguram (gu-gu-rámŭ), guguratã (gu-gu-rá-tã), gugurari/gugurare (gu-gu-rá-ri) – scot bots i zboarã dit gurã tsi par multi ori fãrã noimã cã nu suntu ghini avdzãti i aduchiti di-atselj tsi li ascultã (ca-atseali scoasi di-un nat ninti ca sã nveatsã sã zburascã); scot zboarã dit gurã tsi nu s-avdu, cã suntu grãiti cu boatsi dipusã; fac un vrondu tsi s-avdi surdu, peanarga ca-atsel faptu di-un arãu tsi curã; gugurescu, bãbãlescu, bãnduredz, gurguredz, gurlescu, etc. *{ro: gãnguri, susura} {fr: babiller (comme les petits enfants), roucouler, murmurer} {en: prattle, mumble, babble}* ex: njiclu gugureadzã; ca purunghilj guguram; ficiorlji gugureadzã neacumtinat; gugureadzã (gurgureadzã, gurguleadzã) arãulu n vali § ***gugurat*** (gu-gu-rátŭ) adg guguratã (gu-gu-rá-tã), gugurats (gu-gu-rátsĭ), gugurati/gugurate (gu-gu-rá-ti) – tsi ari faptã un vrondu ca-atsel scos cu boatsi dipusã, di njits (ninti ca sã nveatsã sã zburascã), di un arãu tsi curã, etc.; gugurit, bãbãlit, bãndurat, gurgurat, gurlit, etc. *{ro: gãngurit, susurat} {fr: babillé (comme les petits enfants), roucoulé, murmuré} {en: prattled, mumbled, babbled}* § ***gugurari/gugurare*** (gu-gu-rá-ri) sf gugurãri (gu-gu-rãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva (tsiva) gugureadzã; guguriri, bãbãliri, bãndurari, gurgurari, gurliri, etc. *{ro: acţiunea de a gãnguri, de a susura; gãngurire, susurare} {fr: action de babiller (comme les petits enfants), de roucouler, de murmurer} {en: action of prattling, of mumbling, of babbling}* § ***gugurescu*** (gu-gu-rés-cu) vb IV gugurii (gu-gu-ríĭ), guguream (gu-gu-reámŭ), guguritã (gu-gu-rí-tã), guguriri/gugurire (gu-gu-rí-ri) – (unã cu ***guguredz***) § ***gugurit*** (gu-gu-rítŭ) adg guguritã (gu-gu-rí-tã), gugurits (gu-gu-rítsĭ), guguriti/gugurite (gu-gu-rí-ti) – (unã cu ***gugurat***) § ***guguriri/gugurire*** (gu-gu-rí-ri) sf guguriri (gu-gu-rírĭ) – (unã cu ***gugurari***)

gugurescu (gu-gu-rés-cu) vb IV – vedz tu ***guguredz***

guguriri/gugurire (gu-gu-rí-ri) sf – vedz tu ***guguredz***

gugurit (gu-gu-rítŭ) adg – vedz tu ***guguredz***

gugushi/gugushe (gu-gú-shi) invar – zbor tsi s-aflã mash tu zburãrea: "***purnã gugushi***" cu noima di "*prunã cu gushi, purnã cu coada lungã*" *{ro: (prunã) cu coada mai lungã} {fr: (prune) à queue allongé} {en: (plum) with long tail}*

gugustari/gugustare (gu-gus-tá-ri) sf – vedz tu ***gugustedz***

gugustat (gu-gus-tátŭ) adg – vedz tu ***gugustedz***

gugustedz (gu-gus-tédzŭ) (mi) vb I gugustai (gu-gus-táĭ), gugustam (gu-gus-támŭ), gugustatã (gu-gus-tá-tã), gugustari/gugustare (gu-gus-tá-ri) – lu-acats mbratsã sh-lu stringu la cheptu (di-aradã di vreari, di dor, cã nu-l vidzui di multu chiro, etc.); ahulescu cu budzãli-a meali budzãli-a altui (frãmtea, mãna, etc.) tra s-lj-aspun vrearea (tinjia, ascultarea, etc.) tsi lj-portu; gugustescu, mbrãtsitedz, mbrãtsishedz, mbrãtsushedz, ambratsit, ambrats, angãljisescu, ncurpiljedz, pushtuescu, bash, hiritisescu, hiritsescu *{ro: îmbrãţişa, sãruta} {fr: embrasser, baiser} {en: embrace, kiss}* ex: ca purunghilj nã gugushteam (bãsham) § ***gugustat*** (gu-gus-tátŭ) adg gugustatã

(gu-gus-tá-tã), gugustats (gu-gus-tátsĭ), gugustati/gugustate (gu-gus-tá-ti) – tsi easti acãtsat ãn bratsã shi stres la cheptu; tsi ari mãna (fatsa, frãmtea, budzãli, etc.) ahuliti di budzãli-a unui; gugustit, mbrãtsitat, mbrãtsishat, mbrãtsushat, ambrãtsat, ambrãtsitat, angãljisit, ncurpiljat, pushtuit, bãshat, hiritisit, hiritsit *{ro: îmbrăţişat, sărutat}* *{fr: embrassé baisé}* *{en: kissed, embraced}* § ***gugustari/gugustare*** (gu-gus-tá-ri) sf gugustãri (gu-gus-tărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lumea s-gugusteadzã (sã mbrãtsiteadzã, s-bashi); gugustiri, mbrãtsitari, mbrãtsishari, mbrãtsushari, ambrãtsari, ambrãtsitari, angãljisiri, ncurpiljari, pushtuiri, bãshari, hiritisiri, hiritsiri *{ro: acţiunea de a îmbrăţişa, de a săruta; îmbrăţişare; sărutare}* *{fr: action d'embrasser, de baiser; embrassade, baiser}* *{en: action of embracing, of kissing; embrace, kiss}* § ***gugustescu*** (gu-gus-tés-cu) (mi) vb IV gugustii (gu-gus-tíĭ), gugusteam (gu-gus-teámŭ), gugustitã (gu-gus-tí-tã), gugustiri/gugustire (gu-gus-tí-ri) – (unã cu ***gugustedz***) § ***gugustit*** (gu-gus-títŭ) adg gugustitã (gu-gus-tí-tã), gugustits (gu-gus-títsĭ), gugustiti/gugustite (gu-gus-tí-ti) – (unã cu ***gugustat***) § ***gugustiri/gugustire*** (gu-gus-tí-ri) sf gugustiri (gu-gus-tírĭ) – (unã cu ***gugustari***)

gugustescu (gu-gus-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***gugustedz***

gugustiri/gugustire (gu-gus-tí-ri) sf – vedz tu ***gugustedz***

gugustit (gu-gus-títŭ) adg – vedz tu ***gugustedz***

gugutsã (gu-gú-tsã) sf – vedz tu ***gulaci***

guh! (gúhŭ!) inter – zbor cari caftã s-aspunã cum s-avdi tusea-a unui om *{ro: interjecţie care imită tusea}* *{fr: interjection qui imite la toux}* *{en: interjection imitating the cough}*

guhtic (gúh-ticŭ) sn guhtitsi/guhtitse (gúh-ti-tsi) – lãngoari tsi s-lja di la om la om (ma multu earna), cari tsãni unã i dauã siptãmãnj shi s-aspuni cu cãlduri, cu dureari di cap shi di gurmadz, cu tusi, cu curarea-a nariljei tut chirolu, etc.; guturai, aremã, aremi, remã, sinahi, sirmii, butur, cearã, rufã *{ro: guturai, gripă}* *{fr: grippe, rhume de cerveau}* *{en: flu, cold (in the head), running nose}* § ***guhtisãdz*** (guh-ti-sădzŭ) vb I guhtisai (guh-ti-sáĭ), guhtisam (guh-ti-sámŭ), guhtisatã (guh-ti-sá-tã), guhtisari/guhtisare (guh-ti-sá-ri) – ljau unã shcurtã anasã shi scot vimtu dit plimunj cu puteari shi vrondu (ca semnu cã am unã heavrã, cã am guhtic); tushedz, tushescu *{ro: tuşi}* *{fr: tousser}* *{en: cough}* § ***guhtisat*** (guh-ti-sátŭ) adg guhtisatã (guh-ti-sá-tã), guhtisats (guh-ti-sátsĭ), guhtisati/guhtisate (guh-ti-sá-ti) – cari scoati vimtu dit plimunj cu puteari shi vrondu (ca semnu cã ari unã heavrã); tushat, tushit *{ro: tuşit}* *{fr: toussé}* *{en: coughed}* § ***guhtisari/guhtisare*** (guh-ti-sá-ri) sf guhtisãri (guh-ti-sărĭ) – atsea tsi fatsi cariva cari guhtisadzã *{ro: acţiunea de a tuşi}* *{fr: action de tousser}* *{en: action of coughing}*

guhtisari/guhtisare (guh-ti-sá-ri) sf – vedz tu ***guhtic***

guhtisat (guh-ti-sátŭ) adg – vedz tu ***guhtic***

guhtisãdz (guh-ti-sădzŭ) vb I – vedz tu ***guhtic***

gulaci/gulace (gu-lá-ci) sf gulãci (gu-lăcĭ) – unã soi di lilici galbinã (cu frãndzã lundzi, suptsãri sh-cu-anjurizmã mushatã) tsi s-creashti tu grãdina di ningã casa-a omlui; guleaci(?), gugutsã *{ro: narcis}* *{fr: narcisse}* *{en: daffodil}* § ***gugutsã*** (gu-gú-tsã) sf gugutsã (gu-gú-tsã) – (unã cu ***gulaci***) § ***guleaci/guleace*** (gu-leá-ci) sf guleaci(?) (gu-leácĭ) – "lilicea-a Hristolui"; lilici tsi s-creashti tu grãdinj, gulaci(?) *{ro: floarea lui Hristos, narcis?}* *{fr: narcisse?}* *{en: daffodil?}*

gulãciuni/gulãciune (gu-lã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***gol***

guldanec (gul-dá-necŭ) sm, sf – vedz tu ***guldanic***

guldanic (gul-dá-nicŭ) sm, sf guldanicã (gul-dá-ni-cã), guldanits (gul-dá-nitsĭ), guldanitsi/guldanitse (gul-dá-ni-tsi) – oaspi neacljimat *{ro: musafir nepoftit}* *{fr: hôte qui n'a pas été invité}* *{en: uninvited guest}* ex: nã vinji guldanica (oaspita neacljimatã); nj-acãtsarã casa guldanitslji (oaspitslji neacljimats) § ***guldanec*** (gul-dá-necŭ) sm, sf guldanecã (gul-dá-ne-cã), guldanets (gul-dá-netsĭ), guldanetsi/guldanetse (gul-dá-ne-tsi) – (unã cu ***guldanic***)

guleaci/guleace (gu-leá-ci) sf – vedz tu ***gulaci***

gulescu (gu-lés-cu) vb IV – vedz tu ***gol***

gulici/gulice (gu-lí-ci) sf – vedz tu ***angulici***

guliman (gu-li-mánŭ) adg gulimanã (gu-li-má-nã), gulimaneanj (gu-li-má-neanjĭ), gulimani/gulimane (gu-li-má-ni) – cari caftã s-lja lucri (paradz) di la lumi cãt ma multu sh-cu itsi trop; cari easti lemargu ti paradz sh-caftã s-facã cãt ma multã aveari; haldup *{ro: hrăpăreţ}* *{fr: vaurien, vagabond}* *{en: predatory, grasping, seizing}* ex: s-alipidarã vãrnã patru-tsintsi gulimaneanj (haldupeanj) dupã mini

gulinã (gu-lí-nã) sf – vedz tu ***gol***

guliri/gulire (gu-lí-ri) sf – vedz tu ***gol***

gulishan (gu-li-sheánŭ) adg – vedz tu ***gol***

gulishinari/***gulishinare*** (gu-li-shi-ná-ri) sf – vedz tu ***gol***

gulishinat (gu-li-shi-nátŭ) adg – vedz tu ***gol***

gulishinedz (gu-li-shi-nédzŭ) vb I – vedz tu ***gol***

gulishnari/***gulishnare*** (gu-lish-ná-ri) sf – vedz tu ***gol***

gulishnat (gu-lish-nátŭ) adg – vedz tu ***gol***

gulishnedz (gu-lish-nédzŭ) vb I – vedz tu ***gol***

gulit (gu-lítŭ) adg – vedz tu ***gol***

gulivragã (gu-li-vrá-gã) sf – vedz tu ***gol***

guljano (gu-lja-nó) sm guljanadz (gu-lja-nádzĭ) – pescu mari di apã dultsi, bun tu mãcari, cu truplu lungu sh-fãrã pãrdzits (aspri, ljushpi, soldzi), ma largu tu partea di nãinti, cu caplu plãciutat, cu mustãts lundzã sh-cu dintsã mãri sh-vãrtosh; soamã *{ro: somn (peşte)}* *{fr: silure (poisson)}* *{en: sheat fish}*

gulubizdrã (gu-lu-bíz-drã) sf gulubizdri/gulubizdre (gu-lu-bíz-dri) – muljari tsi nu easti bunã trã tsiva; tsi nu-ahãrzeashti mari lucru; dãrmalã, dispuljatã *{ro: nemernică}* *{fr: propre à rien (en parlant d'une femme); femme sans valeur; bélître}* *{en: scoundrel, good for nothing (woman); beggar}*

gulucustã (gu-lu-cús-tã) sf – vedz tu ***gãlãgustã***

Gulugeu (Gu-lu-géŭ) sm fãrã pl – protlu mes dit an; Yinar, Culugeu, Culujeg *{ro: Ianuarie}* *{fr: Janvier}* *{en: January}* § ***gulugescu*** (gu-lu-gés-cu) vb IV gulugii (gu-lu-gíĭ), gulugeam (gu-lu-geámŭ), gulugitã (gu-lu-gí-tã), gulugiri/gulugire (gu-lu-gí-ri) – stau earna ningã vatrã *{ro: stau iarna lângă foc}* *{fr: rester pendant l'hiver près du foyer}* *{en: sit during winter beside the fireplace}* § ***gulugit*** (gu-lu-gítŭ) adg gulugitã (gu-lu-gí-tã), gulugits (gu-lu-gítsĭ), gulugiti/gulugite (gu-lu-gí-ti) – tsi sta earna ningã vatrã *{ro: care stă iarna lângă foc}* *{fr: qui reste pendant l'hiver près du foyer}* *{en: who sits during winter beside the fireplace}* § ***gulugiri/gulugire*** (gu-lu-gí-ri) sf gulugiri (gu-lu-gírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sta earna ningã vatrã *{ro: acţiunea de a sta iarna lângă foc}* *{fr: action de rester pendant l'hiver près du foyer}* *{en: action of sitting during winter beside the fireplace}* § ***Culugeu*** (Cu-lu-géŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***Gulugeu***) § ***Culujeg*** (Cu-lu-jĭégŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***Gulugeu***)

gulugustã (gu-lu-gús-tã) sf – vedz tu ***gãlãgustã***

gulumeu (gu-lu-méŭ) sm gulumei (gu-lu-méĭ) – cãcat gros; guluvan, gãvun, guvun *{ro: excrement mare}* *{fr: gros excrément}* *{en: large excrement}* § ***guluvan*** (gu-lu-vánŭ) sm guluvanj (gu-lu-vánjĭ) – (unã cu ***gulumeu***) § ***guvun*** (gu-vúnŭ) sm guvunj (gu-vúnjĭ) – (unã cu ***gulumeu***) § ***gãvun*** (gã-vúnŭ) sm gãvunj (gã-vúnjĭ) – (unã cu ***gulumeu***)

guluvan (gu-lu-vánŭ) sm – vedz tu ***gulumeu***

gumar (ghu-márŭ) sm, sf shi adg gumarã (ghu-má-rã), gumari (ghu-márĭ), gumari/gumare (ghu-má-ri) – pravdã tsi sh-u-adutsi cu un cal ma njic sh-cari easti sh-cu ureclji mãri; tar, cãci, shonj, uci, tãronj, uricljat, dãngã, dãnglãrã; (expr: 1: mi-aleg ca gumarlu tu oi = nu hiu ca-alantsã di deavãrliga; 2: ca gumarlu pri punti = anapud, u tsãn pi-a mea sh-nu-ascultu di vãrnu; 3: easti un gumar = easti un om niprãxit, abrashcu, arsiz, fãrã-arshini; 4: ãnj fitã gumara = hiu hãrios multu, avui multã tihi sh-canda amintai tsiva) *{ro: măgar, măgăriţă}* *{fr: âne, anesse}* *{en: donkey}* ex: ca gumarlu tu oi (expr: tsi s-aleadzi di-alantsã di deavãrliga); u ligã ca gumarlu pri punti (expr: u tsãni pi-a lui, strãmbã); gumarlu aspelj? sãpunea cheri; ãlj fitã gumara (expr: easti hãrsit multu); s-adrã ca tatãl a gumarilor (expr: si ngrãshe multu); ti-adrash ca atsel (gumarlu) a orghilor § ***gumãrsescu*** (ghu-mãr-sés-cu) (mi) vb IV gumãrsii (ghu-mãr-síĭ), gumãrseam (ghu-mãr-seámŭ), gumãrsitã (ghu-mãr-sí-tã), gumãrsiri/gumãrsire (ghu-mãr-sí-ri) – prusvulsecu cariva prit purtarea tsi lj-u fac tãsh canda

easti un gumar *{ro: măgări} {fr: (s')insulter, offenser quelqu'un en le traitant comme un âne} {en: insulting somebody by treating him like a donkey}* § ***gumãrsit*** (ghu-mãr-sít) (mi) adg gumãrsitã (ghu-mãr-sí-tã), gumãrsits (ghu-mãr-sítsĭ), gumãrsiti/gumãrsite (ghu-mãr-sí-ti) – prusvulsit di cariva tsi s-purtã cu el dip canda eara un gumar *{ro: măgărit} {fr: offensé par un traitement reçu comme celui donné à un âne} {en: insulted by a treatment received similar to that reserved for a donkey}* § ***gumãrsiri/gumãrsire*** (ghu-mãr-sí-ri) sf gumãrsiri (ghu-mãr-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu s-poartã cu cariva tãsh canda easti un gumar *{ro: acţiunea de a măgări; măgărire} {fr: action d'offenser quelqu'un en le traitant comme un âne} {en: action of insulting somebody by treating him like a donkey}* § ***gumãric*** (ghu-mã-rícŭ) sm, sf shi adg gumãricã (ghu-mã-rí-cã), gumãrits (ghu-mã-rítsĭ), gumãritsi/gumãritse (ghu-mã-rí-tsi) – gumar ma njic *{ro: măgăruş} {fr: ânon} {en: small donkey}* § ***gumãrãts*** (ghu-mã-rắtsŭ) sm, sf shi adg gumãrãtsã (ghu-mã-rắ-tsã), gumãrãts (ghu-mã-rắtsĭ), gumãrãtsi/gumãrãtse (ghu-mã-rắ-tsi) – (unã cu ***gumãric***) § ***gumãrar*** (ghu-mã-rárŭ) sm gumãrari (ghu-mã-rárĭ) – atsel tsi ari vrundida-a gumarlor; atsel tsi dutsi gumarlji *{ro: cel ce ari grije or conduce măgarii} {fr: celui qui prends soin ou conduit les ânes} {en: the one who takes care or leadz the donkeys}* § ***gumãrlãchi/gumãrlãche*** (ghu-mãr-lắ-chi) sf gumãrlắchi (gu-mãr-lắchĭ) – purtari tsi sh-u-adutsi cu-atsea faptã di gumari *{ro: măgărie} {fr: ânerie} {en: foolish act or remark}* § ***gumãrescu*** (ghu-mã-rés-cu) adg gumãreascã (ghu-mã-reás-cã), gumãreshtsã (ghu-mã-résh-tsã), gumãreshti (ghu-mã-résh-ti) – ca di gumar *{ro: măgăresc} {fr: d'âne} {en: foolish, like a donkey}* § ***gumãrishcu*** (ghu-mã-rísh-cu) adg gumãrishcã (ghu-mã-rísh-cã), gumãrishtsã (ghu-mã-rísh-tsã), gumãrishti (ghu-mã-rísh-ti) – (unã cu ***gumãrescu***) ex: purni gumãrishti (gumãreshti, ca di gumar), purni di Bosna § ***gumãreashti/gumãreashte*** (ghu-mã-reásh-ti) adv – ca di gumar *{ro: măgăreşte} {fr: en âne, comme un âne} {en: like a donkey}* § ***gumarangath*** (ghu-ma-rán-gathŭ) sn gumarangathi/gumarangathe (ghu-ma-rán-ga-thi) – unã soi di earbã cu schinj; schin, chingher, schinlu-a tarlui, ciun, mãrãtsini, pãljur *{ro: mărăcine măgăresc} {fr: ronce que les baudet mangent} {en: a kind of bramble bush}* ex: gumarlu tu gumarangathi sh-greclu tu grãdinã xeanã

gumaradã (gu-ma-rá-dã) sf – vedz tu ***grãmadã***

gumaradhã (gu-ma-rá-dhã) sf gumarãdz (gu-mã-rắdzĭ) – unã cu ***gumaradã***

gumarangath (ghu-ma-rán-gathŭ) sn – vedz tu ***gumar***

gumãrar (ghu-mã-rárŭ) sm – vedz tu ***gumar***

gumãrãts (ghu-mã-rắtsŭ) sm, sf shi adg – vedz tu ***gumar***

gumãreashti/gumãreashte (ghu-mã-reásh-ti) adv – vedz tu ***gumar***

gumãrescu (ghu-mã-rés-cu) adg – vedz tu ***gumar***

gumãric (ghu-mã-rícŭ) sm, sf shi adg – vedz tu ***gumar***

gumãrishcu (ghu-mã-rísh-cu) adg – vedz tu ***gumar***

gumãrlãchi/gumãrlãche (ghu-mãr-lắ-chi) sf – vedz tu ***gumar***

gumãrsescu (ghu-mãr-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***gumar***

gumãrsiri/gumãrsire (ghu-mãr-sí-ri) sf – vedz tu ***gumar***

gumãrsit (ghu-mãr-sít) adg – vedz tu ***gumar***

gumolj (gu-móljĭŭ) sn – vedz tu ***guzmolj***

gumulj (gu-múljĭŭ) sn – vedz tu ***guzmolj***

gunã (gú-nã) sn guni/gune (gú-ni) – 1: perlu i lãna tsi acoapirã chealea-a unor prãvdzã; chealea cu per a prãvdzãlor cãndu suntu ninga tu banã, icã lucrati dupã moarti; chiurcu; 2: stranji fapti dit aestã cheali cu per; chiurcu, bundã, bideni, sac *{ro: blană} {fr: fourrure, pelisse} {en: fur}*

gundu (gún-du) adg gundã (gún-dã), gundzã (gún-dzã), gundi/gunde (gún-di) – tsi easti analtu (lungu) sh-multu slab di-lj si ved oasili; tsi easti mash oasi, di-lj misuri coastili; costenliv, custãnic *{ro: costeliv} {fr: efflanqué} {en: lanky, gaunt}* ex: omlu-aestu easti gundu (analtu sh-multu slab)

gunduluchi/gunduluche (gun-du-lú-chi) sf – vedz tu ***undulãchi***

gunealã (gu-neá-lã) sf guneali/guneale (gu-neá-li) – stranj di lãnã fãrã mãnits sh-lungu pãnã di dzinuclji (lai trã muljeri, albu trã bãrbats); stranj lungu di lãnã (di earnã) cu peri lundzã; gunelã, cãndushi, cundushi, cundush, shiguni, shãguni, shigunã, tsipuni; saricã, sarcã, sãrcotã *{ro: manta de lână cu părul lung} {fr: manteau à longs poils} {en: long woolen cloak}* § ***gunelã*** (gu-né-lã) sf guneli/gunele (gu-né-li) – (unã cu ***gunealã***)

guneauã (ghu-neá-ŭã) sf gunei (ghu-néĭ) shi guneali/guneale (ghu-neá-li) – udã di durnjiri fãrã pãtunji nghios, mash cu loc *{ro: odaie de dormit cu pământ pe jos} {fr: chambre à coucher au plancher en terre} {en: sleeping room with earthen floor}*

gunelã (gu-né-lã) sf – vedz tu ***gunealã***

gunghisescu (gun-ghi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***gãngu***

gunghisiri/gunghisire (gun-ghi-sí-ri) sf – vedz tu ***gãngu***

gunghisit (gun-ghi-sítŭ) adg – vedz tu ***gãngu***

gunjo (ghu-njĭó) sm fãrã pl – zbor tsi s-avdi mash tu ngiurãturi shi ari noima di "tatã" *{ro: tată} {fr: père} {en: father}* ex: lo-ts daraclu gunjolu! (s-lu lja draclu, tatã-tu!)

gunos (gu-nósŭ) sm fãrã pl – vedz tu ***agnos***

gunusar (gu-nu-sárŭ) sm – vedz tu ***ganumã***

gunusãrescu (gu-nu-sã-rés-cu) adg – vedz tu ***ganumã***

gunusãrimi/gunusãrime (gu-nu-sã-rí-mi) sf – vedz tu ***ganumã***

gunusescu (gu-nu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ganumã***

gunusiri/gunusire (gu-nu-sí-ri) sf – vedz tu ***ganumã***

gunusit (gu-nu-sítŭ) adg – vedz tu ***ganumã***

gunusos (gu-nu-sósŭ) adg – vedz tu ***agnos***

gunustar (gu-nus-tárŭ) sm – vedz tu ***ganumã***

guoalji/guoalje (gu-oá-lji) sf – vedz tu ***gãoalji***

gurabii/gurabie (gu-ra-bí-i) sf – vedz tu ***curabe***

gurahan (gu-ra-hánŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***gurã***

gurã (gú-rã) sf guri/gure (gú-ri) shi guri (gúrĭ) – guva tsi s-aflã tu partea di nghios a caplui di om (mãrdzinitã si dauã budzã, cu cari zburashti sh-prit cari intrã mãcarea tu trup); guva dit caplu-a prãvdzãlor (cu cari mãcã shi prit cari scot bots); muts, mutsã, mutscã, zurnã, arostu, arostru; (fig: 1: gurã = (i) dishcljidzãturã dit lucri ca saclu, punga, etc. tsi sh-u-aduc cu gura; guvã; (ii) boatsi, zbor, grai; (iii) yiu, tu banã; (iv) bãshari; (v) unã ascãpitari prit gãrgãlan di apã (di-unã cumatã di mãcari, etc.); expr: 2: cad tu gura di lup = mi fac afan, mi fac cãipi, mi cher, cãipusescu; 3: am guri multi (ti hrãniri) = am multsã cilimeanj, oaminj, sufliti tsi lipseashti s-lã dau di mãcari; 4: nu-am gurã s-grescu = nu-am nitsiunã furnjii, ndreptu ca s-dzãc un zbor; 5: nu nã grim cu gura = him cãrtits, ncãceats; 6: apã-nj njardzi gura = zburãscu multi, agonja sh-fãrã s-astãmãtsescu; 7: nu-l trec n gurã = nu-l zburãscu di-arãu, nu-l cacuzburãscu; 8: am gura mari = zburãscu multu; 9: nji s-avea dusã gura la ureaclji = nji sã featsi unã foami mari, hiu multu-agiunj; 10 ljau nã gurã; bag tsiva n gurã = expr: mãc niheamã, unã mãshcãturã; 11: hiu cu suflitlu la gurã = (i) mizi pot s-ljau anasi; (ii) hiu multu lãndzit shi etim sã-nj dau suflitlu, s-mor; 12: agãrshescu di la mãnã pãn la gurã = agãrshescu mulu agonja; 13: lj-u-astup (lj-u ncljid) gura = nu lu-alas sã zburascã, l-fac tra s-nu mata poatã s-dzãcã vãr zbor; 14: ãlj ljau zborlu din gurã = (i) dzãc un zbor tamam atumtsea cãndu un altu easti etim s-lu dzãcã idyiul zbor; (ii) lj-talj zborlu, lj-curmu zborlu tra sã zburãscu mini; 15: mi lja gura pri dininti = zburãscu ninti ca s-mi minduescu tsi easti ghini s-dzãc, dzãc tsi nu lipsea s-dzãc, mi dau di padi cu atseali tsi dzãc; 16: nj-neadzi gura ca unã moarã aspartã = zburãscu multi sh-fãrã-astãmãtsiri; 17: am gura-aspartã = (i) zburãscu lucri uruti sh-arushinoasi; zburãscu vruti sh-nivruti; (ii) zburãscu sh-aspun misticadz tsi lipsea s-lji tsãn ascumtsã; nu pot s-tsãn misticadz; 18: nj-asparshu gura = l-zburãi di-arãu, l-cacuzburãi; 19: nj-afirescu gura = am cãshtigã cãndu zburãscu tra s-nu dzãc tsi nu lipseashti; 20: u dzãc cu giumitati di gurã = zburãscu, cu tuti cã nu para voi sã zburãscu (cã nu para pistipsescu c-atseali tsi dzãc suntu dealihea, etc.); 21: easti mash gura di nãs = nãs zburashti mash, s-alavdã sh-nu fatsi tsiva; 22: mi ljau dupã gura-a lui = fac ashi cum dzãtsi el, ashi cum mi urnipseashti; 23: ashteptu (sã-nj si da) n gurã = voi s-li

aflu tuti lucrili etimi, adrati, vãrã lucru; ashteptu sã-nj si da tuti lucrili fãrã tra s-fac tsiva trã eali; 24: ashteptu cu gura hãscatã = ashteptu cu multã nearãvdari, mizi pot s-ashteptu; 25: stau cu gura hãscatã = mi ciudusescu di-atseali tsi ved; 26: nj-alasã gura bali (apã) = zãlipsescu, nj-si fatsi mari orixi; 27: nji s-usucã gura = mi-acatsã unã seati mari sh-mizi pot s-ashteptu s-beau tsiva; 28: nu bag ghini n gurã = cãt bag ãn gurã, unãshunã; 29: nj-alãxescu (nj-fac) gura = alãxescu atseali tsi mãc; alãxescu arada cu cari mãc mãcãrurli; nj-alãxescu nustimada tsi u-am ãn gurã; 30: nu-nj si dutsi pãnea la gurã; nu-nj si bagã n gurã = mãc fãrã orixi, nu ved hãiri di mãcarea tsi-u fac, escu nvirinat (shi nu-am orixi tra s-mãc tsiva) *{ro: gură; bot; voce; viaţă; etc.}* *{fr: bouche; gueule; voix; vie; etc.}* *{en: mouth; voice; life; etc.}* ex: unã mãnãstiri cu nipãrtica tu mesi sh-cu calj alghi deavãrliga (*angucitoari*: gura); di gurã s-bati caplu; cãdzut tu gurã di lup (expr: faptu afan); yin stiihiili s-nã lja gura (fig: boatsea); lu-agiumsirã cu gurã (yiu, tu banã); si-sh agiungã mã-sa cu gurã (yii, tu banã); atumtsea-lj vinji gura (zborlu, boatsea; expr: nchisi sã zburascã, nye); lji si lo gura (expr: chiru boatsea; nu mata putu sã zburascã; dãmlusi); ari guri multi (expr: oaminj tsi vor hrãniri, cilimeanj multsã); nu-ari gurã s-greascã (nu-ari ndreptu sã zburascã, sã scoatã un zbor); lj-acãtsã gura-a Hristolui (expr: ? Hristolu nu-avu tsi s-dzãcã); nu-sh grescu cu gura (suntu ncãceats); apã-lj njardzi gura (expr: zburashti multi, vruti sh-nivruti, agonja sh-fãrã s-astãmãtseascã); nu mi treatsi n gurã (expr: nu mi zburashti di-arãu, nu mi cacuzburashti); ti ncãceash? tsi-asparsish gura? (expr: l-zburãsh di-arãu" l-cacuzburãsh?); nã s-avea dusã gura la ureaclji di foami (expr: nji s-avea faptã unã foami mari, earam multu-agiunj); pãn calu s-lja nã gurã (expr: s-mãcã, s-pascã niheamã); ficiori tsi-ashteaptã n gurã (expr: s-lã si da tuti etimi), ca tsiva pulj orghi; ashtipta cu gura hãscatã (expr: cu nearãvdari) tuts, ca cireasha-atsea coapta; tu avlii eara nã fãntãnã, cu apã aratsi, cã bali ts-alãsa gura (expr: zilipseai s-beai apã); lji s-avea uscatã gura (expr: lã eara multã seati); nu li bagã ghini n gurã (expr: unãshunã, cãt ahiursi s-mãcã); nu-lj si bãga tsiva n gurã (expr: eara ahãntu nvirinat cã nu-avea orixi dip); nu lã si dutsea pãnea la gurã (expr: nu-avea orixi, nu para vrea s-mãcã), macã mãca ahoryea § ***guritsã*** (gu-rí-tsã) sf guritsã (gu-rí-tsã) – gurã njicã; gurshoarã *{ro: guriţă}* *{fr: petite bouche}* *{en: small mouth}* ex: nu-lj s-avdi guritsa (gura-a lui njicã); ts-yinea s-lã sorghi guritsa § ***gurshoarã*** (gur-shĭoá-rã) sf gurshori (gur-shĭórĭ) – (unã cu ***guritsã***) ex: gurshoara (guritsa) lã si strãmbã § ***gurahan*** (gu-ra-hánŭ) sm, sf, adg gurahanã (gu-ra-há-nã), gurahanj (gu-ra-hánjĭ), gurahani/gurahane (gu-ra-há-ni) – tsi ari gura mari sh-aurlã vãrtos (tsi ari gura hani); ficior tsi plãndzi, njiureadzã sh-aurlã multu *{ro: cu gura mare; copil miorlâitor}* *{fr: qui a une grande bouche; enfant pleurnicheur}* *{en: with big mouth; whining child}*

gurãbii/gurãbie (gu-rã-bí-i) sf – vedz tu ***curabe***

gurbii/gurbie (gur-bí-i) sf – vedz tu ***curabe***

gurguleadzã (gur-gu-leá-dzã) vb I unipirs. – vedz tu ***gurledz***

gurgulidzari/gurgulidzare (gur-gu-li-dzá-ri) sf – vedz tu ***gurledz***

gurgulidzat (gur-gu-li-dzátŭ) adg – vedz tu ***gurledz***

gurgulj[1] (gur-gúljĭŭ) sm gurgulj (gur-gúljĭ) shi sn gurgulji/gurgulje (gur-gú-lji) – lucru tsi easti arucutos; cheatrã stronghilã (arucutoasã); gãrgulj, abel, bel, chitritseauã, shombur, shomburã *{ro: piatră rotunjită}* *{fr: rond, pierre arrondie}* *{en: round, ring, round stone}* ex: featili s-agiuca cu gurgulji (chetri arucutoasi, abeli) § ***gãrgulj***[1] (gãr-gúljĭŭ) sm gãrgulj (gãr-gúljĭ) shi sn gãrgulji/gãrgulje (gãr-gú-lji) – (unã cu ***gurgulj***[1]) ex: eara ca vãrnu gãrgulj (cheatrã arucutoasã) tsi nu s-apuni iuva § ***gurguljitos*** (gur-gu-lji-tósŭ) adg gurguljitoasã (gur-gu-lji-toá-sã), gurguljitosh (gur-gu-lji-tóshĭ), gurguljitoasi/gurguljitoase (gur-gu-lji-toá-si) – tsi sh-u-adutsi cu un tserclju (aroatã icã discu); arucutos, stronghil, gurguljat, gurguljutos, ngurguljitos, vãrligos, nvãrligos, anvãrligos, ãnvãrligos, nvãrgos, ãnvãrgos, nvrãgos *{ro: rotund, rotunjit}* *{fr: rond, arrondi}* *{en: round, rounded}* ex: parãlu-i gurguljitos (arucutos); minciunã gurguljitoasã (fig: diplumaticã) § ***ngurguljitos*** (ngur-gu-lji-tósŭ) adg ngurguljitoasã (ngur-gu-lji-toá-sã), ngurguljitosh (ngur-gu-lji-tóshĭ), ngurguljitoasi/ngurguljitoase (ngur-gu-lji-toá-si) – (unã cu ***gurguljitos***) § ***gurguljutos*** (gur-gu-ljĭu-tósŭ) adg gurguljutoasã (gur-gu-ljĭu-toá-sã), gurguljutosh (gur-gu-ljĭu-tóshĭ), gurguljutoasi/gurguljutoase (gur-gu-ljĭu-toá-si) – (unã cu ***gurguljitos***) § ***gurguljitedz*** (gur-gu-lji-tédzŭ) (mi) vb I gurguljitai (gur-gu-lji-tấĭ), gurguljitam (gur-gu-lji-támŭ), gurguljitatã (gur-gu-lji-tá-tã), gurguljitari/gurguljitare (gur-gu-lji-tá-ri) – l-fac un lucru s-hibã gurguljitos; gurguljedz, ngurguljedz *{ro: rotunji}* *{fr: arrondir}* *{en: round, make round}* ex: cãpitãnjlu s-gurguljitã (s-featsi gurguljitos) ghini § ***gurguljitat*** (gur-gu-lji-tátŭ) adg gurguljitatã (gur-gu-lji-tá-tã), gurguljitats (gur-gu-lji-tátsĭ), gurguljitati/gurguljitate (gur-gu-lji-tá-ti) – tsi easti faptu s-hibã gurguljitos; gurguljat, ngurguljat *{ro: rotunjit}* *{fr: arrondi, rond}* *{en: rounded, round}* § ***gurguljitari/gurguljitare*** (gur-gu-lji-tá-ri) sf gurguljitãri (gur-gu-lji-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-gurguljiteadzã; gurguljari, ngurguljari *{ro: acţiunea de a rotunji; rotunjire}* *{fr: action d'arrondir}* *{en: action of rounding}* § ***gurguljedz*** (gur-gu-ljĭédzŭ) (mi) vb I gurguljai (gur-gu-ljĭấĭ), gurguljam (gur-gu-ljĭámŭ), gurguljatã (gur-gu-ljĭá-tã), gurguljari/gurguljare (gur-gu-ljĭá-ri) – (unã cu ***gurguljitedz***) § ***gurguljat***[1] (gur-gu-ljĭátŭ) adg gurguljatã (gur-gu-ljĭá-tã), gurguljats (gur-gu-ljĭátsĭ), gurguljati/gurguljate (gur-gu-ljĭá-ti) – (unã cu ***gurguljitat***) § ***gurguljari/gurguljare*** (gur-gu-ljĭá-ri) sf gurguljeri (gur-gu-ljĭérĭ) – (unã cu ***gurguljitari***) § ***gurguljat***[2] (gur-gu-ljĭátŭ) adg gurguljatã (gur-gu-ljĭá-tã), gurguljats (gur-gu-ljĭátsĭ), gurguljati/gurguljate (gur-gu-ljĭá-ti) – (unã cu ***gurguljitos***) ex: nã bisearicã gurguljatã pri un stur adratã (*angucitoari*: burec, guguljanã) § ***ngurguljedz*** (ngur-gu-ljĭédzŭ) (mi) vb I ngurguljai (ngur-gu-ljĭấĭ), ngurguljam (ngur-gu-ljĭámŭ), ngurguljatã (ngur-gu-ljĭá-tã), ngurguljari/ngurguljare (ngur-gu-ljĭá-ri) – (unã cu ***gurguljitedz***) ex: si ngurgulje la fatsã § ***ngurguljat***[1] (ngur-gu-ljĭátŭ) adg ngurguljatã (ngur-gu-ljĭá-tã), ngurguljats (ngur-gu-ljĭátsĭ), ngurguljati/ngurguljate (ngur-gu-ljĭá-ti) – (unã cu ***gurguljitat***) ex: capitli a chetrilor di pri murmintsã li fac ngurguljati; chetrili di prit arãuri suntu ngurguljati (arucutoasi) § ***ngurguljari/ngurguljare*** (ngur-gu-ljĭá-ri) sf ngurguljeri (ngur-gu-ljĭérĭ) – (unã cu ***gurguljitari***) § ***ngurguljat***[2] (ngur-gu-ljĭátŭ) adg ngurguljatã (ngur-gu-ljĭá-tã), ngurguljats (ngur-gu-ljĭátsĭ), ngurguljati/ngurguljate (ngur-gu-ljĭá-ti) – (unã cu ***gurguljitos***)

gurgulj[2] (gur-gúljĭŭ) sm gurgulj (gur-gúljĭ) shi sn gurgulji/gurgulje (gur-gú-lji) – chipita-a sinilor (dit cari sudzi njiclu, laptili di mumã); cap di tsãtsã; gãrgulj, *{ro: sfârc}* *{fr: têtin}* *{en: nipple}* ex: doilji gurgulj di cheatrã (dauãli capiti di cheatrã a tsãtsãlor) § ***gãrgulj***[2] (gãr-gúljĭŭ) sm gãrgulj (gãr-gúljĭ) shi sn gãrgulji/gãrgulje (gãr-gú-lji) – (unã cu ***gurgulj***[2])

gurgulj[3] (gur-gúljĭŭ) sm gurgulj (gur-gúljĭ) shi sn gurgulji/gurgulje (gur-gú-lji) – gusha di pociu, partea cu guvã a unui poci pri iu easi apa; coada di poci; gãrgulj, mãnushi, turtoari *{ro: gurgui, toartă}* *{fr: goulot de cruche, oreillette d'une vase}* *{en: spout, neck of jug}* ex: gurguljlu (coada, mãnusha) a pocilui s-freadzi § ***gãrgulj***[3] (gãr-gúljĭŭ) sm gãrgulj (gãr-gúljĭ) shi sn gãrgulji/gãrgulje (gãr-gú-lji) – (unã cu ***gurgulj***[3])

gurguljari/gurguljare (gur-gu-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***gurgulj***[1]

gurguljat[1] (gur-gu-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***gurgulj***[1]

gurguljat[2] (gur-gu-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***gurgulj***[1]

gurguljedz (gur-gu-ljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***gurgulj***[1]

gurguljitari/gurguljitare (gur-gu-lji-tá-ri) sf – vedz tu ***gurgulj***[1]

gurguljitat (gur-gu-lji-tátŭ) adg – vedz tu ***gurgulj***[1]

gurguljitedz (gur-gu-lji-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***gurgulj***[1]

gurguljitos (gur-gu-lji-tósŭ) adg – vedz tu ***gurgulj***[1]

gurguljutos (gur-gu-ljĭu-tósŭ) adg – vedz tu ***gurgulj***[1]

gurgur (gúr-gurŭ) sn gurguri/gurgure (gúr-gu-ri) – vrondul tsi-l fac matsãli cãndu gurleadzã; vrondul faptu di apili tsi curã; gurlidzari, shuputiri, ciuciurari *{ro: chiorăit, susur}* *{fr: gargouillement (dans les intestins); murmure (d'eau)}* *{en: rumbling (bowels); purl (brook, river)}* ex: spuni-nj vale, cu-a

tãu gurgur (shuputiri) suschiros § ***gurguredz*** (gur-gu-rédzŭ) vb I gurguridzai (gur-gu-ri-dzáĭ), gurguridzam (gur-gu-ri-dzámŭ), gurguridzatã (gur-gu-ri-dzá-tã), gurguridzari/gurguridzare (gur-gu-ri-dzá-ri) – fac un vrondu ca gurgurlu dit matsã cãndu s-minã vimtul prit eali; fac un vrondu ca-atsel faptu di api tsi curã; gurledz, gurlescu, guguredz, gurguleadzã, vãzescu, etc. *{ro: chiorăi, susura, murmura}* *{fr: grouiller (en parlant des boyaux); murmurer}* *{en: rumble (bowels); purl (brooks)}* § ***gurguridzat*** (gur-gu-ri-dzátŭ) adg gurguridzatã (gur-gu-ri-dzá-tã), gurguridzats (gur-gu-ri-dzátsĭ), gurguridzati/gurguridzate (gur-gu-ri-dzá-ti) – tsi ari faptã un vrondu ca gurgurlu dit matsã cãndu s-minã vimtul prit eali; tsi ari faptã un vrondu ca-atsel adrat di unã apã tsi curã sh-gurgureadzã; gurlidzat, gurlit, guguredz, gugurat, gurgulidzat, vãzit, etc. *{ro: chiorăit, susurat, murmurat}* *{fr: grouillé (en parlant des boyaux); murmuré}* *{en: rumbled (bowels); purled (brooks)}* § ***gurguridzari/gurguridzare*** (gur-gu-ri-dzá-ri) sf gurguridzãri (gur-gu-ri-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva gurgureadzã; gurlidzari, gurliri, guguredz, gugurari, gurgulidzari, vãziri, etc. *{ro: acţiunea de a chiorăi, de a susura, de a murmura; chiorăire, susurare, murmurare, chiorăit}* *{fr: grouiller (en parlant des boyaux); murmurer; gargouillement}* *{en: action of rumbling (bowels); of purling (brooks)}* § ***gãrgãredz*** (gãr-gã-rédzŭ) vb I gãrgãridzai (gãr-gã-ri-dzáĭ), gãrgãridzam (gãr-gã-ri-dzámŭ), gãrgãridzatã (gãr-gã-ri-dzá-tã), gãrgãridzari/gãrgãridzare (gãr-gã-ri-dzá-ri) – (unã cu ***gurguredz***) ex: arãu tsi gãrgãreadzã § ***gãrgãridzat*** (gãr-gã-ri-dzátŭ) adg gãrgãridzatã (gãr-gã-ri-dzá-tã), gãrgãridzats (gãr-gã-ri-dzátsĭ), gãrgãridzati/gãrgãridzate (gãr-gã-ri-dzá-ti) – (unã cu ***gurguridzat***) § ***gãrgãridzari/gãrgãridzare*** (gãr-gã-ri-dzá-ri) sf gãrgãridzãri (gãr-gã-ri-dzắrĭ) – (unã cu ***gurguridzari***) § ***gãr-gãr-gãr!*** (gãr-gãr-gãr) inter – zbor tsi va s-aspunã cum s-avdi un vrondu (faptu di-un lucru tsi s-minã, di zburãrea-a unui tsi nu-astãmãtseashti dip, etc.) *{ro: cuvânt care imită un sunet}* *{fr: interjection qui imite un bruit}* *{en: word imitating a sound}* ex: gãr-gãr-gãr! agiumsi oulu trãsh n vali

gurguredz (gur-gu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***gurgur***

gurguridzari/gurguridzare (gur-gu-ri-dzá-ri) sf – vedz tu ***gurgur***

gurguridzat (gur-gu-ri-dzátŭ) adg – vedz tu ***gurgur***

gurits (gu-rítsŭ) sm – vedz tu ***gortsu***[1]

guritsã (gu-rí-tsã) sf – vedz tu ***gortsu***[1]

guritsã (gu-rí-tsã) sf – vedz tu ***gurã***

gurledz (gur-lédzŭ) vb I gurlidzai (gur-li-dzáĭ), gurlidzam (gur-li-dzámŭ), gurlidzatã (gur-li-dzá-tã), gurlidzari/gurlidzare (gur-li-dzá-ri) – fac un vrondu ca-atsel dit matsã cãndu s-minã vimtul prit eali; fac un vrondu ca-atsel faptu di un porcu tsi gurnjadzã (unã apã tsi curã sh-gurgureadzã, etc.); gurguredz, gurguledz, gurnjedz, gurnjescu, azgurnjescu, zgurnjescu *{ro: chiorăi, grohăi}* *{fr: grouiller (en parlant des boyaux); grogner}* *{en: rumble (bowels); grunt}* ex: nã gurleadzã (gurguleadzã) matsãli di foami; bãgarã atumtsea s-gurleadzã (vãzeascã) apili § ***gurlidzat*** (gur-li-dzátŭ) adg gurlidzatã (gur-li-dzá-tã), gurlidzats (gur-li-dzátsĭ), gurlidzati/gurlidzate (gur-li-dzá-ti) – tsi ari faptã un vrondu ca-atsel dit matsã cãndu s-minã vimtul prit eali; tsi ari faptã un vrondu ca-atsel adrat di un porcu tsi gurnjadzã (unã apã tsi curã sh-gurgureadzã, etc.); gurguridzat, gurgulidzat, gurnjat, gurnjit, azgurnjit, zgurnjit *{ro: chiorăit, grohăit}* *{fr: grouillé (en parlant des boyaux); grogné}* *{en: rumbled (bowels); grunted}* § ***gurlidzari/gurlidzare*** (gur-li-dzá-ri) sf gurlidzãri (gur-li-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi (s-avdi) cãndu matsãli gurleadzã; atsea tsi s-fatsi cãndu porcul gurnjadzã; gurguridzari, gurgulidzari, gurnjari, gurnjiri, azgurnjiri, zgurnjiri *{ro: acţiunea de a chiorăi, de a grohăi; chiorăire, grohăire; chiorăit}* *{fr: action de grouiller (en parlant des boyaux); de grogner; gargouillement, grognement}* *{en: action of rumbling (bowels); of grunting; grunting}* § ***gurlescu*** (gur-lés-cu) vb IV gurlii (gur-líĭ), gurleam (gur-leámŭ), gurlitã (gur-lí-tã), gurliri/gurlire (gur-lí-ri) – (unã cu ***gurledz***) ex: gurlinda (gurlidzãnda) s-dutsi n munti § ***gurlit*** (gur-lítŭ) adg gurlitã (gur-lí-tã), gurlits (gur-lítsĭ), gurliti/gurlite (gur-lí-ti) – (unã cu ***gurlidzat***) § ***gurliri/gurlire*** (gur-lí-ri) sf gurliri (gur-lírĭ) – (unã cu ***gurlidzari***) § ***gurguleadzã*** (gur-gu-leá-dzã) vb I unipirs. gurgulidzã (gur-gu-li-dzắ), gurgulidza (gur-gu-li-dzá), gurgulidzatã (gur-gu-li-dzá-tã), gurgulidzari/gurgulidzare (gur-gu-li-dzá-ri) – (unã cu ***gurledz***) ex: arãulu gurguleadzã (gurleadzã); matsãli gurguleadzã (gurleadzã) § ***gurgulidzat*** (gur-gu-li-dzátŭ) adg gurgulidzatã (gur-gu-li-dzá-tã), gurgulidzats (gur-gu-li-dzátsĭ), gurgulidzati/gurgulidzate (gur-gu-li-dzá-ti) – (unã cu ***gurlidzat***) § ***gurgulidzari/gurgulidzare*** (gur-gu-li-dzá-ri) sf gurgulidzãri (gur-gu-li-dzắrĭ) – (unã cu ***gurlidzari***)

gurlescu (gur-lés-cu) vb IV – vedz tu ***gurledz***

gurlidzari/gurlidzare (gur-li-dzá-ri) sf – vedz tu ***gurledz***

gurlidzat (gur-li-dzátŭ) adg – vedz tu ***gurledz***

gurliri/gurlire (gur-lí-ri) sf – vedz tu ***gurledz***

gurlit (gur-lítŭ) adg – vedz tu ***gurledz***

gurlitsã (gur-lí-tsã) sf fãrã pl – lãngoari di porcu tsi s-aspuni cu umflarea-a gushiljei; lãngoari a gãrgãlanlui la njits *{ro: grumăzare}* *{fr: enflure du cou (chez les porcs); croup}* *{en: swelling of the pig neck; croup}*

gurmadz (gur-mádzŭ) sn – vedz tu ***grumadz***

gurnã (gúr-nã) sf gurni/gurne (gúr-ni) – unã soi di groapã mari adratã tu loc (ca unã baltã, lac njic i ca unã cãzani mari di metal, cimentu, cheatrã, etc. dishcljisã prisuprã), tu cari s-adunã shi s-tsãni apã; buduvai, sternã, hãvuzi *{ro: bazin}* *{fr: bassin}* *{en: tank}*

gurnits[1] (gur-nítsŭ) sm – vedz tu ***gortsu***[1]

gurnits[2] (gur-nítsŭ) sm – vedz tu ***gortsu***[1]

gurnitsã (gur-ní-tsã) sf – vedz tu ***groapã***

gurnjari/gurnjare (gur-njĭá-ri) sf – vedz tu ***gurnjescu***

gurnjat (gur-njĭátŭ) adg – vedz tu ***gurnjescu***

gurnjedz (gur-njédzŭ) vb I – vedz tu ***gurnjescu***

gurnjescu (gur-njĭés-cu) vb IV gurnjii (gur-njíĭ), gurnjam (gur-njĭámŭ), gurnjitã (gur-njí-tã), gurnjiri/gurnjire (gur-njí-ri) – 1: caftu s-aflu tsiva cu mutrirea (pusputirea) tu-un loc cu multi lucri (sum eali sh-pristi eali, cu turnarea-a lor di-unã parti sh-di-alantã, cu mintirea-a lor, etc.); 2: scot bots din gurã ashi cum li scoati porcul; gurnjedz, azgurnjescu, zgurnjescu, guzgunipsescu, gurledz, scãlsescu, arãm; gurnjedz, grunjedz *{ro: scotoci, scormoni; grohăi}* *{fr: fouiller; grogner}* *{en: rummage, search; grunt, growl}* ex: gurnja tu cutruyiomsi § ***gurnjit*** (gur-njítŭ) adg gurnjitã (gur-njí-tã), gurnjits (gur-njítsĭ), gurnjiti/gurnjite (gur-njí-ti) – 1: (loc) tsi easti mutrit ghini tra si s-aflã tsiva (sum lucrili tsi s-aflã tu-atsel loc, pristi eali, di-unã parti sh-di-alantã, etc.); 2: tsi ari scoasã bots ca porcul; azgurnjit, zgurnjit, guzgunipsit, gurlidzat, scãlsit, arãmat; gurnjat, grunjat *{ro: scotocit, scormonit; grohăit}* *{fr: fouillé; grogné}* *{en: rummaged, searched; grunted, growled}* § ***gurnjiri/gurnjire*** (gur-njí-ri) sf gurnjiri (gur-njírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva gurnjashti; azgurnjiri, zgurnjiri, guzgunipsiri, gurlidzari, scãlsiri, arãmari; gurnjari, grunjari *{ro: acţiunea de a scotoci, de a scormoni; scotocire, scormonire}* *{fr: action de fouiller; fouille}* *{en: action of rummaging, of searching; of grunting, of growling; search}* § ***gurnjedz*** (gur-njédzŭ) vb I gurnjai (gur-njĭáĭ), gurnjam (gur-njĭámŭ), gurnjatã (gur-njĭá-tã), gurnjari/gurnjare (gur-njĭá-ri) – (unã cu ***gurnjescu***) ex: gurnjadzã ca porcu § ***gurnjat*** (gur-njĭátŭ) adg gurnjatã (gur-njĭá-tã), gurnjats (gur-njĭátsĭ), gurnjati/gurnjate (gur-njĭá-ti) – (unã cu ***gurnjit***) § ***gurnjari/gurnjare*** (gur-njĭá-ri) sf gurnjeri (gur-njĭérĭ) – (unã cu ***gurnjiri***) § ***grunjedz*** (gru-njédzŭ) vb I grunjai (gru-njĭáĭ), grunjam (gru-njĭámŭ), grunjatã (gru-njĭá-tã), grunjari/grunjare (gru-njĭá-ri) – (unã cu ***gurnjescu***) § ***grunjat*** (gru-njĭátŭ) adg grunjatã (gru-njĭá-tã), grunjats (gru-njĭátsĭ), grunjati/grunjate (gru-njĭá-ti) – (unã cu ***gurnjit***) § ***grunjari/grunjare*** (gru-njĭá-ri) sf grunjeri (gru-njĭérĭ) – (unã cu ***gurnjiri***)

gurnjiri/gurnjire (gur-njí-ri) sf – vedz tu ***gurnjescu***

gurnjit (gur-njítŭ) adg – vedz tu ***gurnjescu***

gurshoarã (gur-shĭoá-rã) sf – vedz tu ***gurã***

guryitsã (gur-yí-tsã) sf guryitsã (gur-yí-tsã) – partea niheamã ahãndoasã dit mesea-a zvercãljei; zvercã, nucã, cheafã,

cãshingic {ro: gârbiţă} {fr: garrot; la partie enfoncée de la nuque} {en: sunken part in the middle of the nape (of the neck)}

gusac (gu-sácŭ) sm – vedz tu ***gãscã***

gushi/gushe (gú-shi) sf gush (gúshĭ) – 1: partea di nãuntru sh-di nafoarã dit truplu a omlui tsi leagã caplu di cheptu (gura di stumahi shi narea di plimunj); grumadz, gurmadz, gãrgãlan, gãrgãljan, gãrgãlac, gãrginar, gãrcinar, gãrgal; 2: partea di nãinti a gãrgãlanlui tsi s-lãrdzeashti shi s-fatsi ca unã pungã (sh-tu cari sta cãtivãrãoarã mãcarea ninti ca s-treacã tu stumahi); mamã, mamcã, bãrghelã, bãrghelj; (expr: 1: pãn di gushi = escu mplin, nj-agiundzi, mi sãturai, am multu; 2: ãl ljau (lu-am) pri gushi = (i) lj-aduc mari ghideri, l-stuhinedz, l-curbisescu, l-chisusescu, lj-fac bana amarã, lu am pi suflit, etc. (ii) fac s-hibã vãtãmat, l-vatãm; 3: nj-frãngu (nj-arup) gusha = fug di-aoa, nj-arup (nj-ljau) zverca, nj-ljau pãrtãljli, li cãlescu, u cãrtsãnescu, etc.; 4: s-lj-aspindzuri apala di gushi = easti multu gioni sh-livendu) {ro: gât, guşă} {fr: cou; goître, jabot} {en: neck; goitre, crop} ex: tsaplu ari cloput di gushi; gusha di botsã; sun grunj adrã gushi mari; am borgi pãn di gushi (expr: escu mplin di borgi, am multã borgi); stipsirã, pri gusha-a mea s-hibã (expr: mini s-hiu atsel tsi-l stuhineadzã, cãbatea s-hibã a mea); l-loai pri gushi; mi loash pri gushi (expr: nj-adusish mari ghideri, mi stuhinash, mi vãtãmash); vrea s-loam sh-altu suflit pri gushi (expr: eara s-vãtãmãm ninga un); va mi tradz pri gushi; nu-l lja pri gushi; ai, scoalã, frãndzi-ts gusha (expr: fudz di-aoa); sh-arupsi azã gusha; arupi-ts gusha (expr: fudz); sh-arupsi azã gusha; arupi-ts gusha (expr: fudz di-aoa, cã nu voi s-ti ved); shi scoasi gusha (expr: dusi si-sh facã huzmetea) dupã casã; gioni, si-lj spindzuri apala di gushi (expr: multu gioni) § ***gushuescu*** (gu-shĭu-ĭés-cu) vb IV gushuii (gu-shĭu-íĭ), gushueam (gu-shĭu-ĭámŭ), gushuitã (gu-shĭu-í-tã), gushuiri/gushuire (gu-shĭu-í-ri) – talj caplu a unui om (pravdã, pescu, etc.) {ro: decapita, gâtui} {fr: décapiter, guillotiner} {en: behead, decapitate} § ***gushuit*** (gu-shĭu-ítŭ) adg gushuitã (gu-shĭu-í-tã), gushuits (gu-shĭu-ítsĭ), gushuiti/gushuite (gu-shĭu-í-ti) – a curi ãlj s-ari tãljatã caplu, cu caplu tãljat {ro: decapitat, gâtuit} {fr: décapité, guillotiné} {en: beheaded, decapitated} § ***gushuiri/gushuire*** (gu-shĭu-í-ri) sf gushuiri (gu-shĭu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-talji caplu a unui om i pravdã {ro: acţiunea de a decapita, de a gâtui} {fr: action de décapiter, de guillotiner} {en: action of beheading, of decapitating}

gushtevar (gush-te-várŭ) sm pl(?) – soi di earbã tsi scoate (cãndu easti aruptã) unã soi di dzamã di hroma-a laptilui; cushtavar, custuvar, cusitsã, sãrguci, sãndzeanã {ro: specie de lăptucă} {fr: espèce de laitue de couleur rouge-blanche} {en: species of lettuce}

gushtir (gúsh-tirŭ) sm gushtiri (gúsh-tirĭ) – unã soi di prici njicã (ciupilar) veardi tsi s-hrãneashti cu bubulits sh-mushti, cu truplu ca un chelindru, cu caplu shi pãntica acupiriti di ploci ca di cornu, cu patru cicioari shcurti sh-cu-unã coadã lungã tsi u-alasã s-cadã cãndu easti acãtsatã di cariva (coadã tsi-lj creashti diznou); gushtiritsã, gushtur, gushturitsã, ciupilar, ciupular; (expr: gushtir veardi va ti mãcã = va pats nipãtsãtili, va hibã cavai di tini) {ro: guşter} {fr: lézard vert} {en: green lizard} § ***gushtur*** (gúsh-turŭ) sm gushturi (gúsh-turĭ) – (unã cu ***gushtir***) § ***gushtiritsã*** (gush-ti-rí-tsã) sf gushtiritsã (gush-ti-rí-tsã) – gushtir njic (di boi i ilichii); (expr: 1 gioni di giuneapini, cãcat di gushtiritsã = zbor tsi s-dzãtsi tr-atsel tsi s-alavdã mash cã easti gioni, cã atumtsea cãndu easti zborlu si sh-aspunã giuneatsa, lj-easti multã fricã; 2: easti gushtiritsã = s-minã agonja sh-lishor, easti sarpit, sertu, yiu; 3: avinã gushtiritsili = easti mash zboarã, dzãtsi sh-nu fatsi tsiva, nu easti salami) {ro: guşter mic} {fr: petit lézard} {en: little green lizard} § ***gushturitsã*** (gush-tu-rí-tsã) sf gushturitsã (gush-tu-rí-tsã) – (unã cu ***gushtiritsã***) ex: gushturitsa nu mushcã § ***gushturedz*** (gush-tu-rédzŭ) (mi) vb I gushturai (gush-tu-ráĭ), gushturam (gush-tu-rámŭ), gushturatã (gush-tu-rá-tã), gushturari/gushturare (gush-tu-rá-ri) – (mi)-acatsã inatea; mi portu arãu cu cariva; cãrtescu, afurnjisescu, asplinsescu, etc. {ro: (se) supăra, (se) purta rău, (se) irita (ca guşterul)} {fr: (se) courroucer, (se) fâcher, (s')irriter (comme un lézard)} {en: grow angry, become irritated (like a lizard)} ex: ca multu ti gushturash (ti-acãtsã inatea, ti cãrtish) § ***gushturat*** (gush-tu-rátŭ) adg gushturatã (gush-tu-rá-tã), gushturats (gush-tu-rátsĭ), gushturati/gushturate (gush-tu-rá-ti) – tsi lu-acãtsã inatea; tsi s-ari purtatã arãu cu cariva; cãrtit, afurnjisit, asplinsit, etc. {ro: supărat, care s-a purtat rău, iritat} {fr: courroucé, fâché, irrité, irascible} {en: grown angry, irritated} § ***gushturari/gushturare*** (gush-tu-rá-ri) sf gushturãri (gush-tu-rãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-gushtureadzã; cãrtiri, afurnjisiri, asplinsiri, etc. {ro: acţiunea de a (se) supăra, de a (se) purta rău, de a (se) irita; supărare, iritare} {fr: action de (se) courroucer, de (se) fâcher, de (s')irriter; fâcherie, contrariété} {en: action of growing angry, of becoming irritated}

gushtiritsã (gush-ti-rí-tsã) sf – vedz tu ***gushtir***

gushtur (gúsh-turŭ) sm – vedz tu ***gushtir***

gushturari/gushturare (gush-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***gushtir***

gushturat (gush-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***gushtir***

gushturedz (gush-tu-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***gushtir***

gushturitsã (gush-tu-rí-tsã) sf – vedz tu ***gushtir***

gushuescu (gu-shĭu-ĭés-cu) vb – vedz tu ***gushi***

gushuiri/gushuire (gu-shĭu-í-ri) sf – vedz tu ***gushi***

gushuit (gu-shĭu-ítŭ) adg – vedz tu ***gushi***

gustari/gustare (gus-tá-ri) sf – vedz tu ***gustu***[1]

gustat (gus-tátŭ) adg – vedz tu ***gustu***[1]

gustos (gus-tósŭ) adg – vedz tu ***gustu***[1]

gustu[1] (gús-tu) sn gusturi (gús-turĭ) – atsea tsi-aducheashti omlu (cu limba) cãndu bagã tsiva n gurã (cã easti dultsi, nsãrat, acru, etc.); nustimadã, lizeti {ro: gust} {fr: goût} {en: taste} ex: s-veadã tsi gustu (nustimadã) ari inima di stihiu; nitsi gustul nu-lj cunushteam; mãcari fãrã sari gustu (nustimadã) nu-ari § ***gustu***[2] (gús-tu) vb I gustai (gus-táĭ), gustam (gus-támŭ), gustatã (gus-tá-tã), gustari/gustare (gus-tá-ri) – bag ãn gurã niheamã mãcari (i ndauã chicuti di biuturã) tra s-aduchescu tsi nustimadã ari {ro: gusta} {fr: goûter} {en: taste} ex: cãndu gustã mayirlu… fãrmac!; tsi si-lj dãm? tsi s-gustãm? § ***gustat*** (gus-tátŭ) adg gustatã (gus-tá-tã), gustats (gus-tátsĭ), gustati/gustate (gus-tá-ti) – (mãcarea i biutura) tsi fu bãgatã n gurã di-lj s-ari aflatã gustul {ro: gustat} {fr: goûté} {en: tasted} § ***gustari/gustare*** (gus-tá-ri) sf gustãri (gus-tãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva gustã tsiva (mãcari i biuturã); (fig: gustari = mãcarea (ma multu tahina) tsi u fatsi cariva tra s-lji treacã foamea; prãndzu, tsinã, mirindi) {ro: acţiunea de a gusta; gustare} {fr: action de goûter; dejeuner} {en: action of tasting; breakfast} § ***gustos*** (gus-tósŭ) adg gustoasã (gus-toá-sã), gustosh (gus-tóshĭ), gustoasi/gustoase (gus-toá-si) – cari ari un gustu tsi lu-ariseashti omlu; tsi ari unã bunã nustimadã; nostim; (fig: (om) gustos = (om) cu gustu, nustimac, cu cari ti-ariseashti s-tsã trets oara cã zburashti ghini, fatsi shicadz, ti fatsi s-arãdz, etc.) {ro: gustos} {fr: qui a un goût agréable} {en: tasty} § ***gustu***[3] (gús-tu) sn gusturi (gús-turĭ) – starea sufliteascã (bunã ma multu) tu cari s-aflã omlu; cum s-aducheashti omlu cãndu easti tu bunili; atsea tsi-aducheashti omlu tu suflit cãndu-lj si fatsi chefea; buni, cheifã, chefi; (expr: 1: nj-mutrescu gustul = fac cum voi mini, cum ãnj va chefea; 2: om cu gustu = om gustos, nustimac, tsi fatsi muabeti bunã, tsi fatsi shicadz, etc.) {ro: bună dispoziţie, chef, plăcere} {fr: bonne disposition, bonne humeur, plaisir} {en: disposition, good humour, high spirits, pleasure} ex: el sh-mutrea gustul (chefea) a lui; nu vrea s-aspargã gustul (chefea) a dicunjarlor; catiun sh-mutreashti gustul (chefea) § ***ngustu***[1] (ngús-tu) vb I ngustai (ngus-táĭ), ngustam (ngus-támŭ), ngustatã (ngus-tá-tã), ngustari/ngustare (ngus-tá-ri) – mãc (ljau measa) trã tahina; mãc, angustu, ngustedz {ro: dejuna, lua masa de dimineaţă} {fr: déjeuner, prendre le repas du matin} {en: have breakfast} ex: yinu sã ngustãm (s-mãcãm trã tahina); nu ngustai ninga § ***ngustedz***[1] (ngus-tédzŭ) vb I ngustai (ngus-táĭ), ngustam (ngus-támŭ), ngustatã (ngus-tá-tã), ngustari/ngustare (ngus-tá-ri) – (unã cu ***ngustu***[1]) § ***ngustat***[1] (ngus-tátŭ) adg ngustatã (ngus-tá-tã), ngustats (ngus-tátsĭ), ngustati/ngustate (ngus-tá-ti) – tsi ari mãcatã trã tahina; angustat,

mãcat (tri tahina) *{ro: dejunat, care a luat masa de dimineaţă}* *{fr: déjeuné, qui a pris le repas du matin}* *{en: who had breakfast}* § ***ngustari[1]/ngustare*** (ngus-tá-ri) sf ngustãri (ngus-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mãcã trã tahina (ngus-teadzã); angustari, mãcari (tri tahina) *{ro: acţiunea de a dejuna, de a lua masa de dimineaţă; dejunare, dejun}* *{fr: action de déjeuner, de prendre le repas du matin; déjeuner}* *{en: action of having breakfast; breakfast}* ex: ngustarea di tahina shi nsurarea di cu tinir acatsã loc; ashteaptã sã si scoalã shi Stamula s-lja ngustarea § ***angustu[1]*** (an-gús-tu) vb I angustai (an-gus-táĭ), angustam (an-gus-támŭ), angustatã (an-gus-tá-tã), angustari/angustare (an-gus-tá-ri) – mãc (ljau measa) trã tahina; ngustedz, ngustu – (unã cu ***ngustu[1]***) § ***angustedz[1]*** (an-gus-tédzŭ) vb I angustai (an-gus-táĭ), angustam (an-gus-támŭ), angustatã (an-gus-tá-tã), angustari/angustare (an-gus-tá-ri) – (unã cu ***ngustu[1]***) § ***angustat[1]*** (an-gus-tátŭ) adg angustatã (an-gus-tá-tã), angustats (an-gus-tátsĭ), angustati/angustate (an-gus-tá-ti) – (unã cu ***ngustat[1]***) § ***angustari[1]/angustare*** (an-gus-tá-ri) sf angustãri (an-gus-tắrĭ) – (unã cu ***ngustari[1]***)

gustu[2] (gús-tu) vb I – vedz tu ***gustu[1]***

gustu[3] (ghús-tu) sn – vedz tu ***gustu[1]***

gusurat (gu-su-rátŭ) adg gusuratã (gu-su-rá-tã), gusurats (gu-su-rátsĭ), gusurati/gusurate (gu-su-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cusurat***

gutunj (gu-túnjĭŭ) sm gutunj (gu-túnjĭ) – pom tsi nu creashti sh-multu analtu, cu frãndzãli mãri sh-groasi, cari fatsi primuveara lilici albi-trandafiljii shi veara yimishi ca mearili, mash cã suntu ma mãri; gãtunj *{ro: gutui}* *{fr: cognassier}* *{en: quince tree}* ex: aveam multsã gutunj ma-lj tãljem cã avea sicatã § ***gãtunj*** (gã-túnjĭŭ) sm gãtunj (gã-túnjĭ) – (unã cu ***gutunj***) § ***gutunji/gutunje*** (gu-tú-nji) sf gutunji/gutunje (gu-tú-nji) – yimisha di gutunj, di-aradã ma mari ca merlu, cu peri pri coaji, cu-un gustu tsi tsã strãndzi gura cãndu u mãts crudã, sh-tr-atsea, s-mãcã coaptã ma multu icã s-fatsi dultseami (glico); (expr: featã ca unã gutunji = durdã, mplinã la fatsã, grãsulicã) *{ro: gutuie}* *{fr: coing}* *{en: quince}* ex: gutunjili suntu multu gustoasi; easti ca unã gutunji (expr: durdã, niheamã ca grasã); mi-arãsescu multu gutunjili fripti § ***gãtunji/gãtunje*** (gã-tú-nji) sf gãtunji/gãtunje (gã-tú-nji) – (unã cu ***gutunji***) § ***gutunjitsã*** (gu-tu-njí-tsã) sf gutunjitsã (gu-tu-njí-tsã) – gutunji njicã; (fig: gutunjitsã = zbor cu cari u hãidipseashti un gioni vruta-lj, feata tsi u-ari tu mirachi, trã cari moari sh-cheari, etc.) *{ro: gutuie}* *{fr: coing}* *{en: quince}*

gutunji/gutunje (gu-tú-nji) sf – vedz tu ***gutunj***

gutunjitsã (gu-tu-njí-tsã) sf – vedz tu ***gutunj***

guturai (gu-tu-ráĭŭ) sn guturaiuri (gu-tu-rá-ĭurĭ) – lãngoari tsi s-lja di la om la om (ma multu earna), cari tsãni unã i dauã siptãmãnj shi s-aspuni cu cãlduri, cu dureari di cap shi di gurmadz, cu tusi, cu curarea-a nariljei tut chirolu, etc.; sirmii, aremã, aremi, remã, sinahi, butur, cearã, guhtic, rufã *{ro: guturai, gripă}* *{fr: grippe, rhume de cerveau}* *{en: flu, cold (in the head), running nose}*

guvatã (gu-vá-tã) sf guvãts (gu-vắtsĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cuvatã***

guvã (gú-vã) sf guvi/guve (gú-vi) – dishcljidzãturã njicã dit un lucru (stizmã, stranj aruptu, acoalã, etc.) tsi-alasã s-treacã lucri ma njits, dit unã parti tu-alantã; gavrã, crubã, horhor, fiju (fig: 1: guvã = groapã, mirmintu; expr: 2: acats guva, intru tu guvã (di sharpi) = mi-ascundu, fug cãtã iu pot; 3: adar guvã tu-apã = nu-adar tsiva ta s-ahãrzeascã; geaba caftu s-fac tsiva; 4: adar guvã tu pitã = adar nã mari glãrimi, aspargu un lucru bun, fac znjii) *{ro: gaură}* *{fr: trou}* *{en: hole}* ex: astupã guva; sharpili intrã tu guvã; tu pishtireauã easti unã guvã mari; aclu ari guvã njicã; dipuni-ti tru guva-a aishtui arburi; cum inshirã, shoaritslji acãtsarã guvili (expr: fudzirã s-ascundã, catiun cãtã iu-lj videa ocljilj); Dima lu-avea tu guvã (fig: tu groapã, tu mirmintu); adrã guva tu-apã (expr: nu putu s-facã tsiva); s-featsi guva tu pitã (s-featsi mari chiameti) § ***gavrã*** (gá-vrã) sf gavri/gavre (gá-vri) shi gãvri/gãvre (gắ-vri) – (unã cu ***guvã***) ex: tu gavrã di sharpi (expr: intru tu guvã di sharpi, mi-ascundu, fug) § ***guvicã*** (gu-ví-cã) sf guvitsi/guvitse (gu-ví-tsi) – guvã njicã; guvici, guvãlici *{ro: găurice}* *{fr: petit trou}* *{en: little hole}* § ***guvici/guvice*** (gu-ví-ci) sf guvici/guvice (gu-ví-ci) – (unã cu ***guvicã***) § ***guvãlici/guvãlice*** (gu-vã-lí-ci) sf guvãlici/guvãlice (gu-vã-lí-ci) – guvã njicã; guvicea di la curlu-a omlui; guvãleaci *{ro: găurice, anus}* *{fr: orifice extérieur du rectum, anus}* *{en: anus}* § ***guvãleaci/guvãleace*** (gu-vã-leá-ci) sf guvãleci (gu-vã-lécĭ) – (unã cu ***guvãlici***) § ***guvunos*** (gu-vu-nósŭ) adg guvunoasã (gu-vu-noá-sã), guvunosh (gu-vu-nóshĭ), guvunoasi/guvunoase (gu-vu-noá-si) – 1: (lucru, cheatrã, tiniche arudzinit, etc.) tsi easti mplin di guvi (prit cari treatsi apa, vimtul, etc.); 2: tsi easti cu fatsa sufrusitã (jubãrjitã); tsi ari dãmtsi (urmi, seamni, sufri) pri fatsã; gãvunos; gãgãnjos, gãgãnjar *{ro: poros; zbârcit (la faţă)}* *{fr: poreux; ridé}* *{en: porous; wrinkled}* § ***gãvunos*** (gã-vu-nósŭ) adg gãvunoasã (gã-vu-noá-sã), gãvunosh (gã-vu-nóshĭ), gãvunoasi/gãvunoase (gã-vu-noá-si) – (unã cu ***guvunos***) § ***nguvedz*** (ngu-védzŭ) (mi) vb I nguvai (ngu-váĭ), nguvam (ngu-vámŭ), nguvatã (ngu-vá-tã), nguvari/nguvare (ngu-vá-ri) – intru (bãnedz, stau, bag pri cariva) tu-unã guvã; stau ncljis tu udã; bãnedz ahoryea di lumi ca tu-unã guvã *{ro: trăi (ca) într-o gaură; izola, trăi izolat}* *{fr: rester (mettre) dans un trou; s'isoler, vivre retiré, vivre isolé}* *{en: hole up, stay (put someone) into a hole; isolate, live in isolation}* ex: si nguvã (intrã tu guvã, sta singur) § ***nguvat*** (ngu-vátŭ) adg nguvatã (ngu-vá-tã), nguvats (ngu-vátsĭ), nguvati/nguvate (ngu-vá-ti) – cari intrã (bãneadzã, sta, bagã pri cariva) tu-unã guvã; tsi sta ncljis tu udã; cari bãneadzã ahoryea di lumi *{ro: care stă în gaură; retras ca în gaură; izolat}* *{fr: qui est dans un trou; qui vit isolé, retiré}* *{en: holed up, isolated, who lives in isolation}* ex: tut ncljisi shi nguvati bãneadzã (diparti, ahoryea di lumi); vãts nguvati (tsi suntu tsãnuti s-bãneadzã singuri) § ***nguvari/nguvare*** (ngu-vá-ri) sf nguvãri (ngu-vắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si nguveadzã *{ro: acţiunea de a trăi (ca) într-o gaură; de a (se) izola, de a trăi izolat; izolare}* *{fr: action de rester (mettre) dans un trou; de s'isoler, de vivre retiré, de vivre isolé}* *{en: action of holing up, of staying (of putting someone) into a hole; isolate, of living in isolation}*

guvãleaci/guvãleace (gu-vã-leá-ci) sf – vedz tu ***guvã***

guvãlici/guvãlice (gu-vã-lí-ci) sf – vedz tu ***guvã***

guvicã (gu-ví-cã) sf – vedz tu ***guvã***

guvici/guvice (gu-ví-ci) sf – vedz tu ***guvã***

guvojdu (gu-vój-du) sm guvojdzã (gu-vój-dzã) shi guvojdi/guvojde (gu-vój-di) – penurã cu cari s-acatsã petala pri unglja-a calui; guvozdu, gãvojdu, gãvozdu; (expr: 1: adar (fac, talj) guvojdzã (di fricã, di-arcoari) = nj-treamburã (dau) dintsãlj di fricã, di-arcoari; 2: cãts guvojdzã poartã = cãts anj ari) *{ro: găvozd, caia, cui de potcoavă}* *{fr: clou de fer à cheval}* *{en: horseshoe nail}* ex: petala sh-guvojdul (penura di petalã); acãtsã s-treamburã shi s-adarã guvojdi cu (expr: sã-lj cãrtsãneascã) dintsãlj di fricã; adarã guvojdi (expr: treamburã) di fricã; vai talji guvojdzã (expr: vai treamburã di fricã); tutã dzua adrã guvojdi (expr: trimburã di-arcoari); cãts guvojdi (expr: cãtã-arcoari, trimburari di-arcoari) featsi-atumtsea; tu plãtãri tãljam guvojdzã (expr: nj-trimbura pãltãrli di-arcoari); cãts guvojdzã poartã ((expr: di cãts anj easti) calu-aestu? § ***guvozdu*** (gu-vóz-du) sm guvozdzã (gu-vóz-dzã) – (unã cu ***guvojdu***) ex: di un guvozdu nu poati s-yinã vãrnu arãu § ***gãvojdu*** (gã-vój-du) sm gãvojdzã (gã-vój-dzã) shi gãvojdi/gãvojde (gã-vój-di) – (unã cu ***guvojdu***) ex: mutã ciciorlu sh-cãftã gãvojdu § ***gãvozdu*** (gã-vóz-du) sm gãvozdzã (gã-vóz-dzã) – (unã cu ***guvojdu***) ex: lj-bãtu un gãvozdu tra s-nu-lj cadã petala § ***nguvujdedz*** (ngu-vuj-dédzŭ) (mi) vb I nguvujdai (ngu-vuj-dáĭ), nguvujdam (ngu-vuj-dámŭ), nguvujdatã (ngu-vuj-dá-tã), nguvujdari/nguvujdare (ngu-vuj-dá-ri) – bag guvojdzã a calui (mulãljei); (fig: mi nguvujdedz = mi ntsap cu-unã penurã, schin, etc.; 2: chicusescu, mi cãrtescu, nj-pari-arãu) *{ro: găvozdi, bate cuie de potcoavă; (se) înţepa; (se) supăra}* *{fr: mettre un clou de fer à cheval; clouer; être atteint douloureusement par un clou; (se) fâcher}* *{en: shoe a horse; get angry, be offended}* ex: nguvujdeadzã petala di la ciciorlu-a mulãljei; ea si nguvujda (chicusea, lj-pãrea arãu) §

nguvujdat (ngu-vuj-dátŭ) adg nguvujdatã (ngu-vuj-dá-tã), nguvujdats (ngu-vuj-dátsĭ), nguvujdati/nguvujdate (ngu-vuj-dá-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã un guvojdu *{ro: găvozdit, cu cuie de potcoavă; înţepat; supărat}* *{fr: à qui on a mis un clou de fer à cheval; piqué par un clou ou par une pointe; cloué; fâché}* *{en: having received a horseshoe; angry, offended}* § ***nguvujdari/nguvujdare*** (ngu-vuj-dá-ri) sf nguvujdãri (ngu-vuj-dărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nguvujdeadzã un cal *{ro: acţiunea de a găvozdi, de a bate cuie de potcoavă; de a (se) înţepa; de a (se) supăra; înţepare, înghimpare, supărare}* *{fr: action de mettre un clou de fer à cheval; de clouer; d'être piqué par un clou ou par une pointe; de (se) fâcher; fâcherie}* *{en: action of shoeing a horse; of getting angry, of being offended}* § ***nguvuzdedz*** (ngu-vuz-dédzŭ) (mi) vb I nguvuzdai (ngu-vuz-dáĭ), nguvuzdam (ngu-vuz-dámŭ), nguvuzdatã (ngu-vuz-dá-tã), nguvuzdari/nguvuzdare (ngu-vuz-dá-ri) – (unã cu ***nguvujdedz***) § ***nguvuzdat*** (ngu-vuz-dátŭ) adg nguvuzdatã (ngu-vuz-dá-tã), nguvuzdats (ngu-vuz-dátsĭ), nguvuzdati/nguvuzdate (ngu-vuz-dá-ti) – (unã cu ***nguvujdat***) ex: tsi, vanj stai nguvuzdatã (fig: chicusitã)? § ***nguvuzdari/nguvuzdare*** (ngu-vuz-dá-ri) sf nguvuzdãri (ngu-vuz-dărĭ) – (unã cu ***nguvujdari***)

guvor (gu-vórŭ) adg – vedz tu ***gribos***

guvozdu (gu-vóz-du) sm – vedz tu ***guvojdu***

guvru (gú-vru) adg – vedz tu ***agru***[1]

guvujdel (gu-vuj-délŭ) sm guvujdelj (gu-vuj-déljĭ) – atsea tsi sh-u-adutsi cu un ac tsi ntsapã shi easi dit truplu i frãndza-a unei earbã, pãljur, arburi, etc.; schin, guvuzdel, guvuzdelj *{ro: spin, ghimpe}* *{fr: épine, piquant}* *{en: thorn, prickle}* § ***guvuzdel*** (gu-vuz-délŭ) sm guvuzdelj (gu-vuz-déljĭ) – (unã cu ***guvujdel***) § ***guvuzdelj*** (gu-vuz-déljĭŭ) sm guvuzdelj (gu-vuz-déljĭ) – (unã cu ***guvujdel***)

guvun (gu-vúnŭ) sm – vedz tu ***gulumeugabili/gabile*** (ga-bí-li) sf invar – di cãili; (lucru tsi) poati si s-facã; (lucru) tsi-l dixescu; cãbili *{ro: în stare, posibil, acceptabil}* *{fr: en état, possible, acceptable}* *{en: in a state of, possible, acceptable}* ex: poati shi easti gabili tunusirea tsi (poati cã shi easti tunusirea atsea cari s-poatã) s-ti axeascã

guvunos (gu-vu-nósŭ) adg – vedz tu ***guvã***

guvuzdel (gu-vuz-délŭ) sm – vedz tu ***guvujdel***

guvuzdelj (gu-vuz-déljĭŭ) sm – vedz tu ***guvujdel***

guzgun (guz-gúnŭ) adg guzgunã (guz-gú-nã), guzgunj (guz-gúnjĭ), guzguni/guzgune (guz-gú-ni) – un tsi alagã tu tuti locurli tra s-aflã un lucru (tsi nu para si shtii ghini cãtã iu easti shi nu s-veadi lishor); zgrunjaric, azgunjaric *{ro: scormonitor}* *{fr: fouilleur}* *{en: rummager}* § ***guzgunipsescu*** (guz-gu-nip-sés-cu) vb IV guzgunipsii (guz-gu-nip-síĭ), guzgunipseam (guz-gu-nip-seámŭ), guzgunipsitã (guz-gu-nip-sí-tã), guzgunipsiri/guzgunipsire (guz-gu-nip-sí-ri) – caftu s-aflu tsiva cu mutrirea (pusputirea) tu-un loc cu multi lucri (sum eali shpristi eali, cu turnarea-a lor di-unã parti sh-di-alantã, cu mintirea-a lor, etc.); azgurnjescu, zgurnjescu, gurnjescu, gurnjedz, scãlsescu, arãm *{ro: scotoci, scormoni}* *{fr: fouiller}* *{en: rummage, search}* ex: guzgunipsea aoa § ***guzgunipsit*** (guz-gu-nip-sítŭ) adg guzgunipsitã (guz-gu-nip-sí-tã), guzgunipsits (guz-gu-nip-sítsĭ), guzgunipsiti/guzgunipsite (guz-gu-nip-sí-ti) – (loc) tsi easti mutrit ghini tra si s-aflã tsiva (sum lucrili tsi s-aflã tu-atsel loc, pristi eali, di-unã parti sh-di-alantã, etc.); azgurnjit, zgurnjit, gurnjit, gurnjat, scãlsit, arãmat *{ro: scotocit, scormonit}* *{fr: fouillé}* *{en: rummaged, searched}* § ***guzgunipsiri/guzgunipsire*** (guz-gu-nip-sí-ri) sf guzgunipsiri (guz-gu-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva guzgunipseashti; azgurnjiri, zgurnjiri, gurnjiri, gurnjari, scãlsiri, arãmari *{ro: acţiunea de a scotoci, de a scormoni; scotocire, scormonire}* *{fr: action de fouiller}* *{en: action of rummaging, of searching}*

guzgunipsescu (guz-gu-nip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***guzgun***

guzgunipsiri/guzgunipsire (guz-gu-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***guzgun***

guzgunipsit (guz-gu-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***guzgun***

guzmolj (guz-móljĭŭ) sn guzmoalji/guzmoalje (guz-moá-lji)– cumãts njits (di mãcari, pãni, cãcimac, etc.) adunati stog, fãrã aradã, sh-fapti ca unã topã njicã; gumolj, gumulj, gãdzãmolj, gãdzãmoi, arombu, ghilandru, top, toc, surats; (expr: adunat guzmolj = adunat stog, cari ari pãltãrli adusi (aplicati, ncusurati); adus tu pãltãri, ncusurat, cusurat, cãmbur, zgrob, zgolub, gãrbuv, gribos, gubes, guvor, etc.) *{ro: cocoloş, mototol, bulz}* *{fr: pelote, pelotonné, grumeau, boulette de son pour les chiens}* *{en: ball (of food, wool, material)}* ex: s-adunã guzmolj (stog, ca un guzmolj); adunats guzmolj (stog, ca un guzmolj) di fricã § ***gumolj*** (gu-móljĭŭ) sn gumoalji/gumoalje (gu-moá-lji) – (unã cu ***guzmolj***) ex: gumolj (zbuldzu, topã) di neauã; cãnili s-adunã cãt un gumolj § ***gumulj*** (gu-múljĭŭ) sn gumulji/gumulje (gu-mú-lji) – (unã cu ***guzmolj***) ex: cãnjlji di la oi s-hrãnescu cu gumulji (topi di tãrtsã, cãcimac, etc.); dã-lã a cãnjlor gumulji (topi di cãcimac, tãrtsã, etc.) § ***gãdzãmolj***[1] (gã-dzã-móljĭŭ) sn invar – (unã cu ***guzmolj***) § ***gãdzãmoi***[1] (gã-dzã-móĭŭ) sn invar – (unã cu ***guzmolj***) § ***gãdzãmolj***[2] (gã-dzã-móljĭŭ) adg gãdzãmoalji/gãdzãmoalje (gã-dzã-moá-lji), gãdzãmolj (gã-dzã-móljĭ), gãdzãmoalji/gãdzãmoalje (gã-dzã-moá-lji) – cari easti adunat stog ca un guzmolj; cari easti cu pãltãrli adunati (aplicati, ncusurati); cari easti adus tu pãltãri; ãncusurat, ncusurat, cusurat, bubot, cãmbur, zgrob, zgolub, gãrbuv, gribos, gubes *{ro: care este ca un mototol, gârbov}* *{fr: qui est pelotonné, bossu, courbé}* *{en: who is like a ball of food (wool, etc.); hunchback}* ex: maea shidea adunatã gãdzãmolj (stog, ca un gumolj) § ***gãdzãmoi***[2] (gã-dzã-móĭŭ) adg gãdzãmoai/gãdzãmoae (gã-dzã-moá-i), gãdzãmoi (gã-dzã-móĭ), gãdzãmoai/gãdzãmoae (gã-dzã-moá-i) – (unã cu ***gãdzãmolj***[2]) ex: aushlu eara adunat gãdzãmoi (adunat stog, ncusurat) § ***nguzmuljedz*** (nguz-mu-ljĭédzŭ) (mi) vb I nguzmuljai (nguz-mu-ljĭáĭ), nguzmuljam (nguz-mu-ljĭámŭ), nguzmuljatã (nguz-mu-ljĭá-tã), nguzmuljari/nguzmuljare (nguz-mu-ljĭá-ri) – (mi) adun stog ca un guzmolj (gljem); nstog, cuculescu *{ro: (se) ghemui}* *{fr: (se) pelotonner, se ratatiner}* *{en: make something into a ball; curl up (into a ball)}* ex: si nguzmulja (s-aduna stog ca un guzmolj) cãndu u videa § ***nguzmuljat*** (nguz-mu-ljĭátŭ) adg nguzmuljatã (nguz-mu-ljĭá-tã), nguzmuljats (nguz-mu-ljĭátsĭ), nguzmuljati/nguzmuljate (nguz-mu-ljĭá-ti) – tsi easti adunat stog ca un guzmolj; nstugat, cuculit *{ro: ghemuit}* *{fr: pelotonné, ratatiné}* *{en: made into a ball; curled up (into a ball)}* § ***nguzmuljari/nguzmuljare*** (nguz-mu-ljĭá-ri) sf nguzmuljeri (nguz-mu-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si nguzmuljadzã; nstugari, cuculiri *{ro: acţiunea de a (se) ghemui; ghemuire}* *{fr: action de (se) pelotonner, de se ratatiner}* *{en: action of making something into a ball; of curling up (into a ball)}*

H

ha! (há!) – zbor tsi va s-aspunã multi turlii di sãmtsãminti *{ro: interjecţie care exprimă diferite sentimente}* *{fr: interjection qui exprime différents sentiments}* *{en: interjection showing various sentiments}* ex: ha! ti aflai; ha! lu anchilii

haberi/habere (ha-bé-ri) sf – vedz tu ***hãbari***

habin[1] (há-binŭ) adg – vedz tu ***hãminedz***

habin[2] (há-binŭ) adg habinã (há-bi-nã), habinj (há-binjĭ), habini/habine (há-bi-ni) – tsi nu easti ghini stres *{ro: nu prea strâns}* *{fr: qui n-est pas bien serré}* *{en: not tight well}* ex: easti habin (nu para stres); habin tu lucru s-hii (s-nu hii para stres tu lucru)

habinã[1] (ha-bí-nã) sf habini/habine (ha-bí-ni) – baltã, blatã *{ro: baltă}* *{fr: étang, eau stagnante}* *{en: puddle, pond}*

habinã[2] (ha-bí-nã) sf habini/habine (ha-bí-ni) – (vedz femininlu di la ***habin***[1] shi ***habin***[2])

haca (há-ca) adv – vedz tu ***aca***

hachi/hache (há-chi) sf hãchi (hắchĭ) – atsea tsi fatsi omlu cari pricunoashti ndrepturli a unui; atsea tsi-aducheashti omlu cã fatsi cãndu-lj da a unui tsi-lj si cadi; atsea tsi fatsi cariva cãndu nu fatsi unã strãmbãtati; driptati, ndriptati, dichi; (expr: 1: lu-aduc (lj-yin) di hachi = lj-yin di indihachi (ãnduhachi); aflai murafetea cu cari lj-u pot, lu-azvingu, l-fac s-tacã, tra s-mi-

alasã isih (pri omlu cari mi cãrteashti, cari-nj fatsi-arãu, etc.); 2: nu-nj si mãcã hachea = escu ascultat) *{ro: dreptate, justiţie} {fr: raison, justice} {en: right, justice}* ex: s-u lja cu gura hachea (dichea, ndriptatea); unã mirachi mi-adutsi di hachi (expr: nj-u poati, mi nvirineadzã); muljarea sh-a draclui ãlj yini di hachi (expr: lj-u poati sh-a draclui) § ***indihachi/indihache*** (in-di-háchi) adv – di hachi; ãnduhachi *{ro: de hac} {fr: (venir) à bout de quelqu'un} {en: (get) the better of someone}* ex: lj-vinji di indihachi (lj-vinji di hachi, lj-u putu, lu-azvimsi) § ***ãnduhachi/ãnduhache*** adv (ãn-du-há-chi) – (unã cu ***indihachi***) ex: pi aljurea lã yin ãnduhachi (lã yin di hachi, lã u pot) a atsilor tsi cãtigursescu

hachir (ha-chírŭ) sm pl(?) – stofã di mitasi *{ro: stofă de mătase} {fr: étoffe de soie} {en: silk fabric}* ex: sã nj-aleagã un hachir

hadhyearcu (hadh-yĭár-cu) adg hadhyearcã (hadh-yĭár-cã), hadhyeartsi (hadh-yĭár-tsi), hadhyeartsi/hadhyeartse (hadh-yĭár-tsi) – unã cu ***hadyearcu***

hadhyi/hadhye (hádh-yi) sf hãdhyi (hắdh-yi) – unã cu ***hadyi***

hadum (ha-dúmŭ) sm hadumeanj (ha-dú-meanjĭ) shi hadunj (ha-dúnjĭ) – bãrbat tsi-lj si scoasirã hãlãtsli (mãdularli) sexuali sh-nu poati s-li-alasã muljarli greali; hudum, dzigãrit, ciucutit, ascuchit, scuchit, shutsãt; gagur, gãgur, munuh, monoh, scupac, scupat, strif *{ro: eunuc} {fr: châtré; eunuque} {en: castrated; eunuch}* § ***hudum*** (hu-dúmŭ) sm hudumeanj (hu-dú-meanjĭ) shi hudunj (hu-dúnjĭ) – (unã cu ***hadum***)

hadyearcu (hadh-yĭár-cu) adg – vedz tu ***hadyi***

hadyi/hadye (hádh-yi) sf hãdyi (hắdh-yi) – pushputirea cu mãna shi zboarãli dzãsi i faptili cu cari s-diznjardã i easti hãrsit cariva; cãnachi, diznjerdu, diznjirdari, diznjirdãciuni, cãnãchipsiri, gãlinisiri, hãidipsiri, pushputiri, zdrudiri, hãrãsiri, hãrisiri, hãrsiri *{ro: alintare, mângâiere, dezmierdare} {fr: caresse, dorloterie} {en: caress}* § ***hãidipsescu*** (hãĭ-dhip-sés-cu) (mi) vb IV– lj-aspun (ma multu a unui njic, bãrbat i nveastã vrutã) multã vreari shi-lj fac multi di mirãchili tsi li ari (cã suntu i nu suntu fapti cu minti); u min mãna lishor pristi truplu-a unei hiintsã (njic i mari, bãrbat i muljari, om i pravdã, etc.) multi ori cu zboarã dultsi di vreari i bãsheri; cãnãchipsescu, diznjerdu, gãlinisescu, gugilescu, pushputescu, zdrudescu, hãrãsescu, hãrisescu, hãrsescu *{ro: răsfăţa, dezmierda; răsfăţare, dezmierdare} {fr: caresser, choyer, câliner, dorloter} {en: caress, fondle, pamper, spoil}* ex: vimtu di searã-l hãidipsea (l-diznjirda) § ***hãidipsit*** (hãĭ-dhip-sítŭ) adg hãidipsitã (hãĭ-dhip-sí-tã), hãidipsits (hãĭ-dhip-sítsĭ), hãidipsiti/hãidipsite (hãĭ-dhip-sí-ti) – tsi easti diznjirdat cu mãna i zboarãli dzãsi; diznjirdat, cãnãchipsit, cãnãchearcu, gãlinisit, gugilit, hadyearcu, pushputit, zdrudit, hãrãsit, hãrisit, hãrsit *{ro: răsfăţat, dezmierdat} {fr: caressé, choyé, câliné, dorloté} {en: caressed, fondled, pampered, spoiled}* § ***hãidipsiri/hãidipsire*** (hãĭ-dhip-sí-ri) sf hãidipsiri (hãĭ-dhip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-hãidipseashti tsiva i cariva; pushputirea cu mãna; zboarãli dzãsi i faptili cu cari s-hãidipseashti i easti hãrsit cariva; cãnãchipsiri, cãnachi, gãlinisiri, gugiliri, diznjirdari, diznjirdãciuni, diznjerdu, pushputiri, zdrudiri, hãrãsiri, hãrisiri, hãrsiri; hadyi *{ro: acţiunea de a răsfăţa, de a dezmierda} {fr: action de caresser, de choyer, de câliner, de dorloter; caresse, cajolerie} {en: action of caressing, of fondling, of pampering, of spoiling; caress}* § ***hadyearcu*** (hadh-yĭár-cu) adg hadyearcã (hadh-yĭár-cã), hadyeartsi (hadh-yĭár-tsi), hadyeartsi/hadyeartse (hadh-yĭár-tsi) – (unã cu ***hãidipsit***) § ***hãshdipsit*** (hãsh-dhip-sítŭ) adg hãshdipsitã (hãsh-dhip-sí-tã), hãshdipsits (hãsh-dhip-sítsĭ), hãshdipsiti/hãshdipsite (hãsh-dhip-sí-ti) – (unã cu ***hãidipsit***)

hagi (ha-gí) sm, sf hãgii/hãgie (hã-gí-i) shi ***hãgioanji/hãgioanje*** (hã-gĭoá-nji), hageadz (ha-gĭádzĭ), hãgioanji/hãgioanje (hã-gĭoá-nji) – crishtinlu (bãrbat i muljari) tsi ari faptã unã cali tra s-viziteadzã locurli sãmti di Ierusalim iu ari bãnatã sh-iu fu ncãrfusit Hristolu; turcul tsi ari faptã unã cali tu locurli sãmti nturtseshti di Meca; muljari di hagi *{ro: bărbat (femeie) care a făcut pelerinaj la Ierusalim} {fr: homme (femme) qui a fait le pèlerinage à Jérusalem} {en: man (woman) who has made the pilgrimage to Jerusalem}* ex: ãlj vinji si s-facã hagi; s-featsi hagi, cara s-dusi la ayiul munti; hagii easti sh-nãsã § ***hãgilãchi/hãgilãche*** (hã-gi-lắ-chi) sf hãgilãchi (hã-gi-lắchĭ) – calea tsi easti faptã di-un crishtin (turcu) la locurli sãmti di Ierusalim (Meca); (fig: hãgilãchi = ghinili tsi-l fatsi un om trã altsã; bunãteatsã, sivapi) *{ro: hagilâc} {fr: pèlerinage} {en: pilgrimage}* ex: vrea s-njargã n hãgilãchi; vãrã cãrvãnar nu dusi hãgilãchi, ma picurari, multsã; adrã nã mari hãgilãchi (fig: bunãteatsã, sivapi)

hagiba (há-gi-ba) adv – (zbor tsi nvãrtushadzã putearea-a unei ãntribari), ageaba, nacã, naca, videm, napa, au *{ro: oare, nu cumva} {fr: est-ce que)} {en: really}*

haham (ha-hámŭ) sm hahanj (ha-hánjĭ) – preftu di pisti uvreascã; cãpii triscã (di pisti) uvreascã; uvreulu tsi ari sartsina s-talji prãvdzãli sh-puljlji (dupã cum lã u caftã pistea) tra s-poatã s-lã mãcã carnea uvreilji; (fig: haham = (i) om tsi easti niheamã ca hazo, ca tivichel, tsi-lj lipseashti unã scãndurã; om tsi nu easti bun ti tsiva; (ii) om tsi zburashti tut chirolu sh-cu unã boatsi analtã, sãnãtoasã, etc.) *{ro: rabin} {fr: rabbin} {en: rabbi}* ex: easti un haham (fig: hazo, tivichel)

hahã (há-hã) sm hahanj (há-hanjĭ) – om glar shi lipsit di giudicatã; ahmac, anoit, cshura, ciulja, chirut, dabolja, divanã, glar, hazo, hazuscu, hut, hljara, mighetã, hasca, hai-hui, haihum, leangã, lefcã, lishor, shahulcu, tabolja, ta-o-to, ljoco, shapshal, shabsha, shamandur, tivichel, temblã, turlu, uzun *{ro: prostănac, găgăuţă} {fr: badaud, nigaud} {en: stupid, fool}* ex: sh-easti hahã (glar); s-alinã ca un hahã; ca vãrã chirut shi haha tsi easti § ***hai-hui*** (haĭ-húĭ) invar. – (unã cu ***hahã***) § ***haihum*** (háĭ-húmŭ) sm haihumeanj (haĭ-hú-meanjĭ) – (unã cu ***hahã***)

hai! (haĭ) interj. – vedz tu ***haidi***

haides (haĭ-désŭ) invar – partea (semtea) ncljinatã a vãshcljelui tsi nu easti ni cazaca sh-nitsi ciurla *{ro: poziţia înclinată a osului (arşicului) care nu este nici "cazaca"şi nici "ciurla"} {fr: position inclinée de l'osselet (dans un jeu d'enfants) qui n-est ni "cazaca", ni "ciurla"} {en: inclined position of the knuckle bone which is not "cazaca" nor "ciurla"}*

haidi/haide! (háĭ-di) interj. – aidi!, aide!, hai!, sã nchisim, s-fudzim, etc. *{ro: haide!} {fr: allons!} {en: let's go!}* ex: haide, hai, mushurecã, s-nu ts-aputs! (s-nu-acats dzua di mãni!) § ***hai***! (haĭ) interj. – (unã cu ***haidi***) § ***haidi-de!*** (háĭ-di-dé) interj. – zbor tsi-aspuni ciudia tsi u-aducheashti cariva trã atseali tsi veadi nãintea-a ocljlor *{ro: haida-de!} {fr: exclamation devant quelque chose de merveilleux qui se passe devant ses yeux} {en: exclamation made when one finds himself in front of something wonderful}* ex: haidi-de, tsi lai giunar!; haidi-de, tsi mumã-l featsi!; haidi-de! tsi nveastã noauã!, nu ma fatsi muma doauã!

haidi-de! (háĭ-di-dé) interj. – vedz tu ***haidi***

hai-hui (haĭ-húĭ) invar. – vedz tu ***hahã***

haihum (háĭ-húmŭ) sm – vedz tu ***hahã***

haileas (haĭ-leásŭ) adg haileasã (haĭ-leá-sã), haileash (haĭ-leáshĭ), haileasi/hailease (haĭ-leá-si) – tsi nu para lu-arãseashti (i lj-angreacã multu tra) s-facã un lucru; tsi lu-arãseashti s-hãlãndãreascã shi sã sh-treacã oara fãrã s-facã tsiva; haramufai, aduliftu, acãmat, blanes, cumban, hain, hãin, edec, linãvos, linos, tãvlãmbã, timbel, armãsãtor, tindu-gomar, cioari tu cinushi *{ro: trântor, leneş} {fr: fainéant, paresseux} {en: lazy}* § ***haileslichi/hailesliche*** (haĭ-les-lí-chi) sf haileslichi (haĭ-les-líchĭ) – catastasea tu cari lu-arãseashti si s-aflã un haileas, sã-sh treacã oara hãlãndãrindalui, fãrã s-facã tsiva; leani, hãlãndãriri; timbilãchi, hãinlãchi *{ro: lenevie, hoinăreală} {fr: fainéantise} {en: idleness, laziness}* ex: lucri-arali shi haileslichi

haileslichi/hailesliche (haĭ-les-lí-chi) sf – vedz tu ***haileas***

haimalã (haĭ-ma-lă) sm haimaladz (haĭ-ma-ládzĭ) – lucru tsi s-poartã di gushi tra s-aducã tihi (sã-lj si ducã lucrul ambar, etc.); lucru tsi-l poartã omlu tra s-nu hibã loat di oclju; haimali, haimani, haimalii, haimanlii, mãnochir, munochir, monochir, bair *{ro amuletă, talisman} {fr: amulette, talisman} {en: amulet, charm}* ex: haimaladzlj s-bat pri cheptu; tu fustãnj, tu

haimaladz § ***haimali*** (haĭ-ma-lí) sm haimaladz (haĭ-ma-ládzĭ) – (unã cu ***haimalã***) § ***haimani*** (haĭ-ma-ní) sm haimanadz (haĭ-ma-nádzĭ) – (unã cu ***haimalã***) § ***haimalii/haimalie*** (haĭ-ma-lí-i) sf haimalii (haĭ-ma-líĭ) – (unã cu ***haimalã***) ex: haimalii, pãlãshti di-asimi § ***haimanlii/haimanlie*** (haĭ-man-lí-i) sf haimanlii (haĭ-man-líĭ) – (unã cu ***haimalã***) ex: furi cu ciuprãchi shi haimanlii § ***aimãlii/aimãlie*** (aĭ-mã-lí-i) sf aimãlii (aĭ-mã-líĭ) – (unã cu ***haimalã***) ex: poartã di gushi aumãlii cu sãndzi di nauã frats

haimali (haĭ-ma-lí) sm – vedz tu ***haimalã***

haimalii/haimalie (haĭ-ma-lí-i) sf – vedz tu ***haimalã***

haimani (haĭ-ma-ní) sm – vedz tu ***haimalã***

haimanlii/haimanlie (haĭ-man-lí-i) sf – vedz tu ***haimalã***

hain (hã-ínŭ) adg – vedz tu ***hãin***

hairlãtca (ha-ir-lắt-ca) adv – vedz tu ***hãiri***

hairlãtica (ha-ir-lắ-ti-ca) adv – vedz tu ***hãiri***

hairlitca (ha-ir-lít-ca) adv – vedz tu ***hãiri***

hairlitica (ha-ir-lí-ti-ca) adv – vedz tu ***hãiri***

hairula (ha-í-ru-la) adv – vedz tu ***hãiri***

halal (ha-lál) invar – vedz tu ***halali***

halali/halale (ha-lá-li) invar – zbor tsi aspuni cã a unui ãlj pari ghini cã lucrili njergu ambar a altui; zbor tsi-aspuni cã vrem ca lucrili s-njargã-ambar trã altu; (expr: u fac (cu) halali = lj-u dau doarã, lj-u dau geaba) *{ro: halal} {fr: grand bien te (lui, vous) fasse} {en: well done!, good for you!}* ex: tuti halali s-lã hibã (tuti s-lã hibã cu-ambãreatsã); halali vrea-nj li facã; e! halali njilj di ori; halali di mã-sa tsi-l featsi (ambar s-lji njargã a mã-sai, s-bãneadzã ghini); nj-deadi cu halali (expr: nj-u featsi doarã) § ***halani/halane*** (ha-lá-ni) invar – (unã cu ***halali***) ex: halani (cu-ambar) s-lji hibã; halani pri pãnea tsi sh-mãcã; nj-featsi halani (expr: nj-u deadi geaba) § ***halal*** (ha-lál) invar – (unã cu ***halali***) ex: halal di (bravo! ti) muma tsi-l fitã;

halani/halane (ha-lá-ni) invar – vedz tu ***halali***

halat (ha-látŭ) sm pl(?) – lucru tsi sã spuni a unui om (a lumiljei) tra s-lu shtibã; hãbari, haberi, shtiri, noauã, nauã, mãndatã, glas, idisi, zbor *{ro: veste, ştire} {fr: nouvelle} {en: news}*

halazmo ha-laz-mó) sm halazmadz (ha-laz-mádzĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-cãtãstrãpseashti; afãnizmo, colonja, ciupulic, afãnsiri, cãtãstrãpsiri, prãpãdiri, pustixiri, sutrupsiri, cãipusiri, chirdãciuni, chiriri *{ro: dezastru, ruinã} {fr: destruction, ruine totale} {en: annihilation, disaster}*

halã[1] (há-lã) sf hãljuri (hắ-ljĭurĭ) – stari (catandisi, catastasi) greauã sh-urutã, hãljurã, hali, taxirati, derti *{ro: hal, stare proastă, nenorocire, boală} {fr: triste état, malheur, dégaîne, besoin, peine} {en: plight, in bad health, misfortune, calamity}* ex: nãsã avea unã halã (catastasi) multu greauã; hala (starea) a ta tora tsi-ts fatsi? vã shtiu hala (starea proastã); agiumsirã pri hãljuri greali; halã nu-aveam sh-cu halã mi feci; altã halã nu-i cu tini § ***hãljurã*** (hã-ljú-rã) sf hãljuri (hã-ljĭúrĭ) – (unã cu ***halã***[1]) § ***hali***[1]***/hale*** (há-li) sf hãljuri (hắ-ljĭurĭ) – (unã cu ***halã***[1]) ex: shtiu halea (catastasea) a loclui; spuni, frate, cum tsã-i halea (catandisea)?; eu nu shtiu tsi va-nj si facã halea (dertea tu cari mi aflu); ia tsi-nj easti halea (catastasea-nj urutã); va lu nveatsã tora halea (taxirãtsli)

halã[2] (há-lã) sf hãljuri (hã-ljĭŭrĭ) – (unã cu ***hali***[2]) § ***hali***[2]***/hale*** (há-li) sf hãljuri (hã-ljĭŭrĭ) – atsea tsi ari un tsi-sh chiru putearea di minari a unei parti dit trup (di itia cã unã vinã dit miduã s-ari astupatã, unã parti i ãntreagã, cu un cljag di sãndzi); chicutari, nchicutari, apuplixii, picã, dãmblã, dãmlai, dumlai *{ro: apoplexie} {fr: apoplexie} {en: apoplexy, stroke}* ex: loat di hali (apuplixii)

halcumã (hál-cumã) sf halcomati/halcomate (hal-có-ma-ti) – metal, cu hroma galbinã-aroshi, dit cari s-fac multi lucri (cloputi, pãradz, teli, etc.); aramã, bacrã, halcumã *{ro: aramă, cupru} {fr: cuivre} {en: copper}* ex: li-adarã di halcuma (bãcãrea) atsea hasã; cheptul, canda cã eara di halcumã (bãcãri)

haldup (hal-dúpŭ) sm haldupeanj (hal-dú-peanjĭ) – cari caftã s-lja lucri (paradz) di la lumi cãt ma multu sh-cu itsi trop; cari easti lemargu di paradz sh-caftã s-facã cãt ma multã aveari; cari fatsi alimurã; tsi easti sharcu ca unã ornji; guliman; (fig: haldup = ascherli turcu, cari fatsi alimurã, cari mpradã, tsi fatsi zulumi, etc.; zulumgi, pleashcagi, zulumchear) *{ro: hrăpăreţ} {fr: rapace} {en: predatory}* ex: suntu haldupeanj (fig: aschirladz turtsã, zulumgeadz); urdii, urdii di haldupeanj (fig: di zulumcheari)

hale (ha-lé) sm haledz (ha-lédzĭ) – casa i udãlu iu s-dutsi omlu tra sã-sh facã apa (s-chishi) i s-easã nafoarã (s-cacã); cãcãstoari, cãcãtor, cãcãriu, mushtirechi, ishitor, chishitor, chinefi, hrii; (expr: 1: ai unã gurã hale = dzãts zboarã urãti, arushnoasi; 2: eshti un hale = eshti un om urãt, pabes; 3: l-tãlãescu tu hale = lu-aurlu, lu-arushnedz, lu-angiur, l-bag dinãpoi, l-fac tut arizili) *{ro: latrină} {fr: latrines} {en: latrines}* ex: l-tãlãi tu hale (expr: l-featsi rizili); lu ncljisi tu hale cã nu-avea nvitsatã matima; gura lj-easti hale (expr: zburashti mash lucri urãti)

haleu (ha-léŭ) sm haledz (ha-lédzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***hale***

hali[1]***/hale*** (há-li) – vedz tu ***halã***[1]

halimauã (ha-li-má-ŭã) sf halimãi (ha-li-mắĭ) – carti fanuminã di pãrmiti, cunuscutã cu numa di "unã njili di noptsã"; (fig: halima = un tsi zburashti multi, fãrã s-astãmãtseascã dip) *{ro: halima; o mie şi una de nopţi} {fr: mille et une nuits (livre d'histoaires d'enfants)} {en: the Arabian nights (book with children stories)}*

halli/halle (hal-li) sf – vedz tu ***hatuli***

ham! (hámŭ!) – zbor tsi-aspuni vrondul tsi-l s-fatsi cãnili cãndu alatrã; gap! *{ro: cuvânt care imită lătratul de câine} {fr: mot qui imite l'aboi des chiens} {en: word imitating the barking of a dog}* ex: cãnjlji acãtsrã s-alatrã ham! ham!

hambilumã (ham-bí-lu-mã) sf – vedz tu ***hambla***

hambla (ham-blá) adv – tsi easti aproapea di fatsa-a loclui; (loc) tsi nu easti ahãntu nsus (ca altu loc); cãtrã la vali, cãtrã tu cãmpu; nghios, ãnghios, nghiosura, ahimura, hima, nhima, mpadi, pogor, pãgor, pugor; (fig: cama nghios = cama putsãn, cama niheamã) *{ro: jos, înjos; spre câmp; puţin} {fr: en bas, aval; vers les plaines; moins} {en: down, downstream; towards plains; little}* ex: dipuni hambla (nghios) – ***hambilumã*** (ham-bí-lu-mã) sf hambilumi/hambilume (ham-bí-lu-mi) – loc (padi) tsi s-aflã ma nghios di locurli di deavãrliga; batã, sudã *{ro: depresiune} {fr: abaissement, dépression géographique} {en: lowering, hollow, dip (of ground)}* § ***hãmblusescu*** (hãm-blu-sés-cu) vb IV hãmblusii (hãm-blu-síĭ), hãmbluseam (hãm-blu-seámŭ), hãmblusitã (hãm-blu-sí-tã), hãmblusiri/hãmblusire (hãm-blu-sí-ri) – mi-alas (cad, dipun, mi-aplec) cãtrã nghios; hlãmbusescu, dipun, uselescu, afundu, afundedz, afundusescu, fundusescu, ahundusescu, ahãndusescu, hãndãcusescu, hãusescu, vutsescu *{ro: (se) apleca, (se) lăsa în jos, (se) cufunda} {fr: s'affaisser, s'abaisser} {en: lower, sink down, give way}* ex: casa hãmbluseashti (s-alasã cãtrã nghios) § ***hãmblusit*** (hãm-blu-sítŭ) adg hãmblusitã (hãm-blu-sí-tã), hãmblusits (hãm-blu-sítsĭ), hãmblusiti/hãmblusite (hãm-blu-sí-ti) – tsi s-alasã cãtrã n ghios; hlãmbusit, dipus, uselit, afundat, afundusit, fundusit, ahundusit, ahãndusit, hãndãcusit, hãusit, vutsit *{ro: aplecat, lăsat în jos, cufundat} {fr: affaissé, s'abaissé} {en: lowered, sunk down, that gave way}* § ***hãmblusiri/hãmblusire*** (hãm-blu-sí-ri) sf hãmblusiri (hãm-blu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu hãmbluseashti tsiva; hlãmbusiri, dipuneari, dipuniri, useliri, afundari, afundusiri, fundusiri, ahundusiri, ahãndusiri, hãndãcusiri, hãusiri, vutsiri *{ro: acţiunea de a (se) apleca, de a (se) lăsa în jos, de a (se) cufunda} {fr: s'affaisser, s'abaisser} {en: lower, sink down, give way}* § ***hlãmbusescu*** (hlãm-bu-sés-cu) vb IV hlãmbusii (hlãm-bu-síĭ), hlãmbuseam (hlãm-bu-seámŭ), hlãmbusitã (hlãm-bu-sí-tã), hlãmbusiri/hlãmbusire (hlãm-bu-sí-ri) – (unã cu ***hãmblusescu***) ex: acãtsã di hlãmbuseashti (dipuni, s-alasã cãtrã nghios, s-ahãnduseashti) § ***hlãmbusit*** (hlãm-bu-sítŭ) adg hlãmbusitã (hlãm-bu-sí-tã), hlãmbusits (hlãm-bu-sítsĭ), hlãmbusiti/hlãmbusite (hlãm-bu-sí-ti) – (unã cu ***hãmblusit***) § ***hlãmbusiri/hlãmbusire*** (hlãm-bu-sí-ri) sf hlãmbusiri (hlãm-bu-sírĭ) – (unã cu ***hãmblusiri***)

hamin (há-minŭ) adg – vedz tu ***hãminedz***

hamna (ham-ná) adv – arãu, nibun, slab, lai, urut, etc. *{ro: rău}*

{fr: mal} {en: bad}

hamomilã (ha-mo-mí-lã) sf hamomili/hamomile (ha-mo-mí-li) – unã soi di earbã cu lilici njits, galbini tu mesi shi albi di mardzini, tsi anjurzescu mushat sh-cu cari, cãndu suntu adunati shi uscati, lumea fatsi unã ceai bunã ti stumahi shi nostimã tu beari; lilici albã; armenã *{ro: mușețel} {fr: camomille} {en: camomile}*

hamu- (ha-mu-) – prifixu (tsi yini dit limba grãtseascã) cu cari s-fac ndauã verbi (ca, bunãoarã, hamu-arãd) tra s-lã si alãxeascã niheamã noima *{ro: prefix, folosit la unele verbe pentru a li se schimba puțin sensul} {fr: préfixe, utilisé avec certains verbes, pour changer un peu leurs sense} {en: prefix used with some verbs to change a little their meaning}*

hamuarãd (ha-mŭa-rắdŭ) vb III shi II – vedz tu ***arãd***[1]

hamuarãdeari/hamuarãdeare (ha-mŭa-rã-deá-ri) sf – vedz tu ***arãd***[1]

hamuarãdiri/hamuarãdire (ha-mŭa-rắ-di-ri) sf – vedz tu ***arãd***[1]

hamuarãs[1] (ha-mŭa-rắsŭ) adg – vedz tu ***arãd***[1]

hamuarãs[2] (ha-mŭa-rắsŭ) sn – vedz tu ***arãd***[1]

hamurãd (ha-mu-rắdŭ) vb III shi II – vedz tu ***arãd***[1]

hamurãdeari/hamurãdeare (ha-mu-rã-deá-ri) sf – vedz tu ***arãd***[1]

hamurãdiri/hamurãdire (ha-mu-rắ-di-ri) sf – vedz tu ***arãd***[1]

hamurãs[1] (ha-mu-rắsŭ) adg – vedz tu ***arãd***[1]

hamurãs[2] (ha-mu-rắsŭ) sn – vedz tu ***arãd***[1]

handa (han-dá) adv – vedz tu ***hãndãcusescu***

hani/hane (há-ni) sf hãnj (hắnjĭ) shi hãnjuri (hắ-njĭurĭ) – casã dit chirolu veclju iu oaminjlji di pri cali (sh-chirageadzlji) putea si sh-aflã apanghiu noaptea (tra s-doarmã, s-mãcã, s-bea shi ahuri iu si-sh tsãnã caljlji); miheni, mieni, mianei, mihãnã, locantã, lucantã *{ro: han} {fr: auberge} {en: inn}* ex: ca hani lã easti casa § ***hãngi*** (hãn-gí) sm, sf ***hãngioanji/hãngioanje*** (hãn-gĭoá-nji), hãngeadz (hãn-gĭádzĭ), hãngioanji/hãngioanje (hãn-gĭoá-nji) – omlu tsi tsãni unã hani (nicuchirlu, icã sirvitorlu tsi chirnãseashti); mehengi, miengiu, lucantagi *{ro: hangiu} {fr: aubergiste} {en: innkeeper}* § ***hãnjatic*** (hã-njĭá-ticŭ) sn hãnjatitsi/hãnjatitse (hã-njĭá-ti-tsi) – exudli fapti di cariva (tra s-mãcã, s-bea i s-doarmã) la unã hani *{ro: cheltuialã de han} {fr: frais d'auberge} {en: inn expenses}* ex: s-dusi s-plãteascã hãneatitsli

hanumsã (ha-núm-sã) sf hanumsi/hanumse (ha-núm-si) – muljari (di fumealji bunã) dit miletea nturtseascã; muljari di pistea nturtseascã (musulmanã, muslimã); turcalã, cadãnã, anãmã *{ro: turcoaicã, musulmanã} {fr: dame turque, femme musulmane} {en: Turkish lady, moslem woman}* ex: vidzui unã hanumsã (cadãnã) n hoarã § ***anãmã*** (a-nắ-mã) sf pl(?) – (unã cu ***hanumsã***) ex: tora tricu unã anãmã (cadãnã)

hap (hápŭ) sn – vedz tu ***haphi***

hap! (hápŭ) inter – vedz tu ***glãcã***

hapã (há-pã) sf – vedz tu ***haphi***

haphi/haphe (háp-hi) sf hãphi (hắp-hi) – lucru njic (ca un nastur) cari ari tu el bãgatã unã yitrii (cari di-aradã sã ngljiti i s-tucheashti n gurã); hap, hapã, folã, sconã *{ro: pilulã} {fr: pilule} {en: pill}* ex: loai unã haphi di zulfat § ***hap*** (hápŭ) sn hapuri (há-purĭ) – (unã cu ***haphi***) § ***hapã*** (há-pã) sf hapuri (há-purĭ) – (unã cu ***haphi***)

hap-hup! (háp-húpŭ) inter – vedz tu ***glãcã***

hapsi/hapse (háp-si) sf hãpsi (hắp-si) – binai (casã, loc, etc.) iu suntu tsãnuts ncljish atselj tsi suntu aflats cu stepsu (dupã tsi suntu giudicats shi culãsits tra sã sta ncljish un castili chiro, icã ninti, cãndu ashteaptã ninga tra si s-ducã la giudicatã); hãpsani, hãpseani, hãpsãnã, ncljisoari, filichii, filãchii, zundani, sãndani, zãndani, pudrumi, budrumi, bãdrumi *{ro: închisoare} {fr: prison} {en: prison}* ex: hapsea (filichia, hãpsanea) trã oaminj i adratã § ***hãpsani/hãpsane*** (hãp-sá-ni) sf hãpsãnj (hãp-sắnjĭ) – (unã cu ***hapsi***) § ***hãpseani/hãpseane*** (hãp-seá-ni) sf hãpsenj (hãp-sénjĭ) – (unã cu ***hapsi***) § ***hãpsãnã*** (hãp-sã-nắ) sm hãpsãnadz (hãp-sã-nádzĭ) – (unã cu ***hapsi***) § ***hãpsãnescu*** (hãp-sã-nés-cu) vb IV hãpsãnii (hãp-sã-níĭ), hãpsãneam (hãp-sã-neámŭ), hãpsãnitã (hãp-sã-ní-tã), hãpsãniri/hãpsãnire (hãp-sã-ní-ri) – ncljid cariva tu hãpsani; ncljid, flucusescu *{ro: întemnița} {fr: emprisonner} {en: imprison}* § ***hãpsãnit*** (hãp-sã-nítŭ) adg hãpsãnitã (hãp-sã-ní-tã), hãpsãnits (hãp-sã-nítsĭ), hãpsãniti/hãpsãnite (hãp-sã-ní-ti) – tsi easti ncljis tu hãpsani; ncljis, flucusit *{ro: întemnițat} {fr: emprisonné} {en: imprisoned}* ex: cãtse nu chivirniseats hãpsãnitslji (atselj ncljishi tu hãpsani)? § ***hãpsãniri/hãpsãnire*** (hãp-sã-ní-ri) sf hãpsãniri (hãp-sã-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti ncljis tu hãpsani; ncljidiri, ncljideari, flucusiri *{ro: acțiunea de a întemnița; întemnițare} {fr: action d'emprisonner} {en: action of putting in prison}*

har (hárŭ) sm hari (hárĭ) – moartea (lugursitã multi ori ca unã hiintsã cu coasã tsi yini la om sã-lj lja bana, cãndu-lj yini a omlui oara s-moarã) *{ro: moarte, caron} {fr: charon, mort} {en: death}* ex: ca har (moartea) nji stai; si-anvãrteashti, canda-i har (moarti); Dum-ljartã harlu tsi lo parlu (moartea tsi lo parlu cu cari puteam s-hiu vãtãmat); easti di har (moarti, jali)

hara (ha-rá) adg – vedz tu ***harauã***

harabelj (ha-ra-béljĭŭ) sm harabelj (ha-ra-béljĭ) – agru-pulj njic tsi si-anvãrteashti priningã casili-a oaminjlor (cu truplu murnu chindisit cu dãmtsi lãi, cu pãntica ca di cinushi, cioclu shcurtu si coada ca tãljatã); anghidã, nghidã, cionã, tsãrnãpulj, tsiripulj, vrapciu, harabeu, harhabel *{ro: vrabie} {fr: moineau} {en: sparrow}* § ***harabeu*** (ha-ra-béŭ) sm harabei (ha-ra-béĭ) – (unã cu ***harabelj***) § ***harhabel*** (har-ha-bélŭ) sm harhabelj (har-ha-béljĭ) – (unã cu ***harabelj***)

harabeu (ha-ra-béŭ) sm – vedz tu ***harabelj***

harac (há-racŭ) sm harats (há-ratsĭ) – hãlati (di-aradã unã cumatã di metal i lemnu ndreptu) cu cari s-trag cijdii (hãrãchi) pri acoalã; cijdia tsi easti traptã (semnul tsi easti alãsat) cu cundiljlju pi-acoalã; hãrachi, cijdii, aradã, riglã *{ro: linie, riglã} {fr: règle (à régler le papier)} {en: rule, ruler (to rule paper)}* ex: trapshu cu haraclu (hãlatea, rigla), haratsi (semnul pi-acoalã) § ***hãrachi/hãrache*** (hã-rá-chi) sf hãrãchi (hã-rắchĭ) – (unã cu ***harac***) ex: lã da cu hãrachea (hãlatea, rigla) pri mãnã

haracastã (ha-ra-cás-tã) sf – vedz tu ***caracaxã***

haracastrã (ha-ra-cás-trã) sf – vedz tu ***caracaxã***

haraci/harace (ha-rá-ci) sf – vedz tu ***hãraci***

haractir (ha-rac-tírŭ) sn haractiri/haractire (ha-rac-tí-ri) – hãrli, cusurli shi mintea-a unui om ashi cum suntu aspusi dit purtarea, zboarãli shi faptili-a lui; fisi, naturã, hiri, veti, heari, vovlã, hui, huchi; (expr: ari haractir = ari hãri buni, ari suflit bun, easti ndreptu, tinjisit, nu dzãtsi minciunj, nu fatsi-arãu) *{ro: caracter, fire} {fr: caractère, nature} {en: character, nature}* ex: ashi lj-easti haractirlu (hirea); omlu aestu nu ari haractir (expr: omlu aestu easti arãu, minciunos, nu easti ndreptu) § ***harahtir*** (ha-rah-tírŭ) sn harahtiri/harahtire (ha-rah-tí-ri) – (unã cu ***haractir***) ex: ari un urut harahtir

haragmã (há-rag-mã) sf vedz tu ***hãryii***

harahtir (ha-rah-tírŭ) sn – vedz tu ***haractir***

haraimera (ha-raĭ-mé-ra) sf vedz tu ***hãryii***

harami/harame (ha-rá-mi) sf invar – lucru amintat cu nindriptati (cu minciunj, fãrã ca s-aibã ndreptu, fãrã ca s-lu-axizeascã, etc.); s-nu veadã hãiri; s-nu-lj hibã ti bun *{ro: haram} {fr: acquisition illicite; mal t'en prenne} {en: thing obtained unlawfully, without merit; have no profit}* ex: di harami (di lucru amintat pi nindreptu) vãr nu s-prucupsi; harami a lor (s-nu veadã hãiri), harami s-lã hibã (s-nu lã hibã ti bun); harami vinji, harami s-dusi; harami u mãc pãnea (nu-axizea s-u mãc, nu lipsea); harami s-lji hibã (s-nu veadã hãiri di) pãnea tsi ari mãcatã la noi § ***hãrami/hãrame*** (hã-rá-mi) sf invar – (unã cu ***harami***) ex: cal hãrami § ***haramufai*** (ha-ra-mu-fắĭ) sm haramufaeanj (ha-ra-mu-fá-ĭanjĭ) – om tsi nu para lu-arãseashti (lj-angreacã multu tra) s-facã un lucru; om tsi lu-arãseashti s-hãlãndãreascã shi sã sh-treacã oara fãrã s-facã tsiva; haides, aduliftu, acãmat, blanes, cumban, hain, hãin, edec, linãvos, linos, tãvlãmbã, timbel, armãsãtor, tindu-gomar, cioari tu cinushi *{ro: trântor, pierde-varã} {fr: fainéant, paresseux} {en: idler, lazybones}* § ***hãrãmgi*** (hã-rãm-gí) adg hãrãmgioanji/hãrãmgioanje (hã-rãm-gioá-nji), hãrãmgeadz (hã-rãm-gĭádzĭ), hãrãmgioanji/hãrãmgioanje (hã-rãm-gioá-nji)

– tsi nu lucreadzã sh-bãneadzã mash dit lucrul a altor oaminj; tsi easti timbel shi lji ngreacã s-lucreadzã; tsi sh-cheari chirolu alãgãndalui prit cãljuri fãrã s-facã tsiva *{ro: parazit} {fr: qui vit aux dépens des autres} {en: parasite}*

haramiu (ha-ra-míŭ) sm haramii (ha-ra-míĭ) – fur (dit muntsã), furcudar, hãrãmit *{ro: bandit} {fr: brigand, voleur} {en: thief, bandit}* § ***hãrãmit*** (hã-rã-mítŭ) sm hãrãmits (hã-rã-mítsĭ) – (unã cu ***haramiu***

haramufai (ha-ra-mu-fáĭ) sm – vedz tu ***harami***

harao (ha-rá-o) sf harãi (ha-rắĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***harauã***

harasmã (há-ras-mã) sf harasmi/harasme (há-ras-mi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***harazmã***

haratsumã (ha-rá-tsu-mã) sf – vedz tu ***hãraci***

harauã (ha-rá-ŭã) sf harãi (ha-rắĭ) – simtsãmintul suflitescu tsi lu-aducheashti cariva tsi s-ifhãrãstiseashti shi s-hãrseashti di-un lucru vrut; hrauã, hroa, vãsãlii, mãlinari, bucurilji, hãrãcupilji; (fig: harauã = numtã) *{ro: bucurie; nuntă} {fr: joie, plaisir, aise; marriage, noce} {en: joy, delight, pleasure, happiness; wedding}* ex: nu-l tsãni loclu di harauã (hãrãcupilji); sh-la harauã-ts! (fig: sh-la numta-a ta!) § ***hrauã*** (hrá-ŭã) sf hrãi (hrắĭ) – (unã cu ***harauã***) § ***hroa*** (hroá) sf hrãi (hrắĭ) – (unã cu ***harauã***) ex: di hroa (harauã) zulapea ardi; di hroa (harauã) sãlta § ***harei*** (ha-ré-i) sf harei (ha-réĭ) – numtã; uspets, giumbusi, zefchi, ziafeti *{ro: nuntă; ospăţ, petrecere, divertisment} {fr: noces; festin, banquet, divertissement} {en: wedding; banquet, amusement}* ex: hãrioasã! sh-la harei (numtã) s-yinim! § ***hãrios*** (hã-ri-ósŭ) adg hãrioasã (hã-ri-oá-sã), hãriosh (hã-ri-óshĭ), hãrioasi/hãrioase (hã-ri-oá-si) – tsi easti mplin di harauã; tsi aspuni multã harauã; hãros, hãrãcop, hãrsit, yios *{ro: bucuros, vesel} {fr: gai, joyeux} {en: joyous, gay, merry}* § ***hãros***[1] (hã-rósŭ) adg hãroasã (hã-roá-sã), hãrosh (hã-róshĭ), hãroasi/hãroase (hã-roá-si) – (unã cu ***hãrios***) ex: hãros (hãrsit, hãrios), di tihea tsi lu-aflã § ***hãros***[2] (hã-rósŭ) adv – cu harauã, di harauã *{ro: vesel} {fr: gaiment, allégrement} {en: cheerfully}* ex: bat hãros (cu harauã, ca di harauã) cãmbãnjli § ***hara*** (ha-rá) adv invar – (di-aradã tu zburãrea "hara di...") tsi hãrios (calotih) poati s-hibã cariva di...; tsi harauã poati s-aibã cariva trã...; caloi, calotih *{ro: ferice de} {fr: joie, aise} {en: how happy, delighted is someone for...}* ex: mea, hara di (tsi hãrioasã, calotihã easti) mã-sa tsi sh-lu-ari! § ***hãrsescu*** (hãr-sés-cu) (mi) vb IV hãrsii (hãr-síĭ), hãrseam (hãr-seámŭ), hãrsitã (hãr-sí-tã), hãrsiri/hãrsire (hãr-sí-ri) – 1: aduchescu (fac pri altu s-aducheascã) unã mari harauã; hãrisescu, hãrãsescu, mbucur, bucur, gudescu; 2: u min mãna lishor pristi truplu-a unei hiintsã (bãrbat i muljari, om i pravdã, njic i mari, etc.) multi ori cu zboarã di vreari i bãsheri; lj-aspun (ma multu a unui njic, bãrbat i nveastã vrutã) multã vreari shi-lj fac multi di mirãchili tsi li ari (cã suntu i nu suntu fapti cu minti); hãrisescu, hãrãsescu, diznjerdu, cãnãchipsescu, gãlinisescu, hãidipsescu, pushputescu, zdrudescu *{ro: bucura; dezmierda} {fr: (se ré)jouir; (se) féliciter; cajoler, caresser, dorloter} {en: rejoice; caress, fondle, pamper}* ex: ashi s-tsã hãrseshti bana; nu ti hãrsea (nu-aduchea harauã), hãrsitlu (hãidipsitlu) a meu § ***hãrsit*** (hãr-sítŭ) adg hãrsitã (hãr-sí-tã), hãrsits (hãr-sítsĭ), hãrsiti/hãrsite (hãr-sí-ti) – 1: tsi easti faptu s-aducheascã (tsi aducheashti) unã mari harauã; hãrisit, hãrãsit, mbucurat, bucurat, gudit; hãrios, hãros, hãrãcop, yios; 2: tsi easti hãidipsit cu mãna i cu zboarãli dzãsi; diznjirdat, cãnãchipsit, cãnãchearcu, gãlinisit, hãidipsit, hadyearcu, pushputit, zdrudit, hãrãsit, hãrisit *{ro: bucuros; dezmierdat} {fr: (ré)joui, enchanté; cajolé, caressé, dorloté} {en: joyous, delighted; caressed, fondled, pampered}* ex: una-i tut jilitã, alantã i hãrsitã § ***hãrsiri/hãrsire*** (hãr-sí-ri) sf hãrsiri (hãr-sírĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu cariva aducheashti unã mari harauã; hãrisiri, hãrãsiri, mbucurari, bucurari, gudiri; 2: atsea tsi s-fatsi cãndu s-diznjardã tsiva i cariva; pushputirea cu mãna shi zboarãli dzãsi i faptili cu cari s-diznjardã i easti hãrsit cariva; diznjirdari, cãnãchipsiri, gãlinisiri, hãidipsiri, pushputiri, zdrudiri, hãrãsiri, hãrisiri; cãnachi, diznjirdãciuni, hadyi *{ro: acţiunea de a (se) bucura; de a dezmierda; bucurare, dezmierdare, bucurie} {fr: action de (se ré)jouir; de cajoler, de caresser, de dorloter; caresse} {en: action of rejoicing; of caressing, of fondling, of pampering; caress}* § ***nihãrsit*** (ni-hãr-sítŭ) adg nihãrsitã (ni-hãr-sí-tã), nihãrsits (ni-hãr-sítsĭ), nihãrsiti/nihãrsite (ni-hãr-sí-ti) – tsi nu easti hãrsit; tsi nu easti faptu s-aducheascã (tsi nu-aducheashti) unã mari harauã; tsi nu easti hãidipsit cu mãna i cu zboarãli dzãsi; nihãrisit, nihãrãsit, nihãrios, nihãros, nihãrãcop, niyios; nidiznjirdat, nicãnãchipsit, nipushputit, nizdrudit *{ro: care nu e bucuros; nedezmierdat} {fr: non (ré)joui, qui n'est pas caressé} {en: not joyous, not caressed}* ex: bãneadzã nihãrsitã mãrata § ***nihãrsiri/nihãrsire*** (ni-hãr-sí-ri) sf nihãrsiri (ni-hãr-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu (s-)hãrseashti; nihãrisiri, nihãrãsiri, nidiznjirdari, nicãnãchipsiri, nigãlinisiri, nihãidipsiri, nipushputiri, nizdrudiri *{ro: acţiunea de a nu (se) bucura; de a nu dezmierda} {fr: action de ne pas (se ré)jouir; de ne pas cajoler} {en: action of not rejoicing; of not caressing}* § ***hãrisescu*** (hã-ri-sés-cu) (mi) vb IV hãrisii (hã-ri-síĭ), hãriseam (hã-ri-seámŭ), hãrisitã (hã-ri-sí-tã), hãrisiri/hãrisire (hã-ri-sí-ri) – (unã cu ***hãrsescu***) ex: hãrisea-ti tora, doamne § ***hãrisit*** (hã-ri-sítŭ) adg hãrisitã (hã-ri-sí-tã), hãrisits (hã-ri-sítsĭ), hãrisiti/hãrisite (hã-ri-sí-ti) – (unã cu ***hãrsit***) § ***hãrisiri/hãrisire*** (hã-ri-sí-ri) sf hãrisiri (hã-ri-sírĭ) – (unã cu ***hãrsiri***) § ***hãrãsescu*** (hã-rã-sés-cu) (mi) vb IV hãrãsii (hã-rã-síĭ), hãrãseam (hã-rã-seámŭ), hãrãsitã (hã-rã-sí-tã), hãrãsiri/hãrãsire (hã-rã-sí-ri) – (unã cu ***hãrsescu***) ex: nu shtea cum sã-l hãrãseascã (s-lu hãidipseascã); dada, mash cu mini s-hãrãsea (s-hãrsea, s-bucura) § ***hãrãsit*** (hã-rã-sítŭ) adg hãrãsitã (hã-rã-sí-tã), hãrãsits (hã-rã-sítsĭ), hãrãsiti/hãrãsite (hã-rã-sí-ti) – (unã cu ***hãrsit***) § ***hãrãsiri/hãrãsire*** (hã-rã-sí-ri) sf hãrãsiri (hã-rã-sírĭ) – (unã cu ***hãrsiri***)

harazmã (há-raz-mã) sf vedz tu ***hãryii***

harbã (hár-bã) sf harbi/harbe (hár-bi) – 1: armã di-alumtã adratã dit unã pãrjinã lungã cu un chipit di her multu sumigos (ãntsãpãlicos); gilit, cãmac, cãmachi, mastrac, mãzdrac, condar, cundar; 2: vearga cu cari si ncarcã tufechea i arãvolea; hãrbii, arbii, cãsii *{ro: suliţă; arbiu} {fr: lance, javelot; baguette pour charger les fusils} {en: spear, lance, javelin; rod to clean or charge rifles}* ex: s-gilitipsea cu harbi (gilidz, cãmatsi) § ***hãrbii/hãrbie*** (hãr-bí-i) sf hãrbii (hãr-bíĭ) – vearga cu cari si ncarcã tufechea i arãvolea; harbã, arbii, cãsii, glup *{ro: arbiu, varga cu care se încarcă puşca} {fr: baguette (bois, fer) pour charger les fusils} {en: rod to clean or charge rifles}* ex: hãrbii di asimi; atumtsea, armili s-umplea cu vearga i cu hãrbia; ãl bat furlji cu hãrbia § ***arbii/arbie*** (ar-bí-i) sf arbii (ar-bíĭ) – (unã cu ***hãrbii***)

harei (ha-ré-i) sf – vedz tu ***harauã***

haremi/hareme (ha-ré-mi) sf harenj (ha-rénjĭ) – nveastili tsi li ari un turcu (cã turtsilj pot s-aibã, dupã pistea-a lor, ma multi nveasti); parti dit casã iu turtsilj sh-tsãn tuti muljerli *{ro: harem} {fr: harem} {en: harem}*

harenghi/harenghe (ha-rén-gi) sf harenghi (ha-rén-ghi) – unã soi di pescu di-amari (tsi sh-u-adutsi multu cu scumbria), cari poati s-hibã lungu di vãrã 20 cm., cari da ca pi veardi-albastru pi schinãrat sh-pi albu ca asimea di-unã parti sh-dialantã *{ro: hering} {fr: hareng} {en: herring}*

haresh (há-reshĭŭ) adg – vedz tu ***hari***

harfã (hár-fã) sf harfi/harfe (hár-fi) – hãlati faptã di-unã chinari (cu trei mãrdzinj) pri cari suntu teasi ma multi coardi tsi scot unã boatsi muzicalã cãndu suntu chipinati (cu dauãli mãnj) tra si s-batã un cãntic *{ro: harfă} {fr: harpe} {en: harp}*

hargi/harge (hár-gi) sf hãrgi (hắr-gi) shi hãrgiuri (hắr-gĭurĭ) – paradzlji tsi s-aspargu cãndu cariva acumpãrã lucri (agiutã pri cariva, plãteashti tri dãri, spãtãljuseashti fãrã aradã, etc.); darea tsi u plãteashti omlu trã stat; hãrgilãchi, exudã, exud *{ro: cheltuială, taxă} {fr: dépense, dépens, frais, impôt} {en: expense, tax}* ex: lj-lipsea paradzlji trã hargi (exudã) pri cali; hãrgili (dãrli) di chivernisi vor plãtiri; hãrgiurli (exudli) tsi fãtsea cu nãsh; ari mari hargi (exudã) cu casa; cu hargea (exudã) s-fac tuti aesti § ***hãrgilãchi/hãrgilãche*** (hãr-gi-lắ-chi) sf hãrgilãchi (hãr-gi-lắchĭ) – (unã cu ***hargi***) § ***hãrgiuescu*** (hãr-

gĭu-ĭés-cu) vb IV hãrgiuii (hãr-gĭu-íĭ), hãrgiueam (hãr-gĭu-ĭámŭ), hãrgiuitã (hãr-gĭu-í-tã), hãrgiuiri/hãrgiuire (hãr-gĭu-í-ri) – fac hãrgiuri cãndu acumpãr lucri; aspargu paradz tra s-acumpãr tsiva (s-agiut pi cariva, s-plãtescu dãri, etc.); hãrgescu, hãrjescu, xudyipsescu, xudipsescu, spãtãljusescu *{ro: cheltui} {fr: dépenser, faire des frais} {en: spend}* ex: nu-am trã tsi s-mi hãrgiuescu (s-nj-aspargu paradzlji); multu hãrgiueashti omlu-aestu § ***hãrgiuit*** (hãr-gĭu-ítŭ) adg hãrgiuitã (hãr-gĭu-í-tã), hãrgiuits (hãr-gĭu-ítsĭ), hãrgiuiti/hãrgiuite (hãr-gĭu-í-ti) – (paradzlji) tsi s-asparsirã trã acumpãrarea di lucri (trã agiutorlu dat, trã gileplu plãtit, etc.); hãrgit, hãrjit, xudyipsit, xudipsit, spãtãljusit *{ro: cheltuit} {fr: dépensé} {en: spent}* § ***hãrgiuiri/hãrgiuire*** (hãr-gĭu-í-ri) sf hãrgiuiri (hãr-gĭu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva hãrgiueashti; hãrgiri, hãrjiri, xudyipsiri, xudipsiri, spãtãljusiri *{ro: acţiunea de a cheltui; cheltuire} {fr: action de dépenser} {en: action of spending}* § ***hãrgiuitor*** (hãr-gĭu-i-tórŭ) adg hãrgiuitoari/hãrgiuitoare (hãr-gĭu-i-toá-ri) hãrgiuitori (hãr-gĭu-i-tórĭ), hãrgiuitoa-ri/hãrgiuitoare (hãr-gĭu-i-toá-ri) – tsi-aspardzi paradz; tsi fatsi exudi; tsi hãrgiueashti multu sh-fãrã aradã; tsi lj-aspardzi paradzlji fãrã s-mindueascã dip; hãrgiuitor, sac aruptu (fig), mãnã-aspartã (fig); spatal *{ro: cheltuitor, risipitor} {fr: dépensier, dissipateur} {en: spender, spendthrift}* § ***hãrgescu*** (hãr-gĭés-cu) vb IV hãrgii (hãr-gíĭ), hãrgeam (hãr-gĭámŭ), hãrgitã (hãr-gí-tã), hãrgiri/hãrgire (hãr-gí-ri) – (unã cu ***hãrgiu-escu***) § ***hãrgit*** (hãr-gítŭ) adg hãrgitã (hãr-gí-tã), hãrgits (hãr-gítsĭ), hãrgiti/hãrgite (hãr-gí-ti) – (unã cu ***hãrgiuit***) § ***hãrgi-ri/hãrgire*** (hãr-gí-ri) sf hãrgiri (hãr-gírĭ) – (unã cu ***hãrgiuiri***) § ***hãrjescu*** (hãr-jĭés-cu) vb IV hãrjii (hãr-jíĭ), hãrjeam (hãr-jĭámŭ), hãrjitã (hãr-jí-tã), hãrjiri/hãrjire (hãr-jí-ri) – (unã cu ***hãrgiuescu***) § ***hãrjit*** (hãr-jítŭ) adj hãrjitã (hãr-jí-tã), hãrjits (hãr-jítsĭ), hãrjiti/hãrjite (hãr-jí-ti) – (unã cu ***hãrgiuit***) § ***hãrji-ri/hãrjire*** (hãr-jí-ri) sf hãrjiri (hãr-jírĭ) – (unã cu ***hãrgiuiri***)

harhabel (har-ha-bélŭ) sm – vedz tu ***harabelj***

hari/hare (há-ri) sf hãri (hắrĭ) – 1: aspuneari (fãrã nitsiun copus) di mushiteatsã (di dultseami, di bunã vreari, etc.) tu purtarea (minarea, gioclu, zburãrea, etc.) a omlui; gilvei, gilfe, harizmã; 2: bunlu tsi-l fãtsem a unui om tu loc tra s-lu fãtsem a altui (lu fãtsem a unui oaspi, trã chefea i sinferlu-a lui, i a unui cari va poatã s-nã facã sh-el un bun ma nclo); hãtãri, hatrã; chefi, gustu; 3: lucru dat di (icã loat di la) cariva cu vreari shi fãrã platã (ca agiutor, ca semnu di uspitsãlji, etc.); doarã, pischesi, dar, harizmã, cheremi, coremã; 4: atsea tsi-l fatsi un lucru s-hibã multu bun, has, fin, hascu; atsea tsi-l fatsi un lucru s-hibã ahoryea (altã soi) di-alanti lucri; parti di haractirlu-a omlui tsi-l fats s-adarã atsea tsi easti bun (shi si s-afireascã di adrarea-a lucrilor arali); 5: putearea tsi u ari omlu tra s-poatã s-facã lucri; dinami, puteari, vãrtuti, virtuti, vurtuti, fuchii, fortsã, cuvet; 6: lucru tsi easti bun trã cariva, bunãtati, buneatsã; 7: tabieti urutã, areuri nibuni, apucãturi lãi, hui *{ro: graţie; favoare, serviciu; recunoştinţă, dar; virtute, calităţi (bune); putere, tărie; bunătăţi; obiceiuri rele} {fr: grace, charme; faveur, service; gratitude, cadeau; vertu, (bonnes) qualités; puissance; bonnes choses; (mauvaises) habitudes} {en: grace, gracefulness, charm; gratitude, gift; virtue, (good) qualities; power; goods; bad habits}* ex: tut truplu-a tãu-i nã hari (mushiteatsã, gilvei); ari pãdurea hari (gilvei, harizmã); muntsã di hari (mushiteatsã) mplinj; si ncarcã tut loclu di hãri; njata, harea, easi la giucari; aide, fã-nj aestã hari (hãtãri, chefi); s-lu dau trã hari (doarã); idyea dzuã lj-u feci hari (pischesi); gione, dzãsi moasha, stãi s-tsã fac nã hari (hãtãri); a aharistului lji si lja harea (doara, pricunushtearea); featã cu tuti hãrli (bunili); tuti hãrli li-avu; ncãrcat di hari; un la mã-sa, ma ti hari! (cu tuti hãrili buni); dzã cã nu-ai bãrbat ti hari; tsã creashti nãsã harea (tinjia); gionj ncãrcats di hari; ncãrcatã cu noauãli hãri; tru mushati hãri avut; alti hãri, vahi, nu-au muljerli; Stã-Mãrie, mari-ts easti harea (putearea); O, Doamne, mari-Ts harea (putearea, vãrtutea); mulãri ncãrcati mash cu hãri (lucri scumpi); s-turnã nãpoi acasã … ncãrcat di hãri (bunãtets); hãri! (apucãturi lãi, hui); tsi hãri (hui) urãti loash! § ***harizmã*** (há-riz-mã) sf harizmati/harizmate (ha-ríz-ma-ti) – aspuneari (faptã fãrã nitsiun copus) di mushiteatsã (di dultseami, di bunã vreari, etc.) tu purtarea (minarea, gioclu, zburãrea, etc.) a omlui; gilfe, gilvei, hari *{ro: graţie; farmec, dar (din naştere); calitate} {fr: grâce; don; qualité} {en: grace, gracefulness, charm; gift, bestowal; quality}* ex: harizmã (gilvei, hari) ca di zambilã § ***harish*** (há-rishĭŭ) adg harishi/harishe (há-ri-shi), harish (há-rishĭ), harishi/harishe (há-ri-shi) – tsi easti cu hari shi lu-arãseashti multu ocljul a omlui; tsi ari unã purtari shi zburãri cari aspuni mushiteatsã (dultseami, bunã vreari, etc.); tsi ari harizmã, cu hari, cu gilvei, cu gilfe; cu gustu, haresh, lughearic, simpatic, nustimac *{ro: graţios, simpatic} {fr: gracieux, sympathique} {en: gracious, likable}* ex: featã harishi (tsi ts-arãseashti ocljul); grairli harishi (dultsi, di vreari) § ***haresh*** (há-reshĭŭ) adg hareshi/hareshe (há-re-shi), haresh (há-reshĭ), hareshi/hareshe (há-re-shi) – (unã cu ***harish***)

harish (há-rishĭŭ) adg – vedz tu ***hari***

harizmã (há-riz-mã) sf – vedz tu ***hari***

hartã[1] (hár-tã) sf hãr-tsã (hắr-tsã) – aspunearea pri unã acoalã a unui loc ashi cum easti (cu tuti lucrili ligati di el sh-cu tuti hãrli a lui ca: arãuri, muntsã, cãsãbadz cu cãljurli tsi-lj leagã, etc.) *{ro: hartă} {fr: carte géographique} {en: geographical map}*

hartã[2] (hár-tã) sf fãrã pl – pricunushteari a bunlui tsi-lj s-ari faptã; efharistii, efhãrãstisiri, ushnurlãcã, birhuzuri, shuchir, shuchiur, spulaiti, biricheavis *{ro: mulţumită, datorită} {fr: grace à} {en: thanks to}* ex: s-avets hartã (spulaite, efharistii) a zulãchilor

hartupexi (har-tu-pécsĭ) sm hartupexeanj (har-tu-péc-seanjĭ) – (un) tsi lu-arãseashti multu s-gioacã cãrtsã; agiucãtor, giucãtor, pantagi, cumargi *{ro: jucător de cărţi; cartofor} {fr: joueur passioné de cartes} {en: card player; gambler (cards)}* ex: eara nãoarã un hartupexi, un agiucãtor-cãrtsã

harval (hár-valŭ) adg – vedz tu ***urvalã***

has[1] (hásŭ) sm hash (háshĭ) – cartea cari, tu-agioclu di cãrtsã, ari di-aradã tinjia-atsea ma marea (icã ari dauãli tinjii: 1 shi di 11); as, kets, montsã, monã *{ro: as} {fr: as} {en: ace}*

has[2] (hásŭ) adg hasã (há-sã), hash (háshĭ), hasi/hase (há-si) – tsi easti multu bun; tsi easti di nai ma bunlu; fin, hascu *{ro: fin, superior} {fr: de bonne (de première) qualité} {en: of good (best) quality}* ex: ma hrisiclu li-adarã di halcuma atsea hasã (ma buna) § ***hascu***[2] (hás-cu) adg hascã (hás-cã) fãrã pl – (unã cu ***has***[2])

hasapljo (ha-sa-pljó) sm – vedz tu ***hãsap***

hasca[1] invar. – vedz tu ***hascu***[1]

hasca[2] invar. – om lipsit di minti, fãrã giudicatã, tu zbor i tu fapti (dip ca un tsi sta cu gura hãscatã sh-nu poati s-adu-cheascã mari lucru); hascanifur, ageamit, ahmac, anoit, hut, cshura, ciulja, chirut, dabolja, divanã, glar, hazo, hazuscu, hljara, hahã, hai-hui, haihum, leangã, lefcã, temblã, lishor, shahulcu, tabolja, ta-o-to, ljoco, shapshal, shabsha, shamandur, tivichel, turlu, uzun, etc. *{ro: prostănac; gură-cască} {fr: bouche béante, vaurien, sot, nigaud} {en: fool, rascal, no good}* ex: hasca (hazo) sh-easti § ***hascanifur*** (has-ca-ní-furŭ) sm, sf, adg hascanifurã (has-ca-ní-fu-rã), hascanifuri (has-ca-ní-furĭ), hascanifuri/hascanifure (has-ca-ní-fu-ri) – (unã cu ***hasca***[2])

hascanifur (has-ca-ní-furŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***hasca***[2]

hascu[1] (hás-cu) vb I hãscai (hãs-cáĭ), hãscam (hãs-cámŭ), hãscatã (hãs-cá-tã), hãscari/hãscare (hãs-cá-ri) – 1: dishcljid gura shi stau cu ea dishcljisã ma multu chiro; 2: dishcljid gura mari sh-ljau un adiljatic ahãndos tu plumunj (cãndu nj-easti somnu, escu multu avursit, etc.); cascu; (expr: u hascu n gurã = u voi multu, pistipsescu tut tsi-nj dzãtsi) *{ro: căsca} {fr: bayer, demeurer (être) bouche béante; bâiller} {en: stand gaping; yawn}* ex: altu hascã (sta cu gura dishcljisã) sh-altu s-cumãnicã; tuts ãlj hãsca n gurã (expr: ãlj shidea ãn fatsã sh-lu-asculta cu gura dishcljisã di-atseali tsi-avdza); ngurã u hãsca (expr: u/lu vrea multu, murea sh-chirea trã nãsã/nãs) § ***hãscat*** (hãs-cátŭ) adg hãscatã (hãs-cá-tã), hãscats (hãs-cátsĭ), hãscati/hãscate (hãs-cá-ti) – tsi sta cu gura dishcljisã n fatsa-al cuiva (tsi-lj zburashti tsiva, tsi fatsi tsiva, etc.); cãscat; (expr: 1:

ashteptu cu gura hãscatã = ashteptu cu multã nearãvdari, mizi pot s-ashteptu; 2: stau cu gura hãscatã = mi ciudusescu di-atseali tsi ved) *{ro: căscat}* *{fr: bayé, demeuré bouche béante; bâillé; béant, entrebâillé}* *{en: who stands gaping; yawned}* ex: armãnea cu gura hãscatã (dishcljisã, s-ciudusea tsi tsi videa); ashtipta cu gura hãscatã tuts (cu nearãvdari, etinj s-lã s-arucã mãcarea n gurã), ca cireasha-atsea coapta § ***hãscari/hãscare*** (hãs-cá-ri) sf hãscãri (hãs-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva hascã; cãscari *{ro: acţiunea de a căsca; căscare, căscat}* *{fr: action de bayer, de demeurer (être) bouche béante; de bâiller; bâillement}* *{en: action of standing and gaping; of yawning; yawn}* ex: ca hãscarea om di om § ***hasca***[1] invar. – tsi easti (sta) cu gura dishcljisã; bashinghel *{ro: cu gura căscată}* *{fr: bouche béante}* *{en: with wide open mouth}* ex: Dumãnica di Pãreasinj fãtsem hasca (njitslji sta cu gura dishcljisã tra s-acatsã hãlvãlu ligat di un hir, spindzurat di tãvani i di-unã shtsalã, tsi s-leagãnã di-unã parti sh-di-alantã ãn fatsa-a lor)

hascu[2] (hás-cu) adg – vedz tu ***has***[2]

hase (ha-sé) sm hasedz (ha-sédzĭ) – pãndzã tsi yini di Olanda; hasei *{ro: pânză de Olanda}* *{fr: toile de Hollande}* *{en: fabric from Holland}* § ***hasei/hasee*** (ha-sé-i) sf hasei (ha-séĭ) – (unã cu ***hase***) ex: fustanelili s-fac di hasei; cãmesh di hasei

hasei/hasee (ha-sé-i) sf – vedz tu ***hase***

haselã (ha-sé-lã) sf – vedz tu ***caselã***

hasha (há-shĭa) adv – cu dzãtseari nu; tsi s-fatsi ncheari cã un lucru easti dealihea (cã s-ari spusã, cã s-ari faptã, etc.); tsi nu s-pricunoashti un lucru (cã s-ari faptã); incheari, ncheari, arnisi; (expr: 1: u fac hasha = fac incheari, arnisescu; 2: hasha sh-hasha = nu sh-nu!) *{ro: negare; refuz}* *{fr: négation; refus}* *{en: denial, refusal}* ex: u fatsi hasha capra (u fatsi ncheari; nu pricunoashti cã u-ari furatã); u feci hasha (nu pricunuscui cã-i dealihea); cu hasha-nj (cu dzãtserea nu, ãnj) mãcã tutã avearea

hashcã (hásh-cã) sf hãshti (hắsh-ti) – ma multi turlii di agru-pulj, cu peanili lãi (murni, ca cinusha), cu dintana vãrtoasã, ma njicã di corbu (cu cari sh-u-adutsi multu) sh-ma mari di cionã (harabelj, etc.); gai, cioarã *{ro: cioară}* *{fr: corneille}* *{en: crow}*

hashish (ha-shíshŭ) sm fãrã pl – substantsã (lugurii) scoasã dit lãludzli icã frãndzãli uscati di cãnipã, biutã ca tutumea icã ciumulitã n gurã; ashas, ashish *{ro: haşiş, marihuana}* *{fr: hachisch, marihuana}* *{en: hashish, marijuana}* ex: trag afion, hashish § ***ashish*** (a-shíshŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***hashish***) ex: si mbeatã cu ashish § ***ashas*** (a-shásŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***hashish***) ex: putsãn ashas fatsi multu arãu; s-nu datz a njitslor ashas tra s-doarmã

hashutu-hoarã (ha-shĭu-tu-hoá-rã) sf – vedz tu ***Hãsh***

hasidear (ha-si-dheárŭ) sm – vedz tu ***cãsãvyear***

hasidhear (ha-si-dheárŭ) sm hasidheari (ha-si-dheárĭ) – unã cu ***hasidear***

hasmu[1] (hás-mu) sm pl(?) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***hazmu***[1]

hasmu[2](?) (hás-mu) sm hãsmadz (hãs-mádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***hazmu***[2]

hasumeri (ha-su-mé-ri) sf hasumeri (ha-su-mérĭ) – chirolu tsi omlu sh-lu cheari cu nifãtsearea tsiva; tritseari a chirolui fãrã ca s-vedz vãrã hãiri *{ro: pierdere de timp}* *{fr: perte de temps}* *{en: lost time}* § ***hãsumirsescu*** (hã-su-mir-sés-cu) vb IV hãsumirsii (hã-su-mir-síĭ), hãsumirseam (hã-su-mir-seámŭ), hãsumirsitã (hã-su-mir-sí-tã), hãsumirsiri/hãsumirsire (hã-su-mir-sí-ri) – cher chirolu fãrã s-fac tsiva; nj-cher chirolu cu-atseali tsi fac, cã nu ved vãrã hãiri *{ro: a-şi pierde timpul}* *{fr: perdre son temps, chômer}* *{en: lose one's time}* ex: Cola nu hãsumirseashti (nu-sh cheari chirolu) § ***hãsumirsit*** (hã-su-mir-sítŭ) adg hãsumirsitã (hã-su-mir-sí-tã), hãsumirsits (hã-su-mir-sítsĭ), hãsumirsiti/hãsumirsite (hã-su-mir-sí-ti) – tsi sh-ari chirutã chirolu *{ro: care şi-a pierdut timpul}* *{fr: qui a perdu son temps}* *{en: who has lost his time}* § ***hãsumirsiri/hãsumirsire*** (hã-su-mir-sí-ri) sf hãsumirsiri (hã-su-mir-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva hãsumirseashti *{ro: acţiunea de a-şi pierde timpul}* *{fr: action de perdre son temps, chômer}* *{en: action of losing one's time}*

hat (hátŭ) sm – vedz tu ***at***[1]

hatrã (há-trã) sf – vedz tu ***hãtãri***

hatuli/hatule (há-tu-li) sf pl(?) – loclu tsi s-aflã namisa di stizmã shi sum citii; unã soi di njic apanghiu ca unã guvã tu stizmã; halli, cutruyiomsi, cutluyiomsi *{ro: spaţiul între zid şi acoperiş}* *{fr: l'espace qui se trouve entre le mur et l'avant-toit}* *{en: space between the wall and the roof}* § ***halli/halle*** (hal-li) sf pl(?) – (unã cu ***hatuli***)

hau (háŭ) sn – vedz tu ***hãusescu***

hauã (há-ŭã) sf – vedz tu ***hãusescu***

havale (ha-va-lé) sm havaledz (ha-va-lédzĭ) – lucrul tsi lipseashti si s-facã di oaminj (cu prãvdzãli-a lor) trã chivernisi, fãrã tra s-hibã plãtits, cã easti faptu trã bunlu-a tutulor oaminj-lor dit hoarã (dit cãsãbã, dit stat); angãrii; (expr: lu-am havale = nj-sta pri cap ca unã mari greatsã) *{ro: havalea, angara, corvoadă}* *{fr: importunité; corvée; taille}* *{en: forced labour}* ex: lu-am havale (expr: nj-sta ca unã greatsã) pisti cap-nji; nu voi sã-nj yinã n casã cã va-nj sta havale

havrã (há-vrã) sf havri/havre (há-vri) – bisearicã uvreascã *{ro: havră, sinagogă}* *{fr: synagogue}* *{en: synagogue}* ex: intrai tu-unã havrã (bisearicã) uvreascã

hazi/haze (há-zi) sf fãrã pl – arãdeari, ngljimã, plãtseari, chefi *{ro: haz, plăcere}* *{fr: plaisir, agrément}* *{en: fun, wit}* ex: io nu-l fac hazi (chefi, nu ni-arãseashti) § ***ahazea*** (a-há-zea) adv – angljimea, trã shicã, trã arãdeari, trã hazi *{ro: în glumă}* *{fr: en plaisantant}* *{en: jokingly}* ex: u-am dzãsã cu ahazea (trã hazi, trã shicai)

hazmu[1] (ház-mu) sm pl(?) – atsel tsi aurashti pri cariva shi nu-lj va bunlu (va sã-lj facã arãu); atsel tsi ari sh-aspuni nivreari fatsã di tsiva; atsel cu cari s-alumtã cariva; azmu, ehtru, ehtur, dushman, nioaspi *{ro: duşman, adversar}* *{fr: ennemi, adversaire}* *{en: enemy, adversary}* ex: avea hazmu (ehtru) un culunjat; nj-aflai hazmu n calea mari; lu-aveam hazmu (dushman, ehtru) atumtsea § ***azmu*** (áz-mu) sm pl(?) – (unã cu ***hazmu***[1]) ex: sh-cu somnul mi-acãtsai azmu § ***hãzmusescu*** (hãz-mu-sés-cu) vb IV hãzmusii (hãz-mu-síĭ), hãzmuseam (hãz-mu-seámŭ), hãzmusitã (hãz-mu-sí-tã), hãzmusiri/hãzmusire (hãz-mu-sí-ri) – lu-aurãscu pri cariva sh-nu-lj voi bunlu; u-aspun ura tsi u am trã cariva i tsiva; ehtripsescu, ehtrevsescu, u duc zãti, u duc sheri *{ro: urî, duşmăni}* *{fr: haïr, avoir de l'hostilité}* *{en: hate, show enmity}* § ***hãzmusit*** (hãz-mu-sítŭ) adg hãzmusitã (hãz-mu-sí-tã), hãzmusits (hãz-mu-sítsĭ), hãzmusiti/hãzmusite (hãz-mu-sí-ti) – atsel tsi easti aurãt di cariva tsi nu-lj va bunlu; ehtripsit, ehtrevsit *{ro: duşmănit}* *{fr: haï par un ennemi; envié}* *{en: hated by an enemy}* § ***hãzmusiri/hãzmusire*** (hãz-mu-sí-ri) sf hãzmusiri (hãz-mu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un hãzmuseashti; ehtripsiri, ehtrevsiri *{ro: acţiunea de a urî, de a duşmăni; duşmănire}* *{fr: action de haïr, d'avoir de l'hostilité{en: action of hating, of showing enmity}* §

hazmu[2](?) (ház-mu) sm hãzmadz (hãz-mádzĭ) – parã veclju di-amalamã (cu unã tinjii i altã, dupã statlu tsi-l featsi sh-dupã mãrimea-a lui); lirã, flurii, galbinã, gãlbinushi, etc. *{ro: monedă de aur}* *{fr: monnaie d'or, ducat}* *{en: gold coin}* ex: shapti hãzmadz (galbini) am pri mini

hazo (ha-zó) sm, sf, adg hazeauã (ha-zeá-ŭã), hazadz (ha-zádzĭ), hazeali/hazeale (ha-zeá-li) – om lipsit di minti shi fãrã giudicatã (tu zbor i tu fapti); tsi nu para aducheashti ghini tsi-lj si dzãtsi; ahmac, anoit, cshura, ciulja, chirut, dabolja, divanã, glar, hazuscu, hut, hljara, hasca, hahã, hai-hui, haihum, leangã, mutuleangã, muteai, lefcã, lishor, shahulcu, tabolja, ta-o-to, ljoco, shapshal, shabsha, shamandur, tivichel, temblã, turlu, uzun, etc. *{ro: prostănac}* *{fr: niais, sot, badaud, nigaud}* *{en: stupid, fool}* ex: yinu cu mini, haze! (glare!) § ***hazumarã*** (ha-zu-má-rã) sf hazumãri (ha-zu-mắrĭ) – lipsã di minti sh-di giudicatã; zbor i faptu cari aspuni starea tu cari s-aflã un om lipsit di minti shi di giudicatã; glãrimi, glãreatsã, glãrilji, glarumarã, ahmãclichi, anoisii, chirturã, hutsami *{ro: prostie}* *{fr: bêtise, sottise, stupidité}* *{en: stupidity, foolishness}* § ***hazuscu*** (ha-zús-cu) sm, sf, adg hazuscã (ha-zús-cã),

hazushtsã (ha-zúsh-tsã), hazushti (ha-zúsh-ti) – (unã cu ***hazo***) § ***hãzusescu*** (hã-zu-sés-cu) vb IV hãzusii (hã-zu-síĭ), hãzuseam (hã-zu-seámŭ), hãzusiri/hãzusire (hã-zu-sí-ri) – ãnj cher putearea di bunã minduiri sh-giudicatã; glãrescu, hutsãscu, lishuredz *{ro: se prosti} {fr: devenir stupide} {en: becoming stupid}* ex: hãzusirã (glãrirã) di minti § ***hãzusit*** (hã-zu-sítŭ) adg hãzusitã (hã-zu-sí-tã), hãzusits (hã-zu-sítsĭ), hãzusiti/hãzusite (hã-zu-sí-ti) – cari sh-chiru putearea di bunã minduiri; cari fu glãrit di cariva; cari glãri; cari s-featsi hazo; glãrit, hutsãt *{ro: prostit} {fr: devenu stupide} {en: who became stupid}* § ***hãzusiri/hãzusire*** (hã-zu-sí-ri) sf hãzusiri (hã-zu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un om glãreashti; glãriri, hutsãri *{ro: prostire} {fr: actsion de devenir stupide} {en: action of becoming stupid}*

hazumarã (ha-zu-má-rã) sf – vedz tu ***hazo***

hazuscu (ha-zús-cu) sm, sf, adg – vedz tu ***hazo***

hãbari/hãbare (hã-bá-ri) sf hãbãri (hã-bắrĭ) – shtiri (glas, noauã) tsi s-da (s-pitreatsi) la cariva (la lumi); haberi, shtiri, noauã, nauã, mãndatã, halat, glas, idisi, zbor; (fig; 1: hãbari = burduval, hãbari di jali, ti moartea-a unui om; 2: hãbãri = lucri di njicã simasii; bãrcudii, curcufeli, curcufexali, curnufexali, cãpãchi, chirturi, lãpãrdii, lishinãturi, mandzali, palãvri, pãlãvri, papardeli, pufchi, bufchi, shahlamãri, zacati, zãcãturi, curcubeti hearti, burlidz ãmbãirati, mãnits di tãmbari, bishinj di cuc, etc.; expr: 3: lj-dau (di) hãbari = lj-dzãc tra si shtibã tsi s-featsi, lj-pitrec unã hãbari (cu om, cu-unã carti, etc.); 4: ljau di hãbari = (i) aflu-unã hãbari; (ii) aduchescu, achicãsescu, ljau di ureaclji, ljau di vish; 5: hãbari nu nj-am = (i) nu shtiu tsiva; (ii) nu mi mealã dip; 6: am hãbari = shtiu, am aflatã; 7: li ngrosh hãbãrli = li-aspun ma mãri di cum suntu hãbãrli (li trag groasi) tra s-mi cãmãrusescu; 8: fãrã (s-dau) hãbari = aniorihta, anipandiha) *{ro: veste, ştire} {fr: nouvelle; nouvelle lugubre qui annonce une mort} {en: news, bad news, announcement}* ex: v-aduc hãbari (shtiri) bunã; s-da di hãbari (s-dzãcã); iu s-aflã aestu loc hãbari nu-am (expr: nu shtiu); eu cãntu jilos cãnd avdu hãbãrli (fig: shtirli di jali, di moarti) di la noi; ali dadi-lj dusi hãbarea (fig: burduvalu, stirea di moarti); lj-adusirã hãbãrli (fig: shtirli di moarti); lja i nu lja di hãbari? (expr: aducheashti ma nu-aducheashti?); s-nu lja di hãbari (expr: s-nu-aflã; s-nu-aducheascã) dratslji; hãbari nu-ari (expr: nu-l mealã); li ngrushe hãbãrli (expr: li featsi ma mãri hãbãrli tra si s-alavdã ma multu); mãcãri, nu hãbãri! (expr: glãrinj, zboarã goali); vinji fãrã hãbari (expr: pi napandiha, fãrã s-da hãbari); grits-lji s-yinã sh-nãs, poati c-ari hãbari (cã shtii); deadi hãbari (spusi) la ascherea dit unã hoarã; loarã di hãbari (aflarã) iu lja pãni amirãlu; pitricurã hãbari (pitricurã om s-lã dzãcã) s-easã § ***haberi/habere*** (ha-bé-ri) sf haberi(?) (ha-bérĭ) – (unã cu ***hãbari***)

hãbãrsescu (hã-bãr-sés-cu) vb IV hãbãrsii (hã-bãr-síĭ), hãbãrseam (hã-bãr-seámŭ), hãbãrsitã (hã-bãr-sí-tã), hãbãrsiri/hãbãrsire (hã-bãr-sí-ri) – ascultu cu cãshtigã (tinjisescu, njbag mintea, dau simasii la) atseali tsi mindueashti i dzãtsi cariva; dau simasii la pãrearea-a unui; l-dau di mãnear; saidisescu, sãldisescu, ancunj, ncunj (fig:) *{ro: considera, lua în consideraţie} {fr: considérer, tenir en considération} {en: consider, take into account}* ex: nu-l hãbãrsescu ti tsiva (nu-l dau di mãnear, nu-l dau di curauã) § ***hãbãrsit*** (hã-bãr-sítŭ) adg hãbãrsitã (hã-bãr-sí-tã), hãbãrsits (hã-bãr-sítsĭ), hãbãrsiti/hãbãrsite (hã-bãr-sí-ti) – tsi easti ascultat cu cãshtigã, tsi-lj si da simasii la-atseali tsi dzãtsi, tsi mindueashti; tsi easti dat di mãnear; saidisit, sãldisit, ancunjat, ncunjat *{ro: considerat, care e luat în consideraţie} {fr: avisé, considéré, tenu en considération} {en: advised, considered, taken into account}* § ***hãbãrsiri/hãbãrsire*** (hã-bãr-sí-ri) sf hãbãrsiri (hã-bãr-sírĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi hãbãrseashti *{ro: acţiunea de a considera, de a lua în consideraţie} {fr: action de considérer, de tenir en considération} {en: action of considering, of taking into account}*

hãbãrsiri/hãbãrsire (hã-bãr-sí-ri) sf – vedz tu ***hãbãrsescu***

hãbãrsit (hã-bãr-sítŭ) adg – vedz tu ***hãbãrsescu***

hãboatã (hã-boá-tã) sf hãboati/hãboate (hã-boá-ti) – umflãturã mplinã di vimtu tsi s-fatsi cãndu omlu s-aspealã cu sãpuni, cãndu apa fatsi spumã; umflãturã mplinã di dzamã pi chealea-a omlui cãndu s-ardi; fultacã, fãltacã, faltacã, fuscã, bishicã, pluscutã, cãndilã, tsipur *{ro: băşică} {fr: ampoule, bulle de savon} {en: blister, soap bubble}* ex: hãboati di sãpuni

hãeati/hãeate (hã-ĭá-ti) sf hãets (hã-ĭétsĭ) – un udã njic la intrarea di casã (iu omlu poati s-ashteaptã, s-alasã paltolu i pãputsãli, etc.); unã soi di balconi la intrarea-a casãljei *{ro: tindă} {fr: galérie extérieure (ou antichambre) d'une maison} {en: house balcony (or antechamber)}* ex: avea fudzitã dit hãeati (udãlu di la intrarea-a casãljei); ntribai vitsina dit hãeati (di pi balconea di la intrarea di casã)

hãgilãchi/hãgilãche (hã-gi-lắ-chi) sf – vedz tu ***hagi***

hãgioanji/hãgioanje (hã-gĭoá-nji) sf – vedz tu ***hagi***

hãiati/hãiate (hã-ĭá-ti) sf hãets (hã-ĭétsĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***hãeati***

hãidhipsescu (hãĭ-dhip-sés-cu) (mi) vb IV hãidhipsii (hãĭ-dhip-síĭ), hãidhipseam (hãĭ-dhip-seámŭ), hãidhipsitã (hãĭ-dhip-sí-tã), hãidhipsiri/hãidhipsire (hãĭ-dhip-sí-ri) – unã cu ***hãidipsescu***

hãidhipsiri/hãidhipsire (hãĭ-dhip-sí-ri) sf hãidhipsiri (hãĭ-dhip-sírĭ) – unã cu ***hãidipsiri***

hãidhipsit (hãĭ-dhip-sítŭ) adg hãidhipsitã (hãĭ-dhip-sí-tã), hãidhipsits (hãĭ-dhip-sítsĭ), hãidhipsiti/hãidhipsite (hãĭ-dhip-sí-ti) – unã cu ***hãidipsit***

hãidipsescu (hãĭ-dhip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***hadyi***

hãidipsiri/hãidipsire (hãĭ-dhip-sí-ri) sf – vedz tu ***hadyi***

hãidipsit (hãĭ-dhip-sítŭ) adg – vedz tu ***hadyi***

hãin (hã-ínŭ) adg hãinã (hã-í-nã), hãinj (hã-ínjĭ), hãini/hãine (hã-í-ni) – tsi nu para lu-arãseashti (i lj-angreacã multu) tra s-facã un lucru; aduliftu, acãmat, blanes, cumban, edec, hain, haileas, linãvos, linos, tãvlãmbã, timbel, armãsãtor, tindugomar, cioari tu cinushi *{ro: trântor, leneş} {fr: fainéant, paresseux} {en: lazy}* § ***hain*** (ha-ínŭ) adg – (unã cu ***hãin***) § ***hãinlãchi/hãinlãche*** (hã-in-lã-chi) sf hãinlãchi (hã-in-lãchĭ) – atsea tsi ari un tsi lji ngreacã multu (i nu lu-arãseashti dip) s-lucreadzã; leani, timbilãchi *{ro: lene} {fr: paresse} {en: lazyness}*

hãinlãchi/hãinlãche (hã-in-lã-chi) sf – vedz tu ***hãin***

hãiri/hãire (hã-í-ri) sf hãiri (hã-íri) – hãrii, hãirusiri, prucuchii, tihi, ufelii, amintatic, etc. *{ro: folos, profit} {fr: profit; bonheur, fortune} {en: profit, good luck, fortune}* ex: hãiri s-nu-ai (prucuchii s-nu vedz) pute; cãlca lucru cu hãiri (fãtsea lucru cu ufelii); mãndzrã cu hãiri (cu tihi); nu lã vidzu hãirea (nu vidzu prucuchii di pi urma-a lor); omlu nu veadi hãiri (fatsi prucuchii) di lucru furat; s-lja hãirea (s-lja tihea) § ***hãrii/hãrie*** (hã-rí-i) sf hãrii (hã-ríĭ) – (unã cu ***hãiri***) § ***hãirusescu*** (hã-i-ru-sés-cu) (mi) vb IV hãirusii (hã-i-ru-síĭ), hãiruseam (hã-i-ru-seámŭ), hãirusitã (hã-i-ru-sí-tã), hãirusiri/hãirusire (hã-i-ru-sí-ri) – am (fac, ved) hãiri; prucupsescu, amintu, nchirdãsescu, etc. *{ro: profita} {fr: avoir du profit, du bonheur, de la fortune} {en: profit}* ex: hãirusim (featsim hãiri) sh-noi di hãirusirea (hãirea) a ta § ***hãirusit*** (hã-i-ru-sítŭ) adg hãirusitã (hã-i-ru-sí-tã), hãirusits (hã-i-ru-sítsĭ), hãirusiti/hãirusite (hã-i-ru-sí-ti) – tsi ari faptã hãiri; prucupsit, amintat, nchirdãsit, etc. *{ro: profitat} {fr: qui a eu du profit, du bonheur, de la fortune} {en: profited}* § ***hãirusiri/hãirusire*** (hã-i-ru-sí-ri) sf hãirusiri (hã-i-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva veadi hãiri di la un lucru; prucupsiri, amintari, nchirdãsiri, etc. § ***hãirlãtcu*** (hã-ir-lắt-cu) adg hãirlãtcã (hã-ir-lắt-cã), hãirlãttsi (hã-ir-lắt-tsi), hãirlãttsi/hãirlãttse (hã-ir-lắt-tsi) – tsi adutsi tihi; tsi easti lugursit ca semnu bun; hãirlãtic, agurliu, ugurliu, uguri *{ro: norocos} {fr: de bon augure} {en: auspicious}* § ***hãirlãtic*** (hã-ir-lắ-ticŭ) adg hãirlãticã (hã-ir-lắ-ti-cã), hãirlãtits (hã-ir-lắ-titsĭ), hãirlãtitsi/hãirlãtitse (hã-ir-lắ-ti-tsi) – (unã cu ***hãirlãtcu***) § ***hairlãtica*** (ha-ir-lắ-ti-ca) adv – s-hibã cu tihi, sãnãtati; s-njargã lucrili mbar; hairlãtca, hairlitica, hairlitca, hairula, ugurlitica, uguri *{ro: cu noroc!} {fr: à votre santé!} {en: to your health!, cheers!}* ex: hairlãtica (s-hibã cu tihi) ncuscrarea-nã § ***hairlitica*** (ha-ir-lí-ti-ca) adv – (unã cu ***hairlãtica***) § ***hairlãtca*** (ha-ir-lắt-ca) adv – (unã cu ***hairlãtica***) § ***hairlitca*** (ha-ir-lít-ca) adv – (unã cu

hairlãtica) § ***hairula*** (ha-í-ru-la) adv – (unã cu ***hairlãtica***)

hãirlãtcu (hã-ir-lắt-cu) adg – vedz tu ***hãiri***

hãirlãtic (hã-ir-lắ-ticŭ) adg – vedz tu ***hãiri***

hãirusescu (hã-i-ru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***hãiri***

hãirusiri/hãirusire (hã-i-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***hãiri***

hãirusit (hã-i-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***hãiri***

hãlaci (hã-lácĭŭ) sm hãlaci (hã-lácĭ) – atsel tsi tradzi lãna i bumbaclu; atsel cari frãndzi apãlj *{ro: cel ce dărăceşte} {fr: cardeur de coton et de laine} {en: cotton or wool carder}*

hãlati/hãlate (hã-lá-ti) sf hãlãts (hã-lắtsĭ) – 1: unã irgãlii cari-agiutã la fãtsearea-a unui lucru; hãleati, irgãlii, ipirgu; 2: parti dit truplu a omlui (ca ocljul, stumahea, ciciorlu, etc.); mãdular; (fig: hãlati = mãdularlu (tsi s-aflã tu partea di nafoarã, di nghios sh-nãinti a truplui di bãrbat) tsi lu-aleadzi di muljari (sh-prit cari bãrbatlu arucã simintsa tu truplu-a muljariljei tra si s-facã njitslji); fisi, putsã, pulã, coadã, mandal, nanciu, noaci, noadã, ciulicã, sochi) *{ro: instrument, unealtă; organ (din corpul omenesc); penis} {fr: instrument, outil; membre, organe (du corps humain); penis} {en: instrument, tool; organ (of human body); penis)}* ex: hãlãtsli di arari (irgãliili cu cari s-lucreadzã agrili) a lucrãtorlor; turlii di turlii di hãlãts (ipiryi, irgãlii); videarea-a aishtor hãlãts (irgãlii) di pidimadz; shi tuti hãlãtsli (mãdularili) di trup putridzãscu § ***hãleati/hãleate*** (hã-leá-ti) sf hãlets (hã-létsĭ) – (unã cu ***hãlati***)

hãlãndãrescu (hã-lãn-dã-rés-cu) vb IV – vedz tu ***hulandar***

hãlãndãriri/hãlãndãrire (hã-lãn-dã-rí-ri) sf – vedz tu ***hulandar***

hãlãndãrit (hã-lãn-dã-rítŭ) adg – vedz tu ***hulandar***

hãlche (hãl-ché) sm hãlcheadz (hãl-chĭadzĭ) – omlu a curi tehni easti s-lucreadzã herlu (i altu metal) cu foclu, cioclu shi cu amonea; atsel tsi ncaltsã calu cu petali; hirar, favru *{ro: fierar} {fr: ferronnier} {en: blacksmith}*

hãlcheri/hãlchere (hãl-ché-ri) sf – vedz tu ***cãlcheri***

hãleati/hãleate (hã-leá-ti) sf – vedz tu ***hãlati***

hãlichi/hãliche (hã-lí-chi) sf – vedz tu ***hãlitsã***

hãlitsã (hã-lí-tsã) sf hãlitsã (hã-lí-tsã) – cumatã di cheatrã; loc mplin di chetsrã; hãlichi, pishtireauã, pishcireauã, spiljauã, spilj, shcarpã, scarpã, shcãmbã *{ro: piatră, stâncă, stâncărie} {fr: caillou, rocher} {en: rock}* § ***hãlichi/hãliche*** (hã-lí-chi) sf hãlichi (hã-líchĭ) – loc tsi easti mplin di chetsrã; cumatã njicã di cheatrã; loc mplin di chetsrã; cheatrã, shombur, hãlitsã, bãrtsiri, bizbilji *{ro: pietricică, pietrărie} {fr: petite pierre, caillou, contrée rocheuse} {en: rock, stony land}*

hãljurã (hã-ljú-rã) sf – vedz tu ***halã***[1]

hãlvã (hãl-vă) sm hãlvadz (hãl-vádzĭ) – dultseami faptã n casã dit fãrinã cu zahari pãrjilitã tu umtu; dultseami (vinjitã di la turtsã) tsi s-vindi tu duchenj, adratã cu zahari dit tãhãni i simintsi di oclju-a soarilui *{ro: halva} {fr: halva; pâte de farine au sucre et au beurre} {en: halva, halvah; home made sweets of fried flour in butter with sugar}* ex: aseara nã featsi hãlvã; adrai un hãlvã multu bun, arãsit di tuts § ***hãlvãngi*** (hãl-vãn-gí) sm hãlvãngeadz (hãl-vãn-gĭádzĭ) – atsel tsi fatsi i vindi hãlvã *{ro: halvagiu} {fr: celui qui fait ou vend du "hãlvã"} {en: maker or seller of "hãlvã"}* § ***hãlvãgirii/hãlvãgirie*** (hãl-vã-gi-rí-i) sf hãlvãgirii (hãl-vã-gi-ríĭ) – ducheanea iu s-fatsi i s-vindi hãlvãlu *{ro: halvagerie} {fr: place ou on vend (fait) du "hãlvã"} {en: "hãlvã" shop}* ex: tu hãlvãgirii biu bozã

hãlvãgirii/hãlvãgirie (hãl-vã-gi-rí-i) sf – vedz tu ***hãlvã***

hãlvãngi (hãl-vãn-gí) sm – vedz tu ***hãlvã***

hãlvãngiu (hãl-vãn-gíŭ) sm hãlvãngeadz (hãl-vãn-gĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***hãlvãngi***

hãlvãu (hãl-vắŭ) sm hãlvadz (hãl-vádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***hãlvã***

hãm! (hămŭ) inter – zbor tsi-aspuni cã cariva s-ciudiseashti di tsi avdi i veadi; hm! *{ro: interjecţie care exprimă mirare} {fr: ha!; interjection qui exprime étonnement} {en: interjection showing astonishment, amazement}* § ***hm!*** (hămŭ) inter – (unã cu ***hãm!***)

hãmal (hã-málŭ) sm, sf, adg hãmalã (hã-má-lã), hãmalj (hã-máljĭ), hãmali/hãmale (hã-má-li) – om tsi poartã lucri greali (bauli, sfinduchi, cutii, etc.) tu trenuri i pampori, trã cãlitori tsi lja cu nãsh multi lucri icã lucri multu greali; om tsi ncarcã i s-discarcã pãrmãtii *{ro: hamal} {fr: portefaix} {en: porter, longshoreman}* ex: cljimai un hãmal tra s-nji ducã sinduchea; imnã nviscut ca un hãmal; fu hãmal (tutã greatsa u purtã el) tu casa-aestã; s-poartã ca un hãmal § ***hãmãlãchi/hãmãlãche*** (hã-mã-lắ-chi) sf hãmãlãchi (hã-mã-lắchĭ) – tehnea-a unui hamal; lucru greu ca-atsel faptu di-un hãmal *{ro: hamalâc} {fr: grosse besogne; rude métier, corvée} {en: profession of a porter, work done by a porter}* ex: s-amintã paradz, ma easti hãmãlãchi (lucru greu, ca di hãmal); feci hãmãlãchi (lucru greu, ca di hãmal) multu chiro § ***hãmãlichi/hãmãliche*** (hã-mã-lí-chi) sf hãmãlichi (hã-mã-líchĭ) – (unã cu ***hãmãlãchi***) § ***hãmãlescu*** (hã-mã-lés-cu) adg hãmãleascã (hã-mã-leás-cã), hãmãleshtsã (hã-mã-lésh-tsã), hãmãleshti/hãmãleshte (hã-mã-lésh-ti) – tsi ari s-facã cu (lucrul di) hãmalj; di hãmal *{ro: de hamal} {fr: de portefaix} {en: of porter}* ex: sumar hãmãlescu (di hãmalj); griutati hãmãleascã (multu mari, di hãmal) § ***hãmãleashti/hãmãleashte*** (hã-mã-leásh-ti) adv – ca un hãmal *{ro: ca un hamal} {fr: à la manière d'un portefaix} {en: like (as) a porter}* ex: lucreadzã hãmãleashti (ca un hãmal)

hãmami/hãmame (hã-má-mi) sf hãmãnj (hã-mắnjĭ) – loclu (casa) iu s-dutsea lumea tu chirolu-atsel vecljul a turtsilor tra si sh-la tut truplu, s-facã bãnj; (expr: 1: l-pitrec la hãmami = lj-dzãc a unui s-fugã, cã nu va-lj fac chefea trã cari vinji i sã-lj dau atseali tsi-nj caftã; 2: mi feci hãmami = mi ncãldzãi multu) *{ro: baie publică} {fr: bain publique} {en: public bath}* ex: cati stãmãnã eara adetea s-njardzim la hãmami; cãndu-lj cãftã paradz, l-pitricu la hãmãmi (expr: lj-dzãsi s-fugã, cã nu va-lj da paradz); s-featsi hãmami (expr: si ncãldzã multu) di multã alãgari § ***hãmãmgi*** (hã-mãm-gí) sm hãmãmgeadz (hã-mãm-gĭádzĭ) – nicuchirlu a hãmamiljei; atsel tsi lucreadzã la unã hãmami *{ro: propietarul sau lucrător de la "hămami"} {fr: le patron ou un ouvrier de bains publiques} {en: owner or worker of public baths}* ex: yinghits paradz s-plãteashti la hãmãngi; hãmãmgeadzlji au multi hãrgi

hãmãlãchi/hãmãlãche (hã-mã-lắ-chi) sf – vedz tu ***hãmal***

hãmãleashti/hãmãleashte (hã-mã-leásh-ti) adv – vedz tu ***hãmal***

hãmãlescu (hã-mã-lés-cu) adg – vedz tu ***hãmal***

hãmãlichi/hãmãliche (hã-mã-lí-chi) sf – vedz tu ***hãmal***

hãmãmgi (hã-mãm-gí) sm vedz tu ***hãmami***

hãmãmgiu (hã-mãm-gíŭ) sm hãmãmgeadz (hã-mãm-gĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***hãmãmgi***

hãmbari/hãmbare (hãm-bá-ri) sf – vedz tu ***ambari***

hãmblusescu (hãm-blu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***hambla***

hãmblusiri/hãmblusire (hãm-blu-sí-ri) sf – vedz tu ***hambla***

hãmblusit (hãm-blu-sítŭ) adg – vedz tu ***hambla***

hãminari (hã-mi-ná-ri) sf – vedz tu ***hãminedz***

hãminat (hã-mi-nátŭ) adg – vedz tu ***hãminedz***

hãminedz (hã-mi-nédzŭ) vb I hãminai (hã-mi-náĭ), hãminam (hã-mi-námŭ), hãminatã (hã-mi-ná-tã), hãminari/hãminare (hã-mi-ná-ri) – lu ngãldzãscu putsãn, ahãt cãt s-hibã hamin; ãl fac s-hibã ma putsãn caldu (hamin) *{ro: tempera, încălzi puţin} {fr: tempérer} {en: warm a little}* § ***hãminat*** (hã-mi-nátŭ) adg hãminatã (hã-mi-ná-tã), hãminats (hã-mi-nátsĭ), hãminati/hãminati (hã-mi-ná-ti) – tsi s-featsi s-hibã hamin (niheamã caldu) *{ro: temperat, încălzit puţin} {fr: tempéré} {en: warmed a little}* § ***hãminari*** (hã-mi-ná-ri) sf hãminãri (hã-mi-nắrĭ) – atsea tsi fatsi un tsi ncãldzashti niheamã un lucru *{ro: acţiunea de a tempera; temperare} {fr: action de tempérer} {en: action of warming a little}* § ***hãminiri*** (hã-mi-ní-ri) sf hãminiri (hã-mi-nírĭ) (di la congiugarea IV, hãminescu?) – (unã cu ***hãminari***) § ***hamin*** (há-minŭ) adg (há-mi-nã), haminj (há-minjĭ), hamini/hamine (há-mi-ni) – tsi easti putsãn (nu para) caldu; cãldishor, habin, dihanj, hljo *{ro: călduţ} {fr: tiède} {en: lukewarm, tepid}* ***habin***[1] (há-binŭ) adg habinã (há-bi-nã), habinj (há-binjĭ), habini/habine (há-bi-ni) – (unã cu ***hamin***) ex: apa easti habinã (nu para caldã); un hir di apã habinã (cãldishoarã)

hãminiri (hã-mi-ní-ri) sf – vedz tu ***hãminedz***

hãndac (hãn-dác) sn hãndãchi (hãn-dắchĭ) – sãpãturã lungã shi strimtã (multi ori tu mardzinea di cali) tra s-curã apa; avlachi,

vlachi, trap, groapã, endec; (expr: lu-alas hãndachi = lu-alas s-discaci singur, fãrã nitsiun agiutor) *{ro: şanţ}* *{fr: fossé}* *{en: ditch, trench}* ex: lj-aflã tu un hãndac (avlachi) mãrsha; calea easti mplinã di hãndãchi (avlãchi, grochi); agru di agru easti dispãrtsãt cu hãndãchi (avlãchi); tora tu aushatic mi-alãsã hãndachi (expr: mi-alãsã fãrã nitsiun agiutor) § ***hãndachi*** (hãn-dá-chi) sf hãndãchi (hãn-dắchĭ) – (unã cu ***hãndac***) § ***hindechi*** (hin-dé-chi) sf hindechi (hin-déchĭ) – (unã cu ***hãndac***)

hãndachi (hãn-dá-chi) sf – vedz tu ***hãndac***

hãndãcusescu (hãn-dã-cu-sés-cu) (mi) vb IV hãndãcusii (hãn-dã-cu-síĭ), hãndãcuseam (hãn-dã-cu-seámŭ), hãndãcusitã (hãn-dã-cu-sí-tã), hãndãcusiri/hãndãcusire (hãn-dã-cu-sí-ri) – hig (pingu, fac s-intrã) tsiva cãtã tu fundul a unui lucru; afundusescu, fundusescu, afundedz, ahãndusescu, ahundusescu, vutsescu; (fig: hãndãcusescu = lj-adar un ahãntu mari arãu (dureari, cripari, etc.) cã-lj fac bana greauã; nj-aspargu bana cu-atseali tsi pat; curbisescu, stuhinedz, distihipsescu, distihisescu, lupusescu, etc.) *{ro: cufunda; nenoroci}* *{fr: enfoncer, abîmer, creuser; rendre malheureux}* *{en: sink, plunge into; make unhappy}* ex: hãndãcusea-ti! § ***hãndãcusit*** (hãn-dã-cu-sítŭ) adg hãndãcusitã (hãn-dã-cu-sí-tã), hãndãcusits (hãn-dã-cu-sítsĭ), hãndãcusiti/hãndãcusite (hãn-dã-cu-sí-ti) – tsi easti hiptu cãtã tu fundul a unui lucru; afundusit, fundusit, ahãndusit, etc.; (fig: hãndãcusit = tsi s-aflã tu-unã halã greauã (di jali, di dureari, di mãri cripãri, etc.); tsi sh-ari aspartã bana; corbu, corbusit, curbisit, stuhinat, distihipsit, distihisit, lupusit, etc.) *{ro: cufundat, nenorocit}* *{fr: enfoncé, abîmé, creusé}* *{en: sunk, unfortunate}* § ***hãndãcusiri/hãndãcusire*** (hãn-dã-cu-sí-ri) sf hãndãcusiri (hãn-dã-cu-sírĭ) – atsea tsi fatsi cariva tsi afundã tsiva; afundusiri, fundusiri, ahundusiri; (fig: atsea tsi s-fatsi cãndu-l curbiseshti pri cariva; curbisiri, stuhinari, distihipsiri, distihisiri, lupusiri, etc.) *{ro: acţiunea de a cufunda; cufundare, acţiunea de a nenoroci; nenorocire}* *{fr: action d'enfoncer, d'abîmer, de creuser; de rendre malheureux; défaite, malheur}* *{en: action of sinking; of making one unhappy; unhapiness}* § ***hãndos***[1] (hãn-dósŭ) adg hãndoasã (hãn-doá-sã), hãndosh (hãn-dóshĭ), hãndoasi/hãndoase (hãn-doá-si) – a curi fundu s-aflã diparti di mardzina di nsus; adãncu, aduncos, ahãndos, afundos, afunducos *{ro: adânc}* *{fr: profond}* *{en: deep}* § ***hundos*** (hun-dósŭ) adg hundoasã (hun-doá-sã), hundosh (hun-dóshĭ), hundoasi/hundoase (hun-doá-si) – (unã cu ***hãndos***[1]) § ***hãndos***[2] (hãn-dósŭ) adv – ahanda, ahãnda, afunda, andãca, adãnca, adanca *{ro: adânc}* *{fr: profondément}* *{en: deep, deeply}* ex: hãndos cum bumbuneadzã! § ***handa*** (han-dá) adv – (unã cu ***hãndos***[2])

hãndãcusiri/hãndãcusire (hãn-dã-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***hãndãcusescu***

hãndãcusit (hãn-dã-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***hãndãcusescu***

hãndos[1] (hãn-dósŭ) adg – vedz tu ***hãndãcusescu***

hãndos[2] (hãn-dósŭ) adv – vedz tu ***hãndãcusescu***

hãngear (hãn-geárŭ) sn hãngeari/hãngeare (hãn-geá-ri) – armã di mãnã sumigoasã shi tãljitoasã, cari sh-u-adutsi cu-unã acamã (alaz, cãtsut) gribuitã (ncusuratã); cãtsut mari; hãngearã, angear *{ro: hanger}* *{fr: poignard recourbé}* *{en: curved dagger}* ex: culac di grãn tu loclu di hãngear; hãngearili di hãsachi suntu shcurti shi lãrdzã; cu un hãngear ãl strãpundzi § ***hãngearã*** (hãn-geá-rã) sf hãngeari/hãngeare (hãn-geá-ri) – (unã cu ***hãngear***) § ***angear*** (an-geárŭ) sn angeari/angeare (an-geá-ri) – (unã cu ***hãngear***)

hãngearã (hãn-geá-rã) sf – vedz tu ***hãngear***

hãngi (hãn-gí) sm, sf – vedz tu ***hani***

hãngioanji/hãngioanje (hãn-gĭoá-nji) sf – vedz tu ***hani***

hãnjar (hãn-jĭárŭ) sn hãnjari/hãnjare (hãn-jĭá-ri) – (bãgats oarã cã tu-aestu zbor, gramatili "n" shi "j" s-avdu ahoryea; scriari neaprucheatã la simpozionlu di Bituli (1997); vedz ***hãngear***)

hãnjatic (hã-njĭá-ticŭ) sn – vedz tu ***hani***

hãpsani/hãpsane (hãp-sá-ni) sf – vedz tu ***hapsi***

hãpsãnã (hãp-sã-nắ) sm – vedz tu ***hapsi***

hãpsãnãu (hãp-sã-nắŭ) sm hãpsãnadz (hãp-sã-nádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***hãpsãnã***

hãpsãnescu (hãp-sã-nés-cu) vb IV – vedz tu ***hapsi***

hãpsãngi (hãp-sãn-gí) sm, sf hãpsãngioanji/hãpsãngioanje (hãp-sãn-gĭoá-nji), hãpsãngeadz (hãp-sãn-gĭádzĭ), hãpsãngioanji/hãpsãngioanje (hãp-sãn-gĭoá-nji) – om tsi-alagã mash dupã chilipuri; chilipirgi, chilipurgi *{ro: chilipirgiu}* *{fr: homme qui cherche des aubaines}* *{en: man seeking bargains}*

hãpsãniri/hãpsãnire (hãp-sã-ní-ri) sf – vedz tu ***hapsi***

hãpsãnit (hãp-sã-nítŭ) adg – vedz tu ***hapsi***

hãpseani/hãpseane (hãp-seá-ni) sf – vedz tu ***hapsi***

hãpuescu (hã-pu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***glãcã***

hãpuiri/hãpuire (hã-pu-í-ri) sf – vedz tu ***glãcã***

hãpuit (hã-pu-ítŭ) adg – vedz tu ***glãcã***

hãr! (hắrŭ) inter – zbor tsi caftã s-aspunã cum s-avdi unã cãtushi tsi doarmi, i cari fatsi un vrondu cãndu omlu u diznjardã sh-nãsã sta ifhãrãstisitã *{ro: interjecţie care imită sunetul unei pisici care toarce satisfăcută}* *{fr: interjection qui imite le son d'un chat qui se repose satisfait}* *{en: interjection imitating the sound made by a resting, satisfied cat}* ex: *hãr-hãr-hãr*, cãtusha fatsi

hãrachi/hãrache (hã-rá-chi) sf – vedz tu ***harac***

hãraci/hãrace (hã-rá-ci) sf hãrãci (hã-rắci) – veaclji dari tsi u plãtea mash atselj tsi nu eara turtsã (muslimanj) tu amirãrilja nturtseascã; haraci, hargi, haratsumã, dat, dari, decat, for, bidelj, gilep, viryii, ghizmã *{ro: taxă, impozit}* *{fr: taxe, dîme, impôt}* *{en: tax, duty}* § ***haraci/harace*** (ha-rá-ci) sf harãci (ha-rắci) – (unã cu ***hãraci***) § ***haratsumã*** (ha-rá-tsu-mã) sf haratsumi/haratsume (ha-rá-tsu-mi) shi hãrãtsunj (hã-rã-tsúnjĭ) – dari tsi u bagã chivernisea pi caplu di om; haraci, hãraci, hargi, dat, dari, decat, for, bidelj, gilep, viryii, ghizmã *{ro: bir}* *{fr: perception de la capitation, exaction}* *{en: capitation, exaction}* ex: nãs nã ascãpã di hãrãtsunj

hãrai/hãrae (hã-rá-i) sf hãrãi (hã-rắĭ) – sac mari di lãnã tsi sã ncarcã pi mulãri; hãrar, sac, burdã, dengã, denghi, bal, balã; fig: multu mari (ca unã hãrai) *{ro: sac mare de lână (balot) ce se ncarcă pe catâri}* *{fr: grand sac de laine (ballot) qu'on charge sur le mulets}* *{en: large wool bag (bale) loaded on mules}* ex: hãrãi (sats mãri) pri cheptu mutã; inima: hãrai (expr: largã cãt un sac mari) § ***hãrar*** (hã-rárŭ) sm hãrari (hã-rárĭ) shi sn hãrari/hãrare (hã-rá-ri) – (unã cu ***hãrai***) ex: umplu tuts hãrãrlji; hãrari di lãnã

hãrami/hãrame (hã-rá-mi) sf – vedz tu ***harami***

hãrapã (hã-rá-pã) sf – vedz tu ***hãrapi***

hãrapi/hãrape (hã-rá-pi) sf hãrãchi (hã-rắchĭ) – atsea tsi-armãni dit unã adãrãmintu (binai, casã, bisearicã, punti, etc.) dupã tsi s-ari aspartã i surpatã; hãrapã, surpãturã, surpu, urvalã, dãrãmãturã, murisci *{ro: dărăpănătură, ruină}* *{fr: délabrement, ruine}* *{en: ruins}* § ***hãrapã*** (hã-rá-pã) sf hãrãchi (hã-rắchĭ) – (unã cu ***hãrapi***)

hãrar (hã-rárŭ) sm – vedz tu ***hãrai***

hãrã (hắ-rã) sf hãri (hắrĭ) shi hãrãlj (hắ-rãljĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***hari***

hãrãchescu (hã-rã-chĭés-cu) vb IV – vedz tu ***hãrchescu***

hãrãchiri/hãrãchire (hã-rã-chí-ri) sf – vedz tu ***hãrchescu***

hãrãchit (hã-rã-chítŭ) adg – vedz tu ***hãrchescu***

hãrãcop (hã-rã-cópŭ) adg hãrãcoapã (hã-rã-coá-pã), hãrãcochi (hã-rã-cóchĭ), hãrãcoapi/hãrãcoape (hã-rã-coá-pi) – tsi easti mplin di harauã; tsi aspuni multã harauã; hãrsit, hãrios, hãros *{ro: vesel, voios, bucuros}* *{fr: gai, joyeux}* *{en: joyous, gay, merry}* ex: tserlu-i limpid sh-hãrãcop (mplin di harauã); tuts era hãrãcochi (yiosh, cu harauã) § ***hãrãcupilji/hãrãcupilje*** (hã-rã-cu-pí-lji) sf hãrãcupilji/hãrãcupilje (hã-rã-cu-pí-lji) – simtsãmintul suflitescu tsi lu-aducheashti cariva tsi s-ifhãrãstiseashti shi s-hãrseashti di-un lucru vrut; hilãrii, harauã, hrauã, hroa, hãrãcupilji, vãsãlii, bucurilji *{ro: voioşie, bucurie}* *{fr: gaieté, réjouissance, allégresse}* *{en: joy, rejoicing}* § ***hilãrii/hilãrie*** (hi-lã-rí-i) sf hilãrii (hi-lã-ríĭ) – (unã cu ***hãrãcupilji***) ex: la measã multã hilãrii (harauã); measã mari sh-hilãrii (hãrãcupilji)

hãrãculji/hãrãculje (hã-rã-cú-lji) sf – vedz tu ***caracaxã***

hãrãcupilji/hãrãcupilje (hã-rã-cu-pí-lji) sf – vedz tu ***hãrãcop***

hãrãfilj (hã-rã-filjĭŭ) sm – vedz tu ***caracaxã***
hãrãhastã (hã-rã-hás-tã) sf – vedz tu ***caracaxã***
hãrãhaxã (hã-rã-hác-sã) sf – vedz tu ***caracaxã***
hãrãhulji/hãrãhulje (hã-rã-hú-lji) sf – vedz tu ***caracaxã***
hãrãmgi (hã-rãm-gí) adg – vedz tu ***harami***
hãrãmit (hã-rã-mítŭ) sm – vedz tu ***haramiu***
hãrãsescu (hã-rã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***harauã***
hãrãsiri/hãrãsire (hã-rã-sí-ri) sf – vedz tu ***harauã***
hãrãsit (hã-rã-sítŭ) adg – vedz tu ***harauã***
hãrãxeashti/hãrãxeashte (hã-rãc-seásh-ti) vb IV (unipirs) – vedz tu ***hãryii***
hãrãxescu[1] (hã-rãc-sés-cu) (mi) vb IV hãrãxii (hã-rãc-síĭ), hãrãxeam (hã-rãc-seámŭ), hãrãxitã (hã-rãc-sí-tã), hãrãxiri/hãrãxire (hã-rãc-sí-ri) – fac unã tãljiturã njicã pri trup (cheali) i pri mardzinea-a unui lucru (cu tsiva tsi talji, cu-unã aguditurã di-un lucru tãljitos, cu-unã zgrãmari, etc.); fac un semnu cu cutsutlu pi-un arãbush tra s-tsãn unã isapi; noatsin, nsimnedz, simnedz; zgrãm, zgãir; (fig: hãrãxescu = dau lishor di cariva, lu-agudescu lishor, lu-ahulescu) *{ro: cresta}* *{fr: faire un cran, érafler}* *{en: notch, scratch}* ex: l-hãrãxii (l-zgrãmai) la cicior; mi hãrãxii la mãnã; cãt ãl hãrãxii (cãt ded di el) § ***hãrãxit***[1] (hã-rãc-sítŭ) adg hãrãxitã (hã-rãc-sí-tã), hãrãxits (hã-rãc-sítsĭ), hãrãxiti/hãrãxite (hã-rãc-sí-ti) – tsi s-ari tãljatã niheamã; tsi-lj si featsi unã tãljiturã (un semnu, zgrãmãturã) njicã; nutsinat, nsimnat, simnat; zgrãmat, zgãirat *{ro: crestat}* *{fr: entaillé}* *{en: notched, scratched}* § ***hãrãxiri***[1]***/hãrãxire*** (hã-rãc-sí-ri) sf hãrãxiri (hã-rãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva easti hãrãxit; nutsinat, nsimnat, simnat; zgrãmat, zgãirat *{ro: acţiunea de a cresta}* *{fr: action de faire un cran, d'érafler}* *{en: action of notching, of scratching}*
hãrãxiri[1]***/hãrãxire*** (hã-rãc-sí-ri) sf – vedz tu ***hãrãxescu***[1]
hãrãxiri[2]***/hãrãxire*** (hã-rãc-sí-ri) sf – vedz tu ***hãryii***
hãrãxit[1] (hã-rãc-sítŭ) adg – vedz tu ***hãrãxescu***[1]
hãrãxit[2] (hã-rãc-sítŭ) adg – vedz tu ***hãryii***
hãrãxitã (hã-rãc-sí-tã) sf vedz tu ***hãryii***
hãrãyii/hãrãyie (hã-rã-yí-i) sf vedz tu ***hãryii***
hãrbii/hãrbie (hãr-bí-i) sf – vedz tu ***harbã***
hãrboalã[1] (hãr-boá-lã) sf – vedz tu ***hãrpã***
hãrboalã[2] (hãr-boá-lã) sf – vedz tu ***hãrchescu***
hãrbulari/hãrbulare (hãr-bu-lá-ri) sf – vedz tu ***hãrchescu***
hãrbulat (hãr-bu-látŭ) adg – vedz tu ***hãrchescu***
hãrbuledz (hãr-bu-lédzŭ) vb I – vedz tu ***hãrchescu***
hãrbulescu (hãr-bu-lĭés-cu) vb – vedz tu ***hãrchescu***
hãrbuliri/hãrbulire (hãr-bu-lí-ri) sf – vedz tu ***hãrchescu***
hãrbulit (hãr-bu-lítŭ) adg – vedz tu ***hãrchescu***
hãrbut (hãr-bútŭ) adg hãrbutã (hãr-bú-tã), hãrbuts (hãr-bútsĭ), hãrbuti/hãrbute (hãr-bú-ti) – tsi lu-arãseashti s-mãcã multu; cari mãcã ca un tsi nu s-fãnãteashti vãrãoarã; lemargu, hirtu, hãrtu, hãrlãput, lixur, tãmah, limos, lingarsu *{ro: lacom}* *{fr: gourmand, glouton}* *{en: greedy}* § ***hãrlãput*** (hãr-lã-pútŭ) adg hãrlãputã (hãr-lã-pú-tã), hãrlãputs (hãr-lã-pútsĭ), hãrlãputi/hãrlãpute (hãr-lã-pú-ti) – (unã cu ***hãrbut***)
hãrchescu (hãr-chĭés-cu) vb IV hãrchii (hãr-chíĭ), hãrcheam (hãr-chĭámŭ), hãrchitã (hãr-chí-tã), hãrchiri/hãrchire (hãr-chí-ri) – ljau anasã greu tu somnu sh-fac un vrondu mari prit nãri; herbu fãsulji (expr); hãrãchescu, hãrbulescu, hãrbuledz, butur *{ro: sforăi, horcăi}* *{fr: ronfler}* *{en: snore}* ex: hãrcheashti greu § ***hãrchit***[1] (hãr-chítŭ) adg hãrchitã (hãr-chí-tã), hãrchits (hãr-chítsĭ), hãrchiti/hãrchite (hãr-chí-ti) – tsi ari hãrchitã; hãrãchit, hãrbulit, hãrbulat, buturat *{ro: sforăit, horcăit}* *{fr: qui a ronflé}* *{en: who snored}* § ***hãrchiri/hãrchire*** (hãr-chí-ri) sf hãrchiri (hãr-chírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva hãrcheashti; hãrãchiri, hãrbuliri, hãrbulari, buturari (di cal) *{ro: acţiunea de a sforăi, de a horcăi; sforăire, horcăire}* *{fr: action de ronfler; ronflement}* *{en: action of snoring; snore}* § ***hãrchit***[2] (hãr-chítŭ) sn pl(?) – vrondul tsi-l fatsi omlu cãndu hãrcheashti; grunflari, hãrboalã *{ro: sforăit, horcăit, sforăitură, horcăitură}* *{fr: ronflement}* *{en: snoring; snore}* § ***hãrboalã***[2] (hãr-boá-lã) sf hãrboali/hãrboale (hãr-boá-li) – (unã cu ***hãrchit***[2]) ex: lu-acãtsã hãrboala trã calea mari, trã moarti§ ***hãrãchescu*** (hã-rã-chĭés-cu) vb IV hãrãchii (hã-rã-chíĭ), hãrãcheam (hã-rã-chĭámŭ), hãrãchitã (hã-rã-chí-tã), hãrãchiri/hãrãchire (hã-rã-chí-ri) – (unã cu ***hãrchescu***) § ***hãrãchit*** (hã-rã-chítŭ) adg hãrãchitã (hã-rã-chí-tã), hãrãchits (hã-rã-chítsĭ), hãrãchiti/hãrãchite (hã-rã-chí-ti) – (unã cu ***hãrchit***[1]) § ***hãrãchiri/hãrãchire*** (hã-rã-chí-ri) sf hãrãchiri (hã-rã-chírĭ) – (unã cu ***hãrchiri***) § ***hãrbulescu*** (hãr-bu-lés-cu) vb IV hãrbulii (hãr-bu-líĭ), hãrbuleam (hãr-bu-leámŭ), hãrbulitã (hãr-bu-lí-tã), hãrbuliri/hãrbulire (hãr-bu-lí-ri) – (unã cu ***hãrchescu***) ex: acãtsã s-hãrbuleascã (s-hãrcheascã) shi s-hearbã fãsulji (expr: s-hãrcheascã) § ***hãrbulit*** (hãr-bu-lítŭ) adg hãrbulitã (hãr-bu-lí-tã), hãrbulits (hãr-bu-lítsĭ), hãrbuliti/hãrbulite (hãr-bu-lí-ti) – (unã cu ***hãrchit***[1]) § ***hãrbuliri/hãrbulire*** (hãr-bu-lí-ri) sf hãrbuliri (hãr-bu-lírĭ) – (unã cu ***hãrchiri***) § ***hãrbuledz*** (hãr-bu-lédzŭ) vb I hãrbulai (hãr-bu-láĭ), hãrbulam (hãr-bu-lámŭ), hãrbulatã (hãr-bu-lá-tã), hãrbulari/hãrbulare (hãr-bu-lá-ri) – (unã cu ***hãrchescu***) § ***hãrbulat*** (hãr-bu-látŭ) adg hãrbulatã (hãr-bu-lá-tã), hãrbulats (hãr-bu-látsĭ), hãrbulati/hãrbulate (hãr-bu-lá-ti) – (unã cu ***hãrchit***[1]) § ***hãrbulari/hãrbulare*** (hãr-bu-lá-ri) sf hãrbulãri (hãr-bu-lắrĭ) – (unã cu ***hãrchiri***)
hãrchin (hãr-chínŭ) sm hãrchinj (hãr-chínjĭ) – lãngoari multu greauã tsi s-aspuni cu giumbi (uimi, plãscãri, priscari) cari pot s-creascã fãrã astãmãtsiri tu itsi parti dit truplu-a omlui sh-cari di nai ma multili ori dutsi la moartea-a omlui; carchin, cãrchin, per *{ro: cancer}* *{fr: cancer}* *{en: cancer}* ex: au hãrchin tu hicat § ***carchin*** (car-chínŭ) sm carchinj (car-chínjĭ) – (unã cu ***hãrchin***) § ***cãrchin*** (cãr-chínŭ) sm cãrchinj (cãr-chínjĭ) – (unã cu ***hãrchin***)
hãrchiri/hãrchire (hãr-chí-ri) sf – vedz tu ***hãrchescu***
hãrchit[1] (hãr-chítŭ) adg – vedz tu ***hãrchescu***
hãrchit[2] (hãr-chítŭ) sn pl(?) – vedz tu ***hãrchescu***
hãrdalã (hãr-dá-lã) sf hãrdãlj (hãr-dắljĭ) – guvã (tu talar); (expr: u-adrai dip hãrdalã = nu feci tsiva dip, nu feci mari lucru, feci unã mari glãrimi; u-adrai dhalã; feci guva tu-apã, etc.) *{ro: gaură în hârdău}* *{fr: trou (dans un tonneau)}* *{en: hole (in a bucket, cask)}* ex: u-adrã dip hãrdalã
hãrescu (hã-rés-cu) (mi) vb IV hãrii (hã-ríĭ), hãream (hã-reámŭ), hãritã (hã-rí-tã), hãriri/hãrire (hã-rí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***hrãnescu***
hãrgescu (hãr-gĭés-cu) vb IV – vedz tu ***hargi***
hãrghii/hãrghie (hãr-ghí-i) sf vedz tu ***hãryii***
hãrgilãchi/hãrgilãche (hãr-gi-lắ-chi) sf – vedz tu ***hargi***
hãrgiri/hãrgire (hãr-gí-ri) sf – vedz tu ***hargi***
hãrgit (hãr-gítŭ) adg – vedz tu ***hargi***
hãrgiuescu (hãr-gĭu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***hargi***
hãrgiuiri/hãrgiuire (hãr-gĭu-í-ri) sf – vedz tu ***hargi***
hãrgiuit (hãr-gĭu-ítŭ) adg – vedz tu ***hargi***
hãrgiuitor (hãr-gĭu-i-tórŭ) adg – vedz tu ***hargi***
hãrhalã (hãr-há-lã) sf hãrhãlj (hãr-hắljĭ) – loc uscat, cu multi chetsrã sh-arinã, pri cari nu poati (i easti greu) s-creascã hrana-a omlui i a prãvdzãlor (yiptul, zãrzãvãtsli, earba, ponjlji, etc.) *{ro: pământ steril}* *{fr: terre sterile, sol aride}* *{en: barren land}*
hãrhalj (hãr-háljĭŭ) sn hãrhalji/hãrhalje (hãr-há-lji) – atsea (carnea i chealea) tsi-aspindzurã sum cioclu-a cucotlui i a gãljinãljei; hãrhalji *{ro: bărbia cocoşului sau a găinei}* *{fr: caroncule; barbe ou crête de coq ou de poule}* *{en: rooster gills}* ex: cucotlu shi ndreapsi njiclu-a lui hãrhalj § ***hãrhalji/hãrhalje*** (hãr-há-lji) sf hãrhãlj (hãr-hắljĭ) – (unã cu ***hãrhalj***)
hãrhalji/hãrhalje (hãr-há-lji) sf – vedz tu ***hãrhalj***
hãrhastã (hãr-hás-tã) sf – vedz tu ***caracaxã***
hãrhãndelj (hãr-hãn-déljĭŭ) sn hãrhãndealji/hãrhãndealje (hãr-hãn-deá-lji) – un mãdular (organ) di-a omlui tsi s-aflã ca unã pungã sum putsa-a bãrbatlui i a unei pravdã bãrbãteascã; colj, boashã, topã, arombu, pungã *{ro: coi, testicul}* *{fr: testicule}* *{en: testis, testicle}*
hãrhãrescu (hãr-hã-rés-cu) vb IV hãrhãrii (hãr-hã-ríĭ), hãrhãream (hãr-hã-reámŭ), hãrhãritã (hãr-hã-rí-tã), hãrhãriri/hãrhãrire (hãr-hã-rí-ri) – arãd cu bots (cachinuri, grohuti) sãnãtoasi shi ahãndoasi; lishin di-arãdeari; cãhtescu di-arãdeari; cãpãescu di-arãdeari; cãchin, cãhtescu, pãhãescu *{ro: râde în hohote}* *{fr: rire aux éclats}* *{en: roar with laughter}*

ex: u-avdu cum multu hãrhãreashti § ***hãrhãrit*** (hãr-hã-rítŭ) adg hãrhãritã (hãr-hã-rí-tã), hãrhãrits (hãr-hã-rítsĭ), hãrhãriti/hãrhãrite (hãr-hã-rí-ti) – cari arãsi cu grohuti; cari lishinã di-arãdeari; cãchinit, cãhtit, cãpãit (di-arãdeari); pãhãit *{ro: care a râs în hohote; leşina (de răs)} {fr: qui a rit aux éclats} {en: who has burst, roared with laughter}* § ***hãrhãriri/hãrhãrire*** (hãr-hã-rí-ri) sf hãrhãriri (hãr-hã-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva hãrhãreashti; cãchiniri, cãhtiri, cãpãiri; pãhãiri *{ro: acţiunea de a râde în hohote} {fr: action de rire aux éclats} {en: action of roaring with laughter}*

hãrhãriri/hãrhãrire (hãr-hã-rí-ri) sf – vedz tu ***hãrhãrescu***

hãrhãrit (hãr-hã-rítŭ) adg – vedz tu ***hãrhãrescu***

hãrhidã (hãr-hí-dã) sf hãrhidz (hãr-hídzĭ) – prici di apã dultsi (tsi nu easti pescu), tsi ari un trup moali anvãlit di unã cãpachi corcanã, cari s-fatsi arosh cãndu easti hertu, cu-unã pãnticã ca unã aradã di neali, cu ma multi preclji di cicioari (cu cari imnã di-arada cãtrã nãpoi) di cari, prota preaclji easti ca un cljashti; cãrãvidã, arac, rac, cãvur, cavur, cavru *{ro: rac} {fr: écrevisse} {en: (fresh water) crayfish}* ex: multsã peshti shi hãrhidz (cavri)

hãrii/hãrie (hã-rí-i) sf – vedz tu ***hãiri***

hãrios (hã-ri-ósŭ) adg – vedz tu ***harauã***

hãriri/hãrire (hã-rí-ri) sf hãriri (hã-rírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***hrãniri***

hãrisescu (hã-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***harauã***

hãrisiri/hãrisire (hã-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***harauã***

hãrisit (hã-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***harauã***

hãrit (hã-rítŭ) adg hãritã (hã-rí-tã), hãrits (hã-rítsĭ), hãriti/hãrite (hã-rí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***hrãnit***

hãrjescu (hãr-jĭés-cu) vb IV – vedz tu ***hargi***

hãrjiri/hãrjire (hãr-jí-ri) sf – vedz tu ***hargi***

hãrjit (hãr-jítŭ) adj – vedz tu ***hargi***

hãrlãput (hãr-lã-pútŭ) adg – vedz tu ***hãrbut***

hãrlu (hắr-lu) invar – vedz tu ***hãzãrcu***

hãrnescu (hãr-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***hranã***

hãrniri/hãrnire (hãr-ní-ri) sf – vedz tu ***hranã***

hãrnit (hãr-nítŭ) adg – vedz tu ***hranã***

hãros[1] (hã-rósŭ) adg – vedz tu ***harauã***

hãros[2] (hã-rósŭ) adv – vedz tu ***harauã***

hãrpã (hắr-pã) sf hãrpi/hãrpe (hắr-pi) – unã soi di muljiturã mãzgoasã (tsi sh-u-adutsi cu mixili dit nari), niheamã ca galbinã di pronjlu tsi poati s-lu aibã, tsi easi cu tusea i vumearea dit plumunj shi gushi, cãndu omlu easti arãtsit i bea multã tutumi; hãrboalã *{ro: flegmă} {fr: flegme, glaire} {en: phlegm, mucus}* ex: s-lichescu hãrpi; ascuchi nã hãrpã; scoati hãrpi § ***hãrboalã***[1] (hãr-boá-lã) sf hãrboali/hãrboale (hãr-boá-li) – (unã cu ***hãrpã***) ex: ascuchi hãrboali (hãrpi) § ***hãrpuescu*** (hãr-pu-ĭés-cu) vb IV hãrpuii (hãr-pu-íĭ), hãrpueam (hãr-pu-ĭámŭ), hãrpuitã (hãr-pu-í-tã), hãrpuiri/hãrpuire (hãr-pu-í-ri) – scot (ascuchi) hãrpi (hãrboali) din gurã (dit gushi) *{ro: scuipa flegme} {fr: cracher des flegmes} {en: spit phlegm}* ex: easti arãtsit shi tut hãrpueashti (scoati hãrpi) § ***hãrpuit*** (hãr-pu-ítŭ) adg hãrpuitã (hãr-pu-í-tã), hãrpuits (hãr-pu-ítsĭ), hãrpuiti/hãrpuite (hãr-pu-í-ti) – (om) tsi ari ascucheatã hãrpi; (hãrpã) ts easti ascucheatã *{ro: care a scuipat flegme; (flegmă) scuipată} {fr: qui a craché des flegmes; (flegme) crachée} {en: who spits phlegms}* § ***hãrpuiri/hãrpuire*** (hãr-pu-í-ri) sf hãrpuiri (hãr-pu-írĭ) – atsea tsi fatsi un om tsi hãrpueashti *{ro: acţiunea de a scuipa flegme} {fr: action de cracher des flegmes} {en: action of spitting phlegm}*

hãrpuescu (hãr-pu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***hãrpã***

hãrpuiri/hãrpuire (hãr-pu-í-ri) sf – vedz tu ***hãrpã***

hãrpuit (hãr-pu-ítŭ) adg – vedz tu ***hãrpã***

hãrsescu (hãr-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***harauã***

hãrsht! (hắrshtĭ) inter – vedz tu ***crãsht!***

hãrshti! (hắrshtĭ!) inter – vedz tu ***crãsht!***

hãrsiri/hãrsire (hãr-sí-ri) sf – vedz tu ***harauã***

hãrsit (hãr-sítŭ) adg – vedz tu ***harauã***

hãrtachi/hãrtache (hãr-tá-chi) hãrtãchi (hãr-tắchĭ) – carti dit gioclu di cãrtsã (ca preftu, fandi, as, etc.); carti *{ro: carte de joc} {fr: carte à jouer} {en: playing card}*

hãrtii/hãrtie (hãr-tí-i) sf hãrtii (hãr-tíĭ) – luguria (acoala) faptã dit mãtsinarea-a leamnilor sh-alichirea cumãtslor, ufilisitã la scriari; carti, acoalã, coalã, filã *{ro: hârtie} {fr: papier} {en: paper}*

hãrtu[1] (hắr-tu) adg hãrtã (hắr-tã), hãrtsã (hắr-tsã), hãrti/hãrte (hắr-ti) – tsi lu-arãseashti s-mãcã multu; cari mãcã ca un tsi nu s-fãnãteashti vãrãoarã; hirtu, lemargu, hãrbut, hãrlãput, lixur, tãmah, limos, lingarsu *{ro: lacom} {fr: gourmand} {en: greedy}* ex: tsi suntu hãrtsã (lemaryi) trã mãcari gretslji!; nuari ma hãrtsã di picurari

hãrtu[2] (hắr-tu) sm, sf hãrtã (hắr-tã), hãrtsã (hắr-tsã), hãrti/hãrte (hắr-ti) – soi di cãni njic; cãni di-avinãtoari, cu truplu analtu, suptsãri shi zveltu sh-cu cicioarili lundzi cari alagã multu agonja; hãrtã, oshã, ligon *{ro: ogar} {fr: roquet; chien couchant, lévrier, chien d'arrêt} {en: pug-dog; setter, pointer, greyhound}* ex: avem un hãrtu di cãni (un cãni tsi nu poati s-facã tsiva!) § ***hãrtã*** (hắr-tã) sf hãrti/hãrte (hắr-te) – cãni di-avinãtoari, cu truplu analtu, suptsãri shi zveltu sh-cu cicioarili lundzi cari alagã multu agonja; oshã, ligon *{ro: ogar} {fr: lévrier, chien d'arrêt} {en: greyhound}* ex: cu hãrta shcljoapã nu s-dutsi avinari

hãrvãljisescu (hãr-vã-lji-sés-cu) vb IV – vedz tu ***arvali***

hãrvãljisiri/hãrvãljisire (hãr-vã-lji-sí-ri) sf – vedz tu ***arvali***

hãrvãljisit (hãr-vã-lji-sítŭ) adg – vedz tu ***arvali***

hãryii/hãryie (hãr-yí-i) sf hãryii (hãr-yíĭ) – lunjina tsi da pri tser ninti ca s-easã soarili tahina; oara tsi nchiseashti s-da lunjina tu-apiritã (si s-veadã prota, cati tahina, tu oara tsi creapã dzua); hãrghii, hãrãyii, hãrãxitã, adoarã, adoara, andzari, ndzari, ndzãrimi, dzari, zari, apiritã, apirish, cripatã, deadoarã, deadoara, haragmã, harazmã, haraimera *{ro: zori de zi} {fr: pointe du jour, aube, le petit jour} {en: daybreak, dawn}* ex: hãryia lã da "dzuã bunã"; fudzii hãryii (cum cripa dzua) § ***hãrghii/hãrghie*** (hãr-ghí-i) sf hãrghii (hãr-ghíĭ) – (unã cu ***hãryii***) ex: s-tindi ninti di hãrghii; s-alumtarã pãnã tu cripata-a hãryiiljei (pãnã cãndu deadi hãryia) § ***hãrãyii/hãrãyie*** (hã-rã-yí-i) sf hãrãyii (hã-rã-yíĭ) – (unã cu ***hãryii***) § ***hãrãxeashti/hãrãxeashte*** (hã-rãc-seá-shti) vb IV (unipirs pirs 3-a) hãrãxi (hã-rãc-sí), hãrãxea (hã-rãc-seá), hãrãxitã (hã-rãc-sí-tã), hãrãxiri/hãrãxire (hã-rãc-sí-ri) – da hãryia; creapã dzua; algheashti di dzuã; algheashti, apirã *{ro: crăpa de zi, zori de zi} {fr: la pointe de jour} {en: (of daylight) dawn, break}* ex: avea hãrãxitã (avea cripatã dzua) § ***hãrãxit***[2] (hã-rãc-sítŭ) adg hãrãxitã (hã-rãc-sí-tã), hãrãxits (hã-rãc-sítsĭ), hãrãxiti/hãrãxite (hã-rãc-sí-ti) – (dzua) tsi cripã; (hãryia) tsi deadi) *{ro: crăpa de zi, zori de zi} {fr: la pointe de jour} {en: (of daylight) dawn, break}* § ***hãrãxiri***[2]***/hãrãxire*** (hã-rãc-sí-ri) sf hãrãxiri (hã-rãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu hãrãxeashti (creapã dzua) *{ro: crăpa de zi, zori de zi} {fr: la pointe de jour} {en: (of daylight) dawn, break}* § ***hãrãxitã*** (hã-rãc-sí-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***hãryii***) ex: tu-apiritã sh-tu hãrãxitã § ***haragmã*** (há-rag-mã) sf haragmi/haragme (há-rag-mi) – (unã cu ***hãryii***) § ***harazmã*** (há-raz-mã) sf harazmi/harazme (há-raz-mi) – (unã cu ***hãryii***) § ***haraimera*** (ha-raĭ-mé-ra) sf fãrã pl – (unã cu ***hãryii***)

hãrzãescu (hãr-zã-ĭés-cu) vb IV hãrzãii (hãr-zã-íĭ), hãrzãeam (hãr-zã-ĭámŭ), hãrzãitã (hãr-zã-í-tã), hãrzãiri/hãrzãire (hãr-zã-í-ri) – easti ananghi di tsiva i cariva; am ananghi; ãnj lipseashti; lipsescu, prindi *{ro: trebui} {fr: devoir, falloir, être nécessaire} {en: should, ought, must}* ex: vãsiljelu-l hãrzãea (ãlj lipsea, prindea s-lu aibã), sh-nãs, un ahtari san; ti hãrzãeashti (tsã lipseashti) mumã § ***hãrzãit*** (hãr-zã-ítŭ) adg hãrzãitã (hãr-zã-í-tã), hãrzãits (hãr-zã-ítsĭ), hãrzãiti/hãrzãite (hãr-zã-í-ti) –di cari easti ananghi; lipsit *{ro: trebuit} {fr: qui est nécessaire} {en: which (what) is missed, needed, short of}* § ***hãrzãiri/hãrzãire*** (hãr-zã-í-ri) sf hãrzãiri (hãr-zã-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu hãrzãeashti tsiva; lipsiri *{ro: acţiunea de a trebui} {fr: action de devoir, de falloir, d'être nécessaire} {en: action of being needed. of being obliged to do something}*

hãrzãiri/hãrzãire (hãr-zã-í-ri) sf – vedz tu ***hãrzãescu***

hãrzãit (hãr-zã-ítŭ) adg – vedz tu ***hãrzãescu***

hãrzescu[1] (hãr-zés-cu) vb IV – vedz tu ***ahãrdzescu***

hãrzescu² (hãr-zés-cu) vb IV – vedz tu ***ahãrzescu²***
hãrziri¹ /hãrzire (hãr-zí-ri) sf – vedz tu ***ahãrdzescu***
hãrziri²/hãrzire (hãr-zí-ri) sf – vedz tu ***ahãrzescu²***
hãrzit¹ (hãr-zítŭ) adg – vedz tu ***ahãrdzescu***
hãrzit² (hãr-zítŭ) adg – vedz tu ***ahãrzescu²***
hãrzitor (hãr-zí-tórŭ) adg – vedz tu ***ahãrzescu²***
hãsap (hã-sápŭ) sm hãsachi (hã-sáchĭ) – omlu tsi talji prãvdzã icã vindi carni sh-lugurii fapti di carni tãljatã; cãsap, cãrnar, cãnãrã *{ro: măcelar} {fr: boucher} {en: butcher}* § ***hasapljo*** (ha-sa-pljó) sm hasapljadz (ha-sa-pljĭádzĭ) – ducheani iu s-vindi carni sh-lugurii fapti di carni; cãsãpnitsã, hãsãpnitsã, hãsãmnitsã, hãsãplãchi; (expr: ca cãnili la hasapljo = ca un tsi ashteaptã cu multã mirachi tra sã-lj si da, sã-lj si-arucã tsiva) *{ro: măcelărie} {fr: boucherie} {en: butcher's shop}* ex: sã nvitsã ca cãnili la hasapljo (expr: ca un tsi ashteaptã cu multã mirachi sã-lj si da tsiva) § ***hãsãmnitsã*** (hã-sãm-ní-tsã) sf hãsãmnitsã (hã-sãm-ní-tsã) – (unã cu ***hasapljo***) § ***hãsãpnitsã*** (hã-sãp-ní-tsã) sf hãsãpnitsã (hã-sãp-ní-tsã) – (unã cu ***hasapljo***) § ***hãsãplãchi/hãsãplãche*** (hã-sã-plắ-chi) sf hãsãplãchi (hã-sã-plắchĭ) – 1: hasapljo, hãsãpnitsã, cãsãpnitsã, hãsãmnitsã; 2: tehnea di hãsap *{ro: măcelărie, meseria de măcelar} {fr: boucherie, métier de boucher} {en: butcher's shop, butcher's trade}* § ***hãsãpescu*** (hã-sã-pés-cu) adg hãsãpeascã (hã-sã-peás-cã), hãsãpeshtsã (hã-sã-pésh-tsã), hãsãpeshti (hã-sã-pésh-ti) – tsi ari s-facã cu hãsaplu i hãsãplãchea; (lucru) di hãsap *{ro: de măcelar} {fr: de boucher} {en: of butcher}* ex: cutsut hãsãpescu (di hãsap)
hãsãbã (hã-sã-bắ) sm – vedz tu ***cãsãbã***
hãsãdhyear (hã-sãdh-yeárŭ) sm hãsãdhyeari (hã-sãdh-yeárĭ) – unã cu ***hãsãdyear***
hãsãdyear (hã-sãdh-yeárŭ) sm – vedz tu ***cãsãvyear***
hãsãmnitsã (hã-sãm-ní-tsã) sf – vedz tu ***hãsap***
hãsãpã (hã-sã-pắ) sm – vedz tu ***cãsãbã***
hãsãpescu (hã-sã-pés-cu) adg – vedz tu ***hãsap***
hãsãplãchi/hãsãplãche (hã-sã-plắ-chi) sf – vedz tu ***hãsap***
hãsãpnitsã (hã-sãp-ní-tsã) sf – vedz tu ***hãsap***
hãsãvyear (hã-sãv-yeárŭ) sm – vedz tu ***cãsãvyear***
hãscari/hãscare (hãs-cá-ri) sf – vedz tu ***hascu¹***
hãscat (hãs-cátŭ) adg – vedz tu ***hascu¹***
hãseanlichi/hãseanliche (hã-sean-lí-chi) sf hãseanlichi (hã-sean-líchĭ) – atsea (ura, nivrearea) tsi u poartã un fatsã di tsiva i di cariva (un dushman); ura tsi u-aduchescu doi dushmanj (un fatsã di alantu) shi mirachea tsi u au tra sã-sh facã arãu; atsea tsi aducheashti un om tr-atsel tsi nu lj-easti dip harish (tsi lj-easti analut, tsi lu-agnuseashti, pri cari nu va s-lu veadã n fatsã, etc.); dushmãnilji, amahi, cãrezi, niuspitsãlji, ehtrã, ihtrilji, ehtrilji, zãti, shãrã, sheri *{ro: duşmănie, antipatie} {fr: inimitié, hostilité, antipathie} {en: enmity, hostility, antipathy}*
Hãsh (Hắshĭ) sf pl – locuri namisa di Grebini shi Calabaca, iu bãneadzã grets, tu hori njits sh-cu casili largu unã di-alantã *{ro: regiune între Calabaca şi Grebena} {fr: contrées habitées par des grecs qui se trouvent entre les villes de Grebena et Calabaca} {en: region between the towns of Grebena et Calabaca, inhabited by Greeks}* ex: dit dirveni shi dit Hãsh; nu ti-arãsirã Hãshli § ***hãshot*** (hã-shĭótŭ) sm, sf hãshoatã (hã-shĭoá-tã), hãshots (hã-shĭótsĭ), hãshoati/hãshoate (hã-shĭoá-ti) – un tsi bãneadzã Hãsh; un a curi fumealji s-tradzi di Hãsh *{ro: locuitor din Hăşi} {fr: habitant de la région de Hãsh} {en: inhabitant of Hãsh}* ex: Hãshot s-earai sh-ahãt aruptu nu vrea hii § ***hãshutescu*** (hã-shĭu-tés-cu) adg hãshuteascã (hã-shĭu-teás-cã), hãshuteshtsã (hã-shĭu-tésh-tsã), hãshuteshti/hãshuteshte (hã-shĭu-tésh-ti) – tsi ari s-facã cu hãshotslji; di hãshots *{ro: de "hăşot"} {fr: de "hãshot"} {en: of "hãshot"}* ex: agri hãshuteshtsã (di hãshots) § ***hashutuhoarã*** (ha-shĭu-tu-hoá-rã) sf hashutu-hori (ha-shĭu-tu-hórĭ) – hoarã hãshuteascã (di hãshots) *{ro: sat de hăşioţi} {fr: village de "hãshots"} {en: village inhabited by "hãshots"}* ex: lom nãpoi nsus, hashutu-horli
hãshcã (hắsh-cã) sf – vedz tu ***caracaxã***
hãshdipsit (hãsh-dhip-sítŭ) adg – vedz tu ***hadyi***
hãshot (hã-shĭótŭ) sm, sf – vedz tu ***Hãsh***
hãshti/hãshte (hắsh-ti) sf hãshti/hãshte (hắsh-ti) – partea di paradz tsi omlu ari s-plãteascã cati oarã (cati mes, bunãoarã) trã borgea tsi ari (ti nichi, ti un lucru acumpãrat virise, etc.) *{ro: rată} {fr: terme, annuité} {en: rate, annuity}* ex: plãtescu tu dauã hãshti (plãtescu tu dauã pãrtsã, atsea tsi lj-am ti dari)
hãshutescu (hã-shĭu-tés-cu) adg – vedz tu ***Hãsh***
hãsilj (hã-síljĭŭ) sn hãsilji/hãsilje (hã-sí-lji) – soi di earbã-analtã, criscutã di om, cu palj lungu shi schic ncãrcat cu-arãdz di gãrnutsi; gãrnutslu faptu di-aestã earbã, bun trã hrana-a prãvdzãlor sh-cãtivãrãoarã a omlui (cari poati s-facã di gãrnutsã birã, arãchii, etc.); ordzu *{ro: orz} {fr: orge} {en: barley}*
hãsumirsescu (hã-su-mir-sés-cu) vb IV – vedz tu ***hasumeri***
hãsumirsiri/hãsumirsire (hã-su-mir-sí-ri) sf – vedz tu ***hasumeri***
hãsumirsit (hã-su-mir-sítŭ) adg – vedz tu ***hasumeri***
hãtai/hãtae (hã-tá-i) sf hãtãi (hã-tắĭ) – zbor (faptã, scriari, etc.) tsi easti unã abatiri (dipãrtari) di la atsea tsi easti lugursitã ca ndreptu i di cum lipseashti s-hibã zborlu (fapta, scriarea, etc.); alathus, alath, lathus, ftexim, stepsu, sfalmã, eanglãshi *{ro: greşeală, eroare} {fr: faute, erreur; détriment, malheur} {en: fault, error}* ex: tu videari, cu sivdai, tu mãcari, cu hãtai (znjii)
hãtãrgi (hã-tãr-gí) adg – vedz tu ***hãtãri***
hãtãri/hãtãre (hã-tã-ri) sf hãtãri (hã-tắrĭ) – bunlu tsi-l fãtsem a unui om (oaspi, trã chefea i sinferlu-a lui, i cariva di la cari vrem poati s-avem unã hãtãri ma nclo), tu loc tra s-lu fãtsem a altui om; hatrã, hari; chefi, gustu *{ro: favoare, hatâr} {fr: égard, complaisance; concession, faveur, passe-droit} {en: consideration, complacency; grant, favor, good turn}* § ***hãtãrgi*** (hã-tãr-gí) adg hãtãrgioanji/hãtãrgioanje (hã-tãr-gĭoá-nji), hãtãrgeadz (hã-tãr-geádzĭ), hãtãrgioanji/hãtãrgioanje (hã-tãr-gĭoá-nji)– atsel tsi fatsi-unã hãtãri a cuiva *{ro: păsuitor} {fr: serviable, qui jouit d'égard} {en: obliging}* § ***hatrã*** (há-trã) sf pl(?) – (unã cu ***hãtãri***) ex: ti hatra (hãtãrea, chefea, gustul)-al Fezo; hatra (hãtãrea)-a voastrã-i mari
hãu (hắŭ) sn – vedz tu ***hãusescu***
hãusescu (hã-u-sés-cu) (mi) vb IV hãusii (hã-u-síĭ), hãuseam (hã-u-seámŭ), hãusitã (hã-u-sí-tã), hãusiri/hãusire (hã-u-sí-ri) – hig (pingu, fac s-intrã) tsiva cãtã tu fundul a unui lucru; fac s-cadã cariva tu hauã; afundu, afundusescu, fundusescu, afundedz, ahãndusescu, hãndãcusescu, vutsescu *{ro: cufunda} {fr: enfoncer, plonger} {en: sink, plunge into}* ex: nji si hãusirã (ahãndusirã) ocljilj § ***hãusit*** (hã-u-sítŭ) adg hãusitã (hã-u-sí-tã), hãusits (hã-u-sítsĭ), hãusiti/hãusite (hã-u-sí-ti) – tsi easti pimtu cãtã tu fundu; cãdzut (arcat) tu hauã; afundat, afundusit, fundusit, ahãndusit, hãndãcusit, vutsit *{ro: cufundat} {fr: enfoncé, plongé} {en: sunk, plunged into}* § ***hãusiri/hãusire*** (hã-u-sí-ri) sf hãusiri (hã-u-sírĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi afundã tsiva; atsea tsi s-fatsi cãndu un cadi (easti arcat) tu hauã; afundari, afundusiri, fundusiri, ahãndusiri, hãndãcusiri, vutsiri *{ro: acţiunea de a cufunda; cufundare} {fr: action d'enfoncer (de plonger)} {en: action of sinking (plunging into)}* § ***hãu*** (hắŭ) sn hãuri (hắ-urĭ) – loc (dit muntsã) multu-arãpos shi ahãndos tsi s-dipuni multu greu sh-cu mari piriclju di cãdeari sh-di moarti; hau, hauã, surpu, areapit, areapid, arepit, grem, gremur, greb, greblu, grimurã, grimelj, rãpã, arãpã, chiritã *{ro: prăpastie} {fr: précipice, abîme, gouffre, chaos} {en: abyss, chasm, precipice}* ex: pishtireaua nghios, tu hãu, va sunã goalã; tu hãulu lai shi ahãndos cu nãs s-arucuteashti § ***hau*** (háŭ) sn hãuri (hắ-urĭ) – (unã cu ***hãu***) ex: s-u-alasã feata aclo tu un hau § ***hauã*** (há-ŭã) sf fãrã pl – (unã cu ***hãu***) ex: ascãpã di aestã hauã fãrã fundu; ascumti tu dãncoasa hauã ali agãrshiri
hãusiri/hãusire (hã-u-sí-ri) sf – vedz tu ***hãusescu***
hãusit (hã-u-sítŭ) adg – vedz tu ***hãusescu***
hãvai¹/hãvae (hã-vá-i) sf – vedz tu ***hãvã¹***
hãvai²/hãvae (hã-vá-i) sf – vedz tu ***hãvã²***
hãvani/hãvane (hã-vá-ni) sf hãvãnj (hã-vắnjĭ) – 1: hãlati di tungi ca unã cupã tu cari s-bagã lucri (nuts, cafe, alj, etc.) trã chisari i zmuticari; 2: machinã trã tãljari tutumea; avani, ghiubec, dubec, dubechi, ghudii *{ro: havan, piuliţă} {fr: mortier en bronze pour piler} {en: bronze mortar for grinding*

or crushing} ex: mama sta shi tata-lj da (*angucitoari*: hãvanea shi stumbul); chisã nutsli tu hãvani; hãvanea easti di tungi, dubechea easti di cheatrã i di lemnu di cucosh; tali tutumi tu hãvani § ***avani/avane*** (a-vá-ni) sf avãnj (a-vắnjĭ) – (unã cu ***hãvani***) § ***hãvãngi*** (hã-vãn-gí) sm hãvãngeadz (hã-vãn-gĭádzĭ) – mastur tu tãljarea-a tutumiljei cu hãvanea; *{ro: lucrător cu "havan"-ul} {fr: travailleur au "havan"} {en: "havan" operator}* ex: un hãvãngi amintã bunj pãradz

hãvã[1] (hã-vắ) sm hãvadz (hã-vádzĭ) – air, vimtu, avai, hãvai, aerã, erã, hãvã, climã *{ro: aer, climat} {fr: air, climat} {en: air, climate}* ex: aoa easti hãvã (vimtu) greu § ***hãvai***[1]***/hãvae*** (hã-vá-i) sf hãvãi (hã-vắĭ) – (unã cu ***hãvã***[1])

hãvã[2] (hã-vắ) sm hãvadz (hã-vádzĭ) – cãntic, miludii, nubeti, niho; (fig: hãvã = pãreari, lucru, huzmeti, etc.) *{ro: melodie} {fr: melodie, cantilène} {en: mélody, cantilena}* ex: cãntã-nj un hãvã (niho); catiun cu hãvãlu-lj (expr: cu niholu, pãrearea a lui); sh-mutrea hãvãlu (fig: lucrul, huzmetea) shi chefea § ***hãvai***[2]***/hãvae*** (hã-vá-i) sf hãvãi (hã-vắĭ) – (unã cu ***hãvã***[2])

hãvãngi (hã-vãn-gí) sm – vedz tu ***hãvani***

hãvãngiu (hã-vãn-gíŭ) sm hãvãngeadz (hã-vãn-gĭádzĭ) – scriari shi zburãri neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***hãvãngi***

hãvuzi/hãvuze (hã-vú-zi) sf hãvuzi (hã-vúzĭ) – loc tu cari s-tsãni apã (ti-aspilarea-a vasilor, ti beari, tra s-anoatã oaminjlji, etc.); njic loc adrat di om (trã mushuteatsã, tu mesea-a unui cãsãbã, dinintea-a unei binai mari, etc.), tu cari s-bagã apã di s-fatsi ca unã soi di lac njic, multi ori cu-unã fãntãnã tu mesi di iu azvoami apa; avuz, gurnã, buduvai, sternã *{ro: havuz, bazin de apă} {fr: bassin à eau} {en: water basin}* ex: si astupã hãvuzea § ***avuz*** (a-vúzŭ) sn avuzi/avuze (a-vúzĭ) – (unã cu ***hãvuzi***); ex: bagã ghiumlu pi avuz

hãvyear (hãv-yĭárŭ) sn hãvyeari/hãvyeare (hãv-yĭá-ri) – oauã nsãrati di pescu; vutarac, icri *{ro: icre, caviar} {fr: oeufs de tout poisson, caviar} {en: fish eggs, caviar}* ex: mãcãm la el hãvyear lai

hãzãrcu (hã-zắr-cu) adg hãzãrcã (hã-zắr-cã), hãzãrtsã (hã-zắr-tsã), hãzãrtsi/hãzãrtse (hã-zắr-tsi) – (lucru) tsi s-ari ndreaptã (adratã ashi cum lipseashti) trã tsi u-ari tu minti omlu s-facã; tsi easti bitisit, ndreptu; hãzãri, hãrlu, etim, etmu, lesta, protim, bitisit, ndreptu *{ro: gata, pregătit} {fr: prêt, préparé, prompt} {en: ready, prepared}* ex: mãcarea u-aflãm hãzãrcã § ***hãzãri/hãzãre*** (hã-zắ-ri) invar – (unã cu ***hãzãrcu***) ex: hits tuts hãzãri? (etinj?); measa-i hãzãri (etimã); nu escu nica faptu hãzãri ti ducã § ***hãrlu*** (hắr-lu) invar – (unã cu ***hãzãrcu***) ex: harlu tsi stãtea hãrlu (etim) cu-apala shi-l fuvirsea

hãzãri/hãzãre (hã-zắ-ri) invar – vedz tu ***hãzãrcu***

hãzmusescu (hãz-mu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***hazmu***[1]

hãzmusiri/hãzmusire (hãz-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***hazmu***[1]

hãzmusit (hãz-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***hazmu***[1]

hãznã (hãz-nắ) sn hãznadz (hãz-nádzĭ) – loclu iu s-tsãni adunatã avearea-a statlui (pãradz, amalãmã, etc.); aveari adunatã sh-turnatã tu lucri njits sh-cu multã tinjii (ca pãradz, chetri scumpi, lucri di artã, etc. ascumti multi ori tu-un singur loc); yisteari, ayisteari, malã, thisavro, chisavro; aveari, avutsãlji, avutsami, bugãtsãlji *{ro: comoară, tezaur} {fr: trésor} {en: treasure}* § ***hãznãtar*** (hãz-nã-tárŭ) sm hãznãtari (hãz-nã-tárĭ) – atsel tsi-aveaglji hãznãlu; atsel tsi ari vrundida-a hãznãlui – vedz shi ***yisteari***

hãznãtar (hãz-nã-tárŭ) sm – vedz tu ***hãznã***

hãzuri/hãzure (hã-zú-ri) sf – vedz tu ***huzuri***

hãzusescu (hã-zu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***hazo***

hãzusiri/hãzusire (hã-zu-sí-ri) sf – vedz tu ***hazo***

hãzusit (hã-zu-sítŭ) adg – vedz tu ***hazo***

heam (heám) adv – vedz tu ***nãheamã***

heamã[1] (heá-mã) adv – vedz tu ***nãheamã***

heamã[2] (heá-mã) sf pl(?) – glico (dultseami) faptu dit shirã (mustu, dzamã di-auã) *{ro: dulceață de must} {fr: confiture de moût} {en: jam made of must of grapes}*

heamin (heá-minŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***theamin***

hearbiri/hearbire (heár-bi-ri) sf – vedz tu ***herbu***

hearhic (heár-hicŭ) sm hearhits (heár-hitsĭ) – 1: pom tsi fatsi yimishi dultsi (galbini, cãrnoasi, dzãmoasi sh-cu-un singur os mari tu mesi) tsi sh-u-adutsi tu videari cu unã caisã ma mari; herhic, hearhir, herhir, hearhit, chearsic, virucnjeu, virucheu, viruchi; 2: pom tsi fatsi yimishi dultsi (cãrnoasi, dzãmoasi, cu coaja shi carnea galbinã sh-cu-un singur os mari tu mesi) tsi sh-u-adutsi tu videari cu unã chearsicã ma njicã; cais *{ro: piersic; cais} {fr: pêcher; abricotier} {en: peach-tree; apricot-tree}* § ***herhic*** (hér-hicŭ) sm herhits (hér-hitsĭ) – (unã cu ***hearhic***) § ***hearhir*** (heár-hirŭ) sm hearhiri (heár-hirĭ) – (unã cu ***hearhic***) § ***herhir*** (hér-hirŭ) sm herhiri (hér-hirĭ) – (unã cu ***hearhic***) § ***hearhit*** (heár-hitŭ) sm hearhits (heár-hitsĭ) – (unã cu ***hearhic***) § ***hearhicã*** (heár-hi-cã) sf hearhitsi/hearhitse (heár-hi-tsi) – 1: yimisha faptã di pomlu hearhic; herhicã, hearhirã, herhirã, hearhitã, virucnjauã, virucheauã, viruchi, pheshcã; 2: yimisha faptã di pomlu cais; caisã, prascã; (fig: mãdularlu (tsi s-aflã tu partea di nafoarã, di nghios sh-dininti a truplui di muljari) tsi u-aleadzi di bãrbat, prit cari intrã simintsa-a bãrbatlui tu truplu a muljariljei tra si s-facã njitslji; pici, chizdã, herhicã, hearhirã, herhirã, hearhitã, chearsicã) *{ro: piersică; caisă} {fr: pêche; abricot} {en: peach; apricot}* § ***herhicã*** (hér-hi-cã) sf herhitsi (hér-hi-tsi) – (unã cu ***hearhicã***) § ***hearhirã*** (heár-hi-rã) sf hearhiri (heár-hi-ri) – (unã cu ***hearhicã***) § ***herhirã*** (hér-hi-rã) sf harhiri (hér-hi-ri) – (unã cu ***hearhicã***) § ***hearhitã*** (heár-hi-tã) sf hearhiti (heár-hi-ti) – (unã cu ***hearhicã***)

hearhicã (heár-hi-cã) sf – vedz tu ***hearhic***

hearhir (heár-hirŭ) sm – vedz tu ***hearhic***

hearhirã (heár-hi-rã) sf – vedz tu ***hearhic***

hearhit (heár-hitŭ) sm – vedz tu ***hearhic***

hearhitã (heár-hi-tã) sf – vedz tu ***hearhic***

heari[*]***/heare*** (heá-ri) – pluralu di la substantivlu "her"; vedz ***her***

heari[1]***/heare*** (hĭá-ri) sf heri (hĭérĭ) – muljiturã multu-amarã, cu-unã hromã tsi da ca pi galbinã-veardi, faptã di hicat shi adunatã tu-unã fuscã, di iu treatsi ma nãpoi tu stumahi tra s-agiutã la hunipsirea-a mãcariljei; fusca tu cari s-adunã aestã muljiturã; (expr: 1: l-dau di padi di-lj creapã hearea = l-dau di padi multu sãnãtos, vãrtos; 2: nj-cripã hearea; hiu faptu heari = mi nvirinã multu; mi-apresh, hierbu nuntru di inati; mi ngindu, arciuii, mi-acãtsã multu inatea; 3: easti mash heari = easti amar ca hearea, easti multu arãu) *{ro: fiere} {fr: bile, fiel} {en: bile, gall (of animal)}* ex: hearea easti amarã; eara faptu heari (expr: s-avea arciuitã, nãiritã multu); ti aruc di-ts creapã hearea (expr: multu sãnãtos, vãrtos); lj-cripa hearea (expr: eara multu arciuit, nvirinat, nãirit) sh-nu putea s-aravdã dip; hearea nuntru cã-lj cripa; soclu-i veardi, heari (veardi, ca hearea); omlu-aestu easti mash heari (expr: multu-arãu); dispoti, cu hearea-apreasã (nãrãit, arciuit, apres di-amãnii)

heari[2]***/heare*** (heá-ri) sf – vedz tu ***hiri***

heavrã[1] (heá-vrã) sf hevri (hé-vri) shi hevruri (hé-vrurĭ) – lãngoarea tsi poati si s-lja di la un om la altu (datã di unã yeatsã) shi s-aspuni cu cãlduri mãri (pirito alinat) shi cu hiori (ca di-arcoari) tsi trec prit tut truplu; lãngoarea tsi-l fatsi suflitlu i truplu-a omlui (cu mãdularli-a lui) tra s-nu lucreadzã ca atumtsea cãndu easti sãnãtos; niputeari, nipteari, lãngoari, cãlduri, pirito *{ro: boală, febră, friguri} {fr: maladie, fièvre} {en: illness, fever}* ex: heavra dit Avgustu sh-di toamnã nu easti bunã; lu-acãtsarã hevrili (hiorli ca di-arcoari); lu-acãtsarã 17 di hevruri (lãngori cu hiori); ari heavrã (cãlduri, pirito) multã § ***hivrescu*** (hi-vrés-cu) vb IV hivrii (hi-vríĭ), hivream (hi-vreámŭ), hivritã (hi-vrí-tã), hivriri/hivrire (hi-vrí-ri) – mi-acatsã unã lãngoari cu pirito sh-cu hiori (trimburãri) tsi-nj trec prit trup; acats nã heavrã; hiuvrescu, lãndzidzãscu, shuplic *{ro: avea friguri, face febră} {fr: atteindre de fièvre, avoir la fièvre} {en: get (have) a fever}* ex: hivrii di heavrã lungã; mi hivrescu hevri greali § ***hivrit*** (hi-vrítŭ) adg hivritã (hi-vrí-tã), hivrits (hi-vrítsĭ), hivriti/hivrite (hi-vrí-ti) – tsi easti lãndzit cu pirito shi-l trec hiori ca di-arcoari; hiuvrit, lãndzidzãt, shuplicat *{ro: atins de friguri, care face febră, înfrigurat} {fr: atteint de fièvre, qui a la fièvre} {en: who got (has) a fever}* ex: hii hivritã (lãndzitã)? § ***hivriri/hivrire*** (hi-vrí-ri) sf hivriri (hi-vrírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva hivreashti; hiuvriri, lãndzidzãri, shuplicari *{ro: acțiunea de a avea friguri, de a face febră;*

stare de friguri} {fr: action d'atteindre de fièvre, d'avoir la fièvre; accès de fièvre} {en: action of getting (of having) a fever} § ***hivros*** (hi-vrósŭ) adg hivroasã (hi-vroá-sã), hivrosh (hi-vróshĭ) adg hivroasi/hivroase (hi-vroá-si) – cari easti acãtsat di heavrã; lãndzit cu heavrã; hiuvrit, lãndzit, lãntsid, niputut, niptut, shuplicat *{ro: apucat de friguri} {fr: fièvreux} {en: feverish, fever patient}* § ***hiuvrescu*** (hĭu-vrés-cu) vb IV hiuvrii (hĭu-vríĭ), hiuvream (hĭu-vreámŭ), hiuvritã (hĭu-vrí-tã), hiuvriri/hiuvrire (hĭu-vrí-ri) – (unã cu ***hivrescu***) ex: nitsi heavrã nj-am hiuvritã, ni lãngoari nu-am dzãcutã; disi-nj ti hiuvreashti § ***hiuvrit*** (hĭu-vrítŭ) adg hiuvritã (hĭu-vrí-tã), hiuvrits (hĭu-vrítsĭ), hiuvriti/hiuvrite (hĭu-vrí-ti) – (unã cu ***hivrit***) § ***hiuvriri/hiuvrire*** (hĭu-vrí-ri) sf hiuvriri (hĭu-vrírĭ) – (unã cu ***hivriri***)

heavrã[2] (heá-vrã) sf hevri (hé-vri) – soi di muscã (insectã, rimã), cari sh-u-adutsi cu alghina shi yeaspea, cu truplu ca di catifei faptu di ma multi neali shi cari alagã di lilici-lilici tra si s-hrãneascã; zãngrãnã, zãngãnar, giungiunar *{ro: bondar} {fr: bourdon} {en: bumble-bee}* ex: intrã unã heavrã (un zãngrãnã, un giungiunar) ãn casã

heca (hé-ca) invar – parti dit un gioc a ficiuritslor cãndu un vãshclje aspuni "cazaca" sh-alantu "ciurla" (atumtsea s-dzãtsi cã s-fatsi atsea tsi s-acljamã "heca"); hecã *{ro: termen la jocul de arshiţe} {fr: terme usé dans le jeux aux osselets} {en: term used in the child game with knuckle bones}* § ***hecã*** (hé-cã) sf hets (hétsĭ) – (unã cu ***heca***)

hecã (hé-cã) sf – vedz tu ***heca***

helji/helje (hé-lji) sf – vedz tu ***uhelji***

her (hĭérŭ) sn heari/heare (hĭá-ri) – metal greu, di-unã hromã ca cinusha, multu lipsit la fãtsearea di multi lucri singur (hãlãts, ca aratrul, bunãoarã), i amisticat cu alti metali (ca s-facã cilichea, bunãoarã; (expr: 1: her (di cãlcari) = unã hãlati di her tu cari s-bãga jar aoa sh-un chiro (ma adzã easti ilecric) cu cari s-calcã (s-da) stranjili; 2: heari (la mãnj, cicioari) = brãndzã, singiri di her cu cari s-leagã mãnjli sh-cicioarli a sclayilor; 3: dinti di her = dinti sãnãtos tsi poati s-frãngã multi lucri duri, vãrtoasi; 4: om cu inimã di her = (i) om cu inimã di cheatrã, tsi nu-aducheashti vãrã njilã, vreari, etc. ti cari tsi s-hibã; (ii) om cu multu curagi; curagios; 5: mãc heari = mi arcedz multu; mi-acatsã multu inatea; mi fac foc di inati; mi ngindu, mi arcedz multu, mi-acatsã zalea; nj-si mutã perlu di turbari, etc.; 6: acats herlu cu dintsã = giur greu, pi pistea tsi am; 7: duchescu n cheptu-un her (tsi-nj intrã, di moarti) = duchescu unã mari dureari, nvirinari, etc.) *{ro: fier; fier de călcat} {fr: fer; fer à repasser} {en: iron; pressing iron}* ex: tuti hãlãtsli suntu di her shi di cilichi; di her inimã bãgats (expr: s-hits curagiosh); stranjili va li da tuti cu herlu (expr: cu herlu di cãlcari); nu li deadi ghini cu herlu (expr: nu li cãlcã ghini) § ***hirar*** (hi-rárŭ) sm hirari (hi-rárĭ) – omlu a curi tehni easti s-lucreadzã herlu (i altu metal) cu foclu, cioclu shi cu amonea; atsel tsi ncaltsã calu cu petali; hãlche, favru, favur, alban, nalban, pitãlar *{ro: fierar} {fr: ferronnier} {en: blacksmith}* ex: hirarlu shi pãrmãtarlu; ghiftsãlj suntu hirari la noi § ***hirãrilji/hirãrilje*** (hi-rã-rí-lji) sf hirãrilji/hirãrilje (hi-rã-rí-lji) – tehnea-a hirarlui; ducheanea iu s-lucreadzã herlu; ducheanea iu s-vindu lucri di her; lucrili di cari ari ananghi hirarlu; ceacrã, fãvrii *{ro: fierărie} {fr: ferronnerie} {en: blacksmith shop; hardware (store)}*

herã (hé-rã) sf – vedz tu ***firã***

herãsescu (he-rã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***firã***

herãsiri/herãsire (he-rã-sí-ri) sf – vedz tu ***firã***

herãsit (he-rã-sítŭ) adg – vedz tu ***firã***

herbu (hĭér-bu) vb III shi II hershu (hĭér-shĭu), hirbeam (hir-beámŭ), heartã (hĭár-tã), hearbiri/hearbire (heár-bi-ri) shi hirbeari/hirbeare (hir-beá-ri) – cu ncãldzãrea multã tsi lj-u fac la foc, u-adar unã muljiturã (apã, lapti, etc.) s-clucuteascã (si s-facã bishits tsi s-minã) shi aburi; bag lucri (stranji, carni, fisulji, etc.) sh-li tsãn un chiro tu apa tsi clucuteashti; undedz, clucutescu; (expr: 1: vaslu (tengirea, gijvelu, etc.) hearbi = apa (muljitura) tsi s-aflã tu vas hearbi; 2: herbu di cãldurã = nj-easti multã cãldurã, mi-apresh sh-nu mata pot s-aravdu; 3: herbu (nuntru, di inati) = mi nãirii multu, mi-acãtsã amãnia, turbarea, mi frimintu; 4: lj-u herbu = (i) cãntu mushat, cu multu foc, cu multã marã; (ii) lj-am multã inati, lj-u voi, voi s-mi-arãzgan, sã-nj ljau ahtea pri el; 5: herbu fisulj = hãrchescu; 6: loclu hearbi = loclu furnicã, easti mplin di hiintsi tsi s-minã dipriunã ca furnitsli, alghinjli tu cushor, etc.) *{ro: fierbe} {fr: bouillir, cuire} {en: boil, cook}* ex: hearsirã (undarã) ghini cãstãnjli sh-tora va s-li scot di pri foc; hirbem (undãm) pruni tri acrimi; mi hershu (expr: mi nãirii multu), mi upurii; nã bisearicã fãrã intrari, hearbi di lumea tsi ari (expr: easti mplin di lumi tsi s-minã dipriunã ca alghinjli tu cushor) (*angucitoari*: curcubeta); lu-aflã mayirlu iu hirbea fãsulji (expr: hãrchea); herghi di inati (expr: ti nãirish multu), nu ti-ari loclu; hearbi ghela; mi hearbi cãldura (expr: mi ncãldzãi multu, mi-apresh di cãldurã); hearbi lumea la bisearicã (expr: bisearica easti mplinã di lumi); mi hearsi tutã dzua; lu hearbi (expr: l-cãntã cu marã) cãnticlu ghini; hearbi-lj-u tini (expr: cãntã cu multã marã) § ***hertu*** (hĭér-tu) adg heartã (hĭár-tã), hertsã (hĭér-tsã), hearti/hearte (hĭár-ti) – (muljituri ca apa, laptili, etc.) tsi suntu bãgati pi foc sãnãtos shi clucutescu; lucri (stranji, mãcãruri, etc.) tsi suntu tsãnuti tu apa tsi hearbi; undat, clucutit; (expr: u feci heartã = feci unã glãrimi mari, u feci guva tu pitã, nu ved vãrã hãiri di-atseali tsi-am faptã, etc.) *{ro: fiert} {fr: bouilli, cuit} {en: boiled, cooked}* ex: hertul cãmpu § ***hearbiri/hearbire*** (heár-bi-ri) sf hearbiri (hĭár-birĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu hearbi tsiva; undari, clucutiri *{ro: acţiunea de a fierbe} {fr: action de bouillir, de cuire} {en: action of boiling, of cooking}* ex: hearbirea (expr: frimintarea, minarea, mintireajea) eara mari prit cãsãbãlu shi pit horili di avãrliga § ***hirbeari/hirbeare*** (hir-beá-ri) sf hirberi (hir-bérĭ) – (unã cu ***hearbiri***) ex: adusim grãn trã hirbeari § ***nihertu*** (ni-hĭér-tu) adg niheartã (ni-hĭár-tã), nihertsã (ni-hĭér-tsã), nihearti/nihearte (ni-hĭár-ti) – (muljiturã ca apa, laptili, etc.) tsi nu easti heartã; lucru (stranj, mãcari, etc.) tsi nu easti hertu *{ro: nefiert} {fr: qui n'à pas bouilli (cuit)} {en: that is not boiled (cooked)}* ex: curlu-ts ti lapti nihertu!; nihearti-lj suntu nica oasili § ***nihearbiri/nihearbire*** (ni-heár-bi-ri) sf nihearbiri (ni-hĭár-birĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru nu s-hearbi; niundari, niclucutiri *{ro: acţiunea de a nu fierbe} {fr: action de ne pas bouillir, de ne pas cuire} {en: action of not boiling, of not cooking}* § ***nihirbeari/nihirbeare*** (ni-hir-beá-ri) sf nihirberi (ni-hir-bérĭ) – (unã cu ***nihearbiri***) § ***paraherbu*** (pá-ra-hĭér-bu) vb III shi II parahershu (pá-ra-hĭér-shĭu), parahirbeam (pá-ra-hir-beámŭ), paraheartã (pá-ra-hĭár-tã), parahearbiri/parahearbire (pá-ra-heár-bi-ri) shi parahirbeari/parahirbeare (pá-ra-hir-beá-ri) – herbu multu di multu; herbu nã muljiciuni ma multu dicãt lipseashti (easti ghini); (expr: paraherbu (nuntru, di inati) = mi nãirii multu di multu; mi-acãtsã multu-amãnia, turbarea) *{ro: fierbe prea multu} {fr: faire trop bouillir} {en: boil too much}* ex: parahershu (mi nãirii multu di multu), ma nu-lj feci tsiva § ***parahertu*** (pá-ra-hĭér-tu) adg paraheartã (pá-ra-hĭár-tã), parahertsã (pá-ra-hĭér-tsã), parahearti/parahearte (pá-ra-hĭár-ti) – tsi ari heartã ma multu dicãt lipseashti *{ro: fiert prea multu} {fr: trop bouilli} {en: boiled too much}* § ***parahearbiri/parahearbire*** (pá-ra-heár-bi-ri) sf parahearbiri (pá-ra-hĭár-birĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva parahearbi *{ro: acţiunea de a fierbe prea multu} {fr: action de faire trop bouillir} {en: action of boiling too much}* § ***parahirbeari/parahirbeare*** (pá-ra-hir-beá-ri) sf parahirberi (pá-ra-hir-bérĭ) – (unã cu ***parahearbiri***) § ***priherbu*** (pri-hĭér-bu) vb III shi II prihershu (pri-hĭér-shĭu), prihirbeam (pri-hir-beámŭ), priheartã (pri-hĭár-tã), prihearbiri/prihearbire (pri-heár-bi-ri) shi prihirbeari/prihirbeare (pri-hir-beá-ri) – 1: herbu multu di multu; herbu nã muljiciuni ma multu dicãt lipseashti 2: herbu ninga nãoarã, diznou *{ro: fierbe prea multu; fierbe din nou} {fr: faire trop bouillir; bouillir de nouveau} {en: boil too much; boil again}* § ***prihertu*** (pri-hĭér-tu) adg priheartã (pri-hĭár-tã), prihertsã (pri-hĭér-tsã), prihearti/prihearte (pri-hĭár-ti) – 1: tsi ari heartã ma multu dicãt lipseashti; 2: tsi s-ari heartã ninga unãoarã *{ro: fiert prea multu; fiert din nou} {fr: trop bouilli; bouilli de nouveau} {en: boiled too much; boiled again}* § ***prihearbiri/prihearbire*** (pri-

heár-bi-ri) sf prihearbiri (pri-hĭár-birĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-prihearbi tsiva *{ro: acţiunea de a fierbe prea multu; de a fierbe din nou}* *{fr: action de faire trop bouillir; de bouillir de nouveau}* *{en: action of boiling too much; of boiling again}* § ***prihirbeari/prihirbeare*** (pri-hir-beá-ri) sf prihirberi (pri-hir-bérĭ) – (unã cu ***priheabiri***) § ***hirburiu*** (hir-bu-riŭ) adg hirburii/hirburie (hir-bu-rí-i), hirburii (hir-bu-ríĭ), hirburii (hir-bu-ríĭ) – tsi hearbi lishor, agonja *{ro: care fierbe uşor}* *{fr: qui bout facilement, qu'on peut faire cuire facilement}* *{en: that boils (cooks) easy and fast}* ex: lintea tsi-avem easti hirburii (tsi hearbi agonja) § ***hirturã*** (hir-tú-rã) sf hirturi (hir-túrĭ) – lucru tsi easti hertu; mãcari (heartã, adratã la foc) *{ro: fiertură}* *{fr: cuisson, met cuit}* *{en: boiled thing; cooked meal}* ex: sarea-i bunã tu hirturã (mãcari adratã, heartã); hirturã (mãcari) di ariz; nã hirturã (mãcari) di fisulji; tsi hirturã (mãcari) avut astãdz?

herhic (hér-hicŭ) sm – vedz tu ***hearhic***

herhicã (hér-hi-cã) sf – vedz tu ***hearhic***

herhir (hér-hirŭ) sm – vedz tu ***hearhic***

herhirã (hér-hi-rã) sf – vedz tu ***hearhic***

Heristi (He-ris-tí) sm – vedz tu ***Cirishar***[1]

hernii/hernie (her-ní-i) sf hernii (her-níĭ) – unã lãngoari iu saclu tu cari s-aflã un mãdular a omlui s-ari aruptã; sãlãghiri *{ro: hernie}* *{fr: hernie}* *{en: hernia}*

hernii/hernie sf (her-níi) sf fãrã pl – unã lãngoari iu saclu tu cari s-aflã un mãdular a omlui s-ari aruptã; sãlãghiri, surpari *{ro: hernie}* *{fr: hernie}* *{en: hernia}*

hertu (hĭér-tu) adg – vedz tu ***herbu***

hic (hícŭ) sm hits (hítsĭ) – un pom tsi creashti tu locurli ma caldi sh-cari fatsi yimishi dultsi (cãrnoasi, cu dzamã shi multi simintsi njits) tsi sh-u-aduc niheamã tu videari cu gortsãli *{ro: smochin}* *{fr: figuier}* *{en: fig-tree}* § ***hicã*** (hí-cã) sf hitsi/hitse (hí-tsi) – yimisha faptã di pomlu hic; fig: mãdularlu (tsi s-aflã tu partea di nafoarã, di nghios sh-dininti a truplui di muljari) tsi u-aleadzi di bãrbat (prit cari intrã simintsa-a bãrbatlui tu truplu a muljariljei tra si s-facã njitslji); pici, chizdã, hearhicã, herhicã, hearhirã, herhirã, hearhitã, poali *{ro: smochină; vagin}* *{fr: figue; vagin}* *{en: fig; vagina}* ex: cadz, hicã s-ti mãc; imnã cu cioaritslji ca hitsi; alagã dupã hicã (muljari)

hicat (hi-cátŭ) sn hicati/hicate (hi-cá-ti) shi sm hicats (hi-cátsĭ) – mãdular dit truplu-a omlui (a prãvdzãlor) cari s-aflã sum inimã shi plimunj, sh-cari da hearea tsi s-dutsi tu stumahi s-agiutã la hunipsirea-a mãcariljei; ihicat, ipat; (fig: 1: hicat = inimã, suflit; vreari mari, mirachi, puteari, dinami, vrutã/vrut; expr: 2: ***hicat albu*** = plimunlu; 3: ***hicat lai*** = hicatlu di-aradã; 4: frãndzãli di hicat = ahãndamea-a suflitlui; frãndzãli di inimã; 5: plãngu dit hicati = plãngu ahãndos, cu multã amãrãciuni, dit ahãndamea-a suflitlui; 6: mi-aroadi la hicat = am unã mari dureari; nj-mãcã suflitlu; 7: mi fripsi tu hicati = mi nvirinã multu; 8: nj-ardi hicatlu trã el = l-voi multu, mor sh-cher ti el; 9: nj-virsai hicatili = nj-virsai sh-matsãli dit mini; 10: nj-fats tu hicati = nu mi-alash isih, mi bizirseshti) *{ro: ficat}* *{fr: foie}* *{en: liver}* ex: hicatlu di la patã easti multu gustos; hicatlu lai (expr: hicatlu di-aradã) easti ma bun di albul (expr: plimunlu); hicatslji-lj vindi; unã cumatã di inimã shi unã di hicat; nj-mãcã hicatlu (expr: suflitlu); zbor aruptu dit hicati (fig: dit inimã, dit suflit); va s-plãndzem ditru hicat (expr: dit ahãndamea-a inimãljei, a suflitlui); nu nj-arsi hicatlu tri nãs (expr: nu-l vrui sh-ahãntu multu, nu murii di vreari ti el); sh-alãsarã hicatili (fig: ininjli, vrutslji/vrutili) a lor tu pãduri; iu suntu a lor hicati (vruts)? § ***ihicat*** (ihĭ-cátŭ) sm ihicats (ihĭ-cátsĭ) – (unã cu ***hicat***) § ***ipat*** (i-pátŭ) sn ipati/ipate (i-pá-ti) – (unã cu ***hicat***) ex: mi doari ipatlu (hicatlu); nj-armasi ipatlu (fig: vrearea, mirachea; expr: armash mash cu orixea); ashteptu ipatlu (puterli, dinamea) sã-nj yinã

hicat albu – vedz tu ***hicat***

hicat lai – vedz tu ***hicat***

hicã (hí-cã) sf hitsi (hí-tsi) – vedz tu ***hic***

hici (hícĭ shi hícĭŭ) adv – vedz tu ***ici***

hidzeari/hidzeare (hi-dzeá-ri) sf – vedz tu ***hig***

hidziri/hidzire (hí-dzi-ri) sf – vedz tu ***hig***

hig (hígŭ) (mi) vb III shi II hipshu (híp-shĭu), hidzeam (hi-dzeámŭ), hiptã (híp-tã) shi hipsã (híp-sã), hidziri/hidzire (hí-dzi-ri) shi hidzeari/hidzeare (hi-dzeá-ri) – fac (bag) un lucru (di-aradã chipitos, sumigos, cu mitcã) s-intrã cu zorea sh-ahãndos tu tsiva; bag tsiva tu-un lucru chipitos (tu apã, loc, etc.); plãntu, afundu, bag, etc.; (fig: 1: l-hig = l-bag ghini un lucru iuva, lu-ascundu; 2: expr: mi hig tu guvã di sharpi (di fricã, di-arshini) = mi-ascundu tu-un loc iu nu poati s-mi aflã vãrnu) *{ro: înfige}* *{fr: enfoncer, ficher, planter}* *{en: drive in (stake, nail); plunge, sink (into mud, water)}* ex: s-hipsirã (s-afundarã) doilji tu valtu; hidzi-lj (bagã-lj, plãnteadzã-lj) cutsutlu tu cheptu; hipshu (plãntai) ghini parlu tu loc; lj-hipsi (lj-plãntã) cutsutlu pãnã tu mãner; hidzi arãdãtsinjli tu loc; s-hipsi tu guvã di sharpi (expr: s-ascumsi) di arshini § ***hiptu*** (híp-tu) adg hiptã (híp-tã), hiptsã (híp-tsã), hipti/hipte (híp-ti) – tsi easti faptu s-intrã tu tsiva; plãntat, bãgat *{ro: înfipt}* *{fr: enfoncé, fiché, planté}* *{en: driven in (stake, nail); plunged, sunk (into mud, water)}* ex: eara hiptu (fig: bãgat ghini, ascumtu) tu guvã; easti hiptu tu guvã, nu pot s-lu vatãm; iu earai hiptu (fig: bãgat ghini, ascumtu) di nu ti vidzui? § ***hipsu*** (híp-su) adg hipsã (híp-sã), hipshi (híp-shi), hipsi/hipse (híp-si) – (unã cu ***hiptu***) § ***hidziri/hidzire*** (hí-dzi-ri) sf hidziri (hí-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-hidzi i easti hiptu; plãntari, bãgari *{ro: acţiunea de a înfige; înfigere}* *{fr: action d'enfoncer, de ficher, de planter}* *{en: action of driving in (stake, nail); of plunging, of sinking (into mud, water)}* § ***hidzeari/hidzeare*** (hi-dzeá-ri) sf hidzeri (hi-dzérĭ) – (unã cu ***hidziri***) § ***nhig*** (nhígŭ) (mi) vb III shi II nhipshu (nhíp-shĭu), nhidzeam (nhi-dzeámŭ), nhiptã (nhíp-tã) shi nhipsã (nhíp-sã), nhidziri/nhidzire (nhí-dzi-ri) shi nhidzeari/nhidzeare (nhi-dzeá-ri) – (unã cu ***hig***) ex: si nhipsi (s-bãgã) nãpoi tu dafnjauã; nhipshu (bãgai) mãnjli pãnã la coati; feata sã nhipsi (s-bãgã) tu-apã; nu pot sã shtiu iu li ari nhiptã (fig: bãgatã ghini, ascumtã); si nhipsi (fig: s-bãgã, s-ascumsi) tu guvã; s-ti nhidz (fig: s-ti badz, s-ti-ascundzã) sh-tu guvã di sharpi shi tut va ti aflu mini; cãndu shi nhidzea dintsãlj sharpili, fãsh di carni arupea; s-virsarã utrili cu yin, cã lji nhipsi cutsutlu nora tu utri; vidzãndalui un par spirlungos di gardul dit grãdinã, u nhipsi agonja § ***nhiptu*** (nhíp-tu) adg nhiptã (nhíp-tã), nhiptsã (nhíp-tsã), nhipti/nhipte (nhíp-ti) – (unã cu ***hiptu***) ex: civia eara nhiptã (plãntatã, bãgatã) ghini; cari shtii iu easti nhiptu (fig: ascumtu); nhiptu tru guvã, nu putea nitsi nã sutã di lãmnji s-lu-aflã § ***nhipsu*** (nhíp-su) adg nhipsã (nhíp-sã), nhipshi (nhíp-shi), nhipsi/nhipse (nhíp-si) – (unã cu ***hiptu***) § ***nhidziri/nhidzire*** (nhí-dzi-ri) sf nhidziri (nhí-dzirĭ) – (unã cu ***hidziri***) § ***nhidzeari/nhidzeare*** (nhi-dzeá-ri) sf nhidzeri (nhi-dzérĭ) – (unã cu ***hidziri***)

hi-hi! (hi-hí!) inter – zbor cu cari s-aspuni boatsea faptã di cal cãndu arujashti *{ro: interjecţie care imită nechezatul cailor}* *{fr: interjection qui imite le hennissement}* *{en: interjection imitating neighing}* ex: sh-*hi-hi!* ca cal ma nj-arujashti

hilandru (hi-lán-dru) sm, sf, adg hilandrã (hi-lán-drã), hilandzrã (hi-lán-dzrã), hilandri/hilandre (hi-lán-dri) – tinirlu (ficior, featã) tsi easti di vãrã 15-18 anj, ficiurac, ficiurangu, giunopal, alabaci, talabaci, cãndãturash *{ro: adolescent}* *{fr: adolescent}* *{en: adolescent}* ex: hits ninga hilandzrã

hilãrii/hilãrie (hi-lã-rí-i) sf – vedz tu ***hãrãcop***

hilidhonã (hi-li-dhó-nã) sf hilidhoni/hilidhone (hi-li-dhó-ni) shi hilidhonj (hi-li-dhónjĭ) – unã cu ***hilidonã***

hilidhrunjauã (hi-li-dhru-njĭá-ũã) sf hilidhrunjei (hi-li-dhru-njĭéĭ) – unã cu ***hilidrunjauã***

hilidhunjauã (hi-li-dhu-njĭá-ũã) sf hilidhunjei (hi-li-dhu-njĭéĭ) – unã cu ***hilidunjauã***

hilidonã (hi-li-dhó-nã) sf hilidoni/hilidone (hi-li-dhó-ni) shi hilidonj (hi-li-dhónjĭ) – pulj njic cãlitor (tsi s-dutsi earna tu locuri ma caldi) cu peani ca albi/galbini pi pãnticã shi peani ca lãi-galani pri pãltãri sh-cari ari unã coadã dispãrtsãtã tu doauã, ca unã citalji (foarticã); lãndurã, alãndurã, arãndurã, rãndurã, lãndãrushi, lãndurushi, lãndureauã *{ro: rândunică}* *{fr: hirondelle}* *{en: swallow}*

hilidrunjauã (hi-li-dhru-njĭá-ũã) sf – vedz tu ***hilidunjauã***

hilidunjauã (hi-li-dhu-njĭá-ŭã) sf hilidunjei (hi-li-dhu-njĭéĭ) – earbã tsi creashti piningã casa-a omlui, cu frãndzi tãljati multu, cu lilici galbini, sh-cari scoati unã soi di dzamã (lapti) galbinã/purtucalishi cãndu lj-aruchi truplu; hilidrunjauã, alãndurishi *{ro: earba rândunelei}* *{fr: herbe aux verrue, chélidoine, grande éclaire}* *{en: great celandine}* § ***hilidrunjauã*** (hi-li-dhru-njĭá-ŭã) sf hilidrunjei (hi-li-dhru-njĭéĭ) – (unã cu ***hilidunjauã***)

hilieti/hiliete (hi-li-ĭé-ti) sf hiliets (hi-li-ĭétsĭ) – nidriptati, adichii, apadichii, strãmbãtati *{ro: nedreptate}* *{fr: injustice}* *{en: injustice}*

hilj (híljĭŭ) sm, sf hilji/hilje (hí-lji), hilj (híljĭ), hilji/hilje (hí-lji) – ashi cum easti un bãrbat (muljari) fatsã di tatãl tsi-l (tsi u) featsi icã di dada tsi lu-amintã (u-amintã); ficior/featã, cilimean, njic, etc.; (expr: ***hilj di hicat*** = tsi easti un hilj dealihea, di sãndzi, nu un hilj tsi easti loat ti suflit, un hiljastru) *{ro: fiu, fiică}* *{fr: fils, fille}* *{en: son, daughter}* ex: hiljlu (ficiorlu) s-doari; neaua, hilja-a (feata-a) brumãljei sh-al vimt; hilj (ficior), spuneai aeri cã hii nsurat; s-vã videm ninga nãoarã, hilj! (ficior!); ari trei hilj (ficiori) cu nveasta di prota; am mash unã hilji (featã); hilj-nju shi hilji-nju (ficiorlu-a meu); hilj-tu shi hilji-tu (ficiorlu-a tãu); hilj-su shi hilji-su (ficiorlu-a lui); hilj-mea shi hilji-mea (featã-a mea); hilj-ta shi hilji-ta (featã-a ta); hilj-sa shi hilji-sa (featã-a lui) § ***hiljor*** (hi-ljĭórŭ) sm hiljori (hi-ljĭórĭ) – hilj njic (di njicã ilichii) sh-vrut *{ro: fiuţ}* *{fr: fils de bas âge; fils chéri}* *{en: little son, darling (son)}* ex: am trei hiljori (hilj njits sh- vruts) § ***hiljastru*** (hi-ljĭás-tru) sm, sf hiljastrã (hi-ljĭás-trã), hiljashtsrã (hi-ljĭásh-tsrã), hiljastri/hiljastre (hi-ljĭás-tri) – njic (di sãndzi xen) tsi easti loat sh-criscut di-un bãrbat sh-di-unã muljari dip canda easti un hilj (hilji) di dealihea, di sãndzi; hilj (hilji) loat ti fumealji; hilj (hilji) loat ti suflit; njic di-unã altã curunã; ficior di suflit; hilj (hilji) tricut prit cãmeashi; psihuped *{ro: fiu (fiică) adoptiv}* *{fr: fils (fille) adoptif; beau-fils (fils/fille d'un autre lit)}* *{en: adopted son (daughter)}* ex: easti hiljastra (hilja loatã di suflit) a ljei; nj-easti hiljastrã (hilji loatã ti fumealji); hiljastru-su u mutreashti § ***nhiljedz*** (nhi-ljĭédzŭ) vb I nhiljai (nhi-ljĭáĭ), nhiljam (nhi-ljĭámŭ), nhiljatã (nhi-ljĭá-tã), nhiljari/nhiljare (nhi-ljĭá-ri) – cu tuti cã un njic nu nj-easti di sãndzi, l-crescu shi-lj dau tuti ndrepturli ca hilj dealihea; ljau di suflit; ljau di fumealji, l-trec prit cãmeashi *{ro: înfia, adopta}* *{fr: adopter}* *{en: adopt}* ex: shi nhilje (sh-lo ti ficior) nipot-su; u-avea nhiljatã (u-avea loatã ti hilji) di cãndu eara njicã § ***nhiljat*** (nhi-ljĭátŭ) adg nhiljatã (nhi-ljĭá-tã), nhiljats (nhi-ljĭátsĭ), nhiljati/nhiljate (nhi-ljĭá-ti) – tsi easti criscut ca un hilj dealihea cu tuti cã easti di sãndzi xen; loat di suflit; loat di fumealji; tricut prit cãmeashi *{ro: înfiat, adoptat}* *{fr: adopté}* *{en: adopted}* § ***nhiljari/nhiljare*** (nhi-ljĭá-ri) sf nhiljeri (nhi-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nhiljadzã (lja ti fumealji un njic) *{ro: acţiunea de a înfia, de a adopta; înfiere, adoptare}* *{fr: action d'adopter}* *{en: action of adopting}*

hilj di hicat sm – vedz tu ***hilj***

hiljan (hi-ljĭánŭ) sn hiljani/hiljane (hi-ljĭá-ni) – limnic spumigos tu-unã parti cu cari omlu shi scoati mãcarea tsi-armãni namisa di dintsã *{ro: scobitoare}* *{fr: cure-dent, cure-oreille}* *{en: toothpick}* ex: niveasti plãmti, slãghiti ca hiljan

hiljarcã hi-ljĭár-cã) sf hiljertsi (hi-ljĭér-tsi) – (carti, parã, shishi) di unã njilji *{ro: de o mie}* *{fr: de mille; bouteille qui tient deux ocques et demies}* *{en: of a thousand}* ex: vilendza custuseashti unã hiljarcã (unã njilji di "paradz"); dã-nj unã hiljarcã di yin (unã shishi "di-unã njilji di drãnj")

hiljastru (hi-ljĭás-tru) sm, sf – vedz tu ***hilj***

hiljin (hi-ljínŭ) sm, sf hiljinã (hi-ljí-nã), hiljinj (hi-ljínjĭ), hiljini/hiljine (hi-ljí-ni) – atsea tsi lu-ari nunlu pi ficiorlu (feata) pi cari ãlj pãtidzã i tinirlji tsi-lj ncurunã; hljin, cumbar *{ro: fin}* *{fr: filleul}* *{en: god-child}* ex: hiljine! dzãsi nunlu; e, more hiljine!; hiljina-ali tsal Dina; muri hiljinlu? dusi cumbãrilja § ***hljin*** (hljínŭ) sm, sf hljinã (hljí-nã), hljinj (hljínjĭ), hljini/hljine (hljí-ni) – (unã cu ***hiljin***) ex: mãmãnj tsi l-aduc hinjlji tsiva di a furtu; sh-li deadirã hljinili; bunaca-a noastrã hljinã; a hljinjlor tra s-lã oarã § ***hin*** (hínŭ) sm, sf hinã (hí-nã), hinj (hínjĭ), hini/hine (hí-ni) – (unã cu ***hiljin***)

hiljor (hi-ljĭórŭ) sm – vedz tu ***hilj***

him (hímŭ) – formã di-a verbului "escu/hiu" *{ro: formă a verbului "a fi"}* *{fr: forme du verbe "être"}* *{en: form of the verb "to be"}* ex: vream s-him (vrea vream s-hiu) tu munti; noi him di-aljurea

hima (hí-ma) adv – vedz tu ***himã***[1]

himã[1] (hí-mã) sf fãrã pl – loc (dit muntsã) multu-arãpos shi ahãndos tsi s-dipuni multu greu sh-cu mari piriclju di cãdeari sh-di moarti; nhimã, hãu, hauã, areapit, areapid, arepit, grem, gremur, greb, greblu, grimurã, grimelj, rãpã, arãpã *{ro: prăpastie}* *{fr: précipice, abîme, gouffre, aval}* *{en: abyss, chasm, precipice, downstream}* ex: pri-aoa easti greu ti dipuneari, cã easti multu n himã (arãpos); la dirveni, nghios, tu himã; armãnjlji freadzirã tu himã (nghios, cãtrã la cãmpu, cãtrã njadzãdzuã) § ***nhimã*** (nhí-mã) sf fãrã pl – (unã cu ***himã***) § ***hima*** (hí-ma) adv – 1: loc tsi easti ma nghios di un altu loc (tsi s-aflã ma nsus); nghios cãtrã la vali; nghios cãtrã cãmpu trã irnari; ãnghios, nghios, nghiosura, nhima, n vali, ahimura, hambla, mpadi, pogor, pãgor, pugor; 2: (dipuni) cãtrã nghios, cãtrã halazmo *{ro: jos}* *{fr: en bas, en aval; vers la plaine, vers la demeure d'hiver}* *{en: down, downstream}* ex: alunica cãtrã hima (nghios); hima (nghios) lja cãrarea; tutã noaptea dipun hima (la vali), bairi di cãrvãnj; duchi cã hima trag (trag cãtrã tu cãmpu); hoara lo trã hima (cãtrã nghios, cãtrã halazmo); lo di hima (lo di cadi, urfãneashti) § ***nhima*** (nhí-ma) adv – (unã cu ***hima***) ex: s-mi sãlighits cama nhima (ma nghios) § ***ahimura*** (a-hí-mu-ra) adv – (unã cu ***hima***) ex: calea di ahimura (di nghios)

himã[2] (hí-mã) sf fãrã pl – hulii, mãnii, amãnii, lisã, foc, inati, yinati, gnati, uryii, zalã, zali, nãireatsã, nãrleatsã, picã, cangi, gindi, turbari, thimo *{ro: furie}* *{fr: fureur}* *{en: fury, wrath}* ex: hãrios strigã, ha, ha, shi ncljisi usha cu himã (cu multã inati, cu hulii); asunã singirlu cu-ahãtã himã (hulii) shi inati § ***himos*** (hi-mósŭ) adg himoasã (hi-moá-sã), himosh (hi-móshĭ), himoasi/himoase (hi-moá-si) – tsi s-hiumuseashti ca cu inati; ca cu hulii, timos, thimos *{ro: năvalnic, furios}* *{fr: fougueux, avec fureur}* *{en: impetuous, fiery}* ex: himoasã (tsi dipuni thimoasã, ca cu inati) spidã

himãzicã (hí-mã-zi-cã) adv – vedz tu ***nãheamã***

himi/hime (hí-mi) sf pl – durerli tsi li aducheashti unã muljari cãndu amintã un njic; hiuri *{ro: durerile de naştere}* *{fr: douleurs de l'enfantement}* *{en: childbirth pains}* ex: lj-vinjirã himili (u-acãtsarã durerli di amintari a njiclui)

himil (hí-milŭ) adg himilã (hí-mi-lã), himilj (hí-miljĭ), himili/himile (hí-mi-li) – unã hromã tsi da pi galbin-dishcljis (shi sh-u-adutsi cu hroma-a coajiljei di limoni); limunish, galbin *{ro: galben deschis}* *{fr: jaune clair}* *{en: light yellow}* ex: li vãpsii himili

himizicã (hí-mi-zi-cã) adv – vedz tu ***nãheamã***

himos (hi-mósŭ) adg – vedz tu ***himã***[2]

himunic (hi-mu-nícŭ) sm himunits (hi-mu-nítsĭ) – 1: plantã dit fumealja-a curcubetãljei shi a piponjlui, cu truplu tsi s-tradzi azvarna pri loc, cu lilici njits shi frãndzi mãri, tsi da unã yimishi mari cãt unã curcubetã, cu coaja veardi sh-carnea di nuntru moali, dultsi sh-dzãmoasã, aroshi i galbinã, cu simintsi lãi; 2: yimisha faptã di-aestã plantã; hiumunic, hiumãnic, carpuz, arbuz, shirchin *{ro: pepene verde}* *{fr: pastèque, melon d'eau}* *{en: watermelon}* ex: nu mi am purintatã di (nu-am mãcatã) himunits estan; eara gras ca un himunic; coaji di himunic, nu s-alicheashti di buric; curlu-a fãrtatlui tu grãdina-a argatlui (*angucitoari*: himuniclu); nã bisearicã veardi cu icoani-aroshi (*angucitoari*: himuniclu) § ***hiumunic*** (hĭu-mu-nícŭ) sm hiumunits (hĭu-mu-nítsĭ) – (unã cu ***himunic***) § ***hiumãnic*** (hĭu-mã-nícŭ) sm hiumãnits (hĭu-mã-nítsĭ) – (unã cu ***himunic***)

himusescu (hi-mu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***hiumusescu***

himusiri/himusire (hi-mu-sí-ri) – vedz tu ***hiumusescu***

himusit (hi-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***hiumusescu***

hin (hínŭ) sm, sf – vedz tu ***hiljin***

hinã (hí-nã) sf hini/hine (hí-ni) – pulj di casã ma mari di gãljinã

(cu gusha lungã, cu peanili sivi pi pãltãri shi albi pi pãnticã, tsi easti criscut trã carni, oauã shi peanili cu cari s-fac cãpitãnji); gãscã, patã, patcã *{ro: gâscă}* *{fr: oie}* *{en: goose}*
hinã * (hí-nã) sf – fimininlu di la zborlu "hin"; vedz ***hin***
hincã (hín-cã) sf – vedz tu ***hunii***
hinda (hín-da) – formã di-a verbului "escu/hiu"; hindalui, funda, fundalui *{ro: gerundivul verbului "a fi"}* *{fr: le gérondif du verbe "être"}* *{en: gerundive of the verb "to be"}* § ***hindalui*** (hín-da-luĭ) – (unã cu ***hinda***)
hindalui (hín-da-luĭ) – vedz tu ***hinda***
hindechi (hin-dé-chi) sf – vedz tu ***hãndac***
hintic (hín-ticŭ) sn hintitsi/hintitse (hín-ti-tsi) – hiri di bumbac adunati ca unã cãrunã (trã tsãneari sh-lucrari); crunã, cãrunã, curunã, jireaglji, jurebi, gãrchinã *{ro: jurubiţă de fire de bumbac}* *{fr: (écheveau) de coton rétordu}* *{en: hank, skein, looped bundle of yarn}*
hioli/hiole (hi-ó-li) sf – vedz tu ***uhelji***
hiopsu (hĭóp-su) adg hioapsã (hĭoáp-sã), hiopshi (hĭóp-shi), hioapsi/hioapse (hĭoáp-si) – (pravdã) tsi easti moartã; tsi ari psusitã; mortu (pravdã, pulj, pescu, etc.); psohi, psusit, supsit, hiupsit *{ro: mort (când e vorba de animale)}* *{fr: mort, crevé (en parlant des animaux, des oiseaux, des poissons, etc.)}* *{en: dead (talking of animals, birds, fish, etc.)}* § ***hiupsescu*** (hĭup-sés-cu) vb IV hiupsii (hĭup-síĭ), hiupseam (hĭup-seámŭ), hiupsitã (hĭup-sí-tã), hiupsiri/hiupsire (hĭup-sí-ri) – nj-si curmã bana sh-mor; fac s-moarã (unã pravdã); psusescu, pususescu, supsescu, mor, vatãm *{ro: muri, omorî (animal)}* *{fr: mourir, tuer, crever (en parlant des animaux)}* *{en: die, kill (talking of animals)}* § ***hiupsit*** (hĭup-sítŭ) adg hiupsitã (hĭup-sí-tã), hiupsits (hĭup-sítsĭ), hiupsiti/hiupsite (hĭup-sí-ti) – tsi ari moartã; tsi fu vãtãmat; mortu, psohi, psusit, pususit, supsit, vãtãmat *{ro: care a murit (animal); mort, omorît}* *{fr: qui est mort; tué, crevé; mort (en parlant des animaux)}* *{en: who died; who was killed; dead (talking of animals)}* § ***hiupsiri/hiupsire*** (hĭup-sí-ri) sf hiupsiri (hĭup-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu (unã pravdã) moari; muriri, psusiri, pususiri, supsiri, vãtãmari *{ro: acţiunea de a muri, de a omorî (animale); murire, omorîre}* *{fr: action de mourir, de tuer, de crever (en parlant des animaux)}* *{en: action of dying, of killing (talking of animals)}*
hior (hi-órŭ) sm hiori (hi-órĭ) – sãntiri (sãmtsãri, duchiri, hir) tsi treatsi prit truplu-a omlui cãndu lj-easti multã arcoari (fricã, vreari, lãngoari, etc.) sh-cari-l fac s-treamburã (s-amurtsascã i si sã mpirushadzã); hiurari, nhiurari, hir, furnits (fig) *{ro: fior}* *{fr: frisson, bouffée de fièvre}* *{en: shiver (from cold, fever), shudder, thrill}* ex: lumea fu trunduitã di un hior; hiori (hiri) di fricã § ***hir***² (hírŭ) sn hiri/hire (hí-ri) – (unã cu ***hior***) ex: hiri, hiri, (hiori, hiori) arãts prit pãltãri; un hir (hior) aratsi nã tricu prit cheptu; hiri-hiri-lj si dutsea prit trup (hiori-hiori ãlj tritsea prit trup, trimbura tut); nj-trec hiri-hiri prit trup; carnea-nj si fãtsea hiri-hiri § ***nhiuredz*** (nhi-u-rédzŭ) (mi) vb I nhiurai (nhi-u-ráĭ), nhiuram (nhi-u-rámŭ), nhiuratã (nhi-u-rá-tã), nhiurari/nhiurare (nhi-u-rá-ri) – l-fac pri cariva s-asparã multu; l-fac pri cariva s-treamburã (di-aspãreari, di-arcoari, etc.); nj-trec hiori prit trup (di-arcoari, heavrã, fricã, nearãvdari, etc.); hiuredz, vitsãrescu, trihir, trihiredz, aspar, lãhtãrsescu, treambur, cutreambur, etc. *{ro: înfiora, tremura (de frică, frig, nerăbdare)}* *{fr: frissoner; frémir de peur}* *{en: shiver (from cold, fever), shudder, shake, be thrilled}* ex: apili si nhiurarã (treamburã); mi nhiurai tu valea-atsea aratsi § ***nhiurat*** (nhi-u-rátŭ) adg nhiuratã (nhi-u-rá-tã), nhiurats (nhi-u-rátsĭ), nhiurati/nhiurate (nhi-u-rá-ti) – tsi easti faptu si s-asparã multu; tsi treamburã (di-aspãreari, di-arcoari, etc.); tsi-lj trec hiori prit trup (di-arcoari, heavrã, fricã, nearãvdari, etc.); hiurat, trihirat, aspãreat, lãhtãrsit, tsi treamburã, etc. *{ro: înfiorat, care tremură (de frică, frig, nerăbdari)}* *{fr: frissoné; frémissant de peur}* *{en: who is shivering (from cold, fever), shuddering, shaking, being thrilled}* ex: strigã el nhiurat § ***nhiurari/nhiurare*** (nhi-u-rá-ri) sf nhiurãri (nhi-u-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si nhiureadzã i easti nhiurat; hiurari, trihirari, aspãreari, lãhtãrsiri, cutrimburari, trimburari, etc. *{ro: acţiunea de a (se) înfiora, de a tremura (de frică, frig, nerăbdari); înfiorare, tremurare}* *{fr: action de frissoner; de frémir de peur; frissonnement, frémissement de peur}* *{en: action of shivering (from cold, fever), of shuddering, of shaking, of being thrilled}* § ***nhiurãtor*** (nhi-u-rã-tórŭ) adg nhiurãtoari/nhiurãtoari (nhi-u-rã-toá-rã), nhiurãtori (nhi-u-rã-tórĭ), nhiurãtoari/nhiurãtoare (nhi-u-rã-toá-ri) – tsi fatsi pri cariva sã-l treacã hiori; tsi-l fatsi pri cariva s-treamburã (di fricã, di-arcoari, etc.); fricos, lãhtãros, etc. *{ro: înfiorător}* *{fr: effrayant}* *{en: frightful, terrifying}* ex: easti ahãntu ntunearic shi ahãntu nhiurãtor (lãhtãros) aclo § ***hiuredz*** (hi-u-rédzŭ) (mi) vb I hiurai (hi-u-ráĭ), hiuram (hi-u-rámŭ), hiuratã (hi-u-rá-tã), hiurari/hiurare (hi-u-rá-ri) – (unã cu ***nhiuredz***) § ***hiurat*** (hi-u-rátŭ) adg hiuratã (hi-u-rá-tã), hiurats (hi-u-rátsĭ), hiurati/hiurate (hi-u-rá-ti) – (unã cu ***nhiurat***) § ***hiurari/hiurare*** (hi-u-rá-ri) sf hiurãri (hi-u-rắrĭ) – (unã cu ***nhiurari***)
hioti/hiote (hĭó-ti) sf hiots (hĭótsĭ) – per lungu shi stufos tsi creashti pi grumadzlu icã schinãratlu a unor prãvdã (ca, bunãoarã, calu, ljundarlu, etc.); coamã, grivã *{ro: coamă}* *{fr: crinière}* *{en: mane}*
hiotica (hĭó-tica) adv – ca tu (nisia) Hios *{ro: ca la Hios}* *{fr: comme dans l'île de Chio}* *{en: as in Khios island (Greece)}* ex: u pãtsãsh hiotica (ca Hios, ca-atselj di Hios)
hipsu (híp-su) adg – vedz tu ***hig***
hiptu (híp-tu) adg – vedz tu ***hig***
hir¹ (hírŭ) sn hiri/hire (hí-ri) – lucru lungu shi multu suptsãri ca perlu din cap icã atsea tsi easi dit turtsearea shi shutsãrea-a lãnãljei (a mitasiljei, a bumbaclui, etc., cu cari s-tsasi pãndza tu-arãzboi, s-cos stranjili cu aclu, si mplãtescu pãrpodzli shi s-chindisescu shamiili cu cãrliglu, etc.); frãndzã multu lungã shi suptsãri di earbã; sirmã multu lungã shi suptsãri di metal (di-amalamã, di hrisafi); spangu, sirmã, hrisafi; (fig: 1: (i) hir = tsiva; (ii) un hir di = niheamã, putsãn; expr: 2: adar di hir, funi = tu spuneari, un lucru njic lu-adar multu mari (tr-alãvdari; di fricã, etc.); 3: di hir, hir; di hir-hir = aspus cu tuti minutsaljili a lui; 4: pi hir vinji… = niheamã lipsi tra…) *{ro: fir; fir de păr; fior; puţin; nimic}* *{fr: fil; frisson; brin, peu; rien}* *{en: thread, yarn, hair; shiver (from cold), shudder, thrill; little (quantity); nothing}* ex: va cuseari cu hir lai; armasi un hir di per; adrã di hir, funi (expr: lu-adrã un lucru njic s-aspunã multu mari); dzãnili acãtsarã s-lj-u toarcã dzua a njiclui mash pri hirlu-atsel lailu; di hir, hir (expr: aspus cu tuti minutsaljili a lui); un hir (fig: niheamã) lipsi; un hir (fig: niheamã) cãt s-mindui; pi hir vinji (fig: niheamã lipsi tra) s-cherdu sh-caplu; agiumsi aushlu pri hirlu di moarti; nu-lj dau hir (fig: tsiva); dã-nj un hir (niheamã) fãrinã; s-nji dai un hir di (fig: niheamã) sari § ***hirush*** (hi-rúshĭŭ) sn hirushi/hirushe (hi-rú-shi) – hir njic; hiric *{ro: firicel}* *{fr: petit fil}* *{en: little thread}* ex: njilj di vinjiti hirushi (hiri njits) § ***hiric*** (hi-rícŭ) sn hiritsi/hiritse (hi-rí-tsi) – (unã cu ***hirush***) § ***nhir*** (nhirŭ) vb I nhirai (nhi-ráĭ), nhiram (nhi-rámŭ), nhiratã (nhi-rá-tã), nhirari/nhirare (nhi-rá-ri) – trec prit un hir (flurii, mãrdzeali, piperchi, etc.); ambair, ãmbair, mbair *{ro: înşira}* *{fr: enfiler}* *{en: string, thread}* ex: ma nhira (tritsea prit hir) paparitsili atseali § ***nhirat*** (nhi-rátŭ) adg nhiratã (nhi-rá-tã), nhirats (nhi-rátsĭ), nhirati/nhirate (nhi-rá-ti) – tsi easti tricut prit hir; (hirlu) prit cari s-au tricutã lucri; ambãirat; ãmbãirat, mbãirat *{ro: înşirat}* *{fr: enfilé}* *{en: strung, threaded}* § ***nhirari/nhirare*** (nhi-rá-ri) sf nhirãri (nhi-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si nhirã lucri; ambãirari, ãmbãirari, mbãirari *{ro: acţiunea de a înşira; înşirare}* *{fr: action d'enfiler}* *{en: action of stringing, of threading}*
hir² (hírŭ) sn – vedz tu ***hior***
hirar (hi-rárŭ) sm – vedz tu ***her***
hirãchinã (hi-rã-chí-nã) sf hirãchinj (hi-rã-chínjĭ) – 1: pulj (ma njic di ornji) tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj) njits; ahmageai, yirãchinã, ghirãchinã, gãrãchinã, fiturishchi, hutã, hutcã, sifter, xifter, sãcol, shain, sfrindzel, pitrit; 2: nveastã noauã *{ro: şoim; mireasă}* *{fr: faucon; jeune mariée}* *{en: falcon; bride}* ex: cã-nj ts-adutsi hirãchinã, hirãchinã (nveastã nauã), casã mplinã
hirãrilji/hirãrilje (hi-rã-rí-lji) sf – vedz tu ***her***
hirãsescu (hi-rã-sés-cu) vb – vedz tu ***firã***

hirãsiri/hirãsire (hi-rã-sí-ri) sf – vedz tu ***firã***

hirãsit (hi-rã-sítŭ) adg – vedz tu ***firã***

hirbeari/***hirbeare*** (hir-beá-ri) sf – vedz tu ***herbu***

hirburiu (hir-bu-ríŭ) adg – vedz tu ***herbu***

hiri/hire (hí-ri) sf fãrã pl – hãrli, cusurli shi mintea-a unui om ashi cum suntu aspusi dit purtarea, zboarãli shi faptili-a lui; heari, haractir, fisi, naturã, veti, vovlã, hui, huchi *{ro: caracter, fire}* *{fr: caractère, nature}* *{en: character, nature}* ex: ashi lj-eara hirea (fisea, haractirlu) atsea ursuza a ljei; nã curbetã, cum lã-i hirea (haractirlu) a lor; hirea (vovla) a mea evashcã § ***heari***[2]***/heare*** (heá-ri) sf pl(?) – (unã cu ***hiri***)

hiric (hi-rícŭ) sn – vedz tu ***hir***[1]

hirisescu (hi-ri-sés-cu) vb – vedz tu ***firã***

hirisiri/hirisire (hi-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***firã***

hirisit (hi-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***firã***

hiritimati/hiritimate (hi-ri-tí-ma-ti) sf pl – vedz tu ***hiritisescu***

hiritisescu (hi-ri-ti-sés-cu) (mi) vb IV hiritisii (hi-ri-ti-síĭ), hiritiseam (hi-ri-ti-seámŭ), hiritisitã (hi-ri-ti-sí-tã), hiritisiri/hiritisire (hi-ri-ti-sí-ri) – 1: fac un semnu i dzãc un zbor di vreari (sãnãtati, urari, tinjii, ambãreatsã, etc.) cãndu mi dispartu icã mi aflu cu cariva; pitrec ncljinãciunj shi zboarã di vreari (di urari, di sãnãtati, etc.) a unui di cari escu diparti; hiritsescu, bunuescu, ghinuescu, cãlimirsescu, prishindescu; 2: lu-acats mbratsã sh-lu stringu la cheptu (di-aradã di vreari, di dor, cã nu-l vidzui di multu chiro, etc.); ahulescu cu budzãli mãna (frãmtea, budzãli, etc.) tra s-aspun a unui cã-lj portu vreari (tinjii, ascultari, etc.); hiritsescu, mbrãtsitedz, mbrãtsishedz, mbrãtsushedz, ambratsit, ambrats, angãljisescu, ncurpiljedz, pushtuescu, bash, gugustedz, gugustescu *{ro: saluta; îmbrăţişa, săruta}* *{fr: saluer; embrasser, baiser}* *{en: greet, salute; embrace, kiss}* ex: hiritisirã (bãsharã) iconjli § ***hiritisit*** (hi-ri-ti-sítŭ) adg hiritisitã (hi-ri-ti-sí-tã), hiritisits (hi-ri-ti-sítsĭ), hiritisiti/hiritisite (hi-ri-ti-sí-ti) – 1: tsi-lj s-ari dzãsã un zbor la unã andamusi, i-lj s-ari faptã un semnu, tra sã-lj s-aspunã vreari (tinjii, etc.); hiritsit, bunuit, ghinuit, cãlimirsit, prishindit; 2: tsi easti acãtsat ãn bratsã shi stres la cheptu; tsi easti cu mãna (fatsa, frãmtea, budzãli, etc.) ahuliti di budzãli-a unui; hiritsit, mbrãtsitat, mbrãtsishat, mbrãtsushat, ambrãtsat, ncurpiljat, angãljisit, pushtuit, bãshat, gugustat, gugustit *{ro: salutat; îmbrăţişat, sărutat}* *{fr: salué; embrassé baisé}* *{en: greeted, saluted; embraced, kissed}* § ***hiritisiri/hiritisire*** (hi-ri-ti-sí-ri) sf hiritisiri (hi-ri-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lumea s-ghinueashti (s-gugusteadzã, sã mbrãtsiteadzã, s-bashi, etc.); hiritsiri, bunuiri, ghinuiri, cãlimirsiri, prishindiri; mbrãtsitari, mbrãtsishari, mbrãtsushari, ambrãtsari, angãljisiri, ncurpiljari, pushtuiri, bãshari, gugustari, gugustiri *{ro: acţiunea de a saluta, de a îmbrăţişa, de a săruta; salutare, îmbrăţişare; sărutare}* *{fr: action de saluer; d'embrasser, de baiser; salutation, embrassade, baiser}* *{en: action of greeting, of saluting; of embracing, of kissing; greeting, embrace, kiss}* § ***hiritsescu*** (hi-ri-tsés-cu) (mi) vb IV hiritsii (hi-ri-tsíĭ), hiritseam (hi-ri-tseámŭ), hiritsitã (hi-ri-tsí-tã), hiritsiri/hiritsire (hi-ri-tsí-ri) – (unã cu ***hiritisescu***) ex: di cãndu ficiorlji-lj hiritsi (lji mbrãtsitã) § ***hiritsit*** (hi-ri-tsítŭ) adg hiritsitã (hi-ri-tsí-tã), hiritsits (hi-ri-tsítsĭ), hiritsiti/hiritsite (hi-ri-tsí-ti) – (unã cu ***hiritisit***) § ***hiritsiri/hiritsire*** (hi-ri-tsí-ri) sf hiritsiri (hi-ri-tsírĭ) – (unã cu ***hiritisiri***) § ***hiritimati/hiritimate*** (hi-ri-tí-ma-ti) sf pl – zbor pitricut a unui di diparti (prit cariva, un oaspi, unã carti, etc.) tu cari lj-aspunj vrearea tsi lj-u portsã (tinjia, buna adutsearea aminti, etc.); ncljinãciunj, ghinuiri, sileami, timinã, timinei *{ro: salutări, complimente}* *{fr: salutations, compliments, amitiés, hommages}* *{en: greetings, best regards, respects}* ex: dats-lã hiritimati (ncljinãciunj) di la mini

hiritisiri/hiritisire (hi-ri-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***hiritisescu***

hiritisit (hi-ri-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***hiritisescu***

hiritsescu (hi-ri-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***hiritisescu***

hiritsiri/hiritsire (hi-ri-tsí-ri) sf – vedz tu ***hiritisescu***

hiritsit (hi-ri-tsítŭ) adg – vedz tu ***hiritisescu***

hirotã (hi-ró-tã) sf hiroti/hirote (hi-ró-ti) shi hirots (hi-rótsĭ) – unã soi di stranj njic tsi-acoapirã mãna (di pãndzã, lãnã, cheali, lastic, etc.) faptu maxus tra s-u-afireascã mãna di arcoari (murdãrilji, etc.) i s-hibã purtat mash trã mushuteatsã shi cãmãrusiri; brumancã, brumangã, mãnushi, gantã, pumãnicã, mitani *{ro: mănuşă; mănuşă cu un deget}* *{fr: gant; mitaine, moufle}* *{en: glove; mitten}*

hirotonisescu (hi-ro-to-ni-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***hirotunisescu***

hirotonisiri/hirotonisire (hi-ro-to-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***hirotunisescu***

hirotonisit (hi-ro-to-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***hirotunisescu***

hirotunisescu (hi-ro-tu-ni-sés-cu) (mi) vb IV hirotunisii (hi-ro-tu-ni-síĭ), hirotuniseam (hi-ro-tu-ni-seámŭ), hirotunisitã (hi-ro-tu-ni-sí-tã), hirotunisiri/hirotunisire (hi-ro-tu-ni-sí-ri) – (cu putearea tsi u-am ca dispoti) l-fac pri cariva preftu (diac, dispoti) dupã arãdzli crishtineshti; hirotonisescu *{ro: hirotonisi}* *{fr: ordonner un prétre (diacre, évêque)}* *{en: ordain a priest (deacon, bishop)}* ex: aoaltadz hirotunisirã un nou dispoti § ***hirotunisit*** (hi-ro-tu-ni-sítŭ) adg hirotunisitã (hi-ro-tu-ni-sí-tã), hirotunisits (hi-ro-tu-ni-sítsĭ), hirotunisiti/hirotunisite (hi-ro-tu-ni-sí-ti) – tsi easti faptu diac, preftu i dispoti; hirotonisit *{ro: hirotonisit}* *{fr: ordonné (prétre, diacre, évêque)}* *{en: ordained (priest, deacon, bishop)}* § ***hirotunisiri/hirotunisire*** (hi-ro-tu-ni-sí-ri) sf hirotunisiri (hi-ro-tu-ni-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-hirotuniseashti; hirotonisiri *{ro: acţiunea de a hirotonisi; hirotonisire}* *{fr: action d'ordonner un prétre (diacre, évêque)}* *{en: action of ordaining a priest (deacon, bishop)}* ex: astãdz easti hirotunisirea-a afendului atsel noulu § ***nihirotunisit*** (ni-hi-ro-tu-ni-sítŭ) adg nihirotunisitã (ni-hi-ro-tu-ni-sí-tã), nihirotunisits (ni-hi-ro-tu-ni-sítsĭ), nihirotunisiti/nihirotunisite (ni-hi-ro-tu-ni-sí-ti) – tsi nu easti faptu preftu (diac i dispoti) *{ro: nehirotonisit}* *{fr: qui n'est pas ordonné (prétre, diacre, évêque)}* *{en: unordained (priest, deacon, bishop)}* ex: nihirotunisit (cã nu fu hirotunisit), cum va s-lituryiseascã?§ ***nihirotunisiri/nihirotunisire*** (ni-hi-ro-tu-ni-sí-ri) sf nihirotunisiri (ni-hi-ro-tu-ni-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-hirotuniseashti *{ro: acţiunea de a nu hirotonisi; nehirotonisire}* *{fr: action de ne pas ordonner un prétre (diacre, évêque)}* *{en: action of not ordaining a priest (deacon, bishop)}* § ***hirotonisescu*** (hi-ro-to-ni-sés-cu) (mi) vb IV hirotonisii (hi-ro-to-ni-síĭ), hirotoniseam (hi-ro-to-ni-seámŭ), hirotonisitã (hi-ro-to-ni-sí-tã), hirotonisiri/hirotonisire (hi-ro-to-ni-sí-ri) – (unã cu ***hirotunisescu***) § ***hirotonisit*** (hi-ro-to-ni-sítŭ) adg hirotonisitã (hi-ro-to-ni-sí-tã), hirotonisits (hi-ro-to-ni-sítsĭ), hirotonisiti/hirotonisite (hi-ro-to-ni-sí-ti) – (unã cu ***hirotunisit***) § ***hirotonisiri/hirotonisire*** (hi-ro-to-ni-sí-ri) sf hirotonisiri (hi-ro-to-ni-sírĭ) – (unã cu ***hirotunisiri***)

hirotunisiri/hirotunisire (hi-ro-tu-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***hirotunisescu***

hirotunisit (hi-ro-tu-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***hirotunisescu***

hirovico (hi-ro-vi-có) sm hirovicadz (hi-ro-vi-cádzĭ) – unã cãntari dit lituryia tsi u fatsi preftul Dumãnica; unã turlii di anghil (ma njic di arhanghil) *{ro: heruvic}* *{fr: hymne; chérubin}* *{en: hymn; cherub}*

hirtu (hír-tu) adg hirtã (hír-tã), hirtsã (hír-tsã), hirti/hirte (hír-ti) – tsi lu-arãseashti s-mãcã multu; cari mãcã ca un tsi nu s-fãnãteashti vãrãoarã; hãrtu, lemargu, hãrbut, hãrlãput, lixur, tãmah, limos, lingarsu *{ro: lacom}* *{fr: gourmand}* *{en: greedy}*

hirturã (hir-tú-rã) sf – vedz tu ***herbu***

hirurghu (hi-rúr-ghu) sm hiruryi (hi-rúr-yi) – unã cu ***hirurgu***

hirurgu (hi-rúr-gu) sm hirurghi (hi-rúr-ghi) – yeaturlu tsi-ari nvitsatã s-talji tu truplu-a omlui tra s-mirimitseascã mãdulari lãndziti, i sã scoatã (pãrtsã dit) mãdulari cãndu nu poati s-facã altu tsiva; girah *{ro: chirurg}* *{fr: chirurgien}* *{en: surgeon}*

hirush (hi-rúshĭŭ) sn – vedz tu ***hir***[1]

hisapi/hisape (hi-sá-pi) sf – vedz tu ***isapi***

histrã (hís-trã) sf – vedz tu ***xistrã***

histrii/histrie (his-trí-i) sf – vedz tu ***xistrii***

histrisescu (his-tri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***xistrii***

histrisiri/histrisire (his-tri-sí-ri) sf – vedz tu ***xistrii***

histrisit (his-tri-sítŭ) adg – vedz tu ***xistrii***

hitru (hí-tru) adg hitrã (hí-trã), hitri (hí-tri), hitri/hitre (hí-tri) –

cari shtii (cu zboarã minciunoasi, alãvdãri shi culãchipsiri) cum s-lu-arãdã pri cariva (tsi easti niheamã ca ageamit, aplo, tivichel, etc.) tra si sh-agiungã scupolu tsi lu-ari tu minti; cari easti dishteptu shi pirã la minti tra s-poatã s-arãdã lumea cãndu ari ananghi; shiret, shãret, cumalindru, mãlãgar, pispu, ponir, puniro, tirtipci, vulpi, vulponj; *{ro: şiret}* *{fr: cauteleux, malin}* *{en: cunning, wily}* ex: bãbat hitru (shiret) muljarea eara hitrã (ponirã, vulpi); doi oaminj multu hitsrã (shirets)

hiu (híŭ) vb IV (agiutãtor) fui (fŭĭ), earam (ĭa-rámŭ) shi iram (i-rámŭ), futã (fŭ-tã), hiri/hire (hí-ri) – mi aflu tu-aestã lumi; escu, mi aflu *{ro: fi}* *{fr: être}* *{en: be}* ex: mini hiu, tini hii, el easti (ãĭ, i, u), noi him, voi hits, elj suntu (-s, s-); io hiu (escu) di-aoa, el di iu easti (yini, s-tradzi)?; hii (eshti) amoni, aravdã, hii (eshti) cioc umflã; i-a meu, i-a meu (easti-a meu, easti-a meu); adunatã gljem ãi (easti) tutã; a cui sh-u (sh-easti) irghilia-atsea; nu sh-u (sh-easti) cariva; cum tu lumi nu sh-u (sh-easti) altu; ma-l vidzu cã lj-u (lj-easti) fratili, ãlj dishcljisi; duri-ts-u (tsã easti); hoarã him; iu hits (v-aflats), bre gionj?; s-vã bãneadzã shi s-vã hits; sunt (suntu) golj di turmi muntsãlj; nu-s (nu suntu) dauã ceapi; ca mini nu-s (nu suntu, nu s-aflã altsã); nu vor alti si s-minteascã, cã fu (cã easti) nveastã, cã fu (cã easti) featã; ira (eara) s-ti vindic, fu (easti) lishor; nu fu zori; s-lj-ashtergu rasa, cã-u mutrescu, fu ncãrcatã (easti ncãrcatã); sh-fu yeatru multu bun; seara, cãnd s-mi tornu, si-nj dzãts cum fu ma ghini; bãrbat fu, muljari fu; pãrintsã fu, oaspits fu, nveastã cu bãrbat fu; li-aflã omlu: cã cu bun, cã cu furari; sh-dzãtsi singur: "buni sh-furã, dicãt buni sun shi n gurã"; mãcã ndeasã… furã marsini-i purinti; tsã li moari, cã eara mãri i cã eara njits; ncãldzãrea: fu earna, fu veara, tru udaea di durnjiri lipseashti s-tsãnã; ari futã sh-tat-su-ahtari; tru hãpani fusesh; fusesh ahãt fãrã di minti; acãtsat cã-sh fusi loclu; di casã hibã-ts njilã; s-furesh om cum lipseashti, nu pitritseai oaminjlji s-mi-arãcheascã; s-fure ficior, hilj sã-nj hii… s-furesh featã, hilji si-nj hii; s-furesh cã-i dadã, s-u fãtsem mumã… s-furesh cã-i sor, s-u fatsim sor… s-furesh cã-i nor, s-u fatsim tut nor; s-furi ndreptu zborlu-a tãu; s-fure mortu, s-fure yiu, voi cu nãs dipriunã s-hiu; s-fure nãs gioni; s-nu fure cu unã; si nu fure, ti mãcãm; s-nu fure mortsã; s-fure cã videm cã tut yinlu s-featsi puscã; furesh cã va s-pot; ai cã ficior, ai cã featã fure; nu aleapsi ghini, fure cã-i bãrbat, fure cã-i muljari; fur-cã-i ashi; s-furi cã-l cunoashti; pri stranji s-videa cã turcu s-eara; s-eara sh-unã ascheri ntreagã; o, lele! s-eara si shteam, pri la cãlivi nu tritseam

hiumãnic (hĭu-mã-nícŭ) sm – vedz tu ***himunic***

hiumunic (hĭu-mu-nícŭ) sm – vedz tu ***himunic***

hiumusescu (hĭu-mu-sés-cu) (mi) vb IV hiumusii (hĭu-mu-síĭ), hiumuseam (hĭu-mu-seámŭ), hiumusitã (hĭu-mu-sí-tã), hiumusiri/hiumusire (hĭu-mu-sí-ri) – mi duc (mj-aruc) cu multã agunjii cãtrã (pristi) tsiva i cariva; mi-alas cãtrã nghios; mi afundu; himusescu, nhiumusescu, anãpãdescu, nãpãdescu, citãsescu, aleapid, leapid, arãvuescu, sãlãghescu, sãlghescu, sãrghescu, sãrgljescu, nãburuescu *{ro: năpusti, repezi, da năvală}* *{fr: précipiter, jeter sur}* *{en: rush over, jump over, throw himself over}* ex: na-lj cãnjlji iu s-hiumusirã la pãlati; ni unã, ni altã s-hiumusi ndreptu pri nãs, ca s-lu disicã; masturlji s-hiumusirã; mi hiumusescu pri nãsh § ***hiumusit*** (hĭu-mu-sítŭ) adg hiumusitã (hĭu-mu-sí-tã), hiumusits (hĭu-mu-sítsĭ), hiumusiti/hiumusite (hĭu-mu-sí-ti) – tsi s-ari hiumusitã; arcat cãtrã (pristi) tsiva i cariva; himusit, nhiumusit, anãpãdit, nãpãdit, citãsit, alipidat, lipidat, arãvuit, sãlãghit, sãlghit, sãrghit, sãrgljit, nãburuit *{ro: năpustit, repezit}* *{fr: précipité, jeté sur}* *{en: rushed over, jumped over, thrown himself over}* § ***hiumusiri/hiumusire*** (hĭu-mu-sí-ri) sf hiumusiri (hĭu-mu-sírĭ) – atsea tsi-u fatsi un cãndu s-arucã cãtrã cariva i tsiva; himusiri, nhiumusiri, anãpãdiri, nãpãdiri, citãsiri, alipidari, lipidari, arãvuiri, sãlãghiri, sãlghiri, sãrghiri, sãrgljiri, nãburuiri *{ro: acţiunea de a se năpusti, de a se repezi; năpustire, repezire}* *{fr: action de se précipiter, de se jeter sur}* *{en: action of rushing over, of jumping over}* § ***himusescu*** (hi-mu-sés-cu) (mi) vb IV himusii (hi-mu-síĭ), himuseam (hi-mu-seámŭ), himusitã (hi-mu-sí-tã), himusiri/himusire (hi-mu-sí-ri) – (unã cu ***hiumusescu***) ex: gionili-aestu s-himusi (s-arcã, s-afundã) tu puts sh-lu scoasi cu banã; s-himusi sh-nu cama-l vidzum; arbineslu s-himuseashti (s-aleapidã, s-arucã pristi); nã himusim tuts cãtrã nãsã; himusi cãnjlji pri nãsh § ***himusit*** (hi-mu-sítŭ) adg himusitã (hi-mu-sí-tã), himusits (hi-mu-sítsĭ), himusiti/himusite (hi-mu-sí-ti) – (unã cu ***hiumusit***) § ***himusiri/himusire*** (hi-mu-sí-ri) sf himusiri (hi-mu-sírĭ) – (unã cu ***hiumusiri***) § ***nhiumusescu*** (nhĭu-mu-sés-cu) (mi) vb IV nhiumusii (nhĭu-mu-síĭ), nhiumuseam (nhĭu-mu-seámŭ), nhiumusitã (nhĭu-mu-sí-tã), nhiumusiri/nhiumusire (nhĭu-mu-sí-ri) – (unã cu ***hiumusescu***) ex: si nhiumusi (s-sãlãghi) dupã ficior; si nhiumusi vulturlu § ***nhiumusit*** (nhĭu-mu-sítŭ) adg nhiumusitã (nhĭu-mu-sí-tã), nhiumusits (nhĭu-mu-sítsĭ), nhiumusiti/nhiumusite (nhĭu-mu-sí-ti) – (unã cu ***hiumusit***) § ***nhiumusirin/hiumusire*** (nhĭu-mu-sí-ri) sf nhiumusiri (nhĭu-mu-sírĭ) – (unã cu ***hiumusiri***)

hiumusiri/hiumusire (hĭu-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***hiumusescu***

hiumusit (hĭu-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***hiumusescu***

hiupsescu (hĭup-sés-cu) vb IV – vedz tu ***hiopsu***

hiupsiri/hiupsire (hĭup-sí-ri) sf – vedz tu ***hiopsu***

hiupsit (hĭup-sítŭ) adg – vedz tu ***hiopsu***

hiurari/hiurare (hi-u-rá-ri) sf – vedz tu ***hior***

hiurat (hi-u-rátŭ) adg – vedz tu ***hior***

hiuredz (hi-u-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***hior***

hiuri (hí-urĭ) sf pl – durerli tsi li aducheashti unã muljari cãndu amintã un njic; himi *{ro: durerile de naştere}* *{fr: douleurs de l'enfantement}* *{en: childbirth pains}* ex: lj-vinjirã hiurli (u-acãtsarã durerli di amintari a njiclui)

hiuvrescu (hĭu-vrés-cu) vb IV – vedz tu ***heavrã***[1]

hiuvriri/hiuvrire (hĭu-vrí-ri) sf – vedz tu ***heavrã***[1]

hiuvrit (hĭu-vrítŭ) adg – vedz tu ***heavrã***[1]

hivadã (hi-vá-dhã) sf hivãdz (hi-vădzĭ) – dulapi njicã adratã tu-unã stizmã di casã; dulapi di stizmã, misandrã, firidã, cushug, cãrghii, cãryii, cumarã *{ro: dulăpior din perete}* *{fr: petit armoire amenagée dans le mur d'une chambre}* *{en: small cupboard made in the wall of a room}*

hivadhã (hi-vá-dhã) sf hivãdz (hi-vădzĭ) – unã cu ***hivadã***

hivrescu (hi-vrés-cu) vb IV – vedz tu ***heavrã***[1]

hivriri/hivrire (hi-vrí-ri) sf – vedz tu ***heavrã***[1]

hivrit (hi-vrítŭ) adg – vedz tu ***heavrã***[1]

hivros (hi-vrósŭ) adg – vedz tu ***heavrã***[1]

hlap-hlup! (hláp-hlúpŭ) inter – vedz tu ***glãcã***

hlãmbusescu (hlãm-bu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***hambla***

hlãmbusiri/hlãmbusire (hlãm-bu-sí-ri) sf – vedz tu ***hambla***

hlãmbusit (hlãm-bu-sítŭ) adg – vedz tu ***hambla***

hlãpuescu (hlã-pu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***glãcã***

hlãpuiri/hlãpuire (hlã-pu-í-ri) sf – vedz tu ***glãcã***

hlãpuit (hlã-pu-ítŭ) adg – vedz tu ***glãcã***

hljara (hljĭá-ra) sm, sf hljaranj (hljĭá-ranjĭ) – om lipsit di minti shi fãrã giudicatã (tu zbor i tu fapti); chirut, hasca, ahmac, anoit, cshura, ciulja, dabolja, divanã, glar, hazo, hazuscu, hut, hahã, hai-hui, haihum, leangã, lefcã, lishor, shahulcu, tabolja, ta-o-to, ljoco, shapshal, shabsha, shamandur, tivichel, temblã, turlu, uzun *{ro: prostănac}* *{fr: sot, nigaud}* *{en: fool}*

hljarã (hljĭá-rã) sf hljeri (hljĭérĭ) – lingurã mari di lemnu; ciubanã, lingurã *{ro: lingură mare de lemn}* *{fr: grande cuillère en bois}* *{en: large wooden spoon}* ex: mãcã cu hljara, nu cu lingura

hljin (hljínŭ) sm, sf – vedz tu ***hiljin***

hljo (hljĭo) adg invar. – tsi easti putsãn (nu para easti) caldu, cãldishor, habin, hamin, dihanj, hljushcu *{ro: călduţ}* *{fr: tiède}* *{en: lukewarm, tepid}* ex: apili suntu hljo (habini) § ***hljushcu*** (hljĭúsh-cu) adg hljushcã (hljĭúsh-cã) fãrã pl – (unã cu ***hljo***)

hljushcu (hljĭúsh-cu) adg – vedz tu ***hljo***

hm! (hămŭ) inter – vedz tu ***hãm!***

hnoatã (hnoá-tã) sf – vedz tu ***ahnoatã***

hoa! (hoá!) inter – vedz tu ***uã!***

hoarã (hoá-rã) sf hori (hórĭ) shi hoari/hoare (hoá-ri) – unã adunari di casi (multu ma njicã di un cãsãbã) iu bãneadzã ma multu lumea tsi s-lja cu lucrarea-a agrilor; sat *{ro: sat}* *{fr:*

village} *{en: village}* ex: s-avdi di hoarã-hoarã; hoara-sh ved tu yisi; iu ascuchi unã hoarã, matsinã nã moarã; lasã hoarili shi s-duc § ***huricã*** (hu-rí-cã) sf huritsi/huritse (hu-rí-tsi) – hoarã njicã *{ro: sătuleţ}* *{fr: petit village}* *{en: small village}* § ***huryeat***[1] (hur-yeátũ) sm, sf, adg huryeatã (hur-yeá-tã), huryeats (hur-yeátsĭ), huryeati/huryeate (hur-yeá-ti) – om tsi bãneadzã tu hoarã shi s-lja ma multu cu lucrarea-a agrilor *{ro: săteant}* *{fr: paysan, villagois}* *{en: peasant, country-man}* ex: huryeatlu nu-i unã cu huryeanitlu § ***huryeanit***[1] (hur-yea-nítũ) sm, sf, adg huryeanitã (hur-yea-ní-tã), huryeanits (hur-yea-nítsĭ), huryeaniti/huryeanite (hur-yea-ní-ti) – om tsi bãneadzã icã yini dit idyea hoarã *{ro: consătean}* *{fr: qui est du même village}* *{en: who comes from de same village}* § ***huryitescu*** (hur-yi-tés-cu) adg huryiteascã (hur-yi-teás-cã), huryiteshti (hur-yi-tésh-ti), huryiteshti/huryiteshte (hur-yi-tésh-ti) – tsi ari s-facã cu hoara; tsi yini dit hoarã *{ro: ţărănesc}* *{fr: paysan, rustique}* *{en: peasant, rustic, rural}* § ***huryiteashti***/***huryiteashte*** (hur-yi-teásh-ti) adv – cari s-poartã ca (ari unã banã di) un huryeat *{ro: ţărăneshte}* *{fr: à la façon d'un paysan, rustiquement}* *{en: rustically, country-fashion}*

hoardã[1] (hoár-dã) sf – vedz tu ***coardã***[1]

hoardã[2] (hoár-dã) sf – vedz tu ***coardã***[2]

hoardã[3] (hoár-dã) sf – vedz tu ***coardã***[3]

hogi/hoge (hó-gi) sm hogeanj (hó-gĭánjĭ) – preftu (shi dascal) di pisti nturtseascã; huge, imam, muezim *{ro: hoge, imam}* *{fr: imam, prêtre musulman}* *{en: imam, prayer leader of Islam}* ex: s-tsã cãntã hogea la cap (expr: s-mori) § ***huge*** (hu-gé) sm hugeadz (hu-gĭádzĭ) – (unã cu ***hoge***)

honoatã (ho-noá-tã) sf – vedz tu ***ahnoatã***

hop (hóp!) – ansãriri!; zbor tsi-ascapã dit budzãli-a omlui cãndu va s-aspunã cã ari faptã un saltu, ari ansãritã pristi tsiva; hopa, hopa-la, op; (expr: hopa-tsopa, arsari sh-ea!) *{ro: hop!}* *{fr: hop!}* *{en: hop!}* ex: neansãrit traplu, nu dzã hopa! § ***hopa*** (hó-pa!) – (unã cu ***hop***) § ***hopa-la*** (hó-pa-la!) – (unã cu ***hop***) § ***op*** (óp!) – (unã cu ***hop***)

hopa (hó-pa!) – vedz tu ***hop***

hopa-la (hó-pa-la!) – vedz tu ***hop***

hopã (hó-pã) sf hopi/hope (hó-pi) – 1: oarã; 2: saltu, ansãriri; (fig: 1: hopã = chiro multu shcurtu (chirolu tsi tsã lja s-fats un saltu, s-dai cu peana di oclju, s-ascuchi, etc.); uritsã, stic, stih, stigmii, tenghi; expr: 2: trã un hopã (adv) = diunãoarã, unãshunã, dinãcali, etc.) *{ro: dată; salt; clipă}* *{fr: fois; saut; clin d'oeil, instant}* *{en: jump; instant, moment}* ex: mi dush nã hopã (unãoarã, nãoarã); trei hopi-lj (ori ãlj) pãlãcãrsii; dauã hopi (dauã ori) fui ãn hoarã; pãnã tru hopa (oara, minuta, sticlu, uritsa) aestã nu nã ai zburãtã; armãnjlji trã unã hopã (expr: dinãcali, unãshunã) va s-hibã dishtiptats

horhan (hór-hanũ) sm, sf horhanã (hór-ha-nã), horhanj (hór-hanjĭ), horhani/horhane (hór-ha-ni) – pulj mari di casã (cari vinji tu Ivropi dit Amirichii iu s-aflã ninga ca agru-pulj) cu coada latã (largã) cari s-disfatsi (trã mascur) ca unã avritsã; miscu, misircu, misiroc, curcu, pilican *{ro: curcan, curcă}* *{fr: dindon, dinde}* *{en: turkey (cock), turkey}*

horhor (hór-horũ) sm pl(?) – dishcljidzãturã njicã dit un lucru (stizmã, stranj aruptu, acoalã, etc.) tsi-alasã s-treacã dit unã parti tu-alantã lucri ma njits; guvã, jiru *{ro: gaură}* *{fr: trou}* *{en: hole}*

hor-hor! (hór-horũ!) inter – zbor tsi caftã s-aspunã vrondul tsi s-avdi cãndu clucuteashti apa tsi hearbi *{ro: interjecţie care imită clocotitul apei}* *{fr: interjection qui imite le bruit de bouillonnement}* *{en: interjection imitating the sound of boiling water}* ex: *hor-hor*! ma s-dutsi apa

horhut (hór-hutũ) sn horhuti/horhute (hór-hu-ti) – vrondu tsi sh-u-adutsi cu-atsel faptu di vimtu cãndu treatsi prit frãndzãli-a arburlor; freamit, vãzurã, boatsi, cursu, vrondu, vreavã, lavã, etc. *{ro: freamăt}* *{fr: bruissement, frémissement}* *{en: rustle, whisper (trees)}* ex: horhutlu (freamitlu, vãzura) a fadzlor s-avdza pãnã diparti § ***hurhutescu*** (hur-hu-tés-cu) vb IV hurhutii (hur-hu-tíĭ), hurhuteam (hur-hu-teámũ), hurhutitã (hur-hu-tí-tã), hurhutiri/hurhutire (hur-hu-tí-ri) – fac un vrondu shcurtu shi surdu ca freamitlu a frãndzãlor di arburi cãndu treatsi vimtul prit eali; vãzescu, junjescu, asun *{ro: fremăta}* *{fr: gronder sourdement, bruire, frémir}* *{en: rustle, whisper (trees)}* ex: pãdurea hurhutea (vãzea) § ***hurhutit*** (hur-hu-títũ) adg hurhutitã (hur-hu-tí-tã), hurhutits (hur-hu-títsĭ), hurhutiti/hurhutite (hur-hu-tí-ti) – cari hurhuteashti icã ari hurhutitã; vãzit, junjit, asunat *{ro: fremătat}* *{fr: grondé sourdement, bruit, frémit}* *{en: rustled, whispered (trees)}* § ***hurhutiri/hurhutire*** (hur-hu-tí-ri) sf hurhutiri (hur-hu-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu hurhuteashti tsiva; vãziri, junjiri, asunari *{ro: acţiunea de a fremăta; fremătare}* *{fr: action de gronder sourdement, de bruire, de frémir}* *{en: action of rustling, of whispering (trees)}* ex: hurhutirea (vãzirea) a pãduriljei

horyea (hór-yea) adv – vedz tu ***ahoryea***

hranã (hrá-nã) sf fãrã pl – atseali tsi mãcã lumea (pãni, lapti, carni, zãrzãvãts, yimishi, etc.) tra s-poatã s-bãneadzã; apa traptã dit loc (cu tuti luguriili tsi li ari tuchiti tu nãsã) di cari ari ananghi planta tra s-bãneadzã, s-creascã; nãfãcã, mãcari; (fig: hranã = itsi lugurii tsi lu-agiutã un lucru (suflit, minduiri, etc.) tra s-creascã, s-bãneadzã shi s-nu moarã) *{ro: hrană}* *{fr: nourriture}* *{en: food, nourishment}* ex: mutrea-lj hrana (atseali tsi mãcã, mãcarea) sã-lj cunoshti bana; nji scot singur hrana; cu-aesti dauã bratsã aduc hrana acasã; adush niheamã hranã ti prãvdzã § ***hrãnescu*** (hrã-nés-cu) (mi) vb IV hrãnii (hrã-níĭ), hrãneam (hrã-neámũ), hrãnitã (hrã-ní-tã), hrãniri/hrãnire (hrã-ní-ri) – dau hranã a unui tra s-mãcã; mãc tsiva tra s-bãnedz; dau s-mãcã; (expr: 1: ti hrãnescu ca pulj orbu = tsã li dau tuti etimi, cum lj-si da mãcarea n gurã a puljlui orbu, njic, cãt s-ari amintatã; 2: hrãnescu furlji = lã dau apanghiu, lj-ascundu, lã dau s-mãcã a furlor tsi suntu avinats) *{ro: hrăni}* *{fr: nourrir}* *{en: feed}* ex: vrea mi hrãnits digeaba; ti hrãnescu ca pulj orbu (expr: tsã li dau tuti etimi); hrãneai furlji; va ti hrãnescu zahari; mi hrãnescu ghini; mini u feci amarea tra s-vã hrãnits cu nãsã § ***hrãnit*** (hrã-nítũ) adg hrãnitã (hrã-ní-tã), hrãnits (hrã-nítsĭ), hrãniti/hrãnite (hrã-ní-ti) – tsi-lj si deadi s-mãcã; tsi easti mãcat *{ro: hrănit}* *{fr: nourri}* *{en: feeded}* § ***hrãniri/hrãnire*** (hrã-ní-ri) sf hrãniri (hrã-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti hrãnit *{ro: acţiunea de a hrăni; hrănire}* *{fr: action de nourrir}* *{en: action of feeding}* § ***hãrnescu*** (hãr-nés-cu) (mi) vb IV hãrnii (hãr-níĭ), hãrneam (hãr-neámũ), hãrnitã (hãr-ní-tã), hãrniri/hãrnire (hãr-ní-ri) – (unã cu ***hrãnescu***) ex: cari va-nj ti hãrneascã?; lu hãrnim nã earnã ntreagã; s-hãrnescu cu misur§ ***hãrnit*** (hãr-nítũ) adg hãrnitã (hãr-ní-tã), hãrnits (hãr-nítsĭ), hãrniti/hãrnite (hãr-ní-ti) – (unã cu ***hrãnit***) § ***hãrniri/hãrnire*** (hãr-ní-ri) sf hãrniri (hãr-nírĭ) – (unã cu ***hrãniri***)

hrao (hrá-o) sf – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***hrauã***

hrap-hrup! (hráp-hrúpũ) inter – vedz tu ***glãcã***

hrauã (hrá-ũã) sf – vedz tu ***harauã***

hrãblã (hrắ-blã) sf – vedz tu ***cãrbã***

hrãnescu (hrã-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***hranã***

hrãniri/hrãnire (hrã-ní-ri) sf – vedz tu ***hranã***

hrãnit (hrã-nítũ) adg – vedz tu ***hranã***

hrãsht! (hrắshtĭ!) inter – vedz tu ***crãsht!***

hrãshtuescu (hrãsh-tu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***crãsht!***

hrãshtuiri/hrãshtuire (hrãsh-tu-í-ri) sf – vedz tu ***crãsht!***

hrãshtuit (hrãsh-tu-ítũ) adg – vedz tu ***crãsht!***

hreami/hreame (hreá-mi) sf hrenj (hrénjĭ) – vilendzã di lãnã; cergã, ciorgã, doagã, yeambulã, vilendzã, virdicã, cuvertã, bilitsã, etc. *{ro: cuvertură de lână}* *{fr: cuverture de laine}* *{en: woollen blanket}*

hrean (hreánũ) sm fãrã pl – earbã cu frãndzã mãri sh-lãludz albi, tsi ari tu loc un trup lungu ca un chelindru, tsi s-mãcã dupã tsi easti chisat sh-amisticat cu puscã sh-alti lucri; olmu *{ro: hrean}* *{fr: raifort}* *{en: horse radish}*

hreu (hréũ) sn hreuri (hré-urĭ) – atsea tsi fatsi un tsi mprumutã icã intrã borgi; atsea tsi am cãndu-lj voi (hursescu) a unui tsiva (paradz i alti lucri tsi li am mprumutatã di la el, pricunushteari, cã nj-ari faptã un bun, etc.); lucru tsi lipseashti s-lu facã cariva (cã va i cã nu va, cã easti pimtu cu zorea s-lu facã, cã lu-ari tãxitã, cã s-ari ligatã, etc.); hreus, hreusi, ipuhreusi, apuhreusi,

borgi, mprumut, sartsinã, dat {ro: datorie, obligaţie} {fr: dette, obligation, devoir} {en: debt, obligation, duty} § ***hreus*** (hré-usŭ) sn hreusuri (hré-u-surĭ) – (unã cu ***hreu***) § ***hreusi/hreuse*** (hré-u-si) sf hreusuri (hré-u-surĭ) – (unã cu ***hreu***) § ***hriusescu*** (hri-u-sés-cu) (mi) vb IV hriusii (hri-u-sîĭ), hriuseam (hri-u-seámŭ), hriusitã (hri-u-sí-tã), hriusiri/hriusire (hri-u-sí-ri) – am (fac) unã borgi; intru borgi; ãlj voi tsiva a unui; hursescu, burgilipsescu, ndãturedz {ro: îndatori} {fr: endetter} {en: have or acquire a debt} § ***hriusit*** (hri-u-sítŭ) adg hriusitã (hri-u-sí-tã), hriusits (hri-u-sítsĭ), hriusiti/hriusite (hri-u-sí-ti) – tsi ari faptã unã borgi; tsi easti ndãturat; (lucrul) tsi easti loat (dat) ca borgi; hursit, burgilipsit, ndãturat {ro: îndatorit} {fr: endetté} {en: who has acquired a debt} § ***hriusiri/hriusire*** (hri-u-sí-ri) sf hriusiri (hri-u-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva hriuseashti; hursiri, burgilipsiri, ndãturari; hreusi {ro: acţiunea de a îndatori; îndatorire} {fr: action de (s')endetter} {en: action of acquiring or making a debt} § ***ipuhreusi/ipuhreuse*** (i-pu-hré-u-si) sf ipuhreusi (i-pu-hre-usĭ) – lucru tsi lipseashti s-lu facã cariva (cã va i cã nu va, cã easti pimtu cu zorea s-lu facã, cã lu-ari tãxitã, cã s-ari ligatã, etc.); apuhreusi, hreusi; borgi, sartsinã, dat {ro: obligaţie, datorie} {fr: obligation, engagement, devoir} {en: obligation, binding, duty} § ***apuhreusi/apuhreuse*** (a-pu-hré-u-si) sf apuhreusi (a-pu-hre-usĭ) – (unã cu ***ipuhreusi***) § ***ipuhriusescu*** (i-pu-hri-u-sés-cu) (mi) vb IV ipuhriusii (i-pu-hri-u-sîĭ), ipuhriuseam (i-pu-hri-u-seámŭ), ipuhriusitã (i-pu-hri-u-sí-tã), ipuhriusiri/ipuhriusire (i-pu-hri-u-sí-ri) – pingu pri cariva cu zorea (sh-cu multã vãrtushami ma s-hibã ananghi) tra s-facã un lucru (tsi el nu va s-lu facã); ãlj caftu a unui sã-nj facã un lucru cã-nj lu ari tãxitã (cã s-ari ligatã, etc.); apuhriusescu, sãluescu {ro: obliga, forţa} {fr: obliger, engager, forcer} {en: oblige, force} § ***ipuhriusit*** (i-pu-hri-u-sítŭ) adg ipuhriusitã (i-pu-hri-u-sí-tã), ipuhriusits (i-pu-hri-u-sítsĭ), ipuhriusiti/ipuhriusite (i-pu-hri-u-sí-ti) – tsi lipseashti s-lu facã un lucru (cã va i cã nu va, cã easti pimtu cu zorea, cã lu-ari tãxitã, cã s-ari ligatã, etc.); apuhriusit, sãluit {ro: obligat, forţat} {fr: obligé, engagé, forcé} {en: obliged, forced} § ***ipuhriusiri/ipuhriusire*** (i-pu-hri-u-sí-ri) sf ipuhriusiri (i-pu-hri-u-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti ipuhriusit s-adarã tsiva; apuhriusiri, sãluiri {ro: acţiunea de a obliga, de a forţa; obligare, obligaţie} {fr: sction d'obliger, d'engager, de forcer; obligation} {en: action of obliging, of forcing} § ***apuhriusescu*** (a-pu-hri-u-sés-cu) (mi) vb IV apuhriusii (a-pu-hri-u-sîĭ), apuhriuseam (a-pu-hri-u-seámŭ), apuhriusitã (a-pu-hri-u-sí-tã), apuhriusiri/apuhriusire (a-pu-hri-u-sí-ri) – (unã cu ***ipuhriusescu***) § ***apuhriusit*** (a-pu-hri-u-sítŭ) adg apuhriusitã (a-pu-hri-u-sí-tã), apuhriusits (a-pu-hri-u-sítsĭ), apuhriusiti/apuhriusite (a-pu-hri-u-sí-ti) – (unã cu ***ipuhriusit***) § ***apuhriusiri/apuhriusire*** (a-pu-hri-u-sí-ri) sf apuhriusiri (a-pu-hri-u-sírĭ) – (unã cu ***ipuhriusiri***) § ***ipuhriutico*** (i-pu-hri-u-ti-có) adg fãrã pl – tsi lipseashti si s-facã fãrã di-altã {ro: obligatoriu} {fr: obligatoire, de commande} {en: compulsory}

hreus (hré-usŭ) sn – vedz tu ***hreu***

hreusi/hreuse (hré-u-si) sf – vedz tu ***hreu***

hrii/hrie (hrí-i) sf hrii (hrîĭ) – casa i udãlu iu s-dutsi omlu tra sã-sh facã apa (s-chishi) i s-easã nafoarã (s-cacã); cãcãstoari, cãcãtor, cãcãriu, chinefi, mushtirechi, ishitor, chishitor, hale {ro: latrinã} {fr: latrines} {en: latrines}

hrisafi/hrisafe (hri-sá-fi) sf hrisãhi (hri-sắhĭ) – hir di-amalamã (cu cari s-chindisescu stranji); chindisiturã cu hiri di-amalamã; hrisozmã; (fig: di hrisafi = ca di-amalamã) {ro: fir de aur} {fr: fil d'or; cannetille; dorure} {en: gold wire used in broidery; gold broidery} ex: tu stranji di hrisãhi (chindisiti cu hrisafi) viscuts; perlu di hrisafi (fig: ca di-amalamã); armasi cu hrisãhili (hirili di-amalamã) § ***hrisozmã*** (hri-sóz-mã) sf hrisozmati/hrisozmate (hri-sóz-ma-ti) – (unã cu ***hrisafi***) ex: purtai nã ilecã cusutã cu hrisozmã; avea cioarits chindisits cu hrisozmã; curunj ayisiti di hrisozmã (dati cu-amalamã); perlji di hrisozmã (fig: ca di-amalamã) § ***hrisusescu*** (hri-su-sés-cu) (mi) vb IV hrisusii (hri-su-sîĭ), hrisuseam (hri-su-seámŭ), hrisusitã (hri-su-sí-tã), hrisusiri/hrisusire (hri-su-sí-ri) – acoapir un lucru (oarã, nel, minghiush, etc.) cu-un petur suptsãri di amalamã tra s-lu fac lucrul ma mushat (tra s-dãnãseascã ma ghini, etc.); afum, mãlãmusescu, ãngãlbidedz, nglubudedz; (fig: 1: hrisusescu = fac (un lucru) sã nyiliceascã ca malama; 2: hrisusescu = dau cu njir pi frãmti) {ro: auri} {fr: dorer} {en: gild} ex: perlu-lj hrisusea (fig: lji nyilicea ca malama); nã hrisusi (fig: nã deadi cu njir pri frãmti, nã mirusi) preftul § ***hrisusit*** (hri-su-sítŭ) adg hrisusitã (hri-su-sí-tã), hrisusits (hri-su-sítsĭ), hrisusiti/hrisusite (hri-su-sí-ti) – (lucru) cari easti acupirit cu-un petur suptsãri di amalamã; afumat, mãlãmusit, ãngãlbidat, nglubudat {ro: aurit} {fr: doré} {en: gilded} ex: sh-dishcljisi hrisusita (fig: ca di-amalamã) gurã § ***hrisusiri/hrisusire*** (hri-su-sí-ri) sf hrisusiri (hri-su-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-hrisuseashti tsiva; afumari, mãlãmusiri, ãngãlbidari, nglubudari {ro: acţiunea de a auri; aurire} {fr: action de dorer} {en: action of gilding} § ***hrisic*** (hrí-sicŭ) sm hrisits (hrí-sitsĭ) – omlu tsi lucreadzã, fatsi sh-vindi lucri fapti di-asimi sh-amalamã; omlu tsi fatsi i vindi giuvaricadz; hriscu, giuvairgi, favru {ro: argintar, bijutier} {fr: argentier, orfèvre} {en: jeweler} ex: unãoarã la un hrisic s-dutsi-un arbines § ***hriscu*** (hrís-cu) sm hrishtsi (hrísh-tsi) – (unã cu ***hrisic***) ex: eara nãoarã tu Turchii hrishtsi cu-anami, lucrul a lor eara cãftat tu Ivropi § ***hrisiclichi/hrisicliche*** (hri-sic-lí-chi) sf hrisiclichi (hri-sic-líchĭ) – tehnea shi lucrul faptu di un hrisic {ro: meseria de argintar (bijutier)} {fr: métier d'argentier, d'orfèvre} {en: jeweler's profession} § ***hrisu-mulã*** (hri-su-mú-lã) sf hrisu-muli/hrisu-mule (hri-su-mú-li) – mulã nishani, trã ciudii, di-amalamã {ro: catâr de aur (minunat)} {fr: mulet d'or (merveilleux)} {en: golden (wonder) mule} ex: cãvalã pri unã hrisu-mulã (mulã nishani)

hriscu (hrís-cu) sm – vedz tu ***hrisafi***

Hrishto (Hrish-tó) sm – vedz tu ***Hristo***

hrisic (hrí-sicŭ) sm – vedz tu ***hrisafi***

hrisiclichi/hrisicliche (hri-sic-lí-chi) sf – vedz tu ***hrisafi***

hrismã (hrís-mã) sf hrismi/hrisme (hrís-mi) – atsea tsi fatsi preftul cãndu njiruseashti; undzearea tsi u fatsi un preftu a unui crishtin, cu untulemnu ayiusit; njirusiri, njiruiri, mirusiri {ro: miruire} {fr: sainte onction} {en: saint unction}

hrisozmã (hri-sóz-mã) sf – vedz tu ***hrisafi***

hristii/hristie sf (hris-tí-i) sf hristii (hris-tîĭ) – harea tsi-l fatsi un lucru s-hibã fãrã nitsiunã ufelii tu lumi, s-nu hibã bun trã tsiva {ro: inutilitate} {fr: inutilité} {en: uselessness} ex: hristiili (vrutili sh-nivrutili) i shupurarea § ***ahristu*** (á-hris-tu) adg ahristã (á-hris-tã), ahrishtsã (á-hrish-tsã), ahristi/ahriste (á-hris-ti) – (lucru) tsi easti fãrã ufelii, fãrã intires, tsi nu easti bun trã tsiva; (lucru) tsi nu easti di-aradã, adyeafurisit; (om) fãrã gustu, tãcut, anustu, tsi nu-ari hãri cari s-ti facã s-ti-ariseascã s-tsã trets oara cu el {ro: inutil, antipatic} {fr: inutile, inusuel, antipathique} {en: useless, unusual, antipathetic}

Hristo (Hris-tó) sm fãrã pl – Hiljlu-al Dumnidzã; Dumnidzãlu-a crishtinjlor; unã di treili pãrtsã (Hiljlu) dit Ayiu-Triada; Hrishto; (expr: 1: lj-si fitã Hristolu n casã = ari iftihii, hãrãcupilji n casã, easti hãrios; 2: easti di soea-a Hristolui = easti ghiftu) {ro: Iisus Hristos} {fr: Christ} {en: Christ} ex: trã Hristolu nãsh cãdzurã; Hriste-mu, dzãc aushlji; ts-u cãftash, Hriste-nj! § ***Hrishto*** (Hrish-tó) sm fãrã pl – (unã cu ***Hristo***) ex: ishirã cu Hrishtolu; mi pidipsii ca Hrishtolu

Hristou (Hris-tóŭ) sm fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***Hristo***

hrisu-mulã (hri-su-mú-lã) sf – vedz tu ***hrisafi***

hrisusescu (hri-su-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***hrisafi***

hrisusiri/hrisusire (hri-su-sí-ri) sf – vedz tu ***hrisafi***

hrisusit (hri-su-sítŭ) adg – vedz tu ***hrisafi***

hriusescu (hri-u-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***hreu***

hriusiri/hriusire (hri-u-sí-ri) sf – vedz tu ***hreu***

hriusit (hri-u-sítŭ) adg – vedz tu ***hreu***

hroa (hroá) sf – vedz tu ***harauã***

hrom (hrómŭ) sm pl(?) – metal dur, tsi sh-u-adutsi tu hromã cu cinusha, tsi easti ufilisit la fãtsearea di buei, la argãsirea di chelj, la fãtsearea-a unei soi di cilichi, etc. {ro: crom} {fr: chrome} {en: chrome} ex: aflai unã mademi di hrom

hromã (hró-mã) sf hromi/hrome (hró-mi) – bueaua tsi u-aspuni

tu videari un lucru lunjinat (dupã cum bati lunjina); bueauã, boi, vãfii, rengã, renghi *{ro: culoare} {fr: couleur} {en: color}*

hrup (hrúpŭ) sn – vedz tu ***crup***

hrupã (hrú-pã) sf hrupi/hrupe (hrú-pi) shi hruchi (hrúchĭ) – unã soi di gãrnutsi aroshi tsi es pi fatsa-a njitslor (natslor) *{ro: bube roşii pe faţa copiilor mici, a pruncilor} {fr: échauboulure} {en: red face boils of small childen}* ex: njiclu scoasi hrupa (gãrnutsi-aroshi pi fatsã)

htapodhi/htapodhe (hta-pó-dhi) sf htapodz (hta-pódzĭ) – unã cu ***htapodi***

htapodi/htapode (hta-pó-di) sf – vedz tu ***uhtapodi***

htibari/htibare (hti-bá-ri) sf htibãri (hti-bắrĭ) – ihtibari, axitã, cheafeti, nãmuzi, tinjii *{ro: stimă, respect, demnitate, consideraţie} {fr: estime, dignité, considération} {en: esteem, dignity}* ex: beilji tuts ãlj fac htibari (tinjii); cu un zbor avem htibari

htizã (hti-zắ) sm – vedz tu ***ihtizai***

hu (hú) invar – (ashi cum aspuni, cum easti nviscut) pripsit, pirifan, cu multu gustu, etc. *{ro: şic} {fr: chic} {en: style, skill}* ex: ari hu

huchi/huche (hú-chi) sf huchi (húchĭ) – unã tabieti nvitsatã (cãtivãrãoarã slabã) dupã fãtsearea di multi ori a idyiului lucru; haractirlu a omlui ashi cum easti faptu di fisi (cu tuti hãrli shi huili cu cari s-amintã); uchi, hui, adeti, nvets, anvets, tabieti, idiomã, idiumã, pleami, zãconi, taxi, areu, sinitisi, sinitii, sistimã, aradã, tabieti *{ro: obicei; fire} {fr: habitude, coutume; naturel} {en: habit, custom; natural}* ex: arauã huchi (adeti, sinitii, hui) a tãtãnjlor; tru aushatic nu poati si-sh alasã huchea (haractirlu); huchi arauã (tabieti, nvets arãu) § ***uchi[1]/uche*** (ú-chi) sf uchi (úchĭ) – (unã cu ***huchi***) ex: calu-a vostru easti bun, ma ari nã uchi (adeti slabã, hui), iu veadi arinã s-tãvãleashti § ***hui[1]*** (hú-i) sf hui (húĭ) shi huiuri (hú-ĭurĭ) – unã huchi (ma multili ori nibunã, slabã, arauã) nvitsatã dupã fãtsearea di multi ori a idyiului lucru; adeti, areu, nvets, aradã, idiomã, idiumã, etc.; cusuri, mãrdai, catmeri, mãhãnã *{ro: obicei prost, nărav} {fr: habitude (en mauvaise part)} {en: bad habit}* ex: easti om cu huiuri (tabiets slabi) § ***huilã*** (huĭ-lắ) adg huiloanjii/huiloanje (huĭ-loá-nji), huiladz (huĭ-ládzĭ), huiloanji/huiloanje (huĭ-loá-nji) – tsi ari hui slabi; minã caplu di-unã parti sh-di-alantã, mãshcã, da dit cicioari, etc.); uchealiu, uchios, tabietlã, jindaric, vitsearcu *{ro: nărăvaş} {fr: qui a une mauvaise habitude; (cheval) rebours; qui a un vice redhibitoire} {en: restive; who has a bad habit; vicious; who has a redhibitory defect}* ex: uricljatlu easti huilã (vitsearcu, tabietlã) § ***uchealiu*** (u-chea-líŭ) adg uchealii/uchealie (u-chea-lí-i), uchealii (u-chea-líĭ), uchealii (u-chea-líĭ) – (unã cu ***huilã***) ex: nu ncalic mini un cal uchealiu (cu hui, vitsearcu) § ***uchios*** (u-chĭósŭ) adg uchioasã (u-chĭoá-sã), uchiosh (u-chĭóshĭ), uchioasi/uchioase (u-chĭoá-si) – (unã cu ***huilã***) ex: eapa uchioasã (cu hui) vrea s-u vatãm

huchimati/huchimate (hu-chi-má-ti) sf – vedz tu ***huchiumati***

huchiumati/huchiumate (hu-chĭu-má-ti) sf huchiumãts (hu-chĭu-mắtsĭ) – adãrãmintul (casa, pãlatea) tu cari s-fatsi unã giudicatã (crisi, dãvã); huchimati, iuchiumeti, mekheme, sãrai, cunachi, giudets *{ro: tribunal, palatul justiţiei} {fr: tribunal, palais de justice} {en: tribunal, court of justice}* ex: huchiumatea s-arsi § ***huchimati/huchimate*** (hu-chi-má-ti) sf huchmãts (hu-chi-mătsĭ) – (unã cu ***huchiumati***) § ***iuchiumeti/iuchiumete*** (ĭu-chĭu-mé-ti) sf iuchiumets (ĭu-chĭu-métsĭ) – (unã cu ***huchiumati***) § ***iuchiumati/iuchiumate*** (ĭu-chĭu-má-ti) sf iuchiumãts (ĭu-chĭu-mắtsĭ) – (unã cu ***huchiumati***) ex: lu sculã la iuchiumati (l-deadi n giudicatã)

huciudii/huciudie (hu-cĭu-dí-i) sf huciudii (hu-cĭu-díĭ) – (dictiunarlu al Papahagi *nu easti sigur di noima* tsi lj-u da el a zborlui!); semnul tsi-aspuni cã un lucru (unã faptã easti dealihea); lucrul (fapta, semnul, etc.) tsi easti ca unã soi di mãrtirii cã s-ari faptã (i cum s-ari faptã) tsiva; hugiudii, semnu, ispati, provã, mãrturii, mãrtirii, mãrtirilji *{ro: dovadă, mărturie} {fr: preuve, témoignage, confirmation} {en: proof}* ex: cu tutã inima shi cu tutã huciudia (?) § ***hugiudii/hugiudie*** (hu-gĭu-dí-i) sf hugiudii (hu-gĭu-díĭ) – (unã cu ***huciudii***) ex: s-dãm cu tutã hugiudia (?), s-fatsim bunets

hu-du-du! (hú-du-dú!) inter – vedz tu ***du!***

hudum (hu-dúmŭ) sm – vedz tu ***hadum***

huescu (hu-ĭés-cu) vb IV huii (hu-íĭ), hueam (hu-ĭámŭ), huitã (hu-í-tã), huiri/huire (hu-í-ri) – bag unã boatsi sãnãtoasã (tra s-mi-avdã cariva ma ghini, s-lji grescu tsiva, s-lu ncaci, s-lu-acljem s-yinã, etc.); astrig, strig, aurlu, zghilescu, hulutescu *{ro: striga} {fr: crier, parler fort} {en: shout, yell}* § ***huit*** (hu-ítŭ) adg huitã (hu-í-tã), huits (hu-ítsĭ), huiti/huite (hu-í-ti) – tsi easti strigat; astrigat, aurlat, zghilit, hulutit *{ro: strigat} {fr: crié, parlé fort} {en: shouted, yelled}* § ***huiri/huire*** (hu-í-ri) sf huiri (hu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva hueashti; astrigari, strigari, aurlari, zghiliri, hulutiri *{ro: acţiunea de a striga, strigare} {fr: action de crier, de parler fort} {en: action of shouting, of yelling}*

huftã (húf-tã) sf hufti/hufte (húf-ti) – atsea tsi putem s-tsãnem tu-unã mãnã (palmã) cãndu u fãtsem ca unã cupã; mãnatã, mnatã, pulmu, mãnã *{ro: pumn} {fr: poignée} {en: handful}* ex: namisa di hufta (mãnata) goalã

huge (hu-gé) sm – vedz tu ***hoge***

hugiudii/hugiudie (hu-gĭu-dí-i) sf – vedz tu ***huciudii***

huhe! (hú-he!) – vedz tu ***uã!***

huhulescu (hu-hu-lés-cu) vb IV – vedz tu ***ahulescu***

huhuliri/huhulire (hu-hu-lí-ri) sf – vedz tu ***ahulescu***

huhulit (hu-hu-lítŭ) adg – vedz tu ***ahulescu***

huhutã[1] (hu-hú-tã) sf huhuti/huhute – partea di nai ma nsus a unui munti, di-aradã chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); chipitã, chiscu, culmã, ciucã, ciuciulã, cingãrliu, ciungani, ciumã, ciulubet, tsulubet, creashtit, creashtic, cãrciliu, tãmpã, gucilii, tsipilic, etc. *{ro: pisc de munte} {fr: sommet d'une montagne} {en: mountain peak, summit}* ex: mi-alinai analtu pi huhutã (creashtitlu di munti)

huhutã[1] (hu-hú-tã) sf huhuti/huhute (hu-hú-ti) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, cuculj, culmã, chiscu, cingãrliu, cipit, ciumã, ciucã, ciulubet, ciuciulã, ciumã, ciungani, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, mitcã, mãyeauã, chirchinedz, chipitã, gucilii, gugiulii *{ro: pisc de munte} {fr: sommet d'une montagne} {en: summit (top) of a mountain}*

huhutã[2] (hu-hú-tã) sf – vedz tu ***huhutescu[1]***

huhutescu[1] (hu-hu-tés-cu) (mi) vb IV huhutii (hu-hu-tíĭ), huhuteam (hu-hu-teámŭ), huhutitã (hu-hu-tí-tã), huhutiri/huhutire (hu-hu-tí-ri) – 1: scot bots sãnãtoasi dit gurã; zburãscu i grescu (pri cariva) cu boatsi analtã; zghilescu, zgljescu, strig, astrig, aurlu, huescu; 2: fac un vrondu lungu sh-vãrtos tsi tsã lja urecljili sh-a curi iho poati si s-avdã di diparti; asun, arãsun, arusun, vãzescu, vãxescu, vuzuescu *{ro: chiui, striga, răsuna, rezona} {fr: crier, pousser des cris; résonner, retentir} {en: shout, yell; resound, reverberate}* ex: cãntã cuscrilj, huhutescu (aurlã); cari ai cap trã discari, du-ti n dzeanã sh-huhutea (zghilea); huhuti nãoarã cãt putu; cucotlu acatsã s-huhuteascã; vãljuri, plaiuri, huhutescu (arãsunã); tsi furtunã huhuteashti (vuzueashti, ashuirã)? § ***huhutit[1]*** (hu-hu-títŭ) adg huhutitã (hu-hu-tí-tã), huhutits (hu-hu-títsĭ), huhutiti/huhutite (hu-hu-tí-ti) – 1: tsi easti scos dit gurã cu boatsi sãnãtoasã; zghilit, zgljit, strigat, astrigat, aurlat, huit; 2: tsi easti grit cu un vrondu lungu a curi iho s-avdi di diparti; asunat, arãsunat, arusunat, vãzit, vãxit, vuzuit *{ro: chiuit, strigat, răsunat, rezonat} {fr: crié, poussé des cris; résonné, retenti} {en: shouted, yelled; resounded, reverberated}* § ***huhutiri[1]/huhutire*** (hu-hu-tí-ri) sf huhutiri (hu-hu-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-huhuteashti; zghiliri, zgljiri, strigari, astrigari, aurlari, huiri; asunari, arãsunari, arusunari, vãziri, vãxiri, vuzuiri *{ro: acţiunea de a chiui, de a striga, de a răsuna, de a rezona; chiuire, strigare, rezonare} {fr: action de crier, de pousser des cris; de résonner, de retentir} {en: action of shouting, of yelling; of resounding, of reverberating}* § ***huhutã[2]*** (hu-hú-tã) sf huhuti/huhute (hu-hú-ti) – boatsea vãrtoasã tsi s-avdi cãndu cariva huhuteashti; boatsi, zghic, zghicut, aurlari; vãzurã, cursu *{ro:*

strigãt} {fr: cri} {en: cry, shout, yell} ex: bãgã huhuta (boatsea)

huhutescu[2] (hu-hu-tés-cu) (mi) vb IV huhutii (hu-hu-tíĭ), huhuteam (hu-hu-teámŭ), huhutitã (hu-hu-tí-tã), huhutiri/huhutire (hu-hu-tí-ri) – 1: (mi) aruc cu multã agunjii cãtrã tsiva i pristi cariva; aruc, hiumusescu, aleapid, arãvuescu, sãlghescu, etc.; 2: hig (pingu, fac s-intrã) tsiva cãtã tu fundul a unui lucru; afundusescu, fundusescu, afundedz, ahundusescu, hãndãcusescu, vutsescu {ro: arunca, lansa; (se) cufunda} {fr: jeter, lancer; (s')enfoncer} {en: throw, hurl; sink} ex: u huhuteashti (si-arucã, s-hiumusi) pi mãcari; shi-l huhutirã (lu-arcarã, fundusirã) nãuntru; nã huhutim (arcãm, ahãndusim) tu pãduri § ***huhutit***[2] (hu-hu-títŭ) adg huhutitã (hu-hu-tí-tã), huhutits (hu-hu-títsĭ), huhutiti/huhutite (hu-hu-tí-ti) – 1: tsi easti arcat cu agunjii; arucat, hiumusit, alipidat, arãvuit, sãlghit, etc.; 2: tsi easti pimtu (faptu s-intrã) cãtã tu fundul a unui lucru; afundusit, fundusit, afundat, ahundusit, hãndãcusit, vutsit {ro: aruncat, lansat; cufundat} {fr: jeté, lancé; enfoncé} {en: thrown, hurled; sinked} § ***huhutiri***[2]***/huhutire*** (hu-hu-tí-ri) sf huhutiri (hu-hu-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-huhuteashti {ro: acţiunea de a arunca, de a lansa, de a (se) cufunda; lansare, cufundare} {fr: action de jeter, de lancer; de (s')enfoncer} {en: action of throwing, of hurling; of sinking}

huhutiri[1]***/huhutire*** (hu-hu-tí-ri) sf – vedz tu ***huhutescu***[1]

huhutiri[2]***/huhutire*** (hu-hu-tí-ri) sf – vedz tu ***huhutescu***[2]

huhutit[1] (hu-hu-títŭ) adg – vedz tu ***huhutescu***[1]

huhutit[2] (hu-hu-títŭ) adg – vedz tu ***huhutescu***[2]

hui (húĭ!) inter – vedz tu ***uã***

hui[1] (hú-i) sf hui (húĭ) – vedz tu ***huchi***

huilã (huĭ-lắ) adg – vedz tu ***huchi***

huiri/huire (hu-í-ri) sf – vedz tu ***huescu***

huit (hu-ítŭ) adg – vedz tu ***huescu***

hulandar (hu-lan-dárŭ) adg hulandarã (hu-lan-dá-rã), hulandari (hu-lan-dárĭ), hulandari/hulandare (hu-lan-dá-ri) – un tsi alagã cãljurli, dit un loc tu altu, fãrã nitsiun scupo tu banã sh-fãrã s-aibã tu minti s-facã tsiva; un tsi sh-cheari chirolu fãrã s-facã tsiva, cari nu lu-arãseashti s-lucreadzã shi nu pari s-aibã un loc iu s-bãneadzã cu casa; birdush, ciuhljan, ciumagarã, capisãz, vagabondu {ro: hoinar, vagabond} {fr: vagabond, flaneur} {en: vagabond, vagrant, tramp} ex: s-avea adunatã cu ndoi hulandari (vagabondzã) sh-tora mintea nu-lj-easti ti lucru § ***hãlãndãrescu*** (hã-lãn-dã-rés-cu) vb IV hãlãndãrii (hã-lãn-dã-ríĭ), hãlãndãream (hã-lãn-dã-reámŭ), hãlãndãritã (hã-lãn-dã-rí-tã), hãlãndãriri/hãlãndãrire (hã-lãn-dã-rí-ri) – mi min dit un loc tu altu fãrã s-am tsiva tu minti s-fac, fãrã un scupo tu banã {ro: hoinări, vagabonda} {fr: courir la prétantaine} {en: wander} ex: hãlãndãri (alãgã cãljurli) tutã dzua shi seara-nj vinji mortu di foami shi di-avursiri § ***hãlãndãrit*** (hã-lãn-dã-rítŭ) adg hãlãndãritã (hã-lãn-dã-rí-tã), hãlãndãrits (hã-lãn-dã-rítsĭ), hãlãndãriti/hãlãndãrite (hã-lãn-dã-rí-ti) – tsi ari alãgatã cãljurli, dit un loc tu altu, fãrã nitsiun scupo tu banã; tsi sh-ari chirutã chirolu prit cãljuri fãrã s-aibã tu minti s-facã tsiva {ro: hoinărit, vagabondat} {fr: qui a couri la prétantaine} {en: wandered} § ***hãlãndãriri/hãlãndãrire*** (hã-lãn-dã-rí-ri) sf hãlãndãriri (hã-lãn-dã-rírĭ) – atsea tsi fatsi atsel ti hãlãndãreashti; hãlãndãrii {ro: acţiunea de a hoinări, de a vagabonda; hoinărire, vagabondare} {fr: action de courir la prétantaine} {en: action of wandering} ex: nu poati si s-arupã di hãlãndãriri § ***hãlãndãrii/hãlãndãrie*** (hã-lãn-dã-rí-i) sf hãlãndãrii (hã-lãn-dã-ríĭ) – chirolu tsi-l treatsi cariva tsi hãlãndãreasti; hãlãndãriri {ro: hoinărit} {fr: prétantaine} {en: wandering}

huledz[1] (hu-lédzŭ) vb I hulidzai (hu-li-dzáĭ), hulidzam (hu-li-dzámŭ), hulidzatã (hu-li-dzá-tã), hulidzari/hulidzare (hu-li-dzá-ri) – caftu-al Dumnidzã tra s-lj-aducã a unui, tuti soili di lãets; culedz, blastim, blastin, uryisescu, afurisescu, anathim, anãthimedz, nãthimedz, cãtãryisescu, cãtãrãsescu, anãhimedz, nãhimedz {ro: blestema} {fr: maudire} {en: curse} § ***hulidzat***[1] (hu-li-dzátŭ) adg hulidzatã (hu-li-dzá-tã), hulidzats (hu-li-dzátsĭ), hulidzati/hulidzate (hu-li-dzá-ti) – culidzat, blãstimat, blãstinat, uryisit, afurisit, anathimat, nãthimat, cãtãryisit, cãtãrãsit, anãhimat, nãhimat {ro: blestemat} {fr: maudit, blasphémé} {en: cursed} § ***hulidzari***[1]***/hulidzare*** (hu-li-dzá-ri) sf hulidzãri (hu-li-dzắrĭ) – culidzari, blãstimari, blãstinari, uryisiri, afurisiri, anathimari, nãthimari, cãtãryisiri, cãtãrãsiri, anãhimari, nãhimari {ro: acţiunea de a certa, de a blestema; certare; blestemare} {fr: action de maudire} {en: action of cursing}

huledz[2] (hu-lédzŭ) vb I hulidzai (hu-li-dzáĭ), hulidzam (hu-li-dzámŭ), hulidzatã (hu-li-dzá-tã), hulidzari/hulidzare (hu-li-dzá-ri) – cã nu n-aduchim trã un lucru alãxescu zboarã greali cu cariva (cu unã boatsi apreasã, sãnãtoasã); lu ncaci pri cariva di itia cã nu-ari faptã ashi cum mindueam mini cã easti ghini; ncaci, ancaci, ãncaci, aurlu, vãryescu, filunichisescu, anãcrescu, ntsertu, tãcãnsescu, hulescu {ro: certa} {fr: gronder, réprimander} {en: scold, quarrel with} § ***hulidzat***[2] (hu-li-dzátŭ) adg hulidzatã (hu-li-dzá-tã), hulidzats (hu-li-dzátsĭ), hulidzati/hulidzate (hu-li-dzá-ti) – tsi-lj si zburashti cu zboarã greali di itia cã nu-ari faptã ashi cum mindueashti un cã easti ghini s-facã; ncãceat, ancãceat, ãncãceat, aurlat, vãryit, filunichisit, anãcrit, ntsirtat, tãcãnsit, hulit {ro: certat} {fr: grondé, réprimandé} {en: scolded, quarrelled with} § ***hulidzari***[2]***/hulidzare*** (hu-li-dzá-ri) sf hulidzãri (hu-li-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-alãxescu zboarã greali icã atumtsea cãndu cariva easti ncãceat; ncãceari, ancãceari, ãncãceari, aurlari, vãryiri, filunichisiri, anãcriri, ntsirtari, tãcãnsiri, huliri, hulidzari {ro: acţiunea de a certa; certare} {fr: action de gronder, de réprimander} {en: action of scolding, of quarrelling}

hulerã (hu-lé-rã) sf huleri (hu-lérĭ) – lãngoari mulipsitoari (tsi s-lja di la om la om, cã-i adusã di-unã yeatsã multu njicã), tsi s-aspuni cu dureri mãri di stumahi sh-cu diarei shi-l seacã omlu di apã, lucru tsi poati s-lu ducã la moarti; (expr: easti unã hulerã = easti unã putoari, unã muljari timbelã, tsi nu pot s-u-aravdu, tsi nu pot s-u ved ãn fatsã) {ro: holeră} {fr: choléra} {en: cholera} ex: multsã murirã atumtsea di hulerã; nj-easti hulerã (expr: easti nã putoari, di nu pot s-u ved) dinintea-a ocljilor

hulescu (hu-lés-cu) vb IV hulii (hu-líĭ), huleam (hu-leámŭ), hulitã (hu-lí-tã), huliri/hulire (hu-lí-ri) – cã nu n-aduchim trã un lucru alãxescu zboarã greali cu cariva (cu unã boatsi apreasã, sãnãtoasã); lu ncaci pri cariva di itia cã nu-ari faptã ashi cum mindueam mini cã easti ghini; ncaci, ancaci, ãncaci, ngaci, aurlu, vãryescu, filunichisescu, anãcrescu, ntsertu, tãcãnsescu, huledz {ro: certa} {fr: admonester, gronder, réprimander} {en: scold, quarrel with} § ***hulit*** (hu-lítŭ) adg hulitã (hu-lí-tã), hulits (hu-lítsĭ), huliti/hulite (hu-lí-ti) – tsi-lj si zburashti cu zboarã greali di itia cã nu-ari faptã ashi cum mindueashti un cã easti ghini s-facã; ncãceat, ancãceat, ãncãceat, ngãceat, aurlat, vãryit, filunichisit, anãcrit, ntsirtat, tãcãnsit, hulidzat {ro: certat} {fr: admonesté, grondé, réprimandé} {en: scolded, quarrelled with} § ***huliri/hulire*** (hu-lí-ri) sf huliri (hu-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-alãxescu zboarã greali icã atumtsea cãndu cariva easti ncãceat; ncãceari, ancãceari, ãncãceari, ngãceari, aurlari, vãryiri, filunichisiri, anãcriri, ntsirtari, tãcãnsiri, hulidzari {ro: acţiunea de a certa; certare} {fr: action d'admonester, de gronder, de réprimander} {en: action of scolding, of quarrelling with}

hulidzari[1]***/hulidzare*** (hu-li-dzá-ri) sf – vedz tu ***huledz***[1]

hulidzari[2]***/hulidzare*** (hu-li-dzá-ri) sf – vedz tu ***huledz***[2]

hulidzat[1] (hu-li-dzátŭ) adg – vedz tu ***huledz***[1]

hulidzat[2] (hu-li-dzátŭ) adg – vedz tu ***huledz***[2]

hulii/hulie (hu-lí-i) sf hulii (hu-líi) – 1: muljitura galbinã-veardi sh-amarã ca di fãrmac, faptã di hicat, cari s-vearsã tu stumahi dupã tsi treatsi prit hearea-a omlui; 2: amãnii, mãnii, lisã, inati, yinati, gnati, uryii, zalã, zali, nãireatsã, nãrleatsã, thimo, picã, foc, cangi, gindi, himã, turbari {ro: fiere; furie} {fr: bile; colère} {en: bile; fury, anger} ex: hearea cu hulia; cã-nj mintits huliili; lj-si mintirã huliili sh-cãdzu tu-arãu; ghegã di hulii (amãnii) apres § ***huliros*** (hu-li-rósŭ) adg huliroasã (hu-li-roá-sã), hulirosh (hu-li-róshĭ), huliroasi/huliroase (hu-li-roá-si) – tsi lu-acatsã inatea lishor; foc (di inati), lisearcu, turbat, yinãtos, inãtos, gnãtos, gindos, uryisit) {ro: furios} {fr: furieux} {en: infuriated, angered} § ***hulusescu*** (hu-lu-sés-cu)

vb IV hulusii (hu-lu-síĭ), huluseam (hu-lu-seámŭ), hulusitã (hu-lu-sí-tã), hulusiri/hulusire (hu-lu-sí-ri) – lj-am inati a unui cã-nj fatsi un lucru tsi nu mi-arãseashti (shi nu para voi s-lu ved i s-lji zburãscu); nj-u va un cã-lj fac un lucru tsi nu lu-arãseashti; ahuljisescu, huljisescu, cãchiusescu, chicusescu, cãrtescu, nj-chicã, nãirescu, nãrescu, nãrãescu *{ro: supãra}* *{fr: (se) fâcher, bouder}* *{en: get sorry, make angry}* § ***hulusit*** (hu-lu-sítŭ) adg hulusitã (hu-lu-sí-tã), hulusits (hu-lu-sítsĭ), hulusiti/hulusite (hu-lu-sí-ti) – lj-am inati a unui (tr-atseali tsi nj-ari faptã); nj-ari inati (tr-atseali tsi lj-am faptã); ahuljisit, huljisit, cãchiusit, chicusit, cãrtit, nãirit, nãrit, nãrãit *{ro: supãrat}* *{fr: fâché, boudé}* *{en: made sorry (angry)}* § ***hulusiri/hulusire*** (hu-lu-sí-ri) sf hulusiri (hu-lu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lj-u va a altui tr-atseali tsi lj-ari faptã; ahuljisiri, huljisiri, cãchiusiri, chicusiri, cãrtiri, nãiriri, nãriri, nãrãiri *{ro: acţiunea de a supãra, supãrare}* *{fr: action de (se) fâcher}* *{en: action of getting sorry or making someone angry}* § ***huljisescu*** (hu-lji-sés-cu) vb IV huljisii (hu-lji-síĭ), huljiseam (hu-lji-seámŭ), huljisitã (hu-lji-sí-tã), huljisiri/huljisire (hu-lji-sí-ri) – (unã cu ***hulusescu***) § ***huljisit*** (hu-lji-sítŭ) adg huljisitã (hu-lji-sí-tã), huljisits (hu-lji-sítsĭ), huljisiti/huljisite (hu-lji-sí-ti) – (unã cu ***hulusit***) § ***huljisiri/huljisire*** (hu-lji-sí-ri) sf huljisiri (hu-lji-sírĭ) – (unã cu ***hulusiri***) § ***ahuljisescu*** (a-hu-lji-sés-cu) vb IV ahuljisii (a-hu-lji-síĭ), ahuljiseam (a-hu-lji-seámŭ), ahuljisitã (a-hu-lji-sí-tã), ahuljisiri/ahuljisire (a-hu-lji-sí-ri) – (unã cu ***hulusescu***) ex: cilnicadzlj-ahuljisescu (chicusescu, s-cãrtescu) § ***ahuljisit*** (a-hu-lji-sítŭ) adg ahuljisitã (a-hu-lji-sí-tã), ahuljisits (a-hu-lji-sítsĭ), ahuljisiti/ahuljisite (a-hu-lji-sí-ti) – (unã cu ***hulusit***) § ***ahuljisiri/ahuljisire*** (a-hu-lji-sí-ri) sf ahuljisiri (a-hu-lji-sírĭ) – (unã cu ***hulusiri***)

huliri/hulire (hu-lí-ri) sf – vedz tu ***hulescu***

huliros (hu-li-rósŭ) adg – vedz tu ***hulii***

hulit (hu-lítŭ) adg – vedz tu ***hulescu***

huljisescu (hu-lji-sés-cu) vb IV – vedz tu ***hulii***

huljisiri/huljisire (hu-lji-sí-ri) sf – vedz tu ***hulii***

huljisit (hu-lji-sítŭ) adg – vedz tu ***hulii***

hulusescu (hu-lu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***hulii***

hulusiri/hulusire (hu-lu-sí-ri) sf – vedz tu ***hulii***

hulusit (hu-lu-sítŭ) adg – vedz tu ***hulii***

humba (húm-ba) invar – ascãpitari, glupuiri, hlãpuiri, etc. *{ro: înfulicare}* *{fr: gorgée}* *{en: mouthful}* ex: io, tuti li fac humbla (li-angljit agonja fãrã s-ljau anasã; li hlãpuescu)

huncã (hún-cã) sf huntsi/huntse (hún-tsi) – loc tsi easti apãrat di vimtu sh-di furtunã; apanghiu *{ro: loc adãpostit}* *{fr: endroit qui est à l'abri du vent}* *{en: place sheltered from wind}* ex: shidzum tu-unã huncã pãnã s-acumtineascã furtuna

hundos (hun-dósŭ) adg – vedz tu ***hãndãcusescu***

hundratã (hun-drá-tã) sf – vedz tu ***cundratã***

hundruvenal (hun-dru-vé-nalŭ) sn hundruvenali/hundruvenale (hun-dru-vé-na-li) – ac mari (cu cari s-cos di-aradã paltadz, sãmari, pãputsã, etc.); sacurafã *{ro: ac mare}* *{fr: grosse aiguille}* *{en: large needle}* ex: cu hundruvenali cusem sãmari

hunerã (hu-né-rã) sf – vedz tu ***huneri***

huneri/hunere (hu-né-ri) sf huneri (hu-nérĭ) – 1: ugoadã (tihisiri) nibunã tsi nu easti di-aradã, tsi nu lu-ariseashti omlu tsi u pati tu-unã oarã lai; atsea tsi cuteadzã s-facã un om alipidat, fãrã fricã; pãtsãtã; 2: atsea tsi fatsi un tri shicai tra si sh-arãdã di cariva; festã, fheacã, dubãrai, renghi; 3: murafetea tsi u ari un om tra s-lu facã ghini un lucru; harea tsi u ari atsel tsi sh-lu fatsi lucrul ca un mastur; mãsturilji, mãsturlichi, tirtipi *{ro: pãţanie, dexteritate}* *{fr: mesaventure; embarras, désagrément; art, dextérité}* *{en: misadventure, mishap; disagreement; dexterity, art, skill}* ex: dai di bile, u pats hunerea; va-lj gioc unã huneri (dubãrai); n-ari giucatã hunerea (festa); lã gioacã hunerea (renghea) aestã; nu shtii hunerea (tehnea, mãsturilja) a moarãljei; ari mari huneri (mãsturilji) la gioc; s-nu u cãrteshti cã nu lj-u shtii hunerea (cã nu shtii cum s-u fats ca s-lucreadzã; nu lj-u shtii tehnea) sh-u-aspardzi; tuti hunerli (tirtipurli) la el li vedz; favricarea a veshtului ari mari huneri (caftã mari mãsturilji) § ***hunerã*** (hu-né-rã) sf huneri (hu-nérĭ) – (unã cu ***huneri***)

huni/hune (hú-ni) sf – vedz tu ***hunii***

hunii/hunie (hu-ní-i) sf hunii (hu-níĭ) – hãlati cu cari s-toarnã muljituri (apã, yin, untulemnu, etc.) tu vasi tsi au unã gurã (gushi) strimtã (ca unã shishi, bunãoarã), tsi undzeashti cu-unã soi di cupã, cu gura largã (prit cari s-toarnã muljitura), sh-fundul multu strimtu (cari bitiseashti cu-unã sulinã njicã prit cari treatsi muljitura tra s-intrã tu gura-a vaslui); ghincã, hincã, plãrii *{ro: pâlnie}* *{fr: entonnoir}* *{en: funnel}* ex: bãgãm yin cu hunia; hunii di chelchi; toarnã-l pit hunii tu shishi tra s-nu s-varsã § ***huni/hune*** (hú-ni) sf hunj (húnjĭ) shi hunjuri (hú-njĭurĭ) – loc tsi easti anvãrligat di locuri ma-analti shi sh-u-adutsi cu-unã hunii *{ro: depresiune ca o pâlnie}* *{fr: dépression géographique en forme d'entonnoir}* *{en: area sunk below its surroundings, having a funnel form}* ex: oili arãescu dit huni pãnã n dzeanã § ***hincã*** (hín-cã) sf hintsi/hintse (hín-tsi) – (unã cu ***hunii***) ex: toarnã yin cu hinca; unã turlii di hincã (hunii) cari u bãga n cap shi astindzea lunjina § ***ghincã*** (ghín-cã) sf ghintsi/ghintse (ghín-tsi) – (unã cu ***hunii***) ex: s-umpli shisha cu ghinca (hunia)

hunipsescu (hu-nip-sés-cu) vb IV hunipsii (hu-nip-síĭ), hunipseam (hu-nip-seámŭ), hunipsitã (hu-nip-sí-tã), hunipsiri/hunipsire (hu-nip-sí-ri) – (mãcarea) s-alãxeashti (s-tu-cheashti) tu stumahi shi s-fatsi etimã (s-lja unã formã) tra s-poatã truplu, s-u ufiliseascã; (fig: hunipsescu = (i) lu-aravdu pri cariva cu purtarea-a lui; lu-aravdu un lucru tsi-nj si fatsi; (ii) (leamnili la foc, di-ardeari) s-fac scrum) *{ro: mistui, digera}* *{fr: (se) digérer}* *{en: digest}* ex: nu-nj hunipseashti mãcarea; pita aestã hunipseashti greu; tatsi, aravdã, hunip-seashti; nu para-l hunipseashti (fig: nu para poati s-lu-aravdã); nu putui s-li hunipsescu (fig: s-li ngljit, s-li-aravdu) glãrinjli tsi-nj dzãtsea; nu puteam s-hunipsescu (fig: s-aravdu) ca…; multi hunipsii (fig: arãvdai, ngljitai) trã tini; leamnili sh-buciunjlji hunipsirã (fig: s-featsirã scrum) tu foc § ***hunipsit*** (hu-nip-sítŭ) adg hunipsitã (hu-nip-sí-tã), hunipsits (hu-nip-sítsĭ), hunipsiti/hunipsite (hu-nip-sí-ti) – (mãcarea) tsi easti alãxitã tu stumahi tra si s-facã etimã ti trup s-u ufiliseascã *{ro: mistuit, digerat}* *{fr: digéré}* *{en: digested}* § ***hunipsiri/hunipsire*** (hu-nip-sí-ri) sf hunipsiri (hu-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva easti hunipsit *{ro: acţiunea de a mistui, de a digera}* *{fr: action de digérer}* *{en: action to digest}* § ***nihunipsit*** (ni-hu-nip-sítŭ) adg nihunipsitã (ni-hu-nip-sí-tã), nihunipsits (ni-hu-nip-sítsĭ), nihunipsiti/nihunipsite (ni-hu-nip-sí-ti) – tsi nu easti hunipsit *{ro: nemistuit, nedigerat}* *{fr: non digéré}* *{en: undigested}* § ***nihunipsiri/nihunipsire*** (ni-hu-nip-sí-ri) sf nihunipsiri (ni-hu-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva nu easti hunipsit *{ro: acţiunea de a nu mistui, de a nu digera}* *{fr: action de ne pas digérer}* *{en: action of not digesting}*

hunipsiri/hunipsire (hu-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***hunipsescu***

hunipsit (hu-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***hunipsescu***

hupuescu (hu-pu-ĭés-cu) vb IV hupuii (hu-pu-íĭ), hupueam (hu-pu-ĭámŭ), hupuitã (hu-pu-í-tã), hupuiri/hupuire (hu-pu-í-ri) – nj-treatsi tsiva prit minti; nj-yini tu minti; nj-u va (lja) mintea; fãndãxescu, minduescu *{ro: a-i trece prin gând; a-i trãzni în cap; închipui}* *{fr: songer, s'imaginer}* *{en: think, imagine things}* ex: cãndu-lj si hupueashti a lui cãti tsiva, lipseashti si s-facã, cã alumtrea dãrmani nu ari; lji si hupui (lj-vinji tu minti; lj-vinj-ashi) di ducã § ***hupuit*** (hu-pu-ítŭ) adg hupuitã (hu-pu-í-tã), hupuits (hu-pu-ítsĭ), hupuiti/hupuite (hu-pu-í-ti) – tsi lj-ari tricutã prit minti; fãndãxit, minduit *{ro: care i-a trecut prin gând; care i-a trãznit în cap; închipuit}* *{fr: songé, imaginé}* *{en: thought, imagined things}* § ***hupuiri/hupuire*** (hu-pu-í-ri) sf hupuiri (hu-pu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva treatsi prit mintea-a omlui; fãndãxiri, minduiri *{ro: acţiunea de a-i trece prin gând; de a-i trãzni în cap; de a-şi închipui}* *{fr: action de songer, de s'imaginer}* *{en: action of thinking, of imagining things}* ex: tsã curmu mini hupuirli (minduirli) aesti tsi nã tulburã tutã noaptea

hupuiri/hupuire (hu-pu-í-ri) sf – vedz tu ***hupuescu***

hupuit (hu-pu-ítŭ) adg – vedz tu ***hupuescu***

hurhonj (hur-hónjĭŭ) sm, sf – vedz tu ***curconj***

hurhulescu (hur-hu-lés-cu) vb IV hurhulii (hur-hu-líĭ),

hurhuleam (hur-hu-leámŭ), hurhulitã (hur-hu-lí-tã), hurhuliri/hurhulire (hur-hu-lí-ri) – li mintescu lucrili di nu mata suntu tu-aradã; li fac lucrili s-hibã ghilishti, fãrã-aradã, unã pisti-alantã; mintescu *{ro: deranja} {fr: déranger, brouiller} {en: put out of order; mix up}* ex: nj-hurhuli (li minti, li bãgã unã pisti-alantã) tuti lucrili din casã § ***hurhulit*** (hur-hu-lítŭ) adg hurhulitã (hur-hu-lí-tã), hurhulits (hur-hu-lítsĭ), hurhuliti/hurhulite (hur-hu-lí-ti) – tsi ari lucrili mintiti, unã pisti-alantã; mintit *{ro: deranjat} {fr: dérangé, brouillé} {en: that is put out of order; mixed up}* ex: hurhulitã (mintitã) cum easti, virsã lãghinlu § ***hurhuliri/hurhulire*** (hur-hu-lí-ri) sf hurhuliri (hur-hu-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lucrili s-hurhulescu *{ro: acţiunea de a deranja} {fr: action de déranger, de brouiller} {en: action of putting out of order; of mixing up}*

hurhuliri/hurhulire (hur-hu-lí-ri) sf – vedz tu ***hurhulescu***

hurhulit (hur-hu-lítŭ) adg – vedz tu ***hurhulescu***

hurhurescu (hur-hu-rés-cu) vb IV – vedz tu ***grohtu***

hurhuriri/hurhurire (hur-hu-rí-ri) sf – vedz tu ***grohtu***

hurhurit (hur-hu-rítŭ) adg – vedz tu ***grohtu***

hurhutescu (hur-hu-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***horhut***

hurhutiri/hurhutire (hur-hu-tí-ri) sf – vedz tu ***horhut***

hurhutit (hur-hu-títŭ) adg – vedz tu ***horhut***

hurhutulash (hur-hu-tu-láshĭŭ) sm, sf hurhutulashi/hurhutulashe (hur-hu-tu-lá-shi), hurhutulash (hur-hu-tu-láshĭ), hurhutulashi/hurhutulashe (hur-hu-tu-lá-shi) – ficior (featã), dupã tsi s-amintã shi easti ninga njic; mincu, njic, ficior (featã), ficiuric (fiticã), cilimean, ciuliman, copan, tecnon, etc. *{ro: copil} {fr: enfant} {en: child}*

huricã (hu-rí-cã) sf – vedz tu ***hoarã***

hurieti/huriete sf fãrã pl – izinea shi putearea tsi u ari cariva tra s-facã atseali tsi va (si s-ducã iu va, s-dzãcã tsi va, etc.) fãrã tra s-lji hibã fricã ca va s-patã tsiva; catastasea tu cari s-aflã un om tsi nu easti ncljis tu-unã filichii; iliftirii, elefterii, lefterii, slobodii *{ro: libertate} {fr: liberté} {en: liberty, freedom}*

hurmai/hurmae (hur-má-i) sf – vedz tu ***curmal***

hurmã (hur-mă) sm – vedz tu ***curmal***

huro (hu-ró) sm – vedz tu ***cor***[1]

hursescu (hur-sés-cu) vb IV hursii (hur-síĭ), hurseam (hur-seámŭ), hursitã (hur-sí-tã), hursiri/hursire (hur-sí-ri) – (am faptã unã borgi ninti shi) tora-lj voi tsiva a unui; hriusescu, ndãturedz, burgilipsescu; (expr: 1: lj-hursescu al Mihali = nu u-am tutã mintea; nj-am chirutã mintea; 2: un suflit ãlj hursescu al Dumnidzã = nu mi-alas, pot s-lu fac lucrul sh-mini) *{ro: datori} {fr: devoir} {en: owe}* ex: sh-nãs turcu, ma sh-eu un suflit hursescu al Dumnidzã (fig: ãlj voi al Dumnidzã, va dzãcã, nu mi-alas); va-lj hurseascã al Mihali (va s-aibã intratã borgi al Mihali; icã, expr: nu-ari minti, sh-ari chirutã mintea) § ***hursit*** (hur-sítŭ) adg hursitã (hur-sí-tã), hursits (hur-sítsĭ), hursiti/hursite (hur-sí-ti) – (atsea, lucrul, parãlu) tsi easti borgi; (atsel) tsi intrã borgi la cariva; (atsel) tsi-lj va un lucru a unui; hriusit, burgilipsit, ndãturat *{ro: (ceeace este) datorit} {fr: (ce qui est) dû} {en: (that which is) owed}* § ***hursiri/hursire*** (hur-sí-ri) sf hursiri (hur-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva hurseashti tsiva; hriusiri, burgilipsiri, ndãturari *{ro: acţiunea de a datori; datorire; datorie} {fr: action de devoir; dette} {en: action of owing; debt}*

hursiri/hursire (hur-sí-ri) sf – vedz tu ***hursescu***

hursit (hur-sítŭ) adg – vedz tu ***hursescu***

huryeanit[1] (hur-yea-nítŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***hoarã***

huryeatã[2] (hur-yeá-tã) sf – vedz tu ***ahoryea***

huryiteashti/huryiteashte (hur-yi-teásh-ti) adv – vedz tu ***hoarã***

huryitescu (hur-yi-tés-cu) adg – vedz tu ***hoarã***

hushafi/hushafe (hu-shĭá-fi) sf – vedz tu ***ushafi***

husmeti/husmete (hus-mé-ti) sf husmets (hus-métsĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***huzmeti***

husmichear (hus-mi-chĭárŭ) sm, sf, adg husmichearã (hus-mi-chĭá-rã), husmicheari (hus-mi-chĭárĭ), husmicheari/husmicheare (hus-mi-chĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***huzmichear***

husmichirlãchi/husmichirlãche (hus-mi-chir-lắ-chi) sf husmichilãchi (hus-mi-chir-lãchĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***huzmichirlãchi***

husmitipsescu (hus-mi-tip-sés-cu) vb IV husmitipsii (hus-mi-tip-síĭ), husmitipseam (hus-mi-tip-seámŭ), husmitipsitã (hus-mi-tip-sí-tã), husmitipsiri/husmitipsire (hus-mi-tip-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***huzmitipsescu***

husmitipsiri/husmitipsire (hus-mi-tip-sí-ri) sf husmitipsiri (hus-mi-tip-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***huzmitipsiri***

husmitipsit (hus-mi-tip-sítŭ) adg husmitipsitã (hus-mi-tip-sí-tã), husmitipsits (hus-mi-tip-sítsĭ), husmitipsiti/husmitipsite (hus-mi-tip-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***huzmitipsit***

husuli/husule (hu-sú-li) sf – vedz tu ***usuli***

hut (hútŭ) sm, sf, adg hutã (hú-tã), huts (hútsĭ), huti/hute (hú-ti) – om lipsit di minti shi fãrã giudicatã (tu zbor i tu fapti); tsi nu para aducheashti ghini tsi-lj si dzãtsi; ahmac, anoit, cshura, ciulja, chirut, dabolja, divanã, glar, hazo, hazuscu, hljara, hasca, hahã, hai-hui, haihum, leangã, lefcã, lishor, shahulcu, tabolja, ta-o-to, ljoco, shapshal, shabsha, shamandur, tivichel, temblã, turlu, uzun *{ro: prostănac} {fr: sot, bête, badaud, nigaud, imbécile} {en: stupid, fool}* ex: arãmasi ca hut (glar, cistisit); nu suntu huts (glari) puljlji?; sutili mãritã hutili (featili hljari sh-uruti) § ***hutsami/hutsame*** (hu-tsá-mi) sf hutsãnj (hu-tsãnjĭ) – lipsã di minti sh-di giudicatã; zbor i faptu cari aspuni starea tu cari s-aflã un om lipsit di minti sh-di giudicatã; glãrimi, glãreatsã, glãrilji, glarumarã, hazumarã, ahmãclichi, anoisii, chirturã *{ro: prostie} {fr: bêtise, sottise, stupidité} {en: stupidity, foolishness}* ex: cari hutsami (glãrimi) u plãteashti tora cu bana § ***hutsãlji/hutsãlje*** (hu-tsắ-lji) sf hutsãlj (hu-tsắljĭ) – (unã ci ***hutsami***) § ***hutsãscu***[1] (hu-tsắs-cu) vb IV hutsãi (hu-tsắĭ), hutsam (hu-tsámŭ), hutsãtã (hu-tsắ-tã), hutsãri/hutsãre (hu-tsắ-rĭ) – ãnj cher putearea di bunã minduiri sh-giudicatã; glãrescu, hãzusescu, lishuredz *{ro: se prosti} {fr: devenir stupide} {en: becoming stupid}* § ***hutsãt*** (hu-tsắtŭ) adg hutsãtã (hu-tsắ-tã), hutsãts (hu-tsắtsĭ), hutsãti/hutsãte (hu-tsắ-ti) – cari sh-chiru putearea di bunã minduiri; cari fu glãrit di cariva; cari s-adrã hut, cari glãri; glãrit, hãzusit, lishurat *{ro: prostit} {fr: devenu stupide} {en: gone stupid}* § ***hutsãri/hutsãre*** (hu-tsắ-ri) sf hutsãri (hu-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un om glãreashti; glãriri, hãzusiri, lishurari *{ro: prostire} {fr: actsion de devenir stupide} {en: action of becoming stupid}* § ***hutsãscu***[2] (hu-tsắs-cu) adg hutsascã (hu-tsás-cã), hutsãshtsã (hu-tsắsh-tsã), hutsãshti/hutsãshte (hu-tsắsh-ti) – lipsit di minti, fãrã giudicatã; glãrescu *{ro: prost} {fr: stupide} {en: stupid}* ex: chefi hutsascã (glãreascã)

hutã (hú-tã) sf huti/hute (hú-ti) – pulj mari tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj) njits; vultur, aito, ornji, utã, hutcã, schifter, xifter; (expr: va s-ti lja huta = va s-mori) *{ro: şoim; vultur} {fr: faucon; aigle} {en: falcon; eagle}* ex: o, voi huti shi xifteri; s-alãncirã dauã huti (ornji) mãri § ***hutcã*** (hút-cã) sf hutchi/hutche (hút-chi) – (unã cu ***hutã***) § ***utã*** (ú-tã) sf uti/ute (ú-ti) – (unã cu ***hutã***) ex: uta (vulturlu) ari ocljul pitrundzãtor; va s-ti lja uta (expr: va s-mori)

hutã[*] – fim sing di la adg "hut"; vedz ***hut***

hutcã (hút-cã) sf – vedz tu ***hutã***[1]

hutsami/hutsame (hu-tsá-mi) sf – vedz tu ***hut***

hutsãlji/hutsãlje (hu-tsắ-lji) sf – vedz tu ***hut***

hutsãri/hutsãre (hu-tsắ-rĭ) sf – vedz tu ***hut***

hutsãscu[1] (hu-tsắs-cu) vb IV – vedz tu ***hut***

hutsãscu[2] (hu-tsắs-cu) adg – vedz tu ***hut***

hutsãt (hu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***hut***

hutuli/hutule (hu-tú-li) sf hutulj (hu-túljĭ) – soi di sulinã cu partea di nsus dishcljisã, adãvgatã la mardzinea di citii tra s-adunã apa di ploai (shi s-u facã s-curã prit altã sulinã nghios pri loc, tra s-nu u-alasã s-curgã pri stizmã); astreahã, streahã, strahã, chicutã, sãceachi, pueatã *{ro: streaşină} {fr: avant-toit} {en: eaves}*

huzmeti/huzmete (huz-mé-ti) sf huzmets (huz-métsĭ) – lucrul tsi easti tri fãtseari (n casã sh-deavãrliga di casã, tu-avlii, etc.); lucru faptu trã altu (geaba i trã pãradz); uzmeti, lucru; (expr: 1: u-aspar huzmetea = u pat, mi-aspar multu; 2: nj-mutrescu

huzmetea = ãnj mutrescu lucrul a meu; nu mi-ameastic tu lucrili-a alãntui; nu mi mealã atseali tsi s-fac) *{ro: serviciu} {fr: service, affaire} {en: service, affair}* ex: fã-nj unã huzmeti (lucru); u-avea aspãreatã huzmetea (expr: u-avea pãtsãtã, s-avea aspãreatã multu) § ***uzmeti/uzmete*** (uz-mé-ti) sf uzmets (uz-métsĭ) – (unã cu ***huzmeti***) ex: fatsi uzmeti n casã trã unã cumatã di pãni; uzmetea-a lui nu u au multsã; easti pi uzmeti mari (lucru bun) § ***huzmichear*** (huz-mi-chĭárŭ) sm, sf, adg huzmichearã (huz-mi-chĭá-rã), huzmicheari (huz-mi-chĭárĭ), huzmicheari/huzmicheare (huz-mi-chĭá-ri) – bãrbat (muljari) tsi fatsi icã easti arugat s-facã unã huzmeti trã altu (acasã, deavãrliga di casã i tu-altã parti); omlu tsi easti arugat la hani s-nãschirseascã prit casã i s-chirniseascã oaspitslji la measã; uzmichear, iuzmichear, izmichear, dul, shcljau, argat *{ro: servitor} {fr: serviteur, domestique} {en: servant}* ex: ninvitsatlu, cãt avut s-hibã, easti huzmichear a nvitsatlui § ***uzmichear*** (uz-mi-chĭárŭ) sm, sf, adg uzmichearã (uz-mi-chĭá-rã), uzmicheari (uz-mi-chĭárĭ), uzmicheari/uzmicheare (uz-mi-chĭá-ri) – (unã cu ***huzmichear***) ex: ari ahãts uzmicheari shi uzmicheare ni caplu nu u doari § ***iuzmichear*** (ĭuz-mi-chĭárŭ) sm, sf, adg iuzmichearã (ĭuz-mi-chĭá-rã), iuzmicheari (ĭuz-mi-chĭárĭ), iuzmicheari/iuzmicheare (ĭuz-mi-chĭá-ri) – (unã cu ***huzmichear***) § ***izmichear*** (iz-mi-chĭárŭ) sm, sf, adg izmichearã (iz-mi-chĭá-rã), izmicheari (iz-mi-chĭárĭ), izmicheari/izmicheare (iz-mi-chĭá-ri) – (unã cu ***huzmichear***) § ***zmichear*** (zmi-chĭárŭ) sm, sf, adg zmichearã (zmi-chĭá-rã), zmicheari (zmi-chĭárĭ), zmicheari/zmicheare (zmi-chĭá-ri) – (unã cu ***huzmichear***) § ***huzmichirlãchi/huzmichirlãche*** (huz-mi-chir-lắ-chi) sf huzmichilãchi (huz-mi-chir-lãchĭ) – lucrili cu cari s-lja (lucrul faptu di) un huzmichear; tehnea di huzmichear *{ro: ocupaţie de servitor} {fr: profession de serviteur} {en: servant's profession}* ex: lji s-aurã di huzmichirlãchi (lucrul di huzmichear) § ***huzmitipsescu*** (huz-mi-tip-sés-cu) vb IV huzmitipsii (huz-mi-tip-síĭ), huzmitipseam (huz-mi-tip-seámŭ), huzmitipsitã (huz-mi-tip-sí-tã), huzmitipsiri/huzmitipsire (huz-mi-tip-sí-ri) – nãschirsescu n casã i deavãrliga di casã; fac lucru di huzmichear trã cariva *{ro: servi, sluji} {fr: servir} {en: serve}* § ***huzmitipsit*** (huz-mi-tip-sítŭ) adg huzmitipsitã (huz-mi-tip-sí-tã), huzmitipsits (huz-mi-tip-sítsĭ), huzmitipsiti/huzmitipsite (huz-mi-tip-sí-ti) – (casa) tsi easti nãschirsitã nuntru i nafoarã; lucrul faptu (bitisit) di huzmichear trã cariva, acasã i la hani *{ro: servit, slujit, terminat} {fr: servi, terminé} {en: served, done}* ex: lucru huzmitipsit (faptu, bitisit) § ***huzmitipsiri/huzmitipsire*** (huz-mi-tip-sí-ri) sf huzmitipsiri (huz-mi-tip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva huzmitipseashti *{ro: acţiunea de a servi, de a sluji} {fr: action de servir} {en: action of serving}*

huzmichear (huz-mi-chĭárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***huzmeti***

huzmichirlãchi/huzmichirlãche (huz-mi-chir-lắ-chi) sf – vedz tu ***huzmeti***

huzmitipsescu (huz-mi-tip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***huzmeti***

huzmitipsiri/huzmitipsire (huz-mi-tip-sí-ri) sf – vedz tu ***huzmeti***

huzmitipsit (huz-mi-tip-sítŭ) adg – vedz tu ***huzmeti***

huzuri/huzure (hu-zú-ri) sf huzuri (hu-zúrĭ) – (banã) tu-arihati, isihã, lishoarã, fãrã chideri, fãrã s-aibã omlu ananghi s-lucreadzã greu, tu sigã, irini, etc.) *{ro: tihnă, odihnă; comoditate} {fr: repos; aise, commodité, loisir} {en: rest; comfort}* ex: om di huzuri (di isihii, tsi bãneadzã tu-arihati) § ***hãzuri/hãzure*** (hã-zú-ri) sf hãzuri (hã-zúrĭ) – (unã cu ***huzuri***) § ***huzuripsescu*** (hu-zu-rip-sés-cu) vb IV huzuripsii (hu-zu-rip-síĭ), huzuripseam (hu-zu-rip-seámŭ), huzuripsitã (hu-zu-rip-sí-tã), huzuripsiri/huzuripsire (hu-zu-rip-sí-ri) – mi hãrsescu di bana (isihã, lishoarã, fãrã chideri, tu-arihati, fãrã s-am ananghi s-lucredz greu, etc.) tsi-u duc *{ro: huzuri, trăi comod} {fr: prendre ses aises; se mettre à son aise; vivre tranquillement} {en: lead an easy (comfortable, content) life}* § ***huzuripsit*** (hu-zu-rip-sítŭ) adg huzuripsitã (hu-zu-rip-sí-tã), huzuripsits (hu-zu-rip-sítsĭ), huzuripsiti/huzuripsite (hu-zu-rip-sí-ti) – tsi ari unã banã isihã (lishoarã, fãrã chideri, tu-arihati, fãrã s-aibã ananghi s-lucreadzã greu, etc.) *{ro: huzurit, care trăieşte comod} {fr: qui prendre ses aises; qui se mettre à son aise; qui vit tranquillement} {en: who leads an easy (comfortable, content) life}* ex: e, ore, e!, huzuripsite, alasã-nj cãtsãlu tu sigã § ***huzuripsiri/huzuripsire*** (hu-zu-rip-sí-ri) sf huzuripsiri (hu-zu-rip-sírĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi huzuripseashti *{ro: acţiunea de a huzuri, de a trăi comod} {fr: action de prendre ses aises; de se mettre à son aise; de vivre tranquillement} {en: action of leading an easy (comfortable, content) life}*

huzuripsescu (hu-zu-rip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***huzuri***

huzuripsiri/huzuripsire (hu-zu-rip-sí-ri) sf – vedz tu ***huzuri***

huzuripsit (hu-zu-rip-sítŭ) adg – vedz tu ***huzuri***

I

i[1]! (i) inter – zbor tsi si scoati din gurã, ashi, fãrã nitsiunã noimã maxutarcã, cãndu omlu va s-aspunã cã veadi tsiva, cã avdi, cã s-ciudiseashti, etc. *{ro: o, a, i, etc.} {fr: oh!} {en: oh!}* ex: i!, cum amãnã!

i[2] (i) cong – vedz tu ***icã***

i[3] (i), ***-i***, shi ***i-*** (i, shi -ĭ, ĭ-) vb (forma shcurtã a zborlui "easti", indicativlu prizentu, pirs 3-a sing, di la verbul "escu/hiu"; vedz ***hiu***) – easti *{ro: este} {fr: il/elle est} {en: he/she is}* ex: i (easti) om discultsu; i (easti) vrearea dusã; vrearea-i (vrearea easti) dusã; ghinea-i dusã; i-a meu!, i-a meu! (easti-a meu!, easti-a meu!)

i[4] (i) vb – formã armasã di la impirativlu prizentu, pirs 2-a singular a vecljulhi verbu latinichescu "*ire*", zbor tsi ari noima: nchisea, fudz ninti, etc. *{ro: hai!, du-te!} {fr: va!, allez!} {en: go!}* ex: Murgu, i! (nchisea!)

i[5] (i) cong (zbor chirut adzã dit limbã?) – tsi-aspuni cã tsiva s-adavgã icã easti deadun cu altu tsiva; zbor cari s-aflã namisa di alti dauã zboarã tsi aspun lucri cari lipsescu loari deadun; deadun cu; e, shi *{ro: şi} {fr: et} {en: and}* ex: amirãrilja al Iudea shidzu unã sutã i (shi) treidzãts di anj cama multu di izdrailadzlji § ***e[1]*** cong (zbor chirut adzã dit limbã?) – (unã cu ***i[5]***) ex: sh-a atsilui bãrbat lj-eara numa Iochim, e (shi) a muljarisai numa u cljima Anan

ia… (un diftongu tsi s-aflã tu nchisita-a zboarãlor) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu diftongul ***ea***… shi ***yia/yea***...; adutsem aminti cã scriarea cu ***ia*** a diftongului ***ia/ea*** nu fu aprucheatã la Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armãneascã di Bituli (1997) iu s-astãsi nomlu ca diftongul ***ia/ea*** si sã ngrãpseascã ***ea*** (mash ndauã zboarã, neaspusi atumtsea, va poatã s-facã exceptsii

ia[1] (í-ĭa) pr pirs III – fimininlu-a pronumãljei "el, nãs, is, etc."; ea, nãsã *{ro: el, ea, ei, ele} {fr: il, elle, ils, elles} {en: he, she, they}*

ia[2] (ĭá) adv, cong – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ea[2]*** shi ***ea[3]***

iabangi (ĭa-ban-gí) sm iabangeadz (ĭa-ban-gĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eabangi***

iabangiu (ĭa-ban-gíŭ) sm, sf, adg iabangii/iabangie (ĭa-ban-gí-i), iabangii (ĭa-ban-gíĭ), iabangii (ĭa-ban-gíĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eabangi***

iacã (ĭá-cã) sf pl(?) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eacã***

iachii/iachie (ĭa-chí-i) sf iachii (ĭa-chíĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eachii***

iacmageai/iacmageae (ĭac-ma-gĭá-i) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eacmageai[1]*** shi ***eacmageai[2]***

iadã (ĭá-dã), iadi/iade (ĭá-di) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ed*** shi ***eadã***

iadesh (ĭá-deshŭ) sn iadishuri (ĭá-di-shurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eadesh***

iadets (ĭá-detsŭ) sn pl(?) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eadets***

iadirã (ĭá-di-rã) sf iadiri (ĭá-dirĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eadirã***

iadiri/iadire (ĭá-di-ri) sf iadiri (ĭá-dirĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eadiri***

iadirish (ĭa-di-ríshĭŭ) adg iadirishi/iadirishe (ĭa-di-rí-shi), iadi-

rish (ĭa-di-ríshĭ), iadirishi/iadirishe (ĭa-di-rí-shi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eadirish***

iadish (ĭá-dishŭ) sn iadishuri (ĭá-di-shurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eadish***

iahne (ĭah-né) iahnedz (ĭah-nédzĭ) sf – scriari shi zburãri neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eahne***

iahnii/iahnie (ĭah-ní-i) sf iahnii (ĭah-níĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eahnii***

ialangi (ĭa-lan-gí) sm, sf, adg ialangioanji/ialangioanje (ĭa-lan-gioá-nji), ialangionj (ĭa-lan-giónjĭ), ialangioanji/ialangioanje (ĭa-lan-gioá-nji) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ealangi***

ialangiu (ĭa-lan-gíŭ) sm, sf, adg ialangii (ĭa-lan-gí-i), ialangii (yĭa-lan-gíĭ), ialangii (yĭa-lan-gíĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ealangiu***

ialan-giuratic (ĭa-lán-giu-rá-ticŭ) sn ialan-giuratitsi/ialan-giuratitse (ĭa-lán-giu-rá-ti-tsi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ealan-giuratic***

ialani/ialane (ĭa-lá-ni) sf pl(?) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ealani***

iamacã (ĭa-má-cã) sf iamatsi/iamatse (ĭa-má-tsi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eamacã***

iamã (eá-mã) sf iami/iame (ĭá-mi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***eamã***[1] shi ***eamã***[2]

iambulã (ĭám-bu-lã) sf iambuli/iambule (ĭám-bu-li) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eambulã***

iandzã (ĭán-dzã) sf pl(?) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eandzã***

ianglãshi/ianglãshe (ĭan-glắ-shi) sf ianglãsh (ĭan-glắshĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eanglãshi***

ianitsar (ĭa-ni-tsárŭ) sm ianitsari (ĭa-ni-tsárĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eanitsar***

ianurã (ĭa-nú-rã) sf ianuri (ĭa-núrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eanurã***

iapã (ĭá-pã) sf iapi/iape (ĭá-pi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***eapã***

iapii (ĭa-pí-i) sf iapii (ĭá-píĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eapii***

iar (ĭár) cong shi adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ear***

iara (ĭá-ra) cong shi adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***earã***

iarã (ĭá-rã) cong shi adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar;vedz ***earã***

iarã[2] (ĭár-rã) sf pl(?) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***earnã***

iarãnã (ĭá-rã-nã) sf ierãni (ĭé-rãnĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***earãnã***

iarbã (ĭár-bã) sf ierghi (ĭér-ghi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***earbã***

iarci (ĭar-cí) invar – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***earci***

iargi (ĭar-gí) sm iargeadz (ĭar-gĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eargi***

iarnã (iár-nã) sf ierni (ĭér-ni) shi iernuri (ĭér-nurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***earnã***

iasamin (ĭa-sa-mínŭ) sm iasaminj (ĭa-sa-mínjĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***easamin***

iasamiu (ĭa-sa-míŭ) sm pl(?) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***easamiu***

iascã (ĭás-cã) sf eschi (ĭés-chi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eascã***

iaspir (ĭás-pirŭ) adg iaspirã (ĭás-pi-rã), iaspiri (ĭás-pirĭ), iaspiri/iaspire (ĭás-pi-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***yeaspir***

iatagan (ĭa-ta-gánŭ) sn iatagani/iatagane (ĭa-ta-gá-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eatagan***

iataghan (ĭa-ta-ghánŭ) sn iataghani/iataghane (ĭa-ta-ghá-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eataghan***

iatã (ĭá-tã) sf iati/iate (ĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu a nostru (nomurli di Bituli, 1997); vedz ***eatã***

iatãgan (ĭa-tã-gánŭ) sn iatãgani/iatãgane (ĭa-tã-gá-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eatãgan***

iatãghan (ĭa-tã-ghánŭ) sn iatãghani/iatãghane (ĭa-tã-ghá-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eatãgan***

iavashcu (ĭa-vásh-cu) adg iavashcã (ĭa-vásh-cã) pl(?) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eavashcu***

ia-vea (ĭá-vea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eavea***[1]

iavea (ĭá-vea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eavea***[1] shi ***eavea***[2]

iavriu (ĭa-vríŭ) sm iavrii (ea-vríĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eavriu***

iazagi (ĭa-za-gí) sm – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***eazagi***

iazãc (ĭa-zãcŭ) invar – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eazãc***

iazãcã (ĭa-zắ-cã) sf fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eazãcã***

iazãchi/iazãche (ĭa-zắ-chi) sf iazãchi (ĭa-zắchĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eazãchi***

iazi (ĭá-zi) sf fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eazi***

iboj (i-bójŭ) sn iboaji/iboaje (i-boá-ji) – arburi njic tsi fatsi unã soi di arapuni di lãludz njits sh-albi, sh-yimishi ca nãshti gãrnutsi njits sh-lãi i aroshi; usuc, usãc, soc, boz, iboz, filj, saug, suug, sug, sãuc, sãmbuc, zãmbuc, profcu, vuj, vuji, vuz, shtog *{ro: boz} {fr: hièble} {en: elder tree}* ex: frica pizuljili cu frãndzã di iboj § ***iboz*** (i-bózŭ) sm iboji (i-bójĭ) – (unã cu ***iboj***)

iboz (i-bózŭ) sm – vedz tu ***iboj***

ibrãsimi/ibrãsime (i-brã-sí-mi) sf – vedz tu ***brisimi***

ibreti/ibrete (i-bré-ti) sf ibrets (i-brétsĭ) – paradigmã (exemplu) di pãvria tsi poati s-u aducheascã tu suflit cariva, cãndu easti fuvirsit cu moartea (vãsãnipsiri, munduiri, pidimadz, schingiuri, etc.) di oaminj multu arãi *{ro: exemplu de teroare} {fr: exemple (concernant la terreur); terreur} {en: example of terror}* ex: s-da ibreti (exemplu di pãvrii) la dunjauã

ibric (i-brícŭ) sn ibritsi/ibritse (i-brí-tsi) shi ibricuri (i-brí-curĭ) – vas di bãcãri cu gusha lungã iu s-tsãni apã; vas njic di metal (bãcãri), cu coadã lungã sh-unã soi di gurã ca unã dintanã (tsi sh-u-adutsi cu-un ghium multu njic) tu cari s-hearbi apã shi s-fatsi cafelu i ceaea; iubric, cafebric, poci, gisve, gisvei, gijve, gijvei, gigive, giugive, eamacã, ghiumacã, ghiumaci, ghiumici, ghiumitsã, yiumac *{ro: ibric} {fr: aiguière, cafétière, bouilloire} {en: jar, coffee pot, tea kettle}* ex: lj-turnã cu ibriclu tra si sh-la mãnjli; featsi cafelu tu ibriclu di bãcãri § ***iubric*** (ĭu-brícŭ) sn iubritsi/iubritse (ĭu-brí-tsi) shi iubricuri (i-brí-curĭ) – (unã cu ***ibric***) ex: dã-nj iubriclu sã-nj beau apã § ***cafebric*** (ca-fé-bricŭ) sn cafebritsi/cafebritse (ca-fé-bri-tsi) shi cafebricuri (ca-fé-bri-curĭ) – ibric tu cari s-fatsi cafelu; poci, gisve, gisvei, gijve, gijvei, gigive, giugive *{ro: ibric de cafea} {fr: cafétière, marabout} {en: coffee pot}*

ibrishimi/ibrishime (i-bri-shí-mi) sf – vedz tu ***brisimi***

icano (i-ca-nó) adg icano (i-ca-nó), icanadz (i-ca-nádzĭ) shi icano (i-ca-nó), icano (i-ca-nó) – tsi poati s-facã un lucru; tsi easti n stari s-facã tsiva; tsi axizeashti s-facã un lucru; acshu, axiu, irbap, irbapi, izoti *{ro: capabil} {fr: capable} {en: capable}*

icã (í-cã) cong – zbor tsi s-aflã namisa di alti dauã zboarã (dauã lucri, idei, minduiri, etc.), iu zborlu (lucrul, ideea, minduirea, etc.) di nãinti ari unã altã noimã di-atsel di dinãpoi; i, ea, ilea, ili, ori, va *{ro: sau, ori} {fr: ou, ou bien, soit} {en: or}* ex: s-lu vatãmã icã (ori, i) s-nu-l vatãmã?; mini icã tini, unã fatsi; s-nji spunã, va icã nu va? § ***ili*** (í-li) cong – (unã cu ***icã***) ex: ili (icã) caplu va tsã-l ljau; eshti cusurin ili vãrã soi? § ***ilea*** (í-lea) cong – (unã cu ***icã***) ex: nj-dzãsi cã va s-yinã la lucru, ilea (icã, ma) caftã multu § ***ea***[3] (ĭá) cong – (unã cu ***icã***) ex: ea (icã) tini, ea (icã) el § ***i***[2] (i) cong (forma shcurtã di la: icã, ili) – (unã cu ***icã***) ex: i (icã) voi, i (icã) noi; ori nj-aspunj a calealui, i (icã) nu ai ascãpari di mini

ichishdo (i-chish-dó) pr indef – cari tsi s-hibã, caritsi,

carichishdo, caritsido, carintsido, caitsido, itsi, itsido, itipasa *{ro: oricare, oricine, nu importă cine}* *{fr: n'importe lequel, n'importe quoi}* *{en: it does not matter who (what)}* ex: macar ichishdo (itsi) munduiri si aibã

ici (ícĭ) adv – hici, dip *{ro: deloc}* *{fr: point du tout}* *{en: (not) at all}* ex: va s-mi chearã trã tsiva ici (dip) § ***hici*** (hícĭ shi hícĭŭ) adv – (unã cu ***ici***) ex: nu sh-undzescu hici (dip) cu mini; nu vrem hici (dip) tsiva; nu vinji hici vãrnu (dip vãrnu, nitsiun)

icoanã (i-coá-nã) sf iconj (i-cónjĭ) shi icoani/icoane (i-coá-ni) – cadru zugrãfsit di-aradã pi lemnu (cãtivãrãoarã scãlsit), tsi-aspuni fatsã di ayi i fapti dit bana crishtineascã, tsi s-aflã di-aradã tu bisearicã (shi n casili-a oaminjlor), la cari crishtinjlji sã ncljinã al Dumnidzã; (fig: icoanã = vidzutã tsi sh-u-adutsi multu cu cariva, unjizi, prep) *{ro: icoană}* *{fr: icône, image (sainte)}* *{en: icon}* ex: avea n casã pi stizmã, icoana-ali Stã-Mãrii; nã ncljinãm la icoana-al Ayiu-Nicola § ***icunar*** (i-cu-nárŭ) sm icunari (i-cu-nárĭ) – atsel tsi zugrãfseashti, fatsi i vindi icoani *{ro: iconar}* *{fr: fabricant ou marchand des icônes}* *{en: maker or merchants of icons}* ex: vidzui la icunar nã icoanã multu mushatã § ***icunustas*** (i-cu-nus-tásŭ) sn icunustasuri (i-cu-nus-tá-surĭ) – loclu i stizma iu s-bagã icoanili la bisearicã i acasã; partea (stizma, di-aradã scãlsitã shi zugrãfsitã cu ayi) tsi disparti ayiudima (altarlu) di restul a bisearicãljei; templu *{ro: iconostas}* *{fr: iconostase}* *{en: iconostasis}*

icri/icre sf pl – oauã di pescu; vutarac, hãvyear *{ro: icre}* *{fr: oeufs de poisson}* *{en: fish eggs}* ex: icrili di coran suntu mãri

icunar (i-cu-nárŭ) sm – vedz tu ***icoanã***

icunom (i-cu-nómŭ) adg icunoamã (i-cu-noá-mã), icunomi (i-cu-nómĭ), icunoami/icunoame (i-cu-noá-mi) – (om) cari caftã s-lj-aspargã paradzlji cu mintiminilji; tsi-lj yixeashti paradzlji ninti ca s-acumpãrã tsiva, cari nu easti spatal tra s-lj-arucã paradzlji pi lucri di cari nu-ari ananghi shi caftã s-adunã paradz (cãndu lj-ari) ti dzãli slabi; icunumisearic; (expr: omlu icunom imnã cu ziga n brãn = omlu icunom li fatsi tuti cu misurã) *{ro: econom}* *{fr: économe}* *{en: thrifty, frugal (person)}* ex: omlu cãt avut s-hibã, lipseashti s-hibã icunom § ***icunumisearic*** (i-cu-nu-mi-seá-ricŭ) adg icunumisearicã (i-cu-nu-mi-seá-ri-cã), icunumisearits (i-cu-nu-mi-seá-ritsĭ), icunumisearitsi/icunumisearitse (i-cu-nu-mi-seá-ri-tsi) – (unã cu ***icunom***) ex: tsi icunumisearits (icunomi) suntu frãntsãlj § ***icunumii/icunumie*** (i-cu-nu-mí-i) sf icunumii (i-cu-nu-míĭ) – paradzlji tsi lj-adunã cariva tra s-li aibã ma nclo, cãndu va s-aibã ma multã ananghi di elj; angãtanlu cu cari aspardzi un om paradzlji tra s-lj-agiungã *{ro: economie}* *{fr: économie, épargne}* *{en: economy, savings}* ex: bãneadzã cu multã icunumii ashi sade poati s-u scoatã la cali; icunumia easti muma-a avearieljei § ***icunumisescu*** (i-cu-nu-mi-sés-cu) vb IV icunumisii (i-cu-nu-mi-síĭ), icunumiseam (i-cu-nu-mi-seámŭ), icunumisitã (i-cu-nu-mi-sí-tã), icunumisiri/icunumisire (i-cu-nu-mi-sí-ri) – aspargu paradzlji cu mintiminilji, cu icunumii; bag paradz di-unã parti tra s-lji am trã ma nãpoi, cãndu va s-am ma multã ananghi; fac icunumii *{ro: economisi}* *{fr: économiser, épargner}* *{en: save, be thrifty}* ex: mi strãmshu tra s-icunumisescu ndoi paradz § ***icunumisit*** (i-cu-nu-mi-sítŭ) adg icunumisitã (i-cu-nu-mi-sí-tã), icunumisits (i-cu-nu-mi-sítsĭ), icunumisiti/icunumisite (i-cu-nu-mi-sí-ti) – (parã) tsi nu easti aspartu (ma bãgat di-unã parti ti dzãli ma slabi) *{ro: economisit}* *{fr: économisé, épargné}* *{en: saved}* § ***icunumisiri/icunumisire*** (i-cu-nu-mi-sí-ri) sf icunumisiri (i-cu-nu-mi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un om icunumiseashti *{ro: acțiunea de a economisi; economisire}* *{fr: action d'économiser, épargner}* *{en: action of saving, of being thrifty}*

icunumii/icunumie (i-cu-nu-mí-i) sf – vedz tu ***icunom***

icunumisearic (i-cu-nu-mi-seá-ricŭ) adg – vedz tu ***icunom***

icunumisescu (i-cu-nu-mi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***icunom***

icunumisiri/icunumisire (i-cu-nu-mi-sí-ri) sf – vedz tu ***icunom***

icunumisit (i-cu-nu-mi-sítŭ) adg – vedz tu ***icunom***

icunustas (i-cu-nus-tásŭ) sn – vedz tu ***icoanã***

icusar (i-cu-sárŭ) sm icusari (i-cu-sárĭ) – parã veclju di-asimi dit chirolu nturtsescu *{ro: icosar}* *{fr: pièce de vingt centimes}* *{en: old Turkish silver coin}* ex: aflai un icusar

iczari/iczare (ic-zá-ri) sf iczãri (ic-zắrĭ) – carti cu cari omlu easti-acljimat si s-ducã (dzua sh-oara iu lipseashti si s-pãristiseascã) la chivernisi (sãrai, huchimati) *{ro: citație}* *{fr: citation}* *{en: citation}*

idei (i-dé-i) sf idei (i-déĭ) – mintea (minduirea, cunushtearea, pãrearea, entipusea, etc.) tsi u ari cariva trã un lucru *{ro: idee, opinie}* *{fr: idée, opinion}* *{en: idea, opinion}* ex: om cu idei (minduiri, pãreri) buni; cati om cu ideea-lj (mintea-lj); mari idei (entipusi) nj-featsi; ari idei di (ari pãreari di; li shtii) tuti tsi vrei

idhiomã (i-dhi-ó-mã) sf idhiomati/idhiomate (i-dhi-ó-ma-ti) – unã cu ***idiomã***

idhisi/idhise (í-dhi-si) sf idhisi/idhise (í-dhi-si) – unã cu ***idisi***

idhiu (í-dhĭu) adg idhea (í-dhĭa), idhi (í-dhi), idhi/idhe (í-dhi) – unã cu ***idiu***

idhiumã (i-dhí-u-mã) sf idhiomati/idhiomate (i-dhi-ó-ma-ti) – unã cu ***idiumã***

idhol (í-dholŭ) sm idholj (í-dholjĭ) – unã cu ***idol***

idhololatru (i-dho-lo-lá-tru) sm, sf, adg idhololatrã (i-dho-lo-lá-trã), idhololatsrã (i-dho-lo-la-tsrã), idhololatri/idhololatre (i-dho-lo-lá-tri) – unã cu ***idolatru***

idhropic (i-dhró-picŭ) adg idhropicã (i-dhró-pi-cã), idhropits (i-dhró-pitsĭ), idhropitsi/idhropitse (i-dhró-pi-tsi) – unã cu ***idropic***

idhropicã (i-dhró-pi-cã) sf idhropits (i-dhró-pitsĭ) – unã cu ***idropicã***

idhul (í-dhulŭ) sm idhulj (í-dhuljĭ) – unã cu ***idul***

idhulatrii/idhulatrie (i-dhu-la-trí-i) sf idhulatrii (i-dhu-la-tríĭ) – unã cu ***idulatrii***

idhulatru (i-dhu-lá-tru) sm, sf, adg idhulatrã (i-dhu-lá-trã), idhulatsrã (i-dhu-lá-tsrã), idhulatri/idhulatre (i-dhu-lá-tri) – unã cu ***idulatru***

idhyiu (ídh-yĭu) adg idhyea (ídh-yĭa), idhyi (ídh-yi), idhyi/idhye (ídh-yi) – unã cu ***idyiu***

idiomã (i-di-ó-mã) sf idiomati/idiomate (i-di-ó-ma-ti) – unã tabieti nvitsatã dupã fãtsearea di multi ori a idyiului lucru; haractirlu a omlui ashi cum easti faptu di fisi (cu tuti hãrli shi huili cu cari s-amintã); idiumã, uchi, huchi, hui, adeti, nvets, anvets, pleami, zãconi, taxi, areu, sinitisi, sinitii, sistimã, aradã, tabieti *{ro: obicei; fire}* *{fr: habitude, coutume; naturel}* *{en: habit, custom; natural}* ex: om cu slabã idiomã (cu hui slabi, cu slab haractir); multi idiomati (tabiets, haractiri) la oaminj § ***idiumã*** (i-dí-u-mã) sf idiomati/idiomate (i-di-ó-ma-ti) – (unã cu ***idiomã***)

idipsãz (i-dip-sắzŭ) adj idipsắzã (i-dip-sắ-zã), idipsãji (i-dip-sắjĭ), idipsãzi/idipsãze (i-dip-sắ-zi) – tsi easti arãu shi ponir; tsi fatsi mash urutets; edepsãz, etepsãz, chiutandal, andihristu, arãu, tihilai, blãstimat, chirãtã, cumalindru, ponir, shiret, hitru, cãtãrgar, murlai *{ro: ticălos}* *{fr: abject, coquin}* *{en: mean, rascal}* ex: cãtsauã idispãzã (tihilai, blãstimatã)

idisi/idise (í-dhi-si) sf idisi/idise (í-dhi-si) – hãbari tsi-lj si da a unui om (a lumiljei) tra s-u shtibã; hãbari, haberi, shtiri, noauã, nauã, mãndatã, halat, glas, zbor *{ro: veste, știre}* *{fr: connaissance, nouvelle, message, souvenir}* *{en: news, message}*

idiu (í-dhĭu) adg – vedz tu ***idyiu***

idiumã (i-dí-u-mã) sf – vedz tu ***idiomã***

idol (í-dolŭ) sm – vedz tu ***idul***

idololatru (i-do-lo-lá-tru) sm, sf, adg – vedz tu ***idul***

idropic (i-dhró-picŭ) adg – vedz tu ***idropicã***

idropicã (i-dhró-pi-cã) sf idropits (i-dhró-pitsĭ) – lãngoari tsi s-aspuni cu multa adunari di muljiturã (apã) tu truplu-a omlui *{ro: hidropizie}* *{fr: hydropique}* *{en: dropsy}* § ***idropic*** (i-dhró-picŭ) adg idropicã (i-dhró-pi-cã), idropits (i-dhró-pitsĭ), idropitsi/idropitse (i-dhró-pi-tsi) – tsi easti lãndzit di idropicã *{ro: hidropic}* *{fr: hydropique}* *{en: dropsical}*

idul (í-dulŭ) sm idulj (í-duljĭ) – lucru (di-aradã agalmã faptã di om) tsi pãrãstiseashti un di (Dumni)dzadzlji di-aoa sh-un chiro, la cari sã ncljina pãngãnjlji di-altãoarã *{ro: idol}* *{fr: idole}* *{en: idol}* § ***idol*** (í-dolŭ) sm idolj (í-doljĭ) – (unã cu ***idul***) § ***idulatru*** (i-du-lá-tru) sm, sf, adg idulatrã (i-du-lá-trã),

idulatsrã (i-du-lá-tsrã), idulatri/idulatre (i-du-lá-tri) – un tsi pistipseashti cã un idulu lj-easti Dumnidzã (shi-l va multu, shi-lj si ncljinã); idololatru *{ro: idolatru} {fr: idolatre} {en: idolater, idolatrous}* § ***idololatru*** (i-do-lo-lá-tru) sm, sf, adg idololatrã (i-do-lo-lá-trã), idololatsrã (i-do-lo-la-tsrã), idololatri/idololatre (i-do-lo-lá-tri) – (unã cu ***idulatru***) § ***idulatrii/idulatrie*** (i-du-la-trí-i) sf idulatrii (i-du-la-tríĭ) – pistea shi vrearea ahãndoasã tsi u ari cariva tri un idul; ncljinarea tsi u fatsi un idulatru n fatsa-a unui idul *{ro: idolatrie} {fr: idolatrie} {en: idolatty}*

idulatrii/idulatrie (i-du-la-trí-i) sf – vedz tu ***idul***

idulatru (i-du-lá-tru) sm, sf, adg – vedz tu ***idul***

idusescu (i-du-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***uidii***

idusiri/idusire (i-du-sí-ri) sf – vedz tu ***uidii***

idusit (i-du-sítŭ) adg – vedz tu ***uidii***

idyiu (ídh-yĭu) adg idyea (ídh-yĭa), idyi (ídh-yi), idyi/idye (ídh-yi) – tsi easti unã soi cu-atsel di ninti; tut atsel, nu altul; tamam atsel di cari easti zborlu; idiu *{ro: acelaşi} {fr: le même, le pareil} {en: the same}* ex: idyea (tut atsea, nu altã) dzuã § ***idiu*** (í-dhĭu) adg idea (í-dhĭa), idi (í-dhi), idi/ide (í-dhi) – (unã cu ***idyiu***) ex: idiu (unã soi ca ma ninti) hiu

ied (ĭédŭ) sm, sf ***iadã*** (ĭá-dã), edz (ĭédzĭ), iadi/iade (ĭá-di) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ed*** shi ***eadã***

iehlã (ĭéh-lã) sf iehli/iehle (ĭéh-li) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ehlã***

ierosinã (ĭe-ro-sí-nã) sf pl(?) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***erosinã***

ies (ĭésŭ) vb IV shi I – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***es***

ifcheauã (if-cheá-ŭã) sf – vedz tu ***ifchii***

ifchii/ifchie (if-chí-i) sf ifchii (if-chíĭ) – atsea tsi-lj oarã Dumnidzãlu a omlui tra sã-lj si ducã lucrili ambar; atsea tsi fatsi preftul (pãrintili, oaspili, etc.) cãndu-l vluyiseashti omlu; soi di duvai (dyeavasi) tsi u fatsi preftul tu bisearicã; ifcheauã, ifhii, urãciuni, urucini, urãcinã, urcini, urciuni, rucini, rãciuni; evluyii, vluyii, vluii *{ro: binecuvântare, molitfã} {fr: bénédiction, oraison} {en: blessing, prayer}* § ***ifcheauã*** (if-cheá-ŭã) sf ifcheali/ifcheale (if-cheá-li) – (unã cu ***ifchii***) § ***ifhii/ifhie*** (if-hí-i) sf ifhii (if-híĭ) – (unã cu ***ifchii***)

ifculii/ifculie (if-cu-lí-i) sf ifculii (if-cu-líĭ) – harea tsi u ari un lucru tsi easti lishor trã fãtseari; efculii, efcolii, lishurami, ljishurami, njishurami, nishureatsã, lishureatsã *{ro: uşurinţã, uşurãtate} {fr: légèreté, facilité} {en: lightness, facility, ease, easiness}* § ***efculii/efculie*** (ef-cu-lí-i) sf efculii (ef-cu-líĭ) – (unã cu ***ifculii***) ex: easti efculii (lishurami) mari cu calea di her; tora mi nvitsai si ghiuvãsescu cu multã efculii (lishurami) § ***efcul*** (éf-cul) adg efculã (éf-cu-lã), efculj (éf-culj), efculi/efcule (éf-cu-li) – tsi nu ngreacã multu; tsi nu easti greu trã fãtseari; lishor, ljishor, nishor, njishor *{ro: uşor} {fr: léger, facile, aisé} {en: light, slight, easy}* ex: efcul (lishor) easti lucrul tsi caftã di la mini § ***efcolii/efcolie*** (ef-co-lí-i) sf efcolii (ef-co-líĭ) – (unã cu ***ifculii***) § ***efcolilji/efcolilje*** (ef-co-lí-lji) sf efcolilj (ef-co-líljĭ) – (unã cu ***ifculii***) § ***efcula*** (éf-cu-la) adv – tsi nu easti greu trã fãtseari; lishor, ljishor, nishor, njishor, culai *{ro: uşor} {fr: légèrement, aisément} {en: lightly, slightly, easily}* ex: efcula (lishor) zburashti multi limbi; s-agiungu mini-aclo, ma deapoea, efcula mi tsãn § ***ifculipsescu*** (if-cu-lip-sés-cu) vb I ifculipsii (if-cu-lip-síĭ), ifculipseam (if-cu-lip-seámŭ), ifculipsitã (if-cu-lip-sí-tã), ifculipsiri/ifculipsire (if-cu-lip-sí-ri) – lu ndreg un lucru si s-facã ma efcula; efculipsescu, ljishuredz, njishuredz *{ro: uşura} {fr: alléger, soulager, faciliter} {en: lighten the burden, facilitate, ease, make easier}* § ***ifculipsit*** (if-cu-lip-sítŭ) adg ifculipsitã (if-cu-lip-sí-tã), ifculipsits (if-cu-lip-sítsĭ), ifculipsiti/ifculipsite (if-cu-lip-sí-ti) – tsi s-adrã ma lishor ti fãtseari; tsi lishurã; efculipsit, lishurat, ljishurat, njishurat *{ro: uşurat} {fr: allégé, soulagé, facilité} {en: facilitated, made easier}* § ***ifculipsiri/ifculipsire*** (if-cu-lip-sí-ri) sf ifculipsiri (if-cu-lip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru eati faptu s-hibã ma lishor; efculipsiri, lishurari, ljishurari, njishurari *{ro: acţiunea de a uşura; uşurare} {fr: action de faciliter, de soulager} {en: action of making easter, of facilitating}* § ***efculipsescu*** (ef-cu-lip-sés-cu) vb I efculipsii (ef-cu-lip-síĭ), efculipseam (ef-cu-lip-seámŭ), efculipsitã (ef-cu-lip-sí-tã), efculipsiri/efculipsire (ef-cu-lip-sí-ri) – (unã cu ***ifculipsescu***) § ***efculipsit*** (ef-cu-lip-sítŭ) adg efculipsitã (ef-cu-lip-sí-tã), efculipsits (ef-cu-lip-sítsĭ), efculipsiti/efculipsite (ef-cu-lip-sí-ti) – (unã cu ***ifculipsit***) § ***efculipsiri/efculipsire*** (ef-cu-lip-sí-ri) sf efculipsiri (ef-cu-lip-sírĭ) – (unã cu ***ifculipsiri***) § ***efculisescu*** (ef-cu-li-sés-cu) vb I efculisii (ef-cu-li-síĭ), efculiseam (ef-cu-li-seámŭ), efculisitã (ef-cu-li-sí-tã), efculisiri/efculisire (ef-cu-li-sí-ri) – (unã cu ***ifculipsescu***) ex: nj-efculisi (mi ljishurã) la strimtoari; efculisea-lj (ljishureadzã-lj) calea § ***efculisit*** (ef-cu-li-sítŭ) adg efculisitã (ef-cu-li-sí-tã), efculisits (ef-cu-li-sítsĭ), efculisiti/efculisite (ef-cu-li-sí-ti) – (unã cu ***ifculipsit***) § ***efculisiri/efculisire*** (ef-cu-li-sí-ri) sf efculisiri (ef-cu-li-sírĭ) – (unã cu ***ifculipsiri***)

ifculipsescu (if-cu-lip-sés-cu) vb I – vedz tu ***ifculii***

ifculipsiri/ifculipsire (if-cu-lip-sí-ri) sf – vedz tu ***ifculii***

ifculipsit (if-cu-lip-sítŭ) adg – vedz tu ***ifculii***

ifhãristisescu (if-hã-ris-ti-ses-cu) vb IV – vedz tu ***efharisto***

ifhãristisiri/ifhãristisire (if-hã-ris-ti-si-ri) sf – vedz tu ***efharisto***

ifhãristisit (if-hã-ris-ti-sitŭ) adg – vedz tu ***efharisto***

ifhii/ifhie (if-hí-i) sf – vedz tu ***ifchii***

iftihii/iftihie (if-ti-hí-i) sf iftihii (if-ti-híĭ) – stari di harauã isihã shi ifhãrãstisiri sufliteascã tsi u-ari omlu cãndu tuti lucrili-lj si duc ghini, ambar; eftihii, ghineatsã *{ro: fericire} {fr: bonheur, felicité} {en: happiness}* § ***eftihii/eftihie*** (ef-ti-hí-i) sf eftihii (ef-ti-híĭ) – (unã cu ***iftihii***) § ***eftihipsescu*** (ef-ti-hip-sés-cu) (mi) vb IV eftihipsii (ef-ti-hip-síĭ), eftihipseam (ef-ti-hip-seámŭ), eftihipsitã (ef-ti-hip-sí-tã), eftihipsiri/eftihipsire (ef-ti-hip-sí-ri) – l-fac s-aducheascã tu suflit unã stari di harauã shi ifhãrãstisiri, unã iftihii; minduescu cã s-aflã tu-unã stari di ghineatsã; eftihisescu *{ro: ferici; fi fericit} {fr: rendre heureux, béatifier; estimer quelqu'un heureux} {en: make someone happy; be happy}* § ***eftihipsit*** (ef-ti-hip-sítŭ) adg eftihipsitã (ef-ti-hip-sí-tã), eftihipsits (ef-ti-hip-sítsĭ), eftihipsiti/eftihipsite (ef-ti-hip-sí-ti) – tsi s-aflã tu-unã stari di iftihii; eftihisit *{ro: fericit} {fr: rendu heureux, béatifié} {en: made happy}* § ***eftihipsiri/eftihipsire*** (ef-ti-hip-sí-ri) sf eftihipsiri (ef-ti-hip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-aflã tu-unã stari di iftihii; eftihisiri *{ro: acţiunea de a ferici, de a fi fericit; fericire} {fr: action de rendre heureux, de béatifier} {en: action of making someone happy; of being happy}* § ***eftihisescu*** (ef-ti-hi-sés-cu) (mi) vb IV eftihisii (ef-ti-hi-síĭ), eftihiseam (ef-ti-hi-seámŭ), eftihisitã (ef-ti-hi-sí-tã), eftihisiri/eftihisire (ef-ti-hi-sí-ri) – (unã cu ***eftihipsescu***) § ***eftihisit*** (ef-ti-hi-sítŭ) adg eftihisitã (ef-ti-hi-sí-tã), eftihisits (ef-ti-hi-sítsĭ), eftihisiti/eftihisite (ef-ti-hi-sí-ti) – (unã cu ***eftihipsit***) § ***eftihisiri/eftihisire*** (ef-ti-hi-sí-ri) sf eftihisiri (ef-ti-hi-sírĭ) – (unã cu ***eftihipsiri***)

iftinãtati/iftinãtate (if-ti-nã-tá-ti) sf – vedz tu ***eftin***

iftineatsã (if-ti-neá-tsã) sf – vedz tu ***eftin***

iftinii/iftinie (if-ti-ní-i) sf – vedz tu ***eftin***

iftinipsescu (if-ti-nip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***eftin***

iftinipsiri/iftinipsire (if-ti-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***eftin***

iftinipsit (if-ti-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***eftin***

ighrasii/ighrasie (i-ghra-sí-i) sf ighrasii (i-ghra-síĭ) – unã cu ***igrasii***

ighrasios (i-ghra-si-ósŭ) adg ighrasioasã (i-ghra-si-oá-sã), ighrasiosh (i-ghra-si-óshĭ), ighrasioasi/ighrasioase (i-ghra-si-oá-si) – unã cu ***igrasios***

ighumin (i-ghú-min) sm ighuminj (i-ghú-minjĭ) – unã cu ***igumin***

ighuminii/ighuminie (i-ghu-mi-ní-i) sf ighuminii (i-ghu-mi-níĭ) – unã cu ***iguminii***

igrasii/igrasie (i-gra-sí-i) sf igrasii (i-gra-síĭ) – harea tsi-l fatsi un lucru s-hibã umid; ashi cum easti atmusfera (aera) cãndu easti mplinã di aburi; ashi cum easti un lucru ud shi nu s-ari ninga uscatã (tsi fu udat, acupirit, pitrumtu di apã, umid, etc.); noti, nutii, udalj, umiditati, vlagã, vlãngã *{ro: umezealã} {fr: humidité} {en: humidity}* ex: murlji di la casa-a noastrã au igrasii (nutii) § ***igrasios*** (i-gra-si-ósŭ) adg igrasioasã (i-gra-si-oá-sã), igrasiosh (i-gra-si-óshĭ), igrasioasi/igrasioase (i-gra-si-

oá-si) – (lucru) tsi nu easti uscat ma pitrumtu di apã i aburi; tsi ari statã tu apã (nvilitã, pruscutitã cu apã) shi nu s-ari uscatã ninga; (aera, atmusfera) tsi easti mplinã di aburi; tsi ari igrasii; tsi easti cu igrasii; vlãngos, vlãngu, ud, umid, nutios, nutiros, nutos *{ro: umed} {fr: humide, moite} {en: humid, moist}* ex: casa-a noastrã ari murlji igrasiosh (cu igrasii, nutiosh)

igrasios (i-gra-si-ósŭ) adg – vedz tu ***igrasii***

igumin (i-gú-min) sm iguminj (i-gú-minjĭ) – cãlugãrlu si easti caplu a unui mãnãstir, ma marli pristi tuts cãlugãrlji *{ro: egumen} {fr: hégumène} {en: father superior (monastery)}* ex: iguminlu-aestu fatsi multi bunets tu mãnãstir § ***iguminii/iguminie*** (i-gu-mi-ní-i) sf iguminii (i-gu-mi-níĭ) – tesea tsi u ari, sh-lucrul tsi-l fatsi iguminlu tu-un mãnãstir *{ro: funcţia de egumen} {fr: fonction de hégumène} {en: function of a father superior}* ex: dupã multã hargi amintã iguminia la un mãnãstir ndipãrtat

iguminii/iguminie (i-gu-mi-ní-i) sf – vedz tu ***igumin***

ih[1] (ihŭ) sn ihuri (i-húrĭ) – boatsi lungã tsi fatsi sutsatã shi s-avdi deadun cu un cãntic; boatsea (fãrã zboarã) a unui cãntic; is, niho, boatsi, miludii, cãntic, nubeti *{ro: ison, melodie} {fr: air, mélodie, accompagnement} {en: melody, accompaniment}* ex: s-tsãnã ihlu a cãnticlui; nu cunoscu ihlu (boatsea, miludia) a cãnticlui

ih[2]***!*** (íh!) inter – vedz tu ***o!***

ihicat (ihĭ-cátŭ) sm – vedz tu ***hicat***

ihtibari/ihtibare (ih-ti-bá-ri) sf ihtibãri (ih-ti-bắrĭ) – htibari, axitã, cheafeti, nãmuzi, tinjii *{ro: stimă, respect, demnitate, consideraţie} {fr: estime, dignité, considération} {en: esteem, dignity}* ex: earam domnji cu ihtibari (tinjii, nãmuzi); multã ihtibari (nãmuzi) avea ti tropurli a ljei; agiutor shi ihtibari

ihtisescu (ih-ti-sés-cu) (mi) vb IV ihtisii (ih-ti-síĭ), ihtiseam (ih-ti-seámŭ), ihtisitã (ih-ti-sí-tã), ihtisiri/ihtisire (ih-ti-sí-ri) – fac unã lugurii si s-alãxeascã dit catastasea vãrtoasã (scliro, durã) tu cari s-aflã, tu-unã catastasi di muljiturã (ca apa bunãoarã); tuchescu; (fig/expr: (aveari, negurã, etc.) s-ihtiseashti = (aveari, negurã, grai, ascheri, foc, etc.) cheari, s-aspardzi, s-dutsi, si stifuseashti, s-fatsi afanã, cãipuseashti;) *{ro: (se) topi} {fr: (se) fondre} {en: melt}* ex: nu s-avea ihtisitã (tuchitã) neaua di pi muntsã; mi ihtisii (nj-si featsi afanã tutã avearea, u loai trã hima) cu-ahãti hãrgi, va s-armãn pit cãljuri § ***ihtisit*** (ih-ti-sítŭ) adg ihtisitã (ih-ti-sí-tã), ihtisits (ih-ti-sítsĭ), ihtisiti/ihtisite (ih-ti-sí-ti) – (tsi easti faptu s-hibã muljiturã (dit catastasea durã tsi u-avea unã lugurii nãinti) *{ro: topit} {fr: fondu} {en: melted}* § ***ihtisiri/ihtisire*** (ih-ti-sí-ri) sf ihtisiri (ih-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-tucheashti tsiva *{ro: acţiunea de a (se) topi; topire} {fr: action de (se) fondre} {en: action of melting}*

ihtisiri/ihtisire (ih-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***ihtisescu***

ihtisit (ih-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***ihtisescu***

ihtizai/ihtizae (ih-ti-zá-i) sf ihtizãi (ih-ti-zắĭ) – atsea tsi lipseashti ca un lucru si s-facã (s-hibã ghini, etc.); atsea tsi-lj lipseashti a unui tra sã-sh treacã bana cum sh-u va; ihtizã, htizã, lipsitã, nivolji, ananghi *{ro: lipsă, necesitate} {fr: besoin, nécessité} {en: lack, necessity}* ex: s-alumtã cu ihtizãili (anãnghiurli) a banãljei; avurã ihtizai (ananghi) ca s-aleagã un amirã § ***ihtizã*** (ih-ti-zắ) sm ihtizadz (ih-ti-zádzĭ) – (unã cu ***ihtizai***) § ***htizã*** (hti-zắ) sm htizadz (hti-zádzĭ) – (unã cu ***ihtizai***) § ***itizãescu*** (i-ti-zã-ĭés-cu) (mi) vb IV itizãii (i-ti-zã-íĭ), itizãeam (i-ti-zã-ĭámŭ), itizãitã (i-ti-zã-í-tã), itizãiri/itizãire (i-ti-zã-í-ri) –nj-lipseashti tsiva, escu ihtizai *{ro: mizerifica} {fr: occasioner des besoins} {en: make someone to lack something}* ex: shi itizãeashti (shi ihtizai easti) fumealja di cu njicãzã § ***itizãit*** (i-ti-zã-ítŭ) adg itizãitã (i-ti-zã-í-tã), itizãits (i-ti-zã-ítsĭ), itizãiti/itizãite (i-ti-zã-í-ti) – tsi easti ihtizai *{ro: mizerificat} {fr: occasioné des besoins} {en: made to lack something}* § ***itizãiri/itizãire*** (i-ti-zã-í-ri) sf itizãiri (i-ti-zã-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu easti ihtizai *{ro: acţiunea de a mizerifica} {fr: action d'occasioner des besoins} {en: action of making someone to lack something}*

ihtizã (ih-ti-zắ) sm – vedz tu ***ihtizai***

ihtrilji/ihtrilje (ih-trí-lji) sf ihtrilji/ihtrilje (ih-trí-lji) – atsea (ura, nivrearea) tsi u poartã un fatsã di tsiva i di cariva (un dushman); ura tsi u-aduchescu doi dushmanj (un fatsã di alantu) shi mirachea tsi u au tra sã-sh facã arãu; ehtrã, ehtrilji, dushmãnilji, amahi, cãrezi, niuspitsãlji, hãseanlichi, zãti, shãrã, sheri *{ro: duşmănie} {fr: inimitié, hostilité} {en: enmity, hostility}* § ***ihtripsescu*** (ih-trip-sés-cu) vb IV ihtripsii (ih-trip-síĭ), ihtripseam (ih-trip-seámŭ), ihtripsitã (ih-trip-sí-tã), ihtripsiri/ihtripsire (ih-trip-sí-ri) – lu-aurãscu pri cariva sh-nu-lj voi bunlu; u-aspun ura tsi u am trã cariva i tsiva; ehtripsescu, ehtrevsescu, hãzmusescu, u duc zãti, u duc sheri *{ro: duşmăni} {fr: avoir de l'inimitié; envier} {en: show enmity}* § ***ihtripsit*** (ih-trip-sítŭ) adg ihtripsitã (ih-trip-sí-tã), ihtripsits (ih-trip-sítsĭ), ihtripsiti/ihtripsite (ih-trip-sí-ti) – atsel tsi easti aurât di cariva tsi nu-lj va bunlu; ehtripsit, ehtrevsit, hãzmusit *{ro: duşmănit} {fr: haï par un ennemi; envié} {en: hated by an enemy}* § ***ihtripsiri/ihtripsire*** (ih-trip-sí-ri) sf ihtripsiri (ih-trip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un ihtripseashti; ehtripsiri, ehtrevsiri, hãzmusiri *{ro: acţiunea de a duşmăni; duşmănire} {fr: action d'avoir de l'inimitié; d'envier} {en: action of showing enmity}*

ihtripsescu (ih-trip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ihtru***

ihtripsiri/ihtripsire (ih-trip-sí-ri) sf – vedz tu ***ihtru***

ihtripsit (ih-trip-sítŭ) adg – vedz tu ***ihtru***

ii! (íĭ) inter – vedz tu ***o!***

iichim (i-i-chím) sm iichinj (i-i-chínjĭ) – omlu tsi s-ari dusã la sculii analti tra sã nveatsã cum s-lji vindicã oaminjlji di lãngori; yeatru, gheatru *{ro: medic} {fr: médecin} {en: (medical) doctor, physician}* ex: sh-easti iichim (yeatru) a lãndzitslor

ilats (i-lá̆tsĭ) – vedz tu ***ela***

ilãcã (i-lắ-cã) sf ilãtsi/ilãtse (i-lắ-tsi) – pitseta mari a ghrambolui cu cari sh-ashteardzi mãnjli *{ro: prosopul mirelui} {fr: essuie-main qu'emploi le nouveau marié} {en: towel used by the groom}*

ilea (í-lea) cong – vedz tu ***icã***

ileacã (i-leá-cã) sf pl(?) – (ljau, tsãn) partea-a unui; parti *{ro: parte} {fr: (prendre le) parti (de…)} {en: (take the) side (of)}* ex: ãnj tsãni ileacã (parti) cu tuti cã nu-am ndreptu

ileachim (i-lea-chím) cong – dimec, demec, dicara, dicari, zãri, lipon, de, osti, va dzãcã, s-cljamã cã *{ro: deci, aşadar} {fr: ainsi, donc, vue que, puisque} {en: therefore, in vue of, because}* ex: va s-him alãvdats di Stã-Mãria ileachim (dimec, va dzãcã)

ileaci/ileace (i-leá-ci) sf ileci (i-lécĭ) – atsea tsi s-da a unui lãndzit ca si s-vindicã di niputearea tsi ari; atseali tsi fatsi cariva tra s-ascapã di unã lãngoari; ileagi, yitrii, ghitrii, dirmani, vindicari *{ro: doctorie, medicament, cură} {fr: médicament, guérison} {en: medicine, cure}* ex: ma ileaci (yitrii, vindicari) nu-ari aestã lãngoari § ***ileagi/ileage*** (i-leá-gi) sf ilegi (i-légĭ) – (unã cu ***ileaci***) ex: ileagea (yitria) a suflitului § ***lagi/lage*** (lá-gi) sf pl – bãnjli tsi li fatsi omlu (ca yitrii) tra si s-vindicã di nãshti lãngori *{ro: băi terapeutice} {fr: bains thérapeutiques} {en: therapeutic baths}*

ileagi/ileage (i-leá-gi) sf – vedz tu ***ileaci***

ileala (i-lea-lá) invar – vedz tu ***ishalã***

ileami/ileame (i-leá-mi) sf ilenj (i-lénjĭ) – atsea tsi dzãtsi giudicãtorlu cã omlu giudicat (shi aflat stipsit) lipseashti s-facã ca platã (munduiri) trã arãulu tsi ari adratã; munduirea tsi u-aproachi cariva trã arãulu tsi ari faptã; ileani, iljami, iljani, usãndã, giudicatã, singilii, fitfai, cãtãdicãtsiri *{ro: pedeapsă, condamnare} {fr: condamnation, punition} {en: conviction, sentence, punishment}* ex: va si scoatã vrã ileami (singilii) la giudicatã § ***ileani/ileane*** (i-leá-ni) sf ilenj (i-lénjĭ) – (unã cu ***ileami***) § ***iljami/iljame*** (i-ljĭá-mi) sf iljenj (i-ljĭénjĭ) – (unã cu ***ileami***) § ***iljani/iljane*** (i-ljĭá-ni) sf iljenj (i-ljĭénjĭ) – (unã cu ***ileami***)

ileani/ileane (i-leá-ni) sf – vedz tu ***ileami***

ilecã (i-lé-cã) sf ilechi (i-léchi) – stranj scurtu fãrã mãnits i gulir tsi s-poartã pristi cãmeashi shi sum jachetã i paltu; ilechi, scurtac, scurtacã, shcurtac, shcurtacã, sãrãcuci, cichet, ceachet, geachet, tsichet, pesh, pishli, peshli *{ro: ilic, vestă fără mâneci} {fr: gilet sans manche} {en: vest without sleeves}* §

ilechi/ileche (i-lé-chi) sf ilechi (i-léchi) – (unã cu ***ilecã***)
ilechi/ileche (i-lé-chi) sf – vedz tu ***ilecã***
ilefthir (i-léf-thirŭ) adg ilefthirã (i-léf-thi-rã), ilefthiri (i-léf-thirĭ), ilefthiri/ilefthire (i-léf-thi-ri) – unã cu ***ileftir***
ileftir (i-léf-tirŭ) adg – vedz tu ***iliftirii***
ilei/ilee (i-lé-i) sf ilei (i-léĭ) – 1: tirtipea faptã di omlu shiret tra s-lu-arãdã pi-atsel tsi easti niheamã ageamit (aplo, tivichel, tsi s-arãdi lishor); dhol, pispeatsã, punirlichi, tirtipi, vulpilji; 2: nidriptati, strãmbãtati, hilieti, adichii, apadichii *{ro: şiretlic, fraudă, nedreptate}* *{fr: tricherie, fraude, iniquité}* *{en: trickery, deceit, iniquity}*
ileni/ilene (i-lé-ni) sf – vedz tu ***liyeni***
ili (í-li) cong – vedz tu ***icã***
ilichii/ilichie (i-li-chí-i) sf ilichii (i-li-chíĭ) – chirolu (anj, mesh, dzãli, etc.) tsi-ari tricutã di la amintarea-a unui om (fãtsearea-a unui lucru) sh-pãnã tu oara (dit banã) ti cari zburãm; vrãstã, vãrstã, anj; (expr: easti tu ilichii = easti tu ilichia cãndu feata poati si s-mãritã, i ficiorlu si sã nsoarã) *{ro: vârstă}* *{fr: âge}* *{en: age}*
ilifthirii/ilifthirie (i-lif-thi-rí-i) sf ilifthirii (i-lif-thi-ríĭ) – unã cu ***iliftirii***
ilifthirusescu (i-lif-thi-ru-sés-cu) (mi) vb IV ilifthirusii (i-lif-thi-ru-síĭ), ilifthiruseam (i-lif-thi-ru-seámŭ), ilifthirusitã (i-lif-thi-ru-sí-tã), ilifthirusiri/ilifthirusire (i-lif-thi-ru-sí-ri) – unã cu ***iliftirusescu***
ilifthirusiri/ilifthirusire (i-lif-thi-ru-sí-ri) sf ilifthirusiri (i-lif-thi-ru-sírĭ) – unã cu ***iliftirusiri***
ilifthirusit (i-lif-thi-ru-sítŭ) adg ilifthirusitã (i-lif-thi-ru-sí-tã), ilifthirusits (i-lif-thi-ru-sítsĭ), ilifthirusiti/ilifthirusite (i-lif-thi-ru-sí-ti) – unã cu ***iliftirusit***
iliftirii/iliftirie (i-lif-ti-rí-i) sf iliftirii (i-lif-ti-ríĭ) – izinea shi putearea tsi u ari cariva tra s-facã atseali tsi va (si s-ducã iu va, s-dzãcã tsi va, etc.) fãrã tra s-lji hibã fricã ca va s-patã tsiva; catastasea tu cari s-aflã un om tsi nu easti ncljis tu-unã filichii; elefterii, lefterii, hurieti, slobodii *{ro: libertate}* *{fr: liberté}* *{en: liberty, freedom}* § ***elefterii/elefterie*** (e-lef-te-rí-i) sf elefterii (e-lef-te-ríĭ) – (unã cu ***iliftirii***) § ***lefterii/lefterie*** (lef-te-rí-i) sf lefterii (lef-te-ríĭ) – (unã cu ***iliftirii***) § ***ileftir*** (i-léf-tirŭ) adg ileftirã (i-léf-ti-rã), ileftiri (i-léf-tirĭ), ileftiri/ileftire (i-léf-ti-ri) – tsi ari iliftiria tra s-facã tsi va (iu va, cãndu va, etc.) fãrã s-caftã izini maxus di la altu, icã s-lji hibã fricã ca va s-patã tsiva; (stat) tsi nu tsãni di altu shi s-nicuchirseashti ashi cum va, fãrã s-caftã izini di la altu (stat); eleftir, leftir, lefter, filcu *{ro: liber, independent}* *{fr: libre, indépendant}* *{en: free, indipendent}* § ***eleftir*** (e-léf-tirŭ) adg eleftirã (e-léf-ti-rã), eleftiri (e-léf-tirĭ), eleftiri/eleftire (e-léf-ti-ri) – (unã cu ***ileftir***) § ***leftir*** (léf-tirŭ) adg leftirã (léf-ti-rã), leftiri (léf-tirĭ), leftiri/leftire (léf-ti-ri) – (unã cu ***ileftir***) § ***lefter*** (léf-terŭ) adg lefterã (léf-te-rã), lefteri (léf-terĭ), lefteri/leftere (léf-te-ri) – (unã cu ***ileftir***) § ***iliftirusescu*** (i-lif-ti-ru-sés-cu) (mi) vb IV iliftirusii (i-lif-ti-ru-síĭ), iliftiruseam (i-lif-ti-ru-seámŭ), iliftirusitã (i-lif-ti-ru-sí-tã), iliftirusiri/iliftirusire (i-lif-ti-ru-sí-ri) – lj-dau izini (lj-dau puteatea, lu-alas, etc.) pri cariva s-facã atseali tsi va (si s-ducã iu va, s-dzãcã tsi va, etc.); alas cariva s-fugã di-aclo iu s-aflã ncljis (s-hibã ileftir, si s-ducã iutsido va, etc.); lj-dau cali; dau dira; sãlãghescu, sãlghescu, sãrghescu, sãrgljescu, apulsescu *{ro: libera}* *{fr: libérer, affranchir}* *{en: liberate, free}* § ***iliftirusit*** (i-lif-ti-ru-sítŭ) adg iliftirusitã (i-lif-ti-ru-sí-tã), iliftirusits (i-lif-ti-ru-sítsĭ), iliftirusiti/iliftirusite (i-lif-ti-ru-sí-ti) – tsi easti alãsat s-fugã di-aclo iu eara ncljis; tsi-lj si deadi izinea s-facã tsi va (si s-ducã iu va, s-dzãcã tsi mindueashti, etc.); tsi-lj s-ari datã cali (dira); sãlãghit, sãlghit, sãrghit, sãrgljit, apulsit *{ro: liberat}* *{fr: libéré, affranchi}* *{en: liberated, freed}* § ***iliftirusiri/iliftirusire*** (i-lif-ti-ru-sí-ri) sf iliftirusiri (i-lif-ti-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-iliftiriseashti; sãlãghiri, sãlghiri, sãrghiri, sãrgljiri, apulsiri *{ro: acţiunea de a libera; liberare}* *{fr: action de libérer, d'affranchir}* *{en: action of liberating, of freeing}* § ***eleftirusescu*** (e-lef-ti-ru-sés-cu) (mi) vb IV eleftirusii (e-lef-ti-ru-síĭ), eleftiruseam (e-lef-ti-ru-seámŭ), eleftirusitã (e-lef-ti-ru-sí-tã), eleftirusiri/eleftirusire (e-lef-ti-ru-sí-ri) – (unã cu ***iliftirusescu***) § ***eleftirusit*** (e-lef-ti-ru-sítŭ) adg eleftirusitã (e-lef-ti-ru-sí-tã), eleftirusits (e-lef-ti-ru-sítsĭ), eleftirusiti/eleftirusite (e-lef-ti-ru-sí-ti) – (unã cu ***iliftirusit***) § ***eleftirusiri/eleftirusire*** (e-lef-ti-ru-sí-ri) sf eleftirusiri (e-lef-ti-ru-sírĭ) – (unã cu ***iliftirusiri***)
iliftirusescu (i-lif-ti-ru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***iliftirii***
iliftirusiri/iliftirusire (i-lif-ti-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***iliftirii***
iliftirusit (i-lif-ti-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***iliftirii***
iljami/iljame (i-ljĭá-mi) sf – vedz tu ***ileami***
iljani/iljane (i-ljĭá-ni) sf – vedz tu ***ileami***
iljari/iljare (i-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***ilji***
iljat (i-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***ilji***
iljedz (i-ljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ilji***
ilji/ilje (í-lji) sf pl – partea dit trup tsi s-aflã namisa di pãnticã (partea di nghios) shi coapsã (partea di nsus); unã di dauãli pãrtsã di sum bratsã a omlui di la coasti pãnã tu loclu iu s-acatsã ciciorlu di trup; gof, ciupoc, cipoc, cãrtsioarã, scãrtsioarã, slaghinã, slãghinã, slãbintsã, cãlcu, curtsori; (expr: nu pot si-nj tsãn iljili di-arãdeari = arãd multu, nu pot s-mi tsãn di-arãdeari) *{ro: şold, iie}* *{fr: flancs, hanche}* *{en: groin, flank (body), lower part of the abdomen}* ex: nu-sh tsãni iljili di-arãs (expr: arãdi multu, nu poati si s-tsãnã); mi dor iljili multu; mi tsãni tu ilji (coasta, sum coastã), nu pot s-adilj § ***iljedz*** (i-ljĭédzŭ) (mi) vb I iljai (i-ljĭáĭ), iljam (i-ljĭámŭ), iljatã (i-ljĭá-tã), iljari/iljare (i-ljĭá-ri) – (mi) ngrash la ilji *{ro: (se) rotunji (îngrăşa) la şolduri}* *{fr: (s')arrondir (engraisser) les hanches}* *{en: round (fatten) the lower part of the abdomen}* ex: s-iljarã, s-prãstinirã di vrea facã *tãc*; nu bãgai oarã cu mãcarea sh-mi iljai § ***iljat*** (i-ljĭátŭ) adg iljatã (i-ljĭá-tã), iljats (i-ljĭátsĭ), iljati/iljate (i-ljĭá-ti) – tsi s-ari ngrãshatã la ilji *{ro: care s-a rotunjit (îngrăşat) la şolduri}* *{fr: arrondi (engraissé) aux hanches}* *{en: who has rounded (fattened) the lower part of the abdomen}* ex: caljlji vinjirã iljats § ***iljari/iljare*** (i-ljĭá-ri) sf iljeri (i-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un (om, cal, etc.) si ngrashi la ilji *{ro: acţiunea de a (se) rotunji (de a (se) îngrăşa) la şolduri}* *{fr: action de (s')arrondir (engraisser) les hanches}* *{en: action of rounding (of fattening) the lower part of the abdomen}*
iljumai/iljumae (i-ljĭu-má-i) sf iljumãi (i-ljĭu-mắĭ) – aradã (multimi) di oaminj nvitsats; om cu carti; om nvitsat *{ro: erudit}* *{fr: classe d'érudits}* *{en: class of learned people}* ex: pitricu si ș-adunã iljumaea (multimea di oaminj nvitsats) tutã
ilmã (il-mã) sm – vedz tu ***elmai***
ilpidã (il-pí-dhã) sf – vedz tu ***elpidã***
ilpidhã (il-pí-dhã) sf ilpidz (il-pídzĭ) – unã cu ***elpidã***
imam (i-mámŭ) sm – vedz tu ***imani***
imani/imane (i-má-ni) sf fãrã pl – pistipsirea tsi u ari cariva cã easti un Dumnidzã tu lumi cari featsi nomurli tsi el prindi s-li-ascultã; pisti, trischii, nom, fedi, dinã, besã; (fig: inimã, suflit) *{ro: credinţă}* *{fr: foi, croyance}* *{en: faith}* ex: cãnj fãrã imani (pisti); lj-aduc tru imani (tu pisti); om fãrã dinã, fãrã imani (fig: inimã); imanea (fig: suflitlu) va s-lj-u scot § ***imam*** (i-mámŭ) sm imami (i-mámĭ) – preftul (shi dascal) di pisti nturtseascã; hogi, huge, muezim *{ro: hoge, imam}* *{fr: imam, prêtre musulman}* *{en: imam, prayer leader of Islam}* § ***imansãz*** (i-man-sắzŭ) sm, sf, adg imansãzã (i-man-sắ-zã), imansãji (i-man-sắjĭ), imansãzi/imansãze (i-man-sắ-zi) – un tsi nu easti di pistea nturtseascã al Islam; dinsãz, apistu, gheaur, cãur, pabes, pãngãn *{ro: infidel}* *{fr: mécréant, infidèle}* *{en: infidel, unbeliever}* ex: easti fãrã dinã, imansãzã (fãrã pisti, fãrã inimã)
imansãz (i-man-sắzŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***imani***
imã (í-mã) sf – vedz tu ***mumã***
imbru (ím-bru) adg – vedz tu ***imir***
imbrucci (im-bruc-cí) sm – vedz tu ***yimbruchi***
imbrucciu (im-bruc-cíŭ) sm imbrucceadz (im-bruc-cĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***imbrucci***
imbruchi/imbruche (im-brú-chi) sf – vedz tu ***yimbruchi***
imerominii/imerominie (i-me-ro-mi-ní-i) sf – vedz tu ***imirominii***
imir (í-mirŭ) adg imirã (í-mi-rã), imiri (í-mirĭ), imiri/imire (í-mi-ri) – (om) tsi easti dobru (moali, prãhar, bun, molav,

mulashcu, fronim, etc.); tsi nu easti agru; (pravdã) tsi easti nvitsatã s-nu mata hibã agrã ma s-ascultã di om; imbru *{ro: blând, îmblânzit, domestic}* *{fr: doux (homme), apprivoisé, domestique, domestiqué}* *{en: gentle, kind, tame, tamed, domesticated}* ex: eara tuts oaminj imiri (dobri); easti imirã (nu easti agrã) pulja-aestã § ***imbru*** (ím-bru) adg imbrã (ím-brã), imbri (ím-bri), imbri/imbre (ím-bri) – (unã cu ***imir***) § ***imireatsã*** (i-mi-reá-tsã) sf imirets (i-mi-rétsĭ) – harea tsi-lj fatsi oaminjlji s-hibã imiri; purtari di om imir; harea tsi u au agru-prãvdzãli dupã tsi suntu nvitsati s-ascultã di om shi si sta ningã casa-a omlui; imirami *{ro: blândeţe; docilitate, domesticitate}* *{fr: douceur, humeur douce; docilité, apprivoisement}* *{en: kindness, mildness; docility, tameness}* ex: nu-avusesh imireatsã pri tini; u ntribã cu imireatsã (dultseami); mi zburã cu imireatsã § ***imirami/imirame*** (i-mi-rá-mi) sf imirãnj (i-mi-rắnjĭ) – (unã cu ***imireatsã***) § ***imiredz*** (i-mi-rédzŭ) (mi) vb I imirai (i-mi-ráĭ), imiram (i-mi-rámŭ), imiratã (i-mi-rá-tã), imirari/imirare (i-mi-rá-ri) – l-fac un om s-hibã (ma) imir; l-fac un om s-aibã unã purtari imirã (dultsi, moali); u fac unã pravdã imirã (di agrã tsi eara); imiripsescu, imirisescu, imirusescu, piculescu, fruminescu *{ro: îmblânzi, domestici}* *{fr: adoucir; apprivoiser, domestiquer}* *{en: make someone kind; tame}* ex: sh-ti imireadzã (sh-ti fatsi s-ai unã purtari ma moali, ma dultsi); nu pots s-ti imiredz, armasish agru § ***imirat*** (i-mi-rátŭ) adg imiratã (i-mi-rá-tã), imirats (i-mi-rátsĭ), imira-ti/imirate (i-mi-rá-ti) – tsi s-ari faptã imir; imiripsit, imirisit, imirusit, piculit, fruminit *{ro: îmblânzit, domesticit}* *{fr: adouci; apprivoisé, domestiqué}* *{en: made to be kind; tamed}* § ***imirari/imirare*** (i-mi-rá-ri) sf imirãri (i-mi-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-imireadzã; imiripsiri, imirisiri, imirusiri, piculiri, fruminiri *{ro: acţiunea de a îmblânzi, de a domestici; îmblânzire, domesticire}* *{fr: action d'adoucir; d'apprivoiser, de domestiquer}* *{en: action of making someone kind; of taming}* § ***imiripsescu*** (i-mi-rip-sés-cu) (mi) vb IV imiripsii (i-mi-rip-síĭ), imiripseam (i-mi-rip-seámŭ), imiripsitã (i-mi-rip-sí-tã), imiripsiri/imiripsire (i-mi-rip-sí-ri) – (unã cu ***imiredz***) § ***imiripsit*** (i-mi-rip-sítŭ) adg imiripsitã (i-mi-rip-sí-tã), imi-ripsits (i-mi-rip-sítsĭ), imiripsiti/imiripsite (i-mi-rip-sí-ti) – (unã cu ***imirat***) § ***imiripsiri/imiripsire*** (i-mi-rip-sí-ri) sf imiripsiri (i-mi-rip-sírĭ) – (unã cu ***imirari***) § ***imirisescu*** (i-mi-ri-sés-cu) (mi) vb IV imirisii (i-mi-ri-síĭ), imiriseam (i-mi-ri-seámŭ), imirisitã (i-mi-ri-sí-tã), imirisiri/imirisire (i-mi-ri-sí-ri) – (unã cu ***imiredz***) ex: nu putui s-lu imiripsescu (s-lu fac (cama) imir) § ***imirisit*** (i-mi-ri-sítŭ) adg imirisitã (i-mi-ri-sí-tã), imirisits (i-mi-ri-sítsĭ), imirisiti/imirisite (i-mi-ri-sí-ti) – (unã cu ***imirat***) § ***imirisiri/imirisire*** (i-mi-ri-sí-ri) sf imirisiri (i-mi-ri-sírĭ) – (unã cu ***imirari***) § ***imirusescu*** (i-mi-ru-sés-cu) (mi) vb IV imirusii (i-mi-ru-síĭ), imiruseam (i-mi-ru-seámŭ), imirusitã (i-mi-ru-sí-tã), imirusiri/imirusire (i-mi-ru-sí-ri) – (unã cu ***imiredz***) ex: armasi pilja agrã tu casa-a noastrã, nu s-imirusi (nu s-featsi imirã) § ***imirusit*** (i-mi-ru-sítŭ) adg imirusitã (i-mi-ru-sí-tã), imirusits (i-mi-ru-sítsĭ), imirusi-ti/imirusite (i-mi-ru-sí-ti) – (unã cu ***imirat***) § ***imirusiri/imi-rusire*** (i-mi-ru-sí-ri) sf imirusiri (i-mi-ru-sírĭ) – (unã cu ***imira-ri***)

imirami/imirame (i-mi-rá-mi) sf – vedz tu ***imir***

imirari/imirare (i-mi-rá-ri) sf – vedz tu ***imir***

imirat (i-mi-rátŭ) adg i – vedz tu ***imir***

imireatsã (i-mi-reá-tsã) sf – vedz tu ***imir***

imiredz (i-mi-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***imir***

imiripsescu (i-mi-rip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***imir***

imiripsiri/imiripsire (i-mi-rip-sí-ri) sf – vedz tu ***imir***

imiripsit (i-mi-rip-sítŭ) adg – vedz tu ***imir***

imirisescu (i-mi-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***imir***

imirisiri/imirisire (i-mi-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***imir***

imirisit (i-mi-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***imir***

imirominii/imirominie (i-mi-ro-mi-ní-i) sf imirominii (i-mi-ro-mi-níĭ) – anlu sh-dzua tsi s-fatsi tsiva *{ro: datã (an, zi...)}* *{fr: date (année, jour...)}* *{en: date (year, day...)}* ex: tsi imirominii (tsi an sh-dzuã) avea cartea tsi-ts pitricu vrutlu? § ***imeromi-nii/imerominie*** (i-me-ro-mi-ní-i) sf imerominii (i-me-ro-mi-níĭ) – (unã cu ***imirominii***)

imirusescu (i-mi-ru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***imir***

imirusiri/imirusire (i-mi-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***imir***

imirusit (i-mi-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***imir***

imnar (im-nárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***imnu***

imnari/imnare (im-ná-ri) sf – vedz tu ***imnu***

imnat[1] (im-nátŭ) adg – vedz tu ***imnu***

imnat[2] (im-nátŭ) sn – vedz tu ***imnu***

imnatã (im-ná-tã) sf – vedz tu ***imnu***

imnatic (im-ná-ticŭ) sn – vedz tu ***imnu***

imnãturã (im-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***imnu***

imnu (ím-nu) vb I imnai (im-náĭ), imnam (im-námŭ), imnatã (im-ná-tã), imnari/imnare (im-ná-ri) – mi min dit un loc tu altu pripadi (cu minarea-a cicioarilor un dupã-alantu); alag (mi duc) prit multi cãljuri shi locuri; calcu, mi min (cu cicioarli), mi duc (pripadi), alag *{ro: merge, umbla, se duce}* *{fr: marcher, (s'en) aller}* *{en: walk, go}* ex: calea tutã imnã (alagã pripadi) sh-cãntã; lj-lea caplu a atsilui di imnãnda; mintea-lj imna (fig: lj-si dutsea) aljurea § ***imnat***[1] (im-nátŭ) adg imnatã (im-ná-tã), imnats (im-nátsĭ), imnati/imnate (im-ná-ti) – tsi s-ari dusã iuva cu minarea-a cicioarilor un dupã-alantu (alãgat prit cãljuri shi locuri); cãlcat, minat, dus, alãgat *{ro: mers, umblat, dus}* *{fr: marché, allé}* *{en: walked, gone}* ex: nu hii imnat (alãgat) tu lumi; cãljuri imnati (alãgati, cãlcati) § ***imnari/imnare*** (im-ná-ri) sf imnãri (im-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva imnã; cãlcari, minari, dutseari, alãgari *{ro: acţiunea de a merge, de a umbla, de a se duce; umblare}* *{fr: action de marcher, de s'en aller; marche, allée}* *{en: action of walking, of going; walk}* ex: nã curmãm di imnari § ***niimnat*** (ni-im-nátŭ) adg niimnatã (ni-im-ná-tã), niimnats (ni-im-nátsĭ), niimnati/niimnate (ni-im-ná-ti) – tsi nu ari imnatã; loc iu nu s-ari cãlcatã cicior di om; nicãlcat, niminat, nidus, nealãgat *{ro: care nu a mers, neumblat, nedus}* *{fr: qui n'a pas marché, qui n'a pas voyagé; (lieu) jamais visité}* *{en: who has not walked, who has not not gone; (place) no man has been before}* ex: niimnat (nealãgat) tu lumi; cãrãrli niimnati (nicãlcati); tricurã prit locuri niimnati (iu nu-ari cãlcatã cicior di om) § ***niimnari/niimnare*** (ni-im-ná-ri) sf niimnãri (ni-im-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu imnã; nicãlcari, niminari, nidutseari, nealãgari *{ro: acţiunea de a merge, de a umbla, de a se duce; umblare}* *{fr: action de marcher, de s'en aller; marche, allée}* *{en: action of walking, of going; walk}* ex: niimnarea-lj fatsi-arãu § ***imnatic*** (im-ná-ticŭ) sn imnati-tsi/imnatitse (im-ná-ti-tsi) – turlia cu cari sh-minã cariva cicioarili cãndu imnã; imnari, imnãturã, imnat, imnatã, minari, dutseari, alãgari *{ro: mers, umblet, umblăturã}* *{fr: marcher, allure, aller, allée}* *{en: kind of walk, walk, walking}* ex: cu diznjirdat imnatic (imnatã, imnari); chiru imnaticlu § ***imnat***[2] (im-nátŭ) sn imnaturi (im-ná-turĭ) – (unã cu ***imnatic***) ex: ca si-lj veadã a lui imnat (imnatic) § ***imnatã*** (im-ná-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***imnatic***) § ***imnãturã*** (im-nã-tú-rã) sf imnãturi (im-nã-túrĭ) – (unã cu ***imnatic***) ex: doi mesh tsãni imnãtura (dutsearea); dupã siptãmãnj di imnãturã (di imnari, di imnatic) § ***imnar*** (im-nárŭ) sm, sf, adg imnarã (im-ná-rã), imnari (im-nárĭ), imnari/imnari (im-ná-ri) – tsi imnã pripadi; (stratiot) tsi s-minã pripadi, cu cicioarili *{ro: pedestru, infanterist}* *{fr: à pier, fantassin}* *{en: on foot, foot-soldier}* ex: nizanjlji, cãvãlari shi imnari (tsi s-mina pripadi), eara adush trã vimtu; yin imnari (stratiots pripadi), cãvãlãrii

impetigã (im-pé-ti-gã) sf impetidzi/impetidze (im-pé-ti-dzi) – scutearea pi cheali di gãrnutsi (bishits, arushatsã, etc.) cari di-aradã aspuni cã omlu ari unã lãngoari *{ro: erupţie a pielei}* *{fr: éruption cutanée, dartre}* *{en: skin rash}*

imuti/imute (i-mú-ti) sf pl(?) – vedz tu ***umuti***

imzai/imzae (im-zá-i) sf imzãi (im-zắĭ) – carti (di-aradã di la chivernisi, cu vulã sh-ipugrãfii) tu cari s-aspuni (tsi easti unã ispati, provã, semnu) cã un lucru s-ari faptã dealihea *{ro: atestat}* *{fr: attestation}* *{en: attestation}*

inaci (i-na-cí) adg(?) – vedz tu ***inati***

inaciu (i-na-cíŭ) adg(?) – vedz tu ***inati***

inagi (i-na-gí) adg(?)– vedz tu ***inati***

inagilãchi/inagilãche (i-na-gi-lắ-chi) sf – vedz tu ***inati***

inati/inate (i-ná-ti) sf inãts (i-nắtsĭ) –yinati, gnati, ghnati, amãnii, mãnii, hulii, lisã, foc, uryii, zalã, zali, gindi, nãireatsã, nãrleatsã, thimo, picã, cangi, himã, turbari *{ro: supărare, furie, mânie}* *{fr: fâcherie, colère, courroux}* *{en: fury, anger, ire}* ex: Corbea, inatea lu-acãtsã § ***inãtusescu*** (i-nã-tu-sés-cu) vb IV inãtusii (i-nã-tu-síĭ), inãtuseam (i-nã-tu-seámŭ), inãtusitã (i-nã-tu-sí-tã), inãtusiri/inãtusire (i-nã-tu-sí-ri) – mi-acatsã inatea; mi fac foc di inati; yinãtusescu, gnãtusescu, arcedz, ariciuescu, agredz, aghredz, timusescu, furtsuescu, furchisescu, ngindu, nãirescu, aprindu, lisixescu, turbu, turbedz *{ro: se înfuria}* *{fr: s'emporter, se mettre en colère}* *{en: infuriate}* § ***inãtusit*** (i-nã-tu-sítŭ) adg inãtusitã (i-nã-tu-sí-tã), inãtusits (i-nã-tu-sítsĭ), inãtusiti/inãtusite (i-nã-tu-sí-ti) – tsi lu-ari acãtsatã inatea; yinãtusit, gnãtusit, arceat, ariciuit, agrat, aghrat, timusit, furtsuit, furchisit, ngindat, nãirit, apres (di inati), lixit, turbat *{ro: înfuriat}* *{fr: emporté, mis en colère}* *{en: infuriated}* § ***inãtusiri/inãtusire*** (i-nã-tu-sí-ri) sf inãtusiri (i-nã-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un easti acãtsat di inati; yinãtusiri, gnãtusiri, arceari, ariciuiri, agrari, aghrari, timusiri, furtsuiri, furchisiri, ngindari, nãiriri, aprindiri (di inati), lixiri, turbari *{ro: acţiunea de a înfuria; înfuriare}* *{fr: action de se mettre en colère}* *{en: action of becoming (making someone) infuriated}* § ***inãtos*** (i-nã-tósŭ) adg inãtoasã (i-nã-toá-sã), inãtosh (i-nã-tóshĭ), inãtoasi/inãtoase (i-nã-toá-si) – tsi lu-acatsã lishor inatea; yinãtos, gnãtos, huliros, lisearcu, turbat, gindos, uryisit *{ro: furios}* *{fr: cholérique, furieux}* *{en: infuriated, angered}* § ***inagi*** (i-na-gí) adg(?) inagii/inagie (i-na-gí-i), inageadz (i-na-geádzĭ), inagii (i-na-gíĭ) – (unã cu ***inãtos***) § ***inaci*** (i-na-cí) adg(?) inacii/inacie (i-na-cí-i), inaceadz (i-na-ceádzĭ), inacii (i-na-cíĭ) – (unã cu ***inãtos***) § ***inaciu*** (i-na-cíŭ) adg(?) inacii/inacie (i-na-cí-i), inacii (i-na-cíĭ), inacii (i-na-cíĭ) – (unã cu ***inãtos***) § ***inãtci*** (i-nãt-cí) adg(?) inãtcioanji/inãtcioanje (i-nãt-cioá-nji), inãtceadz (i-nãt-ceádzĭ), inãtcioanji/inãtcioanje (i-nãt-cioá-nji) – tsi easti mplin di inati; tsi lu-acatsã lishor inatea; yinãtos, gnãtos, huliros, lisixit, lisearcu, turbat, gindos, uryisit *{ro: furios, supărăcios, mânios}* *{fr: cholérique, furieux, irascible}* *{en: infuriated, angered, irritable}* § ***inagilãchi/inagilãche*** (i-na-gi-lắ-chi) sf inagilãchi (i-na-gi-lắchĭ) – harea tsi u-ari atsel tsi lu-acatsã inatea multu lishor *{ro: irascibilitate, îndărătnicie}* *{fr: irascibilité, obstination}* *{en: irascibility, irritableness}* § ***gnati/gnate*** (gná-ti) sf gnãts (gnắtsĭ) – (unã cu ***inati***) § ***gnãtos*** (gnã-tósŭ) adg gnãtoasã (gnã-toá-sã), gnãtosh (gnã-tóshĭ), gnãtoasi/gnãtoase (gnã-toá-si) – (unã cu ***inãtos***) § ***gnãtusescu*** (gnã-tu-sés-cu) vb IV gnãtusii (gnã-tu-síĭ), gnãtuseam (gnã-tu-seámŭ), gnãtusitã (gnã-tu-sí-tã), gnãtusiri/gnãtusire (gnã-tu-sí-ri) – (unã cu ***inãtusescu***) § ***gnãtusit*** (gnã-tu-sítŭ) adg gnãtusitã (gnã-tu-sí-tã), gnãtusits (gnã-tu-sítsĭ), gnãtusiti/gnãtusite (gnã-tu-sí-ti) – (unã cu ***inãtusit***) § ***gnãtusiri/gnãtusire*** (gnã-tu-sí-ri) sf gnãtusiri (gnã-tu-sírĭ) – (unã cu ***inãtusiri***)

inãtci (i-nãt-cí) adg(?) – vedz tu ***inati***

inãtos (i-nã-tósŭ) – vedz tu ***inati***

inãtusescu (i-nã-tu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***inati***

inãtusiri/inãtusire (i-nã-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***inati***

inãtusit (i-nã-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***inati***

incan (in-cánŭ) adv – vedz tu ***canim***

incheari/incheare (in-cheá-ri) – atsea tsi fatsi un cãndu dzãtsi cã nu easti dealihea, lucrul tsi altsi-l pistipsescu dealihea; atsea tsi fatsi un cari nu pricunoashti cã un lucru s-ari faptã (spusã, tihisitã, etc.); ncheari, hasha, arnisi; (expr: u fac incheari = fac hasha, arnisescu) *{ro: negare; refuz}* *{fr: négation; refus}* *{en: denial, refusal}* ex: inchearea-a (nipricunushtearea-a) sumiljei mprumutati nu aundzeashti a omlui tinjisit; fac incheari (dzã cã nu easti dealihea); lji featsi incheari atseali dauã njilj tsi-lj ded di prota § ***ncheari/ncheare*** (ncheá-ri) adv – (unã cu ***incheari***) § ***ãncheari/ãncheare*** (ãn-cheá-ri) adv – (unã cu ***incheari***) ex: el ãncheari (el arniseashti), hasha furtul lu-acatsã (el lugurseashti cã furtul nu easti dealihea)

inda (ĩn-da) adv – (tsi s-fatsi) di-aradã tut chirolu; (tsi s-fatsi) cati oarã; fãrã-astãmãtsiri; dipriunã, daima, des; totãna, totna, totuna, totunã, tutuna, tutauna, tutãunã, tutdiunã; deunã, diunã, di-unã-unã, panda; (expr: inda s-dutsi = dzãtsi tut chiro, si ngreacã) *{ro: mereu, totdeauna, continuu}* *{fr: continuellment, sans cesse, toujours}* *{en: continually, non-stop, always}* ex: el yinea inda la noi (des, picna, dipriunã, totna); inda s-dutsi (expr: si ngreacã) s-intru la el acasã

indami[1]/indame (in-dá-mi) sf pl(?) – vidzuta cu cari s-aspuni cariva (sh-cu cari easti vidzut di altsã); vidzutã, videari, fatsã, opsi, masti, fanã, ceahre, prep *{ro: înfăţişare, aspect, prezenţă}* *{fr: apparence, comparution, présence}* *{en: appearance, aspect}* ex: ca dzãna tu indami (tu vidzutã, cãndu s-aspusi)

indami[2]/indame (in-dá-mi) adv – tu anj, tu ilichii *{ro: în ani}* *{fr: en âge}* *{en: of age}* ex: easti indami (tu ilichii); tamam tu indami (tu ilichia bunã) eara doilji cãndu s-loarã

indati/indate (in-dá-ti) sf indãts (in-dắtsĭ) – lucrul tsi-l fatsi atsel cari agiutã, intati, ãndatã, agiutor *{ro: ajutor}* *{fr: aide, assistance}* *{en: aid, assistance}* ex: di yeatru fãrã indati (agiutor); yin a gionjlor indati (agiutor) § ***intati/intate*** (in-tá-ti) sf intãts (in-tắtsĭ) – (unã cu ***indati***) ex: gionjlji a noshtri, tuts intati tsi-lj pitritsem; nã da intati-a nauã § ***ãndatã*** (ãn-dá-tã) sf ãndãts (ãn-dắtsĭ) – (unã cu ***indati***) ex: shi a gionjlor s-duc ãndatã

indihachi/indihache (in-di-háchi) adv – vedz tu ***hachi***

indires (in-di-résŭ) sn indiresi/indirese (in-di-ré-si) shi indiresuri (in-di-ré-surĭ) – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu-aestu; vedz ***intires***

indrari/indrare (in-drá-ri) sf indrãri (in-drắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***intrari***

indrat (in-drátŭ) adg indratã (in-drá-tã), indrats (in-drátsĭ), indrati/indrate (in-drá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***intrat***

indru (ín-dru) vb I indrai (in-dráĭ), indram (in-drámŭ), indratã (in-drá-tã), indrari/indrare (in-drá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***intru***

induescu (in-du-ĭés-cu) (mi) vb IV induii (in-du-íĭ), indueam (in-du-ĭámŭ), induitã (in-du-í-tã), induiri/induire (in-du-í-ri) – nu hiu sigur (hiu pi-andaulea) cã un lucru easti dealihea; nu shtiu cari pãreari easti buna sh-cari nibuna; nu shtiu tsi s-fac sh-tsi cali s-ljau (cã nu cunoscu cari easti atsea ma buna) *{ro: se îndoi}* *{fr: douter, être en doute}* *{en: doubt, be in doubt}* § ***induit*** (in-du-ítŭ) adg induitã (in-du-í-tã), induits (in-du-ítsĭ), induiti/induite (in-du-í-ti) – cari nu easti sigur cã un lucru easti dealihea; cari nu shtii tsi s-facã sh-tsi cali s-aleagã (cã nu cunoashti cari easti-atsea buna) *{ro: care se îndoieşte}* *{fr: qui se doute, qui est en doute}* *{en: who is in doubt}* § ***induiri/induire*** (in-du-í-ri) sf induiri (in-du-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si indueashti *{ro: acţiunea de a se îndoi}* *{fr: action de douter, d'être en doute}* *{en: action of doubting, of being in doubt}* § ***andaulea[1]*** (an-dáŭ-lea) adv – tsi s-aflã tu-unã catastasi iu nu shtii cari easti averlu, cari pãreari easti-atsea buna, tsi cali s-acatsã, etc.; (expr: stau andauãlea = stau sh-mi minduescu, cã nu shtiu tsi s-fac; shuvãescu) *{ro: la îndoială}* *{fr: en doute}* *{en: in doubt}* ex: elj stãtea andauãlea (expr: neapufãsits, nu shtia tsi s-facã, shuvãea) § ***andauãlea[1]*** (an-dá-ŭã-lea) num invar – (unã cu ***andaulea[1]***)

induiri/induire (in-du-í-ri) sf – vedz tu ***induescu***

induit (in-du-ítŭ) adg – vedz tu ***induescu***

inerghii (i-nér-ghi-i) sf inerghii (i-nér-ghíĭ) – tãcatea tsi u ari omlu tra s-facã tsiva cu dinami; harea tsi lu-adarã omlu s-aspunã (tu tuti-atseali tsi fatsi) puteari (vãrtushami, dinami, vlagã, cuveti, etc.); ineryii, energhii, eneryii *{ro: energie, acţiune}* *{fr: énergie, action}* *{en: energy, action}* § ***ineryii*** (i-nér-yi-i) sf ineryii (i-nér-yíĭ) – (unã cu ***inerghii***) § ***energhii*** (e-nér-ghi-i) sf energhii (e-nér-ghíĭ) – (unã cu ***inerghii***) ex: om cu multã energhii (puteari di lucru) § ***eneryii*** (e-nér-yi-i) sf eneryii (e-nér-yíĭ) – (unã cu ***inerghii***) ex: nu-ari eneryii (puteari) s-facã tsiva § ***energhisescu*** (e-ner-ghi-sés-cu) vb IV energhisii (e-ner-ghi-síĭ), energhiseam (e-ner-ghi-seámŭ), energhisitã (e-ner-ghi-sí-tã), energhisiri/energhisire (e-ner-ghi-sí-ri) – fac un lucru cu ineryii; cilãstisescu, cilistisescu *{ro: activa energic, stărui}* *{fr: agir, persister, persévérer}* *{en: act*

energetically, persist, persevere} ex: va s-energhisescu (caftu cu ineryii, va cilistisescu) si s-facã aestu lucru § ***energhisit*** (e-ner-ghi-sítŭ) adg energhisitã (e-ner-ghi-sí-tã), energhisits (e-ner-ghi-sítsĭ), energhisiti/energhisite (e-ner-ghi-sí-ti) – tsi easti faptu cu ineryii; cilãstisit, cilistisit *{ro: activat energic, stăruit}* *{fr: agi avec énergie, persisté, persévéré}* *{en: acted energetically, persisted, persevered}* § ***energhisiri/energhisire*** (e-ner-ghi-sí-ri) sf energhisiri (e-ner-ghi-sírĭ) – atsea tsi fatsi cãndu cariva energhiseashti; cilãstisiri, cilistisiri *{ro: acţiunea de a activa energic, de a stărui; stăruire}* *{fr: action d'agir, de persister, de persévérer; efort, persévérance}* *{en: action of acting energetically, of persisting, of persevering}* § ***eneryisescu*** (e-ner-yi-sés-cu) vb IV eneryisii (e-ner-yi-síĭ), eneryiseam (e-ner-yi-seámŭ), eneryisitã (e-ner-yi-sí-tã), eneryisiri/eneryisire (e-ner-yi-sí-ri) – (unã cu ***energhisescu***) § ***eneryisit*** (e-ner-yi-sítŭ) adg eneryisitã (e-ner-yi-sí-tã), eneryisits (e-ner-yi-sítsĭ), eneryisiti/eneryisite (e-ner-yi-sí-ti) – (unã cu ***energhisit***) § ***eneryisiri/eneryisire*** (e-ner-yi-sí-ri) sf eneryisiri (e-ner-yi-sírĭ) – (unã cu ***energhisiri***)

ineryii (i-nér-yi-i) sf – vedz tu ***inerghii***

inglez (in-glézŭ) sm, sf – vedz tu ***Anglii***

inglizeashti/inglizeashte adv – vedz tu ***Anglii***

inglizescu (in-gli-zés-cu) adg – vedz tu ***Anglii***

ini/ine (í-ni) sf pl – lugurii tsi suntu ca hiri lundzi sh-nitoarsi, tsi s-aflã tu erghi (zãrzãvãts, yiitãts, carni, nevri, etc.) sh-dit cari s-fac tsãsãturli; lugurii ca hiri lundzi tsi s-aflã tu yiitãts (tu carni, nevri, etc.); (expr: mi treatsi prit ini = mi trec hiori (treambur di fricã, di-arcoari, etc.); mi nhiuredz) *{ro: fibre}* *{fr: fibres}* *{en: fibers}* ex: a pãstãljlor scoati-lã hirili, ma nu shi inili

inii/inie (i-ní-i) sf inii (i-níĭ) – herlu largu di la aratru (aletrã, dãmãljug); tsi intrã tu loc di fatsi avlachea; mesh, vomerã, vomirã *{ro: brăzdar, fierul lat de la plug}* *{fr: soc de la charrue}* *{en: ploughshare}*

inimarcu (i-ni-már-cu) adg – vedz tu ***inimã***

inimã (í-ni-mã) sf inimi/inime (í-ni-mi) shi ininj (í-ninjĭ) – mãdular dit cheptul a omlui cari fatsi sãndzili (cu mpindzearea) s-urdinã prit vini; (fig: 1: inimã = (i) suflit; haractir; hiri; (ii) njedz; usii; vahti, yii, mburitã; (iii) curai, thar, gãireti; (iv) vreari, agapi, mirachi, sivdã; (v) stumahi, pãnticã; (vi) chefi, plãtseari; etc.; 2: zborlu cari s-bagã nãinti icã dupã "inimã" aspuni noima-a zburãriljei: (i) cu inimã mari, cu inimã hãrai = hiu bun, pot s-aravdu multi cãtigursiri, zboari-arali, lãets tsi-nj si fac, etc.; oaminjlji pot sã-nj facã multi arali shi nu va lã u voi, va-lj ljertu; (ii) cu inimã di-amalamã (bunã) = (om) multu bun; (iii) cu inimã ndreaptã = (om) cu eryi, bun, tinjisit, ndreptu; (iv) cu inima curatã = suflit bun, nistipsit, tinjisit, tsi nu dzãtsi minciunj, tsi nu shtii drãcurii, tsi nu-ari muzavirlãchi; (v) cu inima dishcljisã = cu vreari, cu harauã, cu vãsãlii, cu hãrãcupilji, cu tinjii, etc.; (vi) cu inima ncljisã = nvirinat, fãrã harauã; (vii) cu inima ngljitsatã (di fricã) = lãhtãrsit multu; (viii) cu inimã di cãni; cu inimã lai = multu-arãu; (ix) (cu) inimã di cheatrã; cu inimã-aratsi; tsi nu-ari inimã = tsi nu-ari njilã, tsi nu-l mealã, tsi nu-l doari dip cãndu fatsi urutsets la lumi; (x) (cu) inimã di ljundar; cu trei ininj = multu inimos, curagios, gioni; (xi) cu inimã di ljepur = tsi s-aspari lishor, tsi easti fricos, tsi nu-ari curai; (xii) cu tutã inima = cu multã vreari, harauã, plãtseari; (xiii) (am) inima greauã = hiu nvirinat, am multi cripãri; (xiv) (fac un lucru) cu inima greauã = (l-fac lucrul) cu tuti cã-nj yini greu, nu para voi s-lu fac; (xv) (am) inima lishoarã = nu-am cripãri, gaileadz; (xvi) (fac un lucru) cu inima lishoarã = (l-fac lucrul) cã mi-arãseashti; (xvii) moari di inimã = moari di-unã lãngoari tsi u fatsi inima s-astãmãtseascã di bãteari; (xviii) ãnj dzãtsi inima (cã va s-facã tsiva) = aduchescu (pruved) cã va s-facã tsiva; (xix) nj-aspardzi inima = mi nvirineadzã, nj-fatsi-arãu; (xx) nj-mãc inima = mi siclitsescu, mi nvirinedz, ãnj fac gaileadz; nj-fac sãndzi-arãu; crep di-amãrãciuni; (xxi) bag tsiva la inimã = easti tsiva tsi mi cãrteashti, shi nu pot s-u-agãrshescu; ãnj pari arãu, chicusescu; (xxii) lu scosh dit inimã = nu-l mata voi; (xxiii) nj-calcu tu inimã = nu-l fac un lucru cu vreari (cu tutã inima); l-fac un lucru tsi-nj si caftã (tsi lipseashti s-lu fac) cu tuti cã nu mi-arãseashti; (xxiv) am (nj-sta) tsiva pri inimã = am tsiva tu minti tsi mi nvirineadzã icã un mistico tsi nu voi s-lu spun la lumi; (xxv) nj-u ljishurai (nj-u-avrai) inima = ljishurai (mi isihãsii) cã dzãsh atseali tsi-aveam pri inimã; (xxvi) ãnj caftã (nj-u va, mi tradzi) inima = voi s-am (sã-nj si da) tsiva, mi-arãseashti (sh-voi s-lu am) un lucru, unã mãcari, etc.; (xxvii) nu mi-alasã inima = nu pot si stau shi s-nu-l fac un lucru, unã buneatsã; canda mi pindzi cariva tra s-lu fac un lucru; (xxviii) mi-aumsi (ãnj njarsi) la inimã = ãnj featsi ghini, nj-si featsi chefea dupã cum u vream, mi-arãsi multu, ãnj featsi mari plãtseari; (xxix) nj-bag ciulichi la inimã = mi nvãrtushedz; expr: 3: nj-si fatsi inima cãt un puric = nj-easti multã fricã, lãhtãrsescu; 4: nj-ljau inima n dintsã (sh-lu fac un lucru) = nj-easti fricã ma-l fac lucrul; 5: nj-bag inima mpadi; nj-fac di inimã = nj-si fatsi njilã, mi curmã njila; 6: mi mãshcã inima (buriclu) = mi doari stumahea, pãntica, mi mãshcã buriclu; 7: nu-nj si dutsi pãnea la inimã = mãc fãrã orixi, nu pot s-mãc, nu ved hãiri di mãcari *{ro: inimă; suflet; miez, mijloc; curaj; dragoste; stomah; etc., etc.}* *{fr: coeur; milieu; courage; inquiétude; amour; compassion; estomac; etc., etc.}* *{en: heart; core, middle; courage, love; stomach; etc., etc.}* ex: inima s-nj-u-alash si batã; stihiu cu trei ininj (expr: multu gioni, inimos); muri di inimã (expr: di-unã lãngoari iu bãtearea-a inimãljei astãmãtseashti dinãoarã); dã-nj inima (fig: njedzlu) a hiumuniclui; pitrumsi pãn tu inima (fig: mesea) a faglui; arcoari ca tu inima (fig: mesea, vahtea, yia) di earnã; lu-apucã tu inima (fig: vahtea, yia, mburita) a cãloariljei; videarea-aestã lã deadi inimã (fig: curai, thar, gãireti); lo inimã (fig: curai); lj-dau inimã (fig: curai); lj-fac inimã (fig: curai); ari inimã di ljepuri (fig: mi-aspar multu lishor, nu-am dip curai); s-nu sh-u mãcã inima (fig: s-nu s-siclitseascã, s-nu sh-facã gaileadz); lj-cãdzu tu inimã (fig: tu vreari); lj-intrã tu inimã (fig: tu vreari); inima-lj (fig: stumahea, pãntica) s-nu-lj hibã goalã; lo yitria pri inima goalã (fig: nimãcat, cu stumahea goalã); pãnã si sh-facã di inimã (expr: s-lu curmã njila) Atsel-di-Analtu; s-tsã si bagã inima mpadi (expr: s-tsã si facã njilã); mi mãshcã inima (fig: stumahea); dau cu inima curatã (expr: fãrã s-minduescu lãets, drãcurii); nj-u featsi mãcarea dupã cum nj-u va inima (fig: ashi cum mi-arãseashti); s-tsã mãts cãt va-ts va, va-ts caftã inima (fig: cãt va s-vrei, cãt va ti-arãseascã) § ***injoarã*** (i-njĭoá-rã) sf injoari/injoare (i-njĭoá-ri) shi injiori (i-njĭórĭ) – inimã njicã; zbor trã hãidipsiri tsi s-dzãtsi a unui njic vrut; inimushi *{ro: inimioară}* *{fr: petit coeur}* *{en: little heart}* ex: nj-mãcash injoara (fig: mi siclitsish); spuni-nj dorlu di tru injoarã; sh-bãgã ciulichi la injoarã (si nvãrtushe); aleapsirã atsel tsi ardea injori; cãti injori nu-ari arsã!; tra s-lji dishcljidã injoara (fig: s-u facã si s-hãrseascã, s-facã chefi) § ***inimushi/inimushe*** (i-ni-mú-shi) sf inimush (i-ni-múshĭ) – (unã cu ***injoarã***) § ***inimarcu*** (i-ni-már-cu) adg inimarcã (i-ni-már-cã), inimartsã (i-ni-már-tsã), inimartsi/inimartse (i-ni-már-tsi) – tsi easti cu curagi; tsi nu-ari fricã; curagios, cãidigi, inimos, dãldãsit, alipidat *{ro: inimos, curajos, viteaz}* *{fr: vif, courageux, intrépide, vaillant, bouillant}* *{en: courageous, fearless, bold, brave}* ex: atumtsea-l vidzu tsi inimarcu (inimos, gioni) eara calu; inimarcu (inimos, fãrã fricã) ca bãrbat § ***inimos*** (i-ni-mósŭ) adg inimoasã (i-ni-moá-sã), inimosh (i-ni-móshĭ), inimoasi/inimoase (i-ni-moá-si) – (unã cu ***inimarcu***) § ***inimusescu*** (i-ni-mu-sés-cu) vb IV inimusii (i-ni-mu-síĭ), inimuseam (i-ni-mu-seámŭ), inimusitã (i-ni-mu-sí-tã), inimusiri/inimusire (i-ni-mu-sí-ri) – ãl fac pri cariva s-nu-lj mata hibã fricã; ãlj dau curagi; lj-fac gãireti; ãlj bag ciulichi la inimã; mbãrbãtedz *{ro: încuraja}* *{fr: encourager, donner du coeur}* *{en: encourage}* § ***inimusit*** (i-ni-mu-sítŭ) adg inimusitã (i-ni-mu-sí-tã), inimusits (i-ni-mu-sítsĭ), inimusiti/inimusite (i-ni-mu-sí-ti) – cari nu mata ari fricã; tsi-lj s-ari datã curagi; mbãrbãtat *{ro: încurajat}* *{fr: encouragé}* *{en: encouraged}* § ***inimusiri/inimusire*** (i-ni-mu-sí-ri) sf inimusiri (i-ni-mu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva inimuseashti pri cariva; mbãrbãtari *{ro: acţiunea de a încuraja; încurajare}* *{fr: action d'encourager, de donner du coeur; encouragement}* *{en: action of encouraging, encouragement}*

inimos (i-ni-mósŭ) adg – vedz tu ***inimã***
inimusescu (i-ni-mu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***inimã***
inimushi/inimushe (i-ni-mú-shi) sf – vedz tu ***inimã***
inimusiri/inimusire (i-ni-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***inimã***
inimusit (i-ni-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***inimã***
injoarã (i-njĭoá-rã) sf – vedz tu ***inimã***
inoplimã (i-nó-pli-mã) sf fãrã pl – shpirtu (alcool) adrat trã yitrãtsãlji mash (nu trã beari) *{ro: spirt medicinal} {fr: éther hydrique} {en: ether}*
inrãescu (in-rã-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***nãirescu***
inrãiri/inrãire (in-rã-í-ri) sf – vedz tu ***nãirescu***
inrãit (in-rã-ítŭ) adg – vedz tu ***nãirescu***
insafi/insafe (in-sá-fi) sf – vedz tu ***isafi***
insã (ín-sã) adgf, adv – cari easti isea cu altu (tu lundzimi, greatsã, puteari, ilichii, etc.); unã, isea, isa, isha *{ro: egal} {fr: égal} {en: equal}* ex: tsitati di leamni analtã insã (isea) cu tsitatea; suflitili tuti unã insã suntu (tuti suntu isea, suntu unã)
inshari/inshare (in-shĭá-ri) sf – vedz tu ***es***
inshat (in-shĭátŭ) adg – vedz tu ***es***
inshiri/inshire (in-shí-ri) sf – vedz tu ***es***
inshit (in-shítŭ) adg – vedz tu ***es***
insu (ín-su) sf insã (ín-sã), inshi (ín-shi), insi/inse (ín-si) – om (muljari i bãrbat) lugursit ti el singur ahoryea di-alantsã oaminj; hiintsã umineascã; mini (tini, el, etc.) idyiul; mini (tini, el, etc.) sh-tut mini (tini, el, etc.); ipuchimen, citãman, suflit *{ro: ins, individ, om, persoană; însumi, însuţi, însuşi, însune, etc.} {fr: homme, individu, personne; moi-même, toi-même, etc.} {en: individual, person; myself, yourself, himself, etc.}* ex: tut insul (cati om) cu gustul a lui; lj-lipsescu trei inshi (oaminj); cã insu (el idyiul, el insush) vurcolaclu eara; fãrã s-lu cunoascã cã easti bãrbat-su insu (el idyiul, el insush); insunj mini (eu singur, mini sh-tut mini); insush el (el singur, el idyiul) nã cljamã; s-bagã insush singur; fatsi insush (el idyiul) lucri-arali; insush (el idyiul) Dumnidzã; ti dusish tini insuts
intati/intate (in-tá-ti) sf intãts (in-tắtsĭ) – vedz tu ***indati***
intires (in-ti-résŭ) sn intiresi/intirese (in-ti-ré-si) shi intiresuri (in-ti-ré-surĭ) – vrearea tsi u ari un (tsi fatsi un lucru) tra s-amintã tsiva (s-aibã unã ufelii, sã-lj si ndreagã huzmetea); ntires, sinfer, ufelii, amintatic *{ro: interes} {fr: intérêt} {en: interest}* § ***ntires*** (nti-résŭ) sn ntiresi/ntirese (nti-ré-si) shi ntiresuri (nti-ré-surĭ) – (unã cu ***intires***) § ***ntirisedz*** (nti-ri-sédzŭ) (mi) vb I ntirisai (nti-ri-sáĭ), ntirisam (nti-ri-sámŭ), ntirisatã (nti-ri-sá-tã), ntirisari/ntirisare (nti-ri-sá-ri) – fac pri cariva s-aibã un intires tu fãtsearea-a unui lucru; am un intires (s-am, s-amintu tsiva, s-am unã ufelii, etc.) cãndu fac un lucru; sinfirsescu *{ro: (se) interesa} {fr: (s')intéresser} {en: interest, be interested}* ex: nu mi ntiriseadzã dip atseali tsi va s-facã § ***ntirisat*** (nti-ri-sátŭ) adg ntirisatã (nti-ri-sá-tã), ntirisats (nti-ri-sátsĭ), ntirisati/ntirisate (nti-ri-sá-ti) – (atsel) tsi ari un intires cãndu fatsi un lucru; (atsel) cari-sh mutreashti ntireslu-a lui mash; sinfirsit *{ro: interesat} {fr: intéressé} {en: interested}* § ***ntirisari/ntirisare*** (nti-ri-sá-ri) sf ntirisãri (nti-ri-sắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti ntirisat; sinfirsiri *{ro: acţiunea de a interesa} {fr: action d'intéresser, d'être intéressé} {en: action of interesting, of being interested}*
intrari/intrare (in-trá-ri) sf – vedz tu ***intru***
intrat (in-trátŭ) adg – vedz tu ***intru***
intratã (in-trá-tã) sf – vedz tu ***intru***
intru (ín-tru) vb I intrai (in-tráĭ), intram (in-trámŭ), intratã (in-trá-tã), intrari/intrare (in-trá-ri) – yin dit un loc di nafoarã (di-aradã ma dishcljis) tra s-mi aflu tu-un loc di nuntru (di-aradã ma ncljis); mi bag tu-un lucru (casã, grãdinã, pãduri, etc.); trec prit tsiva (tra s-mi duc iuva, s-mi curdusescu tu-un loc, etc.); trec nuntru; bag ciciorlu tu-un loc; ursescu n casã; njergu, mi duc, mi min, mi bag, mi hig, yin, etc.; (fig: 1: intru = nchisescu, apãrnjescu, acats, ahiursescu, ahiurhescu, etc.; 2: lj-u intru = (i) nchisescu s-lu bat, sã-lj dau un shcop; (ii) nchisescu s-mãc; 3: nj-intrã (s-fac tsiva) = ãnj yini, nj-bag tu minti, apufãsescu s-fac tsiva; expr: 4: (stranjili) intrã tu lari (tu apã) = (stranjili) s-adunã, si strimteadzã, njicshureadzã dupã lari; 5: dzãlili nu intrã n sac = nu bitisescu dzãlili, easti chiro; 6: nj-intrã luplu tu matsã = nj-si featsi multã foami, hiu multu agiun; 7: nj-intrã tu dintsã = nu pot s-lu ved ãn fatsã, nj-yini-agnos; 8: intru tu gailei = nchisescu s-aduchescu unã gailei tu suflit; 9: intru n cor = mi bag sh-mini tu-atsea tsi va si s-facã (agioc, alumtã, alishvirishi, etc.) *{ro: intra, pătrunde, etc.} {fr: entrer, pénétrer, etc.} {en: enter, penetrate, etc.}* ex: nu va esh di iu intrash (pri iu vinjish); intrã tu optu (nchisi anlu optu dit banã); s-intsrã cãndu s-ti-ariseascã?; dau s-intru, nu-nj si intrã; tsi lã intrã (fig: tsi lã vinji) sã si mpartã?; furlji intrarã (pitrumsirã) tu turcami; lj-u intrã (fig: nchisi s-lji da un shcop), lj-umflã sãmarlu; intrã-lj-u (fig: bati-l, dã-lj un shcop); nã u intrarã (fig: s-arcarã pri noi shi nchisirã s-nã batã); cãndu lj-u intrã (fig: nchisi s-lu batã), dã-lj, dã-lj, pãnã dzãsi cucotlu "agiundzi!"; lj-u intrarã a eapilor (fig: nchisirã s-li batã eapili); lj-u intrã (ahiursi s-lu batã) pri zvercã cu ciumaga; lj-u intrã a oasilor (fig: nchisi s-mãcã oasili); tu lari, pãndza intrã (si strindzi, s-njicshureadzã); mindua-ti sh-dauã, dzãsi amirãlu, cã dzãlili nu intrã tu sac (expr: nu bitisirã dzãlili, avem chiro); intrã nãpoi tu gailei sh-tu cripari (expr: nchisi s-aducheascã nãpoi gailei sh-cripari); lj-avea intratã luplu tru matsã (expr: agiunã multu) di-ahãtã alãgari § ***intrat*** (in-trátŭ) adg intratã (in-trá-tã), intrats (in-trátsĭ), intrati/intrate (in-trá-ti) – tsi s-ari bãgatã tu-un loc; tsi ari pitrumtã; bãgat, dus, vinjit, hiptu, etc. *{ro: intrat, pătruns, etc.} {fr: entré, pénétré, etc.} {en: entered, penetrated, etc.}* ex: cu ocljilj intrats (hiptsã) tu cafcali § ***intrari/intrare*** (in-trá-ri) sf intrãri (in-trắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-intrã i s-pitrundi iuva; loclu pri iu intrã un lucru; bãgari, dutseari, vinjiri, hidzeari, etc. *{ro: acţiunea de a intra, de a pătrunde, etc.; intrare, pătrundere, etc.} {fr: action d'entrer, de pénétrer, etc.; entrée} {en: action of entering, of penetrating, etc.; entry}* ex: nã bisearicã fãrã intrari (fãrã ushi, loc pri iu s-intrã dunjaea) § ***intratã*** (in-trá-tã) sf fãrã pl – intrari, nchisitã, ahiursitã, etc. *{ro: intrat, început} {fr: entrée, commencement} {en: entry; commencement}* ex: unã intratã di (cum intrã) la ushi; unã intratã (cum intrã) amirãlu n casã; tu intrata di (tu nchisita-al) April; tu intrata (tu nchisita) a anlui
inurii/inurie (i-nu-rí-i) sf inurii (i-nu-ríĭ) – loclu (hoara, partea di cãsãbã, mãhãlãlu, etc.) tsi tsãni di unã bisearicã; crishtinjlji tsi bãneadzã tu-aestu loc; enurii *{ro: enorie, parohie} {fr: paroisse} {en: parish}* § ***enurii/enurie*** (e-nu-rí-i) sf enurii (e-nu-ríĭ) – (unã cu ***inurii***) ex: pãnã aclo easti enuria-a preftului atsel noulu
io (ĭo) pr pirs I (*singular, masculin shi fiminin, numinativ shi acuzativ; acuzativlu poati s-aibã shi zborlu "**pri**" nãinti ma, di-aradã, s-avdi fãrã el; trã genitiv shi dativ vedz zborlu "mini"*) – zbor tsi lja loclu-a numãljei a atsilui tsi zburashti; mini, meni, eu, (*forma shcurtã*) mi (-mi, mi-) *{ro: eu, mine, pe mine, mă} {fr: je, me, moi} {en: I, me}* ex: io (mini) cad di somnu; io la shoput si-nj lu-ashteptu; tini io (pri mini) nu mi-ascultash; mi ntreghi io (pri mini)? fãrã di io nu va ti duts iuva; s-arcarã tuts pri io (pri mini) § ***eu*** (éŭ) pr pirs I (*zbor aproapea chirut tora dit limbã*) – (unã cu ***io***) ex: am shi eu (io, mini) cama mari; dutsets-vã voi, cã eu (io, mini) nu yin; atumtsea va s-mor shi eu (mini); eu (io) nu mi min di-aoa
iod (ĭódŭ) sm fãrã pl – lugurii tsi yini ca crustali lutsiti, lãi-murni, cu-unã anjurizmã greauã, bunã ca yitrii tsi s-bagã pi arãnj njits tra s-nu-acatsã pronj *{ro: iod} {fr: iode} {en: iodine}* § ***ioduformã*** (ĭo-du-fór-mã) sm ioduformi/ioduforme (ĭo-du-fór-mi) – unã yitrii adratã di iod, galbinã, bunã tri bãgari pi-arãnj tra s-nu-acatsã pronj *{ro: iodoform} {fr: iodoforme} {en: iodoform}*
iodh (ĭódhŭ) sm fãrã pl – unã cu ***iod***
iodhuformã (ĭo-dhu-fór-mã) sm iodhuformi/iodhuforme (ĭo-dhu-fór-mi) – unã cu ***ioduformã***
ioduformã (ĭo-du-fór-mã) sm – vedz tu ***iod***
iou (ĭóŭ) pr pirs I – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***io***
ip (ípŭ) sm ipi (ípĭ) shi sn ipuri (í-purĭ) – usic di la cicioarli a njeljlor (oilor, cãprilor, etc.) cu cari s-agioacã njitsljí; vãsilje, vãshclje, arshic, ashic, ishic, mishic, saltu, psaltu, alumã, anumã, vangã, amadã, nip, nãip, ipã, cocan, coci, cunjac *{ro:*

arşic plombat} {fr: osselet plombé} {en: knuckle bone} § ***ipã*** (í-pã) sf ipuri (í-purĭ) – (unã cu ***ip***)

ipaptu (í-pap-tu) sm, sf, adg – vedz tu ***ipupsii***

ipar (i-párŭ) sm – vedz tu ***eapã***

iparhii/iparhie (i-par-hí-i) sf iparhii (i-par-híĭ) – locurli (horli sh-cãsãbadzlji) tsi tsãn di un dispoti; crishtinjlji tsi bãneadzã tu-aesti locuri; eparhii *{ro: eparhie} {fr: diocèse} {en: diocese}* ex: him tu idyea iparhii § ***eparhii/eparhie*** (e-par-hí-i) sf eparhii (e-par-híĭ) – (unã cu ***iparhii***)

ipat (i-pátŭ) sn – vedz tu ***hicat***

ipã (í-pã) sf – vedz tu ***ip***

Ipir (Í-pirŭ) sm fãrã pl – parti (nai) dit Grãtsii, tsi s-aflã cãtrã Notlu-a Machiduniiljei, tu cari bãneadzã sh-multsã armãnj; Epir *{ro: Epir} {fr: Épire} {en: Epirus}* § ***Epir*** (É-pirŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***Ipir***) § ***ipirot*** (i-pi-rótŭ) sm, sf ipiroatã (i-pi-roá-tã), ipirots (i-pi-rótsĭ), ipiroati/ipiroate (i-pi-roá-ti) – un di-atselj tsi bãneadzã i yini dit Ipir *{ro: epirot} {fr: habitant d'Épire} {en: inhabitant of Epirus}* § ***epirot*** (e-pi-rótŭ) sm, sf epiroatã (e-pi-roá-tã), epirots (e-pi-rótsĭ), epiroati/epiroate (e-pi-roá-ti) – (unã cu ***epirot***) ex: mãratslji, lai, epirots s-dusirã Mureauã tuts; ma gionj di-armãnjlji epirots sh-ma-alumtãtori di fãrshirots pri lumi, sãnãtati!

ipirghu (í-pir-ghu) sn ipiryi/ipirye (í-pir-yi) – unã cu ***ipirgu***

ipirgu (í-pir-ghu) sn ipiryi/ipirye (í-pir-yi) – unã hãlati cari-agiutã la fãtsearea-a unui lucru; irgãlii, hãlati *{ro: instrument, sculă, unealtă} {fr: instrument, outil} {en: instrument, tool}*

ipirot (i-pi-rótŭ) sm, sf – vedz tu ***Ipir***

ipiscup (i-pís-cupŭ) sm ipiscuchi (i-pís-cuchĭ) – unã di scãrli analti di priftsãlji (di arhiereeanj); arhiereu, dispoti; episcop *{ro: episcop} {fr: évêque} {en: bishop}* § ***episcop*** (e-pís-copŭ) sm episcochi (e-pís-cochĭ) – (unã cu ***ipiscup***) § ***ipiscupii/ipiscupie*** (i-pis-cu-pí-i) sf ipiscupii (i-pis-cu-piĭ) – tehnea di ipiscup (dispoti); scamnul di ipiscup (dispoti); iparhia (locurli, horli sh-cãsãbadzlji) tsi tsãni di un dispoti; crishtinjlji tsi bãneadzã tu-aestã iparhii; episcopii, ipiscupat, episcopat, disputsãlji, eparhii *{ro: episcopie} {fr: diocèse} {en: diocese}* § ***episcopii/episcopie*** (e-pis-co-pí-i) sf episcopii (e-pis-co-piĭ) – (unã cu ***ipiscupii***) § ***ipiscupat*** (i-pis-cu-pátŭ) sn ipiscupati/ipiscupate (i-pis-cu-pá-ti) – (unã cu ***ipiscupii***) § ***episcopat*** (e-pis-co-pátŭ) sn episcopati/episcopate (e-pis-co-pá-ti) – (unã cu ***ipiscupii***) § ***ipiscupescu*** (i-pis-cu-pés-cu) adg ipiscupeascã (i-pis-cu-peás-cã), ipiscupeshtsã (i-pis-cu-pésh-tsã), ipiscupeshti/ipiscupeshte (i-pis-cu-pésh-ti) – tsi tsãni di un ipiscup (di-unã ipiscupii); di ipiscup; di dispoti; disputescu *{ro: episcopesc} {fr: d'évêque, de diocèse} {en: of bishop, of diocese}* ex: scamnu ipiscupescu (di ipiscup); pãtiritsã ipiscupeascã (di ipiscup) § ***episcopescu*** (e-pis-co-pés-cu) adg episcopeascã (e-pis-co-peás-cã), episcopeshtsã (e-pis-co-pésh-tsã), episcopeshti/episcopeshte (e-pis-co-pésh-ti) – (unã cu ***ipiscupescu***)

ipiscupat (i-pis-cu-pátŭ) sn – vedz tu ***ipiscup***

ipiscupescu (i-pis-cu-pés-cu) adg – vedz tu ***ipiscup***

ipiscupii/ipiscupie (i-pis-cu-pí-i) sf – vedz tu ***ipiscup***

ipolipsi/ipolipse (i-pó-lip-si) sf fãrã pl – ihtibari, tinjii, mali; mãnear (tu zburãrea: nu-lj dau di mãnear) *{ro: considerație, respect} {fr: consideration, respect} {en: consideration, respect}*

iposhisi/iposhise (i-pós-hi-si) sf iposhisi (i-pós-hi-si) – (bãgats oarã cã tu-aestu zbor s-fatsi unã exceptsii tu nomurli a noastri di scriari: gramatili "sh" nu s-avdu deadun tu idyea silabã, cum easti di-aradã, ca unã singurã boatsi, ma s-avdu ahoryea ca dauã bots s-h, tu dauã silabi) – atsea tsi s-fatsi a unui cãndu-lj si tãxeashti (lj-si da zbor cã va-lj si facã) tsiva; tãxiri, ipushisiri *{ro: promisiune} {fr: promesse} {en: promise}* § ***ipushisescu*** (i-pus-hi-sés-cu) vb IV ipushisii (i-pus-hi-síĭ), ipushiseam (i-pus-hi-seámŭ), ipushisitã (i-pus-hi-sí-tã), ipushisiri/ipushisire (i-pus-hi-sí-ri) – mi leg cã va fac (dau) un lucru; dau zbor (cã va s-fac tsiva); tãxescu *{ro: promite} {fr: promettre, se faire fort} {en: promise}* § ***ipushisit*** (i-pus-hi-sítŭ) adg ipushisitã (i-pus-hi-sí-tã), ipushisits (i-pus-hi-sítsĭ), ipushisiti/ipushisite (i-pus-hi-sí-ti) – (lucru) trã cari s-ari datã zbor cã va si s-facã; tãxit *{ro: promis} {fr: promis} {en: promised}* § ***ipushisiri/ipushisire*** (i-pus-hi-sí-ri) sf ipushisiri (i-pus-hi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ipushiseashti tsiva; iposhisi, tãxiri *{ro: acțiunea de a promite; promitere, promisiune} {fr: action de promettre; promission} {en: action of promising; promise}*

ipothisi/ipothise (i-póthi-si) sf ipothisi (i-pó-thisĭ) – unã cu ***ipotisi***

ipotisi/ipotise (i-póthi-si) sf ipotisi (i-pó-thisĭ) – lucru, faptã, facã *{ro: afacere, treabă, chestiune, cauză, problemă} {fr: affaire, fait, cause, problème} {en: affair, fact, cause, problem}* ex: trã tsi ipotisi (lucru) vinjish?

ipsu (íp-su) sn ipsuri (íp-surĭ) – unã soi di cheatrã tsi s-sãrmã lishor shi sh-u-adutsi niheamã cu cãlcherea; pulbiri di-aestã cheatrã tsi s-fatsi corcan cãndu easti-amisticatã cu apa (sh-tr-atsea s-bagã deavãrliga di-un cicior i brats frãmtu, tra s-lu tsãnã niminat pãnã s-vindicã) *{ro: ipsos, ghips} {fr: gypse} {en: gypsum}*

ipsumã (íp-su-mã) sf ipsumi/ipsume (íp-su-mi) – cumata di lituryii dit cari s-talji ananfura trã cumnicari; lituryii, lutruyii, artu, pindeartu, pãnãyii, piscur, piscuri, piscurã *{ro: agneț, prescură} {fr: chanteau de pain bénit} {en: communion bread}* ex: ipsuma a caljljor

ipuchimen (i-pu-chí-menŭ) sm, sf ipuchimenã (i-pu-chí-me-nã), ipuchimenj (i-pu-chí-menjĭ) ipuchimeni/ipuchimene (i-pu-chí-me-ni) – om (muljari i bãrbat) lugursit ti el singur, ahoryea di-alantsã oaminj; hiintsã umineascã; insu, citãman, suflit *{ro: individ, persoană} {fr: homme, individu, personne} {en: individual, person}*

ipucrisii/ipucrisie (i-pu-cri-sí-i) sf ipucrisii (i-pu-cri-síĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ipucrizii***

ipucrit (i-pu-crítŭ) adg ipucritã (i-pu-crí-tã), ipucrits (i-pu-crítsĭ), ipucriti/ipucrite (i-pu-crí-ti) – (om) cari cu zborlu i cu purtarea caftã si s-aspunã altã soi di cum easti; om cu mintea ascumtã tsi dzãtsi minciunj shi culãchipsiri tra si sh-agiungã scupolu; jar acupirit (expr), cãrbuni anvãlit (expr), etc. *{ro: ipocrit, fățarnic} {fr: hyprocrite} {en: hypocrite}* § ***ipucrizii/ipucrizie*** (i-pu-cri-zí-i) sf ipucrizii (i-pu-cri-zíĭ) – harea tsi-l fatsi un om tra s-hibã ipucrit; purtari di om ipucrit *{ro: ipocrizie} {fr: hypocrisie} {en: hypocrisy}*

ipucrizii/ipucrizie (i-pu-cri-zí-i) sf – vedz tu ***ipucrit***

ipughrãfii (i-pu-ghrã-fí-i) sf ipughrãfii (i-pu-ghrã-fíĭ) – unã cu ***ipugrãfii***

ipughrãpsescu (i-pu-ghrãp-sés-cu) vb IV ipughrãpsii (i-pu-ghrãp-síĭ), ipughrãpseam (i-pu-ghrãp-seámŭ), ipughrãpsitã (i-pu-ghrãp-sí-tã), ipughrãpsiri/ipughrãpsire (i-pu-ghrãp-sí-ri) – unã cu ***ipugrãfii***

ipughrãpsiri/ipughrãpsire (i-pu-ghrãp-sí-ri) sf ipughrãpsiri (i-pu-ghrãp-sírĭ) – unã cu ***ipugrãfii***

ipughrãpsit (i-pu-ghrãp-sítŭ) adg ipughrãpsitã (i-pu-ghrãp-sí-tã), ipughrãpsits (i-pu-ghrãp-sítsĭ), ipughrãpsiti/ipughrãpsite (i-pu-ghrãp-sí-ti) – unã cu ***ipugrãfii***

ipugrãfii/ipugrãfie (i-pu-grã-fi-i) sf ipugrãfii (i-pu-grã-fíĭ) – numa-a omlui scriatã cu mãna-a lui tu-unã carti (acoalã) ca semnu cã-atseali aspusi tu carti suntu scriati (aspusi, pricunuscuti, shtiuti ca) dealihea di el; cundilj, cundiljauã *{ro: iscălitură} {fr: signature} {en: signature}* § ***ipugrãpsescu*** (i-pu-grãp-sés-cu) vb IV ipugrãpsii (i-pu-grãp-síĭ), ipugrãpseam (i-pu-grãp-seámŭ), ipugrãpsitã (i-pu-grãp-sí-tã), ipugrãpsiri/ipugrãpsire (i-pu-grãp-sí-ri) – nji ngrãpsescu numa cu mãna-a mea (tra s-aspun, multi ori, cã am dghivãsitã shi pricunuscutã atseali scriati tu carti); simnedz, simiusescu *{ro: semna, iscăli} {fr: signer, souscrire} {en: sign}* § ***ipugrãpsit*** (i-pu-grãp-sítŭ) adg ipugrãpsitã (i-pu-grãp-sí-tã), ipugrãpsits (i-pu-grãp-sítsĭ), ipugrãpsiti/ipugrãpsite (i-pu-grãp-sí-ti) – (carti) pri cari s-veadi numa ipugrãpsitã; simnat, simiusit *{ro: semnat} {fr: signé, souscrit} {en: signed}* § ***ipugrãpsiri/ipugrãpsire*** (i-pu-grãp-sí-ri) sf ipugrãpsiri (i-pu-grãp-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sh-bagã numa scriatã cu mãna-a lui; simnari, simiusiri *{ro: acțiunea de a semna; semnare} {fr: action de signer, de souscrire} {en: action of signing}*

ipugrãpsescu (i-pu-grãp-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ipugrãfii***
ipugrãpsiri/ipugrãpsire (i-pu-grãp-sí-ri) sf – vedz tu ***ipugrãfii***
ipugrãpsit (i-pu-grãp-sítŭ) adg – vedz tu ***ipugrãfii***
ipuhii/ipuhie (i-pu-hí-i) sf ipuhii (i-pu-híĭ) – chiro tu cari s-ari faptã tsiva tr-adutseari aminti; oara tsi easti tamam tra si s-adarã un lucru; chiro, oarã, apuhii, etc. *{ro: timp, ocazie, timp oportun}* *{fr: époque, temps; occasion, moment opportun}* *{en: time; occasion, right moment}* ex: tsi au faptã tu ipuhia (chirolu)-a lor; lj-aflash ipuhia (chirolu, oara tsi lipsea); tu tsi ipuhii (chiro) avea vinjitã nu-ts yini tu minti
ipuhondru (i-pu-hón-dru) sm, sf ipuhondrã (i-pu-hón-drã), ipuhondzrã (i-pu-hón-dzrã), ipuhondri/ipuhondre (i-pu-hón-dri) – om tsi s-plãndzi tut chirolu cã-l doari tsiva, cari pistipseashti cã ari unã i ma multi lãngori, minciunoasi i dealihea (ma cari yeatsãrlji nu pot s-lji li aflã) *{ro: ipohondru}* *{fr: hypocondre}* *{en: hypochondriac}* ex: tuti-l dor, cã easti ipuhondru § ***ipuhundrii/ipuhundrie*** (i-pu-hun-drí-i) sf ipuhundrii (i-pu-hun-dríĭ) – catastasea tu cari s-aflã omlu tsi easti ipuhondru, cãndu-lj si pari cã easti lãndzit shi-l dor tuti, cãndu s-mindueashti mash la lãngorli tsi li ari sh-yeatsãrlji nu pot sã-lj li aflã *{ro: ipohondrie}* *{fr: hypocondrie}* *{en: hypochondria}* ex: nu pot s-lj-u scot ipuhundria dit cap § ***ipuhundrilji/ipuhundrilje*** (i-pu-hun-drí-lji) sf ipuhundrilj (i-pu-hun-drílji̯) – (unã cu ***ipuhundrii***) § ***ipuhundrios*** (i-pu-hun-dri-ósŭ) adg ipuhundrioasã (i-pu-hun-dri-oá-sã), ipuhundriosh (i-pu-hun-dri-óshĭ), ipuhundrioasi/ipuhundrioase (i-pu-hun-dri-oá-si) – tsi easti ipuhondru *{ro: ipohondrios}* *{fr: hypocondriaque}* *{en: hypochondrical}* § ***ipuhundrisescu*** (i-pu-hun-dri-sés-cu) (mi) vb IV ipuhundrisii (i-pu-hun-dri-síĭ), ipuhundriseam (i-pu-hun-dri-seámŭ), ipuhundrisitã (i-pu-hun-dri-sí-tã), ipuhundrisiri/ipuhundrisire (i-pu-hun-dri-sí-ri) – mi fac ipuhondru *{ro: deveni ipohondru}* *{fr: devenir hypohondre}* *{en: become a hypochondriac}* § ***ipuhundrisit*** (i-pu-hun-dri-sítŭ) adg ipuhundrisitã (i-pu-hun-dri-sí-tã), ipuhundrisits (i-pu-hun-dri-sítsĭ), ipuhundrisiti/ipuhundrisite (i-pu-hun-dri-sí-ti) – cari s-featsi ipuhondru *{ro: devenit ipohondru}* *{fr: devenu hypohondre}* *{en: who became a hypochondriac}* § ***ipuhundrisiri/ipuhundrisire*** (i-pu-hun-dri-sí-ri) sf ipuhundrisiri (i-pu-hun-dri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-ipuhundriseashti *{ro: acţiunea de a deveni ipohondru}* *{fr: action de devenir hypohondre}* *{en: action of becoming a hypochondriac}*
ipuhreusi/ipuhreuse (i-pu-hré-u-si) sf – vedz tu ***hreu***
ipuhriusescu (i-pu-hri-u-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***hreu***
ipuhriusiri/ipuhriusire (i-pu-hri-u-sí-ri) sf – vedz tu ***hreu***
ipuhriusit (i-pu-hri-u-sítŭ) adg – vedz tu ***hreu***
ipuhriutico (i-pu-hri-u-ti-có) adg – vedz tu ***hreu***
ipuhundrii/ipuhundrie (i-pu-hun-drí-i) sf – vedz tu ***ipuhondru***
ipuhundrilji/ipuhundrilje (i-pu-hun-drí-lji) sf – vedz tu ***ipuhondru***
ipuhundrios (i-pu-hun-dri-ósŭ) adg – vedz tu ***ipuhondru***
ipuhundrisescu (i-pu-hun-dri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ipuhondru***
ipuhundrisiri/ipuhundrisire (i-pu-hun-dri-sí-ri) sf – vedz tu ***ipuhondru***
ipuhundrisit (i-pu-hun-dri-sítŭ) adg – vedz tu ***ipuhondru***
ipumunii/ipumunie (i-pu-mu-ní-i) sf ipumunii (i-pu-mu-níĭ) – harea tsi u-ari atsel tsi poati s-aravdã multi; arãvdari, rãvdari, arãvdãciuni, sabri *{ro: răbdare}* *{fr: patience}* *{en: patience}*
ipupsii/ipupsie (i-pup-sí-i) sf ipupsii (i-pup-síĭ) – sãmtsãrea tsi u-avem tu suflit shi ideea tsi nã treatsi prit minti cã atsea tsi videm (fãtsem i nã si spuni) nu easti dealihea (shi noi pistipsim cã lucrili suntu altã soi di cum li videm, li fãtsem i nã si spuni); shube, shubei, shubie, ergu, pripus *{ro: bănuială}* *{fr: soupçon, suspicion}* *{en: suspicion}* § ***ipaptu*** (í-pap-tu) sm, sf, adg ipaptã (í-pap-tã), ipaptsã (í-pap-tsã), ipapti/ipapte (í-pap-ti) – atsel trã cari s-pistipseashti (ma nu easti sigura shtiut) cã ari faptã un lucru; atsel trã cari lumea ari intratã tu shubei; un di cari esti ghini s-ti-afireshti cã nu ts-aspuni ncreadiri; ipuptu, shubeilãtic, shubeilã *{ro: suspect}* *{fr: suspect}* *{en: suspect}* § ***ipuptu*** (í-pup-tu) sm, sf, adg iputã (í-pup-tã), iputsã (í-pup-tsã), ipupti/ipupte (í-pup-ti) – (unã cu ***ipaptu***)
iputu (í-pup-tu) sm, sf, adg – vedz tu ***ipupsii***
ipurgo (i-pur-ghó) sm ipurgadz (i-pur-ghádz) – om di frãmti dit un crat (tsi-avea numa di vizir, tu Turchia dit chirolu-atsel vecljul), cari fatsi parti dit unã parei di oaminj (guvernul) tsi nicuchirseashti (la scara nai ma-analtã), huzmetsli-a unui crat *{ro: ministru}* *{fr: ministre}* *{en: minister (government)}* § ***ipuryiu*** (i-pur-yíŭ) sn ipuryiuri (i-pur-yí-urĭ) – parti dit pareea di oaminj (guvernul) tsi nicuchirseashti (la scara nai ma-analtã), huzmetsli-a unui crat shi ari tu frãmtea-a lui un ipurgo *{ro: minister}* *{fr: ministère}* *{en: ministry}*
ipuryiu (i-pur-yíŭ) sn – vedz tu ***ipurgo***
ipushisescu (i-pus-hi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***iposhisi***
ipushisiri/ipushisire (i-pus-hi-sí-ri) sf – vedz tu ***iposhisi***
ipushisit (i-pus-hi-sítŭ) adg – vedz tu ***iposhisi***
irade (i-ra-dé) sm iradedz (i-ra-dédzĭ) – leadzi scriatã shi datã di sultan; iradei *{ro: iradea}* *{fr: rescrit du sultan}* *{en: edict issued by the sultan}* § ***iradei/iradee*** (i-ra-dé-i) sf iradei (i-ra-déĭ) – (unã cu ***irade***) § ***iradeauã*** (i-ra-deá-ŭã) sf iradeali/iradeale(?) (i-ra-deá-li) – (unã cu ***irade***) ex: amirãlu deadi trã aestã ipotisi nã iradeauã (leadzi)
iradeauã (i-ra-deá-ŭã) sf – vedz tu ***irade***
iradei/iradee (i-ra-dé-i) sf – vedz tu ***irade***
iratã (i-rá-tã) sf irati/irate (i-rá-ti) – vedz tu ***airati***
irati/irate (i-rá-ti) sf – vedz tu ***airati***
irbap (ir-bápŭ) adg irbapã (ir-bá-pã), irbãchi (ir-bắchĭ), irbapi/irbape (ir-bá-pi) – tsi ari putearea s-facã un lucru; tsi easti n stari s-facã tsiva; tsi axizeashti s-adarã un lucru; irbapi, acshu, axiu, icano, izoti *{ro: capabil}* *{fr: capable}* *{en: capable}* § ***irbapi/irbape*** (ir-bá-pi) adg irbapã (ir-bá-pã), irbãchi (ir-bãchĭ), irbapi/irbape (ir-bá-pi) – unã cu ***irbap***
irbapi/irbape (ir-bá-pi) adg – vedz tu ***irbap***
irbar (ir-bárŭ) sn – vedz tu ***earbã***
irbos (ir-bósŭ) adg – vedz tu ***earbã***
irgãlii/irgãlie (ir-gã-lí-i) sf irgãlii (ir-gã-líĭ) – unã hãlati cari-agiutã la fãtsearea-a unui lucru; ipirgu, hãlati *{ro: instrument, sculă, unealtă}* *{fr: instrument, outil}* *{en: instrument, tool}* ex: irgãlii (hãlãts) arãfteshti
irghãlii/irghãlie (ir-ghã-lí-i) sf irghãlii (ir-ghã-líĭ) – unã cu ***irgãlii***
irghile (ir-ghi-lé) sm irghiladz (ir-ghi-ládzĭ) shi irghiledz (ir-ghi-lédzĭ) – turmã di calj tsi crescu shi pascu deadun; irghilii *{ro: herghelie}* *{fr: haras, troupeau de chevaux}* *{en: stud of horses}* ex: irghiladz nincãlicats § ***irghilii/irghilie*** (ir-ghi-lí-i) sf irghilii (ir-ghi-líĭ) – (unã cu ***irghile***) ex: nu-ari irghilii § ***irghilish*** (ir-ghi-líshĭŭ) adg irghilishi/irghilishe (ir-ghi-lí-shi), irghilish (ir-ghi-líshĭ), irghilishi/irghilishe (ir-ghi-lí-shi) – tsi ari s-facã cu-unã irghilii; tsi yini dit irghilii; di irghile *{ro: de herghelie}* *{fr: de haras, qui provient d'un haras}* *{en: of a stud of horses}* ex: cãvalã pri un cal irghilish (dit irghile); eapi irghilishi (tsi yin dit irghilii)
irghilii/irghilie (ir-ghi-lí-i) sf – vedz tu ***irghile***
irghilish (ir-ghi-líshĭŭ) adg – vedz tu ***irghile***
irini/irine (i-rí-ni) sf irinj (i-rínjĭ) – starea (catastasea) di bunã aduchiri namisa di oaminj (populi, etc.) cãndu nu-ari alumti (vãtãmãri, pulemati, etc.); aduchirea tsi s-fatsi namisa di populi (dupã un polim) cãndu cati popul sh-lja sartsina s-facã tsi lipseashti tra s-astãmãtseascã alumtili sh-vãtãmãrli; isihia tsi u-aducheashti omlu cãndu nu-ari nitsiunã minari i vrondu deavãrliga di el; arinji, isihii, arihati, sighã *{ro: pace}* *{fr: paix}* *{en: peace}* ex: cara s-featsi irini va s-dishcljidã schelili; tu soni, irinea cãndu s-adrã § ***arinji/arinje*** (a-rí-nji) sf arinj (a-rí-njĭ) – (unã cu ***irini***) § ***irinipsescu*** (i-ri-nip-sés-cu) (mi) vb IV irinipsii (i-ri-nip-síĭ), irinipseam (i-ri-nip-seámŭ), irinipsitã (i-ri-nip-sí-tã), irinipsiri/irinipsire (i-ri-nip-sí-ri) – fac (cu irinea tsi u dixescu deadun, doauã i ma multi populi) s-astãmãtseascã un polim tsi s-fatsi namisa di eali; lji mbun oaminjlji tsi si ncaci shi-lj fac si s-aducheascã shi s-hibã oaspits diznou; fac s-astãmãtseascã minãrli (zburãrli, vrondul, etc.) deavãrliga di cariva tra s-poatã sã-sh aflã isihia; irinisescu, arinjisescu, isihãsecu, arihãtipsescu, puituescu, mbun, mbunedz *{ro: pacifica, calma, linişti}* *{fr: pacifier, tranquilliser}* *{en: pacify,*

calm down, quiet} ex: di niscãnti dzãli nã irinipsim (isihãsim) § ***irinipsit*** (i-ri-nip-sítŭ) adg irinipsitã (i-ri-nip-sí-tã), irinipsits (i-ri-nip-sítsĭ), irinipsiti/irinipsite (i-ri-nip-sí-ti) – tsi ari faptã irini cu cariva; tsi easti isihãsit; irinisit, arinjisit, isihãsit, arihãtipsit, puituit, mbunat *{ro: pacificat, calmat, liniştit} {fr: pacifié, tranquillisé} {en: pacified, calmed down}* § ***irinipsiri/irinipsire*** (i-ri-nip-sí-ri) sf irinipsiri (i-ri-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lumea fatsi irini, cãndu sh-aflã isihii; irinisiri, arinjisiri, isihãsiri, arihãtipsiri, puituiri, mbunari *{ro: acţiunea de a pacifica, de a calma, de a linişti; pacificare, calmare, liniştire} {fr: action de pacifier, de tranquilliser} {en: action of pacifying, of calming down, of quieting}* § ***irinisescu*** (i-ri-ni-sés-cu) (mi) vb IV irinisii (i-ri-ni-síĭ), iriniseam (i-ri-ni-seámŭ), irinisitã (i-ri-ni-sí-tã), irinisiri/irinisire (i-ri-ni-sí-ri) – (unã cu ***irinipsescu***) ex: mizi li irinisi (li mbunã, li isihãsi) lucrili § ***irinisit*** (i-ri-ni-sítŭ) adg irinisitã (i-ri-ni-sí-tã), irinisits (i-ri-ni-sítsĭ), irinisiti/irinisite (i-ri-ni-sí-ti) – (unã cu ***irinipsit***) § ***irinisiri/irinisire*** (i-ri-ni-sí-ri) sf irinisiri (i-ri-ni-sírĭ) – (unã cu ***irinipsiri***) § ***arinjisescu*** (a-ri-nji-sés-cu) vb IV arinjisii (a-ri-nji-síĭ), arinjiseam (a-ri-nji-seámŭ), arinjisitã (a-ri-nji-sí-tã), arinjisiri/arinjisire (a-ri-nji-sí-ri) – (unã cu ***irinipsescu***) ex: lumea avea arinjisitã (s-avea isihãsitã) § ***arinjisit*** (a-ri-nji-sítŭ) adg arinjisitã (a-ri-nji-sí-tã), arinjisits (a-ri-nji-sítsĭ), arinjisiti/arinjisite (a-ri-nji-sí-ti) – (unã cu ***irinipsit***) § ***arinjisiri/arinjisire*** (a-ri-nji-sí-ri) sf arinjisiri (a-ri-nji-sírĭ) – (unã cu ***irinipsiri***)

irinipsescu (i-ri-nip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***irini***

irinipsiri/irinipsire (i-ri-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***irini***

irinipsit (i-ri-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***irini***

irinisescu (i-ri-ni-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***irini***

irinisiri/irinisire (i-ri-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***irini***

irinisit (i-ri-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***irini***

iriritsã (i-ri-rí-tsã) sf iriritsã (i-ri-rí-tsã) – unã adunãturã di tsintsi steali; (cu shapti steali? lãtrãpodlu?) *{ro: constelaţie de cinci stele; Carul Mare?} {fr: constellation de cinq étoiles: la Grande Ourse?} {en: constellation of five stars; Big Dipper?}* ex: s-alãncirã ca iriritsã; iriritsã shi vinturitsã

irisharcu (i-ri-shĭár-cu) adg – vedz tu ***sharcu***[2]

irmuxescu (ir-muc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ermu***

irmuxiri/irmuxire (ir-muc-sí-ri) sf – vedz tu ***ermu***

irmuxit (ir-muc-sítŭ) adg – vedz tu ***ermu***

irnari/irnare (ir-ná-ri) sf – vedz tu ***earnã***

irnat (ir-nátŭ) adg – vedz tu ***earnã***

irnedz (ir-nédzŭ) vb I – vedz tu ***earnã***

irnjii/irnjie (ir-njí-i) sf irnjii (ir-njíi) – loc gol pri cari nu creashti tsiva (icã aproapea tsiva) di itia cã da dip putsãnã ploai (multi ori acupirit mash cu-arinã); cãmpuri goali sh-iu nu bãneadzã multã dunjai; urnjii, irnjiu, pustilii, pustiliu, erimii, pundii, chiritã *{ro: pustiu; stepă} {fr: désert; lande, steppe} {en: desert; steppe}* ex: cum treatsi vimtul tu irnjii (pustilii); irnjiili s-fricueshti § ***irnjiu***[1] (ir-njíŭ) sn irnjii (ir-njíi) – (unã cu ***irnjii***) ex: cãrãrli strimti dit irnjiu § ***urnjii/urnjie*** (ur-njí-i) sf urnjii (ur-njíi) – (unã cu ***irnjii***) § ***irnjit*** (ir-njítŭ) adg irnjitã (ir-njí-tã), irnjits (ir-njítsĭ), irnjiti/irnjite (ir-njí-ti) – tsi ari tuti hãrili a unei irnjii (pustilii, pundii, etc.); tsi easti singur (gol); ermu, erim, pondu, axolit, singur, shuncru, cob, manoleac, munolcu, blãstimat *{ro: solitar, singuratic, izolat} {fr: solitaire, isolé} {en: solitary, isolated}* ex: strãbat cãljurli irnjiti (ermi, ca di irnjii) § ***irnjiu***[2] (ir-njíŭ) adg irnjii (ir-njí-i), irnjii (ir-njíi), irnjii (ir-njíi) – (unã cu ***irnjit***) ex: shadi muntili irnjiu (pondu, singur)

irnjit (ir-njítŭ) adg – vedz tu ***irnjii***

irnjiu[1] (ir-njíŭ) sn – vedz tu ***irnjii***

irnjiu[2] (ir-njíŭ) adg – vedz tu ***irnjii***

irushi/irushe (i-rú-si) sf – vedz tu ***iurushi***

irusi/iruse (i-rú-si) sf – vedz tu ***iurushi***

is[1] (ísŭ) pr pirs III isã (í-sã), ish (íshĭ), isi/ise (í-si) – grai tsi lja loclu a numãljei a atsilui (a atsiljei, a atsilor) trã cari easti zborlu; es, dis, nãs, dãs; (*formili shcurti di la "el"*) ãl, ul, lu, u, ãlj, lji, lj, li, l; mini (tini, el, etc.) idyiul; mini (tini, el, etc.) sh-tut mini (tini, el, etc.) *{ro: dânsul, dânsa, dânşii, dânsele; însumi, însuţi, etc.} {fr: il, elle, ils, elles; moi-même; toi-même, etc.} {en: he, she, they; myself, yourself, himself, etc.}* ex: ea isãsh (insush, idyea); noi ishãne (insune, idyea); s-ti chishi pri isã (nãsã) § ***es***[2] (ésŭ) pr pirs III esã (é-sã) shi easã (ĭá-sã), esh (éshĭ), esi/ese (é-si) shi easi/ease (ĭá-si) – (unã cu ***is***[1])

is[2] (isŭ) sm fãrã pl – boatsi lungã tsi fatsi sutsatã shi s-avdi deadun cu-un cãntic; ih, niho, boatsi, miludii, cãntic, nubeti *{ro: ison} {fr: la basse, le ton, accompagnement} {en: accompaniment}* ex: tsãn islu (ihlu); islu tsãn trei-patru cãnj

is[3] (ísŭ) adg isã (í-sã), ish (íshĭ), isi/ise (í-si) – 1: cari easti ndreptu ca unã fatsã tsi nu-ari pãrtsã ma-analti i ma dipusi; isea, dreptu, ndreptu, ischiu; 2: cari easti di idyea mãrimi cu cariva (idyea lundzimi, puteari, ilichii, etc.); tsi sh-u-adutsi (undzeashti) cu cariva i tsiva; isa, isea, isha, unã, insã, fit *{ro: egal, asemănător} {fr: égal, pareil} {en: equal, similar}* ex: isi suntu aesti dauã casi; calea easti isã (ndreaptã); nu easti isã (ndreaptã) aestã canoni; scrii isa (ndreptu) § ***isea*** (í-sea) adv – 1: cari easti ndreptu ca unã fatsã tsi nu-ari pãrtsã ma-analti i ma dipusi; is, dreptu, ndreptu, ischiu; 2: cari easti di idyea mãrimi cu cariva (idyea lundzimi, puteari, ilichii, etc.); isa, isha, unã, insã, fit; 3: aproapea, dip, tamam, anilea, etc. *{ro: direct, egal, chit} {fr: égal, tout droit, précisément, également, quitte à quitte} {en: equal, quit, free}* ex: tricu muntili shi isea (ndreptu, dip, tamam) pri nãsh s-lj-acatsã; isea (insã) shtim; tora him isea (unã, insã); trag isea (ndreptu) acasã; isea (tamam, analtu) pri-aesti zboarã § ***isa*** (í-sa) adv – (unã cu ***isea***) ex: si-l vearsã isa tuts; va s-aprindã unã lumbardã isea cu (tamam cãt) boea-a mea § ***isha*** (í-shĭa) adv – (unã cu ***isea***)

isa (í-sa) adv – vedz tu ***is***[3]

isafi/isafe (i-sá-fi) sf, adv isãhi(?) (i-sắhĭ) – 1: atsea tsi-aduchim tu suflit (un ameastic di dureari, jali, mãrazi, caimo, etc.) cãndu videm cariva cã s-pidipseashti; anjilã, njilã; 2: (lucru tsi easti) di primansus ma multu di cãt lipseashti); insafi, nisafi *{ro: milă; destul, peste măsură, fără măsură} {fr: pitié; assez, indulgence, équité, compte, outre mesure, à l'excès, sans mesure} {en: pity; enough, over measure, without measure}* ex: fãrã di isafi (fãrã njilã) lu vãtãmã; nvitsam pri multu, fãrã-isafi (ma multu dicãt lipseashti, fãrã misurã) § ***insafi/insafe*** (in-sá-fi) sf, adv insãhi(?) (in-sắhĭ) – (unã cu ***isafi***) § ***nisafi/nisafe*** sf, adv nisãhi (ni-sắhĭ) – (unã cu ***isafi***) ex: mãcã fãrã nisafi (di primansus, fãrã njilã, fãrã misurã); u scoasirã dit nisafi (u featsirã di primansus, fãrã misurã); u voi fãrã di nisafi (pristi misurã, multu di multu); nisafi (agiundzi)!

isapi/isape (i-sá-pi) sf isãchi (i-sắchĭ) – catortosea (numirlu) tsi s-aflã cãndu s-adunã ndauã numiri (tsi-aspun exudli fapti, pãradzlji tsi ari cariva ti loari di la altsã, etc.); atsea (paradzlji) tsi ari s-pãlteascã omlu trã mãcarea, bearea i durnjirea tsi u fatsi la unã hani; hisapi, luguryeazmo, lugaryeazmo, cicutealã, ricami; (expr: 1: om cu isapi = om tsi mindueashti ghini, tsi ari giudicata bunã; 2: nu-nj yini (intrã) tu isapi = nu-nj si ndreadzi lucrul, huzmetea) *{ro: socoteală} {fr: compte; calcul, avis} {en: account, counting, bill, check (meal)}* ex: tuti lucrili au isapea-a lor; isapea-nj ded curatã; sh-fãtsea isapea-lã tamam; ari sh-nãsã isapea-a ljei; fã isapea; nu easti tu isapi § ***hisapi/hisape*** (hi-sá-pi) sf hisãchi (hi-sắchĭ) – (unã cu ***isapi***) ex: doauã suti di liri, hisapea di cãrvanea tutã

ischeari/ischeare (is-chĭá-ri) – vedz tu ***ischiu***

ischeat (is-chĭátŭ) adg – vedz tu ***ischiu***

ischedz (is-chĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ischiu***

ischinar (is-chi-nárŭ) sm ischinari (is-chi-nárĭ) – om tsi-alagã di casã-casã, dzua di anlu nou, nviscut cu stranji caraghioasi, cu unã mutsunã pri fatsã shi chipurici di mesi, cari dzãtsi cãntitsi sh-aspari njitslji; ligucear, bubair, babughear, bubushar, arugucear, rugucear *{ro: căluşar mascat} {fr: personne travestie qui, le jour de l'an va de porte en porte en recitant quelques verses} {en: person going disguised, from door to door, on the new year day, reciting some verses}* ex: unlu di sots s-adrã ischinar shi altu cãnta cu dairelu

ischiu (ís-chĭu) adg – ischi/ische (ís-chi), ischi (ís-chi), ischi/ische (ís-chi) – tsi easti tes shi ndreptu ca unã ploaci fãrã locuri ma-analti i ma dipusi; (cali) tsi nu easti strãmbã i

shutsãtã fãrã aripidinj i anifuri; dreptu, ndreptu, andreptu, ãndreptu, direptu *{ro: drept} {fr: droit} {en: straight}* ex: loclu easti ischiu (dreptu) § ***ischedz*** (is-chĭédzŭ) (mi) vb I ischeai (is-chĭáĭ), ischeam (is-chĭámŭ), ischeatã (is-chĭá-tã), ischeari/ischeare (is-chĭá-ri) – fac un lucru (cali, loc, etc.) s-hibã ischiu; schedz, ndreptu, ndreg; (expr: lu ischedz = lu vatãm (un om), lu shcurtichedz) *{ro: nivela, netezi} {fr: niveler, aplanir, rendre droit} {en: level, plane, straighten}* ex: ischem (l-featsim ischiu) loclu; ischeadzã-nj (fã-nj-u s-hibã ndreaptã) vearga; ischeats-lji (expr: vãtãmats-lji, shcurticheats-lji) pri tuts § ***ischeat*** (is-chĭátŭ) adg ischeatã (is-chĭá-tã), ischeats (is-chĭátsĭ), ischeati/ischeate (is-chĭá-ti) – tsi easti faptu s-hibã ndreptu; scheat, ndriptat, ãndriptat, andriptat, ndreptu *{ro: nivelat, netezit} {fr: nivelé, aplani, rendu droit} {en: leveled, planed, straightened}* § ***ischeari/ischeare*** (is-chĭá-ri) sf ischeri (is-chĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ischeadzã tsiva; scheari, ndriptari, ãndriptari, andriptari, ndridzeari *{ro: acţiunea de a nivela, de a netezi; nivelare, netezire} {fr: action de niveler, d’aplanir, de rendre droit} {en: action of leveling, of planing, of straightening}* § ***schedz*** (schĭédzŭ) (mi) vb I scheai (schĭáĭ), scheam (schĭámŭ), scheatã (schĭá-tã), scheari/scheare (schĭá-ri) – (unã cu ***ischedz***) ex: gionili putsãn s-lu schedz (s-lu ndredz) § ***scheat*** (schĭátŭ) adg scheatã (schĭá-tã), scheats (schĭátsĭ), scheati/scheate (schĭá-ti) – (unã cu ***ischeat***) § ***scheari/scheare*** (schĭá-ri) sf scheri (schĭérĭ) – (unã cu ***ischeari***)

isea (í-sea) adv – vedz tu ***is***[3]

isha (í-shĭa) adv – vedz tu ***is***[3]

ishalã (i-shĭa-lá) invar – doxa-l Dumnidzã; cu vrearea (agiutorlu) al Dumnidzã *{ro: cu voia (ajutorul) Domnului!} {fr: s’il plaît à Dieu} {en: with God’s help (wish)!}* ex: ishala (cu vrearea-al Dumnidzã) mãni va s-yinã; ishala (cu agiutorlu-al Dumnidzã) mãni va sãpãm timeljlu a casãljei § ***ileala*** (i-lea-lá) invar – s-n-ascapã Dumnidzã; s-lu-alash shi s-fudzi di el (limãreaua s-da di nãs); s-nu hibã cu vrearea-al Dumnidzã! *{ro: scapă-ne Doamne!; să nu fie pe placul lui Dumnezeu} {fr: à Dieu ne plaise!} {en: God, save us!; without the wish of God}* ex: tutã hoara fatsi ileala (s-n-ascapã Dumnidzã!) di aestu om

ishari/ishare (i-shĭá-ri) sf – vedz tu ***es***

ishat (i-shĭátŭ) adg – vedz tu ***es***

ishazmati (i-shĭáz-ma-ti) sf pl – vedz tu ***isozmã***

ishic (i-shícŭ) sn – vedz tu ***arshic***

ishiri/ishire (i-shí-ri) sf – vedz tu ***es***

ishit (i-shítŭ) adg – vedz tu ***es***

ishitã (i-shí-tã) sf – vedz tu ***es***

ishitã* (i-shí-tã) sf – fim sing di la adg “ishit”; vedz ***ishit***

ishitor (i-shi-tórŭ) sn – vedz tu ***es***

isih (i-síhŭ) adg – vedz tu ***isihii***

isihãsescu (i-si-hã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***isihii***

isihãsiri/isihãsire (i-si-hã-sí-ri) sf – vedz tu ***isihii***

isihãsit (i-si-hã-sítŭ) adg – vedz tu ***isihii***

isihii/isihie (i-si-hí-i) sf isihii (i-si-híĭ) – irinea tsi u-aducheashti omlu cãndu nu-ari nitsiunã minari i vrondu deavãrliga di el; starea sufliteascã tsi u-aducheashti omlu tsi nu-ari vãrã minduiri (cripari, nvirinari, etc.); irini, arinji, arihati, arãhati, rihati, arihãtlãchi, sighã, tãseari

isihii/isihie (i-si-hí-i) sf isihii (i-si-híĭ) – irinea tsi u-aducheashti omlu cãndu nu-ari nitsiunã minari i vrondu deavãrliga di el; starea sufliteascã tsi u-aducheashti omlu tsi nu-ari vãrã minduiri (cripari, nvirinari, etc.); irini, arinji, arihati, arãhati, rihati, arihãtlãchi, sighã, tãtseari *{ro: linişte, tăcere, pace} {fr: tranquillité, paix, loisir} {en: tranquillity, stillness, peace, leisure}* ex: avem isihii aoatsi (arihati, irini); la noi easti isihii (arihati); nu putem s-nã plãndzem, avem isihii § ***isih*** (i-síhŭ) adg isihã (i-sí-hã), isihi (i-síhĭ), isihi/isihe (i-sí-hi) – tsi s-aflã tu-un loc iu nu-ari vãrã vrondu deavãrliga di el; tsi aducheashti unã isihii sh-arihati tu suflit; tsi sh-veadi di lucrul a lui sh-nu caftã cãvgã; agãlisit, irinipsit, arihãtipsit, etc. *{ro: liniştit, paşnic} {fr: tranquille, paisible} {en: tranquil, quiet, peaceful}* ex: easti un om isih; s-tsã shedz isih (s-nu ti minj, s-nu fats tsiva) § ***isihãsescu*** (i-si-hã-sés-cu) vb IV isihãsii (i-si-hã-síĭ), isihãseam (i-si-hã-seámŭ), isihãsitã (i-si-hã-sí-tã), isihãsiri/isihãsire (i-si-hã-sí-ri) – fac s-hibã isihii tu-un loc; stau isih sh-nu fac tsiva; fac s-astãmãtseascã minãrli (zburãrli, vrondul, etc.) deavãrliga di cariva tra s-poatã sã-sh aflã isihia; lji mbun oaminjlji tsi si ncaci shi-lj fac si s-aducheascã; dizvursescu dupã unã cali lungã i un copus mari tsi lu-am faptã; irinipsescu, irinisescu, arinjisescu, arihãtipsescu, arãpãsedz, agãlisescu, puituescu, mbun, mbunedz *{ro: linişti, pacifica, odihni} {fr: tranquilliser, apaiser, (se) reposer} {en: quiet down, pacify, calm down}* ex: cãndu s-isihãsirã lucrili; isihãsi (astãmãtsi) vimtul; isihãsea (stãi-tsã isih) tini, nu-lj grea § ***isihãsit*** (i-si-hã-sítŭ) adg isihãsitã (i-si-hã-sí-tã), isihãsits (i-si-hã-sítsĭ), isihãsiti/isihãsite (i-si-hã-sí-ti) – tsi easti faptu si sta isih tu-un loc; tsi sh-ari aflatã arihatea; tsi ari dizvursitã dupã unã cali lungã; irinipsit, irinisit, arinjisit, arihãtipsit, arãpãsat, agãlisit, puituit, mbunat *{ro: liniştit, pacificat, odihnit} {fr: tranquillisé, apaisé, reposé} {en: quieted, pacified, calmed down}* ex: suntu isihãsits dupã chiuteca (shcoplu) tsi mãcarã § ***isihãsiri/isihãsire*** (i-si-hã-sí-ri) sf isihãsiri (i-si-hã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva isihãseashti; irinipsiri, irinisiri, arinjisiri, arihãtipsiri, arãpãsari, agãlisiri, puituiri, mbunari *{ro: acţiunea de a linişti, de a pacifica, de a se odihni; liniştire, pacificare, odihnire} {fr: action de tranquilliser, d’apaiser, de (se) reposer} {en: action of quieting down, of pacifying, of calming down}*

ismer (is-mérŭ) adg ismerã (is-mé-rã), ismeri (is-mérĭ), ismeri/ismere (is-mé-ri) – (fatsã) tsi easti sumulai shi salbitã (sãhnjisitã, galbinã); (om) tsi ari fatsa salbitã shi sumulai *{ro: smead} {fr: basané, qui a le teint d’un brun mat} {en: swarthy}* ex: ari fatsa ismerã

ismichear (is-mi-chĭárŭ) sm, sf, adg ismichearã (is-mi-chĭá-rã), ismicheari (is-mi-chĭárĭ), ismicheari/ismicheare (is-mi-chĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***izmichear***

isnafci (is-naf-cí) sm – vedz tu ***isnafi***

isnafi/isnafe (is-ná-fi) sf isnãhi (is-nắhĭ) – sutsatã di oaminj tsi au idyea tehni (tsi suntu ligats di idyea soi di banã i scupo, tsi fac idyiul lucru, etc.); cumpanii; *{ro: breaslă} {fr: corporation, corps de métier, société} {en: company, corporation, society}* ex: tuts araftsãlj fac nã isnafi; nã featsim isnafi (di idyea tehni) § ***isnãfci*** (is-nãf-cí) sm isnãfceadzĭ (is-nãf-cĭádzĭ) – un di oaminjlji tsi fac parti dit unã isnafi *{ro: breslaş} {fr: membre d’un corps de métier} {en: member of a corporation, of a company}* ex: isnãfceadzlji adunã pãradz tra s-yiurtiseascã Sãmtu Ilia § ***isnafci*** (is-naf-cí) sm isnafceadzĭ (is-naf-cĭádzĭ) – (unã cu ***isnãfci***) ex: him isnafceadz

isnãfci (is-nãf-cí) sm – vedz tu ***isnafi***

isnãfciu (is-nãf-cíŭ) sm isnãfceadzĭ (is-nãf-cĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***isnãfci***

isozmatã (i-sóz-ma-tã) sf – vedz tu ***isozmã***

isozmã (i-sóz-mã) sf isozmati/isozmate (i-sóz-ma-ti) – atsea tsi s-fatsi cãndu doi tiniri (unã featã sh-un ficior) sh-da zbor shi s-leagã tra si ncrunã, multi ori ãn fatsa-a preftului; semnul (lucrul, nelu, fluriili, etc.) tsi s-da a unei featã di partea-a unui ficior, ca unã soi di arvunã (zbor), cã va si nsoarã cu ea; tsirimonja (multi ori di preftu la bisearicã) shi ziafetea tsi s-fatsi (cu soi shi oaspits, acasã i la hani) cãndu doi tiniri sh-da zborlu si s-lja; isozmatã, ishazmati, arvunã, arãvoanã *{ro: logodnă} {fr: fiançailles, accordailles} {en: betrothal, engagement}* ex: earam sh-noi la isozma a frati-njui; featsirã isozma § ***isozmatã*** (i-sóz-ma-tã) sf isozmati/isozmate (i-sóz-ma-ti) – (unã cu ***isozmã***) ex: aeri featsim isozmata a sor-meai § ***ishazmati*** (i-shĭáz-ma-ti) sf pl – (unã cu ***isozmati***) § ***isusescu*** (i-su-sés-cu) (mi) vb IV isusii (i-su-síĭ), isuseam (i-su-seámŭ), isusitã (i-su-sí-tã), isusiri/isusire (i-su-sí-ri) – (ca pãrinti) dau zborlu cã ficiorlu-nj va si nsoarã cu unã featã; (ca pãrinti) dau zborlu cã feata-nj va s-mãritã cu-un ficior; (featã sh ficior) dãm zborlu (nã ligãm cu-unã arãvoanã, semnu, nel, isozmã) cã va nã lom (va nã ncrunãm); dau arãvoanã; alãxescu nealili; iusescu, arãvunjisescu; (fig: isusescu = ndreg, uidisescu, bag pi-aradã, armãtusescu, stulsescu ca un ficior (featã) isusit) *{ro: logodi} {fr: (se) fiancer} {en: become engaged, betroth}* ex: mi isusii aseară; isusi feata-lj cu cu un ficior pripsit, avut sh-di soi; s-

isusirã di cu njits § ***isusit***[1] (i-su-sítŭ) adg isusitã (i-su-sí-tã), isusits (i-su-sítsĭ), isusiti/isusite (i-su-sí-ti) – (ficior, featã) tsi sh-ari datã zborlu si s-lja ca bãrbat sh-muljari; tsi ari alãxitã nealili cu-unã featã (cu-un ficior) *{ro: logodit} {fr: fiancé} {en: engaged, betrothed}* ex: cãpitãnjli isusiti (fig: ndreapti, uidisiti, bãgati tu-aradã); shadi feata singurã, singurã sh-isusitã (fig: ndreaptã, armãtusitã ca unã featã isusitã) § ***isusiri/isusire*** (i-su-sí-ri) sf isusiri (i-su-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-isu-sescu doi tiniri; dari d-arãvoanã; alãxiri di neali; iusiri, arãvu-njisiri *{ro: acţiunea de a (se) logodi; logodire} {fr: action de (se) fiancer} {en: action of becoming engaged, of betrothing}* ***isusit***[2] (i-su-sítŭ) sm, sf isusitã (i-su-sí-tã), isusits (i-su-sítsĭ), isusiti/isusite (i-su-sí-ti) – tinirlu (ficiorlu, feata) tsi sh-ari datã zborlu ta si ncurunã cu cariva *{ro: logodnic} {fr: fiancé} {en: fiancé}* § ***iusescu*** (ĭu-sés-cu) (mi) vb IV iusii (ĭu-síĭ), iuseam (ĭu-seámŭ), iusitã (ĭu-sí-tã), iusiri/iusire (ĭu-sí-ri) – (unã cu ***isusescu***) § ***iusit*** (ĭu-sítŭ) adg iusitã (ĭu-sí-tã), iusits (ĭu-sítsĭ), iusiti/iusite (ĭu-sí-ti) – (unã cu ***isusit***) § ***iusiri/iusire*** (ĭu-sí-ri) sf iusiri (ĭu-sírĭ) – (unã cu ***isusiri***) § ***disusescu*** (di-su-sés-cu) (mi) vb IV disusii (di-su-síĭ), disuseam (di-su-seámŭ), disusitã (di-su-sí-tã), disusiri/disusire (di-su-sí-ri) – aspargu unã isozmã; nj-ljau zborlu nãpoi shi nu-nj mata dau feata-nj (ficiorlu-nj) tra si s-mãritã (si sã nsoarã) cu atsel (atsea) cu cari s-avea isusitã *{ro: dezlogodi} {fr: rompre, annuler les fiançailles} {en: disengage}* § ***disusit*** (di-su-sítŭ) adg disusitã (di-su-sí-tã), disusits (di-su-sítsĭ), disusiti/disusite (di-su-sí-ti) – tsi ari aspartã unã isozmã *{ro: dezlogodit} {fr: qui a annulé des fiançailles} {en: disengaged}* § ***disusiri/disusire*** (di-su-sí-ri) sf disusiri (di-su-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-aspardzi unã isozmã *{ro: acţiunea de a (se) dezlogodi; dezlogodire} {fr: action d'annuler des fiançailles} {en: action of disengaging}*

ispapi/ispape sf – vedz tu ***spapi***

ispati[1]***/ispate*** (is-pá-ti) sf pl(?) – lucrul tsi-aspuni cã tsiva easti dealihea; semnul (fapta, lucrul) tsi lu-aspuni omlu (ca unã soi di mãrtirii) cã s-ari faptã (i cum s-ari faptã) tsiva; semnu, mãrturii, mãrtirii, mãrtirilji *{ro: dovadă, mărturie} {fr: preuve, témoignage, confirmation} {en: proof}* ex: s-v-u fac ispati (mãrtirii); cu tsi va-lj fãtsem ispati (tsi semnu va lj-adutsem) al dispoti?

ispati[2]***/ispate*** (is-pá-ti) sf pl(?) – un tsi tradzi multi sh-pati nipãtsãtili (pãnã shi moartea) tr-atseali tsi fatsi (tsi mindueashti shi tsi pistipseashti) *{ro: martir, mucenic} {fr: martyr} {en: martyr}* ex: eshti mari ispati (eshti un tsi-ai traptã multi)

ispit (ís-pitŭ) shi (is-pítŭ) sm pl(?) – mutrirea tsi s-fatsi cu multã cãshtigã a unui lucru tra si s-cunoascã tamam, tsi easti, cum lucreadzã, etc.; xetasi *{ro: examen, cercetare} {fr: examen} {en: exam; search}*

ist![2] (ístŭ) inter – zbor cu cari picurarlu caftã s-li facã si s-minã oili *{ro: interjecţie cu care se fac oile să se mişte} {fr: interjection de mettre en mouvement les brebis} {en: interjection to make sheep move}* ex: bãr!... ist!, oae!, ist!

ist[1] (ístŭ) pr – vedz tu ***aestu***

istinafi/istinafe (is-ti-ná-fi) sf istinãfi (is-ti-nắfĭ) – sãraea (huchiumatea) iu s-giudicã diznou unã dãvai, cãndu atsel tsi chiru giudicata prota oarã, caftã si s-giudicã idyea ipotisi andaua oarã *{ro: (curte de) apel} {fr: (court d') appel} {en: (court of) appeal}* ex: u featsirã istinafea Bituli

istindachi/istindache (is-tin-dá-chi) sf istindãchi (is-tin-dắchĭ) – multimea di intribãri bãgati di cariva a unui om (giudicãtor, pulits, etc.) shi apandisli tsi li da aestu; giudicata loatã la unã dãvai (crisi) *{ro: interogatoriu} {fr: interrogatoire; sentence} {en: interrogation, sentence}*

istirisescu (is-ti-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***lipsescu***

istirisiri/istirisire (is-ti-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***lipsescu***

istirisit (is-ti-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***lipsescu***

istorii/istorie (is-tó-ri-i) sf – vedz tu ***isturii***

istreti/istrete (is-tré-ti) sf pl(?) – lucrul tsi-l fatsi cariva (tra sã sh-amintã pãnea, tra sã-lj treacã oara, etc.); tehnea tsi-u fatsi un om; lucru, zãnati, tehni *{ro: ocupaţie, lucru, profesiune} {fr: occupation, travail} {en: occupation, business}* ex: istreti (lucru, tehni) muljireascã

istrig (i-strígŭ) vb I – vedz tu ***strig***

istrigari/istrigare (i-stri-gá-ri) sf – vedz tu ***strig***

istrigat (i-stri-gátŭ) adg – vedz tu ***strig***

istu (ís-tu) pr – vedz tu ***aestu***

isturii/isturie (is-tu-rí-i) sf isturii (is-tu-rîĭ) – 1: pãrãvulii di lucri tsi s-au faptã (tsi-ari pãtsãtã cariva, tsi s-ari faptã tu dunjeai, etc.); scriari tu cari s-aspun fapti (tihisiri, ugoadi, dealihea i scoasi dit mintea-a omlui), cu scupolu ca s-lji facã s-lã treacã oara, pri-atselj tsi u dghivãsescu; 2: carti tu cari sã spuni tsi s-ari faptã tu lumi (i tu-unã parti dit lumi) di eta-a etilor shi pãnã tora; istorii, pãrãvulii, pãrmit *{ro: istorie, poveste} {fr: histoire} {en: history, story}* ex: shtii multi isturii (pãrãvulii); nj-dzã-si nã isturii di giunaticlu tsi-l featsi tu polim; lu-arãsea s-lã dzã-cã isturii (pãrmiti) a njitslor cu lãmnji, Gionj-Aleptsã shi Mushata-a Loclui § ***istorii/istorie*** (is-tó-ri-i) sf istorii (is-tó-riĭ) – (unã cu ***isturii***) § ***isturisescu*** (is-tu-ri-sés-cu) vb IV isturisii (is-tu-ri-síĭ), isturiseam (is-tu-ri-seámŭ), isturisitã (is-tu-ri-sí-tã), isturisiri/isturisire (is-tu-ri-sí-ri) – dzãc unã isturii; dzãc pãrmiti a njitslor; pãrãvulsescu *{ro: povesti} {fr: raconter une histoire} {en: narrate, tell a story}* ex: nã isturisi fapti mushati di giunatic § ***isturisit*** (is-tu-ri-sítŭ) adg isturisitã (is-tu-ri-sí-tã), isturisits (is-tu-ri-sítsĭ), isturisiti/isturisite (is-tu-ri-sí-ti) – (isturii, fapti) dzãsi a unui; pãrãvulsit *{ro: povestit} {fr: raconté (histoire)} {en: (story) narrated, told}* § ***isturisiri/isturisire*** (is-tu-ri-sí-ri) sf isturisiri (is-tu-ri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva dzãtsi isturii *{ro: acţiunea de a povesti; povestire} {fr: action de raconter une histoire} {en: action of narrating, pf telling a story}*

isturisescu (is-tu-ri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***isturii***

isturisiri/isturisire (is-tu-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***isturii***

isturisit (is-tu-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***isturii***

isusescu (i-su-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***isozmã***

isusiri/isusire (i-su-sí-ri) sf – vedz tu ***isozmã***

isusit[1] (i-su-sítŭ) adg – vedz tu ***isozmã***

isusit[2] (i-su-sítŭ) sm, sf – vedz tu ***isozmã***

italean (i-ta-leánŭ) sm sf italenj (i-ta-lénjĭ) – scriari neapru-cheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***italian***

italian (i-ta-li-ĭánŭ) sm sf – vedz tu ***Italii***

Italii/Italie (I-ta-lí-i) sf fãrã pl – crat mari dit Ivropea di Not (Sud) tsi s-aflã la-Ascãpitatã (pisti-amari) di Machidunii shi Arbinishii *{ro: Italia} {fr: Italie} {en: Italy}* § ***italian*** (i-ta-li-ĭánŭ) sm sf italienj (i-ta-li-ĭénjĭ) – om tsi s-amintã, bãneadzã icã yini dit Italii shi easti di sãndzili-a miletilei di-aclo *{ro: italian} {fr: italien} {en: italian}* § ***italinescu*** (i-ta-li-nés-cu) adg italineascã (i-ta-li-neás-cã), italineshtsã (i-ta-li-nésh-tsã), itali-neshti/italineshte (i-ta-li-nésh-ti) – tsi ari s-facã cu italianjlji i Italia; di italian; italiinescu; (expr: italineasca = limba italineascã, zburãtã di italianj) *{ro: italienesc} {fr: italien} {en: italian}* ex: pamporea italineascã (dit Italii, di italianj) § ***italiniescu*** (i-ta-li-ni-ĭés-cu) adg italiniascã (i-ta-li-ni-ĭás-cã), italinieshtsã (i-ta-li-ni-ĭésh-tsã), italinieshti/italinieshte (i-ta-li-ni-ĭésh-ti) – (unã cu ***italinescu***) § ***italineashti/italineashte*** (i-ta-li-neásh-ti) – ca italianjlji *{ro: italieneşte} {fr: comme les italiens} {en: as done by the italians}*

italineashti/italineashte (i-ta-li-neásh-ti) – vedz tu ***Italii***

italinescu (i-ta-li-nés-cu) adg – vedz tu ***Italii***

italiniescu (i-ta-li-ni-ĭés-cu) adg – vedz tu ***Italii***

itãrii/itãrie sf itãrii (i-tã-rîĭ) – numa-a unei sutsatã grãtseascã di-aoa sh-vãrã 200 di anj tsi s-alumta trã iliftiria-a cratlui grãtsescu di sum giuglu nturtsescu *{ro: eterie} {fr: association, l'Hétairie} {en: association, hetaeria}*

itii/itie (i-tí-i) sf itii (i-tîĭ) – atsea tsi featsi ca un lucru si s-aibã faptã; atsea tsi si spuni cã easti sibepea (dealihea i minciunoasã) cã un lucru s-ari faptã; furnjii, afurnjii, acãtsãturã, ascãlnãturã, made, mãdei, mãhãnã, sibepi, sibeti, simbeti *{ro: cauză, motiv} {fr: cause, motif} {en: reason, pretext}*

itin (í-tinŭ) adg itinã (í-ti-nã), itinj (í-tinjĭ), itini/itine (í-ti-ni) – (ficior, featã) tsi nu-ari tatã, dadã, i amindoiljі pãrintsã; oarfãn *{ro: orfan} {fr: orphelin} {en: orphan}*

itipasa (í-ti-pá-sa) pr indef – cari tsi s-hibã, cartsi, caritsi, caitsi-

do, caritsido, carichishdo, carintsido, itsi, itsido *{ro: oricare, oricine, nu importă cine}* *{fr: n'importe lequel, n'importe quoi}* *{en: it does not matter who (what)}* ex: va s-nji greascã itipasa (cari tsi s-hibã) pri mini

itizãescu (i-ti-zã-és-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ihtizai***

itizãiri/itizãire (i-ti-zã-í-ri) sf – vedz tu ***ihtizai***

itizãit (i-ti-zã-ítũ) adg – vedz tu ***ihtizai***

itsi[1]/itse (í-tsi) pr rel – cari tsi s-hibã, itsi s-hibã, cartsi, caritsi, carichishdo, caitsido, caritsido, carintsido, ichishdo, itsido, itipasa; catiunã, cati, catiun; itsi s-hibã, cisci, cishci, *{ro: oricare, oricine, nu importă cine, fiecare}* *{fr: n'importe lequel, chacun, chacune}* *{en: does not matter who, everyone}* ex: un dor cari lu-ari itsi (cati) om tu xeani; itsi (cartsi) om va hibã, itsi (cartsi) pravdã; tu itsi (cati, cartsi) loc, tu itsi (cati, cartsi) casã; itsi (itsido) vã va inima § ***itsido*** (í-tsi-dó) pr rel – (unã cu ***itsi[1]***) § ***itsindo*** (í-tsin-dó) pr rel – (unã cu ***itsi[1]***)

itsi[2]/itse (í-tsi) adv – unãshunã, diunãoarã, dinãcali, truoarã, parafta, cum, etc. *{ro: imediat, îndată}* *{fr: aussitôt}* *{en: immediately}* ex: itsi (cum, unãshunã tsi) vidzu cã harlu s-apruche

itsido (í-tsi-dó) pr rel – vedz tu ***itsi[1]***

itsindo (í-tsin-dó) pr rel – vedz tu ***itsi[1]***

iu (ĭú) adv – 1: tu cari loc?; tu cari parti?; 2: tu loclu cari; loclu tu cari *{ro: unde}* *{fr: où, à quelle place}* *{en: where}* ex: iu (tu cari loc) va s-njirdzets?, iutsi s-hibã; iu (loclu tu cari) bea puljlji apã; murmintul iu-i (tu loclu tu cari easti) ngrupat; cãtrã iu (cari loc) u-avets cunachea?; iu (tu cari loc) ti duts?; di iu (di cari loc) yini frati-tu? § ***iutsido*** (ĭú-tsi-dó) adv – tu itsi loc; tu cati loc; pristi tut; iutsi s-hibã; iutsi, iudo, iuchishdo *{ro: oriunde, ori şi unde, peste tot}* *{fr: n'importe où, partout}* *{en: anywhere, everywhere}* ex: iutsido (tu itsi loc) va duts, shcop va mãts; iutsido (tu itsi loc) va s-njergu, va s-nj-amintu bana § ***iutsi*** (ĭú-tsi) adv – (unã cu ***iutsido***) § ***iudo*** (ĭu-dó) adv – (unã cu ***iutsido***) ex: iudo (tu itsi loc) s-tsã tornji ocljilj § ***iuchishdo*** (ĭu-chish-dó) adv – (unã cu ***iutsido***) § ***iuva*** (ĭu-vá) adv – 1: (cãndu nu-ari "nu" dupã el): tu-un loc; tu vãrã loc; 2: (cãndu easti "iuva nu"): tu nitsiun loc *{ro: undeva; nicăieri}* *{fr: quelque part; nulle part}* *{en: somewhere; nowhere}* ex: lj-aflai iuva (tu-un loc); s-aflã capiti fãrã limbã iuva (tu vãrã loc)?; lipseashti si s-aibã vidzutã iuva (tu vãrnu loc); nu lj-aflai iuva (tu nitsiun loc); iuva (tu nitsiun loc) nu nã dusim; nu-l vidzui iuva (tu nitsiun loc); ma iuva (tu nitsiun loc) nu-aflarã nitsi shilji di lemnu; iuva (tu nitsiun loc) nu s-ari-avdzãtã ma multsã furi § ***iuvashuva*** (ĭu-vá-shĭu-vá) adv – tu nitsiunã parti; tu nitsiun loc; ici, dip, di dip *{ro: deloc}* *{fr: pas du tout; nullement}* *{en: not at all; by no means}* ex: nu-lj s-astindzea ali Viroanã, iuvashuva (dip)

iubric (ĭu-brícŭ) sn – vedz tu ***ibric***

iuchishdo (ĭu-chish-dó) adv – vedz tu ***iu***

iuchiumati/iuchiumate (ĭu-chĭu-má-ti) sf – vedz tu ***huchiumati***

iuchiumeti/iuchiumete (ĭu-chĭu-mé-ti) sf – vedz tu ***huchiumati***

iudo (ĭu-dó) adv – vedz tu ***iu***

iug (ĭúgŭ) sm fãrã pl – vimtu caldu shi uscat tsi tradzi di cãtrã sud; not; *{ro: austru, vânt din sud}* *{fr: vent chaud et sec du sud}* *{en: dry wind from the South}*

iuha! (ĭú-ha!) inter – zbor tsi s-dzãtsi cãndu cariva fatsi iurushi pri tsiva *{ro: hu!}* *{fr: à bas!, haro!}* *{en: interjection uttered when jumping over somebody}* ex: shi, iuha!, s-aurnjirã pri nãs § ***yiuha!*** (yĭú-ha!) inter – (unã cu ***iuha!***)

Iuliu (Iú-liŭ) sm fãrã pl – anshaptilea mes a anlui, un di nai ma cãlduroshlji mesh; Alunar, Curic *{ro: Iulie}* *{fr: juillet}* *{en: July}*

iulmai/iulmae (ĭul-má-i) sf iulmãi (ĭul-mắĭ) – prici njicã cu-unã gunã multu mushatã shi scumpã (cu hroma murnã sh-cu-unã damcã albã pi cheptu); palto tsi s-fatsi dit aestã gunã; sãmurã, samuri, sãmuri *{ro: samur}* *{fr: zibeline}* *{en: sable}* ex: avea bidemea cu cheali di iulmai

iurgan (ĭur-gánŭ) sn – vedz tu ***yiurgani***

iurgani[1]/iurgane (ĭur-gá-ni) sf – vedz tu ***yiurgani***

iurgani[2]/iurgane (ĭur-gá-ni) sf – vedz tu ***arugani***

iurgãngi (ĭur-gãn-gí) sm – vedz tu ***yiurgani***

iurghan (ĭur-ghánŭ) sn iurghãnj (ĭur-ghãnjĭ) – unã cu ***iurgan***

iurghani[1]/iurghane (ĭur-ghá-ni) sf iurghãnj (ĭur-ghắnjĭ) – unã cu ***iurgani[1]***

iurghani[2]/iurghane (ĭur-gá-ni) sf iurgãnj (ĭur-gắnjĭ) – unã cu ***iurgani[2]***

iurghãngi (ĭur-ghãn-gí) sm iurghãngeadz (ĭur-ghãn-gĭádzĭ) – unã cu ***iurgãngi***

iurnecã (ĭur-né-cã) sf iurnets (ĭur-nétsĭ) – 1: lucru tsi easti loat (dat) ca unã paradigmã di cum lipseashti s-aspunã (i cum aspun) alti lucru di idyea soi (i fumealji); pãrãstisirea pri-unã scarã (di multi ori multu) ma njicã a unui lucru (casã, pampori, stranj, etc.); iurnechi, urnechi, mostrã, cishiti, paradigmã; 2: soi, turlii, luyii, sorti, sortã *{ro: model, exemplu, mostră}* *{fr: exemple, modèle, espèce}* *{en: example, model}* ex: sh-di nãsã loats iurnecã (paradigmã); s-njardzim la mirmintsã, s-videm soea-a noastrã shi iurneca-a noastrã (turlia-a noastrã di oaminj) putridzãtã shi oasili-a noastri muhlidzãti § ***iurnechi/iurneche*** (ĭur-né-chi) sf iurnechi(?) (ĭur-néchĭ) – (unã cu ***iurnecã***) § ***urnechi/urneche*** (ur-né-chi) sf urnechi(?) (ur-néchĭ) – (unã cu ***iurnecã***)

iurnechi/iurneche (ĭur-né-chi) sf – vedz tu ***iurnecã***

iurushi/iurushe (ĭu-rú-si) sf fãrã pl – atsea tsi fatsi un tsi fudzi dit un loc shi s-aricheashti (s-arucã) pristi un altu loc (si s-alumtã cu oaminjlji di-aclo, s-l-acatsã loclu, etc.); irusi, irushi, iurusi, yirusi, yiurusi, nãval, nãvalã, nãvãliri, anãpãdiri, nãpãdiri, hiumusiri, sãlghiri, alipidari, virsari, etc.; (expr: nj-fac iurushi = nj-fac (nj-ljau) vimtu, zvorizmã, vantsu) *{ro: iureş, năvală, asalt, atac}* *{fr: assaut, charge}* *{en: assault, charge, attack}* ex: ma, ca luchilji dats iurushi; iurushi fãtsea turtsilj; lja-ts iurushi (expr: lja-ts vimtu) tra s-arsari cama diparti § ***irushi/irushe*** (i-rú-si) sf fãrã pl – (unã cu ***iurushi***) ex: sh-cu irushi intrarã n hoarã § ***iurusi/iuruse*** (ĭu-rú-si) sf fãrã pl – (unã cu ***iurushi***) § ***irusi/iruse*** (i-rú-si) sf fãrã pl – (unã cu ***iurushi***) § ***yiurusi/yiuruse*** (yĭu-rú-si) sf fãrã pl – (unã cu ***iurushi***) ex: featsirã yiurusi (featsirã nãvalã, s-hiumusirã) pristi nãsh § ***yirusi/yiruse*** (yi-rú-si) sf fãrã pl – (unã cu ***iurushi***) ex: tu oara tsi featsim yirusi

iurusi/iuruse (ĭu-rú-si) sf – vedz tu ***iurushi***

iusescu (ĭu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***isozmã***

iusiri/iusire (ĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***isozmã***

iusit (ĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***isozmã***

iusmichear (ĭus-mi-chĭárŭ) sm, sf, adg iusmichearã (ĭus-mi-chĭá-rã), iusmicheari (ĭus-mi-chĭárĭ), iusmicheari/iusmicheare (ĭus-mi-chĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***iuzmichear***

iutãgani/iutãgane (ĭu-tã-gá-ni) sf – vedz tu ***yitãgani***

iutãghani/iutãghane (ĭu-tã-ghá-ni) sf iutãghãnj (ĭu-tã-ghắnjĭ) – unã cu ***iutãgani***

iutsi (ĭú-tsi) adv – vedz tu ***iu***

iutsido adv – vedz tu ***iu***

iuva (ĭu-vá) adv – vedz tu ***iu***

iuvashuva (ĭu-vá-shĭu-vá) adv – vedz tu ***iu***

iuzmichear (ĭuz-mi-chĭárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***huzmeti***

ivlavii/ivlavie (i-vlá-vi-i) sf ivlavii (i-vlá-viĭ) – harea tsi-l fatsi un crishtin s-hibã bun mpistimen, si s-ducã totna la bisearicã shi s-facã tuti arãdzli tsi li caftã pistea crishtineascã *{ro: evlavie}* *{fr: piété, dévotion}* *{en: piety, devotion}* § ***ivlavios*** (i-vla-vi-ósŭ) adg ivlavioasã (i-vla-vi-oá-sã), ivlaviosh (i-vla-vi-óshĭ), ivlavioasi/ivlavioase (i-vla-vi-oá-si) – (om) tsi dutsi unã banã crishtineascã cu tuti adetsli a ljei, cari s-dutsi dipriunã la bisearicã si si ncljinã al Dumnidzã; triscu *{ro: evlavios, cucernic}* *{fr: dévot, pieux}* *{en: pious, religious}*

ivlavios (i-vla-vi-ósŭ) adg – vedz tu ***ivlavii***

ixichi/ixiche (ic-sí-chi) sf – vedz tu ***xichi***

ixurii/ixurie (ic-su-rí-i) sf ixurii (ic-su-ríĭ) – agunirea-a unui om dit locurli iu s-ari faptã sh-iu bãneadzã di-aradã; loclu iu s-dutsi di bãneadzã omlu tsi easti agunit dit locurli-a lui; catastisea tu cari s-aflã omlu tsi easti agunit dit locurli-a lui; fudzirea tsi sh-u fatsi omlu singur dit locurli-a lui tra si s-ducã s-bãneadzã ma ghini tu alti locuri (xeani); exurii, suryiuni, surghiuni, nsurghiuni, surguni, surgumi, siurghiuni *{ro: surghiun, exil}* *{fr: exil}* *{en: exile}* ex: l-pitricurã tu ixurii (suryiuni) § ***exurii/exurie*** (ec-su-rí-i) sf exurii (ec-su-ríĭ) –

(unã cu ***ixurii***)

iyienã (i-yi-é-nã) sf fãrã pl – multimea di nomuri shi tabiets tsi easti ghini s-li tsãnã omlu tra s-hibã cãt ma ghini cu sãnãtatea; chischineatsã *{ro: igienă} {fr: hygiène} {en: hygiene}*

izbã (íz-bã) sf izbi/izbe (íz-bi) – udã cama aratsi tsi s-aflã di-aradã sum casã, iu s-tsãn trã ma multu chiro (trã earnã) lucri (di-aradã trã mãcari sh-beari ca, bunãoarã, talari cu cash, yinuri, etc.); tsilar, tsãlar, tsãlari, chilar, catoi, catoyi, bimtsã, pimnitsã, pleamnitsã, pleamitsã, pleavnitsã, zimnic *{ro: pivniţă, beci, subsol} {fr: cellier, cave, sous-sol} {en: cellar, basement}* ex: tu izbã nu-aveai loc iu s-shedz; shidea tu-unã casã cu izbã

izini/izine (i-zí-ni) sf izinj (i-zínjĭ) – atsea tsi ari un cãndu ari easti alãsat s-facã un lucru; adii, volji *{ro: voie, permisiune} {fr: permission} {en: permission}* ex: eu di mama nu-am izini (volji)

izmãciuni[1]***/izmãciune*** (iz-mã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***ayizmu***

Izmãciuni[2]***/Izmãciune*** (Iz-mã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***ayizmu***

izmichear (iz-mi-chĭárŭ) sm, sf, adg – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***izmichear***

izmichear (iz-mi-chĭárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***huzmeti***

izoti/izote (i-zó-ti) adg invar. – tsi ari putearea s-facã un lucru; tsi easti n stari s-facã tsiva; tsi axizeashti s-adarã un lucru; acshu, axiu, icano, irbapi *{ro: capabil} {fr: en état, capable} {en: capable}*

izvor (iz-vórŭ) sn – vedz tu ***izvur***

izvur (íz-vurŭ) sn izvuri/izvure (íz-vu-ri) – apã tsi easi icã azvoami dit loc; loclu iu azvoami apã dit ahãndami; loclu iu nchiseashti un arãu; izvor (fig: izvur = (i) loc i lucru dit cari easi tsiva (lunjinã, cãldurã, idei, etc.; (ii) arãzga-a unui lucru, itia, sibepea, etc.) *{ro: izvor} {fr: source d'eau} {en: spring of water}* ex: loai apã di la izvur; aspealã cãmeshli la izvur; izvurlu ari apã-aratsi; plãngu izvurli di dor § ***izvor*** (iz-vórŭ) sn izvoari/izvoare (iz-voá-ri) – (unã cu ***izvur***) § ***izvuric*** (iz-vu-rícŭ) sn izvuritsi/izvuritse (iz-vu-rí-tsi) – izvur njic *{ro: izvor mic} {fr: petite source} {en: small spring}* § ***azvurãscu*** (az-vu-rắs-cu) vb IV azvurãi (az-vu-rắĭ), azvuram (az-vu-rámŭ), azvurãtã (az-vu-rắ-tã), azvurãri/azvurãre (az-vu-rắ-ri) – (cãndu-i zborlu ti apã, sãndzi, etc.) ansar cu puteari di iuva (prit unã crãpiturã, guvã, etc.); izvurescu, andzãmedz, ndzãmedz, azvom, zvom, vom *{ro: ţâşni, izvorî} {fr: jaillir, sourdre, surgir} {en: gush (forth), spring (from)}* ex: un suschir lj-azvurã (lj-inshi, lj-ansãri) dit cheptu § ***azvurãt*** (az-vu-rắtŭ) adg azvurãtã (az-vu-rắ-tã), azvurãts (az-vu-rắtsĭ), azvurãti/azvurãte (az-vu-rắ-ti) – tsi ari inshitã di iuva; izvurit, andzãmat, ndzãmat, azvumut, zvumut, vumut *{ro: ţâşnit, izvorât} {fr: jailli, surgi} {en: gushed (forth), sprang (from)}* § ***azvurãri/azvurãre*** (az-vu-rắ-ri) sf azvurãri (az-vu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu azvurashti tsiva; izvuriri, andzãmari, ndzãmari, azvumeari, zvumeari, vumeari *{ro: acţiunea de a ţâşni, de a izvorî, ţâşnire, izvorâre} {fr: action de jaillir, de sourdre, de surgir} {en: action of gushing (forth), of springing (from)}* § ***izvurescu*** (iz-vu-rés-cu) (mi) vb IV izvurii (iz-vu-ríĭ), izvuream (iz-vu-reámŭ), izvuritã (iz-vu-rí-tã), izvuriri/izvurire (iz-vu-rí-ri) – (unã cu ***azvurãscu***) ex: izvureashti (azvurashti, azvoami) apã multã dit muntsã; nu shtim di iu izvureashti (azvoami) arãulu aestu § ***izvurit*** (iz-vu-rítŭ) adg izvuritã (iz-vu-rí-tã), izvurits (iz-vu-rítsĭ), izvuriti/izvurite (iz-vu-rí-ti) – (unã cu ***azvurãt***) § ***izvuriri/izvurire*** (iz-vu-rí-ri) sf izvuriri (iz-vu-rírĭ) – (unã cu ***azvurãri***)

izvurescu (iz-vu-rés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***izvur***

izvuric (iz-vu-rícŭ) adg – vedz tu ***izvur***

izvuriri/izvurire (iz-vu-rí-ri) sf – vedz tu ***izvur***

izvurit (iz-vu-rítŭ) adg – vedz tu ***izvur***

J

jabã (jĭá-bã) sf jabi/jabe (jĭá-bi) – ma multi turlii di prici njits tsi bãneadzã ma multu pi uscat, (tr-atsea au chealea ma uscatã ca di-atsea a broaticului), cu gura mari, cu ocljilj ishits cãtã nafoarã sh-cu cicioarli di dinãpoi vãrtoasi sh-lundzi tra s-u-agiutã s-ansarã lishor sh-diparti; broatic, broascã, brusconj *{ro: broască râioasă} {fr: crapaud} {en: toad}*

jabec[1] (jĭa-bécŭ) sm jabets (jĭa-bétsĭ) – ascherli turcu di boi njicã; (fig: tsi easti multu slab shi njic; ascãrchit, chirchinec, puzumi, pruzumi, jibãcos, jibicos, cacafingu, azmet, pilicios, zãbãcos, bãzãcos, jabec, judav, preacãn, preangu, shcurtabac) *{ro: soldat turc de talie mică; firav, pipernicit} {fr: soldat turc de petite taille; débile, rabougri, foireux, ratatiné} {en: short Turkish soldier; feeble, weak, puny, ill-formed}* ex: s-bat cu jabets (turtsã shcurtabats, di boi njicã); tradzits-vã, jabets (fig: azmets), nãpoi § ***jubec*** (jĭu-bécŭ) sm jubets (jĭu-bétsĭ) – dãmarã di farã nturtseascã dit Asia Njicã *{ro: trib turcesc din Asia Mică} {fr: tribu turque en Asie Mineure} {en: Turkish tribe in Asia Minor}*

jabec[2] (jĭa-bécŭ) sm jabets (jĭa-bétsĭ) – pravdã dit locurli caldi cari sh-u-adutsi nai ma multu cu omlu (pravdã dishteaptã, cari nveatsã lishor s-facã multi di tsi fatsi omlu, cari poati s-imnã pri dauã cicioari, cu tuti cã imnã ma multili ori pi patruli sh-cari poati si s-alinã sh-pri ponj); maimun, mãimun, maimuã, muã, maimutsã, shubec *{ro: maimuţă} {fr: singe} {en: monkey}*

jachetã (jĭa-ché-tã) sf jachets (jĭa-chétsĭ) shi jacheti/jachete (jĭa-ché-ti) – stranj bãrbãtescu di dzãli pisimi tsi acoapirã partea di nsus a truplui pãnã aproapea di dzinuclji; stranj muljirescu (multi ori mpiltit) tsi acoapirã partea di nsus a truplui, tsi s-dishcljidi n fatsã shi s-poartã pristi fustani; sitrei *{ro: jachetă, haină} {fr: jaquette} {en: jacket}*

jaghinã[1] (já-ghi-nã) sf jaghini/jaghine (já-ghi-ni) – unã soi di iarbã tsi creashti di-aradã tu apã (amari, lac, baltã, etc.) ma cãtivãrãoarã poati s-creascã sh-pri uscat (mushclju, zvolj); jeghinã, jeghnã, jibnacã, jighiniturã, jeghi *{ro: algă, lintiţă, mătasea broaştei} {fr: algue} {en: algae}* ex: balta easti mplinã di jaghinã (petur veardi adrat di earbã dit baltã) § ***jeghinã*** (jé-ghi-nã) sf jeghini/jeghine (jé-ghi-ni) – (unã cu ***jaghinã***[1]) ex: moalea jeghinã (mushclju, zvolj) criscu § ***jeghi*** (jéghĭŭ) sm pl(?) – (unã cu ***jaghinã***[1]) ex: ca apili nvirdzãti di jeghi (earbã di baltã) § ***jeghnã*** (jégh-nã) sf jeghni (jégh-ni) – (unã cu ***jaghinã***[1]) § ***jibnacã*** (jib-ná-cã) sf jibnatsi/jibnatse (jib-ná-tsi) shi jibnãts (jib-nắtsĭ) – (unã cu ***jaghinã***[1]) § ***jighiniturã***[1] (ji-ghi-ni-tú-rã) sf jighinitúri (ji-ghi-ni-túrĭ) – (unã cu ***jaghinã***[1])

jaghinã[2] (já-ghi-nã) sf jaghini/jaghine (já-ghi-ni) – pulj di broascã tsi s-aspuni ca unã larvã cu coadã, tsi anoatã tu apã; cãlugãritsã, cãluguritsã, cãlgãritsã, cãlugreauã, calugreauã, cãlugritsã, cãlugreauã, calugreauã *{ro: mormoloc} {fr: têtard} {en: tadpole}* ex: jaghinili s-adrarã broatits

jaghinã[3] (já-ghi-nã) sf jaghini/jaghine (já-ghi-ni) – urma alãsatã di mãcari pri dintsãlj neaspilats *{ro: urmele lăsate de alimente pe dinţii nespălaţi} {fr: matière alimentaire qui se dépose sur les dents non brossées} {en: traces of food deposed on unbrushed teeth}* ex: dintsãlj ãncãrcats di jaghinã

jaglu (jĭá-glu) sm jaglji (jĭá-glji) – unã soi di cãrlig (di metal i lemnu) cu cari s-minteashti foclu shi s-tradzi jarlu; unã soi di cleashti cu cari s-acatsã jarlu i s-minteashti foclu; cleashti di foc di-unã parti; giugar, mashi, mãshe, dãnali, dãnalji, tãnali, tãnalji *{ro: cleşte de foc, vătrai} {fr: tenailles, tisonnier} {en: fire tongs, poker}*

jali/jale (jĭá-li) sf jeljuri (jĭé-ljĭurĭ) – 1: starea di mãrinari tsi u-ari un cãndu pati tsiva; dor greu, mãrinari, cripari, caimo, mãrazi, nvirinari, nvirari, amãrami, stinuhurii, sicleti, cãnjinã; 2: starea tu cari s-aflã cariva a curi ãlj muri (nu di multu chiro) un om di soi i di-aproapea; lipi, lut; 3: mirachi, dor, njilã *{ro: tristeţe; doliu; dorinţă, milă} {fr: désolation, chagrin, tristesse; deuil; désir, compassion} {en: sadness, gloom; mourning; desire, compassion}* ex: jalea (criparea) a cãnjlor, jalea (caimolu) a armãnjlor; cãntitsi di jali (caimo); mash eu nu dorm di jali (mãrazi, nvirinari) sh-dor; noi him di jali (di lipi, di lut, cã nã muri un di soi); u tsãnu jalea Griva; disi ts-ai trã banã jali (mirachi, dor di banã); trã jeljuri (trã lipi); muntsãlj cu jali s-acupirirã; tsi arãuri shi greali jeljuri (cripãri) § ***jilescu*** (ji-lés-cu) (mi) vb IV jilii (ji-líĭ), jileam (ji-leámŭ), jilitã (ji-lí-tã), jiliri/jilire (ji-lí-ri) – 1: aduchescu unã dureari

sufliteascã (cu dor greu tu inimã, mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, etc.); hiu tu jali; mãrinedz, cãnjisescu, amãrãscu; 2: plãngu un mortu shi dzãc (cu zghicuri shi shcljimurãri) zboarã tsi aduc aminti di bana-a mortului sh-di-atselj tsi-alãsã dupã el; miryiuluxescu, mirulyisescu, arãdãsescu, arãdãpsescu, arãbdãsescu, arãvdãsescu, butsescu, zghilescu, plãngu, cãntu; 3: am mirachi, nj-easti njilã, njiluescu *{ro: jeli, întrista, tângui, milui, boci}* *{fr: s'affliger; plaindre; compâtir, s'apitoyer; regretter, pleurer quelqu'un, (se) lamenter, être en deuil}* *{en: grieve; pity, regret, lament, wail, be in mourning}* ex: puljlji bat shi si jilescu (amãrãscu); s-nu n-alash tra s-nã jilim (mãrinãm, plãndzem); multu si jili (avu mari caimo); jilea-ti, picurari; parcã jilescu (plãngu, miryiuluxescu) vãr gioni; trei anj di dzãli va ti jilescu (va ti plãngu, va hiu tu jali); jili cãt jili amirãlu (tsãnu cãt tsãnu jali, lipi) § ***jilit*** (ji-lítũ) adg jilitã (ji-lí-tã), jilits (ji-lítsĩ), jiliti/jilite (ji-lí-ti) – tsi aducheshti mari caimo tu suflit; mãrinat, cãnjisit, amãrãt; tsi easti di jali; miryiuluxit, mirulyisit, arãdãsit, arãdãpsit, arãbdãsit, arãvdãsit, butsit, zghilit, plãmtu, njiluit *{ro: jelit, întristat, tânguit, miluit, bocit}* *{fr: affligé; plaint; compâti, apitoyé; regretté, pleuré, lamenté, qui est en deuil}* *{en: grieved; pitied, regretted, lamented, wailed, who is in mourning}* ex: s-duc jiliti (mãrinati) sh-u-anjurzescu; jilitã-i (easti ca di jali) lumea di la oi § ***jiliri/jilire*** (ji-lí-ri) sf jiliri (ji-lírĩ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva jileashti *{ro: acţiunea de a jeli, de a întrista, de a tângui, de a milui, de a boci; jelire, întristare, tînguire, miluire, bocire}* *{fr: action de s'affliger; de plaindre; de compâtir, de s'apitoyer; de regretter, de pleurer quelqu'un, de (se) lamenter, d'être en deuil}* *{en: action of grieving; of pitying, of regretting, of lamenting, of wailing, of being in mourning}* § ***jilos***[1] (ji-lósũ) adg jiloasã (ji-loá-sã), jilosh (ji-lóshĩ), jiloasi/jiloase (ji-loá-si) – tsi easti ndurirat, tsi easti cu jali, tsi easti trã njilã, nvirinat, etc. *{ro: trist}* *{fr: triste, affligé, endolori}* *{en: grieved}* ex: si-lj dzãtsem cãntic jilos (di jali); un mãrat jilos trã njilã; jiloslu-a (di jali a) tãu cãntic § ***jilos***[2] (ji-lósũ) adv – cu dureari, cu jali *{ro: îndurerat}* *{fr: avec chagrin}* *{en: with grief}* ex: eu cãntu jilos (cu jali, cu dureari) cãndu avdu hãbãrli di la noi; ãnj scria jilos (cu dureari) sh-amar § ***jãlescu*** (jã-lés-cu) (mi) vb IV jãlii (jã-líĩ), jãleam (jã-leámũ), jãlitã (jã-lí-tã), jãliri/jãlire (jã-lí-ri) – nj-si fatsi njilã di cariva; njiluescu *{ro: milui, compătimi}* *{fr: s-apitoyer, compâtir}* *{en: pity, feel for}* ex: voi oarfãnjlji nu ãlj jãlits (njiluits) § ***jãlit*** (jã-lítũ) adg jãlitã (jã-lí-tã), jãlits (jã-lítsĩ), jãliti/jãlite (jã-lí-ti) – tsi easti njiluit *{ro: miluit, compătimit}* *{fr: apitoyé, compâti}* *{en: pitied, felt for}* § ***jãliri/jãlire*** (jã-lí-ri) sf jãliri (jã-lírĩ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva jãleashti *{ro: acţiunea de a milui, de a compătimi; compătimire}* *{fr: action de s-apitoyer, de compâtir}* *{en: action of pitying someone, of feeling for}*

jandar (jĭan-dárũ) sm – vedz tu ***gindar***

janurã (jĭa-nú-rã) sf – vedz tu ***ljanurã***

jar (já-rũ) sm jari (járĩ) – lemnul (cãrbunili) cãndu ardi fãrã pirã, easti tut arosh shi da multã cãldurã; cãrbuni-apres, tãciuni, tucini, stãcãn, cirlac; (fig: 1: jar = foc; expr: 2: jar acupirit = om ipucrit, ascumtu, tsi mindueashti unã sh-tsã spuni altã; cãrbuni nvilit; 3: un jar di fumealji = multã fumealji, crimã di njits, jurdunã di cilimeanj; 4: escu ca jarlu = ardu ca foclu; 5: escu (stau ca) pi jar = mizi pot s-ashteptu ta si s-facã un lucru (s-fug); nu mi tsãni loclu; stau ca pi schinj; 6: calcu ca pi jar = fac un lucru cu multu-angãtan; imnu cu multã cãshtigã) *{ro: jar, jeratic}* *{fr: charbon ardent}* *{en: hot coals}* ex: nu ari jar (cãrbunj) tra s-frigã njelu; sh-alasã vatra fãrã jar; canda calcu pi jari apresh (expr: l-fac un lucru cu multã cãshtigã); aveaglj-ti di jar acupirit (expr: om ipucrit, ascumtu); avea casã mari sh-un jar di fumealji (expr: fumealji multã); adu un jar (fig: un foc); escu pi jar (expr: mizi pot s-ashteptu) pãnã-nj yini nã carti § ***njiredz*** (nji-rédzũ) vb I njirai (nji-ráĩ), njiram (nji-rámũ), njiratã (nji-rá-tã), njirari/njirare (nji-rá-ri) – (zborlu, deadun cu dirivatili-a lui di ma nghios: "njirai, njiram, njiratã, njirari, etc.", easti unã exceptsii iu "nj" s-avdi cu dauã bots ahoryea "n" shi "j"; nu s-avdi ca unã singurã boatsi, cum s-avdi, bunãoarã, "nj"-lu dit zborlu "njel") – ardu sh-mi fac jar *{ro: deveni jeratic}* *{fr: (se) transformer en charbon ardent}* *{en: become hot coals}* ex: pãnã si njireadzã crãciunjlji § ***njirat***[3] (nji-rátũ) adg njiratã (nji-rá-tã), njirats (nji-rátsĩ), njirati/njirate (nji-rá-ti) – (lemnul, cãrbunili, etc.) tsi s-ari faptã jar *{ro: devenit jeratic}* *{fr: transformé en charbon ardent}* *{en: that became hot coals}* § ***njirari***[3]***/njirare*** (nji-rá-ri) sf njirãri (nji-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru si njireadzã (lemnu, cãrbuni, etc. s-fatsi jar) *{ro: acţiunea de a deveni jeratic}* *{fr: action de (se) transformer en charbon ardent}* *{en: action of becoming hot coals}* § ***dijiredz*** (di-ji-rédzũ) vb I dijirai (di-ji-ráĩ), dijiram (di-ji-rámũ), dijiratã (di-ji-rá-tã), dijirari/dijirare (di-ji-rá-ri) – mintescu jarlu (foclu) tra s-lu fac s-ardã ma ghini *{ro: jerui}* *{fr: tisonner, remuer le feu (pour l'activer)}* *{en: poke, stir fire}* ex: dijireadzã (mintea-l) foclu; dijirã (minti) foclu cu giugarlu § ***dijirat*** (di-ji-rátũ) adg dijiratã (di-ji-rá-tã), dijirats (di-ji-rátsĩ), dijirati/dijirate (di-ji-rá-ti) – (jarlu, foclu) mintit tra s-ardã ma ghini *{ro: jeruit}* *{fr: tisonné, remué le feu}* *{en: poked, stirred fire}* ex: cinushi dijiratã; cãrbunj dijirats § ***dijirari/dijirare*** (di-ji-rá-ri) sf dijirãri (di-ji-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu jarlu (foclu) s-minteashti tra s-ardã ma ghini *{ro: acţiunea de a jerui}* *{fr: action de tisonner, de remuer le feu, de fourgonner}* *{en: action of poking, of stirring the fire}*

jãlescu (jã-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***jali***

jãliri/jãlire (jã-lí-ri) sf – vedz tu ***jali***

jãlit (jã-lítũ) adg – vedz tu ***jali***

jãmbu (jắm-bu) adg – vedz tu ***jimbu***

jeghi (jéghĭũ) sm – vedz tu ***jaghinã***[1]

jeghinã (jé-ghi-nã) sf – vedz tu ***jaghinã***[1]

jeghnã (jégh-nã) sf – vedz tu ***jaghinã***[1]

jgljoatã (jgljĭoá-tã) sf jgljoati/jgljoate (jgljĭoá-ti) – 1: unã minari faptã cu ciciorlu cãndu omlu imnã; diastima (dipãrtarea pri loc) faptã cu-unã minari di cicior cãndu omlu imnã; jgljot, shgljoatã, shgljatã, shgljot, zgljoatã, ceapã, cealpã, cealpu, drãshcljauã, pas, giglatã; 2: partea di nghios a ciciorlui (di la deadziti la cãlcãnj) pri cari si ndrupashti truplu a omlui sh-cu cari da di loc omlu cãndu imnã; patã, pãtunã *{ro: pas; talpa (de la picior)}* *{fr: pas; patte}* *{en: step; paw (of dog, lion, etc.)}* ex: nãpoi nã jgljoatã (drãshcljauã) arsãri; arcam jgljoati (ceapi mãri); cãnili cu jgljoatili "una greashti sh-alantã nu avdi" (expr: cu pãtunili multu diparti unã di-alantã) § ***jgljot*** (jgljĭótũ) sn jgljoati/jgljoate (jgljĭoá-ti) – (unã cu ***jgljoatã***) § ***shgljoatã*** (shgljĭoá-tã) sf shgljoati/shgljoate (shgljĭoá-ti) – (unã cu ***jgljoatã***) § ***shgljatã*** (shgljĭá-tã) sf shgljati/shgljate (shgljĭá-ti) – (unã cu ***jgljoatã***)§ ***shgljot*** (shgljĭótũ) sn shgljoati/shgljoate (shgljĭoá-ti) – (unã cu ***jgljoatã***) ex: la cati shgljot (drãshcljauã) tsi fãtsea

jgljot (jgljĭótũ) sn – vedz tu ***jgljoatã***

jibãcos (ji-bã-cósũ) adg jibãcoasã (ji-bã-coá-sã), jibãcosh (ji-bã-cóshĭ), jibãcoasi/jibãcoase (ji-bã-coá-si) – njic sh-cu pãntica mari; bãzãcos, pruhav, puhav, buhav, butcav, puzumi, pilicios, pãhrãvos *{ro: stârpitură, burtos, buhăit}* *{fr: ventru, pansu, obèse, bouffi}* *{en: big-bellied, corpulent, puffy}* ex: fuljinoslu sh-arãdi di jibãcoslu (butcavlu); jibãcoasa (puhava, pãhrãvoasa) broascã ma sh-dzãtsea; plãndzi un jibãcos (puzumi, pilicios) di ficior § ***jibicos*** (ji-bi-cósũ) adg jibicoasã (ji-bi-coá-sã), jibicosh (ji-bi-cóshĭ), jibicoasi/jibicoase (ji-bi-coá-si) – (unã cu ***jibãcos***)

jibnacã (jib-ná-cã) sf – vedz tu ***jaghinã***[1]

jigãrditsã (ji-gãr-dí-tsã) sf fãrã pl – ploai amisticatã cu neauã sh-cãtivãroarã sinjac sh-negurã; neaua tsi s-dizgljatsã amisticatã cu apã; jugurditsã, lapã, lapovitsã, lãpãitsã, vlaturã, vlãtsurã, sloatã, asloatã, zloatã *{ro: măzăriche, lapoviţă, moină}* *{fr: grésil, giboulée, pluie melée de neige}* *{en: sleet, thaw, rain mixed with snow}* § ***jugurditsã*** (ju-gur-dí-tsã) sf fãrã pl – (unã cu ***jigãrditsã***) § ***zãgãrdici***[2] (zã-gãr-díciũ) sn zãgãrdiciuri (zã-gãr-dí-ciurĭ) – (unã cu ***jigãrditsã***) ex: cãdzu zãgãrdici

jighãrdhitsã (ji-ghãr-dhí-tsã) sf fãrã pl – unã cu ***jigãrditsã***

jighiniturã[1] (ji-ghi-ni-tú-rã) sf – vedz tu ***jaghinã***[1]

jighiniturã[2] (ji-ghi-ni-tú-rã) sf jighinitúri (ji-ghi-ni-túrĭ) – schin,

guvujdel, guvuzdel, guvuzdelj {ro: spin, ghimpe} {fr: épine} {en: thorns}

jighiniturã[3] (ji-ghi-ni-tú-rã) sf jighinitúri (ji-ghi-ni-túrĭ) – plantã (earbã, mãrãtsini, rug, ciun, pãljur, etc.) tsi ari schinj {romărăcine} {fr: ronce} {en: bramble bush}

jigho (ji-ghó) sn jighouri (ji-ghó-urĭ) – unã cu ***jigo***

jigo (ji-gó) sn jigouri (ji-gó-urĭ) – partea di nsus a unei casã, a unui munti, a pãdurlor, etc.; rehã, areahã, creastã, creashtid, creashtic, ciumã, cãrciliu, angheauã, mãyeauã, ciucã, etc. {ro: creastă (de munte)} {fr: crête (de montagne)} {en: crest (of mountain), ridge} ex: gilechilji tritsea jigolu (creasta-a muntilui), Steryea nu tsãnu taborea

jilav (jí-lavŭ) adg jilavã (jí-la-vã), jilayi (jí-layĭ), jilavi/jilave (jí-la-vi) – (veargã, purteacã) tsi si nduplicã lishor ca lasticlu {ro: flexibil (ca o nuia)} {fr: flexible (comme une verge)} {en: flexible (like a rod, switch)}

jilã (jí-lã) sf – vedz tu ***yilã***

jilescu (ji-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***jali***

jiliri/jilire (ji-lí-ri) sf – vedz tu ***jali***

jilit (ji-lítŭ) adg – vedz tu ***jali***

jilos[1] (ji-lósŭ) adg – vedz tu ***jali***

jilos[2] (ji-lósŭ) adv – vedz tu ***jali***

jimbu (jím-bu) adg jimbã (jím-bã), jinghi (jín-ghi), jimbi/jimbe (jím-bi) – (un) a curi ãlj lipseashti un i ma multsã dintsã; cari easti fãrã dintsã; jimbu, jumbu, shtirbu {ro: ştirb} {fr: ébréché, à qui il manque une ou plusieurs dents} {en: toothless} ex: easti jimbu (shtirbu, strabal), lj-cãdzurã dintsãlj § ***jumbu*** (jĭúm-bu) adg jumbã (jĭúm-bã), junghi (jĭún-ghi), jumbi/jumbe (jĭúm-bi) – (unã cu ***jimbu***) § ***jãmbu*** (jắm-bu) adg jãmbã (jắm-bã), jãnghi (jắn-ghi), jãmbi/jãmbe (jắm-bi) – (unã cu ***jimbu***) ex: cara-lj s-alãxescu dintsãlj, armasi jãmbu

jindaric (jin-dá-ricŭ adg jindaricã (jin-dá-ri-cã), jindarits (jin-dá-ritsĭ), jindaritsi/jindaritse (jin-dá-ri-tsi) – tsi ari hui slabi; (cal) cari nu-ascultã di domnu-su (nu fatsi tsi-lj si caftã, minã caplu di-unã parti sh-di-alantã, mãshcã, da dit cicioari, etc.); huilã, tabietlã, uchealiu, vitsearcu {ro: nărăvaş} {fr: vicieux; (cheval) rebours} {en: vicious, restive; who has a bad habit} ex: ncalicã pri calu-aestu jindaric (vitsearcu) § ***jinduescu*** (jin-du-ĭés-cu) (mi) vb IV jinduii (jin-du-ĭĭ), jindueam (jin-du-ĭámŭ), jinduitã (jin-du-í-tã), jinduiri/jinduire (jin-du-í-ri) – lu nvets pi cariva s-lja hui slabi; l-fac pri cariva jindaric (vitsearcu, anapud) {ro: nărăvi} {fr: vicier, devenir vicieux} {en: viciate, beome vicious} ex: tini-l hãidipsish sh-lu jinduish (lu nvitsash tabiets slabi) di nu lj-intrã vãr tu volji § ***jinduit*** (jin-du-ítŭ) adg jinduitã (jin-du-í-tã), jinduits (jin-du-ítsĭ), jinduiti/jinduite (jin-du-í-ti) – tsi easti nvitsat cu adets slabi; tsi s-featsi (eastu faptu s-hibã) jindaric {ro: nărăvit} {fr: vicié, devenu vicieux, rebours} {en: viciated, who became vicious} § ***jinduiri/jinduire*** (jin-du-í-ri) sf jinduiri (jin-du-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva jindueashti {ro: acţiunea de a nărăvi; nărăvire} {fr: action de vicier, de devenir vicieux} {en: action of viciating, of becoming vicious}

jinduescu (jin-du-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***jindaric***

jinduiri/jinduire (jin-du-í-ri) sf – vedz tu ***jindaric***

jinduit (jin-du-ítŭ) adg – vedz tu ***jindaric***

jindusescu (jin-du-sés-cu) vb IV jindusii (jin-du-sĭĭ), jinduseam (jin-du-seámŭ), jindusitã (jin-du-sí-tã), jindusiri/jindusire (jin-du-sí-ri) – nj-pari arãu; nj-cadi greu (milii); nj-chicã; mi cãrteashti {ro: părea rău, regreta} {fr: regretter} {en: be sorry, feel badly about, regret} ex: lj-jinduseashti sh-cumata (lj-pari-arãu sh-di cumata) di pãni tsi u mãcã § ***jindusit*** (jin-du-sítŭ) adg jindusitã (jin-du-sí-tã), jindusits (jin-du-sítsĭ), jindusiti/jindusite (jin-du-sí-ti) – tsi-lj pari arãu; tsi easti pãrut arãu; tsi lj-ari cãdzutã greu (milii); tsi easti cãrtit {ro: căruia-i pare rău} {fr: regretté} {en: who is sorry, who feels badly about, who regrets}§ ***jindusiri/jindusire*** (jin-du-sí-ri) sf jindusiri (jin-du-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu a unui ãlj pari-arãu (lj-cadi milii, lj-chicã, s-cãrteashti, etc.) {ro: acţiunea de a-i părea rău} {fr: action of regretter} {en: action of being sorry, of feeling badly about, of regretting}

jindusiri/jindusire (jin-du-sí-ri) sf – vedz tu ***jindusescu***

jindusit (jin-du-sítŭ) adg – vedz tu ***jindusescu***

jir (jírŭ) sm pl(?) – 1: fructul dat di fag; gljindã (di fag); fagã; 2: fructul dat di cupaci (tser, cealãc, dushcu); gljindã (di cupaci), ghindã, gljindurã, docãrã, vãlani; (expr: pãradzlji-lj fac jir = pãradzlji lj-aspargu tuts, lji xudyipsescu) {ro: jir, ghindă} {fr: faîne, gland du chêne} {en: beech-nut, acorn} ex: pãradzlji jir lj-featsi

jircãnjat (jir-cã-njĭátŭ) sm, sf – vedz tu ***jirgãnjat***

jireaglji/jireaglje (ji-reá-glji) sf jireglji (ji-réglji) – hiri di lãnã (bumbac, mitasi, etc.) adunati ca unã cãrunã (trã tsãneari sh-lucrari); jurebi, gãrchinã, cãrunã, curunã, crunã, hintic {ro: jurubiţă} {fr: écheveau} {en: hank, skein of yarn} § ***jurebi/jurebe*** (jĭu-ré-bi) sf jureghi (jĭu-réghĭ) – (unã cu ***jireaglji***)

jirgãnjat (jir-gã-njĭátŭ) sm, sf jirgãnjatã (jir-gã-njĭá-tã), jirgãnjats (jir-gã-njĭátsĭ), jirgãnjati/jirgãnjate (jir-gã-njĭá-ti) – un tsi bãneadzã i s-tradzi di cãtrã locurli di Jarcanj (Sharganj), unã veaclji hoarã armãneascã dit Arbinshia dit Not; shirgãnjat, yirgãnat {ro: locuitor din Jarganj} {fr: habitant de Jarganj} {en: inhabitant of Jarganj} § ***jircãnjat*** (jir-cã-njĭátŭ) sm, sf jircãnjatã (jir-cã-njĭá-tã), jircãnjats (jir-cã-njĭátsĭ), jircãnjati/jircãnjate (jir-cã-njĭá-ti) – (unã cu ***jirgãnjat***) § ***shirgãnjat*** (shir-gã-njĭátŭ) sm, sf shirgãnjatã (shir-gã-njĭá-tã), shirgãnjats (shir-gã-njĭátsĭ), shirgãnjati/shirgãnjate (shir-gã-njĭá-ti) – (unã cu ***jirgãnjat***) ex: unã featã shirgãnjatã (di Jarcanj) § ***yirgãnat*** (yir-gã-nátŭ) sm, sf yirgãnatã (yir-gã-ná-tã), yirgãnats (yir-gã-nátsĭ), yirgãnati/yirgãnate (yir-gã-ná-ti) – (unã cu ***jirgãnjat***) ex: unã featã yirgãnatã

jirtuescu (jir-tu-ĭés-cu) vb IV jirtuii (jir-tu-ĭĭ), jirtueam (jir-tu-ĭámŭ), jirtuitã (jir-tu-í-tã), jirtuiri/jirtuire (jir-tu-í-ri) – lj-dau (lj-plãscãnescu) unã cu vearga i zvicilu; jurtuescu, zãpãlescu, pãlescu, agudescu {ro: biciui} {fr: frapper de verges, fouetter, fustiger} {en: whip, lash} ex: jirtuea-l unã § ***jirtuit*** (jir-tu-ítŭ) adg jirtuitã (jir-tu-í-tã), jirtuits (jir-tu-ítsĭ), jirtuiti/jirtuite (jir-tu-í-ti) – tsi easti agudit cu vearga i cãmcichea; jurtuit, zãpãlit, pãlit, agudit {ro: biciuit} {fr: fouetté, fustigé} {en: whipped, lashed} § ***jirtuiri/jirtuire*** (jir-tu-í-ri) sf jirtuiri (jir-tu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva jirtueashti pri cariva; jurtuiri, zãpãliri, pãliri, agudiri {ro: acţiunea de a biciui; biciuire} {fr: action de fouetter, de fustiger} {en: action of whipping, of lashing} § ***jurtuescu*** (jur-tu-ĭés-cu) vb IV jurtuii (jur-tu-ĭĭ), jurtueam (jur-tu-ĭámŭ), jurtuitã (jur-tu-í-tã), jurtuiri/jurtuire (jur-tu-í-ri) – (unã cu ***jirtuescu***) ex: lj-jurtuii (lj-zãpãlii) caljlji; ãlj jurtuii niscãnti § ***jurtuit*** (jur-tu-ítŭ) adg jurtuitã (jur-tu-í-tã), jurtuits (jur-tu-ítsĭ), jurtuiti/jurtuite (jur-tu-í-ti) – (unã cu ***jirtuit***) § ***jurtuiri/jurtuire*** (jur-tu-í-ri) sf jurtuiri (jur-tu-írĭ) – (unã cu ***jirtuiri***)

jirtuiri/jirtuire (jir-tu-í-ri) sf – vedz tu ***jirtuescu***

jirtuit (jir-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***jirtuescu***

jiurari/jiurare (ji-u-rá-ri) sf

jiurat (ji-u-rátŭ) adg

jiuredz (ji-u-rédzŭ) vb I – vedz tu ***chiur***[1]

joc[1] (jĭócŭ) (mi) vb I jucai (jĭu-cáĭ), jucam (jĭu-cámŭ), jucatã (jĭu-cá-tã), jucari/jucare (jĭu-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***gioc***[1]

joc[2] (jĭócŭ) sn jocuri (jĭó-curĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***gioc***[2]

jongã (jĭón-gã) sf jonghi/jonghe (jĭón-ghi) – (tu zborlu di njits) dinti {ro: dinte} {fr: dent} {en: tooth} ex: scoasi jonghi (dintsã) njiclu; s-u fats *mam*! cu a ta jongã (dinti)

jongu (jĭón-gu) sm jondzi (jĭón-dzi) – nod njic sh-arucutos dit un lemnu (scãndurã, grendã, etc.) tsi-aspuni loclu di-iu avea nchisitã s-creascã unã-alumachi dit truplu-a arburilui; nod di arburi, aroz, ciupor, cluj {ro: nod de arbore} {fr: noeud d'arbre} {en: tree knot}

joni/jone (jĭó-ni) sm, sf, adg – vedz tu ***gioni***

jubãrjescu (ju-bãr-jés-cu) vb IV jubãrjii (ju-bãr-jĭĭ), jubãrjeam (ju-bãr-jeámŭ), jubãrjitã (ju-bãr-jí-tã), jubãrjiri/jubãrjire (ju-bãr-jí-ri) – fac sufri (pri frãmti, fatsã, cheali, stranji, etc.); sufrusescu, zbãrcescu {ro: face riduri, zbârci} {fr: rider} {en: wrinkle} ex: astãdz jubãrjii (sufrusii) la fatsã § ***jubãrjit*** (ju-bãr-jítŭ) adg jubãrjitã (ju-bãr-jí-tã), jubãrjits (ju-bãr-jítsĭ),

jubãrjiti/jubãrjite (ju-bãr-jí-ti) – tsi ari sufri pi fatsã, sufrusit, zbãrcit *{ro: zbârcit, cu riduri} {fr: ridé} {en: wrinkled}* ex: jubãrjit (sufrusit) la fatsã § ***jubãrjiri/jubãrjire*** (ju-bãr-jí-ri) sf jubãrjiri (ju-bãr-jírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva sufruseashti; zbãrciri, sufrusiri *{ro: acţiunea de a zbârci; zbârcire} {fr: action de rider} {en: action of wrinkling}*

jubãrjiri/jubãrjire (ju-bãr-jí-ri) sf – vedz tu ***jubãrjescu***

jubãrjit (ju-bãr-jítŭ) adg – vedz tu ***jubãrjescu***

jucari/jucare (jĭu-cá-ri) sf jucãri (jĭu-cărĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***giucari***

jucat (jĭu-cátŭ) adg jucatã (jĭu-cá-tã), jucats (jĭu-cátsĭ), jucati/jucate (jĭu-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***giucat***

judav (jĭú-davŭ) sm, sf, adg judavã (jĭú-da-vã), judavi (jĭú-davĭ), judavi/judave (jĭú-da-vi) – oaminj (prãvdzã) shcurtsã tsi nu crescu vãroarã mãri; oaminj njits di-unã dãmarã tsi bãneadzã tu Africhii; shcurtabac, fici, giugia; (fig: tsi easti multu slab shi njic; ascãrchit, chirchinec, puzumi, pruzumi, jibãcos, jibicos, cacafingu, azmet, pilicios, zãbãcos, bãzãcos, jabec, judav, preacãn, preangu, shcurtabac) *{ro: pipernicit; pitic, pigmeu} {fr: cachéctique, malingre; nain, pigmée} {en: sickly, puny; midget, dwarf, pygmy}*

judets (jĭu-détsĭ) sn – vedz tu ***giudic***[2]

judic[1] (jĭú-dicŭ) vb I – vedz tu ***giudic***[1]

judic[2] (jĭú-dicŭ) vb I – vedz tu ***giudic***[2]

judicari[1]***/judicare*** (jĭu-di-cá-ri) sf – vedz tu ***giudic***[1]

judicari[2]***/judicare*** (jĭu-di-cá-ri) sf – vedz tu ***giudic***[2]

judicat[1] (jĭu-di-cátŭ) adg – vedz tu ***giudic***[1]

judicat[2] (jĭu-di-cátŭ) adg – vedz tu ***giudic***[2]

judicatã[1] (jĭu-di-cá-tã) sf – vedz tu ***giudic***[1]

judicatã[2] (jĭu-di-cá-tã) sf – vedz tu ***giudic***[2]

judicãtor (jĭu-di-cã-tórŭ) sm – vedz tu ***giudic***[2]

jugastru (jĭu-gás-tru) sm – vedz tu ***giugastru***

jughurdhitsã (ju-ghur-dhí-tsã) sf fãrã pl – unã cu ***jugurditsã***

jugii/jugie (jĭu-gí-i) sf jugii (jĭu-gíĭ) – vedz tu ***giug***[1]

jugurditsã (ju-gur-dí-tsã) sf – vedz tu ***jigãrditsã***

juji (jĭujĭŭ) sm – vedz tu ***giungiunar***

jujuescu (jĭu-jĭu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***giungiunar***[2]

jujuiri/jujuire (jĭu-jĭu-í-ri) sf – vedz tu ***giungiunar***[2]

jujuit (jĭu-jĭu-ítŭ) adg – vedz tu ***giungiunar***[2]

jujul (jĭú-jĭulŭ) sm jujulj (jĭú-jĭuljĭ) – agru-pravdã di pãduri; zulapi, zlapi, agrimi, prici, beau (fig: jujul = un mostru multu fricos dit pãrmiti, tsi lãhtãrseashti njitslji) *{ro: jiganie, bestie, monstru} {fr: animal, bête, monstre} {en: animal, beast, monster}* ex: tsi jujul (agrimi, zlapi) yini di lã ansarã mãcarea?

jujunar (jĭu-jĭu-nárŭ) sm – vedz tu ***giungiunar***

julescu (jĭu-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***julj***[1]

juliri/julire (jĭu-lí-ri) sf – vedz tu ***julj***[1]

julit (jĭu-lítŭ) adg – vedz tu ***julj***[1]

julj[1] (júljĭŭ) sm pl(?) – cheali groasã (di prãvdzã); cheali *{ro: epidermă (la vite)} {fr: épiderme} {en: epiderm}* § ***julescu*** (jĭu-lés-cu) (mi) vb IV julii (jĭu-líĭ), juleam (jĭu-leámŭ), julitã (jĭu-lí-tã), juliri/julire (jĭu-lí-ri) – nj-da di cheali (dau cu mãna di) un lucru tsi-nj fatsi unã njicã aranã i zgrãmãturã; zgrãm niheamã (chealea), nj-u frec chealea di tsiva *{ro: juli} {fr: érafler, écorcher très légèrement} {en: scrach, rub off (skin)}* ex: mi julish (nj-si lo niheamã chealea di) la mãnã § ***julit*** (jĭu-lítŭ) adg julitã (jĭu-lí-tã), julits (jĭu-lítsĭ), juliti/julite (jĭu-lí-ti) – (cheali) tsi s-lo niheamã di pi trup (cu fricarea i zgrãmarea) *{ro: julit} {fr: éraflé, écorché très légèrement} {en: scrached, rubbed off (skin)}* § ***juliri/julire*** (jĭu-lí-ri) sf juliri (jĭu-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si juleashti *{ro: acţiunea de a juli} {fr: action d'érafler, d'écorcher très légèrement} {en: action of scraching, of rubbing off (skin)}*

julj[2] (júljĭŭ) adg julji/julje (jĭú-lji), julj (jĭúljĭ), julji/julje (jĭú-lji) – tsi easti multu coptu, para-coptu *{ro: răscopt} {fr: très mûr, très cuit} {en: over matured, over cooked}* ex: peari julji (para-coapti)

jumai/jumae (jĭu-má-i) adgf pl(?) – (trup di om) tsi esti multu slab, azmet, jibãcos *{ro: sfrijită} {fr: ratatinée} {en: shrivelled, shrunken (person)}* ex: nu-lj prindi a lui ahtari nveastã jumai, galbinã

jumbã (jĭúm-bã) sf – vedz tu ***giumcã***

jumbu (júm-bu) adg – vedz tu ***jimbu***

jumearã (jĭu-meá-rã) sf jumeari/jumeare (jĭu-meá-ri) – itsi soi di earbã tsi creashti agrã prit grãdinj, cãmpuri sh-pãduri sh-di-aradã nu easti bunã trã tsiva *{ro: buruiană, bălărie} {fr: mauvaises herbe} {en: weed}* ex: ti cheri prit jumeari; avea criscutã jumearili

jumitati/jumitate (jĭu-mi-tá-ti) sf – vedz tu ***giumitati***

junami/juname (jĭu-ná-mi) sf – vedz tu ***gioni***

junar (jĭu-nárŭ) sm – vedz tu ***gioni***

junatic (jĭu-ná-ticŭ) sn – vedz tu ***gioni***

junã[1] (jĭú-nã) sf juni/june (jĭú-ni) – coaja veardi di la fructul di cãstãnj cari nvileashti cãstãnja, tsi easti mplinã di schini tsi ansar dit ea shi ntsapã (ca chealea di la un arici) *{ro: coajă de castană} {fr: enveloppe de la châtaigne} {en: green kusk of a chestnut}* ex: arucã junili (cojli di cãstãnji) pi foc

junã[2] (jĭú-nã) sf juni/june (jĭú-ni) – prici njicã cu mutsca chipitoasã sh-cu truplu gros acupirit cu schinj; arici *{ro: arici} {fr: hérisson} {en: porcupine}*

junã[3] (jĭú-nã) sf juni/june (jĭú-ni) – bubulic veardi lutsit; bumbunar *{ro: gândac verde lucitor, cărăbuş} {fr: hanneton} {en: cockchafer, may-bug}*

juncu (jún-cu) sm – vedz tu ***giuncu***

juneashti/juneashte (jĭu-neash-ti) adv – vedz tu ***gioni***

junel (jĭu-nélŭ) sm, sf – vedz tu ***gioni***

junescu (jĭu-nés-cu) adg – vedz tu ***gioni***

junicã (ju-ní-cã) sf – vedz tu ***giuncu***

junjescu (ju-njĭés-cu) vb IV junjii (ju-njíĭ), junjam (ju-njeámŭ), junjitã (ju-njí-tã), junjiri/junjire (ju-njí-ri) – fac un vrondu shcurtu shi surdu ca freamitlu a frãndzãlor di arburi cãndu treatsi vimtul prit eali; vãzescu, hurhutescu, asun *{ro: fremăta} {fr: gronder sourdement. bruire, frémir} {en: rustle, whisper (trees)}* ex: frãndzãli junja (hurhutea) shi pushpura § ***junjit*** (ju-njítŭ) adg junjitã (ju-njí-tã), junjits (ju-njítsĭ), junjiti/junjite (ju-njí-ti) – cari hurhuteashti icã ari hurhutitã; vãzit, hurhutit, asunat *{ro: fremătat} {fr: grondé sourdement; brui, frémi} {en: rustled, whispered (trees)}* § ***junjiri/junjire*** (ju-njí-ri) sf junjiri (ju-njírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu junjeashti tsiva; vãziri, hurhutiri, asunari *{ro: acţiunea de a fremăta; fremătare} {fr: action de gronder sourdement. de bruire, de frémir} {en: action of rustling, of whispering (trees)}*

junjiri/junjire (ju-njí-ri) sf – vedz tu ***junjit***

junjit (ju-njítŭ) adg – vedz tu ***junjit***

junjulã (jĭun-jĭú-lã) sf – vedz tu ***giungiulã***

junop (jĭu-nópŭ) sm – vedz tu ***gioni***

jupã (jĭú-pã) sf – vedz tu ***giupã***

jupãn (jĭu-pắnŭ) sm, sf jupãnã (jĭu-pắ-nã), jupãnj (jĭu-pắnjĭ), jupãni/jupãne (jĭu-pắ-ni) – om di-aradã, tsi nu s-ari dusã multu la sculii; om di la munti (pãduri, oi) fãrã prãxi; aplo, niprãxit, apractu; (fig: jupãn = ghiftu, fusar, om tsi fatsi sh-vindi fusi) *{ro: om de rând, om simplu, om grosolan} {fr: homme de basétage, rustre} {en: common (gross, rude, rough) man; boor}* ex: limba a vlahilor easti di jupãnj (di apladz, di oaminj aplo) shi di ursari (ghiftsã tsi-alagã cu-unã ursã) § ***jupãnescu*** (jĭu-pã-nés-cu) adg jupãneascã (jĭu-pã-neás-cã), jupãneshtsã (jĭu-pã-nésh-tsã), jupãneshti/jupãneshte (jĭu-pã-nésh-ti) – tai ari prãxi di-un jupãn; tsi easti aplo, ca oaminjlji di la oi; di jupãn *{ro: grosolan} {fr: grossier, commun} {en: common, rude, boorish}* ex: zburãscu unã limbã jupãneascã (di jupãnj, di oaminj aplo)

jupãnescu (jĭu-pã-nés-cu) adg – vedz tu ***jupãn***

jur (júrŭ) vb I jurai (jĭu-ráĭ), juram (jĭu-rámŭ), juratã (jĭu-rá-tã), jurari/jurare (jĭu-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***giur***

jurari/jurare (ju-rá-ri) sf jurãri (jĭu-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***giurari***

jurat[1] (ju-rátŭ) adg juratã (jĭu-rá-tã), jurats (jĭu-rátsĭ), jurati/jurate (jĭu-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***giurat***[1]

jurat[2] (ju-rátŭ) sn juraturi (jĭu-rá-turĭ) – scriari neaprucheatã tu-

aestu dictsiunar; vedz ***giurat***[2]
juratic (ju-rá-ticŭ) sn juraticuri (jĭu-rá-ti-curĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***giuratic***
jurcu (jĭúr-cu) sm – numã datã a unui cãni cu narea cãrnã *{ro: nume de câine cârn} {fr: nom donné à un chien camard, camus} {en: name given tu a pug-nosed dog}*
jurdunã (jur-dú-nã) sf jurduni/jurdune (jur-dú-ni) – multimi di oaminj (prãvdzã, cãnj, etc.) adunats tu idyiul loc; buluchi, bluchi, ceatã, bandã, taifã, cãlãbãlãchi, gloatã, surii, suro, multimi, multeami, multeatsã, multsãmi, flumin, nãfamã, lumi, lao, plitizmo, plod, popul, pupul, gamã, tavabii, tavambii, tãbãbii, tubãbii, chindrã, etc. *{ro: mulţime} {fr: foule} {en: crowd}* ex: jurdunã (multimi, ceatã, gloatã) di ficiori sh-di feati; jurduna (laolu, multimea di oaminj) lãitã
jurebi/jurebe (jĭu-ré-bi) sf – vedz tu ***jireaglji***
jurtuescu (jur-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***jirtuescu***
jurtuiri/jurtuire (jur-tu-í-ri) sf – vedz tu ***jirtuescu***
jurtuit (jur-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***jirtuescu***

L

l (***a-l, a l***) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***al***, ***ali***
l[1] (-lŭ shi lŭ-) pr pirs III – vedz tu ***el***
l[2] (-lŭ shi lŭ-) pr pirs III – vedz tu ***el***
l[3] (-lŭ shi lŭ-) pr pirs III – vedz tu ***el***
la' (la') invar – (scriari neaprucheatã tu dictsiunar; vedz ***la***[3]
la[1] (la) prip – pripuzitsii cari aspuni cãtrã iu s-minã cariva, fudzi cariva, a curi ãlj si da tsiva, etc. *{ro: la} {fr: à, chez} {en: to}* ex: u-adunã la Dumnidzã; s-arugã picurar la preftul; lu-alãsarã la Oulu, tu pãduri; patrudzãtsili la ghini li mãrtai
la[2] (la) inter – vedz tu ***lea***
la[3] (lá) invar – vedz tu ***alas***
lac (lácŭ) sn lacuri (lá-curĭ) – loc tes cu apã multã, di-aradã dultsi, iu bãneadzã peshtsã sh-iu apa sta tu-un loc, nu s-minã ca apa-a arãului; baltã ma mari; ghioli; (fig: lac = groapã) *{ro: lac} {fr: lac, étang. mare} {en: lake}* ex: laclu armasi cum eara, cu apili-a lui; la pãlatea-a lui din lac; s-lu-arucãm tu laclu (fig: groapa) iu shed arslanjlji; sh-lu bãgarã tu laclu (fig: groapa) a arslanjlor; laclu di Nijopuli
lacãrmã (lá-cãr-mã) sf – vedz tu ***lacrimã***
lachi (láchĭ) invar. – partea cufchi a arshiclui (cu cari s-agioacã njitsllji); alachi, ciurla, ciurlã *{ro: partea găunoasă a osului} {fr: coté de l'osselet qui est creux} {en: the hollow part of the knuckle bone}* § ***alachi*** (a-láchĭ) invar. – (unã cu ***lachi***)
lacrãmã (lá-crã-mã) sf – vedz tu ***lacrimã***
lacrimã (lá-cri-mã) sf lacrinj (lá-crinjĭ) shi lãcrinj (lắ-crinjĭ) – muljitura (fãrã hromã sh-ca nsãratã) tsi s-aflã tu ocljiji shi easi cãtivãrãoarã cãndu omlu plãndzi, arãdi multu icã easti ocljul lãndzit; (fig: 1: lacrimã = chicutã di apã, aroauã, dzamã dit erghi cãndu li-aruchi, etc.; expr: 2: easti tu lãcrinj = (i) plãndzi, jileashti; (ii) arãdi; 3: plãngu cu lãcrinjli nsus = arãd cu lãcrinj, mi hãrsescu) *{ro: lacrimă} {fr: larme} {en: tear (from eye)}* ex: curã fãntãnj di lãcrinj upãriti; soarli arãdi pi lacrima (fig: aroaua) dit erghi; plãndzea cu lãcrinj; cãndu s-talji yitea primuveara lj-cura lacrinj (fig: dzamã) § ***lacrãmã*** (lá-crã-mã) sf lãcrãnj (lắ-crãnjĭ) – (unã cu ***lacrimã***) ex: u loarã lãcrãnjli; lji s-umplurã ocljilj di lãcrãnj; plãndzea cu lãcrãnj cãt nuca § ***lacãrmã*** (lá-cãr-mã) sf lãcãrnji/lãcãrnje (lắ-cãr-nji) – (unã cu ***lacrimã***) § ***lãcrimeauã*** (lã-cri-meá-uã) sf lãcrimeali/lãcrimeale (lã-cri-meá-li) – (unã cu ***lacrimã***) § ***lãcrimos*** (lã-cri-mósŭ) adg (shi adv) lãcrimoasã (lã-cri-moá-sã), lãcrimosh (lã-cri-móshĭ), lãcrimoasi/lãcrimoase (lã-cri-moá-si) – cari scoati lãcrinj dit ocljii; tsi ari lãcrinj ntr-ocljii; cari ari ocljilj mplinj di lãcrinj; (fig: lãcrimos = adiljos, dolj, duljos, duriros, suschiros) *{ro: lăcrămos} {fr: larmoyant; plein de larmes} {en: tearful; full of tears}* ex: ari ocljilj lãcrimosh (mplinj di lãcrinj); maica cripatã shi lãcrimoasã (sh-cu lãcrinj ntr-ocljii); suflitu-nj lãcrimos (fig: adiljos) ascultã § ***lãcrãmos*** (lã-crã-mósŭ) adg (shi adv) lãcrãmoasã (lã-crã-moá-sã), lãcrãmosh (lã-crã-móshĭ), lãcrãmoasi/lãcrãmoase (lã-crã-moá-si) – (unã cu ***lãcrimos***) ex: cãntã lãcrãmos (fig: adiljos, suschiros) § ***lãcãrmos*** (lã-cãr-mósŭ) adg (shi adv) lãcãrmoasã (lã-cãr-moá-sã), lãcãrmosh (lã-cãr-móshĭ), lãcãrmoasi/lãcãrmoase (lã-cãr-moá-si) – (unã cu ***lãcrimos***) § ***lãcrimedz*** (lã-cri-médzŭ) vb I lãcrimai (lã-cri-máĭ), lãcrimam (lã-cri-mámŭ), lãcrimatã (lã-cri-má-tã), lãcrimari/lãcrimare (lã-cri-má-ri) – scot (versu, nj-es, etc.) lãcrinj dit ocljii; plãngu cu lãcrinj *{ro: lăcrima} {fr: verser des larmes} {en: shed tears, weep}* ex: tsi-nj ts-u-ai dzeana lãcrimatã (cu lãcrinj) § ***lãcrimat*** (lã-cri-mátŭ) adg lãcrimatã (lã-cri-má-tã), lãcrimats (lã-cri-mátsĭ), lãcrimati/lãcrimate (lã-cri-má-ti) – tsi ari scoasã lãcrinj dit ocljii; plãmtu *{ro: lăcrimat; care lăcrimează} {fr: baigné (mouillé) de larmes; pleuré; qui verse des larmes} {en: shedding tears}* § ***lãcrimari/lãcrimare*** (lã-cri-má-ri) sf lãcrimãri (lã-cri-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lãcrimeadzã *{ro: acţiunea de a lăcrima; lăcrimare} {fr: action de verser des larmes, de pleurer} {en: action of shedding tears, of weeping}* § ***lãcrãmedz*** (lã-crã-médzŭ) vb I lãcrãmai (lã-crã-máĭ), lãcrãmam (lã-crã-mámŭ), lãcrãmatã (lã-crã-má-tã), lãcrãmari/lãcrãmare (lã-crã-má-ri) – (unã cu ***lãcrimedz***) ex: lãcrãmai (scosh lãcrinj, plãmshu) la mortu; lãcrãmam tuts cãts avdzam zghiclu-a dadã-sai § ***lãcrãmat*** (lã-crã-mátŭ) adg lãcrãmatã (lã-crã-má-tã), lãcrãmats (lã-crã-mátsĭ), lãcrãmati/lãcrãmate (lã-crã-má-ti) – (unã cu ***lãcrimat***) § ***lãcrãmari/lãcrãmare*** (lã-crã-má-ri) sf lãcrãmãri (lã-crã-mắrĭ) – (unã cu ***lãcrimari***) ex: nu fu di cãbili s-lji si vindicã lãcrãmarea-a ocljilor § ***lãcãrmedz*** (lã-cãr-médzŭ) vb I lãcãrmai (lã-cãr-máĭ), lãcãrmam (lã-cãr-mámŭ), lãcãrmatã (lã-cãr-má-tã), lãcãrmari/lãcãrmare (lã-cãr-má-ri) – (unã cu ***lãcrimedz***) § ***lãcãrmat*** (lã-cãr-mátŭ) adg lãcãrmatã (lã-cãr-má-tã), lãcãrmats (lã-cãr-mátsĭ), lãcãrmati/lãcãrmate (lã-cãr-má-ti) – (unã cu ***lãcrimat***) § ***lãcãrmari/lãcãrmare*** (lã-cãr-má-ri) sf lãcãrmãri (lã-cãr-mắrĭ) – (unã cu ***lãcrimari***)
ladhi (ládhĭ) sn lãdhuri (lắ-dhurĭ) – unã cu ***ladi***
ladi (ládhĭ) sn lãduri (lắ-durĭ) – grãsimea tsi si scoati dit masini trã mãcari (tora si scoati shi dit gãrnutsi di misur, simintsi di bumbac, di ocljul a soarilui, di susami, etc.); untulemnu, ljolad *{ro: untdelemn} {fr: huile (végétal)} {en: (vegetable) oil}* § ***ljolad*** (ljĭó-ladh) sm fãrã pl – (unã cu ***ladi***)
ladzinã (lá-dzi-nã) sf – vedz tu ***lazinã***
lafãzan (la-fã-zánŭ) adg – vedz tu ***lafi***
lafi/lafe (lá-fi) sf lãhi (lắhĭ) – muabeti namisa di oaspits; muabeti tu cari si zburashti ti lucri njits tsi nu-au mari simasii; zburãri multã sh-fãrã astãmãtsiri; muabeti, cuvendã, zbor, lãcãrdii, umilii, bãndurari, bãbãliri, poliloyii; (expr: 1: moari-u lafea = tats, astãmãtsea cu muabetea, cu zborlu; 2: mutrescu s-agiungu lafea = caftu s-intru, s-ljau parti sh-mini tu muabeti) *{ro: taifas, conversaţie} {fr: conversation, entretien, bavardage} {en: conversation, talk, chattering}* ex: lafi shi muabeti; nora mutrea s-agiungã lãhili sh-cuvendzãli § ***lãfusescu*** (lã-fu-sés-cu) vb IV lãfusii (lã-fu-sĭí), lãfuseam (lã-fu-seámŭ), lãfusitã (lã-fu-sí-tã), lãfusiri/lãfusire (lã-fu-sí-ri) – fac muabeti cu cariva; zburãscu cu cariva trã lucri njits fãrã mari simasii (chirãturi, bãrcudii, etc.); zburãscu, bãnduredz, fãrfãlescu, bãbãlescu, dãrdãrescu *{ro: conversa} {fr: converser} {en: converse, talk with}* § ***lãfusit*** (lã-fu-sítŭ) adg lãfusitã (lã-fu-sí-tã), lãfusits (lã-fu-sítsĭ), lãfusiti/lãfusite (lã-fu-sí-ti) – tsi ari faptã muabeti cu cariva; zburãt, bãndurat, fãrfãlit, bãbãlit, dãrdãrit *{ro: conversat} {fr: conversé} {en: conversed, talked with}* § ***lãfusiri/lãfusire*** (lã-fu-sí-ri) sf lãfusiri (lã-fu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lãfuseashti; lafi, muabeti, cuvendã, zbor, lãcãrdii, umilii, bãndurari, bãbãliri *{ro: acţiunea de a conversa; conversaţie} {fr: action de converser, conversation} {en: action of conversing, of talking with}* § ***lafãzan*** (la-fã-zánŭ) adg lafãzanã (la-fã-zá-nã), lafãzanj (la-fã-zánjĭ), lafãzani/lafãzane (la-fã-zá-ni) – tsi lu-ariseashti sã zburascã multi; tsi nu-lj tatsi gura dip; tsi zburashti (bãndureadzã, bãbãleashti, fãrfãreadzã, dãrdãreashti) tut chirolu; limbar, zburyearcu, zburyearic, polilog, bãbãljar, fafaljar, farfaljar, farfara, farafurã, fãrfar, fãrfãrã, dãrdãrã, dãrdãros *{ro: vorbăreţ} {fr: loquace, bavard} {en: talkative, loquacious}*
lagi/lage (lá-gi) sf pl – vedz tu ***ileaci***

lahno (lah-nó) sm – vedz tu ***lot***

lai[1] (láĭŭ) adg lai/lae (lá-i), lãi (lắĭ) shi lai (láĭ), lãi (lắĭ) shi lai (láĭ) – 1: tsi easti di bueaua-a cãrbunilui (a corbului, a cãtraniljei, etc.); negru, negur, njagrã; corbu, cãtrani, pisã, chisã; 2: tsi s-aflã tu-unã halã urutã; cari nu-ari tihi tu banã; tsi ari mash cripãri shi taxirãts; mãrat, curbisit, stuhinat, ndzernu, scurpisit, buisit, vãpsit, etc. 3: tsi nu easti bun la suflit; arãu, slab, urut, lupudit, cãtrãcearcu, afishcu, tihilai, andihristu, blãstimat, chirãtã, cãtãrgar, chiutandal, murlai, etc.; (fig: 1: lãi = stranji lãi di jali; 2: un lai = un cafe; expr: 3: nu li shtiu lãili = nu li shtiu gramatili, nu shtiu sã dyivãsescu; 4: ãlj bag laea = lu-alas lucrul si s-facã tsi s-va, si s-facã xichi; 5: njel lai = u fac hasha, u fac incheari shi dzãc cã atseali ti cari hiu cãtigursit nu li-am faptã) *{ro: negru; sărman, nefericit, nenorocit; rău, nemernic; doliu} {fr: noir; pauvre, infortuné, malheureux; misérable, coquin, malin, funeste; deuil} {en: black; poor, unfortunate; miserable, rascal, wicked, bad; mourning}* ex: oili lãi (di hromã lai); mãni va tundem lãili (oili cu lâna lai); earã lãili nu li shtii (fig: lãili = gramatili; expr: earã nu shtii si dyivãseascã?); cãdzu Noti, lailu (mãratlu) mpadi; di lai, ma lai (di corbu, ninga ma corbu); plãng shi lãilji (mãratslji, corghilj) fãrshirots; s-dirinã lailji (mãratslji) armãnj; lo Budash nã carti lai (corbã, slabã, urutã); u ncurunarã ca laili ali lai (atseali ma curbisitili di curbisiti); ma s-nu-nj cherdu laea (mãrata) minti; dipuneam dit un lai (vrut) munti greu; laili (corghili di) heari cum li portu?; ded di un om lai (arãu); s-li-adari lucrili ma lai (ma-arãu)?; nu dã di Pirushana, cã va si s-facã ma lãili (nai ma urutili lucri); sh-bãgã lãili (stranjili lãi) adoara (expr: sh-bãgã stranjili lãi adoara icã sã ncurunã diznou); s-adrã omlu mash tu lãili (fig: stranjili lãi di jali); nu-lj badz laea? (expr: nu li-alash aesti lucri? nu li-alash si s-facã xichi?); vinjim la tini s-bem cãti un lai (fig: un cafe); yin lãilji (arãilji; fig: turtsãlj); njel lai (expr: ti pingu s-u fats hasha, s-dzãts cã nu-i dealihea cã tini lu-ai faptã lucrul); lai (corbu) sh-corbu sã-nj ti vedz § ***prilai*** (pri-láĭŭ) adg prilai/prilae (pri-lá-i), prilãi (pri-lắĭ) shi prilai (pri-láĭ), prilãi (pri-lắĭ) shi prilai (pri-láĭ) – tsi ari unã hromã multu lai; tsi easti multu arãu; tsi s-aflã tu-unã halã multu urutã; paralai *{ro: prea negru; prea periculos} {fr: trop noir; trop dangereux} {en: too black; too dangerous}* ex: ma lãi sh-prilãi § ***paralai*** (pá-ra-láĭŭ) adg paralai/paralae (pá-ra-lá-i), paralãi (pá-ra-lắĭ) shi paralai (pá-ra-láĭ), paralãi (pá-ra-lắĭ) shi paralai (pá-ra-láĭ) – (unã cu ***prilai***) § ***lãits*** (lã-ítsŭ) adg lãitsã (lã-í-tsã), lãits (lã-ítsĭ), lãiti/lãite (lã-í-ti) – hromã tsi easti multu di multu lai, lai ncljis *{ro: negru de tot} {fr: noir foncé} {en: very black}* ex: lai, lãits (lai, multu di multu lai) § ***lãeatsã*** (lã-ĭá-tsã) sf lãets (lã-ĭétsĭ) – 1: hroma lai shi ntunicoasã tsi u-ari un lucru; damcã lai (tsi poati s-easã pri chealea-a omlui); 2: harea tsi u ari cariva tra s-hibã arãu (lai la inimã); arãulu tsi-l fatsi omlu lupusit (arãu); ugoadã (tihisiri) tsi adutsi-a omlui tsi u pati, mari dureari shi znjii trupeascã shi sufliteascã; taxirati, distihii, cãtratsã, pacus, pacuz, bilje, biljauã, biljai, bileauã, scangi, scanci, cangi, curbisiri, stuhinari, lupusiri, scutidi, etc. *{ro: negreață, obscuritate, ghinion, nenorocire, sacrilegiu} {fr: noirceur, noircissure, obscurité, guignon, malheur; sacrilège} {en: black, blackness, darkness; bad luck, misfortune, sacrilege}* ex: pri casã s-veadi lãeatsã (homa lai, ntunicoasã); njiclu lãndidzashti shi scoati lãeatsã (dãmtsã lãi pi cheali); iu turnãm caplu… tsãpit… unã lãeatsã (scutidi) nipitrumtã; ca ti lãeatsã (bilje), Mitra avea arãtsitã putsãn; lãeatsã (taxirãts, biljadz, cripãri) cu saclu; lãeatsa (lucrul arãu) s-fatsi lishor; s-moarã di foami sh-tu lãets (cripãri, taxirãts); s-ti lja lãeatsa; trapsi lãetsli (taxirãtsli) a loclui; Doamne, tsi lãets (lucri arali) au faptã, di armãnjlj-ahãti-au traptã? § ***lãiturã*** (lã-i-tú-rã) sf lãituri (lã-i-túrĭ) – harea tsi u-ari un lucru tra s-hibã lai; loc tsi easti lai; lãeatsã *{ro: negreață} {fr: noirceur} {en: blackness, darkness}* § ***lãilji/lãilje*** (lã-í-lji) sf lãilj (lã-ílj) – agunos, agnos, greatsã *{ro: dezgust} {fr: dégoût} {en: disgust}* § ***lãescu*** (lã-ĭés-cu) vb IV lãii (lã-íĭ), lãeam (lã-ĭámŭ), lãitã (lã-í-tã), lãiri/lãire (lã-í-ri) – 1: fac un lucru s-lja hroma lai; buisescu tsiva tu lai; l-fac un lucru lai cu ardearea; aspun lai; ncãrnjidedz; (expr: 1: nj-si lãeashti = nji s-aurashti sh-nu shtiu tsi s-adar tra sã-nj treacã oara; avursescu sh-mi satur di-atseali tsi fac; mi plictisescu, buhtisescu, bizirsescu, sãcãldisescu; 2: chirolu lãeashti = (chirolu) si ntunicã, s-fatsi scutidi; 3: nj-si lãeashti bana; lj-lãescu bana; etc. = nj-si-aspardzi bana (nu-am bana bunã) cu-atseali tsi pat; lj-aduc un ahãntu mari arãu (dureari, cripari, etc.) a unui cã-lj fac bana greauã; nvirinedz, amãrãscu; curbisescu, stuhinedz, distihipsescu, distihisescu, lupusescu, buisescu, vãpsescu, chisusescu, pisusescu, hãndãcusescu, etc.) *{ro: înnegri, (se) întuneca; (se) arde la soare} {fr: noircir; obscurcir} {en: blacken, darken}* ex: gãili, adunati stoguri, lãea pisti citii (fãtsea peatitsi lãi pristi citii); ma corghili mash lãescu; tu cãmpu va nã lãeascã soarili (nã ardã, va n-acatsã); lã si lãi (expr: si aurã) a gionjlor; aoa, disuprã, canda lãeashti (expr: s-aspuni lai, curbiseashti) greu blãstem; vrei sã-nj lãeshti (expr: amãrãshti) inima?; lãish (expr: u nvirinash) feata tu hicati; ne s-alasã, ne s-lãeascã (expr: s-creapã di ghideri) § ***lãit*** (lã-ítŭ) adg lãitã (lã-í-tã), lãits (lã-ítsĭ), lãiti/lãite (lã-í-ti) – tsi easti faptu lai (cu buisirea, ardearea la soari, etc.); ncãrnjidedz *{ro: înnegrit, întunecat; ars (de soare)} {fr: noirci; assombri} {en: blackened, darkened; burned}* ex: sturi lãits (buisits, faptsã lãi); unã di cãtrã searã lãitã (ntunicatã), cu tserlu astupat; lãiti (arsi) di soari; lãita (expr: mãrata)! cu tsi njilã di gushi lo s-mi-acatsã!; cãndu ea-l vidzu, lãita (expr: corba); sh-eara mushatã, lãita (expr: mãrata); aushlji… lãits (corghi) tu-arniu ma sh-njergu; lãitslji (expr: mãratslji) gionj; lãita-lj (expr: blãstimata-lj) di vitsinã; sh-plãngu nj-eara a lor lãitã (expr: mirã lai) § ***lãiri/lãire*** (lã-í-ri) sf lãiri (lã-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-lãeashti tsiva; ncãrnjidari *{ro: acțiunea de a înnegri, de a (se) întuneca; de a se arde la soare; înnegrire, întunecare} {fr: action de noircir; d'obscurcir, de s-assombrir} {en: action of blackening, of darkening}*

lai[2] (láĭ) inter (multi ori tu forma ***olai*** icã ***o-lai***, ***o lai***, ***a-lai***, ***a-lãi*** (di-aradã, trã unã muljari) sh-cãtivãrãoarã, ***la***) – zboarã tsi s-dzãc cãndu vrei sã-lj greshti a unui bãrbat (cãtivãrãoarã muljari) tra s-lj-aspunj tsiva (un zbor, unã dureari, vreari, ciudii, etc.); lãi, o-lai, a-lai, alãi, a-le, a-lea,ore *{ro: mă, bă!, fă; felul în care te adresezi cuiva} {fr: hé; la manière qu'on addresse un homme ou une femme pour lui dire quelque chose} {en: hello; the way one addresses a man or a woman to say something}*; o lai, Miha, o, lai frate!; o lai picurare!; o, lai Chita, mutrea ncoa, la!; galea-agalea, o lai sor; o lai Doamne, Dumnidzale!; mori, lai lume, mori lai minte, mori lai port di nicuchir!; lai oarfãna-a mea farã!; lai (mãrata) Fani-ali Sii!; o, lai (vruts, scunchi) oaminj di zãmani!; lai (hãrioasi) dzãli di-altãoarã!; haida-de! tsi lai giunar!; tsi lai (ciudii di) gioc: tsi lai fricã! § ***o-lai!*** (ó-laĭ) inter (scriat shi ***o lai*** shi ***olai***) – (unã cu ***lai***[2]) ex: o-lai, gione picurar!; o-lai Pindu, Pindu vrute!; o-lai, yinu cu mini! § ***a-lai!*** (á-laĭ), ***a-lãi!*** (á-lãĭ) inter – (unã cu ***lai***[2]) ex: a-lai, ficior! § ***lãi!*** (ó-lãĭ) inter (multi ori tu forma ***olãi*** icã ***o-lãi*** icã ***o lãi***) – (unã cu ***lai***[2]***!***) § ***o-lãi!*** (ó-lãĭ) inter (scriat shi ***o lãi*** shi ***olãi***) – (unã cu ***lai***[2]***!***) § ***a-le!*** (a-lé), ***a-lea!*** (a-leá) inter – (unã cu ***lai***[2]***!***)

laico (la-i-có) sm laicadz (la-i-cádzĭ) – om tsi nu easti preftu, shi nu-ari s-facã tsiva cu bisearica i pistea crishtinã; om tsi nu fatsi parti dit clirlu (priftsãlja) a unei pisti *{ro: laic} {fr: laïque} {en: laic, lay}*

lalã (lá-lã) sm lãlãnj (lã-lắnjĭ) – ashi cum lu-ari cariva pri fratili a dadã-sai i a tatã-sui; ashi cum lu-ari cariva pri bãrbatlu a sorãljei a dadã-sai i a tatã-sui; (fig: lalã = numa cu cari-lj greashti un tinir a unui om ma mari) *{ro: unchi} {fr: oncle} {en: uncle}* ex: s-tsã spun, o, lalã!; vinji lala s-nã veadã; ncljinãciunj a lãlãnjlor; fudzi lalã-tu tu-Amirichii; lalã-nju nj-adusi aisti mushutets; cama njiclu cljamã lalã pi un om mãtur, metsi cã easti striin; lãlãnjlji u mãrtarã

lalei (la-lé-i) sf lalei (la-léĭ) – lilici multu mushatã, tsi sh-u-adutsi cu-unã cupã, cu multi buei (galbini, aroshi, etc.), tsi creashti (tu grãdinjli a oaminjlor) cati an primãveara, dit unã tseapã ngrupatã tu loc; spãteadzã, pãteadzã *{ro: lalea} {fr: tulipe} {en: tulip}* ex: lilici di lalei

lalimata (la-lí-ma-ta) sf pl – cãntãri, cãntitsi *{ro: cântări} {fr: chants} {en: songs, singings}*

lalitsã (la-lí-tsã) sf – vedz tu ***lãlitsã***
laltari (lál-tarĭ) adv – vedz tu ***aoaltari***
lamarinã (la-ma-rí-nã) sf – vedz tu ***lãmãrinã***
lamã (lá-mã) sf lãmi (lắmĭ) – ploaci suptsãri di metal (plasticã, geami), ma mari i ma njicã, ma groasã i ma suptsãri; partea (di-aradã di metal) tsi talji di la unã hãlati (ca, bunãoarã, cutsut, cãsturã, cusurafi, foarticã, etc.); lipidã; (fig: lamã = lugurii tsi sh-u-adutsi cu-unã lamã ca, bunãoarã, pira-a foclui; flamã, fleacã, etc.) *{ro: lamă}* *{fr: lame}* *{en: blade}* ex: lãmi (fig: flami, piri) di foc
lambagi (lam-ba-gí) sm – vedz tu ***lãmbii***
lambagiu (lam-ba-gíŭ) sm lambageadz (lam-ba-gĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***lambagi***
lambã (lám-bã) sf – vedz tu ***lãmbii***
lami/lame (lá-mi) sf – vedz tu ***lamnji***
lamnji/lamnje (lám-nji) sf lãmnji (lắm-nji) – hiintsã dit pãrmiti (tu pãrmitili xeani unã nãpãrticã) ghigantã sh-arauã, tsi easti di-aradã azvimtã di-un gioni aleptu; lami, stihiu, zmeu, mostru; (expr: mãc ca unã lamnji = mãc multu) *{ro: zmeu, balaur}* *{fr: dragon, monstre fabuleux}* *{en: dragon}* ex: lamnja (stihiulu) deadi cap; lamnja bãrbat (mascurlu stihiu); s-acãtsarã dauãli sherchi, ca dauã lãmnji (stihii); lãmnjili (stihiilji) cu peani; ca nã lamnji mãcã (expr: mãcã multu) § ***lami/lame*** (lá-mi) sf lãmi(?) (lắmĭ) – (unã cu ***lamnji***)
lampagi (lam-pa-gí) sm – vedz tu ***lãmbii***
lampã (lám-pã) sf – vedz tu ***lãmbii***
lampsi/lampse (lámp-si) sf lãmpsi (lắmp-si) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva anyilceashti; yilciri, nyiliciri, anyiliciri, nyilciri, limbisiri, licur, ascãpirari, lutsiri, scãntiljari *{ro: strălucire}* *{fr: lueuer, splendeur}* *{en: glimmer, splendor}*
landon (lan-dónŭ) sn – vedz tu ***landoni***
landoni/landone (lan-dó-ni) sf landonj (lan-dónjĭ) – paitoni, di-aradã ncljisã (cu-acupirãmintul tsi poati s-hibã traptu sh-dat dinãparti), cu patru arocuti, traptã di calj sh-faptã maxus trã purtarea-a oaminjlor (tsi sta pi doauã scamni fatsã n fatsã; landon, paitoni; caretã, caleashcã, cãleashcã, cucii, dalingã, talingã; amaxi, carotsã, cãrutsã *{ro: cupeu, trăsură}* *{fr: landau}* *{en: landau}* ex: vinj tu landoni (trãsurã) § ***landon*** (lan-dónŭ) sn landoni/landone (lan-dó-ni) – ex: arupsi ncoa dit dzãri landon (trãsurã) cu un gioni
langhir[1] (lán-ghirŭ) sm langhiri (lán-ghirĭ) – atsea tsi-armãni dupã tsi auãli (yimishili) suntu cãlcati shi stoarsi tra s-lã si scoatã dzama shi si s-facã yinlu; cominã, cumenji, pishtinã, prishtinã, prãshtinã, prushtinã, purushtinã, tsipurã, tsipur, bãrsii *{ro: tescovină, drojdie}* *{fr: piquette, petit vin, marc (de raisin)}* *{en: marc; pulp residue left after the juice has been pressed from grapes}*
langhir[2] (lán-ghirŭ) adg langhirã (lán-ghi-rã), langhiri (lán-ghirĭ), langhiri/langhire (lán-ghi-ri) – (lucru) tsi easti curat shi limpidi ca crustalu, di s-veadi multu ghini prit nãs; curat, limpid, limpidi, lãgarã, lãgãros *{ro: limpede, clar}* *{fr: clair, limpide}* *{en: clear}* ex: apa-a izvurlui easti langhirã (limpidi, lãgãroasã); geamlu easti langhir (curat, limpidi)
langur (lán-gurŭ) adg – vedz tu ***lãngoari***
langutã (lán-gutã) sf languti/langute (lán-gu-ti) – atsea parti (cumatã) ma njicã di apã (lichid) tsi poati s-cadã singurã; chicutã, chicã, chicãturã, picã, loscut, staxeauã, proscut *{ro: picătură}* *{fr: goutte}* *{en: drop}* ex: langutã (chicutã) nu-armasi tu buti; langutã (chicutã) di-aroauã
lantu (lán-tu) pr – vedz tu ***alantu***
lao (lá-o) sm fãrã pl – multimi di oaminj; oaminj tsi s-aflã (bãneadzã) tu idyiul loc (cari, multi ori, suntu di idyiul sãndzi, zburãscu idyea limbã, au idyea pisti, au idyili intiresi); popul, poplu, mileti, ghimtã, gintã, ginti, ginsã, yenos, ratsã, zintunji *{ro: popor}* *{fr: peuple}* *{en: people}*
lapã (lã-pã) sf pl(?) – (furtunã) ploai amisticatã cu neauã sh-cãtivãroarã sinjac sh-negurã; neaua tsi s-dizgljatsã amisticatã cu apã; lapuvitsã, lãpãitsã, asloatã, sloatã, zloatã, jigãrditsã, jugurditsã, vlaturã, vlãtsurã *{ro: lapoviță, moină}* *{fr: grésil, giboulée, pluie melée de neige}* *{en: sleet, thaw, rain mixed with snow}* ex: nu s-easi dit casã tu lapa-aestã, fãrã zori; deadã nã lapã cu frig di eara s-chirem pi cali § ***lapuvitsã*** (lá-pu-vi-tsã) sf pl(?) – (unã cu ***lapã***) ex: s-featsi lapuvitsã nafoarã § ***lãpãitsã*** (lã-pã-í-tsã) sf pl(?) – (unã cu ***lapã***)
lapti/lapte (láp-ti) sn lãpturi (lắp-turĭ) shi sm lãptsã (lắp-tsã) – luguria albã tsi easi dit sinlu (tsãtsa) a unei muljeri (icã udzirlu a unei pravdã) tsi ari amintatã un nat nu di multu chiro; (expr: 1: lapti sh-njari suntu = duc unã banã cu multã vreari sh-cu di tuti; 2: lapti di pulj s-cãftai = ahãntu ti va cã va s-facã ti tini sh-lucri tsi nu pot si s-facã, ca adutsearea di lapti di pulj, bunãoarã; 3: ***dinti di lapti*** = un di protslji dintsã tsi-lj scoati njiclu, ndoi mesh dupã tsi s-amintã, sh-cari lji cad dupã ndoi anj, ca tu loclu-a lor s-lji creascã altsã dintsã tsi va lj-armãnã trã tutã bana) *{ro: lapte}* *{fr: lait}* *{en: milk}* ex: lapti di pulj s-cãftai di la nãs, sh-lapti di pulj aflai (expr: ahãntu ti va cã va ts-aducã pãnã sh-lapti di pulj tsi nu-ari iuva!); cheali cu lapti acru (pungã ma mari adratã di cheali di noatinj, birbets, oi stearpi tsi armãnjlji u poartã mplinã cu lapti acru i dalã); lapti di foali (lapti gras di vearã, hertu sh-tsãnut ãn foali tsi s-mãcã multi ori dupã Crãciun) § ***lãptar*** (lãp-tárŭ) sm lãptari (lãp-tárĭ) – omlu tsi poartã, lucreadzã icã vindi laptili *{ro: lăptar}* *{fr: laitier}* *{en: milk man}* § ***lãptarã*** (lãp-tá-rã) sf lãptãri (lãp-tắrĭ) – pitã di lapti, lãptari, lãptoari, lãptoanji *{ro: plăcintă de lapte}* *{fr: galette faite avec de lait}* *{en: homemade aromanian milk pie}* § ***lãptari/lãptare*** (lãp-tá-ri) sf lãptãri (lãp-tắrĭ) – (unã cu ***lãptarã***) § ***lãptoari/lãptoare*** (lãp-toá-ri) sf lãptori (lãp-tórĭ) – (unã cu ***lãptarã***) § ***lãptoanji/lãptoanje*** (lãp-toá-nji) sf lãptoni (lãp-tónjĭ) – (unã cu ***lãptarã***) § ***lãptucã***[1] (lãp-tú-cã) sf lãptutsi/lãptutse (lãp-tú-tsi) – (unã cu ***lãptarã***) § ***lãptãriu*** (lãp-tã-ríŭ) sm fãrã pl – lapti multu *{ro: cantitate mare lapte}* *{fr: grande quantité de lait}* *{en: large quantity of milk}* § ***lãptos*** (lãp-tósŭ) adg lãptoasã (lãp-toá-sã), lãptosh (lãp-tóshĭ), lãptoasi/lãptoase (lãp-toá-si) – tsi ari s-facã cu laptili; tsi da (ari) lapti (multu) *{ro: lăptos}* *{fr: laiteux, qui a du lait}* *{en: lacteous, milky}* ex: cãprili maltãcichi suntu lãptoase (da multu lapti); lãptoasili (oili sh-cãprili tsi da multu lapti) sh-afeatã § ***alãptedz*** (a-lãp-tédzŭ) (mi) vb I alãptai (a-lãp-táĭ), alãptam (a-lãp-támŭ), alãptatã (a-lãp-tá-tã), alãptari/alãptare (a-lãp-tá-ri) – hrãnescu un nat cu laptili di la sin; ãlj dau a njiclui s-sugã lapti di la tsãtsã; tsãtsuescu, aplec *{ro: alăpta}* *{fr: allaiter}* *{en: suckle (child), feed (nurse) at the breast}* ex: muma sh-alãpteadzã njiclu (lj-da s-sugã lapti di la sin); nu ts-alãptash ficiorlu § ***alãptat*** (a-lãp-tátŭ) adg alãptatã (a-lãp-tá-tã), alãptats (a-lãp-tátsĭ) alãptati/alãptate (a-lãp-tá-ti) – tsi-lj s-ari datã s-hrãneascã cu (s-sugã) laptili di la sin; tsãtsuit, aplicat *{ro: alăptat}* *{fr: allaité}* *{en: suckled (child), fed (nursed) at the breast}* ex: dzeaminj di-un sin tuts alãptats (tsãtsuits) § ***alãptari/alãptare*** (a-lãp-tá-ri) sf alãptãri (a-lãp-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva alãpteadzã un njic icã njiclu s-hrãneashti cu lapti di la unã tsãtsã; tsãtsuiri, aplicari *{ro: actsiunea de a (se) alăpta, alăptare}* *{fr: action d'allaiter}* *{en: action of suckling (child), of feeding (nursing) at the breast}* § ***alãptãtor*** (a-lãp-tã-tórŭ) sm, sf, adg alãptãtoari/alãptãtoare (a-lãp-tã-toá-ri), alãptãtori (a-lãp-tã-tórĭ), alãptãtoari/alãptãtoare – (atsel i atsea) tsi hrãneashti cu lapti un njic; (muljarea) tsi hrãneashti di la sin un njic xen; aplicãtoari *{ro: alăptător, doică}* *{fr: nourrice}* *{en: wet-nurse}* § ***lãptuescu*** (lãp-tu-ĭés-cu) vb IV lãptuii (lãp-tu-íĭ), lãptueam (lãp-tu-eámŭ), lãptuitã (lãp-tu-í-tã), lãptuiri/lãptuire (lãp-tu-í-ri) – scot cu mãna i cu machina laptili dit sinlu (tsãtsa) a muljerlor icã udzirlu a prãvdzãlor; mulgu, murgu *{ro: mulge}* *{fr: traire}* *{en: milk}* § ***lãptuit*** (lãp-tu-ítŭ) adg lãptuitã (lãp-tu-í-tã), lãptu-its (lãp-tuítsĭ), lãptuiti/lãptuite (lãp-tu-í-ti) – (muljari, tsãtsã, pravdã, udzir) tsi easti mulsã/mulsu; mulsu, mursu *{ro: muls}* *{fr: trait}* *{en: milked}* ex: udziri lãptuit (mulsu) § ***lãptuiri/lãptuire*** (lãp-tu-í-ri) sf lãptuiri (lãp-tu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-muldzi; muldzeari, muldziri *{ro: acțiunea de a mulge, mulgere}* *{fr: action de traire}* *{en: action of milking}*
lapuvitsã (lá-pu-vi-tsã) sf – vedz tu ***lapã***
largu[1] (lár-gu) adv – tsi s-aflã la unã mari diastimã (dipãrtari); tsi nu easti aproapea; alargu, diparti *{ro: departe}* *{fr: loin}* *{en: far}* ex: vinjirã di largu nclo (di-aclo diparti); di om cu

semnu: largu (s-fudz diparti)!; fudz largu (diparti) di mini! § ***alargu***[1] (a-lár-gu) adg – (unã cu ***largu***[1])

largu[2] (lár-gu) adg largã (lár-gã), lardzi (lár-dzi), lardzi/lardze (lár-dzi) – tsi nu easti strimtu, alargu, lat *{ro: larg} {fr: large} {en: wide}* ex: easti largu tu plãtãri; cãljurli aljurea suntu lãrdzi shi ndreapti; cãt largu easti? § ***prilargu*** (pri-lár-gu) adv – multu diparti, largu; (expr: lu-aduc zborlu (ca) di prilargu (scriat shi ca di pri largu) = ca di pri diparti; lu-aduc zborlu ashi ca s-aducheascã, fãrã si spun tamam, dishcljis tsi voi s-dzãc) *{ro: de departe} {fr: de loin; indirectement} {en: from far away; indirectly}* ex: du-ti di prilargu (di diparti) § ***alargu***[2] (a-lár-gu) adg – (unã cu ***largu***[2]) § ***lãrgonj*** (lãr-gónjĭũ) adg lãrgoanji/lãrgoanje (lãr-goá-nji), lãrgonj (lãr-gónjĭ), lãrgoanji/lãrgoanje (lãr-goá-nji) – multu largu sh-mari *{ro: amplu, spaţios} {fr: ample, spacieux} {en: ample, spacious}* ex: ca si s-aspunã lãrgonj § ***lãrguriu*** (lãr-gu-ríŭ) adj lãrgurii/lãrgurie (lãr-gu-rí-i), lãrgurii (lãr-gu-ríĭ), lãrgurii (lãr-gu-ríĭ) – cari easti cãt lipseashti di largu; cari easti ma largu dicãt easti ananghi; para-largu *{ro: destul de larg, prea larg} {fr: trop large, qui est assez large} {en: (more than) sufficiently wide}* ex: unã vuloagã lãrgurii (cãt lipseashti di largã) § ***lãrdzescu*** (lãr-dzés-cu) (mi) vb IV lãrdzii (lãr-dzíĭ), lãrdzeam (lãr-dzeamŭ), lãrdzitã (lãr-dzí-tã), lãrdziri/lãrdzire (lãr-dzí-ri) – fac un lucru s-hibã ma largu shi s-acatsã ma multu loc; lãrguescu, mãrescu *{ro: lãrgi} {fr: élargir} {en: widen}* ex: lãrdzim (u fãtsem ma largã) mãnica; tindi-ti sh-lãrdzea-ti (sh-acatsã ma multu loc); nji s-lãrdzi (mãri) casa cu dauãli odi nali tsi adrãm; ded sã-nj lãrdzeascã (sã-nj li facã ma lãrdzã) pãputsãli; tsi ti lãrdzish (teasish) ashi? § ***lãrdzit*** (lãr-dzítŭ) adg lãrdzitã (lãr-dzí-tã), lãrdzits (lãr-dzítsĭ), lãrdziti/lãrdzite (lãr-dzí-ti) – tsi easti faptu s-hibã cama largu; lãrguit, mãrit *{ro: lãrgit} {fr: élargit} {en: widened}* § ***lãrdziri/lãrdzire*** (lãr-dzí-ri) sf lãrdziri (lãr-dzírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lãrdzeashti; lãrguiri, mãriri *{ro: acţiunea de a lãrgi, lãrgire} {fr: action d'élargir} {en: action of widening}* ex: cãmeshli vor lãrdziri (si s-facã ma lãrdzi) § ***lãrdzimi/lãrdzime*** (lãr-dzí-mi) sf lãrdzinj (lãr-dzínjĭ) – zborlu tsi-aspuni cãt di largu easti un lucru *{ro: lãrgime} {fr: largeur, étendue} {en: width}* ex: pãndza ari lãrdzimi di (easti largã cãt) un cot; ari lãrdzimi nimal § ***lãrguescu*** (lãr-gu-ĭés-cu) (mi) vb IV lãrguii (lãr-gu-íĭ), lãrgueam (lãr-gu-ĭámŭ), lãrguitã (lãr-gu-í-tã), lãrguiri/lãrguire (lãr-gu-í-ri) – (unã cu ***lãrdzescu***) § ***lãrguit*** (lãr-gu-ítŭ) adg lãrguitã (lãr-gu-í-tã), lãrguits (lãr-gu-ítsĭ), lãrguiti/lãrguite (lãr-gu-í-ti) – (unã cu ***lãrdzit***) § ***lãrguiri/lãrguire*** (lãr-gu-í-ri) sf lãrguiri (lãr-gu-írĭ) – (unã cu ***lãrdziri***)

lari/lare (lá-ri) sf – vedz tu ***lau***

larmã (lár-mã) sf pl(?) – lavã, longi, loscut, yiurultii, ghiurultii, pãlturã, sãlãvati, longi, vreavã, crot, vrondu, zbuc *{ro: zgomot} {fr: bruit, vacarme} {en: noise, uproar, racket}*

las' (lás') invar – (scriari neaprucheatã tu dictsiunar; vedz ***las***)

las[1] (lásŭ) (mi) vb I – vedz tu ***alas***

las[2] (lás) invar – vedz tu ***alas***

lasã (lá-sã) sf fãrã pl – vedz tu ***alas***

lasi (lá-si) invar – vedz tu ***alas***

laspi/laspe (lás-pi) sf lãschi (lãs-chi) – loclu amisticat cu apã, moali, cari s-alicheashti lishor di lucri (pãputsã); ameastic di tsarã cu baligã, apã shi palji tra s-facã unã soi di mãltari cu cari, tu chirolu veclju, s-aundzea n casã loclu di mpadi i stizma; muzgã, mãzgã, tinã, bãtãchi; (expr: cad tu lãschi = fac alatus) *{ro: noroi} {fr: boue, crotte, fange, crépi} {en: mud, mire, dung}* ex: dupã ploai s-fac multi lãschi; lu-alãsã tu lãschi; mizi tricum di lãschi; lj-deadi mãltari cu laspi; alichi guvili cu laspi § ***lãspusescu*** (lãs-pu-sés-cu) (mi) vb IV lãspusii (lãs-pu-síĭ), lãspuseam (lãs-pu-seámŭ), lãspusitã (lãs-pu-sí-tã), lãspusiri/lãspusire (lãs-pu-sí-ri) – umplu di lãschi; dau stizma (udãlu, pizuljlu, etc.) cu mãltari di laspi; mãzgãlescu, ntinedz *{ro: întina, înnoroi} {fr: crotter, se souiller} {en: dirty with mud; rough-cast (wall)}* ex: lãspusim pizuljli § ***lãspusit*** (lãs-pu-sítŭ) adg lãspusitã (lãs-pu-sí-tã), lãspusits (lãs-pu-sítsĭ), lãspusiti/lãspusite (lãs-pu-sí-ti) – tsi easti mplin di lãschi; tsi easti dat cu lãschi; mãzgãlit, ntinat *{ro: întinat, înnoroit} {fr: crotté, souillé} {en: dirtied with mud; rough-cast (wall)}* ex: caljlji suntu lãspusits (mplinj di lãschi) pãnã di pãnticã § ***lãspusiri/lãspusire*** (lãs-pu-sí-ri) sf lãspusiri (lãs-pu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-lãspuseashti cariva i tsiva; mãzgãliri, ntinari *{ro: acţiunea de a întina, de a înnoroi; întinare, înnoroire} {fr: action de crotter, de se souiller} {en: action of dirtying with mud; of rough-casting (wall)}*

lastic (lás-ticŭ) sn lastitsi (lás-ti-tsi) – dzama (albã ca laptili) tsi si scoati dit un arburi tsi creashti tu locurli caldi, tsi easti lucratã tra s-da unã lugurii moali, cari si nduplicã lishor fãrã si s-frãngã sh-dit cari s-fac multi lucri lipsiti di om; lucru faptu dit aestã lugurii ca, bunãoarã, (i) proashtea cu cari s-agioacã njitsli (tra s-aminã chitritseali), (ii) botsa njicã tu cari s-bagã laptili tsi s-da a natslor s-bea (cãndu dada-a lor nu poati s-lji alãpteadzã), (iii) unã soi di pãpusã tsi s-bagã pristi pãputsãli di-aradã tra s-nu s-murdãripseascã (di lãschili di nafoarã cã suntu lishor trã scuteari cãndu s-intrã n casã), etc.; lasticã, lastih, lastihã, proashti, etc. *{ro: cauciuc, elastic; praştie; biberon; galoşi} {fr: caoutchouc, élastique; fronde élastique; biberon; galosh} {en: rubber; rubber sling; baby bottle; rubber overshoes}* ex: lasticlu (botsa cu cari bea njitslji lapti) nu s-aspealã ghini § ***lasticã*** (lás-ti-cã) sf lastitsi/lastitse (lás-ti-tsi) shi lãstits (lãs-titsĭ) – (unã cu ***lastic***) § ***lastih*** (lás-tihŭ) sn lastihi (lás-tihĭ) – (unã cu ***lastic***) § ***lastihã*** (lás-ti-hã) sf lastihi (lás-tihĭ) – (unã cu ***lastic***)

lasticã (lás-ti-cã) sf – vedz tu ***lastic***

lastih (lás-tihŭ) sn – vedz tu ***lastic***

lastihã (lás-ti-hã) sf – vedz tu ***lastic***

lat[1] (látŭ) adg – vedz tu ***lau***

lat[2] (látŭ) adg latã (lá-tã), lats (latsĭ), lati/late (lá-ti) – tsi nu easti strimtu; tsi easti largu; largu *{ro: larg} {fr: large} {en: wide}* ex: cãmpul lat (largu)

laternã (la-tér-nã) sf laterni/laterne (la-tér-ni) – hãlati di muzicã *{ro: instrument muzical} {fr: instrument musical} {en: musical instrument}*

lathus (lá-thusŭ) sn lathusuri (lá-thu-surĭ) – unã cu ***latus***

latin (la-tínŭ) sm, sf – vedz tu ***lãtin***

latinescu (la-ti-nés-cu) adg – vedz tu ***lãtin***

latru (lá-tru) vb I – vedz tu ***alatru***

lats (látsĭ) sn latsã (lá-tsã) – 1: nod faptu tu capitlu-a unui spangu (funi, cioarã, etc.) cu scupolu tra s-pots s-lu strindzi avãrliga di-un lucru; oclju di lãpudã; alats, nod; 2: hãlati tsi lj-arãdi s-yinã cãtrã ea agru-prici (shoarits, pulj, njits prãvdzã, etc.) tra s-lj-acatsã i s-lji vatãmã; alats, avrohi, batã, batcã, cãpani, pãyidã, princã, pringã, scãndilii, scundilii, stãpitsã, cearcu, grip; (fig: lats = tirtipi cu cari cãftãm s-lu-arãdem pri cariva tra s-n-aspunã atseali tsi shtii, tsi mindueashti, tsi-ari faptã peascumta, etc.) *{ro: laţ, ştreang; capcanã, cursã} {fr: enlacement, maille (quand on fait du crochet), piége; rets, filet} {en: twine, stitch (in knitting); snare, trap, net}* ex: va-lj trec di gushi latslu (nodlu); sh-nj trag un lats di gushi; lj-arucã latslu di gushi sh-lu zgrumã; latsuri (oclji) di lãpudã; nj-ascãpã un lats di lãpudã; nji scoasi ciciorlu dit lats (grip); bãgai latsã tra s-acats harabei; afirea-ti di latslu (fig: tirtipea, bata, princa) di oaspi § ***alats***[1] (a-látsŭ) sn alatsã (a-lá-tsã) – (unã cu ***lats***) ex: nj-ascãpã un alats (oclju) di la lãpudã; s-es tu munti s-bag alats (batã, princã); va-nj mi fac alats (batã); sh-arucã alatslu (nodlu di gushi, di-aspindzurari)

laturã (lá-tu-rã) sf

latus (lá-thusŭ) sn – vedz tu ***alatus***

lau (láŭ) (mi) vb I lai (láĭ), lam (lámŭ), latã (lá-tã), lari/lare (lá-ri) – fac s-hibã curat un lucru (di-aradã, cu aspilarea-a lui cu apã shi sãpuni); alau, aspel, spel; (expr: 1: mi lau di borgi = ãnj plãtescu borgea tsi u-am; 2: lj-tornu apã; lj-tornu si s-la = lj-tornu apã si s-la pri mãnj, fatsã, trup, etc.; 3: cãtusha s-la = cãtusha sh-lindzi chealea) *{ro: spãla} {fr: laver} {en: wash}* ex: mã-sa bãgã s-la (s-aspealã stranjili) n vali; cãndu intrai tu ubor, dada la (aspila) cãmeshli; lã-ti (aspealã-ti) n cap; lã turna sã s-la; Sãmbãta va s-nji lau caplu; cara s-avdã cã ishii dit zborlu-a lui, nu mi la nitsi-amarea; u vidzui cãtusha tsi s-la (expr: sh-lindzi ghuna); tsã ded tsi ts-aveam ti dari sh-mi lai di

borgi § ***lat***[1] (látŭ) adg latã (lá-tã), lats (látsĭ), lati/late (lá-ti) – cari fu faptu s-hibã curat; alat, aspilat, spilat *{ro: spălat} {fr: lavé} {en: washed}* § ***lari/lare*** (lá-ri) sf lãri (lãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-la un lucru; spilari, aspilari, alari *{ro: acţiunea de a spăla, spălare} {fr: action de laver} {en: action of washing}* ex: caplu di gumar nu va lari (aspilari) § ***nilat*** (ni-látŭ) adg nilatã (ni-lá-tã), nilats (ni-látsĭ), nilati/nilate (ni-lá-ti) – cari nu easti lat (aspilat); neaspilat, nispilat; (expr: umtu nilat = umtu nistricurat) *{ro: nespălat} {fr: qui n'est pas lavé} {en: unwashed}* ex: umtul easti nilat (expr: nu easti stricurat); patrudzãts di furi neaspilats, nilats (murdari, lãvosh); casa eara nearnitã, nilatã, niscuturatã § ***nilari/nilare*** (ni-lá-ri) sf nilãri (ni-lắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-la un lucru; nispilari, neaspilari *{ro: acţiunea de a nu spăla, nespălare} {fr: action de ne pas laver} {en: action of not washing}* § ***alau*** (a-láŭ) (mi) vb I alai (a-láĭ), alam (a-lámŭ), alatã (a-lá-tã), alari/alare (a-lá-ri) – (unã cu ***lau***) § ***alat***[2] (a-látŭ) adg alatã (a-lá-tã), alats (a-látsĭ), alati/alate (a-lá-ti) – (unã cu ***lat***[1]) § ***alari/alare*** (a-lá-ri) sf alãri (a-lắrĭ) – (unã cu ***lari***) § ***sprilau*** (spri-láŭ) (mi) vb I sprilai (spri-láĭ), sprilam (spri-lámŭ), sprilatã (spri-lá-tã), sprilari/sprilare (spri-lá-ri) – lau multu sh-ghini; lau ma multu di cãt lipseashti; para-lau, gãrgãlau *{ro: spăla bine, prea mult} {fr: trop (bien) laver} {en: wash too much}* § ***sprilat*** (spri-látŭ) adg sprilatã (spri-lá-tã), sprilats (spri-látsĭ), sprilati/sprilate (spri-lá-ti) – tsi easti aspilat ma multu di cãt lipseashti; para-lat, gãrgãlat *{ro: spălat bine, prea mult} {fr: trop (bien) lavé} {en: washed too much}* § ***sprilari/sprilare*** (spri-lá-ri) sf sprilãri (spri-lắrĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi sprila tsiva; para-lari, gãrgãlari *{ro: acţiunea de a spăla bine, prea mult} {fr: action de trop (bien) laver} {en: action of washing too much}* § ***para-lau*** (pá-ra-láŭ) (mi) vb I paralai (pá-ra-láĭ), paralam (pá-ra-lámŭ), paralatã (pá-ra-lá-tã), paralari/paralare (pá-ra-lá-ri) – (unã cu ***sprilau***) § ***paralat*** (pá-ra-látŭ) adg paralatã (pá-ra-lá-tã), paralats (pá-ra-látsĭ), paralati/paralate (pá-ra-lá-ti) – (unã cu ***sprilat***) § ***paralari/paralare*** (pá-ra-lá-ri) sf paralãri (pá-ra-lắrĭ) – (unã cu ***sprilari***) § ***gãrgãlau*** (gãr-gã-láŭ) (mi) vb I gãrgãlai (gãr-gã-láĭ), gãrgãlam (gãr-gã-lámŭ), gãrgãlatã (gãr-gã-lá-tã), gãrgãlari/gãrgãlare (gãr-gã-lá-ri) – (unã cu ***sprilau***) ex: li lai, lai, li gãrgãlai (paralai, lai multu); lã-lj stranji, gãrgãlã-lj (lã-lj ghini) § ***gãrgãlat*** (gãr-gã-látŭ) adg gãrgãlatã (gãr-gã-lá-tã), gãrgãlats (gãr-gã-látsĭ), gãrgãlati/gãrgãlate (gãr-gã-lá-ti) – (unã cu ***sprilat***) ex: stranji lati, gãrgãlati (paralati, lati ghini) § ***gãrgãlari/gãrgãlare*** (gãr-gã-lá-ri) sf gãrgãlãri (gãr-gã-lắrĭ) – (unã cu ***sprilari***)

lavã (lávã) sf fãrã pl – larmã, longi, loscut, yiurultii, ghiurultii, pãlturã, sãlãvati, longi, vreavã, crot, vrondu, zbuc *{ro: zgomot} {fr: bruit, vacarme, tumulte} {en: noise, uproar}* ex: di-a fumeljlor lavã (larmã) § ***lãvãsescu*** (lã-vã-sés-cu) vb IV lãvãsii (lã-vã-síĭ), lãvãseam (lã-vã-seámŭ), lãvãsitã (lã-vã-sí-tã), lãvãsiri/lãvãsire (lã-vã-sí-ri) – fac lavã *{ro: face zgomot} {fr: faire du bruit} {en: make noise}* ex: lãvãsea (fãtsea lavã) scamnul, zghilea arãzboilu § ***lãvãsit*** (lã-vã-sítŭ) adg lãvãsitã (lã-vã-sí-tã), lãvãsits (lã-vã-sítsĭ), lãvãsiti/lãvãsite (lã-vã-sí-ti) – tsi ari faptã lavã *{ro: face zgomot} {fr: faire du bruit} {en: make noise}* § ***lãvãsiri/lãvãsire*** (lã-vã-sí-ri) sf lãvãsiri (lã-vã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva fatsi lavã *{ro: acţiunea de a face zgomot} {fr: action de faire du bruit} {en: action of making noise}* § ***lãvãturã*** (lã-vã-tú-rã) sf lãvãturi (lã-vã-túrĭ) – lavã (vrondu, larmã, ghiurultii, pãlturã, etc.) multu mari *{ro: zgomot mare} {fr: grand bruit, vacarme, tumulte} {en: noise, uproar}*

lavdã (láv-dã) sf – vedz tu ***alavdã***

lavdu (láv-du) (mi) vb I – vedz tu ***alavdã***

lavru (lá-vru) sm lavri/lavre – ma multi soiuri di arburi njits tsi crescu tu Sudlu a Ivropiljei, cu frãndzã uvali (ca oulu) tsi nu cad, lutsescu sh-anjurzescu mushat, cu lãludz albi, mushat anjurzitoari, cu fructi njits, aroshi sh-di-a curi frãndzã sh-njits alumãchi s-fac cãrunj tra si s-bagã pi caplu-a oaminjlor cãndu suntu tinjisits; dafin, dafnu, dafni, dafnjauã *{ro: laur, dafin} {fr: laurier, daphné} {en: laurel}*

laz (lázŭ) sn – vedz tu ***alaz***

lazarinã (la-za-rí-nã) sf lazarini/lazarine (la-za-rí-ni) – featã (diradã unã ghiftsã) cari, tu Sãmbãta-a Lazarlui, s-dutsi ca unã pirpirunã, di casã-casã tra s-gioacã shi s-cãntã *{ro: paparudă} {fr: jeune tsigane qui, le Samedi du Lazare, danse et chante de maison en maison} {en: young gypsy who, Saturday of Lazarus (8 days before Easter) goes from house to house, dancing and singing}*

lazinã (lá-zi-nã) sf lazini/lazine (lá-zi-ni) – pãshuni la poalili di muntsã; loc iu s-duc oili s-pascã primuveara; cunachi di ndauã dzãli tsi u fac armãnjlji cãndu nchisescu cu oili trã muntsã primuveara *{ro: câmp de păşunat la poale de munţi; loc de păşunat primăvara} {fr: plaine aux pieds des montagnes; endroit pour le pâturage printanier; halte de plusieurs jours que les aroumains transhumants font aux pieds des montagnes pendant le printemps} {en: a plain at the foot of the mountain; place where Aromanians stop a few days on their way with their sheep to the mountains}* § ***ladzinã*** (lá-dzi-nã) sf ladzini/ladzine (lá-dzi-ni) – (unã cu ***lazinã***) § ***laznã*** (láz-nã) sf lazni/lazne (láz-ni) – (unã cu ***lazinã***)

laznã (láz-nã) sf – vedz tu ***lazinã***

lã*** (lắ) – impirativ, pirsoana II, di la verbul "lau"; vedz ***lau***

lã[1] (lắ) pr pirs III – vedz tu ***el***

lã[2] (lắ) pr pos – vedz tu ***luĭ***[2]

lãcãrdii/lãcãrdie (lã-cãr-dí-i) sf lãcãrdii (lã-cãr-díĭ) – muabeti namisa di oaspits; muabeti tu cari si zburashti ti lucri njits tsi nu-au mari simasii; lafi, muabeti, cuvendã, zbor, umilii, bãndurari, bãbãliri, poliloyii *{ro: conversaţie} {fr: conversation, entretien} {en: conversation, talk}* ex: lãcãrdii (muabeti, lafi) cu muljerli; ciudisitã di aestã lãcãrdii; mari lãcãrdii (cuvendã, umilii) sh-fac

lãcãrmari/lãcãrmare (lã-cãr-má-ri) sf – vedz tu ***lacrimã***

lãcãrmat (lã-cãr-mátŭ) adg – vedz tu ***lacrimã***

lãcãrmedz (lã-cãr-médzŭ) vb I – vedz tu ***lacrimã***

lãcãrmos (lã-cãr-mósŭ) adg (shi adv) – vedz tu ***lacrimã***

lãceari/lãceare (lã-cĭá-ri) sf – vedz tu ***alãcescu***

lãcescu (lã-cĭés-cu) (mi) vb IV shi II – vedz tu ***alãcescu***

lãcherdã (lã-chér-dã) sf lãcherdi/lãcherde (lã-chér-di) – unã soi di pescu mari di-amari tsi s-tsãni (di-aradã tu untulemnu) nsãrat sh-afumat; pãlãmidã nsãratã *{ro: lacherdă, pălămidă sărată} {fr: thon salé} {en: salted bluefish or tuna fish}*

lãcherdhã (lã-chér-dhã) sf lãcherdhi/lãcherdhe (lã-chér-dhi) – unã cu ***lãcherdã***

lãchescu (lã-chés-cu) vb IV – vedz tu ***alãchescu***

lãchiri/lãchire (lã-chí-ri) sf – vedz tu ***alãchescu***

lãchit (lã-chítŭ) adg – vedz tu ***alãchescu***

lãciri/lãcire (lã-cí-ri) sf – vedz tu ***alãcescu***

lãcit (lã-cítŭ) adg – vedz tu ***alãcescu***

lãcrãmari/lãcrãmare (lã-crã-má-ri) sf – vedz tu ***lacrimã***

lãcrãmat (lã-crã-mátŭ) adg – vedz tu ***lacrimã***

lãcrãmedz (lã-crã-médzŭ) vb I – vedz tu ***lacrimã***

lãcrãmos (lã-crã-mósŭ) adg (shi adv) 1 – vedz tu ***lacrimã***

lãcrimari/lãcrimare (lã-cri-má-ri) sf – vedz tu ***lacrimã***

lãcrimat (lã-cri-mátŭ) adg – vedz tu ***lacrimã***

lãcrimeauã (lã-cri-meá-uã) sf – vedz tu ***lacrimã***

lãcrimedz (lã-cri-médzŭ) vb I – vedz tu ***lacrimã***

lãcrimos (lã-cri-mósŭ) adg (shi adv) – vedz tu ***lacrimã***

lãcustã (lã-cús-tã) sf lãcusti/lãcuste (lã-cús-ti) – insectã tsi fatsi mari znjii tu agri (cu cicioarli di nãpoi multu lundzi tsi u-agiutã s-ansarã multu diparti); acridã, gãlãgustã, gulugustã, gulucustã, scarcalec, scarcalets, carcalec, carcalets, carcaledz, scãrculets, scaculets, scucalets *{ro: lăcustă} {fr: sauterelle} {en: locust}* ex: lãcustili tsiurã; lãcusti-s dushmanjlji blãstimats

lãeatsã (lã-ĭá-tsã) sf – vedz tu ***lai***[1]

lãescu (lã-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***lai***[1]

lãfusescu (lã-fu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***lafi***

lãfusiri/lãfusire (lã-fu-sí-ri) sf – vedz tu ***lafi***

lãfusit (lã-fu-sítŭ) adg – vedz tu ***lafi***

lãgamã (lã-gá-mã) sf pl(?) – bunã dãmarã (soi, ratsã, arãzgã, arãzgãnã, rãzgã, sirtã, vinã, bimã; arãdãtsinã, ariditsinã, ariditsinã, rãdãtsinã, riditsinã, rãdzãtinã, zãrãtsinã) *{ro: origine bună} {fr: origine, naissance, bonne maison} {en: good*

origin} ex: easti featã di lãgami (soi, fumealji bunã)
lãgarã (lã-gá-rã) adg – vedz tu ***lãgãros***
lãgãmi/lãgãme (lã-gắ-mi) sf – vedz tu ***lugumi***
lãgãros (lã-gã-rósŭ) adg lãgãroasã (lã-gã-roá-sã), lãgãrosh (lã-gã-róshĭ), lãgãroasi/lãgãroase (lã-gã-roá-si) – (apã, shpirtu, fãntãnã, lac, etc.) tsi easti curat shi s-veadi ghini prit nãs; (tser) tsi easti fãrã niori, sirin; (boatsi, vrondu) tsi s-avdi ghini; (zbor) tsi easti ghini minduit, grãit sh-a curi noimã s-aducheashti lishor; lãgarã, limpid, limpidi; curat; (fig: = lãgãros = lãyii, yilii, di curat, di limpidi tsi easti) *{ro: limpede, clar} {fr: clair, limpide} {en: clear}* ex: arãuri lãgãroasi (limpidi) § ***lãgarã*** (lã-gá-rã) adg invar – (unã cu ***lãgãros***) ex: apã lãgarã (limpidi, curatã); tserlu esti lãgarã (sirin); arãurli suntu lãgarã (limpidz); asimi lãgarã (curatã); arnim, adrãm lãgarã (fig: yilii, lãyii) § ***lãgãrsescu*** (lã-gãr-sés-cu) (mi) vb IV lãgãrsii (lã-gãr-síĭ), lãgãrseam (lã-gãr-seámŭ), lãgãrsitã (lã-gãr-sí-tã), lãgãrsiri/lãgãrsire (lã-gãr-sí-ri) – u cur sh-u fac limpidi (apa, shpirtul, fãntãna, etc.); (tserlu) s-gãleashti, si nsirineadzã; limpidzãscu, dizlãcescu, nyiuredz, cur; (fig: = (i) fac unã boatsi, un vrondu tra si s-avdã ghini; (ii) grãescu un zbor tra si s-avdã ghini, s-hibã lishor si-lj s-aducheascã noima; limpidzãscu, dizlãcescu, nyiuredz, cur *{ro: limpezi, clarifica} {fr: clarifier, rendre limpide} {en: clear, clarify}* ex: tutã mintitura s-lãgãrsi (s-limpidzã); s-lãgãrsi (limpidzã, s-dizlãci) apa § ***lãgãrsit*** (lã-gãr-sítŭ) adg lãgãrsitã (lã-gãr-sí-tã), lãgãrsits (lã-gãr-sítsĭ), lãgãrsiti/lãgãrsite (lã-gãr-sí-ti) – tsi easti faptu s-hibã limpid (curat, lãgãros, nsirinat, etc.); limpidzãt, dizlãcit, nyiurat, curat *{ro: limpezit, clarificat} {fr: clarifié, rendu limpide} {en: cleared, clarified}* ex: arãu mushat shi lãgãrsit (limpidzãt, dizlãcit) § ***lãgãrsiri/lãgãrsire*** (lã-gãr-sí-ri) sf lãgãrsiri (lã-gãr-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-lãgãrseashti; limpidzãri, dizlãciri, nyiurari, curari *{ro: acţiunea de a limpezi, de a clarifica; limpezire, clarificare} {fr: action de clarifier, de rendre limpide} {en: action of clearing, of clarifying}*
lãgãrsescu (lã-gãr-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***lãgãros***
lãgãrsiri/lãgãrsire (lã-gãr-sí-ri) sf – vedz tu ***lãgãros***
lãgãrsit (lã-gãr-sítŭ) adg – vedz tu ***lãgãros***
lãgharã (lã-ghá-rã) adg invar – unã cu ***lãgarã***
lãghãmi/lãghãme (lã-ghắ-mi) sf lãghãnj (lã-ghắnjĭ) – unã cu ***lãgãmi***
lãghãros (lã-ghã-rósŭ) adg lãghãroasã (lã-ghã-roá-sã), lãghãrosh (lã-ghã-róshĭ), lãghãroasi/lãghãroase (lã-ghã-roá-si) – unã cu ***lãgãros***
lãghãrsescu (lã-ghãr-sés-cu) (mi) vb IV lãghãrsii (lã-ghãr-síĭ), lãghãrseam (lã-ghãr-seámŭ), lãghãrsitã (lã-ghãr-sí-tã), lãghãrsiri/lãghãrsire (lã-ghãr-sí-ri) – unã cu ***lãgãrsescu***
lãghãrsiri/lãghãrsire (lã-ghãr-sí-ri) sf lãghãrsiri (lã-ghãr-sírĭ) – unã cu ***lãgãrsiri***
lãghãrsit (lã-ghãr-sítŭ) adg lãghãrsitã (lã-ghãr-sí-tã), lãghãrsits (lã-ghãr-sítsĭ), lãghãrsiti/lãghãrsite (lã-ghãr-sí-ti) – unã cu ***lãgãrsit***
lãghii¹/lãghie (lã-ghí-i) sf – vedz tu ***luyii¹***
lãghii²/lãghie (lã-ghí-i) sf – vedz tu ***luyii²***
lãghin¹ (lã-ghínŭ) sn – vedz tu ***liyeni***
lãghin² (lã-ghínŭ) sn lãghini/lãghine (lã-ghí-ni) – vas di vãrã ucã, di-aradã di yilii, ca unã shishi cu trup largu shi gushi shcurtã shi strimtã, tu cari s-tsãn di-aradã biuturi (ca untulemnu, bunãoarã); (expr: fã lãghinlu cu curlu nsus = umpli-l ghini lãghinlu cu untulemnu) *{ro: clondir} {fr: bouteille} {en: (short necked) bottle}* ex: dush la bisearicã un lãghin di untulemnu § ***lãyin²*** (lã-yínŭ) sn lãyini/lãyine (lã-yí-ni) – (unã cu ***lãghin²***) ex: distupã tora lãyinlu
lãghudh (lã-ghúdh) sm lãghudz (lã-ghúdzĭ) – unã cu ***lãgud***
lãghumi/lãghume (lã-ghú-mi) sf lãghunj (lã-ghúnjĭ) – unã cu ***lãgumi***
lãgud (lã-ghúdh) sm lãgudz (lã-ghúdzĭ) – limnitsili tsi s-ved acãtsati di dauãli pãrtsã a dipinãtorlui di la-arãzboilu di tsãseari; (fig: lãgud = suptsãri sh-lungu) *{ro: beţişoarele ce se văd fixate de cele două părţi a rodanului} {fr: les bâtons, les baguettes qu'on voit fixées des deux côtés d'un rouet} {en: the sticks fixed on both parts of a spinning wheel}* ex: cicioari ca lãgud (cicioari suptsãri)
lãgumi/lãgume (lã-ghú-mi) sf – vedz tu ***lugumi***
lãhiot (lã-hĭótŭ) sm sf lãhioatã (lã-hĭoá-tã), lãhiots (lã-hĭótsĭ), lãhioati/lãhioate (lã-hĭoá-ti) – bãrbat (muljari) di miletea-a atsilor tsi yin dit cratlu Polonia, la Nordu di Rumãnii, sh-la-Ascãpitata-a Rusiiljei *{ro: polonez} {fr: polonais} {en: Polish}*
lãhmã (lãh-mắ) sm – vedz tu ***lot***
lãhtar (lãh-tárŭ) sm – vedz tu ***lãhtarã***
lãhtarã (lãh-tá-rã) sf lãhtãri (lãh-tắrĭ) – atsea tsi aducheashti omlu cãndu s-aspari multu; aspãreari multu mari; lãhtari, lãhtar, pãvrii, asparyiu, asparizmã, asparimã, asparmã, datã, frixi, ceaush, trom, trumarã, tãrtili, cutrom, pirdeshi *{ro: groază, spaimă} {fr: terreur, effroi, épouvante} {en: terror, fright}* ex: di mari lãhtarã, lji ngljitsã sãndzili § ***lãhtar*** (lãh-tárŭ) sm pl(?) – (unã cu ***lãhtarã***) ex: gri gionili cu lãhtar; ti loa lãhtarlu cãndu li videai; tsãnea ãn bratsã cu lãhtar un trup § ***lãhtari/lãhtare*** (lãh-tá-ri) sf lãhtãri (lãh-tắrĭ) – (unã cu ***lãhtarã***) ex: lj-acatsã tuts nã lãhtari § ***lãhtãros¹*** (lãh-tã-rósŭ) adg lãhtãroasã (lãh-tã-roá-sã), lãhtãrosh (lãh-tã-róshĭ), lãhtãroasi/lãhtãroase (lãh-tã-roá-si) – tsi lãhtãrseashti multu; aspãros, fricos *{ro: înfricoşător, înspăimântător} {fr: affreux, épouvantable} {en: frightful, dreadful}* ex: un polim lãhtãros; fantomã lãhtãroasã; sh-bati nã cãmbanã multu lãhtãroasã § ***lãhtãros²*** (lãh-tã-rósŭ) adv – cari fatsi s-ti-acatsã lãhtara *{ro: înfiorător, înspăimântător} {fr: affreusement, épouvantablement} {en: frightful, dreadful}* ex: lãhtãros s-avdi cãmbana § ***lãhtãrsescu*** (lãh-tãr-sés-cu) (mi) vb IV lãhtãrsii (lãh-tãr-síĭ), lãhtãrseam (lãh-tãr-seámŭ), lãhtãrsitã (lãh-tãr-sí-tã), lãhtãrsiri/lãhtãrsire (lãh-tãr-sí-ri) – l-fac s-aducheascã (aduchescu) unã mari asparizmã; lu-aspar multu; trumuxescu, trumãxescu, ãnfricushedz, nfricushedz, fricuescu, fric, nfric, nfrichedz, pãvrusescu, mpãvrusescu, mpãvrescu, bubuescu, cutrumuredz, cishiescu, cishuescu, cishescu; (expr: lãhtãrsescu dupã (trã) = am mari mirachi trã; mor sh-cher di vreari trã) *{ro: speria} {fr: effrayer, s'épouvanter, être très anxieux} {en: frighten, scare}* ex: ma diunãoarã s-lãhtãrsi (s-aspãre multu); un gioni dupã cari lãhtãrsea (expr: murea sh-chirea di vreari) featili; ficiorlji a mei tsi lãhtãrsea (tsi-l vrea multu) s-dispartu di scumpul sots § ***lãhtãrsit*** (lãh-tãr-sítŭ) adg lãhtãrsitã (lãh-tãr-sí-tã), lãhtãrsits (lãh-tãr-sítsĭ), lãhtãrsiti/lãhtãrsite (lãh-tãr-sí-ti) – tsi-lj s-ari faptã fricã; tsi easti multu aspãreat; trumuxit, trumãxit, aspãreat, aspãrat, aspãrit, spãreat, fricuit, ãnfricushat, nfricushat, fricushat, fricat, nfricat, pãvrusit, mpãvrusit, mpãvrit, bubuit, cutrumurat, cishiit, cishuit, cishit *{ro: speriat, înspăimântat} {fr: épouvanté, éffrayé} {en: frightened, scared}* ex: asuna trumpetili lãhtãrsiti (trumuxiti) § ***lãhtãrsiri/lãhtãrsire*** (lãh-tãr-sí-ri) sf lãhtãrsiri (lãh-tãr-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lãhtãrseashti cariva; trumuxiri, trumãxiri, aspãreari, aspãrari, spãreari, fricuiri, ãnfricushari, nfricushari, fricushari, fricari, nfricari, pãvrusiri, mpãvrusiri, mpãvriri, bubuiri, cutrumurari, cishiiri, cishuiri, cishiri *{ro: acţiunea de a înfiora, de a speria; înfiorare, înfricare} {fr: action de s'éffrayer; de s'épouvanter} {en: action of frightening, of scaring}*
lãhtari/lãhtare (lãh-tá-ri) sf – vedz tu ***lãhtarã***
lãhtãros¹ (lãh-tã-rósŭ) adg – vedz tu ***lãhtarã***
lãhtãros² (lãh-tã-rósŭ) adv – vedz tu ***lãhtarã***
lãhtãrsescu (lãh-tãr-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***lãhtarã***
lãhtãrsiri/lãhtãrsire (lãh-tãr-sí-ri) sf – vedz tu ***lãhtarã***
lãhtãrsit (lãh-tãr-sítŭ) adg – vedz tu ***lãhtarã***
lãhurã (lã-hú-rã) sf lãhuri/lãhure (lã-hú-ri) – cumatã di pãndzã lai i albã (multi ori chindisitã) cu cari muljarea sh-acoapirã caplu, perlu i gusha; lãhuri, mãndilã, baltsu, cãftani, ciceroanã, tsitsiroanji, distimeli, cãlimcheari, cãlimcheri, vlashcã, poshi, tarpoashi, pihitsã, pischiri, bãrbulj *{ro: năframă, fular de caşmir} {fr: fichu blanc ou noir; châle de cashemire} {en: head scarf, cachemire shawl}* § ***lãhuri/lãhure*** (lã-hú-ri) sf lãhuri (lã-húrĭ) – (unã cu ***lãhurã***) § ***ljahurã*** (ljĭá-hu-rã) sf pl(?) – (pãndzã, baltsu, lãhuri, cãmeashi, fustani, etc.) di cashmiri *{ro: de caşmir} {fr: de cashemire} {en: made of cachemire material}* ex: si nviscu cu ljahurã fustani § ***leurii/leurie*** (le-u-

rí-i) sf leurii (le-u-ríĭ) – mãndilã aroshi cu cari muljerli sh-acoapirã di-aradã caplu *{ro: basma roşie} {fr: voile rouge de tête} {en: head red scarf}* ex: sh-liga caplu cu leuria-atsea naua

lãhuri/lãhure (lã-hú-ri) sf – vedz tu ***lãhurã***

lãi (ó-lãĭ) inter (multi ori tu forma ***olãi*** icã ***o-lãi*** icã ***o lãi***) – vedz tu ***lai***[2]

lãilji/lãilje (lã-í-lji) sf – vedz tu ***lai***[1]

lãiri/lãire (lã-í-ri) sf – vedz tu ***lai***[1]

lãit (lã-ítŭ) adg – vedz tu ***lai***[1]

lãits (lã-ítsŭ) adg – vedz tu ***lai***[1]

lãiturã (lã-i-tú-rã) sf – vedz tu ***lai***[1]

lãlãnghitã (lã-lãn-ghí-tã) sf lãlãnghiti/lãlãnghite (lã-lãn-ghí-ti) – unã soi di aloat pãrjilit tu tigani; nãlãnghitã, tigani, lãnghidã *{ro: lalanghită, scovergă} {fr: pâte frite, crêpe} {en: kind of pancake}* § ***nãlãnghitã*** (nã-lãn-ghí-tã) sf nãlãnghiti/nãlãnghite (nã-lãn-ghí-ti) – (unã cu ***lãlãnghitã***) ex: shtii s-facã nãlãnghiti § ***lãnghidã*** (lãn-ghí-dã) sf lãnghidz (lãn-ghídzĭ) – unã soi di tigani (lãlãnghitã) tsi s-fac maxus tra s-hibã dusi la unã lihoanã *{ro: gogoşi făcute şi duse special la lăuze} {fr: pâtisserie soufflée, beignes faites et apportées aux femmes qui viennent d'accoucher} {en: kind of doughnuts specifically made for and brought to women in confinement (childbirth)}*

lãlãtoari/lãlãtoare (lã-lã-toá-ri) sf, adgf – vedz tu ***lucru***

lãlitsã (lã-lí-tsã) sf lãlitsã (lã-lí-tsã) – lilici di soc (usuc, usãc, saugu, boz, iboz, iboj, filj, suug, sug, sãuc, sãmbuc, zãmbuc, profcu, vuji, vuj, vuz, shtog); lalitsã, lilicã *{ro: floare de soc} {fr: fleur de sureau} {en: elder tree flower}* § ***lalitsã*** (la-lí-tsã) sf lalitsã (la-lí-tsã) – (unã cu ***lãlitsã***) § ***lilicã*** (li-lí-cã) sf lilitsi/lilitse (li-lí-tsi) – (unã cu ***lãlitsã***)

lãludã (lã-lú-dã) sf – vedz tu ***luludã***

lãludhã (lã-lú-dhã) sf lãludz (lu-lúdzĭ) – unã cu ***lãludã***

lãmãrinã (lã-mã-rí-nã) sf lãmãrini/lãmãrine (lã-mã-rí-ni) – ploaci (frãndzã, tablã, tiniche) di her (cilichi), ma multu i ma putsãn suptsãri, dupã cum easti ananghi; lãmãrinã, tiniche, tinichei, pafil *{ro: tablă de fier} {fr: tôle} {en: sheet iron}* ***lamarinã*** (la-ma-rí-nã) sf lamarini/lamarine (la-ma-rí-ni) – (unã cu ***lamarinã***) ex: cu plãtãrli di lamarinã

lãmbadã (lãm-bá-dã) sf – vedz tu ***lãmbii***

lãmbadhã (lãm-bá-dhã) sf – vedz tu ***lãmbadã***

lãmbic (lãm-bícŭ) sn lãmbicuri (lãm-bí-curĭ) – hãlati cu cari s-fatsi ma curatã unã muljiturã (icã s-dispartu muljituri amisticati), cu hirbearea-a ljei sh-cu arãtsirea-a aburlor tsi es dit aestã hirbeari, tra si s-facã diznou muljiturã *{ro: alambic} {fr: alambic} {en: still (distillation)}*

lãmbii/lãmbie (lãm-bí-i) sf lãmbii (lãm-bíĭ) – pirã multu lutsitoari, apirã, fleamã, fleacã, bãbãrutã, bubunã, curmicami, plaminã, lumbardã *{ro: flacără strălucitoare} {fr: flamme resplendissante} {en: flame resplendent}* ex: lunjina shi lãmbia lj-u deadirã tu oclji § ***lambã*** (lám-bã) sf lãnghi (lắn-ghi) – hãlati (dit casili-a oaminjlor di-aoa sh-un chiro) tsi fãtsea lunjinã cu-unã muliciuni (gaz) tsi ardi cãndu treatsi dit un vas prit unã fitilj; itsi hãlati tsi fatsi lunjinã; lampã; fãnari, fineri, filinar *{ro: lampă} {fr: lampe} {en: lamp}* ex: lamba da cama mari lunjinã ca tseara § ***lampã*** (lám-pã) sf lãnchi (lắn-chi) – (unã cu ***lambã***) § ***lambagi*** (lam-ba-gí) sm lambageadz (lam-ba-gĭádzĭ) – omlu tsi-aprindi (ndreadzi, mirimitiseashti) lãnghili *{ro: lampagiu} {fr: allumeur de lampes} {en: lamp lighter}* ex: lambageadzlji nica nu-avea apreasã lãnghili dit sucachi; lambagilu nj-u ndreapsi lamba § ***lampagi*** (lam-pa-gí) sm lampageadz (lam-pa-gĭádzĭ) – (unã cu ***lãmbãgi***) § ***lãmbadã*** (lãm-bá-dã) sf lãmbãdz (lãm-bắdzĭ) – luminari albã sh-mari (unã cu ***lumbardã***) ex: unã tsearã shi unã lãmbadã; lãmbãdz apreasi § ***lumbardã*** (lum-bár-dã) sf lumbãrdzã (lum-bắr-dzã) – 1: lucru di tsearã adrat ca un chelindru, cu un hir di fitilj tu mesi tsi s-aprindi la bisearicã (cãndu crishtinjlji sã ncljinã al Dumnidzã) i tra s-facã lunjinã noaptea; tsearã ma mari, luminari, lãmbadã, ayiucheri, axungucheri, spirmatsetã; 2: pirã, limbã di foc, lãmbii, fleamã, fleacã, bãbãrutã, bubunã, curmicami, plaminã *{ro: lumânare mai mare; flacără} {fr: cierge plus grande; flamme} {en: large candle; flame}* ex: lumbarda di tsearã; lumbãrdzãli (luminãrli) ardu; ningã foc, iu lumbãrdzãli (cãrmicãnjli) s-avea apusã § ***lumbãrsescu*** (lum-bãr-sés-cu) vb IV lumbãrsii (lum-bãr-síĭ), lumbãrseam (lum-bãr-seámŭ), lumbãrsitã (lum-bãr-sí-tã), lumbãrsiri/lumbãrsire (lum-bãr-sí-ri) – arãspãndescu (alas, scot) unã lunjinã yii shi lutsitã multu; lumbrisescu, lumbrusescu, lãmbisescu, lãmbrusescu, lãmbusescu, limbisescu, lutsescu, nyilici, nyilicescu, yilicescu, yilcescu, lunjinedz, ascapir, scãntiljedz *{ro: lumina, străluci} {fr: éclairer, briller, resplendir} {en: light, shine, glitter, to be resplendent}* ex: casa lumbãrsea (lutsea, scãntilja) § ***lumbãrsit*** (lum-bãr-sítŭ) adg lumbãrsitã (lum-bãr-sí-tã), lumbãrsits (lum-bãr-sítsĭ), lumbãrsiti/lumbãrsite (lum-bãr-sí-ti) – tsi easti anvãlit di-unã lunjinã yii; lumbrisit, lumbrusit, lãmbisit, lãmbrusit, lãmbusit, limbisit, lutsit, nyilicit, yilicit, yilcit, lunjinat, ascãpirat, scãntiljat *{ro: luminat, strălucit} {fr: éclairé, brillé, brillant, resplendissant} {en: lighted, glittered, resplendent}* § ***lumbãrsiri/lumbãrsire*** (lum-bãr-sí-ri) sf lumbãrsiri (lum-bãr-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu s-lunjineadzã tsiva; lumbrisiri, lumbrusiri, lãmbisiri, lãmbrusiri, lãmbusiri, limbisiri, lutsiri, nyiliciri, yiliciri, yilciri, lunjinari, ascãpirari, scãntiljari *{ro: acţiunea de a lumina, străluci; luminare, strălucire} {fr: action d'éclairer, de briller, d'être resplendissant} {en: action of lighting, of glittering, of being resplendent}* § ***lumbrisescu*** (lum-bri-sés-cu) vb IV lumbrisii (lum-bri-síĭ), lumbriseam (lum-bri-seámŭ), lumbrisitã (lum-bri-sí-tã), lumbrisiri/lumbrisire (lum-bri-sí-ri) – (unã cu ***lumbãrsescu***) ex: pãreasinjli tr-atsea Moisin li lumbrisi (lutsi) shi li lunjinã § ***lumbrisit*** (lum-bri-sítŭ) adg lumbrisitã (lum-bri-sí-tã), lumbrisits (lum-bri-sítsĭ), lumbrisiti/lumbrisite (lum-bri-sí-ti) – (unã cu ***lumbãrsit***) § ***lumbrisiri/lumbrisire*** (lum-bri-sí-ri) sf lumbrisiri (lum-bri-sírĭ) – (unã cu ***lumbãrsiri***) § ***lumbrusescu*** (lum-bru-sés-cu) vb IV lumbrusii (lum-bru-síĭ), lumbruseam (lum-bru-seámŭ), lumbrusitã (lum-bru-sí-tã), lumbrusiri/lumbrusire (lum-bru-sí-ri) – (unã cu ***lumbãrsescu***) ex: ca soari s-lumbruseascã (lutseascã); casa s-lunjinã shi s-lumbrusi (s-featsi scãntiljitoari) § ***lumbrusit*** (lum-bru-sítŭ) adg lumbrusitã (lum-bru-sí-tã), lumbrusits (lum-bru-sítsĭ), lumbrusiti/lumbrusite (lum-bru-sí-ti) – (unã cu ***lumbãrsit***) § ***lumbrusiri/lumbrusire*** (lum-bru-sí-ri) sf lumbrusiri (lum-bru-sírĭ) – (unã cu ***lumbãrsiri***) § ***lubrisescu*** (lu-bri-sés-cu) vb IV lubrisii (lu-bri-síĭ), lubriseam (lu-bri-seámŭ), lubrisitã (lu-bri-sí-tã), lubrisiri/lubrisire (lu-bri-sí-ri) – (unã cu ***lumbãrsescu***) § ***lubrisit*** (lu-bri-sítŭ) adg lubrisitã (lu-bri-sí-tã), lubrisits (lu-bri-sítsĭ), lubrisiti/lubrisite (lu-bri-sí-ti) – (unã cu ***lumbãrsit***) ex: lubrisitlu (lutsitlu) Iisus § ***lubrisiri/lubrisire*** (lu-bri-sí-ri) sf lubrisiri (lu-bri-sírĭ) – (unã cu ***lumbãrsiri***) § ***lãmbrusescu*** (lãm-bru-sés-cu) vb IV lãmbrusii (lãm-bru-síĭ), lãmbruseam (lãm-bru-seámŭ), lãmbrusitã (lãm-bru-sí-tã), lãmbrusiri/lãmbrusire (lãm-bru-sí-ri) – (unã cu ***lumbãrsescu***) § ***lãmbrusit*** (lãm-bru-sítŭ) adg lãmbrusitã (lãm-bru-sí-tã), lãmbrusits (lãm-bru-sítsĭ), lãmbrusiti/lãmbrusite (lãm-bru-sí-ti) – (unã cu ***lumbãrsit***) § ***lãmbrusiri/lãmbrusire*** (lãm-bru-sí-ri) sf lãmbrusiri (lãm-bru-sírĭ) – (unã cu ***lumbãrsiri***) § ***lãmbusescu*** (lãm-bu-sés-cu) vb IV lãmbusii (lãm-bu-síĭ), lãmbuseam (lãm-bu-seámŭ), lãmbusitã (lãm-bu-sí-tã), lãmbusiri/lãmbusire (lãm-bu-sí-ri) – (unã cu ***lumbãrsescu***) § ***lãmbusit*** (lãm-bu-sítŭ) adg lãmbusitã (lãm-bu-sí-tã), lãmbusits (lãm-bu-sítsĭ), lãmbusiti/lãmbusite (lãm-bu-sí-ti) – (unã cu ***lumbãrsit***) § ***lãmbusiri/lãmbusire*** (lãm-bu-sí-ri) sf lãmbusiri (lãm-bu-sírĭ) – (unã cu ***lumbãrsiri***) § ***lãmbisescu*** (lãm-bi-sés-cu) vb IV lãmbisii (lãm-bi-síĭ), lãmbiseam (lãm-bi-seámŭ), lãmbisitã (lãm-bi-sí-tã), lãmbisiri/lãmbisire (lãm-bi-sí-ri) – (unã cu ***lumbãrsescu***) ex: casa lãmbisea (lutsea, scãntilja) § ***lãmbisit*** (lãm-bi-sítŭ) adg lãmbisitã (lãm-bi-sí-tã), lãmbisits (lãm-bi-sítsĭ), lãmbisiti/lãmbisite (lãm-bi-sí-ti) – (unã cu ***lumbãrsit***) § ***lãmbisiri/lãmbisire*** (lãm-bi-sí-ri) sf lãmbisiri (lãm-bi-sírĭ) – (unã cu ***lumbãrsiri***) § ***limbisescu***[1] (lim-bi-sés-cu) vb IV limbisii (lim-bi-síĭ), limbiseam (lim-bi-seámŭ), limbisitã (lim-bi-sí-tã), limbisiri/limbisire (lim-bi-sí-ri) – (unã cu ***lumbãrsescu***) ex: ex: yin cu calj tsi limbisescu (lutsescu); casa limbisea (lutsea, scãntilja) §

limbisit[1] (lim-bi-sítŭ) adg limbisitã (lim-bi-sí-tã), limbisits (lim-bi-sítsĭ), limbisiti/limbisite (lim-bi-sí-ti) – (unã cu ***lumbãrsit***) § ***limbisiri***[1]***/limbisire*** (lim-bi-sí-ri) sf limbisiri (lim-bi-sírĭ) – (unã cu ***lumbãrsiri***)

lãmbisescu (lãm-bi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***lãmbii***

lãmbisiri/lãmbisire (lãm-bi-sí-ri) sf – vedz tu ***lãmbii***

lãmbisit (lãm-bi-sítŭ) adg – vedz tu ***lãmbii***

lãmbric (lãm-brícŭ) sm lãmbrits (lãm-brítsĭ) – yermu lungu tsi bãneadzã tu matsãli-a omlui i a prãvdzãlor *{ro: limbric}* *{fr: lombric, ver des enfants}* *{en: belly worm, round worm}* ex: multsã lãmbrits ari tu pãnticã § ***limbric*** (lim-brícŭ) sm limbrits (lim-brítsĭ) – (unã cu ***lãmbric***) § ***lãmbricos*** (lãm-bri-cósŭ) adg lãmbricoasã (lãm-bri-coá-sã), lãmbricosh (lãm-bri-cóshĭ), lãmbricoasi/lãmbricoase (lãm-bri-coá-si) – cari ari lãmbrits; cari easti ca un lãmbric *{ro: cu limbrici}* *{fr: qui a des vers intestinaux}* *{en: who has belly worms}* § ***limbricos*** (lim-bri-cósŭ) adg limbricoasã (lim-bri-coá-sã), limbricosh (lim-bri-cóshĭ), limbricoasi/limbricoase (lim-bri-coá-si) – (unã cu ***lãmbricos***)

lãmbricos (lãm-bri-cósŭ) adg – vedz tu ***lãmbric***

lãmbrusescu (lãm-bru-sés-cu) vb IV – vedz tu ***lãmbii***

lãmbrusiri/lãmbrusire (lãm-bru-sí-ri) sf – vedz tu ***lãmbii***

lãmbrusit (lãm-bru-sítŭ) adg – vedz tu ***lãmbii***

lãmbusescu (lãm-bu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***lãmbii***

lãmbusiri/lãmbusire (lãm-bu-sí-ri) sf – vedz tu ***lãmbii***

lãmbusit (lãm-bu-sítŭ) adg – vedz tu ***lãmbii***

lãmnii/lãmnie (lã-mní-i) sf lãmnii (lãm-níĭ) – sulina prit cari treatsi curshumea cãndu easti aminatã tufechea i pishtolea; lãmnjii, glup, nãmlii; (expr: (om cu) gurã di lãmnii = (om cu) gurã njicã) *{ro: ţeava de puşcă}* *{fr: tuyau, canon de fusil}* *{en: gun barrel}* ex: lo tufechea di lãmnii; bat cu cundachea sh-cu lãmnia § ***lãmnjii/lãmnjie*** (lã-mnjí-i) sf lãmnjii (lãm-njíĭ) – (unã cu ***lãmnii***) § ***nãmlii/nãmlie*** (nãm-lí-i) sf nãmlii (nãm-líĭ) – (unã cu ***lãmnii***) ex: cripã nãmlia a tufechiljei; aestã featã ari gurã di nãmlii (expr: gurã multu njicã)

lãnar (lã-nárŭ) adg – vedz tu ***lãnã***

lãnã (lắ-nã) sf lãnj (lắnjĭ) shi lãnuri (lã-nurĭ) – perlu lungu sh-moali cu cari easti acupirit truplu di la ndauã prãvdzã (ca, bunãoarã, oaea) tsi s-tundi shi s-lucreadzã di om tra si-sh facã (di-aradã) lucri trã purtari; chendic, chiondic *{ro: lână}* *{fr: laine}* *{en: wool}* ex: el acatsã s-tundã lãna; lja-nj lãnã, ma nu sh-chealea; du-ti sh-lã unã bascã di lãnã lai; veara tutã-aspealã lãnj; di la bashats acumpãri cu ciumi di lãnã; lãna agiumsi eftinã, batiava; portu pãrpodz di lãnã § ***lãnar*** (lã-nárŭ) adg lãnari/lãnare (lã-ná-ri), lãnari (lã-nárĭ), lãnari/lãnare (lã-ná-ri) – cari lucreadzã lãna; cari vindi lãnã *{ro: lânar}* *{fr: ouvrier en laine, lainier}* *{en: wool merchant or worker}* § ***lãnãrii*** (lã-nã-rí-i) sf lãnãrii (lã-nã-ríĭ) – hiri (ini, ljitsã) di lãnã; lucri fapti di lãnã; ducheanea iu s-vindi lãnã *{ro: lănărie}* *{fr: lainerie}* *{en: woolen goods; woolen mill; woolen store}* ex: suntu multi lãnãrii, ma aclo easti lãna nai cama buna § ***lãnos*** (lã-nósŭ) adg lãnoasã (lã-noá-sã), lãnosh (lã-nóshĭ), lãnoasi/lãnoase (lã-noá-si) – tsi easti faptu di lãnã; tsi easti ca lãna; tsi easti acupirit di lãnã; di lãnã; cu multã lãnã; ca lãna *{ro: lânos}* *{fr: laineux, couvert de laine}* *{en: woolen; covered with wool}* ex: cãnjlji mãri sh-lãnosh (cu perlu ca di lãnã); codz groasi sh-lãnoasi (ca di lãnã); cãrnoslu tu lãnoslu (*angucitoari*: ciciorlu tu pãrpodi); birbec lãnos (tsi ari multã lãnã); suntu oaminj cari au perlu lãnos (ca lãna)

lãnãrii (lã-nã-rí-i) sf – vedz tu ***lãnã***

lãndãrushi/lãndãrushe (lãn-dã-rú-shi) sf – vedz tu ***lãndurã***[1]

lãndurã[1] (lắn-du-rã) sf lãnduri (lắn-durĭ) – pulj njic cãlitor (tsi s-dutsi earna tu locuri ma caldi) cu peani ca albi/galbini pi pãnticã shi lãi-galani pri pãltãri sh-cari ari unã coadã dispãrtsãtã tu doauã, ca di foarticã; alãndurã, arãndurã, rãndurã, lãndãrushi, lãndurushi, lãndureauã, hilidonã *{ro: rândunică}* *{fr: hirondelle}* *{en: swallow}* ex: unã lãndurã nu fatsi veara; cãtse lãndura ari coada ca di foarticã? § ***alãndurã*** (a-lắn-du-rã) sf alãnduri (a-lắn-durĭ) – (unã cu ***lãndurã***[1]) ex: sum streahã cãnta alãndurli; nveasta noauã, di blãstemlu ali muti, s-featsi alãndurã dinãoarã § ***lãndãrushi/lãndãrushe*** (lãn-dã-rú-shi) sf lãndãrushi/lãndãrushe (lãn-dã-rú-shi) – (unã cu ***lãndurã***[1]) ex: va li bãgãm pri nuc s-li lja lãndãrushili § ***lãndurushi/lãndurushe*** (lãn-du-rú-shi) sf lãndurushi/lãndurushe (lãn-du-rú-shi) – (unã cu ***lãndurã***[1]) § ***lãndureauã*** (lãn-du-reá-ŭã) sf lãndureali/lãndureale (lãn-du-reá-li) – (unã cu ***lãndurã***[1]) ex: pulj di lãndureauã § ***arãndurã*** (a-rắn-du-rã) sf arãnduri/arãndure (a-rắn-du-ri) shi arãnduri (a-rắn-durĭ) – (unã cu ***lãndurã***[1]) ex: aclo iu sh-featã arãndurli § ***arãndaricã*** (a-rãn-du-rí-cã) sf arãnduritsi/arãnduritse (a-rãn-du-rí-tsi) – lãndurã njicã *{ro: rândunică mică}* *{fr: petite hirondelle}* *{en: little swallow}* ex: gura-ts easti arãndaricã (ca di-unã alãndurã) § ***rãndurã*** (rắn-du-rã) sf rãnduri/rãndure (rắndu-ri) shi rãnduri (rắn-durĭ) – (unã cu ***lãndurã***[1]) ex: ntãnja rãndurã

lãndurã[2] (lắn-du-rã) sf lãnduri (lắn-durĭ) – unã soi di cãravi ma njicã tsi s-minã pi apã cu lupãts i pãndzi; varcã, shaicã, cãic, cãicã, cãichi, luntri, cãravi, cãradi, ghimii, ghemii, nai *{ro: barcă, luntre}* *{fr: barque}* *{en: small boat}*

lãndureauã (lãn-du-reá-ŭã) sf – vedz tu ***lãndurã***[1]

lãndurushi/lãndurushe (lãn-du-rú-shi) sf – vedz tu ***lãndurã***[1]

lãndzidzãri/lãndzidzãre (lãn-dzi-dzắ- ri) sf – vedz tu ***lãngoari***

lãndzidzãscu (lãn-dzi-dzắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***lãngoari***

lãndzidzãt (lãn-dzi-dzắtŭ) adg – vedz tu ***lãngoari***

lãndzit (lắn-dzitŭ) adg – vedz tu ***lãngoari***

lãngãros[1] (lãn-gã-rósŭ) adg – vedz tu ***lãngoari***

lãngãros[2] (lãn-gã-rósŭ) adv – vedz tu ***lãngoari***

lãnghidã (lãn-ghí-dã) sf – vedz tu ***lãlãnghitã***

lãnghidhã (lãn-ghí-dhã) sf lãnghidz (lãn-ghídzĭ) – unã cu ***lãnghidã***

lãngoari/lãngoare (lãn-goá-ri) sf lãngori (lãn-górĭ) – niputeari, nipteari, heavrã; 1: atsea tsi-l fatsi suflitlu i truplu-a omlui (cu mãdularli-a lui) tra s-nu poatã s-lucreadzã ca atumtsea cãndu easti sãnãtos sh-cari (cãndu lãngoarea easti multu greauã) poati s-lj-aducã sh-moartea; 2: starea (sufliteascã, adusã multi ori di scãdearea-a puteariljei) tsi-l fatsi omlu s-hibã multu alãsat, s-nu-l mealã atseali tsi s-fac deavãrliga di el shi s-nu-aibã chefi di tsiva; 3: heavrã tsi s-lja di la un om la altu (datã multi ori di unã yeatsã tsi s-aflã tu mãcari) shi s-aspuni cu cãlduri mãri (cu piritolu alinat) *{ro: boală, prostraţie, febră (tifoidă)}* *{fr: maladie, langueur, fièvre (typhoïde)}* *{en: illness, sickness, languor, (typhoid) fever}* ex: cãdzu tu lãngoari (niputeari) greauã; lãngoarea (heavra) a lui, sãnãtatea-a noastrã § ***lãndzit*** (lắn-dzitŭ) adg lãndzitã (lắn-dzi-tã), lãndzits (lắn-dzitsĭ), lãndziti/lãndzite (lắn-dzi-ti) – (omlu, pravda) tsi easti agudit di unã lãngoari a truplui i a suflitlui; lãntsid, lãndzidzãt, niputut, niptut, hivrit, hiuvrit, shuplicat *{ro: bolnav}* *{fr: malade, languissant}* *{en: sick, languid}* ex: ntreabã lãndzitlu (nipututlu, hivritlu): vrei sãnãtati? § ***lãntsid*** (lắn-tsidŭ) adg lãntsidã (lắn-tsi-dã), lãntsids (lắn-tsidzĭ), lãntsidi/lãntside (lắn-tsi-di) – (unã cu ***lãndzit***) ex: easti lãntsidã (nipututã) sh-jilitã § ***lãndzidzãscu*** (lãn-dzi-dzắs-cu) (mi) vb IV lãndzidzãi (lãn-dzi-dzắĭ), lãndzidzam (lãn-dzi-dzámŭ), lãndzidzãtã (lãn-dzi-dzắ-tã), lãndzidzãri/lãndzidzãre (lãn-dzi-dzắ-ri) – cad lãndzit; escu niputut; dzac hivrit tu crivati; hivrescu, hiuvrescu, shuplic, dzac *{ro: îmbolnăvi, lâncezi}* *{fr: tomber (être) malade, languir}* *{en: fall ill; languish}* ex: s-lãndzidzãrã (cãdzurã lãndziti) laili oi; tu cãmpu va lãndzidzãts § ***lãndzidzãt*** (lãn-dzi-dzắtŭ) adg lãndzidzãtã (lãn-dzi-dzắ-tã), lãndzidzãts (lãn-dzi-dzắtsĭ), lãndzidzãti/lãndzidzãte (lãn-dzi-dzắ-ti) – tsi ari cãdzutã lãndzit; tsi easti niputut; tsi dzatsi hivrit tu crivati; hivrit, hiuvrit, shuplicat, dzãcut, lãndzit, lãntsid *{ro: îmbolnăvit, lâncezit}* *{fr: tombé malade, languissant}* *{en: fallen ill; languished}* § ***lãndzidzãri/lãndzidzãre*** (lãn-dzi-dzắ-ri) sf lãndzidzãri (lãn-dzi-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lãndzidzashti; hivriri, hiuvriri, shuplicari, dzatsiri, dzãtseari *{ro: acţiunea de a se îmbolnăvi, de a lâncezi; îmbolnăvire, lâncezire}* *{fr: action de tomber (d'être) malade, de languir}* *{en: action of falling ill; of languishing}* § ***lãnguros*** (lãn-gu-rósŭ) adg lãnguroasã (lãn-gu-roá-sã), lãngurosh (lãn-gu-róshĭ), lãnguroasi/lãnguroase (lãn-gu-roá-si) – 1: tsi lãndzidzashti lishor; 2: tsi s-aflã tu-unã stari sufliteascã mplinã di mãrazi (shi-l fatsi omlu s-hibã multu alãsat, s-nu-l mealã atseali tsi s-

fac deavãrliga di el shi s-nu-aibã chefi ti tsiva); lãngãros, lunguros, langur, mãrãjar, mãrãjos, zãbun. zãbuni *{ro: bolnăvicios; languros} {fr: maladif, souffreteux; langoureux, languissant, mélancolique} {en: sickly; languid, listless, dejected, melancholic}* ex: un aush shi lãnguros (tsi lãndzidzashti lishor) § ***lãngãros***[1] (lãn-gã-rósŭ) adg lãngãroasã (lãn-gã-roá-sã), lãngãrosh (lãn-gã-róshĭ), lãngãroasi/lãngãroase (lãn-gã-roá-si) – (unã cu ***lãnguros***) ex: vearsã lãngãroasi suschirãri § ***lãngãros***[2] (lãn-gã-rósŭ) adv – tsi aspuni unã stari di mãrazi, di dor greu, di vreari multã, cu yisi shi mirãchi tri singureatsã *{ro: languros} {fr: mélancoliquement} {en: melancholic}* ex: lãngãros cãntã flueara § ***lunguros*** (lun-gu-rósŭ) adg lunguroasã (lun-gu-roá-sã), lungurosh (lun-gu-róshĭ), lunguroasi/lunguroase (lun-gu-roá-si) – (unã cu ***lãnguros***) ex: banã lunguroasã (mplinã di lãngori) § ***langur*** (lán-gurŭ) adg langurã (lán-gu-rã), languri (lán-gurĭ), languri/langure (lán-gu-ri) – (unã cu ***lãngãros***[2]) ex: yis langur (lãnguros)

lãnguros (lãn-gu-rósŭ) adg – vedz tu ***lãngoari***

lãnos (lã-nósŭ) adg – vedz tu ***lãnã***

lãntsid (lăṇ-tsidŭ) adg – vedz tu ***lãngoari***

lãpã (lã-pắ) sm lãpadz (lã-pádzĭ) – yitrii tsi s-tindi ca un petur pristi truplu-a unui lãndzit aclo iu-l doari; cumatã di pãndzã (di-aradã di ljin) tu cari s-ari bãgatã un yitrii tra si s-tindã pi truplu-a omlui aclo iu-l doari *{ro: cataplasmă (de in)} {fr: cataplasme (de lin)} {en: poultice (of flax)}*

lãpãitsã (lã-pã-í-tsã) sf – vedz tu ***lapã***

lãpãrdii/lãpãrdie (lã-pãr-dí-i) sf lãpãrdii (lã-pãr-díĭ) – zboarã goali sh-fãrã noimã icã simasii; bãrcudii, curcufeli, curcufexali, curnufexali, cãpãchi, chirturi, hãbãri, lishinãturã, mandzali, palavrã, pãlavrã, bufchi, pufchi, shahlamarã, zacati, zãcãturã, curcubeti hearti, burlidz ãmbãirati, mãnits di tãmbari, bishinj di cuc, colja-mbolja, etc. *{ro: baliverně, braşoavă} {fr: blague, baliverne} {en: cock-and-bull story, old wives' tale}*

lãptar (lãp-tárŭ) sm – vedz tu ***lapti***

lãptarã (lãp-tá-rã) sf – vedz tu ***lapti***

lãptari/lãptare (lãp-tá-ri) sf – vedz tu ***lapti***

lãptãriu (lãp-tã-ríŭ) sm – vedz tu ***lapti***

lãptoanji/lãptoanje (lãp-toá-nji) sf – vedz tu ***lapti***

lãptoari/lãptoare (lãp-toá-ri) sf – vedz tu ***lapti***

lãptos (lãp-tósŭ) adg – vedz tu ***lapti***

lãptucã[1] (lãp-tú-cã) sf – vedz tu ***lapti***

lãptucã[2] (lãp-tú-cã) sf lãptuts (lãp-tútsĭ) – 1: ma multi turlii di earbã (ndauã di eali suntu buni ti mãcari ca saladã) a curi frãndzã suntu lãrdzi shi adunati stog (ca la verdzu); 2: unã soi di earbã cu lilici galbini, cari scoati unã soi di dzamã tsi sh-u-adutsi cu laptili, cãndu easti aruptã; ghãlãtsidhã *{ro: lăptucă; susai} {fr: laitue; laiteron} {en: lettuce; sow-thistle, milkweed}*

lãptuescu (lãp-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***lapti***

lãptuiri/lãptuire (lãp-tu-í-ri) sf – vedz tu ***lapti***

lãptuit (lãp-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***lapti***

lãpudã (lã-pú-dã) sf lãpudz (lã-púdzĭ) – soea di stranj cu cari easti nviscut ciciorlu; partea di nghios a aishtui stranj; pãrpodi, pãrpodã, pripodi, purpodi, purpodã, ciupãr *{ro: ciorap, partea de jos a ciorapului} {fr: bas, la partie basse d'un bas} {en: socks; the lower part of the socks}* ex: mpilteashti cãti dauã lãpudz (pãrpodz) n dzuã

lãpush (lã-púshĭŭ) sn lãpushi/lãpushe (lã-pú-shi) – soi di earbã cu frãndzãli lãrdzã sh-lãludã galbinã *{ro: lăpush} {fr: fleur de coucou?} {en: cowslip?; wild daffodil?}*

lãpushi/lãpushe (lã-pú-shi) sf lãpush (lã-púshĭ) – partea di nghios a ureacljiljei tsi-ansari niheamã sh-di cari si spindzurã di-aradã minghiushlji *{ro: sfârcul urechii} {fr: lobe d'oreille} {en: ear lobe}*

lãrdhii/lãrdhie (lãr-dhí-i) sf lãrdhii (lãr-dhíĭ) – unã cu ***lãrdii***

lãrdii/lãrdie (lãr-dí-i) sf lãrdii (lãr-díĭ) – grãsimea tsi s-aflã di-aradã sum chealea-a prãvdzãlor (ma multu a porcului); cumãts di grãsimi scoasã di la porcu sh-afumatã tra s-tsãnã multu chiro; usãndzã, usãndzi, axunghi, ligdã *{ro: grăsime, slănină} {fr: lard, panne de porc} {en: pork fat, bacon}* ex: lãrdii i umtu

lãrdzescu (lãr-dzés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***largu***[2]

lãrdzimi/lãrdzime (lãr-dzí-mi) sf – vedz tu ***largu***[2]

lãrdziri/lãrdzire (lãr-dzí-ri) sf – vedz tu ***largu***[2]

lãrdzit (lãr-dzítŭ) adg – vedz tu ***largu***[2]

lãrgonj (lãr-gónjĭŭ) adg – vedz tu ***largu***[2]

lãrguescu (lãr-gu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***largu***[2]

lãrguiri/lãrguire (lãr-gu-í-ri) sf – vedz tu ***largu***[2]

lãrguit (lãr-gu-ítŭ) adg – vedz tu ***largu***[2]

lãrguriu (lãr-gu-ríŭ) adj – vedz tu ***largu***[2]

lãsari[1]***/lãsare*** (lã-sá-ri) sf – vedz tu ***alas***

lãsari[2]***/lãsare*** (lã-sá-ri) sf – vedz tu ***alas***

lãsat (lã-sátŭ) adg – vedz tu ***alas***

lãshchitor (lãsh-chi-tórŭ) sn – vedz tu ***arãshcljitor***

lãshturã (lãsh-tú-rã) sf – vedz tu ***lãvushescu***

lãspusescu (lãs-pu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***laspi***

lãspusiri/lãspusire (lãs-pu-sí-ri) sf – vedz tu ***laspi***

lãspusit (lãs-pu-sítŭ) adg – vedz tu ***laspi***

lãstari/lãstare (lãs-tá-ri) sf lãstãri (lãs-tắrĭ) – alumachi cari (la ma multi soiuri di arburi) creashti dit arãdãtsinã sh-poati s-facã ma nãpoi un arburi ahoryea; vlãstari, vlãstar, fidan, fidanã, fidani *{ro: lăstar} {fr: jeune pousse, drageon, rejeton} {en: sucker, shoot}*

lãtãsescu (lã-tã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***alatus***

lãtãsiri/lãtãsire (lã-tã-sí-ri) sf – vedz tu ***alatus***

lãtãsit (lã-tã-sítŭ) adg – vedz tu ***alatus***

lãthãsescu (lã-thã-sés-cu) vb IV lãthãsii (lã-thã-síĭ), lãthãseam (lã-thã-seámŭ), lãthãsitã (lã-thã-sí-tã), lãthãsiri/lãthãsire (lã-thã-sí-ri) – unã cu ***lãtãsescu***

lãthãsiri/lãthãsire (lã-thã-sí-ri) sf lãthãsiri (lã-thã-sírĭ) – unã cu ***lãtãsiri***

lãthãsit (lã-thã-sítŭ) adg lãthãsitã (lã-thã-sí-tã), lãthãsits (lã-thã-sítsĭ), lãthãsiti/lãthãsite (lã-thã-sí-ti) – unã cu ***lãtãsit***

lãthipsescu (lã-thip-sés-cu) vb IV lãthipsii (lã-thip-síĭ), lãthipseam (lã-thip-seámŭ), lãthipsitã (lã-thip-sí-tã), lãthipsiri/lãthipsire (lã-thip-sí-ri) – unã cu ***lãtipsescu***

lãthipsiri/lãthipsire (lã-thip-sí-ri) sf lãthipsiri (lã-thip-sírĭ) – unã cu ***lãtipsiri***

lãthipsit (lã-thip-sítŭ) adg lãthipsitã (lã-thip-sí-tã), lãthipsits (lã-thip-sítsĭ), lãthipsiti/lãthipsite (lã-thip-sí-ti) – unã cu ***lãtipsit***

lãtin (lã-tínŭ) sm, sf lãtinã (lã-tí-nã), lãtinj (lã-tínjĭ), lãtini/lãtine (lã-tí-ni) – 1: om di miletea-a romanjlor, un popul (strãpãpãnjlj-a armãnjlor) tsi bãna aoa sh-vãrã 2000 di anj tu Italii; 2: crishtin di pisti catolicã a curi cap easti Papa di Roma; latin, catolic; (fig: lãtin = paranumã tsi s-da a arbineshlor di pisti lãtinã, catolicã) *{ro: latin, catolic} {fr: latin, catholique} {en: Latin, catholic}* ex: mults dit Arbinshii suntu lãtinj (catolits); mash nãsã s-featsi lãtinã (catolicã) § ***latin*** (la-tínŭ) sm, sf latinã (la-tí-nã), latinj (la-tínjĭ), latini/latine (la-tí-ni) ex: strigã ca vãr latin (fig: arbines catolic) § ***lãtinescu*** (lã-ti-néscu) adg lãtineascã (lã-ti-neás-cã), lãtineshtsã (lã-ti-nésh-tsã), lãtineshti/lãtineshte (lã-ti-nésh-ti) – tsi ari s-facã cu miletea-a lãtinjlor (a romanjlor); tsi easti di pistea crishtinã tsi-ascultã di papa di Roma; di romanj; di catolits; di lãtinj; latinescu, catolichescu *{ro: larinesc, catolic} {fr: latin, catholique} {en: latin, catholic}* § ***latinescu*** (la-ti-nés-cu) adg latineascã (la-ti-neás-cã), latineshtsã (la-ti-nésh-tsã), latineshti/latineshte (la-ti-nésh-ti) – (unã cu ***lãtinescu***)

lãtinescu (lã-ti-nés-cu) adg – vedz tu ***lãtin***

lãtinici (lã-ti-nícĭŭ) adg lãtinici/lãtinice (lã-ti-ní-ci), lãtinici (lã-ti-nícĭ), lãtinici/lãtinice (lã-ti-ní-ci) – ficiuric arãu tsi easti totna etim s-plãngã; plãnjar *{ro: copil plângăcios şi rău} {fr: enfant plaintif et méchant} {en: plaintive child}*

lãtipsescu (lã-thip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***alatus***

lãtipsiri/lãtipsire (lã-thip-sí-ri) sf – vedz tu ***alatus***

lãtipsit (lã-thip-sítŭ) adg – vedz tu ***alatus***

lãtrari/lãtrare (lã-trá-ri) sf – vedz tu ***alatru***

lãtrat[1] (lã-trátŭ) adg – vedz tu ***alatru***

lãtrat[2] (lã-trátŭ) sn – vedz tu ***alatru***

lãtrãpod (lã-trã-pódŭ) sm lãtrãpodz (lã-trã-pódzĭ) – steauã dit unã adunãturã (parei) di shapti steali din tser (tsi s-aspun ca unã amaxi) *{ro: constelaţie; Carul Mare} {fr: constellation; la*

Grande Ourse} *{en: constellation; Big Dipper}* ex: lãtrãpodzlji avea ishitã di multu n tser § ***trãpod*** (trã-pódŭ) sm trãpodz (trã-pódzĭ) – (unã (?) cu ***lãtrãpod***) § ***laturã*** (lá-tu-rã) sf fãrã pl – (unã (?) cu ***lãtrãpod***)
lãtrãpodh (lã-trã-pódhŭ) sm lãtrãpodz (lã-trã-pódzĭ) – unã cu ***lãtrãpod***
lãtrãtor (lã-trã-tórŭ) adg – vedz tu ***alatru***
lãtrãturã (lã-trã-tú-rã) sf – vedz tu ***alatru***
lãturã (lã-tú-rã) sf lãturi (lã-túrĭ) – apa murdarã tu cari s-aspilarã vasili (stranjili, etc.); armãsãturli di mãcari, amisticati cu apã, tsi s-da la portsã tra s-mãcã; murdãrilji *{ro: lături}* *{fr: lavure; eaux grasses, rinçure}* *{en: swill, slop, hogwash}* ex: adun lãturi (armãsãturi di mãcari trã porcu; easti mplin di lãturi (murdãrilj) § ***lãturos*** (lã-tu-rósŭ) adg lãturoasã (lã-tu-roá-sã), lãturosh (lã-tu-róshĭ), lãturoasi/lãturoase (lã-tu-roá-si) – tsi easti mplin di lãturi *{ro: plin de lături}* *{fr: plein de lavure (rinçure)}* *{en: full of hogwash (swill, slop)}* ex: mãnj lãturoasi (mplini di lãturi)
lãturinji/lãturinje (li-tu-rí-nji) sf – vedz tu ***liturinji***
lãturos (lã-tu-rósŭ) adg – vedz tu ***lãturã***
lãutã (lã-ú-tã) sf lãuti/lãute (lã-ú-ti) – hãlati di muzicã (cu teli) tsi sh-u-adutsi cu avyiulia; (expr: nj-ul featsi caplu lãutã = nj-umflã caplu, nji lu-umplu cu glãrinj, cu zboarã, cu idei, etc.) *{ro: lăută, cobză}* *{fr: luth, violon}* *{en: lute, fiddle}* cãnta cu lãuta; nj-featsi caplu lãutã (expr: nj-umplu, nj-umflã caplu) cu lafili-a lui § ***alãutã*** (a-lã-ú-tã) sf alãuti/alãute (a-lã-ú-ti) – (unã cu ***lãutã***)
lãvãsescu (lã-vã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***lavã***
lãvãshari/lãvãshare (lã-vã-sheá-ri) sf – vedz tu ***lãvushescu***
lãvãshescu (lã-vã-shés-cu) vb IV – vedz tu ***lãvushescu***
lãvãshiri/lãvãshire (lã-vã-shí-ri) – vedz tu ***lãvushescu***
lãvãshit (lã-vã-shítŭ) – vedz tu ***lãvushescu***
lãvãshiturã (lã-vã-shi-tú-rã) sf – vedz tu ***lãvushescu***
lãvãsiri/lãvãsire (lã-vã-sí-ri) sf – vedz tu ***lavã***
lãvãsit (lã-vã-sítŭ) adg – vedz tu ***lavã***
lãvãturã (lã-vã-tú-rã) sf – vedz tu ***lavã***
lãvdari/lãvdare (lãv-dá-ri) sf – vedz tu ***alavdã***
lãvdat (lãv-dátŭ) adg – vedz tu ***alavdã***
lãvilji/lãvilje (lã-ví-lji) sf – vedz tu ***lãvushescu***
lãvos (lã-vósŭ) adg – vedz tu ***lãvushescu***
lãvrãsescu (lã-vrã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***lãvrusescu***
lãvrãsiri/lãvrãsire (lã-vrã-sí-ri) sf – vedz tu ***lãvrusescu***
lãvrãsit (lã-vrã-sítŭ) adg – vedz tu ***lãvrusescu***
lãvrãtoari/lãvrãtoare (lã-vrã-toá-ri) sf, adgf – vedz tu ***lucru***
lãvrusescu (lã-vru-sés-cu) (mi) vb IV lãvrusii (lã-vru-síĭ), lã-vruseam (lã-vru-seámŭ), lãvrusitã (lã-vru-sí-tã), lãvrusiri/lã-vrusire (lã-vru-sí-ri) – aduchescu unã mari slãbintsã shi cur-mari a truplui shi a mintiljei; scad cu sãnãtatea sh-putearea; nj-cher tutã putearea (a truplui i a suflitlui) di itia-a lãngoariljei tsi acãtsai (a copuslui tsi-am faptã, etc.); stau tes sh-dzac tu crivati cã hiu lãndzit (nidurnjit, avursit, etc.); lãvrãsescu, mi curmu, apustusescu, avursescu, dzac, etc. *{ro: (se) istovi, tânji, zace}* *{fr: (se) fatiguer, dépérir, languir, avoir la phtisie}* *{en: be exhausted, dwindle, languish}* ex: multu mi lãvrusii (mi curmai, avursii) cu aestu lucru; cama ninti mi lãvruseam ma tora mi nvitsai § ***lãvrusit*** (lã-vru-sítŭ) adg lãvrusitã (lã-vru-sí-tã), lãvrusits (lã-vru-sítsĭ), lãvrusiti/lãvrusite (lã-vru-sí-ti) – tsi s-aducheashti multu slab tu minti, trup shi suflit (ca urmari a unei lãngoari, copus faptu, etc.); lãvrãsit, curmat, apustusit, avursit, dzãcut, etc. *{ro: istovit, tânjit, zăcut}* *{fr: fatigué, dépéri, langui}* *{en: exhausted, dwindled, languished}* § ***lãvrusiri/lãvrusire*** (lã-vru-sí-ri) sf lãvrusiri (lã-vru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lãvruseashti *{ro: acţiunea de a (se) istovi, de a tânji, de a zace}* *{fr: action de (se) fatiguer, de dépérir, de languir, d'avoir la phtisie}* *{en: action of being exhausted, of dwindling, of languishing}* § ***lãvrãsescu*** (lã-vrã-sés-cu) vb IV lãvrãsii (lã-vrã-síĭ), lãvrãseam (lã-vrã-seámŭ), lãvrãsitã (lã-vrã-sí-tã), lãvrãsiri/lãvrãsire (lã-vrã-sí-ri) – (unã cu ***lãvrusescu***) ex: s-ti hivreascã, sh-lãvrãseascã § ***lãvrãsit*** (lã-vrã-sítŭ) adg lãvrãsitã (lã-vrã-sí-tã), lãvrãsits (lã-vrã-sítsĭ), lãvrãsiti/lã-vrãsite (lã-vrã-sí-ti) – (unã cu ***lãvrusit***) § ***lãvrãsiri/lãvrãsire*** (lã-vrã-sí-ri) sf lãvrãsiri (lã-vrã-sírĭ) – (unã cu ***lãvrusiri***)
lãvrusiri/lãvrusire (lã-vru-sí-ri) sf – vedz tu ***lãvrusescu***
lãvrusit (lã-vru-sítŭ) adg – vedz tu ***lãvrusescu***
lãvuescu (lã-vu-ĭés-cu) (mi) vb IV lãvuii (lã-vu-íĭ), lãvueam (lã-vu-ĭámŭ), lãvuitã (lã-vu-í-tã), lãvuiri/lãvuire (lã-vu-í-ri) – agudescu pri cariva shi-lj fac unã aranã (cu tufechea i arãvolea); lãvusescu, pliguescu, pligusescu, arãnescu, rãnescu, agudescu *{ro: răni (cu armă de foc)}* *{fr: blesser (par une balle)}* *{en: wound, injure (by firearm)}* § ***lãvuit*** (lã-vu-ítŭ) adg lãvuitã (lã-vu-í-tã), lãvuits (lã-vu-ítsĭ), lãvuiti/lãvuite (lã-vu-í-ti) – tsi easti agudit (di-unã curshumi); lãvusit, pliguit, pligusit, arãnit, rãnit, agudit *{ro: rănit (cu armă de foc)}* *{fr: blessé (par une balle)}* *{en: wounded, injured (by firearm)}* § ***lãvuiri/lãvuire*** (lã-vu-í-ri) sf lãvuiri (lã-vu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lãvueashti icã easti lãvuit; lãvusiri, pliguiri, pligusiri, arãniri, rãniri, agudiri *{ro: acţiunea de a răni (cu armă de foc)}* *{fr: action de blesser (par une balle)}* *{en: action of wounding, of injuring (by firearm)}* § ***lãvuiturã*** (lã-vu-i-tú-rã) sf lãvuituri (lã-vu-i-túrĭ) – aranã faptã cu-unã tufechi i arãvoli *{ro: rană făcută cu o armă de foc}* *{fr: blessure faite par une balle}* *{en: wound made by a firearm}* § ***lãvusescu*** (lã-vu-sés-cu) (mi) vb IV lãvusii (lã-vu-síĭ), lãvuseam (lã-vu-seámŭ), lãvusitã (lã-vu-sí-tã), lãvusi-ri/lãvusire (lã-vu-sí-ri) – (unã cu ***lãvuescu***) § ***lãvusit*** (lã-vu-sítŭ) adg lãvusitã (lã-vu-sí-tã), lãvusits (lã-vu-sítsĭ), lãvusi-ti/lãvusite (lã-vu-sí-ti) – (unã cu ***lãvuit***) § ***lãvusiri/lãvusire*** (lã-vu-sí-ri) sf lãvusiri (lã-vu-sírĭ) – (unã cu ***lãvuiri***) § ***lãvusescu*** (lã-vu-sés-cu) (mi) vb IV lãvusii (lã-vu-síĭ), lãvuseam (lã-vu-seámŭ), lãvusitã (lã-vu-sí-tã), lãvusiri/lãvusire (lã-vu-sí-ri) – (unã cu ***lãvuescu***) § ***lãvusit*** (lã-vu-sítŭ) adg lãvusitã (lã-vu-sí-tã), lãvusits (lã-vu-sítsĭ), lãvusiti/lãvusite (lã-vu-sí-ti) – (unã cu ***lãvuit***) § ***lãvusiri/lãvusire*** (lã-vu-sí-ri) sf lãvusiri (lã-vu-sírĭ) – (unã cu ***lãvuiri***)
lãvuiri/lãvuire (lã-vu-í-ri) sf – vedz tu ***lãvuescu***
lãvuit (lã-vu-ítŭ) adg – vedz tu ***lãvuescu***
lãvuiturã (lã-vu-i-tú-rã) sf – vedz tu ***lãvuescu***
lãvusescu (lã-vu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***lãvuescu***
lãvushari/lãvushare (lã-vu-sheá-ri) sf – vedz tu ***lãvushescu***
lãvushescu (lã-vu-shés-cu) (mi) vb IV shi II lãvushii (lã-vu-shíĭ), lãvusham (lã-vu-sheámŭ), lãvushitã (lã-vu-shí-tã), lãvushiri/lãvushire (lã-vu-shí-ri) shi lãvushari/lãvushare (lã-vu-shí-ri) – ncarcu, murdãripsescu, lichisescu, lãvãshescu, lirusescu, putusescu, dãmcusescu, chic, chicusescu, mãryescu, smãryescu *{ro: murdări}* *{fr: salir}* *{en: dirty, soil}* § ***lãvushit*** (lã-vu-shítŭ) adg lãvushitã (lã-vu-shí-tã), lãvushits (lã-vu-shítsĭ), lãvushiti/lãvushite (lã-vu-shí-ti) – ncãrcat, dãmcusit, chicat, lichisit, lãvãshit, lirusit, putusit, mãryit, smãryit, murdãripsit *{ro: murdărit}* *{fr: sali}* *{en: soiled}* § ***lãvushiri/lãvushire*** (lã-vu-shí-ri) sf lãvushiri (lã-vu-shírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã ncarcã tsiva, ncãrcari, dãmcusiri, chicari, lichisiri, lãvushari, lãvãshari, lãvãshiri, lirusiri, putusiri, mãryiri, smãryiri, murdãripsiri *{ro: acţiunea de a murdări; murdărire}* *{fr: action de salir}* *{en: action of soiling}* § ***lãvushari/lãvushare*** (lã-vu-sheá-ri) sf lãvusheri (lã-vu-shérĭ) – (unã cu ***lãvushiri***) § ***lãvãshescu*** (lã-vã-shés-cu) (mi) vb IV shi II lãvãshii (lã-vã-shíĭ), lãvãsham (lã-vã-sheámŭ), lãvãshitã (lã-vã-shí-tã), lãvãshiri/lãvãshire (lã-vã-shí-ri) – (unã cu ***lãvushescu***) § ***lãvãshit*** (lã-vã-shítŭ) adg lãvãshitã (lã-vã-shí-tã), lãvãshits (lã-vã-shítsĭ), lãvãshiti/lãvãshite (lã-vã-shí-ti) – (unã cu ***lãvushit***) § ***lãvãshiri/lãvãshire*** (lã-vã-shí-ri) sf lãvãshiri (lã-vã-shírĭ) – (unã cu ***lãvushiri***) § ***lãvãshari/lãvãshare*** (lã-vã-sheá-ri) sf lãvãsheri (lã-vã-shérĭ) – (unã cu ***lãvushiri***) § ***lãvilji/lãvilje*** (lã-ví-lji) sf lãvilj (lã-viljĭ) – atsea tsi fatsi un lucru tra s-nu hibã curat; lãvushiturã, lãvãshiturã, murdãrii, cothrã, murdãrilji, murdãrlãchi, lerã, liche, lãvilji, lãvushii, damcã, minghinadã, smagã *{ro: murdărie}* *{fr: saleté}* *{en: dirt}* ex: tsi lãvilji pi dintsãlj ãncãrcats di jaghinã § ***lãvushii/lãvushie*** (lã-vu-shí-i) sf lãvushii (lã-vu-shiĭ) – (unã cu ***lãvilji***) § ***lãvushiturã*** (lã-vu-shi-tú-rã) sf lãvushituri (lã-vu-shi-túrĭ) – (unã cu ***lãvilji***) ex: mãna acatsã multi lãvushituri § ***lãvãshiturã*** (lã-vã-shi-tú-rã) sf lãvãshituri (lã-vã-shi-túrĭ) – (unã cu ***lãvilji***)

§ ***lãshturã*** (lãsh-tú-rã) sf lãsturi (lãsh-túrĭ) – amisticãturã murdarã di multi armãsãturi di lucri arcati unã pisti-alantã, lãvãshiturã *{ro: amestec murdar de lepădături}* *{fr: objet de rebut; pêle-mêle}* *{en: dirty mixture of thrashed things thrown one over the other}* § ***lãvos*** (lã-vósŭ) adg lãvoasã (lã-voá-sã), lãvosh (lã-vóshĭ), lãvoasi/lãvoase (lã-voá-si) – tsi easti mplin di lãvushii; murdar, atsal, liros, ntroc, bashur, bashurcu, cãrnjidã, birbati, etc. *{ro: murdar}* *{fr: sale}* *{en: dirty}* ex: ma lãvoasã di nãsã nu s-fãtsea

lãvushii/lãvushie (lã-vu-shí-i) sf – vedz tu ***lãvushescu***

lãvushiri/lãvushire (lã-vu-shí-ri) – vedz tu ***lãvushescu***

lãvushit (lã-vu-shítŭ) – vedz tu ***lãvushescu***

lãvushiturã (lã-vu-shi-tú-rã) sf – vedz tu ***lãvushescu***

lãvusiri/lãvusire (lã-vu-sí-ri) sf – vedz tu ***lãvuescu***

lãvusit (lã-vu-sítŭ) adg – vedz tu ***lãvuescu***

lãyicescu (lã-yi-cés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***luyii***[2]

lãyiciri/lãyicire (lã-yi-cí-ri) sf – vedz tu ***luyii***[2]

lãyicit (lã-yi-cítŭ) adg – vedz tu ***luyii***[2]

lãyii[1]***/lãyie*** (lã-yí-i) sf – vedz tu ***luyii***[1]

lãyii[2]***/lãyie*** (lã-yí-i) sf – vedz tu ***luyii***[2]

lãyin[1] (lã-yínŭ) sn – vedz tu ***liyeni***

lãyin[2] (lã-yínŭ) sn – vedz tu ***lãghin***[2]

lea (la) inter – s-dzãtsi cãndu vrei s-greshti a unei muljari tra s-lji dzãtsi tsiva; la *{ro: fă}* *{fr: hé}* *{en: listen!}* ex: sh-loarã, lea! doauã cilnicoanji; o, lea Chitsã, fãrshiroatã! de, lea soro, dzãtsi una; grea-nj, lea scumpã! § ***la***[2] (la) inter – (unã cu ***lea***) ex: u loai, la (lea), u loai; la (lea) muljare!

leadzi (leá-dzi) sf ledz (ledzĭ) – regulã astãsitã di chivernisi, sutsiitati, bisearicã, adeti, etc.; nom, zãcon, zagon, zaconj *{ro: lege, canon}* *{fr: loi, canon}* *{en: law, rule}* ex: eara unã leadzi; s-nu hibã pidipsit di leadzi

leagãn[1] (leá-gãnŭ) sn leagãni/leagãne (leá-gã-ni) – 1: unã soi di pat njic tu cari s-tsãni natlu (tra s-doarmã, tra s-hibã ligãnat, etc.); 2: unã soi di scamnu pri cari, omlu tsi shadi, poati si s-minã ninti-nãpoi, dit unã parti tu-alantã; cunji, cunã, sãrmãnitsã, mãnushi, trocnã, nitsã, nani, nanã *{ro: leagăn}* *{fr: berceau (d'enfant); escarpolette, balançoir}* *{en: cradle; swing}* ex: nat ãn leagãn (sãrmãnitsã) si nu nfashi; s-u dinjic ninga dit leagãn (sãrmãnitsã); a cui i feata di pri leagãn (cunji)? § ***leagãn***[2] (leá-gãnŭ) (mi) vb I ligãnai (li-gã-náĭ), ligãnam (li-gã-námŭ), ligãnatã (li-gã-ná-tã), ligãnari/ligãnare (li-gã-ná-ri) – 1: min pri cariva (i tsiva) multi ori cu-arada sh-dit-unã parti tu-alantã; min nãinti-nãpoi njiclu dit unã sãrmãnitsã (i din bratsã); 2: mi leagãn (mi frãngu) lishor sh-dultsi cu truplu sh-gofurli di-unã parti sh-di-alantã (tu imnari, giucari, cãntari) cãmãrusinda-mi; ãnj fac cãtsãmãchi; mi frãngu; 3: stau pri tsiva (scamnu, cunja, etc.) sh-mi min nãinti-nãpoi, cãndu di-unã parti sh-cãndu di-alantã; mi dau cunja *{ro: legăna; balansa}* *{fr: bercer; dandiner; balancer}* *{en: rock, rock a baby (in the cradle); dandle a baby (in one's arms); swing}* ex: vrei s-leadzinj ficiuriclu?; s-leagãnã fadzlji s-leagãnã (s-minã di-unã parti sh-di-alantã); cãndu imnã, s-leagãnã (sh-leagãnã, sh-lu frãndzi truplu) § ***ligãnat*** (li-gã-nátŭ) adg ligãnatã (li-gã-ná-tã), ligãnats (li-gã-nátsĭ), ligãnati/ligãnate (li-gã-ná-ti) – omlu (natlu, lucrul, etc.) tsi s-minã tut chirolu nãinti-nãpoi (di-unã parti sh-di-alantã) *{ro: legănat; balansat}* *{fr: bercé; dandiné; balancé}* *{en: rocked, rocked a baby (in the cradle); dandled a baby (in one's arms); swung}* § ***ligãnari/ligãnare*** (li-gã-ná-ri) sf ligãnãri (li-gã-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-leagãnã cariva i tsiva; cãtsãmachi, frãndzeari *{ro: acţiunea de a legăna; de a balansa}* *{fr: action de bercer; de dandiner; de balancer}* *{en: action of rocking, of rocking a baby (in the cradle); of dandling a baby (in one's arms); of swinging}* ex: mi doari caplu di ligãnari

leagãn[2] (leá-gãnŭ) (mi) vb I – vedz tu ***leagãn***[1]

leangã (leán-gã) invar. – (om analtu shi slab) lipsit di minti shi fãrã giudicatã (tu zbor i tu fapti); mutuleangã, muteai, ahmac, anoit, cshura, ciulja, chirut, dabolja, divanã, glar, hazo, hazuscu, hut, hljara, hasca, hahã, hai-hui, haihum, lefcã, lishor, shahulcu, tabolja, ta-o-to, shapshal, shabsha, shamandur, tivichel, temblã, turlu, uzun *{ro: prostănac}* *{fr: sot, nigaud}* *{en: fool}* ex: easti un leangã (analtu sh-hazo); dzã-lj-u "leangã sh-giumitati" (temblã di glar tsi easti); boatsi leanga (lunga sh-glara = tufechea) nu-ari § ***leangu*** (leán-gu) sm, sf leangã (leán-gã), leandzi (leán-dzi), leandzi/leandze (leán-dzi) – (unã cu ***leangã***) § ***mutuleangã*** (mu-tu-leán-gã) sm, adg mutuleangã (mu-tu-leán-gã), mutuleandzi (mu-tu-leán-dzi) shi mutuleanganj (mu-tu-leán-ganjĭ), mutuleandzi/mutuleandze (mu-tu-leán-dzi) shi mutuleangani/mutuleangane (mu-tu-leán-ga-ni) – zborlu yini di la "mut" shi "leangã"; (unã cu ***leangã***) § ***mutuleagã*** (mu-tu-leá-gã) sm, adg mutuleagã (mu-tu-leá-gã), mutuleadz (mu-tu-leádzĭ) shi mutuleaganj (mu-tu-leá-ganjĭ), mutuleadzi/mutuleadze (mu-tu-leá-dzi) shi mutuleaga-ni/mutuleagane (mu-tu-leá-ga-ni) – (unã cu ***mutuleangã***) § ***muteai*** (mu-teáĭŭ) sm muteaeanj (mu-teá-ĭanjĭ) – (unã cu ***mutuleangã***)

leangu (leán-gu) sm, sf – vedz tu ***leangã***

leani/leane (leá-ni) sf lenuri (lé-nurĭ) – atsea tsi ari un tsi lji ngreacã multu (i nu lu-arãseashti dip) s-lucreadzã; timbilãchi *{ro: lene}* *{fr: paresse, fainéantise}* *{en: lazyness}* ex: lj-u leani shi s-mãcã; nu shtia tsi va dzãcã leani § ***linivos*** (li-ni-vósŭ) adg linivoasã (li-ni-voá-sã), linivosh (li-ni-vóshĭ), linivoasi/linivoase (li-ni-voá-si) – tsi nu para lu-arãseashti (i lj-angreacã multu) tra s-facã un lucru; aduliftu, acãmat, blanes, cumban, hain, hãin, edec, haileas, linãvos, linos, tãvlãmbã, timbel, armãsãtor, tindu-gomar, cioari tu cinushi *{ro: trântor, leneş}* *{fr: fainéant, paresseux}* *{en: lazy}* ex: omlu linivos, i va s-tindã i va s-beasã § ***linãvos*** (li-nã-vósŭ) adg – (unã cu ***linivos***) § ***linos*** (li-nósŭ) adg linoasã (li-noá-sã), linosh (li-nóshĭ), linoasi/linoase (li-noá-si) – (unã cu ***linivos***)

leapã (leá-pã) sf leapi/leape (leá-pi) – ureaclji di saricã; cumatã tsi spindzurã dit pãltãrli-a saricãljei, adãvgatã mash ti mushiteatsã, cã nu-agiutã la tsiva; (expr: leapã di saricã = lucri tsi nu-aduc nitsiunã hãiri) *{ro: bucată ce atârnă (pentru frumuseţe) din umerii de "sarică"}* *{fr: morceau qui penche)seulement pour la beauté) de l'épaule de "sarică"}* *{en: piece of material that hangs (for beauty only) from the shoulders of the "sarică"}*

leapid[1] (leá-pidŭ) vb I – vedz tu ***aleapid***[1]

leapid[2] (leá-pidŭ) vb I – vedz tu ***aleapid***[2]

leasã[1] (leá-sã) sf leasi/lease (leá-si) – mplititurã di spangu (cioarã, hiri, etc.) cu ocljilj mãri cu cari s-acatsã peshtsãlj tu-amari (perlu n cap s-nu cadã), s-poartã lucri dit pãzari, etc.; plasã, poahã, vurzom, vurzon, mreajã *{ro: plasă, reţea}* *{fr: filet, rets, réseau}* *{en: net}* ex: pãndzã, ndisatã ca unã leasã (plasã); piscarlu, minduit, la leasã mutreashti (poahã, plasã)

leasã[2] (leá-sã) sf leasi/lease (leá-si) – cutar (strungã, coardã, tsarcu, etc.) icã poarta cu cari sã ncljidi el, adrati di ligãrei (verdzi, dãrmi, etc.); liseauã *{ro: ţarc (sau poarta-a lui) făcut din nuiele}* *{fr: clôture de haie, porte d'un enclos (d'un parc à moutons)}* *{en: enclosure (or its gate) made of hedge, hurdle}* ex: tu loc di ushi unã leasã vãrtoasã di curpen; leasa (poarta) di cutar § ***liseauã*** (li-seá-ŭã) sf lisei – (unã cu ***leasã***[2])

leastrã (leás-trã) sf leastri/leastre (leás-tri) – arpitã di pescu *{ro: aripă de peşte}* *{fr: nageoire d'un poisson}* *{en: fin of fish}*

lefcã[1] (léf-cã) sf leftsi (léf-tsi) – arburi (dit fumealja *Populus*) analtu cu-alumãchi suptsãri ndriptati cãtrã nsus, cu frãndzã tsi s-leagãnã shi asunã lishor cu vimtul tsi bati; plup, plop, pljop, pliop *{ro: plop}* *{fr: peuplier}* *{en: poplar, aspen}*

lefcã[2] (léf-cã) sf leftsi (léf-tsi) – cari easti analtu shi slab, lipsit di minti shi fãrã giudicatã (tu zbor i tu fapti); ahmac, anoit, cshura, ciulja, chirut, dabolja, divanã, glar, hahã, hazo, hazuscu, hut, hljara, hasca, hai-hui, haihum, leangã, lishor, shahulcu, tabolja, ta-o-to, shapshal, shabsha, shamandur, tivichel, temblã, turlu, uzun *{ro: prostănac}* *{fr: sot, nigaud}* *{en: fool}*

lefter (léf-terŭ) adg – vedz tu ***iliftirii***

lefterii/lefterie (lef-te-rí-i) sf – vedz tu ***iliftirii***

lefther (léf-therŭ) adg leftherã (léf-the-rã), leftheri (léf-therĭ), leftheri/lefthere (léf-the-ri) – unã cu ***lefter***

leftherii/leftherie (lef-the-rí-i) sf leftherii (lef-the-ríĭ) – unã cu ***lefterii***

lefthir (léf-thirŭ) adg lefthirã (léf-thi-rã), lefthiri (léf-thirĭ), lefthiri/lefthire (léf-thi-ri) – unã cu ***leftir***

leftir (léf-tirŭ) adg – vedz tu ***iliftirii***

leg (légŭ) (mi) vb I ligai (li-gáĭ), ligam (li-gámŭ), ligatã (li-gá-tã), ligari/ligare (li-gá-ri) – li fac si sta stres deadun dauã i ma multi lucri (cu agiutorlu-a unui hir, spangu, funi, singiri, etc. tsi s-anvãrteashti pristi lucri sh-a unui nod tsi li tsãni tu-un loc lucrili, tra s-nu s-arãspãndeascã); ncljid gura di la unã pungã cu-un spangu nudat deavãrliga-a gurãljei; (fig: 1: l-leg = (i) l-mãyipsescu, lj-aruc mãyi; (ii) anvãrlighedz, ãntsircljedz tsiva; (iii) lu-acats shi-l ljau sclav (cã ari faptã tsiva contra-a nomlui); 2: mi leg = mi ipuhriusescu tra s-adar tsiva, dau zbor, nj-ljau sartsina; apufãsescu, etc.; 3: u leg = ljau apofasi; expr: 4: pomlu leagã (poami) = pomlu acatsã (fatsi) poami; 5: l-leagã mintea = creashti cu mintea, s-coatsi la minti, acatsã s-giudicã ca om mari, nu-armãni ageamit; 6: nj-leg limba (cu giurat) = giur cã nu va dzãc un zbor; 7: u leg tu greaua; u leg ca gumarlu pri punti = u tsãn unã; nu voi dip s-nj-alãxescu pãrearea sh-u tsãn pi-a mea cã am cap gros, di tãgari, di crinã, di mulari, etc.; 8: nj-leg caplu = (i) mi leg cu tsiva la cap cã am vãrã aranã; icã (ii) nj-bag curuna, mi nsor; icã (iii) nj-aflai i nj-acats bilelu cu cariva, etc.) *{ro: lega; vrãji; încercui; (se) angaja, (se) obliga; produce; (se) coace (fructe); (se) încăpăţâna; etc.}* *{fr: lier, attacher; rendre impuissant par sortilèges; cerner; s'engager, s'obliger; produire, mûrir (fruits); s'obstiner, etc.}* *{en: tie, attach; charm; encircle; oblige, produce, bear (fruit), be stubborn, etc.}* ex: boulu s-leagã di coarni sh-omlu di limbã; lu-avea ligatã (expr: lu-avea acãtsatã shi tsãnutã sclav) furlji; du-ti s-ledz cãnili; cã io mi leg (fig: ãnj ljau sartsina, mi ipuhriusescu), lea mumã-a mea; nu ti leagã (fig: nu ipuhriusea, nu-ts lja sartsina s-fats) vãrãoarã tsi nu pots si scots ãn cap; vlãhutili lu-au ligatã (fig: l-mãyipsirã) pri Goga; ponjlji ligarã (expr: featsirã) poami; nu-lj ligã mintea (expr: armasi ageamit, nu criscu cu mintea, nu s-coapsi la minti) ninga; aestu u ligã ca gumarlu pri punti (expr: ari cap di tãgari, u tsãni pi-a lui, easti nãpudhearic); ascherea ligã (fig: anvãrligã) pãdurea; u ligã (fig: deadi zborlu, s-ipuhriusi) "cã va mi duc", shi di ducã mãna nu trapsi § ***ligat*** (li-gátŭ) adg ligatã (li-gá-tã), ligats (li-gátsĭ), ligati/ligate (li-gá-ti) – (lucri) tsi suntu fapti si sta stres deadun (cu agiutorlu-a unui hir, spangu, funi, singiri, etc. tsi s-anvãrteashti pristi eali sh-un nod tsi li tsãni tu-un loc deadun, tra s-nu s-disfacã); (pungã) tsi-lj s-ari ncljisã gura cu-un spangu anvãrtit deavãrliga *{ro: legat; vrãjit; încercuit; angajat, obligat; produs; copt (fructe); încăpăţânat; etc.; ferm, hotãrât, înţelept}* *{fr: lié, attaché; ensorcelé; cerné; engagé, obligé; produit, mûri; obstiné; ferme, résolu, sagace, etc.}* *{en: tied, attached, charmed, encircled, obliged, produced, who is bearing (fruit), stubborn, etc.; firm, decisive, wise}* ex: calu easti ligat (tsãnut di tsiva cu-unã funi tra s-nu s-minã dit loc); nu hiu ligat di giurat (pot s-fac shi si spun tsi voi); greashti cu un grai ligat (fig: apufãsit, mintimen); zboarã ligati (fig: mintimeni); Yeani n hoarã ma ligat (fig: ma cu minti, ma cu cap, ma mintimen); gionili-a tãu easti ligat (fig: mãyipsit, lji s-au faptã-amãyi; icã expr: easti loat sclav) § ***ligari/ligare*** (li-gá-ri) sf ligãri (li-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-leagã tsiva i cariva; (expr: hiu tri ligari = hiu glar, glãrii di minti) *{ro: acţiunea de a lega; de a vrãji; de a încercui; de a (se) angaja, de a (se) obliga; de a produce; de a coace (fructe); de a (se) încăpăţâna; etc.; legare, angajament, obligaţie, vrãjire, producere, coacere, încăpăţânare, încercuire, etc.}* *{fr: action de lier, d'attacher; de rendre impuissant par sortilèges; de cerner; de s'engager, de s'obliger; de produire, de mûrir (fruits); de s'obstiner; etc.}* *{en: action of tying; of charming; of encircling; of attaching; of obliging; of producing; of bearing (fruit); of being stubborn; etc.}* ex: lai capsuman, ligari vrei di prun; easti tri ligari (expr: glãri di minti) § ***ligãturã*** (li-gã-tú-rã) sf ligãturi (li-gã-túrĭ) – atsea (spangul, funea, singirlu, zborlu dat, etc.) tsi li fatsi s-hibã ligati dauã (i ma multi) lucri; lucrili tsi suntu ligati deadun; zbor dat salami di cariva (cu giurat, cu tsirimonji) cã va-l facã sigura un lucru; aduchirea (sinfunia, cundrata) cu cari s-leagã doi (i ma multsã) oaminj cã va facã tsiva; atsea di cari tsãni ca si s-facã i s-nu s-facã un lucru; ipuhreusi, cãuli, cãvuli, sinfunii, ligãmintu *{ro: legãturã, condiţie, legãmânt, pact, înţelegere}* *{fr: lien, liaison, condition, pacte, obligation}* *{en: tie, bond, binding, condition, pact, understanding}* ex: hilja-a amirãlui va mãrtari, cu ligãtura (ipuhreusea tra) s-u facã s-arãdã; u vindic mash cu-unã ligãturã (cãuli, ligãmintu) § ***ligãmintu*** (li-gã-mín-tu) sn ligãminti/ligãminte (li-gã-mín-ti) – zbor dat i aduchiri faptã salami (cu giurat, cu tsirimonji) di cariva (i ma multsã) cã va si s-facã sigura un lucru; sinfunia cu cari s-leagã doi (i ma multsã) oaminj tra s-facã tsiva *{ro: legãmânt, pact, înţelegere}* *{fr: pacte, obligation}* *{en: pact, understanding}* § ***dizleg*** (diz-légŭ) (mi) vb I dizligai (diz-li-gáĭ), dizligam (diz-li-gámŭ), dizligatã (diz-li-gá-tã), dizligari/dizligare (diz-li-gá-ri) – li fac dauã (i ma multi) lucri tra s-nu mata hibã ligati un di-alantu (s-hibã ahoryea); disfac un nod cu cari easti ligat un lucru; dishcljid unã pungã (sac, etc.) tsi eara ligatã la gurã; disfac, diznod, dishcljid; (fig: dizleg = (i) ãlj dau cali (lj-aflu ceareea, troplu, culaea) a unui lucru tsi easti multu mintit; aflu apandisea la unã ntribari i unã angucitoari; (ii) l-fac pri cariva (cu discãntãri) tra si s-dishteaptã dit amãyili tu cari s-aflã arcat; lu-amãyipsescu, l-cãrmuescu; (iii) aspargu ntsircljarea tu cari s-aflã cariva i tsiva; (iv) lu-ascap dit ligarea sh-arcarea tu-ahapsi; expr: 2: mi dizleg = es dit ananghea (ipuhriusirea) tsi u-am tra s-fac lucrili tsi-nj si caftã s-li fac; 3: nj-dizleg limba (di giurat) = pot (am izini tra) sã zburãscu trã un lucru ti cari am faptã giurat ca s-nu zburãscu; ascap di ipuhreusea tsi u-aveam cu giurat tra s-nu-l dzãc un lucru; 4: ãnj dizleg ocljilj = ved tsi s-fatsi; 5: mi dizleg = spun tsi am tu suflit a unui tsi poati s-mi-aducheascã i amãrtiili a unui preftu tra s-am ljirtarea-al Dumnidzã) *{ro: dezlega; rezolva (probleme), (se) destãinui, etc.}* *{fr: délier, débander, résoudre (des problèmes), (se) confesser, etc.}* *{en: untie, solve (problems), confess, etc.}* ex: brãnlu-a meu dizleagã (disfã, distsindzi); nã dizligãm ocljilj (expr: vidzum tsi s-fatsi); va s-poatã s-li dizleagã (fig: s-aflã apandisea la) atseali trei ãntribãri; lji si dizligã limba di giurat § ***dizligat*** (diz-li-gátŭ) adg dizligatã (diz-li-gá-tã), dizligats (diz-li-gátsĭ), dizligati/dizligate (diz-li-gá-ti) – tsi nu mata easti ligat; tsi easti niligat (diznudat, disfaptu, dishcljis, etc.) *{ro: dezlegat; rezolvat (probleme), destãinuit, etc.}* *{fr: délié, débandé, résolu (des problèmes), confessé, etc.}* *{en: untied, solved (problems), confessed, etc.}* ex: cãnili-i dizligat § ***dizligari/dizligare*** (diz-li-gá-ri) sf dizligãri (diz-li-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dizleagã tsiva; disfãtseari, diznudari, dishcljideari *{ro: acţiunea de a dezlega; de a rezolva (probleme), de a (se) destãinui, etc.}* *{fr: action de délier, de débander, de résoudre (des problèmes), de (se) confesser, etc.}* *{en: action of untying, of solving (problems), of confessing, etc.}* § ***nidizligat*** (ni-diz-li-gátŭ) adg nidizligatã (ni-diz-li-gá-tã), nidizligats (ni-diz-li-gátsĭ), nidizligati/nidizligate (ni-diz-li-gá-ti) – tsi nu easti dizligat (diznudat, disfaptu, dishcljis, etc.); tsi easti ninga ligat *{ro: nedezlegat, nerezolvat}* *{fr: qui n'est pas délié or détaché, qui n'est pas résolu (des problèmes)}* *{en: that is not untied, undetached, unsolved (problems)}* ex: cãnili-i nidizligat (easti ligat) § ***nidizligari/nidizligare*** (ni-diz-li-gá-ri) sf nidizligãri (ni-diz-li-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-dizleagã tsiva; disfãtseari, diznudari, dishcljideari *{ro: acţiunea de a nu dezlega; de a nu rezolva (probleme)}* *{fr: action de ne pas délier, de ne pas détacher, de ne pas résoudre (des problèmes)}* *{en: action of not untying, of not detaching, of not solving (problems)}*

lele[1] (lé-le) sf fãrã pl – unã lãngoari di moarti *{ro: boalã mortalã}* *{fr: maladie mortelle}* *{en: death illness}* ex: ficiorlji sh-loarã lelea (lãndzidzãrã) di fricã; vrei s-lu mori ficiorlu, sã-lj dai lelea (lãngoarea) a ficiorlui?; sh-lo lelea (lãndzidzã di moarti); sh-lo lelea shi s-dusi sh-nãsã; oili sh-loarã lelea (murirã)

lele[2] (lé-le) invar. – tsi easti aproapi sufliteashti; suflitlu-a meu; aharã, ahãrã, vrutã, durutã, dashã, scumpã, sãrmai, geanãm, curbani, yem *{ro: drag}* *{fr: cher, chéri, bien-aimé}* *{en: dear,*

beloved, honey!} ex: dã-nj, lele (scumpã), unã apã; pri iu tricurã, lele (vruts), ficiori?

lele[3] (lé-le) (scriat shi le-le) interg – zbor tsi lj-ascapã a omlui dit gurã cãndu sh-aspuni durearea, njila, dipirarea tsi u-aducheashti n fatsa-a unui lucru slab (sh-cãtivãroarã mirachea, lãhtara, haraua, nearãvdarea, etc.); ai, au, vai, cavai, mar, a-lele, oi-lele, bobo, oi-bobo, alimunu, mãrãcui!; etc. *{ro: aoleu, vai, ah!} {fr: malheur!, ah!} {en: alas! oh, oh dear, oh poor me!}* ex: lele, gione-al Giuvara!; lele, mamã!; lele, corba-nj di io!; lele, cheale, tsi-ari s-patã!; lele-nj cheale, lele-nj cheale! (o, mãratlu-nj!) § ***a-lele*** (a-le-lé) interg – (unã cu ***lele***[3])

lelic (lé-licŭ) sm lelits (lé-litsĭ) – pulj cãlitor (tsi sta veara tu locurli-a noastri ma earna s-dutsi di bãneadzã tu locurli caldi), multu mari, cu cicioari lundzi shi areapitili di-aradã albi; lulec, lilec, ulalec, ulealec, ululec, uljulec, stãrcu, shtãrcu, shtrãc, pilican *{ro: barză} {fr: cigogne} {en: stork}* ex: nã vinjirã lelitslji; lelitslji, cãndu bat, fac scurdami § ***lilec*** (li-lécŭ) sm lilets (li-létsĭ) – (unã cu ***lelic***) § ***lulec*** (lu-lécŭ) sm lulets (lu-létsĭ) – (unã cu ***lelic***) ex: aclo iu sh-cãntã luletslji § ***ulalec*** (u-la-lécŭ) sm ulalets (u-la-létsĭ) – (unã cu ***lelic***) ex: ulaleclu sh-fatsi cuibarlu pi ugeacurli a casilor § ***ulealec*** (u-lea-lécŭ) sm ulealets (u-lea-létsĭ) – (unã cu ***lelic***) ex: avea unã gushi ca di ulealec § ***ululec*** (u-lu-lécŭ) sm ululets (u-lu-létsĭ) – (unã cu ***lelic***) § ***uljulec*** (u-ljĭu-lécŭ) sm uljulets (u-ljĭu-létsĭ) – (unã cu ***lelic***)

lemarghu (lé-mar-ghu) adg lemarghã (lé-mar-ghã), lemaryi (lé-mar-yi), lemaryi/lemarye (lé-mar-yi) – unã cu ***lemargu***

lemargu (lé-mar-ghu) adg – vedz tu ***limã***[1]

lemnu (lém-nu) sn leamni/leamne (leám-ni) – luguria vãrtoasã di cari easti faptu arburli sum coaji, ufilisit tu ardeari (cãldurã, cutseari), tu fãtseari scãnduri (momilã, casi), tu fãtseari cãrtsã (acoali, fimiridz), etc.; (fig: 1: lemnu = hazo, tivichel, etc.; expr: 2: di un lemnu him cruits = him unã soi, nj-u-adutsem multu un cu-alantu)) *{ro: lemn} {fr: bois} {en: wood}* ex: di un lemnu fats sh-crutsi sh-lupatã; adu-nj unã furtii di leamni; lemnu s-dusi, bucium s-turnã (fig: hazo s-dusi, hazo s-turnã); s-dusi lemnu (fig: hazo, tivichel) sh-vinji furtutiri § ***limnar*** (lim-nárŭ) sm, sf limnãroanji/limnãroanje (lim-nã-roá-nji), limnari (lim-nárĭ), limnãroanji/limnãroanje (lim-nã-roá-nji) – om (muljari) tsi talji arburi tu pãduri; om (muljari) tsi vindi leamni tãljati dit pãduri; om (muljari) tsi lucreadzã lemnul; cupãcear, dãrvar *{ro: lemnar, tăietor de lemne} {fr: bûcheron, marchand de bois} {en: woodcutter, wood merchant}* ex: aushlu-aestu eara limnar (dãrvar); gumarlu a limnarlui; limnãroanja lu-adrã pescul § ***limniu*** (lim-níŭ) sm fãrã pl – leamni multi adunati tu idyiul loc; stog di leamni *{ro: cantitate mare de lemne} {fr: quantité de bois} {en: quantity of wood}* § ***limnos*** (lim-nós) adg limnoasã (lim-noá-sã), limnosh (lim-nóshĭ), limnoasi/limnoase (lim-noá-si) – tsi easti adrat (ca) di lemnu; di lemnu *{ro: lemnos} {fr: ligneux} {en: wooden}* ex: casi limnoasi (di lemnu) § ***limnusescu*** (lim-nu-sés-cu) vb IV limnusii (lim-nu-síĭ), limnuseam (lim-nu-seámŭ), limnusitã (lim-nu-sí-tã), limnusiri/limnusire (lim-nu-sí-ri) – mi fac ca di lemnu (corcan sh-nu mi min dip); armãn ca lemnu (ca marmura); limnedz, nmãrmurisescu, mãrmurisescu, mãrmurãsescu, mãrmãrisescu *{ro: înlemni, înmărmuri} {fr: (se) raidir, être stupéfait, pétrifier, rester abasourdi} {en: stupefy, dumbfound}* ex: cãndu-l vidzum, limnusim (armasim ca lemnul, nu nã minãm dip); limnusirã (armasirã ca marmura) tuts nafoarã § ***limnusit*** (lim-nu-sítŭ) adg limnusitã (lim-nu-sí-tã), limnusits (lim-nu-sítsĭ), limnusiti/limnusite (lim-nu-sí-ti) – tsi ari armasã ca lemnul (marmura, cheatra, etc. fãrã si s-minã dip); limnat, nmãrmurisit, mãrmurisit, mãrmurãsit, mãrmãrisit *{ro: înlemnit, înmărmurit} {fr: stupéfait, raidit} {en: stupefied, dumbfounded}* ex: armasi ca limnusit (ca lemnul, niminat); armasi limnusit mprostu; armasi limnusitã mproastã § ***limnusiri/limnusire*** (lim-nu-sí-ri) sf limnusiri (lim-nu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva limnuseashti; limnari, nmãrmurisiri, mãrmurisiri, mãrmurãsiri, mãrmãrisiri *{ro: acţiunea de a înlemni, de a înmărmuri; înlemnire} {fr: action de devenir stupéfait, de pétrifier, de raidir} {en: action of becoming stupefied, dumfounded}* § ***limnedz*** (lim-nédzŭ) vb I limnai (lim-náĭ), limnam (lim-námŭ), limnatã (lim-ná-tã), limnari/limnare (lim-ná-ri) – (unã cu ***limnusescu***) ex: stãtu pri loc, s-limnã (limnusi) § ***limnat*** (limnátŭ) adg limnatã (limná-tã), limnats (limnátsĭ), limnati/limnate (limná-ti) – (unã cu ***limnusit***) § ***limnari/limnare*** (limná-ri) sf limnãri (limnărĭ) – (unã cu ***limnusiri***) § ***lemnu galbin*** (lém-nu gál-binŭ) sm – unã soi di arburi njic cu schini, lãludz galbini shi yimishi aroshi (cu simintsi nãuntru) cari agiutã la-arãspãndirea-a unei lãngoari (arudzinã) di planti *{ro: arbust (genul berberis) cu ciorchini de floricele galbene shi fructe mici portocalii sau roşii} {fr: épine vinette} {en: barberry}*

lemnu galbin (lém-nu gál-binŭ) sm – vedz tu ***lemnu***

leprã (lé-prã) sf lepri/lepre (lé-pri) – lãngoari mulipsitoari (trã cari nu-ari yitrii) tsi s-aspuni cu-unã soi di-arãnj tsi es pi trup; (fig: leprã = unã soi di-arãnji, di mãcãrimi tsi easi pi trup) *{ro: lepră} {fr: lèpre} {en: leper}* ex: nu mi cur di nãsã ca di leprã; lj-ishi leprã (fig: mãcãrimi, arãnji) pi trup § ***lipros*** (li-prósŭ) adg liproasã (li-proá-sã), liprosh (li-próshĭ), liproasi/liproase (li-proá-si) – tsi easti lãndzit di leprã *{ro: lepros} {fr: lépreux} {en: leprous}* ex: tut liproslu sh-aleapsi; sh-tora s-aflã multsã liprosh

lepuri/lepure (lé-pu-ri) sm – vedz tu ***ljepuri***

lerã (lé-rã) sf – vedz ***lirusescu***

lercã (lér-cã) invar – ud multu di multu; molj, amolj, muceali, muclishti, pãpulj, pupulj, bljondã, saragarã *{ro: ud leoarcă} {fr: mouillé, trempé jusqu'au os} {en: wet, soaked}* ex: nj-vinji muljat lercã (pupulj, muceali) di ploai; s-featsi lercã (s-udã muceali) tu ligheani

lerghi[1]***/lerghe*** (lér-ghi) sf pl – stranj purtat aoa sh-un chiro mash di bãrbats (ma azã purtat multu sh-di muljeri tu loc di giupã), cari nvileashti truplu-a omlui nghios di mesi, pristi zmeani, cu cati cicior acupirit ahoryea; pantaloni *{ro: pantaloni} {fr: pantalon} {en: trousers}*

lerghi[2]***/lerghe*** (lér-ghi) sf pl(?) – unã soi di scamnu-crivati cu cari s-poartã (ca pataloni) oaminj *{ro: un fel de palanchin} {fr: espèce de palanquin} {en: some kind of palanquin}*

lesh[1] (léshĭŭ) sn shi ***leshi***[1] (lé-shi) sf leshuri (lé-shĭurĭ) – vãtãmarea-a unei multimi di hiintsi (oaminj, prãvdzã, etc.), cu virsarea di sãndzi (cu apala, cãtsutlu, tufechea, etc.), multi ori hiintsi tsi nu-au apãrari icã nu para pot si s-apãrã eali singuri; pliguirea-a unui cu virsari di sãndzi; un tsi easti mplin di-arãnj sh-di sãndzi (sãndzinat di shcoplu tsi-l mãcã) *{ro: măcel, masacru; plin de sânge} {fr: action de rosser, carnage, massacre, ensanglanté} {en: carnage, slaughter, massacre, covered with blood}* ex: leshi-l featsi (l-umplu di sãndzi cu bãtearea); bratsãli li am leshi (sãndzinati); leshi (mãchelj) tu tuti pãrtsãli; eapi eara teasi mpadi leshi (sãndzinati, mãchilipsiti, moarti) § ***lesh***[2] (léshĭŭ) sn shi ***leshi***[2] (lé-shi) sf leshuri (lé-shĭurĭ) – truplu a omlui (i a pravdãljei) dupã tsi moari; leshi, mãrshi, cufumã, cuhmã, psutimi, murtsinã, murtutsinã *{ro: cadavru} {fr: cadavre, corps mort} {en: cadaver}* ex: aestã urãtsami di lesh (mãrshã); pri leshuri (mãrshi, cufumi), nu vedz vulturi; leshi (mãrshi) arnjuzeashti

lesh[2] (léshĭŭ) sn – vedz tu ***lesh***[1]

leshi[1] (lé-shi) sf – vedz tu ***lesh***[1]

leshi[2] (lé-shi) sf – vedz tu ***lesh***[1]

lesta (lés-ta) adg – (lucru) tsi s-ari ndreaptã (adratã ashi cum lipseashti) trã tsi u-ari tu minti omlu s-facã; tsi easti bitisit, ndreptu; etim, etmu, hãzãrcu, hãzãri, hãrlu, protim, bitisit, ndreptu *{ro: gata, pregătit} {fr: prêt, préparé, prompt} {en: ready, prepared}* ex: lesta (etim) easti

let (létŭ) vb IV – vedz tu ***litescu***

letacicã (le-tácĭ-cã) sf ***– vedz tu litacicã***

letnã (lét-nã) sf letni/letne (lét-ni) – pescu di apã dultsi (di-aradã di munti) multu nostim tu mãcari, acupirit cu soldzã njits sh-cu dãmtsi njits, lãi i aroshi pi trup; coran, pestruv, pestruvã, pestrav, pestravã, pãstravã *{ro: păstrăv} {fr: truite} {en: trout}*

letscã (léts-cã) sf letscã (léts-cã) – cumatã aruptã sh-disicatã dit unã pãndzã; lucru adrat di pãndzã (stranj, cãmeashi, fustani, etc.) veclju sh-aruptu; pãrtalã, pãrtalji, cãrcãshinã, cãrpã,

shoganã, shuganã, pãciurã, pãcivurã, recichiu, ciolj, peaticã, peatic, peticã, petic *{ro: cărpă, zdreanţă} {fr: loque, haillon, guenille} {en: rag, tattered garment}*

leurii/leurie (le-u-rí-i) sf – vedz tu ***lãhurã***

lexico (lec-si-có) sm lexicadz (lec-si-cádzĭ) – multimi di zboarã (dit unã isturii, bunãoarã); tuti zboarãli tsi fac unã limbã; zboarãli dit unã limbã aspusi cu-arada tu-unã carti (dupã gramatili cu cari nchisescu); dictsiunar, glusar *{ro: lexic, dicţionar} {fr: lexique, dictionnaire} {en: lexicon, glossary, dictionary}* ex: chirui lexicolu (dictsiunarlu)

lexuiri/lexuire (lec-su-í-ri) sf – vedz tu ***lixur***

li (***a-li, a li***) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***al***, ***ali***

li[1] (-li) pr pirs III – vedz tu ***el***

li[2] (lí) pr pirs III – vedz tu ***el***

libade (li-ba-dé) sm libadedz (li-ba-dédzĭ) – ilechi shcurtã sh-cu mãnits *{ro: libadea} {fr: veste courte à manches} {en: short jacket with sleeves}* ex: libade di veshtu

licãturã (li-cã-tú-rã) sf licãturi (li-cã-túrĭ) – cumatã multu njicã shi suptsãri tsi ari ishitã (cãdzutã i armasã) di la un lucru tsi s-ari aspartã i disicatã (ca lemnul, bunãoarã); ashclji, anghidã, surtsel, schizari, tsandãrã, luschidã, lutseatrã, pilicudã, scãrpã, scãrpoaci, shcãrpã, mindzalji, minutsalji, mintsalji, spitsã, gãgi *{ro: aşchie} {fr: éclat de bois, copeau} {en: splint}*

liceu (li-céŭ) sn – vedz tu ***lichiu***

liche (li-ché) sm – vedz tu ***lichisescu***

lichescu (li-chés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***alãchescu***

lichiri (li-chí-ri) sf – vedz tu ***alãchescu***

lichisescu (li-chi-sés-cu) (mi) vb IV lichisii (li-chi-síĭ), lichiseam (li-chi-seámŭ), lichisitã (li-chi-sí-tã), lichisiri/lichisire (li-chi-sí-ri) – ncarcu un lucru cu chicutli tsi cad; ncarcu, murdãripsescu, lãvãshescu, lãvushescu, lirusescu, putusescu, dãmcusescu, chic, chicusescu, mãryescu, smãryescu *{ro: păta, murdări} {fr: souiller, tacher, salir} {en: stain, dirty, soil}* § ***lichisit*** (li-chi-sítŭ) adg lichisitã (li-chi-sí-tã), lichisits (li-chi-sítsĭ), lichisiti/lichisite (li-chi-sí-ti) – ncãrcat, dãmcusit, chicat, lirusit, lãvãshit, lãvushit, putusit, mãryit, smãryit, murdãripsit *{ro: pătat, murdărit} {fr: souillé, taché, sali} {en: stained, soiled}* § ***lichisiri/lichisire*** (li-chi-sí-ri) sf lichisiri (li-chi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã ncarcã tsiva, ncãrcari, dãmcusiri, chicari, lirusiri, lãvãshiri, lãvushiri, putusiri, mãryiri, smãryiri, murdãripsiri *{ro: acţiunea de a păta, de a murdări; pătare, murdărire} {fr: action de souiller, de tacher, de salir} {en: action of staining, of soiling}* § ***liche*** (li-ché) sm lichedz (li-chédzĭ) – urmã icã semnu di murdãrii (multi ori alãsat di-un lucru murdar, unã chicutã, tsi cadi pri un lucru curat); atsea tsi fatsi un lucru tra s-nu hibã curat; batã, damcã, minghinadã, lãvushiturã, lãvãshiturã, cothrã, murdãrii, murdãrilji, murdãrlãchi, lerã, lãvilji, lãvushii, smagã *{ro: pată, murdărie} {fr: tache, saleté} {en: stain, dirt}*

lichit (li-chítŭ) adg – vedz tu ***alãchescu***

lichitoari/lichitoare (li-chi-toá-ri) sf lichitori (li-chi-tórĭ) – cãrvealji di pãni faptã maxus ta s-creascã putsãn shi s-nu-aibã multu njedz *{ro: lipie} {fr: pain ordinaire en forme de galette} {en: ordinary flat loaf of bread}*

lichiu (lí-chiŭ) an lichii (lí-chiĭ) – sculii trã ficiorlji sh-featili di vãrã 11-18 anj, ninti ca si s-ducã la univirsitati; liceu *{ro: liceu} {fr: lycée} {en: middle school, high school}* § ***liceu*** (li-céŭ) sn licei/licee (li-cé-i) – (unã cu ***lichiu***)

licnii/licnie (lic-ní-i) sf licnii (lic-níĭ) – ceatã di luchi (cãnj, etc.), plãturã, ulmii, ceatã *{ro: haită} {fr: meute} {en: pack (of wolves, dogs, etc.)}* ex: nã licnii easi n cali; licniili di luchi mãcarã multi vãts

licrãsescu (li-crã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***licur***

licrãsiri/licrãsire (li-crã-sí-ri) sf – vedz tu ***licur***

licrãsit (li-crã-sítŭ) adg – vedz tu ***licur***

licshor[1] (lic-shĭórŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]

licshor[2] (li-shĭórŭ) adv – vedz tu ***lishor***[1]

licur (lí-curŭ) sm pl(?) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva anyilceash-ti; unã njicã lunjinã tsi scãntiljadzã shi s-astindzi tut chirolu (agonja sh-dipriunã); yilciri, nyiliciri, anyiliciri, nyilciri, lutsiri, limbisiri, lampsi, ascãpirari, scãntiljari *{ro: lucire} {fr: lueur} {en: gleam, glimmer}* ex: noapti muljatã tu licur (lutsiri, scãntiljeri) di steali hrisusiti § ***licurici*** (li-cu-rícĭŭ) sm licurici (li-cu-rícĭ) – soi di bubulic (insectã, rimã) tsi s-veadã noaptea tu earbã ca unã lunjinã slabã (un licur) tsi s-aprindi shi s-astindzi tut chirolu ca unã scãntealji; ljuljac *{ro: licurici} {fr: ver luisant} {en: glow-worm}* ex: licuricili aprindea cãndili prit earbã § ***ljuljac*** (ljĭú-ljĭacŭ) sm ljuljats (ljĭú-ljĭatsĭ) – (unã cu ***licurici***) § ***licuredz*** (li-cu-rédzŭ) vb I licurai (li-cu-ráĭ), licuram (li-cu-rámŭ), licuratã (li-cu-rá-tã), licurari/licurare (li-cu-rá-ri) – alas unã lunjinã slabã ca un licur tsi nyiliceashti (tsi s-veadi shi nu s-veadi, tsi pari cã s-aprindi shi s-astindzi tut chirolu, ca atsea datã di un licurici); licuricescu, licrãsescu, lutsescu, yilcescu, nyilicescu, anyilicescu, nyilcescu, nyilici, limbisescu, ascapir, scãntiljedz *{ro: licări} {fr: scintiller} {en: sparkle, twinkle}* ex: un hir di lunjinã licurea (scãntilja) diparti § ***licurat*** (li-cu-rátŭ) adg licuratã (li-cu-rá-tã), licurats (li-cu-rátsĭ), licurati/licurate (li-cu-rá-ti) – tsi alasã unã lunjinã slabã ca un licur; yilcit, nyilicit, anyilicit, nyilcit, limbisit, ascãpirat, scãntiljat, lutsit, licuricit, licrãsit *{ro: licărit} {fr: scintillé, brillant, rayonnant} {en: sparkled, twinkled, brilliant}* § ***licurari/licurare*** (li-cu-rá-ri) sf licurãri (li-cu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru licureadzã; yilciri, nyiliciri, anyiliciri, nyilciri, limbisiri, ascãpirari, scãntiljari, lutsiri, licuriciri, licrãsiri *{ro: acţiunea de a licări; licărire} {fr: action de scintiller} {en: action of sparkling, of twinkling}* § ***licuricescu*** (li-cu-ri-cés-cu) vb IV licuricii (li-cu-ri-cíĭ), licuriceam (li-cu-ri-ceámŭ), licuricitã (li-cu-ri-cí-tã), licuriciri/licuricire (li-cu-ri-cí-ri) – (unã cu ***licuredz***) ex: pi chipita-a muntilui Smolcu licuricea unã lunjinã aroshi § ***licuricit*** (li-cu-ri-cítŭ) adg licuricitã (li-cu-ri-cí-tã), licuricits (li-cu-ri-cítsĭ), licuriciti/licuricite (li-cu-ri-cí-ti) – (unã cu ***licurat***) § ***licuriciri/licuricire*** (li-cu-ri-cí-ri) sf licuriciri (li-cu-ri-círĭ) – (unã cu ***licurari***) § ***licrãsescu*** (li-crã-sés-cu) vb IV licrãsii (li-crã-síĭ), licrãseam (li-crã-seámŭ), licrãsitã (li-crã-sí-tã), licrãsiri/licrãsire (li-crã-sí-ri) – (unã cu ***licuredz***) ex: unã cãndilã slabã licrãsea tu udãlu caldu § ***licrãsit*** (li-crã-sítŭ) adg licrãsitã (li-crã-sí-tã), licrãsits (li-crã-sítsĭ), licrãsiti/licrãsite (li-crã-sí-ti) – (unã cu ***licurat***) § ***licrãsiri/licrãsire*** (li-crã-sí-ri) sf licrãsiri (li-crã-sírĭ) – (unã cu ***licurari***)

licurari/licurare (li-cu-rá-ri) sf – vedz tu ***licur***

licurat (li-cu-rátŭ) adg – vedz tu ***licur***

licuredz (li-cu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***licur***

licuricescu (li-cu-ri-cés-cu) vb IV – vedz tu ***licur***

licurichi/licuriche (li-cu-rí-chi) sf licurichi (li-cu-ríchĭ) sf – mãcari di preasini faptã cu curcubetã *{ro: mâncare de post cu dovleac} {fr: plat maigre fait avec des citrouilles} {en: pumpkin meal made for days of fast}* ex: featsim licurichi tri tsinã

licurici (li-cu-rícĭŭ) sm – vedz tu ***licur***

licuriciri/licuricire (li-cu-ri-cí-ri) sf – vedz tu ***licur***

licuricit (li-cu-ri-cítŭ) adg – vedz tu ***licur***

lieni/liene (li-ĭé-ni) sf – vedz tu ***liyeni***

liftocar (lif-tó-car) sm liftocari (lif-tó-carĭ) – arburic tsi creashti tu pãduri i mardzinea di agri ca unã soi di gardu (cu frãndzã stronghili tsi au per tu fatsa di nghios sh-cari fatsi unã soi di nuts (aluni) njits tsi suntu nostimi tu mãcari); alun *{ro: alun} {fr: noisetier} {en: hazel tree}* § ***liftocarã*** (lif-tó-ca-rã) sm liftocari/liftocare (lif-tó-ca-ri) – yimisha-a liftocarlui tsi sh-u-adutsi cu-unã nucã njicã, cari s-aflã ncljisã tu-unã soi di cupã di-unã parti sh-cu-unã njicã chipitã di-alantã, a curi njedz s-mãcã (cã easti ca nuca sh-ari nustimada-a ljei); alunã, lunã *{ro: alună} {fr: noisette} {en: hazelnut}*

liftocarã (lif-tó-ca-rã) sm – vedz tu ***liftocar***

ligari/ligare (li-gá-ri) sf – vedz tu ***leg***

ligat (li-gátŭ) adg – vedz tu ***leg***

ligãmintu (li-gã-mín-tu) sn – vedz tu ***leg***

ligãnari/ligãnare (li-gã-ná-ri) sf – vedz tu ***leagãn***[1]

ligãnat (li-gã-nátŭ) adg – vedz tu ***leagãn***[1]

ligãreauã (li-gã-reá-ŭã) sf ligãrei (li-gã-réĭ) – veargã lungã sh-suptsãri, tsi si nduplicã lishor, (di-aradã tãljatã i aruptã dit unã-alumachi suptsãri di arburi); veargã, purteacã, shupãrteacã,

dãrmã, shufrã, vitsã, lurã, etc.; (expr: lj-bag ligãreaua = lj-bag tsiva n gurã tra s-nu poatã sã scoatã un zbor; lji ncljid gura) *{ro: nuia}* *{fr: osier, bâillon}* *{en: willow twig, switch}* ex: cutar di ligãrei

ligãturã (li-gã-tú-rã) sf – vedz tu ***leg***

ligdã (líg-dã) sf ligdi/ligde (líg-di) – grãsimea (lãrdia, usãndza) di porcu tuchitã pri foc, arãtsitã sh-tsãnutã (trã earnã) tra si s-bagã tu piti sh-mãcãri; umturã *{ro: unturã}* *{fr: graisse de porc fondue}* *{en: porc shortening}* § ***ligdos*** (lig-dósŭ) adg ligdoasã (lig-doá-sã), ligdosh (lig-dóshĭ), ligdoasi/ligdoase (lig-doá-si) – tsi easti gras ca ligda; tsi easti adrat cu ligdã; tsi ari ligdã; umturos *{ro: unturos}* *{fr: grais, graisseux, qui a de la graisse de porc}* *{en: greasy, made with porc shortening}* ex: mãcari ligdoasã (cu multã ligdã, umturã); om ligdos (om cu stranjili lãvoasi di ligdã)

ligdos (lig-dósŭ) adg – vedz tu ***ligdã***

lighãreauã (li-ghã-reá-ŭã) sf lighãrei (li-ghã-réĭ) – unã cu ***ligãreauã***

lighdhã (lígh-dhã) sf lighdhi/lighdhe (lígh-dhi) – unã cu ***ligdã***

lighdhos (ligh-dhósŭ) adg lighdhoasã (ligh-dhoá-sã), lighdhosh (ligh-dhóshĭ), lighdhoasi/lighdhoase (ligh-dhoá-si) – unã cu ***ligdos***

lighoaci/lighoace (li-ghoá-ci) sf lighoaci/lighoace (li-ghoá-ci) – unã cu ***ligoaci***

lighon (li-ghónŭ) sm, sf lighonã (li-ghó-nã), lighonj (li-ghónjĭ), lighoni/lighone (li-ghó-ni) – unã cu ***ligon***

lighucear (li-ghu-cĭárŭ) sm lighuceari (li-ghu-cĭárĭ) – unã cu ***ligucear***

lighusescu (li-ghu-sés-cu) vb IV lighusii (li-ghu-síĭ), lighuseam (li-ghu-seámŭ), lighusitã (li-ghu-sí-tã), lighusiri/lighusire (li-ghu-sí-ri) – unã cu ***ligusescu***

lighusiri/lighusire (li-ghu-sí-ri) sf lighusiri (li-ghu-sírĭ) – unã cu ***ligusiri***

lighusit (li-ghu-sítŭ) adg lighusitã (li-ghu-sí-tã), lighusits (li-ghu-sítsĭ), lighusiti/lighusite (li-ghu-sí-ti) – unã cu ***ligusit***

lighutastru (li-ghu-tás-tru) sn lighutastri/lighutastre (li-ghu-tás-tri) – unã cu ***ligutastru***

ligoaci/ligoace (li-goá-ci) sf ligoaci/ligoace (li-goá-ci) – agru-lilici njicã i lilici criscutã tu grãdinã di om; Tachi Papahagi nu-l cunoashti ghini zborlu shi nã da trei noimi di cari nu easti sigur: (i) plantã njicã (? spingiu ?) cu frãndzãli suptsãri shi ndreapti, sh-cu-unã singurã lilici njicã, albã tsi sh-u-adutsi cu-un chipur; (ii) agru-lilici njicã (? yioarã, manushachi, musahi ?), mushat anjurzitoari, di-unã hromã vinitã, galanã, trandafilii i albã tsi easi dit unã tseapã dit loc shi creashti pri cãmpu shi prit pãduri; ligoaci; (iii) lilici njicã tsi poati s-aibã ma multi hromi: galbinã, albastrã, vinjitã, aroshi, etc. criscutã di om tri mushuteatsã *{ro: ghiocel; viorea; primulã}* *{fr: perce-neige; violette; primevère}* *{en: snow drop; violet; primrose}* ex: flori di ligoaci

ligon (li-ghónŭ) sm, sf ligonã (li-ghó-nã), ligonj (li-ghónjĭ), ligoni/ligone (li-ghó-ni) – cãni di-avinãtoari, cu truplu analtu, suptsãri shi zveltu sh-cu cicioarili lundzi cari alagã multu agonja; oshã, hãrtã *{ro: ogar}* *{fr: lévrier mâle, lévronne}* *{en: greyhound}*

ligucear (li-ghu-cĭárŭ) sm liguceari (li-ghu-cĭárĭ) – om tsi-alagã di casã-casã, dzua di anlu nou, nviscut cu stranji caraghioasi, cu unã mutsunã pri fatsã shi chipurici di mesi, cari dzãtsi cãntitsi sh-aspari njitslji; babughear, bubushar, bubair, ischinar, arugucear, rugucear *{ro: căluşar mascat}* *{fr: personne travestie qui, le jour de l'an va de porte en porte en recitant quelques verses}* *{en: person going disguised, from door to door, on the new year day, reciting some verses}*

ligusescu (li-ghu-sés-cu) vb IV ligusii (li-ghu-síĭ), liguseam (li-ghu-seámŭ), ligusitã (li-ghu-sí-tã), ligusiri/ligusire (li-ghu-sí-ri) – nj-cadi milii (greu); nj-yini lishin (milii); nj-yini arãu shi mi-aduchescu multu slab di lãngoari (nimãcari, seati, multã avursiri, copuslu faptu, etc.); avursescu (apustusescu, mi curmu, mi pidipsescu, etc.) multu di multu; lishin, lishinedz, lishnedz, agãljisescu *{ro: leşina, pierde cunoştinţa, se istovi}* *{fr: s'évanouir, perdre connaissance; se pâmer; s'épuiser}* *{en: faint, become unconscious; exhaust oneself}* § ***ligusit*** (li-ghu-sítŭ) adg ligusitã (li-ghu-sí-tã), ligusits (li-ghu-sítsĭ), ligusiti/ligusite (li-ghu-sí-ti) – lishinat, lishnat, agãljisit *{ro: leşinat, istovit, epuizat}* *{fr: évanoui, perdu la connaissance; pâmé; épuisé}* *{en: faint, become unconscious; exhaust oneself}* ex: din cãmpu ligusit (lishinat, curmat multu di lucru); dultseami lishinatã, ligusitã § ***ligusiri/ligusire*** (li-ghu-sí-ri) sf ligusiri (li-ghu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu liguseashti cariva; lishinari, lishnari, agãljisiri *{ro: acţiunea de a leşina, de a pierde cunoştinţa, de a se istovi; leşinare, epuizare}* *{fr: action de s'évanouir, de perdre connaissance; de se pâmer; de s'épuiser; évanouissement}* *{en: action of fainting, of becoming unconscious; of exhausting oneself; fainting}*

ligusiri/ligusire (li-ghu-sí-ri) sf – vedz tu ***ligusescu***

ligusit (li-ghu-sítŭ) adg – vedz tu ***ligusescu***

ligutastru (li-ghu-tás-tru) sn – vedz tu ***tastru***

lihnar (lih-nárŭ) sn lihnari/lihnare (lih-ná-ri) – unã soi di lambã njicã tsi ari (i) un vas njic iu s-bagã untulemnu, grãsimi i gazi dit cari easi (ii) un fitilj cari, cãndu easti apres, da lunjinã shi-l fatsi omlu s-veadã iu s-dutsi noaptea; gaz, cãzinar, finghit, finghid, fãnghit *{ro: opaiţ}* *{fr: lumignon}* *{en: rush-light}* ex: un aush tsi-lj curã narea (*angucitoari*: lihnarlu); stãtea cu lihnarlu (cãzinarlu) ningã nãsã § ***lihnari/lihnare*** (lih-ná-ri) sf lihnãri (lih-nắrĭ) – (unã cu ***lihnar***) ex: lihnãrli chirurã di-anda ishirã tserli di seu shi lãmbili cu gaz

lihnari/lihnare (lih-ná-ri) sf – vedz tu ***lihnar***

lihoanã (li-hoá-nã) sf, adgf lihoani/lihoane (li-hoá-ni) – muljarea tu dzãlili dupã amintarea-a unui nat; alihoanã *{ro: lăuză}* *{fr: femme accouchée}* *{en: woman confined (from childbirth)}* ex: nj-easti muljarea lihoanã; easti nica lihoanã, nu-ari trei stãmãnj di cãndu amintã; scoalã! tsi stai arucutitã ca nã lihoanã! § ***alihoanã*** (a-li-hoá-nã) sf, adgf alihoani/alihoane (a-li-hoá-ni) – (unã cu ***lihoanã***) § ***lihuneatsã*** (li-hu-neá-tsã) sf lihunets (li-hu-nétsĭ) – catastasea tu cari s-aflã unã lihoanã; chirolu cãt muljarea easti lihoanã; lihunilji, lihinlichi *{ro: lăuzie}* *{fr: couches, temps des couches}* *{en: confinement, time of confinement}* ex: lihuneatsa lipseashti cãftatã ghini cã armãni muljarea cu mãrazi § ***lihunilji/lihunilje*** (li-hu-ní-lji) sf lihunilj (li-hu-níljĭ) – (unã cu ***lihuneatsã***) ex: u-acãtsã heavra di lihunilji § ***lihunlichi/lihunliche*** (li-hun-li-chi) sf lihunlichi (li-hun-líchĭ) – (unã cu ***lihuneatsã***) § ***lihunescu*** (li-hu-nés-cu) adg lihuneascã (li-hu-neás-cã), lihuneshtsã (li-hu-nésh-tsã), lihuneshti/lihuneshte (li-hu-nésh-ti) – tsi ari s-facã cu-unã lihoanã; di lihoanã *{ro: de lăuză}* *{fr: de femme accouchée}* *{en: of confined woman}* ex: astrisãri lihuneshtili di trei ori § ***lihunjatic*** (li-hu-njá-ticŭ) sn lihunjatitsi/lihuneatitse (li-hu-neá-ti-tsi) – mãcãrli (tigãnj, oauã, culac, ghelã, etc.) tsi-lj s-aduc a unei lihoanã; bugunitsã, lãnghidã *{ro: mâncarea adusă lăuzei de prietenele ei}* *{fr: aliments que les amies font a une nouvelle accouchée}* *{en: food brought to a newly confined women by her friends}* § ***lihunipsescu*** (li-hu-nip-sés-cu) (mi) vb IV lihunipsii (li-hu-nip-síĭ), lihunipseam (li-hu-nip-seámŭ), lihunipsitã (li-hu-nip-sí-tã), lihunipsiri/lihunipsire (li-hu-nip-sí-ri) – (muljarea) hiu lihoanã *{ro: lăuzi}* *{fr: être en couche}* *{en: be in confinement (childbirth)}* ex: ninga nu lihunipsii § ***lihunipsit*** (li-hu-nip-sítŭ) adg lihunipsitã (li-hu-nip-sí-tã), lihunipsits (li-hu-nip-sítsĭ), lihunipsiti/lihunipsite (li-hu-nip-sí-ti) – tsi easti lihoanã *{ro: lăuzită}* *{fr: qui est en couche}* *{en: who is in confinement (childbirth)}* § ***lihunipsiri/lihunipsire*** (li-hu-nip-sí-ri) sf lihunipsiri (li-hu-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã muljari easti lihoanã *{ro: acţiunea de a lăuzi}* *{fr: action d'être en couche}* *{en: action of being in confinement (childbirth)}*

lihud (lí-hudŭ) adg lihudã (lí-hu-dã), lihudz (lí-hudzĭ), lihudi/lihude (lí-hu-di) – tsi lj-easti multã foami; tsi creapã di foami; lishinat di foami (tsi-lj gurleadzã matsãli, tsi-lj si dutsi gura la ureaclji, tsi-lj s-alicheashti buriclu di foami, tsi lj-intrã luplu tu matsi, tsi lj-aurlã luplu tu pãnticã, etc.); tsi lu-arãseashti s-bea i s-mãcã (agonja sh-multu) sh-atumtsea cãndu nu lj-easti foami i s-ari sãturatã chiola; agiun, fumitos, afumitos, lemargu, limos, hãrbut, hãrlãput, hirtu, hãrtu, lixur, tãmah, lingarsu

{ro: lihnit, lacom} *{fr: défaillant, mort de faim, gourmand}* *{en: extremely hungry, starving, greedy (for food)}* ex: vinji la noi lihud (agiun, lishinat di foami) cã nu-avea tsi s-mãcã § ***lihudeatsã*** (li-hu-deá-tsã) sf lihudets(?) (li-hu-détsĭ) – atsea tsi-aducheashti omlu a curi stumahi-lj caftã multu s-mãcã (cã easti-agiun, icã easti lemargu); agiunatic, foami, limã, limãryii, lixurilji, etc. *{ro: foame, lăcomie}* *{fr: faim, gourmandise}* *{en: hunger, gluttony}*

lihudeatsã (li-hu-deá-tsã) sf – vedz tu ***lihud***

lila (li-lá) sf lila (li-lá) – arburi cu frãndzi ovali criscut prit grãdini trã arapunili-a lui di lilici mushati di hromã vinitã (albã, njirlã, trandafilii, etc.) sh-cu-unã anjurizmã mushatã, mbitãtoari; argãvan, argavan, arguvan, ghiurghiuvan *{ro: liliac (arbust, floare)}* *{fr: lilas}* *{en: lilac}*

lilec (li-lécŭ) sm – vedz tu ***lelic***

lilicã (li-lí-cã) sf – vedz tu ***lãlitsã***

lilici/lilice (li-lí-ci) sf lilici/lilice (li-lí-ci) – partea mushatã, cu multi hromati shi anjurzitoari dit unã plantã (iu trag alghinjli di sh-lja luguria dit cari sh-fac njarea sh-tseara) sh-dit cari es simintsãli dupã tsi s-usucã; unã plantã (ca unã earbã) tsi da ahtãri lilici; floarã, floari, florã, luludã, lãludã, cicechi, anthi; (expr: 1: lilici la caplu-ts! = s-ti ved mortu!; 2: lilicea-a anjlor = tinireatsa, partea-atsea ma buna a banãljei; 3: lilici albã = armenã, camomilã) *{ro: floare}* *{fr: fleur}* *{en: flower}* ex: lilicea tsi sh-u poartã nveastili la tuvletã; fãrshiroatili cu liliclili n cap; lilici di ureaclji; di lilici schin sh-di schin lilici; s-moarã tu lilicea-a anjlor (fig: cãndu eara tu tinireatsã, partea ma bunã a banãljei, a anjlor)

lilinghi/lilinghe (li-lín-ghi) sf pl – lilici galbini i viniti tsi es primuveara agonja *{ro: brânduşe}* *{fr: fleurs jaunes, colchiques}* *{en: colchicum, crocus}*

lilishtrufã (li-lish-trú-fã) sf – vedz tu ***luluştrufã***

limani/limane (li-má-ni) sf limãnj (li-mắnjĭ) – loc (cu apã) tu mardzinea di-amari i di-arãu iu pamporli pot si sh-aflã apanghiu tu oara di furtunã sh-iu s-duc sã ncarcã shi s-discarcã prãmãtii; cãsãbã tsi ari un ahtari loc di-apanghiu sh-di discãrcari shi ncãrcari a pamporilor; portu, scheli *{ro: liman, port (de mare)}* *{fr: port de mer}* *{en: harbour, port}* ex: dupã dauã dzãli di furtunã fricoasã agiumsim tu-unã limani njicã

limã[1] (lí-mã) sf limi/lime (lí-mi) – 1: mirachea mari tsi u-ari atsel tsi lu-arãseashti s-bea i s-mãcã (agonja sh-multu) sh-atumtsea cãndu nu lj-easti foami i s-ari sãturatã chiola; limãryii, lexuiri, lixurii, lixurilji, lixurlichi, tãmãhchirlãchi; 2: atsea tsi-aducheashti omlu tu suflitlu-a lui trã un tsi nu-l va dip (tsi lu-agnuseashti, tsi-l dushmãneashti) *{ro: lăcomie; aversiune}* *{fr: gourmandise, appétit vorace; aversion, haine}* *{en: greediness, gluttony, voracious appetite; dislike, hate}* ex: lima (limãryia) tsi u bati lumea di adzã; limã (nivreari) greauã ti bati § ***limãryii/limãryie*** (li-mãr-yí-i) sf limãryii (li-mãr-yíĭ) – (unã cu ***limã***[1]) § ***limos*** (li-mósŭ) adg limoasã (li-moá-sã), limosh (li-móshĭ), limoasi/limoase (li-moá-si) – tsi lu-arãseashti s-mãcã multu; cari mãcã ca un tsi nu s-fãnãteashti vãrãoarã; lemaryu, hãrbut, hãrlãput, hirtu, hãrtu, lixur, tãmah, lingarsu, lihud *{ro: lacom}* *{fr: gourmand}* *{en: greedy}* § ***lemargu*** (lé-mar-ghu) adg lemargã (lé-mar-ghã), lemaryi (lé-mar-yi), lemaryi/lemarye (lé-mar-yi) – (unã cu ***limos***) § ***limãxescu*** (li-mãc-sés-cu) vb IV limãxii (li-mãc-síĭ), limãxeam (li-mãc-seámŭ), limãxitã (li-mãc-sí-tã), limãxiri/limãxire (li-mãc-sí-ri) – voi (mi-arãseashti) s-mãc i s-beau cu limã (ca un limos); limuxescu, limãryisescu, lingãrsescu *{ro: (se) lăcomi}* *{fr: être gourmand, gourmander, convoiter}* *{en: be greedy, eat or drink greedily, desire}* § ***limãxit*** (li-mãc-sítŭ) adg limãxitã (li-mãc-sí-tã), limãxits (li-mãc-sítsĭ), limãxiti/limãxite (li-mãc-sí-ti) – tsi ari mãcatã i biutã (tsi va s-mãcã i s-bea) cu limã (ca un limos); tsi easti vrut cu limãryii; limuxit, limãryisit, lingãrsit *{ro: lăcomit; dorit cu lăcomie}* *{fr: qui est gourmand, convoiteux; qui est convoité}* *{en: be greedy; desired with greed}* § ***limãxiri/limãxire*** (li-mãc-sí-ri) sf limãxiri (li-mãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva limãxeashti; limuxiri, limãryisiri, lingãrsiri *{ro: acţiunea de a se lăcomi; lăcomire}* *{fr: action de gourmander, de convoiter; convoitise}* *{en: action of being greedy, of eating or drinking greedily, of desiring with greed}* § ***limuxescu*** (li-muc-sés-cu) vb IV limuxii (li-muc-síĭ), limuxeam (li-muc-seámŭ), limuxitã (li-muc-sí-tã), limuxiri/limuxire (li-muc-sí-ri) – (unã cu ***limãxescu***) § ***limuxit*** (li-muc-sítŭ) adg limuxitã (li-muc-sí-tã), limuxits (li-muc-sítsĭ), limuxiti/limuxite (li-muc-sí-ti) – (unã cu ***limãxit***) § ***limuxiri/limuxire*** (li-muc-sí-ri) sf limuxiri (li-muc-sírĭ) – (unã cu ***limãxiri***) § ***limãryisescu*** (li-mãr-yi-sés-cu) vb IV limãryisii (li-mãr-yi-síĭ), limãryiseam (li-mãr-yi-seámŭ), limãryisitã (li-mãr-yi-sí-tã), limãryisiri/limãryisire (li-mãr-yi-sí-ri) – (unã cu ***limãxescu***) § ***limãryisit*** (li-mãr-yi-sítŭ) adg limãryisitã (li-mãr-yi-sí-tã), limãryisits (li-mãr-yi-sítsĭ), limãryisiti/limãryisite (li-mãr-yi-sí-ti) – (unã cu ***limãxit***) § ***limãryisiri/limãryisire*** (li-mãr-yi-sí-ri) sf limãryisiri (li-mãr-yi-sírĭ) – (unã cu ***limãxiri***)

limã[2] (lí-mã) sf limi/lime (lí-mi) – hãlati njicã, lungã shi suptsãri di cilechi, cu dauã i trei fãts cu arãdichi di dintsã turyisits (cu cari s-ischeadzã lucri di her, unglji, etc.); arnealã, arinii, arnii *{ro: pilă}* *{fr: lime}* *{en: file}*

limãdhurã (li-nã-dhú-rã) sf limãdhuri (li-mã-dhúrĭ) – unã cu ***limãdurã***

limãdurã (li-nã-dú-rã) sf limãduri (li-mã-dúrĭ) – hãlati cu cari s-bati truplu di cãnipã i ljin tra si s-dispartã ljitsãli di pãrtsãli limnoasi; (expr: ca limãdurã-lj si dutsi gura = zburashti multu, tut chirolu, fãrã s-atãmãtseascã, vruti sh-nivruti, zboarã fãrã simasii; lj-si dutsi gura ca unã moara-aspartã) *{ro: meliţă}* *{fr: broie, écangue}* *{en: scutcher; instrument for separating the fibre from the woody parts of the hemp or flax}* ex: un munti mari, mari… di-unã parti da neauã, di-alantã grindinã (*angucitoari*: limãdura)

limãreauã (li-mã-reá-ŭã) sf limãrei (li-mã-réĭ) – partea strimtatã a unui lucru (ca gusha di shishi, bunãoarã); partea di stranj tsi s-aflã tu mardzinea di nsus, deavãrliga di gushi (di-aradã ndu-plicatã); yicã, yeacã, eacã, cular; (expr: 1: lj-acats limãreaua = nu lu-alas si sta isih; 2: nj-acats limãreaua = mi-acatsã nã mari fricã, lãhtãrsescu; 3: limãreaua sh-da di nãs = s-lu-alash shi s-fudz, s-nu-l mata vedz; s-lu fats s-fugã shi s-ascachi di el, ileala; dau daboga di nãs) *{ro: gât, guler}* *{fr: col, collet}* *{en: neck, collar}* ex: l-loarã di limãreauã (yicã) s-lu-astragã nafoarã; lj-acãtsã limãreaua (expr: nu lu-alasã si sta isih)

limãryii/limãryie (li-mãr-yí-i) sf – vedz tu ***limã***[1]

limãryisescu (li-mãr-yi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***limã***[1]

limãryisiri/limãryisire (li-mãr-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***limã***[1]

limãryisit (li-mãr-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***limã***[1]

limãxescu (li-mãc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***limã***[1]

limãxiri/limãxire (li-mãc-sí-ri) sf – vedz tu ***limã***[1]

limãxit (li-mãc-sítŭ) adg – vedz tu ***limã***[1]

limbar (lim-bárŭ) adg – vedz tu ***limbã***

limbã (lím-bã) sf limbi/limbe (lím-bi) – 1: mãdular dit gura-a omlui tsi lu-agiutã s-measticã shi s-u ngljitã mãcarea din gurã, cu cari aducheashti nustimada-a mãcãrlor shi cu cari zburashti; 2: zboarãli (botsli, seamnili) cu cari omlu sh-aspuni tsi mindueashti (tsi aducheashti, tsi va, tsi caftã, etc.) shi easti aduchit di-alantsã oaminj; grailu (cu tuti zboarãli a lui) zburãt di tuts oaminjlji a unui popul; grai, zburãri; (fig: 1: limbã = lugurii tsi sh-u-adutsi cu limba dit gura-a omlui (tu videari i tu lucrul tsi-l fatsi) ca bunãoarã: (i) limbã di foc (pirã lungã shi suptsãri), (ii) limbã di pãputsã (tsi-agiutã la bãgarea-a pãputsãlor, (iii) limba di cãndari, (iv) limba di sãhati, (v) limba di cloput, etc.; expr: 2: cu limba scoasã (di curmari, unã palmã) = mizi pot s-ljau anasã di alãgari; (yin) alãgãndalui; (alag) cu multã-agunjii, multu-agunjisit; (escu) multu avursit di-alãgari; 3: scot limbi di foc = (yin) alãgãndalui; (alag) cu multã-agunjii, multu-agunjisit; 4: nj-leg limba (cu giurat) = giur cã nu va scot un zbor; 5: nj-dizleg limba (di giurat) = pot (am izini) sã zburãscu tora cã mi dizleg di giuratlu faptu ca s-nu dzãc un zbor; ascap di ipuhreusea tsi u-aveam cu giurat tra s-nu-l dzãc un lucru; 6: nj-sta icã lu-am (zborlu) pri limbã = lu shtiu ghini zborlu (dip canda lu am pri limbã) sh-va-nj lu-aduc aminti unãshunã, ma trã tora di oarã nj-ascapã; 7: l-trag di

limbã = lj-bag ntribãri, l-discos, l-discurfusescu, tra s-aflu tsi mindueashti, tsi misticadz ascumtsã ari tu minti; 8: nj-mushcu limba = nj-pari-arãu di zboarãli tsi scosh din gurã, cã zburãi, cã-l dzãsh un zbor; 9: mi mãcã limba = mi pindzi tsiva (mizi pot s-ashteptu) tra s-lu dzãc un lucru; 10: am limba scrumatã = hiu multu cãnjisit, nvirinat; 11: lj-scot limba = nj-arãd, lu shupãr, nj-mi pizuescu di cariva; 12: ari limbã arauã (di nipãrticã) = dzãtsi mash lãets cãndu zburashti; bagã muzavirlãchi; 13: ari njari pri limbã = zburashti dultsi, canda ari njari n gurã; 14: nj-alasã limba apã = zilipsescu multu, nj-curgu balili din gurã; 15: (zbor dzãs) cu limbã di moarti = (zborlu alãsat ca unã dhyeatã) tu oara tsi moari omlu; 16: limbi-nj si dutsi gura = zburãscu multi, tut chirolu fãrã s-astãmãtsescu, vruti sh-nivruti; 17: nj-crescu peri pri limbã; nj-apreasi limba peri = cilistisescu multu, trec prit multi vasani, mi munduescu) *{ro: limbă, limba de foc, limba de la balanţă, etc.}* *{fr: langue, language, flamme, poids d'une balance romaine, battant d'une cloche, etc.}* *{en: tongue, language, flame, etc.}* ex: boulu s-leagã di coarni sh-omlu di limbã; omlu limba (zburãrea) l-fatsi, limba (zburãrea) lu-aspardzi; limba (grailu) a omlui s-va; cari sh-alasã limba (grailu)-a lui, s-lu-ardã pira-a focului; lj-scutea limba nafoarã (expr: sh-pizuea di el) shi sh-arãdea di nãs; calu scoasi limbi, limbi di foc (expr: calu alãga multu di canda lj-insha foc din gurã); limbi, limbi-lj si dutsi gura (expr: zburashti multi sh-dipriunã fãrã s-astãmãtseascã); limba a cãntariljei; limbã di cloput, di cãmbani; limba atsea njica; dzãsi cu limbã di moarti (expr: dzãsi tu oara tsi lji ncljidea ocljilj; alãsã nã dimãndari tu oara tsi murea); imnã aushlu cu limba scoasã di curmari (expr: multu avursit, nicusit, cãpãit, mizi putea s-lja anasã di curmari); imna cu limba scoasã (expr: multu agunjisit); lj-apreasi limba peri (expr: cilistisi multu, tricu prit multi vasani); s-aflã cu tuti limbili di pristi loc anvitsati (expr: s-aflã cã li shtia tuti limbili, cã stia multi lucri, cã eara multu nvitsat); limba apã-lj lasã n gurã (expr: ãlj curã balili, zilipseashti multu); lji si dizligã limba di giurat (putea sã zburascã tora cã fu dizligat di giuratlu faptu); azboairã ca vimtul dupã elj, cu limba scoasã nã palmã (multu avursit, mizi putea s-lja anasa); cu budza cripatã, cu limba scrumatã (multu cãnjisit, nvirinat) § ***limbushi/limbushe*** (lim-bú-shi) sf limbushi/limbushe (lim-bú-shi) – limbã njicã *{ro: limbuţă}* *{fr: petite langue}* *{en: little tongue}* § ***limbutsescu*** (lim-bu-tsés-cu) adg limbutseshcã (lim-bu-tsésh-cã), limbutseshtsã (lim-bu-tsés-tsã), limbutseshti (lim-bu-tsésh-ti) – tsi lu-ariseashti sã zburascã multi; tsi nu-lj tatsi gura dip; tsi lãfuseashti (bãndureadzã, bãbãleashti, fãrfãreadzã, dãrdãreashti) tut chirolu; limbar, zburyearcu, zburyearic, lafãzan, polilog, bãbãljar, fafaljar, farfaljar, farfara, farafurã, fãrfar, fãrfãrã, dãrdãrã, dãrdãros *{ro: vorbăreţ}* *{fr: loquace, bavard}* *{en: talkative, loquacious}* ex: featã limbutseshcã § ***limbar*** (lim-bárŭ) adg limbarã (lim-bá-rã), limbari (lim-bárĭ), limbari/limbare (lim-bá-ri) – (unã cu ***limbutsescu***)

limbid (lím-bidŭ) adg limbidã (lím-bi-dã), limbidz (lím-bidzĭ), limbidi/limbide (líim-bi-di) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***limpid***

limbidzãri/limbidzãre (lim-bi-dzắ-ri) sf limbidzãri (lim-bi-dzắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***limpidzãri***

limbidzãscu (lim-bi-dzắs-cu) (mi) vb IV limbidzãi (lim-bi-dzắĭ), limbidzam (lim-bi-dzámŭ), limbidzãtã (lim-bi-dzắ-tã), limbidzãri/limbidzãre (lim-bi-dzắ-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***limpidzãscu***

limbidzãt (lim-bi-dzắtŭ) adg limbidzãtã (lim-bi-dzắ-tã), limbidzãts (lim-bi-dzắtsĭ), limbidzãti/limbidzãte (lim-bi-dzắ-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***limpidzãt***

limbisescu[1] (lim-bi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***lãmbii***

limbisescu[2] (lim-bi-sés-cu) vb IV limbisii (lim-bi-síĭ), limbiseam (lim-bi-seámŭ), limbisitã (lim-bi-sí-tã), limbisiri/limbisire (lim-bi-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***limpisescu***

limbisiri[1]***/limbisire*** (lim-bi-sí-ri) sf – vedz tu ***lãmbii***

limbisiri[2]***/limbisire*** (lim-bi-sí-ri) sf limbisiri (lim-bi-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***limpisiri***

limbisit[1] (lim-bi-sítŭ) adg – vedz tu ***lãmbii***

limbisit[2] (lim-bi-sítŭ) adg limbisitã (lim-bi-sí-tã), limbisits (lim-bi-sítsĭ), limbisiti/limbisite (lim-bi-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***limpisit***

limbit (lím-bitŭ) adg limbitã (lím-bi-tã), limbidz (lím-bitsĭ), limbiti/limbite (lím-bi-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***limpid***

limbric (lim-brícŭ) sm – vedz tu ***lãmbric***

limbricos (lim-bri-cósŭ) adg – vedz tu ***lãmbric***

limbushi/limbushe (lim-bú-shi) sf – vedz tu ***limbã***

limbutsescu (lim-bu-tsés-cu) adg – vedz tu ***limbã***

limeri/limere (li-mé-ri) sf limeri (li-mérĭ) – (loclu) iu sh-aflã apanghiu furlu cãndu easti avinat, iu sta, doarmi, mãcã shi s-ascundi *{ro: ascunzătoare, vizuină}* *{fr: lieu de retraite ou de séjour pour les brigands; repaire}* *{en: hiding place for the bandits}* ex: agudirã furlji tu limeri; di nãsh vãzesc limerli § ***limirsescu*** (li-mir-sés-cu) vb IV limirsii (li-mir-síĭ), limirseam (li-mir-seámŭ), limirsitã (li-mir-sí-tã), limirsiri/limirsire (li-mir-sí-ri) – stau ascumtu tu limeri; dit limeri mutrescu tra s-ved tsi s-fatsi deavãrliga (tra s-acats cariva tsi treatsi pri-aclo, s-mi hiumusescu pri el dinapandiha, s-lu ljau sclav i s-lu vatãm cu tufechea, etc.); pãndixescu dit un loc ascumtu (limeri); pãndixescu, vegljiu *{ro: pândi în ascunzătoare}* *{fr: être au guet dans sa retraite, séjourner, camper}* *{en: stay in a hidden place; be on the watch from a hiding place}* ex: limirsea tamam Shacishti § ***limirsit*** (li-mir-sítŭ) adg limirsitã (li-mir-sí-tã), limirsits (li-mir-sítsĭ), limirsiti/limirsite (li-mir-sí-ti) – tsi sta ascumtu tu limeri; tsi easti pãndixit dit un loc ascumtu (limeri); pãndixit, vigljat *{ro: pândit din ascunză-toare}* *{fr: guetté d'une retraite, séjourné, campé}* *{en: camped in a hidden place; (being) watched from a hiding place}* § ***limirsiri/limirsire*** (li-mir-sí-ri) sf limirsiri (li-mir-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva limirseashti, pãndixiri, vigljari *{ro: acţiunea de a pândi în ascunzătoare}* *{fr: action d'être au guet dans sa retraite, de séjourner, de camper}* *{en: action of staying in a hidden place; action of being on the watch from a hiding place}* § ***limiryisescu*** (li-mir-yi-sés-cu) vb IV limiryisii (li-mir-yi-síĭ), limiryiseam (li-mir-yi-seámŭ), limiryisitã (li-mir-yi-sí-tã), limiryisiri/limiryisire (li-mir-yi-sí-ri) – (unã cu ***limirsescu***) § ***limiryisit*** (li-mir-yi-sítŭ) adg limiryisitã (li-mir-yi-sí-tã), limiryisits (li-mir-yi-sítsĭ), limiryisiti/limiryisite (li-mir-yi-sí-ti) – (unã cu ***limirsit***) § ***limiryisiri/limiryisire*** (li-mir-yi-sí-ri) sf limiryisiri (li-mir-yi-sírĭ) – (unã cu ***limirsiri***)

limirsescu (li-mir-sés-cu) vb IV – vedz tu ***limeri***

limirsiri/limirsire (li-mir-sí-ri) sf – vedz tu ***limeri***

limirsit (li-mir-sítŭ) adg – vedz tu ***limeri***

limiryisescu (li-mir-yi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***limeri***

limiryisiri/limiryisire (li-mir-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***limeri***

limiryisit (li-mir-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***limeri***

limnar (lim-nárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***lemnu***

limnari/limnare (limná-ri) sf – vedz tu ***lemnu***

limnat (limnátŭ) adg – vedz tu ***lemnu***

limnedz (lim-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***lemnu***

limniu (lim-níŭ) sm – vedz tu ***lemnu***

limnos (lim-nós) adg – vedz tu ***lemnu***

limnusescu (lim-nu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***lemnu***

limnusiri/limnusire (lim-nu-sí-ri) sf – vedz tu ***lemnu***

limnusit (lim-nu-sítŭ) adg – vedz tu ***lemnu***

limon (li-mónŭ) sm – vedz tu ***limonj***

limonj (li-mónjĭŭ) sm limonj (li-mónjĭ) – pom dit locurli caldi, cu frãndzã lutsiti, uvali (ca oulu) sh-lilici albi, tsi easti criscut di om trã yimishili mãri cãt merlu (limonj) tsi da multã dzamã acrã (tsi s-bagã tu ceai, biuturi, mãcãruri, etc.); limon, limunjeu *{ro: lămâi}* *{fr: citronnier}* *{en: lemon tree}* ex: floari di limonj; suntu pãduri di limonj aclo § ***limon*** (li-mónŭ) sm limonj (li-mónjĭ) – (unã cu ***limonj***) § ***limunjeu*** (li-mu-njĭéŭ) sm limunjei (li-mu-njĭéĭ) – (unã cu ***limonj***) § ***limonji/limonje*** (li-mó-nji) sf limonj (li-mónjĭ) – yimisha faptã di pomlu limonj (limunjeu), cu coaja galbinã, anjurzitoari sh-cu njedzlu

acru tsi da multã dzamã, tsi s-bagã tu mãcãrli sh-biuturli tsi vor acriri; (expr: u-acãtsai di limonj = u-acãtsai di tsãtsi) *{ro: lămâie} {fr: citron, limon} {en: lemon}* ex: lj-bãgash shi putsãnã limonji; easti galbin ca limonja § ***limunish*** (li-mu-níshĭŭ) adg limunishi/limunishe (li-mu-níshĭŭ), limunish (li-mu-níshĭ), limunishi/limunishe (li-mu-níshĭŭ) – tsi ari unã hromã galbinã dishcljisã tsi sh-u-adutsi cu coaja di limonji; himil*{ro: limoniu, galben deschis} {fr: qui a la couleur de la citron} {en: that has the lemon color}* ex: lãnã limunishi (galbinã dishcljisã) § ***limunadã*** (li-mu-na-dã) sf limunãdz (li-mu-nắdzĭ) – biuturã tsi lu-vreadzã omlu, faptã di dzamã di limonji cu apã shi zahãri *{ro: limonadă} {fr: limonade} {en: lemonade}* ex: lom cãti nã limunadã tra s-n-avrãm § ***limunãgi*** (li-mu-nã-gí) sm limunãgeadz (li-mu-nã-gĭádzĭ) – omlu tsi fatsi i vindi limunadã; limungi *{ro: limonadier} {fr: limonadier} {en: lemonade maker or seller}* § ***limungi*** (li-mun-gí) sm limungeadz (li-mun-gĭádzĭ) – (unã cu ***limunãgi***) § ***limontus*** (li-món-tusŭ) sm fãrã pl – unã soi di crustali di sari cu gustul acru (nu nsãrat) tsi s-acumpãrã di la ducheani tra s-hibã bãgatã tu mãcãruri cãndu nicuchira nu ari limonji *{ro: sare de lămâie} {fr: acide citrique} {en: citric acid}*

limonji/limonje (li-mó-nji) sf – vedz tu ***limonj***

limontus (li-món-tusŭ) sm – vedz tu ***limonj***

limos (li-mósŭ) adg – vedz tu ***limã***[1]

limpid (lím-pidŭ) adg limpidã (lím-pi-dã), limpidz (lím-pidzĭ), limpidi/limpide (lím-pi-di) – (apã, shpirtu, fãntãnã, lac, etc.) tsi easti curat shi s-veadi ghini prit nãs; (tser) tsi easti fãrã niori, sirin, lãgãros; (boatsi, vrondu) tsi s-avdi ghini; limpidi, lãgãros; (fig: (oclji) limpidz; (fatsã) limpidi; (zbor) limpidi = (oclji) lunjinosh, nyiliciosh; (fatsã) dishcljisã, lunjinoasã, lutsitã, nyilicioasã; (zbor) ghini minduit, grãit sh-a curi noimã s-aducheashti lishor) *{ro: limpede, clar} {fr: clair, limpide} {en: clear}* ex: izvur aratsi shi limpid; apã limpidã (curatã); tser limpid (sirin); s-zugrãfseashti limpid semnu; unã featã limpidã (lutsitã); apa nu yini limpidã cã ari datã ploai § ***limpidi/limpide*** (lím-pi-di) adg limpidi/limpide (lím-pi-di), limpidz (lím-pidzĭ), limpidz (lím-pidzĭ) – (unã cu ***limpid***) ex: ciuciurã limpidea fãntãnã § ***limpidzãscu*** (lim-pi-dzắs-cu) (mi) vb IV limpidzãi (lim-pi-dzắĭ), limpidzam (lim-pi-dzámŭ), limpidzãtã (lim-pi-dzắ-tã), limpidzãri/limpidzãre (lim-pi-dzắ-ri) – u cur sh-u fac limpidi (apa, shpirtul, fãntãna, etc.); (tserlu) si nsirineadzã; lãgãrsescu, dizlãcescu, nyiuredz, cur; (fig: limpidzãscu = (i) fac unã boatsi, un vrondu tra si s-avdã ghini; (ii) grãescu un zbor tra si s-avdã ghini, s-hibã lishor si-lj s-aducheascã noima) *{ro: limpezi, clarifica} {fr: clarifier, rendre limpide} {en: clear, clarify}* ex: limpidzãscu fãntãna (u cur sh-u fac limpidi); apa, pãnã nu s-alãceashti, nu s-limpidzashti (nu s-dizlãceashti); arãulu atumtsea va s-limpidzascã; nu u culcutea cã nu va s-limpidzascã; s-limpidzãrã tuti tora § ***limpidzãt*** (lim-pi-dzắtŭ) adg limpidzãtã (lim-pi-dzắ-tã), limpidzãts (lim-pi-dzắtsĭ), limpidzãti/limpidzãte (lim-pi-dzắ-ti) – tsi easti faptu s-hibã limpid (curat, lãgãros, nsirinat, etc.); lãgãrsit, dizlãcit, nyiurat, curat *{ro: limpezit, clarificat} {fr: clarifié, rendu limpide} {en: cleared, clarified}* ex: suflitlu-a meu limpidzãt § ***limpidzãri/limpidzãre*** (lim-pi-dzắ-ri) sf limpidzãri (lim-pi-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva limpidzashti; lãgãrsiri, dizlãciri, nyiurari, curari *{ro: acţiunea de a limpezi, de a clarifica; limpezire, clarificare} {fr: action de clarifier, de rendre limpide} {en: action of clearing, of clarifying}* § ***limpisescu*** (lim-pi-sés-cu) (mi) vb IV limpisii (lim-pi-síĭ), limpiseam (lim-pi-seámŭ), limpisitã (lim-pi-sí-tã), limpisiri/limpisire (lim-pi-sí-ri) – (unã cu ***limpidzãscu***) ex: apa s-limbisi (s-featsi limpidi, limpidzã) § ***limpisit*** (lim-pi-sítŭ) adg limpisitã (lim-pi-sí-tã), limpisits (lim-pi-sítsĭ), limpisiti/limpisite (lim-pi-sí-ti) – (unã cu ***limpidzãt***) § ***limpisiri/limpisire*** (lim-pi-sí-ri) sf limpisiri (lim-pi-sírĭ) – (unã cu ***limpidzãri***)

limpidi/limpide (lím-pi-di) adg – vedz tu ***limpid***

limpidzãri/limpidzãre (lim-pi-dzắ-ri) sf – vedz tu ***limpid***

limpidzãscu (lim-pi-dzắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***limpid***

limpidzãt (lim-pi-dzắtŭ) adg – vedz tu ***limpid***

limpisescu (lim-pi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***limpid***

limpisiri/limpisire (lim-pi-sí-ri) sf – vedz tu ***limpid***

limpisit (lim-pi-sítŭ) adg – vedz tu ***limpid***

limsu (lím-su) adg – vedz tu ***alingu***

limtu (lím-tu) adg – vedz tu ***alingu***

limudetã (li-mu-dhé-tã) sf – vedz tu ***limuvetã***

limudhetã (li-mu-dhé-tã) sf limudhets (li-mu-dhétsĭ) – unã cu ***limudetã***

limunadã (li-mu-na-dã) sf – vedz tu ***limonj***

limunadhã (li-mu-na-dhã) sf limunãdz (li-mu-nắdzĭ) – unã cu ***limunadã***

limunãgi (li-mu-nã-gí) sm – vedz tu ***limonj***

limungi (li-mun-gí) sm – vedz tu ***limonj***

limunish (li-mu-níshĭŭ) adg – vedz tu ***limonj***

limunjeu (li-mu-njĭéŭ) sm – vedz tu ***limonj***

limuvetã (li-mu-vé-tã) sf limuvets (li-mu-vétsĭ) – cumatã di pãndzã di lãnã (bumbac, mitasi, etc.), multi ori chindisitã i buisitã cu multi hromi, tsi muljerli u poartã di gushi, pi umiri icã pi cap (tu loc di capelã); limudetã, shal, shali, buimi *{ro: şal} {fr: châle} {en: shawl}* ex: chirdush limuveta § ***limudetã*** (li-mu-dhé-tã) sf limudets (li-mu-dhétsĭ) – (unã cu ***limuvetã***)

limuxescu (li-muc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***limã***[1]

limuxiri/limuxire (li-muc-sí-ri) sf – vedz tu ***limã***[1]

limuxit (li-muc-sítŭ) adg – vedz tu ***limã***[1]

linãvos (li-nã-vósŭ) adg – vedz tu ***leani***

lindi/linde (lín-di) sf fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***linti***

lindinã (lín-di-nã) sf lindini/lindine (lín-di-ni) – ou di piduclju; aminshushitsã *{ro: lindină, ou de păduche} {fr: lente, oeuf de pou} {en: nit, egg of louse}* § ***lindinos*** (lin-di-nósŭ) adg lindinoasã (lin-di-noá-sã), lindinosh (lin-di-nóshĭ), lindinoasi/lindinoase (lin-di-noá-si) – mplin di lindini; (fig: lindinos = tsi nu para s-aspealã, murdar, dispuljat, etc.) *{ro: lindinos} {fr: qui a des lentes} {en: full of nits}*

lindinos (lin-di-nósŭ) adg – vedz tu ***lindinã***

lindzeari/lindzeare (lin-dzeá-ri) sf – vedz tu ***alingu***

lindziri/lindzire (lín-dzi-ri) sf – vedz tu ***alingu***

lingarsu (lin-gár-su) adg lingarsã (lin-gár-sã), lingarshi (lin-gár-shi), lingarsi/lingarse (lin-gár-si) – tsi lu-arãseashti s-mãcã multu; cari mãcã ca un tsi nu s-fãnãteashti vãrãoarã; lemargu, hãrbut, hãrlãput, hirtu, hãrtu, tãmah, limos, lixur *{ro: lacom} {fr: gourmand} {en: greedy}* ex: nu eara lingarsu dupã paradz § ***lingãrsescu*** (lin-gãr-sés-cu) vb IV lingãrsii (lin-gãr-síĭ), lingãrseam (lin-gãr-seámŭ), lingãrsitã (lin-gãr-sí-tã), lingãrsiri/lingãrsire (lin-gãr-sí-ri) – voi (mi-arãseashti) s-mãc i s-beau cu lixurii (ca un lixur); limãxescu,, limuxescu, limãryisescu *{ro: (se) lăcomi} {fr: être gourmand, gourmander, convoiter} {en: eat or drink greedily, desire}* § ***lingãrsit*** (lin-gãr-sítŭ) adg lingãrsitã (lin-gãr-sí-tã), lingãrsits (lin-gãr-sítsĭ), lingãrsiti/lingãrsite (lin-gãr-sí-ti) – tsi ari mãcatã i biutã (tsi va s-mãcã i s-bea) cu limã (ca un limos); tsi easti vrut cu limãryii; limuxit, limãxit, limãryisit *{ro: lăcomit} {fr: qui est desiré avec gourmandise; convoiteux; qui est convoité} {en: greedy; desired with greed}* § ***lingãrsiri/lingãrsire*** (lin-gãr-sí-ri) sf lingãrsiri (lin-gãr-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva limãxeashti; limuxiri, limãxiri, limãryisiri *{ro: acţiunea de a se lăcomi; lăcomire} {fr: action de gourmander, de convoiter; convoitise} {en: action of eating or drinking greedily; of desiring with greed}*

lingã (lín-gã) prip – vedz tu ***ningã***[2]

lingãrsescu (lin-gãr-sés-cu) vb IV – vedz tu ***lingarsu***

lingãrsiri/lingãrsire (lin-gãr-sí-ri) sf – vedz tu ***lingarsu***

lingãrsit (lin-gãr-sítŭ) adg – vedz tu ***lingarsu***

lingher (lin-ghérŭ) sn lingheri (lin-ghérĭ) – pheat mari di halcumã (bãcãri) *{ro: farfurie de aramă} {fr: large assiette en cuivre} {en: large copper plate}* § ***lingheri/linghere*** (lin-ghé-ri) sf lingheri (lin-ghérĭ) – (unã cu ***lingher***)

lingheri/linghere (lin-ghé-ri) sf – vedz tu ***lingher***

lingrã (lín-grã) sf lingri/lingre (lín-gri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***lingurã***

lingu (lín-gu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***alingu***

lingurar[1] (lin-gu-rárŭ) sm – vedz tu ***lingurã***

lingurar[2] (lin-gu-rárŭ) sm – vedz tu ***lingurã***

lingurã (lín-gu-rã) sf linguri (lín-gurĭ) – hãlati di metal (plasticã i lemnu) tsi ari di-unã parti unã coadã trã tsãneari cu mãna sh-di-alantã parti unã soi di vas njic cu cari omlu poati s-lja unã muljiturã (apã, ghelã, etc.) dit unã oalã tra s-u ducã la gurã shi s-u mãcã; lingurici, pishteanã; (expr: 1: lja (nveatsã) cu lingura = lja (nveatsã carti) agonja sh-multu; 2: mãc cu lingurã di-asimi = escu avut (di pot s-am linguri di-asimi trã mãcari); 3: (aspargu, dau) cu lingura-atsea marea = (aspargu, dau) multu; 4: cu lingura-lj da s-mãcã sh-cu coada-lj scoati ocljilj = zbor tsi s-dzãtsi tr-atsel tsi-lj fatsi un bun a unui (lj-da tsiva, mãcari cu lingura, etc.) sh-deapoea lj-u scoati (cu coada di lingurã) prit nãri, lj-adutsi aminti tut chirolu tsi bun lj-ari faptã; 5: lj-usuc lingura = l-scãrchescu, lj-u scãrchescu dyeara, lj-dau tsãruhili (trastul, poarca), l-dau nafoarã di la lucru) *{ro: lingură}* *{fr: cuillère}* *{en: spoon}* ex: dit lingurã nji-l loash; ficiorlu li nvitsã gramatili cu lingura (expr: agonja sh-multu); avem sh-linguri di lemnu, sh-linguri di her; n-adusi linguri pi sofrã; cara si shteai aestã zãnati, va mãcai cu lingurã di-asimi (expr: va ti fãtseai om avut); lj-intrã cu lingura-atsea marea (expr: ahiursi s-hãrgieascã multu); lj-mãcã paradzlji cu lingura-atsea marea (expr: lj-asparsi, lj-tuchi paradzlji multu-agonja) § ***lingurici/lingurice*** (lin-gu-rí-ci) sf lingurici (lin-gu-rícĭ) – lingurã njicã (di-aradã ti cafei, ceai, etc.); (fig: 1: lingurici = lingura-a cheptului (clavicula); un di dauãli oasi (niheamã shutsãti) di-unã parti sh-di-alantã, di la umir cãtrã mesea-a cheptului; expr: 2: mi doari la lingurici = nj-pari multu-arãu; mi doari "lingura di la cheptu") *{ro: linguriţă}* *{fr: petite cuillère}* *{en: tea spoon}* ex: bãgai zahãri tu ceai cu linguricea; cãndu vindu caljlji mi duru la lingurici (expr: nj-pãru mutu-arãu) § ***lingurar***[1] (lin-gu-rárŭ) sm lingurari (lin-gu-rárĭ) – omlu tsi fatsi i vindi linguri *{ro: omlu care face linguri}* *{fr: l'homme qui fait ou vend des cuillères}* *{en: spoon maker or vendor}* § ***lingurar***[2] (lin-gu-rárŭ) sm lingurari (lin-gu-rárĭ) – pulitsã pri cari s-tsãn linguri *{ro: poliţă pentru linguri}* *{fr: planchette pour les cuillères}* *{en: shelf for spoons}*

lingurici/lingurice (lin-gu-rí-ci) sf – vedz tu ***lingurã***

lingushescu (lin-gu-shĭés-cu) vb IV lingushii (lin-gu-shíĭ), lingusheam (lin-gu-shĭámŭ), lingushitã (lin-gu-shí-tã), lingushiri/lingushire (lin-gu-shí-ri) – discoapir (aflu, scot tu migdani) un lucru ascumtu, nishtiut *{ro: descoperi un lucru ascuns}* *{fr: découvrir quelque chose cachée}* *{en: uncover (discover) some unknown thing}* § ***lingushit*** (lin-gu-shítŭ) adg lingushitã (lin-gu-shí-tã), lingushits (lin-gu-shítsĭ), lingushiti/lingushite (lin-gu-shí-ti) – (lucru ascumtu) tsi easti discupirit (aflat, scos tu migdani) *{ro: descoperit (lucru ascuns)}* *{fr: découvert (quelque chose cachée)}* *{en: uncovered (some unknown thing)}* § ***lingushiri/lingushire*** (lin-gu-shí-ri) sf lingushiri (lin-gu-shírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva discoapirã un lucru ascumtu *{ro: acţiunea de a descoperi un lucru ascuns}* *{fr: action de découvrir quelque chose cachée}* *{en: action of uncovering (discovering) some unknown thing}*

lingushiri/lingushire (lin-gu-shí-ri) sf – vedz tu ***lingushescu***

lingushit (lin-gu-shítŭ) adg – vedz tu ***lingushescu***

linitsã (li-ní-tsã) sf linitsã (li-ní-tsã) – pescu di apã dultsi cari sh-u-adutsi cu pestruvlu *{ro: peşte asemănător păstrăvului}* *{fr: poisson semblable à une truite}* *{en: fish similar to a trout}*

linivos (li-ni-vósŭ) adg – vedz tu ***leani***

linos (li-nósŭ) adg – vedz tu ***leani***

linti/linte (lín-ti) sf fãrã pl – plantã dit fumealja-a fisuljlui, tsi fatsi lilici ca albi-galani shi pãstãlj tsi ncljid nuntru simintsi stronghili shi plãcitoasi, ma njits di gãrnutsãli di fisulj, tsi suntu multu buni tu mãcari; fauã; (expr: 1: linti hirburii = linti tsi hearbi agonja; 2: vindu linti = mi-alavdu) *{ro: linte}* *{fr: lentille}* *{en: lentils}* ex: bãgai pi foc nã oalã cu linti; nji s-aurã shi cu lintea shi cu fisuljlu; nu vindu nitsi linti (expr: nitsi nu s-alavdã), nitsi curcubeti di Kirasuva

lipã (lí-pã) sf lipi/lipe (lí-pi) – arburi mari, cu frundzã mãri tsi sh-u-aduc cu inima di om, sh-cu lilici albi tsi-anjurzescu multu mushat; lilicea faptã di-aestu arburi; ceaea faptã dit lilicea uscatã dit aestu arburi; lipã *{ro: tei; pădure de tei; floare de tei; ceai din floare de tei}* *{fr: tilleul; forêt de tilleuls; fleur de tilleul; infusion de fleur de tilleul}* *{en: basswood (lime tree, linden tree); forest of basswood; flower of basswood; infusion of flowers of basswood}* ex: primuveara, cãndu nflureashti lipa, anjurzeashti mushat; feci unã funi di lipã

lipi/lipe (lí-pi) fãrã pl – 1: starea di mãrinari tsi u-ari un cãndu pati tsiva; dor greu, mãrinari, cripari, caimo, mãrazi, nvirinari, nvirnari, amãrami, sicleti, cãnjinã; 2: starea tu cari s-aflã omlu cãndu lj-ari moartã (nu di multu chiro) cariva di soi i di-aproapea; jali, lut *{ro: tristeţe; doliu}* *{fr: chagrin, tristesse, regret; deuil}* *{en: sadness, gloom; mourning}* § ***lipiros*** (li-pi-rósŭ) adg lipiroasã (li-pi-roá-sã), lipirosh (li-pi-róshĭ), lipiroasi/lipiroase (li-pi-roá-si) – tsi easti ndurirat; tsi easti cu jali; tsi easti trã njilã; jilos, nvirinat, mãrinat, cãnjisit, etc. *{ro: întristat; în doliu}* *{fr: triste, affligé; en deauil}* *{en: sad, grieved; in mourning}* § ***lipisescu*** (li-pi-sés-cu) (mi) vb IV lipisii (li-pi-síĭ), lipiseam (li-pi-seámŭ), lipisitã (li-pi-sí-tã), lipisiri/lipisire (li-pi-sí-ri) – aduchescu unã dureari sufliteascã (cu dor greu tu inimã, mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, etc.); hiu tu jali; jilescu, mãrinedz, cãnjisescu, amãrãscu, etc. *{ro: întrista; fi în doliu}* *{fr: attrister; être en deuil}* *{en: grieve; mourn}* ex: ma s-jileashti, s-lipiseashti § ***lipisit*** (li-pi-sítŭ) adg lipisitã (li-pi-sí-tã), lipisits (li-pi-sítsĭ), lipisiti/lipisite (li-pi-sí-ti) – 1: tsi aducheashti unã dureari sufliteascã (cu dor greu tu inimã, mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, etc.); tsi easti di jali; jilit, mãrinat, cãnjisit, amãrãt, etc.; 2: tsi s-aflã tu-unã halã urutã; tsi ari mash cripãri shi taxirãts; mãrat, mbogru, corbu, curbishan, duljat, lai, tihilai, morvu, ohru, shcret, etc. *{ro: întristat, care este în doliu; nenorocit, nefericit}* *{fr: attristé, qui est en deuil; malheureux}* *{en: grieving, in mourning; unfortunate}* ex: nj-easti njilã di tini, lai lipisite! (marate, curbishane) § ***lipisiri/lipisire*** (li-pi-sí-ri) sf lipisiri (li-pi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-lipiseashti, s-amãrashti, sã nvirineadzã, etc.; jiliri, mãrinari, cripari, amãrãri, etc. *{ro: acţiunea de a se întrista, de a fi în doliu}* *{fr: action de s'attrister, d'être en deuil}* *{en: action of grieving, of mourning}*

lipi/lipe (lí-pi) fãrã pl – 1: starea di mãrinari tsi u-ari un cãndu pati tsiva; dor greu, mãrinari, cripari, caimo, jali, nvirinari, nvirari, amãrami, stinuhurii, sicleti, cãnjinã; 2: starea tu cari s-aflã cariva a curi ãlj muri (nu di multu chiro) un om di soi i di-aproapea; jali, lut *{ro: tristeţe, doliu}* *{fr: chagrin, tristesse; deuil}* *{en: sadness, gloom; mourning}*

lipidari[1]***/lipidare*** (li-pi-dá-ri) sf – vedz tu ***leapid***[1]

lipidari[2]***/lipidare*** (li-pi-dá-ri) sf – vedz tu ***leapid***[2]

lipidat[1] (li-pi-dátŭ) adg – vedz tu ***leapid***[1]

lipidat[2] (li-pi-dátŭ) adg – vedz tu ***leapid***[2]

lipidã (li-pí-dã) sf lipidz (li-pídzĭ) – partea (di-aradã di metal) tsi talji di la unã hãlati (ca, bunãoarã, cutsut, cãsturã, cusurafi, foarticã, etc.); ploaci suptsãri di metal (plasticã, geami), ma mari i ma njicã, ma groasã i ma suptsãri; lamã, cutsut, apalã; (expr: bag lipida; l-trec prit lipidã = nchisescu s-talj, s-vatãm, s-mãchilipsescu, etc.) *{ro: lamă, cuţit}* *{fr: lame, couteau, sabre}* *{en: blade, knife, saber}* ex: ducani cu lipidz (cutsuti) shi sturnãri; lipida-a (apala-a) ta easti mplinã di-arudzinã; prit lipidã-nj lji tritsea (expr: lj-mãchilipsea)

lipidhã (li-pí-dhã) sf lipidz (li-pídzĭ) – unã cu ***lipidã***

lipiros (li-pi-rósŭ) adg – vedz tu ***lipi***

lipiscanã (li-pis-cá-nã) sf lipiscani/lipiscane (li-pis-cá-ni) – panglicã (curdeauã, cipari) tsi yini dit pulitia yirmanã Lipsca, bãgatã deavãrliga-a fesiljei di nveastã nauã *{ro: panglică din Lipsca}* *{fr: ruban de Lipsca}* *{en: ribbon from Lipsca}*

lipisescu (li-pi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***lipi***

lipisiri/lipisire (li-pi-sí-ri) sf – vedz tu ***lipi***

lipisit (li-pi-sítŭ) adg – vedz tu ***lipi***

lipon (li-pón) adv – ashi cã, va dzãcã, s-cljamã cã, diladi, de, dicari, dimec, demec, zãri, ileachim, osti *{ro: deci, aşadar}* *{fr: donc, par conséquent}* *{en: therefore, consequently}*

lipros (li-prósŭ) adg – vedz tu ***leprã***

lipsan (lip-sánŭ) sn lipsani/lipsane – pãrtsãli-a truplui tsi-armãn nihunipsiti dupã moartea-a omlui; pãrtsãli-a truplui di ayi tsi-armãn dupã moarti nihunipsiti sh-trã cari lumea pistipseashti

cã fac ciudii; lipsanã, moashti, oasi *{ro: oase; oseminte} {fr: os; ossements; reste(s), dépouille, reliques} {en: bones, remains (of dead)}* ex: lipsanlu (oasili-a mortului) avea intratã; lipsanili a unui om § ***lipsanã*** (lip-sá-nã) sf lipsani/lipsane – (unã cu ***lipsan***)

lipsanã (lip-sá-nã) sf – vedz tu ***lipsan***

lipsescu (lip-sés-cu) (mi) vb IV lipsii (lip-síĭ), lipseam (lip-seámŭ), lipsitã (lip-sí-tã), lipsiri/lipsire (lip-sí-ri) – nu mi-aflu aclo iu u caftã arada (iu easti s-mi aflu); (un lucru) nu-ari atsea ti cari ari ananghi; easti ananghi di tsiva i cariva; ashi cum s-cadi s-hibã; prindi, hãrzãescu *{ro: lipsi, trebui} {fr: être absent, manquer; être nécessaire, falloir} {en: miss, lack, want, be short of; must, shall, should}* ex: Andrushlu lipseashti (nu easti aoa); lipsescu (easti ananghi ninga di; dusirã, s-featsirã afani) trei njilji; ti cãti lipsea (ti cãti eara ninga ananghi) trãdzea cãshtiga Toli; s-lipseari (s-fure ananghi), ljau sh-giurat; lipseashti (prindi) ca s-nã turnãm § ***lipsit*** (lip-sítŭ) adg lipsitã (lip-sí-tã), lipsits (lip-sítsĭ), lipsiti/lipsite (lip-sí-ti) – (tsiva i cariva) di cari easti ananghi; hãrzãit *{ro: lipsit, trebuit} {fr: manqué, qui est absent; qui est nécessaire} {en: which (what) is missed, lacked, short of, needed}* ex: ahtari om eara lipsit (ananghi) ti la turmã; eara lipsit (eara hãrzãit) Nijopuli § ***lipsiri/lipsire*** (lip-sí-ri) sf lipsiri (lip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lipseashti tsiva; hãrzãiri *{ro: acţiunea de a lipsi, de a trebui; lipsire} {fr: action d'être absent, de manquer; d'être nécessaire, de falloir} {en: action of missing, of lacking, of wanting, of needing, of being short of}* § ***nilipsit*** (ni-lip-sítŭ) adg nilipsitã (ni-lip-sí-tã), nilipsits (ni-lip-sítsĭ), nilipsiti/nilipsite (ni-lip-sí-ti) – 1: (tsiva i cariva) di cari nu easti ananghi; tsi nu lipseashti si s-facã; 2: tsi nu lipseashti dit (tsi s-aflã totna tu) un loc; tsi lipseashti totna si s-facã; nihãrzãit *{ro: nelipsit, care nu trebue, de care nu este lipsă, inutil} {fr: qui ne manque pas, immanquable; qui n'est pas absent; qui n'est pas nécessaire, inutile} {en: which (what) is not missed, not lacked, not short of, not needed}* ex: lucri nilipsiti (1: di cari nu-avem ananghi; icã (ii) tsi s-aflã totna); eara nilipsit di la measã (nu lipseashti vãrãoarã di la measã) § ***nilipsiri/nilipsire*** (ni-lip-sí-ri) sf nilipsiri (ni-lip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu lipseashti tsiva (nu lipseashti dit un loc, etc.); nihãrzãiri *{ro: acţiunea de a nu lipsi, de a nu trebui; nelipsire} {fr: action de ne pas être absent, de ne pas manquer; de ne pas être nécessaire, de ne pas falloir} {en: action of not missing, of not lacking, of not wanting, of not needing, of not being short of}* § ***lipsitã*** (lip-sí-tã) sf fãrã plural – atsea di cari easti ananghi tra si s-facã (ghini) un lucru; ananghi, nivolji, ihtizai, ihtizã, htizã *{ro: lipsă, necesitate} {fr: besoin, nécessité} {en: lack, necessity, need}* ex: easti multu lipsitã (ananghi) s-adunãm; cãndu fu lipsitã (nivolji) s-dishcljidã shcoala; di grãtseascã nu nã easti lipsitã (ihtizai); ma multu, dascale, nu nã eshti lipsitã (ihtizai); nu fu lipsitã (ananghi) ca si s-pidipseascã § ***istirisescu*** (is-ti-ri-sés-cu) (mi) vb IV istirisii (is-ti-ri-síĭ), istiriseam (is-ti-ri-seámŭ), istirisitã (is-ti-ri-sí-tã), istirisiri/istirisire (is-ti-ri-sí-ri) – (unã cu ***lipsescu***) § ***istirisit*** (is-ti-ri-sítŭ) adg istirisitã (is-ti-ri-sí-tã), istirisits (is-ti-ri-sítsĭ), istirisiti/istirisite (is-ti-ri-sí-ti) – (unã cu ***lipsit***) § ***istirisiri/istirisire*** (is-ti-ri-sí-ri) sf istirisiri (is-ti-ri-sírĭ) – (unã cu ***lipsiri***)

lipsiri/lipsire (lip-sí-ri) sf – vedz tu ***lipsescu***

lipsit (lip-sítŭ) adg – vedz tu ***lipsescu***

lipsitã (lip-sí-tã) sf – vedz tu ***lipsescu***

lipsunevat (lip-su-né-vatŭ) sn lipsunevati/lipsunevate (lip-su-né-va-ti) – pãni adratã fãrã mãeauã; pãni nicriscutã; adzãmã, azimã *{ro: azimă, pâine nedospită} {fr: azyme; (pain) non levé, (pain) sans levain} {en: azyme, unleavened bread}*

lipurar (li-pu-rárŭ) sm – vedz tu ***ljipurar***

lipurici (li-pu-ríciŭ) sm – vedz tu ***ljepuri***

lipuroanji/lipuroanje (li-pu-roá-nji) sf – vedz tu ***ljepuri***

lipurush (li-pu-rúshĭŭ) sm – vedz tu ***ljepuri***

lirã[1] (lí-rã) sf liri/lire (lí-ri) – 1: parã nturtsescu veclju di-amalamã; flurii, galbinã, gãlbinushi, etc.; 2: parãlu di adzã (tsi nu easti di-amalamã) dit ma multi stati ca Italia, bunãoarã *{ro: monedă veche de aur din Turcia; liră} {fr: ancienne monnaie d'or de Turquie; lire} {en: old Turkish gold coin; lira}* § ***rilã*** (rí-lã) sf rili/rile (rí-li) – (unã cu ***lirã***[1]) ex: dzatsi rili (liri) hãrgiui tra s-ascapã § ***pindulirã*** (pin-du-lí-rã) sf pinduliri/pindulire (pin-du-lí-ri) – parã di-amalãmã tsi-ahãrzea., aoa sh-un chiro tsintsi liri nturtseshti di malãmã; pindolirã *{ro: monedă veche de cinci lire turceşti} {fr: ancienne monnaie de cinq lires d'or de Turquie} {en: old Turkish gold coin worth five gold lira}* § ***pindolirã*** (pin-dó-li-rã) sf pindoliri/pindolire (pin-dó-li-ri) – (unã cu ***pindulirã***)

lirã[2] (lí-rã) sf liri/lire (lí-ri) – hãlati di muzicã dit chirolu veclju (cu dauã bratsi ca doauã coarni shi multi coardi); dzãngãrã *{ro: liră (instrument muzical)} {fr: lyre} {en: lyre}*

liros (li-rósŭ) adg – vedz tu ***lirusescu***

lirusescu (li-ru-sés-cu) (mi) vb IV lirusii (li-ru-síĭ), liruseam (li-ru-seámŭ), lirusitã (li-ru-sí-tã), lirusiri/lirusire (li-ru-sí-ri) – ncarcu, murdãripsescu, lichisescu, lãvãshescu, lãvushescu, putusescu, dãmcusescu, chic, chicusescu, mãryescu, smãryescu *{ro: murdări} {fr: salir, souiller} {en: dirty, soil}* § ***lirusit*** (li-ru-sítŭ) adg lirusitã (li-ru-sí-tã), lirusits (li-ru-sítsĭ), lirusiti/lirusite (li-ru-sí-ti) – ncãrcat, dãmcusit, chicat, lichisit, lãvãshit, lãvushit, putusit, mãryit, smãryit, murdãripsit *{ro: murdărit} {fr: sali, souillé} {en: soiled}* § ***lirusiri/lirusire*** (li-ru-sí-ri) sf lirusiri (li-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã ncarcã tsiva, ncãrcari, dãmcusiri, chicari, lichisiri, lãvãshiri, lãvushiri, putusiri, mãryiri, smãryiri, murdãripsiri *{ro: acţiunea de a murdări; murdărire} {fr: action de salir, de souiller} {en: action of soiling}* § ***lerã*** (lé-rã) sf leri/lere (lé-ri) – atsea tsi-l fatsi un lucru tra s-nu hibã curat; lãvushiturã, lãvãshiturã, cothrã, murdãrii, murdãrilji, murdãrlãchi, liche, lãvilji, lãvushii, smagã, damcã, minghinadã *{ro: murdărie, jeg} {fr: saleté, souillure} {en: dirt}* ex: fesea acstã lerã § ***liros*** (li-rósŭ) adg liroasã (li-roá-sã), lirosh (li-róshĭ), liroasi/liroase (li-roá-si) – tsi easti mplin di lãvushii; murdar, atsal, lãvos, ntroc, troc, bashur, bashurcu, cãrnjidã, birbati, etc. *{ro: murdar} {fr: sale} {en: dirty}*

lirusiri/lirusire (li-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***lirusescu***

lirusit (li-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***lirusescu***

lisã[1] (lí-sã) invar – multu nsãrat; paransãrat, badrã *{ro: prea (foarte) sărat} {fr: extrêmement salé} {en: extremely (too) salted}* ex: peshtsãlj suntu lisã (multu di multu nsãrats)

lisã[2] (lí-sã) sf lisi/lise (lí-si) – 1: niputeari greauã tsi s-lja cãndu un easti mushcat di-unã pravdã (cãni, cãtushi, etc.) lãndzitã di-aestã lãngoari shi cari s-aspuni prota cu-unã purtari di om turbat tsi scoati spumi dit gurã, deapoea s-fatsi ca un om dãmlusit tsi nu poati si s-minã sh-tu soni moari; turbari; 2: atsea tsi-l fatsi omlu ca si s-poartã ca acãtsat di lisã; inati, yinati, gnati, ghnati, amãnii, mãnii, hulii, foc, uryii, zalã, zali, gindi, nãireatsã, nãrleatsã, thimo, picã, cangi, himã *{ro: turbare (boala); furie, mânie} {fr: rage; colère, furie; acharnement} {en: rabies; fury, anger}* § ***lisixescu*** (li-sic-sés-cu) vb IV lisixii (li-sic-síĭ), lisixeam (li-sic-seámŭ), lisixitã (li-sic-sí-tã), lisixiri/lisixire (li-sic-sí-ri) – 1: acats lisã (lãngoarea); turbu, turbedz; 2: mi-acatsã inatea dip canda am turbatã; inãtusescu, mi-acatsã multã inati (hulii, amãnii, etc.) *{ro: turba (boala); înfuria} {fr: être saisi par la rage; enrager} {en: get rabies; make very angry}* ex: va lisixeascã (va s-acatsã lãngoarea lisã) § ***lisixit*** (li-sic-sítŭ) adg lisixitã (li-sic-sí-tã), lisixits (li-sic-sítsĭ), lisixiti/lisixite (li-sic-sí-ti) – 1: tsi ari turbatã (ari acãtsatã turbari); turbat; 2: tsi fatsi ca un tsi easti turbat (di lãngoari); hulitos, inãtos, gindos, uryisit, etc. *{ro: turbat; înfuriat} {fr: saisi par la rage; enragé, furieux} {en: who has the rabies; made very angry, furious}* § ***lisixiri/lisixire*** (li-sic-sí-ri) sf lisixiri (li-sic-sírĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu un acatsã turbari (lãngoarea); turbari; 2: atsea tsi fatsi un cãndu lu-acatsã multu hulia, zalea, amãnia, etc. *{ro: acţiunea de a turba; turbare} {fr: action d'être saisi par la rage; action d'être saisi par la colère} {en: action of getting the rabies; action of becoming angry}* § ***lisearcu*** (li-seár-cu) adg lisearcã (li-seár-cã), liseartsã (li-seár-tsã), liseartsi/liseartse (li-seár-tsi) – 1: acãtsat di turbari, lisixit, turbat; 2: tsi fatsi ca un tsi easti

acãtsat di turbari (di lãngoari); hulitos, inãtos, gindos, uryisit, etc. *{ro: turbat} {fr: saisi par la rage, enragé} {en: who has the rabies; who behaves like one who has the rabies}*

lisearcu (li-seár-cu) adg – vedz tu ***lisã***[2]

liseauã (li-seá-ŭã) sf – vedz tu ***leasã***[2]

lishcãtor (lish-cã-tórŭ) sn – vedz tu ***arãshcljitor***

lishchitor (lish-chi-tórŭ) sn – vedz tu ***arãshcljitor***

lishin[1] (li-shínŭ) sn lishinuri (li-shí-nurĭ) – atsea tsi pati omlu cãndu sh-cheari aniorihta cunushtearea shi aduchirea ti tuti-atseali tsi s-fac deavãrliga di el (di lãngoari, nimãcari, slãbintsã, aspãreari, un copus multu mari, sinhisi mari, etc.) cu tuti cã inima nu-lj pãpseashti di bãteari shi anasa nu-lj si curmã; starea (catastasea) tu cari s-aflã omlu dupã tsi-lj yini andralã, cadi mpadi sh-nu mata shtii tsi s-fatsi deavãrliga; milii, amilii, cãpãiri *{ro: leşin} {fr: évanouissement} {en: fainting}* § ***lishin***[2] (li-shínŭ) (mi) vb I lishinai (li-shi-náĭ), lishinam (li-shi-námŭ), lishinatã (li-shi-ná-tã), lishinari/lishinare (li-shi-ná-ri) – nj-cher cunushtearea shi aduchirea ti tuti-atseali tsi s-fac deavãrliga di mini (dinãoarã, fãrã s-bag oarã i s-aduchescu tsi s-fatsi); nj-yini arãu shi mi-aduchescu multu slab di lãngoari (nimãcari, seati, multã avursiri, copuslu faptu, etc.); nj-cadi milii; nj-yini lishin (milii); lishin, lishnedz, ligusescu; (expr: lishin di-arãdeari = arãd multu sh-cu hohuti; cãpãescu, cãpuescu, cãhtescu, pãhãescu, cãrcãredz, mor di-arãdeari) *{ro: leşina, pierde cunoştinţa; a-i veni rău, leşina (de râs, foame, etc.)} {fr: s'évanouir, perdre connaissance; être pris de faiblesse; se trouver mal; se pâmer (de faim, de rire)} {en: faint, become unconscious; die with laughter}* ex: Zora lishinã (lj-vinji milii); lishinãm di mãrsinari, va nã creascã n pãntic moari; arãdea di s-lishina (expr: cãpãea, pãhãea); ficiori, feati-arãd, s-lishinã (expr: cãhtescu, cãrcãreadzã di-arãdeari) § ***lishinedz*** (li-shi-nédzŭ) (mi) vb I lishinai (li-shi-náĭ), lishinam (li-shi-námŭ), lishinatã (li-shi-ná-tã), lishinari/lishinare (li-shi-ná-ri) – (unã cu ***lishin***[2]) § ***lishinat*** (li-shi-nátŭ) adg lishinatã (li-shi-ná-tã), lishinats (li-shi-nátsĭ), lishinati/lishinate (li-shi-ná-ti) – tsi s-aflã tu starea (catastasea) di milii (lishin); lishnat, ligusit *{ro: leşinat, care a pierdut cunoştinţa; mort de râs} {fr: évanoui, qui a perdu la connaissance; pris de faiblesse; qui se trouve mal; pâmé (de faim, de rire)} {en: fainted, unconscious; died with laughter}* ex: nã noapti lishinatã-armash; lishinat di nimãcari (fig: hiu multu agiun) § ***lishinari/lishinare*** (li-shi-ná-ri) sf lishinãri (li-shi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lishinã; lishnari, ligusiri *{ro: acţiunea de a leşina, de a pierde cunoştinţa; de a-i veni rău, de a leşina (de râs, foame, etc.)} {fr: action de s'évanouir, de perdre connaissance; d'être pris de faiblesse; de se trouver mal; de pâmer (de faim, de rire)} {en: action of fainting, of becoming unconscious; of dying with laughter}* § ***lishnedz*** (lish-nédzŭ) (mi) vb I lishnai (lish-náĭ), lishnam (lish-námŭ), lishnatã (lish-ná-tã), lishnari/lishnare (lish-ná-ri) – (unã cu ***lishinedz***) § ***lishnat*** (lish-nátŭ) adg lishnatã (lish-ná-tã), lishnats (lish-nátsĭ), lishnati/lishnate (lish-ná-ti) – (unã cu ***lishinat***) § ***lishnari/lishnare*** (lish-ná-ri) sf lishnãri (lish-nắrĭ) – (unã cu ***lishinari***) § ***lishinãturã*** (li-shi-nã-tú-rã) sf lishinãturi (li-shi-nã-túrĭ) – un tsi easti etim s-lishinã (cã easti multu slab, nu-ari puteari sh-mizi s-minã) (fig: 1: lishinãturã = mãcari fãrã sari tsi ti fatsi s-lishinj la stumahi; 2: lishinãturi (pl) = lucri di njicã simasii; zboarã goali sh-arcati tsi nu ahãrzescu multu; curcufeli, curcufexali, curnufexali, chirturi, cãpãchi, lãpãrdii, papardeli, bufchi, pufchi, bufchi, shahlamari, zacati, zãcãturi, etc.) *{ro: leşinătură; mâncare fără sare} {fr: défaillance; pamoîson; plat sans sel} {en: fainting fit; failing of strenght; meal without salt}* ex: lishinãturi! (fig: chirturi, papardeli!)

lishin[2] (li-shínŭ) (mi) vb I – vedz tu ***lishin***[1]

lishinari/lishinare (li-shi-ná-ri) sf – vedz tu ***lishin***[1]

lishinat (li-shi-nátŭ) adg – vedz tu ***lishin***[1]

lishinãturã (li-shi-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***lishin***[1]

lishinedz (li-shi-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***lishin***[1]

lishnari/lishnare (lish-ná-ri) sf – vedz tu ***lishin***[1]

lishnat (lish-nátŭ) adg – vedz tu ***lishin***[1]

lishnedz (lish-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***lishin***[1]

lishor[1] (li-shĭórŭ) adg lishoarã (li-shĭoá-rã), lishori (li-shĭórĭ), lishoari/lishoare (li-shĭoá-ri) – tsi nu ngreacã multu; tsi nu easti greu trã fãtseari; tsi mizi s-avdi; tsi easti lishor di minti (lipsit di minti, fãrã giudicatã); tsi ari glãritã di minti; ljishor, ljushor, nishor, njishor, efcul; glar, hazo, hazuscu, hut, hljara, etc.; (expr: easti (u bãgã) tu lishoara = zburashti glãrinj, nu para zburashti cu tutã mintea, easti niheamã ca glar) *{ro: uşor, prost, nebun} {fr: léger, facile, sot, fou} {en: light, slight, easy, fool, stupid}* ex: un nior lishor; apã lishoarã (lishor trã beari); oaspili nu-i di lishorlji (lishorlji di minti, glarlji); tu lishoara easti (expr: easti ca glar); u bãgã tu lishoara (expr: zburashti glãrinj, nu u-ari tutã mintea cãndu zburashti) § ***lishor***[2] (li-shĭórŭ) adv – tsi nu ngreacã multu; tsi nu easti greu trã fãtseari; tsi mizi s-avdi; efcula, culai, etc. *{ro: uşor} {fr: légerement, aisément, facilement} {en: lightly, slightly, easyly}* ex: calcã lishor § ***licshor***[1] (lic-shĭórŭ) adg licshoarã (lic-shĭoá-rã), licshori (lic-shĭórĭ), licshoari/licshoare (lic-shĭoá-ri) – (unã cu ***lishor***[1]) § ***licshor***[2] (lic-shĭórŭ) adv – (unã cu ***lishor***[2]) § ***lishuredz*** (li-shĭu-rédzŭ) vb I lishurai (li-shĭu-ráĭ), lishuram (li-shĭu-rámŭ), lishuratã (li-shĭu-rá-tã), lishurari/lishurare (li-shĭu-rá-ri) – fac tsiva sã ngreacã ma putsãn; scad griutatea-a unui lucru; ãnj cher putearea di bunã minduiri sh-giudicatã; ãnj cher mintea; ljishuredz, nishuredz, njishuredz, efculipsescu, ifculipsescu, glãrescu, hutsãscu, hãzusescu *{ro: uşura, prosti, înnebuni} {fr: alléger, soulager, faciliter, devenir fou, devenir stupide} {en: lighten the burden, facilitate, ease, make easier, go insane}* ex: chirolu lishureadzã cãt cama multi; s-lji lishureadzã durearea; lishurai (sufliteashti), Pirushanã; lishurã di minti (glãri) § ***lishurat*** (li-shĭu-rátŭ) adg lishuratã (li-shĭu-rá-tã), lishurats (li-shĭu-rátsĭ), lishurati/lishurate (li-shĭu-rá-ti) – tsi s-featsi ma lishor, tsi ngreacã ma putsãn; cari sh-chiru putearea di bunã minduiri; cari fu glãrit di cariva; cari glãri; cari s-featsi hazo; ljishurat, nishurat, njishurat, efculipsit, ifculipsit, glãrit, hãzusit, hutsãt *{ro: uşurat; prostit, înnebunit} {fr: allégé, soulagé, facilité; devenu fou, devenu stupide} {en: facilitated, made easier; gone stupid}* § ***lishurari/lishurare*** (li-shĭu-rá-ri) sf lishurãri (li-shĭu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru lishureadzã; atsea tsi s-fatsi cãndu un om glãreashti; ljishurari, nishurari, njishurari, efculipsiri, ifculipsiri; glãriri, hãzusiri, hutsãri *{ro: acţiunea de a uşura; de a prosti; uşurare, prostire} {fr: action de soulager, de faciliter; de devenir stupide} {en: action of easing, of facilitating, of becoming stupid}* § ***lishurami/lishurame*** (li-shĭu-rá-mi) sf lishurãnj (li-shĭu-rắnjĭ) – harea tsi u ari un lucru tsi easti lishor; lipsã di minti sh-di giudicatã; zbor i faptu cari aspuni starea tu cari s-aflã un om lipsit di minti sh-di giudicatã; glãrimi, glãreatsã, glãrilji, glarumarã, hazumarã, ahmãclichi, anoisii, chirturã ljishurami, nishurami, njishurami, lishureatsã, ljishureatsã, nishureatsã, njishureatsã, ifculii; glãrimi, glãreatsã, glãrilji, glarumarã, hazumarã, ahmãclichi, anoisii, chirturã *{ro: uşurinţă, uşurătate; prostie, nebunie} {fr: légèreté, facilité, frivolité; sottise, stupidité} {en: lightness, facility, ease, easiness; stupidity, foolishness, insanity}* § ***lishureatsã*** (li-shĭu-reá-tsã) sf lishurets (li-shĭu-rétsĭ) – (unã cu ***lishurami***) § ***lishurac*** (li-shĭu-rácŭ) adg lishuracã (li-shĭu-rá-cã), lishurats (li-shĭu-rátsĭ), lishuratsi/lishuratse (li-shĭu-rá-tsi) – tsi s-agunjiseashti s-adarã un lucru fãrã si s-mindueascã multu sh-ghini; tsi mindueashti lishor shi neahãndos un lucru; lishor, lishuratic, lishurashcu, flituratic *{ro: uşuratic, frivol, superficial} {fr: frivole, superficiel} {en: frivolous, shallow}* ex: nu eara vãrã di lishuratslji § ***lishuratic*** (li-shĭu-rá-ticŭ) adg lishuraticã (li-shĭu-rá-ti-cã), lishuratits (li-shĭu-rá-titsĭ), lishuratitsi/lishuratitse (li-shĭu-rá-ti-tsi) – (unã cu ***lishurac***) § ***lishurashcu*** (li-shĭu-rásh-cu) adg lishurashcã (li-shĭu-rásh-cã), lishurashtsi (li-shĭu-rásh-tsi), lishurashtsi/lishurashtse (li-shĭu-rásh-tsi) – (unã cu ***lishurac***) § ***ljishor*** (lji-shĭórŭ) adg ljishoarã (lji-shĭoá-rã), ljishori (lji-shĭórĭ), ljishoari/ljishoare (lji-shĭoá-ri) – (unã cu ***lishor***[1]) ex: ljishoarã easti sartsina; easti ljishor (ca glar) la minti § ***ljicshor*** (ljic-shĭórŭ) adg ljicshoarã (ljic-shĭoá-rã), ljicshori (ljic-shĭórĭ), ljicshoari/ljicshoare (ljic-shĭoá-ri) – (unã cu ***lishor***[1]) § ***ljishuredz*** (lji-shĭu-rédzŭ) vb I ljishurai (lji-

shĭu-ráĭ), ljishuram (lji-shĭu-rámŭ), ljishuratã (lji-shĭu-rá-tã), ljishurari/ljishurare (lji-shĭu-rá-ri) – (unã cu ***lishuredz***) § ***ljishurat*** (lji-shĭu-rátŭ) adg ljishuratã (lji-shĭu-rá-tã), ljishurats (lji-shĭu-rátsĭ), ljishurati/ljishurate (lji-shĭu-rá-ti) – (unã cu ***lishurat***) § ***ljishurari/ljishurare*** (lji-shĭu-rá-ri) sf ljishurãri (lji-shĭu-rắrĭ) – (unã cu ***lishurari***) § ***ljishurami/ljishurame*** (lji-shĭu-rá-mi) sf ljishurãnj (lji-shĭu-rắnjĭ) – (unã cu ***lishurami***) § ***ljishureatsã*** (lji-shĭu-reá-tsã) sf ljishurets (lji-shĭu-rétsĭ) – (unã cu ***lishurami***) § ***ljishurac*** (lji-shĭu-rácŭ) adg ljishuracã (lji-shĭu-rá-cã), ljishurats (lji-shĭu-rátsĭ), ljishuratsi/ljishuratse (lji-shĭu-rá-tsi) – (unã cu ***lishurac***) § ***ljishuratic*** (lji-shĭu-rá-ticŭ) adg ljishuraticã (lji-shĭu-rá-ti-cã), ljishuratits (lji-shĭu-rá-titsĭ), ljishuratitsi/ljishuratitse (lji-shĭu-rá-ti-tsi) – (unã cu ***lishurac***) § ***ljishurashcu*** (lji-shĭu-rásh-cu) adg ljishurashcã (lji-shĭu-rásh-cã), ljishurashtsi (lji-shĭu-rásh-tsi), ljishurashtsi/ljishurashtse (lji-shĭu-rásh-tsi) – (unã cu ***lishurac***) § ***ljushor*** (ljĭu-shĭórŭ) adg ljushoarã (ljĭu-shĭoá-rã), ljushori (ljĭu-shĭórĭ), ljushoari/ljushoare (ljĭu-shĭoá-ri) – (unã cu ***lishor***[1]) § ***ljushuredz*** (ljĭu-shĭu-rédzŭ) vb I ljushurai (ljĭu-shĭu-ráĭ), ljushuram (ljĭu-shĭu-rámŭ), ljushuratã (ljĭu-shĭu-rá-tã), ljushurari/ljushurare (ljĭu-shĭu-rá-ri) – (unã cu ***lishuredz***) ex: nji si ljushurã sartsina, cara-lj si-adapsi un agiutor § ***ljushurat*** (ljĭu-shĭu-rátŭ) adg ljushuratã (ljĭu-shĭu-rá-tã), ljushurats (ljĭu-shĭu-rátsĭ), ljushurati/ljushurate (ljĭu-shĭu-rá-ti) – (unã cu ***lishurat***) § ***ljushurari/ljushurare*** (ljĭu-shĭu-rá-ri) sf ljushurãri (ljĭu-shĭu-rắrĭ) – (unã cu ***lishurari***) § ***ljushurami/ljushurame*** (ljĭu-shĭu-rá-mi) sf ljushurãnj (ljĭu-shĭu-rắnjĭ) – (unã cu ***lishurami***) ex: ahtari ljushurami nu-am vidzutã; easti nica ljushurami (njic la minti, ageamit) § ***ljushureatsã*** (ljĭu-shĭu-reá-tsã) sf ljushurets (ljĭu-shĭu-rétsĭ) – (unã cu ***lishurami***) § ***nishor*** (ni-shĭórŭ) adg nishoarã (ni-shĭoá-rã), nishori (ni-shĭórĭ), nishoari/nishoare (ni-shĭoá-ri) – (unã cu ***lishor***[1]) ex: dzãnili nishoari (nishoari) ca piturniclji; nishor (lishor) easti s-aflji casa § ***nicshor***[2] (nic-shĭórŭ) adg nicshoarã (nic-shĭoá-rã), nicshori (nic-shĭórĭ), nicshoari/nicshoare (nic-shĭoá-ri) – (unã cu ***lishor***[1]) § ***nishuredz*** (ni-shĭu-rédzŭ) vb I nishurai (ni-shĭu-ráĭ), nishuram (ni-shĭu-rámŭ), nishuratã (ni-shĭu-rá-tã), nishurari/nishurare (ni-shĭu-rá-ri) – (unã cu ***lishuredz***) § ***nishurat*** (ni-shĭu-rátŭ) adg nishuratã (ni-shĭu-rá-tã), nishurats (ni-shĭu-rátsĭ), nishurati/nishurate (ni-shĭu-rá-ti) – (unã cu ***lishurat***) § ***nishurari/nishurare*** (ni-shĭu-rá-ri) sf nishurãri (ni-shĭu-rắrĭ) – (unã cu ***lishurari***) § ***nishurami/nishurame*** (ni-shĭu-rá-mi) sf nishurãnj (ni-shĭu-rắnjĭ) – (unã cu ***lishurami***) § ***njishureatsã*** (nji-shĭu-reá-tsã) sf njishurets (nji-shĭu-rétsĭ) – (unã cu ***lishurami***) § ***nishurac*** (ni-shĭu-rácŭ) adg nishuracã (ni-shĭu-rá-cã), nishurats (ni-shĭu-rátsĭ), nishuratsi/nishuratse (ni-shĭu-rá-tsi) – (unã cu ***lishurac***) § ***nishuratic*** (ni-shĭu-rá-ticŭ) adg nishuraticã (ni-shĭu-rá-ti-cã), nishuratits (ni-shĭu-rá-titsĭ), nishuratitsi/nishuratitse (ni-shĭu-rá-ti-tsi) – (unã cu ***lishurac***) § ***nishurashcu*** (ni-shĭu-rásh-cu) adg nishurashcã (ni-shĭu-rásh-cã), nishurashtsi (ni-shĭu-rásh-tsi), nishurashtsi/nishurashtse (ni-shĭu-rásh-tsi) – (unã cu ***lishurac***) § ***njishor*** (nji-shĭórŭ) adg njishoarã (nji-shĭoá-rã), njishori (nji-shĭórĭ), njishoari/njishoare (nji-shĭoá-ri) – (unã cu ***lishor***[1]) lucrul aestu easti njishor (lishor)§ ***njicshor***[2] (nji-shĭórŭ) adg njishoarã (nji-shĭoá-rã), njishori (nji-shĭórĭ), njishoari/njishoare (nji-shĭoá-ri) – (unã cu ***lishor***[1]) § ***njishuredz*** (nji-shĭu-rédzŭ) vb I njishurai (nji-shĭu-ráĭ), njishuram (nji-shĭu-rámŭ), njishuratã (nji-shĭu-rá-tã), njishurari/njishurare (nji-shĭu-rá-ri) – (unã cu ***lishuredz***) ex: cu-atseali tsi featsim, nã njishurãm (lishurãm) § ***njishurat*** (nji-shĭu-rátŭ) adg njishuratã (nji-shĭu-rá-tã), njishurats (nji-shĭu-rátsĭ), njishurati/njishurate (nji-shĭu-rá-ti) – (unã cu ***lishurat***) ex: njishurat va s-hibã pãrintili di trã tirbietea tsi-lj da a ficiorlui § ***njishurari/njishurare*** (nji-shĭu-rá-ri) sf njishurãri (nji-shĭu-rắrĭ) – (unã cu ***lishurari***) ex: s-lj-axeascã la cali njishurari (ljishurari) axitã § ***njishurami/njishurame*** (nji-shĭu-rá-mi) sf njishurãnj (nji-shĭu-rắnjĭ) – (unã cu ***lishurami***) ex: cu njishuramea-a lui (glãrimea-a lui) multsã va s-lu mãcã § ***njishureatsã*** (nji-shĭu-reá-tsã) sf njishurets (nji-shĭu-rétsĭ) – (unã cu ***lishurami***) § ***njishurac*** (nji-shĭu-rácŭ) adg njishuracã (nji-shĭu-rá-cã), njishurats (nji-shĭu-rátsĭ), njishuratsi/njishuratse (nji-shĭu-rá-tsi) – (unã cu ***lishurac***) § ***njishuratic*** (nji-shĭu-rá-ticŭ) adg njishuraticã (nji-shĭu-rá-ti-cã), njishuratits (nji-shĭu-rá-titsĭ), njishuratitsi/njishuratitse (nji-shĭu-rá-ti-tsi) – (unã cu ***lishurac***) § ***njishurashcu*** (nji-shĭu-rásh-cu) adg njishurashcã (nji-shĭu-rásh-cã), njishurashtsi (nji-shĭu-rásh-tsi), njishurashtsi/njishurashtse (nji-shĭu-rásh-tsi) – (unã cu ***lishurac***)

lishor[2] (li-shĭórŭ) adv – vedz tu ***lishor***[1]

lishor[3] (li-shĭórŭ) sm lishori (li-shĭórĭ) – unã soi di leagãn; drãmbalã, vãrticonitsã *{ro: un fel de scrânciob}* *{fr: une sorte de balançoire rotative}* *{en: kind of swing, see-saw}*

lishurac (li-shĭu-rácŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]

lishurami/lishurame (li-shĭu-rá-mi) sf – vedz tu ***lishor***[1]

lishurari/lishurare (li-shĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***lishor***[1]

lishurashcu (li-shĭu-rásh-cu) adg – vedz tu ***lishor***[1]

lishurat (li-shĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]

lishuratic (li-shĭu-rá-ticŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]

lishureatsã (li-shĭu-reá-tsã) sf – vedz tu ***lishor***[1]

lishuredz (li-shĭu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***lishor***[1]

lisivã (li-sí-vã) sf – vedz tu ***alsivã***

lisixescu (li-sic-sés-cu) vb IV – vedz tu ***lisã***[2]

lisixiri/lisixire (li-sic-sí-ri) sf – vedz tu ***lisã***[2]

lisixit (li-sic-sítŭ) adg – vedz tu ***lisã***[2]

lit (lítŭ) sm pl(?) – unã soi di pãndzã *{ro: un fel de pânză}* *{fr: une sorte de toile}* *{en: type of fabric (material)}* ex: jupi di lit

litacicã (li-tácĭ-cã) sf litacitsi/litacitse (li-tácĭ-tsi) – giucãreauã (carti alãchitã pi un trup adrat di limnici) cari, ligatã cu un spangu lungu tsi easti tsãnut tu mãnã di cilimeanj, azboairã cãndu easti pimtã di vimtu; pitachi, letacicã, zmeu *{ro: zmeu (jucărie)}* *{fr: cerf volant}* *{en: kite}* § ***letacicã*** (le-tácĭ-cã) sf letacitsi/letacitse (le-tácĭ-tsi) – (unã cu ***litacicã***)

litãnii/litãnie (li-tã-ní-i) sf litãnii (li-tã-níĭ) – arigeai lungã grãitã di-aradã di preftu sh-di mpistimenj deadun (tsi nu pari s-bitiseascã vãrãoarã); parataxi cu cãntãri sh-rigei (ca, bunãoarã, s-agiutã Dumnidzãlu, s-da ploai, etc.) *{ro: litanie}* *{fr: litanie, procession (accompagnée de chants)}* *{en: litany, procession (with chants and prayers)}*

litescu (li-tés-cu) vb IV litii (li-tíĭ), liteam (li-teámŭ), lititã (li-tí-tã), litiri/litire (li-tí-ri) – acats s-fug, fug, nchisescu, ãnchisescu, apãrnjescu, pãrnjescu, purnescu, purnjescu, chinsescu, chinisescu *{ro: porni, pleca}* *{fr: bouger, s-en aller, partir}* *{en: start, leave for}* ex: liti (acãtsã s-fugã, fudzi) cãtrã atsea parti; Vaea liti cãtrã hoarã; plivritlu liti cãtrã tu amiridz; u litirã n Vilishtin; nu putem di-aoa s-litim (s-fudzim) § ***let*** (létŭ) vb IV litii (li-tíĭ), liteam (li-teámŭ), lititã (li-tí-tã), litiri/litire (li-tí-ri) – (unã cu ***litescu***) § ***litit*** (li-títŭ) adg lititã (li-tí-tã), litits (li-títsĭ), lititi/litite (li-tí-ti) – fudzit, nchisit, ãnchisit, apãrnjit, pãrnjit, purnit, purnjit, chinsit, chinisit *{ro: pornit, plecat}* *{fr: bougé, acheminé, parti}* *{en: started, left for}* ex: litit (vgat) canda dit frundzãli di hicati § ***litiri/litire*** (li-tí-ri) sf litiri (li-tírĭ) – fudziri, nchisiri, ãnchisiri, apãrnjiri, pãrnjiri, purniri, purnjiri, chinsiri, chinisiri *{ro: acțiunea de a porni, pleca; pornire, plecare}* *{fr: action de bouger, s-en aller, de partir)}* *{en: action of starting, leaving for}*

litiri/litire (li-tí-ri) sf – vedz tu ***litescu***

litit (li-títŭ) adg – vedz tu ***litescu***

litrã (lí-trã) sf – vedz tu ***litru***

litru sm (lítru) sm litri (lí-tri) – misurã trã loclu tsi lu-acatsã tu aerã un lucru; loclu tsi lu-acatsã apa tsi yixeashti un chilogram *{ro: litru}* *{fr: litre}* *{en: litre}* § ***litrã*** (lí-trã) sf litri/litre – misurã di greatsã dit chirolu veclju tsi fãtsea atumtsea cãt un cartu (cirec) di ucã (adzã poati, un cartu di chilogram, i di litru) *{ro: un sfert de litru sau chilogram}* *{fr: un quart de litre ou kilogramme}* *{en: one quarter of litre or kilogram}* § ***livrã*** (lí-vrã) sf livri/livre – misurã di greatsã dit Amirichii tsi fatsi aproapea cãt giumitati di chilogram (453 grami) *{ro: livră}* *{fr: livre}* *{en: pound}*

liturgho (li-tur-ghó) sm liturghadz (li-tur-ghádzĭ) – unã cu ***lituryii***[1]

liturgo (li-tur-ghó) sm – vedz tu ***lituryii***[1]

liturinji/liturinje (li-tu-rí-nji) sf liturinji/liturinje (li-tu-rí-nji) shi

liturinj (li-tu-rínjĭ) – leamnili (bratsãli mproasti di-unã parti sh-di-alantã) cari tsãn bãrdili di la un arãzboi; lãturinji *{ro: lemnele orizontale de la rãzboi în care se pun vãtalele}* *{fr: montant d'un métier a tisser}* *{en: part of a loom}* ex: liturinjli tsãn bãrdili; vilendzã tsãsutã cu liturinji; vilendzã cu liturinjili chindisiti shi cu stancã (?) aroshi § ***lãturinji/lãturinje*** (li-tu-rí-nji) sf lãturinji/lãturinje (lã-tu-rí-nji) shi lãturinj (lã-tu-rínjĭ) – (unã cu ***liturinji***)

lituryii[1]/lituryie (li-tur-yí-i) sf lituryii (li-tur-yíĭ) – cãrvealji di pãni (njicã shi stronghilã) adratã maxus trã bisearicã tra s-hibã vluyisitã di preftu shi dit ea si s-talji anafura cu cari s-cumãnicã lumea; lutruyii, artu, pindeartu, pãnãyii, ipsumã, piscur, piscuri, piscurã *{ro: prescurã}* *{fr: pain bénit}* *{en: communion bread}* ex: adar doauã lituryii (piscuri) § ***lituryii[2]/lituryie*** (li-tur-yí-i) sf lituryii (li-tur-yíĭ) – dyeavãsea tsi u fatsi preftul la bisearicã cati Dumãnicã (i dzuã di sãrbãtoari) tahina, cãndu s-vluyiseashti (s-ayiseashti) pãnea shi yinlu cu cari s-cumãnicã lumea; (expr: apã di lituryii = nistipsit, fãrã stepsu) *{ro: liturghie}* *{fr: messe}* *{en: (church) mass}* ex: eara… apã di lituryii (expr: eara fãrã stepsu, nistipsitã); muljari-sa easti apã di lituryii? § ***lutruyii[1]/lutruyie*** (lu-tru-yí-i) sf lutruyii (lu-tru-yíĭ) – (unã cu ***lituryii[1]***) § ***lutruyii[2]/lutruyie*** (lu-tru-yí-i) sf lutruyii (lu-tru-yíĭ) – (unã cu ***lituryii[2]***) ex: ayea lutruyia § ***lituryisescu*** (li-tur-yi-sés-cu) vb IV lituryisii (li-tur-yi-síĭ), lituryiseam (li-tur-yi-seámŭ), lituryisitã (li-tur-yi-sí-tã), lituryisiri/lituryisire (li-tur-yi-sí-ri) – (ca preftu) dghivãsescu lituryia tu bisearicã shi vluyisescu (ayisescu) pãnea (lituryia, piscurea) sh-yinlu cu cari s-cumãnicã lumea; psãltisescu, psãlsescu, psulisescu *{ro: liturghisi}* *{fr: célébrer la messe}* *{en: celebrate the mass}* ex: lituryisea (psãltisea) doi preftsã § ***lituryisit*** (li-tur-yi-sítŭ) adg lituryisitã (li-tur-yi-sí-tã), lituryisits (li-tur-yi-sítsĭ), lituryisiti/lituryisite (li-tur-yi-sí-ti) – tsi easti vluyisit (dghivãsit) di preftu cãndu fatsi lituryia Dumãnica i dzãlili pisimi; psãltisit, psãlsit, psulisit, vluyisit *{ro: liturghisit}* *{fr: bénit durant la messe}* *{en: celebrate during the mass}* ex: lituryii (piscuri) lituryisiti (vluyisiti di preftu Dumãnica) § ***lituryisiri/lituryisire*** (li-tur-yi-sí-ri) sf lituryisiri (li-tur-yi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu preftul dghivãseashti lituryia tu bisearicã; psãltisiri, psãlsiri, psulisiri, vluyisiri *{ro: acţiunea de a liturghisi; liturghisire}* *{fr: action de célébrer la messe}* *{en: action of celebrating the mass}* § ***liturgo*** (li-tur-ghó) sm liturgadz (li-tur-ghádzĭ) – preftul tsi lituryiseashti tu bisearicã *{ro: preotul care slujeşte}* *{fr: le prêtre officiant}* *{en: officiating priest}*

lituryii[2]/lituryie (li-tur-yí-i) sf – vedz tu ***lituryii[1]***

lituryisescu (li-tur-yi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***lituryii[1]***

lituryisiri/lituryisire (li-tur-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***lituryii[1]***

lituryisit (li-tur-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***lituryii[1]***

livadhi/livadhe (li-vá-dhi) sf livãdz (li-vắdzĭ) – unã cu ***livadi***

livadi/livade (li-vá-di) sf livãdz (li-vắdzĭ) – 1: loc pri cari creashti earba trã pãshteari i tãljari; ciiri; 2: grãdinã cu ponj *{ro: livadã}* *{fr: pré en plaine, verger}* *{en: meadow, orchard}* ex: cum sh-imna pit livadi; cãndu va si s-facã marea livadi; stãturã tu livadi

livan (lí-vanŭ) sm livanj (li-vánjĭ) – arburic dit locurli caldi (poati s-creascã pãnã la 5 m), cu frãndzãli lundzi sh-subtsãri sh-lilici albi, galbini, aroshi i trandafilii, mushati tu videari sh-anjurizmã *{ro: leandru}* *{fr: oléandre, laurier rose}* *{en: oleander, rose bay}* § ***livantu*** (li-ván-tu) sn livãntsã (li-vắn-tsã) – anjurizmã mushatã datã di ma multi turlii di lilici, ca livanlu, bunãoarã; muljiturã tu cari easti tuchitã aestã anjurizmã mushatã (scoasã di la livan, moscu, trandafilã, etc.); mihlemi (alifii) tsi s-bagã di-aradã pri perlu din cap sh-cari anjurzeashti mushat; livandu, livandã, moscu, miscu, mishchiu *{ro: parfum, pomadã}* *{fr: parfum, lavande; eau de senteur, pommade}* *{en: perfume, lavender water, pomatum}* ex: nji umshu perlu cu livantu § ***livandu*** (li-ván-du) sn livãndzã (li-vắn-dzã) – (unã cu ***livantu***) ex: livandu (anjurizmã mushatã) di lilici § ***livandã*** (li-ván-dã) sf livãndzã (li-vắn-dzã) – (unã cu ***livantu***)

livandã (li-ván-dã) sf – vedz tu ***livan***

livandu (li-ván-du) sn – vedz tu ***livan***

livantu (li-ván-tu) sn – vedz tu ***livan***

livã (lí-vã) sf fãrã pl – vimtu (caldu i aratsi) tsi yini di cãtrã Ascãpitatã i Not *{ro: vânt din sud sau vest}* *{fr: vent du sud-ouest}* *{en: south-western wind}* ex: l-bati aratsea livã (vimtu); tradzi nã livã (vimtu aratsi) di ti seacã; pi liva aestã (vimtul aestu aratsi) nu easti ti ducã

livendu (li-vén-du) sm, sf, adg livendã (li-vén-dã), livendzã (li-vén-dzã), livendi/livende (li-vén-di) – tinir (ficior, featã) analtu shi zveltu (mushat, gioni, prãxit, sarpit, sertu, cuvãrdã sh-cu multi alti hãri) *{ro: levent}* *{fr: jeune homme svelte, vaillant, qui a un air chevaleresque}* *{en: slender, brave, valiant and good looking young man}* ex: cãrvãnari livendzã; gioni livendu ca tini; adz fui multu livendu, mi sculai cu cucotslji, nãscãrsii casa, mutai tuti dit loclu-a lor; eshti cama livendu (yiu, sarpit), adu-nj cibuca § ***livindeatsã*** (li-vin-deá-tsã) sf livindets (li-vin-détsĭ) – harea (tinireatsã, giunatic, chischineatsã, sãrpitsãlji, etc.) tsi-l fatsi un tinir si s-veadã livendu; livindlãchi, livindzãlji *{ro: tinereţe, curaj şi vitejie, bravurã}* *{fr: jeunesse, courage et bravure; air svelte, air mâle}* *{en: youth, courage, bravery and gallantry}* ex: aspusi mari livindeatsã (giunatic); cai nu u-alavdã trã livindeatsa (mushuteatsa, sãrpitsãlja) a ljei § ***livindlãchi/livindlãche*** (li-vin-dlắ-chi) sf livindlãchi (li-vin-dlắchĭ) – (unã cu ***livindeatsã***) § ***livindzãlji/livindzãlje*** (li-vin-dzắ-lji) sf livindzãlj (li-vin-dzắljĭ) – (unã cu ***livindeatsã***)

lividã (li-ví-dã) sf lividz (li-vídzĭ) – soea di yimishi ca-atsea di fãsulj, bunãoarã, faptã di ma multi simitsi (gãrnutsãli di fãsulji uscati di ma nãpoi) ncljisi cu-arada unã dupã-alantã tu-unã soi di cãpachi acupiritã di-unã altã cãpachi; pãstalji, pistalji, spãtalji *{ro: teacã de fasole}* *{fr: cosse, gousse}* *{en: pod of beans}* ex: dada featsi mãcari di carni cu lividz (pãstãlj)

lividhã (li-ví-dhã) sf lividz (li-vídzĭ) – unã cu ***lividã***

livindeatsã (li-vin-deá-tsã) sf – vedz tu ***livendu***

livindlãchi/livindlãche (li-vin-dlắ-chi) sf – vedz tu ***livendu***

livindzãlji/livindzãlje (li-vin-dzắ-lji) sf – vedz tu ***livendu***

livrã (lí-vrã) sf – vedz tu ***litru***

lixescu (lic-sés-cu) vb IV – vedz tu ***silixescu***

lixiri/lixire (lic-sí-ri) sf – vedz tu ***silixescu***

lixit (lic-sítŭ) adg – vedz tu ***silixescu***

lixur (líc-surŭ) adg lixurã (líc-su-rã), lixuri (líc-surĭ), lixuri/lixure (líc-su-ri) – tsi lu-arãseashti s-mãcã multu; cari mãcã ca un tsi nu s-fãnãteashti vãrãoarã; lemargu, hãrbut, hirtu, hãrtu, tãmah, limos, lingarsu *{ro: lacom}* *{fr: gourmand}* *{en: greedy}* § ***lixurii/lixurie*** (lic-su-rí-i) sf lixurii (lic-su-ríĭ) – mirachea mari tsi u-ari atsel tsi lu-arãseashti s-bea i s-mãcã (agonja sh-multu) sh-atumtsea cãndu nu lj-easti foami i s-ari sãturatã chiola; limã, lexuiri, lixurii, lixurilji, lixurlichi, tãmãhchirlãchi *{ro: lãcomie}* *{fr: gourmandise, appétit vorace}* *{en: greediness, gluttony}* § ***lixurilji/lixurilje*** (lic-su-rí-lji) sf lixurilj (lic-su-rílj) – (unã cu ***lixurii***) § ***lixurlichi/lixurliche*** (lic-sur-lí-chi) sf lixurlichi (lic-sur-líchĭ) – (unã cu ***lixurii***) § ***lexuiri/lexuire*** (lec-su-í-ri) sf lexuiri (lec-su-írĭ) – (unã cu ***lixurii***) ex: di lexuiri sh-di ehtrilji as s-nã alãsãm

lixurii/lixurie (lic-su-rí-i) sf – vedz tu ***lixur***

lixurilji/lixurilje (lic-su-rí-lji) sf – vedz tu ***lixur***

lixurlichi/lixurliche (lic-sur-lí-chi) sf – vedz tu ***lixur***

liyen (li-yénŭ) sn – vedz tu ***liyeni***

liyeni/liyene (li-yé-ni) sf liyenj (li-yénjĭ) – vas largu sh-putsãn ahãndos (ca unã cuvatã arucutoasã, di-aradã di cingu, brondzu i fãrfãriu) tu cari s-bãga apã trã om aoa sh-un chiro, tra si sh-aspealã tsiva (alti vasi, stranji, truplu, fatsa sh-mãnjli); apa tsi poati s-intrã tu-un ahtari vas; lieni, liyen, ileni, lãyin, lãghin *{ro: lighean}* *{fr: cuvette, bassin}* *{en: (small, portable) basin}* § ***lieni/liene*** (li-ĭé-ni) sf lienj (li-ĭénjĭ) – (unã cu ***liyeni***) § ***liyen*** (li-yénŭ) sn liyeni/liyene (li-yé-ni) – (unã cu ***liyeni***) § ***ileni/ilene*** (i-lé-ni) sf ilenj (i-lénjĭ) – (unã cu ***liyeni***) ex: lja-ts ilenea cu ibriclu § ***lãyin[1]*** (lã-yínŭ) sn lãyini/lãyine (lã-yí-ni) – (unã cu ***liyeni***) § ***lãghin[1]*** (lã-ghínŭ) sn lãghini/lãghine (lã-ghí-ni) – (unã cu ***liyeni***)

liyicescu (li-yi-cés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***luyii[2]***

liyiciri/liyicire (li-yi-cí-ri) sf – vedz tu ***luyii[2]***

liyicit (li-yi-cítŭ) adg – vedz tu ***luyii***[2]
lizeti/lizete (li-zé-ti) sf lizets (li-zétsĭ) – plãtsearea tsi u-aducheashti omlu cãndu gustã tsiva cu nustimadã bunã, nustimadã, gustu bun *{ro: gust plăcut, plăcere} {fr: bon goût, délice, plaisir} {en: pleasant taste, pleasure, delight}*
lj[1] (-ljĭ, ljĭ-) pr pirs III – vedz tu ***el***
lj[2] (-ljĭ, ljĭ-) pr pirs III – vedz tu ***el***
lj[3] (-ljĭ, ljĭ-) pr pirs III – vedz tu ***el***
lj[4] (-ljĭ) pr pos – vedz tu ***lui***[2]
ljabric (ljĭá-bricŭ) sm ljabrits (ljĭá-britsĭ) – unã soi di pescu *{ro: peşte (scobar?)} {fr: loup de mer} {en: seawolf?}*
ljahurã (ljĭá-hu-rã) sf pl(?) – vedz tu ***lãhurã***
ljanumã (ljĭá-nu-mã) sf ljanomati/ljanomate (ljĭa-nó-ma-ti) – 1: pãradz i lucri minuti tsi nu-ahãrzescu multu; 2: mãdularli (ca inimã, hicat, matsã, etc.) tsi s-aflã tu truplu-a pravdãljei (omlui); mindzalji, minutsalji, mintsalji, yinomati *{ro: mărunţiş; măruntaie} {fr: menue monnaie; entraille} {en: small change (money); entrails, bowels}* ex: tu pungã nu-am nitsi ljanumã (pãradz cu njicã tinjii)
ljanurã (ljĭa-nú-rã) sf ljanuri (ljĭa-núrĭ) – pãduri tinirã sh-multu tufoasã; loc cu tufi di vlãstari shi arburits tiniri, fundutosh shi tufosh; arburi vlãstari; yeanurã, eanurã, janurã; drãzgã *{ro: sihlă; crâng, tufiş} {fr: forêt jeune et très touffue; breuil; fourré; épaisseur d'une forêt} {en: young and bushy forest; coppice, shrubs}* ex: tu pondili ljanuri § ***yeanurã*** (yĭa-nú-rã) sf yeanuri (yĭa-núrĭ) – (unã cu ***ljanurã***) ex: nã purtecã di yeanurã (vlãstari) § ***eanurã*** (ĭa-nú-rã) sf eanuri (ĭa-núrĭ) – (unã cu ***ljanurã***) § ***janurã*** (jĭa-nú-rã) sf januri (jĭa-núrĭ) – (unã cu ***ljanurã***) ex: picurarlu easi dit janurã (ljanurã, drãzgã)
ljap (ljĭápŭ) sm ljapeanj (ljĭá-peanjĭ) – paranumã datã a unui arbines hrãp (guliman, zulumchear) *{ro: albanez hrăpăreţ} {fr: albanais rapace} {en: predatory Albanian}*
ljar (ljĭárŭ) adg ljarã (ljĭá-rã), ljari (ljĭárĭ), ljari/ljare (ljĭá-ri) – unã hromã tsi nu easti curatã ma unã amisticãturã di alti hromi (tsi da ca pi grivã-galbinã-arusã-ghesã-cafei); pestru, sharcu, sharen, shargav; (fig: ljar = pravdã (oai, caprã, cal, cãni, etc.) tsi ari unã cheali tsi da ca pi ljarã) *{ro: pestriţ} {fr: bigarré; nom donné à un animal (brebis, chèvre, cheval, chien) bigarré} {en: motley, variegated; name given to a motley (sheep, goat, horse, dog)}* ex: ljarlu, alt cãni bitãrn; muldzi-nj ljarili (oili i cãprili ljari) § ***ljarã*** (ljá-rã) sf ljari/ljare (ljĭá-ri) – tãmbari di cãprinã (cu hroma ljarã)
ljarã (ljá-rã) sf – vedz tu ***ljar***
ljarã[*] (ljá-rã) – fimininlu di la adg "ljar"; vedz ***ljar***
ljastrã (ljeás-trã) sf ljastri/ljastre (ljeás-tri) – oalã di loc coptu tu cari s-crescu lilici (multi ori trã tsãneari n casã); gastrã, ghiuveci, ghiveci, pontsã, pondzã, pointsã, ponjitsã *{ro: ghiveci de flori} {fr: pot à fleurs} {en: flower pot}*
ljau (ljĭáŭ) (mi) vb I loai (loáĭ), loam (loámŭ), loatã (loá-tã), loari/loare (loá-ri) – 1: acats tsiva tu mãnã (tsi s-aflã iuva icã nj-u da cariva) tra s-lu tsãn tu mãnã (s-lu bag altu iuva icã s-lu dau la cariva); 2: aprochi atsea tsi-nj si da (pitreatsi) di cariva; aprochi, adixescu, dixescu, etc.; 3: acats s-fac tsiva, ahiursescu, nchisescu, apuc, etc.; (fig: 1: (i) u ljau = mi duc, fug, nchisescu; (ii) u ljau; lu ljau; nã lom = mi nsor cu ea; mi mãrit cu el; nã ncrunãm, bãgãm curunã; (iii) ti ljai = dãmluseshti, ti-agudeashti chicuta; expr: 2: ljau mãna = lj-acats mãna sh-lj-u strãngu (multi ori ca semnu di ghiunuiri); 3: mi ljau di mãnã cu el = avem doilji idyili hui; 4: ljau di ureaclji = (i) nj-bag ureaclja, ascultu; (ii) aduchescu, achicãsescu; 5: ljau di oclju = diucljedz; 6: nj-lja ocljul = (i) aduchescu, achicãsescu; (ii) mi urgheashti, nji ntunicã ocljilj; 7: ãnj si lja ocljilj = nj-acatsã ocljilj pãndzinã, cicãrdãsescu; 8: lj-ljau ocljilj = lu-arãd, l-ciudusescu, lj-aruc mãyi; 9: ljau pri zvercã; ljau pri gushi = (i) lj-aduc mari ghideri, l-stuhinedz, l-curbisescu, l-chisusescu, lj-fac bana amarã, lu am pi suflit, l-vatãm; etc.; 10: lj-ljau caplu = l-talj caplu; 11: sã-lj ljai caplu (shi s-fudz) = easti multu mushatã; 12: ãnj (si) lja mintea = glãrescu, mi glãreashti, cicãrdãsescu; 13: nj-ljau mintea la cicioari = fug ca naljurea fãrã sã shtiu cãtrã iu s-mi duc; 14: nj-ljau mintea di la… = nu mata mi minduescu la…; 15: nj-ljau perlu, nj-ljau ocljilj, nj-ljau zverca = fug, u cãrtsãnescu, u cãlescu, nj-arup zverca (gusha), u-angan cãtsaua, etc.; 16: lj-ljau bana = l-vatãm; 17: nj-ljau sãnãtati (di iuva, di la cariva) = mi dispartu di cariva, fug (di iuva, di la cariva); 18: l-ljau tu inimã = lj-agudescu, lj-pliguescu inima; 19: nj-lo nã cheatrã di pi inimã = mi ljishurã, mi isihãsi multu; 20: nj-lja (durearea) cu mãna = fatsi tsiva di-nj fudzi durearea unãshunã; 21: iu ljau pãni = (i) iu acumpãr pãni sh-alti lucri ti mãcari; (ii) iu bãnedz, iu lucredz, iu stau cu casa; 22: ljau cu nichi = anichisescu; 23: oaea s-lja di lapti = oaea astrãcheashti, astãmãtseashti s-da lapti; 24: ljau anasã = dizvursescu, mi discurmu; 25: ljau vimtu = adilj vimtu curat, avredz; 26: lja foc = (i) s-aprindi (un lucru); (ii) s-discarcã (tufechea); 27: ljau di hãbari = aflu, nvets, ãnj si dzãtsi unã hãbari; 28: si-lj ljau fumlu = fudzi, li cãrtsãneashti, li cãleashti, u-anganã cãtsaua; 29: lj-ljau torlu, l-ljau ãn cicioari = mi duc dupã el, fac ca el; 30: nj-ljau cãshtiga; nj-ljau curatili = nj-cher nãdia, umutea; 31: lj-ljau cu bunlu (arãulu) = caftu s-lu cãndãrsescu cu zboarã buni (arali); 32: lj-ljau sum aumbra-a mea = lu-apãnghisescu (?), lu-apãr (lu-afirescu) di dushmanj; 33: lj-ljau ca di diparti = nu-lj dzãc un lucru pri fatsã, diunãoarã, ma caftu s-lj-aduc ca pri deavãrliga unã hãbari arauã; 34: lj-u ljau ninti = mi duc nãintea-a lui; 35: ljau anyii = aduchescu lishor sh-agonja; 36: mi ljau dupã = mi duc dupã; 37: ljau pri mini; ljau trã nãinti = escu ma ghini (cu sãnãtatea), mi mprustedz, nsãnedz, sãnãtushedz, mi ngrash; 38: nj-u ljau pri mini = adixescu s-lu fac mini lucrul; 39: nj-u ljau pri el = ãlj fac besã, am ncreadiri la el; 40: sã-nj lja sh-a njia lupata apã = si-nj s-alãxea lucrili tri ma ghini shi sã-nj njargã lucrili-ambar; 41: ljau loc multu = mi ndipãrtedz multu *{ro: lua; primi; începe; etc.} {fr: prendre; recevoir; commencer; etc.} {en: take; receive; start; etc.}* ex: lu-avea loatã (acãtsatã shi faptã) furlji sclav; s-nji loari lupata apã (expr: s-alãxeari lucrili shi s-nji neagã-ambar); lo Budash (apruche, adixi, lj-vinj-al Budash) nã carti laie; aidi featã s-nã lom (expr: s-nã ncurunãm); hoara-a noastrã u loash tini (expr: u bãgash tu mãnã, u cãlcash tini); tuti exudli sh-li lo pri el (expr: sh-lo sartsina s-li plãteascã el exudli); loarã (nchisirã, acãtsarã) tuti ca s-afeatã; lja nyii (expr: aducheashti lishor, agonja); s-lom di ureaclji (expr: s-ascultãm); ni preftsãlj nu lja di ureclji (expr: nu-aduchescu); doilji frats gupishanj lja di ureclji (expr: achicãsescu) cum sta luguria; yinits tra s-lom di ureclji (expr: s-ascultãm); crishtinj! s-loats di ureclji! (expr: s-ascultats!); nu-sh loa di urеclji (expr: nu-asculta, nu s-aduchea) un cu-alantu; lj-loa ocljul la tuti (expr: aduchea, achicãsea); niscãntsã loarã (nchisirã, apucarã tri) Codurli; poarca lo (nchisi cãtrã, apucã) pãdurea; s-loarã di (nchisirã acãtsarã s-ducã la) munti armãnjlji; s-loarã di giug (apucarã s-alinã ndzeanã); sculats-vã cã va nã lja (expr: n-acatsã durnjindalui) dzua; cãtrã iu lja pãni? (expr: cãtrã iu bãneadzã, psunsescu pãni sh-alti lucri tri mãcari); loarã di hãbari iu lja pãni (expr: iu bãneadzã) amirãlu; shtii cãtrã iu lja pãni (expr: iu bãneadzã, iu psunseashti tri mãcãri) atsel cãni di Barbã-Cot?; alasã caljlji s-lja anasã (expr: s-dizvurseascã); ishirã s-lja vimtu (expr: s-adilji vimtu curat, s-avreadzã); nu lja pri elj (expr: nu mprusteadzã, nu easti ma ghini cu sãnãtatea, nu si ngrashi); lo trã nãinti, lo pri nãs; sh-u loarã pri nãsh (expr: lã dãdea besã a lor); shi-l lo (expr: sh-lu-agudi, l-pligui) trãsh tu injoarã; a hoarãljei ãlj deadirã foc, pãdurea lo foc (expr: s-apreasi); tufechea nu lo foc (expr: nu s-discãrcã); lu-avea loatã di oclju (expr: l-diuclje); ti ljai (expr: dãmluseshti) di mãnã i di cicior; loari di lunã (expr: agudiri di chicutã, di dãmblã); sh-au loatã perlu (expr: fudzirã, li cãrtsãnirã di-aoa); sh-lo ocljilj di-aclo (expr: fudzi); lo-lj tatã-su tsi li-ari (expr: s-lu lja neclu, draclu); lã lom torlu (expr: fãtsem ca elj, nã dutsem dupã urma tsi u-alãsarã); va-lj lja n cicioari (expr: va s-ducã dupã el); oili s-loarã di lapti (expr: astrãchirã, astãmãtsirã s-da lapti); lji si loarã ocljilj (expr: lj-acãtsarã ocljilj pãndzinã, cicãrdãsi); s-lo (dusi, fudzi) dupã caprã; s-mi loari trã nveastã (expr: si nsurari cu mini); oili ahurhirã s-lja plailu (expr: s-ducã pri plai); u lo seatea (expr: ãlj si featsi seati); s-lja xeanili (expr: s-fugã tu xeani); cãt loa (expr: acãtsa) s-easã; lo pulitiili (dusi pri pulitii)

unã cãti unã; nica nu-avea loatã (nchisitã) ghini cãnticlu; sh-loarã ahãntã vreari (expr: s-vrea ahãntu multu); lutsea, di-ts loa ocljilj (expr: di ti urghea); tradzi apala shi-lj lja (expr: si-lj talji) caplu; sh-loarã perlu (expr: fudzirã) di-aclo; veadi aclo lãludz njilji, s-tsã si lja mintea (expr: s-glãreshti di minti); loarã di hãbari (expr: nvitsarã, aflarã) iu lja pãni (expr: bãneadzã) amirãlu; ahurhirã s-lja plailu (si s-ducã pri plai) nsus tu muntsã; nu mi loats pri gushi (expr: s-nu mi stuhinats, s-nu-nj fãtsets bana amarã, s-nu mi vãtãmats); va-nj ljai fumealja pri zvercã (expr: va-nj fãtsets fumealja s-tragã multi cripãri); sh-lo mintea la cicioari (expr: vdzi cãtrã iu-lj videa ocljilj) sh-lj-u deadi nãpoi ãnsus; s-nã lom ocljilj (expr: s-fudzim) di-aoatsi; bitisi polimlu shi-sh lo ocljilj nãpoi (expr: fudzi nãpoi) ãnsus tu xeani; si-lj ljai fumlu ali Mari (expr: fudzi, li cãrtsãni Mara); lja-ts curatili (expr: s-nu-ai vãrã nãdii) sh-tini gione; di multu sh-loarã curatili (expr: di multu sh-chirurã umutea tsi u-avea) tra s-veadã lumea; nã lom cãshtigã (expr: chirum umutea) sh-di la voi; sh-loarã cãshtiga (expr: chirurã nãdia) sh-nu ma scriarã § ***loat*** (loátŭ) adg loatã (loá-tã), loats (loátsĭ), loati/loate (loá-ti) – 1: (lucru) tsi easti acãtsat tu mãnã (tsi s-aflã iuva icã nj-ul da cariva) tra s-lu tsãn tu mãnã (s-lu bag altu iuva icã s-lu dau la cariva); 2: (lucru) tsi-lj s-ari datã i pitricutã di cariva shi easti aprucheat; aprucheat, adixit, dixit, etc.; 3: tsi easti acãtsat tra s-facã tsiva, ahiursit, nchisit, apucat, etc.; (expr: 1: loat di vimtu = glar di minti; 2: loat di lunã = tsi-l lja cu arcoari, tsi ari diarei, tsi-l talji cufoarea; etc., etc.) *{ro: luat; primit; început; etc.}* *{fr: pris; reçu; commencé; etc.}* *{en: taken; received; started; etc.}* ex: fu loat di furi; u vidzu loatã (expr: traptã, slabã) la fatsã; suntu loats (expr: ncrunats) di estan; eara loat di vimtu (expr: glar di minti); alea, loatã di vimtu (expr: glarã); loat (expr: dãmlusit) di mãnj shi di cicioari § ***loari/loare*** (loá-ri) sf lori (lórĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-lja tsiva; loatã, aprucheari, adixiri, dixiri, acãtsari, ahiursiri, nchisiri, apucari, etc. *{ro: acţiunea de a lua; de a primi; de a începe; etc.; luare; primire; începere, etc.}* *{fr: action de prendre; de recevoir; de commencer; etc.}* *{en: action of taking; of receiving; of starting; etc.}* ex: dupã isapi, nãsh isha trã dari, nu trã loari; ndreptu ai, ma nu-ai trã loari (dixiri) tsiva; loari di cusurinj (expr: ncrunari di cusurinj); cu loarea (expr: ncrunarea) a noastrã; di loari afoarã (expr: dãmlusiri) § ***para-ljau*** (pá-ra-ljĭáŭ) (mi) vb I paraloai (pá-ra-loáĭ), paraloam (pá-ra-loámŭ), paraloatã (pá-ra-loá-tã), paraloari/paraloare (pá-ra-loá-ri) – 1: ljau ma multu dicãt lipseashti (easti-ananghi, easti ghini); 2: aurlu pri cariva; vãryescu, ncaci, cãtigursescu, 3: mi-arãd, fac alatusi; alãtipsescu, alutusescu, stipsescu, ftisescu *{ro: lua prea mult; certa; se înşela; greşi}* *{fr: trop prendre; reprimender, gronder, traiter rudement, rabrouer; se tromper, fauter}* *{en: take too much; reprimand, scold, treat hard; err, make a mistake}* ex: nj-easti fricã s-nu mi paraljai (s-nu mi ncaci, aurli, cãtigurseshti); nu paralja (nu lj-aurlã) cãnjlji; mi paraloai (stipsii, feci unã alatusi) § ***paraloat*** (pá-ra-loátŭ) adg paraloatã (pá-ra-loá-tã), paraloats (pá-ra-loátsĭ), paraloati/para-loate (pá-ra-loá-ti) – tsi easti multu loat; tsi s-ari loatã multu; tsi easti aurlat (ncãceat, cãtigursit, etc.); tsi s-ari arãsã; tsi ari stipsitã (ftisitã, etc.); aurlat, vãryit, ncãceat, cãtigursit, 3: arãs, alãtipsit, alutusit, stipsit, ftisit *{ro: luat prea mult; certat; înşelat; greşit}* *{fr: trop pris; reprimendé, grondé, traité rudement, rabroué; trompé, fauter}* *{en: taken too much; reprimanded, scolded, treated hard; erred, made a mistake}* § ***paraloari/paraloare*** (pá-ra-loá-ri) sf paralori (pá-ra-lórĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-paralja *{ro: acţiunea de a lua prea mult; de a certa; de a se înşela; de a greşi}* *{fr: action de trop prendre; de reprimender, de gronder, de traiter rudement, de rabrouer; de se tromper, de fauter}* *{en: action of taking too much; ofreprimanding, of scolding, of treating hard; of erring, of making a mistake}* § ***loatã*** (loá-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***loari***) ex: unã loatã (loari) tsi-lj featsi shi-lj dzãsi § ***lundalui*** (lún-da-luĭ) partitsiplu prizentu di la verbul ljau – lunda § ***lunda*** (lún-da) – (unã cu ***lundalui***) ex: lunda-sh (expr: dãnda-sh) mãna cu aushlu, ãlj dzãsi

ljei[1] (a ljĭéĭ) pr pirs III – vedz tu ***el***

ljei[2] (a ljĭéĭ) pr pos – vedz tu ***luĭ***[2]

ljepri/ljepre (ljĭé-pri) sm – vedz tu ***ljepuri***

ljepur (ljĭé-purŭ) sm – vedz tu ***ljepuri***

ljepuri/ljepure (ljĭé-pu-ri) sm ljepuri (ljĭé-purĭ) – agru-prici tsi bãneadzã prit pãduri shi cãmpuri (cãt unã cãtushi di mari), cu urecljili lundzi, cu coada shcurtã, cu doi dintsi ma lundzi tsi s-ved cã es dit falca di nsus shi cicioarili di dinãpoi ma lundzã ca di-atseali di ninti tra s-poatã s-fugã ma-agonja; ljepri, ljepur, ljopur, lepuri; (expr: 1: dormu ca un ljepuri = dormu multu lishor, mi dishteptu la itsi njic vrondu tsi s-fatsi deavãrliga; 2: escu ljepuri = mi-aspar lishor, escu fricos; 3: fug ca ljepuri = fug multu agonja; 4: lj-fac (l-fac) cicior di ljepuri = lu-astrec, alag ma-agonja; l-fac di-arshini cã lj-u pot, cã-s ma bun di el) *{ro: iepure}* *{fr: lapin, lièvre}* *{en: rabit, hare}* ex: s-duc avinatic trã ljepuri; turcul lu-acatsã ljepurli cu arãbãlu; fudzea ca un ljepur § ***ljepri/ljepre*** (ljĭé-pri) sm ljepri (ljĭé-pri) – (unã cu ***ljepuri***) ex: pots sã-lj fats cicior di ljepri? (expr: pots s-lu astrets? sã-l fats di-arshini?) § ***ljepur*** (ljĭé-purŭ) sm ljepuri (ljĭé-purĭ) – (unã cu ***ljepuri***) ex: fudzea ca un ljepur (expr: multu-agonja); lj-u fricã ca a ljepurlui § ***ljopur*** (ljĭó-purŭ) sm ljepuri (ljĭó-purĭ) – (unã cu ***ljepuri***) § ***lepuri/lepure*** (lé-pu-ri) sm lepuri (lé-purĭ) – (unã cu ***ljepuri***) ex: ca lepuri-lj fudzi ciciorlu (expr: alagã multu-agonja); ãl feci cicior di lepuri (expr: lu-astricui) § ***lipurici*** (li-pu-rícĭŭ) sm lipurici (li-pu-rícĭ) – lepuri njic *{ro: iepure mic}* *{fr: petit lapin, petit lièvre}* *{en: small rabit, small hare}* ex: s-li dats a lipuricilui § ***lipurush*** (li-pu-rúshĭŭ) sm lipurush (li-pu-rúshĭŭ) – pulj (njic) di lepuri *{ro: iepuraş}* *{fr: levraut}* *{en: young rabit, young hare}* § ***lipuroa-nji/lipuroanje*** (li-pu-roá-nji) sf lipuronj (li-pu-rónjĭ) – feamina-a lepurlui *{ro: iepuroaică}* *{fr: hase, femelle de lièvre}* *{en: female hare}* § ***ljipurami/ljipurame*** (lji-pu-rá-mi) sf fãrã pl – multimi di ljepuri; tuts ljepurli di pri loc *{ro: iepurime; număr de iepuri}* *{fr: nombre de lièvres; totalité des lièvres}* *{en: number of rabits; totality of rabits}* ex: tutã ljipuramea (ntreaga mileti a ljepurlor) easti fricoasã; nu s-ari vidzutã ahãtã ljipurami (ahãntu mari numir di ljepuri) ca estan

ljertu (ljĭér-tu) (mi) vb I ljirtai (ljir-táĭ), ljirtam (ljir-támŭ), ljirtatã (ljir-tá-tã), ljirtari/ljirtare (ljir-tá-ri) – nu lj-u voi a unui tr-atseali tsi nj-ari faptã (shi-lj li agãrshescu); nu-lj fac tsiva a atsilui tsi-nj stipseashti; nu mata caftu sã-nj si plãteascã nãpoi unã borgi tsi-nj si cadi; simbãtsescu; (expr: 1: lu ljirtã Dumnidzã = l-lo Dumnidzã, lji ncljisi ocljilj trã totna, muri; 2: Dumnidzã s-lu ljartã = zbor tsi s-dzãtsi la moartea-a unui, rigeaea ca Dumnidzã s-lji ljartã amãrtiili tsi-ari faptã tu banã; 3: mi ljertu di-un lucru = mi dispartu di-un lucru, nj-cher umutea di la un lucru, dusi, lu-agãrshescu) *{ro: ierta}* *{fr: pardonner}* *{en: forgive}* ex: dupã-atseali tsi-lj feci, nu va mi ljartã vãrãoarã; di oara aestã mi ljirtã; lu ljirtã di (nu-lj mata caftã s-lj-u plãteascã nãpoi) borgea tsi avea s-lja; ljartã-ti di nãs (expr: agãrsha-l, dusi, lja-ts umutea di la el); s-ljirtã (expr: s-dispãrtsã) amirãlu di cãni; l-ljirtã Dumnidzã (expr: du-si, muri); Dumnidzã s-lu ljartã, cã nu fu un om arãu § ***ljirtat*** (ljir-tátŭ) adg ljirtatã (ljir-tá-tã), ljirtats (ljir-tátsĭ), ljirtati/ljirtate (ljir-tá-ti) – tsi nu va-lj si facã tsiva trã stepsul tsi featsi; tsi nu-lj si caftã s-plãteascã nãpoi unã borgi; simbãtsit; (expr: ljirtatlu = atsel tsi fu ljirtat di Dumnidzã, tsi muri, mortul) *{ro: iertat}* *{fr: pardonné}* *{en: forgiven}* ex: ljirtati s-hibã tuti; grailu cu limbã di moarti al ljirtat di pãrinti (expr: a pãrintilui tsi easti mortu); feata a mea, ljirtata (expr: tsi u-ari loatã Dumnidzã, tsi easti moartã); ma nu easti ca ljirtata (expr: ca atsea tsi muri, ca moarta); ljirtatlu (expr: mortul) di tat-tu eara mari shicãgi; iu easti mã-ta, ljirtata (expr: moarta), s-ti veadã shi s-hãrseascã § ***ljirtari/ljirtare*** (ljir-tá-ri) sf ljirtãri (ljir-tãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ljartã tsiva; (expr: 1: nj-ljau ljirtari di la cariva = lu ljertu sh-mi ljartã (di tsi n-avem faptã) cãndu nã dispãrtsãm, cã nu sã shtii ma s-nã videm altãoarã; 2: ljirtari nu-ari = nu-ari ascãpari); simbãtsiri *{ro: acţiunea de a ierta; iertare}* *{fr: action de pardonner; pardon}* *{en: action of forgiving, pardon}* ex: fac crutsi, sh-lja ljirtari; cãndu ti-agudi lãngoarea-aestã, ljirtari nu ari (expr: nu-ari ascãpari di-aestã lãngoari) § ***niljirtat*** (ni-ljir-tátŭ) adg niljirtatã (ni-ljir-tá-tã), niljirtats (ni-

ljir-tátsĭ), niljirtati/niljirtate (ni-ljir-tá-ti) – tsi nu easti ljirtat *{ro: neiertat} {fr: non pardonné} {en: unforgiven}* § ***niljirtari/niljirtare*** (ni-ljir-tá-ri) sf niljirtãri (ni-ljir-tărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu ljartã *{ro: acţiunea de a nu ierta} {fr: action de ne pas pardonner} {en: action of not forgiving}* ex: atseali tsi-nj featsi suntu ti niljirtari (di-atseali tsi nu s-ljartã) § ***ljirtãciuni/ljirtãciune*** (ljir-tã-cĭú-ni) sf ljirtãciunj (ljir-tã-cĭúnjĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sh-caftã ljirtari; ljirtarea tsi u caftã cariva; (expr: 1: (dari) trã ljirtãciuni = (dari la bisearicã tri un mortu) tra sã-lj si ljartã amãrtiili; 2: s-hibã cu ljirtãciuni = zbor tsi-lj s-dzãtsi a unui (tra s-lji caftsã ljirtari) cãndu-lj fats tsiva tsi poati s-lu cãrteascã; 3: nj-ljau ljirtãciuni = nj-caftu ljirtari, tu oara tsi easti s-mor, di la tuts, oaspits i dushmanj, trã tut tsi l-am faptã) *{ro: iertãciune, iertare} {fr: pardon, absolution, rémission} {en: forgiveness, pardon, absolution}* ex: ti aestã mari ljirtãciuni; nu-lj deadi ljirtãciuni la moarti; nj-loai ljirtãciuni di la tuts sh-deapoea mi cumnicai; lj-featsirã patrudzãtsli sh-deadirã grãn trã ljirtãciuni (expr: tra sã-lj si ljartã amãrtiili) § ***dumljartã*** (dum-ljĭár-tã) vb I unipirs dum-ljirtã (dum-ljir-tã), dumljirta (dum-ljir-tá), dumljirtatã (dum-ljir-tá-tã), dumljirtari/dumljirtare (dum-ljir-tá-ri) – prishcurtari a zborlui "Dumnidzale ljartã"; rigeai faptã al Dumnidzã trã ljirtarea-a unui mortu icã a unui om tsi moari tu-atsea oarã; Dumnidzale, ljartã-l (ljartã-u)!; s-lu (s-u) ljartã Dumnidzã; Dumljartã-lj tuti amãrtiili; *{ro: Doamne iartă!} {fr: que Dieu pardonne} {en: God forgive}* ex: pap-su, dumljartã-l (Dumnidzale ljartã-l!), muri antsãrtsu; elj, dumljartã-lj (Dumnidzale, ljartã-lj!) § ***dumljirtat*** (dum-ljir-tátŭ) adg dumljirtatã (dum-ljir-tá-tã), dumljirtats (dum-ljir-tátsĭ), dumljirtati/dumljirtate (dum-ljir-tá-ti) – ljirtat di Dumnidzã; mortu *{ro: iertat de Dumnezeu; mort} {fr: pardonné par Dieu; mort} {en: forgiven by God; dead}* § ***dumljirtari/dumljirtare*** (dum-ljir-tá-ri) sf dumljirtãri (dum-ljir-tărĭ) – ljirtari di la Dumnidzã *{ro: iertare de la Dumnezeu} {fr: pardon de Dieu} {en: God pardon}* ex: dumljirtata di mai-ta (ljirtata di Dumnidzã, mai-ta tsi nu mata easti tu banã) § ***dumljertu*** (dum-ljĭér-tu) vb I dumljirtai (dum-ljir-táĭ), dumljirtam (dum-ljir-támŭ), dumljirtatã (dum-ljir-tá-tã), dumljirtari/dumljirtare (dum-ljir-tá-ri) – verbu tsi ari mash singularlu-a indicativlui shi a sumgioctivlui prizentu, sh-ma multu, pirs II singular di la impirativ: "dumljartã-l, dumljartã-u, dumljartã-lj, dumljartã-li" cãndu-lj si fatsi unã rigeai al Dumnidzã s-lu (s-u, s-lji, s-li) ljartã di-amãrtii pri cariva *{ro: rugăciune făcută lui Dumnezeu ca să ierte păcatele cuiva} {fr: prière à Dieu de pardonner les pécheuts} {en: prayer for forgiveness of sinners made to God}* ex: dumljartã-lj oslu (ljartã-l Dumnidzale)

lji[1] (ljí) pr pirs III – vedz tu ***el***

lji[2] (ljí) pr pirs III – vedz tu ***el***

ljicshor (ljic-shĭórŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]

ljin (ljínŭ) sn ljinuri (ljé-nurĭ) – soi di earbã, cu truplu suptsãri tsi sã mparti tu ma multi lumãchi tu partea di nsus, cu frãndzã njits shi strimti, cu lilici albi i njirli, tsi easti criscutã di om trã ljitsãli shi untulemnul tsi si scot dit ea *{ro: in} {fr: lin} {en: flax}* ex: s-tsasã nã pãndzã di ljin; toartsi ljin; calj ncãrcats cu ljin; purta nã cãmeashi di ljin; simintsã di ljin; tu-un chiro s-lucra tu armãnami ljinlu multu § ***ljinar*** (lji-nárŭ) sm ljinari (lji-nárĭ) shi sn ljinaruri (lji-ná-rurĭ) – cari lucreadz ljinlu; cari vindi ljin *{ro: inar} {fr: linier} {en: worker or seller of flax}* § ***ljinatsã*** (lji-ná-tsã) sf ljinatsã (lji-ná-tsã) – resturli (limnoasi) tsi-armãn dupã tsi ljitsãli suntu scoasi dit ljin *{ro: resturi de in} {fr: restes ligneux de lin nettoyé} {en: remnants (wood) after the fibers are taken out of flax}* ex: nu curã ninga linatsãli

ljinar (lji-nárŭ) sm – vedz tu ***ljin***

ljinatsã (lji-ná-tsã) sf – vedz tu ***ljin***

ljipurami/ljipurame (lji-pu-rá-mi) sf – vedz tu ***ljepuri***

ljipurar (lji-pu-rárŭ) sm ljipurari (lji-pu-rárĭ) – pulj mari tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj, ljepuri) njits; ornji, vultur, aito, atsirã, utã, hutcã, hutã, stavrait, schiponj; (fig: ljipurar = un tsi easti ca unã ornji, easti gioni, lemargu, sharcu, etc.) *{ro: vultur} {fr: vautour, gypaète} {en: vulture}* § ***lipurar*** (li-pu-rárŭ) sm lipurari (li-pu-rárĭ) – (unã cu ***ljipurar***) ex: lipurarlji nu suntu corghi

ljirtari/ljirtare (ljir-tá-ri) sf – vedz tu ***ljertu***

ljirtat (ljir-tátŭ) adg – vedz tu ***ljertu***

ljirtãciuni/ljirtãciune (ljir-tã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***ljertu***

ljishor (lji-shĭórŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]

ljishurac (lji-shĭu-rácŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]

ljishurami/ljishurame (lji-shĭu-rá-mi) sf – vedz tu ***lishor***[1]

ljishurari/ljishurare (lji-shĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***lishor***[1]

ljishurashcu (lji-shĭu-rásh-cu) adg – vedz tu ***lishor***[1]

ljishurat (lji-shĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]

ljishuratic (lji-shĭu-rá-ticŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]

ljishureatsã (lji-shĭu-reá-tsã) sf – vedz tu ***lishor***[1]

ljishuredz (lji-shĭu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***lishor***[1]

ljitsã (ljí-tsã) sf pl – partea dit un arãzboi tsi sh-u-adutsi cu-unã chinari di cari suntu-acãtsati hirili cu oclju prit cari trec hirili di la usturã; hirili cu oclju dit aestã chinari *{ro: iţe} {fr: lisses (lice) du métier à tisser} {en: heddles, warp}*

ljocã (ljĭó-cã) invar – vedz tu ***ljoco***

ljoco (ljĭó-co) invar – om lipsit di minti shi fãrã giudicatã (tu zbor i tu fapti); tsi nu para aducheashti ghini tsi-lj si dzãtsi; ljocã, ta-o-to, tivichel, glar, hazo, temblã, hut, hljara, hasca, shapshal, shabsha, shamandur, ahmac, anoit, cshura, ciulja, chirut, dabolja, tabolja, divanã, hazuscu, hahã, hai-hui, hai-hum, leangã, lefcã, lishor, shahulcu, turlu, uzun *{ro: prost, imbecile} {fr: badaud, sot, niais, nigaud} {en: stupid, fool}* § ***ljocã*** (ljĭó-cã) invar – (unã cu ***ljoco***)

ljolad (ljĭó-ladh) sm – vedz tu ***ladi***

ljoladh (ljĭó-ladh) sm fãrã pl – unã cu ***ljolad***

ljondo (ljĭón-do) sm – vedz tu ***ljundar***

ljopur (ljĭó-purŭ) sm – vedz tu ***ljepuri***

ljuftari[1]***/ljuftare*** (ljĭuf-tá-ri) sf – vedz tu ***alumtã***

ljuftari[2]***/ljuftare*** (ljĭuf-tá-ri) sf – vedz tu ***ljuftescu***[2]

ljuftat[1] (ljĭuf-tátŭ) adg – vedz tu ***alumtã***

ljuftat[2] (ljĭuf-tátŭ) adg – vedz tu ***ljuftescu***[2]

ljuftã[1] (ljĭúf-tã) sf – vedz tu ***alumtã***

ljuftã[2] (ljúf-tã) sm – vedz tu ***alumtã***

ljuftã[3] (ljĭúf-tã) sm ljufteanj (ljĭúf-teanjĭ) – om mari, analtu sh-gros; un tsi lj-u poati multu; galjaman, ghigantu; (fig: ljuftã = un tsi mãcã multu di multu. mari mãcãtor) *{ro: namilă, matahală} {fr: homme de grande taille, géant; guerrier; gros mangeur} {en: giant, huge creature; fighter; great eater}* ex: eara un ljuftã (ghigantu) di om cãt un munti; sh-bãgã plãtãrli ljufta (galjamanlu) nãoarã, di-alantã parti lu-arãsturnã; mãcarã ljufteanjlji (galjamanjlji, icã fig: mãcãtorlji); tsi ljuftã (galjaman, icã fig: mari mãccãtor) easti!

ljuftescu[1] (ljĭuf-tés-cu) (mi) vb I – vedz tu ***alumtã***

ljuftescu[2] (ljĭuf-tés-cu) (mi) vb I – ljuftii (ljĭuf-tíĭ), ljufteam (ljĭuf-teámŭ), ljuftitã (ljĭuf-tí-tã), ljuftiri/ljuftire (ljĭuf-tí-ri) – mi-aruc pristi cariva i tsiva, aurnjescu, urnjescu, hiumusescu, sãlghescu, arãvuescu, nãpãdescu, ljuftescu *{ro: năpusti} {fr: fondre sur, se ruer sur} {en: pounce, hurl oneself over}* ex: cari s-ljuftui (s-hiumusi, s-arcã) cãnili, vrea mi bea § ***ljuftit***[2] (ljĭuf-títŭ) adg ljuftitã (ljĭuf-tí-tã), ljuftits (ljĭuf-títsĭ), ljuftiti/ljuftite (ljĭuf-tí-ti) – tsi easti arcat pristi cariva i tsiva; urnjit, hiumusit, sãlghit, arãvuit, nãpãdit, ljuftit *{ro: năpustit} {fr: fondre sur, rué sur} {en: pounced, hurled over}* § ***ljuftiri***[2]***/ljuftire*** (ljĭuf-tí-ri) sf ljuftiri (ljĭuf-tírĭ) – atsea tsi fatsi cariva tsi s-aurnjashti; urnjiri, hiumusiri, sãlghiri, arãvuiri, nãpãdiri, ljuftiri *{ro: acţiunea de a se năpusti; năpustire} {fr: action de fondre sur, de se ruer sur} {en: action of pouncing, of hurling oneself over}* § ***ljuftu***[2] (ljĭúf-tu) (mi) vb I – ljuftai (ljĭuf-táĭ), ljuftam (ljĭuf-támŭ), ljuftatã (ljĭuf-tá-tã), ljuftari/ljuftare (ljĭuf-tá-ri) – (unã cu ***ljuftescu***[2]) ex: aflã luplu ljuftãndalui (alumtãndalui) cu ursa § ***ljuftat***[2] (ljĭuf-tátŭ) adg ljuftatã (ljĭuf-tá-tã), ljuftats (ljĭuf-tátsĭ), ljuftati/ljuftate (ljĭuf-tá-ti) – (unã cu ***ljuftit***[2]) § ***ljuftari***[2]***/ljuftare*** (ljĭuf-tá-ri) sf ljuftãri (ljĭuf-tărĭ) – (unã cu ***ljuftiri***[2]) § ***ljuftuescu***[2] (ljĭuf-tu-és-cu) (mi) vb I – ljuftuii (ljĭuf-tu-íĭ), ljuftueam (ljĭuf-tu-ĭámŭ), ljuftuitã (ljĭuf-tu-í-tã), ljuftuiti/ljuftuite (ljĭuf-tu-í-ti) – (unã cu ***ljuftescu***[2]) § ***ljuftuit***[2] (ljĭuf-tu-ítŭ) adg ljuftuitã (ljĭuf-tu-í-tã), ljuftuits (ljĭuf-tu-ítsĭ), ljuftuiti/ljuftuite (ljĭuf-tu-í-ti) – (unã cu

ljuftit[2]) § ***ljuftuirĭ***[2]***/ljuftuire*** (ljĭuf-tu-í-ri) sf ljuftuiri (ljĭuf-tu-írĭ) – (unã cu ***ljuftirĭ***[2])
ljuftirĭ[1]***/ljuftire*** (ljĭuf-tí-ri) sf – vedz tu ***alumtã***
ljuftirĭ[2]***/ljuftire*** (ljĭuf-tí-ri) sf – vedz tu ***ljuftescu***[2]
ljuftit[1] (ljĭuf-títŭ) adg – vedz tu ***alumtã***
ljuftit[2] (ljĭuf-títŭ) adg – vedz tu ***ljuftescu***[2]
ljuftu[1] (ljĭúf-tu) (mi) vb I – vedz tu ***alumtã***
ljuftu[2] (ljĭúf-tu) (mi) vb I – vedz tu ***ljuftescu***[2]
ljuftuescu[1] (ljĭuf-tu-és-cu) (mi) vb I – vedz tu ***alumtã***
ljuftuescu[2] (ljĭuf-tu-és-cu) (mi) vb I – vedz tu ***ljuftescu***[2]
ljuftuirĭ[1]***/ljuftuire*** (ljĭuf-tu-í-ri) sf – vedz tu ***alumtã***
ljuftuirĭ[2]***/ljuftuire*** (ljĭuf-tu-í-ri) sf – vedz tu ***ljuftescu***[2]
ljuftuit[1] (ljĭuf-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***alumtã***
ljuftuit[2] (ljĭuf-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***ljuftescu***[2]
ljuljac (ljĭú-ljĭacŭ) sm – vedz tu ***licur***
lju-lju-lju! (ljĭú-ljĭú-ljĭú!) inter – vedz tu ***lu-lu-lu!***
ljunar (ljĭu-nárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***ljundar***
ljundar (ljĭun-dárŭ) sm, sf ljundarã (ljĭun-dá-rã), ljundari (ljĭun-dárĭ), ljundari/ljundare (ljĭun-dá-ri) – prici mari (fumealja-a cãtushlor), carnivorã (tsi s-hrãneashti cu carni), tsi bãneadzã tu Africã shi Asii, sh-cu unã hioti (coamã) multu mari shi tufoasã pri cap; aslan, arslan, ljunar; (fig: tsi easti gioni sh-livendu ca un ljundar) *{ro: leu}* *{fr: lion}* *{en: lion}* ex: adutsi ljundarlji (aslanjlji) agri; s-vãtãmarã sh-doi ljundari (fig: gionj, icã aslanj) § ***ljunar*** (ljĭu-nárŭ) sm, sf ljunarã (ljĭu-ná-rã), ljunari (ljĭu-nárĭ), ljunari/ljunare (ljĭu-ná-ri) – (unã cu ***ljundar***) § ***ljondo*** (ljĭón-do) sm fãrã pl – numã tsi s-da a unui cãni tsi sh-u-adutsi cu-un ljundar *{ro: nume dat unui câine care seamănă cu un leu}* *{fr: nom donné à un chien semblant à un lion}* *{en: name given to a dog ressembling a lion}*
ljuschidã (ljĭus-chí-dã) sf – vedz tu ***luschidã***
ljushor (ljĭu-shĭórŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]
ljushpã (ljĭúsh-pã) sf ljushpi/ljushpe (ljĭúsh-pi) – ploci njits (ascuri shi nyilicioasi) cari, ashtirnuti unã pisti alantã, acoapirã truplu-a pescului (a nipãrticãljei, a cicioarilor di pulj, etc.); aspru, fludhã, pãrdzic, soldzu *{ro: solz (pește, șarpe, etc.)}* *{fr: écaille (poisson, serpent, etc.)}* *{en: scale (fish, snake, etc.)}* ex: chealea s-dizbileashti ca ljushpi (soldzã) njits; ca ljushpili (soldzãlj) di sharpi
ljushurami/ljushurame (ljĭu-shĭu-rá-mi) sf – vedz tu ***lishor***[1]
ljushurari/ljushurare (ljĭu-shĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***lishor***[1]
ljushurat (ljĭu-shĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]
ljushureatsã (ljĭu-shĭu-reá-tsã) sf – vedz tu ***lishor***[1]
ljushuredz (ljĭu-shĭu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***lishor***[1]
loari/loare (loá-ri) sf – vedz tu ***ljau***
loat (loátŭ) adg – vedz tu ***ljau***
loatã (loá-tã) sf – vedz tu ***ljau***
lobudã (ló-bu-dã) sf lobudi/lobude (ló-bu-di) – unã soi di earbã (agrã shi imirã) cu frãndzã lãrdzi tsi s-mãcã sh-cu cari s-fatsi primãveara (cãndu lobuda easti frescã) unã pitã multu bunã *{ro: lobodă}* *{fr: arroche}* *{en: orach, pig weed}* ex: pitã di lobudã § ***alobudã*** (a-ló-bu-dã) sf alobudi/alobude (a-ló-bu-di) – (unã cu ***lobudã***)
loc (lócŭ) sn locuri (ló-curĭ) – 1: luguria di cari easti faptã atsea tsi cãlcãm cãndu imnãm nafoarã pri padea goalã (muntili gol fãrã chetsrã, pi cãmpul lucrat, etc.); tsarã, tsãrnã, pimintu; 2: arãlichea acãtsatã di-un lucru; parti dit vlihuritati (spatsiu) tu cari s-aflã curdusit un lucru; arãlãchi, arãlichi; 3: muntsãlj, cãmpurli, arãurli, arãdzãmurli, horli sh-cãsãbadzlji tsi fac tuts deadun unã nai, unã duvleti, etc.; nai, duvleti, vãsilii, vasiliu, amirãrilji, crat, stat; (expr: 1: nu mi-acatsã loclu; nu mi-ari loclu; nu mi-aflã loclu = nu pot si stau isih; mizi ashteptu si s-facã un lucru; 2: mi ngroapã loclu (di-arshini) = mi-arushinedz multu; intru tu loc di-arshini; 3: mi bagã cu caplu n loc = mi fatsi di-arshini; 4: nj-yini inima (suflitlu) la loc = ãnj treatsi lãhtara, isihãsescu; 5: nu mi ncapi loclu (casa, di harauã) = mi hãrsescu multu; 6: nu-acatsã loc = nu-agiutã la tsiva, nu ved vãrã hãiri; 7: s-cutreamburã loclu (di el) = easti ahãntu-arãu sh-pãngãn cã nu poati s-lu-aravdã loclu; 8: ljau loc multu = mi dipãrtedz multu; 9: ãnj sta mintea n loc = nu pot s-aduchescu tsi s-fatsi, mi ciudisescu multu di tsi s-fatsi; 10: mãshcã loclu = muri; dusi s-adarã chirãmidz; dusi s-adarã oali; 11: mi fac ca loclu = mi nvirinedz, mi amãrãscu, crep; 12: fac loc = mi dau di-unã parti, alas cariva s-treacã; 13: fug, di mãc loclu = fuc ca vimtul, multu-agonja; 14: (fac un lucru) cãndu nu lj-easti loclu = (fac un lucru) cãndu nu lipseashti, cãndu nu easti ghini s-lu fac; 15: loc mi fac = mi fac afan; 16: iu sh-va loclu = nu iutsido, mash aclo iu (cãndu) lipseashti; 17: loclu iu featã puljlji = locuri multu ndipãrtati (dit pãrmithi, iu featã puljlji, dupã soari); 18: unã palmã di loc = niheamã loc, putsãnã dipãrtari di-aoa; 19: (oaminj) di-a loclui = (oaminj) amintats sh-criscuts tu-aesti pãrtsã di loc; 20: di caplu-a loclui = di tu nchisitã, ditu-arhii; 21: locuri-locuri = pri-aoa sh-pri-aclo, cãnd tu-un loc, cãnd tu-un altu; 22: tu/pri loc; ca dit loc = dip atsea oarã, unãshunã; 23: tu-un loc = iuva *{ro: pământ, țărână; loc; regiune, țară; etc.}* *{fr: terre, poussière; lieu, place, endroit; contrée, pays; etc.}* *{en: soil, land, earth; place; region, country; etc.}* ex: ai loc trã casã?; tuti mushutetsli a loclui; cheatra easti greauã la loclu-a ljei; stai tu loclu-a meu; him loc (escu tsarã, pimintu); loclu aestu (locurli aesti, naea-aestã) hearbi di furi; treatsi multi locuri (craturi); oaminj dit loclu-a lui (dit hoara, pulitia, cratlu); feata s-turnã tu loc-lji (tu cratlu-a ljei); noi him di-aoa, di-a loclui (expr: faptsã sh-bãnats tu locurli aesti); nu suntu di-a loclui (expr: nu suntu di pãrtsãli-a noastri, dit locurli di deavãrliga di noi); nu-l cunoashti loclu (expr: easti xen, nu easti di-aoa); s-cutreamburã loclu (expr: easti multu pãngãn sh-arãu); shidea ascumtu tu un loc (expr: iuva); locuri-locuri (expr: pri-aoa sh-pri-aclo) apa cheari; avea loatã loc multu (expr: s-avea dipãrtatã multu); nu lu ncapi loclu (expr: s-ari hãrsitã multu); acãtsã s-nu u-aflã loclu (expr: s-nu aibã isihii); nveasta loclu nu sh-afla (expr: nu putea s-shadã iuva cã nu-avea dip arihati); mãshcã loclu (expr: muri); tu loc di cãpri, deadirã di cãnj; plãscãni tu loc (expr: diunãoarã); l-tornu nãpudishalui pri loc (expr: diunãoarã); buni suntu, ma nu-acatsã loc (expr: nu videm hãiri di eali, nu-agiutã cu tsiva); s-featsirã ca loclu (expr: sã nvirinarã multu); zboarãli-a lui nu-acãtsa loc (expr: nu-agiuta, nu videam vãrã hãiri); merlu locu-s-featsi (expr: s-featsi afan); cljeili tu loc s-featsirã (expr: chirurã, afani s-featsirã); loclu nu lu-acãtsa (expr: nu shidea isih); ahiursirã s-mãcã, ma tsi u vrei? nu-acãtsa loc (expr: nu videa hãiri di mãcari); grairi, s-ti ngroapã loclu (expr: zboarã, s-ti-arushineadzã multu); giuneatsa s-u-aspunã omlu, sh-va loclu (expr: cãndu lipseashti)
locantã (lo-cán-tã) sf – vedz tu ***lucantã***
locmai/locmae (loc-má-i) sf locmãi (loc-mắĭ) – soi di pitã; lucumã *{ro: plăcintă}* *{fr: galette, tarte}* *{en: Aromanian pie}* ex: aclo va s-da di-unã locmai (pitã) § ***lucumã*** (lu-cu-mắ) sm lucumadz (lu-cu-mádzĭ) – (unã cu ***locmai***)
loghothet (lo-gho-thétŭ) sm loghothets (lo-gho-thétsĭ) – unã cu ***logotet***
logotet (lo-gho-thétŭ) sm logotets (lo-gho-thétsĭ) – omlu tsi chivirniseashti unã ciuflichi (di-aradã, trã nicuchirlu-a ciuflichiljei) *{ro: logofăt}* *{fr: logothète}* *{en: (farm) administrator}*
lohi/lohe (ló-hi) sf lohi (lóhĭ) – unã soi di apalã tsi s-acatsã di lãmnia-a tufechiljei, tra s-lj-agiutã stratiotslji cãndu s-alumtã fatsã n fatsã cu dushmanjlji; bãinetã, sunghii, shpangã, spangã *{ro: baionetă}* *{fr: baïonnette}* *{en: bayonet}* ex: nipitrundats cu lohea (bãineta)
loj (lójŭ) sn – vedz tu ***lujar***
loji/loje (ló-ji) sf – vedz tu ***lujar***
longi/longe (lón-gi) sf longi (lón-gi) shi longi (lóngĭ) – larmã, lavã, ghiurultii, yiurultii, loscut, pãlturã, sãlãvati, vreavã, vrondu, zbuc *{ro: zgomot}* *{fr: bruit, vacarme}* *{en: noise, uproar}*
longi/longe (lon-gi) sf longi (lóngĭ shi lón-gi) – vrondu shi lavã ahãntã mari di lu-asurzeashti omlu (di-lj lja urecljili); amisticãturã di multi turlii di bots (vronduri, lavã, loscuti, etc.); vreavã, loscut, larmã, halat, lavã, lãvãturã, pãlturã, ghiurultii, yiurultii, tãvãturã, fãsãrii, shimãtã, etc. *{ro: gălăgie, vacarm}* *{fr: tumulte, vacarme}* *{en: tumult, turmoil, uproar}* ex: mari longi (lavã, halat) featsit

lor[1] (a lórŭ) pr pirs III – vedz tu ***el***
lor[2] (a lórŭ) pr pos – vedz tu ***lui***[2]
lordhu (lór-dhu) sm lordzã (lór-dzã) – unã cu ***lordu***
lordu (lór-du) sm lordzã (lór-dzã) – mari nicuchir di loc shi hori dit chirolu-atsel veclju dit Anglii; om dit scara nai ma-analtã sh-tinjisitã dit Anglia di adzã; (fig: om ghini nviscut, livendu, prãpsit, etc.) *{ro: lord} {fr: lord} {en: lord}*
loscut[1] (lós-cutŭ) sn loscuti/loscute (lós-cu-ti) – asunãturã, crot, cursu, ghiurultii, yiurultii, larmã, lavã, longi, pãlturã, sãlãvati, vreavã, vrondu, zbuc *{ro: zgomot} {fr: bruit, vacarme} {en: noise, uproar}* ex: un loscut (vreavã) s-avdi; eara unã lavã sh-un loscut (vrondu); loscut (lavã) mari trã sursiri
loscut[2] (lós-cutŭ) sn loscuti/loscute (lós-cu-ti) – atsea parti (cumatã) ma njicã di apã (lichid) tsi poati s-cadã singurã; chicutã, chicã, chicãturã, picã, langutã, staxeauã, proscut *{ro: picăturã} {fr: goutte} {en: drop}*
lostru[1] (lós-tru) sn loastri/loastre (loás-tri) – hãlati (unã cumatã di lemnu, her, cilechi, etc. lungã shi suptsãri) tsi easti bãgatã nãpoea-a ushiljei tra s-u tsãnã ncljisã shi s-nu poatã s-hibã dishcljisã di nafoarã; lostur, lotru, mandal, cãpãlahtu, cãtãlahtu, dzangrã, zangrã, sirtu *{ro: ivăr, zăvor} {fr: barre de fermeture, sorte de loquet en bois fixé derrière et en haut de la porte} {en: sort of wooden door latch}* ex: dzua aspindzurat, noaptea tu guvã (angucitoari: *lostrul*) § ***lostur***[1] (lós-turŭ) sn losturi (lós-turĭ) – (unã cu ***lostru***[1]) ex: usha eara ncljisã sh-cu losturlu; s-culcã cãndu apirã, s-dishteaptã di ntunearicã (angucitoari: *losturlu*) § ***lotru*** (ló-thru) sn loatri/loatre (loá-thri) – (unã cu ***lostru***[1])
lostru[2] (lós-tru) sn loastri/loastre (loás-tri) – cumatã di lemnu (her, cilechi, etc.) lungã shi suptsãri, cu cari (cu un loc di-andoapir iuva cãtã tu mesi) s-bagã puteari di-unã parti tra si s-analtsã i si s-minã lucri greali di-alantã parti; yeadam *{ro: pârghie} {fr: lévier} {en: lever}* ex: un lostru di her § ***lostur***[2] (lós-turŭ) sn losturi (lós-turĭ) – (unã cu ***lostru***[2])
lostur[1] (lós-turŭ) sn – vedz tu ***lostru***[1]
lostur[2] (lós-turŭ) sn – vedz tu ***lostru***[2]
lot (lótŭ) sn loturi (ló-turĭ) – cali (mitoadã, trop, etc.) prit cari s-aleadzi, dupã cum ãlj cadi tihea, un om dit unã ceatã mari di oaminj; lotã, lutãrii, lotãrii, lahno, lãhmã, scurtitsã, shcurtitsã, ciop, clir *{ro: lot, soartă} {fr: lot, (tirer au) sort} {en: (draw, cast) lots, chance, fate}* ex: nji cãdzu tu lot (amintai lutãria; nj-fu tihea s-amintu) § ***lotã*** (ló-tã) sf loti/lote (ló-ti) – (unã cu ***lot***) ex: lj-ishi lota (fu aleptu, amintã); tu lotea-a mea fu ayinja, tu a frati-njui casa § ***lahno*** (lah-nó) sm lahnadz (lah-nádzĭ) – (unã cu ***lot***) § ***lãhmã*** (lãh-mã) sm lãhmadz (lãh-mádzĭ) – (unã cu ***lot***) ex: feata dzãtsi s-arcats lãhmãlu (s-arcats shcurtitsa, cioplu, clirlu; s-trãdzets lutiria) § ***lutãrii/lutãrie*** (lu-tã-rí-i) sf lutãrii (lu-tã-ríĭ) – 1: unã soi di-agioc iu (i) cati om, dit unã buluchi mari di oaminj, lja (lj-si da) cãti un tischire cu-un numir ngrãpsit pri el, (ii) un numir s-aleadzi, fãr si sã shtibã dininti cari numir va s-aleagã, shi (ii) omlu tsi tihiseashti s-aibã tischirelu cu-aestu numir va s-amintã un lucru (di-aradã paradz); 2: cali (mitoadã, trop, etc.) prit cari s-aleadzi un om, dupã cum ãlj cadi tihea, dit unã parei mari di oaminj; lotãrii, lot, lotã, lahno, lãhmã, shcurtitsã, ciop, clir *{ro: loterie, lot, soartă} {fr: loterie, lot, sort} {en: lottery, fate}* § ***lotãrii/lotãrie*** (lo-tã-rí-i) sf lotãrii (lo-tã-ríĭ) – (unã cu ***lutãrii***)
lotã (ló-tã) sf – vedz tu ***lot***
lotãrii/lotãrie (lo-tã-rí-i) sf – vedz tu ***lot***
lothrã (ló-thrã) sf lothri/lothre (ló-thri) – unã cu ***lotrã***
lothru (ló-thru) sn loathri/loathre (loá-thri) – unã cu ***lotru***
lotrã (ló-thrã) sf lotri/lotre (ló-thri) – arãdãtsinã di dinti; (fig: cumatã di penurã) *{ro: rădăcină de dinte} {fr: racine de dent} {en: tooth root}*
lotru (ló-thru) sn – vedz tu ***lostru***[1]
loyiotat (lo-yĭo-tátŭ) sm – om multu nvitsat; shtiut *{ro: savant} {fr: savant} {en: scholar, scientist, learned man}*
lu (lú) pr pirs III – vedz tu ***el***
lubrisescu (lu-bri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***lãmbii***
lubrisiri/lubrisire (lu-bri-sí-ri) sf– vedz tu ***lãmbii***
lubrisit (lu-bri-sítŭ) adg– vedz tu ***lãmbii***
lucancu (lu-cán-cu) sm – vedz tu ***lucanic***
lucanic (lu-cá-nicŭ) sm lucanits (lu-cá-nitsĭ) shi sn lucanitsi/lucanitse (lu-cá-ni-tsi) – carni mãtsinatã (stumahi, inimã, hicat, etc. mãtsinat), ndreaptã cu mirudenii shi hiptã tu mats di porcu i di oai tra si s-mãcã coaptã tu cireap (proaspitã cãndu s-fatsi, i afumatã ma amãnat); lucancu, culucancu, culeu; dormenji, roman; lumbar, bumbar; sugiuc *{ro: cârnat} {fr: saucisse, andouille} {en: sausage}* ex: andzãri lucanitslji spindzurats § ***lucancu*** (lu-cán-cu) sm lucantsi (lu-cántsi) – (unã cu ***lucanic***) § ***culeu***[1] (cu-léŭ) sm culei (cu-léĭ) – (unã cu ***lucanic***) § ***culucancu*** (cu-lu-cán-cu) sm culucantsi (cu-lu-cántsi) – (unã cu ***lucanic***)
lucantagi (lu-can-ta-gí) sm – vedz tu ***lucantã***
lucantã (lu-cán-tã) sf lucanti/lucante (lu-cán-ti) – casã iu oaminjlji di pri cali pot s-ducã tra s-mãcã (s-bea) shi, tu chirolu-atsel veclju, chirageadzlji putea s-aflã apanghiu noaptea trã durnjiri (cu nichi) sh-unã ahuri iu si-sh tsãnã caljlji; locantã, mianei, miheni, mieni, hani, mihãnã *{ro: birt} {fr: hôtellerie, auberge} {en: inn, hostelry}* § ***locantã*** (lo-cán-tã) sf locanti/locante (lo-cán-ti) – (unã cu ***lucantã***) § ***lucantagi*** (lu-can-ta-gí) sm lucantageadz (lu-can-ta geádzí) – omlu tsi tsãni unã lucantã (nicuchirlu, icã sirvitorlu tsi chirnãseashti); hãngi, miengiu, mehengi *{ro: birtaş} {fr: cabaretier, traiteur, aubergiste} {en: innkeeper}*
lucrari/lucrare (lu-crá-ri) sf – vedz tu ***lucru***
lucrat (lu-crátŭ) adg – vedz tu ***lucru***
lucrãtonj (lu-crã-tónjĭŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***lucru***
lucrãtor (lu-crã-tórŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***lucru***
lucredz (lu-crédzŭ) vb I – vedz tu ***lucru***
lucru (lú-cru) sn lucri/lucre (lú-cri) shi lucruri (lú-crurĭ) – 1: atsea tsi fatsi omlu tra si sh-amintã pãnea (si sh-analtsã unã casã trã apanghiu, si sh-creascã oili trã lãnã shi lapti, s-dishcljidã unã ducheani trã alishvirishi, etc.); istreti, huzmeti, tehni, zãnati, alishvirishi; 2: atsea tsi s-aflã tu lumi (tu banã i nibanã, tsi s-minã i sta pri loc, etc.), ipothisi; 3: lugurii tsi poati si s-veadã cu ocljilj i cu mintea (tsi poati si s-avdã, si s-anjurdzeascã, si s-aducheascã cu deadzitli, etc.); lugurii, lugrii; (fig: 1: lucru = nishani, ciudii, etc.; expr: 2: nj-mutrescu lucrul = nu-am ananghi; 3: tsi easti lucrul? = tsi s-fatsi, cãtse?; 4: l-bag pi lucru = l-fac s-lucreadzã; lj-aflu un lucru; lu-arughedz; 5: dzuã di lucru = tsi nu easti Dumãnicã i dzuã pisimã, di sãrbãtoari; dzuã lãlãtoari, dzuã lãvrãtoari) *{ro: lucru, serviciu, ocupaţie, afacere; problemă, chestiune; obiect; minune} {fr: travail, occupation, affaire; question, chose; objet, merveille} {en: work, occupation, trade, affair; question, problem; thing, object; marvel, wonder}* ex: altu lucru (huzmeti) nu-au tsi s-facã; tsi lucru (istreti, tehni, zãnati) ai (fats), oaspe?; lucru (huzmetea) cu yii, orbu va lu-adari; au multi lucri (huzmets, ipotisi) tr-avinari; ia cum sta lucrul (ipotisea); trã tse lucru (ipotisi) easti zborlu? lucru xen (lugurii xeanã) nu tsãni cãldurã; arsirã tuti lucrili; mash un lucru (ipotisi, icã lugurii) s-nu-agãrsheshti; mari lucru (fig: nishani, ciudii) di featã!; s-nã fudzim shi s-nã mutrim lucrul (expr: s-nu-avem ananghi di tsi-alãsãm nãpoi); mi duc sh-ts-aduc apã di la fãntãnã, ghini ma, shtii tsi easti lucrul? (expr: shtii tsi s-fatsi? cãtse-nj yini greu s-mi duc?) § ***nilucru*** (ni-lú-cru) sn fãrã pl – catandisea tu cari s-aflã atsel tsi nu lucreadzã (icã atsel cari caftã lucru ma nu poati s-aflã) *{ro: şomaj, inactivitate} {fr: chómage, inactivité} {en: unemployment, inactivity}* § ***lucur*** (lú-curŭ) sn lucuri (lú-curĭ) shi lucãri (lú-cãrĭ) – (unã cu ***lucru***) § ***lucredz*** (lu-crédzŭ) vb I lucrai (lu-crăĭ), lucram (lu-crámŭ), lucratã (lu-crá-tã), lucrari/lucrare (lu-crá-ri) – fac un lucru tra s-nj-amintu bana (sã-nj scot pãnea, s-analtsu-unã casã, etc.) *{ro: lucra} {fr: travailler} {en: work}* ex: lucredz eu tutã dzua; lucreadzã tu giunatic, s-ti tindzi tu-aushatic § ***lucrat*** (lu-crátŭ) adg lucratã (lu-crá-tã), lucrats (lu-crátsĭ), lucrati/lucrate (lu-crá-ti) – (omlu) tsi ari faptã un lucru; (lucrul) tsi easti faptu *{ro: lucrat} {fr: travaillé} {en: worked}* § ***lucrari/lucrare*** (lu-crá-ri) sf lucrãri (lu-crărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lucreadzã *{ro: acţiunea de a lucra; lucrare, lucru} {fr: action de travailler; travail} {en: action of working; work}* ex: trã lucrari, ficiorlu lucra; nãs

caplu nã minutã nu-l scoalã di lucrari (di la lucrul tsi-l fatsi) § ***nilucrat*** (ni-lu-crátŭ) adg nilucratã (ni-lu-crá-tã), nilucrats (ni-lu-crátsĭ), nilucrati/nilucrate (ni-lu-crá-ti) – tsi nu easti lucrat; (omlu) tsi nu-ari faptã un lucru *{ro: nelucrat}* *{fr: qui n'a (n'est) pas travaillé}* *{en: who has (that is) not worked}* ex: agrul eara nilucrat (agrul nu eara lucrat) § ***nilucrari/nilucrare*** (ni-lu-crá-ri) sf nilucrãri (ni-lu-crắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu lucreadzã *{ro: acţiunea de a nu lucra; nelucrare, inactivitate}* *{fr: action de ne pas travailler; inactivité}* *{en: action of not working; inactivity}* § ***paralucredz*** (pá-ra-lu-crédzŭ) vb I paralucrai (pá-ra-lu-crăĭ), paralucram (pá-ra-lu-crámŭ), paralucratã (pá-ra-lu-crá-tã), paralucrari/paralucrare (pá-ra-lu-crá-ri) – lucredz ma multu dicãt u caftã arada; lucredz multu di multu *{ro: lucra prea mult}* *{fr: travailler trop}* *{en: work too much}* § ***paralucrat*** (pá-ra-lu-crátŭ) adg paralucratã (pá-ra-lu-crá-tã), paralucrats (pá-ra-lu-crátsĭ), paralucrati/paralucrate (pá-ra-lu-crá-ti) – tsi easti lucrat ma multu di cum u caftã arada *{ro: lucrat peste măsură}* *{fr: travaillé trop}* *{en: worked too much}* § ***paralucrari/paralucrare*** (pá-ra-lu-crá-ri) sf paralucrãri (pá-ra-lu-crắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva paralucreadzã *{ro: acţiunea de a lucra prea mult; de a lucra peste măsură}* *{fr: action de trop travailler}* *{en: action of working too much}* § ***lucrãtor*** (lu-crã-tórŭ) sm, sf, adg lucrãtoarã (lu-crã-toá-rã), lucrãtori (lu-crã-tórĭ), lucrãtoari/lucrãtoare (lu-crã-toá-ri) – atsel tsi lu-arãseashti s-lucreadzã; un tsi lucreadzã; atsel tsi sh-amintã bana cu lucrul (ma multu cu mãna, nu cu mintea); lucrãtonj, argat, huzmichear, sirvitor *{ro: lucrător}* *{fr: travailleur}* *{en: worker}* ex: featã lucrãtoarã (tsi lucreadzã) § ***lucrãtonj*** (lu-crã-tónjĭŭ) sm, sf, adg lucrãtoanji/lucrãtoanje (lu-crã-toá-nji), lucrãtonj (lu-crã-tónjĭ), lucrãtoanji/lucrãtoanje (lu-crã-toá-nji) – (unã cu ***lucrãtor***) ex: lucrãtonjlu (atsel tsi lucreadzã) di foami nu moari; featã lucrãtoanji (tsi lucreadzã) § ***lãlãtoari/lãlãtoare*** (lã-lã-toá-ri) sf, adgf lãlãtori (lã-lã-tórĭ) – dzuã tsi nu easti Dumãnicã i dzuã pisimã, di sãrbãtoari; dzuã di lucru; dzuã lucrãtoari; lãvrãtoari *{ro: zi de lucru}* *{fr: jour ouvrable, non férié}* *{en: working day}* ex: mãni easti lãlãtoari (dzuã di lucru); nã dzuã lãlãtoari (lãvrãtoari); dzãlili lãlãtori suntu trã oarfãnj § ***lãvrãtoari/lãvrãtoare*** (lã-vrã-toá-ri) sf, adgf lãvrãtori (lã-vrã-tórĭ) – (unã cu ***lãlãtoari***)

luctu (lúc-tu) sn lucturi(?) (lúc-turĭ) – zbor nicunuscut tu dictsiunarlu-al T. Papahagi; pistipsim cã easti unã cu ***lut***[2] (= jali, lipi) ex: suschira ca di luctu (jali?)

lucumã (lu-cu-mắ) sm – vedz tu ***locmai***

lucumi/lucume (lu-cú-mi) sf lucunj (lu-cúnjĭ) – soi di dultseami (ca un aloat) faptã di niziste (colã) amisticatã cu siropi di zahari, (multi ori) nuts shi lugurii cu anjurizmã mushatã *{ro: rahat}* *{fr: pâte sucrée}* *{en: lokoum, Turkish delight}* ex: nã filipsi cu cãti unã lucumi

lucur (lú-curŭ) sn – vedz tu ***lucru***

lud (lúdŭ) sm, sf ludã (lú-dã), ludz (lúdzĭ), ludi/lude (lú-di) – njic (nat) faptu di-un bãrbat sh-unã muljari tsi nu suntu ncurunats un cu-alantu; luts, cochil, cochi, cochiul, copil, cupilciu, bashtu, doci *{ro: copil din flori}* *{fr: nouveau-né, bâtard, enfant naturel}* *{en: baby, bastard}* ex: di tsi mãdei ludzlji ãlj vãtãmats? § ***luts*** (lútsŭ) sm luts (lútsĭ) – (unã cu ***lud***) § ***ludeatsã*** (lu-deá-tsã) sf ludets (lu-détsĭ) – chirolu tsi sh-lu treatsi un lud cãt easti njic *{ro: pruncie (din flori)}* *{fr: enfance (d'un bâtard)}* *{en: childhood (of a bastard)}*

ludeatsã (lu-deá-tsã) sf – vedz tu ***lud***

lufe (lu-fé) sm lufedz (lu-fédzĭ) – atsea (paradzlji) tsi-lj si da a omlui cati stãmãnã (mes) trã lucrul tsi-lj lu fatsi a domnu-sui tsi lu-arugã; arugã, rugã, misto, pagã, platã *{ro: leafă, salariu}* *{fr: salaire}* *{en: salary}* ex: lji scãrchi lufelu; om cu lufe (misto)

lugaryeazmo (lu-gar-yĭaz-mó) sm – vedz tu ***luguryeazmo***

lugãrsescu (lu-gãr-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***lugursescu***

lugãrsiri/lugãrsire (lu-gãr-sí-ri) sf – vedz tu ***lugursescu***

lugãrsit (lu-gãr-sítŭ) adg – vedz tu ***lugursescu***

lugharyeazmo (lu-ghar-yĭaz-mó) sm lugharyeazmadz (lu-ghar-yĭaz-madzĭ) – unã cu ***lugaryeazmo***

lughearic (lu-ghĭá-ricŭ) adg – vedz tu ***luyearic***

lughearic (lu-ghĭá-ricŭ) adg lughearicã (lu-ghĭá-ri-cã), lughearits (lu-ghĭá-ritsĭ), lughearitsi/lughearitse (lu-ghĭá-ri-tsi) – tsi easti cu gustu tu zburãri (fatsi shicadz, ti fatsi s-arãdz, etc.); cari, cu purtarea-a lui, l-fatsi omlu s-lu-arãseascã shi s-va ta sã-sh treacã oara cu el; cu hari; cu gustu; simpatic, simbatic, haresh, harish, nostim, nustimac; (fig: lughearic = siluyearic, mintimen) *{ro: simpatic}* *{fr: sympatique}* *{en: likable}* ex: doilji nã suntu lughearits; cara s-eara cãt simiga di ac lughearicã (fig: mintimenã), nu fãtseai tsi featsish

lughrii/lughrie (lu-ghrí-i) sf lughrii (lu-ghríĭ) – unã cu ***lugrii***

lughumi/lughume (lu-ghú-mi) sf lughunj (lu-ghúnjĭ) – unã cu ***lugumi***

lughurii/lughurie (lu-ghu-rí-i) sf lughurii (lu-ghu-ríĭ) – unã cu ***lugurii***

lughursescu (lu-ghur-sés-cu) (mi) vb IV lughursii (lu-ghur-síĭ), lughurseam (lu-ghur-seámŭ), lughursitã (lu-ghur-sí-tã), lughursiri/lughursire (lu-ghur-sí-ri) – unã cu ***lugursescu***

lughursiri/lughursire (lu-ghur-sí-ri) sf lughursiri (lu-ghur-sírĭ) – unã cu ***lugursiri***

lughursit (lu-ghur-sítŭ) adg lughursitã (lu-ghur-sí-tã), lughursits (lu-ghur-sítsĭ), lughursiti/lughursite (lu-ghur-sí-ti) – unã cu ***lugursit***

lughuryeazmo (lu-ghur-yĭaz-mó) sm lughuryeazmadz (lu-ghur-yĭaz-madzĭ) – unã cu ***luguryeazmo***

lughuryisescu (lu-ghur-yi-sés-cu) (mi) vb IV lughuryisii (lu-ghur-yi-síĭ), lughuryiseam (lu-ghur-yi-seámŭ), lughuryisitã (lu-ghur-yi-sí-tã), lughuryisiri/lughuryisire (lu-ghur-yi-sí-ri) – unã cu ***luguryisescu***

lughuryisiri/lughuryisire (lu-ghur-yi-sí-ri) sf lughuryisiri (lu-ghur-yi-sírĭ) – unã cu ***luguryisiri***

lughuryisit (lu-ghur-yi-sítŭ) adg lughuryisitã (lu-ghur-yi-sí-tã), lughuryisits (lu-ghur-yi-sítsĭ), lughuryisiti/lughuryisite (lu-ghur-yi-sí-ti) – unã cu ***luguryisit***

lugrii/lugrie (lu-grí-i) sf – vedz tu ***lugurii***

lugumi/lugume (lu-ghú-mi) sf lugunj (lu-ghúnjĭ) – cali di sum loc (acupiritã nsus shi nghios, nastãnga sh-nandreapta), faptã (di oaminj i di fisi) tra s-poatã s-treacã dunjaea pri sum muntsã i sum apã (pri padi i ncãlar, cu trenlu i cu machina, etc.); lãgãmi, lãgumi, gãlumi, gãlãmi, glãmi, vii *{ro: canal subteran, tunel}* *{fr: canal souterrain}* *{en: tunnel}* ex: unã njicã lugumi § ***lãgãmi/lãgãme*** (lã-gắ-mi) sf lãgãnj (lã-gắnjĭ) – (unã cu ***lugumi***) § ***lãgumi/lãgume*** (lã-ghú-mi) sf lãgunj (lã-ghúnjĭ) – (unã cu ***lugumi***)

lugurii/lugurie (lu-gu-rí-i) sf lugurii (lu-gu-ríĭ) – lucru tsi poati si s-veadã cu ocljilj i cu mintea (tsi poati si s-avdã, si s-anjurdzeascã, si s-aducheascã cu deadzitli, etc.); lugrii, lucru; (expr: 1: ved luguria streasã = ved zori, ved cã s-mintescu lucrili; 2: cum sta luguria = tsi s-fatsi, cum suntu lucrili) *{ro: obiect, materie}* *{fr: objet, chose, matière}* *{en: object, thing, matter}* ex: cari u vidzu luguria streasã (expr: cari vidzu zori); shcurtul di minti lj-aspuni cum sta luguria (expr: tsi s-fatsi, cum sta lucrili) § ***lugrii/lugrie*** (lu-grí-i) sf lugrii (lu-gríĭ) – (unã cu ***lugurii***)

lugursescu (lu-gur-sés-cu) (mi) vb IV lugursii (lu-gur-síĭ), lugurseam (lu-gur-seámŭ), lugursitã (lu-gur-sí-tã), lugursiri/lugursire (lu-gur-sí-ri) – minduescu (cã un lucru easti bun i arãu, cã easti ghini si s-facã i s-nu s-facã un lucru, etc.); nj-va (nj-si dutsi) mintea (cã va s-facã tsiva, cã va yinã cariva, ta s-fac un lucru, etc.); nj-bag (nj-dzãc, nj-dau) cu mintea (ti-atseali tsi va-nj dzãcã i va-nj facã un, etc.); fac (tsãn) unã isapi (di exudli tsi fac, di paradzlji tsi-lj voi a unui, etc.); lu-am tri...; luguryisescu, minduescu, hãbãrsescu *{ro: socoti, calcula, presupune, închipui}* *{fr: compter, calculer; avoir l'intention, penser à}* *{en: calculate, think, suppose}* ex: mi lugursii (nj-feci isapea) ghini; multi lugursescu (minduescu) cã va si s-facã § ***lugursit*** (lu-gur-sítŭ) adg lugursitã (lu-gur-sí-tã), lugursits (lu-gur-sítsĭ), lugursiti/lugursite (lu-gur-sí-ti) – (lucru) tsi easti minduit; (isapi) tsi s-ari faptã, tsãnutã); tsi lu-am (lu-ai, lu-ati) tri...; luguryisit, minduit, hãbãrsit *{ro: socotit, calculat, presupus, închipuit}* *{fr: compté, calculé; avoir l'intention, pensé à}* *{en:

calculated, thought, supposed} § ***lugursiri/lugursire*** (lu-gur-sí-ri) sf lugursiri (lu-gur-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lugurseashti tsiva; luguryisiri, minduiri, hãbãrsiri *{ro: acţiunea de a socoti, de a calcula, de a presupune, de a-şi închipui; socotire, calculare, presupunere, închipuire} {fr: action de compter, de calculer; d'avoir l'intention, de penser à} {en: action of calculating, of thinking, of supposing to}* § ***lugãrsescu*** (lu-gãr-sés-cu) (mi) vb IV lugãrsii (lu-gãr-síĭ), lugãrseam (lu-gãr-seámŭ), lugãrsitã (lu-gãr-sí-tã), lugãrsiri/lugãrsire (lu-gãr-sí-ri) – (unã cu ***lugursescu***) ex: yinu-aoatsi s-nã lugãrsim; cum nj-u lugãrsescu (minduescu) mini, aestã nu poati s-hibã § ***lugãrsit*** (lu-gãr-sítŭ) adg lugãrsitã (lu-gãr-sí-tã), lugãrsits (lu-gãr-sítsĭ), lugãrsiti/lugãrsite (lu-gãr-sí-ti) – (unã cu ***lugursit***) ex: tuti suntu lugãrsiti sh-misurati § ***lugãrsiri/lugãrsire*** (lu-gãr-sí-ri) sf lugãrsiri (lu-gãr-sírĭ) – (unã cu ***lugursiri***) § ***luguryisescu*** (lu-gur-yi-sés-cu) (mi) vb IV luguryisii (lu-gur-yi-síĭ), luguryiseam (lu-gur-yi-seámŭ), luguryisitã (lu-gur-yi-sí-tã), luguryisiri/luguryisire (lu-gur-yi-sí-ri) – (unã cu ***lugursescu***) § ***luguryisit*** (lu-gur-yi-sítŭ) adg luguryisitã (lu-gur-yi-sí-tã), luguryisits (lu-gur-yi-sítsĭ), luguryisiti/luguryisite (lu-gur-yi-sí-ti) – (unã cu ***lugursit***) § ***luguryisiri/luguryisire*** (lu-gur-yi-sí-ri) sf luguryisiri (lu-gur-yi-sírĭ) – (unã cu ***lugursiri***)

lugursiri/lugursire (lu-gur-sí-ri) sf – vedz tu ***lugursescu***

lugursit (lu-gur-sítŭ) adg – vedz tu ***lugursescu***

luguryeazmo (lu-gur-yĭaz-mó) sm luguryeazmadz (lu-gur-yĭaz-madzĭ) – catortosea (numirlu) tsi s-aflã cãndu s-adunã ndauã numiri (tsi-aspun exudli fapti, pãradzlji tsi ari cariva ti loari di la altsã, etc.); atsea (paradzlji) tsi ari s-pãlteascã omlu trã mãcarea, bearea i durnjirea tsi u fatsi la unã hani; lugaryeazmo, isapi; hisapi, cicutealã, ricami *{ro: socotealã} {fr: compte, calcul} {en: account, calculation}* § ***lugaryeazmo*** (lu-gar-yĭaz-mó) sm lugaryeazmadz (lu-gar-yĭaz-madzĭ) – (unã cu ***luguryeazmo***)

luguryisescu (lu-gur-yi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***lugursescu***

luguryisiri/luguryisire (lu-gur-yi-sí-ri) sf IV – vedz tu ***lugursescu***

luguryisit (lu-gur-yi-sítŭ) adg IV – vedz tu ***lugursescu***

lui[1] (a lúĭ) pr pirs III – vedz tu ***el***

lui[2] (a lúĭ) pr pos ***a ljei***[2] (a ljĭéĭ), ***a lor***[2] (a lórŭ), ***a lor***[2] (a lórŭ) (*numinativ shi acuzativ; s-avdi di-aradã cu zborlu "a" nãinti*) – zbor tsi tsãni loclu-a numãljei a atsilui trã cari zburashti un cu cariva sh-cari ari un lucru, icã numa-a lucrului tsi lu-ari; zbor tsi aspuni cã un lucru easti a atsilui ti cari si zburashti; su, sa, lj, lã *{ro: lui, al lui, său, sa} {fr: son, le sien} {en: his}* ex: aestu easti fuslu-a lui; lucreadzã cu furca-a ljei; vidzurã cu ocljilj a lor tsi s-featsi n hoarã; calu-a lui shcljoapicã; oili-a lor suntu lãndziti § ***su*** (-sú) pr pos ***sa***[2] (-sa) (*formã shcurtã a pronumãljei posesivã "a lui" tsi s-adavgã tu bitisita-a zborlui*) – a lui, a ljei, lj *{ro: lui, al lui, său, su, sa} {fr: son, le sien, sa, la sienne} {en: his, her}* ex: aesti pronumi s-aflã ufilisiti cu ma multsãlj (ma nu tuts!) di oaminjlji dit fumealji (soi) ca, bunãoarã: bãrbatu-su, cumnatu-su, cumnatã-sa, dzinir-su, dadã-sa, fãrtatu-su, hilji-sa, hilj-su, hilji-su, lalã-su, mai-sa, nipoatã-sa, nipotu-su, nor-sa, nunã-sa, nunu-su, papu-su, pap-su, sinfadã-sa, soacrã-sa, socru-su, sor-sa, suratã-sa, tatã-su, tetã-sa, etc.; nu lj-avea vidzutã tatã-su (su = a lui, a ljei) shi dadã-sa (sa = a lui, a ljei) di multsã anj; socru-su (su = a lui, a ljei) cu soacrã-sa (sa = a lui, a ljei) bãna n Sãrunã; mai-sa dusi la casa-a cumnatã-sai; loclu a doamnã-sai eara mari; domnu-su a pãputsãljei; domnu-su a eapilor; domnu-su a pricilor; domnu-su a lor, doamnã-sa a lor; a domnu-sui a gãrdinãljei; dzãsh a afendu-sui; a hilji-sai shi a featã-sai, el nu lã deadi s-mãcã tsiva; dzãtsea a muljarã-sai zboarã uruti; dzãsi a nor-sai; a soacãr-sai nu-lj dzãsi tsiva § ***lj***[4] (-ljĭ) pr pos ***lã***[2] (-lã) (*formã shcurtã a pronumãljei posesivã "a lui" shi "a lor" tsi s-adavgã tu bitisita-a zborlui*) – a lui, a lor *{ro: lui, al lui, său, su, sa} {fr: son, le sien, sa, la sienne} {en: his, her}* ex: intrãm tu casa-lj (lj = a lui, a ljei) mushatã; calu-lj (lj = a lui, a ljei) shcljupica; oaea-lj (lj = a lui, a ljei) eara lãndzitã; caplu-lj (lj = a lui, a ljei) s-avea alghitã; inima-lj (lj = a lui, a ljei) trimbura di lãhtarã; ficiorlji-lj (lj = a lui, a ljei) shi featili-lj (lj = a lui, a ljei) armasirã acasã; dipusirã tu hoara-lã (lã = a lor); di mirã-lã (lã = a lor) agiutats; au casa-lã (lã = a lor) mplinã; pristi tutã-lã (lã = a lor) avearea; eali armãn vedui ntreaga-lã (lã = a lor) banã; tuts mutrescu s-nã lja di partea-lã (lã = a lor); trã ninti-lã (lã = a lor) lucrarea; omlu-lã (lã = a lor) eara om bun; oili-lã (lã = a lor) fitarã; birbetslji-lã (lã = a lor) lãndzidzãrã; tsi eara doi-lã? (doilji elj, un a alãntui, un cu-alantu)?; lã ded (lã *pr pirs* = a lor) lucrili a lor-lã (lã *pr pos* = a lor)

lujar (lu-járŭ) sn lujari/lujare (lu-já-ri) – loclu iu sh-trec, di-aradã noaptea, (iu dormu, dizvursescu i sh-aflã apanghiu) oaminjlji, prãvdzãli, puljlji, etc.; loji, loj, yitachi, ashtirnut, culcush, pitulj, pãtulj, buloc, scrob *{ro: culcush, vizuină} {fr: gîte, tanière, antre, terrier} {en: resting place, lair, den}* ex: lujarlu (culcushlu, yitachea) a treilor drats; lj-adusi s-li mãcã tu lujar (yitachi, loji); un lup, ishit dit lujar § ***loj*** (lójŭ) sn lojuri (ló-jurĭ) – (unã cu ***lujar***) ex: vulpea aflã lojlu (yitachea) aratsi § ***loji/loje*** (ló-ji) sf loji (lójĭ) – (unã cu ***lujar***) ex: luplu fudzi dit loji (yitachi); agudit un ljepur tu loj (lujarlu-a lui) § ***lujescu*** (lu-jés-cu) vb IV lujii (lu-jíĭ), lujam (lu-jeámŭ), lujitã (lu-jí-tã), lujiri/lujire (lu-jí-ri) – mi trag (escu, mi-adun) tu un lujar (tra s-dormu, s-dizvursescu, s-nj-aflu apanghiu, etc.); chindruescu iuva tra s-dizvursescu *{ro: sta în vizuină, face un popas} {fr: être dans un terrier; avoir une retraite, faire halte} {en: take refuge tu a lair, make a halt}* ex: vulpea lujashti (sh-ari loja) tu aestu cufal; lujim (chindruim) Trãpseani, unã hoarã; aoa luji (sh-aflã culcushlu) vãrnu tserbu § ***lujit*** (lu-jítŭ) adg lujitã (lu-jí-tã), lujits (lu-jítsĭ), lujiti/lujite (lu-jí-ti) – cari s-ari traptã tu loji; cari chindrueashti *{ro: care stă în vizuină, care face un popas} {fr: qui est resté dans un terrier; qui a fait halte} {en: who took refuge in a lair, who made a halt}* § ***lujiri/lujire*** (lu-jí-ri) sf lujiri (lu-jírĭ) – trãdzearea i armãnearea tu loji; chindruiri *{ro: acţiunea de a adăposti în vizuină, de a face popas; adăpostire în vizuină, facere popas} {fr: action de rester dans un terrier, de faire halte} {en: action of taking refuge in a lair, of making a halt}*

lujescu (lu-jés-cu) vb IV – vedz tu ***lujar***

lujiri/lujire (lu-jí-ri) sf – vedz tu ***lujar***

lujit (lu-jítŭ) adg – vedz tu ***lujar***

lulachi (lu-láchĭŭ) sn lulachiuri (lu-lá-chĭurĭ) – 1: unã plantã cari (cu hirbearea) da unã hromã albastrã-vinitã cu cari s-buisescu stranji; 2: hroma datã di lulachi; civitlii, vinit, njirlu; (expr. id lulachi = muceali di sudoari) *{ro: civit, planta indigo, culoarea indigo} {fr: couleur bleu foncé} {en: indigo plant; a blue dark color as that from the indigo plant}* ex: vãpsim cu lulachi; caljlji-s lulachi (expr: muceali-vinits di sudoari), coada, vãrvurã tu vimtu

lule (lu-lé) sm luledz (lu-lédzĭ) – hãlati (ca ciubuchea) cu cari s-bea (s-tradzi, s-fumeadzã) tutumea, tsi ari dauã pãrtsã: unã parti easti ca unã soi di lingurã (iu s-bagã tutumea s-ardã) sh-alantã parti unã coadã (ma shcurtã di-atsea di ciubuchi), goalã nãuntru, pri iu s-soarbi fumlu dit tutumea tsi ardi; lulei, ciubuchi, cibucã *{ro: lulea, pipă} {fr: pipe} {en: pipe}* ex: dit lule cum fumlu-l sorghi § ***lulei/lulee*** (lu-lé-i) sf lulei (lu-léĭ) – (unã cu ***lule***) ex: luleea di la ciubuca-atsea cu imamea (?) di chihlibari

lulec (lu-lécŭ) sm – vedz tu ***lelic***

lulei/lulee (lu-lé-i) sf – vedz tu ***lule***

luludã (lu-lú-dã) sf luludz (lu-lúdzĭ) – partea mushatã, cu multi hromati shi anjurzitoari dit unã plantã (iu trag alghinjli di sh-lja luguria cu cari sh-fac njarea sh-tseara) sh-dit cari es simintsãli dupã tsi s-usucã; unã plantã (ca unã earbã) tsi da ahtãri lãludz; lãludã, floarã, floari, florã, lilici, cicechi, anthi; (expr: luludz la caplu-ts! = s-ti ved mortu!) *{ro: floare} {fr: fleur} {en: flower}* § ***lãludã*** (lã-lú-dã) sf lãludz (lu-lúdzĭ) – (unã cu ***luludã***) § ***luludã galbinã*** (lu-lú-dã gál-bi-nã) sf – unã soi di luludã cari, dit hirbearea-a truplui shi a arãdãtsinãljei a ljei, si scoati unã bueauã galbinã cu cari s-buisescu tsãsãturi *{ro: lumânărică} {fr: molène; cierge de Notre-Dame} {en: mullein}* § ***luludyisescu*** (lu-lud-yi-sés-cu) vb IV luludyisii (lu-lud-yi-síĭ), luludyiseam (lu-lud-yi-seámŭ), luludyisitã (lu-lud-

yi-sí-tã), luludyisiri/luludyisire (lu-lud-yi-sí-ri) – (plantã, pom) fatsi (scoati, da, s-acoapirã cu, etc.) luludz; nfluresc, ãnfluresc, anfluresc, fliturisescu {ro: înflori} {fr: fleurir} {en: flower} ex: ponjlji luludyisirã (scoasirã luludz) § ***luludyisit*** (lu-lud-yi-sítŭ) adg luludyisitã (lu-lud-yi-sí-tã), luludyisits (lu-lud-yi-sítsĭ), luludyisiti/luludyisite (lu-lud-yi-sí-ti) – cari ari faptã (scoasã, datã, s-ari acupiritã cu) luludz; nflurit, ãnflurit, anflurit, fliturisit {ro: înflorit} {fr: fleuri} {en: flowered} § ***luludyisiri/luludyisire*** (lu-lud-yi-sí-ri) sf luludyisiri (lu-lud-yi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cându tsiva luludyiseashti; nfluriri, ãnfluriri, anfluriri, fliturisiri {ro: acţiunea de a înflori, înflorire} {fr: action de fleurir; fleuraison} {en: action of flowering}

luludã galbinã (lu-lú-dã gál-bi-nã) sf – vedz tu ***luludã***

luludhã (lu-lú-dhã) sf luludz (lu-lúdzĭ) – unã cu ***luludã***

luludhyisescu (lu-ludh-yi-sés-cu) vb IV luludhyisii (lu-ludh-yi-sîĭ), luludhyiseam (lu-ludh-yi-seámŭ), luludhyisitã (lu-ludh-yi-sí-tã), luludhyisiri/luludhyisire (lu-ludh-yi-sí-ri) – unã cu ***luludyisescu***

luludhyisiri/luludhyisire (lu-ludh-yi-sí-ri) sf luludhyisiri (lu-ludh-yi-sírĭ) – unã cu ***luludyisiri***

luludhyisit (lu-ludh-yi-sítŭ) adg luludhyisitã (lu-ludh-yi-sí-tã), luludyisits (lu-ludh-yi-sítsĭ), luludhyisiti/luludhyisite (lu-ludh-yi-sí-ti) – unã cu ***luludyisit***

luludyisescu (lu-lud-yi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***luludã***

luludyisiri/luludyisire (lu-lud-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***luludã***

luludyisit (lu-lud-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***luludã***

lu-lu-lu! (lú-lú-lú!) inter – zbor cu cari dada (omlu) caftã s-lu facã natlu s-lu-acatsã somnul; lju-lju-lju!; nani; (expr: 1: fatsi lu-lu-lu = doarmi; 2: fã lu-lu-lu = dornji, ncljidi ocljilj, dashlu-ali dadi, njiclu-a meu!, etc.) {ro: nani; etc.} {fr: dors, fait dodo!; etc.} {en: sleep well, my little baby!; etc.} § ***lju-lju-lju!*** (ljĭú-ljĭú-ljĭú!) inter – (unã cu ***lu-lu-lu!***)

lulustrufã (lu-lus-trú-fã) sf lulustrufi/lulustrufe (lu-lus-trú-fi) – plantã njicã, cu trup shcurtu tsi fatsi lãludz albi shi yimishi njits, aroshi, tsi-anjurdzescu multu mushat; poama faptã di aestã plantã; lilishtrufã, afrangã, frangã, frandzu, cãpshunã, cãpshanã, cãrpãshinã, cãpushi, gljurã {ro: fragă, căpşună} {fr: fraise} {en: strawberry} ex: loc mplin cu mãnazi sh-cu lulustrufi § ***lilishtrufã*** (li-lish-trú-fã) sf lilishtrufi/lilishtrufe (li-lish-trú-fi) – (unã cu ***lulustrufã***)

lumachi/lumache (lu-má-chi) sf lumãchi (lu-mắchĭ) – brats (limnos) tsi creashti di pri truplu-a unui arburi (pom) i creashti di pri un altu brats limnos ma gros; alumachi, alãmachi, alneauã, angheauã, cãrcoci, crancã, crangã, creangã, grangã, dãrmã, drãmã, deagã, degã, dushcu {ro: ramură} {fr: branche, rameau} {en: branch} ex: deadi la catiun cãti unã lumachi veardi di chin; mi nfãrmãcai cu schinjlji di-alumachi; lãili mãnj di toamnã trãdzea lumãchi azvarna; vãrã pravdã, lj-u intrã a lumachiljei sh-u mãcã cu frãndzã cu tut § ***alumachi/alumache*** (a-lu-má-chi) sf alumãchi (a-lu-mắchĭ) – (unã cu ***lumachi***) ex: un platan cu alumãchili teasi; cuclu bati pi-alumachi; cãdea di pri alumãchi; alumãchili s-frãngu di poami; tut ma s-dipunea di pri alumachi; frãndzãli s-arupea shi cãdea di pri alumãchi § ***alãmachi/alãmache*** (a-lã-má-chi) sf alãmãchi (a-lã-mắchĭ) – (unã cu ***lumachi***) § ***lumãchitsã*** (lu-mã-chí-tsã) sf lumãchitsã (lu-mã-chí-tsã) – njicã lumachi; climbuci, aluneauã, dãrmãtseauã, surtseauã {ro: rămurea} {fr: petite branche} {en: small branch} ex: plãntã aestã lumãchitsã (njicã-alumachi) § ***alumãchios*** (a-lu-mã-chĭósŭ) adg alumã-chioasã (a-lu-mã-chĭoá-sã), alumãchiosh (a-lu-mã-chĭóshĭ), alumãchioasi/alumãchioase (a-lu-mã-chĭoá-si) – (arburi, pom) tsi ari multi shi ndisati alumãchi; digos {ro: rămuros} {fr: branchu, rameux} {en: with many branches} § ***alneauã*** (al-neá-ŭã) sf alnei (al-néĭ) shi alneali/alneale (al-neá-li) – (unã cu ***lumachi***) ex: cu birbilj pri cati alneauã § ***aluneauã*** (a-lu-neá-ŭã) sf alunei (a-lu-néĭ) – njicã alneauã; dãrmãtseauã, surtsea-uã, lumãchitsã {ro: rămurea} {fr: petite branche} {en: small branch} ex: di alunei (njits alumãchi) crivati-lj featsi § ***lumãchisescu*** (lu-mã-chi-sés-cu) vb IV lumãchisii (lu-mã-chi-sîĭ), lumãchiseam (lu-mã-chi-seámŭ), lumãchisitã (lu-mã-chi-sí-tã), lumãchisiri/lumãchisire (lu-mã-chi-sí-ri) – (arburli) ãlj crescu lumãchi; (arburli) fatsi sã-lj creascã multi lumãchi; talj lumãchi dit un arburi tra s-lu fac s-aibã ma putsãni lumãchi; cur frãndzãli di pi lumãchi – {ro: rămuri; elaga (tăia, curăţa arborele de ramuri); curăţa ramuri de frunze} {fr: pousser des branches; devenir touffu; élaguer (couper des branches), ébrancher; éffeuiller} {en: grow branches; become bushy; prune (trees), cut off leaves} ex: lumãchisi (curã di pi-alumãchi) multi frãndzã § ***lumãchisit*** (lu-mã-chi-sítŭ) adg lumãchisitã (lu-mã-chi-sí-tã), lumãchisits (lu-mã-chi-sítsĭ), lumãchisiti/lumãchisite (lu-mã-chi-sí-ti) – tsi lj-ari criscutã lumãchi; tsi easti tufos (cu multi lumãchi); tsi-lj si curarã frãndzi di pi lumãchi) {ro: rămurit; elagat (cu ramuri tăiate); cu ramuri curăţate de frunze} {fr: qui a fait des branches; devenu touffu; élagué, ébranché} {en: who has grown branches; which became bushy; pruned, with leaves cut off} § ***lumãchisiri/lumãchisire*** (lu-mã-chi-sí-ri) sf lumãchisiri (lu-mã-chi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cându s-lumãchiseashti un arburi {ro: acţiunea de a face ramuri, de a elaga; rămurire, elagare} {fr: action de pousser des branches; de devenir touffu; d'élaguer, d'ébrancher} {en: action of growing branches; of becoming bushy; of pruning, of cutting off leaves}

lumãchisescu (lu-mã-chi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***lumachi***

lumãchisiri/lumãchisire (lu-mã-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***lumachi***

lumãchisit (lu-mã-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***lumachi***

lumãchitsã (lu-mã-chí-tsã) sf – vedz tu ***lumachi***

lumbar (lum-bárŭ) sm – vedz tu ***bumbar***[1]

lumbardã (lum-bár-dã) sf – vedz tu ***lãmbii***

lumbardhã (lum-bár-dhã) sf lumbãrdzã (lum-bắr-dzã) – unã cu ***lumbardã***

lumbãrsescu (lum-bãr-sés-cu) vb IV – vedz tu ***lãmbii***

lumbãrsiri/lumbãrsire (lum-bãr-sí-ri) sf – vedz tu ***lãmbii***

lumbãrsit (lum-bãr-sítŭ) adg – vedz tu ***lãmbii***

lumbrisescu (lum-bri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***lãmbii***

lumbrisiri/lumbrisire (lum-bri-sí-ri) sf – vedz tu ***lãmbii***

lumbrisit (lum-bri-sítŭ) adg – vedz tu ***lãmbii***

lumbrusescu (lum-bru-sés-cu) vb IV – vedz tu ***lãmbii***

lumbrusiri/lumbrusire (lum-bru-sí-ri) sf – vedz tu ***lãmbii***

lumbrusit (lum-bru-sítŭ) adg – vedz tu ***lãmbii***

lumescu (lu-més-cu) adg – vedz tu ***lumi***

lumi/lume sf (lú-mi) sf lumi/lume (lú-mi) – multimi di oaminj adunats tu-un loc; multimi di oaminj tsi au idyili hãri (tsi pot s-hibã di idyea mileti, tsi pot facã idyiul lucru, tsi pot s-aibã idyiul scupo, etc.); tuts oaminjlji shi tuti lucrili dit ãntreglu loc; alumi, dunjauã, dunjai, cozmu, plasi, oaminj, lao, popul, ciu-plicheauã; (expr: 1: lumea-alantã = lumea (din tser) a mortsã-lor, dit paradis sh-dit colasi; 2: mi duc (trag) tu lumea-alantã = lji ncljid ocljilj, mor; 3: lumi bunã = oaminj tinjisits, di fumea-lji bunã, di ugeachi, di mãnicã bunã, di scarã-analtã; 4: a mea-i lumea = bãnedz ghini, hiu hãrios, am di tuti; 5: nj-ljau lumea n cap = fug iuva diparti (cã, aoa iu mi-aflu tora, easti tsiva tsi mi-ari cãrtitã multu); 6: es tu lumi = es nafoarã tu migdani s-mi-aspun tra s-hiu vidzut di oaminj (s-mi pruved, s-mi cãmã-rusescu, di-aclo iu earam ncljis ãn casã) {ro: lume, societate, mulţime} {fr: monde, sociètè, gens} {en: world. people, crowd} ex: tuts eara-lj tu lumea-alantã (expr: avea moartã); trapsi tu lumea-alantã (expr: muri); lumea-i scarã: altu s-alinã, altu dipuni; om di lumi bunã (expr: di fumealji bunã, di ugeachi); ia, lumea treatsi (laolu treatsi) n cali sh-di somnu s-sãturarã; cum mor lumi (oaminj); cãti plãnguri au lumea (oaminjlji); u lja di gushã, di dzãtseai, c-a lui i lumea (expr: di dzãtseai cã ari di tuti sh-cã di-aoa sh-ninti va bãneadzã hãrios); fumealja nu nj-u-alãsai si s-cãcãruseascã (si ngljatsã) la ushili a lumilor § ***alumi/alume*** sf (a-lú-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***lumi***) § ***lumescu*** (lu-més-cu) adg lumeascã (lu-meás-cã), lumeshtsã (lu-mésh-tsã), lumeshti (lu-mésh-ti) – tsi ari s-facã cu lumea; tsi easti dit lumi; tsi easti ca lumea {ro: lumesc} {fr: mondain} {en: wordly} ex: lucrili lumeshti (dit lumi)

luminari/luminare (lu-mi-ná-ri) sf – vedz tu ***lunjinã, tsearã***

luminã (lu-mí-nã) sf luminj (lu-mínjĭ) – unã cu ***lunjinã***

lumptari/lumptare (lump-tá-ri) sf – vedz tu ***alumtã***

lumptat (lump-tátŭ) adg – vedz tu ***alumtã***

lumptã (lúmp-tã) sf – vedz tu ***alumtã***

lumptu (lúmp-tu) (mi) vb I – vedz tu ***alumtã***

lumtar (lum-tárŭ) adg – vedz tu ***numtã***

lumtari/lumtare (lum-tá-ri) sf – vedz tu ***alumtã***

lumtash (lum-táshĭŭ) adg – vedz tu ***alumtã***

lumtat (lum-tátŭ) adg – vedz tu ***alumtã***

lumtã[1] (lúm-tã) sf lumti/lumte (lúm-ti) – vedz tu ***alumtã***

lumtã[2] (lúm-tã) sf – vedz tu ***numtã***

lumtu (lúm-tu) (mi) vb I – vedz tu ***alumtã***

luna mplinã – vedz tu ***mplin***

luna mplinã (lú-na mplí-nã) sf – vedz tu ***lunã***[1]

luna noauã (lú-na noá-ŭã) sf – vedz tu ***lunã***[1]

lunarili/lunarile (lu-ná-rili) sf pl – vedz tu ***lunã***[1]

lunatic (lu-ná-ticŭ) adg – vedz tu ***lunã***[1]

lunã[1] (lú-nã) sf lunj (lúnjĭ) shi luni/lune (lú-ni) – 1: lucrul tsi s-minã n tser deavãrliga loclui, tsi-l videm noaptea namisa di steali, multi ori ca un tserclju galbin tsi da lunjinã (deadun cu stealili) di videm noaptea; 2: chirolu tsi-lj lja a lunãljei s-neagã deavãrligalui loclui, di-aradã vãrã 29 di dzãli; 3: a doauãsprãdzatsea parti a anlui tsi ari di-aradã 30 i 31 di dzãli, afoarã di Shcurtul cari poati s-aibã 28 (sh-la patrulji anj, 29) di dzãli; mes; (expr: 1: ***luna mplinã*** = luna cãndu s-veadi ntreagã (cã loclu s-aflã namisa di soari shi lunã, shi di pri loc s-veadi nreaga fatsã arucutoasã a lunãljei lunjinatã di soari); 2: ***luna noauã*** = luna cãndu s-aflã namisa di soari shi loc (cãndu di pri loc s-veadi mash fatsa-a ljei scutidoasã, nilunjinatã di soari); 3: ari lunã n cap = nu-ari dip peri ãn cap, easti chel, calvu; 4: dzãna Lunã = unã dzãnã dit pãrmiti; 5: loari di lunã = unã lãngoari tsi s-aspuni la om cu cufurealã sh-arcoari) *{ro: lună (astrul); luna (de zile)}* *{fr: lune; mois}* *{en: moon; month}* ex: noaptea-aestã deadi luna; sh-noaptea avem lunjinã niscãntiori di la lunã; s-afireashti ca luna di soari; lunã, lunã noauã, dã-nj pãni cu oauã, sã nj-u bag tu mãnicã, sã nj-u mãc Dumãnicã; doauã luni shi doi sori; s-ti duts la dzãna Lunã; s-nã dats pi Marusha, alba lunã (albã ca luna); ahiursi si s-mãcã luna; chiru luna (nu s-veadi dip luna cã easti acupiritã di-aumbra-a loclui); tricu unã lunã (un mes) di dzãli, tricurã dauã lunj (mesh) § ***lunarili/lunarile*** (lu-ná-ri-li) sf pl articulat – chirearea di sãndzi tsi u-ari unãoarã pi mes muljarea (cari easti tu ilichia tsi poati s-cadã greauã shi s-facã njits); arãdz, mes *{ro: menstruație}* *{fr: menstruation}* *{en: menstruation}* § ***lunatic*** (lu-ná-ticŭ) adg lunaticã (lu-ná-ti-cã), lunatits (lu-ná-titsĭ), lunatitsi/lunatitse (lu-ná-ti-tsi) – om tsi imnã noaptea tu somnu fãrã sã shtibã iu s-dutsi shi tsi fatsi; (fig: lunatic = tsi easti ca glar, lishor la minti, tsi sh-alãxeashti lishor mintea) *{ro: lunatic}* *{fr: lunatique}* *{en: lunatic}*

lunã[2] (lú-nã) sf – vedz tu ***alun***

luncar (lun-cárŭ) adg – vedz tu ***luncã***

luncã (lún-cã) sf luntsi (lún-tsi) – cãmpu goalish, cu earbã shi fãrã ponj (multi ori di mardzinea di-arãu, pristi cari s-vearsã arãulu cãndu yini cu apã multã); gulivragã *{ro: luncă}* *{fr: vallée longue, large et herbeuse; prairie}* *{en: long valley along rivers, wide and grassy, prairie}* ex: tu lunca-aestã suntu multi hori armãneshti § ***luncar*** (lun-cárŭ) adg luncarã (lun-cá-rã), luncari (lun-cárĭ), luncari/luncare (lun-cá-ri) – un tsi bãneadz tu luncã *{ro: luncar}* *{fr: habitant d'une "luncã"}* *{en: inhabitant of a "luncã"}* ex: yin luncarlji

lunda (lún-da) – lundalui; dirivatã (gerundziu) di-a verbului "ljau"; vedz ***ljau***

lunda (lún-da) – vedz tu ***ljau***

lundalui (lún-da-luĭ) – lunda; dirivatã (gerundziu) di-a verbului "ljau"; vedz ***ljau***

lundalui (lún-da-luĭ) – vedz tu ***ljau***

lundzeami/lundzeame (lun-dzeá-mi) sf – vedz tu ***lungu***

lundzeari/lundzeare (lun-dzeá-ri) sf – vedz tu ***lungu***

lundzescu (lun-dzés-cu) (mi) vb IV shi II – vedz tu ***lungu***

lundzimi/lundzime (lun-dzí-mi) sf – vedz tu ***lungu***

lundzin (lun-dzínŭ) adg – vedz tu ***lungu***

lundziri/lundzire (lun-dzí-ri) sf – vedz tu ***lungu***

lundzit (lun-dzítŭ) adg – vedz tu ***lungu***

lungã (lún-gã) sf fãrã pl – umflarea-a cicioarilor di-arcoari *{ro: umflătură la picioare din cauza frigului}* *{fr: enflure des pieds à cause du froid}* *{en: foot swelling because of cold}*

lungã[*] (lún-gã) – fim sing di la adg "lungu"; vedz ***lungu***

lungu (lún-gu) adg lungã (lún-gã), lundzi (lún-dzi), lundzi/lundze (lún-dzi) – (lucru) tsi easti strimtu di-unã parti, ma tr-alantã parti, un capit easti diparti di-alantu; (omlu) tsi easti analtu (shi suptsãri); (loc) tsi sã ntindi multu di-unã parti (di la un capit la-alantu) ma putsãn di-alantã; (chiro) tsi tsãni multu; etc.; mari, multu, analtu, diparti, etc. *{ro: lung}* *{fr: long}* *{en: long}* ex: cãdzu tu-un somnu lungu (tsi tsãnu multu); omlu-aestu easti lungu (analtu shi suptsãri) ca lefca; isturia-a ta easti lungã; loai nã vigã lungã tra s-agiungu; easti cama lungã di-a ta § ***lundzimi/lundzime*** (lun-dzí-mi) sf lundzinj (lun-dzínjĭ) – dipãrtarea dit-un loc tu altu; mãrimea tsi u-ari un lucru (om, loc, chiro, etc.) tu partea iu easti lungu; lundzeami *{ro: lungime}* *{fr: longueur}* *{en: length}* ex: lundzimea (partea-atsea lunga) a ayinjiljei eara di-unã njilji di cots, lãrdzimea di shasi suti § ***lundzeami/lundzeame*** (lun-dzeá-mi) sf lundzenj (lun-dzénjĭ) – (unã cu ***lundzimi***) § ***lundzin*** (lun-dzínŭ) adg lundzinã (lun-dzí-nã), lundzinj (lun-dzínjĭ), lundzini/lundzine (lun-dzí-ni) – tsi ari banã lungã; tsi bãneadzã multsã anj; urari faptã-a unui tra s-bãneadzã multsã anj *{ro: cu viață lungă}* *{fr: qui vit, qui vive longtemps}* *{en: who lives longtime}* ex: s-nã bãneadzã hãrioasã shi lundzinã (multsã anj); lundzinã (cu lungã banã) s-ti ved § ***dealungului*** (dea-lún-gu-luĭ) adv – piningã mardzinea-a unui lucru lungu; di la un capit la-alantu *{ro: de-a lungul}* *{fr: le long de, en travers}* *{en: along, alongside, throughout}* ex: armãnlu eara nvitsat s-tragã dealungului cu meshlji (deadun cu meshlji tri trec un dupã-alantu; multu chiro); u lo dealungului di-arãu (piningã-arãu) § ***lundzescu*** (lun-dzés-cu) (mi) vb IV shi II lundzii (lun-dzíĭ), lundzeam (lun-dzeámŭ), lundzitã (lun-dzí-tã), lundziri/lundzire (lun-dzí-ri) shi lundzeari/lundzeare (lun-dzeá-ri) – fac un lucru s-hibã cama lungu; tindu un lucru s-lu fac ma lungu; adavgu tsiva la un lucru tra s-lu fac ma lungu; (ficior) creashti tu boi; mãrescu, analtsu, crescu, etc. (expr: mi lundzescu = mi tindu tu crivati ta s-dormu, cã escu avursit, lãndzit, etc.) *{ro: lungi}* *{fr: allonger; prolonger}* *{en: lengthen}* ex: umbrãtsli a muntsãlor s-lundzea (s-fãtsea ma mãri, ma lundzi); s-alundzi (s-featsi ma lungu) deaghinealui; Dumnidzã s-lundzeascã dzãlili (s-u facã ma lungã bana) a amirãlui; ficiorlu lundzi (criscu multu tu boi) multu di cãndu nu lu-am vidzutã § ***lundzit*** (lun-dzítŭ) adg lundzitã (lun-dzí-tã), lundzits (lun-dzítsĭ), lundziti/lundzite (lun-dzí-ti) – tsi s-ari faptã cama lungu (cã ari criscutã, cã s-ari teasã, cã-lj s-ari adãvgatã tsiva, etc.) *{ro: lungit}* *{fr: allongé; prolongé}* *{en: lengthened}* ex: di bun sãnãtos ãl vidzu lundzit (expr: lãndzit sh-tes tu crivati) § ***lundziri/lundzire*** (lun-dzí-ri) sf lundziri (lun-dzírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-lundzeashti *{ro: acțiunea de a lungi}* *{fr: action d'allonger; de prolonger}* *{en: action of lengthening}* § ***lundzeari/lundzeare*** (lun-dzeá-ri) sf lundzeri (lun-dzérĭ) – (unã cu ***lundziri***) § ***prilungu*** (pri-lún-gu) adv – trã multu chiro; tsi easti ca lungu; (boatsi) tsi dãnãseashti (tsãni) multu chiro *{ro: prelung}* *{fr: longument}* *{en: lengthily, for a long time}* ex: boulu mudzi prilungu (trã multu chiro) § ***sprilungu*** (spri-lún-gu) adg sprilungã (spri-lún-gã), sprilundzi (spri-lún-dzi), sprilundzi/sprilundze (spri-lún-dzi) – tsi s-aspuni ca lungu; tsi tsãni ca multu chiro; spirlungu, spirlungos *{ro: prelung}* *{fr: allongé}* *{en: lengthened, prolonged}* ex: fata-a ljei sprilungã (ca lungã) § ***spirlungu*** (spir-lún-gu) adg spirlungã (spir-lún-gã), spirlundzi (spir-lún-dzi), spirlundzi/spirlundze (spir-lún-dzi) – (unã cu ***sprilungu***) § ***spirlungos*** (spir-lun-gósŭ) adg spirlungoasã (spir-lun-goá-sã), spirlungosh (spir-lun-góshĭ), spirlungoasi/spirlungoase (spir-lun-goá-si) – (unã cu ***sprilungu***) § ***spirlundzescu*** (spir-lun-dzés-cu) (mi) vb IV spirlundzii (spir-lun-dzíĭ), spirlun-dzeam (spir-lun-dzeámŭ), spirlundzitã (spir-lun-dzí-tã), spirlundziri/spirlundzire (spir-lun-dzí-ri) – tsi s-fatsi ma lungu di cum eara ma ninti; tsi s-mata lundzeashti *{ro: prelungi}* *{fr: rendre plus long}* *{en: lengthen more}* § ***spirlundzit*** (spir-lun-

dzítŭ) adg spirlundzitã (spir-lun-dzí-tã), spirlundzits (spir-lun-dzítsĭ), spirlundziti/spirlundzite (spir-lun-dzí-ti) – tsi easti faptu s-hibã ma lungu di cum eara ma ninti *{ro: prelungit}* *{fr: rendu plus long}* *{en: lengthened more}* § ***spirlundziri/spirlundzire*** (spir-lun-dzí-ri) sf spirlundziri (spir-lun-dzírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru si spirlundzeashti *{ro: acţiunea de a prelungi; prelungire}* *{fr: action de rendre plus long}* *{en: action of lengthening more}*

lunguros (lun-gu-rósŭ) adg – vedz tu ***lãngoari***

Luni (Lúnĭ) sf Luni (Lúnĭ) – prota dzuã dit stãmãnã (cãndu stãmãna nchiseashti cu Lunea), namisa di Dumãnicã shi Martsã *{ro: luni}* *{fr: lundi}* *{en: Monday}* ex: unã Luni, di cãtrã searã; Lunea tricu shi nu u-aduchim; Lunea easti dzua ntãnja a stãmãnãljei

lunizmã (lú-niz-mã) sf – vedz tu ***alunizmã***

lunjinari/lunjinare (lu-nji-ná-ri) sf – vedz tu ***lunjinã***

lunjinat (lu-nji-nátŭ) adg – vedz tu ***lunjinã***

lunjinã (lu-njí-nã) sf lunjinj (lu-njínjĭ) – izvurlu di-atsea tsi nã fatsi s-putem s-videm lucri; atsea tsi-avem cãndu nu fatsi scutidi; atsea tsi fatsi ca s-aduchim lucrili ma lishor; fexi, fanã, limpidzãmi, licur, etc.; (fig: 1: lunjinã = oclji, videari, videalã; expr: 2: ãnj vindu sh-lunjina = va fac tut tsi pot, va mi fac curbani, va dau tut tsi am; 3: lunjina yii = lunjina loatã ti Pashti di la bisearicã) *{ro: luminã, vedere, claritate, luciu}* *{fr: lumière, vue, clarté, lueueur}* *{en: light, sight, clarity, glimmer}* ex: arãulu ardi sh-lunjinj (fexi) nu ari; si-ts fats lunjinã (fexi) s-vedz ca s-trets; hii tinir shi cu lunjinã (videari); pãnã nu va-lj dats lunjina (videala) a dzãnlui; ari putearea s-v-arapã lunjina (videarea) dintr-oclji; sh-avea vindutã sh-lunjina (expr: deadi tut tsi-avea; li-avea faptã tuti curbani); l-vream ca lunjina (ocljilj, videarea) din cap; s-aducã lunjinã yii (expr: lunjina di Pashti di la nyearea-a Hristolui) – ***lunjinedz*** (lu-nji-nédzŭ) vb I lunjinai (lu-nji-náĭ), lunjinam (lu-nji-námŭ), lunjinatã (lu-nji-ná-tã), lunjinari/lunjinare (lu-nji-ná-ri) – fac tsiva tra si s-veadã icã si s-aducheascã; fac lunjinã, dau lunjinã, lutsescu, fixescu; fig: dau videalã, limpidzãscu *{ro: luminez, clarific, lucesc}* *{fr: éclairer, briller, faire de la lumière, clarifier, luir}* *{en: light, sparkle, clarify, glimmer}* ex: lunjineadzã (da lunjinã) cati searã; lunjina (lutsea, anyilicea, scãntilja) nãsã cama di dyeamanti § ***lunjinat*** (lu-nji-nátŭ) adg lunjinatã (lu-nji-ná-tã), lunjinats (lu-nji-nátsĭ), lunjinati/lunjinate (lu-nji-ná-ti) – tsi easti nvilit di lunjinã tra s-poatã si s-veadã; fixit, lutsit; fig: tsi easti faptu limpidi tra si s-aducheascã; limpidzãt *{ro: luminat, clarificat, lucit, etc.}* *{fr: éclairé, brillé, illuminé, clarifié}* *{en: lighted, clarified, sparkled, glimmered}* ex: casa easti putsãn lunjinatã § ***lunjinari/lunjinare*** (lu-nji-ná-ri) sf lunjinãri (lu-nji-nărĭ) – atsea tsi s-featsi cãndu s-lunjinã tsiva; fixiri, videari, limpidzãri, lutsiri *{ro: acţiunea de a lumina, de a clarifica, de a luci, etc.; luminare, clarificare, lucire, etc.}* *{fr: action d'éclairer de briller, de faire de la lumière, de clarifier}* *{en: action of lighting, of clarifying, of sparkle, of glimmering)}* § ***lunjinos*** (lu-nji-nósŭ) adg lunjinoasã (lu-nji-noá-sã), lunjinosh (lu-nji-nóshĭ), lunjinoasi/lunjinoase (lu-nji-noá-si) – tsi da i fatsi lunjinã, lutsitor, scãntiljitor *{ro: luminos, clarificator, lucitor}* *{fr: lumineux, clair, brillant}* *{en: luminous, that shows light, sparkling}* ex: soarli lunjinos (tsi fatsi lunjinã); ãn cheari nitsi unã mundã lunjinoasã (tsi s-da lunjinã); doi oclji lunjinosh (scãntiljitori); nã nveastã multu lunjinoasã (lutsitoari) § ***luminari/luminare*** (lu-mi-ná-ri) sf luminãri (lu-mi-nărĭ) – lucru adrat di tseară (stronghil sh-lungu ca un chelindru) cu un hir di fitilj tu mesi tsi s-aprindi la bisearicã (cãndu crishtinjlji sã ncljinã al Dumnidzã) i acasã tra s-facã lunjinã noaptea; tsearã, ayiucheri, axungucheri, spirmatsetã *{ro: lumânare}* *{fr: cierge, bougie}* *{en: wax-candle}* ex: am nã nveastã agzutoasã, fatsi casa lunjinoasã (angucitoari: *luminarea*); dauã luminãri tsi s-ardã; turcul u caftã ncãcearea cu luminarea; luminarea-i tseara-al Dumnidzã

lunjinedz (lu-nji-nédzŭ) vb I – vedz tu ***lunjinã***

lunjinos (lu-nji-nósŭ) adg – vedz tu ***lunjinã***

luntri/luntre (lún-tri) sf luntri (lún-tri) – unã soi di cãravi ma njicã tsi s-minã pi apã cu lupãts i pãndzi; varcã, shaicã, cãic, cãicã, cãichi, lãndurã, cãravi, cãradi, ghimii, ghemii, nai *{ro: luntre}* *{fr: barque}* *{en: small boat}*

lup (lúpŭ) sm, sf lupoanji/lupoanje (lu-poá-nji), luchi (lúchĭ), lupoanji/lupoanje (lu-poá-nji) – prici carnivorã (tsi bãneadzã cu carni) di pãduri tsi sh-u-adutsi cu cãnili (lungu di vãrã metru sh-giumitati, cu guna murnã, zverca largã, caplu mari, cu mutsca shi urecljili chipitoasi); (expr: 1: li mãcã luplu = dusirã, s-featsirã afan; 2: s-lu mãcã luplu = si s-facã afan; s-fugã di-aoa; si s-ducã la drats; s-lu lja neclu; 3: mãc (ngljit) ca luplu = mãc multu, agonja shi mãcarea s-fatsi afanã dinãcali cã u ngljit neamisticatã n gurã; 4: nj-intrã luplu tru matsã; nj-aurlã luchi tu pãnticã; nj-si bat luchilji nuntru (tu pãnticã); etc. = nj-si featsi unã foami mari; hiu multu agiun; nj-gurleadzã matsili di foami; 5: tsi lup ari (di-aurlã) = tsi drac lj-intrã (di-aurlã); 6: bag per di lup = nj-feci curai, mi nvãrtushai, nu-nj mata easti fricã; 7: fug di nãs ca di per di lup = fug ca di drac, fug agonja tra s-nu poatã s-mi-acatsã; 8: ascap ca dit gurã di lup = mizi putui s-ascap dit unã catastasi multu greauã; 9: lup (nviscut) tu cheali di oai = om ponir, mãlãgar shi cumalindru tsi s-fatsi cã easti bun tra s-poatã s-lu-arãdã pri cariva; 10: zburãshti di lup sh-luplu easti la ushi = atsea tsi s-fatsi cãndu zburãshti di cariva sh-el s-alãnceashti aniorihta la ushi *{ro: lup; drac, naiba; foame}* *{fr: loup; diable; faim}* *{en: wolf; devil; hunger}* ex: luplu, di iu mãcã nãoarã, pali s-toarnã s-mãcã; luplu pãreasini nu tsãni; luplu negurã caftã; si s-aspãrea luplu di ploai, vrea poartã tãmbari; sh-oili tru metru sh-luplu sãtul nu s-fatsi; di vrei s-hii cu luplu oaspi, dã cali a picurarlor shi a cãnjlor di la oi; luplu lu-adutsea la gramati sh-el dzãtsea "loarã cior oili"; coada cap easti la noi sh-luplu picurar la oi; bãgã per di lup (expr: lo curai, nu-lj mata easti fricã); lup s-lu mãcã; lj-avea intratã luplu tu matsã (expr: lu-avea acãtsatã unã foami mari; lj-gurleadzã matsãli di foami) di-ahãtã alãgari; va cripã vãr lup di vinjish; tsi lup ari (expr: tsi drac lj-intrã) di strigã ashi; mãcari… ca luplu s-u mãcã (expr: mãcari, ahãntu slabã easti cã voi si s-facã afanã); cã nacã pãn tu soni creapã luplu (expr: pãn tu soni va s-dishteaptã dit amãyili tu cari s-aflã arcat); nu avdzã cum nj-aurlã matsãli, di s-pari cã s-bat luchilji nãuntru? (expr: hiu multu agiunat, nj-gurleadzã matsãli di foami) § ***lupsã*** (lúp-sã) sf lupsi/lupse (lúp-si) – muljari arauã ca unã lupoanji *{ro: femeie foarte rea (ca o lupoaicã)}* *{fr: femme très méchante (comme une louve)}* *{en: women very wicked, evil}*

lupata di varcã – vedz tu ***lupatã***

lupatã (lu-pá-tã) sf lupãts (lu-pắtsĭ) – hãlati faptã di-unã ploaci (de her, lemnu, etc. niheamã nduplicatã), acãtsatã di-unã coadã lungã, cu cari omlu lja dit un loc tsarã (chitritseali, cãrbunj, etc.) sh-u-arucã tu altu loc; (expr: 1: ***lupatã di foc*** = lupata cu cari s-tradzi jarlu dit foc, cu cari s-minteashti foclu; 2: ***lupatã di cireap***; ***lupata-a cireaplui*** = lupata cu cari s-bagã pãnea tu cireapurli dit horli di-aoa sh-un chiro; 3: ***lupata di varcã***; ***lupata di la lãndurã*** = lupata cu cari s-tradzi apa tra si s-facã varca si s-minã) *{ro: lopatã}* *{fr: pelle}* *{en: shovel}* ex: tsara scoasã cu lupãts; dit cireap pãnea u scutem cu lupata; loai lupata di varcã tu mãnã; cu lupata s-curã neaua din cali § ***lupãtar*** (lu-pã-tárŭ) sm lupãtari (lu-pã-tárĭ) – lucrãtor cu lupata; atsel cari fatsi i vindi lupãts; atsel tsi fatsi cu lupata si s-minã varca *{ro: lopãtar}* *{fr: homme qui travaille avec la pelle; celui qui vend des pelles; fabricant de pelles}* *{en: man who shovels something; shovel maker or seller}* § ***lupãtedz*** (lu-pã-tédzŭ) vb I lupãtai (lu-pã-táĭ), lupãtam (lu-pã-támŭ), lupãtatã (lu-pã-tá-tã), lupãtari/lupãtare (lu-pã-tá-ri) – cu lupãtsli tsi li bag tu apã tra s-u pingu (trag), fac unã varcã si s-minã; avuzescu *{ro: vâsli}* *{fr: ramer}* *{en: row (boat), paddle (canoe)}* ex: lupãta tuts cu puteari; patru lupãta shi un tsãnea dumeea § ***lupãtat*** (lu-pã-tátŭ) adg lupãtatã (lu-pã-tá-tã), lupãtats (lu-pã-tátsĭ), lupãtati/lupãtate (lu-pã-tá-ti) – (varca) tsi easti minatã di om cu lupãtsli *{ro: vâslit}* *{fr: ramé}* *{en: rowed (boat), paddled (canoe)}* § ***lupãtari/lupãtare*** (lu-pã-tá-ri) sf lupãtãri (lu-pã-tắrĭ) – atsea tsi fatsi omlu tsi lupãteadzã nã varcã *{ro: acţiunea de a vâsli; vâslire}* *{fr: action de ramer}*

{en: action of rowing (boat), of paddling (canoe)}
lupatã di cireap – vedz tu ***lupatã***
lupatã di foc – vedz tu ***lupatã***
lupãtar (lu-pã-tárŭ) sm – vedz tu ***lupatã***
lupãtari/lupãtare (lu-pã-tá-ri) sf – vedz tu ***lupatã***
lupãtat (lu-pã-tátŭ) adg – vedz tu ***lupatã***
lupãtedz (lu-pã-tédzŭ) vb I – vedz tu ***lupatã***
lupoanji*/lupoanje (lu-poá-nji) sf – fimininlu di la zborlu "lup"; vedz ***lup***
lupsã (lúp-sã) sf – vedz tu ***lup***
luptari/luptare (lup-tá-ri) sf – vedz tu ***alumtã***
luptat (lup-tátŭ) adg – vedz tu ***alumtã***
luptã (lúp-tã) sf – vedz tu ***alumtã***
luptu (lúp-tu) (mi) vb I – vedz tu ***alumtã***
lupudhit (lu-pu-dhítŭ) adg lupudhitã (lu-pu-dhí-tã), lupudhits (lu-pu-dhítsĭ), lupudhiti/lupudhite (lu-pu-dhí-ti) – (unã cu ***lupudit***)
lupudit (lupu-dítŭ) adg lupuditã (lupu-dí-tã), lupudits (lupu-dítsĭ), lupuditi/lupudite (lupu-dí-ti) – fur di lucri njits di casã (stranji, gãlinj, yimishi dit ubor, etc.); un tsi ti-arãdi ti lucri njits (s-tsã lja ndoi paradz, etc.) *{ro: potlogar, borfaş} {fr: filou} {en: thief, swindler}*
lupusescu (lu-pu-sés-cu) (mi) vb IV lupusii (lu-pu-síĭ), lupuseam (lu-pu-seámŭ), lupusitã (lu-pu-sí-tã), lupusiri/lupusire (lu-pu-sí-ri) – 1: (cu cripãrli tsi lj-aduc a unui om) lj-adar un ahãntu mari arãu (dureari, cripari, etc.) cã-lj fac bana greauã; nj-aspargu bana cu-atseali tsi pat; distihipsescu, distihisescu, curbisescu, stuhinedz, buisescu, chisusescu, hãndãcusescu, lãescu, pisusescu, etc.; 2: l-fac pri cariva s-cheartã tut tsi ari; sutrupsescu, prãpãdescu, cãtãstrãpsescu, etc. *{ro: nenoroci; ruina} {fr: être ou devenir malheureux; rendre malheureux; ruiner, détruire} {en: make someone unhappy; ruin, destroy}* § ***lupusit*** (lu-pu-sítŭ) adg lupusitã (lu-pu-sí-tã), lupusits (lu-pu-sítsĭ), lupusiti/lupusite (lu-pu-sí-ti) – 1: tsi s-aflã tu-unã halã greauã (di jali, di dureari, di mãri cripãri, etc.); tsi sh-ari aspartã bana; distihipsit, distihisit, corbu, corbusit, curbisit, stuhinat, buisit, chisusit, hãndãcusit, lãit, pisusit, etc.; 2: tsi ari chirutã tut tsi ari; sutrupsit, prãpãdit, cãtãstrãpsit, etc. *{ro: nenorocit; ruinat} {fr: infortuné, malheureux; ruiné, détruit} {en: unhappy, wretched; ruined, destroyed}* § ***lupusiri/lupusire*** (lu-pu-sí-ri) sf lupusiri (lu-pu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-l lupuseshti pri cariva; 1: distihipsiri, distihisiri, curbisiri, stuhinari, buisiri, chisusiri, hãndãcusiri, lãiri, pisusiri, etc.; 2: sutrupsiri, prãpãdiri, cãtãstrãpsiri, etc. *{ro: acţiunea de a (se) nenoroci; de a ruina; nenorocire, ruinare} {fr: action d'être ou de devenir malheureux; de rendre malheureux; de ruiner, de détruire; malheur, ruine} {en: action of making someone unhappy; of ruining, of destroying; unhappiness}*
lupusiri/lupusire (lu-pu-sí-ri) sf – vedz tu ***lupusescu***
lupusit (lu-pu-sítŭ) adg – vedz tu ***lupusescu***
lurã (lú-rã) luri/lure (lú-ri) – veargã lungã sh-suptsãri, tsi si nduplicã lishor, (di-aradã tãljatã i aruptã dit unã-alumachi suptsãri di arburi); veargã, purteacã, shupãrteacã, dãrmã, shufrã, vitsã, ligãreauã, etc. *{ro: nuia} {fr: gaule (qui peut servir de fouet)} {en: twig, switch}*
luridã (lu-rí-dhã) sf luridz (lu-rídzĭ) – cumatã lungã shi strimtã (di cheali, pãndzã, etc.); fashã *{ro: fâşie (piele)} {fr: bande (cuir)} {en: band (leather)}*
luridhã (lu-rí-dhã) sf luridz (lu-rídzĭ) – unã cu ***luridã***
lus (lúsŭ) sn – vedz tu ***lusi***
luschidã (lus-chí-dã) sf luschidz (lus-chídzĭ) – cumatã multu njicã shi suptsãri tsi ari ishitã (cãdzutã i armasã) dit un lucru tsi s-ari aspartã i disicatã (ca lemnul, bunãoarã); ashclji, anghidã, surtsel, schizari, tsandãrã, lutseatrã, licãturã, pilicudã, scãrpã, scãrpoaci, shcãrpã, mindzalji, minutsalji, mintsalji, spitsã, gãgi *{ro: aşchie} {fr: écharde, copeau} {en: splinter, chip}* ex: nj-intrã nã luschidã (cumatã di lemnu) sum unglji; nu-am tu gurã nã luschidã (armãsãturã di dinti)? § ***ljuschidã*** (ljĭus-chí-dã) sf ljuschidz (ljĭus-chídzĭ) – (unã cu ***luschidã***) ex: nj-intrã nã ljuschidã tu deadzitlu atsel marli di la cicior; adunai ljuschidz § ***lutseatrã*** (lu-tseá-thrã) sf lutseatri/lutseatre (lu-tseá-thri) – (unã cu ***luschidã***)
luschidhã (lus-chí-dhã) sf luschidz (lus-chídzĭ) – unã cu ***luschidã***
luschidz (lus-chídzĭ) sf pl – vinili lãrdziti shi umflati di la guva di cur tsi dor cãndu omlu easi nafoarã sh-multi ori sãndzineadzã; suhãts, suhãdz, trãnci *{ro: hemoroizi} {fr: hémorroïdes} {en: haemorrhoids}*
luschidz* (lus-chídzĭ) sf – (pluralu di la zborlu ***luschidã***; vedz ***luschidã***)
lush (lúshĭ) invar – zbor tsi s-dzãtsi a njiclui cãndu-lj si caftã tra s-facã banji; fãtseari banji *{ro: îmbăiere} {fr: action de laver (mot enfantin)} {en: action of washing a child}* ex: fac lush (lj-fac banji) a ficiorlui
lushcã (lúsh-cã) sf pl(?) – unã soi di agru-lilici albã tsi creashti dit loc cati an (dit unã tseapã) *{ro: luşcă} {fr: ornithogale en ombelle} {en: ?}*
lusi/luse (lú-si) sf lusi/luse (lú-si) – tuti-atseali lucri scumpi tsi lu-aspun omlu cã easti avut; chibãreatsã *{ro: lux} {fr: luxe} {en: luxury}* ex: Turyea, nu u vor lusea (chibãreatsa) § ***lus*** (lúsŭ) sn lusi/luse (lú-si) – (unã cu ***lusi***) ex: savanlu ncljigat di lus (di chibãreatsa) § ***luxu*** (lúc-su) sn luxuri (lúc-surĭ) – (unã cu ***lusi***)
lustragi (lus-tra-gí) sm – vedz tu ***lustru***
lustrã (lás-trã) sf lustri/lustre (lús-tri) – groapã cu lãschi tu cari s-arucuteashti agru-porcul *{ro: mocirlă de mistreţ} {fr: fosse boueuse de sanglier} {en: mud-pit of a wild boar}*
lustrinji/lustrinje (lus-trí-nji) sf – vedz tu ***lustru***
lustru (lús-tru) sn lustruri (lús-trurĭ) – nyilcirea tsi u-aspuni un lucru dat (aumtu) cu tsiva (ca, bunãoarã, pãputsãli tsi suntu dati cu boi sh-fricati tra sã nyilceascã); luguria (bueaua, tseara, etc.) cu cari fats un lucru sã nyiliceascã; virnichi, gileai, masnã *{ro: luciu, lustru (de ghete)} {fr: lustre, cirage (de bottes)} {en: gloss, shoe polishing}* § ***lustragi*** (lus-tra-gí) sm lustrageadz (lus-tra-gĭádzĭ) – omlu tsi da un lucru cu boi (tseará, etc.) tra sã nyiliceascã *{ro: lustragiu} {fr: cireur (de bottes)} {en: shoe polisher}* § ***lustrusescu*** (lus-tru-sés-cu) (mi) vb IV lustrusii (lus-tru-síĭ), lustruseam (lus-tru-seámŭ), lustrusitã (lus-tru-sí-tã), lustrusiri/lustrusire (lus-tru-sí-ri) – cu darea tsi lj-u fac cu boi (tseará, etc.), lu-adar un lucru s-lja un lustru, s-lutseascã; nyilcescu, lutsescu *{ro: lustrui} {fr: rendre luisant, vernir, cirer} {en: glaze, gloss, polish}* § ***lustrusit*** (lus-tru-sítŭ) adg lustrusitã (lus-tru-sí-tã), lustrusits (lus-tru-sítsĭ), lustrusiti/lustrusite (lus-tru-sí-ti) – tsi easti dat cu tsiva tra s-lja un lustru; nyilcit, lutsit *{ro: lustruit} {fr: rendu luisant, verni, ciré} {en: glazed, glossed, polished}* § ***lustrusiri/lustrusire*** (lus-tru-sí-ri) sf lustrusiri (lus-tru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lustruseashti tsiva; nyilciri, lutsiri *{ro: acţiunea de a lustrui; lustruire} {fr: action de rendre luisant, de vernir, de cirer} {en: action of glazing, of glossing, of polishing}* § ***lustrinji/lustrinje*** (lus-trí-nji) sf lustrinji/lustrinje (lus-trí-nji) – cheali tsi easti datã pisuprã cu unã soi di lugurii (faptã cu untulemnu i arãcini) tra s-lja un lustru; iurgani, arugani, rugani *{ro: lac (piele)} {fr: cuir verni} {en: patent leather}* ex: curdeli di lustrinji; sh-bagã cundurli di lustrinji tu cicior
lustrusescu (lus-tru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***lustru***
lustrusiri/lustrusire (lus-tru-sí-ri) sf – vedz tu ***lustru***
lustrusit (lus-tru-sítŭ) adg – vedz tu ***lustru***
lut[1] (lútŭ) sn luturi (lú-turĭ) – luguria (tsara) galbinã shi alichitoari (cãndu easti udã) di cari easti faptã unã parti di loclu tsi-l cãlcãm sh-dit cari s-fac oali (stamni, etc.); alut *{ro: lut, argilă} {fr: argile, terre glaise, terre de potier} {en: clay, potter's clay}* ex: poartã n gurã lut din plai; un om di lut § ***alut*** (a-lútŭ) sn aluturi (a-lú-turĭ) – (unã cu ***lut***[1]) ex: cãdzu cu dzeaditli tu-alut § ***ulut*** (u-lútŭ) sn uluturi (u-lú-turĭ) – (unã cu ***lut***[1]) § ***lutos*** (lu-tósŭ) adg lutoasã (lu-toá-sã), lutosh (lu-tóshĭ), lutoasi/lutoase (lu-toá-si) – tsi easti ca lutlu; tsi easti faptu di lut; alutos *{ro: lutos, argilos} {fr: argileux, glaiseux} {en: made of clay}* ex: loc lutos (cu multu lut) § ***alutos*** (a-lu-tósŭ) adg alutoasã (a-lu-toá-sã), alutosh (a-lu-tóshĭ), alutoasi/alutoase (a-lu-toá-si) – (unã cu ***lutos***)
lut[2] (lútŭ) fãrã pl – starea di dureari sufliteascã (di jali) tsi u-

aducheashti un tsi-lj muri un om di soi i di-aproapea; jali, lipi *{ro: doliu} {fr: deuil} {en: mourning}*

lutãrii/lutãrie (lu-tã-rí-i) sf – vedz tu ***lot***

lutos (lu-tósŭ) adg – vedz tu ***lut***[1]

lutrai/lutrae (lu-trá-i) sf lutrãi (lu-trắĭ) – hir (cioarã, bair) di sirmã cu cari s-cos i s-chindisescu stranji; lustreauã, utrai, cioarã, bair *{ro: şnur de mătase folosit la brodat haine} {fr: fil de soie à broder les vêtements} {en: silk string for embroidery work}* ex: mbãirã orli cã-lj s-arupsi lutraea; lutraea tsãni, nu s-arupi § ***lutreauã*** (lu-treá-ŭã) sf lutrei (lu-tréĭ) shi lutreali/lu-treale (lu-treá-li) – (unã cu ***lutrai***) § ***utrai/utrae*** (u-trá-i) sf utrãi (u-trắĭ) – (unã cu ***lutrai***) ex: coasi-nj-u cu utrãili (hirili, ciorli) di bumbac

lutreauã (lu-treá-ŭã) sf – vedz tu ***lutrai***

lutruyii[1]***/lutruyie*** (lu-tru-yí-i) sf – vedz tu ***lituryii***[1]

lutruyii[2]***/lutruyie*** (lu-tru-yí-i) sf – vedz tu ***lituryii***[1]

luts (lútsŭ) sm – vedz tu ***lud***

lutseafir (lu-tseá-firŭ) sm lutseafiri (lu-tseá-firĭ) – planetã (Venus) i steauã (Vega, Hiperion, etc.) multu lutsitoari, tsi s-veadi pri tser tahina i seara; lutseafiri; (lutseafirlu di tahina) icã seara (lutseafirlu di seara); (expr: id: (mushat ca) un lutseafir = ficior (featã) di-unã mari mushuteatsã) *{ro: luceafăr} {fr: étoile du matin, étoile du soir} {en: morning star, evening star}* ex: avea nã featã, un lutseafir (expr: mushatã ca lutseafirlu); lutseafirlu di seara § ***lutseafiri/lutseafire*** (lu-tseá-fi-ri) sm lutseafiri (lu-tseá-firĭ) – (unã cu ***lutseafir***) ex: lutseafirli di dimineatsa

lutseafiri/lutseafire (lu-tseá-fi-ri) sm – vedz tu ***lutseafir***

lutseathrã (lu-tseá-thrã) sf lutseathri/lutseathre (lu-tseá-thri) – unã cu ***lutseatrã***

lutseatrã (lu-tseá-thrã) sf – vedz tu ***luschidã***

lutsescu (lu-tsĭés-cu) vb IV lutsii (lu-tsíĭ), lutseam (lu-tsĭámŭ), lutsitã (lu-tsí-tã), lutsiri/lutsire (lu-tsí-ri) – arãspãndescu lunjinã (tsi easi dit mini icã ari cãdzutã pri mini di iuva sh-easti turnatã nãpoi); yilcescu, nyilicescu, anyilicescu, nyilcescu, nyilici, limbisescu, ascapir, scãntiljedz, licuredz, licuricescu, licrãsescu *{ro: luci, străluci} {fr: luire, briller} {en: shine, sparkle}* ex: lutsea (nyilcea) di mushuteatsã di-ts loa ocljilj; s-vã lutsits (lunjinats) fãtsli-a voastri § ***lutsit***[1] (lu-tsítŭ) adg lutsitã (lu-tsí-tã), lutsits (lu-tsítsĭ), lutsiti/lutsite (lu-tsí-ti) – (fatsã) tsi arãspãndeashti lunjinã (tsi easi dit ea icã cãdzutã pri ea sh-turnatã nãpoi); faptu s-anyiliceascã; yilcit, nyilicit, anyilicit, nyilcit, limbisit, ascãpirat, scãntiljat, licurat, licuricit, licrãsit *{ro: lucit, strălucit} {fr: brillant, rayonnant, resplendissant} {en: shined, sparkled, brilliant}* ex: lutsitlu-a ljei Hristo; Stã-Mãria lutsita; tserbul cu crutsi: lutsitlu § ***lutsiri/lutsire*** (lu-tsí-ri) sf lutsiri (lu-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva lutseashti; yilciri, nyiliciri, anyiliciri, nyilciri, limbisiri, lampsi, licur, ascãpirari, scãntiljari, licurari, licuriciri, licrãsiri *{ro: acţiunea de a luci, de a luci; lucire, strălucire} {fr: action de luire, de briller; lueur} {en: action of shining, of sparkling}* § ***nilutsitã*** (ni-lu-tsí-tã) sf fãrã pl – ninti ca s-lutseascã; nidatã (soarili) *{ro: înainte de a luci} {fr: avant de luire} {en: before shining}* ex: nica nilutsitã (nica nidatã) ghini soarili

lutsiri/lutsire (lu-tsí-ri) sf – vedz tu ***lutsescu***

lutsit[1] (lu-tsítŭ) adg – vedz tu ***lutsescu***

lutsitã (lu-tsí-tã) sf lutsiti/lutsite – unã lãngoari mulipsitoari (tsi s-lja multu lishor di la un la altu), multu greauã (cari poati s-aducã sh-moartea-a omlui) tsi s-aspuni cu hiori arãts shi pirito (heavrã) mari, cu dureri di cap sh-di mesi, cu truplu-a omlui cari scoati gãrnutsi (bishits mplini di dzamã) cari, dupã tsi plãscãnescu, alasã seamni pi trup ti tutã bana; multseadzã, mãltseadzã, albã *{ro: vărsat} {fr: petite verole} {en: smallpox}* ex: ishi lutsita (mãltseadza)

lutsitã*[*] (lu-tsí-tã) sf lutsiti/lutsite – fimininlu di la adgectivlu ***lutsit***

luvescu (lu-vés-cu) (mi) vb IV luvii (lu-víĭ), luveam (lu-veámŭ), luvitã (lu-ví-tã), luviri/luvire (lu-ví-ri) – dau cu puteari (cu mãna, lemnul, cioclu, etc.) di tsiva; ãlj dau unã; agudescu, cruescu, pãlescu, ciucutescu *{ro: lovi} {fr: frapper} {en: hit}* § ***luvit*** (lu-vítŭ) adg luvitã (lu-ví-tã), luvits (lu-vítsĭ), luviti/luvite (lu-ví-ti) – ashi cum easti atsel tsi fu agudit; agudit, cruit, pãlit, ciucutit *{ro: lovit} {fr: frappé} {en: hit}* § ***luviri/luvire*** (lu-ví-ri) sf luviri (lu-vírĭ) – atsea tsi fatsi icã pati cariva cari easti agudit; agudiri, cruiri, pãliri, ciucutiri *{ro: acţiunea de a lovi} {fr: action de frapper} {en: action of hitting}*

luviri/luvire (lu-ví-ri) sf – vedz tu ***luvescu***

luvit (lu-vítŭ) adg – vedz tu ***luvescu***

luxu (lúc-su) sn – vedz tu ***lusi***

luyii[1]***/luyie*** (lu-yí-i) sf luyii (lu-yíĭ) – soi, sortã, sorti, turlii, cishiti *{ro: fel, soi} {fr: sorte, espèce} {en: sort, kind}* ex: u veadi tsi luyii (soi) easti; nãsh lucra, ma nu tuts unã luyii (turlii) § ***lãyii***[1]***/lãyie*** (lã-yí-i) sf lãyii (lã-yíĭ) – (unã cu ***luyii***[1]) § ***lãghii***[1]***/lãghie*** (lã-ghí-i) sf lãghii (lã-ghíĭ) – (unã cu ***lughii***[1])

luyii[2]***/luyie*** (lu-yí-i) sf luyii (lu-yíĭ) – hãlati tsi ari unã fatsã lutsitã cari toarnã nãpoi arãdzlji di lunjinã tsi cad pri ea sh-tu cari oaminjlji pot si s-veadã cãndu mutrescu pri ea; lãyii, lãghii, yilii, cutii di videalã *{ro: oglindă} {fr: miroir} {en: mirror}* § ***lãyii***[2]***/lãyie*** (lã-yí-i) sf lãyii (lã-yíĭ) – (unã cu ***luyii***[2]) ex: lumbrisea eta di oara di ninti ca cu alti ahãti lãyii; videai casa-lj shi uborlu ca lãyii (spãstriti ca yilia) § ***lãghii***[2]***/lãghie*** (lã-ghí-i) sf lãghii (lã-ghíĭ) – (unã cu ***lughii***[2]) § ***lãyicescu*** (lã-yi-cés-cu) (mi) vb IV lãyicii (lã-yi-cíĭ), lãyiceam (lã-yi-ceámŭ), lãyicitã (lã-yi-cí-tã), lãyiciri/lãyicire (lã-yi-cí-ri) – (mi) mutrescu (mi ved, fatsa-nj s-aspuni, etc.) tu-unã lãyii; arãspãndescu lunjinã (di-a mea icã loatã di iuva sh-turnatã nãpoi); anyilicescu, nyilicescu, yilcescu, nyilici *{ro: (se) oglindi} {fr: se mirer} {en: mirror}* § ***lãyicit*** (lã-yi-cítŭ) adg lãyicitã (lã-yi-cí-tã), lãyicits (lã-yi-cítsĭ), lãyiciti/lãyicite (lã-yi-cí-ti) – tsi s-veadi tu unã lãyii; tsi easti faptu s-yilceascã; anyilicit, nyilicit, yilcit *{ro: oglindit} {fr: miré} {en: mirrored}* § ***lãyiciri/lãyicire*** (lã-yi-cí-ri) sf lãyiciri (lã-yi-círĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-veadi tu unã lãyii; anyiliciri, nyiliciri, yilciri *{ro: acţiunea de a se oglindi; oglindire} {fr: action de se mirer} {en: action of mirroring}* § ***liyicescu*** (li-yi-cés-cu) (mi) vb IV liyicii (li-yi-cíĭ), liyiceam (li-yi-ceámŭ), liyicitã (li-yi-cí-tã), liyiciri/liyicire (li-yi-cí-ri) – (unã cu ***lãyicescu***) § ***liyicit*** (li-yi-cítŭ) adg liyicitã (li-yi-cí-tã), liyicits (li-yi-cítsĭ), liyiciti/liyicite (li-yi-cí-ti) – (unã cu ***lãyicit***) § ***liyiciri/liyicire*** (li-yi-cí-ri) sf liyiciri (li-yi-círĭ) – (unã cu ***lãyiciri***)

luzincã (lu-zín-cã) sf luzintsi/luzintse (lu-zín-tsi) – planta tsi fatsi auã; ayitã, yitã, yiti, ghitã, climatã, climã *{ro: viţă de vie} {fr: (pied de) vigne} {en: vine}* ex: ai luzincã (ayitã) tu ubor

luznã (lúz-nã) sf luzni/luzne (lúz-ni) – carni criscutã pri cheali ca un gãrnuts tsi nu doari necã mãcã; arici, bãzdrãvitsã, bãrgãvitsã *{ro: neg} {fr: verrue, durillon} {en: wart}* ex: nji si featsi nã luznã trãsh pi chipita-a nariljei

M

m (-m) pr pos – vedz tu ***meu***

m bratsã (mbrá-tsã) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsi-unar; vedz ***mbratsã***

ma nsus (man-súsŭ) adv – scriari *aprucheatã* cãndu ari noima di "cama nsus"; vedz ***nsus*** – scriari *neaprucheatã* cãndu ari noima di "primansus"; vedz ***mansus***

ma[1] (ma) cong – ghini ma, ashi cã, s-cljamã cã; macã, ama, am, ala, mea, amea, ami, mi, mu, dea, dem, vechi, veci, eleachim *{ro: dar; dacă} {fr: mais; si} {en: but; if}* ex: niveasta easti bunã, ma nu easti armãnã; tuti-ambar ma nu va gionili; ma lacrima nj-u jar di foc; ma, prumuveara io nj-ashtept; ma, cum s-u-alasã?; acatsã-lj ma (macã) s-hii gioni; ma (macã, icã mea) cãdea tufechi nãoarã; ma (macã, shi s-) nu vrei, eu va yin; ma cara-agiumsim; ma cãndu lj-aflã tuts; ma cãt avea apiritã cãndu ishi dit casã; ma cãt bitisi di scriari § ***macã*** (má-cã) cong – s-easti cã, cara, carea, cari, fure-cã, furi-cã, fur-cã, ma, ama, amea, sticã, dis, disi, si *{ro: dacă} {fr: si} {en: if}* ex: macã-i (cari easti) ashi; macã vrei, plãndzi; macã aflash tsiva di nãs, s-nji pitrets zbor; macã yini, voi sã shtiu sh-mini § ***mea***[1] (meá) cong – ghini ma, ashi cã, s-cljamã cã, ma, ama, am, ala, amea, ami, mi, mu, dea, dem, vechi, veci, eleachim *{ro: dar,*

ci} *{fr: mais}* *{en: but}* ex: mea (ma), cãt vinji; mea (ma) mutrits cari easti dininti; mea (ma), shi-l plãndzi unã dadã; sh-mea (sh-ma) tu soni giurat loarã; mea (ma) tini nu ascultsã § ***mi***[1] (mi) cong – ghini ma, ashi cã, s-cljamã cã, ma, ama, am, ala, mea, amea, ami, mu, dea, dem, vechi, veci, eleachim *{ro: dar}* *{fr: mais}* *{en: but}* ex: mi (mea), cum s-nu shtiu?; a, mi (mea), cama ghini s-trãdzeai cu tufechea § ***mu***[1] (mu) cong – (unã cu ***mi***[1]) ex: mu (ma) Deli-Iorgul ãl lo

ma[2] (ma) adv – 1: zbor tsi aspuni cã un lucru ari tsiva (icã easti) cama nsus dicãt un altu lucru; mata, cama multu, cama, ninga, mai; 2: dipriunã, fãrã astãmãtsiri, nipãpsit, nicurmat, neacumtinatã, etc. *{ro: mai (mult)}* *{fr: plus, encore, sans cesse}* *{en: more, continuously}* ex: cari easti ma (cama) mari di voi?; eu hiu ma (cama) mari di tini; tini hii ma (cama) analtu; tini-nj fush ma (cama multu) di mumã sh-ma (cama multu) di sorã; ma vrei (vrei ninga)?; di diparti ma (dipriunã) mutrescu; frãndzãli ma-ts cad (dipriunã-ts cad; icã macã-ts cad); tut ma fug (fug dipriunã) sh-mutresc nãpoi; nu ma pot (nu mata pot; nu pot cama multu); ma bun di mini cãndu lã dau, nu s-aflã iuva § ***mai***[2] (máĭ) adv – (zbor tsi s-avdi mash Sãmãrinã) (unã cu ***ma***[2])

mabuli/mabule (ma-bú-li) adv – (luguria, calea, etc.) tsi easti lugursitã cã easti ma buna; tsi easti prutimisitã; ma bunã, cala, calja, calai-cã, calai-tsi *{ro: preferabil}* *{fr: de préférence}* *{en: preferably}* ex: aestã ghelã u au trã mabuli (u au trã ma bunã, u prutimisescu) armãnjlji

mac (mácŭ) sm mats (mátsĭ) – agru-lilici mushatã, mari sh-aroshi tsi creashti veara pri cãmpu, ma easti sh-criscutã tu grãdinã trã (i) mushuteatsa-a lãludzlor shi a simintsãlor a ljei multi, njits sh-lãi tsi s-mãcã; shi (ii) scutearea dit simintsã a aphionlui, yitria tsi s-lja trã isihãsiri, durnjiri, etc.; simintsa faptã di aestã lilici; pirpirunã, pãpãrunã, mãlãcuchi, bãltsotã *{ro: mac}* *{fr: pavot}* *{en: poppy}* ex: ca njic tsi soarbi maclu (pirpiruna); ca nostima bubuchi a floariljei di mac; bea mac tra s-dornji

macar (má-carĭ) adv – vedz tu ***macarim***

macarim (ma-cá-rimŭ) adv – nai putsãn; macar, mãcar, barem, barim, bari, canim, can, canai, canai-cã, incan *{ro: măcar, cel puţin}* *{fr: (tout) au moins}* *{en: at least}* ex: s-n-apãrãm macarim (barim) grailu; nu giurã strãmbu, macarim (barim) sã-l vãtãmai; macarim (barim) ascultã-mi § ***macar*** (má-carĭ) shi (ma-cárĭ) adv – (unã cu ***macarim***) ex: macar cã vinjish ghini § ***mãcar*** (mã-cárŭ) adv – (unã cu ***macarim***)

macaroni/macarone (ma-ca-ró-ni) sf macaroani/macaroane (ma-ca-roá-ni) – lugurii faptã (tu fabricã) dit fãrinã amisticatã cu apã (tu cari suntu bãgati poati shi alti njits lucri s-lji da nustimadã), cari ari unã formã lungã ca unã sulinã suptsãri, goalã tu mesi, sh-cari, cãndu easti heartã, cu umtu, cash, etc. sh-u-adutsi tu mãcari cu peturli adrati di casã; (fig: macaroani (adv) = ca macaroanili) *{ro: macaroană}* *{fr: macaroni}* *{en: macaroni}* ex: cu perlji faptsã macaroni (fig: ca macaroanili)

ma-cã (má-cã) cong – scriari neaprucheatã tu-eastu dictsiunar; vedz ***macã***

macã (má-cã) cong – vedz tu ***ma***[1]

macearoc (ma-cea-rócŭ) sm macearots (ma-cea-rótsĭ) – mascurlu di la unã prici imirã (cãtusha) tsãnutã priningã casã tra s-acatsã shoarits; cãtush, macioc, mãcioc, mãroi *{ro: pisoi, motan}* *{fr: matou, chat mâle}* *{en: tom-cat}* ex: avea un macearoc mari, galbin; aviglja ca un macearoc § ***macioc*** (ma-cĭócŭ) sm maciots (ma-cĭótsĭ) – (unã cu ***macearoc***) § ***mãcioc*** (mã-cĭócŭ) sm mãciots (mã-cĭótsĭ) – (unã cu ***macearoc***) ex: ari un mãcioc sh-unã cãtushi § ***mãroi*** (mã-róĭŭ) sm mãroi (mã-róĭ) – (unã cu ***macearoc***) ex: di cãndu avem mãroilu s-afãnisirã shoaritslji

macheadon (ma-cheá-donŭ) sm – vedz tu ***magdanos***

machidhunish (ma-chi-dhu-níshĭŭ) sn machidhunishuri (ma-chi-dhu-ní-shĭurĭ) – unã cu ***machidunish***

machidhunits (ma-chi-dhu-nítsŭ) sn machidhunitsuri (ma-chi-dhu-ní-tsurĭ) – unã cu ***machidunits***

machidunish (ma-chi-du-níshĭŭ) sn – vedz tu ***magdanos***

machidunits (ma-chi-du-nítsŭ) sn – vedz tu ***magdanos***

machinã (má-chi-nã) sf – vedz tu ***mahinã***

macioc (ma-cĭócŭ) sm – vedz tu ***macearoc***

macru (má-cru) adg macrã (má-crã), macri (má-cri), macri/macre (má-cri) – tsi nu easti gras; tsi nu-ari grãsimi; slab; (expr: muljari macrã = muljari anustã, fãrã gustu) *{ro: macru}* *{fr: maigre}* *{en: lean}* ex: carnea easti macrã (nu-ari grãsimi); carnea macrã mi-arãseashti cama multu § ***amagru*** (a-má-gru) adg amagrã (a-má-grã), amagri (a-má-gri), amagri/amagre (a-má-gri) – (unã cu ***macru***) § ***magãr*** (má-gãrŭ) adg magãrã (má-gã-rã), magãri (má-gãri), magãri/magãre (má-gã-ri) – zbor tsi ari noima-a zborlui "macru" ma s-aflã mash tu agiocuri di zboarã ca: "agãrli shi magãrli"

madamã (ma-dá-mã) sf madami/madame – muljari di scarã ma-analtã; muljari nviscutã tu stranji ca-atseali purtati tu cãsãbadzlji dit Ivropi; chirauã, boji, doamnã *{ro: cucoană}* *{fr: madame}* *{en: lady}*

madami (ma-dá-mi) – cu tuti cã; di itia cã; tr-atsea cã; dicari, dicara; dirmi, delmi, deca, incan, ditrã, epidis, ciunchi, cãtse, dirmi, cã, etc. *{ro: de vreme ce, din moment ce, pentrucă}* *{fr: puisque, vu que}* *{en: in vue of, because}*

madã (má-dhã) sf – vedz tu ***amadã***

made (ma-dé) sm madedz (ma-dédzĭ) – furnjia trã cari un lucru s-ari faptã; atsea tsi si spuni cã easti itia (dealihea i minciunoasã) cã un lucru s-ari faptã; mãdei, furnjii, afurnjii, acãtsãturã, ascãlnãturã, itii, mãhãnã, sibepi, sibeti, simbeti; (expr: tr-ahãt made = tr-ahãt lucru, trã dip tsiva) *{ro: cauză, motiv}* *{fr: cause, motif}* *{en: reason, pretext}* ex: aestu vã easti tut mãdelu (tutã itia)?; tr-ahãt made (expr: tr-ahãt lucru, trã dip tsiva) tsã mãts inima? § ***mãdei/mãdee*** (mã-dé-i) sf mãdei (mã-déĭ) – (unã cu ***made***) ex: trã tsi mãdei (itii) lutslji ãlj vãtãmarã?

mademi/mademe (ma-dé-mi) sf madenj (ma-dé-njĭ) – adunãturã (grãmadã, grumur, suro, etc.) di lucri (cãrbunj, cãlcheri, shcãmbi, chetsrã tsi au her, amalamã, asimi, etc. tu eali), tsi s-aflã sum loc (di iu omlu li scoati cã ari ananghi di eali); madeni *{ro: mină}* *{fr: mine}* *{en: mine}* ex: acumpãrarã unã mademi di scuteari cheatrã; aestã tsi aflash tini easti unã mademi § ***madeni/madene*** (ma-dé-ni) sf madenj (ma-dé-njĭ) – (unã cu ***mademi***)

madeni/madene (ma-dé-ni) sf – vedz tu ***mademi***

madhã (má-dhã) sf mãdz (mắdzĭ) – unã cu ***madã***

madzãri/madzãre (má-dzã-ri) sf fãrã pl – plantã di grãdinã, cu lilici albi, criscutã trã simintsili arucutoasi (tsi li fatsi tu pãstãlj), ma njits, tsi sh-u-aduc niheamã cu-atseali di fisulj; arucutets, chechirã, bizelji, afcu *{ro: mazăre}* *{fr: petits pois}* *{en: peas}* ex: cu-un gãrnuts di madzãri

Maea-Gaea sf – vedz tu ***mai***[1]

maeauã (ma-ĭá-ũã) sf maei (ma-ĭéĭ) – luguria tsi s-bagã tualoatlu di pãni tra s-lu facã s-creascã; luguria tsi s-bagã tu lapti tra s-lu ncljagã shi s-lu facã mãrcat; luguria tsi s-bagã tu lapti tra s-lu ncljagã shi s-lu facã cash; etc.; mãeauã; (expr: ari (bagã, acatsã) maeauã = (i) ari (bagã, acatsã) aveari; ari (bagã, acatsã) cljag, arãndzã; ari (bagã, acatsã) seu, etc.) *{ro: maia de pâine, de iaurt, de brânză, etc.}* *{fr: ferment; présure}* *{en: ferment, rennet}* ex: maeaua easti veaclji; acãtsã maeauã (expr: featsi aveari); nu s-umflã pãnea di simitã cã nu eara bunã maeaua § ***mãeauã***[1] (mã-ĭá-ũã) sf mãei (mã-ĭéĭ) – (unã cu ***maeauã***)

mag (mághŭ) sm, sf – vedz tu ***mãyii***

magãr (má-gãrŭ) adg – vedz tu ***macru***

magdanos (mag-da-nósŭ) sm fãrã pl – soi di earbã cu truplu-analtu tsi easti criscutã tu grãdinã trã arãdãtsina a ljei albã shi frãndzãli cari, bãgati tu mãcãruri, lã da unã anjurizmã sh-unã bunã nustimadã; machidunish, machidunits, macheadon *{ro: pătrunjel}* *{fr: persil}* *{en: parsley}* ex: lj-bagã sh-un hir di magdanos § ***machidunish*** (ma-chi-du-níshĭŭ) sn machidunishuri (ma-chi-du-ní-shĭurĭ) – (unã cu ***magdanos***) ex: bagã machidunish (magdanos) tu chiftedz; adrai carni cu machidunish § ***machidunits*** (ma-chi-du-nítsŭ) sn machidunitsuri (ma-chi-du-ní-tsurĭ) – (unã cu ***magdanos***) § ***macheadon*** (ma-cheá-donŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***magdanos***) ex: macheadonlu (magdanoslu) da a ghelãljei multã lizeti

magear (ma-gĭárŭ) sn mageari/mageare (ma-gĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mãgear***
magh (mághŭ) sm, sf mayisã (ma-yí-sã), mayi (máyĭ), mayisi/mayise (ma-yí-si) – unã cu ***mag***
maghir (má-ghirŭ) sm, sf – vedz tu ***mayir***
maghnet (magh-nétŭ) sn maghneti/maghnete (magh-né-ti) – unã cu ***magnet***
maghnetã (magh-nétŭ) sf maghneti/maghnete (magh-né-ti) – unã cu ***maghnetã***
maghneti/maghnete (magh-né-ti) sf pl(?) – unã cu ***magneti***
maghnetizmo (magh-ne-tiz-mó) sm maghnetizmadz (magh-ne-tiz-mádzĭ) – unã cu ***magnetizmo***
maghnitidzari/maghnitidzare (magh-ni-ti-dzá-ri) sf maghnitidzãri (magh-ni-ti-dzắrĭ) – unã cu ***magnitidzari***
maghnitidzat (magh-ni-ti-dzátŭ) adgh maghnitidzatã (magh-ni-ti-dzá-tã), maghnitidzats (magh-ni-ti-dzátsĭ), maghnitidzati/maghnitidzate (magh-ni-ti-dzá-ti) – unã cu ***magnitidzat***
maghnitidzedz (magh-ni-ti-dzédzŭ) vb I maghnitidzai (magh-ni-ti-dzáĭ), maghnitidzam (magh-ni-ti-dzámŭ), maghnitidzatã (magh-ni-ti-dzá-tã), maghnitidzari/maghnitidzare (magh-ni-ti-dzá-ri) – unã cu ***magnitidzedz***
magiuni/magiune (ma-gĭú-ni) sf – vedz tu ***mãgiun***
magnet (mag-nétŭ) sn – vedz tu ***magneti***
magnetã (mag-nétŭ) sf – vedz tu ***magneti***
magneti/magnete (mag-né-ti) sf pl(?) – lugurii tsi ari harea s-tragã cãtrã ea lucrili di her; magnet, magnetã; (fig: magneti = lucru tsi tradzi alti lucri cãtrã el) *{ro: magnet} {fr: aimant} {en: magnet}* ex: ficiuramea nã tradzi ca magneti; canda ari magneti pri nãs, ashi nã tradzi dupã el § ***magnet*** (mag-nétŭ) sn magneti/magnete (mag-né-ti) – (unã cu ***magneti***) § ***magnetã*** (mag-nétŭ) sf magneti/magnete (mag-né-ti) – (unã cu ***magneti***) ex: chihlibarea easti sh-nãsã, cându u fricãm, unã magnetã § ***magnetizmo*** (mag-ne-tiz-mó) sm magnetizmadz (mag-ne-tiz-mádzĭ) – harea tsi u-ari magnetea ta s-tragã cãtrã nãsã lucrili di her; (fig: magnetizmo = harea tsi u ari un lucru i unã hiintsã tra s-tragã tsiva cãtrã el) *{ro: magnetizm, atracţie} {fr: magnétisme, attraction} {en: magnetism; attraction}* § ***magnitidzedz*** (mag-ni-ti-dzédzŭ) vb I magnitidzai (mag-ni-ti-dzáĭ), magnitidzam (mag-ni-ti-dzámŭ), magnitidzatã (mag-ni-ti-dzá-tã), magnitidzari/magnitidzare (mag-ni-ti-dzá-ri) – fac un lucru s-lja (s-aibã) hãrli a unei magneti; (fig: magnetidzedz = fac un lucru s-tragã cãtrã el alti lucri ca unã magneti; hiu traptu cãtrã tsiva ca unã magneti; lj-fac mãyi) *{ro: magnetiza} {fr: magnétiser} {en: magnetize}* ex: ocljilj a ljei mi magnitidzarã (fig: mi trapsirã cãtrã ea, mi mãyipsirã) § ***magnitidzat*** (mag-ni-ti-dzátŭ) adg magnitidzatã (mag-ni-ti-dzá-tã), magnitidzats (mag-ni-ti-dzátsĭ), magnitidzati/magnitidzate (mag-ni-ti-dzá-ti) – tsi easti faptu s-aibã hãrli a unei magneti *{ro: magnetizat} {fr: magnétisé} {en: magnetized}* § ***magnitidzari/magnitidzare*** (mag-ni-ti-dzá-ri) sf magnitidzãri (mag-ni-ti-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cându tsiva easti magnitidzat *{ro: acţiunea de a magnetiza; magnetizare} {fr: action de magnétiser} {en: action of magnetizing}*
magnetizmo (mag-ne-tiz-mó) sm – vedz tu ***magneti***
magnitidzari/magnitidzare (mag-ni-ti-dzá-ri) sf – vedz tu ***magneti***
magnitidzat (mag-ni-ti-dzátŭ) adg – vedz tu ***magneti***
magnitidzedz (mag-ni-ti-dzédzŭ) vb I – vedz tu ***magneti***
magurlãchi/magurlãche (ma-gur-lắ-chi) sf magurlãchi (ma-gur-lắchĭ) – cãmarã, mãreatsã, fuduleatsã, pirifanji, dãilichi, dãilãchi *{ro: mândrie, aroganţă} {fr: fierté, arrogance} {en: pride, arrogance}*
mahinã (má-hi-nã) sf mahinj (má-hinjĭ) – multi soiuri di hãlãts cari, tra s-facã un lucru, suntu minati cu mãna i di-un motor tsi neadzi cu cãrbunj, gaz, ilictritsitati, etc.; soi di-amaxi tsi nu easti traptã di calj ma easti faptã si s-minã di-un motor tsi neadzi cu cãrbunj, gaz, ilictritsitati, etc.; machinã, mihãnii, amaxi, aftuchinã, tren, etc. *{ro: maşină; automobil, tren} {fr: machine; automobile, train} {en: machine; car, automobile, train}* ex: di multu chiro vinjirã sh-la noi mahinjli di cuseari stranji § ***machinã*** (má-chi-nã) sf machinj (má-chinjĭ) – (unã cu ***mahinã***) ex: tricu machina (trenlu) § ***mashinã*** (má-shi-nã) sf mashinj (má-shinjĭ) – (unã cu ***mahinã***) § ***mishinã*** (mí-shi-nã) sf mishinj (mí-shinjĭ) – (unã cu ***mahinã***) ex: coasi cu mishina itsido lucru; feci cafei cu mishina § ***mihãnii/mihãnie*** (mi-hã-ní-i) sf mihãnii (mi-hã-níĭ) – (unã cu ***mahinã***) ex: di iu li loat aesti mihãnii? § ***mihanicã*** (mi-há-ni-cã) sf pl(?) – tehnea-a-atsilui tsi lucreadzã cu mihãniili; cunushterli tsi-aspun cum s-fac s-lucreadzã shi cum s-mirimitisescu mihãniili *{ro: mecanică} {fr: mécanique} {en: mechanics}* ex: mihanica easti bunã zãnati § ***mihanic*** (mi-há-nicŭ) sm, sf, adg mihanicã (mi-há-ni-cã), mihanits (mi-há-nitsĭ), mihanitsi/mihanitse (mi-há-ni-tsi) – omlu tsi ari zãnatea di mihanicã; mahinã tsi nu easti faptã s-lucreadzã cu mãna-a omlui ma cu putearea tsi yini di la cãrbunj, gaz, ilictritsitati, etc.; 2: omlu tsi lucreadzã herlu cu foclu tra sã-lj da forma tsi va; hirar, hãlche, favru *{ro: mecanic} {fr: mécanicien, mechanique} {en: mechanic, mechanical}* ex: ishi bun mihanic (om tsi cunoashti ghini mihanica) § ***mihani/mihane*** (mi-há-ni) sf mihãnj (mi-hắnjĭ) – hãlatea cu cari favrul fatsi vimtu (suflã) pristi foc tra s-lu-aprindã ghini, cându va s-lu facã arosh herlu tsi-l lucreadzã *{ro: sufloi, foale} {fr: soufflet de forge} {en: bellows}* ex: suflã cu mihanea tra s-creascã foclu shi s-lu facã herlu-arosh § ***mãhinedz*** (mã-hi-nédzŭ) vb I mãhinai (mã-hi-náĭ), mãhinam (mã-hi-námŭ), mãhinatã (mã-hi-ná-tã), mãhinari/mãhinare (mã-hi-ná-ri) – fac unã mahinã s-lucreadzã; lucredz cu unã mahinã; cãrtescu (duc, fac si s-minã) unã aftuhinã *{ro: lucra la maşină, conduce maşina} {fr: faire travailler une machine; conduire une auto} {en: work with a machine; drive a car}* ex: mãhineadzã multu ghini § ***mãhinat*** (mã-hi-nátŭ) adg mãhinatã (mã-hi-ná-tã), mãhinats (mã-hi-nátsĭ), mãhinati/mãhinate (mã-hi-ná-ti) – tsi easti lucrat cu mahina; (aftuhinã) tsi easti cãrtitã (faptã si s-minã) di cariva *{ro: lucrat la maşină, care conduce o maşina} {fr: qui a été fait avec la machine; auto conduite par quelqu'un} {en: that has been worked with a machine; (car) driven by somebody}* § ***mãhinari/mãhinare*** (mã-hi-ná-ri) sf mãhinãri (mã-hi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cându s-mãhineadzã *{ro: acţiunea de a lucra la maşină; de a conduce maşina} {fr: action de faire travailler une machine; de conduire une auto} {en: action of working with a machine; of driving a car}* ex: nu easti grea mãchinarea
mahmude (mah-mu-dé) sm – vedz tu ***mahmudii***
mahmudii/mahmudie (mah-du-dí-i) sf mahmudii (mah-mu-díĭ) – unã soi di parã veclju di-amalamã scos tu chirolu-a sultanlui Mahmoud II (tsi-l poartã, multi ori, muljerli di gushi); mahmude, muhmude, flurii, lirã, galbinã, gãlbinushi, etc. *{ro: monedă veche de aur} {fr: ancienne monnaie d'or} {en: old gold coin}* ex: minduhii shi mahmudii; tatã-su-lj deadi la mãrtari un bair di mahmudii § ***mahmude*** (mah-mu-dé) sm mahmudedz (mah-mu-dédzĭ) – (unã cu ***mahmudii***) ex: lj-lipseashti un mahmude § ***muhmude*** (muh-mu-dé) sm muhmudedz (muh-mu-dédzĭ) – (unã cu ***mahmudii***) § ***minduhii/minduhie*** (min-du-hí-i) sf minduhii (min-du-híĭ) – unã soi di parã veclju di-amalamã; flurii, lirã, galbinã, gãlbinushi, etc. *{ro: monedă veche de aur} {fr: ancienne monnaie d'or = 20 anciens francs} {en: old gold coin}* ex: minduhii shi mahmudii; lalã-su u miscu cu-un bair di minduhii (liri)
mahmur (mah-múrŭ) adg mahmurã (mah-mú-rã), mahmuri (mah-múrĭ), mahmuri/mahmure (mah-mú-ri) – tsi ari caplu greu sh-ursuz (di-aradã, dupã somnu shi beari multã); mahmurliu, mahmurli, muhmurli *{ro: mahmur} {fr: avec la tête lourde après le sommeil qui a suivi l'ivresse} {en: with a hangover, moody (seedy, sullen) after drinking}* ex: easti mahmurã, vãr nu lj-intrã n volji; easti nicã mahmur dupã bearea di-asarnoaptea § ***mahmurli*** (mah-mur-lí) sm, sf, adg mahmurlii/mahmurlie (mah-mur-lí-i), mahmurlii (mah-mur-líĭ), mahmurlii (muh-mur-líĭ) – (unã cu ***mahmur***) § ***muhmurli*** (muh-mur-lí) sm, sf, adg muhmurloanji/muhmurloanje (muh-mur-loá-nji), muhmurlii (muh-mur-líĭ) muhmurloanji/muhmurloanje (muh-mur-loá-nji) – (unã cu ***mahmur***) § ***mãhmurlãchi/mãhmurlãche*** (mãh-mur-lắ-chi) sf mãhmurlãchi (mãh-mur-lắchĭ) – starea sufliteascã sh-trupeascã tu cari s-aflã

un tsi easti mahmur (di-aradã, dupã beari multã shi somnu); muhmurlãchi {ro: mahmurie} {fr: état d'un "mahmur"} {en: hangover (after drinking)} ex: biu unã scafã di dzamã di moari ca s-lji talji mahmurlãchea § ***muhmurlãchi/muhmurlãche*** (muh-mur-lã-chi) sf muhmurlãchi (muh-mur-lắchĭ) – (unã cu ***mãhmurlãchi***)

mahmurli (mah-mur-lí) sm, sf, adg – vedz tu ***mahmur***

mahmurliu (mah-mur-líŭ) sm, sf, adg mahmurlii/mahmurlie (mah-mur-lí-i), mahmurlii (mah-mur-lîĭ), mahmurlii (muh-mur-lîĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mahmurli***

mahmuzã (mah-mú-zã) sf mahmuzi/mahmuze (mah-mú-zi) – cheatrã scumpã, galanã-veardi, cu cari si stulsescu lucri shi easti purtatã trã mushãteatsã di feati sh-muljeri {ro: peruzea, turcoazã} {fr: turquoise} {en: turquoise} ex: lj-adusi un ac cu mahmuzi

Mai (Máĭŭ) sm fãrã pl – antsintsilea mes a anlui; (expr: 1: ***Mailu-al Gog*** = vãrãoarã; 2: nj-apirã Mailu la poartã = tu intrata-a Mailui va mi da nafoarã, va mi scãrcheascã di la lucru) {ro: Mai} {fr: mai} {en: May} ex: nã vinji sh-Mailu; nu-azghearã njeauã n Mai; ashteaptã Mailu s-mãts trãfilj; tu Mai cãntã puljlji shi s-hãrsescu § ***Malj***[2] (máljĭŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***Mai***) ex: tu Malj, tora un an, fudzi tu Mãgirii

mai[1]***/mae*** (má-i) sf mãi (mắĭ) – (trã cariva) mama-a tatãlui i a dadãljei a lui; mauã, dodã, omã, babã; (fig: 1: mai = moashi, tricutã multu tu ilichii; expr: 2: ***Maea-Gaea*** = hiintsã dit pãrmithi cari, dupã cum lã si spuni a cilimeanjlor, lj-furã njitslji noaptea dit crivati cãndu lj-aflã singuri n casã) {ro: bunicã; bãtrânicã} {fr: grand'mère; vieille femme} {en: grandmother; old lady} ex: am mai di dadã, ma nu di tatã; mi duc astã searã la mai-mea; bãneadzã mai-ta?; maea-a mea (mama-a tatãlui a meu, i atsea a mamãljei a mea) easti mai (fig: moashi); ia mutrits aclo sh-nã mai (fig: moashi); cum? tsi vedui? mãili (fig: moashili) ntreabã § ***mauã*** (má-ŭã) sf pl(?) – (unã cu ***mai***[1]) – ***mãimi/mãime*** (mã-í-mi) sf fãrã pl – tuti moashili tsi au unã castilea hari; multi moashi adunati tu-un loc; parei di mãi; moashi, mãi {ro: mulţime de babe} {fr: nombre de vieilles femmes, ensemble des vieilles} {en: crowd of old ladies} ex: mãimea fãrshiroatã (moashili fãrshiroati) adunã pulbiri

mai[2] (máĭ) adv – vedz tu ***ma***[2]

Maia-Gaia sf – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***Maea-Gaea***

maiauã (ma-ĭá-ŭã) sf maei (ma-ĭéĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***maeauã***

maicã (máĭ-cã) sf – vedz tu ***mumã***

maimar (maĭ-márŭ) sm, adg – vedz tu ***mari***[1]

maimen (maĭ-ménŭ) adg – vedz tu ***caimen***

maimuã (maĭ-mú-ŭã) sf – vedz tu ***maimun***

maimun (maĭ-múnŭ) sm maimunj (maĭ-múnjĭ) – pravdã dit locurli caldi cari sh-u-adutsi nai ma multu cu omlu (pravdã dishteaptã, cari nveatsã lishor s-facã multi di tsi fatsi omlu, cari poati s-imnã pri dauã cicioari, cu tuti cã imnã ma multili ori pi patruli sh-cari poati si s-alinã sh-pri ponj); mãimun, maimuã, muã, maimutsã, shubec; (fig: maimun = om shcurtu di boi, slab shi jibãcos; jabec) {ro: maimuţã} {fr: singe} {en: monkey} ex: un maimun avea ascãpatã; ari un ficior ca maimun; s-avea adunatã ficiori cã giuca maimunjlji; vinji sh-nãsã, maimuna § ***maimunlichi*** (maĭ-mun-lí-chi) sf maimunlichi (maĭ-mun-líchĭ) – purtari tsi sh-u-adutsi cu purtarea di maimun; purtarea-a unui tsi si strãmbã i fatsi ca un maimun (fig: maimunlichi = purtarea-a atsilui tsi caftã s-facã cum fatsi un altu, cum s-poartã, cum mindueashti, etc., multi ori tra si sh-arãdã di)) {ro: maimuţărie} {fr: singerie, momerie} {en: monkey-like imitation or behavior} § ***mãimun*** (mãĭ-múnŭ) sm mãimunj (mãĭ-múnjĭ) – (unã cu ***maimun***) § ***maimuã*** (maĭ-mú-ŭã) sf maimuã (maĭ-mú-ŭã) shi maimui (maĭ-múĭ) – (unã cu ***maimun***) ex: dupã cãni vinji arada-ali maimuã § ***muã*** (mú-ŭã) sf muã (mú-ŭã) – (unã cu ***maimun***) ex: fatsi ca nã muã (ca un maimun) § ***maimutsã*** (maĭ-mú-tsã) sf maimutsã (maĭ-mú-tsã) – (unã cu ***maimun***)

maimunlichi (maĭ-mun-lí-chi) sf – vedz tu ***maimun***

maimutsã (maĭ-mú-tsã) sf – vedz tu ***maimun***

maimuuã (maĭ-mú-ŭã) sf maimuuã (maĭ-mú-ŭã) shi maimui (maĭ-múĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***maimuã***

maioshcu[1] (ma-ĭósh-cu) sm – vedz tu ***mer***[1]

maioshcu[2] (ma-ĭósh-cu) sn – vedz tu ***mer***[1]

maioshcu[3] (ma-ĭósh-cu) adg – vedz tu ***mer***[1]

maistur (má-is-turŭ) sm, adg – vedz tu ***mastur***

mal (malŭ) sn maluri (má-lurĭ) – loclu di la mardzinea di-amari icã arãu; budzã di-amari; acruyealjauã, mazdã, mezdã, mejdã, mardzinã {ro: ţărm} {fr: rive, rivage, littoral} {en: shore, seashore} ex: ca mal bãtut di undi

mal[*] (malŭ) – forma shcurtã di la adverbul "malã"; vedz ***malã***[3]

malachii/malachie (ma-la-chí-i) sf malachii (ma-la-chîĭ) – hãrsirea sexualã tsi sh-u fatsi omlu singur, di-aradã cu mãna {ro: onanism, malachie} {fr: onanisme} {en: masturbation}

malaco (ma-la-có) sm malacadz (ma-la-cádzĭ) – soi di fustã nvãrtushatã cu tsercljuri tsi s-poartã sum fustani tra s-u facã fustanea sã spindzurã ndreaptã cãtã nghios shi s-u-aspunã ma grasã muljarea tsi u poartã; malacov; (fig: malaco = muljari groasã) {ro: crinolinã} {fr: crinoline} {en: crinoline} § ***malacov*** (ma-la-cóvŭ) sn malacoavi/malacoave (ma-la-coá-vi) – (unã cu ***malaco***) ex: malacovlu-atsel (fig: muljarea-atsea groasa) mizi imna

malacov (ma-la-cóv) sn – vedz tu ***malaco***

malamaternju (ma-la-ma-tér-njĭŭ) adg – vedz tu ***malamã***

malamã (má-la-mã) sf fãrã pl – metal scumpu (cu hroma galbinã lutsitã), cu cari s-fac multi giuvairi (minghiushi, neali, sãhãts, etc.); metalu dit cari s-fac fluriili (lirili, galbinili, mahmudiili, etc.); amalamã, amalomã, amalumã, flurii; (expr: 1: om (inimã) di malamã = om multu bun la inimã; 2: malamã s-acats, cheatrã s-fatsi = tuti lucrilji-nj si duc anapuda) {ro: aur} {fr: or} {en: gold} ex: cu malamã ti vindu sh-cu gortsã ti acumpãr; l-cunoscu ghini, easti un om di malamã (fig: multu bun la inimã); am un frati, malamã (fig: ca malama, om multu bun) § ***malãmã*** (má-lã-mã) sf fãrã pl – (unã cu ***malamã***) ex: ari minti di malãmã (fig: ca malãma, multu bunã) § ***amalamã*** (a-má-la-mã) sf fãrã pl – (unã cu ***malamã***) ex: gãljinã di amalamã; zãnatea-i biligicã di amalamã § ***amalãmã*** (a-má-lã-mã) sf fãrã pl – (unã cu ***malamã***) ex: lj-avea adusã trã isozmã un nel di malãmã cu cheatrã shi unã sãhati di-amalãmã § ***amalomã*** (a-má-lo-mã) sf fãrã pl – (unã cu ***malamã***) § ***amalumã*** (a-má-lu-mã) sf fãrã pl – (unã cu ***malamã***) § ***malamaternju*** (ma-la-ma-tér-njĭŭ) adg malamaternji/malamaternje (ma-la-ma-tér-nji), malamaternji (ma-la-ma-tér-nji), malamaternji/malamaternje (ma-la-ma-tér-nji) – tsi easti adrat di-amalamã; tsi easti acupirit cu-un petur suptsãri di-amalamã; glubudan; mãlãmusit, hrisusit, nglubudat, ãngãlbidat, afumat {ro: de aur; aurit} {fr: fait d'or; doré} {en: made of gold; gilded} ex: cãpitãnj malamaternju (mãlãmusit) § ***mãlãmusescu*** (mã-lã-mu-sés-cu) (mi) vb IV mãlãmusii (mã-lã-mu-sîĭ), mãlãmuseam (mã-lã-mu-seámŭ), mãlãmusitã (mã-lã-mu-sí-tã), mãlãmusiri/mãlãmusire (mã-lã-mu-sí-ri) – acoapir un lucru (oarã, nel, minghiush, etc.) cu-un petur suptsãri di amalamã tra s-lu fac lucrul ma mushat (tra s-dãnãseascã ma multu, etc.); hrisusescu, afum, ãngãlbidedz, nglubudedz {ro: auri} {fr: dorer} {en: gild} ex: l-mãlãmusii (l-hrisusii, lu-afumai) nelu § ***mãlãmusit*** (mã-lã-mu-sítŭ) adg mãlãmusitã (mã-lã-mu-sí-tã), mãlãmusits (mã-lã-mu-sítsĭ), mãlãmusiti/mãlãmusite (mã-lã-mu-sí-ti) – (lucru) cari easti acupirit cu-un petur suptsãri di amalamã; afumat, hrisusit, ãngãlbidat, nglubudat {ro: aurit} {fr: doré} {en: gilded} § ***mãlãmusiri/mãlãmusire*** (mã-lã-mu-sí-ri) sf mãlãmusiri (mã-lã-mu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-hrisuseashti tsiva; afumari, hrisusiri, ãngãlbidari, nglubudari {ro: acţiunea de a auri; aurire} {fr: action de dorer; dorage} {en: action of gilding}

malathru (má-la-thru) sm – vedz tu ***mãralj***

malatru (má-la-thru) sm – vedz tu ***mãralj***

malã[1] (má-lã) sf fãrã pl – lucri tsi suntu tr-acumpãrari i trã vindeari di oaminjlji tsi fac emburlichi; lucrili tsi li ari cariva trã vindeari tu ducheani (mãgãzii i mpãzari); prãmãtii,

pãrmãtii, suvati, sãvati *{ro: marfã} {fr: marchandise} {en: goods, merchandise}* ex: vindea ea scumpa-lj malã (tutiputã) cu fãrã di-amintatic

malã[2] (má-lã) sf fãrã pl – vedz tu ***maltã***

malã[3] (má-lã) adv (shi forma shcurtã ***mal di***) – tsi aspuni cã numirlu di lucri easti mari; cari aspuni cã un lucru easti di mari mãrimi (lãrdzimi, lundzimi); multu, di primansus, baea, disturi, duri, nimal, nãmalã *{ro: mult, destul} {fr: beaucoup, assez} {en: much, a lot, plenty, enough}* ex: shidzu malã di (multã, baea) oarã; lj-adusi mal di (multã, baea) lãnã; nu tricu mal di (multu, baea) chiro; dats di-arshini mal di ori; malã-nj (multi-nj) deadi, mal di (multi) lucri; malã (nãmalã) di-anj tricurã; toarsi mal di lãnã; mal di (multi) mushutets

malãmã (má-lã-mã) sf – vedz tu ***malamã***

malesor (ma-le-sórŭ) sm malesori (ma-le-sórĭ) shi malesots (ma-le-sótsĭ) – paranumã datã di-armãnj a arbineshlor tsi bãneadzã tu muntsã *{ro: poreclă dată de aromâni albanezilor ce trăiesc la munte} {fr: sobriquet donné par les Aroumains aux Albanais montagnards} {en: name given by Aromaninans to the Albanians living in the mountains}*

mali/male (má-li) sf fãrã pl – ihtibari, tinjii, ipolipsi; mãnear (tu zburãrea: nu-lj dau di mãnear) *{ro: consideraţie, respect} {fr: consideration, respect} {en: consideration, respect}* ex: ici nu ti fatsi mali (ici nu ti da di mãnear)

malin (má-linŭ) sm malinj (má-linj) – pulj njic di pãduri (cu dintana galbinã sh-peani lãi) tsi bati mushat; soi di pulj di pãduri tsi sh-u-adutsi cu njerla; mãlinj, mãlãnji; njerlã, njirlã, nerlã, anjirlã, gãrãvelj, gãrvelj, grivelj, cociuv, coshav, cojvu *{ro: specie de mierlă} {fr: espèce de merle} {en: species of blackbird}* § ***mãlinj*** (mã-línjŭ) sm mãlinj (mã-línjĭ) – (unã cu mascurlu-a puljlui ***malin***) § ***mãlãnji/mãlãnje*** (mã-lắ-nji) sf mãlãnj (mã-lắnjĭ) – (unã cu feamina-a puljlui ***malin***) ex: toamna mãlãnjli (njerlili) suntu grasi tr-atsea suntu cãftati di-avinãtori

malinã (má-li-nã) sf malini/maline (má-li-ni) – stofã di lãnã *{ro: stofă de lână} {fr: étoffe de laine} {en: wool material}* ex: fustani di malinã (lãnã)

malista (mã-lis-ta) adv – apandisi tsi s-da la unã ntribari cã ashi easti cum dzãtsi i cum u caftã ntribarea; da, ne, ia, etc. *{ro: da} {fr: oui} {en: yes}*

malj[1] (máljŭ) sn malji/malje (má-lji) – cumatã di lemnu ca unã soi di lupatã di mãnã cu cari s-bat stranjili cãndu s-la *{ro: mai} {fr: battoir, maillet} {en: washerwoman's beetle, mallet}* ex: cu maljlu muljerli bat stranjili la-arãu; bati maljlu la ushi; bãtui vilendzãli cu maljlu; la drãshteal, apa njishcã maljili

Malj[2] (máljŭ) sm – vedz tu ***Mai***

maljaclu! (mã-ljĭa-clu) inter – zbor tsi lu-aurlã unã dadã s-dzãcã a unui njic tsi plãndzi, tra s-tacã; tats! ncljidi-ts gura! s-ti lja draclu!; etc.; maljacura *{ro: vorbă spusă de o mamă enervată, unui copil care plânge tot timpul} {fr: mot signifiant "tais-toi!", ta gueulle!", "que le diable t'emporte!" et qu'une mère énervée adresse à son petit enfant qui pleure, qui dit "maman!" sans cesse} {en: expression used by a mother whose little child cries all the time}* § ***maljacura!*** (ma-ljĭa-cú-ra) inter – (unã cu ***maljaclu***)

maljacura! (ma-ljĭa-cú-ra) inter – vedz tu ***maljaclu***

maljot (ma-ljĭótŭ) sn maljoati/maljoate (ma-ljĭoá-ti) shi maljoturi (ma-ljĭó-turĭ) – unã soi di capã lai di lãnã tsi u poartã bãrbatslji; capã, capotã, tãlãgan, tãlãgani, tãlgan, bats *{ro: măntăluţă} {fr: manteau noir en laine porté par les hommes} {en: black wool coat worn by men}* ex: sã nvãli cu maljotlu (tãlãganea) shi s-bãgã s-doarmã

maltã (mál-tã) sf pl(?) – avearea (lucri, casã, loc, paradz, tutiputã, etc.) tsi u ari cariva (un om, unã fumealji, un cãsãbã, etc.); malã, aveari, avutsãlji, avutsami, mbugãtsãlji, mbugutsãlji, bugãtsãlji, bugutsãlji, yishteari, tutiputã, periusii *{ro: avere, avuţie} {fr: richesse, fortune} {en: wealth}* ex: aflã maltã (aveari) sh-di la tatã-su § ***malã***[2] (má-lã) sf fãrã pl – (unã cu ***maltã***) ex: esh, moi, mala (yishtearea) a duvletiljei, esh, lunã, cã deadi soarili

maltean (mál-teanŭ) sm, sf – vedz tu ***maltecicu***

maltecicu (mal-técĭ-cu) adg maltecicã (mal-técĭ-cã), maltecichi (mal-técĭ-chi), maltecichi/malteciche (mal-técĭ-chi) – cari easti cu urecljili lundzi tsi-aspindzurã nghios (ca un maltean, ca un armãn di Bituli); plahurcu, pljahurcu *{ro: bleg, cu urechi lungi şi atârnând în jos} {fr: mollasse, qui a les oreilles longues et pendantes} {en: flabby, with long and hanging ears}* ex: cãprili maltecichi suntu lãptoasi § ***maltean*** (mál-teanŭ) sm, sf malteanã (mál-tea-nã), malteanj (mál-teanjĭ), malteani/malteane (mál-tea-ni) – paranumã datã a armãnjlor di Bituli *{ro: poreclă dată aromânilor din Bitolia} {fr: sobriquet donné aux Aroumains de Bitola} {en: name given to the Aromanians from Bitola}*

maltu (mál-tu) adv – mata, ninga, disturi, agiundzi, etc. *{ro: mai, destul} {fr: plus, assez} {en: plus, no more}* ex: tra s-nu imnã maltu (s-nu mata imnã, s-nu imnã ninga) napudishalui; maltu (disturi, agiundzi) aisti zboarã; nu avets dirmani maltu voi (nu mata avets dirmani/vindicari); nu-l vidzurã maltu (nu-l mata vidzurã); nu s-ashteardzi maltu (nu s-mata ashteardzi; agiumsi cãt s-ashtearsi); nu s-adunã maltu (nu s-mata adunã) cu alantsã; maltu (disturi) nj-deadish; di-anda fudzi, nu-l vidzui maltu (nu-l mata vidzui); nu voi maltu (nu mata voi; nu voi sh-altã)

malufrandzã (ma-lu-frán-dzã) sf – vedz tu ***mãlãfrandzã***

mam (mam!) inter – zbor tsi-l greashti un njic tra s-aspunã (cu gura sh-cu minarea di budzã) cã va s-mãcã *{ro: vorbă de copil care imită acţiunea de a mânca} {fr: mot enfantin qui imite l'action de manger} {en: children's word that imitates the eating action}*

mamã[1] (má-mã) sf – vedz tu ***mumã***

mamã[2] (má-mã) sf fãrã pl – njedz; midua dit mesea di-alumãchi di la ndoi arburi (ca, bunãoarã, sãmbuclu, saltsea, etc.); njedzlu di pãni; carnea di yimishi; mãcarea scoasã dit gura-a mamãljei (papã) tra s-hibã datã a natlui, a njitslor tsi nu au dintsã; (fig: 1: mamã = hranã ca ti sãrmãnitsã, tsiva dip; expr: 2: mamã n gurã = un tsi-ashteaptã sã-lj si da tuti fãrã s-lucreadzã (cã nu lu-ariseashti lucrul); linãvos, timbel) *{ro: miez} {fr: moëlle du sureau, du saule, etc.; mie (pain), pulpe (fruits)} {en: marrow (willow, elder tree, etc.); crumb of bread (as opposed to crust), pulp}* ex: vearga di saltsi ari mamã (miduã, njedz); sãuc cu mamã (miduã); mama (njedzlu dit mesea) a cuceanlui; u mãtrica cu mamã (cu papã, mãcari scoasã dit gurã); lu ntricã njiclu cu mamã (mãcari amisticatã tu gura-a dadãljei); s-mãcã mamã n gurã (expr: sã-lj si da s-mãcã fãrã s-lucreadzã); mamã (mãcari datã a njitslor) di pãni shi nuts; nu mi-arãdz cu mamã (fig: cu hranã putsãnã ca ti njits, ti sãrmãnitsã); cãndu-acasã lj-u dzãc, mamã! (fig: dip tsiva!; expr: cãndu nu-au tsiva s-mãcã acasã)

mamã[3] (má-mã) sf mami/mame (má-mi) – partea di nãinti a gãrgãlanlui tsi s-lãrdzeashti shi s-fatsi ca unã pungã (sh-tu cari sta cãtivãrãoarã mãcarea ninti ca s-treacã tu stumahi); mamcã, gushi, bãrghelã, bãrghelj; (expr: alãsã mamã = featsi aveari, lj-njardzi lucrul ghini) *{ro: guşă} {fr: goître, jabot} {en: goitre, crop}* ex: aushlu-aestu ari mamã (mamcã, bãrghelã) mari; alãsã mamã (featsi bãrghelã, gushi); s-avea dusã s-lji discãntã di mamã, ma featsi mamã; sh-umplu mama (sh-umplu gusha); gãsca ari mama (gusha) mplinã; aestu porcu ari cama marea mamã (gushi) § ***mamcã*** (mám-cã) sf mãmtsi (mắm-tsi) – (unã cu ***mamã***[3]) § ***mãmos*** (mã-mósŭ) adg mãmoasã (mã-moá-sã), mãmosh (mã-móshĭ), mãmoasi/mãmoase (mã-moá-si) – tsi ari (tsi easti cu) mamã (gushi, bãrghelã) *{ro: guşat} {fr: goîtreux} {en: goitrous}* ex: tu-atsea hoarã, cu njic cu mari suntu mãmosh (cu mamã)

mamcã (mám-cã) sf – vedz tu ***mamã***[3]

manafi (ma-náfĭ) sm manafeanj (ma-ná-fĭanjĭ) – un tsi vindi yimishi (zãrzãvãts, lucri njits fãrã mari tinjii), multi ori, di casã-casã; bashac, culcusuri *{ro: fructar, vânzător ambulant} {fr: fruitier, vendeur de marchandise de peu de valeur} {en: fruit merchant, peddler, street vendor}* ex: treamburã nizanjlji shi manafi (bashaclu) dit Misirii

manazi (ma-ná-zi) sf – vedz tu ***mãnazi***

manã[1] (má-nã) sf – vedz tu ***mumã***

manã[2] (má-nã) sf pl(?) – 1: soi di earbã-mushclju tsi creashti pri shcãmbi, tsi poati si s-mãcã sh-cari loat di vimtu poati si s-ducã diparti tu irnjii; 2: negurã, andarã, cãtãhnii, cãtãcnii, eamã; 3: lãngoari di grãni shi zãrzãvãts tsi s-aspuni ca unã cinushi lai, ca tãciunili *{ro: mană; pâclă; rugină de plante} {fr: manne; brouillard; rouille des végétaux} {en: manna; fog, mist; plant blight}* ex: singur Dumnidzã-lj hrãnea cu manã; tu cãmpu s-alãsã manã (andarã) shi arsi ayinjli; ari manã tu cãmpu; deadi manã sh-arsi tuti-ayinjli; sh-eara nvitsats s-mãcã manã n gurã § ***mãneadzã*** (mã-neá-dzã) (si) vb I unipirs mãnã (mã-nắ), mãna (mã-ná), mãnatã (mã-ná-tã), mãnari/mãnare (mã-ná-ri) – s-acoapirã cu (s-agudeashti cu, cadi, da) manã *{ro: acoperi cu mană, cădea mană} {fr: couvrir par la manne, tomber la manne} {en: cover by manna, be hit by manna}* ex: va s-mãneadzã (va s-acoapirã, va s-hibã aguditi) ayinjli cu mana (negura) aestã § ***mãnat***[2] (mã-nátŭ) adg mãnatã (mã-ná-tã), mãnats (mã-nátsĭ), mãnati/mãnate (mã-ná-ti) – acupirit di manã *{ro: acoperit de mană} {fr: couvert par la manne} {en: covered by manna, hit by manna}* § ***mãnari***[2]***/mãnare*** (mã-ná-ri) sf mãnãri (mã-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu mãneadzã *{ro: acţiunea de a acoperi cu mană, de a cădea mană} {fr: action de couvrir par la manne, de tomber la manne} {en: action of covering by manna, of being hit by manna}*

mandal (mán-dalú) sm mandalj (mán-daljĭ) shi sn mandali/mandale (mán-da-li)– hãlati (unã cumatã lungã shi suptsãri di lemnu, ma poati s-hibã sh-di metal) tsi easti bãgatã nãpoea-a ushiljei tra s-u tsãnã ncljisã shi s-nu poatã s-hibã dishcljisã di nafoarã; lostru, lostur, lotru, cãpãlahtu, cãtãlahtu, dzangrã, zangrã, sirtu; (fig: mandal = mãdularlu (tsi s-aflã tu partea di nafoarã, di nghios sh-dininti a truplui di bãrbat) tsi lu-aleadzi di muljari (sh-prit cari bãrbatlu arucã simintsa tu truplu-a muljariljei tra si s-facã njitslji); fisi, putsã, pulã, coadã, nanciu, hãlati, noaci, noadã, ciulicã, sochi) *{ro: ivăr, zăvor; penis} {fr: sorte de loquet en bois fixé derrière et en haut de la porte; penis} {en: sort of wooden door latch; penis}* ex: usha si ncljidi cu mandalu (lostrul)

mandisã (man-dí-sã) sf – fim di la "mandu"; vedz tu ***mãndii***

mandrã (mán-drã) sf mãndzrã (mắn-dzrã) – loc ngãrdit (multi ori cu-alumãchi shi verdzi) adrat maxus trã arnarea-a cupiilor di oi i di cãpri (di-aradã dit meslu-a Brumarlui pãnã tu-April); cutar, coardã, tsarcu, strungã, arãstoacã; (expr: 1: aflã mandrã nicãlcatã = cãdzu pri mari tihi; 2: mandrã mplinã di luchi = loc avigljat ma di iu furã catiun) *{ro: ţarc, strungă făcută special pentru timpul de iarnă} {fr: enclos, bercail; parc à moutons; terrain propre à l'hivernage des troupeaux de moutons et de chèvres} {en: pen, fold, sheep fold; special place where sheep and goats are kept during the winter months}* ex: avem mandra diparti di casã; la mandrã sh-la cãshari el, nu la yitrãtsili; va-nj aguneshti oili dit mandrã? § ***mãndrãnjauã*** (mãn-drã-njĭá-ŭã) sf mãndrãnjei (mãn-drã-njĭéĭ) – locurli (mandra) iu s-tsãn oili earna tu-arniu; cãshlã di earnã *{ro: câşlă de iarnă} {fr: quartier d'hiver pour garder les moutons pendant l'hiver} {en: place to keep the sheep during the winter days}*

mandu (mán-du) sm, sf – vedz tu ***mãndii***

mandulin (man-du-línŭ) sn mandulini/manduline (man-du-lí-ni) – hãlati muzicalã tsi ari optu teljuri (dauã cãti dauã teljuri cu idyea boatsi deadun) teasi pri unã soi di cutii di lemnu tsi-asunã cãndu un i ma multi teljuri treamburã di-agudirea tsi lã si fatsi cu unã cumatã njicã di plasticã i cu dzeadzitli; mandulinã *{ro: mandolină} {fr: mandoline} {en: mandolin}* ex: ca dit telj di mandulin § ***mandulinã*** (man-du-lí-nã) sf manduli-ni/manduline (man-du-lí-ni) – (unã cu ***mandulin***)

mandulinã (man-du-lí-nã) sf – vedz tu ***mandulin***

mandzali/mandzale (mán-dza-li) sf pl – zboarã goali sh-fãrã noimã icã simasii; lucri njits sh-fãrã simasii; bãrcudii, curcufeli, curcufexali, curnufexali, cãpãchi, chirturi, hãbãri, lãpãrdii, lishinãturi, palãvri, pãlãvri, bufchi, pufchi, shahlamari, zacati, zãcãturi, curcubeti hearti, burlidz ãmbãirati, mãnits di tãmbari, bishinj di cuc, colja-mbolja, etc. *{ro: baliverne, nimicuri} {fr: choses futiles, babioles, balivernes} {en: cock-and-bull stories, old wives' tale}* ex: grandzali, mandzali (chirturi, curcufexali)

mandzuranã (man-dzu-rá-nã) sf – vedz tu ***mangiurami***

manei (ma-né-i) sf manei (ma-néĭ) – miludii (nubeti) cu cari si nchiseashti un cãntic nturtsescu *{ro: manea} {fr: mélodie turque} {en: Turkish melody}*

manelã (ma-né-lã) sf maneli/manele (ma-né-li) – pãrjina di cari si spindzurã ziga *{ro: prăjina de atârnat cântarul} {fr: gaule dont on accroche la balance romaine} {en: stick by which one hooks a Roman balance}*

mangã (mán-gã) sm – vedz tu ***mangu***

mangãrã (mán-gã-rã) sf mangãri/mangãre (mán-gã-ri) – parã veclju tsi-ahãrzeashti dip putsãn; parã di bãcãri cu njicã tinjii; pãrã di bãcãri; mãngãrã, mãngãri, mãngãr, mitilic, gãlãgan, cãrãntanã, ngãrmar, angãrmari, gãrmari, gãzetã, cãtsit *{ro: gologan, leţcaie} {fr: liard, monnaie de petite valeur} {en: coin of small value}* ex: nu putui s-lã dau nitsi unã mangãrã; nu voi s-lji dau nitsi-unã mangãrã ma multu § ***mãngãri/mãngãre*** (mãn-gắ-ri) sf mãngãri/mãngãre (mãn-gắ-ri) – (unã cu ***mangãrã***) ex: nj-plãti dauã njilj di aslanj, mash mãngãri (paradz di bãcãri cu njicã tinjii) § ***mãngãrã*** (mãn-gắ-rã) sf mãngãri/mãngãre (mãn-gắ-ri) – (unã cu ***mangãrã***) ex: sh-avea shapti-optu mãngãri tut, tut § ***mãngãr*** (mãn-gắr) sm mãngãri (mãn-gắrĭ) – (unã cu ***mangãrã***) (expr: tãngãr-mãngãr = a si s-facã itsi s-va, itsi s-hibã) ex: va mi duc, dzãsi, shi tãngãr-mãngãr (shi s-facã itsi s-va)! iu s-easã, s-beasã!

mangi/mange (mán-gi) sf pl(?) – hranã, mãcari, ghelã *{ro: mâncare} {fr: nourriture, mets} {en: nourishment, meal}*

mangiurami/mangiurame (man-gĭu-rá-mi) sf mangiurãnj (man-gĭu-rắnjĭ) – lilici criscutã tu grãdinã, mushatã sh-anjurzitoari, di-unã hromã amisticatã di galbin, purtucalishi sh-aroshi; mandzuranã, baltsotã *{ro: măgheran, crăiţă} {fr: marjolaine, souci} {en: marigold}* § ***mandzuranã*** (man-dzu-rá-nã) sf mandzurani/mandzurane (man-dzu-ra-ni) – (unã cu ***mangiurami***) ex: nã njurizmã di mandzuranã

manglar (mán-glarŭ icã man-glárŭ) adg – vedz tu ***mangu***

mangu (mán-gu) sm manganj (mán-gánjĭ) – bãrbat mari la trup sh-niheamã ca glarecicu *{ro: măgădău, bărbat mari la trup şi cam prostuţ} {fr: gros homme et un peu stupide} {en: big man and a little stupid}* ex: Coli, ashi-l cljima mangul § ***mangã*** (mán-gã) sm manganj (mán-ganjĭ) – om tsi caftã s-lj-arãdã cu minciunj pri altsã; fur, bãtãhci *{ro: şnapan} {fr: chenapan, vaurien} {en: scoundrel}* § ***manglar*** (mán-glarŭ icã man-glárŭ) adg manglarã (mán-gla-rã icã man-glá-rã), manglari (mán-glarĭ icã man-glárĭ), manglari/manglare (mán-gla-ri icã man-glá-ri) – (om) lipsit di minti shi fãrã giudicatã tu zbor i fapti; glar, hazo, hazuscu, ahmac, anoit, cshura, ciulja, hasca, hahã, lishor, etc., etc. *{ro: prost; nebun} {fr: niais, bête, sot; fou} {en: fool; mad, insane}* § ***mangusar*** (man-gu-sárŭ) sm, sf, adg mangusarã (man-gu-sá-rã), mangusari (man-gu-sárĭ), mangusari/mangusare (man-gu-sá-ri) – mangã, mangufã, manglar, tihilai, andihristu, chirãtã, linãvos, etc. *{ro: netrebnic, ticălos, prost, leneş} {fr: misérable, grand dadais, vaurien, paresseux} {en: miserable, goof, stupid, despicable, lazy}* ex: tsi ftixescu, mangusara-nj (tihilaea-nj)? § ***mangufã*** (man-gú-fã) sm mangufeanj (man-gú-feánjĭ) – (unã cu ***mangusar***)

mangufã (man-gú-fã) sm – vedz tu ***mangu***

mangusar (man-gu-sárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***mangu***

mani-mani (má-ni-má-ni) – multu-agonja; nyii, cu-alaga, cu dealaga, etc. *{ro: repede} {fr: vite; en un tour de main} {en: very fast}* ex: mi dush mani-mani (multu-agonja)

manliherã (man-li-hĭé-rã) sf manliheri/manlihere (man-li-hĭé-ri) – tufechi cu tsintsi fushechi; tufechi *{ro: manlicher} {fr: fusil à cinq cartouches} {en: rifle with five cartridges}*

manoleac (ma-nó-leacŭ) adg manoleacã (ma-nó-lea-cã), manoleats (ma-nó-leatsĭ), manoleatsi/manoleatse (ma-nó-lea-tsi) – (om) tsi lu-arãseashti s-bãneadzã singur; axolit, shungru, singur, munolcu *{ro: solitar} {fr: homme solitaire, insociable} {en: solitary man}* § ***munolcu*** (mu-nól-cu) adg munolcã (mu-nól-cã), munoltsi (mu-nól-tsi), munoltsi/munoltse (mu-nól-tsi) – tsi easti un singur; tsi easti fãrã pãreaclji; singur, shungru, manoleac, axolit *{ro: solitar, nepereche} {fr: seul, impair}*

{en: alone, single}
mansus (man-súsŭ) adv – vedz tu ***nsus***
mantilã (man-tí-lã) sf mantili/mantile (man-tí-li) – stranj lungu (paltu) di-aradã cu zãrculã sh-purtat di muljeri pristi fustani tra s-li afireascã di ploai *{ro: mantilă}* *{fr: mantille}* *{en: mantilla}* ex: sh-bãgã mantila-atsea noaua
manushachi/manushache (ma-nu-shĭá-chi) sf manushachi (ma-nu-shĭáchĭ) – ma multi soi di agru-lilici njits mushat anjurzitoari di-unã hromã vinitã, galanã, trandafilii i albã tsi es dit unã tseapã dit loc shi crescu pri cãmpu shi prit pãduri; musahi, yioarã, ghioarã *{ro: viorea}* *{fr: violette}* *{en: violet}* ex: trei tumbi di manushachi s-agioacã tu soari; ded a vrutiljei asearã unã tumbã njicã di mushati manushachi § ***musahi/musahe*** (mu-sá-hi) sf musãhi (mu-sãhĭ) – (unã cu ***manushachi***)
mapari (má-parĭ) adv, cong – maspar, ca sh-cum, dip canda, canda *{ro: ci, parcă, ca şi când}* *{fr: comme si, on dirait que}* *{en: as if}* § ***maspar*** (mas-pár) adv, cong – (unã cu ***mapari***) § ***mã***[2] (mã) cong – (unã cu ***mapari***)
mar (márŭ) invar – zbor tsi-aspuni durearea (njila, dipirarea, etc.) tsi u-aducheashti cariva; vai, cavai *{ro: vai}* *{fr: hélas, malheur à}* *{en: alas! oh dear!, oh poor me!, etc.}* ex: mar (cavai) di el; mi lja heavra pãn tu oasi sh-mar (cavai) di mini, mor di vreari
maradoi (ma-ra-dóĭŭ) sm maradoi (ma-ra-dóĭ) – pulj njic (cu peani buisiti apres cu hromi aroshi, galbini, lãi shi albi) tsi bati (cãntã) mushat; tsutsundreu, tsutsundriu, tsintsur, tsinzur *{ro: sticlete}* *{fr: chardonneret}* *{en: goldfinch}* ex: acãtsai un maradoi
marafeti/marafete (ma-ra-fé-ti) sf – vedz tu ***murafeti***
marafitlãchi/marafitlãche (ma-ra-fit-lắ-chi) sf – vedz tu ***murafeti***
maramangã (ma-ra-mán-gã) sf maramandzi (ma-ra-mán-dzi) – turlii di insecti (yets, rimi) cu optu cicioari lundzi sh-pãnticã ntreagã (nidispãrtsãtã tu neali ca alti insecti) tsi s-hrãneashti cu sãndzili suptu di la alti insecte njits acãtsati tu-unã pãndzinã suptsãri tsãsutã di nãsã prit locuri ma-ascumti; merimangã, mirimangã, merimagã, mirumagã, pangu, paingu, paeangu *{ro: păianjen}* *{fr: araignée}* *{en: spider}* § ***merimangã*** (me-ri-má-gã) sf merimãndzi (me-ri-mắndzĭ) – (unã cu ***maramangã***) § ***mirimangã*** (mi-ri-mán-gã) sf mirimandzi (mi-ri-mán-dzi) – (unã cu ***maramangã***) § ***merimagã*** (me-ri-má-gã) sf merimãdz (me-ri-mắdzĭ) – (unã cu ***maramangã***) § ***mirumagã*** (mi-ru-má-gã) sf mirumãdz (mi-ru-mắdzĭ) – (unã cu ***maramangã***) ex: imna pri tini nã mirumagã (un pangu); calcã-u mirumaga cu ciciorlu
marandu (má-ran-du) sm fãrã pl – agru-earbã (tsi s-bagã multi ori primuveara tu pita di veardzã deadun cu shteyili, lobuda shi alti erburi) cu frãndzã ntredz tsi da lãludz njits, ca verdzã-galbini-aroshi; shtirnu, shtirã *{ro: amarant, ştir}* *{fr: amarante}* *{en: amaranth}* ex: lai marandu galbin tsi moscul nu-l cherdzã; ca marandul di munti; tufi mãri di marandu; ngãlbini ca marandul; ca marandul pãlescu § ***marantu*** (má-ran-thu) sm fãrã pl – (unã cu ***marandu***)
marango (ma-ran-gó) sm marangadz (ma-ran-gádzĭ) – un tsi ari tehnea tra s-lucreadzã lemnul n casa-a omlui, s-facã momilã (dulãchi, stizmi di lemnu, crivãts, measi, scamni, etc.); marengu, dulgher, dugramagi *{ro: tâmplar}* *{fr: menuisier}* *{en: carpenter}* § ***marengu*** (ma-rén-gu) sm marendzi (ma-rén-dzi) – (unã cu ***marango***) ex: cu mãnãcopa marendzilj adarã lemnul
maranthu (má-ran-thu) sm fãrã pl – unã cu ***marandu***
marantu (má-ran-thu) sm – vedz tu ***marandu***
marat (ma-rátŭ) adg – vedz tu ***mãrat***
marã[1] (má-rã) sf pl(?) – 1: atsea tsi-aducheashti un cãndu moari sh-cheari trã cariva i trã tsiva; marea vreari tsi u poartã un ficior (unã featã) ti-unã featã (ti-un ficior); 2: atsea tsi-aducheashti un cãndu-l cãrteashti tsiva, cãndu-l siclitseashti, cãndu-l nvirineadzã; (expr: 1: am mara-a lui = am multã vreari trã el, mor sh-cher trã el; 2: bag marã = mi nvirinedz, mi cãrtescu) *{ro: pasiune; supărare, mâhnire, durere}* *{fr: passion, désir amoureux, amour excessif; chagrin, peine}* *{en: passion, strong desire, excessive love; grief, pain}* ex: fricã-i s-nu moarã di mara-al (marea vreari tsi u-avea trã) Piunar; tats nveastã, nu bagã marã (s-nu hii nvirinatã, siclitsitã); tats, lea vrutã, nu-ts bagã marã (s-nu crechi, s-nu ti nvirinedz), va s-yin pãn di primuvearã
Marã[2] (Má-rã) sf fãrã pl – numã di muljari (fig: Marã = (i) numã tsi s-da a unei mulã (feaminã) cu perlu arosh ncljis; (ii) numã tsi s-da a vulpiljei, di-aradã tu pãrmiti) *{ro: nume ce se dă unui catâr (femelă)}* *{fr: nom donné à un mulet femelle de couleur rougeâtre-foncée; nom donné au renard}* *{en: name given to a mule; name given to a fox}* ex: Mara (fig: mula Marã) ari cãvalã bunã; kira Mara (fig: vulpea) atsea shireata
marcã (már-cã) sf mãrtsi (mắr-tsi) – semnul tsi-l bagã cariva pi-un lucru; semnu tsi-armãni cãndu agudeshti tsiva; semnu, simadi, urmã, tor, etc. *{ro: marcă}* *{fr: marque}* *{en: mark}* ex: lj-bãgai marcã (semnu)
mardzinã (már-dzi-nã) sf – vedz tu ***mardzini***
mardzini/mardzine (már-dzi-ni) sf mãrdzinj (mãr-dzínjĭ) – loclu iu bitiseashti unã fatsã (un lucru, un loc, unã-amari, etc.); mardzinã, marni, sinur (fig: 1: mardzini = (i) mardzini di-arãu (di-amari), budzã (di-arãu, di-amari), mal, acruyealjauã, mazdã, mezdã, mejdã; (ii) mardzinea tsi u mparti unã fatsã di unã altã, sinur; (iii) soi di scãndurã groasã, multi ori adratã dit mardzinea-a truplui di arburi, cu cari s-analtsã i s-acoapirã citia-a casãljei; blanã, grendã, scãndurã; expr: 2: tu mardzini (ca adv) = tu soni, pãnã tu soni, tu buritã, tu bitisitã, acabeti, angeac, artãc, neisi, vechi; 3: mardzini di pãni = cãlcãnj (di pãni), cultuc; 4: mardzinea-a loclui = loc multu ndipãrtat, loclu di dupã soari; 5: di mardzini = di-unã parti; 6: fãrã di mardzini = tsi nu-ari bitisitã; tsi easti ahãntu mari cã nã si pari cã nu-ari bitisitã) *{ro: margine, limită, sfârşit}* *{fr: bord, limite, fin}* *{en: edge, border, end}* ex: aestã shimii ari mãrdzinjli chindisiti; gramatli nu-au mardzini; vimturi, suflats mardzinea di-amari (fig: mejda di-amari); pãn tu mardzinea-a loclui (expr: loc multu ndipãrtat); armasi pãn di mardzini (expr: tu soni)?; tsi mardzini lo (expr: bitisitã avu) amirãrilja-atsea?; poati cã lji s-aurashti tu mardzini (expr: pãnã tu soni); mardzinea (expr: bitisita) aleadzi; shidea tu mardzini (expr: di-unã parti); agiumsi tu mardzini (expr: tu soni, acabeti) tu un udã; va s-lu caftã pãnã tu mardzinea-a loclui (expr: tu locuri multu ndipãrtati, tu bitisita-a loclui); s-nu ti-aprochi multu di mardzinea-a (fig: malu-a, budza-a) arãului; cama tu mardzini (expr: pãnã tu soni) aclo va s-agiundzi; casã di om oarfãn acupiritã cu mãrdzinj (fig: blãnj, scãnduri dit mardzinea-a truplui di arburi) § ***mardzinã*** (már-dzi-nã) sf mãrdzinj (mãr-dzínjĭ) – (unã cu ***mardzini***) § ***marni/marne*** (már-ni) sf mãr-nji (mắr-nji) – (unã cu ***mardzini***) ex: loarã marnea (mardzinea), marnea § ***mãrdzinescu*** (mãr-dzi-nés-cu) (mi) vb IV mãrdzinii (mãr-dzi-níĭ), mãrdzineam (mãr-dzi-neámŭ), mãrdzinitã (mãr-dzi-ní-tã), mãrdziniri/mãrdzinire (mãr-dzi-ní-ri) – dzãc (bag semnu) pãnã iu s-tindi un loc (iu va-lj hibã sinurlu, mardzinea); astãsescu loclu iu va s-aflã mardzinea (sinurlu) a unui lucru; ngãrdescu (scol gardu deavãrliga di) un loc; bitisescu aclo iu s-aflã mardzinea-a lucrului; sinuripsescu, ngãrdescu *{ro: mărgini}* *{fr: limiter}* *{en: limit}* ex: di-unã parti nã mãrdzinim cu (sinurlu nã disparti di, agiundzi la, fãtsem vitsinatã cu) loclu-al Marcu, di-alantã parti cu ayinja; aoa la cheatra-atsea alba s-mãrdzineashti (bitiseashti) ayinja-a noastrã § ***mãrdzinit*** (mãr-dzi-nítŭ) adg mãrdzinitã (mãr-dzi-ní-tã), mãrdzinits (mãr-dzi-nítsĭ), mãrdziniti/mãrdzinite (mãr-dzi-ní-ti) – tsi aspuni (astãseashti loclu) iu yini (cadi) mardzinea-a unui lucru; sinuripsit, ngãrdit *{ro: mărginit}* *{fr: limité}* *{en: limited}* § ***mãrdziniri/mãrdzinire*** (mãr-dzi-ní-ri) sf mãrdziniri (mãr-dzi-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-mãrdzineashti tsiva; sinuripsiri, ngãrdiri *{ro: acţiunea de a mărgini; mărginire}* *{fr: action de limiter}* *{en: action of limiting}* § ***mãrdzinat*** (mãr-dzi-nátŭ) adg mãrdzinatã (mãr-dzi-ná-tã), mãrdzinats (mãr-dzi-nátsĭ), mãrdzinati/mãrdzinate (mãr-dzi-ná-ti) – (mardzinea di la lucru di pãndzã, fustani, etc.) tsi easti nduplicatã sh-cusutã tra s-aspunã ma mushat shi ma vãrtos adratã *{ro: tivit}* *{fr: ourlé}* *{en:*

hemmed} ex: pãrtitsã mãrdzinatã cu hir galbin § ***mãrdzinicljì[1]/mãrdzinicljе*** (mãr-dzi-ní-clji) sf mãrdzinicljі/mãrdzinicljе (mãr-dzi-ní-clji) – mardzinea di la unã cãrvealji di pãni; cãlcãnj (di pãni) *{ro: coltuc de pâine}* *{fr: crouton, grignon}* *{en: crust of bread}* ex: dã-nj unã mãrdzinicljі (cãlcãnj) di pãni

marenã (ma-rénã) sf – vedz tu ***mreanã***

marengu (ma-rén-gu) sm – vedz tu ***marango***

marghiol (mar-ghĭólŭ) adg marghioalã (mar-ghĭoá-lã), marghiolj (mar-ghĭóljĭ), marghioali/marghioale (mar-ghĭoá-li) – cari (cu zboarã tsi nu suntu tamam dealihea, arãderi, minciunj, alãvdãri, etc.) caftã s-lu facã (s-lu culãchipseascã) pri un altu tra sã sh-agiungã el scupolu; maryiol, culãchipsitor, calpuzan, colac, tãrtor, arãditor, alãvdãtor, cumalindru, shiret, ponir, pispu, mãlãgar *{ro: linguşitor, şarlatan}* *{fr: flatteur, séduisant, adulateur, filou, mariol, trompeur, charlatan}* *{en: flatterer, deceitful, swindler, rascal, charlatan}* ex: tsi marghioalã (culãchipsitoari) sh-easti! § ***maryiol*** (mar-yĭólŭ) adg maryioalã (mar-yĭoá-lã), maryiolj (mar-yĭóljĭ), maryioali/maryioale (mar-yĭoá-li) – (unã cu ***marghiol***) ex: astãndzã hari la maryioali (poniri, mãlãgari)

margurã (már-gu-rã) sf marguri/margure (már-gu-ri) – mardzinea adratã (cusutã, buisitã, etc.) deavãrliga di-un lucru; mardzinea di lemnu i metal tsi s-bagã namisa di firidã i ushi shi stizmã; mardzinea di lemnu tsi s-aflã deavãrliga di un cadru tra si sta spindzurat pri stizmã; mardzini, cadru, chinari, pirvazi, pirvazã, curnidã, curnizã, curnitsã, circive, ciurciuve *{ro: margine, cadru, pervaz}* *{fr: bord, cadre, chassis, chambranle}* *{en: border, frame, window-frame}*

mari[1]/mare (má-ri) adg mari/mare (má-ri), mãri (mắrĭ) shi mari (márĭ), mãri (mắrĭ) shi mari (márĭ) – tsi nãstreatsi unã boi (ilichii, numir, etc.) nolgicã (di-aradã, di mesi); tsi nu easti njic sh-necã di mesi; (expr: 1: om mari = om cunuscut, di-anami; 2: ma marli = cap, cãpii; 3: s-tradzi (s-tsãni) mari = s-alavdã, s-mãreashti, s-cãmãruseashti, easti fudul; 4: a ma marilui, linti s-nu vindzã = s-nu ti-alavdzã la-atsel tsi easti ma mari di tini) *{ro: mare}* *{fr: grand, gros, agé}* *{en: big, older in age}* ex: shidzum sum aumbra-a arburlui atsel marli; nu marli, ma atsel njiclu s-cljamã Steryiu; unã mari, alantã mari, cu cupriili dupã ushi; easti mari di anj; cu ma marli (cu-atsel tsi-i ma mari di tini) s-nu ampaturi calu; nãinti s-fats un lucru, ntreabã sh-ma marli; doi oclji vinits, mari; ma marli (cãpia) a puljlor; chiprili di tsachilji mari; cu mari, cu njits; amãrtii mari (greauã); cãtritsli (cãrãyili) atseali mari; mãni easti Stã-Mãria-atsea Marea (15-li di Avgustu); ayilu Vasili atsel Marli; s-yinã Chichi cama marli; voi hits ma mãri (ma mãri tu ilichii) di el; mãrlji a hoarãljei (capitli, atselj di frãmti); a marilui nu-lj dzãsh, a mariljei va-lj scriu, a mãrilor va lã dau; ma marli cãndu sh-la fatsa; a ma marilui ãlj gioacã calu; demunlu atsel marli; amirãlu atsel mari; calea mari (lungã sh-largã), calea njicã; agiumsi om mari (expr: cunuscut, cu-anami); dzãsi cu boatsi mari (vãrtoasã, analtã) § ***mãrimi/mãrime*** (mã-rí-mi) sf mãrinj (mã-rínjĭ) – harea tsi-aspuni cãt di mari easti (cãt dianaltu easti, cãt si ntindi, cãt ngreacã, tsi boi ari, cãt chiro tsãni, cãt lutseashti, etc.) un lucru *{ro: mãrime}* *{fr: grandeur}* *{en: size}* ex: ca mãrimi nu-lj yini tu uiguni; oda ari mãrimi nimal § ***mãrishor*** (mã-ri-shĭórŭ) adg mãrishoari/mãrishoare (mã-ri-shĭoá-ri), mãrishori (mã-ri-shĭórĭ), mãrishoari/mãrishoare (mã-ri-shĭoá-ri) – cari easti mari ma nu sh-ahãt! *{ro: mãrişor}* *{fr: grandelet}* *{en: big but not that big}* ex: easti ca mãrishor ficiorlu § ***mãricã*** (mã-rí-cã) adgf mãritsi/mãritse (mã-rí-tsi) – tsi easti ma mari ma nu sh-ahãntu *{ro: mãricicã}* *{fr: grandelette}* *{en: big but not that big}* § ***mãrescu*** (mã-réscu) (mi) vb IV mãrii (mã-ríĭ), mãream (mã-reámŭ), mãritã (mã-rí-tã), mãriri/mãrire (mã-rí-ri) – fac ma mari di cum eara; crescu; (fig: mi mãrescu = mi cãmãrusescu (mi-alavdu) cu tsi am shcu tsi fac; mi trag (ca pri) mari; etc.) *{ro: mãri, creşte, lãuda}* *{fr: grandir, agrandir, glorifier, être fier, se vanter, s'enorgueillir}* *{en: enlarge, increase, boast, brag, glorify, pride oneself}* ex: mãrii (l-feci ma mari) uborlu cu dauã urghii; di cara s-mãreascã (creascã); gura sã s-mãreascã (si s-facã ma mari; icã fig: si s-alavdã); voi un gioni s-mi mãrescu (fig: s-mi cãmãrusescu, s-mi-alavdu cu el); mãri (criscu) multu ficiorlu; s-mãreashti (fig: s-alavdã) para multu; numa-a lui va s-u mãrim (fig: s-u alãvdãm, s-u fãtsem cunuscutã) trã eta-a etilor; mãrea (fig: dzã zboarã di-alãvdari, alavdã) Dumnidzãlu § ***mãrit[1]*** (mã-rítŭ) adg mãritã (mã-rí-tã), mãrits (mã-rítsĭ), mãriti/mãrite (mã-rí-ti) – cari s-featsi ma mari; criscut *{ro: mãrit, crescut, lãudat, onorat}* *{fr: grandi, agrandi, loué, glorifié, enorgueilli}* *{en: enlarged, increased, praised, glorified, made to be proud}* ex: ficior mãrit (criscut); Varsami, mãritlu (fig: alãvdatlu) celnic; mãrite (fig: multu mare, alãvdate) amirã!; mãrite (fig: multu mare) Dumnidzã!; mãritã (fig: alãvdatã) easti numa-a lui!; mãrit (fig: fudul, pirifan) s-aspuni § ***mãriri/mãrire*** (mã-rí-ri) sf mãriri (mã-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru (s-)mãreashti (creashti, s-fatsi ma mari) *{ro: acţiunea de a mãri, de a lãuda; creştere, mãrire, slavã, lãudare}* *{fr: action de grandir, d'agrandir, de louer, de s'enorgueillir, de glorifier}* *{en: action of enlarging, of increasing, of boasting, of bragging, of glorifying}* ex: amintã sh-aveari shmãriri (fig: alãvdari, anami); ljartã-mi, Doamne, cãndu va s-agiundzi la mãrirea-a ta § ***mãrilji/mãrilje*** (mã-rí-lji) sf mãrilj (mã-ríljĭ) – 1: tinjia (alãvdarea) tsi-lj s-adutsi a atsilui tsi easti mãrit cã featsi un lucru di-anami; harea tsi u-ari atsel tsi easti mãrit (alãvdat); doxã, falã, anami; 2: zborlu cu cari-lj si greashti a unui om mari (pãshe, vãsilje, domnu, etc.); doamne, afendilja-a ta *{ro: glorie, mãrire, mãrime, renume; domnia ta, majestate}* *{fr: grandeur, gloire, louange, renommée; altesse, majesté}* *{en: glory, pride, arrogance, greatness, fame; your highness, majesty}* ex: l-avea datã tuti mushutetsli shi bunetsli a loclui: aveari, mãrilji shi sãnãtati; u chirum mãrilja (fala); va s-tsã scadz multu mãrilja (anamea); vor sã spunã mãrilja di altãoarã; dzãlili di mãrilji (falã) a strãaushlor; mãrilji (doxã) al Dumnidzã; mãrilji (doxã) a tsia, Doamne; gaea nu zbura cu tsiniva di mãrilji; lu-arãseashti mãrilja (alãvdarea, fala, anamea); mãrilja a ta (doamne) nu avush un frati?; nu, mãrilja-a ta (nu, doamne); cum s-va, mãrilja-a ta (cum s-vrei tini, doamne) § ***mãreatsã*** (mã-reá-tsã) sf mãrets (mã-rétsĭ) – atsea hari tsi u-ari omlu cari s-mãreashti, s-cãmãruseashti; fuduleatsã, fudulii, fudulichi, fudulãchi, pirifanji, dãilãchi, dãilichi, cãmarã *{ro: mândrie}* *{fr: fierté, hauteur, orgueil}* *{en: pride, arrogance}* ex: mushatilor armãni mãreatsa (pirifanja) cum lã prindi; tradzi mãrets (pirifãnj, fudulets) multi; mari mãreatsã (fuduleatsã, pirifanji) ari pri nãs § ***mãimar*** (mãĭ-márŭ) sm, adg mãimari (mãĭ-márĭ) – masturlu ma marli pristi tuts alantsã masturi; cari easti cap di masturi; (mastur) bun tsi lj-acatsã mãna la tuti; mastur, maimar, marlu *{ro: meşter-şef, şef, şef de lucrãtori; arhitect}* *{fr: maître-ouvrier; chef d'artisans, supérieur; architecte}* *{en: head worker, head, boss; architect}* ex: mãimar (ma marli) s-hiu, ãnj dzãsirã § ***maimar*** (maĭ-márŭ) sm, adg maimari (maĭ-márĭ) – (unã cu ***mãimar***) § ***marlu*** (már-lu) sm pl(?) – (unã cu ***mãimar***) ex: ma marlu cãndu sh-la fatsa; demunlu atsel marlu; amirãlu atsel marlu

mari[2]/mare (má-ri) sf mãri (mắrĭ) – vedz tu ***amari***

marilus! (ma-rí-lus!) inter – zbor tsi-l greashti un ficior cãndu s-agioacã cu vãshcljadzlji sh-ari mari mirachi tra s-amintã *{ro: interjecţie de la jocul de arşice când copilul jucãtor îşi exprimã dorinţa de a obţine un bun rezultat}* *{fr: interjection enfantine au jeu d'osselets, par laquelle l'enfant joueur exprime le désir pour un bon résultat}* *{en: interjection in a children' s game when the player shows his desire for a good outcome}*

marlu (már-lu) sm – vedz tu ***mari[1]***

marmar[1] (már-marŭ) sn – vedz tu ***marmurã***

marmar[2] (már-marŭ) adg – vedz tu ***marmurã***

marmarã[1] (már-ma-rã) sf – vedz tu ***marmurã***

marmarã[2] (mar-má-rã) sf marmari/marmare (mar-má-ri) – oaie i caprã stearpã, grasã, mplinã di sarpitlãchi, cari nu-ari-afitatã vãrãoarã; stearpã *{ro: oaie sau caprã stearpã care nu a fãtat niciodatã şi care e plinã de viaţã}* *{fr: brehaigne, mouton ou chèvre stérile}* *{en: barren sheep or goat}* ex: cupiili di marmari (stearpi) tsi umplea muntsãlj; tãljai nã marmarã (stearpã);

muljerli a lor suntu ca nishti marmari (cãpri i oi stearpi)

marmori/marmore (már-mo-ri) sf – vedz tu ***marmurã***

marmurã (már-mu-rã) sf marmuri/marmure (már-mu-ri) – cheatrã mushatã (albã multi ori cu arãdz ma ncljisi) dit cari s-fac agalmi (casi, scãri, pãtunji, etc.); marmuri, marmori, marmarã, marmar *{ro: marmură} {fr: marbre} {en: marble}* ex: ca marmura armasi; mash tru marmuri ncljigati § ***marmuri/marmure*** (már-mu-ri) sf mãrmuri (mắr-murĭ) – (unã cu ***marmurã***) ex: mãrmuri frãmti § ***marmori/marmore*** (már-mo-ri) sf marmori/marmore (már-morĭ) – (unã cu ***marmurã***) § ***marmarã***[1] (már-ma-rã) sf marmari/marmare (már-ma-ri) – (unã cu ***marmurã***) ex: la marmari patru, la tsintsi mãrmãritsã § ***marmar***[1] (már-marŭ) sn marmari/marmare (már-ma-ri) – (unã cu ***marmurã***) ex: shidea ca un marmar; marmar albu sh-aratsi; nã crutsi di marmar § ***mirmer***[1] (mir-mérŭ) sn mirmeri/mirmere (mir-mé-ri) – (unã cu ***marmurã***) ex: unã ploaci di mirmer (marmurã); ashtirnurã bisearica cu mirmer (marmurã); tatsi ca cheatra di mirmer § ***marmar***[2] (már-marŭ) adg marmarã (már-ma-rã), marmari (már-marĭ), marmari/marmare (már-ma-ri) – tsi easti ca marmura, mushatã, albã sh-aratsi *{ro: marmoreu} {fr: marmoréen} {en: like marble}* ex: gljetslu marmar (ca di marmurã) di la mori § ***mãrmãritsã*** (mãr-mã-rí-tsã) sf mãrmãritsi/mãrmãritse (mãr-mã-rí-tsi) – marmurã ma njicã *{ro: marmură mică} {fr: petit marbre} {en: small marble}* ex: la marmari patru, la tsintsi mãrmãritsã § ***mãrmurisescu*** (mãr-mu-ri-sés-cu) (mi) vb IV mãrmurisii (mãr-mu-ri-sîĭ), mãrmuriseam (mãr-mu-ri-seámŭ), mãrmurisitã (mãr-mu-ri-sí-tã), mãrmurisiri/mãrmurisire (mãr-mu-ri-sí-ri) – mi fac (armãn) ca marmura (corcan sh-fãrã s-mi min dip); limnusescu, limnedz, nmãrmurisescu, mãrmurãsescu, mãrmãrisescu *{ro: înlemni, înmărmuri} {fr: rester abasourdi, être stupéfait, pétrifier} {en: stupefy, dumbfound}* ex: s-mãrmurisi (s-featsi ca marmura) di mprostu; trãdzea nãoarã cu metura shi-lj mãrmurisea di mproshti (lj-fãtsea s-nu poatã si s-minã, lj-limnusea); mãrmurisii di fricã § ***mãrmurisit*** (mãr-mu-ri-sítŭ) adg mãrmurisitã (mãr-mu-ri-sí-tã), mãrmurisits (mãr-mu-ri-sítsĭ), mãrmurisiti/mãrmurisite (mãr-mu-ri-sí-ti) – tsi ari armasã ca unã cheatrã (ca marmura, lemnul, etc. fãrã si s-minã dip); limnusit, limnat, nmãrmurisit, mãrmurãsit, mãrmãrisit *{ro: înlemnit, înmărmurit} {fr: abasourdi, stupéfait, pétrifié, raidit} {en: stupefied, petrified, dumbfounded}* ex: shidzu ca mãrmurisitã (ca marmura, cheatra, lemnul) § ***mãrmurisiri/mãrmurisire*** (mãr-mu-ri-sí-ri) sf mãrmurisiri (mãr-mu-ri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mãrmuriseashti; limnusiri, limnari, nmãrmurisiri, mãrmurãsiri, mãrmãrisiri *{ro: acţiunea de a înlemni, înlemnire, înmărmurire} {fr: action de devenir stupéfait, de pétrifier; stupéfaction} {en: action of becoming stupefied, dumfounded}* § ***nmãrmurisescu*** (nmãr-mu-ri-sés-cu) vb IV nmãrmurisii (nmãr-mu-ri-sîĭ), nmãrmuriseam (nmãr-mu-ri-seámŭ), nmãrmurisitã (nmãr-mu-ri-sí-tã), nmãrmurisiri/nmãrmurisire (nmãr-mu-ri-sí-ri) – (unã cu ***mãrmurisescu***) § ***nmãrmurisit*** (nmãr-mu-ri-sítŭ) adg nmãrmurisitã (nmãr-mu-ri-sí-tã), nmãrmurisits (nmãr-mu-ri-sítsĭ), nmãrmurisiti/nmãrmurisite (nmãr-mu-ri-sí-ti) – (unã cu ***mãrmurisit***) § ***nmãrmurisiri/nmãrmurisire*** (nmãr-mu-ri-sí-ri) sf nmãrmurisiri (nmãr-mu-ri-sírĭ) – (unã cu ***mãrmurisiri***) § ***mãrmurãsescu*** (mãr-mu-rã-sés-cu) (mi) vb IV mãrmurãsii (mãr-mu-rã-sîĭ), mãrmurãseam (mãr-mu-rã-seámŭ), mãrmurãsitã (mãr-mu-rã-sí-tã), mãrmurãsiri/mãrmurãsire (mãr-mu-rã-sí-ri) – (unã cu ***mãrmurisescu***) ex: mãrmurãsii di fricã § ***mãrmurãsit*** (mãr-mu-rã-sítŭ) adg mãrmurãsitã (mãr-mu-rã-sí-tã), mãrmurãsits (mãr-mu-rã-sítsĭ), mãrmurãsiti/mãmurãsite (mãr-mu-rã-sí-ti) – (unã cu ***mãrmurisit***) ex: armasi mãrmurãsit § ***mãrmurãsiri/mãrmurãsire*** (mãr-mu-rã-sí-ri) sf mãrmurãsiri (mãr-mu-rã-sírĭ) – (unã cu ***mãrmurisiri***) § ***mãrmursescu*** (mãr-mur-sés-cu) (mi) vb IV mãrmursii (mãr-mur-sîĭ), mãrmurseam (mãr-mur-seámŭ), mãrmursitã (mãr-mur-sí-tã), mãrmursiri/mãrmursire (mãr-mur-sí-ri) – (unã cu ***mãrmurisescu***) ex: s-mãrmursi di fricã § ***mãrmursit*** (mãr-mur-sítŭ) adg mãrmursitã (mãr-mur-sí-tã), mãrmursits (mãr-mur-sítsĭ), mãrmursiti/mãmurãsite (mãr-mur-sí-ti) – (unã cu ***mãrmurisit***) § ***mãrmursiri/mãrmursire*** (mãr-mur-sí-ri) sf mãrmursiri (mãr-mur-sírĭ) – (unã cu ***mãrmurisiri***) § ***mãrmãrisescu*** (mãr-mã-ri-sés-cu) (mi) vb IV mãrmãrisii (mãr-mã-ri-sîĭ), mãrmãriseam (mãr-mã-ri-seámŭ), mãrmãrisitã (mãr-mã-ri-sí-tã), mãrmãrisiri/mãrmãrisire (mãr-mã-ri-sí-ri) – (unã cu ***mãrmurisescu***) § ***mãrmãrisit*** (mãr-mã-ri-sítŭ) adg mãrmãrisitã (mãr-mã-ri-sí-tã), mãrmãrisits (mãr-mã-ri-sítsĭ), mãrmãrisiti/mãrmãrisite (mãr-mã-ri-sí-ti) – (unã cu ***mãrmurisit***) ex: turnã caplu cãtrã iu avea tucinjlji shi armasi mãrmãrisit di harauã § ***mãrmãrisiri/mãrmãrisire*** (mãr-mã-ri-sí-ri) sf mãrmãrisiri (mãr-mã-ri-sírĭ) – (unã cu ***mãrmurisiri***)

marmuri/marmure (már-mu-ri) sf – vedz tu ***marmurã***

marni/marne (már-ni) sf – vedz tu ***mardzini***

marsin (már-sinŭ) adg marsinã (már-si-nã), marsinj (már-sinjĭ) adg marsini/marsine (már-si-ni) – ashi cum suntu adrati mãcãrli tr-atsel tsi nu va si s-purintã, tsi alasã preasinj; (mãcari) adratã ti tsãneari preasinj; (mãcari) tsi nu easti adratã cu carni, umtu, cash, lapti, oauã, etc.; di mãrsineatsã; (fig: marsin = tsi nu-ari gustu, nustimadã) *{ro: (mâncare) de post} {fr: (plat) maigre, préparé sans viande (sans fromage, sans lait, etc.)} {en: (meal) for fasting without meat (cheese, milk, etc.)}* ex: pitã marsinã (adratã mash cu untulemnu sh-veardzã, fãrã oauã, lapti, cash, umtu, unturã, etc.); lucri marsini (adrati fãrã carni, lapti i umtu); mumulic fãrã umtu, cama marsin; tuti ghelili nã suntu marsini; nu shtiu tsi ari, canda easti marsinã (fig: fãrã gustu); poati si sã nveascã sh-tu asimi shi hrisozmã, ma easti marsinã (fig: fãrã nustimadã) § ***mãrsineatsã*** (mãr-si-neá-tsã) sf mãrsinets (mãr-si-nétsĭ) shi mãrsinetsuri (mãr-si-né-tsurĭ) – mãcari di preasinj adratã fãrã carni, lapti, cash, oauã, etc.; tsãneari preasinj *{ro: mâncare de post; post} {fr: plat maigre préparé sans viande (frommage, lait, beurre, etc.); nourriture végétale; jeûne, abstinence} {en: meal prepared without meat (milk, cheese, etc.) for fasting; fasting, abstinence}* ex: mãni avem mãrsineatsã (nu mãcãm carni, lapti, cash, etc.; tsãnem preasinj) § ***mãrsinedz*** (mãr-si-nédzŭ) vb I mãrsinai (mãr-si-náĭ), mãrsinam (mãr-si-námŭ), mãrsinatã (mãr-si-ná-tã), mãrsinari/mãrsinare (mãr-si-ná-ri) – nu mãc carni (cash, umtu, lapti, oauã, etc.); tsãn preasinj; nu mi purintu *{ro: posti} {fr: faire maigre, observer le carême} {en: fast}* ex: di Luni shi nclo mãrsinãm (tsãnem preasinj); nu voi s-mãrsinedz (voi s-mi purintu) § ***mãrsinat*** (mãr-si-nátŭ) adg mãrsinatã (mãr-si-ná-tã), mãrsinats (mãr-si-nátsĭ), mãrsinati/mãrsinate (mãr-si-ná-ti) – cari tsãni preasinj; cari nu mãcã mãcari cu carni (lapti, cash, umtu, etc.); (mãcari) faptã fãrã carni (lapti, cash, umtu, etc.); nipurintat, marsin, mãrsineatsã *{ro: care posteşte; de post} {fr: qui observe le carême; plat maigre préparé sans viande (sans produit lactés)} {en: meal prepared for fasting, without meat or milk products}* ex: pitã mãrsinatã (adratã fãrã cash, lapti, umtu i umturã) § ***mãrsinari/mãrsinare*** (mãr-si-ná-ri) sf mãrsinãri (mãr-si-nắrĭ) – atsea tsi fatsi omlu cãndu tsãni preasinj shi nu s-purintã (nu mãcã tsiva cu carni, lapti, umtu, etc.); nipurintari; (fig: mãrsinari = pitã di urdzãts faptã fãrã nitsiunã soi di grãsimi) *{ro: posti} {fr: faire maigre, observer le carême} {en: fast}* ex: lumea mãcã prash shi moari, nica easti n mãrsinari (nica nu s-purintã)

martinã (mar-tí-nã) sf martini/martine (mar-tí-ni) shi martinj (mar-tínjĭ) – tufechi cu-unã singurã fushechi; tufechi, dugrã, grã, sinauer, carabinã, shishani *{ro: armă Martini} {fr: fusil à une seule cartouche} {en: rifle with one cartridge}* ex: va-nj ljau Martina n mãnã; loarã gionj ficiori martina; cu martinjli tu mãni; tuts avea martini nanumirea

martir[1] (már-tirŭ) sm, sf martirã (már-ti-rã), martiri (már-tirĭ), martiri/martire (már-ti-ri) – atsel tsi veadi cu ocljilj a lui (i avdi cu urecljili-a lui) cum s-fatsi un lucru; atsel tsi easti acljimat la unã giudicatã tra si spunã (cu giurat) tsi-ari vidzutã i avdzãtã; martur, shait *{ro: martor} {fr: témoin} {en: witness}* ex: ai martiri cã ayinja easti a ta?; martirlji giurarã § ***martur*** (már-turŭ) sm, sf marturã (már-tu-rã), marturi (már-turĭ), marturi/marture (már-tu-ri) – (unã cu ***martir***[1]) ex: marturi suntu fadzlji; pot sã scot martur mãhãlãlu ntreg § ***mãrtirii/mãrtirie*** (mãr-ti-rí-i) sf mãrtirii (mãr-ti-rîĭ) – zborlu dzãs di un martir cã

atseali tsi-ari vidzutã i avdzãtã s-featsirã dealihea (tamam ashi cum li dzãtsi el); mãrtirilji, mãrturii *{ro: mărturie}* *{fr: témoignage}* *{en: testimony}* ex: avea tãljatã noauãli capiti ali lamnji sh-lj-avea adusã trã mãrtirii (ca semnu, ispati) § ***mãrtirilji/mãrtirilje*** (mãr-ti-rí-lji) sf mãrtirilji/mãrtirilje (mãr-ti-rí-lji) – (unã cu ***mãrtirii***) ex: deadi bunã mãrtirilji § ***mãrturii/mãrturie*** (mãr-tu-rí-i) sf mãrturii (mãr-tu-ríĭ) – (unã cu ***mãrtirii***) ex: mãrturia-a lor mi-ascãpã § ***mãrtirisescu***[1] (mãr-ti-ri-sés-cu) (mi) vb IV mãrtirisii (mãr-ti-ri-síĭ), mãrtiriseam (mãr-ti-ri-seámŭ), mãrtirisitã (mãr-ti-ri-sí-tã), mãrtirisiri/mãrtirisire (mãr-ti-ri-sí-ri) – fac zbor (es) ca martur tr-atseali tsi-am vidzutã i avdzãtã (multi ori cu giurat la unã giudicatã); mãrtirsescu, mãrturisescu *{ro: mărturisi}* *{fr: témoigner}* *{en: testify}* ex: s-mãrtirisits ealani; singurã ayinja mãrtiriseashti (easi ca martirã) cã easti a mea § ***mãrtirisit***[1] (mãr-ti-ri-sítŭ) adg mãrtirisitã (mãr-ti-ri-sí-tã), mãrtirisits (mãr-ti-ri-sítsĭ), mãrtirisiti/mãrtirisite (mãr-ti-ri-sí-ti) – (mãrtiria, zborlu) tsi s-ari dzãsã di martir; (martirlu) tsi ari aspusã atseali tsi ari vidzutã i avdzãtã; mãrtirsit, mãrturisit *{ro: mărturisit}* *{fr: témoigné}* *{en: testified}* § ***mãrtirisiri***[1]***/mãrtirisire*** (mãr-ti-ri-sí-ri) sf mãrtirisiri (mãr-ti-ri-síri̯) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mãrtiriseashti tsiva (i tsiva easti mãrtirisit); mãrtirsiri, mãrturisiri *{ro: acţiunea de a mărturisi; mărturisire}* *{fr: action de témoigner; témoignage}* *{en: action of testifying; testimony}* § ***mãrtirsescu*** (mãr-tir-sés-cu) (mi) vb IV mãrtirsii (mãr-tir-síĭ), mãrtirseam (mãr-tir-seámŭ), mãrtirsitã (mãr-tir-sí-tã), mãrtirsiri/mãrtirsire (mãr-tir-sí-ri) – (unã cu ***mãrtirisescu***[1]) ex: nu mãrtirsi alihea § ***mãrtirsit*** (mãr-tir-sítŭ) adg mãrtirsitã (mãr-tir-sí-tã), mãrtirsits (mãr-tir-sítsĭ), mãrtirsiti/mãrtirsite (mãr-tir-sí-ti) – (unã cu ***mãrtirisit***[1]) § ***mãrtirsiri/mãrtirsire*** (mãr-tir-sí-ri) sf mãrtirsiri (mãr-tir-síri̯) – (unã cu ***mãrtirisiri***[1]) § ***mãrturisescu***[1] (mãr-tu-ri-sés-cu) (mi) vb IV mãrturisii (mãr-tu-ri-síĭ), mãrturiseam (mãr-tu-ri-seámŭ), mãrturisitã (mãr-tu-ri-sí-tã), mãrturisiri/mãrturisire (mãr-tu-ri-sí-ri) – (unã cu ***mãrtirisescu***[1]) ex: singurã ayinea mãrturiseashti § ***mãrturisit***[1] (mãr-tu-ri-sítŭ) adg mãrturisitã (mãr-tu-ri-sí-tã), mãrturisits (mãr-tu-ri-sítsĭ), mãrturisiti/mãrturisite (mãr-tu-ri-sí-ti) – (unã cu ***mãrtirisit***[1]) § ***mãrturisiri***[1]***/mãrturisire*** (mãr-tu-ri-sí-ri) sf mãrturisiri (mãr-tu-ri-síri̯) – (unã cu ***mãrtirisiri***[1])

martir[2] (mar-tírŭ) sm, sf, adg martirã (mar-tí-rã), martiri (mar-tíri̯), martiri/martire (mar-tí-ri) – un tsi tradzi multi vasani (pidimadz, tiranji), pãnã shi moartea, cãndu nu va si sh-arniseascã pistea; un tsi tradzi multi vasani; (fig: ***martirã*** (mar-tí-rã) sf martiri/martire (mar-tí-ri) = tsi easti nviscutã cu pãrtsãlj ("cã tradzi, i cã ari traptã multi vasani"); muljari tsi nu sã nveashti ghini; pãrtãloasã, pãrtalcã, partalã, pãrtalã; tsãrtsãroasã, recicamanã, aruptã, aruptecicã, dispuljatã, dispuljiturã) *{ro: martir; zdrenţăroasă}* *{fr: martyr; loqueteuse, déguenillée, peu soignée}* *{en: martyr; ragged, tattered}* ex: martirlu Dimitri; nu shi shtii sã si nveascã, imnã ca martirã (fig: pãrtãloasã); u-aflai cu-unã fustani ca martirã (fig: recicamanã) § ***martiryiu*** (mar-tír-yĭu) sm fãrã pl – moartea icã tiranjili tsi li tradzi cariva cã nu va si sh-arniseascã pistea *{ro: martiriu}* *{fr: martyre}* *{en: martyrdom}* ex: aravdã martiryiul (vasanili tuti, moartea) trã ascãparea-a oaminjlor; aestã nu easti banã, easti un martiryiu (banã mplinã di vasani) § ***mãrtirisescu***[2] (mãr-ti-ri-sés-cu) (mi) vb IV mãrtirisii (mãr-ti-ri-síĭ), mãrtiriseam (mãr-ti-ri-seámŭ), mãrtirisitã (mãr-ti-ri-sí-tã), mãrtirisiri/mãrtirisire (mãr-ti-ri-sí-ri) – fac cariva s-aducheascã unã mari dureari trupeascã i sufliteascã; l-fac pri cariva s-tragã vasani (si s-pidipseascã); martirisescu, vãsãnipsescu, munduescu, pidipsescu *{ro: suferi, (se) căzni, (se) chinui}* *{fr: souffrir, torturer}* *{en: suffer, torture}* ex: trei ani lu mãrtirisirã (vãsãnipsirã) tu hãpsani tra sã spunã sotslji, ma nu lji scoasirã un zbor dit gurã; trã nãsã s-mãrtiriseashti (pidipseashti) ashi § ***mãrtirisit***[2] (mãr-ti-ri-sítŭ) adg mãrtirisitã (mãr-ti-ri-sí-tã), mãrtirisits (mãr-ti-ri-sítsĭ), mãrtirisiti/mãrtirisite (mãr-ti-ri-sí-ti) – tsi aducheashti unã mari dureari sufliteascã i trupeascã; tsi ari traptã vasani; martirisit, vãsãnipsit, munduit, pidipsit *{ro: suferit, căznit, chinuit}* *{fr: qui a souffert, torturé}* *{en: suffered, tortured}* ex: mãrtirisitã (vãsãnipsitã) fu eta tutã § ***mãrtirisiri***[2]***/mãrtirisire*** (mãr-ti-ri-sí-ri) sf mãrtirisiri (mãr-ti-ri-síri̯) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti vãsãnipsit; martirisiri, vãsãnipsiri, munduiri, pidipsiri *{ro: acţiunea de a suferi, de a se căzni; căznire, chinuire}* *{fr: action de (faire) souffrir, de torturer}* *{en: action of suffering, of torturing}* ex: mash mini-lj cunoscu mãrtirisirea § ***martirisescu*** (mar-ti-ri-sés-cu) (mi) vb IV martirisii (mar-ti-ri-síĭ), martiriseam (mar-ti-ri-seámŭ), martirisitã (mar-ti-ri-sí-tã), martirisiri/martirisire (mar-ti-ri-sí-ri) – (unã cu ***mãrtirisescu***[2]) § ***martirisit*** (mar-ti-ri-sítŭ) adg martirisitã (mar-ti-ri-sí-tã), martirisits (mar-ti-ri-sítsĭ), martirisiti/martirisite (mar-ti-ri-sí-ti) – (unã cu ***mãrtirisit***[2]) § ***martirisiri/martirisire*** (mar-ti-ri-sí-ri) sf martirisiri (mar-ti-ri-síri̯) – (unã cu ***mãrtirisiri***[2])

martirã (mar-tí-rã) sf – vedz tu ***martir***[2]

martirisescu (mar-ti-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***martir***[2]

martirisiri/martirisire (mar-ti-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***martir***[2]

martirisit (mar-ti-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***martir***[2]

martiryiu (mar-tír-yĭu) sm – vedz tu ***martir***[2]

Marts (Mártsĭ) sf – vedz tu ***Martsã***

Martsã (Már-tsã) sf Martsã (Már-tsã) – andaua dzuã dit stãmãnã (cãndu stãmãna nchiseashti cu Lunea), namisa di Luni shi Njercuri; Marts *{ro: Marţi}* *{fr: Mardi}* *{en: Tuesday}* ex: nã Martsã, cãtrã ti prãndzu oarã; nu ari cãsmeti, cã easti faptu Martsa; nu nchisescu pute Martsa § ***Marts*** (Mártsĭ) sf Martsã (Már-tsã) – (unã cu ***Martsã***) ex: azã-i Luni shi mãni-i Marts

Martsu[1] (Már-tsu) sm fãrã pl – antreilu mes dit an, namisa di Shcurtu shi April; (expr: 1: ca Martsul dit pãreasinj; lipseashti Martsul dit pãreasinj? = zbor tsi s-dzãtsi tr-atsel tsi nu lipseashti di iuva, tsi nu sh-mutreashti huzmetea-a lui ma s-ameasticã pristi tut; 2: ca Shcurtul di Martsu = easti vitsin cu cariva; 3: catsitili tu Martsu es! = va dzãcã, tuti lucrili s-fac tu chirolu-a lor) *{ro: martie}* *{fr: mars}* *{en: March}* ex: ca puljlu dit Martsu; Martsul nu-ari besã; tuts meshli mãcã carni sh-Martsul adunã oasi; tu Martsu nã fudzi; tu Martsu easti oara tra s-lji pãltim

martsu[2] (már-tsu) sn martsã (már-tsã) shi martsuri (már-tsuri̯) – cumãts di hir arosh shi albu (shutsãti un tu-alantu) purtati di feati sh-ficiori tiniri di gushi i ca unã biligicã di mãnã, protili noauã dzãli di Martsu *{ro: mărţişor}* *{fr: ganse faite de fils blanc et rouge retordus, que les jeunes filles et les enfants portent au cou ou au bras pendant les premiers 9 jours de mars}* *{en: braid made of twisted white and red threads worn by young children during the first 9 days of March}* ex: s-nu v-arãdets di vã scutets martsul; ficiorlji arucarã martsãli s-lã tsasã arãndurli cãmeshli; bãgai martsul di gushi; cara s-videm lãndurã nã scoatim martsul shi lu-arucãm pi un trandafil icã pi un arug

martsu[3] (már-tsu) sn martsuri (már-tsuri̯) – amintari diplo la gioclu di tabli *{ro: marţ}* *{fr: gain double dans le jeu de tric-trac}* *{en: double gain at the backgammon game}* ex: feci un martsu la tabli

martur (már-turŭ) sm, sf – vedz tu ***martir***[1]

maryiol (mar-yĭólŭ) adg – vedz tu ***marghiol***

mas[1] (másŭ) sn masuri (má-suri̯) – loclu iu (astãmãtsescu shi) sh-trec noaptea cupiili di oi, cãpri, eapi, etc.; numii; (fig: 1: mas = somnu; expr: 2: la mas di cãni caftsã sãrmi di pãni? = zbor tsi sã spuni tr-atsel tsi caftã s-aflã (ashteaptã sã-lj si da) tsiva di la un tsi nu-ari) *{ro: mas, târlă}* *{fr: lieu où repose un troupeau pendant la nuit}* *{en: resting place for the sheep during the night}* ex: lu-anvãrligã maslu-a eapilor; la masuri celnits sh-picurari; s-li-alas singuri la mas; nu mi-acatsã lailu mas (fig: lailu somnu)

mas[2] (másŭ) adg – ved z tu ***armãn***[2]

mascã (mãs-cã) sf mãshtsã (mắsh-tsã) – vedz tu ***masti***

masclu (más-clu) sm – vedz tu ***mascur***[1]

mascur[1] (más-curŭ) sm, sf mascurã (más-cu-rã), mascuri (más-curi̯), mascuri/mascure (más-cu-ri) – hiintsã (om, pravdã, etc.) tsi easti di parti bãrbãteascã (nu muljireascã); masclu, bãrbat; (fig: mascur = ficior, nu featã) *{ro: mascul}* *{fr: mâle}* *{en: male}* ex: vidzu sh-un mascur (ficior) tu-ahãti feati; s-adunarã mascuri, feamini; featsi shapti mascuri (ficiori) shi tuts

bãneadzã; u hãrisi Dumnidzã cu un mascur; tini nu hii mascur (bãrbat) § ***masclu*** (más-clu) sm masclji (más-clji) – (unã cu ***mascur***[1]) ex: easti masclu (mascur) nu feamin § ***mascur***[2] (más-curŭ) adg mascurã (más-cu-rã), mascuri (más-curĭ), mascuri/mascure (más-cu-ri) – tsi easti di parti bãrbãteascã; bãrbãtescu *{ro: masculin} {fr: mâle, masculin} {en: male, masculine}* ex: njeljlji mascuri (di partea bãrbãteascã) vor vindeari; unlu lo pricili mascuri, alantu feaminili; avea un cãni mascur sh-unã cãtushi mascurã; tseapi mascuri § ***mãscurescu*** (mãs-cu-rés-cu) (mi) vb IV mãscurii (mãs-cu-ríĭ), mãscuream (mãs-cu-reámŭ), mãscuritã (mãs-cu-rí-tã), mãscuriri/mãscurire (mãs-cu-rí-ri) – (mi) fac mascur (di feamin tsi earam) *{ro: masculiniza} {fr: devenir mâle} {en: become male}* ex: tseapili s-mãscurirã (s-featsirã mascuri) § ***mãscurit*** (mãs-cu-rítŭ) adg mãscuritã (mãs-cu-rí-tã), mãscurits (mãs-cu-rítsĭ), mãscuriti/mãscurite (mãs-cu-rí-ti) – tsi s-ari faptã mascur *{ro: masculinizat} {fr: devenu mâle} {en: transformed male}* § ***mãscuri/mãscurire*** (mãs-cu-rí-ri) sf mãscuriri (mãs-cu-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-mãscureashti *{ro: acţunea de a masculiniza; masculinizare} {fr: action de devenir mâle} {en: action of becoming male}*

mascur[2] (más-curŭ) adg – vedz tu ***mascur***[1]

mash (máshĭ) adv – mãsh, mãnghi, sai, sade, veci, veciã, vecio *{ro: numai} {fr: seulement} {en: only}* ex: mash (sai) feati amintã; nu ti va mash (mãnghi) el; di nj-adutsi mash virin; nu mash cã nu pistipsescu; mashi-ntribai sor-mea; cuclu mash trei mesh ari boatsi; mash (mãnghi) tini nu vrei; mash mini lji li aflai tuti guvili; mash pi mini nu mi-acatsã somnul § ***mãsh*** (mắshĭ) adv – (unã cu ***mash***) ex: aclo mãsh atsea casã goalã avea § ***mãnghi*** (mắn-ghi) adv – (unã cu ***mash***) ex: mãnghi (mash) di unã-lj pãrea arãu al Cola; mãnghi (mash) noi armasim

mashala! (ma-sha-lá) inter – s-nu tsã hibã di-oclju! *{ro: sã nu-ţi fie de deochi!} {fr: qu'il n'arrive pas malheur} {en: that nothing bad happen to you!}* ex: criscu, mashala! (s-nu-lj hibã di-oclju!); dzã-lj mashala!, s-nu-lj cadã di oclju; mashala! tsi nat mushat amintã muljari-ta!

mashi/mashe (má-shi) sf mashi/mashe (má-shi) – unã soi di cleashti cu cari s-acatsã jarlu i s-minteashti foclu; unã soi di cãrlig (di metal i lemnu) cu cari s-minteashti foclu shi s-tradzi jarlu di-unã parti; cleashti di foc; mãshe; dãnali, dãnalji, tãnali, tãnalji, jaglu, giugar; (expr: gioacã masha = lj-u fricã, cã poati s-lji da cariva un shcop cu masha) *{ro: cleşte de foc, vãtrai} {fr: tenailles, tisonnier} {en: fire tongs, poker}* ex: ca masha tra s-acatsã foclu; lj-da tru mãnã masha; lom cari masha, cari cãtsia; nj-adusi cu masha un tãciuni; aravdã, cã gioacã masha (expr: pots s-ljai un shcop cu masha!) § ***mãshe*** (mã-shé) sm mãshadz (mã-shĭádzĭ) – (unã cu ***mashi***)

mashinã (má-shi-nã) sf – vedz tu ***mahinã***

masin (má-sinŭ) sm masinj (má-sinjĭ) – pom, nu para-analtu, cu frãndzã njits ca verdzã-dishcljise pisuprã shi albi, tsi da ca pri asimi tu partea di prighios sh-cari easti criscut trã yimishili-a lui dit cari sã scoati un untulemnu; mãsnjeu *{ro: mãslin} {fr: olivier} {en: olive tree}* ex: sh-tu Arbinshii crescu masinj; masinlu featsi multi masini estan; la noi nu para crescu ghini masinjlji § ***mãsnjeu*** (mãs-njĭéŭ) sm mãsnjei (mãs-njĭéĭ) – (unã cu ***masin***) ex: lumachea di mãsnjeu (masin) § ***masinã*** (má-si-nã) sf masini/masine (má-si-ni) – yimisha di masin (tsi sh-u-adutsi cu-unã purnã njicã cu-un os nuntru) dit cari sã scoati un untulemnu multu bun; masnã, maslã; (fig: masinã = (i) hromã veardi-murnã-lai ca di masinã; tsi lutseashti ca unã masinã; (ii) semnu njic sh-lai ca masina tsi easi cãtivãrãoarã pi chealea-a omlui) *{ro: mãslinã} {fr: olive} {en: olive}* ex: a turcului dã-lj masina shi lja-lj vãtãlahlu; ari unã masinã (fig: semnu njic sh-lai) pri fatsã; cu niheamã cash sh-cu ndauã masini nj-tricui dzua § ***masnã***[1] (más-nã) sf masni/masne (más-ni) – (unã cu ***masinã***) ex: mãcã pãni cu masni (masini) § ***maslã***[1] (más-lã) sf masli/masle (más-li) – (unã cu ***masinã***) § ***masnã***[2] (más-nã) sf masni/masne (más-ni) – nyilicirea (ca di masinã) tsi u ari fatsa-a unui lucru; nyilicirea ca di masinã tsi lj-u dai a unui lucru cu undzearea tsi lj-u fats cu unã lugurii; luguria cu cari fats un lucru sã nyiliceascã ca unã masinã *{ro: lustru ca de mãslinã} {fr: luisant, vernis} {en: gloss, glaze}* ex: lj-avea datã masnã (lustru ca di masinã) di nyilicea § ***maslã***[2] (más-lã) sf masli/masle (más-li) – (unã cu ***masnã***[2]) § ***mãsinat*** (mã-si-nátŭ) adg mãsinatã (mã-si-ná-tã), mãsinats (mã-si-nátsĭ), mãsinati/mãsinate (mã-si-ná-ti) – tsi ari unã hromã murnã-veardi ca-atsea di-unã masinã *{ro: mãsliniu} {fr: couleur olive} {en: olive color}* ex: ari nã mustacã mãsinatã (tsi da ca pri masinã)

masinã (má-si-nã) sf – vedz tu ***masin***

maslã[1] (más-lã) sf – vedz tu ***masin***

maslã[2] (más-lã) sf – vedz tu ***masin***

masnã[1] (más-nã) sf – vedz tu ***masin***

masnã[2] (más-nã) sf – vedz tu ***masin***

masnu (mãs-nu) vb I – vedz tu ***matsin***

mason (ma-sónŭ) sm, sf – vedz tu ***farmazon***

maspar (mas-pár) adv – vedz tu ***mapari***

masti/maste (más-ti) sf mãshti (mắsh-ti) – vidzuta tsi u-aspuni cariva (sh-cu cari easti vidzut di altsã); fatsã, prosup, vidzutã, videari, fanã, indami, prep, ceahre *{ro: faţã, figurã, înfãţişare, minã} {fr: mine, aspect, face, visage, couleur de visage} {en: appearance, aspect, looks, face}* ex: cãndu ved ahtari masti (opsi, vidzutã); ved pi alba masti (prosup, fatsã) a ta; altu-i lãvuit pi masti (fatsã); cum vidzu mushata-lj masti (fatsã, prosup); tsi masti (opsi, vidzutã) urãtã sh-ari; nu-lj cunoscu mastea (fatsa); ari masti (vidzuta) ca ghifteascã; catiun sh-ari mastea-a lui (prosuplu, fatsa-a lui) § ***mascã*** (más-cã) sf mãshtsã (mắsh-tsã) – cumatã di pãndzã (mitasi, plasticã, etc.) cu cari s-acoapirã fatsa-a omlui tra s-nu hibã cunuscut (sh-alasã mash loc trã oclji tra s-veadã); mutsunã, prusupidã, surati; (fig: mascã = masti, prosup, fatsã) *{ro: mascã} {fr: masque} {en: mask}* ex: sh-bãgarã mãshtsãli (prusupidili) shi s-adrarã ca tãrbosh

mastic (más-ticŭ) vb I – vedz tu ***meastic***[2]

masticã (mas-tí-cã) sf – vedz tu ***mãsticã***

mastor (más-torŭ) sm, adg – vedz tu ***mastur***

mastorsã (mas-tór-sã) sf mastorsi/mastorse (mas-tór-si) – ghiftã tsiritoari; (fig: muljari (pravdã) cumalindrã, mãlãgarã, ponirã, etc.) *{ro: ţigancã cerşetoare, femeie şireatã} {fr: gitane mendiante, quémandeuse; adroite, fourbe} {en: begging gypsy; rascal}* ex: vinjirã doauã mastorsi (ghifti tsiritoari); da di-unã mastorsã (ponirã) di ursã; mastorsa (cumalindra) di vulpi

mastrac (mas-trácŭ) sn mastracuri (mas-trá-curĭ) – armã di-alumtã adratã dit unã pãrjinã lungã cu un chipit di her multu sumigos (ãntsãpãlicos); mãzdrac, gilit, cãmac, cãmachi, harbã, condar, cundar *{ro: suliţã} {fr: lance, javelot} {en: spear, lance, javelin}* ex: sh-cu mastracuri (gilidz) lu ntsap § ***mãzdrac*** (mãz-drácŭ) sn mãzdracuri (mãz-drá-curĭ) – unã cu ***mastrac***) ex: mãzdrac icã sulã

mastur (más-turŭ) sm, adg masturi (más-turĭ) – 1: un tsi analtsã casi, stizmili a casilor; 2: un tsi easti multu bun tu tehnea tsi u fatsi; un tsi lj-acatsã multu mãna la-atseali tsi fatsi; mastor, maistru, ustã, lucrãtor, zãnãtci, chischin, chischinets, epitidhiu, irbapi, izoti; (fig: mastur = un trã cari lucredz; afindico, domnu; expr: 2: nj-aflai masturlu = aflai un tsi easti ma bun ca mini, tsi nj-u poati; 3: ***Masturlu Nicola*** = luplu dit pãrmiti) *{ro: zidar, meşter, maestru, abil} {fr: maître ouvrier, maçon; habile, adroit} {en: mason; skilful, master, able}* ex: bãgai doi masturi ca s-nj-adarã murlu; cu agiutorlu a masturlor featsi unã casã mushatã; easti un mastur (ustã) bun; am un frati mastur (tsi fatsi casi); trã ahtari lucru easti mastur (lj-acatsã multu mãna, easti multu bun); am mastur (fig: afindico) tora; cum v-u avut, cã hiu hilj di mastur?; nãs ãlj fu masturlu (expr: un tsi lj-u putu, tsi eara ma bun di el)!; tini hii masturlu, tsi nã ljai fumealja pri gushi! § ***mastor*** (más-torŭ) sm, adg mastori (más-torĭ) – (unã cu ***mastur***) § ***maistur*** (má-is-turŭ) sm, adg maisturi (má-is-turĭ) – (unã cu ***mastur***) ex: tu-ahtãri easti multu maistur (multu bun, lj-acatsã multu mãna); un maistur (lucrãtor bun) nji li ndreapsi § ***mãsturici*** (mãs-tu-rícĭŭ) sm mãsturici (mãs-tu-rícĭ) – mastur njic; mastur ma putsãn bun; mãisturici *{ro: meseriaş mai mic; meseriaş mai puţin priceput, fãrã experienţã} {fr: petit maître; maître sans*

experience} *{en: little master; master without experience}* ex: mãsturicilji atselj cama ts-aspargu lucrul, nu ts-lu ndreg; sh-nãs s-featsi mãsturici; nu esh tu sileameti cu mãsturicilji aishti (cu masturlj-aeshti slaghi) tsi-li puitish § ***mãisturici*** (mã-is-tu-rícĭŭ) sm mãisturici (mã-is-tu-rícĭ) – (unã cu ***mãsturici***) § ***mãsturlichi/mãsturliche*** (mãs-tur-lí-chi) sf mãsturlichi (mãs-tur-líchĭ) – tehnea tsi un fatsi un mastur tsi analtsã casi; harea tsi u ari atsel tsi sh-u fatsi tehnea multu ghini; harea tsi u ari atsel tsi lj-acatsã mãna la multi lucri; mãsturilji, mãsturii, tehni, zãnati, huneri *{ro: zidărie, meserie, meşteşug, măestrie, artă, abilitate}* *{fr: maçonnerie, métier, art, savoir-faire, habilité, capacité}* *{en: masonry, brick-laying, profession, art, handicraft, craftsmanship, ability, capability}* ex: ari mari mãsturlichi (li fatsi lucrili multu ghini, sh-cunoashti ghini tehnea); nu-ari bunã mãsturlichi (nu-l fatsi ghini lucrul); u featsi cu mãsturlichi § ***mãsturilji/mãsturilje*** (mãs-tu-rí-lji) sf mãsturilj (mãs-tu-ríljĭ) – (unã cu ***mãsturlichi***) ex: adarã nã turtã cu ahtari mãsturilji § ***mãsturii/mãsturie*** (mãs-tu-rí-i) sf mãsturii (mãs-tu-ríĭ) – (unã cu ***mãsturlichi***) § ***mãsturipsescu*** (mãs-tu-rip-sés-cu) vb IV mãsturipsii (mãs-tu-rip-síĭ), mãsturipseam (mãs-tu-rip-seámŭ), mãsturipsitã (mãs-tu-rip-sí-tã), mãsturipsiri/mãsturipsire (mãs-tu-rip-sí-ri) – fac lucrul di mastur cãndu analtsu unã casã; l-fac un lucru multu ghini, cu mãsturilji; lu ndreg cu mãsturlichi un lucru tsi easti aspartu; turnipsescu, mirimitisescu *{ro: zidi, meşteşugi, repara}* *{fr: maçonner, façonner, raccomoder}* *{en: build (wall, house), shape (wood, metal), repair}* ex: u mãsturipsii ghini (u feci ghini, cu mãsturilji) § ***mãsturipsit*** (mãs-tu-rip-sítŭ) adg mãsturipsitã (mãs-tu-rip-sí-tã), mãsturipsits (mãs-tu-rip-sítsĭ), mãsturipsiti/mãsturipsite (mãs-tu-rip-sí-ti) – (casã, stizmã, etc.) tsi easti anãltsatã; tsi easti lucrat ghini, cu mãsturilji; turnipsit, mirimitisit *{ro: zidit, meşteşugit, reparat}* *{fr: maçonné, façonné, raccomodé}* *{en: built (wall, house), shaped (wood, metal), repaired}* § ***mãsturipsiri/mãsturipsire*** (mãs-tu-rip-sí-ri) sf mãsturipsiri (mãs-tu-rip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-mãsturipseashti tsiva; turnipsiri, mirimitisiri *{ro: acţiunea de a zidi, de a meşteşugi, de a repara; zidire, meşteşugire, reparare}* *{fr: action de maçonner, de façonner, de raccomoder}* *{en: action of building (wall, house), of shaping (wood, metal), of repairing}*

Masturlu Nicola – vedz tu ***mastur***

mata (má-ta) adv – tsi s-fatsi ninga nãoarã; tsi easti di primansus; tsi easti ma multu; eara, diznou, pali, xana, nãpoi; ma *{ro: din nou}* *{fr: de nouveau, encore}* *{en: again}* ex: mata (eara, diznou) vinjish acasã?; mata nã scrisi; nu s-mata (nu s-ma) vidzu cu el; va mata (va ma) pitrec sh-alti lucri; ti mirindi ti mata dutseai (ti dutseai eara)

Matã (Má-tã) – numã tsi s-da a unei mulã i oai tsi easti niheamã ca aroshi deavãrliga di oclji *{ro: nume dat unei oai sau catâră care este cam roşie împrejurul ochilor}* *{fr: nom donné à un mulet ou à une brebis qui est un peu rouge autour des yeux}* *{en: name given to a mule or a sheep that is a little red around their eyes}* ex: sãmarlu a Matãljei s-avea nvicljatã

matcã (mát-cã) sf mattsi/mattse(?) (mát-tsi) – 1: izvurlu di iu nchiseashti apa-a unui arãu s-curã; cupanja-a arãului tu partea-a lui di ma nghios di izvur; vitil; (fig: matcã = (i) soea (arãdãtsina, dãmara) dit cari dipuni cariva; arãzgã, vinã, sirtã, bimã, arãdãtsinã; (ii) mitrã; parti dit truplu-a muljariljei iu s-amintã shi creashti natlu, chirolu tsi lu-ari ninga tu pãnticã) 2: alghina (ma mari, vasilsa) cari fatsi oauãli dit cari s-amintã alghinjli lucrãtoari; muma-a alghinjlor; vasilsa-a alghinjlor) *{ro: matcă, regina albinelor}* *{fr: lit, source de rivière; abeille mère}* *{en: river bed, source; bee queen}* ex: cara nu easi matca (vasilsa) afoarã, ni stuplu di alghini nu cutidza s-easã

matea (má-tea) adv – (lucru i faptã) di cari nu easti ananghi; tsi nu-adutsi vãrã hãiri; (lucru tsi easti dat, faptu, etc.) trã dip tsiva; ncot, geaba, digeaba, bathava, batiava, bosh, nafile, vãnat, vãnãt, tu cac, anafal *{ro: zadarnic, pentru nimic}* *{fr: en vain, pour rien}* *{en: needless, for nothing}* ex: ma tutã cilistisirea-lj fu matea (ncot); tuti lucrili eara dinintea-a ocljilor a lui matea (vãnãti)

mathimã (má-thi-mã) sf mathimati/mathimate (ma-thí-ma-ti) shi mãthinj (mă-thinjĭ) – unã cu ***matimã***

matimã (má-thi-mã) sf matimati/matimate (ma-thí-ma-ti) shi mãtinj (mă-thinjĭ) – unã nvitsãturã tsi u lja di la dascalu-a lui, un tinir tsi s-dutsi la sculii; lucru nvitsat di-un tinir di la un mastur (cum s-u facã unã tehni); paradusi, nvitsãturã *{ro: lecţie}* *{fr: leçon}* *{en: lesson}* ex: lj-deadi unã matimã (nvitsãturã) bunã; ahtari matimã vã da (ahtari nvitsãturã vã fatsi) dascalu?; mi bãgã tu matimã § ***matiti*** (ma-thi-tí) sm matitadz (ma-thi-tádzĭ) – ficior tsi s-dutsi la sculii; tinir tsi nveatsã unã tehni di la un mastur; grãmãtic, cirac, cireac, ciuraci, calfã, mucio *{ro: elev, ucenic}* *{fr: écolier, apprenti}* *{en: student, apprentice}* ex: eara tu sculia-a noastrã nã sutã di matitadz

matithi (ma-thi-tí) sm matithadz (ma-thi-tádzĭ) – unã cu ***matiti***

matiti (ma-thi-tí) sm – vedz tu ***matimã***

mats (mátsŭ) sn matsã (má-tsã) – mãdularlu dit pãntica-a omlui (sh-a prãvdzãlor) tsi sh-u-adutsi cu-unã sulinã (sulinar) multu lungã prit cari trec armãsãturli tsi-armãn dupã hunipsirea-a mãcariljei tu stumahi sh-ninti ca s-easã nafoarã dit truplu-a omlui prit cur; mãdularlu dit pãntica-a pravdãljei (porcu, njel) tsi sh-u-adutsi cu-unã sulinã (sulinar) sh-cari (i) s-umpli cu carni (i alti lucri) tra si s-facã lucanitslji icã (ii) si-anvãrteashti deavãrliga di hicatlu (inima, etc.) a njelui tra si s-frigã arumanea (cucurecilu) pri sulã; yinomati, ljanomati, minutsãlj; (expr: 1: nj-gurleadzã matsãli (di foami); nj-aurlã matsãli; etc. = nj-easti multã foami; mor di foami; hiu multu agiun; 2: nj-intrã luplu tru matsã; s-bat luchilji tu matsã = nj-si featsi unã foami mari; hiu multu agiun; 3: nj-umplu matsãli; nj-umflu matsãli = mãc ghini, multu, sãnãtos; 4: lj-versu (lj-scot) matsãli = l-dizmats, lj-scot matsãli nafoarã, l-dispãntic, lu spãntic; 5: nj-fridzi matsãli = mi cãrteashti multu, mi vãsãnipseashti cu-atseali tsi-nj fatsi, nj-fatsi bana amarã, nj-mãcã bana; 6: mats di bou = vinã di bou, cãmcichi, zvici, etc.; 7: om fãrã matsã pri el = om multu gioni tsi nu-ari fricã di tsiva) *{ro: maţ, intestin}* *{fr: boyau, intestins}* *{en: bowel, gut, intestines}* ex: matsã di njel; nj-umplui matslu (expr: mãcai multu, ghini); nj-umflai matslu (expr: mãcai sãnãtos, ghini); gurleadzã matsãli di foami (expr: hiu multu agiun); nu avdzã cum nj-aurlã matsãli, di s-pari cã s-bat luchilji nãuntru? (expr: nu-aducheshti cã mor di foami?, cã hiu multu agiun?); ãnj gurleadzã matsãli di foami (expr: hiu multu agiun); lj-avea intratã luplu tru matsã di-ahãtã alãgari (expr: lji s-avea faptã multã foami); lj-virsã matsãli (expr: l-spinticã, l-dizmãtsã); lji scoasi matsãli; cu matsãli aspilati anvãrtim arumanea; nj-fripsi matsãli (expr: nj-featsi bana amarã, nj-mãcã bana); oaminj gionj tsi nu au matsã pri elj (expr: fãrã frixi); vumui di-nj virsai matsãli; matslu di bou (expr: vina di bou, cãmcichea, zvicilu) § ***dizmats*** (diz-mátsŭ) vb I dizmãtsai (diz-mã-tsáĭ), dizmãtsam (diz-mã-tsámŭ), dizmãtsatã (diz-mã-tsá-tã), dizmãtsari/dizmãtsare (diz-mã-tsá-ri) – lj-scot (lj-versu) matsãli dit pãnticã (a omlui, a pravdãljei); dispãntic, spãntic *{ro: scoate maţele, spinteca}* *{fr: enlever les entrailles, étriper}* *{en: disembowel, gut (fish), draw (chicken)}* ex: dizmatsã-l (dispãnticã-l, scoati-lj matsãli nafoarã) § ***dizmãtsat*** (diz-mã-tsátŭ) adg dizmãtsatã (diz-mã-tsá-tã), dizmãtsats (diz-mã-tsátsĭ), dizmãtsat/dizmãtsate (diz-mã-tsá-ti) – tsi-lj s-ari scoasã matsãli dit pãnticã; tsi easti cu matsã scoasi nafoarã; dispãnticat, spãnticat *{ro: cu maţele scoase; spintecat}* *{fr: à qui on a enlevé les entrailles, étripé}* *{en: disembowelled, gutted (fish), drawn (chicken)}* § ***dizmãtsari/dizmãtsare*** (diz-mã-tsá-ri) sf dizmãtsãri (diz-mã-tsărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dispãnticã unã pravdã shi-lj si scot matsãli nafoarã; dispãnticari, spãnticari *{ro: acţiunea de a scoate maţele; de a spinteca}* *{fr: action d'enlever les entrailles, d'étriper}* *{en: action of disemboweling, of gutting (fish), of drawing (chicken)}*

matsã (má-tsã) sf matsã (má-tsã) – prici imirã (ma njicã di cãni) tsãnutã priningã casã tra s-acatsã shoarits; cãtushi, macearoc, macioc, mãroi, pisã, pãsã *{ro: pisică}* *{fr: chat}* *{en: cat}*

matsã* (má-tsã) sn – pluralu di la "***mats***": vedz ***mats***

matsin (má-tsinŭ) (mi) vb I mãtsinai (mã-tsi-náĭ), mãtsinam (mã-tsi-námŭ), mãtsinatã (mã-tsi-ná-tã), mãtsinari/mãtsinare

(mã-tsi-ná-ri) – cu apitrusirea sh-fricarea-a lor tu-unã moarã, li fac fãrinã gãrnutsãli di grãni (grãn, sicarã, ordzu, misur, etc.); cu moara di cafei li fac pulbiri gãrnutsãli di cafei; matsir, masnu; (fig: matsin = (i) mãc; (ii) dzãc papardeli, chirãturi, vruti sh-nivruti, zboarã fãrã simasii) *{ro: măcina} {fr: moudre} {en: grind, mill}* ex: matsinã ghini moara-al Pali; mãtsinash cafelu?; iu ascuchi tu hoarã matsinã unã moarã; cara ngljitsã arãulu nu putu s-tsã matsinã misurlu; mi-aspãreai cãt mãtsinã (fig: cãt mãcã); cari nu-l doari gura, tutã dzua matsinã (fig: da dit gurã, zburashti); tsi matsinj? (fig: tsi zburãshti chirãturi?), greashti Done; moara bunã sh-chetri matsinã § ***mãtsinat*** (mã-tsi-nátŭ) adg mãtsinatã (mã-tsi-ná-tã), mãtsinats (mã-tsi-nátsĭ), mãtsinati/mãtsinate (mã-tsi-ná-ti) – (gãrnutslu di grãn, sicarã, cafei, etc.) tsi easti chisat sh-adrat pulbiri (fãrinã); mãtsirat, mãsnat *{ro: măcinat} {fr: moulu} {en: ground, milled}* § ***mãtsinari/mãtsinare*** (mã-tsi-ná-ri) sf mãtsinãri (mã-tsi-nãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-matsinã tsiva; mãtsirari, mãsnari *{ro: acţiunea de a măcina; măcinare} {fr: action de moudre} {en: action of grinding, of milling}* ex: earna la noi, mãtsinarea-a yiptului easti cu zahmeti § ***matsir*** (má-tsirŭ) (mi) vb I mãtsirai (mã-tsi-ráĭ), mãtsiram (mã-tsi-rámŭ), mãtsiratã (mã-tsi-rá-tã), mãtsirari/mãtsirare (mã-tsi-rá-ri) – (unã cu ***matsin***) ex: tora mãtsira earna, veara cu mihãnia di foc § ***mãtsirat*** (mã-tsi-rátŭ) adg mãtsiratã (mã-tsi-rá-tã), mãtsirats (mã-tsi-rátsĭ), mãtsirati/mãtsirate (mã-tsi-rá-ti) – (unã cu ***mãtsinat***) ex: lj-ari alãsatã fãrina mãtsiratã (mãtsinatã) ti shasi mesh § ***mãtsirari/mãtsirare*** (mã-tsi-rá-ri) sf mãtsirãri (mã-tsi-rãrĭ) – (unã cu ***mãtsinari***) § ***masnu*** (mãs-nu) vb I mãsnai (mãs-náĭ), mãsnam (mãs-námŭ), mãsnatã (mãs-ná-tã), mãsnari/mãsnare (mãs-ná-ri) – (unã cu ***matsin***) § ***mãsnat*** (mãs-nátŭ) adg mãsnatã (mãs-ná-tã), mãsnats (mãs-nátsĭ), mãsnati/mãsnate (mãs-ná-ti) – (unã cu ***mãtsinat***) § ***mãsnari/mãsnare*** (mãs-ná-ri) sf mãsnãri (mãs-nãrĭ) – (unã cu ***mãtsinari***)

matsir (má-tsirŭ) (mi) vb I – vedz tu ***matsin***

matur (má-turŭ) adg maturã (má-tu-rã), maturi (má-turĭ), maturi/mature (má-tu-ri) – tsi ari criscutã sh-agiumtã mari ahãt cãt lipseashti; (om) tsi ari agiumtã tu unã ilichii cãndu truplu sh-minduirea lj-easti di om mari; (om) cari easti coptu la minti sh-mindueashti salami shi ahãndos; (yimishi, fructu, poamã) tsi s-ari coaptã pi pom (i cãtivãrãoarã, dupã tsi easti adunatã nicoaptã ghini di pi pom sh-ari shidzutã ma multu chiro adunatã tu-un loc tra si s-coacã); mãtur, apidyiu *{ro: matur, copt} {fr: mûr} {en: mature, ripe}* ex: lj-si featsi dorlu matur (salami, ahãndos) § ***mãtur***[1] (mã-túrŭ) adg mãturã (mã-tú-rã), mãturi (mã-túrĭ), mãturi/mãture (mã-tú-ri) – (unã cu ***matur***) ex: om mãtur (tricut tu ilichii) easti tora; ca agrominili mãturi (coapti); gortsãli aesti suntu mãturi (coapti ghini) § ***mãturescu*** (mã-tu-rés-cu) (mi) vb IV mãturii (mã-tu-rĭíĭ), mãtuream (mã-tu-reámŭ), mãturitã (mã-tu-rí-tã), mãturiri/mãturire (mã-tu-rí-ri) – crescu sh-mi fac matur; (yimishi, fructu, poamã) s-coatsi pri pom i dupã tsi ari shidzutã ma multu chiro adunatã nicoaptã ghini; (yimishi, fructu, poamã) s-coatsi multu, s-paracoatsi *{ro: maturiza, coace prea mult} {fr: devenir (trop) mature} {en: (over-)mature}* ex: s-mãturi (criscu, s-featsi mari, mãturã) sh-nãsã; s-mãturirã tuti gortsãli; cara s-tsãnem soarbili tu palji s-mãturescu § ***mãturit*** (mã-tu-rítŭ) adg mãturitã (mã-tu-rí-tã), mãturits (mã-tu-rítsĭ), mãturiti/mãturite (mã-tu-rí-ti) – tsi ari criscutã shi s-ari faptã maturã; (yimisha) tsi s-ari coaptã, para-coaptã *{ro: maturizat, copt prea mult} {fr: devenu (trop) mature} {en: (over-)matured}* § ***mãturiri/mãturire*** (mã-tu-rí-ri) sf mãturiri (mã-tu-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-mãtureashti unã hiintsã i un lucru *{ro: acţiunea de a (se) maturiza, de a (se) coace prea mult; maturizare} {fr: action de devenir (trop) mature} {en: action of (over-maturinge}*

matuyeali/matuyeale (ma-tu-yeá-li) sf matuyeali/matuyeale (ma-tu-yeá-li) – hãlati tsi s-poartã pri nari di omlu tsi va s-veadã ma ghini (sã sh-afireascã ocljilj di pulbiri, di lunjinã, etc.) sh-cari ari unã yilii di-unã parti sh-di-alantã di nari; yilii *{ro: ochelari} {fr: lunettes, besicles} {en: eyeglasses, spectacles}*

mauã (má-ŭã) sf – vedz tu ***mai***[1]

mavrumat (ma-vru-mátŭ) sf mavrumatã (ma-vru-má-tã), mavrumats (ma-vru-mátsĭ), mavrumati/mavrumate (ma-vru-má-ti) – tsi ari oclji lãi; mavrunjat *{ro: cu ochi negri} {fr: qui a les yeux noirs} {en: with dark eyes}* ex: cuscrã mavrumatã (cu ocljlj lãi) § ***mavrunjat*** (ma-vru-njĭátŭ) sf mavrunjatã (ma-vru-njĭá-tã), mavrunjats (ma-vru-njĭátsĭ), mavrunjati/mavrunjate (ma-vru-njĭá-ti) – (unã cu ***mavrumat***) ex: oclju mavrunjat

mavrunjat (ma-vru-njĭátŭ) sf – vedz tu ***mavrunjat***

maxus (mác-susŭ shi mac-súsŭ) adv – (faptu) cu-un scupo tsi omlu-l cunoashti ghini cu mintea; tsi s-fatsi (s-dzãtsi) cu-unã nieti maxutarcã; castilea, castili, xargu *{ro: dinadins, anume} {fr: exprès, expressément} {en: on purpose, intentionally}* ex: eali nu-avea loatã sapã, maxus (cu-unã nieti maxutarcã); mi pitricu maxus (xargu, cu scupolu) ca s-tsã zburãscu; maxus (castilea) plãndzi; vinji trãsh din Poli un om, maxus (castilea, xargu); nãsã maxus s-featsi mutã, s-veadã cãt u va; vinji nãpoi harlu pitricut maxus di Hristolu trã nãs § ***maxutarcu*** (mac-su-tár-cu) adg maxutarcã (mac-su-tár-cã), maxutartsã (mac-su-tár-tsã), maxutartsi/maxutartse (mac-su-tár-tsi) shi maxutãrtsi (mac-su-tãr-tsi) – tsi easti faptu (dzãs, aspus, etc.) maxus, cu un scupo tu minti; castilea (maxus) adrat; adrat pi dimãndatã (cum easti cãftat, vrut, ashi cum lipseashti, etc.) *{ro: special} {fr: spécial} {en: special}* ex: capeli maxutãrtsi (fapti maxus)

maxutarcu (mac-su-tár-cu) adg – vedz tu ***maxus***

mayĭ/maye (máyĭ) – pluralu di la sm "***mag***": vedz ***mag***

mayi/maye (má-yi) sf – vedz tu ***mãyii***

mayir (má-yirŭ) sm, sf mayirã (má-yi-rã), mayiri (má-yirĭ), mayiri/mayire (má-yi-ri) – bãrbat (muljari) a curi tehni easti tra s-facã mãcãri (gheli); bãrbat (muljari) tsi fatsi mãcãri; maghir, mayirgi, mãyirgi, ahci, bãcãtar, ghelãgiu *{ro: bucătar} {fr: cuisinier} {en: cook}* ex: mayirlu ndreapsi measa; ti ntreb, mayire, cãndu bãgash sari sh-piper?; lu-aflã pri mayir iu hirbea fãsulji § ***maghir*** (má-ghirŭ) sm, sf maghirã (má-ghi-rã), maghiri (má-ghirĭ), maghiri/maghire (má-ghi-ri) – (unã cu ***mayir***) ex: shi maghirlu atsel va nã nveatsã tsi shi cum s-fãtsem? § ***mayirgi*** (ma-yir-gí) sm, sf mayirgioanji/mayirgioanje (ma-yir-gĭoá-nji), mayirgeadz (ma-yir-gĭádzĭ), mayirgioanji/mayirgioanje (ma-yir-gĭoá-nji) – (unã cu ***mayir***) ex: acljimã pi mayirgioanji § ***mãyirgi*** (mã-yir-gí) sm mãyirgeadz (mã-yir-gĭádzĭ) – (unã cu ***mayir***) § ***mayiryio*** (ma-yir-yĭó) sm mayirgeadz (ma-yir-gĭádzĭ) – udãlu iu s-fatsi mãcarea (ghela); mayiuryio, mutvachi *{ro: bucătărie} {fr: cuisine} {en: kitchen}* ex: tu mayiryio si s-ducã § ***mayiuryio*** (ma-yĭur-yĭó) sm mayiurgeadz (ma-yĭur-gĭádzĭ) – (unã cu ***mayiryio***, mash cã, multi ori easti ca unã soi di cãlivã, sculatã ahoryea di casã) § ***mãyirii/mãyirie*** sf (mã-yi-rí-i) mãyirii (mã-yi-ríĭ) – miyirii, mãcari, ghelã *{ro: mâncare gătită} {fr: mets, plat} {en: prepared food, course, meal}* § ***mãghirii/mãghirie*** sf (mã-ghi-rí-i) mãghirii (mã-ghi-ríĭ) – (unã cu ***mãyirii***) ex: mãghiria armãneascã easti cãftatã § ***miyirii/miyirie*** sf (mi-yi-rí-i) miyirii (mi-yi-ríĭ) – (unã cu ***mãyirii***) § ***mãyiripsescu*** (mã-yi-rip-sés-cu) vb IV mãyiripsii (mã-yi-rip-síĭ), mãyiripseam (mã-yi-rip-seámŭ), mãyiripsitã (mã-yi-rip-sí-tã), mãyiripsiri/mãyiripsire (mã-yi-rip-sí-ri) – fac (ndreg) mãcari (ghelã) cu ncãldzãrea la foc (cutseari, fridzeari, hirbeari, etc.) a luguriilor tsi s-mãcã *{ro: face de mâncare, găti} {fr: faire la cuisine, préparer les mets} {en: cook, prepare food}* ex: tsi mãyiripseshti (mãcari fats) aclo?; mãyiripsirã (featsirã mãcari di) sherchi § ***mãyiripsit*** (mã-yi-rip-sítŭ) adg mãyiripsitã (mã-yi-rip-sí-tã), mãyiripsits (mã-yi-rip-sítsĭ), mãyiripsiti/mãyiripsite (mã-yi-rip-sí-ti) – (ghela easti) faptã, ndreaptã, etimã, adratã *{ro: (mâncarea) gătită, preparată} {fr: preparé (en parlant des mets)} {en: cooked}* § ***mãyiripsiri/mãyiripsire*** (mã-yi-rip-sí-ri) sf mãyiripsiri (mã-yi-rip-sírĭ) – adrari di ghelã (mãcãruri) *{ro: acţiunea de a găti; gătire, preparare de mâncăruri} {fr: action de preparer les mets)} {en: action of cooking}*

mayirgi (ma-yir-gí) sm, sf – vedz tu ***mayir***

mayiryio (ma-yir-yĭó) sm – vedz tu ***mayir***

mayiuryio (ma-yĭur-yĭó) sm – vedz tu ***mayir***

mazã (má-zã) adg invar – cari-adunã (silixeashti, culeadzi, etc.) tsiva; cari nu-aspardzi paradzlji ma-lj tsãni adunats; adunãtor

{ro: strângător} {fr: qui amasse} {en: gatherer, accumulator}

mazdã (máz-dã) sf – vedz tu ***mejdã***

mã[1] (mã) sf – vedz tu ***mumã***

mã[2] (mã) cong – vedz tu ***mapari***

mãc (măcŭ) vb I mãcai (mã-căĭ), mãcam (mã-cámŭ), mãcatã (mã-cá-tã), mãcari/mãcare (mã-cá-ri) – bag tu gurã lucri ti mãcari (li-ameastic sh-lji ngljit); mãncu, dipishescu; (expr: 1: mãc hap-hup = mãc cu vrondu, cu-agunjii, u-ascapit mãcarea fãrã s-u ciumulescu ghini; 2: mãc nafoarã = nu mãc acasã ma nafoarã la hani, lucantã, mianei; 3: ãnj si mãcã (tsiva) = mi-arãseashti multu s-mãc (tsiva); am mari orixi s-mãc (tsiva); 4: nu-nj si mãcã = nu-am orixi, nu-nj yini s-mãc (di mãrazi, di nvirinari); 5: nu shtii tsi mãcã aseara = s-dzãtsi tr-atsel cari agãrshashti multu, tsi nu sh-adutsi lishor aminti; 6: mãcã, canda yini di la (eara la) agru = mãcã multu, cu limãryii, canda nu-ari mãcatã di multu chiro di-agiun tsi easti; 7: mi mãcã (chealea) = aduchescu tsiva pi cheali tsi mi fatsi s-mi zgrãm; 8: mi mãcã limba = mizi ashteptu tra s-dzãc tsiva; nu pot s-mi tsãn ta s-nu zburãscu; 9: l-mãc (herlu) cu-arinia = dau cu lima, l-frec sh-lu-arod (herlu); 10: s-mãcã herlu = herlu arudzi-neadzã, zgurghiseashti; 11: mi mãcã heavra = hiu multu lãndzit, mi moari heavra, va mor; 12: mi mãcarã nivoljili = agiumshu tu-unã halã urãtã, urfãnipsii13: nu s-mãcã aestu lucru = nu pot s-lu-aprochi (s-lu dixescu, s-lu-aravdu) aestu lucru; 14: (zboarã tsi) nitsi cãnjlji nu li mãcã; (lucru) tsi nu-l mãcã ne cãnjlji = (zboarã tsi-s) multu uruti; (lucru) tsi nu easti dip bun, tsi easti multu slab sh-arushinos (di netsi cãnjlji nu-l mãcã, nu lu-aravdã); 15: l-mãc = lu schin, l-cãrtescu, lu scãnjisescu, lu cãscãndisescu, lu pihtusescu; 16: nã mãcãm (ca cãnjlji) = nã ncãcem multu, cu-aurlãri shi-angiurãturi; 17: ciupulic veardi va ti mãcã = cavai di tini tsi va pats; va pats nipãtsãtili; 18: mãc shcop (pãrjinã, chiutecã, etc.) = mi bati cariva (cu shcoplu); nj-da cariva un shcop; 19: mãc loclu (tsara) = escu arcat (zdupunit) di padi; agudescu, ahulescu loclu, tsara; 20: mi mãcã friptu = mi bãtu, mi-azvimsi arãu; 21: nj-mãcã caplu = mi cãtãstrãpseashti, mi-afãnseashti, mi vatãmã; 22: va-lj mãc cumata (gãrnul, coliva) = va moarã; va-l ved mortu, va-l vatãm; 23: mi mãcã loclu = mi hunipseashti loclu, putridzãscu tu mirminti; 24: nu ti mãcã tu pãzari = plãtea cãt tsã caftã, nu fã pãzari, astãmãtsea pãzarea; fã-ts lucrulu; 22: mãc paradzlji (casã, aveari, etc.) = acumpãr tsiva cu (tuts) paradzlji tsi lj-am, lj-aspargu paradzlji (di la casã, aveari, etc.); 25: mi mãcarã (un sh-alantu) = mi-arãsirã shi-nj loarã tuts paradzlji, tutã avearea; 26: fudzi di mãcã loclu = fudzi multu agonja tra s-nu lu-acatsã cariva; 27: calj tsi mãcã niorlji = cali tsi alagã (azboairã) multu agonja; 28: nj-mãcã urecljili = ãnj dzãtsi dipriunã idyiul lucru; nj-si ngreacã multu tra s-lji fac unã huzmeti; mi-asurdzashti cu vrondul tsi-l fatsi; 29: mãc cu ocljilj = mutrescu cu mari vreari; mutrescu cu orixi, zilipsescu; 30: mi mãcã un lucru; nj-mãc inima (suflitlu, bana) = ãnj sta tu inimã, pi suflit; mi doari suflitlu; nu-am isihii, mi nvirineadzã; nj-easti fricã; 31: tsi mãcã merdu (cãcat) = tsi zburashti glãrinj, tsi dzãtsi minciunj, etc.; 32: tsi ti zgrãnj iu nu ti mãcã? = zbor tsi s-dzãtsi a atsilui tsi cãrteashti un lucru tsi nu lu-ambudyiseashti, icã fatsi un lucru di cari nu-ari ananghi; 34: canda mãcã di nãs = easti multu slab) *{ro: mânca; mânca pielea, rugini, roade, muri, etc.} {fr: manger; démanger, rouiller, mourir, etc.} {en: eat; itch, rust, die, etc.}* ex: mãc pãni cu cash; nicã nu ari mãcatã tu vahtea-aestã; ursits s-mãcãm pãni deadun; mãcai pãni multu chiro cu nãs; mi mãcã chealea (expr: nj-yini s-mi zgrãm); mãcã, canda lu-aveam la agru (expr: mãcã multu di multu); truplu tut si-nj lu mãcats; s-mãcã ca cãnjlji (expr: sã ncaci multu; nu vã mãcats inima (expr: stats isihi, nu vã siclitsits); ãnj mãcash injoara (expr: nj-acrish bana, mi nvirinash); sfurla mãcã (expr: ahuleashti, agudeashti) tsarã; nu-nj mãcã (expr: nu nj-ahuleashti) coasta tsarã; ti blastim: s-nu ti mãcã loclu (expr: s-nu ti hunipseascã loclu, s-nu putridzãshti tu mirminti); ãlj mãcã urecljili tutã dzua (expr: lj-aurlã la ureaclji, dipriunã, idyiul lucru, lu-asurdzashti); sh-mãcarã caplu (expr: sh-chirurã bana, s-vãtãmarã, murirã) trã nãsã; nu ti mãcã pi pãzari (expr: fã-ts lucrul, astãmãtsea pãzarea); vrea nj-aibã mãcatã grãnlu (expr: vrea mi-aibã moartã, vãtãmatã); hãrios cã vrea s-mãcari caplu; ãlj greashti ndauã grairi a hilji-sai, cã nitsi cãnjlji nu li mãcã (expr: ãlj greashti grairi multu uruti tsi nu s-dzãc netsi a cãnjlor); sã-l facã si-sh mãcã caplu (expr: si s-afãnseascã, s-moarã) cu vãrã trop; nu poati s-tsãnã tsiva, cã-l mãcã limba (expr: nu poati si s-tsãnã tra s-nu zburascã; nu poati s-tsãnã misticadzlji); s-adarã nã pitã, cã a aushlui ãlj si mãca multu (expr: lu-arãsea multu pita sh-vrea u mãca cu orixi); cã-lj si mãca-a aushlui (expr: lu-arãsea aushlu) multu pita di curcubetã; ciupuliclu atsel veardili va u mãcã (expr: va sh-patã nipãtsãtili); dupã tsi-lj bitisi shi-lj mãcã (expr: lj-asparsi) tuts pradzlji; ãl mãca (expr: durea tu suflit, lj-eara fricã) lailu-sh, cã s-nu easã tu padi alihea nã dzuã; mi mãcash friptu (expr: mi bãtush, mi-azvimsish, mi vãtãmash), fãrtate; l-mãcã herlu (expr: l-freacã, lu-aroadi) cu arinia; cu lingura-lj da s-mãcã sh-cu coada lji scoati ocljilj; luplu pi dimãndati nu mãcã; lji si pari cã, tsi-azboairã, s-mãcã; mãcash prãndzu, mutrea sh-tr-astarã § ***mãcat*** (mã-cátŭ) adg mãcatã (mã-cá-tã), mãcats (mã-cátsĭ), mãcati/mãcate (mã-cá-ti) – tsi ari bãgatã mãcari n gurã (u-ari ciumulitã shi u-ari ngljitatã); (lugurii) tsi easti bãgatã n gurã (amisticatã shi ngljitatã); cari ari mãcatã sh-nu mata easti agiun; mãncat, dipishit *{ro: mâncat, uzat, etc.} {fr: mangé, démangé, rongé, usé, etc.} {en: eaten, itched, used, etc.}* ex: oai mãcatã di ursã; oili mãcati (tsi-au mãcatã shi nu suntu agiuni), sãturati; nu suntu mãcati (nu mãcarã) di aoaltari; macã easti mãcat shi biut, shadi arihati; hearili mãcati (expr: aroasi) di-arudzinã; tu-unã sutã di anj sh-un lup mãcat di oai § ***mãcari***[1]***/mãcare*** (mã-cá-ri) sf mãcãri (mã-cărĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu mãcã (va dzãcã, bagã tsiva n gurã, u-ameasticã sh-u ngljiti); mãncari, dipishiri *{ro: acțiunea de a mânca; mâncare, etc.} {fr: action de manger, etc.} {en: action of eating, etc.}* ex: au trã mãcari (tra s-mãcã); shi mãcarea sh-ari arada-a ljei; nu-ari mãcari tr-atselj tsi nu yin cu noi; trã mãcari mã-sa-lj hiu, ma trã lucru, doi paradz nu fac; shidearea nu adutsi mãcari § ***mãcari***[2]***/mãcare*** (mã-cá-ri) sf mãcãri (mã-cărĭ) – lugurii ndreapti trã mãcari (prit cutseari, hirbeari, fridzeari, etc.); mãncari, mãyirii, miyirii, ghelã, fãi; (expr: 1: nu lu-ari tu mãcari = nu-l va dip, nu poati s-lu veadã dininti; 2: tu mãcari xeanã nu-arucã piper = nu ti-ameasticã tu lucrili-a alãntor) *{ro: mâncare gătită} {fr: mets, plat} {en: prepared food, course, (cooked) meal}* ex: cu mãcãri (lucri trã mãcari, gheli) s-u ashtiptãm; s-mãcã di mãcarea (ghela) tsi adrarã; s-hibã mãcari pri measã, sh-las s-lipseascã shirvetlu; mãcari fãrã sari, gustu nu-ari; nu s-bagã sari tu itsi mãcari; shicãlu s-tsã hibã, ca sarea tu mãcari; la tini mãcari-beari, sh-la mini cãntari; la mãcari protlu, la lucru nitsi coadã § ***nimãcat*** (ni-mã-cátŭ) adg nimãcatã (ni-mã-cá-tã), nimãcats (ni-mã-cátsĭ), nimãcati/ni-mãcate (ni-mã-cá-ti) – (un) tsi nu-ari mãcatã; tsi easti agiun; (lucru ti mãcari) tsi nu easti mãcat; nimãncat *{ro: (mâncare) nemâncată, (om) flămând} {fr: (aliment) qui n'est pas mangé, (homme) qui n'a pas mangé; à jeun} {en: (food) that is not eaten, (one) who has not eaten}* ex: mãcarea armasi nimãcatã; nimãcat (agiun), nibiut, carishti di cãndu, s-ahtirnu neacljimat pri measã; s-bãgã s-doarmã nimãcat (agiun); fuga nãuntru mushatslji shi nimãcatslji ali mumi § ***nimãcari/nimãcare*** (ni-mã-cá-ri) sf nimãcãri (ni-mã-cărĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu nu mãcã; nimãncari *{ro: acțiunea de a nu mânca; nemâncare, etc.} {fr: action de ne pas manger, etc.} {en: action of not eating, etc.}* ex: dusi di-l vidzu lishinat di nimãcari; cu tutã nimãcarea sh-nidurnjirea-lj, eara multu mushatã § ***paramãc*** (pá-ra-măcŭ) vb I paramãcai (pá-ra-mã-căĭ), paramãcam (pá-ra-mã-cámŭ), paramãcatã (pá-ra-mã-cá-tã), paramãcari/para-mãcare (pá-ra-mã-cá-ri) – mãc ma multu di cum easti arada; mãc multu di multu *{ro: mânca prea mult} {fr: trop manger; se bourrer, manger à l'envie} {en: eat too much}* § ***paramãcat*** (pá-ra-mã-cátŭ) adg paramãcatã (pá-ra-mã-cá-tã), paramãcats (pá-ra-mã-cátsĭ), paramãcati/paramãcate (pá-ra-mã-cá-ti) – tsi ari mãcatã ma multu dicãt lipseashti *{ro: care a mâncat prea mult} {fr: qui a trop mangé; bourré, qui a mangé à l'envie} {en: who has eaten too much}* § ***paramãcari/paramãcare*** (pá-

ra-mã-cá-ri) sf paramãcãri (pá-ra-mã-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva paramãcã *{ro: acţiunea de a mânca prea mult} {fr: action de trop manger; de se bourrer, de manger à l'envie} {en: action of eating too much}* § ***primãc*** (pri-mắcŭ) vb I primãcai (pri-mã-cáĭ), primãcam (pri-mã-cámŭ), primãcatã (pri-mã-cá-tã), primãcari/primãcare (pri-mã-cá-ri) – 1: mãc ma multu di cum easti arada; mãc multu di multu; paramãc; 2: mãc ma ninti (ca s-mi duc iuva, s-fac tsiva, etc.) *{ro: mânca prea mult; mânca înainte de...} {fr: trop manger; manger d'avant} {en: eat too much; eat before}* ex: mã-sa ari primãcatã (ari mãcatã ma multu di cum easti ghini) § ***primãcat*** (pri-mã-cátŭ) adg primãcatã (pri-mã-cá-tã), primãcats (pri-mã-cátsĭ), primãcati/primãcate (pri-mã-cá-ti) – 1: tsi ari mãcatã ma multu dicãt lipseashti; 2: tsi easti mãcat di ma ninti *{ro: care a mâncat prea mult; care a mâncat înainte de...} {fr: qui a trop mangé; qui a mangé d'avant} {en: who has eaten too much; who has eaten before}* § ***primãcari/primãcare*** (pri-mã-cá-ri) sf primãcãri (pri-mã-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva primãcã *{ro: acţiunea de a mânca prea mult; de a mânca înainte de...} {fr: : action de trop manger; de manger d'avant} {en: action of eating too much; of eating before}* § ***mãcãtor*** (mã-cã-tórĭ) adg mãcãtoari/mãcãtoare (mã-cã-toá-ri), mãcãtori (mã-cã-tórĭ), mãcãtoari/mãcãtoare (mã-cã-toá-ri) – (un) tsi mãcã; tsi ti mãcã (chealea); mãncãtor; (expr: dzuã mãcãtoari = dzuã tsi pots s-mãts itsi vrei, s-ti purintsã, cã nu easti dzuã di pãreasinj) *{ro: mâncător; (zi) de dulce} {fr: mangeur, gourmand; jour gras} {en: eater; meat day}* ex: mãcãtorlu a oilor (atsel tsi mãcã oili); mãni easti mãcãtoari (expr: dzuã tsi pots s-ti purintsã, s-mãts); Njercuri, Vinjiri, pãreasini, tuti suntu mãcãtori (expr: dzãli iu pots s-ti purintsã) § ***mãcãturã*** (mã-cã-tú-rã) sf mãcãturi (mã-cã-túrĭ) – atsea tsi mãts cãndu tsã easti foami; mãcari, hranã; mãcãrimi, mãncãturã; (fig: (i) neaduchirea i ncãcearea tsi s-amintã namisa di oaminjlji tsi nu s-achicãsescu trã un lucru; ngrãnji, ncãceari, cãvgã, neachicãsiri, neaduchiri, zizanj, anghidã; (ii) atsea tsi ai cãndu ti mãcã chealea; fãgurã) *{ro: mâncătură, mâncărime (de piele), zâzanie, discordie} {fr: mets; démangeaison, zizanie, dissension, litige querelle, noise} {en: (dish of) food; itching, discord, dispute, quarrel}* ex: s-pãpseascã di ngrãnja shi mãcãtura (fig: cãvgãlu, zizanja) tsi lã intrã di pri bunã inimã; avem mari mãcãturi (fig: ncãceri, zizanji, anghidz) § ***mãcãrimi/mãcãrime*** (mã-cã-rí-mi) sf mãcãrinj (mã-cã-rínjĭ) – (unã cu ***mãcãturã***) ex: ari mãcãrimi (expr: l-mãcã chealea) la cicioari; ai mãcãrimi (expr: ai orixi s-mãts shcop, ti mãcã chealea), tsã si featsi ti chiutecã § ***mãncu*** (mắn-cu) vb I mãncai (mãn-cáĭ), mãncam (mãn-cámŭ), mãncatã (mãn-cá-tã), mãncari/mãncare (mãn-cá-ri) – (unã cu ***mãc***) ex: scoalã s-mãntsi, scoalã s-beai; ma mãntsi, shi s-beai, ca cum ai mãncatã sh-ai biutã; mãncã (expr: lj-asparsi) paradzlji tsi adusi; mi mãncã (expr: mi-arãsi) pi plan; mãncash (expr: tricush multi, prit unã mari) urfanji § ***mãncat*** (mãn-cátŭ) adg mãncatã (mãn-cá-tã), mãncats (mãn-cátsĭ), mãncati/mãncate (mãn-cá-ti) – (unã cu ***mãcat***) § ***mãncari/mãncare*** (mãn-cá-ri) sf mãncãri (mãn-cắrĭ) – (unã cu ***mãcari***[1]) ex: mãncarea di dimneatsã easti ca nsurarea n tinireatsã; nu ti sãturash cu mãncari, va ti saturi cu-alindzeari § ***nimãncat*** (ni-mãn-cátŭ) adg nimãncatã (ni-mãn-cá-tã), nimãncats (ni-mãn-cátsĭ), nimãncati/nimãncate (ni-mãn-cá-ti) – (unã cu ***nimãcat***) ex: lj-anjurdzeashti duhlu di nimãncat (di agiun tsi easti) § ***nimãncari/nimãncare*** (ni-mãn-cá-ri) sf nimãncãri (ni-mãn-cắrĭ) – (unã cu ***nimãcari***) § ***mãncãtor*** (mãn-cã-tórĭ) adg mãncãtoari/mãncãtoare (mãn-cã-toá-ri), mãncãtori (mãn-cã-tórĭ), mãncãtoari/mãncãtoare (mãn-cã-toá-ri) – (unã cu ***mãcãtor***) tuts dit casã eara mãncãtori § ***mãncãturã*** (mãn-cã-tú-rã) sf mãncãturi (mãn-cã-túrĭ) – (unã cu ***mãcãturã***) ex: lja mãncãtura aestã, tsi tsã pitricu Dumnidzã; lj-adutsea mãncãturã (hranã) din tser § ***mãncãrimi/mãncãrime*** (mãn-cã-rí-mi) sf mãncãrinj (mãn-cã-rínjĭ) – (unã cu ***mãcãturã***) § ***muscu-mãc*** (mús-cu-mắcŭ) vb I muscu-mãcai (mús-cu-mã-cáĭ), muscu-mãcam (mús-cu-mã-cámŭ), muscu-mãcatã (mús-cu-mã-cá-tã), muscu-mãcari/muscu-mãcare (mús-cu-mã-cá-ri) – mãc ghini *{ro: mânca bine} {fr: manger bien} {en: eat well}* § ***muscu-mãcat*** (mús-cu-mã-cátŭ) adg muscu-mãcatã (mús-cu-mã-cá-tã), muscu-mãcats (mús-cu-mã-cátsĭ), muscu-mãcati/mãcate (mús-cu-mã-cá-ti) – tsi ari mãcatã ghini *{ro: mâncat bine} {fr: bien mangé} {en: eaten well}* ***muscu-mãcari/muscu-mãcare*** (mús-cu-mã-cá-ri) sf muscu-mãcãri (mús-cu-mã-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mãcã ghini *{ro: acţiunea de a mânca bine} {fr: action de bien manger} {en: action of eating well}*

mãcar (mã-cárŭ) adv – vedz tu ***macarim***

mãcari[1]/mãcare (mã-cá-ri) sf – vedz tu ***mãc***

mãcari[2]/mãcare (mã-cá-ri) sf – vedz tu ***mãcã[2]***

mãcat (mã-cátŭ) adg – vedz tu ***mãc***

mãcati* – partitsiplu, pirsoana-a 2-a plural di la verbul "mãc"; vedz ***mãc***

mãcati/mãcate (mã-cá-ti) sf mãcãts (mã-cắtsĭ) – vilendzã cu cari s-acoapirã crivatea *{ro: macat} {fr: couvre-lit} {en: bed-spread}*

mãcãescu (mã-cã-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***miucãescu***

mãcãiri/mãcãire (mã-cã-í-ri) sf – vedz tu ***miucãescu***

mãcãit (mã-cã-ítŭ) adg – vedz tu ***miucãescu***

mãcãldarã (mã-cậl-dá-rã) sf – vedz tu ***mãclãdarã***

mãcãrã (mã-cã-rắ) sm mãcãradz (mã-cã-rádzĭ) – hãlati (mi-hãnii cu unã i ma multi arãtei) cu cari s-analtsã shi s-mutã lucri greali tu locuri dit vitsinata aprucheatã; arãteauã *{ro: macara} {fr: poulie, treuil} {en: crane, pulley, winch}* ex: lu-anãltsarã cu mãcãrãlu; vrondul a mãcãradzlor

mãcãrimi/mãcãrime (mã-cã-rí-mi) sf – vedz tu ***mãc***

mãcãtor (mã-cã-tórĭ) adg – vedz tu ***mãc***

mãcãturã (mã-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***mãc***

mãceashi/mãceashe (mã-cĭá-shi) sf – vedz tu ***mãcesh***

mãcesh (mã-cĭéshĭŭ) sm mãcesh (mã-cĭéshĭ) – agru-arburi njic tsi creashti tu pãduri, tsi sh-u-adutsi cu-un trandafil, cu schinj, cu lilici mushati (aroshi, trandafilii, albi i galbini) shi poami-aroshi ca cireashi njits; mucesh, arug, rug, bubzel, culumbri, curubits, shipcã, bifã, coarne-bifi *{ro: măceş, trandafir sălbatec} {fr: églantier; sorte de néflier} {en: wild rose; species of medlar tree}* ex: mãceshlji crescu tu munti; mãceshlu fatsi nãscãnti poami-aroshi § ***mucesh*** (mu-cĭéshĭŭ) sm mucesh (mu-cĭéshĭ) – (unã cu ***mãcesh***) § ***mãceashi/mãceashe*** (mã-cĭá-shi) sf mãceashi/mãceashe (mã-cĭá-shi) – poamili fapti di mãcesh, njits ca cireashili, acrishoari, cu multi simintsã mplini di peri sh-tuti deadun anvãliti cu-unã peaji aroshi; muceashi, bubzealã; (expr: tuts cu cireashili sh-noi cu mãceashili = tuts s-aleapsirã cu lucrili buni sh-noi armasim cu-atseali nibunili) *{ro: măceaşă} {fr: fruit de l'églantier; sorte de nèfle} {en: fruit from a wild rose; medlar fruit}* ex: mãceasha coaptã easti ca-aroshi ma nu easti bunã trã mãcari § ***muceashi/muceashe*** (mu-cĭá-shi) sf muceashi/muceashe (mu-cĭá-shi) – (unã cu ***mãceashi***) ex: tuts cu cireashi sh-noi cu muceashi

mãchelj (mã-chéljĭŭ) sm fãrã pl – vãtãmarea-a unei multimi di hiintsi (oaminj, prãvdzã, etc.), cu virsari di sãndzi (cu apala, cãtsutlu, tufechea, etc.), multi ori hiintsi tsi nu-au apãrari icã nu para pot si s-apãrã eali singuri; tritseari prit lipidã; virsari di sãndzi; cãrdiliu, cãrleshi, cãrligii, cãrmoalã, leshi, funico, fãnico *{ro: măcel, masacru} {fr: carnage, massacre} {en: carnage, slaughter, massacre}* ex: mãchelj (cãrleshi) faptsã tuts ãsh furã § ***mãchilipsescu*** (mã-chi-lip-sés-cu) (mi) vb IV mãchilipsii (mã-chi-lip-síĭ), mãchilipseam (mã-chi-lip-seámŭ), mãchilipsitã (mã-chi-lip-sí-tã), mãchilipsiri/mãchilipsire (mã-chi-lip-sí-ri) – vatãm (cu apala, tufechea, etc.) unã multimi di hiintsi (oaminj, prãvdzã, etc.), multi ori hiintsi tsi nu-au apãrari icã nu para pot si s-apãrã eali singuri; fac mãchelj; trec prit lipidã (cutsut, apalã, etc.); gilitipsescu *{ro: masacra} {fr: massacrer} {en: slaughter, massacre}* ex: furlji mi mãchilipsirã (mi tãljarã cu cutsutili, cu apala, mi pliguirã) § ***mãchilipsit*** (mã-chi-lip-sítŭ) adg mãchilipsitã (mã-chi-lip-sí-tã), mãchilipsits (mã-chi-lip-sítsĭ), mãchilipsiti/mãchilipsite (mã-chi-lip-sí-ti) – tsi easti vãtãmat (tricut prit lipidã); gilitipsit *{ro: masacrat} {fr: massacré} {en: slaughtered, massacred}* ex: di an-

dartsã mãchilipsits § ***mãchilipsiri/mãchilipsire*** (mã-chi-lip-sí-ri) sf mãchilipsiri (mã-chi-lip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-mãchilipseashti cariva; gilitipsiri *{ro: acţiunea de a masacra; masacrare}* *{fr: action de massacrer}* *{en: action of slaughtering}*

mãchilipsescu (mã-chi-lip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mãchelj***

mãchilipsiri/mãchilipsire (mã-chi-lip-sí-ri) sf – vedz tu ***mãchelj***

mãchilipsit (mã-chi-lip-sítŭ) adg – vedz tu ***mãchelj***

mãcilsescu (mã-cil-sés-cu) vb IV mãcilsii (mã-cil-síĭ), mãcilseam (mã-cil-seámŭ), mãcilsitã (mã-cil-sí-tã), mãcilsiri/mãcilsire (mã-cil-sí-ri) – ciumulescu (meastic) mãcarea din gurã tra s-u fac etimã tri ngljitari; mastic, meastic, ciumulescu *{ro: mesteca ceva în gurã}* *{fr: mâcher, mâchonner}* *{en: chew, masticate}* ex: moasha mãcilseashti (measticã n gurã) njedz di pãni § ***mãcilsit*** (mã-cil-sítŭ) adg mãcilsitã (mã-cil-sí-tã), mãcilsits (mã-cil-sítsĭ), mãcilsiti/mãcilsite (mã-cil-sí-ti) – tsi easti misticat ãn gurã; misticat, mãsticat, ciumulit *{ro: mestecat în gurã}* *{fr: mâché, mâchonné}* *{en: chewed, masticated}* ex: cuã di pãni mãcilsitã (misticatã) § ***mãcilsiri/mãcilsire*** (mã-cil-sí-ri) sf mãcilsiri (mã-cil-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-measticã tsiva ãn gurã; misticari, mãsticari, ciumuliri *{ro: acţiunea de a mesteca în gurã}* *{fr: action de mâcher, de mâchonner}* *{en: action of chewing, of masticating}*

mãcilsiri/mãcilsire (mã-cil-sí-ri) sf – vedz tu ***mãcilsescu***

mãcilsit (mã-cil-sítŭ) adg – vedz tu ***mãcilsescu***

mãcioc (mã-cĭócŭ) sm – vedz tu ***macearoc***

mãciuc (mã-cĭúc) sn mãciutsi/mãciutse (mã-cĭú-tsi) – varlu (greatsa) a lucrului tu cari easti bãgat (nvilit, ãncljis, tsãnut, etc.) un lucru tsi s-yixeashti; darã, tarã *{ro: daraua dela cântãrit}* *{fr: tare}* *{en: allowance for weight}*

mãciucã (mã-cĭú-cã) sf mãciutsi/mãciutse (mã-cĭú-tsi) – ciumagã cu un capit ma gros shi stronghil (tra s-hibã bun tr-agudiri cariva i tsiva); partea groasã shi stronghilã di la unã ciumagã bunã trã apãrari; shopcã, sopcã, ciumagã, topuzganã, stupaganã, fufuzganã *{ro: mãciucã}* *{fr: massue, gourdin noueux}* *{en: club}* § ***mãtsucã*** (mã-tsú-cã) sf mãtsutsi/mãtsutse (mã-tsú-tsi) – (unã cu ***mãciucã***) ex: lj-easi un arap cu unã mãtsucã tu mãnã; cu di-ayia putui s-mi apãr cu mãtsuca shi s-yin aoatsi

mãclãdarã (mã-clã-dá-rã) sf mãclãdãri (mã-clã-dắrĭ) – fãrinã di misur heartã, cari s-mãcã cu pitmezi; mãcãldarã, bãrcãdan, bãrgãdan, bãcãrdan, cãciumac, cãcimac, mumulic, mumulig, mãmulig, tarapash, culeash *{ro: mãmãligã}* *{fr: polenta; gaude; bouillie de farine de maïs mince, qu'on mange avec du mout de raisin épaissi par coction}* *{en: polenta; corn flour boiled thin and eaten with a kind of grape syrup}* § ***mãcãldarã*** (mã-cãl-dá-rã) sf mãcãldãri (mã-cãl-dắrĭ) – (unã cu ***mãclãdarã***)

mãcrish (mã-críshĭŭ) sn mãcrishuri (mã-crí-shĭurĭ) – soi di jumearã (tsi sh-u-adutsi niheamã cu shteayea, mash cã easti multu ma njicã), cu frãndzã lundzi sh-acrishoari, buni trã mãcãruri sh-trã piti; burbunacã, burbunanicã, burbunaricã, burbunãricã, brumanicã, bumbunaricã *{ro: mãcriş}* *{fr: oseille}* *{en: sorel}* ex: tu alti hori di-armãnj, a mãcrishlui ãlj dzãc burbunacã

mãdei/mãdee (mã-dé-i) sf – vedz tu ***made***

mãduã[1] (mã-dú-ŭã shi mã-dú-ã) sf mãduã (mã-dú-ŭã shi mã-dú-ã) shi mãdui (mã-dúĭ) – luguria moali, ca galbinã-aroshi tsi s-aflã nuntru tu oasi (njedzlu-a oslui) tsi-agiutã la fãtsearea-a sãndzilui sh-la crishtearea-a oslui; miduã, minduã; (fig: 1: mãduã = aveari; expr: 2: lj-sug mãdua = ãlj ljau tut tsi ari, l-dispolj) *{ro: mãduvã}* *{fr: moelle}* *{en: bone marrow}* ex: nj-deadi un os cu mãduã; lj-supsi tutã mãdua (expr: l-dispulje) § ***miduã***[1] (mi-dú-ŭã shi mi-dú-ã) sf miduã (mi-dú-ŭã shi mi-dú-ã) shi midui (mi-dúĭ) – (unã cu ***mãduã***[1]) ex: nãs s-aflã ningã aushlu la moarti, nãs ãlj lo midua (fig: avearea) § ***minduã***[1] (min-dú-ŭã shi min-dú-ã) sf minduã (min-dú-ŭã shi min-dú-ã) shi mindui (min-dúĭ) – (unã cu ***mãduã***[1])

mãduã[2] (mã-dú-ŭã shi mã-dú-ã) sf mãduã (mã-dú-ŭã shi mã-dú-ã) shi mãdui (mã-dúĭ) – luguria moali tsi umpli cafcala-a caplui sh-iu s-aflã mintea-a omlui; miduã, minduã, midulj, crier; (fig: 1: mãduã = minti, dishtiptãciuni; expr: 2: li bag tu mãduã = li bag tu minti, aduchescu, nu va li-agãrshescu; 3: nu-ari mãduã (n cap), easti fãrã mãduã, lj-lipseashti mãdua = nu-ari minti, nu giudicã ghini, nu para easti dishteptu, easti ca glar; 4: nj-scoasi (njishcã) mãdua = nj-scoasi mintea, mi glãri di minti; 5: nj-si vearsã mãdua = nji sã nfarmãcã, nj-u cher mintea) *{ro: creier}* *{fr: cervelle}* *{en: brain}* ex: tãtsets, cã-nj scoasit mãdua (miduljlu, crierlu; icã expr: mi glãrit di minti cu aurlãrli-a voastri); aflã-lj dzua, scoati-lj mãdua; ficiorlu li bãgã tu mãduã (tu crier; icã expr: li aduchi ghini sh-nu va li agãrshascã); om fãrã mãduã (expr: tsi nu-ari minti, tsi nu easti sh-ahãt dishteptu); lj-si virsã mãdua (expr: shi nfãrmãcã mintea, sh-chiru mintea); cari ãlj lipsea mãdua (expr: cari nu-avea minti); nu-ari mãduã tu cocã (expr: nu-ari minti n cap, nu easti dishteptu) § ***miduã***[2] (mi-dú-ŭã shi mi-dú-ã) sf miduã (mi-dú-ŭã shi mi-dú-ã) shi midui (mi-dúĭ) – (unã cu ***mãduã***[2]) ex: nu lipseashti ficiorlji s-mãcã miduã cã nu nveatsã carti; nj-si njishcã midua (expr: mi glãreashti di minti) § ***minduã***[2] (min-dú-ŭã shi min-dú-ã) sf minduã (min-dú-ŭã shi min-dú-ã) shi mindui (min-dúĭ) – (unã cu ***mãduã***[2]) § ***midulj*** (mi-dúljĭŭ) sn midulji/midulje (mi-dú-lji) – (unã cu ***mãduã***[2])

mãdular (mã-du-lárŭ) sn mãdulari/mãdulare – 1: oslu di la gushi (di la zvercã); 2: parti di truplu-a omlui (mãnã, brats, cicior, inimã, crier, etc.); mudular; (expr: scoati-ts (lja-ts) mãdularlu di-aoa = fudz di-aoa, cãlea-li, lja-ts zverca di-aoa, etc.) *{ro: mãdular, membru, organ}* *{fr: occiput; membre}* *{en: occiput; member, body organ}* ex: ãnj si freadzi mãdularlu; vrea-lj scoatã mãdularli (bratsãli, cicioarli?) al Bacola di trã-dzeari; va-nj ljau zverca di-aoatsi cu tut mãdular (expr: va fug di-aoa, va-nj ljau zverca!); scoati-ts mãdularlu! (expr: fudz di-aoa!); sh-lo zverca cu tut mãdular, aushlu § ***mudular*** (mu-du-lárŭ) sn mudulari/mudulare – (unã cu ***mãdular***) ex: vãrnu nu mata easti mudular a sutsatãljei (nu mata easti sots, nu mata fatsi parti, dit sutsata) a noastrã

mãduuã (mã-dú-ŭã) sf mãduuã (mã-dú-ŭã) shi mãdui (mã-dúĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mãduã***

mãdziriclji/mãdziriclje (mã-dzi-rí-clji) sf pl(?) – vedz tu ***mãrdzinicljĭ***[2]

mãeauã[1] (mã-ĭá-ŭã) sf – vedz tu ***maeauã***

mãeauã[2] (mã-ĭá-ŭã) sf – vedz tu ***mãyeauã***[1]

mãgãjar (mã-gã-jĭárŭ) sm – vedz tu ***mãgãzii***

mãgãzar (mã-gã-zárŭ) sm – vedz tu ***mãgãzii***

mãgãzã (mã-gã-zắ) sm – vedz tu ***mãgãzii***

mãgãzãtor (mã-gã-zã-tórŭ) sm – vedz tu ***mãgãzii***

mãgãzii/mãgãzie (mã-gã-zí-i) sf mãgãzii (mã-gã-zíĭ) – casã (binai, argãstir, etc.) iu s-vindu multi turlii di prãmãtii icã lucri njits, ti mãcari sh-ti beari; mãgãzã, bãcãlãchi, duganã, dugani, argãstir, ducheanã, ducheani *{ro: prãvãlie, bãcãnie, magazin}* *{fr: épicerie, boutique, magasin}* *{en: store, grocery store}* ex: u trãdzea la mãgãziili cu lucri muljireshti cu neali, cu veri, cu mãndili; lu-alãsã s-aveaglji mãgãzia; mash mãgãzia fatsi tsindzãts di njilji di-aslanj § ***mãgãzã*** (mã-gã-zắ) sm mãgãzadz (mã-gã-zádzĭ) – (unã cu ***mãgãzii***) § ***mãgãzãtor*** (mã-gã-zã-tórŭ) sm mãgãzãtori (mã-gã-zã-tórĭ) – omlu tsi tsãni unã mãgãzii; omlu cari vindi lucri dit mãgãzii; mãgãzar, mãgãjar, argãstiryear, bãcal, bãcãlã; embur, tugear, pãrmãteftu *{ro: bãcan}* *{fr: épicier}* *{en: grocer}* § ***mãgãzar*** (mã-gã-zárŭ) sm mãgãzari (mã-gã-zárĭ) – (unã cu ***mãgãzãtor***) § ***mãgãjar*** (mã-gã-jĭárŭ) sm mãgãjari (mã-gã-jĭárĭ) – (unã cu ***mãgãzãtor***) ex: cã-i hilji di mãgãjar

mãgear[1] (mã-gĭárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***Mãgirii***

mãgear[2] (mã-gĭárŭ) sn – vedz tu ***Mãgirii***

mãghãjar (mã-ghã-jĭárŭ) sm mãghãjari (mã-ghã-jĭárĭ) – unã cu ***mãgãjar***

mãghãzar (mã-ghã-zárŭ) sm mãghãzari (mã-ghã-zárĭ) – unã cu ***mãgãzar***

mãghãzã (mã-ghã-zắ) sm mãghãzadz (mã-ghã-zádzĭ) – unã cu ***mãgãzã***

mãghãzãtor (mã-ghã-zã-tórŭ) sm mãghãzãtori (mã-ghã-zã-tórĭ)

– unã cu ***mãgãzãtor***

mãghãzii/mãghãzie (mã-ghã-zí-i) sf mãghãzii (mã-ghã-zíĭ) – unã cu ***mãgãzii***

mãgheauã (mã-gheá-ŭã) sf mãghei (mã-ghĭéĭ) – guva di ac pri iu s-treatsi hirlu di cuseari; coaca-a aclui; guvã di ac; ureaclji di ac *{ro: ureachea acului} {fr: trou, chas de l'aiguille} {en: eye of needle}* ex: eara guva njicã cãt mãgheaua (coaca, guva) a aclui; treatsi hirlu pit mãgheauã (guva-a aclui)

mãghii/mãghie (mã-ghí-i) sf – vedz tu ***mãyii***

mãghipsescu (mã-ghip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***mãyii***

mãghipsiri/mãghipsire (mã-ghip-sí-ri) sf – ***vedz tu mãyii***

mãghipsit (mã-ghip-sítŭ) adg – vedz tu ***mãyii***

mãghirii/mãghirie sf – vedz tu ***mayir***

mãghistrii/mãghistrie (mã-ghis-trí-i) sf – vedz tu ***mãyii***

mãghistru (mã-ghís-tru) sm, sf – vedz tu ***mãyii***

mãghulã (mã-ghú-lã) sf mãghuli/mãghule (mã-ghú-li) – unã cu ***mãgulã***

mãgirescu (mã-gi-rés-cu) adg – vedz tu ***Mãgirii***

Mãgirii/Mãgirie (Mã-gi-rí-i) sf fãrã pl – crat tsi s-aflã tu Nordul a Sãrbiiljei, namisa di Afstrii shi Rumãnii; Ungãrii *{ro: Ungaria} {fr: Hongrie} {en: Hungary}* ex: lucrã nã banã ntreagã tu Mãgirii; tu Mãgirii suntu sh-multsã-armãnj § ***mãgear***[1] (mã-gĭárŭ) sm, sf, adg mãgearã (mã-gĭá-rã), mãgeari (mã-gĭárĭ), mãgeari/mãgeare (mã-gĭá-ri) – om tsi easti di pistea shi fara-a oaminjlor tsi yin dit (bãneadzã tu) Mãgirii *{ro: ungur} {fr: hongrois} {en: Hungarian}* ex: tricui multsã anj cu mãgearlji § ***mãgear***[2] (mã-gĭárŭ) sn mãgeari/mãgeare (mã-gĭá-ri) – parã veclju tsi urdina unã oarã sh-un chiro tu Ungãrii *{ro: monedă ungurească} {fr: monnaie hongroise} {en: Hungarian money}* ex: am cu mini trei suti di mãgeari § ***mãgirescu*** (mã-gi-rés-cu) adg mãgireascã (mã-gi-reás-cã), mãgireshtsã (mã-gi-résh-tsã), mãgireshti (mã-gi-résh-ti) – tsi ari s-facã cu mãgearlji, cu Mãgiria; di mãgeari; dit Mãgirii *{ro: unguresc} {fr: hongrois} {en: Hungarian}* ex: venetitsi mãgireshti (dit Mãgirii); purta stranji mãgireshti (di mãgeari)

mãgiun (mã-gĭúnŭ) sm fãrã pl – purni chisati sh-hearti cu multã zahari tra s-tsãnã trã multu chiro; dultseami cu cari s-mescu oaspitslji (faptã di poami hearti tu multã zahari tra s-tsãnã multu chiro); mãgiuni, magiuni, mãngiun, dultseami *{ro: magiun, dulceaţă} {fr: electuaire, marmelade} {en: plum jam, jam}* ex: un dirvish lj-deadi mãgiun; cripiturli s-hibã astupati cu-unã turlii di mãgiun § ***mãgiuni/mãgiune*** (mã-gĭú-ni) sf fãrã pl – (unã cu ***mãgiun***) § ***magiuni/magiune*** (ma-gĭú-ni) sf fãrã pl – (unã cu ***mãgiun***) § ***mãngiun*** (mãn-gĭúnŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***mãgiun***) ex: l-miscui cu cafe sh-cu mãngiun du gutunji

mãgiuni/mãgiune (mã-gĭú-ni) sf – vedz tu ***mãgiun***

mãgor (mã-górŭ) sn mãgoari/magoare (mã-goá-ri) – cioarã ma groasã, anvãlitã multi ori cu mitasi shi shutsãtã nuntru dauã-trei ori tra si s-facã ma sãnãtoasã; utrai, lutrai, lutreauã, gãitani, cioarã, coardã, curdeauã, etc. *{ro: şnur} {fr: ficelle, corde, ganse, bandoulière} {en: string, cord, braid, shoulder strap}* ex: mata trãdzea din sin unã cljai ligatã cu un mãgor (cioarã, utrai) lai; sufruntseauã lungã sh-lai, ca mãgorlu (lutraea) din Sãrunã; unlu va s-bagã nishti stranji muljati tu mãgoari (gãitani) di hrisãhi; cioarits cu mãgor (gãitan); loai tufechea di mãgor (curaua cu cari s-tsãni tufechea nanumirea) § ***mãgur*** (mã-gúrŭ) sn mãguri/mãgure (mã-gú-ri) – bair di mãrdzeali tsi-l poartã muljerli di gushi; cular chindisit di la unã cãmeashi di muljari; ghiurdani, bair, pãrtitsã, etc. *{ro: salbă, guler de rochiţă} {fr: collier; cordon de perles en verre qui passe sous le menton des femmes; col de chemise de femme brodé en couleur} {en: necklace of pearls or beads; embroidered collar from a lady's shirt}* § ***mogur*** (mó-gurŭ) sn moguri/mogure (mó-gu-ri) – (unã cu ***mãgur***)

mãgulã (mã-ghú-lã) sf mãguli/mãgule (mã-ghú-li) – loclu tsi s-analtsã ma nsus (ca un ohtu) fatsã di loclu di deavãrliga; mãgurã, mãruljã, ohtu, dzeanã, zeanã *{ro: colină} {fr: colline} {en: hill}* ex: dusi ma nclo, dupã nã mãgulã (dzeanã); mãgulili (ohturli) cu chinj § ***mãgurã*** (mã-gú-rã) sf mãguri/mãgure (mã-gú-ri) – (unã cu ***mãgulã***) § ***mãruljã*** (mã-rú-ljã) sf pl(?) – (unã cu ***mãgulã***)

mãgur (mã-gúrŭ) sn – vedz tu ***mãgor***

mãgurã (mã-gú-rã) sf – vedz tu ***mãgulã***

mãh! (mãhŭ) inter – zbor cari caftã s-aspunã vrondul faptu di adiljaticlu dit soni a unui om cari moari dinapandiha; gãh! *{ro: interjecţie care imită sunetul ultimei respiraţii a unui om care moare subit} {fr: interjection qui imite la dernière expiration de quelqu'un qui meurt subitement} {en: word imitating the sound of a man's dying breath}*

mãhãlã (mã-hã-lắ) sm mãhãladz (mã-hã-ládzĭ) – parti dit un cãsãbã (di-aradã tu mardzini) *{ro: mahala} {fr: faubourg, quartier} {en: ward (of town), neighborhood}* ex: mãhãlãlu di nsus, mãhãlãlu di nghios; tu mãhãlãlu-a nostru suntu nã sutã di casi; ashi u-aflã munasipi mãhãlãlu; alagã ca zãgarlu pit mãhãladzlji tuts; si sculã mãhãlãlu; lja-ts niveastã dit mãhãlã, tra s-ti veadã sh-Dumnidzã (tra s-hii hãrios) § ***mãhãlãgi*** (mã-hã-lã-gí) sm, sf mãhãlãgioanji/mãhãlãgioanje (mã-hã-lã-gĭoá-nji), mãhãlãgeadz (mã-hã-lã-gĭádzĭ), mãhãlãgioanji/mãhãlãgioanje (mã-hã-lã-gĭoá-nji) – om tsi bãneadzã tu-un castilea mãhãlã *{ro: mahalagiu} {fr: faubourien, homme du peuple} {en: suburbanite; inhabitant of a ward}*

mãhãlãgi (mã-hã-lã-gí) sm, sf – vedz tu ***mãhãlã***

mãhãlãu (mã-hã-lắŭ) sm mãhãladz (mã-hã-ládzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mãhãlã***

mãhãnã[1] (mã-hã-nã) sm mãhãnadz (mã-hã-nádzĭ) – atsea tsi si spuni cã easti itia (dealihea i minciunoasã) cã un lucru s-ari faptã; furnjii, afurnjii, acãtsãturã, ascãlnãturã, itii, made, mãdei, sibepi, sibeti, simbeti, vinã *{ro: cauză, motiv} {fr: cause, motif} {en: reason, pretext}* ex: lj-arucã mãhãnã (vina, furnjia); arucã mãhãnãlu (furnjia) pri Dumnidzã;

mãhãnã[2] (mã-hã-nã) sm mãhãnadz (mã-hã-nádzĭ) – atsea (cusuri) tsi aspuni cã un lucru nu easti ghini adrat (i cum lipseashti adrari); cusuri, catmeri, smãrdã, mãrdai *{ro: defect} {fr: défaut} {en: fault}* ex: easti cu mãhãnã (cusuri); ficiori cu hui sh-cu mãhãnadz (cusuri)

mãhãnãu (mã-hã-nãŭ) sm mãhãnadz (mã-hã-nádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mãhãnã***[1] ***shi mãhãnã***[2]

mãhinari/mãhinare (mã-hi-ná-ri) sf – vedz tu ***mahinã***

mãhinat (mã-hi-nátŭ) adg – vedz tu ***mahinã***

mãhinedz (mã-hi-nédzŭ) vb I – vedz tu ***mahinã***

mãhmurlãchi/mãhmurlãche (mãh-mur-lắ-chi) sf – vedz tu ***mahmur***

mãhmuzi/mãhmuze (mãh-mú-zi) sf mãhmuzi (mãh-múzĭ) – deadzitlu di dinãpoi di la ciciorlu-a cucotlui; hãlati (di metal, ca unã petalã cu dintsã i cu-un arocut cu dintsã), purtatã di cãvãlari la cãlcãnjlu di la pãputsã, cu cari-lj pingu caljlji tra si s-ducã cãtrã ninti; muhmuzã *{ro: pinten} {fr: éperon} {en: spur}* ex: ãlj bãgã mãhmuzea-a calui § ***muhmuzã*** (muh-mú-zã) sf muhmuzi/muhmuze (muh-mú-zi) shi muhmuji (muh-músjĭ) – (unã cu ***mãhmuzi***)

mãiauã (mã-ĭá-ŭã) sf mãei (mã-ĭéĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mãeauã***[1] shi ***mãeauã***[2]

mãidani/mãidane (mãĭ-dá-ni) sf – vedz tu ***migdani***

mãimar (mãĭ-márŭ) sm, adg – vedz tu ***mari***[1]

mãimi/mãime (mã-í-mi) sf – vedz tu ***mai***[1]

mãimun (mãĭ-múnŭ) sm – vedz tu ***maimun***

mãireasã (mã-i-reá-sã) sf mãireasi/mãireasi (mã-i-reá-si) – muljarea cãndu s-mãritã; muljari tsi s-mãritã atsea dzuã i s-ari mãrtatã cu ndauã dzãli ma ninti; nveastã nauã *{ro: mireasă} {fr: nouvelle mariée} {en: bride}* ex: mãireasã (nveastã nauã) s-ti ved; mushatã mãireasã vidzum

mãisturici (mã-is-tu-rícĭŭ) sm – vedz tu ***mastur***

mãitapi/maitape (mãĭ-tá-pi) sf mãitãchi (mãĭ-tắchĭ) – zbor tsi-l dzãtsi omlu tra si sh-arãdã di cariva (s-lu-arushineadzã, s-lu cãtigurseascã, s-lu ncaci, etc.); pezã, arizili, arizilji, rizili, arãdeari, arãdiri, mbizuiri, mbizuiturã, mpizuiri, pizuiri, shupir, shupãr, shupur *{ro: batjocură, ironie} {fr: raillerie, ironie, moquerie} {en: banter, irony, mockery}* § ***mãitãpci*** (mãĭ-tãp-cí) sm, sf, adg mãitãpcioanji/mãitãpcioanje (mãĭ-tãp-cíoá-nji), mãitãpceadz (mãĭ-tãp-cĭádzĭ), mãitãpcioanji/mãitãpcioanje (mãĭ-tãp-cíoá-nji) – (atsel) tsi sh-arãdi (pizueashti) di cariva;

pizuearic, pizuitor, mbizuitor, mpizuitor, shupãrãtor, shupãronj {ro: batjocoritor} {fr: qui bafou, railleur, moqueur} {en: scoffing, mocking}
mãitãpci (mãĭ-tãp-cí) sm, sf, adg – vedz tu ***mãitapi***
mãjotã (mã-jĭó-tã) sf – vedz tu ***mãnã***
mãlagã (mã-lá-gã) sf – vedz tu ***muloahã***
mãlatã (mã-lá-thã) sf mãlãti (mã-lắthĭ) – cutii mari adratã ma multu di lemnu i metal, cu cãpachi shi cljai, tu cari s-tsãn icã s-poartã di-aradã stranji; sinduchi, sfinduchi, sfenduchi; haselã, casã, caselã, cãselã, casonã {ro: cufăr} {fr: coffre, malle} {en: chest, trunk} ex: stranji noauã tu mãlatã
mãlathã (mã-lá-thã) sf mãlãthi (mã-lắthĭ) – unã cu ***mãlatã***
mãlãcuchi/mãlãcuche (mã-lã-cú-chi) sf mãlãcuchi (mã-lã-cúchĭ) – agru-pirpirunã mushatã, mari sh-aroshi tsi creashti veara pri cãmpu; mac, pirpirunã, pãpãrunã, perpunã, bãltotsã, bãltsotã {ro: mac sălbatic} {fr: coquelicot} {en: red wild poppy} ex: pit livãdz suntu multi mãlãcuchi (pirpiruni); avea fatsa ca mãlãcuchea (aroshi ca pirpiruna); s-featsi ca mãlãcuchea di-arshini
mãlãfrandzã (mã-lã-frán-dzã) sf mãlãfrandzã (mã-lã-frán-dzã) – 1: lãngoari tsi s-lja di la bãrbat la muljari (di la muljari la bãrbat) cãndu s-bagã deadun tu ashtirnut, sh-cari s-aspuni cu arãnj tsi es prota pi hãlãtsli (mãdularli) sexuali sh-deapoea tu alti pãrtsã dit trup; 2: lãngoari tsi s-lja di la bãrbat la muljari (di la muljari la bãrbat) cãndu s-bagã deadun tu-ashtirnut, sh-cari s-aspuni cu-nã curari di dzamã shi usturari la chishari; malufrandzã, mulufrandzã {ro: sifilis, blenoragie} {fr: syphilis, blennorragie} {en: syphilis, gonorrhea} ex: lu-acãtsã mãlãfrandza § ***mãlãfrãndzos*** (mã-lã-frãn-dzósŭ) adg mãlãfrãndzoasã (mã-lã-frãn-dzoá-sã), mãlãfrãndzosh (mã-lã-frãn-dzóshĭ), mãlãfrãndzoasi/mãlãfrãndzoase (mã-lã-frãn-dzoá-si) – tsi easti lãndzit di mãlãfrandzã; tsi ari s-facã cu mãlãfrandza {ro: sifilitic, cu blenoragie} {fr: syphilitique, blennorragique} {en: with syphilis, with gonorrhea} § ***malufrandzã*** (ma-lu-frán-dzã) sf malufrandzã (ma-lu-frán-dzã) – (unã cu ***mãlãfrandzã***) § ***mulufrandzã*** (mu-lu-frán-dzã) sf mulufrandzã (mu-lu-frán-dzã) – (unã cu ***mãlãfrandzã***)
mãlãfrãndzos (mã-lã-frãn-dzósŭ) adg – vedz tu ***mãlãfrandzã***
mãlãgar (mã-lã-gárŭ) adg mãlãgarã (mã-lã-gá-rã), mãlãgari (mã-lã-gárĭ), mãlãgari/mãlãgare (mã-lã-gá-ri) – cari shtii cum s-lu-arãdã (cu zboarã minciunoasi, alãvdãri shi culãchipsiri) pri cariva (tsi easti niheamã ca ageamit, aplo, tivichel, etc.) tra si sh-agiungã scupolu tsi lu-ari el tu minti; cari easti dishteptu shi lj-acatsã mãna tra s-poatã sã-sh facã lucrul cãt cama ghini; shiret, shãret, cumalindru, hitru, pispu, ponir, puniro, tirtipci, vulpi, vulponj {ro: viclean, îndemânatec} {fr: adroit, finaud, fourbe} {en: cunning, wily} ex: nacã da di un sots mãlãgar (shiret); inima la voi easti mãlãgarã (ponirã); aflash mãlãgar sã sta agiun?; mãlãgarlu s-avea nvitsatã ca calu la ordzu
mãlãghar (mã-lã-ghárŭ) adg mãlãgharã (mã-lã-ghá-rã), mãlãghari (mã-lã-ghárĭ), mãlãghari/mãlãghare (mã-lã-ghá-ri) – unã cu ***mãlãgar***
mãlãii/mãlãie (mã-lã-í-i) sf – vedz tu ***mãlãyii***
mãlãmusescu (mã-lã-mu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***malamã***
mãlãmusiri/mãlãmusire (mã-lã-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***malamã***
mãlãmusit (mã-lã-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***malamã***
mãlãnji/mãlãnje (mã-lắ-nji) sf – vedz tu ***malin***
mãlãxescu (mã-lãc-sés-cu) (mi) vb IV mãlãxii (mã-lãc-síĭ), mãlãxeam (mã-lãc-seámŭ), mãlãxitã (mã-lãc-sí-tã), mãlãxiri/mãlãxire (mã-lãc-sí-ri) – cu fãtsearea di ma multi ori a idyiului lucru acats unã lishureatsã tu fãtsearea-a lui sh-nu nj-easti greu s-lu fac ma lishor sh-ma ghini; acats unã hui; (mi) nvets cu un lucru; nvets {ro: (se) obişnui, (se) deda} {fr: s'habituer, s'acoutumer, s'adonner} {en: get used to; become addicted to} ex: mi mãlãxii (mi nvitsai) shi cu chiderea-aestã § ***mãlãxit*** (mã-lãc-sítŭ) adg mãlãxitã (mã-lãc-sí-tã), mãlãxits (mã-lãc-sítsĭ), mãlãxiti/mãlãxite (mã-lãc-sí-ti) – tsi ari acãtsatã unã hui; tsi s-ari nvitsatã cu un lucru; nvitsari {ro: obişnuit, dedat} {fr: habitué, acoutumé, adonné} {en: who got used to; who became addicted to} § ***mãlãxiri/mãlãxire*** (mã-lãc-sí-ri) sf mãlãxiri (mã-lãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sã nveatsã cu tsiva; nvitsari, nvitsãturã, hui {ro: acţiunea de a (se) obişnui, de a (se) deda; obişnuire} {fr: action de s'habituer, de s'acoutumer, de s'adonner} {en: action of getting used to; of becoming addicted to}
mãlãxiri/mãlãxire (mã-lãc-sí-ri) sf – vedz tu ***mãlãxescu***
mãlãxit (mã-lãc-sítŭ) adg – vedz tu ***mãlãxescu***
mãlãyii /mãlãyie (mã-lã-yí-i) sf mãlãyii (mã-lã-yíĭ) – pãshuni cu earbã multã sh-grasã; amãlãyii, mãlãii, amãlãii {ro: ierbărie} {fr: riche herbage} {en: rich pasture} ex: durnjam tu mãlãyii; s-cheardi sum chinj tu mãlãyia veardi § ***amãlãyii/amãlãyie*** (a-mã-lã-yí-i) sf amãlãyii (a-mã-lã-yíĭ) – (unã cu ***mãlãyii***) § ***mãlãii/mãlãie*** (mã-lã-í-i) sf mãlãii (mã-lã-íĭ) – (unã cu ***mãlãyii***) § ***amãlãii/amãlãie*** (a-mã-lã-í-i) sf amãlãii (a-mã-lã-íĭ) – (unã cu ***mãlãyii***)
mãldar (mãl-dárŭ) sn mãldari/mãldare (mãl-dá-ri) – ma multi lucri di idyea soi (leamni, grãni, lilici, etc.) adunati (cu-aradã i alandala) tu-un loc; malã, mãnunclju, mãnuclju, vãndachi, fãndachi {ro: maldăr, mănunchi} {fr: botte, fagot} {en: bunch, bundle}
mãldzãrushi/mãldzãrushe (mãl-dzã-rú-shi) sf – vedz tu ***mulgu***
mãlifãturã (mã-li-fã-tú-rã) sf mãlifãturi (mã-li-fã-túrĭ) – fabricã iu ma multul lucru s-fatsi cu mãna, nu cu machinjli; lucrili fapti cu mãna {ro: manufactură} {fr: manufacture; marchandise manufacturée} {en: manufactory; manufactured merchandise}
mãlinari/mãlinare (mã-li-ná-ri) sf mãlinãri (mã-li-nắrĭ) – simtsãmintul suflitescu tsi lu-aducheashti cariva tsi s-ifhãrãstiseashti shi s-hãrseashti di-un lucru vrut; harauã, hrauã, hroa, hãrãcupilji, vãsãlii, bucurilji {ro: bucurie} {fr: joie, plaisir, jouissance} {en: joy, delight, pleasure, happiness}
mãlinj (mã-línjĭŭ) sm – vedz tu ***malin***
mãltari/mãltare (mãl-tá-ri) sf mãltãri (mãl-tắrĭ) – luguria (faptã dit un ameastic di azvesti, arinã, cimentu, etc. cu apã) cari s-ashtearni (s-azvistuseashti) ca un petur pri stizmi sh-tãvani (tra s-li facã ischi shi s-li apãrã di aguditurĭ); curasani {ro: tencuială} {fr: plâtre, enduit, crépi} {en: plaster} ex: ninca nu-lj deadi mãltari a udãlui
mãltseadza a pãduriljei – vedz tu ***mãltseadzã***
mãltseadza-atsea laea – vedz tu ***mãltseadzã***
mãltseadzã (mãl-tseá-dzã) sf mãltsedz (mãl-tsédzĭ) – lãngoari mulipsitoari (tsi s-lja multu lishor di la un la altu), multu greauã (cari poati s-aducã sh-moartea-a omlui), tsi s-aspuni cu hiori arãts shi pirito (heavrã) mari, cu dureri di cap sh-di mesi, cu gãrnutsã (bishits mplini di dzamã) scoassi pi trup cari, dupã tsi plãscãnescu, alasã seamni pi trup ti tutã bana; multseadzã, albã, lutsitã; (expr: 1: ***mãltseadza-atsea laea*** = unã soi di mãltseadzã ma greauã, cari-alasã seamni dupã tsi bishitsli plãscãnescu shi s-vindicã; lutsita; 2: ***mãltseadza a pãduriljei*** = unã soi di mãltseadzã ma lishoarã, cari nu-alasã seamni dupã tsi bishitsli plãscãnescu shi s-vindicã) {ro: vărsat} {fr: variole, petite vérole} {en: smallpox} ex: dzãcu doi mesh cu mãltseadzã; tsi s-fac io a mãltseadzãljei; nu avu mãltseadzã greauã cã eara siminat; njiclu scoati mãltseadza atsea laea § ***multseadzã*** (mul-tseá-dzã) sf multsedz (mul-tsédzĭ) – (unã cu ***mãltseadzã***) ex: ficiorlu-a meu easti lãndzit di multseadzã § ***mãltsidzos*** (mãl-tsi-dzósŭ) adg mãltsidzoasã (mãl-tsi-dzoá-sã), mãltsidzosh (mãl-tsi-dzóshĭ), mãltsidzoasi/mãltsidzoase (mãl-tsi-dzoá-si) – cu fatsa mplinã di seamni alãsati di mãltseadzã; mãltsidzat, multsidzos, chipitos {ro: ciupit la faţă (de vărsat)} {fr: couvert de marques de petite vérole, grêlé} {en: covered by pock-marks (from smallpox)} § ***multsidzos*** (multsi-dzósŭ) adg multsidzoasã (mul-tsi-dzoá-sã), multsidzosh (mul-tsi-dzóshĭ), multsidzoasi/multsidzoase (mul-tsi-dzoá-si) – (unã cu ***mãltsidzos***) ex: nã urutã, sumulai, multsidzoasã § ***mãltsidzedz*** (mãl-tsi-dzédzŭ) (mi) vb IV mãltsidzai (mãl-tsi-dzáĭ), mãltsidzam (mãl-tsi-dzámŭ), mãltsidzatã (mãl-tsi-dzá-tã), mãltsidzari/mãltsidzare (mãl-tsi-dzá-ri) – lãndzidzãscu di (acats) mãltseadzã; fac seamni pri fatsã di la mãltseadzã; muljitsedz, chipit {ro: (se) îmbolnăvi de vărsat; fi ciupit de vărsat} {fr: devenir malade de petite vérole; obtenir des marques de petite vérole} {en: get smallpox; get pock-marks}

§ ***mãltsidzat*** (mãl-tsi-dzátŭ) adg mãltsidzatã (mãl-tsi-dzá-tã), mãltsidzats (mãl-tsi-dzátsĭ), mãltsidzati/mãltsidzate (mãl-tsi-dzá-ti) – tsi ari lãndzidzãtã di mãltseadzã; cu seamni pri fatsã armasi di la mãltseadzã; muljitsat, chipitat *{ro: îmbolnăvit (care a fost bolnav) de vărsat; ciupit de vărsat}* *{fr: (devenu) malade de petite vérole; couvert des marques de petite vérole}* *{en: with (who had) smallpox; with pock-marks}* ex: armasi mãltsidzatã (cu seamni pi fatsã, chipitatã) di-anda fu lãndzitã § ***mãltsidzari/mãltsidzare*** (mãl-tsi-dzá-ri) sf mãltsidzãri (mãl-tsi-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lãndzidzashti di mãltseadzã icã fatsi seamni pri fatsã; muljitsari, chipitari *{ro: acțiunea de a se îmbolnăvi de vărsat; de a fi ciupit la față de vărsat}* *{fr: action de devenir malade de petite vérole; d'obtenir des marques de petite vérole}* *{en: action of getting smallpox; of getting pock-marks}* § ***muljitsedz***[2] (mu-lji-tsédzŭ) (mi) vb I muljitsai (mu-lji-tsáĭ), muljitsam (mu-lji-tsámŭ), muljitsatã (mu-lji-tsá-tã), muljitsari/muljitsare (mu-lji-tsá-ri) – (unã cu ***mãltsidzedz***) § ***muljitsat***[2] (mu-lji-tsátŭ) adg muljitsatã (mu-lji-tsá-tã), muljitsats (mu-lji-tsátsĭ), muljitsati/muljitsate (mu-lji-tsá-ti) – (unã cu ***mãltsidzat***) ex: di cãndu fu lãndzit di mãltseadzã, armasi muljidzat (cu seamni di mãltseadzã) § ***muljitsari***[2]***/muljitsare*** (mu-lji-tsá-ri) sf muljitsãri (mu-lji-tsắrĭ) – (unã cu ***mãltsidzari***) § ***multsedz***[2] (mul-tsédzŭ) (mi) vb I multsai (mul-tsáĭ), multsam (mul-tsámŭ), multsatã (mul-tsá-tã), multsari/multsare (mul-tsá-ri) – (unã cu ***mãltsidzedz***) § ***multsat***[2] (mul-tsátŭ) adg multsatã (mul-tsá-tã), multsats (mul-tsátsĭ), multsati/multsate (mul-tsá-ti) – (unã cu ***mãltsidzat***) § ***multsari***[2]***/multsare*** (mul-tsá-ri) sf multsãri (mul-tsắrĭ) – (unã cu ***mãltsidzari***)

mãltsidzari/mãltsidzare (mãl-tsi-dzá-ri) sf – vedz tu ***mãltseadzã***

mãltsidzat (mãl-tsi-dzátŭ) adg – vedz tu ***mãltseadzã***

mãltsidzedz (mãl-tsi-dzédzŭ) (mi) vb IV – vedz tu ***mãltseadzã***

mãltsidzos (mãl-tsi-dzósŭ) adg – vedz tu ***mãltseadzã***

mãmii/mãmie (mã-mí-i) sf mãmii (mã-míĭ) – muljari, di-aradã moashi, tsi-agiutã la-amintarea-a natlui; babã *{ro: moașă}* *{fr: sage-femme}* *{en: midwife}* ex: avem bunã mãmii; iu-s mãmii multi lu scot ficiorlu orbu; glãrushili mãmii nu shtea tsi s-facã

mãmos (mã-mósŭ) adg – vedz tu ***mamã***[3]

mãmulig (mã-mu-lígŭ) sm – vedz tu ***mumulic***

mãmush (mã-múshĭŭ) sm, sf mãmushi/mãmushe (mã-mú-shi), mãmush (mã-múshĭ), mãmushi/mãmushe (mã-mú-shi) – pãrintsãlj (tatãl shi dada) a fãrtatlui *{ro: tatăl și mama fărtatului}* *{fr: père et mère du compagnon du fiancé}* *{en: father and mother of groom's best man}* § ***mush*** (múshĭŭ) sm, sf mushi/mushe (mú-shi), mush (múshĭ), mushi/mushe (mú-shi) – (unã cu ***mãmush***)

mãn[1] (mắnŭ) vb I mãnai (mã-náĭ), mãnam (mã-námŭ), mãnatã (mã-ná-tã), mãnari/mãnare (mã-ná-ri) – fac s-minã cãtrã un loc; imnu n frãmti; min, duc, nicuchirsescu, cumãndãrsescu *{ro: mâna, conduce}* *{fr: conduire, mener}* *{en: conduct, lead, drive}* ex: nã mãnã (nã dusi pit cãrãri nishtiuti di pulj di om; mãnã (dusi) calu pristi tut; nu shtii s-mãnã § ***mãnat***[1] (mã-nátŭ) adg mãnatã (mã-ná-tã), mãnats (mã-nátsĭ), mãnati/mãnate (mã-ná-ti) – tsi easti minat cãtrã iuva; tsi easti dus; minat, dus, nicuchirsit, cumãndãrsit *{ro: mânat, condus}* *{fr: conduit, mené}* *{en: conducted, lead, driven}* ex: oili suntu mãnati (dusi, arãiti) tu padea-a noastrã; mãnati (nicuchirsiti) suntu tuti-ayinjli § ***mãnari***[4]***/mãnare*** (mã-ná-ri) sf mãnãri (mã-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-mãnã tsiva; minari, dutseari, nicuchirsiri, cumãndãrsiri *{ro: acțiunea de a mâna, de a conduce}* *{fr: action de conduire, de mener}* *{en: action of conducting, of leading, of driving}* ex: mãnarea (nicuchirsirea) a ayinjlor adusi estan mari zãrari

mãn[2] (mắnŭ) vb II – ved z tu ***armãn***[2]

mãn[3] (mắn) cong – vedz tu ***mãni***[2]

mãna-ali Stãmãrii (mắ-na á-li Stã-mã-rí-i) – earbã dit unã fumealji di erburi tsi crescu prit locurli nutioasi di ningã arãuri (cu truplu sh-cu lumãchili ndreapti sh-cu lãludz njits, albi sh-trandafilii) *{ro: limbariță}* *{fr: plantain aquatique, renoncule, grenouillette}* *{en: several species of a certain type of grass growing in wet areas; buttercup}*

mãnali/mãnale (mã-ná-li) sf mãnãlj (mã-nắljĭ) – hãlati faptã tra s-tsãnã tserli mproasti sh-apreasi la bisearicã; mãnari, shandan, shãndan, shindan, shindani *{ro: sfeșnic de biserică}* *{fr: chandelier (pour les petites chandelles qu'on achète à l'église)}* *{en: church candlestick}* § ***mãnari***[3]***/mãnare*** (mã-ná-ri) sf mãnãri (mã-nắrĭ) – (unã cu ***mãnali***) ex: mãnarea mutã afendul

mãnalja (mã-ná-ljĭa) sf – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar – vedz ***amãnalja***

mãnar[1] (mã-nárŭ) sm – vedz tu ***mãnã***

mãnar[2] (mã-nárŭ) – vedz tu ***mãnã***

mãnari[1]***/mãnare*** (mã-ná-ri) sf – vedz tu ***mãnã***

mãnari[2]***/mãnare*** (mã-ná-ri) sf – vedz tu ***manã***[2]

mãnari[3]***/mãnare*** (mã-ná-ri) sf – vedz tu ***mãnali***

mãnari[4]***/mãnare*** (mã-ná-ri) sf – vedz tu ***mãn***[1]

mãnat[1] (mã-nátŭ) adg – vedz tu ***mãn***[1]

mãnat[2] (mã-nátŭ) adg – vedz tu ***manã***[2]

mãnatã (mã-ná-tã) sf – vedz tu ***mãnã***

mãnatã* – fim sing di la adg "mãnat"; vedz ***mãnat***

mãnazi (mã-ná-zi) sf mãnãzi (mã-nắzĭ) – unã soi di arug tsi ari alumãchili cu schini, tsi fatsi lilici albi shi yimishi njits (lãi, cu multi simintsã njits shi multu anjurizmati); yimisha faptã di-aestu arug; manazi, murã, amurã, dudã *{ro: murã}* *{fr: mûre}* *{en: blackberry}* ex: loc mplin cu mãnazi § ***manazi*** (ma-ná-zi) sf manãzi (ma-nắzĭ) – (unã cu ***mãnazi***)

mãnã (mắ-nã) sf mãnj (mắnjĭ) – unã di dauãli mãdulari a omlui cu cari acatsã lucri (unã di-unã parti sh-alantã di-alantã parti a truplui, tsi nchisescu di la umir sh-bitisescu cu deadzitli); (expr: 1: ***mãnã di dãmãljug*** = partea (mãnearea) dãmãljuglui tsi s-acatsã cu mãna; 2: nj-gioacã mãna, nj-acatsã mãna; nj-da di mãnã; nj-yini di mãnã = (i) ãnj lja ocljul, escu acshu (izoti, chischin, epitidhiu, icano, etc.) s-fac lucrili lishor sh-ghini; (ii) mi-arãseashti, nji sã ndreadzi lucrul; 3: nj-da mãna, lj-dau di mãnã = pot, cutedz; 4: l-duc (l-ljau) di mãnã = mi duc cu el tra s-lj-aspun calea, lj-spun di hir-hir cum s-facã, lj-escu cãlãuz; 5: unã mãnã di om = om shcurtu tu boi; 6: unã mãnã di oaminj = parei njicã di oaminj; 7: lj-dau (nã) mãnã di agiutor = lu-agiut niheamã; 8: l-fac un lucru cu mãna-a mea = l-fac lucrul mini singur, fãrã-agiutor di la altsã; 9: lj-bag mãnã = lu/u azvingu, lj-u pot; 10: l-bag tu mãnã = lu-acats; 11: bag mãna pri el = (i) dau di el, lu-agudescu, lu-ahulescu, l-cãrtescu; (ii) lu-acats; 12: lj-bag mãna tu ilji = l-fur, lu mprad; 13: lu am tu mãnã = am putearea (shtiu tsiva trã el, lu-am plãtitã, etc.) shi pot s-lji caftu s-facã tsi voi mini; 14: nj-am sh-mini mãna tu-aestu lucru = hiu sh-mini amisticat tu-aestã ipotisi; 15: (dau, ljau) pi sum mãnã = (i) (dau, ljau) pe-ascumta; (ii) (dau, ljau) arusfeti; 16: l-trec pri sum mãnã = lu-azvingu; l-cãtãfronisescu, lj-frãngu nãrli, ãlj ljau njirlu; 17: nu u dau di mãnã = nu dau nitsiunã simasii la-atseali tsi fatsi i dzãtsi; nu u dau di mãnear; 18: trag mãnã = mi-alas di-un lucru, astãmãtsescu sh-nu-l mata fac un lucru; 19: stau cu mãnjli n sin, n gepi, sumsoarã = stau sh-nu fac tsiva; nj-u leani sh-nu voi s-lucredz; 20: stau cu mãnjli n cheptu = nu pot s-fac tsiva, nu hiu icano s-dau nitsiun agiutor; 21; nu-acats lucru tu mãnã, nu bag mãna pi lucru = nu lucredz dip; 22: hiu cu (am) mãnjli acãtsati = am multu lucru, fac un altu lucru, nu-am chiro s-fac tsi-nj si caftã; 23: putearea easti tu alti mãnj = altsã va s-urseascã, altsã u au putearea; 24: nj-dau mãna cu cariva; ãlj ljau (di) mãna = nã uidisim multu; icã, lu-acats di mãnã sh-lj-u strãngu, multi ori ca semnu (i) di ghiunuiri (ii) di mbunari, icã (iii) ti-aduchirea, cundrata tsi-u featsim, etc.; 25: nj-lja durearea (lãngoarea) cu mãna = fatsi tsiva sh-dinapandiha nj-treatsi durearea (lãngoarea), mi isihãseashti; 26: bag mãna n foc (trã tsiva i cariva) = intru chifili (trã tsiva) cã easti dealihea i cã va si s-facã, icã tri cariva cã easti bun i tinjisit, cã va-sh tsãnã zborlu tsi deadi, etc.; 27: s-lja di mãnã cu cariva = suntu unã soi, s-uidisescu; 28: escu cu mãnjli ligati = easti tsiva tsi mi ncheadicã di nu-nj easti tu puteari s-lu fac un lucru; 29: lj-talj mãnjli; ãl leg di mãnj sh-di cicioari = cu-atseali tsi pot s-lj-adar, ãl fac pri cariva s-nu poatã s-facã un lucru tsi altã soi va putea s-lu facã lishor; 30: nj-treamburã mãna (cãndu dau tsiva) = hiu scljinciu; 31: pri-

atsea mãnã mi bag; mi culcu pri mãna-atsea ndreapta = stau isih; pistipsescu cã lucrili va s-njargã-ambar; nu mi-aspar, tuti va-nj easã ghini (zbor dzãs tr-arãdeari, multi ori, cãndu lucrili nu par s-njargã-ambar); 32: nu nã dãm mãna = him cãrtits, ncãceats, nu nã zburãm un cu-alantu; 33: ljau cu-unã mãnã sh-dau cu-alantã (cu doauã) = hiu multu spatal; cum amintu un pãrã, nu-l bag di-unã parti ma lu-aspargu dinãcali; 34: di la mãnã pãn la gurã = multu-agonja, diunãoarã, unãshunã, trã shcurtu chiro; 35: di mãnã-mãnã = tsi treatsi di la om la om, dit unã mãnã tu altã; 36: bag mãna pi aranã = (i) shtiu trã tsi easti zborlu; (ii) bag mãna aclo iu doari); 37: dau cu dauãli mãni = escu multu cuvãrdã; dau multu, cu multã vreari, cu tutã inima; 38: scol mãna pri cariva = lj-adau unã pliscutã, dau pri cariva, lu-agudescu, l-bat; 39: lj-bash mãna sh-di-unã parti sh-di-alantã = lj-fac tut tsi-nj caftã, lu-ascultu, lj-mi ncljin; 40: s-priimnã cu cumbuloyea tu mãnã; s-priimnã u mãnjli dinãpoi = dutsi banã di om avut; 41: di prota mãnã; di mãna ntãnja = di ma aleptsãlj, di ma bunjlji, ma mãrlji, ma mushatslji, etc.; 42: am mãna streasã = hiu scljinciu, nu mi-arãseashti s-aspargu paradzlji amintats; 43: am mãnã-aspartã, mãnã spatalã = hiu spatal, sac aruptu, tsi spãtãljusescu paradzlji trã chirãturi; tsi aspargu pãradz multsã fãrã s-minduescu ma s-ahãrzeascã aspãrdzearea-a lor; 44: am mãna shcurtã = nu hiu putut, nu pot s-fac multi; 45: am mãna lungã = (i) escu cuvãrdã, filotim, mi-arãseashti s-agiut lumea; (ii) escu multu gioni, pot s-fac multi; (iii) hiu fur; 46: am mãna teasã = (i) ashteptu sã-nj si da tsiva, nu mi-arãseashti s-dau, mash tra s-ljau, hiu scljinciu; (ii) escu cuvãrdã, filotim, mi-arãseashti s-agiut lumea; 47: am mãna largã (teasã, lungã) = escu cuvãrdã, filotim, mi-arãseashti s-agiut lumea; 48: hiu mãnã largã, sãlghitã = hiu cuvãrdã, mi-arãseashti s-u-agiut lumea, s-lã fac doarã; 49: am mãna bunã, mãna mbarã = lucrili tsi li fac es tuti ghini, neg tuti-ambar; 50: (cad pri, ded di, hiu tu) mãnj buni = (cad pri, ded di, hiu cu cariva) tsi easti acshu s-mi-agiutã, s-mi mutreascã ghini, s-mi-afireascã di piriclju, etc.; 51: am mãna-arauã, slabã = lucrili tsi li fac nu es ghini, nu neg ambar; 52: hiu mãnã mutatã = totna hiu etim s-mi ncaci, s-fac cãvgadz, s-mi bat; 53: am mãna seacã; nj-seacã mãna; nj-agudeashti mãna = nj-acatsã mãna la furari, fur multu, tut tsi ved i mi-arãseashti; 54: lj-easti mãna ndreaptã = easti atsel tsi lu-agiutã ma multu, tsi easti lipsit; 55: mãna-astãnga, mãna-a curlui = mãna nu nj-easti bunã trã tsiva, nu easti ca-atsea ndreapta; 56: am mãna lishoarã = fac lucrili lishor sh-cu chischineatsã; 57: yin (fug, mi duc) cu mãna goalã = yin (fug, mi duc) fãrã s-aduc (s-ljau) tsiva; 58: am mãnjli tãljati; nj-si tãljarã mãnjli = nu-am atseali tsi-nj lipsescu tra s-fac un lucru) *{ro: mână}* *{fr: main}* *{en: hand}* ex: mãna ari tsintsi dzeadziti; lj-dutsea calu di mãnã; mãna ndreaptã s-nj-alãsats; s-ti ved cu mãnjli sumsoarã; cãt, cãt trapsi nã mãnã di (mãnatã di, putsãnã) tsearã; nã tãlje mãnjli (expr: nã featsi di nu mata putem s-adrãm tsiva); avuts di prota mãnã (expr: di nai ma avutslji); s-dusi s-lja mãna (expr: izinea, volja) a amirãlui; lj-dau mãnã di agiutor (expr: s-lu-agiut niheamã); arucã-lj nã mãnã di earbã (expr: niheamã, unã mnatã di earbã); lj-gioacã mãna la tuti (expr: lj-lja ocljul la tuti, easti chischin sh-li fatsi tuti lucrili ghini sh-lishor); nj-acatsã mãna la tuti (expr: hiu mastur tu tuti lucrili tsi fac); easti mãnã-aspartã (expr: spatal, sac aruptu); greashti tu mãnã (expr: greashti cãndu hiu acãtsat tra s-mi-arãdã); lj-da di mãnã (expr: poati); nj-da di mãnã (expr: mi-arãseashti, nji sã ndreadzi huzmetea), ma-i ashitsi; lj-bãgã mãnã lãngoarea (expr: lu-azvimsi, lj-u putu); l-tricu pri sun mãnã (expr: lu-azvimsi, l-cãtãfronisi, lj-freadzi nãrli); cari u dãdea di mãnã? (expr: nu-lj dãdeam nitsiunã simasii); nu-nj da di mãnã ahãntu (expr: nu para mi-arãseashti sh-ahãntu; nu-nj si ndreadzi lucrulu); di ducã, mãnã nu trapsi (expr: trã dutseari, tut du-si, nu s-alãsã); io trag mãnã di nãs (expr: mi-alas di el, nu-l voi); mi scoasi nã mãnã (expr: ishii nafoarã, mi cãcai unãoarã), mi scoasi trei mãnj (expr: ishii nafoarã, mi cãcai trei ori); tsã da di mãnã s-fãtsem trampã (expr: ti-arãseashti, vrei, tsã si ndreadzi huzmetea); s-nu bagã mãna di ea (expr: s-nu da di ea, s-nu u-ahuleascã, s-nu u cãrteascã); nu putu si-lj bagã mãnã (expr: s-lu-azvingã, s-lj-u poatã); nu va-nj ti bãgarim tu mãnã (expr: nu va-nj ti-acãtsam); s-bagã vãr tu mãnã (expr: s-acatsã vãr); s-bagã mãna pri fur (expr: s-lu-acatsã furlu); s-bagã Dumnidzãlu mãna pri nãsã (expr: s-aibã Dumnidzã cãshtiga-a ljei); nu bãga mãna pute pi lucru (expr: nu lucra pute); nu s-toarnã cu mãna goalã acasã (expr: adutsi tsiva, unã doarã, cãti ori s-toarnã acasã); mash di piscar s-tragã mãnã (expr: mash piscar s-nu s-facã); tradzi mãna di (expr: alasã-u) ipotisea-aestã; vã am tu mãnã (expr: am i shtiu tsiva trã voi di pot s-vã ipuhriusescu s-fãtsets tsi voi mini); deadi Dumnidzã cu doauãli mãni (expr: deadi multu); amirãrilja-a lor cãdzu tu alti mãnj (expr: u loarã altsã domnji tsi va u urseascã); nu-i tu mãna-a noastrã (expr: nu-i tu putearea-a noastrã; nu tsãni di noi); him cu mãnjli ligati (expr: nu putem, nu nã easti tu puteari); nu shidea cu mãnjli n gepi (expr: nu shidea ta s-nu facã tsiva); cu mãnjli n gepi nu s-bitiseashti lucrul; pot s-mi culcu pri mãna-atsea ndreapta (expr: pot sã stau isih); ãl lo si-lj hibã mãna ndreaptã (expr: s-hibã-atsel tsi va lu-agiutã multu); di doi anj nu-sh da mãna (suntu ncãceats); cu mãna-lj lo lãngoarea (expr: nu shtiu tsi featsi ma-l featsi si s-aducheascã ghini, l-vindicã); sh-nuca sh-cheatra tu mãna-a lui easti; streslu u-ari mãna trã loari, nu u-ari sh-trã dari; pri-iu treatsi arbineslu, lj-seacã mãna (expr: furã); cari-sh bagã mãna tu njari, dzeaditlu va sh-alingã; cari acatsã foclu cu mãna, s-ardi; di la mãnã pãn la gurã (expr: ti putsãn chiro), multi-ts yin niscãnti ori; agãrshashti di la mãnã pãnã la gurã (expr: unãshunã); lj-treamburã mãna cãndu da pindara (expr: easti multu scljinciu); cari scoalã mãna (lu-agudeashti, da) pi pãrinti, ãlj seacã; tsi easti tu mãnã, nu easti minciunã; cum ti scarchinj cu-a ta mãnã, nu ti scarchinã vãrnã; mãna aspealã soatsa shi dauãli aspealã fatsa; s-lu fac si-nj bashi mã-na, shi di-unã parti shi di-alantã (expr: s-lu fac si-nj si ncljinã, s-mi-ascultã); cu-unã mãnã ti apãrã, sh-cu-alantã ti deapirã; cu-unã mãnã da, cu-alantã (cu doauã) lja; iu suntu multi mãnj, lucurlu custã § ***mãnshotã*** (mãn-shĭó-tã) sf mãnshoti/mãnshote (mãn-shĭó-ti) – numã tsi s-da a mãniljei cãndu dada zburashti cu-un njic; mãnã njicã; mãnushotã, mãnuciotã, mãnushcã, mãjotã, mãshotã, mãshitsã *{ro: mânuţă}* *{fr: petite main}* *{en: little hand}* ex: ficiorlu s-aspindzurã cu dauãli mãnshoti § ***mãnushotã*** (mã-nu-shĭó-tã) sf mãnushoti/mãnushote (mã-nu-shĭó-ti) – (unã cu ***mãnshotã***) § ***mãnuciotã*** (mã-nu-cĭó-tã) sf mãnucioti/mãnuciote (mã-nu-cĭó-ti) – (unã cu ***mãnshotã***) § ***ciotã*** (cĭó-tã) sf cioti/ciote (cĭó-ti) – (unã cu ***mãnshotã***) § ***mãnushcã*** (mã-nush-cã) sf mãnushci (mã-nush-ci) shi mãnushti/mãnushte (mã-nush-ti) – (unã cu ***mãnshotã***) § ***mãshotã*** (mã-shĭó-tã) sf mãshoti/mãshote (mã-shĭó-ti) – (unã cu ***mãnshotã***) § ***mãjotã*** (mã-jĭó-tã) sf mãjoti/mãjote (mã-jĭó-ti) – (unã cu ***mãnshotã***) § ***mãshitsã*** (mã-shí-tsã) sf mãshitsã (mã-shí-tsã) – (unã cu ***mãnshotã***) ex: adãratã cu mãshitsãli a ljei; a curi mãshitsã strãndzi el?; s-tsã cadã mãshitsãli! § ***mãnicã*** (mắ-ni-cã) sf mãnits (mắ-nitsĭ) – partea dit un stranj (cãmeashi, paltu, arochi, etc.) tsi acoapirã bratslu-a omlui (unã parti mash, i ntreg); (fig: 1: mãnicã = soea di lumi dit cari s-tradzi i cu cari bãneadzã cariva; scara (nãltsãmea) tu cari s-aflã omlu (fumealja) tu lumi, fatsã di altsã; ugeachi, poartã; expr: 2: nu-l fac ***mãnicã di tãmbari*** = nu-l saidisescu, nu-l sãldisescu, nu lu-ancunj, nu dau simasii la pãrearea-a lui; nu-l dau di mãnear; 3: l-bag tu mãnica di la tãmbari = l-fur; zborlu yini di-aclo cã picurarlji tsãn lucri tu mãnica di la tãmbari; 4: ***mãnits di tãmbari*** (pl) = lucruri di njicã tinjii tsi (shi s-li cheri) nu ahãrzescu multu; zboarã goali; bãrcudii, curcufexali, cãpãchi, lãpãrdii, papardeli, pufchi, bufchi, shahlamari, zãcãturi, curcubeti hearti, burlidz ãmbãirati, bishinj di cuc, etc.; 5: ***mãnicã di-arãu*** = brats di-arãu; 6: l-trag di mãnicã = l-fac s-aibã cãshtigã la-atseali tsi dzãtsi; 7: nu ts-arup mãnica = nu mi ngrec, nu ti pãlãcãrsescu) *{ro: mânecă; clasă socială; nimicuri}* *{fr: manche; rang, classe sociales; bagatelles}* *{en: sleeve; social status; trifles}* ex: mãnica lj-easti niheamã ca largã; mãnitsli sh-ascumbusea; tricui unã mãnicã a arãului (expr: brats a arãului); apoea l-bagã tu mãnica di tãmbari (expr: apoea l-furã); va-l fac mãnicã di tãmbari? (expr: va-l dau di mãnear?); oaminj di mãnica a lor (expr: soea, ugeachea,

scara, poarta); mãnicã di tãmbari (expr: chirturi, tsiva); tsi hãbãri? mãnits di tãmbari (expr: papardeli); nu va s-ts-arup mãnica (expr: nu va ti pãlãcãrsescu) § ***mãnichetã*** (mã-ni-ché-tã) sf mãnicheti/mãnichete (mã-ni-ché-ti) – partea nduplusitã di nghios di la unã mãnicã di cãmeashi; partea nduplusitã di nghios di la ciciorlu di pantaloni bãrbãteascã; cipchen (cipcheni) di la mãnicã di cãmeashi *{ro: manşetã} {fr: manchette} {en: cuff}* § ***mãnicoaci/mãnicoace*** (mã-ni-coá-ci) sf mãnicoaci/mãnicoace (mã-ni-coá-ci) – mãnicã scumbusitã di cãmeashi *{ro: mânecă sumeasă} {fr: manche retroussée} {en: rolled up sleeve}* § ***mãnatã*** (mã-ná-tã) sf mãnãts (mã-nắtsĭ) – atsea tsi putem s-tsãnem tu-unã mãnã (palmã) cãndu u fãtsem ca unã cupã; hiri di palji (di earbã, di lilici, etc.) tsi putem s-li acãtsãm shi s-li tsãnem cu-unã ncljideari di mãnã; mnatã, mãnã, pulmu, huftã; (expr: 1: Dumnidzã da cu mãnata = Dumnidzã da multu, da cu bunluchi, di primansus; 2: cu mãnata li mãcã gramatli = nveatsã multu ghini) *{ro: pumn} {fr: poignée, ce que peut contenir la main} {en: handful}* ex: cu-unã mãnatã di sari, nu sã nsarã arãulu; unã mãnatã di tsarã; unã mãnatã di fãrinã; bea apa cu mãnata; nã mãnatã di flurii; cu nãsi nvãrteashti mãnãts di sari; lã deadi unã mãnatã di earbã § ***mnatã*** (mná-tã) sf mnãts (mnắtsĭ) – (unã cu ***mãnatã***) ex: nã mnatã (pulmu, mãnã) di sari; unã mnatã di pruni; deadi Dumnidzãlu cu mnata (expr: deadi cu pulmul, cu bunluchi) § ***mãnunclju*** (mã-nún-cljĭu) sn mãnunclji/mãnunclje (mã-nún-clji) – unã mnatã (ligatã i niligatã) di hiri di earbã (di grãn, di lãludz, etc.); ligãturã di ndauã lucri di idyea soi adunati stres deadun; mãnuclju, vãndachi, fãndachi, mãldar, dimati, snop *{ro: snop, mănunchi} {fr: poignée, botte, faisceau, gerbe} {en: bunch, bundle, sheaf}* ex: mãnunclju di palji § ***mãnuclju²*** (mã-nú-cljĭu) sn mãnuclji/mãnuclje (mã-nú-clji) – (unã cu ***mãnunclju***) ex: unã njilj di frats, tu un brãn ligats (*angucitoari*: mãnuclju); oaminjlji sitsira schicurli sh-aduna mãnuclji paljili; cati oai sh-un mãnuclju; mãnuclji di earbã; mãnuclju di lilici; mãnuclju di grãn; mãnuclji di yiptu s-ligãm § ***mãnar¹*** (mã-nárŭ) sn mãnãri (mã-nắrĭ) – partea dit-unã hãlati cu cari omlu poati s-u-acatsã tra s-lucreadzã cu ea; mãner, mãnã, mãneari *{ro: mâner, plăsea} {fr: manche, poignée} {en: handle}* ex: mãnãrli a unui cutsut § ***mãner*** (mã-nérŭ) sn mãneri (mã-nérĭ) – (unã cu ***mãnar¹***) ex: mãnerlu a eataganlui eara di-asimi afumat cu flurii § ***mãnari¹/mãnare*** (mã-ná-ri) sf mãneri (mã-nérĭ) – (unã cu ***mãnar¹***) § ***mãneari¹/mãneare*** (mã-neá-ri) sf mãneri (mã-nérĭ) – (unã cu ***mãnar¹***) § ***mãnar²*** (mã-nárŭ) sm mãnari (mã-nárĭ) – njel imir cari di njic easti nvitsat s-mãcã dit mãna-a nicuchirlui sh-cari alagã dupã domnu-su tut chirolu; (fig: mãnar = un tsi imnã tut chirolu dupã altu sh-nu lu-alasã dip isih *{ro: miel îmblânzit} {fr: agneau apprivoisé} {en: tamed lamb}* ex: ai-tsã menga la mãnar; s-aibã grash mãnari; ea va yinã dupã tini ca mãnar; ca mãnar s-tsãni; mãnarlu lu-adusish?; aleptul ishi cu mãnarlu n cali; frati-nju easti mãnarnji (fig: alagã dupã mini tut chirolu ca un njel mãnar); dusirã cu nãsh, cum s-duc mãnarlji § ***mãnushi¹/mãnushe*** (mã-nú-shi) sf mãnushi/mãnushe (mã-nú-shi) – ca unã soi di "stranj" njic tsi-acoapirã mãna (di pãndzã, lãnã, cheali, lastic, etc.) faptu maxus tra s-u-afireascã mãna di arcoari (murdãrilji, etc.) i s-hibã purtat mash trã mushuteatsã shi cãmãrusiri; gantã, hirotã, pumãnicã, brumancã, brumangã, mitani *{ro: mănushă; mănushă cu un deget} {fr: gant; mitaine, moufle} {en: glove; mitten}* ex: purta mãnush albi tu mãnã § ***mãnushi²/mãnushe*** (mã-nú-shi) sf mãnushi/mãnushe (mã-nú-shi) – parti ishitã cãtã nafoarã dit unã hãlati shi adratã maxus tra s-poatã s-u-acatsã omlu cu mãna; coada cu cari s-acatsã unã stamnã i unã gãleatã; partea cu cari s-acatsã minghiushlu di ureaclji; turtoari; (expr: 1: bag mãnushi la-atseali tsi dzãc = li uidisescu ghini, atseali tsi dzãc; 2: lj-aflu mãnushi = lj-aflu cusuri; 3: nj-bagã mãnushi = mi-arãdi, nj-dzãtsi minciunj) *{ro: toartă; cercel} {fr: anse (cruche, seau, panier); boucle d'oreilles} {en: handle (jug, basket, pail, etc.), ear ring}* ex: lj-frãmshu mãnusha (turtoarea) a stamnãljei; nu-ari mãnushi (turtoari) di iu s-u-acats; un calagros cu mãnushi; s-lji badz unã mãnushi; iu-lj va chefea a stãmnarlui, aclo-lj bagã mãnusha (turtoarea); bagã mãnushi (expr: li uidiseashti, li ndreadzi ghini) la tuti cãti dzãtsi; lã aflã mãnush (expr: cusuri) la tuts; nu lu-aduchii dip cãndu-nj bãgã mãnusha (expr: cãndu mi-arãsi) § ***ndimãnari/ndimãnare*** (ndi-mã-ná-ri) sf ndimãnãri (ndi-mã-nắrĭ) – lishureatsa shi mãsturilja cu cari s-adarã un lucru di-atsel tsi lj-acatsã mãna (tsi-l cunoashti, tsi-lj talji caplu, etc.); mãsturilji *{ro: îndemânare; dibăcie} {fr: habileté} {en: skillfulness}* ex: ari mari ndimãnari (mãsturilji, lj-acatsã mãna) la arãzboi § ***ndimãnã*** (ndi-mắ-nã) adg, adv – (multi ori cu zborlu "la" dininti) –tsi lj-easti aproapea di mãnã cãndu cariva ari ananghi; ashi cum s-adarã un lucru (lishor sh-cu mãsturilji) di cariva tsi easti mastur (tsi lj-acatsã mãna, tsi-lj talji caplu, etc.); prohir, ambar, lishor, etc. *{ro: la îndemână; cu dibăcie} {fr: qui est sous la main; habilement} {en: handy; skillfully}* ex: nu lj-easti (la) ndimãnã (lishor, ambar) s-lu facã lucurlu; cari ari ndimãnã (prohirã, lj-easti lishor), cu dzeadzitli lati, s-toarnã un hir di apã § ***amãnalja*** (a-mã-ná-ljĭa) sf fãrã pl – agioc di cilimeanj tsi-sh bagã mãnjli unã pristi-alantã *{ro: joc de copii} {fr: jeu d'enfants} {en: children's game}* § ***tamãnalja*** (ta-mã-ná-ljĭa) sf fãrã pl – (unã cu ***amãnalja***)

mãnã di dãmãljug – vedz tu ***mãnã***

mãnã* (mắ-nã) – (i) dirivatã di la verbili "***mãn***"; vedz ***mãn¹*** shi ***mãn²***: (ii) prishcurtari di la cong "***mãni***"; vedz ***mãni²***

mãnãcopã (mã-nã-có-pã) sf – vedz tu ***copã²***

mãnãstir (mã-nãs-tírŭ) sn mãnãstiri/mãnãstire (mã-nãs-tí-ri) – un loc cu bisearicã shi udadz (chilii) iu bãneadzã cãlugãrlji i cãlugãrealili; mãnister *{ro: mânăstire} {fr: monastère} {en: monastery, convent}* ex: mãnãstirlu s-hibã ghini, cãlugãri cãtu-s-dzãts; vai vedz un mãnãstir aspartu; aclo un mãnãstir mari sh-mushat; lu nviscurã cu stranji shi-l dusirã la un mãnãstir § ***mãnister*** (mã-nis-térŭ) sn pl(?) – (unã cu ***mãnãstir***)

mãncari/mãncare (mãn-cá-ri) sf – vedz tu ***mãc***

mãncat (mãn-cátŭ) adg – vedz tu ***mãc***

mãncãrimi/mãncãrime (mãn-cã-rí-mi) sf – vedz tu ***mãc***

mãncãtor (mãn-cã-tórŭ) adg – vedz tu ***mãc***

mãncãturã (mãn-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***mãc***

mãncu (mắn-cu) vb I – vedz tu ***mãc***

mãndanji/mãndanje (mãn-dá-nji) sf mãndãnj (mãn-dắnjĭ) – hãlati cu cari s-agudescu (cu ciocuri di lemnu) shi s-calcã (namisa di chelindri) malina (shiaclu, adimtul, etc.) di lãnã; bãtanji, bãtalji, drãshtealã *{ro: piuă} {fr: moulin à foulon} {en: fulling mill}*

mãndatã (mãn-dá-tã) sf mãndati/mãndate (mãn-dá-ti) shi mãndãts (mãn-dzắtsĭ) – hãbari noauã (nishtiutã ninga) tsi sã spuni a unui om icã a ntreagãljei lumi tra si sã shtibã; zbor tsi s-pitreatsi cu cariva (cu poshta) la un tsi s-aflã diparti; zbor bun (sistisea) tsi s-bagã trã cariva (cã easti bun shi acshu) cãndu easti pitricut iuva (la cariva altu); hãbari, haberi, shtiri, noauã, nauã, halat, glas, idisi, zbor, sistisi; (expr: nj-yini mãndatã = nj-yini unã noimã, nj-yini ergu) *{ro: veste, ştire, mesagiu; recomandaţie} {fr: nouvelle, information, commission, message; recommandation} {en: news, information, message; recommendation}* ex: luplu nu-ashteaptã di pri mãndãts (glasuri, shtiri, hãbãri) ta si shi ngrashi gusha; mãndati (zboarã, hãbãri) pitricurã Ianina sã-sh caftã sãndzili; canda-nj yini nã mãndatã (expr: nj-yini hãbari, unã noimã, nj-yini ergu); sh-adusi aminti di mãndãtsli (sartsinjli, zboarãli) a featilor

mãndãlãchi/mãndãlãche (mãn-dã-lắ-chi) sf mãndãlãchi (mãn-dã-lắchĭ) – cãsãveti, casaveti, ghideri, chideri, chimi, gãfã, virin, nvirinari, cripari, mãrinari, cãrtiri, etc. *{ro: supărare, necazuri} {fr: chagrin; ennui} {en: grief, trouble, worry}* ex: mãndãlãchi putsãnã s-tsã facã (putsãni cripãri s-ts-aducã) ficiorlji

mãndii/mãndie (mãn-dí-i) sf mãndii (mãn-díĭ) – atsea tsi-l fatsi omlu (i lucrul) s-aibã puteari (ca trã ciudii) tsi easi nafoarã di nomurli a fisiljei ashi cum li shtii shi li aducheashti lumea; atsea tsi fac mandisili di s-ciudiseashti dunjaea; mayi, amayi, mãyii, mãghii, vãscãnii, ncãntu *{ro: farmece, vrajă} {fr: charme, sortilège} {en: spell, charm}* ex: dupã multi hãri sh-mãndii (amãyi), mizii pots si zburãshti § ***mandu*** (mán-du) sm, sf ***mandisã*** (man-dí-sã), mandzã (mán-dzã), mandisi/mandise

(man-dí-si) – bãrbatlu (muljarea, moasha) tsi fatsi mãyi i arucã tu cãrtsã (pãlnjili, cafelu, etc.) tra s-anguceascã trãnintili a oaminjlor; mag, palonghear; mãyistru, mãyistrã *{ro: ghicitor, vrãjitor, scamator}* *{fr: devin, sorcier, magicien}* *{en: fortune-teller, wizard, magicien}* ex: mandisã shi alti lucri-arali; s-lu-tsescu strã mandisili tuti § ***mãndipsescu*** (mãn-dip-sés-cu) (mi) vb IV mãndipsii (mãn-dip-sîĭ), mãndipseam (mãn-dip-seámŭ), mãndipsitã (mãn-dip-sí-tã), mãndipsiri/mãndipsire (mãn-dip-sí-ri) – ãlj fac mãyi (tra (i) s-patã tsiva icã (ii) s-adarã lucri tsi nu poati s-li facã i nu vrea li-adra di-aradã sh-multi ori fãrã sã shtibã cã li-adarã); fac lucri (ca trã ciudii) tsi nu urmeadzã nomurli a fisiljei; mãyipsescu, amãyipsescu, mãghipsescu, nãmãtisescu, numãtsescu, ncãntu, cãntu; (fig: mi mãndipseashti = mi fatsi s-mi-aduchescu multu ghini, ca n yis, dip canda-nj s-ari faptã mãyi) *{ro: fermeca, vrãji}* *{fr: charmer, ensorceler}* *{en: bewitch, put a spell on, charm}* ex: bãtearea-a fluearãljei nã mãndipsi (fig: nã mãyipsi) § ***mãndipsit*** (mãn-dip-sítŭ) adg mãndipsitã (mãn-dip-sí-tã), mãndipsits (mãn-dip-sítsĭ), mãndipsiti/mãndipsite (mãn-dip-sí-ti) – tsi easti faptu s-aibã puteari tsi easi nafoarã di nomurli a fisiljei; mãyipsit, amãyipsit, mãghipsit, nãmãtisit, numãtsit, ncãntat, cãntat *{ro: fermecat, vrãjit}* *{fr: ensorcelé, enchanté, fasciné}* *{en: bewitched, who is under a spell, charmed, enchanted}* § ***mãndipsiri/mãndipsire*** (mãn-dip-sí-ri) sf mãndipsiri (mãn-dip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arucã amãyi; mãyipsiri, amãyipsiri, mãghipsiri, nãmãtisiri, numãtsiri, ncãntari, cãntari *{ro: acţiunea de a fermeca, de a vrãji; vrãjire, fermecare}* *{fr: action de charmer, d'ensorceler; ensorcellement}* *{en: action of bewitching, of putting a spell on, of charming}*

mãndilã (mãn-dí-lã) sf mãndili/mãndile (mãn-dí-li) shi mãndilj (mãn-díljĭ) – 1: cumatã di pãndzã tsi s-tsãni nduplicatã tu gepi (di bãrbats) i tu ceantã (di muljeri) sh-cu cari omlu sh-ashteardzi fatsa, sh-suflã narea, etc.; distimeli, destemeli, destemeali, tistimeli, testemeli, shimii, shamii, civrei, ciuvre, cimber, peaticã; 2: cumatã di pãndzã (multi ori chindisitã) cu cari muljarea sh-acoapirã caplu, perlu i gusha sh-cãtivãroasã poati si sh-ashteargã fatsa, narea, mãnjli, etc.; baltsu, cãftani, ciceroanã, tsitsiroanji, distimeli, lãhurã, lãhuri, cãlimcheari, cãlimcheri, vlashcã, poshi, tarpoashi, pihitsã, pischiri, bãrbulj, schepi; 3: tsãsãturã (pãndzã) suptsãri (prit cari s-veadi sh-prit cari treatsi lunjina) cu cari nveasta noauã sh-acoapirã fatsa; mãntilã, zãvon, zvon, sãvon, vel, velã, ciumberi; (fig: mãndilã = sihãrichi (unã mãndilã) tsi s-da a atsilui tsi-adutsi protlu unã hãbari bunã sh-multu ashtiptatã ca, bunãoarã, amintari di njic, isozmatã, etc.; expr: 2: ***mãndilã di nari (nãri)*** = mãndilã cu cari omlu sh-shteardzi narea; 3: ***mãndilã di gushi, di cap*** = mãndilã tsi sh-u bagã muljerli di gushi i sh-acoapirã cu ea perlu din cap) *{ro: batistã; nãframã}* *{fr: mouchoir; fichu (pour la tête); récompense (en mouchoir) donnée au porteur d'une bonne nouvelle}* *{en: handkerchief; headscarf, small shawl}* ex: scoasi din gepi unã mãndilã (distimeli) albã; soacra gioacã dipriunã, pisti-anumiri cu mãndilj (baltsuri); trãdzea corlu sh-anvãrtea mãndila (shamia, baltsul) n vimt; gionj cu mãndilj (shamii) ãn cap ligats; loash mãndila (fig: sihãrichea), cari aspusish? § ***mãntilã*** (mãn-tí-lã) sf mãntili/mãntile (mãn-tí-li) shi mãntilj (mãn-tíljĭ) – (unã cu ***mãndilã***)

mãndipsescu (mãn-dip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mãndii***

mãndipsiri/mãndipsire (mãn-dip-sí-ri) sf – vedz tu ***mãndii***

mãndipsit (mãn-dip-sítŭ) adg – vedz tu ***mãndii***

mãndrãnjauã (mãn-drã-njĭá-ŭã) sf – vedz tu ***mandrã***

mãndzali/mãndzale (mãn-dzá-li) sf mãndzãlj (mãn-dzắljĭ) – vilendzã cari s-ashtearni pristi pat (ma multu dzua), tra s-aspunã casa ghini anischirsitã; cuvertã, cergã, ciorgã, vilendzã, doagã, yeambulã, etc. *{ro: cuverturã de aşternut}* *{fr: couverture de lit}* *{en: bedspread}*

mãndzat[1] (mãn-dzátŭ) sm – vedz tu ***mãndzu***

mãndzat[2] (mãn-dzátŭ) sn mãndzati/mãndzate (mãn-dzá-ti) – udã di earnã, ma cãlduros sh-di-aradã cu vatrã *{ro: camerã de iarnã mai cãlduroasã shi cu vatrã}* *{fr: chambre d'hiver à cheminée}* *{en: winter room, warmer, with a fireplace}*

mãndzã[1] (mắn-dzã) sf – vedz tu ***mundzã***[1]

mãndzã[1] (mắn-dzã) sf pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar a zborlui "***mundzã***", cari easti pluralu-a zborlui "***mundã***[1]"; scriarea easti aprucheatã mash trã singularlu shi pluralu-a zborlui "***mãndzã***"; vedz tu ***mundã***[1] shi ***mundzã***[1]

mãndzã[2] (mắn-dzã) sf – vedz tu ***mundzã***[2]

mãndzu (mắn-dzu) sm mãndzã (mắn-dzã) – calu cãndu easti amintat di-unã eapã icã atumtsea cãndu easti ninga multu tinir; mãndzat, mãnzac, diot; (fig: mãndzu = ficiurac multu yiu, astraptu shi burdal) *{ro: mânz}* *{fr: poulain}* *{en: colt}* ex: aveam nã eapã shi fitã un mãndzu; eapa-lj fitã un mãndzu tsi loclu mãca sh-niorlji bea di gioni shi di-azbuirãtor; un mãndzu nu-arujashti; arucã mãndzul mortu; tsi ti alichish di mini ca mãndzul di eapã? § ***mãndzat***[1] (mãn-dzátŭ) sm mãndzats (mãn-dzátsĭ) – (unã cu ***mãndzu***) § ***mãnzac*** (mãn-zácŭ) sm mãnzats (mãn-zátsĭ) – (unã cu ***mãndzu***) ex: un mãnzac cu shauã shfrãn

mãndzurã (mãn-dzú-rã) sf – vedz tu ***misurã***[1]

mãneadzã (mã-neá-dzã) (si) vb I – vedz tu ***manã***[2]

mãnear (mã-neárŭ) sn mãneari/mãneare (mã-neá-ri) – unã hãlati njicã cu cari pots s-aprindzi foclu (ti unã tsigari, bunãoarã, faptu dit unã cumatã di cilichi cari scoati unã scãntealji, cãndu agudeashti unã cumatã di sturnari, unã soi di cheatrã); amnear, amnari, cicmac; (expr: nu-l dau di mãnear = nu-lj fac mali, nu-l saidisescu, nu-l sãldisescu, nu lu-ancunj, nu dau simasii la pãrearea-a lui; nu l-fac mãnicã di tãmbari; nu-l dau di curauã) *{ro: amnar}* *{fr: briquet}* *{en: flint steel}* ex: ascãpirãndalui cu mãnearlu ca si sh-aprindã tsigarea-lj; sh-adusi aminti cã agãrshi mãnearlu; pãnã s-nu aduts mãnearlu, nu vedz lunjina; aleptul ishi cu mãnearlu; nu-l dau di mãnear (expr: nu-lj dau simasii; nu-l saidisescu, nu-am ananghi di pãrerli-a lui); cari u dãdea di mãnear? (expr: cari u sãldisea? cari avea ananghi di ea); nu nã da vãr di mãnear (expr: nu n-ancunjadzã vãr, nu da vãr simasii la-atseali tsi minduim noi) § ***amnari***[2]***/amnare*** (am-ná-ri) sf amnãri (am-nắrĭ) – (unã cu ***mãnear***) ex: scoati scãntealji cu amnarea § ***amnear*** (am-neárŭ) sn amneari/amneare (am-neá-ri) – (unã cu ***mãnear***)

mãneari[2]***/mãneare*** (mã-neá-ri) sf – pl di la sn "mãnear"; vedz ***mãnear***

mãneari[1]***/mãneare*** (mã-neá-ri) sf – vedz tu ***mãnã***

mãneari[3]***/mãneare*** (mã-neá-ri) sf – ved z tu ***armãn***[2]

mãner (mã-nérŭ) sn – vedz tu ***mãnã***

mãngal (mãn-gálŭ) sn – vedz tu ***mãngani***

mãngani/mãngane (mãn-gá-ni) sf mãngãnj (mãn-gắnjĭ) – hãlati ca unã soi di ligheani tu cari s-bagã jar apres tra sã ncãldzascã udãlu earna; mãngal *{ro: mangal}* *{fr: réchaud dans lequel on met du charbon bien enflammé pour échauffer la chambre}* *{en: metal container like a basin to which people used to put hot coal to heat the room}* § ***mãngal*** (mãn-gálŭ) sn mãngali/mãngale (mãn-gá-li) – (unã cu ***mãngani***) ex: bagã foc tu mãngal; si ncãldzãrã la mãngal

mãngari/mãngare (mãn-gá-ri) sf mãngãri (mãn-gắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mãncari***

mãngat (mãn-gátŭ) adg mãngatã (mãn-gá-tã), mãngats (mãn-gátsĭ), mãngati/mãngate (mãn-gá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mãncat***

mãngãlescu (mãn-gã-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mãzgã***

mãngãliri/mãngãlire (mãn-gã-lí-ri) sf – vedz tu ***mãzgã***

mãngãlit (mãn-gã-lítŭ) adg – vedz tu ***mãzgã***

mãngãr (mãn-gãr) sm – vedz tu ***mangãrã***

mãngãrã (mãn-gắ-rã) sf– vedz tu ***mangãrã***

mãngãri/mãngãre (mãn-gắ-ri) sf – vedz tu ***mangãrã***

mãngãturã (mãn-gã-tú-rã) sf mãngãturi (mãn-gã-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mãncãturã***

mãnghi (mắn-ghi) adv – vedz tu ***mash***

mãnghiush (mãn-ghĭúshĭŭ) sn – vedz tu ***minghiushi***[1]

mãngiun (mãn-gĭúnŭ) sm – vedz tu ***mãgiun***

mãngiush (mãn-gĭúshĭŭ) sn – vedz tu ***minghiushi***[1]

mãngu (mắn-gu) vb I mãngai (mãn-gáĭ), mãngam (mãn-gámŭ), mãngatã (mãn-gá-tã), mãngari/mãngare (mãn-gá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mãncu***

mãni[1]***/mãne*** (mắ-ni) adv (shi sf invar) – dzua tsi yini dupã dzua

di azã; (expr: 1: ***alantã mãni*** = dzua (mãnea) tsi yini dupã mãni; paimãni; 2: dzua di mãni = trãnintili) *{ro: mâine}* *{fr: demain}* *{en: tomorrow}* ex: mãni n hoarã va s-agiungã; tricu aeri, va treacã sh-mãni; mãni va yin s-ti ved; toarnã-ti alantã mãni (expr: paimãni); cama ghini az un ou, dicãt mãni un bou; azi tsi ari, mãcã sh-bea, sh-mãni sh-freacã pãntica; lucrul di seara (di azi), s-nu lu-alash trã mãni; azi gioacã la mini ursa, mãni la tini; dzua di mãni (trãnintili), vãrã nu u cunoashti § ***pãimãni*** (pãĭ-mắ-ni) adv – dzua tsi yini dupã dzua di mãni; paimãni; alantã mãni *{ro: poimâine}* *{fr: après-demain}* *{en: day after tomorrow}* ex: va mi duc pãimãni § ***paimãni*** (paĭ-mắ-ni) adv – (unã cu ***pãimãni***) § ***ndo-pãimãni*** (ndo-pãĭ-mắ-ni) adv – dzua tsi yini dupã dzua di pãimãni; dupã dauã dzãli; ndo-paimãni *{ro: răspoimâine}* *{fr: le jour de l'après-demain}* *{en: day after the-day-after-tomorrow}* § ***ndo-paimãni*** (ndo-paĭ-mắ-ni) adv – (unã cu ***ndo-pãimãni***)

mãni[2] (mắnĭ) cong – mash, mãn, ma, ama, taha, mena *{ro: dar, ci}* *{fr: mais}* *{en: but}* ex: mãni (ama), tsã spush mash ca sã shtii; mãni (taha) fudzirã, mãni (taha) fudzirã, pãnã cãndu chindurirã; mãni (ama) tãljarã, mãni (ama) tãljarã, di dimneatsa sh-pãnã seara § ***mãn***[3] (mắn) cong – (unã cu ***mãni***[2]) ex: mãn (mash, ama) zburashti

mãnicã (mắ-ni-cã) sf – vedz tu ***mãnã***

mãnicã di-arãu – vedz tu ***mãnã***

mãnichetã (mã-ni-ché-tã) sf – vedz tu ***mãnã***

mãniclju (mã-ní-cljĭu) sm mãnicljí (mã-ní-clji) – unã soi di arburi minut (soi di-arobul shi sh-u-adutsi cu chinlu) tsi creashti pi chipitli di munti (2000 m sh-ma nsus) cu frundzãli ca atsi tsi nu cad earnã sh-vearã; mãnuclju, arob, arobul, robul *{ro: conifer care crește la altitudini de circa 2000m}* *{fr: sort d'épicea que on trouve dans les hautes montagnes}* *{en: coniferous tree found on high mountains}* ex: pãduri di chinj shi mãnicljí; njilj di trupuri di mãnicljí § ***mãnuclju***[1] (mã-nú-cljĭu) sm mãnuclji (mã-nú-clji) – (unã cu ***mãniclju***)

mãnicoaci/mãnicoace (mã-ni-coá-ci) sf – vedz tu ***mãnã***

mãnii/mãnie (mã-ní-i) sf – vedz tu ***amãnii***

mãnister (mã-nis-térŭ) sn – vedz tu ***mãnãstir***

mãnits di tãmbari – vedz tu ***mãnã***

mãnitsã (mã-ní-tsã sf – vedz tu ***mumã***

mãnochir (mã-nó-chirŭ) sn mãnochiri/mãnochire (mã-nó-chi-ri) – lucru tsi s-poartã di gushi tra s-aducã tihi (sã-lj si ducã lucrul ambar, etc.); lucru tsi-l poartã omlu tra s-nu hibã loat di oclju; crutsi tsi fatsi nishenj; munochir, monochir, haimalã, haimali, haimani, haimalii, haimanlii, bair *{ro amuletă, talisman, cruce făcătoare de minuni}* *{fr: amulette, talisman, croix thaumaturgique, chaîne d'une telle croix}* *{en: amulet, charm, cross that makes miracles}* ex: mãnochir di asimi; zborlu aushescu: mãnochir di gushi § ***monochir*** (mo-nó-chirŭ) sn monochiri/monochire (mo-nó-chi-ri) – (unã cu ***mãnochir***) ex: cu monochirlu pri cheptu § ***munochir*** (mu-nó-chirŭ) sn munochiri/munochire (mu-nó-chi-ri) – (unã cu ***mãnochir***) ex: cu munochirlu di gushi

mãnshotã (mãn-shĭó-tã) sf – vedz tu ***mãnã***

mãntilã (mãn-tí-lã) sf – vedz tu ***mãndilã***

mãnuciotã (mã-nu-cĭó-tã) sf – vedz tu ***mãnã***

mãnuclju[1] (mã-nú-cljĭu) sm – vedz tu ***mãniclju***

mãnuclju[2] (mã-nú-cljĭu) sn – vedz tu ***mãnã***

mãnunclju (mã-nún-cljĭu) sn – vedz tu ***mãnã***

mãnuri/mãnure (mã-nú-ri) sf mãnuri (mã-núrĭ) – unã soi di cash gras di primuvearã; cash *{ro: specie de brânză grasă}* *{fr: sorte de fromage spécial}* *{en: a special kind of cheese}* ex: primãveara s-yinã va s-njurzeascã mãnuri, atsel bãrbat mini nu-l fac cãbuli

mãnushcã (mã-nush-cã) sf – vedz tu ***mãnã***

mãnushi[1]***/mãnushe*** (mã-nú-shi) sf – vedz tu ***mãnã***

mãnushi[2]***/mãnushe*** (mã-nú-shi) sf – vedz tu ***mãnã***

mãnushi[3]***/mãnushe*** (mã-nú-shi) sf mãnushi/mãnushe (mã-nú-shi) – unã soi di pat njic tu cari s-tsãni natlu (tra s-doarmã, tra s-hibã ligãnat, etc.); sãrmãnitsã, nitsã, cunji, cunã, leagãn, nanã, nani, trocnã *{ro: leagăn}* *{fr: berceau}* *{en: cradle}* ex: nani, nani (dornji, dornji), tu mãnushi (sãrmãnitsã)

mãnushotã (mã-nu-shĭó-tã) sf – vedz tu ***mãnã***

mãnzac (mãn-zácŭ) sm – vedz tu ***mãndzu***

mãnzat (mãn-zátŭ) sm mãnzats (mãn-zátsĭ) – boulu (tavrul) cãndu easti ninga tinir (yitsãl di 2-3 anj, di-aradã niscuchit shi nibãgat ninga la giug); giuncu, juncu, yitsãl, muscar, demush *{ro: junc}* *{fr: bouvillon, jeune boeuf}* *{en: young bullock}* ex: bãgarã tu giug doi mãnzats

mãralj (mã-ráljĭŭ) sn mãralji/mãralje (mã-rá-lji) – earbã di grãdinã tsi creashti mproastã sh-analtã, cari fatsi lilici njits, galbini sh-a curi frãndzã suptsãri shi simintsi s-bagã tu mãcari sh-tu turshii tra s-lã da unã anjurizmã sh-nustimadã bunã; malatru *{ro: mărar}* *{fr: aneth odorant}* *{en: dill}* § ***malatru*** (má-la-thru) sm fãrã pl – (unã cu ***mãralj***)

mãrat (mã-rátŭ) adg mãratã (mã-rá-tã), mãrats (mã-rátsĭ), mãrati/mãrate (mã-rá-ti) – cari nu-ari tihi tu banã; tsi s-aflã tu-unã halã urutã; tsi ari mash cripãri shi taxirãts; marat, mbogru, cacomir, capsu, capsuman, cob, corbu, dholj, dhistih, gramen, gal, lai, morvu, ohru, piscatran, shcret, tihilai, tumsu, tumtu, etc. *{ro: sărman, biet, nefericit, nenorocit}* *{fr: pauvre, infortuné, malheureux}* *{en: poor, unfortunate, unhappy}* ex: mini, mãratlu (corbul), lji dzãsh s-nu s-leagã cu aestu om; ljtritsea, mãratslji (shcretslji), ligats cot la cot; mãrata (tihilaea), pit cãti sh-tricu; ncot li-adra mãrata-sh; nu ved iuva, mãratslji (corghilj di elj); s-lã da cãmeshli a mãratilor di dzãni; agiumsi mãratlu (corbul) s-hibã peza-a sotslor § ***marat*** (ma-rátŭ) adg maratã (ma-rá-tã), marats (ma-rátsĭ), marati/marate (ma-rá-ti) – (unã cu ***mãrat***) ex: oi-lele, armãnj marats!; maratlu-nj di mini, tsi pãtsãi cu casa-nj tsi s-asparsi!

mãraze[2]***/mãraze*** (mã-rá-zi) sf mãrãj (mã-rắjĭ) shi mãrãzuri (mã-rắ-zurĭ) – lãngoari veaclji *{ro: boală veche}* *{fr: maladie chronique}* *{en: chronic illness}* ex: om cu mãrazi (lãngoari) veaclji § ***mãrãjar***[2] (mã-rã-jĭárŭ) sm, sf, adg mãrãjarã (mã-rã-jĭá-rã), mãrãjari (mã-rã-jĭárĭ), mãrãjari/mãrãjare (mã-rã-jĭá-ri) – (omlu) tsi lãndzidzashti lishor; mãrãjos, zãbun, zãbuni *{ro: bolnăvicios, suferind}* *{fr: maladif, souffreteux}* *{en: sickly, suffering}* ex: nj-deadirã un mãrãjar (zãbun, om lãnguros) § ***mãrãjos*** (mã-rã-jĭósŭ) adg mãrãjoasã (mã-rã-jĭoá-sã), mãrãjosh (mã-rã-jĭóshĭ), mãrãjoasi/mãrãjoase (mã-rã-jĭoá-si) – (unã cu ***mãrãjar***) § ***mãrãzliu*** (mã-rãz-líŭ) adg mãrãzlii (mã-rãz-lí-i), mãrãzlii (mã-rãz-líĭ), mãrãzlii (mã-rãz-líĭ) – tsi easti lãndzit di mãrazi, unã lãngoari tsi tsãni di multu chiro shi nu s-para vindicã *{ro: bolnav cronic}* *{fr: malade d'une maladie chronique}* *{en: suffering from a chronic illness}* ex: eara mãrãzlii di multu chiro; mãrãzliu cum easti, bãneadzã

mãrazi[1]***/mãraze*** (mã-rá-zi) sf mãrãj (mã-rắjĭ) shi mãrãzuri (mã-rắ-zurĭ) – starea di mãrinari tsi u-ari un cãndu pati tsiva, cãndu easti tu jali, etc.; dor greu, mãrinari, cripari, caimo, jali, nvirinari, nvirari, amãrami, stinuhurii, sicleti, cãnjinã *{ro: mâhnire, tristețe, întristare}* *{fr: affliction, chagrin, tristesse; crève-coeur}* *{en: sorrow, sadness, gloom; heart-breaking affair, keen disappointment}* ex: mash mãrazea (caimolu, mãrinarea) atsea nã avem, ti nã fumealji; cã-nj bãgash tu cheptu mãrazi (dor greu); mãrazi sh-u-ari greauã; bãgã mari mãrazi, cãndu avdzã aisti zboarã; mãrãzurli s-fugã; tu-ahtãri dzãli pisimi s-dishcljid mãrãzurli (cripãrli) § ***mãrãjar***[1] (mã-rã-jĭárŭ) sm, sf, adg mãrãjarã (mã-rã-jĭá-rã), mãrãjari (mã-rã-jĭárĭ), mãrãjari/mãrãjare (mã-rã-jĭá-ri) – (omlu) tsi s-aflã tu-unã stari sufliteascã mplin di mãrazi, tsi-l fatsi s-hibã alãsat, s-nu-aibã chefi di tsiva shi s-nu-l mealã atseali tsi s-fac deavãrliga di el; lãnguros, lãngãros, lunguros, langur *{ro: suferind de mâhnire adâncă}* *{fr: qui souffre d'une affliction profonde}* *{en: suffering from a keen sadness}* § ***mãrinedz***[1] (mã-ri-nédzŭ) (mi) vb I mãrinai (mã-ri-náĭ), mãrinam (mã-ri-námŭ), mãrinatã (mã-ri-ná-tã), mãrinari/mãrinare (mã-ri-ná-ri) – aduchescu (icã fac pri altu s-aducheascã) unã dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); ãnj chicã greu; am cripãri; ãnj lãescu inima; lãescu tu hicati; mãrãnedz, amãrãscu, cãnjisescu, nvirinedz, nviredz, ncioamir, nfushtedz, crep, pãrãpunjisescu *{ro: mâhni, întrista}* *{fr: affliger, attrister}* *{en: sadden, grieve, distress}* ex: n-amãrãm shi nã mãrinãm (nvirinãm); s-mãrinarã (s-cãnjisirã) n hoarã cilnicadz

§ ***mãrin***[1] (mã-rínŭ) (mi) vb I mãrinai (mã-ri-náĭ), mãrinam (mã-ri-námŭ), mãrinatã (mã-ri-ná-tã), mãrinari/mãrinare (mã-ri-ná-ri) – (unã cu ***mãrinedz***[1]) § ***mãrinat***[1] (mã-ri-nátŭ) adg mãrinatã (mã-ri-ná-tã), mãrinats (mã-ri-nátsĭ), mãrinati/mãrinate (mã-ri-ná-ti) – tsi aducheashti (icã fatsi pri altu s-aducheascã) unã dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); tsi-lj chicã greu; mãrãnat, amãrãt, cãnjisit, nvirinat, nvirat, nciumirat, nfushtat, cripat, pãrãpunjisit *{ro: mâhnit, întristat}* *{fr: affligé, attristé, triste, désolé}* *{en: saddened, sad, grieved, distressed}* ex: mori armãnã sh-mori mushatã, tsi nji stai ãnvirinatã, nvirinatã sh-mãrinatã? § ***mãrinari***[1]***/mãrinare*** (mã-ri-ná-ri) sf mãrinãri (mã-ri-nắrĭ) – mãrãnari, amãrãri, cãnjisiri, nvirinari, nvirari, nciumirari, nfushtari, cripari, pãrãpunjisiri *{ro: acţiunea de a mâhni, de a întrista; mâhnire, întristare}* *{fr: action d'affliger, d'attrister, de devenir triste, d'être désolé}* *{en: action of becoming sad, of grieving, of being distressed}* § ***mãrãnedz***[1] (mã-rã-nédzŭ) (mi) vb I mãrãnai (mã-rã-náĭ), mãrãnam (mã-rã-námŭ), mãrãnatã (mã-rã-ná-tã), mãrãnari/mãrãnare (mã-rã-ná-ri) – (unã cu ***mãrinedz***[1]) § ***mãrãnat***[1] (mã-rã-nátŭ) adg mãrãnatã (mã-rã-ná-tã), mãrãnats (mã-rã-nátsĭ), mãrãnati/mãrãnate (mã-rã-ná-ti) – (unã cu ***mãrinat***[1]) ex: cãt mult fu mãrãnat (nvirinat) § ***mãrãnari***[1]***/mãrãnare*** (mã-rã-ná-ri) sf mãrãnãri (mã-rã-nắrĭ) – (unã cu ***mãrinari***[1]) § ***mãrãmnedz***[1] (mã-rãm-nédzŭ) (mi) vb I mãrãmnai (mã-rãm-náĭ), mãrãmnam (mã-rãm-námŭ), mãrãmnatã (mã-rãm-ná-tã), mãrãmnari/mãrãmnare (mã-rãm-ná-ri) – (unã cu ***mãrinedz***[1]) § ***mãrãmnat***[1] (mã-rãm-nátŭ) adg mãrãmnatã (mã-rãm-ná-tã), mãrãmnats (mã-rãm-nátsĭ), mãrãmnati/mãrãmnate (mã-rãm-ná-ti) – (unã cu ***mãrinat***[1]) ex: tsi-nj stai mãrãmnatã (nvirinatã)? § ***mãrãmnari***[1]***/mãrãmnare*** (mã-rãm-ná-ri) sf mãrãmnãri (mã-rãm-nắrĭ) – (unã cu ***mãrinari***[1])

mãrãcui (mã-rã-cúĭ) inter – zbor tsi lj-ascapã a omlui dit gurã cãndu sh-aspuni durearea, njila, dipirarea tsi u-aducheashti n fatsa-a unui lucru slab (sh-cãtivãroarã mirachea, lãhtara, haraua, nearãvdarea, etc.); ai, au, vai, cavai, mar, lele, a-lele, oi-lele, bobo, oi-bobo, o-popo, alimunu!; etc. *{ro: cavai, vai}* *{fr: hélas! malheur!}* *{en: oh dear, oh poor me!}* ex: mãrãcui (cavai) di soartea-a noastrã § ***mãricui/mãricue*** (mã-ri-cú-i) inter – (unã cu ***mãrãcui***) ex: mãricui (cavai) di mã-ta tsi ti-ari faptã; ca si s-tihiseascã unã ahtari lugurii easti mãricui (cavai di lumi)

mãrãescu (mã-rã-ĭés-cu) vb IV mãrãii (mã-rã-íĭ), mãrãeam (mã-rã-ĭámŭ), mãrãitã (mã-rã-í-tã), mãrãiri/mãrãire (mã-rã-í-ri) – (ca natlu) scot bots fãrã noimã din gurã (ca atumtsea cãndu nj-easti foami, escu arãtsit, voi s-hiu loat ãn bratsã, etc.); (ca pravda, ursa, cãnili, etc.) fac "mãr….!"; ngrãnjescu, angrãnjescu, ãngrãnjescu, ngãrnjescu *{ro: mârâi}* *{fr: grogner, gronder}* *{en: grunt, growl}* ex: ursa mãrãeashti (fatsi mãr…!); ursa mãrãi unãoarã § ***mãrãit*** (mã-rã-ítŭ) adg mãrãitã (mã-rã-í-tã), mãrãits (mã-rã-ítsĭ), mãrãiti/mãrãite (mã-rã-í-ti) – tsi scoati zboarã fãrã noimã dit gurã (ca natlu tsi plãndzi, etc.); tsi fatsi mãr…! cu gura (ca ursa, cãnili, etc.); cari ari scoasã zboarã fãrã noimã dit gurã; ngrãnjit, angrãnjit, ãngrãnjit, ngãrnjit *{ro: mârâit}* *{fr: grogné, grondé}* *{en: grunted, growled}* § ***mãrãiri/mãrãire*** (mã-rã-í-ri) sf mãrãiri (mã-rã-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mãrãeashti; ngrãnjiri, angrãnjiri, ãngrãnjiri, ngãrnjiri *{ro: acţiunea de a mârâi}* *{fr: action de grogner, de gronder}* *{en: action of grunting, of growling}*

mãrãiri/mãrãire (mã-rã-í-ri) sf – vedz tu ***mãrãescu***

mãrãit (mã-rã-ítŭ) adg – vedz tu ***mãrãescu***

mãrãjar[1] (mã-rã-jĭárŭ) adg – vedz tu ***mãraze***[1]

mãrãjar[2] (mã-rã-jĭárŭ) adg – vedz tu ***mãraze***[2]

mãrãjos (mã-rã-jĭósŭ) adg – vedz tu ***mãraze***[2]

mãrãmnari[1]***/mãrãmnare*** (mã-rãm-ná-ri) sf – vedz ***mãraze***[1]

mãrãmnari[2]***/mãrãmnare*** (mã-rãm-ná-ri) sf – vedz tu ***mãrinedz***[2]

mãrãmnat[1] (mã-rãm-nátŭ) adg – vedz tu ***mãraze***[1]

mãrãmnat[2] (mã-rãm-nátŭ) adg – vedz tu ***mãrinedz***[2]

mãrãmnedz[1] (mã-rãm-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mãraze***[1]

mãrãmnedz[2] (mã-rãm-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mãrinedz***[2]

mãrãnari[1]***/mãrãnare*** (mã-rã-ná-ri) sf – vedz tu ***mãraze***[1]

mãrãnari[2]***/mãrãnare*** (mã-rã-ná-ri) sf – vedz tu ***mãrinedz***[2]

mãrãnat[1] (mã-rã-nátŭ) adg – vedz tu ***mãraze***[1]

mãrãnat[2] (mã-rã-nátŭ) adg – vedz tu ***mãrinedz***[2]

mãrãnedz[1] (mã-rã-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mãraze***[1]

mãrãnedz[2] (mã-rã-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mãrinedz***[2]

mãrãnghipsescu (mã-rãn-ghip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mãrãnghisescu***

mãrãnghipsiri/mãrãnghipsire (mã-rãn-ghip-sí-ri) sf – vedz tu ***mãrãnghisescu***

mãrãnghipsit (mã-rãn-ghip-sítŭ) adg – vedz tu ***mãrãnghisescu***

mãrãnghisescu (mã-rãn-ghi-sés-cu) (mi) vb IV mãrãnghisii (mã-rãn-ghi-síĭ), mãrãnghiseam (mã-rãn-ghi-seámŭ), mãrãnghisitã (mã-rãn-ghi-sí-tã), mãrãnghisiri/mãrãnghisire (mã-rãn-ghi-sí-ri) – (trã ponj, erghi, etc.) frãndzãli sh-lilicili si ngãlbinescu, seacã, s-usucã sh-cad di arcoari, di soari, di seatsitã, etc.; mãrãnghipsescu, vishtidzãscu, nvishtidzãscu, bãstruescu, vintin, usuc, mãrãnedz, ngãlbinescu, arãhnjisescu,, etc.; (fig: (ca om) mãrãnghisescu = mi-aspargu (la fatsã), ngãlbinescu (la fatsã), pãlescu, aushescu, sufrutsãscu, nj-cher putearea, etc.) *{ro: ofili, veşteji}* *{fr: faner, flétrir}* *{en: fade, wither}* ex: di vrets, mãrãnghisits-vã § ***mãrãnghisit*** (mã-rãn-ghi-sítŭ) adg mãrãnghisitã (mã-rãn-ghi-sí-tã), mãrãnghisits (mã-rãn-ghi-sítsĭ), mãrãnghisiti/mãrãnghisite (mã-rãn-ghi-sí-ti) – tsi ari frãndzãli sh-lilicili ngãlbiniti (sicati, uscati i cãdzuti di arcoari, soari, seatsitã, etc.); mãrãnghipsit, vishtidzãt, nvishtidzãt, bãstruit, vintinat, uscat, sicat, mãrãnat, ngãlbinit, arãhnjisit, etc. *{ro: ofilit, veştejit}* *{fr: fané, flétri}* *{en: faded, withered (flowers)}* ex: frãndzãli mãrãnghisiti (uscati, sicati) § ***mãrãnghisiri/mãrãnghisire*** (mã-rãn-ghi-sí-ri) sf mãrãnghisíri (mã-rãn-ghi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva mãrãnghiseashti; mãrãnghipsiri, vishtidzãri, nvishtidzãri, bãstruiri, uscari, vintinari, sicari, ngãlbiniri, arãhnjisiri, etc. *{ro: acţiunea de a (se) ofili, de a veşteji; ofilire, veştejire}* *{fr: action de faner, de flétrir}* *{en: action of fading, of withering}* § ***mãrãnghipsescu*** (mã-rãn-ghip-sés-cu) (mi) vb IV mãrãnghipsii (mã-rãn-ghip-síĭ), mãrãnghipseam (mã-rãn-ghip-seámŭ), mãrãnghipsitã (mã-rãn-ghip-sí-tã), mãrãnghipsiri/mãrãnghipsire (mã-rãn-ghip-sí-ri) – (unã cu ***mãrãnghisescu***) § ***mãrãnghipsit*** (mã-rãn-ghip-sítŭ) adg mãrãnghipsitã (mã-rãn-ghip-sí-tã), mãrãnghipsits (mã-rãn-ghip-sítsĭ), mãrãnghipsiti/mãrãnghipsite (mã-rãn-ghip-sí-ti) – (unã cu ***mãrãnghisit***) § ***mãrãnghipsiri/mãrãnghipsire*** (mã-rãn-ghip-sí-ri) sf mãrãnghipsíri (mã-rãn-ghip-sírĭ) – (unã cu ***mãrãnghisiri***)

mãrãnghisiri/mãrãnghisire (mã-rãn-ghi-sí-ri) sf – vedz tu ***mãrãnghisescu***

mãrãnghisit (mã-rãn-ghi-sítŭ) adg – vedz tu ***mãrãnghisescu***

mãrãtsini (mã-rã-tsí-ni) sm mãrãtsinj (mã-rã-tsínjĭ) – unã soi di jumeartã cu schinj; schin, chingher, gumarangath, pãljur; (fig: mãrãtsinj = cripãri, taxirãts, hãljuri, ihtizãi, nivolji, etc.) *{ro: mărăcine}* *{fr: lieu avec épines, ronces}* *{en: thorns, bramble bush}* ex: lji si nsãndzinarã cicioarili prit mãrãtsinj (schinj); nã banã di mãrãtsinj (fig: cripãri, ihtizãi) § ***mãrãtsinish*** (mã-rã-tsi-níshĭŭ) sn mãrãtsinishi/mãrãtsinishe (mã-rã-tsi-ní-shi) shi mãrãtsinishuri (mã-rã-tsi-ní-shĭurĭ) – locuri mplini cu mãrãtsinj (schinj, pãljuri); pãljuriu, pãljuret *{ro: mărăciniş}* *{fr: épine, ronce}* *{en: brambles, briers}* ex: cara imnã cu cicioarili goali prit mãrãtsinish

mãrãtsinish (mã-rã-tsi-níshĭŭ) sn – vedz tu ***mãrãtsini***

mãrãzliu (mã-rãz-líŭ) adg – vedz tu ***mãraze***[2]

mãrcat (mãr-cátŭ) sn mãrcaturi (mãr-cá-turĭ) – lapti di vacã (oai, caprã, etc.) tsi s-acatsã (sã ncljagã) dupã tsi easti amisticat (apres) cu-unã maxutarcã mãeauã; yeaurti *{ro: iaurt}* *{fr: lait caillé, yahourt}* *{en: yoghurt}* ex: mãrcatlu lu-adrãm cu lapti di oi; mãrcaturli sã ncljigarã; mãca pãni cu mãrcat; mãrcatlu cu laptili di oai easti ma gras ca-atsel cu laptili di vacã; frati-su dit mesi vindea mãrcat; l-adusi misura cu mãrcat; cari s-upãreashti tu lapti (tu culeash), suflã sh-tu mãrcat § ***mãrcãtãgi*** (mãr-cã-tã-gí) sm mãrcãtãgeadz (mãr-cã-tã-gĭádzĭ) – atsel tsi fatsi i vindi mãrcat; yeargi, eargi *{ro: iaurgiu}* *{fr: fabricant ou vendeur de yahourt}* *{en: yoghurt maker or seller}*

mãrcãtãgi (mãr-cã-tã-gí) sm – vedz tu ***mãrcat***
mãrcush (mãr-cúshĭŭ) sn mãrcushi/mãrcushe (mãr-cú-shi) – mats (piscalã, chiuncu, sulinar) di narghilei *{ro: tub de narghilea}* *{fr: tuyau de narghilé}* *{en: tube of a narghile}* ex: narghilelu avea un mãrcush di mishinã
mãrdai/mãrdae (mãr-dá-i) sf mãrdãi (mãr-dắĭ) – pãrmãtii tsi armãni nivindutã di itia cã ari unã cusuri, s-ari nvicljatã icã lj-ari tricutã chirolu (moda); mãrdari; (fig: 1: mãrdai = slãbintsã, cusuri, smãrdã, catmeri, mãhãnã; expr: 2: nu-nj da di mãrdai = nu da di mini aclo iu am slãbintsã; nu mi-agudea aclo iu mi doari) *{ro: marda}* *{fr: marchandise dépréciée}* *{en: old or faulty merchandise}* ex: vindi mãrdãi (pãrmãtii veaclji sh-cari nu mata easti sh-ahãntu bunã); tuti mãrdãili (pãrmãtiili cu cusuri) a njia-nj li deadi; lj-aflash mãrdaea (fig: slãbintsa); ari nã mãrdai (fig: cusuri) § ***mãrdari/mãrdare*** (mãr-dá-ri) sf mãrdãri(?) (mãr-dắrĭ) – (unã cu ***mãrdai***)
mãrdari/mãrdare (mãr-dá-ri) sf – vedz tu ***mãrdai***
mãrdzeaua di oclju – vedz tu ***mãrdzeauã***
mãrdzeaua-a buriclui – vedz tu ***mãrdzeauã***
mãrdzeauã (mãr-dzeá-ŭã) sf mãrdzeali/mãrdzeale (mãr-dzeá-li) – 1: yilii stronghilã (ca gãrnutsã njits i mãri) buisitã tu multi hromati (cari s-bagã tu bairi di digushi, trã mushuteatsã, i cu cari s-agioacã njitsljí); mirmer, culubac; (expr: 1: ***mãrdzeaua di oclju*** = dishcljidzãtura stronghilã (tsi s-aspuni ca lai) dit mesea-a ocljului; 2: ***mãrdzeaua-a buriclui*** = buriclu, semnul tsi-armãni dupã tãljarea-a matslui cãndu s-amintã omlu; 3: aruc cu mãrdzeaua = angucescu trãnintili, tsi va si s-facã trãninti; 4: s-lji creapã mãrdzealili = blãstem: s-lji plãscãneascã ocljilj, s-urgheascã) *{ro: mãrgea; pupilã}* *{fr: verre arrondi à couches ou à filons de diverses couleurs; perle (en verre); rassade; coquillage; pupille (de l'oeil)}* *{en: bead; eye pupil}* ex: s-purta tu-unã zãmani bairili di mãrdzeali; feati cu mãrdzeali (mirmeri) di gushi; va l-ansarã-a lor mãrdzeali (mãrdzealili di ocljí); lj-si videa mãrdzeaua di la buric; tsi tsã shtea s-arucã tu mãrdzeauã (expr: s-anguceascã tsi va si s-facã) § ***mãrdzilat*** (mãr-dzi-látŭ) adg mãrdzilatã (mãr-dzi-lá-tã), mãrdzilats (mãr-dzi-látsĭ), mãrdzilati/mãrdzilate (mãr-dzi-lá-ti) – tsi ari (tsi easti stulsit cu) mãrdzeali; (fig: tsi easti (mushat) ca mãrdzeaua) *{ro: ca mãrgelele}* *{fr: perlé}* *{en: resembling pearls, beaded}* ex: featã, oclju mãrdzilat (fig: mushat ca mãrdzeaua); cu sufrãntseaua mãrdzilatã (fig: mushatã ca mãrdzeaua); edzlji mãrdzilats (cu mãrdzeali bãgati sum grunj; icã fig: mushats ca mãrdzeaua) § ***mãrdzilushi/mãrdzilushe*** (mãr-dzi-lú-shi) sf mãrdzilush (mãr-dzi-lúshĭ) – mãrdzeauã ma njicã *{ro: mãrgea mai micã}* *{fr: petites verres arrondis à couches ou à filons de diverses couleurs}* *{en: small beads}*
mãrdzilat (mãr-dzi-látŭ) adg – vedz tu ***mãrdzeauã***
mãrdzilushi (mãr-dzi-lu-shi) sf – vedz tu ***mãrdzeauã***
mãrdzinat (mãr-dzi-nátŭ) adg – vedz tu ***mardzini***
mãrdzinescu (mãr-dzi-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mardzini***
mãrdzinicljí[1]/mãrdzinicljе (mãr-dzi-ní-clji) sf – vedz tu ***mardzini***
mãrdzinicljí[2]/mãrdzinicljе (mãr-dzi-ní-clji) sf mãrdzinicljі/mãrdzinicljе (mãr-dzi-ní-clji) – unã earbã tsi easti hranã bunã trã prãvdzã (cari sh-u-adutsi cu trifoljlu shi cari s-angãrlimã di alti planti); mãdzirictji *{ro: plantã cãţãtoare asemãnãtoare cu trifoiul}* *{fr: sorte de plante rampante semblable au tréfle}* *{en: creeping (crawling) plants ressembling the clover}* § ***mãdzirictji/mãdziriclje*** (mã-dzi-rí-clji) sf pl(?) – (unã cu ***mãrdzinicljí[2]***)
mãrdziniri/mãrdzinire (mãr-dzi-ní-ri) sf – vedz tu ***mardzini***
mãrdzinit (mãr-dzi-nítŭ) adg – vedz tu ***mardzini***
mãreatsã (mã-reá-tsã) sf – vedz tu ***mari[1]***
mãrescu (mã-réscu) (mi) vb IV – vedz tu ***mari[1]***
mãrgãritar (mãr-gã-ri-tárŭ) sn – vedz tu ***mãrgãritari***
mãrgãritari/mãrgãritare (mãr-gã-ri-tá-ri) sf mãrgãritãri (mãr-gã-ri-tắrĭ) – un gãrnuts mari ca unã mãrdzeauã, cu fatsa albãnyilicioasã tsi da ca pi sidefi, cari creashti pi truplu-a unei soi di burlidã sh-cari, mbãirati ma multi deadun pi-unã cioarã, fac un bair tsi muljerli l-poartã di gushi ti mushuteatsã; mãrgãritar *{ro: mãrgãritar, perlã}* *{fr: perle}* *{en: pearl}* ex: scumpa-a mea mãrgãritari; mãrgãritãri adunãm; mãrgãritari tu narea-a porcului; ghiurdãnj di mãrgãritãri; mãrgãritãri di tuti soili videai; avlia tutã cu mãrgãritãri eara adratã; iu grea nãsã, mãgãritãri isha din gurã-lj; tsi ts-u hiera cãsidoase? chiliposh di mãrgãritari § ***mãrgãritar*** (mãr-gã-ri-tárŭ) sn mãrgãritari/mãrgãritare (mãr-gã-ri-tá-ri) – (unã cu ***mãrgãritari***) ex: tsi-lj lipseashti-al cãsidyear? fundã di mãrgãritar; feata purta un bair di mãrgãritari
mãrghãritari/mãrghãritare (mãr-ghã-ri-tá-ri) sf mãrghãritãri (mãr-ghã-ri-tắrĭ) – unã cu ***mãrgãritari***
mãrghescu (mãr-ghés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mãryescu***
mãrghiri/mãrghire (mãr-ghí-ri) sf – vedz tu ***mãryescu***
mãrghisescu (mãr-ghi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mãryescu***
mãrghisiri/mãrghisire (mãr-ghi-sí-ri) sf – vedz tu ***mãryescu***
mãrghisit (mãr-ghi-sítŭ) adg – vedz tu ***mãryescu***
mãrghit (mãr-ghítŭ) adg – vedz tu ***mãryescu***
mãricã (mã-rí-cã) sf – vedz tu ***mari[1]***
mãricui/mãricue (mã-ri-cú-i) inter – vedz tu ***mãrãcui***
mãrilji/mãrilje (mã-rí-lji) sf – vedz tu ***mari[1]***
mãrimi/mãrime (mã-rí-mi) sf – vedz tu ***mari[1]***
mãrin[1] (mã-rínŭ) (mi) vb I – vedz ***mãraze[1]***
mãrin[2] (mã-rínŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mãrinedz[2]***
mãrinari[1] /mãrinare (mã-ri-ná-ri) sf – vedz tu ***mãraze[1]***
mãrinari[2] /mãrinare (mã-ri-ná-ri) sf – vedz tu ***mãrinedz[2]***
mãrinat[1] (mã-ri-nátŭ) adg – vedz tu ***mãraze[1]***
mãrinat[2] (mã-ri-nátŭ) adg – vedz tu ***mãrinedz[2]***
mãrinedz[1] (mã-ri-nédzŭ) (mi) vb I– vedz tu ***mãraze[1]***
mãrinedz[2] (mã-ri-nédzŭ) (mi) vb I mãrinai (mã-ri-náĭ), mãrinam (mã-ri-námŭ), mãrinatã (mã-ri-ná-tã), mãrinari/mãrinare (mã-ri-ná-ri) – (trã planti) frãndzãli sh-lilicili ngãlbinescu, seacã, s-usucã sh-cad di arcoari, seatsitã, etc.; (trã oaminj) ngãlbinescu (tu fatsã), pãlescu, aushescu, sufrutsãscu, sh-cher putearea, etc.; mãrãnedz, mãrãnghisescu, vishtidzãscu, nvishtidzãscu, usuc, aspargu (la fatsã), etc. *{ro: ofili, veşteji}* *{fr: faner, flétrir}* *{en: fade, wither (flowers)}* ex: fatsa-lj si mãrinã (ngãlbini) § ***mãrin[2]*** (mã-rínŭ) (mi) vb I mãrinai (mã-ri-náĭ), mãrinam (mã-ri-námŭ), mãrinatã (mã-ri-ná-tã), mãrinari/mãrinare (mã-ri-ná-ri) – (unã cu ***mãrinedz[2]***) § ***mãrinat[2]*** (mã-ri-nátŭ) adg mãrinatã (mã-ri-ná-tã), mãrinats (mã-ri-nátsĭ), mãrinati/mãrinate (mã-ri-ná-ti) – (trã planti) tsi ari frãndzãli sh-lilicili ngãlbiniti, sicati, uscati sh-cãdzuti di-arcoari, seatsitã, etc.; (trã oaminj) ngãlbinit (tu fatsã), pãlit, aushit, sufrutsãt sh-cu putearea chirutã, etc.; mãrãnat, uscat, sicat, ngãlbinit (tu fatsã), mãrãnghisit, vishtidzãt, nvishtidzãt, aspartu (tu fatsã), etc. *{ro: ofilit, veştejit}* *{fr: fané, flétri}* *{en: faded, withered (flowers)}* ex: mãrinat (mãrãnghisit) ca chiparishlu di pi murminti § ***mãrinari[2]/mãrinare*** (mã-ri-ná-ri) sf mãrinãri (mã-ri-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva mãringhiseashti; mãrãnghisiri, vishtidzãri, nvishtidzãri, uscari, sicari, ngãlbiniri (tu fatsã), etc. *{ro: acţiunea de a ofili, de a veşteji; ofilire, veştejire}* *{fr: action de faner, de flétrir)}* *{en: action of fading, of withering)}* § ***mãrãnedz[2]*** (mã-rã-nédzŭ) (mi) vb I mãrãnai (mã-rã-náĭ), mãrãnam (mã-rã-námŭ), mãrãnatã (mã-rã-ná-tã), mãrãnari/mãrãnare (mã-rã-ná-ri) – (unã cu ***mãrinedz[2]***) ex: u mãrãneadzã (usucã, vishtidzashti) soarili § ***mãrãnat[2]*** (mã-rã-nátŭ) adg mãrãnatã (mã-rã-ná-tã), mãrãnats (mã-rã-nátsĭ), mãrãnati/mãrãnate (mã-rã-ná-ti) – (unã cu ***mãrinat[2]***) § ***mãrãnari[2]/mãrãnare*** (mã-rã-ná-ri) sf mãrãnãri (mã-rã-nắrĭ) – (unã cu ***mãrinari[2]***) § ***mãrãmnedz[2]*** (mã-rãm-nédzŭ) (mi) vb I mãrãmnai (mã-rãm-náĭ), mãrãmnam (mã-rãm-námŭ), mãrãmnatã (mã-rãm-ná-tã), mãrãmnari/mãrãmnare (mã-rãm-ná-ri) – (unã cu ***mãrinedz[2]***) § ***mãrãmnat[2]*** (mã-rãm-nátŭ) adg mãrãmnatã (mã-rãm-ná-tã), mãrãmnats (mã-rãm-nátsĭ), mãrãmnati/mãrãmnate (mã-rãm-ná-ti) – (unã cu ***mãrinat[2]***) § ***mãrãmnari[2]/mãrãmnare*** (mã-rãm-ná-ri) sf mãrãmnãri (mã-rãm-nắrĭ) – (unã cu ***mãrinari[2]***)
mãriri/mãrire (mã-rí-ri) sf – vedz tu ***mari[1]***
mãrishor (mã-ri-shĭórŭ) adg – vedz tu ***mari[1]***
mãrit[1] (mã-rítŭ) adg – vedz tu ***mari[1]***
mãrit[2] (mã-rítŭ) (mi) vb I mãritai (mã-ri-táĭ) shi mãrtai (mãr-

taĭ), mãritam (mã-ri-támŭ) shi mãrtam (mãr-támŭ), mãritatã (mã-ri-tá-tã) shi mãrtatã (mãr-tá-tã), mãritari/mãritare (mã-ri-tá-ri) shi mãrtari/mãrtare (mãr-tá-ri) – (trã pãrinti) dau nã featã a unui bãrbat tra s-u lja trã nveastã (nicuchirã); (feata) nj-ljau un bãrbat tra s-nji hibã nicuchir sh-cu cari sã-nj fac unã fumealji; (feata) mi ncurun, (feata) bag curuna, (feata) mi ljau; (expr: fig: mãrit = cher, vindu, dau) *{ro: (se) mărita} {fr: (se) marier (une fille)} {en: marry (a girl)}* ex: nu va dada s-mi mãritã (sã-nj da/ljau un bãrbat); cari nu mãritã featã, nu shtii tsi-i tatã (expr: easti greu s-mãrits nã featã); s-nu s-mãritari (ma s-nu-sh lja bãrbat), broascã si s-facã; mãritã shasi feati; li mãrtã (l-aflã bãrbats sh-li deadi, li featsi nveasti; icã expr: dusirã, li chiru); unã cãti unã li mãritai (li chirui, li vindui) agrili alãsati di ljirtatlu tatã-nju; mãritash (chirush) verli di asimi; sutili mãritã hutili (expr: cu paradz s-mãritã sh-featili uruti) § ***mãritatã*** (mã-ri-tá-tã) adg (mash fiminin) mãritati/mãtitate (mã-ri-tá-ti) – (muljari) tsi easti cu nicuchir (bãrbat); mãrtatã, ncurunatã, loatã *{ro: măritată} {fr: mariée (femme)} {en: married (woman)}* § ***mãrtatã*** (mãr-tá-tã) adg (fiminin mash) mãrtati/mãrtate (mãr-tá-ti) – (unã cu ***mãritatã***) § ***mãritari/mãritare*** (mã-ri-tá-ri) sf mãritãri (mã-ri-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã featã s-mãritã; mãrtari, ncurunari, mãritish, mãrit *{ro: acţiunea de a (se) mărita, măritare, căsătorie} {fr: action de (se) marier, mariage} {en: action of marrying; marriage}* § ***mãrtari/mãrtare*** (mãr-tá-ri) sf mãrtãri (mãr-tắrĭ) – (unã cu ***mãritari***) ex: cu-unã featã trã mãrtari (tu ilichii, etimã tra si s-mãritã) § ***nimãritatã*** (ni-mã-ri-tá-tã) adgf (fãrã masc) nimãritati/nimãritate (ni-mã-ri-tá-ti) – featã tsi nu-ari bãgatã curunã; tsi nu easti mãrtatã; nimãrtatã, nincurunatã, nincrunatã *{ro: necăsătorită, nemăritată} {fr: non mariée} {en: unmarried (woman)}* ex: shapti feati, tuti nimãritati; ma s-u veadã om xen nimãritatã, va s-moarã; va s-armãnj nimãritatã § ***nimãrtatã*** (ni-mãr-tá-tã) adgf (fãrã masc) nimãrtati/nimãrtate (ni-mãr-tá-ti) – (unã cu ***nimãritatã***) ex: bãgã cheadica-aestã ma multu s-armãnã nimãrtatã; featili nimãrtati featsirã un cor § ***nimãrtari/nimãrtare*** (ni-mãr-tá-ri) sf nimãrtãri (ni-mãr-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã muljari armãnj nincurunatã; nincurunari (muljarea), nincrunari *{ro: acţiunea de a rămâne nemăritată, de a nu (se) mărita} {fr: action de ne pas (se) marier (femme)} {en: action of remaining unmarried, of not getting married (woman)}* § ***mãritish*** (mã-ri-tíshĭŭ) sn mãritishuri (mã-ri-tí-shĭurĭ) – mãrtari, ncurunari, bãgarea di cãrunã *{ro: căsătorie} {fr: mariage} {enmarriage}* § ***mãrit***[3] (mã-rítŭ) sn mãrituri (mã-rí-túrĭ) – mãrtari, mãritish, ncurunari *{ro: măritiş, căsătorie} {fr: mariage} {en: marriage}* ex: nu-agiumsi nicã ti mãrit (mãritish, mãrtari); s-apruche oara trã mãrit (mãrtari); ma lai mãrit (mãritish) tsi-nj fãtsesh § ***mãrit***[4] (mã-rítŭ) sm mãrits (mã-rítsĭ) – bãrbatlu cu cari s-mãritã unã muljari; bãrbat, nicuchir *{ro: bărbat, soţ} {fr: mari} {en: husband}* ex: di dor trã mãrit (bãrbat), las s-hibã sh-di bucium pãlit § ***mãrtãtoari/mãrtãtoare*** (mãr-tã-toá-ri) adg (fiminin mash) mãrtãtoari/mãrtãtoare (mãr-tã-toá-ri) shi mãrtãtori (mãr-tã-tórĭ) – (featã) tsi ari ilichia tu cari poati si s-mãritã; tsi easti tu ilichii; tsi easti tu anj *{ro: de măritat} {fr: jeune fille qui a l'âge d'être mariée} {en: (girl) of marriage age}* ex: featã tu anj, mãrtãtoari; mãrata featã, vrea s-hibã mãrtãtoari (va s-eara tu ilichia cãndu putea si s-mãritã); trei feati mãrtãtoari (tsi au ilichia trã mãrtari); lãita di mãrtãtoari s-ashtipta s-lji dzãcã, cã nãs creapã s-u mãritã § ***mãrtãtor*** (mãr-tã-tórŭ) adg (mash masculin) mãrtãtori (mãr-tã-tórĭ) – hilandru aplo sh-tivichel *{ro: adolescent prostuţ} {fr: adolescent niais} {en: teenager simple and foolish}* § ***dizmãrit*** (diz-mã-rítŭ) (mi) vb I dizmãritai (diz-mã-ri-taĭ), dizmãritam (diz-mã-ri-támŭ), dizmãritatã (diz-mã-ri-tá-tã), dizmãritari/dizmãritare (diz-mã-ri-tá-ri) – dispartu unã muljari di bãrbatlu (nicuchirlu) a ljei; nj-alas bãrbatlu cã nu pot s-bãnedz cu el *{ro: divorţa} {fr: divorcer} {en: divorce}* ex: u dizmãrtarã (dispãrtsãrã di bãrbat) fratslji cã bãrbat-su sã mbita shi u bãtea § ***dizmãrtu*** (diz-mắr-tu) (mi) vb I dizmãrtai (diz-mãr-taĭ), dizmãrtam (diz-mãr-támŭ), dizmãrtatã (diz-mãr-tá-tã), dizmãrtari/dizmãrtare (diz-mãr-tá-ri) – (unã cu ***dizmãrit***) § ***dizmãritatã*** (diz-mã-ri-tá-tã) adg (mash fiminin) dizmãritati/mãtitate (diz-mã-ri-tá-ti) – muljari tsi s-dispãrtsã (s-alãsã) di bãrbat; dizmãrtatã *{ro: divorţată} {fr: divorcée} {en: divorced}* § ***dizmãrtatã*** (diz-mãr-tá-tã) adg (fiminin mash) dizmãrtati/dizmãrtate (diz-mãr-tá-ti) – (unã cu ***dizmãritatã***) § ***dizmãritari/dizmãritare*** (diz-mã-ri-tá-ri) sf dizmãritãri (diz-mã-ri-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã muljari s-dizparti di bãrbat; dizmãrtari *{ro: acţiunea de a divorţa; divorţ} {fr: action de divorcer; divorce} {en: action of divorcing; divorce}* § ***dizmãrtari/dizmãrtare*** (diz-mãr-tá-ri) sf dizmãrtãri (diz-mãr-tắrĭ) – (unã cu ***dizmãritari***)

mãrit[3] (mã-rítŭ) sm – vedz tu ***mãrit***[2]

mãrit[4] (mã-rítŭ) sn – vedz tu ***mãrit***[2]

mãritari/mãritare (mã-ti-tá-ri) sf – vedz tu ***mãrit***[2]

mãritatã (mã-ri-tá-tã) adg – vedz tu ***mãrit***[2]

mãritish (mã-ri-tíshĭ) sn – vedz tu ***mãrit***[2]

mãritsãri/mãritsãre (mã-ri-tsắ-ri) sf – vedz tu ***mãritsãscu***

mãritsãscu (mã-ri-tsắs-cu) (mi) vb IV mãritsãi (mã-ri-tsắĭ), mãritsam (mã-ri-tsámŭ), mãritsãtã (mã-ri-tsắ-tã), mãritsãri/mãritsãre (mã-ri-tsắ-ri) – li fac lucrili ma lãi di cum suntu *{ro: înrăutăţi} {fr: empirer} {en: worsen, grow worse}* ex: poati pleaga si s-mãritsascã? (si s-facã ma lai di cum easti?) § ***mãritsãt*** (mã-ri-tsắtŭ) adg mãritsãtã (mã-ri-tsắ-tã), mãritsãts (mã-ri-tsắtsĭ), mãritsãti/mãritsãte (mã-ri-tsắ-ti) – tsi easti (faptu s-hibã) ma-arãu di cum easti *{ro: înrăutăţit} {fr: empiré} {en: worsened, grown worse}* § ***mãritsãri/mãritsãre*** (mã-ri-tsắ-ri) sf mãritsãri (mã-ri-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lucrili s-mãritsãscu *{ro: acţiunea de a (se) înrăutăţi; înrăutăţire} {fr: action de s'empirer} {en: action of worsening, of growing worse}*

mãritsãt (mã-ri-tsắtŭ) adg – vedz tu ***mãritsãscu***

mãrlescu (mãr-lés-cu) (mi) vb IV mãrlii (mãr-líĭ), mãrleam (mãr-leámŭ), mãrlitã (mãr-lí-tã), mãrliri/mãrlire (mãr-lí-ri) – l-duc birbeclu (tsaplu) la oai (caprã) tra s-u ncalicã; birbeclu (tsaplu) ncalicã unã oai (caprã); pãrcescu *{ro: mârli, împreuna (berbecul cu oaia, ţapul cu capra)} {fr: béliner, couvrir, s'apparier (en parlant des brebis et des chèvres)} {en: tup, copulate with (ewe, goat)}* ex: oili s-mãrlirã (furã ncãlicati di birbets); un birbec poati s-mãrleadzã (si ncalicã) treidzãts di oi § ***mãrlitã*** (mãr-lí-tã) adgf mãrliti/mãrlite (mãr-lí-ti) – (oaea, capra) tsi fu ncãlicatã di (birbec, tsap); pãrcitã *{ro: mârlită} {fr: bélinée, appariée (en parlant des brebis et des chèvres)} {en: tupped, copulated with (a ram)}* § ***mãrliri/mãrlire*** (mãr-lí-ri) sf mãrliri (mãr-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un birbec mãrleasti unã oai; pãrciri *{ro: acţiunea de a mârli, de a împreuna (berbecul cu oaia, ţapul cu capra); mârlire} {fr: action de béliner, de couvrir, de s'apparier (en parlant des brebis et des chèvres)} {en: action of tupping, of copulating with (ewe, goat)}* § ***mãrliturã*** (mãr-li-tú-rã) sf mãrlituri (mãr-li-túrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-mãrlescu oili (cãprili); chirolu tsi easti si s-mãrleascã oili (cãprili); mãrliri, pãrciri *{ro: mârlire} {fr: appariement} {en: mating}*

mãrliri/mãrlire (mãr-lí-ri) sf – vedz tu ***mãrlescu***

mãrlitã (mãr-lí-tã) adgf – vedz tu ***mãrlescu***

mãrliturã (mãr-li-tú-rã) sf – vedz tu ***mãrlescu***

mãrmãrisescu (mãr-mã-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***marmurã***

mãrmãrisiri/mãrmãrisire (mãr-mã-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***marmurã***

mãrmãrisit (mãr-mã-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***marmurã***

mãrmãritsã (mãr-mã-rí-tsã) sf – vedz tu ***marmurã***

mãrmindu (mãr-mín-du) sm mãrmindzã (mãr-mín-dzã) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mãrmintu***

mãrmintãtor (mãr-min-tã-tórŭ) adg – vedz tu ***murmintu***

mãrmintu (mãr-mín-tu) sn shi sm – vedz tu ***murmintu***

mãrmit (mãr-mítŭ) sm – vedz tu ***murmintu***

mãrmurãsescu (mãr-mu-rã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***marmurã***

mãrmurãsiri/mãrmurãsire (mãr-mu-rã-sí-ri) sf – vedz tu ***marmurã***

mãrmurãsit (mãr-mu-rã-sítŭ) adg – vedz tu ***marmurã***

mãrmurãsit (mãr-mur-sítŭ) adg – vedz tu ***marmurã***

mãrmurisescu (mãr-mu-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***marmurã***

mãrmurisiri/mãrmurisire (mãr-mu-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***marmurã***

mãrmurisit (mãr-mu-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***marmurã***

mãrmursescu (mãr-mur-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***marmurã***

mãrmursiri/mãrmursire (mãr-mur-sí-ri) sf – vedz tu ***marmurã***

mãroi (mã-róĭŭ) sm – vedz tu ***macearoç***

mãrshi/mãrshe (mắr-shi) sf mãrshi (mắr-shi) – truplu a omlui (i a pravdãljei) dupã tsi moari sh-easti ninga ntreg; cufumã, cuhmã, lesh, leshi, psutimi, murtsinã, murtutsinã *{ro: cadavru, hoit}* *{fr: cadavre; charogne}* *{en: cadaver; decaying carcass}* ex: nã mãrshi (lesh) di om vãtãmat; mutrea la mãrsha al Ververa; pisti mãrshi nãsh cãlcarã; nu sculară ninga mãrsha (mortul) din casã; nji si ngusi cu mãrsha; trei mãrshi (cufumi), di cama mushatili eapi, eara teasi mpadi leshi; sã ncãcea ti unã mãrshi (cuhmã, leshi), tsi vrea s-u mpartã § ***mãrshusescu*** (mãr-shĭu-sés-cu) (mi) vb IV mãrshusii (mãr-shĭu-síĭ), mãrshuseam (mãr-shĭu-seámŭ), mãrshusitã (mãr-shĭu-sí-tã), mãrshusiri/mãrshusire (mãr-shĭu-sí-ri) – mi-aruc ca vulturlu pri unã mãrshi; mi-arãseashti s-bãnedz ca corbul cu murtãciunj; (fig: mãrshusescu = (i) bãnedz ca un hãrãmgi, cu lucrul shi paradzlji loats di la altsã; (ii) mi umplu di sãndzi; sãndzinedz) *{ro: se da la un cadavru}* *{fr: s'adonner à la charogne}* *{en: go in for a carcass}* § ***mãrshusit*** (mãr-shĭu-sítŭ) adg mãrshusitã (mãr-shĭu-sí-tã), mãrshusits (mãr-shĭu-sítsĭ), mãrshusiti/mãrshusite (mãr-shĭu-sí-ti) – cari s-ari arcatã ca un vultur piunã mãrshã; cari lu-arãseashti s-bãneadzã cu tsi-lj da unã murtãciuni *{ro: dat la cadavru}* *{fr: adonné à la charogne}* *{en: gone in for a carcass}* ex: intrã mãrshusit (fig: mplin) di sãndzi; ngernã armãnami arãspãnditã, ca nã cupii mãrshusitã (fig: mplinã di sãndzi) § ***mãrshusiri/mãrshusire*** (mãr-shĭu-sí-ri) sf mãrshusiri (mãr-shĭu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-mãrshuseashti *{ro: acţiunea de a se da la un cadavru}* *{fr: action de s'adonner à la charogne}* *{en: action of going in for a carcass}*

mãrshin (mãr-shínŭ) (mi) vb I mãrshinai (mãr-shi-náĭ), mãrshinam (mãr-shi-námŭ), mãrshinatã (mãr-shi-ná-tã), mãrshinari/mãrshinare (mãr-shi-ná-ri) – li-angan (oili) cu shuirarea tra li-adun; li-adun (oili) tra s-li arãescu trã pãshteari; arãescu oili tra s-pascã *{ro: aduna oile pentru a le răsfira la păscut}* *{fr: faire bêler les mouton et, puis, les éparpiller pour paître}* *{en: gather the sheep first and then scatter them to graze}* ex: grits-lji-al Nica s-li mãrshinã (s-li-adunã oili cu shuirarea); aide, Nica, s-li mãrshinj; tsachi tsi-anganã picurarlu shi-lj mãrshinã (lj-arãeashti); s-treacã oili, si s-mãrshinã, pisti groapã eali s-yinã; azghira oili, s-mãrshina (s-aduna) noatinjlji; oili s-mãrshinarã shi shi s-adunarã tuti tu-aumbrã § ***mãrshinedz*** (mãr-shi-nédzŭ) (mi) vb I mãrshinai (mãr-shi-náĭ), mãrshinam (mãr-shi-námŭ), mãrshinatã (mãr-shi-ná-tã), mãrshinari/mãrshinare (mãr-shi-ná-ri) – (unã cu ***mãrshin***) ex: nunj mãrshineadzã oili (nu-nj li mãrshinã, nu-nj li-anganã, nu-nj li-adunã) § ***mãrshinat*** (mãr-shi-nátŭ) adg mãrshinatã (mãr-shi-ná-tã), mãrshinats (mãr-shi-nátsĭ), mãrshinati/mãrshinate (mãr-shi-ná-ti) – (oai) cari easti angãnatã (adunatã) cu shuirarea sh-deapoea arãitã trã pãshteari; (oai) angãnatã, adunatã *{ro: care este chemat prin şuierare; care este răsfirat}* *{fr: (mouton) que l'on a fait bêler}* *{en: (sheep) that has been gathered}* ex: cãprili azghira ca mãrshinati § ***mãrshinari/mãrshinare*** (mãr-shi-ná-ri) sf mãrshinãri (mãr-shinărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-mãrshineadzã oili; angãnari, adunari *{ro: acţiunea de a aduna oile pentru a le răsfira la păscut}* *{fr: action de faire bêler les mouton et, puis, les éparpiller pour paître}* *{en: action of gathering the sheep first and then scattering them to graze}*

mãrshinari/mãrshinare (mãr-shi-ná-ri) sf – vedz tu ***mãrshin***

mãrshinat (mãr-shi-nátŭ) adg – vedz tu ***mãrshin***

mãrshinedz (mãr-shi-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mãrshin***

mãrshusescu (mãr-shĭu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mãrshi***

mãrshusiri/mãrshusire (mãr-shĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***mãrshi***

mãrshusit (mãr-shĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***mãrshi***

mãrsinari/mãrsinare (mãr-si-ná-ri) sf – vedz tu ***marsin***

mãrsinat (mãr-si-nátŭ) adg – vedz tu ***marsin***

mãrsineatsã (mãr-si-neá-tsã) sf – vedz tu ***marsin***

mãrsinedz (mãr-si-nédzŭ) vb I – vedz tu ***marsin***

mãrtari/mãrtare (mãt-tá-ri) sf – vedz tu ***mãrit***[2]

mãrtatã (mãr-tá-tã) adg – vedz tu ***mãrit***[2]

mãrtãtoari/mãrtãtoare (mãr-tã-toá-ri) adg – vedz tu ***mãrit***[2]

mãrtãtor (mãr-tã-tórŭ) adg – vedz tu ***mãrit***[2]

mãrtii/mãrtie (mãr-tí-i) sf – vedz tu ***amãrtii***

mãrtios (mãr-ti-ósŭ) adg – vedz tu ***amãrtii***

mãrtirii/mãrtirie (mãr-ti-rí-i) sf – vedz tu ***martir***[1]

mãrtirilji/mãrtirilje (mãr-ti-rí-lji) sf – vedz tu ***martir***[1]

mãrtirisescu[1] (mãr-ti-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***martir***[1]

mãrtirisescu[2] (mãr-ti-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***martir***[2]

mãrtirisiri[1]***/mãrtirisire*** (mãr-ti-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***martir***[1]

mãrtirisiri[2]***/mãrtirisire*** (mãr-ti-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***martir***[2]

mãrtirisit[1] (mãr-ti-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***martir***[1]

mãrtirisit[2] (mãr-ti-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***martir***[2]

mãrtirsescu (mãr-tir-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***martir***[1]

mãrtirsiri/mãrtirsire (mãr-tir-sí-ri) sf – vedz tu ***martir***[1]

mãrtirsit (mãr-tir-sítŭ) adg – vedz tu ***martir***[1]

mãrturii/mãrturie (mãr-tu-rí-i) sf – vedz tu ***martir***[1]

mãrturisescu[1] (mãr-tu-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***martir***[1]

mãrturisescu[2] (mãr-tu-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***amãrtii***

mãrturisiri[1]***/mãrturisire*** (mãr-tu-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***martir***[1]

mãrturisiri[2]***/mãrturisire*** (mãr-tu-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***amãrtii***

mãrturisit[1] (mãr-tu-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***martir***[1]

mãrturisit[2] (mãr-tu-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***amãrtii***

mãrulã (mã-rú-lã) sf mãruli/mãrule (mã-rú-li) – fructul di chin (brad, mãniclju, etc.); cuculici, cucuci, aroabulã, aroabã *{ro: con (de brad, pin, etc.)}* *{fr: cône (de pin, sapin, etc.)}* *{en: (pine, spruce, fir, etc.) cone}* ex: ca si scoatim pãnea a mãrulilor li ncãldzãm niheamã shi atumtsea frãndzãli s-disfac shi dit cati frãndzã cad cãti doi sãmburi

mãrulj (mã-rúljĭŭ) sn – vedz tu ***mãrulji***

mãruljã (mã-rú-ljã) sf pl(?) – vedz tu ***mãgulã***

mãrulji/mãrulje (mã-rú-lji) sf mãrulji/mãrulje (mã-rú-lji) – unã soi di plantã (earbã) criscutã tu grãdinã, cu frãndzili mãri tsi s-mãcã freshchi (ca sãlatã) amisticatã cu untulemnu shi puscã; mãrulj, sãlatã *{ro: marulă, lăptucă}* *{fr: laitue romaine, salade}* *{en: lettuce}* ex: acumpãrã mãrulji m pãzari di featsi sãlatã trã tsinã; featsim sãlatã dit mãrulji uvreascã § ***mãrulj*** (mã-rúljĭŭ) sn mãrulji/mãrulje (mã-rú-lji) – (unã cu ***mãrulji***)

mãrunã (mã-rú-nã) sf mãruni/mãrune (mã-rú-ni) shi mãrunj (mã-rúnjĭ) – 1: stranj di muljari; 2: zãvon di nveastã nauã; 3: cusitsã di featã acãtsati deavãrliga di cap; 4: ciulii di per (ma lungu sh-ma tufos) di pi frãmtea i creashtitlu-a caplui di tsap, ficior, etc.; 5: lao; tufã di arburi; (expr: unã mãrunã di... = unã multimi, unã grãmadã di...) *{ro: îmbrăcăminte de femeie; voal de mireasă; cosiţe învârtite în jurul capului; moţ de păr mai lung deasupra frunţii de ţap, băiat, etc.; mulţime, tufiş}* *{fr: habit de femme; voile de nouvelle mariée; tresses d'une femme fixées autour de sa tête; foule, fourré}* *{en: women dress; bride veil; tuft of hair above the forehead of a he-goat or a boy; crowd, thicket}* ex: ts-bãgash giuplu shi mãruna (vlashca, zãvonlu); vitsina ndreaptã cu dramna sh-cu mãruna (vlashca); unã mãrunã (expr: grãmadã, multimi) ntreagã eara arãsturnatã, fidãnj cu trupurli lundzi sh-mushati

mãryescu (mãr-yés-cu) (mi) vb IV mãryii (mãr-yíĭ), mãryeam (mãr-yeámŭ), mãryitã (mãr-yí-tã), mãryiri/mãryire (mãr-yí-ri) – ncarcu, murdãripsescu, lichisescu, lãvãshescu, lãvushescu, putusescu, dãmcusescu, lirusescu, smãryescu, chicusescu, chic, sufrusescu (un stranj) *{ro: murdări}* *{fr: salir, souiller}* *{en: dirty, soil}* ex: dintsãlj s-mãryescu (lãescu, lirusescu); nu ti mãryea (ncãrca); s-mãryi (si ncãrcã; icã, s-featsi tut sufri) stranjlu § ***mãryit*** (mãr-yítŭ) adg mãryitã (mãr-yí-tã), mãryits (mãr-yítsĭ), mãryiti/mãryite (mãr-yí-ti) – ncãrcat, dãmcusit, chicat, lichisit, lãvãshit, lãvushit, putusit, lirusit, smãryit, murdãripsit, sufrusit *{ro: murdărit}* *{fr: sali, souillé}* *{en: soiled}* ex: mãryit (murdãripsit) di avinaticlu vãtãmat § ***mãryiri/mãryire*** (mãr-yí-ri) sf mãryiri (mãr-yírĭ) – atsea tsi s-fatsi

cãndu s-murdãripseashti tsiva; ncãrcari, dãmcusiri, chicari, lichisiri, lãvãshiri, lãvushiri, putusiri, lirusiri, smãryiri, murdãripsiri, sufrusiri *{ro: acţiunea de a murdări; murdărire} {fr: action de salir, de souiller} {en: action of soiling}* § ***mãrghescu*** (mãr-ghés-cu) (mi) vb IV mãrghii (mãr-ghíĭ), mãrgheam (mãr-gheámŭ), mãrghitã (mãr-ghí-tã), mãrghiri/mãrghire (mãr-ghí-ri) – (unã cu ***mãryescu***) § ***mãrghit*** (mãr-ghítŭ) adg mãrghitã (mãr-ghí-tã), mãrghits (mãr-ghítsĭ), mãrghiti/mãrghite (mãr-ghí-ti) – (unã cu ***mãryit***) ex: stranjli tuti li ari mãrghiti (sufrusiti, nu-lj sta ghini) § ***mãrghiri/mãrghire*** (mãr-ghí-ri) sf mãrghiri (mãr-ghírĭ) – (unã cu ***mãryiri***) § ***mãrghisescu*** (mãr-ghi-sés-cu) (mi) vb IV mãrghisii (mãr-ghi-síĭ), mãrghiseam (mãr-ghi-seámŭ), mãrghisitã (mãr-ghi-sí-tã), mãrghisiri/mãrghisire (mãr-ghi-sí-ri) – (unã cu ***mãryescu***) ex: lji si mãrghisirã (sufrusirã, ncãrcarã) stranjli; s-avea mãrghisitã (ncãrcatã) giuplu di untulemnu § ***mãrghisit*** (mãr-ghi-sítŭ) adg mãrghisitã (mãr-ghi-sí-tã), mãrghisits (mãr-ghi-sítsĭ), mãrghisiti/mãrghisite (mãr-ghi-sí-ti) – (unã cu ***mãryit***) § ***mãrghisiri/mãrghisire*** (mãr-ghi-sí-ri) sf mãrghisiri (mãr-ghi-sírĭ) – (unã cu ***mãryiri***)

mãryiri/mãryire (mãr-yí-ri) sf – vedz tu ***mãryescu***

mãryit (mãr-yítŭ) adg – vedz tu ***mãryescu***

mã-sa (mắ-sa) sf – vedz tu ***mumã***

mãsandrã (mã-sán-drã) sf – vedz tu ***misandrã***

mãsat (mã-sátŭ) sn mãsati/mãsate (mã-sá-ti) – hãlati di cilichi (ca unã limã i cumatã d cilichi) cu cari omlu (hãsaplu) shi nturyiseashti cutsutlu; mãsati, arbinã *{ro: masat} {fr: outil d'acier à aiguiser} {en: tool for sharpening knives}* ex: hãsaplu sh-ari mãsatlu-a lui § ***mãsati/mãsate*** (mã-sá-ti) sf mãsãts (mã-sắtsĭ) – (unã cu ***mãsat***)

mãsati/mãsate (mã-sá-ti) sf – vedz tu ***mãsat***

mãscã (mãs-cắ) sm – vedz tu ***mãtscã***

mãscãlidã (mãs-cã-lí-dã) sf – vedz tu ***mãscãrã***

mãscãlidhã (mãs-cã-lí-dhã) sf mãscãlidz (mãs-cã-lídzĭ) – unã cu ***mãscãlidã***

mãscãrã (mãs-cã-rắ) sm, sf, adg mãscãroanji/mãscãroanje (mãs-cã-roá-nji), mãscãradz (mãs-cã-rádzĭ), mãscãroanji/mãscãroanje (mãs-cã-roá-nji) – om tsi ahãrzeashti ca lumea sã sh-arãdã di el, sã-sh facã pezã; tsi easti caraghios shi fatsi lumea s-arãdã; om tsi fatsi lucri uruti sh-arushinoasi ishiti dit arada-a lumiljei; om tsi nu-ari arshini; caraghios *{ro: mascara, ridicol, grotesc} {fr: ridicule, déshonoré, grotesque} {en: ridiculous, dishonorable, grotesque}* ex: mãscãroanja a lumiljei; sh-mini escu mãscãrã, dzãtsea un, ma mãscãrã ca el nu s-ari vidzutã; macã poati mãscãrãlu a hoarãljei, si-lj lja oara § ***mãscãrlichi/mãscãrliche*** (mãs-cãr-lí-chi) sf mãscãrlichi (mãs-cãr-líchĭ) – lucru arushinos sh-urut (adrat di-aradã di-un mãscãrã); zboarã arushinoasi; angiurãturi uruti; mãscãrlãchi, mãscãrilji, mãscãrii *{ro: obscenitate} {fr: obscénité} {en: obcenity}* § ***mãscãrlãchi/mãscãrlãche*** (mãs-cãr-lắ-chi) sf mãscãrlãchi (mãs-cãr-lắchĭ) – (unã cu ***mãscãrlichi***) ex: ahtari mãscãrlãchi (lucru-arushinos) pãnã adz nu am vidzutã § ***mãscãrilji/mãscãrilje*** (mãs-cã-rí-lji) sf mãscãrilj (mãs-cã-ríljĭ) – (unã cu ***mãscãrlichi***) § ***mãscãrii/mãscãrie*** (mãs-cã-rí-i) sf mãscãrii (mãs-cã-ríĭ) – (unã cu ***mãscãrlichi***) ex: ahãti mãscãrii (zboarã slabi sh-arushinoasi) lj-es din gurã cã nj-easti agunos sã zburãscu cu el § ***mãscãripsescu*** (mãs-cã-rip-sés-cu) (mi) vb IV mãscãripsii (mãs-cã-rip-síĭ), mãscãripseam (mãs-cã-rip-seámŭ), mãscãripsitã (mãs-cã-rip-sí-tã), mãscãripsiri/mãscãripsire (mãs-cã-rip-sí-ri) – lu-aurlu pri cariva sh-lu bag dinãpoi cu zboarã arushinoasi; l-fac di-arshini pri cariva nãintea-a lumiljei; lu-angiur shi-l fac di doi paradz; l-fac mãscãrã; (expr: mãscãripsescu unã muljari = l-ljau tinjia, u-arushinedz, mi bag tu-ashtirnut cu nãsã) *{ro: dezonora, ridiculiza} {fr: déshonorer, rendre grotesque} {en: dishonor}* ex: u mãscãripsi (u-arushinã, lj-lo tinja), mãrata featã § ***mãscãripsit*** (mãs-cã-rip-sítŭ) adg mãscãripsitã (mãs-cã-rip-sí-tã), mãscãripsits (mãs-cã-rip-sítsĭ), mãscãripsiti/mãscãripsite (mãs-cã-rip-sí-ti) – tsi easti faptu di-arshini sh-di pezã ãn fatsa-a lumiljei; tsi easti arushinat; tsi-lj s-ari dzãsã zboarã arushinoasi; tsi easti aurlat shi ngiurat *{ro: dezonorat, ridiculizat} {fr: déshonoré} {en: dishonored}* § ***mãscãripsiri/mãscãripsire*** (mãs-cã-rip-sí-ri) sf mãscãripsiri (mãs-cã-rip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti mãscãripsit *{ro: acţiunea de a dezonora, de a ridiculiza; dezonorare, ridiculizare} {fr: action de déshonorer, de rendre grotesque} {en: action of dishonoring}* § ***mãscãridã*** (mãs-cã-rí-dã) sf mãscãridz (mãs-cã-rídzĭ) – un tsi nu easti nviscut cu stranji di-aradã ca tutã dunjaea ma cu stranji caraghioasi *{ro: îmbrăcat ca un caraghios} {fr: quelqu'un habillé comme un bouffon} {en: somebody dressed ridiculously}* § ***mãscãlidã*** (mãs-cã-lí-dã) sf mãscãlidz (mãs-cã-lídzĭ) – (unã cu ***mãscãridã***) ex: am mi ljau mini dupã mãscãlidã

mãscãridã (mãs-cã-rí-dã) sf – vedz tu ***mãscãrã***

mãscãrii/mãscãrie (mãs-cã-rí-i) sf – vedz tu ***mãscãrã***

mãscãrilji/mãscãrilje (mãs-cã-rí-lji) sf – vedz tu ***mãscãrã***

mãscãripsescu (mãs-cã-rip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mãscãrã***

mãscãripsiri/mãscãripsire (mãs-cã-rip-sí-ri) sf – vedz tu ***mãscãrã***

mãscãripsit (mãs-cã-rip-sítŭ) adg – vedz tu ***mãscãrã***

mãscãrlãchi/mãscãrlãche (mãs-cãr-lắ-chi) sf – vedz tu ***mãscãrã***

mãscãrlichi/mãscãrliche (mãs-cãr-lí-chi) sf – vedz tu ***mãscãrã***

mãscurescu (mãs-cu-rés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mascur***[1]

mãscuriri/mãscurire (mãs-cu-rí-ri) sf – vedz tu ***mascur***[1]

mãscurit (mãs-cu-rítŭ) adg – vedz tu ***mascur***[1]

mãseaua di minti sf – vedz tu ***mãseauã***[1]

mãseauã[1] (mã-seá-ũã) sf mãsei (mã-séĭ) – un dinti ma mari cari s-aflã di-unã parti sh-di-alantã a gurãljei (la mardzinea-a aradãljei di dintsã), cu cari s-chiseadzã shi s-ciumuleashti mãcarea; dinti; (expr: 1: ***mãseaua di minti*** = unã di patruli mãsei tsi es dip tu soni (cãtã tu ilichia di 15-20 anj, poati sh-cama amãnat), tu coada-a alãntor mãsei; streapitã; 2: ni tu mãseauã nu-nj intrã = easti multu putsãn) *{ro: măsea} {fr: dent molaire, grosse dent} {en: molar (tooth)}* ex: mi doari mãseaua; nj-intrã tsiva tu mãseauã di mi doari; avets sh-altã? c-atsea ne tu mãseauã nu-nj intrã (expr: atsea easti multu putsãnã); cãrvealja ne tu mãseauã nu lj-intrã (expr: eara dip putsãnã); limba n gurã u-anvãrteshti, la mãseaua tsi ti doari

mãseauã[2] (mã-seá-ũã) sf mãsei (mã-séĭ) – unã earbã-arauã (jumearã), cu truplu-analtu, cu lilici galbini (tsi-aspun dealungalui shi ndauã vini murni) dit cari si scoati unã yitrii cunuscutã cu numa di "atropinã" *{ro: măselariţă} {fr: jusquiame} {en: henbane, hog's bean}* ex: cãndu ti dor mãseili, bagã-lã mãseauã

mãsh (mắshĭ) adv – vedz tu ***mash***

mãshãronj (mã-shã-rónjĭŭ) sm – vedz tu ***mushuronj***[1]

mãshcari[1]***/mãshcare*** (mãsh-cá-ri) sf – vedz tu ***mãshcu***

mãshcari[2]***/mãshcare*** (mãsh-cá-ri) sf – vedz tu ***mãshcu***

mãshcat (mãsh-cátŭ) adg – vedz tu ***mãshcu***

mãshcãliti/mãshcãlite (mãsh-cã-lí-ti) sf pl – gãitãnj aroshi cusuti di cãndushi *{ro: găitan roşiu cusut pe "căndushi"} {fr: ganse de couleur rouge qu'on coud au vêtement appelé "cãndushi"} {en: red braid sawn on a clothing called "cãndushi"}*

mãshcãturari/mãshcãturare (mãsh-cã-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***mãshcu***

mãshcãturat (mãsh-cã-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***mãshcu***

mãshcãturã (mãsh-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***mãshcu***

mãshcãturedz (mãsh-cã-tu-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mãshcu***

mãshcãturicã (mãsh-cã-tú-ri-cã) sf – vedz tu ***mãshcu***

mãshcu (mắsh-cu) (mi) vb I mãshcai (mãsh-cáĭ), mãshcam (mãsh-cámŭ), mãshcatã (mãsh-cá-tã), mãshcari/mãshcare (mãsh-cá-ri) – arup cu gura unã cumatã dit un lucru tsi s-mãcã (di-aradã, tra s-lu mãc); acats cu dintsãlj sh-lji strãngu tra s-disic tsiva (s-dinjic, s-ameastic, s-lj-aduc dureari a unui, s-lji scot sãndzi, etc.); mushcu, mursic; (fig: 1: mi mãshcã = nj-pari-arãu, mi fac pishman, mi tunusescu, mitãnjusescu; expr: 2: nj-mãshcu limba = fac un copus tra s-nu dzãc tsiva; nu dzãc tsiva, cã nu voi s-aspun tsi minduescu, tac; 3: mãshcã-ts nãrli = fudz di-aoa, s-ti lja neclu; 4: nj-mãshcu mãnjli = nj-yini multã zori; 5: el mãshcã loclu (tsara) = cadi pliguit mpadi (mortu, vãtãmat); 6: nj-mãshcu budzãli (mi mãshcu) di-arshini

= mi-arushinedz multu; 7: mi mãshcã sharpili = cad pri mari cripãri, taxirãts; 8: mi mãshcã pãntica, buriclu = mi doari pãntica, canda mi mãshcã tsiva tu pãnticã) *{ro: muşca} {fr: mordre} {en: bite}* ex: ornjili tuti va mãshcã di mini; nã nipãrticã si ndridzea s-mãshcã amirãlu; mãshcã-ts limba (expr: tats, nu dzã ahtãri zboarã); s-dutsea shi sh-mãshca mãnjli di inati (expr: lj-yinea multã zori); tsã lj-arucutea mpadi di mãshca loclu (expr: tsã-lj fãtsea si s-arucuteascã mortsã mpadi pri loc); mi mãshcai (fig: mi feci pishman, mi tunusii) tr-atseali tsi dzãsh; s-mãshcarã di-arshini (expr: s-arushinarã multu); apãrnji s-u mãshcã buriclu (expr: s-u doarã pãntica); sharpi lai lu-ari mãshcatã (expr: easti multu cripat, cãdzu tu mãri taxirãts) § ***mãshcat*** (mãsh-cátũ) adg mãshcatã (mãsh-cá-tã), mãshcats (mãsh-cátsĭ), mãshcati/mãshcate (mãsh-cá-ti) – tsi fu acãtsat shi stres cu dintsãlj tra s-hibã faptu sã-l doarã (s-hibã mãcat, s-hibã disicat, etc.); mushcat, mursicat *{ro: muşcat} {fr: mordu} {en: bitten}* ex: di lupoanji, arãu mãshcat § ***mãshcari[1]/mãshcare*** (mãsh-cá-ri) sf mãshcãri (mãsh-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-mãshcã tsiva; mushcari, mursicari *{ro: acţiunea de a muşca} {fr: action de mordre} {en: action of biting}* ex: greauã mãshcari-lj fatsi cãnili § ***mãshcari[2]/mãshcare*** (mãsh-cá-ri) sf mãshcãri (mãsh-cắrĭ) – dureari yii shi tãljitoasã tsi ti-agudeashti iuva tu trup, dinãcali, ca unã sulã; giunglju, sulã, pundziri, amurtsãt, stihiptu, ntsãpãturã *{ro: junghi} {fr: douleur soudaine et violente en un point du corps} {en: short and sharp pain in some part of the body}* ex: easti lãndzitã, ari mãshcari (amurtsãt, giunglju) § ***mushcu[1]*** (músh-cu) (mi) vb I mushcai (mush-cáĭ), mushcam (mush-cámŭ), mushcatã (mush-cá-tã), mushcari/mushcare (mush-cá-ri) – (unã cu ***mãshcu***) ex: s-nji mushcu mãnjli; giunarlji cãdzuts mushca tsara (expr: murea turculinda-si pri tsarã); cãnili aestu mi mushcã; mushcai un mer; mi mushcã sharpili (expr: cãdzui pri mãri cripãri, taxirãts); mi mushcã pãntica (expr: mi doari pãntica) § ***mushcat*** (mush-cátũ) adg mushcatã (mush-cá-tã), mushcats (mush-cátsĭ), mushcati/mushcate (mush-cá-ti) – (unã cu ***mãshcat***) ex: l-vidzui cã eara ca mushcat di sharpi (expr: multu cripat) § ***mushcari[1]/mushcare*** (mush-cá-ri) sf mushcãri (mush-cắrĭ) – (unã cu ***mãshcari[1]***) ex: unã mushcari di mer shi ocljilj acãtsarã sã-lj yinã; more, mushcari tsi-lj feci! § ***mushcari[2]/mushcare*** (mush-cá-ri) sf mushcãri (mush-cắrĭ) – (unã cu ***mãshcari[2]***) § ***mãshcãturã*** (mãsh-cã-tú-rã) sf mãshcãturi (mãsh-cã-túrĭ) – cumata tsi pot s-arup dit un lucru (tsi s-mãcã) cãndu-l mãshcu cu dintsãlj; tutã mãcarea tsi poati si s-bagã nãoarã n gurã, si s-measticã shi si sã ngljitã; arana tsi armãni pi truplu-a unui dupã tsi easti mãshcat (di cãni, mushconj, etc.); soia cu cari sh-bagã cariva dintsãlj tra s-mãshcã; durearea tsi-aduchescu cãndu mi mãshcã (mi ntsapã) tsiva; mushcãturã; (fig: 1: mãshcãturã = (i) cumatã njicã cãt unã mãshcãturã, cumãticã; (ii) (easti) njic, putsãn, cãt unã mãshcãturã; expr: 2: nu bag mãshcãturã n gurã = nu mãc tsiva, stau agiun; 3: tri unã mãshcãturã di pãni = (lucra) tri dip tsiva, tri cãt s-bãneadzã; 4: nu-nj si bagã n gurã, mãshcãturã di pãni = nu pot s-mãc di nvirinat tsi hiu; hiu multu nvirinat) *{ro: îmbucãturã} {fr: bouchée, morceau} {en: mouthful, piece (of food)}* ex: tãlja sh-arca cãti nã mãshcãturã di pãni; mãcã nã mãshcãturã di pãni sh-un picurar; ti ari cãt nã mãshcãturã (fig: njic, putsãn, cãt unã mãshcãturã); mari mãshcãturã shi amaneti lj-avem ficiorlji; u featsirã mãshcãturi, mãshcãturi (fig: cumãts, cumãtits); loai nã mãshcãturã (cumatã njicã) di pãni; s-fure un di fratslji ma mãri, va-l mãc, unã mãshcãturã va-l fac; sãrglji s-lu ngljitã, ca nã mãshcãturã § ***mushcãturã*** (mush-cã-tú-rã) sf mushcãturi (mush-cã-túrĭ) – (unã cu ***mãshcãturã***) ex: lj-adrai tuts mushcãturi (fig: cumãts); pãngãnã easti mushcãtura di soaric; loai nã mushcãturã di pãni ca s-nji frãngu foamea; mushcãturã nu bãgai tu gurã (expr: nu mãcai dip tsiva) § ***mãshcãturicã*** (mãsh-cã-tu-rí-cã) sf mãshcãturits (mãsh-cã-tu-rítsĭ) – mãshcãturã njicã *{ro: îmbucãturã micã} {fr: petite bouchée} {en: small mouthful}* ex: s-ti-aflarim tini dinãinti, nã mãshcãturicã va ti fac § ***mursic*** (múr-sicŭ) (mi) vb I mursicai (mur-si-cáĭ), mursicam (mur-si-cámŭ), mursicatã (mur-si-cá-tã), mursicari/mursicare (mur-si-cá-ri) – (unã cu ***mãshcu***) § ***mursicat*** (mur-si-cátũ) adg mursicatã (mur-si-cá-tã), mursicats (mur-si-cátsĭ), mursicati/mursicate (mur-si-cá-ti) – (unã cu ***mãshcat***) § ***mursicari/mursicare*** (mur-si-cá-ri) sf mursicãri (mur-si-cắrĭ) – (unã cu ***mãshcari[1]***) ex: yeatsa tsi s-nu aibã shi tsiva pidipsiri sh-mursicari, nu ari trã videari (nu ari tu lumi) § ***mãshcãturedz*** (mãsh-cã-tu-rédzŭ) (mi) vb I mãshcãturai (mãsh-cã-tu-ráĭ), mãshcãturam (mãsh-cã-tu-rámŭ), mãshcãturatã (mãsh-cã-tu-rá-tã), mãshcãturari/mãshcãturare (mãsh-cã-tu-rá-ri) – bag mãcari n gurã sh-u mãc; u ngljit cu agunjii mãcarea din gurã; l-fac un lucru cumãts; mbuc, mãc, cumãtisescu; (fig: mi mãshcãturedz = (i) mi dishiledz, mi fac cumãts; (ii) nj-ljau zverca, li cãrtsãnescu di iuva) *{ro: îmbuca, îmbucãtãţi} {fr: emboucher, manger; morceler} {en: gobble up, break up into pieces}* ex: mãshcãturats (mãcats) shi sculats-vã; nã mãshcãturãm (fig: nã dishilãm, nã misucupsim) cu binetslji di cãpestru; noi nã mãshcãturam ninga; s-frãmsi shi s-mãshcãturã (s-featsi cumãts, fudzi, sh-lo zverca) lamnja di-aclo; fudz di-aoa, mãshcãtureadzã-ti (cãrtsãnea-li, lja-ts zverca di-aoa, s-ti lja neclu) § ***mãshcãturat*** (mãsh-cã-tu-rátũ) adg mãshcãturatã (mãsh-cã-tu-rá-tã), mãshcãturats (mãsh-cã-tu-rátsĭ), mãshcãturati/mãshcãturate (mãsh-cã-tu-rá-ti) – tsi easti bãgat ãn gurã; tsi easti mãcat; mbucat, mãcat *{ro: îmbucat, îmbucãtãţit, mâncat} {fr: embouché, mangé; morcelé} {en: gobbled up; broken up into pieces}* § ***mãshcãturari/mãshcãturare*** (mãsh-cã-tu-rá-ri) sf mãshcãturãri (mãsh-cã-tu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ambucã tsiva, mbucari, mãcari *{ro: acţiunea de a îmbuca, de a îmbucãtãţi; îmbucare; îmbucãtãţire} {fr: action d'emboucher, de mettre en morceaux} {en: action of gobbling up; of breaking into pieces}*

mãshe (mã-shé) sm – vedz tu ***mashi***

mãshitsã (mã-shí-tsã) sf – vedz tu ***mãnã***

mãshmulã (mãsh-mú-lã) adg – vedz tu ***mushmuljeu***

mãshotã (mã-shĭó-tã) sf – vedz tu ***mãnã***

mãshtinari/mãshtinare (mãsh-ti-ná-ri) sf – vedz tu ***mushtinedz***

mãshtinat (mãsh-ti-nátũ) adg – vedz tu ***mushtinedz***

mãshtinedz (mãsh-ti-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mushtinedz***

mãsidã (mã-sí-dã) sf mãsidz (mã-sídzĭ) – aradã (linii, cijdii) di pi fatsa-a omlui tsi-u fatsi s-aspunã ahoryea di alti fãts; aradã cari, deadun cu alti arãdz di pi fatsã, da unã vidzutã (un ceahre) a mastiljei di om; misidã, njisidã *{ro: trãsãturã de faţã} {fr: trait de visage} {en: face traits, feature}* ex: pi mãsidzli a fatsãljei videa atsea sirinãtati § ***misidã*** (mi-sí-dã) sf misidz (mi-sídzĭ) – (unã cu ***mãsidã***) § ***njisidã*** (nji-sí-dã) sf njisidz (nji-sídzĭ) – (unã cu ***mãsidã***)

mãsidhã (mã-sí-dhã) sf mãsidz (mã-sídzĭ) – unã cu ***mãsidã***

mãsinat (mã-si-nátũ) adg – vedz tu ***masin***

mãslati/mãslate (mãs-lá-ti) sf mãslãts (mãs-lắtsĭ) – zboarã, hãbãri sh-nali dit unã muabeti; zburãri multi sh-di tuti; muabeti, zburãri, zbor *{ro: vorbã, discuţie} {fr: question, cas, parole, entretien, verbiage} {en: question, words, discussion, wordiness}* ex: nu para u fatsi tu mãslati (nu para u-adutsi tu zbor, tu muabeti); trã nãsh s-fãtsea mãslatea (eara zborlu, s-fãtsea muabetea); omlu aestu ari multi mãslãts (ari multi zboarã, zburashti multi sh-di tuti)

mãsnari/mãsnare (mãs-ná-ri) sf – vedz tu ***matsin***

mãsnat (mãs-nátũ) adg – vedz tu ***matsin***

mãsnjeu (mãs-njĭéŭ) sm – vedz tu ***masin***

mãsticari/mãsticare (mãs-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***meastic[2]***

mãsticat (mãs-ti-cátũ) adg – vedz tu ***meastic[2]***

mãsticã (mãs-tí-cã) sf mãstits (mãs-títsĭ) – 1: ritsinã traptã dit un arburi njic tsi creashti cãtã tu locurli di Liban; 2: unã soi di-arãchii tu cari s-bagã mãstica (ritsina) dit aestu arburi tra s-lji da unã nustimadã arisitã; mãstihã, masticã *{ro: masticã} {fr: mastic de lantisque; eau-de-vie parfumée avec la résine du lantisque} {en: mastic resin; liquor flavored with mastic resin and aniseed}* ex: dultsi di (dultseami cu) mãsticã § ***mãstihã*** (mãs-tí-hã) sf mãstihi (mãs-tíhĭ) – (unã cu ***mãsticã***) ex: dã-nj nã mãstihã (arãchii) s-beau § ***masticã*** (mas-tí-cã) sf pl(?) – unã soi di-arãchii tu cari s-bagã mãstica (ritsina) dit un arburi njic tsi creashti cãtã tu locurli di Liban tra s-lji da unã nustimadã arisitã; mãsticã, mãstihã *{ro: masticã} {fr: eau-de-vie*

parfumée avec la résine du lantisque} {en: liquor flavored with mastic resin and aniseed} ex: scoati s-bem unã masticã § ***mãstihi/mãstihe*** (mãs-tí-hi) sf mãstihi (mãs-tíhĭ) – lugurii tsi sh-adutsi cu lasticlu (multi ori scoasã dit ritsina traptã dit arburi), cari s-bagã n gurã tra si s-measticã shi s-lã treacã oara-a oaminjlor *{ro: gumă de mestecat} {fr: gomme a mâcher} {en: chewing gum}*

mãstihã (mãs-tí-hã) sf – vedz tu ***mãsticã***

mãstihi/mãstihe (mãs-tí-hi) sf – vedz tu ***mãsticã*** icã ***meastic***[2]

mãstrãpã (mãs-trã-pã) sm mãstrãpadz (mãs-trã-pádzĭ) – cupã (scafã, yilii, chelchi, putir, etc.) cu cari s-bea apã (lapti, yin, etc.) *{ro: cană, cupă} {fr: coupe à boire} {en: cup, glass}* ex: avea un mãstrãpã di-asimi pri measã; cu mãstrãpãlu tu mãnã; lji scosh sh-un mãstrãpã di yin

mãsturici (mãs-tu-rícĭŭ) sm – vedz tu ***mastur***

mãsturii/mãsturie (mãs-tu-rí-i) sf – vedz tu ***mastur***

mãsturilji/mãsturilje (mãs-tu-rí-lji) sf – vedz tu ***mastur***

mãsturipsescu (mãs-tu-rip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***mastur***

mãsturipsiri/mãsturipsire (mãs-tu-rip-sí-ri) sf – vedz tu ***mastur***

mãsturipsit (mãs-tu-rip-sítŭ) adg – vedz tu ***mastur***

mãsturlichi/mãsturliche (mãs-tur-lí-chi) sf – vedz tu ***mastur***

mãsur (mã-súrŭ) sn mãsuri/mãsure (mã-sú-ri) – njic chelindru (di-aradã di lemnu, metal, plastic) deavãrliga di cari si-anvãrteashti un hir lungu di lãnã, mitasi, metal, etc.; cãrulj, cotcã *{ro: mosor, bobină} {fr: bobine, fuseau, roquetin} {en: spool, reel, bobbin}*

mã-ta (mã-ta) sf – vedz tu ***mumã***

mãtafi/mãtafe (mã-tá-fi) sf – vedz tu ***mutafi***

mãtasi/mãtase (mã-tá-si) sf mãtãsi (mã-tãsĭ) shi mãtãsuri (mã-tã-surĭ) – hirili scoasi dit un cuculj tu cari s-aflã ncljis yermul di mãtasi (budinlu), dupã tsi easti lunjidã (bubã) sh-nãinti ca si s-facã flitur) sh-dit cari s-fatsi unã pãndzã mushatã sh-vãrtoasã trã zãvoani, cãmesh, fustãnj, etc.; mitasi, mitaxi, sirmã, santa-crutã, brãsimi, brisimi, brishimi, ibrãsimi, ibrishimi, burun-gicã, burungichi, gron; (expr: mãtasi; yermu di mãtasi; simin-tsã di mãtasi = insectã (yeatsã, rimã) cari, dupã tsi easi dit ou shi bãneadzã un chiro ca lunjidã, sã ncljidi tu-un cuculj faptu dit hiri di mitasi; budin) *{ro: mătase} {fr: soie} {en: silk}* ex: poala-lj di mãtasi; ntsirnat hiu cu sitã di mãtasi; tora ti Pashti sh-featsi nã fustani di mãtasi; va s-bag estan mãtasi (expr: yer-nji di mãtasi); eara sh-un cal cu perlu ca mãtasea § ***mitasi/mi-tase*** (mi-tá-si) sf mitãsi (mi-tãsĭ) shi mitãsuri (mi-tã-surĭ) – (unã cu ***mãtasi***) ex: li mbairã tu-un hir di mitasi; nvitsatã di pri bumbacuri shi di pri mitãsuri § ***mitaxi/mitase*** (mi-tác-si) sf mitãxi (mi-tãc-si) shi mitãxuri (mi-tãc-surĭ) – (unã cu ***mãtasi***) § ***mãtãsos*** (mã-tã-sósŭ) adg mãtãsoasã (mã-tã-soá-sã), mãtã-sosh (mã-tã-sóshĭ), mãtãsoasi/mãtãsoase (mã-tã-soá-si) – tsi sh-u-adutsi cu mãtasea; tsi easti faptu di mãtasi; ca mãtasi *{ro: mătăsos} {fr: de soie, comme la soie} {en: like silk, of silk}* ex: ari perlu mãtãsos; lãna arudã ari hirlu mãtãsos

mãtãrac (mã-tã-rácŭ) sn – vedz tu ***mãtãrã***

mãtãrã (mã-tã-rã) sm mãtãradz (mã-tã-rádzĭ) – vas di tiniche cu cari si scoati apa i dzãrlu dit cãzani; vas ti tsãneari i purtari lucri ti beari la measã (apã, yin, etc.); mãtãrac, mãtrac, bucal, bucali, bujan, bujanã, cutrov, cãtruvã, cãrafã, garafã *{ro: cană, bidon} {fr: bidon, broc ou flacon de cuir, de bois ou de fer blanc dans lequel les voyageurs mettent de l'eau} {en: decanter, pitcher, jug}* § ***mãtãrac*** (mã-tã-rácŭ) sn mãtãra-tsi/mãtãratse (mã-tã-rá-tsi) – (unã cu ***mãtãrã***) § ***mãtrac*** (mã-trácŭ) sn mãtratsi/mãtratse (mã-trá-tsi) – (unã cu ***mãtãrã***)

mãtãsos (mã-tã-sósŭ) adg – vedz tu vedz tu ***mãtasi***

mãtrac (mã-trácŭ) sn – vedz tu ***mãtãrã***

mãtratsã (mã-trá-tsã) sf – vedz tu ***mãtreatsã***

mãtrãgunã (mã-trã-gú-nã) sf mãtrãguni/mãtrãgune (mã-trã-gú-ni) – unã earbã-arauã (jumearã), cu truplu-analtu, cu lilici ca murni shi yimishi njits, lãi, dit cari si scoati unã yitrii cunus-cutã cu numa di "atropinã" *{ro: mătrăgună} {fr: mandragore} {en: mandragora, belladonna}* ex: moashili a noastri shtiu s-facã multi yitrii cu mãtrãgunã

mãtreatsã (mã-treá-tsã) sf fãrã pl – njits cumãts albi tsi s-disfac dit chealea-a caplui; mãtratsã, pituridã *{ro: mătreață} {fr: péllicules (de la tête)} {en: dandruff}* ex: ari caplu mplin di mãtreatsã § ***mãtratsã*** (mã-trá-tsã) sf fãrã pl – (unã cu ***mãtreatsã***)

mãtric (mã-trícŭ) vb I – vedz tu ***mãtricã***

mãtricami/mãtricame (mã-tri-cá-mi) sf – vedz tu ***mãtricã***

mãtricar (mã-tri-cárŭ) sm – vedz tu ***mãtricã***

mãtricari/mãtricare (mã-tri-cá-ri) sf – vedz tu ***mãtricã***

mãtricat (mã-tri-cátŭ) adg – vedz tu ***mãtricã***

mãtricã (mã-trí-cã) sf mãtritsi/mãtritse (mã-trí-tsi) – 1: oai i caprã tsi fitã di putsãn chiro shi da lapti; mãtritsã, muldzarã, muldzarcã; 2: muljari (oai, caprã) tsi hrãneashti (alãpteadzã, tsãtsueashti) njic faptu di-unã altã muljari (oai, caprã); mãturitsã, paramumã, paramanã, alãptãtoari, aplicãtoari *{ro: mânzară, doică, oaie care dă să sugă lapte la un miel fătat de altă oaie} {fr: brebis laitière; nourrice (femme ou brebis)} {en: milch (milk giving) sheep; wet-nurse}* ex: tu njilj di oi el ts-spunea di cari mãtricã-i njelu; l-vãtãmarã la mãtritsi (cupia di oi tsi da lapti); aclo el pashti oi mãtritsi; muljerli mãtritsi tsãtsuescu nats xenj § ***mãtritsã*** (mã-trí-tsã) sf mãtritsã (mã-trí-tsã) – (unã cu ***mãtricã***) § ***mãturitsã*** (mã-tu-rí-tsã) sf mãturi-tsi/mãturitse (mã-tu-rí-tsi) shi mãturits (mã-tu-rítsĭ) – (unã cu ***mãtricã***) ex: nu scoati nica mãturitsili la virdeatsã; nu ari multi mãturits (mãtritsi) § ***mitricã*** (mi-trí-cã) sf mitritsi/mitritse (mi-trí-tsi) – (unã cu ***mãtricã***) ex: vidzui ãn hoarã nã muljari mitri-cã § ***mãtricami/mãtricame*** (mã-tri-cá-mi) sf mãtricãnj (mã-tri-cãnjĭ) – multimi di oi tsi da lapti shi suntu trã muldzeari *{ro: turmă de oi mulgătoare} {fr: troupeau de brebis laitières} {en: herd of milch sheep}* ex: dicara fitarã oili, featsim mãtricãnjli; mãtricãnj (multimi di mãtritsi) sh-curnuti njali varsã lãpturi la cãsheri § ***mãtricar*** (mã-tri-cárŭ) sm mãtricari (mã-tri-cárĭ) – picurar di mãtritsi; mitricar *{ro: păstor de oi mulgătoare} {fr: pâtre de brebis laitières} {en: shepherd of milch sheep}* ex: mãtricarlji pascu mãtritsili § ***mitricar*** (mi-tri-cárŭ) sm mitricari (mi-tri-cárĭ) – (unã cu ***mãtricar***) § ***mãtric*** (mã-trícŭ) vb I mãtricai (mã-tri-cáĭ), mãtricam (mã-tri-cámŭ), mãtricatã (mã-tri-cá-tã), mãtricari/mãtricare (mã-tri-cá-ri) – hrãnescu un njic cu mãcarea tsi-u ciumulescu prota n gurã-a mea; hrãnescu un njic; mitric, ntric, ãntric, nitric, nutric; (fig: mãtric = dau s-mãcã, hrãnescu) *{ro: hrăni din gură} {fr: nourrir (par la bouche) un nourrisson} {en: feed (by the mouth) an infant}* ex: mãtricai njiclu (lj-ded a njiclui tra s-mãcã, mãcari ciumulitã n gurã); cari s-lu mãtricã, cã ashteaptã n gurã? § ***mãtricat*** (mã-tri-cátŭ) adg mãtricatã (mã-tri-cá-tã), mãtricats (mã-tri-cátsĭ), mãtricati/mãtricate (mã-tri-cá-ti) – tsi easti hrãnit cu gura; mitricat, ntricat, ãntricat, nitricat, nutricat *{ro: hrănit din gură} {fr: nourri par la bouche} {en: fed by the mouth}* § ***mãtricari/mãtricare*** (mã-tri-cá-ri) sf mãtricãri (mã-tri-cãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un njic s-mãtricã; mitricari, ntricari, ãntricari, nitricari, nutricari *{ro: acţiunea de a hrăni din gură} {fr: action de nourrir un nourrisson (par la bouche)} {en: action of feeding an infant (by the mouth)}* § ***mitric*** (mi-trícŭ) vb I mitricai (mi-tri-cáĭ), mitricam (mi-tri-cámŭ), mitricatã (mi-tri-cá-tã), mitricari/mitricare (mi-tri-cá-ri) – (unã cu ***mãtric***) ex: di ficiori nã mitricarã (nã hrãnirã) mushitets di locuri sãmti § ***mitricat*** (mi-tri-cátŭ) adg mitricatã (mi-tri-cá-tã), mitricats (mi-tri-cátsĭ), mitricati/mitricate (mi-tri-cá-ti) – (unã cu ***mãtricat***) § ***mitricari/mitricare*** (mi-tri-cá-ri) sf mitricãri (mi-tri-cãrĭ) – (unã cu ***mãtricari***) § ***ntric*** (ntrícŭ) vb I ntricai (ntri-cáĭ), ntricam (ntri-cámŭ), ntricatã (ntri-cá-tã), ntricari/ntricare (ntri-cá-ri) – (unã cu ***mãtric***) ex: lãndurli shi ntricã njitslji; nu lipseashti sã si ntricã njitslji; nu ntricã ninga feata; lu ntrica natlu; lu ntricã fãrã-arshini (fig: lj-deadi s-mãcã lãvushiturã) § ***ntricat*** (ntri-cátŭ) adg ntricatã (ntri-cá-tã), ntricats (ntri-cátsĭ), ntricati/ntricate (ntri-cá-ti) – (unã cu ***mãtricat***) § ***ntricari/ntricare*** (ntri-cá-ri) sf ntricãri (ntri-cãrĭ) – (unã cu ***mãtricari***) § ***ãntric*** (ãn-trícŭ) vb I ãntricai (ãn-tri-cáĭ), ãntricam (ãn-tri-cámŭ), ãntricatã (ãn-tri-cá-tã), ãntricari/ãn-tricare (ãn-tri-cá-ri) – (unã cu ***mãtric***) ex: s-ãntricã (tu scriarea-a noastrã: sã ntricã) ca purunghi § ***ãntricat*** (ãn-tri-cátŭ) adg ãntricatã (ãn-tri-cá-tã), ãntricats (ãn-tri-cátsĭ), ãntricati/ãn-tricate (ãn-tri-cá-ti) – (unã cu ***mãtricat***) § ***ãntricari/ãntricare***

(ãn-tri-cá-ri) sf ãntricãri (ãn-tri-cắrĭ) – (unã cu ***mãtricari***) § ***nitric*** (ni-trícŭ) vb I nitricai (ni-tri-cáĭ), nitricam (ni-tri-cámŭ), nitricatã (ni-tri-cá-tã), nitricari/nitricare (ni-tri-cá-ri) – (unã cu ***mãtric***) § ***nitricat*** (ni-tri-cátŭ) adg nitricatã (ni-tri-cá-tã), nitricats (ni-tri-cátsĭ), nitricati/nitricate (ni-tri-cá-ti) – (unã cu ***mãtricat***) § ***nitricari/nitricare*** (ni-tri-cá-ri) sf nitricãri (ni-tri-cắrĭ) – (unã cu ***mãtricari***) § ***nutric*** (nu-trícŭ) vb I nutricai (nu-tri-cáĭ), nutricam (nu-tri-cámŭ), nutricatã (nu-tri-cá-tã), nutricari/nutricare (nu-tri-cá-ri) – (unã cu ***mãtric***) § ***nutricat*** (nu-tri-cátŭ) adg nutricatã (nu-tri-cá-tã), nutricats (nu-tri-cátsĭ), nutricati/nutricate (nu-tri-cá-ti) – (unã cu ***mãtricat***) § ***nutricari/nutricare*** (nu-tri-cá-ri) sf nutricãri (nu-tri-cắrĭ) – (unã cu ***mãtricari***)

mãtritsã (mã-trí-tsã) sf – vedz tu ***mãtricã***

mãtscã (mãts-cắ) sm mãtscadz (mãts-cádzĭ) – un tsi nu-ari faptã sculii analtã (tra s-lja unã diplumã di yeatru) ma shtii s-yitripseascã (shi poati s-lu-agiutã yeaturlu) dupã cum ari nvitsatã di la altsã; mãscã *{ro: felcer}* *{fr: médecin empirique}* *{en: doctor (physician) without formal medical studies}* ex: isnafea a mãtscadzlor § ***mãscã*** (mãs-cắ) sm mãscadz (mãs-cádzĭ) – (unã cu ***mãtscã***)

mãtsinari/mãtsinare (mã-tsi-ná-ri) sf – vedz tu ***matsin***

mãtsinat (mã-tsi-nátŭ) adg – vedz tu ***matsin***

mãtsirari/mãtsirare (mã-tsi-rá-ri) sf – vedz tu ***matsin***

mãtsirat (mã-tsi-rátŭ) adg – vedz tu ***matsin***

mãtsucã (mã-tsú-cã) sf – vedz tu ***mãciucã***

mãtulj (mã-túljĭŭ) sn mãtulji/mãtulje (mã-tú-lji) – ahuliri (ariciri) lishoarã tsi s-fatsi; agudirea lishoarã tsi s-fatsi a sfurlilor cãndu s-agioacã njitslji; bãshari pitricutã cu deadzitli tu vimtu (di la gurã-a omlui) *{ro: atingere uşoară}* *{fr: attouchement; frôlement d'une toupie par une autre dans des jeux d'enfants; baiser indirect fait à l'aide d'un doigt}* *{en: light touch; kiss sent from the mouth with one's fingers}*

mãtur[1] (mã-túrŭ) adg – vedz tu ***matur***

mãtur[2] (mã-túrŭ) sm, sf mãturã (mã-tú-rã), mãturi (mã-túrĭ), mãturi/mãture (mã-tú-ri) – (paranumã datã trã arizilipsiri a unui) om dit miletea veaclji (uvriascã) dit cari s-trãdzea Hristolu sh-cari s-aflã shi azã arãspãnditã tu lumea ntreagã (cu tuti cã di ma nsus di 60 di anj sh-ari statlu-a ljei Israel); cifut, ciufut, uvreu *{ro: evreu}* *{fr: juif}* *{en: jew}* ex: Dumnidzãlu a mãturlui (uvreului) easti parãlu

mãturescu (mã-tu-rés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***matur***

mãturiri/mãturire (mã-tu-rí-ri) sf – vedz tu ***matur***

mãturit (mã-tu-rítŭ) adg – vedz tu ***matur***

mãturitsã (mã-tu-rí-tsã) sf – vedz tu ***mãtricã***

mãxuli/mãxule (mãc-sú-li) sf fãrã pl – tuti lucrili (lãna, laptili, cashlu) tsi nã li da oaea; prosfalj *{ro: product ovin}* *{fr: produit (laine et laitage) des brebis}* *{en: sheep product (wool, milk, cheese)}* ex: nu lom multã mãxuli (lãnã sh-lapti, cash, urdã, etc.) di la oi estan; trapsim multã mãxuli estan

mãyeauã[1] (mã-yĭá-ŭã) sf mãyei (mã-yĭéĭ) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, cuculj, culmã, chiscu, cingãrliu, cipit, ciumã, ciucã, ciulubet, ciuciulã, ciumã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, mitcã, chirchinedz, chipitã, gucilii, gugiulii *{ro: creştet, vârf}* *{fr: cime, sommet}* *{en: peak, summit}* ex: nã dipuneam di pi mãyeaua (chiscul) di Ndumor § ***mãyeauã***[2] (mã-yĭá-ŭã) sf mãyei (mã-yĭéĭ) – capitlu (ma multili ori chipitos) a unui lucru lungu shi suptsãri; mãeauã, chipitã, mithcã, chirchinedz, sumig, sumigã, tsutsuleu, tsutsulic *{ro: vârf}* *{fr: bout, pointe}* *{en: end, tip, point}* ex: mãyeaua (capitlu) a purtecãljei; cu trei meari pi mãyeili (capitli) a crutsiljei § ***mãeauã***[2] (mã-ĭá-ŭã) sf mãei (mã-ĭéĭ) – (unã cu ***mãyeauã***[2]) ex: mãeaua (mãyeaua, chipita) a muntilui

mãyeauã[2] (mã-yĭá-ŭã) sf – vedz tu ***mãyeauã***[1]

mãyii/mãyie (mã-yí-i) sf mãyii (mã-yíĭ) – atsea tsi-l fatsi omlu (i lucrul) s-aibã puteari (trã ciudii) tsi easi nafoarã di nomurli a fisiljei ashi cum li shtii shi li aducheashti lumea; atsea tsi fac mandisili di s-ciudiseashti dunjaea; mãghii, amayi, amai, mayi, mãndii, vãscãnii; (fig: mãyii = mãsturilji) *{ro: farmece, vrajă}* *{fr: charme, sortilège}* *{en: spell, charm}* ex: cama multu agiutã mãyia dicãt lituryia; un paradis di mãyii § ***amayi/amaye*** (a-má-yi) sf amãyi (a-mắyĭ) – (unã cu ***mãyii***) ex: lji s-asparsirã amãyili; va-nj fac, laea, nã amayi; lji feci amãyi § ***amai/amae*** (a-má-i) sf amãi (a-mắĭ) – (unã cu ***mãyii***) § ***mãyipsescu*** (mã-yip-sés-cu) vb IV mãyipsii (mã-yip-síĭ), mãyipseam (mã-yip-seámŭ), mãyipsitã (mã-yip-sí-tã), mãyipsiri/mãyipsire (mã-yip-sí-ri) – ãlj fac mãyi (tra s-patã tsiva icã s-adarã lucri tsi (i) nu poati s-li facã altã soi, i (ii) nu vrea li-adra di-aradã shi (iii) multi ori fãrã sã shtibã cã li-adarã); fac lucri (ca trã ciudii) tsi nu urmeadzã nomurli a fisiljei; amãyipsescu, mãghipsescu, mãndipsescu, nãmãtisescu, numãtsescu, ncãntu, cãntu; cãrmuescu *{ro: fermeca, vrăji}* *{fr: charmer, ensorceler; jeter des sorts}* *{en: bewitch, put a spell on, charm}* § ***mãyipsit*** (mã-yip-sítŭ) adg mãyipsitã (mã-yip-sí-tã), mãyipsits (mã-yip-síts), mãyipsiti/mãyipsite (mã-yip-sí-ti) – tsi easti faptu s-aibã puteari tsi easi nafoarã di nomurli a fisiljei; tsi easti faptu s-adarã lucri fãrã vrearea-a lui (tsi nu vrea li-adra di-aradã sh-multi ori fãrã sã shtibã cã li-adarã); amãyipsit, mãghipsit, mãndipsit, nãmãtisit, numãtsit, ncãntat, cãntat; cãrmuit *{ro: fermecat, vrăjit}* *{fr: ensorcelé, enchanté}* *{en: bewitched, who is under a spell, charmed, enchanted}* ex: loclu aestu va hibã mãyipsit, va hibã loc nicurat sh-cãntat § ***mãyipsiri/mãyipsire*** (mã-yip-sí-ri) sf mãyipsiri (mã-yip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arucã amãyi; amãyipsiri, mãghipsiri, mãndipsiri, nãmãtisiri, numãtsiri, ncãntari, cãntari; cãrmuiri *{ro: acţiunea de a fermeca, de a vrăji; vrăjire, fermecare}* *{fr: action de charmer, d'ensorceler; ensorcellement, incantation}* *{en: action of bewitching, of putting a spell on, of charming; incantation}* § ***amãyipsescu*** (a-mã-yip-sés-cu) vb IV amãyipsii (a-mã-yip-síĭ), amãyipseam (a-mã-yip-seámŭ), amãyipsitã (a-mã-yip-sí-tã), amãyipsiri/amãyipsire (a-mã-yip-sí-ri) – (unã cu ***mãyipsescu***) ex: mi amãyipsirã (nj-featsirã amãyi) di-nj chirui somnul § ***amãyipsit*** (a-mã-yip-sítŭ) adg amãyipsitã (a-mã-yip-sí-tã), amãyipsits (a-mã-yip-síts), amãyipsiti/amãyipsite (a-mã-yip-sí-ti) – (unã cu ***mãyipsit***) ex: loclu aestu va hibã mãyipsit § ***amãyipsiri/amãyipsire*** (a-mã-yip-sí-ri) sf amãyipsiri (a-mã-yip-sírĭ) – (unã cu ***mãyipsiri***) § ***mãyistru*** (mã-yís-tru) sm, sf mãyistrã (mã-yís-trã), mãyishtri (mã-yísh-tri), mãyistri/mãyistre (mã-yís-tri) – bãrbatlu (muljarea, moasha) tsi fatsi mãyi; mag, palonghear, ghiozboeagi; mandu, mandisã; (fig: 1: mãyistru = om tsi easti multu bun tu tehnea-a lui; om tsi lj-acatsã multu mãna; mastur; 2: mãyistrã = muljari moashi, sufrusitã multu la fatsã, slabã, urutã shi lai tu suflit) *{ro: vrăjitor, mag; scamator}* *{fr: sorcier, mage; magicien}* *{en: wizard, magicien}* ex: aclo s-afla nã moashi mãyistrã (mandisã) cu cãliva-a ljei; mãyistra lj-acljima sã s-acumtinã tu cãlivã-lj; xinitia, mãyistrã blãstimatã; zãmbilã di mãyistrã primuvearã; mãyistra nã featsi amãyi § ***mãyistrii/mãyistrie*** (mã-yis-trí-i) sf mãyistrii (mã-yis-tríĭ) – (unã cu ***mãyii***) § ***mãghistrii/mãghistrie*** (mã-ghis-trí-i) sf mãghistrii (mã-ghis-tríĭ) – (unã cu ***mãyistrii***) ex: lucreadzã cu multã mãghistrii (fig: mãsturilji) § ***mayi/maye*** (má-yi) sf mãyi (mắyĭ) – (unã cu ***mãyii***) ex: nj-featsi mayi tra s-nu-nj bãneadzã fumealja; cu mãyi va s-lu-aducã nãpoi acasã § ***mag*** (mághŭ) sm, sf mayisã (ma-yí-sã), mayi (máyĭ), mayisi/mayise (ma-yí-si) – omlu (muljarea) tsi fatsi mãyi; mãyistru, palonghear; mandisã; (fig: mag = om tsi ari putearea s-cãndãrseascã, si nduplicã, s-bagã di cali, s-apuaducã lishor lumea) *{ro: vrăjitor, mag}* *{fr: sorcier, mage}* *{en: wizard; magus}* § ***mãghii/mãghie*** (mã-ghí-i) sf mãghii (mã-ghíĭ) – (unã cu ***mãyii***) ex: mãghia nu easti ljirtatã di bisearicã; shtii s-facã mãghii (amãyi) § ***mãghipsescu*** (mã-ghip-sés-cu) vb IV mãghipsii (mã-ghip-síĭ), mãghipseam (mã-ghip-seámŭ), mãghipsitã (mã-ghip-sí-tã), mãghipsiri/mãghipsire (mã-ghip-sí-ri) – (unã cu ***mãyipsescu***) ex: mi mãghipsi striga, di nu pot sã-nj ved sãnãtatea cu ocljilj § ***mãghipsit*** (mã-ghip-sítŭ) adg mãghipsitã (mã-ghip-sí-tã), mãghipsits (mã-ghip-síts), mãghipsiti/mãghipsite (mã-ghip-sí-ti) – (unã cu ***mãyipsit***) ex: canda easti mãghipsit § ***mãghipsiri/mãghipsire*** (mã-ghip-sí-ri) sf mãghip-

siri (mã-ghip-sírĭ) – (unã cu ***mãyipsiri***) ex: shi mãghipsirea lipseashti s-u pistipim § ***mãghistru*** (mã-ghís-tru) sm, sf mãghistrã (mã-ghís-trã), mãghishtri (mã-ghísh-tri), mãghistri/mãghistre (mã-ghís-tri) – (unã cu ***mãyistru***) ex: ti-ahtari lucru easti mãghistru (fig: mastur, lj-acatsã multu mãna) frati-nju

mãyilic (mã-yi-lícŭ) sn mãyilitsi/mãyilitse (mã-yi-lí-tsi) shi mãyilits (mã-yi-lítsĭ) – mãcari (ghelã) nfãrmãcatã *{ro: mâncare otrăvită}* *{fr: mets empoisonnés}* *{en: poisoned meal}* ex: mi murish cu mãyilits

mãyipsescu (mã-yip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***mãyii***

mãyipsiri/mãyipsire (mã-yip-sí-ri) sf – vedz tu ***mãyii***

mãyipsit (mã-yip-sítŭ) adg – vedz tu ***mãyii***

mãyirgi (mã-yir-gí) sm, sf – vedz tu ***mayir***

mãyirii/mãyirie sf (mã-yir-yí-i) sf – vedz tu ***mayir***

mãyiripsescu (mã-yi-rip-sés-cu) vb – vedz tu ***mayir***

mãyiripsiri/mãyiripsire (mã-yi-rip-sí-ri) sf – vedz tu ***mayir***

mãyiripsit (mã-yi-rip-sítŭ) adg – vedz tu ***mayir***

mãyistrii/mãyistrie (mã-yis-trí-i) sf – vedz tu ***mãyii***

mãyistru (mã-yís-tru) sm, sf – vedz tu ***mãyii***

mãzãlji/mãzãlje (mã-zắ-lji) sf fãrã pl – zbor tsi-l dzãtsi omlu tra si sh-arãdã di cariva (s-lu-arushineadzã, s-lu cãtãfroniseascã, s-lu cãtigurseascã, s-lu ncaci, etc.); tsi easti tr-arãdeari (tiarshini); rizili, arizili, arizilji, arãdeari, mpizuiri, pizuiri, shupir, pezã, mãitapi, puzumi *{ro: batjocură}* *{fr: dérision}* *{en: mockery}* ex: lj-u-adrarã pi mãzãlji (sh-arãsirã, featsirã rizili)

mãzbãtã (mãz-bã-tã) sm mãzbãtadz (mãz-bã-tádzĭ) – carti scriatã (shi ipugrãfsitã tra s-hibã bunã fatsã di leadzi) tu cari s-aspun (i) muabetsli fapti, shi apofasili loati, la unã andamusi, (ii) tuti piristasli tu cari s-featsi un lucru, etc. *{ro: proces-verbal}* *{fr: procès-verbal}* *{en: report, record, minutes (meeting)}* ex: s-fãtsem un mãzbãtã vulusit; si scoatã un mãzbãtã

mãzdrac (mãz-drácŭ) sn – vedz tu ***mastrac***

mãzeauã (mã-zeá-ũã) sf – vedz tu ***mãzii***

mãzgalã (mãz-gá-lã) sf mãzgãlj (mãz-gắljĭ) – firidã njicã *{ro: ferestruică}* *{fr: petite fenêtre}* *{en: small window}* ex: ncljidi mãzgala dit tsilar

mãzgã (mắz-gã) sf mãzghi (mắz-ghi) – loclu amisticat cu apã, moali, cari s-alicheashti (s-acatsã) lishor di lucri (pãputsã); muzgã, laspi, tinã *{ro: noroi cleios}* *{fr: boue visqueuse}* *{en: viscous mud}* ex: ncãrcat di sãndzi, di mãzgã (lãschi); mi umplui di mãzgã (lãschi); iu eara mãzgã ma mari, aclo bãga ciciorlu; eara mãzga pãnã la dzinuclji § ***muzgã*** (múz-gã) sf muzghi (múz-ghi) – (unã cu ***mãzgã***) ex: peashtili tu muzgã (lãschi) § ***mãzgãlescu*** (mãz-gã-lés-cu) (mi) vb IV mãzgãlii (mãz-gã-líĭ), mãzgãleam (mãz-gã-leámŭ), mãzgãlitã (mãz-gã-lí-tã), mãzgãliri/mãzgãlire (mãz-gã-lí-ri) – umplu di lãschi; dau cu lãschi; lãspusescu, ntinedz; (fig: mãzgãlescu = dau, murdãrescu cu milani) *{ro: întina, înnoroi}* *{fr: crotter, salir, crépir}* *{en: dirty with mud}* ex: gãshtili s-mãzgãlea pri padi § ***mãzgãlit*** (mãz-gã-lítŭ) adg mãzgãlitã (mãz-gã-lí-tã), mãzgãlits (mãz-gã-lítsĭ), mãzgãliti/mãzgãlite (mãz-gã-lí-ti) – tsi easti mplin di lãschi; tsi ari intratã tu lãschi; lãspusit, ntinat *{ro: întinat, înnoroit}* *{fr: crotté, sali, crépi}* *{en: dirtied with mud}* § ***mãzgãliri/mãzgãlire*** (mãz-gã-lí-ri) sf mãzgãliri (mãz-gã-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-umpli cariva cu lãschi; lãspusiri, ntinari *{ro: acţiunea de a întina, de a înnoroi; întinare, înnoroire}* *{fr: action de crotter, de se salir, de crépir}* *{en: action of dirtying with mud}* § ***mãzgos*** (mãz-gósŭ) adg mãzgoasã (mãz-goá-sã), mãzgosh (mãz-góshĭ), mãzgoasi/mãzgoase (mãz-goá-si) – tsi easti moali, sh-u-adutsi cu mãzga shi alicheashti ca mãzga; tsi easti mplin di/cu mãzgã *{ro: noroios; vâscos}* *{fr: boueux; visqueux}* *{en: muddy; viscous}* ex: cara avea datã ploai, tutã calea u avum mãzgoasã (cu lãschi); eara tu munti loclu mãzgos (cu multi lãschi) di mizi dizlicheam ciciorlu § ***mãngãlescu*** (mãn-gã-lés-cu) (mi) vb IV mãngãlii (mãn-gã-líĭ), mãngãleam (mãn-gã-leámŭ), mãngãlitã (mãn-gã-lí-tã), mãngãliri/mãngãlire (mãn-gã-lí-ri) – (unã cu ***mãzgãlescu***) ex: s-mãngãli (fig: s-deadi cu milani) pri fatsã § ***mãngãlit*** (mãn-gã-lítŭ) adg mãngãlitã (mãn-gã-lí-tã), mãngãlits (mãn-gã-lítsĭ), mãngãliti/mãngãlite (mãn-gã-lí-ti) – (unã cu ***mãzgãlit***) ex: nu-ari vãrnã carti, ni tiftere tsi nu easti mãngãlitã (fig: murdãritã cu milani) § ***mãngãliri/mãngãlire*** (mãn-gã-lí-ri) sf mãngãliri (mãn-gã-lírĭ) – (unã cu ***mãzgãliri***)

mãzgãlescu (mãz-gã-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mãzgã***

mãzgãliri/mãzgãlire (mãz-gã-lí-ri) sf – vedz tu ***mãzgã***

mãzgãlit (mãz-gã-lítŭ) adg – vedz tu ***mãzgã***

mãzgos (mãz-gósŭ) adg – vedz tu ***mãzgã***

mãzii/mãzie (mã-zí-i) sf mãzii(?) (mã-zíĭ) – unã soi di giumbã (umflãturã) tsi creashti pri frãndzili di cupaci (deavãrliga di oauã i yernji); pulbiri tsi si scoati dit aestã giumbã (sh-cu cari muljerli sh-lãescu dzeanili i perlu) *{ro: suliman negru}* *{fr: noix de galle}* *{en: black powder for make-up}* ex: fãrã-albeatsã shi mãzii; nã bãgãm mãzii (nã buisim perlu); acumpãrã trã numtã unã ocã di mãzii § ***mãzeauã*** (mã-zeá-ũã) sf mãzei (mã-zéĭ) – (unã cu ***mãzii***) ex: bãgã mãzeauã pristi peri

mb… (tu nchisita-a zboarãlor) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu fãrã boatsea "***m***" ditu nchisitã, icã zboarãli tsi nchisescu cu ***mp…, nb…, np…, amb…, anb…, ãmb…, ãnb… amp…, anp…, ãmp…,*** shi ***ãnp…***

mbadi (mbá-di) adv – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu-a nostru: vedz ***mpadi***

mbair (mbá-irŭ (mi) vb I – vedz tu ***bair***[1]

mbalig (mbá-ligŭ) (mi) vb I – vedz tu ***baligã***

mbalsãm (mbál-sãm) vb I – vedz tu ***mbãlsãmedz***

mbaltsu (mbál-tsu) (mi) vb I – vedz tu ***baltsu***[1]

mbalumati (mba-lu-ma-tí) sm mbalumatadz (mba-lu-ma-tádzĭ) – atsel tsi mpeaticã sh-mirimitiseashti stranji (pãputsã, etc.) arupti; mpiticãtor, cãrpaci *{ro: cârpaci}* *{fr: ravaudeur, savetier}* *{en: man who mends or patches things; cobbler}*

mbar[1] (mbárŭ) adg – vedz tu ***ambar***[1]

mbar[2] (mbárŭ) adv – vedz tu ***ambar***[1]

mbar[3] (mbárŭ) (mi) vb I – vedz tu ***bair***[1]

mbãirari/mbãirare (mbã-i-rá-ri) sf – vedz tu ***bair***[1]

mbãirat (mbã-i-rátŭ) adg – vedz tu ***bair***[1]

mbãirãturã (mbã-i-rã-tú-rã) sf – vedz tu ***bair***[1]

mbãlari/mbãlare (mbã-lá-ri) sf – vedz tu ***balã***[2]

mbãlat (mbã-látŭ) adg – vedz tu ***balã***[2]

mbãledz (mbã-lédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***balã***[2]

mbãligari/mbãligare (mbã-li-gá-ri) sf – vedz tu ***baligã***

mbãligat (mbã-li-gátŭ) adg – vedz tu ***baligã***

mbãlsãmari/mbãlsãmare (mbãl-sã-má-ri) sf – vedz tu ***balsam***

mbãlsãmat (mbãl-sã-mátŭ) adg – vedz tu ***balsam***

mbãlsãmedz (mbãl-sã-médzŭ) vb I – vedz tu ***balsam***

mbãltsari/mbãltsare (mbãl-tsá-ri) sf – vedz tu ***baltsu***[1]

mbãltsat (mbãl-tsátŭ) adg – vedz tu ***baltsu***[1]

mbãnari/mbãnare (mbã-ná-ri) sf – vedz tu ***banã***

mbãnat (mbã-nátŭ) adg – vedz tu ***banã***

mbãnedz (mbã-nédzŭ) vb I – vedz tu ***banã***

mbãnjari/mbãnjare (mbã-njĭá-ri) sf – vedz tu ***banji***

mbãnjat (mbã-njĭátŭ) adg – vedz tu ***banji***

mbãnjedz (mbã-njĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***banji***

mbãrari[3]***/mbãrare*** (mbã-rá-ri) sf – vedz tu ***bair***[1]

mbãrat[3] (mbã-rátŭ) adg – vedz tu ***bair***[1]

mbãrbãtari/mbãrbãtare (mbãr-bã-tá-ri) sf – vedz tu ***bãrbat***[1]

mbãrbãtat (mbãr-bã-tátŭ) adg – vedz tu ***bãrbat***[1]

mbãrbãtedz (mbãr-bã-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***bãrbat***[1]

mbãrcãzon (mbãr-cã-zónŭ) sn mbãrcãzoani/mbãrcãzoane (mbãr-cã-zoá-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mpãrcãzon***

mbãreatsã (mbã-reá-tsã) sf – vedz tu ***ambar***[1]

mbãrgãzon[1] (mbãr-gã-zónŭ) sn mbãrgãzoani/mbãrgãzoane (mbãr-gã-zoá-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunat; vedz ***mpãrcãzon***

mbãrgãzon[2] (mbãr-gã-zónŭ) (mi) vb I mbãrgãzunai (mbãr-gã-zu-náĭ), mbãrgãzunam (mbãr-gã-zu-námŭ), mbãrgãzunatã (mbãr-gã-zu-ná-tã), mbãrgãzunari/mbãrgãzunare (mbãr-gã-zu-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mpãrcãzon***[2]

mbãrgãzunari/mbãrgãzunare (mbãr-gã-zu-ná-ri) sf mbãrgãzunãri (mbãr-gã-zu-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mpãrcãzunari***

mbãrgãzunat (mbãr-gã-zu-nátŭ) adg mbãrgãzunatã (mbãr-gã-zu-ná-tã), mbãrgãzunats (mbãr-gã-zu-nátsĭ), mbãrgãzunati/mbãrgãzunate (mbãr-gã-zu-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mpãrcãzunat***

mbãrtuescu (mbãr-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mbirduescu***

mbãrtuiri/mbãrtuire (mbãr-tu-í-ri) sf – vedz tu ***mbirduescu***

mbãrtuit (mbãr-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***mbirduescu***

mbãryici/mbãryice (mbãr-yí-ci) sf invar – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***npãryici***

mbãtãrnescu (mbã-tãr-nés-cu) vb IV – vedz tu ***bitãrnu***

mbãtãrniri/mbãtãrnire (mbã-tãr-ní-ri) sf – vedz tu ***bitãrnu***

mbãtãrnit (mbã-tãr-nítŭ) adg – vedz tu ***bitãrnu***

mbãxescu (mbãc-sés-cu) (mi) vb IV mbãxii (mbãc-síĭ), mbãxeam (mbãc-seámŭ), mbãxitã (mbãc-sí-tã), mbãxiri/mbãxire (mbãc-sí-ri) – umplu tsiva cu ndisari (apitrusiri) di lucri; mi umplu di murdãrii (pulbiri, anjurizmã urutã, etc.); (vas di bãcãri) acatsã un petur tsi da ca pri veardi dupã tsi sta un chiro ma lungu *{ro: îmbâcsi, cocli}* *{fr: enfoncer, ficher; s'oxider, se couvrir de vert-de-gris}* *{en: cram, become oxidized, become coated with verdigris}* ex: nji si mbãxirã tuti vasili cã nu suntu ghunusiti di chiro § ***mbãxit*** (mbãc-sítŭ) adg mbãxitã (mbãc-sí-tã), mbãxits (mbãc-sítsĭ), mbãxiti/mbãxite (mbãc-sí-ti) – tsi easti umplut di murdãrii (pulbiri, anjurizmã urutã, etc.); (vas) tsi ari acãtsatã un petur tsi da ca pri veardi dupã tsi ari shidzutã ma multu chiro *{ro: îmbâcsit, coclit}* *{fr: enfoncé; oxidé, couvert de vert-de-gris}* *{en: crammed, oxidized, coated with verdigris}* ex: si nfãrmãcarã tuts din casã cã mãcarã hirturã dit unã tingeri mbãxitã § ***mbãxiri/mbãxire*** (mbãc-sí-ri) sf mbãxiri (mbãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si mbãxeashti tsiva *{ro: acţiunea de a îmbâcsi, de a cocli; îmbâcsire, coclire}* *{fr: action d'enfoncer; de pousser du vert-de-gris}* *{en: action of cramming, of becoming oxidized, of becoming coated with verdigris}*

mbãxiri/mbãxire (mbãc-sí-ri) sf – vedz tu ***mbãxescu***

mbãxit (mbãc-sítŭ) adg – vedz tu ***mbãxescu***

mbeci (mbécĭŭ) (mi) vb IV mbicii (mbi-cíĭ), mbiceam (mbi-cĭámŭ), mbicitã (mbi-cí-tã), mbiciri/mbicire (mbi-cí-ri) – njcher anasa (mi nec) cãndu beau tsiva tsi treatsi di-alantã parti a gurmadzlui *{ro: înghiţi greşit, se îneca bând}* *{fr: s'étouffer en buvant un coup}* *{en: choke, swallow the wrong way a liquid}* ex: lj-ded unã chicã di-apã shi si mbici (s-nicã); nu arãchea apa cã ti mbeci (ti nets) § ***mbicit*** (mbi-cítŭ) adg mbicitã (mbi-cí-tã), mbicits (mbi-cítsĭ), mbiciti/mbicite (mbi-cí-ti) – tsi s-nicã cãndu biu tsiva tsi tricu di-alantã parti *{ro: înecat bând}* *{fr: étouffé en buvant un coup}* *{en: choked, who has swallowed the wrong way a liquid}* § ***mbiciri/mbicire*** (mbi-cí-ri) sf mbiciri (mbi-círĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva shcheari anasa (s-neacã) cãndu bea tsiva tsi treatsi di-alantã parti *{ro: acţiunea de a înghiţi greşit, de a se îneca bând}* *{fr: action de s'étouffer en buvant un coup}* *{en: action of choking, of swallowing the wrong way a liquid}*

mberdhosescu (mber-dho-sés-cu) (mi) vb IV mberdhosii (mber-dho-síĭ), mberdhoseam (mber-dho-seámŭ), mberdhositã (mber-dho-sí-tã), mberdhosiri/mberdhosire (mber-dho-sí-ri) – unã cu ***mberdosescu***

mberdhosiri/mberdhosire (mber-dho-sí-ri) sf mberdhosiri (mber-dho-sírĭ) – unã cu ***mberdosiri***

mberdhosit (mber-dho-sítŭ) adg mberdhositã (mber-dho-sí-tã), mberdhosits (mber-dho-sítsĭ), mberdhositi/mberdhosite (mber-dho-sí-ti) – unã cu ***mberdosit***

mberdosescu (mber-do-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mbirduescu***

mberdosiri/mberdosire (mber-do-sí-ri) sf – vedz tu ***mbirduescu***

mberdosit (mber-do-sítŭ) adg – vedz tu ***mbirduescu***

mbet (mbétŭ) (mi) vb I mbitai (mbi-táĭ), mbitam (mbi-támŭ), mbitatã (mbi-tá-tã), mbitari/mbitare (mbi-tá-ri) – dau a unui om s-bea biuturã cu shpirtu (yin, arãchii, birã, etc.) pãnã cãndu lj-u da n cap (s-aducheashti hãrios, mintea nchiseashti sã-lj yinã deavãrliga, nu poati sã-sh urseascã ghini truplu, imnarea, shi multi ori nu shtii tsi fatsi i dzãtsi); mi-afum di beari; ambet, ãmbet (fig: 1: mi mbet = anjurizma-a lilicilor, mushuteatsa-a fisiljei, zborlu dultsi a vrutãljei, etc. mi fatsi s-mi-aduchescu hãrios, s-andãrlãsescu, dip ca atumtsea cãndu beau shpirtu; expr: 2: mi mbet cucutã; mi mbet di-nj beau mintsãli = mi mbet multu sh-nu mata shtiu tsi fac i dzãc) *{ro: (se) îmbăta}* *{fr: (s')enivrer}* *{en: inebriate, get drunk}* ex: deadi di biu shi si mbitarã shamishdoilji; si mbitã cu apã; earam la hani-asearã cu oaspits sh-mi mbitai; cara bea, si mbeatã di sh-bea mintsãli (expr: biu ahãntu multu di nu mata shtii tsi fatsi); escu mbitat (fig: ndãrlãsit) di yitrii; s-amintarem va nã mbitãm (va bem multu) nã searã § ***mbitat*** (mbi-tátŭ) adg mbitatã (mbi-tá-tã), mbitats (mbi-tátsĭ), mbitati/mbitate (mbi-tá-ti) – tsi ari biutã multã biuturã cu shpirtu shi nu mata shtii tsi fatsi i dzãtsi; ambitat, ãmbitat, afumat` *{ro: beat, îmbătat}* *{fr: ivre, enivré}* *{en: inebriated, drunk}* ex: mbitatlu sh-u-ari, cã nãs i-amirã; fucãrãlu, armasi ca ghiftu mbitat, arushinat, di nu shtea tsi s-greascã; acãtsarã avigljitorlji si s-dishteaptã ca tsiva ghiftsã mbitats; di mbitat (di-atsel tsi-ari biutã multu) s-aspari sh-zurlul; easti nica mbitat (ndãrlãsit di beari); imna mbitat cucutã (expr: mbitat multu) pit mãhãlã; trã mbitat macã vai meshti, chirduţã va s-ducã § ***mbitari/mbitare*** (mbi-tá-ri) sf mbitãri (mbi-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bea multã biuturã cu shpirtu shi nu mata shtii tsi fatsi; ambitari, ãmbitari, afumari *{ro: acţiunea de a (se) îmbăta; îmbătare}* *{fr: action de (s')enivrer, enivrement}* *{en: action of inebriating, of getting drunk}* ex: tini vrei mbitari, cã prindi s-tsã li talj! § ***mbitãtor*** (mbi-tã-tórŭ) adg mbitãtoari/mbitãtoare (mbi-tã-toá-ri), mbitãtori (mbi-tã-tórĭ), mbitãtoari/mbitãtoare (mbi-tã-toá-ri) – tsi sã mbeatã multu; tsi lu-arãseashti multu tra s-bea biuturi cu shpirtu; (omlu i biutura) tsi-l fatsi pi cariva si sã mbeatã; mbitãtonj, ambitãtonj, ambitãtor, ãmbitãtonj, ãmbitãtor; bicriu *{ro: îmbătător}* *{fr: qui s'enivre, ivre}* *{en: who gets drunk; who makes somebody to get drunk}* ex: nu s-alasã mbitãtorlu di yin; mbitãtorlu creapã ma s-nu bea unã dzuã § ***mbitãtonj*** (mbi-tã-tónjĭŭ) adg mbitãtoanji/mbitãtoanje (mbi-tã-toá-nji), mbitãtonj (mbi-tã-tónjĭ), mbitãtoanji/mbitãtoanje (mbi-tã-toá-nji) – (unã cu ***mbitãtor***) § ***mbitãturã*** (mbi-tã-tú-rã) sf mbitãturi (mbi-tã-túrĭ) – faptul cã cariva sã mbeatã; mbitari, ambitãturã, ãmbitãturã, etc. *{ro: îmbătare}* *{fr: enivrement}* *{en: inebriation, intoxication (with alcohol)}* § ***mbitãtsãlji/mbitãtsãlje*** (mbi-tã-tsắ-lji) sf mbitãtsãlj (mbi-tã-tsắljĭ) – starea (hala, lãngoarea) tsi u-ari atsel tsi nu poati si s-tsãnã di beari shpirtu; ambitãtsãlji, ãmbitãtsãlji, etc. *{ro: beţie}* *{fr: ivresse}* *{en: drunkeness}* ex: moari tu milii di mbitãtsãlji (hala tsi u-ari tra s-nu poati si s-tsãnã di beari); ljirtatlu di pap-nju-nj dzãtsea cã, di tuti aralili, mbitãtsãlja easti di nai ma aralili § ***ambet*** (am-bétŭ) (mi) vb I ambitai (am-bi-táĭ), ambitam (am-bi-támŭ), ambitatã (am-bi-tá-tã), ambitari/ambitare (am-bi-tá-ri) – (unã cu ***mbet***) § ***ambitat*** (am-bi-tátŭ) adg ambitatã (am-bi-tá-tã), ambitats (am-bi-tátsĭ), ambitati/ambitate (am-bitá-ti) – (unã cu ***mbitat***) § ***ambitari/ambitare*** (am-bi-tá-ri) sf ambitãri (am-bi-tắrĭ) – (unã cu ***mbitari***) § ***ambitãtor*** (am-bi-tã-tórŭ) adg ambitãtoari/ambitãtoare (am-bi-tã-toá-ri), ambitãtori (am-bi-tã-tórĭ), ambitãtoari/ambitãtoare (am-bi-tã-toá-ri) – (unã cu ***mbitãtor***) § ***ambitãtonj*** (am-bi-tã-tónjĭŭ) adg ambitãtoanji/ambitãtoanje (am-bi-tã-toá-nji), ambitãtonj (am-bi-tã-tónjĭ), ambitãtoanji/ambitãtoanje (am-bi-tã-toá-nji) – (unã cu ***mbitãtonj***) § ***ambitãturã*** (am-bi-tã-tú-rã) sf ambitãturi (am-bi-tã-túrĭ) – (unã cu ***mbitãturã***) § ***ambitãtsãlji/ambitãtsãlje*** (am-bi-tã-tsắ-lji) sf ambitãtsãlj (am-bi-tã-tsắljĭ) – (unã cu ***mbitãtsãlji***) § ***ãmbet*** (ãm-bétŭ) (mi) vb I ãmbitai (ãm-bi-táĭ), ãmbitam (ãm-bi-támŭ), ãmbitatã (ãm-bi-tá-tã), ãmbitari/ãmbitare (ãm-bi-tá-ri) – (unã cu ***mbet***) § ***ãmbitat*** (ãm-bi-tátŭ) adg ãmbitatã (ãm-bi-tá-tã), ãmbitats (ãm-bi-tátsĭ), ãmbitati/ãmbitate (ãm-bi-tá-ti) – (unã cu ***mbitat***) § ***ãmbitari/ãmbitare*** (ãm-bi-tá-ri) sf ãmbitãri (ãm-bi-tắrĭ) – (unã cu ***mbitari***) § ***ãmbitãtor*** (ãm-bi-tã-tórŭ) adg ãmbitãtoari/ãmbitãtoare (ãm-bi-tã-toá-ri), ãmbitãtori (ãm-bi-tã-tórĭ), ãmbitãtoari/ãmbitãtoare (ãm-bi-tã-toá-ri) – (unã cu ***mbitãtor***) § ***ãmbitãtonj*** (ãm-bi-tã-tónjĭŭ) adg ãmbitãtoanji/ãmbitãtoanje (ãm-bi-tã-toá-nji), ãmbitãtonj (ãm-bi-tã-tónjĭ), ãmbitãtoanji/ãmbitãtoanje (ãm-bi-tã-toá-nji) – (unã cu ***mbitãtonj***) § ***ãmbitãturã*** (ãm-bi-tã-tú-rã) sf ãmbitãturi (ãm-bi-tã-túrĭ) –

(unã cu ***mbitãturã***) § ***ãmbitãtsãlji/ãmbitãtsãlje*** (ãm-bi-tã-tsắ-lji) sf ãmbitãtsãlj (ãm-bi-tã-tsắljĭ) – (unã cu ***mbitãtsãlji***) § ***dizbet*** (diz-bétŭ) (mi) vb I dizbitai (diz-bi-táĭ), dizbitdiz (diz-bi-támŭ), dizbitatã (diz-bi-tá-tã), dizbitari/dizbitare (diz-bi-tá-ri) – l-dishteptu pi cariva dit mbitarea tu cari s-aflã (dupã tsi ari biutã; l-fac un om beat s-nu mata hibã mbitat *{ro: (se) dezbăta}* *{fr: dégriser, désenivrer}* *{en: sober (down)}* § ***dizbitat*** (diz-bi-tátŭ) adg dizbitatã (diz-bi-tá-tã), dizbitats (diz-bi-tátsĭ), dizbitati/dizbitate (diz-bitá-ti) – tsi s-ari dishtiptatã dit mbitari *{ro: dezbătat}* *{fr: dégrisé}* *{en: sobered}* § ***dizbitari/dizbitare*** (diz-bi-tá-ri) sf dizbitãri (diz-bi-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cu-atsel tsi dizbeatã; dizbitãturã *{ro: acţiunea de a (se) dezbăta; dezbătare}* *{fr: action de dégriser}* *{en: action of sobering (down)}* § ***dizbitãturã*** (diz-bi-tã-tú-rã) sf dizbitãturi (diz-bi-tã-túrĭ) – catastasea tu cari s-aflã atsel tsi s-ari dizbitatã; dizbitari *{ro: dezbătare}* *{fr: dégrisement}* *{en: sobering}*

mbiciri/mbicire (mbi-cí-ri) sf – vedz tu ***mbeci***

mbicit (mbi-cítŭ) adg – vedz tu ***mbeci***

mbiducljari/mbiducljare (mbi-du-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***piduclju***

mbiducljat (mbi-du-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***piduclju***

mbiducljedz (mbi-du-cljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***piduclju***

mbipirari/mbipirare (mbi-pi-rá-ri) sf mbipirãri (mbi-pi-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mpipirari***

mbipirat (mbi-pi-rátŭ) adg mbipiratã (mbi-pi-rá-tã), mbipirats (mbi-pi-rátsĭ), mbipirati/mbipirate (mbi-pi-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mpipirat***

mbipiredz (mbi-pi-rédzŭ) vb I mbipirai (mbi-pi-ráĭ), mbipiram (mbi-pi-rámŭ), mbipiratã (mbi-pi-rá-tã), mbipirari/mbipirare (mbi-pi-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mpipiredz***

mbirdhuescu (mbir-dhu-és-cu) (mi) vb IV mbirdhuii (mbir-dhu-íĭ), mbirdhueam (mbir-dhu-ĭámŭ), mbirdhuitã (mbir-dhu-í-tã), mbirdhuiri/mbirdhuire (mbir-dhu-í-ri) – unã cu ***mbirduescu***

mbirdhuiri/mbirdhuire (mbir-dhu-í-ri) sf mbirdhuiri (mbir-dhu-írĭ) – unã cu ***mbirduiri***

mbirdhuit (mbir-dhu-ítŭ) adg mbirdhuitã (mbir-dhu-í-tã), mbir-dhuits (mbir-dhu-ítsĭ), mbirdhuiti/mbirdhuite (mbir-dhu-í-ti) – unã cu ***mbirduit***

mbirduescu (mbir-dhu-ĭés-cu) (mi) vb IV mbirduii (mbir-dhu-íĭ), mbirdueam (mbir-dhu-ĭámŭ), mbirduitã (mbir-dhu-í-tã), mbirduiri/mbirduire (mbir-dhu-í-ri) – mintescu lucrili sh-li fac s-nu mata hibã tu-aradã; aruc stog (tu-unã grãmadã) un lucru pristi-alantu; mi-ameastic sh-mi-apitrusescu deadun cu altsã; nbirduescu, mintescu, birdipsescu, mberdosescu, ambãrtuescu *{ro: încurca, încâlci, învălmăşi}* *{fr: embrouiller, entrelacer, enchêvetrer}* *{en: throw into disorder, mix up, tangle up, entangle}* § ***mbirduit*** (mbir-dhu-ítŭ) adg mbirduitã (mbir-dhu-í-tã), mbirduits (mbir-dhu-ítsĭ), mbirduiti/mbirduite (mbir-dhu-í-ti) – tsi easti mintit sh-fãrã aradã; tsi easti apitrusit sh-amisticat cu altsã; nbirduit, mintit, birdipsit, mberdosit, ambãrtuit *{ro: încurcat, încâlcit, învălmăşit}* *{fr: embrouillé, entrelacé, enchêvetré}* *{en: thrown into disorder, mixed up, tangled up, entangled}* § ***mbirduiri/mbirduire*** (mbir-dhu-í-ri) sf mbirduiri (mbir-dhu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-mintescu lucrili shi suntu fãrã-aradã; nbirduiri, mintiri, birdipsiri, mberdosiri, ambãrtuiri, mintiturã, siyisi *{ro: acţiunea de a încurca, de a încâlci, de a învălmăşi; încurcare, încâlcire, învălmăşire}* *{fr: action d'embrouiller, d'entrelacer, d'enchêvetrer}* *{en: action of throwing into disorder, of mixing up, of tangling up, of entangling}* § ***nbirduescu*** (nbir-dhu-ĭés-cu) (mi) vb IV nbirduii (nbir-dhu-íĭ), nbirdueam (nbir-dhu-ĭámŭ), nbirduitã (nbir-dhu-í-tã), nbirduiri/nbirduire (nbir-dhu-í-ri) – (unã cu ***mbirduescu***) ex: yin di si nbirduescu (mintescu) lucrili § ***nbirduit*** (nbir-dhu-ítŭ) adg nbirduitã (nbir-dhu-í-tã), nbirduits (nbir-dhu-ítsĭ), nbirduiti/nbirduite (nbir-dhu-í-ti) – (unã cu ***mbirduit***) § ***nbirduiri/nbirduire*** (nbir-dhu-í-ri) sf nbirduiri (nbir-dhu-írĭ) – (unã cu ***mbirduiri***) § ***birdipsescu*** (bir-dhip-sés-cu) vb IV birdipsii (bir-dhip-síĭ), birdipseam (bir-dhip-seámŭ), birdipsitã (bir-dhip-sí-tã), birdipsiri/birdipsire (bir-dhip-sí-ri) – (unã cu ***mbirduescu***) § ***birdipsit*** (bir-dhip-sítŭ) adg birdipsitã (bir-dhip-sí-tã), birdipsits (bir-dhip-sítsĭ), birdipsiti/birdipsite (bir-dhip-sí-ti) – (unã cu ***mbirduit***) § ***birdipsiri/birdipsire*** (bir-dhip-sí-ri) sf birdipsiri (bir-dhip-sírĭ) – (unã cu ***mbirduiri***) § ***ambãrtuescu*** (am-bãr-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV ambãrtuii (am-bãr-tu-íĭ), ambãrtueam (am-bãr-tu-ĭámŭ), ambãrtuitã (am-bãr-tu-í-tã), ambãrtuiri/ambãrtuire (am-bãr-tu-í-ri) – (unã cu ***mbirduescu***) ex: vitsinjlji si ambãrtuirã (s-adunarã stog, si mbirduirã) § ***ambãrtuit*** (am-bãr-tu-ítŭ) adg ambãrtuitã (am-bãr-tu-í-tã), ambãrt uits (am-bãr-tu-ítsĭ), ambãrtuiti/ambãrtuite (am-bãr-tu-í-ti) – (unã cu ***mbirduit***) § ***ambãrtuiri/ambãrtuire*** (am-bãr-tu-í-ri) sf ambãrtuiri (am-bãr-tu-írĭ) – (unã cu ***mbirduiri***) § ***mbãrtuescu*** (mbãr-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV mbãrtuii (mbãr-tu-íĭ), mbãrtueam (mbãr-tu-ĭámŭ), mbãrtuitã (mbãr-tu-í-tã), mbãrtuiri/mbãrtuire (mbãr-tu-í-ri) – (unã cu ***mbirduescu***) § ***mbãrtuit*** (mbãr-tu-ítŭ) adg mbãrtuitã (mbãr-tu-í-tã), mbãrt uits (mbãr-tu-ítsĭ), mbãrtuiti/mbãrtuite (mbãr-tu-í-ti) – (unã cu ***mbirduit***) § ***mbãrtuiri/mbãrtuire*** (mbãr-tu-í-ri) sf mbãrtuiri (mbãr-tu-írĭ) – (unã cu ***mbirduiri***) § ***mberdosescu*** (mber-do-sés-cu) (mi) vb IV mberdosii (mber-do-síĭ), mberdoseam (mber-do-seámŭ), mberdositã (mber-do-sí-tã), mberdosiri/mberdosire (mber-do-sí-ri) – (unã cu ***mbirduescu***) § ***mberdosit*** (mber-do-sítŭ) adg mberdositã (mber-do-sí-tã), mberdosits (mber-do-sítsĭ), mberdositi/mberdosite (mber-do-sí-ti) – (unã cu ***mbirduit***) § ***mberdosiri/mberdosire*** (mber-do-sí-ri) sf mberdosiri (mber-do-sírĭ) – (unã cu ***mbirduiri***)

mbirduiri/mbirduire (mbir-dhu-í-ri) sf – vedz tu ***mbirduescu***

mbirduit (mbir-dhu-ítŭ) adg – vedz tu ***mbirduescu***

mbirshari/mbirshare (mbir-shĭá-ri) sf mbirsheri (mbir-shĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mpirushari***[1]

mbirshat (mbir-shĭátŭ) adg mbirshatã (mbir-shĭá-tã), mbirshats (mbir-shĭátsĭ), mbirshati/mbirshate (mbir-shĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mpirushat***[1]

mbirshedz (mbir-shĭédzŭ) (mi) vb I mbirshai (mbir-shĭáĭ), mbirsham (mbir-shĭámŭ), mbirshatã (mbir-shĭá-tã), mbirshari/mbirshare (mbir-shĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mpirushedz***[1]

mbistimen (mbis-ti-ménŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***pisti***[1]

mbitar (mbi-thárŭ) sn pl(?) – pistipsirea tsi lj-u fats a unui cã va facã ashi cum dzãtsi; cãndãrsirea cã nu va ti pruda la dushman; ncreadirea tsi u ari omlu cã un lucru easti dealihea; ncreadiri, besã, pisti, embistosini *{ro: încredere, curaj}* *{fr: confiance, courage}* *{en: trust, courage}* ex: cãt mbitar (cãtã ncreadiri) aveam trã cama ghini, ahãt mi-aflai pri mari-arãu

mbitari/mbitare (mbi-tá-ri) sf – vedz tu ***mbet***

mbitat (mbi-tátŭ) adg – vedz tu ***mbet***

mbitãrnescu (mbi-tãr-nés-cu) vb IV – vedz tu ***bitãrnu***

mbitãrniri/mbitãrnire (mbi-tãr-ní-ri) sf – vedz tu ***bitãrnu***

mbitãrnit (mbi-tãr-nítŭ) adg – vedz tu ***bitãrnu***

mbitãtonj (mbi-tã-tónjĭŭ) adg – vedz tu ***mbet***

mbitãtor (mbi-tã-tórŭ) adg – vedz tu ***mbet***

mbitãtsãlji/mbitãtsãlje (mbi-tã-tsắ-lji) sf – vedz tu ***mbet***

mbitãturã (mbi-tã-tú-rã) sf – vedz tu ***mbet***

mbithar (mbi-thárŭ) sn pl(?) – unã cu ***mbitar***

mbizuescu (mbi-zu-ĭés-cu) (mi) vb IV mbizuii (mbi-zu-íĭ), mbizueam (mbi-zu-ĭámŭ), mbizuitã (mbi-zu-í-tã), mbizuiri/mbizuire (mbi-zu-í-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mpizuescu***

mbizuiri/mbizuire (mbi-zu-í-ri) sf mbizuiri (mbi-zu-írĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mpizuiri***

mbizuit (mbi-zu-ítŭ) adg mbizuitã (mbi-zu-í-tã), mbizuits (mbi-zu-ítsĭ), mbizuiti/mbizuite (mbi-zu-í-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mpizuit***

mbizuitor (mbi-zu-i-tórŭ) sm, sf, adg mbizuitoari/mbizuitoare (mbi-zu-i-toá-ri), mbizuitori (mbi-zu-i-tórĭ), mbizuitoari/mbizuitoare (mbi-zu-i-toá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mpizuitor***

mbizuiturã (mbi-zu-i-tú-rã) sf mbizuituri (mbi-zu-i-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mpizuiturã***

mblari/mblare (mblá-ri) sf mblãri (mblắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-eastu dictsiunar; vedz ***mulari***

mblãtescu[1] (mblã-tés-cu) vb IV mblãtii (mblã-tíĭ), mblãteam (mblã-teámŭ), mblãtitã (mblã-tí-tã), mblãtiri/mblãtire (mblã-tí-ri) – scriari shi zburãri neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mplãtescu***[1]

mblãtescu[2] (mblã-tés-cu) vb IV mblãtii (mblã-tíĭ), mblãteam (mblã-teámŭ), mblãtitã (mblã-tí-tã), mblãtiri/mblãtire (mblã-tí-ri) – scriari shi zburãri neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mplãtescu***[2]

mblãtiri[1]***/mblãtire*** (mblã-tí-ri) sf mblãtiri (mblã-tírĭ) – scriari shi zburãri neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mplãtiri***[1]

mblãtiri[2]***/mblãtire*** (mblã-tí-ri) sf mblãtiri (mblã-tírĭ) – scriari shi zburãri neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mplãtiri***[2]

mblãtit[1] (mblã-títŭ) adg mblãtitã (mblã-tí-tã), mblãtits (mblã-títsĭ), mblãtiti/mblãtite (mblã-tí-ti) – scriari shi zburãri neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mplãtit***[1]

mblãtit[2] (mblã-títŭ) adg mblãtitã (mblã-tí-tã), mblãtits (mblã-títsĭ), mblãtiti/mblãtite (mblã-tí-ti) – scriari shi zburãri neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mplãtit***[2]

mblãtiturã (mblã-ti-tú-rã) sf mblãtituri (mblã-ti-túrĭ) – scriari shi zburãri neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mplãtiturã***

mblin (mblín) adg mblinã (mblí-nã), mblinj (mblínjĭ), mblini/mbline (mblí-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mplin***

mbljari/mbljare (mbljĭá-ri) sf mbljeri (mbljĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***muljari***

mbljior (mblji-órŭ) sm, sf mbljioarã (mblji-oá-rã), mbljiori (mblji-órĭ) mbljioari/mbljioare (mblji-oá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***miljor***

mblustelã (mblus-té-lã) sf mblusteli/mblustele (mblus-té-li) – muljari tsi nu sta la loclu-a ljei shi s-ameasticã tu tuti; muljari tsi nu sh-mutreashti lucrul a ljei ma s-bagã tu lucrul a tutulor alantsã *{ro: băgăreaţă}* *{fr: femme qui se fourre partout}* *{en: busybody; woman who is prying in everybody else's business}*

mboalã (mboá-lã) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz (***m***) ***poalã***

mbod (mbódhŭ) sn – vedz tu ***ambodyiu***

mbodh (mbódhŭ) sn – mbodhuri (mbó-dhurĭ) unã cu ***mbod***

mbogru (mbó-gru) adg mbogrã (mbó-grã), mbogri (mbó-gri), mbogri/mbogre (mbó-gri) – cari nu-ari tihi tu banã; tsi s-aflã tu-unã halã urutã; tsi ari mash cripãri shi taxirãts; bogru, ãmbogru, mãrat, corbu, ndzernu, curbisit, stuhinat, scurpisit, buisit, vãpsit, etc.; (fig: mbogru = (i) lishor (tu minti), glar, hazo, tivichel, ahmac, etc.; (ii) tsi easti aush shi ncusurat) *{ro: sărman, bătrân ghebos}* *{fr: malheureux, infortuné, pauvre, vieillard courbé}* *{en: unfortunate, poor, unhappy}* ex: mbogra (shcreta) di moashi cu boatsea-a ljei ãndãcãnitã, lu-acljamã tu cãlivã; mbogre (mãrate), nu sta tu ploai; mbogrul di (mãratlu, gribuitlu) aush duchi tsi s-fatsi; ia mutrits la-aestu mbogru di (mãrat) gioni; ore mbogre! (marate, corbe!) tsi pãtsãsh?; mbogra (curbisita) di mamã sh-mutrea njiclu lãndzit; mbogra-nã farã armãneascã!; a mbogrãljei (a mãratãljei, a ncusuratãljei) di soacrã; mbogra (scurpisita, vãpsita) di moashi shi struxea dintsãlj strimtura eara multu mbogrã (lai, urutã, slabã) § ***bogru*** (bó-gru) adg bogrã (bó-grã), bogri (bó-gri), bogri/bogre (bó-gri) – (unã cu ***mbogru***) § ***ãmbogru*** (ãm-bó-gru) adg ãmbogrã (ãm-bó-grã), ãmbogri (ãm-bó-gri), ãmbogri/ãmbogre (ãm-bó-gri) – (unã cu ***mbogru***) ex: nacã hiu ãmbogru (aush ncusurat, gribuit)? § ***mbugrusescu*** (mbu-gru-sés-cu) vb IV mbugrusii (mbu-gru-síĭ), mbugruseam (mbu-gru-seámŭ), mbugrusitã (mbu-gru-sí-tã), mbugrusiri/mbugrusire (mbu-gru-sí-ri) – astãmãtsescu ta s-dau mãndzãli *{ro: termina dând cu tifla}* *{fr: terminer à faire envers quelqu'un le geste de mépris avec deux (ou cinq) doigts de la main ouverte}* *{en: end making the sign of contempt towards somebody with two (or five) fingers of the open hand}* ex: troarã, troarã, li mbugrusi (lã deadi mãndzãli); lu mbugrusii tra s-mi-ascap di lucru § ***mbugrusit*** (mbu-gru-sítŭ) adg mbugrusitã (mbu-gru-sí-tã), mbugrusits (mbu-gru-sítsĭ), mbugrusiti/mbugrusite (mbu-gru-sí-ti) – tsi-ari astãmãtsitã cu darea-a mãndzãlor; tsi nu-lj s-mata da mãndzã *{ro: care a terminat dând cu tifla}* *{fr: qui a terminé à faire envers quelqu'un le geste de mépris avec deux (ou cinq) doigts de la main ouverte}* *{en: who has ended making the sign of contempt towards somebody with two (or five) fingers of the open hand}* § ***mbugrusiri/mbugrusire*** (mbu-gru-sí-ri) sf mbugrusiri (mbu-gru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva astãmãtseashti cu darea di mãndzã *{ro: acţiunea de a termina dând cu tifla}* *{fr: action de terminer à faire envers quelqu'un le geste de mépris avec deux (ou cinq) doigts de la main ouverte}* *{en: action of ending the making of the sign of contempt towards somebody with two (or five) fingers of the open hand}*

mbolitsari/mbolitsare (mbo-li-tsá-ri) sf mbolitsãri (mbo-li-tsắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mbulitsari***

mbolitsat (mbo-li-tsátŭ) adg mbolitsatã (mbo-li-tsá-tã), mbolitsats (mbo-li-tsátsĭ), mbolitsati/mbolitsate (mbo-li-tsá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mbulitsat***

mbolitsedz (mbo-li-tsédzŭ) (mi) vb I mbolitsai (mbo-li-tsáĭ), mbolitsam (mbo-li-tsámŭ), mbolitsatã (mbo-li-tsá-tã), mbolitsari/mbolitsare (mbo-li-tsá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mbulitsedz***

mbratsã (mbrá-tsã) adv – vedz tu ***brats***

mbrãtsishari/mbrãtsishare (mbrã-tsi-shĭá-ri) sf – vedz tu ***brats***

mbrãtsishat (mbrã-tsi-shĭátŭ) adg – vedz tu ***brats***

mbrãtsishedz (mbrã-tsi-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***brats***

mbrãtsitari/mbrãtsitare (mbrã-tsi-tá-ri) sf – vedz tu ***brats***

mbrãtsitat (mbrã-tsi-tátŭ) adg – vedz tu ***brats***

mbrãtsitedz (mbrã-tsi-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***brats***

mbrãtsushari/mbrãtsushare (mbrã-tsu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***brats***

mbrãtsushat (mbrã-tsu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***brats***

mbrãtsushedz (mbrã-tsu-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***brats***

mbrãvari/mbrãvare (mbrã-vá-ri) sf – vedz tu ***bravã***

mbrãvat (mbrã-vátŭ) adg – vedz tu ***bravã***

mbrãvedz (mbrã-védzŭ) vb I – vedz tu ***bravã***

mbrescu (mbrés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***bruescu***

mbriri/mbrire (mbrí-ri) sf – vedz tu ***bruescu***

mbrit (mbrítŭ) adg – vedz tu ***bruescu***

mbritã (mbrí-tã) sf – vedz tu ***bruescu***

mbrostishor (mbros-ti-shĭórŭ) adg mbrostishoarã (mbros-ti-shĭoá-rã), mbrostishori (mbros-ti-shĭórĭ), mbrostishoari/mbrostishoare (mbros-ti-shĭoá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mprustishor***

mbrostu[1] (mbrós-tu) adg mbroastã (mbroás-tã), mbroshtsã (mbrósh-tsã), mbroasti/mbroaste (mbroás-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mprostu***[1]

mbrostu[2] (mbrós-tu) (mi) vb I mbrustai (mbrus-táĭ), mbrustam (mbrus-támŭ), mbrustatã (mbrus-tá-tã), mbrustari/mbrustare (mbrus-tá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mprostu***[2]

mbrumari/mbrumare (mbru-má-ri) sf – vedz tu ***brumã***

mbrumat (mbru-mátŭ) adg – vedz tu ***brumã***

mbrumeadzã (mbru-meá-dzã) vb 1 – vedz tu ***brumã***

mbrumut[1] (mbru-mutŭ) sn, adv mbrumuti/mbrumute (mbru-mú-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mprumut***[1]

mbrumut[2] (mbru-mutŭ) (mi) vb I mbrumutai (mbru-mu-táĭ), mbrumutam (mbru-mu-támŭ), mbrumutatã (mbru-mu-tá-tã), mbrumutari/mbrumutare (mbru-mu-tá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mprumut***[2]

mbrumutari/mbrumutare (mbru-mu-tá-ri) sf mbrumutãri (mbru-mu-tắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mprumutari***

mbrumutat (mbru-mu-tátŭ) adg mbrumutatã (mbru-mu-tá-tã), mbrumutats (mbru-mu-tátsĭ), mbrumutati/mbrumutate (mbru-mu-tá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mprumutat***

mbrumutedz (mbru-mu-tédzŭ) (mi) vb I mbrumutai (mbru-mu-táĭ), mbrumutam (mbru-mu-támŭ), mbrumutatã (mbru-mu-tá-tã), mbrumutari/mbrumutare (mbru-mu-tá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mprumutedz***

mbrustar[1] (mbrus-tárŭ) sf mbrustari/mbrustare (mbrus-tá-ri) – 1: cumata (mari di lemnu) tsi s-aflã di partea di nãinti a

sãmarlui; partea (di lemnu) tsi s-aflã di partea di nãinti (ma-analtã shi ncusuratã) di la shaua-a calui; ublãncu, oblãncu, blãncu, cutsachi, pistar, pestãr, opistar; 2: scãndurã pri cari s-talji carnea shi s-fatsi njits cumãts; dacã *{ro: oblânc; scândura de tocat carnea}* *{fr: la grande pièce de bois qui forme la partie antérieure du bât; arçon du bât ou de la selle; planche pour hacher la viande}* *{en: the piece of wood that makes the anterior part of the pack-saddle; saddle bow, pommel, cantle}* § ***mbrustar***[2] (mbrus-tárŭ) adg mbrustarã (mbrus-tá-rã), mbrustari (mbrus-tárĭ), mbrustari/mbrustare (mbrus-tá-ri) – atsel (omlu, pravda) tsi neadzi n fatsã (frunti) *{ro: înaintaş, care merge în frunte}* *{fr: celui qui va devant; cheval de flèche}* *{en: the one who walks in front}*

mbrustar[2] (mbrus-tárŭ) adg – vedz tu ***mbrustar***[1]

mbrustari/mbrustare (mbrus-tá-ri) sf mbrustãri (mbrus-tắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mprustari***

mbrustat (mbrus-tátŭ) adg mbrustatã (mbrus-tá-tã), mbrustats (mbrus-tátsĭ), mbrustati/mbrustate (mbrus-tá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mprustat***

mbrustedz (mbrus-tédzŭ) (mi) vb I mbrustai (mbrus-táĭ), mbrustam (mbrus-támŭ), mbrustatã (mbrus-tá-tã), mbrustari/mbrustare (mbrus-tá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mprustedz***

mbrustelã (mbrus-té-lã) sf mbrusteli/mbrustele (mbrus-té-li) – lucru tsi-l bagã oaminjlji (di-aradã muljerli) cãndu lucreadzã (pristi stranji, di mesi sh-ma nghios) tra s-nu s-murdãreascã; poalã, neci, necicã, peci, bistimali, pistimali, pishcimal, pudeauã, pudyeauã, puzgheauã, pureauã, puryeauã *{ro: poală}* *{fr: ce qu'on met devant, tablier}* *{en: apron}*

mbrustishor (mbrus-ti-shĭórŭ) adg mbrustishoarã (mbrus-ti-shĭoá-rã), mbrustishori (mbrus-ti-shĭórĭ), mbrustishoari/mbrustishoare (mbrus-ti-shĭoá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mprustishor***

mbrustushor (mbrus-tu-shĭórŭ) adg mbrustushoarã (mbrus-tu-shĭoá-rã), mbrustushori (mbrus-tu-shĭórĭ), mbrustushoari/mbrustushoare (mbrus-tu-shĭoá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mprustishor***

mbubuchescu (mbu-bu-chés-cu) vb IV – vedz tu ***bubuchi***[1]

mbubuchiri/mbubuchire (mbu-bu-chí-ri) sf – vedz tu ***bubuchi***[1]

mbubuchisescu (mbu-bu-chi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***bubuchi***[1]

mbubuchisiri/mbubuchisire (mbu-bu-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***bubuchi***[1]

mbubuchisit (mbu-bu-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***bubuchi***[1]

mbubuchit (mbu-bu-chítŭ) adg – vedz tu ***bubuchi***[1]

mbuburicat (mbu-bu-ri-cátŭ) adg – vedz tu ***buburec***[1]

mbuc (mbúcŭ) vb I – vedz tu ***ambuc***

mbucari/mbucare (mbu-cá-ri) sf – vedz tu ***ambuc***

mbucat (mbu-cátŭ) adg – vedz tu ***ambuc***

mbucãtsari/mbucãtsare (mbu-cã-tsá-ri) sf– vedz tu ***bucatã***

mbucãtsat (mbu-cã-tsátŭ) adg– vedz tu ***bucatã***

mbucãtsedz (mbu-cã-tsédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***bucatã***

mbucur (mbú-cur) (mi) vb I – vedz tu ***bucurilji***

mbucurari/mbucurare (mbu-cu-rá-ri) sf – vedz tu ***bucurilji***

mbucurat (mbu-cu-rátŭ) adg – vedz tu ***bucurilji***

mbudhuescu (mbu-dhu-ĭés-cu) vb IV mbudhuii (mbu-dhu-íĭ), mbudhueam (mbu-dhu-ĭámŭ), mbudhuitã (mbu-dhu-í-tã), mbudhuiri/mbudhuire (mbu-dhu-í-ri) – unã cu ***mbuduescu***

mbudhuiri/mbudhuire (mbu-dhu-í-ri) sf mbudhuiri (mbu-dhu-írĭ) – unã cu ***mbuduiri***

mbudhuit (mbu-dhu-ítŭ) adg mbudhuitã (mbu-dhu-í-tã), mbudhuits (mbu-dhu-ítsĭ), mbudhuiti/mbudhuite (mbu-dhu-í-ti) – unã cu ***mbuduit***

mbudhyisescu (mbudh-yi-sés-cu) vb IV mbudhyisii (mbudh-yi-síĭ), mbudhyiseam (mbudh-yi-seámŭ), mbudhyisitã (mbudh-yi-sí-tã), mbudhyisiri/mbudhyisire (mbudh-yi-sí-ri) – unã cu ***mbudyisescu***

mbudhyisiri/mbudhyisire (mbudh-yi-sí-ri) sf mbudhyisiri (mbudh-yi-sírĭ) – unã cu ***mbudyisiri***

mbudhyisit (mbudh-yi-sítŭ) adg mbudhyisitã (mbudh-yi-sí-tã), mbudhyisits (mbudh-yi-sítsĭ), mbudhyisiti/mbudhyisite (mbudh-yi-sí-ti) – unã cu ***mbudyisit***

mbuduescu (mbu-dhu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***ambodyiu***

mbuduiri/mbuduire (mbu-dhu-í-ri) sf – vedz tu ***ambodyiu***

mbuduit (mbu-dhu-ítŭ) adg – vedz tu ***ambodyiu***

mbudyisescu (mbudh-yi-sés-cu) vb IV mbudhyisii (mbudh-yi-síĭ), mbudhyiseam (mbudh-yi-seámŭ), mbudhyisitã (mbudh-yi-sí-tã), mbudhyisiri/mbudhyisire (mbudh-yi-sí-ri) – vedz tu ***ambodyiu***

mbudyisiri/mbudyisire (mbudh-yi-sí-ri) sf mbudhyisiri (mbudh-yi-sírĭ) – vedz tu ***ambodyiu***

mbudyisit (mbudh-yi-sítŭ) adg mbudhyisitã (mbudh-yi-sí-tã), mbudhyisits (mbudh-yi-sítsĭ), mbudhyisiti/mbudhyisite (mbudh-yi-sí-ti) – vedz tu ***ambodyiu***

mbudzat (mbu-dzátŭ) adg – vedz tu ***budzã***

mbudzinari/mbudzinare (mbu-dzi-ná-ri) sf – vedz tu ***mbudzinedz***

mbudzinat (mbu-dzi-nátŭ) adg – vedz tu ***mbudzinedz***

mbudzinedz (mbu-dzi-nédzŭ) (mi) vb I mbudzinai (mbu-dzi-náĭ), mbudzinam (mbu-dzi-námŭ), mbudzinatã (mbu-dzi-ná-tã), mbudzinari/mbudzinare (mbu-dzi-ná-ri) – nj-umflu budzãli (nj-adun sufrãntsealili, nj-alãxescu opsea) di inati i cã nu mi-arãseashti tsiva; (mi) mbufunedz, mbufnedz *{ro: bosumfla, (se) îmbufna}* *{fr: bouder, faire la lippe, faire la moue}* *{en: pout, sulk}* § ***mbudzinat*** (mbu-dzi-nátŭ) adg mbudzinatã (mbu-dzi-ná-tã), mbudzinats (mbu-dzi-nátsĭ), mbudzinati/mbudzinate (mbu-dzi-ná-ti) – tsi sh-ari umflatã budzãli (sh-ari adunatã sufrãntsealili, sh-ari alãxitã opsea) cã nu lu-ari arãsitã tsiva; mbufunat, mbufnat *{ro: bosumflat, îmbufnat}* *{fr: qui fait la moue, fâché}* *{en: who shows an expression of sulkiness; pouting, sulky}* § ***mbudzinari/mbudzinare*** (mbu-dzi-ná-ri) sf mbudzinãri (mbu-dzi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si mbudzineadzã; umflari a budzãlor (adunari a sufrãntsealilor, alãxirea-a opsiljei); mbufunari, mbufnari *{ro: acţiunea de a bosumfla, de se îmbufna; bosumflare, îmbufnare}* *{fr: action de bouder, de faire la lippe, de faire la moue}* *{en: action of pouting, of showing sulkiness}* § ***mbufunedz*** (mbu-fu-nédzŭ) (mi) vb I mbufunai (mbu-fu-náĭ), mbufunam (mbu-fu-námŭ), mbufunatã (mbu-fu-ná-tã), mbufunari/mbufunare (mbu-fu-ná-ri) – (unã cu ***mbudzinedz***) § ***mbufunat*** (mbu-fu-nátŭ) adg mbufunatã (mbu-fu-ná-tã), mbufunats (mbu-fu-nátsĭ), mbufunati/mbufunate (mbu-fu-ná-ti) – (unã cu ***mbudzinat***) § ***mbufunari/mbufunare*** (mbu-fu-ná-ri) sf mbufunãri (mbu-fu-nắrĭ) – (unã cu ***mbudzinari***) § ***mbufnedz*** (mbuf-nédzŭ) (mi) vb I mbufnai (mbuf-náĭ), mbufnam (mbuf-námŭ), mbufnatã (mbuf-ná-tã), mbufnari/mbufnare (mbuf-ná-ri) – (unã cu ***mbudzinedz***) § ***mbufnat*** (mbuf-nátŭ) adg mbufnatã (mbuf-ná-tã), mbufnats (mbuf-nátsĭ), mbufnati/mbufnate (mbuf-ná-ti) – (unã cu ***mbudzinat***) ex: si sculã mbufnat § ***mbufnari/mbufnare*** (mbuf-ná-ri) sf mbufnãri (mbuf-nắrĭ) – (unã cu ***mbudzinari***)

mbufnari/mbufnare (mbuf-ná-ri) sf – vedz tu ***mbudzinedz***

mbufnat (mbuf-nátŭ) adg – vedz tu ***mbudzinedz***

mbufnedz (mbuf-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mbudzinedz***

mbufunari/mbufunare (mbu-fu-ná-ri) sf – vedz tu ***mbudzinedz***

mbufunat (mbu-fu-nátŭ) adg – vedz tu ***mbudzinedz***

mbufunedz (mbu-fu-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mbudzinedz***

mbugat (mbu-gátŭ) adg – vedz tu ***bugat***

mbugãtsãlji/mbugãtsãlje (bu-gã-tsắ-lji) sf – vedz tu ***bugat***

mbugãtsãri/mbugãtsãre (mbu-gã-tsắ-ri) sf – vedz tu ***bugat***

mbugãtsãscu (mbu-gã-tsắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***bugat***

mbugãtsãt (mbu-gã-tsắtŭ) adg – vedz tu ***bugat***

mbugãtsescu (mbu-gã-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***bugat***

mbugãtsiri/mbugãtsire (mbu-gã-tsí-ri) sf – vedz tu ***bugat***

mbugãtsit (mbu-gã-tsítŭ) adg – vedz tu ***bugat***

mbugrusescu (mbu-gru-sés-cu) vb IV – vedz tu ***mbogru***

mbugrusiri/mbugrusire (mbu-gru-sí-ri) sf – vedz tu ***mbogru***

mbugrusit (mbu-gru-sítŭ) adg – vedz tu ***mbogru***

mbugutsãlji/mbugutsãlje (mbu-gu-tsắ-lji) sf – vedz tu ***bugat***

mbuir (mbú-irŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ambuir***

mbuirari/mbuirare (mbu-i-rá-ri) sf – vedz tu ***ambuir***

mbuirat (mbu-i-rátŭ) adg – vedz tu ***ambuir***

mbujurari/mbujurare (mbu-jĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***bujor***

mbujurat (mbu-jĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***bujor***

mbujuredz (mbu-jĭu-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***bujor***

mbulbucari/mbulbucare (mbul-bu-cá-ri) sf – vedz tu ***mbulbuchedz***

mbulbucat (mbul-bu-cátŭ) adg – vedz tu ***mbulbuchedz***

mbulbuchedz (mbul-bu-chĭédzŭ) (mi) vb I mbulbucai (mbul-bu-cáĭ), mbulbucam (mbul-bu-cámŭ), mbulbucatã (mbul-bu-cá-tã), mbulbucari/mbulbucare (mbul-bu-cá-ri) – mi-adrai tu fatsã (ocljі) umflat sh-arosh; hãrvãljisescu (ocljilj) *{ro: bulbuca (fața, ochii)} {fr: avoir les joues (yeux) enflées et rouges} {en: have swollen red cheeks (eyes)}* § ***mbulbucat*** (mbul-bu-cátŭ) adg mbulbucatã (mbul-bu-cá-tã), mbulbucats (mbul-bu-cátsĭ), mbulbucati/mbulbucate (mbul-bu-cá-ti) – tsi easti cu fatsa (ocljilj) umflats sh-arosh; (ocljilj) hãrvãljisits *{ro: bulbucat la față (ochi)} {fr: avec les joues (yeux) enflées et rouges} {en: with swollen red cheeks (eyes)}* § ***mbulbucari/mbulbucare*** (mbul-bu-cá-ri) sf mbulbucãri (mbul-bu-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-adarã tu fatsã (ocljі) umflat sh-arosh; hãrvãljisiri (di oclji) *{ro: acțiunea de a bulbuca (fața, ochii); bulbucare} {fr: action d'avoir les joues (yeux) enflées et rouges} {en: action of getting swollen red cheeks (eyes)}*

mbulitsari/mbulitsare (mbu-li-tsá-ri) sf – vedz tu ***mbuljitsedz***

mbulitsat (mbu-li-tsátŭ) adg – vedz tu ***mbuljitsedz***

mbulitsedz (mbu-li-tsédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mbuljitsedz***

mbuljisescu (mbu-lji-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mbuljitsedz***

mbuljisiri/mbuljisire (mbu-lji-sí-ri) sf – vedz tu ***mbuljitsedz***

mbuljisit (mbu-lji-sítŭ) adg – vedz tu ***mbuljitsedz***

mbuljitsari/mbuljitsare (mbu-lji-tsá-ri) sf – vedz tu ***mbuljitsedz***

mbuljitsat (mbu-lji-tsátŭ) adg – vedz tu ***mbuljitsedz***

mbuljitsedz (mbu-lji-tsédzŭ) (mi) vb I mbuljitsai (mbu-lji-tsáĭ), mbuljitsam (mbu-lji-tsámŭ), mbuljitsatã (mbu-lji-tsá-tã), mbuljitsari/mbuljitsare (mbu-lji-tsá-ri) – (nj-)acoapir caplu cu-un baltsu (zãvon, vel, vlashcã, mãndilã, distimeli, poshi, etc.); mbulitsedz, mbuljisescu, ãmbuljisescu *{ro: îmbrobodi} {fr: couvrir la tête d'un voile} {en: cover the head with a veil}* § ***mbuljitsat*** (mbu-lji-tsátŭ) adg mbuljitsatã (mbu-lji-tsá-tã), mbuljitsats (mbu-lji-tsátsĭ), mbuljitsati/mbuljitsate (mbu-lji-tsá-ti) – tsi ari caplu acupirit cu-un baltsu; mbulitsat, mbuljisit, ãmbuljisit *{ro: îmbrobodit} {fr: avec la tête couverte d'un voile} {en: with the head covered by a veil}* § ***mbuljitsari/mbuljitsare*** (mbu-lji-tsá-ri) sf mbuljitsãri (mbu-lji-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si mbuljitseadzã; mbulitsari, mbuljisiri, ãmbuljisiri *{ro: acțiunea de a (se) îmbrobodi; îmbrobodire} {fr: action de couvrir la tête d'un voile} {en: action of covering the head with a veil}* § ***mbulitsedz*** (mbu-li-tsédzŭ) (mi) vb I mbulitsai (mbu-li-tsáĭ), mbulitsam (mbu-li-tsámŭ), mbulitsatã (mbu-li-tsá-tã), mbulitsari/mbulitsare (mbu-li-tsá-ri) – (unã cu ***mbuljitsedz***) § ***mbulitsat*** (mbu-li-tsátŭ) adg mbulitsatã (mbu-li-tsá-tã), mbulitsats (mbu-li-tsátsĭ), mbulitsati/mbulitsate (mbu-li-tsá-ti) – (unã cu ***mbuljitsat***) § ***mbulitsari/mbulitsare*** (mbu-li-tsá-ri) sf mbulitsãri (mbu-li-tsắrĭ) – (unã cu ***mbuljitsari***) § ***mbuljisescu*** (mbu-lji-sés-cu) (mi) vb IV mbuljisii (mbu-lji-síĭ), mbuljiseam (mbu-lji-seámŭ), mbuljisitã (mbu-lji-sí-tã), mbuljisiri/mbuljisire (mbu-lji-sí-ri) – (unã cu ***mbuljitsedz***) ex: haremea nu si mbuljiseashti dinintea-a lui § ***mbuljisit*** (mbu-lji-sítŭ) adg mbuljisitã (mbu-lji-sí-tã), mbuljisits (mbu-lji-sítsĭ), mbuljisiti/mbuljisite (mbu-lji-sí-ti) – (unã cu ***mbuljitsat***) § ***mbuljisiri/mbuljisire*** (mbu-lji-sí-ri) sf mbuljisiri (mbu-lji-sírĭ) – (unã cu ***mbuljitsari***) § ***ãmbuljisescu*** (ãm-bu-lji-sés-cu) (mi) vb IV ãmbuljisii (ãm-bu-lji-síĭ), ãmbuljiseam (ãm-bu-lji-seámŭ), ãmbuljisitã (ãm-bu-lji-sí-tã), ãmbuljisiri/ãmbuljisire (ãm-bu-lji-sí-ri) – (unã cu ***mbuljitsedz***) § ***ãmbuljisit*** (ãm-bu-lji-sítŭ) adg ãmbuljisitã (ãm-bu-lji-sí-tã), ãmbuljisits (ãm-bu-lji-sítsĭ), ãmbuljisiti/ãmbuljisite (ãm-bu-lji-sí-ti) – (unã cu ***mbuljitsat***) § ***ãmbuljisiri/ãmbuljisire*** (ãm-bu-lji-sí-ri) sf ãmbuljisiri (ãm-bu-lji-sírĭ) – (unã cu ***mbuljitsari***) § ***dizbuljitsedz*** (diz-bu-lji-tsédzŭ) (mi) vb I dizbuljitsai (diz-bu-lji-tsáĭ), dizbuljitsam (diz-bu-lji-tsámŭ), dizbuljitsatã (diz-bu-lji-tsá-tã), dizbuljitsari/dizbuljitsare (diz-bu-lji-tsá-ri) – scot baltsul (zãvonlu, velu, vlashca, mãndila, distimelea, posha, etc.) cu cari easti acupirit caplu *{ro: dezbrobodi} {fr: enlever le voile de la tête} {en: take of the veil from one's head}* § ***dizbuljitsat*** (diz-bu-lji-tsátŭ) adg dizbuljitsatã (diz-bu-lji-tsá-tã), dizbuljitsats (diz-bu-lji-tsátsĭ), dizbuljitsati/dizbuljitsate (diz-bu-lji-tsá-ti) – tsi sh-ari scoasã baltsul tsi lj-acupirea caplu *{ro: dezbrobodit} {fr: à qui on a enlevé le voile de la tête} {en: to whom le head veil has been taken of}* § ***dizbuljitsari/dizbuljitsare*** (diz-bu-lji-tsá-ri) sf dizbuljitsãri (diz-bu-lji-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si dizbuljitseadzã *{ro: acțiunea de a dezbrobodi; dezbrobodire} {fr: action d'enlever le voile de sa tête} {en: action of taking of the head veil}*

mbumbac (mbum-bácŭ) vb I – vedz tu ***bumbac***

mbumbãcari/mbumbãcare (mbum-bã-cá-ri) sf – vedz tu ***bumbac***

mbumbãcat (mbum-bã-cátŭ) adg – vedz tu ***bumbac***

mbun (mbúnŭ) (mi) vb I – vedz tu ***bun***[1]

mbunari/mbunare (mbu-ná-ri) sf – vedz tu ***bun***[1]

mbunat (mbu-nátŭ) adg – vedz tu ***bun***[1]

mbunedz (mbu-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***bun***[1]

mburescu (mbu-rés-cu) vb IV – vedz tu ***burescu***[2]

mburiri/mburire (mbu-rí-ri) sf – vedz tu ***burescu***[2]

mburit (mbu-rítŭ) adg – vedz tu ***burescu***[2]

mburitã[1] (mbu-rí-tã) sf – vedz tu ***burescu***[2]

mburitã[2] (mbu-rí-tã) adv, sf – vedz tu ***burescu***[2]

mbushutari/mbushutare (mbu-shĭu-tá-ri) sf – vedz tu ***bush***

mbushutat (mbu-shĭu-tátŭ) adg – vedz tu ***bush***

mbushutedz (mbu-shĭu-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***bush***

mbut[1] (mbú-tŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ambuir***

mbut[2] (mbútŭ) (mi) vb IV shi II mbutsãi (mbu-tsắĭ) shi mbutsii (mbu-tsíĭ), mbutsam (mbu-tsámŭ) shi mbutseam (mbu-tseámŭ), mbutsãtã (mbu-tsắ-tã) shi mbutsitã (mbu-tsí-tã), mbutsãri/mbutsãre (mbu-tsắ-ri) shi mbutsiri/mbutsire (mbu-tsí-ri) shi mbutseari/mbutseare (mbu-tseá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mput***

mbutari/mbutare (mbu-tá-ri) sf – vedz tu ***ambuir***

mbutat (mbu-tátŭ) adg – vedz tu ***ambuir***

mbutoari/mbutoare (mpu-toá-ri) sf mbutori (mbu-tórĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mputoari***

mbuts[1] (mbútsŭ) sm – vedz tu ***ambuir***

mbuts[2] (mbútsŭ) vb IV shi I – vedz tu ***ambuir***

mbutsari/mbutsare (mbu-tsá-ri) sf – vedz tu ***ambuir***

mbutsat (mbu-tsátŭ) adg – vedz tu ***ambuir***

mbutsãnari/mbutsãnare (mbu-tsã-ná-ri) sf mbutsãnãri (mbu-tsã-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mputsãnari***

mbutsãnat (mbu-tsã-nátŭ) adg mbutsãnatã (mbu-tsã-ná-tã), mbutsãnats (mbu-tsã-nátsĭ), mbutsãnati/mbutsãnate (mbu-tsã-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mputsãnat***

mbutsãnedz (mbu-tsã-nédzŭ) (mi) vb I mbutsãnai (mbu-tsã-náĭ), mbutsãnam (mbu-tsã-námŭ), mbutsãnatã (mbu-tsã-ná-tã), mbutsãnari/mbutsãnare (mbu-tsã-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mputsãnedz***

mbutsãri[1]***/mbutsãre*** (mbu-tsắ-ri) sf– vedz tu ***ambuir***

mbutsãri[2]***/mbutsãre*** (mbu-tsắ-ri) sf mbutsãri (mbu-tsắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mputsãri***

mbutsãscu (mbu-tsắs-cu) (mi) vb IV mbutsãi (mbu-tsắĭ), mbutsam (mbu-tsámŭ), mbutsãtã (mbu-tsắ-tã), mbutsãri/mbutsãre (mbu-tsắ-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mputsãscu***

mbutsãt[1] (mbu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***ambuir***

mbutsãt[2] (mbu-tsắtŭ) adg mbutsãtã (mbu-tsắ-tã), mbutsãts (mbu-tsắtsĭ), mbutsãti/mbutsãte (mbu-tsắ-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mputsãt***

mbutseari/mbutseare (mbu-tseá-ri) sf mbutseri (mbu-tsérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mputseari***

mbutsescu[1] (mbu-tsés-cu) vb IV – vedz tu ***ambodyiu***

mbutsescu[2] (mbu-tsés-cu) (mi) vb IV mbutsii (mbu-tsíĭ), mbuteam (mbu-tseámŭ), mbutsitã (mbu-tsí-tã), mbutsiri/mbutsire (mbu-tsí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mputsescu***

mbutsiri[1]***/mbutsire*** (mbu-tsí-ri) sf – vedz tu ***ambodyiu***

mbutsiri[2]/mbutsire (mbu-tsí-ri) sf mbutsiri (mbu-tsírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mputsiri***

mbutsit[1] (mbu-tsítŭ) adg – vedz tu ***ambodyiu***

mbutsit[2] (mbu-tsítŭ) adg mbutsitã (mbu-tsí-tã), mbutsits (mbu-tsítsĭ), mbutsiti/mbutsite (mbu-tsí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mputsit***

mbutsos (mbu-tsósŭ) adg mbutsoasã (mbu-tsoá-sã), mbutsosh (mbu-tsóshĭ), mbutsoasi/mbutsoase (mbu-tsoá-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mputsos***

mbuvet (mbu-vétŭ) (mi) vb I – vedz tu ***buveatã***

mbuvitari/mbuvitare (mbu-vi-tá-ri) sf – vedz tu ***buveatã***

mbuvitat (mbu-vi-tátŭ) adg – vedz tu ***buveatã***

mbuz (mbuzŭ) vb I – vedz tu ***budzã***

mbuzari/mbuzare (mbu-zá-ri) sf – vedz tu ***budzã***

mbuzat (mbu-zátŭ) adg – vedz tu ***budzã***

mcari/mcare (mcá-ri) sf mcãri (mcắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mãcari***

mcat (mcátŭ) adg mcatã (mcá-tã), mcats (mcátsĭ), mcati/mcate (mcá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mãcat***

me (me) inter. – bre, vre, a, etc.; *{ro: mă!, măi!, bă!, hei!, fă!, etc.} {fr: hé!, hola!, etc.} {en: heigh!, hey, you!, say!, look here!, etc.}* ex: me! (vre!) tsi fats?

mea* (meá) pr – fimininlu singular di la pronuma posesivã "a meu"; vedz ***meu***

mea[1] (meá) cong – vedz tu ***ma[1]***

mea[2] (meá) inter – cu cari scutem un zbor tsi sh-u-adutsi cu boatsea di caprã

meal (meálŭ) sn mealuri (meá-lurĭ) – locuri nealãgati (ndi-pãrtati, apãrãtsiti, pustilii, cu surpuri sh-pishtirei), iu nu para bãneadzã lumi; creac, arãpã, hauã, grem, dãmuri, etc. *{ro: coclauri} {fr: parages} {en: steep uninhabited region (wilderness), with gorges, ravines, etc.}* ex: pri un meal chirdut ãn dzari; u loa prit mealuri fãrã di fricã

mealã (meá-lã) invar – dirivatã a unui verbu, chirut azã, tsi s-aflã mash tu zburãrea: (i) "nu mi mealã" = nu-am vãrã ananghi, nu mi doari caplu/curlu, u bag strãmbã, nu-nj si bati ureaclja, mãcã-nj curlu, lja-nj coada, etc. (ii) "tsi ti mealã?" = tsi-ananghi ai?, tsi ti doari caplu/curlu?, bagã-u strãmbã, etc. *{ro: nu-mi pasă} {fr: peu m'importe} {en: I don't care}*

mealji/mealje (meá-lji) sf pl – vedz tu ***njel[1]***

meao (meá-o) pr pirs – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***meauã*** (tu ***meu***)

mearã (meá-rã) sf meari/meare(?) (meá-ri) – vas di lemnu trã mpãrtsãrea-a laptilui *{ro: vas de lemn pentru lapte} {fr: récipient en bois servant à la distribution du lait} {en: wood container for milk distribution}*

measa-ali Stã-Mãrii – vedz tu ***measã***

measã (meá-sã) sf measi (meá-si) – 1: momilã (stolizmã) din casa-a omlui cu-unã fatsã (multi ori di scãndurã) tsi sta pri patru cicioari sh-pri cari omlu poati s-lucreadzã, s-tsãnã lucri, s-bagã mãcãri icã s-mãcã; trapezã; 2: mãcarea (gustarea, prãndzul, tsina) tsi u fatsi omlu (ma multili ori la aestã stolizmã, ma nu totna); (fig: 1: measã = cutsarlu di fag i di chin (partea tsi-armãni tu loc dit truplu-a arburilui tãljat), ndreaptã maxus ca unã measã di-aradã tra s-poatã omlu s-mãcã; expr: 2: ***measa-ali Stã-Mãrii*** = measa tsi s-tindi dupã tsi s-amintã natlu; 3: tindu measa = bag mãcarea pri measã tra s-mãcã lumea; 4: shed pri measã = shed tra s-mãc (la measã); 5: vinj analtu pri measã = vinj tamam atumtsea cãndu lumea sta la measã shi easti etimã trã mãcari; 6: lu-ashteptu pri/la measã = lu-aprochi ãn casã cu measa teasã; 7: yini pi measa teasã = yini cãndu tuti lucrili suntu etimi; 8: mut (scol) measa = ljau mãcarea di pri measã; 9: iu-i measã teasã, na-l sh-el (na-lj sh-nãsh, na-u sh-nãsã, na-li sh-nãsi) = lu (lji, u, li) vedz cã yini (yin) diunãoarã, aclo iu s-veadi nã measã teasã) *{ro: masă} {fr: table; déjeuner} {en: table; meal, lunch}* ex: n pãduri criscui, n pãduri mi cãlãrsii sh-acasã cum mi-adusirã, divarliga nji s-apusirã (*angucitoari*: measa); ãn pãduri faptã fui, tut ãn pãduri criscui; n casã cãnd nj-mi bãgarã, deavãrliga-nj s-adunarã (*angucitoari*: measa); measa mari tsi s-da trã oaminjlji mãri; measa njicã trã cilimeanj; bagã measa s-mãcãm; s-tindi measa ti tuts; trãsh cãndu shidzurã pri measã (shidzurã s-mãcã), scoasi un suschir amirãlu; mutats measa (expr: dãnãsits, astãmãtsits cu mãcarea); vinjish analtu pri measã (expr: vinji tamam atumtsea cãndu eara measa etimã) § ***misicã*** (mi-sí-cã) sf misitsi/misitse (mi-sí-tsi) – measã njicã *{ro: masă mică} {fr: petite table} {en: small table}*

meashtiri/meashtire (meásh-ti-ri) sf – vedz tu ***mescu***

measi/mease (meá-si) sf – vedz tu ***mesi***

meastic[1] (meás-ticŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ameastic[1]***

meastic[2] (meás-ticŭ) vb I misticai (mis-ti-cáĭ), misticam (mis-ti-cámŭ), misticatã (mis-ti-cá-tã), misticari/misticare (mis-ti-cá-ri) – chisedz shi ciumulescu n gurã cu dintsãlj un lucru tri mãcari shi-l fac etim tri ngljitari; ameastic (ãn gurã); mastic, mãcilsescu, ciumulescu, aroamig *{ro: mesteca ceva în gură} {fr: mâcher} {en: chew, masticate}* ex: measticã ghini mãcarea ãn gurã sh-apoea ascapitã-u § ***misticat[2]*** (mis-ti-cátŭ) adg misticatã (mis-ti-cá-tã), misticats (mis-ti-cátsĭ), misticati/misticate (mis-ti-cá-ti) – (lucru ti mãcari) tsi easti chisat shi ciumulit ãn gurã; amisticat (ãn gurã); mãsticat, mãcilsit, ciumulit *{ro: mestecat în gură} {fr: mâché} {en: chewed, masticated}* § ***misticari[2]/misticare*** (mis-ti-cá-ri) sf misticãri (mis-ti-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-measticã (ciumuleashti) tsiva n gurã; amisticari (ãn gurã); mãsticari, mãcilsiri, ciumuliri *{ro: acţiunea de a mesteca în gură} {fr: action de mâcher} {en: action of chewing, of masticating}* ***ameastic[2]*** (a-meás-ticŭ) vb I amisticai (a-mis-ti-cáĭ), amisticam (a-mis-ti-cámŭ), amisticatã (a-mis-ti-cá-tã), amisticari/amisticare (a-mis-ti-cá-ri) – (unã cu ***meastic[2]***) § ***amisticat[2]*** (a-mis-ti-cátŭ) adg amisticatã (a-mis-ti-cá-tã), amisticats (a-mis-ti-cátsĭ), amisticati/amisticate (a-mis-ti-cá-ti) – (unã cu ***misticat[2]***) § ***amisticari[2]/amisticare*** (a-mis-ti-cá-ri) sf amisticãri (a-mis-ti-cắrĭ) – (unã cu ***misticari[2]***) § ***mastic*** (más-ticŭ) vb I mãsticai (mãs-ti-cáĭ), mãsticam (mãs-ti-cámŭ), mãsticatã (mãs-ti-cá-tã), mãsticari/mãsticare (mis-ti-cá-ri) – (unã cu ***meastic[2]***) § ***mãsticat*** (mãs-ti-cátŭ) adg mãsticatã (mãs-ti-cá-tã), mãsticats (mãs-ti-cátsĭ), mãsticati/mãsticate (mãs-ti-cá-ti) – (unã cu ***misticat[2]***) § ***mãsticari/mãsticare*** (mãs-ti-cá-ri) sf mãsticãri (mãs-ti-cắrĭ) – (unã cu ***misticari[2]***) § ***measticã*** (meás-ti-cã) sf meastitsi/meastitse (meás-ti-tsi) – loclu iu un arãu s-vearsã tu-un altu; amisticarea-a apiljei di la doauã arãuri; mintiturã *{ro: confluenţă} {fr: confluence} {en: confluence, junction (of rivers)}* ex: astãljem di meastica-a Vãrdarlui

measticã (meás-ti-cã) sf – vedz tu ***meastic[2]***

meau! (mĭáŭ) inter – zbor tsi-aspuni boatsea-a cãtushiljei *{ro: imită vocea pisicii} {fr: imite le miaulement du chat} {en: imitates the voice of the cat}* ex: cãtusha featsi: *meau*!; tu loc di Catã, s-lji strigã di-aoa sh-nãinti: *meau*! *meau*!

meauã (a meá-ŭã) pr pos – vedz tu ***meu***

mecan (mé-canŭ) sm mecanj (mé-canjĭ) – numã datã di-armãnjlji grãmusteanj a vurgarlor; vurgar, zdangan *{ro: poreclă dată bulgarilor de aromâni} {fr: sobriquet donné par les aroumains aux bulgares} {en: name given by Aromaninas to Bulgarians}*

mecheme (mec-he-mé) sm mechemedz (mec-he-médzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mekheme***

mectepe (mec-te-pé) sm mectepedz (mec-te-pédzĭ) – loclu (casa) cu dascalj iu s-dutsi lumea cãndu va sã nveatsã carti (sã scrii shi sã dyivãseascã); sculii, scolii, sculjo *{ro: şcoală} {fr: école} {en: school}*

medaljoni/medaljone (me-da-ljĭó-ni) sf medaljonj (me-da-ljĭónjĭ) – giuvairi (di-arada arucutoasã sh-purtatã di gushi) faptã di dauã cãpãchi tsi s-acatsã unã cu-alantã tra sã ncljidã nãuntru un lucru njic multu durut, ca un cadru, bunãoarã *{ro: medalion} {fr: médaillon} {en: medallion}*

meghlemi/meghleme (me-ghlé-mi) sf – unã cu ***meglemi***

megidie (me-gi-di-ĭé) invar – ashi cum u fatsi (easti, poartã, etc.) sultanlu Megid *{ro: a la sultan Megid} {fr: à la manière du sultan Medjid} {en: in the Sultan Medjid's way}* ex: cu cãciula megidie (purtatã ca sultanlu Megid)

meglemi/megleme (me-ghlé-mi) sf – vedz tu ***miglemi***

mehengi (me-hen-gí) sm – vedz tu ***mianei***

meimur (meĭ-múrŭ) sm meimuri (meĭ-múrĭ) shi meimureanj (meĭ-mú-reanjĭ) – om tsi lucreadzã (di-aradã tu-unã binai, casã) trã chivernisi (huchiumati, sculii, cumpanii, etc.) *{ro: funcţionar, agent}* *{fr: agent, fonctionnaire}* *{en: agent, official, civil servant}* § ***mimur*** (mi-múrŭ) sm mimuri (mi-múrĭ) shi mimureanj (mi-mú-reanjĭ) – (unã cu ***meimur***)

mejdã (méj-dã) sf mejdi/mejde (méjdi) – mardzini di-arãu i di-amari; budzã di-amari i di-arãu; mal, acruyealjauã, mezdã, mazdã, mardzinã *{ro: ţărm}* *{fr: bord, rive, rivage}* *{en: shore, seashore, side of river}* ex: mi-aflam pri mejda (mardinea, malu) a arãului; mejda tricurã § ***mazdã*** (máz-dã) sf mãzdi/mãzde (mắz-di) shi mãzdzã (mắz-dzã) – (unã cu ***mejdã***) § ***mezdã*** (méz-dã) sf mezdi/mezde (mézdi) – (unã cu ***mazdã***)

mekheme (mek-he-mé) sm mekhemedz (mek-he-médzĭ) – adãrãmintul (casa, pãlatea) tu cari s-fatsi unã giudicatã (crisi, dãvã); huchiumati, huchimati, sãrai, giudets *{ro: tribunal, palatul justiţiei}* *{fr: tribunal, palais de justice}* *{en: tribunal, court of justice}*

mel (a mélŭ) pr poṣ – vedz tu ***meu***

melazãm (me-la-zắmŭ) sm – vedz tu ***miuleazim***

melcu (mél-cu) sm – vedz tu ***zmelciu***

melisã (mé-li-sã) sf melisi/melise (mé-li-si) – plantã (soi di earbã) cu frãndzili uvali (tsi sh-u-aduc cu forma-a oului), cu lilicili albi tsi-anjurzescu mushat (cãftati multu di-alghinj), cu cari s-fac bituri tsi s-lja ca yitrii *{ro: melisă}* *{fr: melisse}* *{en: melissa, balm}* ex: suntu oaminj cari nu s-duc iuva fãrã niheam di melisã

melj[*] (méljĭ) – pluralu masculin di la pronuma posesivã "mel"; vedz ***mel***

melj[1] (méljĭŭ) sn meljuri (mé-ljĭuri) – unã soi di earbã cari fatsi lilici njits, albi-galbini shi simintsi njits sh-lãi (earba s-da ca hranã trã prãvdzã shi simintsili, cari aoa sh-un chiro li mãca sh-oaminjlji, adzã s-da ca hranã mash la pulj); (expr: 1: am melj ãn cap (ciuturã) = am giudicatã bunã; 2: ashteptu s-adunã meljlu = ashteptu ncot, multu sh-ghini) *{ro: mei}* *{fr: mil, millet}* *{en: millet (grass and seed)}* ex: un gãrnuts di melj; ca puljlu la melj; cu melj s-hrãnescu puljlji; s-virsã meljlu? cu zorea s-adunã; s-adunã meljlu cu gãrnutslu?; pãni di melj; oaminj cari nu-au melj tu ciuturã (expr: nu-au bunã giudicatã); stãi s-adunã meljlu (expr: va s-ashteptsã ncot, multu sh-ghini)

melj[2] (méljĭŭ) sm melj (méljĭ) – (unã soi di) arburi di cãmpu i pãduri (ca cãrãgacilu, cãrgacilu shi ulmul, criscut adzã ma multu tu cãsãbadz ca arburi di mushiteatsã) analtu shi ndreptu, cu frãndzãli uvali (ca oulu sh-cu dintsã njits di mardzini) shi lemnul sãnãtos shi bun trã fãtsearea-a momilei di casã; cãrãgaci, cãrgaci, ulmu *{ro: ulm de câmp}* *{fr: espèce d'ormeau}* *{en: species of elm}*

meljitsã (mé-lji-tsã) sf meljits(?) (mé-ljits) – hãlati cu cari si zmoaticã shi s-curã paljili (pãrtsãli limnoasi) dit cãnavi shi ljin *{ro: meliţă}* *{fr: instrument pour frapper et enlever les parties ligneuses de la chanvre et du lin}* *{en: swingle}* § ***miljtsedz*** (milj-tsédzŭ) vb I miljtsai (milj-tsáĭ), miljtsam (milj-tsámŭ), miljtsatã (milj-tsá-tã), miljtsari/miljtsare (milj-tsá-ri) – dau cu meljitsa tra s-cur cãnavea shi ljinlu *{ro: meliţa}* *{fr: frapper la chanvre ou le lin avec "meljitsa"}* *{en: beat hemp with swingle}* § ***meljtsu*** (mélj-tsu) vb I miljtsai (milj-tsáĭ), miljtsam (milj-tsámŭ), miljtsatã (milj-tsá-tã), miljtsari/miljtsare (milj-tsá-ri) – (unã cu ***miljitsedz***) ex: ahiurhirã di lunj s-meljtsã cãnipa § ***miljtsat*** (milj-tsátŭ) adg miljtsatã (milj-tsá-tã), miljtsats (milj-tsátsĭ), miljtsati/miljtsate (milj-tsá-ti) – (cãnipa, ljinlu) tsi-lj s-ari scoasã paljili cu meljitsa *{ro: meliţat}* *{fr: (chanvre ou lin) qui a été frappé avec "meljitsa"}* *{en: (hemp) beaten with swingle}* § ***miljtsari/miljtsare*** (milj-tsá-ri) sf miljtsãri (milj-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-da cu meljitsa *{ro: acţiunea de a meliţa}* *{fr: action de frapper la chanvre ou le lin avec "meljitsa"}* *{en: action of beating hemp with the swingle}*

meljtsu (mélj-tsu) vb I – vedz tu ***meljitsã***

mena (mé-na) cong – am, ghioa, ghioai, ghioam, parcã, canda, taha, canai *{ro: doar, parcă, se pare că, ca şi cum, cel puţin, etc.}* *{fr: on dirait que, peut être que, comme si, (tout) au moins, etc.}* *{en: maybe, perhaps, just, only, but, at least, etc.}* ex: mena (parcã, canda, taha) turtã caldã nu-ts frimintam?

mendã (mén-tã) sf mendi (mén-di) – scriari neapruchatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mentã***

mengã (mén-gã) sf menghi/menghe (mén-ghi) – atsea tsi fac cãndu nj-am multu mintea la un lucru, cãndu-nj bag mintea trã un lucru (cãndu nj-am cãshtigã, cãndu lj-am ocljilj patru, etc.); angãtan, cãshtigã, minti, etc. *{ro: atenţie, gând}* *{fr: attention, idée}* *{en: attention}* ex: nu-ari mengã (nu-ari minti); avigljitorlji u-avea menga (mintea) aljurea; iu u-ai menga? (mintea?); picurarlji sh-au menga (sh-bagã mintea, sh-au cãshtiga); ai-tsã menga! (s-ts-ai multã cãshtigã, bagã ghini oara)

meni (mé-ni) pr pirs I – vedz tu ***mini***

mentã (mén-tã) sf menti (mén-ti) – 1: ayeazmã; 2: biuturã faptã cu ayeazmã, dultsenj fapti cu ayeazmã *{ro: mentă; bomboane de mentă, băutură cu mentă}* *{fr: menthe; pastille de menthe; boisson, liqueur de menthe}* *{en: mint; mint lozenge; mint drink}* ex: dã-nj nã mentã s-beau

mer di earnã – vedz tu ***mer***[1]

mer di fatsã – vedz tu ***mer***[1]

mer di Stã-Mãria-Atsea Marea – vedz tu ***mer***[1]

mer dit loc – vedz tu ***mer***[1]

mer[1] (mérŭ) sm meri (mérĭ) – pom di grãdinã cu frãndzã mãri sh-lilici albi-trandafilii tsi fatsi yimishi mãri (meari), cãrnoasi tsi s-mãcã coapti; (fig: 1: mer = lumachi di brad i cupaci stulsitã cu meari aroshi, unã adeti di la numtãli armãneshtsã; expr: 2: ***mer di Stã-Mãria-Atsea Marea*** = mer tsi da meari tsi s-coc cãtã tu mesea-a meslui Avgustu; 3: ***mer di earnã*** = mer tsi da meari tsi s-coc toamna amãnat sh-tsãn tutã earna) *{ro: măr (pom)}* *{fr: pommier}* *{en: apple tree}* ex: mearili sum mer (pom tsi da meari) cad; siminai un mer tu ubor; tru grãdina-a noastrã, suntu multsã meri; alicirã merlu (fig: alumachea di brad stulsitã cu meari) shi flamura pri casã § ***miric*** (mi-rícŭ) sm mirits (mi-rítsĭ) – mer (pom) njic; mirici *{ro: măr (pom) mic, merişor}* *{fr: petit pommier}* *{en: small apple tree}* § ***mirici*** (mi-ríciŭ) sm mirici (mi-rícĭ) – (unã cu ***miric***) ex: lemnul atsel ãndreptu di cari ãl leagã miricilu easti pãrintili icã dascalu tri ficior § ***maioshcu***[1] (ma-ĭósh-cu) sm maioshtsi (ma-ĭósh-tsi) – soi di mer (pom) tsi fatsi meari acri sh-tsi nu tsãn multu chiro; mer) *{ro: măr care face mere acrişoare}* *{fr: pommier qui donne de pommes reinettes}* *{en: apple-tree making a kind of sourish apples}* § ***mer***[2] (mérŭ) sn meari/meare (meá-ri) – yimisha faptã di pomlu mer (mari sh-cãrnoasã, cu simintsã tu mesi, cu chealea-aroshi-trandafilii-veardi-galbinã sh-cu-un gustu dultsi-acrishor); muzã, maioshcu; (fig: 1: mer = sin, tsãtsã; expr: 2: ***mer di fatsã*** = partea usoasã di pi fatsa-a omlui tsi easi niheamã cãtã nafoarã di-unã parti sh-di-alantã a nariljei; buca-a fatsãljei; 3: ***mer dit loc*** = (i) aripani, ripani, repã; (ii) carotã, morcuv; 4: ca merlu-atsel aroshlu = arosh ca merlu, mushat; 5: li gioc mearili cu ea = mi-agioc cu sinili-a ljei; intru tu-ashtirnut cu ea; 6: merlu s-aruts, mpadi nu cadi = s-dzãtsi trã laolu tsi easti-ahãntu mari, apitrusit cã un mer arcat nu poati s-treacã shi s-agudeascã loclu) *{ro: măr (fruct)}* *{fr: pomme}* *{en: apple}* ex: merlu (yimisha mer) sum mer (pomlu mer) cadi; na aistu mer arosh; muljarea arucã merlu nsus; dã-nj dauã meari; u bãshe pi mearili di fatsã; li giucã mearili (expr: intrã tu-ashtirnut) cu nãsã; patru meari albi-aroshi ari flambura amush; mer s-arcai, nu cãdea (expr: avea multã dunjai); merlu putrid aspardzi sh-bunili; altsã mãcã meari, sh-a altor l-amurtã dintsãlj § ***mirush*** (mi-rúshĭŭ) sn mirushi/mirushe (mi-rú-shi) – mer (poama) njic *{ro: măr (fruct) mic}* *{fr: petite pomme}* *{en: small apple}* § ***maioshcu***[2] (ma-ĭósh-cu) sn maioshti/maioshte (ma-ĭósh-ti) – yimisha datã di pomlu maioshcu; soi di mer acru tsi nu tsãni multu chiro *{ro: măr (fruct) acrişor}* *{fr: pomme reinette}* *{en: sour apple}* § ***maioshcu***[3] (ma-ĭósh-cu) adg maioshcã (ma-ĭósh-cã), maioshtsi (ma-ĭósh-tsi), maioshti/maioshte (ma-ĭósh-ti) – tsi ari un gustu niheamã ca acru; acrishor *{ro: acrişor}* *{fr: aigrelet}* *{en: sourish, tart}* ex: eara ciorba niheamã maioshcã (ca acrã)

mer[2] (mérŭ) sn – vedz tu ***mer***[1]

merahun (me-ra-húnŭ) adg merahunã (me-ra-hú-nã), merahunj (me-ra-húnjĭ), merahuni/merahune (me-ra-hú-ni) – tsi ari gustul (lizetea) a hearãljei (a pilonjlui, a sulfatlui/chininãljei); amar, amãros *{ro: amar (gustul)} {fr: amer} {en: bitter}* ex: merahunã (amarã) s-tsã hibã gura

merdu (mér-du) sn merdzã (mér-dzã) – atsea tsi scoati omlu dit el cãndu s-dutsi di easi nafoarã (si s-cacã); cãcat, cacã, spreamit, pãngãnãtati, pãngãneatsã; (fig: merdu = om tsi nu-ahãrzeashti tsiva; om nibun; palju-om, astrãchit, picean, gãnoj, cuprii; expr: 2: mãcã merdu = dzãtsi minciunj; 3: lj-da un merdu = nu-lj da tsiva) *{ro: excrement} {fr: excrément} {en: excrement}* ex: nãs merdul (fig: palju-omlu, astrãchitlu) cutidzã s-mi agudeascã

Mergi/Merge (Mér-gi) sf – vedz tu ***Mergiu***

Mergiu (Mér-gĭu) sm shi ***Mergi/Merge*** (Mér-gi) sf fãrã pl – numã tsi s-da a unui cãni (mulã, mulari, gumar) tsi easti pestru (ljar, chindisit) *{ro: nume dat unui câine sau măgar pestriţ} {fr: nom donné à un mulet (chien) bigarré} {en: name given to a motley (multicolored) mule (dog)}*

merhameti/merhamete (mer-ha-mé-ti) sf merhamets (mer-ha-métsĭ) – bunãtatea tsi u-aspuni cariva tr-atselj tsi suntu sum el (tsi-lj featsirã arãu, tsi au ananghi, etc.); ljirtari, njilã, etc. *{ro: clemenţă, milostivire, iertare} {fr: clémence, miséricorde} {en: clemency, mercy}* ex: mash merhameti (njilã di la Dumnidzã) vrem nica veara aestã

merimagã (me-ri-mán-gã) sf – vedz tu ***maramangã***

merimangã (me-ri-má-gã) sf – vedz tu ***maramangã***

merimeti/merimete (me-ri-mé-ti) sf – vedz tu ***mirimeti***

meros (mé-rosŭ) sm pl(?) – tsi nu easti ntreglu lucru ma unã cumatã mash dit el; cumatã tsi easti scoasã (disfaptã) dit un lucru; parti, cumatã, bucatã, filii, xifari, shinitsã, etc. *{ro: parte} {fr: partie} {en: part}*

mes (mésŭ) sm mesh (méshĭ) – a doauãsprãdzatsea parti a anlui (tsi ari di-aradã 30 i 31 di dzãli, afoarã di Shcurtul cari poati s-aibã 28, sh-la patrulji anj 29 di dzãli); lunã di dzãli; (fig: 1: mes = chirearea di sãndzi tsi u-ari unãoarã pi mes muljarea tsi easti tu ilichia tsi poati s-cadã greauã shi s-facã njits; lunarili, arãdz; expr: 2: (lj-fac) noaulji mesh = darea tsi s-fatsi la bisearicã noauã mesh dupã moartea-a omlui) *{ro: lună (din an)} {fr: mois} {en: month}* ex: tru trei, patru, tsintsi mesh; acljimã atumtsea tuts meshlji, fratslj-a lui; mãni easi (sã ncljidi, bitiseashti) meslu-aestu; avem un mes bun; tricurã mesh shi anj di anda lu-ashteptu; lj-featsi noauãlji mesh (expr: darea di noauã mesh); lj-vinji meslu (fig: arãdzli, lunarili); muljarea sh-ari meslu (fig: arãdzli, lunarili) aesti dzãli

mescu (més-cu) vb III shi II miscui (mis-cúĭ), mishteam (mish-teámŭ), miscutã (mis-cú-tã), meashtiri/meashtire (meásh-ti-ri) shi mishteari/mishteare (mish-teá-ri) – dau (fac doarã) unã flurii a nveastãljei nauã; chirãsescu n casã (cafinei, hani, etc.) un oaspi cu unã cafei (putir cu apã-aratsi, putir di yin i arãchii, etc.); dau unã bãhcishi a atsilui tsi nj-adutsi unã hãbari bunã; dau bãhcishi-a ghiftsãlor tsi-nj cãntã mushat; fac unã doarã; chirãsescu; ghirnuescu *{ro: cinsti (trata) pe cineva cu o băutură; da un bacşiş} {fr: préparer et servir un breuvage (boisson, café, etc.); donner un pourboire} {en: treat somebody with a drink (coffee, wine, etc.); tip}* ex: nã miscurã (chirãsirã) un glico sh-cãti un yin; meashti, scumpã, meashti, meashti sh-mãnjli bashi; yinu, bashi-nj mãna si-nj ti mescu (s-tsã dau tsiva, unã lirã, unã doarã…); vrutã, tindi mãna ca s-ti mescu; cari s-meascã ghiftsãlj cu flurii; meshti (dã-nj nã sihãriclji) Zorã: tilegraf di la Tsulicã; nã venetcã, nunlu meashti; meashti-mi unã arãchii; miscui nveasta unã flurii; sh-la numtã sh-la pãtedz mi miscurã cumnatslji; lu miscu cu dauã liri ca s-lji da a lui dichi § ***miscut*** (mis-cútŭ) adg miscutã (mis-cú-tã), miscuts (mis-cútsĭ), miscuti/miscute (mis-cú-ti) – tsi-lj s-ari datã unã doarã (bãhcishi, sihãriclji, etc.) trã lucrul tsi lu-ari faptã; tsi fu chirãsit cu unã cafei (yin, arãchii, etc.) ca semnu di uspitsãlji; chirãsit, ghirnuit *{ro: cinstit (tratat) cu o băutură; căruia i s-a dat un bacşiş} {fr: qui a été servi un breuvage (boisson, café, etc.); a qui on a donné un pourboire} {en: treated with a drink (coffee, wine, etc.); tipped}* ex: fum miscuts (chirãsits) cu cãti-un yin § ***meashtiri/meashtire*** (meásh-ti-ri) sf meashtiri (meásh-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-meashti cariva; chirãsiri; ghirnuiri *{ro: acţiunea de a cinsti (trata) pe cineva cu o băutură; de a da un bacşiş; cinstire (tratare)} {fr: action de préparer et servir un breuvage (boisson, café, etc.); de donner un pourboire} {en: action of treating somebody with a drink (coffee, wine, etc.); of tipping; tip}* ex: meashtiri (chirãsea!): dzatsi oi vindush!; di la meashtiri avea adunatã vãrã sutã di flurii § ***mishteari/mishteare*** (mish-teá-ri) sf mishteri (mish-térĭ) – (unã cu ***meashtiri***) ex: trã vindeari nu-l vindu, ma mishteari, cãti un yin di om va mescu; mishterli suntu mishteri shi borgea va plãtiri; ca s-hibã trã mishteari; ma dã-nj sh-unã mishteari

mesh (méshĭŭ) sm mesh (méshĭ) – herlu largu di la aratru (aletrã, dãmãljug) tsi intrã tu loc di fatsi avlachea; inii, vomerã, vomirã *{ro: fierul lat de la plug} {fr: soc de la charrue} {en: ploughshare}*

mesh* (méshĭ) sm – pluralu di la zborlu "mes"; vedz ***mes***

mesi/mese (mé-si) sf fãrã pl – loclu (njedzlu) di nuntru a unui lucru; loclu tsi s-aflã tu idyea dipãrtari dit unã mardzini tu-alantã a lucrului (di la mardzinea dinsus pãnã la-atsea dinghios); partea-a truplui di om tsi s-aflã la nãltsimea-a buriclui (namisa di pãnticã shi stumahi); measi, chentru; nolgic, nolgiuc, njilgioc, njolgiuc, njoldzuc, njedz (expr: 1: tsi curã tu mesi = tsi s-fatsi, cum sta lucrili; 2: nj-frãngu mesea = mi leagãn lishor sh-dultsi cu truplu sh-gofurli di-unã parti sh-di-alantã, (tu imnari, giucari, cãntari) cãmãrusinda-mi; nj-fac cãtsãmãchi; 3: nu nj-u frãngu mesea = hiu ahãntu linãvos cã nu voi necã s-mi-aplec; 4: tu mesea di (adv) = nolgicã, nolgiuca, nolgiua, njilgioca, namisa, anamisa, nidzã, njidzã, nizã; 5: (atsel) dit mesi (adg) = (atsel) tsi s-aflã namisa di alti lucri; atsel tsi nu easti ni bun, ni arãu; nolgic, nulgican, nolgican, nolgiucan, njilgioc, njolgican, njilgiucan, njijlucan) *{ro: mijloc, centru, talie (mijlocul corpului)} {fr: milieu, centre; taille (milieu du corps)} {en: middle, center; waist}* ex: pãlatea a lui din mesea (nolgica) di-amari; earam tu mesi (nolgica); stãtui tu mesi; lu tãlje pit mesi; di mesi tsimsi-apala; pisti mesi nj-angricã; nu sh-u frãndzi mesea (expr: (i) nu sh-lu leagãnã truplu, gofurli; icã, (ii) easti multu linãvos); si strãndzi ta si sh-facã mesea (partea di ningã buric a truplui) njicã; u-acãtsã di mesi feata; atsel di mesi (expr: nolgicanlu); el pri mesea sh-easti nsurat (expr: el easti nsurat cu nolgicana); ãlj dzãsi a featãljei tsi curã tu mesi (expr: tsi s-fatsi, cum sta lucrili); cari va s-facã multi dinãoarã, armãni tu mesi; cari ncalicã mula-a altui, s-dipuni tu mesea di cali § ***measi/mease*** (meá-si) sf fãrã pl – (unã cu ***mesi***) ex: hiljlu di measi (nolgicanlu) § ***mitsiu*** (mi-tsíŭ) sm fãrã pl – giumitatea dit-un lucru dispãrtsãt (tãljat) tu mesi; giumetã *{ro: o jumătate de} {fr: une moitié de} {en: a half of}* ex: nã fripsi sugiuc shi nã scoasi un mitsiu (unã giumitati di) di yin § ***misu-*** (mi-su) prifixu – zbor tsi s-adavgã nãintea-a altui zbor tra s-aspunã "loclu dit mesea-a lui"; loclu tsi s-aflã la giumitatea di-un lucru; pi giumitati; tu mesea di; namisa di; nolgica di, njadzã-, njidzã-, nidzã-, njizã- *{ro: mijloc de, miez de, etc.} {fr: mi-, au milieu de} {en: mid-, middle of}* § ***misu-arosh*** (mi-sŭa-róshĭŭ) adg misu-aroshi/misu-aroshe (mi-sŭa-ró-shi), misu-arosh (mi-sŭa-róshĭ), misu-aroshi/misu-aroshe (mi-sŭa-ró-shi) – tsi easti pi giumitati arosh *{ro: semi-roşu} {fr: à moitié rouge} {en: half red}* ex: niori murdzi shi misu-arosh (pi giumitati arosh) § ***misuhori/misuhore*** (mi-su-hó-ri) sf misuhori (mi-su-hórĭ) – loclu gol (migdanea) dit mesea-a hoarãljei iu s-adunã laolu (s-gioacã Dumãnitsli i dzãlili pisimi, s-facã muabeti la cafineadz, s-acumpãrã lucri di la duchenj, etc.); mesea di hoarã; piatsã, for, codru *{ro: piaţă} {fr: place (milieu) d'un village} {en: market place, village square}* ex: esh featã tu misuhori (mesea di hoarã); di-aclotsi trapsi tu misuhori; tu misuhori, di zbor-zbor, acãtsã cu alts sots a lui, aclo iu tãlja groasi, si-sh alavdã muljarea; yini seara paplu di misuhori shi caftã measã § ***misimeri/misimere*** (mi-si-mé-ri) sf misimeri (mi-si-mérĭ) – dizvursirea tsi sh-u fatsi omlu tu mesea-a dzuãljei (dupã measa

di prãndzu, cãndu s-tindi sh-lu furã niheamã somnul, ninti ca sã nchiseascã lucru di dupã prãndzu) *{ro: siestă după masa de prânz}* *{fr: sieste qu'on fait d'ordinaire vers midi dans les pays chauds}* *{en: siesta, nap made usually after noon lunch}* § ***mishacã*** (mi-shĭá-cã) sm, sf, adg mishacã (mi-shĭá-cã) mishats (mi-shĭátsĭ), mishatsi/mishatse (mi-shĭá-tsi) – atsel dit mesi; atsel tsi s-aflã namisa di alti lucri; atsel tsi s-aflã tu mesi (namisa di-atselj ma mãri, ma bunj, etc, di-unã parti sh-di-atselj ma njits, ma-arãi, etc. di-alantã); mijacou, nulgican, nolgic, nolgican, nolgiucan, njolgican, njilgiucan, njijlucan *{ro: mijlociu}* *{fr: qui est au milieu}* *{en: the one in the middle}* ex: atumtsea vinji mishacã (nolgicanlu) shi-lj dzãsi § ***mijacou*** (mi-jĭa-cóŭ) sm, sf, adg mijacouã (mi-jĭa-có-ŭã), mi-ja-coi (mi-jĭa-cóĭ), mijacouã (mi-jĭa-có-ŭã) – (unã cu ***mishacã***) § ***misochir*** (mi-só-chirŭ) adg misochirã (mi-só-chi-rã), misochiri (mi-só-chirĭ), misochiri/misochire (mi-só-chi-ri) – tsi easti tu ilichia di mesi, namisa di tinir sh-aush; tsi nu easti nitsi tinir, ma nitsi aush *{ro: de etate mijlocie}* *{fr: qui est entre deux âges}* *{en: middle age}* ex: dupã aush yinea altsã misochiri (oaminj ma tiniri) § ***misotriv*** (mi-só-trivŭ) adg misotrivã (mi-só-tri-vã), misotrivi (mi-só-trivĭ), misotrivi/mi-sotrive (mi-só-tri-vi) – (lucru) tsi easti tu mesi, nitsi bun ma nitsi-arãu; (om) tsi nu para easti dishteptu *{ro: mediocru}* *{fr: médiocre}* *{en: mediocre}* § ***misit*** (mi-sítŭ) sm misits (mi-sítsĭ) – omlu tsi s-bagã namisa di altsã oaminj tra si s-aducheascã (tsi caftã s-li ndreagã lucrili, tsi lj-adutsi deadun, omlu tsi vindi cu omlu tsi va s-acumpãrã tsiva, tsi caftã si s-aducheascã trã tinjia-a lucrilor tsi s-vindu i s-acumpãrã tu-unã alishvirishi, etc.); sãmsar *{ro: misit, intermediar}* *{fr: médiateur, entremetteur, courtier, agent}* *{en: mediator, intermediary, broker, agent}* ex: un misit nj-aflã nã casã mushatã ma scumpã; mi-arãsi, nj-trapsi cãlupea misitlu § ***misitii/misitie*** (mi-si-tí-i) sf misitii (mi-si-tíĭ) – lucrul tsi-l fatsi un misit; atsea cu tsi easti pãltit misitlu dupã tsi sh-fatsi lucrul; sãmsãrlichi *{ro: misitie}* *{fr: médiation, courtage}* *{en: mediation, brokerage}* ex: fatsi misitii; nu plãtii misitia tsi lj-u vream; nu-nj lo multu misitii

mesti/meste (més-ti) sf – vedz tu ***mestrã***

mestrã (més-trã) sf mestri/mestre (més-tri) – unã soi di pãputsã fãrã tãcunj tsi s-poartã mash ãn casã; mesti, pandoflã, pãtichi, yemenji *{ro: papuc}* *{fr: mule, sorte de pantoufle}* *{en: (house) slipper}* ex: s-nj-adarã mestri shi pãputsã; bagã mestrili n cicior; pãnã sh-pi mestri suntu minduhii; nveasta-avea mestri (pandofli) di lustrinji § ***mesti/meste*** (més-ti) sf mesti/meste (més-ti) – (unã cu ***mestrã***) ex: imna prit casã cu mesti (pandofli)

metal (mé-talŭ) sn metali/metale (mé-ta-li) – numã tsi s-da la luguriili di cari suntu fapti multi di lucrili tsi s-aspun vãrtoasi cãndu dai di eali (ca herlu, bãcãrea, etc.), cu fatsa tsi lutseashti sh-cari suntu buni la tritsearea-a cãldurãljei shi a elecritsitatiljei prit eali *{ro: metal}* *{fr: métal}* *{en: metal}* § ***mital*** (mi-tálŭ) sn mitali/mitale (mi-tá-li) – (unã cu ***metal***) § ***mitalic*** (mi-tá-licŭ) adg mitalicã (mi-tá-li-cã), mitalits (mi-tá-litsĭ), mitalitsi/mitalitse (mi-tá-li-tsi) – tsi easti faptu di metal *{ro: metalic}* *{fr: métallique}* *{en: metallic}* ex: cãpachi mitalicã (faptã di metal) § ***mitalurghii/mitalurghie*** (mi-ta-lur-ghí-i) sf mitalurghii (mi-ta-lur-ghíĭ) – shtiintsa tsi n-aspuni (tsi s-lja cu) cunushterli sh-lucrarea-a mitalilor, a hãrlor shi a cusurilor a lor *{ro: metalurgie}* *{fr: métallurgie}* *{en: metallurgy}* § ***mitaluryii/mitaluryie*** (mi-ta-lur-yí-i) sf mitaluryii (mi-ta-lur-yíĭ) – (unã cu ***mitalurghii***)

meti (mé-ti) adv – uti, midhi, chiola, tamam, isea, shi, pãnã shi, ninga, dip, etc. *{ro: chiar}* *{fr: même}* *{en: even}* ex: meti (uti, tamam) astã searã; meti (isea, pãnã sh-) pri elj s-lj-acatsã?; meti (uti, isea) tora s-mi ngrupats; meti (shi) s-tsã spun, s-mi-agiuts nu pots; meti (ninga, uti) ditu-arhii; meti s-mi ljertsã (s-mi ljertsã chiola) § ***midi*** (mí-dhi) adv – (unã cu ***meti***) ex: midi (meti, uti, shi, pãnã sh-) voi vinjit; midi astã searã (astã searã chiola) earam la voi

metru (mé-tru) sn metri (métri) – 1: lundzimea aleaptã (di ma multili craturi dit lumi aoa sh-ma nsus di 200 di anj) tra s-pãrãstiseascã cãt di "lungu" easti atsel lucru tsi misurã "un"; mãrimea (cunuscutã ca "unitatea di misurã") aleaptã di cariva (tu misurarea-a unui lucru), cari aspuni cãt pãrãstiseashti atsel lucru tsi misurã "un" (ca bunãoarã anlu, trã ilichii, "ucãlu" trã yixiri, "metrul" trã lundzimi, etc.); 2: atsea tsi-aspuni cãt di mari (lungu, largu, greu, veclju, etc.) easti un lucru i hiintsã cãndu easti misurat; misurã; (expr: zburashti cu metru = zburashti mintimen, easti misurat la zboarã) *{ro: metru; măsură}* *{fr: mètre; mesure}* *{en: meter/metre; mesure}* ex: douã metri di pãndzã; nu-ari metru (misurã) la beari; nu-ari metru (misurã) la zburãri; du-ti cu metru (poartã-ti cum lipseashti);

metsi (mé-tsi) adv – cu tuti cã, tsi cã, tsicara, tsicara cã, canai-cã; sh-ashi, a s-hibã *{ro: deşi}* *{fr: quoique, bien que, soit}* *{en: even though}* ex: metsi (cu tuti) cã nu putea s-facã altã turlii; metsi (cu tuti-aesti), vrutã, doilji s-nã lom; metsi (a s-hibã), sh-ashi easti ghini; metsi (cu tuti cã, tsicara) nu va fudz; metsi cã nãs mi-acljimã; nu-apãndixeam di la tini s-nji yinã, metsi (nu-i tsiva, a s-hibã cã), easti un Dumnidzã n tser; metsi cã va s-li caftu mini tuti

metur[1] (mé-tur) sm – vedz tu ***meturã***

metur[2] (mé-tur) vb I – vedz tu ***meturã***

meturã (mé-tu-rã) sf meturi (mé-turĭ) – hãlati (di-aradã lungã di vãrã metru, faptã di-unã coadã tsi s-tsãni cu mãna shi di-un mãnuclju di hiri di arugoz, trescã i palji) cu cari s-arneashti (casa, avlia, etc.); arniri, arnealã; (fig: 1: meturã = (i) barbã di om; (ii) alumachi di brad; (iii) hirili (mitaxea) tsi s-aflã tu cãlamea di misur; expr: 2: cu metura s-tradz nu dai di tsiva = s-dzãtsi trã omlu tsi easti multu oarfãn cã, sh-cu metura s-dai nu pots s-afli ma s-aibã tsiva) *{ro: mătură}* *{fr: balai}* *{en: broom}* ex: cãtã-aoa shi cãtã-aclo, dupã ushi shadi (*angucitoari*: metura); unã-aoa shi unã-aclo, fã-ti cama nclo (*angucitoari*: metura); dusi moasha s-lja metura di dupã ushi s-arneascã sãrmili di pãni; trãdzea nãoarã cu metura shi-lj mãrmurisea di mproshti; arnea cu metura; acumpãrai dauã meturi; sh-meturli poartã flurii; sh-alãsã metura (fig: barba) s-lji creascã; ãlj criscu metura (fig: barba); arnim cu metura (fig: alumachi di brad); misurlu scoasi metura (hiri la cãlami) § ***mituricã*** (mi-tu-rí-cã) sf mituritsi/mituritse (mi-tu-rí-tsi) – meturã ma njicã, miturici *{ro: măturică}* *{fr: petit balai}* *{en: small broom}* § ***miturici/miturice*** (mi-tu-rí-ci) sf miturici (mi-tu-rícĭ) – (unã cu ***mituricã***) ex: fã ncoa miturícea § ***metur***[1] (mé-tur) sm meturi (mé-turĭ) – un tsi fatsi i vindi meturi; un tsi da, tsi arneashti cu metura; miturar *{ro: măturar}* *{fr: qui fait ou vend des balais; balayeur}* *{en: who makes or sells brooms; sweeper}* ex: ma oarfãnã di hilja-a meturlui (miturarlui) nu-avea altã n hoarã; seara yini acasã meturlu; cati dimneatsã tritsea pi la casa-a meturlui § ***miturar*** (mi-tu-rárŭ) sf miturari (mi-tu-rárĭ) – (unã cu ***metur***[1]) § ***metur***[2] (mé-tur) vb I miturai (mi-tu-ráĭ), mituram (mi-tu-rámŭ), mituratã (mi-tu-rá-tã), miturari/miturare (mi-tu-rá-ri) – spãstrescu (li-adun) cu metura cupriili (pulbirea, etc.) tsi s-aflã tu-un loc (casã, avlii, etc.); arnescu, spãstrescu; (expr: l-metur = lu scot, lu-agunescu) *{ro: mătura}* *{fr: balayer}* *{en: sweep}* ex: avea mituratã (arnitã) uborlu tut cãndu nã sculãm noi; l-miturarã di-aoa (expr: lu scoasirã, lu-agunirã di-aoa) § ***miturat*** (mi-tu-rãtŭ) adg mituratã (mi-tu-rá-tã), miturats (mi-tu-rátsĭ), miturati/miturate (mi-tu-rá-ti) – tsi easti ca (cu) cupriili spãstriti cu metura; arnit, spãstrit *{ro: măturat}* *{fr: balayé}* *{en: sweeped}* § ***miturari/miturare*** (mi-tu-rá-ri) sf miturãri (mi-tu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arnescu cupriili; arniri, spãstriri *{ro: acţiunea de a mătura; măturare}* *{fr: action de balayer, balai}* *{en: action of sweeping}* ex: di n cucots ahiurhi miturarea (arnirea) a uborlui § ***nimiturat*** (ni-mi-tu-rãtŭ) adg nimituratã (ni-mi-tu-rá-tã), nimiturats (ni-mi-tu-rátsĭ), nimiturati/nimiturate (ni-mi-tu-rá-ti) – tsi nu easti miturat; nearnit *{ro: nemăturat}* *{fr: non balayé}* *{en: unsweeped}* ex: uborlu nimiturat (tsi nu easti dat cu metura, nearnit) § ***nimiturari/nimiturare*** (ni-mi-tu-rá-ri) sf nimiturãri (ni-mi-tu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-meturã cupriili; nearniri *{ro: acţiunea de a nu mătura; nemăturare}* *{fr: action de ne pas balayer}* *{en: action of not sweeping}*

meu (a méŭ) pr pos a ***mea*** (a meá) shi a ***meaea*** (a meá-ea), a mei (a méĭ), a meali/meale (a meá-li) (*numinativ shi acuzativ; s-avdi di-aradã cu zborlu "a" nãinti*) – zbor tsi tsãni loclu-a numãljei a atsilui tsi ari un lucru; zbor tsi tsãni loclu-a numãljei a lucrului tsi lu-ari atsel tsi zburashti; a njeu, a mel, nju *{ro: meu, al meu}* *{fr: mon, le mien}* *{en: mine}* ex: nuclu-a meu s-uscã; nearcã-a mea mi ncaci; earba nu-i a mea, livãdzli suntu-a meali; oaspitslj-a mei vinjirã; easti a mea banã; di partea-a meaea (mea, meauã) pots s-fudz; dupã moartea-a meaea (a mea); a meali nu vinjirã § ***a miui*** (a mi-úĭ) pr pos a miljei (a mi-ljĭéĭ), a mior (a mi-órŭ), a milor (a mi-lórŭ) – (*genitiv shi dativ di la pronuma " a meu"; s-avdi di-aradã cu zborlu "a" nãinti*) *{ro: celui al meu}* *{fr: le mien}* *{en: ours}* ex: a suflitlui a miui (atsel a meu); a casãljei a miljei (atsea a mea) ãlj deadirã foc; a fratslor a mior (atsei a mei; icã, a fratslor a mei); li ded a featilor a milor (atseali a meali) § ***mu***[3] (-mú) shi ***m*** (-m) pr pos (*formã shcurtã a pronumãljei posesivã "a meu" tsi s-adavgã tu bitisita-a zborlui*) – ex: of! of! caplu-mu (mu = a meu); Dumnidzale-mu (mu = a meu), agiutã-nj; tsi nj-adari, bãrbate-m (m = a meu)?; lea, dado-m (m = a mea) yinu s-ti bash! § ***a mel*** (a mélŭ) pr pos a ***meauã*** (a meá-ŭã), a melj (a méljĭ), a meali/meale (a meá-li) – (unã cu ***a meu***) ex: pãrãmithlu a mel; fratili a mel nu mi va; a mel vinji singur; si-nj ti-aduc la casa-a meauã; dã-nj frãmtea a tauã, pirushana-a meauã; lea, moasha-a meauã § ***a milui*** (a mi-lúĭ) pr pos a miljei (mi-ljĭéĭ), a miljor (mi-ljĭórŭ), a milor (a mi-lórŭ) (*genitiv shi dativ di la pronuma " a mel"; s-avdi di-aradã cu zborlu "a" nãinti*) – (unã cu ***a miui***) ex: lj-u deadirã a ficiorlui a milui (atsel a meu); a miljor (a-atsilor a mei) nu lã pãru ghini; a milor (a-atsilor a meali) dzã-lã s-nu s-minã di-aoa § ***a njeu*** (a njĭéŭ) pr pos a nja (a njĭá), a njei (a njĭéĭ), a njali/njale (a njĭá-li) shi ***nj***[2] (-njĭ) pr pos invar – (unã cu ***a meu***) ex: nu-nj vidzush gionili a njeu?; a njei ascãparã di bileadz; suflitu-nj trimbura (-nj = a meu; icã scriat *suflitlu nj-trimbura*, nj- *easti pr pirs I* = nji, a njia); inima-nj (nj = a mea) acãtsã sã-nj batã (nj = a njia); cãtse, Hriste-nj (nj = a meu), nu nj-alash (nj = a njia) soea s-intrã?; oili-nj li tumshu (-nj = a meali; icã scriat *oili nj-li tumshu*, nj- *easti pr pirs I* = nji, a njia, trã mini); sotsli-nj vinjirã trã numã-acasã (-nj = (sotslji) a mei; icã scriat *sotslji nj-vinjirã*, nj- *easti pr pirs I* = nji, a njia, la mini); di mãrata-nj (nj = a mea), njilãea-ti § ***a njiui*** (a nji-úĭ) pr pos a njiei (a nji-íéĭ), a njior (nji-órŭ), a njilor (a nji-lórŭ) (*genitiv shi dativ di la pronuma "a mel"; s-avdi di-aradã cu zborlu "*a*" nãinti*) – (unã cu ***a miui***) ex: tru bana a muljariljei a njiei (a mea) § ***nju*** (-njĭú) pr pos nja (-nja) – (*singular, masculin shi fiminin; formã shcurtã a pronumãljei posesivã "a njeu" tsi s-adavgã tu bitisita-a zborlui*) – a njeu, a meu, a mel *{ro: meu, al meu}* *{fr: mon, le mien}* *{en: mine}* ex: frati-nju (nju = a meu) vinji cu noi; nipot-nju-l (nju-l = a meu ãl) vidzui cãndu intrã n casã; casa sh-ahurea-a domnu-njui (nju = a meu); mamã-nja (mama a mea) eara multu vrutã di vitsinj; nu s-ari mãrtatã nica sor-nja (sora a mea) § ***njui*** (-njĭúĭ) pr pos njai (-njĭaĭ) fãrã pl – (unã cu ***a njiui***) ex: unã muluyii di-a tatã-njui (a tatãlui a meu); a hilji-njai (-meai; atsea a mea) ãlj dzãsh tra s-fugã; a hilji-njai nu-lj pari ghini; a mumã-njai ãlj pãru arãu

mezdã (méz-dã) sf – vedz tu ***mejdã***

mezi (me-zí) adv – vedz tu ***mizia***

mezii/mezie (me-zí-i) adv – vedz tu ***mizia***

mfarmãc (mfár-mãcŭ) (mi) vb I mfãrmãcai (mfãr-mã-cáĭ), mfãrmãcam (mfãr-mã-cámŭ), mfãrmãcatã (mfãr-mã-cá-tã), mfãrmãcari/mfãrmãcare (mfãr-mã-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfarmãc***

mfash (mfáshĭŭ) vb I mfãshai (mfã-shĭáĭ), mfãsham (mfã-shĭámŭ), mfãshatã (mfã-shĭá-tã), mfãshari/mfãshare (mfã-shĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfash***

mfãrinari/mfãrinare (mfã-ri-ná-ri) sf mfãrinãri (mfã-ri-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãrinari***

mfãrinat (mfã-ri-nátŭ) adg mfãrinatã (mfã-ri-ná-tã), mfãrinats (mfã-ri-nátsĭ), mfãrinati/mfãrinate (mfã-ri-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãrinat***

mfãrinedz (mfã-ri-nédzŭ) (mi) vb I mfãrinai (mfã-ri-náĭ), mfãrinam (mfã-ri-námŭ), mfãrinatã (mfã-ri-ná-tã), mfãrinari/mfãrinare (mfã-ri-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãrinedz***

mfãrmắcari/mfãrmãcare (mfãr-mã-cá-ri) sf mfãrmãcãri (mfãr-mã-cắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãrmãcari***

mfãrmãcat (mfãr-mã-cátŭ) adg mfãrmãcatã (mfãr-mã-cá-tã), mfãrmãcats (mfãr-mã-cátsĭ), mfãrmãcati/mfãrmãcate (mfãr-mã-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãrmãcat***

mfãrmãcusescu (mfãr-mã-cu-sés-cu) (mi) vb IV mfãrmãcusii (mfãr-mã-cu-síĭ), mfãrmãcuseam (mfãr-mã-cu-seámŭ), mfãrmãcusitã (mfãr-mã-cu-sí-tã), mfãrmãcusiri/mfãrmãcusire (mfãr-mã-cu-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãrmãcusescu***

mfãrmãcusiri/mfãrmãcusire (mfãr-mã-cu-sí-ri) sf mfãrmãcusiri (mfãr-mã-cu-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãrmãcusiri***

mfãrmãcusit (mfãr-mã-cu-sítŭ) adg mfãrmãcusitã (mfãr-mã-cu-sí-tã), mfãrmãcusits (mfãr-mã-cu-sítsĭ), mfãrmãcusiti/mfãrmãcusite (mfãr-mã-cu-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãrmãcusit***

mfãrnari/mfãrnare (mfãr-ná-ri) sf mfãrnãri (mfãr-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãrnari***

mfãrnat (mfãr-nátŭ) adg mfãrnatã (mfãr-ná-tã), mfãrnats (mfãr-nátsĭ), mfãrnati/mfãrnate (mfãr-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãrnat***

mfãrnedz (mfãr-nédzŭ) (mi) vb I mfãrnai (mfãr-náĭ), mfãrnam (mfãr-námŭ), mfãrnatã (mfãr-ná-tã), mfãrnari/mfãrnare (mfãr-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãrnedz***

mfãrnu (mfắr-nu) (mi) vb I mfãrnai (mfãr-náĭ), mfãrnam (mfãr-námŭ), mfãrnatã (mfãr-ná-tã), mfãrnari/mfãrnare (mfãr-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãrnu***

mfãrtari/mfãrtare (mfãr-tá-ri) sf mfãrtãri (mfãr-tắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãrtari***

mfãrtat (mfãr-tátŭ) adg mfãrtatã (mfãr-tá-tã), mfãrtats (mfãr-tátsĭ), mfãrtati/mfãrtate (mfãr-tá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãrtat***

mfãrtedz (mfãr-tédzŭ) (mi) vb I mfãrtai (mfãr-táĭ), mfãrtam (mfãr-támŭ), mfãrtatã (mfãr-tá-tã), mfãrtari/mfãrtare (mfãr-tá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãrtedz***

mfãshari/mfãshare (mfã-shĭá-ri) sf mfãsheri (mfã-shĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãshari***

mfãshat (mfã-shĭátŭ) adg mfãshatã (mfã-shĭá-tã), mfãshats (mfã-shĭátsĭ), mfãshati/mfãshate (mfã-shĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãshat***

mfãshedz (mfã-shĭédzŭ) vb I mfãshai (mfã-shĭáĭ), mfãsham (mfã-shĭámŭ), mfãshatã (mfã-shĭá-tã), mfãshari/mfãshare (mfã-shĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãshedz***

mfãtsishari/mfãtsishare (mfã-tsi-shĭá-ri) sf mfãtsisheri (mfã-tsi-shĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãtsishari***

mfãtsishat (mfã-tsi-shĭátŭ) adg mfãtsishatã (mfã-tsi-shĭá-tã), mfãtsishats (mfã-tsi-shĭátsĭ), mfãtsishati/mfãtsishate (mfã-tsi-shĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãtsishat***

mfãtsishedz (mfã-tsi-shĭédzŭ) (mi) vb I mfãtsishai (mfã-tsi-shĭáĭ), mfãtsisham (mfã-tsi-shĭámŭ), mfãtsishatã (mfã-tsi-shĭá-tã), mfãtsishari/mfãtsishare (mfã-tsi-shĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfãtsishedz***

mfidãnescu (mfi-dã-nés-cu) vb IV mfidãnii (mfi-dã-níĭ), mfidãneam (mfi-dã-neámŭ), mfidãnitã (mfi-dã-ní-tã), mfidãniri/mfidãnire (mfi-dã-ní-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfidãnescu***

mfidãniri/mfidãnire (mfi-dã-ní-ri) sf mfidãniri (mfi-dã-nírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfidãniri***

mfidãnit (mfi-dã-nítŭ) adg mfidãnitã (mfi-dã-ní-tã), mfidãnits (mfi-dã-nítsĭ), mfidãniti/mfidãnite (mfi-dã-ní-ti) – scriari nea-

prucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfidãnit***
mfishic (mfi-shicŭ) vb I mfishicai (mfi-shi-cáĭ), mfishicam (mfi-shi-cámŭ), mfishicatã (mfi-shi-cá-tã), mfishicari/mfishicare (mfi-shi-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfishic***
mfishicari/mfishicare (mfi-shi-cá-ri) sf mfishicãri (mfi-shicắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfishicari***
mfishicat (mfi-shi-cátŭ) adg mfishicatã (mfi-shi-cá-tã), mfishicats (mfi-shi-cátsĭ), mfishicati/mfishicate (mfi-shi-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfishicat***
mfitilj (mfi-tíljĭ) vb I mfitiljai (mfi-ti-ljĭáĭ), mfitiljam (mfi-ti-ljĭámŭ), mfitiljatã (mfi-ti-ljĭá-tã), mfitiljari/mfitiljare (mfi-ti-ljĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfitilj***
mfitiljari/mfitiljare (mfi-ti-ljĭá-ri) sf mfitiljeri (mfi-ti-ljĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfitiljari***
mfitiljat (mfi-ti-ljĭátŭ) adg mfitiljatã (mfi-ti-ljĭá-tã), mfitiljats (mfi-ti-ljĭátsĭ), mfitiljati/mfitiljate (mfi-ti-ljĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfitiljat***
mflurescu (mflu-rés-cu) vb IV mflurii (mflu-ríĭ), mfluream (mflu-reámŭ), mfluritã (mflu-rí-tã), mfluriri/mflurire (mflu-rí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nflurescu***
mfluriri/mflurire (mflu-rí-ri) sf mfluriri (mflu-rírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfluriri***
mflurit (mflu-rítŭ) adg mfluritã (mflu-rí-tã), mflurits (mflu-rítsĭ), mfluriti/mflurite (mflu-rí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nflurit***
mfoarfic (mfoár-ficŭ) vb I mfurficai (mfur-fi-cáĭ), mfurficam (mfur-fi-cámŭ), mfurficatã (mfur-fi-cá-tã), mfurficari/mfurficare (mfur-fi-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfoarfic***
mfolj (mfóljĭŭ) vb I mfuljai (mfu-ljĭáĭ), mfuljam (mfu-ljĭámŭ), mfuljatã (mfu-ljĭá-tã), mfuljari/mfuljare (mfu-ljĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfolj***
mfrãtsescu (mfrã-tsés-cu) (mi) vb IV mfrãtsii (mfrã-tsíĭ), mfrãtseam (mfrã-tseámŭ), mfrãtsitã (mfrã-tsí-tã), mfrãtsiri/mfrãtsire (mfrã-tsí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfrãtsescu***
mfrãtsiri/mfrãtsire (mfrã-tsí-ri) sf mfrãtsiri (mfrã-tsírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfrãtsiri***
mfrãtsit (mfrã-tsítŭ) adg mfrãtsitã (mfrã-tsí-tã), mfrãtsits (mfrã-tsítsĭ), mfrãtsiti/mfrãtsite (mfrã-tsí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfrãtsit***
mfricushari/mfricushare (mfri-cu-shĭá-ri) sf mfricusheri (mfri-cu-shĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfricushari***
mfricushat (mfri-cu-shĭátŭ) adg mfricushatã (mfri-cu-shĭá-tã), mfricushats (mfri-cu-shĭátsĭ), mfricushati/mfricushate (mfri-cu-shĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfricushat***
mfricushedz (mfri-cu-shĭédzŭ) (mi) vb I mfricushai (mfri-cu-shĭáĭ), mfricusham (mfri-cu-shĭámŭ), mfricushatã (mfri-cu-shĭá-tã), mfricushari/mfricushare (mfri-cu-shĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfricushedz***
mfrundzãri/mfrundzãre (mfrun-dzắ-ri) sf mfrundzãri (mfrun-dzắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfrundzãri***
mfrundzãscu (mfrun-dzắs-cu) vb IV mfrundzãi (mfrun-dzắĭ), mfrundzam (mfrun-dzámŭ), mfrundzãtã (mfrun-dzắ-tã), mfrundzãri/mfrundzãre (mfrun-dzắ-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfrundzãscu***
mfrundzãt (mfrun-dzắtŭ) adg mfrundzãtã (mfrun-dzắ-tã), mfrundzãts (mfrun-dzắtsĭ), mfrundzãti/mfrundzãte (mfrun-dzắ-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfrundzãt***
mfruntari/mfruntare (mfrun-tá-ri) sf mfruntãri (mfrun-tắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfruntari***
mfruntat (mfrun-tátŭ) adg mfruntatã (mfrun-tá-tã), mfruntats (mfrun-tátsĭ), mfruntati/mfruntate (mfrun-tá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfruntat***
mfruntu (mfrún-tu) (mi) vb I mfruntai (mfrun-táĭ), mfruntam (mfrun-támŭ), mfruntatã (mfrun-tá-tã), mfruntari/mfruntare (mfrun-tá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfruntu***
mfuljari/mfuljare (mfu-ljĭá-ri) sf mfuljeri (mfu-ljĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfuljari***
mfuljat (mfu-ljĭátŭ) adg mfuljatã (mfu-ljĭá-tã), mfuljats (mfu-ljĭátsĭ), mfuljati/mfuljate (mfu-ljĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfuljat***
mfuljedz (mfu-ljĭédzŭ) vb I mfuljai (mfu-ljĭáĭ), mfuljam (mfu-ljĭámŭ), mfuljatã (mfu-ljĭá-tã), mfuljari/mfuljare (mfu-ljĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfuljedz***
mfuljor (mfu-ljĭórŭ) vb I mfuljurai (mfu-ljĭu-ráĭ), mfuljuram (mfu-ljĭu-rámŭ), mfuljuratã (mfu-ljĭu-rá-tã), mfuljurari/mfuljurare (mfu-ljĭu-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfuljor***
mfuljurari/mfuljurare (mfu-ljĭu-rá-ri) sf mfuljurãri (mfu-ljĭu-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfuljurari***
mfuljurat (mfu-ljĭu-rátŭ) adg mfuljuratã (mfu-ljĭu-rá-tã), mfuljurats (mfu-ljĭu-rátsĭ), mfuljurati/mfuljurate (mfu-ljĭu-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfuljurat***
mfuljuredz (mfu-ljĭu-rédzŭ) vb I mfuljurai (mfu-ljĭu-ráĭ), mfuljuram (mfu-ljĭu-rámŭ), mfuljuratã (mfu-ljĭu-rá-tã), mfuljurari/mfuljurare (mfu-ljĭu-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfuljuredz***
mfumiljari/mfumiljare (mfu-mi-ljĭá-ri) sf mfumiljeri (mfu-mi-ljĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfumiljari***
mfumiljat (mfu-mi-ljĭátŭ) adg mfumiljatã (mfu-mi-ljĭá-tã), mfumiljats (mfu-mi-ljĭátsĭ), mfumiljati/mfumiljate (mfu-mi-ljĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfumiljat***
mfumiljedz (mfu-mi-ljĭédzŭ) vb I mfumiljai (mfu-mi-ljĭáĭ), mfumiljam (mfu-mi-ljĭámŭ), mfumiljatã (mfu-mi-ljĭá-tã), mfumiljari/mfumiljare (mfu-mi-ljĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfumiljedz***
mfundari/mfundare (mfun-dá-ri) sf mfundãri (mfun-dắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfundari***
mfundat (mfun-dátŭ) adg mfundatã (mfun-dá-tã), mfundats (mfun-dátsĭ), mfundati/mfundate (mfun-dá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfundat***
mfundu (mfún-du) (mi) vb I mfundai (mfun-dáĭ), mfundam (mfun-dámŭ), mfundatã (mfun-dá-tã), mfundari/mfundare (mfun-dá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfundu***
mfurcari/mfurcare (mfur-cá-ri) sf mfurcãri (mfur-cắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfurcari***
mfurcat (mfur-cátŭ) adg mfurcatã (mfur-cá-tã), mfurcats (mfur-cátsĭ), mfurcati/mfurcate (mfur-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfurcat***
mfurcu (mfúr-cu) vb I mfurcai (mfur-cáĭ), mfurcam (mfur-cámŭ), mfurcatã (mfur-cá-tã), mfurcari/mfurcare (mfur-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfurcu***
mfurficari/mfurficare (mfur-fi-cá-ri) sf mfurficãri (mfur-fi-cắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfurficari***
mfurficat (mfur-fi-cátŭ) adg mfurficatã (mfur-fi-cá-tã), mfurficats (mfur-fi-cátsĭ), mfurficati/mfurficate (mfur-fi-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfurficat***
mfurnic (mfúr-nicŭ) (mi) vb I mfurnicai (mfur-ni-cáĭ), mfurnicam (mfur-ni-cámŭ), mfurnicatã (mfur-ni-cá-tã), mfurnicari/mfurnicare (mfur-ni-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfurnic***
mfurnicari/mfurnicare (mfur-ni-cá-ri) sf mfurnicãri (mfur-ni-cắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfurnicari***
mfurnicat (mfur-ni-cátŭ) adg mfurnicatã (mfur-ni-cá-tã), mfurnicats (mfur-ni-cátsĭ), mfurnicati/mfurnicate (mfur-ni-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfurnicat***
mfurtescu (mfur-tés-cu) (mi) vb IV mfurtii (mfur-tíĭ), mfurtueam (mfur-teámŭ), mfurtitã (mfur-tí-tã), mfurtiri/mfurtire (mfur-tí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfurtescu***
mfurtiri/mfurtire (mfur-tí-ri) sf mfurtiri (mfur-tírĭ) – scriari

neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfurtiri***

mfurtit (mfur-títŭ) adg mfurtitã (mfur-tí-tã), mfurtits (mfur-títsĭ), mfurtiti/mfurtite (mfur-tí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfurtit***

mfurtusescu (mfur-tu-sés-cu) (mi) vb IV mfurtusii (mfur-tu-síĭ), mfurtuseam (mfur-tu-seámŭ), mfurtusitã (mfur-tu-sí-tã), mfurtusiri/mfurtusire (mfur-tu-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfurtusescu***

mfurtusiri/mfurtusire (mfur-tu-sí-ri) sf mfurtusiri (mfur-tu-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfurtusiri***

mfurtusit (mfur-tu-sítŭ) adg mfurtusitã (mfur-tu-sí-tã), mfurtusits (mfur-tu-sítsĭ), mfurtusiti/mfurtusite (mfur-tu-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nfurtusit***

mgheari/mgheare (mgheá-ri) sf mgheri (mghérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***muljari***

mgljari/mgljare (mgljĭá-ri) sf mgljeri (mgljĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***muljari***

mi[1] (mi) cong – vedz tu ***ma***[1]

mi[2] (mi) adv – nu, ohi, ba, aca *{ro: nu, ba} {fr: non, nullement} {en: no, not}* ex: mi (nu) yinj nculea?

mi[3] (mi) pr pirs I – vedz tu ***mini***

miac[1] (mi-ĭácŭ) sm, sf miacã (mi-ĭá-cã), miats (mi-ĭátsĭ), miatsi/miatse (mi-ĭá-tsi) – soi di-armãn, faptu tora sãrbu (slav), tsi bãna unãoarã sh-un chiro prit locurli deavãrliga di Dibra sh-la Nordu di laclu Ohrida *{ro: aromân slavizat care locuia odinioară prin regiunea Dibra şi nordul lacului Ohrida} {fr: membre d'une ancienne population aroumaine, aujourd'hui complètement slavisée, qui habitait au nord du lac Ohrida et à l'entours de la bourgade de Dibra (Debar)} {en: member of an Aromanian tribe, which lost its identity as Aromanian today, living North of Ohrida Lake and around Dibra region}* ex: va lu-alas lailu miac; di miats eshti bãshatã

miac[2] (mi-ĭácŭ) sm, sf miacã (mi-ĭá-cã), miats (mi-ĭátsĭ), miatsi/miatse (mi-ĭá-tsi) – fumealji, cilimean, njic, ficior/featã, mincu, etc. *{ro: copil} {fr: enfant} {en: child}* ex: du-ti acasã cã ti shteaptã miatslji (njitslji, cilimeanjlji)

mianei/mianee (mi-ĭa-né-i) sf mianei (mi-ĭa-néĭ) – casã iu oaminjlji di pri cali pot s-ducã tra s-mãcã, s-bea shi s-aflã apanghiu noaptea trã durnjiri (cu nichi); hani dit chirolu-atsel veclju, iu chirageadzlji putea s-mãcã, s-bea, s-doarmã shi s-aflã sh-unã ahuri iu si-sh tsãnã caljlji; miheni, mieni, mihãnã, hani, locantã, lucantã *{ro: cabaret, han, birt, cârciumă} {fr: hôtellerie, auberge, taverne, bar} {en: inn, hostelry, tavern, bar}* ex: ahtari om s-ari prãxitã tu mianei; s-adunã sh-mãcã la mianei (hani) § ***mieni/miene*** (mi-ĭé-ni) sf mienj (mi-ĭénjĭ) – (unã cu ***mianei***) ex: acãtsa nã mieni tu pãzarea di yiptu § ***miengi*** (mi-ĭen-gí) sm, sf miengioanji/miengioanje (mi-ĭen-gĭoá-nji), miengeadz (mi-ĭen-gĭádzĭ), miengioanji/miengioanje (mi-ĭen-gĭoá-nji) – bãrbatlu (muljarea) tsi tsãni unã mieni (nicuchirlu, icã atsel tsi chirnãseashti) oaspitslji sh-mushti-radzlji; miengiu, mehengi, mihengi, hãngi *{ro: hangiu} {fr: cabaretier, aubergiste} {en: innkeeper}* ex: tuts miengeadzlji au cheari (amintatic) estan § ***miengiu*** (mi-ĭen-gíŭ) sm, sf miengii/miengie (mi-ĭen-gí-i), miengii (mi-ĭen-gíĭ), miengii (mi-ĭen-gíĭ) – (unã cu ***miengi***) § ***miengilãchi/miengilãche*** (mi-ĭen-gi-lắ-chi) sf miengilãchi (mi-ĭen-gi-lắchĭ) – tehnea di miengiu *{ro: meseria de hangiu} {fr: metier de cabaretier, d'aubergiste} {en: trade of an innkeeper}* ex: lji s-ari aurãtã cu miengilãchea § ***mihãnã*** (mi-hã-nắ) sm mihãnadz (mi-hã-nádzĭ) – (unã cu ***mianei***) ex: s-dusi s-mãncã la mihãnãlu iu mãnca tut anlu § ***miheni/mihene*** (mi-hé-ni) sf mihenj (mi-hénjĭ) – (unã cu ***mianei***) § ***mihengi*** (mi-hen-gí) sm mihengeadz (mi-hen-gĭádzĭ) – (unã cu ***miengi***) § ***mehengi*** (me-hen-gí) sm mehengeadz (me-hen-gĭádzĭ) – (unã cu ***miengi***) ex: mehengi tsi da herã

micami/micame (mi-cá-mi) sf micãnj (mi-cắnjĭ) – mãsturilja cu cari s-fatsi un lucru bun sh-mushat tra s-lu-ariseascã omlu la videari, avdzãri shi aduchiri; mãsturilji, mãsturlichi, tahmini, doarã, hari; miludii, ih *{ro: măiestrie, melodie, artă, fineţe} {fr: maîtrise, mélodie, art, finesse} {en: mastership, melody, art, fineness}* ex: cu tsi micami (mãsturilji) sã-nj ti scriu; nu-lj cunuscu micamea (ihlu, nubetea, miludia) a cãnticlui aishtui; tsi micami (miludii) mushatã!

miceti/micete (mi-cé-ti) micets (mi-cétsĭ) – geamii (gimii) njicã *{ro: moschee mică} {fr: petite mosquée} {en: mosque}* ex: hogea striga pi miceti; agiumsim la micetea (gimia) arsã

micruscop (mi-crus-cópŭ) sm micruscochi (mi-crus-cóchĭ) – hãlati cu cari pots s-lu vedz multu mari, un lucru cari di-aradã easti multu njic *{ro: microscop} {fr: microscope} {en: microscope}*

midhi (mí-dhi) adv – unã cu ***midi***

midi (mí-dhi) adv – vedz tu ***meti***

miduã[1] (mi-dú-ŭã shi mi-dú-ã) sf – vedz tu ***mãduã***[1]

miduã[2] (mi-dú-ŭã shi mi-dú-ã) sf – vedz tu ***mãduã***[2]

midulj (mi-dúljĭŭ) sn – vedz tu ***mãduã***[2]

miduuã (mi-dú-ŭã) sf miduuã (mi-dú-ŭã) shi midui (mi-dúĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***miduã***

miengi (mi-ĭen-gíŭ) sm, sf – vedz tu ***mianei***

miengilãchi/miengilãche (mi-ĭen-gi-lắ-chi) sf – vedz tu ***mianei***

miengiu (mi-ĭen-gíŭ) sm, sf – vedz tu ***mianei***

mieni/miene (mi-ĭé-ni) sf – vedz tu ***mianei***

mieti/miete (mi-ĭé-ti) sf – (mash tu zburãrea: "fac mieti" = apufãsescu, vulipsescu, nj-u bag tu minti) *{ro: numai în expresia "mi fac mieti" = a hotărî} {fr: seulement dans l'expression "mi fac mieti" = decider} {en: only in the expresion "mi fac mieti" = to decide}*

migdal (míg-dalŭ) sm migdalj (míg-daljĭ) – pom shcurtu dit locurli caldi (ca-atseali dit Grãtsii i Turchii) cu frãndzi lundzã sh-suptsãri, lilici albi-triandafili shi poami cu oasi tsi s-mãcã ca nutsli; amigdal, migdãljauã, amigdãljauã *{ro: migdal} {fr: amandier} {en: almond tree}* § ***migdãljauã*** (mig-dã-ljĭá-ŭã) sf migdãljei (mig-dã-ljĭéĭ) – (unã cu ***migdal***) § ***amigdal*** (a-míg-dalŭ) sm amigdalj (a-míg-daljĭ) – (unã cu ***migdal***) § ***amigdãljauã*** (a-mig-dã-ljĭá-ŭã) sf amigdãljei (a-mig-dã-ljĭéĭ) – (unã cu ***migdal***) § ***migdalã*** (míg-da-lã) sf migdali/migdale (míg-da-li) – poama-a migdalui; oslu dit poama-a migdalui cu un gustu di nucã; amigdalã, baemi, bademi *{ro: migdală} {fr: amande} {en: almond}* ex: migdalã amarã § ***amigdalã*** (a-míg-da-lã) sf amigdali/amigdale (a-míg-da-li) – (unã cu ***migdalã***) § ***migdalat*** (mig-da-látŭ) adg migdalatã (mig-da-lá-tã), migdalats (mig-da-látsĭ), migdalati/migdalate (mig-da-lá-ti) – tsi sh-u-adutsi cu-unã migdalã (ca formã i ca hromã); amigdalat *{ro: ca migdala} {fr: couleur ou forme d'amande} {en: of almond color or form}* ex: migdalatslji-lj oclji-albashtri (ca di migdalã) § ***amigdalat*** (a-mig-da-látŭ) adg amigdalatã (a-mig-da-lá-tã), amigdalats (a-mig-da-látsĭ), amigdalati/amigdalate (a-mig-da-lá-ti) – (unã cu ***migdalat***)

migdalat (mig-da-látŭ) adg – vedz tu ***migdal***

migdalã (míg-da-lã) sf – vedz tu ***migdal***

migdani/migdane (mig-dá-ni) sf migdãnj (mig-dắnjĭ) – loc dishcljis, nuntru i tu mardzinea di hoarã i cãsãbã; mãidani; (expr: es tu migdani = es tu padi; mi-aspun tu videari, tu lumi; dau cap, mi ndzãmedz, izvurãscu) *{ro: loc deschis, maidan} {fr: lieu découvert; qui est en vue; espace vide (dans une ville)} {en: open land; vacant land}* ex: eara aproapea di noi unã migdani (mãidani) mari; ari migdani (loc largu sh-dishcljis) pri iu s-urdinã; nu-ari featã tu migdani (expr: nu s-veadi vãrã featã); furlichea ishi tu migdani (expr: ishi tu padi, di u shtii tutã dunjaea); easti di-ahãt chiro dascal sh-tsiva nu scoasi tu migdani (expr: nu scoasi tu padi, nu-aspuni tsiva s-videm c-ari faptã, nu s-vidzu); iu cuteadzã s-easã tu migdani (expr: si s-aspunã tu lumi); di tuti cãti s-furarã, tsiva nu ishi tu migdani (expr: tsiva nu s-aflã); ishirã zboarãli-a meali tu migdani (expr: ishirã zboarãli-a meali tu padi, s-featsirã, ishirã dealihea) § ***mãidani/mãidane*** (mãĭ-dá-ni) sf mãidãnj (mãĭ-dắnjĭ) – (unã cu ***migdani***)

migdãljauã (mig-dã-ljĭá-ŭã) sf – vedz tu ***migdal***

mighdal (mígh-dalŭ) sf mighdalj (mígh-daljĭ) – unã cu ***migdal***

mighdalat (migh-da-látŭ) adg mighdalatã (migh-da-lá-tã), mighdalats (migh-da-látsĭ), mighdalati/mighdhalate (migh-da-lá-ti) – unã cu ***migdalat***

mighdalã (mígh-da-lã) sf mighdali/mighdale (mígh-da-li) – unã

cu ***migdalã***
mighdani/mighdane (migh-dá-ni) sf mighdãnj (migh-dắnjĭ) – unã cu ***migdani***
mighdãljauã (migh-dã-ljĭá-ŭã) sf mighdãljei (migh-dã-ljĭéĭ) – unã cu ***migdãljauã***
mighetã (mi-ghé-tã) sm migheteanj (mi-ghé-teanjĭ) – om glar shi lipsit di giudicatã; glar, ahmac, anoit, cshura, ciulja, dabolja, tabolja, divanã, hazo, hazuscu, hut, hljara, hasca, hai-hui, haihum, lishor, shahulcu, ta-o-to, tivichel, temblã, turlu, uzun *{ro: imbecil, prostănac, găgăuţă}* *{fr: niais, imbécile, nigaud}* *{en: imbecile, stupid, fool}*
mighlemi/mighleme (mi-ghlé-mi) sf pl(?) – unã cu ***miglemi***
migidii[1]***/migidie*** (mi-gi-dí-i) sf – vedz tu ***migit***
migidii[2]***/migidie*** (mi-gi-dí-i) adg migidii/migidie (mi-gi-dí-i), migidii (mi-gi-díĭ), migidii (mi-gi-díĭ) – hromã aroshi-yii; fesi di-unã hromã-aroshi-yii *{ro: stacojiu}* *{fr: rouge vif, écarlate}* *{en: red, scarlet}* ex: sh-acumpãrã nã migidii (fesi-aroshi)
migilizi/migilize (mi-gi-lí-zi) sf migilizi (mi-gi-lízĭ) – adunarea di oaminj ma mãri tsi nicuchiripseashti (cumãndãrseashti) nã hoarã (cãsãbã, nai, etc.); mingilizi, mingilishi, mizlisi, mizilishti, miglisi, dimuyerundii *{ro: consiliu comunal, judeţean}* *{fr: conseil départemental}* *{en: town, county assembly}* ex: eara migilizi mari; s-adunã migilizea tra s-lu giudicã; arucai nã arzoalã tu migilizi § ***mingilizi/mingilize*** (min-gi-lí-zi) sf mingilizi (min-gi-lízĭ) – (unã cu ***migilizi***) ex: mingilizea nj-aduna § ***mingilishi/mingilishe*** (min-gi-lí-shi) sf mingilishi (min-gi-líshĭ) – (unã cu ***migilizi***) § ***mizlisi/mizlise*** (mi-zlí-si) sf mizlisi (mi-zlísĭ) – (unã cu ***migilizi***) § ***mizilishti/mizilishte*** (mi-zi-lísh-ti) sf mizilishti (mi-zi-líshtĭ) – (unã cu ***migilizi***) ex: hoarã fãrã mizilishti § ***miglisi/miglise*** (mi-glí-si) sf miglisi (mi-glísĭ) – (unã cu ***migilizi***)
migit (mi-gítŭ) sm migits (mi-gítsĭ) – parã veclju nturtsescu; lirã di-amalamã; parã di-asimi; migidii *{ro: megidie}* *{fr: monnaie turque de 4 francs anciens}* *{en: old Turkish currency}* ex: scoasi vãrã cartu di migit; plãti trei migits agoyi § ***migidii***[1]***/migidie*** (mi-gi-dí-i) sf migidii (mi-gi-díĭ) – (unã cu ***migit***) ex: lj-didea patru migidii tu mes; armash cu-unã migidii albã (parã di-asimi)
miglemi/migleme (mi-ghlé-mi) sf pl(?) – pushputirea cu mãna, zboarãli dzãsi shi faptili cu cari s-diznjardã i easti hãrsit cariva; cãnachi, diznjirdãciuni, hadyi; cãnãchipsiri, diznjirdari, gãlinisiri, hãidipsiri, pushputiri, zdrudiri, hãrãsiri, hãrisiri, hãrsiri, meglemi; (fig: miglemi = yitrii, mihlemi) *{ro: mângâiere}* *{fr: caresse}* *{en: caress}* ex: multu ghini va-lj facã aestã miglemi (fig: yitrii, mihlemi); zboarãli-a tali suntu miglemi ti durearea-a mea § ***meglemi/megleme*** (me-ghlé-mi) sf pl(?) – (unã cu ***miglemi***) § ***mihlemi/mihleme*** (mi-hlé-mi) sf pl(?) – unã soi di lugurii mãzgoasã (multi ori cu yitrii nuntru) cu cari oaminjlji sh-freacã chealea (u bagã pri cheali cã-i uscatã, cã-lj mãcã, cã-i lãndzitã, etc.); alifii, alfii, chiralfii; (fig: mihlemi = zboarãli i faptili cu cari easti isihãsit shi diznjirdat cariva; meglemi, miglemi) *{ro: alifie; consolare}* *{fr: onguent, consolation}* *{en: ointment, consolation}*
miglisi/miglise (mi-glí-si) sf – vedz tu ***migilizi***
mihani/mihane (mi-há-ni) sf – vedz tu ***mahinã***
mihanic (mi-há-nicŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***mahinã***
mihanicã (mi-há-ni-cã) sf – vedz tu ***mahinã***
mihãnã (mi-hã-nắ) sm – vedz tu ***mianei***
mihãnii/mihãnie (mi-hã-ní-i) sf – vedz tu ***mahinã***
mihengi (mi-hen-gí) sm – vedz tu ***mianei***
miheni/mihene (mi-hé-ni) sf – vedz tu ***mianei***
mihlemi/mihleme (mi-hlé-mi) sf – vedz tu ***miglemi***
mihrisescu[1] (mi-hri-sés-cu) (mi) vb IV mihrisii (mi-hri-síĭ), mihriseam (mi-hri-seámŭ), mihrisitã (mi-hri-sí-tã), mihrisiri/mihrisire (mi-hri-sí-ri) – fac cusor; mi ncusuredz, cãmburyisescu, cucushedz, gribuescu, nduplic, strãmbu *{ro: gheboşi, (se) plia, curba}* *{fr: devenir bossu, (se) plier, courber}* *{en: get a hump}* ex: s-ved s-pulimsescu shi dipla s-mihrisescu (s-mi ncusuredz) § ***mihrisit***[1] (mi-hri-sítŭ) adg mihrisitã (mi-hri-sí-tã), mihrisits (mi-hri-sítsĭ), mihrisiti/mihrisite (mi-hri-sí-ti) – ncusurat, cãmburyisit, cucushat, nduplicat, strãmbat *{ro: gheboşit}* *{fr: devenu bossu, courbé}* *{en: hunchbacked}* § ***mihrisiri***[1]***/mihrisire*** (mi-hri-sí-ri) sf mihrisiri (mi-hri-sírĭ) – ncusurari, cãmburyisiri, cucushari, gribuiri, nduplicari, strãmbari *{ro: acţiunea de a gheboşi; gheboşire}* *{fr: action de devenir bossu, de se courber}* *{en: action of getting a hump}*
mihrisescu[2] (mi-hri-sés-cu) (mi) vb IV mihrisii (mi-hri-síĭ), mihriseam (mi-hri-seámŭ), mihrisitã (mi-hri-sí-tã), mihrisiri/mihrisire (mi-hri-sí-ri) – njicshuredz *{ro: micşora}* *{fr: diminuer}* *{en: diminish}* § ***mihrisit***[2] (mi-hri-sítŭ) adg mihrisitã (mi-hri-sí-tã), mihrisits (mi-hri-sítsĭ), mihrisiti/mihrisite (mi-hri-sí-ti) – njicshurat *{ro: micşorat}* *{fr: diminué}* *{en: diminished}* § ***mihrisiri***[2]***/mihrisire*** (mi-hri-sí-ri) sf mihrisiri (mi-hri-sírĭ) – njicshurari *{ro: acţiunea de a micşora; micşorare}* *{fr: action de diminuer)}* *{en: action of diminishing}*
mihrisiri[1]***/mihrisire*** (mi-hri-sí-ri) sf – vedz tu ***mihrisescu***[1]
mihrisiri[2]***/mihrisire*** (mi-hri-sí-ri) sf – vedz tu ***mihrisescu***[2]
mihrisit[1] (mi-hri-sítŭ) adg – vedz tu ***mihrisescu***[1]
mihrisit[2] (mi-hri-sítŭ) adg – vedz tu ***mihrisescu***[2]
mihuri/mihure (mi-hú-ri) sf mihuri (mi-húrĭ) – vedz tu ***miuri***
mijacou (mi-jĭa-cóŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***mesi***
milancolic (mi-lan-có-licŭ) adg – vedz tu ***milanculii***
milanconic (mi-lan-có-nicŭ) adg – vedz tu ***milanculii***
milanculii/milanculie (mi-lan-cu-lí-i) sf milanculii (mi-lan-cu-líi) – stari di mãrazi, caimo, dureari, amisticati deadun cu mirãchi, yisi shi vreari trã singureatsã; lãngoari sufliteascã tsi-l fatsi omlu s-hibã alãsat (s-nu-l mealã tsiva di-atseali tsi s-fac deavãrliga di el shi s-nu-aibã chefi ti tsiva); milancunii, mãrazi *{ro: melancolie}* *{fr: mélancolie}* *{en: melancholy}* § ***milancunii/milancunie*** (mi-lan-cu-ní-i) sf milancunii (mi-lan-cu-níi) – (unã cu ***milanculii***) § ***milancolic*** (mi-lan-có-licŭ) adg milancolicã (mi-lan-có-li-cã), milancolits (mi-lan-có-litsĭ), milancolitsi/milancolitse (mi-lan-có-li-tsi) – tsi easti mplin di mãrazi (caimo, dureari, etc.) amisticatã cu mirãchi (yisi, vreari, etc.); tsi easti agudit di milanculii shi nu-l mealã tsiva di-atseali tsi s-fac deavãrliga di el; milanconic *{ro: melancolic}* *{fr: mélancolique}* *{en: melancholic}* ex: nu shtiu tsi va s-aibã di niscãntu chiro di easti milancolic § ***milanconic*** (mi-lan-có-nicŭ) adg milanconicã (mi-lan-có-ni-cã), milanconits (mi-lan-có-nitsĭ), milanconitsi/milanconitse (mi-lan-có-ni-tsi) – (unã cu ***milancolic***)
milancunii/milancunie (mi-lan-cu-ní-i) sf – vedz tu ***milanculii***
milani/milane (mi-lá-ni) sf milãnj (mi-lắnjĭ) – muljiturã cu cari sã ngrãpseashti (sh-poati s-aibã ma multi hromi, lai, veardi, albastrã, aroshi); mulami; (expr: 1: nj-cher milanea = nj-cher mintea, minduirli; 2: tu cac cher milanea = geaba cilistãsescu, nu fac vãrnã hãiri; 3: (oclju, cãsmeti, mirã) di milani, ca milanea = nibunã, slabã, lai ca milanea) *{ro: cerneală}* *{fr: encre}* *{en: ink}* ex: marea si s-facã milani (expr: lai ca milanea); cãsmetea-a mea di cãtrani sh-di milani (expr: cãsmeti lai slabã, urutã); tu cac chirea milãnjli (expr: ncot cilistãsea, nu fãtsea hãiri); tsi sã-nj cher milãnjli (expr: minduirli, mintea) tora?; nu easti milani tu cãlãmar; oclji di milani (expr: lãi ca milanea); apa yini tulburi milani (expr: lai ca milanea) § ***mulami/mulame*** (mu-lá-mi) sf mulãnj (mu-lắnjĭ) – (unã cu ***milani***)
mileti/milete (mi-lé-ti) sf milets (mi-létsĭ) – multimi di oaminj cari (multi ori) suntu di idyea arãzgã (zburãscu idyea limbã, au idyea pisti sh-cari s-aduchescu cã fac parti dit idyiul popul, cã au i cã nu au un stat di-a lor); farã, ghimtã, gintã, ginti, ginsã, yenos, popul, poplu, ratsã, zintunji, soi *{ro: naţiune}* *{fr: nation, peuple}* *{en: nation, people}* ex: him di-unã mileti (di-unã farã, di-unã soi); miletea (fara) armãneascã; miletea a alghinjlor; tsi mileti (ratsã, popul) suntu oaminjlj-aeshti?; miletea (zintunja, ratsa, fara, soea) a lor easti nai cama lai
milgeanã (mil-gĭá-nã) sf – vedz tu ***mirgeani***
milii/milie (mi-lí-i) sf milii (mi-líĭ) – atsea tsi pati omlu cãndu, aniorihta, lishinã, sh-cheari cunushtearea shi aduchirea ti tutiatseali tsi s-fac deavãrliga di el (di lãngoari, nimãcari, slãbintsã, aspãreari, un copus multu mari, sinhisi mari, etc.) cu tuti cã inima nu-lj pãpseashti di bãteari shi anasa nu-lj si curmã; starea (catastasea) tu cari s-aflã omlu dupã tsi-lj yini andralã, cadi mpadi sh-nu mata shtii tsi s-fatsi deavãrliga; amilii, lishin,

cãpãiri; (expr: ãnj cadi (nj-yini) milii = (i) lishin, nu mata shtiu tsi s-fatsi deavãrliga di mini; (ii) ãnj pari multu di multu arãu di tsi-nj s-ari dzãsã, di tsi-nj s-ari faptã, etc.) *{ro: leşin} {fr: évanouissement} {en: fainting}* ex: cãndu avdzã cã lj-arsi casa, lj-cãdzu milii (expr: lishinã); lj-cãdzu milii (expr: lj-vinji lishin; icã lj-pãru multu arãu); milii (expr: lishin) nj-vinji shi duchii § ***amilii/amilie*** (a-mi-lí-i) sf amilii (a-mi-lĩĭ) – (unã cu ***milii***)

militsã (mi-lí-tsã) sf – vedz tu ***miljitsã***

miliunar (mi-li-u-nárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***miliunã***

miliunã (mi-li-ú-nã) sf miliunj (mi-li-únjĭ) – numir multu mari tsi easti isea cu-unã njilji di njilj; miliuni; (fig: miliunã = un numir multu mari) *{ro: milion} {fr: million} {en: million}* ex: miliunj (njlj di njilj di) lilici criscurã tu surin; va s-eara nã miliunã di featі, tsi li tsãnea aclo ncljisi aushlu; unã miliunã di liri avea aushlu; tutã armãnimea easti di dzatsi miliunj di sufliti; ocljilj shi-lj pãscu deavãrligalui shi vidzu, cã miliunj di gljami, alti s-aduna sh-alti s-disfãtsea; stealili suntu miliunj di miliunj § ***miliuni/miliune*** (mi-li-ú-ni) sf miliunj (mi-li-únjĭ) – (unã cu ***miliunã***) § ***miliunar*** (mi-li-u-nárŭ) sm, sf, adg miliunarã (mi-li-u-ná-rã), miliunari (mi-li-u-nárĭ), miliunari/miliunare (mi-li-u-ná-ri) – om multu avut tsi ari miliunj di liri; miliunistru *{ro: milionar} {fr: millionaire} {en: millionaire}* ex: s-featsi miliunar tu Vlãhii; iu da di curauã nã miliunarã di-aestã oarfãnã § ***miliunistru*** (mi-li-u-nís-tru) sm, sf, adg miliunistrã (mi-li-u-nís-trã), miliunishtri (mi-li-u-nísh-tri), miliunistri/miliunistre (mi-li-u-nís-tri) – (unã cu ***miliunar***) ex: l-bãgã tu oclju, s-lji da feata nveastã, cã sh-u-avu, cã easti miliunistru

miliuni/miliune (mi-li-ú-ni) sf – vedz tu ***miliunã***

miliunistru (mi-li-u-nís-tru) sm, sf, adg – vedz tu ***miliunã***

miljitsã (mi-ljí-tsã) sf miljitsã (mi-ljí-tsã) – cumatã lungã shi strimtã di pãndzã cu cari si nfashi natslji dupã tsi s-amintã; militsã, spargan, spargãn, culpan, culupan, scutic, scutã, speasi, fashi, nfãshimindu *{ro: scutec, faşă} {fr: maillot, couche (pour emmailloter les nourrissons)} {en: swaddling clothes, diaper}* § ***militsã*** (mi-lí-tsã) sf militsã (mi-lí-tsã) – (unã cu ***miljitsã***)

miljor (mi-ljĭórŭ) sm, sf – vedz tu ***njel***[1]

miljtsari/miljtsare (milj-tsá-ri) sf – vedz tu ***meljitsã***

miljtsat (milj-tsátŭ) adg – vedz tu ***meljitsã***

miljtsedz (milj-tsédzŭ) vb I – vedz tu ***meljitsã***

miljur (mi-ljĭúrŭ) sm, sf – vedz tu ***njel***[1]

miludhii/miludhie (mi-lu-dhí-i) sf miludhii (mi-lu-dhíĭ) – unã cu ***miludii***

miludhios (mi-lu-dhi-ósŭ) adg miludhioasã (mi-lu-dhi-oá-sã), miludhiosh (mi-lu-dhi-óshĭ), miludhioasi/miludhioase (mi-lu-dhi-oá-si) – unã cu ***miludios***

miludii/miludie (mi-lu-dí-i) sf miludii (mi-lu-díĭ) – boatsea (fãrã zboarã) a unui cãntic; boatsi, cãntic, ih, is, niho, nubeti, manei *{ro: melodie} {fr: mélodie} {en: melody}* ex: cãnticlu ari miludii (boatsi) mushatã; nu-nj ticneashti miludia (boatsea) a cãnticlui aestu § ***miludios*** (mi-lu-di-ósŭ) adg miludioasã (mi-lu-di-oá-sã), miludiosh (mi-lu-di-óshĭ), miludioasi/miludioase (mi-lu-di-oá-si) – (boatsi, miludii, cãntic) tsi easti dultsi shi asunã mushat trã ureaclja-a omlui *{ro: melodios} {fr: mélodieux} {en: melodious}* ex: ari boatsi miludioasã

miludios (mi-lu-di-ósŭ) adg – vedz tu ***miludii***

milui (a mi-lúĭ) pr pos – vedz tu ***meu***

milurã (mi-lú-rã) sf miluri/milure (mi-lú-ri) – arãpã multu ncljinatã, fãrã earbã sh-cu loc arosh; arãpã, rãpã, ripã, grem, gremur, greb, greblu, grimurã, grimelj, areapit, areapid, arepit, aripidinã, himã, hãu, hau, hauã *{ro: râpă, prăpastie} {fr: escarpement; ravin rougeâtre et privé d'herbe} {en: steep slope with red earth and without grass}*

mimur (mi-múrŭ) sm – vedz tu ***meimur***

min (mínŭ) (mi) vb I minai (mi-náĭ), minam (mi-námŭ), minatã (mi-ná-tã), minari/minare (mi-ná-ri) – mut dit un loc tu altu; njishcu, duc, fug, portu, flitur, clatin, urnjescu, etc. *{ro: mişca} {fr: bouger, mouvoir, mettre en mouvement} {en: move}* ex: loclu tut lu-alagã shi dit loc nu s-minã (*angucitoari*: mintea); anarga s-minã caljlji; minã-ti (fudz, du-ti) di-aoa; minãm (fliturãm) peatitsli tu vimtu; nu mi min (nu fug) di-aoa; frãndzili s-minã (fliturã) di vimtu; loclu s-minã (cutrimburã) asarnoaptea; lji si minã mãseili tuti; nu fu di cãbili s-lu min (s-lu mut, s-lu fac s-fugã, s-lu urnjescu dit loc); tsiva nu-l minã (tulburã) omlu aestu; furtuna sh-vimtul mina (clãtina) ponjlji § ***minat*** (mi-nátŭ) adg minatã (mi-ná-tã), minats (mi-nátsĭ), minati/minate (mi-ná-ti) – tsi s-ari mutatã dit un loc tu altu; njishcat, dus, fudzit, purtat, fliturat, clãtinat, urnjit, etc. *{ro: mişcat} {fr: bougé, mu, mis en mouvement} {en: moved}* § ***minari/minare*** (mi-ná-ri) sf minãri (mi-nărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-minã; njishcari, dutseari, fudziri, purtari, fliturari, clãtinari, urnjiri, etc. *{ro: acţiunea de a mişca; mişcare} {fr: action de bouger, de mouvoir, de mettre en mouvement; mouvement} {en: action of moving}* ex: minarea i bunã § ***niminat*** (ni-mi-nátŭ) adg niminatã (ni-mi-ná-tã), niminats (ni-mi-nátsĭ), niminati/niminate (ni-mi-ná-ti) – tsi nu easti minat; tsi nu s-minã dit un loc tu altu; ninjishcat, nidus, nifudzit, nipurtat, nifliturat, niclãtinat, niurnjit, etc. *{ro: nemişcat; fix, imobil} {fr: qui n'a pas bougé; fixé, immobil} {en: unmoved, fixed, still, motionless}* ex: aviglja dzua sh-noaptea niminats di (shidea fãrã s-minã) la poartã § ***niminari/niminare*** (ni-mi-ná-ri) sf niminãri (ni-mi-nărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sta tu-un loc shi nu s-minã dip; ninjishcari, nidutseari, nifudziri, nipurtari, nifliturari, niclãtinari, niurnjiri, etc. *{ro: acţiunea de a nu mişca; nemişcare} {fr: action de ne pas bouger, de ne pas mouvoir; immobilité} {en: action of not moving; immobility}*

minarei/minaree (mi-na-ré-i) sf minarei (mi-na-réĭ) – pirgul di la geamii cu unã balconi deavãrliga di iu muezinlu lj-acljamã turtsãlj tra si sã ncljinã al Allah *{ro: minaret} {fr: minaret} {en: minaret}* ex: minareea a geamiiljei easti multu analtã; cãntu muezinlu tu minarei § ***minareti/minarete*** (mi-na-ré-ti) sf minarets (mi-na-rétsĭ) – (unã cu ***minarei***)

minareti/minarete (mi-na-ré-ti) sf – vedz tu ***minarei***

minari/minare (mi-ná-ri) sf – vedz tu ***min***

minat (mi-nátŭ) adg – vedz tu ***min***

minciunami/minciuname (min-cĭu-ná-mi) sf – vedz tu ***minciunã***

minciunari/minciunare (min-cĭu-ná-ri) sf – vedz tu ***minciunã***

minciunat (min-cĭu-nátŭ) adg – vedz tu ***minciunã***

minciunã (min-cĭú-nã) sf minciunj (min-cĭúnjĭ) – zbor i hãbari tsi-u spuni omlu ca dealihea (cãndu shtii cã nu easti dealihea) cu scupolu ca s-lu-arãdã (s-lu-aplãnãseascã) pri cariva; minciuni, psemã, ealani, yealani, arãdeari; (expr: 1: minciunã di la hani; minciunã cu coarni; minciunã cu coadã, minciunã gurguljitoasã = minciunã multu mari; 2: trag (cruescu, scot, fac, lj-cãrtsãnescu, etc.) minciunj = dzãc minciunj, lu (u, lji, li) arãd; 3: trec, acatsã minciunjli = minciunjli suntu pistipsiti, lumea li lja trã dealihea; 4: nj-acãtsã ghini minciuna = mi pistipsirã sh-aestu lucru nji ndreapsi huzmetea; 5: arup loclu di minciunj = suntu multu minciunos, dzãc mash minciunj; 6: hiu adrat di minciunj; gura nj-easti nvitsatã cu minciunj = hiu bun la spunearea di minciunj, mi-arãseashti sã spun minciunj, escu mari minciunos; 7: minciuna s-aleadzi ca untulemnul pisti apã = nu pots s-u-ascundzi minciuna, va s-easã tu migdani "ca untulemnul tu apã") *{ro: minciună} {fr: mensonge} {en: lie}* ex: cu minciuna ngushti, multu s-prãndzã, ma nu shi s-tsinj; tsi tricu pri afoarã di orbul u vidzu, mutlu-lj gri, surdul s-aspãre di boatsi-lj? (*angucitoari*: minciuna); feata-a lui aesti neashtirnatã shi ari multi minciunj; lamnja li umplu di fricã di minciuna-a vulpiljei; cai lja di ureaclji minciunjli a lui?; el scoati (expr: dzãtsi) minciunj; ne unã ne dauã, lã crui nã minciunã gurguljutoasã (expr: lã dzãsi unã minciunã multu mari); acãtsã s-facã minciunj (expr: s-dzãcã minciunj) shi s-arãdã lumea; s-nu-nj trapsi (s-nu-nj dzãcã) nã minciunã!; sh-io di minciunj hiu adrat (expr: hiu mari minciunos), dzãtsi Chitlu; nj-dzãsi prifteasa: "minciunj, prefte, cari ti-arãsi?"; minciuna spusã nãoarã, nu s-bagã tu cornu altãoarã; sh-u nvitsã gura cu minciunj (expr: easti-un mari minciunos), shi s-va s-aspunã alihea, nu poati § ***minciuni/minciune*** (min-cĭú-ni) sf minciunj (min-cĭúnjĭ) – (unã cu ***minciunã***) ex: tra s-nu vã dzãcã minciunea § ***minciuna-***

mi/minciuname (min-cĭu-ná-mi) sf fãrã pl – multi minciunj *{ro: minciuni multe} {fr: beaucoup de mensonges} {en: full of lies}* § ***minciunedz*** (min-cĭu-nédzŭ) vb I minciunai (min-cĭu-náĭ), minciunam (min-cĭu-námŭ), minciunatã (min-cĭu-ná-tã), minciunari/minciunare (min-cĭu-ná-ri) – dzãc minciunj; arãd pri cariva; aminciunedz *{ro: minţi} {fr: mentir} {en: lie}* ex: nu lu-am minciunatã (nu lj-am dzãsã minciunj); cara mi minciunã (cara-nj dzãsi minciunj) nãoarã, tora nu dau pi zborlu-a lui nitsi doi paradz; mã-sa lj-umplu curcubeta, cã ficiorlji minciuneadzã (dzãc minciunj); pãrãmit shteam, pãrãmit aspush, cara s-vã minciunai di-itsi v-aspush, ntribats… § ***minciunat*** (min-cĭu-nátŭ) adg minciunatã (min-cĭu-ná-tã), minciunats (min-cĭu-nátsĭ), minciunati/minciunate (min-cĭu-ná-ti) – tsi-lj s-ari dzãsã unã minciunã; aminciunat *{ro: minţit} {fr: qui a été menti} {en: who has been lied to}* ex: minciunat (cu minciunj, arãs) bãnã tutã bana § ***minciunari/minciunare*** (min-cĭu-ná-ri) sf minciunãri (min-cĭu-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva dzãtsi minciunj; aminciunari *{ro: acţiunea de a minţi; minţire} {fr: action de mentir} {en: action of lying}* ex: furtu sh-minciunari (arãdeari) § ***minciunos*** (min-cĭu-nósŭ) sm, sf, adg minciunoasã (min-cĭu-noá-sã), minciunosh (min-cĭu-nóshĭ), minciunoasi/minciunoase (min-cĭu-noá-si) – cari dzãtsi minciunj; cari arãdi pri cariva; cari easti mplin di minciunj; arãditor, yealangiu, ealangiu, pseftu, psimatear; (expr: io minciunos sh-tini pseftu = doilji him minciunosh unã soi; io minciunos, ma tini hii sh-cama mari minciunos) *{ro: mincinos} {fr: menteur} {en: liar}* ex: minciunoslu acatsã minciunoslu; tuts fratslji suntu minciunosh (dzãc minciunj, arãd lumea); preftul pitricu nã carti minciunoasã la tatã-su (tsi easti mplinã cu minciunj, tsi ari minciunj scriati nuntru); nu shteam s-hii ahãntu minciunos; tatã cu hilj minciunos s-bãsharã, si mbrãtsitarã; armasi cu nãrli spindzurati sh-cu hãrgili a minciunoshlor pristi zvercã § ***minciunilea (di-a-)*** (min-cĭú-ni-lea) adv – cu minciunj *{ro: cu minciuni} {fr: mensongérement} {en: with lies, lying}* ex: bãneadzã di-a-minciunilea (cu minciunj) § ***aminciunedz*** (a-min-cĭu-nédzŭ) vb I aminciunai (a-min-cĭu-náĭ), aminciunam (a-min-cĭu-námŭ), aminciunatã (a-min-cĭu-ná-tã), aminciunari/aminciunare (a-min-cĭu-ná-ri) – (unã cu ***minciunedz***) ex: nu aminciuneadzã (nu dzã minciunj) § ***aminciunat*** (a-min-cĭu-nátŭ) adg aminciunatã (a-min-cĭu-ná-tã), aminciunats (a-min-cĭu-nátsĭ), aminciunati/aminciunate (a-min-cĭu-ná-ti) – (unã cu ***minciunat***) § ***aminciunari/aminciunare*** (a-min-cĭu-ná-ri) sf aminciunãri (a-min-cĭu-nắrĭ) – (unã cu ***minciunari***)

minciunedz (min-cĭu-nédzŭ) vb I – vedz tu ***minciunã***

minciuni/minciune (min-cĭú-ni) sf – vedz tu ***minciunã***

minciunilea (di-a-) (min-cĭú-ni-lea) adv – vedz tu ***minciunã***

minciunos (min-cĭu-nósŭ) adg – vedz tu ***minciunã***

minciush (min-cĭúshĭŭ) sm minciush (min-cĭúshĭ) – piduclju njic; mingiushi, mingiush *{ro: păduche mic} {fr: petit pou} {en: small louse}* ex: tutã soea-a minciushlor § ***minciushi/minciushe*** (min-cĭú-shi) sf minciushi/minciushe – (unã cu ***minciush***) § ***mingiush*** (min-gĭúshĭŭ) sm mingiush (min-gĭúshĭ) – (unã cu ***minciush***) ex: mplin di mingiush (piduclji) easti § ***minciushami/minciushame*** (min-cĭu-shĭá-mi) sf fãrã pl – multimi di minciush i di lindini; mingiushami, piducljami, biducljami, mintsimi *{ro: păducherie, mulţime de păduchi mici sau lindine} {fr: vermine de petits poux, quantité de lente} {en: multitude of small lice, vermin; quantity of nits}* § ***mingiushami/mingiushame*** (min-gĭu-shĭá-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***minciushami***) § ***mintsimi/mintsime*** (min-tsí-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***minciushami***) ex: ari n cap multã mintsimi (multsã piduclji); lu curai di multã mintsimi; unã tsingrimi, di cari ngljatsã shi laea mintsimi (tutã minciushamea) § ***minciushedz*** (min-ciu-shĭédzŭ) (mi) vb I minciushai (min-ciu-shĭáĭ), minciusham (min-ciu-shĭámŭ), minciushatã (min-ciu-shĭá-tã), minciushari/minciushare (min-ciu-shĭá-ri) – acats minciush; mi umplu di minciush; mingiushedz; piducljedz, mpiducljedz, biducljedz, mbiducljedz *{ro: prinde păduchi mici, (se) umple de păduchi mici} {fr: rendre ou être plein de vermine, gagner des petits poux, devenir pouilleux} {en: infest or be infested with small lice}* § ***minciushat*** (min-ciu-shĭátŭ) adg minciushatã (min-ciu-shĭá-tã), minciushats (min-ciu-shĭátsĭ), minciushati/minciushate (min-ciu-shĭá-ti) – tsi easti mplin di minciush; tsi s-ari umplutã di minciush; mingiushat; piducljat, mpiducljat, biducljat, mbiducljat; piducljos, biducljos *{ro: plin de păduchi mici} {fr: qui a des petits poux, qui est devenu pouilleux} {en: infested with small lice}* § ***minciushari/minciushare*** (min-ciu-shĭá-ri) sf minciusheri (min-ciu-shĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva acatsã minciush; mingiushari; piducljari, mpiducljare, biducljare, mbiducljare; mingiushari *{ro: acţiunea de a (se) umple de păduchi} {fr: action de devenir pouilleux, d'avoir ou de se remplir de petits poux} {en: action of infesting with lice}* § ***mingiushedz*** (min-giu-shĭédzŭ) (mi) vb I mingiushai (min-giu-shĭáĭ), mingiusham (min-giu-shĭámŭ), mingiushatã (min-giu-shĭá-tã), mingiushari/mingiushare (min-giu-shĭá-ri) – (unã cu ***minciushedz***) § ***mingiushat*** (min-giu-shĭátŭ) adg mingiushatã (min-giu-shĭá-tã), mingiushats (min-giu-shĭátsĭ), mingiushati/mingiushate (min-giu-shĭá-ti) – (unã cu ***minciushat***) § ***mingiushari/mingiushare*** (min-giu-shĭá-ri) sf mingiusheri (min-giu-shĭérĭ) – (unã cu ***minciushari***) § ***aminshushitsã*** (a-min-shĭu-shí-tsã) sf aminshushitsã (a-min-shĭu-shí-tsã) – ou di piduclju; lindinã *{ro: lindină, ou de păduche} {fr: lente, oeuf de pou} {en: nit, egg of louse}* ex: sh-lo aminshushitsa nveastã (fig: nveasta ca unã lindinã)

minciushami/minciushame (min-cĭu-shĭá-mi) sf – vedz tu ***minciush***

minciushari/minciushare (min-ciu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***minciush***

minciushat (min-ciu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***minciush***

minciushedz (min-ciu-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***minciush***

minciushi/minciushe (min-cĭú-shi) sf – vedz tu ***minciush***

mincu (mín-cu) sm mintsi (mín-tsi) – ficior (featã), dupã tsi s-amintã shi easti ninga njic; njic, ficior (featã), ficiuric (fiticã), cilimean, ciuliman, copan, tecnon, hurhutulash *{ro: copil} {fr: enfant} {en: child}* ex: lai mincul (ficiorlu) al drac!; earam nica mincu (ficior) shi nvitsam la sculii

mindan (min-dánŭ) sn mindani/mindane (min-dá-ni) – stranj bãrbãtescu shcurtu, cu mãnits i fãrã; cãndushi, cundush, cupãran, cupuran, pesh, peshli, pishli, geamadan, geamantani, giumãndani, gimãndani *{ro: mintean} {fr: soubreveste} {en: jacket}*

minder (min-dérŭ) sn minderuri (min-dé-rurĭ) – scamnu lungu di scãnduri (ca un sufã i pat strimtu tsi s-minã, icã astãsit ningã stizma-a udãlui ca un bancu), pri cari pot s-shadã oaminjlji; minderi, mindiri, sãfati, sufati *{ro: sofa fixă} {fr: sofa de planches fixé dans une chambre} {en: wood sofa fixed in a room}* ex: adra minderi tu oda-atsea buna § ***minderi/mindere*** (min-dé-ri) sf minderi (min-dérĭ) – (unã cu ***minder***) § ***mindiri[1]/mindire*** (min-dí-ri) sf mindiri (min-dírĭ) – (unã cu ***minder***) § ***mindirlãchi/mindirlãche*** (min-dir-lắ-chi) sf mindirlãchi (min-dir-lắchĭ) – cuvertã di lãnã cu cari s-ashtearni minderlu *{ro: pătură cu care se acoperă "minderul"} {fr: couverture, couvre-lit} {en: blanket covering the "minder"}*

minderi/mindere (min-dé-ri) sf – vedz tu ***minder***

mindescu (min-dés-cu) (mi) vb IV mindii (min-dĭí), mindeam (min-deámŭ), minditã (min-dí-tã), mindiri/mindire (min-dí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mintescu***

mindezã (min-dé-zã) sf mindezi (min-dézĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mintezã***

mindi/minde (mín-di) sf mindzã (mín-dzã) – scriari neaprucheatã tu-aestu ditsiunar; vedz ***minti***

mindimen (min-di-ménŭ) adg mindimenã (min-di-mé-nã), mindimenj (min-di-ménjĭ), mindimeni/mindimene (min-di-mé-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu ditsiunar; vedz ***mintimen***

mindiminilji/mindiminilje (min-di-mi-ní-lji) sf mindiminilji/mindiminilje (min-di-mi-ní-lji) – scriari neaprucheatã tu-aestu ditsiunar; vedz ***mintiminilji***

mindios (min-di-ósŭ) adg mindioasã (min-di-oá-sã), mindiosh (min-di-óshĭ), mindioasi/mindioasi (min-di-oá-si) – scriari

neaprucheatã tu-aestu ditsiunar; vedz ***mintios***

mindireaji/mindireaje (min-di-reá-ji) sf mindireji (min-di-réjĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mintireaji***

mindireazi/mindireaze (min-di-reá-zi) sf mindirezuri (min-di-ré-zurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mintireazi***

mindiri¹/mindire (min-dí-ri) sf – vedz tu ***minder***

mindiri²/mindire (min-dí-ri) sf mindiri (min-dírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mintiri***

mindirlãchi/mindirlãche (min-dir-lắ-chi) sf – vedz tu ***minder***

mindit (min-dítŭ) adg minditã (min-dí-tã), mindits (min-dítsĭ), mindidi/mindite (min-dí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mintit***

minditor (min-di-tórŭ) sn minditoari/minditoare (min-di-toá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mintitor***

minditurã (min-di-tú-rã) sf minditurі (min-di-turĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mintiturã***

mindiz (min-dízŭ) sm mindiji (min-díjĭ) – om tsi s-ari dusã la sculii tra sã nveatsã cum s-facã lucri tsi caftã cunushteri analti trã tehnuri greali ca fãtsearea di cãljuri, adãrãminti, binãi, fãbrits, machini, lucrãri ilectritsi, etc. *{ro: inginer} {fr: ingénieur} {en: engineer}* § ***mindizlãchi/mindizlãche*** (min-diz-lắ-chi) sf mindizlãchi (min-diz-lắchĭ) – tehnea-a mindizlui; cunushterli di mindiz *{ro: inginerie} {fr: profession d'ingénieur} {en: engineering}*

mindizlãchi/mindizlãche (min-diz-lắ-chi) sf – vedz tu ***mindiz***

minduã¹ (min-dú-ŭã shi min-dú-ã) sf – vedz tu ***mãduã¹***

minduã² (min-dú-ŭã shi min-dú-ã) sf – vedz tu ***mãduã²***

minduescu (min-du-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***minti***

minduhii/minduhie (min-du-hí-i) sf – vedz tu ***mahmudii***

minduiri/minduire (min-du-í-ri) sf – vedz tu ***minti***

minduit (min-du-ítŭ) adg – vedz tu ***minti***

minduos (min-du-ósŭ) adg minduoasã (min-du-oá-sã), minduosh (min-du-óshĭ), minduoasi/minduoasi (min-du-oá-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mintios***

mindzalji/mindzalje (min-dzá-lji) sf mindzãlj (min-dzắljĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mintsalji***

mindzithrã (min-dzí-thrã) sf mindzithri/mindzithre (min-dzí-thri) – unã cu ***mindzitrã***

mindzitrã (min-dzí-thrã) sf mindzitri/mindzitre (min-dzí-thri) – cashlu tsi s-acatsã pisuprã, cãndu dzãrlu armas di la cashlu di-aradã s-hearbi cu foclu njic (dipus) shi s-astalji; ghizã, mizitrã, urdã *{ro: urdă, jintiţă} {fr: fromage qui, dans le chaudron, après le bouillonnement du lait, reste au dessus du petit-lait} {en: Aromanian cheese which is found remaining on top of the whey after its slow heating}* § ***mizitrã*** (mi-zí-trã) sf mizitri/mizitre (mi-zí-tri) – (unã cu ***mindzitrã***) ex: vãrnu cash nu easti ma gustos ca mizitra

mineu (mi-néŭ) sn minei (mi-néĭ) shi minei/minee (mi-né-i) – carti di bisearicã trã ayilji a meslui *{ro: minei} {fr: livre d'office pour les saints du mois} {en: book for the services of the monthly saints}*

minghet (min-ghétŭ) adg minghetã (min-ghé-tã), minghets (min-ghétsĭ), mingheti/minghete (min-ghé-ti) – tsi imnã, s-poartã shi fatsi tuti lucrili peanarga; tsi easti moali, cãteanjor shi isih tu purtari; evashcu *{ro: domol} {fr: lent, paisible} {en: slow, peaceful}* ex: nu voi s-lu ved omlu minghet (evashcu) § ***minghitsãlji/minghitsãlje*** (min-ghi-tsắ-lji) sf pl(?) – harea tsi u-ari atsel tsi easti minghet di li fatsi lucrili peanarga *ro: încetineală} {fr: lenteur} {en: slowness}*

minghinadã (min-ghi-ná-dhã) sf minghinãdz (min-ghi-nắdzĭ) – urmã icã semnu di murdãrii, multi ori alãsat di-un lucru murdar (unã chicutã) tsi cadi pri un lucru curat; semnu njic di-unã hromã tsi s-aspuni tu mesea-a unui lucru di-unã altã hromã; batã, damcã, liche *{ro: pată} {fr: tache} {en: stain, speck}* ex: dzãnã fãrã minghinadã (curatã)

minghinadhã (min-ghi-ná-dhã) sf minghinãdz (min-ghi-nắdzĭ) – unã cu ***minghinadã***

minghine (min-ghi-né) sm minghinedz (min-ghi-nédzĭ) – hãlati cu cari s-acatsã stres un di-alantu dauã i ma multi lucri, tra s-nu poatã si s-minã cãndu s-fatsi vãrã lucru pri un di eali; hãlati cu cari s-apitruseashti unã poamã (auã, masini, etc.) tra si si scoatã dzama tsi s-aflã tu eali *{ro: menghinea} {fr: pressoir, étau} {en: press (oil, wine, etc.), vice/vise}*

minghitsãlji/minghitsãlje (min-ghi-tsắ-lji) sf – vedz tu ***minghet***

minghiush¹ (min-ghĭúshĭŭ) sm – vedz tu ***minghiushi¹***

minghiush² (min-ghĭúshĭŭ) sm – vedz tu ***minghiushi²***

minghiushi¹/minghiushe (min-ghĭú-shi) sf minghiushi/minghiushe (min-ghĭú-shi) – stulii ca un tserclju njic purtat di muljeri (acãtsat i-aspindzurat di ureaclji, multi ori di-amalãmã i di-asimi stulsit sh-el cu alti njits stulii); minghiush, mãnghiush, mãngiush, tsirtsel, tsirtselj, dzirdzelj, ver, veari; (expr: lj-bag minghiushi = lj-dzãc minciunj, lu-arãd) *{ro: cercel} {fr: boucle (pendant) d'oreilles} {en: earring}* ex: s-nã facã neali shi minghiushi; tsi ghiurdãnj shi tsi minghiushi; purtã pãnã tu-aushatic minghiushili di la isozmã § ***minghiush¹*** (min-ghĭúshĭŭ) sm minghiush (min-ghĭúshĭ) icã sn minghiushi/minghiushe (min-ghĭú-shi) – (unã cu ***minghiushi¹***) ex: doi minghiush di tsearã la ureclji; ea purta tu ureclji, minghiush mushats di-asimi § ***mãnghiush*** (mãn-ghĭúshĭŭ) sn mãnghiushi/mãnghiushe (mãn-ghĭú-shi) – (unã cu ***minghiushi¹***) § ***mãngiush*** (mãn-gĭúshĭŭ) sn mãngiushi/mãngiushe (mãn-gĭú-shi) – (unã cu ***minghiushi¹***)

minghiushi²/minghiushe (min-ghĭú-shi) sf minghiushi/minghiushe (min-ghĭú-shi) – plantã njicã ca unã earbã tsi scoati unã lilici multu njicã (tsi sh-u-adutsi cu un chipurici), albã, mushatã sh-anjurzitoari *{ro: mărgăritar, lăcrimioară} {fr: muguet, lys des vallées} {en: lily of the valley}* ex: minghiusha easti nã floarã cari s-cljamã ashi cã sh-u-adutsi cu unã vearã (minghiushi) § ***minghiush²*** (min-ghĭúshĭŭ) sm minghiush (min-ghĭúshĭ) – (unã cu ***minghiushi²***)

mingilishi/mingilishe (min-gi-lí-shi) sf – vedz tu ***migilizi***

mingilizi/mingilize (min-gi-lí-zi) sf – vedz tu ***migilizi***

mingiunami/mingiuname (min-gĭu-ná-mi) sf fãrã pl – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***minciunami***

mingiunari/mingiunare (min-gĭu-ná-ri) sf mingiunãri (min-gĭu-nắrĭ) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***minciunari***

mingiunat (min-gĭu-nátŭ) adg mingiunatã (min-gĭu-ná-tã), mingiunats (min-gĭu-nátsĭ), mingiunati/mingiunate (min-gĭu-ná-ti) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***minciunat***

mingiunã (min-gĭú-nã) sf mingiunj (min-gĭúnjĭ) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***minciunã***

mingiunedz (min-gĭu-nédzŭ) vb I mingiunai (min-gĭu-náĭ), mingiunam (min-gĭu-námŭ), mingiunatã (min-gĭu-ná-tã), mingiunari/mingiunare (min-gĭu-ná-ri) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***minciunedz***

mingiunos (min-gĭu-nósŭ) adg mingiunoasã (min-gĭu-noá-sã), mingiunosh (min-gĭu-nóshĭ), mingiunoasi/mingiunoase (min-gĭu-noá-si) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***minciunos***

mingiush (min-gĭúshĭŭ) sm – vedz tu ***minciush***

mingiushami/mingiushame (min-gĭu-shĭá-mi) sf – vedz tu ***minciush***

mingiushari/mingiushare (min-giu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***minciush***

mingiushat (min-giu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***minciush***

mingiushedz (min-giu-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***minciush***

mingiusholã (min-gĭu-shĭó-lã) sf mingiusholi/mingiushole (min-gĭu-shĭó-li) – partea di dininti shi di nghios a pãputsãlor (pri cari s-calcã cãndu omlu imnã); cumatã di cheali (i altu lucru) tsi s-bagã (s-alicheashti, s-coasi i sã ncãrfuseashti) pristi partea di dininti shi di nghios a pãputsãlor cãndu aestã s-mãcã shi pãputsãli fac guvi; ghion, ghioni, ghionã, balã, petsumã, mishusholji, sholi *{ro: talpă la încălţăminte, pingea} {fr: semelle} {en: sole (of shoe)}* ex: a tsãruhilor lã tricui mingiusholi § ***mishusholji/mishusholje*** (mi-shĭu-shĭó-lji) sf mishusholji/mishusholje (mi-shĭu-shĭó-lji) – (unã cu ***mingiusholã***) ex: bãgai mishusholji la pãputsã

mingu (mín-gu) sm, sf mindzi (mín-dzi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mincu***

mini/mine (mí-ni) pr pirs I (*singular, masculin shi fiminin, numinativ shi acuzativ; acuzativlu poati s-aibã shi zborlu "**pri**" nãinti ma, di-aradã, s-avdi fãrã el*) – zbor tsi tsãni loclu-

a atsilui tsi zburashti; meni, eu, io, (*forma shcurtã*) mi (-mi, mi-) *{ro: eu, mine, pe mine, mă}* *{fr: je, me, moi}* *{en: I, me}* ex: mini (io) escu cum cama ghini; mini mi va (ari vreari ti mini, mi caftã); tsi s-fac, maratlu di mini; furlji mini (pri io) mi cãlcarã; va s-u talj mini (io) pi dauã; tsi pãtsãi mini (io), mãratlu; tsãni-ti di mini (io); sharpili aestu mash mini (pri io) mi cunoashti; ta s-mi-acatsã sh-mini (sh-pri io); ashtiptats sh-mini (pri io); arucã-ti pri mini; furlji mini (pri mini) mi cãlcarã; pri mini, bre, vreats s-mi cãlcats, pri mini s-mi furats, pri mini? § ***meni*** (mé-ni) pr pirs I – (unã cu ***mini***) ex: si shtiu shi meni (mini) § ***mi***[3] (mi) ((i) pr pirs I: *singular, masculin shi fiminin, acuzativ; forma shcurtã di la pronuma pirsunalã "mini" tsi-lj s-adavgã multi ori tra s-lji nvãrtushadzã noima;* (ii) pr refl I: *singular, masculin shi fiminin, acuzativ*) – pi mini; pri eu; pri io *{ro: mă, pe mine}* *{fr: me}* *{en: me}* ex: mi (mi = pri mini) aurlu nuntru; tora, tini nu mi nveatsã (mi = pri mini); vrei-mi (mi = pri mini) shi aproachi-mi (mi = pri mini) nãpoi; achicãsits-mi (mi = pri mini), i nu mi-achicãsits (mi = pri mini)?; dushu-mi (mi = dush pi mini), dushu-mi (mi = dush pi mini), calea nghios; dushu-mi (mi = pri mini), dushu-mi (mi = pri mini) pãnã n cali; dushu-mi (mi = pri mini) la murmintu; vimtul si-nj mi (mi = pri mini) batã; si-nj mi (mi = pri mini) avdã muntsã sh-niori; neaflãndalui-mi (mi = pi mini); lasã-nj-mi (mi = pi mini), dado!; furlji mini mi (mi = pri mini) cãlcarã; pri mini, bre, vreats s-mi (mi = pri mini) cãlcats, pri mini s-mi (mi = pri mini) furats, pri mini? § ***a njia*** (njí-ĭa) pr pirs I (*singular, masculin shi fiminin, genitiv shi dativ a pronumãljei pirsunalã "mini"; ari totna shi zborlu "a" nãinti*) – zbor tsi tsãni loclu-a atsilui tsi zburashti; nji, ãnj, (*forma shcurtã*) nj (-nj, nj-) *{ro: mie, îmi, mi}* *{fr: à moi, moi}* *{en: to me, me}* ex: u deadi a njia, nu a tsãia; a njia, cum ãnj prindi; a njia nu-nj (nj = ãnj) pari ghini cã vinji sh-el § ***ãnj*** (ănjĭ) shi ***nji*** (njí) shi ***nj'*** (-njĭ, njĭ-) ((i) pr pirs I: *singular, masculin shi fiminin, genitiv shi dativ; forma shcurtã a pronumãljei pirsunalã "a njia" tsi-lj s-adavgã multi ori tra s-lji nvãrtushadzã noima;* (ii) pr refl I: *singular, masculin shi fiminin, dativ*) – a njia *{ro: mie, îmi, mi}* *{fr: à moi, moi}* *{en: to me, me}* ex: nji (nji = a njia) deadi unã carti; nji (nji = a njia) spusi cã va s-yinã cu mini; nji-l (nji-l = ãnj lu) vãtãmarã, mãratlu; el ãnj (ãnj = a njia) fu di bunjlji; ãnj (ãnj = a njia) deadi unã carti; ãnj (ãnj = a njia) dzãsi s-fug di-aoa; mori ãnj lu-avdu shi-nj lu-ascultu; di nj-adutsi (nj = nji, a njia) mash virin; ia dzã-nj (nj = ãnj, a njia), armãnã; pashti-nj-u (nj = nji, ãnj, a njia) oaea; nu shtiu laea-nj (nj = di mini; icã a mea), tsi sã-nj fac (nj = ãnj, a njia) tutã dzua; nj-armash (nj = nji, a njia) fãrã bãrbat; nj-pari (nj = nji = a njia) cã nu ved ghini; nj-adrai (nj- = nji, ãnj = a njia, trã mini) unã casã mushatã; nj-mi (nj- = nji, ãnj) minduescu sã-nj fug shi s-ti-alas singur

mininghitã (mi-nin-ghí-tã) sf mininghiti/mininghite (mi-nin-ghí-ti) – lãngoari multu greauã tsi dutsi multi ori la moarti (cari s-aspuni cu dureri mãri di cap, vumeri, zvercã corcanã, etc.) *{ro: meningită}* *{fr: méningite}* *{en: meningitis}*

mintãtor (min-tã-tórŭ) sn – vedz tu ***mintescu***

mintescu (min-tés-cu) (mi) vb IV mintii (min-tíĭ), minteam (min-teámŭ), mintitã (min-tí-tã), mintiri/mintire (min-tí-ri) – ameastic ma multi lucri sh-li fac s-hibã deadun ca un singur lucru; fac un lucru (apã, minti, etc.) s-hibã turburi (alãcit); meastic, ameastic, anãcãtusescu; cicãrdisescu, cirtuescu, cildisescu, etc.; alãcescu, turbur, tulbur; ciufulescu, ncãrshiljedz (perlu), etc.; (expr: 1: nj-si minteashti inima (pãntica) = mi doari stumahea, ãnj yini s-versu; 2: mintescu gura = dzãc zboarã tsi nu s-aduchescu, tsi nu para au vãrã noimã, bãbãlescu) *{ro: amesteca, tulbura}* *{fr: mêler, mélanger, troubler, causer du desarroi, ahurir, attiser}* *{en: mix, mingle, trouble, cause disorder, confuse, blend, stir up}* ex: minteashti ghela cu lingura di lemnu tra s-nu s-ardã; nji s-avea mintitã (ciufulitã, ncãrshiljatã) perlu di mizia lu discãceai; ti minteshti (tiameastits) tu tuti; el nu s-mintea (nu s-amistica); s-mintirã (s-turburarã, s-alãcirã) apili; macã-lj minteshti (lji scãlseshti, lji guzgunipseshti), va ts-amputã; alãsats-lu, nu-l mintits (cicãrdisits di minti); mash di carti ca s-mintea (li chirea, s-cicãrdisea); mintindalui unoarã jarlu cu un tãciuni; cãndu s-mintescu ljitsãli, ãts cherdzã sh-mintsãli § ***mintit*** (min-títŭ) adg mintitã (min-tí-tã), mintits (min-títsĭ), mintiti/mintite (min-tí-ti) – tsi s-ari amisticatã cu tsiva; tsi easti cu mintea turburatã; amisticat, misticat, anãcãtusit; cicãrdisit, cirtuit, cildisit, etc.; alãcit, turburat, cuturburat, etc. *{ro: amestecat, tulburat}* *{fr: mêlé, mélangé, troublé, ahuri, attisé}* *{en: mixed, mingled, troubled, confused, blended, stirred up}* ex: mintiti (amisticati) li-aflai lucrili; cãndu tserlu easti-ashi, mintit (alãcit); apa mintitã (turburi, alãcitã), cãciubi adutsi; lumi mintitã (turburi) § ***mintiri/mintire*** (min-tí-ri) sf mintiri (min-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-minteashti tsiva; amisticari, misticari, anãcãtusiri; cicãrdisiri, cirtuiri, cildisiri, etc.; alãciri, turburari, cuturburari, etc. *{ro: acţiunea de a amesteca, de a tulbura, amestecare, tulburare}* *{fr: action de mêler, de mélanger, de troubler, de causer du desarroi, d'ahurir, d'attiser}* *{en: action of mixing, of mingling, of troubling, of causing disorder, of confusing, of blending, of stirring up}* § ***mintãtor*** (min-tã-tórŭ) sn mintãtoari/mintãtoare (min-tã-toá-ri) – lemnul (ca unã veargã shcurtã, suptsãri shi corcanã) cu cari s-minteashti laptili pri foc tra s-nu s-acatsã; spãteadzã *{ro: băţ ca un făcăleţ cu care se mestecă laptele când fierbe}* *{fr: bâton avec lequel on mêle le lait pendant qu'il bouille dans le chaudron}* *{en: wood stick with which the milk is mixed while boiling}* § ***mintitor*** (min-ti-tórŭ) sn mintitoari/mintitoare (min-ti-toá-ri) – tsi li minteashti (li ameasticã) lucrili; tsi turburã mintea a vãrnui; tsi ximutã lumea; minditor *{ro: care amestecă, amestecător, tulburător}* *{fr: qui mêle des chose; mélangeur, qui cause du desarroi}* *{en: mixer, who causes disorder}* § ***mintiturã*** (min-ti-tú-rã) sf mintituri (min-ti-túrĭ) – starea tu cari s-aflã ma multi lucri tsi suntu mintiti; atsea tsi ari atsel tsi fatsi unã amisticãturã; atsea tsi s-fatsi cãndu oaminjlji si scoalã (ximutã) contra-a chivernisiljei; amisticãturã, mintireaji, mintireatsã; turburari, cutrubur; sculari, ximutari *{ro: amestecătură; răscoală}* *{fr: mêlée, confusion; anarchie, révolution}* *{en: mixture; confusion, scuffle, revolution}* ex: mash nãsã va s-diznoadã aestã mintiturã; tu aestã mintiturã (amisticãturã) § ***mintireazi/mintireaze*** (min-ti-reá-zi) sf mintirezuri (min-ti-ré-zurĭ) – (unã cu ***mintiturã***) § ***mintireaji/mintireaje*** (min-ti-reá-ji) sf mintireji (min-ti-réjĭ) – (unã cu ***mintiturã***) ex: s-featsi (avem) unã mintireaji (mintiturã) greauã; atselj tsi adusirã mintireaja (sculareа, ximutarea) § ***mintireatsã*** (min-ti-reá-tsã) sf mintirets (min-ti-rétsĭ) – (unã cu ***mintiturã***) ex: la noi ari futã mari mintireatsã; tsi cãfta nãs s-lja cali tu-ahtari mintireatsã (mintiturã)

mintezã (min-té-zã) sf – vedz tu ***minti***

minti/minte (mín-ti) sf mintsã (mín-tsã) – harea tsi u-ari omlu (tu midua din cap) tra s-poatã s-mindueascã (s-giudicã, s-cuiteascã, s-siluyiseascã, si sh-aducã aminti, s-poatã s-aducheascã tsi s-fatsi tu lumi, s-poatã sã nveatsã cum sta lucrili, etc.); minduiri, nãieti, nieti; giudicatã, idei, pãreari, dishtiptãciuni; miduã, crier; (expr: 1: minti muljireascã = minti lishoarã, fãrã ahãndami; 2: minti nicoaptã, niligatã ninga = minti di ficiuric, ageamit, nicriscut, nu ca di om mari, etc.; 3: iu ts-alagã (tsã fudzi, tsã si dutsi) mintea = iu ti mindueshti, tsi mindueshti; 4: ãnj imnã (nj-si dutsi) mintea, mi duc cu mintea = mi duc cu idea, cu scupolu, cu nietea, cu umutea; 5: hiu dus (chirut) cu mintea = stau di minduescu ahãndos (la un lucru) sh-nu bag dip oarã la-atseali tsi s-fac deavãrliga di mini; 6: nj-da mintea = minduescu, nj-si pari, nj-treatsi prit minti, aduchescu; 7: ãnj dzãc cu mintea (tu minti) = nu dzãc cu grailu, mash minduescu; 8: nj-easti (nj-armasi) mintea (la un lucru) = mi minduescu (la un lucru), nu va (nu pot s-) luagãrshescu (lucrul); 9: ãnj treatsi (nj-yini) prit (tu) minti = tihiseashti s-minduescu (tri un lucru), ãnj ticneashti tsiva; 10: tsãn minti = nj-aduc aminti, nu-agãrshescu; 11: nj-easi (un lucru) dit minti = lu-agãrshescu (lucrul, cã nu-lj dau vãrnã simasii); 12: ãnj ljau (mut) mintea (di la un lucru) = nu mata mi minduescu la un lucru, lu-alas di-unã parti, lu-agãrshescu; 13: ãlj caftu mintea = voi si shtiu tsi mindueashti, voi s-mi urnipseascã; 14: ãnj da nã minti = ãnj da unã urnimii, mi urnipseashti; 15: escu di mintea-a unui, escu tu-unã minti cu =

hiu sinfuni cu cariva, am idyili pãreri; 16: a njia nj-va mintea cã…= minduescu cã-i ghini…, pãrearea-a mea easti cã…; 17: nu nj-u va mintea = nu-nj yini s-pistipsescu, nu pistipsescu; 18: am minti, escu cu minti, nji ngreacã mintea, nj-u-am tutã mintea, escu ntreg la minti = minduescu ghini, ndreptu, cum lipseashti, nu minduescu ca glarlji; 19: nj-frãngu mintea = minduescu multu, ahãndos, mi frimintu; 20: lj-u tornu (lj-u shuts, lj-u-alãxescu, lj-u mut) mintea = (i) lj-alãxescu pãrearea, ideea; (ii) lu nduplic (s-facã tsiva); 21: nu nji ncapi mintea = (i) nu (pot s)-aduchescu dip; (ii) nu pot s-mi minduescu cã ahtari lucru poati si s-facã; 22: nu-nj talji mintea (caplu, carafeta, etc.) tra s-aduchescu = nu hiu sh-ahãntu dishteptu tra s-aduchescu, nu pot s-aduchescu (tsi s-fatsi, tsi-nj si dzãtsi, etc.); 23: dipun minti = giudic ma ghini, nvets; mi fac fronim (cu minti, fruminescu); mi-ashternu; bag minti; nj-yini mintea; nj-adun minti n cap 24: escu shcurtu tu minti, fãrã minti, lishor di minti, etc. = nu para escu dishteptu, nu para minduescu ghini, nu-am giudicata bunã, escu fãrã multã minti n cap, escu prostu, glar, lishor, hazo, ahmac, etc.; 25: ãnj fudzi (nj-si lja, ãnj cher) mintea, cher di minti = (i) glãrescu, cishiescu (di minti); (ii) escu multu nvirinat; 26: nj-yini mintea deavãrliga = nj-yini andralã, nj-yini s-lishin, canda nj-cher mintea; 27: nj-sta mintea n loc (di ciudii) = mi ciudusescu multu di tsi ved, cichiescu; 28: nj-lja mintea (cariva, tsiva) = mi glãreashti, mi fatsi s-nu minduescu ghini; 29: nj-lo mintea Dumnidzã = glãrii, nu mindueam cum lipseashti (nu shtiu tsi mindueam) cãndu-l feci un lucru; 30: nu-am minti n cap; nu nj-escu pri minti = hiu glar, cishiescu, fac glãrinj, etc.; 31: om cu doauã mintsã = (i) om ipucrit, ascumtu, om cu doauã fãts, cãrbuni-acupirit, etc.; (ii) om tsi nu poati s-lja unã apofasi, cã mindueashti sh-unã soi sh-altã; 32: nj-yini mintea la loc, nj-adun mintea = nj-fudzi glãrimea dit minti, am diznou giudicata bunã, isihãsescu; 33: nu-nj bag mintea cu el = nu mi-acats cu el, nu mi mealã atseali tsi fatsi, lu-alas s-facã tsi va; 34: nj-bag (nj-u bag, u am) tu minti (cu mintea) s-fac tsiva = minduescu (am scupolu, nietea) s-fac tsiva; apufãsescu, voi s-fac tsiva, etc.; 35: l-bag pri minti = lu nvets, l-fac s-mindueascã cum voi mini, cum lipseashti, lu nduplic; 36: ãnj bag (nj-am) mintea = mutrescu ghini, avdu tsi-nj si dzãtsi, nj-am cãshtiga, bag oarã (la tsi s-fatsi), etc.; 37: lu nvets minti, lj-bag minti n cap = l-fac sã-tsãnã minti atseali tsi-ari faptã, l-pidipsescu (culãsescu) tr-atseali tsi ari faptã; 38: ãnj ljau mintea la cicioari = fug di-iuva; fug cãtrã naljurea, hãlãndãrescu, fãrã sã shtiu tsi fac shi cãtrã iu mi duc) *{ro: minte, deşteptăciune, judecată; gând, intenţie; părere, sfat; atenţie, grije; înţelegere, etc.}* *{fr: intelligence, esprit, raison; pensée, intention; opinion, conseil; attention, garde; devenir sage, prudent, comprendre; être sans aveu, etc.}* *{en: mind, intelligence, reason; thought, intention; opinion, advise; attention, care; understand, etc.}* ex: loclu tut lu-alagã shi dit loc nu s-minã (*angucitoari*: mintea); truplu nji lu-am multu lishor shi fãrã di-arpiti nj-azbor, nu escu nitsi nior (angucitoari: *mintea*); mintea (dishtiptãciunea) adutsi tinjii, icunumia aveari; omlu aestu nu-ari minti fare (nu mindueashti dip ghini); mãcai sh-mini niheamã di minti (di miduã, crier); mintea cu zurleatsa surãri suntu; cari fu masturlu cari ti bãgã pri minti (expr: ti nvitsã) s-fats aestã; yinu-ts pri minti, ficior; nivolja ti nveatsã minti; mizia vinji pri minti; mintea (dishtiptãciunea) nu sta tu mushuteatsã; minti (dishtiptãciuni) muljireascã, minti (dishtiptãciuni) shcurtã; poali lundzi sh-minti shcurtã (expr: tsi nu para easti dishteaptã, easti fãrã multã minti n cap); cusitsã lundzi sh-minti shcurtã; lj-imnã mintea (nãietea) iu lj-u dorlu; ningã eshti cu mintea nicoaptã (expr: eshti ageamit); nu-lj ligã mintea ninga (expr: easti ninga ageamit); ghiftul, sh-celnic s-hibã, la cãrbunj va-lj hibã mintea (expr: va s-mindueascã la cãrbunj); el nu-sh loa mintea di (expr: nu lu-agãrsha) pri Coleti; itsi-ts treatsi prit minti (expr: itsi-ts ticneashti); ca nu-ari minti (giudicatã, minduiri) bunã; s-nu lj-u toarnã mintea tsiva feati (expr: s-nu-l facã featili tra si sh-alãxeascã ideili, pãrerli tsi ari); eu totuna fui di mintea (pãrearea, ideea) aestã; nu-nj dai nã minti (expr: nu mi urnipseshti) tsi s-fac? (expr: nu-nj dzãts cum easti ghini s-fac?); om cu doauã mintsã (pãreri); mintea (pãrearea, ideea) aestã s-u tsãnj tini; ahiursirã unã cu alantã si-sh da mintsãli (expr: sã-sh alãxeascã pãrerli, ideili); sh-deadirã mintsãli (expr: s-urnipsirã un pri-alantu); ai-tsã mintea (expr: s-tsã badz oara); bagã-ts mintea ghini (expr: s-ts-ai multu cãshtiga); dit caplu a lui, nu nj-u va mintea (expr: nu pistipsescu), s-li adarã ahtãri lucri; ficiorlu acãtsã s-dipunã minti (expr: si s-facã cu minti, sã-lj yinã mintea); el dipusi minti (expr: s-featsi fronim, frunimi); nacã dipuni minti (expr: nacã-lj yini mintea, nacã bagã minti); pãnã nu u pati, omlu nu dipuni minti (expr: nu nveatsã, nu bagã minti); di minti multã tsi-lj dipusi (expr: tsi-sh bãgã, tsi-l featsi s-hibã ma dishteptu); di cãti mushutets nu tsã ncapi mintea (expr: nu pots ca s-ti mindueshti, ca s-tsã treacã prit minti); adunarã flurii, cãti nu tsã ncapi mintea (expr: multi, cãti nu pots s-ti mindueshti); cãndu da di s-fatsi nã amari teasã, cãt mintea nu ts-u ncapi (expr: multu mari, nu poati s-tsã treacã prit minti di mari tsi easti); minti n cap nu-avea (expr: avea glãritã), cã-lj chirea cãti unã-unã n dzuã; cã mintea, vahi, nu-nj talji (expr: cã vahi, nu pot s-aduchescu ghini); sh-lo mintea (expr: glãri) sh-fudzi di-aoa; sh-lo mintea la cioari shi lj-u deadi nãpoi nclo (expr: fudzi naljurea ca glarlu); nu lj-angreacã mintea (expr: nu mindueashti ghini, easti lishor di minti); easti loat di minti (expr: easti ca glar); nu ts-ai mintea aoatsi (expr: nu-avdzã, nu-ascultsã, nu badz oarã); u-aduchi, cã-i shcurtã tu minti (expr: cã-i ca glarã, cã-i cu trei scãnduri); cari bea yin, mintea sh-bea; mintea di tora s-u-aveam deaneavra; cari sh-ari mintea tu loc, nu s-bagã tu foc; mi-arãsish nãoarã, tsãni minti tr-altãoarã; minti am, ma paradz nu am; ore, minti nu-nj dã (expr: nu-nj da urnimii), paradz, paradz; tsi ts-u c-ai paradz shi nu-ai minti?; iu-i minti multã, easti sh-multã glãrimi; adunã-ts mintsãli n cap (expr: s-tsã fugã glãrimea dit minti, isihãsea); cãts oaminj, ahãnti mintsã (pãreri); cãndu-aveam oi, nu-aveam minti; tora tsi-am minti, nu-am oi; cati om sh-mintea-lj; paplu veclju ma multi shtii di ficior cu mintea tsi-azboairã; tosca nu ari pisti, shi ghega nu ari minti; tuts s-lji ntreghi sh-di mintea-a ta s-nu esh; unã minti, sh-atsea vurgãreascã; omlu cu minti, s-bati cu zborlu; tsi cã-i mari, sh-minti nu-ari; ahtari cap, ahtari minti; cap ai, minti tsi-ts lipseashti!; ai cap, tsi u vrei mintea?; caplu ca tãghari, ma minti nu-ari; ari chiro sã-lj yinã mintea; bati-l la cur, sã-lj yinã mintea la cap; cãndu va Dumnidzã s-lu chearã, ãlj lja mintea; ma ghini un dushman cu minti, dicãt dzatsi oaspits glari § ***mintimen*** (min-ti-ménŭ) adg mintimenã (min-ti-mé-nã), mintimenj (min-ti-ménjĭ), mintimeni/mintimene (min-ti-mé-ni) – tsi ari multã minti; tsi ari giudicata bunã, cari poati s-lu-aducheascã shi s-lu dispartã arãulu di bun; mintios *{ro: înţelept, rezonabil}* *{fr: sage, raisonnable}* *{en: wise, reasonable}* ex: mintimena featã (cu multã minti, cu giudicata bunã); lu ari ficiorlu mintimen (dishteptu, cu multã minti); tuts atselj tiniri mintimenj si adunarã cu fricã la pãlati; s-avea adunatã tuts mintimenjlji (oaminjlji nvitsats, dishteptsã) a Misiriiljei; ma bun easti un ehtru mintimen dicãt dzatsi oaspits glari § ***mintios*** (min-ti-ósŭ) adg mintioasã (min-ti-oá-sã), mintiosh (min-ti-óshĭ), mintioasi/mintioasi (min-ti-oá-si) – (unã cu ***mintimen***) ex: eara nãoarã doi frats: unlu mintios (mintimen), alantu glar; mi-alavdã mintioslu (mintimenlu); lj-aspusi tuti zboarili mintioasi (cu multã minti) a featãljei; ca ficior mintios (cu minti), sh-adusi sh-mã-sa aclo; mintioasã (mintimenã) multu, nu dzãsi ma multi grai, cu tuti cã shtea nãsã; pãnã s-mindueascã mintioshlji, sh-u tricurã bana glarlji; tsi un chirut leagã, dzatsi mintiosh nu pot s-dizleagã; un glar aruncã nã cheatrã tu-amari, sh-unã njilji di mintiosh nu pot s-u scoatã § ***mintiminilji/mintiminilje*** (min-ti-mi-ní-lji) sf mintiminilji/mintiminilje (min-ti-mi-ní-lji) – harea tsi-l fatsi un om s-hibã mintimen; puteari analtã a mintiljei (di giudicari shi aduchiri tsi easti bun sh-tsi easti arãu, cãndu lipseashti si s-aveaglji shi cum poati si s-afireascã di-arãu, etc.); mintezã, sufii *{ro: înţelepciune, prudenţă}* *{fr: sagesse, prudence}* *{en: wisdom, carefulness}* ex: s-dutsi cu multã mintiminilji (cãshtigã, bãgari oarã); di fricã sh-di multã mintiminilji §

mintezã (min-té-zã) sf mintezi (min-tézĭ) – (unã cu ***mintiminilji***) ex: ari minti shi mintezã (sufii); om cu mintezã (cu multã minti) § ***minduescu*** (min-du-ĭés-cu) (mi) vb IV minduii (min-du-íĭ), mindueam (min-du-ĭámŭ), minduitã (min-du-í-tã), minduiri/minduire (min-du-í-ri) – nj-fac unã pãreari trã tsiva (un lucru, unã faptã, etc.); cuituescu, crisescu, siluyisescu, sãlushescu, giudic *{ro: gândi, imagina}* *{fr: penser, réfléchir, songer}* *{en: think, reflect, imagine}* ex: minduea sh-deapoea s-greshti; multi minduea, ma putsãni grea; multi tut s-mindueshti, ma putsãni sã zburãshti; cãndu intri iuva, minduea sh-cum va s-esh (expr: cãndu fats un lucru, minduea-ti sh-la urmãri); cari s-mindueashti, nu agãrshashti; iu ti mindueshti?; cãndu ai, minduea (adu-ts aminti, cuituea) sh-trã mãni; multu s-mindueashti ninti ca s-lu facã lucrul; nu ti minduea (nu-adunã gaile); nu s-mindui di-iu va s-eara atseali meari; mindui, cã poati muljari-sa l-alãxi locurli; cãndu li mãca, cãnta, sh-cã va li voamã, nu s-minduea (expr: s-dzãtsi tr-atsel tsi fatsi un lucru shi nu s-mindueashti dip la urmãri); chirutlu zburashti shi nu mindueashti; glarlu aushashti trã minduirea-a-alãntui; pãnã s-mindueascã mintioshlji, glarlji sh-u tricurã bana (expr: s-dzãtsi tr-atselj tsi s-minduescu multu di multu); di-iu nu mindueshti, di-aclotsi-arsari ljepurli § ***minduit*** (min-du-ítŭ) adg minduitã (min-du-í-tã), minduits (min-du-ítsĭ), minduiti/minduite (min-du-í-ti) – (lucru) trã cari s-ari faptã unã pãreari; (cariva) tsi easti cu mintea iuva, tsi sta di s-mindueashti; cuituit, crisit, siluyisit, sãlushit, giudicat *{ro: gândit, imaginat; îngândurat}* *{fr: pensé, réfléchi, songé; pensif, préoccupé, anxieux}* *{en: thought, reflected, imagined; thinking, preoccupied, anxious}* ex: avdzãndalui aesti minduiti zboarã; cum shidea minduit mpadi; sta shi dzãtsi minduit; tsi pãtsã di sta ashi minduit, canda-lj mãcarã agurlu puljlji; cara-l vidzu minduit sh-cãrtit, stãtu shi lu ntribã; cum imna minduit, veadi un aush cu barba albã; trã minduitlu, sh-mushconjlu i trumbetã sh-trã neachicãsitlu, sh-tãmpãna i ncot § ***minduiri/minduire*** (min-du-í-ri) sf minduiri (min-du-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-mindueashti iuva icã un lucru easti minduit; cuituiri, crisiri, siluyisiri, sãlushiri, giudicari *{ro: acţiunea de a gândi, de a imagina; gândire, preocupare}* *{fr: action de penser, de réfléchir, de songer; pensée, préoccupation, anxiété}* *{en: action of thinking, of reflecting, of imagining; thought, preoccupation, anxiety}* ex: nu stãtu multu pri minduiri; sta pri minduiri greauã; cãdzu pi greauã minduiri; ti-acãtsã minduirea; cu-aistã minduiri s-dusi shi u lo tu cucii feata-atsea mushatã; dupã multã minduiri sh-aflã sh-un trop, ca s-lu-ascapã; cu zurlu ts-badz mintea, zurlu s-hii; capiti fãrã minduiri tu bustãnj crescu (expr: ma s-ai cap, va s-ai, fãrã di-altã, sh-minduiri); glarlu aushashti trã minduirea-a-alãntui (expr: nu va s-tsã cheri chirolu s-aducheshti tsi mindueashti un glar) § ***niminduit*** (ni-min-du-ítŭ) adg niminduitã (ni-min-du-í-tã), niminduits (ni-min-du-ítsĭ), niminduiti/niminduite (ni-min-du-í-ti) – (lucru) tsi nu easti minduit (ghini); (om) tsi nu mindueashti ghini, tsi easti fãrã giudicatã bunã *{ro: negândit}* *{fr: irréfléchi}* *{en: thoughtless}* ex: canda u ngrupã loclu di arshini, grailu niminduit a ljei; tu-aushatic easti-arshini s-facã omlu lucruri niminduiti § ***niminduiri/niminduire*** (ni-min-du-í-ri) sf niminduiri (ni-min-du-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-mindueashti iuva; atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru nu easti minduit (ghini) *{ro: acţiunea de a nu gândi; negândire}* *{fr: action de ne pas penser, de ne pas réfléchir}* *{en: action of not thinking, of not reflecting}* § ***mintuescu*** (min-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV mintuii (min-tu-íĭ), mintueam (min-tu-ĭámŭ), mintuitã (min-tu-í-tã), mintuiri/mintuire (min-tu-í-ri) – (unã cu ***minduescu***) ex: mi mintuescu (minduescu, mi ntreb) tsi s-fac; dzãtsea el mintuinda § ***mintuit*** (min-tu-ítŭ) adg mintuitã (min-tu-í-tã), mintuits (min-tu-ítsĭ), mintuiti/mintuite (min-tu-í-ti) – (unã cu ***minduit***) § ***mintuiri/mintuire*** (min-tu-í-ri) sf mintuiri (min-tu-írĭ) – (unã cu ***minduiri***) § ***aminti/aminte*** (a-mín-ti) adv – tsi s-aflã tu minti di nu s-agãrshashti; (expr: 1: nj-aduc aminti = lu am neagãrshit tu minti; l-spun un lucru tsi nu lu-agãrshii; 2: nu tsãn aminti = nu u-am tu minti, nu shtiu) *{ro: aminte}* *{fr: qui n'est pas oublié}* *{en: unforgotten}* ex: nj-aduc ghini aminti (expr: nu-agãrshii); nu sh-adutsi aminti di tsiva (li-agãrshi tuti); tsi aduts aminti (expr: tsi aduts zborlu di) moarti?; na aesti ti adutsiri aminti; nu tsãn aminti alt (expr: nu u-am tu minti s-eara un altu); eara un buduvai, housternã, nu tsãn ghini-aminti; ne tsi mãcã aseară nu sh-adutsi aminti (s-dzãtsi tr-atsel tsi-agãrshashti multu); tsi s-nji da s-aduc a voauã, trã adutseari aminti?; ca cãnili hii, mash cãndu ti strindzi earna greauã, atumtsea tsi-aduts aminti di cãtãndii (expr: mash cãndu ti-acatsã zorea ts-aduts aminti cã nu ti-aveai ndreaptã trã urmãrli-a lucrilor tsi fats)

mintimen (min-ti-ménŭ) adg – vedz tu ***minti***

mintiminilji/mintiminilje (min-ti-mi-ní-lji) sf – vedz tu ***minti***

mintios (min-ti-ósŭ) adg – vedz tu ***minti***

mintireaji/mintireaje (min-ti-reá-ji) sf – vedz tu ***mintescu***

mintireatsã (min-ti-reá-tsã) sf – vedz tu ***mintescu***

mintireazi/mintireaze (min-ti-reá-zi) sf – vedz tu ***mintescu***

mintiri/mintire (min-tí-ri) sf – vedz tu ***mintescu***

mintit (min-títŭ) adg – vedz tu ***mintescu***

mintitor (min-ti-tórŭ) sn – vedz tu ***mintescu***

mintiturã (min-ti-tú-rã) sf – vedz tu ***mintescu***

mintsalji/mintsalje (min-tsá-lji) sf – vedz tu ***minut***[2]

mintsã (min-tsã) sf mintsã (min-tsã) – parã veclju di malamã tsi yinea dit Austrii; flurii, lirã, galbinã, gãlbinushi, etc. *{ro: monedă veche austriacă de aur}* *{fr: ducat, ancienne monnaie d'or d'Autriche}* *{en: old Austrian gold coin}* ex: mintsã (galbini) nyilicioasi; yinghits njilji di mintsã icã galbini; amintã estan shapti suti di mintsã (flurii)

mintsimi/mintsime (min-tsí-mi) sf – vedz tu ***minciush***

mintuescu (min-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***minti***

mintuiri/mintuire (min-tu-í-ri) sf – vedz tu ***minti***

mintuit (min-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***minti***

minut[1] (mi-nútŭ) sn – vedz tu ***minutã***

minut[2] (mi-nútŭ) adg minutã (mi-nú-tã), minuts (mi-nútsĭ), minuti/minute (mi-nú-ti) – tsi easti njic; tsi easti suptsãri; tsi easti apus; tsi nu easti mari (lungu, gros icã analtu); njic, shcurtu, suptsãri, apus, etc. (fig: 1: minut = parã cu njicã tinjii; expr: 2: apa minutã = apa suptsãri, chishat) *{ro: mărunt, mic, scund, subţire, etc.}* *{fr: menu, petit, mince, etc.}* *{en: small, fine, little, short, thin, slim, etc.}* ex: ari fumealji minutã (ficiori njits); dinjicã tseapa minutã (u fatsi cumãts njits); nu-am minuts (paradz cu njicã tinjii) cu mini; u-ai minutã (suptsãri) chealea; nã fustani minutã (suptsãri) ca pãndza di pangu; lishoarã-minutã (suptsãri) ca nã fliturã; iu-i cioara ma minutã (suptsãri), aclo s-arupi; easti om minut (suptsãri, has; icã shcurtu, apus di boi); armasi minut (njic, shcurtu, nu para criscut tu boi); arburli aestu easti minut (suptsãri, njic); easti un om minut di boi (shcurtu); s-vã fãtsets apa minutã (expr: apa suptsãri, chishatlu) di pi punti; ts-acatsã nã ploai minutã (cu chicutli njits), dultsi shi suptsãri; ploaea minutã ti pitrundi; ploaea minutã tsãni multu (expr: lucrili njits tsi nu lã dai simasii pot s-dãnãseascã multu chiro); nu-am minuts (fig: paradz cu njicã tinjii) trã bisearicã § ***minutedz*** (mi-nu-tédzŭ) (mi) vb I minutai (mi-nu-táĭ), minutam (mi-nu-támŭ), minutatã (mi-nu-tá-tã), minutari/minutare (mi-nu-tá-ri) – l-fac un lucru s-hibã ma minut (ma njic, ma suptsãri, ma shcurtu, etc.); lu mpartu (l-talj) un lucru tu cumãts ma njits, tu sãrmi; zminut, minutsãscu, sãrmu (fig: minutedz = ftuhipsescu, urfãnipsescu) *{ro: subţia, micşora}* *{fr: amincir, affiner}* *{en: thin, fine down}* ex: hirlu s-minuteadzã (s-fatsi ma suptsãri); ved cã minutai (fig: urfãnipsii) ca multu; s-minutã (fig: ftuhipsi, urfãnipsi) mãratlu, arãu bãneadzã § ***minutat*** (mi-nu-tátŭ) adg minutatã (mi-nu-tá-tã), minutats (mi-nu-tátsĭ), minutati/minutate (mi-nu-tá-ti) – tsi s-ari faptã ma minut (ma njic, ma suptsãri, ma shcurtu, etc.); njicshurat, faptu ma suptsãri, shcurtat; zminutat, minutsãt, sãrmat *{ro: subţiat, micşorat}* *{fr: aminci, affiné}* *{en: thinned, fined down}* § ***minutari/minutare*** (mi-nu-tá-ri) sf minutãri (mi-nu-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva minuteadzã tsiva; njicshurari, fãtseari ma suptsãri, shcurtari; zminutari, minutsãri, sãrmari *{ro: acţiunea de a subţia, de a micşora; subţiare, micşorare}*

{fr: action d'amincir, d'affiner} {en: action of thinning, of fining down} § ***zminut*** (zmi-nátŭ) (mi) vb I zminutai (zmi-nu-tái), zminutam (zmi-nu-támŭ), zminutatã (zmi-nu-tá-tã), zminutari/zminutare (zmi-nu-tá-ri) – (unã cu ***minutedz***) ex: zminutã-l (fã-l sãrmi) cashlu § ***zminutat*** (zmi-nu-tátŭ) adg zminutatã (zmi-nu-tá-tã), zminutats (zmi-nu-tátsĭ), zminutati/zminutate (zmi-nu-tá-ti) – (unã cu ***minutat***) § ***zminutari/zminutare*** (zmi-nu-tá-ri) sf zminutãri (zmi-nu-tắrĭ) – (unã cu ***minutari***) § ***minutsãscu*** (mi-nu-tsắs-cu) (mi) vb IV minutsãi (mi-nu-tsắĭ), minutsam (mi-nu-tsámŭ), minutsãtã (mi-nu-tsắ-tã), minutsãri/minutsãre (mi-nu-tsắ-ri) – (unã cu ***minutedz***) ex: minutsa chetrili (fã-li cumãts, chiseadzã-li); minutsãi (asparshu) unã lirã aeri sh-tutã u hãrgii; s-minutsã (s-njicshurã, si mpãrtsã tu ma multi cumãts) ayinea; ahiurhirã s-minutsascã ciuflichili (s-li mpartã tu ma multi cumãts) tra s-li vindã § ***minutsãt*** (mi-nu-tsắtŭ) adg minutsãtã (mi-nu-tsắ-tã), minutsãts (mi-nu-tsắtsĭ), minutsãti/minutsãte (mi-nu-tsắ-ti) – (unã cu ***minutat***) § ***minutsãri/minutsãre*** (mi-nu-tsắ-ri) sf minutsãri (mi-nu-tsắrĭ) – (unã cu ***minutari***) § ***minutsami/minutsame*** (mi-nu-tsá-mi) sf minutsãnj (mi-nu tsắnjĭ) – lucru tsi easti suptsãri icã njic; pãradz i lucri minuti tsi nu-ahãrzescu multu; minutsalji, mintsalji, ljanumã, etc. *{ro: mărunţiş} {fr: menue monnaie, choses menues ou fines} {en: small change (money)}* ex: li cãftã tuti, unã cãti unã, cu minutsami § ***minutsalji/minutsalje*** (mi-nu-tsá-lji) sf minutsãlj (mi-nu-tsắljĭ) –1: pãradz i lucri minuti tsi nu-au mari tinjii shi nu-ahãrzescu multu; minutsami, minuts; 2: mãdularli (ca inimã, hicat, matsã, etc.) tsi s-aflã tu truplu-a pravdãljei (omlui); mindzalji, mintsalji, yinomati, ljanumã; 3: cumatã multu njicã shi suptsãri tsi ari ishitã (cãdzutã i armasã) di la un lucru tsi s-ari aspartã i disicatã (ca lemnul, bunãoarã); ashclji, anghidã, schizari, luschidã, lutseatrã, licãturã, pilicudã, mintsalji, spitsã, gãgi, scãrpã, scãrpoaci, shcãrpã *{ro: mărunţiş; măruntaie; aşchie} {fr: menue monnaie; entraille; éclat de bois, copeau} {en: small change (money); entrails, bowels; splint}* ex: poci di-asimi shi alti minutsãlj (lucri minuti); nu-am minutsãlj (paradz minuts) § ***mintsalji/mintsalje*** (min-tsá-lji) sf mintsãlj (min-tsắljĭ) – (unã cu ***minutsalji***) ex: apresh foclu cu ndauã mintsãlj (ashclji, luschidz); am un aslan mintsãlj (ca paradz minuts)

minutar (mi-nu-tárŭ) sn – vedz tu ***minutã***

minutari/minutare (mi-nu-tá-ri) sf – vedz tu ***minut²***

minutat (mi-nu-tátŭ) adg – vedz tu ***minut²***

minutã (mi-nú-tã) sf minuti/minute (mi-nú-ti) – 1: misurã di chiro: 60 di minuti fac unã sãhati, shi unã minutã ari 60 di sicundi; minut; (fig: 1: minutã = chiro multu shcurtu, cãt s-dai cu peana di oclju; oarã, uritsã, stigmii, hopã, tenghi, stic, stih; expr: 2: tu minutã = unãshunã, diunãoarã, tu-unã stigmii) *{ro: minut; clipă} {fr: minute; clin d'oeil} {en: minute; moment}* ex: dauã minuti fats pãnã aclo; unã minutã (fig: stigmii, stic) lu-aflji aoa; armasi moartã atsea minutã (fig: stigmii, oarã); tu atsea minutã (fig: stigmii, oarã), puljlu s-featsi featã; tsi vrei, cã tu minutã (expr: unãshunã) va s-u-ai!; nu-apuca feata s-dzãcã tsi mãcari-lj tradzi inima sh-tu minutã-lj (expr: diunãoarã) yinea dinãinti; mã-ta ti purtã noauã mesh di dzãli, sh-tini nu-aravdzã necã unã minutã? (expr: s-dzãtsi tr-atselj tsi nu vor dip s-ashteaptã) § ***minut¹*** (mi-nútŭ) sn minuti/minute (mi-nú-ti) – (unã cu ***minutã***) ex: nu tricu un minut shi na iu yin trei dzãni prit guva dit citii; trã dzatsi minuti nãs featsi furtia; ãlj tradz trei ori cu frãndza-a aishtui arburi shi videala-lj yini tu minut (expr: unãshunã) § ***minutar*** (mi-nu-tárŭ) sn minutari/minutare (mi-nu-tá-ri) – limba di sãhati (atsea ma lunga) tsi-aspuni minutili *{ro: minutar} {fr: grande aiguille (d'une montre qui marque les minutes)} {en: minute hand (watch)}*

minutedz (mi-nu-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***minut²***

minutsalji/minutsalje (mi-nu-tsá-lji) sf – vedz tu ***minut²***

minutsami/minutsame (mi-nu-tsá-mi) sf – vedz tu ***minut²***

minutsãri/minutsãre (mi-nu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***minut²***

minutsãscu (mi-nu-tsắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***minut²***

minutsãt (mi-nu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***minut²***

mir¹ (mírŭ) sn – vedz tu ***njir³***

mir² (mírŭ) sn – vedz tu ***mixã***

mirachi/mirache sf (mi-rá-chi) sf mirãchi (mi-rắchĭ) – 1: vreari multã tsi u-ari un om (bãrbat i muljari) trã tsiva i cariva; vreari tsi u ari un tra s-aibã i tra s-facã tsiva; sivdã, agapi; 2: anisihii, sicleti, stinuhurii; 3: starea tu cari s-aflã atsel a curi nu-lj si featsi vrearea ti-un lucru shi lj-armãni tu suflit; pãreari arãu *{ro: dragoste, dorinţă, pasiune, nelinişte, regret} {fr: amour, passion, désir ardent, inquiétude, regret} {en: love, passion, regret}* ex: ari mari mirachi (vreari, sivdã) tra si nveatsã carti; am mirachi (voi multu) s-mi fac yeatru; nj-adutsi mash mirachi (sivdã); ma shidea tut cu mirachi; muljarea, shcurtã di minti, sh-arcã mirachea (vrearea multã, agapea) pri nãs; nj-armasi mirachi (multã pãreari di-arãu) cã nu putui su-acumpãr; mirãchi! (pãreri di-arãu); aestã nj-u mirachea (pãrearea arãu); si-nj spunj, pi tsi ari cama multã mirachi amirãlu?; cum vidzui cãnjlji aishti, bãgai mirachi shi vrui sã-lj ljau § ***miraclã*** (mi-ra-clắ) adg miracloanji/miracloanje (mi-ra-cloá-nji), miracladz (mi-ra-cládzĭ), miracloanji/miracloanje (mi-ra-cloá-nji) – tsi ari mirachi multã; miracli, miracliu *{ro: pasionat, neliniştit, care regretă ceva} {fr: passionné, qui désire ardemment, inquiét, qui regrette} {en: passioned}* ex: gionj di Gopesh, miracladz § ***miracli*** (mi-ra-clí) adg miracloanji/miracloanje (mi-ra-cloá-nji), miracleadz (mi-ra-clĭádzĭ), miracloanji/miracloanje (mi-ra-cloá-nji) – (unã cu ***miraclã***) § ***miracliu*** (mi-ra-clíŭ) adg miraclii/miraclie (mi-ra-clí-i), miraclii (mi-ra-clíĭ), miraclii (mi-ra-clíĭ) – (unã cu ***miraclã***) ex: ti itsido tsi-acatsã, easti miraclii (u fatsi cu vreari); easti miracliu tra s-aibã n casã lucruri mushati

miraclã (mi-ra-clắ) adg – vedz tu ***mirachi***

miracli (mi-ra-clí) adg – vedz tu ***mirachi***

miracliu (mi-ra-clíŭ) adg – vedz tu ***mirachi***

miracuni/miracune (mi-rá-cu-ni) sf miracunj (mi-rá-cu-njĭ) – cheatrã trã nturyisiri (cãtsutlu, cusurafea, etc.); aconi *{ro: cute} {fr: pierre à aiguiser} {en: grindstone}*

miralai (mi-ra-láĭŭ) sm – vedz tu ***amiralai***

mirashigi (mi-ra-shi-gí) adg – vedz tu ***mirazi***

mirazi/miraze (mi-rá-zi) sf mirãzi (mi-rắzĭ) – avearea alãsatã cu dyeatã di un om dupã moarti la unã soi (oaspi); lucrili alãsati di cariva cu dyeatã ca dupã moarti s-lj-armãnã a altui (soi i oaspi); avearea armasã di la un tsi moari fãrã dyeatã ma, dupã leadzi, s-dutsi la cariva (soi di-apoapi); clirunumii, clironomilji, clironomii; (fig: mirazi = (i) hãrli (cusurili, videarea, haractirlu, etc.) tsi li lja cariva di la pãrintsãlj a lui; (ii) adetsli armasi di pãpãnj-strãpãpãnj) *{ro: moştenire} {fr: succession, héritage} {en: inheritance}* ex: aesti agri lj-au armasã mirazi (clirunumii) di la tatã-su; lj-cãdzu unã mirazi (clirunumii); loai mirazi dupã moartea-a lui; sh-trapsi mirazea (sh-lo clirunumia) tsi lj-armasi di la pap-su § ***mirashigi*** (mi-ra-shi-gí) adg mirashigioanji/mirashigioanje (mi-ra-shi-gĭoá-nji), mirashigeadz (mi-ra-shi-gĭádzĭ), adg mirashigioanji/mirashigioanje (mi-ra-shi-gĭoá-nji) – atsel tsi clirunimseashti tsiva di la un tsi moari; clirunom, clironom *{ro: moştenitor} {fr: héritier} {en: heir}* ex: cari eara mirashigi (clirunom) al Avram?

mirã (mí-rã) sf miri/mire (mí-ri) – 1: (dupã cum pistipseashti laolu), mira easti unã di treili dzãni tsi yin la amintarea-a natlui tra s-lji astãseascã (s-lji scrii) shi s-dzãcã atseali tsi va s-patã tu bana-a lui; njirã, dzãnã, fatãzã; 2: atseali tsi-lj suntu numãtsiti a omlui ta s-patã tu bana-a lui (dit oara tsi s-ari amintatã); soarti, scriatã, scriiturã, ursitã, fatãzã, cãsmeti, tihi; (expr: mira-ts ntr-oclji! = blãstem: s-urgheshti!) *{ro: ursitoare; destin, soartă} {fr: une des Parques, des trois fées qui président à la naissance; destin, sort} {en: one of the Fates; destiny, fate}* ex: noi him mirili (dzãnili tsi n-adunãm la amintarea natlui); vinjirã mirili (dzãnili di la-amintari) shi-lj bãgarã mira (scriarã soartea); cari plãmsi-plãmsi, na iu-lj si spusi mira ca nã moashi; vulturlji ma sh-plãngu mira (soartea); tsi mirã (cãsmeti, tihi, soarti) arauã ti-adusi aoatsi, mãratã featã; cum di mira (scriata) nu n-alasã?; lj-anye tuts cãts ãlj pimsi mira-a lor atsea laea aoa; ãl pindzea mira (soartea) atsea laea-a lui s-easã di hoarã nafoarã; mea cari sh-u intrarã featili ca tsiva miri § ***njirã*** (njí-rã) sf njiri/njire (njí-ri) – (unã cu

mirã) ex: sh-plãngu njira (soartea) a lor lãitã; njira-ts ãntr-oclji (expr: s-tsã intrã njira ntr-oclji, s-urgheshti!)

mirãrescu (mi-rã-rés-cu) adg – vedz tu ***amirã***

mirchezi/mircheze (mir-ché-zi) sf mirchezi (mir-chézĭ) – loc iu suntu adunats shi sta deadun multsã aschirladz; cãshlãlu iu bãneadzã aschirladzlji *{ro: garnizoană} {fr: garnison, centre administratif} {en: garrison}*

mirdzeani/mirdzeane (mir-dzĭá-ni) sf – vedz tu ***mirgeani***

mire (mi-ré) sm miredz (mi-rédzĭ) – cãmpu njic nilucrat pri cari creashti earbã trã prãvdzã; pãshuni, padi, pãdinã, padinã, cãmpu *{ro: islaz} {fr: (endroit riche en) pâturage} {en: grazing (ground), pasture (land)}* ex: mire (loc trã pãshuni) trã calj

mirgeani/mirgeane (mir-gĭá-ni) sf mirgenj (mir-gĭénjĭ) – soi di prici njicã sh-aroshi di-amari cu apã caldã, tsi bãneadzã multi deadun pri un trup di cãlcheri sh-cari, dupã moarti, dit oasili-a lor adunati dit amari s-fac stulii ti muljeri; mirdzeani, milgeanã; (fig: mirgeani = mãrdzeauã (di yilii) tsi sh-u-adutsi tu videari cu mirgeanea) *{ro: mărgean, coral} {fr: corail} {en: coral}* ex: aroshi ca mirgeanea; purta bisilits di mirgeani § ***milgeanã*** (mil-gĭá-nã) sf milgenj (mil-gĭénjĭ) – (unã cu ***mirgeani***) ex: aroshi ca milgeana § ***mirdzeani/mirdzeane*** (mir-dzĭá-ni) sf mirdzenj (mir-dzénjĭ) – (unã cu ***mirgeani***) ex: nj-adunai tu xeani, bair di mirdzeani § ***mirginos*** (mir-gi-nósŭ) adg mirginoasã (mir-gi-noá-sã), mirginosh (mir-gi-nóshĭ), mirginoasi/mirginoase (mir-gi-noá-si) – tsi sh-u-adutsi cu mirgeanea; ca mirgeanea *{ro: ca mărgean} {fr: comme le corail} {en: like the coral}*

mirginos (mir-gi-nósŭ) adg – vedz tu ***mirgeani***

miriadã (mi-ri-ĭá-dã) sf miriadi/miriade (mi-ri-ĭá-di) – numir multu mari di lucri; miriu *{ro: miriadă} {fr: grand nombre, myriade} {en: very large number, myriad}* § ***miriu*** (mi-ríŭ) sn mirii (mi-ríĭ) – (unã cu ***miriadã***) ex: arupsi s-yinã un miriu (miriadã, numir mari) di printsã

miriadhã (mi-ri-ĭá-dhã) sf miriadhi/miriadhe (mi-ri-ĭá-dhi) – unã cu ***miriadã***

miric (mi-rícŭ) sm – vedz tu ***mer***[1]

mirici (mi-rícĭŭ) sm – vedz tu ***mer***[1]

miridz (mi-rídzŭ) sn – vedz tu ***amiridz***[1]

mirimangã (mi-ri-mán-gã) sf – vedz tu ***maramangã***

mirimeti/mirimete (mi-ri-mé-ti) sf mirimets (mi-ri-métsĭ) – ndridzearea tsi-lj si fatsi a unui lucru aspartu tra s-lu facã bun diznou; merimeti; (fig: mirimeti = vindicari, yitrii, yitripsiri) *{ro: reparaţie} {fr: réparation, raccommodage} {en: repair}* ex: va s-lji fac niheam di mirimeti a casãljei; cu mirimeti (fig: yitrii, yitripsiri) sh-lundzeashti dzãlili; moartea nu ari mirimeti (fig: vindicari, yitrii) § ***merimeti/merimete*** (me-ri-mé-ti) sf merimets (me-ri-métsĭ) – (unã cu ***mirimeti***) ex: feci unã njicã merimeti § ***mirimitisescu*** (mi-ri-mi-ti-sés-cu) vb IV mirimitisii (mi-ri-mi-ti-síĭ), mirimitiseam (mi-ri-mi-ti-seámŭ), mirimitisitã (mi-ri-mi-ti-sí-tã), mirimitisiri/mirimitisire (mi-ri-mi-ti-sí-ri) – cu mirimetea tsi lj-u fac, un lucru aspartu easti faptu s-lucreadzã diznou ashi cum lipseashti; mirimitsescu; (fig: mirimitisescu = (i) vindic; (ii) guzgunipsescu) *{ro: repara} {fr: réparer, racommoder} {en: repair}* ex: mirimitisii citia cã eara s-cadã; tsi mitimiriseshti (fig: guzgunipseshti) ashi? § ***mirimitisit*** (mi-ri-mi-ti-sítŭ) adg mirimitisitã (mi-ri-mi-ti-sí-tã), mirimitisits (mi-ri-mi-ti-sítsĭ), mirimitisiti/mirimitisite (mi-ri-mi-ti-sí-ti) – (un lucru aspartu) tsi easti ndreptu shi adrat s-lucreadzã diznou ashi cum lipseashti; mirimitsit *{ro: reparat} {fr: réparé, racommodé, ravaudé, rapiécé} {en: repaired}* ex: cari mirimitisiti § ***mirimitisiri/mirimitisire*** (mi-ri-mi-ti-sí-ri) sf mirimitisiri (mi-ri-mi-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-mirimitiseashti tsiva; mirimitsiri *{ro: acţiunea de a repara; reparare} {fr: action de réparer, de racommoder} {en: action of repairing}* § ***mirimitsescu*** (mi-ri-mi-tsés-cu) vb IV mirimitsii (mi-ri-mi-tsíĭ), mirimitseam (mi-ri-mi-tseámŭ), mirimitsitã (mi-ri-mi-tsí-tã), mirimitsiri/mirimitsire (mi-ri-mi-tsí-ri) – (unã cu ***mirimitisescu***) ex: va u mirimitsescu § ***mirimitsit*** (mi-ri-mi-tsítŭ) adg mirimitsitã (mi-ri-mi-tsí-tã), mirimitsits (mi-ri-mi-tsítsĭ), mirimitsiti/mirimitsite (mi-ri-mi-tsí-ti) – (unã cu ***mirimitisit***) § ***mirimitsiri/mirimitsire*** (mi-ri-mi-tsí-ri) sf mirimitsiri (mi-ri-mi-tsírĭ) – (unã cu ***mirimitisiri***)

mirimitisescu (mi-ri-mi-ti-sés-cu) vb IV – vedz tu ***mirimeti***

mirimitisiri/mirimitisire (mi-ri-mi-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***mirimeti***

mirimitisit (mi-ri-mi-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***mirimeti***

mirimitsescu (mi-ri-mi-tsés-cu) vb IV – vedz tu ***mirimeti***

mirimitsiri/mirimitsire (mi-ri-mi-tsí-ri) sf – vedz tu ***mirimeti***

mirimitsit (mi-ri-mi-tsítŭ) adg – vedz tu ***mirimeti***

mirindari/mirindare (mi-rin-dá-ri) sf – vedz tu ***mirindi***

mirindat (mi-rin-dátŭ) adg – vedz tu ***mirindi***

mirindedz (mi-rin-dédzŭ) vb I – vedz tu ***mirindi***

mirindi/mirinde (mi-rín-di) sf fãrã pl – 1: mãcarea tsi u lja omlu trã cali i cãndu s-dutsi la lucru; hranã, mãcari; 2: chirolu di dupã prãndzu sh-ninti di-amurdzitã (cãtã tu sãhatea 4-5); chindii (expr: va-lj curmu mirindea = va-l scot (dau nafoarã) di la lucru, va-l scãrchescu) *{ro: merinde, chindie} {fr: provision de bouche; partie de la journée d'entre 4 et 5 heures de l'après-midi} {en: food (snack, lunch) taken for the road; late afternoon, between 4 an 5 o'clock}* ex: lj-dush mirindi (mãcari) la-ayinji; durnji di la anjadzã pãnã tu mirindi (niheamã ninti di-amurdzitã); mãcãm mirindi pãni cu cash; mirindi (mãcari) ts-ai culac di grãn; va-nj curnji mirindea? (expr: va-nj curnji pãnea?; va mi scãrcheshti?; va mi fats sã-nj cher lucrul?); cãtrã mirindi oara (dupã prãndzu amãnat); dupã prãndzu, cãtrã mirindi (dupã prãndzu, cãtrã tu oara 4-5); vinji mirindea (oara 4-5 dupã prãndzu) § ***mirindedz*** (mi-rin-dédzŭ) vb I mirindai (mi-rin-dáĭ), mirindam (mi-rin-dámŭ), mirindatã (mi-rin-dá-tã), mirindari/mirindare (mi-rin-dá-ri) – mãc trã mirindi; mirindu *{ro: mânca pe la ora chindiei} {fr: manger quelque chose vers l'heure 4-5 de l'après-midi} {en: have a snack around 4-5 o'clock in the late afternoon}* ex: sh-mirindã (lã deadi s-mãcã trã mirindi) fumealja; mirindats (mãcats, trã mirindi) sh-tradzits calea; mirindãm tu livadi; pute nu mirindeadzã, cã nu lj-easti foami § ***mirindu*** (mi-rín-du) vb I mirindai (mi-rin-dáĭ), mirindam (mi-rin-dámŭ), mirindatã (mi-rin-dá-tã), mirindari/mirindare (mi-rin-dá-ri) – (unã cu ***mirindedz***) ex: cãndu vrea shadã s-mirindã (s-mãcã tsiva trã mirindi) § ***mirindat*** (mi-rin-dátŭ) adg mirindatã (mi-rin-dá-tã), mirindats (mi-rin-dátsĭ), mirindati/mirindate (mi-rin-dá-ti) – cari ari mãcatã (tsi easti mãcat) trã mirindi; tsi ari mirindatã *{ro: care a luat masa de după amiază} {fr: qui a pris le repas de l'après-midi} {en: who had the late afternoon snack}* ex: vinjim mirindats (mãcats trã mirindi); nica nu eara mirindat (mãcat trã mirindi) § ***mirindari/mirindare*** (mi-rin-dá-ri) sf mirindãri (mi-rin-dãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mirindã *{ro: acţiunea de a mânca pe la ora chindiei; gustare de chindie} {fr: action de manger quelque chose vers l'heure 4-5 de l'après-midi} {en: action of having a snack around 4-5 o'clock in the late afternoon}*

mirindu (mi-rín-du) vb I – vedz tu ***mirindi***

miringeu (mi-rin-géŭ) sm – vedz tu ***nirangi***

miriu (mi-ríŭ) sn – vedz tu ***miriadã***

mirizari/mirizare (mi-ri-zá-ri) sf – vedz tu ***amiridz***[1]

mirizat (mi-ri-zátŭ) adg – vedz tu ***amiridz***[1]

mirizedz (mi-ri-zédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***amiridz***[1]

mirizmadã (mi-ris-má-dã) sf mirizmãdz (mi-ris-mắdzĭ) – earbã (i parti di earbã, di pom, di coaji di pom, etc. ca machidunish, mãralj, canelã, etc.) tsi s-bagã tu mãcãri tra s-lã da unã nustimadã i aromã ma bunã; virdeatsã tsi da unã anjurizmã bunã *{ro: mirodenie} {fr: épice} {en: spice}* ex: chiftedzlji vor mirizmadz (virdetsuri di-anjurizmã)

mirizmadhã (mi-ris-má-dhã) sf mirizmãdz (mi-ris-mắdzĭ) – unã cu ***mirizmadã***

mirmer[1] (mir-mérŭ) sn – vedz tu ***marmurã***

mirmer[2] (mir-mérŭ) sn mirmeri/mirmere (mir-mé-ri) – yilii arucutoasã (ca gãrnutsã njits i mãri) buisitã cu multi hromati (cari s-bagã tu bairi ti digushi, trã mushuteatsã, i cu cari s-agioacã njitslji); mãrdzeauã, culubac *{ro: mărgea colorată} {fr: verre arrondi à couches ou à filons de diverses couleurs} {en: bead}* ex: oclji tsi lutsescu canda suntu mirmeri (mãrdzeali); agiucats-vã cu mirmerli

mirmindu (mir-mín-du) sm mirmindzã (mir-mín-dzã) – scriari

neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mirmintu***

mirmintu (mir-mín-tu) sm – vedz tu ***murmintu***

mirmit (mir-mítŭ) sm – vedz tu ***murmintu***

mirudat (mi-ru-dátŭ) adg – vedz tu ***mirudyeauã***

mirudhat (mi-ru-dhátŭ) adg mirudhatã (mi-ru-dhá-tã), mirudhats (mi-ru-dhátsĭ), mirudhati/mirudhate (mi-ru-dhá-ti) – unã cu ***mirudat***

mirudhyeauã (mi-rudh-yeá-ŭã) sf mirudhyei (mi-rudh-yĭéĭ) – unã cu ***mirudyeauã***

mirudyeauã (mi-rud-yeá-ŭã) sf mirudyei (mi-rud-yĭéĭ) – harea tsi u au ndauã lucri ca s-alasã tsiva tu vimtu tsi poati s-hibã aduchit di narea-a omlui (cãndu lja anasã); anjurizmã (di-aradã dultsi); njurizmã, njurdii, aromã, aroamã, arumã *{ro: miros, mireazmã}* *{fr: odeur, exhalaison}* *{en: smell, exhalation}* § ***mirudat*** (mi-ru-dátŭ) adg mirudatã (mi-ru-dá-tã), mirudats (mi-ru-dátsĭ), mirudati/mirudate (mi-ru-dá-ti) – cari-arãspãndeashti unã anjurizmã dultsi; anjurzitor, njurzitor, njurizmos *{ro: odorant}* *{fr: odorant}* *{en: fragant}*

miruloyi (mi-ru-lóyĭŭ) sn – vedz tu ***miryiuloi***

mirulyisescu (mir-ul-yi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***miryiuloi***

mirulyisiri/mirulyisire (mir-ul-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***miryiuloi***

mirulyisit (mir-ul-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***miryiuloi***

mirumagã (mi-ru-má-gã) sf – vedz tu ***maramangã***

miruminji/miruminje (mi-ru-mí-nji) sf pl – vedz tu ***murminji***

mirunic (mi-ru-nícŭ) sn mirunitsi/mirunitse (mi-ru-ní-tsi) – bair di paradz tsi muljerli u poartã pri feslu-a lor (pri per, cãndu dininti, cãndu dinãpoi); murunic *{ro: salbă de monezi pe care femeile îl poartă pe fesul sau coafura lor, fie în faţă, fie înapoi}* *{fr: collier de monnaies que les femmes portent sur leurs fez, sur leure coiffure, soit devant, soit derrière}* *{en: ring of coins worn by women on their fez or hair}* § ***murunic*** (mu-ru-nícŭ) sn murunitsi/murunitse (mu-ru-ní-tsi) – (unã cu ***mirunic***)

mirusescu (mi-ru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***njir***[3]

mirush (mi-rúshĭŭ) sn– vedz tu ***mer***[1]

mirusiri/mirusire (mi-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***njir***[3]

mirusit (mi-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***njir***[3]

miryiulog (mir-yĭu-lóghŭ) sn – vedz tu ***miryiuloi***

miryiulogh (mir-yĭu-lóghŭ) sn miryiuloayi/miryiuloaye (mir-yĭu-loá-yi) – unã cu ***miryiulog***

miryiuloi (mir-yĭu-lóĭŭ) sn miryiuloai/miryiuloae (mir-yĭu-loá-i) – zghicurli shi shcljimurãrli tsi si scot (ma multu di muljeri) la mortu (cãndu-l plãngu, ãl jilescu shi sh-aduc aminti di bana tricutã cu el); miryiulog, miruloyi, boatsit, cãntic di mortu *{ro: bocet}* *{fr: lamentation, complainte, myriologue}* *{en: lament, wail}* ex: cu plãngu sh-cu miryiuloai § ***miryiulog*** (mir-yĭu-lóghŭ) sn miryiuloayi/miryiuloaye (mir-yĭu-loá-yi) – (unã cu ***miryiuloi***) § ***miruloyi*** (mi-ru-lóyĭŭ) sn miruloayi/miruloaye (mi-ru-loá-yi) – (unã cu ***miryiuloi***) § ***miryiuluxescu*** (mir-yĭu-luc-sés-cu) vb IV miryiuluxii (mir-yĭu-luc-síĭ), miryiuluxeam (mir-yĭu-luc-seámŭ), miryiuluxitã (mir-yĭu-luc-sí-tã), miryiuluxiri/miryiuluxire (mir-yĭu-luc-sí-ri) – plãngu shi jilescu multu trã un mortu shi dzãc zboarã (cu zghicuri shi shcljimurãri) tsi aduc aminti di bana-a mortului sh-di-atselj tsi-alãsã dupã el; bag boatsea shi zghilescu di dureari la mortu; mirulyisescu, arãdãsescu, arãdãpsescu, arãbdãsescu, arãvdãsescu, butsescu, jilescu, zghilescu, plãngu, cãntu *{ro: boci, jeli}* *{fr: pleurer, (se) lamenter, chanter une complainte}* *{en: lament, wail}* ex: l-miryiuluxirã (l-plãmsirã, l-butsirã) multu § ***miryiuluxit*** (mir-yĭu-luc-sítŭ) adg miryiuluxitã (mir-yĭu-luc-sí-tã), miryiuluxits (mir-yĭu-luc-sítsĭ), miryiuluxiti/miryiuluxite (mir-yĭu-luc-sí-ti) – (mortul) tsi easti plãmtu shi jilit (cu zghicuri shi shcljimurãri); mirulyisit, arãdãsit, arãdãpsit, arãbdãsit, arãvdãsit, butsit, jilit, zghilit, plãmtu, cãntat *{ro: bocit, jelit}* *{fr: pleuré, lamenté}* *{en: lamented, wailed}* § ***miryiuluxiri/miryiuluxire*** (mir-yĭu-luc-sí-ri) sf miryiuluxiri (mir-yĭu-luc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva miryiuluxeashti; mirulyisiri, arãdãsiri, arãdãpsiri, arãbdãsiri, arãvdãsiri, butsiri, jiliri, zghiliri, plãndzeari, cãntari *{ro: acţiunea de a boci, de a jeli, bocire, jelire}* *{fr: action de pleurer, de (se) lamenter, de chanter une complainte}* *{en: action of lamenting, of wailing}* § ***mirulyisescu*** (mi-rul-yi-sés-cu) vb IV mirulyisii (mi-rul-yi-síĭ), mirulyiseam (mi-rul-yi-seámŭ), mirulyisitã (mi-rul-yi-sí-tã), mirulyisiri/mirulyisire (mi-rul-yi-sí-ri) – (unã cu ***miryiuluxescu***) ex: zghilea shi mirulyisea shi cu grai suschirat dit inimã dzãtsea § ***mirulyisit*** (mi-rul-yi-sítŭ) adg mirulyisitã (mi-rul-yi-sí-tã), mirulyisits (mi-rul-yi-sítsĭ), mirulyisiti/mirulyisite (mi-rul-yi-sí-ti) – (unã cu ***miryiuluxit***) § ***mirulyisiri/mirulyisire*** (mi-rul-yi-sí-ri) sf mirulyisiri (mi-rul-yi-sírĭ) – (unã cu ***miryiuluxiri***)

miryiuluxescu (mir-yĭu-luc-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***miryiuloi***

miryiuluxiri/miryiuluxire (mir-yĭu-luc-sí-ri) sf – vedz tu ***miryiuloi***

miryiuluxit (mir-yĭu-luc-sítŭ) adg – vedz tu ***miryiuloi***

misali/misale (mi-sá-li) sf misãlj (mi-sắljĭ) – lucru adrat di pãndzã tra s-acoapirã measa (trã mãcari i trã mushuteatsã); fatsã di measã; measã (cu mãcari); (expr: 1: bag misalea = ashternu misalea pri measã tra s-mãcãm; bag mãcarea pri measã; 2: yini pi misali = yini tu oara di measã tra s-mãcã cu noi; yini la measã; 3: fac misali = fac unã dari; bag measã trã oaminjlji ftohi, di-aradã trã suflitlu-a mortsãlor) *{ro: faţă de masă; masă}* *{fr: nappe, table}* *{en: table cloth; table}* ex: timsirã misalea (expr: bãgarã measa); misãljli (fãtsli di measã) vor lari; dratslji armasirã pri misali (expr: la measã); bagã misalea (expr: ashtearni measa); ashtearni nã misali; s-ursits s-yinits pi misali (expr: s-yinits la measã)

misandrã (mi-sán-drã) sf misãndri (mi-sắn-dri) shi misãndzrã (mi-sắn-dzrã) – dulapi mari adratã tu stizma-a udãlui tu cari s-tsãn stranjili, vilendzãli, etc.; mãsandrã *{ro: garderobă în perete}* *{fr: grand placard, armoire dans le mur}* *{en: large wardrobe built in the wall}* ex: vilendzili li tsãnem tu misandrã § ***mãsandrã*** (mã-sán-drã) sf mãsãndri (mã-sắn-dri) shi mãsãndzrã (mã-sắn-dzrã) – (unã cu ***misandrã***) ex: s-ascumsi tu mãsandrã; ari unã mãsandrã njicã di nu nã ncap vilendzãli

misãreauã (mi-sã-reá-ŭã) sf misãrei (mi-sã-réĭ) – loc dishcljis dit pãduri cu putsãnj arburi; cãmpu nilucrat, cu putsãnã earbã, tsi s-aflã namisa di dauã agri; dyeargu *{ro: rarişte}* *{fr: endroit qui est entre deux champs ensemencés, et qui n'est pas labouré; clairière}* *{en: border between two fields with little vegetation; glade}* ex: prit surinuri sh-misãrei

mischiu (mis-chíŭ) adg – vedz tu ***moscu***

misconj (mis-cónjĭŭ) sm – vedz tu ***muscã***

miscu[1] (mís-cu) sm, sf miscã (mís-cã), mischi (mís-chi), mischi/mische (mís-chi) – pulj mari di casã (cari vinji tu Ivropi dit Amirichii iu s-aflã ninga ca agru-pulj) cu coada lathã cari s-disfatsi (trã mascur) ca unã avritsã; misircu, misiroc, curcu, horhan, pilican *{ro: curcan, curcă}* *{fr: dindon, dinde}* *{en: turkey (cock), turkey}* ex: cu sibetea-a ficiorlui tãlje miscul atsel marli; easti budãlã ca un miscu § ***misircu*** (mi-sír-cu) sm, sf misircã (mi-sír-cã), misirtsi (mi-sír-tsi), misirtsi/misirtse (mi-sír-tsi) – (unã cu ***miscu***[1]) ex: lji psusirã tuts misirtsilj di-arcoari § ***misiroc*** (mi-si-rócŭ) sm misirots (mi-si-rótsĭ) – mascurlu miscu (misircu, curcu, etc.)

miscu[2] (mís-cu) sm pl(?) – vedz tu ***moscu***

miscut (mis-cútŭ) adg – vedz tu ***mescu***

mishacã (mi-shĭá-cã) sm, sf, adg – vedz tu ***nolgic***[1]

mishchi (mísh-chi) sf pl – lumãchi njits shi suptsãri; pracichi *{ro: nuieluşe}* *{fr: petites branches minces, badines}* *{en: small and thin branches; switches}* ex: adarã foclu cu mishchi (pracichi, dãrmi njits)

mishchiu (mísh-chĭu) sm invar – vedz tu ***moscu***

mishic (mi-shícŭ) sn – vedz tu ***arshic***

mishinã (mí-shi-nã) sf – vedz tu ***mahinã***

mishini/mishine (mi-shí-ni) sf mishinj (mi-shínjĭ) – cheali di oai i caprã argãsitã (trã pãputsã) *{ro: meşin}* *{fr: cuir tanné}* *{en: sheepskin}* ex: nj-acumpãrai, trã purtari, nã preaclji di pãputsã di mishini; sh-bãgã cãmeashi shi zmeani di mishini; nu-afla nã chicutã di-apã si-sh udã grumazlu uscat ca mishinea

mishteari/mishteare (mish-teá-ri) sf – vedz tu ***mescu***

mishusholji/mishusholje (mi-shĭu-shĭó-lji) sf – vedz tu ***mingiusholã***

misicã (mi-sí-cã) sf – vedz tu ***measã***
misidã (mi-sí-dã) sf – vedz tu ***mãsidã***
misidhã (mi-sí-dhã) sf misidz (mi-sídzĭ) – unã cu ***misidã***
misimeri/misimere (mi-si-mé-ri) sf – vedz tu ***mesi***
misircu (mi-sír-cu) sm, sf – vedz tu ***miscu***[1]
misiri/misire (mi-sí-ri) sf misiri (mi-sírĭ) – unã adunari mari di casi (ca unã hoarã multu mari) tu cari oaminjlji lucreadzã sh-bãneadzã cu fumeljli a lor; pulitii, apulitii, cãsãbã, hãsãbã, hãsâpã, poli *{ro: oraş}* *{fr: ville}* *{en: city}* ex: hoari tsi fãtsea unã misiri (pulitii, cãsãbã)
Misirii/Misirie (Mi-si-rí-i) sf fãrã pl – crat tsi s-aflã tu Nordul ali Africhii, cunuscutã adzã ca Egiptu i Eyiptu *{ro: Egipt}* *{fr: Égypte}* *{en: Egipt}* ex: di multu chiro eara fugat tu Misirii; pãrintsãlj a noshtri bãtea (fãtsea emburlãchi) Misiria § ***misirli*** (mi-sir-lí) sm misirladz (mi-sir-ládzĭ) – un tsi bãneadzã icã yini (sh-easti di miletea-a-atsilor) di cãtã locurlii dit Misirii; misirliu *{ro: egiptean}* *{fr: égyptien}* *{en: Egiptian}* ex: feci cunushmai cu multsã misirladz § ***misirliu*** (mi-sir-líŭ) sm, sf adg misirlii (mi-sir-lí-i), misirlii (mi-sir-líĭ), misirlii (mi-sir-líĭ) – un tsi easti di miletea-a atsilor tsi bãneadzã tu Misirii; lucru tsi yini di (i tsi ari s-facã cu) Misiria; di Misirii *{ro: egiptean}* *{fr: égyptien}* *{en: Egiptian}* ex: tu Turchii nu trec pãradzlji misirlii (di Misirii)
misirli (mi-sir-lí) sm – vedz tu ***Misirii***
misirliu (mi-sir-líŭ) sm, sf adg – vedz tu ***Misirii***
misiroc (mi-si-rócŭ) sm – vedz tu ***miscu***[1]
misit (mi-sítŭ) sm – vedz tu ***mesi***
misitii/misitie (mi-si-tí-i) sf – vedz tu ***mesi***
misochir (mi-só-chirŭ) adg – vedz tu ***mesi***
misor (mi-sórŭ) (mi) vb I – vedz tu ***misurã***[1]
misotriv (mi-só-trivŭ) adg – vedz tu ***mesi***
misteacãn (mis-teá-cãnŭ) sm misteacãnj (mis-teá-cãnjĭ) – arburi tsi creashti ma multu tu pãduri, cu coaja suptsãri, albã tsi easi multi ori ca peturi; pilpet *{ro: mesteacãn}* *{fr: bouleau}* *{en: bitch}* ex: plãntã tu ubor doi misteacãnj (pilpets)
misticari[1]***/misticare*** (mis-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***ameastic***[1]
misticari[2]***/misticare*** (mis-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***meastic***[2]
misticat[1] (mis-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***ameastic***[1]
misticat[2] (mis-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***meastic***[2]
misticãturã (mis-ti-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***ameastic***[1]
mistico (mis-ti-có) sm – vedz tu ***mistiryiu***
mistiryipsescu (mis-tir-yip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***mistiryiu***
mistiryipsiri/mistiryipsire (mis-tir-yip-sí-ri) sf – vedz tu ***mistiryiu***
mistiryipsit (mis-tir-yip-sítŭ) adg – vedz tu ***mistiryiu***
mistiryiu (mis-tír-yĭu) sn mistiryi/mistirye (mis-tír-yi) – lucru tsi easti tsãnut ascumtu (tra s-nu s-veadã i s-nu hibã shtiut di lumi); lucru tsi omlu nu poati s-lu-aducheascã cum s-ari faptã; mistico, ascumtu, acrifo *{ro: secret, tainã}* *{fr: secret, mystère}* *{en: secret, mistery}* ex: pãdurili s-nu-ascundã cãti un mistiryiu (mistico); tsi mistiryiu s-hibã aclo shi mini mi njir; bisearica cunoashti shapti mistiryi § ***mistico*** (mis-ti-có) sm misticadz (mis-ti-cádzĭ) – (unã cu ***mistiryiu***) ex: ti mãcã limba s-aspunj misticolu a nostru § ***mistiryipsescu*** (mis-tir-yip-sés-cu) vb IV mistiryipsii (mis-tir-yip-síĭ), mistiryipseam (mis-tir-yip-seámŭ), mistiryipsitã (mis-tir-yip-sí-tã), mistiryipsiri/mistiryipsire (mis-tir-yip-sí-ri) – tsãn un lucru ascumtu sh-nu-l spun a vãrnui; lu ndreg un lucru ashi tra s-armãnã mistico (tra s-nu poatã s-lu shtibã lumea, s-lu cunoascã, s-lu-aducheascã); zburãscu cu cariva lucri tsi nu lipseashti si s-avdã *{ro: tãinui, ţine secret}* *{fr: faire mystère de, tenir secret}* *{en: make a secret (mistery) out of; keep a secret}* ex: cari s-nu ti mistiryipseshti cu muljarea, cu cari § ***mistiryipsit*** (mis-tir-yip-sítŭ) adg mistiryipsitã (mis-tir-yip-sí-tã), mistiryipsits (mis-tir-yip-sítsĭ), mistiryipsiti/mistiryipsite (mis-tir-yip-sí-ti) – tsi easti tsãnut ascumtu (mistico); tsi easti faptu tra s-nu poatã si s-aducheascã lishor *{ro: tãinuit, ţinut secret}* *{fr: tenu secret}* *{en: kept secret}* § ***mistiryipsiri/mistiryipsire*** (mis-tir-yip-sí-ri) sf mistiryipsiri (mis-tir-yip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva tsãnu tsiva mistico (ascumtu di lumi) *{ro: acţiunea de a tãinui, de a ţine secret; tãinuire}* *{fr: action de faire mystère de, de tenir un secret}* *{en: action of making a secret (mistery) out of; of keeping a secret}* § ***ximistiripsescu*** (csi-mis-ti-rip-sés-cu) (mi) vb IV ximistiripsii (csi-mis-ti-rip-síĭ), ximistiripseam (csi-mis-ti-rip-seámŭ), ximistiripsitã (csi-mis-ti-rip-sí-tã), ximistiripsiri/ximistiripsire (csi-mis-ti-rip-sí-ri) – dzãc (ximuluyisescu) a unui un lucru tsi easti mistico; spun a unui un lucru ascumtu (un mistiryiu) nishtiut di el; lu ndreg un lucru ashi tra s-nu-armãnã mistico (tra s-poatã s-lu shtibã lumea, s-lu cunoascã, s-lu-aducheascã); pricunoscu cu zborlu i cu scriarea un lucru tsi-am faptã (tsi-nj sta pi inimã) shi eara mistico pãnã tora; nj-dizvãlescu inima sh-li ximuluyisescu (shi-lj dzãc) a unui oaspi atseali tsi-nj sta pi suflit; ximuluyisescu, sulmuxescu *{ro: (se) destãinui, mãrturisi}* *{fr: avouer, faire une confiance}* *{en: confess, confide}* ex: si-ts ximistiripsescu un lucru (s-tsã ximuluyisescu un lucru tsi-nj sta pi inimã, tsi nu lu shtii) § ***ximistiripsit*** (csi-mis-ti-rip-sítŭ) adg ximistiripsitã (csi-mis-ti-rip-sí-tã), ximistiripsits (csi-mis-ti-rip-sítsĭ), ximistiripsiti/ximistiripsite (csi-mis-ti-rip-sí-ti) – (mistico) tsi easti ximuluyisit (spus) a unui; (mistiryiu) scos tu migdani di cariva; ximuluyisit, sulmuxit *{ro: destãinuit, mãrturisit}* *{fr: avoué, qui a fait une confiance}* *{en: confessed, confided}* § ***ximistiripsiri/ximistiripsire*** (csi-mis-ti-rip-sí-ri) sf ximistiripsiri (csi-mis-ti-rip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ximistiripseashti; atsea tsi s-fatsi cãndu un mistiryiu easi, easti scos di cariva tu migdani; ximuluyisiri, sulmuxiri *{ro: acţiunea de a se destãinui, de a mãrturisi; destãinuire}* *{fr: action d'avouer, de faire une confiance}* *{en: action of confessing, of confiding}*
misto (mis-tó) sm mistadz (mis-tádzĭ) – atsea (paradzlji) tsi-lj si da a omlui cati stãmãnã (mes) trã lucrul tsi-lj lu fatsi a domnusui cari lu-arugã; arugã, rugã, lufe, pagã, platã *{ro: leafã, salariu}* *{fr: salaire}* *{en: salary}* ex: ari un bun misto (lufe, pagã); tsi misto ari?
mistou (mis-tóŭ) sm mistouri(?) (mis-tó-urĭ) – zbor shi scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***misto***
mistrii/mistrie (mis-trí-i) sf mistrii (mis-tríĭ) – hãlatea cu cari masturlu tindi mãltarea (cimentul, curasanea, etc.) pi stizmã *{ro: mistrie}* *{fr: truelle}* *{en: trowel}* ex: mistria easti hãlatea-a masturlui
misu- (mi-su) prifixu – vedz tu ***mesi***
misu-arosh (mi-sŭa-róshĭŭ) adg – vedz tu ***mesi***
misucupsescu (mi-su-cup-sés-cu) (mi) vb IV misucupsii (mi-su-cup-síĭ), misucupseam (mi-su-cup-seámŭ), misucupsitã (mi-su-cup-sí-tã), misucupsiri/misucupsire (mi-su-cup-sí-ri) – portu deanumirea lucri greali tsi mi ncusureadzã; mi curmu di mesi di lucrul greu tsi-l fac; dishiledz, dãuledz; (fig: mi misucupsescu = (i) cãpãescu di copuslu mari tsi-l fac; (ii) mi molj, mi fac mulashcu) *{ro: deşela, speti}* *{fr: échiner, devenir fourbu}* *{en: break someone's back}* § ***misucupsit*** (mi-su-cup-sítŭ) adg misucupsitã (mi-su-cup-sí-tã), misucupsits (mi-su-cup-sítsĭ), misucupsiti/misucupsite (mi-su-cup-sí-ti) – tsi s-ari ncusuratã di lucrili greali tsi li poartã; tsi s-ari curmatã di mesi di lucrul tsi-l fatsi; dishilat, dãulat *{ro: deşelat, spetit}* *{fr: échiné, fléchi, courbé}* *{en: having his back broken by hard work}* § ***misucupsiri/misucupsire*** (mi-su-cup-sí-ri) sf misucupsiri (mi-su-cup-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-misucupseashti; dishilari, dãulari *{ro: acţiunea de a deşela, de a speti; deşelare, spetire}* *{fr: action d'échiner}* *{en: action of breaking someone's back}*
misucupsiri/misucupsire (mi-su-cup-sí-ri) sf – vedz tu ***misucupsescu***
misucupsit (mi-su-cup-sítŭ) adg – vedz tu ***misucupsescu***
misuhori/misuhore (mi-su-hó-ri) sf – vedz tu ***mesi***
misur[1] (mi-súrŭ) (mi) vb I – vedz tu ***misurã***[1]
misur[2] (mi-súrŭ) sn – vedz tu ***misurã***[2]
misur[3] (mí-surŭ) sm misuri (mí-surĭ) – plantã analtã (cãt omlu sh-cama), cu frãndzili lundzã shi chipitoasi, cu yimishigãrnutsã (lugursiti ca yiptu) tsi crescu pri cuceanj (cãlãnj) lundzi di vãrã palmã, cari s-matsinã sh-da unã fãrinã galbinã di cari s-fatsi culeashlu (cãcimaclu); arapositi, arãpusit, arpusit, cãlãmbuchi, gãrnishor *{ro: porumb}* *{fr: maïs}* *{en:*

{en: corn} ex: siminai agrul cu misur (cãlãmbuchi); estan nu s-featsi misurlu; cãcimaclu s-fatsi cu fãrinã di misur; mãcã pãni di misur

misurar (mi-su-rárŭ) sm – vedz tu ***misurã²***

misurari/misurare (mi-su-rá-ri) sf – vedz tu ***misurã¹***

misurat (mi-su-rátŭ) adg – vedz tu ***misurã¹***

misurã¹ (mi-sú-rã) sf misuri/misure (mi-sú-ri) – atsea tsi-aspuni cãt di mari (lungu, largu, greu, veclju, etc.) easti un lucru i hiintsã; mãrimea tsi u-ari un lucru tsi misurã "un" ("unitatea di misurã"); metru; mizurã *{ro: măsură}* *{fr: mesure}* *{en: mesure}* ex: cu tsi misurã (metru) va s-misurãm, cu atsea misurã (atsel metru) va s-nã misurã shi a nauã; misura tsi (metrul cu cari) misura; nãscãntsã suntu pristi misurã (ma nsus di mãrimea di-aradã); lo misurã pri mini, ca s-nji crueascã nã pãreaclji di stranji; mãna misurã nu ari; tuti li fatsi cu misurã, easti cu ziga n brãn § ***mizurã*** (mi-zú-rã) sf mizuri/mizure (mi-zú-ri) – misurã trã stranji, trã pãputsã, yiptu, etc. *{ro: măsură de haine, pantofi, etc.}* *{fr: mesure pour les vêtements, des chaussures, etc.}* *{en: mesure for clothes, shoes, etc.}* § ***munzurã*** (mun-zú-rã) sf munzuri/munzure (mun-zúrĭ) – misurã trã yiptu (grãn, ordzu, sicarã, etc.); vas cu cari s-misurã unã munzurã di grãni; acrinã, alcechi, tãghari, cutlã, usmac, shinic, cuveali, stamboli/stambole *{ro: baniță}* *{fr: boisseau}* *{en: bushel}* ex: 400 di munzuri di misur, ordzu, etc. trã oi, trã calj § ***mãndzurã*** (mãn-dzú-rã) sf mãndzuri/mãndzure (mi-dzú-ri) – (unã cu ***munzurã***) § ***misur¹*** (mi-súrŭ) (mi) vb I misurai (mi-su-ráĭ), misuram (mi-su-rámŭ), misuratã (mi-su-rá-tã), misurari/misurare (mi-su-rá-ri) – 1: ljau misura-a unui lucru (tra s-aflu cãt mari easti, cãt lungu, cãt analtu, etc.); ljau metru (misura); 2: caftu (fac tsiva, numir) tra sã nvets cãti lucri s-aflã tu-unã multsãmi icã aradã di lucri (oili dit cupii, njitslji dit fumealji, anjlji tsi lj-ari cariva, etc.); anumir, numir; (expr: 1: ãl misur om = ãl lugursescu om, lu-am ti om; 2: mi misur cu cariva = caftu s-aflu ma s-nj-u poatã cariva, mi-acats cu cariva tu-astrãtseari, tu-alumtã; 3: pãnã s-misur dauã, trei, tsintsi, etc. = unãshunã, diunãoarã; 4: misur stealili = imnu hulandar, nj-trec bana fãrã nitsiun scupo; 5: dzãlili ãlj suntu misurati = nu-ari ninga multu s-bãneadzã; easti fuvirsit cu moartea di un dushman acshu, vãrtos shi ninjilãos; 6: gortsã (cucoashi) misurati = isãchili suntu buni, curati) *{ro: măsura, număra}* *{fr: mesurer, compter}* *{en: measure, count}* ex: si stãteari s-misuri peturli, nu mãts pitã vãrãoarã; misurã ghini veshturli; pãnã s-misuri (numiri) tsintsi (expr: unãshunã); misurã turtsãlj trei ori; dzatsi vai dau, unã vai misuri; ai s-nã misurãm putearli; cu nãs va ti misuri?; doilji aghri ma s-misurã (expr: s-mutrescu, s-misurã cu ocljilj, tra s-aducheascã cãt lj-u poati catiun); nu mi misur cu nãsh (expr: nu mi-acats cu nãsh); cu mini va-ts misuri boea? § ***misor*** (mi-sórŭ) (mi) vb I misurai (mi-su-ráĭ), misuram (mi-su-rámŭ), misuratã (mi-su-rá-tã), misurari/misurare (mi-su-rá-ri) – (unã cu ***misur¹***) ex: misoarã-lj dzatsi cots di aligeai; cara s-misurarã tuts puljlji, s-aflã cã un lipseashti § ***misurat*** (mi-su-rátŭ) adg misuratã (mi-su-rá-tã), misurats (mi-su-rátsĭ), misurati/misurate (mi-su-rá-ti) – tsi-lj s-ari loatã misura i numirlu; anumirat, numirat *{ro: măsurat, numărat}* *{fr: mesuré, compté}* *{en: measured, counted}* ex: luplu mãcã sh-di oili misurati § ***misurari/misurare*** (mi-su-rá-ri) sf misurãri (mi-su-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-misurã un lucru; loari di metru; anumirari, numirari *{ro: acțiunea de a măsura, de a număra; măsurare, numărare}* *{fr: action de mesurer, de compter}* *{en: action of measuring, action of counting}* ex: talji fãrã misurari (fãrã s-numirã cãts talji) § ***nimisurat*** (ni-mi-su-rátŭ) adg nimisuratã (ni-mi-su-rá-tã), nimisurats (ni-mi-su-rátsĭ), nimisurati/nimisurate (ni-mi-su-rá-ti) – tsi nu easti misurat; tsi nu-lj s-ari loatã misura i numirlu; (fig: nimisurats = tsi suntu multsã, ahãntu multsãã misurarea-a lor easti greauã) *{ro: nemăsurat, nenumărat}* *{fr: non mesuré, non dénombré}* *{en: unmeasured, uncounted}* ex: turmi di oi nimisurati (fig: tsi nu furã misurati, di multi tsi eara) § ***nimisurari/nimisurare*** (ni-mi-su-rá-ri) sf nimisurãri (ni-mi-su-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-misurã un lucru; niloari di metru *{ro: acțiunea de a nu măsura, de a nu număra; nemăsurare, nenumărare}* *{fr: action de ne pas mesurer, de ne pas compter}* *{en: action of not measuring, action of not counting}*

misurã² (mi-sú-rã) sf misuri/misure (mi-sú-ri) shi misuri (mi-súrĭ) – soi di pheat arucutos (cu mãrdzinjli niheam sculati sh-cu fundul ãndreptu) dit cari mãcã oaminjlji la measã, di-aradã di fãrfuriu (ma poati s-hibã adrat sh-di yilii, lemnu, etc.); misur, piat, pheat, blid, sãhan, sãhani, san, cãtsin, cãtsãn, cãtsãnã, cãtson, cinac, cinacã, cinachi, talir, tãljur, tas, tasi, tanir, tanirã, tãnir, gãvanã, cingu *{ro: farfurie}* *{fr: assiette}* *{en: dinner plate}* ex: umpli-nj misura (pheatlu); unã misurã (un pheat) di fãrinã; cari lja misuri, oali!; tuti misurli (pheatili) nu fac trã ciurbã § ***misur²*** (mi-súrŭ) sn misuri/misure (mi-sú-ri) – (unã cu ***misurã²***) ex: un misur (pheat) mplin cu poami § ***misurici*** (mi-su-rícĭŭ) sn misurici/misurice (mi-su-rí-ci) – misur njic; phitic, pheatac, tas, zarfã *{ro: farfurioară}* *{fr: petite assiette}* *{en: small dinner plate}* ex: mprumutã-nj un misurici (phitic) di misur (cãlãmbuchi) § ***misurar*** (mi-su-rárŭ) sm misurari (mi-su-rárĭ) – tsi fatsi pheati, misuri; tsi vindi misuri *{ro: care face sau vinde farfurii}* *{fr: qui fai ou qui vend des assiettes}* *{en: who makes or who sells dinner plates}* ex: avdzã un misurar tsi grea: cari lja misuri, oali, poaci?; tsi dzãts, misurare, dai misuri cu petali di porcu?

misurici (mi-su-rícĭŭ) sn – vedz tu ***misurã²***

mital (mi-tálŭ) sn – vedz tu ***metal***

mitalic (mi-tá-licŭ) adg – vedz tu ***metal***

mitalurghii/mitalurghie (mi-ta-lur-ghí-i) sf – vedz tu ***metal***

mitaluryii/mitaluryie (mi-ta-lur-yí-i) sf – vedz tu ***metal***

mitani/mitane (mi-tá-ni) sf mitãnj (mi-tắnjĭ) – mãnushi (gantã, hirotã, brumancã, pumãnicã) tsi acoapirã mash palma di mãnã (nu-acoapirã dzeadzitsli i chipitli di dzeadziti) *{ro: mitenă, mănușă fără degete}* *{fr: mitaine, gant couvrant la main sauf les doigts}* *{en: mitten, glove covering the hand without fingers}* ex: di multu chiro muljerli la noi poartã mitãnj

mitanji/mitanje (mi-tá-nji) sf mitãnj (mi-tắnjĭ) – ndzinucljarea shi ncljinarea-a truplui pãnã cãndu caplu da di loc (ca n fatsa-a unui amirã, bunãoarã), ca semnu di tinjii, ascultari i vreari; ndzinucljarea shi ncljinarea-a truplui ãn fatsa-a unei icoanã (al Dumnidzã) ca semnu cã-lj cãftãm ljirtari ti amãrtiili tsi-avem faptã *{ro: mătanie}* *{fr: prosternation, génuflexion}* *{en: prostration, genuflexion}* ex: fãtsea cruts shi mitãnj la Stãmãrii; ma mitãnj ca vãrnã dzatsi fãts-tsã seara la culcari; fã multi mitãnj s-ti ljartã Dumnidzã; pragmaticolu nj-deadi s-fac shaidzãts di mitãnj § ***mitãnjusescu*** (mi-tã-njĭu-sés-cu) (mi) vb IV mitãnjusii (mi-tã-njĭu-síĭ), mitãnjuseam (mi-tã-njĭu-seámŭ), mitãnjusitã (mi-tã-njĭu-sí-tã), mitãnjusiri/mitãnjusire (mi-tã-njĭu-sí-ri) – pricunoscu c-am faptã un alatus shi-nj caftu ljirtari; nj-pari arãu di lucrili tsi-am faptã; mi fac pishman; mitunjusescu, tunusescu, tunisescu, tunjisescu, tãnjusescu, pishmãnipsescu *{ro: căi}* *{fr: se repentir, regretter}* *{en: be sorry, repent, regret}* § ***mitãnjusit*** (mi-tã-njĭu-sítŭ) adg mitã-njusitã (mi-tã-njĭu-sí-tã), mitãnjusits (mi-tã-njĭu-sítsĭ), mitã-njusiti/mitãnjusite (mi-tã-njĭu-sí-ti) – tsi ari pricunuscutã arãulu tsi featsi shi-sh caftã ljirtari; tsi s-ari faptã pishman; pãrut arãu; mitunjusit, tunusit, tunisit, tunjisit, tãnjusit, pish-mãnipsit *{ro: căit}* *{fr: repenti, regretté}* *{en: sorry, repented, regretted}* ex: ca mitãnjusit (pishmãnipsit, pãrut arãu) ti ved § ***mitãnjusiri/mitãnjusire*** (mi-tã-njĭu-sí-ri) sf mitãnjusiri (mi-tã-njĭu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-mitãnjuseashti; mitunjusiri, tunusiri, tunisiri, tunjisiri, tãnjusiri, pishmãnipsiri *{ro: acțiunea de a se căi; căire}* *{fr: action de se repentir, de regretter}* *{en: action of being sorry, of repenting, of regretting}* § ***mitunjusescu*** (mi-tu-njĭu-sés-cu) (mi) vb IV mitunjusii (mi-tu-njĭu-síĭ), mitunjuseam (mi-tu-njĭu-seámŭ), mitunjusitã (mi-tu-njĭu-sí-tã), mitunjusiri/mitunjusire (mi-tu-njĭu-sí-ri) – (unã cu ***mitãnjusescu***) ex: tora tsi vinj aoa s-mi mitunjisescu § ***mitunjusit*** (mi-tu-njĭu-sítŭ) adg mitunjusitã (mi-tu-njĭu-sí-tã), mitunjusits (mi-tu-njĭu-sítsĭ), mitunjusi-ti/mitunjusite (mi-tu-njĭu-sí-ti) – (unã cu ***mitãnjusit***) § ***mitu-njusiri/mitunjusire*** (mi-tu-njĭu-sí-ri) sf mitunjusiri (mi-tu-njĭu-sírĭ) – (unã cu ***mitãnjusiri***)

mitasi/mitase (mi-tá-si) sf – vedz tu vedz tu ***mãtasi***
mitaxi/mitase (mi-tác-si) sf – vedz tu vedz tu ***mãtasi***
mitã (mí-tã) miti/mite (mí-ti) – paradzlji (i alti lucri) tsi-lj dai a unui tra s-tsã facã unã hari (cari altã soi nu va tsã u fãtsea, i nu va tsã u fãtsea ghini); arusfeti, rusfeti, rushfeti *{ro: mită} {fr: prévarication, pot de vin} {en: bribe}* ex: mita ncljagã amarea
mitãnjusescu (mi-tã-njĭu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mitanji***
mitãnjusiri/mitãnjusire (mi-tã-njĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***mitanji***
mitãnjusit (mi-tã-njĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***mitanji***
mitcã[1] (míth-cã) sf mittsi/mittse (mith-tsi) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, ciuciulã, cuculj, culmã, chiscu, cingãrliu, cipit, ciucã, ciulubet, ciumã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, chirchinedz, chipitã, mãyeauã, gucilii, gugiulii *{ro: pisc, creştet} {fr: pic, sommet} {en: (mountain) peak, summit}* ex: muntsãlj mash tu mittsi (creashtiti) au neauã § ***mitcã***[2] (míth-cã) sf mittsi/mittse (mith-tsi) – capitlu (ma multili ori chipitos) a unui lucru lungu shi suptsãri (ca aclu, bunãoarã); chipitã, chirchinedz, sumig, sumigã, simigã, tsutsuleu, tsutsulic *{ro: vârf} {fr: bout, pointe} {en: end, tip, point}* ex: u lja cu mitca (dintana) shi ai! s-u aducã a aushlui
mitcã[2] (míth-cã) sf – vedz tu ***mitcã***[1]
mithcã[1] (míth-cã) sf mithtsi/mithtse (mith-tsi) – unã cu ***mitcã***[1]
mithcã[2] (míth-cã) sf mithtsi/mithtse (mith-tsi) – unã cu ***mitcã***[2]
mithoadã (mi-thoá-dã) sf mithodi (mi-thódĭ) – unã cu ***mitoadã***
mithoadhã (mi-thoá-dhã) sf mithodhi (mi-thódhĭ) – unã cu ***mitoadã***
mithuluyii/mithuluyie (mi-thu-lu-yí-i) sf mithuluyii (mi-thu-lu-yíĭ) – unã cu ***mituluyii***
mitil (mi-tílŭ) sm pl(?) – lãngoari di hicat a oilor sh-a vãtslor adusã di-un yermu tsi s-cljamã gãlbeadzã; gãlbeadzã, gãlbeatsã, gãlbadzã *{ro: gălbează} {fr: clavelée} {en: sheep-pox}* ex: tuti oili s-lãndzidzãrã di mitil (gãlbeadzã)
mitilic (mi-ti-lícŭ) sm mitilits (mi-ti-lítsĭ) – parã tsi-ahãrzeashti dip putsãn; parã di bãcãri cu njicã tinjii; gãlãgan, cãrãntanã, mangãrã, mãngãrã, mãngãri, mãngãr, ngãrmar, gãrmar, gãzetã, cãtsit *{ro: gologan} {fr: sou, monnaie de petite valeur} {en: coin of small value}* ex: nj-deadi ndoi mitilits (ngãrmari, gãlãganj)
mitirezi/mitireze (mi-ti-ré-zi) sf mitirezi (mi-ti-rézĭ) – apanghiu dinãpoea cui poati si s-afireascã atsel tsi s-alumtã cu aruvoljli i tufechili; stizmã di-unã casã i di-unã tsitati nvãrtushatã maxus tra s-hibã un bun apanghiu tr-apãrari tu-unã alumtã cu tufechili; mitirizi *{ro: meterez} {fr: bastion, rempart} {en: bastion, rempart}* ex: furlji avea acãtsatã mitirezi (apanghiu) dupã bãrtsiri; aruca tufechi dit mitirezi § ***mitirizi/mitirize*** (mi-ti-rí-zi) sf mitirizi (mi-ti-rízĭ) – (unã cu ***mitirezi***) ex: deavãrliga di hoarã avem mitirizi
mitirizi/mitirize (mi-ti-rí-zi) sf – vedz tu ***mitirezi***
mitoadã (mi-toá-dã) sf mitodi (mi-tódĭ) – cali (trop, tirtipi) tsi s-aleadzi tra si s-facã un lucru *{ro: metodă} {fr: méthode, procédé} {en: method}*
mitoadhã (mi-toá-dhã) sf mitodhi (mi-tódhĭ) – unã cu ***mitoadã***
mitoh (mi-tóhŭ) sn – vedz tu ***mitohi***
mitohi/mitohe (mi-tó-hi) sf mitohi (mi-tóhĭ) – loc (agru i grãdinã tsi s-lucreadzã) i casã njicã (trã oaspits) tsi tsãn di un mãnãstir; mitoh *{ro: metoh; mică proprietate (pământ sau căsuţă) aparţinând de o mânăstire} {fr: métairie d'un couvent} {en: small property (farm or house) attached to a convent}* ex: oili ishirã la mitohi § ***mitoh*** (mi-tóhŭ) sn mitohi (mi-tóhĭ) – (unã cu ***mitohi***) ex: aclo eara un mitoh a mãnãstirlui Ayiu-Stifani
mitrã[1] (mí-trã) sf mitri/mitre (mí-tri) – cãciula cu cari sh-acoapirã caplu dispoti cãndu sã ncljinã al Dumnidzã tu bisearicã, stulsitã multi ori cu-amalãmã shi chetri scumpi; soi di cãrunã mushat stulsitã (cu-amalãmã shi chetri scumpi) sh-purtatã di vãsiljadz shi amiradz *{ro: mitră} {fr: mitre} {en: mitre (bishop)}* ex: mash a disputadzlor lã easti geaizi s-poartã mitra § ***mitrupulit*** (mi-tru-pu-lítŭ) sm mitrupulits (mi-tru-pu-lítsĭ) – dispoti tsi s-aflã tu-unã scarã ma-analtã di dipotslji di-aradã shi ma nghios di patriarhu *{ro: mitropolit} {fr: métropolite} {en: archbishop}* ex: mitrupulitlu easti aush § ***mitrupulii/mitrupulie*** (mi-tru-pu-lí-i) sf mitrupulii (mi-tru-pu-líĭ) – scamnul a mitrupulitlui; biseritsli (shi crishtinjlji a lor) ursiti (cumãndãrsiti) di un mitrupulit; pãlatea shi bisearica iu mitrupulitlui urseashti shi fatsi lituryia; mitropuli *{ro: mitropolie} {fr: cathédrale et siège d'un métropolitaine} {en: cathedral and seat of the archbishop}* ex: Ohrida easti mitrupulii ca shi Birat; Dumãnica aestã fum la mitrupulii; lu sculã la mitrupulii § ***mitropuli/mitropule*** (mi-tró-pu-li) sf fãrã pl – cãsãbã di frãmti dit unã nai iu, di-aradã, s-aflã shi scamnul a unui mitrupulit *{ro: oraş de frunte (capitala) dintr-o regiune} {fr: ville importante (capitale) d'une région; métropole} {en: large sity (capital) of a region; metropolis}*
mitrã[2] (mí-trã) sf mitri/mitre (mí-tri) – parti dit truplu-a muljariljei iu s-amintã shi creashti natlu, chirolu tsi lu-ari ninga tu pãnticã *{ro: mitră, uter} {fr: matrice} {en: womb, uterus}* ex: mi doari mitra
mitric (mi-trícŭ) vb I – vedz tu ***mãtricã***
mitricar (mi-tri-cárŭ) sm – vedz tu ***mãtricã***
mitricari/mitricare (mi-tri-cá-ri) sf – vedz tu ***mãtricã***
mitricat (mi-tri-cátŭ) adg – vedz tu ***mãtricã***
mitricã (mi-trí-cã) sf – vedz tu ***mãtricã***
mitropuli/mitropule (mi-tró-pu-li) sf – vedz tu ***mitrã***[1]
mitrupulii/mitrupulie (mi-tru-pu-lí-i) sf – vedz tu ***mitrã***[1]
mitrupulit (mi-tru-pu-lítŭ) sm – vedz tu ***mitrã***[1]
mitsiu (mi-tsíŭ) sm – vedz tu ***mesi***
mituluyii/mituluyie (mi-tu-lu-yí-i) sf mituluyii (mi-tu-lu-yíĭ) – tuti pirmitili (veclji di pachi-strãpachi) tsi pãrãvulsescu bana, haractirlu, giunaticlu, adetsli, etc. a (dumni)dzadzlor a unui popul; cartea tu cari suntu adunati tuti aesti pirmiti *{ro: mitologie} {fr: mythologie} {en: mythology}*
mitunjusescu (mi-tu-njĭu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mitanji***
mitunjusiri/mitunjusire (mi-tu-njĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***mitanji***
mitunjusit (mi-tu-njĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***mitanji***
miturar (mi-tu-rárŭ) sf – vedz tu ***meturã***
miturari/miturare (mi-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***meturã***
miturat (mi-tu-rãtŭ) adg – vedz tu ***meturã***
mituricã (mi-tu-rí-cã) sf – vedz tu ***meturã***
miturici/miturice (mi-tu-rí-ci) sf – vedz tu ***meturã***
miucãescu (mĭu-cã-ĭés-cu) (mi) vb IV miucãii (mĭu-cã-íĭ), miucãeam (mĭu-cã-ĭámŭ), miucãitã (mĭu-cã-í-tã), miucãiri/miucãire (mĭu-cã-í-ri) – mi curmu (armãn) multu di multu cu plãndzearea shi frimintarea mari tsi nj-u fac; avursescu ahãntu multu cu copuslu tsi-l fac cã-nj yini s-lishin shi-nj cher putearea s-fac altu tsiva; mãcãescu, bãildisescu, cãpãescu, apustusescu, avursescu, lãvrusescu, etc. *{ro: istovi, extenua} {fr: se consommer, s'épuiser} {en: exhaust}* ex: s-miucãi (cãpãi) nãsã di plãngu pãnã tsi-lj si sicarã lãcrinjli dit oclji § ***miucãit*** (mĭu-cã-ítŭ) adg miucãitã (mĭu-cã-í-tã), miucãits (mĭu-cã-ítsĭ), miucãiti/miucãite (mĭu-cã-í-ti) – tsi easti curmat multu di multu cu plãndzearea shi frimintarea tsi sh-u fatsi; tsi easti ahãntu multu avursit cã-lj yini s-liguseascã shi s-lishinã; mãcãit, bãildisit, cãpãit, apustusit, avursit, lãvrusit, etc. *{ro: istovit, extenuat} {fr: consommé, épuisé} {en: exhausted}* § ***miucãiri/miucãire*** (mĭu-cã-í-ri) sf miucãiri (mĭu-cã-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-miucãeashti; mãcãiri, bãildisiri, cãpãiri, apustusiri, avursiri, lãvrusiri, etc. *{ro: acţiunea de a (se) istovi, de a (se) extenua; istovire, extenuare} {fr: action de se se consommer, de s'épuiser} {en: action of exhausting oneself}* § ***mãcãescu*** (mã-cã-ĭés-cu) (mi) vb IV mãcãii (mã-cã-íĭ), mãcãeam (mã-cã-ĭámŭ), mãcãitã (mã-cã-í-tã), mãcãiri/mãcãire (mã-cã-í-ri) – (unã cu ***miucãescu***) ex: hilji-mea s-avdza cum s-mãcãea (s-cãpãea di plãndzeari) § ***mãcãit*** (mã-cã-ítŭ) adg mãcãitã (mã-cã-í-tã), mãcãits (mã-cã-ítsĭ), mãcãiti/mãcãite (mã-cã-í-ti) – (unã cu ***miucãit***) § ***mãcãiri/mãcãire*** (mã-cã-í-ri) sf mãcãiri (mã-cã-írĭ) – (unã cu ***miucãiri***)
miucãiri/miucãire (mĭu-cã-í-ri) sf – vedz tu ***miucãescu***
miucãit (mĭu-cã-ítŭ) adg – vedz tu ***miucãescu***
miuftar (mĭuf-tárŭ) sm – vedz tu ***muhtar***

miuhiurlidisescu (mĭu-hĭur-li-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***miuri***
miuhiurlidisiri/miuhiurlidisire (mĭu-hĭur-li-di-sí-ri) sf – vedz tu ***miuri***
miuhiurlidisit (mĭu-hĭur-li-di-sítŭ) adg – vedz tu ***miuri***
miui (a mi-úĭ) pr pos – vedz tu ***meu***
miuleazim (mĭu-lea-zímŭ) sm miuleazimeanj (mĭu-lea-zí-meanjĭ) – ufitser di njicã scarã dit ascherea nturtseascã *{ro: sublocotenent} {fr: sous-lieutenant} {en: lieutenant}* ex: pi vitsinlu a nostru-l featsirã miuleazim; s-avea adunatã tuts miuleazimeanlji § ***muljazim*** (mu-ljĭa-zímŭ) sm muljazimeanj (mu-ljĭa-zí-meanjĭ) – (unã cu ***miuleazim***) § ***melazãm*** (me-la-zắmŭ) sm melazãmeanj (me-la-zắ-meanjĭ) – (unã cu ***miuleazim***) ex: s-agiuca cu melazãmeanj
miurgi (mi-ur-gí) sm – vedz tu ***miuri***
miurgiu (mi-ur-gíŭ) sm miurgii (mi-ur-gíĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***miurgi***
miuri/miure (mi-ú-ri) sf miuri (mi-úrĭ) – hãlati cari alasã un semnu (cãndu easti cãlcatã pi unã acoalã) shi aspuni cã cartea nu easti calpã icã minciunoasã; mihuri, muhuri, simnãtor, vulã, damcã, surhidã, sfãrhidã, turã *{ro: sigiliu, pecete} {fr: marque, empreinte, sceau, cachet} {en: signet, seal}* § ***mihuri/mihure*** (mi-hú-ri) sf mihuri (mi-húrĭ) – (unã cu ***miuri***) ex: aushlji a noshtri cãndu vrea s-tinjiseascã pi atsel a cui ãlj pitritsea carti, lj-bãga mihurea dighios, earã cãndu lu-avea cama njic, nsus § ***muhuri/muhure*** (mu-hú-ri) sf muhuri (mu-húrĭ) – (unã cu ***miuri***) § ***miurgi*** (mi-ur-gí) sm miurgeadz (mi-ur-gĭádzĭ) – atsel tsi bagã vula (miurea) pi unã acoalã *{ro: care aplicã sigiliul} {fr: celui qui appose le sceau, le cachet} {en: the one who applies the seal}* ex: nicã nu li dush la miurgi § ***miuhiurlidisescu*** (mĭu-hĭur-li-di-sés-cu) vb IV miuhiurlidisii (mĭu-hĭur-li-di-síĭ), miuhiurlidiseam (mĭu-hĭur-li-di-seámŭ), miuhiurlidisitã (mĭu-hĭur-li-di-sí-tã), miuhiurlidisiri/miuhiurlidisire (mĭu-hĭur-li-di-sí-ri) – bag unã miuri pri unã carti; miurisescu, dãmcusescu, sfãrhidedz, vulusescu *{ro: sigila} {fr: sceller, cacheter} {en: seal}* ex: lj-bagã vulã vãrtoasã, di u miuhiurlidiseashti § ***miuhiurlidisit*** (mĭu-hĭur-li-di-sítŭ) adg miuhiurlidisitã (mĭu-hĭur-li-di-sí-tã), miuhiurlidisits (mĭu-hĭur-li-di-sítsĭ), miuhiurlidisiti/miuhiurlidisite (mĭu-hĭur-li-di-sí-ti) – tsi ari unã vulã pri el; miurisit, dãmcusit, sfãrhidat, vulusit *{ro: sigilat} {fr: scellé, cacheté} {en: sealed}* § ***miuhiurlidisiri/miuhiurlidisire*** (mĭu-hĭur-li-di-sí-ri) sf miuhiurlidisiri (mĭu-hĭur-li-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un vuluseashti tsiva; miurisiri, dãmcusiri, sfãrhidari, vulusiri *{ro: acţiunea de a sigila; sigilare} {fr: action de sceller, de cacheter} {en: action of sealing}* § ***miurisescu*** (mi-u-ri-sés-cu) vb IV miurisii (mi-u-ri-síĭ), miuriseam (mi-u-ri-seámŭ), miurisitã (mi-u-ri-sí-tã), miurisiri/miurisire (mi-u-ri-sí-ri) – (unã cu ***miuhiurlidisescu***) ex: ashtiptai nã sãhati pãnã s-nj-u miuriseascã § ***miurisit*** (mi-u-ri-sítŭ) adg miurisitã (mi-u-ri-sí-tã), miurisits (mi-u-ri-sítsĭ), miurisiti/miurisite (mi-u-ri-sí-ti) – (unã cu ***miuhiurlidisit***) § ***miurisiri/miurisire*** (mi-u-ri-sí-ri) sf miurisiri (mi-u-ri-sírĭ) – (unã cu ***miuhiurlidisiri***)
miurisescu (mi-u-ri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***miuri***
miurisiri/miurisire (mi-u-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***miuri***
miurisit (mi-u-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***miuri***
miuzãchear (mĭu-zã-chĭárŭ) sm, sf miuzãchearã (mĭu-zã-chĭá-rã), miuzãcheari (mĭu-zã-chĭárĭ), miuzãcheari/miuzãcheare (mĭu-zã-chĭá-ri) – armãn tsi bãneadzã tu pãrtsili di Muzãchii, tu Arbinshii; muzãchear *{ro: aromân din regiunea Muzãchie} {fr: Aroumain qui habite surtout dans la région centrale d'Albanie} {en: Aromanian living mostly in the central part of Albania}* § ***muzãchear*** (mu-zã-chĭárŭ) sm, sf muzãchearã (mu-zã-chĭá-rã), muzãcheari (mu-zã-chĭárĭ), muzãcheari/muzãcheare (mu-zã-chĭá-ri) – (unã cu ***miuzãchear***)
mixã (míc-sã) sf mixi/mixe (míc-si) – dzama groasã tsi curã dit nãri (ma multu cãndu omlu easti arãtsit, ari sirmii, aremã); muc, mucã, mir, njir; (expr: 1: ãlj ljau mixa = l-cãtãdixescu, lji scad tinjia, lu-arushinedz, lj-dipun urecljili, lj-aplec nãrli, etc.) *{ro: muci} {fr: morve, mucosité} {en: snot, nasal mucus, snivel}* ex: om tsi-lj curã mixili; dã-lj shimia si sh-la mixili (si sh-curã narea, si sh-ashteargã narea); lj-lo mixa di la nari (expr: l-cãtãdixi, lu-arushinã, lj-dipusi urecljili, etc.) § ***mixos*** (mic-sósŭ) adg (mixoasã (mic-soá-sã), mixosh (mic-sóshĭ), mixoasi/mixoase (mic-soá-si) – tsi-lj curã multu nãrli (cu mixi); mucos, mutsos; (fig: mixos = njic sh-ageamit tsi nu shtii multi sh-nu poati s-facã caishtitsi) *{ro: mucos} {fr: morveux} {en: snotty, mucous}* ex: fã-ti om, mixoase! (fig: ageamite) § ***mir***[2] (mírŭ) sn miruri (mí-rurĭ) – (unã cu ***mixã***) ex: nu u-au tu-arshini cã va lã ljai mirlu (expr: va-lj cãtãdixeshti) sh-va lã u dai tu nari § ***njir***[4] (njírŭ) sn njiruri (njí-rurĭ) – (unã cu ***mixã***) ex: ti-acatsã njirlu (tsã curã mixili) cãndu cãntã; cu njirlu hima; lj-lo njirlu (expr: lu-arushinã, l-cãtãdixi)
mixos (mic-sósŭ) adg – vedz tu ***mixã***
miyirii/miyirie sf (mi-yi-rí-i) sf – vedz tu ***mayir***
mizati/mizate (mi-zá-ti) sf mizãts(?) (mi-zắtsĭ) – vindearea cu zori a lucrilor a unui tsi-ari faptã mufluzlãchi (fãljursiri); vindearea di lucri n fatsa-a unui lao adunat tra s-li-acumpãrã, cãndu un lucru easti vindut la-atsel tsi pãlteashti ma multu *{ro: licitaţie} {fr: vente aux enchères} {en: auction}* ex: li vindu lucrili cu sindu cu pandu la mizati
mizav (mí-zavŭ) adg mizavã (mí-za-vã), mizayi (mí-zayi), mizavi/mizave (mí-za-vi) – tsi nu-ahãrzeashti dip tsiva; tsi nu easti bun ti tsiva; fucãrã, ftoh, oarfãn *{ro: fãrã valoare; sãrac} {fr: de bas prix; pauvre} {en: without value; poor}*
mize (mi-zé) sm mizedz (mi-zédzĭ) shi mizadz (mi-zádzĭ) – cumãts di mãcari (carni friptã, cash, masini, etc.) tsi s-lja ninti di measã tra s-lã si dishcljidã orixea-a oaminjlor; cumãts di mãcari tsi s-da la oaspits cãndu s-chirniseashti yin i arãchii (tra s-u bea ma ghini); mizei, mizilãchi; (fig: mize = lucru njic, dip tsiva) *{ro: aperitiv, mezelâc} {fr: hors d'oeuvres} {en: hors d'oeuvres}* ex: mizelu a luchilor gumarlu easti; gioacã pri un cicior, cã lã yini un mize trã mãcari § ***mizei/mizee*** (mi-zé-i) sf mizei (mi-zéĭ) – (unã cu ***mize***) ex: lã ded cãti nã mizei shi cãti nã rãchii § ***mizilãchi/mizilãche*** (mi-zi-lắ-chi) sf mizilãchi (mi-zi-lắchĭ) – (unã cu ***mize***) ex: lja nã mizilãchi (un mize); ti nãs, nã ocã di friptalj easti unã mizilãchi (fig: dip tsiva, un lucru njic, ca un mize)
mizei/mizee (mi-zé-i) sf – vedz tu ***mize***
mizi (mi-zí) adv – vedz tu ***mizia***
mizia (mi-zí-ĭa) adv – mizii, mizi, mezi, mezii, greu, cãt, cãt-cãt, adiyii, ayia, ayea, cu di-ayia *{ro: de-abia} {fr: à peine, difficilement} {en: barely, hardly}* ex: mizia pitrundea nuntru cãti nã lunjinã; cu mizia (cãt) aflai nã odã cu chirii; mizia apirim; mizia vinjim § ***mizii/mizie*** (mi-zí-i) adv – (unã cu ***mizia***) ex: mizii (adiyii) soarili arãdi; mizii (cu di-ayia) pot s-imnu § ***mizi*** (mi-zí) adv – (unã cu ***mizia***) § ***mezii/mezie*** (me-zí-i) adv – (unã cu ***mizia***) § ***mezi*** (me-zí) adv – (unã cu ***mizia***) ex: mezi ashtiptãm
mizii/mizie (mi-zí-i) adv – vedz tu ***mizia***
mizilãchi/mizilãche (mi-zi-lắ-chi) sf – vedz tu ***mize***
mizili/mizile (mi-zí-li) invar – cearelu tsi lu-avea dunjaea dit chirolu atsel multu veclju (cãndu nu-avea ninga trenuri i mashinj) tra s-pitreacã cãrtsã dit un loc tu altu la soi i oaspits (cu calj shi cu amãxi); poshta cu calj *{ro: menzil} {fr: la poste aux chevaux} {en: old postal service with horses}* ex: cal di mizile (tsi dutsi cãrtsã, poshta)
mizilishti/mizilishte (mi-zi-lísh-ti) sf – vedz tu ***migilizi***
mizitrã (mi-zí-trã) sf – vedz tu ***mindzitrã***
mizlisi/mizlise (mi-zlí-si) sf – vedz tu ***migilizi***
mizurã (mi-zú-rã) sf – vedz tu ***misurã***[1]
mlari/mlare (mlá-ri) sf mlãri (mlắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-eastu dictsiunar; vedz ***mulari***
mljari/mljare (mljĭá-ri) sf mljeri (mljĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***muljari***
mljior (mlji-órŭ) sm, sf – vedz tu ***njel***[1]
mnatã (mná-tã) sf – vedz tu ***mãnã***
Moaci/Moace (Moá-ci) – vedz tu ***Muci***
moali/moale (moá-li) adg moali/moale (moá-li), molj (móljĭ), molj (móljĭ) – tsi sh-alãxeashti lishor bicimea cãndu-l caltsã; tsi nu easti uscat; tsi nu easti corcan; tsi si zgrãmã lishor; (expr: 1: om moali = om tsi easti mulashcu, prãhar, imir, fãrã dinami, tsi nu lu-ariseashti si sã ncaci cu dunjaea; 2: budzã

moali = budzã cãrnoasã; 3: fructu, yimishi, poamã moali = coaptã ghini sh-dzãmoasã; 4: loc moali = loc tsi nu easti uscat ma vlãngos, cu niheamã apã, sh-cari s-minã sh-alasã urmi cãndu-l caltsã cu ciciorlu; 5: pãni moali = pãni proaspitã, coaptã cu niheamã chiro ninti, tsi nu s-ari uscatã ninga; 6: ou moali = ou hertu niheamã, cu gãlbinushlu nincljigat ghini; 7: alasã-u moali = tradzi niheam mãna) *{ro: moale} {fr: mou, tendre} {en: soft, tender}* ex: macã ti fats moali, ti bag sh-tu foali; nu au chealea moali; cu oasili molj ca pãntica; cãndu s-ameasticã niheamã fãrinã di sicarã tu fãrina di grãn, pãnea shadi moali (expr: armãni proaspitã) multu chiro; omlu aestu easti moali (expr: mulashcu, imir), nu-i bun tr-aestu lucru; cari poati, oasi aroadi, shi cari nu, ne carni moali; va tsã-l adar truplu ma moali dicãt pãntica; aushlji vor pãni moali (expr: s-dzãtsi tr-aushanjlji tsi lj-arãsescu featili tiniri); aushlji vor pãni moali sh-yin veclju § ***muliciuni/muliciune*** (mu-li-cĭú-ni) sf muliciunj (mu-li-cĭúnjĭ) – harea tsi-l fatsi un lucru tra s-hibã moali; lipsã di dinami; slãbintsã, adinãmii *{ro: moliciune} {fr: amollissement} {en: softness}* ex: aduchescu nã muliciuni (adinãmii, slãbintsã) tu tut truplu di nu-nj fatsi inima s-adar tsiva § ***molav*** (mó-lavŭ) adg (shi adv) molavã (mó-la-vã), molavi (mó-lavĭ), molavi/molave (mó-la-vi) – (om) tsi s-minã peanarga; tsi nu pari s-aspunã multã ineryii tu lucrul tsi fatsi; tsi s-aspuni ca linivos cã sh-fatsi lucrili peagalea; prãhar, moali, mulashcu, mulatic, imir, dobru, linãvos, etc. *{ro: molatic, blajin} {fr: mou, nonchalant} {en: soft, flabby}* ex: ca njelj dultsi sh-molavi (imiri); Mitrusha molav (moali) tut ma-nj greashti; easti un fiticã molavã (dobrã, dultsi); nu-i ashi cum ãnj lipsea a njia, easti molav (moali, mulashcu) § ***mulashcu*** (mu-lásh-cu) adg mulashcã (mu-lásh-cã), mulashchi (mu-lásh-chi), mulashchi/mulashche (mu-lásh-chi) – (unã cu ***molav***) ex: ari ficior mulashcu (moali, imir, dobru) § ***mulatic*** (mu-lá-ticŭ) adg mulaticã (mu-lá-ti-cã), mulatits (mu-lá-titsĭ), mulatitsi/mu-latitse (mu-lá-ti-tsi) – (unã cu ***molav***) ex: easti mulatic (moali, molav) nu fatsi § ***molj***[1] (móljĭŭ) (mi) vb I muljai (mu-ljĭáĭ), muljam (mu-ljĭámŭ), muljatã (mu-ljĭá-tã), muljari/muljare (mu-ljĭá-ri) – 1: fac un lucru s-hibã (cama) moali (cu udarea-a lui); 2: bag un lucru tu apã tra si s-facã moali; (stranjili) li bag tu apã ninti di-aspilarea-a lor; ud, crihtescu (expr: 1: s-moalji (chirolu) = si ncãldzashti; 2: inima-nj si moalji = mi fac ma bun, mi ndultsescu; 3: l-molj tu 99 di buei = l-fac arizilji; 4: lj-molj oasili (di bãteari) = l-bat sãnãtos, lj-frãngu oasili di bãteari) *{ro: muia} {fr: amollir, tremper; s'attendrir} {en: wet, soak; soften (heart)}* ex: muljats-lji (bãgats-lji si s-udã) tu apã-aratsi; s-moalji carnea ma s-shadã tru apã; mi mulje (udã) pãnã la cheali; s-mulje loclu cu ploaea aestã; lji mulje oasili di chiutecã (expr: lj-freadzi oasili di bãteari); tu noauãdzãtsi-noauã di buei u mulje (expr: u featsi tutã arizilji); tu bitisita-a Shcurtlui avea muljatã (expr: chirolu s-avea ndultsitã, ncãldzãtã); mi muljai di apã (mi udai, mi feci moali); sh-mulje (sh-bãgã) coada tu untulemnu; lã si mulje (expr: ndultsi) inima-a arachilor; easti cu inati, nu s-moalji (expr: nu sã mbuneadzã, nu-lj treatsi inatea) § ***muljat*** (mu-ljĭátŭ) adg muljatã (mu-ljĭá-tã), muljats (mu-ljĭátsĭ), muljati/muljate (mu-ljĭá-ti) – tsi s-ari faptã ma moali (di udari, di bãgari tu apã, etc.); tsi-i faptu muceali; udat *{ro: muiat} {fr: amolli, trempé; radouci, attendri} {en: wet, soaked; softened (heart)}* ex: stranjili-lj suntu muljati (udi); di-l fatsi drac muljat; tuti lj-eara muljati (udati) di ploai § ***muljari***[1]***/muljare*** (mu-ljĭá-ri) sf muljeri (mu-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-moalji un lucru; udari *{ro: acţiunea de a muia; (în)muiere} {fr: action d'amollir, de tremper; de radoucir, de s'attendrir} {en: wet, soak; soften (heart)}* ex: lãna va muljari; fui ti pãtigiuni la muljarea (arcarea tu apã) a crutsiljei § ***molj***[2] (móljĭŭ) invar – ud multu di multu; amolj, muceali, muclishti, lercã, pãpulj, pupulj, bljondã, saragarã *{ro: ud leoarcă} {fr: mouillé, trempé jusqu'au os} {en: wet, soaked}* ex: hii udã molj (muceali); vinjim udz molj (muceali) di ploi § ***amolj*** (a-móljĭŭ) invar – (unã cu ***molj***[2]) (expr: bag pãputsãli amolj = mi ndreg s-fug, s-u-angan cãtsaua lishor); ex: cãpitãnjlu ud amolj (muceali) di lãcrinj; bag stranjili amolj (si s-moalji tra s-easã ma lishor murdãria tu-aspilari); tu tsintsili di Yinar, noaptea, carcandzalji bagã tsãruhili amolj (expr: sã ndreg s-fugã-alantã dzuã, si s-facã afanj); amoljlu di ploai nu s-aspari § ***muljiturã*** (mu-lji-tú-rã) sf muljituri (mu-lji-túrĭ) – 1: lugurii (ca apa, ceaea, supa, sãndzili, dzama di limonji, etc.) tsi nu poati si sta singurã tu-un loc ma curã cãtã nghios; lugurii cari nu ari unã formã maxutarcã a ljei ma lja forma-a vaslui iu s-aflã bãgatã; mãcari tsi easti moali, cu multã dzamã; 2: chiro moali, nutios, cu pluinj; muinã, muhladã, udalj *{ro: lichid; vreme moale} {fr: liquid (thé, soupe, jus, bouillon, etc.); mouillure, temps humide} {en: liquid; wet weather}* ex: ceai icã itsido muljiturã; afoarã easti muljiturã (nutii, chiro nutios, udalj)

moarã (moá-rã) sf mori (mórĭ) – casa tu cari s-aflã unã hãlati mari cu cari s-matsinã yiptul (grãnlu, sicara, cãlãmbuchilu, etc.); hãlatea mari (minatã di apã i vimtu) cu cari s-matsinã yiptul; hãlati njicã cu cari s-matsinã (aoa sh-un chiro cu mãna) cafelu (piperlu, etc.); (expr: 1: lj-si dutsi gura ca unã moara-aspartã = zburashti multu, vruti sh-nivruti, zboarã fãrã simasii; lj-si dutsi gura ca limãdurã; 2: moarã cu doi ocljі = moarã cu doauã chetri di mãtsinari; 3: s-fac lucrili ca la moarã = s-fac lucrili ashi cum yin, un dupã-alantu fãrã s-astãmãtseascã; 4: lj-yini apa la moarã = lj-si duc lucrili-ambar; tuti suntu cum lipseashti sh-lucrili s-fac ashi cum li va nãs; 5: u-aduc apa la moara-a mea = li ndreg lucrili tra s-hibã buni trã mini, trã ufelia-a mea; 6: lj-ljau (lj-talj, lj-curmu) apa di la moarã = u-alãxescu catastasea sh-li-aduc lucrili ashi ca s-nu-lj si ndreagã huzmetea-a unui; 7: bãgai apa la moarã = nj-asiguripsii bana, am cu tsi s-bãnedz; 8: easti moarã aspartã = om tsi-lj njadzi gura tut chirolu, cari nu-astãmãtseashti di zburãri sh-dzãtsi vruti sh-nivruti; 9: tradzi moara di nu s-avdi = s-fatsi cã nu avdi; 10: roaficã ca unã moarã = mãcã multu; 11: ca gãljina la moarã = s-dzãtsi tr-atsel (i) tsi ari multã tihi; (ii) tsi alagã shi si-anvãrteashti fãrã-astãmãtsiri tu idyiul loc; 12: s-dutsi (yinj deavãrliga) ca gãljina la moarã = alagã deavãrliga dit un loc tu-alantu ca gãljina tsi ari multi gãrnutsã tra s-mãcã; 13: mash la moarã, la drãshtealã sh-la hoara tutã = s-dzãtsi trã un zbor tsi nu lipseashti si s-avdã tu lumi ma s-dutsi di gurã-gurã sh-lu nveatsã tuts) *{ro: moară, râşniţă} {fr: moulin, moulin à bras, moulin à café} {en: mill, hand mill, coffee mill}* ex: caljlji arujescu, muntsãlj ãnchisescu, pupãza tut bati (*angucitoari*: moara); unã lugurii, anda ari apã, domnul bea yin, anda nu-ari apã, domnul bea apã (*angucitoari*: moara); grailu imnã pri tu hoarã, la drãshtealã shi la moarã; dush yiptul la moarã tra s-lu matsin; s-astupã avlachilu shi moara lucreadzã diznou; arcã arina tu loclu tsi prindea shi moara shi nchisi ca di totna; moarã di vimtu; moarã di cafe; moarã di piper; cãnili cu ocljilj ca cheatra di moarã; adutsi apã la moarã xeanã (expr: li ndreadzi lucrili trã altu, nu trã el); lj-imnã gura ca moara (expr: ari gura-aspartã, zburashti multu); iu ascuchi nã hoarã, matsinã nã moarã; cari s-dutsi la moarã, di fãrinã s-adarã; cari ai cap trã discari, du-ti la moarã; moara bunã sh-chetri matsinã; arsi moara s-ascapã di shoarits (expr: tra s-ascachi di-un lucru njic, cheri unã aveari); sh-moara vai ardã, ma shi shoaritsli, draclu va-lj lja § ***murar*** (mu-rárŭ) sm, sf murarã (mu-rá-rã), murari (mu-rárĭ), murari/murare (mu-rá-ri) – un tsi ari i lucreadzã la unã moarã; muljarea-a murarlui *{ro: morar, morăreasă} {fr: meunier, meunière} {en: miller}* ex: o murare, leagã cãnili; cãndu am apã beau yin, cãndu nu-am apã, beau apã (angucitoari: *murarlu*); adz va nj-aducã murarlu fãrina; pi plup sh-easti fucãrãlu di murar; di-atumtsea itsi fãtsea, cu numa-a featãljei di murar, prima-lj si dutsea § ***murãrlãchi/murãrlãche*** (mu-rãr-lắ-chi) sf murãrlãchi (mu-rãr-lắchĭ) – tehnea di murar *{ro: meseria de morar, morărie} {fr: métier (travail) d'un meunier} {en: miller's trade (work)}* ex: sh-mutrescu murãrlãchea di tatã n hilj

moarã* (moá-rã) – dirivatã di-a verbului "mor"; vedz ***mor***[1]

moari*/moare (moá-ri) – dirivatã di-a verbului "mor"; vedz ***mor***[1]

moari/moare (moá-ri) sf fãrã pl – verdzu acrit tu salamurã (apã cu sari, sh-poati puscã) tra s-tsãnã multu chiro; turshii di verdzu (cucean) *{ro: moare} {fr: chou aigri dans d'eau de*

saumure} {en: pickled cabbage} ex: toamna-aestã bãgai moari; mãrsineatsã, prash shi moari; moarea-a noastrã easti galbinã ca malãma; biui niheamã dzamã di moari
moarti/moarte (moár-ti) sf – vedz tu ***mor***[1]
moashi/moashe (moá-shi) sf – vedz tu ***mosh***
moashti/moashte (moásh-ti) sf moashti/moashte (moásh-ti) – pãrtsãli-a truplui tsi-armãn nihunipsiti dupã moartea-a omlui; pãrtsãli-a truplui di ayi tsi-armãn dupã moarti nihunipsiti sh-trã cari lumea pistipseashti cã fac ciudii; lipsan, lipsanã, oasi *{ro: oase; oseminte} {fr: os; ossements; reste(s), dépouille, reliques} {en: bones, remains (of dead)}*
mocean (mó-cĭanŭ) sm, sf – vedz tu ***motsan***
modã (mó-dã) sf modi/mode (mó-di) – arada (ashi cum easti azã sh-cari poati si s-alãxeascã di cãndu-cãndu) cu cari dunjaea fatsi un lucru (stranjili cu cari sã nveashti, pãputsãli tsi poartã, cãrtsãli tsi dyivãseashti, cãntitsili tsi-ascultã, etc.); aradã, areu, dat, datã; (expr: scot modi = scot lucri minciunoasi dit mintea-a mea) *{ro: modă, obicei} {fr: mode, coutume} {en: fashion, custom}* ex: ashi easti moda (areulu) tora; tsi modã (areu) easti aestã; portsã dupã modã (dupã cum u caftã arada, dupã cum easti areulu); s-featsi modã (arada) tora; tricu moda a paftilor
modhã (mó-dhã) sf modhi/modhe (mó-dhi) – unã cu ***modã***
mogur (mó-gurŭ) sn – vedz tu ***mãgor***
moi! (móĭ) int – vedz tu ***more!***
mol (mólŭ) sn moluri (mó-lúrĭ) – binãili shi nvãrtusharea-a mardzinãljei di-amari tu loclu (portul) iu astãmãtsescu pamporli tra s-hibã ncãrcati shi discãrcati; scalumã *{ro: chei} {fr: môle, quai} {en: pier, quay}* ex: pi mol (scalumã) s-adunã multã lumi; Enoh, la mol ishinda, vidzu mari hãiri
molav (mó-lavŭ) adg – vedz tu ***moali***
molci! (mólcĭ) int – zbor cu cari s-dimãndã a unui s-tacã, s-nu mata scoatã un zbor dit gurã; sst!, tats!, tãtsets!; mutus!, citus! *{ro: tăcere!, tăceţi!} {fr: tais-toi!, taisez-vous!, ta gueule!, silence!} {en: silence!, keep quiet!}*
molimã (mó-li-mã) sf molimi/molime (mó-li-mi) – lãngoari cu yiets vãtãmãtoari tsi fac pãrtsã dit truplu-a omlui si s-umflã, si s-coacã, s-acatsã pronj, s-doarã, etc.; lãngoari tsi s-lja (di la om la om, di la pravdã la pravdã) *{ro: infecţie, boală molipsitoare} {fr: infection, contagion} {en: infection, contagious illness}* ex: s-nu intri tu casa-atsea cã easti molimã (lãngoari tsi s-lja); deadi nã molimã greauã anlu aestu § ***mulipsescu*** (mu-lip-sés-cu) (mi) vb IV mulipsii (mu-lip-síĭ), mulipseam (mu-lip-seámŭ), mulipsitã (mu-lip-sí-tã), mulipsiri/mulipsire (mu-lip-sí-ri) – acats unã molimã (cu yiets tsi-nj umflã pãrtsã dit trup, fac sã scot pronj, etc.); hiu lãndzit di-unã lãngoari tsi s-lja di la om la om sh-u dau aestã lãngoari la cariva; ljau di la un tsi easti lãndzit lãngoarea tsi u-ari (lãngoari tsi s-lja di la om la om) *{ro: molipsi, infecta} {fr: infecter, contaminer} {en: infect, contaminate}* ex: mi mulipsii di nãs (acãtsai lãngoarea di la nãs); di la tini s-mulipsirã di mãltseadzã (u-acãtsarã mãltseadza) tuts sotslji § ***mulipsit*** (mu-lip-sítŭ) adg mulipsitã (mu-lip-sí-tã), mulipsits (mu-lip-sítsĭ), mulipsiti/mulipsite (mu-lip-sí-ti) – tsi ari loatã (acãtsatã) di la cariva unã lãngoari (tsi s-lja di la om la om) *{ro: molipsit, infectat} {fr: infecté, contaminé} {en: infected, contaminated}* § ***mulipsiri/mulipsire*** (mu-lip-sí-ri) sf mulipsiri (mu-lip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-mulipseashti *{ro: acţiunea de a molipsi, de a infecta; molipsire, infectare} {fr: action d'infecter, de contaminer} {en: action of infecting, of contaminating}*
molitsã (mó-li-tsã) sf molitsã (mó-li-tsã) – numã datã la ma multi turlii di flituri njits di noaptea cari s-hrãnescu (priningã alti lucri) cu stranjili di lãnã (di veshtu) din casã; muljitsã, moltsã, mulitsã *{ro: molie} {fr: mite} {en: moth}* § ***moltsã*** (mól-tsã) sf moltsã (mól-tsã) – (unã cu ***molitsã***) ex: stranji mãcati di moltsã § ***mulitsã*** (mu-lí-tsã) sf mulitsã (mu-lí-tsã) – (unã cu ***molitsã***) ex: intrã mulitsa n veshturi § ***muljitsã*** (mu-ljí-tsã) sf muljitsã (mu-ljí-tsã) – (unã cu ***molitsã***) ex: tra s-afirim di muljitsã stranjili di veshtu bãgãm pit nãsi ghiuleapi § ***muljitsedz***[1] (mu-lji-tsédzŭ) (mi) vb I muljitsai (mu-lji-tsáĭ), muljitsam (mu-lji-tsámŭ), muljitsatã (mu-lji-tsá-tã), muljitsari/muljitsare (mu-lji-tsá-ri) – intrã mulitsa sh-mãcã dit un stranj; multsedz *{ro: fi atins de molie} {fr: être atteint par les mites} {en: be eaten by moth}* ex: muljitsarã stranjili; lji si muljitsarã tuti stranjili § ***muljitsat***[1] (mu-lji-tsátŭ) adg muljitsatã (mu-lji-tsá-tã), muljitsats (mu-lji-tsátsĭ), muljitsati/muljitsate (mu-lji-tsá-ti) – (stranj) tsi easti mãcat di muljitsã; multsat *{ro: atins de molie} {fr: atteint par les mites} {en: eaten by moth}* ex: suntu muljitsati tuti cãmeshli, va si s-arupã § ***muljitsari***[1]***/muljitsare*** (mu-lji-tsá-ri) sf muljitsãri (mu-lji-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un stranj easti mãcat di muljitsã; multsari *{ro: acţiunea de a fi atins de molie} {fr: action d'être atteint par les mites} {en: action of being eaten by moth}* § ***multsedz***[1] (mul-tsédzŭ) (mi) vb I multsai (mul-tsáĭ), multsam (mul-tsámŭ), multsatã (mul-tsá-tã), multsari/multsare (mul-tsá-ri) – (unã cu ***muljitsedz***[1]) § ***multsat***[1] (mul-tsátŭ) adg multsatã (mul-tsá-tã), multsats (mul-tsátsĭ), multsati/multsate (mul-tsá-ti) – (unã cu ***muljitsat***[1]) § ***multsari***[1]***/multsare*** (mul-tsá-ri) sf multsãri (mul-tsắrĭ) – (unã cu ***muljitsari***[1])
molj[1] (móljĭŭ) (mi) vb I – vedz tu ***moali***
molj[2] (móljĭŭ) invar – vedz tu ***moali***
moltsã (mól-tsã) sf – vedz tu ***molitsã***
momilã (mó-mi-lã) sf momili/momile (mó-mi-li) – lucru din casã (ca masã, scamnu, pat, etc.) cari sta di-aradã (cu cicioarli) pi dushume; stulizmã, stolizmã *{ro: mobilă} {fr: meuble} {en: furniture}* ex: ari buni momili tu casã
monã (mó-nã) sf moni/mone (mó-ni) – cartea cari, tu-agioclu di cãrtsã, ari di-aradã tinjia-atsea ma marea (icã ari dauãli tinjii: 1 shi 11); as, has, kets, montsã *{ro: as} {fr: as} {en: ace}* ex: cãrtsãli nu suntu tuti, s-ari chirutã unã monã (un as) § ***montsã*** (món-tsã) sf montsi/montse (món-tsi) – (unã cu ***monã***)
monedã (mo-né-dã) sf – vedz tu ***munedã***
monochir (mo-nó-chirŭ) sn – vedz tu ***mãnochir***
monoh (mo-nóhŭ) sm, adgm – vedz tu ***munuh***
montsã (món-tsã) sf – vedz tu ***monã***
mor[1] (morŭ) vb IV murii (mu-ríĭ), muream (mu-reámŭ), muritã (mu-rí-tã) shi moartã (moár-tã), muriri/murire (mu-rí-ri) – 1: (trã oaminj shi prãvdzã) nj-si bitiseashti bana; lji ncljid ocljilj; ãnj dau suflitlu; mi ljartã Dumnidzã; ãnj mãc caplu; u ncarcu dit lumea aestã; aruncu petalili (topa); mi lja gaea, dau cljeili; mi-adunã bruma; dau chealea (dolji) a preftului; nj-u dzãtsi preftul dupã ureaclji; nj-cãntã hogea la cap; nj-mãcã grãnlu (cumata); nj-arãtseashti bishina (curlu); sh-la draclu curlu cu mini; etc., etc.; 2: (trã ponj, erburi, lilici, etc.) s-usucã, vishtidzãscu, etc.; (trã lucri) s-aspardzi shi nu s-mata mirimitiseashti, nu mata easti bun, du-si, lj-tricu oara, etc.; (fig: 1: mor = (i) ãnj yini milii sh-cad ãmpadi; lishin; (ii) hiu apitrusit di multã vreari, dureari, mirachi, etc.; (iii) s-cheari peanarga-anarga, s-astindzi sh-nu mata s-avdi, veadi, tsãni, etc.; expr: 2: l-mor = l-fac pri cariva s-moarã; l-vatãm, l-utsid, lu-aspargu, etc., 3: l-mor di shcop, chiutecã, etc. = l-bat multu, lj-dau unã bãteari bunã; 4: mor di seati (foami, dureari, arcoari, lãhtarã, arãdeari, etc.) = crep di seati, nj-easti multã seati (agiun multu, am mari dureari, ngljets di-arcoari, ngljets di lãhtarã, cãpãescu di-arãdeari, etc.); 5: moari zborlu (muabetea, lafea, boatsea, etc.) = cheari zborlu (muabetea, lafea, boatsea, etc.); 6: trag s-mor = nu va treacã multu chiro sh-va mor; 7: mor cu dzãli = mor tinir, tu-unã ilichii tsi nu lipsea s-mor, di-unã lãngoari nimutritã, icã unã lãngoari lishoarã tsi nu easti ti moarti; 8: mor sh-cher ti cariva = l-voi multu; 9: mor pi zbor = nu mi-alãxescu, nu-nj calcu zborlu dat; 10: muri ghifta tsi ti alãvda = s-dzãtsi tr-atsel tsi s-alavdã singur, cã nu-ari altu tra s-lu-alavdã) *{ro: muri; omorî; leşina} {fr: mourir; tuer; évanouir} {en: die; kill; faint}* ex: nu-s doi mesh di cãndu lj-ari muritã bãrbat-su; multu-arcoari, s-hii nafoarã, omlu moari (expr: lj-easti multã-arcoari); mor cu elj tutã dunjeaua; s-mi minciunari va s-ti mor di chiustecã (expr: va s-ti vatãm di bãteari); lu muri cu furtutirea (expr: l-vãtãmã); cara s-nu-aibã moartã; tini mini mi-ai muritã (expr: mi-ai vãtãmatã); apa-aestã tsã li moari (expr: vatãmã); va ti mor (expr: vatãm); murits-lji (expr: vãtãmats-lji) ghini; pi Nicola ãl murirã (expr: vãtãmarã); atsia s-moarã (expr: s-chearã) zborlu; nunlu u muri lafea (expr:

astãmãtsi lafea); a ta boatsi cã-nj mi moari (expr: vatãmã); cã mushatlu-ts oclju moari (expr: vatãmã) tiniri gionj dit shapti hoari; l-moari cãnticlu (expr: l-cheari, l-cãntã lungu sh-chirut); l-durea mãseaua ahãt multu cã-l murea di dor (expr: l-durea ahãt multu mãseaua cã nu shtea tsi s-facã di dor); mi murish (expr: vãtãmash), bre, s-ti lja harlu; murii (expr: mi lãhtãrsii multu) unã noapti ntreagã; vrea s-moarã di foami (expr: vrea s-agiuneadzã multu); nu-nj dai niheamã apã, cã murii di seati? (cã crep, cã nj-easti multã seati?); moari sh-cheari trã tini (expr: ti va multu); si shteari omlu cãndu va s-moarã, singur groapa va sh-u-adarã (expr: ma sã shtii tsi ts-adutsi trãnintili, va ti ndredz dininti); muri nveasta, dusi cuscrilja; muri hinjlu (cumbarlu), dusi cumbãrilja § ***murit*** (mu-rítŭ) adg muritã (mu-rí-tã), murits (mu-rítsĭ), muriti/murite (mu-rí-ti) – cari sh-chiru bana, vãtãmat, uscat, vishtidzãt, etc. *{ro: mort; omorît; leşinat}* *{fr: mort; tué; évanoui}* *{en: dead; killed; fainted}* § ***mortu***[1] (mór-tu) adg moartã (moár-tã), mortsã (mór-tsã), moarti/moarte (moár-ti) – (unã cu ***murit***) § ***muriri/murire*** (mu-rí-ri) sf muriri (mu-rírĭ) – atsea tsi pati un cãndu omlu lji ncljidi ocljilj sh-moari icã easti vãtãmat *{ro: acţiunea de a muri, de a omorâ, de a leşina; murire; omorîre; leşinare}* *{fr: action de mourir (de tuer; de s'évanouir)}* *{en: action of dying; of killing; of fainting}* § ***nimortu*** (ni-mór-tu) adg nimoartã (ni-moár-tã), nimortsã (ni-mór-tsã), nimoarti/nimoarte (ni-moár-ti) – tsi nu easti mortu; tsi easti fãrã moarti; tsi nu moari vãrãoarã; nimuritor *{ro: viu; nemuritor}* *{fr: vivant; immortel}* *{en: alive; immortal}* ex: eshti nimortu (fãrã moarti) § ***nimuritor*** (ni-mu-ri-tórŭ) adg nimuritoari/nimuritoare (ni-mu-ri-toá-ri), nimuritori (ni-mu-ri-tórĭ), nimuritoari/nimuritoare (ni-mu-ri-toá-ri) – tsi easti fãrã moarti; tsi nu-ari moarti; nimuritor *{ro: nemuritor}* *{fr: immortel}* *{en: immortal}* ex: nimuritoari lã armasi numa § ***nimuriri/nimurire*** (ni-mu-rí-ri) sf nimuriri (ni-mu-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu moari, cãndu easti fãrã moarti *{ro: nemurire}* *{fr: immortalité}* *{en: immortality}* ex: cari bea apã di la fãntãna di la muntsãlj tsi s-bãtea, amintã nimurirea § ***moarti/moarte*** (moár-ti) sf mortsã (mór-tsã) – catastasea (starea) tu cari s-aflã un tsi easti mortu; (expr: 1: tsi nu-ari moarti; tsi nu cunoashti (shtii) moartea = tsi dãnãseashti multu, tutã eta, trã eta-a etilor; 2: s-aflã pri patlu di moarti = easti etim (tradzi) s-moarã; 3: treatsi moartea piningã mini = mi-aflu tu-un mari chindin, un chindin di moarti sh-nu shtiu ma s-pot s-ascap; 4: moarti bunã = moarti tsi yini di-unã lãngoari datã di Dumnidzã, nu yini cã-l vãtãmã cariva; 5: moarti di om = multu di multu; 6: fac moarti di om = vatãm, utsid; 7: tsarã di moarti = loc loat di pi mirminti; moarti di om; 8: somnu di moarti = somnu ahãndos; 9: nj-easti moarti = canda-nj yini s-mor, di urut tsi-nj yini; 10: grai di moarti; limbã di moarti = grailu tsi lu-alasã omlu nãinti di moarti tu cari-sh spuni vrearea (mirachea, dimãndarea) a lui dit soni; 11: easti moarti = (i) nu s-avdi tsiva dip; (ii) s-vatãmã lumi, s-fatsi moarti di om; 12: (aush, cã) lu-agãrshi moartea = easti multu di multu aush; 13: nu-ari moarti = s-dzãtsi tri un lucru tsi dãnãseashti multu; 14: moarti di cãni = s-dzãtsi tr-atsel tsi moari singur, apãrãtsit di tuts) *{ro: moarte}* *{fr: mort, ruine, désastre}* *{en: death}* ex: di tru soarti pãn tru moarti; s-vã plãngã dupã moarti; dadã nu-am shi n lumi escu, a cui voi bana-arãchescu (*angucitoari*: *moartea*); tu moartea a tatã-sui nu avea axitã un an; arucarã pri nãsã tsarã di moarti (expr: vrurã s-u facã s-moarã); arcoari mari, moarti di om (expr: eara ahãntã arcoari, di-l fãtsea omlu s-moarã); s-moarã di moarti bunã (expr: di la Dumnidzã); tuts durnja, canda tu somnu di moarti (expr: durnja multu-ahãndos, canda eara mortsã); l-alãsã cu grailu di moarti (expr: lã dimãndã tu oara tsi eara s-moarã); cãndu-l ved dininti, nj-easti moarti (expr: nj-yini zori, urut, canda-nj yini s-mor); moarti easti (expr: easti isihii, tãtseari) nafoarã, nu s-avdi tsiva; easti moarti (expr: s-fatsi moarti di om) tu emboriu; de cãndu bãneadzã sh-itsi lãngoari nu-adutsi moarti; di moarti vãrã nu-ascapã; moartea nu yini cãndu u cljenj (expr: nu mori cãndu vrei); moartea yini sh-niacljimatã (expr: moartea yini cãndu nu ti-ashteptsã); cãndu u caftsã moartea, fudzi, sh-cãndu nu mindueshti, yini; moartea ti-aflã sh-tu fundul a loclui (expr: nu pots s-ascachi, s-ti-ascundzi di moarti); moartea sh-tu yilii ti-aflã; agãrsha-nj-lu moarte!; fãrã itii vãrã nu moari; moartea lã bagã cãpachi la tuti (expr: tuti bitisescu cu moarea); moartea nu-aleadzi; omlu ari sh-banã sh-moarti; somnul i giumitati di moarti § ***mortu***[2] (mór-tu) sm, sf moartã (moár-tã), mortsã (mór-tsã), moarti/moarte (moár-ti) – un cari nu mata easti yiu; om tsi-ari moartã, etc.; (fig: 1: mortu = ca mortu, multu di multu; expr: 2: mortu di seati (foami, arcoari, fricã, etc.) = multu nsitat, multu-agiunat, ngljitsat di-arcoari, multu lãhtãrsit, etc.; 3: mortu ningrupat = aproapea mortu, namisa di banã shi moarti; 4: mortu sh-ningrupat mi feci = lãhtãrsii multu, aproapea cã murii di lãhtarã; 5: ca di pri mortu = canda lã muri cariva di-aproapea, dit fumealji, ca di jali, multu ndurirats; 6: ***soarili a mortsãlor*** (s-dzãtsi atumtsea cãndu un aush va si s-aspunã cã easti ninga tinir; adutsem aminti cã "soari a mortsãlor" s-acljamã ascãpitata-a soarilui, cã aclo pistipseashti laolu cã s-duc suflitli a mortsãlor, tu lumea-alantã) *{ro: mort}* *{fr: mort, ruiné}* *{en: dead man, ruined}* ex: trec tsintsi oaminj cu patru sufliti sh-cu-unã sutã di dzeadziti (*angucitoari*: mortul); lu sculară mortul di cu seara; ca mortu s-featsi di fricã tu fatsã; ma ghini moartã; mortsãlj imnã cu yiilji; tri mortsã (suflitlu-a atsilor tsi murirã); feata, curmatã-moartã, nu dzãsi nu (fig: curmatã multu di multu, ca moartã di-avursitã tsi eara); eara oaminjlji ca di pri mortu (expr: multu ndurirats, ca di jali, ca di la mortu); li-alãsã mortsãli cu orixea; easti mortu ningrupat (expr: easti aproapea mortu); mortsãlj cu mortsãlj sh-yiilji cu yiilji (expr: s-dzãtsi dupã moarti la soea-a mortului, tra sã-sh bãneadzã bana trãninti cã mortul dusi); nu s-toarnã mortul di la groapã; lj-coapsi un somnu, di dzãtseai, cã-lj bãgarã tsarã di mortu (expr: durnji multu-ahãndos, durnji ca un mortu) § ***amortului*** (a-mór-tu-luĭ) adv – tsi sã ngreacã multu; tsi caftã multu tra si s-facã un lucru; tsi va si s-facã fãr di altã *{ro: morţiş}* *{fr: à tout prix}* *{en: with tooth and nail}* ex: l-va amortului (ãl va multu, moari sh-cheari trã el; s-arcarã amortului (sã ngricarã) s-dãm Pirushana; mi bãgai amortului la (mi ngricai multu s-lu fac) aestu lucru § ***murtami/murtame*** (mur-tá-mi) sf fãrã pl – multimi di mortsã; lumea-a mortsãlor *{ro: cei morţi, lumea morţilor}* *{fr: nombre des morts; l'ensemble des morts}* *{en: number of dead; world of the dead}* ex: sh-murtamea (sh-mortsãlj, lumea-a mortsãlor) canda si scula § ***murtãciuni/murtãciune*** sf (mur-tã-cĭú-ni) murtãciunj (mur-tã-cĭúnjĭ) – truplu a omlui (i a pravdãljei) dupã tsi moari; murtutsinã, murtsinã, mãrshi, cufumã, cuhmã, lesh, leshi, psutimi; (fig: murtãciuni = un tsi easti moali shi nu para dishteptu) *{ro: cadavru, hoit}* *{fr: cadavre; charogne}* *{en: cadaver; decaying carcass}* ex: shed murtãciunjli (mãrshili) arucati n calea mari § ***murtutsinã*** (mur-tu-tsí-nã) sf murtutsinj (mur-tu-tsínjĭ) – (unã cu ***murtãciuni***) ex: nu eara vãrã murtutsinã, ma gioni shi dishteptu foc § ***murtsinã*** (mur-tsí-nã) sf murtsinj (mur-tsínjĭ) – (unã cu ***murtãciuni***) ex: nu tutã zulapea s-hrãneashti cu murtsinã (cuhmi); dizgljatsã-ti niheamã, nu hii murtsinã! § ***rizmor*** (riz-morŭ) vb IV rizmurii (riz-mu-rĭĭ), rizmuream (riz-mu-reámŭ), rizmuritã (riz-mu-rí-tã) shi rizmoartã (rizmoár-tã), rizmuriri/rizmurire (riz-mu-rí-ri) – mor diznou *{ro: muri din nou}* *{fr: mourir de nouveau}* *{en: die again}* § ***rizmurit*** (riz-mu-rítŭ) adg rizmuritã (riz-mu-rí-tã), rizmurits (riz-mu-rítsĭ), rizmuriti/rizmurite (riz-mu-rí-ti) – tsi ari moartã diznou *{ro: mort din nou}* *{fr: mort de nouveau}* *{en: who died again}* § ***rizmortu*** (riz-mór-tu) adg rizmoartã (riz-moár-tã), rizmortsã (riz-mór-tsã), rizmoarti/rizmoarte (riz-moár-ti) – (unã cu ***rizmurit***) § ***rizmuriri/rizmurire*** (riz-mu-rí-ri) sf rizmuriri (riz-mu-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva moari diznou *{ro: acţiunea de a muri din nou}* *{fr: action de mourir de nouveau}* *{en: action of dying again}*

mor[2] (morŭ) sn pl(?) – unã aradã armasã di pãpãnj-strãpãpãnj; unã tabieti nvitsatã dupã fãtsearea di multi ori a idyiului lucru; murari, adeti, areu, datã, sinitisi, sinitii, sistimã, cumpiti, zãconi *{ro: obicei}* *{fr: coutume, habitude}* *{en: custom}* ex: morlu (areurli) i adetsli di farã; adetsli i morlu di la ginsea a noastrã; aushaticlu spuni tsi mor i adeti s-featsi; limba sh-

morlu-a nostru § ***murari/murare*** (mu-rá-ri) sf murãri (mu-rắrĭ) – (unã cu ***mor²***) ex: moashili mor (mor¹ = lji ncljid ocljilj), sh-cu moartea-a lor lja tu murmintu tutã shtirea sh-murarea (adetsli) a lor

morã (mó-rã) sf mori(?) (mórĭ) – vedz tu ***pumoarã***

morcu (mór-cu) adg morcã (mór-cã), mortsi (mór-tsi), mortsi/mortse (mór-tsi) – hromã tsi da ca pri-arosh ãncljis; moric *{ro: purpuriu}* *{fr: rougeâtre, purpurin}* *{en: reddish, purplish}* § ***moric*** (mo-rícŭ) adg moricã (mo-rí-cã), morits(?) (mo-rítsĭ), moritsi/moritse (mo-rí-tsi) – (unã cu ***morcu***)

more! (mó-re) int – zbor cu cari-lj greshti a unui; zbor cu cari-lj dzãts a unui tra s-bagã ma ghini oarã la tsi va-lj dzãts; zbor cu cari s-aspuni ciudia tsi-aducheashti cariva, etc.; mori, moi, bre!, etc. *{ro: bre!, măi!}* *{fr: hé!}* *{en: hey!, well!, listen!}* ex: o, more bey!; more, afendu; more moasha al darac!; more, pãnã cãndu vai bãnedz?; more, tsi lai sãndzi ari; more! cãt criscush!; more, va-nj yinã sh-a njia vãrnãoarã apa la moarã; ghini, more ficior, more featã § ***mori!*** (mórĭ) int – (unã cu ***more***) ex: tats, mori tetã!; mori, hilje!; mori lai lume, mori lai minte, mori lai port di nicuchir; mori frãntseale cundiljate!; mori, nu mi-avdzã? § ***moi!*** (mójĭ) int – (unã cu ***more***) ex: dzua, moi, di Pashti mari; moi, lai munte, sh-moi, lai dzeanã; tsi s-featsirã, moi, tuti fãlcãrli-a noastri?; moi mushatã, iu ti duts?; tsi sh-bat tãmpãnjli, Tinã moi; moi, dudie, gushi albã!

mori! (mórĭ) int – vedz tu ***more!***

moric (mo-rícŭ) adg – vedz tu ***morcu***

morozã (mo-ró-zã) sf – vedz tu ***mushaver***

mortu¹ (mór-tu) sm, sf – vedz tu ***mor¹***

mortu² (mór-tu) adg – vedz tu ***mor¹***

morvu (mór-vu) adg morvã (mór-vã), morvi (mór-vi), morvi/morve (mór-vi) – tsi s-aflã tu-unã halã urutã; tsi ari mash cripãri shi taxirãts; mãrat, mbogru, cacomir, cob, corbu, curbishan, duljat, dholj, dhistih, gal, lai, tihilai, ohru, caimen, maimen, gramen, shcret, etc. *{ro: sărman, sărac, biet, nenorocit}* *{fr: pauvre, infortuné, malheureux}* *{en: poor, unfortunate}* ex: morva (marata) di nãsã; ma, morva (corba), s-u-ardã foclu; morva (mãrata), Doamne, s-nu sh-apucã!; morva (piscatrana, tihilaea di) pushclji si-nj ti mãcã

moscu (mós-cu) sm pl(?) – 1: pravdã (dit Asii) tsi sh-u-adutsi cu-unã zãrcadã a curi mascur da unã lugurii cu-anjurizmã arisitã dit cari s-fac yitrii i muljituri (livãndzã) tsi muljerli sh-bagã tra s-anjurzeascã mushat; 2: anjurizma mushatã datã di-aestã pravdã; anjurizmã mushatã datã di ma multi turlii di lilici; 3: muljiturã tu cari easti tuchitã anjurizmã mushatã (scoasã di la moscu, trandafilã, etc.); miscu, mishchiu; anjurizmã, livandã, livandu *{ro: mosc; parfum}* *{fr: musc; parfum}* *{en: musk; perfume}* ex: si mbitã di moscul (njurizma) a lor; di moscu (anjurizmã) si si mbeatã; nã shimii, tutã moscu tsi-anjurzeashti; lai marandu galbin, tsi moscul nu-l (anjurizma nu u) cherdzã! § ***miscu²*** (mís-cu) sm pl(?) – anjurizmã mushatã; moscu, mishchiu; anjurizmã, livandu *{ro: miros; mosc}* *{fr: odeur; parfum}* *{en: smell; perfume}* ex: anjurdzea nã lãludã, anjurdzea alantã, sã mbitã di miscul a lor; easti njurizmã di miscu (moscu) aclo iu s-aflã sharpili; voaha di miscu (moscu) nu-i sãnãtoasã § ***mischiu*** (mis-chíŭ) adg mischii (mis-chí-i), mischii (mis-chíĭ) mischii (mis-chíĭ) – tsi anjurzeashti miscu (moscu) *{ro: parfumat cu mosc}* *{fr: qui sent le musc}* *{en: smelling musk}* ex: mischii sãpuni (sãpuni tsi anjurzea ca livandul) sh-dãdea § ***mishchiu*** (mísh-chĭu) sm invar – (unã cu ***moscu***) ex: mishchiu (mushat anjurzitoari) sãpuni sh-u didea § ***muscuvulsescu*** (mus-cu-vul-sés-cu) vb IV muscuvulsii (mus-cu-vul-síĭ), muscuvulseam (mus-cu-vul-seámŭ), muscuvulsitã (mus-cu-vul-sí-tã), muscuvulsiri/muscuvulsire (mus-cu-vul-sí-ri) – dau (arãspãndescu) unã anjurizmã tsi ariseashti; anjurzescu mushat ca livandul *{ro: parfuma}* *{fr: embaumer, répandre une odeur suave; sentir bon}* *{en: perfume, scent, give a pleasant smell}* ex: lilicea-aestã muscuvulseashti loclu; adrã unã mãcari tsi muscuvulsi tutã casa; cãdzu scãrpa shi muscuvulsi udãlu tut; vasilcadz, trandafli shi garoafli muscuvulsea tutã cãsica-ali mai; arãspãndea unã anjurizmã mushatã di musculvusea tut loclu § ***muscuvulsit*** (mus-cu-vul-sítŭ) adg muscuvulsitã (mus-cu-vul-sí-tã), muscuvulsits (mus-cu-vul-sítsĭ), muscuvulsiti/muscuvulsite (mus-cu-vul-sí-ti) – tsi anjurzeashti mushat; tsi da unã anjurizmã tsi ariseashti *{ro: parfumat}* *{fr: embaumé, qui a répandu une odeur suave}* *{en: perfumed}* § ***muscuvulsiri/muscuvulsire*** (mus-cu-vul-sí-ri) sf muscuvulsiri (mus-cu-vul-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva muscuvulseashti *{ro: acţiunea de a parfuma, parfumare}* *{fr: action d'embaumer, de répandre une odeur suave; de sentir bon}* *{en: action of giving a pleasant scent}* ex: tsi muscuvulsiri fatsi loclu!; dultseamea-a merlui, muscuvulsirea-a lui nu s-aspuni § ***muscusapnã*** (mus-cu-sáp-nã) sf muscusapni/muscusapne (mus-cu-sáp-nã) shi muscusãpnji (mus-cu sắp-nji) – sãpuni (di fatsã sh-di banji) tsi anjurzeashti mushat; mishchiu sãpuni *{ro: săpun parfumat}* *{fr: savon de toilette parfumée}* *{en: perfumed soap}*

mosh (móshĭŭ) sm mosh (móshĭ) – bãrbat tricut multu tu anj; aush, behlu, bitãrnu, burhonj, pleacã, pljacã, pap, tot *{ro: moş, bătrân}* *{fr: vieux, vieillard}* *{en: old man}* § ***moashi/moashe*** (moá-shi) sf moashi/moashe (moá-shi) – muljari tricutã multu tu anj; babã, bitãrnã, mai; (expr: 1: moashi di-atseali tsi tsãn apili = moashi mãyistrã; 2: l-chisharã moashili = lãndzidzã) *{ro: babă}* *{fr: vieille femme}* *{en: old woman}* ex: easti muljari moashi (bitãrnã); moashili shtiu multi yitrii; moasha-a noastrã muri; mori lai moashi, moashi moi; nu eara moashi ca tuti moashili, ma unã di-atseali tsi tsãn apili (expr: mãyistrã) § ***mushic*** (mu-shícŭ) sm mushits (mu-shítsĭ) – aush di boi ma njicã *{ro: moşuleţ}* *{fr: petit vieux, petit vieillard}* *{en: little old man}* § ***mushicã*** (mu-shí-cã) sf mushitsi/mushitse (mu-shí-tsi) – moashi di boi ma njicã; mushurecã, musharecã *{ro: băbuţă, bătrânică}* *{fr: petite vieille femme}* *{en: little old woman}* ex: apã sh-chetri dzãsi mushica; aushlu-l curmã njila di mushica-a lui; ts-u loarã pri peani shi pãnã s-ascuchi, na-tsi-u mushica; cara-l cãntã shi-l discãntã mushica carishti cãti dzãli § ***mushonj*** (mu-shĭónjĭŭ) sm mushonj (mu-shĭónjĭ) – (unã cu ***mushic***) § ***mushurecã*** (mu-shĭu-ré-cã) sf mushurets (mu-shĭu-rétsĭ) – (unã cu ***mushicã***) ex: mushurecã, s-nu ts-aputs! § ***musharecã*** (mu-shĭa-ré-cã) sf musharets (mu-shĭa-rétsĭ) – (unã cu ***mushicã***) § ***mushescu¹*** (mu-shĭés-cu) (mi) vb IV mushii (mu-shíĭ), musham (mu-shĭámŭ), mushitã (mu-shí-tã), mushiri/mushire (mu-shí-ri) – (cãndu easti zborlu di-unã muljari) aushescu, bãtãljusescu, mbitãrnescu *{ro: îmbătrâni (femeia)}* *{fr: vieillir (en parlant des femmes)}* *{en: get old (women)}* ex: tetã-ta mushi (aushi) § ***mushitã*** (mu-shí-tã) adgf mushiti/mushite (mu-shí-ti) – *{ro: îmbătrânită}* *{fr: qui a vieillie (en parlant des femmes)}* *{en: who got old (women)}* § ***mushiri/mushire*** (mu-shí-ri) sf mushiri (mu-shírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã muljari aushashti; aushiri, mbitãrniri, bãtãljusiri *{ro: acţiunea de a îmbătrâni (femeia); îmbătrânire}* *{fr: action de vieillir (en parlant des femmes); vieillessement}* *{en: action of getting old (women)}* § ***mushescu²*** (mu-shĭés-cu) adg mushascã (mu-shĭás-cã), musheshtsã (mu-shĭésh-tsã), musheshti (mu-shĭésh-ti) – tsi ari s-facã cu moashili; di moashi *{ro: băbesc}* *{fr: de vieille (femme)}* *{en: of old woman}* ex: stranji musheshti (di moashi); fustani mushascã (di moashi) § ***mushashti/mushashte*** (mu-shĭásh-ti) adv – ca moashili *{ro: băbeşte}* *{fr: à la manière des vieilles femmes}* *{en: like an old woman}* ex: nji zburãshti mushashti (ca moashili)

moshcocari/moshcocare (mosh-co-cá-ri) sf – vedz tu ***muscucardu***

mostrã (mós-trã) sf mostri/mostre (mós-tri) – 1: lucru (dit unã aradã di lucri di idyea soi) tsi easti aspus la lumi tra sã-lj si veadã hãrli (ca unã paradigmã di hãrli tsi li au tuti lucrili dit aradã); cishiti, paradigmã, iurnecã, urnechi; 2: soi, turlii, luyii, sorti, sortã; (l-tsãn ti mostrã = l-tsãn mash ashi, cã nu-am ananghi di el, “tra s-lu-am, s-lu-aspun, si s-veadã, etc.”; l-tsãn trã oauã-aroshi) *{ro: mostră}* *{fr: échantillon, petit fichu}* *{en: sample}* ex: nj-adusi mostri di bãsmã ca s-nji fac unã fustani; pi mostra (urnechea) aestã-nj cruii fustanea; nu mi-ariseashti mostra (iurneca); trã mostrã (ca paradigmã, tra s-aspunã soea)!; mi tsãni trã mostrã (expr: nu shtiu trã tsi mi tsãni, cã

nu-ari-ananghi di mini) shi trã oauã aroshi
mostrã* (mós-trã) sf, adg – fimininlu di la ***mostru***: vedz ***mostru***
mostru (mós-tru) sm, sf, adg mostrã (mós-trã), moshtri (mósh-tri), mostri/mostre (mós-tri) – 1: hiintsã dit pãrmiti (tu pãrmitili xeani unã nãpãrticã) ghigantã sh-arauã, tsi easti di-aradã azvimtã di-un gioni aleptu; 2: hiintsã dit pirmiti tsi s-amintã cu un trup adrat dit pãrtsã di om amisticati cu pãrtsã di prãvdzã; lamnji, lami, stihiu, zmeu; (fig: mostru = om slut, tsi s-ari amintatã cu multi cusururi trupeshti shi sufliteshti) *{ro: zmeu, balaur, monstru}* *{fr: dragon, monstre}* *{en: dragon, monster}* ex: mostrul (lamnja, stihiulu) cu 12 di guri; easti unã mostrã (slutã) trã nivideari; ma ghini featã mãrtatã cu *Mostrul* (hiintsa urutã dit pãrmiti, parti om, parti agrimi), macã ashi-lj fu ursitã s-hibã; sh-nãsã mostra (murdara, uruta), agãrshi cãti feci mini trã nãsã; el mostrul (urutlu) s-nji dzãcã a njia ahtãri mãscãrlichi
mots (móts!) – zbor cu cari s-fac gumarlji sh-caljlji s-imnã cama peanarga *{ro: strigăt cu care se încetinesc din mers catârii şi caii}* *{fr: cri par lequel on fait ralentir les ânes ou les chevaux qui marchent}* *{en: shout by which one slows down the marching mules or horses}*
motsan (mó-tsanŭ) sm, sf motsanã (mó-tsa-nã), motsanj (mó-tsanjĭ), motsani/motsane (mó-tsa-ni) – paranumã datã-a unei turlii di armãnj tsi bãneadzã tu Nordul a Machiduniiljei; mocean *{ro: poreclă dată unor aromânj din nordul Macedoniei}* *{fr: sobriquet donné à quelques aroumains qui habitent au nord de la Macédoine}* *{en: nickname given to some Aromanians living in Northern Macedonia}* § ***mocean*** (mó-cĭanŭ) sm, sf moceanã (mó-cĭa-nã), moceanj (mó-cĭanjĭ), moceani/moceane (mó-cĭa-ni) – (unã cu ***motsan***)
mp… (tu nchisita-a zboarãlor) – vedz shi zboarãli tsi ahiursescu fãrã boatsea "***m***" ditu nchisitã, icã zboarãli tsi ahiursescu cu ***mb…, np…, nb…, amp…, anp…, ãmp…, ãnp…, amb…, anb…, ãmb…,*** shi ***ãnb…***
mpadi/mpade (mpá-di) adv – vedz tu ***padi***[1]
mpaftu (mpáf-tu) (mi) vb I – vedz tu ***paftã***
mpai (mpáĭŭ) vb I – vedz tu ***pai***
mpalj (mpáljŭ) (mi) vb I – vedz tu ***palj***
mpalmu (mpál-mu) vb I – vedz tu ***palmã***
mpap (mpápŭ) vb I – vedz tu ***papã***[2]
mparmãc (mpár-mãc) vb I – vedz tu ***pãrmac***
mpartu[1] (mpár-tu) (mi) vb IV shi I – vedz tu ***parti***
mpartu[2] (mpár-tu) (mi) sn – vedz tu ***parti***
mpatur (mpá-tur) vb I – vedz tu ***ampatrulea***[1]
mpãdurescu (mpã-du-rés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãduri***
mpãduriri/mpãdurire (mpã-du-rí-ri) sf – vedz tu ***pãduri***
mpãdurit (mpã-du-rítŭ) adg – vedz tu ***pãduri***
mpãeari/mpãiare (mpã-ĭá-ri) sf – vedz tu ***pai***
mpãeat (mpã-ĭátŭ) adg – vedz tu ***pai***
mpãftari/mpãftare (mpãf-tá-ri) sf – vedz tu ***paftã***
mpãftat (mpãf-tátŭ) adg – vedz tu ***paftã***
mpãhnjari/mpãhnjare (mpãh-njĭá-ri) sf – vedz tu ***pãhnii***
mpãhnjat (mpãh-njĭátŭ) adg – vedz tu ***pãhnii***
mpãhnjedz (mpãh-njĭédzŭ) vb I – vedz tu ***pãhnii***
mpãljari/mpãljare (mpã-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***palj***
mpãljat (mpã-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***palj***
mpãlmari/mpãlmare (mpãl-má-ri) sf – vedz tu ***palmã***
mpãlmat (mpãl-mátŭ) adg – vedz tu ***palmã***
mpãngãn (mpãn-gănŭ) (mi) vb IV – vedz tu ***pãngãn***
mpãngãnari/mpãngãnare (mpãn-gã-ná-ri) sf – vedz tu ***pãngãn***
mpãngãnat (mpãn-gã-nátŭ) adg – vedz tu ***pãngãn***
mpãngãnescu (mpãn-gã-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãngãn***
mpãngãniri/mpãngãnire (mpãn-gã-ní-ri) sf – vedz tu ***pãngãn***
mpãngãnit (mpãn-gã-nítŭ) adg – vedz tu ***pãngãn***
mpãpari/mpãpare (mpã-pá-ri) sf – vedz tu ***papã***[2]
mpãpat (mpã-pátŭ) adg – vedz tu ***papã***[2]
mpãputs (mpã-pútsŭ) (mi) vb I – vedz tu ***pãputsã***
mpãputsari/mpãputsare (mpã-pu-tsá-ri) sf – vedz tu ***pãputsã***
mpãputsat (mpã-pu-tsátŭ) adg – vedz tu ***pãputsã***
mpãrcãzon[1] (mpãr-cã-zónŭ) sn – vedz tu ***pãrcãzon***
mpãrcãzon[2] (mpãr-cã-zónŭ) (mi) vb I – vedz tu ***pãrcãzon***
mpãrcãzunari/mpãrcãzunare (mpãr-cã-zu-ná-ri) sf – vedz tu ***pãrcãzon***
mpãrcãzunat (mpãr-cã-zu-nátŭ) adg – vedz tu ***pãrcãzon***
mpãreclju (mpã-ré-cljĭu) (mi) vb I – vedz tu ***pãreaclji***
mpãrghici/mpãrghice (mpãr-ghí-ci) sf, adv – vedz tu ***pãryici***
mpãricljari/mpãricljare (mpã-ri-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***pãreaclji***
mpãricljat (mpã-ri-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***pãreaclji***
mpãricljedz (mpã-ri-cljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***pãreaclji***
mpãrjinari/mpãrjinare (mpãr-ji-ná-ri) sf – vedz tu ***pãrjinã***
mpãrjinat (mpãr-ji-nátŭ) adg – vedz tu ***pãrjinã***
mpãrjinedz (mpãr-ji-nédzŭ) vb I – vedz tu ***pãrjinã***
mpãrlig[1] (mpãr-ligŭ) vb I – vedz tu ***mpãrlighedz***
mpãrlig[2] (mpãr-lígŭ) sn – vedz tu ***mpãrlighedz***
mpãrligari/mpãrligare (mpãr-li-gá-ri) sf – vedz tu ***mpãrlighedz***
mpãrligat (mpãr-li-gátŭ) adg – vedz tu ***mpãrlighedz***
mpãrlighedz (mpãr-li-ghédzŭ) vb I mpãrligai (mpãr-li-găĭ), mpãrligam (mpãr-li-gámŭ), mpãrligatã (mpãr-li-gá-tã), mpãr-ligari/mpãrligare (mpãr-li-gá-ri) – ameastic mãeaua tu-aloat sh-lu frimintu tra s-lu fac s-creascã (s-lu fac s-yinã); aprindu-aloatlu *{ro: plămădi}* *{fr: mélanger le levain avec la pâte}* *{en: add the yeast in the dough to make it rise}* ex: nu-ari mpãrligatã (apreasã) nica aloatlu trã lituryii § ***mpãrlig***[1] (mpãr-ligŭ) vb I mpãrligai (mpãr-li-găĭ), mpãrligam (mpãr-li-gámŭ), mpãrligatã (mpãr-li-gá-tã), mpãrligari/mpãrligare (mpãr-li-gá-ri) – (unã cu ***mpãrlighedz***) ex: mpãrligã bãcamea § ***mpãrligat*** (mpãr-li-gátŭ) adg mpãrligatã (mpãr-li-gá-tã), mpãrligats (mpãr-li-gátsĭ), mpãrligati/mpãrligate (mpãr-li-gá-ti) – (aloatlu) tsi-lj s-ari adãvgatã shi amisticatã mãeaua; tsi easti frimintat cu mãeauã sh-alãsat s-creascã *{ro: plămădit}* *{fr: (pâte) mélangé avec le levain}* *{en: (dough) with the yeast added}* § ***mpãrligari/mpãrligare*** (mpãr-li-gá-ri) sf mpãrligãri (mpãr-li-gărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si mpãrligheadzã aloatlu; mpãrlig *{ro: acţiunea de a plămădi; plămădire}* *{fr: action de mélanger le levain avec la pâte}* *{en: action of adding the yeast in the dough to make it rise}* § ***mpãrlig***[2] (mpãr-lígŭ) sn pl(?) – atsea tsi ari omlu dupã tsi mpãrligã; mpãrligari *{ro: aloatul plămădit}* *{fr: pâte mélangé avec le levain}* *{en: dough with yeast added}* ex: mpãrliglu-a aloatlui nu s-fatsi cu apã aratsi
mpãrmãcari/mpãrmãcare (mpãr-mã-cá-ri) sf – vedz tu ***pãrmac***
mpãrmãcat (mpãr-mã-cátŭ) adg – vedz tu ***pãrmac***
mpãrmãtari/mpãrmãtare (mpãr-mã-tá-ri) sf – vedz tu ***mprumut***[1]
mpãrmãtat (mpãr-mã-tátŭ) adg – vedz tu ***mprumut***[1]
mpãrmãtedz (mpãr-mã-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mprumut***[1]
mpãrmut (mpãr-mutŭ) sn, adv – vedz tu ***mprumut***[1]
mpãrtari/mpãrtare (mpãr-tá-ri) sf – vedz tu ***parti***
mpãrtat (mpãr-tátŭ) adg – vedz tu ***parti***
mpãrtãciuni/mpãrtãciune (mpãr-tã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***parti***
mpãrtsãri/mpãrtsãre (mpãr-tsă-ri) sf – vedz tu ***parti***
mpãrtsãt (mpãr-tsătŭ) adg – vedz tu ***parti***
mpãryici/mpãryice (mpãr-yí-ci) sf, adv – vedz tu ***pãryici***
mpãshun (mpã-shúnŭ) vb I – vedz tu ***pascu***
mpãshunari/mpãshunare (mpã-shu-ná-ri) sf – vedz tu ***pascu***
mpãshunat (mpã-shu-nátŭ) adg – vedz tu ***pascu***
mpãshunedz (mpã-shu-nédzŭ) vb I – vedz tu ***pascu***
mpãstram (mpãs-trámŭ) vb I – vedz tu ***pãstrãmã***
mpãstrãmari/mpãstrãmare (mpãs-trã-má-ri) sf – vedz tu ***pãstrãmã***
mpãstrãmat (mpãs-trã-mátŭ) adg – vedz tu ***pãstrãmã***
mpãtrescu (mpã-trés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***patru***
mpãtriri/mpãtrire (mpã-trí-ri) sf – vedz tu ***patru***
mpãtrit (mpã-trítŭ) adg – vedz tu ***patru***
mpãturari/mpãturari (mpã-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***ampatrulea***[1]
mpãturat (mpã-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***ampatrulea***[1]
mpãvrescu (mpã-vrés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãvrii***
mpãvriri/mpãvrire (mpã-vrí-ri) sf – vedz tu ***pãvrii***
mpãvrit (mpã-vrítŭ) adg – vedz tu ***pãvrii***
mpãvrusescu (mpã-vru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãvrii***
mpãvrusiri/mpãvrusire (mpã-vru-sí-ri) sf – vedz tu ***pãvrii***

mpãvrusit (mpã-vru-sítŭ) adg – vedz tu ***pãvrii***
mpeatic (mpeá-ticŭ) (mi) vb I – vedz tu ***peaticã***
mpeatur (mpeá-turŭ) vb I – vedz tu ***petur***
mpeltic (mpél-ticŭ) vb I – vedz tu ***peltec***
mpendur (mpén-durŭ) vb I – vedz tu ***penurã***
mpetal (mpé-talŭ) vb I – vedz tu ***petalã***
mpetic (mpé-ticŭ) (mi) vb I – vedz tu ***peaticã***
mpicheari/mpicheare (mpicheá-ri) sf – vedz tu ***mpichi***
mpicheat (mpi-cheátŭ) adg – vedz tu ***mpichi***
mpichi (mpíchĭŭ) (mi) vb I mpicheai (mpi-cheáĭ), mpicheam (mpi-cheámŭ), mpicheatã (mpi-cheá-tã), mpicheari/mpicheare (mpi-cheá-ri) – mi aflu cu cariva; dau di cariva; bag un dzeadzit pristi dzeadzitlu vitsin; alãhãescu, astãhisescu, andãmusescu, astalj, cunushtusescu, tihisescu, stãvrusescu, mi-adun cu, mi aflu cu *{ro: întâlni; a pune un deget peste altul}* *{fr: (se) rencontrer, mettre un doigt sur un autre}* *{en: meet, putting a finger over another}* ex: nã mpichem (n-adunãm, n-andãmusim) Ghiurghioc; si mpichea (sh-bãga dzeadzitli un pisti-alantu) sh-fãtsea ficiorlu s-arãdã § ***mpicheat*** (mpi-cheátŭ) adg mpicheatã (mpi-cheá-tã), mpicheats (mpi-cheátsĭ), mpicheati/mpicheate (mpi-cheá-ti) – tsi s-aflã cu cariva; cari deadi di cariva; alãhãit, astãhisit, andãmusit, astãljat, cunushtusit, tihisit, stãvrusit *{ro: întâlnit}* *{fr: rencontré}* *{en: met}* § ***mpicheari/mpicheare*** (mpicheá-ri) sf mpicheri (mpichérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lumea s-adunã un cu-alantu; alãhãiri, astãhisiri, andãmusiri, astãljari, cunushtusiri, tihisi ri, stãvrusiri *{ro: acţiunea de a întâlni, întâlnire}* *{fr: action de (se) rencontrer}* *{en: action of meeting}*
mpiciur (mpí-cĭurŭ) vb I – vedz tu ***piciur***
mpiciurari/mpiciurare (mpi-cĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***piciur***
mpiciurat (mpi-cĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***piciur***
mpicnushari/mpicnushare (mpic-nu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***pecnã***
mpicnushat (mpic-nu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***pecnã***
mpicnushedz (mpic-nu-shĭédzŭ) vb I – vedz tu ***pecnã***
mpiducljari/mpiducljare (mpi-du-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***piduclju***
mpiducljat (mpi-du-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***piduclju***
mpiducljedz (mpi-du-cljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***piduclju***
mpiduclju (mpi-dú-cljĭu) (mi) vb I – vedz tu ***piduclju***
mpihior (mpi-hĭórŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ampihiur***
mpihiur (mpí-hĭurŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ampihiur***
mpihiurari/mpihiurare (mpi-hĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***ampihiur***
mpihiurat (mpi-hĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***ampihiur***
mpiltescu (mpil-tés-cu) vb IV mpiltii (mpil-tíĭ), mpilteam (mpil-teámŭ), mpiltitã (mpil-tí-tã), mpiltiri/mpiltire (mpil-tí-ri) – bag deadun hiri sh-li shuts i li-anvãrtescu un tu-alantu (di lãnã, tra s-fac pãrpodz, di per tra s-fac cusitsi, etc.); mplitescu, amplãtescu, mplãtescu, plitescu *{ro: împleti}* *{fr: natter}* *{en: plait, braid}* ex: mpilteashti pãrpodz; lji mpilti nã curunã di flori § ***mpiltit*** (mpil-títŭ) adg mpiltitã (mpil-tí-tã), mpiltits (mpil-títsĭ), mpiltiti/mpiltite (mpil-tí-ti) – (hiri) bãgati deadun, shutsãti i anvãrtiti un tu-alantu; mplitit, amplãtit, mplãtit, plitit *{ro: împletit}* *{fr: natté}* *{en: plaited, braided}* ex: avea un rugoz mpiltit mushat § ***mpiltiri/mpiltire*** (mpil-tí-ri) sf mpiltiri (mpil-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mpilteashti; mplitiri, amplãtiri, mplãtiri, plitiri *{ro: acţiunea de a împleti; împletire}* *{fr: action de natter}* *{en: action of plaiting, of braiding}* ex: mpiltirea nu easti un lucru greu § ***mplitescu*** (mpli-tés-cu) vb IV mplitii (mpli-tíĭ), mpliteam (mpli-teámŭ), mplititã (mpli-tí-tã), mplitiri/mplitire (mpli-tí-ri) – (unã cu ***mpiltescu***) ex: easti ninga njicã, nu poati si shi mpliteascã cusitsa § ***mplitit*** (mpli-títŭ) adg mplititã (mpli-tí-tã), mplitits (mpli-títsĭ), mplititi/mplitite (mpli-tí-ti) – (unã cu ***mpiltit***) § ***mplitiri/mplitire*** (mpli-tí-ri) sf mplitiri (mpli-tírĭ) – (unã cu ***mpiltiri***) ex: mplitirea (mpiltirea-a perlui) a nveastãljei atsea noaua s-fatsi cu cãntitsi § ***amplãtescu***[1] (am-plã-tés-cu) vb IV amplãtii (am-plã-tíĭ), amplãteam (am-plã-teámŭ), amplãtitã (am-plã-tí-tã), amplãtiri/amplãtire (am-plã-tí-ri) – (unã cu ***mpiltescu***) ex: mama shidea shi amplãtea; mplãtescu lãpudz § ***amplãtit***[1] (am-plã-títŭ) adg amplãtitã (am-plã-tí-tã), amplãtits (am-plã-títsĭ), amplãtiti/amplãtite (am-plã-tí-ti) – (unã cu ***mpiltit***) § ***amplãtiri***[1]***/amplãtire*** (am-plã-tí-ri) sf amplãtiri (am-plã-tírĭ) – (unã cu ***mpiltiri***) § ***mplãtescu***[1] (mplã-tés-cu) vb IV mplãtii (mplã-tíĭ), mplãteam (mplã-teámŭ), mplãtitã (mplã-tí-tã), mplãtiri/mplãtire (mplã-tí-ri) – (unã cu ***mpiltescu***) § ***mplãtit***[1] (mplã-títŭ) adg mplãtitã (mplã-tí-tã), mplãtits (mplã-títsĭ), mplãtiti/mplãtite (mplã-tí-ti) – (unã cu ***mpiltit***) ex: pitritsea feata sã nveatsã la sculjo, sã mplãteascã shi s-chindiseascã; lucra feata la pãlthiri, mplãtinda sh-chindisinda § ***mplãtiri***[1]***/mplãtire*** (mplã-tí-ri) sf mplãtiri (mplã-tírĭ) – (unã cu ***mpiltiri***) § ***mpiltiturã*** (mpil-ti-tú-rã) sf mpiltituri (mpil-ti-túrĭ) – lucrul tsi easi dit mpiltirea cu hiri; amplãtiturã, mplãtiturã, mplititurã *{ro: împletitură}* *{fr: natte, tresse}* *{en: mat, braid}* ex: rugozlu-a vostru ari nã mushatã mpiltiturã § ***mplititurã*** (mpli-ti-tú-rã) sf mplitituri (mpli-ti-túrĭ) – (unã cu ***mpiltiturã***) ex: cari ti nvitsã ahtari mplititurã mushatã? § ***amplãtiturã*** (am-plã-ti-tú-rã) sf amplãtituri (am-plã-ti-túrĭ) – (unã cu ***mpiltiturã***) § ***mplãtiturã*** (mplã-ti-tú-rã) sf mplãtituri (mplã-ti-túrĭ) – (unã cu ***mpiltiturã***) § ***apumplãtescu*** (a-pum-plã-tés-cu) vb IV apumplãtii (a-pum-plã-tíĭ), apumplãteam (a-pum-plã-teámŭ), apumplãtitã (a-pum-plã-tí-tã), apumplãtiri/apumplãtire (a-pum-plã-tí-ri) – bitisescu di mpiltiri; mpiltescu acabeti *{ro: terminat de împletit; împletit în fine}* *{fr: tressé enfin; natté (presque) intégralement}* *{en: finally braided; braided (almost) entirely}* § ***apumplãtit*** (a-pum-plã-títŭ) adg apumplãtitã (a-pum-plã-tí-tã), apumplãtits (a-pum-plã-títsĭ), apumplãtiti/apumplãtite (a-pum-plã-tí-ti) – bitisit (aproapea) di mpiltiri *{ro: termina de împletit; împleti în fine}* *{fr: tresser enfin; natter (presque) intégralement}* *{en: braid finally; braid (almost) entirely}* § ***apumplãtiri/apumplãtire*** (a-pum-plã-tí-ri) sf apumplãtiri (a-pum-plã-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un apumplãteashti *{ro: acţiunea de a termina de împletit; de a împleti în fine}* *{fr: action de tresser enfin; de natter (presque) intégralement}* *{en: of braiding finally; of braiding (almost) entirely}* § ***dispiltescu*** (dis-pil-tés-cu) vb IV dispiltii (dis-pil-tíĭ), dispilteam (dis-pil-teámŭ), dispiltitã (dis-pil-tí-tã), dispiltiri/dispiltire (dis-pil-tí-ri) – disfac (scot) hirili (perlji, paljili, lumãchili, etc.) di la un lucru mpiltit (mpiltiturã, pãrpodz, cãnestrã, per cãrshiljat, perlu di la cusitsi, etc.); displitescu, dispãltescu, displãtescu, displec; (expr: dispiltescu loclu (casa) = cu paradzlji tsi-lj dau, ascap di borgea tsi u-aveam pri loc (casã)) *{ro: despleti, despieptăna, descurca}* *{fr: dénatter, décoiffer, dépeigner, débrouiller}* *{en: unplait, unbraid (hair, straw, etc.)}* § ***dispiltit*** (dis-pil-títŭ) adg dispiltitã (dis-pil-tí-tã), dispiltits (dis-pil-títsĭ), dispiltiti/dispiltite (dis-pil-tí-ti) – (mpiltiturã, pãrpodi, cãnestrã, cusitsã, etc.) tsi-lj s-ari disfaptã (hirili, paljili, lumãchili, perlji, etc.); displitit, dispãltit, displãtit, displicat *{ro: despletit, despieptănat, descurcat}* *{fr: dénatté, décoiffé, dépeigné, débrouillé; les cheveux défaits}* *{en: unplaited, unbraided (hair, straw, etc.)}* ex: curats eara sh-dispiltits (disfaptsã di borgi) di pri loc § ***dispiltiri/dispiltire*** (dis-pil-tí-ri) sf dispiltiri (dis-pil-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru mpiltir s-diapilteashti; displitit, dispãltit, displãtit, displicari *{ro: acţiunea de a despleti, de a despieptăna, de a descurca; despletire, despieptănare, descurcare}* *{fr: action de dénatter, de décoiffer, de dépeigner, de débrouiller}* *{en: action of unplaiting, of unbraiding (hair, straw, etc.)}* § ***dispãltescu*** (dis-pãl-tés-cu) vb IV dispãltii (dis-pãl-tíĭ), dispãlteam (dis-pãl-teámŭ), dispãltitã (dis-pãl-tí-tã), dispãltiri/dispãltire (dis-pãl-tí-ri) – (unã cu ***dispiltescu***) § ***dispãltit*** (dis-pãl-títŭ) adg dispãltitã (dis-pãl-tí-tã), dispãltits (dis-pãl-títsĭ), dispãltiti/dispãltite (dis-pãl-tí-ti) – (unã cu ***dispiltit***) § ***dispãltiri/dispãltire*** (dis-pãl-tí-ri) sf dispãltiri (dis-pãl-tírĭ) – (unã cu ***dispiltiri***) § ***displitescu*** (dis-pli-tés-cu) vb IV displitii (dis-pli-tíĭ), displiteam (dis-pli-teámŭ), displititã (dis-pli-tí-tã), displitiri/displitire (dis-pli-tí-ri) – (unã cu ***dispiltescu***) ex: sh-displiti perlu; s-ari displititã crina § ***displitit*** (dis-pli-títŭ) adg displititã (dis-pli-tí-tã), displitits (dis-pli-títsĭ), displititi/displitite (dis-pli-tí-ti) – (unã cu ***dispiltit***) ex: cu perlu albu, dip displãtit; cu cusitsili displititi plãndzea mãrata § ***displitiri/displitire*** (dis-pli-tí-ri) sf displitiri (dis-pli-tírĭ) – (unã cu ***dispiltiri***) § ***displãtescu*** (dis-plã-tés-cu) vb IV displãtii (dis-plã-tíĭ), displãteam (dis-plã-teámŭ), displãtitã (dis-plã-tí-tã), displãtiri/displãtire (dis-

plã-tí-ri) – (unã cu ***dispiltescu***) § ***displãtit*** (dis-plã-títŭ) adg displãtitã (dis-plã-tí-tã), displãtits (dis-plã-títsĭ), displãtiti/displãtite (dis-plã-tí-ti) – (unã cu ***dispiltit***) ex: perlji lj-ari displãtits § ***displãtiri/displãtire*** (dis-plã-tí-ri) sf displãtiri (dis-plã-tírĭ) – (unã cu ***dispiltiri***) § ***displec*** (dis-plécŭ) vb I displicai (dis-pli-cáĭ), displicam (dis-pli-cámŭ), displicatã (dis-pli-cá-tã), displicari/displicare (dis-pli-cá-ri) – (unã cu ***dispiltescu***) § ***displicat*** (dis-pli-cátŭ) adg displicatã (dis-pli-cá-tã), displicats (dis-pli-cátsĭ), displicati/displicate (dis-pli-cá-ti) – (unã cu ***dispiltit***) § ***displicari/displicare*** (dis-pli-cá-ri) sf displicãri (dis-pli-cãrĭ) – (unã cu ***dispiltiri***)

mpilticari/mpilticare (mpil-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***peltec***

mpilticat (mpil-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***peltec***

mpiltiri/mpiltire (mpil-tí-ri) sf – vedz tu ***mpiltescu***

mpiltit (mpil-títŭ) adg – vedz tu ***mpiltescu***

mpilturã (mpil-ti-tú-rã) sf – vedz tu ***mpiltescu***

mpindurari/mpindurare (mpin-du-rá-ri) sf – vedz tu ***penurã***

mpindurat (mpin-du-rátŭ) adg – vedz tu ***penurã***

mpipirari/mpipirare (mpi-pi-rá-ri) sf – vedz tu ***piper***

mpipirat (mpi-pi-rátŭ) adg – vedz tu ***piper***

mpipiredz (mpi-pi-rédzŭ) vb I – vedz tu ***piper***

mpirpilescu (mpir-pi-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãrjalã***

mpirpiliri/mpirpilire (mpir-pi-lí-ri) sf – vedz tu ***pãrjalã***

mpirpilit (mpir-pi-lítŭ) adg – vedz tu ***pãrjalã***

mpirushari[1]/mpirushare (mpi-ru-shĭá-ri) sf – vedz tu ***pirã[1]***

mpirushari[2]/mpirushare (mpi-ru-shĭá-ri) sf – vedz tu ***mpirushedz[2]***

mpirushat[1] (mpi-ru-shĭátŭ) adg – vedz tu ***pirã[1]***

mpirushat[2] (mpi-ru-shĭátŭ) adg – vedz tu ***mpirushedz[2]***

mpirushedz[1] (mpi-ru-shédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***pirã[1]***

mpirushedz[2] (mpi-ru-shĭédzŭ) (mi) vb I mpirushai (mpi-ru-shĭáĭ), mpirusham (mpi-ru-shĭámŭ), mpirushatã (mpi-ru-shĭá-tã), mpirushari/mpirushare (mpi-ru-shĭá-ri) – (perlu, peanili, etc.) si scoalã nsus (i pari cã si scoalã n sus) di fricã, arcoari, heavrã, etc.; zbãrlescu, zburlescu, ariciusescu, arãciusescu, ariciuescu *{ro: zbârli} {fr: (se) hérisser, ébouriffer (à cause du froid, du frisson, etc.} {en: bristle up (because of cold, etc.), ruffle}* ex: cãndu avdzãi aestu zbor, mi mpirushai (ariciusii, icã arushii la fatsã) § ***mpirushat[2]*** (mpi-ru-shĭátŭ) adg mpirushatã (mpi-ru-shĭá-tã), mpirushats (mpi-ru-shĭátsĭ), mpirushati/mpirushate (mpi-ru-shĭá-ti) – tsi easti cu perlu i peanili sculati nsus; ariciusit, arãciusit, ariciuit, zbãrlit, zburlit *{ro: zbârlit} {fr: hérissé, ébouriffé} {en: bristled up, ruffled}* § ***mpirushari[2]/mpirushare*** (mpi-ru-shĭá-ri) sf mpirushari (mpi-ru-shĭérĭ) – atsea tsi fatsi perlu i peanili cãndu si mpirushadzã; ariciusiri, arãciusiri, ariciuiri, zbãrliri, zburliri *{ro: acţiunea de a zbârli; zbârlire} {fr: action de (se) hérisser, d'ébouriffer} {en: action of bristling up, of ruffling}*

mpishmãnescu (mpish-mã-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pishman***

mpishmãniri/mpishmãnire (mpish-mã-ní-ri) sf – vedz tu ***pishman***

mpishmãnit (mpish-mã-nítŭ) adg – vedz tu ***pishman***

mpistimen (mpis-ti-ménŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***pisti[1]***

mpitãlari/mpitãlare (mpi-tã-lá-ri) sf – vedz tu ***petalã***

mpitãlat (mpi-tã-látŭ) adg – vedz tu ***petalã***

mpiticari/mpiticare (mpi-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***peaticã***

mpiticat (mpi-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***peaticã***

mpiticãtor (mpi-ti-cã-tórŭ) adg – vedz tu ***peaticã***

mpiticãturã (mpi-ti-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***peaticã***

mpiturari/mpiturare (mpi-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***petur***

mpiturat (mpi-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***petur***

mpizuescu (mpi-zu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pezã***

mpizuiri/mpizuire (mpi-zu-í-ri) sf – vedz tu ***pezã***

mpizuit (mpi-zu-ítŭ) adg – vedz tu ***pezã***

mpizuitor (mpi-zu-i-tórŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***pezã***

mpizuiturã (mpi-zu-i-tú-rã) sf – vedz tu ***pezã***

mpladea (mplá-dea) adv – vedz tu ***amplatea***

mpladi/mplade (mplá-di) adv – vedz tu ***amplatea***

mplascu (mplás-cu) invar. – vedz tu ***plãscãnescu***

mplãntari/mplãntare (mplãn-tá-ri) sf – vedz tu ***plãntu***

mplãntat (mplãn-tátŭ) adg – vedz tu ***plãntu***

mplãntãturã (mplãn-tã-tú-rã) sf – vedz tu ***plãntu***

mplãntu (mplắn-tu) vb I – vedz tu ***plãntu***

mplãscãnescu (mplãs-cã-nés-cu) vb IV – vedz tu ***plãscãnescu***

mplãscãniri/mplãscãnire (mplãs-cã-ní-ri) sf – vedz tu ***plãscãnescu***

mplãscãnit (mplãs-cã-nítŭ) adg – vedz tu ***plãscãnescu***

mplãtescu[1] (mplã-tés-cu) vb IV – vedz tu ***mpiltescu***

mplãtescu[2] (mplã-tés-cu) vb IV mplãtii (mplã-tíĭ), mplãteam (mplã-teámŭ), mplãtitã (mplã-tí-tã), mplãtiri/mplãtire (mplã-tí-ri) – mi min pri apã (i sum apã) cu minãri (vãrtoasi) di mãnj shi di cicioari sh-caftu s-nu mi nec; (cu-unã parti di trup sum apã sh-cu minãri slabi di mãnã shi cicioari i fãrã minãri dip) caftu s-mi tsãn, s-nu mi-afundu tu apã shi s-nu mi nec; fac un lucru sã sta pri fatsa-a apãljei; amplãtescu, anot, not, avuzescu *{ro: înota, pluti} {fr: nager, surnager, flotter} {en: swim, float, overfloat}* ex: ca nã peanã mplãtea (sta niminat pri apã); shtiu sã mplãtescu (si-anot) tu arãu; nãsã-i dit munti shi nu shtii ne s-anoatã, ne sã mplãteascã (si sta pristi apã fãrã si s-afundã); shtea di mplãtea (anuta) tu apã shi cu-unã scãndurã tu mãnã, dã-lj-u, dã-lj-u, ishi tu mardzinea di-amari; videa cã duhlu a Hristolui mplãtea (anuta, azbuira) n casã § ***mplãtit[2]*** (mplã-títŭ) adg mplãtitã (mplã-tí-tã), mplãtits (mplã-títsĭ), mplãtiti/mplãtite (mplã-tí-ti) – (lucru) tsi sta (i ari statã) niminat pri apã; tsi s-ari minatã cu mãnjli shi cicioarli pri apã; amplãtit, anutat, nutat, avuzit *{ro: înotat, plutit} {fr: nagé, surnagé, flotté} {en: swam, floated, overfloated}* § ***mplãtiri[2]/mplãtire*** (mplã-tí-ri) sf mplãtiri (mplã-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva mplãteashti pri apã; amplãtiri, anutari, nutari, avuziri *{ro: acţiunea de a înota, de a pluti; înotare, plutire; înot} {fr: action de nager, de surnager, de flotter; nage} {en: action of swimming, of floating, of overfloating; swim}* § ***amplãtescu[2]*** (am-plã-tés-cu) vb IV amplãtii (am-plã-tíĭ), amplãteam (am-plã-teámŭ), amplãtitã (am-plã-tí-tã), amplãtiri/amplãtire (am-plã-tí-ri) – (unã cu ***mplãtescu[2]***) § ***amplãtit[2]*** (am-plã-títŭ) adg amplãtitã (am-plã-tí-tã), amplãtits (am-plã-títsĭ), amplãtiti/amplãtite (am-plã-tí-ti) – (unã cu ***mplãtit[2]***) § ***amplãtiri[2]/amplãtire*** (am-plã-tí-ri) sf amplãtiri (am-plã-tírĭ) – (unã cu ***mplãtiri[2]***)

mplãtiri[1]/mplãtire (mplã-tí-ri) sf – vedz tu ***mpiltescu***

mplãtiri[2]/mplãtire (mplã-tí-ri) sf – vedz tu ***mplãtescu[2]***

mplãtit[1] (mplã-títŭ) adg – vedz tu ***mpiltescu***

mplãtit[2] (mplã-títŭ) adg – vedz tu ***mplãtescu[2]***

mplãtiturã (mplã-ti-tú-rã) sf – vedz tu ***mpiltescu***

mplin (mplín) adg mplinã (mplí-nã), mplinj (mplínjĭ), mplini/mpline (mplí-ni) – tsi easti umplut pãnã la gurã (di nu mata ncapi si s-bagã sh-altu tsiva); tsi easti ntreg shi fãrã guvi; plin, ãmplin, umplut, dãngusit, durdursit, surusit; (expr: 1: ***luna mplinã*** = luna cãndu s-veadi ntreagã ca unã aroatã, farã pãrtsã ascumti di-aumbra-a loclui; 2: tufechea mplinã = tufechea ncãrcatã cu gãgoashi; 3: dzuã mplinã = ntreaga dzuã; 4: zboarã mplini = zboarã salami, dealihea, fãrã minciunj; 5: easti mplin di paradz, lãschi, pirifanji, harauã, etc. = ari multsã paradz, easti murdar, cu multi lãschi pri el, multu pirifan, multu hãrsit, etc.) *{ro: plin} {fr: plein} {en: full}* ex: tastru tut mplin (umplut) cu flurii; nj-deadi nã tisagã mplinã di tuti poamili; mplin di harauã, ãlj chicã cioara shi nchiseashti sã s-toarnã acasã; trei dzãli mplini (expr: ntredz) lj-u dzãsi amirãlu aoa; si-lj treacã sh-aestu dor, s-moarã cu inima mplinã (expr: multu hãrsit, ifhãrãstisit); s-adrã un munti mplin di schinj, di pãljuri; avinãtorlji cu tufechili mplini (expr: ncãrcati cu curshunj) dupã avinatic; cu inima mplinã di harauã (expr: hãrsitã multu) di zboarãli buni tsi li-avea zburãtã tatãl; arsari luna mplinã (expr: ca unã aroatã); greshti mpline (expr: zboarã salami, dealihea), muljate?; pishtoali si-nj li portu mplini (expr: ncãrcati) § ***ãmplin*** (ãm-plín) adg ãmplinã (ãm-plí-nã), ãmplinj (ãm-plínjĭ), ãmplini/ãmpline (ãm-plí-ni) – (unã cu ***mplin***) § ***plin*** (plín) adg plinã (plí-nã), plinj (plínjĭ), plini/pline (plí-ni) – (unã cu ***mplin***) ex: suntu plini hãmbãrli di yiptu shi misur § ***mplinescu*** (mpli-nés-cu) (mi) vb IV mplinii (mpli-níĭ), mplineam (mpli-neámŭ), mplinitã (mpli-ní-tã), mpliniri/mplinire (mpli-ní-ri) –

l-fac un lucru tra s-hibã mplin; l-fac un lucru pãnã tu bitisitã; umplu un lucru; burescu, mburescu, bitisescu, bitsescu, sculusescu, susescu, tilescu, apulsescu, axescu *{ro: termina, împlini}* *{fr: finir, accomplir}* *{en: finish, complete}* ex: nu-ari mplinitã (nu-ari umplutã, nu-ari ncljisã, nu bitisirã, nu s-featsitã ninga) nauã anj di-anda muri; si mplini (bitisi) tsi-avea trã dari § ***mplinit*** (mpli-nítŭ) adg mplinitã (mpli-ní-tã), mplinits (mpli-nítsĭ), mpliniti/mplinite (mpli-ní-ti) – tsi easti faptu s-hibã mplin; tsi s-ari bitisitã; tsi s-ari umplutã; burit, mburit, bitisit, bitsit, sculusit, susit, tilit, apulsit, axit *{ro: terminat, împlinit}* *{fr: fini, accompli}* *{en: finished, completed}* ex: nu suntu ghini mplinits (bitisits, umpluts) § ***mpliniri/mplinire*** (mpli-ní-ri) sf mpliniri (mpli-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva si mplineashti; buriri, mburiri, bitisiri, bitsiri, sculusiri, susiri, tiliri, apulsiri, axiri *{ro: acţiunea de a termina, de a împlini; terminare, împlinire}* *{fr: action de finir, d'accomplir}* *{en: action of finishing, of completing}* § ***nimplinit*** (nim-pli-nítŭ) adg nimplinitã (nim-pli-ní-tã), nimplinits (nim-pli-nítsĭ), nimpliniti/nimplinite (nim-pli-ní-ti) – tsi nu easti mplinit; tsi nu s-ari bitisitã; tsi nu s-ari umplutã; niburit, nimburit, nibitisit *{ro: neterminat, neîmplinit}* *{fr: qui n'est pas fini, qui n'est pas accompli}* *{en: unfinished, uncompleted}* ex: nãscu nimplinit (nibitisit, niishit) anlu; s-nãscu nimplinit § ***nimpliniri/nimplinire*** (nim-pli-ní-ri) sf nimpliniri (nim-pli-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva nu si mplineashti; buriri, mburiri, bitisiri *{ro: acţiunea de a nu termina, de a nu împlini; neterminare, neîmplinire}* *{fr: action de ne pas finir, de ne pas accomplir}* *{en: action of not finishing, of not completing}*

mplinescu (mpli-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mplin***

mpliniri/mplinire (mpli-ní-ri) sf – vedz tu ***mplin***

mplinit (mpli-nítŭ) adg – vedz tu ***mplin***

mplitescu (mpli-tés-cu) vb IV – vedz tu ***mpiltescu***

mplitiri/mplitire (mpli-tí-ri) sf – vedz tu ***mpiltescu***

mplitit (mpli-títŭ) adg – vedz tu ***mpiltescu***

mplititurã (mpli-ti-tú-rã) sf – vedz tu ***mpiltescu***

mploci (mplócĭŭ) vb I – vedz tu ***ploaci***

mpluari/mpluare (mplu-ĭá-ri) sf – vedz tu ***ploai***[1]

mpluat (mplu-átŭ) adg – vedz tu ***ploai***[1]

mpluceari/mpluceare (mplu-cĭá-ri) sf – vedz tu ***ploaci***

mpluceat (mplu-cĭátŭ) adg – vedz tu ***ploaci***

mplueadzã (mplu-ĭeá-dzã) vb I unipirs – vedz tu ***ploai***[1]

mpot (mpótŭ) vb II – vedz tu ***pot***

mprad (mprádŭ) vb I – vedz tu ***pradã***

mprapã (mprá-pã) – vedz tu ***prapa***

mprãdari/mprãdare (mprã-dá-ri) sf – vedz tu ***pradã***

mprãdat (mprã-dátŭ) adg – vedz tu ***pradã***

mprãmutari/mprãmutare (mprã-mu-tá-ri) sf – vedz tu ***mprumut***[1]

mprãmutat (mprã-mu-tátŭ) adg – vedz tu ***mprumut***[1]

mprãmutedz (mprã-mu-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mprumut***[1]

mprãnjescu (mprã-njĭés-cu) (mi) vb IV mprãnjii (mprã-njíĭ), mprãnjeam (mprã-njĭámŭ), mprãnjitã (mprã-njí-tã), mprãnjiri/mprãnjire (mprã-njí-ri) – dau di cariva (cu mãna, ciciorlu, deadzitli, etc.); ãmprãnjescu, ahulescu, agudescu, luvescu, cãrtescu; (fig: mprãnjescu (unã muljari) = bag unã muljari tu ashtirnut, u-ampihiur, u-ambair, u ncalic, etc.) *{ro: atinge, lovi}* *{fr: toucher, frapper}* *{en: touch, hit}* ex: canda mprãnjeshti (agudeshti) poarca § ***mprãnjit*** (mprã-njítŭ) adg mprãnjitã (mprã-njí-tã), mprãnjits (mprã-njítsĭ), mprãnjiti/mprãnjite (mprã-njí-ti) – tsi da di cariva (cu mãna, ciciorlu, deadzitli, etc.); ãmprãnjit, ahulit, agudit, luvit, cãrtit *{ro: atins, lovit}* *{fr: touché, frappé}* *{en: touched, hit}* § ***mprãnjiri/mprãnjire*** (mprã-njí-ri) sf mprãnjiri (mprã-njírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti ãmprãnjit; ãmprãnjiri, ahuliri, agudiri, luviri, cãrtiri *{ro: acţiunea de a atinge, de a lovi; atingere, lovire}* *{fr: action de toucher, de frapper}* *{en: action of touching, of hitting}* § ***ãmprãnjescu*** (ãm-prã-njĭés-cu) (mi) vb IV ãmprãnjii (ãm-prã-njíĭ), ãmprãnjeam (ãm-prã-njĭámŭ), ãmprãnjitã (ãm-prã-njí-tã), ãmprãnjiri/ãmprãnjire (ãm-prã-njí-ri) – (unã cu ***mprãnjescu***) § ***ãmprãnjit*** (ãm-prã-njítŭ) adg ãmprãnjitã (ãm-prã-njí-tã), ãmprãnjits (ãm-prã-njítsĭ), ãmprãnjiti/ãmprãnjite (ãm-prã-njí-ti) – (unã cu ***mprãnjit***) § ***ãmprãnjiri/ãmprãnjire*** (ãm-prã-njí-ri) sf ãmprãnjiri (ãm-prã-njírĭ) – (unã cu ***mprãnjiri***)

mprãnjiri/mprãnjire (mprã-njí-ri) sf – vedz tu ***mprãnjescu***

mprãnjit (mprã-njítŭ) adg – vedz tu ***mprãnjescu***

mpriunari/mpriunare (mpri-u-ná-ri) sf – vedz tu ***mpriunã***

mpriunat (mpri-u-nátŭ) adg – vedz tu ***mpriunã***

mpriunã (mpri-ú-nã) adv – zbor tsi-aspuni cã ma multsã oaminj i lucri s-aflã tu idyiul loc; tsi fac tsiva i s-aflã un ningãalantu; tsi s-au adunatã tra s-hibã deadun; ãmpriunã, deadun, dadun, dipriunã, bara-bara *{ro: împreună}* *{fr: ensemble}* *{en: together}* ex: shi mpriunã (deadun) sh-eara tuts; fum mpriunã sh-tu Sãrbii sh-tu Machidunii § ***ãmpriunã*** (ãm-pri-ú-nã) adv – (unã cu ***mpriunã***) ex: shi ãmpriunã (deadun) sh-eara tuts § ***mpriunedz*** (mpri-u-nédzŭ) (mi) vb I mpriunai (mpri-u-náĭ), mpriunam (mpri-u-námŭ), mpriunatã (mpri-u-ná-tã), mpriunari/mpriunare (mpri-u-ná-ri) – li fac s-hibã deadun dauã i ma multi lucri; leg, cos, adun, alichescu, etc. *{ro: împreuna, uni}* *{fr: joindre, unire}* *{en: join, unite}* ex: mpriuneadzã, ti pãlãcãrsescu, mardzinjli § ***mpriunat*** (mpri-u-nátŭ) adg mpriunatã (mpri-u-ná-tã), mpriunats (mpri-u-nátsĭ), mpriunati/mpriunate (mpri-u-ná-ti) – tsi easti faptu s-hibã deadun cu un altu lucru; ligat, cusut, adunat, alichit, etc. *{ro: împreunat, unit}* *{fr: joint, uni}* *{en: joined, united}* § ***mpriunari/mpriunare*** (mpri-u-ná-ri) sf mpriunãri (mpri-u-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã mpriuneadzã dauã i ma multi lucri; ligari, cuseari, adunari, alichiri, etc. *{ro: acţiunea de a împreuna, de a uni; împreunare, unire}* *{fr: action de joindre, d'unire}* *{en: action of joining, of uniting}*

mpriunedz (mpri-u-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mpriunã***

mpronj (mprónjĭŭ) vb I – vedz tu ***pronj***

mprostu[1] (mprós-tu) adg mproastã (mproás-tã), mproshtsã (mprósh-tsã) shi mproshti (mprósh-ti), mproasti/mproaste (mproás-ti) – (omlu) tsi nu shadi mpadi (pi scamnu i culcat) ma sta ndreptu sh-pri cicioari; (lucru) tsi sta ndreptu ca omlu tsi sta n cicioari; ãmprostu, n cicioari; (fig: 1: (om) mprostu = (om) aplo, ageamit, prostu; expr: 2: ***oauã mproasti*** = oauã fapti tu tigani (tu apã i grãsimi) cu gãlbinushlu moali tsiarmãni ntreg, neaspartu sh-albushlu ncljigat deavãrliga; 3 njapir mprostu = nu durnjii tutã noaptã, nu shidzui mpadi, shidzui di lucrai sh-ashi mi-acãtsã hãryia; 4: va ti beau mprostu = va ti-arãd, va ti aspargu, va ti vatãm; 5: nu-armasi cheatrã pristi cheatrã mproastã = easti tut surpat, survuljusit, azvãmuit; 6: mi scol mprostu dinintea-a unui = lj-aspun multã tinjii; l-tinjisescu multu) *{ro: în picioari, drept}* *{fr: debout, droit}* *{en: standing, straight}* ex: mprostu (ndreptu, pi cicioari) tialãsãm; om mprostu (ndreptu, pri cicioari); si-ts shadã mproshti (pri cicioari) tuts anghiljlji; ti videai prit nãsã, cu diayia s-tsãnea mproastã! (pri cicioari); nu-armasi cheatrã pristi cheatrã mproastã (expr: easti tut surpatã); s-mãrmurisi di mprostu (ashi cum sta pi cicioari); shidea mproastã (pi cicioari, ndreaptã) unã nveastã; bãgã doauã dedz shi mproasti; di mproasti (di cum shed pi cicioari) s-tuchescu; dzua tutã pri cicior, sh-noaptea nj-apir mproastã (expr: nu-nj dormu tutã noaptea, lucredz); shidzui mprostu (pi cicioari) dauã dzãli; scoalã-ti mprostu (expr: aspuni-lj tinjii) cãndu treatsi un aush; oauã mproasti (expr: oauã tu tigani cu gãlbinuslu neaspartu sh-albushlu ncljigat deavãrliga), s-nu ti saturi!; l-bag mprostu (sã sta ndreptu, nsus), ma cadi; bufa di ursã, frate, s-ti-aflã aoa, va ti bea di mprostu (expr: va ti mãcã), cã-lj cãlcash loclu § ***ãmprostu*** (ãm-prós-tu) adg ãmproastã (ãm-proás-tã), ãmproshtsã (ãm-prósh-tsã) shi ãmproshti (ãm-prósh-ti), ãmproasti/ãmproaste (ãm-proás-ti) – (unã cu ***mprostu***) ex: hãngilu arsãri ãmprostu (pri cicioari); nã njilji di tiniri, tuts ãmproshtsã (ndreptsã, pri cicioari); nj-apir ãmproastã (expr: mi-acãtsã hãryia dupã unã noapti nidurnjitã) § ***prostu*** (prós-tu) adg proastã (proás-tã), proshtsã (prósh-tsã) shi proshti (prósh-ti), proasti/proaste (proás-ti) – (unã cu ***mprostu***) ex: nã tuchim laili, di proasti (mproasti, pri cicioari) § ***mprustedz*** (mprus-tédzŭ) (mi) vb I mprustai (mprus-táĭ), mprustam (mprus-támŭ), mprustatã (mprus-tá-tã), mprustari/mprustare (mprus-

tá-ri) – mi scol mprostu (di iu shideam mpadi); mi-analtsu di cum earam (ftohi cu-avearea); mi bag pi cicioari sh-mi fac ghini (dupã tsi fui lãndzit un chiro); ãmprustedz, analtsu, ndreptu, prucupsescu, etc.; nsãnedz, nsãnãtushescu, nsãnãtushedz, nturturedz, nturtãredz; (mi mprustedz = (i) fac aveari, bag arãndzã, prucupsescu; (ii) mi-aspun para-pirifan, mi cãmãrusescu, mi para-alavdu, mi fudulescu, ncucutedz, etc.) *{ro: (se) pune pe picioare, face progrese, dirija, conduce}* *{fr: (se) mettre debout, faire progresser, diriger, conduire}* *{en: get on one's feet, progress, lead}* ex: mprustedz (u-analtsu, u ndreptu) crutsea di pri bisearicã; sã mprustã (sã sculã mprostu di-iu shidea) shi vidzu ficiorlu; si mprustã (s-alinã pri cicioari, imnã) njiclu la noauã mesh; estan avum lucru shi nã mprustãm niheamã (fig: prucupsim, bãgãm niheamã arãndzã); nu putem tra s-u mprustãm (s-u bãgãm pri cicioari, s-u anãltsãm); tu putsãn chiro elj si mprustarã (fig: prucupsirã, vidzurã hãiri); omlu s-umflã, si mprusteadzã (fig: s-para-alavdã, sã ncucuteadzã); buvalu troarã sã mprustã (s-anãltsã pri cicioari); mprusteadzã (analtsã, scoalã) di cidãri nã ntreagã hoarã; la cãshari li mprusta (li dutsea) § ***mprostu***[2] (mprós-tu) (mi) vb I mprustai (mprus-táĭ), mprustam (mprus-támŭ), mprustatã (mprus-tá-tã), mprustari/mprustare (mprus-tá-ri) – (unã cu ***mprustedz***) ex: si mproastã (si mprusteadzã, si-analtsã) aripidina; sumsoarã njitslji shi lji mproastã (shi lji mprusteadzã, shi lj-analtsã); cãrvanea u mprustãm (u dutsem, u-anãltsãm) dzeana nsus § ***mprustat*** (mprus-tátŭ) adg mprustatã (mprus-tá-tã), mprustats (mprus-tátsĭ), mprustati/mprustate (mprus-tá-ti) – tsi s-ari sculatã mprostu; tsi ari faptã aveari; tsi s-ari faptã ghini dupã unã lãngoari; ãmprustat, anãltsat, ndriptat, prucupsit, etc.; nsãnat, nsãnãtushit, nsãnãtushat, nturturat, nturtãrat *{ro: pus pe picioare, care a fãcut progrese, dirijat, condus}* *{fr: mis debout, qui a progressé, dirigé, conduit}* *{en: got on his feet, progressed, led}* ex: lu-aflai mprustat (anãltsat pi cicioari, ishit dit urfãnilji, vindicat di lãngoarea tsi-avea, etc.) § ***mprustari/mprustare*** (mprus-tá-ri) sf mprustãri (mprus-tãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si mprusteadzã cariva; ãmprustari, anãltsari, ndriptari, prucupsiri, etc.; nsãnari, nsãnãtushiri, nsãnãtushari, nturturari, nturtãrari *{ro: acţiunea de a (se) pune pe picioare, de a face progrese, de a (se) dirija, de a (se) conduce}* *{fr: action de (se) mettre debout, de faire progresser, de diriger, de conduire}* *{en: action of getting on his feet, of progressing, of leading}* § ***nimprustat*** (nim-prus-tátŭ) adg nimprustatã (nim-prus-tá-tã), nimprustats (nim-prus-tátsĭ), nimprustati/nimprustate (nim-prus-tá-ti) – tsi nu s-ari sculatã mprostu; tsi nu s-ari faptã ghini dupã unã lãngoari; tsi nu poati si scoalã mprostu (cã easti ninga njic) *{ro: care nu este pus pe picioare, care nu a fãcut progrese, copilaş care nu poate sta pe picioare}* *{fr: qui n'est pas debout, qui n'a pas progressé, tout petit qui ne peut pas rester debout}* *{en: who did not get on his feet, who has not progressed, little child who cannot stand on his feet}* ex: pri cicioari nimprustat § ***mprustishor*** (mprus-ti-shĭórŭ) adg mprustishoarã (mprus-ti-shĭoá-rã), mprustishori (mprus-ti-shĭórĭ), mprustishoari/mprustishoare (mprus-ti-shĭoá-ri) – tsi easti niheam ca prostu, ca glar *{ro: prostuţ}* *{fr: un peu sot, niais}* *{en: a little foolish}* ex: ti-aflarã mprushtishoarã (ca glarã); nã fum mprustishoari (niheam ca glari); sh-easti mprushtishor (ca glar); dzua dusi mirindi shi mprustishorlu (prostul, glarlu) easti ninga cu ocljilj ncljish § ***ãmprustedz*** (ãm-prus-tédzŭ) (mi) vb I ãmprustai (ãm-prus-táĭ), ãmprustam (ãm-prus-támŭ), ãmprustatã (ãm-prus-tá-tã), ãmprustari/ãmprustare (ãm-prus-tá-ri) – (unã cu ***mprustedz***) ex: ca cu zori si ãmprusteadzã (si scoalã di mpadi pri cicioari, si mprusteadzã); s-umflã, si ãmprusteadzã (expr: s-para-alavdã, s-fuduleashti) § ***ãmprustat*** (ãm-prus-tátŭ) adg ãmprustatã (ãm-prus-tá-tã), ãmprustats (ãm-prus-tátsĭ), ãmprustati/ãmprustate (ãm-prus-tá-ti) – (unã cu ***mprustat***) ex: Surina, featã cama ãmprustatã (ma criscutã, ma sãnãtoasã, ma ncljigatã, ma aleaptã) § ***ãmprustari/ãmprustare*** (ãm-prus-tá-ri) sf ãmprustãri (ãm-prus-tãrĭ) – (unã cu ***mprustari***)

mprostu[2] (mprós-tu) (mi) vb I – vedz tu ***mprostu***[1]

mprucuchescu (mpru-cu-chés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***proscut***

mprucuchiri/mprucuchire (mpru-cu-chí-ri) sf – vedz tu ***proscut***

mprucuchit (mpru-cu-chítŭ) adg – vedz tu ***proscut***

mprumut[1] (mpru-mutŭ) sn, adv mprumuti/mprumute (mpru-mú-ti) – 1: paradzlji (lucrul) ts-lj dau a unui cu ligãtura ca s-nji-lj toarnã ma nãpoi; paradzlji (lucrul) ts-lj ljau di la cariva cu ligãtura ca s-lji-lj tornu ma nãpoi; 2: parãlu (i altu lucru) tsi-l da cariva (ca discumpãrari, mushtinari, doarã) a atsilui tsi lj-ari faptã un bun; mprumut, mpãrmut; discumpãrari, mushtinari; (expr: lucredz mprumut = dau paradz cu mprumut sh-ljau toc pri elj) *{ro: împrumut; recompensă}* *{fr: emprunt, prêt; récompense}* *{en: borrowing, loan; reward}* ex: itsi fats, cu mprumut u fats; loai mprumut ndoi paradz di la frati-nju; lo mprumut di putu sã nchiseascã; frati-nju lucreadzã mprumut (expr: da paradz cu toc) § ***mprumut***[2] (mpru-mutŭ) (mi) vb I mprumutai (mpru-mu-táĭ), mprumutam (mpru-mu-támŭ), mprumutatã (mpru-mu-tá-tã), mprumutari/mprumutare (mpru-mu-tá-ri) – ljau di la cariva paradz (un lucru) cu ligãtura ca s-lji-lj tornu ma nãpoi; dau la cariva paradz (un lucru) cu ligãtura ca s-nji-lj toarnã ma nãpoi; ljau (dau) tsiva cu mprumut; mprumutedz, mprãmutedz, mpãrmãtedz; (expr: mprumut arãdz (hui, etc.) di la pãrintsã = ljau, clirunumsescu arãdz (hui, etc.) di la pãrintsã) *{ro: împrumuta}* *{fr: emprunter, prêter}* *{en: borrow, loan}* ex: nu s-ari mprumutatã (nu-ari loatã tsiva cu mprumut) di la vãrnu; ear cãndu muri, lu mprumutai; mprumutã (lo, clirunumsi) di la tatã-su aesti arãdz; di cãndu lu mprumutai niheam, ni mãcã, ni bea; s-nu s-arushineadzã, dusi shi si mprumutã la hani; cari nu-avea cu tsi, shi mprumutã gãleata di la moasha § ***mprumutedz*** (mpru-mu-tédzŭ) (mi) vb I mprumutai (mpru-mu-táĭ), mprumutam (mpru-mu-támŭ), mprumutatã (mpru-mu-tá-tã), mprumutari/mprumutare (mpru-mu-tá-ri) – (unã cu ***mprumut***[2]) ex: nã mprumutãm cu doi sats di fãrinã § ***mprumutat*** (mpru-mu-tátŭ) adg mprumutatã (mpru-mu-tá-tã), mprumutats (mpru-mu-tátsĭ), mprumutati/mprumutate (mpru-mu-tá-ti) – (lucrul, paradzlji) tsi suntu dats (loats) cu mprumut; (omlu) tsi ari loatã un lucru cu mprumut; mprãmutat, mpãrmãtat *{ro: împrumutat}* *{fr: emprunté, prêté}* *{en: borrowed, loaned}* ex: si-lj toarnã paradzlji mprumutats (dats cu mprumut); pãrintili scoasi vãrã ndoi grosh, mprumutats la vãrã di cãndu avea sh-el § ***mprumutari/mprumutare*** (mpru-mu-tá-ri) sf mprumutãri (mpru-mu-tãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mprumutã tsiva, mprãmutari, mpãrmãtari *{ro: acţiunea de a împrumuta; împrumutare}* *{fr: action d'emprunter, de prêter}* *{en: action of borrowing, of loaning}* § ***mpurmut***[1] (mpur-mutŭ) sn, adv mpurmuti/mpurmute (mpur-mú-ti) – (unã cu ***mprumut***[1]) § ***mpurmutedz*** (mpur-mu-tédzŭ) (mi) vb I mpurmutai (mpur-mu-táĭ), mpurmutam (mpur-mu-támŭ), mpurmutatã (mpur-mu-tá-tã), mpurmutari/mpurmutare (mpur-mu-tá-ri) – (unã cu ***mprumut***[2]) § ***mpurmut***[2] (mpur-mútŭ) (mi) vb I mpurmutai (mpur-mu-táĭ), mpurmutam (mpur-mu-támŭ), mpurmutatã (mpur-mu-tá-tã), mpurmutari/mpurmutare (mpur-mu-tá-ri) – (unã cu ***mprumut***[2]) § ***mpurmutat*** (mpur-mu-tátŭ) adg mpurmutatã (mpur-mu-tá-tã), mpurmutats (mpur-mu-tátsĭ), mpurmutati/mpurmutate (mpur-mu-tá-ti) – (unã cu ***mprumutat***) § ***mpurmutari/mpurmutare*** (mpur-mu-tá-ri) sf mpurmutãri (mpur-mu-tãrĭ) – (unã cu ***mprumutari***) § ***mprãmutedz*** (mprã-mu-tédzŭ) (mi) vb I mprãmutai (mprã-mu-táĭ), mprãmutam (mprã-mu-támŭ), mprãmutatã (mprã-mu-tá-tã), mprãmutari/mprãmutare (mprã-mu-tá-ri) – (unã cu ***mprumut***[2]) § ***mprãmutat*** (mprã-mu-tátŭ) adg mprãmutatã (mprã-mu-tá-tã), mprãmutats (mprã-mu-tátsĭ), mprãmutati/mprãmutate (mprã-mu-tá-ti) – (unã cu ***mprumutat***) § ***mprãmutari/mprãmutare*** (mprã-mu-tá-ri) sf mprãmutãri (mprã-mu-tãrĭ) – (unã cu ***mprumutari***) § ***mpãrmut*** (mpãr-mutŭ) sn, adv mpãrmuti/mpãrmute (mpãr-mú-ti) – (unã cu ***mprumut***[1]) ex: tsi mpãrmut lã featsi Iosif a fratslor? § ***mpãrmãtedz*** (mpãr-mã-tédzŭ) (mi) vb I mpãrmãtai (mpãr-mã-táĭ), mpãrmãtam (mpãr-mã-támŭ), mpãrmãtatã (mpãr-mã-tá-tã), mpãrmãtari/mpãrmãtare (mpãr-mã-tá-ri) – (unã cu ***mprumut***[2]) § ***mpãrmãtat*** (mpãr-mã-tátŭ) adg mpãrmãtatã (mpãr-mã-tá-tã), mpãrmãtats

(mpãr-mã-tátsĭ), mpãrmãtati/mpãrmãtate (mpãr-mã-tá-ti) – (unã cu ***mprumutat***) § ***mpãrmãtari/mpãrmãtare*** (mpãr-mã-tá-ri) sf mpãrmãtãri (mpãr-mã-tắrĭ) – (unã cu ***mprumutari***)
mprumut[2] (mpru-mutŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mprumut***[1]
mprumutari/mprumutare (mpru-mu-tá-ri) sf – vedz tu ***mprumut***[1]
mprumutat (mpru-mu-tátŭ) adg – vedz tu ***mprumut***[1]
mprumutedz (mpru-mu-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mprumut***[1]
mprunjari/mprunjare (mpru-njĭá-ri) sf – vedz tu ***pronj***
mprunjat (mpru-njĭátŭ) adg – vedz tu ***pronj***
mprunjedz (mpru-njĭédzŭ) vb I – vedz tu ***pronj***
mprusculescu (mprus-cu-lés-cu) vb IV mprusculii (mprus-cu-líĭ), mprusculeam (mprus-cu-leámŭ), mprusculitã (mprus-cu-lí-tã), mprusculiri/mprusculire (mprus-cu-lí-ri) – li mintescu sh-li dau lucrili unã pisti-alantã; alag tu lucri sh-l-aspargu arada tu cari s-afla; mintescu, ameastic, tulbur, turbur *{ro: face dezordine, răscoli}* *{fr: bouleverser, mettre en desordre, fouiller (dedans)}* *{en: disturb, turn upside down}* ex: mprusculii tutã sinduchea tra s-li aflu (alãgai tu sinduchi sh-li turnai tuti lucrili unã pristi-alantã) shi nu-aflai tsiva; nji mprusculeashti (nj-li minteashti) tuti cãrtsãli; nji mprusculish (nj-li mintish) tuti § ***mpruscult*** (mprus-cu-lítŭ) adg mprusculitã (mprus-cu-lí-tã), mprusculits (mprus-cu-lítsĭ), mprusculiti/mprusculite (mprus-cu-lí-ti) – tsi lã s-ari aspartã arada tu cari s-afla ndauã lucri; tsi suntu mintiti sh-fãrã-aradã; mintit, amisticat, tulburat, turburat *{ro: făcut să fie în dezordine, răscolit}* *{fr: bouleversé, mis en desordre, fouillé (dedans)}* *{en: disturbed, turned upside down}* § ***mprusculiri/mprusculire*** (mprus-cu-lí-ri) sf mprusculiri (mprus-cu-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mprusculeashti; mintiri, amisticari, tulburari, turburari *{ro: acţiunea de a face dezordine, de a răscoli}* *{fr: action de bouleverser, de fouiller (dedans)}* *{en: action of disturbing, of turning upside down}*
mprusculiri/mprusculire (mprus-cu-lí-ri) sf – vedz tu ***mprusculescu***
mprusculit (mprus-cu-lítŭ) adg – vedz tu ***mprusculescu***
mpruspitari/mpruspitare (mprus-pi-tá-ri) sf – vedz tu ***proaspit***
mpruspitat (mprus-pi-tátŭ) adg – vedz tu ***proaspit***
mpruspitedz (mprus-pi-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***proaspit***
mprustari/mprustare (mprus-tá-ri) sf – vedz tu ***mprostu***[1]
mprustat (mprus-tátŭ) adg – vedz tu ***mprostu***[1]
mprustedz (mprus-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mprostu***[1]
mprustishor (mprus-ti-shĭórŭ) adg – vedz tu ***mprostu***[1]
mpuf (mpúfŭ) vb I mpufai (mpu-fáĭ), mpufam (mpu-fámŭ), mpufatã (mpu-fá-tã), mpufari/mpufare (mpu-fá-ri) – dormu cu-unã adiljari isihã shi lishoarã *{ro: dormi liniştit}* *{fr: dormir tranquillement}* *{en: sleep quietly}* ex: cãndu intrai ãn casã ma mpufa (durnja isih) § ***mpufat*** (mpu-fátŭ) adg mpufatã (mpu-fá-tã), mpufats (mpu-fátsĭ), mpufati/mpufate (mpu-fá-ti) – tsi doarmi isih *{ro: care doarme liniştit}* *{fr: qui dors tranquillement}* *{en: sleeping quietly}* § ***mpufari/mpufare*** (mpu-fá-ri) sf mpufãri (mpu-fắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva doarmi isih *{ro: acţiunea de a dormi liniştit}* *{fr: action de dormir tranquillement}* *{en: action of sleeping quietly}*
mpufari/mpufare (mpu-fá-ri) sf – vedz tu ***mpuf***
mpufat (mpu-fátŭ) adg – vedz tu ***mpuf***
mpulbir (mpúl-birŭ) (mi) vb I – vedz tu ***pulbiri***
mpulbirari/mpulbirare (mpul-bi-rá-ri) sf – vedz tu ***pulbiri***
mpulbirat (mpul-bi-rátŭ) adg – vedz tu ***pulbiri***
mpuljari/mpuljare (mpu-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***pulj***[1]
mpuljat (mpu-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***pulj***[1]
mpuljedz (mpu-ljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***pulj***[1]
mpumor (mpu-mórŭ) (mi) vb I – vedz tu ***pumoarã***
mpumurari/mpumurare (mpu-mu-rá-ri) sf – vedz tu ***pumoarã***
mpumurat (mpu-mu-rátŭ) adg – vedz tu ***pumoarã***
mpumurat (mpu-mu-rátŭ) adg mpumuratã (mpu-mu-rá-tã), mpumurats (mpu-mu-rátsĭ), mpumurati/mpumurate (mpu-mu-rá-ti) – tsi easti ntunicat shi scutidos ca dzua cãndu tserlu easti mplin di niori grei; ãmpumurat, ncernu, cernu, ndzernu, ngernu, mundo; (fig: mpumurat = (i) tsi easti lipsit di hãrãcupilji, harauã; tsi nu lj-arãdi gura dip shi sta ntunicat la fatsã) *{ro: mohorât, sumbru}* *{fr: sombre, obscursi par les nuages}* *{en: somber, dark, gloomy, overcast}* ex: om, totãna mpumurat (fig: ntunicat la fatsã, tsi nu lj-arãdi gura dip) § ***ãmpumurat*** (ãm-pu-mu-rátŭ) adg ãmpumuratã (ãm-pu-mu-rá-tã), ãmpumurats (ãm-pu-mu-rátsĭ), ãmpumurati/ãmpumurate (ãm-pu-mu-rá-ti) – (unã cu ***mpumurat***)
mpurintari/mpurintare (mpu-rin-tá-ri) sf – vedz tu ***purintu***[1]
mpurintat (mpu-rin-tátŭ) adg – vedz tu ***purintu***[1]
mpurintu (mpu-rín-tu) (mi) vb I – vedz tu ***purintu***[1]
mpurmut[1] (mpur-mutŭ) sn, adv – vedz tu ***mprumut***[1]
mpurmut[2] (mpur-mútŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mprumut***[1]
mpurmutari/mpurmutare (mpur-mu-tá-ri) sf – vedz tu ***mprumut***[1]
mpurmutat (mpur-mu-tátŭ) adg – vedz tu ***mprumut***[1]
mpurmutedz (mpur-mu-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mprumut***[1]
mpushcljari/mpushcljare (mpush-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***pushclji***
mpushcljat (mpush-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***pushclji***
mpushcljedz (mpush-cljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***pushclji***
mput (mpútŭ) (mi) vb IV shi II – vedz tu ***putoari***
mputeari/mputeare (mpu-teá-ri) sf – vedz tu ***pot***
mputoari/mputoare (mpu-toá-ri) sf – vedz tu ***putoari***
mputsãnari/mputsãnare (mpu-tsã-ná-ri) sf – vedz tu ***putsãn***
mputsãnat (mpu-tsã-nátŭ) adg – vedz tu ***putsãn***
mputsãnedz (mpu-tsã-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***putsãn***
mputsãri/mputsãre (mpu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***putoari***
mputsãscu (mpu-tsắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***putoari***
mputsãt (mpu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***putoari***
mputseari/mputseare (mpu-tseá-ri) sf – vedz tu ***putoari***
mputsescu (mpu-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***putoari***
mputsiri/mputsire (mpu-tsí-ri) sf – vedz tu ***putoari***
mputsit (mpu-tsítŭ) adg – vedz tu ***putoari***
mputsos (mpu-tsósŭ) adg – vedz tu ***putoari***
mputut (mpu-tútŭ) adg – vedz tu ***pot***
mreajã (mreá-jã) sf mreji(?) (mréjĭ) – mplititurã di spangu (cioarã, hiri, etc.) cu ocljilj mãri, cu cari s-acatsã peshtsãlj tu-amari (perlu n cap s-nu cadã, s-poartã lucri dit pãzari, etc.); leasã, plasã, poahã, vurzom, vurzon *{ro: plasă, reţea}* *{fr: filet, rets, réseau}* *{en: net}* ex: scutea mrejili (pohili) goali dit baltã
mreanã (mreá-nã) sf mreani/mreane (mreá-ni) – pescu mari di-arãu (cari poati s-agiungã pãnã la 4-5 Kg) tsi sh-u-adutsi niheamã cu craplu, cu truplu lungu, cu asprilj di-unã hromã ca galbinã-veardi-cinushi pi pãltãri shi alghi pri pãnticã; breanã murenã, bãrbuni *{ro: mreană}* *{fr: barbeau (poisson)}* *{en: barbel}* ex: cãndu tritsea ca mreani; mreana nu-i cãftatã la noi § ***breanã*** (breá-nã) sf breani/breane (breá-ni) – (unã cu ***mreanã***) § ***murenã*** (mu-rénã) sf mureni/murene (mu-ré-ni) – (unã cu ***mreanã***) § ***marenã*** (ma-rénã) sf mareni/marene (ma-ré-ni) – (unã cu ***mreanã***)
mshat (mshĭátŭ) adg mshatã (mshĭá-tã), mshats (mshĭátsĭ), mshati/mshate (mshĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mushat***
mtari/mtare (mtá-ri) sf mtãri (mtắrĭ) – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu aestu; vedz ***mutari***
mtat (mtátŭ) adg mtatã (mtá-tã), mtats (mtátsĭ), mtati/mtate (mtá-ti) – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu aestu; vedz ***mutat***
mtrescu (mtrés-cu) (mi) vb IV mtrii (mtríĭ), mtream (mtreámŭ), mtritã (mtrí-tã), mtriri/mtrire (mtrí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mutrescu***
mtriri/mtrire (mtrí-ri) sf mtriri (mtrírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mutriri***
mtrit (mtrítŭ) adg mtritã (mtrí-tã), mtrits (mtrítsĭ), mtriti/mtrite (mtrí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mutrit***
mu[1] (mu) cong – vedz tu ***ma***[1]
mu[2] (mu) inter – zbor tsi-aspuni boatsea di bou
mu[3] (-mú) pr pos – vedz tu ***meu***
muabeti/muabete (mu-a-béti) sf muabets (mu-a-bétsĭ) – alãxiri di zboarã namisa di doi i ma multsã oaminj adunats tu-un loc tra s-lã treacã oara, s-aflã tsi s-fatsi i tsi mindueashti lumea; cuvendã, zbor, zburãri, lafi, lãcãrdii, mãslati, umilii, zitisi, sizitisi (fig: muabeti = tritsearea-a chirolui cu oaspits, measã,

zburãri, mãcari sh-beari, cãntic sh-gioc, etc.; ahaincã, ziafeti, zefchi, gimbusi, giumbusi, diaschedasi, festã, harei) *{ro: discuţie; petrecere}* *{fr: discussion; divertissement}* *{en: discussion; feast, party}* ex: si mbitã la muabeti (fig: ziafeti); avem nã muabeti astarã la noi; multi ori ãl cljimam acasã ti muabeti; tutunea aestã nu easti ti muabeti § ***muabetisescu*** (mu-a-be-ti-sés-cu) (mi) vb IV muabetisii (mu-a-be-ti-síĭ), muabetiseam (mu-a-be-ti-seámŭ), muabetisitã (mu-a-be-ti-sí-tã), muabetisiri/muabetisire (mu-a-be-ti-sí-ri) – fac muabeti *{ro: conversa, se întreţine, petrece}* *{fr: converser, se divertir (en discutant)}* *{en: discuss, feast}* ex: tutã calea muabetisim (fãtsem muabeti, zburãm) di slãbiciunea tu cari nã aflãm noi armãnjlji § ***muabetisit*** (mu-a-be-ti-sítŭ) adg muabetisitã (mu-a-be-ti-sí-tã), muabetisits (mu-a-be-ti-sítsĭ), muabetisiti/muabetisite (mu-a-be-ti-sí-ti) – tsi ari faptã unã muabeti *{ro: care a conversat, care s'a întreţinut}* *{fr: qui a conversé, qui s'est diverti (en discutant)}* *{en: who has discussed, feasted}* § ***muabetisiri/muabetisire*** (mu-a-be-ti-sí-ri) sf muabetisiri (mu-a-be-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-muabetiseashti *{ro: acţiunea de a conversa, de a se întreţine, de a petrece}* *{fr: action de converser, de se divertir (en discutant)}* *{en: action of discussing, of feasting}* § ***muabetliu*** (mu-a-bet-líŭ) adg muabetlii/muabetlie (mu-a-bet-lí-i), muabetlii (mu-a-bet-líĭ), muabetlii (mu-a-bet-líĭ) – tsi easti bun tu muabeti; tsi lu-ariseashti s-facã muabeti; dishcljis tu zbor *{ro: comunicativ, vorbăreţ}* *{fr: causeur}* *{en: talktive}* ex: omlu aestu easti muabetliu multu, nu tsã s-aurashti cu el

muabetisescu (mu-a-be-ti-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***muabeti***

muabetisiri/muabetisire (mu-a-be-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***muabeti***

muabetisit (mu-a-be-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***muabeti***

muabetliu (mu-a-bãt-líŭ) adg – vedz tu ***muabeti***

muagear (mu-a-gĭárŭ) sm, sf, adg muageară (mu-a-gĭá-rã), muageari (mu-a-gĭárĭ), muageari/muageare (mu-a-gĭá-ri) – tsi s-ari traptã dit locurli iu bãna di-aradã (iu eara fuvirsit di dushmanj sh-iu putea sã-sh chearã avearea icã bana) shi s-ari dusã iuva, tu alti locuri, iu s-poatã si sh-aflã apanghiu; muagir, prosfingu *{ro: refugiat}* *{fr: réfugié}* *{en: refugee}* ex: s-li vindu la muageari § ***muagir*** (mu-a-gírŭ) sm, sf, adg muagirã (mu-a-gí-rã), muagiri (mu-a-gírĭ), muagiri/muagire (mu-a-gí-ri) – (unã cu ***muagear***)

muagir (mu-a-gírŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***muagear***

muarif (mu-a-rífŭ) sm pl(?) – adunari di oaminj dit unã chinotitã (hoarã i cãsãbã), tu cari si zburashti shi s-lja apofasi ti lucrili tsi au s-facã cu sculiili-a loclui *{ro: consiliu de instrucţiune}* *{fr: conseil d'instruction}* *{en: educational board}* ex: muariflu giudicã lucrurili di sculii

muã (mú-ŭã) sf – vedz tu ***maimun***

muc[1] (mucŭ) sm muts (mútsĭ) – dzama groasã tsi curã dit nãri (ma multu cãndu omlu easti arãtsit, cãndu ari sirmii, aremã); mucã, mixã, mir, njir; (expr: 1: lja-ts mutslji = suflã-ts narea; 2: ãlj ljau muclu = l-cãtãdixescu, lji scad tinjia, lu-arushinedz, lj-dipun urecljili, lj-aplec nãrli, etc.; 3: cu mutslji tu nari = mixos, njic sh-ageamit, tsi nu-ari criscutã ninga; 4: cari sh-arucã mutslji pi nãs = cari ãlj da di mãnear) *{ro: muci}* *{fr: morve, mucosité}* *{en: snot, nasal mucus, snivel}* ex: easti ninga cu mutslji pri nari-lj (expr: easti ninga ageamit); cari sh-arucã mutslji pri nãs? (expr: easti om ti cãtãfronisiri) § ***mucã*** (mú-cã) sf muts (mútsĭ) – (unã cu ***muc***[1]) ex: ari mucã di nu poati s-adilji; lai muca-a ficiorlui cu shimia § ***mucos*** (mu-cósŭ) adg mucoasã (mu-coá-sã), mucosh (mu-cóshĭ), mucoasi/mucoase (mu-coá-si) – tsi-lj curã multu nãrli (cu mixi); mutsos, mixos; (fig: mucos = (i) njic sh-ageamit tsi nu shtii multi sh-nu poati s-facã caishtitsi; (ii) palju-om, astrãchit, etc.) *{ro: mucos}* *{fr: muqueux, morveux}* *{en: snotty, mucous}* ex: cama mucos ca ficiorlu aestu nu-ari altu; sh-mucoslu (fig: astrãchitlu, ageamitlu) aestu vrea s-mi-agiungã?; easti ninga unã mucoasã (fig: unã-ageamitã, tsi nu shtii tsiva) § ***mutsos*** (mu-tsósŭ) adg mutsoasã (mu-tsoá-sã), mutsosh (mu-tsóshĭ), mutsoasi/mutsoase (mu-tsoá-si) – (unã cu ***mucos***) ex: arãdi mutsoslu di bãloslu § ***mucoari/mucoare*** (mu-coá-ri) sf mucori (mu-córĭ) – mutslji cãndu suntu multsã sh-curã dit narea-a omlui; lugurii tsi sh-u-adutsi cu mutslji shi s-aflã tu pãntica-a muljariljei (oailjei) ninti ca s-amintã (s-afeatã) njic *{ro: mucozitate}* *{fr: mucosité}* *{en: mucosity}* ex: mucorli es la amintari sh-la fitari

muc[2] (mucŭ) sm pl(?) – chipita sumului armasã di la un fitilj (candilã) tsi-ari arsã *{ro: muc}* *{fr: champignon à la mèche d'une lampe}* *{en: burned top of the candel wick}* ex: fã-lj muc a tsearãljei § ***mucari/mucare*** (mu-cá-ri) sf mucãri (mu-cãrĭ) – hãlati cu cari s-lja muclu-a tsearãljei *{ro: aparatul cu care se lua mucul de la lumânări}* *{fr: appareil avec lequel on enlève le champignon à la mèche d'une lampe}* *{en: instrument for cutting the burned top of the candel wick}* ex: lja fitilea cu mucãrli

mucademi/mucademe (mu-ca-dé-mi) sf mucadenj (mu-ca-dénjĭ) – mãrimea (numirlu, sartsina) astãsitã di cariva (di leadzi) ta s-aspunã cãt easti arada s-facã omlu tu-unã catastasi (tu un lucrari, etc.) *{ro: normă, standard}* *{fr: norme}* *{en: norm, standard}* ex: aesti s-aflã mucademi (ca datã, ca adeti) la noi, di la pãpãnj, strãpãpãnj

mucaeti/mucaete (mu-ca-é-ti) sf mucaets (mu-ca-étsĭ) – atsea tsi-l tradzi pri cariva (tsi-l fatsi, tsi-l pindzi) tra s-facã tsiva; intireslu tsi lu-aspuni cariva tra s-facã un lucru; anangasi, shtiuri, parachinisi, apofasi, angãtan, intires, sinfer; (expr: 1: mi fac mucaeti = ljau unã apofasi, apufãsescu, etc.; 2: lu-am mucaeti = lu-am angãtan, l-mutrescu, etc.) *{ro: îndemn, grije, interes, hotărîre}* *{fr: stimulent, intérêt, décision}* *{en: stimulant, incentive, decision}* ex: mi feci mucaeti (expr: apufãsii); fã-ti mucaeti (expr: lja-ts apofasea) sh-du-ti; nu mi feci mucaeti (expr: nu-avui angãtanlu, nu loai apofasea) s-lji scriu nã carti; fã-ti mucaeti (expr: aspuni c-ai un intires, lja unã apofasi) sh-du-ti s-lu vedz; lu-avui mucaeti (expr: l-mutrii, lj-avui angãtan) cãt fu lãndzit § ***nimucaeti/nimucaete*** (ni-mu-ca-é-ti) sf nimucaets (ni-mu-ca-étsĭ) – atsea (harea) tsi-l fatsi pri cariva s-hibã alãsat, timbel, s-nu lja lishor unã apofasi tu banã, s-nu-l mealã tsiva, etc.; alãsari *{ro: indolenţă, nehotărîre}* *{fr: indolence, indécision}* *{en: indolence, apathy}* ex: nimucaetea (lipsita di intires, di anangasi) nu ts-adutsi bun § ***mucaitlã*** (mu-ca-it-lắ) adg mucaitloanji/mucaitloanje (mu-ca-it-loá-nji), mucaitladz (mu-ca-it-ládzĭ), mucaitloanji/mucaitloanje (mu-ca-it-loá-nji) – tsi li fatsi tuti lucrili cu angãtan, cu cãshtigã; angãtan, cãshtigos *{ro: grijuliu}* *{fr: soucieux; qui se stimule}* *{en: worried; who incites himself}* § ***mucaitlãchi/mucaitlãche*** (mu-ca-it-lắ-chi) sf mucaitlãchi (mu-ca-it-lắchĭ) – harea tsi-l fatsi omlu si s-facã mucaeti (s-aibã angãtan) *{ro: îndemnare}* *{fr: qualité d'être soucieux ou stimulé}* *{en: worrier}* § ***mucaitlin*** (mu-ca-it-línŭ) adg mucaitlinã (mu-ca-it-lí-nã), mucaitlinj (mu-ca-it-línjĭ), mucaitlini/mucaitline (mu-ca-it-lí-ni) – (unã cu ***mucaitlã***) ex: cara s-lu pitrec cu nãs, caplu nu mi doari cã lu shtiu mucaitlin (cãshtigos, tsi li fatsi lucrili cu-angãtan)

mucaitlã (mu-ca-it-lắ) adg – vedz tu ***mucaeti***

mucaitlãchi/mucaitlãche (mu-ca-it-lắ-chi) sf – vedz tu ***mucaeti***

mucaitlin (mu-ca-it-línŭ) adg – vedz tu ***mucaeti***

mucari/mucare (mu-cá-ri) sf – vedz tu ***muc***[2]

mucã (mú-cã) sf – vedz tu ***muc***[1]

mucãvã (mu-cã-vắ) sm mucãvadz (mu-cã-vádzĭ) – carti groasã, ascurã, corcanã shi sãnãtoasã dit cari s-fac cutiili tu cari s-bagã lucri si s-poartã i si s-tsãnã *{ro: mucava, carton}* *{fr: carton}* *{en: cardboard}* ex: s-li scrii pi-unã cumatã di mucãvã

mucealã (mu-cĭá-lã) sf – vedz tu ***muceali***

muceali/muceale (mu-cĭá-li) adg invar, adv – ud multu di multu; molj, amolj, muclishti, lercã, pãpulj, pupulj, bljondã, saragarã, chicutã; (expr: mi fac muceali = (i) asud multu; (ii) lucredz multu greu) *{ro: ud leoarcă}* *{fr: mouillé, trempé jusqu'au os}* *{en: wet, soaked}* ex: escu ud muceali; ploaea n-adrã muceali (nã udã multu); mi feci muceali (mi udai multu; icã expr: asudai multu) § ***muclishti/muclishte*** (mu-clish-ti) adg invar, adv – (unã cu ***muceali***) § ***mucilescu*** (mu-ci-lés-cu) (mi) vb IV mucilii (mu-ci-líĭ), mucileam (mu-ci-leámŭ), mucilitã (mu-ci-lí-tã), muciliri/mucilire (mu-ci-lí-ri) – (mi) ud di ploai; (mi)-arucutescu tu apã (murdarã, cu lãschi); lãvu-

shescu di lãschi; sufrusescu stranjili di ploai; muhlidzãscu; muciulescu, nghihuredz; (mi) murdãripsescu, lãvushescu, ncarcu, mãryescu, etc. *{ro: (se) uda de ploaie; bălăci; mucegăi}* *{fr: (se) mouiller de pluie; patauger; chancir; salir, souiller}* *{en: get wet from rain; splash in the mud; go mouldy; soil, dirty}* ex: nã mucilim (udãm, lãvushim) multu di ploai; s-mucili (si ncãrcã, lãvushi) acoala pri cari ngrãpseam § ***mucilit*** (mu-ci-lítŭ) adg mucilitã (mu-ci-lí-tã), mucilits (mu-ci-lítsĭ), muciliti/mucilite (mu-ci-lí-ti) – tsi easti udat di ploai; tsi s-ari arucutitã tu apã (murdarã, cu lãschi); muciulit, nghihurat; murdãripsit, lãvushit, ncãrcat, mãryit, etc.; (fig: cimulit = tsi ari acãtsatã muhlã; muhlidzãt) *{ro: udat (murdărit) de ploaie; bălăcit; mucegăit}* *{fr: mouillé (sali) par la pluie; pataugé; chanci; sailli, souillé}* *{en: wet from rain; mouldy; splashed in the mud; soiled, made dirty by the rain}* ex: earam ud mucilit (udat di ploai) § ***muciliri/mucilire*** (mu-ci-lí-ri) sf muciliri (mu-ci-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un easti udat di ploai; atsea tsi s-fatsi cãndu un s-arucuteashti tu apã murdarã, cu lãschi; muhlidzãri; muciuliri, nghihurari; murdãripsiri, lãvushiri, ncãrcari, mãryiri, etc. *{ro: acţiunea de a se uda de ploaie; bălăcire, mucegăire}* *{fr: action de (se) mouiller de pluie; de patauger, de chancir; de salir, de souiller}* *{en: action of getting wet from rain; of splashing in the mud; of going mouldy; of soiling, of dirtying}* § ***muciulescu*** (mu-cĭu-lés-cu) (mi) vb IV muciulii (mu-cĭu-lĭí), muciuleam (mu-cĭu-leámŭ), muciulitã (mu-cĭu-lí-tã), muciuliri/muciulire (mu-cĭu-lí-ri) – (unã cu ***mucilescu***) ex: s-muciuleashti (s-arucuteashti, s-udã, lãvushashti) tu apã; u muciuli cartea (u featsi guzmolj) di inati; s-muciuli (s-sufrusi, s-murdãri) cãmeasha di sudoari; s-muciuleashti (s-arucuteashti) tu apã tutã dzua § ***muciulit*** (mu-cĭu-lítŭ) adg muciulitã (mu-cĭu-lí-tã), muciulits (mu-cĭu-lítsĭ), muciuliti/muciulite (mu-cĭu-lí-ti) – (unã cu ***mucilit***) ex: stizmili eara muciuliti (fig: muhlidzãti, lãvushiti) cu bãiri lãi di ploai; u-aflai ciumulitã (cu perlji nindreptsã, ciufulits, mintits) la cap § ***muciuliri/muciulire*** (mu-cĭu-lí-ri) sf muciuliri (mu-cĭu-lírĭ) – (unã cu ***muciliri***) § ***muceară***[1] (mu-cĭá-rã) sf muceri (mu-cérĭ) – 1: baltã cu apã stãtãtoari (di ploai i armasã dupã virsãrli di-arãu) tsi easti mplinã di lãschi; azmac, alãcimi, mucirlã, mucealã, mucior, varco, valtu, vultuc, lustrã; 2: loc amisticat cu apã; laspã, muzgã, mãzgã *{ro: mocirlă, noroi}* *{fr: flaque d'eau, mare; limon, fange, boue}* *{en: muddy puddle of water, mud-pit; mud, silt}* ex: eara nã muceară (loc mplin di lãschi; valtu) di nu putreai s-trets; cãdzui tu muceară (lãschi, mucirlã); tu pluinã sh-tu muceară (muzgã, mucirlã); unã broascã dit muceară (azmac, valtu); mutrii mucerli (azmatsili, vultutsili) tsi li dzãtsem Bãricã § ***mucealã*** (mu-cĭá-lã) sf mucelj(?) (mu-céljĭ) – (unã cu ***muceară***[1]) ex: imnã prit muceali (loc mplin di lãschi; valtu) di s-featsi ntroc § ***mucior*** (mu-cĭórŭ) sn mucioari/mucioare (mu-cĭoá-ri) – (unã cu ***muceară***[1]) § ***mucirlã*** (mu-cír-lã) sf mucirli/mucirle (mu-cír-li) – (unã cu ***muceară***[1]) ex: ah, dzãsi porcul, s-aveam nã mucirlã (muceari) s-mi-antãvãlescu

muceară[1] (mu-cĭá-rã) sf – vedz tu ***muceali***

muceară[2] (mu-cĭá-rã) sf muceri (mu-cérĭ) – tsirimonji (parataxi) tsi s-fatsi noaptea di numtã cu dzãduri; parataxea tsi s-fatsi la bisearicã, tu ubor, cu tseri apreasi sh-plãscãnituri di tufechi *{ro: cortegiu nupţial cu torţe}* *{fr: cortège nuptial, cérémonie nuptiale pendant la nuit en se servant de torches}* *{en: wedding night procession made with torches}* ex: avea ishitã la muceară (tsirimonja dit uborlu a bisearicãljei)

muceashi/muceashe (mu-cĭá-shi) sf – vedz tu ***mãcesh***

mucesh (mu-cĭéshĭŭ) sm – vedz tu ***mãcesh***

muchialef (mu-chi-ĭá-lefŭ) adg muchialefã (mu-chi-ĭá-le-fã) pl (?) – (om) tsi s-aducheashti cã ari hãri (i ari faptã lucri) trã cari ahãrzeashti s-hibã tinjisit shi alãvdat di dunjai; dai, daitcu, fudul, pirifan, fãlos, sirbes, fãndãxit *{ro: orgolios}* *{fr: orgueilleux}* *{en: arrogant}* ex: nu pot s-lu astrãxescu cã easti muchialef (daitcu, sirbes)

Muci/Muce (Mú-ci) – numã tsi s-da a unei mulari (feaminã) cu chealea grivã ncljisã; Moaci *{ro: nume dat unei catâre}* *{fr: nom donné à une mule femelle}* *{en: name given to a female mule}* § ***Moaci/Moace*** (Moá-ci) – (unã cu ***Muci***)

mucilescu (mu-ci-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***muceali***

muciliri/mucilire (mu-ci-lí-ri) sf – vedz tu ***muceali***

mucilit (mu-ci-lítŭ) adg – vedz tu ***muceali***

mucio (mú-cĭo) invar – (tinir) tsi va si nveatsã unã tehni sh-lucreadzã (pãnã s-u nveatsã) cu un mastur tsi sh-cunoashti tehnea ghini; cariva tsi tora nchiseashti s-facã un lucru shi nu para shtii cum s-lu facã ghini; tinir ageamit cari nu-sh cunoashti ghini tehnea (icã nu shtii ghini asteali tsi fatsi); calfã, cãlfã, cirac, ciuraci, cireac, ageamit *{ro: ucenic, simplist}* *{fr: (jeune) apprenti, sans expérience, simplet}* *{en: apprentice}*

mucior (mu-cĭórŭ) sn – vedz tu ***muceali***

mucirlã (mu-cír-lã) sf – vedz tu ***muceali***

muciuc (mu-cĭúcŭ) sn muciutsi/muciutse (mu-cĭú-tsi) – limba di la zighã *{ro: limbă de cântar}* *{fr: fléau (bras de balance)}* *{en: beam (arm of a balance)}* ex: ca muciuc di zighã

muciulescu (mu-cĭu-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***muceali***

muciuliri/muciulire (mu-cĭu-lí-ri) sf – vedz tu ***muceali***

muciulit (mu-cĭu-lítŭ) adg – vedz tu ***muceali***

muclishti/muclishte (mu-clish-ti) adg, invar, adv – vedz tu ***muceali***

muclji/muclje (mú-clji) sf vedz tu ***muhlji***

mucoari/mucoare (mu-coá-ri) sf – vedz tu ***muc***[1]

mucos (mu-cósŭ) adg – vedz tu ***muc***[1]

mudhistrã (mu-dhís-trã) sf mudhistri/mudhistre (mu-dhís-tri) – – unã cu ***mudistrã***

mudistrã (mu-dís-trã) sf mudistri/mudistre (mu-dís-tri) – muljari a curi tehni easti s-crueascã shi s-coasã stranji (fustãnj) ti muljeri; arãfteasã, arãftoanji *{ro: croitoreasă, modistă}* *{fr: modiste, couturière}* *{en: dressmaker}* ex: vor s-coasã la mudistri

mudular (mu-du-lárŭ) sn – vedz tu ***mãdular***

mudzescu (mu-dzés-cu) vb IV mudzii (mu-dzíĭ), mudzeam (mu-dzeámŭ), mudzitã (mu-dzí-tã), mudziri/mudzire (mu-dzí-ri) – (pravdã cu coarni ca vaca, boulu, tserbul, etc.) scoati bots lundzi sh-vãrtoasi tsi s-avdu ca un "*muuu*…" shi s-aleg ghini di zghicurli scoasi di alti prãvdzã; mug, mugrisescu, mungãrisescu; (fig: mudzescu = scot bots (mudziti) ca-atseali scoasi di pravda tsi mudzeashti) *{ro: mugi}* *{fr: mugir, beugler}* *{en: low, moo, bellow}* ex: boulu mudzeashti; vaca mudzea; tserbul mudzi lungu; mudzea (fig: scutea mudziti) di dureari ca unã pravdã § ***mug*** (múgŭ) vb IV mudzii (mu-dzíĭ), mudzeam (mu-dzeámŭ), mudzitã (mu-dzí-tã), mudziri/mudzire (mu-dzí-ri) – (unã cu ***mudzescu***) ex: vãtsli mudzea multu aeri § ***mudzit***[1] (mu-dzítŭ) adg mudzitã (mu-dzí-tã), mudzits (mu-dzítsĭ), mudziti/mudzite (mu-dzí-ti) – tsi scoati bots ca di unã pravdã cu coarni (ca vaca, boulu, tserbul, etc.); mugrisit, mungãrisit *{ro: mugit}* *{fr: mugi, beuglé}* *{en: mooed, bellowed}* § ***mudziri/mudzire*** (mu-dzí-ri) sf mudziri (mu-dzírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã pravdã mudzeashti; mugrisiri, mungãrisiri *{ro: acţiunea de a mugi; mugire}* *{fr: action de mugir, de beugler}* *{en: action of mooing, of bellowing}* § ***mudzit***[2] (mú-dzit) sn mudziti/mudzite (mú-dzi-ti) – boatsea tsi u scoati unã pravdã cu coarni cãndu mudzeashti; (fig: mudzit = vrondul ca un mudzit) *{ro: muget}* *{fr: mugissement, beuglement}* *{en: lowing, moo, bellowing}* ex: s-avdu di diparti mudzitlu-a vãtslor shi chiprili-a caljlor; mudzitlu (fig: vrondul ca un mudzit) a vimtului nã aspãre § ***mugrisescu*** (mu-gri-sés-cu) vb IV mugrisii (mu-gri-síĭ), mugriseam (mu-gri-seámŭ), mugrisitã (mu-gri-sí-tã), mugrisiri/mugrisire (mu-gri-sí-ri) – (unã cu ***mudzescu***) § ***mugrisit*** (mu-gri-sítŭ) adg mugrisitã (mu-gri-sí-tã), mugrisits (mu-gri-sítsĭ), mugrisiti/mugrisite (mu-gri-sí-ti) – (unã cu ***mudzit***[1]) § ***mugrisiri/mugrisire*** (mu-gri-sí-ri) sf mugrisiri (mu-gri-sírĭ) – (unã cu ***mudziri***) § ***mungãrisescu*** (mun-gã-ri-sés-cu) vb IV mungãrisii (mun-gã-ri-síĭ), mungãriseam (mun-gã-ri-seámŭ), mungãrisitã (mun-gã-ri-sí-tã), mungãrisiri/mungãrisire (mun-gã-ri-sí-ri) – (unã cu ***mudzescu***) § ***mungãrisit*** (mun-gã-ri-sítŭ) adg mungãrisitã (mun-gã-ri-sí-tã), mungãrisits (mun-gã-ri-sítsĭ), mungãrisiti/mungãrisite (mun-gã-ri-sí-ti) – (unã cu ***mudzit***[1]) § ***mungãrisiri/mungãrisire*** (mun-gã-ri-sí-ri) sf

mungãrisiri (mun-gã-ri-sírĭ) – (unã cu ***mudziri***)
mudziri/mudzire (mu-dzí-ri) sf – vedz tu ***mudzescu***
mudzit[1] (mu-dzítŭ) adg – vedz tu ***mudzescu***
mudzit[2] (mú-dzit) sn – vedz tu ***mudzescu***
muezim (mu-ĭe-zímŭ) sm muezinj (mu-ĭe-zínjĭ) – preftul di pisti nturtseascã cari cljamã mpistimenjlji turtsã dit minarei tra si si ncljinã-al Allah; huge, imam, muezim *{ro: hoge, imam}* *{fr: imam, prêtre musulman}* *{en: imam, prayer leader of Islam}* ex: muezimlu (hogea, imamlu) di la geamia amirãreascã ari boatsi vãrtoasã
mufluz (mu-flúzŭ) adg – vedz tu ***mufluzãchi***
mufluzescu (mu-flu-zés-cu) vb IV – vedz tu ***mufluzãchi***
mufluzii/mufluzie (mu-flu-zí-i) sf – vedz tu ***mufluzãchi***
mufluzipsescu (mu-flu-zip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***mufluzãchi***
mufluzipsiri/mufluzipsire (mu-flu-zip-sí-ri) sf – vedz tu ***mufluzãchi***
mufluzipsit (mu-flu-zip-sítŭ) adg – vedz tu ***mufluzãchi***
mufluziri/mufluzire (mu-flu-zí-ri) sf – vedz tu ***mufluzãchi***
mufluzit (mu-flu-zítŭ) adg – vedz tu ***mufluzãchi***
mufluzlãchi/mufluzlãche (mu-fluz-lắ-chi) sf mufluzlãchi (mu-fluz-lắchĭ) – catastasea tu cari s-aflã omlu (cu-unã ducheani, fambricã, daraverã, etc.) cari nu poati sã-sh plãteascã borgili tsi featsi sh-tr-atsea u cheari avearea (ducheanea, fambrica, daravera, etc.) tsi ari; mufluzii, falimentu, fãljursiri; (expr: mufluzlãchea nj-bati la ushi = hiu aproapea si-nj cher tutã avearea) *{ro: faliment}* *{fr: banqueroute}* *{en: bankruptcy}* § ***mufluzii/mufluzie*** (mu-flu-zí-i) sf mufluzii (mu-flu-zíĭ) – (unã cu ***mufluzãchi***) ex: nj-pari cã mufluzia lã bati la ushã (expr: suntu aproapea s-facã mufluzlãchi, sã-sh chearã tutã avearea) § ***mufluz*** (mu-flúzŭ) adg mufluzã (mu-flú-zã), mufluji (mu-flújĭ), mufluzi/mufluze (mu-flú-zi) – (omlu, ducheanea, daravera, etc.) cari-ari faptã mufluzãchi; cari nu poati si sh-plãteascã tuti borgili tsi ari sh-tr-atsea ari chirutã tutã avearea; (expr: zborlu-nj easi mufluzi = zborlu-nj easi minciunos, dzãc minciuni) *{ro: mofluz, falimentar}* *{fr: banqueroutier}* *{en: bankrupt}* ex: om mufluz (cari ari faptã mufluzãchi, falimentu cã nu poati sã-sh plãteascã borgili); banca easti mufluzã (ari datã falimentu); cu mufluzlu-aestu nu ti-alas s-fats urtãclãchi; zboarãli-a lui ishirã mufluzi (expr: ishirã minciunoasi) § ***mufluzescu*** (mu-flu-zés-cu) vb IV mufluzii (mu-flu-zíĭ), mufluzeam (mu-flu-zeámŭ), mufluzitã (mu-flu-zí-tã), mufluziri/mufluzire (mu-flu-zí-ri) – agiungu tu catastasea cã nu pot sã-nj plãtescu tuti borgili tsi am, sh-tr-atsea ãnj cher tutã avearea; hiu tu catastasea iu-nj cher tutã avearea; dau falimentu; mufluzipsescu, fãljursescu *{ro: face faliment}* *{fr: faire banqueroute}* *{en: bankrupt}* ex: cu hãrgili tsi fãtsea nu mi njir cã mufluzirã; deadi lãngoarea tu oi sh-mufluzii (sh-ded falimentu) § ***mufluzit*** (mu-flu-zítŭ) adg mufluzitã (mu-flu-zí-tã), mufluzits (mu-flu-zítsĭ), mufluziti/mufluzite (mu-flu-zí-ti) – tsi ari agiumtã mufluz; tsi sh-ari chirutã tutã avearea; cari nu poati si sh-plãteascã tuti borgili; cari ari datã falimentu; mufluzipsit, fãljursit *{ro: care a fãcut faliment}* *{fr: qui a fait banqueroute}* *{en: bankrupted}* § ***mufluziri/mufluzire*** (mu-flu-zí-ri) sf mufluziri (mu-flu-zírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mufluzeashti; mufluzipsiri, fãljursiri *{ro: acţiunea de a face faliment}* *{fr: action de faire banqueroute}* *{en: action of bankrupting}* ex: di la mufluziri armasirã pi cãljuri § ***mufluzipsescu*** (mu-flu-zip-sés-cu) vb IV mufluzipsii (mu-flu-zip-síĭ), mufluzipseam (mu-flu-zip-seámŭ), mufluzipsitã (mu-flu-zip-sí-tã), mufluzipsiri/mufluzipsire (mu-flu-zip-sí-ri) – (unã cu ***mufluzescu***) § ***mufluzipsit*** (mu-flu-zip-sítŭ) adg mufluzipsitã (mu-flu-zip-sí-tã), mufluzipsits (mu-flu-zip-sítsĭ), mufluzipsiti/mufluzipsite (mu-flu-zip-sí-ti) – (unã cu ***mufluzit***) § ***mufluzipsiri/mufluzipsire*** (mu-flu-zip-sí-ri) sf mufluzipsiri (mu-flu-zip-sírĭ) – (unã cu ***mufluziri***)
muftiu (muf-tíŭ) sm muftii (muf-tíĭ) – om (giudicãtor) tsi cunoashti multu ghini ledzli-a pistiljei nturtseshti (ledzli muslimi dit curan) sh-lã aducheashti ghini noima *{ro: muftiu}* *{fr: mufti}* *{en: mufti}* ex: mi dush la muftiu sã nvets ledzli muslimi
mug (múgŭ) vb IV – vedz tu ***mudzescu***
mugrisescu (mu-gri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***mudzescu***
mugrisiri/mugrisire (mu-gri-sí-ri) sf – vedz tu ***mudzescu***
mugrisit (mu-gri-sítŭ) adg – vedz tu ***mudzescu***
muhladã (muh-lá-dã) sf – vedz tu ***muhlã***
muhladhã (muh-lá-dhã) sf muhlãdz (muh-lắdzĭ) – unã cu ***muhladã***
muhlã (múh-lã) sf muhli/muhle (múh-li) – unã soi di ciupernicã (peciurcã) tsi creashti pi mãcãruri, chetri shi stizmi nutioasi shi s-aspuni ca un petur mãzgos, sumolcu-veardi, tsi da unã anjurizmã maxutarcã; muhlidzami *{ro: mucegai, mucezealã}* *{fr: chancissure, moisissure}* *{en: mould, mildew}* ex: stizmili anjurzea ca di muhlã; acãtsã muhlã pãnea; u-alãsai tu igrasii sh-acãtsã muhlã; stranjlu anjurzeashti muhlã § ***muhlid*** (múh-lid) adg muhlidã (múh-li-dã), muhlidz (múh-lidzĭ), muhlidi/muhlide (múh-li-di) – tsi ari acãtsatã muhlã; tsi easti cu muhlã; (chiro) nutios tsi anjurdzeashti muhlã; cu muhlã; muhlidzãt *{ro: mucegãit}* *{fr: chanci, moisi}* *{en: moldy, with mildew}* ex: pãnea tsi-avea nãsã eara muhlidã (cu muhlã); dauã dzãli li tsãnui tu tsilar shi li aflai muhlidi (cã avea acãtsatã muhlã) § ***muhlidzami/muhlidzame*** (muh-li-dzá-mi) sf muhlidzãnj (muh-li-dzắnjĭ) – catastasea tu cari s-aflã un lucru tsi ari acãtsatã muhlã; muhlã *{ro: mucegai, mucegãire}* *{fr: état de chancissure, moisissure}* *{en: moldiness}* § ***muhlidzãscu*** (muh-li-dzắs-cu) vb IV muhlidzãi (muh-li-dzắĭ), muhlidzam (muh-li-dzámŭ), muhlidzãtã (muh-li-dzắ-tã), muhlidzãri/muhlidzãre (muh-li-dzắ-ri) – acats muhlã; (fig: muhlidzãscu = stau multu chiro tu idyiul loc, dzac) *{ro: mucegãi}* *{fr: chancir, moisir}* *{en: make something moldy; mildew}* ex: casa avea muhlidzãtã (acãtsatã muhlã); stãndalui dipriunã aoa, va muhlidzãm (fig: va s-acãtsãm muhlã!); muhlidzãsh (fig: shidzush multu) aoatsi; lj-muhlidzãrã tuti luguriili ncljisi diahãt chiro; muhlidzãscu (fig: stau, dzac) tu zãndani fãrã fai § ***muhlidzãt*** (muh-li-dzắtŭ) adg muhlidzãtã (muh-li-dzắ-tã), muhlidzãts (muh-li-dzắtsĭ), muhlidzãti/muhlidzãte (muh-li-dzắ-ti) – tsi ari acãtsatã muhlã; (mur) cimulit, ciumulit *{ro: mucegãit}* *{fr: chanci, moisi}* *{en: made moldy; mildew}* ex: fãntãna cu pãeata muhlidzãtã § ***muhlidzãri/muhlidzãre*** (muh-li-dzắ-ri) sf muhlidzãri (muh-li-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru acatsã muhlã *{ro: acţiunea de a mucegãi; mucegãire}* *{fr: action de chancir, de moisir}* *{en: action of making something moldy; of mildewing}* § ***muhladã*** (muh-lá-dã) sf muhlãdz (muh-lắdzĭ) – chiro nutios sh-multi ori cu negurã; chiro ma dultsi, ma cãlduros shi nutios tsi yini multi ori earna dupã neauã shi ngljets; muinã *{ro: moinã}* *{fr: temps lâche, temps mou}* *{en: warm and humid weather, thaw}* ex: dupã arcoari, ia-u sh-muhlada (muina, chirolu muhlid) § ***muinã*** (mu-í-nã) sf muinj (mu-ínjĭ) – (unã cu ***muhladã***) ex: tsãnetsvã frats, cã yin pluinj, cã suntu slots, cã sun muinj (muhlãdz)
muhlid (múh-lid) adg – vedz tu ***muhlã***
muhlidzami/muhlidzame (muh-li-dzá-mi) sf – vedz tu ***muhlã***
muhlidzãri/muhlidzãre (muh-li-dzắ-ri) sf – vedz tu ***muhlã***
muhlidzãscu (muh-li-dzắs-cu) vb IV – vedz tu ***muhlã***
muhlidzãt (muh-li-dzắtŭ) adg – vedz tu ***muhlã***
muhlji/muhlje (mú-hlji) sf muhlji (mú-hlji) – mardzinea tsi nu talji a unei lamã di cutsut (tãpoarã, apalã, etc.); partea atsea ma analta, lungã sh-tãljitoasã di-un munti (di-unã shcarpã, etc.) *{ro: muchie}* *{fr: arête; bord; sommet}* *{en: rib (of swordblade); edge (of knife); summit}* ex: agudea cu muhlja di tãpor; agudi cu muhlja di iutãgani § ***muclji/muclje*** (mú-clji) sf muclji (mú-clji) – (unã cu ***muhlji***)
muhlu (múh-lu) sm muhlji (múh-lji) – protlu per njic shi suptãri (puhlu) tsi easã pri grunjlu a ficiorlor cãndu nchisescu perlji s-creascã *{ro: tuleu}* *{fr: premiers poils qui viennent au menton; duvet}* *{en: first growth of human beard; down}* ex: lj-ishirã muhljilj pi prosupã
muhmude (muh-mu-dé) sm – vedz tu ***mahmudii***
muhmurlãchi/muhmurlãche (muh-mur-lắ-chi) sf – vedz tu ***mahmur***
muhmurli (muh-mur-lí) sm, sf, adg – vedz tu ***mahmur***
muhmuzã (muh-mú-zã) sf – vedz tu ***mãhmuzi***
muhtani/muhtane (muh-tá-ni) sf muhtãnj (muh-tắnjĭ) –

minciunã dzãsã maxus ca sã-lj s-aspargã numa bunã a unui om tinjisit; minciunjli tsi s-dzãc cãndu cariva easti cacu-zburãt (sãhunit); efterii, cacu-zburãri, biuftani *{ro: calomnie, bârfã}* *{fr: calomnie, cancan}* *{en: slander, gossip}* ex: greauã muhtani, urãtã efterii arucarã pri mini; oaminj bunj s-u patã i di muhtani, i di unjizi § ***biuftani/biuftane*** (bĭuf-tá-ni) sf biuftãnj (bĭuf-tãnjĭ) – (unã cu ***muhtani***) ex: aesti suntu biuftãnj di-a orbului

muhtar (muh-tárŭ) sm muhtari (muh-tárĭ) – omlu-a chivernisiljei (a vãsiljelui, a sultanlui) cari adunã dãrli tsi omlu lipseashti s-li plãteascã; miuftar *{ro: perceptor}* *{fr: percepteur}* *{en: tax collector}* § ***muhtãrlichi/muhtãrliche*** (muh-tãr-lí-chi) sf muhtãrlichi (muh-tãr-líchĭ) – adunarea di dãri tsi u fatsi muhtarlu; tehnea-a muhtarlui ca s-adunã dãrli *{ro: percepţie, perceptorat}* *{fr: perception; action de percevoir de l'argent; profession de percepteur}* *{en: tax collection; profession of a tax collector}* § ***miuftar*** (mĭuf-tárŭ) sm miuftari (mĭuf-tárĭ) – (unã cu ***muhtar***)

muhtãrlichi/muhtãrliche (muh-tãr-lí-chi) sf – vedz tu ***muhtar***

muhuri/muhure (mu-hú-ri) sf – vedz tu ***miuri***

muinã (mu-í-nã) sf – vedz tu ***muhlã***

mujde (mujĭ-dé) sm – vedz tu ***mushtinedz***

mul (múlŭ) sm, sf ***mulã*** (mú-lã), mulj (múljĭ), muli/mule (mú-li) – pravdã di casã (tsi sh-u-adutsi cu-un cal i gumar) cari s-amintã cãndu un gumar calcã (ambairã) unã eapã; mulari, mushcã, tucã; (fig: 1: mulã = unã mulã ncãrcatã cu lucri; expr: 2: cap (ca) di mulã = cap gros) *{ro: catâr, catârã}* *{fr: mule, mulet}* *{en: mule (male and female)}* ex: tu locurili-a voastri suntu multi muli; pri mulã shadi shi mulã caftã; di tse nu featã mula?; tuti mulili s-li vindã; sh-chiru mulili; mula calcã ca gumarlu, calu scundipseashti, mula nu scundipseashti vãrnãoarã; cari ts-u tata, mulã? eapa nj-easti mumã; ari cap gros ca di mulã; lj-deadirã sh-a lui nã mulã shcljoapã; altu lucru nu-avu, shi s-lo dupã mintea-a mulãljei; yini un bashac cu mula ncãrcatã cu prash; cumu-s-bãligã nã mulã, si nhipsi sum baligã § ***mulari/mulare*** (mu-lá-ri) sf mulãri (mu-lãrĭ) – (unã cu ***mulã***) ex: mularea si shtibã s-u ncarcã; ghidi cap ca di mulari (cap gros); yinea ncalar pi-unã mulari § ***mushcu***[3] (músh-cu) sm, sf mushcã (músh-cã), mushchi (músh-chi), mushchi/mushche (músh-chi) – (unã cu ***mul***) ex: ncãlicã mushca sh-fudzi; bãgã shaua-a mulariljei, a mushcãljei; dzatsi mushchi (fig: muli ncãrcati) di flurii § ***mulici*** (mu-lícĭŭ) sm, sf ***mulici/mulice*** (mu-lí-ci) shi ***mulicã*** (mu-lĭ-cã), mulici (mu-lícĭ), mulici/mulice (mu-lí-ci) shi mulitsi/mulitse (mu-lí-tsi) – mul njic, mulã njicã *{ro: catâr mic, catârã micã}* *{fr: petit mule, petite mulet}* *{en: small mule (male and female)}* § ***mulãritsã*** (mu-lã-rí-tsã) sf mulãritsã (mu-lã-rí-tsã) – (unã cu ***mulici***) ex: unã mulãritsã ncãrcatã cu scãnduritsi (*angucitoari*: gãljina)

mulami/mulame (mu-lá-mi) sf – vedz tu ***milani***

mulari/mulare (mu-lá-ri) sf – vedz tu ***mul***

mulashcu (mu-lásh-cu) adg – vedz tu ***moali***

mulatic (mu-lá-ticŭ) adg – vedz tu ***moali***

mulã (mú-lã) sf – vedz tu ***mul***

mulãlichi/mulãliche (mu-lã-lí-chi) sf – vedz tu ***mulchi***

mulãritsã (mu-lã-rí-tsã) sf – vedz tu ***mul***

mulchi/mulche (múl-chi) sf mulchi (múl-chi) – unã parti dit aveari (casã, loc, paradz, etc.) icã ntreaga aveari avutã di cariva; nicuchiratã cu casã sh-loc multu (cu agri, prãvdzã, pãshuni i pãduri) *{ro: proprietate, domeniu}* *{fr: propriété, domaine}* *{en: property, domain}* ex: om cu mulchi (nicuchiratã, casi, agri, prãvdzã) § ***mulãlichi/mulãliche*** (mu-lã-lí-chi) sf mulãlichi (mu-lã-líchĭ) – loc (padi) mari sh-tes fãrã vãljuri, dzenj shi ohturi, di-aradã cu agri shi pãshuni; unã mulchi mari cu cãmpu avut, cu biricheti multã, bun trã arniulu-a oilor; cãmpu, padi, pãdinã *{ro: câmpie; domeniu}* *{fr: contrée, champ, plaine; région riche qui est également un bon quartier d'hiver pour les troupeaux}* *{en: field, flat open country, plain; rich plains suitable for cattle wintering quarters}* ex: tu pondul arniu, tu pusta mulãlichi; neaua s-tucheashti curundu tru mulãlichi; trec cãmpul di mulãlichi

muldzar (mul-dzárŭ) sm– vedz tu ***mulgu***

muldzarã (mul-dzá-rã) sf – vedz tu ***mulgu***

muldzarcã (mul-dzár-cã) sf – vedz tu ***mulgu***

muldzeari (mul-dzeá-ri) sf – vedz tu ***mulgu***

muldziri (múl-dzi-ri) sf – vedz tu ***mulgu***

muleaftã (mu-leaf-tã) sm muleaftadz (mu-leaf-tádzĭ) – om tãcut, isih, tsi nu para zburashti; om azboristu tsi nu scoati lishor zboarãli dit gurã; azboristu, tãcut, isih *{ro: tăcut, taciturn}* *{fr: silencieux, taciturne, coi}* *{en: quiet, taciturn}* ex: mortul eara sculat pi-unã tizghireauã di muleaftadz (oaminj tãcuts); muleaftadzlji di arãu, ma arãu spunea

mulgãtor (mul-gã-tór) sm, sf, adg – vedz tu ***mulgu***

mulgu (múl-gu) (mi) vb III shi II mulshu (múl-shĭu), muldzeam (mul-dzeámŭ), mulsã (múl-sã), muldziri/muldzire (múl-dzi-ri) shi muldzeari/muldzeare (mul-dzeá-ri) – scot cu mãna i cu machina laptili dit sinlu (tsãtsa) a muljerlor icã udzirlu a prãvdzãlor; lãptuescu, murgu; (fig: 1: mulgu = arãd, dispolj; expr: 2: mi mulgu = slãghescu; expr: 3: muldzi tsaplu = va dzãcã, fã un lucru tsi nu s-poati) *{ro: mulge}* *{fr: traire}* *{en: milk}* ex: muldzi cãprili; oara iu muldzea (lãptuea) oili; parabagilji mulgu mãtritsili; cãpãrli tsi nu li-aveats mulsã voi, li mulsim noi; di dauã ori pi dzuã s-mulgu vãtsli la noi; muldzi-u oaea, ma nu-i scoati sãndzili; nu shtiu tsi-ari di s-mulsi (expr: slãghi) ashi; lu mulshu ghini (fig: lu-arãsh sh-lu dispuljai di multi lucri tsi-avea); acatsã, muldzi tsaplu (expr: fã un lucru tsi nu s-poati) § ***mulsu*** (múl-su) adg mulsã (múl-sã), mulshi (múl-shi), mulsi/mulse (múl-si) – (tsãtsa, udzirlu, pravda) tsi easti lãptuitã; lãptuit, mursu *{ro: muls}* *{fr: trait}* *{en: milked}* ex: oi mulsi, lapti multu; oaminj mulshi (expr: arãsh, dispuljats; icã slaghi) § ***muldziri/muldzire*** (múl-dzi-ri) sf muldziri (múl-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-muldzi; lãptuiri, muldzeari, murdziri, murdzeari *{ro: acţiunea de a mulge; mulgere}* *{fr: action de traire}* *{en: action of milking}* ex: dzatsi stringu, patru plãngu (*angucitoari*: dzatsi dzeaditi stringu shi patru tsãtsi plãngu tu muldziri) § ***muldzeari/muldzeare*** (mul-dzeá-ri) sf muldzeri (mul-dzé-ri) – (unã cu ***muldziri***) ex: cur pi cheatrã sh-cap pi cur (*angucitoari*: muldzearea), dzatsi-astringu sh-dauã plãngu (*angucitoari = dzatsi dzeaditi sh-dauã udziri di oai i di caprã tsi suntu mulsi*: muldzearea) § ***mulgãtor*** (mul-gã-tór) sm, sf, adg mulgãtoari/mulgãtoare (mul-gã-toá-ri), mulgãtori (mul-gã-tórĭ), mulgãtoari/mulgãtoare (mul-gã-toá-ri) – picurarlu tsi muldzi § ***murgu***[3] (múr-gu) vb III shi II murshu (múr-shĭu), murdzeam (mur-dzeámŭ), mursã (múr-sã), murdziri (múr-dzi-ri) shi murdzeari (mur-dzeá-ri) – (unã cu ***mulgu***) § ***mursu*** (múr-su) adg mursã (múr-sã), murshi (múr-shi), mursi/murse (múr-si) – (unã cu ***mulsu***) § ***murdziri***[2] (múr-dzi-ri) sf murdziri (múr-dzirĭ) – (unã cu ***muldziri***) § ***murdzeari*** (mur-dzeá-ri) sf murdzeri (mur-dzé-ri) – (unã cu ***muldzeari***) § ***muldzarã*** (mul-dzá-rã) sf muldzãri (mul-dzãrĭ) – oai i caprã tsi da lapti sh-easti tsãnutã tu cupii di nutinar (picurarlu tsi pashti noatinjlji), di stirpar (tsi pashti stearpili) icã di picurarlu tsi pashti birbetslji; caprã di lapti tsãnutã piningã casã; muldzarcã; mãtricã *{ro: mânzară}* *{fr: brebis ou chèvre laitière que garde dans son troupeau le berger qui fait paître le animaux qui ne donne pas de lait}* *{en: milk-sheep or milk-goat kept by the shepherd in his flock of sheep or goats without milk}* ex: am patru muldzãri acasã; muldzãrli s-turnarã di la pãshuni § ***muldzarcã*** (mul-dzár-cã) sf muldzãrtsi (mul-dzãr-tsi) – (unã cu ***muldzarã***) § ***muldzar*** (mul-dzárŭ) sm muldzari (mul-dzárĭ) – picurarlu tsi muldzi unã muldzarã (mãtricã, oai i caprã); mulgãtor *{ro: mulgător}* *{fr: berger qui trait les brebis}* *{en: shepherd who milks the sheep}* ex: lava cadi la muldzari § ***mãldzãrushi/mãldzãrushe*** (mãl-dzã-rú-shi) sf mãldzãrushi/mãldzãrushe (mãl-dzã-rú-shi) – cuvãlu tu cari s-adunã laptili cãndu easti mulsu di la muldzari; gãleatã, cuvã, urnã, ciotrã, ciutrã, ciuturã, cufinã, curoi *{ro: găleată}* *{fr: seau}* *{en: pail, bucket}*

mulicã (mu-lĭ-cã) sf – vedz tu ***mul***

mulici (mu-lícĭŭ) sm – vedz tu ***mul***

mulici/mulice (mu-lí-ci) sf – vedz tu ***mul***

muliciuni/muliciune (mu-li-cĭú-ni) sf – vedz tu ***moali***

mulidar (mu-li-dárŭ) adg – vedz tu ***mulidi***

mulidhar (mu-li-dhárŭ) adg mulidharã (mu-li-dhá-rã), mulidhari (mu-li-dhárĭ), mulidhari/mulidhare (mu-li-dhá-ri) – unã cu ***mulidar***

mulidhi/mulidhe (mu-lí-dhi) sf mulidz (mu-lídzĭ) – unã cu ***mulidi***

mulidhusescu (mu-li-dhu-sés-cu) vb IV mulidhusii (mu-li-dhu-síĭ), mulidhuseam (mu-li-dhu-seámŭ), mulidhusitã (mu-li-dhu-sí-tã), mulidhusiri/mulidhusire (mu-li-dhu-sí-ri) – unã cu ***mulidusescu***

mulidhusiri/mulidhusire (mu-li-dhu-sí-ri) sf mulidhusiri (mu-li-dhu-sírĭ) – unã cu ***mulidusiri***

mulidhusit (mu-li-dhu-sítŭ) adg mulidhusitã (mu-li-dhu-sí-tã), mulidhusits (mu-li-dhu-sítsĭ), mulidhusiti/mulidhusite (mu-li-dhu-sí-ti) – unã cu ***mulidusit***

mulidi/mulide (mu-lí-di) sf mulidz (mu-lídzĭ) – 1: metal moali sh-greu tsi ari unã hromã sivã (sumolcã, grivã, etc.) ca cinusha dit cari s-fac multi lucri ca sulini, chiunghi, curshumi, etc.; 2: unã balã (topã) njicã di metal (cilechi, bãcãri, mulidi, etc.) aminatã di-unã tufechi tra s-agudeascã shi s-lu vatãmã dushmanlu; mulivi, curshum, curshumi, gugosh, pliumbu, pljumbu, pljumbã, plumbu, plumbã, fãndãc, fãndec, patronã; 3: un cundilj di metal (mulidi) cu cari njitslji ngrãpsea, aoa sh-un chiro, pi pinacã; 4: hãlati di lemnu (ca un chelindru lungu shi suptsãri), cu-un hir di cãrbuni tu mesi cu cari sã ngrãpseashti cu mãna pri acoalã; cundilj *{ro: plumb, glonţ de puşcă; condei de plumb, creion}* *{fr: plomb, balle de fusil; crayon}* *{en: lead, rifle bullet; pencil}* ex: neali di mulidi (metal); mi-agudirã cu mulidea (curshumea); cu mulidi (cundilj) avem scriatã multu chiro § ***mulivi/mulive*** (mu-lí-vi) sf mulivi (mu-lívĭ) – unã balã (topã) njicã di metal (cilechi, bãcãri, mulidi, etc.) aminatã di-unã tufechi tra s-agudeascã shi s-lu vatãmã dushmanlu; mulivi, curshum, curshumi, gugosh, pliumbu, pljumbu, pljumbã, plumbu, plumbã, fãndãc, fãndec *{ro: glonţ de puşcă}* *{fr: balle de fusil}* *{en: rifle bullet}* § ***muliv*** (mu-lívŭ) sm muliyi (mu-líyĭ) – un cundilj di mulidi cu cari njitslji ngrãpsea, aoa sh-un chiro, pi pinacã; hãlati di lemnu lungã shi suptsãri, cu-un hir (ca un chelindru suptsãri) di cãrbuni tu mesi, cu cari sã ngrãpseashti cu mãna pri acoalã; cundilj *{ro: condei de plumb, creion}* *{fr: crayon}* *{en: pencil}* § ***mulidar*** (mu-li-dárŭ) adg mulidarã (mu-li-dá-rã), mulidari (mu-li-dárĭ), mulidari/mulidare (mu-li-dá-ri) – lucru tsi easti adrat cu (i-lj si ari adãvgatã) mulidi *{ro: plombat}* *{fr: plombé}* *{en: made of (or to which it has been added) lead}* ex: alumã mulidar (tsi-lj s-ari adãvgadã mulidi) § ***mulidusescu*** (mu-li-dhu-sés-cu) vb IV mulidusii (mu-li-dhu-síĭ), muliduseam (mu-li-dhu-seámŭ), mulidusitã (mu-li-dhu-sí-tã), mulidusiri/mulidusire (mu-li-dhu-sí-ri) – dau (adavgu) un petur di mulidi pristi-unã lugurii; adavgu mulidi tu-unã lugurii *{ro: plomba}* *{fr: plomber}* *{en: cover or sheathe something with lead}* ex: mulidisii saltul (lj-adãvgai mulidi) tra s-hibã cama greu § ***mulidusit*** (mu-li-dhu-sítŭ) adg mulidusitã (mu-li-dhu-sí-tã), mulidusits (mu-li-dhu-sítsĭ), mulidusiti/mulidusite (mu-li-dhu-sí-ti) – tsi easti acupirit cu-un petur di mulidi; tsi-lj s-ari adãvgatã mulidi *{ro: plombat}* *{fr: plombé}* *{en: covered or sheathed with lead}* § ***mulidusiri/mulidusire*** (mu-li-dhu-sí-ri) sf mulidusiri (mu-li-dhu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-muliduseashti tsiva *{ro: acţiunea de a plomba; plombare}* *{fr: action de plomber}* *{en: action of covering or sheathing something with lead}*

mulidusescu (mu-li-dhu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***mulidi***

mulidusiri/mulidusire (mu-li-dhu-sí-ri) sf – vedz tu ***mulidi***

mulidusit (mu-li-dhu-sítŭ) adg – vedz tu ***mulidi***

muliftu (mu-líf-tu) sm muliftsã (mu-líf-tsã) – arburi mari, ndreptu sh-analtu di pãduri (poati s-agiungã pãnã la 50 di metri), tsi sh-u-adutsi cu bradlu, cu lemnul moali sh-cu frãndzi ca atsili tsi nu cad earna; arobul, arob, robul *{ro: molift}* *{fr: épicéa}* *{en: spruce}*

mulipsescu (mu-lip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***molimã***

mulipsiri/mulipsire (mu-lip-sí-ri) sf – vedz tu ***molimã***

mulipsit (mu-lip-sítŭ) adg – vedz tu ***molimã***

mulitsã (mu-lítsã) sf – vedz tu ***molitsã***

muliv (mu-lívŭ) sm – vedz tu ***mulidi***

mulivi/mulive (mu-lí-vi) sf – vedz tu ***mulidi***

mulj (múljĭŭ) adg mulji/mulje (mú-lji), mulj (múljĭ), mulji/mulje (mú-lji) – hromã tsi da ca pi lai; sumulai, cãrã, caramuz *{ro: negricios}* *{fr: noirâtre; noiraud}* *{en: blackish, darkish; swarthy}*

muljari greauã – vedz tu ***muljari***[1]

muljari[1]***/muljare*** (mu-ljĭá-ri) sf muljeri (mu-ljĭérĭ) – 1: feamina-a omlui tsi ari tricutã di ilichia di featã, ari criscutã sh-ari loatã boea-lj dit soni; 2: feamina cu cari si nsurã un bãrbat; nicuchirã; (expr: ***muljari greauã*** = muljari tsi-ashteaptã njic, tsi easti cu sartsinã; 3: minti muljireascã = minti lishoarã; 4: muljarea-i evã! = muljarea ti-arãdi, ti tradzi cãtrã ea; 5: si ncaci ca muljerli = si ncaci dipriunã trã tsiva dip, trã un lucru tsi nu-ahãrdzeashti multu) *{ro: femeie; soţie}* *{fr: femme; épouse}* *{en: woman; wife}* ex: muljarea nicuchirã nu s-acumpãrã; ca muljari greauã, tsi veadi, caftã; tinjia la muljari-i mushuteatsa-atsea ma mari; muljarea-lj scoasi peri alghi sh-a draclui; muljarea lu-aushi draclu; muljarea-l cripã draclu; muljarea-i ma drac shi di drac; muljarea-i lucrulu-a draclui; tats, nu strigã, mori muljari; hii muljari, nu hii bãrbat!; s-avea adunatã multi muljeri la cor; muljarea aestã-i giuneauã; nu him muljeri cã him bãrbats; gri a muljari-sai (a nicuchirã-sai), sã-lj bagã nã cãrvealji tu tastru; cãti-lj featsi muljari-sa (nicuchira-a lui) s-lu tsãnã, sã sta acasã, cã cari vai mutreascã di fumealji; bãrbatlu s-poartã cu saclu, sh-muljarea sã scoatã cu aclu, casã nu s-adarã; muljarea tsi fatsi, ne draclu nu u disfatsi; ca muljarea tsi plãndzea sum gortsu (expr: s-dzãtsi ti muljarea tsi-adunã gailelu ncot cã un lucru nu va si s-facã, cãndu lucrul easti sigur cã va si s-facã); tu dzatsili zboarã, ascultã sh-un di-a muljariljei; dã sh-fudz di muljari arauã; muljarea arauã easti ca casa tsi-afumã; muljarea sh-cãtusha au cãti noauã sufliti; muljarea bunã-i ghineatsa-a casãljei; muljarea nu-i cãmeashi, s-u-alãxeshti cãndu vrei; thimeljlu a casãljei easti muljarea; cari sh-bati muljarea ãsh bati caplu earã cari sh-bati mula, ãsh bati punga; muljarea, calu sh-tufechea nu si mprumutã; apa, foclu sh-muljarea nu au pisti; muljarea-atsea buna sh-tinjiseashti bãrbatlu; muljarea tsi nu va s-frimintã, dzua tutã ntsearni; mumã sh-tatã nu-aflu, muljeri cãti s-vrei; bãrbatlu cu crutsea n cap, muljarea cu draclu tu inimã § ***muljirami/muljirame*** (mu-lji-rá-mi) sf fãrã pl – multimi di muljeri; adunari (parei, sutsatã) di muljeri; tutã lumea-a muljerlor *{ro: mulţime de femei, muieret}* *{fr: nombre de femmes}* *{en: multitude of women}* ex: apoea-l lja muljiramea (pareea di muljeri) § ***muljirescu*** (mu-lji-rés-cu) adg muljireascã (mu-lji-reás-cã), muljireshtsã (mu-lji-résh-tsã), muljireshti (mu-lji-résh-ti) – tsi ari s-facã cu muljarea; tsi easti di muljari; tsi s-aspuni (s-poartã) ca unã muljari; ti/di muljari; fiminin, feamin; (fig: muljireascã (ca sf) = loclu di nuntru shi nãpoi a bisearicãljei iu sta di-aradã muljerli) *{ro: femeiesc}* *{fr: féminin, de femme}* *{en: feminin, of women}* ex: plãngul easti muljirescu (di muljari, ti muljeri); bisearica ari unã parti bãrbãteascã shi unã muljireascã (ti muljeri): muljireasca (atsea ti muljeri) easti dupã bãrbãteasca; preftul ishi dit bãrbãteasca shi intrã tu muljireasca; vindea mash stranji muljireshti (ti muljeri); muljireshti suntu-aesti lucri shi nu-s cu cãdeari la bãrbats § ***muljireashti/muljireashte*** (mu-lji-reásh-ti) adv – faptã ca di/ti muljeri; ca muljerli *{ro: femeieşte}* *{fr: comme les femmes, de femme, féminin}* *{en: womanly, feminin}* ex: imna nviscut muljireashti (ca muljerli) § ***muljiroanji/muljiroanje*** (mu-lji-roá-nji) sf muljiroanji/muljiroanje (mu-lji-roá-nji) – muljari (feaminã) tsi easti multu gioni *{ro: femeie voinică}* *{fr: femme forte}* *{en: strong woman}* § ***muljirashcu*** (mu-lji-rásh-cu) adg muljirashti (mu-lji-rásh-ti) – bãrbat tsi lu-ariseashti sã-sh treacã oara cu muljerli; bãrbat tsi-aspuni hãri ca di muljari; di muljari; muljirushcu, muljirush, muljiratic *{ro: afemeiat}* *{fr: efféminé}* *{en: effeminate}* § ***muljirushcu*** (mu-lji-rúsh-cu) adg muljirushtsi (mu-lji-rúsh-tsi) – (unã cu ***muljirashcu***) ex: dupã muljirushca-lj fatsã (fatsã ca di muljari), nu-lj yinea s-pistipseascã iuvashuva cã-i ficior § ***muljirush*** (mu-lji-rúshŭ)

adg muljirush (mu-lji-rúshĭ) – (unã cu ***muljirashcu***) ex: tadi easti un muljirush, nãs arneashti, nãs la cãmeshli § ***muljiratic*** (mu-lji-rá-ticŭ) adg muljiraticã (mu-lji-rá-ti-cã), muljiratits (mu-lji-rá-titsĭ), muljiratitsi/muljiratitse (mu-lji-rá-ti-tsi) – (unã cu ***muljirashcu***) ex: easti arshini la noi s-lji easã numa a unui bãrbat cã easti muljiratic

muljari[2]/muljare (mu-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***moali***

muljat (mu-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***moali***

muljazim (mu-ljĭa-zímŭ) sm – vedz tu ***miuleazim***

muljirami/muljirame (mu-lji-rá-mi) sf – vedz tu ***muljari[1]***

muljirashcu (mu-lji-rásh-cu) adg – vedz tu ***muljari[1]***

muljiratic (mu-lji-rá-ticŭ) adg – vedz tu ***muljari[1]***

muljireashti/muljireashte (mu-lji-reásh-ti) adv – vedz tu ***muljari[1]***

muljirescu (mu-lji-rés-cu) adg – vedz tu ***muljari[1]***

muljiroanji/muljiroanje (mu-lji-roá-nji) sf – vedz tu ***muljari[1]***

muljirush (mu-lji-rúshŭ) adg – vedz tu ***muljari[1]***

muljirushcu (mu-lji-rúsh-cu) adg – vedz tu ***muljari[1]***

muljitsari[1]/muljitsare (mu-lji-tsá-ri) sf – vedz tu ***molitsã***

muljitsari[2]/muljitsare (mu-lji-tsá-ri) sf – vedz tu ***mãltseadzã***

muljitsat[1] (mu-lji-tsátŭ) adg – vedz tu ***molitsã***

muljitsat[2] (mu-lji-tsátŭ) adg – vedz tu ***mãltseadzã***

muljitsã (mu-ljí-tsã) sf – vedz tu ***molitsã***

muljitsedz[1] (mu-lji-tsédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***molitsã***

muljitsedz[2] (mu-lji-tsédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mãltseadzã***

muljiturã (mu-lji-tú-rã) sf – vedz tu ***moali***

muloahã (mu-loá-hã) sf mulohi (mu-lóhĭ) – ma multi turlii di agru-lilici di cãmpu ma criscuti imiri sh-tu grãdinã trã mushuteatsa-a lor, cu lãludzli trandafilii-albi tsi crescu deavãrliga di truplu-lj tsi s-aspuni ca unã alumachi tsi creashti mproastã, analtã cãtã nsus; ruyitsã, nalbã, mãlagã *{ro: nalbã}* *{fr: mauve, guimauve}* *{en: mallow}* ex: s-fugã ca muloaha (nalba, ruyitsa) di urdzãcã; lu-adarã prãndzul di mulohi (frãndzã di nalbã); pitã di mulohi; easti mplinã grãdina-a noastrã di muloahã (nalbã, ruyitsã) § ***mãlagã*** (mã-lá-gã) sf pl(?) – (unã cu ***muloahã***)

mulsu (múl-su) adg – vedz tu ***mulgu***

multeami/multeame (mul-teá-mi) sf – vedz tu ***multu[1]***

multeatsã (mul-teá-tsã) sf – vedz tu ***multu[1]***

multimi/multime (mul-tí-mi) sf – vedz tu ***multu[1]***

multsari[1]/multsare (mul-tsá-ri) sf – vedz tu ***molitsã***

multsari[2]/multsare (mul-tsá-ri) sf – vedz tu ***mãltseadzã***

multsat[1] (mul-tsátŭ) adg – vedz tu ***molitsã***

multsat[2] (mul-tsátŭ) adg – vedz tu ***mãltseadzã***

multsãmi/multsãme (mul-tsắ-mi) – vedz tu ***multu[1]***

multsãri/multsãre (mul-tsắ-ri) sf – vedz tu ***multu[1]***

multsãscu (mul-tsắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***multu[1]***

multsãt (mul-tsắtŭ) adg – vedz tu ***multu[1]***

multseadzã (mul-tseá-dzã) sf – vedz tu ***mãltseadzã***

multsedz[1] (mul-tsédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***molitsã***

multsedz[2] (mul-tsédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mãltseadzã***

multsidzos (mul-tsi-dzósŭ) adg – vedz tu ***mãltseadzã***

multu[1] (múl-tu) adg multã (múl-tã), multsã (múl-tsã), multi/multe (múl-ti) – tsi nu easti putsãn; tsi aspuni cã numirlu di lucri easti mari; cari aspuni cã un lucru easti di mari mãrimi (lãrdzimi, lundzimi); tsi s-aflã ashtirnut pristi unã ntindiri mari di loc; tsi dãnãseashti lungu chiro; tsi easti di primansus; chihtrã, baea, malã di, bolcu, lungu; (expr: 1: trã multsã anj! = urari: s-bãnedz anj bolcã di-aoa shi nclo; 2: io nu shtiu multi = (i) ljau apofasea agonja fãrã s-caftu urnimii i s-ascultu di altsã; (ii) nu hiu shtiut, hiu ninvitsat; (iii) aduchescu lishor cum lucri njits sh-fãrã simasii mi cãrtescu; 3: sh-ma multi nu = va fãtseari ashi cum dzãsh, fãr di altã; 4: nu-ari ninga multu = (i) armasi putsãn chiro sh-va moarã; (ii) va s-bitiseascã lucrul agonja; 5: multu-putsãn = tut, tuti lucrili) *{ro: mult}* *{fr: beaucoup de}* *{en: much}* ex: multi am avdzãti, shi buni sharali; shi-i jali multã (bolcã, baea) n casi; va fudz, ca multsãlj (ca marli numir di oaminj), sh-tini; di multu (di-un amar di anj; di multu chiro); imnã, imnã cali multã (lungã); ascãpã bana a multor (unui mari numir di) oaminj; multili (numirlu mari di) cupii di oi; sh-loarã multu-putsãn (expr: tut, tuti lucrili) tsi avurã sh-u-adunarã tu hoara vitsinã; multsã (malã di oaminj) shtiu s-amintã, ma putsãnj sã-lj tsãnã; multsã vor di ploai s-fugã shi tu lãschi s-afundã; lja-l la numtã s-tsã dzãcã "sh-trã mults anj" (expr: s-bãnedz anj multsã); paplu veclju ma multi shtii di ficior cu mintea tsi-azboairã; cari ari multu piper, bagã sh-tu uscati; multsã shtiu s-amintã, ma putsãnj sã-l tsãnã; cãt easti shireatã vulpea, multi ori ma sh-cadi n princã; zboarã multi, ftuhii mari; cari multi zburashti, lucru nu bitseashti; di featí multi, casa nu s-aspardzi; multi ori, tsi oara-adutsi, nu adutsi necã anlu; caplu tsi nu ntreabã, multi vai tragã; niacãtsat tu cor, multi cãntitsi shtii; cari alãxeashti multsã domnji, huzmichear aushashti; limba dultsi, multi buni adutsi; iu-i minti multã, easti sh-multã glãrimi; iu-s mãmii multi, lu scot ficiorlu orbu; iu avdzã frandzi multi, s-ljai cãnistra atsea njica; cari s-acatsã di multi, nu bitseashti vãrã § ***multu[2]*** (múl-tu) adv – zbor tsi-agiutã tu zburãri cãndu un va s-aspunã cã un lucru s-aflã tu-unã scarã ma nsus (ma-analtã) di-atsea tu cari s-aflã lucrili di-aradã; trã unã dipãrtari mari; trã mal di chiro; baea, vãrtos, para-, pri; (expr: 1: ma multu i ma putsãn; multu-putsãn = tsi nu easti ni multu, ni putsãm ma aproapea tamam; aproapea di, deavãrliga di, ca, vãrã; 2: di multu tsi = di itia cã; 3: di multu = di-aoa sh-un chiro, di zãmani) *{ro: mult, foarte, mult timp}* *{fr: beaucoup, trés, longtemps}* *{en: much, very, long, for a long time}* ex: mi va multu; easti multu ghini la noi; scrii multu mushat; avea unã ayini multu (baea, vãrtos) bunã; imnash multu (un amar di cali, baea cali, lungu chiro); multu (vãrtos di, para-) analtu crescu tuts; di multu (di baea, di mal di chiro); om multu (vãrtos, baea) avut; di multu tsi (di itia cã) mi pãlãcãrsi, mi cãndãrsi s-mi duc cu el; nu tricu multu, putsãn; ploaea tsi yini cu furtsati, nu tsãni multu; macã acãtsã pluinã, multu va tsãnã; atsel tsi alagã multu, va s-curmã curundu; cari lucreadzã shi tatsi, cama multu fatsi; zborlu dultsi, mult u-adutsi; macã-u tradz cioara multu, va s-arupã § ***multimi/multime*** (mul-tí-mi) sf multinj(?) (mul-tínjĭ) – multsã oaminj adunats deadun tu-un loc; multi lucri (i yiets) di idyea soi i lugursiti cã au unã idyi hari; multeami, multeatsã, multsãmi, flumin, nãfamã, lumi, lao, plitizmo, plod, popul, pupul *{ro: mulţime, lume}* *{fr: foule, multitude}* *{en: crowd, multitude}* ex: multimi mari (lumi multã) nã featsi vizitã § ***multeami/multeame*** (mul-teá-mi) sf multenj(?) (mul-ténjĭ) – (unã cu ***multimi***) ex: cum va sã-nj ljartã Dumnidzã multeamea-a amãrtiilor (multili amãrtii) a meali?; ari multeami di (multu) fisulj § ***multeatsã*** (mul-teá-tsã) sf multets (mul-tétsĭ) – (unã cu ***multimi***) § ***multsãmi/multsãme*** (mul-tsắ-mi) sf multsãnj (mul-tsắnjĭ) – (unã cu ***multimi***) ex: multsãmi mari (multã dunjai) nã featsi vizitã § ***multsãscu*** (mul-tsắs-cu) (mi) vb IV multsãi (mul-tsắĭ), multsam (mul-tsámŭ), multsãtã (mul-tsắ-tã), multsãri/multsãre (mul-tsắ-ri) – fac s-creascã numirlu di-atselj (atseali) tsi am (cu amintarea di paradz, amintarea di njits tu fumealji, etc. tra s-am ma multsã di cum aveam ma ninti); mi fac ma multu; cresc ca numir; anmultsãscu, nmultsãscu, cresc *{ro: înmulţi}* *{fr: multiplier}* *{en: multiply}* ex: lumea s-multsã (s-featsi ma multã, criscu); s-bãneadzã, s-multsascã cum multsãsc puljlji di-alghinj § ***multsãt*** (mul-tsắtŭ) adg multsãtã (mul-tsắ-tã), multsãts (mul-tsắtsĭ), multsãti/multsãte (mul-tsắ-ti) – tsi s-fac ma multsã di tsi eara; anmultsãt, nmultsãt, criscut *{ro: înmulţit}* *{fr: multiplié}* *{en: multiplied}* § ***multsãri/multsãre*** (mul-tsắ-ri) sf multsãri (mul-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-multsashti; anmultsãri, nmultsãri, crishteari *{ro: acţiunea de a înmulţi; înmulţire, multiplicare}* *{fr: action de multiplier; multiplication}* *{en: action of multiplying; multiplication}* § ***nmultsãscu*** (nmul-tsắs-cu) (mi) vb IV nmultsãi (nmul-tsắĭ), nmultsam (nmul-tsámŭ), nmultsãtã (nmul-tsắ-tã), nmultsãri/nmultsãre (nmul-tsắ-ri) – (unã cu ***multsãscu***) ex: avearea-a lor si nmultsa (crishtea) § ***nmultsãt*** (nmul-tsắtŭ) adg nmultsãtã (nmul-tsắ-tã), nmultsãts (nmul-tsắtsĭ), nmultsãti/nmultsãte (nmul-tsắ-ti) – (unã cu ***multsãt***) § ***nmultsãri/nmultsãre*** (nmul-tsắ-ri) sf nmultsãri (nmul-tsắrĭ) – (unã cu ***multsãri***) § ***anmultsãscu*** (an-mul-tsắs-cu) (mi) vb IV anmultsãi (an-mul-tsắĭ), anmultsam (an-mul-tsámŭ), anmultsãtã (an-mul-tsắ-tã), anmultsãri/anmultsãre (an-mul-tsắ-ri) – (unã cu ***multsãscu***) §

anmultsãt (an-mul-tsắtŭ) adg anmultsãtã (an-mul-tsắ-tã), anmultsãts (an-mul-tsắtsĭ), anmultsãti/anmultsãte (an-mul-tsắ-ti) – (unã cu ***multsãt***) § ***anmultsãri/anmultsãre*** (an-mul-tsắ-ri) sf anmultsãri (an-mul-tsắrĭ) – (unã cu ***multsãri***)

multu[2] (múl-tu) adv – vedz tu ***multu***[1]

muluets (mu-lu-étsŭ) adg mulueatsã (mu-lu-eá-tsã), muluets (mu-lu-étsĭ), mulueatsã (mu-lu-eá-tsã) – (trã yimishi shi zãrzãvãts) tsi easti moali, fãrinos shi s-sãrmã lishor *{ro: mălăieţ} {fr: farineux, friable} {en: soft, crumbly}* ex: mer muluets; muluets poati s-hibã un mer, ma poati s-hibã sh-unã cheatrã cã sh-nãsã s-chiseadzã

mulufrandzã (mu-lu-frán-dzã) sf – vedz tu ***mãlãfrandzã***

muluyii/muluyie (mu-lu-yí-i) sf muluyii (mu-lu-yíĭ) – carti tu cari un sh-bãgã ipugrãfia tra s-da a unui paradz (trã borgea tsi lj-u va, trã lucrul tsi-l featsi, etc.); emuluyii, umuluyii, politsã, sineti *{ro: poliţă; trată} {fr: billet à ordre; traite} {en: bill (of exchange), (banker's) draft}* ex: lj-deadi nã muluyii (politsã) trã borgea tsi-avea faptã; dizgrupã unã muluyii; easti, prefte, muluyii; ded paradz cu muluyii § ***emuluyii/emuluyie*** (e-mu-lu-yí-i) sf emuluyii (e-mu-lu-yíĭ) – (unã cu ***muluyii***) § ***umuluyii/umuluyie*** (u-mu-lu-yí-i) sf umuluyii (u-mu-lu-yíĭ) – (unã cu ***muluyii***)

muma-a alghinjlor – vedz tu ***mumã*** shi ***alghinã***

mumã (mú-mã) sf mumãnj (mu-mắnjĭ) – 1: numã tsi u da un om a muljariljei tsi lu-ari faptã; mamã, manã, maicã, imã, mã, dadã, dodã, eatã, atã; 2: maea di partea-a tatãlui; (fig: 1: mumã = (i) vrute, dashlu-a meu; (ii) ma mari, cap, cãp, cãpii; (iii) partea dit mesi; chentru; (iv) izvur; (v) thimelj; expr: 2: ***muma-a alghinjlor*** = alghina (ma mari) cari fatsi oauãli dit cari s-amintã alghinjli lucrãtoari; matca, vasilsa-a alghinjlor; 3: di mumã hiu faptu = escu multu gioni; 4: am apã di la mumã = am hãbãri siguri, cã-nj yin di la izvurlu-a lor, di la-atsel tsi li featsi, di-aclo iu s-featsirã; shtiu ghini; 5: bun ca muma; ca un sin di mumã = multu bun; 6: (dau) ti suflitlu-ali mumã = dau shi shtiu cã nu va s-u ljau nãpoi) *{ro: mamă} {fr: mère} {en: mother}* ex: trei trec pri punti, unlu u veadi u calcã sh-treatsi, alantu u veadi sh-u treatsi fãr s-u calcã, sh-alantu nu u veadi ne u calcã sh-u treatsi (*angucitoari*: muma greauã cu ficiorlu mbratsã); di tatã nu-armãn ficiorlji oarfãnj, ma di mumã armãn; tu vahtea-atsea bãna mumã-mea (dadã-mea); ficiorlji suntu vruts di mumãnjli (dadãli) a lor; ma curundu hrãneashti nã mumã shapti ficiori, dicãt shapti ficiori nã mumã; fãrã mumã (dadã), ca pulj fãrã cloce; a mumãnjlor s-nu-aspunem; gioclu-aestu sh-ari mumã (fig: unã cãpii, un cap); nu-ts lipseashti cljin, ma ti hãrzãeashti mumã (expr: ts-lipseashti thimeljlu); sharpili a ficiorlui eara di mumã faptu (expr: eara multu gioni); pãn la muma-ali (fig: tu mesea-ali) Ivropi; muma di la gurã sh-tsãni trã ficiori § ***paramumã*** (pá-ra-mú-mã) sf paramumãnj (pá-ra-mu-mắnjĭ) – muljari tsi alãpteadzã la sin, niclu-a unei altã muljari (cã easti moartã, cã nu poati i nu va s-alãpteadzã, etc.); paramanã *{ro: doică} {fr: nourrice} {en: (wet)nurse}* § ***mamã***[1] (má-mã) sf mami/mame (má-mi) shi mumãnj (mu-mắnjĭ) – (unã cu ***mumã***) ex: goada di mamã nu doari; tsi mamã, tsi tatã, tsi sãrindar nu-lj dzãsi?; cum s-hibã ficiorlji, nu-lj scoati mama di hilj; dupã mama, dupã tata, ficiorlu sh-feata § ***maicã*** (máĭ-cã) sf maitsi/maitse (máĭ-tsi) – (unã cu ***mumã***) ex: maica ts-poartã dorlu; nu, maicã (daslu-a meu), nu fudz § ***manã***[1] (má-nã) sf mani/mane (má-ni) – (unã cu ***mumã***) ex: eara un tatã sh-nã manã (mumã); manã, mãnitsã! n casã hii lea mumã, lea durutã? § ***paramanã***[2] (pá-ra-má-nã) sf paramani/paramane (pá-ra-má-ni) – (unã cu ***paramumã***) ex: ficior dat la paramanã § ***imã*** (í-mã) sf imi/ime (í-mi) – (unã cu ***mumã***) § ***mãnitsã*** (mã-ní-tsã) sf mãnitsã (mã-ní-tsã) – (unã cu ***mumã***) ex: mãnitsa easti un zbor cu cari easti hãidipsitã mana; cãtse nj-u-arsish mãnitsa-nj? § ***mã***[1] (mã) sf fãrã pl – (unã cu ***mumã***) ex: ai mã? (dadã?); va-nj ti-alas cu mã (mamã) sh-cu tatã; eara grec di mã (dadã) sh-di tatã § ***mu-mea*** (mú-mea) sf fãrã pl – muma a mea; mamã-mea, dada-a mea *{ro: mamă-mea} {fr: ma mère} {en: my mother}* ex: trã suflitlu a mu-meai (expr: ded tsiva shi shtiu cã nu va-l ljau nãpoi) ; dicãt s-nji plãngã mu-mea, ma ghini s-tsã plãngã mã-ta § ***mã-ta*** (mắ-ta) sf fãrã pl – muma a ta; mamã-ta, dadã-ta *{ro: mamă-ta} {fr: ta mère} {en: your mother}* ex: iu tsi-u mã-ta (dada a ta), moi mushatã; mã-ta (dada a ta) nu mi va; mã-ta ti purtã noauã mesh di dzãli, sh-tini nu-aravdzã necã unã minutã? § ***mã-sa*** (mắ-sa) sf fãrã pl – muma a lui (a ljei); mamã-sa (a lui, a ljei), dadã-sa; (expr: 1: mã-sa-a steauãljei = (featã) multu mushatã, nu s-poati ma mushatã… ca muma-a stealilor; 2: s-ducã la mã-sa!; mã-sa-lj fu! = angiurãturi; 3: cum ãl featsi mã-sa sh-easti = easti ftoh, oarfãn, ageamit; 4: l-poartã mã-sa di mãnã = easti lishor, tivichel, ageamit) *{ro: mamă-sa} {fr: sa mère} {en: his/her mother}* ex: ficiorlu, cari s-nu plãngã, nu-lj da mã-sa tsãtsã; lj-trapshu-un somnu… mã-sa-lj fu! (expr: canda muma-a somnului sh-fu!); trã mãcari mã-sa-lj hiu, ma trã lucru, doi paradz nu fac nurãrli-a ljei… mã-sa a steauãljei

mu-mea (mú-mea) sf – vedz tu ***mumã***

mumulescu (mu-mu-lés-cu) vb IV mumulii (mu-mu-líĭ), mu-muleam (mu-mu-leámŭ), mumulitã (mu-mu-lí-tã), mumuli-ri/mumulire (mu-mu-lí-ri) – zburãscu peagalea, canda mash trã mini singur, cu zboarã tsi nu s-avdu ghini sh-multi ori cu bots fãrã noimã *{ro: bombăni} {fr: bougonner, maugréer} {en: grumble}* ex: nu mumulea ashi § ***mumulit*** (mu-mu-lítŭ) adg mumulitã (mu-mu-lí-tã), mumulits (mu-mu-lítsĭ), mumu-liti/mumulite (mu-mu-lí-ti) – (zboarã) dzãsi peanarga, multi ori fãrã noimã, sh-canda grãiti mash ti-atsel tsi zburashti *{ro: bombănit} {fr: bougonné, maugréé} {en: grumbled}* § ***mu-muliri/mumulire*** (mu-mu-lí-ri) sf mumuliri (mu-mu-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mumuleashti *{ro: acţiunea de a bombăni; bombănire} {fr: action de bougonner, de maugréer} {en: action of grumbling}*

mumulic (mu-mu-lícŭ) sm mumulits (mu-mu-lítsĭ) – fãrinã di misur heartã ndisat, sh-cari, tãljatã filii, s-mãcã tu loc di pãni; murmulic, mumulig, mãmulig, cãcimac, cãciumac, bãrcãdan, bãrgãdan, bãcãrdan, mãcãldarã, mãclãdarã, tarapash, culeash *{ro: mămăligă} {fr: polenta; gaude; bouillie de farine de maïs, compacte, qu'on peut couper en tranches et qu'on mange en guise de pain} {en: polenta; corn flour boiled, compact and cut into slices, eaten in place of bread}* ex: va s-herbu mumulic fãrã umtu, cama marsin § ***murmulic*** (mur-mu-lícŭ) sm murmulits (mur-mu-lítsĭ) – (unã cu ***mumulic***) § ***mumulig*** (mu-mu-lígŭ) sm mumulidz (mu-mu-lídzĭ) – (unã cu ***mumulic***) § ***mãmulig*** (mã-mu-lígŭ) sm mãmulidz (mã-mu-lídzĭ) – (unã cu ***mumulic***)

mumulig (mu-mu-lígŭ) sm – vedz tu ***mumulic***

mumuliri/mumulire (mu-mu-lí-ri) sf – vedz tu ***mumulescu***

mumulit (mu-mu-lítŭ) adg – vedz tu ***mumulescu***

munafic (mu-ná-ficŭ) sm – vedz tu ***munãfic***[1]

munarhii/munarhie (mu-nar-hí-i) sf – vedz tu ***munarhu***

munarhu (mu-nár-hu) sm, sf munarhã (mu-nár-hã), munarhi (mu-nár-hi), munarhi/munarhe (mu-nár-hi) – omlu tsi urseash-ti pristi tuts shi pristi tuti tsi s-fac tu-un crat mari; amirã, vãsilje, bãsilã *{ro: monarh} {fr: monarque} {en: monarch}* ex: tuts armãnjlji si ncljinã la munarhul a Armãniiljei § ***munar-hii/munarhie*** (mu-nar-hí-i) sf munarhii (mu-nar-híĭ) – cratlu pristi cari urseashti un munarhu; amirãlji, amirãrilji, amirã-lichi, vãsilii *{ro: monarhie} {fr: monarchie} {en: monarchy}* ex: cratlu iu bãnãm noi nu easti unã munarhii

munasãpi/munasãpe (mu-na-sắ-pi) sf – vedz tu ***munãsipi***

munasipi/munasipe (mu-na-sí-pi) sf – vedz tu ***munãsipi***

munat (mu-nátŭ) adg munatã (mu-ná-tã), munats (mu-nátsĭ), munati/munate (mu-ná-ti) – lucru curat, aplo, neamisticat cu tsiva altu; sadeu, sade, schet *{ro: simplu, pur} {fr: simple, pur, non mélangé} {en: simple, pure, unmixed}* ex: cafe munat (sade, neamisticat cu alti lucri)

munãfic[1] (mu-nã-ficŭ) sn munãficuri (mu-nã-fí-curĭ) – atsea tsi fatsi omlu cu minciunj (cãndu bagã ntsãpãturi, bagã schinj, bagã fitilji, bagã angrãnji) tra si sh-agiungã scupolu ascumtu tsi sh-lu-ari tu minti; munafic, munãficlichi, munãficlãchi, munuflichi, muzavirlãchi, zizanji, anghidz, schinãturã, schinj, fitilji *{ro: intrigă} {fr: intrigue} {en: intrigue}* ex: s-vã bãgats munãficuri (muzavirlãchi, anghidz) § ***munãficlichi/mu-***

nãficliche (mu-nã-fi-clí-chi) sf munãficlichi (mu-nã-fi-clíchĭ) – (unã cu ***munãfic***[1]) § ***munãficlãchi/munãficlãche*** (mu-nã-fi-clă-chi) sf munãficlãchi (mu-nã-fi-clăchĭ) – (unã cu ***munãfic***[1]) ex: bãgã nã munãficlãchi shi lucrul s-asparsi § ***munuflichi/munufliche*** (mu-nu-flí-chi) sf munuflichi (mu-nu-flíchĭ) – (unã cu ***munãfic***[1]) § ***munãfic***[2] (mu-nã-fícŭ) sm munãfits (mu-nã-fitsĭ) – (omlu) tsi bagã zizanji (ntsãpãturi, schinj, fitilji) namisa di oaminj tra si sh-agiungã scupolu ascumtu tsi sh-lu ari tu minti; muzavir, curcusur, zizanigi *{ro: intrigant} {fr: intrigant} {en: intriguer, schemer}* § ***munafic*** (mu-ná-ficŭ) sm munafits (mu-ná-fitsĭ) – (unã cu ***munãfic***[2]) ex: munafitslji n-adusirã tra s-nã ncãcem doilji

munãfic[2] (mu-nã-ficŭ) sm – vedz tu ***munãfic***[1]

munãficlãchi/munãficlãche (mu-nã-fi-clă-chi) sf – vedz tu ***munãfic***[1]

munãficlichi/munãficliche (mu-nã-fi-clí-chi) sf – vedz tu ***munãfic***[1]

munãsipi/munãsipe (mu-nã-sí-pi) sf fãrã pl – atsea tsi-avem cãndu oaminjlji agiungu s-cadã pi-unã minti shi lja unã apofasi; atsea tsi s-fatsi cãndu oaminjlji s-aduchescu trã un lucru; atsea tsi-avem cãndu oaminjlji u-aflã cu cali cã lã si cadi un lucru; cu cali; munasipi, munasãpi *{ro: de acord, de convenţă} {fr: convenance} {en: conformity, suitability}* ex: va plãteascã trã nãsã itsi va aflã munãsipi hoara (itsi va aflã cã suntu sinfuni; itsi va aflã cã-lj si cadi); tuts u-aflãm munãsipi (him sinfuni, u-aflãm cu cali) cã easti ndreptu; ashi u aflã munãsipi (cu cali) mãhãlãlu § ***munasipi/munasipe*** (mu-na-sí-pi) sf fãrã pl – (unã cu ***munãsipi***) ex: ashi u-aflã munasipi (cu cali) nicuchiramea § ***munasãpi/munasãpe*** (mu-na-să-pi) sf fãrã pl – (unã cu ***munãsipi***)

mundã[1] (mún-dã) sf mundzã (mún-dzã) – calea (aradza) prit cari treatsi lunjina cãndu easti aminatã di-un izvur di lunjinã; aradzã, radzã, mãndzã, arpãyi, tsilistrã, cilistrã, diligiturã, gilit, gilitur, shitsã, fleacã *{ro: razã} {fr: rayon} {en: ray, beam}* ex: cã mi fac mundã (aradzã) di soari; mundã di soari nu agiundzea; nitsi unã mundã di lunjinã; alunicã mundzãli-a soarilui; mundzãli alunicã cãtrã hima; va mi fac mundã di soari tsi tucheashti gljatsã; stranjili atseali, cari cãdea mundzãli a soarilui, lutsea; niori lunjinats di mundzã; cu mundzã scrisi n cheptu

mundã[2] (mún-dã) sf mundzã (mún-dzã) – dureari mari aduchitã di trup i di suflit; munduiri, vasan, pidimo, tiranj, schingiu, zahmeti, zieti *{ro: caznă, tortură, suferinţă} {fr: effort, torture, peine} {en: effort, torture, pain}* ex: fãrã mundã (vasan) tsiva nu s-fatsi § ***munduescu*** (mun-du-ĭés-cu) (mi) vb IV munduii (mun-du-íĭ), mundueam (mun-du-eámŭ), munduitã (mun-du-í-tã), munduiri/munduire (mun-du-í-ri) – fac pri cariva s-aducheascã unã mari dureari trupeascã i sufliteascã; caftu sh-mi pidipsescu s-fac un lucru greu; culãsescu, pidipsescu, vãsãnipsescu, tirãnsescu *{ro: trudi, căzni, chinui} {fr: souffrir, peiner, torturer, martyriser} {en: suffer, torture}* ex: s-nã munduim (s-nã pidipsim, vãsãnipsim) 40 di dzãli ca profitlu Ilia; amãrtioslu va s-lu munduescu (s-lu culãsescu, s-lu fac si s-pidipseascã); dushmanjlji lu munduirã (l-pidipsirã) ca Hristolu; mi munduescu (mi pidipsescu) s-mi-alin sh-nu pot; mi munduii (trapshu multi) pi loclu-aestu § ***munduit*** (mun-du-ítŭ) adg munduitã (mun-du-í-tã), munduits (mun-du-ítsĭ), munduiti/munduite (mun-du-í-ti) – tsi aducheashti unã mari dureari sufliteascã i trupeascã; culãsit, pidipsit, vãsãnipsit, tirãnsit *{ro: trudit, căznit, chinuit} {fr: supplicié, torturé} {en: suffered, tortured}* ex: loc munduit shi pidipsit; ãlj da tru mãnjli a munduitslor di dhemunj; munduit (cu vasani greali) tricu bana-aestã § ***munduiri/munduire*** (mun-du-í-ri) sf munduiri (mun-du-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti munduit; culãsiri, pidipsiri, vãsãnipsiri, tirãnsiri *{ro: acţiunea de a se trudi, trudire, căznire, chinuire; caznă} {fr: action de torturer; torture, peine, supplice} {en: action of torturing; torture, pain, supplice}* ex: munduirea-a mea sh-a loclui va s-u spun

mundi/munde (mún-di) sm mundzã (mún-dzã) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***munti***

mundish (mun-díshĭŭ) adg mundishi/mundishe (mun-dí-shi), mundish (mun-díshĭ), mundishi/mundishe (mun-dí-shi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***muntish***

mundo (mun-dó) invar – tsi ari unã hromã murnã ca-aspilatã; ntunicat, ncernu, mpumurat *{ro: mohorât, închis la culoare, sumbru} {fr: brun, foncé, sombre} {en: dark, gloomy, brown, somber}* ex: bueauã mundó (murnã, ntunicatã)

mundrescu (mun-drés-cu) (mi) vb IV mundrii (mun-dríĭ), mundream (mun-dreámŭ), mundritã (mun-drí-tã), mundriri/mundrire (mun-drí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***muntrescu***

mundriri/mundrire (mun-drí-ri) sf mundriri (mun-drírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***muntriri***)

mundrit (mun-drítŭ) adg mundritã (mun-drí-tã), mundrits (mun-drítsĭ), mundriti/mundrite (mun-drí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***muntrit***

munduescu (mun-du-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mundã***[1]

munduiri/munduire (mun-du-í-ri) sf – vedz tu ***mundã***[1]

munduit (mun-du-ítŭ) adg – vedz tu ***mundã***[1]

mundzã[1] (mún-dzã) sf mundzã (mún-dzã) – semnu di-arizili faptu cu doauã (icã tsintsi) deadziti di la unã mãnã dishcljisã arcatã cãtrã ocljilj a unui; mãndzã, tsiflã, tsifnã; (fig: expr: 1: blãstem, anatimã, catarã, uryii; 2: lj-dau mundzãli = l-blastim, lj-dzãc s-lu lja neclu) *{ro: tiflă} {fr: geste de mépris, geste injurieux fait (envers quelqu'un) avec deux (ou cinq) doigts de la main ouverte} {en: sign of contempt made towards somebody with two (or five) fingers of the open hand}* ex: tsi mundzã nu-ari datã!; cã-ts ded mundzãli, cã-ts ded! trã un grai, trei anj nu grii; lã deadi mundzãli a xeanilor (expr: li blãstimã, aspusi cu mãna tra s-li lja neclu xeanili); mãndzãli (fig: blãsteamili) a meali di tini si s-alãcheascã; lj-deadi mundzãli sh-nãs atumtsea § ***mãndzã***[1] (măn-dzã) sf mãndzã (măn-dzã) – (unã cu ***mundzã***[1]) ex: lã da mãndzãli § ***mundzuescu*** (mun-dzu-ĭéscu) (mi) vb IV mundzuii (mun-dzu-íĭ), mundzueam (mun-dzu-ĭámŭ), mundzuitã (mun-dzu-í-tã), mundzuiri/mundzuire (mun-dzu-í-ri) – dau mundzãli; mundzusescu, tsifnusescu (expr: l-mundzuescu = l-blastim, lj-dzãc s-lu lja neclu, aclo s-lji hibã, si s-ducã la draclu, etc.) *{ro: da cu tifla} {fr: faire un geste injurieux envers quelqu'un avec deux (ou cinq) doigts de la main ouverte} {en: making a sign of contempt towards somebody with two (or five) fingers of the open hand}* ex: agiumsirã si s-mundzueascã; mundzuea-u, more, sh-alasã-u § ***mundzuit*** (mun-dzu-ítŭ) adg mundzuitã (mun-dzu-í-tã), mundzuits (mun-dzu-ítsĭ), mundzuiti/mundzuite (mun-dzu-í-ti) – tsi-lj s-ari datã mundzãli; mundzusit, tsifnusit *{ro: dat cu tifla} {fr: à qui on a fait un geste injurieux avec deux (ou cinq) doigts de la main ouverte} {en: to whom it has been made a sign of contempt with two (or five) fingers of the open hand}* § ***mundzuiri/mundzuire*** (mun-dzu-í-ri) sf mundzuiri (mun-dzu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un mundzueashti; mundzusiri, tsifnusiri *{ro: acţiunea de a da cu tifla} {fr: action de faire un geste injurieux envers quelqu'un avec deux (ou cinq) doigts de la main ouverte} {en: action of making a sign of contempt towards somebody with two (or five) fingers of the open hand}* § ***mundzusescu*** (mun-dzu-séscu) (mi) vb IV mundzusii (mun-dzu-síĭ), mundzueam (mun-dzu-seámŭ), mundzusitã (mun-dzu-sí-tã), mundzusiri/mundzusire (mun-dzu-sí-ri) – (unã cu ***mundzuescu***) ex: alanti va li mundzusescu (va li fac/dzãc s-li lja neclu); lã bãgã measa, lj-mundzusi (lã deadi mundzãli) sh-lj-alãsã; u mundzusi (lj-deadi mundzãli) sh-u alãsã sh-niprucupsita-aestã; u mundzusi sh-u deadi la darats § ***mundzusit*** (mun-dzu-sítŭ) adg mundzu-sitã (mun-dzu-sí-tã), mundzusits (mun-dzu-sítsĭ), mundzusiti/mundzusite (mun-dzu-sí-ti) – (unã cu ***mundzuit***) § ***mundzusiri/mundzusire*** (mun-dzu-sí-ri) sf mundzusiri (mun-dzu-sírĭ) – (unã cu ***mundzuiri***)

mundzã[2] (mún-dzã) sf mundzã (mún-dzã) – ipugrãfii faptã cu deadzitlu (di-atselj tsi nu-au carti); mãndzã; (expr: nj-bag mundza (tu-unã carti) = ipugrãpsescu, nj-bag semnul (cu deadzitlu) *{ro: semnătură făcută cu degetul} {fr: signature digitale} {en: signature made with the finger}* ex: scoati cartea amirãlu, lj-u spuni a mã-sai, aestã diunãoarã cunuscu, cã nu-i

mundza (ipugrãfia) a ljei; s-dusirã s-bagã mundza (ipugrãfia) § ***mãndzã***[2] (mặn-dzã) sf mãndzã (mặn-dzã) – (unã cu ***mãndzã***[2]) ex: sh-bãgã mãndzãli (ipugrãfia cu chipita-a deadzitlui)
mundzuescu (mun-dzu-ĭéscu) (mi) vb IV – vedz tu ***mundzã***[1]
mundzuiri/mundzuire (mun-dzu-í-ri) sf – vedz tu ***mundzã***[1]
mundzuit (mun-dzu-ítŭ) adg – vedz tu ***mundzã***[1]
mundzusescu (mun-dzu-séscu) (mi) vb IV – vedz tu ***mundzã***[1]
mundzusiri/mundzusire (mun-dzu-sí-ri) sf – vedz tu ***mundzã***[1]
mundzusit (mun-dzu-sítŭ) adg – vedz tu ***mundzã***[1]
munedã (mu-né-dã) sf munedz (mu-nédz) shi munedi/munede (mu-né-di) – parã di metal (i di carti) tsi treatsi tu-un loc (crat), sh-ari unã tinjii cu cari pots s-acumpri lucri; parã, pãrã, prã *{ro: monedã}* *{fr: monnaie}* *{en: coin, bill, currency}* ex: nj-ari datã vãrnã yinghits munedi veclji § ***monedã*** (mo-né-dã) sf monedz(?) (mo-nédz) – (unã cu ***munedã***)
munedhã (mu-né-dhã) sf munedz (mu-nédz) shi munedhi/munedhe (mu-né-dhi) – unã cu ***munedã***
mungãrisescu (mun-gã-ri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***mudzescu***
mungãrisiri/mungãrisire (mun-gã-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***mudzescu***
mungãrisit (mun-gã-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***mudzescu***
munochir (mu-nó-chirŭ) sn – vedz tu ***mãnochir***
munolcu (mu-nól-cu) adg – vedz tu ***manoleac***
muntean (mun-teánŭ) am, sf, adg – vedz tu ***munti***
munti cu foc – vedz tu ***munti***
munti/munte (mún-ti) sm muntsã (mún-tsã) – loc multu ma-analtu di loclu di deavãrliga (multu ma mari sh-analtu di ohtu); ohtu, dzeanã, golinã, golnã; (expr: 1: ***munti cu foc*** = munti dit chipita-a curi easi fum, foc sh-arãuri di cheatrã tuchitã; vulcan; 2: (ca un) munti = (i) (om i lucru) tsi easti ca un munti di-analtu, di greu, di vãrtos, etc.; (ii) (ambodyiu i cheadicã) tsi easti greu trã tritseari i azvindzeari; 3: ishi tu muntsã = dusi tu muntsã s-bãneadzã ca fur; ishi fur; 4: lj-fac muntsãlj padi; lj-adar muntsãlj cãmpu = alag pristi tut loclu, cutriyir muntsãlj dip canda suntu padi; 5: lj-aspun muntsã = lj-aspun gretsuri, banã greauã; 6: easti di-atselj tsi-ashteaptã s-yinã muntili la nãs = easti multu linãvos) *{ro: munte}* *{fr: mont, montagne}* *{en: mountain}* ex: vãrnãoarã muntsãlj a noshtri nu armãn fãrã neauã; munte, frate, mi duc hima; ia nu ti plãndzi, munte vrut; muntili di neauã nu s-aspari; muntsãlj lj-adrã padi (expr: alãgã multu sh-pristi tut); acãtsãm muntsãlj; lj-aspuni muntsã (fig: cheadits); fã muntsãlj padi (expr: alagã pristi tut); dit muntsãlj a vlahuhorlor; armãnlu tu muntsã easti ca amarea arihãtipsitã; casa-a noastrã-i muntili; va ti-avem ca un munti (expr: ca un munti greu sh-vãrtos di cari va nã ndrupãm); giuratlu aestu greu ca muntili tsi ngreacã (expr: giuratlu ngreacã multu); muntsãlj lj-adrã cãmpu, nu-alãsã vali sh-pãduri (expr: alãgã multu sh-cutriyirã pristi tut); omlu-aestu eara ca un munti (expr: multu analtu, ca un munti); ashteaptã s-yinã muntili la nãs; munti cu munti nu s-adunã, ma om cu om! (expr: muntili cu munti nu poati si s-adunã ma om cu om s-adunã lishor); tutiputa bunã s-vindi dit munti; vimtul bati sh-muntili aurlã (expr: s-dzãtsi tr-atsel tsi s-alavdã cu lucrul adrat di altu); alghi tu pundzã, shi peshti tu muntsã; cari gura nu-l doari, muntsãlj disicã (expr: s-dzãtsi trã un tsi nu-ari altu lucru shi zburashti, aurlã tu vimtu) § ***muntish*** (mun-tíshĭŭ) adg muntishi/muntishe (mun-tí-shi), muntish (mun-tíshĭ), muntishi/muntishe (mun-tí-shi) – di la munti; tsi ari s-facã cu muntili, tsi bãneadzã i yini di la munti; tsi s-aflã tu munti; muntos, muntinescu *{ro: de munte}* *{fr: de montagne}* *{en: mountainous}* ex: tu arãu muntish (di munti) si-nj crescu; calu muntish (di munti) nu-i trã cãmpu § ***muntos*** (mun-tósŭ) muntoasã adg (mun-toá-sã), muntosh (mun-tóshĭ), muntoasi/muntoase (mun-toá-si) – (loc) cu multsã muntsã; di munti, muntish *{ro: muntos}* *{fr: montagneux}* *{en: mountainous}* ex: locurli pri iu tritseam eara muntoasi (mash muntsã) § ***muntean*** (mun-teánŭ) am, sf, adg munteanã (mun-teá-nã), muntenj (mun-ténjĭ), munteani/munteane (mun-teá-ni) – om tsi bãneadzã (tsi yini) di la munti; muntish, muntos *{ro: muntean, om de la munte}* *{fr: montagnard}* *{en: mountainous, highlander}* ex: muntenjlji suntu oaminj vãrtosh § ***muntinescu*** (mun-ti-nés-cu) adg muntineascã (mun-ti-neás-cã), muntineshtsã (mun-ti-nésh-tsã), muntineshti/muntineshte (mun-ti-nésh-ti) – (unã cu ***muntish***) § ***muntineashti/muntineashte*** (mun-ti-neásh-ti) adv – ca di la munti *{ro: munteneşte}* *{fr: montagneux}* *{en: as from (as done in) the mountains}* ex: s-poartã muntineashti (ca tu muntsã, ca oaminjlji di la munti)
muntineashti/muntineashte (mun-ti-neásh-ti) adv – vedz tu ***munti***
muntinescu (mun-ti-nés-cu) adg – vedz tu ***munti***
muntish (mun-tíshĭŭ) adg – vedz tu ***munti***
muntos (mun-tósŭ) muntoasã adg – vedz tu ***munti***
muntrescu (mun-trés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mutrescu***
muntriri/muntrire (mun-trí-ri) sf – vedz tu ***mutrescu***
muntrit (mun-trítŭ) adg – vedz tu ***mutrescu***
muntritã (mun-trí-tã) sf – vedz tu ***mutrescu***
munuflichi/munufliche (mu-nu-flí-chi) sf – vedz tu ***munãfic***[1]
munuh (mu-núhŭ) sm, adgm munuhi (mu-núhĭ) – birbec (i tsap?) a curi ãlj si scoasirã hãlãtsli (mãdularli) sexuali sh-nu poati s-li-alasã oili greali; monoh, dzigãrit, ciucutit, ascuchit, scuchit, shutsãt; gagur, gãgur, scupac, scupat, strif, hudum, hadum *{ro: berbec castrat}* *{fr: bélier châtré}* *{en: ram castrated}* § ***monoh*** (mo-nóhŭ) sm, adgm monohi (mo-nóhĭ) – (unã cu ***munuh***)
munupati/munupate (mu-nu-pá-ti) sf munupãts (mu-nu-pắtsĭ) – cali strimtã (di-aradã tu pãduri i munti) iu s-imnã mash pripadi i ncalar pi cal i mulã; cãrari, pãrticã, cãlici, cãlitsã, cãlishoarã *{ro: cărare, potecă}* *{fr: sentier}* *{en: (foot) path}*
munzurã (mun-zú-rã) sf – vedz tu ***misurã***[1]
mur[1] (múrŭ) sm muri (múrĭ) shi sn mururi (mú-rurĭ) – partea-a casãljei (stizma tsi sta mproastã) cari disparti un udã di-alantu (icã partea di nafoara a casãljei) sh-tu cari s-aflã astãsiti multi ori firidzli shi ushli; stizmã, stizmu, tih, greb; (expr: tac ca murlu = nu dzãc un zbor, ca murlu tsi nu-ari boatsi) *{ro: perete}* *{fr: mur}* *{en: wall}* ex: gardul ari oclji, murlu ari ureclji; un os tu vrãn mur veclju; pãlatea eara nvãrligatã cu muri-analtsã di cheatrã; u spindzurã di mur; s-aruzui murlu atsel veclju; la murlu di tsitati aflã nã moashi; shed treilji alãchits di mur; ahãntu analtsã eara murlji di-avlii!
mur[2] (múrŭ) sm pl(?) – unã lãngoari di calj *{ro: bubă la cai}* *{fr: sorte de bube, d'abcès aux chevaux}* *{en: some horse sickness (abscess)}*
murafeti/murafete (mu-ra-fé-ti) sf murafets (mu-ra-fétsĭ) – marafeti, mãsturilji, mãsturii, huneri, hunerã, tirtipi, pispeatsã, aplan, cearei, ceare, chischineatsã *{ro: marafet, dexteritate, abilitate, mijloace, isteţie}* *{fr: art, habilité, moyen, ruse}* *{en: ability, means, trick}* ex: murafetea-a atsilui cal; si-nj fac murafetea (mãsturilja) a mea; s-aflãm vãrã murafeti (cearei, tirtipi); arãdea pri sum mustãts di murafetsli (pispeatsa, aplanurli) ali muljari; ti-ascãpai dit mãnjli al Arap cu ahãti murafets (mãsturii) tsi feci; itsi lucru ari murafetea-a lui (mãsturilj-a lui); s-vã bag vula, damca dinãpoi, tra s-nu-nj giucats vãrã murafeti (hunerã) § ***marafeti/marafete*** (ma-ra-fé-ti) sf marafets (ma-ra-fétsĭ) – (unã cu ***murafeti***) ex: cu multã marafeti adrarã casa; tsi marafeti spusi?; lj-cunoashti marafetea § ***murafitlãchi/murafitlãche*** (mu-ra-fit-lắ-chi) sf murafitlãchi (mu-ra-fit-lắchĭ) – hãrli tsi-l fac omlu tra s-aibã unã murafeti bunã cãndu fatsi un lucru; marafetlãchi *{ro: dexteritate, abilitate}* *{fr: adresse, habilité}* *{en: dexterity, ability}* § ***marafitlãchi/marafitlãche*** (ma-ra-fit-lắ-chi) sf marafitlãchi (ma-ra-fit-lắchĭ) – (unã cu ***murafitlãchi***) ex: cu multã marafetlãchi lã gri di sã mbunarã; tuti marafetlãchili-lj li cunoscu
murafitlãchi/murafitlãche (mu-ra-fit-lắ-chi) sf – vedz tu ***murafeti***
murar (mu-rárŭ) sm, sf – vedz tu ***moarã***
murari/murare (mu-rá-ri) sf – vedz tu ***mor***[2]
murã[1] (mú-rã) sf – vedz tu ***amurã***[1]
murã[2] (mú-rã) sf – vedz tu ***mureauã***
murãrlãchi/murãrlãche (mu-rãr-lắ-chi) sf – vedz tu ***moarã***
murdar (mur-dárŭ) adg murdarã (mur-dá-rã), murdari (mur-dárĭ), murdari/murdare (mur-dá-ri) – tsi s-ari ncãrcatã sh-nu mata easti curat; tsi easti mplin di lãvushilji; lãvos, liros,

lãturos, lãvushit, lãvãshit, ncãrcat, pishliros, atsal, troc, ntroc, birbati, cãrnjidã, puvunjos, bashur, bashurcu, mãscãrã *{ro: murdar} {fr: sale, malpropre} {en: dirty}* ex: easti om murdar § ***murdãrilji*** (mur-dã-rí-lji) sf murdãrilji (mur-dã-rí-lji) – atsea tsi-l fatsi un lucru tra s-nu hibã curat; lãvushiturã, lãvãshiturã, cothrã, murdãrii, murdãrlãchi, nicurãteatsã, lerã, liche, lãvilji, lãvushii, smagã, damcã, minghinadã *{ro: murdărie} {fr: saleté} {en: dirt}* § ***murdãrii*** (mur-dã-rí-i) sf murdãrii (mur-dã-rîĭ) – (unã cu ***murdãrilji***) § ***murdãrlichi*** (mur-dãr-lí-chi) sf murdãrlichi (mur-dãr-líchĭ) – (unã cu ***murdãrilji***) ex: mari murdãrlichi § ***murdãrlãchi*** (mur-dãr-lắ-chi) sf murdãrlãchi (mur-dãr-lắchĭ) – (unã cu ***murdãrilji***) § ***murdãripsescu*** (mur-dã-rip-sés-cu) (mi) vb IV murdãripsii (mur-dã-rip-sîĭ), murdãripseam (mur-dã-rip-seámŭ), murdãripsitã (mur-dã-rip-sí-tã), murdãripsiri/murdãripsire (mur-dã-rip-sí-ri) – ncarcu, lichisescu, lirusescu, lãvãshescu, lãvushescu, putusescu, dãmcusescu, chic, chicusescu, mãryescu, smãryescu *{ro: murdări} {fr: salir, souiller} {en: dirty, soil}* § ***murdãripsit*** (mur-dã-rip-sítŭ) adg murdãripsitã (mur-dã-rip-sí-tã), murdãripsits (mur-dã-rip-sítsĭ), murdãripsiti/murdãripsite (mur-dã-rip-sí-ti) – ncãrcat, dãmcusit, chicat, lirusit, lichisit, lãvãshit, lãvushit, putusit, mãryit, smãryit, murdãripsit *{ro: murdărit} {fr: sali, souillé} {en: soiled}* § ***murdãripsiri/murdãripsire*** (mur-dã-rip-sí-ri) sf murdãripsiri (mur-dã-rip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã ncarcã tsiva, ncãrcari, dãmcusiri, chicari, lirusiri, lichisiri, lãvãshiri, lãvushiri, putusiri, mãryiri, smãryiri, murdãripsiri *{ro: acțiunea de a murdări; murdărire} {fr: action de salir, de souiller} {en: action of soiling}*

murdãrii (mur-dã-rí-i) sf – vedz tu ***murdar***

murdãrilji (mur-dã-rí-lji) sf – vedz tu ***murdar***

murdãripsescu (mur-dã-rip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***murdar***

murdãripsiri/murdãripsire (mur-dã-rip-sí-ri) sf – vedz tu ***murdar***

murdãripsit (mur-dã-rip-sítŭ) adg – vedz tu ***murdar***

murdãrlãchi (mur-dãr-lắ-chi) sf – vedz tu ***murdar***

murdãrlichi (mur-dãr-lí-chi) sf – vedz tu ***murdar***

murdzeari (mur-dzeá-ri) sf – vedz tu ***mulgu***

murdzeashti/murdzeashte (mur-dzeásh-ti) vb IV unipirs – vedz tu ***amurgu***[1]

murdzescu (mur-dzés-cu) vb IV – vedz tu ***amurgu***[1]

murdziri[1]***/murdzire*** (mur-dzí-ri) sf – vedz tu ***amurgu***[1]

murdziri[2] (múr-dzi-ri) sf – vedz tu ***mulgu***

murdzish (mur-dzíshĭŭ) sn – vedz tu ***amurgu***[1]

murdzit (mur-dzítŭ) adg – vedz tu ***amurgu***[1]

murdzitã (mur-dzí-tã) sf – vedz tu ***amurgu***[1]

mureauã (mu-reá-ŭã) sf murei (mu-réĭ) – pom cu frãndzã tsi suntu hranã bunã trã yernjilj di mitasi sh-cari fatsi yimishi albi, aroshi i lãi (tsi sh-u-aduc multu cu amura); dud, cirici, cirnici *{ro: dud} {fr: mûrier} {en: mulberry tree}* § ***murã***[2] (mú-rã) sf muri/mure (mú-ri) – yimisha faptã di mureauã (tsi sh-u-adutsi multu cu aznjura, znjura, cãpinca); amurã, dudã, cirnici, cernici, cirici, tseritsã *{ro: dudă} {fr: mûre} {en: mulberry}* ex: curã sãndzi lai ca mura § ***amurã***[2] (a-mú-rã) sf amuri/amure (a-mú-ri) – (unã cu ***murã***[2])

murenã (mu-rénã) sf – vedz tu ***mreanã***

Murgea (Múr-gĭa) sm – vedz tu ***amurgu***[1]

murgheazmã (mur-gheáz-mã) sf – vedz tu ***amurgu***[1]

murghizmã (mur-ghíz-mã) sf – vedz tu ***amurgu***[1]

murgish (mur-gíshĭŭ) sn – vedz tu ***amurgu***[1]

murgiu (múr-gĭu) adv –vedz tu ***amurgu***[1]

Murgu (Múr-gu) sm – vedz tu ***amurgu***[1]

murgu[1] (múr-gu) sn(?) – vedz tu ***amurgu***[1]

murgu[2] (múr-gu) adg – vedz tu ***amurgu***[1]

murgu[3] (múr-gu) vb III shi II – vedz tu ***mulgu***

muriri/murire (mu-rí-ri) sf – vedz tu ***mor***[1]

murisci/murisce (mu-rís-ci) sf pl – atsea tsi-armãni dit unã casã (adãrãmintu, binai, bisearicã, punti, etc.) dupã tsi easti surpatã di cariva icã s-aspardzi cã easti apãrãtsitã di lumi; urvali, surpãturi, surpuri, dãrãmãturi, grãmãdz *{ro: ruină} {fr: ruine} {en: ruins}* ex: cari ari cãftatã muriscili (urvalili) di la noi tra si shtibã tsi suntu shi di cãndu suntu?

murit (mu-rítŭ) adg – vedz tu ***mor***[1]

murlai (mur-láĭŭ) shi (múr-laĭŭ) adg murlai/murlae (mur-lá-i) pl(?) – 1: tsi nu-ari tihi tu banã; tsi ari tihi lai; corbu, curbisit, cãtrãnit, scurpisit, etc.; 2: tsi easti arãu shi ponir; tsi fatsi mash urutets; chirãtã, andihristu, chiutandal, arãu, tihilai, blãstimat, etepsãz, edepsãz, idipsãz, shiret, cãtãrgar *{ro: sărman; ticălos, pușlama} {fr: pauvre; mauvais, misérable, coquin} {en: unfortunate; mean, despicable, rascal}* ex: o, murlai (mãratã), cadifei lai; lu nvets minti eu, murlailu (andihristul, chirãtãlu)

murmani/murmane (mur-má-ni) murmãnj (mur-mắnjĭ) – multimi di lucri bãgati unã pisti-alantã (multili ori fãrã aradã, cãtivãrãoarã cu-aradã); stog, stoc, stivã, grãmadã, gumaradã, cup, culeu, grumbã, grumbur, grumur, suro, surii, sumãreauã *{ro: morman, grămadă} {fr: tas, amas} {en: heap, pile, cluster}* ex: catiun arucã cãti un brats di leamni shi s-featsi nã murmani (stog, grãmadã)

murmii/murmie (mur-mí-i) sf pl – vedz tu ***murminji***

murmin (mur-mínŭ) sn murminji/murminje (mur-mí-nji) – chirolu astãsit (dzua, oara) trã bitisirea-a unui lucru (trã plãtirea-a unei borgi, etc.); vade, vadei, vadimii, muvleti, diurii, protesmii, trat *{ro: soroc, termen} {fr: terme, échéance} {en: terme, maturity of bill}* ex: agiumsi anlu di uryii, sh-ma uryisit murminlu (oara tsi lipsea s-bitisim lucrul)

murmindu (mur-mín-du) sm murmindzã (mur-mín-dzã) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***murmintu***

murminji/murminje (mur-mí-nji) sf pl – protili 12 dzãli dit Avgustu tsi pãrãstisescu cati mes a anlui (prota dzuã di Avgustu aspuni cum va s-hibã chirolu dit Avgustu, andoaua dzuã aspuni chirolu dit Yizmãciunj, … shi chirolu dit atsea dit soni dzuã, 12-li di Avgustu, pãrãstiseashti Alunarlu dit anlu tsi yini); murmii, miruminji, muruminji *{ro: primele 12 zile din August, fiecare dintre ele reprezentând una din cele 12 luniale anului ce urmează} {fr: les premiers 12 jours du mois d'août représentant chacun les douze mois à venir} {en: the first 12 days of August, each one representing one of the following months}* ex: di mãni acatsã murminjli § ***murmii/murmie*** (mur-mí-i) sf pl – (unã cu ***murminji***) § ***miruminji/miruminje*** (mi-ru-mí-nji) sf pl – (unã cu ***murminji***) ex: tu Avgustu s-ved miruminjili § ***muruminji/muruminje*** (mu-ru-mí-nji) sf pl – (unã cu ***murminji***)

murmintari/murmintare (mur-min-tá-ri) sf – vedz tu ***murmintu***

murmintat (mur-min-tátŭ) adg – vedz tu ***murmintu***

murmintedz (mur-min-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***murmintu***

murminti (mur-mín-ti) sm – vedz tu ***murmintu***

murmintu (mur-mín-tu) sm murmintsã (mur-mín-tsã) –1: sing. shi pl.: loclu iu si ngroapã un mortu; mãrmintu, mirmintu, mirmit, groapã; 2: pl: loclu adrat shi tsãnut maxus trã ngruparea-a mortsãlor; chimitiryiu, chimitiriu, mãrmintsã, mirmintsã, grupishti, grochi; (expr: nu plãndzi pi murmintu xen, s-nu ti doarã ocljilj = zbor tsi va s-dzãcã tra s-nu-adunj gailelu-a altor) *{ro: mormânt; cimitir} {fr: tombe, sépulcre; cimetiére; ossuaire} {en: tomb, grave; cemetery, graveyard}* ex: ca un mortu tru murmintu; murmintu ndzernu sh-fuviros; tu mardzinea a hoarãljei suntu murmintsãlj; yin di la mumintsã; cai cuteadzã s-njargã noaptea la murmintsã; aclo am murmintsãlj a straushlor; alaturi di murmintu; mushat murmintu § ***murminti*** (mur-mín-ti) sm murmintsã (mur-mín-tsã) – (unã cu ***murmintu***) ex: doauã trupuri tu-un murminti § ***mãrmintu*** (mãr-mín-tu) sn shi sm mãrmintsã (mãr-mín-tsã) – (unã cu ***murmintu***) ex: va s-mi-avinã pãnã tru mãrmintu § ***mãrmit*** (mãr-mítŭ) sm pl(?) – (unã cu ***murmintu***) § ***mirmintu*** (mir-mín-tu) sm mirmintsã (mir-mín-tsã) – (unã cu ***murmintu***) ex: mirmintsãlj a noshtri § ***mirmit*** (mir-mítŭ) sm pl(?) – (unã cu ***murmintu***) § ***mãrmintãtor*** (mãr-min-tã-tórŭ) adg mãrmintãtoari/mãrmintãtoare (mãr-min-tã-toá-ri), mãrmintãtori (mãr-min-tã-tórĭ), mãrmintãtoari/mãrmintãtoare (mãr-min-tã-toá-ri) – (mortul) tsi s-aflã ngrupat tu murmintu; ngrupat, angrupat, ãngrupat, grupat *{ro: înmormântat} {fr: (celui) qui se trouve dans la tombe} {en: (one) that is buried}* § ***murmintedz*** (mur-min-tédzŭ) (mi) vb I murmintai (mur-min-táĭ), murmintam

(mur-min-támŭ), murmintatã (mur-min-tá-tã), murmintari/murmintare (mur-min-tá-ri) – bag mortul tu-un murmintu sh-lu-anvãlescu cu loc; bag un lucru tu-unã groapã sh-lu-acoapir; ngrop, angrop, ãngrop, grop; ngrupuljedz, ngrupiljedz; (fig: mi murmintedz = intru iuva sh-nu mata es di-aclo trã multu chiro) *{ro: înmormânta} {fr: enterrer} {en: bury}* ex: lu murmintarã (lu ngruparã) dascalu aeri; l-murmintarã cu ipotisea aestã; mi dush acasã sh-mi murmintai (fig: mi ncljish) aclo cu lucrul § ***murmintat*** (mur-min-tátŭ) adg murmintatã (mur-min-tá-tã), murmintats (mur-min-tátsĭ), murmintati/murmintate (mur-min-tá-ti) – tsi easti bãgat tu murmintu; ngrupat, angrupat, ãngrupat, grupat; ngrupuljat, ngrupiljat *{ro: înmormântat} {fr: enterré} {en: buried}* § ***murmintari/murmintare*** (mur-min-tá-ri) sf murmintãri (mur-min-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-murminteadzã cariva; ngrupari, angrupari, ãngrupari, grupari; ngrupuljari, ngrupiljari *{ro: acţiunea de a înmormânta; înmormântare} {fr: action d'enterrer} {en: action of burying}*

murmulic (mur-mu-lícŭ) sm – vedz tu ***mumulic***

murmur[1] (múr-murŭ) sn murmuri/murmure (múr-mu-ri) – vronduri njits, surdi sh-lishoari, un dupã-alantu, tsi s-avdu ca bots slabi, zburãti peanarga, multi ori nilimpidz sh-fãrã noimã; pushpurami, pãshpurami, pishpurami, shurshur, ciuciurari, shushurari, etc. *{ro: murmur} {fr: murmure} {en: murmur}* ex: di lã si avdu murmurli (pishpurãrli); nã lo somnul ningãarãu, sum aumbra di murmur (shushurari) a apãljei § ***murmur***[2] (múr-murŭ) vb I murmurai (mur-mu-ráĭ), murmuram (mur-mu-rámŭ), murmuratã (mur-mu-rá-tã), murmurari/murmurare (mur-mu-rá-ri) – ciuciur zboarã i cãntu, peanarga, cu-unã boatsi apusã tsi mizi s-avdi; fac vronduri njits, surdi sh-lishoari, un dupã-alantu; murmuredz, ciuciur, ciuciuredz, shurshuredz, pushpur, pushpuredz, pãshpuredz, pishpuredz, shuptir, shuptiredz, etc. *{ro: murmura} {fr: murmurer} {en: murmur}* ex: feata murmurã ndoauã grairi nvitsati di la maea; murmurã chinjlji, murmurã; murmurã apili sh-ti-acatsã somnul § ***murmuredz*** (mur-mu-rédzŭ) vb I murmurai (mur-mu-ráĭ), murmuram (mur-mu-rámŭ), murmuratã (mur-mu-rá-tã), murmurari/murmurare (mur-mu-rá-ri) – (unã cu ***murmur***[2]) § ***murmurat*** (mur-mu-rátŭ) adg murmuratã (mur-mu-rá-tã), murmurats (mur-mu-rátsĭ), murmurati/murmurate (mur-mu-rá-ti) – (zboarã, vronduri) tsi s-avdu peanarga, apusi, slabi sh-un dupã altu; ciuciurat, shurshurat, pushpurat, pãshpurat, pishpurat, shuptirat, etc. *{ro: murmurat} {fr: murmuré} {en: murmured}* § ***murmurari/murmurare*** (mur-mu-rá-ri) sf murmurãri (mur-mu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva murmureadzã; ciuciurari, shurshurari, pushpurari, pãshpurari, pishpurari, shuptirari, etc. *{ro: acţiunea de a murmura; murmurare} {fr: action de murmurer} {en: action of murmuring}*

murmur[2] (múr-murŭ) vb I – vedz tu ***murmur***[1]

murmurari/murmurare (mur-mu-rá-ri) sf – vedz tu ***murmur***[1]

murmurat (mur-mu-rátŭ) adg – vedz tu ***murmur***[1]

murmuredz (mur-mu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***murmur***[1]

murneatsã (mur-neá-tsã) sf – vedz tu ***murnu***

murnescu[1] (mur-nés-cu) vb IV – vedz tu ***murnu***

murnescu[2] (mur-nés-cu) adg – vedz tu ***murnu***

murniri/murnire (mur-ní-ri) sf – vedz tu ***murnu***

murnit (mur-nítŭ) adg – vedz tu ***murnu***

murnu (múr-nu) adg murnã (múr-nã), murnji (múr-nji), murni/murne (múr-ni) – tsi ari unã hromã ncljisã; tsi sh-uadutsi niheamã tu hromã cu cafelu; (omlu) tsi ari chealea, fatsa, perlu, etc. di-unã hromã ncljisã; vinit, scur, sumulai, oacljish *{ro: brun, vânăt, oacheş} {fr: brun, brunet, bleu-foncé} {en: brown, brownish}* ex: un nior lai sh-murnu, ca nã negurã ndisatã, lu-anvãrligã maslu a eapilor; fatsa u-ari murnã (sumulai); creashti murnã lilicea di-agãrshari; ari stranji murni § ***murnescu***[2] (mur-nés-cu) adg murneascã (mur-neás-cã), murneshtsã (mur-nésh-tsã), murneshti (mur-nésh-ti) – (unã cu ***murnu***) § ***murneatsã*** (mur-neá-tsã) sf murnets (mur-nétsĭ) – hroma murnã ncljisã (di bãteari, arcoari, etc.); urma vinjitã tsi-armãni pi truplu-a omlui cãndu easti agudit vãrtos; vinjiteatsã *{ro: brun închis; vânătaie} {fr: brun foncé, bleuissement} {en: brown-dark, bruise}* § ***murnescu***[1] (mur-nés-cu) vb IV murnii (mur-nĭí), murneam (mur-neámŭ), murnitã (mur-ní-tã), murniri/murnire (mur-ní-ri) – (mi) fac murnu (vinit) di bãteari, arcoari, etc.; nvinitsãscu, nvinjitsãscu, vinitsãscu, vinjitsãscu *{ro: învineţi} {fr: devenir brun foncé; bleuir; meurtrir} {en: make someone brown; bruise, turn blue}* ex: di arcoari, aveam murnitã (mi-aveam faptã vinit) la fatsã; nj-murnit (nj-lu featsit vinit) truplu di shcop; murneashti (nvinitsashti) cãndu u-acatsã tusea; murnii di-arcoari § ***murnit*** (mur-nítŭ) adg murnitã (mur-ní-tã), murnits (mur-nítsĭ), murniti/murnite (mur-ní-ti) – tsi s-ari faptu vinit di bãteari, arcoari, etc.; nvinitsãt, nvinjitsãt, vinitsãt, vinjitsãt *{ro: învineţit} {fr: bleui; meurtri} {en: bruised, turned blue}* § ***murniri/murnire*** (mur-ní-ri) sf murniri (mur-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva murneashti; nvinitsãri, nvinjitsãri, vinitsãri, vinjitsãri *{ro: acţiunea de a învineţi; învineţire} {fr: action de bleuir; de meurtrir; bleuissement; meurtrissure} {en: action of bruising, of turning blue; bruise}*

murozã (mu-ró-zã) sf – vedz tu ***mushaver***

mursic (múr-sicŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mãshcu***

mursicari/mursicare (mursi-cá-ri) sf – vedz tu ***mãshcu***

mursicat (mursi-cátŭ) adg – vedz tu ***mãshcu***

mursu (múr-su) adg – vedz tu ***mulgu***

murtami/murtame (mur-tá-mi) sf – vedz tu ***mor***[1]

murtarauã (mur-ta-rá-ŭã) adgf multarali/multarale (mul-ta-rá-li) – (muljari) tsi easti multu arauã*{ro: foarte rea} {fr: très méchante} {en: very mean}* ex: ashi greashti multaraua

murtari/murtare (mur-tá-ri) sf – vedz tu ***amurtsãscu***

murtat (mur-tátŭ) adg – vedz tu ***amurtsãscu***

murtãciuni/murtãciune sf – vedz tu ***mor***[1]

murtichi/murtiche (mur-tí-chi) sf – vedz tu ***murtii***

murtii/murtie (mur-tí-i) sf murtii (mur-tĭí) – paradzlji tsi-lj lja cariva (pri mes, an, etc.) trã agrili tsi li da la altu ta s-li lucreadzã (icã paradz tsi-lj da cu mprumut, unã casã tsi u da cu nichi, etc.); murtichi *{ro: rentă} {fr: rente de la terre, bail} {en: revenue, rent}* § ***murtichi/murtiche*** (mur-tí-chi) sf murtichi (mur-tíchĭ) – (unã cu ***murtii***)

murtsinã (mur-tsí-nã) sf – vedz tu ***mor***[1]

murtu (múr-tu) vb I – vedz tu ***amurtsãscu***

murtutsinã (mur-tu-tsí-nã) sf – vedz tu ***mor***[1]

muruminji/muruminje (mu-ru-mí-nji) sf pl – vedz tu ***murminji***

murunic (mu-ru-nícŭ) sn – vedz tu ***mirunic***

murvã (múr-vã) adv – a s-hibã (ashi, sh-ashi, cã ari, etc.) *{ro: fie ca, dare-ar} {fr: Dieu fasse} {en: God willing}* ex: murvã s-aibã (a s-hibã cã ari) agiumsã cu sãnãtati

musafir (mu-sa-fírŭ) sm, sf, adg musafirã (mu-sa-fí-rã), musafiri (mu-sa-fírĭ), musafiri/musafire (mu-sa-fí-ri) – omlu tsi easti aprucheat (ashtiptat, cãlisit, acljimat) tu-unã casã (la measã, s-doarmã, la unã muabeti, etc.); om tsi s-dutsi tu casa-a unui; oaspi *{ro: musafir, oaspete} {fr: hôte, convive, invité} {en: guest, visitor}* ex: adzã furã musafirlji a noshtri § ***musafirlãchi/musafirlãche*** (mu-sa-fir-lắ-chi) sf musafirlãchi (mu-sa-fir-lắchĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi aproachi oaspits (musafiri); uspitlãchi, uspitsãlji *{ro: primire de musafiri} {fr: état d'hôte, d'étranger reçu par hospitalité} {en: art (state) of receiving guests}*

musafirlãchi/musafirlãche (mu-sa-fir-lắ-chi) sf – vedz tu ***musafir***

musahi/musahe (mu-sá-hi) sf – vedz tu ***manushachi***

muscami/muscame (mus-cá-mi) sf – vedz tu ***muscã***

muscar (mus-cárŭ) sm, sf ***muschidã*** (mus-chí-dã), muscari (mus-cárĭ), muschidz (mus-chídzĭ) – boulu (vaca) oara tsi s-amintã icã atumtsea cãndu easti ninga tinir (tinirã); yitsãl, yitsauã, giuncu, giuncã, juncu, demush, mãnzat *{ro: viţel, vitsea} {fr: veau, genisse} {en: calf, heifer}* ex: unã muschidã alãga pri cãmpu

muscã (mús-cã) sf mushti/mushte (músh-ti) – multi turlii di insecti (yetsuri, rimi) njits, cu gura adratã maxus tra s-poatã s-sugã mãcarea, di cari, atsea ma cunuscuta, bãneadzã shi s-anvãrteashti deavãrliga di casa-a omlui; mushitsã, musitsã; (expr: 1: aruc (sãrgljescu) mushti = bag zãzanj, fac muzavirlã-

chi (munãflichi), etc.; 2: hiu ca-atsel cu musca pri cãciulã (pri nari) = mi-aduchescu cu stepsu sh-es tu migdani fãrã s-voi; 3: u-ascuchi (u cacã) musca = musca dutsi di-alasã oauã (ascuchi tu-unã mãcari cari, ma nãpoi, s-aspardzi sh-oauãli s-fac yernji); 4: om tsi nu calcã ni musca = om multu bun, multu ndreptu; 5: tuti mushtili nu fac njari = tuts oaminjlji nu suntu bunj; 6: s-adunã ca mushtili la njari (la cãcat) = s-adunã multsã tu-un loc tra s-veadã (s-facã) tsiva; 7: acatsã mushti = nu-adarã tsiva, sh-cheari chirolu; 8: cad ca musca tu lapti = agiungu tu-un loc sh-tu oara tsi nu lipseashti, icã dzãc un zbor tsi nu lipseashti; 9: u-agudii ca musca pi cãcat = nu tihisii dip ghini; 10: di muscã u-adarã mulã = tu-alãvdari, lucrili njits li fatsi multu mãri) *{ro: muscă} {fr: mouche} {en: fly (insect)}* ex: ahuleashti unã areapitã di muscã shi s-fatsi muscã; mash mushtili zãzãea; lji scrii trei gramati, ta s-facã pulj, muscã shi furnicã; ãlj deadi a muscãljei nã chicutã di sãndzi; nu mi-aflat, cã mi feci muscã; va s-lu apãr di mushti cu-unã dãrmã; s-fãtsea mushtili tuti njari, vrea u mãcã ghiftsãlj cu ciubana; alghina ti dutsi la njari shi musca la cãcat § ***muscami/muscame*** (mus-cá-mi) sf fãrã pl – numir mari di mushti; lumea-a mushtilor; multimi di mushti; loc cu multi mushti; muscãrii *{ro: mulţime de muşte} {fr: grand nombre de mouches} {en: multitude of flies}* ex: vidzum multã muscami adunatã deavãrliga-a mãcariljei § ***muscãrii/muscãrie*** (mus-cã-rí-i) sf muscãrii (mus-cã-ríĭ) – (unã cu ***muscami***) ex: nu pot s-bãnedz tu muscãria (muscamea) di la nãsh § ***musconj*** (mus-cónjĭŭ) sm musconj (mus-cónjĭ) – muscã mari *{ro: muscă mare} {fr: grande mouche} {en: big fly}* § ***musitsã*** (mu-sí-tsã) sf musitsã (mu-sí-tsã) – muscã njicã *{ro: musculiţă} {fr: petite mouche} {en: little fly}* § ***mushitsã*** (mu-shí-tsã) sf mushitsã (mu-shí-tsã) – 1: muscã njicã; 2: prunã yirminoasã *{ro: musculiţă; prună viermănoasă} {fr: petite mouche, moucheron; prune véreuse} {en: little fly; maggoty plum}* § ***mushconj*** (mush-cónjĭŭ) sm mushconj (mush-cónjĭ) – ma multi turlii di insecti njits (yetsuri, rimi) tsi sh-u-aduc cu musca ma au truplu shi cicioarili lundzi shi suptsãri, cu dauã areapiti strimti, sh-cari bãneadzã cu sãndzi suptu di la oaminj i prãvdzã; misconj, cunupi, tsãntsar; (expr: mi mãcã mushconjlji = mi ntsapã, mi mãshcã mushconjlji) *{ro: ţânţar} {fr: moustique} {en: mosquito}* ex: cãt nã peanã di mushconj; mushconjlji aduc hevri; un mushconj, nu mi-alãsã s-dormu § ***misconj*** (mis-cónjĭŭ) sm misconj (mis-cónjĭ) – (unã cu ***mushconj***) ex: piningã api suntu multsã misconj

muscãrii/muscãrie (mus-cã-rí-i) sf – vedz tu ***muscã***

muschidã (mus-chí-dã) sf – vedz tu ***muscar***

muschidhã (mus-chí-dhã) sf muschidz (mus-chídzĭ) – unã cu ***muschidã***

musconj (mus-cónjĭŭ) sm – vedz tu ***muscã***

muscu- (mús-cu-) prifixu di arãzgã grãtseascã cu cari s-fac pri armãneashti ndauã verbi compusi

muscu- (mús-cu) prifixu tsi s-adavgã cãtivãrãoarã la ndauã verbi (ca mãc, vindu, etc.) tra s-aspunã "multu, ghini, etc."

muscucar (mus-cu-cárŭ) sm – vedz tu ***muscucardu***

muscucardu (mus-cu-cár-du) sm fãrã pl – simintsã (dit un arburi tsi creashti India) cari s-bagã tu mãcãruri ti anjurizma shi nustimada tsi lã u da; muscucar, moshcocari *{ro: muscadă, nucă muşcătaie, nucşoară} {fr: muscade} {en: nutmeg}* ex: dascala turna muscucardu § ***muscucar*** (mus-cu-cárŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***muscucardu***) § ***moshcocari/moshcocare*** (mosh-co-cá-ri) sf moshcocãri (mosh-co-cắrĭ) – (unã cu ***muscucardu***)

muscu-mãc (mús-cu-mắcŭ) vb I – vedz tu ***mãc***

muscu-mãcari/muscu-mãcare (mús-cu-mã-cá-ri) sf – vedz tu ***mãc***

muscu-mãcat (mús-cu-mã-cátŭ) adg – vedz tu ***mãc***

muscupuljan (mus-cu-pu-ljĭánŭ) sm, sf muscupuljanã (mus-cu-pu-ljĭá-nã), muscupuljanj (mus-cu-pu-ljĭánjĭ), muscupuljani/muscupuljane (mus-cu-pu-ljĭá-ni) – un tsi bãneadzã (yini di) cãtã locurli di Muscopuli; un a curi fumealji dipuni dit locurli di cãtã Muscopuli *{ro: locuitor din Muscopuli} {fr: habitant de Muscopuli} {en: inhabitant of Muscopuli}*

muscusapnã (mus-cu-sáp-nã) sf – vedz tu ***moscu***

muscuvulsescu (mus-cu-vul-sés-cu) vb IV – vedz tu ***moscu***

muscuvulsiri/muscuvulsire (mus-cu-vul-sí-ri) sf – vedz tu ***moscu***

muscuvulsit (mus-cu-vul-sítŭ) adg – vedz tu ***moscu***

musgalgã (mus-gál-gã) sf musgãldzi (mus-gắl-dzi) – guvã faptã tu-unã mitirizi trã aminarea tufechilor *{ro: gaură de meterez} {fr: trou dans un rempart} {en: hole in a rempart}* ex: amina tufechili di pit muzgãldzi

mush (múshĭŭ) sm, sf – vedz tu ***mãmush***

mushaferi/mushafere (mu-shĭa-fé-ri) sf – vedz tu ***mushavirei***

musharecã (mu-shĭa-ré-cã) sf – vedz tu ***mosh***

mushashti/mushashte (mu-shĭásh-ti) adv – vedz tu ***mosh***

mushat[1] (mu-shĭátŭ) adg mushatã (mu-shĭá-tã), mushats (mu-shĭátsĭ), musha-ti/mu-shate (mu-shĭá-ti) – harea tsi fatsi unã hiintsã i un lucru s-aibã unã videari tsi u-ariseashti ocljul; harea tsi u-ari boatsea i cãnticlu a curi avdzãri u-ariseashti ureaclja; harea tsi u-ari unã anjurizmã s-u-ariseascã narea-a omlui; undzit, harish, pripsit, ligat; (fig: 1: mushat = (tser) sirin, (dzuã) cu soari; expr: 2: am cundilj mushat = ngrãpsescu zboarã, isturii, cãntitsi, etc. mushati; 3: (featã) mushatã ca steaua (luna, soarili, lutseafirlu, etc.); s-u beai tu cupã (scafã); sã-lj ljai caplu; s-tsã lja ocljilj; s-tsã cheri mintea; cum cu grailu nu s-aspuni, etc. = (featã) tsi easti multu mushatã, ca dit pirmithi; 4: ***Mushata-a Loclui***; ***Mushata-a Mushatilor*** = featã multu mushatã dit pirmithili armãneshti, multi ori hilji di-amirã tsi s-va cu ficiorlu (gionili) aleptu; Fatsa-a Loclui 5: ***Mushatlu-a Mushatslor***, ***Mushat-Gioni*** = ficior multu mushat sh-gioni dit pirmithili armãneshti, multi ori ficior di-amirã, tsi s-va cu Mushata-a Loclui; Ficior Aleptu) *{ro: frumos} {fr: beau, joli} {en: beautiful}* ex: vidzui nã featã mushatã; cãnta un cãntic mushat; easti loc mushat trã oaspits, sh-trã dushmanj mushat murmindu; mushatã ca nã dzãnã; cu mushatlu-a lui cundilj (expr: cu scriarea-a lui mushatã); scrii multu mushat; lu ariseascu mushatili (featili mushati); un tinir si-l beai tu scafã, ahãt mushat (expr: un tinir tsi easti multu mushat) § ***mushat***[2] adv – faptu cu hari tra s-ariseascã ocljul (ureaclja, mintea, etc.); undzit, harish, pripsit, ligat *{ro: frumos} {fr: joliment} {en: beautifully, nicely}* ex: tsi mushat ascapitã soarili; s-aspilã, ghini, mushat; pri mini, stranjili-nj sta mushat (nj-yin ghini, nji s-uidisescu, nj-undzescu ghini) § ***mushitic*** (mu-shi-tícŭ) adg mushiticã (mu-shi-tí-cã), mushitits (mu-shi-títsĭ), mushititsi/mushititse (mu-shi-tí-tsi) – njic sh-mushat; zbor tsi s-dzãtsi ma multu trã hãidipsiri a unui njic cã easti mushat; mushutic, mushiticãz *{ro: frumuşel} {fr: joliet, joli, gentil} {en: beatiful, nice}* ex: si sh-adunã suflitlu shi s-plãngã mushutica (fitica njicã sh-mushatã); shoaric mushutic (njic sh-mushat); nã niveastã mushiticã; ficior mushitic (mushat) § ***mushutic*** (mu-shĭu-tícŭ) adg mushuticã(mu-shĭu-tí-cã), mushutits (mu-shĭu-títsĭ), mushutitsi/mushutitse (mu-shĭu-tí-tsi) – (unã cu ***mushitic***) § ***mushiticãz*** (mu-shi-tí-cãzŭ) adg mushiticãzã (mu-shi-tí-cã-zã), mushiticãzi (mu-shi-tí-cãzĭ), mushiticãzi/mushiticãze (mu-shi-tí-cã-zi) – (unã cu ***mushitic***) ex: a lea featã njicãzã, a lea mushuticãzã § ***mushãteatsã*** (mu-shã-teá-tsã) sf mushãtets (mu-shã-tétsĭ) – harea tsi-l fatsi un lucru s-hibã mushat; lucru tsi easti mushat; mushiteatsã, mushuteatsã; (fig: 1: mushãteatsã = (i) lucru urut, tsi nu easti bun, tsi nu u-ariseashti lumea; (ii) lucru multu mushat, lucru multu bun; (iii) lucri lucri buni shi nostimi trã mãcari; bunãtãts; expr: 2: s-u beai tu cupã (tsã lja ocljilj, s-tsã frets ocljilj, lutseashti, etc.) di mushãteatsã = easti multu mushatã) *{ro: frumuseţe} {fr: beauté; méfait} {en: beauty; misdeed}* ex: mushãteatsa-a ljei nu s-aflã iuva; nj-armasi mintea pri mushãteatsa-lj; vidzui Bucureshti multi mushãtets (fig: lucri multu mushati; icã, fig: multu uruti!); easti mushãteatsã § ***mushiteatsã*** (mu-shi-teá-tsã) sf mushitets (mu-shi-tétsĭ) – (unã cu ***mushãteatsã***) ex: aleapta-lj mushiteatsã; grãdina cu poami sh-cu mushitets (fig: lucri buni trã mãcari, bunãtãts); unã mushiteatsã di casã; si nsurã sh-adusi mushiteatsa-a hoarãljei ãn casã; cari u featsi mushiteatsa aestã (fig: lucrul aestu murdar, urut)?; nj-adusi multi mushitets (lucri mushati; icã, lucri buni tri mãcari; icã,

lucri nibuni) § ***mushuteatsã*** (mu-shĭu-teá-tsã) sf mushutets (mu-shĭu-tétsĭ) – (unã cu ***mushãteatsã***) ex: mushutseatsa trea-tsi, ma mintea armãni; cãts ãl videa s-ciudusea di mushutea-tsa-lj; veadi ahãnti mushutets (lucri mushati); s-nu-ts muts ocljilj di pri nãsh, ahãntã mushuteatsã; cãts ãl videa sh-frica ocljilj di mushuteatsa-a lui (expr: di vidzuta-a lui mushatã) shi dzãtsea; cumbarlu-nj s-u-adrã mushuteatsa-aestã (fig: lucrul aestu urut)?; dupã tsi featsi mushuteatsa-aestã (fig: lucrul aestu urut); lutsea di mushuteatsã di tsã loa ocljilj (expr: eara multu mushatã); mushuteatsa-a featilor tsã loa ocljilj; tinjia-i la muljari, mushuteatsa-atsea ma mari § ***mushitescu*** (mu-shi-tés-cu) adg mushiteascã (mu-shi-teás-cã), mushiteshtsã (mu-shi-tés-cu), mushiteshti (mu-shi-tésh-ti) – di mushiteatsã; tsi ari s-facã cu lucrili mushati; tsi easti (niheamã) ca mushat; mushutescu, mushitic, mushiticãz (fig: mushitescu = lucru tsi nu easti mushat, ma urut) *{ro: frumuşel}* *{fr: joli, gentil, joliet; méfait}* *{en: beautiful, nice; misdeed}* ex: stranj mushitescu (niheamã ca mushat); u-adrã mushiteasca (un lucru murdar, urut) § ***mushutescu*** (mu-shĭu-tés-cu) adg mushuteascã (mu-shĭu-teás-cã), mushuteshtsã (mu-shĭu-tés-cu) mushuteshti (mu-shĭu-tésh-ti) – (unã cu ***mushitescu***) § ***mushitsãscu*** (mu-shi-tsắs-cu) (mi) vb IV mushitsãi (mu-shi-tsắĭ), mushitsam (mu-shi-tsámŭ), mushitsãtã (mu-shi-tsắ-tã), mushitsãri/mu-shitsãre (mu-shi-tsắ-ri) – ndreg un lucru s-lu fac s-aspunã cama mushat; mushutsãscu, mushãtsãscu, stulsescu, ndreg, susuescu *{ro: înfrumuseţa}* *{fr: embellir}* *{en: beautify; embellish}* ex: crishtea feata sh-mushitsa (s-fãtsea cama mu-shatã); mushitsãi (u stulsii, u feci mushatã) casa § ***mushitsãt*** (mu-shi-tsắtŭ) adg mushitsãtã (mu-shi-tsắ-tã), mushitsãts (mu-shi-tsắtsĭ), mushitsãti/mushitsãte (mu-shi-tsắ-ti) – tsi sã ndreapsi shi s-adrã s-aspunã cama mushat; mushutsãt, stulsit, ndreptu, susuit *{ro: înfrumuseţat}* *{fr: embelli}* *{en: beau-tified; embellished}* § ***mushitsãri/mushitsãre*** (mu-shi-tsã-ri) sf mushitsãri (mu-shi-tsắrĭ) – atsea tsi fatsi un tsi mushitsashti tsiva; mushutsãri, stulsiri, ndridzeari, susuiri *{ro: acţiunea de a înfrumuseţa; înfrumuseţare}* *{fr: action d'embellir; embel-lissement}* *{en: action of beautifying; of embellishing; beau-tification, embellishment}* § ***mushutsãscu*** (mu-shĭu-tsắs-cu) (mi) vb IV mushutsãi (mu-shĭu-tsắĭ), mushutsam (mu-shĭu-tsámŭ), mushutsãtã (mu-shĭu-tsắ-tã), mushutsãri/mushutsãre (mu-shĭu-tsắ-ri) – (unã cu ***mushitsãscu***) ex: eryea-l mushu-tsashti omlu; faglu dultsi s-mushutsascã § ***mushutsãt*** (mu-shĭu-tsắtŭ) adg mushutsãtã (mu-shĭu-tsắ-tã), mushutsãts (mu-shĭu-tsắtsĭ), mushutsãti/mushutsãte (mu-shĭu-tsắ-ti) – (unã cu ***mushitsãt***) ex: tutã mushutsãtã cu mãrgãritãri, giuvairi shi mushutets, tsi mintea omlui cheari!; cergã mushutsãtã cu mãr-gãritãri § ***mushutsãri/mushutsãre*** (mu-shĭu-tsắ-ri) sf mushu-tsãri (mu-shĭu-tsắrĭ) – (unã cu ***mushitsãri***) § ***mushãtsãscu*** (mu-shã-tsắs-cu) (mi) vb IV mushãtsãi (mu-shã-tsắĭ), mushã-tsam (mu-shã-tsámŭ), mushãtsãtã (mu-shã-tsắ-tã), mushãtsã-ri/mushãtsãre (mu-shã-tsắ-ri) – (unã cu ***mushitsãscu***) ex: ãlj ded petali shi-lj loai misurili s-mushãtsãscu casa!; capra crish-tea shi s-mushãtsa dzuã di dzuã! § ***mushãtsãt*** (mu-shã-tsắtŭ) adg mushãtsãtã (mu-shã-tsắ-tã), mushãtsãts (mu-shã-tsắtsĭ), mushãtsãti/mushãtsãte (mu-shã-tsắ-ti) – (unã cu ***mushitsãt***) § ***mushãtsãri/mushãtsãre*** (mu-shã-tsắ-ri) sf mushãtsãri (mu-shã-tsắrĭ) – (unã cu ***mushitsãri***) § ***deamushatului*** (dĭa-mu-shĭá-tu-lui) adv – dealihea, ghini, deaghinealui *{ro: de-a binele}* *{fr: véritablement}* *{en: truly}* ex: s-hearbã mãcarea deamushatului (dealihea, ghini, deaghinealui)

mushat[2] adv – vedz tu ***mushat[1]***

Mushata-a Loclui – vedz tu ***mushat[1]***

Mushata-a Mushatilor – vedz tu ***mushat[1]***

Mushat-Gioni – vedz tu ***mushat[1]***

Mushatlu-a Mushatslor – vedz tu ***mushat[1]***

mushaver (mu-sha-vérŭ) sm, sf mushaverã (mu-sha-vé-rã), mushaveri (mu-sha-vérĭ), mushaveri/mushavere (mu-sha-vé-ri) – unã muljari (icã bãrbat) tsi s-bagã tu-ashtirnut cu vrutlu-lj (icã cu vruta-lj) fãrã s-hibã ncurunats; agãpitcoanji (sf mash); morozã (sf mash); murozã (sf mash); earan, yearan, aran *{ro: amant, ibovnic}* *{fr: amant, maîtresse (seulement sf)}* *{en: lover, mistress (sf only)}* ex: alasã-ts feata sh-mushavera (agãpitcoanja) § ***murozã*** (mu-ró-zã) sf murozi/muroze (mu-ró-zi) – (unã cu ***mushaverã***) ex: shtiu cã ari unã murozã (agãpitcoanji) § ***morozã*** (mo-ró-zã) sf morozi/moroze (mo-ró-zi) – (unã cu ***mushaverã***)

mushavirei/mushaviree (mu-shĭa-vi-ré-i) sf mushavirei (mu-shĭa-vi-réĭ) – adunari di oaminjlji (di-aradã ma mãrlji, aushlji sh-ma mintimenjlji) dit unã hoarã (cãsãbã, nai) a curi lucru easti s-u nicuchireascã, sã zburascã, sã-sh caftã mintea un cu-alantu shi s-lja apofasi trã tuti anãnghiurli shi ihtizãili tsi li ari hoara *{ro: consiliu}* *{fr: conseil}* *{en: council}* ex: fac mushavirei (unã adunari) § ***mushãferi/mushãfere*** (mu-shã-fé-ri) sf mushãferi (mu-shã-férĭ) – adunari tsi u fac oaminjlji dit unã mushavirei tra si sh-caftã mintea un cu-alantu shi s-lja apofasi trã vãrã ananghi maxutarcã tsi u ari hoara *{ro: consfãtuire}* *{fr: consultation}* *{en: consultation}* ex: sh-featsirã unãoarã mushãferi § ***mushaferi/mushafere*** (mu-shĭa-fé-ri) sf mushaferi (mu-shĭa-férĭ) – (unã cu ***mushãferi***) § ***mu-shãveri/mushãvere*** (mu-shã-vé-ri) sf mushãveri (mu-shã-vérĭ) – (unã cu ***mushãferi***)

mushãferi/mushãfere (mu-shã-fé-ri) sf – vedz tu ***mushavirei***

mushãteatsã (mu-shã-teá-tsã) sf – vedz tu ***mushat[1]***

mushãtsãri/mushãtsãre (mu-shã-tsắ-ri) sf – vedz tu ***mushat[1]***

mushãtsãscu (mu-shã-tsắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mushat[1]***

mushãtsãt (mu-shã-tsắtŭ) adg – vedz tu ***mushat[1]***

mushãveri/mushãvere (mu-shã-vé-ri) sf – vedz tu ***mushavirei***

mushcari[1]/mushcare (mush-cá-ri) sf – vedz tu ***mãshcu***

mushcari[2]/mushcare (mush-cá-ri) sf – vedz tu ***mãshcu***

mushcat (mush-cátŭ) adg – vedz tu ***mãshcu***

mushcãturã (mush-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***mãshcu***

mushcljos[1] (mush-cljĭósŭ) adg – vedz tu ***mushclju[1]***

mushcljos[2] (mush-cljĭósŭ) adg – vedz tu ***mushclju[2]***

mushclju[1] (músh-cljĭu) sm mushclji (músh-clji) – soi di tsãsã-turã di hiri shi carni dit truplu a omlui (a pravdãljei), cari agiu-tã la minarea-a mãdularilor dit trup; cumatã di carni di ningã schinãrat tsi easti multu bunã tu mãcari; (fig: 1: mushclji = partea di nghios a schinãratlui di om, shali; expr: 2: nj-cad mushcljilj = mi dor shalili) *{ro: muşchi (carne)}* *{fr: muscle, filet}* *{en: muscle, filet}* ex: l-dor mushcljilj di lucrul tsi-l featsi tu bãhce; lu nsãrarã mushcljul a porcului; mi agudi tu mushclji (fig: shali); mi dor mushcljilj (fig: shalili); nj-cãdzurã mushcljilj (expr: mi dor shalili) – ***mushcljos[1]*** (mush-cljĭósŭ) adg mushcljoasã (mush-cljĭoá-sã), mushcljosh (mush-cljĭóshĭ), mushcljoasi/mushcljoase (mush-cljĭoá-si) – cari ari mushclji vãrtosh; cari easti vãrtos; cari easti mplin di mushclji *{ro: musculos, muşchios}* *{fr: musculeux}* *{en: muscular, brawny}* ex: hiu mushcljos (cu mushclji vãrtosh; hiu vãrtos); avea bratsã mushcljoasi; eara ma largu, ma mushcljos

mushclju[2] (músh-cljĭu) sm mushclji (músh-clji) – 1: soi di plantã faptã di hiri shcurti sh-verdzã (ca atseali di earbã shcurtã) tsi creashti pri chetri, arburi shi stizmi dit locuri nutioasi shi ntunicati; 2: soi di plantã (ameastic di jeaghinã shi ciupernicã) tsi creashti ca unã soi di petur tsi acoapirã stizmi, chetsrã icã coaji di arburi bitãrnji tu locuri, di-aradã, nutioasi; mushcu, vlagã, zvolj, zvulj *{ro: muşchi (plantă), lichen}* *{fr: mousse, lichen}* *{en: moss, lichen}* ex: cheatra tsi s-arucuteashti, mushclju (zvolj) nu acatsã; cheatra mushclju acãtsã § ***mushcu[2]*** (músh-cu) sm mushchi(?) (músh-chi) – (unã cu ***mushclju[2]***) ex: adunai mushcu di pi bãrtsiri shi di pi arburi § ***mushcljos[2]*** (mush-cljĭósŭ) adg mushcljoasã (mush-cljĭoá-sã), mushcljosh (mush-cljĭóshĭ), mushcljoasi/mushcljoase (mush-cljĭoá-si) – (cheatrã, arburi) acupirit di mushclju *{ro: acoperit de muşchi sau licheni}* *{fr: couvert de mousse ou lichen}* *{en: covered by moss or lichen}* ex: cheatrã mushcljoasã (acupiritã di mushclju); fag mushcljos; casã cu stiznjili mushcljoasi (acupiriti cu mushclji)

mushconj (mush-cónjĭŭ) sm – vedz tu ***muscã***

mushcru (músh-cru) adg mushcrã (músh-crã), mushcri (músh-cri), mushcri/mushcre (músh-cri) – (oai, caprã) cari ari dãmtsã albi deavãrliga di urecljì sh-nari; mushcur *{ro: (oaie, caprã) cu pete albe împrejurul urechilor şi a nasului}* *{fr: (brebis,*

chèvre) avec des taches blanches autour des oreilles et du nez} {en: (sheep, goat) with white spots around the ears and nose} ex: caprã mushcrã; cãpri mushcri § ***mushcur*** (músh-curŭ) adg mushcurã (músh-cu-rã), mushcuri (músh-curĭ), mushcuri/mushcure (músh-cu-ri) – (unã cu ***mushcru***) ex: capra tsi loash eara mushcurã § ***mushcruescu*** (mush-cru-ĭés-cu) vb IV mushcruii (mush-cru-íĭ), mushcrueam (mush-cru-ĭámŭ), mushcruitã (mush-cru-í-tã), mushcruiri/mushcruire (mush-cru-í-ri) – nchiseashti s-nj-algheascã perlu (di la cap, barbã, mustatsã); ãnj si fatsi perlu albu; fac peri alghi; alghescu, cãnutsãscu, ncãnutsãscu, grivuescu *{ro: căronţi} {fr: grisonner} {en: grow grey}* ex: mustatsa-lj mushcrui (lj-alghi) § ***mushcruit*** (mush-cru-ítŭ) adg mushcruitã (mush-cru-í-tã), mushcruits (mush-cru-ítsĭ), mushcruiti/mushcruite (mush-cru-í-ti) – tsi-lj s-ari alghitã perlu; alghit, cãnutsãt, ncãnutsãt, grivuit *{ro: cărunţit} {fr: grisonné} {en: grown grey}* § ***mushcruiri/mushcruire*** (mush-cru-í-ri) sf mushcruiri (mush-cru-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu a unui lj-algheashti perlu; alghiri, cãnutsãri, ncãnutsãri, grivuiri *{ro: acţiunea de a căronţi; cărunţire} {fr: action de grisonner} {en: action of growing grey}*

mushcruescu (mush-cru-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***mushcru***

mushcruiri/mushcruire (mush-cru-í-ri) sf – vedz tu ***mushcru***

mushcruit (mush-cru-ítŭ) adg – vedz tu ***mushcru***

mushcu[1] (músh-cu) (mi) vb I – vedz tu ***mãshcu***

mushcu[2] (músh-cu) sm – vedz tu ***mushclju***[2]

mushcu[3] (músh-cu) sm, sf – vedz tu ***mul***

mushcur (músh-curŭ) adg – vedz tu ***mushcru***

mushde (mush-dé) sm – vedz tu ***mushtinedz***

mushdei (mush-dé-i) sf – vedz tu ***mushtinedz***

mushescu[1] (mu-shĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mosh***

mushescu[2] (mu-shĭés-cu) adg – vedz tu ***mosh***

mushic (mu-shícŭ) sm – vedz tu ***mosh***

mushicã (mu-shí-cã) sf – vedz tu ***mosh***

mushidãri/mushidãre (mu-shi-dắ-ri) sf mushidãri (mu-shi-dắrĭ) – lugurii tsi la spitsãrii (farmatsii) s-cunoashti sum numa di "amoniac"; nishidãri, tsaparico, tsaparco *{ro: sulfat de amoniac} {fr: sel ammoniac} {en: ammonia salt}* ex: tu chirolu a mushidãriljei § ***nishidãri/nishidãre*** (ni-shi-dắ-ri) sf nishidãri (ni-shi-dắrĭ) – (unã cu ***mushidãri***)

mushimai/mushimae (mu-shi-má-i) sf– vedz tu ***mushimã***

mushimã (mu-shi-mắ) sm mushimadz (mu-shi-mádzĭ) – pãndzã faptã tra s-nu treacã apã prit nãsã (cu tsearã i altutsiva) shi ufilisitã la nvilirea-a lucrilor contra-a ploailjei; itsi lucru faptu dit aestã pãndzã; paltu prit cari nu treatsi apa di ploai *{ro: muşama, (pardesiu) impermeabil} {fr: toile ciré, manteau imperméable} {en: oil cloth, raincoat}* § ***mushimai/mushimae*** (mu-shi-má-i) sf mushimãi (mu-shi-mắĭ) – (unã cu ***mushimã***) § ***mushumã*** (mu-shĭu-mắ) sm mushumadz (mu-shĭu-mádzĭ) – (unã cu ***mushimã***)

mushinghinã (mu-shin-ghí-nã) sf mushinghini/mushinghine (mu-shin-ghí-ni) – hroma galanã (njirlã, albastrã) dishcljisã *{ro: albastru deschis} {fr: bleu ouvert} {en: open blue}*

mushiri/mushire (mu-shí-ri) sf – vedz tu ***mosh***

mushitã (mu-shí-tã) adg – vedz tu ***mosh***

mushiteatsã (mu-shi-teá-tsã) sf – vedz tu ***mushat***[1]

mushitescu (mu-shi-tés-cu) adg – vedz tu ***mushat***[1]

mushitic (mu-shi-tícŭ) adg – vedz tu ***mushat***[1]

mushiticãz (mu-shi-tí-cãzŭ) adg – vedz tu ***mushat***[1]

mushitsã (mu-shí-tsã) sf – vedz tu ***muscã***

mushitsãri/mushitsãre (mu-shi-tsắ-ri) sf – vedz tu ***mushat***[1]

mushitsãscu (mu-shi-tsãs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mushat***[1]

mushitsãt (mu-shi-tsắtŭ) adg – vedz tu ***mushat***[1]

mushman (mush-mánŭ) sm – vedz tu ***mushuronj***[1]

mushmoalã (mush-moá-lã) sf – vedz tu ***mushmuljeu***

mushmulã (mush-mú-lã) sf – vedz tu ***mushmuljeu***

mushmuljeu (mush-mu-ljĭéŭ) sm mushmuljei (mush-mu-ljĭei) – pom di grãdinã cu truplu-analtu (cari fatsi lilici mãri, albi shi yimishi tsi s-mãcã, dultsi-acri, ca purnili); muzmuljeu, sorbu, crush, bracean *{ro: moşmon, moşmol} {fr: néflier} {en: medlar (tree)}* § ***muzmuljeu*** (muz-mu-ljĭéŭ) sm muzmuljei (muz-mu-ljĭei) – (unã cu ***mushmuljeu***) § ***mushmoalã*** (mush-moá-lã) sf mushmoali/mushmoale (mush-moá-li) – yimisha faptã di mushmuljeu; mushmulã, mãshmulã, muzmulã; soarbã; (fig: 1: mushmoalã (adg invar) = featã i muljari, njicã sh-groasã, tsi sh-u-adutsi cu unã varelã; 2: mushmoalã (adg invar) = shiret, shãret, cumalindru, hitru, mãlãgar, pispu, ponir, puniro, tirtipci, vulpi) *{ro: moşmoană, moşmoală; fată mică şi grasă ca un butoi; viclean} {fr: nèfle; femme ressemblent à une caque, à un baril; malin, fourbe} {en: medlar (fruit); woman resembling a barell; cunning, wily}* ex: vindi mushmoali; a s-mi vedz ahtari mushmoalã (groasã ca unã varelã) shi apusã; tsi mushmoalã (ponirã) eshti § ***mushmulã*** (mush-mú-lã) sf mushmuli/mushmule (mush-mú-li) – (unã cu ***mushmoalã***) § ***mãshmulã*** (mãsh-mú-lã) sf mãshmuli/mãshmule (mãsh-mú-li) – (unã cu ***mushmoalã***) § ***muzmulã*** (muz-mú-lã) sf muzmuli/muzmule (muz-mú-li) – unã cu (***mushmoalã***)

mushonj (mu-shĭónjĭŭ) sm – vedz tu ***mosh***

mushtinari/mushtinare (mush-ti-ná-ri) sf – vedz tu ***mushtinedz***

mushtinat (mush-ti-nátŭ) adg – vedz tu ***mushtinedz***

mushtinedz (mush-ti-nédzŭ) (mi) vb I mushtinai (mush-ti-náĭ), mushtinam (mush-ti-námŭ), mushtinatã (mush-ti-ná-tã), mushtinari/mushtinare (mush-ti-ná-ri) – lj-dau tsiva (paradz, unã doarã) cã-nj featsi un bun (cã nj-adusi unã hãbari bunã); lj-dau tsiva a unui tra s-lji pricunoscu bunili tsi-ari (tsi nj-ari) faptã; lj-u plãtescu (l-culãsescu) tri arãulu tsi-nj lu featsi; mãshtinedz, discumpãr, pricunoscu, culãsescu *{ro: răsplăti; pedepsi} {fr: récompenser; punir} {en: reward; punish}* ex: mea, di atsea nvitsari a lui va si-lj si mushtineadzã (va-lj si plãteascã); amãrtioslu va si s-rushuneadzã sh-va si s-mushtineadzã (va hibã culãsit) § ***mushtinat*** (mush-ti-nátŭ) adg mushtinatã (mush-ti-ná-tã), mushtinats (mush-ti-nátsĭ), mushtinati/mushtinate (mush-ti-ná-ti) – tsi-lj s-ari datã tsiva (ca pricunushteari) trã bunlu tsi lu-ari faptã; tsi fu culãsit tri arãulu tsi-l featsi; mãshtinat, culãsit; discumpãrat *{ro: răsplătit; pedepsit} {fr: récompensé; puni} {en: rewarded; punished}* § ***mushtinari/mushtinare*** (mush-ti-ná-ri) sf mushtinãri (mush-ti-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-mushtineadzã; mãshtinari, discumpãrari; culãsiri *{ro: acţiunea de a răsplăti; de a pedepsi; răsplătire, răsplată, pedepsire, pedeapsă} {fr: action de récompenser; de punir; récompense, punition} {en: action of rewarding; of punishing; reward, punishment}* ex: oh, cã tsi arshini!, oh, cã tsi mushtinari (culãsiri, munduiri) § ***mushde*** (mush-dé) sm mushdedz (mush-dédzĭ) – doara tsi u dau trã bunlu tsi-nj si fatsi; hãbari bunã tsi-lj hãrseashti multu pri-atselj tsi li avdu; parãlu (i altu lucru) tsi-l lja atsel tsi-adutsi unã hãbari bunã; culãsirea tsi u fac trã arãulu tsi-nj si featsi; mujde, mushdei, sihãrichi, sihãricljі, sãcãrichi, sãcãriclji, mãndilã; (expr: lj-ljau mushdelu = lj-aduc unã hãbari bunã; lj-ljau sãhãrichea) *{ro: veste bună, recompensa primită de acel care aduce vestea bună} {fr: nouvelle rejouissante; récompense reçue par le porteur d'une bonne nouvelle} {en: good news; reward received by those bringing good news}* § ***mushdei*** (mush-dé-i) sf mushdei (mush-déĭ) – (unã cu ***mushde***) ex: troarã, troarã-lj lo mushdeea (expr: lj-adusi unã hãbari bunã, lj-lo sãhãrichea) § ***mujde*** (mujĭ-dé) sm mujdedz (mujĭ-dédzĭ) – (unã cu ***mushde***) ex: va lã da mujdelu (sihãrichea); aspusish ca cãndu va-ts da mujde (unã doarã) § ***mãshtinedz*** (mãsh-ti-nédzŭ) (mi) vb I mãshtinai (mãsh-ti-náĭ), mãshtinam (mãsh-ti-námŭ), mãshtinatã (mãsh-ti-ná-tã), mãshtinari/mãshtinare (mãsh-ti-ná-ri) – (unã cu ***mushtinedz***) § ***mãshtinat*** (mãsh-ti-nátŭ) adg mãshtinatã (mãsh-ti-ná-tã), mãshtinats (mãsh-ti-nátsĭ), mãshtinati/mãshtinate (mãsh-ti-ná-ti) – (unã cu ***mushtinat***) § ***mãshtinari/mãshtinare*** (mãsh-ti-ná-ri) sf mãshtinãri (mãsh-ti-nắrĭ) – (unã cu ***mushtinari***)

mushtirami/mushtirame (mush-ti-rá-mi) sf – vedz tu ***mushtiri***

mushtirã (mush-ti-rắ) sm, sf – vedz tu ***mushtiri***

mushtirechi/mushtireche (mush-ti-réchi) sf mushtirechi (mush-ti-réchĭ) – casa i udãlu iu s-dutsi omlu tra sã-sh facã apa (s-chishi) i s-easã nafoarã (s-cacã); cãcãstoari, cãcãtor, cãcãriu,

chinefi, ishitor, chishitor, hale, hrii {ro: latrină} {fr: latrines} {en: latrines} ex: cum chirut di anda s-adrarã mushtirechili pit hoarã!

mushtiri (mush-ti-rí) sm, sf mushtiroanji/mushtiroanje (mush-ti-roá-nji), mushtiradz (mush-ti-rádzĭ), mushtiroanji/mushti-roanje (mush-ti-roá-nji) – omlu tsi s-dutsi (di-aradã multi ori tu idyiul loc) tra s-acumprã lucri (la ducheani), tra s-mãcã (la hani), tra s-tundã (la barber), etc.; mushtirã {ro: client} {fr: client} {en: client} ex: mãgãzia lj-armasi fãrã mushtiradz; avem mushtiradz multsã ti pãrmãtia aestã; mushtirilu bun s-nu lu-alash s-fugã di la dugani § ***mushtirã*** (mush-ti-rắ) sm, sf mushtiroanji/mushtiroanje (mush-ti-roá-nji), mushtiradz (mush-ti-rádzĭ), mushtiroanji/mushtiroanje (mush-ti-roá-nji) – (unã cu ***mushtiri***) § ***mushtirami/mushtirame*** (mush-ti-rá-mi) sf fãrã pl – multimi di mushtiradz (shi mushtiroanji) {ro: mulţime de muşterii} {fr: grand nombre des clients} {en: large number of clients} ex: ficiorlu gioni, nãs singur tsãni cheptu la-ahãtã mushtirami

mushtiriu (mush-ti-ríŭ) sm mushtirii (mush-ti-rîĭ)(?) icã mushtiradz (mush-ti-rádzĭ)(?) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mushtiri***

mushtuc (mush-túcŭ) sn mushtutsi/mushtutse (mush-tú-tsi) – nelu cu cari si spindzurã bratslu di zighã; bilcic, serghi, stumbu {ro: belciug de cântar} {fr: anneau de balance romaine} {en: end ring of the arm of a roman balance}

mushumã (mu-shĭu-mắ) sm – vedz tu ***mushimã***

mushur (mu-shĭúrŭ) sm mushuri (mu-shĭúrĭ) shi mushureanj (mu-shĭú-reanjĭ) – ufitserlu tsi s-aflã tu scara atsea ma-analta dit unã ascheri; ma marli dit ascheri {ro: mareşal} {fr: maréchal} {en: field marshal} ex: valadz, mushureanj sh-mãri pãshadz

mushurecã (mu-shĭu-ré-cã) sf – vedz tu ***mosh***

mushuronj[1] (mu-shĭu-rónjĭŭ) sm mushuronj (mu-shĭu-rónjĭ) – prici njicã tsi mãcã bubulits shi bãneadzã tu lãgunj sãpati sum loc (cu oclji njits acupirits cu-unã cheali, cu guna lai sh-cu cicioarli dinãinti ndreapti cum lipseashti tra s-poatã s-arãmã loclu); mãshãronj, shumuronj, shumironj, mushman {ro: cârtiţă} {fr: taupe} {en: mole} ex: s-ascumsi tu-ashtirnut ca un shumuronj § ***mushuronj***[2] (mu-shĭu-rónjĭŭ) sn mushuroa-nji/mushuroanje (mu-shĭu-roá-nji) – tsara arãmatã shi scoasã dit loc di shumuronj shi adunatã pisuprã, pristi padi, ca un njic ohtu {ro: pământul adunat de cârtiţă la suprafaţă ca o mică moviliţă} {fr: terre accumulé sur la surface par la taupe} {en: earth dug and accumulated by the mole as a small pile above the ground} ex: tutã padea eara mplinã di mushuroanji § ***mãshãronj*** (mã-shã-rónjĭŭ) sm mãshãronj (mã-shã-rónjĭ) – (unã cu ***mushuronj***[1]) § ***mushman*** (mush-mánŭ) sm mushmanj (mush-mánjĭ) – (unã cu ***mushuronj***[1]) ex: mushmanjlji (shumuronjlji) fac lãgãnj pit agri

mushuronj[2] (mu-shĭu-rónjĭŭ) sn – vedz tu ***mushuronj***[1]

mushuteatsã (mu-shĭu-teá-tsã) sf – vedz tu ***mushat***[1]

mushutescu (mu-shĭu-tés-cu) adg – vedz tu ***mushat***[1]

mushutic (mu-shĭu-tícŭ) adg – vedz tu ***mushat***[1]

mushutsãri/mushutsãre (mu-shĭu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***mushat***[1]

mushutsãscu (mu-shĭu-tsắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mushat***[1]

mushutsãt (mu-shĭu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***mushat***[1]

musitsã (mu-sí-tsã) sf – vedz tu ***muscã***

mustacã (mus-tá-cã) sf – vedz tu ***mustatsã***

mustatsã (mus-tá-tsã) sf mustãts (mus-tắtsĭ) shi mustãchi (mus-tắchĭ) – perlu tsi creashti (la bãrbats) sum nari shi pristi budza di nsus; hirili di per tsi crescu deavãrliga di mutslu-a unor prãvdzã; mustacã, mustãcioarã, mustãcushi; (fig: 1: mustatsã = hirili tsi es dit cuceanlu-a misurlui (a cãlãmbuchilui) ninti ca s-hibã curat di coaji; expr: 2: nj-asudã (nj-arãdi) mustatsa = nchiseashti sã-nj da (sã-nj easã) mustatsa; 3: nji ndreg mus-tãtsli = am arãvdari; 4: arãd pri sum mustatsã = sumarãd, arãd peascumta; 5: am un tastru di mustãts sum nari = hiu mustã-cios multu, am mustãts mãri sh-groasi sum nari) {ro: mustaţă} {fr: moustache} {en: moustache} ex: acshitsi-lj dzãtsea tuts a featãljei tsi-adra mãcãrli, cã nu-avea ne hir di mustatsã; cu mustatsa asudatã (expr: cãt nchisea s-creascã) shutsãtã-arushu-tsãtã; acãtsã s-lj-asudã (expr: s-lji creascã) mustatsa; metsi cã-i fãrã di mustãchi; ndreadzã-ts mustãtsli (s-hii etim s-ashteptsã multu chiro); la noi tsiniva nu-sh surseashti mustãtsli; arãdea pri sum mustãts (expr: sumarãdea) di murafetsli ali muljari; gugeamiti ficior mari, cu-un tastru di mustãts sum nãri (expr: multu mustãcios) § ***mustacã*** (mus-tá-cã) sf mustãts (mus-tắtsĭ) shi mustãchi (mus-tắchĭ) – (unã cu ***mustatsã***) ex: di cãti ori va-nj cheaptin mustaca, arupi cãti un per; cu perlu di mustacã va s-dishcljidz tuti ushili; patrudzãts di peri di mustacã § ***mustãcioarã*** (mus-tã-cĭoá-rã) sf mustãciori (mus-tã-cĭórĭ) – mustatsã ma njicã; mustãcushi{ro: mustăcioară} {fr: petite moustache} {en: small moustache} ex: vidzui cã lj-ari asudatã (expr: lj-ari datã, ishitã) mustãcioara § ***mustãcushi/mustã-cushe*** (mus-tã-cú-shi) sf mustãcushi/mustãcushe (mus-tã-cú-shi) – (unã cu ***mustãcioarã***) ex: lj-arãd (expr: lj-da, lj-asudã) mustãcushili § ***mustãcat*** (mus-tã-cátŭ) adg mustãcatã (mus-tã-cá-tã), mustãcats (mus-tã-cátsĭ), mustãcati/mustãcate (mus-tã-cá-ti) – tsi ari unã mustatsã mari sh-groasã; cu mustatsã; mus-tãcios {ro: mustăcios} {fr: moustachu} {en: moustached} ex: un cãrvãnar zveltu shi mustãcat (mustãcios); avem nã cãtushi musticatã (cu mustãts) § ***nimustãcat*** (ni-mus-tã-cátŭ) adg ni-mustãcatã (ni-mus-tã-cá-tã), nimustãcats (ni-mus-tã-cátsĭ), ni-mustãcati/nimustãcate (ni-mus-tã-cá-ti) – cari nu easti mus-tãcat; tsi nu ari mustatsã; fãrã mustatsã; tsi nu easti mustãcios {ro: fără mustaţă} {fr: sans moustache} {en: without mous-tache} ex: gioni nimustãcat (fãrã mustacã) § ***mustãcios*** (mus-tã-cĭósŭ) adg mustãcioasã (mus-tã-cĭoá-sã), mustãciosh (mus-tã-cĭóshĭ), mustãcioasi/mustãcioase (mus-tã-cĭoá-si) – (unã cu ***mustãcat***) ex: va si s-asparã di mustãcioslu aestu

mustãcat (mus-tã-cátŭ) adg – vedz tu ***mustatsã***

mustãcioarã (mus-tã-cĭoá-rã) sf – vedz tu ***mustatsã***

mustãcios (mus-tã-cĭósŭ) adg – vedz tu ***mustatsã***

mustãcushi/mustãcushe (mus-tã-cú-shi) sf – vedz tu ***mustatsã***

mustãndic (mus-tãn-dícŭ) sm mustãndits (mus-tãn-dítsĭ) – omlu-a statlui tsi urseashti crisea (giudicata, dãvãlu) di la iuchiumati (ascultã martirli sh-da singilia, iljamea tu soni); giudicãtor, giudic, cati {ro: judecător} {fr: juge d'instruction} {en: judge} ex: sh-alts tsindzãts di-ucadz di cash va-lj dau al mustãndic

mustos (mus-tósŭ) adg – vedz tu ***mustu***

mustu (mús-tu) sn musturi (mús-turĭ) – dzama dultsi di-auã (i alti yimishi) chisati ninti ca sã nchiseascã si s-aprindã tra si s-facã yin; shirã (fig: mustu = dzama dultsi cari easi dit itsi yimishi) {ro: must} {fr: moût, vin doux} {en: must (of grapes), unfermented wine} ex: nica nu s-limpidzã mustul (shira); lji supsi tut mustul § ***mustos*** (mus-tósŭ) adg mustoasã (mus-toá-sã), mustosh (mus-tóshĭ), mustoasi/mustoase (mus-toá-si) – mplin di mustu; tsi ari nustimada di mustu (fig: mustos = dzãmos, cu multã dzamã) {ro: mustos} {fr: juteux} {en: juicy} ex: purtucãljli shi limonjli tsi nã vinjirã di Sãrunã suntu mustoasi (fig: dzãmoasi) § ***mustusescu*** (mus-tu-sés-cu) vb IV mustusii (mus-tu-sîĭ), mustuseam (mus-tu-seámŭ), mustusitã (mus-tu-sí-tã), mustusiri/mustusire (mus-tu-sí-ri) – chisedz auãli tra s-li fac mustu; fac mustu; mi ncarcu di mustu {ro: face must, mânji cu must} {fr: fouler, pressurer le raisin; tacher (souiller) de moût} {en: press the grapes; stain with must} § ***mustusit*** (mus-tu-sítŭ) adg mustusitã (mus-tu-sí-tã), mustusits (mus-tu-sítsĭ), mustusiti/mustusite (mus-tu-sí-ti) – (auãli) chisati tra si s-facã mustu; ncãrcat (dãmcusit cu mustu); (fig: mustusit = dãmcusit, chicat) {ro: făcut must; mânjit cu must} {fr: foulé, pressuré (raisin); taché (souillé) de moût} {en: pressed (grapes); stained with must} ex: timnjatolu mus-tusit (fig: chicat, dãmcusit cu chicuti) di untuleamni § ***mus-tusiri/mustusire*** (mus-tu-sí-ri) sf mustusiri (mus-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-mustuseashti tsiva {ro: acţiunea de a face must, de a se mânji cu must} {fr: action de fouler, de pressurer le raisin; de se tacher (souiller) de moût} {en: action of pressing the grapes; of staining with must}

mustusescu (mus-tu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***mustu***

mustusiri/mustusire (mus-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***mustu***

mustusit (mus-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***mustu***

mut[1] (mútŭ) adg mutã (mú-tã), muts (mútsĭ), muti/mute (mú-ti) – (om) tsi nu poati sã zburascã (c-ashi s-amintã, di lãngoari, icã, trã niheamã chiro, tu oara tsi s-aspari multu, s-ciudiseashti, etc.); (om) tsi tatsi sh-nu va s-dzãcã un zbor; (lucru) tsi s-fatsi tu tãtseari fãrã vrondu (fãrã zboarã); amut, tãcut *{ro: mut} {fr: muet} {en: mute, dumb, speechless}* ex: doi hilj ari, doilji-lj suntu muts (nu pot sã zburascã); nãsã mutã s-featsi; mut shi surdu mi feci; mushata-a loclui nu eara mutã (nu eara di-atseali tsi nu putea sã zburascã); aclo iu-lj grea tuts ali mutã, ãlj greashti shi nveasta di sum zvon; mut (tãcut) ca cheatra § ***amut***[1] (a-mútŭ) adg amutã (a-mú-tã), amuts (a-mútsĭ), amuti/amute (a-mú-ti) – (unã cu ***mut***[1]) § ***mutalj*** (mu-táljĭŭ) sm pl(?) – catastasea (starea) tsi u-ari atsel cari easti mut; niputearea tsi-l fatsi un tra s-nu poatã sã zburascã; amutsalj *{ro: muţenie} {fr: mutisme} {en: muteness}* ex: mutaljlu lu-agudi § ***amutsalj*** (a-mu-tsáljĭŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***mutalj***) ex: s-amutsãshti, cã ts-u deadi amutsaljlu § ***mutsami/mutsame*** (mu-tsá-mi) sf mutsãnj (mu-tsắnjĭ) – (unã cu ***mutalj***) § ***amutsami/amutsame*** (a-mu-tsá-mi) sf amutsãnj (a-mu-tsắnjĭ) – (unã cu ***mutalj***) § ***mutsãscu*** (mu-tsắs-cu) vb IV mutsãi (mu-tsắĭ), mutsam (mu-tsámŭ), mutsãtã (mu-tsắ-tã), mutsãri/mutsãre (mu-tsắ-ri) – cher harea tsi u-am ca sã zburãscu (di lãngoari, aspãreari, etc.); nu pot si scot un zbor; tac sh-nu voi s-grãescu tsiva; mutsescu, amutsãscu, amut, tac *{ro: amuţi, tăcea} {fr: devenir muet, se taire} {en: become mute, become speechless}* ex: s-nã mutsascã (s-nã facã s-tãtsem); mutsã (tãcu), nu ma zburashti; di-atumtsea mutsã, nu cama scoasi zbor; mutsã (sh-chiru grailu) di fricã § ***mutsãt*** (mu-tsắtŭ) adg mutsãtã (mu-tsắ-tã), mutsãts (mu-tsắtsĭ), mutsãti/mutsãte (mu-tsắ-ti) – tsi sh-ari chirutã harea tsi u-avea ca s-poatã sã zburascã (di lãngoari, aspãreari, etc.); cari nu poati si scoatã un zbor; cari tatsi sh-nu va sã grãeascã tsiva; mutsit, amutsãt, amutat, tãcut *{ro: amuţit, tăcut} {fr: devenu muet, qui se tait} {en: who became mute, who became speechless}* § ***mutsãri/mutsãre*** (mu-tsắ-ri) sf mutsãri (mu-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva amutsashti, cãndu nu va (nu poati) sã scoatã un zbor; mutsiri, amutsãri, amutari, tãtseari; (fig: mutsãscu = tac ca sturlu (ca lemnul, ca marmura, di fricã, di-arcoari, di leani, etc.); nlimnescu, mãrmurisescu) *{ro: acţiunea de a amuţi, de a tăcea; amutsire, tăcere} {fr: action de devenir muet, de se taire} {en: action of becoming mute, of becoming speechless}* ex: di cãndu s-aspãre di un bivul ãlj vinji mutsãrea § ***mutsescu*** (mu-tsés-cu) vb IV mutsii (mu-tsíĭ), mutseam (mu-tseámŭ), mutsitã (mu-tsí-tã), mutsiri/mutsire (mu-tsí-ri) – (unã cu ***mutsãscu***) § ***mutsit*** (mu-tsítŭ) adg mutsitã (mu-tsí-tã), mutsits (mu-tsítsĭ), mutsiti/mutsite (mu-tsí-ti) – (unã cu ***mutsãt***) § ***mutsiri/mutsire*** (mu-tsí-ri) sf mutsiri (mu-tsírĭ) – (unã cu ***mutsãri***) § ***amutsãscu*** (a-mu-tsắs-cu) vb IV amutsãi (a-mu-tsắĭ), amutsam (a-mu-tsámŭ), amutsãtã (a-mu-tsắ-tã), amutsãri/amutsãre (a-mu-tsắ-ri) – (unã cu ***mutsãscu***) ex: amutsã (tãcu) dit minuta-atsea shi grai nu scoasi; muljarea-a lui avea amutsãtã (tãcutã); cucotslji lj-amutsãrã (tãcurã); amutsã ca cheatra; cãndu nã vidzurã n cali tuts amutsãrã (fig: armasirã ca sturlu, limnusirã) § ***amutsãt*** (a-mu-tsắtŭ) adg amutsãtã (a-mu-tsắ-tã), amutsãts (a-mu-tsắtsĭ), amutsãti/amutsãte (a-mu-tsắ-ti)– (unã cu ***mutsãt***) § ***amutsãri/amutsãre*** (a-mu-tsắ-ri) sf amutsãri (a-mu-tsắrĭ) – (unã cu ***mutsãri***) § ***amut***[2] (a-mútŭ) vb I amutai (a-mu-táĭ), amutam (a-mu-támŭ), amutatã (a-mu-tá-tã), amutari/amutare (a-mu-tá-ri) – (unã cu ***mutsãscu***) ex: el, tu erghi, fatsi multi guri s-amutã (s-tacã, s-nu scoatã un grai); mori, cripatlu! mori, amute! (tats, ncljidi-ts gura!), va s-ti bash, cã mi giurai; cripatlu, i amute! (icã cripatlu s-ti-agudeascã, icã tats, ncljidi-ts gura!); amute (tats), s-nu ma greshti § ***amutat*** (a-mu-tátŭ) adg amutatã (a-mu-tá-tã), amutats (a-mu-tátsĭ), amutati/amutate (a-mu-tá-ti) – (unã cu ***mutsãt***) § ***amutari/amutare*** (a-mu-tá-ri) sf amutãri (a-mu-tắrĭ) – (unã cu ***mutsãri***)

mut[2] (mútŭ) (mi) vb I mutai (mu-táĭ), mutam (mu-támŭ), mutatã (mu-tá-tã), mutari/mutare (mu-tá-ri) – 1: min un lucru dit loclu iu s-aflã tra s-lu duc tu-un altu; 2: fug dit casa iu shed sh-mi duc sã stau tu-unã altã casã; 3: analtsu, portu tsiva (hãrãi) deanumirea; min, duc, fug, strãmut, scol, alãxescu, portu, analtsu, alin, etc.; (expr: 1: l-mut; lj-mut lucri, casa, etc. = l-fur, lu mprad, lj-arichescu lucri, etc.; 2: mut cãnticlu = ljau s-cãntu, deadun cu cariva altu, sh-cu-unã altã boatsi, ma nsus i ma nghios; 3: mut caplu = mi scol, lj-au armili contra-a unui afindico, a chivernisiljei, etc.); 4: mut mãna = analtsu mãna tra s-lu-agudescu (s-dau) pri cariva; 5: mut measa = ljau mãcarea di pri measã; 6: lj-mut coada = lu-alavdu, cu tuti cã nu-ahãrzeashti alãvdari; 7: mut loclu (muntsãlj, valea, etc.) = fac loclu s-arãsunã di-aurlãrli shi zghicurli-a meali; 8: mutã-ts mintea = alãxea-ts mintea; 8: nji si mutã mintea = glãrescu, nj-fudzi mintea) *{ro: muta; (se) muta cu locuinţa; ridica, purta, răscula, etc.} {fr: changer de place, déplacer; déménager; lever, se rebeller, etc.} {en: move, remove, displace, raise, revolt, etc.}* ex: mutã-ti (minã-ti, fudz) di-aoa; ficior, mutã-u (expr: alãxeats-u) mintea; sã s-mutã (s-fugã) dit hoara atsea; cãsharea va u mutãm (va lj-alãxim loclu sh-va u dutsem) didindi; hãrãi pri cheptu mutã; doilji s-mutarã (s-anãltsarã) multu nsus; dimãndã s-lu mutã azvarna di pri measã shi s-lu spindzurã; mutã-ti ncoa s-nu ti-agudeacã; li mutai tuti dit loc (li minai, lã alãxii loclu); adzã nã mutãm (fudzim dit casa iu shidem sh-nidzem tu-unã altã casã); shi-lj mutã tutã casa (expr: lj-furã tut tsi-avea n casã); gheganjlji tsi nã mutã (expr: furã) caljlji; l-mutã cãnticlu (expr: lo s-cãntã); vãsiljelu vitsin mutã cap (expr: si sculã contra); doilji nãsh caplu sh-mutarã (expr: si scularã); ahtãri suntu-arbineshlji di coadã cãndu-lj muts (expr: cãndu lj-alavdzã); amirãlu mutã (expr: sculã, featsi s-arãsunã) loclu di-aurlãri; nveasta-lj mutã (expr: scoalã, fatsi s-arãsunã) munti sh-vali; s-mutã measa (expr: s-loarã mãcãrli di pri measã), sh-amirãlu lj-acljimã tuts cuscrilj shi acljimatslji a lui tu grãdinã; ficior, mutã-u (expr: alãxea-ts-u) mintea, cã va s-u pats; cãsmetea-a omlui nu s-mutã (expr: nu s-alãxeashti); nji sã mutã mintea (expr: nã chirum mintea, glãrim) di diparti shi nsus tsi eara § ***mutat*** (mu-tátŭ) adg mutatã (mu-tá-tã), mutats (mu-tátsĭ), mutati/mutate (mu-tá-ti) – 1: tsi s-ari minatã dit un loc tu altu; 2: tsi ari vgatã dit unã casã shi s-dusi s-bãneadzã tu altã; 3: tsi easti anãltsat, purtat anumirea; minat, dus, fudzit, strãmutat, sculat, alãxit, purtat, anãltsat, alinat, etc. *{ro: mutat; mutat cu locuinţa; ridicat, purtat, răsculat, etc.} {fr: changé de place, déplacé; déménagé; levé, rebellé, etc.} {en: moved, removed, displaced, raised, revolted, etc.}* ex: mãnã mutatã (expr: anãltsatã tra s-da pri cariva); furã mutats (loats, acãtsats) shi ncljish § ***mutari/mutare*** (mu-tá-ri) sf mutãri (mu-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-mutã i easti mutat; minari, dutseari, fudziri, strãmutari, sculari, alãxiri, purtari, anãltsari, alinari, etc. *{ro: acţiunea de a muta; de a se muta cu locuinţa; de a ridica, de a purta, de a răscula, etc.; mutare, ridicare, răsculare} {fr: action de changer de place, de déplacer; de déménager; de lever, de se rebeller, etc.} {en: action of moving, of removing, of displacing, of raising, of revolting, etc.}* ex: tu mutarea-a ljei tu vimtu § ***strãmut*** (strã-mútŭ) (mi) vb I strãmutai (strã-mu-táĭ), strãmutam (strã-mu-támŭ), strãmutatã (strã-mu-tá-tã), strãmutari/strãmutare (strã-mu-tá-ri) – min un lucru dit loclu iu s-aflã tra s-lu duc tu-un altu; alãxescu tsiva cu mutarea i agunirea-a unui lucru; mut, min, duc, alãxescu *{ro: deplasa, schimba} {fr: déplacer, permuter, changer} {en: displace, change}* ex: omlu tru aushatic nu poati si si strãmutã (si s-minã) ca un tinir; pãreasinjli strãmutã (alãxescu) minduirli a mintiljei atseali-arali § ***strãmutat*** (strã-mu-tátŭ) adg strãmutatã (strã-mu-tá-tã), strãmutats (strã-mu-tátsĭ), strãmutati/strãmutate (strã-mu-tá-ti) – tsi easti minat dit un loc tu altu; tsi easti alãxit; mutat, minat, dus, alãxit *{ro: deplasat, schimbat} {fr: déplacé, permuté, changé} {en: displaced, changed}* § ***strãmutari/strãmutare*** (strã-mu-tá-ri) sf strãmutãri (strã-mu-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva si strãmutã *{ro: acţiunea de a se deplasa, de a se schimba; deplasare, schimbare} {fr: action de se déplacer, de se permuter, de se changer} {en: action of displacing, of changing}*

mutafci (mu-taf-cí) sm – vedz tu ***mutafi***

mutafciu (mu-taf-cíŭ) sm mutafceadz – scriari neaprucheatã tu-

aestu dictsiunar; vedz ***mutafci***

mutafi/mutafe (mu-tá-fi) sf mutãhi (mu-tắhĭ) shi mutãfuri (mu-tắ-furĭ) – cuvertã faptã di per di caprã; cuvertã di pat; soi di cuvertã tsi s-ashtearni mpadi ca unã chilimi; mãtafi, cergã, ciorgã, eambulã, vilendzã, bãtãnii, etc. *{ro: cuvertură de păr de capră; cuvertură de pat}* *{fr: couverture grossière en poil de chèvre; couverture de lit}* *{en: blanket made of goat hair; bed blanket}* ex: nvilim calu cu mutafea; calu-atsel bunlu di sum mutafi s-cunoashti; mini fac mutãhi; adu-nj dosprãdzatsi di mutãfuri; nu s-ascundi soarili cu mutafea; scutea cãti nã mutafi; tsãsutã ca mutafea (tsãsutã arehavã) § ***mãtafi/mãtafe*** (mã-tá-fi) sf mãtãhi (mã-tắhĭ) shi mãtãfuri (mã-tắ-furĭ) – (unã cu ***mutafi***) ex: earba veardi, moali ca mãtafea § ***mutafci*** (mu-taf-cí) sm mutafceadz (mu-taf-cĭádzĭ) – omlu tsi fatsi i vindi mutãhi *{ro: fabricant sau vânzător de "mutafi"}* *{fr: fabricant ou vendeur des "mutafi"}* *{en: maker or vendor of "mutafi"}* ex: mutafceadzlji nu au ihtibari § ***mutaflãchi/mutaflãche*** (mu-ta-flắ-chi) sf mutaflãchi (mu-ta-flắchĭ) – zãnatea-a-atsilor tsi fac i vindu mutãhi *{ro: meseria de "mutafci"}* *{fr: profession du "mutafci"}* *{en: profession of the "mutafci"}*

mutaflãchi/mutaflãche (mu-ta-flắ-chi) sf – vedz tu ***mutafi***

mutalj (mu-táljĭŭ) sm – vedz tu ***mut***[1]

mutari/mutare (mu-tá-ri) sf – vedz tu ***mut***[2]

mutat (mu-tátŭ) adg – vedz tu ***mut***[2]

mutcã (mút-cã) sf muttsi/muttse (mút-tsi) – stumbu (cu cari s-chiseadzã auãli), ciumarac *{ro: pilug (de pisat struguri)}* *{fr: pilon (pour presser le raisin)}* *{en: pestle (to press grapes)}*

muteai (mu-teáĭŭ) sm – vedz tu ***leangã***

mutesarif (mu-te-sa-rífŭ) sm – vedz tu ***mutisarif***

mutisarif (mu-ti-sa-rífŭ) sm mutisarifeanj (mu-ti-sa-rí-feanjĭ) – ma marli om di la chivernisi tu-unã parti dit vecljul vilaet nturtsescu; mutesarif *{ro: guvernator de judeţ}* *{fr: gouverneur d'un département qui est la subdivision d'une province (vilaiet)}* *{en: governor of a subdivision of a province (vilaiet) from old Turkey}* ex: nã vinji un altu mutisarif § ***mutesarif*** (mu-te-sa-rífŭ) sm mutesarifeanj (mu-te-sa-rí-feanjĭ) – (unã cu ***mutisarif***)

mutlac (mút-lacŭ) adv – sigur, sigura, saglami, salami, saicu, fãrã di-altã *{ro: sigur, negreşit}* *{fr: assurément, certes}* *{en: certainly}* ex: la tsintsi sãhatea nchisescu mutlac (sigura); va s-yinã mutlac (sigura, fãr di altã)

mutrã (mútrã) sf mutri/mutre (mú-tri) – fatsã, surati, prosup, opsi, ceahre, vidzutã, undzitã; (expr: 1: fac (stau cu) mutri = fac nãji, camomati; 2: dipun mutrili = nu mi-ariseashti, nu-nj pari ghini, mi cãrtescu, dipun budzãli, dipun nãrli, dipun dzeanili, etc.; 3: aspun mutrili = aspun cã am cripãri, ghideri, cã hiu cãrtit; 4: nu-am mutra = nu cutedz, nu-am curailu, nu dãldãsescu, nu dãvrãnsescu; nj-easti-arshini; 5: ahtãri mutri! = ahtãri oaminj!) *{ro: mutră}* *{fr: visage, mine}* *{en: face, appearance, look}* ex: sh-vidzu mutra (fatsa) tu yilii; dupã mutrã (fatsã) s-cunoashti omlu; dupã mutra (fatsa, opsea) tsi featsi; l-vidzui cum fãtsea mutri (expr: fãtsea naji, camomati); s-videa cã nu lu-arisea, cã dipusi mutrili (expr: s-cãrti); nu-ari mutrã (expr: nu cuteadzã, lj-easti-arshini) s-yinã; aestã nu easti ti mutra-a lui (expr: aestã nu-ahãrzeashti trã el; nu fatsi trã el); mutri shubeilãtitsi cãti s-caftsã § ***deamutra*** (dea-mú-tra) adv – (fac tsiva) cu tutã putearea tsi am *{ro: din răsputeri}* *{fr: avec tout ce que je pouvais faire}* *{en: with all that I have}* ex: s-bãgã deamutra (sã ngricã multu, cãt putu) s-u da § ***mutrusescu*** (mu-tru-sés-cu) vb IV mutrusii (mu-tru-sĭí), mutruseam (mu-tru-seámŭ), mutrusitã (mu-tru-sí-tã), mutrusiri/mutrusire (mu-tru-sí-ri) – fac mutri, mutrescu cãrtit, nvirinat *{ro: face mutre; se uita supărat}* *{fr: faire la moue}* *{en: pout; purse one's lips; look sulky}* § ***mutrusit*** (mu-tru-sítŭ) adg mutrusitã (mu-tru-sí-tã), mutrusits (mu-tru-sítsĭ), mutrusiti/mutrusite (mu-tru-sí-ti) – tsi easti cu mutri; tsi easti cãrtit *{ro: supărat, îmbufnat}* *{fr: boudé, renfrogné}* *{en: sulky, sullen}* § ***mutrusiri/mutrusire*** (mu-tru-sí-ri) sf mutrusiri (mu-tru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mutruseashti *{ro: acţiunea de a face mutre; de a se uita supărat}* *{fr: action de faire la moue}* *{en: action of pouting; of pursing one's lips; of looking sulky}*

mutrescu (mu-trés-cu) (mi) vb IV mutrii (mu-trĭí), mutream (mu-treámŭ), mutritã (mu-trí-tã), mutriri/mutrire (mu-trí-ri) – 1: nj-aruc ocljilj pri tsiva i cariva tra s-ved cum aspuni; nj-aruc ocljilj; nj-pascu ocljilj; 2: bag oarã la-atseali tsi am dininti i tsi s-fac deavãrliga di mini; nj-am cãshtigã; escu cu cãshtigã; 3: lj-am frundida (cãshtiga, ngãtanlu) a unui; muntrescu, mbrescu, brescu, bruescu, burescu, cãshtighedz, cãtãndisescu, frundisescu, frundixescu; (fig: 1: mutrescu = fac siryeani, siryinsescu; expr: 2: nj-mutrescu lucrul (huzmetea, urfanja, irnjia) = (i) nu-am ananghi, nu mi mealã; (ii) nj-ved di lucrul a meu, nu mi-ameastic tu lucri xeani; 3: nj-mutrescu gustul = fac cum ãnj va chefea; 4: mutrescu ghini, cu cãshtigã, cu patru oclji = nj-am cãshtiga, nj-bag ghini oara, patru lj-fac ocljilj; 5: mi mutrescu la yeatru = mi duc s-mi veadã yeatrul ma s-hiu lãndzit, tra sã-nj da vãrã yitrii; 6: l-mutrescu ca soari = l-tsãn ca un lucru di cari am mari ananghi; 7: nj-lu mutrescu suflitlu = am multu-angãtan di bana sh-lucrili-a meali; 8: l-mutrescu cu agrili = l-mutrescu urut, agru; 9: mutrescu cãtrã tu Ascãpitatã = nu-ashteptu s-mata bãnedz multu chiro) *{ro: privi, observa, îngriji}* *{fr: regarder, observer, soigner}* *{en: look at, observe, take care of}* ex: mutrea (arucã-ts ocljilj) nsus, mutrea nghios; sh-mutri calea nãinti; cãtse nu mutreats lãndzitlu (nu-aveats frundida-a lãndzitlui)?; mutrea ghini (expr: s-ts-ai cãshtiga) s-nu ti-alash s-ti bashi; s-nã fudzim shi s-nã mutrim lucrul (expr: s-nu-avem ananghi); Fulga treamburã sh-mutreashti; mutrea-ti cu yeatrul (du-ti s-ti veadã tsi ai di eshti lãndzit); nu-lj mutrea narea, ma mutrea-lj harea; mutrea-u pravda, s-ti mutreascã; calu tsi-i pishchesi nu s-mutreashti la dintsã; cari sh-bati caplu la praglu di nsus, mutreashti la praglu di nghios (expr: atsel tsi u-ari pãtsãtã cã nu sh-avea angãtanlu, sh-ari angãtan sh-di-aclo iu nu lipseashti); gãljina, tsi-i gãljinã, bea apã sh-mutreashti la Dumnidzã; mutrea-lj hrana si-lj cunoshti bana; mãcash prãndzu, mutrea sh-trã astarã (expr: nu-aspardzi tut tsi ai tora, bagã di-unã parti sh-ti ma nãpoi) § ***mutrit*** (mu-trítŭ) adg mutritã (mu-trí-tã), mutrits (mu-trítsĭ), mutriti/mutrite (mu-trí-ti) – (atsel, atsea) pri cari sh-arucã ocljul cariva s-lu veadã cum aspuni; tsi easti bãgat oarã; tsi lj-ari cãshtiga (ngãtanlu, frundida) cariva; muntrit, mbrit, brit, bruit, burit, cãshtigat, cãtãndisit, frundisit, frundixit *{ro: privit, observat, îngrijit}* *{fr: regardé, observé, soigné}* *{en: looked at, observed, taken care of}* ex: calu fu mutrit ghini; eara mutritã ghini, ca s-nupu aibã tsiva di mãcari cu nãsã § ***mutriri/mutrire*** (mu-trí-ri) sf mutriri (mu-trírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mutreashti; muntriri, mbriri, briri, bruiri, buriri, cãshtigari, cãtãndisiri, frundisiri, frundixiri *{ro: acţiunea de a privi, de a observa, de a îngriji; privire, observare, îngrijire}* *{fr: action de regarder, d'observer, de soigner}* *{en: action of looking at, of observing, of taking care of}* ex: s-nu ti saturi di mutriri; nipututlu va mutriri § ***muntrescu*** (mun-trés-cu) (mi) vb IV muntrii (mun-trĭí), muntream (mun-treámŭ), muntritã (mun-trí-tã), muntriri/muntrire (mun-trí-ri) – (unã cu ***mutrescu***) ex: mi muntrea cu cãshtigã; cu oclji nu muntreashti; muntrii deavãrliga tra s-lu ved, nu vidzui tsiva; atsel njiclu lj-muntreashti (ari ngãtan) casa shi aushaticlu § ***muntrit*** (mun-trítŭ) adg muntritã (mun-trí-tã), muntrits (mun-trítsĭ), muntriti/muntrite (mun-trí-ti) – (unã cu ***mutrit***) § ***muntriri/muntrire*** (mun-trí-ri) sf muntriri (mun-trírĭ) – (unã cu ***mutriri***) § ***bruescu*** (bru-ĭés-cu) (mi) vb IV bruii (bru-ĭí), brueam (bru-ĭámŭ), bruitã (bru-í-tã), bruiri/bruire (bru-í-ri) – (unã cu ***mutrescu***) ex: sh-fricã ocljilj sh-brui (sh-mutri) s-veadã; treamburi ma brueshti (mutreshti) la eali; tsi mi brueshti (mutreshti) acshi; sh-brueasti lucrul (expr: sh-mutreashti di lucrulu-a lui, nu-l mealã aestu lucru) § ***bruit*** (bru-ítŭ) adg bruitã (bru-í-tã), bruits (bru-ítsĭ), bruiti/bruite (bru-í-ti) – (unã cu ***mutrit***) § ***bruiri/bruire*** (bru-í-ri) sf bruiri (bru-írĭ) – (unã cu ***mutriri***) § ***burescu***[1] (bu-rés-cu) (mi) vb IV burii (bu-rĭí), buream (bu-reámŭ), buritã (bu-rí-tã), buriri/burire (bu-rí-ri) – (unã cu ***mutrescu***) ex: burii (mutrii) la casa-a lui § ***burit***[1] (bu-rítŭ) adg buritã (bu-rí-tã), burits (bu-rítsĭ), buriti/burite (bu-rí-ti) – (unã cu ***mutrit***) § ***buriri***[1]***/burire*** (bu-rí-ri) sf buriri (bu-rírĭ) – (unã cu ***mutriri***) ex: burirea

(mutrirea)-a aishtei ciudii § ***brescu*** (brés-cu) (mi) vb IV brii (brîĭ), bream (breámŭ), britã (brí-tã), briri/brire (brí-ri) – (unã cu ***mutrescu***) ex: cãndu breashti (mutreashti), tsi sã-lj veadã ocljilj? brea-mi (mutrea-mi) cu unlu, s-ti brescu (s-ti mutrescu) cu doilji § ***brit*** (brítŭ) adg britã (brí-tã), brits (brítsĭ), briti/brite (brí-ti) – (unã cu ***mutrit***) § ***briri/brire*** (brí-ri) sf briri (brírĭ) – (unã cu ***mutriri***) § ***mbrescu*** (mbrés-cu) (mi) vb IV mbrii (mbríĭ), mbream (mbreámŭ), mbritã (mbrí-tã), mbriri/mbrire (mbrí-ri) – (unã cu ***mutrescu***) § ***mbrit*** (mbrítŭ) adg mbritã (mbrí-tã), mbrits (mbrítsĭ), mbriti/mbrite (mbrí-ti) – (unã cu ***mutrit***) § ***mbriri/mbrire*** (mbrí-ri) sf mbriri (mbrírĭ) – (unã cu ***mutriri***) § ***nimutrit*** (ni-mu-trítŭ) adg nimutritã (ni-mu-trí-tã), nimutrits (ni-mu-trítsĭ), nimutriti/nimutrite (ni-mu-trí-ti) – (atsel, atsea) tsi nu easti mutrit; tsi nu easti bãgat oarã; tsi nu lj-ari cãshtiga (ngãtanlu, frundida) cariva *{ro: neprivit, neobservat, neîngrijit}* *{fr: qui n'est pas regardé, qui n'est pas observé, qui n'est pas soigné}* *{en: who is not looked at, who is not observed, who is not taken care of}* ex: lãndzit nimutrit § ***nimutriri/nimutrire*** (ni-mu-trí-ri) sf nimutriri (ni-mu-trírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu mutreashti *{ro: acţiunea de a nu privi, de a nu observa, de a nu îngriji; neîngrijire}* *{fr: action de ne pas regarder, de ne pas observer, de ne pas soigner}* *{en: action of not looking at, of not observing, of not taking care of}* § ***nibruit*** (ni-bru-ítŭ) adg nibruitã (ni-bru-í-tã), nibruits (ni-bru-ítsĭ), nibruiti/nibruite (ni-bru-í-ti) – (unã cu ***nimutrit***) § ***nibruiri/nibruire*** (ni-bru-í-ri) sf nibruiri (ni-bru-írĭ) – (unã cu ***nimutriri***) § ***niburit***[1] (ni-bu-rítŭ) adg niburitã (ni-bu-rí-tã), niburits (ni-bu-rítsĭ), niburiti/niburite (ni-bu-rí-ti) – (unã cu ***nimutrit***) § ***niburiri***[1]***/niburire*** (ni-bu-rí-ri) sf niburiri (ni-bu-rírĭ) – (unã cu ***nimutriri***) § ***agrumutrescu*** (a-gru-mu-trés-cu) (mi) vb IV agrumutrii (a-gru-mu-tríĭ), agrumutream (a-gru-mu-treámŭ), agrumutritã (a-gru-mu-trí-tã), agrumutriri/agrumutrire (a-gru-mu-trí-ri) – mutrescu agru (cu ocljilj fucosh, cu fatsa nisursitã, etc., ca un agruom di la munti, tsi bãneadzã singur sh-nu paraveadi altã lumi) *{ro: privi sălbatic}* *{fr: regarder sauvage}* *{en: look wildly at}* ex: mi agrumutreashti sh-mi-aspari § ***agrumutrit*** (a-gru-mu-trítŭ) adg agrumutritã (a-gru-mu-trí-tã), agrumutrits (a-gru-mu-trítsĭ), agrumutriti/agrumutrite (a-gru-mu-trí-ti) – cari easti mutrit agru di cariva *{ro: privi sălbatic}* *{fr: regarder sauvage}* *{en: look wildly at}*§ ***agrumutriri/agrumutrire*** (a-gru-mu-trí-ri) sf agrumutriri (a-gru-mu-trírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva agrumutreashti *{ro: acţiunea de a privi sălbatic}* *{fr: action de regarder sauvage}* *{en: action of looking wildly at}* § ***mutritã*** (mu-trí-tã) sf mutriti/mutrite (mu-trí-ti) – atsea tsi fatsi un cãndu sh-arucã ocljilj pri tsiva icã ari angãtan di tsiva; angãtanlu tsi lu-ari cariva di-un lãndzit; cãftarea tsi u fatsi un cãndu va s-aflã tsiva; britã, mbritã, bruitã, mutriri, muntriri, mbriri, briri, bruiri, buriri, cãshtigari, cãtãndisiri, frundisiri, frundixiri; (expr: nj-si loarã ocljilj di mutritã = ashtiptai multu chiro) *{ro: privire, observaţie, îngrijire}* *{fr: regard, observation, soin}* *{en: look, observation, care}* ex: tsi mutritã (videari) di aslan!; di oarã, oarã, sh-arca mutrita (mutrirea) pi gioni; di nãs sh-aspindzurã mutrita (sh-aspindzurã ocljilj, sta cu gura hãscatã); mutrita (frundisirea, bruirea, mutrirea) tsi-lj featsirã aclo nu s-aspuni; mutrita-a (videarea-a) ljei eara ntreagã ca-ali fandazmã; cupia va mutritã (mutriri, frundidã) § ***nimutritã*** (ni-mu-trí-tã) sf nimutriti/nimutrite (ni-mu-trí-ti) – atsea tsi fatsi un cãndu nu sh-arucã ocljilj pri tsiva; atsea tsi fatsi un cãndu nu ari angãtan di tsiva *{ro: neprivire, neîngrijire}* *{fr: sans soin}* *{en: without care}* § ***muntritã*** (mun-trí-tã) sf muntriti/muntrite (mun-trí-ti) – (unã cu ***mutritã***) ex: muntrita-a lui alãga n cãmpu; lj-arucã nã muntritã di cari s-asparã; nu eara urut tu muntritã (videari, vidzutã) § ***bruitã*** (bru-í-tã) sf bruiti/bruite (bru-í-ti) – (unã cu ***mutritã***) ex: unã bunã bruitã (vidzutã, cãftari, etc.) § ***britã*** (brí-tã) sf briti/brite (brí-ti) – (unã cu ***mutritã***) § ***mbritã*** (mbrí-tã) sf mbriti/mbrite (mbrí-ti) – (unã cu ***mutritã***)

mutriri/mutrire (mu-trí-ri) sf – vedz tu ***mutrescu***

mutrit (mu-trítŭ) adg – vedz tu ***mutrescu***

mutritã (mu-trí-tã) sf – vedz tu ***mutrescu***

mutrusescu (mu-tru-sés-cu) vb IV – vedz tu ***mutrã***

mutrusiri/mutrusire (mu-tru-sí-ri) sf – vedz tu ***mutrã***

mutrusit (mu-tru-sítŭ) adg – vedz tu ***mutrã***

muts[1] (mútsŭ) sn – vedz tu ***mutsã***

muts[2] (mútsŭ) vb I – vedz tu ***mutsã***

mutsami/mutsame (mu-tsá-mi) sf – vedz tu ***mut***[1]

mutsari/mutsare (mu-tsá-ri) sf – vedz tu ***mutsã***

mutsat[2] (mu-tsátŭ) adg – vedz tu ***mutsã***

mutsã (mú-tsã) sf mutsã (mú-tsã) – guva dit caplu-a prãvdzãlor (cu cari mãcã shi prit cari scot bots); gurã di prãvdzã; muts, mutscã, zurnã; (fig: mutsã = (i) partea din fatsã a gurãljei di pravdã cu nari, gurã shi dintsã; (ii) gurã di om) *{ro: bot}* *{fr: museau, mufle, extremité du groin}* *{en: muzzle, snout}* ex: s-apruche s-u-arapã di mutsã (gurã); mutsã di porcu; tuts portsãlj nã mutsã (un zurnã) au § ***muts***[1] (mútsŭ) sn mutsã (mú-tsã) – (unã cu ***mutsã***) ex: mutslu-a calui; cãnili sh-hidzi mutslu (gura) tu pheatlu-a meu; lu strãndzea di muts tra s-nu guitsã; tu-aloat ma sh-hidzi muslu § ***mutscã*** (múts-cã) sf mutschi (múts-chi) – (unã cu ***mutsã***) ex: lji nciupai mutsca; un cãni cu mutsca alãsatã pri cicioarili di dinãinti § ***mutsunã*** (mu-tsú-nã) sf mutsuni/mutsune (mu-tsú-ni) shi mutsunj (mu-tsúnjĭ) – cumatã di pãndzã (mitasi, plasticã, etc.) cu cari sh-acoapirã fatsa omlu tra s-nu hibã cunuscut (sh-alasã mash loc trã oclji tra s-veadã); prusupidã, mascã, surati; (fig: mutsunã = prosup, fatsã) *{ro: mască}* *{fr: masque}* *{en: mask}* § ***muts***[2] (mútsŭ) vb I mutsai (mu-tsáĭ), mutsam (mu-tsámŭ), mutsatã (mu-tsá-tã), mutsari/mutsare (mu-tsá-ri) – trag tsiva (apã, lapti, sãndzi, etc.) prit budzã n gurã (mutsã) ashi cum pot s-trag sh-vimtul; lingu sh-u tuchescu n gurã unã dultseami; sug, beau, sorbu, trag *{ro: suge}* *{fr: sucer, téter, aspirer}* *{en: suck}* ex: cu cibuca n gurã, mutsã (sudzi, bea tutumea) § ***mutsat***[2] (mu-tsátŭ) adg mutsatã (mu-tsá-tã), mutsats (mu-tsátsĭ), mutsati/mutsate (mu-tsá-ti) – tsi easti traptu n gurã (mutsã) cu sudzearea; suptu, biut, surghit, traptu *{ro: supt}* *{fr: sucé, tété, aspiré}* *{en: sucked}* § ***mutsari/mutsare*** (mu-tsá-ri) sf mutsãri (mu-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-mutsã *{ro: acţiunea de a suge; sugere}* *{fr: action de sucer, de téter, d'aspirer}* *{en: action of sucking}*

mutsãri/mutsãre (mu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***mut***[1]

mutsãscu (mu-tsắs-cu) vb IV – vedz tu ***mut***[1]

mutsãt (mu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***mut***[1]

mutscã (múts-cã) sf – vedz tu ***mutsã***

mutsescu (mu-tsés-cu) vb IV – vedz tu ***mut***[1]

mutsiri/mutsire (mu-tsí-ri) sf – vedz tu ***mut***[1]

mutsit (mu-tsítŭ) adg – vedz tu ***mut***[1]

mutsos (mu-tsósŭ) adg – vedz tu ***muc***[1]

mutsunã (mu-tsú-nã) sf – vedz tu ***mutsã***

mutuleagã (mu-tu-leá-gã) sm, adg – vedz tu ***leangã***

mutuleangã (mu-tu-leán-gã) sm, adg – vedz tu ***leangã***

mutus! (mú-tusŭ) int – zbor tsi dimãndã a unui s-tacã, s-nu mata scoatã un zbor dit gurã; sst!, tats!, tãtsets!, molci!, citus! *{ro: tăcere!, tăceţi!, gura!}* *{fr: tais-toi!, taisez-vous!, ta gueule!, silence!}* *{en: silence!, keep quiet!, silence!}* ex: yin cãrvãnarlji, caftã Tseatsiri, grescu, acljamã, aestu mutus! (tãtsea, nu scutea zbor dit gurã); calu, di frica-a lamnjiljei, tãcu, mutus-citus!

mutuvilã (mu-tu-ví-lã) sf mutuvili/mutuvile (mu-tu-ví-li) – hãlatea cu cari s-deapinã tortul, lãna di pi fusi i di pi gljami tra s-u facã camatã i crunã; arãshcljitor, rãshcljitor, arãshchitor, dishcljitor, dishchitor, lãshchitor, lishchitor, lishcãtor *{ro: răşchitor}* *{fr: instrument servant à former les écheveaux}* *{en: reeling device}*

mutvachi/mutvache (mut-vá-chi) sf mutvãchi (mut-vắchĭ) – udãlu din casã iu s-fac mãcãrli (ghela), mayiryio, mayiuryio *{ro: bucătărie}* *{fr: cuisine}* *{en: kitchen}*

muuã (mú-ŭã) sf – (scriari neaprucheatã di noi – vedz ***muã***

muvleti/muvlete (mu-vlé-ti) sf muvlets (mu-vlétsĭ) – chirolu astãsit trã bitisirea-a unui lucru (trã plãtirea-a unei borgi, trã scularea-a unei casã, etc.); vade, vadei, vadimii, murmin, diurii, protesmii, trat *{ro: termen}* *{fr: terme, échéance, délai}* *{en: terme, maturity of bill}* ex: s-nj-alash trei dzãli muvleti

muzaic (mu-za-ícŭ) sn muzaitsi/muzaitse (mu-za-í-tsi) – bãgarea di ploci njits (di marmurã, yilii, chirmidz, etc. cu tuti soiurli di buei) tu cimentul (mãltarea) tsi s-ashtearnã mpadi pri loc; itsi lucru adrat tra si sh-u-aducã cu-aestã soi di cimentu cu plocili njits *{ro: mozaic} {fr: mosaïque} {en: mosaic}* ex: uborlu ashtirnut tut cu muzaic

muzavir (mu-za-vírŭ) sm, sf, adg muzavirã (mu-za-ví-rã), muzaviri (mu-za-vírĭ), muzaviri/muzavire (mu-za-ví-ri) – (atsel) tsi bagã zizanji (bagã ntsãpãturi, bagã schinj, bagã fitilji, bagã angrãnji) namisa di oaminj tra si sh-agiungã scupolu ascumtu tsi sh-lu ari tu minti; munãfic, curcusur, zizanigi *{ro: intrigant} {fr: intrigant} {en: intriguer, schemer}* § ***muzavirlãchi/muzavirlãche*** (mu-za-vir-lắ-chi) sf muzavirlãchi (mu-za-vir-lắchĭ) – atsea tsi fatsi omlu cu minciunj (ntsãpãturi, fitilji, schinj, angrãnji) tra si sh-agiungã scupolu ascumtu tsi sh-lu-ari tu minti; munãfic, munãficlichi, munuflichi, zizanji, anghidz, schinãturã, schinj, fitilji *{ro: intrigăraie, discordie} {fr: imposture, intrigue} {en: intrigue, deception, trickery}*

muzavirlãchi/muzavirlãche (mu-za-vir-lắ-chi) sf – vedz tu ***muzavir***

muzã (mú-zã) sf muzi/muze (mú-zi) – yimisha faptã di pomlu mer, mari sh-cãrnoasã, cu simintsã tu mesi, cu chealea-aroshi-trandafilii-veardi-galbinã sh-cu-un gustu dultsi-acrishor; mer *{ro: măr (fruct)} {fr: pomme} {en: apple}* ex: moi muzã (mer) cuchi

muzãchear (mu-zã-chĭárŭ) sm, sf – vedz tu ***miuzãchear***

muzgã (múz-gã) sf – vedz tu ***mãzgã***

muzicandu (mu-zi-cán-du) sm, sf muzicandã (mu-zi-cán-dã), muzicandzã (mu-zi-cán-dzã), muzicandi/muzicande (mu-zi-cán-di) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***muzicantu***

muzicantu (mu-zi-cán-tu) sm – vedz tu ***muzicã***

muzicã (mú-zi-cã) sf muzits (mu-zítsĭ) – mãsturilja cu cari omlu sh-aspuni cu agiutorlu-a cãnticlui, atseali tsi-aducheashti tu suflit; hãlati cu cari omlu bati un cãntic (unã miludii); hãlati di gurã tu cari omlu suflã tra s-facã muzicã; muzichii *{ro: muzică; instrument muzical; muzicuţă de gură} {fr: musique; instrument musical; harmonica} {en: music; musical instrument; harmonica}* ex: ishi s-lu-ashteaptã cu tsirimonji mari, cu oasti, muzicã, avyilii; mi-arãseashti muzica; cati dimineatsã cãntã muzica la pãshelu; bãgarã nã muzicã (ghiftsã s-cãntã); vor muzicã di ghiftsã; cãntã cu muzica (muzichia); nj-acumpãrai nã muzicã (nã hãlati cu cari s-bat muzicã) § ***muzichii/muzichie*** (mu-zi-chí-i) sf muzichii (mu-zi-chíĭ) – 1: hãlati di gurã tu cari omlu suflã tra s-facã muzicã; 2: carti tu cari suntu scriati cãntitsi *{ro: muzicuţă de gură; manual de muzică (cântece)} {fr: harmonica; manuel de musique} {en: harmonica; song or music manual}* ex: shtii ghini muzichia (hãlatea di gurã), ari shi boatsi bunã; acumpãrai nã muzichii (carti di cãntitsi) cu multi cãntitsi § ***muzicantu*** (mu-zi-cán-tu) sm, sf muzicantã (mu-zi-cán-tã), muzicantsã (mu-zi-cán-tsã), muzicanti/muzicante (mu-zi-cán-ti) – om tsi bati unã hãlati di muzicã; om tsi cunoashti, u va, icã bãneadzã cu muzica *{ro: muzicant} {fr: musician} {en: musician}*

muzichii/muzichie (mu-zi-chí-i) sf – vedz tu ***muzicã***

muzmulã (muz-mú-lã) sf – vedz tu ***mushmuljeu***

muzmuljeu (muz-mu-ljĭéŭ) sm – vedz tu ***mushmuljeu***

mv… (tu nchisita-a zboarãlor) – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu-a nostru: vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***nv…***; adutsem aminti cã la Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armãneascã di Bituli (1997) s-astãsi nomlu: "*Zboarãli tsi au un m/n nãintea-a cunsoanilor f shi v, va si sã scrii tuti cu n.*

mvãlescu (mvã-lés-cu) (mi) vb IV mvãlii (mvã-líĭ), mvãleam (mvã-leámŭ), mvãlitã (mvã-lí-tã), mvãliri/mvãlire (mvã-lí-ri) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***nvãlescu***

mvãliri/mvãlire (mvã-lí-ri) sf mvãliri (mvã-lírĭ) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***nvãliri***

mvãlit (mvã-lítŭ) adg mvãlitã (mvã-lí-tã), mvãlits (mvã-lítsĭ), mvãliti/mvãlite (mvã-lí-ti) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***nvãlit***

mvãrachi (mvã-ráchĭŭ) (mi) vb I mvãrãcheai (mvã-rã-chĭáĭ), mvãrãcheam (mvã-rã-chĭámŭ), mvãrãcheatã (mvã-rã-chĭá-tã), mvãrãcheari/mvãrãcheare (mvã-rã-chĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvãrachi***

mvãrãcheari/mvãrãcheare (mvã-rã-chĭá-ri) sf mvãrãcheri (mvã-rã-chĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvãrãcheari***

mvãrãcheat (mvã-rã-chĭátŭ) adg mvãrãcheatã (mvã-rã-chĭá-tã), mvãrãcheats (mvã-rã-chĭátsĭ), mvãrãcheati/mvãrãcheate (mvã-rã-chĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvãrãcheat***

mvãrlig (mvãr-líg) (mi) vb I mvãrligai (mvãr-li-gáĭ), mvãrligam (mvãr-li-gámŭ), mvãrligatã (mvãr-li-gá-tã), mvãrligari/mvãrligare (mvãr-li-gá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvãrlig***

mvãrligari/mvãrligare (mvãr-li-gá-ri) sf mvãrligãri (mvãr-li-gắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvãrligari***

mvãrligat (mvãr-li-gátŭ) adg mvãrligatã (mvãr-li-gá-tã), mvãrligats (mvãr-li-gátsĭ), mvãrligati/mvãrligate (mvãr-li-gá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvãrligat***

mvãrtescu (mvãr-tés-cu) (mi) vb IV mvãrtii (mvãr-tíĭ), mvãrteam (mvãr-teámŭ), mvãrtitã (mvãr-tí-tã), mvãrtiri/mvãrtire (mvãr-tí-ri) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***nvãrtescu***

mvãrtiri/mvãrtire (mvãr-tí-ri) sf mvãrtiri (mvãr-tírĭ)– scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***nvãrtiri***

mvãrtit (mvãr-títŭ) adg mvãrtitã (mvãr-tí-tã), mvãrtits (mvãr-títsĭ), mvãrtiti/mvãrtite (mvãr-tí-ti) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***nvãrtit***

mvãrtiturã (mvãr-ti-tú-rã) sf mvãrtituri (mvãr-ti-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***nvãrtiturã***

mvãrtushari/mvãrtushare (mvãr-tu-shĭá-ri) sf mvãrtusheri (mvãr-tu-shĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvãrtushari***

mvãrtushat (mvãr-tu-shĭátŭ) adg mvãrtushatã (mvãr-tu-shĭá-tã), mvãrtushats (mvãr-tu-shĭátsĭ), mvãrtushati/mvãrtushate (mvãr-tu-shĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvãrtushat***

mvãrtushedz (mvãr-tu-shĭédzŭ) (mi) vb I mvãrtushai (mvãr-tu-shĭáĭ), mvãrtusham (mvãr-tu-shĭámŭ), mvãrtushatã (mvãr-tu-shĭá-tã), mvãrtushari/mvãrtushare (mvãr-tu-shĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvãrtushedz***

mvãxescu (mvãc-sés-cu) vb IV mvãxii (mvãc-síĭ), mvãxeam (mvãc-seámŭ), mvãxitã (mvãc-sí-tã), mvãxiri/mvãxire (mvãc-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvãxescu***

mvãxiri/mvãxire (mvãc-sí-ri) sf mvãxiri (mvãc-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvãxiri***

mvãxit (mvãc-sítŭ) adg mvãxitã (mvãc-sí-tã), mvãxits (mvãc-sítsĭ), mvãxiti/mvãxite (mvãc-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvãxit***

mveashtiri/mveashtire (mveásh-ti-ri) sf mveashtiri (mveásh-tirĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nveashtiri***

mveastã (mveás-tã) sf mveasti/mveaste (mveás-ti) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***nveastã***

mver (mvérŭ) (mi) vb I mvirai (mvi-ráĭ), mviram (mvi-rámŭ), mviratã (mvi-rá-tã), mvirari/mvirare (mvi-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nver***[2]

mvescu (mvés-cu) (mi) vb III shi II mviscui (mvis-cúĭ), mvishteam (mvish-teámŭ), mviscutã (mvis-cú-tã), mveashtiri/mveashtire (mveásh-ti-ri) shi mvishteari/mvishteare (mvish-teá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvescu***

mvets[1] (mvétsŭ) (mi) vb I mvitsai (mvi-tsáĭ), mvitsam (mvi-tsámŭ), mvitsatã (mvi-tsá-tã), mvitsari/mvitsare (mvi-tsá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvets***[1]

mvets[2] (mvétsŭ) sn mvetsuri (mvé-tsurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvets***[2]

mvicljescu (mvi-cljés-cu) (mi) vb IV mvicljii (mvi-cljíĭ), mvicljam (mvi-cljĭámŭ), mvicljitã (mvi-cljí-tã), mvicljiri/mvicljire (mvi-cljí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvicljescu***

mvicljiri/mvicljire (mvi-cljí-ri) sf mvicljiri (mvi-cljírĭ) – scriari

neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvicljiri***
mvicljit (mvi-cljítŭ) adg mvicljitã (mvi-cljí-tã), mvicljits (mvi-cljítsĭ), mvicljiti/mvicljite (mvi-cljí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvicljit***
mviduvescu (mvi-du-vés-cu) vb IV mviduvii (mvi-du-víĭ), mviduveam (mvi-du-veámŭ), mviduvitã (mvi-du-ví-tã), mviduviri/mviduvire (mvi-du-ví-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nviduvescu***
mviduviri/mviduvire (mvi-du-ví-ri) sf mviduviri (mvi-du-vírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nviduviri***
mviduvit (mvi-du-vítŭ) adg mviduvitã (mvi-du-ví-tã), mviduvits (mvi-du-vítsĭ), mviduviti/mviduvite (mvi-du-ví-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nviduvit***
mvilescu (mvi-lés-cu) (mi) vb IV mvilii (mvi-líĭ), mvileam (mvi-leámŭ), mvilitã (mvi-lí-tã), mviliri/mvilire (mvi-lí-ri) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***nvilescu***
mviliri/mvilire (mvi-lí-ri) sf mviliri (mvi-lírĭ) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***nviliri***
mvilit (mvi-lítŭ) adg mvilitã (mvi-lí-tã), mvilits (mvi-lítsĭ), mviliti/mvilite (mvi-lí-ti)– scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***nvilit***
mvinitsãri/mvinitsãre (mvi-ni-tsắ-ri) sf mvinitsãri (mvi-ni-tsắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvinitsãri***
mvinitsãscu (mvi-ni-tsắs-cu) vb IV mvinitsãi (mvi-ni-tsắĭ), mvinitsam (mvi-ni-tsámŭ), mvinitsãtã (mvi-ni-tsắ-tã), mvinitsãri/mvinitsãre (mvi-ni-tsắ-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvinitsãscu***
mvinitsãt (mvi-ni-tsắtŭ) adg mvinitsãtã (mvi-ni-tsắ-tã), mvinitsãts (mvi-ni-tsắtsĭ), mvinitsãti/mvinitsãte (mvi-ni-tsắ-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvinitsãt***
mvinjitsãri/mvinjitsãre (mvi-nji-tsắ-ri) sf mvinjitsãri (mvi-nji-tsắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvinjitsãri***
mvinjitsãscu (mvi-nji-tsắs-cu) vb IV mvinjitsãi (mvi-nji-tsắĭ), mvinjitsam (mvi-nji-tsámŭ), mvinjitsãtã (mvi-nji-tsắ-tã), mvinjitsãri/mvinjitsãre (mvi-nji-tsắ-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvinjitsãscu***
mvinjitsãt (mvi-nji-tsắtŭ) adg mvinjitsãtã (mvi-nji-tsắ-tã), mvinjitsãts (mvi-nji-tsắtsĭ), mvinjitsãti/mvinjitsãte (mvi-nji-tsắ-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvinjitsãt***
mvirari/mvirare (mvi-rá-ri) sf mvirãri (mvi-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvirari***[2]
mvirat (mvi-rátŭ) adg mviratã (mvi-rá-tã), mvirats (mvi-rátsĭ), mvirati/mvirate (mvi-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvirat***[2]
mviredz (mvi-rédzŭ) (mi) vb I mvirai (mvi-ráĭ), mviram (mvi-rámŭ), mviratã (mvi-rá-tã), mvirari/mvirare (mvi-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nviredz***[2]
mvirin (mvi-rínŭ) (mi) vb I mvirinai (mvi-ri-náĭ), mvirinam (mvi-ri-námŭ), mvirinatã (mvi-ri-ná-tã), mvirinari/mvirinare (mvi-ri-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvirin***[2]
mvirinari/mvirinare (mvi-ri-ná-ri) sf mvirinãri (mvi-ri-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; ***nvirinari***
mvirinat (mvi-ri-nátŭ) adg mvirinatã (mvi-ri-ná-tã), mvirinats (mvi-ri-nátsĭ), mvirinati/mvirinate (mvi-ri-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvirinat***
mvirinedz (mvi-ri-nédzŭ) (mi) vb I mvirinai (mvi-ri-náĭ), mvirinam (mvi-ri-námŭ), mvirinatã (mvi-ri-ná-tã), mvirinari/mvirinare (mvi-ri-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvirinedz***
mviscut (mvis-cútŭ) adg mviscutã (mvis-cú-tã), mviscuts (mvis-cútsĭ), mviscuti/mviscute (mvis-cú-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nviscut***
mvishteari/mvishteare (mvish-teá-ri) sf mvishteri (mvish-té-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvishteari***
mvitsari/mvitsare (mvi-tsá-ri) sf mvitsãri (mvi-tsắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvitsari***
mvitsat (mvi-tsátŭ) adg mvitsatã (mvi-tsá-tã), mvitsats (mvi-tsátsĭ), mvitsati/mvitsate (mvi-tsá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvitsat***
mvitsãturã (mvi-tsã-tú-rã) sf mvitsãturi (mvi-tsã-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvitsãturã***
mvitsin (mvi-tsínŭ) (mi) vb I mvitsinai (mvi-tsi-náĭ), mvitsinam (mvi-tsi-námŭ), mvitsinatã (mvi-tsi-ná-tã), mvitsinari/mvitsinare (mvi-tsi-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvitsin***
mvitsinari/mvitsinare (mvi-tsi-ná-ri) sf mvitsinãri (mvi-tsi-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvitsinari***
mvitsinat (mvi-tsi-nátŭ) adg mvitsinatã (mvi-tsi-ná-tã), mvitsinats (mvi-tsi-nátsĭ), mvitsinati/mvitsinate (mvi-tsi-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvitsinat***
mvlãstãrescu (mvlãs-tã-rés-cu) vb IV mvlãstãrii (mvlãs-tã-ríĭ), mvlãstãream (mvlãs-tã-reámŭ), mvlãstãritã (mvlãs-tã-rí-tã), mvlãstãriri/mvlãstãrire (mvlãs-tã-rí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvlãstãrescu***
mvlãstãriri/mvlãstãrire (mvlãs-tã-rí-ri) sf mvlãstãriri (mvlãs-tã-rírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvlãstãriri***
mvlãstãrit (mvlãs-tã-rítŭ) adg mvlãstãritã (mvlãs-tã-rí-tã), mvlãstãrits (mvlãs-tã-rítsĭ), mvlãstãriti/mvlãstãrite (mvlãs-tã-rí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvlãstãrit***
mvljichescu (mvlji-chĭés-cu) (mi) vb IV mvljichii (mvlji-chíĭ), mvljicham (mvlji-chĭámŭ), mvljichitã (mvlji-chí-tã), mvljichiri/mvljichire (mvlji-chí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvljichescu***
mvljichiri/mvljichire (mvlji-chí-ri) sf mvljichiri (mvlji-chírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvljichiri***
mvljichit (mvlji-chítŭ) adg mvljichitã (mvlji-chí-tã), mvljichits (mvlji-chítsĭ), mvljichiti/mvljichite (mvlji-chí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvljichit***
mvoh (mvóhŭ) vb I mvuhai (mvu-háĭ), mvuham (mvu-hámŭ), mvuhatã (mvu-há-tã), mvuhari/mvuhare (mvu-há-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvoh***
mvrag (mvrágŭ) vb I mvrãgai (mvrã-gáĭ), mvrãgam (mvrã-gámŭ), mvrãgatã (mvrã-gá-tã), mvrãgari/mvrãgare (mvrã-gá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvrag***
mvrãgari/mvrãgare (mvrã-gá-ri) sf mvrãgãri (mvrã-gắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvrãgari***
mvrãgat (mvrã-gátŭ) adg mvrãgatã (mvrã-gá-tã), mvrãgats (mvrã-gátsĭ), mvrãgati/mvrãgate (mvrã-gá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvrãgat***
mvuhari/mvuhare (mvu-há-ri) sf mvuhãri (mvu-hắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvuhari***
mvuhat (mvu-hátŭ) adg mvuhatã (mvu-há-tã), mvuhats (mvu-hátsĭ), mvuhati/mvuhate (mvu-há-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvuhat***
mvulbari/mvulbare (mvul-bá-ri) sf mvulbãri (mvul-bắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvulbari***
mvulbat (mvul-bátŭ) adg mvulbatã (mvul-bá-tã), mvulbats (mvul-bátsĭ), mvulbati/mvulbate (mvul-bá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvulbat***
mvulbedz (mvul-bédzŭ) vb I mvulbai (mvul-báĭ), mvulbam (mvul-bámŭ), mvulbatã (mvul-bá-tã), mvulbari/mvulbare (mvul-bá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvolbu***

N

n culo (ncu-ló) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nculo***
n dao (ndá-o) adg, pr, num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ndoi*** (ndauã)
n dauã (ndá-ŭã) adg, pr, num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ndoi*** (ndauã)
n doauã (ndoá-ŭã) adg, pr, num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ndoi*** (ndoauã)
n doi (ndóĭ) adg, pr scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ndoi*** (ndoauã) ; vedz ***ndoi***
n dzari – vedz tu ***dzari***
n+cons… (tu nchisita-a zboarãlor) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu (i) ***an+cons…*** shi (ii) ***ãn+cons…*** shi (iii) ***m +***

cons… shi (iv) ***cons***… (fãrã ***n***-lu din fatsã)

n[1] (-n) prip (*forma shcurtã a pripuzitsiiljei **ãn***) – zbor tsi-aspuni nuntrul a unui lucru (multi ori ligat di zborlu n fatsa-a cui s-aflã n, ca bunãoarã: *nsus*, *nghios*, *ntru*, *mpadi*, *ndzari*, etc.); ãn, tu, m; (expr: 1: n vimtu = ncot, geaba; 2: l-ljau n cicioari = mi ljau dupã el, dupã torlu-a lui; 3: lu-am n loc di Dumnidzã = lu-am ca Dumnidzã, ahãt multu-l voi, ahãtã ncreadiri am tu putearea-a lui, etc.) *{ro: în} {fr: dans, en} {en: in}* ex: n cali-lj (tu cali-lj) ashtirnuti; intrai n (ãn, tu) casã; diparti n zari (ndzari); ma tuti n vimtu (expr: geaba, ncot); trifoaljili cari poartã frãndza n trei; l-loarã n cicioari (expr: s-loarã dupã el); s-la n cap, mi lau n cap, vã lats n cap; shi tãlje n loc di hilj-su; dornji n casã; creashti n leagãn; cã n (tu) loc di Dumnidzã lu-avea (expr: l-vrea ca pri Dumnidzã) § ***ãn*** (ắn) prip (*forma lungã al **n**[1]*) – (unã cu ***n***[1]) ex: ãn (tu) cali-lj ashtirnuti

n[2] (-n, n-) pr pirs I *plural, masculin shi fiminin, acuzativ* – vedz tu ***noi***

n[3] (-n, n-) pr pirs I *plural, masculin shi fiminin, genitiv shi dativ* – vedz tu ***noi***

n[4] (n-) – vedz tu ***na***[1]

na numirea (na nú-mi-rea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nanumirea***

na[1] (na) (i forma shcurtã ***n***[4]**-**) prip – (multi ori zborlu "na" easti ligat di zborlu n fatsa-a cui s-aflã, ca bunãoarã: *nandreapta*, *nastãnga*, *nanumirea*, *naljurea*, *naraulea*, etc.); zbor tsi-aspuni loclu cãtã iu s-dutsi cariva i tsiva; zbor tsi-aspuni cã atsea tsi fatsi cariva sh-u-adutsi cu-unã fãtseari cunuscutã; cãtã la, la, ãn, n, tu, a, ca, di, etc. *{ro: la} {fr: à} {en: to}* ex: s-dusi s-agioacã na mule (un gioc ca mulili); mi-agioc na (ca gioclu) Yeani-orbu; n-andreapta (cãtã la-andreapta; scriarea bunã: nandreapta) s-tsãnj dipriunã; totna imnã n-astãnga (cãtã la-astãnga; scriarea bunã: nastãnga) a lor; lj-mutrescu n-araulea (scriarea bunã: naraulea); u-avea di na (ca) lishoara; s-alavdã, s-tsãni na mari (ca om mari); cu sarica na nã (di-unã) parti; cu sarica na (la, di) nã parti

na[2] (na) inter – ia/ea, ea mutrea, vedz, ursea, lja, tsã dau, fudz di-aoa, s-ti lja neclu!, etc. *{ro: iată, na, la naiba} {fr: voici, voilà, je vous en prie, au diable} {en: here you are, go to the devil}* ex: tu zburãri, na (ea-l) sh-nãs; na (ia, vedz) cã treatsi pri-aclo un picurar; na iu da cheptu cu un lup; ma, nã dzuã, na-ts (ia mutrea-ts) prifteasa dzãtsi; tamam atumtsea, na, ts-agiundzi un om aush; na (ia, tsã dau, lja) di os, dã-nj di her; na, (lja, ursea) pãni; na, (lja) cutsutlu; na calu, lja-l; na-vã-l; na! sh-tini sh-mintea-ts! (s-ti lja neclu!)

naca (ná-ca) adv – vedz tu ***nacã***

nacã (ná-cã) adv – zbor tsi nvãrtushadzã putearea-a unei ãntribari; easti dealihea cã; s-nu tsiva di…; naca, nucã, videm, napa, napã, napu, nupu, ageaba, hagiba, nu tsiva, au *{ro: oare, nu cumva, nu care cumva} {fr: peut-être que, est-ce que, en quelque sorte; par hasard} {en: maybe, really, somehow, by chance}* ex: nacã (ageaba) treatsi vãrã cãravi?; nacã aflã fimanea?; cari eshti? nacã (eshti tsiva) draclu?; nacã, nacã (poati) da di un sots mãlãgar; nacã, nacã, (poati) lu-agiutã cãsmetea?; nacã-nj (nu tsiva-nj) vinji shi nu-lj njershu; nacã nj-vidzush tsiva (nu tsiva di-nj vidzush) cãprili? § ***naca*** (ná-ca) adv – (unã cu ***nacã***) ex: naca furlji (furlji, nu tsiva) yin s-nã furã?; naca (nu tsiva, poati) vrei s-yinj la noi? § ***nucã***[3] (nú-cã) adv – (unã cu ***nacã***) ex: nucã (nacã, nu cã) vrei, ma tsi s-fats § ***napa*** (ná-pa) adv – (unã cu ***nacã***) ex: napa (nacã) easti toamnã multu-amarã?; napa (naca) ti-arãsi?; s-mutreascã, napa (naca) da cap om axen?; napa (naca) va ta s-yinã?; napa-nj loash di oclju?; napa (s-hibã) unã, napa (s-hibã) alantã? § ***napã*** (ná-pã) adv – (unã cu ***nacã***) § ***napu*** (ná-pu) adv – (unã cu ***nacã***) ex: napu (nacã) yin, napu (nacã) s-ved, napu (nacã) deadirã cap?; napu (naca) lj-ari furatã di la nãsã? § ***nupu*** (nú-pu) cong – (unã cu ***nacã***) ex: cãntitsi s-nupu (s-nu tsiva di) cãntats; intrã n yinji, ma ascultã: s-nupu (s-nu tsiva di) mãts auã multã; lj-fu fricã s-nupu glãreascã (s-nu tsiva di glãreashti); nupu-nj (nacã-nj) yini n hoarã; s-nupu aibã (naca ari, s-nu tsiva di ari) tsiva § ***nupo*** (nú-po) cong – (unã cu ***nacã***)

naci (nácĭŭ) sn naci/nace (ná-ci) – mithca ncusuratã (nsãritã ca nsus) di partea-a deadzitilor di la tsãruhi (cãtivãrãoarã cu-unã fundã); nats, nas *{ro: gurgui de opincă} {fr: bout pointu et courbé de la sandale} {en: raised and curved front of the sandal}* § ***nats*** (nátsŭ) sn pl(?) – (unã cu ***naci***) § ***nas***[2] (násŭ) sn pl(?) – (unã cu ***naci***) ex: dushu-mi, dushu-mi, pãnã la nats (expr: ???), mi deadi shcreta pi brats

nacrã (ná-crã) sf nacri/nacre (ná-cri̯) – vedz tu ***anacrã***

nadanlãchi/nadanlãche (na-dan-lắ-chi) sf nadanlãchi (na-dan-lắchĭ) – harea tsi u-ari atsel tsi easti abrashcu (nearushinat, arsiz, dizgrãdit) sh-nu tinjiseashti dunjaea; nearushinari *{ro: insolență, impertinență} {fr: insolence, impertinence} {en: impertinence}* ex: nitinjisiti zboarã di nadanlãchi (nearushinari, di om abrashcu)

nadã (ná-dã) sf – vedz tu ***nãdii***

naevea (na-é-vea) adv – vedz tu ***aevea***

nafei/nafee (nã-fé-i) sf nafei (na-féĭ) – gunã multu mushatã shi scumpã adratã dit chealea moali sh-dultsi a unei pravdã criscutã maxus trã cheali *{ro: blană de samur, zibelină} {fr: zibeline, fourrure d'un prix élevé} {en: sable}* ex: iu-s featili cu bundi di nafei?

nafile (na-fi-lé) adv – (lucru i faptã) di cari nu easti ananghi; tsi nu-adutsi vãrã hãiri; (lucru tsi easti dat, faptu, etc.) trã dip tsiva; ncot, geaba, digeaba, bathava, batiava, bosh, matea, vãnat, vãnãt, tu cac, anafal *{ro: zadarnic, pentru nimic} {fr: en vain, pour rien} {en: needless, for nothing}* ex: nafile (geaba) suntu tuti

nafoarã[1] (na-foá-rã) adv – vedz tu ***afoarã***[1]

nafoarã[2] (na-foá-rã) adv – vedz tu ***afoarã***[2]

naftu (náf-tu) sm naftsã (náf-tsã) – om tsi fatsi parti dit pareea di oaminj tsi lucreadzã pi unã pampori *{ro: marinar, navigator} {fr: matelot, navigateur} {en: sailor, navigator}* ex: am un frati naftu § ***nãftescu*** (nãf-tés-cu) adg nãfteascã (nãf-teás-cã), nãfteshtsã (nãf-tésh-tsã), nãfteshti/nãfteshte (nãf-tésh-ti) – tsi ari s-facã cu naftul; di naftu *{ro: marinăresc, de navigator} {fr: de matelot, de navigateur} {en: of sailor, of navigator}*

nafurã (ná-fu-rã) sf – vedz tu ***anafurã***

nahima (na-hi-má) adv – vedz tu ***anatimã***

nahti/nahte (náh-ti) sf pl(?) – paradz tsi lj-avem tu mãnã (shi nu s-aflã bãgats tu aveari ca pãrmãtii, casã, loc, etc.) sh-tsi putem s-lji aspãrdzem cãndu vrem *{ro: numerar} {fr: numéraire, argent comptant} {en: cash}* ex: ari paradz nahti (tu mãnã); ishim 4000 di-aslanj nahti (tu mãnã)

nai[1] (náĭ) adv – ma multu di tuts (tuti) alantsã (alanti); nu-ari ma multu; cama, dip *{ro: cel mai} {fr: le plus} {en: the most}* ex: nai bun (ma bunlu di tuts) easti ugeaclu; nai (nu-ari ma) spãstriti; nai cama mushatlu lucru (nu-avea lucru ma mushat); nai (dip) tu soni-lj vinji jali

nai[2]***/nae*** (ná-i) sf nãi (nắĭ) – ntindiri mari di locuri (di deavãrliga di-un cãsãbã, di-un munti, etc.); parti dit un cãzã (chivirnisit di un om di-a statlui); arãdzãm, locuri *{ro: regiune, provincie} {fr: région, contrée, canton} {en: region, county}* ex: tru cãsãbã shi tu ntreaga nai (tuti locurli deavãrliga) di Ploesti; irna tu naea-a Casandrãljei

nai[3]***/nae*** (ná-i) sf nãi (nắĭ) – cãravi tsi s-minã pi-amari cu pãndzili acãtsati di catardzi sh-pimti di vimtu; cãravi, cãradi, catrig, catreg, catric, lãndurã, luntri, ghemii, ghimii *{ro: corabie, navă} {fr: navire, batteau} {en: vessel, boat}* ex: cãndu nãs intrã tu nai (cãravi); azburã la hiljlu pi nai (cãravi)

naindea (na-ín-dea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***naintea***

naindi/nainde (na-ín-di) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nainti***

naintea (na-ín-tea) adv – vedz tu ***nãinti***

nainti/nainte (na-ín-ti) adv – vedz tu ***nãinti***

naji/naje (ná-ji) sf – vedz tu ***nazi***

nalban (nal-bánŭ) sm nalbanj (nal-bánjĭ) – atsel tsi ncaltsã (bagã, alãxeashti, ndreadzi petalili la) un cal; hirarlu (favrul, hãlchelu) tsi ncaltsã caljlji; alban, pitãlar, petãlar *{ro: potcovar} {fr: maréchal-ferrant} {en: blacksmith for making or repairig horse shoes}* ex: di-nj ti du la nalbanlu (la-atsel tsi ncaltsã caljlji); ncãltsa caljlji la nalbanlu § ***nãlbãnii/nãlbãnie***

(nãl-bã-ní-i) sf nãlbãnii (nãl-bã-níĭ) – tehnea-a nalbanlui ti ncãltsarea-a caljlor; ducheanea (hirãrilja) iu s-vindu petali; ducheanea iu nalbanlu shi ncaltsã caljlji *{ro: potcovărie}* *{fr: maréchalerie}* *{en: farriery; horse shoeing}* ex: intrai tu-unã nãlbãnii; mi acãtsai di nãlbãnii (s-fac tehnea di nalban) § ***alban*** (al-bánŭ) sm albanj (al-bánjĭ) – (unã cu ***nalban***)

nalbastru (nal-bás-tru) sm, sf, adg – vedz tu ***albastru***

nalbã (nál-bã) sf nalbi/nalbe (nál-bi) – ma multi turlii di agrulilici di cãmpu ma criscuti imiri sh-tu grãdinã trã mushuteatsa-a lor (tsi s-aspuni ca unã alumachi tsi creashti mproastã, analtã, cãtã nsus, cu lãludz trandafilii-albi tsi crescu deavãrliga di truplu a ljei); ruyitsã, muloahã, mãlagã *{ro: nalbă}* *{fr: mauve, guimauve}* *{en: mallow}* ex: feati zvelti canda s-nalbi; floarea di nalbã easti bunã ti tuși

nalci/nalce (nál-ci) sf nãlci (nắlcĭ) – unã cumatã di her (ca grama U) tsi s-bagã sum tãcunjli di la pãputsã tra s-nu s-mãcã agonja; alce *{ro: fer care se pune la tocurile de încălţăminte}* *{fr: fer avec lequel on garni le dessous des bottes et des souliers}* *{en: small piece of iron added to the heel of the shoes}* ex: unãoarã s-purta multu nalcea di turungiu; mi calcã cu nalcea § ***alce*** (al-cíé) sm (al-cĭádzĭ) – (unã cu ***nalci***)

nalet (na-létŭ) adg naletã (na-lé-tã), nalets (na-létsĭ), naleti/nalete (na-lé-ti) – pristi cari ari cãdzutã un blãstem; blãstimat, anãtimat, nãtimat, cãtãryisit, cãtãrãsit, culidzat *{ro: blestemat, afurisit}* *{fr: maudit}* *{en: cursed}* ex: easti multu nalet (blãstimat); naletslji (blãstimatslji) di dushmanj

nalĭ*/nale – pluralu di la adg "nou"; vedz ***nou***

nalimã (ná-li-mã) sf – vedz tu ***analmã***

nalinã (na-lí-nã) sf – vedz tu ***nãlãni***

naljumtrea (na-ljĭúm-trea) adv – vedz tu ***aljumtrea***

n-aljurea (na-ljĭú-rea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***naljurea***)

naljurea (na-ljĭú-rea) adv – vedz tu ***aljurea***

naloni/nalone (na-lú-ni) sf pl – vedz tu ***nãlãni***

naltsu (nál-tsu) (mi) vb I – vedz tu ***analtu***[1]

naltu[1] (nál-tu) adg – vedz tu ***analtu***[1]

naltu[2] (nál-tu) adv – vedz tu ***analtu***[1]

naltu[3] (nál-tu) (mi) vb I – vedz tu ***analtu***[1]

naluni/nalune (na-lú-ni) sf pl – vedz tu ***nãlãni***

namalo (na-má-lo) adv – vedz tu ***nimal***

namã (ná-mã) sf – vedz tu ***anamã***[1]

nami/name (ná-mi) sf – vedz tu ***anamã***[1]

namisa (ná-mi-sa) adv – (multi ori cu pripuzitsia "di" dupã namisa); tsi s-aflã ntrã dauã i ma multi lucri; tsi s-aflã tumesea-a unui lucru; tu mesea, anamisa, nolgica, njizã, njidzã, pintru, ntrã *{ro: la mijloc, între}* *{fr: au milieu, parmi, entre}* *{en: in the middle of, between}* ex: namisa (ntrã, nolgica) di doi lai muntsã; namisa (ntrã) dishlji; namisa di Marea Lai s-nicã catriclu § ***anamisa*** (a-ná-mi-sa) adv – (unã cu ***namisa***) ex: anamisa (tu mesea) di pãduri s-aflã un cupaci mari; ashtirnui measa anamisa (tu mesea) di ubor; shadi-anamisa di doi; tsi curã anamisa? (expr: tsi s-fatsi? cum suntu lucrili?); arucat anamisa di (tu mesea di) urfanja-a casãljei; anamisa di (nolgica di, ntrã) noi easti cãvgã; preftul sh-u-avea, cã tut urbari-i anamisa; l-intrã shubei cã nãshti cura anamisa

nanã[1] (ná-nã) sf pl(?) – unã soi di pat njic tu cari s-tsãni natlu (tra s-doarmã, tra s-hibã ligãnat, etc.); nani, sãrmãnitsã, nitsã, cunji, cunã, leagãn, mãnushi, trocnã *{ro: leagăn}* *{fr: berceau}* *{en: cradle}* ex: s-fatsim unã nanã (sãrmãnitsã, leagãn) a ficiorlui; nani (dornji) tu nanã (sãrmãnitsã), nat mushat; ma nicã njic, di nanã (dit sãrmãnitsã), fu dus la munti, n dzeanã § ***nani***[1] (ná-ni shi nánĭ) sf invar – (unã cu ***nanã***[1]) ex: bagã-l natlu tu nani (sãrmãnitsã) § ***nani***[2] (ná-ni shi nánĭ) invar – zbor cu cari dada (omlu) caftã s-lu facã natlu s-lu-acatsã somnul; lu-lu-lu!; lju-lju-lju!; (expr: 1: fatsi nani = doarmi; 2: fã nani = dornji, ncljidi ocljilj, dashlu-ali dadi, njiclu-a meu!, etc.) *{ro: nani; etc.}* *{fr: dors, fait dodo!; etc.}* *{en: sleep well, my little baby!; etc.}* ex: fatsi nani (expr: doarmi) ficiorlu

nanã[2] (ná-nã) sf nani/nane (ná-ni) – unã soi di shteayi; nenã *{ro: un fel de ştevie}* *{fr: sorte de radiaire, de sanicle femelle}* *{en: plant related to sorrel}* ex: pitã di nanã (di-unã soi di shteyi) § ***nenã*** (né-nã) sf neni/nene (né-ni) – (unã cu ***nanã***[2])

nanãparti/nanãparte (ná-nã-pár-ti) adv – vedz tu ***parti***

nanciu (nán-cĭu) sn nanciuri (nán-cĭurĭ) – mãdularlu (tsi s-aflã tu partea di nafoarã, di nghios sh-dininti a truplui di bãrbat) tsi lu-aleadzi di muljari (sh-prit cari bãrbatlu arucã simintsa tu truplu-a muljariljei tra si s-facã njitslji); noaci, noadã, putsã, pulã, coadã, fisi, sochi, hãlati, ciulicã, sochi *{ro: penis}* *{fr: penis}* *{en: penis}* § ***noaci/noace*** (noá-ci) sf noaci/noace (noá-ci) – (unã cu ***nanciu***) § ***noadã*** (noá-dã) sf noadi/noade (noá-di) – (unã cu ***nanciu***)

nandreapta (nan-dreáp-ta) adv – tsi easti di partea di cari s-aflã mãna ndreaptã; di partea ndreaptã; nãdreapta, andreapta, ndreapta *{ro: la dreapta}* *{fr: à droite}* *{en: to the right}* ex: stai nandreapta; unlu featsi nandreapta, alantu nastãnga; va lj-u dats nandreapta § ***nãdreapta*** (nã-dreáp-ta) adv – (unã cu ***nandreapta***) ex: casili-a lor yin nãdreapta; trets nãdreapta (di partea ndreaptã); shi shidzu nãdreapta-a Tatãlui § ***andreapta*** (an-dreáp-ta) adv – (unã cu ***nandreapta***) ex: unã cali apucã andreapta, alantã acatsã astãnga; u loarã andreapta § ***ndreapta*** (ndreáp-ta) adv – (unã cu ***nandreapta***) § ***nandreptu*** (nan-drép-tu) adg nandreaptã (nan-dreáp-tã), nandreptsã (nan-drép-tsã), nandreapti/nandreapte (nan-dreáp-ti) – (lucrul) tsi s-aflã nandreapta di cariva i tsiva (ca mãna ndreaptã, bunãoarã, tsi s-aflã nandreapta di truplu-a omlui); andreptu, ãndreptu; (expr: 1: nandreptul sm = ciciorlu, ocljul, etc. ndreptu; 2: nandreapta sf = mãna ndreaptã) *{ro: drept}* *{fr: droit}* *{en: right}* § ***ndreptu***[6] (ndrép-tu) adg ndreaptã (ndreáp-tã), ndreptsã (ndrép-tsã), ndreapti/ndreapte (ndreáp-ti) – (unã cu ***nandreptu***) ex: cu ndreapta (expr: mãna ndreaptã) tãlja sh-cu-astãnga (expr: mãna-astãngã) aduna; mãna ndreaptã si nj-u-alash § ***ãndreptu***[6] (ãn-drép-tu) adg ãndreaptã (ãn-dreáp-tã), ãndreptsã (ãn-drép-tsã), ãndreapti/ãndreapte (ãn-dreáp-ti) – (unã cu ***nandreptu***) § ***andreptu***[6] (an-drép-tu) adg andreaptã (an-dreáp-tã), andreptsã (an-drép-tsã), andreapti/andreapte (an-dreáp-ti) – (unã cu ***nandreptu***) § ***ndriptaci*** (ndrip-tácĭŭ) adg ndriptaci/ndriptace (ndrip-tá-ci), ndriptaci (ndrip-tácĭ), ndriptaci/ndriptace (ndrip-tá-ci) – tsi fatsi lucrili cu mãna ndreaptã; driptaci *{ro: dreptaci}* *{fr: droitier}* *{en: right-handed}* ex: am un frati ndriptaci § ***driptaci*** (drip-tácĭŭ) adg driptaci/driptace (drip-tá-ci), driptaci (drip-tácĭ), driptaci/driptace (drip-tá-ci) – (unã cu ***ndriptaci***)

nandreptu (nan-drép-tu) adg – vedz tu ***nandreapta***

nandu (nán-du) pr – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***lantu***

nani[1] (ná-ni shi nánĭ) sf – vedz tu ***nanã***[1]

nani[2] (ná-ni shi nánĭ) invar – vedz tu ***nanã***[1]

nantu (nán-tu) pr nandã (nán-dã), nandzã (nán-dzã), nandi/nande (nán-di) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***lantu***

nanumirea (na-nú-mi-rea) adv – vedz tu ***anumir***[3]

nao (na-ó) sm fãrã pl – binai (bisearica) tu cari oaminjlji sã ncljinã la Dumnidzã; binai (casa) tu cari oaminjlji tsi nu suntu crishtinj sã ncljinã la (dumni)dzadzlj-a lor *{ro: templu}* *{fr: temple}* *{en: temple}*

nao* – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nauã***

napa (ná-pa) adv – vedz tu ***nacã***

napandiha (na-pán-di-ha) adv – (tu zburãrea: ***di napandiha***) scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***dinapandiha***

naparti/naparte (ná-par-ti) adv – vedz tu ***parti***

napã (ná-pã) adv – vedz tu ***nacã***

napoi (na-pói) adv – vedz tu ***nãpoi***

napran (na-pránŭ) adg napranã (na-prá-nã), napranj (na-pránjĭ), naprani/naprane (na-prá-ni) – tsi sh-alãxeashti greu mintea; cãpos, cap gros, pruclet, cap di shinic (crinã, tãgari, grij, mulari, etc.) *{ro: îndărătnic, încăpăţânat}* *{fr: arrogant, entêté, têtu}* *{en: arrogant, overbearing, stubborn}*

napu (ná-pu) adv – vedz tu ***nacã***

napudishalui (na-pu-dí-sha-lui) adv – vedz tu ***anapuda***

napulioni/napulione (na-pu-pi-ó-ni) sf napulionj (na-pu-li-ónjĭ) – veclju parã frãntsescu di-amalamã tsi ahãrdzea 20 frantsã (frandzi) *{ro: napoleon (monedă de aur)}* *{fr: louis d'or = 20*

francs} *{en: old french golden coin}* ex: lã dãm cãti unã pampori, shi pradz cãti dauã njilj di napulionj pi insu

n-araulea (na-rá-u-lea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***naraulea***

naraulea (na-rá-u-lea) adv – vedz tu ***arãu***[2]

narãu (na-rằŭ) adg – vedz tu ***arãu***[2]

n-arãu (na-rằŭ) adg n-arauã (na-rá-ŭã), n-arãi (na-rằĭ), n-arali/n-arale (na-rá-li) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***narãu***

narchi/narche (nárchi) sf nãrchi (nằr-chi) – atsea tsi s-fatsi cãndu ma multsã vindzãtori s-aduchescu tra s-vindã tuts pãrmãtia cu idyea tinii; curmãturã *{ro: fixare (ruptoare) de preţ}* *{fr: fixation d'un prix (par common accord)}* *{en: price fixing}* ex: bãgarã narchi, curmarã

narga (nár-ga) adv – vedz tu ***anarga***

nargha (nár-gha) adv – unã cu ***narga***

narghile (nar-ghi-lé) sm narghileadz (nar-ghi-lĭádzĭ) – lule tsi ari unã soi di mats lungu (cu capitlu di nghios astãsit tu-un vas cu apã anjurzitoari) prit cari treatsi fumlu ninti ca s-hibã traptu tu cheptu; narghilei *{ro: narghilea}* *{fr: narghilé}* *{en: narghile}* ex: trag narghile § ***narghilei*** (nar-ghi-lé-i) sf narghilei (narghi-léĭ) – (unã cu ***narghile***)

narghilei (nar-ghi-lé-i) sf – vedz tu ***narghile***

nari/nare (ná-ri) sf nãri (nằrĭ) – partea tsi-ansari cãtã nafoarã din fatsã (tsi s-aflã namisa di frãmti shi gurã) prit cari omlu anjurzeashti shi lja anasã; nas; (expr: 1: nari traptã = (nari) mushatã; 2: nj-trag narea = am unã heavrã (sirmii, sinahi, aremi) tsi mi fatsi sã-nj curã narea; 3: l-trag di nãri; l-duc di nari; lj-trec cãrcheljlu di nari = fatsi tut tsi-lj dzãc mini (ca ursa cu cingheljlu di nari); lu-arãd cu minciunj tra s-facã tsi voi mini; 4: ari nãri trapti; ari (tsãni, imnã cu) narea (nãrli) nsus; nu lj-agiundzi la nari = s-tradzi (pi, ca, di) mari; easti alãvdos; easti multu pirifan, s-cãmãruseashti multu; 5: ari bunã nari = anjurzeashti ghini, u-aducheashti lishor unã anjurizmã; 6: strãmbu narea = (i) nu hiu ifhãristisit; nu mi-ariseashti; (ii) fac camomati, nãji; (iii) shuvãescu, stau sh-mi minduescu ma s-hibã ghini s-lu fac un lucru (cã nu para voi s-lu fac); nu-nj yini s-fac ni unã ni-alantã; stau sh-nu shtiu tsi s-fac; stau pi dauã; frãngu oasi; frãngu coasti; etc.; 7: lj-talj (lj-frãngu) nãrli; lj-dau pristi nari = (i) lj-curmu orixea s-facã tsiva; l-fac s-nu mata mutã caplu; lu-aspar; l-culãsescu; (ii) lu-arushinedz, ãlj scad tinjia; ãlj ljau njirlu/mixa; l-cãtãdixescu, l-cãtrãfonisescu; 8: lj-aplec (lj-dipun, lj-talj, lj-frãngu, l-fac sã-lj cadã narea) narea (nãrli); lj-u dau pristi nãri; lj-u dau tu nari; etc. = l-cãtãdixescu, l-cãtrãfonisescu, l-fac si s-arushineadzã, ãl fac si s-aducheascã ma njic, ãlj ljau njirlu; l-fac s-aducheascã cã ari stepsu; l-fac si s-cãmãruseascã (si s-alavdã) ma putsãn, l-fac si s-aducheascã ma putsãn pirifan, ãl fac sã sh-adunã coada, l-fac sã-sh dipunã urecljili, etc.; 9: spindzur (nj-umflu) nãrli; nj-yini la nãri; hiu cu nãrli spindzurati = mi cãrteashti tsiva, nu mi-arãseashti; mi nãirescu; 10: nj-acats narea = (nj-acats narea cã) nj-yini-agnos di tsi ved i avdu; 11: u-am sum nari = u-am dip aproapea; 12: u bag sum nari (arãchia) = mi-arãseashti (arãchia); 13: nj-treatsi priningã nari = nj-treatsi dinintea-a ocljilor sh-nu u ved; nj-ascapã oara (arastea) s-lu fac un lucru; 14: nj-bag narea iu nu lipseashti = mi-ameastic tu lucri xeani trã cari nu-am vãrã sinfer; 15: lj-u scot prit nãri = lj-lu-aduc aminti tut chirolu bunlu tsi lj-am faptã; lj-caftu ma multu dicãt nj-ari datã (faptã); lj-u discumpãr; lj-u scot analmã (nalimã) prit gurã; etc.; 16: nj-adutsi suflitlu la nari = mi cãrteashti multu cu-atseali tsi-nj fatsi; 17: nj-easi prit nãri = lucrili nj-es anapuda, u pat; 18: lu am tu nãri = lj-am multã inati; 19: nu-nj cadi narea (ma s-lu fac un lucru) = nu va mi-arushinedz, nu va-nj cher curailu (pirifanja), nu va mi cãtãfronisescu, nu va pat tsiva (ma s-lu fac un lucru); 20: scot foc prit nãri = (i) mi-acatsã multu inatea, mi-aprindu, mi-arcedz, etc.; (ii) mi-aspun multu gioni; 21: lj-lo mixa di la nari = l-cãtãdixi, lu-arushinã, lj-dipusi urecljili, etc.; 22: cu mutslji tu nari = mixos, njic sh-ageamit, tsi nu-ari criscutã ninga; 23: nu-i di narea-a mea (nãrli-a meali); nãrli-a meali nu suntu trã… = nu easti trã mini (cã easti para-bunã, para-mushatã, etc.); nu hiu di scara (di ugeachea) a lui/ljei; nu fac trã el/ea; nu nji s-uidiseashti) *{ro: nas}* *{fr: nez, narine}* *{en: nose, nostril}* ex: ari narea ca cundiljlu; nji s-aruviseazã nãrli; lj-curã narea; nji si featsi nã luznã trãsh pi chipita-a nariljei; narea s-afurnjiseashti (s-asplinseashti, arushashti); ari nari traptã (expr: mushatã); nãrli-a tali nu suntu (expr: nu eshti di ugeachi, di soi bunã) trã hilji di-amirã; ari nãri hilja a moashiljei (expr: easti hilja a moashiljei di ugeachi) ti-un gioni ca tini?; nu-ari narea s-mi mutreascã; u vedz cã strãmbã narea (expr: cã nu u-ariseashti tsi dzãc, fatsi nãji); tsi strãnghi narea? (expr: tsi ti mindueshti sh-nu shtii tsi s-fats?; tsi, nu ti-ariseashti?); l-tradzi di nãri (expr: lu-arãdi, l-fatsi s-adarã tsi va) sh-el nu-aducheashti; lj-tãlje nãrli (expr: lj-curmã orixea) cu-aurlarea tsi-lj featsi; ficiorlu vinji cu nãrli frãmti (expr: cãtãdixit, cãtãfronisit; cu tinjia scãdzutã); s-lã frãng di prota nãrli (expr: s-lji fac s-nu mutã caplu, s-lj-aspar ditu-arhii); lã si frãndzi putsãn narea (expr: chirurã putsãn curailu, nu cutidzarã); hãngilu cu nãrli dipusi (expr: cãrtit, inãtusit, arushinat); nveasta sh-acãtsã narea (expr: lj-yinea agnos); tuti cãti-ts deadi va tsã li scoatã prit nãri (expr: atseali tsi ts-ari datã va tsã lj-aducã aminti tut chirolu, sh-va caftã s-ti discumpãri); a stipsitslor preftsã lã s-apleacã narea (expr: lã scadi tinjia, s-cãtrãfonisescu); u bagã multu sum nari alba (expr: lu-arãseashti multu arãchia); nu u-au tu-arshini cã va lã ljai mirlu sh-va lã u dai tu nari (expr: va-lj cãtãdixeshti; va-lj fats s-lã scadã tinjia); cu dzeana lai-gãlãitsã sh-cu nãrli trapti (expr: mushati) § ***nas***[1] (násŭ) sn nasuri (ná-surĭ) – (unã cu ***nari***) ex: ma mutrits-lu di pi nas (nari) § ***nãros*** (nã-rósŭ) adg nãroasã (nã-roá-sã), nãrosh (nã-róshĭ), nãroasi/nãroase (nã-roá-si) – (om) tsi ari narea mari *{ro: năsos}* *{fr: qui a un grand nez}* *{en: who has a big nose}* § ***nãsos*** (nã-sósŭ) adg nãsoasã (nã-soá-sã), nãsosh (nã-sóshĭ), nãsoasi/nãsoase (nã-soá-si) – (unã cu ***nãros***) § ***nãreci***[1]***/nãrece*** (nã-ré-ci) sf nãreci (nã-récĭ) – nari njicã; (fig: om di boi njicã; shcurtabac, scurtabac, giugia) *{ro: năsuc}* *{fr: petit nez}* *{en: small nose}* § ***nãreci***[2] (nã-récĭŭ) sm, sf, adg nãreci/nãrece (nã-ré-ci), nãreci (nã-récĭ), nãreci/nãrece (nã-ré-ci) – nari njicã shi shcurtã cu mithca turnatã cãtrã nsus; om tsi ari narea njicã shi shcurtã cu chipita turnatã cãtrã nsus; cãrnu, cuciumit, cipli, shpãrtu, nciuvãnjat, ãnciuvãnjat *{ro: cârn}* *{fr: camard, camus}* *{en: snub, turned-up nose}* ex: nãreci lj-eara doilji ficiori

narti/narte (nár-ti) sf pl(?) – partea tsi-lj si cadi a unui tra s-facã i s-lja tsiva; partea tsi lipseashti s-u facã cariva tu-unã dzuã di lucru; parti, tãimi, tãini, curamanã *{ro: nart, raţie, parte}* *{fr: ration, part}* *{en: allowance, part}* ex: cu narti (tãimi) lji li da tuti; bagã narti (bagã tãimi, da cu tãimi)

narticã (nár-ti-cã) sf nartitsi/nartitse (nár-ti-tsi) – udiclu njic di la intrarea tu bisearicã, multi ori dispãrtsãt cu unã pãrmãclãchi (icã ushi) di udãlu mari dit bisearica iu dyivãseashti preftul; articã, xostrã, axostrã *{ro: narteca, pronaos, tinda bisericii}* *{fr: narthex, nef d'une église}* *{en: narthex, nave of a church}* § ***articã*** (ár-ti-cã) sf artitsi/artitse (ár-ti-tsi) – (unã cu ***narticã***)

nas[1] (násŭ) sn – vedz tu ***nari***

nas[2] (násŭ) sn – vedz tu ***naci***

nascu (nás-cu) (mi) vb III shi II nãscui (nãs-cúĭ), nãshteam (nãsh-teámŭ), nãscutã (nãs-cú-tã), nashtiri/nashtire (nash-ti-ri) shi nãshteari/nãshteare (nãsh-teá-ri) – amintu (aduc tu lumi) un njic; dau banã-a unui lucru (a unei idei, etc.); (pom, earbã, lilici, etc.) easi (da) dit unã simintsã; fac (njic), amintu, fet, afet, aflu, nfash, fitrusescu, es, dau *{ro: naşte, încolţi}* *{fr: naître, acoucher, pousser}* *{en: give birth, sprout}* ex: nveasta-al Marcu nãscu (amintã) mascur; yitã nãscu (fitrusi) ditru loc; un s-nascã (s-facã) mer arosh, alantu s-nascã chiparosh; cãndu vinji oara s-nascã (s-amintã) featsi, nã featã; gione, di-iu aushlji a noshtri s-nãscurã (s-fitarã); muljarea, cãndu s-apruchea s-nascã (s-amintã, sã nfashi), s-dutsea tu pãduri di nãshtea (di nfãsha) § ***nãscut*** (nãs-cútŭ) adg nãscutã (nãs-cú-tã), nãscuts (nãs-cútsĭ), nãscuti/nãscute (nãs-cú-ti) – (njiclu) tsi s-ari amintatã (faptã, fitatã); amintat, faptu, fitat, afitat, aflat, nfãshat, fitrusit, ishit, dat *{ro: născut, încolţit}* *{fr: acouché, né, poussé}* *{en: given birth, born, sprouted}* § ***nashtiri/nash-***

tire (násh-ti-ri) sf nashtiri (násh-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-nashti tsiva; atsea tsi s-fatsi cãndu s-fatsi (un njic); nãshteari, amintari, fãtseari, fitari, afitari, aflari, nfãshari, fitrusiri, ishiri, dari *{ro: acţiunea de a naşte, de a încolţi; naştere, încolţire}* *{fr: action de naître, d'acoucher, de pousser}* *{en: action of giving birth, of sprouting}* § ***nãshteari/nãshteare*** (nãsh-teá-ri) sf nãshteri (nãsh-térĭ) – (unã cu ***nashtiri***) ex: nãshtearea lj-easti greauã

nashtiri/nashtire (násh-ti-ri) sf – vedz tu ***nascu***

nastãnga (nas-tắn-ga) adv – tsi easti di partea di cari s-aflã mãna astângã; astânga *{ro: la stânga}* *{fr: à gauche}* *{en: on (to) the left (side)}* ex: di nastãnga shidea mushata mumã; u loa cãtã nastãnga; cum esh ãn pãzari, yini nastãnga § ***astãnga*** (as-tắn-ga) adv – (unã cu ***nastãnga***) ex: oili freadzirã astãnga; ljau astãnga; unã cali apucã andreapta, alantã acatsã astãnga § ***stãnga*** (stắn-ga) adv – parti dit zburãrea "***a stãnga***", scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***astãnga*** § ***nastãngu*** (nas-tắn-gu) adg nastãngã (nas-tắn-gã), nastãndzã (nas-tắn-dzã), nastãndzi/nastãndze (nas-tắn-dzi) – (lucrul) tsi s-aflã nastãnga di cariva i tsiva (ca mãna nastãngã, bunãoarã, tsi s-aflã nastãnga di truplu-a omlui); astãngu, stãngu; (expr: 1: nastãngul sm = ciciorlu, ocljul, etc. nastãngu; 2: nastãnga sf = mãna nastãngã; 3: hiu nastãngu = fac lucrili cu mãna nastãngã; nu hiu driptaci; hiu stãngaci (stãngar, vãncu, zervu) *{ro: stâng}* *{fr: gauche}* *{en: left}* § ***astãngu*** (as-tắn-gu) adg astãngã (as-tắn-gã), astãndzã (as-tắn-dzã), astãndzi/astãndze (as-tắn-dzi) – (unã cu ***nastãngu***) ex: si-nj dizleagã-astãnga (expr: mãna-astãngã); nj-featsi semnu cu-astãngul (expr: ocljul astãngu); cu ndreapta (expr: mãna ndreaptã) tãlja sh-cu-astãnga (expr: mãna-astãngã) aduna; tini hii astãngu (expr: stãngaci, zervu, vãncu) § ***stãngu*** (stắn-gu) adg stãngã (stắn-gã), stãndzã (stắn-dzã), stãndzi/stãndze (stắn-dzi) – (unã cu ***astãngu***) § ***stãngaci*** (stãn-gácĭŭ) adg stãngaci/stãngace (stãn-gá-ci), stãngaci (stãn-gácĭ), stãngaci/stãngace (stãn-gá-ci) – tsi fatsi lucrili cu mãna astãnga; tsi nu easti driptaci; stãngar, vãncu *{ro: stângaci}* *{fr: gaucher}* *{en: left-handed (person)}* § ***stãngar*** (stãn-gárŭ) adg stãngarã (stãn-gá-rã), stãngari (stãn-gárĭ), stãngari/stãngare (stãn-gá-ri) – (unã cu ***stãngaci***)

nastãngu (nas-tắn-gu) adg – vedz tu ***nastãnga***

nastur (nás-turŭ) sm nasturi (nás-turĭ) – cumatã njicã (di-aradã stronghilã ca un parã) faptã di metal (sidefi, os, lemnu, etc.) cu cari s-acatsã stranjili tra s-nu s-disfacã (cu cuseare-a lor pri stranji shi cu tritsearea-a lor prit unã guvã, faptã tut tu stranj); anastur, folã; (fig: nastur (di ficior) = ficior livendu; bugdan di ficior) *{ro: nasture}* *{fr: bouton}* *{en: bouton}* ex: purta ileca cu-un nastur di asimi; coasi-nj un nastur (unã folã) la mãnicã; am trei nasturi (fig: bugdanj) di ficiori § ***anastur*** (a-nás-turŭ) sm anasturi (a-nás-turĭ) – (unã cu ***nastur***)

nat (nátŭ) sn naturi (ná-turĭ) shi sm nats (nátsĭ) – ficior i featã tu oara tsi s-amintã shi protslji mesh i anj dit banã; njat, njac, sãrmãnitsã, beb, pupul, pup, ciuci, niphiu, gad, gat, njitsico, poci, tsup, ficiuric, fiticã *{ro: prunc, sugaci}* *{fr: nouveau-né, nourisson, tout petit enfant}* *{en: baby, infant}* ex: am mash un nat (njic); veduã sh-cu nat (njic) pri sin; doauãli naturi; naturi di (njits amintats aoa sh-) doauã, trei dzãli; la niscãnti naturi lã crescu dintsãlj di dininti; shi naturli ma plãngu; sh-naturli shtia isturia-a lui; di doilji nats (ficiurits), unu-lj hivri; cãnticarea adoarmi natslji § ***njac*** (njĭácŭ) sm njats (njĭátsĭ) – (unã cu ***nat***) ex: ca njaclu (natlu, njiclu) tsi sudzi; njatslji (naturli) s-la tu cupanji; fumealji greauã cu-unã crimã di njats (njits); njaclu acãtsã s-plãngã; nu lã pãtidza njatslji; earbã veardi pri ugeac shi ãn mãnã s-nu ai njac (njic); du-ti n casã cã ti ashteaptã njatslji § ***njat*** (njĭátŭ) sm njats (njĭátsĭ) – (unã cu ***nat***) § ***njatã*** (njĭá-tã) sf njati/njate (njĭá-ti) – protslji anj di banã a omlui; tinireatsã *{ro: tinereţe}* *{fr: jeunesse, bel âge, jeunes années}* *{en: young age, youth}* ex: avem nã limbã, nã njatã (tinireatsã); moi njatã cum nu-sh fu!; nu him tu njati (tinireatsã)

natema (ná-the-ma) adv, sf fãrã pl – vedz tu ***anatimã***

natemã (ná-the-mã) sf – vedz tu ***anatimã***

nathema (ná-the-ma) adv – unã cu ***natema***

nathemã (ná-the-mã) sf fãrã pl – unã cu ***natemã***

nathima (ná-thi-má) adv – unã cu ***natima***

nathimari/nathimare (na-thi-má-ri) sf nathimãri (na-thi-mắrĭ) – unã cu ***natimari***

nathimat (na-thi-mátŭ) adg nathimatã (na-thi-má-tã), nathimats (na-thi-mátsĭ), nathimati/nathimate (na-thi-má-ti)– unã cu ***natimat***

nathimã (ná-thi-mã) sf fãrã pl – unã cu ***natimã***

nathimedz (na-thi-médzŭ) vb I nathimai (na-thi-máĭ), nathimam (na-thi-mámŭ), nathimatã (na-thi-má-tã), nathimari/nathimare (na-thi-má-ri) – unã cu ***natimedz***

natima (ná-thi-ma) adv, sf fãrã pl – vedz tu ***anatimã***

natimari/natimare (na-thi-má-ri) sf – vedz tu ***anatimã***

natimat (na-thi-mátŭ) adg – vedz tu ***anatimã***

natimã (ná-thi-mã) sf – vedz tu ***anatimã***

natimedz (na-thi-médzŭ) vb I – vedz tu ***anatimã***

nats (nátsŭ) sn – vedz tu ***naci***

naturã (na-tú-rã) sf naturi (na-túrĭ) – 1: tut tsi s-aflã deavãrliga-a noastrã ashi cum u-ari faptã Dumnidzã (cu tuti lucrili, hiintsili shi ledzli astãsiti di el); 2: hãrli, cusurli shi mintea-a unui om ashi cum suntu aspusi dit purtarea, zboarãli shi faptili-a lui; fisi, haractir, hiri, heari, veti, vovlã, hui, huchi *{ro: natură, caracter}* *{fr: nature, caractère}* *{en: nature, character}*

nauã* (ná-ŭã) – fimininlu di la adg "***nou***"; vedz ***nou***

nauã[1] (ná-ŭã) sf – vedz tu ***nou***

nauã[2] (nã-ŭã) num – vedz tu ***noauã***[2]

nauã[3] (ná-ŭã) pr pirs I – vedz tu ***noi***

nauãdzãts (ná-ŭã-dzắtsĭ) num – vedz tu ***noauã***[2]

nauãsprãdzatsi (ná-ŭã-sprã-dzá-tsi) num – vedz tu ***noauã***[2]

nauãsprãyinghits (ná-ŭã-sprã-yín-ghitsĭ) num – vedz tu ***noauã***[2]

nauntru (na-ún-tru) adv – vedz tu ***nãuntru***

naurli (ná-ur-li) num – vedz tu ***noauã***[2]

navlu (nã-vlu) sn navli/navle (ná-vli) – paradzlji tsi-lj da cariva tra s-pitreacã tsiva (pãrmãtii) cu pamporea; pãrmãtia pitricutã cu pamporea; paradzlji tsi-lj da cariva tra s-ducã iuva cu pamporea icã s-lja cu nichi unã pampori *{ro: navlu}* *{fr: nolis, fret}* *{en: freight, chartering}*

naxi/naxe (nác-si) sf pl(?) – atsea tsi-aducheashti omlu cãndu easti cãrtit di tsiva, cãndu lu-acatsã inatea; cãrtiri, inati *{ro: supărare}* *{fr: colère}* *{en: anger}* ex: s-easti cã ai naxi (cã ai inati, cã eshti cãrtit)

naxu (nác-su) adg – vedz tu ***anacshu***

nazi/naze (ná-zi) sf nãzi (nắzĭ) – unã mirachi lishoarã, naljurea, sh-niminduitã ghini tsi u-ari cariva; mirachi tsi yini aniorihta, tsi treatsi agonja shi s-alãxeashti lishor, fãrã multã minduiri; naji, cãprici, fãrfudã, camomati, mutri *{ro: naz}* *{fr: minauderie, dédain feint, caprice}* *{en: whim, caprice}* ex: s-u lja tri nazea a lumiljei; nj-fatsi nãzi; yinu, nãzi (camomati) nu-nj fã; easti om cu nãzi (easti nizearcu) § ***naji/naje*** (ná-ji) sf nãji (nắjĭ) – (unã cu ***nazi***) ex: fãtsea nãji (mutri); grea-nj shi nu-nj fã nãji (mutri); duri fitsesh nãji (camomati) § ***nizearcu*** (ni-zeár-cu) adg nizearcã (ni-zeár-cã), nizeartsã (ni-zeár-tsã), nizeartsi/nizeartse (ni-zeár-tsi) – (om, cal, etc.) tsi fatsi nãzi; tsi sta cu mutri; tsi easti anapud; cãpricear, cãpricearcu *{ro: capricios}* *{fr: capricieux}* *{en: capricious}* ex: aveam un cal nizearcu (cu nãzi, anapud)

nã[1] (nã) numf – vedz tu ***un***

nã[2] (nã) pr pirs I (*plural, masculin shi fiminin, acuzativ*) – vedz tu ***noi***

nã[3] (nã) pr pirs I (*plural, masculin shi fiminin, genitiv shi dativ*) – vedz tu ***noi***

nã[4] (nă) pr pos – vedz tu ***nostru***

nãburuescu (nã-bu-ru-ĭés-cu) (mi) vb IV nãburuii (nã-bu-ru-íĭ), nãburueam (nã-bu-ru-ĭámŭ), nãburuitã (nã-bu-ru-í-tã), nãburuiri/nãburuire (nã-bu-ru-í-ri) – mi-aruc cu puteari shi cu multã agunjii cãtrã (pristi) tsiva i cariva; himusescu, hiumusescu, nhiumusescu, anãpãdescu, nãpãdescu, citãsescu, aleapid, leapid, arãvuescu, sãlãghescu, sãlghescu, sãrghescu, sãrgljescu *{ro: năpusti, repezi, da năvală}* *{fr: (se) précipiter, (se) jeter sur}* *{en: rush over, jump over, throw himself over}* ex: cãnjlji

atumtsea s-nãburuirã (s-hiumusirã) § ***nãburuit*** (nã-bu-ru-ítŭ) adg nãburuitã (nã-bu-ru-í-tã), nãburuits (nã-bu-ru-ítsĭ), nãburuiti/nãburuite (nã-bu-ru-í-ti) – tsi s-ari hiumusitã; arcat cãtrã (pristi) tsiva i cariva; himusit, hiumusit, nhiumusit, anãpãdit, nãpãdit, citãsit, alipidat, lipidat, arãvuit, sãlãghit, sãlghit, sãrghit, sãrgljit *{ro: năpustit, repezit}* *{fr: précipité, jeté sur}* *{en: rushed over, jumped over, thrown himself over}* § ***nãburuiri/nãburuire*** (nã-bu-ru-í-ri) sf nãburuiri (nã-bu-ru-írĭ) – atsea tsi-u fatsi un cãndu s-arucã cãtrã cariva i tsiva; himusiri, hiumusiri, nhiumusiri, anãpãdiri, nãpãdiri, citãsiri, alipidari, lipidari, arãvuiri, sãlãghiri, sãlghiri, sãrghiri, sãrgljiri *{ro: acţiunea de a se năpusti; de a se repezi; năpustire, repezire}* *{fr: action de se précipiter, de se jeter sur}* *{en: action of rushing over, of jumping over}*

nãburuiri/nãburuire (nã-bu-ru-í-ri) sf – vedz tu ***nãburuescu***

nãburuit (nã-bu-ru-ítŭ) adg – vedz tu ***nãburuescu***

nãdãescu (nã-dã-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***nãdii***

nãdãiri/nãdãire (nã-dã-í-ri) sf – vedz tu ***nãdii***

nãdãit (nã-dã-ítŭ) adg – vedz tu ***nãdii***

nãdii/nãdie (nã-dí-i) sf nãdii (nã-díĭ) – ncreadirea tsi u-ari omlu cã, atsea trã tsi ari mirachi si s-facã, dealihea va si s-facã; pistipsescu cã atsea tsi voi, va si mbureascã dealihea; nadã, elpidã, ilpidã, umuti, shpresã, apãndoahã *{ro: speranţă, nădejde}* *{fr: espoir}* *{en: hope}* ex: nãdia-a noastrã s-asteasi; tu chepturi mor njilj di nãdii (ilpidz); trã un cal, a lui nãdii; easti-un om fãrã nãdii § ***nadã*** (ná-dã) sf nadi/nade (ná-di) – (unã cu ***nãdii***) ex: chirut shi fãrã nadã (umuti); nãs ãlj dzãtsi fãr di nadã (fãrã ilpidã); tru suflit moari nada (elpida) § ***nãdãescu*** (nã-dã-ĭés-cu) vb IV nãdãii (nã-dã-íĭ), nãdãeam (nã-dã-ĭámŭ), nãdãitã (nã-dã-í-tã), nãdãiri/nãdãire (nã-dã-í-ri) – am umutea (nãdia, ncreadirea) cã un lucru trã cari am mari mirachi va si s-facã; elpisescu *{ro: spera, nădăjdui}* *{fr: espérer}* *{en: hope}* ex: tsi, va s-nãdãescu? (tsi, va u-am umutea?) § ***nãdãit*** (nã-dã-ítŭ) adg nãdãitã (nã-dã-í-tã), nãdãits (nã-dã-ítsĭ), nãdãiti/nãdãite (nã-dã-í-ti) – (lucru) tsi pistipsescu cã va si s-facã (va si mbureascã); elpisit *{ro: sperat, nădăjduit}* *{fr: espéré}* *{en: hoped}* § ***nãdãiri/nãdãire*** (nã-dã-í-ri) sf nãdãiri (nã-dã-írĭ) – atsea tsi fatsi un tsi nãdãeashti; elpisiri *{ro: acţiunea de a spera, de a nădăjdui; sperare, nădăjduire}* *{fr: action d'espérer}* *{en: action of hoping}* ex: fãr di nãdãiri

nãdreapta (nã-dreáp-ta) adv – vedz tu ***nandreapta***

nãduf (dã-dúfŭ) sn – vedz tu ***zãduh***

nãearcã (nã-eár-cã) sf – vedz tu ***nercu***

nãeti/nãete (nã-ĭé-ti) sf – vedz tu ***nieti***

nãfamã (nã-fá-mã) sf pl(?) – multsã oaminj adunats deadun tu-un loc; multi lucri (i yiets) di idyea soi icã lugursiti cã au unã idyi hari; multimi, multeami, multeatsã, multsãmi, lumi, lao, plitizmo, plod, flumin, popul, pupul *{ro: mulţime, lume}* *{fr: foule, multitude}* *{en: crowd, multitude}* ex: nãfamã (multimi) di oaminj

nãfãcã (nã-fã-cắ) sm nãfãcadz (nã-fã-cádzĭ) – atseali tsi mãcã omlu sh-prãvdzãli (tsi au ananghi plantili) tra s-bãneadzã, s-creascã, s-nu moarã; hranã, mãcari *{ro: hrană}* *{fr: nourriture}* *{en: food}* ex: nãfãcã (hranã, mãcari) ãlj deadi Domnul

nãfãtescu (nã-fã-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***fãnãtescu***

nãfãtiri/nãfãtire (nã-fã-tí-ri) sf – vedz tu ***fãnãtescu***

nãfãtit (nã-fã-títŭ) adg – vedz tu ***fãnãtescu***

nãfeamã (nã-feá-mã) adv – vedz tu ***nãheamã***

nãftescu (nãf-tés-cu) adg – vedz tu ***naftu***

nãfuzi/nãfuze (nã-fú-zi) sf nãfuzi (nã-fúzĭ) – tifterea di la chivernisi (bisearicã) tu cari suntu scriati loclu shi dzua cãndu s-amintã (s-pãteadzã, si nsoarã, moari) cariva; carti tsi-lj si da a unui om, tu cari s-aspuni loclu shi dzua cãndu s-featsi (si nsurã i muri); nufuzi *{ro: condica (act) de stare civilă}* *{fr: registre (acte) de l'état civil}* *{en: registry (certificates) of birth, marriage or death}* ex: mini nu escu tricut tu nãfuzi; tsi nãfuzi ai? § ***nufuzi/nufuze*** (nu-fú-zi) sf nufuzi (nu-fúzĭ) – (unã cu ***nãfuzi***)

nãheamã (nã-heá-mã) adv, adg – tsi nu easti multu; tsi nu-ari cãt lipseashti; tsi aspuni cã numirlu di lucri easti njic; tsi-aspuni cã un lucru easti di njicã mãrimi (lundzimi, lãrdzimi); tsi nu tsãni multu chiro; trã unã dipãrtari njicã; nãheamãtã, nãheamãzã, nãheamtã, nãfeamã, niheamã, niheamãtã, niheamãzã, niheamtã, nifeamã, nteamã, teamã, timãzicã, timizicã, heamã, heam, himãzicã, himizicã, putsãn, psãn, anghidã, niscãntã, etc. *{ro: puţin}* *{fr: un peu}* *{en: a little}* ex: pleacã-nj-ti nica nãheamã (putsãn); ai s-mi discurmu nãheamã (putsãn) § ***nãheamãtã*** (nã-heá-mã-tã) adv – (unã cu ***nãheamã***) ex: trã nãheamãtã (putsãn) chiro § ***nãheamãzã*** (nã-heá-mã-zã) adv – (unã cu ***nãheamã***) ex: aspari-l nãheamãzã § ***nãheamtã*** (nã-heám-tã) adv – (unã cu ***nãheamã***) ex: trã nãheamtã (putsãn) di oarã; plãmsi nãheamtã (putsãn, niscãntã oarã) § ***nãfeamã*** (nã-feá-mã) adv – (unã cu ***nãheamã***) ex: agiutã-nj nãfeamã (putsãn) § ***niheamã*** (ni-heá-mã) adv – (unã cu ***nãheamã***) ex: ia mutrits niheamã (putsãn) la noi; ia pleacã-l niheamã (putsãn); biui niheamã; adush niheamã (putsãnã) carni § ***niheamãtã*** (ni-heá-mã-tã) adv – (unã cu ***nãheamã***) ex: vrei niheamãtã (putsãn) apã? § ***niheamãzã*** (ni-heá-mã-zã) adv – (unã cu ***nãheamã***) ex: dupã niheamãzã (putsãn chiro) § ***niheamtã*** (ni-heám-tã) adv – (unã cu ***nãheamã***) ex: voi niheamtã (putsãn) si-lj cruescu § ***nifeamã*** (ni-feá-mã) adv – (unã cu ***nãheamã***) ex: adu-nj nifeamã sari § ***nãteamã*** (nã-theá-mã) adv – (unã cu ***nãheamã***) ex: priimnã-te nãteamã (putsãn); dã-nj nãteamã (niscãntã, putsãnã, nã chicutã di) apã § ***niteamã*** (ni-theá-mã) adv – (unã cu ***nãheamã***) § ***nteamã*** (ntheá-mã) adv – (unã cu ***nãheamã***) § ***teamã*** (theá-mã) adv – (unã cu ***nãheamã***) ex: easti teamã (niheamã) amãnat; si s-discurmã teamã (niheamã, putsãn chiro); lu-acãtsã teamã (niheamã) seati § ***timãzicã*** (thí-mã-zi-cã) adv – (unã cu ***nãheamã***) § ***timizicã*** (thí-mi-zi-cã) adv – (unã cu ***nãheamã***) § ***nheamã*** (nheá-mã) adv – (unã cu ***nãheamã***) § ***heamã***[1] (heá-mã) adv – (unã cu ***nãheamã***) ex: scoalã-ti heamã (niheamã) di pri scamnu § ***heam*** (heám) adv – (unã cu ***nãheamã***) ex: si-nj ti stringu heam di mãnã; Mitlu easti heam (psãn) ca shcret § ***himãzicã*** (hí-mã-zi-cã) adv – (unã cu ***nãheamã***) ex: himãzicã (putsãnã) pãni § ***himizicã*** (hí-mi-zi-cã) adv – (unã cu ***nãheamã***)

nãheamãtã (nã-heá-mã-tã) adv – vedz tu ***nãheamã***

nãheamãzã (nã-heá-mã-zã) adv – vedz tu ***nãheamã***

nãheamtã (nã-heám-tã) adv – vedz tu ***nãheamã***

nãhuset (nã-hu-sétŭ) adg nãhusetã (nã-hu-sé-tã), nãhusets (nã-hu-sétsĭ), nãhuseti/nãhusete (nã-hu-sé-ti) – cari adutsi ghideri, taxirãts mãri, sh-cãtivãrãoarã sh-moartea *{ro: nefast}* *{fr: nefaste}* *{en: luckless, ill-fated}* ex: pãrintsã lãi shi nãhusets

nãindea (nã-ín-dea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nãintea***

nãindi/nãinde (nã-ín-di) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nãinti***

nãintea (nã-ín-tea) adv – vedz tu ***nãinti***

nãinti/nãinte (nã-ín-ti) adv – (loclu tsi s-aflã) n fatsa-a unui lucru i hiintsã; (partea din) fatsa-a unui lucru i hiintsã; (loclu iu s-aflã omlu) dit frãmtea-a laolui; (lucru tsi s-fatsi) ma prota (ma-agonja di-un altu lucru); (anlu) tsi va yinã dupã-aestu an; nãintea, nainti; naintea, nãnti, nãntea, ninti, ãninti, nintea, dinãinti, dinãintea, dinainti, dinaintea, dininti, dinintea, dinãnti, dinãntea, ãn fatsã, ma nfatsã, nclo, ma nclo, prota, di prota, ditu-arhii, ntãnj, etc.; (expr: 1: disic nãinti = cutedz (nu nj-easti fricã) s-fac un lucru; 2: l-bag nãinti = (i) lu-aurlu; (ii) lu-agunescu; (iii) imnu dupã cariva, lu mpingu s-facã tsiva) *{ro: înainte, în viitor}* *{fr: (en) avant, devant, auparavant; l'année prochaine, dans l'avenir}* *{en: before, in front of, previously, in the future, next year}* ex: sh-nãinti (dininti) arãu, sh-nãpoi furtunã; tufechi sh-cordzã scot nãinti (prota, n fatsã); iu da soarili ma nãinti (prota); di-aoa sh-nãinti (sh-ma nclo) si strigã; va him ghini nãinti (trãninti); nu sta nãinti (n fatsã); s-lucredz trã nãinti (trã ma nclo); va nã turnãm nãinti (anlu tsi yini); ando, nãinti (dupã doi anj) va him aoa; eara gioni, om tsi disicã nãinti (expr: tsi nu lj-easti fricã s-facã lucri); cari da di-l bagã nãinti (expr: lu-aurlã, l-cãtigurseashti, lu-aguneashti) pri mãratlu di-Arap; li bagã nãinti (expr: imnã dupã eali sh-li pindzi) cu cãrliglu § ***nainti/nainte*** (na-ín-ti) adv – (unã cu ***nãinti***) ex: ma nainti (prota) acumpãrã cash sh-deapoea dusi n hoarã § ***ninti/ninte*** (nín-ti) adv – (unã cu ***nãinti***) ex: el dusi

ninti (prota di cariva, n fatsa-a unui); caljlji ninti (n fatsã) tsã-lj bãgash; di-aoa ninti (sh-ma nclo) va s-bea apã § ***ãninti/ãninte*** (ãnín-ti) adv – (unã cu ***nãinti***) ex: limbili s-featsirã ãninti (prota)? § ***nãnti/nãnte*** (nắn-ti) adv – (unã cu ***nãinti***) ex: sh-li ntreabã cama nãnti (ma nãinti, prota, ditu-arhii); cama nãnti sh-aspilã fatsa § ***nãintea*** (nã-ín-tea) adv – (unã cu ***nãinti***) ex: ndzinuclje nãintea-a (n fatsa-a) icoanãljei § ***naintea*** (na-ín-tea) adv – (unã cu ***nãinti***) § ***nintea*** (nín-tea) adv – (unã cu ***nãinti***) ex: nintea-ali haragmã § ***nãntea*** (nắn-tea) adv – (unã cu ***nãinti***)

nãintru (nã-ín-tru) adv – vedz tu ***nãuntru***

nãip (nã-ípŭ) sn nãipi/nãipe (nã-í-pi) – usic di la cicioarli a njeljlor (oilor, cãprilor, etc.) cu cari s-agioacã njitslji; vãsilje, vãshclje, arshic, ashic, ishic, mishic, saltu, psaltu, alumã, anumã, vangã, amadã, nip, ip, ipã, cocan, coci, cunjac *{ro: arşic plombat}* *{fr: osselet plombé}* *{en: knuckle bone}* § ***nip*** (nípŭ) sm nipi (?) (nípĭ) – (unã cu ***nãip***)

nãireatsã (nã-i-reá-tsã) sf – vedz tu ***nãirescu***

nãirescu (nã-i-rés-cu) (mi) vb IV nãirii (nã-i-rí̆), nãiream (nã-i-reámŭ), nãiritã (nã-i-rí-tã), nãiriri/nãirire (nã-i-rí-ri) – mi-acatsã inatea; mi fac foc di inati; lu-aurlu pri cariva cu multã inati; lj-am inati a unui cã-nj fatsi un lucru tsi nu mi-arãseashti (shi nu para voi s-lu ved i s-lji zburãscu); nj-u va un cã-lj fac un lucru tsi nu lu-arãseashti; nãrãescu, nãrescu, niriescu, yinãtusescu, inãtusescu, gnãtusescu, arcedz, ariciuescu, agredz, aghredz, furtsuescu, furchisescu, timusescu, ngindu, aprindu, lisixescu, turbu, turbedz; ahuljisescu, huljisescu, hulusescu, cãchiusescu, chicusescu, cãrtescu, nj-chicã *{ro: înfuria; supăra}* *{fr: se mettre en colère; (se) facher, bouder}* *{en: infuriate, make angry; get sorry}* ex: canda-arãd, canda s-nãirescu (ahuljisescu, cãchiusescu); amirãlu s-nãiri (lu-acãtsã inatea) § ***nãirit*** (nã-i-rítŭ) adg nãiritã (nã-i-rí-tã), nãirits (nã-i-rítsĭ), nãiriti/nãiriti (nã-i-rí-ti) – tsi lu-ari acãtsatã inatea; lj-am inati a unui (tr-atseali nivruti tsi nj-ari faptã); nj-ari inati (tr-atseali nivruti tsi lj-am faptã); nãrãit, nãrit, niriit, yinãtusit, inãtusit, gnãtusit, arceat, ariciuit, agrat, aghrat, timusit, furtsuit, furchisit, ngindat, apres (di inati), lisixit, turbat; ahuljisit, huljisit, cãchiusit, chicusit, cãrtit *{ro: înfuriat; supărat}* *{fr: mis en colère; fâché, boudé}* *{en: infuriated; made sorry (angry)}* ex: nãirit (cu inati), el mutã oala; s-toarnã nãirit (cãchiusit) foc arbineslu; nãiritlu (chicusitlu) ncãceri scoati § ***nãiriri/nãirire*** (nã-i-rí-ri) sf nãiriri (nã-i-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un easti acãtsat di inati; atsea tsi s-fatsi cãndu un lj-u va a altui tr-atseali tsi lj-ari faptã; nãrãiri, nãriri, niriiri, yinãtusiri, gnãtusiri, arceari, ariciuiri, agrari, aghrari, timusiri, furtsuiri, furchisiri, ngindari, aprindiri (di inati), lisixiri, turbari; ahuljisiri, huljisiri, cãchiusiri, chicusiri, cãrtiri *{ro: acţiunea de a înfuria, de a se supăra; înfuriare; supărare}* *{fr: action de se mettre en colère; action de (se) fâcher}* *{en: action of becoming (making someone) infuriated; action of getting sorry or making angry}* ex: strigã cu nãiriri (amãnii) § ***nãrãescu*** (nã-rã-ĭés-cu) (mi) vb IV nãrãii (nã-rã-í̆), nãrãeam (nã-rã-ĭámŭ), nãrãitã (nã-rã-í-tã), nãrãiri/nãrãire (nã-rã-í-ri) – (unã cu ***nãirescu***) ex: s-nãrãirã (lj-acãtsã inatea, inãtusirã) multu; mi nãrãii astãndzã; lji sã nãrãi unãoarã; cãtse ti nãrãeshti ashi? § ***nãrãit*** (nã-rã-ítŭ) adg nãrãitã (nã-rã-í-tã), nãrãits (nã-rã-ítsĭ), nãrãiti/nãrãiti (nã-rã-í-ti) – (unã cu ***nãirit***) § ***nãrãiri/nãrãire*** (nã-rã-í-ri) sf nãrãiri (nã-rã-írĭ) – (unã cu ***nãiriri***) § ***niriescu*** (ni-ri-ĭés-cu) (mi) vb IV niriii (ni-ri-í̆), nirieam (ni-ri-ĭámŭ), niriitã (ni-ri-í-tã), niriiri/niriire (ni-ri-í-ri) – (unã cu ***nãirescu***) ex: nji si nirii cã-lj dzãsh aesti zboarã; nu ti niirea cã mini ti voi; s-nirii cã-lj lo culaclu § ***niriit*** (ni-ri-ítŭ) adg niriitã (ni-ri-í-tã), niriits (ni-ri-ítsĭ), niriiti/niriiti (ni-ri-í-ti) – (unã cu ***nãirit***) ex: lasã-l tora, cã easti niirit; mini lu mbunai, cã eara niriit § ***niriiri/niriire*** (ni-ri-í-ri) sf niriiri (ni-ri-írĭ) – (unã cu ***nãiriri***) § ***nãrescu*** (nã-rés-cu) (mi) vb IV nãrii (nã-rí̆), nãream (nã-reámŭ), nãritã (nã-rí-tã), nãriri/nãrire (nã-rí-ri) – (unã cu ***nãirescu***) ex: mi fats ca s-mi nãrescu (nãirescu) § ***nãrit*** (nã-rítŭ) adg nãritã (nã-rí-tã), nãrits (nã-rítsĭ), nãriti/nãriti (nã-rí-ti) – (unã cu ***nãirit***) § ***nãriri/nãrire*** (nã-rí-ri) sf nãriri (nã-rírĭ) – (unã cu ***nãiriri***) § ***inrãescu*** (in-rã-ĭés-cu) (mi) vb IV inrãii (in-rã-í̆), inrãeam (in-rã-ĭámŭ), inrãitã (in-rã-í-tã), inrãiri/inrãire (in-rã-í-ri) – (unã cu ***nãirescu***) § ***inrãit*** (in-rã-ítŭ) adg inrãitã (in-rã-í-tã), inrãits (in-rã-ítsĭ), inrãiti/inrãiti (in-rã-í-ti) – (unã cu ***nãirit***) § ***inrãiri/inrãire*** (in-rã-í-ri) sf inrãiri (in-rã-írĭ) – (unã cu ***nãiriri***) § ***nãireatsã*** (nã-i-reá-tsã) sf nãirets (nã-i-rétsĭ) – 1: nãiriri, nãrãiri, niriiri, nãriri, yinati, gnati, ghnati, amãnii, mãnii, hulii, lisã, foc, uryii, zalã, zali, gindi, nãrleatsã, thimo, picã, cangi, himã, turbari; 2: ahuljisiri, huljisiri, cãchiusiri, chicusiri, cãrtiri *{ro: furie, mânie; supărare}* *{fr: colère, fureur; fâcherie, bouderie}* *{en: fury, anger; tiff, quarrel, sulkiness}* ex: sh-alãsã nãireatsa (inatea, cãchiusirea) § ***nãrleatsã*** (nãr-leá-tsã) sf nãrlets (nãr-létsĭ) – (unã cu ***nãireatsã***) ex: strigã cu nãrleatsã (inati, hulii) § ***diznãirescu*** (diz-nã-i-rés-cu) (mi) vb IV diznãirii (diz-nã-i-rí̆), diznãiream (diz-nã-i-reámŭ), diznãiritã (diz-nã-i-rí-tã), diznãiriri/diznãirire (diz-nã-i-rí-ri) – nj-treatsi inatea (nãirirea) tsi mi-avea acãtsatã *{ro: (se) des-supăra}* *{fr: (se) défacher}* *{en: lose one's anger}* ex: s-vã diznãirits (s-vã treacã inatea) § ***diznãirit*** (diz-nã-i-rítŭ) adg diznãiritã (diz-nã-i-rí-tã), diznãirits (diz-nã-i-rítsĭ), diznãiriti/diznãiriti (diz-nã-i-rí-ti) – tsi lj-ari tricutã inatea (nãirirea) *{ro: des-supărat}* *{fr: défâché}* *{en: no longer angry}* § ***diznãiriri/diznãirire*** (diz-nã-i-rí-ri) sf diznãiriri (diz-nã-i-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un s-diznãireashti *{ro: acţiunea de a (se) des-supăra}* *{fr: action de (se) défacher}* *{en: action of losing one's anger}*

nãiriri/nãirire (nã-i-rí-ri) sf – vedz tu ***nãirescu***

nãirit (nã-i-rítŭ) adg – vedz tu ***nãirescu***

nãlãnar (nã-lã-nárŭ) sm – vedz tu ***nãlãni***

nãlãnghitã (nã-lãn-ghí-tã) sf – vedz tu ***ļãlãnghitã***

nãlãni/nãlãne (nã-lắ-ni) sf nãlãnj (nã-lắnjĭ) – unã soi di pãputsã fapti di pãtunji di lemnu cu-unã curauã pisuprã (acãtsatã di dauãli pãrtsi cu pinurici) sum cari treatsi ciciorlu (cu cari s-imnã tu ubor tra s-nu sã ncarcã ciciorlu di lãschi); naloni, naluni, nalinã, pãtichi, clendzã *{ro: cătălige, tălpige, sandală de lemn}* *{fr: socques en bois, sabots decouverts}* *{en: wooden sandals; open sabots, clogs}* ex: nu pot s-imnu pi nãlãnj § ***nãlãnar*** (nã-lã-nárŭ) sm nãlãnari (nã-lã-nárĭ) – atsel tsi fatsi i vindi nãlãnj *{ro: cel ce face sau vinde cătălige, tălpige, sandale de lemn}* *{fr: marchand de socques en bois, sabots decouverts}* *{en: maker or merchant of wooden sandals; open sabots, clogs}* ex: mi-arãse nãlãnarlu § ***naloni/nalone*** (na-ló-ni) sf nalonj (na-lónjĭ) – (unã cu ***nãlãni***) § ***naluni/nalune*** (na-lú-ni) sf nalunj (na-lúnjĭ) – (unã cu ***nãlãni***) § ***nalinã*** (na-lí-nã) sf nalini/naline (na-lí-ni) – (unã cu ***nãlãni***)

nãlbãnii/nãlbãnie (nãl-bã-ní-i) sf – vedz tu ***nalban***

nãlsescu (nãl-sés-cu) vb IV – vedz tu ***nilsescu***

nãlsiri/nãlsire (nãl-sí-ri) sf – vedz tu ***nilsescu***

nãlsit (nãl-sítŭ) adg – vedz tu ***nilsescu***

nãltari/nãltare (nãl-tá-ri) sf – vedz tu ***analtu***[1]

nãltat (nãl-tátŭ) adg – vedz tu ***analtu***[1]

nãltsari/nãltsare (nãl-tsá-ri) sf – vedz tu ***analtu***[1]

nãltsat (nãl-tsátŭ) adg – vedz tu ***analtu***[1]

nãltsãmi/nãltsãme (nãl-tsắ-mi) sf – vedz tu ***analtu***[1]

nãltsimi/nãltsime (nãl-tsí-mi) sf – vedz tu ***analtu***[1]

nãmal (nã-málŭ) adv – vedz tu ***nimal***

nãmalj (nã-máljĭŭ) sn nãmalji/nãmalje (nã-má-lji) – pravdã njicã tsi nã da lãnã ca oaea, capra, etc.; nimalj, numalj *{ro: vită mică care dă lână (oaie, capră)}* *{fr: menu bétail, bêtes à laine (brebis, chèvre)}* *{en: small livestock (sheep, goat)}* ex: bagã nãmaljlu-aestu tu sulã; toamna s-talji nãmalji; tuti treili nãmalji li-avea faptã shunjitsã § ***nimalj*** (ni-máljĭŭ) sn nimalji/nimalje (ni-má-lji) – (unã cu ***nãmalj***) ex: s-dusi Dima s-lja nimalji; si s-ducã si-lj caftã un nimalj a picurarlui § ***numalj*** (nu-máljĭŭ) sn numalji/numalje (nu-má-lji) – (unã cu ***nãmalj***) ex: numaljlu di cãrcinar s-aspindzurã; altsã frig numalji; am multi numalji; pushclja si sãrglji s-acatsã vãrã numalj

nãmãtisescu (nã-mã-ti-sés-cu) (mi) vb IV nãmãtisii (nã-mã-ti-sí̆), nãmãtiseam (nã-mã-ti-seámŭ), nãmãtisitã (nã-mã-ti-sí-tã), nãmãtisiri/nãmãtisire (nã-mã-ti-sí-ri) – ãlj fac amãyi (tra s-patã tsiva icã s-lu fac s-adarã lucri tsi nu poati s-li facã, i nu vrea li-adra di-aradã sh-multi ori fãrã sã shtibã cã li-adarã); fac lucri (ca trã ciudii) tsi nu urmeadzã nomurli a fisiljei; mãyipsescu,

amãyipsescu, mãghipsescu, mãndipsescu, numãtsescu *{ro: fermeca, vrăji}* *{fr: charmer, ensorceler; faire des sortilèges; jeter des sorts}* *{en: bewitch, put a spell on, charm}* ex: shtii striga s-nãmãtiseascã (s-facã amãyi); nãmãtisea cãndu turna untulemnu shi yin § ***nãmãtisit*** (nã-mã-ti-sítũ) adg nãmãtisitã (nã-mã-ti-sí-tã), nãmãtisits (nã-mã-ti-sítsĭ), nãmãtisiti/nãmãtisite (nã-mã-ti-sí-ti) – tsi easti faptu s-aibã puteari tsi easi nafoarã di nomurli a fisiljei; tsi easti faptu s-adarã lucri fãrã vrearea-a lui (tsi nu vrea li-adra di-aradã sh-multi ori fãrã sã shtibã cã li-adarã); mãyipsit, amãyipsit, mãghipsit, mãndipsit, numãtsit *{ro: fermecat, vrăjit}* *{fr: ensorcelé, enchanté}* *{en: bewitched, who is under a spell, charmed, enchanted}* ex: perlu-aestu nãmãtisit (mãyipsit); canda easti nãmãtisit (lj-si featsirã mãyi) di nu-aducheashti tsiva § ***nãmãtisiri/nãmãtisire*** (nã-mã-ti-sí-ri) sf nãmãtisiri (nã-mã-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arucã amãyi; mãyipsiri, amãyipsiri, mãghipsiri, mãndipsiri, numãtsiri *{ro: acţiunea de a fermeca, de a vrăji; vrăjire, fermecare}* *{fr: action de charmer, d'ensorceler; de jeter des sorts; ensorcellement}* *{en: action of bewitching, of putting a spell on, of charming}* § ***numãtsescu***[2] (nu-mã-tsés-cu) (mi) vb IV numãtsii (nu-mã-tsíĭ), numãtseam (nu-mã-tseámũ), numãtsitã (nu-mã-tsí-tã), numãtsiri/numãtsire (nu-mã-tsí-ri) – (unã cu ***nãmãtisescu***) ex: di-amãyi, di unã di-altã, nã dzãnã l-numãtsi (lj-featsi mãyi) s-moarã, shi sã nyeadzã; scoasi atumtsea doi peri hrisusits, lji-lj deadi shi-lj numãtsi (lã featsi mãyi) si s-facã, tsi va caftã ficiorlu § ***numãtsit***[2] (nu-mã-tsítũ) adg numãtsitã (nu-mã-tsí-tã), numãtsits (nu-mã-tsítsĭ), numãtsiti/numãtsite (nu-mã-tsí-ti) – (unã cu ***nãmãtisit***) § ***numãtsiri***[2]***/numãtsire*** (nu-mã-tsí-ri) sf numãtsiri (nu-mã-tsírĭ) – (unã cu ***nãmãtisiri***)

nãmãtisiri/nãmãtisire (nã-mã-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***nãmãtisescu***

nãmãtisit (nã-mã-ti-sítũ) adg – vedz tu ***nãmãtisescu***

nãmlii/nãmlie (nãm-lí-i) sf – vedz tu ***lãmnii***

nãmusescu (nã-mu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***anamã***[1]

nãmusiri/nãmusire (nã-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***anamã***[1]

nãmusit (nã-mu-sítũ) adg – vedz tu ***anamã***[1]

nãmustrã (nã-mús-trã) sf – vedz tu ***nãmuzi***

nãmuzi/nãmuze (nã-mú-zi) sf nãmuzi (nã-múzĭ) – harea tsi-l fatsi un om tra s-hibã tinjisit; mirachi mari tra s-fats tsiva; anãmuzi, numuzi, nãmustrã, tinjii, ihtibari, axitã, cheafeti, anami *{ro: onoare, stimă, ambiţie}* *{fr: estime, honneur, dignité, ambition}* *{en: honor, dignity, ambition}* ex: ah, nãmuzea mãni-nj cheari!; nãmuzea (mirachea mari tra s-facã tsiva) pi mults ari nãltsatã; ari mari nãmuzi § ***numuzi/numuze*** (nu-mú-zi) sf numuzi (nu-múzĭ) – (unã cu ***nãmuzi***) ex: om cu multã numuzi § ***nãmustrã*** (nã-mús-trã) sf nãmustri/nãmustre (nã-mús-tri) – (unã cu ***nãmuzi***) ex: easti om cu multã nãmustrã § ***anãmuzi/anãmuze*** (a-nã-mú-zi) sf anãmuzi (a-nã-múzĭ) – (unã cu ***nãmuzi***) § ***nãmuzli*** (nã-muz-lí) adg nãmuzloanji/nãmuzloanje (nã-muz-loá-nji), nãmuzladz (nã-muz-ládzĭ), nãmuzloanji/nãmuzloanje (nã-muz-loá-nji) – tsi easti cu nãmuzi, tinjisit *{ro: onest, cinstit, ambiţios}* *{fr: honnête, probe, ambitieux}* *{en: honest, ambitious}*

nãmuzli (nã-muz-lí) adg – vedz tu ***nãmuzi***

nãmuzliu (nã-muz-líŭ) adg nãmuzlii/nãmuzlie (nã-muz-lí-i), nãmuzlii (nã-muz-líĭ), nãmuzlii (nã-muz-líĭ) – zbor shi scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nãmuzli***

nãndea (nắn-dea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nãntea***

nãndi/nãnde (nắn-di) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nãnti***

nãngã (nắn-gã) prip – vedz tu ***ningã***[2]

nãnghidã[1] (nãn-ghí-dhã) invar – vedz tu ***anghidã***[1]

nãnghidã[2] (nãn-ghí-dhã) sf – vedz tu ***anghidã***[1]

nãnghidhã[1] (nãn-ghí-dhã) invar – unã cu ***nãnghidã***[1]

nãnghidhã[2] (nãn-ghí-dhã) sf nãnghidz (nãn-ghídz) – unã cu ***nãnghidã***[2]

nãntea (nắn-tea) adv – vedz tu ***nãinti***

nãnti/nãnte (nắn-ti) adv – vedz tu ***nãinti***

nãoarã (nã-oá-rã) adv – vedz tu ***unãoarã***

nãor (nã-órũ) sm – vedz tu ***nior***

nãpãdescu (nã-pã-dés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***anãpãdescu***

nãpãdiri/nãpãdire (nã-pã-dí-ri) sf – vedz tu ***anãpãdescu***

nãpãdit (nã-pã-dítũ) adg – vedz tu ***anãpãdescu***

nãpãrtecã (nã-pãr-té-cã) sf – vedz tu ***pãrticã***

nãpãrticã (nã-pãr-ti-cã) sf – vedz tu ***nipãrticã***

nãpoi (nã-pói) adv – tsi s-aflã dupã cariva i tsiva; tsi nu easti nãinti ma dupã; tsi easti dinãpoea-a omlui; tsi s-fatsi ninga nãoarã; napoi, nipoi, dupã, eara, diznou, pali, xana, ninga, cu tuti-aesti, etc.; (expr: 1: ma nãpoi = ma amãnat, dupã tsi treatsi niheamã chiro; 2: dau nãpoi = nu cutedz s-lu fac (un lucru), nu voi s-lu fac) *{ro: înapoi, după, iarăşi, totuşi, etc.}* *{fr: en arrière, derrière, aprés, ensuite, de nouveau, pourtant, toutefois, etc.}* *{en: back, behind, after, again, nevertheless, etc.}* ex: moasha adãrã pita, u dusi la cireap, s-coapsi shi u-adusi nãpoi acasã; aspãreat s-trapsi nãpoi; nãpoi (diznou; icã dupã el, pristi pãltãri) mutritã arucã; ninga fug nãpoi (di-aclo di-iu vinj; icã diznou) nsus; nãpoi (eara) vinjish?; nãpoi (diznou) mi dush; agrinjli tsi suntu agrinj, sh-nãpoi (sh-cu tuti-aesti) fumealja nu sh-u-alasã; fã-ti nãpoi! (nu ninti, imnã cãtrã nãpoi); el nu s-da nãpoi (expr: sta pri loc; icã el va (nu s-aspari) s-lu facã un lucru) § ***napoi*** (na-pói) adv – (unã cu ***nãpoi***) ex: ma napoi (ma amãnat) eara s-mindui; omlu cu minti mutreashti cãtinãoarã sh-napoi § ***nipoi*** (ni-pói) adv – (unã cu ***nãpoi***) § ***dinãpoi*** (di-nã-pói) adv – 1: (unã cu ***nãpoi***); 2: deanumirea, pi pãltãri; (expr: l-bag dinãpoi = lu-aurlu, lu cãtigursescu, l-vãryescu, lu-agunescu, etc.) *{ro: înapoi, după, etc.; pe/la spate}* *{fr: en arrière, derrière, aprés, etc.; sur ses épaules}* *{en: back, behind, after, etc.; on his shoulders, on his back}* ex: armasi dinãpoi; nu-i vãrnu s-lu lja dinãpoi (di nãpoi, dit chirolu di ma ninti; icã expr: s-lu ncaci); pãnã ma dinãpoi (nãpoi); cara bagã luplu dinãpoi (expr: lu-aguneashti luplu); nu ai perci dinãpoi § ***dãnãpoi*** (dã-nã-pói) adv – (unã cu ***dinãpoi***) ex: dãnãpoi poartã cusoari § ***nãpuescu*** (nã-pu-ĭés-cu) (mi) vb IV nãpuii (nã-pu-íĭ), nãpueam (nã-pu-ĭámũ), nãpuitã (nã-pu-í-tã), nãpuiri/nãpuire (nã-pu-í-ri) – dau nãpoi (tornu nãpoi) un lucru tsi-am loatã; (mi) trag nãpoi din fatsa-a unui om (a unui piriclju, etc.); yin nãpoi; (mi) duc nãpoi aclo di iu am vgatã; etc. *{ro: înapoia, întoarce, retrage, da înapoi}* *{fr: retourner, rebrousser chemin, rentrer, reculer}* *{en: return, give back, turn back, move back, recede}* ex: nãpuits-vã (dats-vã nãpoi, vdzits), nu yinits; ia nãpuits (turnats-vã), nãpoi, nãpoi; ia nãpuits (yinits nãpoi), ia nãpuits (turnats-vã), sã-sh veadã soacra dzinirli; xinitslji s-nãpuea (s-turna, yinea nãpoi) dit Vlãhii § ***nãpuit*** (nã-pu-ítũ) adg nãpuitã (nã-pu-í-tã), nãpuits (nã-pu-ítsĭ), nãpuiti/nãpuite (nã-pu-í-ti) – (lucru) tsi easti dat (turnat) nãpoi; tsi ari vinjitã nãpoi di iuva; etc. *{ro: înapoiat, întors, retras, dat înapoi}* *{fr: retourné, chemin rebroussé, rentré, reculé}* *{en: returned, given back, turned back, moved back, receded}* § ***nãpuiri/nãpuire*** (nã-pu-í-ri) sf nãpuiri (nã-pu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-nãpueashti (da, s-tradzi, s-dutsi, etc. nãpoi); dari (turnari, trãdzeari, dutseari, etc.) nãpoi, turnari, etc. *{ro: acţiunea de a (se) înapoia, de a (se) întoarce, de a (se) retrage, de a da înapoi; înapoiere, întoarcere, retragere}* *{fr: action de retourner, de rebrousser chemin, de rentrer, de reculer; retour, recul}* *{en: action of returning, of giving back, of turning back, of moving back, of receding; return, backing}* ex: nãpuirea (turnarea di-iuva; icã trãdzearea nãpoi tu-un polim, etc.) fu greauã

nãpudearic (nã-pu-dheá-ricŭ) adg – vedz tu ***anapuda***

nãpudhearic (nã-pu-dheá-ricŭ) adg nãpudhearicã (nã-pu-dheá-ricã), nãpudhearits (nã-pu-dheá-ritsĭ), nãpudhearitsi/nãpudhearitse (nã-pu-dheá-ri-tsi) – unã cu ***nãpudearic***

nãpuescu (nã-pu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***nãpoi***

nãpuiri/nãpuire (nã-pu-í-ri) sf – vedz tu ***nãpoi***

nãpuit (nã-pu-ítũ) adg – vedz tu ***nãpoi***

nãrãescu (nã-rã-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***nãirescu***

nãrãiri/nãrãire (nã-rã-í-ri) sf – vedz tu ***nãiriri***

nãrãit (nã-rã-ítũ) adg – vedz tu ***nãirit***

nãrãndzu (nã-rãn-dzu) sm nãrãndzã (nã-rắn-dzã) – unã soi di arburi di pãduri tsi sh-u-adutsi cu carpinlu; nãrãngeu(?) *{ro: un fel de carpen}* *{fr: sorte de charme (arbre)}* *{en: kind of*

hornbeam tree} § ***nãrãngeu*** (nã-rãn-géŭ) sm nãrãngei (nã-rãn-géĭ) – unã soi di arburi di pãduri tsi sh-u-adutsi cu frapsinlu; nãrãndzu(?) *{ro: un fel de frasin}* *{fr: sorte de frêne}* *{en: kind of ash tree}*

nãrãngeu (nã-rãn-géŭ) sm – vedz tu ***nãrãndzu***

nãreci¹/nãrece (nã-ré-ci) sf – vedz tu ***nari***

nãreci² (nã-récĭŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***nari***

nãrescu (nã-rés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***nãirescu***

nãriri/nãrire (nã-rí-ri) sf – vedz tu ***nãiriri***

nãrit (nã-rítŭ) adg – vedz tu ***nãirit***

nãrleatsã (nãr-leá-tsã) sf – vedz tu ***nãirescu***

nãros (nã-rósŭ) adg – vedz tu ***nari***

nãs (nắsŭ) pr pirs III nãsã (nắ-sã), nãsh (nắshĭ), nãsi/nãse (nắ-si) – zbor tsi tsãni loclu a atsilui (atsiljei, atsilor) trã cari si zburashti; el, dis, dãs *{ro: el, ea, dânsul}* *{fr: il, elle}* *{en: he, she}* ex: gri nãs (el) zbor astimtu di banã; deadun cu nãshlji; mãcã pãni cu nãshlji (elj); vru sh-nãs (el) corbul; armasi singurã nãsã (ea); cãt s-trapsirã nãsh (elj); dzãsirã nãsi (eali); nãslu (el) lipseashti s-u da; ore pleacã! dzãsi nãslu (el); Dumnidzale! strigã nãslu (el); chiru deadun cu nãshlji (elj); s-mi mãritã nãshlji (elj) vor; sh-nãsili (eali) mãcarã; nãs lj-adusi dit Vlãhii aesti stranji § ***dãs*** (dắsŭ) pr pirs III dãsã (dắ-sã), dãsh (dắshĭ), dãsi/dãse (dắ-si) – (unã cu ***nãs***) § ***dis¹*** (dísŭ) pr pirs III disã (dí-sã), dish (díshĭ), disi/dise (dí-si) – (unã cu ***nãs***) ex: sh-tut unã s-him la dis (nãs); dislu (el) u-avea nãiritã; tr-atsea dislu (el) tut amãnã; mori, prifteasã, strigã dislu (el); dzãsi disã (nãsã); cu disa (ea) nu-i a gioc; cu disa (nãsã) nfumilje; disa (ea) Muscopulea eara Ierusalimlu a armãnamiljei; va hibã la dish (nãsh) cãrtsã; atselj njergu la disi (eali)

nãsãhati/nãsãhate (nã-sã-há-ti) sf nãsãhãts (nã-sã-hắtsĭ) – mintea (nvetslu, urminia) tsi-lj si da a unui tra s-facã un lucru (cãndu el s-aflã tu-unã catastasi greauã iu nu shtii tsi s-facã); nãsihati, urminii, urminilji, simvulii *{ro: sfat}* *{fr: conseil}* *{en: advise}* ex: altã nãsãhati (urminilji) easti cu tsi cãbili lipseashti a pãrintsãlor tra sã nveatsã trã bun fumeljli § ***nãsihati/nãsihate*** (nã-si-há-ti) sf nãsihãts (nã-si-hắtsĭ) – (unã cu ***nãsãhati***)

nãscãndu (nãs-cắn-du) adg, pr, num nãscãndã (nãs-cắn-dã), nãscãndzã (nãs-cắn-dzã), nãscãndi/nãscãnde (nãs-cắn-di) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nãscãntu***

nãscãnti ori (nãs-cắn-ti órĭ) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***nãscãntiori***

nãscãntiori (nãs-cắn-ti-órĭ) adv – vedz tu ***niscãntu***

nãscãntu (nãs-cắn-tu) adg, pr, num – vedz tu ***niscãntu***

nãscãrii/nãscãrie (nãs-cã-rí-i) sf – vedz tu ***nãscãrsescu***

nãscãrsescu (nãs-cãr-sés-cu) vb IV nãscãrsii (nãs-cãr-síĭ), nãscãrseam (nãs-cãr-seámŭ), nãscãrsitã (nãs-cãr-sí-tã), nãscãrsiri/nãscãrsire (nãs-cãr-sí-ri) – cur shi ndreg casa (dulapea, uborlu, etc.) tra s-aibã tuti lucrili bãgati tu-aradã; spãstrescu (ascutur, bag lucrili tu-aradã) n casã (tu-unã dulapi, tu ubor, etc.); nãschirsescu, anãschirsescu, anischirsescu, spãstrescu, cãtãrãsescu, cãtãrisescu, pãstrãsescu, arãdãpsescu; (fig: nãscãrsescu = ljau peascumta, ljau cu arãdearea, fur, spãstrescu, afum, agudescu, etc.) *{ro: deretica, scotoci, curăţa}* *{fr: fouiller, nettoyer, faire le ménage}* *{en: search, clean, arrange the interior of a house}* ex: ndreadzi casa, nãscãrseashti; s-la scãndurli, s-nãscãrseascã; mizi nãscãrsii (curai casa); aveam ndoi paradz adunats, nj-li nãscãrsi (fig: nj-li lo, nj-li furã) sh-atselj; nãscãrsescu gechili (fig: furã tsi-au tu gechi) shi pundzili-a alãntor; aveam ndoi paradz adunats, nji lji nãscãrsi (fig: mi-arãsi di-nj lji lo) sh-atselj § ***nãscãrsit*** (nãs-cãr-sítŭ) adg nãscãrsitã (nãs-cãr-sí-tã), nãscãrsits (nãs-cãr-sítsĭ), nãscãrsiti/nãscãrsite (nãs-cãr-sí-ti) – (casã) tsi easti spãstritã, ndreaptã sh-bãgatã tu-aradã; anischirsit, anãschirsit, nãschirsit, spãstrit, cãtãrãsit, cãtãrisit, pãstrãsit, arãdãpsit *{ro: dereticat, scotocit, curăţat}* *{fr: fouillé, nettoyé, (maison) avec le ménage fait}* *{en: searched, cleaned, (house) with the interior arranged}* ex: lj-eara casa nãscãrsitã (ndreaptã) ca lãyia; aflai talarlu nãscãrsit (fig: furat) § ***nãscãrsiri/nãscãrsire*** (nãs-cãr-sí-ri) sf nãscãrsiri (nãs-cãr-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva anãschirseashti unã casã; anischirsiri, anãschirsiri, nãschirsiri, spãstriri, cãtãrãsiri, cãtãrisiri, pãstrãsiri, arãdãpsiri *{ro: acţiunea de a deretica, de a scotoci, de a curăţa; dereticare, scotocire, curăţare}* *{fr: action de fouiller, de nettoyer, de faire le ménage; nettoyage}* *{en: action of searching, of cleaning, of arranging the interior of a house}* ex: aflarã casa tutã nãscãrsitã (ndreaptã; icã guzgunipsitã) § ***nãscãrii/nãscãrie*** (nãs-cã-rí-i) sf nãscãrii (nãs-cã-ríĭ) – harea tsi u-aspuni unã casã (dulapi, ubor, etc.) tsi s-ari ndreaptã sh-curatã; spastrã, pastrã, chischineatsã, chischimeatsã, cãtãrãsiri, catãrisiri *{ro: curăţenie}* *{fr: propreté}* *{en: cleanliness}* ex: iuva nu s-veadi ahãtã nãscãrii (spastrã) ca la nãsã § ***nãschirsescu*** (nãs-chir-sés-cu) vb IV nãschirsii (nãs-chir-síĭ), nãschirseam (nãs-chir-seámŭ), nãschirsitã (nãs-chir-sí-tã), nãschirsiri/nãschirsire (nãs-chir-sí-ri) – (unã cu ***nãscãrsescu***) § ***nãschirsit*** (nãs-chir-sítŭ) adg nãschirsitã (nãs-chir-sí-tã), nãschirsits (nãs-chir-sítsĭ), nãschirsiti/nãschirsite (nãs-chir-sí-ti) – (unã cu ***nãscãrsit***) § ***nãschirsiri/nãschirsire*** (nãs-chir-sí-ri) sf nãschirsiri (nãs-chir-sírĭ) – (unã cu ***nãscãrsiri***) § ***anãschirsescu*** (a-nãs-chir-sés-cu) vb IV anãschirsii (a-nãs-chir-síĭ), anãschirseam (a-nãs-chir-seámŭ), anãschirsitã (a-nãs-chir-sí-tã), anãschirsiri/anãschirsire (a-nãs-chir-sí-ri) – (unã cu ***nãscãrsescu***) ex: nu-avea anãschirsitã (curatã sh-bãgatã lucrili tu-aradã) prin casã; tsi anãschirseshti (spãstreshti) aclo? § ***anãschirsit*** (a-nãs-chir-sítŭ) adg anãschirsitã (a-nãs-chir-sí-tã), anãschirsits (a-nãs-chir-sítsĭ), anãschirsiti/anãschirsite (a-nãs-chir-sí-ti) – (unã cu ***nãscãrsit***) § ***anãschirsiri/anãschirsire*** (a-nãs-chir-sí-ri) sf anãschirsiri (a-nãs-chir-sírĭ) – (unã cu ***nãscãrsiri***) § ***anischirsescu*** (a-nis-chir-sés-cu) vb IV anischirsii (a-nis-chir-síĭ), anischirseam (a-nis-chir-seámŭ), anischirsitã (a-nis-chir-sí-tã), anischirsiri/anischirsire (a-nis-chir-sí-ri) – (unã cu ***nãscãrsescu***) ex: anischirsea (spãstrea) prit ubor; tsãnea cãsharea curatã, arnea, anischirsea, cã-ts dishcljidea inima s-intri tu cãshari § ***anischirsit*** (a-nis-chir-sítŭ) adg anischirsitã (a-nis-chir-sí-tã), anischirsits (a-nis-chir-sítsĭ), anischirsiti/anischirsite (a-nis-chir-sí-ti) – (unã cu ***nãscãrsit***) § ***anischirsiri/anischirsire*** (a-nis-chir-sí-ri) sf anischirsiri (a-nis-chir-sírĭ) – (unã cu ***nãscãrsiri***)

nãscãrsiri/nãscãrsire (nãs-cãr-sí-ri) sf – vedz tu ***nãscãrsescu***

nãscãrsit (nãs-cãr-sítŭ) adg – vedz tu ***nãscãrsescu***

nãschirsescu (nãs-chir-sés-cu) vb IV – vedz tu ***nãscãrsescu***

nãschirsiri/nãschirsire (nãs-chir-sí-ri) sf – vedz tu ***nãscãrsescu***

nãschirsit (nãs-chir-sítŭ) adg – vedz tu ***nãscãrsescu***

nãscumbusescu (nãs-cum-bu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ascumbusescu***

nãscumbusiri/nãscumbusire (nãs-cum-bu-sí-ri) sf – vedz tu ***ascumbusescu***

nãscumbusit (nãs-cum-bu-sítŭ) adg – vedz tu ***ascumbusescu***

nãscut (nãs-cútŭ) adg – vedz tu ***nascu***

nãshteari/nãshteare (nãsh-teá-ri) sf – vedz tu ***nascu***

nãshti/nãshte (nắsh-ti) adg, pr, num – vedz tu ***nishti***

nãsihati/nãsihate (nã-si-há-ti) sf – vedz tu ***nãsãhati***

nãsos (nã-sósŭ) adg – vedz tu ***nari***

nãstãsescu (nãs-tã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***Anastasi***

nãstãsiri/nãstãsire (nãs-tã-sí-ri) sf – vedz tu ***Anastasi***

nãstãsit (nãs-tã-sítŭ) adg – vedz tu ***Anastasi***

nãteamã (nã-theá-mã) adv – vedz tu ***nãheamã***

nãtheamã (nã-theá-mã) adv – unã cu ***nãteamã***

nãthimari/nãthimare (nã-thi-má-ri) sf nãthimãri (nã-thi-mắrĭ) – unã cu ***nãtimari***

nãthimat (nã-thi-mátŭ) adg nãthimatã (nã-thi-má-tã), nãthimats (nã-thi-mátsĭ), nãthimati/nãthimate (nã-thi-má-ti) – unã cu ***nãtimat***

nãthimedz (nã-thi-médzŭ) vb I nãthimai (nã-thi-máĭ), nãthimam (nã-thi-mámŭ), nãthimatã (nã-thi-má-tã), nãthimari/nãthimare (nã-thi-má-ri) – unã cu ***nãtimedz***

nãtimari/nãtimare (nã-thi-má-ri) sf – vedz tu ***anatimã***

nãtimat (nã-thi-mátŭ) adg – vedz tu ***anatimã***

nãtimedz (nã-thi-médzŭ) vb I – vedz tu ***anatimã***

nãu (nắŭ) adg – vedz tu ***nou***

nãundru (nã-ún-dru) adv – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu-aestu; vedz ***nãuntru***

nãuntru (nã-ún-tru) adv – zbor tsi-aspuni cã un lucru nu s-aflã nafoarã ma bãgat iuva (ncljis, sum un acupirãmintu, etc.); nauntru, nãintru, nuntru; dinauntru, dinãuntru, dinuntru, brenda; (fig: nãuntru = (i) tu Grãtsii (noimã veaclji, chirutã azã); (ii) tu filichii, ahapsi, zãndani; (iii) n casã) *{ro: înăuntru}* *{fr: dedans, dans}* *{en: inside, in}* ex: tritsets nãuntru (fig: n casã); l-bãgarã nãuntru (fig: tu filichii); s-fug, s-mi-aruc nãuntru (fig: tu Grãtsii); cu atselj di nãuntru (fig: dit Grãtsii) § ***nauntru*** (na-ún-tru) adv – (unã cu ***nãuntru***) ex: cum intrã nãsã nauntru; unã-ayisteari ntreagã nauntru § ***nãintru*** (nã-ín-tru) adv – (unã cu ***nãuntru***) ex: aide nãintru cu nãs § ***nuntru*** (nún-tru) adv – (unã cu ***nãuntru***) ex: icã nuntru, i nafoarã; lj-chicarã doilji nuntru (fig: tu filichii); nãs nji zburã di nafoarã, mini di nuntru § ***dinãuntru*** (di-nã-ún-tru) adv – (unã cu ***nãuntru***) § ***dinauntru*** (di-na-ún-tru) adv – (unã cu ***nãuntru***) § ***dinuntru*** (di-nún-tru) adv – (unã cu ***nãuntru***) – bãgats oarã cã zborlu "dinuntru" (sh-unã soi ti zboarãli "dinãuntru" shi "dinauntru") tsi ari noima-a zborlui "nuntru" nu easti unã cu noima-a dauãlor zboarã "di nuntru" tsi vor s-dzãcã cã tsiva easi (easti scos) nafoarã: "di dinuntru"

nãur[1] (nã-úrŭ) sm – vedz tu ***nior***

nãur[2] (nã-úrŭ) adg – vedz tu ***njirlu***

nãurari/nãurare (nã-u-rá-ri) sf – vedz tu ***nior***

nãurat (nã-u-rátŭ) adg – vedz tu ***nior***

nãureadzã (nã-u-reá-dzã) vb unipirs. – vedz tu ***nior***

nãuredz (nã-u-rédzŭ) vb unipirs. – vedz tu ***nior***

nãutati/nãutate (nã-u-tá-ti) sf – vedz tu ***nou***

nãvai (nã-váĭŭ) sn nãvai/nãvae (nã-vá-i) shi nãvaiuri (nã-vá-ĭurĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu da neauã; cãdeari di neauã; trãmbã di neauã adunatã di vimtu tu-unã nturinari (ca un stog mari icã un ohtu njic di neauã); nãvalj, nivalj, nimusorizmã, furtunã, nturinari, azvimturari, sindilii, tufani; (expr: ca di nãvai = albu ca di neauã) *{ro: ninsoare, viscolire; troian de zăpadă}* *{fr: tempête de neige, tas de neige; chasse-neige}* *{en: squall, snowstorm, blizzard, snow drift}* ex: vimtul aspulbirã trãmbi di nãvai (neauã); masti albã di nãvai (trãmbã di neauã), trandafilã di tru Mai; sh-ahãt albu nu-i nãvailu, ca bughgioanili scriati; nãvaiuri, nãvaiuri s-ashtearnã pri tuti; fãts ca di nãvai (expr: albi ca di neauã); feati ca frãmti di nãvai (ca azvimti di furtuna di neauã) § ***nivalj*** (ni-váljĭŭ) sn nivalji/nivalje (ni-vá-lji) shi nivaljuri (ni-vá-ljĭurĭ) – trãmbã di neauã adunatã di vimtu tu-unã nturinari (ca un stog mari icã un ohtu njic di neauã); nãvalj, nãvai, azvimturari, nimusorizmã *{ro: troian de zăpadă}* *{fr: tas de neige}* *{en: snow drift}* ex: lj-deadi ampatrulea pit nivaljuri (ohturi di neauã) shi s-featsi nividzut; nivaljuri, nivaljuri (stoguri, stoguri) di neauã s-alasã tu vãljuri § ***nãvalj*** (nã-váljĭŭ) sn nãvalji/nãvalje (nã-vá-lji) shi nãvaljuri (nã-vá-ljĭurĭ) – (unã cu ***nivalj***) § ***nãvãescu*** (nã-vã-ĭés-cu) vb IV nãvãii (nã-vã-íĭ), nãvãeam (nã-vã-ĭámŭ), nãvãitã (nã-vã-í-tã), nãvãiri/nãvãire (nã-vã-í-ri) – da multã neauã azvimturatã di-un vimtu greu sh-aratsi (amisticatã poati sh-cu ploai); nturinã, nturineadzã, ãnturinã, ãnturineadzã *{ro: viscoli}* *{fr: souffler en tempête}* *{en: have a snowstorm}* ex: nãvãeashti vimtul (nturineadzã) § ***nãvãit*** (nã-vã-ítŭ) adg nãvãitã (nã-vã-í-tã), nãvãits (nã-vã-ítsĭ), nãvãiti/nãvãite (nã-vã-í-ti) – neaua) tsi cãdzu sh-tsi fu azvimturatã di-un vimtu vãrtos sh-aratsi; nturinat, ãnturinat *{ro: viscolit}* *{fr: neigé et soufflé en tempête}* *{en: there was a snowstorm, a blizzard}* § ***nãvãiri/nãvãire*** (nã-vã-í-ri) sf nãvãiri (nã-vã-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nãvãeashti; ãnturinari; nturin, sindilii, azvimturari, nãvai, nivalj *{ro: acţiunea de a viscoli; viscolire}* *{fr: action de neiger et souffler en tempête}* *{en: having a snowstorm; snowstorm, blizzard}*

nãval (nã-válŭ) sn – vedz tu ***nãvalã***

nãvalã (nã-vá-lã) sf nãvãlj (nã-vắljĭ) – multimi di oaminj tsi fudzi dit un loc shi s-aricheashti (s-arucã, multi ori cu fortsã) pristi un altu loc (si s-alumtã cu oaminjlji di-aclo, s-lã acatsã loclu, etc.); nãval, irusi, irushi, iurusi, iurushi, yirusi, yiurusi, nãvãliri, anãpãdiri, nãpãdiri, hiumusiri, sãlghiri, alipidari, virsari, etc. *{ro: năvală}* *{fr: incursion, irruption}* *{en: incursion, assault, invasion}* ex: dipreapoea deadirã nãvalã alantsã § ***nãval*** (nã-válŭ) sn nãvãlj (nã-vắljĭ) – (unã cu ***nãvalã***) ex: vurgãrlji fac nãval tu Ivropi § ***nãvãlescu*** (nã-vã-lés-cu) vb IV nãvãlii (nã-vã-líĭ), nãvãleam (nã-vã-leámŭ), nãvãlitã (nã-vã-lí-tã), nãvãliri/nãvãlire (nã-vã-lí-ri) – dipun dit un loc ma-analtu tu-un altu ma nghios; dipun unã aripidinã (aripidinedz); mi-alas cãtrã nghios; fac (dau) nãvalã (iurushi) pristi cariva i tsiva; dipun, aripidinedz, hãmblusescu, cad, mi-ashternu, cur, mi versu, uselescu; hiumusescu, sãlghescu, etc.; (expr: dor (mirachi, entipusi, sudoari aratsi, etc.) l-nãvãleashti = dor (mirachi, entipusi, sudoari aratsi, etc.) lu-apitruseashti omlu, lu ncurpiljadzã) *{ro: coborî; năvăli}* *{fr: couler, descendre; assaillir}* *{en: run, come down; assault}* ex: di la budzã nãvãleashti (s-alasã nghios, dipuni); nãvãli (dipusi) di pri arburi; unã caprã nãvãlea nghios (aripidina) tu hauã; sh-nãvãleashti (dipusi pristi un loc, unã hoarã, etc.) un pãshe; nãvãlea (dipunea iurushi) di pi munti; dor di mamã-l nãvãleashti (expr: lu ncurpiljadzã); unã sudoari aratsi-lj nãvãli (expr: lj-apitruseashti) truplu § ***nãvãlit*** (nã-vã-lítŭ) adg nãvãlitã (nã-vã-lí-tã), nãvãlits (nã-vã-lítsĭ), nãvãliti/nãvãlite (nã-vã-lí-ti) – tsi ari dipusã dit un loc ma-analtu tu-un altu ma nghios; tsi ari dipusã unã aripidinã; tsi s-ari alãsatã cãtrã nghios; tsi ari faptã (datã) nãvalã (iurushi) pristi cariva i tsiva; dipus, aripidinat, hãmblusit, cãdzut, ashtimut, curat, virsat, uselit; hiumusit, sãlghit, etc. *{ro: coborît; năvălit}* *{fr: coulé, descendu; assailli}* *{en: run, that came down; assaulted}* § ***nãvãliri/nãvãlire*** (nã-vã-lí-ri) sf nãvãliri (nã-vã-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nãvãleashti; dipuneari, aripidinari, hãmblusiri, cãdeari, ashtirneari, curari, virsari, useliri; hiumusiri, sãlghiri, etc. *{ro: acţiunea de a coborî; de a năvăli; coborîre; năvălire}* *{fr: action de couler, de descendre; d'assaillir}* *{en: action of running, of coming down; of assaulting}*

nãvalj (nã-váljĭŭ) sn – vedz tu ***nãvai***

nãvãdescu (nã-vã-dés-cu) vb IV nãvãdii (nã-vã-díĭ), nãvãdeam (nã-vã-deámŭ), nãvãditã (nã-vã-dí-tã), nãvãdiri/nãvãdire (nã-vã-dí-ri) – trec hirili di urdzãturã tu-arãzboi, prit ljitsã shi spatã, ashi cum u caftã tsãsãtura; anãvãdescu *{ro: năvădi}* *{fr: ourdir, monter la chaîne}* *{en: warp}* ex: nãvãdim acasã § ***nãvãdit*** (nã-vã-dítŭ) adg nãvãditã (nã-vã-dí-tã), nãvãdits (nã-vã-dítsĭ), nãvãditi/nãvãdite (nã-vã-dí-ti) – urdzãtura tsi tricu prit ljitsã shi spatã *{ro: năvădit}* *{fr: ourdi, montée (la chaîne)}* *{en: warp}* ex: urdzãturli suntu nãvãditi § ***nãvãdiri/nãvãdire*** (nã-vã-dí-ri) sf nãvãdiri (nã-vã-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nãvãdeashti cariva tu arãzboi *{ro: acţiunea de a năvădi; năvădire}* *{fr: action d'ourdir, de monter la chaîne}* *{en: action po warping}* § ***anãvãdescu*** (a-nã-vã-dés-cu) vb IV anãvãdii (a-nã-vã-díĭ), anãvãdeam (a-nã-vã-deámŭ), anãvãditã (a-nã-vã-dí-tã), anãvãdiri/anãvãdire (a-nã-vã-dí-ri) – (unã cu ***nãvãdescu***) ex: s-coasã shi s-anãvãdeascã § ***anãvãdit*** (a-nã-vã-dítŭ) adg anãvãditã (a-nã-vã-dí-tã), anãvãdits (a-nã-vã-dítsĭ), anãvãditi/anãvãdite (a-nã-vã-dí-ti) – (unã cu ***nãvãdit***) § ***anãvãdiri/anãvãdire*** (a-nã-vã-dí-ri) sf anãvãdiri (a-nã-vã-dírĭ) – (unã cu ***nãvãdiri***)

nãvãdiri/nãvãdire (nã-vã-dí-ri) sf – vedz tu ***nãvãdescu***

nãvãdit (nã-vã-dítŭ) adg – vedz tu ***nãvãdescu***

nãvãescu (nã-vã-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***nãvai***

nãvãiri/nãvãire (nã-vã-í-ri) sf – vedz tu ***nãvai***

nãvãit (nã-vã-ítŭ) adg – vedz tu ***nãvai***

nãvãlescu (nã-vã-lés-cu) vb IV – vedz tu ***nãvalã***

nãvãliri/nãvãlire (nã-vã-lí-ri) sf – vedz tu ***nãvalã***

nãvãlit (nã-vã-lítŭ) adg – vedz tu ***nãvalã***

nãvoi (nã-vóĭŭ) sn nãvoai/nãvoae (nã-voá-i) – chelindrul (di lemnu i metal) di la volbu tsi s-bagã nãpoea-a arãzboilui; sul *{ro: sulul de la "volbu" care se aşează în dosul războiului de ţesut}* *{fr: ensouple}* *{en: beam, roller of loom}*

nãvrãscã (nã-vrắs-cã) sf nãvrãshti/nãvrãshte (nã-vrắsh-ti) – soi di plantã cu truplu tsi nu poati sã sta mprostu (cari s-acatsã di alti planti cu-unã soi di cãrlidzi) sh-cari fatsi arapuni cu yimishi njits tsi sh-u-aduc cu auãli; ayitã agrã; agrandzaljauã *{ro: viţă de vie sălbatică}* *{fr: vigne sauvage}* *{en: wild vine}*

nbirdhuescu (nbir-dhu-és-cu) (mi) vb IV nbirdhuii (nbir-dhu-íĭ), nbirdhueam (nbir-dhu-ĭámŭ), nbirdhuitã (nbir-dhu-í-tã), nbirdhuiri/nbirdhuire (nbir-dhu-í-ri) – unã cu ***nbirduescu***

nbirdhuiri/nbirdhuire (nbir-dhu-í-ri) sf nbirdhuiri (nbir-dhu-írĭ) – unã cu ***nbirduiri***
nbirdhuit (nbir-dhu-ítŭ) adg nbirdhuitã (nbir-dhu-í-tã), nbirdhuits (nbir-dhu-ítsĭ), nbirdhuiti/nbirdhuite (nbir-dhu-í-ti) – unã cu ***nbirduit***
nbirduescu (nbir-dhu-és-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mbirduescu***
nbirduiri/nbirduire (nbir-dhu-í-ri) sf – vedz tu ***mbirduescu***
nbirduit (nbir-dhu-ítŭ) adg – vedz tu ***mbirduescu***
nbulzinari/nbulzinare (nbul-zi-ná-ri) sf – vedz tu ***nbulzinedz***
nbulzinat (nbul-zi-nátŭ) adg – vedz tu ***nbulzinedz***
nbulzinedz (nbul-zi-nédzŭ) (mi) vb I nbulzinai (nbul-zi-náĭ), nbulzinam (nbul-zi-námŭ), nbulzinatã (nbul-zi-ná-tã), nbulzinari/nbulzinare (nbul-zi-ná-ri) – mi umflu la fatsã (di multu somnu, niputeari, biuturã, etc.); buburedz, buldzinedz, ãnbulzinedz, pãhrãvusescu *{ro: (se) buhăi} {fr: (se) bouffir} {en: swell, bloat}* § ***nbulzinat*** (nbul-zi-nátŭ) adg nbulzinatã (nbul-zi-ná-tã), nbulzinats (nbul-zi-nátsĭ), nbulzinati/nbulzinate (nbul-zi-ná-ti) – tsi easti nbulzinat (umflat) la fatsã; buburat, buldzinat, ãnbulzinat, pãhrãvusit *{ro: buhăit} {fr: bouffi} {en: swollen, bloated}* ex: pleoapili suntu aroshi, nbulzinati (umflati) § ***nbulzinari/nbulzinare*** (nbul-zi-ná-ri) sf nbulzinãri (nbul-zi-nắrĭ) – umflari tu fatsã (di lãngoari, niputeari, biuturã, etc.); buburari, buldzinari, ãnbulzinari, pãhrãvusiri *{ro: acţiunea de a (se) buhăi; buhăire} {fr: action de (se) bouffir} {en: action of swelling, of bloating}* § ***ãnbulzinedz*** (ãn-bul-zi-nédzŭ) (mi) vb I ãnbulzinai (ãn-bul-zi-náĭ), ãnbulzinam (ãn-bul-zi-námŭ), ãnbulzinatã (ãn-bul-zi-ná-tã), ãnbulzinari/ãnbulzinare (ãn-bul-zi-ná-ri) – (unã cu ***nbulzinedz***) § ***ãnbulzinat*** (ãn-bul-zi-nátŭ) adg ãnbulzinatã (ãn-bul-zi-ná-tã), ãnbulzinats (ãn-bul-zi-nátsĭ), ãnbulzinati/ãnbulzinate (ãn-bul-zi-ná-ti) – (unã cu ***nbulzinat***) § ***ãnbulzinari/ãnbulzinare*** (ãn-bul-zi-ná-ri) sf ãnbulzinãri (ãn-bul-zi-nắrĭ) – (unã cu ***nbulzinari***) ex: ãnbulzinarea (umflarea) a pleoapilor scadi § ***buldzinedz*** (bul-dzi-nédzŭ) (mi) vb I buldzinai (bul-dzi-náĭ), buldzinam (bul-dzi-námŭ), buldzinatã (bul-dzi-ná-tã), buldzinari/buldzinare (bul-dzi-ná-ri) – (unã cu ***nbulzinedz***) ex: fats ãlj si buldzineadzã (umflã) ca di bubotã § ***buldzinat*** (bul-dzi-nátŭ) adg buldzinatã (bul-dzi-ná-tã), buldzinats (bul-dzi-nátsĭ), buldzinati/buldzinate (bul-dzi-ná-ti) – (unã cu ***nbulzinat***) § ***buldzinari/buldzinare*** (bul-dzi-ná-ri) sf buldzinãri (bul-dzi-nắrĭ) – (unã cu ***nbulzinari***) § ***zbuldzinedz***[1] (zbul-dzi-nédzŭ) (mi) vb I zbuldzinai (zbul-dzi-náĭ), zbuldzinam (zbul-dzi-námŭ), zbuldzinatã (zbul-dzi-ná-tã), zbuldzinari/zbuldzinare (zbul-dzi-ná-ri) – (unã cu ***nbulzinedz***) § ***zbuldzinat***[1] (zbul-dzi-nátŭ) adg zbuldzinatã (zbul-dzi-ná-tã), zbuldzinats (zbul-dzi-nátsĭ), zbuldzinati/zbuldzinate (zbul-dzi-ná-ti) – (unã cu ***nbulzinat***) § ***zbuldzinari***[1]***/zbuldzinare*** (zbul-dzi-ná-ri) sf zbuldzinãri (zbul-dzi-nắrĭ) – (unã cu ***nbulzinari***) § ***buburedz***[1] (bu-bu-rédzŭ) (mi) vb I buburai (bu-bu-ráĭ), buburam (bu-bu-rámŭ), buburatã (bu-bu-rá-tã), buburari/buburare (bu-bu-rá-ri) – (unã cu ***nbulzinedz***) § ***buburat*** (bu-bu-rátŭ) adg buburatã (bu-bu-rá-tã), buburats (bu-bu-rátsĭ), buburati/buburate (bu-bu-rá-ti) – (unã cu ***nbulzinat***) § ***buburari/buburare*** (bu-bu-rá-ri) sf buburãri (bu-bu-rắrĭ) – (unã cu ***nbulzinari***) § ***buburos*** (bu-bu-rósŭ) adg buburoasã (bu-bu-roá-sã), buburosh (bu-bu-róshĭ), buburoasi/buburoase (bu-bu-roá-si) – tsi s-ari umflatã tu fatsã; tsi s-ari buburatã; pãhrãvos, bruhav, buhav, pruhav, puhav *{ro: buhăit} {fr: bouffi} {en: swollen, bloated}*
nc (gramatili ***nc***) tsi s-aflã tu ndauã zboarã (tu nchisita i tu mesea-a lor) s-fatsi ***ng***, tu ndauã locuri dit Machidunii, multi ori (ma nu totna); la simpozionlu di Bituli (1997) di standardizari a scriariljei armãneascã, s-pricunuscu faptul cã, *multi zboarã tsi au tu eali gramatili "**nc**" pot si s-avdã,* cãtivãrãoarã, tu ndauã locuri dit Machidunii, *cu gramatili "**ng**"*; tr-aesti zboarã, s-lo apofasea ca *scriarea ndreaptã si s-facã cu gramatili "**nc**"*, shi *scriarea cu gramatili "**ng**" s-nu hibã aprucheatã*; tr-atsea, tr-aesti zboarã, scriarea cu ***ng*** nu easti di-aradã aprucheatã tu-aestu dictsiunar
ncaci[1] (ncácĭŭ) (mi) vb I ncãceai (ncã-cĭáĭ), ncãceam (ncã-cĭámŭ), ncãceatã (ncã-cĭá-tã), ncãceari/ncãceare (ncã-cĭá-ri) – lu-aurlu pri cariva di itia cã nu-ari faptã ashi cum mindueam mini cã easti ghini; alãxescu zboarã greali cu cariva (cu unã boatsi apreasã shi sãnãtoasã, cã nu n-aduchim trã un lucru); ancaci, ãncaci, aurlu, vãryescu, filunichisescu, anãcrescu, ntsertu, tãcãnsescu, hulescu, huledz *{ro: certa, admonesta, dojeni} {fr: gronder, réprimander} {en: scold, quarrel with, reprove}* ex: mi ncaci (mi-aurlã) dada; lu ncãceai (vãryii) niheamã; si ncaci (s-vãryescu, sh-alãxescu zboarã greali) cu muljerli; si ncãcearã (s-vãryirã), eara si s-batã; si ncaci alba dzuã cu noaptea; fudz di-iu sã ncaci, tradzi di nã parti (expr: zbor tsi va dzãcã tra nu ti-ameastits tu ncãcerli-a altor).§ ***ncãceat*** (ncã-cĭátŭ) adg ncãceatã (ncã-cĭá-tã), ncãceats (ncã-cĭátsĭ), ncãceati/ncãceate (ncã-cĭá-te) – tsi-lj si zburashti cu zboarã greali di itia cã nu-ari faptã ashi cum mindueashti un cã easti ghini s-facã; ancãceat, ãncãceat, aurlat, vãryit, filunichisit, anãcrit, ntsirtat, tãcãnsit, hulit, hulidzat *{ro: certat, admonestat, dojenit} {fr: grondé, réprimandé} {en: scolded, quarrelled with, reproved}* ex: easti ncãceatã (vãryitã) cu vitsinili; s-lã mpartã a ncãceatslor (vãryitslor) giunari; suntu ncãceati, di doi anj nu shi zburãscu § ***ncãceari/ncãceare*** (ncã-cĭá-ri) sf ncãceri (ncã-cĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-alãxescu zboarã greali icã atumtsea cãndu cariva sã ncaci; ancãceari, ãncãceari, ncãciturã, aurlari, vãryiri, filunichisiri, anãcriri, ntsirtari, tãcãnsiri, huliri, hulidzari *{ro: acţiunea de a certa, de a admonesta, de a dojeni; certare, admonestare, dojenire; ceartă} {fr: action de gronder, de réprimander; querelle} {en: action of scolding, of quarrelling with, of reproving; quarrel}* ex: ncãceari fãrã bãteari nu-ari gustu; ncãcearea-a lor n-asparsi lucrul § ***ncãciturã*** (ncã-ci-tú-rã) sf ncãcituri (ncã-ci-túrĭ) – alãxiri di zboarã greali namisa di doi i ma multsã oaminj, trã lucri trã cari nu s-aduchescu; ncãceari, ncaci, ntsirtari, dãlgani, cãvgã, cafcãturã, cãvgãturã, filunichii, dãvãturã *{ro: ceartă} {fr: querelle, dispute} {en: quarrel}* § ***ncaci***[2]***/ncace*** (ncá-ci) sf pl(?) – (unã cu ***ncãciturã***) ex: s-curmã ncacea (ncãcearea, ncãcitura) la cãshari § ***ancaci*** (an-cácĭŭ) (mi) vb I ancãceai (an-cã-cĭáĭ), ancãceam (an-cã-cĭámŭ), ancãceatã (an-cã-cĭá-tã), ancãceari/ancãceare (an-cã-cĭá-ri) – (unã cu ***ncaci***[1]) § ***ancãceat*** (an-cã-cĭátŭ) adg ancãceatã (an-cã-cĭá-tã), ancãceats (an-cã-cĭátsĭ), ancãceati/ancãceate (an-cã-cĭá-te) – (unã cu ***ncãceat***) § ***ancãceari/ancãceare*** (an-cã-cĭá-ri) sf ancãceri (an-cã-cĭérĭ) – (unã cu ***ncãceari***) § ***ancãciturã*** (an-cã-ci-tú-rã) sf ancãcituri (an-cã-ci-túrĭ) – (unã cu ***ncãciturã***) § ***ãncaci*** (ãn-cácĭŭ) (mi) vb I ãncãceai (ãn-cã-cĭáĭ), ãncãceam (ãn-cã-cĭámŭ), ãncãceatã (ãn-cã-cĭá-tã), ãncãceari/ãncãceare (ãn-cã-cĭá-ri) – (unã cu ***ncaci***[1]) § ***ãncãceat*** (ãn-cã-cĭátŭ) adg ãncãceatã (ãn-cã-cĭá-tã), ãncãceats (ãn-cã-cĭátsĭ), ãncãceati/ãncãceate (ãn-cã-cĭá-te) – (unã cu ***ncãceat***) § ***ãncãceari/ãncãceare*** (ãn-cã-cĭá-ri) sf ãncãceri (ãn-cã-cĭérĭ) – (unã cu ***ncãceari***[1]) § ***ãncãciturã*** (ãn-cã-ci-tú-rã) sf ãncãcituri (ãn-cã-ci-túrĭ) – (unã cu ***ncãciturã***)
ncaci[2]***/ncace*** (ncá-ci) sf – vedz tu ***ncaci***[1]
ncaftu (ncáf-tu) (mi) vb I – vedz tu ***caftu***
ncair (ncá-irŭ) vb I – vedz tu ***cair***
ncalic (ncá-licŭ) vb I – vedz tu ***cal***[1]
ncaltsu (ncál-tsu) (mi) vb I ncãltsai (ncãl-tsáĭ), ncãltsam (ncãl-tsámŭ), ncãltsatã (ncãl-tsá-tã), ncãltsari/ncãltsare (ncãl-tsá-ri) – 1: (ãnj) bag pãputsãli (mestrili) n cicior; 2: bag petali a calui; 3: u ndreg calea cu chetsrã i pisã tra s-poatã s-urdinã ma ghini amãxili; ãncaltsu, ancaltsu; (fig: 1: lu ncaltsu = cu minciunj l-fac pri cariva s-pistipseascã i s-facã tsi voi mini; lu-arãd, l-minciunedz, lu-aplãnãsescu, l-plãnãsescu, l-plãnisescu, l-plãnipsescu, l-plãnescu; expr: 2: lu ncaltsu sh-lu discaltsu = lu-arãd multu di multu, fãrã ca el s-poatã s-mi aducheascã; 3: ncaltsu sh-puriclu = hiu multu dishteptu sh-pot s-arãd lishor lumea) *{ro: încălţa; potcovi; pava (stradă)} {fr: chausser; ferrer (un cheval); paver (le chemin)} {en: put on shoes (slippers); shoe (a horse); pave (a street)}* ex: cu tsãruhili vã ncãltsat; armãnlu nu si ncaltsã (nu poartã pãputsã); cai nu si ncaltsã earna?; dusi si ncaltsã caljlji; lji ncãltsash caljlji?; s-lã ncaltsu cãti nã petalã; ta si-nj tsã ncaltsã calu; unãoarã sh-un chiro, cãndu puriclu s-ancãltsa (sh-bãga petali); nu putu s-lu

ncaltsã (fig: s-lu-arãdã) di aestã oarã; nathimatã, vrei s-mi ncaltsã (fig: mi-arãdz)?; nu mi ncaltsã (fig: nu mi-arãdi); atsel lu ncaltsã sh-lu discaltsã (expr: lu-arãdi multu di multu); mi ncãltsã (fig: mi-arãsi) ghini, nj-streasi dauãli cicioari tu unã pãputsã § ***ncãltsat*** (ncãl-tsátŭ) adg ncãltsatã (ncãl-tsá-tã), ncãltsats (ncãl-tsátsĭ), ncãltsati/ncãltsate (ncãl-tsá-ti) –1: tsi shari bãgatã pãputsãli; (pãputsã) tsi easti bãgatã n cicior; 2: (calu) tsi-lj s-ari bãgatã petali; 3: (calea) tsi easti ndreaptã cu chetsrã i pisã; ancãltsat, ãncãltsat *{ro: încălţat; potcovit, pavat} {fr: chaussé; ferré (un cheval); pavé} {en: with the shoes on (man or horse); paved (a street)}* ex: sucachea di marmari ncãltsatã § ***ncãltsari/ncãltsare*** (ncãl-tsá-ri) sf ncãltsãri (ncãl-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ncaltsã tsiva (oaminjlji cu pãputsi, caljlji cu petali (fãricari), cãljurli cu cheatrã); ancãltsari ãncãltsari *{ro: acţiunea de a încălţa; de a potcovi; de a pava (stradă); încălţare; potcovire; pavare (stradă)} {fr: action de chausser; de ferrer (un cheval); de paver (le chemin)} {en: action of putting on shoes (slippers); of shoeing (a horse); of paving (a street)}* § ***nincãltsat*** (nincãl-tsátŭ) adg nincãltsatã (nin-cãl-tsá-tã), nincãltsats (nin-cãltsátsĭ), nincãltsati/nincãltsate (nin-cãl-tsá-ti) – 1: tsi nu sh-ari bãgatã pãputsãli; (pãputsã) tsi nu easti bãgatã n cicior; 2: (calu) tsi nu-lj s-ari bãgatã petali; 3: (calea) tsi nu easti ndreaptã cu chetsrã i pisã *{ro: neîncălţat; nepotcovit, nepavat} {fr: qui n'est pas chaussé; qui n'est pas ferré (un cheval); qui n'est pas pavé} {en: without the shoes on (man or horse); unpaved (a street)}* ex: calu-armasi nincãltsat; draclu nu isha nincãltsat cu pãputsili di-asimi § ***nincãltsari/nincãltsare*** (nin-cãl-tsá-ri) sf nincãltsãri (nin-cãl-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu si ncaltsã tsiva (oaminjlji cu pãputsi, caljlji cu petali, cãljurli cu cheatrã) *{ro: acţiunea de a nu încălţa; de a nu potcovi; de a nu pava (stradă); neîncălţare; nepotcovire; nepavare (stradă)} {fr: action de ne pas chausser; de ne pas ferrer (un cheval); de ne pas paver (le chemin)} {en: action of not putting on shoes; of not shoeing (a horse); of not paving (a street)}* § ***ancaltsu*** (an-cál-tsu) (mi) vb I ancãltsai (an-cãl-tsáĭ), ancãltsam (an-cãl-tsámŭ), ancãltsatã (an-cãl-tsá-tã), ancãltsari/ancãltsare (an-cãl-tsá-ri) – (unã cu ***ncaltsu***) ex: cãndu puriclu s-ancãltsa (purta pãputsã i petali) § ***ancãltsat*** (an-cãl-tsátŭ) adg ancãltsatã (an-cãl-tsá-tã), ancãltsats (an-cãl-tsátsĭ), ancãltsati/ancãltsate (an-cãl-tsá-ti) – (unã cu ***ncãltsat***) § ***ancãltsari/ancãltsare*** (an-cãl-tsá-ri) sf ancãltsãri (an-cãl-tsắrĭ) – (unã cu ***ncãltsari***) § ***ãncaltsu*** (ãn-cál-tsu) (mi) vb I ãncãltsai (ãncãl-tsáĭ), ãncãltsam (ãn-cãl-tsámŭ), ãncãltsatã (ãn-cãl-tsá-tã), ãncãltsari/ãncãltsare (ãn-cãl-tsá-ri) – (unã cu ***ncaltsu***) § ***ãncãltsat*** (ãn-cãl-tsátŭ) adg ãncãltsatã (ãn-cãl-tsá-tã), ãncãltsats (ãncãl-tsátsĭ), ãncãltsati/ãncãltsate (ãn-cãl-tsá-ti) – (unã cu ***ncãltsat***) § ***ãncãltsari/ãncãltsare*** (ãn-cãl-tsá-ri) sf ãncãltsãri (ãncãl-tsắrĭ) – (unã cu ***ncãltsari***)

ncap (ncápŭ) vb II ncãpui (ncã-púi), ncãpeam (ncã-peámŭ), ncãputã (ncã-pú-tã), ncãpeari/ncãpeare (ncã-peá-ri) – am loc tra s-intru ntreg tu-un loc ãncljis (casã, cutii, sinduchi, stranj, etc.); pot s-mi hig ntreg tu-un loc dishcljis i ncljis; pot s-trec prit tsiva (unã ushi, firidã, guvã, etc.); ãncap, intru tu, bag (hig) tu; (expr: 1: nu nji ncapi mintea = nu pot s-aduchescu, nu pot s-pistipsescu c-ahtari lucru poati si s-facã; 2: (stranjili, casa, loclu, etc.) nu mi ncapi di harauã = mi hãrsescu multu di multu; nu shtiu tsi s-fac di-ahãntã harauã; 3: nu ncapi zborlu = si shtii cã; easti sigura cã; 4: nu ncap paradzlji = nu trec paradzlji) *{ro: încăpea, conţine, avea loc, include} {fr: contenir, avoir place, inclure} {en: contain, find room, go into, enclose}* ex: pãlatea ntreagã nu u ncãpea (nu-avea loc sintrã tutã); tini nu ncachi (nu pots s-intsrã, s-trets); padea nu lji ncapi; veadi brãnlu-a featãljei cã mesea nu lji ncapi; nu lj-u ncãpea mintea (expr: nu-lj yinea, nu putea s-pistipseascã); nji si strimtarã stranjili di nu mi ncap (di nu pot s-intru tu eali); nu lji ncap pãrpodzli; aoa nu ncãpea grosh (expr: nu tritsea paradz); casa nu lu ncãpea di harauã (expr: nu shtia tsi s-facã di-ahãntã harauã); nã amari teasã, cãt mintea nu ts-u ncapi (expr: di nu-ts yini s-pistipseshti); s-featsi nã baltã cu apãaratsi, cãt nu ts-u ncapi mintea (expr: di nu-ts yini s-pistipseshti) § ***ncãput*** (ncã-pútŭ) adg ncãputã (ncã-pú-tã), ncãputs (ncã-pútsĭ), ncãputi/ncãputi (ncã-pú-ti) – tsi poati sintrã ntreg tu tsiva; tsi poati s-treacã prit tsiva; ãncãput, intrat, hiptu, bãgat *{ro: încăput, conţinut, inclus} {fr: contenu, qui a de la place, inclus} {en: contained, who has found room, who has gone into, enclosed}* § ***ncãpeari/ncãpeare*** (ncã-peá-ri) sf ncãperi (ncã-péri) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva ncapi iuva i poati s-treacã prit unã guvã; ncãpãturã, ãncãpeari, intrari, hidzeari, bãgari; (fig: ncãpeari = udã, odã, udai) *{ro: acţiunea de a încăpea, de a conţine, de a avea loc, de a include; încăpere, conţinere, includere} {fr: action de contenir, d'avoir place, d'inclure} {en: action of containing, of finding room, of going into, of enclosing}* § ***ncãpãtor*** (ncã-pã-tórŭ) adg ncãpãtoari/ncãpãtoare (ncã-pã-toá-ri), ncãpãtori (ncã-pã-tórĭ), ncãpãtoari/ncãpãtoare (ncã-pã-toá-ri) – tsi easti mari shi ncap multi lucri tu el; tsi easti mari (ahãt cãt lipseashti) tra s-lji ncapã ntreg un lucru tsi-l vrem nuntru; tsi easti largu tra spoatã s-treacã un lucru prit el; ãncãpãtor *{ro: încăpător} {fr: large, spatieux} {en: large, spacious}* § ***ncãpãturã*** (ncã-pã-túrã) sf ncãpãturi (ncã-pã-túrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu bãgãm un lucru tu tsiva tsi lu ncapi; ncãpeari *{ro: încăpere} {fr: action de contenir} {en: action of containing}* § ***ãncap*** (ãn-cápŭ) vb II ãncãpui (ãn-cã-púi), ãncãpeam (ãn-cã-peámŭ), ãncãputã (ãn-cã-pú-tã), ãncãpeari/ãncãpeare (ãn-cã-peá-ri) – (unã cu ***ncap***) § ***ãncãput*** (ãn-cã-pútŭ) adg ãncãputã (ãn-cã-pú-tã), ãncãputs (ãn-cã-pútsĭ), ãncãputi/ãncãputi (ãn-cã-pú-ti) – (unã cu ***ncãput***) § ***ãncãpeari/ãncãpeare*** (ãn-cã-peá-ri) sf ãncãperi (ãn-cã-péri) – (unã cu ***ncãpeari***)

ncarcu[1] (ncár-cu) (mi) vb I ncãrcai (ncãr-cáĭ), ncãrcam (ncãrcámŭ), ncãrcatã (ncãr-cá-tã), ncãrcari/ncãrcare (ncãr-cá-ri) – bag unã furtii tu tsiva i pri cariva (amaxi, pravdã, cal, gumar, etc.) tra s-u poartã iuva; lj-dau unã sartsinã tra s-u ducã iuva i s-u facã; ãncarcu, ancarcu, carcu, furtusescu, nsãrtsinedz; (expr: 1: ncarcu ti… = ncarcu tra s-mi duc …; 2: nji ncarcu suflitlu (inima) = fac un arãu, unã-amãrtii shi-nj cadi greu tu suflit; amãrtipsescu; 3: u ncarcu (dit lumea-aestã) = mor, lji ncljid ocljilj, dau dolj-a preftului, etc.); 4: nji ncarcu stumahea = mãc ma multu dicãt lipseashti; 5: ncarcu tufechea (arivolea, etc.) = bag gugoashi tu tufechi (arãvoli, etc.); 6: lj-mi ncarcu = lj-caftu, l-pãlãcãrsescu, lj-mi ngrec sã-nj facã un lucru, unã buneatsã) *{ro: încărca} {fr: (se) charger} {en: load}* ex: yini tra sã ncarcã yiptu; s-nu ncartsã ti Macrinitsa; lu ncãrcã (nsãrtsinã) tra s-lji ducã el hãbarea; nji ncãrcai suflitlu (expr: feci unã amãrtii); s-tsã ncartsã suflitlu (expr: s-amãrtipseshti) tri unã furculitsã?; aduchi cã ncarcã dit lumea aestã (expr: aduchi cã moari); a patra dzuã ncãrcã (expr: muri); lj-mi ncãrcai (expr: lj-mi ngricai) ta sã-nj facã aestã buneatsã; lj-mi ncãrcai sh-mini (expr: mi feci sh-mini ta sã-lj hiu nã sartsinã); lu ncãrcai pri nãs (lj-ded a lui sartsina) trã aestu lucru; sputearim s-lj-u ncarcu furtia cu trampa § ***ncãrcat***[1] (ncãr-cátŭ) adg ncãrcatã (ncãr-cá-tã), ncãrcats (ncãr-cátsĭ), ncãrcati/ncãrcate (ncãr-cá-ti) – (amaxi, cal, gumar, etc.) tsi-lj s-ari bãgatã unã furtii trã purtari; ãncãrcat, ancãrcat, cãrcat, furtusit, nsãrtsinat, mplin, umplut; (expr: muljari ncãrcatã = muljari cu sartsinã, tsi-ashteaptã njic) *{ro: încărcat} {fr: chargé} {en: loaded}* ex: cu caljlji ncãrcats cu ljin; calj ghini ncãrcats; pom ncãrcat cu poami (mplin, cu multi poami); yini ncãrcatã din pãzari; ashteaptã acasã fumeljli ncãrcati (expr: etimi trã vgari); ncãrcatã (durusitã) cu noauãli hãri; ncãrcats (mplinj) di paradz; niveastili ncãrcati (expr: greali, cu sartsinã); ncãrcatã (expr: mplinã) di amãreatsã; ncãrcat (expr: mplin) di inati § ***ncãrcari***[1]***/ncãrcare*** (ncãr-cá-ri) sf ncãrcãri (ncãr-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã ncarcã tsiva; ãncãrcari, ancãrcari, cãrcari, furtusiri, nsãrtsinari *{ro: acţiunea de a încărca; încărcare} {fr: action de (se) charger} {en: action of loading}* ex: tri ncãrcari vinji oara § ***nincãrcat***[1] (nin-cãr-cátŭ) adg nincãrcatã (nin-cãrcá-tã), nincãrcats (nin-cãr-cátsĭ), nincãrcati/nincãrcate (nincãr-cá-ti) – (amaxi, cal, gumar, etc.) tsi nu easti ncãrcat; neancãrcat *{ro: neîncărcat} {fr: qui n'est pas chargé} {en: not loaded}* § ***nincãrcari***[1]***/nincãrcare*** (nin-cãr-cá-ri) sf nincãrcãri (nin-cãr-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu sã ncarcã tsiva;

neancãrcari *{ro: acţiunea de a nu încărca; neîncărcare}* *{fr: action de ne pas (se) charger}* *{en: action of not loading}* § ***parancarcu*** (pá-ran-cár-cu) (mi) vb I parancãrcai (pá-ran-cãr-cáĭ), parancãrcam (pá-ran-cãr-cámŭ), parancãrcatã (pá-ran-cãr-cá-tã), parancãrcari/parancãrcare (pá-ran-cãr-cá-ri) – ncarcu multu di multu; ncarcu ma multu dicãt u caftã arada (easti ghini, lipseashti, etc.) *{ro: supraîncărca}* *{fr: (se) surcharger}* *{en: overload}* § ***parancãrcat*** (pá-ran-cãr-cátŭ) adg parancãrcatã (pá-ran-cãr-cá-tã), parancãrcats (pá-ran-cãr-cátsĭ), parancãrcati/parancãrcate (pá-ran-cãr-cá-ti) – tsi easti ncãrcat multu di multu; tsi easti ncãrcat ma multu ca di-aradã *{ro: supraîncărcat}* *{fr: surchargé}* *{en: overloaded}* § ***parancãrcari/parancãrcare*** (pá-ran-cãr-cá-ri) sf parancãrcãri (pá-ran-cãr-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu parancarcu *{ro: acţiunea de a supraîncărca; supraîncărcare}* *{fr: action de (se) surcharger}* *{en: action of overloading}* § ***ãncarcu***[1] (ãn-cár-cu) (mi) vb I ãncãrcai (ãn-cãr-cáĭ), ãncãrcam (ãn-cãr-cámŭ), ãncãrcatã (ãn-cãr-cá-tã), ãncãrcari/ãncãrcare (ãn-cãr-cá-ri) – (unã cu ***ncarcu***[1]) § ***ãncãrcat***[1] (ãn-cãr-cátŭ) adg ãncãrcatã (ãn-cãr-cá-tã), ãncãrcats (ãn-cãr-cátsĭ), ãncãrcati/ãncãrcate (ãn-cãr-cá-ti) – (unã cu ***ncãrcat***[1]) § ***ãncãrcari***[1]***/ãncãrcare*** (ãn-cãr-cá-ri) sf ãncãrcãri (ãn-cãr-cắrĭ) – (unã cu ***ncãrcari***[1]) § ***ancarcu***[1] (an-cár-cu) (mi) vb I ancãrcai (an-cãr-cáĭ), ancãrcam (an-cãr-cámŭ), ancãrcatã (an-cãr-cá-tã), ancãrcari/ancãrcare (an-cãr-cá-ri) – (unã cu ***ncarcu***[1]) § ***ancãrcat***[1] (an-cãr-cátŭ) adg ancãrcatã (an-cãr-cá-tã), ancãrcats (an-cãr-cátsĭ), ancãrcati/ancãrcate (an-cãr-cá-ti) – (unã cu ***ncãrcat***[1]) § ***ancãrcari***[1]***/ancãrcare*** (an-cãr-cá-ri) sf ancãrcãri (an-cãr-cắrĭ) – (unã cu ***ncãrcari***[1]) § ***carcu***[1] (cár-cu) (mi) vb I cãrcai (cãr-cáĭ), cãrcam (cãr-cámŭ), cãrcatã (cãr-cá-tã), cãrcari/cãrcare (cãr-cá-ri) – (unã cu ***ncarcu***[1]) § ***cãrcat***[1] (cãr-cátŭ) adg cãrcatã (cãr-cá-tã), cãrcats (cãr-cátsĭ), cãrcati/cãrcate (cãr-cá-ti) – (unã cu ***ncãrcat***[1]) § ***cãrcari***[1]***/cãrcare*** (cãr-cá-ri) sf cãrcãri (cãr-cắrĭ) – (unã cu ***ncãrcari***[1]) § ***discarcu*** (dis-cár-cu) (mi) vb I discãrcai (dis-cãr-cáĭ), discãrcam (dis-cãr-cámŭ), discãrcatã (dis-cãr-cá-tã), discãrcari/discãrcare (dis-cãr-cá-ri) – dipun unã furtii dit tsiva (amaxi) i di pri cariva (pravdã, cal, gumar, etc.); (expr: 1: discarcu tufechea, arivolea, etc. = amin gugoashi dit tufechi, arãvoli, etc.; 2: nj-discarcu suflitlu (inima) = (cu zburãrea, tunusirea, exumuluyisirea dinintea-a unui preftu, cu adrarea-a unui lucru, etc.) nj-lishuredz inima cari nj-eara ncãrcatã di-unã amãrtii, di-un arãu tsi-aveam faptã; 3: mi discarcu pri cariva = ãnj scot inatea (cu-aurlarea) pri cariva) *{ro: descărca}* *{fr: (se) décharger}* *{en: unload}* ex: caljlji-nj lji discãrca; la cunachi sta sh-discarcã; discarcã-ti di hãrai; ti discãrcash (expr: tsã scoasish inatea) pri noi, ashi cã lishurash; s-discãrcã (expr: shi scoasi inatea) pri mini; s-dusi la preftu di sh-discãrcã inima (expr: di s-exumuluyisi shi lishurã); pi mini sh-discãrcã inima (expr: nj-dzãsi tsi-avea pri inimã) § ***discãrcat*** (dis-cãr-cátŭ) adg discãrcatã (dis-cãr-cá-tã), discãrcats (dis-cãr-cátsĭ), discãrcati/discãrcate (dis-cãr-cá-ti) – (amaxi, cal, gumar, etc.) tsi-lj s-ari dipusã furtia; (lucru) tsi easti dipus dit amaxi (di pi gumar, cal, etc.) *{ro: descărcat}* *{fr: déchargé}* *{en: unloaded}* § ***discãrcari/discãrcare*** (dis-cãr-cá-ri) sf discãrcãri (dis-cãr-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-discarcã tsiva *{ro: acţiunea de a descărca; descărcare}* *{fr: action de (se) décharger}* *{en: action of unloading}* ex: agiutãnã la discãrcari § ***nidiscãrcat*** (ni-dis-cãr-cátŭ) adg nidiscãrcatã (ni-dis-cãr-cá-tã), nidiscãrcats (ni-dis-cãr-cátsĭ), nidiscãrcati/nidiscãrcate (ni-dis-cãr-cá-ti) – (amaxi, cal, gumar, etc.) tsi nu s-ari discãrcatã di furtii; (lucru) tsi nu easti discãrcat dit amaxi (di pi gumar, cal, etc.) *{ro: nedescărcat}* *{fr: qui n'est pas déchargé}* *{en: which is unloaded}* ex: nidiscãrcat nicã calu (cu calu nica ncãrcat) § ***nidiscãrcari/nidiscãrcare*** (ni-dis-cãr-cá-ri) sf nidiscãrcãri (ni-dis-cãr-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-discarcã tsiva *{ro: acţiunea de a nu descărca; nedescărcare}* *{fr: action de ne pas décharger}* *{en: action of not unloading}* ex: caljlji s-curmarã di nidiscãrcari § ***ncãrcãturã*** (ncãr-cã-tú-rã) sf ncãrcãturi (ncãr-cã-túrĭ) – lucruri ncãrcati tu-unã amaxi (pi-unã pravdã, cal i gumar i purtat deanumirea di om); sac mari di lãnã (hãrar mplin di lucri) tsi sã ncarcã pi mulãri; putearea tsi-lj si da a unui tra s-facã tsiva i s-ducã un zbor la cariva; furtii, fortumã, sartsinã, var, vãrii *{ro: încărcătură, povară}* *{fr: charge (d'une bête), fardeau; mission, mandat}* *{en: load; mission, mandate}* § ***discãrcãturã*** (dis-cãr-cã-tú-rã) sf discãrcãturi (dis-cãr-cã-túrĭ) – discãrcarea di lucri; lucrurli discãrcati dit unã amaxi (di pi-unã pravdã, cal i gumar i purtat deanumirea di om); sac mari di lãnã (hãrar mplin di lucri) tsi s-discarcã *{ro: descărcătură}* *{fr: décharge(ment)}* *{en: unloading}* § ***ncãrcãtoari/ncãrcãtoare*** (ncãr-cã-toá-ri) sf ncãrcãtori (ncãr-cã-tórĭ) – vutselã njicã tsi poati s-hibã purtatã deanumirea *{ro: butoiaş}* *{fr: tonnelet (qu'on peut charger sur les épaules)}* *{en: small cask, keg (which can be transported on one's shoulders)}*

ncarcu[2] (ncár-cu) (mi) vb I ncãrcai (ncãr-cáĭ), ncãrcam (ncãr-cámŭ), ncãrcatã (ncãr-cá-tã), ncãrcari/ncãrcare (ncãr-cá-ri) – (mi) umplu pri cariva cu murdãrilji (sãndzi, muzgã, stulii, etc.); ãncarcu, ancarcu, carcu, murdãripsescu, lãvushescu, lãvãshescu, mãryescu, smãryescu, lirusescu, lichisescu, dãmcusescu, ngãledz, chic, putusescu, stulsescu *{ro: murdări, împodobi}* *{fr: salir; parer}* *{en: soil, make someone dirty; adorn}* ex: va vã ncãrcats (va vã lãvushits, murdãripsits) di lãschi; mi ncãrcai di muzgã § ***ncãrcat***[2] (ncãr-cátŭ) adg ncãrcatã (ncãr-cá-tã), ncãrcats (ncãr-cátsĭ), ncãrcati/ncãrcate (ncãr-cá-ti) – tsi easti mplin di murdãrilji (sãndzi, muzgã, stulii, etc.); ãncãrcat, ancãrcat, cãrcat, murdãripsit, lãvushit, lãvãshit, mãryit, smãryit, lichisit, lirusit, dãmcusit, ngãlisit, chicat, putusit; (expr: stranj ncãrcat = stranj chindisit, stulsit) *{ro: murdărit, împodobit}* *{fr: sali, souillé; paré}* *{en: soiled; adorned}* ex: lalã-su ncãrcat (mãryit, lãvushit, mplin) di sãndzi; ilecã ncãrcatã cu (cusutã cu hiri di) hrisafi; bidenj ncãrcati (stulsitã cu ghunã scumpã) § ***ncãrcari***[2]***/ncãrcare*** (ncãr-cá-ri) sf ncãrcãri (ncãr-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã ncarcã tsiva i cariva; ãncãrcari, ancãrcari, cãrcari, murdãripsiri, lãvushiri, lãvãshiri, mãryiri, smãryiri, lichisiri, lirusiri, dãmcusiri, ngãlisiri, chicari, putusiri, stulsiri *{ro: acţiunea de a murdări, de a împodobi; murdărire, împodobire}* *{fr: action de salir; de parer}* *{en: action of soiling, of making someone dirty; of adorning}* ***nincãrcat***[2] (nin-cãr-cátŭ) adg nincãrcatã (nin-cãr-cá-tã), nincãrcats (nin-cãr-cátsĭ), nincãrcati/nincãrcate (nin-cãr-cá-ti) – tsi nu easti murdar; tsi nu s-ari murdãripsitã; nimurdãripsit, nilãvushit, nilãvãshit, nimãryit, nismãryit, nilichisit, nilirusit, nidãmcusit, ningãlisit, nichicat, niputusit, nistulsit *{ro: nemurdărit}* *{fr: qui n'est pas sali, qui n'est pas souillé}* *{en: that is not soiled, not made dirty}* § ***nincãrcari***[2]***/nincãrcare*** (nin-cãr-cá-ri) sf nincãrcãri (nin-cãr-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu sã ncarcã tsiva i cariva; nimurdãripsiri, nilãvushiri, nilãvãshiri, nimãryiri, nismãryiri, nilichisiri, nilirusiri, nidãmcusiri, ningãlisiri, nichicari, niputusiri, nistulsiri *{ro: acţiunea de a nu murdări; nemurdărire}* *{fr: action de ne pas salir}* *{en: action of not soiling, of not making someone dirty}* § ***ãncarcu***[2] (ãn-cár-cu) (mi) vb I ãncãrcai (ãn-cãr-cáĭ), ãncãrcam (ãn-cãr-cámŭ), ãncãrcatã (ãn-cãr-cá-tã), ãncãrcari/ãncãrcare (ãn-cãr-cá-ri) – (unã cu ***ncarcu***[2]) § ***ãncãrcat***[2] (ãn-cãr-cátŭ) adg ãncãrcatã (ãn-cãr-cá-tã), ãncãrcats (ãn-cãr-cátsĭ), ãncãrcati/ãncãrcate (ãn-cãr-cá-ti) – (unã cu ***ncãrcat***[2]) § ***ãncãrcari***[2]***/ãncãrcare*** (ãn-cãr-cá-ri) sf ãncãrcãri (ãn-cãr-cắrĭ) – (unã cu ***ncãrcari***[2]) § ***ancarcu***[2] (an-cár-cu) (mi) vb I ancãrcai (an-cãr-cáĭ), ancãrcam (an-cãr-cámŭ), ancãrcatã (an-cãr-cá-tã), ancãrcari/ancãrcare (an-cãr-cá-ri) – (unã cu ***ncarcu***[2]) § ***ancãrcat***[2] (an-cãr-cátŭ) adg ancãrcatã (an-cãr-cá-tã), ancãrcats (an-cãr-cátsĭ), ancãrcati/ancãrcate (an-cãr-cá-ti) – (unã cu ***ncãrcat***[2]) § ***ancãrcari***[2]***/ancãrcare*** (an-cãr-cá-ri) sf ancãrcãri (an-cãr-cắrĭ) – (unã cu ***ncãrcari***[2]) § ***carcu***[2] (cár-cu) (mi) vb I cãrcai (cãr-cáĭ), cãrcam (cãr-cámŭ), cãrcatã (cãr-cá-tã), cãrcari/cãrcare (cãr-cá-ri) – (unã cu ***ncarcu***[2]) § ***cãrcat***[2] (cãr-cátŭ) adg cãrcatã (cãr-cá-tã), cãrcats (cãr-cátsĭ), cãrcati/cãrcate (cãr-cá-ti) – (unã cu ***ncãrcat***[2]) § ***cãrcari***[2]***/cãrcare*** (cãr-cá-ri) sf cãrcãri (cãr-cắrĭ) – (unã cu ***ncãrcari***[2])

ncatãr (ncá-tãrŭ) (mi) vb I ncãtãrai (ncã-tã-ráĭ), ncãtãram (ncã-tã-rámŭ), ncãtãratã (ncã-tã-rá-tã), ncãtãrari/ncãtãrare (ncã-tã-rá-ri) – am curailu s-lu fac un lucru; nu nj-easti fricã s-lu fac

un lucru; cutedz, dãldãsescu, dãldisescu, dãvrãnsescu, cãidisescu *{ro: cuteza} {fr: oser} {en: dare}* ex: nu si ncãtãrã (cutidzã) s-mutreascã § ***ncãtãrat*** (ncã-tã-rátŭ) adg ncãtãratã (ncã-tã-rá-tã), ncãtãrats (ncã-tã-rátsĭ), ncãtãrati/ncãtãrate (ncã-tã-rá-ti) – tsi cutidzã s-facã tsiva; cutidzat, dãldãsit, dãldisit, dãvrãnsit, cãidisit *{ro: care a cutezat} {fr: qui a osé} {en: who dared}* § ***ncãtãrari/ncãtãrare*** (ncã-tã-rá-ri) sf ncãtãrãri (ncã-tã-rãrĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi cuteadzã s-adarã tsiva; cutidzari, dãldãsiri, dãldisiri, dãvrãnsiri, cãidisiri *{ro: acţiunea de a cuteza; cutezare} {fr: action d'oser} {en: action of daring}*

ncatin (ncá-tinŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cãtinar***

ncãceari/ncãceare (ncã-cĭá-ri) sf – vedz tu ***ncaci***[1]

ncãceat (ncã-cĭátŭ) adg – vedz tu ***ncaci***[1]

ncãciturã (ncã-ci-tú-rã) sf – vedz tu ***ncaci***[1]

ncãfãsescu (ncã-fã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***cãfasi***[1]

ncãfãsiri/ncãfãsire (ncã-fã-sí-ri) sf – vedz tu ***cãfasi***[1]

ncãfãsit (ncã-fã-sítŭ) adg – vedz tu ***cãfasi***[1]

ncãftari/ncãftare (ncãf-tá-ri) sf – vedz tu ***ncaftu***

ncãftat (ncãf-tátŭ) adg – vedz tu ***ncaftu***

ncãirari/ncãirare (ncã-i-rá-ri) sf – vedz tu ***cair***

ncãirat (ncã-i-rátŭ) adg – vedz tu ***cair***

ncãlar (ncã-lárŭ) adv – vedz tu ***cal***[1]

ncãldurari/ncãldurare (ncãl-du-rá-ri) sf – vedz tu ***caldu***

ncãldurat (ncãl-du-rátŭ) adg – vedz tu ***caldu***

ncãlduredz (ncãl-du-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***caldu***

ncãldzãri/ncãldzãre (ncãl-dzắ-ri) sf – vedz tu ***caldu***

ncãldzãscu (ncãl-dzãs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***caldu***

ncãldzãt (ncãl-dzắtŭ) adg – vedz tu ***caldu***

ncãlicari/ncãlicare (ncã-li-cá-ri) sf – vedz tu ***cal***[1]

ncãlicat (ncã-li-cátŭ) adg – vedz tu ***cal***[1]

ncãlicãturã (ncã-li-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***cal***[1]

ncãltsari/ncãltsare (ncãl-tsá-ri) sf – vedz tu ***ncaltsu***

ncãltsat (ncãl-tsátŭ) adg – vedz tu ***ncaltsu***

ncãltsescu (ncãl-tsés-cu) vb IV – vedz tu ***cãrshelj***[1]

ncãltsiri/ncãltsire (ncãl-tsí-ri) sf – vedz tu ***cãrshelj***[1]

ncãltsit (ncãl-tsítŭ) adg – vedz tu ***cãrshelj***[1]

ncãlurari/ncãlurare (ncã-lu-rá-ri) sf – vedz tu ***cãloari***

ncãlurat (ncã-lu-rátŭ) adg – vedz tu ***cãloari***

ncãluredz (ncã-lu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***cãloari***

ncãnescu (ncã-nés-cu) vb IV ncãnii (ncã-níĭ), ncãneam (ncã-neámŭ), ncãnitã (ncã-ní-tã), ncãniri/ncãnire (ncã-ní-ri) – scot bots surdi sh-fãrã noimã dit gurã (di itia cã aduchescu unã dureari trupeascã i sufliteascã tsi nu pot s-u-aravdu tãcut); ancãnescu, ãncãnescu, dzem, scljimbur, shcljimur, shcljimuredz, shcljumuredz, schimur, nilsescu, nãlsescu *{ro: geme} {fr: gémir} {en: groan, moan, wail}* ex: ncãnea (dzimea) mãratlu; ncãni (dzimu) tutã noaptea § ***ncãnit*** (ncã-nítŭ) adg ncãnitã (ncã-ní-tã), ncãnits (ncã-nítsĭ), ncãniti/ncãnite (ncã-ní-ti) – tsi scoati bots surdi shi fãrã noimã dit gurã; ancãnit, ãncãnit, dzimut, scljimburat, shcljimurat, schimurat, nilsit, nãlsit *{ro: gemut} {fr: gémi} {en: groaned, moaned, wailed}* ex: boatsi ncãnitã § ***ncãniri/ncãnire*** (ncã-ní-ri) sf ncãniri (ncã-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ncãneashti; boatsea tsi s-avdi cãndu cariva ncãneashti; ancãniri, ãncãniri, dzimeari, dzeamiri, scljimburari, shcljimurari, schimurari, nilsiri, nãlsiri; dzeamit, scljim, shcljim, shcljimur *{ro: acţiunea de a geme; gemere; geamăt} {fr: action de gémir; gémissement} {en: action of groaning, of moaning, of wailing; moan, moaning, groan, groaning}* ex: ncãnirea (dzimearea) lj-u avdzam di dinclo § ***ancãnescu*** (an-cã-nés-cu) vb IV ancãnii (an-cã-níĭ), ancãneam (an-cã-neámŭ), ancãnitã (an-cã-ní-tã), ancãniri/ancãnire (an-cã-ní-ri) – (unã cu ***ncãnescu***) ex: acatsã s-talji shi diznou ancãni (dzimu) dit frãndzili dit hicati; ancãneashti-un lai giuneali; amarea ancãneashti § ***ancãnit*** (an-cã-nítŭ) adg ancãnitã (an-cã-ní-tã), ancãnits (an-cã-nítsĭ), ancãniti/ancãnite (an-cã-ní-ti) – (unã cu ***ncãnit***) § ***ancãniri/ancãnire*** (an-cã-ní-ri) sf ancãniri (an-cã-nírĭ) – (unã cu ***ncãniri***) § ***ãncãnescu*** (ãn-cã-nés-cu) vb IV ãncãnii (ãn-cã-níĭ), ãncãneam (ãn-cã-neámŭ), ãncãnitã (ãn-cã-ní-tã), ãncãniri/ãncãnire (ãn-cã-ní-ri) – (unã cu ***ncãnescu***) § ***ãncãnit*** (ãn-cã-nítŭ) adg ãncãnitã (ãn-cã-ní-tã), ãncãnits (ãn-cã-nítsĭ), ãncãniti/ãncãnite (ãn-cã-ní-ti) – (unã cu ***ncãnit***) § ***ãncãniri/ãncãnire*** (ãn-cã-ní-ri) sf ãncãniri (ãn-cã-nírĭ) – (unã cu ***ncãniri***)

ncãniri/ncãnire (ncã-ní-ri) sf – vedz tu ***ncãnescu***

ncãnit (ncã-nítŭ) adg – vedz tu ***ncãnescu***

ncãntari/ncãntare (ncãn-tá-ri) sf – vedz tu ***cãntu***[2]

ncãntat (ncãn-tátŭ) adg – vedz tu ***cãntu***[2]

ncãntic (ncắn-ticŭ) sn – vedz tu ***cãntu***[2]

ncãntu[1] (ncắn-tu) vb I – vedz tu ***cãntu***[2]

ncãntu[2] (ncắn-tu) sn – vedz tu ***cãntu***[2]

ncãnut (ncã-nútŭ) vb I – vedz tu ***cãnut***

ncãnutari/ncãnutare (ncã-nu-tá-ri) sf – vedz tu ***cãnut***

ncãnutat (ncã-nu-tátŭ) adg – vedz tu ***cãnut***

ncãnutsãri/ncãnutsãre (ncã-nu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***cãnut***

ncãnutsãscu (ncã-nu-tsắs-cu) vb IV – vedz tu ***cãnut***

ncãnutsãt (ncã-nu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***cãnut***

ncãpãtor (ncã-pã-tórŭ) adg – vedz tu ***ncap***

ncãpãturã (ncã-pã-tú-rã) sf – vedz tu ***ncap***

ncãpeari/ncãpeare (ncã-peá-ri) sf – vedz tu ***ncap***

ncãpushari/ncãpushare (ncã-pu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***cap***

ncãpushat (ncã-pu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***cap***

ncãpushedz (ncã-pu-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cap***

ncãput (ncã-pútŭ) adg – vedz tu ***ncap***

ncãrag (ncã-rágŭ) vb I – vedz tu ***cãrag***

ncãrãgari/ncãrãgare (ncã-rã-gá-ri) sf – vedz tu ***cãrag***

ncãrãgat (ncã-rã-gátŭ) adg – vedz tu ***cãrag***

ncãrbun (ncãr-búnŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cãrbuni***

ncãrbunari/ncãrbunare (ncãr-bu-ná-ri) sf – vedz tu ***cãrbuni***

ncãrbunat (ncãr-bu-nátŭ) adg – vedz tu ***cãrbuni***

ncãrcari[1]***/ncãrcare*** (ncãr-cá-ri) sf – vedz tu ***ncarcu***[1]

ncãrcari[2]***/ncãrcare*** (ncãr-cá-ri) sf – vedz tu ***ncarcu***[2]

ncãrcat[1] (ncãr-cátŭ) adg – vedz tu ***ncarcu***[1]

ncãrcat[2] (ncãr-cátŭ) adg – vedz tu ***ncarcu***[2]

ncãrcãtoari/ncãrcãtoare (ncãr-cã-toá-ri) sf – vedz tu ***ncarcu***[1]

ncãrcãturã (ncãr-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***ncarcu***[1]

ncãrciliu (ncãr-ci-líŭ) sn – vedz tu ***cãrciliu***

ncãrciljari/ncãrciljare (ncãr-ci-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***cãrshelj***[1]

ncãrciljat (ncãr-ci-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***cãrshelj***[1]

ncãrciljedz (ncãr-ci-ljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***cãrshelj***[1]

ncãrciljos (ncãr-ci-ljĭósŭ) adg – vedz tu ***cãrshelj***[1]

ncãrdzelj (ncãr-dzéljĭŭ) vb I ncãrdziljai (ncãr-dzi-ljĭáĭ), ncãrdziljam (ncãr-dzi-ljĭámŭ), ncãrdziljatã (ncãr-dzi-ljĭá-tã), ncãrdziljari/ncãrdziljare (ncãr-dzi-ljĭá-ri) – chindisescu (pãrpodz) cu cusãturi fapti cu aclu sh-cu hiri di tuti bueili; chindisescu *{ro: broda (ciorapi)} {fr: broder (des bas)} {en: embroider (socks)}* ex: ncãrdzealji troarã sh-mushat § ***ncãrdziljat*** (ncãr-dzi-ljĭátŭ) adg ncãrdziljatã (ncãr-dzi-ljĭá-tã), ncãrdziljats (ncãr-dzi-ljĭátsĭ), ncãrdziljati/ncãrdziljate (ncãr-dzi-ljĭá-ti) – (pãrpodi, icã pãndzã di lãnã, bumbac, mitasi) tsi easti chindisitã cu cusãturi tsi-aspun lilici shi alti lucri tsi arãsescu ocljilj; chindisit *{ro: brodat} {fr: brodé {en: embroidered}* ex: mi-arãsi multu cãmeasha-atsea di lãnã ncãrdziljatã § ***ncãrdziljari/ncãrdziljare*** (ncãr-dzi-ljĭá-ri) sf ncãrdziljeri (ncãr-dzi-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti ncãrdziljat, chindisiri *{ro: acţiunea de a broda} {fr: action de broder} {en: action of embroidering}*

ncãrdziljari/ncãrdziljare (ncãr-dzi-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***ncãrdzelj***

ncãrdziljat (ncãr-dzi-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***ncãrdzelj***

ncãrfusescu (ncãr-fu-sés-cu) (mi) vb IV ncãrfusii (ncãr-fu-síĭ), ncãrfuseam (ncãr-fu-seámŭ), ncãrfusitã (ncãr-fu-sí-tã), ncãrfusiri/ncãrfusire (ncãr-fu-sí-ri) – bag penuri; bat un lucru tu penuri; bag pi cariva pi crutsi (ca Hristolu); ncrãfusescu, ncurfusescu, pirunsescu; (expr: 1: ncãrfusescu di arcoari (ciudii, lãhtarã, etc.) = nu pot s-mi min (mi fac corcan) di arcoari (ciudii, fricã, aspãreari multã, etc.); pirunsescu, limnusescu, mãrmurãsescu, etc.; 2: mi ncãrfuseashti cu grairli (zboarãli) = mi fatsi s-tac, s-u ncljid gura; 3: lu ncãrfusescu pi crutsi ca Hristolu = lj-aduc mãri tiranji, vasani, pidimadz, etc.; 4: mi ncãrfuseashti tu cheptu = mi tsãni tu cheptu, mi doari) *{ro: bate în cuie, pironi, răstigni} {fr: clouer, fixer, crucifier} {en: nail, fix, crucify}* ex: ncãrfusi nãscãnti penuri mãri; ncãrfusi (li bãtu tu penuri) niscãnti scãnduri; ncãrfusea scãndura!;

ncãrfusi tãrãtsli cã avea cãdzutã; arcoarea nã avea ncãrfusitã (expr: faptã corcanj); va ti ncãrfusim ca Hristolu (expr: va ti pidipsim multu, ca Hristolu pi crutsi); nji si ncãrfusi (expr: nj-si limnusi) ciciorlu § ***ncãrfusit*** (ncãr-fu-sítŭ) adg ncãrfusitã (ncãr-fu-sí-tã), ncãrfusits (ncãr-fu-sítsĭ), ncãrfusiti/ncãrfusite (ncãr-fu-sí-ti) – tsi easti acãtsat cu penuri di nu poati si s-minã; bãtut tu penuri; ncrãfusit, ncurfusit, pirunsit; (fig: ncãrfusit = corcan, pirunsit, limnusit, mãrmurãsit, etc.) *{ro: bătut în cuie, pironit, răstignit}* *{fr: cloué, fixé, crucifié}* *{en: nailed, fixed, crucified}* ex: stãtea ca ncãrfusit (fig: limnusit) di prãmãteftu § ***ncãrfusiri/ncãrfusire*** (ncãr-fu-sí-ri) sf ncãrfusiri (ncãr-fu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã ncãrfuseashti tsiva; ncrãfusiri, ncurfusiri, pirunsiri; (fig: ncãrfusiri = pirunsiri, limnusiri, mãrmurãsiri, etc.) *{ro: acţiunea de a bate în cuie, de a pironi, de a răstigni; pironire, răstignire}* *{fr: action de clouer, de fixer, de crucifier}* *{en: action of nailing, of fixing, of crucifying}* § ***ncrãfusescu*** (ncrã-fu-sés-cu) (mi) vb IV ncrãfusii (ncrã-fu-síĭ), ncrãfuseam (ncrã-fu-seámŭ), ncrãfusitã (ncrã-fu-sí-tã), ncrãfusiri/ncrãfusire (ncrã-fu-sí-ri) – (unã cu ***ncãrfusescu***) § ***ncrãfusit*** (ncrã-fu-sítŭ) adg ncrãfusitã (ncrã-fu-sí-tã), ncrãfusits (ncrã-fu-sítsĭ), ncrãfusiti/ncrãfusite (ncrã-fu-sí-ti) – (unã cu ***ncãrfusit***) § ***ncrãfusiri/ncrãfusire*** (ncrã-fu-sí-ri) sf ncrãfusiri (ncrã-fu-sírĭ) – (unã cu ***ncãrfusiri***) § ***ncurfusescu*** (ncur-fu-sés-cu) (mi) vb IV ncurfusii (ncur-fu-síĭ), ncurfuseam (ncur-fu-seámŭ), ncurfusitã (ncur-fu-sí-tã), ncurfusiri/ncurfusire (ncur-fu-sí-ri) – (unã cu ***ncãrfusescu***) § ***ncurfusit*** (ncur-fu-sítŭ) adg ncurfusitã (ncur-fu-sí-tã), ncurfusits (ncur-fu-sítsĭ), ncurfusiti/ncurfusite (ncur-fu-sí-ti) – (unã cu ***ncãrfusit***) § ***ncurfusiri/ncurfusire*** (ncur-fu-sí-ri) sf ncurfusiri (ncur-fu-sírĭ) – (unã cu ***ncãrfusiri***) § ***cãrfusescu*** (cãr-fu-sés-cu) (mi) vb IV cãrfusii (cãr-fu-síĭ), cãrfuseam (cãr-fu-seámŭ), cãrfusitã (cãr-fu-sí-tã), cãrfusiri/cãrfusire (cãr-fu-sí-ri) – (unã cu ***ncãrfusescu***) ex: u cãrfusii pi ushã; durnjii ningã pingeri sh-nji cãrfusii (expr: limnusii di-arcoari) § ***cãrfusit*** (cãr-fu-sítŭ) adg cãrfusitã (cãr-fu-sí-tã), cãrfusits (cãr-fu-sítsĭ), cãrfusiti/cãrfusite (cãr-fu-sí-ti) – (unã cu ***ncãrfusit***) § ***cãrfusiri/cãrfusire*** (cãr-fu-sí-ri) sf cãrfusiri (cãr-fu-sírĭ) – (unã cu ***ncãrfusiri***) § ***discãrfusescu*** (dis-cãr-fu-sés-cu) (mi) vb IV discãrfusii (dis-cãr-fu-síĭ), discãrfuseam (dis-cãr-fu-seámŭ), discãrfusitã (dis-cãr-fu-sí-tã), discãrfusiri/discãrfusire (dis-cãr-fu-sí-ri) – scot penuri ncãrfusiti; discurfusescu, scãrfusescu, scãrfisescu; (fig: discãrfusescu = bag ntribãri sh-caftu s-aflu tsi minduiri i hãbãri ascumti ari cariva tu minti; discos, discultu, discultsu, xitãsescu) *{ro: scoate cuie; descoase pe cineva, interoga}* *{fr: arracher des clous, déclouer; sonder quelqu'un, interroger}* *{en: take nails out, unnail; interrogate}* ex: discãrfusescu (scot penurli dit) unã scãndurã; vrui s-lu discãrfusescu (fig: discos, xitãsescu), s-lji aflu mintea; l-discãrfuseashti (fig: l-discoasi) § ***discãrfusit*** (dis-cãr-fu-sítŭ) adg discãrfusitã (dis-cãr-fu-sí-tã), discãrfusits (dis-cãr-fu-sítsĭ), discãrfusiti/discãrfusite (dis-cãr-fu-sí-ti) – tsi-lj s-ari scoasã penurli; discurfusit, scãrfusit, scãrfisit; (fig: tsi easti ntribat tra sã-lj si aflã mintea; discusut, discultat, discultsat, xitãsit) *{ro: (cui) scos, (lucru) cu cuiele scoase; descusut, interogat)}* *{fr: (clou) arraché, (chose) déclouée; sondé, interrogé}* *{en: (nail) taken out, (thing) unnailed; interrogated}* ex: ushi discãrfusitã (cu penurli ishiti nafoarã, cu penurli scoasi) § ***discãrfusiri/discãrfusire*** (dis-cãr-fu-sí-ri) sf discãrfusiri (dis-cãr-fu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-discãrfuseashti un lucru; discurfusiri, scãrfusiri, scãrfisiri; (fig: discuseari, discultari, discultsari, xitãsiri) *{ro: acţiunea de a scoate cuie; de a descoase (interoga) pe cineva}* *{fr: action d'arracher des clous, de déclouer; de sonder, d'interroger}* *{en: action of taking nails out, of unnailing; of interrogating}* § ***discurfusescu*** (dis-cur-fu-sés-cu) (mi) vb IV discurfusii (dis-cur-fu-síĭ), discurfuseam (dis-cur-fu-seámŭ), discurfusitã (dis-cur-fu-sí-tã), discurfusiri/discurfusire (dis-cur-fu-sí-ri) – (unã cu ***discãrfusescu***) § ***discurfusit*** (dis-cur-fu-sítŭ) adg discurfusitã (dis-cur-fu-sí-tã), discurfusits (dis-cur-fu-sítsĭ), discurfusiti/discurfusite (dis-cur-fu-sí-ti) – (unã cu ***discãrfusit***) § ***discurfusiri/discurfusire*** (dis-cur-fu-sí-ri) sf discurfusiri (dis-cur-fu-sírĭ) – (unã cu ***discãrfusiri***) § ***scãrfusescu*** (scãr-fu-sés-cu) (mi) vb IV scãrfusii (scãr-fu-síĭ), scãrfuseam (scãr-fu-seámŭ), scãrfusitã (scãr-fu-sí-tã), scãrfusiri/scãrfusire (scãr-fu-sí-ri) – (unã cu ***discãrfusescu***) § ***scãrfusit*** (scãr-fu-sítŭ) adg scãrfusitã (scãr-fu-sí-tã), scãrfusits (scãr-fu-sítsĭ), scãrfusiti/scãrfusite (scãr-fu-sí-ti) – (unã cu ***discãrfusit***) § ***scãrfusiri/scãrfusire*** (scãr-fu-sí-ri) sf scãrfusiri (scãr-fu-sírĭ) – (unã cu ***discãrfusiri***) § ***scãrfisescu*** (scãr-fi-sés-cu) (mi) vb IV scãrfisii (scãr-fi-síĭ), scãrfiseam (scãr-fi-seámŭ), scãrfisitã (scãr-fi-sí-tã), scãrfisiri/scãrfisire (scãr-fi-sí-ri) – (unã cu ***discãrfusescu***) § ***scãrfisit*** (scãr-fi-sítŭ) adg scãrfisitã (scãr-fi-sí-tã), scãrfisits (scãr-fi-sítsĭ), scãrfisiti/scãrfisite (scãr-fi-sí-ti) – (unã ***discãrfusit***) § ***scãrfisiri/scãrfisire*** (scãr-fi-sí-ri) sf scãrfisiri (scãr-fi-sírĭ) – (unã cu ***discãrfusiri***)

ncãrfusiri/ncãrfusire (ncãr-fu-sí-ri) sf – vedz tu ***ncãrfusescu***

ncãrfusit (ncãr-fu-sítŭ) adg – vedz tu ***ncãrfusescu***

ncãrig (ncã-rígŭ) (mi) vb I ncãrigai (ncã-ri-gáĭ), ncãrigam (ncã-ri-gámŭ), ncãrigatã (ncã-ri-gá-tã), ncãrigari/ncãrigare (ncã-ri-gá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãrlig***

ncãrigari/ncãrigare (ncã-ri-gá-ri) sf ncãrigãri (ncã-ri-gắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãrligari***

ncãrigat (ncã-ri-gátŭ) adg ncãrigatã (ncã-ri-gá-tã), ncãrigats (ncã-ri-gátsĭ), ncãrigati/ncãrigate (ncã-ri-gá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãrligat***

ncãrighedz (ncã-ri-ghédzŭ) (mi) vb I ncãrigai (ncã-ri-gáĭ), ncãrigam (ncã-ri-gámŭ), ncãrigatã (ncã-ri-gá-tã), ncãrigari/ncãrigare (ncã-ri-gá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãrlighedz***

ncãrlig (ncãr-lígŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cãrlig***

ncãrligari/ncãrligare (ncãr-li-gá-ri) sf – vedz tu ***cãrlig***

ncãrligat (ncãr-li-gátŭ) adg – vedz tu ***cãrlig***

ncãrlighedz (ncãr-li-ghédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cãrlig***

ncãrnjidari/ncãrnjidare (ncãr-nji-dá-ri) sf – vedz tu ***ncãrnjidedz***

ncãrnjidat (ncãr-nji-dátŭ) adg – vedz tu ***ncãrnjidedz***

ncãrnjidedz (ncãr-nji-dédzŭ) (mi) vb I ncãrnjidai (ncãr-nji-dáĭ), ncãrnjidam (ncãr-nji-dámŭ), ncãrnjidatã (ncãr-nji-dá-tã), ncãrnjidari/ncãrnjidare (ncãr-nji-dá-ri) – fac un lucru s-lja hroma lai; buisescu tsiva tu lai; l-fac un lucru lai cu ardearea; l-fac lai di murdãrii; aspun lai; lãescu *{ro: înnegri, (se) murdări}* *{fr: noircir}* *{en: blacken, darken}* ex: lji si ncãrnjidã (lji-si featsi lai di murdãrii) cãmeasha; nji si mcãrnjidarã (nj-lãirã) di fum tuti vilendzãli § ***ncãrnjidat*** (ncãr-nji-dátŭ) adg ncãrnjidatã (ncãr-nji-dá-tã), ncãrnjidats (ncãr-nji-dátsĭ), ncãrnjidati/ncãrnjidate (ncãr-nji-dá-ti) – tsi easti faptu lai (cu buisirea, cu murdãria, cu-ardearea la soari); lãit *{ro: înnegrit, murdărit}* *{fr: noirci}* *{en: blackened, darkened}* § ***ncãrnjidari/ncãrnjidare*** (ncãr-nji-dá-ri) sf ncãrnjidãri (ncãr-nji-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-lãeashti tsiva; lãiri *{ro: acţiunea de a înnegri, de a (se) murdări; de a se arde la soare; înnegrire, murdărire}* *{fr: action de noircir; noircissement}* *{en: action of blackening, of darkening}*

ncãrshilj (ncãr-shíljĭŭ) vb I – vedz tu ***cãrshelj***[1]

ncãrshiljari/ncãrshiljare (ncãr-shi-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***cãrshelj***[1]

ncãrshiljat (ncãr-shi-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***cãrshelj***[1]

ncãrshiljedz (ncãr-shi-ljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***cãrshelj***[1]

ncãrshiljos (ncãr-shi-ljĭósŭ) adg – vedz tu ***cãrshelj***[1]

ncãrvani (ncãr-vá-ni) adv – vedz tu ***cãrvani***

ncãtãrari/ncãtãrare (ncã-tã-rá-ri) sf – vedz tu ***ncatãr***

ncãtãrat (ncã-tã-rátŭ) adg – vedz tu ***ncatãr***

ncãtinari/ncãtinare (ncã-ti-ná-ri) sf – vedz tu ***cãtinar***

ncãtinat (ncã-ti-nátŭ) adg – vedz tu ***cãtinar***

ncãtrãmari[1]***/ncãtrãmare*** (ncã-trã-má-ri) sf – vedz tu ***cãtrãmã***[1]

ncãtrãmari[2]***/ncãtrãmare*** (ncã-trã-má-ri) sf – vedz tu ***cãtrãmã***[2]

ncãtrãmat[1] (ncã-trã-mátŭ) adg – vedz tu ***cãtrãmã***[1]

ncãtrãmat[2] (ncã-trã-mátŭ) adg – vedz tu ***cãtrãmã***[2]

ncãtrãmedz[1] (ncã-trã-médzŭ) vb I – vedz tu ***cãtrãmã***[1]

ncãtrãmedz[2] (ncã-trã-médzŭ) vb I – vedz tu ***cãtrãmã***[2]

nceadru (nceádru) vb I – vedz tu ***cidãri***

nceaunari/nceaunare (ncea-u-ná-ri) sf – vedz tu ***ceaunã***

nceaunat (ncea-u-nátŭ) adg – vedz tu ***ceaunã***

nceaunedz (ncea-u-nédzŭ) vb I – vedz tu ***ceaunã***
ncemir (ncé-mirŭ) sn fãrã pl – vedz tu ***cemir***
ncep (ncépŭ) vb I – vedz tu ***cep***
ncernu (ncér-nu) adg ncernã (ncér-nã), ncernji (ncér-nji), ncerni/ncerne (ncér-ni) – tsi easti ntunicat shi scutidos ca dzua cãndu tserlu easti mplin di niori grei; cernu, mpumurat, ãmpumurat, mundo; (fig: ncernu = (i) tsi sta ntunicat la fatsã shi nu lj-arãdi gura dip; tsi nu para zburashti shi easti chirut tu minduiri; (ii) tsi nu poati s-aflã tsiva tsi s-lu hãriseascã tu banã; tsi easti lipsit di tihi (hãrãcupilji, harauã); marat, curbisit, cacomir, pustu, etc.; (iii) tsi s-aflã tu jali) *{ro: mohorât, sumbru; nenorocit}* *{fr: sombre, obscursi par les nuages, malheureux}* *{en: somber, dark, gloomy, overcast; unfortunate, miserable}* ex: aman, aman zghilea lailu ncernu (fig: corbul); s-ma bat cu turcul ncernu (fig: tihilai); o, ncerna (fig: tihilaea)-atsea di mirã!; ncerna pirifanji!; eu, ncernul (fig: corbul di mini) mi tuchescu; ncernu shi corbu § ***cernu*** (cér-nu) adg cernã (cér-nã), cernji (cér-nji), cerni/cerne (cér-ni) – (unã cu ***ncernu***) ex: toamna cernã (ntunicatã, cu ploi sh-fãrã soari) cãndu s-yinã § ***nciurnichedz*** (ncĭur-ni-chédzŭ) (mi) vb I nciurnicai (ncĭur-ni-cáĭ), nciurnicam (ncĭur-ni-cámŭ), nciurnicatã (ncĭur-ni-cá-tã), nciurnicari/nciurnicare (ncĭur-ni-cá-ri) – fac tra s-hibã ca ntunearic cu putsãnã lunjinã; (chirolu) sã ntunicã ca atumtsea cãndu tserlu easti mplin di niori icã acatsã s-cadã noaptea; nciornic, ãnciornic, ntunic (fig: mi nciornic = mi ntunic la fatsã, niuredz, fatsa nj-easti ncernã shi nu-aspuni nitsiunã harauã, nji sã ntunicã videarea, etc.) *{ro: întuneca}* *{fr: (s')obscurcir}* *{en: darken}* ex: ocljilj nã si nciurnicarã (ntunicarã) § ***nciornic*** (ncĭór-nicŭ) (mi) vb I nciurnicai (ncĭur-ni-cáĭ), nciurnicam (ncĭur-ni-cámŭ), nciurnicatã (ncĭur-ni-cá-tã), nciurnicari/nciurnicare (ncĭur-ni-cá-ri) – (unã cu ***nciurnichedz***) § ***nciurnicat*** (ncĭur-ni-cátŭ) adg nciurnicatã (ncĭur-ni-cá-tã), nciurnicats (ncĭur-ni-cátsĭ), nciurnicati/nciurnicate (ncĭur-ni-cá-ti) – (chirolu, fatsa, etc.) tsi sã ntunicã shi s-niurã; ãnciurnicat, ntunicat, niurat, ncljis, etc. *{ro: întunecat}* *{fr: obscurci}* *{en: darkened}* § ***nciurnicari/nciurnicare*** (ncĭur-ni-cá-ri) sf nciurnicãri (ncĭur-ni-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva sã ntunicã; ãnciurnicari, ntunicari *{ro: acţiunea de a (se) întuneca; întunecare}* *{fr: action de (s')obscurcir}* *{en: action of darkening}* § ***ãnciornic*** (ãn-cĭór-nicŭ) (mi) vb I ãnciurnicai (ãn-cĭur-ni-cáĭ), ãnciurnicam (ãn-cĭur-ni-cámŭ), ãnciurnicatã (ãn-cĭur-ni-cá-tã), ãnciurnicari/ãnciurnicare (ãn-cĭur-ni-cá-ri) – (unã cu ***nciornic***) § ***ãnciurnicat*** (ãn-cĭur-ni-cátŭ) adg ãnciurnicatã (ãn-cĭur-ni-cá-tã), ãnciurnicats (ãn-cĭur-ni-cátsĭ), ãnciurnicati/ãnciurnicate (ãn-cĭur-ni-cá-ti) – (unã cu ***nciurnicat***) § ***ãnciurnicari/ãnciurnicare*** (ãn-cĭur-ni-cá-ri) sf ãnciurnicãri (ãn-cĭur-ni-cắrĭ) – (unã cu ***nciurnicari***)
ncheadic (ncheá-dicŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cheadicã***
ncheari/ncheare (ncheá-ri) adv – vedz tu ***incheari***
ncherdhu (nchér-dhu) sn ncherdhuri (nchér-dhurĭ) – unã cu ***ncherdu***
ncherdu (nchér-dhu) sn ncherduri (nchér-dhurĭ) – atsea (pãradz, lucri, tinjii, etc.) tsi amintã (nchirdãseashti) cariva; amintatic *{ro: câştig, beneficiu}* *{fr: gain, bénéfice}* *{en: gain, profit}* ex: di la-aestu lucru nu-avui ncherdu (amintatic); a lui s-hibã, cu ncherdu! (cu tihi, cu-amintatic, cu-ambãreatsã); ncherdu sh-banã s-aibã; cu ncherdu (cu amintatic, cu tihi) s-lã hibã! § ***ancherdu*** (an-chér-dhu) sn ancherduri (an-chér-dhurĭ) – (unã cu ***ncherdu***) § ***ãncherdu*** (ãn-chér-dhu) sn ãncherduri (ãn-chér-dhurĭ) – (unã cu ***ncherdu***) § ***nchirdãsescu*** (nchir-dhã-sés-cu) vb IV nchirdãsii (nchir-dhã-síĭ), nchirdãseam (nchir-dhã-seámŭ), nchirdãsitã (nchir-dhã-sí-tã), nchirdãsiri/nchirdãsire (nchir-dhã-sí-ri) – amintu pãradz (i altu tsiva) cãndu fac unã stihimã (mi-antrec cu cariva, cãndu suntu plãtit ti un lucru tsi-l fac, etc.); ved hãiri di-un lucru tsi-l fac; nj-neg lucrili-ambar; amintu, anchirdãsescu, ãnchirdãsescu, chirdãsescu, cãzãnsescu, chindisescu, fac, aflu, scot *{ro: câştiga, profita, beneficia}* *{fr: gagner, bénéficier, profiter}* *{en: win, earn, profit}* ex: va s-mi nchirdãseascã (s-mi-amintã); s-lu nchirdãseshti (s-lu lucredz cu sãnãtati) agurlu; nãs lji nchirdãsi tutiputa a frati-sui; s-nu li nchirdãseascã casili; cari aravdã nchirdãseashti; si si nchirdãseascã (s-lã njargã lucrili-ambar) § ***nchirdãsit*** (nchir-dhã-sítŭ) adg nchirdãsitã (nchir-dhã-sí-tã), nchirdãsits (nchir-dhã-sítsĭ), nchirdãsiti/nchirdãsite (nchir-dhã-sí-ti) – tsi ari vidzutã hãiri (amintatic) di la un lucru tsi-l fatsi (di la unã stihimã, etc.); anchirdãsit, ãnchirdãsit, chirdãsit, cãzãnsit, chindisit, scos *{ro: câştigat, profitat, beneficiat}* *{fr: gagné, bénéficié, profité}* *{en: won, earned, profited}* § ***nchirdãsiri/nchirdãsire*** (nchir-dhã-sí-ri) sf nchirdãsiri (nchir-dhã-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu nchirdãseashti tsiva; amintari, anchirdãsiri, ãnchirdãsiri, chirdãsiri, cãzãnsiri, chindisiri, scuteari *{ro: acţiunea de a câştiga, de a profita; de a beneficia; câştigare, profitare, beneficiare}* *{fr: action de gagner, de bénéficier, de profiter}* *{en: action of winning, of earning, of profiting}* ex: nchirdãsiri nu poati s-hibã cãndu s-lja farã (hãiri nu poati s-aibã ma si ncrunã soi) § ***chirdãsescu*** (chir-dhã-sés-cu) vb IV chirdãsii (chir-dhã-síĭ), chirdãseam (chir-dhã-seámŭ), chirdãsitã (chir-dhã-sí-tã), chirdãsiri/chirdãsire (chir-dhã-sí-ri) – (unã cu ***nchirdãsescu***) § ***chirdãsit*** (chir-dhã-sítŭ) adg chirdãsitã (chir-dhã-sí-tã), chirdãsits (chir-dhã-sítsĭ), chirdãsiti/chirdãsite (chir-dhã-sí-ti) – (unã cu ***nchirdãsit***) § ***chirdãsiri/chirdãsire*** (chir-dhã-sí-ri) sf chirdãsiri (chir-dhã-sírĭ) – (unã cu ***nchirdãsiri***) § ***anchirdãsescu*** (an-chir-dhã-sés-cu) vb IV anchirdãsii (an-chir-dhã-síĭ), anchirdãseam (an-chir-dhã-seámŭ), anchirdãsitã (an-chir-dhã-sí-tã), anchirdãsiri/anchirdãsire (an-chir-dhã-sí-ri) – (unã cu ***nchirdãsescu***) § ***anchirdãsit*** (an-chir-dhã-sítŭ) adg anchirdãsitã (an-chir-dhã-sí-tã), anchirdãsits (an-chir-dhã-sítsĭ), anchirdãsiti/anchirdãsite (an-chir-dhã-sí-ti) – (unã cu ***nchirdãsit***) § ***anchirdãsiri/anchirdãsire*** (an-chir-dhã-sí-ri) sf anchirdãsiri (an-chir-dhã-sírĭ) – (unã cu ***nchirdãsiri***) § ***ãnchirdãsescu*** (ãn-chir-dhã-sés-cu) vb IV ãnchirdãsii (ãn-chir-dhã-síĭ), ãnchirdãseam (ãn-chir-dhã-seámŭ), ãnchirdãsitã (ãn-chir-dhã-sí-tã), ãnchirdãsiri/ãnchirdãsire (ãn-chir-dhã-sí-ri) – (unã cu ***nchirdãsescu***) § ***ãnchirdãsit*** (ãn-chir-dhã-sítŭ) adg ãnchirdãsitã (ãn-chir-dhã-sí-tã), ãnchirdãsits (ãn-chir-dhã-sítsĭ), ãnchirdãsiti/ãnchirdãsite (ãn-chir-dhã-sí-ti) – (unã cu ***nchirdãsit***) § ***ãnchirdãsiri/ãnchirdãsire*** (ãn-chir-dhã-sí-ri) sf ãnchirdãsiri (ãn-chir-dhã-sírĭ) – (unã cu ***nchirdãsiri***)
nchicutari/nchicutare (nchi-cu-tá-ri) – vedz tu ***chicutã***[2]
nchicutat (nchi-cu-tátŭ) adg – vedz tu ***chicutã***[2]
nchicutedz (nchi-cu-tédzŭ) vb I – vedz tu ***chicutã***[2]
nchidicari/nchidicare (nchi-di-cá-ri) sf – vedz tu ***cheadicã***
nchidicat (nchi-di-cátŭ) adg – vedz tu ***cheadicã***
nchidicãturã (nchi-di-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***cheadicã***
nchilescu (nchi-lés-cu) vb IV nchilii (nchi-líĭ), nchileam (nchi-leámŭ), nchilitã (nchi-lí-tã), nchiliri/nchilire (nchi-lí-ri) – ndreptu arma cãtrã un semnu (nishani) tra s-lu-agudescu; amin tsiva (unã cheatrã, tufechea, etc.) sh-agudescu un semnu; caftu s-nj-agiungu scupolu tsi-am tu minti; tihisescu s-agudescu un semnu i un scupo tsi-aveam tu minti; anchilescu, nishinipsescu, agudescu, tihisescu *{ro: ţinti, ochi, nimeri}* *{fr: viser, tirer au but, atteindre}* *{en: take aim at, take sight of, attain, hit}* ex: nchili (agudi) semnul di shapti ori; nchileashti (u tihiseashti) ghini cu yinirea n hoarã; di dzatsi ori aminã shi nu putu si nchileascã (s-agudeascã semnul) § ***nchilit*** (nchi-lítŭ) adg nchilitã (nchi-lí-tã), nchilits (nchi-lítsĭ), nchiliti/nchilite (nchi-lí-ti) – (nishanea, semnul) tsi u-am tu oclju tra s-u-agudescu cãndu amin tsiva; (scupolu) tsi lu-am tu minti s-lu-agiungu; (nishanea, semnul) tsi-agudescu cãndu aminai tsiva; scupolu tsi nj-agiumshu; nchilit, anchilit, agudit, tihisit *{ro: ţintit, ochit, nimerit}* *{fr: visé, tiré au but, atteint}* *{en: taken aim at, taken sight of, attained, hit, happened}* § ***nchiliri/nchilire*** (nchi-lí-ri) sf nchiliri (nchi-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nchileashti un semnu; anchiliri, nishinipsiri, agudiri, tihisiri *{ro: acţiunea de a ţinti, de a ochi, de a nimeri; ţintire, ochire, nimerire}* *{fr: action de viser, de tirer au but, de atteindre}* *{en: action of taking aim at, of sighting, of attaining, of hitting, of happening}* § ***anchilescu*** (an-chi-lés-cu) vb IV anchilii (an-chi-líĭ), anchileam (an-chi-leámŭ), anchilitã (an-chi-lí-tã), anchiliri/anchilire (an-chi-lí-ri) – (unã cu ***nchilescu***) § ***anchilit*** (an-chi-lítŭ) adg anchilitã (an-chi-lí-

tã), anchilits (an-chi-lítsĭ), anchiliti/anchilite (an-chi-lí-ti) – (unã cu ***nchilit***) § ***anchiliri/anchilire*** (an-chi-lí-ri) sf anchiliri (an-chi-lírĭ) – (unã cu ***nchiliri***)
nchiliri/nchilire (nchi-lí-ri) sf vedz tu ***nchilescu***
nchilit (nchi-lítŭ) adg – vedz tu ***nchilescu***
nchindisescu (nchin-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***chindisescu***
nchindisiri/nchindisire (nchin-di-sí-ri) sf – vedz tu ***chindisiri***
nchindisit (nchin-di-sítŭ) adg – vedz tu ***chindisit***
nchingari/nchingare (nchin-gá-ri) sf – vedz tu ***yinglã***
nchingat (nchin-gátŭ) adg – vedz tu ***yinglã***
nchingu (nchín-gu) vb I – vedz tu ***yinglã***
nchipitari/nchipitare (nchi-pi-tá-ri) sf – vedz tu ***chipit***[2]
nchipitat (nchi-pi-tátŭ) adg – vedz tu ***chipit***[2]
nchipitedz (nchi-pi-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***chipit***[2]
nchirdãsescu (nchir-dhã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ncherdu***
nchirdãsiri/nchirdãsire (nchir-dhã-sí-ri) sf – vedz tu ***ncherdu***
nchirdãsit (nchir-dhã-sítŭ) adg – vedz tu ***ncherdu***
nchirdhãsescu (nchir-dhã-sés-cu) vb IV nchirdhãsii (nchir-dhã-síĭ), nchirdhãseam (nchir-dhã-seámŭ), nchirdhãsitã (nchir-dhã-sí-tã), nchirdhãsiri/nchirdhãsire (nchir-dhã-sí-ri) – unã cu ***nchirdãsescu***
nchirdhãsiri/nchirdhãsire (nchir-dhã-sí-ri) sf nchirdhãsiri (nchir-dhã-sírĭ) – unã cu ***nchirdãsiri***
nchirdhãsit (nchir-dhã-sítŭ) adg nchirdhãsitã (nchir-dhã-sí-tã), nchirdhãsits (nchir-dhã-sítsĭ), nchirdhãsiti/nchirdhãsite (nchir-dhã-sí-ti) – unã cu ***nchirdãsit***
nchisescu (nchi-sés-cu) vb IV nchisii (nchi-síĭ), nchiseam (nchi-seámŭ), nchisitã (nchi-sí-tã), nchisiri/nchisire (nchi-sí-ri) – ljau (acats) s-fac tsiva; acats s-fug iuva; ãnchisescu, ahiurhescu, ahurhescu, ahiursescu, arhiusescu, arhinsescu, apãrnjescu, pãrnjescu, purnjescu, purnescu, ãntsep, ntsep, acats, ljau, chinsescu, chinisescu, litescu; (expr: nchisescu calea mari = trag s-mor, si ncljid ocljilj ti totna, hiu aproapea di moarti) *{ro: începe; porni, pleca}* *{fr: commencer; s'acheminer, partir}* *{en: start; leave for}* ex: nãinti sã nchiseascã (s-acatsã s-fugã) di-acasã; Samarina deadi neauã, nveasta-al Dzimã nchisi greauã (acãtsã njic, icã lo calea greauã cu njic); tora nchisii s-fug; nchisii ti Bituli § ***nchisit*** (nchi-sítŭ) adg nchisitã (nchi-sí-tã), nchisits (nchi-sítsĭ), nchisiti/nchisite (nchi-sí-ti) – tsi ari acãtsatã s-facã tsiva; tsi ari acãtsatã s-fugã iuva; ãnchisit, ahiurhit, ahurhit, ahiursit, arhiusit, arhinsit, apãrnjit, pãrnjit, purnjit, purnit, ãntsiput, ntsiput, chinsit, chinisit, litit *{ro: început; pornit, plecat}* *{fr: commencé; parti}* *{en: started; left for}* § ***nchisiri/nchisire*** (nchi-sí-ri) sf nchisiri (nchi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ahiurheashti tsiva; atsea tsi s-fatsi cãndu s-acãtsã un tra s-fugã iuva; ãnchisiri, ahiurhiri, ahurhiri, ahiursiri, arhiusiri, arhinsiri, apãrnjiri, pãrnjiri, purnjiri, purniri, ãntseapiri, ntseapiri; chinsiri, chinisiri, litiri *{ro: acţiunea de a începe; de a porni, de a pleca; începere; pornire, plecare}* *{fr: action de commencer (de partir)}* *{en: action of starting (leaving for)}* § ***nchisitã*** (nchi-sí-tã) sf fãrã pl – ahiurhita-a unui lucru; nchisita-a fudzeariljei; arhii, arhizmã, ãnchisitã, ahiurhitã, ahurhitã, ahiursitã, ahiursiturã, arhiusitã, arhinsitã, apãrnjitã, pãrnjitã, purnjitã, purnitã, ãntsiput, ntsiput, chinsitã, chinisitã, lititã *{ro: început; pornire, plecare}* *{fr: commencement, début; départ}* *{en: start; departure}* § ***ãnchisescu*** (ãn-chi-sés-cu) vb IV ãnchisii (ãn-chi-síĭ), ãnchiseam (ãn-chi-seámŭ), ãnchisitã (ãn-chi-sí-tã), ãnchisiri/ãnchisire (ãn-chi-sí-ri) – (unã cu ***nchisescu***) ex: tu xeani altsã ãnchisescu (acatsã s-fugã); muntsãlj ãnchisescu § ***ãnchisit*** (ãn-chi-sítŭ) adg ãnchisitã (ãn-chi-sí-tã), ãnchisits (ãn-chi-sítsĭ), ãnchisiti/ãnchisite (ãn-chi-sí-ti) – (unã cu ***nchisit***) § ***ãnchisiri/ãnchisire*** (ãn-chi-sí-ri) sf ãnchisiri (ãn-chi-sírĭ) – (unã cu ***nchisiri***) § ***ãnchisitã*** (ãn-chi-sí-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***nchisitã***)
nchisiri/nchisire (nchi-sí-ri) sf – vedz tu ***nchisescu***
nchisit (nchi-sítŭ) adg – vedz tu ***nchisescu***
nchisitã (nchi-sí-tã) sf – vedz tu ***nchisescu***
nchismataric (nchis-ma-tá-ricŭ) adg nchismataricã (nchis-ma-tá-ri-cã), nchismatarits (nchis-ma-tá-ritsĭ), nchismatari-tsi/nchismataritse (nchis-ma-tá-ri-tsi) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***nchizmataric***
nchismã (nchís-mã) sf nchismã/nchisme (nchís-mi) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***nchizmã***
nchismãsescu (nchis-mã-sés-cu) vb IV nchismãsii (nchis-mã-síĭ), nchismãseam (nchis-mã-seámŭ), nchismãsitã (nchis-mã-sí-tã), nchismãsiri/nchismãsire (nchis-mã-sí-ri) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***nchizmãsescu***
nchismãsiri/nchismãsire (nchis-mã-sí-ri) sf nchismãsiri (nchis-mã-sírĭ) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***nchizmãsiri***
nchismãsit (nchis-mã-sítŭ) adg nchismãsitã (nchis-mã-sí-tã), nchismãsits (nchis-mã-sítsĭ), nchismãsiti/nchismãsite (nchis-mã-sí-ti) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***nchizmãsit***
nchismuescu (nchis-mu-ĭés-cu) vb IV nchismuii (nchis-mu-íĭ), nchismueam (nchis-mu-ĭámŭ), nchismuitã (nchis-mu-í-tã), nchismuiri/nchismuire (nchis-mu-í-ri)– scriari neaprucheatã di noi; vedz ***nchizmuescu***
nchismuiri/nchismuire (nchis-mu-í-ri) sf nchismuiri (nchis-mu-írĭ) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***nchizmuiri***
nchismuit (nchis-mu-ítŭ) adg nchismuitã (nchis-mu-í-tã), nchismuits (nchis-mu-ítsĭ), nchismuiti/nchismuite (nchis-mu-í-ti) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***nchizmuit***
nchismusescu (nchis-mu-sés-cu) vb IV nchismusii (nchis-mu-síĭ), nchismuseam (nchis-mu-seámŭ), nchismusitã (nchis-mu-sí-tã), nchismusiri/nchismusire (nchis-mu-sí-ri) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***nchizmusescu***
nchismusiri/nchismusire (nchis-mu-sí-ri) sf nchismusiri (nchis-mu-sírĭ) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***nchizmusiri***
nchismusit (nchis-mu-sítŭ) adg nchismusitã (nchis-mu-sí-tã), nchismusits (nchis-mu-sítsĭ), nchismusiti/nchismusite (nchis-mu-sí-ti)– vedz scriari neaprucheatã di noi; vedz ***nchizmusit***
nchiuluescu (nchĭu-lu-ĭés-cu) (mi) vb IV nchiuluii (nchĭu-lu-íĭ), nchiulueam (nchĭu-lu-ĭámŭ), nchiuluitã (nchĭu-lu-í-tã), nchiuluiri/nchiuluire (nchĭu-lu-í-ri) – ascap di-iuva shi-nj ljau calea; ascap di cariva (dit tsiva, di iuva) sh-fug; trec prit (es dit) unã catastasi greauã; lu-alas (l-bitisescu) un lucru; ascap di-amãrtiili tsi-am faptã; ascap, scap, discap, asusescu, curturisescu, cutursescu, bitisescu *{ro: salva, mântui, scãpa}* *{fr: échapper, délivrer, sauver}* *{en: save, deliver, escape}* § ***nchiuluit*** (nchĭu-lu-ítŭ) adg nchiuluitã (nchĭu-lu-í-tã), nchiuluits (nchĭu-lu-ítsĭ), nchiuluiti/nchiuluite (nchĭu-lu-í-ti) – tsi ari ascãpatã di-iuva shi s-ari dusã; tsi ari tricutã prit unã catastasi greauã; tsi ari ascãpatã di cariva (dit tsiva, di iuva); tsi lu-ari alãsatã un lucru (lu-ari bitisitã); ascãpat di-amãrtiili fapti; ascãpat, scãpat, discãpat, asusit, curturisit, cutursit, bitisit *{ro: salvat, mântuit, scãpat}* *{fr: échappé, délivré, sauvé}* *{en: saved, delivered, escaped}* § ***nchiuluiri/nchiuluire*** (nchĭu-lu-í-ri) sf nchiuluiri (nchĭu-lu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si nchiulueashti; ascãpari, scãpari, discãpari, asusiri, curturisiri, cutursiri, bitisiri *{ro: acţiunea de a salva, de a mântui, de a scãpa; salvare, mântuire, scãpare}* *{fr: action d'échapper, de délivrer, de sauver; délivrance}* *{en: action of saving, of delivering, of escaping; deliverance}* ex: nchiuluirea (ascãparea) a fumeljlor a voastri
nchiuluiri/nchiuluire (nchĭu-lu-í-ri) sf – vedz tu ***nchiuluescu***
nchiuluit (nchĭu-lu-ítŭ) adg – vedz tu ***nchiuluescu***
nchizmataric (nchiz-ma-tá-ricŭ) adg – vedz tu ***nchizmã***
nchizmã (nchíz-mã) sf nchizmã/nchizme (nchíz-mi) – atsea tsi-aducheashti omlu tu suflit (pãrearea di-arãu, inatea, etc.) shi mirachea tsi-lj s-amintã tra s-aibã sh-el atseali tsi veadi un altu cã ari (avearea, mushiteatsa, sãnãtatea, starea bunã, etc.); inatea (durearea, shubeea, etc.) tsi u-aducheashti omlu tu suflit cãndu mindueashti (shtii, lj-intrã shubei, etc.) cã vruta nu-l mata va (shi va pri un altu); ãnchizmã, chizmã, pizmã, zilj, zil, zuli, zãlii, zilii, fton, dol, ergu *{ro: invidie, gelozie}* *{fr: envie, jalousie, dépit}* *{en: envy, jealousy}* ex: di trã nchizma (zilia) di dushmanj § ***chizmã*** (chíz-mã) sf chizmã/chizme (chíz-mi) – (unã cu ***nchizmã***) § ***pizmã***[1] (píz-mã) sf pizmi/pizme (píz-mi) – (unã cu ***nchizmã***) ex: li mãncã di pizmã (zilii) § ***nchizmãsescu*** (nchiz-mã-sés-cu) vb IV nchizmãsii (nchiz-mã-síĭ), nchizmãseam (nchiz-mã-seámŭ), nchizmãsitã (nchiz-mã-sí-tã), nchizmãsiri/nchizmãsire (nchiz-mã-sí-ri) – aduchescu

mari mirachi tra s-am tsiva; ved cã altu ari tsiva shi voi multu tra s-lu am sh-mini idyiul lucru; tsãn/am zilj; ãnchizmãsescu, ãnchizmusescu, nchizmusescu, nchizmuescu, pizmusescu, zilipsescu, zulipsescu, ftunisescu, ftunsescu *{ro: invidia, râvni, pizmui}* *{fr: désirer ardemment, convoiter, porter envie, jalouser}* *{en: desire, envy, be jealous}* ex: tsi lji nchizmãsish (zilipsish) giuneatsa § ***nchizmãsit*** (nchiz-mã-sítŭ) adg nchizmãsitã (nchiz-mã-sí-tã), nchizmãsits (nchiz-mã-sítsĭ), nchizmãsiti/nchizmãsite (nchiz-mã-sí-ti) – (atsel, atsea, lucrul) trã cari cariva aducheashti zilj; zilipsit, zulipsit, ãnchizmãsit, ãnchizmusit, nchizmusit, nchizmuit, pizmusit, ftunisit, ftunsit *{ro: invidiat, râvnit, pizmuit}* *{fr: qui est désiré ardemment, convoité, jalousé, qui porte envie}* *{en: desired, envied, who is jealous}* § ***nchizmãsiri/nchizmãsire*** (nchiz-mã-sí-ri) sf nchizmãsiri (nchiz-mã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva zilipseashti tsiva; ãnchizmãsiri, ãnchizmusiri, nchizmusiri, nchizmuiri, pizmusiri, zilipsiri, zulipsiri, ftunisiri, ftunsiri *{ro: acţiunea de a invidia, de a râvni, de a pizmui; invidiere, râvnire, pizmuire}* *{fr: action de désirer ardemment, de convoiter, de jalouser, de porter envie}* *{en: action of desiring, of envying, of being jealous}* § ***nchizmusescu*** (nchiz-mu-sés-cu) vb IV nchizmusii (nchiz-mu-síĭ), nchizmuseam (nchiz-mu-seámŭ), nchizmusitã (nchiz-mu-sí-tã), nchizmusiri/nchizmusire (nchiz-mu-sí-ri) – (unã cu ***nchizmãsescu***) § ***nchizmusit*** (nchiz-mu-sítŭ) adg nchizmusitã (nchiz-mu-sí-tã), nchizmusits (nchiz-mu-sítsĭ), nchizmusiti/nchizmusite (nchiz-mu-sí-ti) – (unã cu ***nchizmãsit***) § ***nchizmusiri/nchizmusire*** (nchiz-mu-sí-ri) sf nchizmusiri (nchiz-mu-sírĭ) – (unã cu ***nchizmãsiri***) § ***nchizmuescu*** (nchiz-mu-ĭés-cu) vb IV nchizmuii (nchiz-mu-íĭ), nchizmueam (nchiz-mu-ĭámŭ), nchizmuitã (nchiz-mu-í-tã), nchizmuiri/nchizmuire (nchiz-mu-í-ri) – (unã cu ***nchizmãsescu***) ex: tuts sotslji lu nchizmuirã § ***nchizmuit*** (nchiz-mu-ítŭ) adg nchizmuitã (nchiz-mu-í-tã), nchizmuits (nchiz-mu-ítsĭ), nchizmuiti/nchizmuite (nchiz-mu-í-ti) – (unã cu ***nchizmãsit***) § ***nchizmuiri/nchizmuire*** (nchiz-mu-í-ri) sf nchizmuiri (nchiz-mu-írĭ) – (unã cu ***nchizmãsiri***) § ***nchizmataric*** (nchiz-ma-tá-ricŭ) adg nchizmataricã (nchiz-ma-tá-ri-cã), nchizmatarits (nchiz-ma-tá-ritsĭ), nchizmataritsi/nchizmataritse (nchiz-ma-tá-ri-tsi) – tsi ari zilj pri cariva i trã tsiva; ãnchizmataric, ziljar, zuljar, zilipsearic, zilipisearic, zuljaric, ftuniros, ftunjarcu, ergataric *{ro: invidios, gelos}* *{fr: envieux, jaloux}* *{en: envious, jealous}* § ***ãnchizmã*** (ãn-chíz-mã) sf ãnchizmi/ãnchizme (ãn-chíz-mi) – (unã cu ***nchizmã***) ex: shtiurã si seaminã ãnchizma (zilia) § ***ãnchizmãsescu*** (ãn-chiz-mã-sés-cu) vb IV ãnchizmãsii (ãn-chiz-mã-síĭ), ãnchizmãseam (ãn-chiz-mã-seámŭ), ãnchizmãsitã (ãn-chiz-mã-sí-tã), ãnchizmãsiri/ãnchizmãsire (ãn-chiz-mã-sí-ri) – (unã cu ***nchizmãsescu***) § ***ãnchizmãsit*** (ãn-chiz-mã-sítŭ) adg ãnchizmãsitã (ãn-chiz-mã-sí-tã), ãnchizmãsits (ãn-chiz-mã-sítsĭ), ãnchizmãsiti/ãnchizmãsite (ãn-chiz-mã-sí-ti) – (unã cu ***nchizmãsit***) § ***ãnchizmãsiri/ãnchizmãsire*** (ãn-chiz-mã-sí-ri) sf ãnchizmãsiri (ãn-chiz-mã-sírĭ) – (unã cu ***nchizmãsiri***) § ***ãnchizmusescu*** (ãn-chiz-mu-sés-cu) vb IV ãnchizmusii (ãn-chiz-mu-síĭ), ãnchizmuseam (ãn-chiz-mu-seámŭ), ãnchizmusitã (ãn-chiz-mu-sí-tã), ãnchizmusiri/ãnchizmusire (ãn-chiz-mu-sí-ri) – (unã cu ***nchizmãsescu***) § ***ãnchizmusit*** (ãn-chiz-mu-sítŭ) adg ãnchizmusitã (ãn-chiz-mu-sí-tã), ãnchizmusits (ãn-chiz-mu-sítsĭ), ãnchizmusiti/ãnchizmusite (ãn-chiz-mu-sí-ti) – (unã cu ***nchizmãsit***) § ***ãnchizmusiri/ãnchizmusire*** (ãn-chiz-mu-sí-ri) sf ãnchizmusiri (ãn-chiz-mu-sírĭ) – (unã cu ***nchizmãsiri***) § ***ãnchizmataric*** (ãn-chiz-ma-tá-ricŭ) adg ãnchizmataricã (ãn-chiz-ma-tá-ri-cã), ãnchizmatarits (ãn-chiz-ma-tá-ritsĭ), ãnchizmataritsi/ãnchizmataritse (ãn-chiz-ma-tá-ri-tsi) – (unã cu ***nchizmataric***) ex: om oarfãn shi multu ãnchizmataric (zilipsearic)

nchizmãsescu (nchiz-mã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***nchizmã***

nchizmãsiri/nchizmãsire (nchiz-mã-sí-ri) sf – vedz tu ***nchizmã***

nchizmãsit (nchiz-mã-sítŭ) adg – vedz tu ***nchizmã***

nchizmuescu (nchiz-mu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***nchizmã***

nchizmuiri/nchizmuire (nchiz-mu-í-ri) sf – vedz tu ***nchizmã***

nchizmuit (nchiz-mu-ítŭ) adg – vedz tu ***nchizmã***

nchizmusescu (nchiz-mu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***nchizmã***

nchizmusiri/nchizmusire (nchiz-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***nchizmã***

nchizmusit (nchiz-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***nchizmã***

ncidrari/ncidrare (nci-drá-ri) sf – vedz tu ***cidãri***

ncidrat (nci-drátŭ) adg – vedz tu ***cidãri***

ncilipari/ncilipare (nci-li-pá-ri) sf – vedz tu ***cireap***

ncilipat (nci-li-pátŭ) adg – vedz tu ***cireap***

ncilipedz (nci-li-pédzŭ) vb I – vedz tu ***cireap***

ncimirari/ncimirare (nci-mi-rá-ri) sf – vedz tu ***cemir***[1]

ncimirat (nci-mi-rátŭ) adg – vedz tu ***cemir***[1]

ncimiredz (nci-mi-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cemir***[1]

ncinjari/ncinjare (nci-njĭá-ri) sf – vedz tu ***ceaunã***

ncinjat (nci-njĭátŭ) adg – vedz tu ***ceaunã***

ncinjedz (nci-njĭédzŭ) vb I – vedz tu ***ceaunã***

ncinushari/ncinushare (nci-nu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***cinushi***

ncinushat (nci-nu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***cinushi***

ncinushedz (nci-nu-shĭédzŭ) vb I – vedz tu ***cinushi***

ncioamir (ncĭoá-mirŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cemir***

nciomir (ncĭó-mirŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cemir***

ncionj (nci-ónjĭŭ) shi (ncĭónjĭŭ) vb I – vedz tu ***ceaunã***

nciornic (ncĭór-nicŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ncernu***

ncipari/ncipare (nci-pá-ri) sf – vedz tu ***cep***

ncipat (nci-pátŭ) adg – vedz tu ***cep***

ncircljari/ncircljare (ncir-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***tserclju***

ncircljat (ncir-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***tserclju***

ncircljedz (ncir-cljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***tserclju***

ncirgari/ncirgare (ncir-gá-ri) sf – vedz tu ***cergã***

ncirgat (ncir-gátŭ) adg – vedz tu ***cergã***

ncirghedz (ncir-ghĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cergã***

nciuciur (ncĭú-ciurŭ) vb I – vedz tu ***ciuciur***

nciuciurari/nciuciurare (ncĭu-ciu-rá-ri) sf – vedz tu ***ciuciur***

nciuciurat ***(ncĭu-ciu-rátŭ)*** adg – vedz tu ***ciuciur***

nciucutescu (ncĭu-cu-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cioc***[1]

nciucutiri/nciucutire (ncĭu-cu-tí-ri) sf – vedz tu ***cioc***[1]

nciucutit (ncĭu-cu-títŭ) adg – vedz tu ***cioc***[1]

nciulescu[1] (ncĭu-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ciulescu***[1]

nciulescu[2] (ncĭu-lés-cu) (mi) – vedz tu ***ciulescu***[2]

nciuliri[1]***/nciulire*** (ncĭu-lí-ri) sf – vedz tu ***ciulescu***[1]

nciuliri[2]***/nciulire*** (ncĭu-lí-ri) sf – vedz tu ***ciulescu***[2]

nciulit[1] (ncĭu-lítŭ) adg – vedz tu ***ciulescu***[1]

nciulit[2] (ncĭu-lítŭ) adg – vedz tu ***ciulescu***[2]

nciumirari/nciumirare (ncĭu-mi-rá-ri) sf – vedz tu ***cemir***

nciumirat (ncĭu-mi-rátŭ) adg – vedz tu ***cemir***

nciumiredz (ncĭu-mi-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cemir***

nciumulescu (ncĭu-mu-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ciumulescu***[2]

nciumuliri/nciumulire (ncĭu-mu-lí-ri) sf – vedz tu ***ciumulescu***[2]

nciumulit (ncĭu-mu-lítŭ) adg – vedz tu ***ciumulescu***[2]

nciun (ncĭúnŭ) vb I – vedz tu ***ciun***[1]

nciunari[1]***/nciunare*** (nci-u-ná-ri) sf – vedz tu ***ceaunã***

nciunari[2]***/nciunare*** (ncĭu-ná-ri) sf – vedz tu ***ciun***[1]

nciunat[1] (nci-u-nátŭ) adg – vedz tu ***ceaunã***

nciunat[2] (ncĭu-nátŭ) adg – vedz tu ***ciun***[1]

nciunedz (nci-u-nédzŭ) vb I – vedz tu ***ceaunã***

nciunjari/nciunjare (nci-u-njĭá-ri) sf – vedz tu ***ceaunã***

nciunjat (nci-u-njĭátŭ) adg – vedz tu ***ceaunã***

nciunjedz (nci-u-njĭédzŭ) vb I – vedz tu ***ceaunã***

nciup (ncĭúpŭ) (mi) vb I – vedz tu ***anciup***

nciupari/nciupare (ncĭu-pá-ri) sf – vedz tu ***anciup***

nciupat (ncĭu-pátŭ) adg – vedz tu ***anciup***

nciurari[1]***/nciurare*** (nci-u-rá-ri) sf – vedz tu ***chiur***[1]

nciurari[2]***/nciurare*** (nci-u-rá-ri) sf – vedz tu ***ceaunã***

nciurat[1] (nci-u-rátŭ) adg – vedz tu ***chiur***[1]

nciurat[2] (nci-u-rátŭ) adg – vedz tu ***ceaunã***

nciuredz[1] (nci-u-rédzŭ) vb I – vedz tu ***chiur***[1]

nciuredz[2] (nci-u-rédzŭ) vb I – vedz tu ***ceaunã***

nciuricat (ncĭu-ri-cátŭ) adg nciuricatã (ncĭu-ri-cá-tã), nciuricats (ncĭu-ri-cátsĭ), nciuricati/nciuricate (ncĭu-ri-cá-ti) – cari ari mash un oclju bun cu cari veadi; orbu di-un oclju; chior, gav *{ro: chior}* *{fr: borgne}* *{en: blind in one eye}* ex: featã nciuricatã (cu-un singur oclju bun)

nciurnicari/nciurnicare (ncĭur-ni-cá-ri) sf – vedz tu ***ncernu***
nciurnicat (ncĭur-ni-cátŭ) adg – vedz tu ***ncernu***
nciurnichedz (ncĭur-ni-chédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ncernu***
nciuvãnjat (ncĭu-vã-njĭátŭ) adg nciuvãnjatã (ncĭu-vã-njĭá-tã), nciuvãnjats (ncĭu-vã-njĭátsĭ), nciuvãnjati/nciuvãnjate (ncĭu-vã-njĭá-ti) – (om) tsi ari narea njicã shi shcurtã cu chipita turnatã cãtrã nsus; ãnciuvãnjat, cãrnu, cuciumit, nãreci, shpãrtu *{ro: cârn}* *{fr: camard, camus}* *{en: snub, turned-up nose}* ex: featã slabã, shcurtã, ãnciuvãnjatã (cãrnã, cuciumitã) § ***ãnciuvãnjat*** (ãn-cĭu-vã-njĭátŭ) adg ãnciuvãnjatã (ãn-cĭu-vã-njĭá-tã), ãnciuvãnjats (ãn-cĭu-vã-njĭátsĭ), ãnciuvãnjati/ãnciuvãnjate (ãn-cĭu-vã-njĭá-ti) – (unã cu ***nciuvãnjat***)
nclishtari/nclishtare (nclish-tá-ri) sf – vedz tu ***cleashti***
nclishtat (nclish-tátŭ) adg – vedz tu ***cleashti***
nclishtedz (nclish-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cleashti***
ncljeg (ncljĭégŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cljag***
ncljei (ncljĭeĭŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cljai***
ncljem (ncljĭém) (mi) vb I – vedz tu ***acljem***
ncljiari/ncljiare (nclji-ĭá-ri) sf – vedz tu ***cljai***
ncljiat (nclji-ĭátŭ) adg – vedz tu ***cljai***
ncljid (ncljídŭ) (mi) vb III shi II ncljish (ncljíshĭŭ), ncljideam (nclji-deámŭ), ncljisã (ncljí-sã), ncljidiri/ncljidire (ncljí-di-ri) shi ncljideari/ncljideare (nclji-deá-ri) – astup unã guvã tra s-nu poatã s-treacã cariva i tsiva prit nãsã; trag usha di casã dupã mini tra s-nu mata poatã cariva s-easã i s-intrã n casã; analtsuun gardu deavãrliga di avlii tra s-nu poatã s-treacã cãnjlji (cãtushili, oaminjlji, etc.); bag cãpachea pristi tingire tra s-nu easã aburlji shi s-hearbã ma-agonja apa; dipun dzeanili di ocljі sh-nu mata ved tsi s-fatsi deavãrliga di mini; lj-adun budzãli sh-fãltsili (tra s-da unã di-alantã) shi s-nu mata am gura dishcljisã; strãngu deadzitli di mãnã tra s-fac un bush; etc.; (fig: ncljid = (i) leg sh-aruc pri cariva tu hãpsani; flucusescu, hãpsãnescu; (ii) ljau unã apofasi; (iii) hiu sinfuni cu cariva sbitisim un lucru; (iv) mi-aduchescu cu cariva (v) fac unã hundratã cu cariva; (vi) bitisescu un lucru; expr: 2: lji ncljid ocljilj = (i) dormu, mi-acatã somnul; (ii) mor, mi ljartã Dumnidzã; (iii) mi fac cã nu ved; nu voi s-ved tsi s-fatsi; 3: nji ncljid gura = tac, nu zburãscu, nu dzãc tsiva di-atseali tsi shtiu; 4: lji ncljid gura = fac tsiva tra s-nu mata poatã sã zburascã; nu lu-alas sã zburascã cã nu voi s-lu-ascultu; 5: (casa) nji sã ncljisi = nj-fudzi haraua sh-casa-nj s-umplu di jali (cã-nj muri cariva, cã fum mprãdats, cã nã vãtãmarã soi di-aproapea, etc.); 6: (calea) si ncljisi = nu pots s-urdinj pri cali cã ari multã neauã, cã easti fricã di furi, etc.); 7: nji ncljisi inima = mi nvirinã, mi cãrti; 8: easti ncljis la minti = nu para easti dishteptu, nu para-lj talji caplu; 9: ncljid shapti(?) anj = bitisescu protslji shapti anj di banã; am shapti(?) anj ãntredz shi nchisescu (calcu tu) a optulea an; am shapti anj ãn cap) *{ro: închide; termina}* *{fr: (en)fermer, finir; (en)clore; convenir, accepter, être d'accord}* *{en: (en)close; end; agree, accept}* ex: poarta-a lui lji si ncljisi; casili tsi lj-avea ncljisã (expr: casili dit cari fudzi haraua sh-cari lji umplurã di jali cu zulumea shi vãtãmãrli di oaminj tsi featsirã); cãljurli tuti si ncljisirã (expr: nu s-urdinã di itia-a cã…); ncljidea tamam unsprãyinghitslji di anj (bitisea protslji unsprãyinghits di anj di banã); vor s-mi ncljidã (fig: s-mi flucuseascã, s-mi bagã tuahapsi); spuni, la tsi ti ncljidz? (expr: tsi apofasi ljai, cu tsi eshti sinfuni?); eu nu ncljideam la unã (expr: nu earam sinfuni cu unã, nu-aprucheam unã); mã-ta va ncljidã (expr: va hibã sinfuni? va s-lja apofasea) s-ti da la mini?; cãtrã aclo si ncljidem (expr: s-n-aduchim, s-fãtsem hundrata) shi noi; avdzãts di casili tsi-avea ncljisã (tsi-avea mprãdatã sh-avea afãnsitã); nu ncljisi ghini ocljilj (expr: nu muri ghini), lailu diamirã; nu ncljish ocljilj (expr: nu durnjii) tutã noaptea; dzua sã ncljisi (expr: bitisi) § ***ncljis*** (ncljísŭ) adg ncljisã (ncljí-sã), ncljish (ncljíshĭ), ncljisi/ncljise (ncljí-si) – tsi-lj s-ari astupatã guva; (casã) cu firidzlji shi ushli trapti tra s-nu-alasã s-treacã vimtul; (avlii) tsi-lj s-ari faptã un gardu tra s-tsãnã oaminjlji sh-prãvdzãli nafoarã; etc. etc. *{ro: închis, terminat}* *{fr: (en)fermé, (en)clos; convenu, fini, accepté, mis d'accord}* *{en: (en)closed; ended, agreed, accepted}* ex: ncljishlji (fig: atselj dit ahapsi) durnja greu; mi ligarã sh-mi tsãnurã ncljis (fig: flucusit, hãpsãnit) trei anj di dzãli; nu vrea s-moarã cu inima ncljisã (expr: cu inima amãrãtã, nvirinatã); easti ncljis di minti (expr: nu para easti dishteptu) § ***ncljidiri/ncljidire*** (ncljí-di-ri) sf ncljidiri (ncljí-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã ncljidi tsiva *{ro: acţiunea de a închide, de a termina; închidere, terminare}* *{fr: action d'(en)fermer, de finir, d'(en)clore; de convenir, d'accepter, d'être d'accord}* *{en: action of (en)closing; of ending, of agreing, of accepting}* § ***ncljideari/ncljideare*** (nclji-deá-ri) sf ncljideri (nclji-dérĭ) – (unã cu ***ncljidiri***) ex: cãt trã ncljideari gura-lj § ***nincljis*** (nin-cljísŭ) adg nincljisã (nin-cljí-sã), nincljish (nin-cljíshĭ), nincljisi/nincljise (nin-cljí-si) – tsi nu easti ncljis; nibitisit, etc. *{ro: neînchis, neterminat, etc.}* *{fr: qui n'est pas (en)fermé, qui n'est pas (en)clos; etc.}* *{en: that is not (en)closed; unended, etc.}* ex: nincljis (nibitisit) aestu zbor § ***nincljidiri/nincljidire*** (nin-cljí-di-ri) sf nincljidiri (nin-cljí-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu sã ncljidi tsiva, nu s-bitiseashti tsiva; nibitisiri, etc. *{ro: acţiunea de a nu închide, de a nu termina, etc.}* *{fr: action de ne pas (en)fermer, de ne pas finir, etc.}* *{en: action of not (en)closing; of not ending, etc.}* § ***nincljideari/nincljideare*** (nin-nclji-deá-ri) sf nincljideri (nin-nclji-dérĭ) – (unã cu ***nincljidiri***) § ***ncljisoari/ncljisoare*** (nclji-soá-ri) sf ncljisori (nclji-sórĭ) – loc (casã, binai, etc.) iu sta ncljis cariva (sh-di iu nu poati s-easã); (fig: ncljisoari = casa iu suntu tsãnuts ncljish atselj tsi suntu aflats cu stepsu (dupã tsi suntu giudicats shi culãsits tra sã sta ncljish un castili chiro, icã ninti, cãndu ashteaptã ninga tra si s-ducã la giudicatã); hapsi, hãpsani, hãpseani, hãpsãnã, filichii, filãchii, zundani, sãndani, zãndani, pudrumi, budrumi, bãdrumi) *{ro: închisoare}* *{fr: prison}* *{en: prison}* ex: di tru pusta di ncljisoari (fig: filichii, hãpsani) § ***ãncljid*** (ãn-cljídŭ) (mi) vb III shi II ãncljish (ãn-cljíshĭŭ), ãncljideam (ãn-clji-deámŭ), ãncljisã (ãn-cljí-sã), ãncljidiri/ãncljidire (ãn-cljí-di-ri) shi ãncljideari/ãncljideare (ãn-clji-deá-ri) – (unã cu ***ncljid***) § ***ãncljis*** (ãn-cljísŭ) adg ãncljisã (ãn-cljí-sã), ãncljish (ãn-cljíshĭ), ãncljisi/ãncljise (ãn-cljí-si) – (unã cu ***ncljis***) ex: fui ãncljis (fig: bãgat tu-ahapsi, flucusit) § ***ãncljidiri/ãncljidire*** (ãn-cljí-di-ri) sf ãncljidiri (ãn-cljí-dirĭ) – (unã cu ***ncljidiri***) § ***ãncljideari/ãncljideare*** (ãn-clji-deá-ri) sf ãncljideri (ãn-clji-dérĭ) – (unã cu ***ncljidiri***) § ***cljid*** (cljídŭ) (mi) vb III shi II cljish (cljíshĭŭ), cljideam (clji-deámŭ), cljisã (cljí-sã), cljidiri/cljidire (cljí-di-ri) shi cljideari/cljideare (clji-deá-ri) – (unã cu ***ncljid***) § ***cljis*** (cljísŭ) adg cljisã (cljí-sã), cljish (cljíshĭ), cljisi/cljise (cljí-si) – (unã cu ***ncljis***) § ***cljidiri/cljidire*** (cljí-di-ri) sf cljidiri (cljí-dirĭ) – (unã cu ***ncljidiri***) § ***cljideari/cljideare*** (clji-deá-ri) sf cljideri (clji-dérĭ) – (unã cu ***ncljidiri***)
ncljideari/ncljideare (nclji-deá-ri) sf – vedz tu ***ncljid***
ncljidiri/ncljidire (ncljí-di-ri) sf – vedz tu ***ncljid***
ncljiedz (nclji-ĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cljai***
ncljigari/ncljigare (nclji-gá-ri) sf – vedz tu ***cljag***
ncljigat (nclji-gátŭ) adg – vedz tu ***cljag***
ncljigãturã (nclji-gã-tú-rã) sf – vedz tu ***cljag***
ncljiitoari/ncljiitoare (nclji-i-toá-ri) sf – vedz tu ***cljai***
ncljimari/ncljimare (nclji-má-ri) sf – vedz tu ***acljem***
ncljimat (nclji-mátŭ) adg – vedz tu ***acljem***
ncljin (ncljínŭ) (mi) vb I ncljinai (nclji-náĭ), ncljinam (nclji-námŭ), ncljinatã (nclji-ná-tã), ncljinari/ncljinare (nclji-ná-ri) – 1: nj-aplec truplu di la mesi cãtrã nghios; nj-aplec mash caplu n fatsa-a unui om tra s-lu ghinuescu; mi-aplec (ndzinucljedz) ãn fata-a unui om tra s-lji caftu ljirtari (agiutor, etc.) icã s-ljaspun ascultari (tinjii, vreari, etc.); dau un lucru (carti) i analtsu la measã un putir cu yin (arãchii) ca semnu di tinjii (vreari, etc.); 2: nj-fac crutsea; stau ndreptu, cu caplu aplicat i ndzinucljat ãn fatsa-al Dumnidzã (i a unei icoanã) tra s-fac unã rugãciuni; 3: nj-aplec caplu pri cheptu sh-alas somnul s-mi furã; 4: mi nduplic di la fãtsearea-a unui lucru; trag mãna di la un lucru; dipun armili sh-mi pridau a dushmanlui cu cari mialumtam (icã la chivernisi, ma s-earam un fur avinat); cljin, ãncljin, ndzinucljedz, mi-aplec, etc. *{ro: (se) închina, (se) apleca; face rugăciunea; aţipi; ceda, renunţa, (se) preda}* *{fr: (s')incliner; faire sa prière, se prosterner; s'assoupir; céder,*

se rendre, capituler, (se) soumettre} *{en: incline, tilt; pray, bow before; doze/drowse of, yield, give in, surrender}* ex: eara adetea la armãnj, ca nveasta noauã cãndu u bãga ncalar si si ncljinã (si sh-apleacã truplu sh-caplu n fatsa-a socrilor sh-a grambolui tra s-lji tinjiseascã) earã muljerli si-lj cãntã: "ncljinã-ti, nveastã, ncljinã-ti"; Marusha tradzi corlu shi si ncljinã; sã ncljinã (s-apleacã) casa, va s-aruzueascã; spuni-nj stepsul sh-va-nj mi ncljin (va-nj pricunoscu stepsul, va-nj caftu ljirtari); sã ncljinã (sh-fatsi crutsea) dauã ori pi dzuã; sãnãtosh s-vã aflã nãsã nã ncljinãm (fãtsem rigeai al Dumnidzã); ncljinats-vã la Dumnidzã; avdi Doda shi si ncljinã (sã nduplicã, trapsi mãna); acãtsarã si sã ncljinã (s-lã hibã somnu); eara curmats di cali sh-acãtsarã sã si ncljinã (s-lji furã somnul) pri scamnu; tsi ti ncljinj ningã foc (tsi-ts s-apleacã caplu di multu somnu) sh-nu ti duts s-ti badz?; furlji sã ncljinarã (dipusirã armili, s-prideadirã); tuts andartsãlj dit muntsãlj a noshtri si ncljinarã (dipusirã armili, s-prideadirã); nu ti ncljinã (nu ti prida) trã muljari; ti ncljinash la turcu? ma-arãu va ti calcã; s-nã turnãm n hoarã shi s-nã ncljinãm (s-nã pridãm, s-dipunem armili); mor shi vãrnu nu si ncljinã (nu s-prida); atsel nu ncljinã (nu-lj da di mãnear al) Dumnidzã § ***ncljinat*** (nclji-nátŭ) adg ncljinatã (nclji-ná-tã), ncljinats (nclji-nátsĭ), ncljinati/ncljinate (nclji-ná-ti) – tsi sh-ari aplicatã truplu i caplu dinintea-a unui om i lucru; cari sh-ari faptã crutsea; cari ari faptã unã rugãciuni n fatsa-al Dumnidzã; tsi lu-ari furatã lishor somnul; tsi ari dipusã armili shi s-ari pridatã; cljinat, ãncljinat, ndzinucljat, aplicat, etc. *{ro: închinat, aplecat; care a făcut rugăciunea; ațipit; cedat, renunțat, predat}* *{fr: incliné; qui a fait sa prière, prosterné; assoupi; cédé, rendu, capitulé, soumis}* *{en: inclined, tilted; prayed, bowed before; dozed/drowsed of, yielded, given in, surrendered}* ex: bagã scara cama ncljinatã; cãpitanlu easti ncljinat (s-ari pridatã) § ***ncljinari/ncljinare*** (nclji-ná-ri) sf ncljinãri (nclji-nắrĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi sã ncljinã; cljinari, ãncljinari, ndzinucljari, aplicari, etc. *{ro: acțiunea de a (se) închina, de a (se) apleca; de a face rugăciunea; de a ațipi; de a ceda, de a renunța, de a (se) preda; închinare, aplecare, ațipire, cedare, renunțare, predare}* *{fr: action de (s')incliner; de faire sa prière, de se prosterner; de s'assoupir; de céder, de se rendre, de capituler, de (se) soumettre; prière, assoupissement, soumission}* *{en: action of inclining, of tilting; of praying, of bowing before; of dozing/drowsing of, of yielding, of giving in, of surrendering}* ex: lj-ascultarã ncljinarea (rigeaea, rugãciunea); mi lo somnul shi ncljinarea (mi furã somnul) § ***ncljinãtor*** (nclji-nã-tórŭ) adg ncljinãtoari/ncljinãtoare (nclji-nãtoá-ri), ncljinãtori (nclji-nãtórĭ), ncljinãtoari/ncljinãtoare (nclji-nãtoá-ri) – (crishtin) tsi sã ncljinã (la Dumnidzã); ãncljinãtor *{ro: închinător}* *{fr: chrétien qui fait ses prières, ses dévotions}* *{en: praying Christian}* § ***ncljinãciuni/ncljinãciune*** (nclji-nã-cĭu-ni) sf ncljinãciunj (nclji-nã-cĭúnjĭ) sf – ncljinarea-a truplui i a caplui dinintea-a unui om (ca semnu di tinjii, di vreari, di tãpinusiri, etc.); ncljinarea tsi u fats dinintea-a unui tra s-lu pãlãcãrseshti trã tsiva; zbor (ghinuiri) pitricut a unui di diparti (prit cariva, un oaspi, unã carti, etc.) cu cari lj-aspunj vrearea tsi lj-u portsã (tinjia, buna adutsearea aminti, etc.); ncljinãciunã, ncljinari, rugãciuni, rigeai; hiritimati, sileami, timinã, timinei, taeti *{ro: salutări, complimente}* *{fr: salutations, compliments, amitiés, hommages}* *{en: greetings, best regards, respects}* ex: dã-lj multi ncljinãciunj (hiritimati); cara s-lu vedz s-lji spunj di la mini multi ncljinãciunj (hiritimati); s-lji dzãts a mã-tai multi ncljinãciunj; ncljinãciunj la dada s-dats; ncljinãciunj la tini, frate, ncljinãciunj di la-atselj tsi murirã; sh-fãtsea ncljinãciunea (ncljinarea, rugãciunea) § ***ncljinãciunã*** (nclji-nã-cĭu-nã) sf ncljinãciunj (nclji-nã-cĭúnjĭ) sf – (unã cu ***ncljinãciuni***) ex: ncljinã-ti nã ncljinãciunã (rugãciuni) § ***cljin***[1] (cljínŭ) (mi) vb I cljinai (clji-náĭ), cljinam (clji-námŭ), cljinatã (clji-ná-tã), cljinari/cljinare (clji-ná-ri) – (unã cu ***ncljínù)*** § ***cljinat*** (clji-nátŭ) adg cljinatã (clji-ná-tã), cljinats (clji-nátsĭ), cljinati/cljinate (clji-ná-ti) – (unã cu ***ncljinat***) § ***cljinari/cljinare*** (clji-ná-ri) sf cljinãri (clji-nắrĭ) – (unã cu ***ncljinari***) § ***ãncljin*** (ãn-cljínŭ) (mi) vb I ãncljinai (ãn-clji-náĭ), ãncljinam (ãn-clji-námŭ), ãncljinatã (ãn-clji-ná-tã), ãncljinari/ãncljinare (ãn-clji-ná-ri) – (unã cu ***ncljínù)*** ex: Gardani nu s-ãncljinã multu (*tu scriarea-a noastrã: sã ncljinã*) § ***ãncljinat*** (ãn-clji-nátŭ) adg ãncljinatã (ãn-clji-ná-tã), ãncljinats (ãn-clji-nátsĭ), ãncljinati/ãncljinate (ãn-clji-ná-ti) – (unã cu ***ncljinat***) § ***ãncljinari/ãncljinare*** (ãn-clji-ná-ri) sf ãncljinãri (ãn-clji-nắrĭ) – (unã cu ***ncljinari***) § ***ãncljinãtor*** (ãn-clji-nã-tórŭ) adg ãncljinãtoari/ncljinãtoare (ãn-clji-nãtoá-ri), ãncljinãtori (ãn-clji-nãtórĭ), ãncljinãtoari/ãncljinãtoare (ãn-clji-nãtoá-ri) – (unã cu ***ncljinãtor***) ex: njilj di ãncljinãtori (*tu scriarea-a noastrã: di ncljinãtori*) § ***ãncljinãciuni/ãncljinãciune*** (ãn-clji-nã-cĭu-ni) sf ãncljinãciunj (ãn-clji-nã-cĭúnjĭ) sf – (unã cu ***ncljinãciuni***) ex: ca si-nj lu ved, s-lj-aduc ãncljinãciuni § ***ãncljinãciunã*** (ãn-clji-nã-cĭu-nã) sf ãncljinãciunj (ãn-clji-nã-cĭúnjĭ) sf – (unã cu ***ncljinãciuni***)

ncljinari/ncljinare (nclji-ná-ri) sf – vedz tu ***ncljin***

ncljinat (nclji-nátŭ) adg – vedz tu ***ncljin***

ncljinãciunã (nclji-nã-cĭu-nã) sf – vedz tu ***ncljin***

ncljinãciuni/ncljinãciune (nclji-nã-cĭu-ni) sf – vedz tu ***ncljin***

ncljinãtor (nclji-nã-tórŭ) adg – vedz tu ***ncljin***

ncljis (ncljísŭ) adg – vedz tu ***ncljid***

ncljisoari/ncljisoare (nclji-soá-ri) sf – vedz tu ***ncljid***

ncljitor (nclji-tórŭ) sn – vedz tu ***cljitor***

ncljiturã (nclji-tú-rã) sf ncljituri (nclji-túrĭ) – loclu iu s-andãmusescu doauã oasi dit truplu-a omlui; ligãtura tsi s-fatsi namisa di doauã oasi a truplui; prinod, clidusi, lats, alats *{ro: încheietură, articulație}* *{fr: articulation, jointure}* *{en: articulation, joint}* ex: apãrnji s-tindã pristi ncljituri (noadi, clidusi) gãitanea di sirmã

nclo (ncló) adv – di-alantã parti; di-atsea parti; niheamã ma diparti; cãtrã-aclo; aclo, aclotsi, nclotsi, ãnclo, ãnclotsi, nculea, ãnculea, anculea; (expr: tsi ncoa tsi nclo = tsi unã, tsi altã; si ncljidem zborlu, aestã easti) *{ro: încolo}* *{fr: de là}* *{en: there, that side, the other side}* ex: trapsi nclo (cãtrã-aclo); va-nj fug nclo (cãtrã-aclo), diparti; nclo (cãtrã tu-atsea parti) l-vidzui; ncoa, nclo alãgai (alãgai sh-di-aestã parti sh-di-alantã); yin di nclo (di di-alantã parti) § ***nclotsi/nclotse*** (ncló-tsi) adv – (unã cu ***nclo***) ex: sh-cama nclotsi (cãtrã-aclo), capidane! § ***ãnclo*** (ãn-cló) adv – (unã cu ***nclo***) ex: voi, rumãnjlji, di-ashi ãnclo (di-aclo, diparti) § ***ãnclotsi/ãnclotse*** (ãn-cló-tsi) adv – (unã cu ***nclo***) § ***nculo*** (ncu-ló) adv – aclo, ma nclo, di-aclo, di diparti *{ro: încolo, de acolo, de departe}* *{fr: là, de là, de loin}* *{en: there, from there, from a distance}* ex: tricurã nculo (nclo); nculo (di-alantã parti) di arãu; di nculo (di diparti) § ***nculea*** (ncu-leá) adv – 1: di-aestã parti; cãtrã-aoa, ncoa, ãncoa, ncoatsi, ãncoatsi; 2: di-alantã parti; di-atsea parti; cãtrã-aclo; nclo, ãnclo, nclotsi, ãnclotsi; (expr: di-aoa shi nculea = di-aoa shi nclo, di-aoa sh-ninti) *{ro: încoace; încolo}* *{fr: de ce côté-ci; de ce côté-là}* *{en: here, this side; there, the other side}* ex: nu yinu nculea (ncoa); cã di aoa nculea (expr: di-aoa shi nclo; di-aoa sh-ninti), apili va s-curã totna; apili di-aoa nculea nu va hibã tsãnuti tu cljai; di-aoa nculea s-ti aveglji singur s-nu pats tsiva § ***ãnculea*** (ãn-cu-leá) adv – (unã cu ***nculea***) § ***anculea*** (an-cu-leá) adv – (unã cu ***nculea***)

nclotsi/nclotse (ncló-tsi) adv – vedz tu ***nclo***

ncoa (ncoá) adv – di-aestã parti; cãtrã-aoa; aoa, aoatsi, ncoatsi, ãncoa, ãncoatsi, nculea, anculea, ãnculea *{ro: încoace}* *{fr: de ce côté-ci}* *{en: here, this side}* ex: mutrea ncoa (cãtrã-aoa); yinu ncoa (aoa); adu ncoa (adu-aoa) fluriili-a tali; tsi ncoa (tsi unã), tsi nclo (tsi altã); nu escu ni ti ncoa (ti-aoa) ni ti nclo § ***ncoatsi/ncoatse*** (ncoá-tsi) – (unã cu ***ncoa***) ex: adu-l ncoatsi (cãtrã-aoa); fã-nj-ti ncoatsi (cãtã di-aestã parti), cama ncoatsi (ncoa); s-avdu-aroputi ma ncoatsi (ma cãtrã-aoa) § ***coa*** (coá) adv – (unã cu ***ncoa***) ex: di-un chiro shi coa (ncoa) § ***ãncoa*** (ãn-coá) adv – (unã cu ***ncoa***) § ***ãncoatsi/ãncoatse*** (ãn-coá-tsi) – (unã cu ***ncoa***)

ncoarnish (ncoár-nishŭ) adg – vedz tu ***cornu***[2]

ncoatsi/ncoatse (ncoá-tsi) – vedz tu ***ncoa***

ncohi (ncóhĭŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cohi***[1]

ncot (ncótŭ) adv – (lucru i faptã) di cari nu easti ananghi; tsi nu-adutsi vãrã hãiri; (lucru tsi easti dat, faptu, etc.) trã dip tsiva;

geaba, digeaba, bathava, batiava, bosh, matea, nafile, vãnat, vãnãt, tu cac, anafal; (expr: 1: ncot u fac = fac alatus, alãtusescu; 2: zburãscu ncot = nu shtiu tsi dzãc; dzãc vruti shnivruti; zburãscu fãrã s-minduescu; dzãc glãrinj; zburãscu aljurea; aljuredz) *{ro: zadarnic, pentru nimic}* *{fr: en vain, pour rien}* *{en: needless, for nothing}* ex: ashteptu ncot (geaba), lãitã; zburãshti di ncot (digeaba); tuti lji li dzãsh ncot (geaba);

ncrãfusescu (ncrã-fu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ncãrfusescu***

ncrãfusiri/ncrãfusire (ncrã-fu-sí-ri) sf – vedz tu ***ncãrfusescu***

ncrãfusit (ncrã-fu-sítŭ) adg – vedz tu ***ncãrfusescu***

ncrãshca (ncrãsh-ca) adv – vedz tu ***ngrãshca***

ncreadiri/ncreadire (ncreá-di-ri) sf – vedz tu ***cred***

ncred (ncrédŭ) (mi) vb III shi II – vedz tu ***cred***

ncrideari/ncrideare (ncri-deá-ri) sf – vedz tu ***cred***

ncridzut (ncri-dzútŭ) adg – vedz tu ***cred***

ncrishca (ncrísh-ca) adv – vedz tu ***ngrãshca***

ncrun (ncrúnŭ) (mi) vb I – vedz tu ***curunã***[1]

ncrunari/ncrunare (ncru-ná-ri) sf – vedz tu ***curunã***[1]

ncrunat (ncru-nátŭ) adg – vedz tu ***curunã***[1]

ncruntari/ncruntare (ncrun-tá-ri) sf – vedz tu ***ncruntu***

ncruntat (ncrun-tátŭ) adg – vedz tu ***ncruntu***

ncruntu (ncrún-tu) (mi) vb I ncruntai (ncrun-táĭ), ncruntam (ncrun-támŭ), ncruntatã (ncrun-tá-tã), ncruntari/ncruntare (ncrun-tá-ri) – nj-curã sãndzi di-iuva dit trup (dit unã aranã, etc.); mi umplu di sãndzi; fac s-curã (versu) sãndzili-a vãrnui; ancruntu, sãndzinedz, sãndziredz *{ro: (în)sângera, încruntra}* *{fr: saigner, sanglanter}* *{en: bleed}* ex: lji ncuntrã (sãndzinã) caplu § ***ncruntat*** (ncrun-tátŭ) adg ncruntatã (ncrun-tá-tã), ncruntats (ncrun-tátsĭ), ncruntati/ncruntate (ncrun-tá-ti) – tsi ljari curatã (scoasã) sãndzi; mplin di sãndzi; ancruntat, sãndzinat, sãndzirat *{ro: (în)sângerat, încruntat}* *{fr: saigné, ensanglanté}* *{en: bled, covered with blood}* § ***ncruntari/ncruntare*** (ncrun-tá-ri) sf ncruntãri (ncrun-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sãndzineadzã i s-acoapirã cu sãndzi; ancruntari, sãndzinari, sãndzirari *{ro: acţiunea de a (în)sângera, de a încuntra}* *{fr: action de saigner, d'ensanglanter}* *{en: action of bleeding, of covering with blood}* § ***ancruntu*** (an-crún-tu) (mi) vb I ancruntai (an-crun-táĭ), ancruntam (an-crun-támŭ), ancruntatã (an-crun-tá-tã), ancruntari/ancruntare (an-crun-tá-ri) – (unã cu ***ncruntu***) § ***ancruntat*** (an-crun-tátŭ) adg ancruntatã (an-crun-tá-tã), ancruntats (an-crun-tátsĭ), ancruntati/ancruntate (an-crun-tá-ti) – (unã cu ***ancruntat***) § ***ancruntari/ancruntare*** (n-crun-tá-ri) sf ancruntãri (an-crun-tắrĭ) – (unã cu ***ncruntari***)

ncrupuljari/ncrupuljare (ncru-pu-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***ncurpiljedz***

ncrupuljat (ncru-pu-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***ncurpiljedz***

ncrupuljedz (ncru-pu-ljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***ncurpiljedz***

ncrutsescu (ncru-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***crutsi***

ncrutsiljari/ncrutsiljare (ncru-tsi-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***crutsi***

ncrutsiljat (ncru-tsi-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***crutsi***

ncrutsiljedz (ncru-tsi-ljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***crutsi***

ncrutsiri/ncrutsire (ncru-tsí-ri) sf – vedz tu ***crutsi***

ncrutsish (ncru-tsíshĭŭ) adv – vedz tu ***crutsi***

ncrutsishalui (ncru-tsí-shĭa-luĭ) adv – vedz tu ***crutsi***

ncrutsishari/ncrutsishare (ncru-tsi-shĭá-ri) sf – vedz tu ***crutsi***

ncrutsishat (ncru-tsi-shĭátŭ) adg – vedz tu ***crutsi***

ncrutsishedz (ncru-tsi-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***crutsi***

ncrutsit (ncru-tsítŭ) adg – vedz tu ***crutsi***

ncucinari/ncucinare (ncu-ci-ná-ri) sf – vedz tu ***ngucinedz***

ncucinat (ncu-ci-nátŭ) adg – vedz tu ***ngucinedz***

ncucinedz (ncu-ci-nédzŭ) vb I – vedz tu ***ngucinedz***

ncucinescu (ncu-ci-nés-cu) vb IV – vedz tu ***ngucinedz***

ncuciniri/ncucinire (ncu-ci-ní-ri) sf – vedz tu ***ngucinedz***

ncucinit (ncu-ci-nítŭ) adg – vedz tu ***ngucinedz***

ncucushari/ncucushare (ncu-cu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***ncucushedz***

ncucushat (ncu-cu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***ncucushedz***

ncucushedz (ncu-cu-shĭédzŭ) (mi) vb I ncucushai (ncu-cu-shĭáĭ), ncucusham (ncu-cu-shĭámŭ), ncucushatã (ncu-cu-shĭá-tã), ncucushari/ncucushare (ncu-cu-shĭá-ri) – mi fac cu cusor; cucushedz, ancucushedz, ãncucushedz, ncusuredz, cusuredz, cãmburyisescu, gribuescu, mihrisescu *{ro: gheboşi}* *{fr: devenir bossu, se courber}* *{en: get a hump}* ex: schinãratlu lji s-avea ncucushatã § ***ncucushat*** (ncu-cu-shĭátŭ) adg ncucushatã (ncu-cu-shĭá-tã), ncucushats (ncu-cu-shĭátsĭ), ncucushati/ncucushate (ncu-cu-shĭá-ti) – tsi-ari adratã cusor; cucushat, ancucushat, ãncucushat, ncusurat, cu cãsor, cusurat, cãmburyisit, gribuit, mihrisit *{ro: gheboşit}* *{fr: bossu, courbé}* *{en: hunchback, bent}* § ***ncucushari/ncucushare*** (ncu-cu-shĭá-ri) sf ncucusheri (ncu-cu-shĭérĭ) – fãtseari cu cusor (cãmburã); cãmburyisiri, cucushari, ancucushari, ãncucushari, ncusurari, cusurari, gribuiri, mihrisiri *{ro: acţiunea de a gheboşi; gheboşire}* *{fr: action de devenir bossu, de se courber}* *{en: action of getting a hump}* § ***cucushedz*** (cu-cu-shĭédzŭ) (mi) vb I cucushai (cu-cu-shĭáĭ), cucusham (cu-cu-shĭámŭ), cucushatã (cu-cu-shĭá-tã), cucushari/cucushare (cu-cu-shĭá-ri) – (unã cu ***ncucushedz***) § ***cucushat*** (cu-cu-shĭátŭ) adg cucushatã (cu-cu-shĭá-tã), cucushats (cu-cu-shĭátsĭ), cucushati/cucushate (cu-cu-shĭá-ti) – (unã cu ***ncucushat***) § ***cucushari/cucushare*** (cu-cu-shĭá-ri) sf cucusheri (cu-cu-shĭérĭ) – (unã cu ***ncucushari***) § ***ancucushedz*** (an-cu-cu-shĭédzŭ) (mi) vb I ancucushai (an-cu-cu-shĭáĭ), ancucusham (an-cu-cu-shĭámŭ), ancucushatã (an-cu-cu-shĭá-tã), ancucushari/ancucushare (an-cu-cu-shĭá-ri) – (unã cu ***ncucushedz***) § ***ancucushat*** (an-cu-cu-shĭátŭ) adg ancucushatã (an-cu-cu-shĭá-tã), ancucushats (an-cu-cu-shĭátsĭ), ancucushati/ancucushate (an-cu-cu-shĭá-ti) – (unã cu ***ncucushat***) § ***ancucushari/ancucushare*** (an-cu-cu-shĭá-ri) sf ancucusheri (an-cu-cu-shĭérĭ) – (unã cu ***ncucushari***) § ***ãncucushedz*** (ãn-cu-cu-shĭédzŭ) (mi) vb I ãncucushai (ãn-cu-cu-shĭáĭ), ãncucusham (ãn-cu-cu-shĭámŭ), ãncucushatã (ãn-cu-cu-shĭá-tã), ãncucushari/ãncucushare (ãn-cu-cu-shĭá-ri) – (unã cu ***ncucushedz***) § ***ãncucushat*** (ãn-cu-cu-shĭátŭ) adg ãncucushatã (ãn-cu-cu-shĭá-tã), ãncucushats (ãn-cu-cu-shĭátsĭ), ãncucushati/ãncucushate (ãn-cu-cu-shĭá-ti) – (unã cu ***ncucushat***) § ***ãncucushari/ãncucushare*** (ãn-cu-cu-shĭá-ri) sf ãncucusheri (ãn-cu-cu-shĭérĭ) – (unã cu ***ncucushari***)

ncucutari/ncucutare (ncu-cu-tá-ri) sf – vedz tu ***cucot***

ncucutat (ncu-cu-tátŭ) adg – vedz tu ***cucot***

ncucutedz (ncu-cu-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cucot***

ncudurat (ncu-du-rátŭ) adg – vedz tu ***codru***[2]

ncufciug (ncuf-cĭúgŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cufciug***

ncufciugari/ncufciugare (ncuf-cĭu-gá-ri) sf – vedz tu ***cufciug***

ncufciugat (ncuf-cĭu-gátŭ) adg – vedz tu ***cufciug***

ncuheari/ncuheare (ncu-hĭá-ri) sf – vedz tu ***cohi***[1]

ncuheat (ncu-hĭátŭ) adg – vedz tu ***cohi***[1]

nculea (ncu-leá) adv – vedz tu ***nclo***

nculo (ncu-ló) adv – vedz tu ***nclo***

ncundilj (ncun-díljŭ) vb I – vedz tu ***cundilj***

ncundiljari/ncundiljare (ncun-di-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***cundilj***

ncundiljat (ncun-di-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***cundilj***

ncunj (ncúnjĭŭ) vb I – vedz tu ***ancunj***

ncunjari/ncunjare (ncu-njĭá-ri) sf – vedz tu ***ancunj***

ncunjat (ncu-njĭátŭ) adg – vedz tu ***ancunj***

ncurari/ncurare (ncu-rá-ri) sf – vedz tu ***ncuredz***

ncurat (ncu-rátŭ) adg– vedz tu ***ncuredz***

ncurdari/ncurdare (ncur-dá-ri) sf – vedz tu ***coardã***[2]

ncurdat (ncur-dátŭ) adg – vedz tu ***coardã***[2]

ncurdedz (ncur-dédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***coardã***[2]

ncurdhusescu (ncur-dhu-sés-cu) (mi) vb IV ncurdhusii (ncur-dhu-síĭ), ncurdhuseam (ncur-dhu-seámŭ), ncurdhusitã (ncur-dhu-sí-tã), ncurdhusiri/ncurdhusire (ncur-dhu-sí-ri) – unã cu ***ncurdusescu***

ncurdhusiri/ncurdhusire (ncur-dhu-sí-ri) sf ncurdhusiri (ncur-dhu-sírĭ) – unã cu ***ncurdusiri***

ncurdhusit (ncur-dhu-sítŭ) adg ncurdhusitã (ncur-dhu-sí-tã), ncurdhusits (ncur-dhu-sítsĭ), ncurdhusiti/ncurdhusite (ncur-dhu-sí-ti) – unã cu ***ncurdusit***

ncurdusescu (ncur-du-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***curdisescu***

ncurdusiri/ncurdusire (ncur-du-sí-ri) sf – vedz tu ***curdisescu***

ncurdusit (ncur-du-sítŭ) adg – vedz tu ***curdisescu***

ncuredz (ncu-rédzŭ) (mi) vb I ncurai (ncu-ráĭ), ncuram (ncu-rámŭ), ncuratã (ncu-rá-tã), ncurari/ncurare (ncu-rá-ri) – mi-astrec ncãlar cu cariva *{ro: (se) întrece cu caii} {fr: concourir à cheval} {en: race with horses}* ex: nã ncurãm aseara § ***ncurat*** (ncu-rátŭ) adg ncuratã (ncu-rá-tã), ncurats (ncu-rátsĭ), ncurati/ncurate (ncu-rá-ti) – tsi s-astreatsi (s-ari astricutã) cu caljlji *{ro: care s-a întrecut cu caii} {fr: qui a concouru à cheval} {en: raced with horses}* § ***ncurari/ncurare*** (ncu-rá-ri) sf ncurãri (ncu-rắrĭ) – astritseari cu caljlji *{ro: acţiunea de a (se) întrece cu caii, cursă de cai} {fr: action de concourir à cheval; courses de chevaux} {en: action of competing with horses; horse race}* ex: la numtsã easti adetea la armãnj s-facã ncurãri

ncurfusescu (ncur-fu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ncãrfusescu***

ncurfusiri/ncurfusire (ncur-fu-sí-ri) sf – vedz tu ***ncãrfusescu***

ncurfusit (ncur-fu-sítŭ) adg – vedz tu ***ncãrfusescu***

ncurpiljari/ncurpiljare (ncur-pi-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***ncurpiljedz***

ncurpiljat (ncur-pi-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***ncurpiljedz***

ncurpiljedz (ncur-pi-ljĭédzŭ) vb I ncurpiljai (ncur-pi-ljĭáĭ), ncurpiljam (ncur-pi-ljĭámŭ), ncurpiljatã (ncur-pi-ljĭá-tã), ncurpiljari/ncurpiljare (ncur-pi-ljĭá-ri) – lu ncljid un lucru di tuti pãrtsãli; acats ãn bratsã; ambrãtsitedz, anvãrlighedz; (fig: ncurpiljedz = (i) mãc di primansus; (mi) andop; (ii) vatãm) *{ro: înconjura, cuprinde cu braţele} {fr: embrasser, contenir, entourer} {en: embrace, contain, encircle}* ex: atsea ma njica u ncurpilje (u mbrãtsitã) ca nai ma vruta sorã; cuciubili eara ncurpiljati (anvãrligati di curpin); crishtinjlji va nji ncurpiljadzã (va nj-u-acatsã, anãpãdeascã) amirãrilja; mi ncurpilje (mi mbrãtsitã) cu dauãli bratsi; ncurpilje (fig: ndoapã) sh-tats; va ti ncurpiljadzã (ti-anvãrligheadzã) di tuti pãrtsãli; am nu tsi-u fricã s-nu ti ncurpiljadzã? (fig: s-nu ti vatãmã?); stizma s-anãltsã shi u ncurpilje (u-anvãrligã) § ***ncurpilju*** (ncur-píljĭŭ) vb I ncurpiljai (ncur-pi-ljĭáĭ), ncurpiljam (ncur-pi-ljĭámŭ), ncurpiljatã (ncur-pi-ljĭá-tã), ncurpiljari/ncurpiljare (ncur-pi-ljĭá-ri) – (unã cu ***ncurpiljedz***) § ***ncurpiljat*** (ncur-pi-ljĭátŭ) adg ncurpiljatã (ncur-pi-ljĭá-tã), ncurpiljats (ncur-pi-ljĭátsĭ), ncurpiljati/ncurpiljate (ncur-pi-ljĭá-ti) – tsi easti ncljis di tuti pãrtsãli; tsi easti mbrãtsitat; tsi easti anvãrligat *{ro: înconjurat, cuprins cu braţele} {fr: embrassé, contenu, entouré} {en: embraced, contained, encircled}* § ***ncurpiljari/ncurpiljare*** (ncur-pi-ljĭá-ri) sf ncurpiljeri (ncur-pi-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ncurpiljadzã tsiva *{ro: acţiunea de a înconjura, de a cuprinde cu braţele} {fr: action d'embrasser, de contenir, d'entourer} {en: action of embracing, of containing, of encircling}* § ***ãncurpiljedz*** (ãn-cur-pi-ljĭédzŭ) vb I ãncurpiljai (ãn-cur-pi-ljĭáĭ), ãncurpiljam (ãn-cur-pi-ljĭámŭ), ãncurpiljatã (ãn-cur-pi-ljĭá-tã), ãncurpiljari/ãncurpiljare (ãn-cur-pi-ljĭá-ri) – (unã cu ***ncurpiljedz***) § ***ãncurpiljat*** (ãn-cur-pi-ljĭátŭ) adg ãncurpiljatã (ãn-cur-pi-ljĭá-tã), ãncurpiljats (ãn-cur-pi-ljĭátsĭ), ãncurpiljati/ãncurpiljate (ãn-cur-pi-ljĭá-ti) – (unã cu ***ncurpiljat***) § ***ãncurpiljari/ãncurpiljare*** (ãn-cur-pi-ljĭá-ri) sf ãncurpiljeri (ãn-cur-pi-ljĭérĭ) – (unã cu ***ncurpiljari***) § ***ncurpuljedz*** (ncur-pu-ljĭédzŭ) vb I ncurpuljai (ncur-pu-ljĭáĭ), ncurpuljam (ncur-pu-ljĭámŭ), ncurpuljatã (ncur-pu-ljĭá-tã), ncurpuljari/ncurpuljare (ncur-pu-ljĭá-ri) – (unã cu ***ncurpiljedz***) § ***ncurpuljat*** (ncur-pu-ljĭátŭ) adg ncurpuljatã (ncur-pu-ljĭá-tã), ncurpuljats (ncur-pu-ljĭátsĭ), ncurpuljati/ncurpuljate (ncur-pu-ljĭá-ti) – (unã cu ***ncurpiljat***) § ***ncurpuljari/ncurpuljare*** (ncur-pu-ljĭá-ri) sf ncurpuljeri (ncur-pu-ljĭérĭ) – (unã cu ***ncurpiljari***) § ***ncrupuljedz*** (ncru-pu-ljĭédzŭ) vb I ncrupuljai (ncru-pu-ljĭáĭ), ncrupuljam (ncru-pu-ljĭámŭ), ncrupuljatã (ncru-pu-ljĭá-tã), ncrupuljari/ncrupuljare (ncru-pu-ljĭá-ri) – (unã cu ***ncurpiljedz***) ex: lu ncrupulje (fig: l-vãtãmã) dushmanlu § ***ncrupuljat*** (ncru-pu-ljĭátŭ) adg ncrupuljatã (ncru-pu-ljĭá-tã), ncrupuljats (ncru-pu-ljĭátsĭ), ncrupuljati/ncrupuljate (ncru-pu-ljĭá-ti) – (unã cu ***ncurpiljat***) § ***ncrupuljari/ncrupuljare*** (ncru-pu-ljĭá-ri) sf ncrupuljeri (ncru-pu-ljĭérĭ) – (unã cu ***ncurpiljari***)

ncurpilju (ncur-píljĭŭ) vb I – vedz tu ***ncurpiljedz***

ncurpuljari/ncurpuljare (ncur-pu-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***ncurpiljedz***

ncurpuljat (ncur-pu-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***ncurpiljedz***

ncurpuljedz (ncur-pu-ljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***ncurpiljedz***

ncurshi (ncúr-shi) adv – vedz tu ***cur***[3]

ncurtsiljari/ncurtsiljare (ncur-tsi-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***crutsi***

ncurtsiljat (ncur-tsi-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***crutsi***

ncurtsiljedz (ncur-tsi-ljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***crutsi***

ncurun (ncu-rúnŭ) (mi) vb I – vedz tu ***curunã***[1]

ncurunari/ncurunare (ncu-ru-ná-ri) sf – vedz tu ***curunã***[1]

ncurunat (ncu-ru-nátŭ) adg – vedz tu ***curunã***[1]

ncuscrari/ncuscrare (ncus-crá-ri) sf – vedz tu ***cuscru***

ncuscrat (ncus-crátŭ) adg – vedz tu ***cuscru***

ncuscredz (ncus-crédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cuscru***

ncuscrescu (ncus-crés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***cuscru***

ncuscriri/ncuscrire (ncus-crí-ri) sf – vedz tu ***cuscru***

ncuscrit (ncus-crítŭ) adg – vedz tu ***cuscru***

ncusor (ncu-sórŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cusor***[1]

ncusurari/ncusurare (ncu-su-rá-ri) sf – vedz tu ***cusor***[1]

ncusurat (ncu-su-rátŭ) adg – vedz tu ***cusor***[1]

ncusuredz (ncu-su-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cusor***[1]

ncutsut (ncu-tsútŭ) (mi) vb I – vedz tu ***cutsut***

ncutsutari/ncutsutare (ncu-tsu-tá-ri) sf – vedz tu ***cutsut***

ncutsutat (ncu-tsu-tátŭ) adg – vedz tu ***cutsut***

nd… (tu nchisita-a zboarãlor) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***nt…***; adutsem aminti cã, la simpozionlu di Bituli (1997) di standardizari a scriariljei armãneascã, s-pricunuscu faptul cã, *multi zboarã tsi au tu eali gramatili "**nt**" pot si s-avdã,* cãtivãrãoarã, tu ndauã locuri dit Machidunii, *cu gramatili "**nd**"*; tr-aesti zboarã, s-lo apofasea ca *scriarea ndreaptã si s-facã cu gramatili "**nt**"*, shi *scriarea cu gramatili "**nd**" s-nu hibã aprucheatã.*

nda (ndá) adv – vedz tu ***anda***

ndalic (ndá-licŭ) adg – vedz tu ***ndilicat***

ndamusi/ndamuse (ndá-mu-si) sf – vedz tu ***andamusi***

ndao (ndá-o) adg, pr, num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ndoi*** (ndauã)

ndartu (ndár-tu) sm – vedz tu ***andartu***

ndasi/ndase (ndá-si) adv – vedz tu ***des***[1]

ndãcãnescu (ndã-cã-nés-cu) (mi) vb IV ndãcãnii (ndã-cã-níĭ), ndãcãneam (ndã-cã-neámŭ), ndãcãnitã (ndã-cã-ní-tã), ndãcãniri/ndãcãnire (ndã-cã-ní-ri) – adilj shcurtu, ndasi sh-greu (ca dupã un copus mari tsi-l fac cu lucrul, alãgarea, etc.); ljau greu anasã; fac vrondu ca atsel faptu di heari tsi s-freacã un di-alantu (cãndu cãrtescu amaxea, guzgunipsescu iuva, etc.); suflu greu; ãndãcãnescu *{ro: respira greu, gâfâi; hodorogi} {fr: respirer avec paine, haleter; sonner la ferrailles, détraquer} {en: pant, grasp (air); rattle}* § ***ndãcãnit*** (ndã-cã-nítŭ) adg ndãcãnitã (ndã-cã-ní-tã), ndãcãnits (ndã-cã-nítsĭ), ndãcãniti/ndãcãnite (ndã-cã-ní-ti) – tsi sh-lja greu adiljatlu; tsi suflã greu; ãndãcãnit *{ro: care respiră greu, gâfâit; hodorogit} {fr: qui respire avec paine, haleté; qui sonne comme la ferrailles, détraqué} {en: panted, grasping (air); rattled}* ex: avdu boatsi ndãcãnitã § ***ndãcãniri/ndãcãnire*** (ndã-cã-ní-ri) sf ndãcãniri (ndã-cã-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sh-lja greu adiljatlu; ãndãcãniri *{ro: acţiunea de a respira greu, de a gâfâi; de a hodorogi} {fr: action de respirer avec paine, de haleter; de sonner la ferrailles, de détraquer} {en: action of panting, of grasping (air); of rattling}* § ***ãndãcãnescu*** (ãn-dã-cã-nés-cu) (mi) vb IV ãndãcãnii (ãn-dã-cã-níĭ), ãndãcãneam (ãn-dã-cã-neámŭ), ãndãcãnitã (ãn-dã-cã-ní-tã), ãndãcãniri/ãndãcãnire (ãn-dã-cã-ní-ri) – (unã cu ***ndãcãnescu***) § ***ãndãcãnit*** (ãn-dã-cã-nítŭ) adg ãndãcãnitã (ãn-dã-cã-ní-tã), ãndãcãnits (ãn-dã-cã-nítsĭ), ãndãcãniti/ãndãcãnite (ãn-dã-cã-ní-ti) – (unã cu ***ndãcãnit***) ex: cu boatea-a ljei ãndãcãnitã § ***ãndãcãniri/ãndãcãnire*** (ãn-dã-cã-ní-ri) sf ãndãcãniri (ãn-dã-cã-nírĭ) – (unã cu ***ndãcãniri***)

ndãcãniri/ndãcãnire (ndã-cã-ní-ri) sf – vedz tu ***ndãcãnescu***

ndãcãnit (ndã-cã-nítŭ) adg – vedz tu ***ndãcãnescu***

ndãhãnescu (ndã-hã-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ndãhnescu***

ndãhãniri/ndãhãnire (ndã-hã-ní-ri) sf – vedz tu ***ndãhnescu***

ndãhãnit (ndã-hã-nítŭ) adg – vedz tu ***ndãhnescu***

ndãhnescu (ndãh-nés-cu) (mi) vb IV ndãhnii (ndãh-níĭ), ndãh-

neam (ndãh-neámŭ), ndãhnitã (ndãh-ní-tã), ndãhniri/ndãhnire (ndãh-ní-ri) – fac tsiva s-anjurzeascã multu urut; arãspãndescu deavãrliga di mini unã voahã greauã; anjurzescu urut; ndãhãnescu, amput, mput, amputsãscu, mputsãscu *{ro: mirosi urât, duhni, puţi}* *{fr: commencer a répandre une mauvaise odeur, empuantir}* *{en: stink, make something stink}* ex: carnea si ndãhni (amputsã, anjurzeashti greu) § ***ndãhnit*** (ndãh-nítŭ) adg ndãhnitã (ndãh-ní-tã), ndãhnits (ndãh-nítsĭ), ndãhniti/ndãhnite (ndãh-ní-ti) – tsi anjurzeashti greu; tsi-alasã unã voahã urutã; ndãhãnit, dãhãnit, amputsãt, mputsãt *{ro: care miroase urât, duhnit, puţit}* *{fr: qui a commencé a répandre une mauvaise odeur, empuanti, fétide}* *{en: stunk, made something to stink}* § ***ndãhniri/ndãhnire*** (ndãh-ní-ri) sf ndãhniri (ndãh-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva nchiseashti s-arãspãndeascã unã voahã greauã; atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-amputi; ndãhãniri, dãhãniri, amputsãri, mputsãri *{ro: acţiunea de a mirosi urât, de a duhni, de a puţi}* *{fr: action de commencer a répandre une mauvaise odeur, d'empuantir}* *{en: action of stinking, of making something stink}* § ***ndãhãnescu*** (ndã-hã-nés-cu) (mi) vb IV ndãhãnii (ndã-hã-níĭ), ndãhãneam (ndã-hã-neámŭ), ndãhãnitã (ndã-hã-ní-tã), ndãhãniri/ndãhãnire (ndã-hã-ní-ri) – (unã cu ***ndãhnescu***) § ***ndãhãnit*** (ndã-hã-nítŭ) adg ndãhãnitã (ndã-hã-ní-tã), ndãhãnits (ndã-hã-nítsĭ), ndãhãniti/ndãhãnite (ndã-hã-ní-ti) – (unã cu ***ndãhnit***) § ***ndãhãniri/ndãhãnire*** (ndã-hã-ní-ri) sf ndãhãniri (ndã-hã-nírĭ) – (unã cu ***ndãhniri***) § ***dãhãnescu*** (dã-hã-nés-cu) (mi) vb IV dãhãnii (dã-hã-níĭ), dãhãneam (dã-hã-neámŭ), dãhãnitã (dã-hã-ní-tã), dãhãniri/dãhãnire (dã-hã-ní-ri) – (unã cu ***ndãhnescu***) § ***dãhãnit*** (dã-hã-nítŭ) adg dãhãnitã (dã-hã-ní-tã), dãhãnits (dã-hã-nítsĭ), dãhãniti/dãhãnite (dã-hã-ní-ti) – (unã cu ***ndãhnit***) § ***dãhãniri/dãhãnire*** (dã-hã-ní-ri) sf dãhãniri (dã-hã-nírĭ) – (unã cu ***ndãhniri***)

ndãhniri/ndãhnire (ndãh-ní-ri) sf – vedz tu ***ndãhnescu***

ndãhnit (ndãh-nítŭ) adg – vedz tu ***ndãhnescu***

ndãmusescu (ndã-mu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***andamusi***

ndãmusiri/ndãmusire (ndã-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***andamusi***

ndãmusit (ndã-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***andamusi***

ndãrii/ndãrie (ndã-rí-i) sf ndãrii (ndã-ríĭ) – 1: boatsi fãrã noimã tsi easi din gurã cãndu omlu nu lu-arãseashti tsiva; neaduchirea i ncãcearea tsi s-amintã namisa di oaminjlji tsi nu s-achicãsescu trã un lucru (shi s-mãcã un cu-alantu cã catiun u tsãni pi-a lui); ndirii, angrãnji, ãngrãnji, grãnji, grinji, ncãceari, cãvgã, mãcãturã, mãncãturã, nitreacã, neachicãsiri, neaduchiri *{ro: mârâială; discordie, ceartă}* *{fr: grognerie, noise}* *{en: grumbling; quarrelling}* ex: va vã aducã ndãrii (ngrãnji) § ***ndirii/ndirie*** (ndi-rí-i) sf ndirii (ndi-ríĭ) – (unã cu ***ndãrii***)

ndãrlu (ndắr-lu) adg – vedz tu ***turlu***

ndãrsescu (ndãr-sés-cu) vb IV – vedz tu ***andralã***

ndãrsiri/ndãrsire (ndãr-sí-ri) sf – vedz tu ***andralã***

ndãrsit (ndãr-sítŭ) adg – vedz tu ***andralã***

ndãrtsãlji/ndãrtsãlje (ndãr-tsắ-lji) sf – vedz tu ***andartu***

ndãtor (ndã-tórŭ) adj – vedz tu ***ndãturedz***

ndãturari/ndãturare (ndã-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***ndãturedz***

ndãturat (ndã-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***ndãturedz***

ndãturedz (ndã-tu-rédzŭ) (mi) vb I ndãturai (ndã-tu-ráĭ), ndãturam (ndã-tu-rámŭ), ndãturatã (ndã-tu-rá-tã), ndãturari/ndãturare (ndã-tu-rá-ri) – intru borgi; lj-voi tsiva a unui trã un bun tsi nj-ari faptã; hursescu, burgilipsescu; (expr: lji ndãturedz shi perlu din cap = lj-am intratã cu-unã multu mari borgi di cari ãnj yini greu s-ascap) *{ro: îndatora}* *{fr: contracter des obligations}* *{en: acquire a debt or an obligation}* ex: cãt si ndãturã tu-aestã ipotisi, ni amarea nu-l la§ ***ndãturat*** (ndã-tu-rátŭ) adg ndãturatã (ndã-tu-rá-tã), ndãturats (ndã-tu-rátsĭ), ndãturati/ndãturate (ndã-tu-rá-ti) – (atsea, lucrul, parãlu) tsi easti borgi; (atsel) tsi intrã borgi la cariva; (atsel) tsi-lj hurseashti tsiva a unui; burgilipsit, hursit, ndãtor *{ro: îndatorat}* *{fr: qui a contracté des obligations}* *{en: who has acquired a debt or an obligation}* § ***ndãturari/ndãturare*** (ndã-tu-rá-ri) sf ndãturãri (ndã-tu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva intrã borgi; hursiri, burgilipsiri *{ro: acţiunea de a îndatori, de a face datorii; îndatorire}* *{fr: action d'avoir des dettes, de contracter des obligations}* *{en: action of having or acquiring a debt or an obligation}* § ***ndãtor*** (ndã-tórŭ) adj, adv ndãtoari/ndãtoare (ndã-toá-ri), ndãtori (ndã-tórĭ), ndãtoari/ndãtoare (ndã-toá-ri) – tsi ari unã borgi; tsi-lj hurseashti tsiva a unui; ndãturat, burgilipsit; cu borgi; cu paradz mprumutats *{ro: dator, cu datorie}* *{fr: débiteur, avec des obligations}* *{en: debtor, with debt}* ex: armasi ndãtor shi perlu din cap (expr: lj-va multu, lji ndãtureadzã multu); ndãtor (cu borgi) featsi casili; ndãtor (cu borgi, pãradz mprumutats di la altsã) dishcljisi ducheanea

ndes (ndésŭ) (mi) vb I – vedz tu ***des***[1]

ndezmã (ndéz-mã) sf ndezmi/ndezme (ndéz-mi) shi ndezmati/ndezmate (ndéz-ma-ti) – ugoadã (tihisiri) tsi adutsi (a omlui tsi u pati) mari dureari shi znjii trupeascã shi sufliteascã; ndizmã, bilje, biljauã, taxirati, mintiturã, lãeatsã, halã, cubilji, etc. *{ro: belea, încurcătură, nenorocire}* *{fr: mésaventure, aventure fâcheuse, malheur, embêtement}* *{en: misadventure, trouble, misfortune}* ex: ndezma (biljelu) di muljari easti greauã; ndezmã lai (biljauã, taxirati greauã); slabã ndezmã (urutã mintiturã), more muljare; shi astãz cãntã ghionlu ca ndezmã (ca cubilji, nu trã ghini) § ***ndizmã*** (ndíz-mã) sf ndizmi/ndizme (ndíz-mi) shi ndizmati/ndizmate (ndíz-ma-ti) – (unã cu ***ndezmã***) ex: vãrnã oarã nu apãndãxeam ahtari ndizmã (nu mi-ashtiptam la-ahtari mintiturã, taxirati); ndizmã (taxirati) greauã nj-acãtsai cu soacrã-mea § ***ndizmusescu*** (ndiz-mu-sés-cu) (mi) vb IV ndizmusii (ndiz-mu-síĭ), ndizmuseam (ndiz-mu-seámŭ), ndizmusitã (ndiz-mu-sí-tã), ndizmusiri/ndizmusire (ndiz-mu-sí-ri) – tihisii s-mi aflu iuva tamam tu oara tsi lipsea; ndisescu *{ro: brodi}* *{fr: tomber à point}* *{en: be somewhere at the right moment}* ex: si ndizmusi (tihisi) ca si s-adunã anlu-atsel tuts cusurinjlji § ***ndizmusit*** (ndiz-mu-sítŭ) adg ndizmusitã (ndiz-mu-sí-tã), ndizmusits (ndiz-mu-sítsĭ), ndizmusiti/ndizmusite (ndiz-mu-sí-ti) – tsi s-aflã iuva tamam tu oara tsi lipseashti; ndisit *{ro: brodi}* *{fr: tomber à point}* *{en: be somewhere at the right moment}* § ***ndizmusiri/ndizmusire*** (ndiz-mu-sí-ri) sf ndizmusiri (ndiz-mu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ndizmuseashti; ndisiri *{ro: brodi}* *{fr: tomber à point}* *{en: be somewhere at the right moment}*

ndhiplusescu (ndhi-plu-sés-cu) vb IV ndhiplusii (ndhi-plu-síĭ), ndhipluseam (ndhi-plu-seámŭ), ndhiplusitã (ndhi-plu-sí-tã), ndhiplusiri/ndhiplusire (ndhi-plu-sí-ri) – unã cu ***ndiplusescu***

ndhiplusiri/ndhiplusire (ndhi-plu-sí-ri) sf ndhiplusiri (ndhi-plu-sírĭ) – unã cu ***ndiplusiri***

ndhiplusit (ndhi-plu-sítŭ) adg ndhiplusitã (ndhi-plu-sí-tã), ndhiplusits (ndhi-plu-sítsĭ), ndhiplusiti/ndhiplusite (ndhi-plu-sí-ti) – unã cu ***ndiplusit***

ndilicat (ndi-li-cátŭ) adg ndilicatã (ndi-li-cá-tã), ndilicats (ndi-li-cátsĭ), ndilicati/ndilicate (ndi-li-cá-ti) – tsi easti cu hãri hasi (fini, aleapti); (om) tsi easti ca slab (lãndzit, fãrã multã puteari); tsi s-aspardzi lishor; dilicat, ndalic, suptsãri, fin, has, hascu *{ro: delicat, fin, gingaş}* *{fr: délicat, fin}* *{en: delicate, fine}* ex: cã nica ndilicatã sh-easti; pulj zugrãfsit shi ndilicat; veshtul aestu easti ndilicat (fin, has) shi sãnãtos § ***dilicat*** (di-li-cátŭ) adg dilicatã (di-li-cá-tã), dilicats (di-li-cátsĭ), dilicati/dilicate (di-li-cá-ti) – (unã cu ***ndilicat***) ex: acumpãrash veshtu dilicat (fin) § ***ndalic*** (ndá-licŭ) adg ndalicã (ndá-li-cã), ndalits (ndá-litsĭ) ndalitsi/ndalitse (ndá-li-tsi) – (unã cu ***ndilicat***) ex: featã ndalicã (ndilicatã, finã, suptsãri)

ndilisi/ndilise (ndí-li-si) sf – vedz tu ***ndirisi***

ndimãnari/ndimãnare (ndi-mã-ná-ri) sf – vedz tu ***mãnã***

ndimãnã (ndi-mắ-nã) adg, adv – vedz tu ***mãnã***

ndinirari/ndinirare (ndi-ni-rá-ri) sf ndinirãri (ndi-ni-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntinirari***

ndinirat (ndi-ni-rátŭ) adg ndiniratã (ndi-ni-rá-tã), ndinirats (ndi-ni-rátsĭ), ndinirati/ndinirate (ndi-ni-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntinirat***

ndiniredz (ndi-ni-rédzŭ) vb I ndinirai (ndi-ni-ráĭ), ndiniram (ndi-ni-rámŭ), ndiniratã (ndi-ni-rá-tã), ndinirari/ndinirare (ndi-ni-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntiniredz***

ndinjic (ndi-njicŭ) (mi) vb I – vedz tu ***dinjic***

ndinjicari/ndinjicare (ndi-nji-cá-ri) sf – vedz tu ***dinjic***

ndinjicat (ndi-nji-cátŭ) adg – vedz tu ***dinjic***

ndipãrtari[1]***/ndipãrtare*** (ndi-pãr-tá-ri) sf – vedz tu ***diparti***
ndipãrtari[2]***/ndipãrtare*** (ndi-pãr-tá-ri) sf – vedz tu ***diparti***
ndipãrtat (ndi-pãr-tátŭ) adg – vedz tu ***diparti***
ndipãrtedz (ndi-pãr-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***diparti***
ndipirat (ndi-pi-rátŭ) adg ndipiratã (ndi-pi-rá-tã), ndipirats (ndi-pi-rátsĭ), ndipirati/ndipirate (ndi-pi-rá-ti) – aruptu; mplin di guvi *{ro: rupt, plin de găuri} {fr: déchiré, criblé de trous} {en: torn}* ex: pãputsã ndipirati (arupti, mplini di guvi) n cicior
ndiplusescu (ndi-plu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***diplo***
ndiplusiri/ndiplusire (ndi-plu-sí-ri) sf – vedz tu ***diplo***
ndiplusit (ndi-plu-sítŭ) adg – vedz tu ***diplo***
ndipusescu (ndi-pu-sés-cu) (mi) vb IV ndipusii (ndi-pu-síĭ), ndipuseam (ndi-pu-seámŭ), ndipusitã (ndi-pu-sí-tã), ndipusiri/ndipusire (ndi-pu-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntipusescu***
ndipusi (ndi-pú-si) sf ndipusi (ndi-púsĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntipusi***
ndipusiri/ndipusire (ndi-pu-sí-ri) sf ndipusiri (ndi-pu-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntipusiri***
ndipusit (ndi-pu-sítŭ) adg ndipusitã (ndi-pu-sí-tã), ndipusits (ndi-pu-sítsĭ), ndipusiti/ndipusite (ndi-pu-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntipusit***
ndireg (ndi-régŭ) (mi) vb III shi II ndirepshu (ndi-rép-shĭu), ndiridzeam (ndi-ri-dzeámŭ), ndireaptã (ndi-reáp-tã) shi ndireapsã (ndi-reáp-sã), ndireadziri/ndireadzire (ndi-reá-dzi-ri) shi ndiridzeari/ndiridzeare (ndi-ri-dzeá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ndreg***[1]
ndireptu (ndi-rép-tu) sn ndirepturi (ndi-rép-turĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ndreptu***
ndires (ndi-résŭ) sn ndiresi/ndirese (ndi-ré-si) shi ndiresuri (ndi-ré-surĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***intires***
ndirii/ndirie (ndi-rí-i) sf – vedz tu ***ndãrii***
ndirisari/ndirisare (ndi-ri-sá-ri) sf ndirisãri (ndi-ri-sắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntirisari***
ndirisat (ndi-ri-sátŭ) adg ndirisatã (ndi-ri-sá-tã), ndirisats (ndi-ri-sátsĭ), ndirisati/ndirisate (ndi-ri-sá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntirisat***
ndirisedz (ndi-ri-sédzŭ) (mi) vb I ndirisai (ndi-ri-sáĭ), ndirisam (ndi-ri-sámŭ), ndirisatã (ndi-ri-sá-tã), ndirisari/ndirisare (ndi-ri-sá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntirisedz***
ndirisescu (ndi-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ndirisi***
ndirisi/ndirise (ndí-ri-si) sf fãrã pl – ticlifea (arshinea, frica, induirea) tsi u-aducheashti atsel a curi nu-lj yini s-facã un lucru (cã-lj yini greu, cã lj-easti arshini, cã nu poati, cã nu shtii tsi s-facã, etc.); ndilisi, andirsi, andirisi, antirisi, arushdii, ticlifi, arshini; fricã *{ro: timiditate, jenă; frică} {fr: timidité, gêne; crainte, peur} {en: timidity, shyness, bashfulness; fear, dread}* ex: lã eara ndirisi (arushdii, ticlifi) sh-arushini § ***ndilisi/ndilise*** (ndí-li-si) sf fãrã pl – (unã cu ***ndirisi***) ex: nj-easti ndilisi (fricã) s-trec noaptea piningã murmintsã § ***andirisi/andirise*** (an-dí-ri-si) sf fãrã pl – (unã cu ***ndirisi***) § ***andirsi/andirse*** (an-dír-si) sf fãrã pl – (unã cu ***ndirisi***) ex: s-lã hibã arshini shi andirsi § ***antirisi/antirise*** (an-tí-ri-si) sf fãrã pl – (unã cu ***ndirisi***) ex: mi aprucheam cu multã antirisi (arushdii); eara tu mari antirisi shi nu shtia tsi s-facã § ***ndirisescu*** (ndi-ri-sés-cu) (mi) vb IV ndirisii (ndi-ri-síĭ), ndiriseam (ndi-ri-seámŭ), ndirisitã (ndi-ri-sí-tã), ndirisiri/ndirisire (ndi-ri-sí-ri) – aduchescu arushdii (andirisi) icã nj-easti arshini (n fatsa-a unui om, lucru i faptã); di-arushdii, ãnj yini greu (nu voi, nj-easti arshini) s-fac un lucru; ntirsescu, andirsescu, arushinedz, arushdisescu, arushtescu, rushtuescu *{ro: fi timid, avea jenă} {fr: se gêner, avoir honte, être timid} {en: be bashful, be shameful}* § ***ndirisit*** (ndi-ri-sítŭ) adg ndirisitã (ndi-ri-sí-tã), ndirisits (ndi-ri-sítsĭ), ndirisiti/ndirisite (ndi-ri-sí-ti) – tsi lj-easti arshini icã andirisi di lucrul tsi-ari faptã; ntirsit, andirsit, arushdisit, arushtit, rushtuit, arushinat *{ro: timid, jenat, cu jenă} {fr: qui a de la timidité, timide, gêné} {en: who became bashful; bashful}* § ***ndirisiri/ndirisire*** (ndi-ri-sí-ri) sf ndirisiri (ndi-ri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva aducheashti arushdii (andirseashti, s-arushineadzã); ntirsiri, andirsiri, arushdisiri, arushtiri, rushtuiri, arushinari *{ro: acţiunea de a fi timid} {fr: action d'être timide, d'avoir honte} {en: action of being bashful}* § ***andirsescu*** (an-dir-sés-cu) (mi) vb IV andirsii (an-dir-síĭ), andirseam (an-dir-seámŭ), andirsitã (an-dir-sí-tã), andirsiri/andirsire (an-dir-sí-ri) – (unã cu ***ndirisescu***) ex: mi andirsescu (nj-easti-andirsi) di tini § ***andirsit*** (an-dir-sítŭ) adg andirsitã (an-dir-sí-tã), andirsits (an-dir-sítsĭ), andirsiti/andirsite (an-dir-sí-ti) – (unã cu ***ndirisit***) § ***andirsiri/andirsire*** (an-dir-sí-ri) sf andirsiri (an-dir-sírĭ) – (unã cu ***ndirisiri***) § ***ãndirsescu*** (ãn-dir-sés-cu) (mi) vb IV ãndirsii (ãn-dir-síĭ), ãndirseam (ãn-dir-seámŭ), ãndirsitã (ãn-dir-sí-tã), ãndirsiri/ãndirsire (ãn-dir-sí-ri) – (unã cu ***ndirisescu***) § ***ãndirsit*** (ãn-dir-sítŭ) adg ãndirsitã (ãn-dir-sí-tã), ãndirsits (ãn-dir-sítsĭ), ãndirsiti/ãndirsite (ãn-dir-sí-ti) – (unã cu ***ndirisit***) § ***ãndirsiri/ãndirsire*** (ãn-dir-sí-ri) sf ãndirsiri (ãn-dir-sírĭ) – (unã cu ***ndirisiri***) § ***ntirsescu*** (ntir-sés-cu) (mi) vb IV ntirsii (ntir-síĭ), ntirseam (ntir-seámŭ), ntirsitã (ntir-sí-tã), ntirsiri/ntirsire (ntir-sí-ri) – (unã cu ***ndirisescu***) ex: vrea ta s-dzãcã-a amirãlui ta s-lã da izini si-sh caftã nveasti, ma si ntirsea (lj-eara arshini, ndirisi) § ***ntirsit*** (ntir-sítŭ) adg ntirsitã (ntir-sí-tã), ntirsits (ntir-sítsĭ), ntirsiti/ntirsite (ntir-sí-ti) – (unã cu ***ndirisit***) § ***ntirsiri/ntirsire*** (ntir-sí-ri) sf ntirsiri (ntir-sírĭ) – (unã cu ***ndirisiri***)
ndirisiri/ndirisire (ndi-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***ndirisi***
ndirisit (ndi-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***ndirisi***
ndirusescu (ndi-ru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***nturusescu***
ndirusiri/ndirusire (ndi-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***nturusescu***
ndirusit (ndi-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***nturusescu***
ndisari/ndisare (ndi-sá-ri) sf – vedz tu ***des***[1]
ndisat[1] (ndi-sátŭ) adg – vedz tu ***des***[1]
ndisat[2] (ndi-sátŭ) adv – vedz tu ***des***[1]
ndisescu (ndi-sés-cu) vb IV ndisii (ndi-síĭ), ndiseam (ndi-seámŭ), ndisitã (ndi-sí-tã), ndisiri/ndisire (ndi-sí-ri) – nu tihisescu ghini (nu para am tihi) tu-atseali tsi-adar; am tihea oarbã s-cad tu-unã lãeatsã; tihisescu s-dau di-unã mintiturã; nj-aflu bilelu cu cariva; pat tsiva; cad tu-unã ndezmã; nj-easti ndirisi (arshini, ticlifi, arushdii); andisescu, ãndisescu, ndizmusescu *{ro: nimeri rău} {fr: rencontrer; tomber mal, avoir des ennuis, être embarassé} {en: happen to fall in a bad situation; hit it bad}* ex: ndisii (nj-aflai bilelu, u pãtsãi) cu el; Dumnidzã sã-nj da pri cali moartea si ndisescu (s-pat); ca omlu tsi ndiseashti (tsi u pati, cari nu tihiseashti ghini); ndisi (avu tihea oarbã s-cadã pri unã) muljari lai; nji ndisii (tihisii s-cad, cãdzui pri) unã soacrã-arauã; nji ndisii (cãdzui, ded di unã) lãeatsã; sh-u ndisi (nu-sh tihisi ghini) un lai mãrat § ***ndisit*** (ndi-sítŭ) adg ndisitã (ndi-sí-tã), ndisits (ndi-sítsĭ), ndisiti/ndisite (ndi-sí-ti) – cari nu tihisi ghini; cari tihisi s-cadã pri unã lãeatsã; cari tihiseashti si s-aflã tu-unã mintiturã; cari ari bileadz; cari sh-aflã bilelu cu cariva; cari pãtsã tsiva; andisit, ãndisit, ndizmusit *{ro: care a dat de belea; care a nimerit rău} {fr: qui a tombé mal, qui a des ennuis, qui est embarassé} {en: who happened to fall in a bad situation; who is hit it bad}* ex: him ndisits (n-aflãm tu-unã mari mintiturã) § ***ndisiri/ndisire*** (ndi-sí-ri) sf ndisiri (ndi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ndiseashti; andisiri, ãndisiri, ndizmusiri *{ro: acţiunea de a da de belea, de a nimeri rău} {fr: action de tomber mal, d'avoir des ennuis, d'être embarassé} {en: action of happening to fall in a bad situation; of hitting bad}* § ***andisescu*** (an-di-sés-cu) vb IV andisii (an-di-síĭ), andiseam (an-di-seámŭ), andisitã (an-di-sí-tã), andisiri/andisire (an-di-sí-ri) – (unã cu ***ndisescu***) § ***andisit*** (an-di-sítŭ) adg andisitã (an-di-sí-tã), andisits (an-di-sítsĭ), andisiti/andisite (an-di-sí-ti) – (unã cu ***ndisit***) § ***andisiri/andisire*** (an-di-sí-ri) sf andisiri (an-di-sírĭ) – (unã cu ***ndisiri***) § ***ãndisescu*** (ãn-di-sés-cu) vb IV ãndisii (ãn-di-síĭ), ãndiseam (ãn-di-seámŭ), ãndisitã (ãn-di-sí-tã), ãndisiri/ãndisire (ãn-di-sí-ri) – (unã cu ***ndisescu***) § ***ãndisit*** (ãn-di-sítŭ) adg ãndisitã (ãn-di-sí-tã), ãndisits (ãn-di-sítsĭ), ãndisiti/ãndisite (ãn-di-sí-ti) – (unã cu ***ndisit***) § ***ãndisiri/ãndisire*** (ãn-di-sí-ri) sf ãndisiri (ãn-di-sírĭ) – (unã cu ***ndisiri***)
ndisiri/ndisire (ndi-sí-ri) sf – vedz tu ***ndisescu***
ndisit (ndi-sítŭ) adg – vedz tu ***ndisescu***
ndistulari/ndistulare (ndis-tu-lá-ri) sf – vedz tu ***distur***[1]

ndistulat (ndis-tu-látŭ) adg – vedz tu ***distur***[1]
ndistuledz (ndis-tu-lédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***distur***[1]
ndizmã (ndíz-mã) sf – vedz tu ***ndezmã***
ndizmusescu (ndiz-mu-sés-cu) (mi) vb IV vedz – tu ***ndezmã***
ndizmusiri/ndizmusire (ndiz-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***ndezmã***
ndizmusit (ndiz-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***ndezmã***
ndoapãr[1] (ndoá-pãrŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ndrupãscu***
ndoapãr[2] (ndoá-pãrŭ) sn – vedz tu ***ndrupãscu***
ndoapir[1] (ndoá-pirŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ndrupãscu***
ndoapir[2] (ndoá-pirŭ) sn – vedz tu ***ndrupãscu***
ndoapur (ndoá-purŭ) (mi) vb I– vedz tu ***ndrupãscu***
ndoi (ndóĭ) adg, pr, num ndoauã (ndoá-ŭã) shi ndauã (ndá-ŭã) – (trã noima datã aoa, scriarea: ***n doi***, ***n doauã***, ***n dauã*** nu easti aprucheatã tu-aestu dictsiunar; cãndu si ngrãpseashti ashi, ari noima di "*mpãrtsãt tu dauã pãrtsã isea*") – un numir njic (doi, trei, patru…) di oaminj, lucri, etc.; ãndoi, niscãntsã, nãscãntsã, nishti, nãshti; (expr: vãrã ndoi, trei = ca doi, trei; poati doi, poati trei) *{ro: câţiva}* *{fr: quelques}* *{en: several, a few}* ex: ndoauã mãcã, ndoauã arucã shi ndoauã di-unã parti bagã (zbor tsi s-dzãtsi tri omlu tsi easti bun nicuchir); cãndu ti ncaci cu omlu-a tãu, ndoauã dzã shi ndoauã-alasã; vinjirã ndoi (niscãntsã) oaminj; tricurã ashitsi ndoi (niscãntsã) anj; eara la stani cu ndoi (nishti) picurari; las s-hibã sh-cama ndoi paradz; lja vãrã ndoauã (nishti) acolj; s-ligãnã ndoauã (expr: dauã), trei ori; lã adush a ficiorlor ndauã meari shi ndauã gutunj § ***ãndoi*** (ãn-dóĭ) adg, pr, num ãndoauã (ãn-doá-ŭã) shi ãndauã (ãn-dá-ŭã) – (unã cu ***ndoi***) ex: am ãndoi (niscãntsã) grosh
ndo-paimãni (ndo-paĭ-mắ-ni) adv – vedz tu ***mãni***[1]
ndo-pãimãni (ndo-pãĭ-mắ-ni) adv – vedz tu ***mãni***[1]
ndornic (ndór-nicŭ) adg – vedz tu ***andornic***
ndrã (ndrã) prip – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntrã***
ndrãshtari/ndrãshtare (ndrãsh-tá-ri) sf – vedz tu ***drãshtealã***
ndrãshtat (ndrãsh-tátŭ) adg – vedz tu ***drãshtealã***
ndrãshtedz (ndrãsh-tédzŭ) vb I – vedz tu ***drãshtealã***
ndrãshtescu (ndrãsh-tés-cu) vb IV – vedz tu ***drãshtealã***
ndrãshtiri/ndrãshtire (ndrãsh-tí-ri) sf – vedz tu ***drãshtealã***
ndrãshtit (ndrãsh-títŭ) adg – vedz tu ***drãshtealã***
ndreadziri/ndreadzire (ndreá-dzi-ri) sf – vedz tu ***ndreg***[1]
ndreao (ndreá-oã) sf ndreali/ndreale (ndreá-li) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ndreauã***
ndreapã (ndreá-pã) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntreapã***
ndreapta (ndreáp-ta) adv – vedz tu ***nandreapta***
ndreauã (ndreá-ŭã) sf ndreali/ndreale (ndreá-li) – ac lungu sh-gros cu cari s-cos lucri ca sats, tastri, strozmi, etc.; andreauã, undreauã *{ro: andrea, undrea}* *{fr: carrelet, grosse aiguille}* *{en: large needle}* ex: cu ndreaua s-coasi dusheclu § ***andreauã*** (an-dreá-ŭã) sf andreali/andreale (an-dreá-li) – (unã cu ***ndreauã***) ex: cusui cu andreaua § ***undreauã*** (un-dreá-ŭã) sf undreali/undreale (un-dreá-li) – (unã cu ***ndreauã***) ex: cu undreaua s-cos dushetslji shi mutãhili
ndreavlu (ndreáv-lu) adg ndreavlã (ndreáv-lã), ndreavlji (ndreáv-lji), ndreavli/ndreavle (ndreáv-li) – cari grãeashti nda-uã zboarã cu-unã maxutarcã cusuri; cari nu poati sã zburascã ghini sh-limpidi; cari sã ncheadicã tu zburãri cã nu poati s-li dzãcã zboarãli ntredzi ma li dzãtsi dit cumãts, ma multi ori, unã dupã-alantã; peltec *{ro: peltic, bâlbâit}* *{fr: zézayeur; bègue, bégayant, bégayeur}* *{en: lisping person; stammerer}*
ndreb (ndrébŭ) (mi) vb I ndribai (ndri-báĭ), ndribam (ndri-bámŭ), ndribatã (ndri-bá-tã), ndribari/ndribare (ndri-bá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntreb***
ndreg[1] (ndrégŭ) (mi) vb III shi II ndrepshu (ndrép-shĭu), ndridzeam (ndri-dzeámŭ), ndreaptã (ndreáp-tã) shi ndreapsã (ndreáp-sã), ndreadziri/ndreadzire (ndreá-dzi-ri) shi ndridzea-ri/ndridzeare (ndri-dzeá-ri) – 1: bag lucri tu-aradã; bag cati lucru tu loclu a lui, aclo iu lipseashti; bag di cali; nãscãrsescu sh-bag lucrili tu-aradã n casã (tu-unã dulapi, tu ubor, etc.); anãschirsescu, spãstrescu, cãtãrãsescu, arãdãpsescu; 2: adar gheli sh-mãcãruri; bag mãcari (pri measã); bag measa; 3: mirimitisescu lucri tsi s-au aspartã; fac mirimeti; 4: mi fac etim s-mi duc iuva (mi nvescu, mi cheaptin, mi sursescu, nj-ljau tsi-nj lipseashti tra s-nji fac lucrul aclo iu mi duc, etc.); 5: mi-aduchescu cu cariva trã fãtsearea-a unui lucru; mi fac sinfuni cu cariva; mi-achicãsescu, etc.; 6: mi bag (ljau) cu-arugã pri cariva tra s-nji facã un lucru; arog, arughedz, puitescu, puituescu; (expr: 1: va lu ndreg mini! = va-lj fac mini tsiva tsi nu va lu-ariseascã, tsiva tra s-nji scot ahtea tsi lj-am; 2: nji ndreg chealea = mi fac etim trã shcoplu tsi va-l mãc) *{ro: drege, aranja, prepara, repara, echipa, (se) înţelege, angaja}* *{fr: arranger; préparer; raccomoder; équiper; tomber d'accord; engager}* *{en: arrange, prepare, repair, get ready, agree, hire}* ex: ndridzets-vã (fãtsets) cum shtits; lu ndreapsish yinlu? cã avea ahiurhitã si s-facã puscã; li ndrepshu (li bãgai di cali) tuti lucrili; s-lji ndreagã measa (s-lji facã mãcãri, s-lji bagã s-mãcã) sum dafnu; nji ndrepshu (nãscãrsii) casa cã va nã yinea el ãn vizitã; ndridzem (mirimitisim) moara; ndreapsi pãrpodzli (mirimitisi guvili di pãrpodz); ndreadzi-ti (fã-ti etim) s-fudzim astarã; nã ndridzem (nã fãtsem etinj) trã numtã; ndreadzi-ti (hii etim, fã-ti etim) ti moarti; bagã di ndreadzi (bagã-ti s-fats lucrili tsi lipsescu) trã numtã; mi ndrepshu (mi-aduchii) cu nãs; ma nu ndreapsim (ma nu n-aduchim), ved, cu ayilji; ts-aflash ficior cu cari s-ti ndredz (cu cari s-ti-aducheshti); si ndreapsirã (intrarã cu-arugã) picurari la un celnic; mi ndrepshu (nj-aflai lucru) la un domnu; si shi ndreagã shi ea cheala (expr: si s-facã etimã ti shcoplu tsi va-l mãcã) § ***ndreptu***[5] (ndrép-tu) adg ndreaptã (ndreáp-tã), ndreptsã (ndrép-tsã), ndreapti/ndreapte (ndreáp-ti) – 1: tsi li-ari lucrili bãgati tu-aradã; (uborlu, dulapea, casa, etc.) tsi easti nãscãrsit; anãschirsit, spãstrit, cãtãrãsit, arãdãpsit; 2: (gheli sh-mãcãruri) tsi suntu-adrati; (mãcari) tsi easti bãgatã pri measã; 3: (lucru aspartu) tsi easti mirimitisit; 4: tsi easti etim sh-ashi cum lipseashti tra si s-ducã iuva; 5: tsi s-ari aduchitã cu cariva trã fãtsearea-a unui lucru; tsi s-ari faptã sinfuni cu cariva; 6: tsi s-ari arugatã la cariva tra s-facã un lucru; arugat, puitit, puituit *{ro: dres, aranjat, preparat, reparat, echipat, înţeles, angajat}* *{fr: arrangé; préparé; raccomodé; équipé; tombé d'accord; engagé}* *{en: arranged, prepared, repaired, ready, agreed, hired}* ex: sãmarlu easti ndreptu (ncãrcat etim); s-hibã ndreptu (etim) trã cali; s-hibã mãcarea ndreaptã (adratã, etimã); cu mumã-sa i ndreptu (tsi lo hãrli di la mã-sa); cu ma nalili stranji ndreaptã (nviscutã, stulsitã); nu escu nica ndreptu (etim); eara ndreptsã (eara arugats) ca huzmicheari § ***ndrepsu*** (ndrép-su) adg ndreapsã (ndreáp-sã), ndrepshi (ndrép-shi), ndreapsi/ndreapse (ndreáp-si) – (unã cu ***ndreptu***[5]) § ***ndreadziri/ndreadzire*** (ndreá-dzi-ri) sf ndreadziri (ndreá-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ndreadzi un lucru; bãgari tu-aradã, bãgari di cali; bãgari measa; nãscãrsiri, mirimitisiri, etimisiri, aduchiri, sinfunipsiri, arugari, etc. *{ro: acţiunea de a drege, de a aranja, de a prepara, de a repara, de a echipa, de a (se) înţelege, de a angaja; dregere, aranjare, preparare, reparare, echipare, înţelegere, angajare}* *{fr: action d'arranger; de préparer; de raccomoder; d'équiper; de tomber d'accord; d'engager}* *{en: action of arranging, of preparing, of repairing, of getting ready, of agreeing, of hiring}* § ***ndridzeari/ndridzeare*** (ndri-dzeá-ri) sf ndridzeri (ndri-dzérĭ) – (unã cu ***ndreadziri***) § ***nindreptu*** (nin-drép-tu) adg nindreaptã (nin-dreáp-tã), nindreptsã (nin-drép-tsã), nindreapti/nindreapte (nin-dreáp-ti) – 1: tsi nu li-ari lucrili bãgati tu-aradã; (uborlu, dulapea, casa, etc.) tsi nu easti nãscãrsit; 2: (gheli sh-mãcãruri) tsi nu suntu-adrati; (mãcari) tsi nu easti bãgatã pri measã; 3: (lucru aspartu) tsi nu easti mirimitisit; 4: tsi nu easti etim sh-ashi cum lipseashti tra si s-ducã iuva; 5: tsi nu s-ari aduchitã cu cariva trã fãtsearea-a unui lucru; tsi nu s-ari faptã sinfuni cu cariva; 6: tsi nu s-ari arugatã la cariva tra s-facã un lucru *{ro: nearanjat, nepreparat, nereparat, neechipat, neînţeles, neangajat}* *{fr: qui n'est pas arrangé (préparé; raccomodé; équipé; tombé d'accord; engagé)}* *{en: that has not been arranged (prepared, repaired, ready, agreed, hired)}* ex: hiu nindreptu (nu hiu alãxit tu stranji buni) tri bisearicã § ***ãndreg***[1] (ãn-drégŭ) (mi) vb III shi II ãndrepshu (ãn-drép-shĭu), ãndridzeam (ãn-

dri-dzeámŭ), ãndreaptã (ãn-dreáp-tã) shi ãndreapsã (ãn-dreáp-sã), ãndreadziri/ãndreadzire (ãn-dreá-dzi-ri) shi ãndridzeari/ãndridzeare (ãn-dri-dzeá-ri) – (unã cu ***ndreg***[1]) § ***ãndreptu***[5] (ãn-drép-tu) adg ãndreaptã (ãn-dreáp-tã), ãndreptsã (ãn-drép-tsã), ãndreapti/ãndreapte (ãn-dreáp-ti) – (unã cu ***ndreptu***[5]) ex: ca cu tãpor ãndreaptã (nviscutã) § ***ãndrepsu*** (ãn-drép-su) adg ãndreapsã (ãn-dreáp-sã), ãndrepshi (ãn-drép-shi), ãndreapsi/ãndreapse (ãn-dreáp-si) – (unã cu ***ndrepsu***) § ***ãndreadziri/ãndreadzire*** (ãn-dreá-dzi-ri) sf ãndreadziri (ãn-dreá-dzirĭ) – (unã cu ***ndreadziri***) § ***ãndridzeari/ãndridzeare*** (ãn-dri-dzeá-ri) sf ãndridzeri (ãn-dri-dzérĭ) – (unã cu ***ndreadziri***) § ***andreg***[1] (an-drégŭ) (mi) vb III shi II andrepshu (an-drép-shĭu), andridzeam (an-dri-dzeámŭ), andreaptã (an-dreáp-tã) shi andreapsã (an-dreáp-sã), andreadziri/andreadzire (an-dreá-dzi-ri) shi andridzeari/andridzeare (an-dri-dzeá-ri) – (unã cu ***ndreg***[1]) ex: andreadzi-ti (fã-ti etim) trã moarti; va li andreg (va li bag di cali) lucrili § ***andreptu***[5] (an-drép-tu) adg andreaptã (an-dreáp-tã), andreptsã (an-drép-tsã), andreapti/andreapte (an-dreáp-ti) – (unã cu ***ndreptu***[5]) § ***andrepsu*** (an-drép-su) adg andreapsã (an-dreáp-sã), andrepshi (an-drép-shi), andreapsi/andreapse (an-dreáp-si) – (unã cu ***ndrepsu***) § ***andreadziri/andreadzire*** (an-dreá-dzi-ri) sf andreadziri (an-dreá-dzirĭ) – (unã cu ***ndreadziri***) § ***andridzeari/andridzeare*** (an-dri-dzeá-ri) sf andridzeri (an-dri-dzérĭ) – (unã cu ***ndreadziri***)

ndreg[2] (ndrégŭ) adg ndreagã (ndreá-gã), ndredz (ndrédzĭ), ndredz (ndrédzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntreg***

ndrel (ndrélŭ) sm ndrelj (ndréljĭ) – agru-pravdã dit pãduri, analtã shi zveltã, (tsi undzeashti ma easti multu ma amri di agru-capra), cu coarni mãri sh-mushati, tsi sh-hrãneashti njitslji cu lapti, sh-cari sh-arumigã mãcarea; tserbu, tsirbonj, plãtun, elen *{ro: cerb, cerboaicã} {fr: cerf, biche} {en: hart, stag, red deer, female hart}*

ndrepsu (ndrép-su) adg – vedz tu ***ndreg***[1]

ndreptu[1] (ndrép-tu) sn – vedz tu ***ndriptati***

ndreptu[2] (ndrép-tu) adg – vedz tu ***ndriptati***

ndreptu[3] (ndrép-tu) adv – vedz tu ***ndriptati***

ndreptu[4] (ndrép-tu) (mi) vb I – vedz tu ***ndriptati***

ndreptu[5] (ndrép-tu) adg – vedz tu ***ndreg***[1]

ndreptu[6] (ndrép-tu) adg – vedz tu ***nandreapta***

Ndreu (Ndréŭ) sm – vedz tu ***Andreu***

ndribari/ndribare (ndri-bá-ri) sf ndribãri (ndri-bắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntribari***

ndribat (ndri-bátŭ) adg ndribatã (ndri-bá-tã), ndribats (ndri-bátsĭ), ndribati/ndribate (ndri-bá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntribat***

ndridzeari/ndridzeare (ndri-dzeá-ri) sf – vedz tu ***ndreg***[1]

ndriptaci (ndrip-tácĭŭ) adg – vedz tu ***nandreapta***

ndriptari/ndriptare (ndrip-tá-ri) sf – vedz tu ***ndriptati***

ndriptat (ndrip-tátŭ) adg – vedz tu ***ndriptati***

ndriptati/ndriptate (ndrip-tá-ti) sf ndriptãts (ndrip-tắtsĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pricunoscu ndrepturli a unui om; atsea tsi-aducheashti omlu cã fatsi, cãndu-lj da a unui tsi-lj si cadi; atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-adarã unã strãmbãtati; driptati, driptaticã, ndreptu, dichi, hachi, aver; (expr: 1: lj-dau ndriptati a unui = dzãc cã-atseali tsi fatsi i dzãtsi suntu buni, dealihea, nu suntu strãmbi icã minciunoasi; 2: am ndriptati = atseali tsi dzãc i tsi fac suntu dealihea, ndreapti, nu suntu strãmbi; minduescu ghini; 3: lj-fac ndriptati a unui = lj-pricunoscu ndrepturli tsi li ari sh-mirimitisescu nindriptatea tsi lj-u-am faptã altãoarã) *{ro: dreptate, justiție} {fr: raison, justice} {en: right, justice}* ex: nãs lã spusi ndriptatea (tsi easti ndreptu, averlu); vrea s-da ndriptati (ndreptu) a hãngilui; ndriptatea (ndreptul a omlui) easi prisuprã ca untulemnul pri apã; ari ndriptati (expr: dzãtsi dealihea, mindueashti ghini, cum lipseashti) § ***driptati/driptate*** (drip-tá-ti) sf driptãts (drip-tắtsĭ) – (unã cu ***ndriptati***) § ***driptaticã***[1] (drip-tá-ti-cã) sf driptatitsi/driptatsitse (drip-tá-ti-tsi) – (unã cu ***ndriptati***) § ***ndreptu***[1] (ndrép-tu) sn ndrepturi (ndrép-turĭ) – (unã cu ***ndriptati***) ex: ndreptu (ndriptati) ai, ma nu-ai ti loari tsiva; au ndreptu (ndriptati) cãndu spun; muljarisa avea ndreptu (ndriptati) § ***nidriptati/nidriptate*** (ni-drip-tá-ti) sf nidriptãts (ni-drip-tắtsĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-pricunoscu ndrepturli a unui om; atsea tsi-aducheashti omlu cã fatsi, cãndu nu-lj da a unui tsi-lj si cadi; atsea tsi s-fatsi cãndu s-adarã unã strãmbãtati; nidriptaticã, strãmbãtati, adichii, apadichii, hilieti *{ro: nedreptate} {fr: injustice, iniquité, tort} {en: injustice, inequity, wrong}* ex: avutslji fac nidriptãts (lucri tsi nu suntu ndreapti); mari nidriptati ari faptã cu omlu aestu; marea nidriptati (strãmbãtati) tsi lã fac picurarlji; vinji sharaplu sã-sh caftã tinjia, cã taha lu-arushinã pri nidriptati § ***nidriptaticã*** (ni-drip-tá-ti-cã) sf nidriptatitsi/nidriptatitse (ni-drip-tá-ti-tsi) – (unã cu ***nidriptati***) ex: pi nidriptaticã njarãchish avearea-a tatã-njui § ***nindriptati/nindriptate*** (nin-drip-tá-ti) sf nindriptãts (nin-drip-tắtsĭ) – (unã cu ***nidriptati***) § ***andreptu***[1] (an-drép-tu) sn andrepturi (an-drép-turĭ) – (unã cu ***ndriptati***) ex: avea andreptu (ndriptati) § ***ãndreptu***[1] (ãn-drép-tu) sn ãndrepturi (ãn-drép-turĭ) – (unã cu ***ndriptati***) § ***driptatic***[1] (drip-tá-ticŭ) adg driptaticã (drip-tá-ti-cã), driptatits (drip-tá-titsĭ), driptatitsi/driptatitse (drip-tá-ti-tsi) – tsi easti ndreptu (nistrãmbu); tsi nu easti cu strãmbãtãts *{ro: drept} {fr: droit, just, légitime, équitable} {en: straight, right, legitimate, fair}* ex: s-lj-aducã pri cali driptaticã (ndreaptã) cu zbor; driptatic (ndreptu) giudetslu § ***ndreptu***[2] (ndrép-tu) adg ndreaptã (ndreáp-tã), ndreptsã (ndrép-tsã), ndreapti/ndreapte (ndreáp-ti) – 1: tsi nu easti strãmbu, shutsãt, nduplicat, etc.; andreptu, ãndreptu, dreptu, ischiu, direptu; 2: (om) tsi nu-ari strãmbãtãts; (om) tsi spuni mash averlu; andreptu, ãndreptu; (expr: ndreptu ca funea tu tastru = strãmbu, cã funea tu tastru nu sta ndreaptã, ma-anvãrtitã ca un culac) *{ro: drept} {fr: droit, just} {en: straight, right, fair}* ex: hiu om ndreptu (tsi nu-ari strãmbãtãts); omlu ndreptu (fãrã strãmbãtãts) Dumnidzã nu luagãrshashti; hiu ndreptu (nu-am strãmbãtãts) § ***dreptu*** (drép-tu) adg dreaptã (dreáp-tã), dreptsã (drép-tsã), dreapti/dreapte (dreáp-ti) – (unã cu ***ndreptu***[2]) ex: nu lj-u ded pri calea dreaptã (ndreaptã) § ***direptu*** (di-rép-tu) adg direaptã (di-reáp-tã), direptsã (di-rép-tsã), direapti/direapte (di-reáp-ti) – (unã cu ***ndreptu***[2]) § ***nidreptu*** (ni-drép-tu) adg nidreaptã (ni-dreáp-tã), nidreptsã (ni-drép-tsã), nidreapti/nidreapte (ni-dreáp-ti) – tsi nu-ari driptati; tsi nu easti dreptu; strãmbu, adic *{ro: nedrept} {fr: injust} {en: injust}* ex: nidreptu fu (nu fu ndreptu, fu strãmbu) cu tutã dunjaea, cum vreai s-hibã cu tini? § ***ãndreptu***[2] (ãn-drép-tu) adg ãndreaptã (ãn-dreáp-tã), ãndreptsã (ãn-drép-tsã), ãndreapti/ãndreapte (ãn-dreáp-ti) – (unã cu ***ndreptu***[2]) § ***andreptu***[2] (an-drép-tu) adg andreaptã (an-dreáp-tã), andreptsã (an-drép-tsã), andreapti/andreapte (an-dreáp-ti) – (unã cu ***ndreptu***[2]) § ***ndriptatic***[2] (ndrip-tá-ticŭ) adv – tsi easti ndreptu, faptu cu driptati, ndreptu, dreptu *{ro: pe drept} {fr: équitablement, légitiment, à bon droit} {en: equitably, legitimately, fairly}* § ***ndriptaticã***[2] (ndrip-tá-ti-cã) adv – (unã cu ***ndriptatic***[2]) § ***ndreptu***[3] (ndrép-tu) adv – tsi dutsi dit un loc tu altu fãrã si s-abatã (sã si strãmbã) din cali; tsi-aspuni ma shcurta cali dit un loc tu altu; tsi nu easti strãmbu; tsi easti dealihea, ashi cum s-veadi lucrul; andreptu, ãndreptu, isea *{ro: drept, direct} {fr: droit, directement} {en: straight, directly}* ex: ndreptu, ndreptu azbuirã; da cu pala ndreptu (dip, isea) la inimã; spuni ndreptu (dealihea, ashi cum easti), ashi s-bãnedz!; nu putea s-greascã ndreptu (dealihea, fãrã minciunj); trag ndreptu (isea) la casa-a mea; mi dush ndreptu-acasã § ***ãndreptu***[3] (ãn-drép-tu) adv – (unã cu ***ndreptu***[3]) § ***andreptu***[3] (an-drép-tu) adv – (unã cu ***ndreptu***[3]) ex: tra andreptu (isea) la Doda-acasã § ***ndriptedz*** (ndrip-tédzŭ) (mi) vb I ndriptai (ndrip-táĭ), ndriptam (ndrip-támŭ), ndriptatã (ndrip-tá-tã), ndriptari/ndriptare (ndrip-tá-ri) – l-fac un lucru s-hibã (diznou) ndreptu; mi duc cãtrã iuva; lj-aspun a unui calea (atsea buna) cãtrã iu si s-ducã; ischedz un loc sh-lu fac ndreptu *{ro: îndrepta, se îndrepta, ghida; nivela} {fr: redresser; (se) diriger; acheminer, guider, indiquer le chemin; niveler} {en: straighten out (path, surface, wood), guide; level}* ex: un scljim dit muntsã si ndreaptã; ndreaptã-l (aspunji-lj calea) cãtrã casã § ***ndreptu***[4] (ndrép-tu) (mi) vb I ndriptai (ndrip-táĭ), ndriptam (ndrip-támŭ), ndriptatã (ndrip-tá-tã), ndriptari/ndriptare (ndrip-tá-ri) – (unã cu ***ndriptedz***) ex: sapa sh-lupata va lu

ndripteadzã (va-l facã bun, ndreptu); sã ndriptã (si mprustã) ghini dupã tsi dzãcu ahãts mesh; si ndriptã pi cicioari (nchisi s-imnã); ndreaptã (ancunji) niheam foclu; nu putu si ndreaptã scãndura (s-u facã ndreaptã); s-avea ndriptatã (dishcljisã) chirolu; mi ndriptai (nchisii s-mi duc) cãtrã hoarã § ***ndriptat*** (ndrip-tátŭ) adg ndriptatã (ndrip-tá-tã), ndriptats (ndrip-tátsĭ), ndriptati/ndriptate (ndrip-tá-ti) – tsi easti faptu s-hibã ndreptu; tsi-lj s-ari aspusã calea cãtrã iu si s-ducã; (loc) tsi easti ischeat, faptu ndreptu *{ro: îndreptat, ghidat; nivelat}* *{fr: redressé; dirigé, acheminé, guidé, à qui on a indiqué le chemin; nivelé}* *{en: straightened out (path, surface, wood), guided; leveled}* § ***ndriptari/ndriptare*** (ndrip-tá-ri) sf ndriptãri (ndrip-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ndreaptã tsiva i cariva *{ro: acţiunea de a se îndrepta, de a ghida; de a nivela; îndreptare, ghidare; nivelare}* *{fr: action de redresser; de (se) diriger, de s'acheminer; de guider, d'indiquer le chemin; de niveler}* *{en: action of straightening out (path, surface, wood), of guiding; of leveling}* § ***ãndriptedz*** (ãn-drip-tédzŭ) (mi) vb I ãndriptai (ãn-drip-táĭ), ãndriptam (ãn-drip-támŭ), ãndriptatã (ãn-drip-tá-tã), ãndriptari/ãndriptare (ãn-drip-tá-ri) – (unã cu ***ndriptedz***) § ***ãndreptu***[4] (ãn-drép-tu) (mi) vb I ãndriptai (ãn-drip-táĭ), ãndriptam (ãn-drip-támŭ), ãndriptatã (ãn-drip-tá-tã), ãndriptari/ãndriptare (ãn-drip-tá-ri) – (unã cu ***ndriptedz***) § ***ãndriptat*** (ãn-drip-tátŭ) adg ãndriptatã (ãn-drip-tá-tã), ãndriptats (ãn-drip-tátsĭ), ãndriptati/ãndriptate (ãn-drip-tá-ti) – (unã cu ***ndriptat***) § ***ãndriptari/ãndriptare*** (ãn-drip-tá-ri) sf ãndriptãri (ãn-drip-tắrĭ) – (unã cu ***ndriptari***) ex: aestã lãngoari nu-ari ãndriptari (vindicari); adusi niheamã di ãndriptari (ndridzearea-a lucrilor) § ***andriptedz*** (an-drip-tédzŭ) (mi) vb I andriptai (an-drip-táĭ), andriptam (an-drip-támŭ), andriptatã (an-drip-tá-tã), andriptari/andriptare (an-drip-tá-ri) – (unã cu ***ndriptedz***) § ***andreptu***[4] (an-drép-tu) (mi) vb I andriptai (an-drip-táĭ), andriptam (an-drip-támŭ), andriptatã (an-drip-tá-tã), andriptari/andriptare (an-drip-tá-ri) – (unã cu ***ndriptedz***) § ***andriptat*** (an-drip-tátŭ) adg andriptatã (an-drip-tá-tã), andriptats (an-drip-tátsĭ), andriptati/andriptate (an-drip-tá-ti) – (unã cu ***ndriptat***) § ***andriptari/andriptare*** (an-drip-tá-ri) sf andriptãri (an-drip-tắrĭ) – (unã cu ***ndriptari***)

ndriptatic[2] (ndrip-tá-ticŭ) adv – vedz tu ***ndriptati***

ndriptaticã[2] (ndrip-tá-ti-cã) adv – vedz tu ***ndriptati***

ndriptedz (ndrip-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ndriptati***

Ndriu (Ndríŭ) sm – vedz tu ***Andreu***

ndrug (ndrúgŭ) vb I – vedz tu ***drugã***[1]

ndrugari/ndrugare (ndru-gá-ri) sf – vedz tu ***drugã***[1]

ndrugat (ndru-gátŭ) adg – vedz tu ***drugã***[1]

ndrumin (ndrú-minŭ) adg ndruminã (ndrú-mi-nã), ndruminj (ndrú-minjĭ) adg ndrumini/ndrumine (ndrú-mi-ni) – tsi easti vãrtos; tsi ari puteari (dinami); cãdãr, cadãri, catãrã, vãrtos, putut, ndrumin, silnãos, silnãvos, sãluios *{ro: puternic}* *{fr: vaillant, fort}* *{en: strong}* ex: ndrumin (sãnãtos, gioni) cu cãciula albã

ndrupãciuni/ndrupãciune (ndru-pã-ciú-ni) sf – vedz tu ***ndrupãscu***

ndrupãri/ndrupãre (ndru-pắ-ri) sf – vedz tu ***ndrupãscu***

ndrupãscu (ndru-pắs-cu) (mi) vb IV ndrupãi (ndru-pắĭ), ndrupam (ndru-pámŭ), ndrupãtã (ndru-pắ-tã), ndrupãri/ndrupãre (ndru-pắ-ri) – tra s-nu cadã un lucru, l-fac si s-areadzimã di-un lucru (andoapir, stur, durec, etc.); ndoapir, ndoapãr, ndoapur, andoapir, andoapãr, ãndoapir, ãndoapãr, acumsescu, acumbusescu *{ro: rezema, propti}* *{fr: appuyer, soutenir}* *{en: support, sustain}* ex: si ndrupã di un bucium; si ndrupã putsãn di nãs; andrupa-ti di fag; ndrupãts-vã di noi; vrem si ndrupãm gardul § ***ndrupãt*** (ndru-pătŭ) adg ndrupãtã (ndru-pắ-tã), ndrupãts (ndru-pắtsĭ), ndrupãti/ndrupãte (ndru-pắ-ti) – tsi s-areadzimã (si ndrupashti) di tsiva; ndupirat, ndupãrat, ndupurat, andupirat, andupãrat, ãndupirat, ãndupãrat, acumsit, acumbusit *{ro: rezemat}* *{fr: appuyé, soutenu}* *{en: supported, sustained}* § ***ndrupãri/ndrupãre*** (ndru-pắ-ri) sf ndrupãri (ndru-pắrĭ) – atsea tsi fatsi un tsi s-areadzimã; ndupirari, ndupãrarit, ndupurari, andupirari, andupãrari, ãndupirari, ãndupãrari, acumsiri, acumbusiri *{ro: acţiunea de a rezema; rezemare}* *{fr: action de s'appuyer (soutenir)}* *{en: action of supporting (sustaining)}* § ***andrupãscu*** (an-dru-pắs-cu) (mi) vb IV andrupãi (an-dru-pắĭ), andrupam (an-dru-pámŭ), andrupãtã (an-dru-pắ-tã), andrupãri/andrupãre (an-dru-pắ-ri) – (unã cu ***ndrupãscu***) ex: mi-andrupãi di nãs § ***andrupãt*** (an-dru-pătŭ) adg andrupãtã (an-dru-pắ-tã), andrupãts (an-dru-pắtsĭ), andrupãti/andrupãte (an-dru-pắ-ti) – (unã cu ndrupãt) § ***andrupãri/andrupãre*** (an-dru-pắ-ri) sf andrupãri (an-dru-pắrĭ) – (unã cu ndrupãri) § ***ãndrupãscu*** (ãn-dru-pắs-cu) (mi) vb IV ãndrupãi (ãn-dru-pắĭ), ãndrupam (ãn-dru-pámŭ), ãndrupãtã (ãn-dru-pắ-tã), ãndrupãri/ãndrupãre (ãn-dru-pắ-ri) – (unã cu ***ndrupãscu***) § ***ãndrupãt*** (ãn-dru-pătŭ) adg ãndrupãtã (ãn-dru-pắ-tã), ãndrupãts (ãn-dru-pắtsĭ), ãndrupãti/ãndrupãte (ãn-dru-pắ-ti) – (unã cu ***ndrupãt***) § ***ãndrupãri/ãndrupãre*** (ãn-dru-pắ-ri) sf ãndrupãri (ãn-dru-pắrĭ) – (unã cu ***ndrupãri***) § ***ndoapir***[1] (ndoá-pirŭ) (mi) vb I ndupirai (ndu-pi-ráĭ), ndupiram (ndu-pi-rámŭ), ndupiratã (ndu-pi-rá-tã), ndupirari/ndupirare (ndu-pi-rá-ri) – (unã cu ***ndrupãscu***) ex: mi ndoapir di-un cãrlig di cornu § ***ndupirat*** (ndu-pi-rátŭ) adg ndupiratã (ndu-pi-rá-tã), ndupirats (ndu-pi-rátsĭ), ndupirati/ndupirate (ndu-pi-rá-ti) – (unã cu ***ndrupãt***) ex: ndupirat di nuc § ***ndupirari/ndupirare*** (ndu-pi-rá-ri) sf ndupirãri (ndu-pi-rắrĭ) – (unã cu ***ndrupãri***) § ***ndoapir***[2] (ndoá-pirŭ) sn ndoapiri/ndoapire (ndoá-pi-ri) – lucrul pri (di) cari si ndoapirã tsiva; aradzim, ndrupãturã, apãndoahã, dãeachi, durec *{ro: reazem}* *{fr: appui}* *{en: support}* ex: nu-am ndoapir (nu-am pi tsi s-mi ndrupãscu) § ***doapir***[1] (doá-pirŭ) (mi) vb I dupirai (du-pi-ráĭ), dupiram (du-pi-rámŭ), dupiratã (du-pi-rá-tã), dupirari/dupirare (du-pi-rá-ri) – (unã cu ***ndrupãscu***) § ***dupirat*** (du-pi-rátŭ) adg dupiratã (du-pi-rá-tã), dupirats (du-pi-rátsĭ), dupirati/dupirate (du-pi-rá-ti) – (unã cu ***ndrupãt***) § ***dupirari/dupirare*** (du-pi-rá-ri) sf dupirãri (du-pi-rắrĭ) – (unã cu ***ndrupãri***) § ***doapir***[2] (doá-pirŭ) sn doapiri/doapire (doá-pi-ri) – (unã cu ***ndoapir***[2]) § ***andoapir***[1] (an-doá-pirŭ) (mi) vb I andupirai (an-du-pi-ráĭ), andupiram (an-du-pi-rámŭ), andupiratã (an-du-pi-rá-tã), andupirari/andupirare (an-du-pi-rá-ri) – (unã cu ***ndrupãscu***) ex: andoapirã-ti (areadzãnj-ti) di mini; si-andoapirã (bagã besã) pi lalã-su § ***andupirat*** (an-du-pi-rátŭ) adg andupiratã (an-du-pi-rá-tã), andupirats (an-du-pi-rátsĭ), andupirati/andupirate (an-du-pi-rá-ti) – (unã cu ***ndrupãt***) § ***andupirari/andupirare*** (an-du-pi-rá-ri) sf andupirãri (an-du-pi-rắrĭ) – (unã cu ***ndrupãri***) § ***andoapir***[2] (an-doá-pirŭ) sn andoapiri/andoapire (an-doá-pi-ri) – (unã cu ***ndoapir***[2]) § ***ãndoapir***[1] (ãn-doá-pirŭ) (mi) vb I ãndupirai (ãn-du-pi-ráĭ), ãndupiram (ãn-du-pi-rámŭ), ãndupiratã (ãn-du-pi-rá-tã), ãndupirari/ãndupirare (ãn-du-pi-rá-ri) – (unã cu ***ndrupãscu***) § ***ãnduper*** (ãn-dú-perŭ) (mi) vb I ãndupirai (ãn-du-pi-ráĭ), ãndupiram (ãn-du-pi-rámŭ), ãndupiratã (ãn-du-pi-rá-tã), ãndupirari/ãndupirare (ãn-du-pi-rá-ri) – (unã cu ***ndrupãscu***) § ***ãndupirat*** (ãn-du-pi-rátŭ) adg ãndupiratã (ãn-du-pi-rá-tã), ãndupirats (ãn-du-pi-rátsĭ), ãndupirati/ãndupirate (ãn-du-pi-rá-ti) – (unã cu ***ndrupãt***) § ***ãndupirari/ãndupirare*** (ãn-du-pi-rá-ri) sf ãndupirãri (ãn-du-pi-rắrĭ) – (unã cu ***ndrupãri***) § ***ãndoapir***[2] (ãn-doá-pirŭ) sn ãndoapiri/ãndoapire (ãn-doá-pi-ri) – (unã cu ***ndoapir***[2]) § ***ndoapãr***[1] (ndoá-pãrŭ) (mi) vb I ndupãrai (ndu-pã-ráĭ), ndupãram (ndu-pã-rámŭ), ndupãratã (ndu-pã-rá-tã), ndupãrari/ndupãrare (ndu-pã-rá-ri) – (unã cu ***ndrupãscu***) ex: hãrãi pri cheptu mutã shi ndoapãrã furtii; mãna ndoapãrã pi coardã; mash nãs ndupãra pi-a noshtri trã itsido; ndoapãrã-ti pi mini; s-avea ndupãratã di cohi shi lu-avea acãtsatã somnul § ***ndupãrat*** (ndu-pã-rátŭ) adg ndupãratã (ndu-pã-rá-tã), ndupãrats (ndu-pã-rátsĭ), ndupãrati/ndupãrate (ndu-pã-rá-ti) – (unã cu ***ndrupãt***) § ***ndupãrari/ndupãrare*** (ndu-pã-rá-ri) sf ndupãrãri (ndu-pã-rắrĭ) – (unã cu ***ndrupãri***) § ***ndoapãr***[2] (ndoá-pãrŭ) sn ndoapãri/ndoapãre (ndoá-pã-ri) – (unã cu ***ndoapir***[2]) ex: ndoapãrlu a lui dit aushatic; nãs lu-avea ndoapãr, mãrata; lj-bãgai un ndoapãr a casãljei tra s-nu cadã § ***doapãr***[1] (doá-pãrŭ) (mi) vb I dupãrai (du-pã-ráĭ), dupãram (du-pã-rámŭ), dupãratã (du-pã-rá-tã), dupãrari/dupãrare (du-pã-rá-ri) – (unã cu ***ndrupãscu***) § ***dupãrat*** (du-pã-rátŭ) adg dupãratã (du-pã-rá-tã), dupãrats (du-pã-rátsĭ), dupãrati/dupãrate (du-pã-rá-ti) – (unã cu ***ndrupãt***) § ***dupãrari/dupãrare*** (du-pã-rá-ri) sf dupã-

rãri (du-pã-rắrĭ) – (unã cu ***ndrupãri***) § ***doapãr***[2] (doá-pãrŭ) sn doapãri/doapãre (doá-pã-ri) – (unã cu ***ndoapir***[2]) § ***ndupãrãscu*** (ndu-pã-rắs-cu) (mi) vb IV ndupãrãi (ndu-pã-rắĭ), ndupãram (ndu-pã-rámŭ), ndupãrãtã (ndu-pã-rá-tã), ndupãrãri/ndupãrãre (ndu-pã-rắ-ri) – (unã cu ***ndrupãscu***) § ***ndupãrãt*** (ndu-pã-rắtŭ) adg ndupãrãtã (ndu-pã-rắ-tã), ndupãrãts (ndu-pã-rắtsĭ), ndupãrãti/ndupãrãte (ndu-pã-rắ-ti) – (unã cu ***ndrupãt***) § ***ndupãrãri/ndupãrãre*** (ndu-pã-rắ-ri) sf ndupãrãri (ndu-pã-rắrĭ) – (unã cu ***ndrupãri***) § ***andoapãr***[1] (an-doá-pãrŭ) (mi) vb I andupãrai (an-du-pã-ráĭ), andupãram (an-du-pã-rámŭ), andupãratã (an-du-pã-rá-tã), andupãrari/andupãrare (an-du-pã-rá-ri) – (unã cu ***ndrupãscu***) § ***andupãrat*** (an-du-pã-rátŭ) adg andupãratã (an-du-pã-rá-tã), andupãrats (an-du-pã-rátsĭ), andupãrati/andupãrate (an-du-pã-rá-ti) – (unã cu ***ndrupãt***) § ***andupãrari/andupãrare*** (an-du-pã-rá-ri) sf andupãrãri (an-du-pã-rắrĭ) – (unã cu ***ndrupãri***) § ***andoapãr***[2] (an-doá-pãrŭ) sn andoapãri/andoapãre (an-doá-pã-ri) – (unã cu ***ndoapir***[2]) ex: andoapãrã shinia di mur; s-andupãrã pi cãpitãnj; avea andupãratã murlu cu duretsi § ***ãndoapãr***[1] (ãn-doá-pãrŭ) (mi) vb I ãndupãrai (ãn-du-pã-ráĭ), ãndupãram (ãn-du-pã-rámŭ), ãndupãratã (ãn-du-pã-rá-tã), ãndupãrari/ãndupãrare (ãn-du-pã-rá-ri) – (unã cu ***ndrupãscu***) § ***ãndupãrat*** (ãn-du-pã-rátŭ) adg ãndupãratã (ãn-du-pã-rá-tã), ãndupãrats (ãn-du-pã-rátsĭ), ãndupãrati/ãndupãrate (ãn-du-pã-rá-ti) – (unã cu ***ndrupãt***) § ***ãndupãrit*** (ãn-du-pã-rítŭ) adg ãndupãritã (ãn-du-pã-rí-tã), ãndupãrits (ãn-du-pã-rítsĭ), ãndupãriti/ãndupãriite (ãn-du-pã-rí-ti) – (unã cu ***ndrupãt***) ex: sculia ãndupãritã pi sturi § ***ãndupãrari/ãndupãrare*** (ãn-du-pã-rá-ri) sf ãndupãrãri (ãn-du-pã-rắrĭ) – (unã cu ***ndrupãri***) § ***ãndoapãr***[2] (ãn-doá-pãrŭ) sn ãndoapãri/ãndoapãre (ãn-doá-pã-ri) – (unã cu ***ndoapir***[2]) § ***ndoapur*** (ndoá-purŭ) (mi) vb I ndupurai (ndu-pu-ráĭ), ndupuram (ndu-pu-rámŭ), ndupuratã (ndu-pu-rá-tã), ndupurari/ndupurare (ndu-pu-rá-ri) – (unã cu ***ndrupãscu***) § ***ndupurat*** (ndu-pu-rátŭ) adg ndupuratã (ndu-pu-rá-tã), ndupurats (ndu-pu-rátsĭ), ndupurati/ndupurate (ndu-pu-rá-ti) – (unã cu ***ndrupãt***) ex: paplu Nasi andupurat pri tueag § ***ndupurari/ndupurare*** (ndu-pu-rá-ri) sf ndupurãri (ndu-pu-rắrĭ) – (unã cu ***ndrupãri***) § ***ndrupãturã*** (ndru-pã-tú-rã) sf ndrupãturi (ndru-pã-túrĭ) – lucrul pri (di) cari si ndoapirã un; ndrupãciuni, ndoapir, apãndoahã, dãeachi, durec {ro: reazem} {fr: appui} {en: support} § ***andrupãturã*** (an-dru-pã-tú-rã) sf andrupãturi (an-dru-pã-túrĭ) – (unã cu ***ndrupãturã***) § ***ãndrupãturã*** (ãn-dru-pã-tú-rã) sf ãndrupãturi (ãn-dru-pã-túrĭ) – (unã cu ***ndrupãturã***) § ***ndrupãciuni/ndrupãciune*** (ndru-pã-cĭú-ni) sf ndrupãciunj (ndru-pã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***ndrupãturã***) § ***ndupãrãciuni/ndupãrãciune*** (ndu-pã-rã-cĭú-ni) sf ndupãrãciunj (ndu-pã-rã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***ndrupãturã***) § ***andupãrãciuni/andupãrãciune*** (an-du-pã-rã-cĭú-ni) sf andupãrãciunj (an-du-pã-rã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***ndrupãturã***) § ***ãndupãrãciuni/ãndupãrãciune*** (ãn-du-pã-rã-cĭú-ni) sf ãndu-pãrãciunj (ãn-du-pã-rã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***ndrupãturã***) § ***andrupãciuni/andrupãciune*** (an-dru-pã-cĭú-ni) sf andrupãciunj (an-dru-pã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***ndrupãturã***)§ ***ãndupãrãciuni/ãndupãrãciune*** (ãn-du-pã-rã-cĭú-ni) sf ãndupãrãciunj (ãn-du-pã-rã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***ndrupãturã***)

ndrupãt (ndru-pắtŭ) adg – vedz tu ***ndrupãscu***

ndrupãturã (ndru-pã-tú-rã) sf – vedz tu ***ndrupãscu***

nduchescu (ndu-chĭés-cu) vb IV nduchii (ndu-chíĭ), nducheam (ndu-chĭámŭ), nduchitã (ndu-chí-tã), nduchiri/nduchire (ndu-chí-ri) – lu-avin pri cariva cu multã zori (anãpudzãlji, pruclitii, zulumi, etc.) tra s-lji fac arãu (cã nu mi-arãseashti tr-atseali tsi pãrãstiseashti, tsi mindueashti, tsi easti, tsi fatsi, etc.) {ro: persecuta} {fr: persécuter} {en: persecute} § ***nduchit*** (ndu-chítŭ) adg nduchitã (ndu-chí-tã), nduchits (ndu-chítsĭ), nduchiti/nduchite (ndu-chí-ti) – tsi easti avinat cu multã zori (tra sã-lj si facã arãu) {ro: persecutat} {fr: persécuté} {en: persecuted} § ***nduchiri/nduchire*** (ndu-chí-ri) sf nduchiri (ndu-chírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti nduchit {ro: acţiunea de a persecuta; persecutare} {fr: action de persécuter} {en: action of persecuting}

nduchiri/nduchire (ndu-chí-ri) sf – vedz tu ***nduchescu***

nduchit (ndu-chítŭ) adg – vedz tu ***nduchescu***

nduhuni/nduhune ((ndu-hú-ni) sf nduhunj (ndu-húnjĭ) – lac di munti; lac {ro: lac pe munte} {fr: lac dans la montagne} {en: mountain lake} ex: muntili-aestu ari multi duhunj (lacuri)

ndultsescu (ndul-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***dultsi***[1]

ndultsiri/ndultsire (ndul-tsí-ri) sf – vedz tu ***dultsi***[1]

ndultsit[1] (ndul-tsítŭ) adg – vedz tu ***dultsi***[1]

ndultsit[2] (ndul-tsit) sm pl(?) – unã lãngoari di plimunj (tsi poati s-u-acatsã un om cãndu sta tu multã arãtsimi), iu "pleura" (saclu, punga tu cari s-aflã bãgat plimunlu) ari adunatã (shi scoati unã soi di dzamã i pronj); ãndultsit, andultsit, plivrit, pondã, pundziri {ro: pleurezie} {fr: pleurésie} {en: pleuresy} ex: dzãcu di ndultsit (plivrit) multu chiro; lu-agudi ndultsitlu § ***andultsit***[2] (an-dul-tsit) sm pl(?) – (unã cu ***ndultsit***[2]) § ***ãndultsit***[2] (ãn-dul-tsit) sm pl(?) – (unã cu ***ndultsit***[2])

ndumnari/ndumnare (ndum-ná-ri) sf ndumnãri (ndum-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntumnari***

ndumnat (ndum-nátŭ) adg ndumnatã (ndum-ná-tã), ndumnats (ndum-nátsĭ), ndumnati/ndumnate (ndum-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntumnat***

ndumneadzã (ndum-neá-dzã) vb I unipirsi ndumnã (ndum-nắ), ndumna (ndum-ná), ndumnatã (ndum-ná-tã), ndumnari/ndumnare (ndum-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntumneadzã***

ndumnedz (ndum-nédzŭ) vb I ndumnai (ndum-náĭ), ndumnam (ndum-námŭ), ndumnatã (ndum-ná-tã), ndumnari/ndumnare (ndum-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntumnedz***

ndunearic[1] (ndu-neá-ricŭ) sn pl(?) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntunearic***[1]

ndunearic[2] (ndu-neá-ricŭ) vb I (mash pirs I, II, III sing shi pirs. II pl di la: (i) ind. priz: mini ndunearic, tini ndunearits, el/elj ndunearicã; (ii) sub. priz: mini si ndunearic, tini si ndunearits, el/elj si ndunearicã; shi (iii) vinjitor: mini va (si) ndunearic, tini va (si) ndunearits, el/elj va (si) ndunearicã) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntunearic***[2]

ndunearicã (ndu-neá-ri-cã) vb I (mash cu pirs. III di la: (i) ind. priz: ndunearicã; (ii) sub. priz: si ndunearicã; shi (iii) vinjitor: va (si) ndunearicã) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntunearicã***

ndunic (ndú-nic) vb I ndunicai (ndu-ni-cáĭ), ndunicam (ndu-ni-cámŭ), ndunicatã (ndu-ni-cá-tã), ndunicari/ndunicare (ndu-ni-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntunic***

ndunicari/ndunicare (ndu-ni-cá-ri) sf ndunicãri (ndu-ni-cắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntunicari***[1], ***ntunicari***[2]

ndunicat (ndu-ni-cátŭ) adg ndunicatã (ndu-ni-cá-tã), ndunicats (ndu-ni-cátsĭ), ndunicati/ndunicate (ndu-ni-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntunicat***[1], ***ntunicat***[2]

ndunicatã (ndu-ni-ca-tã) sf fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntunicatã***

ndunicã (ndú-ni-cã) vb I unipirs. ndunicã (ndu-ni-cắ), ndunica (ndu-ni-cá), ndunicatã (ndu-ni-cá-tã), ndunicari/ndunicare (ndu-ni-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntunicã***

ndunicos (ndu-ni-cósŭ) adg ndunicoasã (ndu-ni-coá-sã), ndunicosh (ndu-ni-cóshĭ), ndunicoasi/ndunicoase (ndu-ni-coá-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntunicos***

ndupãrari/ndupãrare (ndu-pã-rá-ri) sf – vedz tu ***ndrupãscu***

ndupãrat (ndu-pã-rátŭ) adg – vedz tu ***ndrupãscu***

ndupãrãciuni/ndupãrãciune (ndu-pã-rã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***ndrupãscu***

ndupãrãri/ndupãrãre (ndu-pã-rắ-ri) sf – vedz tu ***ndrupãscu***

ndupãrãscu (ndu-pã-rắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ndrupãscu***

ndupãrãt (ndu-pã-rắtŭ) adg – vedz tu ***ndrupãscu***

ndupirari/ndupirare (ndu-pi-rá-ri) sf – vedz tu ***ndrupãscu***

ndupirat (ndu-pi-rátŭ) adg – vedz tu ***ndrupãscu***

nduplic[1] (ndú-plicŭ) (mi) vb I – vedz tu ***diplo***

nduplic[2] (ndú-plicŭ) (mi) vb I – vedz tu ***anduplic***[2]

nduplicari[1]***/nduplicare*** (ndu-pli-cá-ri) sf – vedz tu ***diplo***

nduplicari[2] ***/nduplicare*** (ndu-pli-cá-ri) sf – vedz tu ***anduplic***[2]

nduplicat[1] (ndu-pli-cátŭ) adg – vedz tu ***diplo***

nduplicat² (ndu-pli-cátŭ) adg – vedz tu ***anduplic²***
nduplicãturã (ndu-pli-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***diplo***
ndupurari/ndupurare (ndu-pu-rá-ri) sf – vedz tu ***ndrupãscu***
ndupurat (ndu-pu-rátŭ) adg – vedz tu ***ndrupãscu***
ndurchipsescu (ndur-chip-sés-cu) (mi) vb IV ndurchipsii (ndur-chip-síĭ), ndurchipseam (ndur-chip-seámŭ), ndurchipsitã (ndur-chip-sí-tã), ndurchipsiri/ndurchipsire (ndur-chip-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nturchipsescu***
ndurchipsiri/ndurchipsire (ndur-chip-sí-ri) sf ndurchipsiri (ndur-chip-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nturchipsiri***
ndurchipsit (ndur-chip-sítŭ) adg ndurchipsitã (ndur-chip-sí-tã), ndurchipsits (ndur-chip-sítsĭ), ndurchipsiti/ndurchipsite (ndur-chip-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nturchipsit***
ndurchisescu (ndur-chi-sés-cu) vb IV ndurchisii (ndur-chi-síĭ), ndurchiseam (ndur-chi-seámŭ), ndurchisitã (ndur-chi-sí-tã), ndurchisiri/ndurchisire (ndur-chi-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nturchisescu***
ndurchisiri/ndurchisire (ndur-chi-sí-ri) sf ndurchisiri (ndur-chi-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nturchisiri***
ndurchisit (ndur-chi-sítŭ) adg ndurchisitã (ndur-chi-sí-tã), ndurchisits (ndur-chi-sítsĭ), ndurchisiti/ndurchisite (ndur-chi-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nturchisit***
ndurdurari/ndurdurare (ndur-du-rá-ri) sf – vedz tu ***durdursescu***
ndurdurat (ndur-du-rátŭ) adg – vedz tu ***durdursescu***
ndurduredz (ndur-du-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***durdursescu***
ndurescu (ndu-rés-cu) (mi) vb IV ndurii (ndu-ríĭ), nduream (ndu-reámŭ), nduritã (ndu-rí-tã), nduriri/ndurire (ndu-rí-ri) – mi scol mprostu (di iu shideam mpadi); stau mprostu; mi-analtsu di cum earam; (fig: mi ndurescu = (i) mi bag pi cicioari sh-mi fac ghini (dupã tsi fui lãndzit un chiro); (ii) fac aveari, bag arãndzã; ãmprustedz, mprustedz, analtsu, etc.) *{ro: (se) ridica, sta în picioare}* *{fr: (se) lever, (se) dresser}* *{en: get up, stand}* § ***ndurit*** (ndu-rítŭ) adg nduritã (ndu-rí-tã), ndurits (ndu-rítsĭ), nduriti/ndurite (ndu-rí-ti) – tsi s-ari sculatã mprostu; tsi sta mprostu; ãmprustat, anãltsat, etc. *{ro: pus pe picioare, care a făcut progrese, dirijat, condus}* *{fr: levé, dressé}* *{en: who got up, who stands}* § ***nduriri/ndurire*** (ndu-rí-ri) sf nduriri (ndu-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ndureashti cariva; ãmprustari, mprustari, anãltsari, etc. *{ro: acţiunea de a (se) ridica, de a sta în picioare}* *{fr: action de (se) lever, de (se) dresser}* *{en: action of getting up, of standing}*
ndurhisescu (ndur-hi-sés-cu) vb IV ndurhisii (ndur-hi-síĭ), ndurhiseam (ndur-hi-seámŭ), ndurhisitã (ndur-hi-sí-tã), ndurhisiri/ndurhisire (ndur-hi-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nturhisescu***
ndurhisiri/ndurhisire (ndur-hi-sí-ri) sf ndurhisiri (ndur-hi-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nturhisiri***
ndurhisit (ndur-hi-sítŭ) adg ndurhisitã (ndur-hi-sí-tã), ndurhisits (ndur-hi-sítsĭ), ndurhisiti/ndurhisite (ndur-hi-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nturhisit***
ndurinari/ndurinare (ndu-ri-ná-ri) sf ndurinãri (ndu-ri-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nturinari***
ndurinat (ndu-ri-nátŭ) adg ndurinatã (ndu-ri-ná-tã), ndurinats (ndu-ri-nátsĭ), ndurinati/ndurinate (ndu-ri-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nturinat***
ndurinã (ndu-rí-nã) vb unipirs. I ndurinã (ndu-ri-nắ), ndurina (ndu-ri-ná), ndurinatã (ndu-ri-ná-tã), ndurinari/ndurinare (ndu-ri-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nturinã***
ndurineadzã (ndu-ri-neá-dzã) vb unipirs. I ndurinã (ndu-ri-nắ), ndurina (ndu-ri-ná), ndurinatã (ndu-ri-ná-tã), ndurinari/ndurinare (ndu-ri-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nturineadzã***
nduriri/ndurire (ndu-rí-ri) sf – vedz tu ***ndurescu***
ndurit (ndu-rítŭ) adg – vedz tu ***ndurescu***
ndurlu (ndúr-lu) adg – vedz tu ***turlu***
ndurlusescu (ndur-lu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***andralã***
ndurlusiri/ndurlusire (ndur-lu-sí-ri) sf – vedz tu ***andralã***
ndurlusit (ndur-lu-sítŭ) adg – vedz tu ***andralã***
ndurtari/ndurtare (ndur-tá-ri) sf ndurtãri (ndur-tắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nturtari***
ndurtat (ndur-tátŭ) adg ndurtatã (ndur-tá-tã), ndurtats (ndur-tátsĭ), ndurtati/ndurtate (ndur-tá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nturtat***
ndurtedz (ndur-tédzŭ) vb I ndurtai (ndur-táĭ), ndurtam (ndur-támŭ), ndurtatã (ndur-tá-tã), ndurtari/ndurtare (ndur-tá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nturtedz***
ndz… (tu nchisita-a zboarãlor) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***nts***…; adutsem aminti cã, la simpozionlu di Bituli (1997) di standardizari a scriariljei armãneascã, s-pricunuscu faptul cã, *multi zboarã tsi au tu eali gramatili "**nts**" pot si s-avdã,* cãtivãrãoarã, tu ndauã locuri dit Machidunii, *cu gramatili "**ndz**"*; tr-aesti zboarã, s-lo apofasea ca *scriarea ndreaptã si s-facã cu gramatili "**nts**"*, shi *scriarea cu gramatili "**ndz**" s-nu hibã aprucheatã.*
ndzap (ndzápŭ) (mi) vb I ndzãpai (ndzã-páĭ), ndzãpam (ndzã-pámŭ), ndzãpatã (ndzã-pá-tã), ndzãpari/ndzãpare (ndzã-pá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntsap***
ndzari¹/ndzare (ndzá-ri) adv – lunjina tsi da pri tser ninti ca s-easã soarili tahina; oara, cati tahina, cãndu creapã dzua shi nchiseashti prota si s-veadã lunjina; andzari, ndzãrimi, adoarã, adoara, dzari, zari, apiritã, apirish, cripatã, deadoarã, deadoara, hãrghii, hãryii, hãrãyii, hãrãxitã, haragmã, harazmã, haraimera *{ro: (în) zori}* *{fr (à l')aube}* *{en: dawn}* ex: vinjitã tu ndzari (cãndu cripa dzua); di andzarea-a ndzariljei; di cu ndzari; dimineatsa si sculã di ndzari (tu hãryii); ndzari (tu hãryii) li-aspilã la-avinari; di ndzari (dit hãryii) pãnã n prãndzul mari § ***dzari¹/dzare*** (dzá-ri) sf dzãri (dzắrĭ) – (unã cu ***ndzari¹***) ex: multu n dzari (tu hãryii) nj-ti sculash; n dzari (cum apiri, tu hãryii) li-aspilã la-avinari; din dzari (di cum da hãryia) pãnã tu prãndzul mari; si nj-u-arap pãnã din dzari (tu-apiritã) § ***zari¹/zare*** (zá-ri) sf zãri (zắrĭ) – (unã cu ***ndzari¹***) § ***andzari¹/andzare*** (an-dzá-ri) adv – (unã cu ***ndzari¹***) ex: di andzarea a ndzariljei; di andzari (dit hãryii) pãnã searã; cari si scoalã di andzari (tu hãryii), lja cunachi mari; si sculã picurarlu di andzari; vai eara cãtrã di-andzari; multu-andzari (hãryii) ti sculash § ***ndzari²/ndzare*** (ndzá-ri) sf ndzãri (ndzắrĭ) – loclu iu tserlu pari si s-andãmuseascã cu loclu; dipãrtarea pãnã iu poati si s-ducã videarea-a omlui; andzari, dzari, zari; (fig: ndzari = (loc) tsi s-aflã la unã mari dipãrtari; (locuri) di diparti; diparti, largu, alargu) *{ro: zări, orizont; departe, de departe}* *{fr: horizon; loin, lointain}* *{en: horizon, skyline; far, distant}* ex: naparti, tu ndzari (dzari); si nj-u-arup pãnã di ndzari; di patru ndzãri (dipãrtãri) dipush; yilcescu diparti ndzãri (n dipãrtari, largu) § ***dzari²/dzare*** (dzá-ri) sf dzãri (dzắrĭ) – (unã cu ***ndzari²***) ex: n dzarea hrisusitã; pri dzarea niguratã; vidzu ca pit dzari; di patru dzãri dipush § ***zari²/zare*** (zá-ri) sf zãri (zắrĭ) – (unã cu ***ndzari²***) ex: albã ca nior din zari; diparti iu zãrli trimura lunjinoasi § ***andzari²/andzare*** (an-dzá-ri) sf andzãri (an-dzãrĭ) – (unã cu ***ndzari²***) § ***ndzãrimi/ndzãrime*** (ndzã-rí-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***ndzari¹***) § ***zeari/zeare*** (zeá-ri) sf zeri (zérĭ) – zari ntunicatã *{ro: zări închise; zori închise; departe, de departe}* *{fr horizon foncée; aube foncée; loin, lointain}* *{en: dark horizon; dark dawn; far, distant}* § ***tseari/tseare*** (tseá-ri) sf tseri (tsérĭ) – (unã cu ***zeari***) § ***ndzãrescu*** (ndzã-rés-cu) (mi) vb IV ndzãrii (ndzã-ríĭ), ndzãream (ndzã-reámŭ), ndzãritã (ndzã-rí-tã), ndzãriri/ndzãrire (ndzã-rí-ri) – ved cã s-aspuni tsiva diparti ndzari; andzãrescu, ved *{ro: zări (în depărtare)}* *{fr: apercevoir (au loin); entrevoir}* *{en: see (far to the distance); catch sight of}* ex: mash unãoarã lu ndzãrii (l-vidzui); nu para ndzãreashti (nu para veadi); lu ndzãrii (l-vidzui) cã vinji § ***ndzãrit*** (ndzã-rítŭ) adg ndzãritã (ndzã-rí-tã), ndzãrits (ndzã-rítsĭ), ndzãriti/ndzãrite (ndzã-rí-ti) – tsi easti vidzut diparti ndzari; andzãrit, vidzut *{ro: zărit (în depărtare)}* *{fr: aperçu (au loin); entrevu}* *{en: seen (to the distance); caught sight of}* § ***ndzãriri/ndzãrire*** (ndzã-rí-ri) sf ndzãriri (ndzã-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ndzãreashti tsiva; andzãriri, videari *{ro: acţiunea de a zări (în depărtare)}* *{fr: action d'apercevoir (au*

loin); d'entrevoir} {en: action of seing (to the distance); of catching sight of} § ***andzãrescu*** (an-dzã-rés-cu) (mi) vb IV andzãrii (an-dzã-rííĭ), andzãream (an-dzã-reámŭ), andzãritã (an-dzã-rí-tã), andzãriri/andzãrire (an-dzã-rí-ri) – (unã cu ***ndzãrescu***) ex: avdzã vreavã pi pom shi mutrindalui, andzãri (vidzu) puljlu; diparti-diparti, largu multu, andzãreashti un pulj cu un pucic ãn gurã; si-andzãrea (s-videa di diparti) dzenurli; nu para andzãreashti (nu s-para veadi ghini); cãt u-andzãrirã (u vidzurã) furlji, s-aurnjirã pri nãsã § ***andzãrit*** (an-dzã-rítŭ) adg andzãritã (an-dzã-rí-tã), andzãrits (an-dzã-rítsĭ), andzãriti/andzãrite (an-dzã-rí-ti) – (unã cu ***ndzãrit***) ex: fu andzãrit (vidzut) § ***andzãriri/andzãrire*** (an-dzã-rí-ri) sf andzãriri (an-dzã-rírĭ) – (unã cu ***ndzãriri***)

ndzari²/ndzare (ndzá-ri) sf – vedz tu ***ndzari¹***

ndzãmari/ndzãmare (ndzã-má-ri) sf – vedz tu ***dzamã***

ndzãmat (ndzã-mátŭ) adg – vedz tu ***dzamã***

ndzãmedz (ndzã-médzŭ) vb I – vedz tu ***dzamã***

ndzãpari/ndzãpare (ndzã-pá-ri) sf – ndzãpãri (ndzã-pắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntsãpari***

ndzãpat (ndzã-pátŭ) adg ndzãpatã (ndzã-pá-tã), ndzãpats (ndzã-pátsĭ), ndzãpati/ndzãpate (ndzã-pá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntsãpat***

ndzãpãtos (ndzã-pã-tósŭ) adg ndzãpãtoasã (ndzã-pã-toá-sã), ndzãpãtosh (ndzã-pã-tóshĭ), ndzãpãtoasi/ndzãpãtoase (ndzã-pã-toá-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntsãpãtos***

ndzãpãturã (ndzã-pã-tú-rã) sf ndzãpãturi (ndzã-pã-túrĭ)– scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntsãpãturã***

ndzãrescu (ndzã-rés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ndzari¹***

ndzãrimi/ndzãrime (ndzã-rí-mi) sf – vedz tu ***ndzari¹***

ndzãriri/ndzãrire (ndzã-rí-ri) sf – vedz tu ***ndzari¹***

ndzãrit (ndzã-rítŭ) adg – vedz tu ***ndzari¹***

ndzeamin¹ (ndzeá-minŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***dzeamin***

ndzeamin² (ndzeá-minŭ) (mi) vb I – vedz tu ***dzeamin***

ndzearniri/ndzearnire (ndzeár-ni-ri) sf ndzearniri (ndzeár-nirĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntsearniri***

ndzernu¹ (ndzér-nu) adg ndzernã (ndzér-nã), ndzernji (ndzér-nji), ndzerni/ndzerne (ndzér-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncernu***

ndzernu² (ndzérŭ) vb III shi II ndzirnui (ndzir-núĭ), ndzirneam (ndzir-neámŭ), ndzirnutã (ndzir-nú-tã), ndzearniri/ndzearnire (ndzeár-ni-ri) shi ndzirneari/ndzirneare (ndzir-neá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntsernu***

ndziminari/ndziminare (ndzi-mi-ná-ri) sf – vedz tu ***dzeamin***

ndziminat (ndzi-mi-nátŭ) adg – vedz tu ***dzeamin***

ndziminedz (ndzi-mi-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***dzeamin***

ndzinucljari/ndzinucljare (ndzi-nu-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***dzinuclju***

ndzinucljat (ndzi-nu-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***dzinuclju***

ndzinucljedz (ndzi-nu-cljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***dzinuclju***

ndzinuclji (ndzi-nú-clji) adv – vedz tu ***dzinuclju***

ndzinuclju (ndzi-nú-cljĭu) vb I – vedz tu ***dzinuclju***

ndzirneari/ndzirneare (ndzir-neá-ri) sf ndzirneri (ndzir-nérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntsirneari***

ndzirnut (ndzir-nútŭ) adg ndzirnutã (ndzir-nú-tã), ndzirnuts (ndzir-nútsĭ), ndzirnuti/ndzirnute (ndzir-nú-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntsirnut***

ne¹ (ne) cong – vedz tu ***nitsi***

ne²… (nĭ) – prifixul nigativ "ni", scriat "ne", cãndu s-aflã nãintea-azboarãlor tsi nchisescu cu vucala "a" (cãndu boatsea "i" dit prifixul "ni" s-fatsi shcurtã shi prifixul 'ni" fatsi parti dit silaba "nea" ditu nchisita-a zborlui).

neacãchisiri/neacãchisire (nea-cã-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***achicãsescu***

neacãchisit (nea-cã-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***achicãsescu***

neacãtsari/neacãtsare (nea-cã-tsá-ri) sf – vedz tu ***acats***

neacãtsat (nea-cã-tsátŭ) adg – vedz tu ***acats***

neachicãsiri/neachicãsire (nea-chi-cã-sí-ri) sf – vedz tu ***achicãsescu***

neachicãsit (nea-chi-cã-sítŭ) adg – vedz tu ***achicãsescu***

neacljimari/neacljimare (nea-clji-má-ri) sf – vedz tu ***acljem***

neacljimat (nea-clji-mátŭ) adg – vedz tu ***acljem***

neacumtinari/neacumtinare (nea-cum-ti-ná-ri) sf – vedz tu ***acumtin¹***

neacumtinat¹ (nea-cum-ti-nátŭ) adg – vedz tu ***acumtin¹***

neacumtinat² (nea-cum-ti-nátŭ) adv – vedz tu ***acumtin¹***

neacupiriri/neacupirire (nea-cu-pi-rí-ri) sf – vedz tu ***acoapir***

neacupirit¹ (nea-cu-pi-rítŭ) adg – vedz tu ***acoapir***

neacupirit² (nea-cu-pi-rítŭ) adg – vedz tu ***acoapir***

neadãpari/neadãpare (nea-dã-pá-ri) sf – vedz tu adap

neadãpat (nea-dã-pátŭ) adg – vedz tu adap

neadãrari/neadãrare (nea-dã-rá-ri) sf – vedz tu ***adar***

neadãrat (nea-dã-rátŭ) adg – vedz tu ***adar***

neadrari/neadrare (nea-drá-ri) sf – vedz tu ***adar***

neadrat (nea-drátŭ) adg – vedz tu ***adar***

neaducheari/neaducheare (nea-du-chĭa-ri) sf – vedz tu ***aduchescu***

neaduchiri/neaduchire (nea-du-chí-ri) sf – vedz tu ***aduchescu***

neaduchit (nea-du-chítŭ) adg – vedz tu ***aduchescu***

neaduchiti/neaduchite (nea-du-chí-ti) adv – vedz tu ***aduchescu***

neadurat (nea-du-rátŭ) adg – vedz tu ***adar***

neadziri/neadzire (neá-dzi-ri) sf – vedz tu ***njergu***

neafiriri/neafirire (nea-fi-rí-ri) sf – vedz tu ***afirescu***

neafirit (nea-fi-rítŭ) adg – vedz tu ***afirescu***

neagãrshiri/neagãrshire (nea-gãr-shí-ri) sf – vedz tu ***agãrshescu¹***

neagãrshit (nea-gãr-shítŭ) adg – vedz tu ***agãrshescu¹***

neagiumsu (nea-gĭúm-su) adg – vedz tu ***agiungu***

neagiumtu (nea-gĭúm-tu) adg – vedz tu ***agiungu***

neagiundzeari/neagiundzeare (nea-gĭun-dzeá-ri) sf – vedz tu ***agiungu***

neagiundziri/neagiundzire (nea-gĭún-dzi-ri) sf – vedz tu ***agiungu***

neahãrdziri/neahãrdzire (nea-hãr-dzí-ri) sf – vedz tu ***ahãrdzescu***

neahãrdzit (nea-hãr-dzítŭ) adg – vedz tu ***ahãrdzescu***

neahãrzit (nea-hãr-zítŭ) adg – vedz tu ***ahãrdzescu***

neahiurhiri/neahiurhire (nea-hĭur-hí-ri) sf – vedz tu ***arhii***

neahiurhit (nea-hĭur-hítŭ) adg – vedz tu ***arhii***

neahiursiri/neahiursire (nea-hĭur-sí-ri) sf – vedz tu ***arhii***

neahiursit (nea-hĭur-sítŭ) adg – vedz tu ***arhii***

neahurhiri/neahurhire (nea-hur-hí-ri) sf – vedz tu ***arhii***

neahurhit (nea-hur-hítŭ) adg – vedz tu ***arhii***

nealãgari/nealãgare (nea-lã-gá-ri) sf – vedz tu ***alag***

nealãgat (nea-lã-gátŭ) adg – vedz tu ***alag***

nealãxiri/nealãxire (nea-lãc-sí-ri) sf – vedz tu ***alãxescu***

nealãxit (nea-lãc-sítŭ) adg – vedz tu ***alãxescu***

neamãrtipsiri/neamãrtipsire (nea-mãr-tip-sí-ri) sf – vedz tu ***amãrtii***

neamãrtipsit (nea-mãr-tip-sítŭ) adg – vedz tu ***amãrtii***

neaminari/neaminare (nea-mi-ná-ri) sf – vedz tu ***amin¹***

neaminat (nea-mi-nátŭ) adg – vedz tu ***amin¹***

neamtsu (neám-tsu) sm nemtsã (ném-tsã) – om tsi easti di miletea-a-atsilor tsi bãneadzã tu Ghirmanii; ghirman {ro: german} {fr: allemand} {en: german} ex: neamtsul i cicior di sicarã § ***nimtsescu*** (nim-tsés-cu) adg nimtseascã (nim-tseás-cã), nimtseshtsã (nim-tsésh-tsã), nimtseshti/nimtseshte (nim-tsésh-ti) – tsi easti di-arãzgã ghirmanã; ghirman {ro: german} {fr: allemand} {en: german} § ***Nimtsii/Nimtsie*** (Nim-tsíi) sf fãrã pl – cratlu iu bãneadzã nemtsãlj; Ghirmanii {ro: Germania} {fr: Allemagne} {en: Germany} ex: lucrã Nimtsia ahãntsã anj

neamurdzit (nea-mur-dzítŭ) adg – vedz tu ***amurgu¹***

neanjurziri/neanjurzire (nea-njĭur-zí-ri) sf – vedz tu ***njurizmã***

neanjurzit (nea-njĭur-zítŭ) adg – vedz tu ***njurizmã***

neantribari/neantribare (nean-tri-bá-ri) sf – vedz tu ***ntreb***

neantribat (nean-tri-bátŭ) adg – vedz tu ***ntreb***

neao (neá-o) sf neuri (né-urĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***neauã***

neapãndãxiri/neapãndãxire (nea-pãn-dãc-sí-ri) sf– vedz tu ***pãndixescu***

neapãndãxit (nea-pãn-dãc-sítŭ) adg – vedz tu ***pãndixescu***

neapãndixiri/neapãndixire (nea-pãn-dic-sí-ri) sf – vedz tu

pãndixescu
neapãndixit (nea-pãn-dic-sítŭ) adg – vedz tu ***pãndixescu***
neapãrari/neapãrare (nea-pã-rá-ri) sf – vedz tu ***apãr***
neapãrat (nea-pã-rátŭ) adg – vedz tu ***apãr***
neapãrnjiri/neapãrnjire (nea-pãr-njí-ri) sf – vedz tu ***apãrnjescu***
neapãrnjit (nea-pãr-njítŭ) adg – vedz tu ***apãrnjescu***
neapcat (neap-cátŭ) adj – vedz tu ***apuc***
neapirit (nea-pi-rítŭ) adg – vedz tu ***apir***
neapiritã (nea-pi-rí-tã) sf – vedz tu ***apir***
neapreasã (nea-preá-sã) sf – vedz tu ***aprindu***[1]
neapres (nea-présŭ) adg – vedz tu ***aprindu***[1]
neaprimsu (nea-prím-su) adg – vedz tu ***aprindu***[1]
neaprimtu (nea-prím-tu) adg – vedz tu ***aprindu***[1]
neaprindeari/neaprindeare (nea-prin-deá-ri) sf – vedz tu ***aprindu***[1]
neaprindiri/neaprindire (nea-prín-di-ri) sf – vedz tu ***aprindu***[1]
neaprinsu (nea-prín-su) adg – vedz tu ***aprindu***[1]
neaprintu (nea-prín-tu) adg – vedz tu ***aprindu***[1]
neaprucheari/neaprucheare (nea-pru-chĭa-ri) sf – vedz tu ***aprochi***
neaprucheat (nea-pru-chĭatŭ) adg – vedz tu ***aprochi***
neapuadus (nea-pŭa-dúsŭ) adg – vedz tu ***aduc***
neapucat (nea-pu-cátŭ) adj – vedz tu ***apuc***
neapudus (nea-pu-dúsŭ) adg – vedz tu ***aduc***
neapudutsiri/neapudutsire (nea-pu-dụ́-tsi-ri) sf – vedz tu ***aduc***
nearadã (nea-rá-dã) sf nearãdz (nea-rắdzĭ) – vedz tu ***aradã***
nearari/nearare (nea-rá-ri) sf – vedz tu ***ar***
nearat (nea-rátŭ) adg – vedz tu ***ar***
nearãdeari[1]***/nearãdeare*** (nea-rã-deá-ri) sf – vedz tu ***arãd***[1]
nearãdeari[2]***/nearãdeare*** (nea-rã-deá-ri) sf – vedz tu ***arãd***[2]
nearãdeari[3]***/nearãdeare*** (nẹa-rã-deá-ri) sf – vedz tu ***arãd***[3]
nearãdiri[1]***/nearãdire*** (nea-rắ-di-ri) sf – vedz tu ***arãd***[1]
nearãdiri[2]***/nearãdire*** (nea-rắ-di-ri) sf – vedz tu ***arãd***[2]
nearãdiri[3]***/nearãdire*** (nea-rắ-di-ri) sf – vedz tu ***arãd***[3]
nearãs[1] (nea-rắsŭ) adg – vedz tu ***arãd***[1]
nearãs[2] (nea-rắsŭ) adg – vedz tu ***arãd***[2]
nearãs[3] (nea-rắsŭ) adg – vedz tu ***arãd***[3]
nearãvdari/nearãvdare (nea-rãv-dá-ri) sf – vedz tu ***aravdu***
nearãvdat (nea-rãv-dátŭ) adg – vedz tu ***aravdu***
nearcã (neár-cã) sf – vedz tu ***nercu***
neardziri/neardzire (neár-dzi-ri) sf – vedz tu ***njergu***
nearhinsiri/nearhinsire (near-hin-sí-ri) sf – vedz tu ***arhii***
nearhinsit (near-hin-sítŭ) adg – vedz tu ***arhii***
nearhiusiri/nearhiusire (near-hĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***arhii***
nearhiusit (near-hĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***arhii***
nearniri/nearnire (near-ní-ri) sf – vedz tu ***arnescu***
nearnit (near-nítŭ) adg – vedz tu ***arnescu***
nearushinari/nearushinare (nea-ru-shi-ná-ri) sf – vedz tu ***arushini***
nearushinat (nea-ru-shi-nátŭ) adg – vedz tu ***arushini***
nearushinos (nea-ru-shi-nósŭ) adg – vedz tu ***arushini***
nearuvinari/nearuvinare (nea-ru-vi-ná-ri) sf – vedz tu ***aruvinedz***
nearuvinat (nea-ru-vi-nátŭ) adg – vedz tu ***aruvinedz***
neascultari/neascultare (neas-cul-tá-ri) sf – vedz tu ***ascultu***
neascultat (neas-cul-tátŭ) adg – vedz tu ***ascultu***
neascultãtor (neas-cul-tã-tórŭ) adg – vedz tu ***ascultu***
neascuturari/neascuturare (neas-cu-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***ascutur***
neascuturat (neas-cu-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***ascutur***
neashtearniri/neashtearnire (neash-teár-ni-ri) sf – vedz tu ***ashternu***
neashtiptari/neashtiptare (neash-tip-tá-ri) sf– vedz tu ***ashteptu***
neashtiptat (neash-tip-tátŭ) adg – vedz tu ***ashteptu***
neashtiptati (neash-tip-tá-ti) adv – vedz tu ***ashteptu***
neashtirnari/neashtirnare (neash-tir-ná-ri) sf – vedz tu ***ashternu***
neashtirnat (neash-tir-nátŭ) adg – vedz tu ***ashternu***
neashtirneari/neashtirneare (neash-tir-neá-ri) sf – vedz tu ***ashternu***
neashtirnut (neash-tir-nútŭ) adg – vedz tu ***ashternu***
neasighuriftu (nea-si-ghú-rif-tu) adg neasighuriftã (nea-si-ghú-rif-tã), neasighuriftsã (nea-si-ghú-rif-tsã), neasighurifti/neasighurifte (nea-si-ghú-rif-ti) – unã cu ***neasiguriftu***
neasiguriftu (nea-si-ghú-rif-tu) adg – vedz tu ***sigã***
neaspardziri/neaspardzire (neas-pár-dzi-ri) sf – vedz tu ***aspargu***
neaspartã (neas-pár-tã) sf – vedz tu ***aspargu***
neaspartu (neas-pár-tu) adg – vedz tu ***aspargu***
neaspãrdzeari/neaspãrdzeare (neas-pãr-dzeá-ri) sf – vedz tu ***aspargu***
neaspãreari/neaspãreare (neas-pã-reá-ri) sf – vedz tu ***aspar***
neaspãreat (neas-pã-reátŭ) adg – vedz tu ***aspar***
neaspãrgãciuni/neaspãrgãciune (neas-pãr-gã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***aspargu***
neastãljari/neastãljare (neas-tã-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***astalj***
neastãljat (neas-tã-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***astalj***
neastes (neas-tésŭ) adg – vedz tu ***astingu***
neastimtu (neas-tím-tu) adg – vedz tu ***astingu***
neastindzeari/neastindzeare (neas-tin-dzeá-ri) sf – vedz tu ***astingu***
neastindziri/neastindzire (neas-tín-dzi-ri) sf – vedz tu ***astingu***
neastupari/neastupare (neas-tu-pá-ri) sf – vedz tu ***astup***
neastupat (neas-tu-pátŭ) adg – vedz tu ***astup***
neasvimtu (neas-vím-tu) adg neasvimtã (neas-vím-tã), neasvimtsã (neas-vím-tsã), neasvimti/neasvimte (neas-vím-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***neazvimtu***
neasvinsu (neas-vín-su) adg neasvinsã (neas-vín-sã), neasvinshi (neas-vín-shi), neasvinsi/neasvinse (neas-vín-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***neazvinsu***
neauã (neá-ŭã) sf neuri (né-urĭ) – chicuti di apã ngljitsatã (fapti di crustali alichiti un di-alantu) tsi cad pri loc earna ca unã ploai sh-cari lu-acoapirã loclu cu un petur albu; aneauã, rodã; (expr: l-voi ca neaua n sin = nu-l voi dip) *{ro: zăpadă}* *{fr: neige}* *{en: snow}* ex: unã cergã mari, mari: tut loclu lu-acoapirã sh-amarea nu u-acoapirã (*angucitoari*: neaua); va-acatsã muntsãlj neauã; muntili di neauã nu s-aspari; pãnã iu neurli alghea; albã easti shi neaua, ma ardi; albã-i sh-neaua, ma u chishi cãnjlji; scãpitai muntsãlj cu neauã; deadi multã neauã; cadi neauã; purta nã cãmeashi ca neaua (albã ca neaua); eara albã ca neaua; tu tuchirea-a neauãljei yin apili mãri § ***aneauã*** (a-neá-ŭã) sf aneuri (a-né-urĭ) – (unã cu ***neauã***)
neaumsu (nea-úm-su) adg – vedz tu ***ungu***
neaumtu (nea-úm-tu) adg – vedz tu ***ungu***
neaundzeari/neaundzeare (nea-un-dzeá-ri) sf – vedz tu ***ungu***
neaundziri/neaundzire (nea-ún-dzi-ri) sf – vedz tu ***ungu***
neavdzãri/neavdzãre (neav-dzắ-ri) sf – vedz tu ***avdu***
neavdzãt (neav-dzắtŭ) adg – vedz tu ***avdu***
neavdzãtã (neav-dzắ-tã) sf – vedz tu ***avdu***
neavdzãtã (neav-dzắ-tã) sf – vedz tu ***avdu***
neaveari/neaveare (nea-veá-ri) sf – vedz tu ***am***[1]
neavut (nea-vútŭ) adg – vedz tu ***am***[1]
neazvimtu (neaz-vím-tu) adg – vedz tu ***azvingu***
neazvinsu (neaz-vín-su) adg – vedz tu ***azvingu***
nebetshicher (ne-bet-shi-chérŭ) sn – vedz tu ***shicher***
nec[1] (nécŭ) sn necuri (né-curĭ) – 1: moartea-a omlui (a pravdãljei, etc.) cãndu easti ahundusit tu apã shi plimunjlji-lj si umplu cu apã tu loc di vimtu; nicari, nicãturã; 2: chiametea tsi s-fatsi cãndu (dupã ploi multi icã tuchirea-a neauãljei) apa dit arãuri creashti, s-umflã shi easi dit cupanja-a lor di acoapirã tut loclu di deavãrliga; chiameti, cataclizmo; (fig: 1: nec = afanizmo, moarti, drac; expr: s-ti lja neclu = s-ti lja draclu, s-mori) *{ro: înec; potop, moarte, drac}* *{fr: noyade; inondation, mort, diable}* *{en: drowning; flood, death, devil}* ex: ascãpai di nec (nicari); nec (cataclizmo, afanizmo) sh-ploai mari va s-cadã; s-ti lja neclu! (fig: s-ti lja draclu, moartea); tsi mãcari! s-u lja neclu! (s-u lja draclu!); nclo, tu necu-s-nedz (du-ti la drats! nu voi s-ti ved dinintea-a mea!) § ***nec***[2] (nécŭ) (mi) vb I nicai (ni-căĭ), nicam (ni-cámŭ), nicatã (ni-cá-tã), nicari/nicare (ni-cá-ri) – 1: fac s-moarã cariva cu bãgarea-a lui tu apã sh-nealãsarea ca s-lja anasã; 2: (apa dupã multã ploai) easi dit

cupanja di-arãu shi anvãleasti tut loclu di deavãrliga; anvilescu sh-tsãn sum apã un lucru; (fig: 1: (mi) nec = aruc multã apã pristi un lucru; hiu acupirit (di apã); expr: 2: mi neacã somnul = nj-easti multu somnu, hiu aplucusit di somnu, mizi pot si stau dishtiptat, mi-acatsã somnul; 3: canda-nj si nicarã cãrãyili = hiu multu nvirinat di-atseali tsi-am pãtsãtã) *{ro: (în)neca, inunda}* *{fr: noyer, inonder}* *{en: drown, flood}* ex: s-easã-arãulu si-nj ti neacã; arãulu nã u nicã (acupiri) grãdina; vrea s-neacã (s-ahunduseascã tu fundul a apãljei) unã cãravi; cãrtits, ãnvirinats, canda lã si nicarã cãrãyili § ***nicat*** (ni-cátŭ) adg nicatã (ni-cá-tã), nicats (ni-cátsĭ), nicati/nicate (ni-cá-ti) – (pravdã, om) tsi easti mortu (cu umplearea-a plimunjlor cu apã, nu cu vimtu); (loc) tsi easti acupirit di apa adunatã di multã ploai icã apa tsi s-ari virsatã dit arãu *{ro: (în)necat, inundat}* *{fr: noyé, inondé}* *{en: drowned, flooded}* ex: nicatlu di ploai nu s-aspari; boatsi nicatã tu (fig: nicusitã, curmatã, aplucusitã di) lãcrinj § ***nicari/nicare*** (ni-cá-ri) sf nicãri (ni-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si neacã cariva i tsiva *{ro: acţiunea de a (se) (în)neca, de a (se) inunda; înecare, inundare, inundaţie}* *{fr: action de (se) noyer, d'inonder; d'être inondé; noyade, inondation}* *{en: action of drowning, of flooding; drowning, flood}* § ***nicãturã*** (ni-cã-tu-rã) sf nicãturi (ni-cã-turĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva s-neacã; lucru tsi easti nicat shi s-aflã tu apã; nec, nicari *{ro: înecăturã, lucru înecat}* *{fr: noyade; chose noyée}**{en: drowning; drowned thing}* ex: s-vidzurã pri mãrdzinj di nisii ma multu ca nicãturi (lucri nicati) dicãt ca oaminj yii

nec[2] (nécŭ) (mi) vb I – vedz tu ***nec***[1]

neca (né-ca) cong – vedz tu ***nitsi***

necã (né-cã) cong – vedz tu ***nitsi***

neci/nece (né-ci) sf neciuri (né-cĭurĭ) – lucru tsi-l bagã oaminjlji (di-aradã muljerli) cãndu lucreadzã (pristi stranji, di mesi sh-ma nghios) tra s-nu s-murdãreascã; necicã, peci, poalã, mbrustelã, bistimali, pistimali, pishcimal, pishtamal, pudeauã, pudyeauã, puzgheauã, pureauã, puryeauã; (expr: chiru necea = chiru arshinea, nu lj-easti arshini) *{ro: şorţ}* *{fr: tablier}* *{en: apron}* ex: aduna cireashili tu neci (poalã); sh-bãgã necea (poala) dininti; featili cu neciurli (poalili) dininti § ***necicã*** (nécĭ-cã) sf pl(?) – (unã cu ***neci***) § ***peci***[1]***/pece*** (pé-ci) sf peci (pécĭ) – (unã cu ***neci***)

necicã (nécĭ-cã) sf – vedz tu ***neci***

nefti/nefte (néf-ti) sf pl(?) – unã muljiturã limpidi sh-fãrã hromã, tsi si scoati dit untulemnul dit loc, tsi tucheashti multi lucri (grãsimea) sh-cu cari omlu poati si-sh curã murdãria di pi stranji *{ro: neft}* *{fr: naphte}* *{en: naphta}*

neg (négŭ) vb III shi II – vedz tu ***njergu***

negru (né-gru) adg neagrã (neá-grã), negri (né-gri), neagri/neagre (neá-gri) – tsi easti di bueaua-a cãrbunilui (a corbului, a cãtraniljei, etc.); negur, njagrã, lai; corbu, cãtrani, pisã, chisã (fig: un negru = un cafe) *{ro: negru}* *{fr: noir}* *{en: black}* ex: dã-nj un negru (un cafe) § ***negur*** (né-gurŭ) adg negurã (né-gu-rã), neguri (né-gurĭ), neguri/negure (né-gu-ri) – (unã cu ***negru***) § ***njagrã*** (njĭá-grã) adgf njagri/njagre (njĭá-gri) – (unã cu fimininlu di la ***negru***)

negur (né-gurŭ) adg – vedz tu ***negru***

negurã (né-gu-rã) sf neguri (né-gurĭ) – andarã faptã di fum, pulbiri, aburi ishits dit apa tsi s-aflã tu loc, etc. tsi s-arãspãndeashti tu aerã di nu poati omlu s-veadã ghini sh-diparti; cãtãcnii, cãtãhnii, eamã, andarã; (fig: 1: negurã = scutidi, ntunearic, cãndu s-veadi ca prit negurã; expr: 2: ca luchi tu negurã = tsi nu s-ved, nu s-aduchescu, cã au hui ca di luchi) *{ro: pâclă, ceaţă, nori de fum sau praf}* *{fr: brouillard, nuage de fumée ou poussière}* *{en: fog, mist, cloud of smoke or dust}* ex: tsi treatsi prit hoarã shi nu-lj bagã cãnjlji oarã? (*angucitoari*: negura); negurã (cãtãhnii) easti nafoarã; lai neguri (cãtãhnii), neguri groasi; s-ashtearnã pristi muntsã neguri (cãtãhnii); ahurhi s-veadã ca prit negurã (eamã, andarã); muntsãlj nu s-ved di negurã (cãtãhnii); acatsã nã ploai minutã, dultsi shi suptsãri, cu un ca nior, ca negurã, cã nu videai dip § ***niguros*** (ni-gu-rósŭ) adg niguroasã (ni-gu-roá-sã), nigurosh (ni-gu-róshĭ), niguroasi/niguroase (ni-gu-roá-si) – tsi easti acupirit di negurã; cu neguri; ntunicos, scutidos, scutinos; (fig: niguros = (i) (tser) tsi easti mplin di niori; (ii) (chiro) tsi easti ntunicos shi nu s-veadi ghini; (iii) (fatsã) tsi easti ntunicatã) *{ro: neguros, întunecat}* *{fr: nebouleux, assombri}* *{en: nebulous, somber}* ex: zãrli niguroasi (cu negurã, ntunicati) ali toamnã; minduirli slabi, niguroasi (fig: ntunicati); pi-un chiro niguros (cu neguri, ntunicos) eara s-nã cheardim pit pãduri; niguros (ntunicat) oclju ari § ***niguredz*** (ni-gu-rédzŭ) (mi) vb I nigurai (ni-gu-ráĭ), niguram (ni-gu-rámŭ), niguratã (ni-gu-rá-tã), nigurari/nigurare (ni-gu-rá-ri) – acoapir cu negurã; ntunic; (fig: niguredz = (mi) ntunic la fatsã, (nj-si) ntunicã videarea, etc.) *{ro: (se) acoperi cu nori; înnegura, întuneca, (se) posomorî}* *{fr: se couvrir de nuages; (s')obscurcir, (s')assombrir}* *{en: darken, grow obscure; (face, eyes) become cloudy}* ex: nigurash (fig: ti ntunicash, niurash) la fatsã; nigurarã muntsã sh-vãljuri; sh-nigurã fatsa (fig: si ntunicã la fatsã) cãndu intrã n casã § ***nigureadzã*** (ni-gu-reá-dzã) vb I unipirs nigurã (ni-gu-rắ), nigura (ni-gu-rá), niguratã (ni-gu-rá-tã), nigurari/nigurare (ni-gu-rá-ri) – (negura, andara) acoapirã loclu; cadi (yini, s-alasã, s-ashtearni) negura pristi loc; ntunicã, ntunearicã, niureadzã; (fig: nigureadzã = sã ntunicã chirolu, fatsa, videarea) *{ro: (se) acoperi cu nori; înnegura, întuneca, (se) posomorî}* *{fr: se couvrir de nuages; (s')obscurcir, (s')assombrir}* *{en: darken, grow obscure; (face, eyes) become cloudy}* ex: pri muntsã avea niguratã (s-avea ashtirnutã negura); acãtsã s-nigureadzã (s-cadã negura; dictsiunarlu-al Papahagi ari: sã ngureadzã, scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar) § ***nigurat*** (ni-gu-rátŭ) adg niguratã (ni-gu-rá-tã), nigurats (ni-gu-rátsĭ), nigurati/nigurate (ni-gu-rá-ti) – (loc) tsi s-ari acupiritã di negurã; ntunicat, niurat; (fig: nigurat = (tser) tsi easti acupirit di niori; tsi easti ntunicat (la fatsã) *{ro: acoperit cu nori; înnegurat, întunecat, posomorât}* *{fr: couvert de nuages; obscurci, assombri}* *{en: darkened, grown obscure; cloudy (face, eyes)}* ex: anj ncljish, nigurats (fig: ntunicats); niguratã (fig: ntunicatã) masti ari § ***nigurari/nigurare*** (ni-gu-rá-ri) sf nigurãri (ni-gu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nigureadzã tsiva; ntunicari, niurari *{ro: acţiunea de a (se) acoperi cu nori; de a (se) înnegura, de a (se) întuneca, de a (se) posomorî; acoperire cu nori, înnegurare, întunecare, posomorâre}* *{fr: action de se couvrir de nuages; de (s')obscurcir, de (s')assombrir}* *{en: action of darkening, of growing obscure; of becoming cloudy (face, eyes)}*

negurã* (né-gu-rã) – singularlu fiminin di la adgectivlu "negur"; vedz ***negur***

neisi/neise (néĭ-si) adv – tu oara dit soni, tu bitisitã, tu mardzini, acabeti, angeac, artãc, vechi, ashi s-hibã! *{ro: în fine, fie}* *{fr: en fin, à la fin, soit}* *{en: finally, at the end, be it}* ex: e, neisi! (acabeti, tu soni!) agiumsish acasã; e, neisi (acabeti, tu soni!)! s-mutã measa, sh-amirãlu lj-acljimã tuts cuscrilj; e, neisi! loarã nveasta shi chinsirã la pãlãtsli a gionilui

nel (nélŭ) sm neali/neale (neá-li) – 1: tserclju njic di metal (her, cilechi, malamã, asimi, etc.) tsi poati s-aibã sh-chetri scumpi (dyeamanti) sh-cari s-poartã ca stulii tu dzeadziti trã mushuteatsã; 2: tserclu njic di metal cari, bãgati ma multi un tu-alantu fac unã singiri; anel, vãrãguci; (fig: 1: nel = nelu di isozmatã; expr: 2: alãxim nealili = nã isusim; 3: lj-tornu nelu = aspargu isozma; 4: va nj-arucã nelu nãpoi! = un zbor cu noima: nu mi mealã!; 5: prit nel li treatsi (gugoashili) = easti bun nishangi, bun s-agudeascã nishanea cu gugoshlu di tufechi; 6: perlu neali = per tsi ari ciulii anvãrtiti ca neali; per cu-avoali, cu cãrcmi; perlu ncãrciljat, ncãrciljos) *{ro: inel}* *{fr: anneau; bague}* *{en: ring}* ex: sula di carni shi carnea di her (*angucitoari*: nelu); avea dzeadzitli mplini di neali; eara s-pitreacã nelu (fig: nelu di isozmatã); alãxirã nealili (expr: s-isusirã); va nj-arucã nelu nãpoi! (expr: nu mi mealã "cã va s-aspargã isozma!"); cãndu nelu-a unui va sãndzineadzã; ca atsel cu nelu: "di-aclo talji" (zbor: s-talji deadzitlu cu nelu); cu perlu neali (expr: ncãrciljats); prit nel u tritsea (expr: bun nishangi) § ***nilush*** (ni-lúshĭŭ) sn nilushi/nilushe (ni-lú-shi) – nel njic *{ro: inel mic}* *{fr: petit anneau; petite bague}* *{en: small ring}* ex: un nilush, dauã nilushi § ***anel*** (a-nélŭ) sm

aneali/aneale (a-neá-li) – (unã cu ***nel***)
nemalo (ne-má-lo) adv – vedz tu ***nimal***
nemtsescu (nem-tsés-cu) adg nemtseascã (nem-tseás-cã), nemtseshtsã (nem-tsésh-tsã), nemtseshti/nemtseshte (nem-tsésh-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nimtsescu***
nenã (né-nã) sf – vedz tu ***nanã***[2]
neni (né-ni) sm fãrã pl – tatã, afendi, fendi, patera, baba *{ro: tatã}* *{fr: père}* *{en: father}* ex: vidzui cã vinji neni (fendi) acasã
nerac (né-racŭ) sm nerats (né-ratsĭ) – unã soi di-arburic *{ro: specie de arbust mic}* *{fr: sorte d-arbrisseau}* *{en: a kind of shrubby tree}* ex: aclo iu tritsea prit pãduri, aflã un om tsi frãndzea neratsi
nercu (nér-cu) adg ***nearcã*** (neár-cã), nertsã (nér-tsã), neartsi/neartse (neár-tsi) – tatã i mamã tsi nu suntu di sãndzi; nuercu, nãearcã, nuearcã; (fig: nercu = multu lai, arãu, blãstimat) *{ro: vitreg (tatã, mamã)}* *{fr: beau-père, belle-mère, marâtre}* *{en: step-father, step-mother}* ex: agiumsi feata cu nearcã; avu tatã nercu; mutriri di nearcã; nercu-su u va ca hilja-a lui; nearcã-sa easti arauã; s-purta cãt putea cama ghini cu nearcã-sa; nearcã fu trã mini; tihi nearcã (fig: lai, arauã) § ***nuercu*** (nu-ĭér-cu) adg ***nuearcã*** (nu-ĭár-cã), nuertsã (nu-ĭér-tsã), nueartsi/nueartse (nu-ĭár-tsi) – (unã cu ***nercu***) § ***nãearcã*** (nã-ĭár-cã) sf nãeartsi/nãeartse (nã-ĭár-tsi) – (unã cu ***nearcã***) ex: s-minduea la nãirirea shi batirea tsi-lj fãtsea nãearcã-sa; nu ascultã dimãndãciunea a nãearcã-sai, lo truoarã lãna shi s-dusi n vali
nergu (nér-gu) vb III shi II – vedz tu ***njergu***
nerlã (nér-lã) sf – nerli/nerle (nér-li) – vedz tu ***njerlã***
nersu (nér-su) adg – vedz tu ***njergu***
nes (nésŭ) adg – vedz tu ***njergu***
neshti/neshte (nésh-ti) adg, pr, num – vedz tu ***nishti***
netot (ne-tótŭ) adg netoatã (ne-toá-tã), netots (ne-tótsĭ), netoati/netoate (ne-toá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nitot***
netsi (né-tsi) cong – vedz tu ***nitsi***
nevolji/nevolje (ne-vó-lji) sf nevolj (ne-vóljĭ) shi nevoljuri (ne-vó-ljĭurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nivolji***
nevoljin (ne-vó-ljinŭ) adg nevoljinã (ne-vó-lji-nã), nevoljinj (ne-vó-ljinjĭ), nevoljini/nevoljine (ne-vó-li-nji) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nivoljin***
nevralyii/nevralyie (ne-vral-yí-i) sf nevralyii (ne-vral-yíĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nivralyii***
nevrã (né-vrã) sf nevri/nevre (né-vri) – tsãsãturã (ini, ljitsã) dit truplu-a omlui tsi sh-u-adutsi cu un hir prit cari trec (i) hãbãrli dit un loc a truplui (di-atseali tsi s-fac aclo) pitricuti la midua (mintea) a omlui shi (ii) cumãndzãli pitricuti di mintea-a omlui tu locuri dit trup (mãnã, cicior, oclju, stumahi, etc.) tra s-lã dzãcã tsi s-facã *{ro: nerv}* *{fr: nerf}* *{en: nerve}* § ***nivrico*** (ni-vri-có) adgm nivricadz (ni-vri-cádzĭ) – tsi ari s-facã cu nevrili; (om) tsi easti lãndzit di nevri; tsi ari nevri *{ro: nervos}* *{fr: nerveux, des nerfs}* *{en: nervous}* § ***nivralyii/nivralyie*** (ni-vral-yí-i) sf nivralyii (ni-vral-yíĭ) – dureari apreasã tsi yini di la nevri *{ro: nevralgie}* *{fr: nevralgie}* *{en: neuralgia}*
nevrico (ni-vri-có) adgm nevricadz (ne-vri-cádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nivrico***
nfarmãc (nfár-mãcŭ) (mi) vb I – vedz tu ***fãrmac***[1]
nfash (nfáshĭŭ) vb I – vedz tu ***fashi***
nfãrinari/nfãrinare (nfã-ri-ná-ri) sf – vedz tu ***fãrinã***
nfãrinat (nfã-ri-nátŭ) adg – vedz tu ***fãrinã***
nfãrinedz (nfã-ri-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***fãrinã***
nfãrmaci (nfãr-máciŭ) (mi) vb I – vedz tu ***fãrmac***[1]
nfãrmãcari/nfãrmãcare (nfãr-mã-cá-ri) sf – vedz tu ***fãrmac***[1]
nfãrmãcat (nfãr-mã-cátŭ) adg – vedz tu ***fãrmac***[1]
nfãrmãcos (nfãr-mã-cósŭ) adg – vedz tu ***fãrmac***[1]
nfãrmãcusescu (nfãr-mã-cu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***fãrmac***[1]
nfãrmãcusiri/nfãrmãcusire (nfãr-mã-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***fãrmac***[1]
nfãrmãcusit (nfãr-mã-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***fãrmac***[1]
nfãrnari/nfãrnare (nfãr-ná-ri) sf – vedz tu ***fãrnu***
nfãrnat (nfãr-nátŭ) adg – vedz tu ***fãrnu***
nfãrnedz (nfãr-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***fãrnu***
nfãrnu (nfãr-nu) (mi) vb I – vedz tu ***fãrnu***
nfãrtari/nfãrtare (nfãr-tá-ri) sf – vedz tu ***fãrtat***
nfãrtat (nfãr-tátŭ) adg – vedz tu ***fãrtat***
nfãrtedz (nfãr-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***fãrtat***
nfãshari/nfãshare (nfã-shĭá-ri) sf – vedz tu ***fashi***
nfãshat (nfã-shĭátŭ) adg – vedz tu ***fashi***
nfãshedz (nfã-shĭédzŭ) vb I – vedz tu ***fashi***
nfãshimindu (nfã-shi-mín-du) sn – vedz tu ***fashi***
nfãtsishari/nfãtsishare (nfã-tsi-shĭá-ri) sf – vedz tu ***fatsã***
nfãtsishat (nfã-tsi-shĭátŭ) adg – vedz tu ***fatsã***
nfãtsishedz (nfã-tsi-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***fatsã***
nfidãnescu (nfi-dã-nés-cu) vb IV – vedz tu ***fidan***
nfidãniri/nfidãnire (nfi-dã-ní-ri) sf – vedz tu ***fidan***
nfidãnit (nfi-dã-nítŭ) adg – vedz tu ***fidan***
nfishic (nfi-shicŭ) vb I – vedz tu ***fushechi***
nfishicari/nfishicare (nfi-shi-cá-ri) sf – vedz tu ***fushechi***
nfishicat (nfi-shi-cátŭ) adg – vedz tu ***fushechi***
nfitilj (nfi-tíljĭ) vb I – vedz tu ***fitilj***
nfitiljari/nfitiljare (nfi-ti-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***fitilj***
nfitiljat (nfi-ti-ljĭátŭ) adg n – vedz tu ***fitilj***
nflucat (nflu-cátŭ) adg – vedz tu ***floc***
nflurescu (nflu-rés-cu) vb IV – vedz tu ***floarã***
nfluriri/nflurire (nflu-rí-ri) sf – vedz tu ***floarã***
nflurit (nflu-rítŭ) adg – vedz tu ***floarã***
nfoarfic (nfoár-ficŭ) vb I – vedz tu ***foarticã***
nfolj (nfóljĭŭ) vb I – vedz tu ***foali***
nfrãtsescu (nfrã-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***frati***
nfrãtsiri/nfrãtsire (nfrã-tsí-ri) sf – vedz tu ***frati***
nfrãtsit (nfrã-tsítŭ) adg – vedz tu ***frati***
nfric (nfrícŭ) (mi) vb I – vedz tu ***fricã***
nfricari/nfricare (nfri-cá-ri) sf – vedz tu ***fricã***
nfricat (nfri-cátŭ) adg – vedz tu ***fricã***
nfrichedz (nfrí-chedzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***fricã***
nfricushari/nfricushare (nfri-cu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***fricã***
nfricushat[1] (nfri-cu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***fricã***
nfricushat[2] (nfri-cu-shĭátŭ) sm – vedz tu ***fricushat***[2]
nfricushedz (nfri-cu-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***fricã***
nfricushescu (nfri-cu-shés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***fricã***
nfricushiri/nfricushire (nfri-cu-shí-ri) sf – vedz tu ***fricã***
nfricushit (nfri-cu-shítŭ) adg – vedz tu ***fricã***
nfrigurari/nfrigurare (nfri-gu-rá-ri) sf – vedz tu ***frig***[1]
nfrigurat (nfri-gu-rátŭ) adg – vedz tu ***frig***[1]
nfriguredz (nfri-gu-rédzŭ) vb IV – vedz tu ***frig***[1]
nfrundzãri/nfrundzãre (nfrun-dzắ-ri) sf – vedz tu ***frãndzã***[1]
nfrundzãscu (nfrun-dzắs-cu) vb IV – vedz tu ***frãndzã***[1]
nfrundzãt (nfrun-dzắtŭ) adg – vedz tu ***frãndzã***[1]
nfruntari/nfruntare (nfrun-tá-ri) sf – vedz tu ***frãmti***
nfruntat (nfrun-tátŭ) adg – vedz tu ***frãmti***
nfruntu (nfrún-tu) (mi) vb I – vedz tu ***frãmti***
nfuljari/nfuljare (nfu-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***foali***
nfuljat (nfu-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***foali***
nfuljedz (nfu-ljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***foali***
nfuljor (nfu-ljĭórŭ) vb I – vedz tu ***fuljor***
nfuljurari/nfuljurare (nfu-ljĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***fuljor***
nfuljurat (nfu-ljĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***fuljor***
nfuljuredz (nfu-ljĭu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***fuljor***
nfumiljari/nfumiljare (nfu-mi-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***fumealji***
nfumiljat (nfu-mi-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***fumealji***
nfumiljedz (nfu-mi-ljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***fumealji***
nfundari/nfundare (nfun-dá-ri) sf – vedz tu ***afundu***[1]
nfundat (nfun-dátŭ) adg – vedz tu ***afundu***[1]
nfundu (nfún-du) (mi) vb I – vedz tu ***afundu***[1]
nfurcari/nfurcare (nfur-cá-ri) sf – vedz tu ***furcã***[1]
nfurcat (nfur-cátŭ) adg – vedz tu ***furcã***[1]
nfurcu (nfúr-cu) vb I – vedz tu ***furcã***[1]
nfurficari/nfurficare (nfur-fi-cá-ri) sf – vedz tu ***foarticã***
nfurficat (nfur-fi-cátŭ) adg – vedz tu ***foarticã***
nfurnic (nfur-nicŭ) (mi) vb I – vedz tu ***furnicã***
nfurnicari/nfurnicare (nfur-ni-cá-ri) sf – vedz tu ***furnicã***

nfurnicat (nfur-ni-cátŭ) adg – vedz tu ***furnicã***
nfurtescu (nfur-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***furtii***
nfurtiri/nfurtire (nfur-tí-ri) sf – vedz tu ***furtii***
nfurtit (nfur-títŭ) adg – vedz tu ***furtii***
nfurtusescu (nfur-tu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***furtii***
nfurtusiri/nfurtusire (nfur-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***furtii***
nfurtusit (nfur-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***furtii***
nfushtari/nfushtare (nfush-tá-ri) sf – vedz tu ***nfushtedz***
nfushtat (nfush-tátŭ) adg – vedz tu ***nfushtedz***
nfushtedz (nfus-tédzŭ) vb I nfushtai (nfush-táĭ), nfushtam (nfush-támŭ), nfushtatã (nfush-tá-tã), nfushtari/nfushtare (nfush-tá-ri) – aduchescu (icã fac pri altu s-aducheascã) unã dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); ãnj chicã greu; trag cripãri; ãnj lãescu inima; lãescu tu hicati; mãrinedz, mãrãnedz, amãrãscu, cãnjisescu, nvirinedz, nviredz, ncioamir, crep, pãrãpunjisescu *{ro: mâhni, întrista} {fr: affliger, chagriner, attrister} {en: sadden, grieve, distress}* ex: ca multu lu nfushtarã (mãrinarã) § ***nfushtat*** (nfush-tátŭ) adg nfushtatã (nfush-tá-tã), nfushtats (nfush-tátsĭ), nfushtati/nfushtate (nfush-tá-ti) – tsi aducheashti unã dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); tsi-lj chicã greu; tsi ari cripãri; mãrinat, mãrãnat, amãrãt, cãnjisit, nvirinat, nvirat, nciumirat, cripat, pãrãpunjisit *{ro: mâhnit, întristat} {fr: affligé, chagriné, attristé, triste, désolé} {en: saddened, sad, grieved, distressed}* ex: nfushtat (mãrinat, cãrtit) tut nj-escu mini § ***nfushtari/nfushtare*** (nfush-tá-ri) sf nfushtãri (nfush-tắrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu aducheashti (icã fatsi pri altu s-aducheascã) unã dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); mãrinari, mãrãnari, amãrãri, cãnjisiri, nvirinari, nvirari, nciumirari, cripari, cãnjisiri, pãrãpunjisiri *{ro: acţiunea de a mâhni; de a întrista; mâhnire, întristare} {fr: action d'affliger, de chagriner, d'attrister, de devenir triste, d'être désolé)} {en: action of becoming sad, of grieving, of being distressed}* § ***ãnfushtedz*** (nfus-tédzŭ) vb I ãnfushtai (ãn-fush-táĭ), ãnfushtam (ãn-fush-támŭ), ãnfushtatã (ãn-fush-tá-tã), ãnfushtari/ãnfushtare (ãn-fush-tá-ri) – (unã cu ***nfushtedz***) § ***ãnfushtat*** (ãn-fush-tátŭ) adg ãnfushtatã (ãn-fush-tá-tã), ãnfushtats (ãn-fush-tátsĭ), ãnfushtati/ãnfushtate (ãn-fush-tá-ti) – (unã cu ***nfushtat***) § ***ãnfushtari/ãnfushtare*** (ãn-fush-tá-ri) sf ãnfushtãri (ãn-fush-tắrĭ) – (unã cu ***nfushtari***)
ng… (tu nchisita-a zboarãlor) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***nc***…; adutsem aminti cã, la simpozionlu di Bituli (1997) di standardizari a scriariljei armãneascã, s-pricunuscu faptul cã, *multi zboarã tsi au tu eali gramatili "**nc**", pot si s-avdã,* cãtivãrãoarã, tu ndauã locuri dit Machidunii, *cu gramatili "**ng**"*; tr-aesti zboarã, s-lo apofasea ca *scriarea ndreaptã si s-facã cu gramatili "**nc**"*, shi *scriarea cu gramatili "**ng**" s-nu hibã aprucheatã*
ngaci (ngácĭŭ) (mi) vb I ngãceai (ngã-ceáĭ), ngãceam (ngã-ceámŭ), ngãceatã (ngã-ceá-tã), ngãceari/ngãceare (ngã-ceá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsunar; vedz ***ncaci***[1] shi ***ncaci***[2]
ngalic (nga-licŭ) vb I ngãlicai (ngã-li-cáĭ), ngãlicam (ngã-li-cámŭ), ngãlicatã (ngã-li-cá-tã), ngãlicari/ngãlicare (ngã-li-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsunar; vedz ***ncalic***
ngaltsu (ngál-tsu) (mi) vb I ngãltsai (ngãl-tsáĭ), ngãltsam (ngãl-tsámŭ), ngãltsatã (ngãl-tsá-tã), ngãltsari/ngãltsare (ngãl-tsá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsunar; vedz ***ncaltsu***
ngap (ngápŭ) vb II ngãpui (ngã-púi), ngãpeam (ngã-peámŭ), ngãputã (ngã-pú-tã), ngãpeari/ngãpeare (ngã-peá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncap***
ngarcu (ngár-cu) (mi) vb I ngãrcai (ngãr-cáĭ), ngãrcam (ngãr-cámŭ), ngãrcatã (ngãr-cá-tã), ngãrcari/ngãrcare (ngãr-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncarcu***[1] shi ***ncarcu***[2]
ngari/ngare (ngá-ri) sf ngãri (ngắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz vedz ***mãcari***[1] shi ***mãcari***[2] shi ***mãcari***[3]
ngat (ngátŭ) adg ngatã (ngá-tã), ngats (ngátsĭ), ngati/ngate (ngá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mãcat***[1] shi ***mãcat***[2]
ngãceari/ngãceare (ngã-ceá-ri) sf ngãceari (ngã-cérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsunar; vedz ***ncãceari***
ngãceat (ngã-ceátŭ) adg ngãceatã (ngã-ceá-tã), ngãceats (ngã-ceátsĭ), ngãceati/ngãceate (ngã-ceá-te) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsunar; vedz ***ncãceat***
ngãciturã (ngã-ci-tú-rã) sf ngãrcãturi (ngãr-cã-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsunar; vedz ***ncãciturã***
ngãlari/ngãlare (ngã-lá-ri) sf – vedz tu ***gal***
ngãlat (ngã-látŭ) adg – vedz tu ***gal***
ngãlbãgeari/ngãlbãgeare (ngãl-bã-gĭá-ri) sf – vedz tu ***gãlbeadzã***
ngãlbãgeat (ngãl-bã-gĭátŭ) adg – vedz tu ***gãlbeadzã***
ngãlbãgedz (ngãl-bã-gĭédzŭ) vb I – vedz tu ***gãlbeadzã***
ngãlbinescu (ngãl-bi-nés-cu) vb IV – vedz tu ***galbin***
ngãlbiniri/ngãlbinire (ngãl-bi-ní-ri) sf – vedz tu ***galbin***
ngãlbinit (ngãl-bi-nítŭ) adg – vedz tu ***galbin***
ngãlcitoari/ngãlcitoare (ngãl-ci-toá-ri) sf – vedz tu ***angucescu***
ngãldzãri/ngãldzãre (ngãl-dzắ-ri) sf ngãldzãri (ngãl-dzắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãldzãri***
ngãldzãscu (ngãl-dzãs-cu) (mi) vb IV ngãldzãi (ngãl-dzắĭ), ngãldzam (ngãl-dzámŭ), ngãldzãtã (ngãl-dzắ-tã), ngãldzã-ri/ngãldzãre (ngãl-dzắ-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãldzãscu***
ngãldzãt (ngãl-dzắtŭ) adg ngãldzãtã (ngãl-dzắ-tã), ngãldzãts (ngãl-dzắtsĭ), ngãldzãti/ngãldzãte (ngãl-dzắ-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãldzãt***
ngãledz (ngã-lédzŭ) vb I – vedz tu ***gal***
ngãlicari/ngãlicare (ngã-li-cá-ri) sf ngãlicãri (ngã-li-cắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsunar; vedz ***ncãlicari***
ngãlicat (ngã-li-cátŭ) adg ngãlicatã (ngã-li-cá-tã), ngãlicats (ngã-li-cátsĭ), ngãlicati/ngãlicate (ngã-li-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsunar; vedz ***ncãlicat***
ngãltsari/ngãltsare (ngãl-tsá-ri) sf ngãltsãri (ngãl-tsắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsunar; vedz ***ncãltsari***
ngãltsat (ngãl-tsátŭ) adg ngãltsatã (ngãl-tsá-tã), ngãltsats (ngãl-tsátsĭ), ngãltsati/ngãltsate (ngãl-tsá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsunar; vedz ***ncãltsat***
ngãlurari/ngãlurare (ngã-lu-rá-ri) sf ngãlurãri (ngã-lu-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãlurari***
ngãlurat (ngã-lu-rátŭ) adg ngãluratã (ngã-lu-rá-tã), ngãlurats (ngã-lu-rátsĭ), ngãlurati/ngãlurate (ngã-lu-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsunar; vedz ***ncãlurat***
ngãluredz (ngã-lu-rédzŭ) vb I ngãlurai (ngã-lu-ráĭ), ngãluram (ngã-lu-rámŭ), ngãluratã (ngã-lu-rá-tã), ngãlurari/ngãlurare (ngã-lu-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãluredz***
ngãnescu (ngã-nés-cu) vb IV ngãnii (ngã-níĭ), ngãneam (ngã-neámŭ), ngãnitã (ngã-ní-tã), ngãniri/ngãnire (ngã-ní-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãnescu***
ngãniri/ngãnire (ngã-ní-ri) sf ngãniri (ngã-nírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsunar; vedz ***ncãniri***
ngãnit (ngã-nítŭ) adg ngãnitã (ngã-ní-tã), ngãnits (ngã-nítsĭ), ngãniti/ngãnite (ngã-ní-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz tu ***ncãnit***
ngãnutsãri/ngãnutsãre (ngã-nu-tsắ-ri) sf ngãnutsãri (ngã-nu-tsắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***cãnutsãri***
ngãnutsãscu (ngã-nu-tsắs-cu) vb IV ngãnutsãi (ngã-nu-tsắĭ), ngãnutsam (ngã-nu-tsámŭ), ngãnutsãtã (ngã-nu-tsã-tã), ngã-nutsãri/ngãnutsãre (ngã-nu-tsắ-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãnutsãscu***
ngãnutsãt (ngã-nu-tsắtŭ) adg ngãnutsãtã (ngã-nu-tsắ-tã), ngãnutsãts (ngã-nu-tsắtsĭ), ngãnutsãti/ngãnutsãte (ngã-nu-tsắ-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãnutsãt***
ngãpeari/ngãpeare (ngã-peá-ri) sf ngãperi (ngã-péri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãpeari***
ngãput (ngã-pútŭ) adg ngãputã (ngã-pú-tã), ngãputs (ngã-pútsĭ), ngãputi/ngãputi (ngã-pú-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãput***
ngãrcari/ngãrcare (ngãr-cá-ri) sf ngãrcãri (ngãr-cắrĭ) – scriari

neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãrcari***[1] shi ***ncãrcari***[2]

ngãrcat (ngãr-cátŭ) adg ngãrcatã (ngãr-cá-tã), ngãrcats (ngãr-cátsĭ), ngãrcati/ngãrcate (ngãr-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãrcat***[1] shi ***ncãrcat***[2]

ngãrciliu (ngãr-ci-líŭ) sn ngãrciliuri (ngãr-ci-lí-urĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãrciliu***

ngãrdari/ngãrdare (ngãr-dá-ri) sf – vedz tu ***gardu***

ngãrdat (ngãr-dátŭ) adg – vedz tu ***gardu***

ngãrdedz (ngãr-dédzŭ) vb I – vedz tu ***gardu***

ngãrdescu (ngãr-dés-cu) vb IV – vedz tu ***gardu***

ngãrdiri/ngãrdire (ngãr-dí-ri) sf – vedz tu ***gardu***

ngãrdit (ngãr-dítŭ) adg – vedz tu ***gardu***

ngãrditurã (ngãr-di-tú-rã) sf – vedz tu ***gardu***

ngãrligari/ngãrligare (ngãr-li-gá-ri) sf ngãrligãri (ngãr-li-gắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãrligari***

ngãrligat (ngãr-li-gátŭ) adg ngãrligatã (ngãr-li-gá-tã), ngãrligats (ngãr-li-gátsĭ), ngãrligati/ngãrligate (ngãr-li-gá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãrligat***

ngãrlighedz (ngãr-li-ghédzŭ) (mi) vb I ngãrligai (ngãr-li-gáĭ), ngãrligam (ngãr-li-gámŭ), ngãrligatã (ngãr-li-gá-tã), ngãrligari/ngãrligare (ngãr-li-gá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncãrlighedz***

ngãrlim (ngãr-límŭ) (mi) vb I – vedz tu ***angãrlim***

ngãrlimari/ngãrlimare (ngãr-li-má-ri) sf – vedz tu ***angãrlim***

ngãrlimat (ngãr-li-mátŭ) adg – vedz tu ***angãrlim***

ngãrmar (ngãr-márŭ) sf ngãrmari (ngãr-márĭ) – parã tsi nu-ahãrzeashti mari lucru; parã di bãcãri cu njicã tinjii; parã, cãrãntanã, mitilic, gãlãgan, mangãrã, mãngãrã, mãngãri, mãngãr, angãrmar, gãrmar, gãzetã, cãtsit; (fig: ngãrmar = tsiva dip) *{ro: gologan}* *{fr: liard, monnaie de petite valeur}* *{en: coin of small value}* ex: adusi multsi ngãrmari (paradz); nu-ari ngãrmari (paradz); noi tu pungã, ngãrmar! (fig: tsiva dip) § ***angãrmari*** (an-gãr-márĭ) sf pl – (unã cu ***ngãrmari***) ex: nu ari dip angãrmari (paradz dip, dip tsiva) § ***gãrmari*** (gãr-márĭ) sf pl – (unã cu ***ngãrmari***)

ngãrmisescu (ngãr-mi-sés-cu) vb IV ngãrmisii (ngãr-mi-síĭ), ngãrmiseam (ngãr-mi-seámŭ), ngãrmisitã (ngãr-mi-sí-tã), ngãrmisiri/ngãrmisire (ngãr-mi-sí-ri) – mi-arucutescu (mi surpu) cãtrã nghios; aruvuescu, surpu, arucutescu, agunescu, avin, aspargu, arãspãndescu, arãescu, etc.; (fig: ngãrmisescu = lu-agunescu, lj-dzãc (l-fac) s-ducã (s-fugã) la drats; l-fac afan (lu-afãnsescu); l-fac si s-chearã (s-ducã la drats); pãtãxescu) *{ro: prăvăli; da dracului}* *{fr: rouler en bas, écrouler; envoyer quelqu'un au diable}* *{en: send (go) to hell; go to blazes!}* ex: tu cati zbor lu ngãrmisea (fig: lj-dzãtsea s-ducã la drats, lj-dzãtsea s-lu lja neclu); lji ngãrmisi (lj-mãcã, lj-asparsi, lj-afãnsi) tuts ngãrmarlji tsi lj-avea lãsatã tatã-su; tuts si ngãrmisirã (fig: fudzirã, s-chirurã, dusirã la drats) cai ncoa, cai nclo; ngãrmisea-ti (arucã-ti; fig: yinu la drats) ncoa § ***ngãrmisit*** (ngãr-mi-sítŭ) adg ngãrmisitã (ngãr-mi-sí-tã), ngãrmisits (ngãr-mi-sítsĭ), ngãrmisiti/ngãrmisite (ngãr-mi-sí-ti) – tsi s-ari dusã la drats; tsi s-featsi afan; aruvuit, surpat, arucutit, agunit, avinat, aspartu, arãspãndit, arãit, etc. *{ro: dat dracului}* *{fr: envoyé au diable}* *{en: gone to blazes!}* § ***ngãrmisiri/ngãrmisire*** (ngãr-mi-sí-ri) sf ngãrmisiri (ngãr-mi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-dutsi la drats; atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-fatsi afan; aruvuiri, surpari, arucutiri, aguniri, avinari, aspãrdzeari, arãspãndiri, arãiri, etc. *{ro: acţiunea de a da dracului}* *{fr: action d'envoyer quelqu'un au diable}* *{en: action of going to blazes!}* § ***gãrmisescu*** (gãr-mi-sés-cu) vb IV gãrmisii (gãr-mi-síĭ), gãrmiseam (gãr-mi-seámŭ), gãrmisitã (gãr-mi-sí-tã), gãrmisiri/gãrmisire (gãr-mi-sí-ri) – (unã cu ***ngãrmisescu***) ex: li gãrmisi (li surpã, li-arucuti) dit munti nghios; s-gãrmisirã (fig: fudzirã, dusirã la drats) un cu-alantu nghios; gãrmisea-ti di-aoa (fig: cãrtsãnea-li, du-ti la drats) s-nu ti ved; li gãrmisish (li featsish afani, li chirush) tuti § ***gãrmisit*** (gãr-mi-sítŭ) adg gãrmisitã (gãr-mi-sí-tã), gãrmisits (gãr-mi-sítsĭ), gãrmisiti/gãrmisite (gãr-mi-sí-ti) – (unã cu ***ngãrmisit***) § ***gãrmisiri/gãrmisire*** (gãr-mi-sí-ri) sf gãrmisiri (gãr-mi-sírĭ) – (unã cu ***ngãrmisiri***)

ngãrmisiri/ngãrmisire (ngãr-mi-sí-ri) sf – vedz tu ***ngãrmisescu***

ngãrmisit (ngãr-mi-sítŭ) adg – vedz tu ***ngãrmisescu***

ngãrnjaric (ngãr-njá-ricŭ) adg – vedz tu ***ngrãnji***

ngãrnjescu (ngãr-njĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ngrãnji***

ngãrnji/ngãrnje (ngắr-nji) sf – vedz tu ***ngrãnji***

ngãrnjiri/ngãrnjire (ngãr-njí-ri) sf – vedz tu ***ngrãnji***

ngãrnjit (ngãr-njítŭ) adg – vedz tu ***ngrãnji***

ngãsãescu (ngã-sã-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***anangasi***

ngãsãiri/ngãsãire (ngã-sã-í-ri) sf – vedz tu ***anangasi***

ngãsãit (ngã-sã-ítŭ) adg – vedz tu ***anangasi***

ngãtan (ngã-tánŭ) sm – vedz tu ***angãtan***

ngernu (ngér-nu) adg ngernã (ngér-nã), ngernji (ngér-nji), ngerni/ngerne (ngér-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncernu***

ngheadic (ngheá-dicŭ) (mi) vb I nghidicai (nghi-di-cáĭ), nghidicam (nghi-di-cámŭ), nghidicatã (nghi-di-cá-tã), nghidicari/nghidicare (nghi-di-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncheadic***

ngherdu (nghér-dhu) sn ngherduri (nghér-dhurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncherdu***

nghi… shi ***nghe***… (tu nchisita-a zboarãlor) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***nghi***… shi ***nghe***…; adutsem aminti cã, la simpozionlu di Bituli (1997) di standardizari a scriariljei armãneascã, s-pricunuscu faptul cã, *ndauã zboarã tsi au tu eali gramatili "nch" pot si s-avdã,* cãtivãrãoarã, tu ndauã locuri dit Machidunii, *cu gramatili "ngh"*; tr-aesti zboarã, s-lo apofasea ca *scriarea ndreaptã si s-facã cu gramatili "nch"*, shi *scriarea cu gramatili "ngh" s-nu hibã aprucheatã*

nghidã[1] (nghí-dhã) invar shi sm – vedz tu ***anghidã***[1]

nghidã[2] (nghí-dhã) sf, sn – vedz tu ***anghidã***[1]

nghidã[3] (nghí-dhã) sf – vedz tu ***anghidã***[3]

nghidhã[1] (nghí-dhã) invar shi sm – unã cu ***nghidã***[1]

nghidhã[2] (nghí-dhã) sf nghidz (nghídz) – unã cu ***nghidã***[2]

nghidhã[3] (nghí-dhã) sf nghidz (nghídzĭ) – unã cu ***nghidã***[3]

nghidicari/nghidicare (nghi-di-cá-ri) sf nghidicãri (nghi-di-cắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nchidicari***

nghidicat (nghi-di-cátŭ) adg nghidicatã (nghi-di-cá-tã), nghidicats (nghi-di-cátsĭ), nghidicati/nghidicate (nghi-di-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nchidicat***

nghihurari/nghihurare (nghi-hu-rá-ri) sf – vedz tu ***nghihuredz***

nghihurat (nghi-hu-rátŭ) adg – vedz tu ***nghihuredz***

nghihuredz (nghi-hu-rédzŭ) vb I nghihurai (nghi-hu-ráĭ), nghihuram (nghi-hu-rámŭ), nghihuratã (nghi-hu-rá-tã), nghihurari/nghihurare (nghi-hu-rá-ri) – hiu ud muceali; (mi) ud di ploai; (mi)-arucutescu tu apã (murdarã, cu lãschi); mucilescu, muciulescu *{ro: (se) uda leoarcă de ploaie}* *{fr: (se) mouiller (faire tremper) par la pluie}* *{en: get wet from rain}* § ***nghihurat*** (nghi-hu-rátŭ) adg nghihuratã (nghi-hu-rá-tã), nghihurats (nghi-hu-rátsĭ), nghihurati/nghihurati (nghi-hu-rá-ti) – tsi easti ud muceali; tsi s-ari udatã di ploai; tsi s-ari arucutitã tu apã (murdarã, cu lãschi); mucilit, muciulit *{ro: udat (murdărit) de ploaie}* *{fr: mouillé (sali) par la pluie}* *{en: wet from rain}* § ***nghihurari/nghihurare*** (nghi-hu-rá-ri) sf nghihurãri (nghi-hu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un easti udat di ploai; atsea tsi s-fatsi cãndu un s-arucuteashti tu apã murdarã, cu lãschi; muciliri, muciuliri *{ro: acţiunea de a (se) uda de ploaie}* *{fr: action de (se) mouiller par la pluie}* *{en: action of getting wet in the rain}*

nghii/nghie (nghí-i) adv – vedz tu ***ayiu***[1]

nghios (nghiósŭ) adv – tsi easti aproapea di fatsa-a loclui; (loc) tsi nu easti ahãntu nsus (ca altu loc); cãtrã la vali, cãtrã tu cãmpu; ãnghios, nghiosura, ahimura, hima, nhima, hambla, mpadi, pogor, pãgor, pugor; (expr: 1: cama nghios = cama putsãn; njergu nghios = scad (cu-avearea, cu sãnãtatea, etc.) *{ro: jos, înjos; spre câmp}* *{fr: en bas, aval; vers les plaines}* *{en: down, downstream; towards plains}* ex: tricum nghios (hima), tu vali; mi duc nghios (cãtrã la vali), tu cãmpu; trapsim trã nghios (hima); nghios (nhima) tu sinurlu turtsescu; cheatra arsãri nghios; shi-lj scoati un cama nghios (expr: ma putsãn cu un); lj-u cãrtsãni arãulu nghios; nu putu s-dãnãseascã cama multu shi cãdzu nghios dit tser; cãdzu cu caplu nghios; di doi

anj ma njarsi nghios, nghios (expr: scãdzu cu sãnãtatea) pãnã s-afãnisi § ***nghiosura*** (nghĭó-su-ra) – (unã cu ***nghios***) ex: lo calea nghiosura (cãtrã nghios) § ***ãnghios*** (ãnghiósŭ) adv – (unã cu ***nghios***) ex: cari ãlj si-aura di shideari, bãgã s-ampaturlã casa nsus, ãnghios; sh-arcã ocljilj nãoarã divarliga, trãsh ãnghios tu vali; tu-alinari sãlãghirã bãrnul ãnghios § ***ghios*** (ghiósŭ) adv – (unã cu ***nghios***) § ***dighios*** (di-ghiósŭ) adv – aclo nghios, sum, dinghios, prighios, pirghios, ma nghios di, nghios, etc. *{ro: jos, în jos, sub}* *{fr: en bas, sous, dessous, d'aval}* *{en: down, below, under}* ex: dighios di la (sum, ma nghios di) Cheatra-di-Furcã; stãi dighios (aclo nghios), § ***dinghios*** (din-ghiósŭ) adv – (unã cu ***dighios***) ex: dinghios (ma nghios, la vali) di pãduri § ***prighios*** (pri-ghiósŭ) adv – (unã cu ***dighios***) ex: peturlu di prighios (di sum alanti peturi); ni-anvãrtirã di prighios (di ma nghios) § ***pirghios*** (pir-ghiósŭ) adv – (unã cu ***dighios***) § ***ghioshanj*** (ghĭo-shĭánjĭ sm pl – oaminjlji tsi sta cu casa tu partea di nghios a hoarãljei (a cãsãbãlui) *{ro: cei ce locuiesc în partea de jos a satului (oraşului)}* *{fr: ceux qui habitent la partie basse d'un village}* *{en: those who live in the lower part of the village (city)}*

nghiosura (nghĭó-su-ra) – vedz tu ***nghios***

nghirdãsescu (nghir-dhã-sés-cu) vb IV nghirdãsii (nghir-dhã-síĭ), nghirdãseam (nghir-dhã-seámŭ), nghirdãsitã (nghir-dhã-sí-tã), nghirdãsiri/nghirdãsire (nghir-dhã-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nchirdãsescu***

nghirdãsiri/nghirdãsire (nghir-dhã-sí-ri) sf nghirdãsiri (nghir-dhã-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nchirdãsiri***

nghirdãsit (nghir-dhã-sítŭ) adg nghirdãsitã (nghir-dhã-sí-tã), nghirdãsits (nghir-dhã-sítsĭ), nghirdãsiti/nghirdãsite (nghir-dhã-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nchirdãsit***

nghisari/nghisare (nghi-sá-ri) sf – vedz tu ***yis***

nghisat (nghi-sátŭ) adg – vedz tu ***yis***

nghisedz (nghi-sédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***yis***

nghisescu (nghi-sés-cu) vb IV nghisii (nghi-síĭ), nghiseam (nghi-seámŭ), nghisitã (nghi-sí-tã), nghisiri/nghisire (nghi-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nchisescu***

nghisiri/nghisire (nghi-sí-ri) sf nghisiri (nghi-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nchisiri***

nghisit (nghi-sítŭ) adg nghisitã (nghi-sí-tã), nghisits (nghi-sítsĭ), nghisiti/nghisite (nghi-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nchisit***

nghizmuescu (nghiz-mu-ĭés-cu) vb IV nghizmuii (nghiz-mu-íĭ), nghizmueam (nghiz-mu-ĭámŭ), nghizmuitã (nghiz-mu-í-tã), nghizmuiri/nghizmuire (nghiz-mu-í-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nchizmuescu***

nghizmuiri/nghizmuire (nghiz-mu-í-ri) sf nghizmuiri (nghiz-mu-írĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nchizmuiri***

nghizmuit (nghiz-mu-ítŭ) adg nghizmuitã (nghiz-mu-í-tã), nghizmuits (nghiz-mu-ítsĭ), nghizmuiti/nghizmuite (nghiz-mu-í-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nchizmuit***

nghrãpsescu (nghrãp-sés-cu) vb IV nghrãpsii (nghrãp-síĭ), nghrãpseam (nghrãp-seámŭ), nghrãpsitã (nghrãp-sí-tã), nghrãpsiri/nghrãpsire (nghrãp-sí-ri) – unã cu ***ngrãpsescu***

nghrãpsiri/nghrãpsire (nghrãp-sí-ri) sf nghrãpsiri (nghrãp-sírĭ) – unã cu ***ngrãpsiri***

nghrãpsit (nghrãp-sítŭ) adg nghrãpsitã (nghrãp-sí-tã), nghrãpsits (nghrãp-sítsĭ), nghrãpsiti/nghrãpsite (nghrãp-sí-ti) – unã cu ***ngrãpsit***

ngindari/ngindare (ngin-dá-ri) sf – vedz tu ***gindi***

ngindat (ngin-dátŭ) adg – vedz tu ***gindi***

ngindu (ngín-du) (mi) vb I – vedz tu ***gindi***

ngirgari/ngirgare (ngir-gá-ri) sf ngirgãri (ngir-gắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncirgari***

ngirgat (ngir-gátŭ) adg ngirgatã (ngir-gá-tã), ngirgats (ngir-gátsĭ), ngirgati/ngirgate (ngir-gá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncirgat***

ngirghedz (ngir-ghĭédzŭ) (mi) vb I ngirgai (ngir-gáĭ), ngirgam (ngir-gámŭ), ngirgatã (ngir-gá-tã), ngirgari/ngirgare (ngir-gá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncirghedz***

ngiug (ngiúgŭ) (mi) vb I – vedz tu ***giug***[1]

ngiugari/ngiugare (ngiu-gá-ri) sf – vedz tu ***giug***[1]

ngiugat (ngiu-gátŭ) adg – vedz tu ***giug***[1]

ngiulnami/ngiulname (ngĭul-ná-mi) sf – vedz tu ***ngiulnedz***

ngiulnari/ngiulnare (ngĭul-ná-ri) sf – vedz tu ***ngiulnedz***

ngiulnat (ngĭul-nátŭ) adg – vedz tu ***ngiulnedz***

ngiulnedz (ngĭul-nédzŭ) vb I ngiulnai (ngĭul-náĭ), ngiulnam (ngĭul-námŭ), ngiulnatã (ngĭul-ná-tã), ngiulnari/ngiulnare (ngĭul-ná-ri) – di-iu earam lãndzit mi fac diznou sãnãtos; mprustedz, nsãnedz, sãnedz, nsãnãtushescu, sãnãtushescu, nsãnãtushedz, sãnãtushedz *{ro: (se) întrema, (se) însănătoşi}* *{fr: retrouver la santé}* *{en: recover from sickness}* ex: el avea ngiulnatã (avea nsãnatã, s-avea mprustatã); nu ngiulnã (nu s-featsi ghini) nica; dupã cum vedz, ngiulnai (mi mprustai) tora § ***ngiulnat*** (ngĭul-nátŭ) adg ngiulnatã (ngĭul-ná-tã), ngiulnats (ngĭul-nátsĭ), ngiulnati/ngiulnate (ngĭul-ná-ti) – tsi s-ari faptã ghini dupã unã lãngoari; mprustat, nsãnat, sãnat, nsãnãtushit, sãnãtushit, nsãnãtushat, sãnãtushat *{ro: întremat, însănătoşit}* *{fr: qui a retrouvé la santé}* *{en: recovered from sickness}* § ***ngiulnari/ngiulnare*** (ngĭul-ná-ri) sf ngiulnãri (ngĭul-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu ngiulneadzã cariva; mprustari, nsãnari, sãnari, nsãnãtushiri, sãnãtushiri, nsãnãtushari, sãnãtushari *ro: acţiunea de a (se) întrema, de a (se) însănătoşi; întremare însănătoşire}* *{fr: action de retrouver la santé}* *{en: action of recovering from sickness}* § ***ngiulnami/ngiulname*** (ngĭul-ná-mi) sf fãrã pl – mprustarea tsi u fatsi cariva dupã unã lãngoari *{ro: însănătoşire}* *{fr: rétablissement de la santé}* *{en: recovery from sickness}*

ngiumeatic (ngĭu-meá-ticŭ) (mi) vb I – vedz tu ***giumitati***

ngiumetã (ngĭu-mé-tã) adv – vedz tu ***giumitati***

ngiumitati/ngiumitate (ngĭu-mi-tá-ti) sf – vedz tu ***giumitati***

ngiumiticari/ngiumiticare (ngĭu-mi-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***giumitati***

ngiumiticat (ngĭu-mi-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***giumitati***

ngiumitichedz (ngĭu-mi-ti-chĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***giumitati***

ngiunari/ngiunare (ngi-u-ná-ri) sf ngiunãri (ngi-u-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nciunari***

ngiunat (ngi-u-nátŭ) adg ngiunatã (ngi-u-ná-tã), ngiunats (ngi-u-nátsĭ), ngiunati/ngiunate (ngi-u-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nciunat***

ngiunedz (ngi-u-nédzŭ) vb I ngiunai (ngi-u-náĭ), ngiunam (ngi-u-námŭ), ngiunatã (ngi-u-ná-tã), ngiunari/ngiunare (ngi-u-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nciunedz***

ngiur (ngĭúrŭ) vb I – vedz tu ***angiur***

ngiurari/angiurare (ngĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***angiur***

ngiurat (ngĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***angiur***

ngiurãturã (ngĭu-rã-tú-rã) sf – vedz tu ***angiur***

ngiurnicari/ngiurnicare (ngĭur-ni-cá-ri) sf ngiurnicãri (ngĭur-ni-cắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nciurnicari***

ngiurnicat (ngĭur-ni-cátŭ) adg ngiurnicatã (ngĭur-ni-cá-tã), ngiurnicats (ngĭur-ni-cátsĭ), ngiurnicati/ngiurnicate (ngĭur-ni-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nciurnicat***

ngiurnichedz (ngĭur-ni-chédzŭ) (mi) vb I ngiurnicai (ngĭur-ni-cáĭ), ngiurnicam (ngĭur-ni-cámŭ), ngiurnicatã (ngĭur-ni-cá-tã), ngiurnicari/ngiurnicare (ngĭur-ni-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nciurnichedz***

nglãrescu (nglã-rés-cu) vb IV – vedz tu ***glar***

nglãriri/nglãrire (nglã-rí-ri) sf – vedz tu ***glar***

nglãrit (nglã-rítŭ) adg – vedz tu ***glar***

ngljeg (ngljégŭ) vb I (mi) vb I ngljigai (nglji-gáĭ), ngljigam (nglji-gámŭ), ngljigatã (nglji-gá-tã), ngljigari/ngljigare (nglji-gá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncljeg***

ngljets[1] (ngljĭétsŭ) sn – vedz tu ***gljets***

ngljets[2] (ngljĭétsŭ) vb I – vedz tu ***gljets***

ngljiari/ngljiare (nglji-ĭá-ri) sf ngljieri (nglji-ĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncljiari***

ngljiat (nglji-ĭátŭ) adg ngljiatã (nglji-ĭá-tã), ngljiats (nglji-ĭátsĭ), ngljiati/ngljiate (nglji-ĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncljiat***

ngljicescu (an-glji-cés-cu) vb IV – vedz tu ***angucescu***

ngljici (ngljícĭŭ) vb IV – vedz tu ***angucescu***

ngljiciri/ngljicire (an-glji-cí-ri) sf – vedz tu ***angucescu***

ngljicit (an-glji-cítŭ) adg – vedz tu ***angucescu***

ngljicitoari/ngljicitoare (an-glji-ci-toá-ri) sf – vedz tu ***angucescu***

ngljiedz (nglji-ĭédzŭ) (mi) vb I ngljiai (nglji-ĭáĭ), ngljiam (nglji-ĭámŭ), ngljiatã (nglji-ĭá-tã), ngljiari/ngljiare (nglji-ĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncljiedz***

ngljigari/ngljigare (nglji-gá-ri) sf ngljigãri (nglji-gắrĭ)– scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncljigari***

ngljigat (nglji-gátŭ) adg ngljigatã (nglji-gá-tã), ngljigats (nglji-gátsĭ), ngljigati/ngljigate (nglji-gá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncljigat***

ngljim (ngljimŭ) vb I – vedz tu ***ngljimedz***

ngljimari/ngljimare (nglji-má-ri) sf – vedz tu ***ngljimã***

ngljimat (nglji-mátŭ) adg – vedz tu ***ngljimã***

ngljimã (ngljí-mã) sf (adv) ngljimi/ngljime (ngljí-mi) – isturii shcurtã i zboarã tsi li dzãtsi omlu tra s-facã hazi icã si sh-arãdã di tsiva i cariva (tra s-facã lumea s-arãdã); ãngljimã, gljimã, shicã, shicai, gifã, schertsã *{ro: glumă}* *{fr: plaisanterie}* *{en: joke, jest}* ex: nãsu-ngljimã (shicai) nu shi shtea; doauã zboarã, doauã ngljimi; fãtsea ngljimi (shicadz); ngljimili acãtsarã diz-nou; ngljimã cu armili nu-i bunã; tsi ngljimã easti cãndu-l vãtãmash?; ca pi-arãdeari, ca pi ngljimã (ca pi shicã) lji li dzãsi; fãtsea ngljimã (shicai) doilji; calu azbura multu ma shi draclu nu ngljimã (shicai) § ***ãngljimã*** (ãn-gljí-mã) sf ãngljimi/ãn-gljime (ãn-gljí-mi) – (unã cu ***ngljimã***) ex: Muscopulea avea averi mãri, nu ãngljimã (nu shicai; tu scriarea-a noastrã: nu ngljimã) § ***gljimã*** (gljí-mã) sf gljimi/gljime (gljí-mi) – (unã cu ***ngljimã***) ex: feci gljimã (shicadz) cu nãs § ***ngljim*** (ngljímŭ) vb I ngljimai (nglji-máĭ), ngljimam (nglji-mámŭ), ngljimatã (nglji-má-tã), ngljimari/ngljimare (nglji-má-ri) – (unã cu ***nglji-medz***) § ***ngljimedz*** (nglji-médzŭ) vb I ngljimai (nglji-máĭ), ngljimam (nglji-mámŭ), ngljimatã (nglji-má-tã), ngljimari/ngljimare (nglji-má-ri) – dzãc zboarã i isturii shcurti tra s-fac hazi icã s-fac lumea s-arãdã; fac shicadz, fac hazi, nj-arãd, ngljim, ngljimuescu, ãngljimedz, ãngljimuescu, ngljinescu, ãngljinescu, shuguescu, shiguescu *{ro: glumi}* *{fr: badiner, plaisanter}* *{en: joke, make fun}* ex: nj-u ngljimam (fãtseam shicadz) cu nãs; nãsu-ngljimã shi nu shi shtea: cãndu zbura unã, zbor eara § ***ngljimat*** (nglji-mátŭ) adg ngljimatã (nglji-má-tã), ngljimats (nglji-mátsĭ), ngljimati/ngljimati (nglji-má-ti) – tsi easti spus trã shicã; spus trã hazi; spus tr-arãdeari; ãngljimat, ngljimuit, ãngljimuit, ngljinit, ãngljinit, shuguit, shiguit *{ro: glumit}* *{fr: badiné, plaisanté}* *{en: made as a joke}* § ***ngljimari/ngljimare*** (nglji-má-ri) sf ngljimãri (nglji-mắrĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi ngljimeadzã; ãngljimari, ngljimuiri, ãngljimuiri, ngljiniri, ãngljiniri, shuguiri, shiguiri *{ro: acţiunea de a glumi; glumire}* *{fr: action de badiner, de plaisanter}* *{en: action of making jokes}* § ***ãngljimedz*** (ãn-glji-médzŭ) vb I ãngljimai (ãn-glji-máĭ), ãngljimam (ãn-glji-mámŭ), ãngljimatã (ãn-glji-má-tã), ãngljimari/ãngljimare (ãn-glji-má-ri) – (unã cu ***ngljimedz***) ex: ai chefi s-ãngljimedz (tu scriarea-a noastrã: sã ngljimedz) § ***ãngljimat*** (ãn-glji-mátŭ) adg ãngljimatã (ãn-glji-má-tã), ãngljimats (ãn-glji-mátsĭ), ãngljimati/ãngljimati (ãn-glji-má-ti) – (unã cu ***ngljimat***) § ***ãngljimari/ãngljimare*** (ãn-glji-má-ri) sf ãngljimãri (ãn-glji-mắrĭ) – (unã cu ***ngljimari***) § ***ngljimuescu*** (nglji-mu-ĭés-cu) vb IV ngljimuii (nglji-mu-íĭ), ngljimueam (nglji-mu-ĭámŭ), ngljimuitã (nglji-mu-í-tã), ngljimuiri/ngljimuire (nglji-mu-í-ri) – (unã cu ***ngljimedz***) § ***ngljimuit*** (nglji-mu-ítŭ) adg ngljimuitã (nglji-mu-í-tã), ngljimuits (nglji-mu-ítsĭ), ngljimuiti/ngljimuiti (nglji-mu-í-ti) – (unã cu ***ngljimat***) § ***ngljimuiri/ngljimuire*** (nglji-mu-í-ri) sf ngljimuiri (nglji-mu-írĭ) – (unã cu ***ngljimari***) § ***ãngljimuescu*** (ãn-glji-mu-ĭés-cu) vb IV ãngljimuii (ãn-glji-mu-íĭ), ãngljimueam (ãn-glji-mu-ĭámŭ), ãngljimuitã (ãn-glji-mu-í-tã), ãngljimuiri/ãngljimuire (ãn-glji-mu-í-ri) – (unã cu ***ngljimedz***) § ***ãngljimuit*** (ãn-glji-mu-ítŭ) adg ãngljimuitã (ãn-glji-mu-í-tã), ãngljimuits (ãn-glji-mu-ítsĭ), ãngljimuiti/ãngljimuiti (ãn-glji-mu-í-ti) – (unã cu ***ngljimat***) § ***ãngljimuiri/ãngljimuire*** (ãn-glji-mu-í-ri) sf ãngljimuiri (ãn-glji-mu-írĭ) – (unã cu ***ngljimari***) § ***ngljinescu*** (nglji-nés-cu) vb IV ngljinjii (nglji-njíĭ), ngljinjam (nglji-njĭámŭ), ngljinjitã (nglji-njí-tã), ngljinjiri/ngljinjire (nglji-njí-ri) – (unã cu ***ngljimedz***) § ***nglji-njit*** (nglji-njítŭ) adg ngljinjitã (nglji-njí-tã), ngljinjits (nglji-njítsĭ), ngljinjiti/ngljinjiti (nglji-njí-ti) – (unã cu ***ngljimat***) § ***ngljinjiri/ngljinjire*** (nglji-njí-ri) sf ngljinjiri (nglji-njírĭ) – (unã cu ***ngljimari***) § ***ãngljinescu*** (ãn-glji-nés-cu) vb IV ãngljinjii (ãn-glji-njíĭ), ãngljinjam (ãn-glji-njĭámŭ), ãngljinjitã (ãn-glji-njí-tã), ãngljinjiri/ãngljinjire (ãn-glji-njí-ri) – (unã cu ***nglji-medz***) § ***ãngljinjit*** (ãn-glji-njítŭ) adg ãngljinjitã (ãn-glji-njí-tã), ãngljinjits (ãn-glji-njítsĭ), ãngljinjiti/ãngljinjiti (ãn-glji-njí-ti) – (unã cu ***ngljimat***) § ***ãngljinjiri/ãngljinjire*** (ãn-glji-njí-ri) sf ãngljinjiri (ãn-glji-njírĭ) – (unã cu ***ngljimari***)

ngljimedz (nglji-médzŭ) vb I – vedz tu ***ngljimã***

ngljimuescu (nglji-mu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***ngljimã***

ngljimuiri/ngljimuire (nglji-mu-í-ri) sf – vedz tu ***ngljimã***

ngljimuit (nglji-mu-ítŭ) adg – vedz tu ***ngljimã***

ngljin (ngljínŭ) (mi) vb I – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncljin***

ngljinari/ngljinare (nglji-ná-ri) sf – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncljinari***

ngljinat (nglji-nátŭ) adg – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncljinat***

ngljindur (ngljín-durŭ) vb I – vedz tu ***gljindurã***[2]

ngljindurari/ngljindurare (ngljin-du-rá-ri) sf – vedz tu ***gljindurã***[2]

ngljindurat (ngljin-du-rátŭ) adg – vedz tu ***gljindurã***[2]

ngljinescu (nglji-nés-cu) vb IV – vedz tu ***ngljimã***

ngljinjiri/ngljinjire (nglji-njí-ri) sf – vedz tu ***ngljimã***

ngljinjit (nglji-njítŭ) adg – vedz tu ***ngljimã***

ngljit[1] (ngljítŭ) vb I ngljitai (nglji-táĭ), ngljitam (nglji-támŭ), ngljitatã (nglji-tá-tã), ngljitari/ngljitare (nglji-tá-ri) – fac mãcarea sh-biutura s-treacã din gurã tu gãrgãlan sh-deapoea tu stumahi; arucutescu prit gãrgãlan mãcari i biuturã; angljit, ãngljit, ascapit, scapit, bucusescu, glãpuescu, glupuescu, hlãpuescu, hãpuescu, sorbu, etc.; (fig: ngljit = aravdu) *{ro: înghiţi}* *{fr: ingurgiter, avaler}* *{en: gulp down, swallow}* ex: ngljiti (ascapitã) sh-tatsi; cãnili lu ngljitã (lu-ascãpitã); ficiorlu s-agiuca cu parãlu sh-lu ngljitã fãrã s-va; mizi putea sã ngljitã; ficiorlu aistu ari ngljitatã inima di pulj shi scuchi flurii; dishcljidea gura shi li ngljita (bucusea, ascãpita); voami dit pãnticã tsi ngljitash; ngljitai (fig: arãvdai) multi di omlu aestu; ngljitã (fig: arãvdã), mãrata, multi di la tuts din casã § ***ngljitat*** (nglji-tátŭ) adg ngljitatã (nglji-tá-tã), ngljitats (nglji-tátsĭ), ngljitati/ngljitate (nglji-tá-ti) – (mãcarea shi biutura) tsi ari tricutã din gurã tu gãrgãlan sh-deapoea tu stumahi; arucutit tu gãrgãlan; angljitat, ãngljitat, ngljitsãt, angljitsãt, ãngljitsãt, ascãpitat, scãpitat, bucusit, glãpuit, glupuit, hlãpuit, hãpuit, surghit, etc. *{ro: înghiţit}* *{fr: ingurgité, avalé}* *{en: gulped down, swallowed}* § ***ngljitari/ngljitare*** (nglji-tá-ri) sf ngljitãri (nglji-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ngljiti tsiva; arucutiri tu gãrgãlan; ascãpitari, scãpitari, ãngljitari, angljitari, angljitsãri, ãngljitsãri, ngljitsãri, bucusiri, glãpuiri, glupuiri, hlãpuiri, hãpuiri, surghiri, etc. *{ro: acţiunea de a înghiţi; înghiţire}* *{fr: action d'ingurgiter, d'avaler; engloutissement}* *{en: action of gulping down, of swallowing}* ex: tu ngljitari (tu-ascãpitari, cãndu ngljita tsiva) aduchea dor § ***angljit***[1] (an-gljítŭ) vb I angljitai (an-glji-táĭ), angljitam (an-glji-támŭ), angljitatã (an-glji-tá-tã), angljitari/angljitare (an-glji-tá-ri) – (unã cu ***ngljit***) ex: vrea nyeadzã shi vrea lu-angljitã dinãoarã; nu pot s-angljit, mi doari gurmadzlu § ***angljitat*** (an-glji-tátŭ) adg angljitatã (an-glji-tá-tã), angljitats (an-glji-tátsĭ), angljitati/angljitate (an-glji-tá-ti) – (unã cu ***ngljitat***) § ***angljitari/angljitare*** (an-glji-tá-ri) sf angljitãri (an-glji-tắrĭ) – (unã cu ***ngljitari***) § ***ãngljit***[1] (ãn-gljítŭ) vb I ãngljitai (ãn-glji-táĭ), ãngljitam (ãn-glji-támŭ), ãngljitatã (ãn-glji-tá-tã), ãngljitari/ãngljitare (ãn-glji-tá-ri) – (unã cu ***ngljit***) ex: ãngljiti

nearumigatã § ***ãngljitat*** (ãn-glji-tátŭ) adg ãngljitatã (ãn-glji-tá-tã), ãngljitats (ãn-glji-tátsĭ), ãngljitati/ãngljitate (ãn-glji-tá-ti) – (unã cu ***ngljitat***) § ***ãngljitari/ãngljitare*** (ãn-glji-tá-ri) sf ãngljitãri (ãn-glji-tắrĭ) – (unã cu ***ngljitat***) § ***ngljit***[2] (ngljítŭ) vb IV ngljitsãi (nglji-tsắĭ), ngljitsam (nglji-tsámŭ), ngljitsãtã (nglji-tsắ-tã), ngljitsãri/ngljitsãre (nglji-tắ-ri) – (unã cu ***ngljit***) ex: vedz di mãcã, vedz di ngljítã (vedz di ngljíti) § ***ngljitsãt*** (nglji-tsắtŭ) adg ngljitsãtã (nglji-tsắ-tã), ngljitsãts (nglji-tsắtsĭ), ngljitsãti/ngljitsãte (nglji-tsắ-ti) – (unã cu ***ngljitat***) § ***ngljitsãri/ngljitsãre*** (nglji-tsắ-ri) sf ngljitsãri (nglji-tsắrĭ) – (unã cu ***ngljitari***) § ***angljit***[2] (an-gljítŭ) vb IV angljitsãi (an-glji-tsắĭ), angljitsam (an-glji-tsámŭ), angljitsãtã (an-glji-tsắ-tã), angljitsãri/angljitsãre (an-glji-tsắ-ri) – (unã cu ***ngljit***) ex: ari angljitsãtã (angljitatã, ascãpitatã) inima di pulj § ***angljitsãt*** (an-glji-tsắtŭ) adg angljitsãtã (an-glji-tsắ-tã), angljitsãts (an-glji-tsắtsĭ), angljitsãti/angljitsãte (an-glji-tsắ-ti) – (unã cu ***ngljitat***) § ***angljitsãri/angljitsãre*** (an-glji-tsắ-ri) sf angljitsãri (an-glji-tsắrĭ) – (unã cu ***ngljitari***) § ***ãngljit***[2] (ãn-gljítŭ) vb IV ãngljitsãi (ãn-glji-tsắĭ), ãngljitsam (ãn-glji-tsámŭ), ãngljitsãtã (ãn-glji-tsắ-tã), ãngljitsãri/ãngljitsãre (ãn-glji-tsắ-ri) – (unã cu ***ngljit***) § ***ãngljitsãt*** (ãn-glji-tsắtŭ) adg ãngljitsãtã (ãn-glji-tsắ-tã), ãngljitsãts (ãn-glji-tsắtsĭ), ãngljitsãti/ãngljitsãte (ãn-glji-tsắ-ti) – (unã cu ***ngljitat***) § ***ãngljitsãri/ãngljitsãre*** (ãn-glji-tsắ-ri) sf ãngljitsãri (ãn-glji-tsắrĭ) – (unã cu ***ngljitari***)

ngljit[2] (ngljítŭ) vb IV – vedz tu ***ngljit***[1]

ngljitari/ngljitare (nglji-tá-ri) sf – vedz tu ***ngljit***[1]

ngljitat (nglji-tátŭ) adg – vedz tu ***ngljit***[1]

ngljitsari/ngljitsare (nglji-tsá-ri) sf – vedz tu ***gljets***

ngljitsat (nglji-tsátŭ) adg – vedz tu ***gljets***

ngljitsãri/ngljitsãre (nglji-tsắ-ri) sf – vedz tu ***ngljit***[1]

ngljitsãt (nglji-tsắtŭ) adg – vedz tu ***ngljit***[1]

nglo (ngló) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nclo***

nglubudari/nglubudare (nglu-bu-dá-ri) sf – vedz tu ***nglubudedz***

nglubudat (nglu-bu-dátŭ) adg – vedz tu ***nglubudedz***

nglubudedz (nglu-bu-dédzŭ) vb I nglubudai (nglu-bu-dáĭ), nglubudam (nglu-bu-dámŭ), nglubudatã (nglu-bu-dá-tã), nglubudari/nglubudare (nglu-bu-dá-ri) – acoapir un lucru (oarã, nel, minghiush, etc.) cu-un petur multu suptsãri di amalamã (tra s-lu fac lucrul ma mushat, tra s-dãnãseascã ma multu, etc.); ãngãlbidedz, afum, mãlãmusescu, hrisusescu *{ro: auri}* *{fr: dorer}* *{en: gild}* ex: deadi vearili shi nealili la hrisic s-li nglubudeadzã (s-li hrisuseascã) § ***nglubudat*** (nglu-bu-dátŭ) adg nglubudatã (nglu-bu-dá-tã), nglubudats (nglu-bu-dátsĭ), nglubudati/nglubudate (nglu-bu-dá-ti) – (lucru) cari easti acupirit cu-un petur multu suptsãri di amalamã; ãngãlbidat, afumat, mãlãmusit, hrisusit *{ro: aurit}* *{fr: doré}* *{en: gilded}* § ***nglubudari/nglubudare*** (nglu-bu-dá-ri) sf nglubudãri (nglu-bu-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-hrisuseashti tsiva; ãngãlbidari, afumari, mãlãmusiri, hrisusiri *{ro: acţiunea de a auri; aurire, poleire}* *{fr: action de dorer; dorage}* *{en: action of gilding}* § ***nglubudescu*** (nglu-bu-dés-cu) vb I nglubudii (nglu-bu-díĭ), nglubudeam (nglu-bu-deámŭ), nglubuditã (nglu-bu-dí-tã), nglubudiri/nglubudire (nglu-bu-dí-ri) – (unã cu ***nglubudedz***) § ***nglubudit*** (nglu-bu-dítŭ) adg nglubuditã (nglu-bu-dí-tã), nglubudits (nglu-bu-dítsĭ), nglubuditi/nglubudite (nglu-bu-dí-ti) ex: paftili nu-lj suntu di-amalamã ma di asimi nglubuditi (afumati) – (unã cu ***nglubudat***) § ***nglubudiri/nglubudire*** (nglu-bu-dí-ri) sf nglubudiri (nglu-bu-dírĭ) – (unã cu ***nglubudari***) § ***ãngãlbidedz*** (ãn-gãl-bi-dédzŭ) vb I ãngãlbidai (ãn-gãl-bi-dáĭ), ãngãlbidam (ãn-gãl-bi-dámŭ), ãngãlbidatã (ãn-gãl-bi-dá-tã), ãngãlbidari/ãngãlbidare (ãn-gãl-bi-dá-ri) – (unã cu ***nglubudedz***) § ***ãngãlbidat*** (ãn-gãl-bi-dátŭ) adg ãngãlbidatã (ãn-gãl-bi-dá-tã), ãngãlbidats (ãn-gãl-bi-dátsĭ), ãngãlbidati/ãngãlbidate (ãn-gãl-bi-dá-ti) – (unã cu ***nglubudat***) ex: cal albu tu sirnji shi tru malimã ãngãlbidat (acupirit, nglubudit, hrisusit) § ***ãngãlbidari/ãngãlbidare*** (ãn-gãl-bi-dá-ri) sf ãngãlbidãri (ãn-gãl-bi-dắrĭ) – (unã cu ***nglubudari***)

nglubudescu (nglu-bu-dés-cu) vb I – vedz tu ***nglubudedz***

nglubudiri/nglubudire (nglu-bu-dí-ri) sf – vedz tu ***nglubudedz***

nglubudit (nglu-bu-dítŭ) adg – vedz tu ***nglubudedz***

ngoa (ngoá) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncoa***

ngoci (ngócĭŭ) vb IV – vedz tu ***angucescu***

ngordu (ngór-du) adg ngordã (ngór-dã), ngordzã (ngór-dzã), ngordi/ngorde (ngór-di) – tsi s-featsi corcan icã ari amurtsãtã (di-arcoari); corcan, ngucinat, ãngucinat, ncucinat, ãncucinat, ncucinit, ngljitsat, nturusit, ndirusit; amurtsãt, amurtat *{ro: înţepenit (de frig)}* *{fr: : raidi (à cause du froid)}* *{en: stiffened (because of cold)}* ex: ngordi (arãts, amurtsãti) lj-suntu cicioarli; easti frig n casã ngordu (tsi ts-amurtsashti truplu ntreg) § ***ngurdescu*** (ngur-dés-cu) vb IV ngurdii (ngur-díĭ), ngurdeam (ngur-deámŭ), ngurditã (ngur-dí-tã), ngurdiri/ngurdire (ngur-dí-ri) – mi fac corcan (ngljets, ngucinedz) di-arcoari; cher putearea tsi u-am tra s-aduchescu i s-min unã parti di trup (cicior, mãnã, dintsã, etc.); nj-yini-andralã; nj-yin mintsãli deavãrliga; ngucinedz, ãngucinedz, ncucinedz, ãncucinedz, ncucinescu, ngljets, nturusescu, ndirusescu; amurtsãscu, amurtu; ndãrsescu, andrãlãsescu *{ro: înţepeni, amorţi, ameţi}* *{fr: raidir, engourdir, étourdir}* *{en: stiffen, grow numb, get dizzy}* ex: nji ngurdirã (nji ngucinarã, nj-amurtsãrã) cicioarli di friglu tsi eara n bisearicã; ngurdish (ngljitsash, ngucinash) di-arcoari; lu ngurdii (l-feci sã-lj yinã-andralã) cãndu lj-astrapshu pisti cap cu lemnul § ***ngurdit*** (ngur-dítŭ) adg ngurditã (ngur-dí-tã), ngurdits (ngur-dítsĭ), ngurditi/ngurdite (ngur-dí-ti) – tsi s-ari faptã corcan i ari amurtsãtã di-arcoari; tsi lj-ari vinjitã andralã; ngucinat, ãngucinat, ncucinat, ãncucinat, ncucinit, ngljitsat, nturusit, ndirusit; amurtsãt, amurtat, ndãrsit, andrãlãsit *{ro: înţepenit, amorţit, ameţit}* *{fr: raidi, engourdi, étourdi}* *{en: stiffened, grown numb, who got dizzy}* ex: bratsãli-lj suntu ngurditi (amurtsãti) § ***ngurdiri/ngurdire*** (ngur-dí-ri) sf ngurdiri (ngur-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ngurdeashti; ngucinari, ãngucinari, ncucinari, ãncucinari, ncuciniri, ngljitsari, nturusiri, ndirusiri; amurtsãri, amurtari, ndãrsiri, andrãlãsiri *{ro: acţiunea de a înţepeni, de a amorţi, de a ameţi; înţepenire, amorţire, ameţire}* *{fr: action de raidir, d'engourdir, d'étourdir}* *{en: action of stiffening, of growing numb, of getting dizzy}*

ngot (ngótŭ) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncot***

ngrash (ngráshĭŭ) (mi) vb I – vedz tu ***gras***

ngrãcica (ngrắcĭ-ca) adv – vedz tu ***ngrãshca***

ngrãnjarcu (ngrã-njĭár-cu) adg – vedz tu ***ngrãnji***

ngrãnjescu (ngrã-njĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ngrãnji***

ngrãnji/ngrãnje (ngrắ-nji) sf ngrãnj (ngrắnjĭ) – 1: boatsea fãrã noimã tsi u scoati natlu din gurã, cãndu nu lu-ariseashti tsiva (cã lj-easti foami, cã va ta s-hibã loat mbratsã, cã va s-plãngã, etc.); angrãnji, ãngrãnji, grãnji, grinji, scljim, shcljim, shcljimur, ncãniri, etc.; 2: neaduchirea i ncãcearea tsi s-amintã namisa di oaminjlji tsi nu s-achicãsescu trã un lucru (shi s-mãcã un cu-alantu cã catiun u tsãni pi-a lui); ngãrnji, angrãnji, ãngrãnji, grãnji, grinji, ncãceari, cãvgã, mãcãturã, mãncãturã, ndãrii, ndirii, nitreacã, neachicãsiri, neaduchiri *{ro: mârâială; discordie}* *{fr: piaulement (de petit enfant); grognerie; querelle, noise}* *{en: (baby) whining, whimpering; grumbling; quarrel, quarrelling}* ex: pãni cu ngrãnji (ncãceari); lã intrã ngrãnja (ncãcerli) n casã sh-nu tritsea ghini; s-lã bagã ngrãnja (cãvgãlu, mãcãtura, neachicãsirea); om faptu mash ti ngrãnji (cãvgã); cara nu putea s-l-avdã ngrãnja (ncãnirli) sh-njila; ca s-pãpseascã di ngrãnja (neachicãsirea) shi mãcãtura tsi lã intrã di pri bunã inimã § ***ngãrnji/ngãrnje*** (ngắr-nji) sf ngãrnji/ngãrnje (ngắr-nji) – (unã cu ***ngrãnji***) ex: intrã ngãrnja (cãvgãlu) tu casa-a lor di lj-asparsi; cu ngãrnja nu s-bãneadzã; ti nãsã au ngãrnja (si ncaci) § ***ngrãnjescu*** (ngrã-njĭés-cu) (mi) vb IV ngrãnjii (ngrã-njíĭ), ngrãnjeam (ngrã-njĭámŭ), ngrãnjitã (ngrã-njí-tã), ngrãnjiri/ngrãnjire (ngrã-njí-ri) – 1: scot bots fãrã noimã din gurã (ca natlu cãndu plãndzi cã lj-easti foami, cã va s-hibã loat mbratsã, cã easti-arãtsit, etc.); 2: lu pihtusescu (lu ncaci, l-vãryescu, lu-aurlu) pri cariva cã nu mi-ariseashti tsiva di tsi fatsi; fac s-intrã angrãnja (cãvgãlu) namisa di oaminjlji tsi nu s-aduchescu trã un lucru; angrãnjescu, ãngrãnjescu,

ncãnescu, ancãnescu, ãncãnescu, schimur, scljimbur, shcljimur, shcljimuredz, shcljumuredz; (mi) ncaci cu cariva, (nã) mãcãm, sinirsescu *{ro: scănci, mârâi, bombăni, certa}* *{fr: piauler (comme un petit enfant); grogner; se quereller}* *{en: whine (like a baby); quarrel}* § ***ngrãnjit*** (ngrã-njítŭ) adg ngrãnjitã (ngrã-njí-tã), ngrãnjits (ngrã-njítsĭ), ngrãnjiti/ngrã-njite (ngrã-njí-ti) – 1: tsi scoati bots fãrã noimã dit gurã (ca natslji); 2: tsi lj-ari intratã ngrãnja; angrãnjit, ngrãnjit; ncãnit, ancãnit, ãncãnit, schimurat, scljimburat, shcljimurat; sinirsit, ncãceat, chicusit, tsi-l mãcã tsiva, etc. *{ro: scâncit, mârâit, bombănit, certat}* *{fr: piaulé (comme un petit enfant); grogné; querellé}* *{en: who is whining (like a baby); quarrelled}* ex: suntu ngrãnjiti (ncãceati) § ***ngrãnjiri/ngrãnjire*** (ngrã-njí-ri) sf ngrãnjiri (ngrã-njírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ngrãneashti cariva; angrãnjiri, ngrãnjiri; ncãniri, ancãniri, ãncãniri, schimurari, scljimburari, shcljimurari; ncãceari, chicusiri, sinirsiri, etc. *{ro: acţiunea de a scănci, de a mârâi, de a bombăni, de a se certa; scăncire, mârâire, bombănire, certare}* *{fr: action de piauler (comme un petit enfant); de grogner; de se quereller}* *{en: action of whining (like a baby); of quarrelling}* § ***ngrã-njarcu*** (ngrã-njĭár-cu) adg ngrãnjarcã (ngrã-njĭár-cã), ngrã-njartsã (ngrã-njĭár-tsã), ngrãnjartsi/ngrãnjartse (ngrã-njĭár-tsi) – (cariva) tsi ngrãnjashti ti nai ma njiclu lucru; tsi nu pots s-lji fats vãrãoarã chefea; grinjarcu, angrãnjaric, ngãrnjaric, shclji-muros, plãngãtor *{ro: care scânceşte}* *{fr: qui piaule, qui pleurniche, grogneur}* *{en: who whines (like a baby)}* § ***gãr-njescu*** (gãr-njĭés-cu) (mi) vb IV gãrnjii (gãr-njíĭ), gãrnjeam (gãr-njĭámŭ), gãrnjitã (gãr-njí-tã), gãrnjiri/gãrnjire (gãr-njí-ri) – (unã cu ***ngrãnjescu***) § ***gãrnjit*** (gãr-njítŭ) adg gãrnjitã (gãr-njí-tã), gãrnjits (gãr-njítsĭ), gãrnjiti/gãrnjite (gãr-njí-ti) – (unã cu ***ngrãnjit***) § ***gãrnjiri/gãrnjire*** (gãr-njí-ri) sf gãrnjiri (gãr-njírĭ) – (unã cu ***ngrãnjiri***) § ***ngãrnjescu*** (ngãr-njĭés-cu) (mi) vb IV ngãrnjii (ngãr-njíĭ), ngãrnjeam (ngãr-njĭámŭ), ngãrnjitã (ngãr-njí-tã), ngãrnjiri/ngãrnjire (ngãr-njí-ri) – (unã cu ***ngrã-njescu***) ex: tut caftã shi ngãrneashti; mi ngãrneashti (mi vãryeashti) totna cãndu mi veadi; nu s-vor dip, si ngãrnjescu (si ncaci); tuts din casã lji ngãrneashti; si ngãrneashti (sh-aspuni dintsãlj) cãnili § ***ngãrnjit*** (ngãr-njítŭ) adg ngãrnjitã (ngãr-njí-tã), ngãrnjits (ngãr-njítsĭ), ngãrnjiti/ngãrnjite (ngãr-njí-ti) – (unã cu ***ngrãnjit***) ex: alãsats ngãrnjitlu nclo, cã nu-i lucru bun § ***ngãrnjiri/ngãrnjire*** (ngãr-njí-ri) sf ngãrnjiri (ngãr-njírĭ) – (unã cu ***ngrãnjiri***) § ***ngãrnjaric*** (ngãr-njĭá-ricŭ) adg ngãrnjaricã (ngãr-njĭá-ri-cã), ngãrnjarits (ngãr-njĭá-ritsĭ), ngãrnjaritsi/ngãrnjaritse (ngãr-njĭá-ri-tsi) – (unã cu ***ngrãnjar-cu***) ex: di cãndu easti lãndzit, s-featsi ngãrnjaric § ***angrã-nji/angrãnje*** (an-grắ-nji) sf angrãnj (an-grắnjĭ) – (unã cu ***ngrãnji***) § ***angrãnjescu*** (an-grã-njĭés-cu) (mi) vb IV angrãnjii (an-grã-njíĭ), angrãnjeam (an-grã-njĭámŭ), angrãnjitã (an-grã-njí-tã), angrãnjiri/angrãnjire (an-grã-njí-ri) – (unã cu ***ngrãnjes-cu***) § ***angrãnjit*** (an-grã-njítŭ) adg angrãnjitã (an-grã-njí-tã), angrãnjits (an-grã-njítsĭ), angrãnjiti/angrãnjite (an-grã-njí-ti) – (unã cu ***ngrãnjit***) § ***angrãnjiri/angrãnjire*** (an-grã-njí-ri) sf angrãnjiri (an-grã-njírĭ) – (unã cu ***ngrãnjiri***) § ***angrãnjaric*** (an-grã-njĭá-ricŭ) adg angrãnjaricã (an-grã-njĭá-ri-cã), angrã-njarits (an-grã-njĭá-ritsĭ), angrãnjaritsi/angrãnjaritse (an-grã-njĭá-ri-tsi) – (unã cu ***ngrãnjarcu***) § ***ãngrãnji/ãngrãnje*** (ãn-grắ-nji) sf ãngrãnj (ãn-grắnjĭ) – (unã cu ***ngrãnji***) § ***ãngrã-njescu*** (ãn-grã-njĭés-cu) (mi) vb IV ãngrãnjii (ãn-grã-njíĭ), ãngrãnjeam (ãn-grã-njĭámŭ), ãngrãnjitã (ãn-grã-njí-tã), ãngrã-njiri/ãngrãnjire (ãn-grã-njí-ri) – (unã cu ***ngrãnjescu***) § ***ãngrã-njit*** (ãn-grã-njítŭ) adg ãngrãnjitã (ãn-grã-njí-tã), ãngrãnjits (ãn-grã-njítsĭ), ãngrãnjiti/ãngrãnjite (ãn-grã-njí-ti) – (unã cu ***ngrãnjit***) § ***ãngrãnjiri/ãngrãnjire*** (ãn-grã-njí-ri) sf ãngrãnjiri (ãn-grã-njírĭ) – (unã cu ***ngrãnjiri***) § ***ãngrãnjaric*** (ãn-grã-njĭá-ricŭ) adg ãngrãnjaricã (ãn-grã-njĭá-ri-cã), ãngrãnjarits (ãn-grã-njĭá-ritsĭ), ãngrãnjaritsi/ãngrãnjaritse (ãn-grã-njĭá-ri-tsi) – (unã cu ***ngrãnjarcu***)

ngrãnjiri/ngrãnjire (ngrã-njí-ri) sf – vedz tu ***ngrãnji***

ngrãnjit (ngrã-njítŭ) adg – vedz tu ***ngrãnji***

ngrãpsescu (ngrãp-sés-cu) (mi) vb IV ngrãpsii (ngrãp-síĭ), ngrãpseam (ngrãp-seámŭ), ngrãpsitã (ngrãp-sí-tã), ngrãpsiri/ngrãpsire (ngrãp-sí-ri) – bag seamni (gramati) pi unã acoalã tra s-aspun (pãrãstisescu) bots (zboarã shi minduiri); nj-bag numa tu un catalog, tifteri, tu unã aradã di numi tra s-mi duc la unã sculii (univirsitati); grãpsescu, scriu, ascriu, scriescu, scriir; (fig: ngrãpsescu = bag bueauã (cundiljedz ocljilj), mushutsãscu, stulsescu, zugrãfsescu, cundiljedz) *{ro: scrie}* *{fr: écrire}* *{en: write}* ex: lj-am ngrãpsitã dauã cãrtsã § ***ngrãpsit*** (ngrãp-sítŭ) adg ngrãpsitã (ngrãp-sí-tã), ngrãpsits (ngrãp-sítsĭ), ngrãpsiti/ngrãpsite (ngrãp-sí-ti) – tsi ari seamni (gramati) bãgati pi unã acoalã tra s-aspunã (pãrãstiseascã) bots (zboarã shi minduiri); tsi sh-ari bãgatã numa tu un catalog (tifteri, tu unã aradã di numi tra si s-ducã la unã sculii, univirsitati, etc.); grãpsit, scriat, ascriat, scrit, scriirat *{ro: scriat}* *{fr: écrit}* *{en: written}* § ***ngrãpsiri/ngrãpsire*** (ngrãp-sí-ri) sf ngrãpsiri (ngrãp-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si scrii tsiva; grãpsiri, scriari, ascriari, scriri, scriirari; seamnili (zboarãli) tsi suntu scriati pri acoalã; scriiturã, scrieturã; fig: mushutsãri, stulsiri, zugrãfsiri, cundiljari *{ro: acţiunea de a scrie; scriere}* *{fr: action d'écrire; écriture}* *{en: action of writing; writing}* ex: ngrãpsirea nu u ari mushatã § ***grãpsescu*** (grãp-sés-cu) (mi) vb IV grãpsii (grãp-síĭ), grãpseam (grãp-seámŭ), grãpsitã (grãp-sí-tã), grãpsiri/grãpsire (grãp-sí-ri) – (unã cu ***ngrãpsescu***) ex: lj-grãpsii tra s-yinã s-lu veadã tatã-su § ***grãpsit*** (grãp-sítŭ) adg grãpsitã (grãp-sí-tã), grãpsits (grãp-sítsĭ), grãpsiti/grãpsite (grãp-sí-ti) – (unã cu ***ngrãpsit***) ex: avea un oclju lai grãpsit (fig: cundiljat, zugrãfsit) § ***grãpsiri/grãpsire*** (grãp-sí-ri) sf grãpsiri (grãp-sírĭ) – (unã cu ***ngrãpsiri***)

ngrãpsiri/ngrãpsire (ngrãp-sí-ri) sf – vedz tu ***ngrãpsescu***

ngrãpsit (ngrãp-sítŭ) adg – vedz tu ***ngrãpsescu***

ngrãshari/ngrãshare (ngrã-shĭá-ri) sf – vedz tu ***gras***

ngrãshat (ngrã-shĭátŭ) adg – vedz tu ***gras***

ngrãshãminti/ngrãshãminte sf – vedz tu ***gras***

ngrãshca (ngrãsh-ca) adv – (tsi-nj shadi) ncãlicat di mesi; (tsi-l portu) cãvalã pri mini; ncrãshca, ncãlar, cãvalã, ngrãcica, ncrishca, grãcica; (expr: l-portu ngrãshca = intru chifili trã el; lj-mi fac mini chifilj) *{ro: în cârcă}* *{fr: sur le dos}* *{en: on his back}* ex: s-ti ljau ngrãshca (ncãlar pri mini) § ***ncrãshca*** (ncrãsh-ca) adv – (unã cu ***ngrãshca***) ex: ncrãshca, unã sartsinã di leamni § ***ncrishca*** (ncrísh-ca) adv – (unã cu ***ngrãshca***) ex: ncrishca lu purtã calea tutã; ḻ-loai mini ncrishca (expr: intrai chifili trã el) § ***ngrãcica*** (ngrắcĭ-ca) adv – (unã cu ***ngrãshca***) ex: el ãlj lo ngrãcica (ngrãshca) doilji ṣots; cãndu unlu s-curma, alantu ngrãcica-l loa § ***grãcica*** (grắcĭ-ca) adv – (unã cu ***ngrãshca***)

ngrãshedz (ngrã-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***gras***

ngrec (ngrécŭ) (mi) vb I ngricai (ngri-cáĭ), ngricam (ngri-cámŭ), ngricatã (ngri-cá-tã), ngricari/ngricare (ngri-cá-ri) – escu greu; spindzur di tsiva; mi ncljin di partea iu escu ma greu; mi-andoapir di tsiva; ncarcu un lucru sh-lu fac ma greu (lu ngriunedz); bag un lucru pri zigã (l-yixescu) tra s-ved tsi greatsã ari (cãts ucadz ari); angrec, angriunedz; (expr: 1: nji ngreacã (s-fac tsiva) = nj-easti leani, nj-yini (nj-cadi) greu (tra s-fac tsiva); 2: mi ngrec a unui = l-pãlãcãrsescu multu pri cariva (cãndu-lj mi duc) tra sã-nj facã unã vreari tsi u-am; 3: nji ngreacã mintea = minduescu ghini, ahãndos, salami; 4: nji ngreacã inima = am shubei, intrai tu shubei; 5: tserlu ngreacã = tserlu easti ncãrcat cu niori; 6: ngrec cãtrã el = lj-tsãn partea; dzãc ca el; etc.) *{ro: atârna greu, cântări}* *{fr: faire sentir son poids, ménacer; peser}* *{en: make feel the weight; weigh, make heavy}* ex: ngreacã (easti-ahãntu greu) di nj-arupi bratsãli; multu ngreacã (greauã easti, yixeashti) aestã lugurii; ziga ngrica di-unã parti (si ncljina, nu eara tu-aeari); ngreacã cãtrã noi (nã tsãni partea); lji ngreacã (expr: lj-yini zori, lj-easti leani) si s-minã dit loc; lucrul tsã ngreacã (expr: tsã easti leani s-lu fats); mi duchescu cã cu doilji nu nji ngreacã (expr: nu-nj yini greu, nu u-am ca un var); picati multi sta shi ngreacã pisti mini (mi-apitrusescu); vor s-vindã casa ma ngreacã la dzatsi njilji (expr: u tsãn pi-a lor, nu vor s-alasã sum); tserlu ngreacã (expr: easti ncãrcat cu niori) ca ti ploai § ***ngricat*** (ngri-cátŭ) adg ngricatã (ngri-cá-tã), ngricats (ngri-cátsĭ), ngricati/ngricate (ngri-cá-ti) – cari easti greu; cari spindzurã greu di tsiva; cari

easti ncãrcat (ngriunat); tsi si ncljinã di partea iu easti ma greu; tsi s-andoapirã di tsiva; tsi easti yixit; angricat, ncãrcat, ngriunat *{ro: (supra)încărcat}* *{fr: (sur)chargé, alourdi}* *{en: (over)charged}* § ***ngricari/ngricare*** (ngri-cá-ri) sf ngricãri (ngri-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva ngreacã, lj-si ngreacã i si ngreacã; angricari, ngriunari, greatsã; (fig: ngricari = leani, timbilãchi *{ro: acţiunea de a cântări}* *{fr: action de faire sentir son poids; de peser; poids, lourdeur}* *{en: action of making feel the weight; of weighing, of making something heavy; weight}* § ***ngricos*** (ngri-cósŭ) adg ngricoasã (ngri-coá-sã), ngricosh (ngri-cóshĭ), ngricoasi/ngricoase (ngri-coá-si) – tsi easti ca greu; tsi easti ngriunat; (fig: ngricos = tsi easti timbel) *{ro: greoi}* *{fr: alourdi}* *{en: made heavy}* § ***parangrec*** (pá-ran-grécŭ) (mi) vb I parangricai (pá-ran-gri-cáĭ), parangricam (pá-ran-gri-cámŭ), parangricatã (pá-ran-gri-cá-tã), parangricari/parangricare (pá-ran-gri-cá-ri) – ngrec ma multu ca di ngricarea di-aradã; l-pãlãcãrsescu pri cariva (lj-mi ngrec) multu chiro tra sã-nj facã unã hãtãri (un bun, unã mirachi tsi-am, etc.) *{ro: atârna prea mult; stărui, insista}* *{fr: (s')appesantir; insister}* *{en: insist too much (too long)}* § ***parangricat*** (pá-ran-gri-cátŭ) adg parangricatã (pá-ran-gri-cá-tã), parangricats (pá-ran-gri-cátsĭ), parangricati/parangricate (pá-ran-gri-cá-ti) – tsi ngreacã ma multu ca di ngricarea di-aradã; tsi easti pãlãcãrsit multu chiro *{ro: atârnat prea mult; stăruit, insistat}* *{fr: insisté}* *{en: insisted too much (too long)}* § ***parangricari/parangricare*** (pá-ran-gri-cá-ri) sf parangricãri (pá-ran-gri-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sã parangreacã *{ro: acţiunea de a atârna prea mult; de a stărui, de a insista}* *{fr: action de (s')appesantir; d'insister}* *{en: action of insisting too much (too long)}* § ***angrec*** (an-grécŭ) (mi) vb I angricai (an-gri-cáĭ), angricam (an-gri-cámŭ), angricatã (an-gri-cá-tã), angricari/angricare (an-gri-cá-ri) – (unã cu ***ngrec***) ex: angreacã (greatsa lj-easti) 50 di ucadz; cum angreacã (spindzurã) pirpiruna pri un schic di veardi grãn; casa angricã (sã ncljinã, pari etimã) s-cadã; tsi ts-angreacã (tsi tsã spindzurã) di fesi; nu ti-angreacã (nu ti-andoapirã) di mini; furtia angreacã (si ncljinã di greatsa-lj) andreapta; greu ca muntili tsi-angreacã; gileplu vru s-lã angreacã; nu lj-angrica vãrnãoarã (expr: nu-lj yinea greu, nu lj-eara leani); a lui lj-angrica s-discalicã (expr: lj-eara leani); nã angricãm (expr: ti pãlãcãrsim multu tra) s-nu ma plãndzi; lji si-angricarã (expr: l-pãlãcãrsirã multu); multu-lj mi-angricai (expr: multu-l pãlãcãrsii tra) s-yinã; nu lj-angreacã mintea (expr: nu mindueashti ahãndos, salami; easti lishor la minti); lji si-angricã multu (expr: multu-l pãlãcãrsii tra) s-lj-aspunã cari-i gljemlu-a lui § ***angricat*** (an-gri-cátŭ) adg angricatã (an-gri-cá-tã), angricats (an-gri-cátsĭ), angricati/angricate (an-gri-cá-ti) – (unã cu ***ngricat***) § ***angricari/angricare*** (an-gri-cá-ri) sf angricãri (an-gri-cắrĭ) – (unã cu ***ngricari***) ex: cupacilu putridzãt di angricarea-a lui; mash di-a armãnlui angricari (multã pãlãcãrii, arigeai) § ***angricos*** (an-gri-cósŭ) adg angricoasã (an-gri-coá-sã), angricosh (an-gri-cóshĭ), angricoasi/angricoase (an-gri-coá-si) (unã cu ***ngricos***)

Ngrei-Mari (Ngréĭ-Márĭ) sn pl – dzua tu cari crishtinjlji yiurtisescu Nyearea-a Hristolui; Grailu-Mari, Pashti *{ro: Paşti}* *{fr: Pâques}* *{en: Easter}* ex: la Ngreili Mari (ti Pashti) fu acasã

ngreu[1] (ngréŭ) adg – vedz tu ***greu***[1]

ngreu[2] (gréŭ) adv – vedz tu ***greu***[1]

ngricari/ngricare (ngri-cá-ri) sf – vedz tu ***ngrec***

ngricat (ngri-cátŭ) adg – vedz tu ***ngrec***

ngricos (ngri-cósŭ) adg – vedz tu ***ngrec***

ngriunari/ngriunare (ngri-u-ná-ri) sf – vedz tu ***greu***[1]

ngriunat (ngri-u-nátŭ) adg – vedz tu ***greu***[1]

ngriunedz (ngri-u-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***greu***[1]

ngrop (ngrópŭ) (mi) vb I – vedz tu ***groapã***

ngrosh (ngróshŭ) (mi) vb I – vedz tu ***gros***[2]

ngrun (ngrúnŭ) (mi) vb I ngrunai (ngru-náĭ), ngrunam (ngru-námŭ), ngrunatã (ngru-ná-tã), ngrunari/ngrunare (ngru-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncurun***

ngrunari/ngrunare (ngru-ná-ri) sf ngrunãri (ngru-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncurunari***

ngrunat (ngru-nátŭ) adg ngrunatã (ngru-ná-tã), ngrunats (ngru-nátsĭ), ngrunati/ngrunate (ngru-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncurunat***

ngrupari/ngrupare (ngru-pá-ri) sf – vedz tu ***groapã***

ngrupat (ngru-pátŭ) adg – vedz tu ***groapã***

ngrupãciuni/ngrupãciune (ngru-pã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***groapã***

ngrupiljari/ngrupiljare (ngru-pi-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***ngrupiljedz***

ngrupiljat (ngru-pi-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***ngrupiljedz***

ngrupiljedz (ngru-pi-ljĭédzŭ) (mi) vb I ngrupiljai (ngru-pi-ljĭáĭ), ngrupiljam (ngru-pi-ljĭámŭ), ngrupiljatã (ngru-pi-ljĭá-tã), ngrupiljari/ngrupiljare (ngru-pi-ljĭá-ri) – 1: bag mortul tu-unã groapã sh-lu-anvãlescu cu loc; ahundusescu un lucru tu tsiva (apã, loc, alti lucri, etc.) sh-lu-acoapir di tuti pãrtsãli; ascundu un lucru tra s-nu s-veadã 2: talj cu prionea (shara) truplu a unui arburi tra s-lu fac scãnduri i grendzã; ngrupuljedz, ngrop, angrop, ãngrop, grop *{ro: îngropa, înmormânta, ascunde; tăia cu ferăstrăul trunchiul unui arbore pentru a-l transforma în grinzi sau scânduri}* *{fr: enterrer, cacher; bûcher les billots pour les transformer en poutres et en planches}* *{en: bury, hide; saw the logs into beams or boards}* § ***ngrupiljat*** (ngru-pi-ljĭátŭ) adg ngrupiljatã (ngru-pi-ljĭá-tã), ngrupiljats (ngru-pi-ljĭátsĭ), ngrupiljati/ngrupiljate (ngru-pi-ljĭá-ti) – 1: tsi easti bãgat tu groapã (apã, loc, alti lucri, etc.) sh-acupirit; 2: (arburli) tsi easti adrat scãnduri i grendzã; ngrupuljat, ngrupat, angrupat, ãngrupat, grupat *{ro: îngropat, înmormântat, ascuns; tăiat cu ferăstrăul şi transformat în grinzi sau scânduri}* *{fr: enterré, caché; (billot) bûché et transformé en poutres et en planches}* *{en: buried, hidden; (tree) sawed into beams or boards}* § ***ngrupiljari/ngrupiljare*** (ngru-pi-ljĭá-ri) sf ngrupiljeri (ngru-pi-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva easti ngrupiljat; ngrupuljari, ngrupari, angrupari, ãngrupari, grupari *{ro: acţiunea de a îngropa, de a înmormânta, de a ascunde; îngropare, înmormântare; acţiunea de a tăia cu ferăstrăul un arbore pentru a-l transforma în grinzi sau scânduri}* *{fr: action d'enterrer, de cacher; enterrement; action de bûcher les billots pour les transformer en poutres et en planches}* *{en: action of burying, of hiding; burial; action of sawing a tree into beams or boards}* § ***ngrupuljedz*** (ngru-pu-ljĭédzŭ) (mi) vb I ngrupuljai (ngru-pu-ljĭáĭ), ngrupuljam (ngru-pu-ljĭámŭ), ngrupuljatã (ngru-pu-ljĭá-tã), ngrupuljari/ngrupuljare (ngru-pu-ljĭá-ri) – (unã cu ***ngrupiljedz***) ex: lã arupsi caplu di li ngrupulje (di lji ngrupã) § ***ngrupuljat*** (ngru-pu-ljĭátŭ) adg ngrupuljatã (ngru-pu-ljĭá-tã), ngrupuljats (ngru-pu-ljĭátsĭ), ngrupuljati/ngrupuljate (ngru-pu-ljĭá-ti) – (unã cu ***ngrupiljat***) § ***ngrupuljari/ngrupuljare*** (ngru-pu-ljĭá-ri) sf ngrupuljeri (ngru-pu-ljĭérĭ) – (unã cu ***ngrupiljari***)

ngrupuljari/ngrupuljare (ngru-pu-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***ngrupiljedz***

ngrupuljat (ngru-pu-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***ngrupiljedz***

ngrupuljedz (ngru-pu-ljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ngrupiljedz***

ngrushari/ngrushare (ngru-shĭá-ri) sf – vedz tu ***gros***[2]

ngrushat (ngru-shĭátŭ) adg – vedz tu ***gros***[2]

ngrushedz (ngru-shédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***gros***[2]

ngucescu (ngu-cés-cu) vb IV – vedz tu ***angucescu***

ngucinari/ngucinare (ngu-ci-ná-ri) sf – vedz tu ***ngucinedz*** – vedz tu ***ngucinedz***

ngucinat (ngu-ci-nátŭ) adg – vedz tu ***ngucinedz***

ngucinedz (ngu-ci-nédzŭ) vb I ngucinai (ngu-ci-náĭ), ngucinam (ngu-ci-námŭ), ngucinatã (ngu-ci-ná-tã), ngucinari/ngucinare (ngu-ci-ná-ri) – mi fac corcan (ngljets, amurtsãscu) di-arcoari; treambur (adar, talj, fac, etc. guvojdzã) di-arcoari; ãngucinedz, ncucinedz, ãncucinedz, ncucinescu, ãncucinescu, ngurdescu, ngljets, dzidziredz, cãcãrusescu, nturusescu, ndirusescu *{ro: înţepeni, tremura (de frig)}* *{fr: raidir, grelotter (à cause du froid)}* *{en: stiffen, shake (because of cold}* ex: ngucinai (ngljitsai di-arcoari) aestã noapti; cãdzu, dusi, ngucini (s-featsi corcan di-arcoari) § ***ngucinat*** (ngu-ci-nátŭ) adg ngucinatã (ngu-ci-ná-tã), ngucinats (ngu-ci-nátsĭ), ngucinati/ngucinate (ngu-ci-ná-ti) – tsi s-featsi corcan di-arcoari; tsi treamburã, amurtsashti i ngljatsã di-arcoari; ãngucinat, ncucinat, ãncuci-

nat, ncucinit, ãncucinit, ngurdit, ngljitsat, dzidzirat, cãcãrusit, nturusit, ndirusit *{ro: înţepenit, care tremură (de frig)} {fr: raidi (à cause du froid); qui grelotte} {en: stiffened, shaken (because of cold)}* § ***ngucinari/ngucinare*** (ngu-ci-ná-ri) sf ngucinãri (ngu-ci-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ngljatsã i treamburã di-arcoari; ãngucinari, ncucinari, ãncucinari, ncuciniri, ãncuciniri, ngurdiri, ngljitsari, dzidzirari, cãcãrusiri, nturusiri, ndirusiri *{ro: acţiunea de a înţepeni, de a tremura (de frig) înţepenire} {fr: action de raidir, de grelotter (à cause du froid)} {en: action of stiffening, of shaking (because of cold)}* § ***ãngucinedz*** (ãn-gu-ci-nédzŭ) vb I ãngucinai (ãn-gu-ci-náĭ), ãngucinam (ãn-gu-ci-námŭ), ãngucinatã (ãn-gu-ci-ná-tã), ãngucinari/ãngucinare (ãn-gu-ci-ná-ri) – (unã cu ***ngucinedz***) ex: aclo, dupã ushi, ãngucinãm (ngljitsãm, amurtsãm di-arcoari; tu scriarea-a noastrã: dupã ushi, ngucinãm) pãnã tu hãryii § ***ãngucinat*** (ãn-gu-ci-nátŭ) adg ãngucinatã (ãn-gu-ci-ná-tã), ãngucinats (ãn-gu-ci-nátsĭ), ãngucinati/ãngucinate (ãn-gu-ci-ná-ti) – (unã cu ***ngucinat***) § ***ãngucinari/ãngucinare*** (ãn-gu-ci-ná-ri) sf ãngucinãri (ãn-gu-ci-nắrĭ) – (unã cu ***ngucinari***) § ***ncucinedz*** (ncu-ci-nédzŭ) vb I ncucinai (ncu-ci-náĭ), ncucinam (ncu-ci-námŭ), ncucinatã (ncu-ci-ná-tã), ncucinari/ncucinare (ncu-ci-ná-ri) – (unã cu ***ngucinedz***) § ***ncucinat*** (ncu-ci-nátŭ) adg ncucinatã (ncu-ci-ná-tã), ncucinats (ncu-ci-nátsĭ), ncucinati/ncucinate (ncu-ci-ná-ti) – (unã cu ***ngucinat***) § ***ncucinari/ncucinare*** (ncu-ci-ná-ri) sf ncucinãri (ncu-ci-nắrĭ) – (unã cu ***ngucinari***) § ***ãncucinedz*** (ãn-cu-ci-nédzŭ) vb I ãncucinai (ãn-cu-ci-náĭ), ãncucinam (ãn-cu-ci-námŭ), ãncucinatã (ãn-cu-ci-ná-tã), ãncucinari/ãncucinare (ãn-cu-ci-ná-ri) – (unã cu ***ngucinedz***) § ***ãncucinat*** (ãn-cu-ci-nátŭ) adg ãncucinatã (ãn-cu-ci-ná-tã), ãncucinats (ãn-cu-ci-nátsĭ), ãncucinati/ãncucinate (ãn-cu-ci-ná-ti) – (unã cu ***ngucinat***) § ***ãncucinari/ãncucinare*** (ãn-cu-ci-ná-ri) sf ãncucinãri (ãn-cu-ci-nắrĭ) – (unã cu ***ngucinari***) § ***ncucinescu*** (ncu-ci-nés-cu) vb IV ncucinii (ncu-ci-níĭ), ncucineam (ncu-ci-neámŭ), ncucinitã (ncu-ci-ní-tã), ncuciniri/ncucinire (ncu-ci-ní-ri) – (unã cu ***ngucinedz***) ex: lji ncucinirã (lji ngljitsarã, lj-amurtsãrã) cicioarli di-arcoari § ***ncucinit*** (ncu-ci-nítŭ) adg ncucinitã (ncu-ci-ní-tã), ncucinits (ncu-ci-nítsĭ), ncuciniti/ncucinite (ncu-ci-ní-ti) – (unã cu ***ngucinat***) ex: earam ncucinitã (ngljitsatã, limnusitã) di fricã § ***ncuciniri/ncucinire*** (ncu-ci-ní-ri) sf ncuciniri (ncu-ci-nírĭ) – (unã cu ***ngucinari***) § ***ãncucinescu*** (ãn-cu-ci-nés-cu) vb IV ãncucinii (ãn-cu-ci-níĭ), ãncucineam (ãn-cu-ci-neámŭ), ãncucinitã (ãn-cu-ci-ní-tã), ãncuciniri/ãncucinire (ãn-cu-ci-ní-ri) – (unã cu ***ngucinedz***) ex: ãncucinirã (ngljitsarã) pãnã shi ghiumacili cu apã ningã vatra cu foc § ***ãncucinit*** (ãn-cu-ci-nítŭ) adg ãncucinitã (ãn-cu-ci-ní-tã), ãncucinits (ãn-cu-ci-nítsĭ), ãncuciniti/ãncucinite (ãn-cu-ci-ní-ti) – (unã cu ***ngucinat***) ex: earam ãncucinitã (ngljitsatã, limnusitã) di fricã § ***ãncuciniri/ãncucinire*** (ãn-cu-ci-ní-ri) sf ãncuciniri (ãn-cu-ci-nírĭ) – (unã cu ***ngucinari***)

nguciri/ngucire (ngu-cí-ri) sf – vedz tu ***angucescu***

ngucit (ngu-cítŭ) adg – vedz tu ***angucescu***

ngucitoari/ngucitoare (ngu-ci-toá-ri) sf – vedz tu ***angucescu***

ngucushari/ngucushare (ngu-cu-shĭá-ri) sf ngucusheri (ngu-cu-shĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncucushari***

ngucushat (ngu-cu-shĭátŭ) adg ngucushatã (ngu-cu-shĭá-tã), ngucushats (ngu-cu-shĭátsĭ), ngucushati/ngucushate (ngu-cu-shĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncucushat***

ngucushedz (ngu-cu-shĭédzŭ) (mi) vb I ngucushai (ngu-cu-shĭáĭ), ngucusham (ngu-cu-shĭámŭ), ngucushatã (ngu-cu-shĭá-tã), ngucushari/ngucushare (ngu-cu-shĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncucushedz***

ngucutari/ngucutare (ngu-cu-tá-ri) sf ngucutãri (ngu-cu-tắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncucutari***

ngucutat (ngu-cu-tátŭ) adg ngucutatã (ngu-cu-tá-tã), ngucutats (ngu-cu-tátsĭ), ngucutati/ngucutate (ngu-cu-tá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncucutat***

ngucutedz (ngu-cu-tédzŭ) (mi) vb I ngucutai (ngu-cu-táĭ), ngucutam (ngu-cu-támŭ), ngucutatã (ngu-cu-tá-tã), ngucutari/ngucutare (ngu-cu-tá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncucutedz***

ngulcescu (ngul-cĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***angulcescu***

ngulciri/ngulcire (ngul-cí-ri) sf – vedz tu ***angulcescu***

ngulcit (ngul-cítŭ) adg – vedz tu ***angulcescu***

ngulici/ngulice (ngu-lí-ci) sf – vedz tu ***angulici***

ngulishari/ngulishare (ngu-li-shĭá-ri) sf – vedz tu ***ngulishedz***

ngulishat (ngu-li-shĭátŭ) adg – vedz tu ***ngulishedz***

ngulishedz (ngu-li-shĭédzŭ) vb I ngulishai (ngu-li-shĭáĭ), ngulisham (ngu-li-shĭámŭ), ngulishatã (ngu-li-shĭá-tã), ngulishari/ngulishare (ngu-li-shĭá-ri) – lj-s-acatsã gura (limba) a omlui agudit di dãmblã di nu poati s-greascã un zbor; nj-s-acatsã limba shi scot bots i zboarã dit gurã tsi par multi ori fãrã noimã (cã nu suntu ghini avdzãti i aduchiti di-atselj tsi li avdu); mi ncheadic tu zburãri; nji sã ncljishteadzã limba (gura); bãlbãescu, bãbãlescu *{ro: se încleşta (gura, limba), (se) bâlbâi} {fr: être frappé de paralysie buccale; bredouiller} {en: clench (one's mouth, teeth), mumble}* ex: lã si ngulishadzã limba (lã s-acatsã limba di nu pot s-greascã un zbor); limba lji si ngulishe (lji s-acãtsã, lji si ncljishtã) § ***ngulishat*** (ngu-li-shĭátŭ) adg ngulishatã (ngu-li-shĭá-tã), ngulishats (ngu-li-shĭátsĭ), ngulishati/ngulishate (ngu-li-shĭá-ti) – tsi-lj s-ari ncljishtatã gura di nu poati s-greascã un zbor *{ro: căruia i s-a încleştat gura (limba), bâlbâit} {fr: qui est frappé de paralysie buccale; qui bredouille} {en: who has a clenched mouth, who mumbles}* § ***ngulishari/ngulishare*** (ngu-li-shĭá-ri) sf ngulisheri (ngu-li-shĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ncljishteadzã gura *{ro: acţiunea de a i se încleşta gura (limba), de a (se) bâlbâi} {fr: action d'être frappé de paralysie buccale; de bredouiller} {en: action of clenching one's mouth (teeth), action of mumbling}*

ngunj (ngúnjĭŭ) vb I ngunjai (ngu-njĭáĭ), ngunjam (ngu-njĭámŭ), ngunjatã (ngu-njĭá-tã), ngunjari/ngunjare (ngu-njĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncunj***

ngunjari/ngunjare (ngu-njĭá-ri) sf ngunjeri (ngu-njĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncunjari***

ngunjat (ngu-njĭátŭ) adg ngunjatã (ngu-njĭá-tã), ngunjats (ngu-njĭátsĭ), ngunjati/ngunjate (ngu-njĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncunjat***

ngurari/ngurare (ngu-rá-ri) sf ngurãri (ngu-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nigurari***

ngurat (ngu-rátŭ) adg nguratã (ngu-rá-tã), ngurats (ngu-rátsĭ), ngurati/ngurate (ngu-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nigurat***

ngurdescu (ngur-dés-cu) vb IV – vedz tu ***ngordu***

ngurdiri/ngurdire (ngur-dí-ri) sf – vedz tu ***ngordu***

ngurdit (ngur-dítŭ) adg – vedz tu ***ngordu***

ngureadzã (ngu-reá-dzã) vb I unipirs, ngurã (ngu-rắ), ngura (ngu-rá), nguratã (ngu-rá-tã), ngurari/ngurare (ngu-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nigureadzã***

ngurguljari/ngurguljare (ngur-gu-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***gurgulj***[1]

ngurguljat[1] (ngur-gu-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***gurgulj***[1]

ngurguljat[2] (ngur-gu-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***gurgulj***[1]

ngurguljedz (ngur-gu-ljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***gurgulj***[1]

ngurguljitos (ngur-gu-lji-tósŭ) adg – vedz tu ***gurgulj***[1]

ngurpiljari/ngurpiljare (ngur-pi-ljĭá-ri) sf ngurpiljeri (ngur-pi-ljĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncurpiljari***

ngurpiljat (ngur-pi-ljĭátŭ) adg ngurpiljatã (ngur-pi-ljĭá-tã), ngurpiljats (ngur-pi-ljĭátsĭ), ngurpiljati/ngurpiljate (ngur-pi-ljĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncurpiljat***

ngurpiljedz (ngur-pi-ljĭédzŭ) vb I ngurpiljai (ngur-pi-ljĭáĭ), ngurpiljam (ngur-pi-ljĭámŭ), ngurpiljatã (ngur-pi-ljĭá-tã), ngurpiljari/ngurpiljare (ngur-pi-ljĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ncurpiljedz***

ngusari/ngusare (ngu-sá-ri) sf – vedz tu ***ngusedz***

ngusat (ngu-sátŭ) adg – vedz tu ***ngusedz***

ngusã (ngú-sã) sf – vedz tu ***angusã***

ngusã*** (ngú-sã) – dirivatã di-a verbului "ngusedz"); vedz ***ngusedz***

ngusedz (ngu-sédzŭ) (mi) vb I ngusai (ngu-sáĭ), ngusam (ngu-sámŭ), ngusatã (ngu-sá-tã), ngusari/ngusare (ngu-sá-ri) – mãc ma multu dicãt lipseashti shi-nj yini greatsã; mãc multu sh-mizi pot s-adilj di cãt am mãcatã; mãc di primansus sh-nu mata pot s-mãc altã; mi satur di mãcari; nj-yini greatsã (angusã); angusedz, angusescu, satur, fãnãtescu, nãfãtescu, prãstãnescu, pristãnisescu *{ro: (se) sătura, avea greață (de mâncare multă)} {fr: saturer; avoir des nausées ou étouffer aprés un gros repas} {en: eat more than necessary; feel nauseous, have difficulty breathing after a big meal}* ex: ti nguseadzã (ti fatsi s-tsã yinã-agnos di-ahãtã mãcari) § ***ngusat*** (ngu-sátŭ) adg ngusatã (ngu-sá-tã), ngusats (ngu-sátsĭ), ngusati/ngusate (ngu-sá-ti) – tsi easti nãfãtit; tsi-lj yini ca greatsã; cari mizi adilji di multã mãcari; angusat, angusit, sãturat, fãnãtit, nãfãtit, prãstãnit, pristãnisit *{ro: săturat peste măsură, căruia-i vine greață de la multă mâncare} {fr: rassasié outre mesure; qui a des nausées aprés un gros repas; étouffé} {en: who has overeaten; who feels nauseous or breathless after a big meal}* § ***ngusari/ngusare*** (ngu-sá-ri) sf ngusãri (ngu-sắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nguseadzã; angusari, angusiri, sãturari, fãnãtiri, nãfãtiri, prãstãniri, pristãnisiri *{ro: acțiunea de a (se) sătura; de a avea greață după multă mâncare; saturație} {fr: action de se rassasier; d'avoir des nausées aprés un gros repas; satiété jusqu'au dégoût} {en: action of eating too much; of feeling nauseous, f being breathless after a big meal}* § ***ngusescu*** (ngu-sés-cu) (mi) vb IV ngusii (ngu-síĭ), nguseam (ngu-seámŭ), ngusitã (ngu-sí-tã), ngusiri/ngusire (ngu-sí-ri) – (unã cu ***ngusedz***) ex: putsãnã carni mãcãm shi nã ngusi (nã nãfãti); shi dultsenjli ti ngusescu (ti fac s-tsã yinã-agnos cãndu mãts multu di eali) § ***ngusit*** (ngu-sítŭ) adg ngusitã (ngu-sí-tã), ngusits (ngu-sítsĭ), ngusiti/ngusite (ngu-sí-ti) – (unã cu ***ngusat***) ex: nj-easti stumahlu ngusit (nãfãtit, paramplin), nu nj-aproachi tsiva § ***ngusiri/ngusire*** (ngu-sí-ri) sf ngusiri (ngu-sírĭ) – (unã cu ***ngusari***) § ***angusedz*** (an-gu-sédzŭ) (mi) vb I angusai (an-gu-sáĭ), angusam (an-gu-sámŭ), angusatã (an-gu-sá-tã), angusari/angusare (an-gu-sá-ri) – (unã cu ***ngusedz***) ex: mãcarea grasã anguseadzã; mash di unã lj-angusã (lj-yini greatsã), cã nu-ari pradz sã-sh acumpãrã cãti tsiva § ***angusat*** (an-gu-sátŭ) adg angusatã (an-gu-sá-tã), angusats (an-gu-sátsĭ), angusati/angusate (an-gu-sá-ti) – (unã cu ***ngusat***) § ***angusari/angusare*** (an-gu-sá-ri) sf angusãri (an-gu-sắrĭ) – (unã cu ***ngusari***)

ngusescu (ngu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ngusedz***

ngusiri/ngusire (ngu-sí-ri) sf – vedz tu ***ngusedz***

ngusit (ngu-sítŭ) adg – vedz tu ***ngusedz***

ngusos (ngu-sósŭ) adg – vedz tu ***angusã***

ngustari[1]/ngustare (ngus-tá-ri) sf – vedz tu ***gustu[1]***

ngustari[2]/ngustare (ngus-tá-ri) sf – vedz tu ***ngustu[2]***

ngustat[1] (ngus-tátŭ) adg – vedz tu ***gustu[1]***

ngustat[2] (ngus-tátŭ) adg – vedz tu ***ngustu[2]***

ngusteatsã (ngus-teá-tsã) sf – vedz tu ***ngustu[2]***

ngustedz[1] (ngus-tédzŭ) vb I – vedz tu ***gustu[1]***

ngustedz[2] (ngus-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ngustu[2]***

ngustimi/ngustime (ngus-tí-mi) sf – vedz tu ***ngustu[2]***

ngustu[1] (ngús-tu) vb I – vedz tu ***gustu[1]***

ngustu[2] (ngús-tu) adg ngustã (ngús-tã), ngushtsã (ngúsh-tsã), ngusti/nguste (ngús-ti) – tsi ari unã lãrdzimi multu ma njicã di cãt lipsea s-aibã di-aradã (cãndu-lj fãtsem biani cu lundzimea tsi u-ari); tsi easti strimtu (nu largu); (loc) tsi easti stres (njic) trã lucrul tsi s-aflã bãgat nãuntru; angustu, strimtu, strãmtu, stres, suptsãri *{ro: îngust} {fr: étroit} {en: narrow}* ex: udaea eara njicã shi ngustã di mizi puteai s-ti-anvãrteshti; nj-feci stranjili ngusti (strimti); fustanea lj-easti ngustã (strimtã); pãputsãli-nj suntu ngusti (strimti); traplu eara ngustu (valea eara strimtã) § ***angustu[2]*** (an-gús-tu) adg angustã (an-gús-tã), angushtsã (an-gúsh-tsã), angusti/anguste (an-gús-ti) – (unã cu ***ngustu[2]***) § ***ngusteatsã*** (ngus-teá-tsã) sf ngustets (ngus-tétsĭ) – 1: harea tsi-l fatsi un lucru s-hibã angustu (strimtu); 2: vali strimtã shi lungã (multi ori cu mãrdzinj arãpoasi); loc strimtu, ngustu tsi s-aflã namisa di muntsã-analtsã; cali strimtã tsi treatsi namisa di muntsã-analtsã di-unã parti sh-di-alantã; ngustimi, angusteatsã, angustimi, strimturã, strãmturã; arãstoacã, bugazi, sudã, dirveni, dãrveni; (fig: angusteatsã = catastisea (strimtura) tu cari s-aflã cariva tsi easti tu mari ananghi) *{ro: îngustime; strâmtoare; încurcătură} {fr: étroitesse; défilé; embarras} {en: narrowness; gorge, mountain pass; embarrassment}* § ***ngustimi/ngustime*** (ngus-tí-mi) sf ngustinj (ngus-tínjĭ) – (unã cu ***ngusteatsã***) ex: di ngustimea-a cãrariljei, mizi putea s-imnã doi inshi; cu casili aesti him tu ngustimi (strimturã); mi-aflã tu ngustimi (strimturã), nu pot s-lji tornu zborlu; tu mari ngustimi agiumsirã § ***angusteatsã*** (an-gus-teá-tsã) sf angustets (an-gus-tétsĭ) – (unã cu ***ngusteatsã***) ex: trets prit angusteatsa (strimtura) a arãului; angusteatsã (strimtura) di dirveni; oaspili s-cunoashti tru angusteatsã (fig: strimturã, cãndu ai ananghi) § ***angustimi/angustime*** (an-gus-tí-mi) sf angustinj (an-gus-tínjĭ) – (unã cu ***angusteatsã***) § ***ngustedz[2]*** (ngus-tédzŭ) (mi) vb I ngustai (ngus-táĭ), ngustam (ngus-támŭ), ngustatã (ngus-tá-tã), ngustari/ngustare (ngus-tá-ri) – fac un lucru s-hibã (ma) strimtu (ma ngustu, s-nu hibã sh-ahãntu largu); njicshuredz lãrdzimea-a unui lucru; angustedz, strimtedz, stringu *{ro: îngusta} {fr: rétrécir, resserrer} {en: narrow}* ex: cara u bãgã tu apã, u ngustã (u strimtã); ngusteadzã-lj (strimteadzã-lj) mãnica; nu u-ari ngustatã ilechea cum ãlj dzãsh; li si angustarã stranjili; valea si ngusteadzã; ngustash uborlu cu grãdina; calea s-avea ngustatã di nu puteam s-tritsem cu cucia § ***ngustat[2]*** (ngus-tátŭ) adg ngustatã (ngus-tá-tã), ngustats (ngus-tátsĭ), ngustati/ngustate (ngus-tá-ti) – tsi s-ari faptu ma strimtu (ma ngustu); angustat, strimtat, stres *{ro: îngustat} {fr: rétréci, resserré} {en: narrowed}* § ***ngustari[2]/ngustare*** (ngus-tá-ri) sf ngustãri (ngus-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ngusteadzã (strimteadzã) tsiva; angustari, strimtari, strindzeari *{ro: acțiunea de a îngusta; îngustare} {fr: action de rétrécir, de resserrer; rétrécissement, resserrement} {en: action of narrowing}* ***angustedz[2]*** (an-gus-tédzŭ) (mi) vb I angustai (an-gus-táĭ), angustam (an-gus-támŭ), angustatã (an-gus-tá-tã), angustari/angustare (an-gus-tá-ri) – (unã cu ***ngustedz[2]***) ex: angusteadzã (fã-u ma strimtã) pantalonea § ***angustat[2]*** (an-gus-tátŭ) adg angustatã (an-gus-tá-tã), angustats (an-gus-tátsĭ), angustati/angustate (an-gus-tá-ti) – (unã cu ***ngustat[2]***) § ***angustari[2]/angustare*** (an-gus-tá-ri) sf angustãri (an-gus-tắrĭ) – (unã cu ***ngustari[2]***)

nguvari/nguvare (ngu-vá-ri) sf – vedz tu ***guvã***

nguvat (ngu-vátŭ) adg – vedz tu ***guvã***

nguvedz (ngu-védzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***guvã***

nguvujdari/nguvujdare (ngu-vuj-dá-ri) sf – vedz tu ***guvojdu***

nguvujdat (ngu-vuj-dátŭ) adg – vedz tu ***guvojdu***

nguvujdedz (ngu-vuj-dédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***guvojdu***

nguvuzdari/nguvuzdare (ngu-vuz-dá-ri) sf – vedz tu ***guvojdu***

nguvuzdat (ngu-vuz-dátŭ) adg – vedz tu ***guvojdu***

nguvuzdedz (ngu-vuz-dédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***guvojdu***

nguzmuljari/nguzmuljare (nguz-mu-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***guzmolj***

nguzmuljat (nguz-mu-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***guzmolj***

nguzmuljedz (nguz-mu-ljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***guzmolj***

nheamã (nheá-mã) adv – vedz tu ***nãheamã***

nhidzeari/nhidzeare (nhi-dzeá-ri) sf – vedz tu ***hig***

nhidziri/nhidzire (nhí-dzi-ri) sf – vedz tu ***hig***

nhig (nhígŭ) (mi) vb III shi II – vedz tu ***hig***

nhiljari/nhiljare (nhi-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***hilj***

nhiljat (nhi-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***hilj***

nhiljedz (nhi-ljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***hilj***

nhima (nhí-ma) adv – vedz tu ***himã[1]***

nhimã (nhí-mã) adv – vedz tu ***himã[1]***

nhipsu (nhíp-su) adg – vedz tu ***hig***

nhiptu (nhíp-tu) adg – vedz tu ***hig***

nhir (nhirŭ) vb I – vedz tu ***hir[1]***

nhirari/nhirare (nhi-rá-ri) sf – vedz tu ***hir[1]***

nhirat (nhi-rátŭ) adg – vedz tu ***hir[1]***

nhiumusescu (nhĭu-mu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***hiumusescu***

nhiumusiri/nhiumusire (nhĭu-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***hiumu-***

sescu
nhiumusit (nhĭu-mu-sítŭ) – vedz tu ***hiumusescu***
nhiurari/nhiurare (nhi-u-rá-ri) sf – vedz tu ***hior***
nhiurat (nhi-u-rátŭ) adg – vedz tu ***hior***
nhiurãtor (nhi-u-rã-tórŭ) adg – vedz tu ***hior***
nhiuredz (nhi-u-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***hior***
ni[1] (ni) cong – vedz tu ***nitsi***
ni[2]… (ní) prifixu nigativ: (i) cãtivãrãoarã scriat "***ne***" (cãndu easti naintea-a boatsiljei "***a***"; vedz zboarãli tsi nchisescu cu "***nea…***") shi (ii) cãndu zborlu cu prifixu "***ni***" nu s-aflã ma nghios, vedz zborlu fãrã prifixu shi dã-lj unã noimã nigativã (anapuda) – zborlu ***ni/ne*** tsi s-bagã, di-aradã, nãintea-a substantivilor shi a adgectivilor partitsipiali (tsi dipun dit verbi) sh-aspuni cã noima-a "zborlui cu prifixu" easti tamam anapuda di-atsea cu noima-a "zborlui fãrã prifixu"; bunãoarã, zborlu "*nibun*" ari noima "*tsi nu easti bun, tsi easti arãu, slab*". Noti: (1) Tachi Papahagi, tu dictsiunarlu-a lui (padz. 882), nã dzãtsi cã aestu prifixu s-aflã sh-nãinti-a altor zboarã, ca, bunãoarã, tu zboarãli: *ninjilãos*, *nioaspi*, *nisãtul*, *niputãndalui*, etc., ma nu poati si s-aflã tu alti zboarã ca: *nidultsi*, *nigros*, *nilai*, *niveardi*, etc. Prifixul "ni" nu s-aflã vãrãoarã nãintea-a verbilor: bunãoarã, cu tuti cã avem adgectivlu partitsipial *nidurnjit*, nu s-dzãtsi vãrãoarã *nidormu* (s-dzãtsi *nu dormu*). (2) Di-aradã, Papahagi lu scrii prifixul alichit di zborlu di cari tsãni; ma tu dictsiunar, el lu scrii dispãrtsãt. Bunãoarã, zborlu aspus tu dictsiunar ahoryea ca "*ni-bãshat*" (tra sã-lj da noima) easti scriat tu exemplul dat (unãshunã dupã noima datã) ca "*nibãshat*". Aestã u fatsi mash tra s-li aleagã zboarãli tsi au prifixul "ni" (ca *nioaspi*, bunãoarã) di zboarãli tsi nchisescu di-aradã cu "ni" (ca *nicuchir*, bunãoarã). (3) Papahagi lu ngrãpseashti prifixul totna "ni": sh-atumtsea cãndu boatsea "i" s-avdi lungã (easti vucalã) sh-atumtsea cãndu s-avdi shcurtã (easti semivucalã). Tu dictsiunarlu-a nostru, noi u-alãxim aestã scriari, cã ngrãpsim dupã nomurli astãsiti la Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armãneascã di Bituli (1997) cari dzãc: (i) cãndu *zborlu tsi yini dupã prifixul "ni" nu nchiseashti cu boatsea "a",* atumtsea, boatsea "i" a prifixului "ni" s-avdi lungã (easti vucalã), prifixul fatsi unã silabã ahoryea "ni" shi aestã silabã si scrii alichitã di zbor; (ii) cãndu *zborlu tsi yini dupã prifixul "ni" nchiseashti cu boatsea "a"*, atumtsea, boatsea "i" a prifixului "i" s-avdi shcurtã (easti semivucalã), prifixul "ni" s-alãxeashti tu prifixu "ne", sh-deadun cu boatsea "a" ditu nchisita-a zborlui, silaba "nia" (cu diftongul "ia/ea") si ngrãpseashti "nea"; (iii) *avem shi ndauã **exceptsii** iu prifixul armãni "ni" sh-atumtsea cãndu zborlu nchiseashti cu boatsea "a"*: prota, zboarã iu boatsea "i" a prifixului "ni" s-avdi lungã (easti vucalã), cu tuti cã zborlu tsi yini dupã el ahiurseashti cu boatsea "a", sh-deapoea, zboarãli iu prifixul "ni" s-avdi di-aradã cu semivucala "i" ma scriitorlu va s-aspunã maxus cã boatsea "i" s-avdi lungã (ca vucalã), ca tu-unã puizii, bunãoarã cãndu ritmul a versului u caftã. 4: Trã sibepea di ma nsus, zboarãli cu prifixul "ni" dit dictsiunarlu-al Tachi Papahagi, li mpãrtsãm tu trei grupi: (i) avem prota zboarãli iu prifixul "ni" s-aflã nãintea unui zbor tsi nchiseashti cu boatsea "a", zboarã tu cari boatsea "i" s-avdi shcurtã (easti semivucalã); aesti zboarã suntu ngrãpsiti di Papahagi cu prifixul "ni" shi ngrãpsiti di noi cu prifixul "ne" (va dzãcã, tu dictsiunarlu-a nostru, aesti zboarã nchisescu cu silaba "nea" shi suntu bãgati tu-aradã deadun cu tuti alanti zboarã armãneshti tsi nchisecu cu "nea"); bunãoarã, zboarãli scriati di Tachi Papahagi ca: *niacljimat*, *niacumtinat*, *niadãpat*, *niaduchit*, *niagãrshit*, *niapirit*, *niarãvdat*, etc. suntu scriati tu-aestu dictsiunar ca: *neacljimat*, *neacumtinat*, *neadãpat*, *neaduchit*, *neagãrshit*, *neapirit*, *nearãvdat*, etc.; adutsem aminti aoa cã aesti zboarã suntu scriati cu prifixul "ne" (silabã "nea") tu dictsiunarlu al Dalametra shi cu prifixul "ni" (vucalã "i") tu-atsel al Mihãileanu; (ii) dauã zboarã-exceptsii, "niacsu (ni-á-xu)" shi "niaxi/niaxe (ni-ác-si)" ngrãpsiti cu vucala "i" (eali nu suntu ngrãpsiti "neacsu" shi "neaxi"); shi (iii) tuti alanti zboarã iu prifixul "ni" s-aflã nãintea-a unui zbor tsi nchiseashti cu-unã boatsi altã di boatsea "a"; aoa, dupã cum si shtii, boatsea "i" dit prifixu easti vucalã.
niacsu (ni-ác-su) adg niacsã/niacsã (ni-ác-sã), niacshi (ni-ác-shi), niacsi/niacse (ni-ác-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***niaxu***
niaxi/niaxe (ni-ác-si) adv – vedz tu ***axi***
niaxu (ni-á-xu) adg – vedz tu ***anacshu***
nibatiri/nibatire (ni-bá-ti-ri) sf – vedz tu ***bat***[1]
nibãgari/nibãgare (ni-bã-gá-ri) sf – vedz tu ***bag***
nibãgat (ni-bã-gátŭ) adg – vedz tu ***bag***
nibãshari/nibãshare (ni-bã-shĭá-ri) sf – vedz tu ***bash***
nibãshat (ni-bã-shĭátŭ) adg – vedz tu ***bash***
nibãteari/nibãteare (ni-bã-teá-ri) sf – vedz tu ***bat***[1]
nibãtut (ni-bã-tútŭ) adg – vedz tu ***bat***[1]
nibeari/nibeare (ni-beá-ri) sf – vedz tu ***beau***[1]
nibilbii/nibilbie (ni-bil-bí-i) sf – vedz tu ***niblibii***
nibilbilj (ni-bil-bíljĭŭ) sm – vedz tu ***birbilj***[1]
nibirbii/nibirbie (ni-bir-bí-i) sf – vedz tu ***niblibii***
nibirbilj (ni-bir-bíljĭŭ) sn – vedz tu ***niblibii***
nibitisiri/nibitisire (ni-bi-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***bitisescu***
nibitisit (ni-bi-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***bitisescu***
nibiut (ni-bi-útŭ) sf – vedz tu ***beau***[1]
niblibigi (ni-bli-bi-gí) sm – vedz tu ***niblibii***
niblibigirii/niblibigirie (ni-bli-bi-gi-rí-i) sf – vedz tu ***niblibii***
niblibigiu (ni-bli-bi-gíŭ) sm niblibigii (ni-bli-bi-gíĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu ductsiunar; vedz ***niblibigi***
niblibii/niblibie (ni-bli-bí-i) sf niblibii (ni-bli-bíĭ) – gãrnuts di tseatsirã friptu; nibilbii, nibirbii, nibirbilj, bilbici *{ro: năut prăjit}* *{fr: pois chiche rôti}* *{en: roasted chick pea}* ex: lj-avea adusã niblibii cu stãfidz § ***niblibigi*** (ni-bli-bi-gí) sm niblibigeadz (ni-bli-bi-gĭádzĭ) – atsel tsi li fridzi sh-li vindi niblibiili (tseatsira friptã) *{ro: vânzătorul de năut prăjit}* *{fr: marchand de pois chiche rôti}* *{en: seller of roasted chick peas}* ex: nãsh di pap-strãpap suntu niblibigeadz § ***niblibigirii/niblibigirie*** (ni-bli-bi-gi-rí-i) sf niblibigirii (ni-bli-bi-gi-ríĭ) – ducheanea iu s-frig shi s-vindu niblibiili *{ro: prăvălia unde se vinde năutul prăjit}* *{fr: magazin où on vend des "niblibii"}* *{en: store where "niblibii" are sold}* ex: mash niblibigirii suntu cãsãbãlu-atsel § ***nibilbii/nibilbie*** (ni-bil-bí-i) sf nibilbii (ni-bil-bíĭ) – (unã cu ***niblibii***) § ***nibirbii/nibirbie*** (ni-bir-bí-i) sf nibirbii (ni-bir-bíĭ) – (unã cu ***niblibii***) § ***nibirbilj*** (ni-bir-bíljĭŭ) sn nibirbilj (ni-bir-bíljĭ) – (unã cu ***niblibii***)
nibruiri/nibruire (ni-bru-í-ri) sf – vedz tu ***mutrescu***
nibruit (ni-bru-ítŭ) adg – vedz tu ***mutrescu***
nibun (ni-búnŭ) adg – vedz tu ***bun***[1]
niburiri[1]***/niburire*** (ni-bu-rí-ri) sf – vedz tu ***mutrescu***
niburiri[2]***/niburire*** (ni-bu-rí-ri) sf – vedz tu ***burescu***[2]
niburit[1] (ni-bu-rítŭ) adg – vedz tu ***mutrescu***
niburit[2] (ni-bu-rítŭ) adg – vedz tu ***burescu***[2]
nica (ní-ca) prip – vedz tu ***ninga***[1]
nicari/nicare (ni-cá-ri) sf – vedz tu ***nec***[1]
nicat (ni-cátŭ) adg – vedz tu ***nec***[1]
nicã[1] (ní-cã) adv – vedz tu ***ninga***[1]
nicã[2] (ní-cã) cong – vedz tu ***nitsi***
nicãftari/nicãftare (ni-cãf-tá-ri) sf – vedz tu ***caftu***
nicãftat (ni-cãf-tátŭ) adg – vedz tu ***caftu***
nicãlcari/nicãlcare (ni-cãl-cá-ri) sf – vedz tu ***calcu***
nicãlcat (ni-cãl-cátŭ) adg – vedz tu ***calcu***
nicãndari/nicãndare (ni-cãn-dá-ri) sf nicãndãri (ni-cãn-dắrĭ) – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu-a noastru; vedz ***nicãntari***
nicãndat (ni-cãn-dátŭ) adg nicãndatã (ni-cãn-dá-tã), nicãndats (ni-cãn-dátsĭ), nicãndati/nicãndate (ni-cãn-dá-ti) – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu-a noastru; vedz ***nicãntat***
nicãndatã (ni-cãn-dá-tã) sf fãrã pl – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu-a noastru; vedz ***nicãntatã***
nicãntari[1]***/nicãntare*** (ni-cãn-tá-ri) sf – vedz tu ***cãntu***[1]
nicãntari[2]***/nicãntare*** (ni-cãn-tá-ri) sf – vedz tu ***cãntu***[2]
nicãntat[1] (ni-cãn-tátŭ) adg – vedz tu ***cãntu***[1]
nicãntat[2] (ni-cãn-tátŭ) adg – vedz tu ***cãntu***[2]
nicãntatã (ni-cãn-tá-tã) sf – vedz tu ***cãntu***[1]
nicãrteari[1]***/nicãrteare*** (ni-cãr-teá-ri) sf– vedz tu ***cãrtescu***[1]

nicãrteari²/nicãrteare (ni-cãr-teá-ri) sf– vedz tu ***cãrtescu²***
nicãrteari³/nicãrteare (ni-cãr-teá-ri) sf– vedz tu ***cãrtescu³***
nicãrtiri¹/nicãrtire (ni-cãr-tí-ri) sf– vedz tu ***cãrtescu¹***
nicãrtiri²/nicãrtire (ni-cãr-tí-ri) sf– vedz tu ***cãrtescu²***
nicãrtiri³/nicãrtire (ni-cãr-tí-ri) sf– vedz tu ***cãrtescu³***
nicãrtit¹ (ni-cãr-títũ) adg – vedz tu ***cãrtescu¹***
nicãrtit² (ni-cãr-títũ) adg – vedz tu ***cãrtescu²***
nicãrtit³ (ni-cãr-títũ) adg – vedz tu ***cãrtescu³***
nicãturã (ni-cã-tu-rã) sf – vedz tu ***nec¹***
nichez (ni-chézũ) adg nichezã (ni-ché-zã), nichezi (ni-chézĭ), nichezi/nicheze (ni-ché-zi) – (om) tsi sh-adunã (aproapea tuts) paradzlji tsi lj-amintã, s-hãrseashti cu elj sh-aspardzi multu putsãnj (cãt cama putsãnj!) trã casa, hrana shi stranjili di cari ari ananghi; sclinciu, scljinciu, shcljinciu, cimbros, filaryir, sãraf, zãraf, stres, tsãnut, titiz *{ro: zgârcit} {fr: avare} {en: miser}* ex: omlu-aestu easti multu nichez (scljinciu); nu easti nichezã, ma cu ziga n bãrnu § ***nichizlãchi/nichizlãche*** (ni-chi-zlắ-chi) sf nichizlãchi (ni-chi-zlắchĭ) – harea tsi u-ari omlu tsi easti nichez, tra s-lji va multu paradzlji tsi lj-amintã (s-lji tsãnã shi s-nu lj-aspargã trã lucri di cari ari multã ananghi); sclinceami, shcljinceami, sclingiureatsã, schingiureatsã, filaryirii, titizlãchi *{ro: zgârcenie} {fr: avarice} {en: avarice}*
nichi/niche (ní-chi) sf nichi (níchĭ) – pãradzlji (i altu tsiva) tsi dau tra s-ufilisescu trã niscãntu chiro un lucru tsi nu lu-am ma di cari am ananghi (casã, cal, amaxi, etc.); agoyi, cherã, chirã, chirii *{ro: chirie} {fr: loyer, location} {en: rent}* ex: nichea di casã § ***nichisescu²*** (ni-chi-sés-cu) vb IV nichisii (ni-chi-sîĭ), nichiseam (ni-chi-seámũ), nichisitã (ni-chi-sí-tã), nichisiri/nichisire (ni-chi-sí-ri) – dau i ljau cu nichi unã casã; ljau cu agoyi (ma multu cal, amaxi, etc.); anichisescu, aguyipsescu, aguyisescu *{ro: închiria} {fr: louer} {en: rent, lease}* § ***nichisit²*** (ni-chi-sítũ) adg nichisitã (ni-chi-sí-tã), nichisits (ni-chi-sítsĭ), nichisiti/nichisite (ni-chi-sí-ti) – loat icã dat cu nichi (casã, cal, amaxi, etc.); anichisit, aguyipsit, aguyisit *{ro: închiriat} {fr: loué} {en: rented}* § ***nichisiri²/nichisire*** (ni-chi-sí-ri) sf nichisiri (ni-chi-sírĭ) – loari icã dari cu nichi (casã, cal, amaxi, etc.); aguyisiri, nichisiri, anichisiri *{ro: acţiunea de a închiria; închiriere} {fr: action de louer} {en: action of renting}* § ***anichisescu²*** (a-ni-chi-sés-cu) vb IV anichisii (a-ni-chi-sîĭ), anichiseam (a-ni-chi-seámũ), anichisitã (a-ni-chi-sí-tã), anichisiri/anichisire (a-ni-chi-sí-ri) – (unã cu ***nichisescu²***) § ***anichisit²*** (a-ni-chi-sítũ) adg anichisitã (a-ni-chi-sí-tã), anichisits (a-ni-chi-sítsĭ), anichisiti/anichisite (a-ni-chi-sí-ti) – (unã cu ***nichisit²***) § ***anichisiri²/anichisire*** (a-ni-chi-sí-ri) sf anichisiri (a-ni-chi-sírĭ) – (unã cu ***nichisiri²***)
nichicã (ni-chí-cã) adv – dip putsãn; dip niheamã; nichicãzã, nichicushi *{ro: puţin, puţintel; prea puţin} {fr: un tout petit peu} {en: a little bit}* ex: escu arsã trã nichicã (putsãnã, nã chicutã) di apã § ***nichicãzã*** (ni-chí-cã-zã) adv – (unã cu ***nichicã***) § ***nichicushi/nichicushe*** (ni-chi-cú-shi) adv – (unã cu ***nichicã***) ex: nichicushi (putsãnã, dip putsãnã) pãni nj-frãmsi foamea
nichicãzã (ni-chí-cã-zã) adv – vedz tu ***nichicã***
nichicushi/nichicushe (ni-chi-cú-shi) adv – vedz tu ***nichicã***
nichindruiri/nichindruire (ni-chin-dru-í-ri) sf – vedz tu ***chindruescu***
nichindruit (ni-chin-dru-ítũ) adg – vedz tu ***chindruescu***
nichipinari/nichipinare (ni-chi-pi-ná-ri) sf – vedz tu ***chipin***
nichipinat (ni-chi-pi-nátũ) adg – vedz tu ***chipin***
nichiptinari/nichiptinare (ni-chip-ti-ná-ri) sf – vedz tu ***cheaptini***
nichiptinat (ni-chip-ti-nátũ) adg – vedz tu ***cheaptini***
nichisescu¹ (ni-chi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***anichisescu¹***
nichisescu² (ni-chi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***nichi***
nichisiri¹/nichisire (ni-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***anichisescu¹***
nichisiri²/nichisire (ni-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***nichi***
nichisit¹ (ni-chi-sítũ) adg – vedz tu ***anichisescu¹***
nichisit² (ni-chi-sítũ) adg – vedz tu ***nichi***
nichizlãchi/nichizlãche (ni-chi-zlắ-chi) sf – vedz tu ***nichez***
niciupliri/niciuplire (ni-cĭu-plí-ri) sf – vedz tu ***ciuplescu***
niciuplit (ni-cĭu-plítũ) adg – vedz tu ***ciuplescu***
nicljimari/nicljimare (ni-clji-má-ri) sf – vedz tu ***acljem***
nicljimat (ni-clji-mátũ) adg – vedz tu ***acljem***
nicoasiri/nicoasire (ni-coá-si-ri) sf – vedz tu ***cos***
nicoatsiri/nicoatsire (ni-coá-tsi-ri) sf – vedz tu ***coc***
nicopã (ni-có-pã) sf – vedz tu ***copã²***
nicoptu (ni-cóp-tu) adg – vedz tu ***coc***
nicreashtiri/nicreashtire (ni-creásh-ti-ri) sf – vedz tu ***crescu***
nicriscut (ni-cris-cútũ) adg – vedz tu ***crescu***
nicrishteari/nicrishteare (ni-crish-teá-ri) sf – vedz tu ***crescu***
nicseari/nicseare (nic-seá-ri) sf nicseri (nic-sérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nicuseari***
nicshor (nic-shĭórũ) adg – vedz tu ***lishor¹***
nicsut (nic-sútũ) adg nicsutã (nic-sú-tã), nicsuts (nic-sútsĭ), nicsuti/nicsute (nic-sú-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nicusut***
nicuchir (ni-cu-chírũ) sm, sf, adg nicuchirã (ni-cu-chí-rã), nicuchiri (ni-cu-chírĭ), nicuchiri/nicuchire (ni-cu-chíri) – domnul a casãljei i a fumealjiljei (doamna-a unei casã, fumealji); om di frãmti a hoarãljei (cãsãbãlui); bãrbatlu cu cari easti mãrtatã muljarea (muljarea cu cari easti nsurat bãrbatlu); atsel tsi nicuchireashti ghini un lucru (casã, ducheani, fabricã, etc.); om avut; bugat, mbugat, avut, ciurbagi, ciorbagi, arhundu, arhondu, arhundã, zinghin, tsinghin *{ro: gospodar, stăpânul casei; om de vază} {fr: maître de la maison, hospodar, bon ménager; homme de condition} {en: head of a household, middle-class person, village notable}* ex: nicuchir (domnul a casãljei) ts-eshti, pitã mãts; cãti shtii nicuchirlu (domnul a casãljei), nu shtii musafirlu; l-dusirã la nicuchira (doamna-a casãljei); nã vinjish nicuchirã (doamnã); suntu tuts nicuchiri (avuts, arhundzã), casili-a lor suntu ca stuplu di-alghini; s-urdinarã carishti cãti feati di nicuchiri (oaminj avuts); si-nj si facã nicuchir (domnu) pi avearea-a mea?; lu ncurunã cu feata, s-agãrshascã foclu a nicuchirãljei (a muljari-sai) § ***nicuchiramì/nicuchirame*** (ni-cu-chi-rá-mi) sf nicuchirãnj (ni-cu-chi-rắnjĭ) – multimi di nicuchiri; oaminjlji tsi fac (tuts i unã parti dit) frãmtea-a unei hoarã (cãsãbã) *{ro: grup de notabili} {fr: (les) notables d'un village ou d'une ville} {en: group of notables from a village or town}* ex: ashi u-aflã munasipi nicuchiramea (nicuchirlji a hoarãljei); s-arãspãndirã nicuchiramea (oaminjlji di frãmti), cai ncoa, cai nclo § ***nicuchiratã*** (ni-cu-chi-rá-tã) sf nicuchirãts (ni-cu-chi-rắtsĭ) – avearea tsi u-ari nicuchirlu-a casãljei (cu tuti lucrili din casã sh-di nafoarã); lucrul tsi-l fatsi un nicuchir tra s-lj-aibã buna cãshtigã a cãtãndiiljei; cãtãndii, catandã *{ro: gospodărie, avere; administraţie} {fr: économie domestique, administration} {en: household management, administration}* ex: ari bunã nicuchiratã; fãrã nicuchiratã (cãtãndii); feata eara njicã tra s-mutreascã di nicuchiratã (casã, cãtãndii) § ***nicuchireatsã*** (ni-cu-chi-reá-tsã) sf nicuchirets (ni-cu-chi-rétsĭ) – (unã cu ***nicuchiratã***) ex: nicuchireatsa-a-atsiljei muljari easti cu namã § ***nicuchirescu*** (ni-cu-chi-rés-cu) adg nicuchireascã (ni-cu-chi-reás-cã), nicuchireshtsã (ni-cu-chi-résh-tsã), nicuchireshti (ni-cu-chi-résh-ti) – tsi ari s-facã cu un (bun) nicuchir icã unã (bunã) nicuchiratã; di bun nicuchir; di bunã nicuchireatsã *{ro: gospodăresc} {fr: d'homme de condition, de bon ménage} {en: of (good) management}* ex: luxu nicuchirescu (di bun nicuchir); sh-adrã casi nicuchireshti (di bun nicuchir) § ***nicuchiripsescu*** (ni-cu-chi-rip-sés-cu) (mi) vb IV nicuchiripsii (ni-cu-chi-rip-sîĭ), nicuchiripseam (ni-cu-chi-rip-seámũ), nicuchiripsitã (ni-cu-chi-rip-sí-tã), nicuchiripsiri/nicuchiripsire (ni-cu-chi-rip-sí-ri) – lj-am (buna) cãshtigã a unei nicuchiratã *{ro: gospodări, administra} {fr: conduire (un ménage); gouverner bien (une maison); administrer} {en: manage well a household}* § ***nicuchiripsit*** (ni-cu-chi-rip-sítũ) adg nicuchiripsitã (ni-cu-chi-rip-sí-tã), nicuchiripsits (ni-cu-chi-rip-sítsĭ), nicuchiripsiti/nicuchiripsite (ni-cu-chi-rip-sí-ti) – (nicuchiratã) tsi easti ghini tsãnutã sh-mutritã *{ro: gospodărit, administrat} {fr: (ménage) bien conduit; administré} {en: (household) well managed; managed}* § ***nicuchiripsiri/nicuchiripsire*** (ni-cu-chi-rip-sí-ri) sf nicuchiripsiri (ni-cu-chi-rip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-nicuchitipseashti unã casã i cãtãndii *{ro: acţiunea de a gospodări;*

gospodărire, administrare} {fr: action de bien conduire (un ménage); de bien gouverner (une maison); de bien administrer} {en: action of good management (of a household); of managing}

nicuchirami/nicuchirame (ni-cu-chi-rá-mi) sf – vedz tu ***nicuchir***

nicuchiratã (ni-cu-chi-rá-tã) sf – vedz tu ***nicuchir***

nicuchireatsã (ni-cu-chi-reá-tsã) sf – vedz tu ***nicuchir***

nicuchirescu (ni-cu-chi-rés-cu) adg – vedz tu ***nicuchir***

nicuchiripsescu (ni-cu-chi-rip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***nicuchir***

nicuchiripsiri/nicuchiripsire (ni-cu-chi-rip-sí-ri) sf – vedz tu ***nicuchir***

nicuchiripsit (ni-cu-chi-rip-sítŭ) adg – vedz tu ***nicuchir***

niculcari/niculcare (ni-cul-cá-ri) sf– vedz tu ***culcu***[1]

niculcat (ni-cul-cátŭ) adg – vedz tu ***culcu***[1]

niculcean (ni-cul-ceánŭ) sm, sf niculceanã (ni-cul-ceá-nã), niculceanj (ni-cul-ceánjĭ) niculceani/niculceane (ni-cul-ceá-nã) – armãn tsi yini di cãtã Niculitsã (hoarã armãneascã dit Pindu) *{ro: locuitor din Niculiţă} {fr: aroumain qui habite Niculitsã} {en: inhabitant from Niculitsã}* ex: niculceanj (oaminj di Niculitsã) cu bundi; feati niculceani (oaminj di Niculitsã)

nicum (ni-cúmŭ) adv, cong – vedz tu ***cum***

nicuminicari/nicuminicare (ni-cu-mi-ni-cá-ri) sf – vedz tu ***cumnicãturã***

nicuminicat (ni-cu-mi-ni-cátŭ) adg – vedz tu ***cumnicãturã***

nicumnicari/nicumnicare (ni-cum-ni-cá-ri) sf – vedz tu ***cumnicãturã***

nicumnicat (ni-cum-ni-cátŭ) adg – vedz tu ***cumnicãturã***

nicumtiniri/nicumtinire (ni-cum-ti-ní-ri) sf – vedz tu ***acumtin***[1]

nicumtinit (ni-cum-ti-nítŭ) adg – vedz tu ***acumtin***[1]

nicunoashtiri/nicunoashtire (ni-cu-noásh-ti-ri) sf – vedz tu ***cunoscu***

nicunuscut (ni-cu-nus-cútŭ) adg – vedz tu ***cunoscu***

nicunushteari/nicunushteare (nicu-nush-teá-ri) sf – vedz tu ***cunoscu***

nicurari[1]***/nicurare*** (ni-cu-rá-ri) sf – vedz tu ***cur***[1]

nicurari[2]***/nicurare*** (ni-cu-rá-ri) sf – vedz tu ***cur***[2]

nicurat[1] (ni-cu-rátŭ) adg – vedz tu ***cur***[1]

nicurat[2] (ni-cu-rátŭ) adg – vedz tu ***cur***[2]

nicurãteatsã (ni-cu-rã-teá-tsã) sf – vedz tu ***cur***[2]

nicurmari[1]***/nicurmare*** (ni-cur-má-ri) sf – vedz tu ***curmu***[1]

nicurmari[2]***/nicurmare*** (ni-cur-má-ri) sf – vedz tu ***curmu***[2]

nicurmat[1] (ni-cur-mátŭ) adg – vedz tu ***curmu***[1]

nicurmat[2] (ni-cur-mátŭ) adg – vedz tu ***curmu***[2]

nicurmat[3] (ni-cur-mátŭ) adv – vedz tu ***curmu***[1]

nicuseari/nicuseare (ni-cu-seá-ri) sf – vedz tu ***cos***

nicusescu (ni-cu-sés-cu) (mi) vb IV nicusii (ni-cu-síĭ), nicuseam (ni-cu-seámŭ), nicusitã (ni-cu-sí-tã), nicusiri/nicusire (ni-cu-sí-ri) – ãnj cher unã parti dit putearea-a truplui (icã a mintiljei) dupã tsi am faptã multu chiro un copus mari; canda mi nec di-avursit tsi hiu; mi frãngu di curmari; apitrusescu tsiva i cariva cu putearea (vrearea, mirachea, etc.) tsi u am; curmu, avursescu, avrusescu, apustusescu, lãvrusescu, armãn, cãpãescu; apitrusescu, aputrusescu, pitrusescu, aplucusescu, plucusescu, pulcusescu, anãpãdescu, nãpãdescu *{ro: a fi copleşit} {fr: être surpassé, être accablé, être épuisé} {en: be overpowered, be overwhelmed, be exhausted}* ex: shadz greauã, sh-mãni greauã, tut s-umflã, s-nicuseashti (s-frãndzi di curmatã tsi easti) § ***nicusit*** (ni-cu-sítŭ) adg nicusitã (ni-cu-sí-tã), nicusits (ni-cu-sítsĭ), nicusiti/nicusite (ni-cu-sí-ti) – tsi sh-ari chirutã unã parti dit putearea-a truplui (icã a mintiljei) dupã tsi ari faptã multu chiro un copus mari; tsi easti ca nicat di curmari; tsi easti apitrusit di tsiva i cariva cu putearea (vrearea, mirachea, etc.) tsi u ari; curmat, avursit, avrusit, apustusit, lãvrusit, armas, cãpãit, apitrusit, aputrusit, pitrusit, aplucusit, plucusit, pulcusit, anãpãdit, nãpãdit *{ro: copleşit} {fr: surpassé, accablé, épuisé} {en: overpowered, overwhelmed, exhausted}* § ***nicusiri/nicusire*** (ni-cu-sí-ri) sf nicusiri (ni-cu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-nicuseashti; curmari, avursiri, avrusiri, apustusiri, lãvrusiri, armãneari, cãpãiri, apitrusiri, aputrusiri, pitrusiri, aplucusiri, plucusiri, pulcusiri, anãpãdiri, nãpãdiri *{ro: scţiunea de a fi copleşit} {fr: action d'être surpassé, d'être accablé, d'être épuisé} {en: action of being overpowered, of being overwhelmed, of being exhausted}*

nicusiri/nicusire (ni-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***nicusescu***

nicusit (ni-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***nicusescu***

nicusut (ni-cu-sútŭ) adg – vedz tu ***cos***

nicutseari/nicutseare (cu-tseá-ri) sf – vedz tu ***coc***

nidari[1]***/nidare*** (ni-dá-ri) sf – vedz tu ***dau***

nidat[1] (ni-dátŭ) adg – vedz tu ***dau***

nidatã sf (ni-da-tã) sf fãrã pl – vedz tu ***dau***

nidiscãlicari/nidiscãlicare (ni-dis-cã-li-cá-ri) sf – vedz tu ***cal***[1]

nidiscãlicat (ni-dis-cã-li-cátŭ) adg – vedz tu ***cal***[1]

nidiscãrcari/nidiscãrcare (ni-dis-cãr-cá-ri) sf – vedz tu ***ncarcu***[1]

nidiscãrcat (ni-dis-cãr-cátŭ) adg – vedz tu ***ncarcu***[1]

nidishcljideari/nidishcljideare (ni-dish-clji-deá-ri) sf – vedz tu ***dishcljid***

nidishcljidiri/nidishcljidire (ni-dish-cljí-di-ri) sf – vedz tu ***dishcljid***

nidishcljis (ni-dish-cljísŭ) adg – vedz tu ***dishcljid***

nidislãchiri/nidislãchire (ni-dis-lã-chí-ri) sf nidislãchiri (ni-dis-lã-chírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nidizlãchiri***

nidislãchit (ni-dis-lã-chítŭ) adg nidislãchitã (ni-dis-lã-chí-tã), nidislãchits (ni-dis-lã-chítsĭ), nidislãchiti/nidislãchite (ni-dis-lã-chí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nidizlãchit***

nidislichiri/nidislichire (ni-dis-li-chí-ri) sf nidislichiri (ni-dis-li-chírĭ)– scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nidizlichiri***

nidislichit (ni-dis-li-chítŭ) adg nidislichitã (ni-dis-li-chí-tã), nidislichits (ni-dis-li-chítsĭ), nidislichiti/nidislichite (ni-dis-li-chí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nidizlichit***

nidisligari/nidisligare (ni-dis-li-gá-ri) sf nidisligãri (ni-dis-li-gắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nidizligari***

nidisligat (ni-dis-li-gátŭ) adg nidisligatã (ni-dis-li-gá-tã), nidisligats (ni-dis-li-gátsĭ), nidisligati/nidisligate (ni-dis-li-gá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nidizligat***

nidispãrtsãri/nidispãrtsãre (ni-dis-pãr-tsắ-ri) sf – vedz tu ***parti***

nidispãrtsãt (ni-dis-pãr-tsắtŭ) adg – vedz tu ***parti***

nidistupari/nidistupare (ni-dis-tu-pá-ri) sf – vedz tu ***astup***

nidistupat (ni-dis-tu-pátŭ) adg – vedz tu ***astup***

nidisvucari/nidisvucare (ni-dis-vu-cá-ri) sf nidisvucãri (nidis-vu-cắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nidizvucari***

nidisvucat (ni-dis-vu-cátŭ) adg nidisvucatã (ni-dis-vu-cá-tã), nidisvucats (ni-dis-vu-cátsĭ), nidisvucati/nidisvucate (ni-dis-vu-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nidizvucat***

nidizlãchiri/nidizlãchire (ni-diz-lã-chí-ri) sf – vedz tu ***dizlãchescu***

nidizlãchit (ni-diz-lã-chítŭ) adg – vedz tu ***dizlãchescu***

nidizlichiri/nidizlichire (ni-diz-li-chí-ri) sf – vedz tu ***dizlãchescu***

nidizlichit (ni-diz-li-chítŭ) adg – vedz tu ***dizlãchescu***

nidizligari/nidizligare (ni-diz-li-gá-ri) sf – vedz tu ***leg***

nidizligat (ni-diz-li-gátŭ) adg – vedz tu ***leg***

nidiznjirdari/nidiznjirdare (ni-diz-njir-dá-ri) sf – vedz tu ***diznjerdu***[1]

nidiznjirdat (ni-diz-njir-dátŭ) adg – vedz tu ***diznjerdu***[1]

nidizvucari/nidizvucare (ni-diz-vu-cá-ri) sf – vedz tu ***dizvoc***

nidizvucat (ni-diz-vu-cátŭ) adg – vedz tu ***dizvoc***

nidreptu (ni-drép-tu) adg – vedz tu ***ndriptati***

nidriptati/nidriptate (ni-drip-tá-ti) sf – vedz tu ***ndriptati***

nidriptati/nidriptate (ni-drip-tá-ti) sf – vedz tu ***ndriptati***

nidripaticã (ni-drip-tá-ti-cã) sf – vedz tu ***ndriptati***

niducheari/niducheare (ni-du-chĭa-ri) sf – vedz tu ***aduchescu***

niduchimãsiri/niduchimãsire (ni-du-chi-mã-sí-ri) sf – vedz tu ***duchimii***
niduchimãsit (ni-du-chi-mã-sítũ) adg – vedz tu ***duchimii***
niduchiri/niduchire (ni-du-chí-ri) sf – vedz tu ***aduchescu***
niduchit (ni-du-chítũ) adg – vedz tu ***aduchescu***
nidurnjiri/nidurnjire (ni-dur-njí-ri) sf – vedz tu ***dormu***
nidurnjit (ni-dur-njítũ) adg – vedz tu ***dormu***
nidurut (ni-du-rútũ) adg – vedz tu ***dor²***
nidus (ni-dúsũ) adg – vedz tu ***duc***
nidutseari/nidutseare (ni-du-tseá-ri) sf – vedz tu ***duc***
nidutsiri/nidutsire (ni-dú-tsi-ri) sf – vedz tu ***duc***
nidzã-¹ (ní-dzã) adv – vedz tu ***njadzã-***
nidzã² (ní-dzã) adv – vedz tu ***njadzã-***
nidzãs (ni-dzắsũ) adg – vedz tu ***dzãc***
nidzãtseari/nidzãtseare (ni-dzã-tseá-ri) sf – vedz tu ***dzãc***
nidzãtsiri/nidzãtsire (ni-dzắ-tsi-ri) sf – vedz tu ***dzãc***
nidzeari/nidzeare (ni-dzeá-ri) sf – vedz tu ***njergu***
nieti/niete (ni-ĭé-ti) sf pl(?) – lucrul tsi-avinj s-lu fats cãndu vrei s-adari tsiva; lucrul tsi ai (tsi ts-lu badz) tu minti s-lu fats (ma s-pots); nãeti, proeresi, scupo; *{ro: intenţie, scop, ţintă}* *{fr: intention, but, dessein, fin}* *{en: intention, purpose, target}* ex: am (fac) niete (u-am tu minti, am scupolu); atsea nieti (scupo) cara s-u-avets § ***nãeti/nãete*** (nã-ĭé-ti) sf pl(?) – (unã cu ***nieti***) ex: cari poati s-lj-aducheacã nãetea (scupolu, tsi-ari tu minti)?; mi feci nãeti (nj-bãgai tu minti) s-mi duc la Stãmãrii; cari poati s-lj-aducheascã nãetea (tsi-ari tu minti)?
nifaptu (ni-fáp-tu) adg – vedz tu ***fac***
nifatsiri/nifatsire (ni-fá-tsi-ri) sf – vedz tu ***fac***
nifãnirusiri/nifãnirusire (ni-fã-ni-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***fãnirusescu***
nifãnirusit (ni-fã-ni-ru-sítũ) adg – vedz tu ***fãnirusescu***
nifãtseari/nifãtseare (ni-fã-tseá-ri) sf – vedz tu ***fac***
nifeamã (ni-feá-mã) adv – vedz tu ***nãheamã***
nifer (ni-férũ) sm niferi (ni-férĭ) – tinir armãtusit tsi fatsi parti dit unã ascheri (shi easti dit (s-aflã tu) scara di nai ma nghios, cari nu-ari vãr altu sum el); stratiot, ascherli, aschirlã, suldat, nizam *{ro: soldat simplu}* *{fr: simple soldat}* *{en: soldier (private)}*
nifitsã (ni-fí-tsã) sf – vedz tu ***nivistulji***
nifrãmtu (ni-frắm-tu) adg – vedz tu ***frãngu¹***
nifrãndzearini/frãndzeare (ni-frãn-dzeá-ri) sf – vedz tu ***frãngu¹***
nifrãndziri/nifrãndzire (ni-frắn-dzi-ri) sf – vedz tu ***frãngu¹***
nifricari/nifricare (nifri-cá-ri) sf – vedz tu ***frec***
nifricat (nifri-cátũ) adg – vedz tu ***frec***
nifur (ní-furũ) sn – vedz tu ***anifur***
nifuros (ni-fu-rósũ) adg – vedz tu ***anifur***
nigljanã (ni-gljĭá-nã) sf nigljenj (ni-gljĭénjĭ) shi nigljenuri (ni-gljĭé-nurĭ) – unã soi di loc (tsarã), galbin, tsi alicheashti cãndu easti ud, shi easti bun la fãtsearea di oali, stamni, etc.; clisã *{ro: pământ argilos gălbui}* *{fr: terre glaise}* *{en: clay}*
nigoaidã (ni-goáĭ-dã) sf nigoaidi/nigoaide (ni-goáĭ-di) – umflãturã la dzeadzit *{ro: umflătură la deget}* *{fr: enflure à un doigt}* *{en: finger swelling}*
nigriri/nigrire (ni-grí-ri) sf – vedz tu ***grai***
nigrit (ni-grítũ) adg – vedz tu ***grai***
nigurari/nigurare (ni-gu-rá-ri) sf – vedz tu ***negurã***
nigurat (ni-gu-rátũ) adg – vedz tu ***negurã***
nigureadzã (ni-gu-reá-dzã) vb I unipirs – vedz tu ***negurã***
niguredz (ni-gu-rédzũ) (mi) vb I – vedz tu ***negurã***
niguros (ni-gu-rósũ) adg – vedz tu ***negurã***
nihãrsiri/nihãrsire (ni-hãr-sí-ri) sf – vedz tu ***harauã***
nihãrsit (ni-hãr-sítũ) adg – vedz tu ***harauã***
niheamã (ni-heá-mã) adv – vedz tu ***nãheamã***
niheamãtã (ni-heá-mã-tã) adv – vedz tu ***nãheamã***
niheamãzã (ni-heá-mã-zã) adv – vedz tu ***nãheamã***
niheamtã (ni-heám-tã) adv – vedz tu ***nãheamã***
nihearbiri/nihearbire (ni-heár-bi-ri) sf – vedz tu ***herbu***
nihertu (ni-hĭér-tu) adg – vedz tu ***herbu***
nihirbeari/nihirbeare (ni-hir-beá-ri) sf – vedz tu ***herbu***
nihirotunisiri/nihirotunisire (ni-hi-ro-tu-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***hirotunisescu***
nihirotunisit (ni-hi-ro-tu-ni-sítũ) adg – vedz tu ***hirotunisescu***
nihit (ni-hítũ) adg nihitã (ni-hí-tã), nihits (ni-hítsĭ), nihiti/nihite (ni-hí-ti) – (om) arãu, blãstimat, afurisit, ursuz, etc.; (fig: nihit = (i) blãstimata di lãngoari (hulerã); (ii) darac, dyeavul, etc.) *{ro: afurisit, blestemat}* *{fr: maudit, vaurien}* *{en: cursed}* ex: ma sh-plãndzi tora hala, nihitlu (blãstimatlu) di bãrbat; ea dipuni-ti, bre, nihite (blãstimate); cum, bre nihite?; tu inimã, nihita, nu sh-eara muljari slabã; nihita, ea-ts-u n cali; nihita di cusurinã a mea; ah nihita (fig: blãstimata hulerã) cãts nu-adunã; voi nihits shi blãstimats; nihitili di moashi; featili scumbusiti, ca nihiti; s-nu-avets fricã di nihitlu (fig: di daraclu)
niho (ni-hó) sm nihadz (ni-hádzĭ) – boatsi lungã tsi fatsi sutsatã shi s-avdi deadun cu un cãntic; boatsea (fãrã zboarã) a unui cãntic; ih, is, boatsi, miludii, cãntic, nubeti *{ro: ison}* *{fr: accompagnement, timbre}* *{en: accompaniment}* ex: niho (cãntic, ih, miludii) di jali
nihteri (nih-té-ri) sf – vedz tu ***nihtire***
nihteryiu (nih-tér-yĭu) sn – vedz tu ***nihtire***
nihtire (nih-ti-ré) sm nihtiredz (nih-ti-rédzĭ) – prici tsi sh-u-adutsi cu un shoaric cu arpiti (tsi bãneadzã cu bumbãrats, bu-bulits, mushti, etc., tsi sta dzua prit locuri ascumti, scutidoasi sh-azboairã di-aradã noaptea); pulj di noaptea; nihtiridã, dubruljac, dobruljac, dubãrac, bubureac, budruljac *{ro: liliac (animal)}* *{fr: chauve-souris}* *{en: bat}* § ***nihtiridã*** (nih-ti-rí-dã) sf nihtiridz (nih-ti-rídzĭ) – (unã cu ***nihtire***) § ***nihteri*** (nih-té-ri) sf nihteri (nih-térĭ) – lucru di noapti; atsea tsi fatsi un cãndu priveaglji (sh-treatsi noaptea cu) un lãndzit i un mortu; nihteryiu; privigljari *{ro: priveghi}* *{fr: travail de nuit; veillée}* *{en: night work, vigil, death watch}* ex: nihtiredzlji fac nihteri (alagã noaptea) § ***nihteryiu*** (nih-tér-yĭu) sn nihteryi (nih-tér-yi) – (unã cu ***nihteri***) ex: cãntã a featilor nihteryiu
nihtiridã (nih-ti-rí-dã) sf – vedz tu ***nihtire***
nihtiridhã (nih-ti-rí-dhã) sf nihtiridz (nih-ti-rídzĭ) – unã cu ***nihtiridã***
nihunipsiri/nihunipsire (ni-hu-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***hunipsescu***
nihunipsit (ni-hu-nip-sítũ) adg – vedz tu ***hunipsescu***
niimnari/niimnare (ni-im-ná-ri) sf – vedz tu ***imnu***
niimnat (ni-im-nátũ) adg – vedz tu ***imnu***
niishiri/niishire (ni-i-shí-ri) sf – vedz tu ***es***
niishit (ni-i-shítũ) adg – vedz tu ***es***
nilari/nilare (ni-lá-ri) sf – vedz tu ***lau***
nilat (ni-látũ) adg – vedz tu ***lau***
nilipsiri/nilipsire (ni-lip-sí-ri) sf – vedz tu ***lipsescu***
nilipsit (ni-lip-sítũ) adg – vedz tu ***lipsescu***
niljirtari/niljirtare (ni-ljir-tá-ri) sf – vedz tu ***ljertu***
niljirtat (ni-ljir-tátũ) adg – vedz tu ***ljertu***
nilsescu (nil-sés-cu) vb IV nilsii (nil-síĭ), nilseam (nil-seámũ), nilsitã (nil-sí-tã), nilsiri/nilsire (nil-sí-ri) – 1: scot bots surdi sh-fãrã noimã dit gurã (di itia cã aduchescu unã dureari trupeascã i sufliteascã tsi nu pot s-u-aravdu tãcut); angãnescu, ngãnescu, ncãnescu, ancãnescu, ãncãnescu, dzem, schimur, scljimbur, shcljimur, shcljimuredz, shcljumuredz; 2: spãstrescu (cher) tut tsi am; nãlsescu, afãnisescu, prãpãdescu, cãtãstrãpsescu, etc. *{ro: văita, geme; prăpădi, ruina}* *{fr: gémir, se lamenter; se consumer; ruiner}* *{en: lament, wail, groan, deplore; waste away}* ex: nilsescu (dzem), gione, mi dirin; mi nilsi (vãtãmã) lucrul § ***nilsit*** (nil-sítũ) adg nilsitã (nil-sí-tã), nilsits (nil-sítsĭ), nilsiti/nilsite (nil-sí-ti) – 1: tsi scoati bots surdi shi fãrã noimã dit gurã; boatsea tsi s-avdi cãndu cariva nilseashti; angãnit, ngãnit, ancãnit, ãncãnit, ncãnit, dzimut, schimurat, scljimburat, shcljimurat; 2: tsi ari chirutã tut tsi-avea; nãlsit, afãnisit, prãpãdit, cãtãstrãpsit, etc. *{ro: văitat, gemut; ruinat}* *{fr: gémi, lamenté; ruiné}* *{en: groaned, moaned, wailed, lamented; ruined}* § ***nilsiri/nilsire*** (nil-sí-ri) sf nilsiri (nil-sírĭ) – atsea tsi s-avdi (s-fatsi) cãndu cariva nilseashti; 1: angãniri, ngãniri, ancãniri, ãncãniri, ngãniri, dzimeari, dzeamiri, schimurari, scljimburari, shcljimurari; dzeamit, scljim, shcljim, shcljimur; 2: nãlsiri, chireari, afãnisiri, prãpãdiri, cãtãstrãpsiri, etc. *{ro: acţiunea de a se văita, de a geme; văitare, gemere; vaiet, gemet, prăpădenie, ruină}* *{fr: action de gémir, de se*

lamenter, de (se) ruiner; gémissement} *{en: action of groaning, of moaning, of wailing; moan}* § ***nãlsescu*** (nãl-sés-cu) vb IV nãlsii (nãl-sîĭ), nãlseam (nãl-seámŭ), nãlsitã (nãl-sí-tã), nãlsiri/nãlsire (nãl-sí-ri) – (unã cu ***nilsescu***) § ***nãlsit*** (nãl-sítŭ) adg nãlsitã (nãl-sí-tã), nãlsits (nãl-sítsĭ), nãlsiti/nãlsite (nãl-sí-ti) – (unã cu ***nilsit***) § ***nãlsiri/nãlsire*** (nãl-sí-ri) sf nãlsiri (nãl-sírĭ) – (unã cu ***nilsiri***)

nilsiri/nilsire (nil-sí-ri) sf – vedz tu ***nilsescu***

nilsit (nil-sítŭ) adg – vedz tu ***nilsescu***

nilucrari/nilucrare (ni-lu-crá-ri) sf – vedz tu ***lucru***

nilucrat (ni-lu-crátŭ) adg – vedz tu ***lucru***

nilucru (ni-lú-cru) sn – vedz tu ***lucru***

nilush (ni-lúshĭŭ) sn – vedz tu ***nel***

nilutsitã (ni-lu-tsí-tã) sf – vedz tu ***lutsescu***

nimal (ni-málŭ) adv – ahãntu cãt lipseashti (trã un lucru tsi-avem ananghi, trã scupolu tsi lu-avem tu minti, etc.); agiundzi cãt easti; nãmal, namalo, nimalo, nemalo, distur, disturi, distul, duri, agiundzi! *{ro: destul, suficient}* *{fr: assez, suffisamment}* *{en: enough}* ex: nimal (disturi) mãcai; nimal nji didesh; nu lj-easti nimal (nu lj-agiundzi); nimal (agiungu) ahãti lãets tsi-nj cãdzurã pri cap; au hranã di nimal (cãt lã lipseashti); s-aibã di nimal (cãt s-l-agiungã); aveari di nimal (distur); s-bagã nimal (disturi) sari tru mãcãri; cãntã sh-cuscrili nimal § ***nãmal*** (nã-málŭ) adv – (unã cu ***nimal***) ex: nãmal nj-easti (am nimal, nj-agiundzi); nu-lj fu nãmal (nu lj-agiundzi) § ***nimalo*** (ni-má-lo) adv – (unã cu ***nimal***) ex: ahãtã cãt i nimalo § ***namalo*** (na-má-lo) adv – (unã cu ***nimal***) ex: namalo (duri) tsã suntu zahmetsli; namalo maltu § ***nemalo*** (ne-má-lo) adv – (unã cu ***nimal***)

nimalj (ni-máljĭŭ) sn – vedz tu ***nãmalj***

nimalo (ni-má-lo) adv – vedz tu ***nimal***

nimãcari/nimãcare (ni-mã-cá-ri) sf – vedz tu ***mãc***

nimãcat (ni-mã-cátŭ) adg – vedz tu ***mãc***

nimãncari/nimãncare (ni-mãn-cá-ri) sf – vedz tu ***mãc***

nimãncat (ni-mãn-cátŭ) adg – vedz tu ***mãc***

nimãritatã (ni-mã-ri-tá-tã) adgf – vedz tu ***mãrit***[2]

nimãrtari/nimãrtare (ni-mãr-tá-ri) sf – vedz tu ***mãrit***[2]

nimãrtatã (ni-mãr-tá-tã) adgf – vedz tu ***mãrit***[2]

nimbadi/nimbade (ni-mbá-di) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nimpadi***

nimbãrtsãri/nimbãrtsãre (nim-bãr-tsắ-ri) sf nimbãrtsãri (nim-bãr-tsắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nimpãrtsãri***

nimbãrtsãt (nim-bãr-tsắtŭ) adg nimbãrtsãtã (nim-bãr-tsắ-tã), nimbãrtsãts (nim-bãr-tsắtsĭ), nimbãrtsãti/nimbãrtsãte (nim-bãr-tsắ-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nimpãrtsãt***

nimbunari/nimbunare (nim-bu-ná-ri) sf – vedz tu ***bun***[1]

nimbunat (nim-bu-nátŭ) adg – vedz tu ***bun***[1]

niminari/niminare (ni-mi-ná-ri) sf – vedz tu ***min***

niminat (ni-mi-nátŭ) adg – vedz tu ***min***

niminduiri/niminduire (ni-min-du-í-ri) sf – vedz tu ***minti***

niminduit (ni-min-du-ítŭ) adg – vedz tu ***minti***

nimisurari/nimisurare (ni-mi-su-rá-ri) sf – vedz tu ***misurã***[1]

nimisurat (ni-mi-su-rátŭ) adg – vedz tu ***misurã***[1]

nimiturari/nimiturare (ni-mi-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***meturã***

nimiturat (ni-mi-tu-rãtŭ) adg – vedz tu ***meturã***

nimortu (ni-mór-tu) adg – vedz tu ***mor***[1]

nimpadi/nimpade (ni-mpá-di) adv – vedz tu ***padi***[1]

nimpãrtsãri/nimpãrtsãre (nim-pãr-tsắ-ri) sf – vedz tu ***parti***

nimpãrtsãt (nim-pãr-tsắtŭ) adg – vedz tu ***parti***

nimpliniri/nimplinire (nim-pli-ní-ri) sf – vedz tu ***mplin***

nimplinit (nim-pli-nítŭ) adg – vedz tu ***mplin***

nimprustat (nim-prus-tátŭ) adg – vedz tu ***mprostu***[1]

nimtsescu (nim-tsés-cu) adg – vedz tu ***neamtsu***

Nimtsii/Nimtsie (Nim-tsíi) sf – vedz tu ***neamtsu***

nimucaeti/nimucaete (ni-mu-ca-é-ti) sf – vedz tu ***mucaeti***

nimupirimã (ni-mu-pí-ri-mã) sf nimupirimi/nimupirine (ni-mu-pí-ri-mi) – lãngoari di cheali tsi s-lja di la om la om (sh-cari easi ma multu pi fatsã) *{ro: erizipel}* *{fr: érysipèle}* *{en: erysipelas}*

nimuriri/nimurire (ni-mu-rí-ri) sf – vedz tu ***mor***[1]

nimuritor (ni-mu-ri-tórŭ) adg – vedz tu ***mor***[1]

nimusorizmã (ni-mu-só-riz-mã) sf nimusorizmati/nimusorizmate (ni-mu-so-ríz-ma-ti) – trãmbã di neauã adunatã di vimtu tu-unã nturinari (ca un stog mari icã un ohtu njic di neauã); nãvalj, nivalj, nãvai, azvimturari *{ro: troian de zăpadă}* *{fr: tas de neige}* *{en: snow drift}*

nimustãcat (ni-mus-tã-cátŭ) adg – vedz tu ***mustatsã***

nimutriri/nimutrire (ni-mu-trí-ri) sf – vedz tu ***mutrescu***

nimutrit (ni-mu-trítŭ) adg – vedz tu ***mutrescu***

nimutritã (ni-mu-trí-tã) sf – vedz tu ***mutrescu***

ninca (nín-ca) adv – vedz tu ***ninga***[1]

nincã[1] (nín-gã) adv – vedz tu ***ninga***[1]

nincã[2] (nín-cã) prip – vedz tu ***ningã***[2]

nincãltsari/nincãltsare (nin-cãl-tsá-ri) sf – vedz tu ***ncaltsu***

nincãltsat (nin-cãl-tsátŭ) adg – vedz tu ***ncaltsu***

nincãrcari[1]***/nincãrcare*** (nin-cãr-cá-ri) sf – vedz tu ***ncarcu***[1]

nincãrcari[2]***/nincãrcare*** (nin-cãr-cá-ri) sf – vedz tu ***ncarcu***[2]

nincãrcat[1] (nin-cãr-cátŭ) adg – vedz tu ***ncarcu***[1]

nincãrcat[2] (nin-cãr-cátŭ) adg – vedz tu ***ncarcu***[2]

nincljideari/nincljideare (nínclji-deá-ri) sf – vedz tu ***ncljid***

nincljidiri/nincljidire (nin-cljí-di-ri) sf – vedz tu ***ncljid***

nincljis (nincljísŭ) adg – vedz tu ***ncljid***

nincrunari/nincrunare (nin-cru-ná-ri) sf – vedz tu ***curunã***[1]

nincrunat (nin-cru-nátŭ) adg – vedz tu ***curunã***[1]

nincurunari/nincurunare (nin-cu-ru-ná-ri) sf – vedz tu ***curunã***[1]

nincurunat (nin-cu-ru-nátŭ) adg – vedz tu ***curunã***[1]

nindea (nín-dea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nintea***

nindi/ninde (nín-di) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ninti***

nindreptu (nin-drép-tu) adg – vedz tu ***ndreg***[1]

nindriptati/nindriptate (nin-drip-tá-ti) sf – vedz tu ***ndreg***[1]

ninfãrnari/ninfãrnare (nin-fãr-ná-ri) sf – vedz tu ***fãrnu***

ninfãrnat (nin-fãr-nátŭ) adg – vedz tu ***fãrnu***

ninflurat (nin-flu-rátŭ) adg – vedz tu ***floarã***

ninfumiljari/ninfumiljare (nin-fu-mi-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***fumealji***

ninfumiljat (nin-fu-mi-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***fumealji***

ninga[1] (nín-ga) adv – ningã, ninca, nica, nicã, bile *{ro: încă, chiar}* *{fr: encore, même}* *{en: still, more}* ex: dratslji ninga (nica) nu s-avea turnatã; ninga nifaptu; s-lji da ninga protlu birbec § ***ningã***[1] (nín-gã) adv – (unã cu ***ninga***) ex: cã-l ma tsãni un dor ningã (ninga) § ***ninca*** (nín-ca) adv – (unã cu ***ninga***) ex: ninca easti pulj; toarnã-nj ninca nã chicã di-apã § ***nincã***[1] (nín-cã) adv – (unã cu ***ninga***) ex: nincã (ninga, mash) tini armãsesh § ***nica*** (ní-ca) prip – (unã cu ***ninga***) ex: feata lucra nica (ninga), ningã (lãngã, piningã) foclu astes; nicurmatlu-nj suflit nica-i ars di seati; va ninca s-mãcã § ***nicã***[1] (ní-cã) adv – (unã cu ***ninga***) ex: iu eara nicã (ninga) un picurar; tsi-l mutrits, bre, tsi stats nicã (ninga)?

ninga[2] (nín-gã) prip – vedz tu ***ningã***[2]

ningã[1] (nín-gã) adv – vedz tu ***ninga***[1]

ningã[2] (nín-gã) prip – tsi s-aflã aproapea (alaturea) di cariva i di tsiva; ninga, nãngã, nincã, priningã, piningã, lingã, nintrã, ntrã, ndrã *{ro: alături, lângă}* *{fr: prés de, auprés de, à coté de}* *{en: close to, near to, beside}* ex: s-aflã ningã udãlu iu durnja; shedz ningã mini; yinu Domcã ningã mini, si-nj tsã dau un brãn di-asimi § ***ninga***[2] (nín-gã) prip – (unã cu ***ningã***[2]) ex: nã ashtirnum ninga un izvur § ***nãngã*** (nãn-gã) prip – (unã cu ***ningã***[2]) ex: stãi nãngã noi § ***nincã***[2] (nín-cã) prip – (unã cu ***ningã***[2]) ex: cãndu eshti nincã (ningã) nãs § ***nintrã*** (nín-trã) prip – (unã cu ***ningã***[2]) ex: nu cuteadzã nintrã (ningã) nãs; l-tsãnu pri nintrã (ningã) stearpi § ***lingã*** (lín-gã) prip – (unã cu ***ningã***[2]) § ***priningã*** (pri-nín-gã) prip – (unã cu ***ningã***[2]) § ***pringã***[2] (prín-gã) prip – (unã cu ***ningã***[2]) ex: s-vã aprucheats pringã (piningã) nãsh § ***piningã*** (pi-nín-gã) prip – (unã cu ***ningã***[2])

ningrupari/ningrupare (nin-gru-pá-ri) sf – vedz tu ***groapã***

ningrupat (nin-gru-pátŭ) adg – vedz tu ***groapã***

ninjilã (ni-njí-lã) sf – vedz tu ***njilã***

ninjilãos (ni-nji-lã-ósŭ) adg – vedz tu ***njilã***

ninjilos (ni-nji-lósŭ) adg – vedz tu ***njilã***
ninjiluiri/ninjiluire (ni-nji-lu-í-ri) sf – vedz tu ***njilã***
ninjiluit (ni-nji-lu-ítŭ) adg – vedz tu ***njilã***
ninjiruit (ni-nji-ru-ítŭ) adg – vedz tu ***njir***[3]
ninjirusit (ni-nji-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***njir***[3]
ninsãrari/ninsãrare (nin-sã-rá-ri) sf – vedz tu ***sari***
ninsãrat (nin-sã-rátŭ) adg – vedz tu ***sari***
ninsumnari/ninsumnare (nin-sum-ná-ri) sf – vedz tu ***somnu***
ninsumnat (nin-sum-nátŭ) adg – vedz tu ***somnu***
ninsurari/ninsurare (nin-su-rá-ri) sf vedz tu ***nsor***
ninsurat (nin-su-rátŭ) adgm – vedz tu ***nsor***
nintea (nín-tea) adv – vedz tu ***nãinti***
ninti/ninte (nín-ti) adv – vedz tu ***nãinti***
nintrã (nín-trã) prip – vedz tu ***ningã***[2]
nintreatsiri/nintreatsire (nin-treá-tsi-ri) sf – vedz tu ***astrec***
nintribari/nintribare (nin-tri-bá-ri) sf – vedz tu ***ntreb***
nintribat (nin-tri-bátŭ) adg – vedz tu ***ntreb***
nintribatã (nin-tri-bá-tã) sf – vedz tu ***ntreb***
nintricut (nin-tri-cútŭ) adg – vedz tu ***astrec***
nintruhisiri/nintruhisire (nin-tru-hi-sí-ri) sf – vedz tu ***truho***
nintruhisit (nin-tru-hi-sítŭ) adg – vedz tu ***truho***
nintseapiri/nintseapire (nin-tseá-pi-ri) sf – vedz tu ***ntsep***
nintsi/nintse (nín-tsi) cong – vedz tu ***nitsi***
nintsiput (nin-tsi-pútŭ) adg – vedz tu ***ntsep***
ninudari/ninudare (ni-nu-dá-ri) sf – vedz tu ***nod***[1]
ninudat (ni-nu-dátŭ) adg – vedz tu ***nod***[1]
ninumirari/ninumirare (ni-nu-mi-rá-ri) sf – vedz tu ***numir***[1]
ninumirat (ni-nu-mi-rátŭ) adg – vedz tu ***numir***[1]
ninveashtiri/ninveashtire (nin-veásh-ti-ri) sf – vedz tu ***nvescu***[1]
ninviscut (nin-vis-cútŭ) adg – vedz tu ***nvescu***[1]
ninvishteari/ninvishteare (nin-vish-teá-ri) sf – vedz tu ***nvescu***[1]
ninvitsari/ninvitsare (nin-vi-tsá-ri) sf – vedz tu ***nvets***[1]
ninvitsat (nin-vi-tsátŭ) adg – vedz tu ***nvets***[1]
nioaspi/nioaspe (ni-oás-pi) sm, sf, adg – vedz tu ***oaspi***
niom (ni-ómŭ) sm – vedz tu ***om***
nior (ni-órŭ) sm niori (ni-órĭ) shi sn nioari/nioare (ni-oá-ri) – adunãturã di aburi dit tser ãnsus cari pot s-cadã pri loc ca ploai i neauã; nãur, nor, nuor, nãor; (expr: beau niorlji = hiu gionj sh-alag (azboiru) multu agonja) *{ro: nor, nour}* *{fr: nuage}* *{en: cloud}* ex: di soari nu lj-u fricã, di vimtu s-dinjicã (*angucitoari*: niorlu); niori acoapirã tserlu; s-arãspãndirã niorlji; niori lã avea nvãlitã muntsãlj; un nior lai shi murnu; muntsãlj ca s-aibã niori; chinisirã ca nioarili giunari; muntsã di neauã mplinj, cu spulbir shi nioari; sfulgu di nioari; ca nã umbrã di nioari; aumbri shi nioari; si zghilescu pãn di nioari; si-nj yinã dit nioari; s-featsi ahãt gioni di-azboairã prit niori; un mãndzu tsi loclu mãca sh-niorlji bea (expr: azbuira multu-agonja) di gioni shi di-azbuirãtor; calj azbuirãtori, tsi mãca loclu shi bea niorlji, s-lu-aducã aclo § ***nãur***[1] (nã-úrŭ) sm nãuri (nã-úrĭ) – (unã cu ***nior***) ex: umbra tsi, tu fuga mari, u-alasã un nãur (nior); pisti giuguri cresc anarga lãi nãuri (niori); nãurlui shi vimtului § ***nãor*** (nã-órŭ) sm nãori (nã-órĭ) – (unã cu ***nior***) § ***nor***[1] (nórŭ) sm nori (nórĭ) – (unã cu ***nior***) ex: dupã nor (nior) shi dupã soari; deadi soarli pãn di nor (nior); ari oaminj multsã ca norlu (niorlu); pri cãrãrli a norlor (niorlor) § ***nuor*** (nu-órŭ) sm nuori (nu-órĭ) – (unã cu ***nior***) ex: nu s-dusirã nuorlji di pi tser § ***niureadzã*** (ni-u-reá-dzã) vb unipirs. niurã (ni-u-rã), niura (ni-u-rá), niuratã (ni-u-rá-tã), niurari/niurare (ni-u-rá-ri) – (tserlu) s-acoapirã cu niori; nuoreadzã, nãureadzã, nureadzã, vãrcuseashti *{ro: (se) înnora}* *{fr: (se) couvrir de nuages}* *{en: cloud, to darken with clouds}* ex: acãtsã s-niureadzã; niurarã muntsãlj shi vãljuri; niurã nafoarã § ***niuredz*** (ni-u-rédzŭ) vb I niurai (ni-u-răĭ), niuram (ni-u-rámŭ), niuratã (ni-u-rá-tã), niurari/niurare (ni-u-rá-ri) – mi ntunic la fatsã, dipun dzeanili; adun sufrãntsealili; chicusescu; nuoredz, nãuredz, nuredz *{ro: întuneca, încrunta, posomorî}* *{fr: s'assombrir, se rembrunir, se renfrogner, se fâcher}* *{en: frown, look gloomy, get angry}* ex: Dumnidzã dipusi dzeanili, niurã (sã ntunicã la fatsã); niurã tatã-nju; cãndu plãndzea, s-niura chirolu shi didea ploai § ***niurat*** (ni-u-rátŭ) adg niuratã (ni-u-rá-tã), niurats (ni-u-rátsĭ), niurati/niurate (ni-u-rá-ti) – 1: (tserlu) acupirit (alãcit) di niori; alãcit, nuorat, nurat, vãrcusit; 2: tsi s-ari ntunicatã la fatsã; tsi ari dipusã dzeanili; tsi ari chicusitã; chicusit; nuorat, nãurat, nurat *{ro: înnorat; întunecat, încruntat, posomorît}* *{fr: couvert de nuages, nuageux; assombri, rembruni, renfrogné, fâché}* *{en: cloudy, darkened with clouds; frowned, gloomy, angry}* ex: ia-ts-u toamna niuratã; pleacã frãmtea-lj niuratã (ntunicatã); si-nj azbor, niurata (mini nvirinata); zbor nu-acatsã sotslji niurats (chicusits, ntunicats, cu dzeanili dipusi) § ***niurari/niurare*** (ni-u-rá-ri) sf niurãri (ni-u-rắrĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu niureadzã tserlu; acupirirea-a tserlui cu niori; nuorari, nurari, vãrcusiri; 2: atsea tsi fatsi atsel tsi niureadzã (la fatsã); ntunicari la fatsã, dipuneari dzeana; chicusiri; nuorari, nãurari, nurari *{ro: acţiunea de a se înnora; acţiunea de a se întuneca, de a se încrunta, de a se posomorî; întunecare, încruntare, posomorîre}* *{fr: action de se couvrir de nuages; action de s'assombrir, de se rembrunir, de se renfrogner, de se fâcher}* *{en: action of clouding, of darkening with clouds; action of looking gloomy, of frowning, of getting angry}* § ***nuoreadzã*** (nu-o-reá-dzã) vb I unipirs. nuorã (nu-o-rã), nuora (nu-o-rá), nuoratã (nu-o-rá-tã), nuorari/nuorare (nu-o-rá-ri) – (unã cu ***niureadzã***) § ***nuoredz*** (nu-o-rédzŭ) vb I unipirs. nuorai (nu-o-răĭ), nuoram (nu-o-rámŭ), nuoratã (nu-o-rá-tã), nuorari/nuorare (nu-o-rá-ri) – (unã cu ***niuredz***) § ***nuorat*** (nu-o-rátŭ) adg nuoratã (nu-o-rá-tã), nuorats (nu-o-rátsĭ), nuorati/nuorate (nu-o-rá-ti) – (unã cu ***niurat***) § ***nuorari/nuorare*** (nu-o-rá-ri) sf nuorãri (nu-o-rắrĭ) – (unã cu ***niurari***) § ***nãureadzã*** (nã-u-reá-dzã) vb I unipirs. nãurã (nã-u-rã), nãura (nã-u-rá), nãuratã (nã-u-rá-tã), nãurari/nãurare (nã-u-rá-ri) – (unã cu ***niureadzã***) § ***nãuredz*** (nã-u-rédzŭ) vb I unipirs. nãurai (nã-u-răĭ), nãuram (nã-u-rámŭ), nãuratã (nã-u-rá-tã), nãurari/nãurare (nã-u-rá-ri) – (unã cu ***niuredz***) § ***nãurat*** (nã-u-rátŭ) adg nãuratã (nã-u-rá-tã), nãurats (nã-u-rátsĭ), nãurati/nãurate (nã-u-rá-ti) – (unã cu ***niurat***) § ***nãurari/nãurare*** (nã-u-rá-ri) sf nãurãri (nã-u-rắrĭ) – (unã cu ***niurari***) § ***nureadzã*** (nu-reá-dzã) vb I unipirs. nurã (nu-rã), nura (nu-rá), nuratã (nu-rá-tã), nurari/nurare (nu-rá-ri) – (unã cu ***niureadzã***) § ***nuredz*** (nu-rédzŭ) vb I unipirs. nurai (nu-răĭ), nuram (nu-rámŭ), nuratã (nu-rá-tã), nurari/nurare (nu-rá-ri) – (unã cu ***niureadzã***) § ***nurat*** (nu-rátŭ) adg nuratã (nu-rá-tã), nurats (nu-rátsĭ), nurati/nurate (nu-rá-ti) – (unã cu ***niurat***) § ***nurari/nurare*** (nu-rá-ri) sf nurãri (nu-rắrĭ) – (unã cu ***niurari***) § ***niuros*** (ni-u-rósŭ) adg niuroasã (ni-u-roá-sã), niurosh (ni-u-róshĭ), niuroasi/niuroase (ni-u-roá-si) – 1: tsi easti (acupirit) cu niori; niurat, nurat; 2: tsi easti ntunicat la fatsã; tsi u-ari dzeana dipusã; niurat, nurat, ntunicos *{ro: noros; posomorît}* *{fr: nuageux; assombri}* *{en: cloudy; gloomy}* ex: toamnã niuroasã (tsi easti ma multu cu niori); picurarlu avea nishti oclji niurosh (ntunicosh)
niorihta (ni-ó-rih-ta) adv – (tu zburãrea ***a niorihta***) scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***aniorihta***
nip (nípŭ) sm – vedz tu ***nãip***
nipãitiri/nipãitire (ni-pãĭ-tí-ri) sf – vedz tu ***pãitescu***
nipãitit (ni-pãĭ-títŭ) adg – vedz tu ***pãitescu***
nipãltiri/nipãltire (pãl-tí-ri) sf – vedz tu ***platã***
nipãltit (pãl-títŭ) adg – vedz tu ***platã***
nipãpsiri/nipãpsire (ni-pãp-sí-ri) sf – vedz tu ***papsi***
nipãpsit[1] (ni-pãp-sítŭ) adg – vedz tu ***papsi***
nipãpsit[2] (ni-pãp-sítŭ) adv – vedz tu ***papsi***
nipãrãtirsiri/nipãrãtirsire (ni-pã-rã-tir-sí-ri) sf – vedz tu ***pãrãtirsescu***
nipãrãtirsit (ni-pã-rã-tir-sítŭ) adg – vedz tu ***pãrãtirsescu***
nipãrighursiri/nipãrighursire (ni-pã-ri-ghur-sí-ri) sf nipãrighursiri (ni-pã-ri-ghur-sírĭ) – unã cu ***nipãrigursit***
nipãrighursit (ni-pã-ri-ghur-sítŭ) adg nipãrighursitã (ni-pã-ri-ghur-sí-tã), nipãrighursits (ni-pã-ri-ghur-sítsĭ), nipãrighursiti/nipãrighursite (ni-pã-ri-ghur-sí-ti) – unã cu ***nipãrigursit***
nipãrigursiri/nipãrigursire (ni-pã-ri-gur-sí-ri) sf – vedz tu ***pãrigurii***
nipãrigursit (ni-pã-ri-gur-sítŭ) adg – vedz tu ***pãrigurii***
nipãrtic (ni-pãr-ticŭ) (mi) vb I – vedz tu ***nipãrticã***
nipãrticari/nipãrticare (ni-pãr-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***nipãrticã***

nipãrticat (ni-pãr-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***nipãrticã***

nipãrticã (ni-pắr-ti-cã) sf nipãrtits (ni-pắr-titsĭ) – prici cu truplu multu lungu ca un chelindru (i ca unã funi multu groasã), tsi s-minã pri loc cu trãdzearea azvarna (cã nu ari cicioari), cu chealea acupiritã cu ljushpi shi multi ori alasã virin cãndu mushcã tsiva; nãpãrticã, sharpi, shirpoanji, uheauã; buljar, ofchiu, sãpit; (fig: 1: nipãrticã = om multu-arãu; expr: 2: ***earbã di nipãrticã*** = earbã tsi da banã, tsi nyeadzã; 3: mi mushcã nipãrtica = aduchescu cã-nj cadi un mari bile pri cap, cã va pat unã mari taxirati; 4: intru (mi bag, mi hig) tu guvã di nipãrticã = mi-ascundu (di fricã, di-arshini) tu-un loc iu nu poati s-mi aflã vãrnu) *{ro: şarpe, viperă} {fr: serpent, vipère} {en: snake, viper, adder}* ex: mi mãshcã unã nipãrticã; vidzui nã nipãrticã dit apã; mi chipirã nipãrtica; nipãrticã lai va s-u mãca; sherchi shi nipãrtits shuirã; nipãrtica nu sh-aspuni cicioarli; cara vidzui cartea cu vula lai, mi mushcã nipãrtica (expr: aduchii cã-nj vinji nã hãbari lai, cã mi-agudi nã taxirati greauã); cu earba di nipãrticã (earba tsi da banã) aundzi sh-aundzi, lu nye dinãcali; bucatã cu bucatã, li-aumsi cu earbã di nipãrticã, sh-nãpoi nye § ***nipãrticush*** (ni-pãr-ti-cúshĭŭ) sm, sf nipãrticushi/nipãrticushe (ni-pãr-ti-cú-shi), nipãrticush (ni-pãr-ti-cúshĭ) nipãrticushi/nipãrticushe (ni-pãr-ti-cú-shi) – nipãrticã njicã (mascurã i feaminã); pulj (njic) di nipãrticã *{ro: şarpe mic, viperă mică} {fr: petit serpent, petite vipère} {en: little serpent, small viper}* ex: tu-arapuni nã nipãrticushi adunatã culcush; lj-avea moartã nipãrticusha shi-sh plãndzea hala § ***nãpãrticã*** (nã-pắr-ti-cã) sf nãpãrtits (nã-pắr-titsĭ) – (unã cu ***nipãrticã***) § ***nipãrtichedz*** (ni-pãr-ti-chĭédzŭ) (mi) vb I nipãrticai (ni-pãr-ti-cáĭ), nipãrticam (ni-pãr-ti-cámŭ), nipãrticatã (ni-pãr-ti-cá-tã), nipãrticari/nipãrticare (ni-pãr-ti-cá-ri) – hiu mushcat di-unã nipãrticã; mushcu pri cariva (zburãndalui di nipãrticã); nipãrtic, shirpichedz; nshirpichedz; (fig: mi nipãrtichedz = mi-acatsã inatea; mi nvirinedz multu, mi cãrteashti tsiva) *{ro: fi muşcat de şarpe} {fr: être mordu (piqué) par un serpent; mordre (en parlant d'un serpent} {en: be bitten by a serpent; bite (speaking of a serpent)}* ex: cum avdzã, s-nipãrticã (fig: s-cãrti, sã nvirinã multu) § ***nipãrtic*** (ni-pắr-ticŭ) (mi) vb I nipãrticai (ni-pãr-ti-cáĭ), nipãrticam (ni-pãr-ti-cámŭ), nipãrticatã (ni-pãr-ti-cá-tã), nipãrticari/nipãrticare (ni-pãr-ti-cá-ri) – (unã cu ***nipãrtichedz***) § ***nipãrticat*** (ni-pãr-ti-cátŭ) adg nipãrticatã (ni-pãr-ti-cá-tã), nipãrticats (ni-pãr-ti-cátsĭ), nipãrticati/nipãrticate (ni-pãr-ti-cá-ti) – tsi easti mushcat di-unã nipãrticã; shirpicat, nshirpicat; (fig: nipãrticat = (i) tsi lu-ari acãtsatã multu inatea; nvirinat multu; (ii) arãu, blãstimat) *{ro: muşcat de şarpe} {fr: mordu (piqué) par un serpent} {en: bitten by a serpent}* ex: nu pot s-intru tu volja-a nipãrticatiljei (fig: a blãstimatiljei) atsea; s-turnã acasã la nshirpicata sh-nipãrticata (fig: blãstimata) atsea § ***nipãrticari/nipãrticare*** (ni-pãr-ti-cá-ri) sf nipãrticãri (ni-pãr-ti-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti nipãrticat; shirpicari, nshirpicari *{ro: acţiunea de a fi muşcat de şarpe} {fr: action d'être mordu (piqué) par un serpent; de mordre (en parlant d'un serpent} {en: action of being bitten by a serpent; of biting (speaking of a serpent)}*

nipãrtichedz (ni-pãr-ti-chĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***nipãrticã***

nipãrticush (ni-pãr-ti-cúshĭŭ) sm, sf – vedz tu ***nipãrticã***

nipãtidzari/nipãtidzare (ni-pã-ti-dzá-ri) sf – vedz tu ***pãtedz***[1]

nipãtidzat (ni-pã-ti-dzátŭ) adg – vedz tu ***pãtedz***[1]

nipãtsãt (ni-pã-tsắtŭ) adg – vedz tu ***pat***[5]

nipãtsãti* (ni-pã-tsắ-ti) – fim. pl. di la adgectivlu "nipãtsãt"; vedz ***nipãtsãt***

nipãtsãti/nipãtsãte (ni-pã-tsắ-ti) sf pl – vedz tu ***pat***[5]

niphiu (níp-hĭu) sm, sf niphi/niphe (níp-hi), niphi (níp-hi), niphi/niphe (níp-hi) – ficior i featã tu oara tsi s-amintã shi tu protslji mesh i anj di banã; nat, njat, njac, sãrmãnitsã, beb, pupul, pup, ciuci, gad, gat, njitsico, poci, tsup, ficiuric, fiticã *{ro: prunc, sugaci} {fr: bébé, nouveau-né, nourisson, tout petit enfant} {en: baby, infant}*

nipilixit (ni-pi-lic-sítŭ) adg – vedz tu ***pilichisescu***

nipirãxiri/nipirãxire (ni-pi-rãc-sí-ri) sf – vedz tu ***pirãxescu***

nipirãxit (ni-pi-rãc-sítŭ) adg – vedz tu ***pirãxescu***

nipitrumsu (ni-pi-trúm-su) adg – vedz tu ***pitrundu***

nipitrumtu (ni-pi-trúm-tu) adg – vedz tu ***pitrundu***

nipitrundeari/nipitrundeare (ni-pi-trun-deá-ri) sf – vedz tu ***pitrundu***

nipitrundiri/nipitrundire (ni-pi-trún-di-ri) sf – vedz tu ***pitrundu***

niplãscãniri/niplãscãnire (ni-plãs-cã-ní-ri) sf – vedz tu ***plãscãnescu***

niplãscãnit (ni-plãs-cã-nítŭ) adg – vedz tu ***plãscãnescu***

niplãtiri/niplãtire (plã-tí-ri) sf – vedz tu ***platã***

niplãtit (plã-títŭ) adg – vedz tu ***platã***

nipliguiri/nipliguire (ni-pli-gu-í-ri) sf – vedz tu ***pleagã***

nipliguit (ni-pli-gu-ítŭ) adg – vedz tu ***pleagã***

nipoi (ni-pói) adv – vedz tu ***nãpoi***

nipot (ni-pótŭ) sm, sf nipoatã (ni-poá-tã), nipots (ni-pótsĭ), nipoati/nipoate (ni-poá-ti) – 1: ashi cum lj-ari cariva, cilimeanjlji a fratilui i a sorãljei a lui (a ljei); 2: ashi cum lj-ari cariva cilimeanjlji a ficiorlu i a featãljei a lui (a ljei); (fig: zbor cu cari un om cama tu ilichii lj-greashti a unui cama tinir) *{ro: nepot} {fr: neveu, nièce; petit enfant (garçon, fille)} {en: nephew, niece; grand child (son, daughter)}* ex: lu-am nipot di frati; yini-astã searã nipot-nju; nipoate, s-ti fats mari; dã-lj a nipoatãmeai; cu nipotlu-nj mi ncãceai; nu-nj poati nipoata § ***niputsãmi/niputsãme*** (ni-pu-tsắ-mi) sf fãrã pl – multimi di nipots shnipoati; niputsãlji *{ro: mulţime de nepoţi} {fr: nombre de neveux, nièces ou petits enfants} {en: number of nephews, nieces or grand children}* ex: tutã niputsãmea-lj vinji; ari multã niputsãmi tsi-lj bãneadzã, ma tuts suntu vgats din hoarã § ***niputsãlji/niputsãlje*** (ni-pu-tsắ-lji) sf fãrã pl – (unã cu ***niputsãmi***) § ***paranipot*** (pá-ra-ni-pótŭ) sm, sf paranipoatã (pá-ra-ni-poá-tã), paranipots (pá-ra-ni-pótsĭ), paranipoati/paranipoate (pá-ra-ni-poá-ti) – nipot (nipoatã) tsi fu loat di suflit (ti fumealji) *{ro: nepot adoptiv} {fr: neveu ou petit enfant adoptif} {en: adopted nephew or grand child}* ex: paranipotslj-a noshti va bãneadzã ghini § ***strãnipot*** (strã-ni-pótŭ) sm, sf strãnipoatã (strã-ni-poá-tã), strãnipots (strã-ni-pótsĭ), strãnipoati/strãnipoate (strã-ni-poá-ti) – ashi cum lu-ari cariva un cilimean tsi dipuni dit un nipot i nipoatã (di frati, sorã, hilj shi hilji) *{ro: strănepot} {fr: arrière-neveu (nièce), petit-neveu (nièce), arrière-petit enfant (fille, garçon)} {en: great-nephew (niece), or great-grandchild (son, daughter)}* ex: un nipot di strãnipot; unã strãnipoatã di strãnipoatã

niprãxiri/niprãxire (ni-prãc-sí-ri) sf – vedz tu ***praxi***

niprãxit (ni-prãc-sítŭ) adg – vedz tu ***praxi***

niprucupsiri/niprucupsire (ni-pru-cup-sí-ri) sf – vedz tu ***prucuchii***

niprucupsit (ni-pru-cup-sítŭ) adg – vedz tu ***prucuchii***

nipteari/nipteare (nip-teá-ri) sf nipteri (nip-térĭ) – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu-aestu; vedz ***niputeari***

nipteatsã (nip-teá-tsã) sf niptets (nip-tétsĭ) – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu-aestu; vedz ***niputeatsã***

niptut (ni-ptútŭ) adg niptutã (nip-tú-tã), niptuts (nip-tútsĭ), niptuti/niptute (nip-tú-ti) – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu-aestu; vedz ***niputut***

nipuitiri[1]/nipuitire (ni-puĭ-tí-ri) sf – vedz tu ***pãitescu***

nipuitiri[2]/nipuitire (ni-puĭ-tí-ri) sf – vedz tu ***puituescu***[2]

nipuitit[1] (ni-puĭ-títŭ) adg – vedz tu ***pãitescu***

nipuitit[2] (ni-puĭ-títŭ) adg – vedz tu ***puituescu***[2]

nipuituiri[2]/nipuituire (ni-puĭ-tu-í-ri) sf – vedz tu ***puituescu***[2]

nipuituit[2] (ni-puĭ-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***puituescu***[2]

nipuliticos (ni-pu-li-ti-cósŭ) adg – vedz tu ***poli***

nipulitipsiri/nipulitipsire (ni-pu-li-tip-sí-ri) sf – vedz tu ***poli***

nipulitipsit (ni-pu-li-tip-sítŭ) adg – vedz tu ***poli***

nipurcupsiri/nipurcupsire (ni-pur-cup-sí-ri) sf – vedz tu ***prucuchii***

nipurcupsit (ni-pur-cup-sítŭ) adg – vedz tu ***prucuchii***

nipurintari/nipurintare (ni-pu-rin-tá-ri) sf – vedz tu ***purintu***[1]

nipurintat (ni-pu-rin-tátŭ) adg – vedz tu ***purintu***[1]

nipurtari/nipurtare (ni-pur-tá-ri) – vedz tu ***portu***[1]

nipurtat (ni-pur-tátŭ) adg – vedz tu ***portu***[1]

niputãnda (ni-pu-tãn-da) vb (dirivatã) – vedz tu ***pot***

niputãndalui (ni-pu-tãn-da-luĭ) vb (dirivatã) – vedz tu ***pot***

niputeari[1]/niputeare (ni-pu-teá-ri) sf – vedz tu ***pot***

niputearí²/niputeare (ni-pu-teá-ri) sf – vedz tu ***pot***
niputeatsã (ni-pu-teá-tsã) sf – vedz tu ***pot***
niputsami/niputsame (ni-pu-tsá-mi) sf – vedz tu ***pot***
niputsãlji/niputsãlje (ni-pu-tsã-lji) sf – vedz tu ***nipot***
niputsãmi/niputsãme (ni-pu-tsã-mi) sf – vedz tu ***nipot***
niputut¹ (ni-pu-tútŭ) adg – vedz tu ***pot***
niputut² (ni-pu-tútŭ) adg – vedz tu ***pot***
niraidã (ni-ráĭ-dã) sf niraidi/niraide (ni-ráĭ-di) – unã dzãoanji dit mituluyia grãtseascã, cari pãrãstiseashti lucri dit fisi ca: apili, ponjlji, mintsãlj, etc.; hiintsã scoasã dit mintea-a omlui tsi s-aspuni, multi ori, tu fandazmili shi pãrmitili dit lao, ca unã featã multu mushatã (dzãnã) cu puteri tsi es dit nomurli di-aradã a fisiljei; vilã, dzãnã, albili, mushatili, dultsili, etc. {ro: nimfã} {fr: nymphe} {en: nymph} ex: nurãri, ca dulberi sh-ca niraidi (vili)
niraidhã (ni-ráĭ-dhã) sf niraidhi/niraidhe (ni-ráĭ-dhi) – unã cu ***niraidã***
nirangi/nirange (ni-rán-gi) sf nirãngi (ni-rắn-gi) – soi di purtucalã njicã shi amarã {ro: naramzã} {fr: bigarade, orange aigre, amère} {en: bitter orange} § ***nirangiu*** (ni-rán-gĭu) sm nirangi (ni-rán-gi) – pomlu tsi fatsi nirãngi (purtucali amari); miringeu {ro: narazm} {fr: bigaradier} {en: bitter orange tree} § ***miringeu*** (mi-rin-géŭ) sm miringei (mi-rin-géĭ) – (unã cu ***nirangiu***)
nirangiu (ni-rán-gĭu) sm – vedz tu ***nirangi***
nirãvdari/nirãvdare (ni-rãv-dá-ri) sf – vedz tu ***aravdu***
nirãvdat (ni-rãv-dátŭ) adg– vedz tu ***aravdu***
nirdzeari/nirdzeare (nir-dzeá-ri) sf – vedz tu ***njergu***
niri/nire (ní-ri) sn – vedz tu ***riniclju***
niricondã (ni-ri-cón-dã) sf niricondi/niriconde (ni-ri-cón-di) – dureari la cicior {ro: durere la picior} {fr: douleur au pied} {en: foot pain}
niriescu (ni-ri-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***nãirescu***
niriiri/niriire (ni-ri-í-ri) sf – vedz tu ***nãirescu***
niriit (ni-ri-ítŭ) adg – vedz tu ***nãirescu***
nirugalaz (ni-ru-ghá-lazŭ) adg – vedz tu ***njirlu***
nirughalaz (ni-ru-ghá-lazŭ) adg nirughalazã (ni-ru-ghá-la-zã), nirughalaji (ni-ru-ghá-lajĭ), nirughalazi/nirughalaze (ni-ru-ghá-la-zi) – unã cu ***nirugalaz***
niruhiti/niruhite (ni-ru-hí-ti) sf pl – loc tr-aspilari lucri (multi ori dit udãlu iu s-adarã mãcãrli) iu apa easti faptã s-curã nafoarã prit unã guvã faptã tu stizmã; nuruhidã, golnitsã, uz {ro: lavoar cu scurgerea apei prin gaurã fãcutã în perete} {fr: lavoir} {en: washstand} § ***nuruhidã*** (nu-ru-hí-dhã) sf nuruhidz (nu-ru-hídzĭ) – (unã cu ***niruhiti***)
niruminat (ni-nu-mi-nátŭ) adg – vedz tu ***numir¹***
nirushinos (ni-ru-shi-nósŭ) adg – vedz tu ***arushini***
nisafi/nisafe sf, adv nisãhi (ni-sắhĭ) – vedz tu ***isafi***
nisaidisiri/nisaidisire (ni-saĭ-di-sí-ri) sf – vedz tu ***saidisescu***
nisaidisit (ni-saĭ-di-sítŭ) adg – vedz tu ***saidisescu***
nisãrari/nisãrare (nin-sã-rá-ri) sf – vedz tu ***sari***
nisãrat (ni-sã-rátŭ) adg – vedz tu ***sari***
nisãtul (ni-sã-túlŭ) adg – vedz tu ***satur***
nisãturari/nisãturare (ni-sã-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***satur***
nisãturat (ni-sã-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***satur***
niscãnti ori (nis-cắn-ti órĭ) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***niscãntiori***
niscãntiori (nis-cắn-ti-órĭ) adv – – vedz tu ***niscãntu***
niscãntu (nis-cắn-tu) adg, pr, num niscãntã (nis-cắn-tã), niscãntsã (nis-cắn-tsã), niscãnti/niscãnte (nis-cắn-ti) – tsi nu easti multu; tsi easti putsãn, mash unã parti dit un ãntreg; grai tsi caftã s-n-aspunã cã easti zborlu di ndoi (fãrã si spunã cãts) oaminj, lucri, etc.; un numir njic (doi, trei, patru…) di oaminj, lucri, etc.; nãscãntu, putsãn, niheamã, ndoi, ãndoi, nishti, nãshti {ro: puţin, câţiva} {fr: peu, quelque(s)} {en: a little, a few, several} ex: dupã niscãntã (putsãnã) oarã; niscãntsã (ndoi, nãshti) ljepuri ansãrirã dit ljanurã; si-lj da niscãnti (ndauã) oi; di niscãntili (di-atseali ndauã) prici; vidzui niscãnti (ndauã) muljeri tsi la stranji; cumpãrai niscãnti (nãshti) gutunji; niscãntsã (ndoi) vor, niscãntsã (ndoi) nu vor; lj-pitricui niscãnti (ndauã) zboarã di ni cãnjlji nu li mãcã § ***nãscãntu*** (nãs-cắn-tu) adg, pr, num nãscãntã (nãs-cắn-tã), nãscãntsã (nãs-cắn-tsã), nãscãnti/nãscãnte (nãs-cắn-ti) – (unã cu ***niscãntu***) ex: hearsim nãscãntu (niheamã) grãn; dã-nj nãscãntã (niheamã) pãni; vinjirã nãscãntsã (ndoi) oaminj § ***niscãntiori*** (nis-cắn-ti-órĭ) adv – (tsi nu s-fatsi tut chirolu ma) di oarã-oarã, di cãndu-cãndu; nãscãntiori, cãtivãrnãoarã, cãtivãrnoarã, cãtivãrãoarã, cãtivãroarã, vãrnãoarã, vãrnoarã, vãrãoarã, vãroarã, cãtiunãoarã, cãtiunoarã, cãtinãoarã, cãtinoarã {ro: câteodată, din când în când} {fr: quelquefois, parfois, des fois} {en: sometimes, from time to time} ex: niscãntiori (di cãndu-cãndu) nã es furlji n cali; niscãnti ori nã es (di cãndu-cãndu nã es; cãndu nã es, shcãndu nu nã es) § ***nãscãntiori*** (nãs-cắn-ti-órĭ) adv – (unã cu ***niscãntiori***)
nisce (nís-ce) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz (i) ***ndoi*** (ndauã) shi (ii) ***nishti***
niscoatiri/niscoatire (ni-scoá-ti-ri) sf – vedz tu ***scot***
niscos (ni-scósŭ) adg – vedz tu ***scot***
niscuteari/niscuteare (ni-scu-teá-ri) sf – vedz tu ***scot***
niscuturari/niscuturare (nis-cu-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***ascutur***
niscuturat (nis-cu-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***ascutur***
nishalã (ni-shĭa-lắ) sm – vedz tu ***nishani***
nishangi (ni-shĭan-gí) sm – vedz tu ***nishani***
nishani/nishane (ni-shĭá-ni) sf nishenj (ni-shĭénjĭ) – semnu cari-aspuni unã noimã maxutarcã (spitsialã); 1: semnul tsi caftsã s-lu-agudeshti cãndu aminj tsiva (tufechea, topa, etc.); 2: semnu (trã purtari pri cheptu) tsi s-da a omlui cari-ari aspusã giunatic tu polim; 3: cãparã (arvunã, pei, etc.), ca semnu cã doi oaminj s-aduchescu trã vindearea-acumprarea-a unui lucru; 4: arãvoanã, ca semnu cã doi tiniri s-isusescu; 5: doara tsi s-fatsi la numtã ca semnu di tinjia shi vrearea tsi-lj si poartã a gambrolui, a nveastãljei noauã shi a fumeljlor a lor; 6: semnu di mushuteatsã; 7: semnu tsi s-fatsi tu lumi shi lumea nu poati s-lu-aducheascã (cã nu pari faptu di-unã puteari lumeascã ma di-unã puteari dumnidzãeascã i dyeavuleascã); thamã, thavmã, ciudii, etc.; 8: stihimã {ro: semn distinctiv cu o anumită semnificaţie; ţintă; decoraţie; inel de logodnă; cadou de nuntă; frumuseţe; minune, miracol; etc.} {fr: marque, signe; cible; décoration; cadeau de noces, arrhes; beauté, splendeur; merveille; excentricité; etc.} {en: sign of special significance; target; medal; engagement ring; wedding present, down payment; beauty; miracle; etc.} ex: bagã-lj nishani (bagã-lj semnu) ca si shtii s-cãrtiri; la agheazmo alãsãm sh-noi unã nishani (un semnu); tradzi tu nishani (tradzi tu semnu; lja semnu); nu anchili nishanea (nu-agudi semnul); lo nishani (lo semnu trã giunaticlu-aspus); tsintsi flurii nishani (cãparã); tricurã cu nishenjli (doarili di numtã); nã agiucam cu nishenj (bãgam stihimã); a hoarãljei nishani (mushuteatsã; mushatã); nishani (semnu, mushuteatsã) di featã; nã lilici, nã nishani (ciudii di mushatã tsi easti); tsi cal, tsi nishani (tsi ciudii); nveasta oacljishi, nishani (ciudii); s-nu ma ved alti nishenj (glãrinj, shicadz, huneri, etc.); va-ts dau singurã nishani (mini singurã va-ts dau un semnu-asfali); pãtsãsh, moi, mari nishani (taxirati); aoa-i nishani (lipsã, ananghi) di apã; s-featsi mari nishani (ciudii) § ***nishinlitcu*** (ni-shin-lít-cu) adg nishinlitcã (ni-shin-lít-cã), nishinlittsi (ni-shin-lít-tsi), nishinlittsi/nishinlittse (ni-shin-lít-tsi) – tsi s-aleadzi di altsã ca semnu (cu hãrli tsi-aspuni); tsi ahãrzeashti s-lu (s-u) dai di mãnear; aleptu {ro: remarcabil} {fr: remarcable} {en: remarkable} ex: Haida-i featã nishinlitcã (aleaptã) § ***nishinipsescu*** (ni-shi-nip-sés-cu) vb IV nishinipsii (ni-shi-nip-síĭ), nishinipseam (ni-shi-nip-seámŭ), nishinipsitã (ni-shi-nip-sí-tã), nishinipsiri/nishinipsire (ni-shi-nip-sí-ri) – ndreptu arma cãtrã un semnu (nishani) tra s-lu-agudescu; amin tsiva (unã cheatrã, tufechea, etc.) tra s-agudescu un semnu; caftu s-nj-agiungu scupolu tsi-am tu minti; tihisescu s-agudescu semnul i scupolu tsi-am tu minti; ljau semnu; nchilescu, anchilescu, agudescu, tihisescu {ro: ţinti, ochi, nimeri} {fr: viser, tirer au but, atteindre} {en: take aim at, take sight of, attain, hit} ex: lu nishinipsii (l-loai tu oclju), ma nu lu-agudii § ***nishinipsit*** (ni-shi-nip-sítŭ) adg nishinipsitã (ni-shi-nip-sí-tã), nishinipsits (ni-shi-nip-sítsĭ), nishinipsiti/nishinipsite (ni-shi-nip-sí-ti) – nishanea (semnul) tsi u-

am tu oclju tra s-u-agudescu cãndu amin tsiva; scupolu tsi lu-am tu minti s-lu-agiungu; nishanea (semnul) tsi-agudescu cãndu aminai tsiva; scupolu tsi nj-agiumshu; nchilit, anchilit, agudit, tihisit *{ro: ţintit, ochit, nimerit}* *{fr: visé, tiré au but, atteint}* *{en: taken aim at, taken sight of, attained, hit, happened}* § ***nishinipsiri/nishinipsire*** (ni-shi-nip-sí-ri) sf nishinipsiri (ni-shi-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lja semnu s-agudeascã tsiva; nchiliri, anchiliri, agudiri, tihisiri *{ro: acţiunea de a ţinti, de a ochi, de a nimeri; ţintire, ochire, nimerire}* *{fr: action de viser, de tirer au but, de atteindre}* *{en: action of taking aim at, of sighting, of attaining, of hitting, of happening}* § ***nishanli*** (ni-shĭan-lí) sm, sf, adg nishanloanji/nishanloanje (ni-shĭan-loà-nji), nishanladz (ni-shĭan-ládzĭ), nishanloanji/nishanloanje (ni-shĭan-loà-nji) – om tsi easti bun tu nishinipsirea tsi u fatsi (cãndu nisinipseashti, cãndu lja semnu); om cu semnu; nishanliu, nishangi, nishalã *{ro: (bun) ţintaş}* *{fr: bon tireur. habile à tirer au but}* *{en: marksman, sniper, one who is good taking aim, good at sighting}* ex: di omlu nishanli (cu semnu) s-fudz § ***nishanliu*** (ni-shĭan-líŭ) sm, sf, adg nishanlii (ni-shĭan-lí-i), nishanlii (ni-shĭan-líĭ), nishanlii (ni-shĭan-líĭ) – (unã cu ***nishanli***) ex: dzuã nishanlii (cu semnu) § ***nishangi*** (ni-shĭan-gí) sm nishangeadz (ni-shĭan-gĭádzĭ) – (unã cu ***nishanli***) ex: easti bun nishanli § ***nishalã*** (ni-shĭa-lắ) sm nishaladz (ni-shĭa-ládzĭ) – (unã cu ***nishanli***) ex: vãtãmã doi nishaladz

nishanli (ni-shĭan-lí) sm, sf, adg – vedz tu ***nishani***

nishanliu (ni-shĭan-líŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***nishani***

nishidãri/nishidãre (ni-shi-dắ-ri) sf – vedz tu ***mushidãri***

nishideari/nishideare (ni-shi-deá-ri) sf – vedz tu ***shed***

nishidzut (ni-shi-dzútŭ) adg – vedz tu ***shed***

nishinipsescu (ni-shi-nip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***nishani***

nishinipsiri/nishinipsire (ni-shi-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***nishani***

nishinipsit (ni-shi-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***nishani***

nishinlitcu (ni-shin-lít-cu) adg – vedz tu ***nishani***

nishor (ni-shĭórŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]

nishteari/nishteare (nish-teá-ri) sf – vedz tu ***shtiu***

nishti/nishte (nísh-ti) adg, pr, num – grai tsi caftã s-n-aspunã cã easti zborlu di ndoi (fãrã si spunã cãts) oaminj, lucri, etc.; un numir njic (doi, trei, patru…) di oaminj, lucri, etc.; nãshti, neshti, ndoi, ãndoi, niscãntsã, nãscãntsã, tsiva *{ro: nişte, câţiva}* *{fr: certain, quelques, quelque chose}* *{en: several, a few}* ex: deadish la nishti (niscãntsã) oaminj; nj-vinjirã nishti oaminj; va tsã dau nishti (tsiva, niscãnti, ndauã) lucri; tu nishti (niscãntsã) arudz lu-aflarã bãgat; s-lj-acumpãrã nishti (tsiva) tutuni di la argãstir § ***neshti/neshte*** (nésh-ti) adg, pr, num – (unã cu ***nishti***) ex: neshti (ndauã zboarã, tsiva, caishti) tsi va-nj dzãcã!; di-atsea shidea ca neshti cãtushi; duchi, cã neshti (tsiva, caishti tsi) va s-curã aoa; l̦-intrã shubei cã neshti (tsiva) cura anamisa § ***nãshti/nãshte*** (nắsh-ti) adg, pr, num – (unã cu ***nishti***) ex: am nã sãnduchitsã cu nãshti, nãshti (tsiva, niscãnti lucri) nuntru; canda eara nãshti pishtirei; sta ca nãshti (niscãntsã) njelj ntsãrcats; ca nãshti frats, nu sã ncãcearã tu mpãrtsãri; ficiorlu astãlje nãshti (niscãntsã) ficiori tsi trãdzea cu chetrili pri un cãni; ishirã nãshti (ndauã, niscãnti) nãpãrtits mãri shi-lj mãcarã tuts

nishtiri/nishtire (nish-tí-ri) sf – vedz tu ***shtiu***

nishtiut[1] (nish-ti-útŭ) adg – vedz tu ***shtiu***

nishtiut[2] (nish-ti-útŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***shtiu***

nishurac (ni-shĭu-rácŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]

nishurami/nishurame (ni-shĭu-rá-mi) sf – vedz tu ***lishor***[1]

nishurari/nishurare (ni-shĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***lishor***[1]

nishurashcu (ni-shĭu-rásh-cu) adg – vedz tu ***lishor***[1]

nishurat (ni-shĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]

nishuratic (ni-shĭu-rá-ticŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]

nishureatsã (ni-shĭu-reá-tsã) sf – vedz tu ***lishor***[1]

nishuredz (ni-shĭu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***lishor***[1]

nisighur (ni-sí-ghurŭ) adg nisighurã (ni-sí-ghu-rã), nisighuri (ni-sí-ghurĭ), nisighuri/nisighure (ni-sí-ghu-ri) – unã cu ***nisigur***

nisighuripsiri/nisighuripsire (ni-si-ghu-rip-sí-ri) sf nisighuripsiri (ni-si-ghu-rip-sírĭ) – unã cu ***nisiguripsiri***

nisighuripsit (ni-si-ghu-rip-sítŭ) adg nisighuripsitã (ni-si-ghu-rip-sí-tã), nisighuripsits (ni-si-ghu-rip-sítsĭ), nisighuripsiti/nisighuripsite (ni-si-ghu-rip-sí-ti) – unã cu ***nisiguripsit***

nisighurlichi/nisighurliche (ni-si-ghur-lí-chi) sf nisighurlichi (ni-si-ghur-líchĭ) – unã cu ***nisigurlichi***

nisigur (ni-sí-gurŭ) adg – vedz tu ***sigur***

nisiguripsiri/nisiguripsire (ni-si-gu-rip-sí-ri) sf – vedz tu ***sigur***

nisiguripsit (ni-si-gu-rip-sítŭ) adg – vedz tu ***sigur***

nisigurlichi/nisigurliche (ni-si-gur-lí-chi) sf – vedz tu ***sigur***

nisii/nisie (ni-sí-i) sf nisii (ni-síĭ) – loc anvãrligat di tuti pãrtsãli di apã (namisa di-amari, lac i arãu); (fig: nisii = lucri di-unã singurã soi, anvãrligati di tuti pãrtsãli di lucri di-altã soi) *{ro: insulă}* *{fr: île}* *{en: island}* ex: anamisa di-amari easti unã nisii; s-vidzurã pri mãrdzinj di nisii ma mult ca nicãturã dicãt ca oaminj yii

nisiminari/nisiminare (ni-si-mi-ná-ri) sf – vedz tu ***simintsã***

nisiminat (ni-si-mi-nátŭ) adg – vedz tu ***simintsã***

nisistrisiri/nisistrisire (ni-sis-tri-sí-ri) sf – vedz tu ***xistrii***

nisistrisit (ni-sis-tri-sítŭ) adg – vedz tu ***xistrii***

nisomnu (ni-sóm-nu) sn – vedz tu ***somnu***

nistipsiri/nistipsire (ni-stip-sí-ri) sf – vedz tu ***stepsu***

nistipsit (ni-stip-sítŭ) adg – vedz tu ***stepsu***

nisudit (ni-su-dítŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***sudit***

nisumnari/nisumnare (ni-sum-ná-ri) sf – vedz tu ***somnu***

nisumnat (ni-sum-nátŭ) adg – vedz tu ***somnu***

nisun (ni-súnŭ) pr – vedz tu ***nitsi***

nisursiri/nisursire (ni-sur-sí-ri) sf – vedz tu ***surafi***

nisursit (ni-sur-sítŭ) adg – vedz tu ***surafi***

nitãcut (ni-tã-cútŭ) adg – vedz tu ***tac***[1]

nitãljari/nitãljare (ni-tã-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***talj***

nitãljat (ni-tã-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***talj***

niteamã (ni-theá-mã) adv – vedz tu ***nãheamã***

nitheamã (ni-theá-mã) adv – unã cu ***niteamã***

nitot (ni-tótŭ) adg – vedz tu ***nitut***

nitradziri/nitradzire (ni-trá-dzi-ri) sf – vedz tu ***trag***

nitrapti[*]***/nitrapte*** (ni-trá-pti) – fim pl di la adg "nitraptu"; vedz ***nitraptu***

nitrapti/nitrapte (ni-trá-pti) sf pl – vedz tu ***trag***

nitraptu (ni-tráp-tu) adg – vedz tu ***trag***

nitrãdeari/nitrãdzeare (ni-trã-dzeá-ri) sf – vedz tu ***trag***

nitreatsiri/nitreatsire (ni-treá-tsi-ri) sf – vedz tu ***trec***[1]

nitric (ni-trícŭ) vb I – vedz tu ***mãtricã***

nitricari/nitricare (ni-tri-cá-ri) sf – vedz tu ***mãtricã***

nitricat (ni-tri-cátŭ) adg – vedz tu ***mãtricã***

nitricut (ni-tri-cútŭ) adg – vedz tu ***trec***[1]

nitritseari/nitritseari (ni-tri-tseá-ri) sf – vedz tu ***trec***[1]

nitru (ní-tru) sm pl(?) – nitrat di potasiu *{ro: nitru, silitră}* *{fr: salpètre}* *{en: saltpetre, nitre}*

nitruhisiri/nitruhisire (ni-tru-hi-sí-ri) sf – vedz tu ***truho***

nitruhisit (ni-tru-hi-sítŭ) adg – vedz tu ***truho***

nits (nitsĭ) cong – vedz tu ***nitsi***

nitsã (ní-tsã) sf – vedz tu ***sãrmãnitsã***

nitsãneari/nitsãneare (ni-tsã-neá-ri) sf – vedz tu ***tsãn***

nitsãnut (ni-tsã-nútŭ) adg – vedz tu ***tsãn***

nitsi dãnãoarã (ni-tsi dã-nã-oá-rã) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***nitsidãnãoarã***

nitsi unãoarã (ní-tsi u-nã-oá-rã) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***nitsiunãoarã***

nitsi unoarã (ní-tsi-u-noá-rã) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***nitsiunoarã***

nitsi/nitse (ní-tsi) cong – nits, netsi, ni, ne, necã, neca, nicã, nintsi, uti *{ro: nici}* *{fr: ni}* *{en: not even; nor, or; neither, either}* ex: nitsi eu nu yin; nitsi unã lacrimã; nitsi (necã) s-toarnã, nitsi (necã)-nj scrii; nitsi (ni) unã, nitsi (ni) doauã; nitsi cãt puljlji cãlãtori; nu-au nitsi noatinj, ni birbets § ***nits*** (nitsĭ) cong – (unã cu ***nitsi***) § ***netsi*** (né-tsi) cong – (unã cu ***nitsi***) § ***ni***[1] (ni) cong – (unã cu ***nitsi***) ex: ni (nitsi) io nu dau, ni (nitsi) el nu lja; ni io nu fug § ***ne***[1] (ne) cong – (unã cu ***nitsi***) ex: ne (nitsi) unã, ne (nitsi) doauã; ne cap, ne cior nu s-aleadzi; ne albu, ne lai § ***nicã***[2] (ní-cã) cong – (unã cu ***nitsi***) ex: nicã (nitsi) mbitats, nicã (nitsi) curvari § ***neca*** (né-ca) cong – (unã cu ***nitsi***) ex:

neca s-vedz § ***necã*** (né-cã) cong – (unã cu ***nitsi***) ex: necã (nitsi) eu nu-l voi; necã (nitsi) lãndzit, necã (nitsi) yeatru § ***nintsi/nintse*** (nín-tsi) cong – (unã cu ***nitsi***) ex: nintsi un zbor nu fu di cãbili s-lji scot; nintsi tsintsi paradz nu dai pri nãs § ***nitsiun*** (ni-tsĭúnŭ) pr indif nitsiunã (ni-tsĭú-nã) fãrã pl – nitsi un, nisun, barun, vãr, vãrã, vãrnu, vãrnã, verun, vãrun, vrãn, cariva, cainiva, caniva, cuniva, tsiniva *{ro: nimeni, niciun} {fr: personne} {en: nobody}* ex: nitsiun (vãrã) nu vinji s-mi veadã § ***nisun*** (ni-súnŭ) pr indif nisunã (ni-sú-nã) fãrã pl – (unã cu ***nitsiun***) § ***nitsiunãoarã*** (ní-tsĭu-nã-oá-rã) adv – un chiro tsi nu eara vãrnãoarã; un chiro tsi nu va s-yinã vãrnãoarã; vãrnãoarã, vãrãoarã, nitsiunoarã, nitsidãnãoarã, pute, putes, barunãoarã, barunoarã *{ro: niciodatã} {fr: jamais} {en: never}* § ***nitsiunoarã*** (ní-tsĭu-noá-rã) adv – (unã cu ***nitsiunãoarã***) § ***nitsidãnãoarã*** (ní-tsi-dã-nã-oá-rã) adv – (unã cu ***nitsiunãoarã***) § ***nitsivãrnãoarã*** (ní-tsi-vãr-nã-oá-rã) adv – (unã cu ***nitsiunãoarã***)

nitsidãnãoarã (ní-tsi-dã-nã-oá-rã) adv – vedz tu ***nitsi***

nitsiun (ni-tsĭúnŭ) pr – vedz tu ***nitsi***

nitsiunãoarã (ní-tsĭu-nã-oá-rã) adv – vedz tu ***nitsi***

nitsiunoarã (ní-tsĭu-noá-rã) adv – vedz tu ***nitsi***

nitsivãrnãoarã (ní-tsi-vãr-nã-oá-rã) adv – vedz tu ***nitsi***

nitumsu (ni-túm-su) adg – vedz tu ***tundu***

nitumtu (ni-túm-tu) adg – vedz tu ***tundu***

nitundeari/nitundeare (ni-tun-deá-ri) sf – vedz tu ***tundu***

nitundiri/nitundire (ni-tún-di-ri) sf – vedz tu ***tundu***

nitunsu (tún-su) adg – vedz tu ***tundu***

niturhisiri/niturhisire (ni-tur-hi-sí-ri) sf – vedz tu ***truho***

niturhisit (ni-tur-hi-sítŭ) adg – vedz tu ***truho***

niturnari/niturnare (ni-tur-ná-ri) sf – vedz tu ***turnat***

niturnat (ni-tur-nátŭ) adg – vedz tu ***turnat***

nituryisiri/nituryisire (ni-tur-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***truho***

nituryisit (ni-tur-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***truho***

nitut (ni-tútŭ) adg nitutã (ni-tú-tã), nituts (ni-tútsĭ), nituti/nitute (ni-tú-ti) – (om) tsi nu easti tu tutã mintea-a lui; (om) lipsit di minti shi fãrã giudicatã tu zbor i fapti; netot, ahmac, anoit, cshura, ciulja, dabolja, divanã, hazo, hazuscu, hut, hljara, has-ca, hahã, hai-hui, haihum, manglar, tabolja, ta-o-to, tivichel, temblã, turlu, uzun, etc. *{ro: netot, prost} {fr: niais, sot} {en: stupid}* ex: nitut la (glar di) minti § ***nitot*** (ni-tótŭ) adg nitoatã (ni-toá-tã), nitots (ni-tótsĭ), nitoati/nitoate (ni-toá-ti) – (unã cu ***nitut***) ex: papa Cozma s-featsi glar, nitot (tivichel), surdu

niudari/niudare (ni-u-dá-ri) sf – vedz tu ***ud***[1]

niudat (ni-u-dátŭ) adg – vedz tu ***ud***[1]

niuidisiri/niuidisire (ni-uĭ-di-sí-ri) sf – vedz tu ***uidii***

niuidisit (ni-uĭ-di-sítŭ) adg – vedz tu ***uidii***

niumpleari/niumpleare (ni-um-pleá-ri) sf – vedz tu ***umplu***

niumpliri/niumplire (ni-úm-pli-ri) sf – vedz tu ***umplu***

niumplut (ni-um-plútú) adg – vedz tu ***umplu***

niumsu (ni-úm-su) adg – vedz tu ***ungu***

niumtu (ni-úm-tu) adg – vedz tu ***ungu***

niundzeari/niundzeare (ni-un-dzeá-ri) sf – vedz tu ***ungu***

niundziri/niundzire (ni-ún-dzi-ri) sf – vedz tu ***ungu***

niuoari/niuoare (ni-u-ŭá-ri) sf – vedz tu ***ou***[1]

niuoat (ni-u-ŭátŭ) adg – vedz tu ***ou***[1]

niur (ni-úrŭ) adg – vedz tu ***njirlu***

niurari/niurare (ni-u-rá-ri) sf – vedz tu ***nior***

niurat (ni-u-rátŭ) adg – vedz tu ***nior***

niurdinari[1]***/niurdinare*** (ni-ur-di-ná-ri) sf – vedz tu ***urdin***[1]

niurdinari[2]***/niurdinare*** (ni-ur-di-ná-ri) sf – vedz tu ***urdin***[2]

niurdinat[1] (ni-ur-di-nátŭ) adg – vedz tu ***urdin***[1]

niurdinat[2] (ni-ur-di-nátŭ) adg – vedz tu ***urdin***[2]

niureadzã (ni-u-reá-dzã) vb unipirs. – vedz tu ***nior***

niuredz (ni-u-rédzŭ) vb I – vedz tu ***nior***

niuros (ni-u-rósŭ) adg – vedz tu ***nior***

niuspitsãlji/niuspitsãlje (ni-us-pi-tsã́-lji) sf – vedz tu ***oaspi***

niuuari/niuuare (ni-u-ŭá-ri) sf niuuãri (ni-u-ŭắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***niuoari***

niuuat (ni-u-ŭátŭ) adg niuuatã (ni-u-ŭá-tã), niuuats (ni-u-ŭátsĭ), niuuati/niuuate (ni-u-ŭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***niuoat***

nivalj (ni-váljĭŭ) sn – vedz tu ***nãvai***

nivãtãmari/nivãtãmare (ni-vã-tã-má-ri) sf – vedz tu ***vatãm***

nivãtãmat (ni-vã-tã-mátŭ) adg – vedz tu ***vatãm***

niveastã (ni-veás-tã) sf – vedz tu ***nveastã***

nivideari/nivideare (ni-vi-deá-ri) sf – vedz tu ***ved***

nividzut (ni-vi-dzú-tã) adg – vedz tu ***ved***

nividzutã (ni-vi-dzú-tã) sf – vedz tu ***ved***

nividzuti[*]***/nividzute*** (ni-vi-dzú-ti) – fim. pl. di la adg. "nividzut"; vedz ***nividzut***

nivinitã (ni-vi-ní-tã) sf fãrã pl – vedz tu ***yin***[2]

nivinjiri/nivinjire (ni-vi-njí-ri) sf – vedz tu ***yin***[2]

nivinjit (ni-vi-njítŭ) adg – vedz tu ***yin***[2]

nivishtescu (ni-vish-tés-cu) adg – vedz tu ***nveastã***

nivistescu (ni-vis-tés-cu) adg – vedz tu ***nveastã***

nivisticã (ni-vis-tí-cã) sf – vedz tu ***nveastã***

nivistulji/nivistulje (ni-vis-tú-lji) sf nivistulji/nivistulje (ni-vis-tú-lji) – agru-prici njicã sh-carnivorã (tsi bãneadzã cu carni) cu truplu lungu shi suptsãri, cu cicioarili shcurti, cu mutslu chipitos sh-cu gunã moali, njirlã veara sh-ca albã earna; nifitsã, nivistaljan *{ro: nevãstuicã} {fr: belette} {en: weasel}* ex: agudii unã nivistulji § ***nifitsã*** (ni-fí-tsã) sf nifitsã (ni-fí-tsã) – (unã cu ***nivistulji***) § ***nvistaljan*** (nvis-ta-ljĭánŭ) sm nvistaljanj (nvis-ta-ljĭánjĭ) – (unã cu ***nivistulji***)

nivolji/nivolje (ni-vó-lji) sf nivolj (ni-vóljĭ) shi nivoljuri (ni-vó-ljĭurĭ) – atsea tsi-lj lipseashti a unui tra sã-sh treacã bana cum sh-u va; atsea tsi lipseashti ca un lucru si s-facã (si s-facã ghini); chideri shi taxirãts tsi fac bana amarã; nevolji, ananghi, ihtizai, ihtizã, htizã, lipsitã; halã, chideri, taxirati, lãngoari *{ro: nevoie, nenorocire, mizerie} {fr: peine, misère} {en: pains, trouble, misery}* ex: shi-nj lu bat nivoljli (taxirãtsli, ihtizãili); ti arali sh-ti nivoljuri (anãnghiuri); moartea cari poati nivoljurli (anãnghiurli) s-li-astingã; cãdzurã ahãti nivolj (taxirãts) pristi noi; cu nivolja (lãngoarea) n casã, hãrgiuii multu; am multi nivolj (ihtizãi) § ***anivolji/anivolje*** (a-ni-vó-lji) sf anivolj (a-ni-vóljĭ) shi anivoljuri (a-ni-vó-ljĭurĭ) – (unã cu ***nivolji***) ex: multi anivolj nã vinjirã pri cap § ***nivoljin*** (ni-vó-ljinŭ) adg nivoljinã (ni-vó-lji-nã), nivoljinj (ni-vó-ljinjĭ), nivoljini/nivoljine (ni-vó-li-nji) – tsi-lj lipseashti tsiva; tsi s-aflã tu nivolji; tsi ari ananghi di tsiva *{ro: nevoiaş, nenorocit} {fr: besogneux, misérable, celui qui se trouve en ambarras} {en: needy, miserable}* ex: glarã shi nivoljinã (mplinã di hãljuri)

nivoljin (ni-vó-ljinŭ) adg – vedz tu ***nivolji***

nivralyii/nivralyie (ni-vral-yí-i) sf – vedz tu ***nevrã***

nivreari/nivreare (ni-vreá-ri) sf – vedz tu ***voĭ***[2]

nivrico (ni-vri-có) adgm – vedz tu ***nevrã***

nivruguiri/nivruguire (ni-vru-gu-í-ri) sf – vedz tu ***vrag***

nivruguit (ni-vru-gu-ítŭ) adg – vedz tu ***vrag***

nivrut (ni-vrútŭ) adg – vedz tu ***voĭ***[2]

nixinit (nic-si-nítŭ) adg – vedz tu ***xen***

nixistrisiri/nixistrisire (nic-sis-tri-sí-ri) sf – vedz tu ***xistrii***

nixistrisit (nic-sis-tri-sítŭ) adg – vedz tu ***xistrii***

nixursiri/nixursire (nic-sur-sí-ri) sf – vedz tu ***surafi***

nixursit (nic-sur-sítŭ) adg – vedz tu ***surafi***

nizam (ni-zámŭ) sm nizanj (ni-zánjĭ) shi nizameanj (ni-zá-meanjĭ) – stratiot (turcu) tsi fatsi parti dit ascherea tsi s-alumtã pripadi *{ro: infanterist (turc)} {fr: fantassin (turc)} {en: infantryman}* ex: s-umplu calea di nizanj; multsã nizameanj s-adunarã tu Machidunii § ***nizami***[1]***/nizame*** (ni-zá-mi) sf nizãnj (ni-zắnjĭ) – parti dit ascherea nturtseascã tsi s-alumtã pripadi; nizãmii *{ro: infanterie (turceascã)} {fr: armée (turque)} {en: infantry}* ex: tru nizami (ascheri) sh-tru turcami; tsiva nu va s-aleagã di nizamea-a lui; scriam gionjlji tru nizami § ***nizãmii/nizãmie*** (ni-zã-mí-i) sf nizãmii (ni-zã-míĭ) – 1: paradzlji tsi-lj da cariva tra s-nu facã (s-hibã ljirtat di) nizãmii; 2: parti dit ascherea nturtseascã tsi s-alumtã pripadi; nizami *{ro: taxa datã ca sã nu facã armata; infanterie (turceascã)} {fr: l'argent qu'on payait autrefois pour ne pas faire le service militaire; armée (turque)} {en: money paid for not being recruited in the army; infantry}* ex: lu loarã sh-el tu nizãmii (tu-ascheri); nu pãltescu tuts nizãmii (paradz tra s-hibã ljirtats di-ascheri)

nizami[1]/nizame (ni-zá-mi) sf – vedz tu ***nizam***
nizami[2]/nizame (ni-zá-mi) sf nizãnj (ni-zănjĭ) – starea-a lucrilor tsi s-aflã bãgati tu-aradã, un dupã-alantu; aradã, ordu, radã, sãrã, sireauã, taxi, udopsu *{ro: ordine}* *{fr: ordre, arrangement}* *{en: order, arrangement}* ex: n casã ari nizami (aradã) bunã
nizãmii/nizãmie (ni-zã-mí-i) sf – vedz tu ***nizam***
nizãptãsiri/zãptãsire (ni-zãp-tã-sí-ri) sf – vedz tu ***zapitã***
nizãptãsit (ni-zãp-tã-sítŭ) adg – vedz tu ***zapitã***
nizãptisiri/zãptisire (ni-zãp-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***zapitã***
nizãptisit (ni-zãp-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***zapitã***
nizburãri/nizburãre (niz-bu-rắ-ri) sf – vedz tu ***zbor[1]***
nizburãt (niz-bu-rắtŭ) adg – vedz tu ***zbor[1]***
nizearcu (ni-zeár-cu) adg – vedz tu ***nazi***
nizgrunjiri/nizgrunjire (niz-gru-njí-ri) sf – vedz tu ***zgurnjescu***
nizgrunjit (niz-gru-njítŭ) adg – vedz tu ***zgurnjescu***
niziste (ni-zis-té) sm nizistedz (ni-zis-tédzĭ) – lugurii tsi s-aflã tu multu lucri tsi s-mãcã (ca, bunãoarã, simintsi, gãrnutsi di grãn, misur, yimishi, pãtãts, etc.), dit cari poati s-hibã scoasã sh-ufilisitã (ca unã pulbiri albã) tu multi lugurii; colã *{ro: amidon}* *{fr: amidon}* *{en: starch}* ex: cãmeashi cu niziste (colã)
nizixiri/nizixire (ni-zic-sí-ri) sf – vedz tu ***zigã***
nizixit (ni-zic-sítŭ) adg – vedz tu ***zigã***
nj[1] (-njĭ, njĭ-) pr pirs I, pr refl – vedz tu ***mini***
nj[2] (-njĭ) pr pos – vedz tu ***meu***
njac (njĭácŭ) sm – vedz tu ***nat***
njadzã- (njĭá-dzã-) prifixu – zbor tsi s-adavgã nãintea-a altui zbor tra s-aspunã "loclu dit mesea-a lui"; loclu tsi s-aflã la giumitatea di-un lucru; tu mesea di; namisa di; nolgica di; njidzã, nidzã, njizã, nolgica, namisa, anamisa, pintru, ntrã *{ro: mijloc de, miez de, etc.}* *{fr: mi-, au milieu de}* *{en: mid-, middle of}* § ***njidzã-[1]*** (njí-dzã) prifixu – (unã cu ***njadzã-***) § ***njidzã[2]*** (njí-dzã) adv – tu mesea di, namisa di, anamisa di, pintru *{ro: la mijloc, printre}* *{fr: parmi, au milieu}* *{en: among, middle of}* § ***nidzã-[1]*** (ní-dzã) prifixu – (unã cu ***njadzã-***) § ***nidzã[2]*** (ní-dzã) adv – (unã cu ***njidzã[2]***) ex: escu sh-io nidzã di elj (tu mesea-a lor, namisa di elj) § ***njizã-[1]*** (njí-zã) adv – (unã cu ***njadzã-***) ex: imnã pi njizã-cali (mesea di cali); tu njizã-cali (tu mesea di cali) lj-ishirã furlji; cãldurã di njizã-dzuã (mesea di dzuã) § ***njizã[2]*** (njí-zã) adv – (unã cu ***njidzã[2]***) ex: njizã (anamisa di) elj; njizã (namisa di) alanti
njadzã-dzuã (njĭá-dzã-dzú-ŭã) sf, adv – vedz tu ***dzuã***
njadzã-earnã adv (njĭá-dzã-ĭár-nã) – vedz tu ***earnã***
njadzã-noapti[1]/njadzã-noapte (njĭá-dzã-noáp-ti) sf, adv – vedz tu ***noapti***
Njadzãnoapti[2]/Njadzãnoapte (Njĭá-dzã-noáp-ti) sf, adv – vedz tu ***noapti***
njadzã-noptsã (njĭá-dzã-nóp-tsã) sf pl, adv – vedz tu ***noapti***
njadzã-oarã (njĭá-dzã-oá-rã) adv – vedz tu ***oarã***
njadzã-prãndzu (njĭá-dzã-prắn-dzu) adv – vedz tu ***prãndzu***
njadzã-prumuvearã (njĭá-dzã-pru-mu-veá-rã) adv – vedz tu ***prumuvearã***
njadzã-toamnã (njĭá-dzã-toám-nã) adv – vedz tu ***toamnã***
njadzã-vearã (njĭá-dzã) sf, adv – vedz tu ***vearã***
njadzã-veri (njĭá-dzã) sf pl, adv – vedz tu ***vearã***
njadziri/njadzire (njĭá-dzi-ri) sf – vedz tu ***njergu***
njagrã (njĭá-grã) sf – vedz tu ***negru***
njalã (njĭá-lã) sf – vedz tu ***njel[1]***
njam (njĭámŭ) – forma shcurtã di la dirivata "njirdzeam" a verbului "njergu"; vedz ***njergu***
njardziri/njardzire (njĭár-dzi-ri) sf – vedz tu ***njergu***
njari/njare (njĭá-ri) sf njeri(?) (njĭérĭ) – muljiturã mãzgoasã faptã di-alghinj (dit unã lugurii suptã dit lilici), ca galbinã tu hromã, arumaticã sh-dultsi tu gustu, hrãnitoari, sh-cari, tu chirolu veclju, tsãnea loc di zahari; njeri; (fig: 1: njari = dultsi, dultseami; expr: 2: scot njari din gurã; njari-nj curã din gurã = dzãc mash lucri buni, zburãscu mushat, cu grai dultsi di vreari; 3: (canda) lj-ungu inima cu njari = lj-dzãc zboarã buni, l-fac si s-aducheascã ghini) *{ro: miere}* *{fr: miel}* *{en: honey}* ex: turtã cu njari; s-ungu portsãli cu njari; alghinjli fac njari; njari di agru-alghinj; njari curã din gurã-lj (expr: mash zboarã dultsi-lj es dit gurã); lj-undzea inima canda cu njari (expr: l-fãtsea si s-aducheascã multu ghini); n gurã njari (expr: grai dultsi, di vreari), sh-tu inimã heari; mãcash njari, ma s-nu vershi heari § ***njeri/njere*** (njĭé-ri) sf njeri (njĭérĭ) – (unã cu ***njari***)
njat (njĭátŭ) sm – vedz tu ***nat***
njatã (njĭá-tã) sf – vedz tu ***nat***
njatsã (njĭá-tsã) sf njets (njĭétsĭ) – lãngoari mulipsitoari (tsi s-lja di la om la om) sh-cari s-aspuni cu cãlduri mãri, dureri di cap, arushatã scoasã pi cheali sh-curdzeri di sãndzi nuntru tu truplu-a omlui; buitsã, tif *{ro: tifos}* *{fr: typhus, fièvre typhoïde}* *{en: typhus, typhoid fever}* ex: avdzãi cã trapsi di njatsã; lãndzits ca di njatsã; u-agudi njatsa shi nu ascãpã; multsã murirã di njatsã
njauã (njá-ŭã) sf – vedz tu ***njel[1]***
njaur (njĭá-urŭ) vb I – vedz tu ***njiuredz***
njaurari/njaurare (njĭa-u-rá-ri) sf – vedz tu ***njiuredz***
njaurat (njĭa-u-rátŭ) adg – vedz tu ***njiuredz***
njedz (njĭédzŭ) sn njedzuri (njĭé-dzuri) – partea ma moali di nuntru a cãrvealiljei di pãni; partea di nuntru a yimishilor; (fig: 1: njedz = partea di nai ma nuntru a unui lucru; expr: 2: ***njedzlu-a loclui*** = pãtatã, cartofi, cumpiri, curcaci, bãrboalji, etc.) *{ro: miez}* *{fr: mie du pain, pulpe des fruits}* *{en: crumb (of loaf, as opposed to crust), pulp (of fruit)}* ex: io mãc njedzlu sh-tini cuãli; mizia chipirã niheamã di njedz cu lapti; nutsli-aesti nu au njedz; cutsea njedzlu-a loclui (expr: pãtatã) sh-mãca
njedzlu-a loclui – vedz tu ***njedz***
njeg (njĭégŭ) vb III shi II – vedz tu ***njergu***
njel[1] (njĭélŭ) sm, sf ***njalã*** (njĭá-lã) shi ***njauã*** (njá-ŭã), njelj (njĭéljĭ), njali/njale (njĭá-li) – njiclu (mascur i feamin) fitat di-unã oai; (fig: 1: njel (ca adg) = tsi easti njic, mushat, dultsi, imir shi isih; ca un njel; expr: 2: s-veadi ca un njel agiun = s-vaedi tapin, arushinos, fricos, fãrã curai, cu nãrli spindzurati, trã cari ti curmã njila) *{ro: miel, mieluşea}* *{fr: agneau}* *{en: lamb (male or female)}* ex: avea Costa noatinj sh-njelj; picurar tsi li cunushtea oili di pri lãnã, njelj di pisti oclji; mãcãm veara-aestã ndoi njelj la izvurlu atsel marli; s-acumprãm unã njalã; nu-azghearã njauã n Mai; cãndu easi grambolu dit casã, mã-sa-lj bãgã dininti dauã cãrvelj di pãni, un ghiumici cu apã shi un njel lai tãljat, ca s-treacã pisti nãsi; s-turna acasã ca vãrã njel agiun (expr: tapin, arushinos, cu nãrli spindzurati) sh-noaptea buval zgrumã; fucãrãlu shidea di nã mardzini sh-mutrea, ca njel agiun (expr: arushinos); un hilj, ca njel (fig: njic, mushat sh-cuminti); easti ca un njel (fig: isih), tutã noaptea; njel ti fats? luplu va ti mãcã § ***njilush*** (nji-lúshŭ) sm, sf njilushi/njilushe (nji-lú-shi), njilush (nji-lúshŭ), njilushi/njilushe (nji-lú-shi) – njel njic; njilic *{ro: mieluşel}* *{fr: petit agneau}* *{en: little lamb}* ex: ca njilushlji fãrã-arãndzã; ficiori, tuts tiniri, njilush (fig: ca njilushlji, cumintsã shi ascultãtori); zurbadzlji tuts njilush lj-adrai (fig: cumintsã shi ascultãtori, ca njilush); doarmi ca njilushi (fig: isihã) § ***njilic*** (nji-lícŭ) sm, sf njilicã (nji-lí-cã), njilits (nji-lítsĭ), njilitsi/njilitse (nji-lí-tsi) – (unã cu ***njilush***) § ***njior*** (nji-órŭ) sm, sf njioarã (nji-oá-rã), njiori (nji-órĭ), njioari/njioare (nji-oá-ri) – njel ma mari ca njilushlu (ca di la un an la doi); noatin; ed; miljur, miljor, njiljor *{ro: mior, mioară}* *{fr: petit agneau; chevreau}* *{en: little lamb; little kid (goat)}* § ***njiljor*** (nji-ljĭórŭ) sm, sf njiljoarã (nji-ljĭoá-rã), njiljori (nji-ljĭórĭ), njiljoari/njiljoare (nji-ljĭoá-ri) – (unã cu ***njior***) § ***miljor*** (mi-ljĭórŭ) sm, sf miljoarã (mi-ljĭoá-rã), miljori (mi-ljĭórĭ), miljoari/miljoare (mi-ljĭoá-ri) – (unã cu ***njior***) ex: birbeclu miljor njardzi n fruntea-a oilor; omlu cu minti tradzi dupã nãs ghimta ca miljorlu (birbeclu miljor) cupia § ***miljur*** (mi-ljĭúrŭ) sm, sf miljurã (mi-ljĭú-rã), miljuri (mi-ljĭúrĭ), miljuri/miljure (mi-ljĭú-ri) – (unã cu ***njior***) ex: birbec miljur shi oai miljurã § ***mljior*** (mlji-órŭ) sm, sf mljioarã (mlji-oá-rã), mljiori (mlji-órĭ) mljioari/mljioare (mlji-oá-ri) – (unã cu ***njior***) ex: tu cupii am doi mljiori; mljoarã njicã sh-lai § ***mealji/mealje*** (meá-lji) sf pl – lãna tumtã di sum pãntica shi coada-a oilor *{ro: miţă}* *{fr: la laine du ventre et de la queue*

des brebis} {en: wool taken from the belly and tail of sheep} § ***njits*** (njítsŭ) sn njitsã (njí-tsã) – lãnã di njel; njitsã, arnãpochi; (expr: va-lj lom njitslu = va moarã) {ro: lână de miel, miţ} {fr: laine agneline} {en: lamb wool} § ***njitsã*** (njí-tsã) sf njitsã (njí-tsã) – (unã cu ***njits***) ex: vilendzili nu s-adarã buni macã trama nu easti amisticatã cu njitsã § ***njitsos*** (nji-tsósŭ) adg njitsoasã (nji-tsoá-sã), njitsosh (nji-tsóshĭ), njitsoasi/njitsoase (nji-tsoá-si) – tsi easti adrat (amisticat) cu njitsã; tsi ari hiri lundzi di lãnã {ro: miţos; cu fire lungi de lână} {fr: qui a de la laine agneline; à longs poils, floconneux} {en: made with lamb wool; with long hairs, fleecy}

njel[2] (njĭélŭ) sm njelj (njĭéljĭ) – damcã albã tsi easi multi ori pri unglja-a omlui {ro: noiţă, pată albă pe unghie} {fr: tache blanche sur les ongles} {en: white nail spot} ex: avea un njel pri unglji; sum ungljili tuti nj-ishirã njelj

njem (njĭémŭ) – forma shcurtã di la dirivata "njardzim" a verbului "njergu"; vedz ***njergu***

Njercuri (Njĭér-curĭ) sf Njercuri (Njĭér-curĭ) – 1: dzua dit mesea di stãmãnã (cãndu stãmãna nchiseashti cu Lunea), namisa di Martsã sh-Gioi; 2: unã dzãnã (dzauã) dit pãrmiti cu-aestã numã {ro: miercuri} {fr: mercredi} {en: Wednesday} ex: Njercurli vor tsãneari; aclo bãna Njercurea (tu *pwrmiti*: dzãna, dzaua cu numa Njercuri); Njercuri, iuva tu armãnimi nu s-purintã; tuti ambar shi numta Njercuri (expr: zbor tsi s-dzãtsi atumtsea cãndu lucrili nu neg ambar)

njergu (njĭér-gu) vb III shi II njershu (njĭér-shĭu), njirdzeam (njir-dzeámŭ), njarsã (njĭár-sã), njardziri/njardzire (njĭár-dzi-ri) shi njirdzeari/njirdzeare (njir-dzeá-ri) – 1: mi min (mi duc, fug) dit un loc tu altu; alag (mi duc) prit multi cãljuri shi locuri; 2: mi duc dit un loc tu altu pripadi (cu minarea-a cicioarilor un dupã-alantu); mi min (cu cicioarli), mi duc (pripadi); njeg, nergu, mi duc, mi min, mi njishcu, fug, imnu, alag, calcu, litescu, nchisescu, etc. {ro: se duce, merge pe jos} {fr: aller, marcher} {en: go, walk} ex: tini njarsish (ti dusesh) Sãmbãtã; noi aveam njarsã (n-aveam dusã) di Luni; nu njergu (mi duc) asãndzã; di dimneatsa njershu la fãntãnã; nu-lj njardzi (nu-lj si dutsi) lucrul uiguni; va njerdzi (yinj) cu mini? § ***njersu*** (njĭér-su) adg njarsã (njĭár-sã), njershi (njĭér-shi), njarsi/njarse (njĭár-si) – 1: tsi s-ari minatã dit un loc tu altu; 2: tsi s-ari dusã pripadi tu-un loc; njes, nersu, dus, minat, njishcat, vgat, imnat, cãlcat, alãgat, litit, nchisit (s-fugã), plicat, etc. {ro: dus, mers pe jos} {fr: allé, marché} {en: gone, walked} ex: nu easti njarsã (nu s-ari dusã) di trei mesh la mã-sa § ***njardziri/njardzire*** (njĭár-dzi-ri) sf njardziri (njĭár-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva njardzi (pri padi, s-dutsi) iuva; njardziri, njirdzeari, njadziri, njidzeari, neardziri, nirdzeari, minari, njishcari, vgari, alãgari, litiri, nchisiri (s-fugã), plicari, etc. {ro: acţiunea de a se duce, de a merge pe jos; ducere, mergere} {fr: action d'aller, de marcher} {en: action of going, of walking} ex: cu njardzirea (dutsearea, imnarea) ncoa, nclo, ascãpitã soarili; tu njardziri (dutseari) sh-tu turnari avum parti di furtunã pi Amarea Lai; tsi easti njardzirea (dutsearea) aestã la sculii? § ***njirdzeari/njirdzeare*** (njir-dzeá-ri) sf njirdzeri (njir-dzérĭ) – (unã cu ***njardziri***) § ***njeg*** (njĭégŭ) vb III shi II njesh (njĭéshĭŭ), njam (njĭámŭ), njasã (njĭá-sã), njadziri/njadzire (njĭá-dzi-ri) shi njidzeari/njidzeare (nji-dzeá-ri) – (unã cu ***njergu***) § ***njes*** (njĭésŭ) adg njasã (njĭá-sã), njesh (njĭéshĭ), njasi/njase (njĭá-si) – (unã cu ***njersu***) § ***njadziri/njadzire*** (njĭá-dzi-ri) sf njadziri (njĭá-dzirĭ) – (unã cu ***njardziri***) § ***njidzeari/njidzeare*** (nji-dzeá-ri) sf njidzeri (nji-dzérĭ) – (unã cu ***njardziri***) § ***nergu*** (nér-gu) vb III shi II nershu (nér-shĭu), nirdzeam (nir-dzeámŭ), nearsã (neár-sã), neardziri/neardzire (neár-dzi-ri) shi nirdzeari/nirdzeare (nir-dzeá-ri) – (unã cu ***njergu***) § ***nersu*** (nér-su) adg nearsã (neár-sã), nershi (nér-shi), nearsi/nearse (neár-si) – (unã cu ***njersu***) § ***neardziri/neardzire*** (neár-dzi-ri) sf neardziri (neár-dzirĭ) – (unã cu ***njardziri***) § ***nirdzeari/nirdzeare*** (nir-dzeá-ri) sf nirdzeri (nir-dzérĭ) – (unã cu ***njardziri***) § ***neg*** (négŭ) vb III shi II nesh (néshĭŭ), neam (neámŭ), neasã (neá-sã), neadziri/neadzire (neá-dzi-ri) shi nidzeari/nidzeare (nji-dzeá-ri) – (unã cu ***njergu***) § ***nes*** (nésŭ) adg neasã (neá-sã), nesh (néshĭ), neasi/nease (neá-si) – (unã cu ***njersu***) § ***neadziri/neadzire*** (neá-dzi-ri) sf neadziri (neá-dzirĭ) – (unã cu ***njardziri***) § ***nidzeari/nidzeare*** (ni-dzeá-ri) sf nidzeri (ni-dzérĭ) – (unã cu ***njardziri***)

njeri/njere (njĭé-ri) sf – vedz tu ***njari***

njerlã (njĭér-lã) sf (njerli/njerle (njĭér-li) – pulj njic di pãduri (cu dintana galbinã sh-peani lãi) tsi bati mushat; ma multi soi di pulj di pãduri tsi sh-u-aduc cu njerla; njirlã, nerlã, anjirlã, gãrãvelj, gãrvelj, grivelj; malin, mãlinj, mãlãnji, cociuv, coshav, cojvu {ro: mierlă} {fr: merle} {en: blackbird} ex: njerlili es dit cuibar § ***njirlã*** (njír-lã) sf njirli/njirle (njír-li) – (unã cu ***njerlã***) ex: vãtãmarã ndauã njirli § ***nerlã*** (nér-lã) sf (nerli/nerle (nér-li) – (unã cu ***njerlã***) § ***anjirlã*** (a-njír-lã) sf anjirli/anjirle (a-njír-li) – (unã cu ***njerlã***)

njersu (njĭér-su) adg – vedz tu ***njergu***

njes (njĭésŭ) adg – vedz tu ***njergu***

njeu (a njĭéŭ) pr pos – vedz tu ***meu***

nji (njí) pr pirs I – vedz tu ***mini***

njia (njí-ĭa) pr pirs I – vedz tu ***mini***

njic[1] (njícŭ) adg njicã (njí-cã), njits (njítsĭ), njits (njítsĭ) – tsi nu easti mari sh-necã di mesi; tsi easti ma minut di unã boi nolgicã (di-aradã); minut, shcurtu, apus, scundu (expr: 1: njic ma drac = s-veadi ca njic, ma easti sarpit, irbapi, gioni, lj-u poati multu; 2: mi fac ma njic = mi-aspun tapin, u-adun coada, mi fac ma bunlu, mi-alas azvimtu, trag mãna) {ro: mic} {fr: petit} {en: small, little} ex: arãulu easti njic (strimtu, cu putsãnã apã); calea mari, calea njicã (shcurtã shi strimtã); cãsi njits (minuti) trã oaminj njits (shcurtsã); alasã-l s-creascã cã easti ninga njic (tinir); vidzui un om njic (shcurtu di boi); lj-armasi giuplu njic (strimtu, tsi nu lu ncapi); armasi njicã (shcurtã), nu creashti; s-dusi la neavutlu shi s-featsi nãs cama njic (trapsi mãna, s-aspusi ma bunlu, s-alãsã azvimtu) shi si mbunã sh-nu pãtsã cama lãili; s-featsi cama njicã (expr: trapsi mãna) shi-lj dzãsi a ljei; nitsiun nu s-fãtsea cama njic (expr: nu trãdzea mãna, nu s-alãsa azvimtu) shi nu vrea s-armãnã sum grailu-a alãntui § ***njic***[2] (njícŭ) sm, sf njicã (njí-cã), njits (njítsĭ), njits (njítsĭ) – ficior (featã), dupã tsi s-amintã shi easti ninga njic; nat, njat, njac, tirnjac, sãrmãnitsã, beb, pupul, pup, ciuci, copan, niphiu, gad, gat, njitsico, poci, tsup, ficior, ficiuric, featã, fiticã, mincu, tecnon, cochil, cochilush, hurhutulash {ro: copil (mic), prunc} {fr: (petit) enfant, nourrisson} {en: (little) child, baby} ex: di cu njicã (fiticã) s-duchea cã lj-aprindi caplu; am un njic (nat) di doi mesh; njica (fitica) tsi u caftu mini; cãndu s-mãrtã dadã-mea eara njicã (featã-ageamitã), ludeatsã § ***njitsico*** (nji-tsi-có) sm njitsicadz (nji-tsi-cádzĭ) – (unã cu ***njic***[2]) ex: nani, nani, njitsico (njiclu-a meu) § ***njicuts*** (nji-cútsŭ) sm, sf, adg njicutsã (nji-cú-tsã), njicuts (nji-cútsĭ), njicutsi/njicutse (nji-cú-tsi) – tsi easti niheamã ca njic; tsi easti ma njic di njiclu di-aradã; dip njic; ficiuric (fiticã), ciuflic, njicshor, njicãz, njicãzan, njicãzic, njicuz, njicuzan, njicuzancu, njicuzot, njiczot, njiczu {ro: micuţ, mititel} {fr: mignon, tout petit} {en: tiny, very little} ex: ficior njicuts; nacã, nacã amintã sh-ea vãr njicuts (ficiuric); cãti pãtsã njicutsa (fitica); di ahãtã imnari s-avea apreasã njicutsa (fitica); u-ashtiptã ca di pri bumbac, di nu u duru ni cap, njicutsa § ***njicshor***[1] (njic-shĭórŭ) adg njicshoarã (njic-shĭoá-rã), njicshori (njic-shĭórĭ), njicshoari/njicshoare (njic-shĭoá-ri) – (unã cu ***njicuts***) § ***njicãz*** (njí-cãzŭ) sm, sf, adg njicãzã (njí-cã-zã), njicãji (njí-cãjĭ), njicãzi/njicãze (njí-cã-zi) – (unã cu ***njicuts***) ex: ãlj deadi aushlu cu barba albã unã cutii njicãzã § ***njicãzan*** (nji-cã-zánŭ) sm, sf, adg njicãzanã (nji-cã-zá-nã), njicãzanj (nji-cã-zánjĭ), njicãzani/njicãzane (nji-cã-zá-ni) – (unã cu ***njicuts***) § ***njicãzic*** (nji-cã-zícŭ) sm, sf, adg njicãzicã (nji-cã-zí-cã), njicãzits (nji-cã-zítsĭ), njicãzitsi/njicãzitse (nji-cã-zí-tsi) – (unã cu ***njicuts***) ex: cã-i njicã, njicãzicã § ***njicuz*** (njí-cuzŭ) sm, sf, adg njicuzã (njí-cu-zã), njicuji (njí-cujĭ), njicuzi/njicuze (njí-cu-zi) – (unã cu ***njicuts***) ex: featili suntu njicuzi (njicuzoti); easi di nuntru un shoaric njicuz § ***njicuzan*** (nji-cu-zánŭ) sm, sf, adg njicuzanã (nji-cu-zá-nã), njicuzanj (nji-cu-zánjĭ), njicuzani/njicuzane (nji-cu-zá-ni) – (unã cu ***njicuts***) ex: njicuzana lu-anvãrteashti; aclo iu plãndzea sh-uhta dit frãndzãli dit hicati, dzãtsea njicuzana; alãga njicuzanjlji cãt putea § ***njicuzancu*** (nji-cu-

zán-cu) sm, sf, adg njicuzancã (nji-cu-zán-cã), njicuzantsi (nji-cu-zán-tsi), njicuzantsi/njicuzantse (nji-cu-zán-tsi) – (unã cu ***njicuts***) § ***njicuzot*** (nji-cu-zótŭ) sm, sf, adg njicuzotã (nji-cu-zó-tã), njicuzots (nji-cu-zótsĭ), njicuzoti/njicuzote (nji-cu-zó-ti) – (unã cu ***njicuts***) ex: ved, cã lipsea un tsironj njicuzan-njicuzot § ***njiczot*** (njic-zótŭ) sm, sf, adg njiczotã (njic-zó-tã), njiczots (njic-zótsĭ), njiczoti/njiczote (njic-zó-ti) – (unã cu ***njicuts***) § ***njiczu*** (njíc-zu) sm, sf, adg njiczã (njíc-zã), njicji (njíc-ji), njiczi/njicze (njíc-zi) – (unã cu ***njicuts***) § ***njicuredz*** (nji-cu-rédzŭ) (mi) vb I njicurai (nji-cu-ráĭ), njicuram (nji-cu-rámŭ), njicuratã (nji-cu-rá-tã), njicurari/njicurare (nji-cu-rá-ri) – mi fac ma njic di cum earam; fac tsiva si scadã tu numir i mãrimi (lundzimi, lãrdzimi); mi fac ma shcurtu; mi adun; mihrisescu, njicshuredz, mputsinedz, psãnedz, shcurtedz, discrescu, scad, dipun, afirisescu, firisescu, hirisescu *{ro: micşora} {fr: amoindrir, diminuer, décroître} {en: diminish, decrease, reduce}* ex: acãtsarã si s-njicureadzã apili (si scadã); stoglu di leamni nu-lj si njicura (nu-lj si fãtsea ma njic); nu u njicurã (afirisi, scãdzu) vrearea; durearea s-njicureadzã (scadi); canda-lj njicurã (dipusi, scãdzu) sh-furtuna dit cheptu; s-avea njicuratã di-aushatic (s-avea shcurtatã, faptã ma njicã) di nu mata puteai s-u cunoshti § ***njicurat*** (nji-cu-rátŭ) adg njicuratã (nji-cu-rá-tã), njicurats (nji-cu-rátsĭ), njicurati/njicurate (nji-cu-rá-ti) – tsi s-ari faptã ma njic di cum eara; tsi ari scãdzutã tu numir i mãrimi; tsi s-ari faptã ma shcurtu; adunat; mihrisit, njicshurat, nputsinat, psãnat, shcurtat, discriscut, scãdzut, dipus, afirisit, firisit, hirisit *{ro: micşorat} {fr: amoindri, diminué, décrut} {en: diminished, decreased, reduced}* § ***njicurari/njicurare*** (nji-cu-rá-ri) sf njicurãri (nji-cu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru njicureadzã; adunari; mihrisiri, njicshurari, nputsinari, psãnari, shcurtari, discrishteari, scãdeari, dipuneari, afirisiri, firisiri, hirisiri *{ro: acţiunea de a (se) micşora; micşorare} {fr: action d'amoindrir, de diminuer, de décroître; amoindrissement} {en: action of diminishing, of decreasing, of reducing; decrease, reduction}* § ***njicurimi/njicurime*** (nji-cu-rí-mi) sf fãrã pl – faptul cã un lucru easti (s-ari faptã) njic; harea tsi-l fatsi un lucru tra s-hibã (tsi lu-aspuni cã easti) njic; njicurami *{ro: micşorime, descreştere} {fr: amoindrissement, décroissance, décrue} {en: decrease, fall, reduction}* ex: multi prici nu puteam s-li videm di njicurimi (di itia cã eara njits) § ***njicurami/njicurame*** (nji-cu-rá-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***njicurimi***) ex: nu s-veadi di njicurami; di ahãtã njicurami, nu putui s-u mata cunoscu § ***njicshuredz*** (njic-shĭu-rédzŭ) (mi) vb I njicshurai (njic-shĭu-ráĭ), njicshuram (njic-shĭu-rámŭ), njicshuratã (njic-shĭu-rá-tã), njicshurari/njicshurare (njic-shĭu-rá-ri) – (unã cu ***njicuredz***) ex: noptsãli njicshureadzã (s-fac ma njits, si shcurteadzã); nji sã njicshurã (nj-si featsi ma njicã) aruga; njicshureadzã-lj (shcurteadzã-lj) bunda tra s-nu u tragã azvarna; lj-njicshurã tãimea § ***njicshurat*** (njic-shĭu-rátŭ) adg njicshuratã (njic-shĭu-rá-tã), njicshurats (njic-shĭu-rátsĭ), njicshurati/njicshurate (njic-shĭu-rá-ti) – (unã cu ***njicurat***) § ***njicshurari/njicshurare*** (njic-shĭu-rá-ri) sf njicshurãri (njic-shĭu-rắrĭ) – (unã cu ***njicurari***) ex: njicshurarea-a truplui ãlj yini di aushatic

njic² (njícŭ) sm, sf – vedz tu ***njic¹***

njicãz (njí-cãzŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***njic¹***

njicãzan (nji-cã-zánŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***njic¹***

njicãzic (nji-cã-zícŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***njic¹***

njicshor¹ (njic-shĭórŭ) adg – vedz tu ***njic¹***

njicshor² (njic-shĭórŭ) adg – vedz tu ***lishor¹***

njicshurari/njicshurare (njic-shĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***njic¹***

njicshurat (njic-shĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***njic¹***

njicshuredz (njic-shĭu-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***njic¹***

njicurami/njicurame (nji-cu-rá-mi) sf – vedz tu ***njic¹***

njicurari/njicurare (nji-cu-rá-ri) sf – vedz tu ***njic¹***

njicurat (nji-cu-rátŭ) adg – vedz tu ***njic¹***

njicuredz (nji-cu-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***njic¹***

njicurimi/njicurime (nji-cu-rí-mi) sf – vedz tu ***njic¹***

njicuts (nji-cútsŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***njic¹***

njicuz (njí-cuzŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***njic¹***

njicuzan (nji-cu-zánŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***njic¹***

njicuzancu (nji-cu-zán-cu) sm, sf, adg – vedz tu ***njic¹***

njicuzot (nji-cu-zótŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***njic¹***

njiczot (njic-zótŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***njic¹***

njiczu (njíc-zu) sm, sf, adg – vedz tu ***njic¹***

njidzã-¹ (njí-dzã) adv – vedz tu ***njadzã-***

njidzã² (njí-dzã) adv – vedz tu ***njadzã-***

njidzeari/njidzeare (nji-dzeá-ri) sf – vedz tu ***njergu***

njijlucan (nji-jlu-cánŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***nolgic¹***

njilã (njí-lã) sf njili/njile (njí-li) – atsea tsi-aducheashti omlu tu suflit (un ameastic di dureari, jali, mãrazi, caimo, etc.) cãndu veadi cariva cã s-pidipseashti (cã pati tsiva, cã tradzi multi, cã lu-aplucusescu ghiderli sh-cripãrli, etc.); anjilã, isafi; (fig: 1: njilã greauã = jali mari; expr: 2: mi curmã (mi-arupi, mi lja, nj-si fatsi, nj-cadi milii, mi-aplucuseashti) njila = am (nj-easti, nj-yini) multu njilã di cariva, ãl njiluescu multu) *{ro: milă, tristeţe} {fr: pitié, tristesse, compassion} {en: pity, sadness, compassion}* ex: nu-lj fu njilã di nãsã?; sh-featsi njilã Dumnidzã; Dumnidzã s-nã aibã tu njilã (s-nã njilueascã); njilã, lãcrinj sh-dor; sh-chetrili di mpadi-lj plãndzea njila; canda io pãtsãi bunlu, njila-a mea (fig: vruta-a mea)?; ãl curmã (lja) njila hãngilu (expr: lj-fu multu njilã a hãngilui); aushlu-l curmã njila di (expr: lu-aplucusi njila ti) mushica-a lui; nj-u njilã sh-trã tini, ma trã mini, buriclu-nj si bagã mpadi § ***anjilã*** (a-njí-lã) sf anjili/anjile (a-njí-li) – (unã cu ***njilã***) ex: ti curma anjila (jalea) § ***ninjilã*** (ni-njí-lã) sf ninjili/ninjile (ni-njí-li) – lipsita di njilã; atsea tsi nu-ari omlu cãndu lipseashti s-aibã njilã *{ro: lipsă de milă} {fr: manque de pitié} {en: lack of pity}* ex: mari ninjilã tsã fãtsesh (nu tsã featsish dip njilã) § ***njiluescu*** (nji-lu-ĭés-cu) (mi) vb IV njiluii (nji-lu-íĭ), njilueam (nji-lu-ĭámŭ), njiluitã (nji-lu-í-tã), njiluiri/njiluire (nji-lu-í-ri) – aduchescu tu suflit un ameastic di dureari, jali, mãrazi, caimo, etc. cãndu-l ved pri cariva cã s-pidipseashti (cã pati tsiva, cã tradzi multi, cã lu-aplucusescu ghiderli sh-cripãrli, etc.); ãl plãngu di njilã; mi curmã njila; ãnj si fatsi njilã; nj-easti njilã; lu-am tu njilã; ãnj fac njilã di cariva sh-lu-agiut *{ro: milui} {fr: avoir pitié de, prendre en pitié} {en: pity, feel pity for}* ex: ãl njiluirã (lã si featsi njilã) sh-nu-l tãljarã; di mini s-njilui (avu njilã, sh-featsi njilã); a cãpitanlui ãlj si njilui (ãlj si featsi njilã, l-curmã njila); njluea-mi (ai njilã di mini) Dumnidzale!; Doamne, njiluea-nã (fã-ts njilã cu noi); vãrnãoarã avutsilja nu-ari cãdzutã pi mãnj ma buni, el njilueashti urfanja § ***njiluit*** (nji-lu-ítŭ) adg njiluitã (nji-lu-í-tã), njiluits (nji-lu-ítsĭ), njiluiti/njiluite (nji-lu-í-ti) – cari easti trã njilã; cari easti agiutat di lumea tsi lj-avea vidzutã hala tu cari s-afla *{ro: miluit} {fr: à qui on a fait la charité} {en: pitied}* § ***njiluiri/njiluire*** (nji-lu-í-ri) sf njiluiri (nji-lu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti curmat di njilã *{ro: acţiunea de a milui; miluire} {fr: action d'avoir pitié de, de prendre en pitié; commisération, compassion} {en: action of pitying, of feeling pity for; compassion}* ex: aeshti frats vor njiluiri § ***ninjiluit*** (ni-nji-lu-ítŭ) adg ninjiluitã (ni-nji-lu-í-tã), ninjiluits (ni-nji-lu-ítsĭ), ninjiluiti/ninjiluite (ni-nji-lu-í-ti) – cari nu easti njiluit; cari nu easti agiutat (di lumea tsi-l veadi cã easti trã njilã) *{ro: nemiluit} {fr: à qui on ne fait pas l'aumône; de qui on n'a pas pitié} {en: who is not pitied}* § ***ninjiluiri/ninjiluire*** (ni-nji-lu-í-ri) sf ninjiluiri (ni-nji-lu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu ari njilã tri cariva *{ro: acţiunea de a nu milui; nemiluire} {fr: action de ne pas avoir pitié} {en: action of not pitying, of not feeling pity for}* § ***njilãos*** (nji-lã-ósŭ) adg njilãoasã (nji-lã-oá-sã), njilãosh (nji-lã-óshĭ), njilãoasi/njilãoase (nji-lã-oá-si) – tsi easti mplin di njilã; tsi-l curmã ljishor njila cãndu veadi pri cariva tu-unã halã urutã; cari agiutã lumea tsi ari ananghi (cã-lj si fatsi njilã); njilos *{ro: milos} {fr: miséricordieux, charitable} {en: who feels pity (compassion, empathy)}* ex: njilãos cu mini s-hii § ***njilos*** (nji-lósŭ) adg njiloasã (nji-loá-sã), njilosh (nji-lóshĭ), njiloasi/njiloase (nji-loá-si) – (unã cu ***njilãos***) ex: inima nj-easti un cãntic njilos; tatã-nju, ljirtatlu, eara multu njilos shi giumertu § ***ninjilãos*** (ni-nji-lã-ósŭ) adg ninjilãoasã (ni-nji-lã-oá-sã), ninjilãosh (ni-nji-lã-óshĭ), ninjilãoasi/ninjilãoase (ni-nji-lã-oá-si) – tsi nu-ari njilã; tsi easti fãrã njilã; cari nu-agiutã lumea tsi ari ananghi (cã nu-lj si fatsi njilã); ninjilos *{ro:*

nemilos} *{fr: sans pitié, impitoyable}* *{en: pitiless, ruthless}* ex: na, iu yini laea sh-ninjiloasa lamnji; ninjilãoasa lamnji s-hiumusi pri el; lu-agiumsi moartea ninjilãoasã (tsi nu-ari njilã, tsi easti fãrã njilã) § ***ninjilos*** (ni-nji-lósŭ) adg ninjiloasã (ni-nji-loá-sã), ninjilosh (ni-nji-lóshĭ), ninjiloasi/ninjiloase (ni-nji-loá-si) – (unã cu ***ninjilãos***) ex: na, iu yini laea sh-ninjiloasa lamnji; inimã ninjiloasã (fãrã njilã)

njilãos (nji-lã-ósŭ) adg – vedz tu ***njilã***

njilgioc (njíl-gĭocŭ) sn – vedz tu ***nolgic***[1]

njilgioca (njíl-gĭo-ca) adv – vedz tu ***nolgic***[1]

njilgiucan (njil-gĭu-cánŭ) sm, sf, adg– vedz tu ***nolgic***[1]

njilic (nji-lícŭ) sm, sf – vedz tu ***njel***[1]

njilji/njilje (njí-lji) sf, num njilj (njíljĭ) – numirlu 1000 (namisa di 999 shi 1001); (fig: 1: njilji = numir multu mari; expr: 2: njilj di njilj = multu di multsã, para-multsã, nu pots sã-lj misuri di multsã tsi suntu) *{ro: mie}* *{fr: mille}* *{en: thousand}* ex: vãrã njilji (1000) di anj tricurã di-atumtsea; vinjirã nã njilji di oaminj; pãngãnjlji, njilj di njilj (expr: multsã di multsã)

njiljoca (njí-ljĭo-ca) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***njilgioca***

njiljor (nji-ljĭórŭ) sm, sf – vedz tu ***njel***[1]

njiljucan (njil-jĭu-cánŭ) sm, sf, adg njiljucanã (njil-jĭu-cá-nã), njiljucanj (njil-jĭu-cánjĭ), njiljucani/njiljucane (njil-jĭu-cá-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***njilgiucan***

njilos (nji-lósŭ) adg – vedz tu ***njilã***

njiluescu (nji-lu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***njilã***

njiluiri/njiluire (nji-lu-í-ri) sf – vedz tu ***njilã***

njiluit (nji-lu-ítŭ) adg – vedz tu ***njilã***

njilush (nji-lúshŭ) sm, sf – vedz tu ***njel***[1]

njior (nji-órŭ) sm, sf – vedz tu ***njel***[1]

njir[1] (njir) (mi) vb I njirai (nji-ráĭ), njiram (nji-rámŭ), njiratã (nji-rá-tã), njirari/njirare (nji-rá-ri) – mi ciudisescu di-atseali tsi-nj s-aspun ãn fatsã (tsi ved i tsi avdu); anjir, ciudescu, ciuduescu, ciudisescu, ciuidisescu, ciudusescu, apurisescu, ncrutsescu, thãvmusescu, thãmãsescu, uinjisescu *{ro: mira}* *{fr: s'étonner, s'ébahir}* *{en: astonish, be (stand) amazed}* ex: s-njirã (s-ciudiseashti) nã dunjai di mushuteatsa-a ljei; tuts s-njira (ciudisea): cari easti atsea featã?; shi si s-njirã (s-apuriseascã; icã s-lã treacã oara) tuts; tsal Tega s-njira (s-ciuidisea; icã lj-tritsea oara); ma mi njir (ciudisescu) cã nu-nj spusi; s-njirarã (s-thãvmusirã) vlahuhorli trei; mi njir (mi ciudisescu) di foami cum s-tsãn; s-njira pri nãsã (s-apurisea tri nãsã) cari ts-u videa; Miti cãntã sh-alantsã s-njirã (s-ciudisecu, sta cu gura hãscatã) pri nãs § ***njirat***[1] (nji-rátŭ) adg njiratã (nji-rá-tã), njirats (nji-rátsĭ), njirati/njirate (nji-rá-ti) – tsi s-ciudiseashti di tsi s-fatsi (tsi veadi i tsi avdi); anjirat, ciudit, ciuduit, ciudisit, ciuidisit, ciudusit, apurisit, ncrutsit, thãmãsit, thãvmusit, uinjisit *{ro: mirat}* *{fr: étonné}* *{en: astonished, amazed}* ex: stãtea njirats (ciudusits) la ushi; ocljilj a lor pãscurã njirats (ciudisits, uinjisits) di patruli pãrtsã; cari avdza di aestã, njirat (ciudisit) armãnea, cã nu-lj yinea s-pistipseascã iuvashuva; njirat (uinjisit) shi ciuduit § ***njirari***[1]***/njirare*** (nji-rá-ri) sf njirãri (nji-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-ciudiseashti; anjirari, ciudiri, ciuduiri, ciudisiri, ciuidisiri, ciudusiri, apurisiri, ncrutsiri, thãmãsiri, thãvmusiri, uinjisiri; ciudii, apurii, thamã *{ro: acţiunea de a se mira; mirare}* *{fr: action de s'étonner; étonnement}* *{en: action of astonishing, of being amazed; amazement}* ex: ea-l mutreashti cu njirari (ciudisiri, apurii); scutea sh-cãti un zbor di njirari (ciudii); nj-yini njirari (ciudii) cãndu-lj ved doilji § ***anjir*** (anjir) (mi) vb I anjirai (a-nji-ráĭ), anjiram (a-nji-rámŭ), anjiratã (a-nji-rá-tã), anjirari/anjirare (a-nji-rá-ri) – (unã cu ***njir***[1]) § ***anjirat*** (a-nji-rátŭ) adg anjiratã (a-nji-rá-tã), anjirats (a-nji-rátsĭ), anjirati/anjirate (a-nji-rá-ti) – (unã cu ***njirat***[1]) § ***anjirari/anjirare*** (a-nji-rá-ri) sf anjirãri (a-nji-rắrĭ) – (unã cu ***njirari***[1])

njir[2] (njir) (mi) vb I njirai (nji-ráĭ), njiram (nji-rámŭ), njiratã (nji-rá-tã), njirari/njirare (nji-rá-ri) – 1: glindisescu, fac chefi, shuitescu, shuntescu; 2: tra s-nu shed, fac tsiva tra s-nji treacã chirolu; nj-trec (cher) oara; shintescu *{ro: (se) distra; pierde timpul}* *{fr: se distraire; tuer le temps}* *{en: amuse oneself; kill time}* ex: cu tsi ti njiri? (tsã trets chirolu?); njitslji s-njirã (glindisescu, fac chefi); tini njirã-ti (s-tsã trets oara) tu udã; pangul sta di s-njirã (di sh-treatsi oara) tu un cornu; tuti s-njirã (s-u facã s-glindiseascã) feata; njirãndu-si (fãcãnda chefi) pri unã, pri altã, lj-acãtsã noaptea; tsi ti njiri! (tsi tsã trets oara! tsi glindiseshti!); shi si s-njirã (s-lã treacã oara; icã s-apuriseascã) tuts; tsal Tega s-njira (lj-tritsea oara; icã s-ciudisea); s-njirã ncoa, nclo (mutreashti, hascã ocljilj di-unã parti sh-di-alantã) § ***njirat***[2] (nji-rátŭ) adg njiratã (nji-rá-tã), njirats (nji-rátsĭ), njirati/njirate (nji-rá-ti) – 1: tsi ari faptã chefi, glindisit, shuitit, shuntit; 2: tsi ari faptã tsiva ca sã-lj treacã chirolu; tsi-sh tricu oara; shintit *{ro: distrat; care şi-a pierdut timpul}* *{fr: distrait; qui a tué le temps}* *{en: amused oneself; who has killed time}* § ***njirari***[2]***/njirare*** (nji-rá-ri) sf njirãri (nji-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva fatsi chefi i s-njirã tra s-lji treacã oara; tritseari oara; glindisiri, shuitiri, shuntiri, shintiri *{ro: acţiunea de a se distra; de a-şi pierde timpul}* *{fr: action de se distraire; de tuer le temps}* *{en: action of amusing oneself; of killing time}* § ***njirãturã*** (nji-rã-tú-rã) sf njirãturi (nji-rã-túrĭ) – atseali tsi fatsi dunjaea tra s-lã treacã oara, s-glindiseascã, s-facã chefi, etc.; njirari *{ro: distracţie}* *{fr: distraction, divertissement}* *{en: distraction, divertissement}*

njir[3] (njírŭ) sn njiruri (njí-rurĭ) – untulemnu ayiusit di preftu (Dumãnica tahina cãndu fatsi lituryia) cu cari s-undzi mbistimenlu tra s-lj-aducã tihi shi sãnãtati tu banã; mir; (expr: njir sã-lj si facã oasili = s-ayiseascã) *{ro: mir}* *{fr: huile sainte}* *{en: holy oil, unction}* ex: la pãtedz, preftul undzi natlu cu njir (untulemnu ayisit); eara lumi pãtidzatã mash cu njir; njir si s-facã oasili-a atsiljei (expr: s-ayiseascã atsea) tsi ti featsi § ***mir***[1] (mírŭ) sn miruri (mí-rurĭ) – (unã cu ***njir***[3]) ex: mir di oasili-a tali (expr: s-ayiseshtsã); ca s-moarã… mir di oasili-a lui (expr: s-ayiseascã); mir shi thimnjamã di oasili-a lui (expr: s-ayiseascã); di-a lor os si s-facã mir! (expr: s-ayiseascã) § ***njirusescu*** (nji-ru-sés-cu) (mi) vb IV njirusii (nji-ru-síĭ), njiruseam (nji-ru-seámŭ), njirusitã (nji-ru-sí-tã), njirusiri/njirusire (nji-ru-sí-ri) – fac semnul a crutsiljei cu njir (ungu, dau, hrisusescu) pri cariva; mi undzi preftul cu untulemnu ayiusit; njiruescu, mirusescu, hrisusescu *{ro: mirui}* *{fr: oindre de crême; recevoir la sainte onction}* *{en: rub with (receive) the saint unction}* § ***njirusit*** (nji-ru-sítŭ) adg njirusitã (nji-ru-sí-tã), njirusits (nji-ru-sítsĭ), njirusiti/njirusite (nji-ru-sí-ti) – tsi easti umtu (tsi-lj si featsi semnul di-unã crutsi) di preftu cu untulemnu ayiusit; njiruit, mirusit, hrisusit *{ro: miruit}* *{fr: oint de crême; qui a reçu la sainte onction}* *{en: rubbed with the saint unction}* ex: ashi zburã piscarlu, cu njirusiti (dati cu njir, hrisusiti) zboarã § ***njirusiri/njirusire*** (nji-ru-sí-ri) sf njirusiri (nji-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu preftul njiruseashti; njiruiri, mirusiri, hrisusiri, hrismã *{ro: acţiunea de a mirui; miruire}* *{fr: action de oindre de crême; de recevoir la sainte onction}* *{en: action of rubbing with (of receiving) the saint unction}* § ***ninjirusit*** (ni-nji-ru-sítŭ) adg ninjirusitã (ni-nji-ru-sí-tã), ninjirusits (ni-nji-ru-sítsĭ), ninjirusiti/ninjirusite (ni-nji-ru-sí-ti) – tsi nu easti njirusit; tsi nu easti hrisusit di preftu cu untulemnu ayiusit; ninjiruit; (fig: ninjirusit = (i) turcu, nicrishtin; (ii) om multu arãu) *{ro: nemiruit}* *{fr: qui n'est pas oint avec la sainte huile; de crême}* *{en: who has not been rubbed with the saint unction}* § ***ninjiruit*** (ni-nji-ru-ítŭ) adg ninjiruitã (ni-nji-ru-í-tã), ninjiruits (ni-nji-ru-ítsĭ), ninjiruiti/ninjiruite (ni-nji-ru-í-ti) – (unã cu ***ninjirusit***) ex: eara om ninjiruit (fig: turcu, nicrishtin; icã multu arãu § ***njiruescu*** (nji-ru-ĭés-cu) (mi) vb IV njiruii (nji-ru-íĭ), njirueam (nji-ru-ĭámŭ), njiruitã (nji-ru-í-tã), njiruiri/njiruire (nji-ru-í-ri) – (unã cu ***njirusescu***) ex: ahiursi s-njirueascã preftul; nica nu ti njiruish § ***njiruit*** (nji-ru-ítŭ) adg njiruitã (nji-ru-í-tã), njiruits (nji-ru-ítsĭ), njiruiti/njiruite (nji-ru-í-ti) – (unã cu ***njirusit***) § ***njiruiri/njiruire*** (nji-ru-í-ri) sf njiruiri (nji-ru-írĭ) – (unã cu ***njirusiri***) § ***mirusescu*** (mi-ru-sés-cu) (mi) vb IV mirusii (mi-ru-síĭ), miruseam (mi-ru-seámŭ), mirusitã (mi-ru-sí-tã), mirusiri/mirusire (mi-ru-sí-ri) – (unã cu ***njirusescu***) § ***mirusit*** (mi-ru-sítŭ) adg mirusitã (mi-ru-sí-tã), mirusits (mi-ru-sítsĭ), mirusiti/mirusite (mi-ru-sí-ti) – (unã cu ***njirusit***) ex: cã-i pãtidzatã, cã-i mirusitã (hrisusitã cu njir) § ***mirusiri/mirusire***

(mi-ru-sí-ri) sf mirusiri (mi-ru-sírĭ) – (unã cu ***njirusiri***)
njir[4] (njírŭ) sn njiruri (njí-rurĭ) – vedz tu ***mixã***
njirari[1]***/njirare*** (nji-rá-ri) sf – vedz tu ***njir***[1]
njirari[2]***/njirare*** (nji-rá-ri) sf – vedz tu ***njir***[2]
njirari[3]***/njirare*** (nji-rá-ri) sf – vedz tu ***jar***
njirat[1] (nji-rátŭ) adg – vedz tu ***njir***[1]
njirat[2] (nji-rátŭ) adg – vedz tu ***njir***[2]
njirat[3] (nji-rátŭ) adg – vedz tu ***jar***
njirã (njí-rã) sf – vedz tu ***mirã***
njirãturã (nji-rã-tú-rã) sf – vedz tu ***njir***[2]
njirdzeari/njirdzeare (njir-dzeá-ri) sf – vedz tu ***njergu***
njiredz (nji-rédzŭ) vb I – vedz tu ***jar***
njiridz (nji-rídzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***amiridz***[1]
njiridzari/njiridzare (nji-ri-dzá-ri) sf – vedz tu ***amiridz***[1]
njiridzat (nji-ri-dzátŭ) adg – vedz tu ***amiridz***[1]
njirlã (njír-lã) sf – vedz tu ***njerlã***
njirlã[*] (njír-lã) adg – fim sing di la adg "njirlu": vedz ***njirlu***
njirlu (njír-lu) adg njirlã (njír-lã), njirlji (njír-lji), njirli/njirle (njír-li) – cari ari hroma-a tselui sirin; albastru, galan, niur, nãur, nalbastru, civitlii, lulachi, nirugalaz *{ro: albastru} {fr: bleu, azuré} {en: blue}* ex: laclu cu apã njirlã § ***niur*** (ni-úrŭ) adg niurã (ni-ú-rã), niuri (ni-úrĭ), niuri/niure (ni-ú-ri) – (unã cu ***njirlu***) ex: boea bati a niur (da ca pi njirlu) § ***nirugalaz*** (ni-ru-ghá-lazŭ) adg nirugalazã (ni-ru-ghá-la-zã), nirugalaji (ni-ru-ghá-lajĭ), nirugalazi/nirugalaze (ni-ru-ghá-la-zi) – (unã cu ***njirlu***) § ***nãur***[2] (nã-úrŭ) adg nãurã (nã-ú-rã), nãuri (nã-úrĭ), nãuri/nãure (nã-ú-ri) – (unã cu ***njirlu***) ex: culachi u muntrea cu ocljilj nãuri (galanj)
njiruescu (nji-ru-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***njir***[3]
njiruiri/njiruire (nji-ru-í-ri) sf – vedz tu ***njir***[3]
njiruit (nji-ru-ítŭ) adg – vedz tu ***njir***[3]
njirusescu (nji-ru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***njir***[3]
njirusiri/njirusire (nji-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***njir***[3]
njirusit (nji-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***njir***[3]
njishcari/njishcare (njish-cá-ri) sf – vedz tu ***njishcu***
njishcat (njish-cátŭ) adg – vedz tu ***njishcu***
njishcu (njísh-cu) (mi) vb I njishcai (njish-cáĭ), njishcam (njish-cámŭ), njishcatã (njish-cá-tã), njishcari/njishcare (njish-cá-ri) – mi min dit un loc tu altu; min, duc, fug, portu, flitur, clatin, urnjescu, etc. *{ro: (se) mişca} {fr: bouger, mouvoir, mettre en mouvement} {en: move}* ex: patru njishcã, patru imnã (*anguci-toari*: cavurlu); fãrã s-njishcats (minats) cãtsãnlu; cãldãrli asunã fãrã s-li njishcã (minã) tsiniva; cãndu s-njishcu (s-min) budza; njishcã (da) luna; nu pot s-lu njishcu cã-i greu; mi njishcash shi asparshu frãndza § ***njishcat*** (njish-cátŭ) adg njishcatã (njish-cá-tã), njishcats (njish-cátsĭ), njishcati/njishcate (njish-cá-ti) – tsi s-ari mutatã dit un loc tu altu; minat, dus, fudzit, purtat, fliturat, clãtinat, urnjit, etc. *{ro: mişcat} {fr: bougé, mu, mis en mouvement} {en: moved}* ex: frãndzili, njishcatili (minatili, tsi s-avea minatã) § ***njishcari/njishcare*** (njish-cá-ri) sf njishcãri (njish-cãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-minã; minari, dutseari, fudziri, purtari, fliturari, clãtinari, urnjiri, etc. *{ro: acţiunea de a (se) mişca; mişcare} {fr: action de bouger, de mouvoir, de mettre en mouvement; mouvement} {en: action of moving}*
njishor (nji-shĭórŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]
njishurac (nji-shĭu-rácŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]
njishurami/njishurame (nji-shĭu-rá-mi) sf – vedz tu ***lishor***[1]
njishurari/njishurare (nji-shĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***lishor***[1]
njishurashcu (nji-shĭu-rásh-cu) adg – vedz tu ***lishor***[1]
njishurat (nji-shĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]
njishuratic (nji-shĭu-rá-ticŭ) adg – vedz tu ***lishor***[1]
njishureatsã (nji-shĭu-reá-tsã) sf – vedz tu ***lishor***[1]
njishuredz (nji-shĭu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***lishor***[1]
njisidã (nji-sí-dã) sf – vedz tu ***mãsidã***
njisidhã (nji-sí-dhã) sf njisidz (nji-sídzĭ) – unã cu ***njisidã***
njits (njítsŭ) sn – vedz tu ***njel***[1]
njitsã (njí-tsã) sf – vedz tu ***njel***[1]
njitsico (nji-tsi-có) sm – vedz tu ***njic***[1]
njitsos (nji-tsósŭ) adg – vedz tu ***njel***[1]
njiui (a nji-úĭ) pr pos – vedz tu ***meu***
njiurari/njiurare (nji-u-rá-ri) sf – vedz tu ***njiuredz***
njiurat (nji-u-rátŭ) adg – vedz tu ***njiuredz***
njiuredz (nji-u-rédzŭ) vb I njiurai (nji-u-ráĭ), njiuram (nji-u-rámŭ), njiuratã (nji-u-rá-tã), njiurari/njiurare (nji-u-rá-ri) – (cãtusha) scoati unã boatsi suptsãri cãndu va s-aspunã tsiva, cã lj-easti foami, etc.; (ca om) zburãscu i plãngu cu-unã boatsi ca di cãtushi (miau!), suptsãri sh-plãngãtoari (cãndu nu mi-arã-seashti un lucru, bunãoarã); njaur *{ro: miorlăi} {fr: miauler} {en: mew, caterwaul, whine}* § ***njiurat*** (nji-u-rátŭ) adg njiuratã (nji-u-rá-tã), njiurats (nji-u-rátsĭ), njiurati/njiurate (nji-u-rá-ti) – (cãtushi i om) tsi scoati i ari scoasã unã boatsi ca di cãtushi, suptsãri sh-plãngãtoari; njaurat *{ro: miorlăit} {fr: miaulé} {en: mewed, caterwauled, whined}* § ***njiurari/njiurare*** (nji-u-rá-ri) sf njiurãri (nji-u-rãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva njiureadzã *{ro: acţiunea de a miorlăi} {fr: action de miauler} {en: action of mewing, of caterwauling, of whining}* § ***njaur*** (njĭá-urŭ) vb I njaurai (njĭa-u-ráĭ), njauram (njĭa-u-rámŭ), njauratã (njĭa-u-rá-tã), njaurari/njaurare (njĭa-u-rá-ri) – (unã cu (***njiuredz***) ex: acãtsã s-njaurã (s-njiureadzã) ca nã cãtushi priningã usha iu durnja amirãlu § ***njaurat*** (njĭa-u-rátŭ) adg njauratã (njĭa-u-rá-tã), njaurats (njĭa-u-rátsĭ), njaurati/njaurate (njĭa-u-rá-ti) – (unã cu (***njiurat***) § ***njaurari/njaurare*** (njĭa-u-rá-ri) sf njaurãri (njĭa-u-rãrĭ) – (unã cu (***njiurari***)
njizã-[1] (njí-dzã) adv – vedz tu ***njadzã-***
njizã[2] (njí-zã) adv – vedz tu ***njadzã-***
njoldzuc[1] (njĭól-dzucŭ) sn – vedz tu ***nolgic***[1]
njolgican (njĭol-gi-cánŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***nolgic***[1]
njolgiuc[1] (njĭól-gĭucŭ) sn – vedz tu ***nolgic***[1]
nju (-njĭú) pr pos – vedz tu ***meu***
njui (-njĭúĭ) pr – vedz tu ***meu***
njurdii/njurdie (njĭur-dí-i) sf – vedz tu ***njurizmã***
njurdzescu (njĭur-dzés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***njurizmã***
njurdziri/njurdzire (njĭur-dzí-ri) sf – vedz tu ***njurizmã***
njurdzit (njĭur-dzítŭ) adg – vedz tu ***njurizmã***
njurizmã (njĭú-riz-mã) sf njurizmi/njurizme (njĭú-riz-mi) – harea tsi u au ndauã lucri ca s-alasã tsiva tu vimtu tsi poati s-hibã aduchit di narea-a omlui (cãndu lja anasã); anjurizmã, mirudyeauã, njurdii; aromã, aroamã, arumã *{ro: miros, mireazmă} {fr: odeur, exhalaison} {en: smell, exhalation}* ex: njurizmã proaspitã; dit sucachi si sãmti njurizma di la carafilili a voastri; mi mbeatã njurizma § ***anjurizmã*** (a-njĭú-riz-mã) sf anjurizmi/anjurizme (a-njĭú-riz-mi) – (unã cu ***njurizmã***) ex: ari anjurizmã di shiboi § ***njurdii/njurdie*** (njĭur-dí-i) sf njurdii (njĭur-díĭ) – (unã cu ***njurizmã***) ex: fum ncãrcat di njurdii (anjurizmi) § ***njurzescu*** (njĭur-zés-cu) (mi) vb IV njurzii (njĭur-zíĭ), njurzeam (njĭur-zeámŭ), njurzitã (njĭur-zí-tã), njurziri/njurzire (njĭur-zí-ri) – aduchescu unã njurizmã tu vimtu; (un lucru) alasã unã njurizmã tsi s-aducheashti cu narea; caftu s-aduchescu un lucru (cu narea) ma s-alasã unã njurizmã; anjurzescu, arnjuzescu, nvoh; (fig: 1: njurzescu = aduchescu, ngucescu; expr: 2: nu nj-anjurzeashti ghini = lucrili nu-nj par ambar; pari s-hibã piriclju) *{ro: mirosi} {fr: répandre de l'odeur, sentir, flairer} {en: smell}* ex: patlu di carafili dit grãdina-a voastrã njurzeashti di diparti § ***njurzit*** (njĭur-zítŭ) adg njurzitã (njĭur-zí-tã), njurzits (njĭur-zítsĭ), njurziti/njurzite (njĭur-zí-ti) – (lucru) tsi-alasã (scoati, da) unã njurizmã; tsi njurzeashti; anjurzit, arnjuzit, nvuhat *{ro: mirosit} {fr: senti, flairé} {en: smelled}* § ***njurziri/njurzire*** (njĭur-zí-ri) sf njurziri (njĭur-zírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva njurzeashti, anjurziri, arnjuziri, nvuhari *{ro: acţiunea de a mirosi; mirosire} {fr: action de sentir, de flairer} {en: action of smelling}* ex: njurzirea-a florlor ti dishteaptã § ***njurizmos*** (njĭu-riz-mósŭ) adg njurizmoasã (njĭu-riz-moá-sã), njurizmosh (njĭu-riz-móshĭ), njurizmoasi/njurizmoase (njĭu-riz-moá-si) – (lucru) tsi-alasã unã anjurizmã; tsi-anjurzeashti; anjurizmos, njurzitor, anjurzitor, mirudat *{ro: mirositor} {fr: odoriférant} {en: odotant}* § ***njurzitor*** (njĭur-zi-tórŭ) adg njurzitoari/njurzitoare (njĭur-zi-toá-ri), njurzitori (njĭur-zi-tórĭ), njurzitoari/njurzitoare (njĭur-zi-toá-ri) – (unã cu ***njurizmos***) § ***anjurzescu*** (a-njĭur-zés-cu) (mi) vb IV anjurzii (a-njĭur-zíĭ), anjurzeam (a-njĭur-zeámŭ), anjurzitã (a-njĭur-zí-tã), anjurziri/anjurzire (a-njĭur-zí-ri) – (unã

cu ***njurzescu***) ex: anjurzii floarea tsi-nj didesh, anjurzea mushat; lilicili anjurzescu di diparti; anjurzeashti pãnea mortu; carnea acãtsã si s-anjurzeascã (s-aludzascã, si s-aspargã); s-duc jiliti sh-u-anjurzescu; anjurzeashti primuveara; cãnili anjurzeashti (ulmicã) torlu-a omlui; lu-anjurzirã (lu-aduchirã) cãnjlji; anjurzii (fig: aduchii) tsi vrei s-fats § ***anjurzit*** (a-njĭur-zítŭ) adg anjurzitã (a-njĭur-zí-tã), anjurzits (a-njĭur-zítsĭ), anjurziti/anjurzite (a-njĭur-zí-ti) – (unã cu ***njurzit***) ex: carni anjurzitã (tsi-anjurzeashti) § ***anjurziri/anjurzire*** (a-njĭur-zí-ri) sf anjurziri (a-njĭur-zírĭ) – (unã cu ***njurziri***) ex: anjurziri di vultur; cãnili ari anjurzirea dipãrtatã (tsi poati s-anjurzeascã diparti) § ***neanjurzit*** (nea-njĭur-zítŭ) adg neanjurzitã (nea-njĭur-zí-tã), neanjurzits (nea-njĭur-zítsĭ), neanjurziti/neanjurzite (nea-njĭur-zí-ti) – tsi nu-alasã (nu scoati, nu da) nitsiunã njurizmã; tsi nu-anjurzeashti; tsi nu easti anjurzitã; ninjurzit *{ro: nemirosit}* *{fr: qui n'est pas senti}* *{en: which is not smelled}* ex: nica neanjurzitã (tsi nu easti-anjurzitã) bãrutea § ***neanjurziri/neanjurzire*** (nea-njĭur-zí-ri) sf neanjurziri (nea-njĭur-zírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva nu anjurzeashti; ninjurziri*{ro: acţiunea de a nu mirosi}* *{fr: action de ne pas sentir}* *{en: action of not smelling}* § ***anjurdzescu*** (a-njĭur-dzés-cu) (mi) vb IV anjurdzii (a-njĭur-dzíĭ), anjurdzeam (a-njĭur-dzeámŭ), anjurdzitã (a-njĭur-dzí-tã), anjurdziri/anjurdzire (a-njĭur-dzí-ri) – (unã cu ***njurzescu***) ex: s-adari lãeatsa, cã scrum nj-anjurdzeashti; tsi anjurdzeashti a om dit alantã lumi; totãna lj-anjurdzea mushat § ***anjurdzit*** (a-njĭur-dzítŭ) adg anjurdzitã (a-njĭur-dzí-tã), anjurdzits (a-njĭur-dzítsĭ), anjurdziti/anjurdzite (a-njĭur-dzí-ti) – (unã cu ***njurzit***) § ***anjurdziri/anjurdzire*** (a-njĭur-dzí-ri) sf anjurdziri (a-njĭur-dzírĭ) – (unã cu ***njurziri***) ex: nu putea si s-saturã di anjurdzirea mushatã § ***njurdzescu*** (njĭur-dzés-cu) (mi) vb IV njurdzii (njĭur-dzíĭ), njurdzeam (njĭur-dzeámŭ), njurdzitã (njĭur-dzí-tã), njurdziri/njurdzire (njĭur-dzí-ri) – (unã cu ***njurzescu***) § ***njurdzit*** (njĭur-dzítŭ) adg njurdzitã (njĭur-dzí-tã), njurdzits (njĭur-dzítsĭ), njurdziti/njurdzite (njĭur-dzí-ti) – (unã cu ***njurzit***) § ***njurdziri/njurdzire*** (njĭur-dzí-ri) sf njurdziri (njĭur-dzírĭ) – (unã cu ***njurziri***) § ***anjurizmos*** (a-njĭu-riz-mósŭ) adg anjurizmoasã (a-njĭu-riz-moá-sã), anjurizmosh (a-njĭu-riz-móshĭ), anjurizmoasi/anjurizmoase (a-njĭu-riz-moá-si) – (unã cu ***njurizmos***) § ***anjurzitor*** (a-njĭur-zi-tórŭ) adg anjurzitoari/anjurzitoare (a-njĭur-zi-toá-ri), anjurzitori (a-njĭur-zi-tórĭ), anjurzitoari/anjurzitoare (a-njĭur-zi-toá-ri) – (unã cu ***njurizmos***) § ***arnjuzescu*** (ar-njĭu-zés-cu) (mi) vb IV arnjuzii (ar-njĭu-zíĭ), arnjuzeam (ar-njĭu-zeámŭ), arnjuzitã (ar-njĭu-zí-tã), arnjuziri/arnjuzire (ar-njĭu-zí-ri) – (unã cu ***njurzescu***) ex: loclu-arnjuzeashti canelã; arnjuzeshti cash; arnjuzits-lu ghini § ***arnjuzit*** (ar-njĭu-zítŭ) adg arnjuzitã (ar-njĭu-zí-tã), arnjuzits (ar-njĭu-zítsĭ), arnjuziti/arnjuzite (ar-njĭu-zí-ti) – (unã cu ***njurzit***) ex: tor arnjuzit di cãnj § ***arnjuziri/arnjuzire*** (ar-njĭu-zí-ri) sf arnjuziri (ar-njĭu-zírĭ) – (unã cu ***njurziri***) ex: arnjuziri greauã

njurizmos (njĭu-riz-mósŭ) adg – vedz tu ***njurizmã***

njurzescu (njĭur-zés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***njurizmã***

njurziri/njurzire (njĭur-zí-ri) sf – vedz tu ***njurizmã***

njurzit (njĭur-zítŭ) adg – vedz tu ***njurizmã***

njurzitor (njĭur-zi-tórŭ) adg – vedz tu ***njurizmã***

nmãrmurisescu (nmãr-mu-ri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***marmurã***

nmãrmurisiri/nmãrmurisire (nmãr-mu-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***marmurã***

nmãrmurisit (nmãr-mu-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***marmurã***

nmultsãri/nmultsãre (nmul-tsă-ri) sf – vedz tu ***multu***[1]

nmultsãscu (nmul-tsăs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***multu***[1]

nmultsãt (nmul-tsắtŭ) adg – vedz tu ***multu***[1]

no (no) adv – vedz tu ***nu***

noaci/noace (noá-ci) sf – vedz tu ***nanciu***

noadã (noá-dã) sf – vedz tu ***nanciu***

noapti/noapte (noáp-ti) sf noptsã (nóp-tsã) – chirolu tsi fatsi scutidi nafoarã (dupã-ascãpitata-a soarilui, pãnã la darea-a lui alantã dzuã tahina); (expr: 1: noapti bunã = ghinuiri tsi sh-u fac oaminjlji cãndu s-dispartu seara; 2: om di-a noaptiljei; om ca noaptea = om arãu, fur, chisãgi, furcudar; 3: mi scol cu noaptea n cap = mi scol multu di tahina, dit hãryii, cãndu easti ninga noapti nafoarã; 4: noaptea, u fac dzuã; fac dzua, noapti = lucredz dipriunã, dip canda lucredz, noapti sh-dzuã) *{ro: noapte}* *{fr: nuit}* *{en: night}* ex: clocea albã cãndu yini, puljlji tuts lj-arãspãndeashti, clocea lai-lj lja la sini shi cu vreari lj-anvileashti (*angucitoari*; dzua shi noaptea); tsi-s dauã surãri tsi nu pot si s-veadã? (*angucitoari*; dzua shi noaptea); suntu dauã surãri dzeamini, una-i tut jilitã, alantã-i hãrsitã (*angucitoari*; dzua shi noaptea); noaptea-atsea, bãstisirã furlji casa-a lor; tu oara a noaptiljei (cãndu fãtsea ninga noapti); easti om di-a noaptiljei (expr: om arãu, furcudar); easti lai ca noaptea (expr: om arãu) § ***astã-noapti*** (ás-tã-noáp-ti) sf fãrã pl – noaptea tsi yini tu dzua tsi zburãm; noaptea tu cari n-aflãm cãndu zburãm; aestã searã; aestã noapti *{ro: în noaptea aceasta}* *{fr: cette nuit}* *{en: this night, tonoght}* § ***njadzã-noapti***[1]***/njadzã-noapte*** (njĭá-dzã-noáp-ti) sf, adv – tu mesea di noapti; oara 12 di noapti; njadzã-noptsã *{ro: miezul nopţii}* *{fr: minuit}* *{en: midnight}* ex: eara njadzã-noapti; oara njadzãnoapti; njadzã-noapti avea tricutã; vinj njadzã-noapti § ***Njadzãnoapti***[2]***/Njadzã-noapte*** (Njĭá-dzã-noáp-ti) sf, adv fãrã pl – partea iu nu s-veadi soarili vãrnãoarã; Nordu *{ro: Miazănoapte}* *{fr: Nord}* *{en: North}* ex: cãtrã Njadzãnoapti ascapirã § ***njadzã-noptsã*** (njĭá-dzã-nóp-tsã) sf pl, adv – (unã cu ***njadzã-noapti***[1]) ex: cãtrã njadzã-noptsã (cãtã tu oara 12 noaptea); aviglje pãnã njadzã-noptsã; si scoalã di njadzã-noptsã (expr: dit hãryii) § ***nuptedz*** (nup-tédzŭ) vb I nuptai (nup-táĭ), nuptam (nup-támŭ), nuptatã (nup-tá-tã), nuptari/nuptare (nup-tá-ri) – mi-acatsã noaptea tu-un loc; nj-trec noaptea iuva; chindruescu noaptea iuva *{ro: înnopta}* *{fr: être surpris par la nuit; passer le nuit}* *{en: be overtaken by the night; spend the night}* ex: nu vrurã s-nupteadzã (s-treacã noaptea) la hani; eara nuptã (lu-acãtsã noaptea) n cali § ***nupteadzã*** (nup-teá-dzã) vb I unipirs nuptã (nup-tã), nupta (nup-tá), nuptatã (nup-tá-tã), nuptari/nuptare (nup-tá-ri) – cadi noaptea; s-fatsi noapti *{ro: se înnoptează}* *{fr: tomber la nuit}* *{en: night is setting in}* ex: earna nupteadzã (s-fatsi noapti) tu shasili § ***nuptat***[1] (nup-tátŭ) adg nuptatã (nup-tá-tã), nuptats (nup-tátsĭ), nuptati/nuptate (nup-tá-ti) – (un) tsi lu-acãtsã noaptea tu-un loc; cari sh-tricu noaptea iuva; cari chindrui noaptea iuva *{ro: înnoptat}* *{fr: qui a été surpris par la nuit; qui a passé la nuit}* *{en: who is overtaken by the night; who has spent the night}* § ***nuptari/nuptare*** (nup-tá-ri) sf nuptãri (nup-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nupteadzã *{ro: acţiunea de a înnopta}* *{fr: action d'être surpris par la nuit; de passer la nuit)}* *{en: action of being overtaken by the night; of spending the night}* § ***nuptatã*** (nup-tá-tã) adv– oara tsi cadi noaptea; nuptat *{ro: căderea nopţii}* *{fr: vers la nuit; à la tombée de la nuit}* *{en: toward the night, at night}* § ***nuptat***[2] (nup-tátŭ) adv – (unã cu ***nuptatã***) ex: nãinti di nuptatã (nãinti ca s-cadã noaptea); agiumsim nuptat (oara tsi featsi noapti) tu unã hani

noatin (noá-tinŭ) sm, sf, adg noatinã (noá-ti-nã), noatinj (noá-tinjĭ), noatini/noatine (noá-ti-ni) – njel di-un an; (expr: s-tundi cu noatinjlji = s-lugurseashti ninga ficior tinir) *{ro: noaten}* *{fr: agneau d'un an}* *{en: one year old lamb}* ex: di la noatinj, di la njali; nu-au nits noatinj, nits birbets; ninga s-tundi cu noatinjlji (expr: s-lugurseashti ninga ficior tinir); fripsim trei noatini; talji un noatin; carnea di noatinj easti multu cãftatã; easti bun sh-imir ca un noatin § ***nutinar*** (nu-ti-nárŭ) sm nutinari (nu-ti-nárĭ) – picurar di noatinj *{ro: păstor de noateni}* *{fr: berger d'agneau d'un an}* *{en: shepherd of one year old lambs}*

noatsin (noá-tsinŭ) vb I nutsinai (nu-tsi-náĭ), nutsinam (nu-tsi-námŭ), nutsinatã (nu-tsi-ná-tã), nutsinari/nutsinare (nu-tsi-ná-ri) – fac un semnu cu cãstura la urecljili-a oilor; fac semnu, nutedz, nsimnedz, simnedz, hãrãxescu *{ro: cresta oile la urechi}* *{fr: faire des crans aux oreilles des moutons}* *{en: notch the sheep ears}* § ***nutsinat*** (nu-tsi-nátŭ) adg nutsinatã (nu-tsi-ná-tã), nutsinats (nu-tsi-nátsĭ), nutsinati/nutsinate (nu-tsi-ná-ti) – (oaea) tsi-lj s-ari faptã un semnu la ureaclji; nutat, nsimnat, simnat, hãrãxit *{ro: crestat la urechi}* *{fr: (mouton) entaillé aux oreilles}* *{en: (sheep) with notched ears}* § ***nutsinari/nutsinare*** (nu-tsi-ná-ri) sf nutsinãri (nu-tsi-nắrĭ) – atsea

tsi s-fatsi cãndu s-adarã un semnu la ureaclja-a oilor; nutari, nsimnari, simnari, hãrãxiri *{ro: acţiunea de a cresta oile la urechi}* *{fr: action de faire des crans aux oreilles des moutons}* *{en: action of notching the sheep ears}* § ***nutedz*** (nu-tédzŭ) vb I nutai (nu-tắĭ), nutam (nu-támŭ), nutatã (nu-tá-tã), nutari/nutare (nu-tá-ri) – (unã cu ***noatsin***) § ***nutat***[2] (nu-tátŭ) adg nutatã (nu-tá-tã), nutats (nu-tátsĭ), nutati/nutate (nu-tá-ti) – (unã cu ***nutsinat***) § ***nutari***[2]***/nutare*** (nu-tá-ri) sf nutãri (nu-tắrĭ) – (unã cu ***nutsinari***) ex: mãni avem nutarea (nutsinarea) a njeljlor

noauã (noá-ŭã) – fimininlu di la adg "nou"; vedz ***nou***

noauã[1] (noá-ŭã) sf – vedz tu ***nou***

noauã[2] (noá-ŭã) num – numirlu "9"; nauã *{ro: nouă (9)}* *{fr: neuf (9)}* *{en: nine (9)}* ex: tu noauãlji (9-lji) mesh; agiumshu tu noauãli (oara 9); casa a noaurlor (a 9-lor, a atsilor noauã) furi § ***nauã***[2] (nã-ŭã) num – (unã cu ***noauã***[2]) § ***noauãsprãdzatsi*** (noá-ŭã-sprã-dzá-tsi) num – numirlu "19"; nauãsprãdzatsi *{ro: nouăsprezece}* *{fr: dix-neuf}* *{en: nineteen}* § ***nauãsprãdzatsi*** (ná-ŭã-sprã-dzá-tsi) num – (unã cu ***noauãsprãdzatsi***) § ***noauãsprãyinghits*** (noá-ŭã-sprã-yín-ghitsĭ) num – numirlu "29"; nauãsprãyinghits *{ro: douăzeci şi nouă (29)}* *{fr: vingt-neuf (29)}* *{en: twenty-nine (29)}* § ***nauãsprãyinghits*** (ná-ŭã-sprã-yín-ghitsĭ) num – (unã cu ***noauãsprãyinghits***) § ***noauãdzãts*** (noá-ŭã-dzắtsĭ) num – numirlu "90" *{ro: nouăzeci (90)}* *{fr: quatre-vingt-dix (90)}* *{en: ninety (90)}* ex: avdzã noauãdzãtsinoauã (99) § ***nauãdzãts*** (ná-ŭã-dzắtsĭ) num – (unã cu ***noauãdzãts***) § ***noaurlu*** (noá-ur-lu) num ord – atsel tsi s-aflã tu loclu noauã dit unã aradã; naurli *{ro: al nouălea}* *{fr: le neuviéme}* *{en: the ninth}* § ***naurli*** (ná-ur-li) num – (unã cu ***noaurlu***)

noauã[3] (noá-ŭã) pr pirs I – vedz tu ***noi***

noauãdzãts (noá-ŭã-dzắtsĭ) num – vedz tu ***noauã***[2]

noauãsprãdzatsi (noá-ŭã-sprã-dzá-tsi) num – vedz tu ***noauã***[2]

noauãsprãyinghits (noá-ŭã-sprã-yín-ghitsĭ) num – vedz tu ***noauã***[2]

noaurlu (noá-ur-lu) num – vedz tu ***noauã***[2]

nocupã (nó-cu-pã) sf – vedz tu ***copã***[2]

nod[1] (nódŭ) sn noadi/noade (noá-di) – 1: loclu iu s-leagã dauã hiri (ciori, cumãts di pãndzã, etc.) tra si sta streasi deadun ca un singur hir; loclu dit mesi i di la capit cu cari s-leagã unã cioarã (hir, funi, etc.) di un lucru; 2: loclu dit truplu di arburi iu nchiseashti s-creascã unã alumachi; loclu dit lemnu iu s-veadi urma di iu ari criscutã unã alumachi; piscu; (fig: 1: nod = (i) ficiuric; (ii) loclu iu s-adunã shi s-leagã doauã oasi dit truplu-a omlui; prinod, clidusi, ncljiturã; expr: 2: (nji s-acatsã) nod di gushi = atsea tsi-aducheashti omlu cãndu ngljiti cu greu sh-aducheashti cã-lj s-acatsã tsiva tu grumadz "ca un nod"; 3: (nji s-acatsã) nod tu inimã (cheptu, hicati) = mi-aflu tu-unã mariangusã, mi nvirin multu, aduchescu dor "ca un nod" tu inimã cãndu pat tsiva, cãndu mi dispartu di cariva vrut shi-nj lipseashti multu, etc.) *{ro: nod}* *{fr: noeud}* *{en: knot}* ex: cioarã cu nod; nu pot s-disfac nodlu; adrat unã funi cu noadi; nj-si fatsi un nod (expr: dor, dureari) tu cheptu; sh-elj sh-au un nod (expr: dor, dureari) la inimã; moasha ascãpitã nodlu; noadi, noadi-lj si dutsi; nod lji s-acatsã a mãratlui (sã nvirinã multu mãratlu) di tatã; acãtsã s-imnã nodlu (fig: njiclu); u dor nodurli (fig: ncljiturli) di la mãnj sh-di la cicioari § ***nod***[2] (nódŭ) (mi) vb I nudai (nu-dắĭ), nudam (nu-dámŭ), nudatã (nu-dá-tã), nudari/nudare (nu-dá-ri) – fac un nod; leg un lucru di altu lucru cu un nod; ncãrshiljedz hiri di canda suntu fapti cu noadi; anod, ncãrshiljedz, cãrshiljedz; (fig: 1: nji si noadã (tu inimã, cheptu) = nji si strindzi inima di dor sh-di jali, nj-am un dor greu tu inimã); 2: boatsea nji sã noadã; nji s-noadã di gushi = canda ngljit greu, cu noadi tu grumadz; 3: lu nudai = lu-am tu mãnã; lipseashti s-facã tsi-lj caftu) *{ro: înnoda, lega cu un nod; încâlci}* *{fr: nouer; lier avec un noeud; embrouiller}* *{en: knot, tie with a knot; tangle (thread)}* ex: nudai hirili (ligai hirili cu noadi) cã s-avea aruptã; noadã cioara (fã-lj un nod ali cioarã); noadã (fã un nod la) caplu di fortumã; s-lu nodz (s-lji fats un nod) di gushi; boatsea lji si nudã (expr: boatsea lji s-acãtsã, canda-avea ngljitatã un nod tu grumadz); mi nudã ghini (expr: mi ari tu mãnã, lipseashti s-fac tsi-nj caftã) § ***nudedz*** (nu-dédzŭ) (mi) vb I nudai (nu-dắĭ), nudam (nu-dámŭ), nudatã (nu-dá-tã), nudari/nudare (nu-dá-ri) – (unã cu ***nod***[2]) § ***nudat*** (nu-dátŭ) adg nudatã (nu-dá-tã), nudats (nu-dátsĭ), nudati/nudate (nu-dá-ti) – tsi-lj s-ari faptã un nod; tsi easti ligat di tsiva cu-un nod; (hiri di per i cioarã) tsi suntu ncãrshiljati multu di canda au noadi; anudat, ncãrshiljat, cãrshiljat *{ro: înnodat, legat cu un nod; încâlcit}* *{fr: noué; lié avec un noeud; embrouillé}* *{en: knotted, tied with a knot; tangled (thread)}* § ***nudari/nudare*** (nu-dá-ri) sf nudãri (nu-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-noadã tsiva; anudari, ncãrshiljari, cãrshiljari *{ro: acţiunea de a înnoda, de a lega cu un nod; de a încâlci; înnodare, legare cu un nod, încâlcire}* *{fr: action de nouer; de lier avec un noeud; d'embrouiller}* *{en: action of knotting, of tying with a knot; of tangling (thread)}* § ***ninudat*** (ni-nu-dátŭ) adg ninudatã (ni-nu-dá-tã), ninudats (ni-nu-dátsĭ), ninudati/ninudate (ni-nu-dá-ti) – tsi nu easti nudat; tsi nu-lj s-ari faptã un nod; tsi nu easti ligat di tsiva cu-un nod; fãrã noadi *{ro: neînnodat, nelegat cu un nod}* *{fr: qui n'est pas noué; qui n'est pas lié avec un noeud; sans noeuds}* *{en: that is not knotted, that is not tied with a knot; without knots}* ex: cusurã cãmeasha cu hir ninudat (fãrã nod) § ***ninudari/ninudare*** (ni-nu-dá-ri) sf ninudãri (ni-nu-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-noadã tsiva *{ro: acţiunea de a nu înnoda, de a nu lega cu un nod; neînnodare, nelegare cu un nod}* *{fr: action de ne pas nouer; de ne pas lier avec un noeud}* *{en: action of not knotting, of not tying with a knot}* § ***noduros*** (no-du-rósŭ) adg noduroasã (no-du-roá-sã), nodurosh (no-du-róshĭ), noduroasi/noduroase (no-du-roá-si) – (lucru, cioarã, per, lemnu, etc.) tsi easti mplin di noadi; amzarcu, aruzuit, aruzusit, aruzos, aruzearcu *{ro: noduros}* *{fr: noueux}* *{en: knotty}* § ***nudãturã*** (nu-dã-tú-rã) sf nudãturi (nu-dã-túrĭ) – loclu iu s-aflã un nod; loclu iu s-leagã un i ma multi lucri cu noduri; loc nudat, nod *{ro: înnodătură}* *{fr: noeud}* *{en: knot}* ex: s-featsi nudãturã (nod) § ***anod*** (a-nódŭ) (mi) vb I anudai (a-nu-dắĭ), anudam (a-nu-dámŭ), anudatã (a-nu-dá-tã), anudari/anudare (a-nu-dá-ri) – (unã cu ***nod***[2]) § ***anudat*** (a-nu-dátŭ) adg anudatã (a-nu-dá-tã), anudats (a-nu-dátsĭ), anudati/anudate (a-nu-dá-ti) – (unã cu ***nudat***) § ***anudari/anudare*** (a-nu-dá-ri) sf anudãri (a-nu-dắrĭ) – (unã cu ***nudari***) § ***diznod*** (diz-nódŭ) (mi) vb I diznudai (diz-nu-dắĭ), diznudam (diz-nu-dámŭ), diznudatã (diz-nu-dá-tã), diznudari/diznudare (diz-nu-dá-ri) – disfac un nod; dizleg nodlu tsi leagã un lucru di altu; (fig: diznod = dizmintescu (aflu ti tsi easti dealihea zborlu tu) unã ipotisi, cu tuti shutsãrli shi mintiturli a ljei) *{ro: deznoda}* *{fr: dénouer}* *{en: unknot, untie (knot)}* ex: diznudai tsi nudai; diznoadã-lj pãrcãzonlu; nu putui s-diznod (s-aflu) tsi cura tu ipotisea aestã § ***diznudat*** (diz-nu-dátŭ) adg diznudatã (diz-nu-dá-tã), diznudats (diz-nu-dátsĭ), diznudati/diznudate (diz-nu-dá-ti) – (nod) tsi s-ari disfaptã (tsi fu disfaptu) *{ro: deznodat}* *{fr: dénoué}* *{en: unknotted, untied (knot)}* § ***diznudari/diznudare*** (diz-nu-dá-ri) sf diznudãri (diz-nu-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-diznoadã (s-disfatsi un nod) *{ro: acţiunea de a deznoda; deznodare}* *{fr: action de dénouer; dénouement}* *{en: action of unknotting, of untying (knot)}* § ***diznudãturã*** (diz-nu-dã-tú-rã) sf diznudãturi (diz-nu-dã-túrĭ) – nod tsi s-ari disfaptã *{ro: nod deznodat}* *{fr: noeud dénoué}* *{en: untied knot}* ex: pãnã s-agiungu la-aesti diznudãturi va s-treacã multu chiro

nod[2] (nódŭ) (mi) vb I – vedz tu ***nod***[1]

noduros (no-du-rósŭ) adg – vedz tu ***nod***[1]

noi (nóĭ) pr pirs I (*plural, masculin shi fiminin, numinativ shi acuzativ; acuzativlu poati s-aibã shi zborlu "****pri****" nãinti ma, di-aradã, s-avdi fãrã el*) – zbor tsi tsãni loclu a atsilui tsi zburashti shi a pareiljei dit cari fatsi parti sh-trã cari zburashti; (*forma shcurtã*) nã, n (-n, n-) *{ro: noi, pe noi, ne}* *{fr: nous}* *{en: us}* ex: avem noi tora multi veri; noi cu inima ambarã; noi nã him picurari; noi avdzãm tuti cãti s-au faptã; turnats-vã sh-la noi § ***nã***[2] (nă) shi ***n***[2] (-n, n-) ((i) pr pirs I: *plural, masculin shi fiminin, acuzativ; forma shcurtã di la pronuma pirsunalã "noi" tsi-lj s-adavgã multi ori tra s-lji nvãrtushadzã noima;*

(ii) pr refl I: *plural, masculin shi fiminin, acuzativ*) – pri noi *{ro: me, pe noi}* *{fr: nous}* *{en: us}* ex: nã (pri noi) dusim acasã; nã (nã = pri noi) vidzut noi (pri noi)?; nã (nã = pri noi) curmarã di la sculjo; scoati-nã (nã = pri noi) tu soari; nã (nã = pri noi) pitricu pãnã acasã; nã (nã = pi noi) vidzut noi (noi = pri noi)?; n-avea (n = nã, pri noi) loatã cu elj; n-asculta (n = nã, pri noi) shi fãtsea tut tsi-lj cãftam § ***a noauã***[3] (noá-ŭã) pr pirs I (*plural, masculin shi fiminin, genitiv shi dativ a pronumãljei pirsunalã "noi"; ari totna shi zborlu "**a**" nãinti*) – zbor tsi tsãni loclu-a atsilui tsi zburashti shi a pareiljei dit cari fatsi parti sh-trã cari zburashti; a nauã; (*forma shcurtã*) nã, n (-n, n-) *{ro: nouă, ne}* *{fr: à nous, nous}* *{en: to us, us}* ex: a noauã nã deadi cali; dzã-nã sh-a noauã un zbor bun § ***a nauã***[3] (ná-ŭã) pr pirs I – (unã cu ***a noauã***[3]) § ***nã***[3] (nã) shi ***n***[3] (n-) ((i) pr pirs I: *plural, masculin shi fiminin, genitiv shi dativ; forma shcurtã di la pronuma pirsunalã "a noauã" tsi-lj s-adavgã multi ori tra s-lji nvãrtushadzã noima;* (ii) pr refl I: *plural, masculin shi fiminin, dativ*) – a noauã; a nauã *{ro: nouă}* *{fr: à nous; nous}* *{en: to us; us}* ex: a noauã nã (nã = a noauã) deadi cali; dzã-nã (nã = a noauã) sh-a noauã un zbor bun; nã (nã = a noauã) u curmarã apa; nã (nã = a noauã) pitricurã nelu; nã (nã = a noauã) freadzi pocilu; el n-aspuni (n = nã, a noauã) un bun lucru; n-adusirã (n = nã, a noauã) nelu nãpoi; n-avea (n = a noauã, nã avea) dzãsã multi zboarã

noimã (nóĭ-mã) sf noimi/noime (nóĭ-mi) – atsea tsi s-aducheashti dit dzãtsearea-a unui zbor (a unui semnu, a unui faptu, a ma multor zboarã spusi deadun, etc.); atsea tsi va s-dzãcã un zbor (un faptu, un semnu, etc.); ergu; (expr: 1: om fãrã noimã = om tsi nu easti bun tri un lucru, tsi nu lj-acatsã mãna la tsiva, etc.; 2: ãlj dau cu noima = ãlj fac semnu s-aducheascã, ãl fac s-aducheascã; 3: nj-yini unã noimã = canda aduchescu (ashi-nj yini un ergu), fãrã sã-nj dzãcã vãrnu, cã tsiva va si s-facã trãninti) *{ro: noimă, sens, presimţire}* *{fr: sens; signe; signification; intelligence, pressentiment}* *{en: sense; signification; foreboding}* ex: tsi noimã ari (tsi va s-dzãcã) grailu-a puljlui?; lj-da cu noima (expr: ãlj fatsi semnu ca s-aducheascã) cãpitanlu; nj-yini noimã (expr: nj-yini ergu, canda-nj si pari, canda-nj dzãtsi cariva) cã un di noi va moarã; cu noimã (cu-un scupo, unã idei tsi u-avea tu minti) li featsi tuti; tsi noimã ari (tsi va s-dzãcã) aestu lucru?; nu au noimã (gustu, nustimadã) ghelili tsi fats

nolgic[1] (nól-gicŭ) sn nolgicuri (nól-gi-curĭ) – loclu di nuntru a unui lucru; loclu tsi s-aflã tu idyea dipãrtari dit unã mardzini a lucrului tu-alantã (di la mardzinea dinsus pãnã la-atsea dinghios); partea-a truplui di om tsi s-aflã la nãltsimea-a buriclui (namisa di pãnticã shi stumahi); nolgiuc, njilgioc, njolgiuc, njoldzuc, mesi, measi, njedz *{ro: mijloc, talie (mijlocul corpului)}* *{fr: milieu; taille (milieu du corps)}* *{en: middle; waist}* ex: di tru nolgiclu (mesea) a baltãljei; cu nolgiclu (mesea-a truplui) ca stres § ***nolgiuc***[1] (nól-gĭucŭ) sn nolgiucuri (nól-gĭu-curĭ) – (unã cu ***nolgic***[1]) ex: u acãtsã di nolgiuc (mesi); l-doari nolgiclu (mesea), lj-cãdzurã mushcljilj § ***njilgioc*** (njíl-gĭocŭ) sn njilgiocuri (njíl-gĭo-curĭ) – (unã cu ***nolgic***[1]) ex: mi doari tu njilgioc (mesea); tu njilgioclu (mesea) di-alaea-atsea marea § ***njolgiuc***[1] (njĭól-gĭucŭ) sn njolgiucuri (njĭól-gĭu-curĭ) – (unã cu ***nolgic***[1]) § ***njoldzuc***[1] (njĭól-dzucŭ) sn njoldzucuri (njĭól-dzu-curĭ) – (unã cu ***nolgic***[1]) § ***nulgican*** (nul-gi-cánŭ) sm, sf, adg nulgicanã (nul-gi-cá-nã), nulgicanj (nul-gi-cánjĭ), nulgicani/nulgicane (nul-gi-cá-ni) – atsel dit mesi; atsel tsi s-aflã namisa di alti lucri; atsel tsi s-aflã tu mesi (namisa di-atselj ma mãri, ma bunj, etc. di-unã parti, sh-di-atselj ma njits, ma-arãi, etc. di-alantã); 2: tsi nu easti ni bun, ni arãu, ma dit mesi; tsi nu para easti caishti tsi bun; nolgic, nolgican, nolgiucan, njolgican, njilgiucan, njijlucan, mijacou, mishacã *{ro: mijlociu, mediocru}* *{fr: qui est au milieu, médiocre}* *{en: the one in the middle; mediocre}* ex: easti nor-mea nulgicanã; nulgicanlu (atsel dit mesi) di treilji frats bãgã tutiputã § ***nolgic***[2] (nól-gicŭ) sm, sf, adg nolgicã (nól-gi-cã), nolgits (nól-gitsĭ), nolgitsi/nolgitse (nól-gi-tsi) – (unã cu ***nulgican***) § ***nolgican*** (nol-gi-cánŭ) sm, sf, adg nolgicanã (nol-gi-cá-nã), nolgicanj (nol-gi-cánjĭ), nolgicani/nolgicane (nol-gi-cá-ni) – (unã cu ***nulgican***) § ***nolgiucan*** (nol-gĭu-cánŭ) sm, sf, adg nolgiucanã (nol-gĭu-cá-nã), nolgiucanj (nol-gĭu-cánjĭ), nolgiucani/nolgiucane (nol-gĭu-cá-ni) – (unã cu ***nulgican***) § ***njolgican*** (njĭol-gi-cánŭ) sm, sf, adg njolgicanã (njĭol-gi-cá-nã), njolgicanj (njĭol-gi-cánjĭ), njolgicani/njolgicane (njĭol-gi-cá-ni) – (unã cu ***nulgican***) § ***njilgiucan*** (njil-gĭu-cánŭ) sm, sf, adg njilgiucanã (njil-gĭu-cá-nã), njilgiucanj (njil-gĭu-cánjĭ), njilgiucani/njilgiucane (njil-gĭu-cá-ni) – (unã cu ***nulgican***) ex: njilgiucanlu-nj frati (frati-nju dit mesi); atsel njilgiucanlu si nsoarã § ***njijlucan*** (nji-jlu-cánŭ) sm, sf, adg njijlucanã (nji-jlu-cá-nã), njijlucanj (nji-jlu-cánjĭ), njijlucani/njijlucane (nji-jlu-cá-ni) – (unã cu ***nulgican***) ex: ashi featsi sh-atsel njujlicanlu (sh-atsel dit mesi) § ***nolgica*** (nól-gi-ca) adv – tsi s-aflã tu mesea di un i ma multi lucri; nolgicã, nolgiuca, nolgiua, njilgioca, tu mesea di, namisa, anamisa, nidzã, njidzã, nizã, pintru, ntrã *{ro: la mijloc, între}* *{fr: au milieu, parmi, entre}* *{en: in the middle of, between}* ex: s-nicã nolgica (tu mesea) di-amari; bãgã nolgica (tu mesea) di unã camirã; dusi nolgica (mesea) di ubor; nolgica (tu mesi) el sta ca aslanlu; nolgica di (namisa di, ntrã) geamuri; suntu nolgica di (namisa di, ntrã) noi § ***nolgicã*** (nól-gi-cã) adv – (unã cu ***nolgica***) § ***nolgiuca*** (nól-gĭu-ca) adv – (unã cu ***nolgica***) ex: nolgiuca (tu mesea) di-avlii; trãsh tu nolgiuca (mesea) di mesi; pi nolgiuca di-arãu tricum; shadi nolgiuca (tu mesea) di cali § ***nolgiua*** (nól-gĭu-a) adv – (unã cu ***nolgica***) ex: nolgiua (tu mesea, namisa) di lumi § ***njilgioca*** (njíl-gĭo-ca) adv – (unã cu ***nolgica***) ex: s-nu-armãnã cu lucrul njilgioca (tu mesea) di cali

nolgic[2] (nól-gicŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***nolgic***[1]

nolgica (nól-gi-ca) adv – vedz tu ***nolgic***[1]

nolgican (nol-gi-cánŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***nolgic***[1]

nolgicã (nól-gi-cã) adv – vedz tu ***nolgic***[1]

nolgiua (nól-gĭu-a) adv – vedz tu ***nolgic***[1]

nolgiuc[1] (nól-gĭucŭ) sn – vedz tu ***nolgic***[1]

nolgiuca (nól-gĭu-ca) adv – vedz tu ***nolgic***[1]

nolgiucan (nol-gĭu-cánŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***nolgic***[1]

noljica (nól-ji-ca) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nolgica***

noljua (nól-jĭu-a) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nolgiua***

noljuca (nól-jĭu-ca) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nolgiuca***

noljucan (nol-jĭu-cánŭ) sm, sf, adg noljucanã (nol-jĭu-cá-nã), noljucanj (nol-jĭu-cánjĭ), noljucani/noljucane (nol-jĭu-cá-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nolgiucan***

nom (nomŭ) sn nomuri (nó-murĭ) – 1: regulã astãsitã di chivernisi (sutsiitati, bisearicã, adeti, etc.); leadzi, zaconj, zacon, zagon, zaghon; 2: pistea tsi u ari cariva cã easti un Dumnidzã tu lumi cari featsi ledzli tsi el prindi s-li-ascultã; pisti, fedi, trischii, dinã, imani *{ro: lege, canon; credinţă}* *{fr: loi, canon; foi}* *{en: law, rule; belief}* ex: nomlu (leadzea) nu u dãdea (nu u-alãsa); cãni fãrã nom (pisti); sh-u bãgã s-u lja nveastã, cu tuti cã nomlu (leadzea) nu u dãdea (nu u-alãsa); nomlu nu-alasã s-mãcãm carni

nor[1] (nórŭ) sm – vedz tu ***nior***

nor[2] (nórŭ) sf – vedz tu ***norã***

norã (nó-rã) sf nurãri (nu-rắrĭ) – ashi cum easti unã muljari, trã pãrintsãlj (sh-alantã soi aprucheatã ca fratslji shi surãrli) a bãrbatlui a ljei; nveastã; (expr: (si ncaci) ca soacra cu nurãrli = nu trec ghini, si ncaci multu) *{ro: noră}* *{fr: bru, belle-fille}* *{en: daughter in law}* ex: un frati cu-unã norã; s-avea dusã cu nurãrli la bisearicã § ***nor***[2] (nórŭ) sf nurãri (nu-rắrĭ) – (unã cu ***norã***) ex: atsea cama njica nor; dzãsi ea a nor-sai; u deadi a nor-tai; nor-mea muri tinirã

nost (a nóstŭ) pr pos – vedz tu ***nostru***

nostim (nós-timŭ) adg nostimã (nós-ti-mã), nostinj (nós-tinjĭ), nostimi/nostime (nós-ti-mi) – tsi ari un gustu tsi lu-ariseashti omlu; tsi ari unã bunã nustimadã; gustos; (fig: (om) nostim = (om) cu gustu; (om) cu cari ti-ariseashti s-tsã trets oara cã zburashti ghini, fatsi shicadz, ti fatsi s-arãdz, etc.; nustimac) *{ro: gustos, nostim, agreabil}* *{fr: de bon goût, savoureux, ragoûtant, agréable, gentil}* *{en: tasty, savoury, pleasant}* ex:

mãcari nostimã (gustoasã); nostimã fu ghela; easti nostim (tsi ti-ariseashti, cu gustu), mushat; nostimili turturi; bium yin nostim (gustos); adrã mãcãri, piti, pulj friptsã, dultsenj, cãtãihi sh-alti, tsi s-ts-alindzi dzeaditli cãndu s-mãts, ahãntu nostimi; nveasta-al Petri easti nostimã (fig: cu gustu); vinji acasã cu-unã featã nostimã (fig: mushuticã, cu gustu) § ***nustimadã*** (nus-ti-má-dã) sf nustimãdz (nus-ti-mắdzĭ) – harea tsi u-ari unã mãcari cari da un gustu bun (nostim, aleptu, ahoryea di gustul a altor mãcãri) tsi lu-ariseashti omlu cãndu u bagã n gurã; gustu bun; nustimeatsã, lizeti; (expr: dzãtsi (fatsi) unã nustimadã = dzãtsi (fatsi) unã shicai bunã) *{ro: gust plăcut, savoare} {fr: bon goût, saveur; gentillesse} {en: good taste, flavour}* ex: nustimadã (gustu bun), lucru mari; nu ari nustimadã (gustu, lizeti) bunã § ***nustimeatsã*** (nus-ti-meá-tsã) sf nustimets (nus-ti-métsĭ) – (unã cu ***nustimadã***) § ***nustimac*** (nus-ti-mácŭ) adg nustimacã (nus-ti-má-cã), nustimats (nus-ti-mátsĭ), nustimatsi/nustimatse (nus-ti-má-tsi) – (om) tsi easti cu gustu; tsi ari gustu; (om) cu cari ti-ariseashti s-tsã trets oara cã zburashti ghini (fatsi shicadz, ti fatsi s-arãdz, etc.); cu hari; cu gustu; nostim, harish, haresh, lughearic, simpatic *{ro: simpatic, agreabil} {fr: sympathique, agréable} {en: sympathetic, likable, pleasant}* ex: un gioni nustimac (cu gustu)

nostru (a nós-tru) pr pos a noastrã (a noás-trã), a noshtri (a nósh-tri) shi a noshtsrã (a nósh-tsrã), a noastri/noastre (a noás-tri) (*numinativ shi acuzativ; s-avdi totna cu zborlu "a" nãinti*) – zbor tsi tsãni loclu a numãljei a atsilor tsi au unã lugurii; zbor tsi spuni cã un lucru easti (i ma multi lucri suntu) a atsilor tsi zburãscu (icã a pareiljei dit cari fatsi parti atsel tsi zburashti); nost, nã *{ro: nostru, al nostru} {fr: notre; le/la nôtre} {en: our, ours}* ex: tini featã hii di-a noastri; voi ficiori nu hits di-a noshtri § ***a nustrui*** (nus-trúĭ) pr pos a nushtrei (a nush-tréĭ), a nushtror (a nush-trórŭ), a nushtror (a nush-trórŭ) – (*genitiv shi dativ di la pronuma "nostru"; s-avdi totna cu zborlu "a" nãinti*) – a atsilui a nostru, a atsiljei a noastrã, a atsilor a noshtri (a noastri) *{ro: nostru, al nostru} {fr: notre; le/la nôtre} {en: our, ours}* ex: carnea a nustrui (carnea a atsilui a nostru) eara aludzãtã; laptili a nushtrei (a atsiljei a noastrã) nu eara bun; ded a nushtror (ded a atsilor a noshtri) ncljinãciunj di la dada; njeljlji shi oili a nushtror (a atsilor a noshtri/noastri) § ***nã***[4] (-nã) pr pos (*formã shcurtã a pronumãljei posesivã "nostru" tsi s-adavgã tu bitisita-a unui zbor, multi ori tra si nvãrtushadzã noima-a pronumãljei*) – a nostru *{ro: a nostru} {fr: notre} {en: ours}* ex: him tuts a noshtri-nã (nã = a noshtri); s-njardzim la loc-nã (nã = a nostru); him tuts a noshtri-nã (nã = aeshti a noshtri); mãrata-nã di featã (nã = a noastrã); laea-nã di hoarã (nã = a noastrã); ahurea-a domnului-nã (nã = a nostru); dzua-nã (nã = a noastrã) easti mushatã; aestu easti anlu-nã (nã = a nostru); ficiorlji-nã (nã = a noshtri) shi featili-nã (nã = a noastri) sã ndreapsirã trã numtã § ***nost*** (a nóstŭ) pr pos a noastã (a noás-tã), a noshti (a nóshtĭ), a noasti/noaste (a noás-ti) – (unã cu ***nostru***) ex: di iu aushlj-a noshti (a noshtrã) s-fitarã; frats di-a noshti di farã-armãnã

not[1] (nótŭ) vb I – vedz tu ***anot***

not[2] (nótŭ) sm – vedz tu ***anot***

not[3] (nótŭ) sm fãrã pl – partea cãtrã iu s-veadi soarili njadzã-dzuã shi dupã prãndzu; vimtul caldu shi uscat tsi bati di cãtrã Sud; Sud; iug; *{ro: austru, vânt din sud} {fr: vent sec du sud} {en: dry wind from the South}* ex: suflã notlu sh-easti caldu

notalui (nó-ta-lui) adv – vedz tu ***anot***

noti (nótĭ) sf fãrã pl – vedz tu ***nutii***

notios (no-ti-ósŭ) adg notioasã (no-ti-oá-sã), notiosh (no-ti-óshĭ), notioasi/notioase (no-ti-oá-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nutios***

nou (nóŭ) adg noauã (noá-ŭã) shi nauã (ná-ŭã), noi (nóĭ), noauã (noá-ŭã) shi nauã (ná-ŭã) shi nali/nale (ná-li) – (lucru) tsi easti adrat di putsãn chiro; (lucru) tsi easti aspus trã prota oarã; tsi lja loclu-a unui lucru veclju; nãu *{ro: nou} {fr: neuf, nouveau} {en: new}* ex: vecljilj chirurã, noilji au altã creashtiri; sh-bãgã noauãli (nalili) stranji; easti nveastã noauã; hiu nou (di putsãn chiro) vinjit; ti Pashti va-sh bagã giuplu-atsel noulu § ***nãu*** (nắŭ) adg nauã (ná-ŭã), nãi (nắĭ), nauã (ná-ŭã) shi nali/nale – (unã cu ***nou***) ex: un cãntic nãu; s-tihisi nãulu domnu s-hibã om cu suflit; cu ma nalili stranji ndreaptã; easti nveastã nauã § ***noauã***[1] (noá-ŭã) sf noauã (noá-ŭã) shi nali/nale (ná-li) – hãbari (nishtiutã ninga) tsi sã spuni a unui om (a lumiljei) tra si sã shtibã; nauã, nãutati, hãbari, haberi, shtiri, mãndatã, halat, glas, idisi, zbor *{ro: veste, ştire, mesagiu} {fr: nouvelle, information, commission, message} {en: news, information, message}* ex: tsi noauã (hãbãri) aduts? § ***nauã***[1] (ná-ŭã) sf nauã (ná-ŭã) shi nali/nale (ná-li) – (unã cu ***noauã***[1]) ex: lu-arãsea multu ahtãri nali § ***nãutati/nãutate*** (nã-u-tá-ti) sf nãutãts (nã-u-tắtsĭ) – (unã cu ***noauã***[1]) ex: tsi hãbãri sh-nãutãts (nali) ai din Poli? § ***znuescu*** (znu-ĭés-cu) (mi) vb IV znuii (znu-íĭ), znueam (znu-ĭámŭ), znuitã (znu-í-tã), znuiri/znuire (znu-í-ri) – l-fac ca nou, un lucru tsi easti veclju (aruptu, mãcat, etc.); lu-alãxescu un lucru veclju cu-un lucru nou; tsi s-fatsi diznou *{ro: înnoi, reînnoi} {fr: (se) renouveler} {en: renew (oneself)}* ex: mea, atsel nu moari, ma si znueashti shi s-duxiseashti § ***znuit*** (znu-ítŭ) adg znuitã (znu-í-tã), znuits (znu-ítsĭ), znuiti/znuite (znu-í-ti) – tsi s-ari faptã ca nou; tsi s-ari alãxitã cu-un lucru nou; tsi s-ari faptã diznou *{ro: înnoit, reînnoit} {fr: renouvelé} {en: renewed}* ex: anghiljlji znuitslji al Dumnidzã; pri trei pãrtsã suntu mpãrtsãti znuitili al Dumnidzã § ***znuiri/znuire*** (znu-í-ri) sf znuiri (znu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si znueashti *{ro: acţiunea de a (se) înnoi, de a (se) reînnoi; înnoire, reînnoire} {fr: action de (se) renouveler} {en: action of renewing (oneself)}*

np… (tu nchisita-a zboarãlor) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***mp***… shi ***mb***… ; adutsem aminti cã la Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armãneascã di Bituli (1997) s-astãsi nomlu: "*Zboarãli tsi s-avdu cu sonlu m/n nãintea sonurlor b shi p va si sã scrii totna cu m, vãrnãoarã cu n; …… singura exceptsii easti zborlu di arãzgã nturtseascã (chirut azã dit limbã),* ***onbash***"

npadi (npá-di) adv – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu-a nostru: vedz ***mpadi***

npartu (npár-tu) (mi) vb IV npãrtsãi (npãr-tsắĭ), npãrtsam (npãr-tsámŭ), npãrtsãtã (npãr-tsắ-tã), npãrtsãri/npãrtsãre (npãr-tsắ-ri) – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu-a nostru: vedz ***mpartu***

npãrtsãri/npãrtsãre (npãr-tsắ-ri) sf npãrtsãri (npãr-tsắrĭ) – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu-a nostru: vedz ***mpãrtsãri***

npãrtsãt (npãr-tsắtŭ) adg npãrtsãtã (npãr-tsắ-tã), npãrtsãts (npãr-tsắtsĭ), npãrtsãti/npãrtsãte (npãr-tsắ-ti) – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu-a nostru: vedz ***mpãrtsãt***

npãryici/npãryice (npãr-yí-ci) sf – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***mpãryici***

npeatic (npeá-ticŭ) (mi) vb I npiticai (npi-ti-cáĭ), npiticam (npi-ti-cámŭ), npiticatã (npi-ti-cá-tã), npiticari/npiticare (npi-ti-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu-a nostru: vedz ***mpeatic***

npiticari/npiticare (npi-ti-cá-ri) sf npiticãri (npi-ti-cắrĭ) – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu-a nostru: vedz ***mpiticari***

npiticat (npi-ti-cátŭ) adg npiticatã (npi-ti-cá-tã), npiticats (npi-ti-cátsĭ), npiticati/npiticate (npi-ti-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu-a nostru: vedz ***mpiticat***

nsac (nsácŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sac***[1]

nsaltsãn[1] (nsál-tsãnŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sartsinã***[1]

nsaltsãn[2] (nsál-tsãnŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sartsinã***[2]

nsar[1] (nsárŭ) vb IV shi II – vedz tu ***ansar***[1]

nsar[2] (nsárŭ) vb I – vedz tu ***sari***

nsaric (nsá-ricŭ) (mi) vb I – vedz tu ***saric***

nsartsin[1] (nsár-tsinŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sartsinã***[1]

nsartsin[2] (nsár-tsinŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sartsinã***[2]

nsatur (nsáturŭ) (mi) vb I – vedz tu ***satur***

nsazmu (nsázmu) vb I – vedz tu ***sazmã***

nsãcari/nsãcare (nsã-cá-ri) sf – vedz tu ***sac***[1]

nsãcat (nsã-cátŭ) adg – vedz tu ***sac***[1]

nsãcãtari/nsãcãtare (nsã-cã-tá-ri) sf – vedz tu ***sãcat***

nsãcãtat (nsã-cã-tátŭ) adg – vedz tu ***sãcat***

nsãcãtedz (nsã-cã-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sãcat***
nsãdzitari/nsãdzitare (nsã-dzi-tá-ri) sf – vedz tu ***sãdzeatã***
nsãdzitat (nsã-dzi-tátŭ) adg – vedz tu ***sãdzeatã***
nsãdzitedz (nsã-dzi-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sãdzeatã***
nsãltsãnari[1]/nsãltsãnare (nsãl-tsã-ná-ri) sf – vedz tu ***sartsinã[1]***
nsãltsãnari[2]/nsãltsãnare (nsãl-tsã-ná-ri) sf – vedz tu ***sartsinã[2]***
nsãltsãnat[1] (nsãl-tsã-nátŭ) adg – vedz tu ***sartsinã[1]***
nsãltsãnat[2] (nsãl-tsã-nátŭ) adg – vedz tu ***sartsinã[2]***
nsãnari/nsãnare (nsã-ná-ri) sf – vedz tu ***sãnãtati***
nsãnat (nsã-nátŭ) adg – vedz tu ***sãnãtati***
nsãnãtushari/nsãnãtushare (nsã-nã-tu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***sãnãtati***
nsãnãtushat (nsã-nã-tu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***sãnãtati***
nsãnãtushedz (nsã-nã-tu-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sãnãtati***
nsãnãtushescu (nsã-nã-tu-shĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãnãtati***
nsãnãtushiri/nsãnãtushire (nsã-nã-tu-shí-ri) sf – vedz tu ***sãnãtati***
nsãnãtushit (nsã-nã-tu-shítŭ) adg – vedz tu ***sãnãtati***
nsãnedz (nsã-nédzŭ) vb I – vedz tu ***sãnãtati***
nsãpunari/nsãpunare (nsã-pu-ná-ri) sf – vedz tu ***sãpuni***
nsãpunat (nsã-pu-nátŭ) adg – vedz tu ***sãpuni***
nsãpunedz (nsã-pu-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sãpuni***
nsãrari/nsãrare (nsã-rá-ri) sf – vedz tu ***sari***
nsãrat (nsã-rátŭ) adg – vedz tu ***sari***
nsãrãturã (nsã-rã-tú-rã) sf – vedz tu ***sari***
nsãreari/nsãreare (nsã-reá-ri) sf – vedz tu ***ansar[1]***
nsãrgoci (nsãr-gócĭŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sãrguci[1]***
nsãrguceari/nsãrguceare (nsãr-gu-cĭá-ri) sf – vedz tu ***sãrguci[1]***
nsãrguceat (nsãr-gu-cĭátŭ) adg – vedz tu ***sãrguci[1]***
nsãricari/nsãricare (nsã-ri-cá-ri) sf – vedz tu ***saric***
nsãricat (nsã-ri-cátŭ) adg – vedz tu ***saric***
nsãriri/nsãrire (nsã-rí-ri) sf – vedz tu ***ansar[1]***
nsãrit (nsã-rítŭ) adg – vedz tu ***ansar[1]***
nsãriturã (nsã-ri-tú-rã) sf – vedz tu ***ansar[1]***
nsãrmãnits (nsãr-mã-nítsŭ) vb I – vedz tu ***sãrmãnitsã***
nsãrmãnitsari/nsãrmãnitsare (nsãr-mã-ni-tsá-ri) sf – vedz tu ***sãrmãnitsã***
nsãrmãnitsat (nsãr-mã-ni-tsátŭ) adg – vedz tu ***sãrmãnitsã***
nsãrtsãnari[1]/nsãrtsãnare (nsãr-tsã-ná-ri) sf – vedz tu ***sartsinã[1]***
nsãrtsãnari[2]/nsãrtsãnare (nsãr-tsã-ná-ri) sf – vedz tu ***sartsinã[2]***
nsãrtsãnat[1] (nsãr-tsã-nátŭ) adg – vedz tu ***sartsinã[1]***
nsãrtsãnatã[2] (nsãr-tsã-ná-tã) adg – vedz tu ***sartsinã[2]***
nsãrtsãnedz[1] (nsãr-tsã-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sartsinã[1]***
nsãrtsãnedz[2] (nsãr-tsã-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sartsinã[2]***
nsãrtsinari[1]/nsãrtsinare (nsãr-tsi-ná-ri) sf – vedz tu ***sartsinã[1]***
nsãrtsinari[2]/nsãrtsinare (nsãr-tsi-ná-ri) sf – vedz tu ***sartsinã[2]***
nsãrtsinat[1] (nsãr-tsi-nátŭ) adg – vedz tu ***sartsinã[1]***
nsãrtsinatã[2] (nsãr-tsi-ná-tã) adg – vedz tu ***sartsinã[2]***
nsãrtsinedz[1] (nsãr-tsi-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sartsinã[1]***
nsãrtsinedz[2] (nsãr-tsi-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sartsinã[2]***
nsãturari/nsãturare (nsã-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***satur***
nsãturat (nsã-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***satur***
nsãvãnari/nsãvãnare (nsã-vã-ná-ri) sf – vedz tu ***savan***
nsãvãnat (nsã-vã-nátŭ) adg – vedz tu ***savan***
nsãvãnedz (nsã-vã-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***savan***
nsãzmari/nsãzmare (nsãz-má-ri) sf – vedz tu ***sazmã***
nsãzmat (nsãz-mátŭ) adg – vedz tu ***sazmã***
nscarmin (nscár-minŭ) vb I – vedz tu ***scarmin***
nscãrminari/nscãrminare (nscãr-mi-ná-ri) sf – vedz tu ***scarmin***
nscãrminat (nscãr-mi-nátŭ) adg – vedz tu ***scarmin***
nschifur (nschí-furŭ) (mi) vb I – vedz tu ***schifurã***
nschifurari/nschifurare (nschi-fu-rá-ri) sf – vedz tu ***schifurã***
nschifurat (nschi-fu-rátŭ) adg – vedz tu ***schifurã***
nschin (nschínŭ) (mi) vb I – vedz tu ***schin[1]***
nschinari/nschinare (nschi-ná-ri) sf – vedz tu ***schin[1]***
nschinat (nschi-nátŭ) adg – vedz tu ***schin[1]***
nscol (nscólŭ) (mi) vb I – vedz tu ***scol***
nscriari/nscriare (nscri-ĭá-ri) sf – vedz tu ***scriu[1]***
nscriat (nscri-ĭátŭ) adg – vedz tu ***scriu[1]***
nscriu (nscríŭ) (mi) vb I – vedz tu ***scriu[1]***
nscrum[1] (nscrúmŭ) sn – vedz tu ***scrum[1]***
nscrum[2] (nscrúmŭ) (mi) vb I – vedz tu ***scrum[1]***
nscrumari/nscrumare (nscru-má-ri) sf – vedz tu ***scrum[1]***
nscrumat (nscru-mátŭ) adg – vedz tu ***scrum[1]***
nscrumedz (nscru-médzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***scrum[1]***
nsculari/nsculare (nscu-lá-ri) sf – vedz tu ***scol***
nsculat (nscu-látŭ) adg – vedz tu ***scol***
nsculatã (nscu-lá-tã) sf – vedz tu ***scol***
nseamin (nseá-minŭ) vb I – vedz tu ***simintsã***
nsemnu[1] (nsém-nu) sn – vedz tu ***semnu[1]***
nsemnu[2] (nsém-nu) vb I – vedz tu ***semnu[1]***
nser (nsérŭ) vb I– vedz tu ***searã***
nsertu (nsér-tu) adg – vedz tu ***sãrpit***
nsfeadin (nsfeá-dinŭ) vb I – vedz tu ***sfreadini***
nsfidinari/nsfidinare (nsfi-di-ná-ri) sf – vedz tu ***sfreadini***
nsfidinat (nsfi-di-nátŭ) adg – vedz tu ***sfreadini***
nsfin (nsfínŭ) vb I – vedz tu ***sfinã***
nsfinari/nsfinare (nsfi-ná-ri) sf – vedz tu ***sfinã***
nsfinat (nsfi-nátŭ) adg – vedz tu ***sfinã***
nsfredin (nsfré-dinŭ) vb I – vedz tu ***sfreadini***
nsfridinari/nsfridinare (nsfri-di-ná-ri) sf – vedz tu ***sfreadini***
nsfridinat (nsfri-di-nátŭ) adg – vedz tu ***sfreadini***
nsgaibu (nsgáĭ-bu) (mi) vb I nsgãibai (nsgãĭ-báĭ), nsgãibam (nsgãĭ-bámŭ), nsgãibatã (nsgãĭ-bá-tã), nsgãibari/nsgãibare (nsgãĭ-bá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nzgaibu***
nsgãibari/nsgãibare (nsgãĭ-bá-ri) sf nsgãibãri (nsgãĭ-bắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nzgãibari***
nsgãibat (nsgãĭ-bátŭ) adg nsgãibatã (nsgãĭ-bá-tã), nsgãibats (nsgãĭ-bátsĭ), nsgãibati/nsgãibate (nsgãĭ-bá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nzgãibat***
nsgãibedz (nsgãĭ-bédzŭ) (mi) vb I nsgãibai (nsgãĭ-báĭ), nsgãibam (nsgãĭ-bámŭ), nsgãibatã (nsgãĭ-bá-tã), nsgãibari/nsgãibare (nsgãĭ-bá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nzgãibedz***
nsgrãm (nsgrắmŭ) (mi) vb I nsgrãmai (nsgrã-máĭ), nsgrãmam (nsgrã-mámŭ), nsgrãmatã (nsgrã-má-tã), nsgrãmari/nsgrãmare (nsgrã-má-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nzgrãm***
nsgrãmari/nsgrãmare (nsgrã-má-ri) sf nsgrãmãri (nsgrã-mắrĭ) ***nzgrãmari***
nsgrãmat (nsgrã-mátŭ) adg nsgrãmatã (nsgrã-má-tã), nsgrãmats (nsgrã-mátsĭ), nsgrãmati/nsgrãmate (nsgrã-má-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nzgrãmat***
nsguriari/nsguriare (nsgu-ri-ĭá-ri) sf nsgurieri (nsgu-ri-ĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nzguriari***
nsguriat (nsgu-ri-ĭátŭ) adg nsguriatã (nsgu-ri-ĭá-tã), nsguriats (nsgu-ri-ĭátsĭ), nsguriati/nsguriate (nsgu-ri-ĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nzguriat***
nsguriedz (nsgu-ri-ĭédzŭ) (mi) vb I nsguriai (nsgu-ri-ĭáĭ), nsguriam (nsgu-ri-ĭámŭ), nsguriatã (nsgu-ri-ĭá-tã), nsguriari/nsguriare (nsgu-ri-ĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nzguriedz***
nsgurii/nsgurie (nsgu-ri-i) sf nsgurii (nsgu-riĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nzgurii***
nsharpic (nshĭár-picŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sharpi***
nsharpit (nshĭár-pitŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sharpi***
nshãfrãnari/nshãfrãnare (nshã-frã-ná-ri) sf – vedz tu ***safran***
nshãfrãnat (nshã-frã-nátŭ) adg – vedz tu ***safran***
nshãfrãnedz (nshã-frã-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***safran***
nshãrpicari/nshãrpicare (nshãr-pi-cá-ri) sf – vedz tu ***sharpi***
nshãrpicat (nshãr-pi-cátŭ) adg – vedz tu ***sharpi***
nshãrpichedz (nshãr-pi-chĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sharpi***
nshel (nshélŭ) (mi) vb I – vedz tu ***shauã***
nsher (nshérŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sharã***
nshiari/nshiare (nshi-ĭá-ri) sf – vedz tu ***shauã***
nshiat (nshi-ĭátŭ) adg – vedz tu ***shauã***
nshiedz (nshi-ĭédzŭ) vb I – vedz tu ***shauã***
nshigun (nshi-gunŭ) (mi) vb I – vedz tu ***shigunã***
nshigunari/nshigunare (nshi-gu-ná-ri) sf – vedz tu ***shigunã***

nshigunat (nshi-gu-nátŭ) adg – vedz tu ***shigunã***
nshilari/nshilare (nshi-lá-ri) sf – vedz tu ***shauã***
nshilat (nshi-látŭ) adg – vedz tu ***shauã***
nshilj (nshiljĭŭ) (mi) vb I – vedz tu ***shilji***
nshiljari/nshiljare (nshi-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***shilji***
nshiljat (nshi-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***shilji***
nshirari/nshirare (nshi-rá-ri) sf – vedz tu ***sharã***
nshirat (nshi-rátŭ) adg – vedz tu ***sharã***
nshirbizescu (nshir-bi-zés-cu) (mi) vb IV nshirbizii (nshir-bi-zíĭ), nshirbizeam (nshir-bi-zeámŭ), nshirbizitã (nshir-bi-zí-tã), nshirbiziri/nshirbizire (nshir-bi-zí-ri) – (mi) mãrescu cu hãrli a meali (icã hãrli-a altui tsi nj-easti soi di-aproapea); aspun cu pirifanji hãrli tsi am; cãmãrusescu, cãrmãsescu, mãrescu, alavdu, fãlescu, pinjisescu, fudulescu, fãndãxescu, *{ro: mândri; (se) etala cu mândrie sau îngâmfare}* *{fr: être fier de quelqu'un ou de quelque chose; se pavaner, se donner des airs}* *{en: be proud of somebody or something; strut}* ex: s-ari nshirbizitã (s-ari cãmãrusitã, s-ari fudulitã) di-anda cãlcã dispoti praglu-a lui § ***nshirbizit*** (nshir-bi-zítŭ) adg nshirbizitã (nshir-bi-zí-tã), nshirbizits (nshir-bi-zítsĭ), nshirbiziti/nshirbizite (nshir-bi-zí-ti) – tsi easti mãrit shi alãvdat; tsi s-aspuni cu multã pirifanji (cãmarã); cãmãrusit, cãrmãsit, alãvdat, mãrit, fãlit, pinjisit, fudulit, fãndãxit *{ro: înmândrit, glorificat}* *{fr: fier; pavané; rengorgé}* *{en: made proud of something; strutted}* ex: § ***nshirbiziri/nshirbizire*** (nshir-bi-zí-ri) sf nshirbiziri (nshir-bi-zírĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi si nbirseashti; cãmãrusiri, cãrmãsiri, alãvdari, mãriri, fãliri, pinjisiri, fuduliri, fãndãxiri *{ro: acţiunea de a (se) mândri; mândrire}* *{fr: action d'être fier, de se pavaner; rengorgement}* *{en: action of being (or being made to be) proud, of strutting}*
nshirbiziri/nshirbizire (nshir-bi-zí-ri) sf – vedz tu ***nshirbizescu***
nshirbizit (nshir-bi-zítŭ) adg – vedz tu ***nshirbizescu***
nshirpicari/nshirpicare (nshir-pi-cá-ri) sf – vedz tu ***sharpi***
nshirpicat (nshir-pi-cátŭ) adg – vedz tu ***sharpi***
nshirpichedz (nshir-pi-chĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sharpi***
nshirpitari/nshirpitare (nshir-pi-tá-ri) sf – vedz tu ***sharpi***
nshirpitat (nshir-pi-tátŭ) adg – vedz tu ***sharpi***
nshirpitedz (nshir-pi-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sharpi***
nshishirdisescu (nshi-shir-di-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***shishtamarã***
nshishirdisiri/nshishirdisire (nshi-shir-di-sí-ri) sf – vedz tu ***shishtamarã***
nshishirdisit (nshi-shir-di-sítŭ) adg – vedz tu ***shishtamarã***
nshiuari/nshiuare (nshi-u-á-ri) sf – vedz tu ***shauã***
nshiuat (nshi-u-átŭ) adg – vedz tu ***shauã***
nshiuedz (nshi-u-édzŭ) vb I – vedz tu ***shauã***
nshulãrescu (nshu-lã-rés-cu) vb IV nshulãrii (nshu-lã-ríĭ), nshulãream (nshu-lã-reámŭ), nshulãritã (nshu-lã-rí-tã), nshulãriri/nshulãrire (nshu-lã-rí-ri) – cos cu-un hir (di-aradã albu), cu ntsãpãturi lishoari sh-arari di ac (tra s-tsãnã putsãn chiro), tu locurli iu pistipsescu cã va-l cos ma nãpoi stranjlu cum lipseashti, trã totna arari di ac sh-trã; cãtsescu *{ro: însăila, coase rar}* *{fr: faire un point à un vêtement}* *{en: stitch}* ex: li nshulãri ma nu li cusu ninga § ***nshulãrit*** (nshu-lã-rítŭ) adg nshulãritã (nshu-lã-rí-tã), nshulãrits (nshu-lã-rítsĭ), nshulãriti/nshulãrite (nshu-lã-rí-ti) – (stranj) tsi easti cusut cu ntsãpãturi lishoari sh-arari di ac, ninti ca stranjlu s-hibã cusut, cum lipseashti, trã totna; cãtsit *{ro: însăilat, cusut rar}* *{fr: (vêtement) à qui on a fait un point}* *{en: stitched}* § ***nshulãriri/nshulãrire*** (nshu-lã-rí-ri) sf nshulãriri (nshu-lã-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un stranj easti nshulãrit; cãtsiri *{ro: acţiunea de a însăila, de a coase rar}* *{fr: action de faire un point à un vêtement}* *{en: action of stitching}*
nshulãriri/nshulãrire (nshu-lã-rí-ri) sf – vedz tu ***nshulãrescu***
nshulãrit (nshu-lã-rítŭ) adg – vedz tu ***nshulãrescu***
nshulin (nshu-línŭ) vb I – vedz tu ***shoput***
nshulinari/nshulinare (nshu-li-ná-ri) sf – vedz tu ***shoput***
nshulinat (nshu-li-nátŭ) adg – vedz tu ***shoput***
nshulir (nshu-lírŭ) vb I – vedz tu ***shalirã***
nshulirari/nshulirare (nshu-li-rá-ri) sf – vedz tu ***shalirã***
nshulirat (nshu-li-rátŭ) adg – vedz tu ***shalirã***
nshumits (nshĭu-mítsŭ) (mi) vb I nshumitsai (nshĭu-mi-tsáĭ), nshumitsam (nshĭu-mi-tsámŭ), nshumitsatã (nshĭu-mi-tsá-tã), nshumitsari/nshumitsare (nshĭu-mi-tsá-ri) – u talj carnea tu fãshi lundzi tra s-u fac pãstrãmã; (fig: nshumits = talj itsi lucru, pãndzã, etc. tu fãsh lundzi) *{ro: face fâşii lungi (din carne pentru pastramă)}* *{fr: trancher la viande en bandelettes longues (pour la faire sécher au soleil)}* *{en: cut meat in long strips (to mahe it pastrami)}* ex: nshumitsai shi nsãrai trei nimalji; cara nu shtii s-crueascã nj-shumitsã tut veshtul (l-fatsi mash fãsh) § ***nshumitsat*** (nshĭu-mi-tsátŭ) adg nshumitsatã (nshĭu-mi-tsá-tã), nshumitsats (nshĭu-mi-tsátsĭ), nshumitsati/nshumitsate (nshĭu-mi-tsá-ti) – (carnea) tsi easti tãljatã tu fãsh lundzi trã fãtseari pãstrãmã *{ro: (carnea) tăiată în fâşii lungi (pentru pastramă)}* *{fr: (viande) tranchée en bandelettes longues}* *{en: (meat) cut in long strips}* § ***nshumitsari/nshumitsare*** (nshĭu-mi-tsá-ri) sf nshumitsãri (nshĭu-mi-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu carnea easti nshumitsatã *{ro: acţiunea de a face fâşii lungi de carne}* *{fr: action de trancher la viande en bandelettes longues}* *{en: action of cutting meat in long strips}*
nshumitsari/nshumitsare (nshu-mi-tsá-ri) sf – vedz tu ***nshumits***
nshumitsat (nshu-mi-tsátŭ) adg – vedz tu ***nshumits***
nshuplic (nshú-plicŭ) vb I – vedz tu ***shuplu***
nshuplicari/nshuplicare (nshu-pli-cá-ri) sf – vedz tu ***shuplu***
nshuplicat (nshu-pli-cátŭ) adg – vedz tu ***shuplu***
nshurtescu (nshur-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***shurtescu***
nshurtiri/nshurtire (nshur-tí-ri) sf – vedz tu ***shurtescu***
nshurtit (nshur-títŭ) adg – vedz tu ***shurtescu***
nshutescu (nshu-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***shut***[1]
nshutiri/nshutire (nshu-tí-ri) sf – vedz tu ***shut***[1]
nshutit (nshu-títŭ) adg – vedz tu ***shut***[1]
nshuts[1] (nshútsŭ) (mi) vb IV – vedz tu ***shuts***[1]
nshuts[2] (nshútsŭ) (mi) vb IV – vedz tu ***shuts***[2]
nshutsãri[1]***/nshutsãre*** (nshu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***shuts***[1]
nshutsãri[2]***/nshutsãre*** (nshu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***shuts***[2]
nshutsãt[1] (nshu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***shuts***[1]
nshutsãt[2] (nshu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***shuts***[2]
nsimig (nsi-mígŭ) vb I – vedz tu ***sumig***
nsimigari/nsimigare (nsi-mi-gá-ri) sf – vedz tu ***sumig***
nsimigat (nsi-mi-gátŭ) adg – vedz tu ***sumig***
nsiminari/nsiminare (nsi-mi-ná-ri) sf – vedz tu ***simintsã***
nsiminat (nsi-mi-nátŭ) adg – vedz tu ***simintsã***
nsimnari/nsimnare (nsim-ná-ri) sf – vedz tu ***semnu***[1]
nsimnat (nsim-nátŭ) adg – vedz tu ***semnu***[1]
nsimnedz (nsim-nédzŭ) vb I – vedz tu ***semnu***[1]
nsirari/nsirare (nsi-rá-ri) sf – vedz tu ***searã***
nsirat (nsi-rátŭ) adg – vedz tu ***searã***
nsiratã (nsi-rá-tã) adv – vedz tu ***searã***
nsireadzã (nsi-rédzŭ) vb I unipirs – vedz tu ***searã***
nsiredz (nsi-rédzŭ) vb I – vedz tu ***searã***
nsirin (nsi-rínŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sirin***
nsirinari/nsirinare (nsi-ri-ná-ri) sf – vedz tu ***sirin***
nsirinat (nsi-ri-nátŭ) adg – vedz tu ***sirin***
nsirineadzã (nsi-ri-neá-dzã) (si) vb unipirs. I – vedz tu ***sirin***
nsirinedz (nsi-ri-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sirin***
nsirtari/nsirtare (nsir-tá-ri) sf – vedz tu ***sirtu***
nsirtat (nsir-tátŭ) adg – vedz tu ***sirtu***
nsirtedz (nsir-tédzŭ) vb I – vedz tu ***sirtu***
nsirtescu (nsir-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãrpit***
nsirtiri/nsirtire (nsir-tí-ri) sf – vedz tu ***sãrpit***
nsirtit (nsir-títŭ) adg – vedz tu ***sãrpit***
nsitari/nsitare (nsi-tá-ri) sf – vedz tu ***seati***
nsitat (nsi-tátŭ) adg – vedz tu ***seati***
nsitedz (nsi-tédzŭ) vb I – vedz tu ***seati***
nsoarbiri/nsoarbire (nsoár-bi-ri) sf – vedz tu ***sorbu***[2]
nsochi (nsóchĭŭ) vb I – vedz tu ***sochi***
nsor (nsórŭ) (mi) vb I nsurai (nsu-ráĭ), nsuram (nsu-rámŭ), nsuratã (nsu-rá-tã), nsurari/nsurare (nsu-rá-ri) – (trã ficior, bãrbat) mi leg cu-unã featã nãintea-al Dumnidzã (la bisearicã, cu preftul tsi-nj bagã nã crunã pri cap) s-u ljau trã muljarea cu

cari sã-nj fac unã casã sh-unã fumealji; ãnsor, sor, (bãrbatlu) mi ncurun, (bãrbatlu) bag curuna, (bãrbatlu) ljau muljari; (bãrbatlu) mi ljau cu… *{ro: însura} {fr: (se) marier (un homme)} {en: get married (man)}* ex: astãsearã lu nsurarã (ljbãgarã curuna); si nsurã (si ncurunã) pi chefea-a lui; si-lj dzãtsets cã mi nsurai (mi ncrunai); shedz ghini cucoate, cã-lj dzãc al tati s-ti nsoarã § ***nsurat*** (nsu-rátŭ) adgm nsurats (nsu-rátsĭ) – (bãrbatlu) tsi s-ari ncurunatã (bãgatã curuna, loatã) cuunã muljari; ãnsurat, surat, loat, ncurunat, ncrunat *{ro: însurat} {fr: marié (un homme)} {en: married (man)}* § ***nsurari/nsurare*** (nsu-rá-ri) sf nsurãri (nsu-rắrĭ) – atsea tsi sfatsi cãndu un bãrbat si nsoarã; ãnsurari, surari, ncurunari, ncrunari, loari *{ro: acţiunea de a se însura; însurare} {fr: action de (se) marier (un homme)} {en: action of getting married (man)}* ex: ficior ti nsurari; cari vã-i gionili trã nsurari? § ***ninsurat*** (nin-su-rátŭ) adgm ninsurats (nin-su-rátsĭ) – ficior tsi nu-ari bãgatã curunã; tsi nu easti nsurat; bichear, nincurunat, nincrunat *{ro: necăsătorit, neînsurat} {fr: non marié} {en: unmarried (man)}* § ***ninsurari/ninsurare*** (nin-surá-ri) sf ninsurãri (nin-su-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un bãrbat nu si ncurunã (sh-armãnj ninsurat); nincurunari (bãrbatlu) *{ro: acţiunea de a nu (se) însura} {fr: action de ne pas (se) marier (homme)} {en: action of not getting married (man)}* § ***ãnsor***[1] (ãn-sórŭ) (mi) vb I ãnsurai (ãn-su-ráĭ), ãnsuram (ãn-su-rámŭ), ãnsuratã (ãn-su-rá-tã), ãnsurari/ãnsurare (ãn-su-rá-ri) – (unã cu ***nsor***) § ***ãnsurat*** (ãn-su-rátŭ) adg ãnsuratã (ãn-su-rá-tã), ãnsurats (ãn-su-rátsĭ), ãnsurati/ãnsurate (ãn-su-rá-ti) – (unã cu ***nsurat***) § ***ãnsurari/ãnsurare*** (ãn-su-rá-ri) sf ãnsurãri (ãn-su-rắrĭ) – (unã cu ***nsurari***) § ***sor***[1] (sórŭ) (mi) vb I surai (su-ráĭ), suram (su-rámŭ), suratã (su-rá-tã), surari/surare (su-rá-ri) – (unã cu ***nsor***) ex: va soarã (va nsoarã) doi nipots; soarã-nj-mi, (nsoarã-mi) dado, soarã-nj-mi § ***surat*** (su-rátŭ) adg suratã (su-rá-tã), surats (su-rátsĭ), surati/surate (su-rá-ti) – (unã cu ***nsurat***) ex: hii surat (ncrunat, nsurat) § ***surari/surare*** (su-rá-ri) sf surãri (su-rắrĭ) – (unã cu ***nsurari***)

nsorbu (nsór-bu) vb III, IV, II – vedz tu ***sorbu***[2]
nsots (nsótsŭ) (mi) vb IV – vedz tu ***sots***
nspat (nspátŭ) vb I – vedz ***spatã***[1]
nspãtari/nspãtare (nspã-tá-ri) sf – vedz ***spatã***[1]
nspãtat (nspã-tátŭ) adg – vedz ***spatã***[1]
nspumari/nspumare (nspu-má-ri) sf – vedz ***spumã***
nspumat (nspu-mátŭ) adg – vedz ***spumã***
nspumedz (nspu-médzŭ) (mi) vb I – vedz ***spumã***
nspun (nspúnŭ) vb III shi II – vedz tu ***spun***[1]
nspuneari/nspuneare (nspu-neá-ri) sf – vedz tu ***spun***[1]
nspuniri/nspunire (nspú-ni-ri) sf – vedz tu ***spun***[1]
nspus (nspúsŭ) adg – vedz tu ***spun***[1]
nstepsu (nstép-su) sn – vedz tu ***stepsu***
nstipsescu (nstip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***stepsu***
nstipsiri/nstipsire (nstip-sí-ri) sf – vedz tu ***stepsu***
nstipsit (nstip-sítŭ) adg – vedz tu ***stepsu***
nstizmusescu (nstiz-mu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***stizmã***
nstizmusiri/nstizmusire (nstiz-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***stizmã***
nstizmusit (nstiz-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***stizmã***
nstog[1] (nstógŭ) (mi) vb I – vedz tu ***stog***
nstog[2] (nstógŭ) adv – vedz tu ***stog***
nstriinari/nstriinare (nstri-i-ná-ri) sf – vedz tu ***striin***
nstriinat (nstri-i-nátŭ) adg – vedz tu ***striin***
nstriinedz (nstri-i-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***striin***
nstrimtari/nstrimtare (nstrim-tá-ri) sf – vedz tu ***strimtu***[1]
nstrimtat (nstrim-tátŭ) adg – vedz tu ***strimtu***[1]
nstrimtedz (nstrim-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***strimtu***[1]
nstrimtu (nstrím-tu) adg – vedz tu ***strimtu***[1]
nstugari/nstugare (nstu-gá-ri) sf – vedz tu ***stog***
nstugat (nstu-gátŭ) adg – vedz tu ***stog***
nsucheari/nsucheare (nsu-chĭá-ri) sf – vedz tu ***sochi***
nsucheat (nsu-chĭátŭ) adg – vedz tu ***sochi***
nsudzeari/nsudzeare sf – vedz tu ***sug***[1]
nsudziri/nsudzire sf (nsú-dzi-ri) sf – vedz tu ***sug***[1]
nsuflitsari/nsuflitsare (nsu-fli-tsá-ri) sf – vedz tu ***suflit***
nsuflitsat (nsu-fli-tsátŭ) adg – vedz tu ***suflit***
nsuflitsedz (nsu-fli-tsédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***suflit***
nsufrari/nsufrare (nsu-frá-ri) sf – vedz tu ***sufrã***[1]
nsufrat (nsu-frátŭ) adg – vedz tu ***sufrã***[1]
nsufredz (nsu-frédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sufrã***[1]
nsufrusescu (nsu-fru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sufrã***[1]
nsufrusiri/nsufrusire (nsu-fru-sí-ri) sf – vedz tu ***sufrã***[1]
nsufrusit (nsu-fru-sítŭ) adg – vedz tu ***sufrã***[1]
nsug (nsúgŭ) vb III shi II – vedz tu ***sug***[1]
nsugrum (nsu-grúmŭ) (mi) vb I – vedz tu ***zgrum***
nsugrumari/nsugrumare (nsu-gru-má-ri) sf – vedz tu ***zgrum***
nsugrumat (nsu-gru-mátŭ) adg – vedz tu ***zgrum***
nsul (nsúlŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sul***
nsulari/nsulare (nsu-lá-ri) sf – vedz tu ***sul***
nsulat (nsu-látŭ) adg – vedz tu ***sul***
nsum (nsúmŭ) vb I – vedz tu ***sumã***[2]
nsumari/nsumare (nsu-má-ri) sf – vedz tu ***sumã***[2]
nsumat (nsu-mátŭ) adg – vedz tu ***sumã***[2]
nsumnari/nsumnare (nsum-ná-ri) sf – vedz tu ***somnu***
nsumnat (nsum-nátŭ) adg – vedz tu ***somnu***
nsumnedz (nsum-nédzŭ) vb I – vedz tu ***somnu***
nsumulai (nsu-mu-láĭŭ) adg – vedz tu ***sumulai***
nsun (nsúnŭ) vb I – vedz tu ***asun***
nsunari/nsunare (nsu-ná-ri) sf – vedz tu ***asun***
nsunat (nsu-nátŭ) adg – vedz tu ***asun***
nsuptsãri/nsuptsãre (nsup-tsắ-ri) adg – vedz tu ***suptsãri***
nsuptu (nsúp-tu) adg – vedz tu ***sug***[1]
nsurari/nsurare (nsu-rá-ri) sf – vedz tu ***nsor***
nsurat (nsu-rátŭ) adg – vedz tu ***nsor***
nsurbeari/nsurbeare (nsur-beá-ri) sf – vedz tu ***sorbu***[2]
nsurdu (nsúr-du) adg – vedz tu ***surdu***
nsurdzãri/nsurdzãre (nsur-dzắ-ri) sf – vedz tu ***surdu***
nsurdzãscu (nsur-dzắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***surdu***
nsurdzãt (nsur-dzắtŭ) adg – vedz tu ***surdu***
nsurghiri/nsurghiri (nsur-ghí-ri) sf – vedz tu ***sorbu***[2]
nsurghit (nsur-ghítŭ) adg – vedz tu ***sorbu***[2]
nsurghiunescu (nsur-ghĭu-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***suryiuni***
nsurghiuni/nsurghiune (nsur-ghĭú-ni) sf – vedz tu ***suryiuni***
nsurghiuniri/nsurghiunire (nsur-ghĭu-ní-ri) sf – vedz tu ***suryiuni***
nsurghiunit (nsur-ghĭu-nítŭ) adg – vedz tu ***suryiuni***
nsurin[1] (nsu-rínú) sn – vedz tu ***soari***
nsurin[2] (nsu-rínú) vb I – vedz tu ***soari***
nsurinari/nsurinare (nsu-ri-ná-ri) sf – vedz tu ***soari***
nsurinat (nsu-ri-nátŭ) adg – vedz tu ***soari***
nsurinedz (nsu-ri-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***soari***
nsurnari/nsurnare (nsur-ná-ri) sf – vedz tu ***soari***
nsurnat (nsur-nátŭ) adg – vedz tu ***soari***
nsurnedz (nsur-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***soari***

nsus (nsúsŭ) adv – (loc) tsi easti ma-analtu di-un altu; partea ma-analtã a unui lucru; prisuprã (disuprã) di-un lucru; (loc) tsi nu easti ahãntu nghios; cãtrã la munti; ãnsus, sus *{ro: sus, în sus} {fr: en haut; dessus, en plus} {en: high up, above, on top}* ex: alãgarã nsus, ãnghios; mutrea nsus, mutrea nghios; el easti ma nsus di noi; am niscãnti di pri ma nsus (am ndauã ma multi di cãt am ananghi; tu scriarea-a noastrã: *primansus*); mi dush nsus; alinã-ti s-puteari ma nsus § ***ãnsus*** (ãn-súsŭ) adv – (unã cu ***nsus***) § ***sus*** (nsúsŭ) adv – (unã cu ***nsus***) ex: sus tu munts, nu-armasi neauã; susu-nã narea; du-ti sus, la munti; sus, nicã niheamã § ***sushan*** (su-shĭánŭ) adg sushanã (su-shĭá-nã), sushanj (su-shĭánjĭ), sushani/sushane (su-shĭá-ni) – (om) cari bãneadzã tu partea di nsus (ma-anãltsatã) a hoarãljei *{ro: susan} {fr: qui habite la partie supérieure d’un village} {en: who lives in the higher part of the village}* § ***primansus*** (priman-súsŭ) adv – (di-aradã cu zborlu “di” nãinti) ma multu dicãt easti ananghi; mansus, dipistaneu, diprisuprã, parapanish, bashã *{ro: prea mult, de prisos} {fr: superflu, surplus, abondamment, inutile} {en: superfluous, surplus, useless}* ex: nã deadi Dumnidzã pradz di primansus (ma multu dicãt avem ananghi) § ***mansus*** (man-súsŭ) adv – (di-aradã cu altã noimã

ca di zboarãli "ma nsus") – (unã cu ***primansus***) ex: mãncã di mansus (di primansus); bile-nj deadi mansus (unã di primansus) § ***ma nsus*** (man-súsŭ) adv – scriari neaprucheatã cãndu ari noima di "primansus"; vedz ***mansus***
nsutsãri/nsutsãre (nsu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***sots***
nsutsãscu (nsu-tsắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sots***
nsutsãt (nsu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***sots***
ntalãr (ntá-lãrŭ) vb I – vedz tu ***talar***
ntardu (ntár-du) adv – vedz tu ***tãrdzãu***[1]
ntãciun (ntã-cĭúnŭ) (mi) vb IV – vedz tu ***tãciuni***[1]
ntãciunari/ntãciunare (ntã-cĭu-ná-ri) sf – vedz tu ***tãciuni***[1]
ntãciunat (ntã-cĭu-nátŭ) adg – vedz tu ***tãciuni***[1]
ntãlagãn (ntã-lá-gãnŭ) (mi) vb I – vedz tu ***tãlãgan***
ntãlaghãn (ntã-lá-ghãnŭ) (mi) vb I ntãlãghãnai (ntã-lã-ghã-náĭ), ntãlãghãnam (ntã-lã-ghã-námŭ), ntãlãghãnatã (ntã-lã-ghã-ná-tã), ntãlãghãnari/ntãlãghãnare (ntã-lã-ghã-ná-ri) – unã cu ***ntãlagãn***
ntãlaz (ntã-lázŭ) vb I – vedz tu ***tãlazi***[1]
ntãlãgãnari/ntãlãgãnare (ntã-lã-gã-ná-ri) sf – vedz tu ***tãlãgan***
ntãlãgãnat (ntã-lã-gã-nátŭ) adg – vedz tu ***tãlãgan***
ntãlãghãnari/ntãlãghãnare (ntã-lã-ghã-ná-ri) sf ntãlãghãnãri (ntã-lã-ghã-nắrĭ) – unã cu ***ntãlãgãnari***
ntãlãghãnat (ntã-lã-ghã-nátŭ) adg ntãlãghãnatã (ntã-lã-ghã-ná-tã), ntãlãghãnats (ntã-lã-ghã-nátsĭ), ntãlãghãnati/ntãlãghãnate (ntã-lã-ghã-ná-ti) – unã cu ***ntãlãgãnat***
ntãlãrari/ntãlãrare (ntã-lã-rá-ri) sf – vedz tu ***talar***
ntãlãrat (ntã-lã-rátŭ) adg – vedz tu ***talar***
ntãlãzari/ntãlãzare (ntã-lã-zá-ri) sf – vedz tu ***tãlazi***[1]
ntãlãzat (ntã-lã-zátŭ) adg – vedz tu ***tãlazi***[1]
ntãnj[1] (ntắnjĭŭ) num, sm, adg ntãnji/ntãnje (ntắ-nji), ntãnj (ntắnjĭ), ntãnji/ntãnje (ntắ-nji) – (lucru) tsi s-aflã tu protlu loc dit unã-aradã di lucri; tsi s-aflã nãintea-a tutulor alantsã; antãnj, ãntãnj, nãinti, ninti, prot, biringi; (expr: somnul di ntãnj = (i) protlu somnu, somnu-ahãndos ca di om mortu; (ii) moartea) *{ro: primul} {fr: le premier} {en: the first}* ex: durnji ca tu somnul di ntãnj (expr: multu-ahãndos, canda eara mortu); s-ti ved ca tu somnul di ntãnj (expr: s-ti ved mortu); eara (prota) ntãnja oarã tsi vinji la noi acasã § ***antãnj***[1] (an-tắnjĭŭ) num antãnji/antãnje (an-tắ-nji), antãnj (an-tắnjĭ), antãnji/antãnje (an-tắ-nji) – (unã cu ***ntãnj***[1]) ex: inshirã antãnjlji (protslji) § ***ãntãnj***[1] (ãn-tắnjĭŭ) num ãntãnji/ãntãnje (ãn-tắ-nji), ãntãnj (ãn-tắnjĭ), ãntãnji/ãntãnje (ãn-tắ-nji) – (unã cu ***ntãnj***[1]) ex: ãntãnja (prota) parti va nj-u dats a njia § ***ntãnj***[2] (ntắnjĭŭ) adv – ninti di tuti-alanti; antãnj, ãntãnj, prota, ninti ca, tu nchisitã, tu-arhii, unã, etc. *{ro: întâi, în primul rând} {fr: d'abord, premièrement} {en: first, to begin with, in the first place}* ex: vinji Linutopi ntãnj (prota, ninti), ninti ca si s-curdusească la measã § ***antãnj***[2] (an-tắnjĭŭ) adv – (unã cu ***ntãnj***[2]) § ***ãntãnj***[2] (ãn-tắnjĭŭ) adv – (unã cu ***ntãnj***[2])
ntãnj[2] (ntắnjĭŭ) adv – vedz tu ***ntãnj***[1]
ntãrac (ntã-rácŭ) vb I – vedz tu ***tãracã***
ntãrãcari/ntãrãcare (ntã-rã-cá-ri) sf – vedz tu ***tãracã***
ntãrãcat (ntã-rã-cátŭ) adg – vedz tu ***tãracã***
ntãrdari/ntãrdare (ntãr-dá-ri) sf – vedz tu ***tãrdzãu***[1]
ntãrdat (ntãr-dátŭ) adg – vedz tu ***tãrdzãu***[1]
ntãrdedz (ntãr-dédzŭ) vb I – vedz tu ***tãrdzãu***[1]
ntãvãlescu (ntã-vã-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***antãvãlescu***
ntãvãliri/ntãvãlire (ntã-vã-lí-ri) sf – vedz tu ***antãvãlescu***
ntãvãlit (ntã-vã-lítŭ) adg – vedz tu ***antãvãlescu***
nteamã (ntheá-mã) adv – vedz tu ***nãheamã***
ntepcu (ntép-cu) vb I – vedz tu ***tepcã***
ntes (ntésŭ) adg – vedz tu ***tindu***
ntheamã (ntheá-mã) adv – unã cu ***nteamã***
nthimelj (nthi-méljĭŭ) (mi) vb I nthimiljai (nthi-mi-ljĭáĭ), nthimiljam (nthi-mi-ljĭámŭ), nthimiljatã (nthi-mi-ljĭá-tã), nthimiljari/nthimiljare (nthi-mi-ljĭá-ri) – unã cu ***ntimelj***
nthimiljari/nthimiljare (nthi-mi-ljĭá-ri) sf nthimiljeri (nthi-mi-ljĭérĭ) – unã cu ***ntimiljari***
nthimiljat (nthi-mi-ljĭátŭ) adg nthimiljatã (nthi-mi-ljĭá-tã), nthimiljats (nthi-mi-ljĭátsĭ), nthimiljati/nthimiljate (nthi-mi-ljĭá-ti) – unã cu ***ntimiljat***
nthimiljedz (nthi-mi-ljĭédzŭ) (mi) vb I nthimiljai (nthi-mi-ljĭáĭ), nthimiljam (nthi-mi-ljĭámŭ), nthimiljatã (nthi-mi-ljĭá-tã), nthimiljari/nthimiljare (nthi-mi-ljĭá-ri) – unã cu ***ntimiljedz***
nticnescu (ntic-nés-cu) vb IV – vedz tu ***ticnescu***
nticniri/nticnire (ntic-ní-ri) sf – vedz tu ***ticnescu***
nticnit (ntic-nítŭ) adg – vedz tu ***ticnescu***
ntimelj (nthi-méljĭŭ) (mi) vb I – vedz tu ***timelj***
ntimiljari/ntimiljare (nthi-mi-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***timelj***
ntimiljat (nthi-mi-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***timelj***
ntimiljedz (nthi-mi-ljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***timelj***
ntimsu (ntím-su) adg – vedz tu ***tindu***
ntimtu (ntím-tu) adg – vedz tu ***tindu***
ntinari/ntinare (nti-ná-ri) sf – vedz tu ***tinã***
ntinat (nti-nátŭ) adg – vedz tu ***tinã***
ntindeari/ntindeare (ntin-deá-ri) sf – vedz tu ***tindu***
ntindiri/ntindire (ntín-di-ri) sf – vedz tu ***tindu***
ntindu (ntín-du) (mi) vb III shi II – vedz tu ***tindu***
ntinedz (nti-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***tinã***
ntinirari/ntinirare (nti-ni-rá-ri) sf – vedz tu ***tinir***
ntinirat (nti-ni-rátŭ) adg – vedz tu ***tinir***
ntiniredz (nti-ni-rédzŭ) vb I – vedz tu ***tinir***
ntinirescu (nti-ni-rés-cu) vb IV – vedz tu ***tinir***
ntiniriri/ntinirire (nti-ni-rí-ri) sf – vedz tu ***tinir***
ntinirit (nti-ni-rítŭ) adg – vedz tu ***tinir***
ntinjisescu (nti-nji-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tinjii***[1]
ntinjisiri/ntinjisire (nti-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***tinjii***[1]
ntinjisit (nti-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***tinjii***[1]
ntipcari/ntipcare (ntip-cá-ri) sf – vedz tu ***tepcã***
ntipcat (ntip-cátŭ) adg – vedz tu ***tepcã***
ntipusescu (nti-pu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tipusescu***
ntipusi (ntí-pu-si) sf – vedz tu ***tipusescu***
ntipusiri/ntipusire (nti-pu-sí-ri) sf – vedz tu ***tipusescu***
ntipusit (nti-pu-sítŭ) adg – vedz tu ***tipusescu***
ntires (nti-résŭ) sn – vedz tu ***intires***
ntirisari/ntirisare (nti-ri-sá-ri) sf – vedz tu ***intires***
ntirisat (nti-ri-sátŭ) adg – vedz tu ***intires***
ntirisedz (nti-ri-sédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***intires***
ntirisescu (nti-ri-sés-cu) (mi) vb IV ntirisii (nti-ri-síĭ), ntiriseam (nti-ri-seámŭ), ntirisitã (nti-ri-sí-tã), ntirisiri/ntirisire (nti-ri-sí-ri) – hiu yios, mi hãrsescu sh-fac multã chefi; nj-si hãrseashti inima; hiu mplin di harauã (hãrãcupilji, chefi, hilãrii, etc.); fac ziafeti *{ro: (se) înveseli} {fr: (se) réjouir} {en: rejoice, delight, be merry}* ex: cu nãs mi intirisescu (fac chefi) tutã bana-a mea § ***ntirisit*** (nti-ri-sítŭ) adg ntirisitã (nti-ri-sí-tã), ntirisits (nti-ri-sítsĭ), ntirisiti/ntirisite (nti-ri-sí-ti) – tsi easti yios (hãrios, hãros, etc.); tsi s-hãrseashti sh-fatsi mari chefi; tsi-lj si hãrseashti inima; tsi fatsi ziafeti *{ro: înveselit} {fr: réjoui} {en: rejoiced, delighted}* § ***ntirisiri/ntirisire*** (nti-ri-sí-ri) sf ntirisiri (nti-ri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-intiriseadzã *{ro: acţiunea de a (se) înveseli} {fr: action de (se) réjouir} {en: action of rejoicing, of delighting, of being merry}*
ntirisiri/ntirisire (nti-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***ntirisescu***
ntirisit (nti-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***ntirisescu***
ntirsescu (ntir-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ndirisi***
ntirsiri/ntirsire (ntir-sí-ri) sf – vedz tu ***ndirisi***
ntirsit (ntir-sítŭ) adg – vedz tu ***ndirisi***
ntornic (ntór-nicŭ) adg – vedz tu ***andornic***
ntornu (ntór-nu) (mi) vb I – vedz tu ***tornu***
ntrã (ntrắ) prip – vedz tu ***ntru***
ntreapã (ntreá-pã) adv – vedz tu ***ntru***
ntreatsiri/ntreatsire (ntreá-tsi-ri) sf – vedz tu ***astrec***
ntreatsit (ntreá-tsitŭ) adg, adv – vedz tu ***trec***[1]
ntreatsitã (ntreá-tsi-tã) adg, adv – vedz tu ***trec***[1]
ntreb (ntrébŭ) (mi) vb I ntribai (ntri-báĭ), ntribam (ntri-bámŭ), ntribatã (ntri-bá-tã), ntribari/ntribare (ntri-bá-ri) – caftu cu zborlu tra sã-nj si da apandisi ti un lucru tsi nu-l shtiu; ãntreb, antreb; (expr: si ntreghi sh-cãrliglu = s-caftsã minti di la cari tsi s-hibã) *{ro: întreba, interoga} {fr: interroger, demander} {en: ask, question}* ex: ntribai din casã n casã pãnã s-v-aflu; tsi mi ntreghi? nu earai sh-tini aclo?; ntribãndalui, agiundzi n Poli; si ntribari ea trã mini; sh-cu cãrliglu s-ti ntreghi (expr:

caftsã-lj mintea a curi tsi s-hibã) § ***ntribat*** (ntri-bátŭ) adg ntribatã (ntri-bá-tã), ntribats (ntri-bátsĭ), ntribati/ntribate (ntri-bá-ti) – (atsel) tsi-lj si caftã unã apandisi ti un lucru; (lucrul) trã cari s-caftã unã apandisi; ãntribat, antribat *{ro: întrebat, interogat}* *{fr: interrogé, demandé}* *{en: asked, questioned}* § ***ntribari/ntribare*** (ntri-bá-ri) sf ntribãri (ntri-bắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ntreabã; cãftari tsi s-fatsi (s-bagã) cu zborlu; ãntribari, antribari; (expr: ntribarea nu-aspardzi (nu cãrteashti) = nu-i tsiva cã ntribãm) *{ro: acţiunea de a întreba; întrebare}* *{fr: action d'interroger, de demander; question}* *{en: action of asking a question; question}* ex: cara-l vidzurã cã fatsi ahtari ntribari; ntribarea cãrtiri nu ari; ntribari va lucrul aestu?; aistã nu pot s-u fac, fãrã ntribarea-a tatã-njui; agiumsi cu ntribarea n mardzinea-a loclui; cu ntribarea sh-cu imnarea, agiundzi la poarta di pãlati a soarilui § ***nintribat*** (nin-tri-bátŭ) adg nintribatã (nin-tri-bá-tã), nintribats (nin-tri-bátsĭ), nintribati/nintribate (nin-tri-bá-ti) – (om) cari nu easti ntribat; (lucru) trã cari nu s-ari ntribatã); neantribat *{ro: neîntrebat, neinterogat}* *{fr: qui n'est pas interrogé, qui n'est pas demandé}* *{en: who is not asked, not questioned}* ex: el nu zburashti nintribat (fãrã ta s-hibã ntribat) § ***nintribari/nintribare*** (nin-tri-bá-ri) sf nintribãri (nin-tri-bắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu ntreabã; cãftari tsi nu s-fatsi (s-bagã) cu zborlu; neantribari *{ro: acţiunea de a nu întreba; neîntrebare}* *{fr: action de ne pas interroger, de ne pas demander}* *{en: action of not asking a question}* § ***nintribatã*** (nin-tri-bá-tã) adv (cu zborlu "pi/pri" bãgat ninti) – ashi cum ãl fatsi un lucru fãrã ca s-ti ntreabã (fãrã s-tsã u caftã) vãrnu; fãrã ntribari di la vãrnu *{ro: (pe) neîntrebate}* *{fr: sans être interrogé}* *{en: without being questioned}* ex: tsi talj atsia pri nintribatã ? (fãrã ca s-ti ntreabã vãrnu?) § ***antreb*** (an-trébŭ) (mi) vb I antribai (an-tri-báĭ), antribam (an-tri-bámŭ), antribatã (an-tri-bá-tã), antribari/antribare (an-tri-bá-ri) – (unã cu ***ntreb***) § ***antribat*** (an-tri-bátŭ) adg antribatã (an-tri-bá-tã), antribats (an-tri-bátsĭ), antribati/antribate (an-tri-bá-ti) – (unã cu ***ntribat***) § ***antribari/antribare*** (an-tri-bá-ri) sf antribãri (an-tri-bắrĭ) – (unã cu ***ntribari***) § ***ãntreb*** (ãn-trébŭ) (mi) vb I ãntribai (ãn-tri-báĭ), ãntribam (ãn-tri-bámŭ), ãntribatã (ãn-tri-bá-tã), ãntribari/ãntribare (ãn-tri-bá-ri) – (unã cu ***ntreb***) § ***neantribat*** (nean-tri-bátŭ) adg neantribatã (nean-tri-bá-tã), neantribats (nean-tri-bátsĭ), neantribati/neantribate (nean-tri-bá-ti) – (unã cu ***nintribat***) § ***neantribari/neantribare*** (nean-tri-bá-ri) sf neantribãri (nean-tri-bắrĭ) – (unã cu ***nintribari***) § ***ãntribat*** (ãn-tri-bátŭ) adg ãntribatã (ãn-tri-bá-tã), ãntribats (ãn-tri-bátsĭ), ãntribati/ãntribate (ãn-tri-bá-ti) – (unã cu ***ntribat***) § ***ãntribari/ãntribare*** (ãn-tri-bá-ri) sf ãntribãri (ãn-tri-bắrĭ) – (unã cu ***ntribari***)

ntrec (ntrécŭ) vb III shi II – vedz tu ***astrec***

ntreg (ntrégŭ) adg ntreagã (ntreá-gã), ntredz (ntrédzĭ), ntredz (ntrédzĭ) – tsi easti cu tuti pãrtsãli-al lui deadun sh-nu-lj lipseashti tsiva; tsi nu easti nchisit; tsi nu-lj s-ari scoasã tsiva; nicãrtit, neahurhit, tut; (expr: easti ntreg (la minti) = easti cu tutã mintea, nu easti cu mintea chirutã) *{ro: întreg}* *{fr: entier}* *{en: whole}* ex: nã etã ntreagã (tutã eta); mãcai un mer ntreg (tut merlu); unã siptãmãnã ntreagã (nicurmatã); dzãlili ntredz; eara ntreg (tut, dip) ca tini; fripsi njelu ntreg (tut); cochilu-aestu easti ntreg (expr: u-ari tutã mintea); nitsi di ntredzlji (expr: atselj tsi au tutã mintea, nu suntu glari) nu eara; nu easti ntreagã mãrata! (expr: nu para easti tamam, cu tutã mintea) § ***antreg*** (an-trégŭ) adg antreagã (an-treá-gã), antredz (an-trédzĭ), antredz (an-trédzĭ) – (unã cu ***ntreg***) § ***ãntreg*** (ãn-trégŭ) adg ãntreagã (ãn-treá-gã), ãntredz (ãn-trédzĭ), ãntredz (ãn-trédzĭ) – (unã cu ***ntreg***) § ***ntridzimi/ntridzime*** (ntri-dzí-mi) sf ntridzinj(?) (ntri-dzínjĭ) – harea tsi u au (sh-li fatsi) lucrili s-hibã ntredz § ***antridzimi/antridzime*** (an-tri-dzí-mi) sf antridzinj(?) (an-tri-dzínjĭ) – (unã cu ***ntridzimi***)

ntreshcu (ntrésh-cu) adg ntreashcã (ntreásh-cã), ntreshti (ntrésh-ti), ntreshti/ntreshte (ntrésh-ti) – (om) lipsit di minti shi fãrã giudicatã tu zbor i fapti; (om) tsi nu-lj para talji caplu; ahmac, anoit, glar, cshura, ciulja, dabolja, tabolja, divanã, hazo, hazuscu, hut, hljara, hasca, hahã, hai-hui, haihum, leangã, lefcã, lishor, shahulcu, manglar, ta-o-to, tivichel, temblã, turlu, uzun *{ro: prost}* *{fr: niais, bête, sot}* *{en: fool, stupid}* ex: feata-aestã easti ca ntreashcã; tuts ficiorlji lj-ari ca ntreshti

ntri/ntre (ntrí) prip – vedz tu ***ntru***

ntribari/ntribare (ntri-bá-ri) sf – vedz tu ***ntreb***

ntribat (ntri-bátŭ) adg – vedz tu ***ntreb***

ntric (ntrícŭ) vb I – vedz tu ***mãtricã***

ntricari/ntricare (ntri-cá-ri) sf – vedz tu ***mãtricã***

ntricat (ntri-cátŭ) adg – vedz tu ***mãtricã***

ntricut (ntri-cútŭ) adg – vedz tu ***astrec***

ntridzimi/ntridzime (ntri-dzí-mi) sf – vedz tu ***ntreg***

ntritseari/ntritseare (ntri-tseá-ri) sf – vedz tu ***astrec***

ntroc[1] (ntrócŭ) adv – vedz tu ***nturoc***

ntroc[2] (ntrócŭ) adv – tsi easti mplin di lãvushii, lãschi; tsi s-ari murdãripsitã; troc, birbati, murdar, lãvos, liros, pishliros, atsal, cãrnjidã, bashur, bashurcu, etc.; (fig: ntroc = cari s-aflã tu-unã halã greauã) *{ro: murdar}* *{fr: sordiment, malproprement}* *{en: filthy}* ex: imnã pit mucealã di s-featsi ntroc (birbati, murdar di lãschi); s-nu fats ntroc (s-nu tsã ncartsi) mãnica § ***troc*** (trócŭ) adv – (unã cu ***ntroc***[2]) ex: eara troc (murdar) di la cap pãn la cicioari; lu-aflai troc (fig: tu-unã halã greauã, tihilai); gãljinjli, cara nu li tsãnj ncljisi, s-gãljineadzã shi fac troc (lãvushescu) uborlu

ntru (ntrú) prip – zbor tsi-aspuni cã tsiva s-aflã nuntru tu-un lucru; zbor tsi-aspuni cã tsiva s-aflã n fatsã di tsiva; ningã, ãntru, ãn (n), tru, tu, trã, tri, ti, etc.; (expr: ntru-oclju = n fatsã, tu videarea-a lumiljei) *{ro: întru, în, în fatsã}* *{fr: dans, en, devant}* *{en: in, in front of}* ex: ntru (tu) mãnjli-a tali; arana tsi am ntru (tu) inimã; cãnd fac trã gionj ntru-oclju (expr: tu videarea-a tutlor) § ***ãntru*** (ắn-tru) prip – (unã cu ***ntru***) ex: ãntr-ocljī s-nu ti ved (expr: dinintea-a ocljilor) § ***ntrã*** (ntrắ) prip – zbor tsi-aspuni cã tsiva s-aflã namisa di dauã i ma multi lucri; zbor tsi-aspuni cã tsiva s-aflã ningã (n fatsã di) tsiva i cariva; zbor tsi-aspuni cã cariva s-dutsi trã tsiva, tra s-facã tsiva, tra s-lja tsiva, etc.; ãntrã, pintru, namisa, nintrã, ningã, trã, tri, ti, dininti, ninti, n fatsã, etc. *{ro: printre, lângă, în fatsă, pentru, după, etc.}* *{fr: parmi, dans, en, devant, à côté de, pour, pour apporter quelques chose, etc.}* *{en: in, in front of, beside, for, after, to get something, etc.}* ex: l-vidzu ntrã nãs (n-fatsa-a lui); lu scoasirã ntrã amirãlu (dinintea-a, n fatsa-a amirãlui); acljamã pulj s-njargã tra s-moarã aclo, ntrã el (ningã el, n fatsa-a lui); tuts puljlji ngljitsarã di fricã ntrã fuviroslu (dinintea-a fuviroslui) vultur; nchisi ntrã (trã) leamni; sã zburãm mash ntrã (namisa di) noi doilji; tuti eara aspusi ntr-ocljilj (dinintea-a ocljilor) a noshtri; sta ntrã (n fatsã, ningã) nãs di trag tsigarã § ***ãntrã*** (ắn-trã) prip – (unã cu ***ntrã***) § ***ntri/ntre*** (ntrí) prip – (unã cu ***ntrã***) ex: s-dutsea ntri (tri, ti, trã) apã cã lã eara seati; mi turnai di ntri apã iu mi-avea pitricutã § ***ntreapã*** (ntreá-pã) adv – (scriat shi ***ntri apã***) – s-ljau apã; s-aduc apã; trã apã; etc. *{ro: pentru apă, după apă, să aduc apă, etc.}* *{fr: pour apporter de l'eau}* *{en: to get water}* ex: s-dutsea ntreapã (tri, ti, trã apã) cã lã eara seati; mi turnai di ntreapã iu mi-avea pitricutã; du-ti tini ntreapã

ntruhisescu (ntru-hi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***truho***

ntruhisiri/ntruhisire (ntru-hi-sí-ri) sf – vedz tu ***truho***

ntruhisit (ntru-hi-sítŭ) adg – vedz tu ***truho***

ntrupari/ntrupare (ntru-pá-ri) sf – vedz tu ***trup***

ntrupat (ntru-pátŭ) adg – vedz tu ***trup***

ntrupedz (ntru-pédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***trup***

ntrupusescu (ntru-pu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***trup***

ntrupushari/ntrupushare (ntru-pu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***trup***

ntrupushat (ntru-pu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***trup***

ntrupushedz (ntru-pu-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***trup***

ntrupusiri/ntrupusire (ntru-pu-sí-ri) sf – vedz tu ***trup***

ntrupusit (ntru-pu-sítŭ) adg – vedz tu ***trup***

ntruxescu (ntruc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***truho***

ntruxiri/ntruxire (ntruc-sí-ri) sf – vedz tu ***truho***

ntruxit (ntruc-sítŭ) adg – vedz tu ***truho***

ntsalpu (ntsál-pu) (mi) vb I – vedz tu ***tsalpã***

ntsandãr (ntsán-dãrŭ) (mi) vb I – vedz tu ***tsandãrã***

ntsap (ntsápŭ) (mi) vb I ntsãpai (ntsã-páĭ), ntsãpam (ntsã-

pámŭ), ntsãpatã (ntsã-pá-tã), ntsãpari/ntsãpare (ntsã-pá-ri) – hig un lucru cu mithcã chipitoasã (struxitã) ca aclu (schinlu, penura, etc.) tra s-intrã tu truplu-a unui lucru (a unui om, etc.); trec unã sulã prit truplu-a unui njel (om); ãntsap, antsap, schin, yispinedz, nyispinedz; (expr: 1: lu ntsap = (i) nj-arãd di el, ãl cãrtescu, l-fac sã-lj cadã milii; (ii) l-pingu; lj-bag anghidz, lj-bag muzavirlãchi, lj-bag schinj, lj-bag ntsãpãturi, etc.; 2: ntsapã, di dishteptu tsi easti = easti multu dishteptu, easti pirã, foc) *{ro: înţepa, pune intrigi} {fr: empaler, piquer, intriguer} {en: impale, prick, scheme}* ex: tu unã sulã lu ntsãpa (ãl hidzea); mi ntsãpai cu aclu; lu ntsãpã cu cutsutlu; feata di fricã nu lu ntsãpã, ma bãgã s-plãngã; cãtse lu ntsachi, cã va s-ahiurheascã tra s-facã shãmãtã; frati-su lu ntsapã (expr: l-pindzi) ca s-facã ahtari lucru; acãtsã sã ntsapã (expr: s-bagã anghidz, s-bagã schinj, etc.); easti omlu tsi ntsapã (expr: bagã zizanj, anghidz) totna, tsi bagã totna ntsãpãturi § ***ntsãpat*** (ntsã-pátŭ) adg ntsãpatã (ntsã-pá-tã), ntsãpats (ntsã-pátsĭ), ntsãpati/ntsãpate (ntsã-pá-ti) – tsi-lj s-ari hiptã tu trup un lucru cu mithca chipitoasã; tsi-lj s-ari tricutã unã sulã prit trup; ãntsãpat, antsãpat, schinat, yispinat, nyispinat *{ro: înţepat} {fr: empalé, piqué} {en: impaled, pricked}* ex: easti multu ntsãpat (expr: easti multu dishteptu); nu u cãrtea cã-i ntsãpatã (expr: cã s-cãrteashti lishor, cã-lj cadi lishor milii) § ***ntsãpari/ntsãpare*** (ntsã-pá-ri) sf ntsãpãri (ntsã-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si ntsapã cu un schin (ac, sulã, etc.); ãntsãpari, antsãpari, schinari, yispinari, nyispinari *{ro: acţiunea de a înţepa, de a pune intrigi; înţepare} {fr: action d'empaler, de piquer, d'intriguer} {en: action of impaling, of pricking, of scheming}* § ***antsap*** (an-tsápŭ) (mi) vb I antsãpai (an-tsã-páĭ), antsãpam (an-tsã-pámŭ), antsãpatã (an-tsã-pá-tã), antsãpari/antsãpare (an-tsã-pá-ri) – (unã cu ***ntsap***) § ***antsãpat*** (an-tsã-pátŭ) adg antsãpatã (an-tsã-pá-tã), antsãpats (an-tsã-pátsĭ), antsãpati/antsãpate (an-tsã-pá-ti) – (unã cu ***ntsãpat***) § ***antsãpari/antsãpare*** (an-tsã-pá-ri) sf antsãpãri (an-tsã-pắrĭ) – (unã cu ***ntsãpari***) § ***ãntsap*** (ãn-tsápŭ) (mi) vb I ãntsãpai (ãn-tsã-páĭ), ãntsãpam (ãn-tsã-pámŭ), ãntsãpatã (ãn-tsã-pá-tã), ãntsãpari/ãntsãpare (ãn-tsã-pá-ri) – (unã cu ***ntsap***) § ***ãntsãpat*** (ãn-tsã-pátŭ) adg ãntsãpatã (ãn-tsã-pá-tã), ãntsãpats (ãn-tsã-pátsĭ), ãntsãpati/ãntsãpate (ãn-tsã-pá-ti) – (unã cu ***ntsãpat***) § ***ãntsãpari/ãntsãpare*** (ãn-tsã-pá-ri) sf ãntsãpãri (ãn-tsã-pắrĭ) – (unã cu ***ntsãpari***) § ***ntsãpãturã*** (ntsã-pã-tú-rã) sf ntsãpãturi (ntsã-pã-túrĭ) – atsea tsi pati un (shi durearea tsi u-aducheashti) cãndu cariva easti ntsãpat; loclu iu s-fatsi ntsãparea; ãntsãpãturã; (fig: ntsãpãturã = atsea tsi fatsi cariva tra si sh-agiungã scupolu ascumtu tsi sh-lu ari tu minti cu bãgari di zizanji, schinj, angrãnji, etc.; zizanj, muzavirlãchi, schinãturã, antsãpãturã, munãfic, munãficlichi, angrãnji) *{ro: înţepăturã, intrigã} {fr: piqûre; intrigue} {en: prick, sting; intrigue, scheme}* ex: ntsãpãturli a yeschilor suntu arali; diparti di ntsãpãturi (fig: anghidz, zizanji); easti omlu tsi ntsapã totna, tsi bagã totna ntsãpãturi (fig: bagã totna zizanj); acãtsã sã ntsapã, s-bagã ntsãpãturi, fitilji la vãsiljelu; aoatsi prindi s-hibã vãrã ntsãpãturã (fig: muzavirlãchi, zizanji); ishit dzua-atsea dupã anghidz shi ntsãpãturi § ***antsãpãturã*** (an-tsã-pã-tú-rã) sf antsãpãturi (an-tsã-pã-túrĭ) – (unã cu ***ntsãpãturã***) § ***ãntsãpãturã*** (ãn-tsã-pã-tú-rã) sf ãntsãpãturi (ãn-tsã-pã-túrĭ) – (unã cu ***ntsãpãturã***) § ***ntsãpãtos*** (ntsã-pã-tósŭ) adg ntsãpãtoasã (ntsã-pã-toá-sã), ntsãpãtosh (ntsã-pã-tóshĭ), ntsãpãtoasi/ntsãpãtoase (ntsã-pã-toá-si) – tsi ntsapã, tsi ari schinj tsi ntsapã; ãntsãpãtos, antsãpãtos, schinos *{ro: înţepător} {fr: piquant} {en: pricking}* ex: schinj dip chipitosh shi ntsãpãtosh § ***antsãpãtos*** (an-tsã-pã-tósŭ) adg antsãpãtoasã (an-tsã-pã-toá-sã), antsãpãtosh (an-tsã-pã-tóshĭ), antsãpãtoasi/antsãpãtoase (an-tsã-pã-toá-si) – (unã cu ***ntsãpãtos***) § ***ãntsãpãtos*** (ãn-tsã-pã-tósŭ) adg ãntsãpãtoasã (ãn-tsã-pã-toá-sã), ãntsãpãtosh (ãn-tsã-pã-tóshĭ), ãntsãpãtoasi/ãntsãpãtoase (ãn-tsã-pã-toá-si) – (unã cu ***ntsãpãtos***) § ***ãntsãpãlicos*** (ãn-tsã-pã-li-cósŭ) adg ãntsãpãlicoasã (ãn-tsã-pã-li-coá-sã), ãntsãpãlicosh (ãn-tsã-pã-li-cóshĭ), ãntsãpãlicoasi/ãntsãpãlicoase (ãn-tsã-pã-li-coá-si) – tsi ari unã chipitã (mithcã); ntsãpãlicos, ãntsãpulicos, ntsãpulicos, chipitos, sumigos, simigos, surlutos, turyisit, nturyisit, nturhisit *{ro: ascuţit} {fr: pointu} {en: sharp-pointed}* ex: narea-a lui ãntsãpãlicoasã § ***ãntsãpulicos*** (ãn-tsã-pu-li-cósŭ) adg ãntsãpulicoasã (ãn-tsã-pu-li-coá-sã), ãntsãpulicosh (ãn-tsã-pu-li-cóshĭ), ãntsãpulicoasi/ãntsãpulicoase (ãn-tsã-pu-li-coá-si) – (unã cu ***ãntsãpãlicos***) ex: boatsi ãntsãpulicoasã (fig: tsi easti dip canda s-poatã sã ntsapã) § ***ntsãpãlicos*** (ntsã-pã-li-cósŭ) adg ntsãpãlicoasã (ntsã-pã-li-coá-sã), ntsãpãlicosh (ntsã-pã-li-cóshĭ), ntsãpãlicoasi/ntsãpãlicoase (ntsã-pã-li-coá-si) – (unã cu ***ãntsãpãlicos***) § ***ntsãpulicos*** (ntsã-pu-li-cósŭ) adg ntsãpulicoasã (ntsã-pu-li-coá-sã), ntsãpulicosh (ntsã-pu-li-cóshĭ), ntsãpulicoasi/ntsãpulicoase (ntsã-pu-li-coá-si) – (unã cu ***ãntsãpãlicos***)

ntsarcu (ntsár-cu) vb I ntsãrcai (ntsãr-cáĭ), ntsãrcam (ntsãr-cámŭ), ntsãrcatã (ntsãr-cá-tã), ntsãrcari/ntsãrcare (ntsãr-cá-ri) – curmu ta s-lji dau lapti di la sin a njiclui (di la udzãr a njelui, etc.); l-dizvets njiclu tra sugã di la tsãtsã; apucupsescu *{ro: înţărca} {fr: sevrer} {en: wean (child, lamb)}* § ***ntsãrcat*** (ntsãr-cátŭ) adg ntsãrcatã (ntsãr-cá-tã), ntsãrcats (ntsãr-cátsĭ), ntsãrcati/ntsãrcate (ntsãr-cá-ti) – tsi-lj s-ari curmatã laptili a njiclui di la sin (a njelui di la udzãr); tsi easti dizvitsat tra s-sugã di la sin; apucupsit *{ro: înţărcat} {fr: sevré} {en: weaned (child, lamb)}* ex: sta ca nãshti njelj ntsãrcats § ***ntsãrcari/ntsãrcare*** (ntsãr-cá-ri) sf ntsãrcãri (ntsãr-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-lj si curmã laptili a njiclui di la sin (a njelui di la udzãr, etc.); apucupsiri *{ro: acţiunea de a înţărca} {fr: action de sevrer} {en: action of weaning (child, lamb)}* § ***ntsercu*** (ntsér-cu) vb I ntsircai (ntsir-cáĭ), ntsircam (ntsir-cámŭ), ntsircatã (ntsir-cá-tã), ntsircari/ntsircare (ntsir-cá-ri) – (unã cu ***ntsarcu***) ex: lu ntsircai ficiorlu § ***ntsircat*** (ntsir-cátŭ) adg ntsircatã (ntsir-cá-tã), ntsircats (ntsir-cátsĭ), ntsircati/ntsircate (ntsir-cá-ti) – (unã cu ***ntsãrcat***) § ***ntsircari/ntsircare*** (ntsir-cá-ri) sf ntsircãri (ntsir-cắrĭ) – (unã cu ***ntsãrcari***)

ntsãlpari/ntsãlpare (ntsãl-pá-ri) sf – vedz tu ***tsalpã***

ntsãlpat (ntsãl-pátŭ) adg – vedz tu ***tsalpã***

ntsãn (ntsãnŭ) vb I ntsãnai (ntsã-náĭ), ntsãnam (ntsã-námŭ), ntsãnatã (ntsã-ná-tã), ntsãnari/ntsãnare (ntsã-ná-ri) – hiu niheamã ca lãndzit; hiu agudit lishor di-unã lãngoari *{ro: fi atins uşor de o boalã} {fr: être légèrement atteint d'une maladie} {en: be lightly touched by an illness}* § ***ntsãnat*** (ntsã-nátŭ) adg ntsãnatã (ntsã-ná-tã), ntsãnats (ntsã-nátsĭ), ntsãnati/ntsãnate (ntsã-ná-ti) – agudit lishor di-unã lãngoari *{ro: atins uşor de o boalã} {fr: légèrement atteint d'une maladie} {en: lightly touched by an illness}* § ***ntsãnari/ntsãnare*** (ntsã-ná-ri) sf ntsãnãri (ntsã-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti agudit lishor di-unã lãngoari *{ro: acţiunea de a fi atins uşor de o boalã} {fr: action d'être légèrement atteint d'une maladie} {en: action of being lightly touched by an illness}*

ntsãnari/ntsãnare (ntsã-ná-ri) sf – vedz tu ***ntsãn***

ntsãnat (ntsã-nátŭ) adg – vedz tu ***ntsãn***

ntsãndãrari/ntsãndãrare (ntsãn-dã-rá-ri) sf – vedz tu ***tsandãrã***

ntsãndãrat (ntsãn-dã-rátŭ) adg – vedz tu ***tsandãrã***

ntsãpari/ntsãpare (ntsã-pá-ri) sf – vedz tu ***ntsap***

ntsãpat (ntsã-pátŭ) adg – vedz tu ***ntsap***

ntsãpãlicos (ntsã-pã-li-cósŭ) adg – vedz tu ***ntsap***

ntsãpãtos (ntsã-pã-tósŭ) adg – vedz tu ***ntsap***

ntsãpãturã (ntsã-pã-tú-rã) sf – vedz tu ***ntsap***

ntsãpulicos (ntsã-pu-li-cósŭ) adg – vedz tu ***ntsap***

ntsãrcari/ntsãrcare (ntsãr-cá-ri) sf – vedz tu ***ntsarcu***

ntsãrcat (ntsãr-cátŭ) adg – vedz tu ***ntsarcu***

ntsãruheari/ntsãruheare (ntsã-ru-hĭá-ri) sf – vedz tu ***tsãruhi***

ntsãruheat (ntsã-ru-hĭátŭ) adg – vedz tu ***tsãruhi***

ntsãruhi (ntsã-rúhĭŭ) (mi) vb I – vedz tu ***tsãruhi***

ntseapiri/ntseapire (ntseá-pi-ri) sf – vedz tu ***ntsep***

ntseariri/ntsearire (ntseá-ri-ri) sf ntseariri (ntseá-rirĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntsearniri***

ntsearniri/ntsearnire (ntseár-ni-ri) sf – vedz tu ***tsir***[1]

ntsep (ntsépŭ) vb III ntsipui (ntsi-púĭ), ntsipeam (ntsi-peámŭ), ntsiputã (ntsi-pú-tã), ntseapiri/ntseapire (ntseá-pi-ri) – ljau (acats) s-fac tsiva; ãntsep, ahiurhescu, ahurhescu, ahiursescu, arhinsescu, arhiusescu, ãnchisescu, nchisescu, apãrnjescu, pãrnjescu, acats, ljau, etc. *{ro: începe} {fr: commencer} {en: start}* ex: ntsipu (acãtsã, ahiurhi) dipreapoea s-cãntã; tora va sã

ntseapã (sã nchiseascã) § ***ntsiput*** (ntsi-pútŭ) adg ntsiputã (ntsi-pú-tã), ntsiputs (ntsi-pútsĭ), ntsiputi/ntsipute (ntsi-pú-ti) – tsi ari acãtsatã s-facã tsiva; ãntsiput, ahiurhit, ahurhit, ahiursit, arhinsit, arhiusit, ãnchisit, nchisit, apãrnjit, pãrnjit, acãtsat, etc. *{ro: început}* *{fr: commencé}* *{en: started}* § ***ntseapiri/ntseapire*** (ntseá-pi-ri) sf ntseapiri (ntseá-pirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã nchiseashti tsiva; ãntseapiri, ahiurhiri, ahurhiri, ahiursiri, arhiusiri, arhinsiri, ãnchisiri, nchisiri, apãrnjiri, pãrnjiri, acãtsari, etc. *{ro: acţiunea de a începe; începere}* *{fr: action de commencer}* *{en: action of starting}* § ***nintsiput*** (nin-tsi-pútŭ) adg nintsiputã (nin-tsi-pú-tã), nintsiputs (nin-tsi-pútsĭ), nintsiputi/nintsipute (nin-tsi-pú-ti) – tsi nu easti ntsiput; neahiurhit, neahurhit, neahiursit, nearhinsit, nearhiusit, ninchisit, neapãrnjit, nipãrnjit; (expr: apã nintsiputã = apã dit pãrmiti, curatã, loatã tu hãryii, ninti ca s-bea cariva) *{ro: neînceput}* *{fr: qui n'est pas commencé}* *{en: that is not started}* § ***nintseapiri/nintseapire*** (nin-tseá-pi-ri) sf nintseapiri (nin-tseá-pirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu sã nchiseashti tsiva; neahiurhiri, neahurhiri, neahiursiri, nearhiusiri, nearhinsiri, ninchisiri, neapãrnjiri, nipãrnjiri *{ro: acţiunea de a nu începe; neîncepere}* *{fr: action de ne pas commencer}* *{en: action of not starting}* § ***ãntsep*** (ãn-tsépŭ) vb III ãntsipui (ãn-tsi-púĭ), ãntsipeam (ãn-tsi-peámŭ), ãntsiputã (ãn-tsi-pú-tã), ãntseapiri/ãntseapire (ãn-tseá-pi-ri) – (unã cu ***ntsep***) § ***ãntsiput*** (ãn-tsi-pútŭ) adg ãntsiputã (ãn-tsi-pú-tã), ãntsiputs (ãn-tsi-pútsĭ), ãntsiputi/ãntsipute (ãn-tsi-pú-ti) – (unã cu ***ntsiput***) § ***ãntseapiri/ãntseapire*** (ãn-tseá-pi-ri) sf ãntseapiri (ãn-tseá-pirĭ) – (unã cu ***ntseapiri***)

ntser (ntsérŭ) vb III shi II ntsirui (ntsi-rúĭ), ntsiream (ntsi-reámŭ), ntsirutã (ntsi-rú-tã), ntseariri/ntsearire (ntseá-ri-ri) shi ntsireari/ntsireare (ntsi-reá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntsernu***

ntserclju (ntsér-cljĭu) vb I – vedz tu ***tserclju***

ntsercu (ntsér-cu) vb I – vedz tu ***ntsarcu***

ntsernu (ntsér-nu) vb III shi II – vedz tu ***tsir***[1]

ntsertu (ntsér-tu) (mi) vb I ntsirtai (ntsir-táĭ), ntsirtam (ntsir-támŭ), ntsirtatã (ntsir-tá-tã), ntsirtari/ntsirtare (ntsir-tá-ri) – alãxescu zboarã greali cu cariva (cu unã boatsi apreasã, sãnãtoasã, cã nu n-aduchim trã un lucru); lu ncaci pri cariva di itia cã nu-ari faptã ashi cum mindueam mini cã easti ghini; ncaci, ancaci, ãncaci, aurlu, vãryescu, filunichisescu, anãcrescu, tãcãnsescu, hulescu, huledz *{ro: certa}* *{fr: gronder, réprimander}* *{en: scold, quarrel with, reprove}* ex: cu Marusha nã ntsirtãm (nã ncãcem) § ***ntsirtat*** (ntsir-tátŭ) adg ntsirtatã (ntsir-tá-tã), ntsirtats (ntsir-tátsĭ), ntsirtati/ntsirtate (ntsir-tá-ti) – tsi-lj si zburashti cu zboarã greali (di itia cã nu-ari faptã ashi cum mindueashti un cã easti ghini s-facã); ncãceat, ancãceat, ãncãceat, aurlat, vãryit, filunichisit, anãcrit, tãcãnsit, hulit, hulidzat *{ro: certat}* *{fr: grondé, réprimandé}* *{en: scolded, quarrelled with, reproved}* § ***ntsirtari/ntsirtare*** (ntsir-tá-ri) sf ntsirtãri (ntsir-tắrĭ) – 1: alãxiri di zboarã greali namisa di doi i ma multsã oaminj (trã lucri trã cari nu s-aduchescu); ncãceari, ancãceari, ãncãceari, aurlari, vãryiri, filunichisiri, anãcriri, tãcãnsiri, huliri, hulidzari; 2: ncãciturã, cafcãturã, dãlgani, cãvgã, cãvgãturã, filunichii, dãvãturã, ngãciturã *{ro: acţiunea de a certa; certare; ceartă}* *{fr: action de gronder; querelle, dispute}* *{en: action of scolding (of quarrelling); quarrel}*

ntses (ntsésŭ) adg ntseasã (ntseá-sã), ntsesh (ntséshĭ), ntseasi/ntsease (ntseá-si) – (trã unã lugurii grasã) tsi easti apreasã (aludzãtã, aspartã) sh-ari acãtsatã anjurizmã (cã easti di multu chiro sh-ari statã nafoarã tu cãldurã); apres, aludzãt, aspartu *{ro: încins, rânced, fermentat, stricat}* *{fr: fermenté, ranci}* *{en: fermented, rancid, foul}* ex: cash ntses (apres), nucã ntseasã (apreasã); folj cu cash ntses (apres, aspartu)

ntsihãridari/ntsihãridare (ntsi-hã-ri-dá-ri) sf – vedz tu ***tigani***

ntsihãridat (ntsi-hã-ri-dátŭ) adg – vedz tu ***tigani***

ntsihãridedz (ntsi-hã-ri-dédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***tigani***

ntsileadziri/ntsileadzire (ntsi-leá-dzi-ri) sf – vedz tu ***ntsileg***

ntsileg (ntsi-légŭ) vb III shi II ntsilepshu (ntsi-lép-shĭu), ntsilidzeam (ntsi-li-dzeámŭ), ntsileaptã (ntsi-leáp-tã), ntsileadziri/ntsileadzire (ntsi-leá-dzi-ri) shi ntsilidzeari/ntsilidzeare (ntsi-li-dzeá-ri) – am unã idei limpidi trã tsi va s-dzãcã un lucru (trã unã idei, trã tsi easti zborlu, etc.); aduchescu, duchescu, acãchisescu, achicãsescu, chicãsescu, apucupescu, apucupsescu, agrãxescu *{ro: înţelege}* *{fr: comprendre}* *{en: understand}* § ***ntsileptu*** (ntsi-lép-tu) adg ntsileaptã (ntsi-leáp-tã), ntsileptsã (ntsi-lép-tsã), ntsileapti/ntsileapte (ntsi-leáp-ti) – ashi cum easti un tsi-ari acãchisitã (aduchitã); ashi cum easti lucrul tsi easti ghini aduchit; cari mindueashti ghini; cari giudicã ghini cu mintea; aduchit, duchit, acãchisit, achicãsit, chicãsit, apucupit, apucupsit, agrãxit *{ro: înţeles}* *{fr: qui est compris; qui a compris}* *{en: who has understood; which is understood}* § ***ntsileadziri/ntsileadzire*** (ntsi-leá-dzi-ri) sf ntsileadziri (ntsi-leá-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lumea si ntsileadzi; aduchiri, duchiri, acãchisiri, achicãsiri, chicãsiri, apucupiri, apucupsiri, agrãxiri *{ro: acţiunea de a înţelege, înţelegere}* *{fr: action de comprendre, compréhension}* *{en: action of understanding}* § ***ntsilidzeari/ntsilidzeare*** (ntsi-li-dzeári) sf ntsilidzeri (ntsi-li-dzéri) – (unã cu ***ntsileadziri***)

ntsileptu (ntsi-lép-tu) adg – vedz tu ***ntsileg***

ntsilidzeari/ntsilidzeare (ntsi-li-dzeári) sf – vedz tu ***ntsileg***

ntsilistrari[1]***/ntsilistrare*** (ntsi-lis-trá-ri) sf – vedz tu ***tsilistrã***[1]

ntsilistrari[2]***/ntsilistrare*** (ntsi-lis-trá-ri) sf – vedz tu ***tsilistrã***[2]

ntsilistrat[1] (ntsi-lis-trátŭ) adg – vedz tu ***tsilistrã***[1]

ntsilistrat[2] (ntsi-lis-trátŭ) adg – vedz tu ***tsilistrã***[2]

ntsilistredz[1] (ntsi-lis-trédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***tsilistrã***[1]

ntsilistredz[2] (ntsi-lis-trédzŭ) vb I – vedz tu ***tsilistrã***[2]

ntsimtu (ntsím-tu) adg – vedz tu ***tsingu***[1]

ntsindzeari/ntsindzeare (ntsin-dzeá-ri) sf – vedz tu ***tsingu***[1]

ntsindziri/ntsindzire (ntsín-dzi-ri) sf – vedz tu ***tsingu***[1]

ntsingu (ntsín-gu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***tsingu***[1]

ntsipur (ntsí-purŭ) (mi) vb I – vedz tu ***tsipur***[1]

ntsipurari/ntsipurare (ntsi-pu-rá-ri) sf – vedz tu ***tsipur***[1]

ntsipurat (ntsi-pu-rátŭ) adg – vedz tu ***tsipur***[1]

ntsiput (ntsi-pútŭ) adg – vedz tu ***ntsep***

ntsircari/ntsircare (ntsir-cá-ri) sf – vedz tu ***ntsarcu***

ntsircat (ntsir-cátŭ) adg – vedz tu ***ntsarcu***

ntsircljari/ntsircljare (ntsir-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***tserclju***

ntsircljat (ntsir-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***tserclju***

ntsircljedz (ntsir-cljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***tserclju***

ntsireari/ntsireare (ntsi-reá-ri) sf ntsireri (ntsi-rérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntsirneari***

ntsirneari/ntsirneare (ntsir-neá-ri) sf – vedz tu ***tsir***[1]

ntsirnuescu (ntsir-nu-ĭés-cu) vb IV ntsirnuii (ntsir-nu-íĭ), ntsirnueam (ntsir-nu-ĭámŭ), ntsirnuitã (ntsir-nu-í-tã), ntsirnuiri/ntsirnuire (ntsir-nu-í-ri) – caftu (bag di cali) peascumta tra s-lji fac tsiva, s-lu-arãd; cruescu planuri ascumti tu minti di cum s-fac tra s-ni-agiungu scupolu; cruescu, cuirescu, curescu *{ro: plănui, lucra pe ascuns}* *{fr: couver sous; miner}* *{en: hatch (a plot)}* § ***ntsirnuit*** (ntsir-nu-ítŭ) adg ntsirnuitã (ntsir-nu-í-tã), ntsirnuits (ntsir-nu-ítsĭ), ntsirnuiti/ntsirnuite (ntsir-nu-í-ti) – (plan) faptu peascumta; cruit, cuirit, curit *{ro: plănuit, lucrat pe ascuns}* *{fr: couvé sous; miné}* *{en: hatched (a plot)}* § ***ntsirnuiri/ntsirnuire*** (ntsir-nu-í-ri) sf ntsirnuiri (ntsir-nu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ntsirnueashti *{ro: acţiunea de a plănui, de a lucra pe ascuns}* *{fr: action de couver sous; de miner}* *{en: action of hatching (a plot)}*

ntsirnuiri/ntsirnuire (ntsir-nu-í-ri) sf – vedz tu ***ntsirnuescu***

ntsirnuit (ntsir-nu-ítŭ) adg – vedz tu ***ntsirnuescu***

ntsirnut (ntsir-nútŭ) adg – vedz tu ***tsir***[1]

ntsirtari/ntsirtare (ntsir-tá-ri) sf – vedz tu ***ntsertu***

ntsirtat (ntsir-tátŭ) adg – vedz tu ***ntsertu***

ntsirut (ntsi-rútŭ) adg ntsirutã (ntsi-rú-tã), ntsiruts (ntsi-rútsĭ), ntsiruti/ntsirute (ntsi-rú-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ntsirnut***

ntsupat (ntsu-pátŭ) (mi) vb I – vedz tu ***tupoarã***

ntsupãtari/ntsupãtare (ntsu-pã-tá-ri) sf – vedz tu ***tupoarã***

ntsupãtat (ntsu-pã-tátŭ) adg – vedz tu ***tupoarã***

ntu roc (ntu-rócŭ) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nturoc***

ntufusescu (ntu-fu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tufã***[1]

ntufusiri/ntufusire (ntu-fu-sí-ri) sf – vedz tu ***tufã***[1]

ntufusit (ntu-fu-sítŭ) adg – vedz tu ***tufã***[1]
ntumnari/ntumnare (ntum-ná-ri) sf – vedz tu ***toamnã***
ntumnat (ntum-nátŭ) adg – vedz tu ***toamnã***
ntumneadzã (ntum-neá-dzã) vb I – vedz tu ***toamnã***
ntumnedz (ntum-nédzŭ) vb I – vedz tu ***toamnã***
ntunearic[1] (ntu-neá-ricŭ) sn pl(?) – fãrã lunjinã (ashi cum easti noaptea, di nu s-veadi tsiva); ntuneric, ãntunearic, scutidi, chisã *{ro: întuneric} {fr: obscurité, ténèbres} {en: obscurity, darkness}* ex: imna pitu ntunearic (scutidi) § ***ãntunearic*** (ãn-tu-neá-ricŭ) sn pl(?) – (unã cu ***ntunearic***[1]) § ***ntuneric*** (ntu-né-ricŭ) sn pl(?) – (unã cu ***ntunearic***[1]) ex: tu ntuneric (scutidi) § ***ntunicã*** (ntú-ni-cã) vb I unipirs. ntunicã (ntu-ni-cắ), ntunica (ntu-ni-cá), ntunicatã (ntu-ni-cá-tã), ntunicari/ntunicare (ntu-ni-cá-ri) – yini (cadi, s-alasã) noaptea; s-fatsi scutidi; scutudiseashti; ãntunearicã, ntunearicã; (expr: nji sã ntunicã videarea = acats di nu mata pot s-ved cu ocljilj) *{ro: înnopta, (se) întuneca} {fr: s'assombrir, s'obscurcir, arriver les ténèbres de la nuit; avoir la vue trouble, assombrie} {en: darken, grow obscure; (face, eyes) become cloudy}* ex: aidi acasã, cã ntunicã (s-featsi scutidi); njarsi cãt njarsi, pãnã tsi ntunicã (cãdzu, s-alãsã noaptea); avea ntunicatã (s-avea faptã scutidi) ghini, singurã eara, om nu tritsea pri-aclo; corghi azboarã shi ntunicã (sh-cadi noaptea) pri dzeanã; ocljilj si ntunicã; la mini ntunicã videarea; oara ntunicã (s-featsi, cãdzu, s-alãsã noaptea); nu ntunicã, apiri… apiri, nu ntunicã (*angucitoari*: bruma); sã ntunicã dicutot; ntunicãndalui, na-l shi draclu da la poartã § ***ntunicat***[1] (ntu-ni-cátŭ) adg ntunicatã (ntu-ni-cá-tã), ntunicats (ntu-ni-cátsĭ), ntunicati/ntunicate (ntu-ni-cá-ti) – (noaptea) tsi s-ari alãsatã (tsi ari cãdzutã); ãntunicat, faptu scutidi; scutudisit *{ro: înnoptat, întunecat} {fr: assombri, obscurci, sombre, triste; surpris par l'obscurité de la nuit} {en: darkened, grown obscure; caught by nightfall}* § ***ntunicari***[1]***/ntunicare*** (ntu-ni-cá-ri) sf ntunicãri (ntu-ni-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã ntunicã (cãndu s-fatsi scutidi, cãndu cadi noaptea); ãntunicari; scutudisiri *{ro: acţiunea de a înnopta, de a întuneca; înnoptare; întunecare} {fr: action d'assombrir, d'obscurcir; assombrissement} {en: action of darkening, of growing obscure; of being caught by nightfall}* § ***ntunearicã*** (ntu-neá-ri-cã) vb I (mash cu pirs. III di la: (i) ind. priz: ntunearicã; (ii) sub. priz: si ntunearicã; shi (iii) vinjitor: va (si) ntunearicã) – (unã cu ***ntunicã***) ex: acãtsã sã ntunearicã (s-cadã noaptea, si s-facã scutidi) § ***ãntunearicã*** (ãn-tu-neá-ri-cã) vb I (mash cu pirs. III sing. shi (i) ind. priz: ãntunearicã; (ii) sub. priz: si ãntunearicã; shi (iii) vinjitor: va (s-) ãntunearicã) – (unã cu ***ntunicã***) ex: ãntunearicã ca ghini § ***ãntunicã*** (ãn-tú-ni-cã) vb I unipirs. ãntunicã (ãn-tu-ni-cắ), ãntunica (ãn-tu-ni-cá), ãntunicatã (ãn-tu-ni-cá-tã), ãntunicari/ãntunicare (ãn-tu-ni-cá-ri) – (unã cu ***ntunicã***) § ***ãntunicat***[1] (ãn-tu-ni-cátŭ) adg ãntunicatã (ãn-tu-ni-cá-tã), ãntunicats (ãn-tu-ni-cátsĭ), ãntunicati/ãntunicate (ãn-tu-ni-cá-ti) – (unã cu ***ntunicat***[1]) ex: cloputi bãtea cu bots ãntunicati § ***ãntunicari***[1]***/ãntunicare*** (ãn-tu-ni-cá-ri) sf ãntunicãri (ãn-tu-ni-cắrĭ) – (unã cu ***ntunicari***[1]) § ***ntunic*** (ntú-nic) vb I ntunicai (ntu-ni-cáĭ), ntunicam (ntu-ni-cámŭ), ntunicatã (ntu-ni-cá-tã), ntunicari/ntunicare (ntu-ni-cá-ri) – mi-acatsã noaptea (tu-un loc); chindruii shi-nj trec noaptea (tu-un loc); ntunearic, ãntunic *{ro: a fi prins (a sta) undeva peste noapte} {fr: être pris (rester) quelque part pour passer la nuit} {en: being caught somewhere for the night}* ex: unã searã ntunicarã (lj-acãtsã noaptea, tricurã noaptea) trãsh tu mesea di pãduri; ntunicã (lu-acãtsã noaptea) tu-unã pãduri greauã; seara, iu ntunica (iu lu-acãtsa noaptea), calu lu nvitsa sã-lj talji nãshti peri; ficiorlu di-amirã ntunicã (agiumsi noaptea) la featã sh-armasi s-doarmã la nãsã § ***ntunearic***[2] (ntu-neá-ricŭ) vb I (mash pirs I, II, III sing shi pirs. II pl di la: (i) ind. priz: mini ntunearic, tini ntunearits, el ntunearicã, elj ntunearicã; (ii) sub. priz: mini si ntunearic, tini si ntunearits, el si ntunearicã, elj si ntunearicã; shi (iii) vinjitor: mini va (si) ntunearic, tini va (si) ntunearits, el va (si) ntunearicã), elj va (si) ntunearicã) – (unã cu ***ntunic***) ex: s-nu ntunearic (s-nu mi-acatsã noaptea) tu pãduri § ***ntunicat***[2] (ntu-ni-cátŭ) adg ntunicatã (ntu-ni-cá-tã), ntunicats (ntu-ni-cátsĭ), ntunicati/ntunicate (ntu-ni-cá-ti) – tsi fu acãtsat noaptea (tu-un loc); tsi chindrui shi tricu noaptea (tu-un loc); ãntunicat *{ro: prins undeva peste noapte} {fr: pris (resté) quelque part pour passer la nuit} {en: caught somewhere for the night}* § ***ntunicari***[2]***/ntunicare*** (ntu-ni-cá-ri) sf ntunicãri (ntu-ni-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti acãtsat tra s-treacã noaptea tu-un loc; ãntunicari § *{ro: acţiunea de a fi prins undeva peste noapte} {fr: action d'être pris (de rester) quelque part pour passer la nuit} {en: action of being caught (stop) somewhere for the night}* § ***ntunicos*** (ntu-ni-cósŭ) adg ntunicoasã (ntu-ni-coá-sã), ntunicosh (ntu-ni-cóshĭ), ntunicoasi/ntunicoase (ntu-ni-coá-si) – tsi easti cu putsãnã lunjinã; putsãn lunjinos; scutinos, scutidos *{ro: întunecos} {fr: obscur, sombre} {en: dark, obscure, sombre}* ex: casã ntunicoasã (putsãn lunjinoasã); durnjii tu oda ntunicoasã (cu putsãnã lunjinã); atsea pishtireauã, eara lungã, largã, ahãndoasã shi multu ntunicoasã; u-adusirã tu-unã pãduri stufoasã, ntunicoasã; shidea ntunicos ca noaptea § ***ãntunicos*** (ãn-tu-ni-cósŭ) adg ãntunicoasã (ãn-tu-ni-coá-sã), ãntunicosh (ãn-tu-ni-cóshĭ), ãntunicoasi/ãntunicoase (ãn-tu-ni-coá-si) – (unã cu ***ntunicos***) § ***ntunicatã*** (ntu-ni-ca-tã) sf fãrã pl – oara tsi ntunearicã *{ro: amurg, pe întunecate} {fr: à la brume; vers la tombée de la nuit} {en: toward the nightfall}* ex: eara tu ntunicatã; nã dãdea cali tu ntunicatã (oara tsi ntunicã); chirurã dzua ashi pãnã seara tu ntunicatã shi loarã ta s-toarnã acasã; vinj tu ntunicatã
ntunearic[2] (ntu-neá-ricŭ) vb I – vedz tu ***ntunearic***[1]
ntunearicã (ntu-neá-ri-cã) vb I – vedz tu ***ntunearic***[1]
ntuneric (ntu-né-ricŭ) sn – vedz tu ***ntunearic***[1]
ntunic (ntú-nic) vb I – vedz tu ***ntunearic***[1]
ntunicari[1]***/ntunicare*** (ntu-ni-cá-ri) sf – vedz tu ***ntunearic***[1]
ntunicari[2]***/ntunicare*** (ntu-ni-cá-ri) sf – vedz tu ***ntunearic***[1]
ntunicat[1] (ntu-ni-cátŭ) adg – vedz tu ***ntunearic***[1]
ntunicat[2] (ntu-ni-cátŭ) adg – vedz tu ***ntunearic***[1]
ntunicatã (ntu-ni-ca-tã) sf – vedz tu ***ntunearic***[1]
ntunicã (ntú-ni-cã) vb I – vedz tu ***ntunearic***[1]
ntunicos (ntu-ni-cósŭ) adg – vedz tu ***ntunearic***[1]
nturbari[1]***/nturbare*** (ntur-bá-ri) sf – vedz tu ***turbu***[1]
nturbat (ntur-bátŭ) adg – vedz tu ***turbu***[1]
nturbu (ntúr-bu) vb I – vedz tu ***turbu***[1]
nturbur (ntúr-burŭ) (mi) vb I – vedz tu ***turbur***[1]
nturburari/nturburare (ntur-bu-rá-ri) sf – vedz tu ***turbur***[1]
nturburat (ntur-bu-rátŭ) adg – vedz tu ***turbur***[1]
nturchipsescu (ntur-chip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***turcu***[1]
nturchipsiri/nturchipsire (ntur-chip-sí-ri) sf – vedz tu ***turcu***[1]
nturchipsit (ntur-chip-sítŭ) adg – vedz tu ***turcu***[1]
nturchisescu (ntur-chi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***truho***
nturchisiri/nturchisire (ntur-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***truho***
nturchisit (ntur-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***truho***
nturhisescu (ntur-hi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***truho***
nturhisiri/nturhisire (ntur-hi-sí-ri) sf – vedz tu ***truho***
nturhisit (ntur-hi-sítŭ) adg – vedz tu ***truho***
nturin (ntu-rínŭ) sn – vedz tu ***turin***
nturinari/nturinare (ntu-ri-ná-ri) sf – vedz tu ***turin***
nturinat (ntu-ri-nátŭ) adg – vedz tu ***turin***
nturinã (ntu-rí-nã) vb unipirs. I – vedz tu ***turin***
nturineadzã (ntu-ri-neá-dzã) vb unipirs. I – vedz tu ***turin***
nturnari/nturnare (ntur-ná-ri) sf – vedz tu ***tornu***
nturnat (ntur-nátŭ) adg – vedz tu ***tornu***
nturoc (ntu-rócŭ) adv – (tsi s-aflã) nuntru tu loc; ntroc; (expr: easti nturoc = easti tu loc; easti mortu shi ngrupat) *{ro: în pământ} {fr: dans la terre} {en: in the ground}* ex: bãgarã nturoc (tu loc) nã dãrmã di saltsi shi ahiurhi s-lji easã barbã; bãgai simintsãli nturoc; easti nturoc (expr: easti mortu shi ngrupat) di doi mesh § ***ntroc***[1] (ntrócŭ) adv – (unã cu ***nturoc***) ex: s-adunarã furlji stog di bãgarã Steryea ntroc (expr: tu loc, tu mirmintu)
nturtari/nturtare (ntur-tá-ri) – vedz tu ***turtã***[1]
nturtat (ntur-tátŭ) adg – vedz tu ***turtã***[1]
nturtãrari/nturtãrare (ntur-tã-rá-ri) sf – vedz tu ***nturturedz***
nturtãrat (ntur-tã-rátŭ) adg – vedz tu ***nturturedz***
nturtãredz (ntur-tã-rédzŭ) vb I – vedz tu ***nturturedz***

nturtedz (ntur-tédzŭ) vb I – vedz tu ***turtã***[1]
nturtseashti/nturtseashte (ntur-tseásh-ti) adv – vedz tu ***turcu***[1]
nturtsescu[1] (ntur-tsés-cu) adg – vedz tu ***turcu***[1]
nturtsescu[2] (ntur-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***turcu***[1]
nturtsiri/nturtsire (ntur-tsí-ri) sf – vedz tu ***turcu***[1]
nturtsit (ntur-tsítŭ) adg – vedz tu ***turcu***[1]
nturturari/nturturare (ntur-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***nturturedz***
nturturat (ntur-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***nturturedz***
nturturedz (ntur-tu-rédzŭ) vb I nturturai (ntur-tu-răĭ), nturturam (ntur-tu-rámŭ), nturturatã (ntur-tu-rá-tã), nturturari/nturturare (ntur-tu-rá-ri) – mi vindic sh-mi fac diznou sãnãtos; mi mprustedz (di slab i lãndzit tsi earam); prucupsescu sh-lucrili nj-si duc ambar; nturtãredz, mprustedz, nsãnedz, nsãnãtushescu, nsãnãtushedz, prucupsescu, etc. *{ro: întrema, însănătoşi, progresa}* *{fr: se remettre; reprende des forces, prendre de la consistance, recouvrer}* *{en: get on one's feet, heal, progress}* ex: nu nturturãm (nu featsim prucuchii, nu lji nsãnãm, mprustãm) vituljlji di-un an § ***nturturat*** (ntur-tu-rátŭ) adg nturturatã (ntur-tu-rá-tã), nturturats (ntur-tu-rátsĭ), nturturati/nturturate (ntur-tu-rá-ti) – tsi easti vindicat shi mprustat (dupã lãngoarea tsi u-avu); tsi s-prucupsi cã lucrili-lj si dusirã ambar; nturtãrat, mprustat, nsãnat, nsãnãtushit, nsãnãtushat, prucupsit, etc. *{ro: întremat, însănătoşit, progresat}* *{fr: remis; qui a repris ses forces, qui a pris de la consistance; lutté, accouplé (en parlant des moutons)}* *{en: who got on one's feet, healed, progressed}* § ***nturturari/nturturare*** (ntur-tu-rá-ri) sf nturturãri (ntur-tu-rărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nturtureadzã; nturtãrari, mprustari, nsãnari, nsãnãtushiri, nsãnãtushari, prucupsiri, etc. *{ro: acţiunea de a (se) întrema, de a (se) însănătoşi, de a progresa}* *{fr: action de se remettre; de reprende des forces, de prendre de la consistance, de recouvrer; de lutter, de s'accoupler (en parlant des moutons)}* *{en: action of getting on one's feet, of healing, of progressing}* § ***nturtãredz*** (ntur-tã-rédzŭ) vb I nturtãrai (ntur-tã-răĭ), nturtãram (ntur-tã-rámŭ), nturtãratã (ntur-tã-rá-tã), nturtãrari/nturtãrare (ntur-tã-rá-ri) – (unã cu ***nturturedz***) ex: atsel njic nu nturtãreadzã (si mprusteadzã) § ***nturtãrat*** (ntur-tã-rátŭ) adg nturtãratã (ntur-tã-rá-tã), nturtãrats (ntur-tã-rátsĭ), nturtãrati/nturtãrate (ntur-tã-rá-ti) – (unã cu ***nturturat***) § ***nturtãrari/nturtãrare*** (ntur-tã-rá-ri) sf nturtãrãri (ntur-tã-rărĭ) – (unã cu ***nturturari***)
nturusescu (ntu-ru-sés-cu) (mi) vb IV nturusii (ntu-ru-síĭ), nturuseam (ntu-ru-seámŭ), nturusitã (ntu-ru-sí-tã), nturusiri/nturusire (ntu-ru-sí-ri) – mi fac corcan di-arcoari (ngljets, ngucinedz); cher putearea tsi u-am tra s-aduchescu i s-min unã parti di trup (cicior, mãnã, dintsã, etc.); ndirusescu, ngucinedz, ãngucinedz, ncucinedz, ãncucinedz, ncucinescu, ãncucinescu, ngurdescu, ngljets; amurtsãscu, amurtu *{ro: înţepeni, amorţi}* *{fr: raidir, engourdir}* *{en: stiffen, grow numb}* ex: li nturusirã cordzãli; si nturuseashti ca herlu; tsi si nturuseashti ashi cãndu-lj greshti § ***nturusit*** (ntu-ru-sítŭ) adg nturusitã (ntu-ru-sí-tã), nturusits (ntu-ru-sítsĭ), nturusiti/nturusite (ntu-ru-sí-ti) – tsi s-ari faptã corcan i ari amurtsãtã di-arcoari; ndirusit, ngucinat, ãngucinat, ncucinat, ãncucinat, ncucinit, ãncucinit, ngurdit, ngljitsat, amurtsãt, amurtat *{ro: înţepenit, amorţit}* *{fr: raidi, engourdi}* *{en: stiffened, grown numb}* ex: munti nturusit (ngucinat) di etã; bratsãli, cicioarli eara nturusiti (amurtsãti) § ***nturusiri/nturusire*** (ntu-ru-sí-ri) sf nturusiri (ntu-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nturuseashti; ndirusiri, ngucinari, ãngucinari, ncucinari, ãncucinari, ncuciniri, ãncuciniri, ngurdiri, ngljitsari, amurtsãri, amurtari, ndãrsiri, andrãlãsiri *{ro: acţiunea de a înţepeni, de a amorţi; înţepenire, amorţire}* *{fr: action de raidir, d'engourdir}* *{en: action of stiffening, of growing numb}* § ***ndirusescu*** (ndi-ru-sés-cu) (mi) vb IV ndirusii (ndi-ru-síĭ), ndiruseam (ndi-ru-seámŭ), ndirusitã (ndi-ru-sí-tã), ndirusiri/ndirusire (ndi-ru-sí-ri) – (unã cu ***nturusescu***) § ***ndirusit*** (ndi-ru-sítŭ) adg ndirusitã (ndi-ru-sí-tã), ndirusits (ndi-ru-sítsĭ), ndirusiti/ndirusite (ndi-ru-sí-ti) – (unã cu ***nturusit***) § ***ndirusiri/ndirusire*** (ndi-ru-sí-ri) sf ndirusiri (ndi-ru-sírĭ) – (unã cu ***nturusiri***)
nturusiri/nturusire (ntu-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***nturusescu***
nturusit (ntu-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***nturusescu***
nturyisescu (ntur-yi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***truho***
nturyisiri/nturyisire (ntur-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***truho***
nturyisit (ntur-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***truho***
nu (nu) adv – no, ohi, ba, aca, mi *{ro: nu, ba}* *{fr: non, nullement}* *{en: no, not}* ex: nu cu coasa, sh-nu shi nu!; va s-nu putem s-nã tunusim; va nu lu-ashtepts cum lu-ashtiptai; va nu mi-ashteaptã; va nu-aibã a cui si da; nu ti ntreb, iu chireai?; nu-nj dzãts, cum tricush?; nu nj-aspunj, grenda aestã di iu s-aflã aoatsi? § ***no*** (no) adv – (unã cu ***nu***)
nubeti[1]***/nubete*** (nu-bé-ti) sf nubets (nu-bétsĭ) – atsea tsi fatsi lumea tsi-aveaglji (di-aradã noaptea, un loc, unã casã, un lãndzit, un mortu, etc.); avigljari, vigljari, piziri, pãziri, pãdziri *{ro: supraveghere}* *{fr: surveillance; service de sentinelle}* *{en: surveillance}* ex: trã nubetea (vigljarea) a caljlor, noaptea; noaptea aestã elj va facã nubeti § ***nubici*** (nu-bi-cí) sm nubiceadz (nu-bi-cĭádzĭ) – om tsi fatsi nubeti; un (multi ori un stratiot) tsi-aveaglji tsiva (un loc, unã cali, unã-ayinji, etc.); avigljitor, avlighitor, vigljitor, viglã, strajã, caraulã, cãrãulã, cãrãuli, cãrãulgi, caracoli *{ro: strajă, sentinelă}* *{fr: garde, sentinelle}* *{en: guard, sentry}* ex: yinea s-alãxeascã nubicilu (avigljitorlu)
nubeti[2]***/nubete*** (nu-bé-ti) sf nubets (nu-bétsĭ) – boatsea-a unui cãntic; ih cãntat la unã zaeafeti; cãntic bãtut cu avyiulia; miludii, ih, niho *{ro: cântec de petrecere, melodie cântată la vioară)}* *{fr: air de divertissement, morceau mélodique pour violon}* *{en: entertainment song, melody played with a violin}* ex: cãntã-nã unã nubeti (cãntic, ih) fureascã
nubici (nu-bi-cí) sm – vedz tu ***nubeti***[1]
nuc (núcŭ) sm nuts (nutsĭ) – pom tsi yini dit Asii, mari sh-fanumin, cu-alumãchi multi sh-groasi tsi-alasã unã aumbrã ndisatã, cu frãndzãli mãri adrati di ma multi frãndzã njits, cu un lemnu multu cãftat trã momila din casã shi-cu simintsa mari cu-unã coaji vãrtoasã tsi acoapirã un njedz cãrnos, multu bun tu mãcari; cucosh *{ro: nuc}* *{fr: noyer}* *{en: walnut tree}* ex: tsi-i amar ca hearea shi dultsi ca njarea (*angucitoari*: nuclu); la groapa cu shapti nuts (cucosh); l-vãtãmarã la nuc; frãndzãli di nuc cãdzurã ascuturati di vimtu; s-teasi Yeani sum nuc si-lj tragã un somnu § ***nucã***[1] (nú-cã) sf nuts (nútsĭ) – yimisha (simintsa) a nuclui, stronghilã, cu coaji sãnãtoasã cari, dupã tsi easti aspartã, aspuni njedzlu cãrnos di nãuntru, multu bun tu mãcari; cucoashi; (expr: ca nuca n sãnãtor = multu vrut) *{ro: nucă}* *{fr: noix}* *{en: walnut}* ex: patru frats tu-unã cãmeashi (*angucitoari*: nuca); patru frats dzeaminj criscuts, tu-unã cãmeashi nviscuts (*angucitoari*: nuca); un mãnãstir cu patru cãlugãri (*angucitoari*: nuca); s-featsirã estan nutsli; n-agiucãm cu nuts; nuclu-a nostru (pomlu nuc) nu-ari nuts (cucoashi); nuntru un mãrgãritar cãt nã nucã di mãrli; sh-eara bunã ca njelu, dultsi ca nuca sh-durutã ca-amalama; cãdea ca nuts (poamili) cãndu scuturi nutslji (ponjlji); nj-u am ca nuca n sãnãtor (expr: nj-u am multu vrutã) § ***nucãrii/nucãrie*** (nu-cã-rí-i) sf nucãrii (nu-cã-ríĭ) – multimi di nuts (yimishi) *{ro: nucărie}* *{fr: quantité de noix}* *{en: quantity of walnuts}* ex: lj-adutsi dit hoarã multã nucãrii (multi nuts)
nucã costenlivã – vedz tu ***costenliv***
nucã cuncavã – vedz tu ***cuncavn clo*** (ncló) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nclo***
nucã[1] (nú-cã) sf – vedz tu ***nuc***
nucã[2] (nú-cã) sf nuts (nútsĭ) – partea di nafoarã shi-di dinãpoi di la gushi sh-cap; zvercã, cheafã, ceafã, cãshingic, putil; (expr: 1: lj-frãngu nuca! = l-bat ghini, lj-dau un shcop bun; 2: tsi-lj cãntu tu nucã! = tsi-lj treatsi prit cap!; 3: lu-anciup di nucã = ansar pri el, mi hiumusescu la el; 4: arupi-ts nuca! = vinu ncoa, blãstimate!) *{ro: ceafă}* *{fr: nuque}* *{en: nape of the neck}* ex: lu-agudi cu cutsutlu tu nucã (pi zvercã) sh-muri; lã freadzim scunda nucã (expr: l-bãtum ghini, lã deadim un shcop bun); cãnili lu nciupã di nucã (expr: ansãri pri el, s-hiumusi la el)
nucã[3] (nú-cã) adv – vedz tu ***nacã***
nucãrii/nucãrie (nu-cã-rí-i) sf – vedz tu ***nuc***
nuchescu (nu-chĭés-cu) vb IV nuchii (nu-chíĭ), nucheam (nu-

chĭámŭ), nuchitã (nu-chí-tã), nuchiri/nuchire (nu-chí-ri) – scot dit cheptu un adiljat greu, cu lavã, ahãndos sh-niheamã ca lungu, multi ori cu plãnguti shi shcljimurãri, di itia cã aduchescu tu suflit un dor greu (unã dureari, nvirinari, cripari, etc.); uhtedz, uftedz, suschin, suschir, scãltiz, scãltsedz *{ro: suspina}* *{fr: soupirer}* *{en: sigh}* ex: feata nuchi (suschirã, uhtã) sh-dzãsi § ***nuchit*** (nu-chítŭ) adg nuchitã (nu-chí-tã), nuchits (nu-chítsĭ), nuchiti/nuchite (nu-chí-ti) – tsi ari scoasã dit cheptu un adiljat greu sh-ahãndos; (zbor, adiljat, etc.) scos dit cheptu, greu shi ahãndos; uhtat, uftat, suschinat, suschirat, scãltizat, scãltsidzat *{ro: suspinat}* *{fr: soupiré}* *{en: sighed}* § ***nuchiri/nuchire*** (nu-chí-ri) sf nuchiri (nu-chírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nucheashti; uhtari, uftari, suschinari, suschirari, suschin, scãltizari, scãltsidzari *{ro: acţiunea de a suspina; suspin}* *{fr: action de soupirer; soupir}* *{en: action of sighing; sigh}*

nuchiri/nuchire (nu-chí-ri) sf – vedz tu ***nuchescu***

nuchit (nu-chítŭ) adg – vedz tu ***nuchescu***

nudari/nudare (nu-dá-ri) sf – vedz tu ***nod***[1]

nudat (nu-dátŭ) adg – vedz tu ***nod***[1]

nudãturã (nu-dã-tú-rã) sf – vedz tu ***nod***[1]

nudedz (nu-dédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***nod***[1]

nuearcã (nu-ĭár-cã) sf – vedz tu ***nercu***

nuearcã (nu-ĭár-cã) sf – vedz tu ***nercu***

Nuembru (Nu-ĭém-bru) sm fãrã pl – a 11-lea mes dit an (dupã Sumedru sh-nãintea-a Andreului) cãndu cadi multã brumã; Brumar *{ro: Noiembrie}* *{fr: Novembre}* *{en: November}*

nuercu (nu-ér-cu) adg – vedz tu ***nercu***

nufuzi/nufuze (nu-fú-zi) sf – vedz tu ***nãfuzi***

nujitsã (nu-jí-tsã) sf nujitsã (nu-jí-tsã) – cioarã di tsãruhi *{ro: nojiţã}* *{fr: lacet de sandales}* *{en: peasant's sandal lace}* § ***nuzitsã*** (nu-zí-tsã) sf nuzitsã (nu-zí-tsã) – (unã cu ***nujitsã***)

nul (núlŭ) adg – vedz tu ***nulã***

nulã (nú-lã) sf nuli/nule (nú-li) – numirlu 0 cari dzãtsi cã iuva (tu-un loc) nu s-aflã vãrnu, cã nu-ari nitsi un; sãfãr, sãfãri *{ro: zero, nulitate}* *{fr: zéro, nullité}* *{en: zero}* ex: agãrshish s-lji badz nã nulã § ***nul*** (núlŭ) adg nulã (nú-lã), nulj (núljĭ), nuli/nule (nú-li) – tsi nu easti dip tsiva; tsi nu-ahãrzeashti tsiva; tsi nu-ari nitsiunã tinjii *{ro: nul}* *{fr: nul}* *{en: null, amounting to nothing}* ex: nulã (trã dip tsiva) li ari tuti

nulã[*] (nú-lã) – fim. sing. di la adg. "nul"; vedz ***nul***

nulgican (nul-gi-cánŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***nolgic***[1]

numalj (nu-máljĭŭ) sn – vedz tu ***nãmalj***

numã (nú-mã) sf numi/nume (nú-mi) – 1: zbor i zboarã tsi-aspun cã un lucru easti el sh-nu un altu; zborlu cu cari s-acljamã unã hiintsã i un lucru; zborlu cu cari-lj si greashti a unui; numi; 2: zbor tsi-aspuni unã hari a unui lucru i om (ca, bunãoarã, cã easti cu caplu i narea mari, cã-i multu itru, cã shcljoapicã, etc.) sh-cu cari-lj si greashti, cu tuti cã nu easti unã cu zborlu cu cari omlu i lucrul easti cunuscut di-aradã; paranumã, parasumã, pãrnoanji, prãnoamã, parangomi, susumi; 3: dzua-a anlui tu cari omlu sh-yiurtiseashti numa (zborlu cu cari-lj si greashti) cã easti dzua cu cari bisearica yiurtiseashti ayilu cu idyea numã; (expr: 1: ***Sã-lj Creapã Numa*** = draclu, sãtãnãlu, dyeavulu, Zarzavuli, Atsel di sum Punti; Atsel din Vali, Atsel cu Coadã; etc.; 2: om cu numã = om cu numã avdzãtã tu multã lumi, om tsi easti ghini cunuscut trã hãrli tsi li ari (giunaticlu tsi-ari aspusã tu-alumtã, mintiminilja cu cari-i durusit di Dumnidzã, nvitsãtura tsi u-ari faptã la multi sculii, etc.); anamã, anami, namã, nami; 3: pri numã s-nu-nj dzãts! = (dzãs ca unã soi di giurat) mi giur! cã ashi easti, cã ashi va si s-facã, cã va u fac fãr di-altã; 4: lucrul cu numa = lucrul ti cari easti zborlu) *{ro: nume, faimã, poreclã, onomasticã}* *{fr: nom, renommée, sobriquet, fête patronymique}* *{en: name, fame, nickname, name day}* ex: tsi numã ari? (cum ãlj grescu?); numa-a lui s-avdzã eara; sã-lj si avdã numa (expr: si s-facã om cunuscut, cu numã avdzãtã, om di-anami); mari sã-lj hibã numa; ahãtã numã lo (expr: ahãt cunuscut s-featsi); om cu numã (cu-anami); lji scoasi numã (pãrnoanji, paranumã); numã (anami) mari lo; bagã numi (bagã pãrnoanji); aeri fu numa-a ljei (dzua-a anlui tu cari sh-yiurtiseashti numa); lj-bãgarã numa Petri; nji scoati numã (pãrnoanji); numã-nj fats aestã buneatsã; fratili-a lui eara om cu numã (expr: cu numã avdzãtã, cu-anami); haidi, mori cãtsauã, s-nu tsi-u scot io, pri numã s-nu-nj dzãts! (expr: va ts-u scot io, fãr di-altã, ts-u giur!); na, da sh-di sinduchea cu numa (ti cari easti zborlu) § ***numi/nume*** (nú-mi) sn numi/nume (nú-mi) – (unã cu ***numã***) ex: numili-a ayilui Mihali § ***numescu*** (nu-més-cu) (mi) vb IV numii (nu-mĭĭ), numeam (nu-meámŭ), numitã (nu-mí-tã), numiri/numire (nu-mí-ri) – lj-bag (lj-scot) unã numã (pãrnoanji) a unui om (lucru) cu cari va hibã cunuscut (acljimat, va-lj si greascã, etc.) *{ro: numi}* *{fr: nommer}* *{en: name}* ex: s-nu-meashti (numa-lj easti) Petri § ***numit*** (nu-mítŭ) adg numitã (nu-mí-tã), numits (nu-mítsĭ), numiti/numite (nu-mí-ti) – tsi-lj si greashti cu unã numã; tsi easti avdzãt (cu-anami) tu lumi; (atsel) ti cari easti zborlu *{ro: numit}* *{fr: nommé}* *{en: named}* ex: eara numitã (cunuscutã, avdzãtã, cu-anami) pit soatsã § ***numiri***[2]***/numire*** (nu-mí-ri) sf numiri (nu-mírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-numeashti cariva i tsiva *{ro: actsiunea de a numi}* *{fr: action de nommer}* *{en: action of naming}* § ***numãtsescu***[1] (nu-mã-tsés-cu) (mi) vb IV numãtsii (nu-mã-tsĭĭ), numãtseam (nu-mã-tseámŭ), numãtsitã (nu-mã-tsí-tã), numãtsiri/numãtsire (nu-mã-tsí-ri) – lj-dau (lj-bag) unã numã; ljau apofasea di ma ninti tra s-dau (s-fac) tsiva; easti scriatã di ma ninti tra s-fac (si s-facã) tsiva; nj-aduc aminti; numescu *{ro: numi, meni; (a-şi) aminti}* *{fr: nommer, destiner, mentionner; (se) souvenir}* *{en: name, destine; remember}* ex: cum si-lj bagã numa, cum si-lj dzãcã, ãl numãtsirã (lj-deadirã numa) Tseatsiri; atsel ca s-numãtseascã (si sh-aducã aminti di) vãcuhi sh-uminitati; suntu numãtsiti (scriati) di Dumnidzã, s-hibã cu gurã; lu-avea numãtsitã (scriatã) Hristolu trã tu paradis § ***numãtsit***[1] (nu-mã-tsítŭ) adg numãtsitã (nu-mã-tsí-tã), numãtsits (nu-mã-tsítsĭ), numãtsiti/numãtsite (nu-mã-tsí-ti) – trã cari s-ari loatã di ma ninti apofasea tra s-hibã dat (loat); tsi-lj s-ari scriatã di ma ninti ca s-facã (s-patã) tsiva; adus aminti; numit *{ro: numit, menit, adus aminte}* *{fr: nommé, destiné, mentionné, rappellé}* *{en: named, destined, remembered}* ex: gãrnuts numãtsit (tsãnut, dat di ma ninti, bãgat di-unã parti) trã tsal Tulja; suntu numãtsiti (dati di ma ninti) di Dumnidzã § ***numãtsiri***[1]***/numãtsire*** (nu-mã-tsí-ri) sf numãtsiri (nu-mã-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-numãtseashti tsiva; atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sh-adutsi aminti; numiri *{ro: acţiunea de a numi, de a meni, de a-şi aduce aminte; menire}* *{fr: action de nommer, de destiner, de mentionner; de (se) souvenir}* *{en: action of naming, of destining, of remembering}*

numãtsescu[1] (nu-mã-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***numã***

numãtsescu[2] (nu-mã-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***nãmãtisescu***

numãtsiri[1]***/numãtsire*** (nu-mã-tsí-ri) sf – vedz tu ***numã***

numãtsiri[2]***/numãtsire*** (nu-mã-tsí-ri) sf – vedz tu ***nãmãtisescu***

numãtsit[1] (nu-mã-tsítŭ) adg – vedz tu ***numã***

numãtsit[2] (nu-mã-tsítŭ) adg – vedz tu ***nãmãtisescu***

numescu (nu-més-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***numã***

numi/nume (nú-mi) sn – vedz tu ***numã***

numii[1]***/numie*** (nu-mí-i) sf numii (nu-mĭĭ) – loclu iu sh-trec noaptea, cupiili di oi (di cãpri, eapi, etc.); mas *{ro: mas}* *{fr: lieu où repose un troupeau pendant la nuit}* *{en: resting place for the sheep during the night}* ex: du-ti la loclu-ts, tu numii-ts (tu maslu-a tãu)

numii[2]***/numie*** (nu-mí-i) sf numii (nu-mĭĭ) – lucrul pri (di) cari si ndoapirã tsiva; sturlu tsi s-bagã tu loc tra s-tsãnã tsiva; aradzim, ndoapir; stur, durec, direc *{ro: stâlp, reazem}* *{fr: pilier, pilastre, soutien}* *{en: pillar, support}* ex: numia (aradzimlu, sturlu) a casãljei easti bãrbatlu

numir[1] (nú-mir) sn numiri/numire (nú-mi-ri) – misura tsi-aspuni cãti lucri i hiintsi s-aflã tu-unã multsãmi; anumir, misurã *{ro: număr}* *{fr: nombre}* *{en: number}* ex: am pradz eu fãrã numir; nu li shtii numirli § ***numir***[2] (nú-mir) (mi) vb I numirai (nu-mi-rắĭ), numiram (nu-mi-rámŭ), numiratã (nu-mi-rá-tã), numirari/numirare (nu-mi-rá-ri) – caftu (fac tsiva) tra sã nvets cãti lucri s-aflã tu-unã multsãmi icã aradã di lucri (oili dit cupii, njitslji dit fumealji, anjlji tsi lj-ari cariva, etc.); anumir, misur, fac isapi; (expr: 1: mi numir… = lugursescu cã

hiu namisa di-atselj tsi fac parti dit unã multsãmi; 2: nu nj-armasirã multi dzãli = am dzãlili numirati, nu-am ninga multi dzãli s-bãnedz, va mor agonja) *{ro: număra}* *{fr: compter}* *{en: number}* ex: nj-numira yinghits liri; li numirai tuti frãndzãli tsi-avea cãdzutã; nu pot s-lji numir (s-lji misur anjlji) cãts tricui; nu putui eu tra s-lji numir; las s-numirã cari poati; s-numirã cãt (s-misurã di cãts metri) ahãndoasã eara amarea; s-dishteaptã lamnja, numirã mearili (featsi isapea-a mearilor) shi aflã cã lipsescu; mi numir om (expr: lugursescu cã mi numir namisa di oaminjlji bunj!) § ***numirat*** (nu-mi-rátŭ) adg numiratã (nu-mi-rá-tã), numirats (nu-mi-rátsĭ), numirati/numirate (nu-mi-rá-ti) – tsi-lj s-ari loatã misura (di cãts suntu tu-aradã i multsãmi); cari easti un di-atselj misurats cãndu s-numirarã lucrili; easti faptu isapi; bãgat tu isapi; anumirat, misurat *{ro: numărat}* *{fr: compté, dénombré}* *{en: numbered}* ex: easti multu lãndzit sh-ari dzãlili numirati (expr: nu-ari multu s-bãneadzã) § ***numirari/numirare*** (nu-mi-rá-ri) sf numirãri (nu-mi-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-numirã; fãtseari isapi; anumirari, misurari *{ro: acţiunea de a număra; numărare}* *{fr: action de compter}* *{en: action of numbering}* ex: nu-ari nvitsatã ninga numirarea (s-numirã) § ***ninumirat*** (ni-nu-mi-rátŭ) adg ninumiratã (ni-nu-mi-rá-tã), ninumirats (ni-nu-mi-rátsĭ), ninumirati/ninumirate (ni-nu-mi-rá-ti) – tsi nu-lj s-ari loatã misura (di cãts suntu tu-aradã i multsãmi); cari nu easti un di-atselj misurats cãndu s-numirarã lucrili; (expr: (lucri) ninumirati = tsi nu pot s-hibã numirati di multi tsi suntu) *{ro: nenumărat}* *{fr: qui n'est pas compté; qui n'est pas dénombré; innombrable}* *{en: that is not numbered; innumerable}* ex: cupii ninumirati (expr: tsi nu pot s-hibã numirati di multi tsi suntu) § ***ninumirari/ninumirare*** (ni-nu-mi-rá-ri) sf ninumirãri (ni-nu-mi-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-numirã *{ro: acţiunea de a nu număra; nenumărare}* *{fr: action de ne pas compter}* *{en: action of not numbering}* § ***niruminat*** (ni-nu-mi-nátŭ) adg niruminatã (ni-ru-mi-ná-tã), niruminats (ni-ru-mi-nátsĭ), niruminati/niruminate (ni-ru-mi-ná-ti) – (unã cu ***ninumirat***) § ***anumir***[1] (a-nú-mir) sn anumiri/anumire (a-nú-mi-ri) – (unã cu ***numir***[1]) § ***anumir***[2] (a-nú-mir) (mi) vb I anumirai (a-nu-mi-răí), anumiram (a-nu-mi-rámŭ), anumiratã (a-nu-mi-rá-tã), anumirari/anumirare (a-nu-mi-rá-ri) – (unã cu ***numir***[2]) ex: bãrtsatili di hiri nu s-anumirã; cãndu sã nchiseascã, lj-anumirã shi-lj scoati un cama nghios § ***anumirat*** (a-nu-mi-rátŭ) adg anumiratã (a-nu-mi-rá-tã), anumirats (a-nu-mi-rátsĭ), anumirati/anumirate (a-nu-mi-rá-ti) – (unã cu ***numirat***) § ***anumirari/anumirare*** (a-nu-mi-rá-ri) sf anumirãri (a-nu-mi-rắrĭ) – (unã cu ***numirari***)

numir[2] (nú-mir) (mi) vb I – vedz tu ***numir***[1]

numir[3] (nú-mir) sm shi sn – vedz tu ***anumir***[3]

numirari/numirare (nu-mi-rá-ri) sf – vedz tu ***numir***[1]

numirat (nu-mi-rátŭ) adg – vedz tu ***numir***[1]

numiri[*]***/numire*** (nu-mí-ri) sf – pl di la sn "numir"; vedz ***numir***[1]

numiri[1]***/numire*** (nú-mi-ri) sm shi sn – vedz tu ***anumir***[3]

numiri[2]***/numire*** (nu-mí-ri) sf – vedz tu ***numã***

numit (nu-mítŭ) adg – vedz tu ***numã***

numtar (num-tárŭ) adg – vedz tu ***numtã***

numtã (núm-tã) sf numtsã (núm-tsã) – ziafetea tsi s-fatsi dzua tsi si ncurunã un tinir cu-unã tinirã, cãndu soea shi oaspitslji a grambolui sh-a nveastãljei nauã s-adunã s-yiurtiseascã ncurunarea, cu mãcari, beari, cãntitsi sh-giocuri; nuntã, lumtã, harauã, harei; (fig: 1: numtã = ziafeti, harei, gimbusi, etc.; expr: 2: s-tsã mãcãm numta = s-ti videm gambro; s-tsã yinim la numtã; 3: s-bãneadzã ca di la shaptili numtsã = s-bãneadzã multu ghini, cu mãcãri sh-beri multi) *{ro: nuntă}* *{fr: noces}* *{en: wedding}* ex: mu-mea easti la nã numtã; numtã easti i carnaval?; s-featsirã trei numtã; lja-l la numtã s-dzãcã "sh-trã mults anj"; s-featsi numta Dumãnica tsi fu; tricu numta la bisearicã § ***nuntã*** (nún-tã) sf nuntsã (nún-tsã) – (unã cu ***numtã***) § ***lumtã***[2] (lúm-tã) sf lumtsã (lúm-tsã) – (unã cu ***numtã***) ex: avem lumta (numta) mãni; s-ursits s-yinits la lumtã (numtã); s-featsi lumtã mari (numtã, icã fig: ziafeti, harei); s-tsã mãcãm lumta! (expr: s-ti ved gambro!); nãsh nu shtiu tsi-i lumta (numta) aestã § ***numtar*** (num-tárŭ) adg numtarã (num-tá-rã), numtari (num-tárĭ), numtari/numtare (num-tá-ri) – (atsel) tsi easti oaspi la numtã; tsi ari s-facã cu numta, di la numtã; nuntar, lumtar, buggi *{ro: nuntaş}* *{fr: convié aux noces}* *{en: wedding guest}* ex: cã numtari suntu-armãnjlj-a mei; ia-lj numtarlji, agiumtsã n hoarã § ***nuntar*** (nun-tárŭ) adg nuntarã (nun-tá-rã), nuntari (nun-tárĭ), nuntari/nuntare (nun-tá-ri) – (unã cu ***numtar***) ex: suntu cuscri, suntu nuntari; bunã seara, voi nuntari; cu pupul di nuntari deadun; cãnticlu nuntar (ti nuntã, di la nuntã) § ***lumtar*** (lum-tárŭ) adg lumtarã (lum-tá-rã), lumtari (lum-tárĭ), lumtari/lumtare (lum-tá-ri) – (unã cu ***numtar***) ex: vinjirã lumtarlji (numtarlji)

numuzi/numuze (nu-mú-zi) sf – vedz tu ***nãmuzi***

nun (núnŭ) sm, sf nunã (nú-nã), nunj (núnjĭ), nuni/nune (nú-ni) – 1: crishtinul tsi tsãni n bratsã njiclu, cãndu preftul lj-fatsi arãdzli ti pãtidzari a njiclui; 2: bãrbatlu shi muljarea tsi sta ningã doi tiniri tsi sã ncurunã (shi va lã hibã ca doi pãrintsã sufliteshti) cãndu preftul fatsi arãdzli di ncurunari tu bisearicã (i, cariva altu bãgat di chivernisi s-facã arãdzli, cãndu ncurunarea nu-i faptã di preftu); (expr: 1: sh-easti cu cãmeasha di la nuna = tsi-armasi ninga cu mintea tsi u-avea cãndu fu pãtidzat (cãndu nuna-lj bãgã nã cãmeashi nauã), cari easti ageamit, nistipsit, aplo la minti, sh-nu para shtii multi; 2: ca nunlu la numtã = easti tinjisit multu, ca nunlu la numtã) *{ro: naş; nun}* *{fr: parrain, témoin (au marriage)}* *{en: godfather; person who gives the bride away}* ex: nunlu tsi-nj pãtidzã ficiorlu eara ma bunlu-nj oaspi; nune shcrete sh-alãvdos; sh-fu cu cãmeasha di la nuna (expr: eara ageamit, nistipsit, cari nu para shtia multi); nveasta-al Mitri u-avem nunã, nãsã nã ncurunã; shi hilj-su nã easti nun cã el nã ari pãtidzatã fumealja § ***nunami/nuname*** (nu-ná-mi) sf fãrã pl – pareea di oaspits cãlisits la pãtidzari i ncurunari di nun *{ro: invitaţii naşului la botez sau nuntă}* *{fr: les invités d'un parrain (d'une marraine) au baptème ou marriage}* *{en: the guests invited by the godfather (the witness') at a christening (at a wedding)}* ex: multã nunami-lj vinji § ***nunilji/nunjilje*** (nu-ní-lji) sf nunilj (nu-níljĭ) – harea di nun; faptul cã cariva easti nun *{ro: năşie}* *{fr: qualité de parrain (marraine) au baptème ou marriage}* *{en: quality of being godfather (godmother) or that of witness at a marriage}* ex: nunilja (harea di nun) treatsi la hilja-a nunlui; nunilja-aestã-nj mãcã multsã pãradz

nunami/nuname (nu-ná-mi) sf – vedz tu ***nun***

nunilji/nunjilje (nu-ní-lji) sf – vedz tu ***nun***

nuntar (nun-tárŭ) adg – vedz tu ***numtã***

nuntã (nún-tã) sf – vedz tu ***numtã***

nuntru (nún-tru) adv – vedz tu ***nãuntru***

nuor (nu-órŭ) sm – vedz tu ***nior***

nuorari/nuorare (nu-o-rá-ri) sf – vedz tu ***nior***

nuorat (nu-o-rátŭ) adg – vedz tu ***nior***

nuoreadzã (nu-o-reá-dzã) vb unipirs. – vedz tu ***nior***

nuoredz (nu-o-rédzŭ) vb unipirs. – vedz tu ***nior***

nupo (nú-po) cong – vedz tu ***nacã***

nuptari/nuptare (nsi-rá-ri) sf – vedz tu ***noapti***

nuptat[1] (nsi-rátŭ) adg – vedz tu ***noapti***

nuptat[2] (nsi-rátŭ) adv – vedz tu ***noapti***

nuptatã (nsi-rá-tã) adv – vedz tu ***noapti***

nupteadzã (nsi-rédzŭ) vb I – vedz tu ***noapti***

nuptedz (nsi-rédzŭ) vb I – vedz tu ***noapti***

nupu (nú-pu) cong – vedz tu ***nacã***

nurari/nurare (nu-rá-ri) sf – vedz tu ***nior***

nurat (nu-rátŭ) adg – vedz tu ***nior***

nurcã (núr-cã) sf nurtsi/nurtse (núr-tsi) – prici di apã, tsi mãcã carni shi sh-alãpteadzã njitslji, sh-cari ari un gunã mushatã dit cari s-fac pãltadz ti muljeri; guna di la aestã prici; paltolu adrat cu-aestã gunã; (expr: (bideni) cu nurcã = (bideni) cu astali di nurcã) *{ro: nurcă}* *{fr: loutre}* *{en: otter}* ex: sh-avea faptã unã bideni cu nurcã (expr: cu astali di nurcã)

nureadzã (nu-reá-dzã) vb unipirs. – vedz tu ***nior***

nuredz (nu-rédzŭ) vb unipirs. – vedz tu ***nior***

nuruhidã (nu-ru-hí-dhã) sf – vedz tu ***niruhiti***

nuruhidhã (nu-ru-hí-dhã) sf nuruhidz (nu-ru-hídzĭ) – unã cu ***nuruhidã***

nushcari/nushcare (nush-cá-ri) pr indif – vedz tu ***tsenushcari***

nustimac (nus-ti-mácŭ) adg – vedz tu ***nostim***

nustimadã (nus-ti-má-dã) sf – vedz tu ***nostim***

nustimadhã (nus-ti-má-dhã) sf nustimãdz (nus-ti-mắdzĭ) – unã cu ***nustimadã***

nustimeatsã (nus-ti-meá-tsã) sf – vedz tu ***nostim***

nustrui (a nus-trúĭ) pr – vedz tu ***nostru***

nutari[1]/nutare (nu-tá-ri) sf – vedz tu ***anot***

nutari[2]/nutare (nu-tá-ri) sf – vedz tu ***noatsin***

nutat[1] (nu-tátŭ) adg – vedz tu ***anot***

nutat[2] (nu-tátŭ) adg – vedz tu ***noatsin***

nutedz (nu-tédzŭ) vb I – vedz tu ***noatsin***

nuthii/nuthie (nu-thí-i) sf nuthii (nu-thíĭ) – unã cu ***nutii***

nuthios (nu-thi-ósŭ) adg nuthioasã (nu-thi-oá-sã), nuthiosh (nu-thi-óshĭ), nuthioasi/nuthioase (nu-thi-oá-si) – unã cu ***nutios***

nutii/nutie (nu-tí-i) sf nutii (nu-tíĭ) – harea tsi-l fatsi un lucru s-hibã umid; ashi cum easti atmusfera (aera) cãndu easti mplinã di aburi; ashi cum easti un lucru ud shi nu s-ari ninga uscatã (umid, tsi fu udat, acupirit i pitrumtu di apã, etc.); noti, igrasii, udalj, umiditati, vlagã, vlãngã *{ro: umezealã}* *{fr: humidité}* *{en: humidity}* ex: easti nutii (igrasii, umiditati) nafoarã § ***noti*** (nótĭ) sf fãrã pl – (unã cu ***nutii***) § ***nutios*** (nu-ti-ósŭ) adg nutioasã (nu-ti-oá-sã), nutiosh (nu-ti-óshĭ), nutioasi/nutioase (nu-ti-oá-si) – (lucru) tsi nu easti uscat ma pitrumtu di apã i aburi; tsi ari statã tu apã (nvilit, pruscutitu cu apã) shi nu s-ari uscatã ninga; (aera, atmusfera) tsi easti mplinã di aburi; tsi easti pitrumtu di nutii; cu nutii; nutiros, nutos, igrasios, vlãngos, vlãngu, ud, umid *{ro: umed}* *{fr: humide, moite}* *{en: humid, moist}* ex: casa easti nutioasã (igrasioasã); udãlu iu durnjam eara nutios (umid) sh-noaptea mi lo arcoarea; vimtul tsi bati easti nutios (umid) § ***nutiros*** (nu-ti-rósŭ) adg nutiroasã (nu-ti-roá-sã), nutirosh (nu-ti-róshĭ), nutiroasi/nutiroase (nu-ti-roá-si) – (unã cu ***nutios***) ex: cãsi nutiroasi (cu nutii); neaua cãdea apãlj groasi, nutiroasi (umidi, udi) § ***nutos*** (nu-tósŭ) adg nutoasã (nu-toá-sã), nutosh (nu-tóshĭ), nutoasi/nutoase (nu-toá-si) – (unã cu ***nutios***) § ***nutsescu*** (nu-tsés-cu) (mi) vb IV nutsii (nu-tsíĭ), nutseam (nu-tseámŭ), nutsitã (nu-tsí-tã), nutsiri/nutsire (nu-tsí-ri) – l-fac un lucru s-hibã nutios *{ro: jilăvi}* *{fr: rendre umide, humecter, moitir}* *{en: humidify}* § ***nutsit*** (nu-tsítŭ) adg nutsitã (nu-tsí-tã), nutsits (nu-tsítsĭ), nutsiti/nutsite (nu-tsí-ti) – tsi easti faptu s-hibã nutios *{ro: jilăvit}* *{fr: rendu umide, humecté, moiti}* *{en: humidified}* § ***nutsiri/nutsire*** (nu-tsí-ri) sf nutsiri (nu-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-nutseashti *{ro: acţiunea de a jilăvi}* *{fr: action de rendre umide, de moitir}* *{en: action of humidifying}*

nutinar (nu-ti-nárŭ) sm – vedz tu ***noatin***

nutios (nu-tiósŭ) adg – vedz tu ***nutii***

nutiros (nu-ti-rósŭ) adg – vedz tu ***nutii***

nutos (nu-tósŭ) adg – vedz tu ***nutii***

nutric (nu-trícŭ) vb I – vedz tu ***mãtricã***

nutricari/nutricare (nu-tri-cá-ri) sf – vedz tu ***mãtricã***

nutricat (nu-tri-cátŭ) adg – vedz tu ***mãtricã***

nutsescu (nu-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***nutii***

nutsinari/nutsinare (nu-tsi-ná-ri) sf – vedz tu ***noatsin***

nutsinat (nu-tsi-nátŭ) adg – vedz tu ***noatsin***

nutsiri/nutsire (nu-tsí-ri) sf – vedz tu ***nutii***

nutsit (nu-tsítŭ) adg – vedz tu ***nutii***

nuzitsã (nu-zí-tsã) sf – vedz tu ***nujitsã***

nvapsu (nváp-su) adg – vedz tu ***vãfii***

nvarliga (nvar-lí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***

nvãlescu (nvã-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***anvãlescu***

nvãliri/nvãlire (nvã-lí-ri) sf – vedz tu ***anvãlescu***

nvãlit (nvã-lítŭ) adg – vedz tu ***anvãlescu***

nvãlitoari/nvãlitoare (nvã-li-toá-ri) sf – vedz tu ***anvãlescu***

nvãliturã (nvã-li-tú-rã) sf – vedz tu ***anvãlescu***

nvãrachi (nvã-ráchĭŭ) (mi) vb I – vedz tu ***vãrachi[1]***

nvãrãcheari/nvãrãcheare (nvã-rã-chĭá-ri) sf – vedz tu ***vãrachi[1]***

nvãrãcheat (nvã-rã-chĭátŭ) adg – vedz tu ***vãrachi[1]***

nvãrgos (nvãr-gósŭ) adg – vedz tu ***anvãrliga***

nvãrlig (nvãr-líg) (mi) vb I – vedz tu ***anvãrliga***

nvãrliga (nvãr-lí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***

nvãrligari/nvãrligare (nvãr-li-gá-ri) sf – vedz tu ***anvãrliga***

nvãrligat (nvãr-li-gátŭ) adg – vedz tu ***anvãrliga***

nvãrlighedz (nvãr-li-ghédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***anvãrliga***

nvãrligos (nvãr-li-gósŭ) adg – vedz tu ***anvãrliga***

nvãrtescu (nvãr-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***anvãrtescu***

nvãrtiri/nvãrtire (nvãr-tí-ri) sf – vedz tu ***anvãrtescu***

nvãrtit (nvãr-títŭ) adg – vedz tu ***anvãrtescu***

nvãrtiturã (nvãr-ti-tú-rã) sf – vedz tu ***anvãrtescu***

nvãrtushari/nvãrtushare (nvãr-tu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***vãrtuti***

nvãrtushat (nvãr-tu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***vãrtuti***

nvãrtushedz (nvãr-tu-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***vãrtuti***

nvãxescu (nvãc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***vãfii***

nvãxiri/nvãxire (nvãc-sí-ri) sf – vedz tu ***vãfii***

nvãxit (nvãc-sítŭ) adg – vedz tu ***vãfii***

nveashtiri/nveashtire (nveásh-ti-ri) sf – vedz tu ***nvescu[1]***

nveastã (nveás-tã) sf nveasti/nveaste (nveás-ti) – muljari tsi easti mãrtatã pi-un bãrbat; nicuchira-a unui bãrbat; ãnveastã, niveastã, nicuchirã, muljari; (fig: nveastã = muljari tinirã (tu anj) tu ilichia tsi poati si s-mãritã; expr: 2: ***nveastã noauã*** = nveastã tsi-sh bãgã curuna atsea dzuã i cu ndauã dzãli ma ninti; mãireasã; 3: nj-u dau (feata) nveastã la cariva = lj-u dau (feata) s-u lja ti nveastã, ti muljari, ti nicuchirã; 4: mãc ca nveasta nauã = mãc dip niheamã, cum mãca nveastili nali, di-arshini, cãndu intra tu casa-a socrilor) *{ro: nevastă, soţie; femeie tânără; mireasă}* *{fr: jeune épouse; jeune femme; nouvelle mariée}* *{en: young wife; young lady; bride}* ex: nveasta (nicuchira) al Mihali easti bunã; lja nveastã (nicuchirã) di soi sh-cãtsauã di la oi; multi nveasti (fig: muljeri tiniri) s-adunarã n cor; nveasta (muljarea, nicuchira) easti bunã, ma nu easti-armãnã; bunã-i nveasta, mash cã-i oarbã! (expr: zbor tsi s-dzãtsi cãndu tsiva nu-ari lucrul atsel ma lipsitlu); corlu-l trãdzea nveasta noauã; mãcã ca nveastã nauã (expr: mãcã putsãn); arushnos ca nveastã noauã; nu escu nveastã (nveastã nauã) ca s-mi ncljin; nveasta nauã trãdzea corlu shi si ncljina; meashti nveastã (nveastã nauã), meashti sh-mãnjli bashi; u loarã nveasta-atsea nauã sh-fudzirã; s-nj-u dai nveastã (expr: s-nj-u dai s-u ljau ti muljari); lja nveastã dit mãhãlã, tra s-ti veadã Dumnidzã § ***ãnveastã*** (ãn-veás-tã) sf ãnveasti/ãnveaste (ãn-veás-ti) – (unã cu ***nveastã***) § ***niveastã*** (ni-veás-tã) sf niveasti/niveaste (ni-veás-ti) – (unã cu ***nveastã***) ex: nj-muri niveasta (muljarea, nicuchira); niveastã mushatã, adratã sh-nibãshatã § ***nivisticã*** (ni-vis-tí-cã) sf nivistitsi/nivistitse (ni-vis-tí-tsi) – zbor tsi s-dzãtsi a unei muljari cãndu easti hãidipsitã; nveastã ma njicã di boi i anj *{ro: nevăsticã; mireasă micuţă}* *{fr: petite femme (épouse); petite nouvelle mariée}* *{en: little wife; little young lady; little bride}* ex: cum s-frãndzi nivistica n cor!; tsi caftsã di la mini, njicã nivisticã?; tuti lji li fãtsea nivistica; armasi, cã sh-a lui ãlj yinea ca ghini ningã nivistica § ***nvishtescu*** (nvish-tés-cu) adg nvishteascã (nvish-teás-cã), nvishteshtsã (nvish-tésh-tsã), nvishteshti (nvish-tésh-ti) – tsi ari s-facã cu-unã nveastã nauã; di nveastã nauã; nivishtescu, nivistescu; (expr: nvishteshtili = stranjili di nveastã nauã) *{ro: de mireasã}* *{fr: de nouvelle mariée}* *{en: bridal}* ex: fustanea nvishteascã (di nveastã nauã) § ***ãnvishtescu*** (ãn-vish-tés-cu) adg ãnvishteascã (ãn-vish-teás-cã), ãnvishteshtsã (ãn-vish-tésh-tsã), ãnvishteshti (ãn-vish-tésh-ti) – (unã cu ***nvishtescu***) § ***nivishtescu*** (ni-vish-tés-cu) adg nivishteascã (ni-vish-teás-cã), nivishteshtsã (ni-vish-tésh-tsã), nivishteshti (ni-vish-tésh-ti) – (unã cu ***nvishtescu***) ex: s-turna cu nivishteshtili (expr: stranjili di nveastã nauã) di la bisearicã § ***nivistescu*** (ni-vis-tés-cu) adg nivisteascã (ni-vis-teás-cã), nivisteshtsã (ni-vis-tésh-tsã), nivisteshti (ni-vis-tésh-ti) – (unã cu ***nvishtescu***) ex: dzã-nj sã-nj bag nivisteshtili (expr: stranjili di nveastã nauã)

nveastã noauã – vedz tu ***nveastã***

nver[1] (nvérŭ) (mi) vb I – vedz tu ***vearã***

nver[2] (nvérŭ) (mi) vb I – vedz tu ***virin[2]***

nver[3] (nvérŭ) sm – vedz tu ***virin[2]***

nverdu (nvér-du) vb I – vedz tu ***veardi***

nvernari/nvernare (nver-ná-ri) sf nvernãri (nver-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvirnari***

nvescu[1] (nvés-cu) (mi) vb III shi II nviscui (nvis-cúĭ), nvishteam (nvish-teámŭ), nviscutã (nvis-cú-tã), nveashtiri/nveashtire (nveásh-ti-ri) shi nvishteari/nvishteare (nvish-teá-ri) – nj-bag stranjili pri mini; mi-alãxescu tu alti stranji; acumpãr lucri di cari am ananghi trã mini (casã, ducheani, lucru, etc.); bag paradz tu-unã prãmãtii; vescu, anvescu, ãnvescu; (fig: nvescu = (i) nvescu cu stranji curati, nali, mushati; (ii) acoapir; (iii) stulsescu; (iv) bãtãljusescu; etc.) *{ro: (se) îmbrăca, cumpăra, procura, învesti}* *{fr: vêtir, faire des emplettes, acheter, investir}* *{en: dress, clothe, procure, invest}* ex: lu nviscui (lj-bãgai stranji, lu-alãxii) ghini; s-vã nveashtits (s-v-alãxits) tu stranji muljireshti; nu mi nviscui ninga; sã nviscu cu stranji arupti; niorlji nvescu dzenuri (fig: acoapirã dzenuri); s-nã nvishtem (s-fãtsem pãzari trã, s-acumprãm) prãmãtii; namisa di pãnãyir iu nvishtea (iu-acumpãra) prãmãtii; tsi prãmãtii nviscu? lji nviscu paradzlji? (tu tsi prãmãtii lj-bãgã pãradzlji?); va sã nvishtem (va bãgãm paradz tu) tutunuri; frãmtea albã tra s-lj-u nvescu (s-lj-u stulsescu); datã la bãtãnji si nveascã (si bãtãljuseascã); nviscu duganea cu multã pãrmãtii § ***nviscut*** (nvis-cútŭ) adg nviscutã (nvis-cú-tã), nviscuts (nvis-cútsĭ), nviscuti/nviscute (nvis-cú-ti) – tsi ari bãgatã stranji pri el; tsi s-ari alãxitã; tsi easti alãxit tu stranji mushati; tsi (ari faptã pãzari shi) ari acumpratã prãmãtii; viscut, anviscut, ãnviscut *{ro: (bine) îmbrăcat, cumpărat, procurat, învestit}* *{fr: (bien) vêtu, qui a fait des emplettes, acheté}* *{en: clothed, (well) dressed, procured, invested}* ex: totna nviscut (fig: nviscut ghini) s-ti ved; nviscutã ca (alãxitã tu stranji di) muljari; vidzu tu irnjii nã featã nviscutã tu stranji di-amiradz; lu poartã ghini sh-curat nviscut; soarili easti n prãndzu shi nãs nicã nu easti nviscut; casa lj-easti nviscutã § ***nveashtiri/nveashtire*** (nveásh-ti-ri) sf nveashtiri (nveásh-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva (si) nveashti; nvishteari; veashtiri, anveashtiri, ãnveashtiri; vishteari, anvishteari, ãnvishteari *{ro: acţiunea de a (se) îmbrăca, de a cumpăra, de a procura, de a învesti; îmbrăcare, cumpărare, procurare, învestire}* *{fr: action de (s')habiller, de faire des emplettes, d'acheter}* *{en: action of dressing, of clothing, of procuring, of investing}* § ***nvishteari/nvishteare*** (nvish-teá-ri) sf nvishteri (nvish-té-ri) – (unã cu ***nveashtiri***) § ***ninviscut*** (nin-vis-cútŭ) adg ninviscutã (nin-vis-cú-tã), ninviscuts (nin-vis-cútsĭ), ninviscuti/ninviscute (nin-vis-cú-ti) – tsi nu s-ari nviscutã; tsi nu-ari bãgatã stranji pri el; tsi nu s-ari alãxitã; tsi nu easti alãxit tu stranji mushati *{ro: care nu este bine îmbrăcat; neîmbrăcat}* *{fr: qui n'est pas (bien) vêtu}* *{en: who is not (well) dressed; undressed}* § ***ninveashtiri/ninveashtire*** (nin-veásh-ti-ri) sf ninveashtiri (nin-veásh-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu (si) nveashti; ninvishteari *{ro: acţiunea de a nu (se) îmbrăca}* *{fr: action de ne pas (s')habiller}* *{en: action of not getting dressed}* § ***ninvishteari/ninvishteare*** (nin-vish-teá-ri) sf ninvishteri (nin-vish-té-ri) – (unã cu ***nveashtiri***) § ***nviscãmindu*** (nvis-cã-mín-du) sn nviscãmindi/nviscãminde (nvis-cã-mín-di) shi nviscãminduri (nvis-cã-mín-durĭ) – numã tsi s-da trã itsi stranj cu cari si nveashti omlu; stranj, alãxãmintu, nviscumindu, nvishmintu, ãnvescãminti, veshtimintu, viscãmindu, vistãmintu, vishtimintu; (fig: nviscãmindu = acupirãmindu) *{ro: îmbrăcăminte, veşmânt}* *{fr: vêtement, costume}* *{en: garment, clothing}* ex: nu-am trã nviscãmindu § ***nviscumindu*** (nvis-cu-mín-du) sn nviscumindi/nviscuminde (nvis-cu-mín-di) shi nviscuminduri (nvis-cu-mín-durĭ) – (unã cu ***nviscãmindu***) ex: Mai cu doarã sh-cu mushatlu-ts nviscumindu (alãxãmintu, stranj) § ***nvishmintu*** (nvish-mín-tu) sn nvishminti/nvishminte (nvish-mín-ti) shi nvishminturi (nvish-mín-turĭ) – (unã cu ***nviscãmindu***) ex: Sã nviscu gionili tu nvishmintul (alãxãmintul, stranjli) cu loclu cu lãludz § ***nviscumindu*** (nvis-cu-mín-du) sn nviscumindi/nviscuminde (nvis-cu-mín-di) shi nviscuminduri (nvis-cu-mín-durĭ) – (unã cu ***nviscãmindu***) ex: Mai cu doarã sh-cu mushatlu-ts nviscumindu (alãxãmintu, stranj) § ***vescu***[1] (vés-cu) (mi) vb III shi II viscui (vis-cúĭ), vishteam (vish-teámŭ), viscutã (vis-cú-tã), veashtiri/veashtire (veásh-ti-ri) shi vishteari/vishteare (vish-teá-ri) – (unã cu ***nvescu***[1]) ex: cu stranji noauã s-viscu § ***viscut*** (vis-cútŭ) adg viscutã (vis-cú-tã), viscuts (vis-cútsĭ), viscuti/viscute (vis-cú-ti) – (unã cu ***nviscut***) ex: viscut tu stranji vechi § ***veashtiri/veashtire*** (veásh-ti-ri) sf veashtiri (veásh-tirĭ) – (unã cu ***nveashtiri***) § ***vishteari/vishteare*** (vish-teá-ri) sf vishteri (vish-té-ri) – (unã cu ***nveashtiri***) § ***veshtimintu*** (vesh-ti-mín-tu) sn veshtiminturi (vesh-ti-mín-turĭ) – (unã cu ***nviscãmindu***) § ***viscãmindu*** (vis-cã-mín-du) sn viscãmindi/viscãminde (vis-cã-mín-di) – (unã cu ***nviscãmindu***) § ***vistãmintu*** (vis-tã-mín-tu) sn vistãminti/vistãminte (vis-tã-mín-ti) – (unã cu ***nviscãmindu***) ex: lã adrã shi vistãminti § ***vishtimintu*** (vish-ti-mín-tu) sn vishtiminti/vishtiminte (vish-ti-mín-ti) – (unã cu ***nviscãmindu***) § ***ãnvescu*** (ãn-vés-cu) (mi) vb III shi II ãnviscui (ãn-vis-cúĭ), ãnvishteam (ãn-vish-teámŭ), ãnviscutã (ãn-vis-cú-tã), ãnveashtiri/ãnveashtire (ãn-veásh-ti-ri) shi ãnvishteari/ãnvishteare (ãn-vish-teá-ri) – (unã cu ***nvescu***[1]) ex: ãsh ãnvishtea (sh-acumpãra) pãrmãtii § ***ãnviscut*** (ãn-vis-cútŭ) adg ãnviscutã (ãn-vis-cú-tã), ãnviscuts (ãn-vis-cútsĭ), ãnviscuti/ãnviscute (ãn-vis-cú-ti) – (unã cu ***nviscut***) § ***ãnveashtiri/ãnveashtire*** (ãn-veásh-ti-ri) sf ãnveashtiri (ãn-veásh-tirĭ) – (unã cu ***nveashtiri***) § ***ãnvishteari/ãnvishteare*** (ãn-vish-teá-ri) sf ãnvishteri (ãn-vish-té-ri) – (unã cu ***nveashtiri***) § ***ãnvescãminti/ãnvescãminte*** (ãn-ves-cã-mín-ti) sf fãrã pl (unã cu ***nviscãmindu***) § ***anvescu*** (an-vés-cu) (mi) vb III shi II anviscui (an-vis-cúĭ), anvishteam (an-vish-teámŭ), anviscutã (an-vis-cú-tã), anveashtiri/anveashtire (an-veásh-ti-ri) shi anvishteari/anvishteare (an-vish-teá-ri) – (unã cu ***nvescu***[1]) § ***anviscut*** (an-vis-cútŭ) adg anviscutã (an-vis-cú-tã), anviscuts (an-vis-cútsĭ), anviscuti/anviscute (an-vis-cú-ti) – (unã cu ***nviscut***) ex: cãljuri anviscuti mash cu flori; s-toarnã tuts anviscuts cu stranji noauã § ***anveashtiri/anveashtire*** (an-veásh-ti-ri) sf anveashtiri (an-veásh-tirĭ) – (unã cu ***nveashtiri***) § ***anvishteari/anvishteare*** (an-vish-teá-ri) sf anvishteri (an-vish-té-ri) – (unã cu ***nveashtiri***) § ***dizvescu*** (diz-vés-cu) (mi) vb III shi II dizviscui (diz-vis-cúĭ), dizvishteam (diz-vish-teámŭ), dizviscutã (diz-vis-cú-tã), dizveashtiri/dizveashtire (diz-veásh-ti-ri) shi dizvishteari/dizvishteare (diz-vish-teá-ri) – scot stranjili di pi cariva; scot atseali tsi acoapirã tsiva i cariva; dizlãxescu, gulishinedz, dispolj *{ro: (se) dezbrăca, (se) despuia}* *{fr: (se) dévêtir, (se) déshabiller}* *{en: undress, strip}* ex: seara cãndu s-dizvishtea (shi scutea stranjili); mi dizviscui di (nj-scosh) tuti stranjili tsi-nj deadish; dizveashti-ts (scoati-ts) bunda § ***dizviscut*** (diz-vis-cútŭ) adg dizviscutã (diz-vis-cú-tã), dizviscuts (diz-vis-cútsĭ), dizviscuti/dizviscute (diz-vis-cú-ti) – tsi s-ari dispuljatã di stranji; tsi nu-ari stranji pri el; dizlãxit, gulishinat, dispuljat; gol, gulishan, goalish *{ro: dezbrăcat, despuiat}* *{fr: dévêtu, déshabillé}* *{en: undressed, stripped}* ex: cari dizviscuts (fãrã stranji), cari discultsã; eara dizviscut (gulishan), cãndu intrã la noi § ***dizveashtiri/dizveashtire*** (diz-veásh-ti-ri) sf dizveashtiri (diz-veásh-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva s-dizveashti; dizlãxiri, gulishinari, dispuljari *{ro: acţiunea de a (se) dezbrăca, de a (se) despuia}* *{fr: (se) action de dévêtir, de (se) déshabiller}* *{en: action of undressing, of stripping}* § ***dizvishteari/dizvishteare*** (diz-vish-teá-ri) sf dizvishteri (diz-vish-té-ri) – (unã cu ***dizveashtiri***)

nvescu[2] (nvés-cu) sm pl(?) – unã soi di shiac cu floatsi dit cari s-fatsi sarica *{ro: dimie}* *{fr: bure a poils don't on fait la "sarica"}* *{en: friese with long flocks used in making the "sarica"}*

nvestaljan (nves-ta-ljĭánŭ) sm nvestaljanj (nves-ta-ljĭánjĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***nvistaljan***

nvets[1] (nvétsŭ) (mi) vb I nvitsai (nvi-tsáĭ), nvitsam (nvi-tsámŭ), nvitsatã (nvi-tsá-tã), nvitsari/nvitsare (nvi-tsá-ri) – anvets, vets 1: lj-dzãc a unui, lucri tra s-li shtibã, cu boatsea i cu scriarea; aleg unã carti tra s-aflu lucri tsi mi ntiriseadzã icã lucri di cari va s-am ananghi ma nãpoi tu banã; aflu unã habãri; dghivãsescu tu cãrtsã; dãscãlipsescu, dãscãlisescu, dãscãlescu, prãxescu; 2: lj-aspun a unui cum s-facã; dau minti (urminilji) a unui ti cum easti ghini s-facã; urnipsescu, urminipsescu, simvulipsescu; 3: cu fãtsearea di ma multi ori a idyiului lucru acats unã lishureatsã tu fãtsearea-a lui sh-nu nj-easti greu s-lu fac ghini; acats unã hui; (mi) mãlãxescu; (expr: lji nvitsai apili

= lji nvitsai adetsli, huili) *{ro: învăţa, instrui, afla, sfătui, (se) obişnui}* *{fr: enseigner, s'instruire, conseiller, apprendre, habituer, s'accoutumer}* *{en: learn, teach, advise, get used to}* ex: nu-avea nvitsatã carti (nu s-avea dusã la sculii); nvitsã multu; mi nvitsai (mi mãlãxii) aoatsi; nveatsã (aflã) tsi curã; lishor sã nvets, ma greu s-fats; nvetslu ari shi dizvets; nvitsã tsi-agãrshirã alantsã; nvitsã (aflã) cã feata easti la hiljlu di-amirã; nveatsã tu giunatic, s-ti tindzi tu-aushatic; lu nvitsã (lu urnipsi) cum si zburascã; ti nvets (ti mãlãxeshti), cum mi nvitsai (mi mãlãxii) sh-io; nvitsã (nvitsã carti, dusi) tu sculiili din Poli; s-ari nvitsatã cu casa aestã sh-lj-easti greu si s-mutã; el mi nveatsã (nj-dãtsi cum s-fac, mi urnipseashti) ti ghinili-a meu; nveatsã altu sh-nãs nu s-veadi § ***nvitsat*** (nvi-tsátŭ) adg nvitsatã (nvi-tsá-tã), nvitsats (nvi-tsátsĭ), nvitsati/nvitsate (nvi-tsá-ti) – tsi-lj s-ari dzãsã (cu boatsea i cu scriarea) lucri tsi nu li shtia; tsi ari aflatã unã hãbari; cari fu urnipsit; cari s-ari mãlãxitã cu fãtsearea i arãvdarea-a unui lucru; tsi ari carti; tsi easti om cu carti; anvitsat, vitsat, dghivãsit, dãscãlipsit, dãscãlisit, dãscãlit, prãxit, urnipsit, urminipsit, simvulipsit, mãlãxit *{ro: învăţat, instruit, aflat, sfătuit, obişnuit}* *{fr: enseigné, instruit, conseillé, appris, habitué, accoutumé}* *{en: learned, taught, advised, got used to}* ex: gioni-aleptu shi nvitsat (cu carti, dus la sculii); oaminj alãgats shi nvitsats (tsi au faptã shi shtiu multã carti); urnipsits shi nvitsats (urnipsits); cum sh-eara nvitsat (cum sh-u-avea adetea); tuts nvitsatslji cunoscu un Dumnidzã; amirãlu cljimã nvitsatslj-a amirãriljei § ***nvitsari/nvitsare*** (nvi-tsá-ri) sf nvitsãri (nvi-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si nveatsã tsiva; anvitsari, vitsari, dghivãsiri, dãscãlipsiri, dãscãlisiri, dãscãliri prãxiri, urnipsiri, urminipsiri, simvulipsiri, mãlãxiri *{ro: acţiunea de a învăţa, de a instrui, de a afla, de a sfătui, de a (se) obişnui; învăţare, instruire, aflare, sfătuire, obişnuire, obişnuinţă}* *{fr: action d'enseigner, de s'instruire, de conseiller, d'apprendre, de s'habituer, de s'accoutumer; enseignement, conseil, accoutumance}* *{en: action of learning, of teaching, of advising, of getting used to; instruction, advise, custom}* ex: noi nvitsari (urnimii) di voi nu vrem; nvitsarea-a lucrilor buni sh-mushati analtsã pri om § ***ninvitsat*** (nin-vi-tsátŭ) adg ninvitsatã (nin-vi-tsá-tã), ninvitsats (nin-vi-tsátsĭ), ninvitsati/ninvitsate (nin-vi-tsá-ti) – cari nu s-ari dusã la sculii shi nu easti nvitsat; cari nu easti nvitsat cu un lucru tra s-lu facã; (hãbari) tsi nu s-ari aflatã *{ro: neînvăţat, neobişnuit, incult, ignorant}* *{fr: qui n'est pas instruit; qui n'est pas habitué, accoutumé, inculte, ignorant}* *{en: who has not been taught; not used to; uncultivated, ignorant}* ex: ea ninvitsatã (tsi nu eara nvitsatã) cu ahtari grai; nvitsatlu (atsel tsi s-dusi la sculii, tsi ari nvitsatã carti) ari patru oclji, sh-ninvitsatlu un singur; ninvitsatlu (atsel tsi nu-ari carti), cãt avut s-hibã, easti huzmichear a nvitsatlui; ninvitsatlu easti orbu, shi armasi orbu! § ***ninvitsari/ninvitsare*** (nin-vi-tsá-ri) sf ninvitsãri (nin-vi-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu si nveatsã tsiva *{ro: acţiunea de a nu învăţa; de a nu afla; de a nu (se) obişnui; neînvăţare, neobişnuire, neobişnuinţă}* *{fr: action de ne pa (s')enseigner, de ne pas s'habituer}* *{en: action of not learning, of not teaching, of not getting used to}* § ***nvitsãturã*** (nvi-tsã-tú-rã) sf nvitsãturi (nvi-tsã-túrĭ) – atsea tsi fatsi omlu cãndu nveatsã tsiva; lucru nvitsat; anvitsãturã, nvets, praxi, urnimii, adeti, hui, etc. *{ro: acţiunea de a învăţa; învăţătură}* *{fr: action d'enseigner; instruction}* *{en: action of teaching; instruction}* ex: s-dishcljidã oclji la nvitsãturã (nvitsari); s-lja nvitsãturã di la nãs; ari multã nvitsãturã (carti); nvitsãturli a dascalui nu va li agãrshescu pute; nu vru s-ascultã nvitsãturli (urnimiili) a meali; nvitsãtura nu s-toarnã prit ureaclji cu hunia; nvitsãtura nu-ari mãrdzinj § ***nvets***[2] (nvétsŭ) sn nvetsuri (nvé-tsurĭ) – atsea tsi nveatsã omlu; nvitsãturã, nvitsari, carti, praxi, urnimii, hãbari, adeti, hui, etc. *{ro: învăţ, sfat, obicei}* *{fr: enseignement, conseil; habitude}* *{en: teaching, advice, habit}* ex: nvetslu (nvitsarea) nu-ari mardzini; li fatsi cu nvetslu (urnimia) a sharpilui; di iu li ari aesti nvetsuri? (aesti prãxi, purtãri, hui?); nvetslu ari shi dizvets; dupã nvetslu (urnimia) a lui sh-brãhtisi casã sh-tutiputã § ***anvets***[1] (an-vétsŭ) (mi) vb I anvitsai (an-vi-tsáĭ), anvitsam (an-vi-tsámŭ), anvitsatã (an-vi-tsá-tã), anvitsari/anvitsare (an-vi-tsá-ri) – (unã cu ***nvets***[2]) ex: cãt bãnedz ahãt anvets § ***anvitsat*** (an-vi-tsátŭ) adg anvitsatã (an-vi-tsá-tã), anvitsats (an-vi-tsátsĭ), anvitsa-ti/anvitsate (an-vi-tsá-ti) – (unã cu ***nvitsat***) ex: aclotsi nu him anvitsats noi § ***anvitsari/anvitsare*** (an-vi-tsá-ri) sf anvitsãri (an-vi-tsắrĭ) – (unã cu ***nvitsari***) § ***anvitsãturã*** (an-vi-tsã-tú-rã) sf anvitsãturi (an-vi-tsã-túrĭ) – (unã cu ***nvitsãturã***) § ***anvets***[2] (an-vétsŭ) sn anvetsuri (an-vé-tsurĭ) – (unã cu ***nvets***[2]) ex: s-tsã dau un anvets (unã urnimii) § ***vets*** (vétsŭ) (mi) vb I vitsai (vi-tsáĭ), vitsam (vi-tsámŭ), vitsatã (vi-tsá-tã), vitsari/vitsare (vi-tsá-ri) – (unã cu ***nvets***[2]) ex: va s-ti veatsã (nveatsã); ashi vitsarã turtsilj tra s-nu yiseadzã dupã pleashcã; s-tuchea vitsãnd ficiorlji § ***vitsat*** (vi-tsátŭ) adg vitsatã (vi-tsá-tã), vitsats (vi-tsátsĭ), vitsati/vitsate (vi-tsá-ti) – (unã cu ***nvitsat***) § ***vitsari/vitsare*** (vi-tsá-ri) sf vitsãri (vi-tsắrĭ) – (unã cu ***nvitsari***) § ***dizvets***[1] (diz-vétsŭ) (mi) vb I dizvitsai (diz-vi-tsáĭ), dizvitsam (diz-vi-tsámŭ), dizvitsatã (diz-vi-tsá-tã), dizvitsari/dizvitsare (diz-vi-tsá-ri) – cher unã hui (hari) tsi u-aveam nvitsatã (acãtsatã) ninti; agãrshii atseali tsi-am nvitsatã; mi-alas di-unã hui (hari) tsi u-am; mi vindic di-unã hui urutã *{ro: dezvăţa, (se) dezobişnui}* *{fr: désapprendre, (se) déshabituer}* *{en: unlearn, break oneself of the habit of}* ex: azã, prindi s-nã dizvitsãm di (s-alãsãm di-unã parti, s-agãrshim) tuti cãti nvitsãm pãnã aeri; mi dizvitsai (mi-alãsai) di beari; mi dizvitsai s-mi bag ntardu; s-dizvitsã (chiru adetea, agãrshi cum) s-frimintã pãni § ***dizvitsat*** (diz-vi-tsátŭ) adg dizvitsatã (diz-vi-tsá-tã), dizvitsats (diz-vi-tsátsĭ), dizvitsati/dizvitsate (diz-vi-tsá-ti) – tsi ari chirutã (s-ari alãsatã di) unã hui (hari) nvitsatã; tsi ari agãrshitã atseali nvitsati; tsi s-ari vindicatã di-unã hui urutã *{ro: dezvăţat, dezobişnuit}* *{fr: déshabitué, corrigé}* *{en: unlearned, broken oneself of the habit of}* § ***dizvitsari/dizvitsare*** (diz-vi-tsá-ri) sf dizvitsãri (diz-vi-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-dizveatsã di-un lucru nvitsat (di-unã hui urutã, etc.); dizvets *{ro: acţiunea de a (se) dezvăţa, de a (se) dezobişnui; dezvăţare, dezobişnuire}* *{fr: action de désapprendre, de (se) déshabituer}* *{en: action of unlearning, of breaking oneself of the habit of}* § ***dizvets***[2] (diz-vétsŭ) sm fãrã pl – faptul cã un s-ari alãsatã (s-ari vindicatã, ari agãrshitã) unã hui (hari) nvitsatã; dizvitsari*{ro: dezvăţ, corijare}* *{fr: le fait de se corriger, de perdre ou de renoncer à une mauvaise habitude}* *{en: the fact of unlearning something; the fact of correcting oneself of a bad habit}* ex: nvetslu ari shi dizvets

nvets[2] (nvétsŭ) sn – vedz tu ***nvets***[1]

nvicljari/nvicljare (nvi-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***veclju***[1]

nvicljat (nvi-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***veclju***[1]

nvicljedz (nvi-cljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***veclju***[1]

nvicljescu (nvi-cljĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***veclju***[1]

nvicljiri/nvicljire (nvi-cljí-ri) sf – vedz tu ***veclju***[1]

nvicljit (nvi-cljítŭ) adg – vedz tu ***veclju***[1]

nviduescu (nvi-du-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***veduu***

nviduiri/nviduire (nvi-du-í-ri) sf – vedz tu ***veduu***

nviduit (nvi-du-ítŭ) adg – vedz tu ***veduu***

nviduvescu (nvi-du-vés-cu) vb IV – vedz tu ***veduu***

nviduviri/nviduvire (nvi-du-ví-ri) sf– vedz tu ***veduu***

nviduvit (nvi-du-vítŭ) adg– vedz tu ***veduu***

nvilescu (nvi-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***anvãlescu***

nviliri/nvilire (nvi-lí-ri) sf – vedz tu ***anvãlescu***

nvilit (nvi-lítŭ) adg – vedz tu ***anvãlescu***

nvindzeari/nvindzeare (nvin-dzeá-ri) sf – vedz tu ***azvingu***

nvindziri/nvindzire (nvín-dzi-ri) sf – vedz tu ***azvingu***

nvingu (nvín-gu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***azvingu***

nvinitsãri/nvinitsãre (nvi-ni-tsắ-ri) sf – vedz tu ***vinjit***[2]

nvinitsãscu (nvi-ni-tsắs-cu) vb IV – vedz tu ***vinjit***[2]

nvinitsãt (nvi-ni-tsắtŭ) adg – vedz tu ***vinjit***[2]

nvinjitsãri/nvinjitsãre (nvi-nji-tsắ-ri) sf – vedz tu ***vinjit***[2]

nvinjitsãscu (nvi-nji-tsắs-cu) vb IV – vedz tu ***vinjit***[2]

nvinjitsãt (nvi-nji-tsắtŭ) adg – vedz tu ***vinjit***[2]

nvinsu (nvín-su) adg – vedz tu ***azvingu***

nvipirari/nvipirare (nvi-pi-rá-ri) sf – vedz tu ***vipirã***

nvipirat (nvi-pi-rátŭ) adg – vedz tu ***vipirã***

nvipiredz (nvi-pi-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***vipirã***

nvirari[1]/nvirare (nvi-rá-ri) sf – vedz tu ***vearã***
nvirari[2]/nvirare (nvi-rá-ri) sf – vedz tu ***virin[2]***
nvirat[1] (nvi-rátŭ) adg – vedz tu ***vearã***
nvirat[2] (nvi-rátŭ) adg – vedz tu ***virin[2]***
nvirdari/nvirdare (nvir-dá-ri) sf – vedz tu ***veardi***
nvirdat (nvir-dátŭ) adg – vedz tu ***veardi***
nvirdzami/nvirdzame (nvir-dzá-mi) sf – vedz tu ***veardi***
nvirdzãri/nvirdzãre (nvir-dzắ-ri) sf – vedz tu ***veardi***
nvirdzãscu (nvir-dzắs-cu) vb IV – vedz tu ***veardi***
nvirdzãt (nvir-dzắtŭ) adg – vedz tu ***veardi***
nvireadzã[1] (nvi-reá-dzã) vb unipers. – vedz tu ***vearã***
nviredz[1] (nvi-rédzŭ) vb I – vedz tu ***vearã***
nviredz[2] (nvi-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***virin[2]***
nvirin[1] (nvi-rínŭ) sn – vedz tu ***virin[2]***
nvirin[2] (nvi-rínŭ) (mi) vb I – vedz tu ***virin[2]***
nvirinari/nvirinare (nvi-ri-ná-ri) sf – vedz tu ***virin[2]***
nvirinat (nvi-ri-nátŭ) adg – vedz tu ***virin[2]***
nvirinedz (nvi-ri-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***virin[2]***
nvirinos (nvi-ri-nósŭ) adg – vedz tu ***virin[2]***
nvirnari/nvirnare (nvir-ná-ri) sf – vedz tu ***virin[2]***
nvirnat (nvir-nátŭ) adg – vedz tu ***virin[2]***
nvirnedz (nvir-nédzŭ) (mi) – vedz tu ***virin[2]***
nviscãmindu (nvis-cã-mín-du) sn – vedz tu unã cu ***nvescu[1]***
nviscumindu (nvis-cu-mín-du) sn – vedz tu unã cu ***nvescu[1]***
nviscut (nvis-cútŭ) adg – vedz tu ***nvescu[1]***
nvishmintu (nvish-mín-tu) sn – vedz tu ***nvescu[1]***
nvishteari/nvishteare (nvish-teá-ri) sf – vedz tu unã ***nvescu[1]***
nvishtescu (nvish-tés-cu) adg – vedz tu ***nveastã***
nvishtidzãri/nvishtidzãre (nvish-ti-dzắ-ri) sf – vedz tu ***vishtidzãscu***
nvishtidzãscu (nvish-ti-dzắs-cu) vb IV – vedz tu ***vishtidzãscu***
nvishtidzãt (nvish-ti-dzắtŭ) adg – vedz tu ***vishtidzãscu***
nvistaljan (nvis-ta-ljĭánŭ) sm – vedz tu ***nivistulji***
nvitsari/nvitsare (nvi-tsá-ri) sf – vedz tu ***nvets[1]***
nvitsat (nvi-tsátŭ) adg – vedz tu ***nvets[1]***
nvitsãturã (nvi-tsã-tú-rã) sf – vedz tu ***nvets[1]***
nvitsin (nvi-tsínŭ) (mi) vb I – vedz tu ***vitsin***
nvitsinari/nvitsinare (nvi-tsi-ná-ri) sf – vedz tu ***vitsin***
nvitsinat (nvi-tsi-nátŭ) adg – vedz tu ***vitsin***
nvlãstãrescu (nvlãs-tã-rés-cu) vb IV – vedz tu ***vlãstari***
nvlãstãriri/nvlãstãrire (nvlãs-tã-rí-ri) sf – vedz tu ***vlãstari***
nvlãstãrit (nvlãs-tã-rítŭ) adg – vedz tu ***vlãstari***
nvljichescu (nvlji-chĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***veclju[1]***
nvljichiri/nvljichire (nvlji-chí-ri) sf – vedz tu ***veclju[1]***
nvljichit (nvlji-chítŭ) adg – vedz tu ***veclju[1]***
nvoh (nvóhŭ) vb I – vedz tu ***voahã***
nvolbu (nvól-bu) vb – vedz tu ***volbu***
nvrag (nvrágŭ) vb I – vedz tu ***vrag***
nvrãgari /nvrãgare (nvrã-gá-ri) sf – vedz tu ***vrag***
nvrãgat (nvrã-gátŭ) adg – vedz tu ***vrag***
nvrãgos (nvrã-gósŭ) adg – vedz tu ***anvãrliga***
nvuhari/nvuhare (nvu-há-ri) sf – vedz tu ***voahã***
nvuhat (nvu-hátŭ) adg – vedz tu ***voahã***
nvulbari/nvulbare (nvul-bá-ri) sf – vedz tu ***volbu***
nvulbat (nvul-bátŭ) adg – vedz tu ***volbu***
nyeari/nyeare (nyĭá-ri) sf – vedz tu ***anyedz***
nyearmin (nyeár-minŭ) (mi) vb IV – vedz tu ***yermu***
nyeat (nyĭátŭ) adg – vedz tu ***anyedz***
nyedz (nyĭédzŭ) vb I – vedz tu ***anyedz***
nyiari/nyiare (nyi-ĭá-ri) sf – vedz tu ***anyedz***
nyiat (nyi-ĭátŭ) adg – vedz tu ***anyedz***
nyiedz (nyi-ĭédzŭ) vb I – vedz tu ***anyedz***
nyii/nyie (nyí-i) adv – vedz tu ***ayiu[1]***
nyilcescu (nyil-cĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***nyilici[1]***
nyilcios (nyil-ciósŭ) adg – vedz tu ***nyilici[1]***
nyilciri/nyilcire (nyil-cí-ri) sf – vedz tu ***nyilici[1]***
nyilcit (nyil-cítŭ) adg – vedz tu ***nyilici[1]***
nyilicescu (nyi-li-cĭés-cu) (mi) vb – vedz tu ***nyilici[1]***
nyilici[1] (nyi-lícĭŭ) sn nyiliciuri (nyi-lí-cĭúrĭ) – harea tsi-l fatsi un lucru si nyiliceascã (s-lutseascã); harea tsi u-adarã fatsa-a unui lucru s-toarnã nãpoi arãdzli di lunjinã tsi cad pri nãsã; yilici, anyilici, yilciri, nyilciri, anyilciri, licur, lampsi, lutsiri, scãntiljari *{ro: luciu}* *{fr: éclat, luisant}* *{en: glitter, brightness, shine, gloss}* ex: pãputsã cu nyilici § ***nyilicescu*** (nyi-li-cĭés-cu) (mi) vb IV nyilicii (nyi-li-cíĭ), nyiliceam (nyi-li-cĭámŭ), nyilicitã (nyi-li-cí-tã), nyiliciri/nyilicire (nyi-li-cí-ri) – 1: arãspãndescu lunjinã (tsi zvoami dit mini icã loatã di iuva sh-turnatã nãpoi); 2: (lãyia) aspuni videarea (fatsa) a lucrului tsi s-aflã nãintea-a ljei; (mi) mutrescu (ved) tu yilii; yilcescu, anyilicescu, nyilcescu, nyilici, lutsescu, limbisescu, lãyicescu, liyicescu, ascapir, scãntiljedz, shcrãpuescu *{ro: străluci; oglindi}* *{fr: briller; se mirer}* *{en: shine, sparkle, look (oneself) in the mirror}* ex: nyilicea di largu; mi nyilicii tu yilia di nyiliciri; eara un mer tsi nyilicea trei ori cu oara largu; stranji tsi nyilicea di-ts loa ocljilj; Mushata-a-Loclui nyilicea ca soarili § ***nyilici[2]*** (nyi-lícĭŭ) (mi) vb IV nyilicii (nyi-li-cíĭ), nyiliceam (nyi-li-cĭámŭ), nyilicitã (nyi-li-cí-tã), nyiliciri/nyilicire (nyi-li-cí-ri) – (unã cu ***nyilicescu***) § ***nyilicit*** (nyi-li-cítŭ) adg nyilicitã (nyi-li-cí-tã), nyilicits (nyi-li-cítsĭ), nyiliciti/nyilicite (nyi-li-cí-ti) – (fatsã) tsi arãspãndeashti lunjinã (di-a ljei icã loatã di iuva sh-turnatã nãpoi); tsi s-veadi tu-unã luyii; faptu sã nyiliceascã; yilcit, anyilicit, nyilcit, lutsit, limbisit, lãyicit, liyicit, ascãpirat, scãntiljat, shcrãpuit *{ro: strălucit; oglindit}* *{fr: brillant, resplendissant; miré}* *{en: shined, sparkled, brilliant; looked (oneself) in the mirror}* ex: ca apa nyilicitã (faptã s-lutseascã, sã nyiliceascã) di soarili cãlãtor § ***nyiliciri/nyilicire*** (nyi-li-cí-ri) sf nyiliciri (nyi-li-círĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva nyiliceashti icã s-veadi tu luyii; yilciri, anyiliciri, nyilciri, lutsiri, limbisiri, lãyiciri, liyiciri, ascãpirari, scãntiljari, shcrãpuiri *{ro: acţiunea de a străluci; de a se oglindi; strălucire, oglindire}* *{fr: action de briller; de se mirer}* *{en: action of shining, of sparkling, of looking (oneself) in the mirror}* ex: mi nyilicii tu yilia di nyiliciri § ***nyilicios*** (nyi-li-ciósŭ) adg nyilicioasã (nyi-li-cioá-sã), nyiliciosh (nyi-li-cióshĭ), nyilicioasi/nyilicioase (nyi-li-cioá-si) – (lucru, fatsã) tsi nyilceashti; nyilcios, anyilicios, ãnyilicios, scãntiljos, lutsitor, cãrtãtirat, shcãlichiceat *{ro: strălucitor}* *{fr: luisant, brillant}* *{en: shining, brilliant}* ex: truplu a featãljei s-featsi un pulj cu peani mushati shi nyilicioasi § ***nyilcescu*** (nyil-cĭés-cu) (mi) vb IV nyilcii (nyil-cíĭ), nyilceam (nyil-cĭámŭ), nyilcitã (nyil-cí-tã), nyilciri/nyilcire (nyil-cí-ri) – (unã cu ***nyilicescu***) § ***nyilcit*** (nyil-cítŭ) adg nyilcitã (nyil-cí-tã), nyilcits (nyil-cítsĭ), nyilciti/nyilcite (nyil-cí-ti) – (unã cu ***nyilicit***) § ***nyilciri/nyilcire*** (nyil-cí-ri) sf nyilciri (nyil-círĭ) – (unã cu ***nyiliciri***) § ***nyilcios*** (nyil-ciósŭ) adg nyilcioasã (nyil-cioá-sã), nyilciosh (nyil-cióshĭ), nyilcioasi/nyilcioase (nyil-cioá-si) – (unã cu ***nyilicios***) § ***anyilici[1]*** (an-yi-lícĭŭ) sn anyiliciuri (an-yi-lí-cĭúrĭ) – (unã cu ***nyilici[1]***) § ***anyilicescu*** (an-yi-li-cĭés-cu) (mi) vb IV anyilicii (an-yi-li-cíĭ), anyiliceam (an-yi-li-cĭámŭ), anyilicitã (an-yi-li-cí-tã), anyiliciri/anyilicire (an-yi-li-cí-ri) – (unã cu ***nyilicescu***) ex: diparti anyilicea (scãntilja) unã lunjinã; arpitli a giungiunarlui anyilicescu (lutsescu); pãputsãli lj-anyilicea (lutsea) di bueaua tsi-avea bãgatã § ***anyilici[2]*** (an-yi-lícĭŭ) (mi) vb IV anyilicii (an-yi-li-cíĭ), anyiliceam (an-yi-li-cĭámŭ), anyilicitã (an-yi-li-cí-tã), anyiliciri/anyilicire (an-yi-li-cí-ri) – (unã cu ***nyilicescu***) § ***anyilicit*** (an-yi-li-cítŭ) adg anyilicitã (an-yi-li-cí-tã), anyilicits (an-yi-li-cítsĭ), anyiliciti/anyilicite (an-yi-li-cí-ti) – (unã cu ***nyilicit***) § ***anyiliciri/anyilicire*** (an-yi-li-cí-ri) sf anyiliciri (an-yi-li-círĭ) – (unã cu ***nyiliciri***) § ***anyilicios*** (an-yi-li-ciósŭ) adg anyilicioasã (an-yi-li-cioá-sã), anyiliciosh (an-yi-li-cióshĭ), anyilicioasi/anyilicioase (an-yi-li-cioá-si) – (unã cu ***nyilicios***) § ***anyilcescu*** (an-yil-cĭés-cu) (mi) vb IV anyilcii (an-yil-cíĭ), anyilceam (an-yil-cĭámŭ), anyilcitã (an-yil-cí-tã), anyilciri/anyilcire (an-yil-cí-ri) – (unã cu ***nyilcescu***) § ***anyilcit*** (an-yil-cítŭ) adg anyilcitã (an-yil-cí-tã), anyilcits (an-yil-cítsĭ), anyilciti/anyilcite (an-yil-cí-ti) – (unã cu ***nyilcit***) § ***anyilciri/anyilcire*** (an-yil-cí-ri) sf anyilciri (an-yil-círĭ) – (unã cu ***nyilciri***) § ***ãnyilici[1]*** (ãn-yi-lícĭŭ) sn ãnyiliciuri (ãn-yi-lí-cĭúrĭ) – (unã cu ***nyilici[1]***) § ***ãnyilicescu*** (ãn-yi-li-cĭés-cu) (mi) vb IV ãnyilicii (ãn-yi-li-cíĭ), ãnyiliceam (ãn-yi-li-cĭámŭ), ãnyilicitã (ãn-yi-li-cí-tã), ãnyiliciri/ãnyilicire (ãn-yi-li-cí-ri) – (unã cu ***nyilicescu***) § ***ãnyilici[2]*** (ãn-yi-lícĭŭ) (mi) vb IV ãnyilicii (ãn-yi-

li-cíĭ), ãnyiliceam (ãn-yi-li-cĭámŭ), ãnyilicitã (ãn-yi-li-cí-tã), ãnyiliciri/ãnyilicire (ãn-yi-li-cí-ri) – (unã cu ***nyilicescu***) § ***ãnyilicit*** (ãn-yi-li-cítŭ) adg ãnyilicitã (ãn-yi-li-cí-tã), ãnyilicits (ãn-yi-li-cítsĭ), ãnyiliciti/ãnyilicite (ãn-yi-li-cí-ti) – (unã cu ***nyilicit***) § ***ãnyiliciri/ãnyilicire*** (ãn-yi-li-cí-ri) sf ãnyiliciri (ãn-yi-li-círĭ) – (unã cu ***nyiliciri***) § ***ãnyilicios*** (ãn-yi-li-ciósŭ) adg ãnyilicioasã (ãn-yi-li-cioá-sã), ãnyiliciosh (ãn-yi-li-cióshĭ), ãnyilicioasi/ãnyilicioase (ãn-yi-li-cioá-si) – (unã cu ***nyilicios***)
nyilici[2] (nyi-lícĭŭ) (mi) vb IV – vedz tu ***nyilici***[1]
nyilicios (nyi-li-ciósŭ) adg – vedz tu ***nyilici***[1]
nyiliciri/nyilicire (nyi-li-cí-ri) sf – vedz tu ***nyilici***[1]
nyilicit (nyi-li-cítŭ) adg – vedz tu ***nyilici***[1]
nyirminari/nyirminare (nyir-mi-ná-ri) sf – vedz tu ***yermu***
nyirminari/nyirminare (nyir-mi-ná-ri) sf – vedz tu ***yermu***
nyirminat (nyir-mi-nátŭ) adg – vedz tu ***yermu***
nyirminat (nyir-mi-nátŭ) adg – vedz tu ***yermu***
nyirminescu (nyir-mi-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***yermu***
nyirminescu (nyir-mi-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***yermu***
nyirminiri/nyirminire (nyir-mi-ní-ri) sf – vedz tu ***yermu***
nyirminiri/nyirminire (nyir-mi-ní-ri) sf – vedz tu ***yermu***
nyirminit (nyir-mi-nítŭ) adg – vedz tu ***yermu***
nyirminit (nyir-mi-nítŭ) adg – vedz tu ***yermu***
nyis (nyísŭ) sn – vedz tu ***yis***
nyisari/nyisare (nyi-sá-ri) sf – vedz tu ***yis***
nyisat (nyi-sátŭ) adg – vedz tu ***yis***
nyisedz (nyi-sédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***yis***
nyispinari/nyispinare (nyis-pi-ná-ri) sf – vedz tu ***yeaspi***
nyispinat (nyis-pi-nátŭ) adg – vedz tu ***yeaspi***
nyispinedz (nyis-pi-nédzŭ) vb I – vedz tu ***yeaspi***
nyiurari/nyiurare (nyi-u-rá-ri) sf – vedz tu ***yioarã***
nyiurat (nyi-u-rátŭ) adg – vedz tu ***yioarã***
nyiuredz (nyi-u-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***yioarã***
nzãrzãlari/nzãrzãlare (nzãr-zã-lá-ri) sf – vedz tu ***nzãrzãledz***
nzãrzãlat (nzãr-zã-látŭ) adg – vedz tu ***nzãrzãledz***
nzãrzãledz (nzãr-zã-lédzŭ) (mi) vb I nzãrzãlai (nzãr-zã-láĭ), nzãrzãlam (nzãr-zã-lámŭ), nzãrzãlatã (nzãr-zã-lá-tã), nzãrzãlari/nzãrzãlare (nzãr-zã-lá-ri) – nvescu shi stulsescu multu sh-fãrã gustu (di sh-arãdi lumea); nsãrgoci, stulsescu *{ro: înzorzona} {fr: chamarrer, attifer} {en: bedizen, dress up}* § ***nzãrzãlat*** (nzãr-zã-látŭ) adg nzãrzãlatã (nzãr-zã-lá-tã), nzãrzãlats (nzãr-zã-látsĭ), nzãrzãlati/nzãrzãlate (nzãr-zã-lá-ti) – tsi easti nviscut shi stulsit multu sh-fãrã gustu ca un glar (di sh-arãdi lumea); nsãrguceat, stulsit *{ro: înzorzonat} {fr: chamarré, attifé} {en: bedizened, dressed up}* § ***nzãrzãlari/nzãrzãlare*** (nzãr-zã-lá-ri) sf nzãrzãlãri (nzãr-zã-lắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si nzãrzãleadzã; nsãrguceari, stulsiri *{ro: acțiunea de a înzorzona} {fr: action de chamarrer, d'attifer} {en: action of bedizening, of dressing up}* § ***ãnzãrzãledz*** (ãnzãr-zã-lédzŭ) (mi) vb I ãnzãrzãlai (ãnzãr-zã-láĭ), ãnzãrzãlam (ãnzãr-zã-lámŭ), ãnzãrzãlatã (ãnzãr-zã-lá-tã), ãnzãrzãlari/ãnzãrzãlare (ãnzãr-zã-lá-ri) – (unã cu ***nzãrzãledz***) § ***ãnzãrzãlat*** (ãn-zãr-zã-látŭ) adg ãnzãrzãlatã (ãn-zãr-zã-lá-tã), ãnzãrzãlats (ãn-zãr-zã-látsĭ), ãnzãrzãlati/ãnzãrzãlate (ãn-zãr-zã-lá-ti) – (unã cu ***nzãrzãlat***) ex: vurgarã ãnzãrzãlatã (tu scriarea-a noastrã: vurgarã nzãrzãlatã) cu hiri sh-cu shitats *{ro: înzorzonat} {fr: chamarré, attifé} {en: bedizened, dressed up}* § ***ãnzãrzãlari/ãnzãrzãlare*** (ãnzãr-zã-lá-ri) sf ãnzãrzãlãri (ãnzãr-zã-lắrĭ) – (unã cu ***nzãrzãlari***)
nzãvon (nzã-vónŭ) (mi) vb I – vedz tu ***zãvon***
nzãvunari/nzãvunare (nzã-vu-ná-ri) sf – vedz tu ***zãvon***
nzãvunat (nzã-vu-nátŭ) adg – vedz tu ***zãvon***
nzãvunedz (nzã-vu-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***zãvon***
nzgaibu (nzgãĭ-bu) (mi) vb I – vedz tu ***zgaibã***[1]
nzgãibari/nzgãibare (nzgãĭ-bá-ri) sf – vedz tu ***zgaibã***[1]
nzgãibat (nzgãĭ-bátŭ) adg – vedz tu ***zgaibã***[1]
nzgãibedz (nzgãĭ-bédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***zgaibã***[1]
nzgrãm (nzgrắmŭ) (mi) vb I – vedz tu ***zgrãnji***
nzgrãmari/nzgrãmare (nzgrã-má-ri) sf – vedz tu ***zgrãnji***
nzgrãmat (nzgrã-mátŭ) adg – vedz tu ***zgrãnji***
nzguriari/nzguriare (nzgu-ri-ĭá-ri) sf – vedz tu ***zgurii***
nzguriat (nzgu-ri-ĭátŭ) adg – vedz tu ***zgurii***
nzguriedz (nzgu-ri-ĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***zgurii***
nzgurii/nzgurie (nzgu-ri-i) sf nzgurii (nzgu-riĭ) – vedz tu ***zgurii***
nzilj (nzíljĭŭ) vb I – vedz tu ***zilj***
nziljari/nziljare (nzi-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***zilj***
nziljat (nzi-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***zilj***
nzurlusescu (nzur-lu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***zurlu***
nzurlusiri/nzurlusire (nzur-lu-sí-ri) sf – vedz tu ***zurlu***
nzurlusit (nzur-lu-sítŭ) adg – vedz tu ***zurlu***

O

o (ó) – pr pirs III – scriari neaprucheatã tu dictsiunarlu-aestu; vedz ***u***[1]
o! (ó!) inter – zbor (zghic, strigari, aurlari) cu cari cãftãm s-lu-acljimãm atsel cari easti niheamã ma nclo, niheamã ca diparti; zbor tsi-aspuni durearea, njila, dipirarea, etc. tsi u-aducheashti cariva; e, ei, oi, o-lai, lai, lea, bre, vre, etc.; ai, au, vai, cavai, mar, lele, a-lele, o-lele, oi-lele, bobo, oi-bobo, etc. *{ro: o, măi, bă; vai, etc., etc.} {fr: cri par lequel on appelle quelqu'un qui est loin; cri par lequel on montre douleur; eh!, hélas!, mon Dieu!, etc., etc.} {en: shout by which someone far is being called; word by which one shows pain, despair, etc.; heigh!, hey (you)!, oh!, oh, no!, oh, dear!, oh, poor me!, etc., etc.}* ex: o (lai), murare!; o, lai Cole!; o! tsi caftsã? § ***oi!*** (óĭ) inter – (unã cu ***o***) ex: oi (o-lai), picurare; oi, fãrtate, shtii tsi-i ghini?; oi, oi (vai, vai), Ndonalu-a meu!; oi (vai), mãrata di mini! § ***e***[2]***!*** (é!) inter – (unã cu ***o***) ex: e! ashitsi; e!, e!, tu munti strigã mushata sãrãcãceanã shi cãprili s-alinã n dzeanã § ***ei!*** (éĭ!) inter – (unã cu ***o***) ex: ei!, tsi caftsã? § ***eh!*** (éh!) inter – (unã cu ***o***) ex: eh! lai oaminj di zãmani! § ***ih***[2]***!*** (íh!) inter – (unã cu ***o***) ex: ih! (vai!) tsi mu!; ih! (bre!) tsi mushitets! § ***ii!*** (íĭ) inter – (unã cu ***o***) ex: ii! tsi vreavã!
o-a (ó-á!) inter – zbor (zghic, strigari, aurlari) cu cari picurarlu caftã s-curmã (s-alãxeascã) calea-a oilor i a cãprilor; e-a!, e! *{ro: strigăt cu care ciobanul încearcă să facă oile sau caprele să avanseze sau să schimbe direcția} {fr: cri par lequel le berger veut faire avancer ou donner une autre direction aux brebis ou aux chèvres} {en: shout by which the shepherd tries to make the sheep or goats advance or change their direction}* § ***e-a*** (é-á!) inter – (unã cu ***o-a***)
oa! (ŭá!) inter – vedz tu ***uã***
oac (oác!) inter – zbor cari caftã sã sh-u-aducã cu boatsea-a broatitslor; bac!, baca-ca! *{ro: interjecție care caută să imite strigătul broaștelor} {fr: mot qui imite le cri des grenouille} {en: word imitating the toad's cry}* ex: broashtili fãtsea: oac, oac, oac!
oacãrnu (oá-cãr-nu) adg oacãrnã (oá-cãr-nã), oacãrnji (oá-cãr-nji), oacãrni/oacãrne (oá-cãr-ni) – oai (birbec, njel) albã sh-cu caplu lai (icã cu cicioarli lãi) *{ro: oaie albă afară de cap care este negru (sau de picioare negre)} {fr: mouton blanc à la tête noire (ou aux pieds noirs)} {en: white sheep with black head (or black feet)}* § ***ocren*** (ó-crenŭ) adg ocrenã (ó-cre-nã), ocrenj (ó-crenjĭ), ocreni/ocrene (ó-cre-ni) – (unã cu ***oacãrnu***)
oacljish (oá-cljishĭŭ) adg oacljishi/oacljishe (oá-clji-shi), oacljish (oá-cljishĭ), oacljishi/oacljishe (oá-clji-shi) – cu chealea ncljisã (tsi da niheamã ca pi lai) sh-perlu, dzeanili sh-ocljilj lãi; calesh, calish, sumulai; bushcu *{ro: oacheș, brunet} {fr: brun, brunet} {en: brown}* ex: vidzui nã featã oacljishi sh-mushatã; nveasta oacljishi, nishani!; gioni oacljish
oai/oae (oá-i) sf oi (óĭ) – pravdã imirã, criscutã di armãnj trã lapti, lãnã shi carni; feamina-a birbeclui; (expr: 1: (om) di la oi = (om) aplo, ageamit, tsi nu shtii multi, tsi ari purtari di picurar, di om agru di la munti; 2: ti pitrec io la oi? = mini va ti-arãd?, io va tsã trag cãlupea?, io va tsã bag tastrul di gushi?, etc.; 3: oai; oaea-l Dumnidzã; easti ca unã oai = om bun la inimã, dobru, mulashcu, imir; 4: suntu ca oili, unã dupã-alantã = suntu ca glari, ca oili tsi s-lja unã dupã-alantã) *{ro: oaie} {fr: brebis, mouton} {en: sheep}* ex: patru imnã, doauã sta, n casã dat (bãrtsat) nã da (angucitoari: *oaea*); aclo tundea un celnic oili; tundi-u oaea ma nu u bilea; oae ti fats (ti-amintsã)? luplu ti mãcã; oaea tsi s-arãspãndeashti luplu u mãcã; unã oai

arãnjoasã umpli oili tuti; dit unã oai, doauã chelj nu es; sh-oili tuti, sh-cu luplu oaspi nu s-poati; cãndu-aveam oi, nu-aveam minti, tora tsi am minti, nu-am oi; oi ai, casã mplinã ai; oili au buni, ma au sh-cripãri; oaea iu pashti aclo sh-alasã lãna; eara armãnj, nu easti multu di-atumtsea, cari avea cãti 10,000 di oi; easti ca unã oai (expr: easti om bun, dobru, moali); ma ghini ndoi cãrbunj dicã nã njilji di oi (zbor tsi s-dzãtsi cã, atuntsea cãndu ngljets sh-mori di-arcoari, easti ma ghini s-ai ndoi cãrbunj s-ti ncãldzãshti dicãt unã njilji di oi) § ***uitsã*** (u-í-tsã) sf uitsi/uitse (u-í-tsi) – oai njicã *{ro: oaie micã}* *{fr: petite brebis}* *{en: small sheep}* § ***uimi/uime*** (u-í-mi) sf uinj (u-ínjĭ) – multimi di oi; uinã, uiriu *{ro: oime}* *{fr: nombre de moutons}* *{en: number of sheep}* ex: multã uimi s-ari vindutã cã nu s-featsi pãshunea; yin maratili uinj § ***uinã*** (u-í-nã) sf uinj (u-ínjĭ) – (unã cu ***uimi***) ex: multã uinã avea hoara-a noastrã § ***uiriu*** (u-i-ríŭ) sn uiriuri (u-i-rí-urĭ) *{ro: mare numãr de oi}* *{fr: grand nombre de moutons}* *{en: large number of sheep}* ex: trãdzeam uiriu multu (tsãneam, crishteam mãri cupii di oi) § ***uirescu*** (u-i-rés-cu) adg uireascã (u-i-reás-cã), uireshtsã (u-i-résh-tsã), uireshti (u-i-résh-ti) – tsi ari s-facã cu oaea; trã oai; di oai; uin *{ro: oiesc, ovin}* *{fr: de brebis; qui va à coté ou parmi les brebis}* *{en: sheepish}* ex: bidelj uirescu (trã oi); ghumar uirescu (trã oi, tsi pashti shi sta cu oili); cãprili nã suntu uireshti (sta amisticati cu oili) § ***uin*** (u-ínŭ) adg uinã (u-í-nã), uinj (u-ínjĭ), uini/uine (u-í-ni) – (unã cu ***uirescu***) ex: lapti uin (di oi); lãnã uinã (di oi) § ***uear*** (u-ĭárŭ) sm ueari (u-ĭárĭ) – nicuchir di oi; un tsi ari sh-bãneadzã di oi; un tsi pashti oili; picurar *{ro: oiar}* *{fr: berger; propriétaire de moutons}* *{en: shepherd; sheep owner}* ex: ca oaminj ueari (tsi bãneadzã di oi, picurari), vai aibã cãnj; uearlji suntu casã (acasã) pri par

oala di noapti – vedz tu ***oalã***

oalã (oá-lã) sf oali/oale (oá-li) – vas di casã (adrat di lut arsu i metal), cu gura largã, tu cari s-fatsi shi s-tsãni mãcarea; apa (mãcarea, etc.) tsi intrã tu-unã oalã ntreagã; ftinã, vutinã, crup, sut, ghiftã, tengiri, tingeri, tingire; (expr: 1: ***oala di noapti*** = oala tu cari omlu poati si sh-facã apa noaptea, cãndu nu poati (i nu va) si s-ducã la hale; 2: easti oalã-acupiritã = om tsi shtii s-lji tsãnã misticadzljii shi s-nu zburascã; tsi nu dutsi zboarã di la un la-alantu; 3: dusi s-adarã oali = muri; dusi s-adarã chirãmidz; mãshcã loclu; 4: cãdzu shoariclu tu oalã = s-dzãtsi ti unã muljari tsi cãdzu greauã; 5: mi bag iu nu-nj hearbi oala = mi-ameastic tu lucri xeani; nu-nj mutrescu huzmetea-a mea) *{ro: oalã}* *{fr: pot (en terre), marmite}* *{en: earthen pot, cooking pot, kettle}* ex: cãt bãnai pri-aestu loc, arsã sh-friptã fui pri foc, shi cãnd mi vidzurã moartã, mi-aruncarã dupã poartã (*angucitoari*: oala); unã moashi cu gura hãscatã (*angucitoari*: oala); oalã di loc; oalã di her; nivinjitã oara, nu creapã oala; oalã di bãcãri; oalã cu mãrcat; hearsi nã oalã di fauã; nu ti-ameasticã iu nu-ts hearbi oala (expr: stai di-unã parti, nu ti-ameasticã iu nu-ai vãrã lucru, mutrea-ts huzmetea); nigrit, nicljimat, na-l sh-nãs iu nu-lj hearbi oala § ***ulicã*** (u-lí-cã) sf ulitsi/ulitse (u-lí-tsi) – oalã njicã *{ro: oalã micã, ulcicã}* *{fr: petit pot}* *{en: small pot}* ex: tru unã ulicã (oalã njicã) eara un broatic § ***ular*** (u-lárŭ) sm ulari (u-lárĭ) – omlu tsi fatsi i vindi oali (poaci, stamni, etc.); pucear, stãmnar *{ro: olar}* *{fr: potier}* *{en: potter}* ex: tuti-atseali hori suntu di ulari § ***ulãrii/ulãrie*** (u-lã-rí-i) sf ulãrii (u-lã-ríĭ) – loclu iu ularlji fac oalili; ducheani iu s-vindu oali *{ro: olãrie}* *{fr: potterie}* *{en: pottery}* ex: intrai tu-unã ulãrii tra s-acumpãr unã ponjitsã

oamã (oá-mã) sf – vedz tu ***om***

oarã (oá-rã) sf ori (órĭ) – 1: lundzimea di chiro tsi easti isea cu 60 di minuti i a 24-a parti dit unã dzuã (cu noapti cu tut); sãhati, sãati, sati; 2: hãlatea tsi-aspuni chirolu; sãhati, sãhat, sãati, sati, uruloyi; 3: chirolu tsi easti aspus di-aestã hãlati; sati, sãhati, chiro; 4: atsea (lundzimea) tsi-aspuni cãt chiro lja tra si s-facã un lucru (misuratã cu sãhãtsli, dzãlili, meshlji, etc.); chiro, zãmani, vãcãti; 5: apuhii, ipuhii, arasti; 6: uritsã, stih, stic, stigmii, tenghi; 7: catiun di locurli (protlu, andoilu, etc.) dit un bair di lucri tsi s-au faptã chiola i va si s-facã ma nclo; datã, hopã, aradã, cali; (expr: 1: bag oarã, nj-bag oara = mutrescu cu multã cãshtigã (tra s-ved cum lipseashti shi s-nj-aduc ghini aminti ma nãpoi); ved, mutrescu, pãrãtirsescu; nj-bag mintea; nj-am cãshtiga; 2: ori; escu cu oara; escu cu orli = (i) cumbuloyi; (ii) aeari, nj-hiu tu-aeari; (iii) atsea tsi ari atsel tsi easti acãtsat (fãrã s-nã si parã cã ari vãrã itii) di "buni" (di-"arali", di hulii, di fãrfudz, di zurleatsã, etc.) sh-fatsi lucri tsi nu suntu di-aradã; hiu cu fãrfudz, cãprici; cãpritsusescu; 3: (s-aibã) oara bunã = sã-lj si ducã lucrili ambar; 4: va-nj yinã oara (sh-a njia) = va-nj yinã arada (sh-a njia); 5: (sã-lj yinã) oara lai = s-nu-lj hibã cu tihi, s-patã tsiva, s-nu-l si ducã lucrili ambar; 6: ca parti dit un adverbu (ma nu ca zbor ahoryea, cum easti, bunãoarã, cãndu zborlu oarã ari noima di sãhati): (i) unãoarã, unoarã, nãoarã = aoa sh-un chiro; un chiro, unã zãmani; itsi chiro s-hibã; caishti cãndu; etc.; (ii) diunãoarã, diunoarã, dinãoarã, dinoarã, truoarã, trãoarã, troarã, tuoarã = tu niheamã di-oarã; fãrã nitsiunã amãnari; unãshunã, dinãcali, diunãcali; (iii) dãnãoarã = un chiro tsi-ari tricutã sh-ti cari nu s-dzãtsi tamam cãndu; vãrnãoarã; (iv) vãrnãoarã, vãrãoarã, vãrnoarã, vãroarã, dãnãoarã = un chiro tsi nu va s-yinã putes; putes; (v) ori, ori (ori-ori); niscãntiori, nãscãntiori, cãtivãrnãoarã, cãtivãrnoarã, cãtivãrãoarã, cãtivãroarã, cãtiunãoarã, cãtiunoarã, cãtinãoarã, cãtinoarã = nu tut chirolu ma di cãndu-cãndu; un chiro trãninti (di ma nclo) ti cari nu s-dzãtsi tamam cãndu; (vi) nitsiunãoarã, nitsiunoarã, nitsidãnãoarã, vãrnãoarã, vãrnoarã, vãrãoarã, vãroarã, barunoarã, barunãoarã = un chiro tsi nu va s-yinã putes; pute, putes; (vii) oarã di oarã = ia tora cãt easti si s-facã, dit un stih tu altu; unãshunã, dinãoarã, dinãcali; etc.; (viii) tora di oarã = tu-aestã oarã; tora, oara-aestã; tr-aestã stigmii; torea, amu, amush, acush, acmotsi; (ix) di oarã; trã tora di oarã = tr-aestã stigmii; trã tora, dip tora, aestã aradã; (x) di oarã tsi = cum, cã, di itia cã, etc.; (xi) cu oara = nu amãnat; fãrã s-amãnã; tamam cãndu lipseashti; etc.; (xii) oara-a oarãljei = tamam chirolu cãndu lipseashti fãtseari lucrul) *{ro: orã, ceas, timp, ocazie, moment, clipã, pentru moment, imediat, din când în când, anul viitor, duratã, datã, câteodatã, niciodatã, atenţie, devreme, a-şi veni în fire, a fi capricios, etc. etc.}* *{fr: heure, montre, pendule, temps, occasion, instant, moment, pour le moment, clin d'oeil, aussitôt, dernier moment, de temps en temps, l'année prochaine, durée, fois, quelquefois, jamais, attention, la bonne heure (en parlant d'un voyage), temps gâté, revenir à soi, inconstant, capricieux, furies, furieux, etc., etc.}* *{en: hour, watch, clock, time, occasion, instant, moment, for the time being, soon, from time to time, next year, duration, sometime, never, attention, on time, capricious, furious, etc. etc.}* ex: suflit nu-am sh-ca yii adilj (*angucitoari*: oara, hãlatea tsi-aspuni oara, chirolu); njicã-i ca cucoashi sh-mintea u-ari ca nã moashi (*angucitoari*: oara, hãlatea tsi-aspuni oara, chirolu); tsi oarã s-hibã tora (tsi sãhati, cãt dzãtsi oara di la mãnã)?; mãni, tu optu oara (sãhatea), va s-njardzim; ca trei ori (sãhãts) cali cu cicioarili; cama di unã oarã (chirolu di-unã sãhati) cu oara (hãlatea tsi-aspuni chirolu); pi stizmã avea unã oarã-aspindzuratã (uruloyi); mutrea-lj oara (sãhatea) din sin; easti oara (60 minuti) di cãndu i ndreaptã; unã oarã (chiro di 60 minuti) cu oara (hãlatea tsi-aspuni oara) feci; tsi-adutsi oara, nu-adutsi anlu; lj-aflash oara, lji soasish chealea; nviscuts cu stranji noauã sh-cu ori (hãlãts tsi-aspun chirolu) di gushi; lj-yini oara (chirolu, sticlu) tra si-sh moarã; nivinjitã oara (chirolu), nu creapã oala; ma nu treatsi oarã multã (chiro multu); nu-lj dau oarã (chiro); sh-cãrnoasã, sh-lãptoasã shi cu oara acasã; s-yinã cu oara (nica di-agonja) acasã; cu oarã, agiumsi asudat; dupã oarã putu s-lji spunã; fudzim pãnã avem oarã (cãt avem chiro); nchisi deadoara Tsandzacuchi, oarã (tu chiro di, cãndu fãtsea ninga) noapti; altã oarã (scriat shi altãoarã) nu-aflãm ahtari oarã (ipuhii, arasti); carishti cum u-adusi oara (apuhia, chirolu, tihea); nu-ts da vãr "bunã-ts oarã"; ma, trã oarã (aestu stic, aestã stigmii, tenghi, minutã) nu-i acasã; di oarã tsi (di itia cã, cum, cã) nveasta nj-chirush; ashtipta oarã-di-oarã (expr: ashtipta s-yinã unãshunã, dit un stic tu altu); lj-aflã oara (sãhatea, sticlu, minuta); di oarã (trã tora hiu ghini); di oarã (trã tora) agiundzi; vinji oara-a oarãljei (tamam chirolu cãndu lipseashti fãtseari lucrul); ori, ori va (cãndu-cãndu va), ori, ori nu (cãndu-cãndu

nu); ori, ori (di cãndu-cãndu) nj-yini s-plãngu, ori, ori (di cãndu-cãndu) tra s-arãd; ori, ori (di cãndu-cãndu) s-alãchea di mini sh-mi diznjirda; ori, ori (di cãndu-cãndu) chirea; ori, ori (di cãndu-cãndu) lishina; calea oarã nu ari (nu shtii cãt chiro va tsã u caftã calea s-u fats); lu scoasi cu fatsa albã di oara aestã (trã tora, aestã aradã); fudz di oarã slabã tra s-u-ai fatsa albã; di oara-aestã (trã tora, aestã aradã) s-lu ljirtãm; vrui nã oarã (prota datã, hopã), vrui dauã ori (hopi), vrui sh-ahãnti sãrbãtori; prota oarã (aradã) nj-ascãpã, a treia oarã (aradã) lu-acãtsai; dzãnili nu-lj bãgarã oara (nu aduchirã, nu vidzurã, nu pãrãtirsirã); tsi treatsi prit hoarã sh-nu-lj bagã cãnjlji oarã (nu-aduchescu cãnjlji)? (*angucitoari*: negura); bagã-lj oarã! (ai-tsã ghini cãshtiga, mutrea-l ghini!); oarã bunã (cali bunã, calea-ambar, s-vã si ducã lucrili ambar) gionj!; s-dusi, oarã bunã (calea-ambar), cu Dumnidzã nãinti; iu, oarã bunã? (iu vdzits?, calea-ambar); cã-lj fu stuhii sh-oara lai (sh-nu-avu dip tihi, pãtsã nipãtsãtili); iu s-mi duc ahtari oarã? (ahtari chiro urut); ficiorlu sh-vinji tu ori (aeari); aushlu li ca umplu putsãn di fricã, ma troarã sh-vinji tu ori (aeari); nu-i tu ori (nu-i tu bunili; icã nu-i tu-aeari); cu oara (cu fãrfudz) easti; mirili suntu cu orli (cu fãrfudzli, cu cãpricili); lu-acãtsarã orli (zurleatsa, huliili, uryiili); easti cu oara (s-alãxeashti multu); dupã cum ãlj yin orli (cãpricili) § ***njadzã-oarã*** (njĭá-dzã-oá-rã) adv – cãtã tu oara tsi bati toaca; cãtã tu-amurdzitã *{ro: spre searã} {fr: vers l'heure quand on dit l'Angelus; vers le soir} {en: toward evening}* § ***uritsã*** (u-rí-tsã) sf uritsã (u-rí-tsã) – chiro multu shcurtu, cãt s-dai cu peana di oclju; oarã, stic, stih, stigmii, hopã, tenghi, minutã, minut; (expr: tu uritsa (adv) = diunãoarã, unãshunã, dinãcali, etc.) *{ro: clipã} {fr: clin d'oeil, instant} {en: instant, moment}* ex: truplu a luplui tu uritsã (expr: dinãoarã) si umplu di arãnj; uritsa (sticlu, oara, minuta) cãndu litii di-acasã § ***paraoarã*** (pá-ra-oá-rã) adv – tsi s-fatsi ma amãnat (di cum eara di-aradã si s-facã); dupã tsi treatsi oara shtiutã i astãsitã (ca si s-facã un lucru); multu-amãnat; paraurã, tãrdzãu, amãnat, amnat, tardu, ãntardã, ntardu *{ro: (prea) târziu} {fr: (trop) tard} {en: (too) late}* ex: vinji noaptea, paraoarã (amãnat, multu-amãnat) § ***paraurã*** (pa-rá-u-rã) adv (unã cu ***paraoarã***)

oarbãri/oarbãre (oár-bãrŭ) sm – vedz tu ***arburi***

oardzã (oár-dzã) sf oardzã (oár-dzã) – soi di earbã tsi sh-u-adutsi cu ordzul *{ro: orz pãdureţ} {fr: sorte d'herbe ressemblant à l'orge} {en: grass resembling the barley}* ex: s-aflã oardzãli

oardzã* (oár-dzã) – pluralu di la numa "ordzu"; vedz ***ordzu***

oarfãn (oár-fãnŭ) sm, sf, adg oarfãnã (oár-fã-nã), oarfãnj (oár-fãnjĭ), oarfãni/oarfãne (oár-fã-ni) – 1: (ficior, featã) tsi nu-ari tatã, dadã i doilji pãrintsã; itin; 2: tsi nu-ari aveari shi mizi ari tsi s-mãcã sh-cu tsi s-bãneadzã; ashi cum agiumsi atsel tsi ari chirutã tutã avearea-lj; fucãrã, ftoh, neavut, zglob; (fig: oarfãn = (i) tsi easti lipsit (di-un lucru); (ii) tsi s-aflã tu-unã halã urutã; cari nu-ari tihi tu banã; mãrat, corbu, corbusit, stuhinat, ndzernu, scurpisit, etc.; 3: oarfãn aruptu; oarfãn cãpãit = multu oarfãn, fucãrã, ftoh) *{ro: orfan; sãrac} {fr: orphelin; pauvre} {en: orphan; poor}* ex: ficiorlu-aestu easti oarfãn di mumã (nu-ari mumã, cã-lj muri); muljari oarfãnã (ftoahi, fucãroanji); la oarfãnlu (fucãrãlu) s-arupsi cioara; fu oarfãn (fig: lipsit) di pãradz; nã casã oarfãnã (ftoahã, neavutã); casi njits, oarfãni (ca di oaminj ftohi), cu garduri di surtseali; sh-eara unoarã un bãrbat shi unã muljari, oarfãnj aruptsã (multu oarfãnj, nu s-poati ma oarfãnj di nãsh); oarfãn-cãpãit (multu ftoh), ma nu s-alãsa di-avinari; a s-hiu oarfãn sh-tu cãlivã, mash cãliva s-hibã-a mea; armãnlu-i oarfãn pulj (pulj fãrã pãrintsã; icã pulj mãrat, curbisit); hiu oarfãn (ftoh), nu-am tsiva; oarfãnlu (ftohlu) prindi s-lucreadzã; suntu oarfãnj (fãrã pãrintsã; icã ftohi); tsi s-facã sh-nãs, oarfãnlu (fig: mãratlu); ma ghini oarfãn (ftoh) tinjisit, dicãt avut pizuit; di eshti oarfãn (ftoh), nu ti adunã cu avutslji; ma ghini oarfãn (ftoh) shi sãnãtos, di avut shi zãbãcos § ***urfanji[1]/urfanje*** (ur-fá-nji) sf urfãnj (ur-fánjĭ) – starea (catastasea) tu cari s-aflã atselj tsi suntu oarfãnj; fucãrlãchi, ftohi, neaveari, urfãnilji, urfãneatsã *{ro: sãrãcie} {fr: pauvreté, misère} {en: poverty}* ex: urfanja (fucãrlãchea) a casãljei; nu lã eara duri urfanja (neavearea); mari urfanji avem; nu ari ma greauã lãngoari di urfanji (neaveari); eara nã urfanji cum s-ti-ascapã Dumnidzã; mãncash urfanja (fig: bãnash orfãn, ftoh), s-ti mãcã moartea § ***urfãneatsã*** (ur-fã-neá-tsã) sf urfãnets (ur-fã-nétsĭ) – (unã cu ***urfanji[1]***) ex: cu lãngoari sh-cu urfãneatsã (fucãrlichi) § ***urfãnilji/urfãnilje*** (ur-fã-ní-lji) sf urfãnilj (ur-fã-niljĭ) – (unã cu ***urfanji[1]***) § ***urfanji[2]/urfanje*** (ur-fá-nji) sf urfãnj (ur-fánjĭ) – multimi di oarfãnj; dunjaua ntreagã tsi easti oarfãnã; fucãrami, urfãnami, urfãnãtati *{ro: sãrãcime} {fr: nombre (l'ensemble) des pauvres} {en: multitude of poor people}* ex: dau pradzlji la urfanji (fucãrami); avutsamea adunatã di la urfanji (fucãrami) § ***urfãnami/urfãname*** (ur-fã-ná-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***urfanji[2]***) ex: urfãnamea di la noi § ***urfãnãtati/urfãnãtate*** (ur-fã-nã-tá-ti) sf urfãnãtãts (ur-fã-nã-tãtsĭ) – (unã cu ***urfanji[2]***) ex: ti urfãnãtati (ti oaminjlji ftohi, ti lumea di nghios) Hristolu fu bãgat pi crutsi § ***urfãnescu[1]*** (ur-fã-nés-cu) adg urfãneascã (ur-fã-neás-cã), urfãneshtsã (ur-fã-nésh-tsã), urfãneshti (ur-fã-nésh-ti) – tsi ari s-facã cu omlu oarfãn (urfãnamea, urfãnilja, etc.); di om oarfãn; fucãrescu, fucurãrescu *{ro: de om sãrac} {fr: de pauvre, misérable} {en: miserable, poverty-stricken}* § ***urfãnescu[2]*** (ur-fã-nés-cu) vb IV urfãnii (ur-fã-níĭ), urfãneam (ur-fã-neámŭ), urfãnitã (ur-fã-ní-tã), urfãniri/urfãnire (ur-fã-ní-ri) – agiungu ftoh; fac pri altu s-agiungã ftoh; urfãnedz, urfãnipsescu, ftuhipsescu, atihescu, zgulughescu; (fig: urfãnescu = hiu lipsit di (nj-lipseashti) un lucru) *{ro: sãrãci} {fr: (s')appauvrir} {en: impoverish}* ex: urfãni dip, lj-si vindurã shi casi shi agri sh-ayinj; au urfãnitã (agiumsirã ftohi); di arupas mi urfãneashti (fig: mi fatsi oarfãn, ftoh di arupas, nu mi-alasã s-dizvursescu) § ***urfãnit*** (ur-fã-nítŭ) adg urfãnitã (ur-fã-ní-tã), urfãnits (ur-fã-nítsĭ), urfãniti/urfãnite (ur-fã-ní-ti) – tsi ari agiumtã oarfãn; urfãnat, urfãnipsit, ftuhipsit, zgulughit *{ro: sãrãcit} {fr: appauvri} {en: impoverished}* § ***urfãniri/urfãnire*** (ur-fã-ní-ri) sf urfãniri (ur-fã-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva urfãneashti; urfãnari, urfãnipsiri, ftuhipsiri, zgulughiri *{ro: acţiunea de a sãrãci; sãrãcire} {fr: action de (s')appauvrir} {en: action of impoverishing}* ex: genga adutsi urfãnirea-a ahãtor casi § ***urfãnipsescu*** (ur-fã-nip-sés-cu) vb IV urfãnipsii (ur-fã-nip-síĭ), urfãnipseam (ur-fã-nip-seámŭ), urfãnipsitã (ur-fã-nip-sí-tã), urfãnipsiri/urfãnipsire (ur-fã-nip-sí-ri) – 1: agiungu oarfãn (cã-nj moari dada i afendi i doilji deadun); ãnj mor un i doilji pãrintsã; 2: agiungu ftoh; fac pri altu s-agiungã ftoh; urfãnedz, urfãnescu, apuurfãnipsescu, ftuhipsescu, atihescu, zgulughescu *{ro: deveni orfan; sãrãci} {fr: devenir ou rendre quelqu'un orphelin; (s')appauvrir} {en: become (or make someone) orphan; impoverish}* ex: urfãnipsii dip, nu nj-armasi tsiva di tsi-aveam; urfãnipsirã (alãsarã oarfãnj) multsã ficiori § ***urfãnipsit*** (ur-fã-nip-sítŭ) adg urfãnipsitã (ur-fã-nip-sí-tã), urfãnipsits (ur-fã-nip-sítsĭ), urfãnipsiti/urfãnipsite (ur-fã-nip-sí-ti) – 1: tsi ari agiumtã oarfãn, fãrã dadã i tatã); tsi lj-au moartã un i doilji pãrintsã; 2: tsi ari agiumtã ftoh; urfãnat, urfãnit, apuurfãnipsit, ftuhipsit, atihit, zgulughit *{ro: devenit orfan; sãrãcit} {fr: resté orphelin; appauvri} {en: who became orphan; impoverished}* § ***urfãnipsiri/urfãnipsire*** (ur-fã-nip-sí-ri) sf urfãnipsiri (ur-fã-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva armãni fãrã tatã i dadã; atsea tsi s-fatsi cãndu cariva agiundzi oarfãn; urfãniri, apuurfãnipsiri, ftuhipsiri, atihiri, zgulughiri *{ro: acţiunea de a deveni orfan; de a sãrãci; sãrãcire} {fr: action de devenir ou rendre quelqu'un orphelin; de (s')appauvrir} {en: action of becoming (or making someone) orphan; of impoverishing}* § ***urfãnedz*** (ur-fã-nédzŭ) vb I urfãnai (ur-fã-náĭ), urfãnam (ur-fã-námŭ), urfãnatã (ur-fã-ná-tã), urfãnari/urfãnare (ur-fã-ná-ri) – (unã cu ***urfãnescu[2]***) ex: cãndu scadi di urfãneadzã (ftuhipseashti), si nu-lj ti cãnuseshti § ***urfãnat*** (ur-fã-nátŭ) adg urfãnatã (ur-fã-ná-tã), urfãnats (ur-fã-nátsĭ), urfãnati/urfãnate (ur-fã-ná-ti) – (unã cu ***urfãnit***) § ***urfãnari/urfãnare*** (ur-fã-ná-ri) sf urfãnãri (ur-fã-nărĭ) – (unã cu ***urfãniri***) § ***apuurfãnipsescu*** (a-pu-ur-fã-nip-sés-cu) vb IV apuurfãnipsii (a-pu-ur-fã-nip-síĭ), apuurfãnipseam (a-pu-ur-fã-nip-seámŭ), apuurfãnipsitã (a-pu-ur-fã-nip-sí-tã), apuurfãnipsiri/apuurfãnipsire (a-pu-ur-fã-nip-sí-ri) – mi fac oarfãn di doilji pãrintsã; nj-mor doilji pãrintsã *{ro: deveni orfan de*

amândoi părinţi} {fr: devenir ou rendre quelqu'un orphelin de deux parents} {en: become (or make someone) orphan by both parents} § ***apuurfãnipsit*** (a-pu-ur-fã-nip-sítũ) adg apuurfãnipsitã (a-pu-ur-fã-nip-sí-tã), apuurfãnipsits (a-pu-ur-fã-nip-sítsĭ), apuurfãnipsiti/apuurfãnipsite (a-pu-ur-fã-nip-sí-ti) – tsi easti oarfãn di doilji pãrintsã *{ro: devenit orfan de amândoi părinţi} {fr: resté orphelin de deux parents} {en: who became orphan by both parents}* § ***apuurfãnipsiri/apuurfãnipsire*** (a-pu-ur-fã-nip-sí-ri) sf apuurfãnipsiri (a-pu-ur-fã-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu mor doilji pãrintsã a unui njic *{ro: acţiunea de a deveni orfan de amândoi părinţi} {fr: action de devenir orphelin de deux parents} {en: action of becoming (or making someone) orphan by both parents}*

oasã (oá-sã) sf oasi/oase (oá-si) – partea dit unã yimishi a unui pom (di-aradã tu mesi) cari easti durã (scliro, corcanã) sh-cari siminatã tu loc fatsi s-creascã un altu pom di idyea soi; os, cocalã, sãmbur, sãmburi, sãmburã, sumbur, sumbru, sumburi, simintsã, puponj *{ro: sâmbure} {fr: noyau, pépin} {en: pit (of fruit), stone (of cherry, grape)}* § ***os***[2] (ósũ) sn oasi/oase (oá-si) – (unã cu ***os***[2])

oaspi/oaspe (oás-pi) sm, sf, adg oaspitã (oás-pi-tã), oaspits (oás-pitsĭ), oaspiti/oaspite (oás-pi-ti) – 1: omlu cu cari ti-aducheshti aprucheat sufliteashti (cã vã vrets, cã el mindueashti unã soi cu tini, cã avets idyili intiresi, etc.); sots, cushuri, fãrtat; 2: om tsi easti aprucheat (ashtiptat, cãlisit, acljimat) la cariva (s-mãcã, s-facã muabeti, s-doarmã, etc.); om tsi s-dutsi tu casa-a unui; musafir *{ro: prieten; oaspete, musafir} {fr: ami, connaissance; convive, invité} {en: friend, acquaintance; guest, visitor}* ex: oaspili (sotslu) s-caftã ma multu di foc sh-di apã; bunjlji oaspits (sots) s-vor di pri frats (ma multu di frats); oaspili (acljimatlu, musafirlu) nu s-ashteaptã cu mãcarea, ma cu gura; oaspi ca oaspi (sots ca sots) ma darea-loarea curatã s-u-avem; mãcash, oaspe! (fãrtate, cushuri; icã musafire!); ore, oaspe! (cushuri!; icã musafire!); nãsi nã suntu oaspiti (soatsã) buni; bunlu oaspi, cãtu-s-dzãts, ahãt fatsi; oaspi veclju, cãni veclju; oaspili s-cunoashti tru angusteatsã; nu-alasã vecljul oaspi, cã noulu nu-l shtii cum va hibã; nu-alasã oaspili veclju, s-acats noulu; oaspili casã adarã, casã nu aspardzi; oaspili tsi aflã, nu tsi mindueashti mãcã; oaspili atsel bunlu tu ananghi s-cunoashti; acats un oaspi nou? vecljul s-nu lu-agãrsheshti; trã oaspits u ardi tãmbarea (expr: s-dzãtsi tr-atsel tsi fatsi itsi curbani ti-un sots); earam oaspi (acljimat, musafir) la el acasã; him oaspits (sots) bunj; tsã vinji oaspili (sotslu; icã, atsel tsi-l cãlisish) § ***uspitoanji/uspitoanje*** (us-pi-toá-nji) sf uspitoanji/uspitoanje (us-pi-toá-nji) – (unã cu ***oaspitã***) ex: di atumtsea nã him uspitoanji (oaspiti, soatsã) § ***uspitsãlji/uspitsãlje*** (us-pi-tsắ-lji) sf uspitsãlji/uspitsãlje (us-pi-tsã-lji) shi uspitsãlj (us-pi-tsắ-ljĭ) – 1: vrearea tsi u-aduchescu sh-tsi-lj leagã oaspitslji un di-alantu; 2: atsea tsi fatsi atsel tsi aproachi oaspits; uspitlãchi, filii, sutsãlji, musafirlãchi *{ro: prietenie; primire de musafiri} {fr: amitié; état d'hôte, d'étranger reçu par hospitalité} {en: friendship; art (state) of receiving guests}* ex: u-asparsim uspitsãlja (uspitlãchea, filia); aveam cu el mari uspitsãlji; cara s-cunuscurã sh-ligarã uspitsãlji; lipseashti s-caftsã uspitsãlja-a unui ahtari om § ***nioaspi/nioaspe*** (ni-oás-pi) sm, sf, adg nioaspitã (ni-oás-pi-tã), nioaspits (ni-oás-pitsĭ), nioaspiti/nioaspite (ni-oás-pi-ti) – atsel tsi nu easti oaspi cu cariva ma lu-aurashti shi nu-lj va bunlu (va sã-lj facã arãu); hazmu, azmu, ehtru, ehtur, dushman *{ro: duşman} {fr: ennemi} {en: enemy}* ex: am multsã nioaspits (dushmanj); sã s-batã cu un nioaspi (ehtru) vitsin; nioaspitslji (dushmanjlji) lj-aflarã oara § ***niuspitsãlji/niuspitsãlje*** (ni-us-pi-tsắ-lji) sf niuspitsãlj (ni-us-pi-tsắljĭ) – atsea (ura, nivrearea) tsi u poartã un fatsã di tsiva i di cariva (un dushman); ura tsi u-aduchescu doi dushmanj (un fatsã di alantu) shi mirachea tsi u au tra sã-sh facã arãu; dushmãnilji, amahi, cãrezi, hãseanlichi, ehtrã, ihtrilji, ehtrilji, zãti, shãrã, sheri *{ro: duşmănie} {fr: inimitié, hostilité} {en: enmity, hostility}* § ***paraoaspi/paraoaspe*** (pa-ra-oás-pi) sm, sf, adg paraoaspitã (pa-ra-oás-pi-tã), paraoaspits (pa-ra-oás-pitsĭ), paraoaspiti/paraoaspite (pa-ra-oás-pi-ti) – oaspili-a unui oaspi *{ro: prietenul unui prieten; musafirul unui prieten} {fr: ami d'un ami, hôte d'un ami} {en: friend of a friend, guest (host) of a friend}* § ***uspitlãchi/uspitlãche*** (us-pit-lắ-chi) sf uspitlãchi (us-pit-lắchĭ) – (unã cu ***uspitsãlji***) ex: uspitlãchi sãnãtoasã § ***uspets*** (us-pétsũ) sn uspetsuri (us-pé-tsurĭ) – measã cu multã mãcari sh-beari; measã la cari suntu-acljimats multã soi sh-oaspits; tritsearea-a chirolui cu oaspits (cu muabeti, mãcari sh-beari, cãntic sh-gioc, etc.); ziafeti, zefcã, zefchi, ahaincã, harei, festã, cimbuzi, gimbusi, giumbusi, giumbiushi *{ro: ospăţ} {fr: banquet, dîner, repas} {en: banquet, feast, dinner, meal}* ex: picurarlu acljimã la uspets (measã) fãrtat-su; lu-arisea si s-ducã n uspets; l-tsãnu uspetslu (ziafetea, gimbusea) nauã dzãli; si-lj talji oaea, s-lj-u facã uspets; mi dush uspets (mi dush la ziafeti) la dada; chinsi tsal Naum uspets (si s-ducã uspets, la measã); s-nj-alas uspetslu (ziafetea); uspetslu nu tsãnu multu; nã cljimã la un uspets (unã measã, gimbusi) cu cealgageadz § ***uspitedz*** (us-pi-tédzũ) vb I uspitai (us-pi-táĭ), uspitam (us-pi-támũ), uspitatã (us-pi-tá-tã), uspitari/uspitare (us-pi-tá-ri) – ashteptu (lu-aprochi) pri cariva oaspi n casã; l-cãlisescu pri cariva n casã shi-lj dau s-mãcã; acljem lumi uspets; filipsescu *{ro: ospăta} {fr: donner l'hospitalité} {en: receive hospitality, have for dinner, entertain}* ex: nã mindueam cum s-lu uspitãm (s-lu filipsim); nã uspitã (nã featsi uspets) tuts tu casili-a lui trei dzãli, cãt featsi chiro slab § ***uspitat*** (us-pi-tátũ) adg uspitatã (us-pi-tá-tã), uspitats (us-pi-tátsĭ), uspitati/uspitate (us-pi-tá-ti) – tsi easti aprucheat (ashtiptat, cãlisit) di cariva n casã, la measã; filipsit *{ro: ospătat} {fr: qui a donné (reçu) l'hospitalité} {en: who has received hospitality, had for dinner, entertained}* § ***uspitari/uspitare*** (us-pi-tá-ri) sf uspitãri (us-pi-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva uspiteadzã icã easti uspitat; filipsiri *{ro: acţiunea de a ospăta} {fr: action de donner l'hospitalité} {en: action of receiving hospitality, of having for dinner, of entertaining}* § ***uspitãrii/uspitãrie*** (us-pi-tã-rí-i) sf uspitãrii (us-pi-tã-ríĭ) – loc iu lumea poati si s-ducã tra s-mãcã; hani, mianei, mieni, lucantã *{ro: ospătărie} {fr: restaurant} {en: restaurant}* ex: intrãm tu-unã uspitãrii tra s-mãcãm pãni

oasti/oaste (oás-ti) sf oshti (ósh-ti) – ceatã di oaminj (di-a statlui), ghini armãtusits, a curi lucru easti apãrarea-a laolui (a statlui); strato, ascheri *{ro: armată} {fr: armée} {en: army}* ex: oastea (ascherea) a lui da cap ãn dzeanã; tricu multã oasti tu calea mari, s-dutsea tu Grãtsii; mini trag la oasti (ascheri); mash cu oastea-a lui s-nu s-batã; apoea tru oasti chiru; oshtili dit loc nu s-minã; fudzi multã oasti

oatsi/oatse (oá-tsi) adv – vedz tu ***aoa***

oauã (oá-ŭã) vb I unipirs (pirs 3-a) – vedz tu ***ou***[1]

oauã mproasti – vedz tu ***ou***[1]

oauã oclji – vedz tu ***ou***[1]

oauã[*] (oá-ŭã) – pluralu di la numa "ou"; vedz ***ou***[1]

obdzãts (ob-dzắtsĭ) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***opdzãts***

oblãncu (o-blắn-cu) sn – vedz tu ***ublãnçu***

oblãngu (o-blắn-gu) sn oblãndzi (o-blắn-dzi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***oblãncu***

o-bobo! (o-bo-bó) inter (scriat shi ***o-bo-bo***) – vedz tu ***oi-lele!***

obor (o-bórũ) sn – vedz tu ***ubor***

o-bura (o-bú-ra!) inter (scriat shi ***obura***) – vedz tu ***bura***

o-burani (o-bú-ra-ni!) inter – vedz tu ***bura***

ocan (ó-canũ) adg ocanã (ó-ca-nã), ocanj (ó-canjĭ), ocani/ocane (ó-ca-ni) – para-numã tsi-lj si da a atsilui tsi nu para easti dishteptu shi aducheashti ca greu atseali tsi-lj si dzãc; shop, zdangan, cap gros, etc. *{ro: poreclă dată celor care înţeleg greu, care sunt greu de cap} {fr: sobriquet signifiant "tête dure"} {en: name given to those who have difficulty understanding; to those dull-witted}* ex: dzã-lj ocan (dzã-lj cap gros) shi agãrsha-l

ocã (ó-cã) sf – vedz tu ***ucã***

oclju (ó-clju) sm oclji (ó-clji) – un di dauãli mãdulari dit fatsa-a omlui cu cari el veadi tsi s-fatsi deavãrliga; (fig: 1: oclju = (i) videari, lunjinã; (ii) yilii, matuyeali; (iii) bãshari (pi oclju); expr: 2: ***oclju di lãpudã*** = alatslu di la lãpudã tsi sh-u-adutsi cu ocljul; 3: ***oclju di tisagã*** = unã di dauãli giumitãts di tisagã (ureclji), di-unã parti sh-di-alantã ca dauã gechi, tu cari s-bagã

lucri; 4: ***oclju di moarã*** = arocutlu di cheatrã di la moarã cu cari s-chiseadzã grãnili; 5: ***ocljul di oi*** = nai ma buna oai; 6: nj-aruc ocljilj, trag cu ocljul = mutrescu; 7: dau ocljilj cu cariva; dau cu ocljilj di cariva = l-ved; mi ved (mi-adun) cu cariva; 8: dau ocljilj = bitisescu; 9: nj-alghescu ocljilj (ti cariva, ti-un lucru) = voi multu; nj-easti multu dor (di cariva); am multã ananghi di-atsel lucru; 10: u voi ca ocljilj din cap; u mãc (sorbu, beau) cu ocljilj; u hascu ntr-oclji; lj-fac ocljilj bãcãri (dupã ea); nj-alghescu ocljilj (dupã ea); etc. = u voi multu di multu, ca lucrul tsi-am ma scumpul tu lumi; mor sh-cher dupã nãsã; 11: lj-gioacã ocljilj = easti multu dishteptu (shpirtu, pirã, foc), itru; 12: dau oclji a unui, lj-dishcljid ocljilj = l-fac s-aducheascã, lu nvets tsi s-facã; 13: easti cu patru oclji = easti multu nvitsat, ari faptã multsã anj tu sculii shi nvitsã multã carti; 14: nj-am ocljul, nj-fac (nj-am) ocljilj patru = nj-bag ghini mintea, bag ghini oarã, nj-am cãshtigã, mutrescu cu multã cãshtigã, etc.; 15: lji ncljid ocljilj = (i) mi-acatsã somnul; (ii) mor, nj-dau suflitlu; (iii) nu voi si shtiu tsi s-fatsi; 16: lji ncljid ocljilj (sh-fac tsiva) = ljau unã apofasi, apufãsescu, mi fac mucaeti (s-fac tsiva) fãrã ta s-mi mata minduescu; 17: l-fac un lucru cu oclji ncljish = l-fac lucru dip lishor, fãrã s-mi minduescu (cã lu-am faptã sh-altãoarã, multi ori); 18: nj-ljau ocljilj = fug alãgãndalui; 19: (fug) cãtrã iu-nj lja ocljilj = (fug) iutsido, aljurea, cãtrã iu s-hibã, tu lumea-alargã, mash aoa s-nu-armãn; 20: nj-si lja ocljilj = nj-cher videarea, nj-si ntunicã ocljilj; 21: nj-lja ocljilj = (i) nj-lja videarea, urghescu; (ii) mi urgheashti (di lunjinã, di lutsiri, di mushãteatsã, etc.); 22: lj-am ocljul = u (lu) zilipsescu, nj-ariseashti multu s-u (s-lu) am; 23: nj-lja ocljul (ti un lucru) = shtiu cum s-lu fac lucrul lishor sh-ghini; nj-acatsã mãna s-lu fac lucrul; 24: nj-lu lja ocljul = nj-si pari; 25: l-ljau di oclju = l-diucljedz, l-mãyipsescu; 26: nu nj-acatsã ocljul = nu para pistipsescu, nu-nj si pari, nu hiu di pãreari; nu-nj pari sh-ahãntu ghini; 27: mi-acatsã di oclji = (i) dhistihipsescu, nj-cad taxirãtsli pri cap, (ii) urghescu; 28: nu fac ãntr-oclju = nu-lj duc (trag) dorlu; 29: lj-fac (lj-calcu, lj-dau) cu ocljul (a unui) = lj-fac semnu (a unui tra s-lji dzãc s-facã tsiva, tra s-aducheascã c-atseali tsi dzãc nu suntu dealihea, cã li fac trã shicai, cã voi s-lu schin, etc.); 30: (un lucru) nj-fatsi cu ocljul = (un lucru) mi-ariseashti; 31: nu-nj bag somnu ntr-oclji = nu pot s-dormu dip, nu ncljid ocljilj; 32: l-fur (l-coc, ljau) un oclju di somnu = dormu niheamã, trã putsãn chiro; 33: nji si umpli ocljul = (i) mi-arãseashti multu; (ii) escu cãndãsit, escu sigur; (iii) mi satur, mi nãfãtescu; 34: l-bag (nj-intrã) tu oclju = mi-arãseashti, nj-si pari cã-i bun, lu-aleg trã un lucru tsi lu-am tu minti; 35: nu-am oclju s-lu ved = nu voi (nu mi-arãseashti) s-lu ved ãn fatsã; lj-am multã inati; 36: nu-l ved cu oclju bun; ãl ved cu oclju slab = nu mi-arãseashti; 37: cu oclji cripats = greu, cu zori, cu multi vasani, cu multsã pidimadz; 38: u fac ti ocljilj a lumiljei = u fac mash ashi, tra s-veadã lumea, s-lj-arãd; 39: lj-ljau ocljilj; lj-bag peanã la oclji; lj-aruc cinushi ntr-oclji; lj-aungu ocljilj; etc. = lu-arãd, lu-aplãnisescu, lj-trag cãlupea, l-bag tu tastru, etc.; 40: lj-scot ocljilj = (i) lu-arãd, lu-aplãnisescu, lj-trag cãlupea (ii) mi-angrec multu ta s-lu facã un lucru; l-catahrisescu; l-fac di-arshini; lj-dzãc s-lu lja neclu; 41: scoati-lj ocljilj! = alasã-l s-fugã!, sã-l lja neclu!, sã-l lja draclu!, s-ducã la draclu!; 42: nj-scot ocljilj = mi cac (cu i fãrã zori); 43: schin (shilji) ntr-oclji nj-sta = nu pot s-lu-aravdu, nu mi-alasã sã stau arihati; 44: lj-shed (lji stau) ãntr-oclji = l-fac s-nu s-aducheascã ghini, nu-lj dau arihati, lu cãrtescu, lu-angulcescu; 45: si sh-u bagã ntr-oclji! = (blãstem) s-nu s-aducheascã ghini, s-nu-aibã dip arihati!; 46: nj-bati ocljul = nj-yini ca unã noimã cã cariva zburashti di mini; 47: nu-nj si bati ocljul; nu-nj s-aspari ocljul = nu mi-aspar, nu nj-easti fricã; 48: lj-bati multu ocljilj = s-dzãtsi ti-unã muljari tsi nu easti tinjisitã; 49: oclji mplinj sh-mãnj goali = s-dzãtsi trã tinirlji tsi mutrescu mash lucrili mushati ma nu ved vãrã hãiri di eali; 50: lj-tornu ocljilj = (i) mor; (ii) nu voi si shtiu tsi s-fatsi; 51: am oclji sh-dinãpoi, dupã cap = aduchescu atseali tsi sã zburãscu dinãpoea-a mea, cãndu nu escu di fatsã; escu om dishteptu). 52: nj-ascapirã ocljilj; ved pulj ntr-oclji = s-dzãtsi cãndu ti-agudeashti cariva pri cap di tsã si pari cã vedz steali verdzã; 53: tsi s-tsã veadã ocljul? = ari lucri ta s-ti ciudusheshti multu; 54: cu oclji aplicats (apush) = tapin; cu multã ihtibari; 55: oclji apush shi cur apres = s-dzãtsi trã omlu tsi s-aspuni tapin ma easti multu cumalindru, ponir shi ipucrit; tsi s-aspuni cu ocljilj aplicats sh-tãpinusits, ma mash el shtii tsi ari sum cãciulã; 56: di tsi oclju easti-aestu? = agioc di njits; 57: pãnã s-tsã frets ocljilj = unãshunã, diunãoarã, cãt cama-agonja *{ro: ochi, vedere}* *{fr: oeil, vue}* *{en: eye, eyesight}* ex: doi purunghi da si s-bashã, ma nu s-bashi di tut (*angucitoari*: ocljul); suntu doi frats vruts, ardu di dor si s-veadã, ma un munti ãlj disparti (*angucitoari*: ocljul); doi purunghi, iu lj-aruc, aclotsi s-duc (*angucitoari*: ocljul); dupã oclji s-cunoashti omlu; ocljilj diparti ved ma nu-au sãtuleatsã; nu vedz grinda dit ocljul a tãu, ma vedz shilja-a altului; ocljul a omlui lemargu easti; ma ghini s-tsã easã ocljilj dicãt numã-arauã; ocljilj ved sh-inima caftã; cari plãndzi, ocljilj sh-aspardzi; nu veadi s-aleagã cartea fãrã oclji (fig: matuyeali, yilii); mi giur pi ocljilj a mei (fig: pi-atsea tsi am ma scumpu tu lumi); lu-aspãre cu cãciula pri la oclji; diparti, iu si-nj veadã ocljilj; unã mushcari di mer shi ocljilj (fig: videarea) acãtsarã sã-lj yinã; bagãts ocljilj (fig: matughealili, yiliili); s-lu veadã hilj-su cu patru oclji (expr: multu nvitsat); lj-deadi oclji a hilj-sui s-fugã (expr: lu nvitsã hilj-su); him oclji dishcljish (expr: am nvitsatã multã carti); lj-loa ocljul la tuti (expr: shtia s-lu facã lishor itsi lucru, lj-acãtsa mãna la tuti); nj-ascãpã un oclju di lãpudã (expr: alats di lãpudã); un tr-un oclju (expr: ureaclji) di tisagã; unã moarã cu doisprãdzatsi oclji (expr: arocuti di cheatrã); ai-tsã ocljul (expr: ai-tsã cãshtiga, bagã-ts mintea, mutrea ghini, ai-tsã peana); fã-ts ocljilj patru (expr: mutrea cu multã cãshtigã, bagã-ts mintea ghini); patru-lj featsi ocljilj (expr: mutri multu ghini, cu multã cãshtigã, sh-bãgã ghini mintea); l-mutrescu cu ocljilj patru (expr: multu ghini, cu multu-angãtan); pãrea cã-lj fac cu ocljul (expr: cã-lj fac semnu ta s-nu pistipseascã, c-atseali tsi spun nu suntu tamam dealihea); gionjlji tra s-nu-sh facã ntr-oclju; shi-lj cãlcã cu ocljul (expr: lj-featsi semnu cu ocljul); shi-lj deadi oclji (expr: shi-lj featsi semnu) a hilj-sui s-fugã; un cãrvãnar l-bãgã tu oclju (lu-arisi); ved cã nj-intrã tu oclju (expr: cã mi-arãsi); dã-nj un oclju (fig: dã-nj unã bãshari pi oclju); ca si-nj dai un oclju (fig: bãshari pi oclju) a njia; un oclju (fig: bãshari pi oclji) lj-furã; un cosh di trandafili tri un oclju (fig: bãshari pi oclju); nã pãlati, tutã di soari, cã-ts loa ocljilj (expr: ti urghea); lj-si loarã ocljilj (expr: urghi); s-nu-ts hibã di oclju (expr: s-nu tsiva di ti diucljedz); l-furã un oclju di somnu (expr: durnji niheamã); l-coapsi un oclju di somnu (expr: durnji niheamã); lo un oclju di somnu (expr: durnji niheamã); di tini nji si umpli (expr: hiu sigur) ocljul cã va s-u vatsãnj; tsã s-umpli ocljul (expr: ti saturi) di cãti vedz; ncljidi ocljilj (expr: lja unã apofasi, apufãsea, fã-ti mucaeti) sh-aleadzi unã; ficiorlu ncljisi ocljilj (expr: lo apofasea, fãrã s-mindueascã) s-adarã altã; bitisi polimlu shi-sh lo ocljilj (expr: fudzi alãgãndalui) nãpoi nsus tu xeani; s-turnã, nu deadi oclji cu noi (expr: fudzi, nu bitisi lucrul tsi-avea s-lu facã cu noi); aveari amintatã cu oclji cripats (expr: cu multi vasani, cu multã zahmeti); lj-scoasirã ocljilj (expr: lu catahrisirã) dicutotalui; shi-lj scoasi ocljilj a ghiftului (expr: l-featsi di-arshini); nj-shadi ntr-oclji (expr: nu-nj da arihati, mi cãrteashti, mi angulceashti); lji ca s-aspãrea ocljul (expr: lj-eara ca fricã); nitsi cã-lj si bãtu ocljul (expr: nu s-aspãre dip); va ti-acatsã di oclji (expr: va urgheshti); shi scoati ocljilj (expr: s-cacã); nu-nj ti-acatsã ocljul tri ahtari (expr: nu pistipsescu, nu hiu di pãreari cã eshti-ashi); cãndu vinjish tini, el lj-avea ncljisã ocljilj (expr: avea moartã); nu ncljisi ghini ocljilj (expr: cãt muri) lailu di-amirã; mi duc cu ocljilj ncljish (expr: mi duc fãrã si shtiu tsiva dip); sh-arucã ocljilj (expr: mutreashti) nafoarã; nu-nj lu lja ocljul trã (expr: nu-nj si pari s-hibã) avut; s-nu fats ãntr-oclji (expr: ca s-nu-lj tradz dorlu); pãnã s-tsã frets ocljilj (expr: diunãoarã); lutsea, di-ts loa ocljilj; pradz dimãndu, cã trã nãsh nj-alghescu ocljilj (expr: lj-voi multu; am mari ananghi di elj); dor nj-easti s-dau oclji ningã nãoarã cu nãs (expr: s-lu ved, s-mi-adun ninga nãoarã cu el); cu aestã turlii avutlu zãptisi ayinja tsi lj-avea ocljul (expr: tsi u

zilipsea, pri cari avea bãgatã ocljul s-u lja) § ***ocljul a soarilui*** (ó-cljul a soá-ri-lui) sm fãrã pl – plantã irboasã multu analtã cu lilici mãri, stronghili sh-galbini tsi-sh shutsã fatsa ntreaga dzuã dupã cum s-minã soarili (tsi easti criscutã ti simintsili tsi s-mãcã sh-dit cari s-fatsi untulemnu trã mãcari) *{ro: floarea soarelui}* *{fr: tournesol}* *{en: sunflower}* § ***diucljedz*** (di-u-cljĭédzŭ) (mi) vb I diucljai (di-u-cljĭáĭ), diucljam (di-u-cljĭámŭ), diucljatã (di-u-cljĭá-tã), diucljari/diucljare (di-u-cljĭá-ri) – l-ljau di oclju (cãndu-lj dzãc a vãrnui cã easti multu mushat, multu dishteptu, cã fatsi lucri trã ciudii, etc. sh-cu aestã ãl fac s-patã tsiva, s-moarã, sã-l doarã caplu, etc.) *{ro: deochea}* *{fr: jeter le mauvais oeil, fasciner}* *{en: cast a spell upon; fascinate}* ex: ascuchi-nj ficiorlu, tra s-nu nji-l diucljedz; ficiorlu cu cioarã aroshi di gushi nu s-diucljadzã § ***diucljat*** (di-u-cljĭátŭ) adg diucljatã (di-u-cljĭá-tã), diucljats (di-u-cljĭátsĭ), diucljati/diucljate (di-u-cljĭá-ti) – loat di oclju; tsi easti lãndzit di itia cã cariva ãl lo di oclju *{ro: deocheat}* *{fr: à qui on a jeté le mauvais oeil; maléficié}* *{en: who is under a spell}* ex: ficiuriclu a ljei easti diucljat (lu-ari loatã cariva di oclju) § ***diucljari/diucljare*** (di-u-cljĭá-ri) sf diucljeri (di-u-cljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti diucljat; vãscãnii *{ro: acţiunea de a deochea; deochere}* *{fr: action de jeter le mauvais oeil; fascination}* *{en: action of casting a spell; fascination}* ex: tradzi di diucljari (fu loat di oclju) § ***ucljedz*** (u-cljĭédzŭ) (mi) vb I ucljai (u-cljĭáĭ), ucljam (u-cljĭámŭ), ucljatã (u-cljĭá-tã), ucljari/ucljare (u-cljĭá-ri) – bag ocljul pi cariva i tsiva; nj-aruc ocljul pi cariva i tsiva; bag tu oclju un lucru tsi mi-ariseashti; ndreptu ocljul (videarea) cãtrã un semnu (unã nishani) tra s-amin tsiva (shi s-lu-agudescu) *{ro: pune ochiul pe ceva; ochi}* *{fr: jetter l'oeil sur quelque chose; viser}* *{en: cast an eye on something; aim}* ex: ucljai (bãgai tu oclju, vidzui) nã cãzani tsi mi-ariseashti, la gunusar § ***ucljat*** (u-cljĭátŭ) adg ucljatã (u-cljĭá-tã), ucljats (u-cljĭátsĭ), uclja-ti/ucljate (u-cljĭá-ti) – (lucru) pri cari s-ari arcatã ocljul; (semnu) tsi easti nishinipsit *{ro: pe care s-a pus ochiul; ochit}* *{fr: (l'objet) sur lequel on a jetté l'oeil; visé}* *{en: (object) casted) by eye; aimed}* § ***ucljari/ucljare*** (u-cljĭá-ri) sf ucljeri (u-cljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ucljadzã i easti ucljat *{ro: acţiunea de a pune ochiul pe ceva; de a ochi}* *{fr: action de jetter l'oeil sur quelque chose; de viser}* *{en: action of casting an eye on something; of aiming}* § ***ucljatã*** (u-cljĭá-tã) sf ucljati/ucljate (u-cljĭá-ti) – arcarea di oclji (mutrirea) tsi u fatsi cariva *{ro: aruncare de privire, ocheadã; ochire}* *{fr: jet d'oeil}* *{en: eye cast}* ex: aruca ucljadi (mutriri) uruti cãndu spunea zboari slabi trã lalã-su § ***strãoclju*** (strã-ó-cljĭu) sm strãoclji (strã-ó-clji) – tsi s-pari cã veadi cu ocljul iuva ma veadi altu iuva; tsi toarnã ocljul niheam di-unã parti tra s-veadã ninti; tsi nu lj-ari doilji oclji di idyea hromã; strioclju, ceacãr *{ro: ceacâr, saşiu}* *{fr: louche, qui a l'oeil vairon}* *{en: squint eyed}* ex: om strãoclju (ceacãr) § ***strioclju*** (stri-ó-cljĭu) sm strioclji (stri-ó-clji) – (unã cu ***strãoclju***)

oclju di lãpudã – vedz tu ***oclju***

oclju di moarã – vedz tu ***oclju***

oclju di tisagã – vedz tu ***oclju***

ocljul a soarilui (ó-cljul a soá-ri-lui) sm – vedz tu ***oclju***

ocljul di oi – vedz tu ***oclju***

ocnã (óc-nã) sf ocni/ocne (óc-ni) – fundu di talar *{ro: fund de butoi}* *{fr: fond d'un tonnerre}* *{en: a barrel bottom}*

ocren (ó-crenŭ) adg – vedz tu ***oacãrnu***

odã (ó-dã) sf – vedz tu ***udã***

o-dera (o-dé-ra!) inter (scriat shi ***odera***) – vedz tu ***bura***

of (óf!) inter – vedz tu ***uhtedz***

ofchiu (óf-chĭu) sm ofchi (óf-chi) – sharpi mari sh-gros ma cari nu para easti piricljos trã om; sharpi, nipãrticã, nãpãrticã, uheauã, buljar *{ro: sharpe gros}* *{fr: serpent gros et non dangereux}* *{en: bulky but non dangerous serpent}*

ofelim (o-félimŭ) adg – vedz tu ***ufelii***

ofticã (óf-ti-cã) sf oftitsi/oftitse (óf-ti-tsi) – lãngoari mulipsitoari di plimunj (tsi s-lja di la om la om), tsi dutsi di-aradã la moarti, datã di-unã yeatsã njicã (cunuscutã cu numa di "bacilu Koch") tsi s-curduseashti di-aradã tu plimunj (ma poati si s-aflã sh-tu oasi, matsi, etc.) sh-lj-aspardzi, lji cãtãstrãpseashti; ohticã, ftisi, tihtã *{ro: oftică, tuberculoză}* *{fr: phtisie, tuberculose}* *{en: (pulmonary) consumption, tuberculosis}* ex: muri di ofticã; easti lãndzitã di ofticã sh-bãneadzã mash cu mirimeti (yitrii) § ***ohticã*** (óh-ti-cã) sf ohtitsi/ohtitse (óh-ti-tsi) – (unã cu ***ofticã***) § ***ufticos*** (uf-ti-cósŭ) adg ufticoasã (uf-ti-coá-sã), ufticosh (uf-ti-cóshĭ), ufticoasi/ufticoase (uf-ti-coá-si) – tsi easti lãndzit di ofticã; tsi ari s-facã cu oftica; di ofticã; uhticos, tihtos, ftisico, cãrãcush *{ro: ofticos}* *{fr: tuberculeux}* *{en: tuberculous}* § ***uhticos*** (uh-ti-cósŭ) adg uhticoasã (uh-ti-coá-sã), uhticosh (uh-ti-cóshĭ), uhticoasi/uhticoase (uh-ti-coá-si) – (unã cu ***ufticos***) § ***uftichedz*** (uf-ti-chĭédzŭ) vb I ufticai (uf-ti-cáĭ), ufticam (uf-ti-cámŭ), ufticatã (uf-ti-cá-tã), ufticari/ufticare (uf-ti-cá-ri) – lãndzidzãscu di ofticã; l-fac pri cariva s-lãndzidzascã di ofticã; lj-dau oftica a unui; mi cãrtescu (stric) di cheptu; uhtichedz, tihtusescu, umbãrnedz; (expr: lu uftichedz = lj-u fac bana greauã, lj-u amãrãscu, lj-u nvirinedz) *{ro: (se) oftica}* *{fr: avoir la phtisie; rendre ou devenir tuberculeux}* *{en: give somebody or get himself tuberculosis}* § ***ufticat*** (uf-ti-cátŭ) adg ufticatã (uf-ti-cá-tã), ufticats (uf-ti-cátsĭ), ufticati/ufticate (uf-ti-cá-ti) – tsi ari lãndzidzãtã di ofticã; tsi easti cãrtit (stricat) di cheptu (plimunj); uhticat, tihtusit, umbãrnat *{ro: ofticat}* *{fr: devenu phtisique, tuberculisé}* *{en: who became sick with tuberculosis}* § ***ufticari/ufticare*** (uf-ti-cá-ri) sf ufticãri (uf-ti-cãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lãndzidzashti di ofticã; uhticari, tihtusiri, umbãrnari *{ro: acţiunea de a (se) oftica}* *{fr: action de rendre ou de devenir tuberculeux}* *{en: action of giving somebody or getting himself tuberculosis}* § ***uhtichedz*** (uh-ti-chĭédzŭ) vb I uhticai (uh-ti-cáĭ), uhticam (uh-ti-cámŭ), uhticatã (uh-ti-cá-tã), uhticari/uhticare (uh-ti-cá-ri) – (unã cu ***uftichedz***) § ***uhticat*** (uh-ti-cátŭ) adg uhticatã (uh-ti-cá-tã), uhticats (uh-ti-cátsĭ), uhticati/uhticate (uh-ti-cá-ti) – (unã cu ***ufticat***) § ***uhticari/uhticare*** (uh-ti-cá-ri) sf uhticãri (uh-ti-cãrĭ) – (unã cu ***ufticari***)

ofticos (of-ti-cósŭ) adg ofticoasã (of-ti-coá-sã), ofticosh (of-ti-cóshĭ), ofticoasi/ofticoase (of-ti-coá-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ufticos***

oh (óh!) inter – vedz tu ***uhtedz***

ohelji/ohelje (o-hé-lji) sf ohelj (o-héljĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***uhelji***

ohi (óhĭ) adv – nu, ba, aca, mi *{ro: nu, ba}* *{fr: non, nullement}* *{en: no, not}* ex: u vrei i nu u vrei? ohi (nu), nu u voi; mi scãrcheashti…, ohi, nu mi scãrcheashti

ohru (ó-hru) adg ohrã (ó-hrã), ohri (ó-hri), ohri/ohre (ó-hri) – tsi s-aflã tu-unã halã urutã; cari nu-ari tihi tu banã; tsi ari mash cripãri shi taxirãts; mãrat, marat, corbu, morvu, mbogru, buisit, cacomir, nvapsu, vapsu, vãpsit, buisit, lipisit, lupusit, tumsu, tumtu, dholj, duljat, dhistih, caimen, maimen, gramen, gal, lai, tihilai, piscatran, shcret, etc. *{ro: nenorocit, sărman, sărac, neastâmpărat}* *{fr: malheureux, pauvre, misérable, folâtre}* *{en: unfortunate, poor, miserable, frisky}* ex: tamam cãndu eara trã tsinã, eavea sh-ohra (shcreta, buisita) di vitsinã

ohtapodi/ohtapode (oh-ta-pó-di) sf ohtapodz (oh-ta-pódzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***uhtapodi***

ohticã (óh-ti-cã) sf – vedz tu ***ofticã***

ohtu[1] (óh-tu) sn oahti/oahte (oáh-ti) – loc tsi s-analtsã niheamã fatsã di-atsel di deavãrliga sh-fatsi, tu mesea di padi, ca unã dzeanã njicã; adunãturã di loc, arinã, chetsrã, etc. anãltsatã di om tra si s-apãrã, ca s-ascundã tsiva, si ngroapã un mortu, etc.; tumbã, dzeanã; (expr: 1: pingu oahti = lucredz multu, cilãstisescu, tra s-adun avearea tsi u am; 2: adrã padea ohtu = (i) muri, sh-featsi tu padi un ohtu, un mirmintu; (ii) nu featsi caishti tsi lucru) *{ro: dâmb, movilă}* *{fr: petite élévation de terre, butte, hauteur}* *{en: knoll, mound}* ex: ti vidzui di pri ohtu; pisti shapti oahti-analti; shidzum pri ohtu tra s-fãtsem siri; dzenurli sh-oahtili trã nãs eara tsiva dip; trets vãljuri, trets oahti, agiumsi tu-unã irnjii; sh-lo mintea la cicioari shi pindzi oahti (expr: cilãstiseashti), arsari vãljuri

ohtu[2] (óh-tu) sn oahti/oahte (oáh-ti) – partea umflatã (tsi easi cãtrã nafoarã) dit un vãshclje (la un gioc di ficiurits); adapi, duti *{ro: om, partea convexă de la un os la arşiţe (un joc de*

copii)} {fr: partie convexe d'un osselet, dosse} {en: the convex part of a bone, in a children's game}

oi (óĭ) inter – vedz tu ***o***

oi-bobo! (oi-bo-bó) inter (scriat shi ***oi-bo-bo***) – vedz tu ***oi-lele!***

oi-lele! (oi-le-lé) inter (scriat shi ***oi-le-le***) – zbor tsi lj-ascapã a omlui dit gurã cãndu sh-aspuni durearea, njila, dipirarea tsi u-aducheashti n fatsa-a unui lucru slab (sh-cãtivãroarã mirachea, lãhtara, haraua, nearãvdarea, etc.); ai, au, o!, oi!, vai, cavai, mar, oi-lele, a-lele, lele, bobo, oi-bobo, o-bobo, o-popo, mãrãcui!, alimunu, etc. *{ro: ah!, aoleu, vai, cavai de mine, etc.} {fr: cri d'effroi ou de douleur poussé par quelqu'un; malheur!, ah!, mon Dieu, etc.} {en: cry shouted out by somebody in great pain; alas!, oh, oh dear, oh poor me!, oh God!, my God; etc.}* ex: oi-lele! shi oi-bobo! plãngu ocljilj di caimo; oi-lele! tsi lumtã mari s-acãtsã tru Padea-Mari; haidi-de! cum trag armãnjlji! oi-lele! cum trag pãngãnjlji; oi-lele! tsi njatã arsi! oi-bobo! tsi crimã mari! § ***o-lele!*** (o-le-lé) inter (scriat shi ***o-le-le***) – (unã cu ***oi-lele***) ex: o-lele! mi-agudirã; o-lele! dado! cãt mi doari; zghira o-lele ca un gumar § ***oi-bobo!*** (oi-bo-bó) inter (scriat shi ***oi-bo-bo***) – (unã cu ***oi-lele***) ex: oi-bobo! tsi lumtã greauã s-acãtsã la Pishtireauã!; oi-bobo! cum s-bati sh-cãntã!; oi-bobo! pri dorlu-a lor! § ***o-bobo!*** (o-bo-bó) inter (scriat shi ***o-bo-bo***) – (unã cu ***oi-lele***) § ***bobo***! (bo-bó) inter (scriat shi ***bo-bo***) – (unã cu ***oi-lele***) ex: bobo! maratslji!; bobo! tsi sharpi mi mãshcã!; bobo! dor tsi mi-ari loatã! § ***o-popo!*** (o-po-pó) inter (scriat shi ***o-po-po***) – (unã cu ***oi-lele***) § ***popo!*** (po-pó) inter (scriat shi ***po-po***) – (unã cu ***oi-lele***) § ***po-popo!*** (o-po-pó) inter (scriat shi ***po-po-po***) – (unã cu ***oi-lele***)

oimã (óĭ-mã) sf oimi/oime (óĭ-mi) – chindisiri faptã cu mãna la partea di nsus a mãnicãljei di la unã cãmeashã di muljari; chendimã, chindimã, chindinã, vãchii, benchi, birbilj *{ro: dantelă; broderie la partea de sus a mânecii de cămaşe femeiască} {fr: dentelle(s); broderie du haut de la manche de chemise paysanne des femmes} {en: lace(s); embroidery made on the upper border of the sleeves of a woman's shirt}* ex: avea cãmeashi cu oimi

oinã (óĭ-nã) sf oini/oine (óĭ-ni) – agioc di cãrtsã *{ro: partidă de joc de cărţi} {fr: jeu de cartes} {en: card game}* ex: va s-n-agiucãm nã oinã (un gioc di cãrtsã); nã s-asparsi oina (agioclu di cãrtsã)

o-lai (ó-laĭ) inter (scriat shi ***o lai*** shi ***olai***) – vedz tu ***lai***[2]

o-lãi (ó-lãĭ) inter (scriat shi ***o lãi*** shi ***olãi***) – vedz tu ***lai***[2]

o-lele! (o-le-lé) inter (scriat shi ***o-le-le***) – vedz tu ***oi-lele!***

olmu (ól-mu) sm fãrã pl – earbã cu frãndzã mãri sh-lãludz albi, tsi ari tu loc un trup lungu ca un chelindru, tsi s-mãcã dupã tsi easti chisat sh-amisticat cu puscã sh-alti lucri; hrean *{ro: hrean} {fr: raifort, radis, ravette, petite rave, raifort sauvage} {en: horse radish}*

olug (ó-lugŭ) adg (shi sm, sf) – vedz tu ***ulog***

om (ómŭ) sm oaminj (oá-minjĭ) – hiintsa (yeatsa mascurã i feaminã) tsi s-aflã tu nai ma-analta scarã a hiintsãlor (cari poati sã zburascã, s-mindueascã, s-facã hãlãts cu cari s-alãxeascã loclu di deavãrliga, etc.); (fig: om = (i) bãrbat; (ii) gioni; (iii) om bun; (iv) om avut; etc.; expr: 2: om cu trei scãnduri; om tsi-lj lipseashti unã scãndurã = glar, tivichel, zurlu, cariva tsi nu mindueashti ca oaminjlji di-aradã, tsi nu para u-ari mintea ntreagã; 3: om cu doauã capiti = alipidat, gioni, fuviros; 4: om, s-dai shi s-fudz di el; om tsi s-nu lu-astalj tu cali = om multu arãu; 5: om cu dauã fãts = om ipucrit, ascumtu, tsi mindueashti unã sh-tsã spuni altã; cãrbuni nvilit, jar acupirit; 6: omlu a caliljei = om ndreptu, cu minti, multu bun; 7: om veclju = (i) aush; (ii) om tsi tsãni adetsli sh-huili veclji) *{ro: om} {fr: homme} {en: man}* ex: un pom cu lumãchili nghios, sh-ari-arãdãtsina nsus (*angucitoari*: omlu); cur pi cheatrã, cap pi cur, dzatsi stringu, dauã plãngu (*angucitoari*: omlu tsi muldzi capra); omlu cu minti acumpãrã, nu vindi; omlu cu carti, cu patru oclji easti; di omlu din casã, cari oarã s-ti-afireshti?; di tsi s-aspari, nu-ascapã omlu; mãcã bea cu omlu-a tãu shi fudz di dari-loari; omlu prindi s-mindueascã sh-nãinti sh-nãpoi; omlu cum si nveatsã, ashi bãneadzã; omlu tsi s-tindi, beasi!; omlu linãvos, i va s-tindã, i va s-beasã; omlu fatsi stranjlu, nu stranjlu pi om; omlu arãu cornu nu-ari (expr: omlu-arãu nu-ari semnu tra s-lu-aducheshti); nu-ari om fãrã cusuri; mea, tini, om, du-ti la bisearicã; om fãrã arushini, banã di asimi; omlu cu trei scãnduri (expr: glar, tivichel, zurlu, tsi nu mindueashti ca oaminjlji di-aradã) nu easti ntreg la minti; cati om shi mintea-lj; cãts oaminj, ahãnti mintsã; hapsea, trã oaminj i adratã; nu easti om (fig: nu easti om bun, tinjisit); lj-aflã omlu uidia; iu-i omlu cu doauã capiti (expr: alipidat, gioni, fuviros); l-feci om! (expr: l-feci om avut; lj-ded prãxi buni; l-feci om cu carti; etc.); nu suntu oaminj (expr: nu suntu gionj; nu suntu tinjisits; etc.); cãts oaminj, ahãti mintsã; omlu fãr di oaminj, nu-i om; arshinea-i trã oaminj § ***niom*** (ni-ómŭ) sm nioaminj (ni-oá-minjĭ) – tsi nu easti om bun; tsi easti un om multu-arãu; tsi easti un mostru di om *{ro: om rău, crud} {fr: méchant} {en: bad man}* ex: cãts oaminj, ahãti mintsã; omlu fãr di oaminj, nu-i om; arshinea-i trã oaminj; ti fatsi di om, niom (ti fatsi di om bun tsi eshti, om nibun) § ***agruom*** (a-gru-ómŭ) sm agruoaminj (a-gru-oá-minjĭ) – om tsi nu easti criscut tu lumi; om arãu la suflit shi multu crud *{ro: om sălbatic} {fr: homme sauvage} {en: wild man}* § ***omã*** (ó-mã) sf omi/ome (ó-mi) – mama-a tatãlui i a dadãljei; mai, mumã, moashi *{ro: bunică} {fr: grand'mère; aïeule} {en: grandmother}* § ***oamã*** (oá-mã) sf oami/oame (oá-mi) – muljari tsi-ari aushitã multu (di vãrã 100 di anj!); moashi gioanã; moashi *{ro: babă, babă voinică} {fr: très vieille femme; mère, brave femme} {en: old lady, brave old lady}* ex: nã moashi oamã (multu moashi, di vãrã 90 di anj sh-cama); ishi oama (moasha gioanã) cu lupata; esh lea oamã (mamã, moashi), esh lai afendi (tatã, aush); nveasta-a lui easti oamã (gioanã); muljarea-a lui nu easti ca tuti muljerli, easti oamã (gioanã) § ***uminiri/uminire*** (u-mi-ní-ri) sf fãrã pl – multimi di oaminj; oaminjlji dit ntreaga lumi; uminitati, uminãtati *{ro: umanitate} {fr: humanité} {en: humanity}* ex: tutã uminirea (tuts oaminjlji dit lumi) s-alavdã pri Domnul § ***uminitati/uminitate*** (u-mi-ni-tá-ti) sf uminitãts (u-mi-ni-tãtsĭ) – (unã cu ***uminiri***) ex: vãcuhi shi uminitati (biserits shi oaminj) § ***uminãtati/uminãtate*** (u-mi-nã-tá-ti) sf uminãtãts (u-mi-nã-tãtsĭ) – (unã cu ***uminiri***) § ***uminilji/uminilje*** (u-mi-ní-lji) sf fãrã pl – sãmtsãrli di vreari shi njilã tsi li-aducheashti un om fatsã di alantsã oaminj; inima bunã shi hãrli aleapti tsi li ari un om *{ro: omenie} {fr: civilité, affabilité} {en: civility, courtesy, graciousness}* ex: tora va lj-aflu uminilja-a lui (cãt di bun om easti, sh-cãti bunets fatsi); ari uminilji pri nãs § ***uminescu*** (u-mi-nés-cu) adg umineascã (u-mi-neás-cã), umineshtsã (u-mi-nésh-tsã), umineshti (u-mi-nésh-ti) – tsi ari tuti hãrli buni a omlui; di om *{ro: omenesc} {fr: humain} {en: human}* ex: di multu nu-avea vidzutã nã fatsã umineascã (di om); umineshti (fapti di om) suntu lucrili aesti § ***umineashti/umineashte*** (u-mi-neásh-ti) adv – tsi ari s-facã cu hãrli (buni) a omlui; ca faptu di om; cu uminilji *{ro: omeneşte} {fr: d'homme, humainement} {en: manly}* ex: zbura umineashti (ca omlu bun)

omã (ó-mã) sf – vedz tu ***om***

omea adv (ó-mea) adv – vedz tu ***omnja***[1]

omiu (ó-mĭu) adg – vedz tu ***omnju***

omnja[1] adv (óm-nja) adv – fãrã-agunjii, fãrã avrapã; omea, agalea, peagalea, anarga, peanarga, cãteanjor, cãtilin *{ro: încet} {fr: doucement, paisiblement} {en: slowly, sweetly}* ex: sã sculã sh-pri omnja, omnja (eavash, eavash) lo ficiorlu; mãnã calu omnja (peagalea) § ***omea*** adv (ó-mea) adv – (unã cu ***omnja***[1])

omnja[2] adv (óm-nja) adv – unã soi, idyea turlii, ahtari, uiguni *{ro: la fel} {fr: pareillement} {en: in like manner, similarly}* ex: tuts suntu omnja (idyea soi) § ***omnju*** (óm-njĭu) adg omnji/omnje (óm-nji), omnji (óm-nji), omnji/omnje (óm-nji) – tsi easti idyea soi cu…; omiu, uidusit, undzit *{ro: asemene} {fr: semblable, pareil, similaire, comforme, égale} {en: similar}* § ***omiu*** (ó-mĭu) adg omi/ome (ó-mi), omi (ó-mi), omi/ome (ó-mi) – (unã cu ***omnju***)

omnju (óm-njĭu) adg – vedz tu ***omnja***[2]

onbash (ón-bashĭ) sm onbash (ón-bashĭ) – un tsi easti cap (njic) tu-ascheri pristi (nu multsã) stratiots *{ro: sergent} {fr: sergent}*

{en: sergeant} ex: si ntreabã onbashlu
ondus (ón-dusŭ) sm pl(?) – dureari, dor, durimi, pon, pidimo, etc. *{ro: durere} {fr: douleur, souffrance} {en: pain, suffering}*
op (óp!) – vedz tu ***hop***
opdzãts (op-dzắtsĭ) num – vedz tu ***optu***
opistar (o-pis-tárŭ) sn opistari/opistare (o-pis-tá-ri) – cumata (di lemnu) tsi s-aflã tu partea di nãpoi (i di nãinti) a shauãljei i a sãmarlui; pistar, pestãr, ublãncu, oblãncu, blãncu, mbrustar, cutsachi *{ro: oblânc} {fr: arçon de la selle} {en: saddle bow, pommel, cantle}* ex: opistar di gushi s-tsã ved § ***pistar*** (pis-tárŭ) sn pistari/pistare (pis-tá-ri) – (unã cu ***opistar***) § ***pestãr*** (pes-tắrŭ shi pés-tãrŭ) sn pl(?) – (unã cu ***opistar***) § ***pistari/pistare*** (pis-tá-ri) sf pistãri (pis-tắrĭ) – scãndurã bãgatã di-unã parti sh-di-alantã a sãmarlui; pãyidã *{ro: traversă de samar} {fr: traverse d'un bât} {en: traverse (cross-piece) of a pack saddle}*
opistohorisi/opistohorise (o-pis-to-hó-ri-si) sf – vedz tu ***pistuhorisi***
oplã (ó-plã) sf opli/ople (ó-pli) – vilendzã njicã di per di caprã (cãtivãrãoarã di lãnã) cari s-arucã pri calj, s-ashtearni pri pat, mpadi i pri stizmi, sh-cu cari poati si s-anvileascã omlu; sazmã, pãrcoavã, chilimi, cergã, ciorgã, doagã, yeambulã, vilendzã, cuvertã *{ro: ţesătură (pătură) de păr de capră} {fr: tapis de laine de chèvre} {en: blanket made of goat hair}* ex: mi-acupirii cu unã oplã (sazmã)
o-popo! (o-po-pó) inter (scriat shi ***o-po-po***) – vedz tu ***oi-lele!***
opsi/opse (óp-si) sf fãrã pl – vidzuta cu cari s-aspuni cariva (sh-cu cari easti vidzut di altsã); fatsã, masti, prosup, vidzutã, videari, fanã, indami, prep, ceahre *{ro: înfăţişare, mină, faţă} {fr: mine, aspect, face, visage, couleur de visage} {en: appearance, aspect, face}* ex: lo altã opsi (vidzutã); ashi lã easti opsea (fatsa, vidzuta)-a lor; nu ai opsi (videari, fatsã) di om sãnãtos; sh-avea vinjitã pi opsi (s-avea ndreaptã tu fatsã)
opsprã (óps-prã) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***optusprãdzatsi***
opsprãdzatsi (óps-prã-dzá-tsi) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***optusprãdzatsi***
opsprãyinghits (óps-prã-yín-ghitsĭ) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***optusprãyinghits***
optu (óp-tu) num – numirlu 8 (namisa di 7 shi 9) *{ro: opt} {fr: huit} {en: eight}* ex: optulj (optu di nãsh) eara mintiosh shi noulu eara chirut; udãlu iu durnja optuli (atseali optu) featí; ca vãr gioni cãndu tu optuli (atsea di-a opta dzuã), l-toarnã soacrã-sa pãryicea § ***optul*** (óp-tulŭ) num ord opta (óp-ta) – atsel (atsea) tsi s-aflã tu loclu 8 dit unã aradã; atsel (atsea) tsi ari tu-aradã mash shapti nãintea-a lui (ljei) *{ro: al optulea, a opta} {fr: le (la) huitième} {en: the eighth}* § ***optusprãdzatsi*** (óp-tus-prã-dzá-tsi) num – numirlu 18 (namisa di 17 shi 19) § ***optusprãyinghits*** (óp-tus-prã-yín-ghitsĭ) num – numirlu 28 (namisa di 27 shi 29) § ***opdzãts*** (op-dzắtsĭ) num – numirlu 80 (namisa di 79 shi 81) *{ro: 80, optzeci} {fr: 80, quatre-vingt} {en: 80, eighty}* ex: dã-nã opdzãtslji (atselj 80 di…) § ***uptimi/uptime*** (up-tí-mi) sf uptinj (up-tínjĭ) – unã di-atseali optu pãrtsã isea tu cari sã mparti un lucru *{ro: optime} {fr: une huitième} {en: one eighth}* ex: lj-armasi mash unã uptimi (unã a opta parti)
optul (óp-tulŭ) num ord – vedz tu ***optu***
optuspratsi (óp-tus-prá-tsi) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***optusprãdzatsi***
optusprã (óp-tus-prã) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***optusprãdzatsi***
optusprãdzatsi (óp-tus-prã-dzá-tsi) num – vedz tu ***optu***
optusprãyinghits (óp-tus-prã-yín-ghitsĭ) num – vedz tu ***optu***
optusprãyiyinghits (óp-tus-prã-yi-yín-ghitsĭ) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***optusprãyinghits***
or (órŭ) vb I urai (u-ráĭ), uram (u-rámŭ), uratã (u-rá-tã), urari/urare (u-rá-ri) – lj-fac rigeai al Dumnidzã s-nj-agiutã tu banã (s-mi-agiutã tu oara di-ananghi); mi ncljin la Dumnidzã; lj-caftu (lj-pricad, lj-fac rigeai) a unui sã-nj facã unã vreari tsi u-am (un bun, unã hari, etc.); lj-dzãc a unui zboarã di alãvdari shi haraua tsi u-aduchescu cãndu avdu lucrili buni tsi ari faptã; lj-dzãc a unui (ti numa-a lui, bunãoarã) vrearea tsi u am ca lucrili sã-lj si ducã-ambar tu banã, s-hibã sãnãtos; lj-dzãc mirachea tsi u-am tra si s-vindicã agonja di-unã lãngoari tsi u-ari, etc.; aor, rog, ruguescu, pricad, mi-angrec, pãlãcãrsescu, pãrãcãlsescu, pãrlãcãrsescu *{ro: ruga; ura, felicita} {fr: prier; souhaiter, féliciter} {en: pray; congratulate, wish the best}* ex: vã or (pãlãcãrsescu), nu mi cãrtits; nivolje, ti or (ti pãlãcãrsescu!); vã or (cad rigeai) s-nji spunets; durutili di mami la Dumnidzã oarã (caftã, sã ncljinã) s-bãneadzã; lã oarã ca s-bãneadzã; s-yinã soatsili sã-nj oarã; lj-urai trã numã; lã urã cãti buni sunt tu loc; njarsim s-lji urãm anj multsã; oarã-lj "cali-ambar" § ***uredz*** (u-rédzŭ) vb I urai (u-ráĭ), uram (u-rámŭ), uratã (u-rá-tã), urari/urare (u-rá-ri) – (unã cu ***or***) ex: calea mbar tini sã-lj uredz (ori) § ***urat***[1] (u-rátŭ) adg uratã (u-rá-tã), urats (u-rátsĭ), urati/urate (u-rá-ti) – (Dumnidzã) tsi-lj s-ari faptã unã rigeai; tsi easti pãlãcãrsit di cariva sã-lj facã unã hari; tsi-lj si-angricã cariva; tsi-lj s-ari dzãsã di cariva zboarã di-alãvdari (tri-atseali tsi-ari faptã) i di vreari tra sã-lj si ducã trãninti lucrili ambar; aurat, rugat, ruguit, pãlãcãrsit, pãrãcãlsit, pãrlãcãrsit *{ro: rugat; urat, felicitat} {fr: prié; à qui on a souhaité quelque chose, félicité} {en: prayed; congratulated, wished the best}* § ***urari/urare*** (u-rá-ri) sf urãri (u-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi (atsea tsi s-aproachi) cãndu s-oarã; aurari, rugari, ruguiri, pãlãcãrsiri, pãrãcãlsiri, pãrlãcãrsiri; urãciuni, urciuni, urãcinã, urcinã, rãciuni, etc.; *{ro: acţiunea de a ruga, de a ura, de a felicita; rugăminte, urare, urări, felicitări} {fr: action de prier, de souhaiter, de féliciter; prière, félicitations} {en: action of praying, of congratulating, of wishing the best; prayer, best wishes, congratulations}* ex: dãdea urãri cu saclu (expr: dãdea multi urãri) § ***urat***[2] (u-rátŭ) sm pl(?) – faptul cu zboarãli tsi lj-aproachi atsel tsi-lj si oarã (ureadzã); urari *{ro: urări, felicitări} {fr: meilleurs souhaits, félicitations} {en: best wishes, congratulations}* ex: uratlu (urarea) a vuscupuljanjlor easti shtiut § ***aor*** (a-órŭ) vb I aurai (a-u-ráĭ), auram (a-u-rámŭ), auratã (a-u-rá-tã), aurari/aurare (a-u-rá-ri) – (unã cu ***or***) ex: shi s-aurãm (pãlãcãrsim), ca cum aurã (pãlãcãrsi) orbul; altsã cãntã, altsã lj-aoarã; biu sh-lj-aurã § ***auredz*** (a-u-rédzŭ) vb I aurai (a-u-ráĭ), auram (a-u-rámŭ), auratã (a-u-rá-tã), aurari/aurare (a-u-rá-ri) – (unã cu ***or***) § ***aurat*** (a-u-rátŭ) adg auratã (a-u-rá-tã), aurats (a-u-rátsĭ), aurati/aurate (a-u-rá-ti) – (unã cu ***urat***) § ***aurari/aurare*** (a-u-rá-ri) sf aurãri (a-u-rắrĭ) – (unã cu ***urari***) § ***urãciuni***[1]***/urãciune*** (u-rã-cĭú-ni) sf urãciunj (u-rã-cĭúnjĭ) – urarea tsi lj-u fac a unui tra sã-lj si ducã lucrili ambar; atsea tsi-lj oarã Dumnidzãlu a omlui tra sã-lj si ducã lucrili ambar; atsea tsi fatsi preftul (pãrintili, oaspili, etc.) cãndu-l vluyiseashti omlu; urari, aurari; urucini, urãcinã, urcini, urciuni, rucini, rãciuni; ifhii, ifchii, ifcheauã, evluyii, vluyii, vluii *{ro: urare; binecuvântare} {fr: meilleurs souhaits; bénédiction} {en: best wishes; blessing}* ex: nj-fatsi urãciunj (ãnj oarã) trã numa-a mea; analtsã puljlji cãtrã soari urãciunj (urãri); urãciuni v-am (vã or), s-vã turnats; s-ts-am urãciunjli (urãrli, evluyia); s-tsã dã urãciunea; lj-deadi urãciunea (evluyia); picurare, s-nj-ai urãciunea (ifcheaua); s-ts-am urãciunea (evluyia) § ***urãcinã*** (u-rã-cí-nã) sf urãcinj (u-rã-cínjĭ) – (unã cu ***urãciuni***[1]) § ***urciuni/urciune*** (ur-cĭú-ni) sf urciunj (ur-cĭúnjĭ) – (unã cu ***urãciuni***[1]) § ***urcini/urcine*** (ur-cí-ni) sf urcinj (ur-cínjĭ) – (unã cu ***urãciuni***[1]) ex: s-ts-am urcinea (ivluyia) § ***urucini/urucine*** (u-ru-cí-ni) sf urucinj (u-ru-cínjĭ) – (unã cu ***urãciuni***[1]) ex: s-ts-am urucinjli (evluyiili) § ***rãciuni/rãciune*** (rã-cĭú-ni) sf rãciunj (rã-cĭúnjĭ) – s-ts-am rãciunea (evluyia) § ***rucini/rucine*** (ru-cí-ni) sf rucinj (ru-cínjĭ) – s-ts-am rãciunea (evluyia); s-nj-ai rucinea (ifcheaua), picurare
orbu (ór-bu) adg, sm, sf oarbã (oár-bã), orghi (ór-ghi), oarbi/oarbe (oár-bi) – atsel cari sh-ari chirutã doilji oclji; atsel cari nu poati s-veadã tsiva di doilji oclji; (fig: orbu = (i) un tsi nu para veadi ghini, easti ca orbu cã nu veadi aproapea dip; (ii) loc ntunicos, scutidos, iu nu pots s-vedz tsiva; expr: 2: armasi orbu, easti orbu = (i) nu shtii tsi lipseashti sã shtibã; (ii) nu featsi carti, nu s-ari dusã la sculii; 3: am tihi oarbã = nu-am dip tihi, hiu fãrã tihi; 4: mi-adar orbu = mi mbet multu, mi fac dzadã (cucutã, cãndilã, hrup, etc.); 5: di la orbu nu caftã oclji =

s-dzãtsi tr-atsel tsi caftã a unui sã-lj da tsiva tsi nu-ari, s-facã tsi nu poati, etc.; 6: acatsã orbul, scoati-lj ocljilj = s-dzãtsi cãndu fats un lucru ncot, digeaba; cãndu-lj fats a unui tsiva tsi nu-l mealã, nu-l ambudhiseashti cu tsiva dip) *{ro: orb} {fr: aveugle} {en: blind}* ex: tuts orghilj shi shchiochilji s-avea adunatã aclo; nveatsã-l sh-nãs tehni s-nu-armãnã orbu (expr: s-nu hibã un tsi nu shtii s-facã tsiva); lu nveatsã ficiorlu gramati, s-nu lu-alasã orbu (expr: fãrã carti, ca orbu); dusi la hani di s-adrã orbu (expr: s-featsi dzadã, sã mbitã); nu vedz, oarbe? (fig: tsi, nu vedz dip? eshti orbu?); deadi orbul di mur shi-lj si pari cã ma nclo loc nu-i; trã surdu, macã-asunj, trã orbu, macã thimnjitseshti shi trã mbitat macã vai meshti, chirdutã va s-ducã; va-nj dzãts chior, va-ts dzãc orbu; iu-s mãmii multi, lu scot ficiorlu orbu; ficiori tsi-ashteaptã n gurã, ca tsiva pulj orghi; laea nveastã, cari vidzu ntãnja tihi oarbã (expr: prota tihi slabã), s-mãritã cu nãs; noaptea-aestã easti oarbã (fig: scutidoasã, cu niori, fãrã lunã icã steali) § ***urghescu*** (ur-ghĭés-cu) vb IV shi I urghii (ur-ghíĭ), urgheam (ur-ghĭámŭ), urghitã (ur-ghí-tã), urghiri/urghire (ur-ghí-ri) shi urgheari/urgheare (ur-ghĭá-ri) – nj-cher videarea; fac altu si sh-chearã videarea; lj-scot ocljilj sh-lu-alas orbu; (fig: urghescu = (i) l-fac pri cariva s-nu veadã un lucru, icã s-nu li veadã lucrili ashi cum suntu; (ii) lj-dzãc minciunj sh-lu-arãd pri cariva) *{ro: orbi} {fr: aveugler, devenir aveugle} {en: blind, become blind}* ex: urghi di doilji oclji; urgheashti maea-a mea; urghi tu aushatic; vãrnã sfulgu, tricu tu ocljilj a amirãroanjiljei sh-aestã urghi diunãoarã; urghish (fig: nu-ai oclji?, nu vedz?) di nu vidzush tsi-ts deadi? § ***urghit*** (ur-ghítŭ) adg urghitã (ur-ghí-tã), urghits (ur-ghítsĭ), urghiti/urghite (ur-ghí-ti) – tsi sh-ari chirutã videarea; tsi-lj s-ari scoasã doilji oclji *{ro: orbit} {fr: aveuglé, devenu aveugle} {en: blinded, who became blind}* ex: pãnã s-nu-lj yinã ocljilj a gionilui urghit § ***urghiri/urghire*** (ur-ghí-ri) sf urghiri (ur-ghírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva urgheashti; urbari, urbeatsã, gavumarã *{ro: acţiunea de a orbi; orbire} {fr: action de rendre aveugle, de devenir aveugle} {en: action of blinding, of becoming blind}* ex: urghirea aestã s-vindicã troarã § ***urgheari/urgheare*** (ur-ghĭá-ri) sf urgheri (ur-ghĭérĭ) – (unã cu ***urghiri***) § ***urghishalui*** (ur-ghí-shĭa-luĭ) adv – ca orghilj, ca cu ocljilj ncljish, fãrã s-veadã *{ro: orbeşte} {fr: aveuglément} {en: blindly}* ex: s-u treacã di-a urghishalui (ca orghilj) § ***urbari/urbare*** (ur-bá-ri) sf urbãri (ur-bărĭ) – harea (hala, cusurea) tsi u ari orbul tra s-nu veadã cu ocljilj; chireari a videariljei; urghiri, urbeatsã; (fig: 1: urbari = (i) urghirea-a mintiljei, glãrimi mari (oarbã); (ii) ghineatsã mari (oarbã); (iii) tihi mari (oarbã); (iv) vreari mari (oarbã), etc.; expr: 2: urbarea-ts! = blãstem: s-urgheshti di oclji; s-ti-agudeascã urghirea, turbul!) *{ro: orbire} {fr: aveuglement} {en: blindness}* ex: lj-u deadi urbarea (urghirea, turbul) di nu vidzu urdinjli di flori sh-li cãlcã; ãlj vinji urbarea (fig: urghirea-a a mintiljei); u vidzurã atumtsea urbarea (fig: glãrimea); lj-vinji urbarea (fig: tihea oarbã); Pitlu sh-u-avu cã-i urbari (fig: cã deadi pi ghineatsã) aoa; tsi urbari (fig: tihi oarbã) deadi stri nãs; ahãtã turbari shi ahãntã urbari (fig: vreari oarbã) lj-avea § ***urbeatsã*** (ur-beá-tsã) sf urbets (ur-bétsĭ) – (unã cu ***urbari***) *{ro: orbire} {fr: aveuglement} {en: blindness}*

orca (ór-ca) adv – (du-ti) la drats; la treilji drats; s-ti lja neclu; fudz, s-nu ti ved dininti; etc. *{ro: la naiba} {fr: au diable} {en: to hell}* ex: orca du-ti!

orcu (ór-cu) sn orcuri (ór-curĭ) – zborlu dat cãndu cariva giurã cã nu dzãtsi minciunj; giurat, giuratic, sprigiurat, prigiurat *{ro: jurământ} {fr: serment} {en: oath}*

ordhinii/ordhinie (or-dhi-ní-i) sf ordhinii (or-dhi-níĭ) – unã cu ***ordinii***

ordin (ór-din) sn – vedz tu ***ordinii***

ordinii/ordinie (or-dhi-ní-i) sf ordinii (or-dhi-níĭ) – dimãndarea tsi-lj si fatsi a unui tra s-adarã tsiva (cã va i cã nu va); dimãndari faptã (nom) di chivernisi (sh-multi ori scriat shi alichit prit stiznjili di pit cãljuri); ordin, urdin, cumandã, dimãndu, dimãndari, dimãndatã, dimãndãciuni, pãrãnghilii, timbihi, timbii, endolii, emri, diatagmã, diitãyii, buiurdii, tãcriri *{ro: ordin, poruncă} {fr: ordre} {en: order}* § ***ordin*** (ór-din) sn ordini/ordine (ór-di-ni) – (unã cu ***ordinii***) § ***urdin***[1] (úr-din) sn urdini/urdine (úr-di-ni) – (unã cu ***ordinii***)

ordu[1] (ór-du) vb IV – vedz tu ***urdzãscu***

ordu[2] (ór-du) sn? pl(?) – starea-a lucrilor tsi s-aflã bãgati tu-aradã, un dupã alantu; loclu tu cari s-aflã un lucru tu-unã aradã; aradã, radã, bair, chindinar, nizami, sãrã, sireauã, taxi, udopsu *{ro: rânduială} {fr: ordre, rangée} {en: order, line, array}*

ordzu (ór-dzu) sn ordzuri (ór-dzurĭ) shi oardzã (oár-dzã) – soi di earbã-analtã, criscutã di om tu agri, cu palj lungu shi schic ncãrcat cu-arãdz di gãrnutsi; gãrnutslu faptu di-aestã earbã, bun trã hrana-a prãvdzãlor sh-cãtivãrãoarã a omlui (cari poati s-facã dit gãrnutsã birã, arãchii, etc.); agru siminat cu aestã earbã; hãsilj *{ro: orz} {fr: orge} {en: barley}* ex: calu mãca ordzu; dau ordzu a caljlor; tradzi ca calu la ordzu; vrei cal ordzu?; tsi, noi mãcãm ordzu?; ordzul ãl arã boilji shi-l mãcã caljlji § ***urdzãshor*** (ur-dzã-shĭórŭ) sn urdzãshoari/urdzãshoare (ur-dzã-shĭoá-ri) – ordzu njic *{ro: orzişor} {fr: petit orge} {en: small barley}* § ***urdzat*** (ur-dzátŭ) adg urdzatã (ur-dzá-tã), urdzats (ur-dzátsĭ), urdzati/urdzate (ur-dzá-ti) – (pravdã) tsi-lj s-ari datã s-mãcã ordzu *{ro: care a mâncat orz} {fr: qui a mangé de l'orge} {en: who has been fed barley}* ex: calu lu-aveam urdzat sh-eara pri trup

ore (ó-re shi o-ré) inter – zbor cu cari grim ma multu a unui bãrbat (cãtivãrãoarã muljari) tra s-lj-aspunj tsiva (un zbor, unã dureari, vreari, ciudii, etc.); s-dzãtsi cãndu vrei s-aspunj cã ti ciuduseshti di tsi s-fatsi, cã tsã easti fricã di tsi aducheshti cã va si s-facã, etc.; lai, lãi, lea, o-lai, bre, brem, vre, re, are, bre, avre *{ro: mă, bă, măi, măi-măi, dar} {fr: he! eh! homme; eh! bien!, mais} {en: hey! well now! now then! listen!}* ex: va s-ts-afeatã (lipseashti s-aducheshti, s-tsã treacã prit minti), ore doamne!; nu ti ntreb, ore (lai) crishtine; s-acãtsarã, ore fratili-a meu; ore! va nã mãcã!; mi giurai, ore crishtine! § ***re*** (ré) inter – (unã cu ***ore***) ex: avdzã, ncoa, re! (ore) § ***a-re*** (a-ré) inter – scriat shi ***are*** – (unã cu ***ore***) ex: tini hii, are! (bre, oré); are (bre, ore, more), tsi dai acshi?; are (bre, avre) afendi § ***bre*** (bré) inter – (unã cu ***ore***) ex: ia, li-alãsãm bre!; bre, bre, bre! tsi gioni-aleptu! § ***brem*** (brém) inter – (unã cu ***ore***) § ***a-bre*** (a-bré) inter – scriat shi ***a bre*** – (unã cu ***ore***) § ***vre*** (vré) inter – (unã cu ***a-re***) ex: tsi greai, vre glare! § ***a-vre*** (a-vré) inter – scriat ***a vre*** shi ***avre*** – (unã cu ***ore***) ex: avre (are, bre) ficior!; a vre om, om; ashi-i ghini, vre hilj

organ (ór-gan) sn organi/organe (ór-ga-ni) – hãlati (tsi sh-u-adutsi tu videari cu un pian) tsi s-bati tra s-facã muzicã (cu tritseari di vimtu prit unã buluchi di sulini) *{ro: orgă (instrument de muzică)} {fr: organ (instrument de musique)} {en: organ (musical instrument)}*

orghan (ór-ghan) sn orghani/orghane (ór-gha-ni) – unã cu ***organ***

ori[*] (órĭ) sf pl – pluralu di la numa "oarã"; vedz ***oarã***

ori[1] (órĭ) sf pl – 1: mirãchi lishoari, naljurea, sh-niminduiti ghini tsi yin aniorihta, tsi trec agonja shi s-alãxescu dipriunã, lishor, fãrã multã minduiri; 2: numã tsi yini di la trei gindi dit mituluyia grãtseascã tsi pidipsea multu arãu atselj tsi fãtsea lãets; bolj, nazi, naji, caprici, fãrfudã, camomati, mutri; zurlets, urghii, hulii, etc. *{ro: capricii, furii} {fr: caprices, furies} {en: whims, caprices; furies}* ex: mirili suntu cu orli (cu fãrfudzli, cu cãpricili); lu-acatsã cãtivãrãoarã orli (zurleatsa, huliili, uryiili); dupã tsi va-lj treacã orli (boljli, huliili); cãndu-lj yin orli (boljli, huliili)

ori[2] (órĭ) sf pl – bair di mãrdzeali (di os, lemnu, chihlibari, etc.) cu cari cãlugrilj sh-crishtinjlji mbistimenj numirã rigeili (ncljinãciunjli) tsi li fac cu-arada; bair di mãrdzeali tsi oaminjlji (aushanjlji) li trec prit deadziti, unã cãti unã, tra s-lã treacã oara; cumbuloyi, cumbuloi *{ro: mătănii} {fr: chapelet, rosaire} {en: string of beads, rosary}* ex: nj-adusi doarã ori (cumbuloyi) di chihlibari; imna cu orli (cumbuloyili) di chihlibari tru mãnã

ori[3] (órĭ) sf pl – mardzinea di la stranji (palto, cãmeashi, etc.); uvghi, uvyi, ui *{ro: bordura de la haine (cămaşe, rochie, bluză, palton, etc.)} {fr: bords, extrémités des vêtements*

(chemise, manteau, etc.)} {en: border, edge (of clothes)}

ori[1] (órĭ) cong – icã, i, ia, ilea, ili, va *{ro: sau, ori} {fr: ou} {en: or}* ex: s-lu vatãmã ori (icã, i) s-nu-l vatãmã?; ori (icã) greu, vahi, tsã cãdzu?; ori (va) moartã, ori (va) yii; yinj ori (i) nu yinj?; ori (icã, i) nj-aspunj a calealui, i nu ai ascãpari di mini; ori (icã) la cap eshti-agudit?

ori[2] (órĭ) cong – zbor tsi s-aflã namisa di alti dauã zboarã (dauã lucri, idei, minduiri, etc.), iu zborlu (lucrul, ideea, minduirea, etc.) di nãinti ari unã altã noimã di-atsel di dinãpoi; icã, i, ia, ilea, ili, va *{ro: sau, ori} {fr: ou} {en: or}* ex: s-lu vatãmã ori (icã, i) s-nu-l vatãmã?; ori (icã) greu, vahi, tsã cãdzu?; ori (va) moartã, ori (va) yii; yinj ori (i) nu yinj?; ori (icã, i) nj-aspunj a calealui, i nu ai ascãpari di mini; ori (icã) la cap eshti-agudit?

oriste (o-rís-te) adv, inter – vedz tu ***ursescu***

orixescu (o-ric-sés-cu) vb IV orixii (o-ric-síĭ), orixeam (o-ric-seámŭ), orixitã (o-ric-sí-tã), orixiri/orixire (o-ric-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***urixescu***

orixi/orixe (ó-ric-si) sf orixi (ó-ric-si) – mirachea (sivdãlu, vrearea) tsi u ari un tra s-mãcã tsiva (s-bea tsiva, s-facã tsiva, s-ducã iuva, etc.); ahti *{ro: poftă} {fr: appétit} {en: appetite}* ex: om cu orixi ahtari (ahtari dor tra s-mãcã) nu-am vidzutã vãrnãoarã; armasirã cu orixea; li-alãsã mortsãli cu orixea; nu mãcai cu orixi, nu shtiu tsi-avui; ghini easti faptã ma nu-ari orixi (nustimadã, gustu); bea nã rãchii s-tsã si dishcljidã orixea § ***urixescu*** (u-ric-sés-cu) (mi) vb IV urixii (u-ric-síĭ), urixeam (u-ric-seámŭ), urixitã (u-ric-sí-tã), urixiri/urixire (u-ric-sí-ri) – am mirachea (orixea) tra s-mãc (s-beau, s-fac, etc.) tsiva; nj-yini orixi *{ro: pofti, avea poftă} {fr: avoir envie de, être en goût de} {en: desire, wish to, want to}* ex: lji si urixi (lj-vinji orixi trã, vrea s-mãcã) meari adunati tora di pri mer; lji si urixi nã trandafilã shi-lj dzãsi a sots-sui § ***urixit*** (u-ric-sítŭ) adg urixitã (u-ric-sí-tã), urixits (u-ric-sítsĭ), urixiti/urixite (u-ric-sí-ti) – (lucrul) trã cari un om ari orixi *{ro: poftit} {fr: qui est désiré, convoité} {en: which is desired, wanted}* § ***urixiri/urixire*** (u-ric-sí-ri) sf urixiri (u-ric-sírĭ) – atsea tsi fatsi cãndu cariva ari orixi *{ro: acţiunea de a pofti, de a avea poftă; poftire} {fr: action d'avoir envie de, de désirer, de convoiter} {en: action of desiring, of wishing to, of wanting to}*

orixiri/orixire (o-ric-sí-ri) sf orixiri (o-ric-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***urixiri***

orixit (o-ric-sítŭ) adg orixitã (o-ric-sí-tã), orixits (o-ric-sítsĭ), orixiti/orixite (o-ric-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***urixit***

oriz (o-rízŭ) sn – vedz tu ***uriz***

ornic (ór-nic) sn – vedz tu ***uruloyi***

ornicar (or-ni-cárŭ) sm, adgm – vedz tu ***uruloyi***

ornji (ór-nji) sf ornji/ornje (ór-nji) – pulj mari tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj) njits; vultur, aito, atsirã, utã, hutcã, hutã, stavrait, schiponj, ljipurar; (fig: 1: ornji = un tsi easti ca unã ornji, lemargu, sharcu, etc.; expr: 2: mãcã ca ornja = mãcã multu) *{ro: vultur; rapace} {fr: vautour, oiseau de proie; rapace, vorace} {en: vulture, rapacious}* ex: unã ornji si nvãrtea piningã njelj; cãdzurã ca ornjili sh-li arãchirã tuti; unã ornji moashi s-curmã di uspets; avea armasã ornja moashea; s-dirinã nã ornji ncljisã tu cãfasi; ornjili acãtsarã si s-mutã nsus; ca ornjul pri mãrshi; ornji sh-cãnj au s-tsã dizvoacã aestu cap § ***ornju*** (ór-njĭu) sm ornji (ór-nji) – (unã cu ***ornji***) ex: tricu un ornju; easti un ornju; hiu ornju (fig: lemargu); s-aurnji ca ornjul pi mãrshi; iu vedz ornju, leshi-ashteaptã

ornju (ór-njĭu) sm ornji (ór-nji) – vedz tu ***ornji***

oroloyi/oroloye (o-ro-ló-yi) sf – vedz tu ***uruloyi***

orse! (ór-si) adv, inter – vedz tu ***ursescu***

orthodhoxu (or-tho-dhóc-su) adg orthodhoxã (or-tho-dhóc-sã), orthodhocshi (or-tho-dhóc-shi), orthodhoxi/orthodhoxe (or-tho-dhóc-si) – unã cu ***ortodoxu***

orthodoxu (or-tho-dóc-su) adg orthodoxã (or-tho-dóc-sã), orthodocshi (or-tho-dóc-shi), orthodoxi/orthodoxe (or-tho-dóc-si) – unã cu ***ortodoxu***

ortodhoxu (or-to-dhóc-su) adg ortodhoxã (or-to-dhóc-sã), ortodhocshi (or-to-dhóc-shi), ortodhoxi/ortodhoxe (or-to-dhóc-si) – unã cu ***ortodoxu***

ortodoxu (or-to-dóc-su) sm, sf, adg ortodoxã (or-to-dóc-sã), ortodocshi (or-to-dóc-shi), ortodoxi/ortodoxe (or-to-dóc-si) – tsi easti di pistea ndreaptã, atsea buna; tsi tsãni di pistea crishtinã di cãtrã datã; crishtin di pistea-aestã crishtinã ndreaptã (ortodoxã) *{ro: ortodox} {fr: orthodoxe} {en: orthodox}*

ortu (ór-tu) sm ortsã (ór-tsã) – cati parti dit un lucru mpãrtsãt tu patru pãrtsã isea; anpatra parti dit un lucru ntreg (pãrã veclju, gros, aspru); cirec, cirechi, ciurec, cartu, bishlic *{ro: sfert} {fr: quart} {en: quarter}* ex: ded trei shi un ortu (cirec) pi cot; sãhatea easti dauã shi un ortu

os di curdelji – vedz tu ***os***[1]

os[1] (ósŭ) sn oasi/oase (oá-si) – 1: partea albã dit truplu-a omlui tsi easti scliro (durã, sãnãtoasã, vãrtoasã, corcanã, etc.), cari deadun cu alti pãrtsã tsi sh-u-aduc cu ea, poati s-lu facã omlu sã sta ndreptu (mprostu, pi cicioari, deadzitli sã sta ndreapti sh-teasi, etc.); 2: (la plural mash) pãrtsãli-a truplui tsi-armãn nihunipsiti dupã moartea-a omlui; pãrtsãli-a truplui di ayi tsi-armãn dupã moarti nihunipsiti tu loc sh-trã cari lumea pistipseashti cã fac ciudii; moashti, lipsan, lipsanã; 3: partea dit unã yimishi (di-aradã tu mesi) cari easti durã (scliro, corcanã) sh-cari siminatã tu loc fatsi s-creascã un altu pom tsi fatsi idyea soi di yimishi; oasã, cocalã, sãmbur, simintsã, puponj; (expr: 1: ***os di curdelji*** = hãlati tsi undzeashti cu-unã lingurã sh-lu-agiutã omlu tra sã-sh bagã ma lishor curdeljili n cicior; 2: lj-bag frica tu oasi = lu-aspar multu; 3: lj-frãngu (lj-molj) oasili = l-bat sãnãtos; 4: hiu cheali sh-oasi, nj-si ved oasili = hiu ahãntu slab cã nu-am dip carni pri mini, mash oasi sh-chealea tsi li-anvileashti; 5: nj-armãn, nj-alas, nj-putridzãscu oasili (tu-un loc) = mor, lji ncljid ocljilj; 6: nj-agiumsi cãtsutlu la os, nj-agiumsi pãn la os = nu mata pot s-aravdu; nj-intrã ahãndos tu trup; 7: nj-poati oslu = escu gioni, pot s-lu fac un lucru, etc.; 8: lj-dau s-aroadã un os, lj-dau mash oasi = lj-dau tsi-armãni, armãsãturi, nu-lj dau tsiva; 9: lj-arod oasili = lj-ljau tut tsi ari sh-nu lu-alas cu tsiva; 10: Dumnidzã ljartã-ts oslu = s-ti ljartã Dumnidzã; 11: stranjlu lj-acatsã oslu = stranjlu-lj tsãni cãldurã) *{ro: os; oseminte; sămbure} {fr: os; ossements, reste(s), dépouille, reliques; noyau (de fruit)} {en: bone; bones, remains (of dead); pit (fruit)}* ex: multi-nj poati oslu (expr: hiu multu gioni, pot s-fac multi); Dumljartã-ts oasili a tatã-tui (expr: Dumnidzã s-lu ljartã tatã-tu); oasi (sãmburi) di cireashi; vedz cã mash cheali sh-oasi-nj hiu (expr: slãghii multu); aoatsi s-nj-alas oasili (expr: s-mor, s-lji ncljid ocljilj); sade oasi-lj deadi (expr: lj-deadi mash lucri di cari nu-ari-ananghi, nu-lj deadi tsiva dip); nj-aroasirã oasili (expr: nj-loarã tut tsi-aveam, nu nj-alãsarã tsiva); cari poati, oasi aroadi, shi cari nu, ne carni moali; chiurcul aestu lj-acatsã oslu (expr: lj-tsãni cãldurã); nj-intrã arcoarea pãnã tu oasi (expr: nj-intrã arcoarea ahãndos, nj-easti multu-arcoari) § ***usic*** (u-sícŭ) sn usitsi/usitse (u-sí-tsi) – os njic *{ro: oscior} {fr: petit os, osselet} {en: small bone}* § ***usos*** (u-sósŭ) adg usoasã (u-soá-sã), usosh (u-sóshĭ), usoasi/usoase (u-soá-si) – tsi easti adrat di oasi; tsi easti mash oasi; tsi ari s-facã cu oslu; tsi sh-u-adutsi cu oasili *{ro: osos} {fr: osseux} {en: bony, osseous}* ex: ari fatsa usoasã (mash oasi) cu mearili ishiti nafoarã

os[2] (ósŭ) sn – vedz tu ***oasã***

osãndã (o-sắn-dã) sf osãndi/osãnde (o-sắn-di) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***usãndã***

oshã (ó-shã) sf oshi/oshe (ó-shi) – cãni di-avinãtoari, cu truplu analtu, suptsãri shi zveltu sh-cu cicioarili lundzi cari alagã multu agonja; hãrtu, ligon *{ro: ogar} {fr: lévrier, chien d'arrêt} {en: greyhound}* ex: cu osha avinã ljepuri; easti ca osha!

oshti (óshtĭ!) inter – zbor cu cari s-aguneashti un cãni; titi!, at! *{ro: strigăt cu care se goneşte un câine} {fr: cri par lequel on chasse un chien} {en: shout by which one chases a dog}*

oshti* (ósh-ti) – pluralu di la zborlu "oasti"; vedz ***oasti***

osmac (os-mácŭ) sm, sn – vedz tu ***usmac***

osti/oste (ós-ti) adv – ashi cã, va dzãcã, s-cljamã cã, diladi, dimec, demec, de, dicari, zãri, ileachim, lipon *{ro: deci, aşadar} {fr: donc, par conséquent} {en: therefore, consequently}*

ostrachelã (os-tra-ché-lã) sf ostracheli/ostrachele (os-tra-ché-li)

– parã veclju di malamã tsi yinea dit Austrii; flurii, lirã, galbinã, gãlbinushi, etc. {ro: monedă veche austriacă de aur} {fr: ducat, ancienne monnaie d'or d'Autriche} {en: Austrian old gold coin}

ots (óts!) inter – zbor cu cari s-cljamã gumarlji sh-caljlji {ro: strigăt cu care se cheamă catârii şi caii} {fr: cri par lequel on fait marcher les ânes ou les chevaux} {en: shout by which one calls the donkeys or horses}

ou[1] (óŭ) sn ouaã (oá-ŭã) – atsea tsi fatsi gãljina, gurguljitos (arucutos, stronghil) shi mari cãt un mer njic, cu coaji albã, bun trã mãcari sh-dit cari, dupã tsi easti clucit di gãljinã, easi un pulj; ghelã dit cur; (expr: 1: ***ouaã ocljî***; ***ouaã mproasti*** = ouaã fapti tu tigani (tu apã i grãsimi) cu gãlbinushlu moali tsi-armãni ntreg, neaspartu sh-albushlu ncljigat deavãrliga); 2: canda tini featsish oulu-atsel aroshlu? = zbor tsi s-dzãtsi a atsilui tsi s-alavdã cã ari faptã un lucru greu trã fãtseari shi sã shtii ghini cã el nu-ari puteari s-lu facã; 3: dit ouaã hearti, pot ca s-easã vãrãoarã pulj? = zbor tsi s-dzãtsi cãndu si shtii cã un lucru nu-ari cum si s-facã, easti adinaton; 4: shed (stau) pri ouaã = stau tu loclu-a meu; nj-mutrescu lucurlu (a meu); nu mi-ameastic tu lucri xeani; 5: calcu ca pi ouaã = imnu cu multã cãshtigã, cu multu-angãtan, peagalea, cu multã fricã, ca furlu, ca unã vulpi; 6: furã ouaãli di sum cloci = zbor tsi s-dzãtsi tr-atsel tsi easti mastur bun, tsi lj-acatsã multu mãna; 7: ca scos dit ou = chischin, curat, ndreptu; 8: easti di doauã ouaã = easti tivichel, glar; 9: nu-nj si vãpsi oulu = nu u scosh ãn cap, nu u scosh naparti cu-atseali tsi cãftam s-adar; 10: trã ouaã-aroshi = ncot, digeaba; 11: sta ca oulu-arosh = sta mprostu, ca un par plãntat tu loc, cari nu fatsi tsiva, tsi nu s-minã; 12: l-tsãn ti ouaã-aroshi = l-tsãn tri mostrã, mash ashi "tra s-lu-am, s-lu-aspun, si s-veadã, etc.", cã nu-am ananghi di el; 13: nj-yini oulu la gurã = nj-si disfatsi orixea; 14: di ou lu-adarã bou = s-alavdã cu lucrili njits, di njicã simasii, tsi li fatsi mãri; s-mãreashti multu cu lucri tsi nu-ahãrzescu multu; 15: cama ghini az un ou dicãt mãni un bou = easti ma ghini s-hii ifhãrãstisit cu tsi ai tu mãnã, dicãt s-ti nyisedz cã va s-ai ma nclo un lucru mari trã cari nu eshti sigur; 16: azã furi un ou, mãni va furi bou = macã nchiseshti s-furi lucri njits fãrã simasii, va s-agiundzi ma nãpoi s-hii fur mari; 17: oulu-a vitsinlui, totna ma mari easti = totna lucrul a altui tsã si pari ma bun di-atsel a tãu; 18: cu un ou nu s-saturã omlu = omlu nu s-saturã cu putsãn, va s-aibã cãt ma multu; 19: dã oulu s-ljai gãljina = lipseashti s-fats njits curbãnj tra s-pots s-amintsã lucri mãri) {ro: ou} {fr: oeuf} {en: egg} ex: druga (lãna albã trã pãrpodz) nyeadzã shi chiureadzã (*angucitoari*: oulu); yiulu fatsi mortul sh-mortul fatsi yiulu (*angucitoari*: oulu); yinlu-a meu shi yinlu-a tãu, tr-unã buti sun turnats sh-tut stau neamisticats (*angucitoari*: oulu); tr-unã buti sunt turnati shi tut sta neamisticati (*angucitoari*: oulu); yinlu-al amirã cu yinlu-al pãshe, tu unã buti sh-nu s-ameasticã (*angucitoari*: oulu); njic escu, njicuts escu, tu palji miarucutescu (*angucitoari*: oulu); cum i oulu di gãljinã albã, ashi-i sh-oulu di gãljinã lai; nã deadi ti Pashti cãti doauã ouaã; ouaãli tsi s-ciucutescu, s-frãngu; surghish un ou proaspit; nu yinj tini trã ouaã-aroshi (expr. nu yini tini ncot, ai tini tsiva tu minti); mi tsãni trã mostrã shi trã ouaã aroshi (expr: nu shtiu trã tsi mi tsãni, cã nu-ari-ananghi di mini); tu stranji noauã, ca scos dit ou (expr: chischin curat, ndreptu); easti di doauã ouaã (expr: easti ca tivichel), nu s-ducheashti § ***ouaã*** (oá-ŭã) vb I unipirs (pirs 3-a) uuã (u-ŭă), uoa (u-ŭá), uoatã (u-ŭá-tã), uoari/uoare (u-ŭá-ri) – (gãljina) fatsi un ou {ro: oua} {fr: pondre} {en: lay eggs} ex: gãljinjli aesti uoarã (featsirã ouaã), a noastri nu ouaã (nu fac ouaã); sh-ouaã (sh-fatsi ouaã) ca gãljinã; tini noaptea uoash (featsish un ou); canda lu-uuã mã-sa (canda-l featsi ca ou, nu lu-amintã ca om cum fac muljerli tuti) § ***ou***[2] (óŭ) vb I uoai (u-ŭáĭ), uoam (u-ŭám), uoatã (u-ŭá-tã), uoari/uoare (u-ŭá-ri) – fac un ou (ca gãljina) {ro: oua} {fr: pondre} {en: lay eggs} ex: gãljina uuã (featsi ouaã) § ***uoat*** (u-ŭátŭ) adg uoatã (u-ŭá-tã), uoats (u-ŭátsĭ), uoati/uoate (u-ŭá-ti) – (gãljina) tsi-ari faptã ouaã; (oulu) tsi easti faptu di gãljinã {ro: ouat} {fr: pondu} {en: layed egg} ex: ou uoat, ouaã uoati; gãljinã uoatã; ou nifrãmtu, cã dzãtseai, cã tora-i uoat di gãljinã; suntu oaminj uoats, nu amintats (zbor trã pezã) § ***uoari/uoare*** (u-ŭá-ri) sf uuãri (u-ŭărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu gãljina fatsi ouaã {ro: acţiunea de a oua} {fr: action de pondre} {en: action of laying eggs} ex: gãljinjli cãcãreadzã la uoari (cãndu fatsi ouaã) § ***niuoat*** (ni-u-ŭátŭ) adg niuoatã (ni-u-ŭá-tã), niuoats (ni-u-ŭátsĭ), niuoati/niuoate (ni-u-ŭá-ti) – (gãljina) tsi nu featsi ouaã; (oulu) tsi nu easti ninga faptu di gãljinã {ro: neouat} {fr: qui n'est pas pondu; qui n'a pas pondu} {en: (chicken) that has not layed eggs; (egg) that has not been layed yet} ex: nã pulji niuoatã (tsi nu featsi ouaã); ou niuoat (tsi nu easti ninga faptu di gãljinã) § ***niuoari/niuoare*** (ni-u-ŭá-ri) sf niuuãri (ni-u-ŭărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu gãljina nu fatsi ouaã {ro: acţiunea de a nu oua} {fr: action de ne pas pondre} {en: action of not laying eggs}

ou[2] (óŭ) vb I – vedz tu ***ou***[1]

ovescu (o-vés-cu) sm – vedz tu ***vescu***[2]

ovez (o-vézŭ) sn – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***uvedz***

P

pabes (pa-bésŭ) adg pabesã (pa-bé-sã), pabesh (pa-béshĭ), pabesi/pabese (pa-bé-si) – (om) fãrã pisti; om arãu, ninjilãos, andihristu; apistu, gheaur, cãur, pãngãn, dinsãz, imansãz {ro: păgân, infidel, hain, parşiv} {fr: infidèle, mécréant, lâche} {en: infidel, unbeliever, coward} ex: a unui gioni, a unui pabes (apistu); hare, hare, pabes (pãngãn, om fãrã njilã) tsi fush § ***babes*** (ba-bésŭ) adg babesã (ba-bé-sã), babesh (ba-béshĭ), babesi/babese (ba-bé-si) – (unã cu ***pabes***) § ***bãbislãchi*** (bã-bis-lắ-chi) sf bãbislãchi (bã-bis-lắchĭ) – lucrul urut tsi-l fatsi un pabes; harea urutã tsi u ari un pabes {ro: laşitate, parşivenie} {fr: lâcheté; infidélité} {en: cowardice, infidelity} ex: mi mãcarã cu bãbislichi § ***bãbislichi*** (bã-bis-lí-chi) sf bãbislichi (bã-bis-líchĭ) – (unã cu ***bãbislãchi***)

pac! (pácŭ!) inter – zbor tsi caftã s-aspunã cum s-avdi unã cãrtsãniturã, plãscãniturã, aminari di tufechi, etc.; (fatsi pac! = plãscãneashti) {ro: interjection care caută să imite sunetul unei detunături} {fr: interjection imitant une détonation} {en: interjection trying to imitate the sound made by a detonation, explosion} ex: avea agiumtã s-facã pac! (expr: s-plãscãneascã)

paceagi (pa-cĭa-gí) sm – vedz tu ***pãce***

paceagilãchi/paceagilãche (pa-cĭa-gi-lắ-chi) sf – vedz tu ***pãce***

paceagirii/paceagirie (pa-cĭa-gi-rí-i) sf – vedz tu ***pãce***

paceagiu (pa-cĭa-gíŭ) sm paceagii (pa-cĭa-gíĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***paceagi***

pacfoni/pacfone (pac-fó-ni) sf pacfonj (pac-fónjĭ) – atsea tsi va s-aibã omlu cãndu dauã i ma multi metali s-ameasticã, diaradã cu tuchirea-a lor deadun {ro: aliaj} {fr: alliage} {en: alloy} ex: lingurã di pacfoni (di-un ameastic di halcumã, tsingu shi nichel)

paci[1]***/pace*** (pá-ci) sf – vedz tu ***pãce***

paci[2] (pácĭŭ) adg paci/pace (pá-ci), paci (pácĭ), paci/pace (pá-ci) – tsi easti ca unã ploaci; placean, plãciutos, plicitos {ro: turtit} {fr: aplati} {en: flat} ex: narea largã sh-paci (placeanã)

pacus (pá-cusŭ) sn – vedz tu ***pacuz***

pacuz (pá-cuzŭ) sn pacuzi/pacuze (pá-cu-zi) – ugoadã (tihisiri) tsi adutsi (a omlui tsi u pati) mari dureari shi znjii trupeascã shi sufliteascã; pacus, taxirati, distihii, cãtratsã, lãeatsã, bilje, biljauã, biljai, bileauã, scangi, scanci, cangi, halã {ro: nenorocire, pacoste} {fr: malheur} {en: misfortune} ex: tru ntunicatã s-featsi pacuzlu (lãeatsa); s-nu facã vãrnu pacuz (lãeatsã) di n-acãtsãm nãrli cu mãna di pri multu miscu § ***pacus*** (pá-cusŭ) sn pacusi/pacuse (pá-cu-si) – (unã cu ***pacuz***)

padi[1]***/pade*** (pá-di) sf pãdz (pắdzĭ) – loc tes (dishcljis) fãrã dzenj shi ohturi pri cari creashti ma multu earbã ti hrana-a prãvdzãlor; pãdinã, padinã, mire, cãmpu; (expr: 1: muntili (ohtul) padi l-fac = lj-alag locurli tuti, lj-alag muntsãlj (ohturli) dip canda suntu pãdz; 2: mi fac padi trã…= fac tut tsi pot trã…; 3: ti fac padi = ti-aurlu, ti cãtigursescu 3: scot tu padi (es tu padi, mi dau di padi) = scot (es) tu migdani; aspun (s-aflã, sã nveatsã, s-discoapirã) lucri tsi nu suntu cunuscuti (tsi suntu

acrifo; 4: loarã padea = dipusirã, s-arãirã) *{ro: şes, pajişte, padină}* *{fr: terrain aplani; plan; terrain en plaine}* *{en: field, plane; flat open plain}* ex: prãvdzãli pascu tu padi; nã dzuã imnãm pritu padi; easti padi, nu easti munti; padea ohtu shi ohtul padi vai fats (expr: va s-aladz tut loclu, muntsã sh-pãdz); moi lai munte, nj-ti fã padi; padi muntili s-lu-adrãm (expr: s-lu-alãgãm tut loclu); Muluvishti, nghios, tru pãdz; padi s-featsi (expr: featsi tut tsi putea s-facã); s-nu mi spunj, s-mi scots tu padi (expr: s-nu mi prudai, s-nu spunj acrifolu-a meu); s-nu ti dai di padi (expr: s-nu ti-aspunj, s-nu ti prudai, s-nu esh tu migdani) cã hii featã; nu va ti scot tu padi (expr: nu va s-aspun acrifolu, mistiryiul a tãu; nu va ti prudau, nu va ti scot tu migdani); nu s-vidzu tsiva tu padi (expr: nu s-vidzu s-easã tsiva tu migdani); vã featsi padi tu lumi (expr: vã cãtigursi multu, vã aurlã); ãl mãca lailu-sh, cã s-nu easã tu padi (s-nu si nveatsã, s-nu s-aflã) alihea nã dzuã § ***pãdinã*** (pã-dí-nã) sf pãdinj (pã-dínjĭ) – loc njic sh-tes fãrã ohturi (cãmpu njic) pri cari creashti di-aradã earbã trã hrana-a prãvdzãlor; padinã, padi, mire, cãmpu *{ro: padină}* *{fr: pré en plaine, petit terrain en plaine}* *{en: meadow}* ex: dit pãdina (padea) cu gãbjeu; scutea oili prit pãdinj § ***padinã*** (pá-di-nã) sf padinj (pá-dinjĭ) – (unã cu ***pãdinã***) § ***padi²/pade*** (pá-di) adv (tu scriarea-a noastrã di-aradã zburãrea u-aflãm scriatã altã soi: (i) ***ãn padi*** shi ***n padi***: vedz ***mpadi***; (ii) ***pri padi***: vedz ***pripadi***; (iii) ***di padi***: vedz ***dipadi*** – tsi easti aproapea di fatsa-a loclui; (loc) tsi nu easti ahãntu nsus (ca altu loc) *{ro: jos, în jos, la vale}* *{fr: en bas, aval}* *{en: down, downward}* § ***mpadi/mpade*** (mpá-di) adv – pri loc, nghios, ãnghios, nghiosura, ahimura, hima, nhima, pogor, pãgor, pugor; hambla; cãtrã la vali, cãtrã tu cãmpu; (expr: 1: zborlu-a meu nu cadi mpadi = zborlu a meu easti ascultat, nu easti spus di geaba, va si s-facã; 2: l-bag mpadi; l-culcu mpadi = (i) lu-ashternu, l-bag ãnghios; (ii) lu zdupunescu di padi, lu-aruc mpadi; (iii) l-vatám; 3: cad mpadi = (i) cad ãnghios, icã (ii) lãndzidzãscu; 4: nj-bag inima mpadi = nj-si fatsi njilã, mi curmã njila; 5: armãni mpadi ipotisea = s-asparsi ipotisea) *{ro: jos, în jos}* *{fr: en bas, sur la terre}* *{en: down, on the ground}* ex: stai mpadi (pi scamnu, pat); s-ashtearnã frãndza mpadi (nghios, pri loc); lo di mpadi (di nghios, di pri loc) unã cheatrã; shadi mpadi (nghios) pi scãndurã; di mpadi pãnã nsus (di pri loc pãnã n tser); s-nu cadã mpadi (nghios); zborlu a tãu ãmpadi nu cadi (expr: zborlu a tãu easti tinjisit, nu easti arcat geaba, easti ascultat); nj-easti cã s-nu-nj cadã grailu mpadi (expr: nj-easti cã nu va s-hiu ascultat); canda va lj-armãnã cupia mpadi? (expr: singurã, fãrã ca s-aibã un tsi s-lji poartã ngãtan?); l-bãgã mpadi (expr: lu zdupunã mpadi, lu-azvimsi); s-cadã mpadi (expr: s-lãndzidzascã); trapsi pristi nãs shi-l culcã mpadi (expr: shi-l vãtãmã) § ***nimpadi/nimpade*** (ni-mpá-di) adv – tsi nu poati s-shadã tu-un loc; tsi nu lu-acatsã (nu lu-ari) loclu shi s-minã tut chirolu *{ro: fără astâmpăr}* *{fr: remuant}* *{en: restless}* ex: pitruniclji di nimpadi (tsi nu u-ari loclu, tsi nu shadi tu-un loc) § ***pripadi/pripade*** (pri-pá-di) adv – (dutsearea-a omlui dit un loc tu altu) cu imarea pri cicioarli a lui (nu ncãlar, nu tu-amaxi, etc.) *{ro: pe jos, cu picioarele}* *{fr: à pieds}* *{en: on foot}* ex: yinea pripadi (imnãndalui, cu cicioarli); sã s-ducã pripadi (cu cicioarli) ca cãnili; yinea pripadi (pri cicioari); mini earam pripadi, el ncãlar § ***dipadi/dipade*** (di-pá-di) adv (scriat shi ***di padi***) – aproapea di loc, unã cu loclu, tsi da (agudeashti) di loc, etc. (expr: 1: l-dau dipadi = (i) lu-aruc (l-zdupunescu) di loc; (ii) urfãnipsescu; (iii) aspun (discoapir, fac si s-aflã) lucri tsi nu suntu cunuscuti, tsi suntu acrifo) *{ro: jos, aproapea de nivelul pământului}* *{fr: bas, au niveau de la terre}* *{en: down, close to the ground level}* ex: deadi dipadi (expr: zdupunã, huhuti, arcã mpadi) ficiorlu nica un ou; da pescul dipadi (expr: l-zdupunã di loc, lu-arcã mpadi); ded dipadi (expr: u urfãnipsii) casa ntreagã; ded dipadi (aspush tra si s-avdã) tut tsi shteam; cum s-imnã greaca pripadi (cu cicioarli) cu fustãnjli pãn dipadi (lundzi pãnã iu da di loc)?

padi²/pade (pá-di) adv – vedz tu ***padi¹***

padinã (pá-di-nã) sf – vedz tu ***padi¹***

padishah (pa-di-sháhŭ) sm – vedz tu ***shah***

paeangu (pá-ean-gu) sm – vedz tu ***pangu***

pafil (pa-fílŭ) sm pl(?) – frãndzã (tablã, ploaci) multu suptsãri di metal (ca un petur, di-aradã di cilichi) dit cari s-fac lucri; tiniche, tinichei, lamarinã, lãmãrinã *{ro: tinichea}* *{fr: fer-blanc}* *{en: tin plate}* ex: un nel di pafil (tiniche)

pafsi/pafse (páf-si) sf vedz tu ***papsi***

paftã (páf-tã) sf pafti/pafte (páf-ti) – luguria (faptã di dauã cumãts teasi tsi s-acatsã unã di-alantã), cu cari sã ncljidi curaua tsi s-poartã di mesi; paptã, pahtauã, plangã, palangã, cãtrãmã, gube, culari, ploaci *{ro: pafta}* *{fr: gond à patte que les jeunes femmes portent à la ceinture; raie, cannelure colorée d'un bas}* *{en: buckle, clasp}* ex: ari pafti di asimi afumati cu flurii; tricu moda a paftilor § ***pahtauã*** (pah-tá-ũã) sf pahtali/pahtale (pah-tá-li) – (unã cu ***paftã***) § ***paptã*** (páp-tã) sf papti/papte (páp-ti) – (unã cu ***paftã***) § ***palangã*** (pa-lán-gã) sf palãndzi (pa-lắn-dzi) – (unã cu ***paftã***) § ***plangã*** (plán-gã) sf plãndzi (plắn-dzi) – (unã cu ***paftã***) ex: Stasa sh-bãgã plãndzili § ***mpaftu*** (mpáf-tu) (mi) vb I mpãftai (mpãf-táĭ), mpãftam (mpãf-támŭ), mpãftatã (mpãf-tá-tã), mpãftari/mpãftare (mpãf-tá-ri) – u-acats pafta di la curaua di mesi; mi tsingu cu pafta *{ro: (se) încinge cu pafta}* *{fr: boucler la ceinture avec la "pafta"}* *{en: buckle up with "pafta"}* ex: nu poati si si mpaftã (si sh-acatsã pafta); mpaftã caljlji (bagã-lã cãtrãmãlu) § ***mpãftat*** (mpãf-tátŭ) adg mpãftatã (mpãf-tá-tã), mpãftats (mpãf-tátsĭ), mpãftati/mpãftate (mpãf-tá-ti) – tsi sh-ari acãtsatã pafta di la curauã *{ro: încins cu pafta}* *{fr: bouclé avec la "pafta"}* *{en: buckled up with "pafta"}* § ***mpãftari/mpãftare*** (mpãf-tá-ri) sf mpãftãri (mpãf-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si mpaftã *{ro: acţiunea de a (se) încinge cu pafta}* *{fr: action de boucler la ceinture avec la "pafta"}* *{en: action of buckling up with "pafta"}*

pagalea (pa-gá-lea) adv – vedz tu ***agalea***

pagã (pá-gã) sf pl(?) – atsea (paradzlji) tsi-lj si da a omlui cati stãmãnã (mes) trã lucrul tsi-lj lu fatsi a domnu-sui tsi lu-arugã; arugã, rugã, lufe, misto, platã *{ro: leafă, salariu}* *{fr: salaire}* *{en: salary}* ex: canda lja cari shtii tsi pagã (misto, arugã)

paghalea (pa-ghá-lea) adv – unã cu ***pagalea***

pahom (pa-hómŭ) adg pahomã (pa-hó-mã), pahonj (pa-hónjĭ), pahomi/pahome (pa-hó-mi) – (om) tsi easti di-arada tãcut; tsi nu para lu-ariseashti si s-ameasticã cu lumea shi sã-sh facã multsã oaspits; tsi easti niheamã ca strãmbu la minti sh-nu para li fatsi lucrili ca-alantã dunjai; tsi easti niheamã ca anapud sh-arãu tu purtari; pahoman, ursuz, ursuzcu, azboristu, anapud *{ro: ursuz, taciturn}* *{fr: maussade, morose}* *{en: morose, surly, sullen, gloomy}* ex: nu pots s-alãxeshti dauã zboarã cu-atsea pahomã (ursuzã) § ***pahoman*** (pa-hó-manŭ) adg pahomanã (pa-hó-ma-nã), pahomanj (pa-hó-manjĭ), pahomani/pahomane (pa-hó-ma-ni) – (unã cu ***pahom***) ex: s-aflarã doi pahomanj (ursuji)

pahoman (pa-hó-manŭ) adg – vedz tu ***pahom***

pahtauã (pah-tá-ũã) sf – vedz tu ***paftã***

pai/pae (pá-i) sf pãi (pắĭ) – avearea tsi u-adutsi unã featã cu ea, cãndu s-mãritã (tsi-lj si da di pãrintsã); pricã, pirtsii, pritsii, zestrã; (expr: unã pai di carni = unã parti bunã di carni di pravdã) *{ro: zestre}* *{fr: trousseau, dot}* *{en: dowry}* ex: ts-dau sinduchea sh-paea tutã; lj-ded a featãljei unã pai bunã; lj-adusi pai multã; lj-feci paea § ***mpai*** (mpáĭŭ) vb I mpãeai (mpã-ĭáĭ), mpãeam (mpã-ĭámŭ), mpãeatã (mpã-ĭá-tã), mpãeari/mpãeare (mpã-ĭá-ri) – lj-dau (lj-fac) pai a unei featã tsi s-mãritã *{ro: înzestra}* *{fr: doter une jeune fille}* *{en: dower}* ex: aestu om ari mpãeatã (featsi, deadi pai la) multi feati oarfãni § ***mpãeat*** (mpã-ĭátŭ) adg mpãeatã (mpã-ĭá-tã), mpãeats (mpã-ĭátsĭ), mpãeati/mpãeate (mpã-ĭá-ti) – (featã) tsi ari pai *{ro: înzestrat}* *{fr: doté}* *{en: dowered}* § ***mpãeari/mpãeare*** (mpã-ĭá-ri) sf mpãeri (mpã-ĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu dai (fats) unã pai *{ro: acţiunea de a înzestra; înzestrare}* *{fr: action de doter une jeune fille}* *{en: action of dowering}* ex: mpãearea-a featilor lu scãdzu multu

paiangu (pá-ĭan-gu) sm paiandzi (pá-ĭan-dzi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***paeangu***

paidos (paĭ-dós) invar – astãmãtsirea-a unei alumtã (polim) trã

un chiro mãrdzinit (cãndu dauãli pãrtsã tsi s-alumtã suntu sinfuni sã zburascã shi s-caftã unã cali tra si sã mbunã, s-nu mata batã) *{ro: armistiţiu, pace}* *{fr: armistice, paix}* *{en: armistice, truce, peace}*

paimãni (paĭ-mắ-ni) adv – vedz tu ***mãni***[1]

paingu (pá-in-gu) sm – vedz tu ***pangu***

paitoni/paitone (paĭ-tó-ni) sf paitonj (paĭ-tónjĭ) shi paitonuri (paĭ-tó-nurĭ) – amaxi, di-aradã ncljisã (tra s-lu-apãrã omlu di ploai), cari sta pri arcuri (tra sã sta omlu ma ghini), cu patru arocuti mãri (cãtivãrãoarã dauã), traptã di calj sh-faptã maxus trã purtarea-a oaminjlor (arari ori trã purtari lucri); cucii, caretã, caleashcã, cãleashcã, landon, landoni, dalingã, talingã; amaxi, carotsã, cãrutsã *{ro: faeton, trăsură}* *{fr: charrette, voiture fermée, landau}* *{en: carriage, landau}* ex: eara adunatã lumea cu paitonuri

palandzã (pa-lán-dzã) sf palãndzã (pa-lắn-dzã) – hãlati cu cari s-misurã cãtu ngreacã un lucru (hãlati tsi ari dauã bratsã; tu-un brats s-bagã cumãts di her trã cari sã shtii cãt greali suntu sh-tu-alantu brats lucrul trã cari vrem s-aflãm cãt greu easti); itsi hãlati cu cari s-misurã cãt greu easti un lucru; pãlandzã, cãntari, cãndari, staterã, stãtiri, zigã, tirizii, vizne, vizine, zivine *{ro: balanţă}* *{fr: balance}* *{en: balance, scale}* § ***pãlandzã*** (pã-lán-dzã) sf pãlãndzã (pã-lắn-dzã) – (unã cu ***palandzã***)

palangã (pa-lán-gã) sf – vedz tu ***paftã***

palascã (pa-lás-cã) sf – vedz tu ***pãlascã***

palat (pa-látŭ) sn – vedz tu ***pãlati***

palati/palate (pa-lá-ti) sf – vedz tu ***pãlati***

palavrã (pa-lá-vrã) sf – vedz tu ***pãlavrã***

palaz (pá-lazŭ) adg palazã (pá-la-zã), palaji (pá-lajĭ), palazi/palaze (pá-la-zi) – un lucru tsi nu-ari aradã (tsi easti alocut, naljurea) *{ro: dezordonat, neglijent}* *{fr: négligent, désordonné}* *{en: disorganised, negligent}*

palã[1] (pá-lã) sf pãlj (pắljĭ) – vedz tu ***apalã***[1]

palã[2] (pá-lã) sf pãlj (pắljĭ) shi pali/pale (pá-li) – 1: mnatã di lãnã; 2: fashã (petur, ashtirnut) di neauã; 3: agiocuri di lunjinã; apalã (expr: pãlj, pãlj; pali, pali = arãdz-arãdz, peturi-peturi, tumbi-tumbi) *{ro: pală de lână sau zăpadă}* *{fr: laine sérancée; andain de neige}* *{en: swath of wool or snow}* ex: neaua loa s-cadã pali, pali (expr: arãdz-arãdz, peturi di neauã); pãlj, pãlj (expr: arãdz-arãdz) yin oaminjlji la noi § ***apalã***[2] (a-pá-lã) sf apãlj (a-pắljĭ) – (unã cu ***palã***[2]) ex: apãlj (chimati di lãnã) cari va frãngã; cadi cãti-unã apalã (mnatã) di neauã; ca apãlj (chimati) di neauã

paldesu (pal-de-sú) sm – vedz tu ***palto***

pali/pale (pá-li) cong – ninga nãoarã; eara, earã, ear, diznou, diznãu, mata, xana, nãpoi *{ro: iarăşi, din nou}* *{fr: de nouveau, une deuxième foi, encore une fois}* *{en: again, once again}* ex: pali (eara, diznou) va s-yin

palicar (pa-li-cárŭ) sm, sf, adg palicarã (pa-li-cá-rã), palicari (pa-li-cárĭ), palicari/palicare (pa-li-cá-ri) – tinir ficior (featã); ficior prãxit, livendu, zveltu sh-mushat; 2: (om) vãrtos, curagios sh-cutidzãtor, tsi nu s-aspari di-alumtã; gioni, giunar, giunac, curagios, inimarcu, cuduman, zot, dãldãsit, babagean, babashcu, babashcan *{ro: curajos, viteaz, brav}* *{fr: brave}* *{en: brave}* ex: tr-atsea sh-easti palicar (gioni)

palj (páljĭŭ) sn palji/palje (pá-lji) – truplu suptsãri di la multi soiuri di earbã analtã, tsi easti multi ori fãrã-alumãchi, nu-ari miduã, gol nuntru sh-cu noadi; atsea tsi-armãni dupã tsi si scot gãrnutsãli dit grãni (grãn, sicarã, ordzu, etc.); (expr: 1: di palji = di tsiva dip, di lucri njits, di minutsalji, di lucri tsi nu-ahãrzescu multu; 2: om di palji = om di tsiva dip, tsi nu-ari pãrearea-a lui; tsi ari altu dupã el shi fatsi mash atsealj tsi-lj si dzãc, etc.; 3: foc di palji = foc tsi ardi agonja cu pirã mari; mirachi multu apreasã tsi nu tsãni multu; 4: astingu foclu cu palji = cu-atseali tsi fac, lucrili s-adarã ma-arãu di cum eara; 5: nu-lj voi un palj = nu-lj voi tsiva; 6: easti cãt un palj = nu ngreacã multu, easti multu lishor; 7: cap mplin di palji = om tsi nu-ari tsiva n cap, tsi easti ca glar, tsi nu-ari minti; 8: tsi nu shtii sã mpartã palji la doi gumari = om lishor la minti, tsi nu easti dishteptu, tsi nu-lj talji caplu dip; 9: easti palj ntr-oclju = om tsi ti cãrteashti cu purtarea-a lui, tsi ti bizirseashti, tsi ti plictiseashti, tsi tsã mãcã urecljili cu zburãrea tsi tsã fatsi, tsi nu ti-alasã isih; 10: di un palj nu fats malj = di itsido, nu pots s-fats un lucru bun tsi ahãrzeashti) *{ro: pai}* *{fr: (tuyau de) paille, chaume}* *{en: straw, thatch}* ex: tarlu mãcã palji; vindu paljili di pri loc; sãmãrãlu umpli sãmarlu cu palji; casa acupiritã cu nãshti palji; easti greu cãt un palj (expr: easti multu lishor); ashteaptã sãnãtatea di shilji, di palji (expr: di tsiva dip, di lucri fãrã simasii); canda lj-escu palj tu oclju (expr: canda-l cãrtescu); nu-lj voi un palj din casã (expr: nu-lj voi tsiva) § ***pãljush*** (pã-ljĭúshŭ) sn pãljushi/pãljushe (pã-ljĭú-shi) – palju njic *{ro: pai mic}* *{fr: petite chaume}* *{en: small straw}* § ***pãljos*** (pã-ljĭósŭ) adg pãljoasã (pã-ljĭoá-sã), pãljosh (pã-ljĭóshĭ), pãljoasi/pãljoase (pã-ljĭoá-si) – tsi easti adrat di palji; tsi easti ca paljlu; tsi easti mplin di palji (ari multi) *{ro: ca paiul}* *{fr: avec des pailles, comme les pailles}* *{en: with straws, like a straw}* ex: cãnipa easti bunã ma ari hirlu pãljos (ca paljlu) shi pãndza di cãnipã zgrãmã § ***mpalj*** (mpáljŭ) (mi) vb I mpãljai (mpã-ljĭáĭ), mpãljam (mpã-ljĭámŭ), mpãljatã (mpã-ljĭá-tã), mpãljari/mpãljare (mpã-ljĭá-ri) – umplu di palji, acoapir cu palji, (mi) fac tut di palji *{ro: umple de paie, acoperi cu paie}* *{fr: remplir de pailles, couvrir de pailles}* *{en: fill up with straws; cover with straws}* ex: mpãljarã (umplurã di palji) shi dushetsli shi cãpitãnjili; lu mpãlje (lu-acupiri cu palji) trandafirlu tra s-nu dzeadzirã § ***mpãljat*** (mpã-ljĭátŭ) adg mpãljatã (mpã-ljĭá-tã), mpãljats (mpã-ljĭátsĭ), mpãljati/mpãljate (mpã-ljĭá-ti) – tsi easti umplut cu palji; tsi easti-acupirit cu palji *{ro: umplut cu paie, acoperit de paie}* *{fr: rempli de pailles, couvert de pailles}* *{en: filled up with straws; covered with straws}* § ***mpãljari/mpãljare*** (mpã-ljĭá-ri) sf mpãljeri (mpã-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si mpalji *{ro: acţiunea de a umple de paie, de a acoperi de paie}* *{fr: action de remplir de pailles, de couvrir de pailles}* *{en: action of filling up with straws; of covering with straws}*

paljaci (pa-ljĭácĭŭ) sm paljaci (pa-ljĭácĭ) – om tsi fatsi lumea s-arãdã; om di cari sh-arãdi shi sh-fatsi pezã lumea; om tsi fatsi shicadz; om tsi fatsi lucri ishiti dit arada-a lumiljei; caraghios, shicãgi, mãscãrã, bashur, bashurcu *{ro: caraghios}* *{fr: bouffon, clown, pierrot, drôle}* *{en: jester, clown, funny}*

palju- (pá-ljĭu-) prifixu – zbor cari aspuni cã unã hiintsã i un lucru nu easti bun (easti arãu, easti veclju, easti strãmbu, nu s-uidiseashti ghini, etc.) *{ro: cuvânt care denotă că ceva sau careva nu este bun, este de calitate inferioară}* *{fr: mot qui exprime quelque chose de basse, de mauvaise qualité}* *{en: word which implies that something is bad or of lower quality}* ex: palju-oai (oai slabã, nibunã, fãrã tinjii mari la vindeari); palju-oaminj (oaminj arãi, fãrã tinjii); palju-scutic (scutic nibun); li mulgu tu-unã palju-gãleatã (gãleatã nibunã)

palmã (pál-mã) sf pãlnji (pắl-nji) shi palmi/palme (pál-mi) – partea di nuntru a mãniljei di la clidhusea (nodlu, ncljiitura) cu bratslu pãnã la mithca-a deadzitilor; (fig: 1: unã palmã = lundzimi di-unã palmã; expr: 2: unã palmã (di om) = (om) njic, shcurtu; 3: ca di pri palmã = multu curat; 4: crescu nã palmã (di harauã) = mi hãrsescu multu; 5: (l-crescu, l-tsãn) pri pãlnji = l-mutrescu ghini, lj-am multu-angãtan, nu-ari ananghi s-facã tsiva cã-lj li dau mini tuti, li ari tuti; 6: bat (nj-frãngu) pãlnjili (tri cariva) = aspun cã mi-arãseashti multu atseali tsi fatsi (tsi dzãtsi, cum cãntã, etc.); 7: (alagã) cu limba scoasã nã palmã = (alagã) multu-agonja; avurseashti multu (di-alãgari); 8: shcurtedz cu-unã palmã = lj-talj caplu, l-vatãm; 9: lj-dau pãlnjili = lu-agunescu, lj-dau nã clutsatã, l-suryiunipsescu di-aoa *{ro: palmă}* *{fr: paume (de la main)}* *{en: palm (of hand)}* ex: mi usturã palmili di fricari; easti largã di trei palmi (fig: cãt trei pãlnji); palmã (dip, nitsiunã palmã) nu s-bãtea di pri loc; Palmã-Om (expr: numa dit pãrmit a unui om tsi easti multu shcurtu, cãt unã palmã) shi Barbã-Cot; unã palmã sh-un fãltac (expr: multu shcurtu); palmili ma sh-li frãndzi; striga shi-sh bãtea palmili; va-lj tsãnã pri palmi (expr: va-lj mutreascã ghini, va lã poartã multu-angãtan); l-tsãn ca pri pãlnji (expr: l-mutrescu ghini, lj-fac tuti mirãchili, l-hãidipsescu); lj-arni cãljurli ca di pri palmã (expr: multu curati); si-lj dãm pãlnjili

di-aoa (expr: s-lu-agunim di-aoa); l-criscui tu (pri) pãlnji (expr: l-criscui ghini, avui multu-angãtan di el; lj-ded tut tsi-avea ananghi); nã palmã criscu di harauã (expr: s-hãrsi multu) cãndu vidzu; azboairã ca vimtul dupã elj, cu limba scoasã nã palmã (expr: azboairã multu-agonja); va ti shcurtedz cu-unã palmã (expr: va tsã talj caplu, va ti vatãm) § ***mpalmu*** (mpál-mu) vb I mpãlmai (mpãl-máĭ), mpãlmam (mpãl-mámŭ), mpãlmatã (mpãl-má-tã), mpãlmari/mpãlmare (mpãl-má-ri) – misur cu palma; agudescu cu palma; dau unã pliscutã *{ro: mãsura cu palma, lovi cu palma} {fr: mésurer avec la paume; frapper avec la paume} {en: measure with the palm, hit with the palm}* ex: mpalmã (misurã cu palma) cumata aestã tra s-videm cãt easti; ma s-nu stai isih, va ti mpalmu (va ti-agudescu cu palma, va tsã dau nã pliscutã) § ***mpãlmat*** (mpãl-mátŭ) adg mpãlmatã (mpãl-má-tã), mpãlmats (mpãl-mátsĭ), mpãlmati/mpãlmate (mpãl-má-ti) – tsi easti misurat cu palma; tsi easti-agudit cu palma *{ro: mãsurat cu palma, lovit cu palma} {fr: mésuré avec la paume; frappé avec la paume} {en: measured with the palm, hit with the palm}* § ***mpãlmari/mpãlmare*** (mpãl-má-ri) sf mpãlmãri (mpãl-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mpalmã *{ro: acţiunea de a mãsura cu palma, de a lovi cu palma} {fr: action de mésurer avec la paume; de frapper avec la paume} {en: action of measuring with the palm, of hitting with the palm}* § ***pãlmutsã*** (pãl-mú-tsã) sf pãlmutsã (pãl-mú-tsã) – partea di nghios a ciciorlui (tsi s-bagã tu pãputsã); pãtunã, patã *{ro: laba piciorului} {fr: patte} {en: foot}*

palonghear (pa-lon-gheárŭ) sm, sf palonghearã (pa-lon-gheá-rã), palongheari (pa-lon-gheárĭ), palongheari/palongheare (pa-lon-gheá-re) – omlu (aushlu, muljarea, moasha) tsi fatsi mãyi; mandu, mandisã, mãyistru *{ro: vrãjitor} {fr: sorcier} {en: wizard}*

paltãn (pál-tãnŭ) sm – vedz tu ***platan***

paltin (pál-tinŭ) sm – vedz tu ***platan***

palto (pal-tó) sm paltadz (pal-tádzĭ) – stranj lungu di earnã tsi s-poartã pristi alanti stranji (di-aradã pãnã sum dzinuclji), adrat dit stofã groasã, cu astari adãvgatã pi dinuntru, tra s-tsãnã cãldurã shi s-lu afireascã omlu di ploai sh-neauã; paltoni, paltu, patatuc *{ro: palton} {fr: paletot} {en: overcoat}* ex: purta un palto di catife § ***paltoni/paltone*** (pal-tó-ni) sf paltonj (pal-tónjĭ) – (unã cu ***palto***) ex: si nviscu cu oaltonea-atsea naua § ***paltu*** (pál-tu) sm paltadz (pal-tádzĭ) – (unã cu ***palto***) § ***paldesu*** (pal-de-sú) sm paldesadz – stranj lungu pãnã sum dzinuclji tsi s-poartã pristi alanti stranji (di-aradã, cãndu da ploai sh-nu easti ahãtã arcoari tra si s-poartã paltul) *{ro: pardesiu} {fr: pardessus} {en: overcoat}*

paltoni/paltone (pal-tó-ni) sf – vedz tu ***palto***

paltu (pál-tu) sm – vedz tu ***palto***

pampor (pam-pórŭ) sn – vedz tu ***pampori***

pampori/pampore (pam-pó-ri) sf pampori (pam-pórĭ) – adãrãmintu mari, faptu maxus tra s-avuzeascã pristi apã multã (amari, uchean) shi s-poartã lumi shi pãrmãtii dit un loc tu altu, tu mãri dipãrtãri; pampor (expr: escu pampori = mi min agonja sh-lishor; hiu sarpit) *{ro: vapor} {fr: bateau} {en: ship}* ex: tricurã amarea cu pamporli; vinj cu pamporea dit Amirichii § ***pampor*** (pam-pórŭ) sn pampoari/pampoare (pam-poá-ri) – (unã cu ***pampori***) ex: intrai tu pampor shi ishii Sãrunã; omlu-aestu easti pampor (expr: easti sarpit)

panachidã (pa-na-chí-dã) sf panachidz (pa-na–chídzĭ) – ploaci njicã pri cari ficiorlji, aoa sh-un chiro, ngrãpsea cu tibishirea; pinacã, pinac *{ro: tãbliţã de şcolar} {fr: petite plaque d'ardoise} {en: slate}* ex: lji nvets cu panachida shirpidanjlj-aeshtsã

panadã (pa-ná-dã) sf panãdz (pa-nắdzĭ) – yitrii (vindicari) tsi-lj s-adutsi a unui lãndzit; pãnadã, yitrii, dirmani, ileaci *{ro: doctorie, balsam} {fr: médicament, baume} {en: medicine, balm}* § ***pãnadã*** (pã-ná-dã) sf pãnãdz (pã-nắdzĭ) – ex: tsi pãnadã vrei s-tsã fatsim?

panadhã (pa-ná-dhã) sf panãdz (pa-nắdzĭ) – unã cu ***panadã***

panastasi/panastase (pa-nás-ta-si) sf panastãsi (pa-nás-tãsĭ) – mutarea cap (ximutarea) tsi u fatsi omlu cari nu va s-ascultã di nomurli astãsiti di domnu-su (di chivernisi, di vãsilii); neascultarea (neapruchearea) a arãdzlor astãsiti shi aprucheati di altsã; ribiljo, ribilipsiri, rebilipsiri, ribiljusiri, mutari cap, ximutari, sculari *{ro: revoluţie, rebeliune} {fr: insurrection, rébellion, soulèvement} {en: insurrection, rebellion, revolt}* § ***epanastat*** (e-pa-nás-tatŭ) sm epanastats (e-pa-nás-tatsĭ) – un tsi scoalã panastasi; un tsi mutã caplu contra nomurlor astãsiti di chivernisi shi a oaminjlor a ljei; ribilipsit, rebilipsit, ribiljusit, sculat, mutat, ximutat *{ro: revoluţionar} {fr: insurgé, révolutionnaire} {en: insurgent, revolutionary}*

Panayia-thriadha (Pa-na-yí-ĭa-thri-ĭa-dha) sf fãrã pl – unã cu ***Panayia-triada***

Panayia-triada (Pa-na-yí-ĭa-tri-ĭa-dha) sf fãrã pl – Stãmãria *{ro: Sfânta Fecioarã} {fr: la Sainte Vierge} {en: Virgin Mary}*

panã (pá-nã) pani/pane (pá-ni) – unã soi di meturã faptã di-unã peaticã anvãrtitã di capitlu-a unui shcop cu cari s-ashtergu lucri (dushumelu, cireaplu, etc.); (expr: 1: am panã la oclji = am ca un pirde la oclji; nu ved, nji s-ari ntunicatã videarea; 2: lj-bag panã la oclji = lj-acoapir ocljilj tra s-nu veadã, s-nu-aducheascã arãdearea tsi lj-u fac; lu-arãd; lu ncaltsu; lj-bag pirde la oclji; lj-trag cãlupea; lj-bag sãmarlu (tastrul, cuvata, shaua, etc.; etc.) *{ro: cãrpã} {fr: sorte de balai} {en: mop}* ex: adu pana di la cireap; tradzi cu pana tu cireap; ai panã la oclji (expr: ai ca pirde la oclji, nu vedz); lj-bagã panã la oclji (expr: lu-arãdi)

panda (pán-da) adv – tut chirolu (atsel tsi tricu, di tora sh-ninti); (tsi s-fatsi) cati oarã; (tsi s-fatsi) di-aradã tut chirolu; fãrã-astãmãtsiri; eta tutã; eta-ali eti; eta-a etilor; totãna, totna, totuna, totunã, tutuna, tutauna, tutãunã, tutdiunã; dipriunã, deunã, diunã, di-unã-unã; daima, inda *{ro: totdeauna} {fr: toujours} {en: always}* § ***pandilos*** (pan-di-lósŭ) adv – cu tuti, fãrã s-alasã tsiva di-unã parti; cu sindu cu pandu; fari, xintopando, dibinã, deacutotalui, dicutot, bitiviu, bidivitcu *{ro: cu totul, total, în întregime, "cu cãţel şi cu purcel"} {fr: entièrement, totalement} {en: with everything, completely, entirely}* § ***xintopando*** (xín-to-pán-do) adv – (unã cu ***pandilos***) ex: si-nj ti-arneascã xintopando (ntreg, cu tuti, cu sindu cu pandu) § ***pandu*** (pán-du) invar – mash tu expr. "*cu sindu cu pandu*" tsi va s-dzãcã "tuti, fãrã s-alasã tsiva di-unã parti, fãrã s-armãnã tsiva"; pandilos, dibinã, deacutotalui, dicutot *{ro: cu totul, total, în întregime, "cu cãţel şi cu purcel"} {fr: entièrement, tout} {en: everything, completely}* ex: li vindu lucrili cu sindu cu pandu la mizati; va s-ti-ardem cu sindu cu pandu

pandaloni/pandalone (pan-da-ló-ni) sf pandalonj (pan-da-lónj) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pantaloni***

pandalunar (pan-da-lu-nárŭ) adgm pandalunari (pan-da-lu-nárĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pantalunar***

panderã (pan-dé-rã) sf – vedz tu ***banderã***

pandilos (pan-di-lósŭ) adv – vedz tu ***panda***

pandispanji/pandispanje (pan-dis-pá-ni) sf pandispãnj (pan-dis-pãnjĭ) – unã soi di pãni, lishoarã sh-galbinã, faptã di fãrinã, zahari shi oauã *{ro: pandişpan} {fr: pain d'Espagne} {en: a type of sweet cake}*

pandoflã (pan-dóf-lã) sf pandofli/pandofle (pan-dóf-li) – 1: atseali tsi poartã omlu tu cicior tra s-imnã prit cãljuri; curdelji lishoari tsi s-poartã nafoarã di casã; curdelji, pãputsã, cundurã; 2: unã soi di curdelji fãrã tãcunj tsi s-poartã mash ãn casã; mestrã, mesti, pãtichi *{ro: pantof; papuc} {fr: soulier; mule, pantoufle} {en: shoe, slipper; house slipper}* ex: cu pandoflili tu cicior alãga n cali

pandu (pán-du) invar – vedz tu ***panda***

panglicã (pán-gli-cã) sf panglits (pán-glitsĭ) – fashi (tsãsãturã, coardã di hiri mplititi, etc.) strimtã sh-lungã di bumbac (lãnã, catife, metal, etc.) purtatã ca stulii pi stranji (capeli, di gushi, etc.); pantlicã, pãtlicã, curdelã, curdeauã, curdilachi, coardã, cipari, ciupari, tsupari, tsipari *{ro: panglicã, legãturã de gât} {fr: bandelette, cravate} {en: ribbon, hatband, neck scarf}* § ***pantlicã*** (pán-tli-cã) sf pantlitsi/pantlitse (pán-tli-tsi) – (unã cu ***panglicã***) ex: avu capelã cu pantlits multi

pangu (pán-gu) sm pandzi (pán-dzi) – turlii di insecti (yets,

rimi) cu optu cicioari lundzi sh-pãnticã ntreagã (nidispãrtsãtã tu neali ca alti insecti) tsi s-hrãneashti cu sãndzili suptu di la alti insecte njits acãtsati tu-unã pãndzinã suptsãri tsãsutã di nãsã prit locuri ma-ascumti; paingu, paeangu, maramangã, merimangã, mirimangã, merimagã, mirumagã; (fig: 1: pangu = pãndzã faptã di pangu, pãndzinã; expr: 2: am hãirea-a pangului = nu prucupsescu, nu-am tihi, nu ved hãiri) *{ro: păianjen}* *{fr: araignée}* *{en: spider}* ex: taha pangul (maramanga) easti suflitlu-a vãrnui; s-umplu casa di pandzi; pangul fatsi pãndzã; lja pangul (fig: pãndzina) atsel dit chioshi; hãirea-a pamgului s-ai (expr: s-nu prucupseshti); vidzu hãirea-a pangului (expr: nu prucupsi) § ***paingu*** (pá-in-gu) sm paindzi (pá-in-dzi) – (unã cu ***pangu***) § ***paeangu*** (pá-ĭan-gu) sm paeandzi (pá-ĭan-dzi) – (unã cu ***pangu***) § ***pãndzinã*** (pãn-dzí-nã) sf pãndzinj (pãn-dzínjĭ) – pãndzã adratã di pangu; canã; (expr: ocljilj nj-acãtsarã pãndzinã = ved ca prit unã pãndzã; nu para ved ghini; ocljilj ãnj suntu mintits, tulburats) *{ro: păienjeniş}* *{fr: toile d'araignée}* *{en: spider's web}* ex: curã pãndzina dit cohi di tãvani aspindzurã unã pãndzinã (canã) § ***pãnjisescu***[2] (pã-nji-sés-cu) vb IV pãnjisii (pã-nji-síĭ), pãnjiseam (pã-nji-seámŭ), pãnjisitã (pã-nji-sí-tã), pãnjisiri/pãnjisire (pã-nji-sí-ri) – nu para ved ghini cã ocljilj nj-acãtsarã ca unã soi di pãndzinã dininti; ved ca prit unã negurã; nji sã zãvunsescu ocljilj ca di-unã pãndzinã; pãngusescu *{ro: împăienjeni (ochii)}* *{fr: voiler les yeux}* *{en: grow hazy (eyes)}* ex: nj-si pãnjisirã ocljilj § ***pãnjisit***[2] (pã-nji-sítŭ) adg pãnjisitã (pã-nji-sí-tã), pãnjisits (pã-nji-sítsĭ), pãnjisiti/pãnjisite (pã-nji-sí-ti) – tsi veadi ca prit unã negurã cã ocljilj lj-acãtsarã ca unã pãndzinã dininti; pãngusit *{ro: (ochiul) împăienjenit}* *{fr: voilé (yeux)}* *{en: grown hazy (eyes)}* ex: cu ocljilj pãnjisits (ca zãvunsits di-unã pãndzinã) di lãcrinj § ***pãnjisiri***[2]***/pãnjisire*** (pã-nji-sí-ri) sf pãnjisiri (pã-nji-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu ocljilj a unui lj-acatsã ca pãndzinã; pãngusiri *{ro: acţiunea de a i se împăienjeni ochii; împăienjenirea (ochilor)}* *{fr: action d'avoir les yeux voilés}* *{en: action of growing hazy (eyes)}* § ***pãngusescu*** (pãn-gu-sés-cu) vb IV pãngusii (pãn-gu-síĭ), pãnguseam (pãn-gu-seámŭ), pãngusitã (pãn-gu-sí-tã), pãngusiri/pãngusire (pãn-gu-sí-ri) – (unã cu ***pãnjisescu***[2]) § ***pãngusit*** (pãn-gu-sítŭ) adg pãngusitã (pãn-gu-sí-tã), pãngusits (pãn-gu-sítsĭ), pãngusiti/pãngusite (pãn-gu-sí-ti) – (unã cu ***pãnjisit***[2]) ex: stãtea cu ocljilj pãngusits § ***pãngusiri/pãngusire*** (pãn-gu-sí-ri) sf pãngusiri (pãn-gu-sírĭ) – (unã cu ***pãnjisiri***[2])

pantagi (pan-ta-gí) sm – vedz tu ***panto***

pantagiu (pan-ta-gíŭ) sm pantagii (pan-ta-gíĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pantagi***

pantaloni/pantalone (pan-ta-ló-ni) sf pantalonj (pan-ta-lónj) – stranj purtat aoa sh-un chiro mash di bãrbats (ma adzã purtat multu sh-di muljeri tu loc di giupã), cari nvileashti truplu-a omlui nghios di mesi, pristi zmeani, cu cati cicior acupirit ahoryea; lerghi *{ro: pantaloni}* *{fr: pantalon}* *{en: trousers}* ex: purta pantaloni di sirmã; nu-nj crui ghini pantalonjli § ***pantalunar*** (pan-ta-lu-nárŭ) adgm pantalunari (pan-ta-lu-nárĭ) – bãrbat tsi poartã pantaloni; zbor tsi s-dzãtsea ma multu aoa sh-un chiro trã bãrbatslji tsi purta stranji ivrupineshti *{ro: pantalonar}* *{fr: homme habillé en pantalons (à la manière occidentale)}* *{en: man wearing trousers (as western men do)}*

pantalunar (pan-ta-lu-nárŭ) adgm – vedz tu ***pantaloni***

pantlicã (pán-tli-cã) sf – vedz tu ***panglicã***

panto (pán-to) invar – cãrtsã di-agioc; hãrtãchi *{ro: cărţi de joc}* *{fr: cartes à jouer}* *{en: playing cards}* ex: adusi panto (cãrtsãli di-agioc); panto easti nou (cãrtsãli di-agioc suntu nali); s-agiuca panto (cãrtsã) pi pãradz § ***pantagi*** (pan-ta-gí) sm pantageadz (pan-ta-gĭádzĭ) – (un) tsi lu-arãseashti multu s-gioacã cãrtsã; agiucãtor, giucãtor (di cãrtsã); hartupexi, agiucãtor, giucãtor, cumargi *{ro: jucător de cărţi; cartofor}* *{fr: joueur passioné de cartes}* *{en: card player; gambler (cards)}* ex: pantageadzlji (hartupexeanjlji) nu ved hãiri

panughomi/panughome (pa-na-ghó-mi) sf panughonj (pa-nu-ghónjĭ) – unã cu ***panugomi***

panugomi/panugome (pa-na-gó-mi) sf panugonj (pa-nu-gónjĭ) – ncãrcãturã tsi easti ma greauã (ma mari) dicãt lipseashti, tsi easti pristi misurã *{ro: supra-încărcătură}* *{fr: surcharge}* *{en: overload}* ex: tisaga u bãgai panugomi (cu-unã sartsinã ma mari dicãt lipseashti) pi mulã

pap[1] (pápŭ) sm pachi (páchĭ) shi pãpãnj (pã-pắnjĭ) – 1: tatãl a unui di pãrintsãlj a omlui (dada i tatãl); tot, ghiush; 2: tatãl i un pãrinti (ti multi bãrni cu-arada) nãintea-a unui pap; strãaush, strãush, straush, pap-aush, parapap, strãpap, stripãrinti, strãpãrinti, propator; 3: numã tsi-lj si da a unui om aush; aush, bitãrnu, mosh, prezvit, veclju, behlu, burhonj, pleacã, pljacã, geagi, ghiush, tot *{ro: bunic; strămoş; moş}* *{fr: grand-père; aïeul, ancêtre; vieux, vieillard}* *{en: grand-father; ancestor, forefather; old man}* ex: multu aush eshti, pap; o, pap (aush), pap (aush)!; pachi (aushanj) sh-moashi veclji; treili sh-loarã bãrbats pachi (aush); pap-tu (totlu, ghiushlu a tãu) lu vãtãmarã, mai-ta muri; shideam la pap-nju (tot-nju); vinji trã axirea-a pãpãnjlor sh-a noastrã; s-murim sh-noi ca tuts pãpãnjlji?; mi lo di mãnã pap-nju; shadi ca un pap (aush); li ari di la pãpãnj (strãpãpãnj) § ***strãpap*** (strã-pápŭ) sm strãpãpãnj (strã-pãpắnjĭ) – tatãl (i un pãrinti, ti multi bãrni cu-arada) a unui pap; strãaush, strãush, straush, pap, pap-aush, parapap, stripãrinti, strãpãrinti, propator, ghiush *{ro: strămoş}* *{fr: aïeul, ancêtre}* *{en: ancestor, forefather}* ex: strãpãpãnjlji (strãaushlji) a noshtri bãnarã ghini; acshi apucãm di pap, strãpap (strãaush, propatori)

pap[2] (pápŭ) sm papanj (pá-panjĭ) shi papeanj (pá-peanjĭ) – cadru (futugrafilji) aspus tu-unã carti; papan, papean *{ro: imagine, desen, fotografie (dintr-o carte)}* *{fr: figure ou photographie (dans un livre)}* *{en: image, picture, photograph (in a book)}* ex: s-bashi un pap (cadru, futugrafilji); cartea-i mplinã di papanj (cadri) § ***papan*** (pá-panŭ) sm papanj (pápanjĭ) – (unã cu ***pap***[2]) ex: cartea ari un papan § ***papean*** (pápeanŭ) sm papeanj (pá-peanjĭ) – (unã cu ***pap***[2])

pap[3] (pápŭ) sm pachi (páchĭ) shi papanj (pá-panjĭ) shi papeanj (pá-peanjĭ) shi pãpãnj (pã-pắnjŭ) – cumatã di pãndzã albã tsi aushanjlji sh-u bagã pri cap deavãrliga-a cãciulãljei; cipã, cãrãm, crãm, cealmã, shirveti, sãrichi *{ro: bucată de pânză pe care bătrânii o pun, ca un turban, împrejurul pălăriei}* *{fr: chiffe blanche (espèce de turban) que les vieillards mettent autour de leur fes ou de leur bonnet}* *{en: piece of white fabric worn around their head or hat by old men}* ex: imnã cu paplu (cipa, crãmlu) pri cãciulã

papa (pá-pa) sm fãrã pl – ma marli dispoti dit bisearica catolicã, tsi sh-ari scamnul Roma, tu Italii; papa di Roma *{ro: papa (de la Roma)}* *{fr: pape (de Rome)}* *{en: Pope (from Rome)}* § ***papistan*** (pa-pis-tánŭ) sm, sf, adg papistanã (pa-pis-tá-nã), papistanj (pa-pis-tánjĭ). papistani/papistane (pa-pis-tá-ni) – tsi easti di pistea catolicã crishtineascã, sh-ascultã di papa di Roma; tsi s-featsi catolic; tsi tricu la pistea catolicã; catolic *{ro: papistaş, catolic}* *{fr: papiste, catholique}* *{en: catholic}* ex: papistan, armãn curat, pi funi spindzurat; caplu-a papistanjlor (a atsilor tsi tricurã la pistea catolicã)

papa[1]- (pá-pa-) sm – vedz tu ***preftu***[1]

papafingu (pa-pa-fín-gu) sm papafindzi (pa-pa-fín-dzi) – unã soi di balconi (tãratsã, cirdachi, culã, etc.) faptã pi cãrciliulu-a casãljei iu s-poatã omlu sã sta shi s-mutreascã largu nafoarã; pãndrunitsã, pindurnitsã *{ro: foişor}* *{fr: faîte, sommet d'une maison, balcon}* *{en: balcony (tower, pavilion) on top of the house}* ex: sta pi papafingu

papagal (pa-pa-gálŭ) sm papagalj (pa-pa-gáljĭ) – numã datã la ma multi soiuri di pulj dit locurli caldi, cu dintana ncusuratã, cu peani mushati di tuti bueili sh-cari poati s-hibã nvitsat s-dzãcã zboarã cu-unã boatsi dip ca di om; (expr: easti ca un papagal = om tsi nveatsã zbor cu zbor tsi-lj dzãtsi altu, fãrã s-aducheascã tsiva di tsi dzãtsi; om tsi fatsi atseali tsi-lj dzãtsi altu) *{ro: papagal}* *{fr: perroquet}* *{en: parrot}* ex: nveatsã ca papagalu (expr: zbor cu zbor)

papan (pá-panŭ) sm – vedz tu ***pap***[2]

pa-pa-pa! inter – zboarã tsi au noima: "nu-nu-nu!" *{ro: nu, nu, nu}* *{fr: non, non, non}* *{en: not, not, not}*

paparã[1] (pa-pá-rã) sf – vedz tu ***pãparã***[1]

paparã[2] (pa-pá-rã) sf – vedz tu ***pãparã***[2]

papardelã (pa-par-dhé-lã) sf papardeli/papardele (pa-par-dhé-li) – zboarã goali sh-fãrã noimã icã simasii; bãrcudii, curcufeli, curcufexali, curnufexali, cãpachi, chirturi, hãbãri, lãpãrdii, lishinãturã, mandzali, palavrã, pãlavrã, bufchi, pufchi, shahlamarã, zacati, zãcãturã, curcubeti hearti, burlidz ãmbãirati, mãnits di tãmbari, bishinj di cuc, colja mbolja, etc. *{ro: balivernă, braşoavă} {fr: blagues, balivernes} {en: cock-and-bull stories, old wives' tales}* ex: talji papardeli (shahlamãri, glãrinj, hãbãri)

papardhelã (pa-par-dhé-lã) sf – unã cu ***papardelã***

paparicã (pa-pa-rí-cã) sf – vedz tu ***pipercã***

papazac (pa-pa-zácŭ) sm papazats (pa-pa-zátsĭ) – umflãtura tsi s-fatsi pi trup (cap) tu loclu iu easti agudit; partea niheam ca umflatã tsi s-aflã pi mitca-a sfurlãljei *{ro: cucuiul de la vârful sfârlezei} {fr: bosse, bigne d'une toupie} {en: bump on he tip of the spinning top}* ex: un par cu un papazac

papã[1] (pá-pã) sf – vedz tu ***paphi***

papã[2] (pá-pã) sf fãrã pl – 1: zbor tsi s-dzãtsi a njitslor trã hrana tsi lã si da; mãcarea scoasã dit gura-a mamãljei (mama) tra s-hibã datã a natlui; 2: aloat multu moali, faptu di fãrinã amisticatã cu apã, cu cari s-alichea cãrtsãli tu chirolu-atsel veclju; colã, cirish, ciriji, tutcali, tutcalã, tupcalã *{ro: hrană pentru copii; cocă, clei} {fr: nourriture pour les nourrissons; colle} {en: food for the little children; glue}* ex: vrei tini papã (mãcari)?; u alichii cu papã (fig: colã di fãrinã) § ***mpap*** (mpápŭ) vb I mpãpai (mpã-páĭ), mpãpam (mpã-pámŭ), mpãpatã (mpã-pá-tã), mpãpari/mpãpare (mpã-pá-ri) – hrãnescu njitslji cu papã scoasã dit gura-a mamãljei; alichescu cu papã (colã di fãrinã) *{ro: hrăni copilaşul cu "papă"; lipi cu cocă} {fr: nourrir les enfants avec "papã"; coller} {en: feed little children with "papã"; glue}* ex: mpapã (alicheashti cu colã) pingerea tra s-nu intrã vimtul; mpapã (mãcã) ficiorlu § ***mpãpat*** (mpã-pátŭ) adg mpãpatã (mpã-pá-tã), mpãpats (mpã-pátsĭ), mpãpati/mpãpate (mpã-pá-ti) – tsi easti hrãnit cu papã; tsi easti-alichit cu colã *{ro: hrănit cu "papă"; lipit cu cocă} {fr: nourri avec "papã"; collé} {en: fed with "papã"; glued}* § ***mpãpari/mpãpare*** (mpã-pá-ri) sf mpãpãri (mpã-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si mpapã tsiva i cariva *{ro: acţiunea de a hrăni copilaşul cu "papă"; de a lipi cu cocă} {fr: action de nourrir les enfants avec "papã"; de coller} {en: action of feeding little children with "papã"; of gluing}*

Papã[3] (Pá-pã) sm – vedz tu ***preftu***[1]

papcã (páp-cã) sf – vedz tu ***paphi***

papean (pá-peanŭ) sm – vedz tu ***pap***[2]

paphi/paphe (páp-hi) sf pãphi (pắp-hi) – pulj di casã ma mari di gãljinã sh-ma njicã di gãscã (tsi easti criscutã trã carni shi oauã); papã, papcã, patã, rosã, patcã, bibã *{ro: raţă} {fr: cane, canard} {en: duck}* § ***papcã*** (páp-cã) sf pãpchi (pắp-chi) – (unã cu ***paphi***) § ***papã***[1] (pá-pã) sf papi/pape (pa-pi) – (unã cu ***paphi***) § ***patã***[1] (pá-tã) sf pati/pate (pa-ti) – (unã cu ***paphi***) § ***patcã***[1] (pát-cã) sf patchi (pát-chi) – (unã cu ***patã***[1]) § ***pataroc*** (pa-ta-rócŭ) sm patarots (pa-ta-rótsĭ) – mascurlu-a paphiljei; patoc, patoclu, bib *{ro: răţoi} {fr: canard} {en: drake}* ex: s-nu lji scots ocljilj a pataroclui § ***patoc***[1] (pa-tocŭ) sm patoclji (pa-to-clji) – (unã cu ***pataroc***)§ ***patoclu***[1] (pa-toc-lu) sm patoclji (pa-to-clji) – (unã cu ***pataroc***)

papistan (pa-pis-tánŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***papa***

paplumã (pá-plu-mã) sf pãplunj (pắ-plunjĭ) – unã soi di vilendzã groasã cu cari sã nvileashti omlu noaptea, cãndu doarmi, adratã di dauã frãndzã di pãndzã, cusuti ca un sac, tu cari s-abagã lãnã (bumbac) tra s-tsãnã cãldurã earna; yiurgani, iurgani, iurgan *{ro: plapumă} {fr: couverture de lit ouatée} {en: thick wadded blanket}*

papsi/papse (páp-si) sf pãpsuri (pắp-surĭ) – astãmãtsirea (curmarea) di la lucrul tsi-l fatsi cariva cati dzuã; dzãlili (stãmãnjli) tsi li lja cariva di la lucru cati an (tra s-dizvurseascã); chirolu tsi sã nclji sculia tri ndoi mesh cãndu ficiorlji trec dit unã taxi tu altã; pafsi *{ro: vacanţă} {fr: vacance} {en: vacation}* § ***pafsi/pafse*** (páf-si) sf pãfsuri (pắf-surĭ) – (unã cu ***pafsi***) ex: fac pafsi (astãmãtsescu lucrul) ndauã dzãli sh-deapoea ljau diznou; ari pafsi dauã stãmãnj ti adunarea-a ayinjlor; estan nu-avum pafsi; loarã pafsi tra s-discurmã § ***pãpsescu*** (pãp-sés-cu) vb IV pãpsii (pãp-síĭ), pãpseam (pãp-seámŭ), pãpsitã (pãp-sí-tã), pãpsiri/pãpsire (pãp-sí-ri) – dãnãsescu (curmu, astãmãtsescu) un lucru tsi s-fatsi tu-atsea oarã (tsi s-minã, tsi sã ndreadzi, etc.); chindruescu tu-unã cali tsi-u fac; pupsescu, pãfsescu, pãxescu, pushescu, astãmãtsescu, dãnãsescu, curmu, pupusescu, chindruescu, chindurescu, acumtinescu, acundin, acundisescu, ascumtin, etc.; (expr: pãpsea-ts moara (gura) = ncljidi-ts gura, nu dzã altu zbor, tats) *{ro: opri} {fr: arrêter, cessé} {en: stop}* ex: cãndu (astãmãtsi) pãpsi boi arãzboilu; lj-pãpsirã (astãmãtsirã) tora durerli tuti § ***pãpsit*** (pãp-sítŭ) adg pãpsitã (pãp-sí-tã), pãpsits (pãp-sítsĭ), pãpsiti/pãpsite (pãp-sí-ti) – (lucru) tsi s-ari curmatã di fãtseari (di minari, di ndridzeari, etc.); tsi ari chindruitã (tu-unã cali); pupsit, pãfsit, pãxit, pushit, astãmãtsit, dãnãsit, curmat, pupusit, chindruit, chindurit, acumtinat, acumtinit, acundinat, acundisit, ascumtinat; etc. *{ro: oprit} {fr: arrêté, cessé} {en: stopped}* § ***pãpsiri/pãpsire*** (pãp-sí-ri) sf pãpsiri (pãp-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-astãmãtseashti tsiva; pupsiri, pãfsiri, pãxiri, pushiri, astãmãtsiri, dãnãsiri, curmari, pupusiri, chindruiri, chinduriri, acumtinari, acumtiniri, acundinari, acundisiri, ascumtinari *{ro: acţiunea de a (se) opri; oprire} {fr: action d'arrêter, de cesser} {en: action of stopping}* § ***nipãpsit***[1] (ni-pãp-sítŭ) adg nipãpsitã (ni-pãp-sí-tã), nipãpsits (ni-pãp-sítsĭ), nipãpsiti/nipãpsite (ni-pãp-sí-ti) – tsi nu ari pãxitã (nu-ari astãmãtsitã, nu s-ari curmatã, nu-ari dãnãsitã, etc.); tsi nu pãxeashti dip (nu astãmãtseashti, nu s-curmã, nu dãnãseashti, etc.); nipupsit, nipãfsit, nipãxit, neastãmãtsit, nidãnãsit, nicurmat, nipupusit, nichindruit, nichindurit, neacumtinat, neacumtinit, neacundinat, neacundisit, neascumtinat; etc. *{ro: neoprit} {fr: qui n'a pas arrêté, qui n'a pas cessé} {en: who has not stopped}* § ***nipãpsit***[2] (ni-pãp-sítŭ) adv – tsi nu-astãmãtseashti vãrãoarã; inda, dipriunã, picna, tut chirolu, etc. *{ro: încontinuu, neîncetat} {fr: continuellement, incésamment} {en: continually, unceasingly}* ex: doxa-a ndreptsãlor deadun shadi cu anghilj nipãpsitã (dipriunã, tut chirolu) § ***nipãpsiri/nipãpsire*** (ni-pãp-sí-ri) sf nipãpsiri (ni-pãp-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu pãpseashti; nipupsiri, nipãfsiri, nipãxiri, neastãmãtsiri, nidãnãsiri, nicurmari, nipupusiri, nichindruiri, nichinduriri, neacumtinari, neacumtiniri, neacundinari, neacundisiri, neascumtinari *{ro: acţiunea de a nu (se) opri; neoprire} {fr: action de ne pas arrêter, de ne pas cesser} {en: action of not stopping}* ex: nipãpsirea-a ploilor va s-aducã nec § ***pãfsescu*** (pãf-sés-cu) vb IV pãfsii (pãf-síĭ), pãfseam (pãf-seámŭ), pãfsitã (pãf-sí-tã), pãfsiri/pãfsire (pãf-sí-ri) – (unã cu ***pãpsescu***) ex: cuclu cãntã sh-nu pãfseashti (astãmãtseashti); nu ari s-pãfseascã ploaea; nu pãfseashti ntroarã § ***pãfsit*** (pãf-sítŭ) adg pãfsitã (pãf-sí-tã), pãfsits (pãf-sítsĭ), pãfsiti/pãfsite (pãf-sí-ti) – (unã cu ***pãpsit***) § ***pãfsiri/pãfsire*** (pãf-sí-ri) sf pãfsiri (pãf-sírĭ) – (unã cu ***pãpsiri***) ex: la pãfsirea-a lucrului mi bag cãti niheamã § ***pãxescu*** (pãc-sés-cu) vb IV pãxii (pãc-síĭ), pãxeam (pãc-seámŭ), pãxitã (pãc-sí-tã), pãxiri/pãxire (pãc-sí-ri) – (unã cu ***pãpsescu***) ex: yernjilj, tsi pute nu pãxescu (astãmãtsescu) di mãcari § ***pãxit*** (pãc-sítŭ) adg pãxitã (pãc-sí-tã), pãxits (pãc-sítsĭ), pãxiti/pãxite (pãc-sí-ti) – (unã cu ***pãpsit***) § ***pãxiri/pãxire*** (pãc-sí-ri) sf pãxiri (pãc-sírĭ) – (unã cu ***pãpsiri***) ex: a urecljilor pãxiri § ***pupsescu*** (pup-sés-cu) vb IV pupsii (pup-síĭ), pupseam (pup-seámŭ), pupsitã (pup-sí-tã), pupsiri/pupsire (pup-sí-ri) – (unã cu ***pãpsescu***) ex: nu-lj pupseashti moara (expr: nu-lj si ncljidi gura, nu tatsi dip) § ***pupsit*** (pup-sítŭ) adg pupsitã (pup-sí-tã), pupsits (pup-sítsĭ), pupsiti/pupsite (pup-sí-ti) – (unã cu ***pãpsit***) § ***pupsiri/pupsire*** (pup-sí-ri) sf pupsiri (pup-sírĭ) – (unã cu ***pãpsiri***) § ***pushescu*** (pu-shĭés-cu) vb IV pushii (pu-shíĭ), pusheam (pu-shĭámŭ), pushitã (pu-shí-tã), pushiri/pushire (pu-shí-ri) – (unã cu ***pãpsescu***) ex: nu-ari s-pushascã (s-astãmãtseascã) ploaea tra s-mi duc; nu pushashti (s-curmã) di plãngu § ***pushit*** (pu-shítŭ) adg pushitã (pu-shí-tã), pushits (pu-shítsĭ), pushiti/pushite (pu-shí-ti) – (unã cu ***pãpsit***) § ***pushiri/pushire*** (pu-shí-ri) sf pushiri (pu-shírĭ) – (unã cu ***pãpsiri***) § ***pupusescu*** (pu-pu-sés-cu) vb IV pupusii (pu-pu-síĭ), pupuseam (pu-pu-seámŭ), pupusitã (pu-pu-sí-tã),

pupusiri/pupusire (pu-pu-sí-ri) – astãmãtsescu tu-un loc si stau un chiro (s-fac tsiva, s-dizvursescu, s-mãc, s-beau apã, s-mi bag s-dormu, etc.); fac cunachi; pupsescu, pãpsescu, pãfsescu, pãxescu, chindruescu, chindurescu, acundisescu, cundisescu, cudisescu, cundupsescu, cundusescu, astãmãtsescu, lujescu, curdisescu, etc. *{ro: poposi} {fr: s'arrêter, faire halte} {en: halt, stop over}* ex: pupusim (chindruim, featsim cunachi) aproapi di Cljisurã; s-puteam s-pupusim (s-chindruim, s-fãtsem cunachi) iuva noaptea aestã! § ***pupusit*** (pu-pu-sítŭ) adg pupusitã (pu-pu-sí-tã), pupusits (pu-pu-sítsĭ), pupusiti/pupusite (pu-pu-sí-ti) – tsi ari chindruitã iuva (si sta, s-facã tsiva, s-dizvurseascã, s-mãcã, s-bea apã, s-bagã s-doarmã, etc.); tsi ari faptã cunachi tu-un loc; pupsit, pãfsit, pãpsit, pãxit, chindruit, chindurit, acundisit, cundisit, cudisit, cundupsit, cundusit, astãmãtsit, lujit, curdisit, etc. *{ro: poposit} {fr: arrêté, qui a fait halte} {en: halted, stopped over}* § ***pupusiri/pupusire*** (pu-pu-sí-ri) sf pupusiri (pu-pu-sírĭ) – atsea tsi fatsi omlu cãndu pupuseashti iuva; pupsiri, pãfsiri, pãpsiri, pãxiri, chindruiri, chinduriri, acundisiri, cundisiri, cudisiri, cundupsiri, cundusiri, astãmãtsiri, lujiri, curdisiri, etc. *{ro: acţiunea de a poposi, poposire} {fr: action de s'arrêter, de faire halte} {en: action of halting, of stopping over}*

paptã (páp-tã) sf – vedz tu ***paftã***

par[1] (párŭ) vb II pãrui (pã-rúĭ), pãream (pã-reámŭ), pãrutã (pã-rú-tã), pãreari/pãreare (pã-reá-ri) – lugursecu cã hiu ashi cum mi veadi cariva; nj-yini s-pistipsescu cã easti ashi cum nji s-alãnceashti; apar, mpar, ampar, lugursescu, minduescu; (expr: 1: nj-si pari = lugursescu, minduescu, pistipsescu, etc.; 2: nj-pari ghini = mi-arãseashti, nj-yini ghini, mi hãrsescu; 3: nj-pari-arãu = nu mi-arãseashti, nu-nj yini yini, mi fac pishman) *{ro: pãrea} {fr: paraître, sembler} {en: seem, appear}* ex: lucru bun nu lã pãrea (nu-l videa s-hibã lucru bun); ma s-pari (ma lugursim cã easti un) cal cu fãrnu; s-par (s-veadi) cã sta pãdurli muti § ***pãrut*** (pã-rútŭ) adg pãrutã (pã-rú-tã), pãruts (pã-rútsĭ), pãruti/pãrute (pã-rú-ti) – ashi cum ãlj s-alãnceashti a unui un lucru; apãrut, mpãrut, ampãrut, alãncit, lugursit, minduit *{ro: pãrut} {fr: paru, semblé} {en: seemed, appeared}* § ***pãreari/pãreare*** (pã-reá-ri) sf pãreri (pã-rérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pari tsiva; atsea tsi-aspuni cari easti minduirea-a mea; apãreari, mpãreari, ampãreari, alãnciri, lugursiri, minduiri; idei *{ro: acţiunea de a pãrea; pãrere} {fr: action de paraître, de sembler; apparence, illusion} {en: action of seeming, of appearing; appearance, illusion}* § ***ampar***[1] (am-párŭ) vb II ampãrui (am-pã-rúĭ), ampãream (am-pã-reámŭ), ampãrutã (am-pã-rú-tã), ampãreari/ampãreare (am-pã-reá-ri) – (unã cu ***par***[1]) ex: lj-ampãru cã nu-i vãrã ma mushat (sh-lugursea cã nu undzeashti s-aibã vãrã ma mushat); nu nj-ampari dip arãu; lj-ampãrea ghini cãndu-l vidzu cã vinji sh-el § ***ampãrut*** (am-pã-rútŭ) adg ampãrutã (am-pã-rú-tã), ampãruts (am-pã-rútsĭ), ampãruti/ampãrute (am-pã-rú-ti) – (unã cu ***pãrut***) § ***ampãreari/ampãreare*** (am-pã-reá-ri) sf ampãreri (am-pã-rérĭ) – (unã cu ***pãreari***) § ***apar*** (a-párŭ) vb II apãrui (a-pã-rúĭ), apãream (a-pã-reámŭ), apãrutã (a-pã-rú-tã), apãreari/apãreare (a-pã-reá-ri) – (unã cu ***par***[1]) § ***apãrut*** (a-pã-rútŭ) adg apãrutã (a-pã-rú-tã), apãruts (a-pã-rútsĭ), apãruti/apãrute (a-pã-rú-ti) – (unã cu ***pãrut***) § ***apãreari/apãreare*** (a-pã-reá-ri) sf apãreri (a-pã-rérĭ) – (unã cu ***pãreari***)

par[2] (párú) sm pari (párĭ) – cumatã lungã sh-nu para groasã di lemnu (di-aradã nturyisitã la un capit) tsi s-hidzi tu loc tra s-hibã andoapir trã un lucru (ca parti dit un gardu, etc.); pãluc, pãric; (expr: sta ca parlu = om tsi sta shi nu nu fatsi tsiva, tsi nu shtii s-facã tsiva; 2: bag par = bag timelj; 3: un par nu bats = nu fats tsiva; 4: l-plãntedz parlu = u tsãn pi unã cã am caplu gros; u tsãn pi-a mea sh-nu voi s-ascultu di altsã; u leg tu greaua ca gumarlu pri punti, etc.; 5: ts-aspun (ti ljau cu) parlu = ti-agunescu; 6: tsã cruescu (dau) cu parlu; agiundzem la par = ti bat; agiundzem s-nã anciupãm, s-nã bãtem) *{ro: par} {fr: pieu} {en: stake, picket}* ex: plãntã pari tu gãrdinã; sculai pergura pi pari; gaea sta pi par; shidea ca un par (expr: fãrã s-minã, fãrã s-facã tsiva); l-cruirã, l-cruirã cu parlu (expr: lu-agudirã, l-bãturã cu parlu), pãnã-l vãtãmarã; un par nu bãtush (expr: nu featsish tsiva) tu casa-aestã; bãgã par (expr: bãgã thimelj); l-plãntã parlu, (expr: u tsãnu pi-a lui) ca gumarlu pri punti; agiumsirã la par (expr: s-anciuparã) § ***pãluc*** (pã-lúcŭ) sm pãluts (pã-lútsĭ) – (unã cu ***par***) § ***pãric*** (pã-rícŭ) sm pãrits (pã-rítsĭ) – par njic *{ro: par mic} {fr: petit pieu} {en: small stake, small picket}* § ***parpalangu*** (par-pá-lan-gu) sm parpalandzã (par-pá-lan-dzã) – par lungu *{ro: par lung} {fr: piquet; pieu; long pieu} {en: long stake, long picket}* § ***pirli/pirle*** (pír-li) sm pl(?) – par njic tu-un agioc di ficiurits *{ro: ţãruş (într-un joc de copii)} {fr: pieu (dans des jeux enfantins)} {en: small stake (in childrens' games)}* § ***potpar*** (pót-parŭ) sm potpari (pót-parĭ) – 1: par shcurtu, sumigos tu-un capit, cari s-hidzi tu loc ca semnu (tra s-leagã tsiva di el, s-aspunã un sinur, etc.); 2: un par (lemnu, scãndurã, etc.) di cari si ndoapirã un lucru (gardu, stizmã, etc.) tra s-nu s-surpã lishor *{ro: ţãruş; proptea} {fr: piquet, pieu; étançon} {en: stake; prop, support stake}*

para[1] (pá-ra) adv – zbor tsi caftã s-aspunã cã tsiva easti multu ma multu (ma mari, ma bun, etc.) dicãt lipseashti di-aradã s-hibã; pri, multu *{ro: prea} {fr: trop} {en: too, much too, over}* ex: omlu-aestu easti para bun (ma bun di cum lipseashti di-aradã s-hibã) § ***para***[2]***-*** (pá-ra-) prifixu – s-bagã nãintea-a unor zboarã (ma multu verbi), tra s-lã u alãxeascã noima; (i) ma multili ori noima-a zborlui easti nvãrtushatã; cu alti zboarã, atsea tsi easti si s-facã, s-fatsi ma multu dicãt lipseashti si s-facã; ma, niscãntiori, alãxirea-a noimãljei easti altã; (ii) prifixul "para-" easti scriat di-aradã deadun cu zborlu (dispãrtsãt i nidispãrtsãt di zbor cu semnul "-"), mash cã, cãtivãrãoarã, prifixul sã ngrãpseashti ahoryea di verbu (cãndu ashi u va atsel tsi scrii – sh-atumtsea prifixul poati s-hibã lugursit sh-ca un adverbu – icã atumtsea cãndu un altu zbor s-aflã namisa di prifixu shi verbu); (iii) cãndu zborlu tsi yini dupã prifixu nchiseashti cu "a", atumtea dauãli bots "a" (atsel dit bitisita-a prifixului, cu "a"-lu ditu nchisita-a zborlui) s-tuchescu deadun shi s-avdu (si ngrãpsescu) deadun; mash niscãntiori, cãndu ashi u va atsel tsi zburashti (icã ngrãpseashti, ca tu-unã puizii, bunãoarã), dauãli bots "a" armãn (s-avdu shi si ngrãpsescu) ahoryea; (iv) zborlu cu prifixu va-l bãgãm tu fumealja-a zborlui *{ro: prefix care schimbã sensul cuvântului, de multe ori ca adverbul "para"} {fr: préfixe, qui change le sens du mot, souvent avec le sens de "para"} {en: prefix, that changes the sense of the word, often giving the sense of "para"}*

paraavdu (pá-ra-áv-du) (mi) vb IV – vedz tu ***avdu***

paraavdzãri/paraavdzãre (pá-ra-av-dzắ-ri) sf – vedz tu ***avdu***

paraavdzãt (pá-ra-av-dzắtŭ) adg – vedz tu ***avdu***

parabaci (pá-ra-bácĭŭ) sm – vedz tu ***baci***

parabat (pá-ra-batŭ) (mi) vb III shi II – vedz tu ***bat***[1]

parabatiri/parabatire (pá-ra-bá-ti-ri) sf – vedz tu ***bat***[1]

parabãteari/parabãteare (pá-ra-bã-teá-ri) sf – vedz tu ***bat***[1]

parabãtut (pá-ra-bã-tútŭ) adg – vedz tu ***bat***[1]

parabeari/parabeare (pá-ra-beá-ri) sf – vedz tu ***beau***[1]

parabeau (pá-ra-beáŭ) vb II – vedz tu ***beau***[1]

parabiri/parabire (pá-ra-bí-ri) sf – vedz tu ***beau***[1]

parabit (pá-ra-bítŭ) adgf – vedz tu ***beau***[1]

parabiut (pá-ra-bi-útŭ) adg – vedz tu ***beau***[1]

paracad (pá-ra-cádŭ) vb II – vedz tu ***cad***

paracalcu (pá-ra-cál-cu) vb I – vedz tu ***calcu***

paracãdeari/paracãdeare (pá-ra-cã-deá-ri) sf – vedz tu ***cad***

paracãdzut (pá-ra-cã-dzútŭ) adg – vedz tu ***cad***

paracãlcari/paracãlcare (pá-ra-cãl-cá-ri) sf – vedz tu ***calcu***

paracãlcat (pá-ra-cãl-cátŭ) adg – vedz tu ***calcu***

parachihãe (pá-ra-chi-hã-ĭé) sm– vedz tu ***chihãe***

parachinisescu (pá-ra-chi-ni-sés-cu) vb IV – vedz tu ***parachinisi***

para-chinisescu (pá-ra-chi-ni-sés-cu) vb IV para-chinisii (pá-ra-chi-ni-síĭ), para-chiniseam (pá-ra-chi-ni-seámŭ), para-chinisitã (pá-ra-chi-ni-sí-tã), para-chinisiri/para-chinisire (pá-ra-chi-ni-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***parachinisescu***

parachinisi/parachinise (pá-ra-chí-ni-si) sf parachinisi (pá-ra-chí-nisĭ) – atsea tsi-l pindzi (tsi-l fatsi, tsi-l tradzi, tsi lu-

anãngãsãeashti) pri cariva tra s-facã tsiva; shtiuri, anangasi, mucaeti *{ro: îndemn, stimulant} {fr: exhortation, excitation, stimulant} {en: stimulant, urge, impulse, excitation}* ex: dupã parachinisea a lui featsi aestã faptã (ngãsãirea, anangasea, pindzearea tsi lj-u featsi el) § ***parachinisescu*** (pá-ra-chi-ni-sés-cu) vb IV parachinisii (pá-ra-chi-ni-síĭ), parachiniseam (pá-ra-chi-ni-seámŭ), parachinisitã (pá-ra-chi-ni-sí-tã), parachinisiri/parachinisire (pá-ra-chi-ni-sí-ri) – lj-dzãc a unui (l-pingu, l-fac, l-cljem, l-cãndãrsescu, l-vãryescu, etc. pri cariva) tra s-facã tsiva; pãrãchinisescu, pãrãchinsescu, pãrãnchisescu anãngãsãescu, anãngãsescu, ngãsãescu; fac, pingu, cãndãrsescu, ipuhriusescu, vãryescu, urnimsescu, etc. *{ro: îndemna, stimula, împinge} {fr: inciter, stimuler, exhorter, pousser} {en: incite, stimulate, urge, push, oblige}* ex: nãs mi parachinisi (mi cãndãrsi, mi pimsi) § ***parachinisit*** (pá-ra-chi-ni-sítŭ) adg parachinisitã (pá-ra-chi-ni-sí-tã), parachinisits (pá-ra-chi-ni-sítsĭ), parachinisiti/parachinisite (pá-ra-chi-ni-sí-ti) – tsi-lj s-ari dzãsã (tsi easti pimtu, faptu, cãndãrsit, ipuhriusit) s-facã tsiva; anãngãsãit, anãngãsit, ngãsãit, pãrãchinisit, pãrãchinsit, pãrãnchisit; faptu, pimtu, cãndãrsit, ipuhriusit, vãryit, urnimsit, etc. *{ro: îndemnat, stimulat, împins} {fr: incité, stimulé, exhorté, poussé} {en: incited, stimulated, urged, pushed, obliged}* § ***parachinisiri/parachinisire*** (pá-ra-chi-ni-sí-ri) sf parachinisiri (pá-ra-chi-ni-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cari parachiniseashti pri cariva; anãngãsãiri, anãngãsiri, ngãsãiri, pãrãchinisiri, pãrãchinsiri, pãrãnchisiri; fãtseari, pindzeari, cãndãrsiri, ipuhriusiri, vãryiri, urnimsiri, etc.; anangasi, mucaeti, shtiuri *{ro: acţiunea de a îndemna, de a stimula, de a; îndemnare, stimulare, împingere} {fr: action d'inciter, de stimuler, de exhorter, de pousser} {en: action of inciting, of stimulating, of urging, of pushing, of obliging* § ***pãrãchinisescu*** (pã-rã-chi-ni-sés-cu) vb IV pãrãchinisii (pã-rã-chi-ni-síĭ), pãrãchiniseam (pã-rã-chi-ni-seámŭ), pãrãchinisitã (pã-rã-chi-ni-sí-tã), pãrãchinisiri/pãrãchinisire (pã-rã-chi-ni-sí-ri) – (unã cu ***parachinisescu***) § ***pãrãchinisit*** (pã-rã-chi-ni-sítŭ) adg pãrãchinisitã (pã-rã-chi-ni-sí-tã), pãrãchinisits (pã-rã-chi-ni-sítsĭ), pãrãchinisiti/pãrãchinisite (pã-rã-chi-ni-sí-ti) – (unã cu ***parachinisit***) § ***pãrãchinisiri/pãrãchinisire*** (pã-rã-chi-ni-sí-ri) sf pãrãchinisiri (pã-rã-chi-ni-sírĭ) – (unã cu ***parachinisiri***) § ***pãrãchinsescu*** (pã-rã-chin-sés-cu) vb IV pãrãchinsii (pã-rã-chin-síĭ), pãrãchinseam (pã-rã-chin-seámŭ), pãrãchinsitã (pã-rã-chin-sí-tã), pãrãchinsiri/pãrãchinsire (pã-rã-chin-sí-ri) – (unã cu ***parachinisescu***) § ***pãrãchinsit*** (pã-rã-chin-sítŭ) adg pãrãchinsitã (pã-rã-chin-sí-tã), pãrãchinsits (pã-rã-chin-sítsĭ), pãrãchinsiti/pãrãchinsite (pã-rã-chin-sí-ti) – (unã cu ***parachinisit***) § ***pãrãchinsiri/pãrãchinsire*** (pã-rã-chin-sí-ri) sf pãrãchinsiri (pã-rã-chin-sírĭ) – (unã cu ***parachinisiri***) § ***pãrãnchisescu*** (pã-rãn-chi-sés-cu) vb IV pãrãnchisii (pã-rãn-chi-síĭ), pãrãnchiseam (pã-rãn-chi-seámŭ), pãrãnchisitã (pã-rãn-chi-sí-tã), pãrãnchisiri/pãrãnchisire (pã-rãn-chi-sí-ri) – (unã cu ***parachinisescu***) ex: l-pãrãnchisii (l-feci, l-cãndãrsii) s-fugã § ***pãrãnchisit*** (pã-rãn-chi-sítŭ) adg pãrãnchisitã (pã-rãn-chi-sí-tã), pãrãnchisits (pã-rãn-chi-sítsĭ), pãrãnchisiti/pãrãnchisite (pã-rãn-chi-sí-ti) – (unã cu ***parachinisit***) § ***pãrãnchisiri/pãrãnchisire*** (pã-rãn-chi-sí-ri) sf pãrãnchisiri (pã-rãn-chi-sírĭ) – (unã cu ***parachinisiri***)

parachinisiri/parachinisire (pá-ra-chi-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***parachinisi***

para-chinisiri/para-chinisire (pá-ra-chi-ni-sí-ri) sf para-chinisiri (pá-ra-chi-ni-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***parachinisiri***

parachinisit (pá-ra-chi-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***parachinisi***

para-chinisit (pá-ra-chi-ni-sítŭ) adg para-chinisitã (pá-ra-chi-ni-sí-tã), para-chinisits (pá-ra-chi-ni-sítsĭ), para-chinisiti/para-chinisite (pá-ra-chi-ni-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu aestu dictsiunar; vedz ***parachinisit***

paraclisi[1]/paraclise (pa-rá-cli-si) sf paraclisi (pa-rá-clisĭ) – rigeai tsi s-fatsi ali Stãmãrii *{ro: paraclis, acatist} {fr: prière à la Vierge} {en: prayer addressed to the Virgin Mary}* ex: fui ti paraclisi § ***paraclisi[2]/paraclise*** (pa-ra-clí-si) sf paraclisi (pa-ra-clísĭ) – bisearicã njicã *{ro: capelă} {fr: chapelle, petite église} {en: chapel}* ex: nã paraclisi ermã

paraclisi[2]/paraclise (pa-ra-clí-si) sf – vedz tu ***paraclisi[1]***

paracoatsiri/paracoatsire (pá-ra-coá-tsi-ri) sf – vedz tu ***coc***

paracoc (pá-ra-cócŭ) vb III shi II – vedz tu ***coc***

paracoptu (pá-ra-cóp-tu) adg – vedz tu ***coc***

paracunoashtiri/paracunoashtire (pá-ra-cu-noásh-ti-ri) sf – vedz tu ***cunoscu***

paracunoscu (paracu-nós-cu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***cunoscu***

paracunuscut (pá-ra-cu-nus-cútŭ) adg – vedz tu ***cunoscu***

paracunushteari/paracunushteare (pá-ra-cu-nush-teá-ri) sf – vedz tu ***cunoscu***

paracuscru (pá-ra-cús-cru) sm, sf – vedz tu ***cuscru***

paracutseari/paracutseare (pá-ra-cu-tseá-ri) sf – vedz tu ***coc***

paradangalã (pa-ra-dhán-ga-lã) sf paradangali/paradangale (pa-ra-dhán-ga-li) – lãngoari tsi s-aspuni cu umflarea-a gljindurlor di la gusha-a omlui; plãscari *{ro: gâlci} {fr: amygdalite} {en: tonsillitis}*

paradari/paradare (pá-ra-dá-ri) sf – vedz tu ***dau***

paradat (pá-ra-dátŭ) adg – vedz tu ***dau***

paradau (pá-ra-dáŭ) vb I – vedz tu ***dau***

paradãdeari/paradãdeare (pá-ra-dã-deá-ri) sf – vedz tu ***dau***

paradhangalã (pa-ra-dhán-ga-lã) sf paradhangali/paradhangale (pa-ra-dhán-ga-li) – unã cu ***paradangalã***

paradhis (pa-rá-dhis) sn paradhisuri (pa-rá-dhi-surĭ) shi paradhisi/paradhise (pa-rá-dhi-si) – unã cu ***paradis***

Paradhisa (Pa-rá-dhi-sa) sf fãrã pl – unã cu ***Paradisa***

paradhusi/paradhuse (pa-rá-dhu-si) sf parãdhusi (pa-rắ-dhusĭ) – unã cu ***paradusi***

paradighmã (pa-rá-digh-mã) sf paradighmati/paradighmate (pa-ra-dígh-ma-ti) – unã cu ***paradigmã***

paradigmã (pa-rá-dig-mã) sf paradigmati/paradigmate (pa-ra-díg-ma-ti) – lucru (dit unã aradã di lucri di idyea soi) tsi easti aspus la lumi tra sã-lj si veadã hãrli (ca unã urnechi di hãrli tsi li au tuti lucrili dit aradã); cishiti, paradigmã, iurnecã, urnechi; pãrãstisirea pri-unã scarã (di multi ori multu) ma njicã a unui lucru (casã, pampori, stranj, etc.); urnechi, mostrã, cishiti, paradigmã *{ro: exemplu, model} {fr: exemple, modèle} {en: example, model}*

paradis (pa-rá-dis) sn paradisuri (pa-rá-di-surĭ) shi paradisi/paradise (pa-rá-di-si) – (tu pistea crishtinã) loclu mplin di ghineatsã shi iftihii din tser iu s-duc suflitlji-a oaminjlor bunj dupã moarti; rai, arai; (fig: rai paradis = itsi loc di ghineatsã tsi sh-u-adutsi cu paradislu din tser) *{ro: rai} {fr: paradis} {en: paradise}* ex: un paradis (rai) di mãyii; paradis easti aoatsi; un paradis easti Bucureshti

Paradisa (Pa-rá-di-sa) sf fãrã pl – dada-a Hristolui, Stã-Mãria, Stãmãria *{ro: Fecioara Maria} {fr: la Vierge} {en: Virgin Mary}* ex: si ncljinã la Paradisa (Stãmãria)

paradusi/paraduse (pa-rá-du-si) sf parãdusi (pa-rắ-dusĭ) – unã nvitsãturã tsi u lja di la dascalu-a lui, un tinir tsi s-dutsi la sculii; lucru nvitsat di-un tinir di la un mastur (cum s-u facã unã tehni); matimã, nvitsãturã *{ro: lecţie} {fr: leçon} {en: lesson}*

parafac (pá-ra-fácŭ) (mi) vb III shi II – vedz tu ***fac***

parafaptu (pá-ra-fáp-tu) adg – vedz tu ***fac***

parafatsiri/parafatsire (pá-ra-fá-tsi-ri) sf – vedz tu ***fac***

parafãtseari/parafãtseare (pá-ra-fã-tseá-ri) sf – vedz tu ***fac***

parafta (pá-raf-ta) adv – dip tora; dip dupã niheamã oarã; fãrã amãnari; tora, multu agonja; unãshunã, dinãcali, diunãcali, dinãoarã, diunãoarã, trãoarã, truoarã; nitsi unã nitsi dauã; pãnã s-dzãts unã; pãnã s-ascuchi (va si s-facã lucrul); nigrit ninga zborlu; cãt s-dai peanili di oclji; etc. *{ro: imediat} {fr: aussitôt, imediatement} {en: immediately}*

paraghraf[1] (pa-ra-ghráfŭ) sn paraghrafi/paraghrafe (pa-ra-ghráfi) – unã cu ***paragraf[1]***

paraghraf[2] (pa-rá-ghrafŭ) sm paraghrahi (pa-rá-ghrahĭ) – unã cu ***paragraf[2]***

paragiumsu (pá-ra-gĭúm-su) adg – vedz tu ***agiungu***

paragiumtu (pá-ra-gĭúm-tu) adg – vedz tu ***agiungu***

paragiundzeari/paragiundzeare (pá-ra-gĭun-dzeá-ri) sf – vedz

tu ***agiungu***
paragiundziri/paragiundzire (pá-ra-gĭún-dzi-ri) sf – vedz tu ***agiungu***
paragiungu (pá-ra-gĭún-gu) vb III shi II – vedz tu ***agiungu***
paragraf[1] (pa-ra-gráfŭ shi) sn paragrafi/paragrafe (pa-ra-grá-fi) – cumatã di scriari (zburãri, scriturã, ec.) tu cari s-aspuni unã minduiri (idei, etc.) shcurtã, niheamã altã soi ca di ideili di ninti sh-di nãpoi di ea *{ro: paragraf} {fr: paragraphe} {en: paragraph}* § ***paragraf***[2] (pa-rá-grafŭ) sm paragrahi (pa-rá-grahĭ) – (unã cu ***paragraf***[1])
paragraf[2] (pa-rá-grafŭ) sm – vedz tu ***paragraf***[1]
parahearbiri/parahearbire (pá-ra-heár-bi-ri) sf – vedz tu ***herbu***
paraherbu (pá-ra-hĭér-bu) vb III shi II – vedz tu ***herbu***
parahertu (pá-ra-hĭér-tu) adg – vedz tu ***herbu***
parahirbeari/parahirbeare (pá-ra-hir-beá-ri) sf – vedz tu ***herbu***
paralai (pá-ra-láĭŭ) adg – vedz tu ***lai***[1]
paralari/paralare (pá-ra-lá-ri) sf – vedz tu ***lau***
paralas (pá-ra-lásŭ) (mi) vb I – vedz tu ***alas***
paralat (pá-ra-látŭ) adg – vedz tu ***lau***
paralau (pá-ra-láŭ) (mi) vb I – vedz tu ***lau***
paralãsari/paralãsare (pá-ra-lã-sá-ri) sf – vedz tu ***alas***
paralãsat (pá-ra-lã-sátŭ) adg – vedz tu ***alas***
paraleadziri/paraleadzire (pá-ra-leá-dzi-ri) – vedz tu ***aleg***[1]
paraleg (pá-ra-légŭ) (mi) vb III shi II – vedz tu ***aleg***[1]
paraleptu (pá-ra-lép-tu) adg – vedz tu ***aleg***[1]
paralidzeari/paralidzeare (pá-ra-li-dzeá-ri) sf – vedz tu ***aleg***[1]
paraljau (pá-ra-ljĭáŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ljau***
paraloari/paraloare (pá-ra-loá-ri) sf – vedz tu ***ljau***
paraloat (pá-ra-loátŭ) adg – vedz tu ***ljau***
paralucrari/paralucrare (pá-ra-lu-crá-ri) sf – vedz tu ***lucru***
paralucrat (pá-ra-lu-crátŭ) adg – vedz tu ***lucru***
paralucredz (pá-ra-lu-crédzŭ) vb I – vedz tu ***lucru***
paramanã[1] (pá-ra-má-nã) sf – unã soi di ac tsi sã ncljidi, cu cari s-acatsã stranjlu tra s-nu easã aclu (s-nu s-disfacã stranjlu); cãrfitsã, cupceauã, cupitsã, ciuprachi, pheastru *{ro: ac de siguranţă} {fr: agrafe, goupille de sûreté} {en: safety pin}*
paramanã[2] (pá-ra-má-nã) sf – vedz tu ***mumã***
paramandã (pa-ra-mán-dã) sf paramãndzã (pa-ra-mắn-dzã) – hãlatea cu cari s-arã agrul; arat, aratru, aletrã, plug, dãmãljug, paramendã, vãlmentu *{ro: plug} {fr: charrue} {en: plough}* § ***paramendã*** (pa-ra-mén-dã) sf paramendzã (pa-ra-mén-dzã) – (unã cu ***paramandã***)
paramazmã (pa-ra-máz-mã) sf pl(?) – mirachea (ineryia, minarea apreasã, sãrpitslãchea, chischineatsa, putearea, etc.) cu cari un om poati sã nchiseascã un lucru multu durut; nãintarea tsi u fatsi cariva (i tsiva) cãndu sh-aspuni aestã mirachi; fuzmã, zvorizmã, vantsu, vrapã, vimtu, puteari *{ro: avânt} {fr: essor; distance nécessaire pour un effort, pour un saut, etc.} {en: soaring, dash; running start, running jump, etc.}* ex: Bortek lo paramazmã (sh-lo vimtu)
paramãc (pá-ra-mắcŭ) vb I – vedz tu ***mãc***
paramãcari/paramãcare (pá-ra-mã-cá-ri) sf – vedz tu ***mãc***
paramãcat (pá-ra-mã-cátŭ) adg – vedz tu ***mãc***
paramendã (pa-ra-mén-dã) sf – vedz tu ***paramandã***
paramira (pa-rá-mi-ra) adv – alãsat (bãgat) di-unã parti *{ro: la o parte} {fr: à l'écart, à part} {en: aside}*
paramumã (pá-ra-mú-mã) sf – vedz tu ***mumã***
parancarcu (pá-ran-cár-cu) (mi) vb I – vedz tu ***ncarcu***[1]
parancãrcari/parancãrcare (pá-ran-cãr-cá-ri) sf – vedz tu ***ncarcu***[1]
parancãrcat (pá-ran-cãr-cátŭ) adg – vedz tu ***ncarcu***[1]
parangagi (pa-ran-ga-gí) sm – vedz tu ***parangã***
parangarcu (pá-ran-gár-cu) (mi) vb I parangãrcai (pá-ran-gãr-cáĭ), parangãrcam (pá-ran-gãr-cámŭ), parangãrcatã (pá-ran-gãr-cá-tã), parangãrcari/parangãrcare (pá-ran-gãr-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***parancarcu***
parangã (pa-rán-gã) sf parãndzi (pa-rắn-dzi) – casã njicã, adratã di-aradã di scãnduri cu-un singur udã njic, iu poati s-bãneadzã oaminj cãtivãrãoarã, ma cama multili ori mplini di lucri (fimiridz, biuturi, etc.) tsi s-vindu ca dit unã ducheani *{ro: baracă} {fr: baraque} {en: booth}* ex: dishcljisi nã parangã iu s-vindã biuturi § ***barangã*** (ba-rán-gã) sf barãndzi (ba-rắn-dzi) – (unã cu ***parangã***) § ***parangagi*** (pa-ran-ga-gí) sm parangageadz (pa-ran-ga-gĭádzĭ) – atsel tsi tsãni unã parangã; un tsi lucreadzã la unã parangã *{ro: care are sau lucrează la o baracă} {fr: qui a ou qui travaille dans une baraque} {en: one who has or sells from a booth}*
parangãrcari/parangãrcare (pá-ran-gãr-cá-ri) sf parangãrcãri (pá-ran-gãr-cãrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***parancãrcari***
parangãrcat (pá-ran-gãr-cátŭ) adg parangãrcatã (pá-ran-gãr-cá-tã), parangãrcats (pá-ran-gãr-cátsĭ), parangãrcati/parangãrcate (pá-ran-gãr-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***parancãrcat***
parangomi/parangome (pa-ran-gó-mi) sf – vedz tu ***prãnoamã***
parangrec (pá-ran-grécŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ngrec***
parangricari/parangricare (pá-ran-gri-cá-ri) sf – vedz tu ***ngrec***
parangricat (pá-ran-gri-cátŭ) adg – vedz tu ***ngrec***
paranipot (pá-ra-ni-pótŭ) sm, sf – vedz tu ***nipot***
paranom (pá-ra-nómŭ) adg – vedz tu ***paranumii***
paranomilji/paranomilje (pá-ra-no-mí-lji) sf paranomilji/paranomilje (pá-ra-no-mí-lji) – scriari neaprucheatã tu-estu dictsiunar; vedz ***paranumilji***
paransar[1] (pá-ran-sárŭ) vb IV shi II – vedz tu ***nsar***[1]
paransar[2] (pá-ran-sárŭ) vb I – vedz tu ***nsar***[2]
paransãrari/paransãrare (pá-ran-sã-rá-ri) sf – vedz tu ***nsar***[2]
paransãrat (pá-ran-sã-rátŭ) adg – vedz tu ***nsar***[2]
paransãreari/paransãreare (pá-ran-sã-reá-ri) sf – vedz tu ***nsar***[1]
paransãriri/paransãrire (pá-ran-sã-rí-ri) sf – vedz tu ***nsar***[1]
paransãrit (pá-ran-sã-rítŭ) adg – vedz tu ***nsar***[1]
paranumã (pá-ra-nú-mã) sf paranumi/paranume (pá-ra-nú-mi) – 1: numa cu cari easti cunuscutã unã ntreagã fumealji; 2: numã cu cari-lj si greashti a unui om, cu tuti cã nu easti unã cu numa cu cari easti cunuscut di-aradã (multi ori trã arãdeari icã numã tsi-aspuni unã hari di-a lui ca, bunãoarã, cã ari caplu i narea mari, cã-i multu itru, cã shcloapicã, etc.); pãrnoanji, prãnoamã, parasumã, parangomi, susumi, numã *{ro: nume de familie, nom de famille; poreclă} {fr: nom de famille; sobriquet} {en: family name; nickname}* ex: lji shtiu numa ma nu lji shtiu paranuma (numa di fumealji, numa-a fumealjiljei dit cari s-tradzi); nj-bãgarã paranumã (pãrnoanji); lji scoasirã paranuma (pãrnoanja) di shcljoapã § ***parasumã*** (pá-ra-sú-mã) sf parasumi/parasume (pá-ra-nú-mi) – (unã cu ***paranumã***)
paranumii/paranumie (pa-ra-nu-mí-i) sf paranumii (pa-ra-nu-míĭ) – cãlcarea-a unui nom dat di Dumnidzã (leadzi faptã di chivernisi, etc.); harea tsi-l fatsi un lucru s-nu hibã dupã cum u caftã nomlu (leadzea); lucru tsi easti faptu contra-a nomlui dat di Dumnidzã (chivernisi, etc.); paranumilji, amãrtii, stepsu, stipsiri, etc. *{ro: ilegalitate, păcătuire} {fr: illégalité} {en: illegality}* ex: paranumia (cãlcarea-a nomlui, amãrtia, stipsirea) lipseashti s-lji hibã pidipsitã § ***paranumilji/paranumilje*** (pa-ra-nu-mí-lji) sf paranumilj (pa-ra-nu-míljĭ) – (unã cu ***paranumii***) § ***paranom*** (pá-ra-nómŭ) sm, sf, adg paranomã (pá-ra-nó-mã), paranomanj (pa-ra-nó-manjĭ), paranomani/paranomane (pá-ra-nó-mi)– atsel tsi calcã un nom dat di Dumnidzã; lucru tsi nu easti faptu dupã cum u caftã leadzea (datã di chivernisi, etc.); lucru (faptã) tsi s-fatsi afoarã di leadzi (nom);un tsi fatsi unã amãrtii; atsel tsi easti cu stepsu; atsel tsi ftiseashti; anom, amãrtios, stipsit, ftixit, ftisit *{ro: păcătos, ilegal, vinovat} {fr: coupable; illégal} {en: guilty; illegal}* ex: paranomanjlji (amãrtioshlji, cãlcãtorlji di nomuri) nu pot s-bãneadzã cu alantsã § ***anom*** (á-nomŭ) sm anominj (a-nó-minjĭ) – (unã cu ***paranom***) ex: anominjlji (amãrtioshlji, atselj tsi calcã ledzli), apishtilj di uvrei § ***paranumisescu*** (pá-ra-nu-mi-sés-cu) vb IV paranumisii (pá-ra-nu-mi-síĭ), paranumiseam (pá-ra-nu-mi-seámŭ), paranumisitã (pá-ra-nu-mi-sí-tã), paranumisiri/paranumisire (pá-ra-nu-mi-sí-ri) – calcu nomlu dat di Dumnidzã (di chivernisi, etc.); fac unã amãrtii; amãrtipsescu, stipsescu, ftisescu, etc. *{ro: călca legea; păcătui} {fr: violer la loi; pécher} {en: break the law; sin}* ex: nu paranumisi (nu cãlcã leadzea) cãndu si nsurã anpatra oarã § ***paranumisit*** (pá-ra-nu-mi-sítŭ) adg paranumisitã (pá-ra-nu-mi-sí-tã), para-

numisits (pá-ra-nu-mi-sítsĭ), paranumisiti/paranumisite (pá-ra-nu-mi-sí-ti) – tsi ari cãlcatã un nom; tsi ari faptã unã amãrtii; amãrtipsit, stipsit, ftisit, etc. *{ro: cãlcãtor de lege; pãcãtuit}* *{fr: qui a violé la loi; qui a péché, pécheur}* *{en: who broke the law; sinned, sinner}* § ***paranumisiri/paranumisire*** (pá-ra-nu-mi-sí-ri) sf paranumisiri (pá-ra-nu-mi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva paranumiseashti; amãrtipsiri, stipsiri, ftisiri, etc. *{ro: acţiunea de a cãlca legea; de a pãcãtui}* *{fr: action de violer la loi; de pécher}* *{en: action of breaking the law; of sinning}*

paranumilji/paranumilje (pá-ra-nu-mí-lji) sf – vedz tu ***paranumii***

paranumisescu (pá-ra-nu-mi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***paranumii***

paranumisiri/paranumisire (pá-ra-nu-mi-sí-ri) sf – vedz tu ***paranumii***

paranumisit (pá-ra-nu-mi-sítŭ) adg – vedz tu ***paranumii***

paraoarã (pá-ra-oá-rã) adv – vedz tu ***oarã***

paraoaspi/paraoaspe (pá-ra-oás-pi) sm, sf, adg – vedz tu ***oaspi***

parapanish (pa-ra-pa-níshŭ) adg parapanishi/parapanishe (pa-ra-pa-ní-shi), parapanish (pa-ra-pa-níshĭ), parapanishi/parapanishe (pa-ra-pa-ní-shi) –ma multu ca di-atsea tsi ari ananghi omlu; ma multu ca di-aradã; dipistaneu, (di) primansus, diprisuprã, bashã *{ro: prea mult, de prisos, în plus}* *{fr: superflu, surplus}* *{en: superfluous, surplus}*

parapun (pa-rá-punŭ) sn parapuni/parapune (pa-rá-pu-ni) – lucru (cripari dureari, cãnjinã) di cari un ari cãtse si s-plãngã; plãngu, plãndzeari, cãnjinã, amãreatsã, mãrãnari, mãrinari, amãrãri, nvirinari, nvirari, cripari, nfushtari, cãnjisiri *{ro: parapon, amãrîre, mâhnire, întristare}* *{fr: plainte, doléances, chagrin, peine}* *{en: complaint, sorrow, sadness, gloom}* ex: ãl lja parapunlu (plãngul) § ***pãrãpunjos*** (pã-rã-pu-njĭósŭ) adg pãrãpunjoasã (pã-rã-pu-njĭoá-sã), pãrãpunjosh (pã-rã-pu-njĭóshĭ), pãrãpunjoasi/pãrãpunjoase (pã-rã-pu-njĭoá-si) – tsi luarãseashti si s-plãngã; tsi s-plãndzi; plãnguros *{ro: plângãtor}* *{fr: plaintif, dolent}* *{en: plaintive, complainer}* ex: muljerli pãrãpunjoasi § ***parapunjarcu*** (pa-ra-pu-njeár-cu) adg parapunjarcã (pa-ra-pu-njeár-cã), parapunjartsã (pa-ra-pu-njeár-tsã), parapunjartsi/parapunjartse (pa-ra-pu-njeár-tsi) – (unã cu ***pãrãpunjos***) § ***pãrãpunjisescu*** (pã-rã-pu-nji-sés-cu) (mi) vb IV pãrãpunjisii (pã-rã-pu-nji-síĭ), pãrãpunjiseam (pã-rã-pu-nji-seámŭ), pãrãpunjisitã (pã-rã-pu-nji-sí-tã), pãrãpunjisiri/pãrãpunjisire (pã-rã-pu-nji-sí-ri) – aduchescu (icã fac pri altu s-aducheascã) unã mari dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); ãnj chicã multu greu la inimã; ãnj lãescu inima; lãescu tu hicati; mi plãngu, mãrãnedz, mãrinedz, amãrãscu, nvirinedz, nviredz, cãnjisescu, crep, nfushtedz *{ro: amãrî, mâhni, întrista}* *{fr: affliger beaucoup, attrister}* *{en: sadden, grieve, distress}* § ***pãrãpunjisit*** (pã-rã-pu-nji-sítŭ) adg pãrãpunjisitã (pã-rã-pu-nji-sí-tã), pãrãpunjisits (pã-rã-pu-nji-sítsĭ), pãrãpunjisiti/pãrãpunjisite (pã-rã-pu-nji-sí-ti) – tsi aducheashti (icã fatsi pri altu s-aducheascã) unã mari dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); tsi-lj chicã multu greu; tsi-lj lãi inima; lãit tu hicati; mãrãnat, mãrinat, amãrãt, nvirinat la inimã, nvirat, cripat, nfushtat, cãnjisit *{ro: amãrît, mâhnit, întristat}* *{fr: affligé beaucoup, attristé, atterré, triste, désolé}* *{en: saddened, sad, grieved, distressed}* § ***pãrãpunjisiri/pãrãpunjisire*** (pã-rã-pu-nji-sí-ri) sf pãrãpunjisiri (pã-rã-pu-nji-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu aducheashti (icã fatsi pri altu s-aducheascã) unã mari dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); plãndzeari, mãrãnari, mãrinari, amãrãri, nvirinari, nvirari, cripari, nfushtari, cãnjisiri *{ro: acţiunea de a amãrî, de a mâhni, de a întrista; amãrîre, mâhnire, întristare}* *{fr: action d'affliger, d'attrister}* *{en: action of getting sad, of grieving, of getting distressed}* § ***pãrpunjisescu*** (pãr-pu-nji-sés-cu) (mi) vb IV pãrpunjisii (pãr-pu-nji-síĭ), pãrpunjiseam (pãr-pu-nji-seámŭ), pãrpunjisitã (pãr-pu-nji-sí-tã), pãrpunjisiri/pãrpunjisire (pãr-pu-nji-sí-ri) – (unã cu ***pãrãpunjisescu***) § ***pãrpunjisit*** (pãr-pu-nji-sítŭ) adg pãrpunjisitã (pãr-pu-nji-sí-tã), pãrpunjisits (pãr-pu-nji-sítsĭ), pãrpunjisiti/pãrpunjisite (pãr-pu-nji-sí-ti) – (unã cu ***pãrãpunjisit***) § ***pãrpunjisiri/pãrpunjisire*** (pãr-pu-nji-sí-ri) sf pãrpunjisiri (pãr-pu-nji-sírĭ) – (unã cu ***pãrãpunjisiri***)

parapunjarcu (pa-ra-pu-njeár-cu) adg – vedz tu ***parapun***

pararcari/pararcare (pá-rar-cá-ri) sf – vedz tu ***aruc***

pararcat (pá-rar-cátŭ) adg – vedz tu ***aruc***

pararuc (pá-ra-rúcŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aruc***

pararucari/pararucare (pá-ra-ru-cá-ri) sf – vedz tu ***aruc***

pararucat (pá-ra-ru-cátŭ) adg – vedz tu ***aruc***

parasburãri/parasburãre (pá-ra-sbu-rắ-ri) sf parasburãri (pá-ra-sbu-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***parazburãri***

parasburãscu (pá-ra-sbu-rắs-cu) (mi) vb IV parasburãi (pá-ra-sbu-rắĭ), parasburam (pá-ra-sbu-rámŭ), parasburãtã (pá-ra-sbu-rắ-tã), parasburãri/parasburãre (pá-ra-sbu-rắ-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***parazburãscu***

parasburãt (pá-ra-sbu-rắtŭ) adg parasburãtã (pá-ra-sbu-rắ-tã), parasburãts (pá-ra-sbu-rắtsĭ), parasburãti/parasburãte (pá-ra-sbu-rắ-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***parazburãt***

parascoatiri/parascoatire (pá-ras-coá-ti-ri) sf – vedz tu ***scot***

parascos (pá-ras-cósŭ) adg – vedz tu ***scot***

parascot (pá-ras-cótŭ) vb III shi II – vedz tu ***scot***

parascultari/parascultare (pá-ras-cul-tá-ri) sf – vedz tu ***ascultu***

parascultat (pá-ras-cul-tátŭ) adg – vedz tu ***ascultu***

parascultãtor (pa-ras-cul-tã-tórŭ) adg – vedz tu ***ascultu***

parascultu (pá-ras-cul-tu) vb I – vedz tu ***ascultu***

parascuteari/parascuteare (pá-ras-cu-teá-ri) sf – vedz tu ***scot***

parashed (pá-ra-shĭédŭ) vb II – vedz tu ***shed***

parashideari/parashideare (pá-ra-shi-deá-ri) sf – vedz tu ***shed***

parashidzut (pá-ra-shi-dzútŭ) adg – vedz tu ***shed***

paraspur (pa-rás-purŭ) adg parasprã (pa-rás-pu-rã), paraspuri (pa-rás-purĭ), paraspuri/paraspure (pa-rás-pu-ri) – (om) tsi easti di-aradã, ca tuts alantsã; (om) tsi easti di scarã (ugeachi) ma dipusã; chino *{ro: om de rând, om ordinar, om comun}* *{fr: homme ordinaire, homme commun}* *{en: ordinary man, common man}* ex: muljerli paraspuri li poartã aisti totna

parastari/parastare (pá-ras-tá-ri) sf – vedz tu ***stau***

parastat (pá-ras-tátŭ) adg – vedz tu ***stau***

parastau (pá-ras-táŭ) vb I shi II – vedz tu ***stau***

parastãteari/parastãteare (pá-ras-tã-teá-ri) sf – vedz tu ***stau***

parastãtut (pá-ras-tã-tútŭ) adg – vedz tu ***stau***

parastrãmbari/parastrãmbare (pá-ra-strãm-bá-ri) sf – vedz tu ***strãmbu***[1]

parastrãmbat (pá-ra-strãm-bátŭ) adg – vedz tu ***strãmbu***[1]

parastrãmbu[1] (pá-ra-strắm-bu) adg (shi adv) – vedz tu ***strãmbu***[1]

parastrãmbu[2] (pá-ra-strắm-bu) (mi) vb I – vedz tu ***strãmbu***[1]

parasumã (pá-ra-sú-mã) sf – vedz tu ***paranumã***

parataxi/parataxe (pa-rá-tac-si) sf paratãxi (pa-rá-tãxĭ) – multimi di oaminj tsi lja parti la unã tsirimonji trã un om mari (un ayi, unã sãrbãtoari, etc.); tsirimonja tsi s-fatsi (cu oaminj, muzicã, nomuri, adets, etc.) cãndu easti unã dzuã pisimã icã s-yiurtiseashti tsiva; pãratã, taxi, tsirimonji, sãltãnati, sãltãnatã, sultãnatã *{ro: alai, paradã, ceremonie, pompã}* *{fr: parade, cérémonie, pompe}* *{en: parade, ceremony}* ex: lu ngruparã cu parataxi (cu lumi shi tsirimonji) § ***taxi***[3]***/taxe*** (tác-si) sf tãxi (tắc-si) shi tãxuri (tắc-surĭ) – (unã cu ***parataxi***) ex: cu-ahãtã taxi (tsirimonji) mari

paratirisi/paratirise (pa-ra-tí-ri-si) sf – vedz tu ***pãrãtirsescu***

paratirsi/paratirse (pa-ra-tír-si) sf – vedz tu ***pãrãtirsescu***

paraumbleari/paraumbleare (pá-ra-um-bleá-ri) sf paraumbleri (pá-ra-um-bléri̯) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***paraumpleari***

paraumbliri/paraumblire (úm-bli-ri) sf paraumbliri (úm-blirĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***paraumpliri***

paraumblu (pá-ra-úm-blu) vb III shi II paraumblui (pá-ra-um-blúĭ), paraumbleam (pá-ra-um-bleámŭ), paraumblutã (pá-ra-um-blú-tã), paraumbliri/paraumblire (úm-bli-ri) shi paraumbleari/paraumbleare (pá-ra-um-bleá-ri) – scriari neapru-

cheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***paraumplu***

paraumblut (pá-ra-um-blútú) adg paraumblutã (pá-ra-um-blú-tã), paraumbluts (pá-ra-um-blútsĭ), paraumbluti/paraumblute (pá-ra-um-blú-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***paraumplut***

paraumpleari/paraumpleare (pá-ra-um-pleá-ri) sf – vedz tu ***umplu***

paraumpliri/paraumplire (úm-pli-ri) sf – vedz tu ***umplu***

paraumplu (pá-ra-úm-plu) vb III shi II – vedz tu ***umplu***

paraumplut (pá-ra-um-plútú) adg – vedz tu ***umplu***

paraurã (pa-rá-u-rã) adv – vedz tu ***oarã***

paraveglju (pá-ra-vé-gljĭu) (mi) vb I – vedz tu ***aveglju***

paravigljari/paravigljare (pá-ra-vi-gljĭá-ri) sf – vedz tu ***aveglju***

paravigljat (pá-ra-vi-gljĭátŭ) adg – vedz tu ***aveglju***

paravigljedz (pá-ra-vi-gljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aveglju***

paravoi (pá-ra-vóĭŭ) vb II – vedz tu ***voi***[2]

paravreari/paravreare (pá-ra-vreá-ri) sf – vedz tu ***voi***[2]

paravrut (pá-ra-vrútŭ) adg – vedz tu ***voi***[2]

paravulii/paravulie (pa-ra-vu-lí-i) sf – vedz tu ***pãrãvulii***

paravulisescu (pa-ra-vu-li-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pãrãvulii***

paravulisiri/paravulisire (pa-ra-vu-li-sí-ri) sf – vedz tu ***pãrãvulii***

paravulisit (pa-ra-vu-li-sítŭ) adg – vedz tu ***pãrãvulii***

paraxin (pa-rác-sinŭ) adg paraxinã (pa-rác-si-nã), paraxinj (pa-rác-sinjĭ), paraxini/paraxine (pa-rác-si-ni) – tsi easti altã soi dicãt lucrili di-aradã cu cari lumea easti nvitsatsã; (lucru) tsi ti fatsi s-ti ciuduseshti (s-ti njiri, s-ti uinjiseshti, etc.) cã nu ti-ashtiptai s-lu vedz ashi cum aspuni; tsi easti trã ciudii (thamã, nishani, etc.); tronciu, toafi, alocut, ahoryea *{ro: straniu, bizarre} {fr: bizarre, étrange, étonnant} {en: strange, peculiar, astonishing}* ex: paraxinã-lj si pari zburãrea umineascã

parazburãri/parazburãre (pá-ra-zbu-rắ-ri) sf – vedz tu ***zbor***[1]

parazburãscu (pá-ra-zbu-rãs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zbor***[1]

parazburãt (pá-ra-zbu-rắtŭ) adg – vedz tu ***zbor***[1]

parazinã (pa-rá-zi-nã) sf parazini/parazine (pa-rá-zi-ni) shi parazinj (pa-rá-zinjĭ) – earbã di toamnã cu hirili lundzi shi suptsãri *{ro: iarbă de toamnă} {fr: herbe d'automne à brin long et mince} {en: automn grass with long and thin leaves}*

parã (pa-rắ) sm paradz (pa-rádzĭ) – cumatã (munedã) di metal i di carti tsi ari unã tinjii sh-cu cari pots s-acumpri lucri; pãrã, prã, munedã, mitilic, pindarã, aslan, arslan, gãrmari, ngãrmari; (expr: 1: cãts paradz ãnj fatsi chealea = cãt acshu (gioni) hiu, cãti pot s-fac; putearea tsi u-am tra s-fac lucri; 2: aspargu paradz = (i) acumpãr tsiva cu paradz, fac exudi; (ii) dit un parã cu tinjii mari fac ma multsã paradz cu tinjii ma njicã; 3: lj-mãc (lj-fac) paradzlji ghini = acumpãr tsiva cu paradz, lj-aspargu, lj-xunipsescu paradzlji) *{ro: para, ban} {fr: centime, argent} {en: coin, money}* ex: suflit nu-ari sh-loclu-l cheari (*angucitoari*: parãlu); na parãlu sh-dã-nj cãvgãlu (zbor tsi s-dzãtsi cãndu-lj fats bunlu a unui sh-deapoea tsã aflji biljelu); paradz fureshti casã nu-adarã; cari vrea sã shtibã cãts paradz ãlj fatsi chealea? (expr: cãti putea s-facã) § ***pãrã*** (pã-rắ) sm pãradz (pã-rádzĭ) – (unã cu ***parã***) § ***prã*** (prắ) sm pradz (prádzĭ) – (unã cu ***parã***) ex: un prã nu pot s-adun; eara mpiticãtor fãrã prã; dau pradzlji la urfanji; pradz veclji nu trec; trã putsãn chiro-lj featsi (expr: lj-asparsi, lji xunipsi) tuts pradzlji ghini; dupã tsi-lj bitisi shi-lj mãcã (expr: lj-xunipsi, lj-asparsi) tuts pradzlji § ***pãrãlãchi/pãrãlãche*** (pã-rã-lắ-chi) sf pãrãlãchi (pã-rã-lắchĭ) – lucru tsi s-fatsi (s-dunã) putsãn cãti putsãn, pãrã cu pãrã, dip canda treatsi prit sitã *{ro: țârâită} {fr: peu à peu, centime par centime} {en: little by little, cent by cent}* ex: cu pãrãlãchea (pãrã cu pãrã, putsãn cãti putsãn) feci dauã njilj; cu pãrãlãchea (putsãn cãti putsãn) s-plãti

parcã (pár-cã) adv – nji sã pari cã; ashi-nj si pari; pistipsescu cã; canda *{ro: parcă} {fr: comme si; on dirait que} {en: it seems like}*

pardon (par-dónŭ) invar – zbor tsi ari noima di: "ljirtari, ljartã-mi, ti pãlãcãrsescu" *{ro: pardon} {fr: pardon, excuse} {en: excuse me, pardon me, I am sorry}* ex: tãcu shi-lj cãdzu pardon si-l ljartã (lj-cãftã ljirtari)

parei/paree (pa-ré-i) sf parei (pa-réĭ) – adunãturã (ceatã, bandã, buluchi, tãbãbii, sutsatã, etc.) di oaminj (tiniri, cilimeanj, ficiori, feati, etc.) tsi fac tsiva deadun (sta, yin, s-duc iuva, etc.); (fig: parei = adunãturã (buluchi, ceatã, gãrdelj, iurdii, etc.) di itsi soi di fãpturi, hiintsi, lucri, idei, etc. tsi au tsiva tsi li leagã) *{ro: grup de vizitatori} {fr: groupe (compagnie, troupe) d'hommes qui font des visites ou qui se divertissent} {en: group of people}* ex: yin parei, parei armãnjlji; nu s-ved parei di tiniri

paretisi/paretise (pa-ré-ti-si) sf paretisi (pa-rétisĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi tradzi mãna di la lucrul tsi-l fatsi sh-lu-alasã, di-aradã, cu-unã carti scriatã sh-ipugrãfsitã di el; atsea tsi fatsi un vãsilje cari dipuni di pri scamnu (tron) cã u va i ãlj si bagã zori *{ro: demisie, abdicație} {fr: demission, abdication} {en: resignation, abdication}* ex: sh-deadi paretisea di la lucrul tsi-l fãtsea, cã eara multu lãndzit

pari/pare (pá-ri) – mash tu zburãrea "ca pare" tsi ari noima di "ca, bunãoarã" *{ro: spre exemplu} {fr: par exemple} {en: for example}* ex: pãreasinjli aznjescu pirazmadzlji, ca pare (ca bunãoarã) fumlu, cum aznjashti stuplu; un om di malumã, ca pare (ca bunãoarã) atsel

parmac (par-mácŭ) sn – vedz tu ***pãrmac***

parmen (par-ménŭ) sm, sf, adg parmenã (par-mé-nã), parmenj (par-ménjĭ), parmeni/parmene (par-mé-ni) – atsel tsi ari unã lãngoari di minti (tsi sh-u chiru mintea) shi nu mindueashti (giudicã) di-arada ca tutã-alantã dunjai; om tsi s-poartã ca un tsi u-ari chirutã mintea; zurlu, glar di minti, loat di vimtu, loat di lunã *{ro: nebun, dement} {fr: fou, emporté} {en: insane, crazy, madman (madwoman)}*

paroh (pa-róhŭ) sm – vedz tu ***paruhii***

paroha (pa-ró-ha) sm – vedz tu ***paruhii***

parohii/parohie (pa-ro-hí-i) sf parohii (pa-ro-híĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***paruhii***

parpalangu (par-pá-lan-gu) sm – vedz tu ***par***[2]

parparii/parparie (par-pa-rí-i) sf parparii (par-pa-ríĭ) – drac (ma multu tu ngiurãturi sh-blãsteami); orca, eandzã, etc. *{ro: naiba} {fr: diable; malpeste, sacrebleu!} {en: devil}* ex: cã-l lo parparia (draclu), di-l lo!

partal (par-tálŭ) adg – vedz tu ***pãrtalã***

parti/parte (pár-ti) sf pãrtsã (pắr-tsã) – tsi nu easti ntreglu lucru ma unã cumatã mash dit el; cumatã tsi easti scoasã (disfaptã) dit un lucru; cumata tsi-lj si cadi a unui cãndu un lucru s-difatsi (si mparti, s-disicã); atseali tsi lipseashti s-facã un sots (di ma multsãlj sots) cãndu vor s-adarã un lucru; mesea i mar-dzinea (nastãnga, nandreapta, nãintea, nãpoea, etc.) a unui lucru; calea cãtrã iu fug (mutrescu, mi duc, etc.); meros, cu-matã, bucatã, filii, xifari, shinitsã, etc. (1: fig: parti = giumitati di furtia tsi si ncarcã pi-un cal (mulã, gumar); sartsã; expr: 2: ljau (tsãn, hiu di) partea-a unui = tsãn cu cariva, dzãc ca el, ãlj dau ndriptati; ãlj ljau (tsãn) ileaca, etc.; 3: ljau (fac) parti tu-unã muabeti (cãvgã, alishvirishi, etc.) = mi bag, mi-ameastic (hiu amisticat) tu-unã muabeti (cãvgã, alishvirishi, etc.); 4: di partea-a mea = cãt trã mini; ma s-hibã dupã mini) *{ro: parte} {fr: partie, part; côté} {en: part, side}* ex: partea a mea (cu-mata tsi-nj si deadi, tsi loai mini) easti ma njica; lj-featsi Dumnidzã parti; sh-mini am unã parti (cumatã) dit ayinja-a pãrintsãlor; lji ded nã parti di paradzlji tsi-aveam; du-ti di partea-aestã; dupã tsi mutri tu tuti pãrtsãli (tuti cãljurli, pristi tut, ninti, nãpoi, nandreapta i nastãnga); ficiorlu-l bãgai cãvalã ntrã doauãli pãrtsã (fig: ntrã giumitãtsli-a furtiiljei); acumpãrai unã parti (fig: unã giumitati di furtii) di grãn; lã loai parti (expr: lã loai ileaca, tsãnui cu elj/eali) § ***naparti/naparte*** (ná-par-ti) adv – di-alantã parti di loclu iu s-aflã atsel tsi zburashti; di-alantã parti; ma nclo; anaparti, dinaparti, dindi, didindi, dinclo; (expr: 1: fac (acats cãtrã) naparti = fug cu dealaga, li cãlescu, angan cãtsaua, etc.; 2: u scot naparti = pot s-lu bitisescu lucrul; u scot ãn cap (la cap, ãn cali); u dau di cap; cãturtusescu, cuturtusescu); 3: di-aoa sh-naparti = di tora sh-ma nclo; di-aoa sh-ninti; 4: naparti di mini! = fudz diparti di mini; fudz cã nu voi s-ti ved dinintea-a mea) *{ro: dincolo} {fr: au delà, loin, de l'autre coté} {en: over there, on the other*

side} ex: naparti (di-alantã parti) di Laea-Amari; alantsã featsirã naparti (expr: fudzirã cu dealaga); cu minciuna nu u scot naparti (expr: nu-l bitisescu lucrul cu minciuna, nu-ascap cu minciuna); sh-aoa naparti (expr: sh-di-aoa ninti): trei anj di dzãli somnu!; naparti (di-alantã parti, ma nclo), tu unã vali; cljei, ush, acãtsarã cãtrã naparti (expr: fudzirã); cari s-aspãreare cãprili nãoarã, di fac naparti (expr: fug cu dealaga, li cãrtsãnescu), acatsã-li ma s-pots § ***anaparti/anaparte*** (a-ná-par-ti) adv – (unã cu ***naparti***) ex: si s-arucã anaparti (si s-ducã di-alantã parti) § ***dinaparti/dinaparte*** (di-ná-par-ti) adv – (unã cu ***naparti***) ex: dãlãgats dinaparti; yin dinaparti (di dinclo, dit un loc diparti) § ***nanãparti/nanãparte*** (ná-nã-pár-ti) adv – di-unã parti; tu-unã parti, iuva *{ro: la o parte, într-o parte undeva} {fr: d'un côté, quelque part} {en: on the side, somewhere}* ex: mi ded nanãparti (di-unã parti); mi duc nanãparti (tu-unã parti, iuva) § ***mpartu***[1] (mpár-tu) (mi) vb IV shi I mpãrtsãi (mpãr-tsắĭ) shi mpãrtai, mpãrtsam (mpãr-tsámŭ) shi mpãrtam (mpãr-támŭ), mpãrtsãtã (mpãr-tsắ-tã) shi mpãrtatã (mpãr-tá-tã), mpãrtsãri/mpãrtsãre (mpãr-tsắ-ri) shi mpãrtari/mpãrtare (mpãr-tá-ri) – un lucru (tsi eara ntreg), l-fac (l-disfac) tu dauã i ma multi cumãts (pãrtsã); dau la catiun ahoryea (dit unã parei di oaminj) unã parti dit un lucru; nã dispãrtsãm di cum earam deadun tra s-fãtsem ma multi parei ahoryea; mi dispartu sh-fug di ningã cariva; ãmpartu, dau, dispartu, disfac, disic, arãspãndescu, etc. (expr: 1: mpartu (grãn, ti suflit) = fac unã dari, dau trã mortsã grãn, colivã, etc.; 2: nu-am tsiva sã mpartu cu el = nu-lj voi tsiva, nu-am vãrã ligãturã cu el, nu mi mealã tsi fatsi, etc.) *{ro: împărţi; despărţi, separa} {fr: partager, distribuer; séparer} {en: divide, distribute; separate}* ex: sã mpartu (s-arãspãndescu) oili pristi tutã padea; mpãrtsã (lã deadi) la tuts cãti unã; sh-nu tritsea ghini, lã intrã si sã npartã (dispartã) shi si mpãrtsãrã (dispãrtsãrã); nu si mpãrtsã (dispãrtsã) di nãsã; cãndu sã si mpartã (si s-dispartã un di-alantu), sh-alãxirã nealili shi s-ligarã; vai agiundzets tu-un loc iu sã mpartu (disfac) cãljurli n doauã; di cãti ori va s-beau yin, marti (dã la catiun) cãti nã chicutã; muzavir tsi poati sã mpartã nã crishtinã di bãrbat; si ncãceare fratslji, tora va si mpartã (va s-dispartã); nu pot s-mi mpartu (s-mi fac doi) ca s-hiu sh-aoa sh-aclo; cãndu-lj vidzurã, n loc sã mpartã ti suflit (expr: tu loc s-facã darea trã mortsã), acãtsarã s-facã numta; li mpãrtã (expr: featsi darea trã mortsã) la shasi stãmãnj; u nyisedz pi dadã-mea, va s-lji mpartu grãn (expr: s-fac unã dari trã suflitlu a ljei) § ***mpãrtsãt*** (mpãr-tsắtŭ) adg mpãrtsãtã (mpãr-tsắ-tã), mpãrtsãts (mpãr-tsắtsĭ), mpãrtsãti/mpãrtsãte (mpãr-tsắ-ti) – tsi easti faptu (disicat, tãljat, etc.) tu ma multi cumãts (pãrtsã); tsi easti dat la ma multsã oaminj (unã parti ahoryea la cati om); tsi s-ari dispãrtsãtã di cariva; ãmpãrtsãt, dat, dispãrtsãt, disfaptu, disicat, arãspãndit, etc. *{ro: împărţit; despărţit, separat} {fr: partagé, distribué; séparé} {en: divided, distributed; separated}* ex: nã him mpãrtsãti ca njelj di oi § ***mpãrtat*** (mpãr-tátŭ) adg mpãrtatã (mpãr-tá-tã), mpãrtats (mpãr-tátsĭ), mpãrtati/mpãrtate (mpãr-tá-ti) – (unã cu ***mpãrtsãt***) § ***mpãrtsãri/mpãrtsãre*** (mpãr-tsắ-ri) sf mpãrtsãri (mpãr-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si mparti tsiva; ãmpãrtsãri, dari, dispãrtsãri, disfãtseari, disicari, arãspãndiri, etc. *{ro: acţiunea de a împărţi; de a despărţi, de a separa; împărţire; despărţire, separare, separaţie} {fr: action de partager, de distribuer; de séparer} {en: action of dividing, of distributing; of separating}* ex: s-bãturã la mpãrtsãri; ca nãshti frats, nu sã ncãceare tu mpãrtsãri; pãni, grãn ti mpãrtsãri (expr: ti dari trã mortsã) § ***mpãrtari/mpãrtare*** (mpãr-tá-ri) sf mpãrtãri (mpãr-tắrĭ) – (unã cu ***mpãrtsãri***) § ***nimpãrtsãt*** (nim-pãr-tsắtŭ) adg nimpãrtsãtã (nim-pãr-tsắ-tã), nimpãrtsãts (nim-pãr-tsắtsĭ), nimpãrtsãti/nimpãrtsãte (nim-pãr-tsắ-ti) – tsi nu easti mpãrtsãt; tsi nu easti dispãrtsãt *{ro: neîmpărţit; nedespărţit, neseparat} {fr: qui n'est pas partagé, qui n'est pas distribué; qui n'est pas séparé} {en: undivided, undistributed; unseparated}* § ***mpartu***[2] (mpár-tu) sn mparturi(?) (mpár-turĭ) – lucrul tsi si mparti; atsea (partea) tsi lja cariva di la unã mpãrtsãri; (fig: mpartu = grãnlu, coliva, etc. tsi lja un, cãndu s-fatsi unã dari trã mortsã) *{ro: partea luată la o împărţire; pomană} {fr: part reçu d'un partage; aumône} {en: part received in a division; alms}* § ***nimpãrtsãri/nimpãrtsãre*** (nim-pãr-tsắ-ri) sf nimpãrtsãri (nim-pãr-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu si mparti (disparti) tsiva *{ro: acţiunea de a nu împărţi; de a nu despărţi, de a nu separa; neseparare} {fr: action de ne pas partager, de ne pas distribuer; de ne pas séparer} {en: action of not dividing, of not distributing; of not separating}* § ***mpãrtãciuni/mpãrtãciune*** (mpãr-tã-cĭú-ni) sf mpãrtãciunj (mpãr-tã-cĭúnjĭ) – lucrul faptu cãndu si mparti tsiva; ãmpãrtãciuni, mpãrtsãri, ãmpãrtsãri *{ro: împărţire, diviziune} {fr: division, partage} {en: division, distribution}* § ***ãmpartu*** (ãm-pár-tu) (mi) vb IV ãmpãrtsãi (ãm-pãr-tsắĭ), ãmpãrtsam (ãm-pãr-tsámŭ), ãmpãrtsãtã (ãm-pãr-tsắ-tã), ãmpãrtsãri/ãmpãrtsãre (ãm-pãr-tsắ-ri) – (unã cu ***mpartu***) § ***ãmpãrtsãt*** (ãm-pãr-tsắtŭ) adg ãmpãrtsãtã (ãm-pãr-tsắ-tã), ãmpãrtsãts (ãm-pãr-tsắtsĭ), ãmpãrtsãti/ãmpãrtsãte (ãm-pãr-tsắ-ti) – (unã cu ***mpãrtsãt***) § ***ãmpãrtsãri/ãmpãrtsãre*** (ãm-pãr-tsắ-ri) sf ãmpãrtsãri (ãm-pãr-tsắrĭ) – (unã cu ***mpãrtsãri***) § ***ãmpãrtãciuni/ãmpãrtãciune*** (ãm-pãr-tã-cĭú-ni) sf ãmpãrtãciunj (ãm-pãr-tã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***mpãrtãciuni***) § ***dispartu*** (dis-pár-tu) (mi) vb IV dispãrtsãi (dis-pãr-tsắĭ), dispãrtsam (dis-pãr-tsámŭ), dispãrtsãtã (dis-pãr-tsắ-tã), dispãrtsãri/dispãrtsãre (dis-pãr-tsắ-ri) – lu mpartu (l-disfac) un lucru (tsi eara ntreg) tu ma multi cumãts (pãrtsã); arãspãndescu lucri tsi s-aflã adunati deadun tu-un loc; mi dipãrtedz (fug) di ningã cariva; mi herãsescu di soi i oaspits; fac si sta ahoryea doi oaminj tsi s-alumtã; ãmpartu, mpartu, disfac, disic, arãspãndescu, herãsescu, etc. (expr: mi dispartu di nicuchirã = u fac nicuchira s-fugã din casã tra s-nu mata bãnãm deadun ca bãrbat shi muljaru; mi-alas di nicuchirã, mi dizmãrit) *{ro: despărţi, separa, divorţa} {fr: (se) diviser, séparer, divorcer} {en: divide, separate, divorce}* ex: cãndu s-dispãrtsãrã eara zghic mari, canda-lj dzãtsea tsiva cã nu vrea s-lu mata veadã; arsãrirã vitsinili s-lji dispartã cã vrea si s-vatãmã; s-dispãrtsãrã frats di hatra-a muljerlor cã nãsi nu putea s-treacã deadun; la Cheatra-Lai, cãljurli s-dispartu (s-disfac); ea disparti (dipãrteadzã) hilj di dadã; s-dispãrtsã eara di (fudzi di la) pãrintsã; el s-avea dispãrtsãtã di nveastã (expr: s-avea dizmãritatã, s-avea alãsatã di nveastã) § ***dispãrtsãt*** (dis-pãr-tsắtŭ) adg dispãrtsãtã (dis-pãr-tsắ-tã), dispãrtsãts (dis-pãr-tsắtsĭ), dispãrtsãti/dispãrtsãte (dis-pãr-tsắ-ti) – (lucru) tsi easti mpãrtsãt (disfaptu, disicat) tu cumãts (pãrtsã); tsi easti dipãrtat di-atselj (atseali) cu cari eara deadun nãinti; ãmpãrtsãt, mpãrtsãt, disfaptu, disicat, arãspãndit, herãsit, etc. (expr: dispãrtsãt di nveastã = alãsat di nveastã) *{ro: despărţit, separat, divorţat} {fr: divisé, séparé, divorcé} {en: divided, separated, divorced}* § ***dispãrtsãri/dispãrtsãre*** (dis-pãr-tsắ-ri) sf dispãrtsãri (dis-pãr-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dispartu lucrili i oaminjlji; ãmpãrtsãri, mpãrtsãri, disfãtseari, disicari, arãspãndiri, herãsiri, etc. *{ro: acţiunea de a despărţi, de a separa, de a divorţa; despărţire, separare, divorţare} {fr: action de diviser, de séparer, de divorcer} {en: action of dividing, of separating, of divorcing}* ex: dispãrtsãrea nã easti trã multsã anj § ***nidispãrtsãt*** (ni-dis-pãr-tsắtŭ) adg nidispãrtsãtã (ni-dis-pãr-tsắ-tã), nidispãrtsãts (ni-dis-pãr-tsắtsĭ), nidispãrtsãti/nidispãrtsãte (ni-dis-pãr-tsắ-ti) – (lucru) tsi nu easti dispãrtsãt (disfaptu, disicat) tu cumãts; tsi sta tut chirolu aproapea di cariva di cari nu s-disparti dip; nimpãrtsãt, nidisfaptu, nidisicat *{ro: nedespărţit, neseparat} {fr: non divisé, inséparable} {en: undivided, inseparable}* ex: umbrã nidispãrtsãtã di om § ***nidispãrtsãri/nidispãrtsãre*** (ni-dis-pãr-tsắ-ri) sf nidispãrtsãri (ni-dis-pãr-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-dispartu lucrili i oaminjlji; nimpãrtsãri, nidisfãtseari, nidisicari *{ro: acţiunea de a nu (se) despărţi, de a nu (se) separa; nedespărţire, neseparare} {fr: action de ne pas (se) diviser, de ne pas (se) séparer} {en: action of not dividing, of not separating}* § ***dispãrtsiturã*** dis-pãr-tsi-tú-rã) sf dispãrtsituri dis-pãr-tsi-túrĭ) – loclu iu s-dispartu dauã i ma multi lucri nealichiti un li-alantu; dispãrtsãri, mpãrtsãri *{ro: despărţitură} {fr: séparation, division} {en: separation. divisiom}*

partidã (par-tí-dã) sf – vedz tu ***partidã***

partidhã (par-tí-dhã) sf partidz (par-tídzĭ) – unã cu ***partidã***

paruhii/paruhie (pa-ru-hí-i) sf paruhii (pa-ru-híĭ) – mãhãlã (parti) dit un cãsãbã i dit unã hoarã (tutã hora, ma s-hibã njicã) tsi tsãni di-unã bisearicã; crishtinjlji (dit aestu mãhãlã) tsi s-duc la-aestã bisearicã tra sã si ncljinã, si sã nsoarã, sã-sh pãteadzã njitslji, etc.; casa iu bãneadzã preftul sh-di iu chivirniseashti tuti lucrili tsi au s-facã cu bisearica (dit aestu mãhãlã) *{ro: parohie}* *{fr: paroisse, cure}* *{en: parish}* § ***paroh*** (pa-róhŭ) sm parohi (pa-róhĭ) – preftul (i caplu-a preftsãlor) di la bisearica di cari tsãni unã paruhii, tsi lituryiseashti sh-chivirniseashti tuti lucrili a bisearicãljei; paroha *{ro: paroh}* *{fr: curé}* *{en: parish priest}* § ***paroha*** (pa-ró-ha) sm parohanj (pa-ró-hanjĭ) – (unã cu ***paroh***) ex: lj-si fatsi ca al paroha

pas (pásŭ) sm pash (páshĭ) – unã minari faptã cu ciciorlu cãndu omlu imnã; diastima (dipãrtarea pri loc) faptã cu-unã minari di cicior cãndu omlu imnã; ceapã, cealpã, cealpu, drãshcljauã, jgljoatã, jgljot, shgljoatã, shgljatã, shgljot, zgljoatã, giglatã *{ro: pas}* *{fr: pas, enjambée}* *{en: step}* ex: nu puteam s-fac pas nãinti; calu imna cu pas, ari pas bun

pasa (pá-sa) pr, adg invar – zbor tsi-aspuni cã hiintsili (lucrili) dit unã buluchi, suntu loati unã cãti unã tra si s-dzãcã tsiva ti catiunã di eali; pasã, cati, cafi, casi, catiun, cafiun, casiun, catishun, cafishun, casishun, sfaca *{ro: fiecare}* *{fr: chaque, chacun}* *{en: every, every one}* ex: yinea pasa (cati) searã; nã drãshcljauã, pasa (cati) chicã; pasa (cati) Vinjiri ea-nj si spealã § ***pasã*** (pá-sã) pr, adg invar – 1: pasa, cati, cafi, casi, catiun, etc.; 2: totna *{ro: fiecare, todeauna}* *{fr: chacun, toujours}* *{en: every one, always}*

pasaporti/pasaporte (pa-sa-pór-ti) sf pasaportsã (pa-sa-pór-tsã) – carti cu cari omlu poati s-treacã sinurlu dit un stat tu-un altu; tischire (expr: fã-ts caidi p``asaportea = ndreadzi-ti di moarti) *{ro: paşaport}* *{fr: passeport}* *{en: passeport}* ex: mi dush la consulu-ali Amirichii di-nj featsi caidi pasaportea

pasã (pá-sã) pr, adg invar – vedz tu ***pasa***

pascu (pás-cu) vb III shi II pãscui (pãs-cúĭ), pãshteam (pãsh-teámŭ), pãscutã (pãs-cú-tã), pashtiri/pashtire (pásh-ti-ri) shi pãshteari/pãshteare (pãsh-teá-ri) – (tri prãvdzã, pirs III) arupi cu gura sh-u mãcã earba (nitãljatã, ashi cum creashti pri loc) icã frãndza di pi arburlji tiniri shi njits; duc sh-aveglju prãvdzãli cãndu arup earba (frãndza) cu gura sh-u mãcã; pãshunedz, pãshun, mpãshunedz, mpãshun; (fig: 1: pascu = adun, caftu, mutrescu s-aflu; expr: 2: nj-pascu ocljilj = nj-aruc ocljilj, mutrescu; 3: l-pascu = alag dupã cariva tra s-ved tsi fatsi) *{ro: paşte}* *{fr: (faire) paître)}* *{en: graze}* ex: calj tsi pascu; du-ti s-pashti (s-li fats s-pascã) cãpãrli; sh-pashti ocljilj (expr: sh-arucã ocljilj, mutreashti) deavãrliga; pãnã s-nji pascu putsãn ocljilj divarliga; ocljilj a lui pãscurã (fig: mutrirã) njirats di patruli pãrtsã; l-pascu (expr: alag dupã el) di unã oarã; lihoana alindzi aroaua di pri virdeatsã: nu mi-abushiledz, cã-nj pascu (adun) laptili § ***pãscut*** (pãs-cútŭ) adg pãscutã (pãs-cú-tã), pãscuts (pãs-cútsĭ), pãscuti/pãscute (pãs-cú-ti) – loc (earbã) tsi fu pãscut di prãvdzã; pravdã tsi ari mãcatã earbã (frãndzã) nitãljatã (tsi crishtea ninga) pri loc; pãshunat, mpãshunat *{ro: (loc, iarbã) pãscut(ã); animal care a pãscut}* *{fr: (endroit, herbe) pâturé(e); animal qui a pâturé}* *{en: grazed (land); grazed (animal)}* ex: muntsãlj suntu pãscuts di oi; stearpili vinjirã ghini pãscuti § ***pashtiri/pashtire*** (pásh-ti-ri) sf pashtiri (pásh-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu pravda pashti; pashtiri; pãshunari, mpãshunari *{ro: acţiunea de a paşte}* *{fr: action de (faire) paître)}* *{en: action of grazing}* § ***pãshteari/pãshteare*** (pãsh-teá-ri) sf pãshteri (pãsh-térĭ) – (unã cu ***pãshteari***) ex: ma sh-pãshtea unã pãshteari! (ma tsi-sh pãshtea ahãntu ghini!) § ***pãshuni/pãshune*** (pã-shĭú-ni) sf pãshunj (pã-shĭúnjĭ) – 1: loclu cu earbã iu pascu prãvdzãli; earba tsi creashti pri-aestu loc sh-easti bunã trã pãshteari; pãshteari; 2: hrana hunipsitã tsi s-aflã tu pãnticlu-a prãvdzãlor; pãsturã *{ro: pãşune}* *{fr: pâturage; nourriture qui se trouve dans le ventre d'un animal}* *{en: pasture, grazing ground; food found in the belly of the animal}* ex: suntu tu muntsãlj a noshtri multi shi avuti pãshunj (locuri cu earbã); nu-ari scoasã oili la pãshuni)loclu di pãshteari); nj-ari pãshuni (earbã trã pãshteari) bunã loclu; acumpãrã muntsã trã pãshunea (pãshtearea, loclu di pãshteari) a cupiilor; muldzãrli s-turnarã di la pãshuni (pãshteari, loclu di pãshteari) § ***pãsturã*** (pãs-tú-rã) sf pãsturi (pãs-túrĭ) – earba hunipsitã tsi s-aflã tu pãnticlu-a prãvdzãlor *{ro: pãsturã}* *{fr: nourriture digérée qui se trouve dans le ventre d'une bête}* *{en: digested food found in the belly of the animal}* ex: lj-deadi s-curã pãntica di pãsturã (earba hunipsitã) § ***pãshunedz*** (pã-shu-nédzŭ) vb I pãshunai (pã-shu-náĭ), pãshunam (pã-shu-námŭ), pãshunatã (pã-shu-ná-tã), pãshunari/pãshunare (pã-shu-ná-ri) – scot (duc, tsãn) prãvdzã (oi, cãpri, vãts, etc.) la pãshuni tra s-pascã earbã; pãshun, mpãshunedz, mpãshun, pascu *{ro: ţine la pãşune; paşte}* *{fr: mener (tenir) des animaux au pâturage; paître}* *{en: keep animals to grazing grounds; graze}* ex: lj-pãshunai (lj-tsãnui s-pascã) oili tu livãdzli-a noastri trei dzãli § ***pãshun*** (pã-shúnŭ) vb I pãshunai (pã-shu-náĭ), pãshunam (pã-shu-námŭ), pãshunatã (pã-shu-ná-tã), pãshunari/pãshunare (pã-shu-ná-ri) – (unã cu ***pãshunedz***) § ***pãshunat***[1] (pã-shu-nátŭ) adg pãshunatã (pã-shu-ná-tã), pãshunats (pã-shu-nátsĭ), pãshunati/pãshunate (pã-shu-ná-ti); mpãshunat – (pravdã) tsi easti scoasã la pãshuni s-pascã earbã; mpãshunat; pãscut *{ro: ţinut la pãşune; care a pãscut}* *{fr: (animal) mené (tenu) au pâturage}* *{en: (animal) kept to grazing grounds; grazed}* § ***pãshunari/pãshunare*** (pã-shu-ná-ri) sf pãshunãri (pã-shu-nãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu scoati (tsãni) oili la pãshuni tra s-pascã earbã; mpãshunari; pãshteari, pashtiri *{ro: acţiunea de a ţine la pãşune; de a paşte}* *{fr: action de mener (tenir) des animaux au pâturage; de paître}* *{en: action of keeping animals to grazing grounds; action of grazing}* ex: cai alasã oili singuri la pãshunari (tra s-pascã la pãshuni)? § ***pãshunat***[2] (pã-shu-nátŭ) sn pãshunaturi(?) (pã-shu-ná-turĭ) – pãshtearea di earbã di la pãshuni; pãshunari, mpãshunari, pãshteari, pashtiri *{ro: pãşunat; pãscut}* *{fr: pâturage}* *{en: grazing}* ex: lji scosh la pãshunat (pãshunari, tra s-pascã); ntãrdã cu oili la pãshunat (pãshunarea-a oilor) § ***mpãshunedz*** (mpã-shu-nédzŭ) vb I mpãshunai (mpã-shu-náĭ), mpãshunam (mpã-shu-námŭ), mpãshunatã (mpã-shu-ná-tã), mpãshunari/mpãshunare (mpã-shu-ná-ri) – (unã cu ***pãshunedz***) ex: mpãshuna oili tu-aestã vuloagã; tu munti li mpãshunã § ***mpãshun*** (mpã-shúnŭ) vb I mpãshunai (mpã-shu-náĭ), mpãshunam (mpã-shu-námŭ), mpãshunatã (mpã-shu-ná-tã), mpãshunari/mpãshunare (mpã-shu-ná-ri) – (unã cu ***pãshunedz***) § ***mpãshunat*** (mpã-shu-nátŭ) adg mpãshunatã (mpã-shu-ná-tã), mpãshunats (mpã-shu-nátsĭ), mpãshunati/mpãshunate (mpã-shu-ná-ti) – (unã cu ***pãshunat***) § ***mpãshunari/mpãshunare*** (mpã-shu-ná-ri) sf mpãshunãri (mpã-shu-nãrĭ) – (unã cu ***pãshunari***)

Pashti/Pashte (Pásh-ti) sf pl – dzua tu cari crishtinjlji yiurtisescu Nyearea-a Hristolui; Grailu Mari, Ngrei-Mari; (expr: 1: la pashtili-a caljlor = vãrãoarã; 2: yin di Pashti-Pashti = yin arar, di cãndu-cãndu; nu yin multi ori pri an) *{ro: Paşti}* *{fr: Pâques}* *{en: Easter}* ex: Pashti fãrã preasinj nu yin; s-aproacheari Pashtili; dzua, moi, di Pashti mari; ti Pashti yini din Vlãhii § ***pãshtic*** (pãsh-tícŭ) sm fãrã pl – cumnicãtura tsi u lja crishtinjli ti Pashti *{ro: cuminecãtura de Paşti}* *{fr: communion la veille des Pâques}* *{en: Easter communion}*

pashtiri/pashtire (pásh-ti-ri) sf – vedz tu ***pascu***

paspãltari/paspãltare (pas-pãl-tá-ri) invar – catandisea-a unui lucru tsi s-ari faptã cumãts njits; ceaceala-maceala *{ro: harcea-parcea}* *{fr: état de ce qui est en miettes}* *{en: state of something that has been made in small pieces}* ex: paspãltari (cumãts) s-feasti

paspratsi/paspratse (pas-prá-tsi) num – vedz tu ***patru***

pasprã (pás-prã) num – vedz tu ***patru***

pasprãdzatsi/pasprãdzatse (pás-prã-dzá-tsi) num – vedz tu ***patru***

pasprãyinghits (pás-prã-yín-ghits) num – vedz tu ***patru***

pasto (pas-tó) sm fãrã pl – grãsimea tsi s-aflã namisa di carnea shi chealea-a porcului; fãshii di carni tãljatã cu aestã grãsimi, nsãratã sh-afumatã tra s-tsãnã multu chiro (shi si s-mãcã ashi cum easti afumatã, si s-hearbã niheamã tra si s-moalji icã si s-tucheascã tu tigani pi foc); pãsto, usãndzã, axunghi, lãrdii *{ro:*

slãninã} {fr: lard} {en: bacon} § ***pãsto*** (pãs-tó) sm fãrã pl – (unã cu ***pasto***)

pastrã (pás-trã) sf – vedz tu ***spastrã***

pastru[1] (pás-tru) adg – vedz tu ***spastrã***

pastru[2] (pás-tru) sm – vedz tu ***spastrã***

pat! (pátŭ!) inter – zbor tsi caftã s-aspunã vrondul tsi-l fatsi (i) un om tsi imnã, icã (ii) unã aguditurã *{ro: interjection care caută să imite pasul unui om sau o lovitură} {fr: interjection imitant le bruit des pas ou des coups} {en: interjection trying to imitate the sound made by a step or a blow}*

pat[1] (pátŭ) sn paturi (pà-turĭ) – 1: momila din casã (crivatea di lemnu i metal) pri cari omlu sh-ashtearni tra s-doarmã noaptea (di-aradã pri unã strozmã); 2: loclu tu cari prãvdzãli (oaminjlji, puljlji, pricili, etc.) pot si sh-aflã apanghiu tra s-arihãtipseascã (cãndu suntu avursits), s-doarmã (noaptea cãndu lã easti somnu), si s-ascundã (cãndu vor si s-afireascã di dushmanj), etc.; 3: udã mari dit casa-a omlui iu muljerli sh-featili pot s-lucreadzã; crivati, yitachi, ashtirnut, culcush, strozmã; udã; (expr: hiu pri pat = hiu lãndzit) *{ro: pat, culcuş; cameră mai mare unde pot să lucreze femeile} {fr: lit; chambre spacieuse où travaillent les femmes et les jeunes filles} {en: bed, room where young women work}* ex: sh-adusi paturi (crivãts) di her; pat (crivati) di mushclju si ts-adar; s-bãgã tu pat (crivati); scara ntribã patlu (udãlu) § ***pataloni*** (pa-ta-ló-ni) adv – purtat cu mãnjli (di doi oaminj) pi-unã soi di pat (adrat di pãndzã, scãnduri, bratsi di oaminj, etc. tu cari easti bãgat un lãndzit, un pliguit dit polim, etc.) *{ro: în targă, pe braţe} {fr: (porter quelqu'un) sur un branchard} {en: (move someone) on a stretcher, on stretched arms}* ex: lu-adusirã pataloni (purtat pi mãnj, pi-un pat di mãnã)

pat[2] (pátŭ) sn – vedz tu ***pãtunji***

pat[3] (pátŭ) sn paturi (pà-turĭ) – 1: lucri bãgati sã sta tu-aradã un dupã-alantu; starea-a lucrilor tsi s-aflã bãgati un dupã-alantu (ca tu-un bair, sireauã, udopsu, dupã cum lipseashti, dupã cum s-tihiseashti icã dupã cum u va cariva); aradã, radã, arãdãrichi, sireauã, ordu, sãrã, udopsu, etc.; 2: vas tu cari s-bagã tsarã shi s-crescu lilicili; glastrã, ljastrã, ghiveci, ghivici, ghiuvici, pontsã, pointsã *{ro: rând, şir; ghiveci (de flori)} {fr: rangée; pot à fleurs} {en: row; flower pot}* ex: ari trei paturi (arãdz) di carafili tru grãdinã; patlu di carafili dit grãdina-a voastrã njurzeashti di diparti

pat[4] (pátŭ) sn – vedz tu ***patã***[3]

pat[5] (pátŭ) vb IV pãtsãi (pã-tsắĭ), pãtsam (pã-tsámŭ), pãtsãtã (pã-tsắ-tã), pãtsãri/pãtsãre (pã-tsắ-ri) – trag tsiva tsi nu mi-arãseashti dip (ghideri, cripãri, dureri, munduiri, etc.); nj-si fatsi tsiva; tihiseashti s-am (sã-nj yinã, sã-nj cadã, etc.) tsiva trã cari nu mi-ashtiptam; trag, tihiseashti; (expr: 1: tsi-l pati? = (i) tsi s-fatsi; (ii) iu s-hibã?; 2: pat di nafoarã = hiu lãndzit di lãngoarea "epilepsii" shi fac dip canda intrarã dratslji tu mini; cad nafoarã; acãtsat di nafoarã; 3: atslji s-bat shi tarlji pat = s-dzãtsi atumtsea cãndu un stipseashti sh-altu (nistipsit) u pati, u tradzi; 4: vidzurã sh-pãtsãrã = trapsirã multi) *{ro: păţi, suferi; se întâmpla} {fr: pâtir, souffrir, endurer; arriver, se passer} {en: suffer (experience) something, endure; happens}* ex: tsi pãtsãsh (cum s-fatsi) di nu vinjish?; vai patã nipãtsãta (va tragã atsea tsi nu-ari traptã nitsiun om pãnã tora); s-nu patã (tragã) dot sh-elj tsi pãtsã (trapsi) sh-el; lailji gionj, tsi-sh pãtsãrã! (cãti trapsirã); iu va s-hibã? ca tsi-l pati? (tsi s-featsi cu el? iu easti?); tsi-l pati (tsi s-fatsi, iu easti) di s-amãnã?; s-nu u patã arãulu (s-nu da arãulu di el); tsi ti pats, bre, hilj? (tsi s-fatsi cu tini? tsi ai, bre, hilj?); tsi ti pãtsãsh? (tsi trãxeashti? tsi s-featsi cu tini?); ea sh-cum tsi nã pati (tsi lãeatsã n-agudi); mãrilja, tsi vã pati? (tsi ghideri avets? tsi ambodyiu vã sta n cali?); tsi drac mi pati azã? (mi pidipseashti azã?); nu pati ghini (nu-lj njardzi lucrul ambar); cã vai patã (cã va li tragã); ea sh-ea tsi pat (ea sh-ea tsi trag, tsi-arãu astãhisii n cali); di cap li pati tuti (sh-li fatsi singur, easti stepsul a lui di li tradzi); vidzurã sh-pãtsãrã dratslji pãnã s-lu-alinã (expr: trapsirã multi s-lu-alinã, lu-alinarã cu multã zori); tsi va s-pat (trag) un Dumnidzã shtii § ***pãtsãscu*** (pã-tsắs-cu) vb IV pãtsãi (pã-tsắĭ), pãtsam (pã-tsámŭ), pãtsãtã (pã-tsắ-tã), pãtsãri/pãtsãre (pã-tsắ-ri) – (unã cu ***pat***[5]) § ***pãtsãt*** (pã-tsắtŭ) adg pãtsãtã (pã-tsắ-tã), pãtsãts (pã-tsắtsĭ), pãtsãti/pãtsãte (pã-tsắ-ti) – tsi-ari traptã (faptã) un lucru tsi nu lu-arãseashti; tsi-lj s-ari tihisitã tsiva; traptu, tihisit *{ro: păţit, suferit; întâmplat} {fr: qui a éprouvé des revers, qui a eu un mécompte; souffert, enduré; arrivé, passé} {en: who has suffered (experienced) something, endured; happened}* ex: nvitsat i mash pãtsãtlu; tsiueashti ca di pãtsãt § ***pãtsãri/pãtsãre*** (pã-tsắ-ri) sf pãtsãri (pã-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pati tsiva; trãdzeari, tihisiri *{ro: acţiunea de a păţi, de a suferi; de a se întâmpla; suferinţă} {fr: action de pâtir, de souffrir, d'endurer; d'arriver, de se passer; mésaventure, malaventure, souffrance} {en: action of suffering, of enduring; of happening; misadventure, mishap, suffering}* § ***nipãtsãt*** (ni-pã-tsắtŭ) adg nipãtsãtã (ni-pã-tsắ-tã), nipãtsãts (ni-pã-tsắtsĭ), nipãtsãti/nipãtsãte (ni-pã-tsắ-ti) – tsi nu-ari pãtsãtã; tsi nu-ari traptã un lucru tsi nu lu-arãseashti *{ro: nepăţit} {fr: qui n'a pas éprouvé des revers, qui n'a pas eu une mésaventure} {en: who has not suffered (experienced) something}* § ***nipãtsã-ri/nipãtsãre*** (ni-pã-tsắ-ri) sf nipãtsãri (ni-pã-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu pati tsiva *{ro: acţiunea de a nu păţi} {fr: action de ne pas souffrir une mésaventure} {en: action of not suffering (experiencing) something}* § ***nipãtsãtã*** (ni-pã-tsắ-tã) sf nipãtsãti/nipãtsãte (ni-pã-tsắ-ti) sf pl – (notã: ufilisit ma multu la plural) lucri ahãntu slabi cã tsi sã pari cã nu li ari traptã vãrnu altu tu lumi *{ro: păţanie foarte rea, nepăţită de nimeni mai înainte} {fr: malaventure, mésaventure, déconvenue} {en: bad misadventure}* ex: nu s-ashtipta s-u patã nipãtsãta; cãti nu lã featsi mã-sa sã-lj tsãnã, s-nu s-ducã, cã vai patã nipãtsãta; vai patã nipãtsãtili (lucri tsi nu li ari pãtsãtã altu pãnã tora); s-u dãm iu-lj fu scriata, ta s-nu pãtsãm nipãtsãtili; astãndzã nj-pãtsãi nipãtsãtili

pat[6] (pathŭ) sm – vedz tu ***patus***

pataloni (pa-ta-ló-ni) adv – vedz tu ***pat***[1]

pataroc (pa-ta-rócŭ) sm – vedz tu ***paphi***

patatã (pa-tá-tã) sf – vedz tu ***pãtatã***

patatuc (pa-ta-túcŭ) sm patatuts (pa-ta-tútsĭ) – stranj lungu di earnã tsi s-poartã pristi alanti stranji (di-aradã pãnã sum dzinuclji), adrat dit stofã groasã, cu astari adãvgatã pi dinuntru, tra s-tsãnã cãldurã shi s-lu afireascã omlu di ploai sh-neauã; palto, paltoni, paltu *{ro: palton} {fr: paletot} {en: overcoat}* ex: lai Lambre cu patatuc

pataxen (pa-tac-sénŭ) adg – vedz tu ***xen***

patã[1] (pá-tã) sf – vedz tu ***paphi***

patã[2] (pá-tã) sf pati/pate (pá-ti) – pulj di casã ma mari di gãljinã (cu gusha lungã, cu peanili sivi pi pãltãri shi albi pi pãnticã, tsi easti criscut trã carni, oauã shi peanili cu cari s-fac cãpitãnji); gãscã, hinã, patcã *{ro: gâscă} {fr: oie} {en: goose}* ex: nãsh pascu patili (gãshtili) § ***patcã***[2] (pát-cã) sf patchi (pát-chi) – (unã cu ***patã***[2]) § ***patoc***[2] (pa-tocŭ) sm patoclji (pa-to-clji) – njiclu (puljlu) di gãscã; patoclu *{ro: pui de gâscă} {fr: petit d'une oie} {en: little of a goose}* § ***patoclu***[2] (pa-toc-lu) sm patoclji (pa-to-clji) – (unã cu ***patoc***[2])

patã[3] (pá-tã) sf pati/pate (pá-ti) – partea di nghios a ciciorlui (di la deadziti la cãlcãnj) pri cari si ndrupashti truplu a omlui sh-cu cari da di loc omlu cãndu imnã; pãtunã, jgljoatã, jgljot, shgljoatã, shgljatã, shgljot; (fig: 1: patã = ciuciurush, cãndu easti zborlu di cicioarli-a njiclui, a natlui; expr: 2: easi cu patili (ninti) = easi mortu) *{ro: talpa (de la picior)} {fr: patte, plante du pied} {en: sole (of the foot), paw (of dog, lion, etc.)}* ex: shi-nj tsã ngljatsã-a tali pati (fig: ciuciurushi); va lã easã patili nafoarã; va s-easã cu patili (expr: va s-easã mortsã) § ***pãtunã*** (pã-tú-nã) sf pãtuni/pãtune (pã-tú-ni) – 1: partea di nghios a ciciorlui (di la deadziti la cãlcãnj) pri cari si ndrupashti truplu a omlui sh-cu cari da di loc omlu cãndu imnã; patã, jgljoatã, jgljot, shgljoatã, shgljatã, shgljot; 2: unã soi di pãrpodz cari acoapirã pata shi partea di nghios a ciciorlui (shi sh-u-aduc cu pãputsã di casã fapti di pãndzã i pustavi); cãlciun, cãlciuni *{ro: talpa (de la picior); un fel de ciorapi scurţi purtaţi în casă, mai mult de femei} {fr: patte, plante du pied; chaussettes qui couvre la partie du bas du pied jusqu'à la cheville} {en: sole (of the foot), paw (of dog, lion, etc.); kind of short socks worn*

in the house mostly by women} ex: mi doari pãtuna (pata-a ciciorlui); pãtuna sh-cãlcãnjlu a ciciorlui; bagã pãtunili (pãrpodzli, cãlciunjli) n cicior § ***pat***[4] (pátũ) sn paturi (pà-turĭ) – partea di dinãpoi a pãputsãlor (cari easti di-aradã multu ma-analtã ca partea di dininti); tãcuni, tupuc *{ro: toc (de la pantofi)} {fr: talon de bottes} {en: heel (of shoe)}* ex: paturli (tãcunjli) di la curdeljli-a ljei eara multu-analti § ***Patuna*** (Pa-tú-na) sf fãrã pl – numã tsi s-da a unui cãni tsi ari pãtunili (patili) ca-atseali di ursã *{ro: nume dat unui câine cu labele ca de urs} {fr: nom donné à un chien qui a les pattes comme celles d'un ours} {en: name given to a dog having paws like those of a bear*

patcã[1] (pát-cã) sf – vedz tu ***paphi***

patcã[2] (pát-cã) sf – vedz tu ***patã***[2]

pater (pa-térŭ) sm – vedz tu ***patera***[1]

patera[1] (pa-té-ra) sm fãrã pl – tatã, afendi, baba, andic *{ro: tatã} {fr: père, papa} {en: father, dad}* § ***pater*** (pa-térŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***patera***[1])

patera[2] (pa-té-ra) sm – vedz tu ***patriarhu***

pateran (pa-té-ranŭ) sm – vedz tu ***patriarhu***

path (pathŭ) sm pl(?) – unã cu ***pat***[6]

pathimã (pá-thi-mã) sf pathimati/pathimate (pa-thí-ma-ti) – unã cu ***patimã***

pathus (pá-thusŭ) sm pl(?) – unã cu ***patus***

patimã (pá-thi-mã) sf patimati/patimate (pa-thí-ma-ti) – faptã alipidatã sh-curagioasã (pãtsãtã, tihisiri, ugoadã) di-a omlui *{ro: aventurã, accident} {fr: aventure, accident} {en: adventure, accident}*

patni (pat-ní) sm fãrã pl – cartea dit soni la agiocurli di cãrtsã di gioc *{ro: ultima carte de joc} {fr: dernière carte aux jeux des cartes} {en: last card in a game of cards}* ex: mutrea ghini patnilu (cartea dit soni)

patoc[1] (pa-tocŭ) sm – vedz tu ***paphi***

patoc[2] (pa-tocŭ) sm – vedz tu ***patã***[2]

patoclu[1] (pa-toc-lu) sm – vedz tu ***paphi***

patoclu[2] (pa-toc-lu) sm – vedz tu ***patã***[2]

paton (pa-tónŭ) sm, sf patonã (pa-tó-nã), patonj (pa-tónjĭ) sm, sf patoni/patone (pa-tó-ni) – paranumã cu cari pirvuljatslji lã grescu a avdiljatslor *{ro: poreclã datã de locuitorii satului Perivoli, locuitorilor din satul vecin Avdela} {fr: sobriquet que les aroumains de Perivoli donnent aux aroumains d'Avdela} {en: name given to the Aromanians from Avdela by the Aromanians from Perivoli}*

patos (pa-tósŭ) sm pl(?) – binai i udã tu cari sh-aflã apanghiul (suntu hrãniti shi bãneadzã prãvdzãli); ahuri, damã, pleantsã, plentsã, staulã *{ro: grajd} {fr: écurie} {en: stable}*

patriarhat (pa-tri-ĭar-hátŭ) sn – vedz tu ***patriarhu***

patriarhescu (pa-tri-ĭar-hés-cu) adg – vedz tu ***patriarhu***

patriarhii/patriarhie (pa-tri-ĭar-hí-i) sf – vedz tu ***patriarhu***

patriarhu (pa-tri-ĭár-hu) sm patriarhi (pa-tri-ĭár-hi shi pa-tri-ĭárhĭ) – scara nai ma-analtã a dispotslor; caplu a dispotslor (bisearica crishtinã ortodoxã) dit locuri (di-aradã dit un stat) tsi s-chivirnisescu singuri; patera, pateran, patric, patricus (cã nu tsãni di altã bisearicã ma mari); (fig: patriarhu = om aush, lugursit di tutã fumealja shi soea-a lui ca un om multu mintimen, tsi lipseashti tinjisiri shi ascultari ca un cap ma mari a lor) *{ro: patriarh} {fr: patriarche} {en: patriarch}* ex: atsea bisearicã si umplea di patriarhi; au futã shi armãnj patriarhi § ***patera***[2] (pa-té-ra) sm pateranj (pa-té-ranjĭ) – (unã cu ***patriarhu***) ex: la aestã adunari a pateranjlor § ***pateran*** (pa-té-ranŭ) sm pateranj (pa-té-ranjĭ) – (unã cu ***patriarhu***) § ***patric*** (pa-trícŭ) sm patrits (pa-trítsĭ) – (unã cu ***patriarhu***) ex: spuninj patritslji tuts (tuts patriarhilj) § ***patricus*** (pa-trí-cusŭ) sm patrits (pa-trítsĭ) – (unã cu ***patriarhu***) § ***patriarhii/patriarhie*** (pa-tri-ĭar-hí-i) sf patriarhii (pa-tri-ĭar-híĭ) – parti dit bisearica crishtinã ortodoxã (di-aradã locurli dit un stat) cari s-chivirniseashti singurã shi ari n caplu-a ljei un patriarhu; pãlatea iu shadi patriarhul sh-di iu chivirniseashti lucrili a patriarhiiljei; patriarhat *{ro: patriarhie} {fr: palais du patriarche} {en: residence of a patriarch}* ex: si scularã cu giudetslu pãnã la patriarhii § ***patriarhat*** (pa-tri-ĭar-hátŭ) sn patriarhati/patriarhate (pa-tri-ĭar-há-ti) – (unã cu ***patriarhii***) ex: preftul a nostru dusi Ierusalim shi trapsi la patriarhat (patriarhii) § ***patriarhescu*** (pa-tri-ĭar-hés-cu) adg patriarheascã (pa-tri-ĭar-heás-cã), patriarheshtsã (pa-tri-ĭar-hésh-tsã), patriarheshti/patriarheshte (pa-tri-ĭar-hésh-ti) – tsi ari s-facã cu un patriarhu i patriarhii; di (la) patriarhu; di (la) patriarhii *{ro: patriarhal} {fr: de patriarche} {en: patriarchal}* ex: s-ghiuvãsi tu tuti biseritsli nã carti patriarheascã (pitricutã di patriarhu)

patric (pa-trícŭ) sm – vedz tu ***patriarhu***

patricus (pa-trí-cusŭ) sm – vedz tu ***patriarhu***

patridã (pa-trí-dã) sf – vedz tu ***pãtridã***

patrii/patrie (pá-tri-i) sf – vedz tu ***pãtridã***

patriot (pa-tri-ótŭ) sm, sf – vedz tu ***pãtridã***

patronã (pa-tró-nã) sf patroni/patrone (pa-tró-ni) – unã balã (topã) njicã di metal (cilechi, bãcãri, mulidi, etc.) cari easti aminatã di-unã tufechi tra s-agudeascã shi s-lu vatãmã dushmanlu; curshum, curshumi, gugosh, pliumbu, pljumbu, pljumbã, plumbu, plumbã, mulivi, mulidi *{ro: glonţ de puşcã} {fr: balle de fusil} {en: rifle bullet}* ex: lj-aminã sh-unã patroni (curshumi, pljumbu)

patru (pá-tru) num – numirlu 4 (namisa di 3 shi 5); patur; (expr: 1: la/tu patrulji anj = (i) anlu (dzua) tsi ncljidi cariva patru anj; (ii) la cati patru anj; 2: la/tu patrulji (patruli) = la atselj i atseali patru) *{ro: patru} {fr: quatre} {en: four}* ex: patru gionj ca patru steali; la patrulji anj (expr: cãndu va sã ncljidz patru anj) s-yinj s-nã vedz; la patruli (la-atseali patru) fãntãnj § ***patur*** (pá-turŭ) num – (unã cu ***patru***) ex: paturlji (atselj patru) stiheadzi a loclui; tu paturli (atseali patru) pãrtsã a lumiljei § ***anpatrul*** (an-pá-trulŭ) num ord anpatra (an-pá-tra) – atsel (atsea) tsi s-aflã tu loclu 4 dit unã aradã; atsel (atsea) tsi ari, tu-aradã, mash trei nãintea-a lui (a ljei); anpaturlu, anpatrulea, patrul, paturlu, anpaturlea; (expr: anpatrulji (anpatruli/anpatrule) = tuts/tuti patru) *{ro: al patrulea} {fr: le (la) quatrième} {en: the fourth}* ex: anpatrulu ficior (atsel tsi-avea trei ficiori nãintea-a lui, ficiorlu tsi eara tu loclu patru) vinji cu mini § ***patrul*** (pá-trulŭ) num ord patra (pá-tra) – (unã cu ***anpatrul***) § ***anpatrulea*** (an-pá-tru-lea) num ord – (unã cu ***anpatrul***) § ***anpaturlu*** (an-pá-tur-lu) num ord – (unã cu ***anpatrul***) § ***paturlu*** (pá-tur-lu) num ord patura (pá-tu-ra) – (unã cu ***anpatrul***) ex: paturlu (atsel tsi s-afla, yinea dupã altsã trei di nãintea-a lui) scoasi cutia cu tutumi; a patura dzuã (dzua tsi yini dupã trei dzãli); la patura scarã (atsea tsi easti tu loclu patru, tsi ari trei scãri nãinti) § ***anpaturlea*** (an-pá-tur-lea) num ord – (unã cu ***anpatrul***) § ***patrulji*** (pá-tru-lji) num patruli/patrule (pá-tru-li) – tuts/tuti patru; paturlji, anpatrulji anpaturlji; aminpaturlji, amishpaturlji *{ro: toţi patru, toate patru, câteşi patru} {fr: tous les quatres, toutes les quatres} {en: all four}* § ***paturlji*** (pá-tur-lji) num paturli/paturle (pá-tur-li) – (unã cu ***patrulji***) § ***anpatrulji*** (an-pá-tru-lji) num anpatruli/anpatrule (an-pá-tru-li) – (unã cu ***patrulji***) § ***anpaturlji*** (an-pá-tur-lji) num anpaturli/anpaturle (an-pá-tur-li) – (unã cu ***patrulji***) § ***shaminpatrulji*** (shĭa-min-pá-tru-lji) num shaminpatruli/shaminpatrule (shĭa-min-pá-tru-li) – (unã cu ***patrulji***) § ***shaminpaturlji*** (shĭa-min-pá-tur-lji) num shaminpaturli/shaminpaturle (shĭa-min-pá-tur-li) – (unã cu ***patrulji***) § ***shamishpatrulji*** (shĭa-mish-pá-tru-lji) num shamishpatruli/shamishpatrule (shĭa-mish-pá-tru-li) – (unã cu ***patrulji***) § ***shamishpaturlji*** (shĭa-mish-pá-tur-lji) num shamishpaturli/shamishpaturle (shĭa-mish-pá-tur-li) – (unã cu ***patrulji***) § ***patrusprãdzatsi/patrusprãdzatse*** (pá-trus-prã-dzá-tsi) num – numirlu 14 (namisa di 13 shi 15) *{ro: 14, patrusprezece} {fr: 14, quatorze} {en: 14, fourteen}* § ***pasprãdzatsi/pasprãdzatse*** (pás-prã-dzá-tsi) num – (unã cu ***patrusprãdzatsi***) § ***paspratsi/paspratse*** (pás-pra-tsi) num – (unã cu ***patrusprãdzatsi***) § ***pasprã*** (pás-prã) num – (unã cu ***patrusprãdzatsi***) § ***patrusprãyinghits*** (pá-trus-prã-yín-ghits) num – numirlu 24 (namisa di 23 shi 25) *{ro: 24, douãzeci shi patru} {fr: 24, vingt-quattre} {en: 24, twenty four}* § ***pasprãyinghits*** (pás-prã-yín-ghits) num – (unã cu ***patrusprãyinghits***) § ***patrudzãts*** (pa-tru-dzãtsĭ) num – numirlu 40 (namisa di 39 shi 41); (expr: patrudzãtsli = darea tsi s-fatsi la bisearicã patrudzãts di dzãli di la moartea-a omlui)

{ro: 40, patruzeci} {fr: 40, quarante} {en: 40, forty} ex: lj-featsirã aeri patrudzãtsli § ***mpãtrescu*** (mpã-trés-cu) (mi) vb IV mpãtrii (mpã-tríĭ), mpãtream (mpã-treámŭ), mpãtritã (mpã-trí-tã), mpãtriri/mpãtrire (mpã-trí-ri) – 1: l-fac tu patru (hirlu); mpartu tu patru cumãts; 2: l-fac di patru ori ma mari *{ro: împărţi în patru; împătri} {fr: diviser en quatre; multiplier par quatre} {en: divide by four; multiply by four}* ex: mpãtrea-l (fã-l tu patru) hirlu § ***mpãtrit*** (mpã-trítŭ) adg mpãtritã (mpã-trí-tã), mpãtrits (mpã-trítsĭ), mpãtriti/mpãtrite (mpã-trí-ti) – mpãrtsãt tu patru; faptu di patru ori ma mari *{ro: împărţit în patru; împătrit} {fr: divisé en quatre; multiplié par quatre} {en: divided by four; multiplied by four}* § ***mpãtriri/mpãtrire*** (mpã-trí-ri) sf mpãtriri (mpã-tríri) – atsea tsi s-fatsi cãndu si mpãtreashti tsiva *{ro: acţiunea de a împărţi în patru; de a împătri} {fr: action de diviser en quatre; de multiplier par quatre} {en: action of dividing by four; of multiplying by four}*

patrudzãts (pa-tru-dzắtsĭ) num – vedz tu ***patru***

patrul (pá-trulŭ) num ord – vedz tu ***patru***

patrulji (pá-tru-lji) num – vedz tu ***patru***

patrusprãdzatsi/patrusprãdzatse pá-trus-prã-dzá-tsi) num – vedz tu ***patru***

patrusprãyinghits (pá-trus-prã-yín-ghits) num – vedz tu ***patru***

patumã (pá-tu-mã) sf – vedz tu ***pãtunji***

Patuna (Pa-tú-na) sf – vedz tu ***patã***[3]

patur (pá-turŭ) num – vedz tu ***patru***

paturlji (pá-tur-lji) num – vedz tu ***patru***

paturlu (pá-tur-lu) num ord – vedz tu ***patru***

patus (pá-thusŭ) sm pl(?) – vrearea (simpatia, ardoarea, nsuflãtsãrea, nfucarea) tsi u-aducheashti cariva trã un oaspi (soi) di-a lui *{ro: avânt, însufleţire, afecţiune; ranchiună} {fr: affection, revers, rancune} {en: affection; rancor, spite}* § ***pat***[6] (pathŭ) sm pl(?) – (unã cu ***patus***)

paun (pa-únŭ) sm – vedz tu ***piunar***

pãce (pã-cé) sm pãceadz (pã-cĭádzĭ) – dzama tsi s-fatsi cu hirbearea multu chiro a cicioarilor di porcu (tu cari s-bagã sh-alti lucri, ca alj, bunãoarã) sh-cari s-mãcã caldã ca ciorbã icã s-alasã s-arãtseascã tra si s-mãcã ncljigatã; paci, pihtii, plihtumã; (expr: ti fac pãce = ti zdrumin, ti zmoatic, etc.) *{ro: piftie} {fr: gelée de pieds de porc} {en: jelly (gelatine) made of pork feet}* ex: pãcelu s-adarã earnã; mãcai pãceadz; va-ts fac caplu pãce (expr: va-ts chisedz caplu, va tsã-l zmoatic caplu) § ***paci***[1]***/pace*** (pá-ci) sf pl(?) – (unã cu ***pãce***) ex: nu mi-arãsi pacea di oara-aestã; dush la furnu nã oalã cu paci § ***paceagi*** (pa-cĭa-gí) sm paceageadz (pa-cĭa-gĭádzĭ) – omlu tsi fatsi i vindi pãceadz *{ro: omul care face sau vinde piftie} {fr: l'homme qui fait ou vends le "pãce"} {en: "pãce" maker or seller)* ex: n hoarã suntu mulsã paceageadz § ***paceagilãchi/paceagilãche*** (pa-cĭa-gi-lắ-chi) sf paceagilãchi (pa-cĭa-gi-lắchĭ) – tehnea-a-atsilui tsi fatsi shi vindi pãcelu *{ro: meseria celui care face sau vinde piftie} {fr: le métier du celui qui fait ou vend le "pãce"} {en: profession of "pãce" maker or seller}* ex: multsã m Poli amintarã multu pãrã cu paceagilãchea § ***paceagirii/paceagirie*** (pa-cĭa-gi-rí-i) sf paceagirii (pa-cĭa-gi-ríĭ) – ducheanea iu s-fatsi shi s-vindi pãcelu *{ro: prăvălia unde se face şi se vinde piftia} {fr: magazin où on fait et on vend le "pãce"} {en: store where the "pãce" is made and sold}*

pãciurã (pã-cĭú-rã) sf pãciuri (pã-cĭúrĭ) – cumatã aruptã sh-disicatã dit unã pãndzã; lucru adrat di pãndzã (stranj, cãmeashi, fustani, etc.) veclju sh-aruptu; pãcivurã, pãrtalã, pãrtalji, cãrcãshinã, cãrpã, shoganã, shuganã, recichiu, ciolj, letscã, peaticã, peatic, peticã, petic *{ro: cârpă, ştergar} {fr: chiffon, torchon, lavette, bourre de fusil} {en: rag, dish cloth, wad of fire-arms}* § ***pãcivurã*** (pã-ci-vú-rã) sf pãcivuri (pã-ci-vúrĭ) – (unã cu ***pãciurã***)

pãcivurã (pã-ci-vú-rã) sf – vedz tu ***pãciurã***

pãcsescu (pãc-sés-cu) vb IV pãcsii (pãc-síĭ), pãcseam (pãc-seámŭ), pãcsitã (pãc-sí-tã), pãcsiri/pãcsire (pãc-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pãxescu***

pãcsiri/pãcsire (pãc-sí-ri) sf pãcsiri (pãc-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pãxiri***

pãcsit (pãc-sítŭ) adg pãcsitã (pãc-sí-tã), pãcsits (pãc-sítsĭ), pãcsiti/pãcsite (pãc-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pãxit***

pãdinã (pã-dí-nã) sf – vedz tu ***padi***[1]

pãdurami/pãdurame (pã-du-rá-mi) sf – vedz tu ***pãduri***

pãduri/pãdure (pã-dú-ri) sf pãduri (pã-dúrĭ) – loc multu tes tu cari crescu arburi (di-aradã agri, icã siminats di om) tsi s-talji trã lemnu (cãndu omlu ari ananghi trã foc, sculari casi, fãtearea di cãrtsã, etc.) sh-tu cari creashti sh-earbã, lilici, mushclji, etc. icã s-aflã agru prici, agru pulj, etc.; curii, codru, codur, dubrac, urmanj, das; (expr: 1: pãduri greauã = pãduri cu multi shi ndisati tufishuri; 2: pãduri avigljatã = pãduri di-aradã cu ponj bitãrnji, tsãnutã ma multu trã mushuteatsã shi primnãri, iu nu s-alasã tãljarea-a arburlor; 3: scos dit pãduri; om di pãduri = om pãdurish, om aghru, tsi easti aghru ca di la oi) *{ro: codru, pădure} {fr: forêt, bois} {en: woods, forest}* ex: nu-i pãduri (curii) fãrã surtseali; pãdurli suntu multi; lja leamni dit pãduri; suntu pãduri di cãstãnj § ***pãduricã*** (pã-du-rí-cã) sf pãduritsi/pãduritse (pã-du-rí-tsi) – pãduri njicã *{ro: pădurice} {fr: petite forêt} {en: small forest}* § ***pãdurici/pãdurice*** (pã-du-rí-ci) sf pãdurici/pãdurice – (unã cu ***pãduricã***) § ***pãdurami/pãdurame*** (pã-du-rá-mi) sf pãdurãnj (pã-du-rắnjĭ) – loc multu tes sh-cu multi pãduri *{ro: pădure întinsă} {fr: grande forêt} {en: large forest}* § ***pãdurlichi/pãdurliche*** (pã-dur-lí-chi) sf pãdurlichi (pã-dur-líchĭ) – (unã cu ***pãdurami***) § ***pãduros*** (pã-du-rósŭ) adg pãduroasã (pã-du-roá-sã), pãdurosh (pã-du-róshĭ), pãduroasi/pãduroase (pã-du-roá-si) – tsi easti acupirit di pãduri; tsi easti mplin di pãduri *{ro: păduros} {fr: boisé} {en: wooded}* ex: muntsãlj pãdurosh (mplinj di pãduri); locurli di la noi suntu pãduroasi (acupiriti di pãduri) § ***pãdurish*** (pã-du-ríshĭŭ) adg pãdurishi/pãdurishe (pã-du-rí-shi), pãdurish (pã-du-ríshĭ), pãdurishi/pãdurishe (pã-du-rí-shi) – tsi creashti (bãneadzã) tu pãduri; tsi yini dit pãduri; (fig: (om) pãdurish = (om) di pãduri; (om) tsi easti agru ca dit pãduri) *{ro: pădureţ} {fr: forestier, qui vient de la forêt} {en: forester, from the forest}* § § ***mpãdurescu*** (mpã-du-rés-cu) (mi) vb IV mpãdurii (mpã-du-ríĭ), mpãduream (mpã-du-reámŭ), mpãduritã (mpã-du-rí-tã), mpãduriri/mpãdurire (mpã-du-rí-ri) – plãntu un loc cu arburi njits tra s-creascã shi s-facã nã pãduri; cresc arburi tu-un loc shi s-fatsi pãduri; (fig: mpãdurescu = acoapir un loc cu virdeatsã, cu erburi, cu jumeari) *{ro: împăduri} {fr: boiser} {en: afforest}* ex: mpãdurirã cu sãltsi mardzina di baltã; si mpãduri (s-umplu di pãduri) muntili; agãrli lji si mpãdurirã (fig: s-umplurã di erburi, jumeari) cã nu li ari prãshitã di an § ***mpãdurit*** (mpã-du-rítŭ) adg mpãduritã (mpã-du-rí-tã), mpãdurits (mpã-du-rítsĭ), mpãduriti/mpãdurite (mpã-du-rí-ti) – (loc) tsi s-ari plãntatã cu arburi tra si s-facã pãduri; (loc) tsi s-ari faptã pãduri; tsi easti-acupirit di pãduri *{ro: împădurit} {fr: boisé} {en: afforested}* § ***mpãduriri/mpãdurire*** (mpã-du-rí-ri) sf mpãduriri (mpã-du-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si mpãdureashti un loc *{ro: acţiunea de a împăduri; împădurire} {fr: action de boiser} {en: action of afforesting}*

pãduricã (pã-du-rí-cã) sf – vedz tu ***pãduri***

pãdurici/pãdurice (pã-du-rí-ci) sf – vedz tu ***pãduri***

pãdurish (pã-du-ríshĭŭ) adg – vedz tu ***pãduri***

pãdurlichi/pãdurliche (pã-dur-lí-chi) sf – vedz tu ***pãduri***

pãduros (pã-du-rósŭ) adg – vedz tu ***pãduri***

pãdzescu (pã-dzés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pizescu***

pãdziri/pãdzire (pã-dzí-ri) sf – vedz tu ***pizescu***

pãdzit (pã-dzítŭ) adg – vedz tu ***pizescu***

pãeatã (pã-ĭá-tã) sf pãets (pã-ĭétsĭ) – un apanghiu faptu trã prãvdzã (tsi sh-u-adutsi cu unã casã tsi ari mash citii); bueatã *{ro: păiată, un fel de adăpost (pentru animale)} {fr: une sorte d'abri (pour les animaux)} {en: a kind of shelter or cover (made mostly for the animals)}* ex: fãntãna cu pãeata muhlidzãtã

pãfsescu (pãf-sés-cu) vb IV – vedz tu ***papsi***

pãfsiri/pãfsire (pãf-sí-ri) sf – vedz tu ***papsi***

pãfsit (pãf-sítŭ) adg – vedz tu ***papsi***

pãganã (pã-gá-nã) sf pãgãnj (pã-gắnjĭ) – ceatã di stratiots tsi s-duc s-lj-avinã furlji (rebiljlji) s-lj-acatsã tra s-lji vatãmã i s-lji ncljidã tu-ahapsi; pãgani; poterã *{ro: poteră} {fr: troupe de*

soldats qui va à la poursuite des voleurs ou des rebelles} {en: posse} ex: deadim di pãganã greauã; sh-agiumsi nã pãganã; pãgana adusi un fur § ***pãgani/pãgane*** (pã-gá-ni) sf pãgãnj (pã-gănjĭ) – (unã cu ***pãganã***) § ***poterã*** (po-té-rã) sf poteri/poterã (po-té-ri) – (unã cu ***pãganã***) ex: di nizanj unã poterã

pãgani/pãgane (pã-gá-ni) sf – vedz tu ***pãganã***

pãgãnjor (pã-gã-njĭórŭ) adv – fãrã-agunjii, fãrã avrapã; putsãn cãti putsãn; cu boatsea dipusã; cãteanjor, cãtilin, cãtelin, agalea, peagalea, anarga, peanarga, omnja *{ro: încetişor} {fr: doucement; à voix basse} {en: slowly, sweetly; with low voice}*

pãghanã (pã-ghá-nã) sf pãghãnj (pã-ghắnjĭ) – unã cu ***pãganã***

pãghani/pãghane (pã-ghá-ni) sf pãghãnj (pã-ghắnjĭ) – unã cu ***pãgani***

pãghur (pã-ghúr) sn pãghuri/pãghure (pã-ghú-ri) – unã cu ***pãgur***

pãgor (pã-górŭ) adv – tsi easti aproapea di fatsa-a loclui; (loc) tsi easti ma nghios (di-un altu loc); cãtrã nghios la vali; pogor, pugor, nghios, ãnghios, nghiosura, hambla, hima, nhima, nhimã, mpadi *{ro: jos, la vale} {fr: en bas, aval} {en: down, downstream}* ex: arãulu nu putu s-pleacã pãgor (la vali); loclu s-alãsã nãpoi pãgor (nghios) § ***pogor*** (po-górŭ) adv – (unã cu ***pãgor***) § ***pugor*** (pu-górŭ) adv – (unã cu ***pãgor***)

pãgur (pã-gúr) sn pãguri/pãgure (pã-gú-ri) – vas njic di metal tu cari s-poartã biuturã (arãchii) shi s-poartã multi ori di mesi spindzurat di curauã (i pri cal spindzurat di shauã); ploscã, ploascã, chelchi *{ro: bidon de rachiu} {fr: burette (bidon) d'étain à eau-de-vie} {en: brandy canteen, bidon}* ex: sudzi arãchii dit pãgur

pãhã (pã-hắ) sm pãhadz (pã-hádzĭ) – atsea cãt custuseashti (cãt axizeashti) un lucru; tinjii, custu, axii *{ro: valoare, preţ} {fr: valeur, prix} {en: value, price}* ex: pãhãlu a piatsãljei; ideea nu-ari nitsiun pãhã; ashtiptã si scadã pãhãlu

pãhãescu (pã-hã-ĭés-cu) (mi) vb IV pãhãii (pã-hã-íĭ), pãhãeam (pã-hã-ĭámŭ), pãhãitã (pã-hã-í-tã), pãhãiri/pãhãire (pã-hã-í-ri) – arãd cu bots (cachinuri, grohuti) sãnãtoasi shi ahãndoasi; lishin di-arãdeari; hãrhãrescu, cãhtescu, cãpãescu, cãchin *{ro: râde în hohote} {fr: rire aux éclats} {en: roar with laughter}* ex: cãntã, arãd shi s-pãhãescu § ***pãhãit*** (pã-hã-ítŭ) adg pãhãitã (pã-hã-í-tã), pãhãits (pã-hã-ítsĭ), pãhãiti/pãhãite (pã-hã-í-ti) – tsi-ari lishinatã di-arãdeari; hãrhãrit, cãhtit, cãpãit, cãchinit *{ro: care a râs în hohote} {fr: qui a rit aux éclats} {en: who has roared with laughter}* § ***pãhãiri/pãhãire*** (pã-hã-í-ri) sf pãhãiri (pã-hã-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-pãhãeashti; hãrhãriri, cãhtiri, cãpãiri, cãchiniri *{ro: acţiunea de a râde în hohote} {fr: action de rire aux éclats} {en: action of roaring with laughter}*

pãhãiri/pãhãire (pã-hã-í-ri) sf – vedz tu ***pãhãescu***

pãhãit (pã-hã-ítŭ) adg – vedz tu ***pãhãescu***

pãhnii/pãhnie (pãh-ní-i) sf pãhnii (pãh-níĭ) – unã soi di cuvatã tu cari s-bagã mãcarea cu cari s-hrãnescu prãvdzãli; ahurea tu cari s-tsãn prãvdzãli *{ro: iesle, grajd} {fr: mangeoire, crèche, écurie} {en: manger, stable}* ex: dusi calu tu pãhnii (ahuri); lj-bãgã shi earbã tu pãhnii (cupanja di iu mãcã); caljlji dit pãhnjii (ahuri) eara ligats § ***mpãhnjedz*** (mpãh-njĭédzŭ) vb I mpãhnjai (mpãh-njĭáĭ), mpãhnjam (mpãh-njĭámŭ), mpãhnjatã (mpãh-njĭá-tã), mpãhnjari/mpãhnjare (mpãh-njĭá-ri) – li duc (li ncljid) prãvdzãli tu ahuri; l-duc calu la pãhnii (tra s-lji dau s-mãcã); hrãnescu prãvdzãli la pãhnii *{ro: duce vitele la iesle (grajd); hrăni vitele la iesle} {fr: amener les bestiaux au mangeoire, a l'écurie} {en: bring the cattle to the manger, to the stable}* ex: mpãhnjai vãtsli; di-anda da neauã, li mpãhnjem (li ncljidem tu-ahuri, la pãhnii) prãvdzãli § ***mpãhnjat*** (mpãh-njĭátŭ) adg mpãhnjatã (mpãh-njĭá-tã), mpãhnjats (mpãh-njĭátsĭ), mpãhnjati/mpãhnjate (mpãh-njĭá-ti) – (pravdã) tsi easti adusã tu pãhnii; (pravdã) tsi easti hrãnitã la pãhnii *{ro: dus în grajd; hrănit la iesle} {fr: amené au mangeoire, a l'écurie} {en: brought to the manger, to the stable}* § ***mpãhnjari/mpãhnjare*** (mpãh-njĭá-ri) sf mpãhnjeri (mpãh-njĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu pravda easti adusã (hrãnitã) la pãhnii *{ro: acţiunea de a duce vitele la iesle (grajd); de a hrăni vitele la iesle} {fr: action d'amener les bestiaux au mangeoire, a l'écurie} {en: action of bringing the cattle to the manger, to the stable}*

pãhrãvos (pã-hrã-vósŭ) adg pãhrãvoasã (pã-hrã-voá-sã), pãhrãvosh (pã-hrã-vóshĭ) pãhrãvoasi/pãhrãvoase (pã-hrã-voá-si) – tsi easti umflat tu fatsã, buburos, bruhav, buhav, pruhav, puhav *{ro: buhav} {fr: bouffi} {en: swollen, bloated}* § ***pãhrãvusescu*** (pã-hrã-vu-sés-cu) vb IV pãhrãvusii (pã-hrã-vu-síĭ), pãhrãvuseam (pã-hrã-vu-seámŭ), pãhrãvusitã (pã-hrã-vu-sí-tã), pãhrãvusiri/pãhrãvusire (pã-hrã-vu-sí-ri) – mi umflu la fatsã (di somnu, niputeari, biuturã, etc.); buldzinedz, ãnbuldzinedz, nbuldzinedz, buburedz *{ro: buhăi} {fr: (se) bouffir} {en: swell, bloat}* § ***pãhrãvusit*** (pã-hrã-vu-sítŭ) adg pãhrãvusitã (pã-hrã-vu-sí-tã), pãhrãvusits (pã-hrã-vu-sítsĭ), pãhrãvusiti/pãhrãvusite (pã-hrã-vu-sí-ti) – tsi easti umflat (la fatsã); buldzinat, ãnbulzinat, nbulzinat, buburat *{ro: buhăit} {fr: bouffi} {en: swollen, bloated}* § ***pãhrãvusiri/pãhrãvusire*** (pã-hrã-vu-sí-ri) sf pãhrãvusiri (pã-hrã-vu-sírĭ) – umflari tu fatsã (di lãngoari, niputeari, biuturã, etc.); buldzinari, ãnbuldzinari, nbuldzinari, buburari *{ro: acţiunea de a buhăi; buhăire} {fr: action de (se) bouffir} {en: action of swelling (of bloating)}*

pãhrãvusescu (pã-hrã-vu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pãhrãvos***

pãhrãvusiri/pãhrãvusire (pã-hrã-vu-sí-ri) sf – vedz tu ***pãhrãvos***

pãhrãvusit (pã-hrã-vu-sítŭ) adg – vedz tu ***pãhrãvos***

pãimãni (pãĭ-mắ-ni) adv – vedz tu ***mãni***[1]

pãitescu (pãĭ-tés-cu) (mi) vb IV pãitii (pãĭ-tíĭ), pãiteam (pãĭ-teámŭ), pãititã (pãĭ-tí-tã), pãitiri/pãitire (pãĭ-tí-ri) – lj-tãxescu paradz (unã arugã) a unui ma s-lucreadzã trã mini; intru huzmichear (picurar) trã arugã la un domnu; lu-arughedz pri cariva sã-nj facã un lucru; lj-dau lucru (ca huzmichear, picurar, etc.); fac pãzari cu cariva (tri cãtã arugã, misto s-lji dau) trã lucrul tsi va-l facã trã mini; intru cu-arugã; puitescu, arughedz, arog *{ro: angaja, tocmi} {fr: engager (un travailleur); entrer en service; se placer comme domestique} {en: hire (a servant); be hired for work}* ex: mi pãitii (mi arugai) la domnu; nu mi pãiti ghini; dusirã s-pãiteascã (sã-sh aflã lucru, si s-arugheadzã); un lucrãtor s-pãiti (intrã cu-arugã) la un domnu cu ciflichi § ***pãitit*** (pãĭ-títŭ) adg pãititã (pãĭ-tí-tã), pãitits (pãĭ-títsĭ), pãititi/pãitite (pãĭ-tí-ti) – tsi-lj s-ari tãxitã paradz tra s-lucreadzã trã cariva; tsi easti arugat tra s-facã un lucru; tsi ari faptã pãzari (tri cãt s-hibã plãtit) tra s-intrã huzmichear la cariva; tsi ari intratã huzmichear (picurar) cu-arugã; puitit, arugat *{ro: angajat, tocmit} {fr: engagé (un travailleur); entré en service; placé comme domestique} {en: hired (a worker); been hired for work}* § ***pãitiri/pãitire*** (pãĭ-tí-ri) sf pãitiri (pãĭ-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pãiteashti un (easti pãitit ca) huzmichear; puitiri, arugari *{ro: acţiunea de a angaja, de a tocmi; angajare, tocmire} {fr: action d'engager (un domestique); d'entrer en service; de se placer comme domestique} {en: action of hiring (a worker); of being hired for work}* § ***nipãitit*** (ni-pãĭ-títŭ) adg nipãititã (ni-pãĭ-tí-tã), nipãitits (ni-pãĭ-títsĭ), nipãititi/nipãitite (ni-pãĭ-tí-ti) – tsi nu easti pãitit; tsi nu easti arugat tra s-facã un lucru; tsi nu-ari intratã huzmichear (picurar) cu-arugã; tsi nu-ari faptã pãzari (tri cãt s-hibã plãtit) tra s-intrã huzmichear iuva; nipuitit, nearugat *{ro: neangajat, netocmit} {fr: qui n'est pas engagé; qui n'a pas tomber d'accord} {en: who has not been hired; who has not agreed on wages}* § ***nipãitiri/nipãitire*** (ni-pãĭ-tí-ri) sf nipãitiri (ni-pãĭ-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu pãiteashti un huzmichear; atsea tsi s-fatsi cãndu cãndu lumea nu s-aducheashti tr-arugã; nipuitiri, nearugari *{ro: acţiunea de a nu angaja, de a nu se tocmi} {fr: action de ne pas engager; de ne pas tomber d'accord} {en: action of not hiring a worker; of not agreeing on wages}* § ***puitescu***[1] (puĭ-tés-cu) (mi) vb IV puitii (puĭ-tíĭ), puiteam (puĭ-teámŭ), puititã (puĭ-tí-tã), puitiri/puitire (puĭ-tí-ri) – (unã cu ***pãitescu***) ex: puitescu (arughedz) argats vurgari; nãs puiteashti ma multsã picurari § ***puitit***[1] (puĭ-títŭ) adg puititã (puĭ-tí-tã), puitits (puĭ-títsĭ), puititi/puitite (puĭ-tí-ti) – (unã cu ***pãitit***) § ***puitiri***[1]***/puitire*** (puĭ-tí-ri) sf puitiri (puĭ-tírĭ) – (unã cu ***pãitiri***) § ***puituescu***[1] (puĭ-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV puituii (puĭ-tu-íĭ), puitueam (puĭ-tu-ĭámŭ),

puituitã (puĭ-tu-í-tã), puituiri/puituire (puĭ-tu-í-ri) – (unã cu ***pãitescu***) § ***puituit***[1] (puĭ-tu-ítŭ) adg puituitã (puĭ-tu-í-tã), puituits (puĭ-tu-ítsĭ), puituiti/puituite (puĭ-tu-í-ti) – (unã cu ***pãitit***) § ***puituiri***[1]***/puituire*** (puĭ-tu-í-ri) sf puituiri (puĭ-tu-írĭ) – (unã cu ***pãitiri***) § ***nipuitit***[1] (ni-puĭ-títŭ) adg nipuititã (ni-puĭ-tí-tã), nipuitits (ni-puĭ-títsĭ), nipuititi/nipuitite (ni-puĭ-tí-ti) – (unã cu ***nipãitit***) ex: armash nipuitit (niloat huzmichear, fãrã lucru) § ***nipuitiri***[1]***/nipuitire*** (ni-puĭ-tí-ri) sf nipuitiri (ni-puĭ-tírĭ) – (unã cu ***nipãitiri***)

pãitiri/pãitire (pãĭ-tí-ri) sf – vedz tu ***pãitescu***

pãitit (pãĭ-títŭ) adg – vedz tu ***pãitescu***

pãlandzã (pã-lán-dzã) sf – vedz tu ***palandzã***

pãlascã (pã-lás-cã) sf pãlãshti (pã-lắsh-ti) – unã soi di poalã i curauã tu cari s-tsãn fushechi; palascã, plascã, pãlãpascã, fushiclichi, pudyeauã, puzgheauã, pureauã, puryeauã *{ro: cartuşierã}* *{fr: giberne, cartouchière}* *{en: cartridge-belt}* ex: fushechi am, pãlascã nu; pãlasca n brãn § ***palascã*** (pa-lás-cã) sf palãshti (pa-lắsh-ti) – (unã cu ***pãlascã***) ex: s-nj-adari voi dauã palãshti; gheganj cu palãshti di flurii § ***plascã*** (plás-cã) sf plãshti (plắsh-ti) – (unã cu ***pãlascã***) ex: lja plãshtili, li tsindzi § ***pãlãpascã*** (pã-lã-pás-cã) sf pãlãpãshti (pã-lã-pắsh-ti) – (unã cu ***pãlascã***)

pãlati/pãlate (pã-lá-ti) sf pãlãts (pã-lắtsĭ) – casã mari, mushatã, fanuminã, cu multu luxu nuntru, tu cari lucreadzã oaminj mãri dit chivernisea-a statlui, giudetslu iu s-fac giudicãtsli, icã shadi un om multu avut (vãsilje); palati, palat, sãrai; (expr: criscut tu palati = criscut tu-unã fumealji di oaminj multu avuts) *{ro: palat}* *{fr: palais}* *{en: palace}* ex: ari casã ca pãlati; tuts a pãlatiljei § ***palati/palate*** (pa-lá-ti) sf palãts (pa-lắtsĭ) – (unã cu ***pãlati***) ex: easti criscutã tu palati (expr: criscutã tu-aveari) § ***palat*** (pa-látŭ) sn palati/palate (pa-lá-ti) – (unã cu ***pãlati***) ex: adãrã palati, nu casi

pãlavrã (pã-lá-vrã) sf pãlãvri (pã-lắ-vri) – zboarã goali sh-fãrã mari simasii; palavrã, papardeli, bãrcudii, curcufeli, curcufexali, curnufexali, cãpachi, chirturi, hãbãri, lãpãrdii, lishinãturã, mandzali, bufchi, pufchi, shahlamarã, zacati, zãcãturã, curcubeti hearti, burlidz ãmbãirati, mãnits di tãmbari, bishinj di cuc, colja mbolja, etc. *{ro: palavrã}* *{fr: hâblerie; rodomontade}* *{en: chatter, jabber, bragging}* ex: talji pãlãvri (zboarã goali, papardeli) § ***palavrã*** (pa-lá-vrã) sf palãvri (pa-lắ-vri) – (unã cu ***pãlavrã***) § ***pãlãvrãgi*** (pã-lã-vrã-gí) sm, sf pãlãvrãgioanji/pãlãvrãgioanje (pã-lã-vrã-gioá-nji), pãlãvrãgeadz (pã-lã-vrã-giádzĭ), pãlãvrãgioanji/pãlãvrãgioanje (pã-lã-vrã-gioá-nji) – om tsi dzãtsi mash zboarã goali sh-fãrã mari simasii; om tsi scoati mash pãlãvri din gurã *{ro: palavragiu}* *{fr: hâbleur; diseur de balvernes}* *{en: talker, chatterer}*

pãlãcãrii (pã-lã-cã-rí-i) sf – vedz tu ***pãlãcãrsescu***

pãlãcãrsescu (pã-lã-cãr-sés-cu) vb IV pãlãcãrsii (pã-lã-cãr-síĭ), pãlãcãrseam (pã-lã-cãr-seámŭ), pãlãcãrsitã (pã-lã-cãr-sí-tã), pãlãcãrsiri/pãlãcãrsire (pã-lã-cãr-sí-ri) – lj-caftu (lj-pricad) a unui sã-nj facã unã vreari tsi u-am (un bun, unã hari, etc.); lj-fac rigeai al Dumnidzã s-nj-agiutã tu banã (s-mi-agiutã tu oara di-ananghi tu cari mi aflu); mi ncljin la Dumnidzã; ruguescu, rigiuescu, or, aor, pricad, mi-angrec, pãrlãcãrsescu, pãrãcãlsescu *{ro: ruga}* *{fr: prier}* *{en: pray}* ex: multu-l pãlãcãrsii (mi ngricai); ti pãlãcãrsescu (tsã fac rigeai, dzã-nj), iu dutsi calea aestã?; pãlãcãrsescu (cad rigeai al) Dumnidzã § ***pãlãcãrsit*** (pã-lã-cãr-sítŭ) adg pãlãcãrsitã (pã-lã-cãr-sí-tã), pãlãcãrsits (pã-lã-cãr-sítsĭ), pãlãcãrsiti/pãlãcãrsite (pã-lã-cãr-sí-ti) – a curi ãlj si fatsi unã rigeai, unã pãlãcãrii; ruguit, rigiuit, urat, aurat, pãrlãcãrsit, pãrãcãlsit, etc. *{ro: rugat}* *{fr: prié}* *{en: prayed}*§ ***pãlãcãrsiri/pãlãcãrsire*** (pã-lã-cãr-sí-ri) sf pãlãcãrsiri (pã-lã-cãr-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pãlãcãrseashti (s-roagã) trã tsiva; ruguiri, rigiuiri, urari, aurari, pãrãcãlsiri, pãrlãcãrsiri, pãlãcãrii, pãrãcãlii, etc. *{ro: acţiunea de a (se) ruga; rugare}* *{fr: action de prier}* *{en: action of praying}* § ***pãlãcãrii*** (pã-lã-cã-rí-i) sf pãlãcãrii (pã-lã-cã-ríĭ) – atsea tsi fac cãndu-lj caftu (l-pãlãcãrsescu) pri cariva s-nj-adarã un lucru; rigeai, arige, rige, pãrãcãlii, angricari *{ro: rugăminte}* *{fr: prière}* *{en: favour, request}* § ***pãrãcãlsescu*** (pã-rã-cãl-sés-cu) vb IV pãrãcãlsii (pã-rã-cãl-síĭ), pãrãcãlseam (pã-rã-cãl-seámŭ), pãrãcãlsitã (pã-rã-cãl-sí-tã), pãrãcãlsiri/pãrãcãlsire (pã-rã-cãl-sí-ri) – (unã cu ***pãlãcãrsescu***) ex: ahurhi s-pãrãcãlseascã Dumnidzã § ***pãrãcãlsit*** (pã-rã-cãl-sítŭ) adg pãrãcãlsitã (pã-rã-cãl-sí-tã), pãrãcãlsits (pã-rã-cãl-sítsĭ), pãrãcãlsiti/pãrãcãlsite (pã-rã-cãl-sí-ti) – (unã cu ***pãlãcãrsit***) § ***pãrãcãlsiri/pãrãcãlsire*** (pã-rã-cãl-sí-ri) sf pãrãcãlsiri (pã-rã-cãl-sírĭ) – (unã cu ***pãlãcãrsiri***) § ***pãrãcãlii*** (pã-rã-cã-lí-i) sf pãrãcãlii (pã-rã-cã-líĭ) – (unã cu ***pãlãcãrsiri***) § ***pãrlãcãrsescu*** (pãr-lã-cãr-sés-cu) vb IV pãrlãcãrsii (pãr-lã-cãr-síĭ), pãrlãcãrseam (pãr-lã-cãr-seámŭ), pãrlãcãrsitã (pãr-lã-cãr-sí-tã), pãrlãcãrsiri/pãrlãcãrsire (pãr-lã-cãr-sí-ri) – (unã cu ***pãlãcãrsescu***) § ***pãrlãcãrsit*** (pãr-lã-cãr-sítŭ) adg pãrlãcãrsitã (pãr-lã-cãr-sí-tã), pãrlãcãrsits (pãr-lã-cãr-sítsĭ), pãrlãcãrsiti/pãrlãcãrsite (pãr-lã-cãr-sí-ti) – (unã cu ***pãlãcãrsit***) § ***pãrlãcãrsiri/pãrlãcãrsire*** (pãr-lã-cãr-sí-ri) sf pãrlãcãrsiri (pãr-lã-cãr-sírĭ) – (unã cu ***pãlãcãrsiri***)

pãlãcãrsiri/pãlãcãrsire (pã-lã-cãr-sí-ri) sf – vedz tu ***pãlãcãrsescu***

pãlãcãrsit (pã-lã-cãr-sítŭ) adg – vedz tu ***pãlãcãrsescu***

pãlãmar (pã-lã-márŭ) sm pãlãmari (pã-lã-márĭ) – funi groasã sh-lungã, muljatã multi ori tu cãtrani (cu cari s-leagã, multi ori, pamporli la mardzinea di-amari) *{ro: pălămar, odgon}* *{fr: corde, cordage, amarre}* *{en: rope, cable}* ex: nu ti ngreacã di pãlãmar s-nu cadz cu nãs

pãlãmidã (pã-lã-mí-dã) sf pãlãmidi/pãlãmide (pã-lã-mí-di) shi pãlãmidz (pã-lã-mídzĭ) – pescu mari di-amari (tsi s-aflã tu-Amarea Meditiranã) *{ro: pălămidă}* *{fr: pélamyde, une sorte de thon}* *{en: pelamid, short thinned tunny}*

pãlãmidhã (pã-lã-mí-dhã) sf pãlãmidhi/pãlãmidhe (pã-lã-mí-di) shi pãlãmidz (pã-lã-mídzĭ) – unã cu ***pãlãmidã***

pãlãpascã (pã-lã-pás-cã) sf – vedz tu ***pãlascã***

pãlãrii/pãlãrie (pã-lã-rí-i) sf pãlãrii (pã-lã-ríĭ) – doarã di numtã tsi s-fatsi a nveastãljei nauã; (expr: s-bagã pãlãria = s-adunã doarili di numtã a nveastãljei nauã) *{ro: cadou de nuntă pentru mireasă}* *{fr: cadeau de noces pour la nouvelle mariée}* *{en: wedding present for the bride}* ex: Luni seara easti pãlãria (adunarea-a doarilor di numtã a nveastãljei nauã); cãndu s-bagã pãlãria (expr: s-adunã doara pi-un pheat) dau un migit

pãlãthiri (pã-lã-thí-ri) sf pãlãthiri (pã-lã-thírĭ) – unã cu ***pãlãtiri***

pãlãtiri (pã-lã-thí-ri) sf pãlãtiri (pã-lã-thírĭ) – loc alãsat dishcljis tu unã stizmã di casã i unã machinã (tra s-poatã s-treacã vimtul shi lunjina); hãlatea adratã dit un cadru di lemnu (i metal) tsi s-bagã tu-aestu loc dishcljis shi yilia tsi s-bagã tu aestã hãlati; pãltiri, pãrãtiri, pãrtiri, fireastrã, fireastã, fereastã, firidã, firizã, fridã, geami, geam, pingeri; (fig: pãlãtiri = oclji) *{ro: geam, fereastră}* *{fr: vitre, fenêtre}* *{en: window-pane, window}* ex: s-ts-arsarã pãlãtirili (fig: ocljilj) § ***pãltiri***[2] (pãl-thí-ri) sf pãltiri (pãl-thírĭ) – (unã cu ***pãlãtiri***) ex: eshi-nj, vrutã, tu pãltiri (firidã) § ***pãrãtiri*** (pã-rã-thí-ri) sf pãrãtiri (pã-rã-thírĭ) – (unã cu ***pãlãtiri***)§ ***pãrtiri*** (pãr-thí-ri) sf pãrtiri (pãr-thírĭ) – (unã cu ***pãlãtiri***)

pãlãvrãgi (pã-lã-vrã-gí) sm, sf – vedz tu ***pãlavrã***

pãlcari/pãlcare (pãl-cá-ri) sf – vedz tu ***fãlcari***[1]

pãldãmã (pãl-dắ-mã) sf pl(?) – vedz tu ***bãldumi***

pãlescu[1] (pã-lés-cu) vb IV pãlii (pã-líĭ), pãleam (pã-leámŭ), pãlitã (pã-lí-tã), pãliri/pãlire (pã-lí-ri) – 1: pãrlescu, pãrjescu, ardu; 2: arushescu (la fatsã); 3: mãrãnghisescu, vishtijescu, bãstruescu, ngãlbinescu (la fatsã) *{ro: pârli, arde; roşi (la faţă); veşteji}* *{fr: flamber, brûler; roussir (viande), rougir (face); faner}* *{en: burn slightly, brown (meat), blush (face), wither, fade (flowers)}* ex: i tamam njadzã-vearã, dugoarea pãleashti (pãrleashti, ardi); pãlea (pãrlea) lãpudzli la pira-a foclui; pãli (arushi) pãn di ureclji; frãndzãli acãtsarã s-pãleascã (s-mãrãnghiseascã); luna pãleashti (ngãlbini) ca turta di tsearã; bruma u pãleashti (vishtijashti) § ***pãlit***[1] (pã-lítŭ) adg pãlitã (pã-lí-tã), pãlits (pã-lítsĭ), pãliti/pãlite (pã-lí-ti) – 1: pãrlit, pãrjit, arsu; 2: arushit (la fatsã); 3: mãrãnghisit, vishtijit, bãstruit, ngãlbinit (la fatsã) *{ro: pârlit, ars; roşit (la faţă); veştejit}* *{fr: flambé, brûlé; roussi, fâné}* *{en: burned slightly, browned (meat), blushed, withered}* ex: earba treamburã pãlitã (arsã di soari); turtsãlj armãn pãlits (galbinj la fatsã); muljarea aestã-i

pãlitã (harishi) § ***pãliri¹/pãlire*** (pã-lí-ri) sf pãliri (pã-lírĭ) – 1: pãrliri, pãrjiri, ardeari; 2: arushiri (la fatsã); 3: mãrãnghisiri, vishtijiri, bãstruiri, ngãlbiniri (la fatsã) *{ro: acţiunea de a pârli, de a arde, de a roşi la faţă, de a veşteji; pârlire, ardere; roşire (la faţă); veştejire} {fr: action de flamber de brûler, de roussir, de fâner} {en: action of burning, of browning, of withering, of fading}* § ***pãrlescu¹*** (pãr-lés-cu) vb IV pãrlii (pãr-lîĭ), pãrleam (pãr-leámŭ), pãrlitã (pãr-lí-tã), pãrliri/pãrlire (pãr-lí-ri) – (unã cu ***pãlescu¹***) ***pãrlit¹*** (pãr-lítŭ) adg pãrlitã (pãr-lí-tã), pãrlits (pãr-lítsĭ), pãrliti/pãrlite (pãr-lí-ti) – (unã cu ***pãlit¹***) § ***pãrliri¹/pãrlire*** (pãr-lí-ri) sf pãrliri (pãr-lírĭ) – (unã cu ***pãliri¹***)

pãlescu² (pã-lés-cu) vb IV pãlii (pã-lîĭ), pãleam (pã-leámŭ), pãlitã (pã-lí-tã), pãliri/pãlire (pã-lí-ri) – mi cher, nu shtiu tsi s-fac *{ro: dezorienta} {fr: être déconcerté} {en: upset}* ex: nearca s-pãli (s-chiru sh-nu shtia tsi s-facã) dinãoarã; pãrmãteftul ãl pãli peana (lu-agudi vrundida); s-pãli (s-chiru); io mi pãlii (mi chirui), noimã slabã nj-yinea § ***pãlit²*** (pã-lítŭ) adg pãlitã (pã-lí-tã), pãlits (pã-lítsĭ), pãliti/pãlite (pã-lí-ti) – chirut *{ro: dezorientat} {fr: être déconcerté} {en: upset}* § ***pãliri²/pãlire*** (pã-lí-ri) sf pãliri (pã-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pãleashti *{ro: acţiunea de a se dezorienta} {fr: action d'être déconcerté} {en: action of getting upset}*

pãlescu³ (pã-lés-cu) vb IV pãlii (pã-lîĭ), pãleam (pã-leámŭ), pãlitã (pã-lí-tã), pãliri/pãlire (pã-lí-ri) – lj-dau unã cu vearga, cu cãmcichea, etc. tra s-lu doarã multu; ãlj plãscãnescu unã; jirtuescu, jurtuescu, zãpãlescu, lu-agudescu *{ro: lovi} {fr: frapper d'un trait mordant} {en: hit}* ex: pãlea-lj (cãrtsãnea-lj) niscãnti § ***pãlit³*** (pã-lítŭ) adg pãlitã (pã-lí-tã), pãlits (pã-lítsĭ), pãliti/pãlite (pã-lí-ti) – tsi-lj si plãscãni unã; jirtuit, jurtuit, zãpãlit, agudit *{ro: lovit, ars una} {fr: frappé d'un trait mordant} {en: hit}* § ***pãliri³/pãlire*** (pã-lí-ri) sf pãliri (pã-lírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu pãleashti (jirtueashti) pri cariva; jirtuiri, jurtuiri, zãpãliri, agudiri, plãscãniri *{ro: acţiunea de a lovi, de a-i arde una; lovire, ardere una} {fr: action de frapper d'un trait mordant} {en: action of hitting)}*

pãlicar (pã-li-cárŭ) sn pãlicari/pãlicare (pã-li-cá-ri) – dzeadzitlu mari (ma shcurtu sh-ma gros) di la mãnã i cicior; pulicar *{ro: degetul mare} {fr: pouce} {en: thumb, big toe}* ex: mi doari pãlicarlu; omlu ari patru pãlicari: doauã la mãnj shi doauã la cicioari § ***pulicar*** (pu-li-cárŭ) sn pulicari/pulicare (pu-li-cá-ri) – (unã cu ***pãlicar***) ex: lji s-umflã pulicarlu

pãliri¹/pãlire (pã-lí-ri) sf – vedz tu ***pãlescu¹***

pãliri²/pãlire (pã-lí-ri) sf – vedz tu ***pãlescu²***

pãliri³/pãlire (pã-lí-ri) sf – vedz tu ***pãlescu³***

pãlit¹ (pã-lítŭ) adg – vedz tu ***pãlescu¹***

pãlit² (pã-lítŭ) adg – vedz tu ***pãlescu²***

pãlit³ (pã-lítŭ) adg – vedz tu ***pãlescu³***

pãljos (pã-ljĭósŭ) adg – vedz tu ***palj***

pãljur (pã-ljĭúrŭ) sm pãljuri (pã-ljĭúrĭ) – unã soi di pom njic cu schinj *{ro: un fel de arbust spinos} {fr: paliure, épine de Christ} {en: a kind of thorny bush}* ex: cu pãljurlu s-trãdzeai, nu s-acãtsa di tsiva n casã § ***pãljuret*** (pã-ljĭu-rétŭ) sm fãrã pl – loc mplin di pãljuri; pãljuriu *{ro: loc plin cu arbuşti spinoşi} {fr: lieu avec beaucoup d'épines de Christ} {en: area full of thorny bushes}* ex: alaturea di mini tu pãljuret § ***pãljuriu*** (pã-ljĭu-ríŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***pãljuret***)

pãljuret (pã-ljĭu-rétŭ) sm – vedz tu ***pãljur***

pãljuriu (pã-ljĭu-ríŭ) sm – vedz tu ***pãljur***

pãljush (pã-ljĭúshŭ) sn – vedz tu ***palj***

pãlmutsã (pãl-mú-tsã) sf – vedz tu ***palmã***

pãltari/pãltare (pãl-tá-ri) sf – vedz tu ***plãtari***

pãltãnitsã (pãl-tã-ní-tsã) sf – vedz tu ***pultãnitsã***

pãltãros (pãl-tã-rósŭ) adg – vedz tu ***plãtari***

pãltãtor (pãl-tã-tórŭ) adg – vedz tu ***platã***

pãltescu (pãl-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***platã***

pãlthiri (pãl-thí-ri) sf pãlthiri (pãl-thírĭ) – unã cu ***pãltiri²***

pãltiri (pãl-thí-ri) sf – vedz tu ***pãlãtiri***

pãltiri¹/pãltire (pãl-tí-ri) sf – vedz tu ***platã***

pãltit (pãl-títŭ) adg – vedz tu ***platã***

pãlturã (pãl-tú-rã) sf pãlturi (pãl-túrĭ) – larmã, lavã, longi, loscut, yiurultii, ghiurultii, sãlãvati, longi, vreavã, crot, vrondu, zbuc *{ro: zgomot} {fr: bruit, vacarme, tumulte} {en: noise, uproar, racket}* ex: cãndu avdzã pãltura (vrondul) di nafoarã, aroputlu di ploai

pãluc (pã-lúcŭ) sm – vedz tu ***par²***

pãmãntu (pã-mắn-tu) sm – vedz tu ***pumean***

pãn (pắnŭ) prip – vedz tu ***pãnã***

pãnadã (pã-ná-dã) sf – vedz tu ***panadã***

pãnar (pã-nárŭ) sm – vedz tu ***pãni***

pãnã (pắ-nã) prip – zbor tsi caftã s-aspunã chirolu i loclu iu astãmãtseashti (agiundzi, etc.) cariva i tsiva; pãn, trãsh, tãsh, tish *{ro: până} {fr: jusque} {en: till, until}* ex: tsi nu tãxeshti pãnã s-trets arãulu?; lungã pãnã mpadi; pãnã di toamnã; pãnã tora fum deadun; vinji pãnã la noi acasã; pãnã (cãt) escu tinir; va sta la noi pãnã mãni; lu-ashteptu pãnã s-yinã § ***pãn*** (pắn) prip – (unã cu ***pãnã***) ex: apa eara pãn di gushi

pãnãtor (pã-nã-tórŭ) sm(?) pãnãtori (pã-nã-tórĭ) – stranj ti purtari *{ro: haină de purtat} {fr: habit} {en: cloth}* ex: tu yilechi sh-tu pãnãtori

pãnãvrãchi (pã-nã-vrắchĭ) sf pl – unã soi di pantaloni largã tu partea di nsus shi strimtã nghios la pulpili-a cicioarilor (stulsitã cãtivãrãoarã cu gãitani) *{ro: poturi} {fr: larges caleçons, braies, chausses} {en: wide pants; breeches}*

pãnãyii/pãnãyie (pã-nã-yí-i) sf – vedz tu ***piscuri***

pãnãyir (pã-nã-yírŭ) sn pãnãyiri/pãnãyire (pã-nã-yí-ri) – yiurtisirea tsi s-fatsi ti numa-a unui ayi; adunari mari m pãzari (tu misuhori i mardzinea di cãsãbã) iu oaminjlji vindu sh-acumpãrã lucri, yiurtisescu sh-glindisescu, fac chefi (cu mãcari, beari sh-cãntari), etc. *{ro: sărbătoare patronală; bâlci} {fr: fête patronale; foire} {en: patronal festival; fair}* ex: s-fatsi pãnãyir mari la Ayiu-Naunj; trã Stã-Vinjiri shi trã Stã-Mãria-Atsea Marea, armãnjlji au pãnãyiri; prãmãteftul ishi la pãnãyiri; tatã-nju-i la pãnãyir; mi duc la pãnãyir; di la pãnãyir acumpãrai cãprinã eftinã § ***pãniyir*** (pã-ni-yírŭ) sn pãniyiri/pãniyire (pã-ni-yí-ri) – (unã cu ***pãnãyir***) ex: fui tu pãniyir § ***pãnãyirescu*** (pã-nã-yi-rés-cu) adg pãnãyireascã (pã-nã-yi-reás-cã), pãnãyireshtsã (pã-nã-yi-résh-tsã), pãnãyiresh-ti/pãnãyireshte (pã-nã-yi-résh-ti) – tsi ari s-facã cu pãnãyirlu; (ca) di (la) pãnãyir *{ro: de sărbătoare, de bâlci} {fr: de foire, forain} {en: of fair}* ex: duganjli pãnãyireshti (di la pãnãyir) suntu nviliti cu pãndzã sh-rãgoazi § ***pãniyirescu*** (pã-ni-yi-rés-cu) adg pãniyireascã (pã-ni-yi-reás-cã), pãniyireshtsã (pã-ni-yi-résh-tsã), pãniyireshti/pãniyireshte (pã-ni-yi-résh-ti) – (unã cu ***pãnãyirescu***) § ***pãniyirsescu*** (pã-ni-yir-sés-cu) vb IV pãniyirsii (pã-ni-yir-sîĭ), pãniyirseam (pã-ni-yir-seámŭ), pãniyirsitã (pã-ni-yir-sí-tã), pãniyirsiri/pãniyirsire (pã-ni-yir-sí-ri) – yiurtisescu dzua-a unui ayi; nj-yiurtisescu numa; aspun haraua tsi u-aduchescu unã dzuã di sãrbãtoari cu unã ziafeti tsi u fac; yiurtisescu, sãrbãturescu *{ro: sărbători, celebra} {fr: fêter} {en: celebrate; keep a holiday (saint's day, name day)}* ex: casa-a noastrã pãniyirsea Ayiu-Nicola § ***pãniyirsit*** (pã-ni-yir-sítŭ) adg pãniyirsitã (pã-ni-yir-sí-tã), pãniyirsits (pã-ni-yir-sítsĭ), pãniyirsiti/pãniyirsite (pã-ni-yir-sí-ti) – (dzua di sãrbãtoari) tsi easti tsãnutã sh-yiurtisitã; (omlu) tri cari s-fatsi unã ziafeti ti numa-a lui; sãrbãturit, pãniyirsit *{ro: sărbătorit} {fr: fêté} {en: celebrated}* § ***pãniyirsiri/pãniyirsire*** (pã-ni-yir-sí-ri) sf pãniyirsiri (pã-ni-yir-sírĭ) – atsea tsi fatsi un tsi pãniyirseashti; sãrbãturiri, yiurtisiri *{ro: acţiunea de a sărbători; sărbătorire} {fr: action de fêter} {en: action of celebrating, of keeping a holiday (saint's day, name day)}*

pãnãyirescu (pã-nã-yi-rés-cu) adg – vedz tu ***pãnãyir***

pãndãlicã (pãn-dã-lí-cã) sf – vedz tu ***pindanã***

pãndescu (pãn-dés-cu) (mi) vb IV pãndii (pãn-dîĭ), pãndeam (pãn-deámŭ), pãnditã (pãn-dí-tã), pãndiri/pãndire (pãn-dí-ri) – aveglju peascumta tra s-ved tsi s-fatsi iuva, ma s-treacã cariva pri cali, etc.; stau sh-aveglju dit un loc ascumtu tra s-ved cari yini sh-fudzi (cari treatsi, cari intrã tu-ayinji, cari va s-furã, etc.); spiunedz, aveglju, avigljedz, veglju, vigljedz, pizescu, pãzescu, pãdzescu *{ro: pândi, veghea, spiona} {fr: veiller, guetter, épier} {en: watch, spy upon}* ex: l-pãndi cãndu nchisi ti Bituli sh-lu vãtãmã n cali § ***pãndit*** (pãn-dítŭ) adg pãnditã (pãn-dí-tã), pãndits (pãn-dítsĭ), pãnditi/pãndite (pãn-dí-ti) –

(om) tsi easti avigljat trã tsi fatsi; (loc) tsi easti avigljat trã cari yini sh-trã cari fudzi; spiunat, avigljat, vigljat, pizit, pãzit, pãdzit *{ro: pândit, vegheat, spionat}* *{fr: veillé, guetté, épié}* *{en: watched, spied upon}* § ***pãndiri/pãndire*** (pãn-dí-ri) sf pãndiri (pãn-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pãndeashti *{ro: acţiunea de a pândi, de a veghea, de spiona; pândire, veghere, spionare}* *{fr: action de veiller, de guetter, d'épier}* *{en: action of watching, of spying upon}* § ***pãndar*** (pãn-dárŭ) sm pãndari (pãn-dárĭ) – (atsel) tsi-aveaglji tsiva; tsi easti bãgat cu-arugã s-aveaglji un lucru (casã, ayinji, etc.); drãgat, dãrgat, puleac, puljac, avigljitor, avlighitor, vigljitor *{ro: pãzitor, pândar}* *{fr: veilleur, gardien}* *{en: watchman, guardian}* ex: nu-i pãndarlu (dãrgatlu), cã-i diparti; plãtim un pãndar tra s-n-aveaglji ayinja; frica veaglji ayinjli, nu pãndarlu (avigljitorlu) § ***pãndrunitsã*** (pãn-dru-ní-tsã) sf pãndrunitsã (pãn-dru-ní-tsã) – unã soi di apanghiu adrat si sta pi patru pari, di iu pãndarlu poati s-aveaglji unã ayinji, unã grãdinã di zãrzãvãts, etc.; pin-durnitsã; cirdachi *{ro: cerdac, foişor, post de observaţie}* *{fr: abri provisoire et soutenu par quatre poteaux servant à garder les vignes, les jardins potagers, etc.}* *{en: temporary shelter standing on four posts, made for the specific purpose of watching a vineyard, vegetable garden, etc.}* § ***pindurnitsã*** (pin-dur-ní-tsã) sf pindurnitsã (pin-dur-ní-tsã) – (unã cu ***pãndrunitsã***) ex: aveaglji ca nishti pindurnitsã

pãndic (pắn-dicŭ) sf pãnditsi/pãnditse (pắn-di-tsi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pãntic***

pãndicã (pắn-di-cã) sf pãnditsi/pãnditse (pắn-di-tsi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pãnticã***

pãndicos (pãn-di-cósŭ) adg pãndicoasã (pãn-di-coá-sã), pãndicosh (pãn-di-cóshĭ), pãndicoasi/pãndicoase (pãn-di-coá-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pãnticos***

pãndicushi/pãndicushe (pãn-di-cú-shi) sf pãndicushi/pãndicushe – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pãnticushi***

pãndisescu (pãn-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***apandisi***

pãndisiri/pãndisire (pãn-di-sí-ri) sf – vedz tu ***apandisi***

pãndisit (pãn-di-sítŭ) adg – vedz tu ***apandisi***

pãndixescu (pãn-dic-sés-cu) vb IV pãndixii (pãn-dic-síĭ), pãndixeam (pãn-dic-seámŭ), pãndixitã (pãn-dic-sí-tã), pãndixiri/pãndixire (pãn-dic-sí-ri) – 1: stau, ashteptu sh-mutrescu cu cãshtigã tu-un loc ascumtu (tra s-aveglju tsiva, tra s-lu-acats pri cariva, tra s-ved ma s-treacã cariva pri-aclo, etc.); 2: mi-ashteptu si s-facã tsiva; am nãdii (ashteptu s-amintu tsiva); mi aflu tu-un loc pi dinapandiha; lu-alas pri cariva s-amãnã un chiro cu fãtsearea-a unui lucru; apãndixescu, apãndãxescu, pãndescu, aveglju, pãzescu, ashteptu, adastu, pistipsescu *{ro: pândi, aştepta}* *{fr: guetter, attendre}* *{en: watch for, wait for, lie in wait for, hope for something}* ex: a, om, tsi pãndixeshti (ashteptsã, ai nãdia) sã nchirdãseshti tutiputi § ***pãndixit*** (pãn-dic-sítŭ) adg pãndixitã (pãn-dic-sí-tã), pãndixits (pãn-dic-sítsĭ), pãndixiti/pãndixite (pãn-dic-sí-ti) – tsi easti avigljat, tsi easti ashtiptat peascumta di cariva; apãndixit, apãndãxit, pãndit, avigljat, pãzit, ashtiptat, adãstat, pistipsit *{ro: pândit, aşteptat}* *{fr: guetté, attendu}* *{en: watched, waited for}* § ***pãndixiri/pãndixire*** (pãn-dic-sí-ri) sf pãndixiri (pãn-dic-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pãndixeashti (icã easti pãndixit); apãndixiri, apãndãxiri, pãndiri, avigljari, pãziri, ashtiptari, adãstari, pistipsiri *{ro: acţiunea de a pândi, de a aştepta; pândire; aşteptare}* *{fr: action d'attendre, de guetter}* *{en: action of watching for, waiting for}* § ***apãndixescu*** (a-pãn-dic-sés-cu) (mi) vb IV apãndixii (a-pãn-dic-síĭ), apãndixeam (a-pãn-dic-seámŭ), apãndixitã (a-pãn-dic-sí-tã), apãndixiri/apãndixire (a-pãn-dic-sí-ri) – (unã cu ***pãndixescu***) § ***apãndixit*** (a-pãn-dic-sítŭ) adg apãndixitã (a-pãn-dic-sí-tã), apãndixits (a-pãn-dic-sítsĭ), apãndixiti/apãndixite (a-pãn-dic-sí-ti) – (unã cu ***pãndixit***) ex: neapãndixit (neashtiptat) ãnj fu § ***apãndixiri/apãndixire*** (a-pãn-dic-sí-ri) sf apãndixiri (a-pãn-dic-sírĭ) – (unã cu ***pãndixiri***) § ***neapãndixit*** (nea-pãn-dic-sítŭ) adg neapãndixitã (nea-pãn-dic-sí-tã), neapãndixits (nea-pãn-dic-sítsĭ), neapãndixiti/neapãndixite (nea-pãn-dic-sí-ti) – tsi nu easti avigljat (ashtiptat) peascumta di cariva; tsi s-fatsi dinapandiha (cãndu cariva nu s-ashteaptã) *{ro: nepândit, neaşteptat}* *{fr: qui n'est pas guetté; inattendu}* *{en: who is not watched, who is not waited}* ex: neapãndixitã (dinapandiha) ãlj vinji aestã ghideri § ***neapãndixiri/neapãndixire*** (nea-pãn-dic-sí-ri) sf neapãndixiri (nea-pãn-dic-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu easti pãndixit (ashtiptat) *{ro: acţiunea de a nu pândi, de a nu aştepta; neaşteptare}* *{fr: action de ne pas attendre}* *{en: action of not watching, of not waiting}* § ***apãndãxescu*** (a-pãn-dãc-sés-cu) (mi) vb IV apãndãxii (a-pãn-dãc-síĭ), apãndãxeam (a-pãn-dãc-seámŭ), apãndãxitã (a-pãn-dãc-sí-tã), apãndãxiri/apãndãxire (a-pãn-dãc-sí-ri) – (unã cu ***pãndixescu***) ex: nu-apãndãxeam (nu mi-ashtiptam) tra s-chearã ahãtu ntroarã; mi apãndãxii (mi-aflai pi dinapandiha) tu-aestã znjii § ***apãndãxit*** (a-pãn-dãc-sítŭ) adg apãndãxitã (a-pãn-dãc-sí-tã), apãndãxits (a-pãn-dãc-sítsĭ), apãndãxiti/apãndãxite (a-pãn-dãc-sí-ti) – (unã cu ***pãndixit***) § ***apãndãxiri/apãndãxire*** (a-pãn-dãc-sí-ri) sf apãndãxiri (a-pãn-dãc-sírĭ) – (unã cu ***pãndixiri***) § ***neapãndãxit*** (nea-pãn-dãc-sítŭ) adg neapãndãxitã (nea-pãn-dãc-sí-tã), neapãndãxits (nea-pãn-dãc-sítsĭ), neapãndãxiti/neapãndãxite (nea-pãn-dãc-sí-ti) – (unã cu ***neapãndixit***) ex: neapãndãxitã-lj (pi neashtiptati-lj) vinji aestã chideri § ***neapãndãxiri/neapãndãxire*** (nea-pãn-dãc-sí-ri) sf neapãndãxiri (nea-pãn-dãc-sírĭ) – (unã cu ***neapãndixiri***)

pãndixiri/pãndixire (pãn-dic-sí-ri) sf – vedz tu ***pãndixescu***

pãndixit (pãn-dic-sítŭ) adg – vedz tu ***pãndixescu***

pãndrunitsã (pãn-dru-ní-tsã) sf – vedz tu ***pãndescu***

pãndzar (pãn-dzárŭ) sm – vedz tu ***pãndzã***

pãndzã (pắn-dzã) sf pãndzã (pắn-dzã) shi pãndzi/pãndze (pắn-dzi) – tsãsãturã suptsãri, di-aradã faptã di hiri di bumbac, sirmã, ljin, cãnipã, etc.; cumatã i lucru faptu dit aestã turlii di tsãsãturã; pãndzina faptã di-un pangu; (expr: 1: l-fac pãndzã vinjitã; l-fac pãndzã bilitã = l-pãpurisescu, l-fac vinjit di bãteari, lj-dau un shcop bun, l-bat sãnãtos; 2: lj-mut pãndzãli = lu-alavdu multu, ma multu dicãt lipseashti) *{ro: pânzã}* *{fr: toile}* *{en: linen cloth}* ex: pãndzãli teasi alghea pi ohtu; avea flori aroshi shi galbini pi-unã pãndzã veardi; tu ducheani avea multi turlii di pãndzã, di sirmã, di bumbac, pãndzã amiricanã, etc.; pãndza di pangu (pãndzina) acupirea firida; pãndza va biliri (pãndza va alghiri); l-featsi pãndzã bilitã (lj-deadi un shcop mari); fudzi di-acasã cã lu-avea faptã pãndzã vinjitã (expr: cã lu-avea bãtutã multu); ca s-mutã pãndzãli sh-la (expr: ca s-lj-alavdã shi) altsã dats ãn cap ca voi § ***pãndzinã*** (pãn-dzí-nã) sf pãndzinj (pãn-dzínjĭ) – pãndzã adratã di pangu; (expr: ocljilj nj-acãtsarã pãndzinã = ved ca prit unã pãndzã; nu para ved ghini; ocljilj ãnj suntu mintits, tulburats) *{ro: pãienjeniş}* *{fr: toile d'araignée}* *{en: spider's web}* ex: curã pãndzina dit cohi § ***pãndzãturã*** (pãn-dzã-tú-rã) sf pãndzãturi (pãn-dzã-túrĭ) – cumatã di pãndzã *{ro: bucatã de pânzã, pânzãturã}* *{fr: morceau de toile}* *{en: piece of linen cloth}* § ***pãndzar*** (pãn-dzárŭ) sm pãndzari (pãn-dzárĭ) – omlu tsi fatsi i vindi pãndzã *{ro: cel ce face sau vinde pânzeturi}* *{fr: toilier, marchand de toiles}* *{en: maker or seller of linen cloth}* ex: yin pãndzari sh-adunã tuti pãndzãli tsi s-au tsãsutã § ***pãndzãrii/pãndzãrie*** (pãn-dzã-rí-i) sf pãndzãrii (pãn-dzã-ríĭ) – ducheanea iu s-vindu pãndzã; multimi di pãndzã icã lucri fapti di pãndzã *{ro: prãvãlie de pânzeturi}* *{fr: magazin où on vend des toile}* *{en: store selling linen cloth}*

pãndzãrii/pãndzãrie (pãn-dzã-rí-i) sf – vedz tu ***pãndzã***

pãndzãturã (pãn-dzã-tú-rã) sf – vedz tu ***pãndzã***

pãndzinã (pãn-dzí-nã) sf – vedz tu ***pãndzã***, ***pangu***

pãnea a cuclui (pắ-nea a cúc-lui) sf – vedz tu ***pãni***

pãnea a ljepurlui (pắ-nea a ljĭé-pur-lui) – vedz tu ***pãni***

pãnea a nipãrticãljei (pắ-nea a ni-pãr-ti-cã-ljei) sf – vedz tu ***pãni***

pãner (pã-nérŭ) sn – vedz tu ***pãni***

pãngali/pãngale (pãn-gá-li) sf – vedz tu ***pãngar***

pãngar (pãn-gárŭ) sm pãngari (pãn-gárĭ) shi sn pãngari/pãngare (pãn-gá-ri) – scamnu (bancu, measã) di la intrarea tu bisearicã iu s-vindu tserli, iu sta epitruplji, etc. *{ro: masa epitropilor în bisericã}* *{fr: banc d'oeuvre à l'entrée d'une église}* *{en: pew}* ex: discul tsi stãtea pri pãngari; epitruplu a bisearicãljei shadi

la pãngar (measa cu tseri) § ***pãngali/pãngale*** (pãn-gá-li) sf pãngãlj (pãn-gắljĭ) – (unã cu ***pãngar***)

pãngãn (pãn-gắnŭ) sm, sf, adg pãngãnã (pãn-gắ-nã), pãngãnj (pãn-gắnjĭ), pãngãni/pãngãne (pãn-gã-ni) – om tsi nu easti crishtin (i cari nu easti turcu i uvreu, ti-atselj tsi suntu turtsã i uvrei); om tsi nu-ari vãrnã pisti; (fig: 1: pãngãn = (i) om arãu, blãstimat, andihristu, tsi nu-ari njilã; expr: 2: gurã pãngãnã = gurã urutã; tsi scoati mash urãtets, lucri-arushinoasi, ngiurãturi din gurã) *{ro: păgân}* *{fr: païen}* *{en: pagan}* ex: pãngãnjlji njilj di njilj; vrush s-mi mãts, ore, pãngãne (nicrishtine, icã fig: andihriste); pãngãnã (fig: arauã) ti featsish; cari pãngãn di cãni (fig: andihristu di om) cutidzã s-calcã la mini?; am un frati pãngãn (fig: arãu, andihristu); nu vru s-mi-ascultã, pãngãnlu (fig: blãstimatlu); ari gurã pãngãnã (expr: scoati mash urãtets din gurã); l-dispuljarã pãngãnjlji (fig: oaminlj-arãi, furlji); shoariclu ari gurã pãngãnã (fig: nfãrmãcoasã), tuti lucrurli tsã njergu tersi § ***pãngãnãtati/pãngãnãtate*** (pãn-gã-nã-tá-ti) sf pãngãnãtãts (pãn-gã-nã-tắtsĭ) – harea tsi-l fatsi un lucru s-hibã pãngãn (arãu, andihristu, blãstimat); pãngãneatsã; (fig: pãngãnãtati = lãvushilji, cãcat, merdu) *{ro: păgânătate, excrement}* *{fr: paganisme, excrément}* *{en: paganism; excrement}* ex: pãngãnãtati (fig: cãcat) di cãni § ***pãngãneatsã*** (pãn-gã-neá-tsã) sf pãngãnets (pãn-gã-nétsĭ) – (unã cu ***pãngãnãtati***) § ***pãngãnitescu*** (pãn-gã-ni-tés-cu) adg pãngãniteascã (pãn-gã-ni-teás-cã), pãngãniteshtsã (pãn-gã-ni-tésh-tsã), pãngãniteshti (pãn-gã-ni-tésh-ti) – tsi ari s-facã cu pãngãnjlji, tsi easti di pãngãn; (ca) di pãngãn; pãngãn *{ro: păgân}* *{fr: païen}* *{en: pagan}* ex: pãngãniteasca-ts vreari (ca di pãngãn) § ***pãngãnescu*** (pãn-gã-nés-cu) (mi) vb IV pãngãnii (pãn-gã-níĭ), pãngãneam (pãn-gã-neámŭ), pãngãnitã (pãn-gã-ní-tã), pãngãniri/pãngãnire (pãn-gã-ní-ri) – nj-arnisescu pistea crishtinã sh-mi fac pãngãn; (fig: 1: (mi) pãngãnescu = (i) (mi) fac om arãu, andihristu; (ii) laju unã lãngoari urutã di la cariva, mi mulipsescu; (iii) lãvushescu, mãryescu, murdãripsescu; (iv) mi chish i mi cac pri tsiva i pri cariva; expr: 2: pãngãnescu unã featã = u-arushinedz unã featã, u bag tu-ashtirnut (u-ampihiur, u-ambairu) unã featã fãrã vrearea-a ljei) *{ro: pângări}* *{fr: devenir païen; (se) souiller}* *{en: become pagan; dirty (oneself)}* ex: njirdzeats di vã pãngãneats (fig: vã lãvushats); daratslji pãngãnescu (u fac pãngãnã) casa; cãndu nu va s-pãngãneascã (murdãripseascã) loclu; s-nu pãngãneascã loclu n fatsa-a soarilui; mãcash cãcat, di ti pãngãnish (fig: lãvushish); mi pãngãnii (fig: mulipsii) di tini; s-pãngãni (fig: s-mulipsi, lo lãngoari di la altu) di lãndzidzã § ***pãngãnit*** (pãn-gã-nítŭ) adg pãngãnitã (pãn-gã-ní-tã), pãngãnits (pãn-gã-nítsĭ), pãngãniti/pãngãnite (pãn-gã-ní-ti) – tsi ari arnisitã pistea crishtinã *{ro: pângărit}* *{fr: devenu païen; souillé}* *{en: who became pagan; dirtied (oneself)}* § ***pãngãniri/pãngãnire*** (pãn-gã-ní-ri) sf pãngãniri (pãn-gã-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pãngãneashti tsiva i cariva *{ro: acţiunea de a pângări}* *{fr: action de devenir païen; de (se) souiller}* *{en: action of becoming pagan; of dirtying (oneself)}* § ***pãngãnipsescu*** (pãn-gã-nip-sés-cu) (mi) vb IV pãngãnipsii (pãn-gã-nip-síĭ), pãngãnipseam (pãn-gã-nip-seámŭ), pãngãnipsitã (pãn-gã-nip-sí-tã), pãngãnipsiri/pãngãnipsire (pãn-gã-nip-sí-ri) – (unã cu ***pãngãnescu***) § ***pãngãnipsit*** (pãn-gã-nip-sítŭ) adg pãngãnipsitã (pãn-gã-nip-sí-tã), pãngãnipsits (pãn-gã-nip-sítsĭ), pãngãnipsiti/pãngãnipsite (pãn-gã-nip-sí-ti) – (unã cu ***pãngãnit***) § ***pãngãnipsiri/pãngãnipsire*** (pãn-gã-nip-sí-ri) sf pãngãnipsiri (pãn-gã-nip-sírĭ) – (unã cu ***pãngãniri***) § ***mpãngãnescu*** (mpãn-gã-nés-cu) (mi) vb IV mpãngãnii (mpãn-gã-níĭ), mpãngãneam (mpãn-gã-neámŭ), mpãngãnitã (mpãn-gã-ní-tã), mpãngãniri/mpãngãnire (mpãn-gã-ní-ri) – (unã cu ***pãngãnescu***) ex: mpãngãnirã dushmanjlji bisearica; mpãngãneshti (fig: lãvusheshti) cuvata di lemnu § ***mpãngãnit*** (mpãn-gã-nítŭ) adg mpãngãnitã (mpãn-gã-ní-tã), mpãngãnits (mpãn-gã-nítsĭ), mpãngãniti/mpãngãnite (mpãn-gã-ní-ti) – (unã cu ***pãngãnit***) § ***mpãngãniri/mpãngãnire*** (mpãn-gã-ní-ri) sf mpãngãniri (mpãn-gã-nírĭ) – (unã cu ***pãngãniri***) § ***mpãngãn*** (mpãn-gắnŭ) (mi) vb IV mpãngãnai (mpãn-gã-náĭ), mpãngãnam (mpãn-gã-námŭ), mpãngãnatã (mpãn-gã-ná-tã), mpãngãnari/mpãngãnare (mpãn-gã-ná-ri) – (unã cu ***pãngãnescu***) § ***mpãngãnat*** (mpãn-gã-nátŭ) adg mpãngãnatã (mpãn-gã-ná-tã), mpãngãnats (mpãn-gã-nátsĭ), mpãngãnati/mpãngãnate (mpãn-gã-ná-ti) – (unã cu ***pãngãnit***) § ***mpãngãnari/mpãngãnare*** (mpãn-gã-ná-ri) sf mpãngãnãri (mpãn-gã-nắrĭ) – (unã cu ***pãngãniri***)

pãngãnãtati/pãngãnãtate (pãn-gã-nã-tá-ti) sf – vedz tu ***pãngãn***

pãngãneatsã (pãn-gã-neá-tsã) sf – vedz tu ***pãngãn***

pãngãnescu (pãn-gã-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãngãn***

pãngãnipsescu (pãn-gã-nip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãngãn***

pãngãnipsiri/pãngãnipsire (pãn-gã-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***pãngãn***

pãngãnipsit (pãn-gã-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***pãngãn***

pãngãniri/pãngãnire (pãn-gã-ní-ri) sf – vedz tu ***pãngãn***

pãngãnit (pãn-gã-nítŭ) adg – vedz tu ***pãngãn***

pãngãnitescu (pãn-gã-ni-tés-cu) adg – vedz tu ***pãngãn***

pãngãr (pãn-gắrŭ) sm, sf, adg pãngãrã (pãn-gắ-rã), pãngãri (pãn-gắrĭ), pãngãri/pãngãre (pãn-gắ-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pãngãn***

pãngeari/pãngeare (pãn-gĭá-ri) sf pãngeri (pãn-gérĭ) – unã soi di earbã criscutã di om tu bãhce trã frãndzãli tsi s-bagã tu pita di veardzã shi trã arãdãtsina-a ljei cãrnoasã, albã i aroshi, cari (i) s-mãcã ashi cum easti proaspitã (i heartã) (ii) easti faptã zahari; ripani *{ro: sfeclă}* *{fr: betterave}* *{en: beet}*

pãnghii (pãn-ghí-i) sf pãnghii (pãn-ghíĭ) – bana nitinjisitã tsi u duc putanili; bana tsi u duc atselj tsi vor sã-sh facã mash chehili-a truplui ca, bunãoarã, s-bea, s-mãcã, s-glindiseascã, s-bagã tu-ashtirnut deadun (muljeri sh-bãrbats), etc.; purnilji, curvãrilji, putãnlichi, earanlãchi *{ro: curvie, desfrâu}* *{fr: prostitution, débauche, dévergondage}* *{en: prostitution, debauchery}* ex: nu sh-agãrshirã pãnghiili (purniljili) shi pãrãmitili a sor-sai § ***pãnghios*** (pãn-ghiósŭ) adg pãnghioasã (pãn-ghioá-sã), pãnghiosh (pãn-ghióshĭ), pãnghioasi/pãnghioase (pãn-ghioá-si) – atsel tsi dutsi unã banã nitinjisitã di pãnghii (purnjilji); fatigei, pushtu, pushtean, aspartu, palju-om *{ro curvar, depravat, nedemn, josnic}* *{fr: débauché, dévergondé, indigne}* *{en: debauched, lewd}* ex: din gura-a lui, nu insha vãrnãoarã grairi pãnghioasi (nitinjisiti)

pãnghios (pãn-ghiósŭ) adg – vedz tu ***pãnghii***

pãngusescu (pãn-gu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pangu***

pãngusiri/pãngusire (pãn-gu-sí-ri) sf – vedz tu ***pangu***

pãngusit (pãn-gu-sítŭ) adg – vedz tu ***pangu***

pãni/pãne (pắ-ni) sf pãnj (pắnjĭ) – cãrvealji di-aloat adrat dit fãrinã di grãn (sicarã, misur, etc.) amisticatã sh-frimintatã cu apã (sari, maeauã, etc.) cari, dupã tsi creashti, s-bagã tu cireap tra si s-coacã; (fig: 1: pãni = (i) measã; (ii) cãrvealji di pãni; (iii) potisi, tesi, lucru; (iv) njedz (di-alunã, nucã, etc.); (v) dip tsiva trã mãcari; expr: 2: mãc pãni = stau la measã sh-mãc; 3: (vindu) ca pãnea caldã = (vindu) lishor, agonja; 4: (easti) bun ca pãnea caldã = (easti) multu bun, ari unã inimã di-amalamã, multu bunã; 5: bag (intru) tu mari pãni, tu pãni vãsilcheascã = bag (intru, acats) un lucru bun (unã potisi, thesi bunã), iu hiu ghini pãltit sh-am multã puteari; 6: iu-nj ljau (scot) pãnea = iu bãnedz, iu-nj trec bana; 7: nj-scot pãnea = lucredz sh-amintu pãradz tra s-pot s-bãnedz; 8: l-scot dit pãni = l-scãrchescu, l-dau nafoarã (lu-avin) di la lucru, lj-dau tastrul; 9: (muljari) tsi da pãni a furlor = (muljari) nitinjisitã cari, tri pãradz, s-bagã tu-ashtirnut cu itsi bãrbat; curvã, putanã; 10: s-nu caltsã pãnea-a unui = s-lji pricunoshti bunlu tsi tsã-l featsi cã ti tsãni pri lucru; 11: nu-nj si dutsi pãnea la gurã, la inimã; nu-nj si bagã pãni n gurã = hiu ahãntu nvirinat cã nu pot s-mãc, mãc fãrã orixi, nu ved hãiri di mãcarea tsi-u fac; 12: giur pri pãni = soi di giurat: giur pri tsi am ma scumpu tu lumi)*{ro: pâine}* *{fr: pain}* *{en: bread}* ex: pãnea caldã nu easti sãnãtoasã; s-vindu ca pãnea caldã (lishor, agonja); pãni di bubotã (pãni di fãrinã di misur); lj-aflai pri pãni (fig: pri measã, iu mãca); si sculã di pi pãni (fig: di pri measã); alunili tsi-adusesh nu-au pãni (fig: njedz); nu-avea pãni (fig: dip tsiva) s-mãcã; pãni, grãn di mpãrtsãri (expr: datã ti suflitlu-a mortsãlor); va vãtãmari cu pãnea n gurã (expr: sh-atumtsea cãndu mãcã); yinim s-mãcãm pãni (expr:

yinim la measã); ursits s-mãcãm pãni (expr: s-nã curdusim la measã shi s-mãcãm); armasi fãrã pãni (fig: lucru, potisi); dusish la oi s-tsã scots pãnea (expr: s-amintsã pãradz tra s-pots s-bãnedz); lucreadzã trã pãni (expr: trã mãcari, tra s-bãneadzã); tsi sh-u mãcã pãnea (expr: trã tsi bãneadzã) macã nu poati sã-lj ciunã; di cãndu-ts mãcãm pãnea (expr: lucrãm la tini); pri mari pãni va s-ti bagã (expr: va tsã da unã potisi, lucru bun); va s-intri tu pãni vãsilcheascã (expr: tu thesi bunã, vãsilcheascã); loarã di hãbari iu lja pãni (expr: iu s-aflã, iu bãneadzã, iu sh-treatsi bana) vãsiljelu; mãcã pãni xeanã (expr: lucreadzã la lumi xeanã); pãnea domnu-tui s-nu u caltsã vãrnãoarã (expr: totna s-lj-u pricunoshti a domnu-tui cã tsã da pãnea); nu lã si dutsea pãnea la inimã (expr: nu mãca cu orixi), macã mãca ahoryea; alba a ta, da pãni a furlor (expr: easti nitinjisitã, easti-unã putanã) § ***pãnar*** (pã-nárŭ) sm pãnari (pã-nárĭ) – atsel tsi fatsi i vindi pãni; ciripar, cilipar, furnigi, furnãgi, furnuciu, furnar, psumã *{ro: brutar} {fr: boulanger} {en: bread maker, baker}* ex: pi nãs lu featsi pãnar (psumã, ciripar) § ***pãner*** (pã-nérŭ) sn pãneri/pãnere (pã-né-ri) – unã cãnistrã tu cari s-bagã pãnea (yimishi, poami, etc.) la measã *{ro: paner} {fr: panier} {en: basket}* ex: adusi pi sofrã un pãner (cãnistrã) cu poami § ***pãnea a cuclui*** (pắ-nea a cúc-lui) sf – unã agru-lilici, njicã, tsi creashti an dupã an dit unã tseapã dit loc shi cari ari lãluda galanã ca un arapun di-auã *{ro: pâinea cucului} {fr: "fleur de coucou", jacinthe (des bois, de prés)} {en: (blue, wild) hyacinth}* § ***pãnea a nipãrticãljei*** (pắ-nea a ni-pắr-ti-cã-ljei) sf – earbã tsi creashti tu apã tsi ari frãndzi tsi sh-u-aduc cu-unã chipitã di sãitã (cundar, sãdzeatã) sh-lilici albi *{ro: săgeata apei} {fr: flèche d'eau, sagittaire} {en: arrow head}* § ***pãnea a ljepurlui*** (pắ-nea a ljĭé-pur-lui) – ma multi turlii di agru-lilici njits, njirli-viniti, cãtivãrãoarã ca-aroshi i albi; yioarã(?), manushachi(?), musahi(?) *{ro: toporaş de munte; viorea (?)} {fr: violette(?)} {en: violet(?)}*

pãniyir (pã-ni-yírŭ) sn – vedz tu ***pãnãyir***

pãniyirescu (pã-ni-yi-rés-cu) adg – vedz tu ***pãnãyir***

pãniyirsescu (pã-ni-yir-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pãnãyir***

pãniyirsiri/pãniyirsire (pã-ni-yir-sí-ri) sf – vedz tu ***pãnãyir***

pãniyirsit (pã-ni-yir-sítŭ) adg – vedz tu ***pãnãyir***

pãnjauã (pã-njĭá-ŭã) sf – vedz tu ***pirunã***

pãnjisescu[1] (pã-nji-sés-cu) vb IV pãnjisii (pã-nji-síĭ), pãnjiseam (pã-nji-seámŭ), pãnjisitã (pã-nji-sí-tã), pãnjisiri/pãnjisire (pã-nji-sí-ri) – cur cu metura (arnescu, ashtergu) cireaplu (di cutseari pãni, pitã, etc.) *{ro: mătura interiorul cuptorului} {fr: écouvillonner le four} {en: mop the oven}* ex: nveasta pãnjisea cireaplu § ***pãnjisit***[1] (pã-nji-sítŭ) adg pãnjisitã (pã-nji-sí-tã), pãnjisits (pã-nji-sítsĭ), pãnjisiti/pãnjisite (pã-nji-sí-ti) – (cireaplu) tsi easti dat cu metura (curat, arnit) *{ro: măturat (interiorul cuptorului)} {fr: écouvillonné} {en: mopped (oven)}* ex: casa eara cu cireapurli pãnjisiti di nveastã § ***pãnjisiri***[1]***/pãnjisire*** (pã-nji-sí-ri) sf pãnjisiri (pã-nji-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cireaplu s-pãnjiseashti *{ro: acţiunea de a mătura interiorul cuptorului} {fr: action d'écouvillonner le four} {en: action of mopping the oven}*

pãnjisescu[2] (pã-nji-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pangu***

pãnjisiri[1]***/pãnjisire*** (pã-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***pãnjisescu***[1]

pãnjisiri[2]***/pãnjisire*** (pã-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***pangu***

pãnjisit[1] (pã-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***pãnjisescu***[1]

pãnjisit[2] (pã-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***pangu***

pãntic (pắn-ticŭ) sf – vedz tu ***pânticã***

pânticã (pắn-ti-cã) sf pãntitsi/pãntitse (pắn-ti-tsi) – partea dit truplu-a omlui (ma nghios di mesi) iu s-aflã matsãli; stumahea di pravdã; pãntic, buric, bãric, bric, bicã, fuljinã, foali, plãsturã, prãsturã, schimbe, strãbãshinã, strãbishinã; (fig: 1: pãnticã = stumahi; expr: 2: cu zboarã pãntica nu s-umpli = mash zboarã nu-agiungu, va shi s-fats tsiva); 3: easti cu pãntica la gurã = easti greauã, easti cu sartsinã, ashteaptã njic; 4: nj-u va pãntica = lj-am multã mirachi; 5: ljau nã pãnticã, nj-umplu pãntica = mãc multu, ghini, di primansus; 6: mi mãshcã pãntica = mi doari pãntica, stumahea; 7: easti cu pãntica nafoarã = easti multu ftoh; poartã mash stranji arupti; easti dispuljat, recicaman, pãrtãlos, etc.; 8: u fac mash trã pãnticã = u fac mash trã mãcari) *{ro: burtă, stomah} {fr: ventre, panse, estomac, abdomen} {en: belly, abdomen, stomah}* ex: mãcai cu multã orixi ciorba di pãnticã; lu fricã pi pãnticã; mi doari pãntica (fig: stumahea); ciucutishi shisha pi pãnticã sh-u frãmsish; nj-umplui pãntica cu mãcari (expr: mãcai multu); tesh pri pãnticã; lj-li va pãntica (expr: lã ari multã mirachi, lu-arãsescu multu); u vidzu cu pãntica la gurã (expr: u vidzu cã easti greauã, cu sartsinã); loai nica nã pãnticã (expr: mãcai ninga nãoarã, multu, di primansus); lucrãm tri nã pãnticã (expr: tri mãcari mash) § ***pãntic*** (pắn-ticŭ) sf pãntitsi/pãntitse (pắn-ti-tsi) – (unã cu ***pãnticã***) ex: pãntic hertu pri measã; bãgã un pãntic ãn cap (expr: ?); pãnticlu easti bun trã pãce § ***pãnticushi/pãnticushe*** (pãn-ti-cú-shi) sf pãnticushi/pãnticushe – pãnticã ma njicã *{ro: burticică} {fr: petit ventre, petit panse} {en: little belly, abdomen}* § ***pãnticos*** (pãn-ti-cósŭ) adg pãnti-coasã (pãn-ti-coá-sã), pãnticosh (pãn-ti-cóshĭ), pãnticoasi/pãn-ticoase (pãn-ti-coá-si) – tsi ari pãntica mari; buricos, bicắ, fuljinos; (fig: (chiupã) pãnticoasã = (chiupã) groasã, canda ari pãnticã) *{ro: burtos} {fr: ventru, pansu} {en: big-bellied, pot-bellied}* ex: ficiorlu lj-easti galbin sh-pãnticos (cu pãntica mari); adu chiupa-atsea pãnticoasã (fig: groasã) cã lja multu § ***spãntic*** (spắn-ticŭ) (mi) vb I spãnticai (spãn-ti-cáĭ), spãnticam (spãn-ti-cámŭ), spãnticatã (spãn-ti-cá-tã), spãnticari/spãnticare (spãn-ti-cá-ri) – dishcljid pãntica-a unui om i pravdã, cu-unã tãljiturã lungã shi ahãndoasã (di-lj scot matsãli nafoarã) *{ro: spinteca, despinteca} {fr: éventrer} {en: eviscerate}* ex: ãnj yini s-mi spãntic; cãndu spãnticã pescul shi lj-arupsi hearea, s-amãrã § ***spãnticat*** (spãn-ti-cátŭ) adg spãnticatã (spãn-ti-cá-tã), spãnticats (spãn-ti-cátsĭ), spãnticati/spãnticate (spãn-ti-cá-ti) – tsi-lj s-ari dishcljisã pãntica cu-unã tãljiturã lungã shi ahãndoasã; (fig: spãnticat = cãvgãgi, blãstimat, etc.) *{ro: spintecat, despintecat} {fr: éventré} {en: eviscerated}* ex: spãnticatlu (fig: blãstimatlu) atsel va sh-u-aflã nã dzuã § ***spãnticari/spãnticare*** (spãn-ti-cá-ri) sf spãnticãri (spãn-ti-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si spãnticã un om (unã pravdã, un pescu, etc.) *{ro: acţiunea de a spinteca, de a despinteca; spintecare, despintecare} {fr: action d'éventrer} {en: action of eviscerating}* ex: ma ghini spãnticari § ***spãnticãturã*** (spãn-ti-cã-tú-rã) sf spãnticãturi (spãn-ti-cã-túrĭ) – tãljitura lungã shi ahãndoasã tsi s-fatsi cãndu si spãnticã cariva *{ro: spintecătură} {fr: entaille} {en: large cut}* ex: lj-featsi nã spãnticãturã cu cutsutlu tu ilji; lj-vidzui giuplu, avea dauã spinticãturi § ***dispãntic*** (dis-pãn-ticŭ) (mi) vb I dispãnticai (dis-pãn-ti-cáĭ), dispãnticam (dis-pãn-ti-cámŭ), dispãnticatã (dis-pãn-ti-cá-tã), dispãnticari/dispãnticare (dis-pãn-ti-cá-ri) – (unã cu ***spãntic***) ex: acãtsã di dispãnticã cãprili; acatsã ficiorlu shi-l dispãnticã; dispãnticã pescul; l-dispãnticarã cu eataganili § ***dispãnticat*** (dis-pãn-ti-cátŭ) adg dispãnticatã (dis-pãn-ti-cá-tã), dispãnticats (dis-pãn-ti-cátsĭ), dispãnticati/dispãnticate (dis-pãn-ti-cá-ti) – (unã cu ***spãnticat***) ex: oaea eara dispãn-ticatã § ***dispãnticari/dispãnticare*** (dis-pãn-ti-cá-ri) sf dispãn-ticãri (dis-pãn-ti-cắrĭ) – (unã cu ***spãnticari***)

pãnticos (pãn-ti-cósŭ) adg – vedz tu ***pãnticã***

pãnticushi/pãnticushe (pãn-ti-cú-shi) sf – vedz tu ***pãnticã***

pãnucapã (pã-nu-cá-pã) sf pãnucapi/pãnucape (pã-nu-cá-pi) – palto cu capishonã; tãmbari, capã, pãnucaplã *{ro: manta cu glugă} {fr: manteau à capushon} {en: coat with hood}* § ***pãnucaplã*** (pã-nu-cá-plã) sf pãnucapli/pãnucaple (pã-nu-cá-pli) – (unã cu ***pãnucapã***)

pãnucaplã (pã-nu-cá-plã) sf – vedz tu ***pãnucapã***

pãnuclji/pãnuclje (pã-nú-clji) sf pãnuclji/pãnuclje (pã-nú-clji) – lãngoari multu greauã, cari s-acatsã lishor di la om la om (tsi-adutsi ma multili ori moartea), sh-cari da cufurealã sh-cãlduri multu mãri tsi-l fac omlu sã zburascã naljurea, fãrã sã shtibã tsi dzãtsi, etc.; pushclji *{ro: ciumă} {fr: peste} {en: plague}*

pãparã[1] (pã-pá-rã) sf pãpãri (pã-pắrĭ) – amisticãturã di pãni, umtu shi cash; pãni dinjicatã tu lapti; paparã, puparã, shindãrnai *{ro: amestec de pâine, unt şi brânză} {fr: mélange de pain, de beurre et de fromage} {en: mixture of bread, butter and cheese}* ex: yinu s-mãcãm pãparã § ***paparã***[1] (pa-pá-rã) sf papãri (pa-pắrĭ) – (unã cu ***pãparã***[1]) § ***puparã***[1] (pu-pá-rã)

sf pupãri (pu-pắrĭ) – (unã cu ***pãparã***[1])

pãparã[2] (pã-pá-rã) sf pãpãri (pã-pắrĭ) – aguditurĭ dati (cu puteari sh-unã dupã-alantã) pri cariva i tsiva cu mãna (ciciorlu, bushlu, lemnul, etc.); bãteari greauã, pãrjinã, paparã, puparã, pipiritsã, pistili, shcop, tsurtsufi, chiurcu, fushti, chiutecã *{ro: bătaie}* *{fr: rossade, rossée}* *{en: beating}* ex: u mãcã pãpara (shcoplu); tsã-i bunã pãpara (pãrjina) § ***paparã***[2] (pa-pá-rã) sf papãri (pa-pắrĭ) – (unã cu ***pãparã***[2]) § ***puparã***[2] (pu-pá-rã) sf pupãri (pu-pắrĭ) – (unã cu ***pãparã***[2]) § ***pãpurisescu*** (pã-pu-ri-séscu) vb IV pãpurisii (pã-pu-ri-síĭ), pãpuriseam (pã-pu-ri-seámŭ), pãpurisiri/pãpurisire (pã-pu-ri-sí-ri) – agudescu dipri-unã (cu bushlu, cu mãna, cu lemnul, etc.) tsiva i pri cariva; dau unã pãparã (bãteari, pãrjinã, pipiritsã, pistili, pãndzã, shcop, tsurtsufi, chiutecã, etc.); umplu di bãteari; mpãrjinescu, ãmpãrjinescu, bat *{ro: a snopi în bătaie}* *{fr: rouer de coups, battre}* *{en: beat}* ex: vrea-l pãpuriseascã (vrea-l batã, vrea-lj da un shcop, unã pãparã) trã semnu § ***pãpurisit*** (pã-pu-ri-sítŭ) adg pãpurisitã (pã-pu-ri-sí-tã), pãpurisits (pã-pu-ri-sítsĭ), pãpurisiti/pãpurisite (pã-pu-ri-sí-ti) – tsi-lj s-ari datã unã bunã pãparã (bãteari, pãrjinã, pipiritsã, pistili, pãndzã, shcop, tsurtsufi, chiutecã, etc.); mpãrjinat, ãmpãrjinat, bãtut *{ro: snopit de bătaie}* *{fr: roué de coups, battu fort}* *{en: badly beaten}* § ***pãpurisiri/pãpurisire*** (pã-pu-ri-sí-ri) sf pãpurisiri (pã-pu-ri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti pãpurisit; mpãrjinari, ãmpãrjinari, bãteari *{ro: acţiunea de a snopi în bătaie}* *{fr: action de rouer de coups, de battre}* *{en: action of badly beating someone}*

pãpati/pãpate (pã-pá-ti) sf – vedz tu ***pãtatã***

pãpã (pã-pắ) sm – vedz tu ***preftu***[1]

pãpãdhulã (pã-pã-dhú-lã) sf pãpãdhuli/pãpãdhule (pã-pã-dhú-li) – unã cu ***pãpãdulã***

pãpãdulã (pã-pã-dú-lã) sf pãpãduli/pãpãdule (pã-pã-dú-li) – gãrnuts di misur uscat tsi s-mãcã dupã tsi easti friptu pri foc (umflat sh-cripat di sh-u-adutsi cu-unã lilici albã); pufcã, pofchi (pl), cãrcãlji *{ro: floricele de porumb}* *{fr: grain de maïs grillé}* *{en: popcorn}*

pãpãrunã (pã-pã-rú-nã) sf – vedz tu ***pirpirunã***[3]

pãpãrusescu (pã-pã-ru-sés-cu) vb IV pãpãrusii (pã-pã-ru-síĭ), pãpãruseam (pã-pã-ru-seámŭ), pãpãrusitã (pã-pã-ru-sí-tã), pãpãrusiri/pãpãrusire (pã-pã-ru-sí-ri) – ascundu, zãrusescu, zurusescu *{ro: ascunde, pitula}* *{fr: cacher, se terrer, se motter}* *{en: hide, conceal}* § ***pãpãrusit*** (pã-pã-ru-sítŭ) adg pãpãrusitã (pã-pã-ru-sí-tã), pãpãrusits (pã-pã-ru-sítsĭ), pãpãrusiti/pãpãrusite (pã-pã-ru-sí-ti) – tsi s-ascundi; ascumtu, ascunsu, zãrusit *{ro: ascuns, pitulat, pitit}* *{fr: caché, terré}* *{en: hidden, concealed}* § ***pãpãrusiri/pãpãrusire*** (pã-pã-ru-sí-ri) sf pãpãrusiri (pã-pã-ru-sírĭ) – atsea tsi fatsi cariva tsi s-ascundi; ascundeari, zãrusiri *{ro: acţiunea de a ascunde, de a pitula; ascundere, pitulare}* *{fr: action de se cacher, de se terrer}* *{en: action of hiding, of concealing}*

pãpãrusiri/pãpãrusire (pã-pã-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***pãpãrusescu***

pãpãrusit (pã-pã-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***pãpãrusescu***

pãpsescu (pãp-sés-cu) vb IV – vedz tu ***papsi***

pãpsiri/pãpsire (pãp-sí-ri) sf – vedz tu ***papsi***

pãpsit (pãp-sítŭ) adg – vedz tu ***papsi***

pãpugi (pã-pu-gí) sm – vedz tu ***pãputsã***

pãpulj (pã-púljĭŭ) invar – vedz tu ***pupulj***

pãpurisescu (pã-pu-ri-séscu) vb IV – vedz tu ***pãparã***[2]

pãpurisiri/pãpurisire (pã-pu-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***pãparã***[2]

pãpurisit (pã-pu-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***pãparã***[2]

pãpushar (pã-pu-shĭárŭ) sm – vedz tu ***pãpushi***

pãpushãrii (pã-pu-shã-rí-i) sf – vedz tu ***pãpushi***

pãpushi/pãpushe (pã-pú-shi) sf pãpushi/pãpushe (pã-pú-shi) – giucãreauã tsi-aspuni (di-aradã) un ficiuric i fiticã, njits, buisits sh-mushat nviscuts, cu cari s-agioacã (di-aradã) featili njits; unã soi di agalmã njicã adratã di lemnu, metal, pãndzã, etc. cu cari s-agioacã fititsli; pupushi, cuclã (fig: 1: pãpushã = mnatã di lãnã, tutumi, etc.; expr: 2: easti (ndreaptã) ca unã pãpushi = easti mushatã, ncundiljatã, nviscutã shi ndreaptã mushat, cum aspun di-aradã pãpushili) *{ro: păpuşă}* *{fr: poupée}* *{en: doll}* ex: easti ca nã pãpushi; albã-aroshi ca pãpushi; s-agioacã nica cu pãpushili; nã pãpushi (fig: nã mnatã) di duyeani § ***pupushi/pupushe*** (pu-pú-shi) sf pupushi/pupushe (pu-pú-shi) – (unã cu ***pãpushi***) § ***pãpushar*** (pã-pu-shĭárŭ) sm pãpusharĭ (pã-pu-shĭárĭ) – atsel tsi fatsi i vindi pãpush; atsel tsi fatsi pãpushli s-gioacã trã njits *{ro: păpuşar}* *{fr: celui qui fait ou vend des poupées; marrionnetiste}* *{en: doll maker or vendor; puppeteer}* § ***pãpushãrii*** (pã-pu-shã-rí-i) sf pãpushãrii (pã-pu-shã-ríĭ) – atseali tsi fatsi pãpusharlu (cu pãpushili) tra s-lji glindiseascã njitslji tsi mutrescu, s-lji facã s-arãdã, etc.; (fig: pãpushãrii = fãtsli caraghioasi (ca di maimun, cu minãri di mãnã, cu zboarã, etc.) fapti di-un om mari tra s-lji facã njitslji s-arãdã shi s-glindiseascã) *{ro: păpuşerie}* *{fr: spectacle avec des poupées}* *{en: spectacle with dolls}* ex: tsi suntu pãpushãriili aesti?

pãputsar (pã-pu-tsárŭ) sm – vedz tu ***pãputsã***

pãputsã (pã-pú-tsã) sf pãputsã (pã-pú-tsã) – atsea tsi sh-bagã omlu tu partea di nghios a ciciorlui, tra si sh-lu-anvileascã shi s-poatã s-imnã nafoarã pri cali (pri uscat, prit ploai, lãschi sh-neauã); puputsã, curdelji, cundurã, podimã, scornã, gãmashi, calupodi, cãlipodã; stivalji, stifaletã, stivaletã, shtiflã, etc.; (expr: 1: pãputsã cu gushi = pãputsã analti (cu partea di nsus ma lungã tra s-poatã s-acoapirã ciciorlu ma multu); 2: aflu pãputsã turnati = mi-arãdi (cu altu), mi-aplãniseashti, nj-tradzi cãlupea, nj-bagã pirde la oclji, etc.; 3: l-bãgai sum pãputsã = lu-am tu mãnã, pot s-fac tsi voi cu el) *{ro: pantof, gheată}* *{fr: soulier, bottine}* *{en: shoe, boot}* ex: nu shtiu cari ãnj lo pãputsãli; lj-intrã apã tu pãputsã; va s-aflji pãputsã turnati (va ti-arãdã cu altu) cara s-nu ljai armãnã; nu hiu acshu s-tsã tornu pãputsãli; purtam pãputsã cu gushi § ***puputsã*** (pu-pú-tsã) sf puputsã (pu-pú-tsã) – (unã cu ***pãputsã***) § ***popã***[2] (pó-pã) sf popi/pope (pó-pi) – pãputsã (tu zborlu-a njitslor) *{ro: gheată (în limbajul copiilor)}* *{fr: botte (dans le language des enfants)}* *{en: shoe (in the language of children)}* ex: njiclu-nj caftã popi (pãputsã) nali; nj-tsã bagã popili (pãputsãli) § ***pãpugi*** (pã-pu-gí) sm pãpugeadz (pã-pu-geádzĭ) – omlu tsi fatsi, mirimitiseashti i vindi pãputsã; pupugi, pãputsar, cunduragi, curdilar, curdilã; tsingar, tsãruhar, tsãrhã *{ro: cizmar}* *{fr: cordonnier}* *{en: shoemaker}* § ***pupugi*** (pu-pu-gí) sm pupugeadz (pu-pu-geádzĭ) – (unã cu ***pãpugi***) § ***pãputsar*** (pã-pu-tsárŭ) sm pãputsari (pã-pu-tsárĭ) – (unã cu ***pãpugi***) ex: un lai pãputsar (curdilã); pãputsarlu (pãpugilu) a nostru nu lucreadzã ghini § ***pãputsãrii/pãputsãrie*** (pã-pu-tsã-rí-i) sf pãputsãrii (pã-pu-tsã-rí-i) – tehnea-a omlui tsi-adarã i mirimitiseashti pãputsã; ducheani iu s-fac, iu s-vindu, iu s-mirimitisescu pãputsã; cunduragilãchi *{ro: meseria de cizmar; cizmărie}* *{fr: métier du cordonnier; cordonnerie}* *{en: shoe store; shoemaker's trade; shoemaker' shop}* § ***mpãputs*** (mpã-pútsŭ) (mi) vb I mpãputsai (mpã-pu-tsáĭ), mpãputsam (mpã-pu-tsámŭ), mpãputsatã (mpã-pu-tsá-tã), mpãputsari/mpãputsare (mpã-pu-tsá-ri) – bag pãputsã n cicior; bag pãputsli; ncaltsu *{ro: (se) încălţa}* *{fr: (se) chausser}* *{en: put shoes on}* ex: mpãputsã-ti (bagã-ts pãputsãli), s-nu imni cu cicioarili goali; ti Pahti si mpãputsã (sh-bagã pãputsãli) multã urfanji § ***mpãputsat*** (mpã-pu-tsátŭ) adg mpãputsatã (mpã-pu-tsá-tã), mpãputsats (mpã-pu-tsátsĭ), mpãputsati/mpãputsate (mpã-pu-tsá-ti) – tsi sh-ari bãgatã pãputsãli; ncãltsat *{ro: încălţat}* *{fr: chaussé}* *{en: with shoes on}* § ***mpãputsari/mpãputsare*** (mpã-pu-tsá-ri) sf mpãputsãri (mpã-pu-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si mpãputsã *{ro: acţiunea de a (se) încălţa; încălţare}* *{fr: action de (se) chausser}* *{en: action of putting shoes on}*

pãputsãrii/pãputsãrie (pã-pu-tsã-rí-i) sf – vedz tu ***pãputsã***

pãr! (pắr!) inter – zborlu cu cari omlu lj-aurlã gumarlji tra si s-minã *{ro: strigăt cu care se îndeamnă măgarii să se mişte}* *{fr: cri par lequel on stimule les ânes à marcher}* *{en: shout by which one pushes the donkeys to move ahead}* ex: ush!, pãr!,...

pãratã (pã-rá-tã) sf pãrati/pãrate (pã-rá-ti) shi pãrats (pã-rắtsĭ) – tsirimonji tsi s-fatsi cu-unã multimi di oaminj (stratiots, ficiori di la sculii, etc.) tsi imnã deadun pri cali, arãdãpsits, multi ori cu flamburi (seamni, cruts, etc.) tu mãnã, cu cãntãri, etc. tra s-yiurtiseascã tsiva; parataxi, taxi, tsirimonji *{ro: paradă}* *{fr:*

parade} {en: parade}
pãrã (pã-rã) sm – vedz tu ***parã***
pãrãcãlii (pã-rã-cã-lí-i) sf – vedz tu ***pãlãcãrsescu***
pãrãcãlsescu (pã-rã-cãl-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pãlãcãrsescu***
pãrãcãlsiri/pãrãcãlsire (pã-rã-cãl-sí-ri) sf – vedz tu ***pãlãcãrsescu***
pãrãcãlsit (pã-rã-cãl-sítŭ) adg – vedz tu ***pãlãcãrsescu***
pãrãchinisescu (pã-rã-chi-ni-sés-cu) vb IV – vedz tu ***parachinisi***
pãrãchinisiri/pãrãchinisire (pã-rã-chi-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***parachinisi***
pãrãchinisit (pã-rã-chi-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***parachinisi***
pãrãchinsescu (pã-rã-chin-sés-cu) vb IV – vedz tu ***parachinisi***
pãrãchinsiri/pãrãchinsire (pã-rã-chin-sí-ri) sf – vedz tu ***parachinisi***
pãrãchinsit (pã-rã-chin-sítŭ) adg – vedz tu ***parachinisi***
pãrãdhusescu (pã-rã-dhu-sés-cu) vb IV pãrãdhusii (pã-rã-dhu-síĭ), pãrãdhuseam (pã-rã-dhu-seámŭ), pãrãdhusitã (pã-rã-dhu-sí-tã), pãrãdhusiri/pãrãdhusire (pã-rã-dhu-sí-ri) – unã cu ***pãrãdusescu***
pãrãdhusiri/pãrãdhusire (pã-rã-dhu-sí-ri) sf pãrãdhusiri (pã-rã-dhu-síriĭ)– unã cu ***pãrãdusiri***
pãrãdhusit (pã-rã-dhu-sítŭ) adg pãrãdhusitã (pã-rã-dhu-sí-tã), pãrãdhusits (pã-rã-dhu-sítsĭ), pãrãduhsiti/pãrãdhusite (pã-rã-dhu-sí-ti) – unã cu ***pãrãdusit***
pãrãdusescu (pã-rã-dhu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***dau***
pãrãdusiri/pãrãdusire (pã-rã-dhu-sí-ri) sf – vedz tu ***dau***
pãrãdusit (pã-rã-dhu-sítŭ) adg – vedz tu ***dau***
pãrãgurisescu (pã-rã-gu-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãrigurii***
pãrãgurisiri/pãrãgurisire (pã-rã-gu-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***pãrigurii***
pãrãgurisit (pã-rã-gu-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***pãrigurii***
pãrãlãchi/pãrãlãche (pã-rã-lắ-chi) sf – vedz tu ***parã***
pãrãmii/pãrãmie (pã-rã-mí-i) sf pãrãmii (pã-rã-míĭ) – zburãri shcurtã, ishitã di-aradã dit un lucru tsi s-ari faptã sh-cari caftã s-hibã ca unã nvitsãturã trã om (tsi-adutsi aminti di urmãrli tsi poati s-li aibã fãtsearea-a unui lucru, etc.); pãrimii, dzãcã, dzãcãturã, zbor {ro: proverb} {fr: proverbe} {en: proverb} ex: ca pãrãmia tsi dzãtsi... (dupã cum u dzãtsi zborlu, grailu, cuvenda...) § ***pãrimii/pãrimie*** (pã-ri-mí-i) sf pãrimii (pã-ri-míĭ) – (unã cu ***pãrãmii***)
pãrãmirsescu (pã-rã-mir-sés-cu) vb IV– vedz tu ***pãrmãrãsescu***
pãrãmirsiri/pãrãmirsire (pã-rã-mir-sí-ri) sf – vedz tu ***pãrmãrãsescu***
pãrãmirsit (pã-rã-mir-sítŭ) adg – vedz tu ***pãrmãrãsescu***
pãrãmis (pã-rã-mísŭ) sn – vedz tu ***pãrãmit***
pãrãmit (pã-rã-míthŭ) sn pãrãmiti/pãrãmite (pã-rã-mí-thi) – isturii scoasã dit mintea-a omlui, cu amiradz, cu gionj-aleptsã sh-mushatili-a loclui, cu lãmnji, etc. (di-aradã dit lao sh-armasi di la pãpãnj-strãpãpãnj), tsi moashili li spun a njitslor (s-lji facã s-doarmã); (fig: pãrãmit = (i) isturii (pãrãvulii) tu cari s-aspun fapti, tihisiri, ugoadi, huneri, etc., dealihea i scoasã dit mintea-a omlui; (ii) faptã armasã ca unã pãrãmii (zbor) tsi s-avdi tu lao; (iii) minciunj, glãrinj, chirturi, papardeli, curcufexali, etc.) {ro: basm, poveste} {fr: conte (d'enfants)} {en: children story, fairy tale} ex: pãrmit shteam, pãrmit aspush; agiumsi pãrãmit (fig: pãrãmii) ãn hoarã; nu s-agãrshirã pãnghiili shi pãrãmitili a sor-sai (fig: isturiili tsi s-avdza ti sor-sa) § ***pãrãmis*** (pã-rã-mísŭ) sn pãrãmisi/pãrãmise (pã-rã-mí-si) – (unã cu ***pãrãmit***) ex: lji spunea pãrãmisi § ***pãrmit*** (pãr-míthŭ) sn pãrmiti/pãrmite (pãr-mí-thi) – (unã cu ***pãrãmit***) ex: ca pãrmitlu di tru cãrtsã § ***pãrmis*** (pãr-mísŭ) sn pãrmisi/pãrmise (pãr-mí-si) – (unã cu ***pãrãmit***) ex: ts-pãru un pãrmis; trec ca n yis sh-ca tu pãrmis; ca moashili cãndu spun pãrmisi § ***pirmit*** (pir-míthŭ) sn pirmiti/pirmite (pir-mí-thi) – (unã cu ***pãrãmit***) § ***pirmis*** (pir-mísŭ) sn pirmisi/pirmise (pir-mí-si) – (unã cu ***pãrãmit***) ex: nã spuni moasha multi shi mushati pirmisi
pãrãmith (pã-rã-míthŭ) sn pãrãmithi/pãrãmithe (pã-rã-mí-thi) – unã cu ***pãrãmit***
pãrãnchisescu (pã-rãn-chi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***parachinisi***
pãrãnchisescu (pã-rãn-chi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pãrãnghilii***
pãrãnchisiri/pãrãnchisire (pã-rãn-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***pãrãnghilii***
pãrãnchisiri/pãrãnchisire (pã-rãn-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***parachinisi***
pãrãnchisit (pã-rãn-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***parachinisi***
pãrãnchisit (pã-rãn-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***pãrãnghilii***
pãrãnghilii/pãrãnghilie (pã-rãn-ghi-lí-i) sf pãrãnghilii (pã-rãn-ghi-líĭ) – dimãndarea tsi-lj si fatsi a unui tra s-adarã tsiva (cã va i cã nu va); dimãndari, dimãndãciuni, dimãndatã, urdin, ordin, ordinii, cumandã, timbihi, emri, endolii, diatagmã, diitãyii, buiurdii {ro: ordin, comandă, recomandație} {fr: commande, recommandation, ordre} {en: command, recommandation, order} § ***pãrãnghilsescu*** (pã-rãn-ghil-sés-cu) vb IV pãrãnghilsii (pã-rãn-ghil-síĭ), pãrãnghilseam (pã-rãn-ghil-seámŭ), pãrãnghilsitã (pã-rãn-ghil-sí-tã), pãrãnghilsiri/pãrãnghilsire (pã-rãn-ghil-sí-ri) – lj-caftu a unui (lj-dzãc, l-pãlãcãrsescu, lj-cad rigeai, lj-pitrec zbor, lj-fac timbihi) s-facã tsiva (ma s-va sh-ma s-nu lji ngreacã); caftu (dimãndu) a unui s-facã tsiva (cã lipseashti s-u facã, cu vrearea i fãrã vrearea-a lui); pãrãnchisescu, dimãndu, caftu, ursescu, pãlãcãrsescu, pãrãcãlsescu, rog, etc. {ro: comanda, recomanda} {fr: commander, recommander, ordonner} {en: command, recommend, order} § ***pãrãnghilsit*** (pã-rãn-ghil-sítŭ) adg pãrãnghilsitã (pã-rãn-ghil-sí-tã), pãrãnghilsits (pã-rãn-ghil-sítsĭ), pãrãnghilsiti/pãrãnghilsite (pã-rãn-ghil-sí-ti) – a curi ãlj si caftã (dimãndã) tra s-facã tsiva (cu vrearea i fãrã vrearea-a lui) ; (lucrul) tsi easti cãftat (dimãndat, ursit, etc.); pãrãnchisit, dimãndat, cãftat, ursit, pãlãcãrsit, pãrãcãlsit, rugat, etc. {ro: comandat, recomandat} {fr: commandé, recommandé, ordonné} {en: commanded, recommended, ordered} § ***pãrãnghilsiri/pãrãnghilsire*** (pã-rãn-ghil-sí-ri) sf pãrãnghilsiri (pã-rãn-ghil-síriĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pãrãnghilseashti (dimãndã) tra si s-facã tsiva; pãrãnchisiri, dimãndari, cãftari, ursiri, pãlãcãrsiri, pãrãcãlsiri, etc. {ro: acțiunea de a comanda, de a recomanda; comandare, recomandare} {fr: commander, recommander, ordonner} {en: command, recommend, order} § ***pãrãnchisescu*** (pã-rãn-chi-sés-cu) vb IV pãrãnchisii (pã-rãn-chi-síĭ), pãrãnchiseam (pã-rãn-chi-seámŭ), pãrãnchisitã (pã-rãn-chi-sí-tã), pãrãnchisiri/pãrãnchisire (pã-rãn-chi-sí-ri) – (unã cu ***pãrãnghilsescu***) § ***pãrãnchisit*** (pã-rãn-chi-sítŭ) adg pãrãnchisitã (pã-rãn-chi-sí-tã), pãrãnchisits (pã-rãn-chi-sítsĭ), pãrãnchisiti/pãrãnchisite (pã-rãn-chi-sí-ti) – (unã cu ***pãrãnghilsit***) § ***pãrãnchisiri/pãrãnchisire*** (pã-rãn-chi-sí-ri) sf pãrãnchisiri (pã-rãn-chi-síriĭ) – (unã cu ***pãrãnghilsiri***)
pãrãnghilsescu (pã-rãn-ghil-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pãrãnghilii***
pãrãnghilsiri/pãrãnghilsire (pã-rãn-ghil-sí-ri) sf – vedz tu ***pãrãnghilii***
pãrãnghilsit (pã-rãn-ghil-sítŭ) adg – vedz tu ***pãrãnghilii***
pãrãpunjisescu (pã-rã-pu-nji-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***parapun***
pãrãpunjisiri/pãrãpunjisire (pã-rã-pu-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***parapun***
pãrãpunjisit (pã-rã-pu-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***parapun***
pãrãpunjos (pã-rã-pu-njĭósŭ) adg – vedz tu ***parapun***
pãrãsescu (pã-rã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***apãrãtsescu***
pãrãsiri/pãrãsire (pã-rã-sí-ri) sf – vedz tu ***apãrãtsescu***
pãrãsit (pã-rã-sítŭ) adg – vedz tu ***apãrãtsescu***
pãrãstãsescu (pã-rãs-tã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãrãstisescu***
pãrãstãsiri/pãrãstãsire (pã-rãs-tã-sí-ri) sf – vedz tu ***pãrãstisescu***
pãrãstãsit (pã-rãs-tã-sítŭ) adg – vedz tu ***pãrãstisescu***
pãrãstisescu (pã-rãs-ti-sés-cu) (mi) vb IV pãrãstisii (pã-rãs-ti-síĭ), pãrãstiseam (pã-rãs-ti-seámŭ), pãrãstisitã (pã-rãs-ti-sí-tã), pãrãstisiri/pãrãstisire (pã-rãs-ti-sí-ri) – aspun (aduc) un lucru (i hiintsã) ãn fatsa a unui; bag un lucru tu loclu a unui altu lucru (tra s-lji lja loclu); pãrãstãsescu, nfãtsishedz, aspun, alãncescu, alincescu, fãnirusescu, furnisescu {ro: (se) prezenta, (se)

înfãţişa, reprezenta} {fr: (se) présenter, représenter, figurer} {en: present (oneself), represent} § ***pãrãstisit*** (pã-rãs-ti-sítũ) adg pãrãstisitã (pã-rãs-ti-sí-tã), pãrãstisits (pã-rãs-ti-sítsĭ), pãrãstisiti/pãrãstisite (pã-rãs-ti-sí-ti) – tsi easti aspus (adus) dininti-a cuiniva; tsi easti bãgat tu loclu-a unui altu lucru (tra s-lji lja loclu); pãrãstãsit, nfãtsishat, aspus, alãncit, alincit, fãnirusit, furnisit *{ro: prezentat, înfãţişat, reprezentat} {fr: présenté, représenté, figuré} {en: presented (oneself), represented}* § ***pãrãstisiri/pãrãstisire*** (pã-rãs-ti-sí-ri) sf pãrãstisiri (pã-rãs-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pãrãstiseashti tsiva; pãrãstãsiri, nfãtsishari, aspuneari, alãnciri, alinciri, fãnurisiri, furnisiri *{ro: acţiunea de a (se) prezenta, de a (se) înfãţişa, de a reprezenta} {fr: action de (se) présenter, de représenter, de figurer} {en: action of presenting (oneself), of representing}* § ***pãrãstãsescu*** (pã-rãs-tã-sés-cu) (mi) vb IV pãrãstãsii (pã-rãs-tã-síĭ), pãrãstãseam (pã-rãs-tã-seámũ), pãrãstãsitã (pã-rãs-tã-sí-tã), pãrãstãsiri/pãrãstãsire (pã-rãs-tã-sí-ri) – (unã cu ***pãrãstisescu***) § ***pãrãstãsit*** (pã-rãs-tã-sítũ) adg pãrãstãsitã (pã-rãs-tã-sí-tã), pãrãstãsits (pã-rãs-tã-sítsĭ), pãrãstãsiti/pãrãstãsite (pã-rãs-tã-sí-ti) – (unã cu ***pãrãstisit***) § ***pãrãstãsiri/pãrãstãsire*** (pã-rãs-tã-sí-ri) sf pãrãstãsiri (pã-rãs-tã-sírĭ) – (unã cu ***pãrãstisiri***)

pãrãstisiri/pãrãstisire (pã-rãs-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***pãrãstisescu***

pãrãstisit (pã-rãs-ti-sítũ) adg – vedz tu ***pãrãstisescu***

pãrãthiri (pã-rã-thí-ri) sf pãrãthiri (pã-rã-thírĭ) – unã cu ***pãrãtiri***

pãrãtiri (pã-rã-thí-ri) sf – vedz tu ***pãlãtiri***

pãrãtirsescu (pã-rã-tir-sés-cu) (mi) vb IV pãrãtirsii (pã-rã-tir-síĭ), pãrãtirseam (pã-rã-tir-seámũ), pãrãtirsitã (pã-rã-tir-sí-tã), pãrãtirsiri/pãrãtirsire (pã-rã-tir-sí-ri) – lj-bag ghini oarã a unui lucru; mutrescu cu multu-angãtan un lucru (tra s-lu cunoscu, s-lu aduchescu ghini cum easti, tsi fatsi, etc.); bag oarã; nj-am cãshtigã; nj-bag mintea; nj-am mintea (patru); fac ocljilj patru; mutrescu, ved, saidisescu, sãldisescu *{ro: observa, bãga de seamã} {fr: observer, (s')apercevoir, remarquer} {en: observe, remark}* § ***pãrãtirsit*** (pã-rã-tir-sítũ) adg pãrãtirsitã (pã-rã-tir-sí-tã), pãrãtirsits (pã-rã-tir-sítsĭ), pãrãtirsiti/pãrãtirsite (pã-rã-tir-sí-ti) – tsi easti mutrit cu cãshtigã (tra s-hibã ghini vidzut, aduchit, etc.); tsi easti bãgat oarã; mutrit, vidzut, saidisit, sãldisit *{ro: observat} {fr: observé, aperçu, remarqué} {en: observed, remarked}* § ***pãrãtirsiri/pãrãtirsire*** (pã-rã-tir-sí-ri) sf pãrãtirsiri (pã-rã-tir-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pãrãtirseashti (bagã oarã, sh-ari cãshtigã, fatsi ocljilj patru, etc.); paratirisi, paratirsi; saidisiri, sãldisiri *{ro: acţiunea de a observa} {fr: action d'observer, de (s')apercevoir, de remarquer} {en: action of observing, of remarking}* § ***nipãrãtirsit*** (ni-pã-rã-tir-sítũ) adg nipãrãtirsitã (ni-pã-rã-tir-sí-tã), nipãrãtirsits (ni-pã-rã-tir-sítsĭ), nipãrãtirsiti/nipãrãtirsite (ni-pã-rã-tir-sí-ti) – tsi nu easti pãrãtirsit; tsi nu easti bãgat oarã *{ro: neobsevat} {fr: inaperçu, inobservé} {en: unperceived, unobserved, unremarked, unnoticed}* § ***nipãrãtirsiri/nipãrãtirsire*** (ni-pã-rã-tir-sí-ri) sf nipãrãtirsiri (ni-pã-rã-tir-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu pãrãtirseashti, nu bagã oarã *{ro: acţiunea de a nu obseva} {fr: action de ne pas (s')apercevoir, de ne pas remarquer} {en: action of not observing, of not remarking}* § ***paratirisi/paratirise*** (pa-ra-tí-ri-si) sf paratirisi (pa-ra-tí-risĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi pãrãtiseashti; atsea cu tsi-armãni atsel tsi pãrãtirseashti; paratirsi, pãrãtirsiri *{ro: observaţie, bãgare de seamã} {fr: observation, remarque} {en: observation, remark}* § ***paratirsi/paratirse*** (pa-ra-tír-si) sf paratirsi (pa-ra-tírsĭ) – (unã cu ***paratirisi***)

pãrãtirsiri/pãrãtirsire (pã-rã-tir-sí-ri) sf – vedz tu ***pãrãtirsescu***

pãrãtirsit (pã-rã-tir-sítũ) adg – vedz tu ***pãrãtirsescu***

pãrãtisescu (pã-rã-ti-sés-cu) vb IV – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãrãtisiri/pãrãtisire (pã-rã-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãrãtisit (pã-rã-ti-sítũ) adg – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãrãtsescu (pã-rã-tsés-cu) vb IV – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãrãtsiri/pãrãtsire (pã-rã-tsí-ri) sf – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãrãtsit (pã-rã-tsítũ) adg – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãrãvulii/pãrãvulie (pã-rã-vu-lí-i) sf pãrãvulii (pã-rã-vu-líĭ) – isturii scoasã dit mintea-a omlui cari caftã s-hibã ca unã soi di nvitsãturã tri oaminj (trã cum lipseashti si s-facã lucrili buni sh-crishtineshti); isturii scoasã dit mintea-a omlui (i di lucri tsi s-au faptã dealihea) sh-caftã s-facã oaminjlji s-arãdã; isturii di lucri tsi s-au faptã (tsi-ari pãtsãtã cariva, tsi s-ari faptã tu dunjeai, etc.) *{ro: poveste; parabolã; anecdotã; fabulã} {fr: récit; parabole; anécdote; fable} {en: story; parable; anecdote; fable}* ex: s-bitisi pãrãvulia (isturia); lji spusi pãrãvulia tutã (tuti tsi s-featsirã); dzuã nauã, cãsmeti nauã, dzãtsi pãrãvulia (pãrãmia, zborlu); pãrãvuliili (isturiili tr-arãdeari) al Batzaria; dusi njica tu curii, di s-featsi pãrãvulii (di s-avdzã tu tutã dunjaea; icã s-featsi arizilji) § ***paravulii/paravulie*** (pa-ra-vu-lí-i) sf paravulii (pa-ra-vu-líĭ) – (unã cu ***pãrãvulii***) ex: nã spusi multi paravulii (isturii); tutã pãzarea ari tu gurã paravulia-a hilji-tai (atseali tsi s-featsirã cu hilji-ta) § ***pãrãvulsescu*** (pã-rã-vul-sés-cu) vb IV pãrãvulsii (pã-rã-vul-síĭ), pãrãvulseam (pã-rã-vul-seámũ), pãrãvulsitã (pã-rã-vul-sí-tã), pãrãvulsiri/pãrãvulsire (pã-rã-vul-sí-ri) – dzãc unã pãrãvulii (isturii) *{ro: povesti} {fr: raconter, relater une istoire} {en: narrate, tell a story}* § ***pãrãvulsit*** (pã-rã-vul-sítũ) adg pãrãvulsitã (pã-rã-vul-sí-tã), pãrãvulsits (pã-rã-vul-sítsĭ), pãrãvulsiti/pãrãvulsite (pã-rã-vul-sí-ti) – (isturii) dzãsã a unui *{ro: povestit} {fr: (istoire) racontée, relatée} {en: narrated, (story) told}* § ***pãrãvulsiri/pãrãvulsire*** (pã-rã-vul-sí-ri) sf pãrãvulsiri (pã-rã-vul-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pãrãvulseashti (unã isturii) *{ro: acţiunea de a povesti; povestire, relatare} {fr: action de raconter, de relater une istoire} {en: action of narrating, of telling a story}* § ***paravulisescu*** (pa-ra-vu-li-sés-cu) vb IV paravulisii (pa-ra-vu-li-síĭ), paravuliseam (pa-ra-vu-li-seámũ), paravulisitã (pa-ra-vu-li-sí-tã), paravulisiri/paravulisire (pa-ra-vu-li-sí-ri) – (unã cu ***pãrãvulsescu***) ex: ea paravulisea-nã dit tiniretsli-a tali, papu, tra s-cunoashtim sh-noi dunjaea di-atumtsea § ***paravulisit*** (pa-ra-vu-li-sítũ) adg paravulisitã (pa-ra-vu-li-sí-tã), paravulisits (pa-ra-vu-li-sítsĭ), paravulisiti/paravulisite (pa-ra-vu-li-sí-ti) – (unã cu ***pãrãvulsit***) § ***paravulisiri/paravulisire*** (pa-ra-vu-li-sí-ri) sf paravulisiri (pa-ra-vu-li-sírĭ) – (unã cu ***pãrãvulsiri***)

pãrãvulsescu (pã-rã-vul-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pãrãvulii***

pãrãvulsiri/pãrãvulsire (pã-rã-vul-sí-ri) sf – vedz tu ***pãrãvulii***

pãrãvulsit (pã-rã-vul-sítũ) adg – vedz tu ***pãrãvulii***

pãrcãzon (pãr-cã-zónũ) sn pãrcãzoani/pãrcãzoane (pãr-cã-zoá-ni) – cioara i curaua cu cari s-leagã di mesi zmeanili, poalili, etc.; prãcãzon, mpãrcãzon, prucuzuni *{ro: brãcinar} {fr: lacet de caleçon} {en: waistband (drawers)}* ex: easti-arshini s-tsã si veadã pãrcãzonlu § ***prãcãzon*** (prã-cã-zónũ) sn prãcãzoani/prãcãzoane (prã-cã-zoá-ni) – (unã cu ***pãrcãzon***) § ***mpãrcãzon***[1] (mpãr-cã-zónũ) sn mpãrcãzoani/mpãrcãzoane (mpãr-cã-zoá-ni) – (unã cu ***pãrcãzon***) § ***prucuzunã*** (pru-cu-zú-nã) sf prucuzuni/prucuzune (pru-cu-zú-nã) – (unã cu ***pãrcãzon***) § ***mpãrcãzon***[2] (mpãr-cã-zónũ) (mi) vb I mpãrcãzunai (mpãr-cã-zu-náĭ), mpãrcãzunam (mpãr-cã-zu-námũ), mpãrcãzunatã (mpãr-cã-zu-ná-tã), mpãrcãzunari/mpãrcãzunare (mpãr-cã-zu-ná-ri) – bag (cos) un pãrcãzon la zmeani; mi leg cu pãrcãzonlu *{ro: pune (lega) un brãcinar} {fr: mettre un lacet au caleçon} {en: put a waistband}* ex: mpãrcãzoanã-lj zmeanili; lji mpãrcãzunai zmeanili n fatsa-a oaminjlor § ***mpãrcãzunat*** (mpãr-cã-zu-nátũ) adg mpãrcãzunatã (mpãr-cã-zu-ná-tã), mpãrcãzunats (mpãr-cã-zu-nátsĭ), mpãrcãzunati/mpãrcãzunate (mpãr-cã-zu-ná-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã un pãrcãzon *{ro: cu brãcinarul pus} {fr: avec un lacet au caleçon} {en: with a waistband}* § ***mpãrcãzunari/mpãrcãzunare*** (mpãr-cã-zu-ná-ri) sf mpãrcãzunãri (mpãr-cã-zu-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bagã un pãrcãzon *{ro: acţiunea de a pune (de a lega) un brãcinar} {fr: action de mettre un lacet au caleçon} {en: action of putting a waistband}*

pãrceaclji/pãrceaclje (pãr-cĭá-clji) sf pãrceaclji (pãr-cĭá-clji) – parti (tãljatã, aruptã, disfaptã, etc.) dit un lucru (corpu, trup); bucatã, bucã, peatic, filii, xifari, etc.; (expr: (faptu) pãrceaclji = faptu cumãts, disicat, dinjicat, dirinat, etc.) *{ro: bucatã} {fr: morceau} {en: piece}* ex: cu inima pãrceaclji (expr: faptã cumãts, dinjicatã, disicatã, dirinatã, etc.) di dureari

pãrcescu (pãr-cĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãrciu***

pãrciri/pãrcire (pãr-cí-ri) sf – vedz tu ***pãrciu***

pãrcitã (pãr-cí-tã) adgf – vedz tu ***pãrciu***

pãrciu (pắr-cĭu) sm pãrci (pắr-ci) – tsap tsi nu fu ciucutit (dzigãrit, shutsãt, scuchit) *{ro: pârciu, ţap necastrat} {fr: bouc qui n'est pas châtré} {en: he-goat who is not castrated}* ex: va s-lu-ascuchi pri pãrciul atsel § ***porciu*** (pór-cĭu) sm porci (pór-ci) – (unã cu ***pãrciu***) § ***pãrcescu*** (pãr-cĭés-cu) (mi) vb IV pãrcii (pãr-cíĭ), pãrceam (pãr-cĭámŭ), pãrcitã (pãr-cí-tã), pãrciri/pãrcire (pãr-cí-ri) – l-duc tsaplu la caprã tra s-u ncalicã; (tsaplu) ncalicã unã caprã; mãrlescu *{ro: pârci} {fr: couvrir une chèvre} {en: copulate with a goat}* ex: cãprili s-pãrcirã (furã ncãlicati di tsachi) § ***pãrcitã*** (pãr-cí-tã) adgf pãrciti/pãrcite (pãr-cí-ti) – (capra) tsi fu ncãlicatã di tsap; mãrlitã *{ro: pârcită} {fr: (chèvre) couverte} {en: (goat) copulated}* § ***pãrciri/pãrcire*** (pãr-cí-ri) sf pãrciri (pãr-círĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pãrcescu cãprili; chirolu cãndu easti arada si s-pãrceascã cãprili; mãrliri *{ro: acţiunea de a pârci} {fr: action de couvrir une chèvre} {en: action of copulating with a goat}*

pãrcoavã (pãr-coá-vã) sf pãrcoavi/pãrcoave (pãr-coá-vi) – vilendzã njicã di per di caprã (cãtivãrãoarã di lãnã) cari s-arucã pri calj, s-ashtearni pri pat, mpadi i pri stizmi sh-cu cari poati si s-anvileascã omlu; pocroavã, sazmã, oplã, chilimi, cergã, ciorgã, doagã, yeambulã, vilendzã, cuvertã *{ro: ţesătură de păr de capră} {fr: tapis de laine de chèvre} {en: blanket made of goat hair}* § ***pocroavã*** (po-croá-vã) sf pocroavi/pocroave (po-croá-vi) – (unã cu ***pãrcoavã***)

pãrdãritsã (pãr-dã-rí-tsã) sf – vedz tu ***puduritsã***

pãrdhãritsã (pãr-dhã-rí-tsã) sf pãrdhãritsã (pãr-dhã-rí-tsã) – unã cu ***pãrdãritsã***

pãrdhunã (pãr-dhú-nã) sf, adv invar – unã cu ***pãrdunã***

pãrdunã (pãr-dú-nã) sf, adv invar – atsea tsi aducheashti cariva cãndu-lj si bagã zori tra s-facã un lucru; simtsãmintu di nivreari (agnos, etc.) fatsã di-unã lugurii i di fãtseari-a unui lucru tsi nu-l vrem; (tsi s-fatsi) cu multã zori (cu fortsa, cu sila, cu fuvirsirea, etc.); (cu) sila, (cu) forţa, (cu) puteari, (cu) zorba, (cu) zorca *{ro: silă, forţă, cu violenţă} {fr: par contrainte, avec violence} {en: forcefully, violently}* ex: cu pãrdunã (cu fortsã, cu silã) lji scãpã Moisia ditru mãna-a Faraonlui; lji bãgã cu pãrdunã (zorea) tra s-mãcã carni di porcu

pãrdzic[1] (pãr-dzícŭ) sm pãrdzits (pãr-dzítsĭ) – soi di flitur di metal (malamã, asimi) tsi s-poartã ca stulii pi stranji; asprici, sprici, pitalurgã *{ro: fluture metalic (aur, argint) folosit ca podoabă} {fr: paillette métallique (d'or, d'argent) employée comme ornement} {en: metal (gold, silver) spangle used as an ornament}* ex: cãmeashi cu pãrdzits (sprici); scoasi nishti pãrdzits (sprici) cu guvã

pãrdzic[2] (pãr-dzícŭ) sm pãrdzits (pãr-dzítsĭ) – ploci njits (ascuri shi nyilicioasi) cari, ashtirnuti unã pisti alantã, acoapirã truplu-a pescului (a nipãrticãljei, a cicioarilor di pulj, etc.); aspru, fludhã, ljushpã, soldzu *{ro: solz (peşte, şarpe, etc.)} {fr: écaille (poisson, serpent, etc.)} {en: scale (fish, snake, etc.)}* ex: scoasi pescul shi-lj deadi ndoi pãrdzits (soldzã)

pãreaclji/pãreaclje (pã-reá-clji) sf pãreclji (pã-ré-clji) – parei di dauã lucri tsi suntu di-unã soi (ca, bunãoarã, dauã lãpudz, dauã pãputsã, etc.) shi s-aflã di-aradã deadun; parei di dauã lucri tsi nu suntu di-unã soi ma s-aflã di-aradã deadun (ca, bunãoarã, un bãrbat cu vruta i nicuchira-a lui); tsi s-aflã mpãrtsãts tu parei di doi cãti doi; ashi cum easti un lucru fatsã di-alantu lucru dit unã parei di doauã lucri; ashi cum easti sotslu-a unui lucru fatsã di-un altu lucru cu cari s-aflã deadun; preaclji, zivgari, ciftei, giugii, jugii *{ro: pereche} {fr: paire, couple} {en: pair, couple}* ex: doauã pãreclji di lãpudz; unã pãreaclji di pãputsã; elj s-duc pãreaclji (doi cãti doi); suntu nã pãreaclji mushatã § ***preaclji/preaclje*** (preá-clji) sf preclji (pré-clji) – (unã cu ***pãreaclji***) ex: unã preaclji di curdelji putea s-nj-aducã § ***mpãricljedz*** (mpã-ri-cljĭédzŭ) (mi) vb I mpãricljai (mpã-ri-cljĭáĭ), mpãricljam (mpã-ri-cljĭámŭ), mpãricljatã (mpã-ri-cljĭá-tã), mpãricljari/mpãricljare (mpã-ri-cljĭá-ri) – bag dauã lucri unã ningã-alantã tra s-fac unã pãreaclji; bag unã buluchi di hiintsi i lucri tu-aradã doauã cãti doauã; bag deadun (lji ncurun) unã muljari cu-un bãrbat; fac unã pãreaclji dit unã pravdã mascurã sh-feaminã; mpãreclju, păricljedz *{ro: împerechea} {fr: apparier, arranger deux par deux} {en: pair, match, couple, arrange two by two}* ex: mpãricljadzã pãrpodzli cã suntu-amisticati; si mpiricljarã purumbul cu purumba § ***mpãreclju*** (mpã-ré-cljĭu) (mi) vb I mpãricljai (mpã-ri-cljĭáĭ), mpãricljam (mpã-ri-cljĭámŭ), mpãricljatã (mpã-ri-cljĭá-tã), mpãricljari/mpãricljare (mpã-ri-cljĭá-ri) – (unã ***mpãricljedz***) ex: nu putui s-lji mpãreclju (s-lj-aduc deadun tra s-fac unã pãreaclji) § ***mpãricljat*** (mpã-ri-cljĭátŭ) adg mpãricljatã (mpã-ri-cljĭá-tã), mpãricljats (mpã-ri-cljĭátsĭ), mpãricljati/mpãricljate (mpã-ri-cljĭá-ti) – tsi easti bãgat deadun cu altu tra s-facã unã pãreaclji; păricljat *{ro: împerecheat} {fr: apparié, arrangé deux par deux} {en: paired, matched, coupled, arranged two by two}* § ***mpãricljari/mpãricljare*** (mpã-ri-cljĭá-ri) sf mpãricljeri (mpã-ri-cljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si mpãricljadzã dauã hiintsi i lucri *{ro: acţiunea de a împerechea; împerechere} {fr: action d'apparier, d'arranger deux par deux} {en: action of pairing, of matching, of coupling, of arranging two by two}* § ***păricljedz*** (pã-ri-cljĭédzŭ) (mi) vb I pãricljai (pã-ri-cljĭáĭ), pãricljam (pã-ri-cljĭámŭ), pãricljatã (pã-ri-cljĭá-tã), pãricljari/pãricljare (pã-ri-cljĭá-ri) – (unã cu ***mpãricljedz***) ex: pãricljadzã-li, ti pãlãcãrsescu § ***păricljat*** (pã-ri-cljĭátŭ) adg pãricljatã (pã-ri-cljĭá-tã), pãricljats (pã-ri-cljĭátsĭ), pãricljati/pãricljate (pã-ri-cljĭá-ti) – (unã cu ***mpãricljat***) ex: imnã pãricljats (doi cãti doi) tu-aradã § ***pãricljari/pãricljare*** (pã-ri-cljĭá-ri) sf pãricljeri (pã-ri-cljĭérĭ) – (unã cu ***mpãricljari***)

pãreari/pãreare (pã-reá-ri) sf – vedz tu ***par***[1]

pãreasinj (pã-reá-sinj) sf pl – chirolu (dzãlili dit an) cãndu bisearica lã caftã a crishtinjlor s-nu s-purintã (s-nu mãcã carni, lapti, oauã, umtu, etc.); dzãli tsi escu n mãrsinari; preasinj; (expr: 1: ***pãreasinjli njits*** = pãreasinjli ninti di Crãciun; 2: ***pãreasinjli mãri*** = pãreasinjli (tsi tsãn shapti stãmãnj) ninti di Pashti; 3: tsãn pãreasinj = (i) nu mi purintu; (ii) hiu crishtin; 4: nu tsãni pãreasinj = (i) s-purintã; (ii) (om) tsi easti fãrã gustu, fãrã hazi, fãrã nustimadã; 5: alas pãreasinj = apufãsii shi nchisescu s-mãc mash mãcãri marsini, s-nu mi purintu) *{ro: post; postul mare} {fr: carême} {en: Lenten fasting, Lent}* ex: eara nã dzuã di pãreasinj; muri tu pãreasinjli a Crãciunlui § ***preasinj*** (preá-sinj) sf pl – (unã cu ***pãreasinj***)

pãrghici/pãrghice (pãr-ghí-ci) sf, adv –

pãrghurii/pãrghurie (pãr-ghu-rí-i) sf pãrghurii (pãr-ghu-ríĭ) – unã cu ***pãrgurii***

pãrgurii/pãrgurie (pãr-gu-rí-i) sf – vedz tu ***pãrigurii***

pãrgurisescu (pãr-gu-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãrigurii***

pãrgurisiri/pãrgurisire (pãr-gu-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***pãrigurii***

pãrgurisit (pãr-gu-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***pãrigurii***

pãrgursescu (pãr-gur-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãrigurii***

pãrgursiri/pãrgursire (pãr-gur-sí-ri) sf – vedz tu ***pãrigurii***

pãrgursit (pãr-gur-sítŭ) adg – vedz tu ***pãrigurii***

pãric (pã-rícŭ) sm – vedz tu ***par***[2]

pãricljari/pãricljare (pã-ri-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***pãreaclji***

pãricljat (pã-ri-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***pãreaclji***

pãricljedz (pã-ri-cljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***pãreaclji***

pãrighurii/pãrighurie (pã-ri-ghu-rí-i) sf pãrighurii (pã-ri-ghu-ríĭ) – unã cu ***pãrigurii***

pãrighursescu (pã-ri-ghur-sés-cu) (mi) vb IV pãrighursii (pã-ri-ghur-síĭ), pãrighurseam (pã-ri-ghur-seámŭ), pãrighursitã (pã-ri-ghur-sí-tã), pãrighursiri/pãrighursire (pã-ri-ghur-sí-ri) – unã cu ***pãrigursescu***

pãrighursiri/pãrighursire (pã-ri-ghur-sí-ri) sf pãrighursiri (pã-ri-ghur-sírĭ) – unã cu ***pãrigursiri***

pãrighursit (pã-ri-ghur-sítŭ) adg pãrighursitã (pã-ri-ghur-sí-tã), pãrighursits (pã-ri-ghur-sítsĭ), pãrighursiti/pãrighursite (pã-ri-ghur-sí-ti) – unã cu ***pãrigursit***

pãrigurii/pãrigurie (pã-ri-gu-rí-i) sf pãrigurii (pã-ri-gu-ríĭ) – zboarãli dultsi tsi-l si dzãc a unui tra sã-lj si isihãseascã durearea tsi u-aducheashti tu trup i tu suflit (cãndu pati tsiva, cãndu easti lãndzit, etc.); zboarãli tsi-lj si dzãcã a unui a curi lj-ari moartã cariva di soea-lj aprucheatã; measã tsi u fatsi soea-a mortului trã oaspits, dzua tsi lu ngroapã *{ro: consolare, condoleanţă} {fr: consolation, condoléance} {en: consolation, condolences}* ex: pãrigurii a lãndzitlui pãnã sã-sh da suflitlu; singurã sh-fãtsea pãrigurii § ***pãrgurii/pãrgurie*** (pãr-gu-rí-i) sf

pãrgurii (pãr-gu-ríĭ) – (unã cu ***pãrigurii***) ex: lj-feci putsãnã pãrgurii; njershu mini cu pãrguria § ***pãrigursescu*** (pã-ri-gur-sés-cu) (mi) vb IV pãrigursii (pã-ri-gur-síĭ), pãrigurseam (pã-ri-gur-seámŭ), pãrigursitã (pã-ri-gur-sí-tã), pãrigursiri/pãrigursire (pã-ri-gur-sí-ri) – dzãc zboarã buni di mbunari (di-arãz-bunari, di hãidipsiri) a unui tra s-isihãseascã (di durerli shi cripãrli tsi li ari, etc.); mi duc la cariva s-lji spun durearea tsi u-aduchescu deadun cu el cãndu-lj moari soi di-aproapea; pãrgurisescu, pãrgursescu, pãrãgurisescu *{ro: consola; prezenta condoleanţe} {fr: consoler; présenter des condoléances} {en: console; offer condolences}* § ***pãrigursit*** (pã-ri-gur-sítŭ) adg pãrigursitã (pã-ri-gur-sí-tã), pãrigursits (pã-ri-gur-sítsĭ), pãrigursiti/pãrigursite (pã-ri-gur-sí-ti) – tsi-lj si dzãc zboarã di mbunari cãndu (truplu i) suflitu-lj easti mplin di dureari; pãrgurisit, pãrgursit, pãrãgurisit *{ro: consolat; căruia i s-au prezentat condoleanţe} {fr: consolé; à qui on a présenté des condoléances} {en: consoled; to whom it has been offered condolences}* § ***pãrigursiri/pãrigursire*** (pã-ri-gur-sí-ri) sf pãrigursiri (pã-ri-gur-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti pãrigursit; pãrgurisiri, pãrgursiri, pãrãgurisiri *{ro: acţiunea de a consola; de a prezenta condoleanţe} {fr: action de consoler; de présenter des condoléances} {en: action of consoling; of offering condolences}* § ***nipãrigursit*** (ni-pã-ri-gur-sítŭ) adg nipãrigursitã (ni-pã-ri-gur-sí-tã), nipãrigursits (ni-pã-ri-gur-sítsĭ), nipãrigursiti/nipãrigursite (ni-pã-ri-gur-sí-ti) – tsi nu easti pãrigursit; nipãrgurisit, nipãrgursit, nipãrãgurisit *{ro: neconsolat; căruia nu i s-au prezentat condoleanţe} {fr: qui n'est pas consolé; à qui on n'a pas présenté des condoléances} {en: not consoled; to whom it has not been offered condolences}* § ***nipãrigursiri/nipãrigursire*** (ni-pã-ri-gur-sí-ri) sf nipãrigursiri (ni-pã-ri-gur-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu easti pãrigursit; nipãrgurisiri, nipãrgursiri, nipãrãgurisiri *{ro: acţiunea de a nu consola; de a nu prezenta condoleanţe} {fr: action de ne pas consoler; de ne pas présenter des condoléances} {en: action of not consoling; of not offering condolences}* § ***pãrgurisescu*** (pãr-gu-ri-sés-cu) (mi) vb IV pãrgurisii (pãr-gu-ri-síĭ), pãrguriseam (pãr-gu-ri-seámŭ), pãrgurisitã (pãr-gu-ri-sí-tã), pãrgurisiri/pãrgurisire (pãr-gu-ri-sí-ri) – (unã cu ***pãrigursescu***) ex: mi pãrguriseai tini pi mini atumtsea § ***pãrgurisit*** (pãr-gu-ri-sítŭ) adg pãrgurisitã (pãr-gu-ri-sí-tã), pãrgurisits (pãr-gu-ri-sítsĭ), pãrgurisiti/pãrgurisite (pãr-gu-ri-sí-ti) – (unã cu ***pãrigursit***) § ***pãrgurisiri/pãrgurisire*** (pãr-gu-ri-sí-ri) sf pãrgurisiri (pãr-gu-ri-sírĭ) – (unã cu ***pãrigursiri***) § ***pãrgursescu*** (pãr-gur-sés-cu) (mi) vb IV pãrgursii (pãr-gur-síĭ), pãrgurseam (pãr-gur-seámŭ), pãrgursitã (pãr-gur-sí-tã), pãrgursiri/pãrgursire (pãr-gur-sí-ri) – (unã cu ***pãrigursescu***) ex: sh-u pãrgursea pi laea di mumã § ***pãrgursit*** (pãr-gur-sítŭ) adg pãrgursitã (pãr-gur-sí-tã), pãrgursits (pãr-gur-sítsĭ), pãrgursiti/pãrgursite (pãr-gur-sí-ti) – (unã cu ***pãrigursit***) § ***pãrgursiri/pãrgursire*** (pãr-gur-sí-ri) sf pãrgursiri (pãr-gur-sírĭ) – (unã cu ***pãrigursiri***) § ***pãrãgurisescu*** (pã-rã-gu-ri-sés-cu) (mi) vb IV pãrãgurisii (pã-rã-gu-ri-síĭ), pãrãguriseam (pã-rã-gu-ri-seámŭ), pãrãgurisitã (pã-rã-gu-ri-sí-tã), pãrãgurisiri/pãrãgurisire (pã-rã-gu-ri-sí-ri) – (unã cu ***pãrigursescu***) § ***pãrãgurisit*** (pã-rã-gu-ri-sítŭ) adg pãrãgurisitã (pã-rã-gu-ri-sí-tã), pãrãgurisits (pã-rã-gu-ri-sítsĭ), pãrãgurisiti/pãrãgurisite (pã-rã-gu-ri-sí-ti) – (unã cu ***pãrigursit***) § ***pãrãgurisiri/pãrãgurisire*** (pã-rã-gu-ri-sí-ri) sf pãrãgurisiri (pã-rã-gu-rí-sírĭ) – (unã cu ***pãrigursiri***)

pãrigursescu (pã-ri-gur-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãrigurii***

pãrigursiri/pãrigursire (pã-ri-gur-sí-ri) sf – vedz tu ***pãrigurii***

pãrigursit (pã-ri-gur-sítŭ) adg – vedz tu ***pãrigurii***

pãrimii/pãrimie (pã-ri-mí-i) sf – vedz tu ***pãrãmii***

pãrintescu (pã-rin-tés-cu) adg – vedz tu ***pãrinti***[1]

pãrinti[1]***/pãrinte*** (pã-rín-ti) sm pãrintsã (pã-rín-tsã) – bãrbat cari ari njits; numa tsi lj-u da a aishtui bãrbat njitslj-a lui; afendu, tatã, patera, baba, andic; (fig: 1: pãrintsã = tatãl sh-dada deadun; 2: pãrintsã = strãpãrintsã, strãaushanj, aushanj, pachi, parapachi; 3: Pãrinti = Dumnidzãlu) *{ro: tată; părinţi} {fr: père; parents} {en: father; parents}* ex: s-nu v-agãrshits pãrintsãlj (tãtãnjlji); strigã-a noashtri bunj pãrintsã (tãtãnj) § ***pãrintescu*** (pã-rin-tés-cu) adg pãrinteascã (pã-rin-teás-cã), pãrinteshtsã (pã-rin-tésh-tsã), pãrinteshti (pã-rin-tésh-ti) – tsi ari s-facã cu un pãrinti; tsi tsãni di pãrinti; tsi easti ca un pãrinti; tsi dipuni (yini) di la pãrinti *{ro: părintesc} {fr: paternel} {en: paternal}* ex: dimãndarea pãrinteascã (tsi yini di la pãrintsã); casa pãrinteascã (a pãrintsãlor, iu bãnarã pãrintsãlj); pãrinteshtili-nj zboarã (zboarã ca di la pãrintsã) § ***strãpãrinti/strãpãrinte*** (strã-pã-rín-ti) sm strãpãrintsã (strã-pã-rín-tsã) – pãrintili (ti multi bãrni cu-arada) a unui pãrinti, a unui pap); stripãrinti, strãpap, strãaush, strãush, straush, pap, pap-aush, parapap, propator *{ro: strămoş} {fr: aïeul, ancêtre} {en: ancestor, forefather}* § ***stripãrinti/stripãrinte*** (stri-pã-rín-ti) sm stripãrintsã (stri-pã-rín-tsã) – (unã cu ***strãpãrinti***)

pãrinti[2]***/pãrinte*** (pã-rín-ti) sm pãrintsã (pã-rín-tsã) – omlu tsi easti dus la unã sculii maxus adratã (iu easti nvitsat sh-deapoea hirotonusit) tra s-aibã ndreptul s-lituryiseascã tu bisearicã shi s-facã tuti arãdzli crishtineshti; preftu, afendi, afendu, pãpã, popã *{ro: preot} {fr: prêtre} {en: priest}* ex: tsi s-nu mi deapir, pãrinte! (prefte!)

pãrjalã (pãr-já-lã) sf pãrjelj (pãr-jéljĭ) – 1: cãldurã mari, dugoari, dãgoari, flogã, cãroari, curoari; 2: atsea tsi ari un lucru (carni, cheali, per, etc.) dupã tsi s-arsi niheamã (prisuprã), di-aradã pri pirã *{ro: căldură, arşiţă; pârlire, arsură la soare} {fr: chaleur vive; arsure légère, hâle, coup de soleil} {en: intense heat; light burn, sunburn}* ex: si s-tucheascã tu pãrjalã (cãroari); lilicili vãtãmati di pãrjalã; am pãrjalã mari n cap-nji § ***pãrjescu*** (pãr-jés-cu) (mi) vb IV pãrjii (pãr-jíĭ), pãrjam (pãr-jeámŭ), pãrjitã (pãr-jí-tã), pãrjiri/pãrjire (pãr-jí-ri) – fac si s-ardã lishor fatsa-a unui lucru; nj-ardu (fatsa i truplu) cãndu stau dizvilit multu chiro la soari; ardu lishor perlji di pi un trup; pãrlescu, pãrjilescu, cãpsãlsescu, ghimtuescu *{ro: pârli, arde la soare} {fr: hâler; raréfier (en parlant des poils)} {en: singe, burn lightly, sunburn}* § ***pãrjit*** (pãr-jítŭ) adg pãrjitã (pãr-jí-tã), pãrjits (pãr-jítsĭ), pãrjiti/pãrjite (pãr-jí-ti) – arsu lishor prisuprã; (cu chealea) arsã di soari, cu perlji di pi trup arshi niheamã; pãrlit, pãrjilit, cãpsãlsit, ghimtuit *{ro: pârlit, ars la soare} {fr: hâlé; raréfié (en parlant des poils)} {en: burned slightly, sunburned}* § ***pãrjiri/pãrjire*** (pãr-jí-ri) sf pãrjiri (pãr-jírĭ) – ardeari prisuprã a unui lucru; ardeari la soari, pãrliri, pãrjiliri, cãpsãlsiri, ghimtuiri *{ro: acţiunea de a pârli, de a rarefia părul, de a bronza la soare; pârlire, rarefiere a părului, bronzare la soare} {fr: action de faire hâler (raréfier les poils)} {en: action of burning slightly, of sunburning}* § ***pãrlescu***[2] (pãr-lés-cu) vb IV pãrlii (pãr-líĭ), pãrleam (pãr-leámŭ), pãrlitã (pãr-lí-tã), pãrliri/pãrlire (pãr-lí-ri) – (unã cu ***pãrjescu***) § ***pãrlit***[2] (pãr-lítŭ) adg pãrlitã (pãr-lí-tã), pãrlits (pãr-lítsĭ), pãrliti/pãrlite (pãr-lí-ti) – (unã cu ***pãrjit***) § ***pãrliri***[2]***/pãrlire*** (pãr-lí-ri) sf pãrliri (pãr-lírĭ) – (unã cu ***pãrjiri***) § ***pãrjilescu*** (pãr-ji-lés-cu) (mi) vb IV pãrjilii (pãr-ji-líĭ), pãrjileam (pãr-ji-leámŭ), pãrjilitã (pãr-ji-lí-tã), pãrjiliri/pãrjilire (pãr-ji-lí-ri) – bag carni (oauã, pãni, etc.) pri (pira di) foc tra si s-frigã (multi ori tu grãsimi); frig, pãrjescu, tsigãrsescu, tigãnsescu *{ro: prăji} {fr: griller à feu vif, chauffer} {en: fry}* ex: pãrjilea-nj pãnea; vã pãrjilits (ardets) la soari § ***pãrjilit*** (pãr-ji-lítŭ) adg pãrjilitã (pãr-ji-lí-tã), pãrjilits (pãr-ji-lítsĭ), pãrjiliti/pãrjilite (pãr-ji-lí-te) – friptu, pãrjit, tsigãrsit, tigãnsit *{ro: prăjit} {fr: grillé à feu vif, chauffé} {en: fried}* ex: pãrjilit (pãrjit, arsu) di vearã-i loclu; mãcãm cu cash pãni pãrjilitã § ***pãrjiliri/pãrjilire*** (pãr-ji-lí-ri) sf pãrjiliri (pãr-ji-lírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu pãrjileashti (fridzi, tsigãrseashti, etc.); fridzeari, pãrjiri, tsigãrsiri, tigãnsiri *{ro: acţiunea de a prăji; prăjire} {fr: action de griller à feu vif, de chauffer} {en: action of frying}* § ***pirpilescu*** (pir-pi-lés-cu) (mi) vb IV pirpilii (pir-pi-líĭ), pirpileam (pir-pi-leámŭ), pirpilitã (pir-pi-lí-tã), pirpiliri/pirpilire (pir-pi-lí-ri) – (unã cu ***pãrjescu***) ex: pãrjilea-li niheamã, ma s-nu li ardzã § ***pirpilit*** (pir-pi-lítŭ) adg pirpilitã (pir-pi-lí-tã), pirpilits (pir-pi-lítsĭ), pirpiliti/pirpilite (pir-pi-lí-ti) – (unã cu ***pãrjit***) § ***pirpiliri/pirpilire*** (pir-pi-lí-ri) sf pirpiliri (pir-pi-lírĭ) – (unã cu ***pãrjiri***) § ***mpirpilescu*** (mpir-pi-lés-cu) (mi) vb IV mpirpilii (mpir-pi-líĭ), mpirpileam (mpir-pi-leámŭ), mpirpilitã (mpir-pi-lí-tã), mpirpiliri/mpirpilire (mpir-pi-lí-ri) – (unã cu ***pãrjescu***) ex:

featsim foc di palji, tra si mpirpilim porcul; nji mpirpilish mustatsa § ***mpirpilit*** (mpir-pi-lítŭ) adg mpirpilitã (mpir-pi-lí-tã), mpirpilits (mpir-pi-lítsĭ), mpirpiliti/mpirpilite (mpir-pi-lí-ti) – (unã cu ***pãrjit***) § ***mpirpiliri/mpirpilire*** (mpir-pi-lí-ri) sf mpirpiliri (mpir-pi-lírĭ) – (unã cu ***pãrjiri***)

pãrjescu (pãr-jés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãrjalã***

pãrjilescu (pãr-ji-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãrjalã***

pãrjiliri/pãrjilire (pãr-ji-lí-ri) sf – vedz tu ***pãrjalã***

pãrjilit (pãr-ji-lítŭ) adg – vedz tu ***pãrjalã***

pãrjinã (pãr-jí-nã) sf pãrjinj (pãr-jínjĭ) – aguditurі dati (cu puteari sh-unã dupã-alantã) pri cariva i tsiva cu mãna (ciciorlu, bushlu, lemnul, etc.); bãteari, pãparã, pipiritsã, pistili, shcop, tsurtsufi, chiurcu, fushti, chiutecã *{ro: bătaie} {fr: rossade, rossée} {en: beating}* ex: mi vãtãmã di pãrjinã (bãteari); pãrjina (bãtearea) i datã di Dumnidzã; pãrjina (bãtearea) di la Shoputlu-al Grec § ***mpãrjinedz*** (mpãr-ji-nédzŭ) vb I mpãrjinai (mpãr-ji-náĭ), mpãrjinam (mpãr-ji-námŭ), mpãrjinatã (mpãr-ji-ná-tã), mpãrjinari/mpãrjinare (mpãr-ji-ná-ri) – agudescu dipriunã (cu bushlu, cu mãna, cu lemnul, etc.) tsiva i pri cariva; dau unã pãrjinã (bãteari, pãparã, pipiritsã, pistili, pãndzã, shcop, tsurtsufi, chiutecã, etc.); ãmpãrjinescu, bat, pãpurisescu *{ro: a da o bătaie bună} {fr: rosser, battre} {en: beat}* ex: ca ghini-lj mpãrjinedz (ãlj bats, lã dai un shcop); lu-acãtsai sh-lu mpãrjinai ghini (l-bãtui ghini, lj-ded un shcop bun) § ***mpãrjinat*** (mpãr-ji-nátŭ) adg mpãrjinatã (mpãr-ji-ná-tã), mpãrjinats (mpãr-ji-nátsĭ), mpãrjinati/mpãrjinate (mpãr-ji-ná-ti) – tsi-lj s-ari datã unã bunã pãrjinã (bãteari, pãparã, pipiritsã, pistili, pãndzã, shcop, tsurtsufi, chiutecã, etc.); ãmpãrjinat, bãtut, pãpurisit *{ro: căruia i s-a dat o bătaie bună} {fr: rossé, battu fort} {en: well beaten}* § ***mpãrjinari/mpãrjinare*** (mpãr-ji-ná-ri) sf mpãrjinãri (mpãr-ji-nărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti mpãrjinat; ãmpãrjinari, bãteari, pãpurisiri *{ro: acțiunea de a da o bătaie bună} {fr: action de rosser, de battre} {en: action of beating someone}* § ***ãmpãrjinedz*** (ãm-pãr-ji-nédzŭ) vb I ãmpãrjinai (ãm-pãr-ji-náĭ), ãmpãrjinam (ãm-pãr-ji-námŭ), ãmpãrjinatã (ãm-pãr-ji-ná-tã), ãmpãrjinari/ãmpãrjinare (ãm-pãr-ji-ná-ri) – § ***ãmpãrjinat*** (ãm-pãr-ji-nátŭ) adg ãmpãrjinatã (ãm-pãr-ji-ná-tã), ãmpãrjinats (ãm-pãr-ji-nátsĭ), ãmpãrjinati/ãmpãrjinate (ãm-pãr-ji-ná-ti) – § ***ãmpãrjinari/ãmpãrjinare*** (ãm-pãr-ji-ná-ri) sf ãmpãrjinãri (ãm-pãr-ji-nărĭ) –

pãrjiri/pãrjire (pãr-jí-ri) sf – vedz tu ***pãrjalã***

pãrjit (pãr-jítŭ) adg – vedz tu ***pãrjalã***

pãrjolã (pãr-jĭó-lã) sf – vedz tu ***brujolã***

pãrlãcãrsescu (pãr-lã-cãr-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pãlãcãrsescu***

pãrlãcãrsiri/pãrlãcãrsire (pãr-lã-cãr-sí-ri) sf – vedz tu ***pãlãcãrsescu***

pãrlãcãrsit (pãr-lã-cãr-sítŭ) adg – vedz tu ***pãlãcãrsescu***

pãrleandzã (pãr-leán-dzã) sf pãrleandzã (pãr-leán-dzã) – loc tsi-ari arsã ninti (shi s-featsã loc ti pãshuni); pãrjilit; pãrleatsã, arungu, aruncu, runcu *{ro: loc ars} {fr: endroit brulé} {en: burned area}* ex: cupia ishi tu pãrleandzã § ***pãrleatsã*** (pãr-leá-tsã) sf pãrlets (pãr-létsĭ) shi (pãr-lé-tsurĭ) – (unã cu ***pãrleandzã***)

pãrleatsã (pãr-leá-tsã) sf – vedz tu ***pãrleandzã***

pãrlescu[1] (pãr-lés-cu) vb IV – vedz tu ***pãlescu***[1]

pãrlescu[2] (pãr-lés-cu) vb IV – vedz tu ***pãrjalã***

pãrliri[1]***/pãrlire*** (pãr-lí-ri) sf – vedz tu ***pãlescu***[1]

pãrliri[2]***/pãrlire*** (pãr-lí-ri) sf – vedz tu ***pãrjalã***

pãrlit[1] (pãr-lítŭ) adg – vedz tu ***pãlescu***[1]

pãrlit[2] (pãr-lítŭ) adg – vedz tu ***pãrjalã***

pãrmac (pãr-mácŭ) sn pãrmatsi/pãrmatse (pãr-má-tsi) – verdzi di lemnu (her) astãsiti mproasti sh-ligati unã ningã-alantã (cu loc gol namisa di eali) cari s-bagã la firidz (tra s-nu intrã xenj), la mardzinea di-avlii, la mardzinea di scarã i balconi (tra si s-tsãnã lumea shi s-nu cadã), etc.; parmac, pãrmachi, pãrmãclãchi, cãfasi, canghil *ro: grilaj} {fr: grille} {en: grate, grill}* ex: atsel chioshcu cu pãrmac § ***parmac*** (par-mácŭ) sn parmatsi/parmatse (par-má-tsi) – (unã cu ***pãrmac***) § ***pãrmachi/pãrmache*** (pãr-má-chi) sf pãrmãchi (pãr-măchĭ) – (unã cu ***pãrmac***) § ***pãrmãclãchi/pãrmãclãche*** (pãr-mã-clắ-chi) sf pãrmãclãchi (pãr-mã-clắchĭ) – (unã cu ***pãrmac***) § ***mparmãc*** (mpár-mãc) vb I mpãrmãcai (mpãr-mã-cáĭ), mpãrmãcam (mpãr-mã-cámŭ), mpãrmãcatã (mpãr-mã-cá-tã), mpãrmãcari/mpãrmãcare (mpãr-mã-cá-ri) – analtsu un pãrmac priningã un lucru; nvãrlighedz un loc cu-un pãrmac *{ro: construi o balustradă} {fr: ajouter une grille} {en: make a grate, a grill}* ex: mpãrmãcai scara , cã nj-eara fricã s-nu cadã vãrnu ficior § ***mpãrmãcat*** (mpãr-mã-cátŭ) adg mpãrmãcatã (mpãr-mã-cá-tã), mpãrmãcats (mpãr-mã-cátsĭ), mpãrmãcati/mpãrmãcate (mpãr-mã-cá-ti) – tsi-lj s-ari adãvgatã un pãrmac *{ro: căruia i s-a construi o balustradă} {fr: à qui on a ajouté une grille} {en: to which a grill was made}* § ***mpãrmãcari/mpãrmãcare*** (mpãr-mã-cá-ri) sf mpãrmãcãri (mpãr-mã-cărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-analtsã un pãrmac *{ro: acțiunea de a construi o balustradă} {fr: action d'ajouter une grille} {en: action of make a grate, a grill}*

pãrmachi/pãrmache (pãr-má-chi) sf – vedz tu ***pãrmac***

pãrmãclãchi/pãrmãclãche (pãr-mã-clắ-chi) sf – vedz tu ***pãrmac***

pãrmãrãsescu (pãr-mã-rã-sés-cu) vb IV pãrmãrãsii (pãr-mã-rã-síĭ), pãrmãrãseam (pãr-mã-rã-seámŭ), pãrmãrãsitã (pãr-mã-rã-sí-tã), pãrmãrãsiri/pãrmãrãsire (pãr-mã-rã-sí-ri) – mi dau di-unã parti di cali (loc); mi duc pi-unã altã cali; mi dipãrtedz; fac loc; abat, pãrãmirsescu, pãrmãsescu *{ro: da la o parti, face loc, abate} {fr: faire place, s'écarter, rabattre, dévier} {en: make place, distance himself, divert, deviate}* ex: el pãrmãrãsi di (s-abãtu din) cali § ***pãrmãrãsit*** (pãr-mã-rã-sítŭ) adg pãrmãrãsitã (pãr-mã-rã-sí-tã), pãrmãrãsits (pãr-mã-rã-sítsĭ), pãrmãrãsiti/pãrmãrãsite (pãr-mã-rã-sí-ti) – tsi s-ari datã di-unã parti; tsi s-ari abãtutã din cali; abãtut, pãrãmirsit, pãrmãsit *{ro: dat la o parti, abătut} {fr: rabattu, écarté, dévié} {en: made place, distanced himself, diverted, deviated}* § ***pãrmãrãsiri/pãrmãrãsire*** (pãr-mã-rã-sí-ri) sf pãrmãrãsiri (pãr-mã-rã-sírĭ) – atsea tsi ari faptã un cari s-ari abãtutã din cali; abatiri, abãteari, pãrãmirsiri, pãrmãsiri *{ro: acțiunea de a abate, de a da la o parti, de a face loc; abatere} {fr: action de se rabattre, de s'écarter, de dévier} {en: action of making place, of distancing himself, of diverting, of deviating}* § ***pãrmãsescu*** (pãr-mã-sés-cu) vb IV pãrmãsii (pãr-mã-síĭ), pãrmãseam (pãr-mã-seámŭ), pãrmãsitã (pãr-mã-sí-tã), pãrmãsiri/pãrmãsire (pãr-mã-sí-ri) – (unã cu pãrmãrãsescu) ex: s-nu pãrmãseshti di (s-nu ti abats din) cali § ***pãrmãsit*** (pãr-mã-sítŭ) adg pãrmãsitã (pãr-mã-sí-tã), pãrmãsits (pãr-mã-sítsĭ), pãrmãsiti/pãrmãsite (pãr-mã-sí-ti) – (unã cu ***pãrmãrãsit***) § ***pãrmãsiri/pãrmãsire*** (pãr-mã-sí-ri) sf pãrmãsiri (pãr-mã-sírĭ) – (unã cu ***pãrmãrãsiri***) § ***pãrãmirsescu*** (pã-rã-mir-sés-cu) vb IV pãrãmirsii (pã-rã-mir-síĭ), pãrãmirseam (pã-rã-mir-seámŭ), pãrãmirsitã (pã-rã-mir-sí-tã), pãrãmirsiri/pãrãmirsire (pã-rã-mir-sí-ri) – (unã cu pãrmãrãsescu) § ***pãrãmirsit*** (pã-rã-mir-sítŭ) adg pãrãmirsitã (pã-rã-mir-sí-tã), pãrãmirsits (pã-rã-mir-sítsĭ), pãrãmirsiti/pãrãmirsite (pã-rã-mir-sí-ti) – (unã cu ***pãrmãrãsit***) § ***pãrãmirsiri/pãrãmirsire*** (pã-rã-mir-sí-ri) sf pãrãmirsiri (pã-rã-mir-sírĭ) – (unã cu ***pãrmãrãsiri***)

pãrmãrãsiri/pãrmãrãsire (pãr-mã-rã-sí-ri) sf – vedz tu ***pãrmãrãsescu***

pãrmãrãsit (pãr-mã-rã-sítŭ) adg – vedz tu ***pãrmãrãsescu***

pãrmãsescu (pãr-mã-sés-cu) vb IV– vedz tu ***pãrmãrãsescu***

pãrmãsiri/pãrmãsire (pãr-mã-sí-ri) sf – vedz tu ***pãrmãrãsescu***

pãrmãsit (pãr-mã-sítŭ) adg – vedz tu ***pãrmãrãsescu***

pãrmãtar (pãr-mã-tárŭ) sm – vedz tu ***prãmãtii***

pãrmãteftu (pãr-mã-téf-tu) sm – vedz tu ***prãmãtii***

pãrmãtii/pãrmãtie (pãr-mã-tí-i) sf – vedz tu ***prãmãtii***

pãrmãtitsãlji/pãrmãtitsãlje (pãr-mã-ti-tsắ-lji) sf – vedz tu ***prãmãtii***

pãrmãtlãchi/pãrmãtlãche (pãr-mãt-lắ-chi) sf – vedz tu ***prãmãtii***

pãrmis (pãr-mísŭ) sn – vedz tu ***pãrãmit***

pãrmit (pãr-míthŭ) sn – vedz tu ***pãrãmit***

pãrmith (pãr-míthŭ) sn pãrmithi/pãrmithe (pãr-mí-thi) – unã cu ***pãrmit***

pãrmunã (pãr-mú-nã) sf – vedz tu ***plimunã***

pãrnari/pãrnare (pãr-ná-ri) sf pãrnãri (pãr-nắrĭ) – arburi multu njic, dit fumealja-a cupacilui, tsi creashti tu locurli chitroasi iu irneadzã oili, cu frãndzã verdzã tsi au zimtsã tsi ntsapã di mardzini, mãcati di oi sh-di cãpri tra si sh-arãdã foamea, cãndu loclu easti acupirit di neauã; gãirush, greush *{ro: ceroaicã, ilice}* *{fr: houx; chêne nain, chêne au kermés, garouille}* *{en: holly, holly-oak}* ex: cireaplu caldu cu-unã pãrnari s-ardi § ***purnari/purnare*** (pur-ná-ri) sf purnãri (pur-nắrĭ) – (unã cu ***pãrnari***) § ***pãrnãriu*** (pãr-nã-ríŭ) sn pãrnãrii (pãr-nã-ríĭ) – pãduri di pãrnãri; multimi di pãrnãri; purnãreauã *{ro: pãdure de ceroaicã, de ilice}* *{fr: endroit boisé de houx; nombre de houx}* *{en: holly-oak forest; number of holly-oak trees}* § ***purnãreauã*** (pur-nã-reá-ũã) sf purnãrei (pur-nã-réĭ) – (unã cu ***pãrnãriu***) § ***pãrnãrish*** (pãr-nã-ríshĭŭ) adg pãrnãri-shi/pãrnãrishe (pãr-nã-rí-shi), pãrnãrish (pãr-nã-ríshĭ), pãrnãri-shi/pãrnãrishe (pãr-nã-rí-shi) – tsi ari s-facã cu pãrnarea; tsi easti di pãrnari *{ro: de ceroaicã}* *{fr: de houx; de garouille}* *{en: of holly, of holly-oak}* ex: earbã pãrnãrishi (tsi s-aflã namisa di pãrnãri)

pãrnãrish (pãr-nã-ríshĭŭ) adg – vedz tu ***pãrnari***

pãrnãriu (pãr-nã-ríŭ) sn – vedz tu ***pãrnari***

pãrnãsescu (pãr-nã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãrnãsiri/pãrnãsire (pãr-nã-sí-ri) sf – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãrnãsit (pãr-nã-sítŭ) adg – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãrnisescu (pãr-ni-sés-cu) vb IV – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãrnishcã (pãr-nísh-cã) sf – vedz tu ***poartã***

pãrnisiri/pãrnisire (pãr-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãrnisit (pãr-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãrnjescu (pãr-njĭés-cu) vb IV – vedz tu ***apãrnjescu***

pãrnjiri/pãrnjire (pãr-njí-ri) sf – vedz tu ***apãrnjescu***

pãrnjisescu (pãr-nji-sés-cu) vb IV – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãrnjisiri/pãrnjisire (pãr-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãrnjisit (pãr-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãrnjit (a-pãr-njítŭ) adg – vedz tu ***apãrnjescu***

pãrnjitã (pãr-njí-tã) sf – vedz tu ***apãrnjescu***

pãrnjiturã (pãr-nji-tú-rã) sf – vedz tu ***apãrnjescu***

pãrnoanji/pãrnoanje (pãr-noá-nji) sf – vedz tu ***prãnoamã***

pãrpãdescu (pãr-pã-dés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***prãpãdescu***

pãrpãdiri/pãrpãdire (pãr-pã-dí-ri) sf – vedz tu ***prãpãdescu***

pãrpãdit (pãr-pã-dítŭ) adg – vedz tu ***prãpãdescu***

pãrpodã (pãr-pó-dã) sf – vedz tu ***pãrpodi***

pãrpodhã (pãr-pó-dhã) sf pãrpodz (pãr-pódzĭ) – unã cu ***pãrpodã***

pãrpodhi/pãrpodhe (pãr-pó-dhi) sf pãrpodz (pãr-pódzĭ) – unã cu ***pãrpodi***

pãrpodi/pãrpode (pãr-pó-di) sf pãrpodz (pãr-pódzĭ) – soea di stranj cu cari easti nviscut ciciorlu; pãrpodã, pripodi, purpodi, purpodã, lãpudã, ciupãr; (expr: nu-lj platsi pãrpodea = nu u-arãseashti lucrul, easti linãvoasã) *{ro: ciorap}* *{fr: bas}* *{en: socks}* ex: yinea cu pãrpodzli (lãpudzli tsi mpiltea) di gushi; feci nã pãrpodi; adush pãrpodz di lãnã sh-di bumbac § ***pãrpodã*** (pãr-pó-dã) sf pãrpodz (pãr-pódzĭ) – (unã cu ***pãrpodi***) § ***purpodi/purpode*** (pur-pó-di) sf purpodz (pur-pódzĭ) – (unã cu ***pãrpodi***) ex: purpodzli (lãpudzli) tsi li-avea di grambel; s-turnã acasã pri purpodz goali (mash pri pãrpodz, fãrã pãputsã) § ***purpodã*** (pur-pó-dã) sf purpodz (pur-pódzĭ) – (unã cu ***pãrpodi***) § ***pripodi/pripode*** (pri-pó-di) sf pripodz (pri-pódzĭ) – (unã cu ***pãrpodi***) ex: io pripodea (lãpuda) si mplãtescu? § ***pripodã*** (pri-pó-dã) sf pripodz (pri-pódzĭ) – (unã cu ***pãrpodi***)

pãrpunjisescu (pãr-pu-nji-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***parapun***

pãrpunjisiri/pãrpunjisire (pãr-pu-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***parapun***

pãrpunjisit (pãr-pu-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***parapun***

pãrsescu (pãr-sés-cu) vb IV – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãrsiri/pãrsire (pãr-sí-ri) sf – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãrsit (pãr-sítŭ) adg – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãrtal (pãr-tálŭ) adg – vedz tu ***pãrtalã***

pãrtalã (pãr-tá-lã) sf pãrtãlj (pãr-tắlj) – cumatã aruptã sh-disicatã dit unã pãndzã; lucru adrat di pãndzã (stranj, cãmeashi, fustani, etc.) tsi easti veclju shi aruptu; pãrtalji, cãrcãshinã, cãrpã, shoganã, shuganã, pãciurã, pãcivurã, recichiu, ciolj, letscã, peaticã, peatic, peticã, petic; (expr: 1: nj-ljau pãrtãljli = nj-ljau perlu, fug cãt ma-agonja; 2: lj-dau pãrtãljli = lu-agunescu, l-fac s-fugã) *{ro: zdreanţã}* *{fr: loque, haillon, guenille}* *{en: rag, tattered garment}* ex: ti-aruc nafoarã ca pri-unã pãrtalã (peaticã); pãrtãljli (stranjili arupti) tsi lji nvishtea truplu; nj-yinea s-nji ljau pãrtãljli (expr: nj-yinea sã-nj ljau perlu, s-fug cãt cama-agonja); ãlj deadirã pãrtãljli (expr: lu-agunirã); lu nviscurã cu nishti pãrtãlj arupti § ***pãrtalji/pãrtalje*** (pãr-tá-lji) sf pãrtãlj (pãr-tắlj) – (unã cu ***pãrtalã***) § ***pãrtãlos*** (pãr-tã-lósŭ) adg pãrtãloasã (pãr-tã-loá-sã), pãrtãlosh (pãr-tã-lóshĭ), pãrtãloa-si/pãrtãloase (pãr-tã-loá-si) – tsi easti nviscut cu pãrtãlj; pãrtalcu, partal, pãrtal, tsãrtsãros; recicaman, aruptu, dispuljat, dispuljiturã, martirã; (fig: pãrtãlos = om tsi nu fatsi doi paradz, tsi nu easti bun tri tsiva) *{ro: zdrenţãros, om de nimic}* *{fr: haillonneux, loqueteux, déguenillé, homme de rien}* *{en: ragged, tattered}* ex: vãcarlu armasi pãrtãlos (cu pãrtãlj) shi gulishan § ***pãrtalcu*** (pãr-tál-cu) adg pãrtalcã (pãr-tál-cã), pãrtaltsã (pãr-tál-tsã), pãrtaltsi/pãrtaltse (pãr-tál-tsi) – (unã cu ***pãrtãlos***) § ***partal*** (par-tálŭ) adg partalã (par-tá-lã), partalj (par-táljĭ), partali/partale (par-tá-li) – (unã cu ***pãrtãlos***) ex: Statu-atsel partalu § ***pãrtal*** (pãr-tálŭ) adg pãrtalã (pãr-tá-lã), pãrtalj (pãr-táljĭ), pãrtali/pãrtale (pãr-tá-li) – (unã cu ***pãrtãlos***)

pãrtalcu (pãr-tál-cu) adg – vedz tu ***pãrtalã***

pãrtalji/pãrtalje (pet-tá-lji) sf – vedz tu ***pãrtalã***

pãrtãciuni/pãrtãciune (pãr-tã-cĭú-ni) sf pãrtãciunj (pãr-tã-cĭúnjĭ) – atsea (tsirimonja) tsi fatsi preftul (di-aradã tu bisearicã) cãndu da a crishtinjlor nã chicutã di yin s-bea sh-nã cumãticã di pãni ayisitã s-mãcã (tsi pãristisescu sãndzili sh-truplu-a Hristolui) tra s-lã si ljartã amãrtiili; pãnea sh-yinlu ayisit tsi-l da preftul a crishtinjlor la-aestã tsirimonji; cumnicãturã, cumãnicãturã, cuminicãturã *{ro: cuminecãturã}* *{fr: communion; eucharistie, sacrements}* *{en: communion; eucharist, sacrements}* ex: s-dai eleimosini peascumtalui, cã tr-atsea nã chirem pãrtãciunea (cumnicãtura)

pãrtãlos (pãr-tã-lósŭ) adg – vedz tu ***pãrtalã***

pãrteacã (pãr-teá-cã) sf – vedz tu ***purtecã***

pãrthiri (pãr-thí-ri) sf pãrthiri (pãr-thírĭ) – unã cu ***pãrtiri***

pãrticã (pãr-tí-cã) sf pãrtitsi/pãrtitse (pãr-tí-tsi) – cali strimtã, di-arada tu pãduri i munti, iu s-imnã mash pripadi i ncalar; cali faptã cu ciciorlu tu neauã; cãrari, cãlici, cãlitsã, cãlishoarã, munupati *{ro: cãrare, potecã}* *{fr: sentier}* *{en: (foot) path}* ex: apucãm pit pãrticã (cãrari) sh-agiumsim cu-unã sãhati cama ntroarã; featsi cu lupatã pãrticã (cãrari) prit neauã § ***nãpãrtecã*** (nã-pãr-té-cã) sf pl(?) – (unã cu ***pãrticã***)

pãrtidã (pãr-tí-dã) sf pãrtidz (pãr-tídzĭ) – 1: multimi di oaminj tsi suntu ligats di idyea minti tra s-facã tsiva (s-chivirniseascã un crat, etc.); comã, tãrafi, parei, bandã, ceatã, grup, sutsatã, etc.; 2: parti dit un gioc (ca di cãrtsã i tabli, bunãoarã) tsi easti amintat di-un giucãtor, cu ligãtura cã, atsel tsi-amintã ma multi pãrtsã, va s-amintã gioclu ntreg *{ro: partid, partidã (de joc)}* *{fr: parti, partide}* *{en: party, game}* § ***partidã*** (par-tí-dã) sf partidz (par-tídzĭ) – (unã cu ***pãrtidã***) ex: suntu sh-la noi partidz (comati); aidi s-n-agiucãm nã partidã di tabli

pãrtidhã (pãr-tí-dhã) sf pãrtidz (pãr-tídzĭ) – unã cu ***pãrtidã***

pãrtiri (pãr-thí-ri) sf – vedz tu ***pãlãtiri***

pãrtitsã (pãr-tí-tsã) sf pãrtitsã (pãr-tí-tsã) shi pãrtitsi/pãrtitse (pãr-tí-tsi) – cular chindisit di la unã cãmeashi di muljari; mogur *{ro: guleraş}* *{fr: col de chemise de femme brodé en couleur}* *{en: embroidered collar from a lady's shirt}* ex: sirmã aroshi di pãrtitsi; pãrtitsã mãrdzinatã cu hir galbin

pãrts! (pắrts!) inter – zbor cu cari omlu caftã s-aspunã cum s-avdi unã bishinã *{ro: interjection care cautã sã imite sunetul unei bãşini}* *{fr: interjection qui imite le son du pet}* *{en: interjection trying to imitate the sound made by a fart}* ex: pãrts!, Martsu, pãrts!

pãrtsel (pãr-tsélŭ) sm – vedz tu ***porcu***

pãrumbar (pã-rum-bárŭ) sm – vedz tu ***purumbu***

pãrumbu (pã-rúm-bu) sm, sf, adg – vedz tu ***purumbu***

pãrut (pã-rútŭ) adg – vedz tu ***par[1]***

pãryici/pãryice (pãr-yí-ci) sf, adv invar – mari uspets, ziafeti, cu

mãcari sh-beari; prota vizitã, la protlu uspets dupã numtã, tu casa-a pãrintsãlor a nveastãljei nauã (di-aradã la optu dzãli); mpãryici, pãrghici, mpãrghici, pãryitsã *{ro: ospăţ, petrecere; prima invitaţie la masă după nuntă, făcută noilor căsătoriţi de părinţii miresii}* *{fr: festin; la première invitation à la table que les parents de la nouvelles mariée font à celle-ci et à son mari}* *{en: feast; the first invitation for dinner after the wedding, made to the newly married couple by the parents of the bride}* ex: l-toarnã soacrã-sa pãryicea (lu-acljamã soacrã-sa la uspetslu di numtã) § ***pãrghici/pãrghice*** (pãr-ghí-ci) sf, adv invar – (unã cu ***pãryici***) § ***mpãryici/mpãryice*** (mpãr-yí-ci) sf, adv invar – (unã cu ***pãryici***) ex: tuts lj-acljimarã mpãryici (uspets di numtã) § ***mpãrghici/mpãrghice*** (mpãr-ghí-ci) sf, adv invar – (unã cu ***pãryici***) ex: nã cljiimã mpãrghici (la uspets); fum mpãrghici (la ziafeti); pãrghicea a lor fu cu cealgageadz ca la numtã § ***pãryitsã*** (pãr-yí-tsã) sf, adv invar – (unã cu ***pãryici***)

pãryisescu (pãr-yi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãryisiri/pãryisire (pãr-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãryisit (pãr-yi-sítũ) adg – vedz tu ***apãrãtsescu***

pãryitsã (pãr-yí-tsã) sf – vedz tu ***pãryici***

pãrzãturã (pãr-zã-tú-rã) sf pãrzãturi (pãr-zã-túrĭ) – bishicã njicã tsi easi n gurã sh-tu gãrgãlan cari, cãndu creapã, alasã unã njicã aranã *{ro: aftă}* *{fr: aphte}* *{en: aphtha}*

pãsã (pắ-sã) sf – vedz ***pisã***[1]

pãsãrit (pã-sã-rítũ) adg – vedz tu ***ansar***[1]

pãscãlitsã (pãs-cã-lí-tsã) sf pãscãlitsã (pãs-cã-lí-tsã) – bubulic njic sh-mushat, tsi poati s-azboairã cãndu sh-disfatsi peanili (aroshi cu shapti dãmtsi lãi) tsi sta di-aradã, alichiti di trup *{ro: buburuză, boul lui Dumnezeu}* *{fr: coccinelle, bête à bon Dieu}* *{en: coccinella, lady bird}* ex: mushata pãscãlitsã tsi s-primnã pri sum erghi

pãsculj (pãs-cúljĭũ) sn – vedz tu ***fãsulj***

pãscut (pãs-cútũ) adg – vedz tu ***pascu***

pãshã (pã-shắ) sm, sf – vedz tu ***pãshe***

pãshãlami/pãshãlame (pã-shã-lá-mi) – vedz tu ***pãshe***

pãshãlãchi/pãshãlãche (pã-shã-lắ-chi) sf – vedz tu ***pãshe***

pãshãu (pã-shắŭ) sm pãshadz (pã-shĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pãshã***

pãshculetã (pãsh-cu-lé-tã) sf pãshculeti/pãshculete (pãsh-cu-lé-ti) shi pãshculets (pãsh-cu-létsĭ) – cuvertã; cuvertã faptã di cumãts tsãsuti *{ro: cuverture}* *{fr: couverture faite de pièces tissées}* *{en: blanket made of woven pieces}*

pãshe (pã-shé) sm pãshadz (pã-shĭádzĭ) – om mari (vizir) dit chivernisea nturtseascã di-altãoarã; caplu ma mari pristi unã vilaeti (unã nai) nturtseascã di altãoarã; pãshã, pãshilã, vizir, vali, satrazam, ipurgo *{ro: paşă}* *{fr: pacha}* *{en: pasha}* ex: pãshe, pãlãshti di-asimi; va yinã pãshelu § ***pãshã*** (pã-shắ) sm pãshadz (pã-shĭádzĭ) – (unã cu ***pãshe***) § ***pãshilã*** (pã-shi-lắ) sm pãshiladz (pã-shi-ládzĭ) – (unã cu ***pãshe***) ex: un dupã-alantu trec pãshiladz § ***pãshoanji/pãshoanje*** (pã-shĭoá-nji) sf pãshoanji/pãshoanje (pã-shĭoá-nji) – muljari di pãshe; pãshiloanji *{ro: nevasta unui paşă}* *{fr: femme du pacha}* *{en: pasha's wife}* § ***pãshiloanji/pãshiloanje*** (pã-shi-loá-nji) sf pãshiloanji/pãshiloanje (pã-shi-loá-nji) – (unã cu ***pãshoanji***) ex: pãshiloanja sh-cu featili mutrea prit pingeri cum treatsi oastea § ***pãshilami/pãshilame*** (pã-shi-lá-mi) sf fãrã pl – multimi di pãshadz *{ro: mulţime de paşale}* *{fr: nombre de pacha}* *{en: number of pasha}* § ***pãshãlami/pãshãlame*** (pã-shã-lá-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***pãshilami***) ex: pãshãlamea s-avea adunatã la pãlati shi ashtipta s-intrã amirãlu § ***pãshilãchi/pãshilãche*** (pã-shi-lắ-chi) sf pãshilãchi (pã-shi-lắchĭ) – tesea tsi u-avea (shi lucrul tsi-l fãtsea) un pãshe tu chivernisea nturtseascã; locurli (naea, vilaetea) dit chirolu nturtsescu tsi eara chivirnisitã di un pãshe; pãshãlãchi *{ro: paşalâc}* *{fr: province gouvernée par un pacha}* *{en: province governed by a pasha}* ex: tu pãshilãchea di Ianina s-au faptã multi ghiurultii; lj-deadi sh-a lui nã pãshilãchi § ***pãshãlãchi/pãshãlãche*** (pã-shã-lắ-chi) sf pãshãlãchi (pã-shã-lắchĭ) – (unã cu ***pãshilãchi***) § ***pãshescu*** (pã-shĭés-cu) adg pãshascã (pã-shĭás-cã), pãsheshtsã (pã-shĭésh-tsã), pãsheshti (pã-shĭésh-ti) – tsi ari s-facã cu un pãshe; di pãshe *{ro: de paşă}* *{fr: de pacha}* *{en: of pasha}* ex: cal pãshescu, eapã pãshascã § ***pãshilescu*** (pã-shi-lés-cu) adg pãshileascã (pã-shi-leás-cã), pãshileshtsã (pã-shi-lésh-tsã), pãshileshti (pã-shi-lésh-ti) – (unã cu ***pãshescu***) ex: numtã pãshileascã § ***pãshileashti/pãshileashte*** (pã-shi-leásh-ti) – ashi cum li fatsi lucrili un pãshe; ca un pãshe; faptu ca di-un pãshe; dumneashti *{ro: ca un paşă}* *{fr: à la manière d'un pacha}* *{en: like a pasha}*

pãshe (pã-shé) sm, sf – vedz tu ***pãshe***

pãshescu (pã-shĭés-cu) adg – vedz tu ***pãshe***

pãshilami/pãshilame (pã-shi-lá-mi) – vedz tu ***pãshe***

pãshilã (pã-shi-lắ) sm, sf – vedz tu ***pãshe***

pãshilãchi/pãshilãche (pã-shi-lắ-chi) sf – vedz tu ***pãshe***

pãshileashti/pãshileashte (pã-shi-leásh-ti) – vedz tu ***pãshe***

pãshilescu (pã-shi-lés-cu) adg – vedz tu ***pãshe***

pãshiloanji/pãshiloanje (pã-shi-loá-nji) sf – vedz tu ***pãshe***

pãshoanji/pãshoanje (pã-shĭoá-nji) sf – vedz tu ***pãshe***

pãshpacã (pãsh-pá-cã) sf pãshpãts (pãsh-pắtsĭ) – giucãreauã adratã di lemnu di boz (ca unã lãmnii di tufechi njicã) cu cari cilimeanjlji aminã apã i gãgoashi di ciup (stupã); silistrã, sãlistrã, tsilistrã, zãzã, pliscã *{ro: puşcoci}* *{fr: jouet en bois avec la forme d'un canon de fusil; clifoire, fliquoir, taperelle}* *{en: toy having the form of the barrel of a rifle}*

pãshpurami/pãshpurame (pãsh-pu-rá-mi) sf – vedz tu ***pushpur***

pãshpurari/pãshpurare (pãsh-pu-rá-ri) – vedz tu ***pushpur***

pãshpurat (pãsh-pu-rátũ) – vedz tu ***pushpur***

pãshpuredz (pãsh-pu-rédzũ) – vedz tu ***pushpur***

pãshteari/pãshteare (pãsh-teá-ri) sf – vedz tu ***pascu***

pãshtic (pãsh-tícũ) sm – vedz tu ***Pashti***

pãshun (pã-shúnũ) vb I – vedz tu ***pascu***

pãshunari/pãshunare (pã-shu-ná-ri) sf – vedz tu ***pascu***

pãshunat[1] (pã-shu-nátũ) adg – vedz tu ***pascu***

pãshunat[2] (pã-shu-nátũ) sn – vedz tu ***pascu***

pãshunedz (pã-shu-nédzũ) vb I – vedz tu ***pascu***

pãshuni/pãshune (pã-shĭú-ni) sf – vedz tu ***pascu***

pãspalã (pãs-pá-lã) sf pl(?) – vedz tu ***pãspalj***

pãspalj (pãs-páljĭũ) sn pãspalji/pãspalje (pãs-pá-lji) – pulbiri di fãrinã tsi armãnj dupã mãtsinari sh-cari s-ashtearni ca un petur pristi stizma shi tuti lucrili di la moarã; (fig: pãspalj = pulbiri albã (ca neaua, bunãoarã) icã lunjinã albã tsi s-ashtearni ca un petur pristi lucri *{ro: pospai}* *{fr: poudre de farine qui se dépose autour des meuls}* *{en: flour dust deposited over all objects in the mill}* ex: morli suntu mplini di pãspalj (pulbiri albã di fãrinã ashtirnutã pristi tuti lucrili); neaua cadi pãspalj (fig: ca unã pulbiri albã tsi s-ashtearni pri loc); da pãspalji nafoarã (fig: cadi neauã ca pulbiri shi s-ashtearni mpadi); un pãspalj (fig: petur) di lunjinã s-ashtirnu pri tut loclu § ***pãspalã*** (pãs-pá-lã) sf pl(?) – fãrinã di cãlãmbuchi (misur) *{ro: mălai, pospăială}* *{fr: (poudre de) farine de maïs}* *{en: corn flour}* ex: dada-adrã ti prãndzu pitã di pãspalã § ***pispilescu*** (pis-pi-lés-cu) vb IV pispilii (pis-pi-lĭí), pispileam (pis-pi-leámŭ), pispilitã (pis-pi-lí-tã), pispiliri/pispilire (pis-pi-lí-ri) – arãspãndescu unã pulbiri (fãrinã, sari, etc.), putsãn cãti putsãn, tu-un lucru; acoapir un lucru cu-arcarea di pulbiri pristi el; arãspãndescu, aruc, acoapir, etc. *{ro: presăra}* *{fr: saupoudrer; couvrir}* *{en: sprinkle, powder, dust}* ex: pispilea (arucã) piper pi ghelã § ***pispilit*** (pis-pi-lítũ) adg pispilitã (pis-pi-lí-tã), pispilits (pis-pi-lítsĭ), pispiliti/pispilite (pis-pi-lí-ti) – (pulbiri) tsi fu (s-ari) arãspãnditã, putsãn cãti putsãn, pristi un lucru; (lucru) pristi cari s-ari arãspãnditã unã pulbiri *{ro: presărat}* *{fr: saupoudré; couvert}* *{en: sprinkled, powdered, dusted}* § ***pispiliri/pispilire*** (pis-pi-lí-ri) sf pispiliri (pis-pi-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pispileashti tsiva *{ro: acţiunea de a presăra; presărare}* *{fr: action de saupoudrer; de couvrir}* *{en: action of sprinkling, of powdering, of dusting}* § ***pispilitã*** (pis-pi-lí-tã) sf pispiliti/pispilite (pis-pi-lí-ti) – pitã di fãrinã di misur (cãlãmbuchi) pispilitã cu sãrmi di cash; pitã di pãspalã; pitã di bubotã; cãmbãcuchi, pruscutitã *{ro: plăcintă de mălai amestecat (stropit) cu brânză}* *{fr: galette de farine de maïs saupoudrée de fromage}* *{en: kind of Aromanian cake (pie) made of corn*

flour with cheese} § ***pruscutitã*** (prus-cu-tí-tã) sf pruscuti-ti/pruscutite (prus-cu-tí-ti) – (unã cu ***pispilitã***)
pãspãtescu (pãs-pã-tés-cu) vb IV – vedz tu ***pusputescu***
pãspãtiri/pãspãtire (pãs-pã-tí-ri) sf – vedz tu ***pusputescu***
pãspãtit (pãs-pã-títŭ) adg – vedz tu ***pusputescu***
pãstalji/pãstalje (pãs-tá-lji) sf pãstãlj (pãs-tắljĭ) – yimisha di fãsulj (cãndu easti veardi ninga), faptã di ma multi simitsi (gãrnutsãli di fãsulji uscati di ma nãpoi) ncljisi cu-arada unã dupã-alantã tu-unã soi di cãpachi acupiritã di-unã altã cãpachi; soea di yimishi ca-atsea di fisulj (ca bunãoarã, yimisha di madzãri); pistalji, spãtalji, lividã, teacã *{ro: fasole verde; păstaie, teacă (fasole, mazăre, etc.)} {fr: haricots verts, gousse, cosse} {en: green (french) beans; pod (beans, peas, etc.)}* ex: curãm fãsuljili di pãstãlj (tets); featsim nã mãcari di pãstãlj (fisulji verdzã cu tets cu tut); mãcã pãstãlj multi; disfeci ndauã pãstãlj (tets) di fãsulj § ***pistalji/pistalje*** (pis-tá-lji) sf pistãlj (pis-tắljĭ) – (unã cu ***pãstalji***) § ***spãtalji/spãtalje*** (spã-tá-lji) sf spãtãlj (spã-tắljĭ) – (unã cu ***pãstalji***)
pãsto (pãs-tó) sm – vedz tu ***pasto***
pãstosescu (pãs-to-sés-cu) (mi) vb IV pãstosii (pãs-to-síĭ), pãstoseam (pãs-to-seámŭ), pãstositã (pãs-to-sí-tã), pãstosi-ri/pãstosire (pãs-to-sí-ri) – pispilescu sari tu mãcari tra s-u facã ma nostimã; bag multã sari tra s-li fac mãcãrli s-nu s-aspargã shi s-tsãnã ma multu chiro; ansar, nsar *{ro: săra} {fr: saler} {en: salt}* § ***pãstosit*** (pãs-to-sítŭ) adg pãstositã (pãs-to-sí-tã), pãstosits (pãs-to-sítsĭ), pãstositi/pãstosite (pãs-to-sí-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã sari (tu mãcari, tra s-u facã ma nostimã, tra s-u facã s-nu s-aspargã shi s-tsãnã ma multu chiro, etc.); ansãrat, nsãrat *{ro: sărat} {fr: salé} {en: salted}* § ***pãstosiri/pãstosire*** (pãs-to-sí-ri) sf pãstosiri (pãs-to-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pãstuseashti tsiva; ansãrari, nsãrari *{ro: acţiunea de a săra} {fr: action de saler} {en: action of salting}*
pãstosiri/pãstosire (pãs-to-sí-ri) sf – vedz tu ***pãstosescu***
pãstosit (pãs-to-sítŭ) adg – vedz tu ***pãstosescu***
pãstrari/pãstrare (pãs-trá-ri) sf – vedz tu ***pãstredz***
pãstrat (pãs-trátŭ) adg – vedz tu ***pãstredz***
pãstravã (pãs-trá-vã) sf – vedz tu ***pestruv***
pãstrãmã (pãs-trã-mắ) sm pãstrãmadz (pãs-trã-mádzĭ) – carni nsãratã sh-uscatã la soari; pãsturmã *{ro: pastrama} {fr: viande salée et dessechée au soleil} {en: salted meat dried in the sun}* ex: pãstrãmãlu mputsãt, cari lu-arucã?; nj-adusi prãvdzã grasi trã pãstrãmadz § ***pãsturmã*** (pãs-tur-mắ) sm pãsturmadz (pãs-tur-mádzĭ) – (unã cu ***pãstrãmã***) § ***mpãstram*** (mpãs-trámŭ) vb I mpãstrãmai (mpãs-trã-máĭ), mpãstrãmam (mpãs-trã-mámŭ), mpãstrãmatã (mpãs-trã-má-tã), mpãstrãmari/mpãstrãmare (mpãs-trã-má-ri) – nsar multu carnea di nimalj sh-u usuc la soari tra s-u fac pãstrãmã; fac pãstrãmã; (fig: mi mpãstram = mi nsar multu, ca pãstrãmãlu) *{ro: face pastrama} {fr: faire du "pãstrãmã"} {en: make "pãstrãmã"}* ex: mpãstrãmarã trã earnã optu nimalji; mpãstrãmai carnea (feci pãstrãmã di carni) tra s-nu lja voahã; nã mpãstrãmãm (fig: nã nsãrãm multu) cu ghela tsi nã featsi § ***mpãstrãmat*** (mpãs-trã-mátŭ) adg mpãstrãmatã (mpãs-trã-má-tã), mpãstrãmats (mpãs-trã-mátsĭ), mpãstrãmati/mpãstrãmate (mpãs-trã-má-ti) – (carni) tsi s-ari faptã pãstrãmã *{ro: (carne) făcută pastrama} {fr: (viande) faite "pãstrãmã"} {en: (meat) made "pãstrãmã"}* § ***mpãstrãmari/mpãstrãmare*** (mpãs-trã-má-ri) sf mpãstrãmãri (mpãs-trã-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva adarã pãstrãmã *{ro: acţiunea de a face pastrama} {fr: action de faire du "pãstrãmã"} {en: action of making "pãstrãmã"}*
pãstrãmãu (pãs-trã-mắŭ) sm pãstrãmadz (pãs-trã-mádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pãstrãmã***
pãstrãsescu (pãs-trã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***spastrã***
pãstrãsiri/pãstrãsire (pãs-trã-sí-ri) sf – vedz tu ***spastrã***
pãstrãsit (pãs-trã-sítŭ) adg – vedz tu ***spastrã***
pãstredz (pãs-trédzŭ) vb I pãstrai (pãs-tráĭ), pãstram (pãs-trámŭ), pãstratã (pãs-trá-tã), pãstrari/pãstrare (pãs-trá-ri) – bag un lucru di-unã parti, l-tsãn sh-lji am angãtanlu tra s-nu s-aspargã shi s-lu am trãninti, bun cum easti tora; tsãn, veglju *{ro: păstra} {fr: garder, conserver} {en: keep, conserve}* ex: ordzul di pi barba-a preftului lu-adunã sh-lu pãstreadzã (tsãni di-unã parti); ari avutã multi lugurii ma nu shtii s-li pãstreadzã (s-li tsãnã); va s-nji pãstredz sh-a njia (va s-tsãnj sh-tri mini) hiheamã § ***pãstrat*** (pãs-trátŭ) adg pãstratã (pãs-trá-tã), pãstrats (pãs-trátsĭ), pãstrati/pãstrate (pãs-trá-ti) – tsi easti bãgat di-unã parti, tsãnut sh-avigljat tra s-nu s-aspargã; tsãnut, vigljat *{ro: păstrat} {fr: gardé, conservé} {en: kept, conserved}* § ***pãstrari/pãstrare*** (pãs-trá-ri) sf pãstrãri (pãs-trắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pãstreadzã tsiva *{ro: acţiunea de a păstra} {fr: action de garder, de conserver} {en: action of keeping, of conserving}* ex: pãstrarea (bãgarea di-unã parti sh-tsãnearea) easti multu bun lucru, totna ai tsi lipseashti s-acumpãri
pãstrescu (pãs-trés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***spastrã***
pãstriri/pãstrire (pãs-trí-ri) sf – vedz tu ***spastrã***
pãstrit (pãs-trítŭ) adg – vedz tu ***spastrã***
pãsturã (pãs-tú-rã) sf pãsturi (pãs-túrĭ) – vedz tu ***pascu***
pãsturmã (pãs-tur-mắ) sm – vedz tu ***pãstrãmã***
pãtatã (pã-tá-tã) sf pãtãts (pã-tắtsĭ) shi pãtati/pãtate (pã-tá-ti) – unã soi di earbã-analtã cu lilici albi-vinjiti sh-cu-unã parti dit trup ngrupatã tu loc, tsi fatsi umflãturi tu locuri-locuri (mãri ca mearili), mplini di niziste (colã) shi multu gustoasi sh-hrãnitoari cãndu s-mãcã coapti, pãrjiliti i hearti tu mãcãruri; njedzlu-a loclui; patatã, pãpati, cartofi, bãrboalji, curcaci, cãrcangi, cumpiri, bots *{ro: cartof} {fr: pomme de terre} {en: potato}* § ***patatã*** (pa-tá-tã) sf patãts (pa-tắtsĭ) shi patati/patate (pa-tá-ti) – (unã cu ***pãtatã***) ex: carni cu patati § ***pãpati/pãpate*** (pã-pá-ti) sf pãpãts (pã-tắtsĭ) – (unã cu ***pãtatã***)
pãtãlãmã (pã-tã-lã-mã) sm – vedz tu ***bãtãlãmã***
pãtãreauã (pã-tã-reá-ũã) sf pãtãrei (pã-tã-réĭ) – aminãri multi fapti dinãoarã, cu vrondu cu tut, fapti di tufechi *{ro: salvă, rafală} {fr: salve} {en: salvo, volley}* ex: trapsim unã pãtã-reauã; cãdzu unã pãtãreauã; vãzura a pãtãreilor; l-bãgarã tu pãtãreauã
pãtãrici/pãtãrice (pã-tã-rí-ci) sf – vedz tu ***pãtãritsã***
pãtãritsã (pã-tã-rí-tsã) sf pãtãritsã (pã-tã-rí-tsã) – unã soi di shcop tsi ari tu-un capit unã soi di furcã cu dauã bratsi, tra si s-bagã sumsoarã di omlu tsi easti sãcat di-un cicior, shi s-lu-agiutã s-imnã; pãtiritsã, pãtãrici; (expr: hiu pi pãtãritsã = hiu olog) *{ro: cârje} {fr: béquille} {en: crutch}* ex: iguminlu cu pãtãritsa; pãtãritsa ipiscupeascã; dispoti poartã nã pãtiritsã di-asimi; mi agudi cu pãtãritsa § ***pãtiritsã*** (pã-ti-rí-tsã) sf pãtiritsã (pã-ti-rí-tsã) – (unã cu ***pãtãritsã***) § ***pãtãrici/pãtãrice*** (pã-tã-rí-ci) sf pãtãrici/pãtãrice (pã-tã-rí-ci) – (unã cu ***pãtãritsã***)
pãtãrzãt (pã-tãr-zắtŭ) adg pãtãrzãtã (pã-tãr-zắ-tã), pãtãrzãts (pã-tãr-zắtsĭ), pãtãrzãti/pãtãrzãte (pã-tãr-zắ-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***putridzãt***
pãtãxescu (pã-tãc-sés-cu) (mi) vb IV pãtãxii (pã-tãc-síĭ), pãtã-xeam (pã-tãc-seámŭ), pãtãxitã (pã-tãc-sí-tã), pãtãxiri/pãtãxire (pã-tãc-sí-ri) – lj-dzãc a unui tra s-fugã di-aoa (s-lu lja neclu, si s-ducã la drats, la treilji drats, etc.); ngãrmisescu *{ro: drăcui, trimite la dracu} {fr: renvoyer au diable} {en: tell someone to go (send) to hell}* ex: s-ti duts s-ti pãtãxeshti; tsi?, tsi s-ti njiri, s-ti pãtãxeshti (s-ti duts la drats) § ***pãtãxit*** (pã-tãc-sítŭ) adg pãtãxitã (pã-tãc-sí-tã), pãtãxits (pã-tãc-sítsĭ), pãtãxiti/pãtãxite (pã-tãc-sí-ti) – tsi easti pitricut la drats *{ro: drăcuit, trimis la dracu} {fr: renvoyé au diable} {en: told to go to hell}* § ***pãtãxiri/pãtãxire*** (pã-tãc-sí-ri) sf pãtãxiri (pã-tãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un pãtãxeashti pri cariva *{ro: acţiunea de a drăcui, de a trimite la dracu} {fr: action de renvoyer au diable} {en: action of telling someone to go to hell}*
pãtãxiri/pãtãxire (pã-tãc-sí-ri) sf – vedz tu ***pãtãxescu***
pãtãxit (pã-tãc-sítŭ) adg – vedz tu ***pãtãxescu***
pãteadzã[1] (pã-teá-dzã) sf pãtedz (pã-tédzĭ) – lilici multu mushatã, tsi sh-u-adutsi cu-unã cupã, cu multi buei (galbini, aroshi, etc.), tsi creashti (tu grãdinjli a oaminjlor) cati an primãveara, dit unã tseapã ngrupatã tu loc; spãteadzã, lalei *{ro: lalea} {fr: tulipe} {en: tulip}*
pãteadzã[2] (pã-teá-dzã) vb (priz. pirs III sing. di la verbul pãtedz)
pãtedz[1] (pã-tédzŭ) (mi) vb I pãtidzai (pã-ti-dzáĭ), pãtidzam (pã-ti-dzámŭ), pãtidzatã (pã-ti-dzá-tã), pãtidzari/pãtidzare (pã-ti-dzá-ri) – (preftu) fatsi unã aradã, cu rigei shi asprucuchiri (bãgari tu apã), a atsilui tsi va si s-facã crishtin; (pãrinti, nun,

etc.) duc un njic la bisearicã tra s-lji dghivãseascã preftul shi s-lu facã crishtin; (expr: pãtedz yinlu = adavgu apã tu yin tra s-lu fac ma multu; ud yinlu) *{ro: boteza}* *{fr: baptiser}* *{en: baptize}* ex: mini-lj pãtidzai ficiorlu; s-pãtidzã unã uvreauã; va s-tsã pãtedz, s-ti fac hiljinã § ***pãtidzat*** (pã-ti-dzátŭ) adg pãtidzatã (pã-ti-dzá-tã), pãtidzats (pã-ti-dzátsĭ), pãtidzati/pãtidzate (pã-ti-dzá-ti) – tsi easti faptu crishtin (di-aradã di preftu la bisearicã) *{ro: botezat}* *{fr: baptisé}* *{en: baptized}* § ***pãtidzari/pãtidzare*** (pã-ti-dzá-ri) sf pãtidzãri (pã-ti-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pãteadzã cariva; pãtigiuni *{ro: acţiunea de a boteza}* *{fr: action de baptiser}* *{en: action of baptizing}* ex: sh-mini earam la pãtidzarea (oara tsi s-pãtidza, pãtigiunea) a ghiftsãlor § ***nipãtidzat*** (ni-pã-ti-dzátŭ) adg nipãtidzatã (ni-pã-ti-dzá-tã), nipãtidzats (ni-pã-ti-dzátsĭ), nipãtidzati/nipãtidzate (ni-pã-ti-dzá-ti) – tsi nu easti pãtidzat; zbor cu cari easti cunuscut omlu tsi nu easti crishtin (ma di-unã altã pisti ca, bunãoarã, turcu, uvreu, etc.); ninjiruit *{ro: nebotezat}* *{fr: qui n'est pas baptisé}* *{en: who is not baptized}* ex: tuts aeshti suntu nipãtidzats (nu suntu crishtinj); yinlu lu vindi nipãtidzat (expr: niudat, fãrã ta s-lj-aibã adãvgatã apã); nu pistipsescu s-tsã-l da nipãtidzat (expr: s-tsã-l da yinlu niudat, fãrã apã; aoa s-aducheashti cã easti zborlu di yin!) § ***nipãtidzari/nipãtidzare*** (ni-pã-ti-dzá-ri) sf nipãtidzãri (ni-pã-ti-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-pãteadzã cariva *{ro: acţiunea de a nu boteza}* *{fr: action de ne pas baptiser}* *{en: action of not baptizing}* § ***pãtidzãtor*** (pã-ti-dzã-tórŭ) adg pãtidzãtoari/pãtidzãtoare (pã-ti-dzã-toá-ri), pãtidzãtori (pã-ti-dzã-tórĭ), pãtidzãtoari/pãtidzãtoare (pã-ti-dzã-toá-ri) – (nunlu, preftul) tsi pãteadzã pri cariva *{ro: botezător}* *{fr: qui baptise}* *{en: who baptize}* § ***pãtigiuni[1]/pãtigiune*** (pã-ti-gĭú-ni) sf pãtigiunj (pã-ti-gĭúnjĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pãteadzã cariva; arada (trischia) tsi u fatsi preftul la bisearicã tra s-lu facã pri cariva crishtin; dzua tsi s-pãteadzã omlu; measa sh-ziafetea tsi s-fatsi dupã pãtidzari; pãtedz, pãtidzari *{ro: botez}* *{fr: baptème}* *{en: baptism}* ex: tunusirea, pãtigiuni lj-easti; loarã ninga nã pãnticã la pãtigiuni (pãtidzari, cãndu s-pãtidzã); nu fui la pãtigiunea-a lui; ti pãtigiuni fum la bisearica alantã § ***pãtedz[2]*** (pã-tédzŭ) sn pãtedzuri (pã-té-dzuri) – (unã cu ***pãtigiuni[1]***) ex: la pãtedz (pãtigiuni) s-ti-aflãm § ***Pãtigiuni[2]/Pãtigiune*** (pã-ti-gĭú-ni) sf fãrã pl – dzua-a anlui (6-li di Yinar) cãndu crishtinjlji yiurtisescu pãtidzarea-a Hristolui (di Ayiu-Yeani Pãtidzãtorlu); Bubuteazã, Boboteadzã, Buboatim, Buboati, Fota *{ro: Boboteaza}* *{fr: Epiphanie}* *{en: Epiphany}* ex: aeri eara dzua di Pãtigiuni (Bubuteazã); va-nj yin, vrutã, ti Pãtigiuni (Bubuteazã)

pãtedz[2] (pã-tédzŭ) sn – vedz tu ***pãtedz[1]***

pãtichi/pãtiche (pã-tí-chi) sf pãtichi (pã-tíchĭ) – 1: unã soi di pãputsã fapti di pãtunji di lemnu cu-unã curauã pisuprã (acãtsatã di dauãli pãrtsi cu pinurici) sum cari treatsi ciciorlu; naloni, nalãni, naluni, nalinã, pãtichi, clendzã; 2: partea dit arãzboi iu calcã muljarea cu ciciorlu tra s-lu facã s-lucreadzã; puduritsã, pudãritsã, pãrdãritsã *{ro: tălpig, sandală de lemn; galenţi; pedala de la războiul de ţesut}* *{fr: socques en bois, sabots decouverts; pédale du métier à tisser}* *{en: wood sandals, open sabots, clogs; pedal of the weaving loom}*

pãtidzari/pãtidzare (pã-ti-dzá-ri) sf – vedz tu ***pãtedz[1]***

pãtidzat (pã-ti-dzátŭ) adg – vedz tu ***pãtedz[1]***

pãtidzãtor (pã-ti-dzã-tórŭ) adg – vedz tu ***pãtedz[1]***

pãtigiuni[1]/pãtigiune (pã-ti-gĭú-ni) sf – vedz tu ***pãtedz[1]***

Pãtigiuni[2]/Pãtigiune (pã-ti-gĭú-ni) sf – vedz tu ***pãtedz[1]***

pãtiljauã (pã-ti-ljĭá-ŭã) sf – vedz tu ***pãtljauã***

pãtiritsã (pã-ti-rí-tsã) sf – vedz tu ***pãtãritsã***

pãtlãgeanã (pã-tlã-gĭá-nã) sf – vedz tu ***pitligeanã***

pãtlicã (pãn-tlí-cã) sf pãtlitsi/pãtlitse (pãn-tlí-tsi) – cumatã lungã di pãndzã, mitasi i shtofã, ligatã cu-un nod di gushi sum gulirlu di cãmeashi, di-aradã di bãrbats, sh-alãsatã sã spindzurã nghios pristi cheptul di cãmeashi, di-aradã, pãnã di mesi; cravatã *{ro: cravată}* *{fr: cravate}* *{en: tie}*

pãtligeani/pãtligeane (pã-tli-gĭá-ni) sf – vedz tu ***pitligeanã***

pãtljauã (pãt-ljĭá-ŭã) sf pãtljei (pãt-ljĭéĭ) – loc iu sh-trec noaptea (dormu, dizvursescu i sh-aflã apanghiu) prãvdzãli dit pãduri; pãtiljauã, pãturicã, culcush, tufish, mãrunã, ascumtish, cripsanã *{ro: tufiş, culcush, ascunziş}* *{fr: fourré des broussailles, gîte, terrier}* *{en; thicket, hiding place, lair, den}* ex: cãnili durnja tu unã pãtljauã (tufã); ndzãri tu-unã pãtljauã (mãrunã) ascumtsã doi inshi; lom tufechili dit pãtljauã (ascumtish) § ***pãtiljauã*** (pã-ti-ljĭá-ŭã) sf pãtiljei (pã-ti-ljĭéĭ) – (unã cu ***pãtljauã***) ex: nu eara pãtiljauã (ascumtish) s-nu u shtibã § ***pãturicã*** (pã-tu-rí-cã) – (unã cu ***pãtljauã***) ex: si s-ascundeari tu pãturitsi

pãtrãhilji/pãtrãhilje (pã-trã-hí-lji) sf – vedz tu ***pitrãhilji***

pãtridã (pã-trí-dã) sf pãtridz (pã-trídzĭ) – locurli iu bãneadzã fara-a unui om; locurli iu s-amintã sh-di iu yini un om; vãdãni, vãdãnji *{ro: patrie}* *{fr: patrie}* *{en: motherland, homeland}* ex: earam tu pãtridã anlu-atsel; catishun lipseashti s-lucreadzã ti pãtrida-a lui § ***patridã*** (pa-trí-dã) sf patridz (pa-trídzĭ) – (unã cu ***pãtridã***) § ***patrii/patrie*** (pá-tri-i) sf patrii (pá-triĭ) – (unã cu ***pãtridã***) ex: easti multu di-anda nu-nj vidzui patria (pãtrida) § ***patriot*** (pa-tri-ótŭ) sm, sf patrioatã (pa-tri-oá-tã), patriots (pa-tri-ótsĭ), patrioati/patrioate (pa-tri-oá-ti) – atsea tsi lu-ari cariva pri omlu (oaspili) tsi yini dit idyili locuri (patrii, hoarã, cãsãbã, crat, etc.) di iu yini el *{ro: compatriot}* *{fr: compatriote, ami}* *{en: compatriot, friend}*

pãtsãri/pãtsãre (pã-tsắ-ri) sf – vedz tu ***pat[5]***

pãtsãscu (pã-tsắs-cu) vb IV – vedz tu ***pat[5]***

pãtsãt (pã-tsắtŭ) adg – vedz tu ***pat[5]***

pãtulj (pã-túljŭ) sn pãtulji/pãtulje (pã-tú-lji) – tsarcu (cutar) njic faptu trã prãvdzã (njelj i cãpri); pitulj, pãtljauã, pãtiljauã, pãturicã, culcush, ascumtish *{ro: ţarc mic pentru miei; culcush, ascunziş}* *{fr: petit enclos fait pour les agneaux ou les chevreaux, fourré des broussailles, gîte, terrier}* *{en; small enclosure made for lambs, lair, den}* ex: pãtuljli (cutarli) a edzlor

pãtunã (pã-tú-nã) sf – vedz tu ***patã[2]***

pãtunji/pãtunje (pã-tú-nji) sf pãtunj (pã-túnjĭ) – partea teasã di nghios a unui udã, pri cari imnã lumea (acupiritã di-aradã cu scãnduri, cimentu, ploci, etc.) sh-pri cari sta lucrili (patlu, scamnili, measa, etc.) dit udã; patumã, pat *{ro: duşumea}* *{fr: plancher}* *{en: floor (of room)}* § ***pãtunjisescu*** (pã-tu-nji-sés-cu) vb IV pãtunjisii (pã-tu-nji-síĭ), pãtunjiseam (pã-tu-nji-seámŭ), pãtunjisitã (pã-tu-nji-sí-tã), pãtunjisiri/pãtunjisire (pã-tu-nji-sí-ri) – acoapir partea di nghios a unui udã (pri cari imnã omlu) cu unã pãtunji di scãnduri (cimentu, ploci, etc.); pãtusescu *{ro: pardosi}* *{fr: planchéier une chambre}* *{en: floor (room)}* § ***pãtunjisit*** (pã-tu-nji-sítŭ) adg pãtunjisitã (pã-tu-nji-sí-tã), pãtunjisits (pã-tu-nji-sítsĭ), pãtunjisiti/pãtunjisite (pã-tu-nji-sí-ti) – (partea di nghios a unui udã pri cari s-imnã) tsi easti acupiritã cu-unã pãtunji; pãtusit § ***pãtunjisiri/pãtunjisire*** (pã-tu-nji-sí-ri) sf pãtunjisiri (pã-tu-nji-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-acoapirã partea di nghios a unui udã cu-unã pãtunji; pãtusiri § ***pãtusescu*** (pã-tu-sés-cu) vb IV pãtusii (pã-tu-síĭ), pãtuseam (pã-tu-seámŭ), pãtusitã (pã-tu-sí-tã), pãtusiri/pãtusire (pã-tu-sí-ri) – (unã cu ***pãtunjisescu***) § ***pãtusit*** (pã-tu-sítŭ) adg pãtusitã (pã-tu-sí-tã), pãtusits (pã-tu-sítsĭ), pãtusiti/pãtusite (pã-tu-sí-ti) – (unã cu ***pãtunjisit***) ex: udãlu easti pãtusit § ***pãtusiri/pãtusire*** (pã-tu-sí-ri) sf pãtusiri (pã-tu-sírĭ) – (unã cu ***pãtunjisiri***) § ***patumã*** (pá-tu-mã) sf patumi/patume (pá-tu-mi) shi patomati/patomate (pa-tó-ma-ti) – 1: partea dit unã casã (binai) tu cari tuts udadzli s-aflã tu idyea nãltsãmi; pat; 2: partea teasã di nghios a udãlui, pri cari imnã lumea (acupiritã di-aradã cu scãnduri, cimentu, ploci, etc.) sh-pri cari sta tuti lucrili (patlu, scamnili, measa, etc.) dit udã; pat, pãtunji *{ro: etaj; duşumea}* *{fr: étage; plancher}* *{en: story (of building); floor (of room)}* ex: casã cu dauã patumi (paturi, patomati); patuma (pãtunja) a casãljei eara di scãnduri § ***pat[2]*** (pátŭ) sn paturi (pà-turĭ) – (unã cu ***patumã***) ex: noi va shidem tu patlu (patuma) di nsus; am unã pãlati cu patru paturi (patomati)

pãtunjisescu (pã-tu-nji-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pãtunji***

pãtunjisiri/pãtunjisire (pã-tu-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***pãtunji***

pãtunjisit (pã-tu-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***pãtunji***

pãturicã (pã-tu-rí-cã) sf – vedz tu ***pãtljauã***

pãtusescu (pã-tu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pãtunji***

pãtusiri/pãtusire (pã-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***pãtunji***

pãtusit (pã-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***pãtunji***
pãun (pã-únŭ) sm – vedz tu ***piunar***
pãvrii/pãvrie (pã-vrí-i) sf pãvrii (pã-vríĭ) – atsea tsi aducheashti omlu cãndu lu-acatsã multu frica; aspãreari multu mari; lãhtarã, lãhtari, lãhtar, asparyiu, asparizmã, asparimã, asparmã, datã, frixi, ceaush, trom, trumarã, cutrom, pirdeshi; (expr: ljau pãvrii; mi-acatsã pãvria = lãhtãrsescu) *{ro: groază, spaimă}* *{fr: effroi, épouvante}* *{en: fright}* ex: ti-acãtsa pãvria (asparizma) di-atseali tsi-avdzai; nã easti pãvrii (fricã); fug, ca cãprili, di pãvrii (lãhtarã); lo mari pãvrii (expr: lãhtãrsi multu); nj-fu pãvrii (multã fricã) s-trec noaptea pit murmintsã § ***mpãvrescu*** (mpã-vrés-cu) (mi) vb IV mpãvrii (mpã-vríĭ), mpãvream (mpã-vreámŭ), mpãvritã (mpã-vrí-tã), mpãvriri/mpãvrire (mpã-vrí-ri) – l-fac s-aducheascã (aduchescu) unã mari asparizmã; lu-aspar multu; pãvrusescu, mpãvrusescu, lãhtãrsescu, trumuxescu, trumãxescu, ãnfricushedz, nfricushedz, fricuescu, fric, nfric, nfrichedz, cutrumuredz *{ro: speria, îngrozi}* *{fr: effrayer, s'épouvanter}* *{en: frighten, scare}* ex: cãtse lu mpãvreshti (lu lãhtãrseshti) cu-ahtãri pirmiti?; mi mpãvrii (cutrimburai) cãndu-l vidzui cum aspuni la fatsã § ***mpãvrit*** (mpã-vrítŭ) adg mpãvritã (mpã-vrí-tã), mpãvrits (mpã-vrítsĭ), mpãvriti/mpãvrite (mpã-vrí-ti) – tsi-lj s-ari faptã fricã; tsi easti multu aspãreat; pãvrusit, mpãvrusit, lãhtãrsit, trumuxit, trumãxit, aspãreat, aspãrat, aspãrit, spãreat, fricuit, ãnfricushat, nfricushat, fricushat, fricat, nfricat, cutrumurat *{ro: speriat, îngrozit}* *{fr: effrayé, épouvanté}* *{en: frightened, scared}* § ***mpãvriri/mpãvrire*** (mpã-vrí-ri) sf mpãvriri (mpã-vríĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si mpãvreashti; pãvrusiri, mpãvrusiri, lãhtãrsiri, trumuxiri, trumãxiri, aspãreari, aspãrari, spãreari, fricuiri, ãnfricushari, nfricushari, fricushari, fricari, nfricari, cutrumurari *{ro: acţiunea de a (se) speria, de a (se) îngrozi; speriare, îngrozire}* *{fr: action de (s')effrayer, de s'épouvanter}* *{en: action of frightening, of scaring}* § ***mpãvrusescu*** (mpã-vru-sés-cu) (mi) vb IV mpãvrusii (mpã-vru-síĭ), mpãvruseam (mpã-vru-seámŭ), mpãvrusitã (mpã-vru-sí-tã), mpãvrusiri/mpãvrusire (mpã-vru-sí-ri) – (unã cu ***mpãvrescu***) § ***mpãvrusit*** (mpã-vru-sítŭ) adg mpãvrusitã (mpã-vru-sí-tã), mpãvrusits (mpã-vru-sítsĭ), mpãvrusiti/mpãvrusite (mpã-vru-sí-ti) – (unã cu ***mpãvrit***) § ***mpãvrusiri/mpãvrusire*** (mpã-vru-sí-ri) sf mpãvrusiri (mpã-vru-síĭ) – (unã cu ***mpãvriri***) § ***pãvrusescu*** (pã-vru-sés-cu) (mi) vb IV pãvrusii (pã-vru-síĭ), pãvruseam (pã-vru-seámŭ), pãvrusitã (pã-vru-sí-tã), pãvrusiri/pãvrusire (pã-vru-sí-ri) – (unã cu ***mpãvrescu***) ex: s-pãvrusi (lãhtãrsi) cãndu vidzu cã ahãts oaminj armats lj-astalji calea § ***pãvrusit*** (pã-vru-sítŭ) adg pãvrusitã (pã-vru-sí-tã), pãvrusits (pã-vru-sítsĭ), pãvrusiti/pãvrusite (pã-vru-sí-ti) – (unã cu ***mpãvrit***) § ***pãvrusiri/pãvrusire*** (pã-vru-sí-ri) sf pãvrusiri (pã-vru-síĭ) – (unã cu ***mpãvriri***)
pãvrusescu (pã-vru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãvrii***
pãvrusiri/pãvrusire (pã-vru-sí-ri) sf – vedz tu ***pãvrii***
pãvrusit (pã-vru-sítŭ) adg – vedz tu ***pãvrii***
pãxescu (pãc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***papsi***
pãximadhi/pãximadhe (pãc-si-má-dhi) sf pãximãdz (pãc-si-mắdzĭ) – unã cu ***pãximadi***
pãximadi/pãximade (pãc-si-má-di) sf – vedz tu ***puximadi***
pãxiri/pãxire (pãc-sí-ri) sf – vedz tu ***papsi***
pãxit (pãc-sítŭ) adg – vedz tu ***papsi***
pãyidã[1] (pã-yí-dã) sf pãyidz (pã-yídzĭ) – hãlati tsi tradzi cãtrã ea agru-prici (shoarits, pulj, njits prãvdzã, etc.) tra s-lj-acatsã i s-lji vatãmã; avrohi, batã, batcã, cãpani, princã, pringã, scãndilii, scundilii, stãpitsã, alats, lats, grip, cearcu; (fig: tirtipi cu cari cãftãm s-lu-arãdem pri cariva (s-lji bãgãm cuvata, s-lu ncãltsãm, sã-lj trãdzem cãlupea, etc.), s-lu fãtsem tra si scoatã tu padi tsi shtii icã atseali tsi ari faptã peascumta, etc.) *{ro: cursă}* *{fr: piège, atrappe}* *{en: trap}*
pãyidã[2] (pã-yí-dã) sf pãyidz (pã-yídzĭ) – scãndurã bãgatã di-unã parti sh-di-alantã a sãmarlui; pistari *{ro: traversă de samar}* *{fr: traverse de bât}* *{en: cross-piece of a pack saddle}*
pãyidhã[1] (pã-yí-dhã) sf pãyidz (pã-yídzĭ) – unã cu ***pãyidã***[1]
pãyidhã[2] (pã-yí-dhã) sf pãyidz (pã-yídzĭ) – unã cu ***pãyidã***[2]
pãzari/pãzare (pã-zá-ri) sf pãzãri (pã-zắrĭ) – 1: loc mari sh-tes, maxus ndreptu trã vindearea sh-acumpãrarea di lucri di tuti turliili; loclu dit mesea i mardzinea di hoarã i cãsãbã, iu s-aflã duchenjli tu cari s-vindu tuti soili di lucri, iu s-dutsi dunjaea sã psuniseascã; cirshii, bizusteni, piatsã; 2: zboarãli tsi sh-li alãxescu atsel tsi vindi cu-atsel tsi-acumpãrã, tra si s-agiungã la unã aduchiri trã pãhãlu-a lucrilor tsi suntu trã vindeari; (fig: 1: pãzari = (i) hoarã, cãsãbã, pulitii (tsi ari di-aradã un loc trã pãzarea-a oaminjlor); (ii) zborlu tsi dzãc cã fatsi (custuseashti) un lucru (trã vindearea i acumpãrarea-a lui); expr: 2: cãdem tu (fãtsem) pãzari = zburãm (tra n-aduchim) tã pãhãlu-a lucrilor tsi s-vindu; 3: lj-dau nã pãzari = lj-dzãc cu cãt voi s-lu vindu (s-lu-acumpãr) un lucru) *{ro: târg, piaţă, tocmeală}* *{fr: marché public; foire; marchandage}* *{en: (public) market; haggling over price}* ex: mi duc ãn pãzari (cirshii); feci pãzari (pãzãripsii) tra s-lji vindu misurlu; njershu n pãzari (cirshii) tra s-acumpãr cash shi umtu; tsintsi-armãnj, unã pãzari (cirshii, pãnãyir); pi calea di pãzari; dicãt zboarã nãpoi, ma ghini pãzari (zbor trã pãhãlu-a lucrilor) nãinti; ashi cãdzurã tu pãzari (expr: ashi s-aduchirã trã pãhãlu-a lucrilor tsi s-vindu); lj-dãdea nã pãzari njicã (expr: lj-dãdea putsãn, unã tsinjii njicã trã lucrili tsi-acumpãra); fu pãzari fãrã hãngi; pãzarea s-bitiseashti; Bitulea easti nã pãzari (fig: pulitii, cãsãbã) mari; easti pãzari (dzua di pãzari) adzã § ***pãzãripsescu*** (pã-zã-rip-sés-cu) (mi) vb IV pãzãripsii (pã-zã-rip-síĭ), pãzãripseam (pã-zã-rip-seámŭ), pãzãripsitã (pã-zã-rip-sí-tã), pãzãripsiri/pãzãripsire (pã-zã-rip-sí-ri) – zburãscu cu cariva tra s-n-aduchim trã pãhãlu cu cari va s-vindã (va s-acumpãrã) un lucru; fac pãzari cu-atsel tsi vindi un lucru (tsi voi s-lu-acumpãr), tra s-lji scadã tinjia; fac pãzari; pãzãrisescu *{ro: (se) tocmi}* *{fr: marchander, négocier}* *{en: haggle over price, bargain, negociate}* ex: mi pãzãripsii s-lu ljau cashlu ma eftin § ***pãzãripsit*** (pã-zã-rip-sítŭ) adg pãzãripsitã (pã-zã-rip-sí-tã), pãzãripsits (pã-zã-rip-sítsĭ), pãzãripsiti/pãzãripsite (pã-zã-rip-sí-ti) – tsi s-ari agiumtã la unã aduchiri trã tinjia cu cari s-vindi un lucru; pãzãrisit *{ro: tocmit}* *{fr: marchandé, négocié}* *{en: haggled over price, bargained, negociated}* § ***pãzãripsiri/pãzãripsire*** (pã-zã-rip-sí-ri) sf pãzãripsiri (pã-zã-rip-síĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva fatsi pãzari; pãzãrisiri *{ro: acţiunea de a (se) tocmi}* *{fr: action de marchander, de négocier}* *{en: action of haggling over price, of bargaining, of negociating}* § ***pãzãrisescu*** (pã-zã-ri-sés-cu) (mi) vb IV pãzãrisii (pã-zã-ri-síĭ), pãzãriseam (pã-zã-ri-seámŭ), pãzãrisitã (pã-zã-ri-sí-tã), pãzãrisiri/pãzãrisire (pã-zã-ri-sí-ri) – (unã cu ***pãzãripsescu***) ex: pãzãrisi umtul cu patru aslanj shi unã zloatã § ***pãzãrisit*** (pã-zã-ri-sítŭ) adg pãzãrisitã (pã-zã-ri-sí-tã), pãzãrisits (pã-zã-ri-sítsĭ), pãzãrisiti/pãzãrisite (pã-zã-ri-sí-ti) – (unã cu ***pãzãripsit***) § ***pãzãrisiri/pãzãrisire*** (pã-zã-ri-sí-ri) sf pãzãrisiri (pã-zã-ri-síĭ) – (unã cu ***pãzãripsiri***) § ***pãzãrlãchi/pãzãrlãche*** (pã-zãr-lã-chi) sf pãzãrlãchi (pã-zãr-lắchĭ) – muabetea (zburãrea) tsi u fac ndoi oaminj tra si s-aducheascã trã tinjia (pãhãlu) cu cari lipseashti si s-vindã un lucru *{ro: târguială}* *{fr: marchandage, discussion sur le prix}* *{en: haggling (bargaining) over the price with someone}*
pãzãripsescu (pã-zã-rip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãzari***
pãzãripsiri/pãzãripsire (pã-zã-rip-sí-ri) sf – vedz tu ***pãzari***
pãzãripsit (pã-zã-rip-sítŭ) adg – vedz tu ***pãzari***
pãzãrisescu (pã-zã-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãzari***
pãzãrisiri/pãzãrisire (pã-zã-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***pãzari***
pãzãrisit (pã-zã-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***pãzari***
pãzãrlãchi/pãzãrlãche (pã-zãr-lã-chi) sf – vedz tu ***pãzari***
pãzescu (pã-zés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pizescu***
pãziri/pãzire (pã-zí-ri) sf – vedz tu ***pizescu***
pãzit (pã-zítŭ) adg – vedz tu ***pizescu***
pãzvan (pãz-vánŭ) sm pãzvanj (pãz-vánjĭ) – avigljitor (pãdzitor, pãndar, dãrgat, puljac, strajã, cãrãulã) di noapti; omlu tsi avea-glji tsiva shi poati s-lji dishteaptã dit somnu, atselj tsi-l bãgarã tu lucru; pãzvandu, cãrãtor, crahtu *{ro: păzitor de noapte}* *{fr: guarde (crieur) de nuit}* *{en: night watchman}* § ***pãzvandu*** (pãz-ván-du) sm pãzvandzã (pãz-ván-dzã) – (unã cu ***pãzvan***)
pãzvandu (pãz-ván-du) sm – vedz tu ***pãzvan***
pea (pĭá) adv – vedz tu ***plea***

peagalea (pea-gá-lea) adv – vedz tu ***agalea***
peaghalea (pea-ghá-lea) adv – unã cu ***peagalea***
peajã (peá-jã) sf – vedz tu ***peaji***
peaji/peaje (peá-ji) sf peji (péjĭ) – unã soi di cheali i coaji suptsãri tsi acoapirã lucri (yimishi, ca mer i purnã, bunãoarã); unã soi di cheali suptsãri tsi disparti un di-alantu mãdularli dit truplu-a omlui; peturlu tsi lu-acatsã laptili pisuprã dupã tsi hearbi sh-arãtseashti; peajã, peatsã, peazã, pijilinã *{ro: pieliţă, pojghiţă, membrană}* *{fr: membrane, pellicule, pelure}* *{en: membrane, pellicle, peel, thin skin (of apples, boiled milk, etc.)}* ex: carni slabã mplinã di peji; lo di mpadi pejili di meari sh-li mãcã § ***peajã*** (peá-jã) sf peji (péjĭ) – (unã cu ***peaji***) ex: lj-es peji di pri mãnã; curã prunili di peajã § ***peatsã*** (peá-tsã) sf pets (pétsĭ) – (unã cu ***peaji***) ex: lapti fãrã peatsã (peaji); laptili scoalã peatsã (scoati, fatsi peaji) § ***peazã*** (peá-zã) sf pl(?) – (unã cu ***peaji***) § ***pijilinã*** (pi-ji-lí-nã) sf pijilinj (pi-ji-línjĭ) – peaji multu suptsãri *{ro: pieliţă subţire, pojghiţă, membrană}* *{fr: membrane, lange, pellicule}* *{en: membrane, thin skin}* ex: carni slabã, mash pijilinj § ***pitishinã*** (pi-ti-shí-nã) sf pitishinj (pi-ti-shínjĭ) – cheali suptsãri sh-ca uscatã *{ro: pieliţă subţire, membrană}* *{fr: lange, pellicule}* *{en: membrane, thin skin}* ex: shi eu mi-aurlai la Bushlush-di-iu nj-aveam sinili gãleatã, nji s-uscarã sh-nj-armasirã pitishinj (mash cheali); cãprili nã featã cu-arushinã, udzirli padi, pitishinã curatã
peanarga (pea-nár-ga) adv – vedz tu ***anarga***
peanargha (pea-nár-gha) adv – unã cu ***peanarga***
peanã (peá-nã) sf peani/peane (peá-ni) – 1: mãdular tsi lu-au puljlji (mushtili, bubulitslji, fliturlji, etc.) tra s-l-agiutã la-azbuirari; areapitã, arapitã, arepitã, areptã, aripitã, arpitã, aripã, arpã; 2: luguria cu cari easti acupirit truplu-a puljlor (tsi sh-u-adutsi cu un cheaptini di-unã parti sh-di-alantã di-un trup lungu sh-moali); puhlu tsi-acoapirã truplu-a puljlor; (fig: 1: peanã = hãlati suptsãri shi lungã cu cari si ngrãpseashti; apeanã, cundilj; expr: 2: ***peanã di neauã*** = fulgu, spitã, ciomburã; 3: ***peanã di oclji*** = perlji njits tsi s-aflã la mardzinea-a cãpachiljei di oclju; dzeana di oclju; 4: nj-am peana = bag oarã, nj-am cãshtiga, nj-bag mintea, nj-am mintea; 5: l-pãli peana = lj-pãru arãu, lj-intrã frica; 6: nu-nj si bati peana = nu mi mealã; nu nj-easti fricã; 7: scot (fac) peani = crescu, ntinirescu, nu ma hiu njic sh-ageamit) *{ro: aripă, pană (pasăre), fulg, geană}* *{fr: aile, plume, flocon de neige, cil}* *{en: wing, feather, snow flake, eye lash}* ex: cu peani (arichi) mushati; vedz-nji peanili (areapitli) zmãryiti; shi-ts deadi soarili peani (areapiti); ts-alghirã peanili di la oclji (expr: dzeanili); carti scriatã cu peanã (fig: cundilj, faptu di-unã peanã) di corbu; va scot eu peani (expr: va crescu, va ntinirescu); canda-lj si bati peana-a picurarlui? (expr: canda-l mealã picurarlu?); nu-nj si bati peana di oclju (expr: nu nj-asti fricã) § ***apeanã*** (a-peá-nã) sf apeani/apeane (a-peá-ni) – (unã cu ***peanã***) ex: dãm apeana (fig: cundiljlu) ca s-vã scrii § ***pen*** (pénŭ) sm pl(?) – cumãtici dit peana di gãljinã tsi s-bagã la unã suvalnitsã dit arãzboi *{ro: bucăţică dintr-o aripă de găină care se pune la suveica de la războiul de ţesut}* *{fr: petit morceau d'aile de poule qu'on met à une navette de tisserand pour fixer la chevillette}* *{en: small piece from a hen wing added to the shuttle of a loom}*
peanã di neauã – vedz tu ***peanã***
peanã di oclji – vedz tu ***peanã***
peapini/peapine (peá-pi-ni) sm – vedz tu ***piponj***
pearã (peá-rã) sf – vedz tu ***per***[2]
peashti (peásh-ti) sm – vedz tu ***pescu***
peatic (peá-ticŭ) sn – vedz tu ***peaticã***
peaticã (peá-ti-cã) sf peatitsi/peatitse (peá-ti-tsi) – 1: cumatã di pãndzã veaclji (armasã poati di la vãrã pantaloni i cãmeashi aruptã) cu cari muljerli mpeaticã stranjili arupti (ashtergu vasili aspilati i pulbirea din casã); cãrpã, peatic, peticã, petic, pãrtalã, pãrtalji, cãrcãshinã, shoganã, shuganã, pãciurã, pãcivurã, recichiu, ciolj, letscã; 2: cumatã di pãndzã tsi s-tsãni nduplicatã tu gepi (di bãrbats) i tu ceantã (di muljeri) sh-cu cari omlu sh-ashteardzi fatsa icã sh-suflã narea, etc.; mãndilã, distimeli, destemeli, destemeali, tistimeli, testemeli, shimii, shamii, civrei, ciuvre, cimber; 3: cumatã di pãndzã cu cari muljarea sh-acoapirã caplu, perlu i gusha; mãndilã, baltsu, cãftani, ciceroanã, tsitsiroanji, distimeli, lãhurã, lãhuri, cãlimcheari, cãlimcheri, vlashcã, poshi, tarpoashi, pihitsã, pischiri, bãrbulj; (expr: 1: sh-aflã saclu peatica = s-dzãtsi trã doi oaminj (muljeri) tsi s-u-aduc, s-uidisescu multu; 2: expr: peaticã pristi peaticã = stranji pãrtãloasi, arupti) *{ro: petec, cârpă, zdreanţă; batistă; năframă}* *{fr: chiffe, chiffon, petit morceau de toile; haillon, loque; mouchoir; fichu}* *{en: rag, scrap, patch; handkerchief; headscarf}* ex: cu-unã peaticã-lj ligã arana; minãm peatitsili (mãndilili, shamiili) tu vimtu; chirui peatica (mãndila, distimelea); si-ts lau peatica (distimelea) pitreatsi § ***peticã*** (pé-ti-cã) sf petitsi/petitse (pé-ti-tsi) – (unã cu ***peaticã***) ex: ligãm simintsa tu unã peticã (cãrpã, distimeli); cu petica-arucatã si-lj tsãnã-aumbratã; purta pri cap nã peticã (baltsu, vlashcã) albã § ***peatic*** (peá-ticŭ) sn peatitsi/peatitse (peá-ti-tsi) – (unã cu ***peaticã***) ex: imnam dispuljat cu cioaljili di pri mini peatic di peatic; shi-l tricu dinaparti di arãu ca un peatic; nu va s-lu disfac aestu peatic pãnã nu va-nj ved sor-mea § ***petic*** (pé-ticŭ) sn petitsi/petitse (pé-ti-tsi) – (unã cu ***peaticã***) ex: lj-bãgã un petic ma nu s-cunoashti; stranjlu-aestu ari multi petitsi; s-agioacã cu-unã topã di petitsi § ***mpeatic*** (mpeá-ticŭ) (mi) vb I mpiticai (mpi-ti-cáĭ), mpiticam (mpi-ti-cámŭ), mpiticatã (mpi-ti-cá-tã), mpiticari/mpiticare (mpi-ti-cá-ri) – bag un peatic; mirimitisescu cu peatitsi un lucru aruptu i aspartu (stranj, pãrpodz, pãputsã arupti, lucri asparti, etc.); (expr: u mpeatic cu minciuna; u mpeatic ipotisea = li ndreg lucrili cu minciuna tra s-easã ghini) *{ro: petici}* *{fr: rapiécer; ravauder}* *{en: mend, patch (clothes), darn (stockings)}* ex: mpiticats-vã cãmeshli; nu shtea tsi minciunã s-aflã s-u mpeaticã (expr: s-li ndreagã lucrili tra s-easã ghini); ma cum s-u mpeaticã luguria (expr: cum s-li ndreagã lucrili) la-amirãlu? § ***mpetic*** (mpé-ticŭ) (mi) vb I mpiticai (mpi-ti-cáĭ), mpiticam (mpi-ti-cámŭ), mpiticatã (mpi-ti-cá-tã), mpiticari/mpiticare (mpi-ti-cá-ri) – (unã cu ***mpeatic***) ex: nu ari cari s-mi mpeticã cã escu ficior oarfãn, fãrã dadã; cum s-fac shi cum s-u mpetic (expr: s-li ndreg lucrili) § ***mpiticat*** (mpi-ti-cátŭ) adg mpiticatã (mpi-ti-cá-tã), mpiticats (mpi-ti-cátsĭ), mpiticati/mpiticate (mpi-ti-cá-ti) – lucru tsi-lj s-ari bãgatã un peatic; lucru aruptu i aspartu tsi s-ari mirimitisitã *{ro: peticit}* *{fr: rapiécé; ravaudé}* *{en: mended, patched (clothes)}* ex: si nveashti cu nãshti stranji mpiticati § ***mpiticari/mpiticare*** (mpi-ti-cá-ri) sf mpiticãri (mpi-ti-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si mpeaticã un lucru *{ro: acţiunea de a petici; peticire}* *{fr: action de rapiécer; de ravauder}* *{en: action of mending, of patching (clothes)}* ex: nji s-aurã cu mpiticarea § ***dispeatic*** (dis-peá-ticŭ) (mi) vb I dispiticai (dis-pi-ti-cáĭ), dispiticam (dis-pi-ti-cámŭ), dispiticatã (dis-pi-ti-cá-tã), dispiticari/dispiticare (dis-pi-ti-cá-ri) – disfac un peatic tsi lu-aveam cusutã pi-un lucru aruptu (stranj, pãrpodi, pãputsã, lucru aspartu, etc.); arup un stranj sh-lu-alas fãrã peatitsi *{ro: despetici}* *{fr: écarter (rejeter) le rapiéçage}* *{en: remove a patch (garment, shoe)}* ex: si mpeaticã shi s-dispeaticã; lj-si dispiticarã tuti cãmeshli § ***dispiticat*** (dis-pi-ti-cátŭ) adg dispiticatã (dis-pi-ti-cá-tã), dispiticats (dis-pi-ti-cátsĭ), dispiticati/dispiticate (dis-pi-ti-cá-ti) – lucru (stranj, pãrpodi, pãputsã, lucru aspartu, etc.) tsi-lj s-ari scoasã un peatic bãgat nãinti; (stranj) tsi easti aruptu sh-fãrã peatitsi *{ro: peticit}* *{fr: avec le rapiéçage écarté (rejeté)}* *{en: with the patch removed}* ex: stranjili veclji, arupti, dispiticati § ***dispiticari/dispiticare*** (dis-pi-ti-cá-ri) sf dispiticãri (dis-pi-ti-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si dispeaticã un lucru *{ro: acţiunea de a dezpetici; dezpeticire}* *{fr: action d'écarter (de rejeter) le rapiéçage}* *{en: action of removing a patch (garment, shoe)}* § ***mpiticãtor*** (mpi-ti-cã-tórŭ) adg mpiticãtoari/mpiticãtoare (mpi-ti-cã-toá-ri), mpiticãtori (mpi-ti-cã-tórĭ), mpiticãtoari/mpiticãtoare (mpi-ti-cã-toá-ri) – atsel tsi mpeaticã sh-mirimitiseashti stranji arupti (pãputsã, lucri asparti, etc.); mbulumati, cãrpaci *{ro: cârpaci}* *{fr: ravaudeur, savetier}* *{en: man who mends or patches things; cobbler}* ex: eara mpiticãtor shi, tra s-nu moarã di foami, el sh-fumealja-a lui, s-dutsi la tileal; tsi-lj tricu pit minti a mpiticãtorlui?; mutrea tsi inshi di mpiticãtorlu atsel nai cama lailu, filozuf mari §

mpiticãturã (mpi-ti-cã-tú-rã) sf mpiticãturi (mpi-ti-cã-túrĭ) – faptul cã lucrul easti mpiticat; loclu iu un lucru easti mpiticat; mpiticari *{ro: cărpăceală} {fr: raccommodage, ravaudage} {en: mend, mending (of clothes)}*
peatsã (peá-tsã) sf – vedz tu ***peaji***
peazã (peá-zã) sf – vedz tu ***peaji***
pechi (pé-chi) adv – zbor tsi va s-aspunã cã lucrul di cari easti zborlu easti dealihea, va si s-facã sigura, etc.; po *{ro: da} {fr: oui} {en: yes}* ex: mi pãlãcãrsi s-lji fac nã carti sh-lji dzãsh pechi (ghini, cu harauã, sigura, va ts-u fac)
peci¹/pece (pé-ci) sf – vedz tu ***neci***
peci¹/pece (pé-ci) sf peci (pécĭ) – luguria tsi u bagã oaminjlji (di-aradã muljerli) cãndu lucreadzã (pristi stranji, di mesi sh-ma nghios) tra s-nu s-murdãreascã; poalã, mbrustelã, neci, necicã, bistimali, pistimali, pishcimal, pudeauã, pudyeauã, puzgheauã, pureauã, puryeauã *{ro: şorţ, fotă} {fr: tablier} {en: apron}*
pecĭ²/pece (pé-ci) invar – agioc di cilimeanj cu aguditure di palmã *{ro: de-a leapşa} {fr: jeu d'enfants, main-chaude} {en: child's game}* ex: s-agiucarã pecea trei sãhãts shi s-ampãturarã pãnã la-ayinji
peciurcã (pe-cĭúr-cã) sf peciurtsi/peciurtse (pe-cĭúr-tsi) – plantã (tsi nu easti veardi ca tuti alanti planti, cari creashti ma multu tu pãduri, tu locuri grasi shi nutioasi) tsi sh-u-adutsi cu un stur cu capelã pi el sh-cari poati s-hibã bun tu mãcari ma poati s-hibã sh-fãrmãcos; buburec, burec, bureati, ciupernicã, guguljanã *{ro: ciupercă} {fr: champignon} {en: mushroom}*
pecnã (péc-nã) sf pecni/pecne (péc-ni) – damcã (peaticã) njicã sh-murnã tsi s-aflã pri chealea-a unor oaminj (shi s-veadi ma multu cãndu omlu sta la soari); precnã, picnã *{ro: pistrui} {fr: tache de rousseur, tache de son} {en: freckle}* § ***precnã*** (préc-nã) sf precni/precne (préc-ni) – (unã cu ***pecnã***) § ***picnã*** (píc-nã) sf picni/picne (píc-ni) – (unã cu ***pecnã***) § ***picnãvos*** (pic-nã-vósŭ) adg picnãvoasã (pic-nã-voá-sã), picnãvosh (pic-nã-vóshĭ), picnãvoasi/picnãvoase (pic-nã-voá-si) – (omlu) tsi ari pecni pri cheali; picnãvos *{ro: pistruiat} {fr: couvert de taches de rousseurs} {en: freckled}* § ***pecnãvos*** (pec-nã-vósŭ) adg pecnãvoasã (pec-nã-voá-sã), pecnãvosh (pec-nã-vóshĭ), pecnãvoasi/pecnãvoase (pec-nã-voá-si) – (unã cu ***picnãvos***) § ***picnos¹*** (pic-nósŭ) adg picnoasã (pic-noá-sã), picnosh (pic-nóshĭ), picnoasi/picnoase (pic-noá-si) – (unã cu ***picnãvos***) § ***mpicnushedz*** (mpic-nu-shĭédzŭ) vb I mpicnushai (mpic-nu-shĭáĭ), mpicnusham (mpic-nu-shĭámŭ), mpicnushatã (mpic-nu-shĭá-tã), mpicnushari/mpicnushare (mpic-nu-shĭá-ri) – scot pecni pi fatsã *{ro: face pistrui la faţă} {fr: faire des taches de rousseur} {en: get freckles}* § ***mpicnushat*** (mpic-nu-shĭátŭ) adg mpicnushatã (mpic-nu-shĭá-tã), mpicnushats (mpic-nu-shĭátsĭ), mpicnushati/mpicnushate (mpic-nu-shĭá-ti) – tsi ari scoasã pecni pri fatsã *{ro: pistruiat la faţă} {fr: avec des taches de rousseur} {en: with freckles}* ex: di-anda armasi greauã, lj-armasi fatsa mpicshunatã (cu pecni) § ***mpicnushari/mpicnushare*** (mpic-nu-shĭá-ri) sf mpicnusheri (mpic-nu-shĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva scoati pecni pri fatsã *{ro: acţiunea de a face pistrui la faţă} {fr: action de faire des taches de rousseur} {en: action of getting freckles}*
pecnãvos (pec-nã-vósŭ) adg – vedz tu ***pecnã***
pecurã (pé-cu-rã) sf fãrã pl – luguria lai (ca cãtranea) sh-muzgoasã (scoasã dit cãrbunj i untulemnul scos dit loc) dit cari s-fatsi smola, pisa i cãtranea; pisã, chisã, cãtrani, smolã *{ro: păcură} {fr: bitume} {en: bitumen}* ex: cu pecurã, cu cãtrani
pedestru (pe-dés-tru) adg pedestrã (pe-dés-trã), pedestri (pe-dés-tri), pedestri/pedestre (pe-dés-tri) – tsi s-fatsi pripadi, cu imnarea; tsi ari s-facã cu un tsi s-dutsi iuva pripadi *{ro: pedestru} {fr: pédestre} {en: pedestrian}*
pedevsescu (pe-dev-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pidimo***
pedevsiri/pedevsire (pe-dev-sí-ri) sf – vedz tu ***pidimo***
pedevsit (pe-dev-sítŭ) adg – vedz tu ***pidimo***
pedhevsescu (pe-dhev-sés-cu) (mi) vb IV pedhevsii (pe-dhev-síĭ), pedhevseam (pe-dhev-seámŭ), pedhevsitã (pe-dhev-sí-tã), pedhevsiri/pedhevsire (pe-dhev-sí-ri) – unã cu ***pedevsescu***
pedhevsiri/pedhevsire (pe-dhev-sí-ri) sf pedhevsiri (pe-dhev-sírĭ) – unã cu ***pidipsiri***
pedhevsit (pe-dhev-sítŭ) adg pedhevsitã (pe-dhev-sí-tã), pedhevsits (pe-dhev-sítsĭ), pedhevsiti/pedhevsite (pe-dhev-sí-ti) – unã cu ***pidipsit***
pedhimo (pe-dhi-mó) sm – pedhimadz (pe-dhi-mádzĭ) unã cu ***pedimo***
pedimo (pe-di-mó) sm – vedz tu ***pidimo***
pei (pé-i) sf pei (péĭ) – partea di pãradz tsi-lj dai cãndu tãxeshti cã va lu-acumpri un lucru ma amãnat (i va s-fats unã alishvirishi); cãparã, arãvoanã, aruvoanã, arvunã, arãvoni, nishani *{ro: arvună} {fr: arrhes} {en: deposit}*
pelag (pé-laghŭ) sm – vedz tu ***pelargu***
pelagh (pé-laghŭ) sm pl(?) – unã cu ***pelag***
pelarghu (pé-lar-ghu) sm pl(?) – unã cu ***pelargu***
pelargu (pé-lar-ghu) sm pl(?) – ãntindiri multu mari di apã nsãratã (ma multili ori ncljisã di loc); amari, pelag, uchean *{ro: mare, ocean} {fr: mer, océan} {en: sea, ocean}* ex: sãlãghirã pelargul (ucheanlu) di api § ***pelag*** (pé-laghŭ) sm pl(?) – (unã cu ***pelargu***)
pelã (pé-lã) sf pl(?) – unã soi di tsãsãturã suptsãri di mãtasi (bumbac, hiri fapti di om, etc.) cu-unã fatsã tsi lutseashti ma multu di-alantã, sh-cu cari s-fatsi ma multu astarea la stranji; sateni, atlazi, tãlazi, stambã *{ro: satin} {fr: satin} {en: satin}*
pelte (pel-té) sm – vedz tu ***pilte***
peltec (pel-técŭ) adg pelteca (pel-té-cã), peltets (pel-tétsĭ) peltetsi/peltetse (pel-té-tsi) – cari grãeashti ndauã zboarã cu-unã maxutarcã cusuri; cari nu poati sã zburascã ghini sh-limpidi; cari sã ncheadicã tu zburãri cã nu poati s-li dzãcã zboarãli ntredzi ma li dzãtsi dit cumãts, ma multi ori, unã dupã-alantã; ndreavlu *{ro: peltic, bâlbâit} {fr: zézayeur; bègue, bégayant, bégayeur} {en: lisping person; stammerer}* ex: am un frati peltec (tsi nu poati sã zburascã ghini) § ***mpeltic*** (mpél-ticŭ) vb I mpilticai (mpil-ti-cáĭ), mpilticam (mpil-ti-cámŭ), mpilticatã (mpil-ti-cá-tã), mpilticari/mpilticare (mpil-ti-cá-ri) – zburãscu cu-unã maxutarcã cusuri tsi mi fatsi s-nu pot s-li scot botsli dit gurã ghini sh-limpidi; mi ncheadic tu zburãri shi zboarãli nu nj-es ntredz din gurã ma tu cumãts tsi s-avdu multi ori cu-arada, unã dupã altã *{ro: vorbi peltic, peltici, gângăvi} {fr: zézayer, bègayer} {en: lisp, stammer}* ex: nu greashti ghini, canda mpealticã niheamã § ***mpilticat*** (mpil-ti-cátŭ) adg mpilticatã (mpil-ti-cá-tã), mpilticats (mpil-ti-cátsĭ), mpilticati/mpilticate (mpil-ti-cá-ti) – tsi ari unã cusuri tu zburãri tsi-l fatsi si sã ncheadicã cãndu greashti *{ro: pelticit, gângăvit} {fr: zézayé, bègayé} {en: lisped, stammered}* § ***mpilticari/mpilticare*** (mpil-ti-cá-ri) sf mpilticãri (mpil-ti-cãrĭ) – atsea tsi fatsi omlu cãndu mpealticã zboarãli *{ro: acţiunea de a vorbi peltic, de a peltici, de a gângăvi} {fr: action de zézayer, de bègayer} {en: action of lisping, of stammering}* ex: mpilticarea ti fatsi multi ori s-ts-arãdz
pembe (pem-bé) adg invar – tsi ari unã hromã ca-atsea di trandafil; trandafiliu, trandaflish, trandafiljat *{ro: trandafiriu} {fr: rosé} {en: rosy}*
pen (pénŭ) sm – vedz tu ***peanã***
pendã (pén-dã) sf pendi/pende (pén-di) – misurã veaclji di loc, niheamã ma putsãn di giumitati di hictar; stremã *{ro: pogon} {fr: arpent} {en: old land Aromanian measure, roughly an acre}* ex: cari shtii cãti pendi (stremati) di loc ari
pendicustar (pen-di-cus-tárŭ) sn pendicustari/pendicustare (pen-di-cus-tá-ri) – carti prifteascã tsi-aspuni arãdzli tsi fatsi preftul tu bisearicã dupã Pashti pãnã tu-Arusalji *{ro: penticostar} {fr: pentécostaire} {en: book describing the rituals of the church services between Easter and Pentecost}*
pendurã (pén-du-rã) sf – vedz tu ***penurã***
pengi¹/penge (pén-gi) sf pengi (pén-gi) – parã njic galbin, fãrã nitsiunã tinjii (ca unã pendzã, bunãoarã), tsi s-poartã tu ureaclji ca un minghiush; pendzã *{ro: bănuţ de cercel} {fr: petite monnaie jaune, sans aucune valeur, employée comme boucle d'oreille} {en: little yellow coin, without any real value, used as an ear ring}* § ***pengĭ²*** (péngĭŭ) sm pengi (péngĭ) sm – (unã cu ***pengi¹***)
pengĭ² (péngĭŭ) sm – vedz tu ***pengi¹***

penur (pé-nurŭ) vb I – vedz tu ***penurã***

penurã (pé-nu-rã) sf penuri/penure (pé-nu-ri) – hãlati njicã di metal i lemnu, suptsãri, lungã sh-chipitoasã tu-un capit (sh-cu unã ca ploaci njicã tu-alantu capit), cari intrã lishor tu lucrili (ca measã, ushã, firidã, etc.) tsi vor ncãrfãsiri; perunã, peronã, pendurã, cunj, civii, tsivii; (expr: 1: ***penurã ghifteascã*** = penurã multu mari; 2: am nã penurã tu inimã = nj-sta tsiva (dureari, fricã, shubei, etc.) tu suflit tsi mi cãrteashti, mi mvirineadzã, mi fatsi s-mi doarã suflitlu, etc.) *{ro: cui} {fr: clou} {en: nail}* ex: truplu tut nj-lu bagã n casã sh-caplu-afoarã nji lu-alasã (*angucitoari*: penura); am mash penuri mãri; om fãrã penurã tu inimã (expr: om fãrã cripãri); lj-intrã penura tu inimã (expr: lj-intrã unã dureari, fricã, shubei, etc. tu suflit, easti cripat, nvirinat, minduit, etc.); guvojdul easti unã soi di penurã faptã maxus trã petala-a calui § ***pendurã*** (pén-du-rã) sf penduri/pendure (pén-du-ri) – (unã cu ***penurã***) ex: bats tu casa-a ta nã pendurã (penurã), aclo armãni; lj-intrã nã pendurã tu mãnã; lj-deadi ndauã penduri (expr: zboarã uruti, cripãri, etc.) sh-lu cãrtirã multu § ***peronã*** (pe-ró-nã) sf peroni/perone (pe-ró-ni) – (unã cu ***penurã***) § ***perunã*** (pé-ru-nã) sf peruni/perune (pé-ru-ni) – (unã cu ***penurã***) § ***pinuricã*** (pi-nu-rí-cã) sf pinuritsi/pinuritse (pi-nu-rí-tsi) – penurã njicã; pinurici, pinduricã *{ro: cui mic} {fr: petit clou} {en: small nail}* § ***pinurici/pinurice*** (pi-nu-rí-ci) sf pinurici/pinurice (pi-nu-rí-ci) – (unã cu ***pinuricã***) ex: proaca easti unã soi di pinurici cu cari s-acatsã mingiusholili di la curdelji § ***pinduricã*** (pin-du-ri-cã) sf pinduritsi/pinduritse (pin-du-ri-tsi) – (unã cu ***pinuricã***) § ***pirunsescu*** (pi-run-sés-cu) (mi) vb IV pirunsii (pi-run-síĭ), pirunseam (pi-run-seámŭ), pirunsitã (pi-run-sí-tã), pirunsiri/pirunsire (pi-run-sí-ri) – bat un lucru tu penuri; ti bag pi crutsi ca Hristolu; ncãrfusescu, ncurfusescu (fig: pirunsescu = nu pot s-mi min (mi feci corcan) di arcoari, ciudii, fricã, aspãreari multã, etc.; limnusescu, mãrmurãsescu, etc.) *{ro: bate în cuie, pironi} {fr: clouer, fixer} {en: nail, fix}* § ***pirunsit*** (pi-run-sítŭ) adg pirunsitã (pi-run-sí-tã), pirunsits (pi-run-sítsĭ), pirunsiti/pirunsite (pi-run-sí-ti) – tsi easti acãtsat cu penuri di nu poati si s-minã; bãtut tu penuri; ncãrfusit, ncurfusit (fig: pirunsit = tsi armasi ca ncãrfusit shi nu poati si s-minã dip; corcan, limnusit, mãrmurãsit, etc.) *{ro: bătut în cuie, pironit; încremenit} {fr: cloué, fixé; qui ne peut plus bouger, raidi} {en: nailed, fixed; unable to move; stiffened}* ex: sãndzili ncljigat pri ocljí pirunsits § ***pirunsiri/pirunsire*** (pi-run-sí-ri) sf pirunsiri (pi-run-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pirunseashti tsiva; ncãrfusiri, ncurfusiri *{ro: acţiunea de a bate în cuie, de a pironi} {fr: action de clouer, de fixer} {en: action of nailing, of fixing}* § ***penur*** (pé-nurŭ) vb I pinurai (pi-nu-ráĭ), pinuram (pi-nu-rámŭ), pinuratã (pi-nu-rá-tã), pinurari/pinurare (pi-nu-rá-ri) – (unã cu ***pirunsescu***) ex: va s-penurã (va s-batã cu penuri) tãrãtsli cã ahiurhirã s-cadã pitrãyili § ***pinurat*** (pi-nu-rátŭ) adg pinuratã (pi-nu-rá-tã), pinurats (pi-nu-rátsĭ), pinurati/pinurate (pi-nu-rá-ti) – (unã cu ***pirunsit***) § ***pinurari/pinurare*** (pi-nu-rá-ri) sf pinurãri (pi-nu-rắrĭ) – (unã cu ***pirunsiri***) § ***mpendur*** (mpén-durŭ) vb I mpindurai (mpin-du-ráĭ), mpinduram (mpin-du-rámŭ), mpinduratã (mpin-du-rá-tã), mpindurari/mpindurare (mpin-du-rá-ri) – (unã cu ***pirunsescu***) ex: cãndu mpinduram tãrãtsli, mi-agudii pi dzeadzit cu nãcopa shi-nj cãdzu unglja § ***mpindurat*** (mpin-du-rátŭ) adg mpinduratã (mpin-du-rá-tã), mpindurats (mpin-du-rátsĭ), mpindurati/mpindurate (mpin-du-rá-ti) – (unã cu ***pirunsit***) § ***mpindurari/mpindurare*** (mpin-du-rá-ri) sf mpindurãri (mpin-du-rắrĭ) – (unã cu ***pirunsiri***)

per[1] (pérŭ) sm peri (pérĭ) – hirlu tsi creashti dit chealea-a omlui; buluchea di hiri tsi crescu pri creashtitlu-a omlui; perci, arauã, zulufi, tsulufrã, tsãlufrã, tsãrufrã, ciulii, cilii; (expr: 1: cãndu-nj scoati limba peri = vãrãoarã; 2: nj-scoati peri pri limbã = mi creapã, mi tirinseashti, nj-scoati suflitlu; 3: fac peri pri limbã = zburãscu tut chirolu, nu-astãmãtsescu; 4: mi-acats di peri = mi-alumtu, mi ncaci, mi-anciup; 5: nji si mutã perlji (din cap) = lãhtãrsescu; 6: ãnj ljau perlu (sh-fug) = fug di-iuva, agonja sh-lãhtãrsit; 7: nj-deapir perlji din cap = (nj-yini s-nji zmulgu perlji dit cap) di plãndzearea shi aurlarea tsi fac sh-di durearea tsi-aduchescu; 8: pãnã tu per = tuti; 9: di per funi u fac = didip tsiva, fac un lucru mari; 10: per di lup = lucru tsi lãhtãrseashti multu; 11: per albu = aush) *{ro: păr} {fr: poil, cheveu} {en: hair}* ex: avea perlu hrisusit (perlu-arus ca malãma); lj-alghi perlu sh-barba; di per funi u featsi (expr: di-un lucru njic ãl featsi multu mari); om tricut cu perlu cair (perlu albu ca cairlu); agiumsi ca s-nu s-veadã per albu (expr: s-nu s-veadã aush); s-toarcã usturã ca perlu (suptsãri ca hirlu di per); cãndu va tsã scoatã limba peri (expr: vãrãoarã, cã perlji nu crescu pri limbã!); mi-acats di peri (expr: mi-alumtu) sh-cu Dumnidzã!; lj-si mutã perlji din cap (expr: lãhtãrseashti multu); perlu-lj si mutã (expr: lãhtãrsi); fudzi ca di per di lup (expr: fudz aspãreat multu, lãhtãrsit); iu draclu andzãreashti i anjurdzeashti per di lup (expr: un lucru multu fricos), perlu sh-lja (expr: fudzi cu dealaga, unãshunã); sh-loarã perlu (expr: fudzirã) di-aclo; sh-lo perlu nãpoi nsus (expr: fudzi ca zurlu); li featsi tuti-aesti pãn tu per (expr: li featsi tuti pãnã tu nai ma njiclu lucru, nu-ascãpã tsiva); di per-per, pãn tu per u shtiu (expr: li shtiu tuti, tu nai ma njiclu lucru); ascãparã di moarti ca di pri per (expr: ascãparã di moarti ca trã ciudii, putsãn lipsi ca s-moarã) § ***pirush*** (pi-rúshĭŭ) sm pirush (pi-rúshĭ) – hir njic di per *{ro: păr mic} {fr: petit poil} {en: small hair}* § ***piros*** (pi-rósŭ) adg piroasã (pi-roá-sã), pirosh (pi-róshĭ), piroasi/piroase (pi-roá-si) – tsi easti cu multsã peri *{ro: păros} {fr: poilu} {en: hairy, shabby}* ex: fatsa multu piroasã (cu multsã peri); mãnjli atseali piroasi (cu peri multsã) mi strindzea; cascã piroasa, intrã bilitlu (angucitoari: *ciciorlu cu pãrpodea*) § ***perci/perce*** (pér-ci) sf perci (pércĭ) – perlu di pi caplu-a omlui alãsat s-creascã lungu shi s-cadã pãnã di pãltãri; pleati, arali, tsulufrã, tsãlufrã; (fig: percea-a calui = coama, hiotea, griva) *{ro: plete} {fr: long cheveux flottant sur les épaules; tresse, crinière} {en: locks of hair, plait, plaited hair}* ex: aushlji cu percea albã (pletili albi); cu percea ncãrciljatã; cu percea lungã, chiptinatã; alãsã sã-lj cadã percea; nu ti voi, cã nu-ai perci dinãpoi; na un per di percea-a mea; s-acãtsarã di perci (expr: sã nciuparã, s-alumtarã) di eara si s-vatãmã § ***pleati/pleate*** (pleá-ti) sf pleti/plete (plé-ti) – (unã cu ***perci***) § ***piruclji/piruclje*** (pi-rú-clji) sf piruclji/piruclje (pi-rú-clji) – luguria (ca unã capelã) tsi sh-u bagã muljerli pri cap (sh-cãtivãrãoarã bãrbatslji calvi, chirosh), adratã di peri dealihea i calpi, tra si s-veadã cu perlu ma mushat sh-ma ghini chiptinat; pirushanã *{ro: perucă} {fr: perruque} {en: wig}* § ***pirushanã***[1] (pi-ru-shĭá-nã) sf pirushani/pirushane (pi-ru-shĭá-ni) – 1: featã zveltã shi mushatã, cu perlji lundzi sh-ghini chiptinats pi frãmti; 2: hiri di per ma lundzi din cap (ciulii), shutsãti niheamã, tsi pot s-cadã pri fatsã sh-pri ocljí; tsulufrã, tsãlufrã, tsãruflã, arauã, zulufi, ciulii, cilii; 3: luguria (ca unã capelã) tsi sh-u bagã muljerli pri cap (sh-cãtivãrãoarã bãrbatslji calvi, chirosh), adratã di peri dealihea i calpi, tra si s-veadã cu perlu ma mushat sh-ma ghini chiptinat; piruclji *{ro: fată frumoasă cu păr lung bine pieptănat; buclă de păr, şuviţă de păr; perucă} {fr: belle fille aux cheveux longs et bien coiffés sur le front; boucle de cheveux, mèche de cheveux; perruque} {en: beautiful girl with long hairs well combed; curl, lock, ringlet; wig}* ex: nveastã pirushanã (zveltã, mushatã sh-pirifanã); featã pirushanã (mushatã sh-cu perlu lungu ghini chiptinat); moi lãvdatã pirushanã (featã mushatã); ta s-tsã ndredz laili arauã, laili-arauã sh-pirushanã (laili zulufi shi piruclja); flurii s-li coasã di cãciulã stri pirushanã (piruclji) § ***peryi/perye*** (pér-yi) sf pl(?) – hãlati faptã di-unã ploaci (di lemnu, os, metal, etc.) di cari suntu-acãtsats peri (di prãvdzã, metal, etc.) sh-cu cari s-freacã fatsa-a lucrilor (stranjilor, etc.) tsi vor curari; vurtsã, fãrci, furci, cetcã *{ro: perie} {fr: brosse} {en: brush}* ex: scuturã-nj stranjlu cu peryea (vurtsa) § ***peryiu*** (pér-yĭŭ) (mi) vb I piryeai (pir-yeáĭ), piryeam (pir-yeámŭ), piryeatã (pir-yeá-tã), piryeari/piryeare (pir-yeá-ri) – dau cu peryea (vurtsa) pri stranji (i alti lucri) tra s-li cur di peri (i di-alti lucri); dau cu vurtsa (fãrcea, cetca) *{ro: peria} {fr: brosser} {en: brush}* ex: peryi-lj fesea c-ari peri § ***piryeat*** (pir-yeátŭ) adg piryeatã (pir-yeá-tã), piryeats (pir-yeátsĭ), piryeati/piryeate (pir-yeá-ti) – pri cari s-ari datã cu peryea *{ro: periat} {fr: brossé} {en: brushed}* § ***piryeari/piryeare*** (pir-yeá-ri) sf piryeri (pir-yérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-da cu peryea

(vurtsa) pristi un lucru *{ro: acţiunea de a peria} {fr: action de brosser} {en: action of brushing}*

per[2] (pérŭ) sm peri (pérĭ) – un pom tsi fatsi yimishi (gortsã) cari sh-u-aduc cu mearili sh-cari au unã gushi lungã deavãrliga di coadã; gortsu (pom), gurnits, dushcu, curcush, caicushcu *{ro: păr (pomul)} {fr: poirier} {en: pear tree}* ex: pri sum meri, pri sum peri (gortsã); perlji (gortsãlj) dit grãdina-a noastrã suntu nishurtits) § ***per***[3] (pérŭ) sn peari (peá-ri) – yimisha faptã di pomlu per; gurnitsã, gortsu (yimisha), pearã, plisadã, caicushcã, curcushi *{ro: pară} {fr: poire} {en: pear}* ex: mãcai peari (gortsã) multi; coada, perlu (peara, gortsul (yimisha) u-ari dinãpoi § ***pearã*** (peá-rã) sf peari/peare (peá-ri) – (unã cu ***per***[3])

per[3] (pérŭ) sn – vedz tu ***per***[2]

per[4] (pérŭ) cong (s-aflã mash deadun cu (i) zborlu "di" nãintea-a lui, tu: "***di per***", scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar – vedz ***diper*** shi (ii) zborlu "cã" dupã el, tu: "***per cã***" scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar – vedz ***percã***)

per[5] (pérŭ) sm peri (pérĭ) – 1: lãngoari multu greauã tsi s-aspuni cu giumbi (uimi, plãscãri, priscari) cari pot s-creascã fãrã astãmãtsiri tu itsi parti dit truplu-a omlui sh-cari di nai ma multili ori dutsi la moartea-a omlui; carchin, cãrchin, hãrchin; 2: lãngoari ("pericarditã") tsi s-aspuni cu umflarea-a pungãljei tu cari s-aflã inima (la njelj s-aspuni cu hirili di per tsi suntu minuti shi suptsãri); preftu *{ro: cancer; pericardită} {fr: cancer; péricardite} {en: cancer; pericarditis}* ex: featsi per (hãrchin) pi nari; noatinjli loarã per (lãndzidzãrã di "pericarditã")

percalã (pér-ca-lã) sf – vedz tu ***pircalã***

percã (pér-cã) cong – peryea, pricã, diper, tu loc di, ca di, cãt, dicãt, dipi, etc. *{ro: decât} {fr: que} {en: that, whom, of that, which, etc.}* ex: s-mi talji di percã (diper cã) s-bãnedz; ma multu fricos percã (dicãt) om cu inimã § ***peryea*** (pér-yea) cong – (unã cu ***percã***) § ***pricã***[2] (scriat shi ***pri-cã***) (prí-cã) cong – (unã cu ***percã***) ex: ma ghini s-hii unã dzuã cucot, pricã (dicãt) un an gãljinã

perci/perce (pér-ci) sf – vedz tu ***per***[1]

perde (per-dé) sm – vedz tu ***pirde***

perege (pe-re-gé) sm peregeadz (pe-re-gĭádzĭ) – huzmichear di la oi *{ro: servitor la oi} {fr: domestique pour les moutons} {en: servant for the sheep}*

perghurã (pér-ghu-rã) sf perghuri/perghure (pér-ghu-ri) – unã cu ***pergurã***

pergurã (pér-gu-rã) sf perguri/pergure (pér-gu-ri) – cubei adratã di yitã di-ayinji; pirgurii, pirghurii, pirvulii *{ro: boltă de viţă de vie} {fr: vigne, tonnelle, berceau de vigne} {en: arch of vines}* ex: pergura tu cali § ***pirgurii/pirgurie*** (pir-gu-rí-i) sf pirgurii (pir-gu-ríi) – (unã cu ***pergurã***) ex: pirguriili lji sicarã § ***pirvulii/pirvulie*** (pir-vu-lí-i) sf – (unã cu ***pergurã***) ex: mushatã dudii di sum pirvulii

pericul (pe-rí-culŭ) sn periculi/pericule (pe-rí-cu-li) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***piricul***

perierghu (pe-rí-ĭer-ghu) adg perierghã (pe-rí-ĭer-ghã), perieryi (pe-rí-ĭer-yi), perieryi/perierye (pe-rí-ĭer-yi) – (unã cu ***periergu***

periergu (pe-rí-ĭer-ghu) adg – vedz tu ***perieryii***

perieryii/perieryie (pe-ri-ĭer-yí-i) sf perieryii (pe-ri-ĭer-yíĭ) – 1: mirachea tsi u ari cariva tra sã nveatsã un lucru (cu tuti cã nu-ari sh-ahãntã ananghi s-lu cunoascã); mirachea tsi u ari cariva tra s-cunoascã tsiva ahoryea; 2: harea ciudioasã, ahoryea, a unui lucru i a unei hiintsã tsi-l ciudiseashti pri om *{ro: curiozitate} {fr: curiosité} {en: curiosity}* § ***periergu*** (pe-rí-ĭer-ghu) adg periergã (pe-rí-ĭer-ghã), perieryi (pe-rí-ĭer-yi), perieryi/perierye (pe-rí-ĭer-yi) – 1: tsi ari mirachea sã nveatsã un lucru (cu tuti cã nu-ari sh-ahãntã ananghi s-lu cunoascã); tsi ari mirachea s-cunoascã tsiva ahoryea; 2: tsi ari unã hari ahoryea di altsã; curyios *{ro: curios} {fr: curieux} {en: curious}*

periusii/periusie (pe-ri-u-sí-i) sf periusii (pe-ri-u-síĭ) – tuti lucrili (casã, loc, paradz, tutiputã, etc.) tsi li ari cariva (un om, unã fumealji, un cãsãbã, etc.); aveari, avutsãlji, avutsami, bugãtsãlji, bugutsãlji, yishteari, tutiputã *{ro: avere} {fr: richesse, fortune, biens, avoir} {en: wealth}* ex: lj-lo tutã periusia (avearea) al uvreu

perivoli/perivole (pe-ri-vó-li) sf perivolj (pe-ri-vóljĭ) – loc iu s-seaminã zãrzãvãts i lilici (tu cari pot si s-aflã sh-ponj tsi da fruti), di-aradã piningã casã, ma poati si s-aflã sh-tu agri, cãndu easti mari sh-teasã multu; grãdinã, gãrdinã, bãhce, buhce *{ro: grădină} {fr: jardin (potager)} {en: (vegetable) garden}*

perizlãchi/perizlãche (pe-riz-lắ-chi) sf – vedz tu ***pirizi***

peronã (pe-ró-nã) sf – vedz tu ***penurã***

perpirã (pér-pi-rã) sf perpiri/perpire (pér-pi-ri) – stranji hrisusiti, di oaminj avuts, chindisiti cu hiri di-amalamã *{ro: costum în firde aur} {fr: vêtements riches en fils d'or} {en: rich clothes embroidered in gold}* ex: si nviscu tu perpiri (stranji hrisusiti)

perpunã[1] (pér-pu-nã) sf – vedz tu ***pirpirunã***[1]

perpunã[2] (pér-pu-nã) sf – vedz tu ***pirpirunã***[2]

perunã (pé-ru-nã) sf – vedz tu ***penurã***

peryea (pér-yea) cong – vedz tu ***percã***

peryi/perye (pér-yi) sf – vedz tu ***per***[1]

peryiu (pér-yĭu) (mi) vb I – vedz tu ***per***[1]

pescu (pés-cu) sm peshtsã (pésh-tsã) shi peshti (pésh-ti) – soi di prici tsi bãneadzã tu apã, cu truplu lungu, cu-unã cheali moali acupiritã di soldzã, sh-cu carnea bunã tri mãcari; (expr: 1: tac ca pescul = nu grescu nitsiun zbor; 2: easti (gras) ca pescu = easti (multu, ca) gras; 3: tsi peshtsã acãtsash? = featsish tsiva?; u scoasish naparti?; lj-deadish di cap?; tsi guvã tu apã featsish?; tsi pulj acãtsash?; 4: ca pescul tu apã = tsi s-aducheashti ghini, tu fisea-a lui; 5: aestã easti altã (idyea) mãcari di pescu = aestã easti dip altsiva, dip altu (idyiul) lucru) *{ro: peşte} {fr: poisson} {en: fish}* ex: peshtilj ascãparã di moarti; ca pescul easti gras; tsi pescu s-lja (expr: tsi grãsimi s-bagã, cãt lipseashti si sã ngrashi) atselj edz ca si s-facã cãpri § ***peashti*** (peásh-ti) sm peshtsã (pésh-tsã) shi peshti (pésh-ti) – (unã cu ***pescu***) ex: tatsi ca peashtili sh-nu greashti dip; gras ca peashtili (expr: easti multu gras) § ***piscoplu*** (pis-có-plu) sm piscoplji (pis-có-plji) – pescu njic *{ro: peştişor} {fr: petit poisson} {en: small fish}* ex: unã gãleatã mplinã cu piscoplji (peshtsã njits) § ***piscar*** (pis-cárŭ) sm piscari (pis-cárĭ) – om tsi acatsã peshtsã (tra sã sh-amintã bana i tra sã-lj treacã oara cã lu-arãseashti) *{ro: pescar} {fr: pêcheur} {en: fisherman}* ex: piscarlji duc sh-nãsh nã banã cavai di nãsã § ***piscãroanji/piscãroanje*** (pis-cã-roá-nji) sf piscãroanji/piscãroanje (pis-cã-roá-nji) – muljari tsi acatsã peshtsã (tra sã sh-amintã bana i tra sã-lj treacã oara cã u-arãseashti); muljari di piscar *{ro: pescăreasă} {fr: pêcheuse; femme di pêcheur} {en: woman that fishes; fisherman's wife}* ex: piscãroanja giurã si s-tsãnã di zbor § ***piscãrilji/piscãrilje*** (pis-cã-rí-lji) sf piscãrilj (pis-cã-ríljĭ) – atsea tsi fatsi un piscar cãndu acatsã peshtsã; tehnea-a piscarlui *{ro: pescărit} {fr: métier du pêcheur} {en: fisherman's profession}* ex: cu piscãrilja, casã nu hrãnea

pesh (péshĭŭ) sn peshuri (pé-shĭurĭ) – stranj scurtu fãrã mãnits i gulir tsi s-poartã pristi cãmeashi shi sum jachetã i paltu; peshli, pishli, scurtac, scurtacã, shcurtac, shcurtacã, ilecã, ilechi, sãrãcuci, cichet, ceachet, geachet, tsichet, mintean *{ro: mintean, vestă} {fr: gilet, pan, (du vêtement) derrière} {en: vest}* ex: o, lai Chita, peshlj-arosh; Giuvãrats, peshlj-arosh § ***peshli*** (pesh-lí) sm(?) pl(?) – (unã cu ***pesh***) § ***pishli*** (pish-lí) sm(?) pl(?) – (unã cu ***pesh***)

peshli (pesh-lí) sm(?) – vedz tu ***pesh***

pestãr (pes-tắrŭ; icã pés-târŭ (?)) sn – vedz tu ***opistar***

pestrav (pés-travŭ) sm – vedz tu ***pestruv***

pestravã (pés-tra-vã) sf – vedz tu ***pestruv***

pestru (pés-tru) adg pestrã (pés-trã), peshtri (pésh-tri), pestri/pestre (pés-tri) – unã hromã tsi nu easti curatã ma unã amisticãturã di alti hromi (tsi da ca pi grivã-galbinã-arusã-ghesã-cafei); ljar, sharcu, sharen, shargav *{ro: pestriţ} {fr: bigarré} {en: motley, variegated}* ex: tserlu-i pestru di niori

pestruv (pés-truvŭ) sm pestruvi (pés-truvĭ) – pescu di apã dultsi (di-aradã di munti) multu nostim tu mãcari, acupirit cu soldzã njits sh-cu dãmtsi njits, lãi i aroshi pi trup; pestruvã, pestrav, pestravã, pãstravã, coran, letnã *{ro: păstrăv} {fr: truite} {en: trout}* § ***pestrav*** (pés-travŭ) sm pestravi (pés-travĭ) – (unã cu ***pestruv***) § ***pestruvã*** (pés-tru-vã) sf pestruvi/pestruve (pés-tru-

vi) – (unã cu ***pestruv***) ex: aleapsi unã pestruvã; lj-adusi pestruvi proaspiti § ***pestravã*** (pés-tra-vã) sf pestravi/pestrave (pés-tra-vi) – (unã cu ***pestruv***) ex: acãtsai ditu-arãu unã pestravã § ***pãstravã*** (pãs-trá-vã) sf pãstravi/pãstrave (pãs-trá-vi) – (unã cu ***pestruv***)

pestruvã (pés-tru-vã) sf – vedz tu ***pestruv***

petalã (pé-ta-lã) sf petali/petale (pé-ta-li) – ploaci strimtã di cilechi (shutsãtã, nduplicatã ca unã giumitati di tserclju icã grama U) tsi sã ncãrfuseashti cu guvojdzã pi unglja di la ciciorlu-a calui; (expr: 1: li-aruc petalili = mor; 2: li scot petalili = avursescu multu di multu) *{ro: potcoavă} {fr: fer a cheval} {en: horse-shoe}* ex: njilueashti petala sh-cheari calu; lj-cãdzu petala di la ciciorlu ndreptu di dinãpoi; avea ghirdanea di flurii cãt petala; lã scutea petalili a mulilor (expr: lj-avursea multu mulili, cã li fãtsea s-lucreadzã multu di multu); mularea arcã petalili (expr: mularea muri); vinjirã s-veadã s-easti cã li-arcã petalili (expr: muri) § ***pitãlar*** (pi-tã-larú) sm pitãlari (pi-tã-lárĭ) – atsel tsi ncaltsã (bagã, alãxeashti, ndreadzi petalili la) un cal; alban, nalban, petãlar *{ro: potcovar} {fr: maréchal-ferrant} {en: blacksmith (for making or repairig horse-shoes)}* ex: du mula s-u ncaltsã pitãlarlu § ***petãlar*** (pe-tã-larú) sm petãlari (pe-tã-lárĭ) – (unã cu ***pitãlar***) § ***mpetal*** (mpé-talŭ) vb I mpitãlai (mpi-tã-láĭ), mpitãlam (mpi-tã-lámŭ), mpitãlatã (mpi-tã-lá-tã), mpitãlari/mpitãlare (mpi-tã-lá-ri) – ncãrfusescu nã petalã la unglja di la ciciorlu-a calui *{ro: potcovi} {fr: ferrer le cheval} {en: nail a horse-shoe}* ex: nu lu mpital azã calu § ***mpitãlat*** (mpi-tã-látŭ) adg mpitãlatã (mpi-tã-lá-tã), mpitãlats (mpi-tã-látsĭ), mpitãlati/mpitãlate (mpi-tã-lá-ti) – (calu) tsi-lj s-ari ncãrfusitã unã petalã *{ro: potcovit} {fr: (cheval) ferré} {en: (horse) with nailed horse-shoes}* ex: calu shcljoapicã, nu easti mpitãlat § ***mpitãlari/mpitãlare*** (mpi-tã-lá-ri) sf mpitãlãri (mpi-tã-lắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si mpetalã un cal *{ro: acţiunea de a potcovi; potcovire} {fr: action de ferrer le cheval} {en: action of nailing a horse-shoe}*

petãlar (pe-tã-larú) sm – vedz tu ***petalã***

petic (pé-ticŭ) sn – vedz tu ***peaticã***

peticã (pé-ti-cã) sf – vedz tu ***peaticã***

petsumã (pé-tsu-mã) sf petsumi/petsume (pé-tsu-mi) shi pitsomati/pitsomate (pi-tsó-ma-ti) – partea di dininti shi di nghios a pãputsãlor (pri cari s-calcã cãndu omlu imnã); cumatã di cheali (i altu lucru) tsi s-bagã (s-alicheashti, s-coasi i sã ncãrfuseashti) pristi partea din fatsã shi di nghios a pãputsãlor cãndu aestã s-mãcã shi pãputsãli fac guvi; ghion, ghioni, ghionã, balã, mingiusholã, mishusholji, sholi *{ro: talpă la încălţăminte, pingea} {fr: semelle} {en: sole (of shoe)}* § ***pitsusescu*** (pi-tsu-sés-cu) vb IV pitsusii (pi-tsu-síĭ), pitsuseam (pi-tsu-seámŭ), pitsusitã (pi-tsu-sí-tã), pitsusiri/pitsusire (pi-tsu-sí-ri) – bag petsumi nali la pãputsã *{ro: pingelui} {fr: ressemeler de souliers} {en: resole shoes}* § ***pitsusit*** (pi-tsu-sítŭ) adg pitsusitã (pi-tsu-sí-tã), pitsusits (pi-tsu-sítsĭ), pitsusiti/pitsusite (pi-tsu-sí-ti) – (pãputsã) a curi ãlj s-ari bãgatã petsumã nauã *{ro: pingeluit} {fr: (soulier) ressemelé} {en: (shoe) resoled}* § ***pitsusiri/pitsusire*** (pi-tsu-sí-ri) sf pitsusiri (pi-tsu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bagã petsumi nali la pãputsã *{ro: acţiunea de a pingelui; pingeluire} {fr: action de ressemeler de souliers} {en: action of resoling shoes}* ex: tsãruhili vor pitsusiri

petur (pé-turŭ) sn peturi/peture (pé-tu-ri) – 1: frãndzã di-aloat teasã suptsãri, cu cari s-fatsi pita; frãndzã di aloat teasi suptsãri n casã, uscati sh-fapti cumãts njits (tra s-tsãnã pãnã earna), tsi suntu hearti cu oauã sh-cu cash tra si s-mãcã (ca tãmaci, ca macaroani di casã); 2: acupirãmintul multu suptsãri, faptu di-unã lugurii muljitoasã (ca apa, bueaua, untulemnul, etc.) tsi anvileashti un lucru; lugurii tsi easti arãspãnditã putsãn cãti putsãn pristi fatsa-a unei alti lugurii i namisa di alti dauã lugurii (expr: (galbin) ca peturlu di tsearã = easti galbin tu fatsã ca tseara) *{ro: foaie de plăcintă; strat} {fr: pâte feuilletée don't on fait la "pita"; pâte feuilletée mise en morceaux; couche} {en: dough made specifically in thin, puffy sheets for Macedonian "pita"; layer, stratum}* ex: peturlu pri cãrpitor s-tindi; peturlu di pisuprã; nãs ca petur di tsearã (expr: galbin tu fatsã ca tseara); galbini ca peturli di tsearã; pulbirea peturi pri fatsa-a ljei s-teasi; peturi cu oauã sh-cu lapti; dada adarã pitã cu peturi multi; cashlu bun s-lja peturi, peturi; featsim peturi trã earnã; mãcãm peturi (tãmaci) aseara § ***mpeatur*** (mpeá-turŭ) vb I mpiturai (mpi-tu-ráĭ), mpituram (mpi-tu-rámŭ), mpituratã (mpi-tu-rá-tã), mpiturari/mpiturare (mpi-tu-rá-ri) – tindu aloatlu tra s-lu fac peturi (di pitã); bag un petur (faptu dit unã lugurii) pristi fatsa-a unui lucru; mpituredz, mpetur *{ro: tinde foi de plăcintă} {fr: étendre la pâte pour faire les feuilles de "pita"} {en: make puffy sheets of dough}* § ***mpituredz*** (mpi-tu-rédzŭ) vb I mpiturai (mpi-tu-ráĭ), mpituram (mpi-tu-rámŭ), mpituratã (mpi-tu-rá-tã), mpiturari/mpiturare (mpi-tu-rá-ri) – (unã cu ***mpeatur***) § ***mpetur*** (mpé-turŭ) vb I mpiturai (mpi-tu-ráĭ), mpituram (mpi-tu-rámŭ), mpituratã (mpi-tu-rá-tã), mpiturari/mpiturare (mpi-tu-rá-ri) – (unã cu ***mpeatur***) ex: tora intrã tu cãpisteari ca sã mpeturã (sã ntindã peturi); cashlu gras sã mpeturã (s-disfatsi peturi) § ***mpiturat*** (mpi-tu-rátŭ) adg mpituratã (mpi-tu-rá-tã), mpiturats (mpi-tu-rátsĭ), mpiturati/mpiturate (mpi-tu-rá-ti) – (aloat) tes sh-faptu peturi *{ro: aloat întins în foi de plăcintă} {fr: pâte étendue en feuilles de "pita"} {en: dough made in puffy sheets for "pita"}* § ***mpiturari/mpiturare*** (mpi-tu-rá-ri) sf mpiturãri (mpi-tu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-tindi aloatlu ti peturi *{ro: acţiunea de a tinde foi de plăcintă} {fr: action d'étendre la pâte pour faire les feuilles de "pita"} {en: action of making sheets of dough}* ex: mpiturarea (fãtsearea, ntindirea-a peturlor) nã lo dauã dzãli § ***dispituredz*** (dis-pi-tu-rédzŭ) (mi) vb I dispiturai (dis-pi-tu-ráĭ), dispituram (dis-pi-tu-rámŭ), dispituratã (dis-pi-tu-rá-tã), dispiturari/dispiturare (dis-pi-tu-rá-ri) – (mi) disfac ca un petur di-un lucru (ca peturlu dit pitã, ca bueaua di pi stizmã, ca coaja di pi-un arburi, etc.); dizgolj, dizbilescu *{ro: (se) desface în foi} {fr: (s')éffeuiller (en parlant d'un gateau); boursoufler, gondoler (en parlant d'un mur, d'un paroi, d'un arbre, etc.} {en: fall off, detach (sheets of pastry, paint from a wall, bark from a tree, etc.)}* ex: pita s-dispitureadzã, ashi cum mi-ariseashti; murlji s-dispiturarã di bueauã § ***dispeatur*** (dis-peá-turŭ) (mi) vb I dispiturai (dis-pi-tu-ráĭ), dispituram (dis-pi-tu-rámŭ), dispituratã (dis-pi-tu-rá-tã), dispiturari/dispiturare (dis-pi-tu-rá-ri) – (unã cu ***dispituredz***) ex: pita s-dispeaturã; toamna, platanjlji s-dispeaturã; li dispiturai tuti leamnili § ***dispetur*** (dis-pé-turŭ) (mi) vb I dispiturai (dis-pi-tu-ráĭ), dispituram (dis-pi-tu-rámŭ), dispituratã (dis-pi-tu-rá-tã), dispiturari/dispiturare (dis-pi-tu-rá-ri) – (unã cu ***dispituredz***) ex: cãndu aloatlu easti frimitat cu umtu s-dispeturã § ***dispiturat*** (dis-pi-tu-rátŭ) adg dispituratã (dis-pi-tu-rá-tã), dispiturats (dis-pi-tu-rátsĭ), dispiturati/dispiturate (dis-pi-tu-rá-ti) – (lucru, pitã, coaji, etc.) trã cari peturli s-aleg (s-disfac) ghini; disfaptu dit un lucru ca un petur (peturlu dit pitã, bueaua di pi stizmã, coaja di pri pom, etc.); dizguljat, dizbilit *{ro: desfăcut în foi} {fr: (gateau) éffeuillé; (mur) boursouflé, gondolé} {en: fallen off, detached (puffy sheets of pastry, paint from a wall, bark from a tree, etc.)}* ex: ca s-hibã pita dispituratã, lipseashti s-frimintsã aloatlu cu umtu § ***dispiturari/dispiturare*** (dis-pi-tu-rá-ri) sf dispiturãri (dis-pi-tu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-dispeaturã; dizguljari, dizbiliri *{ro: acţiunea de a se desfoi, de a se descoji; desfoire, descojire} {fr: action de (s')éffeuiller; de boursoufler, de gondoler} {en: action of falling off, of detaching (puffy sheets of pastry, paint from a wall, bark from a tree, etc.)}*

peturiclji/peturiclje (pe-tu-rí-clji) sf – vedz tu ***pitrunic lji***

pez (pézŭ) sn – vedz tu ***pezã***

pezã (pé-zã) sf pezi (pézĭ) – zboarãli tsi li dzãtsi omlu tra si sh-arãdã di cariva (s-lu-arushineadzã, s-lu cãtãfroniseascã, s-lu ncaci, etc.); pez, mãitapi, arizili, arizilji, rizili, arãdeari, arãdiri, mbizuiturã, mbizuiri, mpizuiri, pizuiri, shupir, shupãr, shupur; catafronisi, cãtãfronji; (expr: nj-bag pezã = nj-arãd) *{ro: batjocură, ironie} {fr: dérision, ironie, moquerie, dédain, mépris} {en: banter, irony, mockery, disdain, scorn}* ex: totãna ãlj grea a featãljei ti pezã (ti-arãdeari, tra si sh-arãdã di ea); dzãsi nãsã pi pezã; easti ti pezã (ti-arãdeari, ti-arshini, ti-

arizilji); cu zbor di pezã (di-arãdeari, di mãitapi, di cãtãfronji); canda ts-arãdz, ãts badz pezã (expr: ts-arãdz) cu mini? § ***pez*** (pézŭ) sn pezuri (pé-zurĭ) – (unã cu ***pezã***) ex: nji zbura pi pez (zbura ta si sh-arãdã); lu lja pi pez (rizili); pez (palju-shicai), lai pez (palju-shicai) § ***mpizuescu*** (mpi-zu-ĭés-cu) (mi) vb IV mpizuii (mpi-zu-íĭ), mpizueam (mpi-zu-ĭámŭ), mpizuitã (mpi-zu-í-tã), mpizuiri/mpizuire (mpi-zu-í-ri) – cu zboarã i fapti (tsi suntu dealihea i shicãi) voi s-lu fac pri cariva si s-arushineadzã niheamã icã s-lji fac atselj di deavãrliga si sh-arãdã di el; pizuescu, nj-arãd, rizilescu, rizilipsescu, shupãr, shupãredz, shupur, shupir, shupiredz *{ro: (a-şi) bate joc, batjocori}* *{fr: railler, (se) moquer}* *{en: mock, laugh at, make fun of, tease}* ex: nji mpizuescu di tini; sh-u-avu cã sh-arãdi shi shi mpizueashti cucotlu cu nãsã § ***mpizuit*** (mpi-zu-ítŭ) adg mpizuitã (mpi-zu-í-tã), mpizuits (mpi-zu-ítsĭ), mpizuiti/mpizuite (mpi-zu-í-ti) – (atsel) di cari sh-ari arãsã cariva; rizilit, rizilipsit, pizuit, shupãrat, shupirat, shupurat *{ro: batjocorit}* *{fr: bafoué, moqué, honni}* *{en: mocked, laughed at, made fun of, teased}* § ***mpizuiri/mpizuire*** (mpi-zu-í-ri) sf mpizuiri (mpi-zu-írĭ) – zboarãli tsi li dzãtsi omlu tra si sh-arãdã di cariva (s-lu-arushineadzã, s-lu cãtãfroniseascã, s-lu ncaci, etc.); pezã, mãitapi, arizili, arizilji, rizili, arãdeari, arãdiri, mbizuiri, pizuiri, shupir, shupãr, shupur; catafronisi, cãtãfronji *{ro: batjocură}* *{fr: moquerie, persiflage, dérision}* *{en: mockery, scoffing, banter}* ex: nu-lj dãdea banã di mpizuiri tsi sh-fãtsea § ***pizuescu*** (pi-zu-ĭés-cu) (mi) vb IV pizuii (pi-zu-íĭ), pizueam (pi-zu-ĭámŭ), pizuitã (pi-zu-í-tã), pizuiri/pizuire (pi-zu-í-ri) – (unã cu ***mpizuescu***) ex: tsi pizuits (tsi v-arãdets, cãtãfronjisits) di nomlu a prufetlui; di tsi-ts pizueshti (ts-arãdz) nu-ascachi; nu sh-duchea cã-sh pizuea (sh-arãdea) di el; tsi mi pizueshti? (tsi ts-arãdz di mini?) § ***pizuit*** (pi-zu-ítŭ) adg pizuitã (pi-zu-í-tã), pizuits (pi-zu-ítsĭ), pizuiti/pizuite (pi-zu-í-ti) – (unã cu ***mpizuit***) ex: ma ghini oarfãn tinjisit dicãt avut pizuit § ***pizuiri/pizuire*** (pi-zu-í-ri) sf pizuiri (pi-zu-írĭ) – (unã cu ***mizuiri***) ex: armasim ti-arãs shi pizuiri § ***pizuearic*** (pi-zu-ĭá-ricŭ) sm, sf, adg pizuearicã (pi-zu-ĭá-ri-cã), pizuearits (pi-zu-ĭá-ritsĭ), pizuearitsi (pi-zu-ĭá-ri-tsi) – (atsel) tsi sh-arãdi (pizueashti) di cariva; pizuitor, mbizuitor, mpizuitor, mãitãpci, shupãrãtor, shupãronj *{ro: batjocoritor}* *{fr: qui bafou, railleur, moqueur}* *{en: who is scoffing, who is mocking, scoffer, mocker}* ex: pizuearitslji a pistiljei (atselj tsi sh-arãd, tsi sh-pizuescu di pisti); nã fatsim pizuearitslji al Dumnidzã; s-aflarã doi pizuearits § ***mpizuitor*** (mpi-zu-i-tórŭ) sm, sf, adg mpizuitoari/mpizuitoare (mpi-zu-i-toá-ri), mpizuitori (mpi-zu-i-tórĭ), mpizuitoari/mpizuitoare (mpi-zu-i-toá-ri) – (unã cu ***pizuearic***) § ***pizuitor*** (pi-zu-i-tórŭ) sm, sf, adg pizuitoari/pizuitoare (pi-zu-i-toá-ri), pizuitori (pi-zu-i-tórĭ), pizuitoari/pizuitoare (pi-zu-i-toá-ri) – (unã cu ***pizuearic***) § ***mpizuiturã*** (mpi-zu-i-tú-rã) sf mpizuituri (mpi-zu-i-túrĭ) – (unã cu ***pezã***)

pezevenghiu (pe-ze-vén-ghĭu) adgm pezevenghi (pe-ze-vénghĭ) – tsi ahãzeashti ca lumea s-lu aibã tu catafronisi (cã easti atim, tihilai, firaun, pushclju, etc.); atim, pushclju, pushtean, pushtan, pushtu, firaon, firaun, andihristu, blãstimat, nihit, etc. *{ro: pezevenghi, infam}* *{fr: infâme}* *{en: vile, infamous}* § ***pizivinglãchi/pizivinglãche*** (pi-zi-vin-glắ-chi) sf pizivinglãchi (pi-zi-vin-glắchĭ) – harea tsi-l fatsi un om s-aspunã cã easti pezevenghiu *{ro: pezevenglâc, infamie}* *{fr: infamie}* *{en: vileness, infamy}*

phean (phĭánŭ) sn pheani/pheane (phĭá-ni) – hãlati mari muzicalã tsi easti ca unã soi di sinduchi mari tsi sta pri trei cicioari, cari-asunã cãndu unã aradã di coardi (teli) suntu aguditi di-unã soi di ciocuri shi treamburã tra sã scoatã muzicã *{ro: pian}* *{fr: piano}* *{en: piano}* § ***pian*** (pi-ĭánŭ) sn piani/piane (pi-ĭá-ni) – (unã cu ***phean***)

pheastru (pheás-tru) sn pheastri/pheastre (pheás-tri) – parã adrat ca unã cãrfitsã cu cari muljerli sh-acatsã cusitsili; cãrfitsã, paramanã, ciuprachi *{ro: bănuţ-agrafă de cosiţă}* *{fr: espèce de petite monnaie pourvue d'un crochet et employée par les femmes à leurs tresses}* *{en: coin, to which a littlehook was attached, used by women to hold their head tresses}*

pheat (pheátŭ) sn pheati/pheate (pheá-ti) – misurã arucutoasã (san, cãtsin, etc., cu mãrdzinjli niheam sculati sh-cu fundul ãndreptu) dit cari mãcã oaminjlji la measã, faptã di-aradã di fãrfuriu (ma poati s-hibã adratã sh-di yilii, lemnu, etc.); misur, misurã, piat, pheatac, blid, sãhan, sãhani, san, cãtsin, cãtsãn, cãtsãnã, cãtson, cinac, cinacã, cinachi, talir, tãljur, tas, tasi, tanir, tanirã, tãnir, gãvanã, cingu *{ro: farfurie}* *{fr: assiette}* *{en: dinner plate}* § ***pheatac*** (phea-tácŭ) sn pheatatsi/pheatatse (phea-tá-tsi) – pheat njic *{ro: farfurioară}* *{fr: petite assiette}* *{en: small dinner plate}* § ***piat*** (pi-átŭ) sn piati/piate (pi-á-ti) – (unã cu ***pheat***)

pheatac (phea-tácŭ) sn – vedz tu ***pheat***

pheshcã (phésh-cã) sf pheshti (phésh-ti) – yimisha faptã di pomlu hearhic; hearhicã, herhicã, hearhirã, herhirã, hearhitã, virucnjauã, virucheauã, viruchi *{ro: piersică}* *{fr: pêche}* *{en: peach}*

phito (phi-tó) sm phitadz (phi-tádzĭ) – biuturã *{ro: băutură}* *{fr: boisson; liqueur}* *{en: drink, liqueur}*

pi (pi) prip – vedz tu ***pri***[1]

pi ningã (pi nín-gã) prip – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***piningã***

pia (pĭá) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pea***

pian (pi-ĭánŭ) sn – vedz tu ***phean***

pi-anarga (pea-nár-ga) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***peanarga***

piat (pi-átŭ) sn – vedz tu ***pheat***

piatsã (pi-ĭa-tsã) sf pl(?) – loc mari sh-tes, maxus ndreptu trã vindearea sh-acumpãrarea di lucri di tuti turliili; loclu dit mesea i mardzinea di hoarã i cãsãbã, iu s-aflã duchenjli tu cari s-vindu tuti soili di lucri, iu s-dutsi dunjaea sã psuniseascã; pãzari, cirshii *{ro: piaţă}* *{fr: marché public}* *{en: public market}* ex: nu avea volti prit piatsã (pãzari)

pic[1] (pícŭ) sm pl(?) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacealiu, cãrciliu, cipit, ciumã, creashtic, creashtid, creashtit, cuculj, culmã, chiscu, cingãrliu, ciulubet, ciuciulã, ciucã, ciumã, ciungani, huhutã, pifilic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, mitcã, mãyeauã, chirchinedz, chipitã, gucilii, gugiulii *{ro: creştet, vârf}* *{fr: pic, sommet}* *{en: peak, summit}*

pic[2] (pícŭ) (mi) vb I – vedz tu ***chicutã***[1]

pic[3]***!*** (pícŭ!) inter – vedz tu ***chicutã***[1]

picari/picare (pi-cá-ri) sf – vedz tu ***chicutã***[1]

picat[1] (pi-cátŭ) sn picati/picate (pi-cá-ti) – cãlcarea-a unui nom crishtinescu; amãrtii, mãrtii; (fig: 1: picat = znjii, aspãrgãciuni, chirdãciuni, crimã; expr: 2: intru tu picat = fac un lucru-arãu; 3: picat di Dumnidzã = mari amãrtii) *{ro: păcat}* *{fr: péché}* *{en: sin}* ex: tsi picat (amãrtii) feci?; picatlu (amãrtia) tsi nu-i di vãr ljirtat; nu-i picat (nu-i crimã) di-a meali njati?

picat[2] (pi-cátŭ) adg – vedz tu ***chicutã***[1]

picã[1] (pí-cã) sf fãrã pl – vedz tu ***chicutã***[1]

picã[2] (pí-cã) sf fãrã pl – vedz tu ***chicutã***[2]

picã[3] (pí-cã) sf fãrã pl – inati, gnati, ghnati, chicusiri, cãchiusiri, amãnii, mãnii, hulii, yinati, lisã, foc, uryii, zalã, zali, gindi, nãireatsã, nãrleatsã, thimo, cangi, himã, turbari *{ro: pică, ciudă, necaz, supărare, furie, răzbunare}* *{fr: dépit, rancune, colère}* *{en: spite, fury, anger}* ex: di pica (inatea) tsi lã poartã a oilor; tsi, va-nj tsãnj picã (inati)?; trã pica (inatea) a gretslor; di picã (inati), dushmanjlji bana-lj loarã; l-vãtãmash di trã nã picã (inati, ahti tsi lj-aveai); trã un avea picã (inati)

picean (pí-cĭanŭ) sm piceanj (pí-cĭanjĭ) – om tsi nu easti bun trã tsiva; palju-om, gãnoj, tsili-pai, tsapatsuc, tsãrlos, xipoltu *{ro: secătură}* *{fr: homme sans valeur, maroufle}* *{en: scoundrel, good for nothing}* ex: nu mi ljau dupã mintea-a piceanjlor (palju-oaminjlor) atselj

pici[1]***/pice*** sf pici (picĭ) – mãdularlu (tsi s-aflã tu partea di nafoarã, di nghios sh-di dininti a truplui) tsi u-aleadzi muljarea di bãrbat (prit cari intrã simintsa-a bãrbatlui tu truplu a muljariljei tra si s-facã njitslji); chizdã, hicã, hearhicã, herhicã, hearhirã, herhirã, hearhitã, poali *{ro: vagin}* *{fr: vagin}* *{en: vagina}*

pici[2] (pícĭŭ) sm pici (pícĭ) – ficior njic shi shcurtu; ficiuric *{ro:*

pici, copilaş} *{fr: petit enfant}* *{en: little kid (child)}* ex: picilu-atsel easti multu yiu

picioc (pi-cĭócŭ) sm piciots (pi-cĭótsĭ) – gãrnuts, tu giocurli di cilimeanj *{ro: boabă}* *{fr: grains (dans les jeux d'enfants)}* *{en: grains (in children's games}* ex: nj-bãgã un picioc

piciur (pí-cĭurŭ) sn piciuri/piciure (pí-cĭu-ri) – fashã suptsãri di lãnã ndreaptã trã turtseari; fashã di fuljor; pitrichi, pitricã, fuljor, cair *{ro: fuior, caier}* *{fr: filasse de laine}* *{en: tow of wool}* ex: di pãlj di lãnã adrãm piciur i fuljor; featsi nã cãnistrã di piciuri § ***mpiciur*** (mpí-cĭurŭ) vb I mpiciurai (mpi-cĭu-ráĭ), mpiciuram (mpi-cĭu-rámŭ), mpiciuratã (mpi-cĭu-rá-tã), mpi-ciurari/mpiciurare (mpi-cĭu-rá-ri) – u ndreg lãna sh-u fac fãsh di fuljor tra s-hibã ma lishor la turtseari; nfuljor *{ro: face fâşii de fuior}* *{fr: faire de la filasse de laine}* *{en: make tows of wool}* ex: cara intrã tu cheaptsãnj, mpiciurã tutã lãna § ***mpi-ciurat*** (mpi-cĭu-rátŭ) adg mpiciuratã (mpi-cĭu-rá-tã), mpi-ciurats (mpi-cĭu-rátsĭ), mpiciurati/mpiciurate (mpi-cĭu-rá-ti) – (lãna) tsi easi ndreaptã shi faptã fãsh trã turtseari; nfuljurat *{ro: (lâna) făcută fâşii de fuior}* *{fr: (laine) faite filasse de laine}* *{en: (wool) made tows}* § ***mpiciurari/mpiciurare*** (mpi-cĭu-rá-ri) sf mpiciurãri (mpi-cĭu-rărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si mpiciurã lãna; nfuljurari *{ro: acţiunea de a face fâşii de fuior}* *{fr: action de faire de la filasse de laine}* *{en: action of making tows of wool}*

picna (pic-ná) adv – vedz tu ***picnos***

picnã (píc-nã) sf – vedz tu ***pecnã***

picnãvos (pic-nã-vósŭ) adg – vedz tu ***pecnã***

picnos[1] (pic-nósŭ) adg – vedz tu ***pecnã***

picnos[2] (pic-nósŭ) adg picnoasã (pic-noá-sã), picnosh (pic-nóshĭ), picnoasi/picnoase (pic-noá-si) – tsi s-aflã bãgats (api-trusits) tu-un loc multu aproapea un di-alantu; tsi nu suntu diparti un di-alantu; ndisat, des, spes, apitrusit *{ro: des}* *{fr: épais}* *{en: thick}* § ***picna*** (pic-ná) adv – multi ori cu-arada, des, ndasi, dipriunã, inda, unã-unã, nicurmat, neacumtinat, nipãpsit *{ro: des, adesea}* *{fr: souvent, fréquemment}* *{en: often, frequently}*

piculescu (pi-cu-lés-cu) vb IV piculii (pi-cu-lîĭ), piculeam (pi-cu-leámŭ), piculitã (pi-cu-lí-tã), piculiri/piculire (pi-cu-lí-ri) – u fac unã pravdã tra s-hibã imirã (di agrã tsi eara); imiredz, imiripsescu, imirisescu, imirusescu, fruminescu *{ro: îmblânzi, domestici}* *{fr: apprivoiser, domestiquer}* *{en: tame}* ex: bãtea cavalu di dipunea pulj, piculea (imiripsea) agrinjli § ***piculit*** (pi-cu-lítŭ) adg piculitã (pi-cu-lí-tã), piculits (pi-cu-lítsĭ), piculiti/piculite (pi-cu-lí-ti) – (pravdã) tsi easti faptã tra s-hibã imirã; imirat, imiripsit, imirisit, imirusit, fruminit *{ro: îmblânzit, domesticit}* *{fr: apprivoisé, domestiqué}* *{en: tamed}* § ***piculiri/piculire*** (pi-cu-lí-ri) sf piculiri (pi-cu-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva piculeashti; imirari, imiripsiri, imirisiri, imirusiri, fruminiri *{ro: acţiunea de a îmblânzi, de a domestici; îmblânzire, domesticire}* *{fr: action d'apprivoiser, de domestiquer}* *{en: action of taming}*

piculiri/piculire (pi-cu-lí-ri) sf – vedz tu ***piculescu***

piculit (pi-cu-lítŭ) adg – vedz tu ***piculescu***

piculj (pi-cúljĭŭ) sm piculj (pi-cúljĭ) shi sn piculji/piculje (pi-cú-lji) – pãradz adunats (la unã ucazi ca, bunãoarã, la-amintarea-a unui nat); pãradz adunats di-aushanj, multi ori tsãnuts peascumta (tra s-lji aibã tu-aushatic, tu-unã oarã di-ananghi, etc.) *{ro: bănet strâns}* *{fr: argent serré, mis en réserve, magot}* *{en: money amassed and put aside}* ex: lã-l deadi cãt piculj (cãts pãradz adunats) avu § § ***picunj*** (pi-cúnjĭŭ) sm picunj (pi-cúnjĭ) shi sn picunji/picunje (pi-cú-nji) shi picunj (pi-cúnjĭ) – (unã cu ***piculj***) ex: agiumsirã sã-sh vindã fumealja-a lor trã picunji; lj-adunã un picunj bun

picunj (pi-cúnjĭŭ) sm – vedz tu ***piculj***

picurar (pi-cu-rárŭ) sm picurari (pi-cu-rárĭ) – om (di-arada cu-arugã) tsi aveaglji, pashti, ari vrundida-a oilor sh-fatsi sh-cashlu la stani; baci, cãshar; (fig: 1: picurar = om cari, di-aradã) nu para ari carti, nu para shtii multi, easti ca hazo, prostu, nipilixit, etc.; expr: 2: ***puljlu picurar*** = agru-pulj cunuscut trã ciuciula tsi u-aspuni pirifan pri creashtitlu-a caplui; ciuciuljan, ciuciuleai, ciurleai, ciuleai) *{ro: păstor, cioban}* *{fr: berger}* *{en: shepherd}* ex: cari di luchi s-aspari, nu s-fatsi picurar; picurar cu percea lungã; picurarlji cãndu-au minti, ncaltsã sh-puriclu; picurarlji unãoarã pri mes dipun tu pãzari; o, lai picurare! (fig: glare!) § ***picurãrush*** (pi-cu-rã-rúshĭŭ) sm picurãrush (pi-cu-rã-rúshĭ) – picurar njic (di ilichii i boi) *{ro: ciobănaş}* *{fr: petit berger}* *{en: little (small) shepherd}* § ***picurãroanji/picurãroanje*** (pi-cu-rã-roá-nji) sf picurãroanji/picurãroanje (pi-cu-rã-roá-nji) – muljari tsi lucreadzã la oi, aveaglji sh-pashti oili; muljarea-a unui picurar *{ro: păstoriţă, nevastă de cioban}* *{fr: bergère, femme de berger}* *{en: sheperdess, shepherd's wife}* § ***picuroanji/picuroanje*** (pi-cu-roá-nji) sf picuroanji/picuroanje (pi-cu-roá-nji) – (unã cu ***picurãroanji***) ex: easti picuroanji § ***picurãrilji/picurãrilje*** (pi-cu-rã-rí-lji) sf picurãrilj (pi-cu-rã-ríljĭ) – banã di picurar; tehni di picurar *{ro: păstorie, păstorime, meserie de cioban}* *{fr: état de berger, métier de berger}* *{en: pastoral life, profession of a shepherd}* § ***picurãratã*** (pi-cu-rã-rá-tã) sf picurãrãts (pi-cu-rã-rătsĭ) – (unã cu ***picurãrilji***) ex: harauã pri picurãratã § ***picurãrlichi/picurãrliche*** (pi-cu-rãr-líchi) sf picu-rãrlichi (pi-cu-rãr-líchĭ) – (unã cu ***picurãrilji***) § ***picurlichi/picurliche*** (pi-cur-líchi) sf picurlichi (pi-cur-líchĭ) – (unã cu ***picurãrilji***) § ***picurãrescu*** (pi-cu-rã-rés-cu) adg picurãreascã (pi-cu-rã-reás-cã), picurãreshtsã (pi-cu-rã-résh-tsã), picu-rãreshti/picurãreshte (pi-cu-rã-résh-ti) – tsi ari s-facã cu picurarlji; di picurar *{ro: ciobănesc, pastoral}* *{fr: de berger, pastoral}* *{en: of shepherd, pastoral}* ex: cãni mari, picurãrescu (di la oi, di picurari); cãrlibanã picurãreascã (di picurar); unã n cap, picurãreascã (di picurar) § ***picurescu*** (pi-cu-rés-cu) adg picureascã (pi-cu-reás-cã), picureshtsã (pi-cu-résh-tsã), picureshti/picureshte (pi-cu-résh-ti) – (unã cu ***picu-rãrescu***) § ***picurãreashti/picurãreashte*** (pi-cu-rã-reásh-ti) adv – tsi easti faptã ca di-un picurar; ca di picurar *{ro: ciobăneşte}* *{fr: à la manière des bergers}* *{en: like a shepherd}* ex: anvãrtea-l picurãreashti (ca picurarlji)

picurãratã (pi-cu-rã-rá-tã) sf – vedz tu ***picurar***

picurãreashti/picurãreashte (pi-cu-rã-reásh-ti) adv – vedz tu ***picurar***

picurãrescu (pi-cu-rã-rés-cu) adg – vedz tu ***picurar***

picurãrilji/picurãrilje (pi-cu-rã-rí-lji) sf – vedz tu ***picurar***

picurãrlichi/picurãrliche (pi-cu-rãr-líchi) sf – vedz tu ***picurar***

picurãroanji/picurãroanje (pi-cu-rã-roá-nji) sf – vedz tu ***picurar***

picurãrush (pi-cu-rã-rúshĭŭ) sm – vedz tu ***picurar***

picurescu (pi-cu-rés-cu) adg – vedz tu ***picurar***

picurlichi/picurliche (pi-cur-líchi) sf – vedz tu ***picurar***

picuroanji/picuroanje (pi-cu-roá-nji) sf – vedz tu ***picurar***

pidagog (pi-da-gógŭ) sm pidagoyi (pi-da-góyĭ) – om nvitsat a curi lucru easti sã nveatsã pri altsã (di-aradã ficiori di la sculii); om tsi-agiutã dascalu la sculii (i) s-tsãnã ordini namisa di ficiori icã (ii) s-lji nveatsã ficiorlji carti *{ro: pedagog}* *{fr: pédagogue}* *{en: pedagogue}*

pidhaghogh (pi-dha-ghóghŭ) sm pidhaghoyi (pi-dha-ghóyĭ) – unã cu ***pidagog***

pidhimo (pi-dhi-mó) sm pidhimadz (pi-di-mádzĭ) – unã cu ***pidimo***

pidhipsescu (pi-dhip-sés-cu) (mi) vb IV pidhipsii (pi-dhip-síĭ), pidhipseam (pi-dhip-seámŭ), pidhipsitã (pi-dhip-sí-tã), pidhip-siri/pidhipsire (pi-dhip-sí-ri) – unã cu ***pidipsescu***

pidhipsiri/pidhipsire (pi-dhip-sí-ri) sf pidhipsiri (pi-dhip-sírĭ) – unã cu ***pidipsiri***

pidhipsit (pi-dhip-sítŭ) adg pidhipsitã (pi-dhip-sí-tã), pidhipsits (pi-dhip-sítsĭ), pidhipsiti/pidhipsite (pi-dhip-sí-ti) – unã cu ***pidipsit***

pidhupinac (pi-dhu-pí-nacŭ) sn pidhupinatsi/pidhupinatse (pi-dhu-pí-na-tsi) – unã cu ***pidupinac***

pidichii/ pidichie (pi-di-chí-i) sf pidichii (pi-di-chíĭ) – alats cu cari s-acatsã i s-leagã prãvdzãli di par; atsea tsi s-fatsi cãndu cariva acatsã unã pravdã cu alatslu *{ro: (acţiunea de a prinde pe careva cu) arcanul}* *{fr: (action de saisir ou enlacer quelqu'un à l'aide du) lasso}* *{en: (action of catching somebody with a) lasso}*

pidiloc (pi-di-lócŭ) sn – vedz tu ***pitãlog***

pidimo (pi-di-mó) sm pidimadz (pi-di-mádzĭ) – dureari mari aduchitã di trup i di suflit; pedimo, vasan, mundã, munduiri, tiranj, schingiu, zahmeti, zieti *{ro: chin, suferinţă, tortură}* *{fr: peine, souffrance, torture}* *{en: pain, suffering, torture}* ex: atumtsea acãtsarã avinãrli sh-pidimadzlji § ***pedimo*** (pe-di-mó) sm pedimadz (pe-di-mádzĭ) – (unã cu ***pidimo***) § ***pidipsescu*** (pi-dip-sés-cu) (mi) vb IV pidipsii (pi-dip-sîĭ), pidipseam (pi-dip-seámŭ), pidipsitã (pi-dip-sí-tã), pidipsiri/pidipsire (pi-dip-sí-ri) – ãl fac pri cariva s-aducheascã unã mari dureari sufliteascã i trupeascã; l-fac pri cariva s-tragã un pidimo (l-fac s-plãteascã cu-un pidimo) trã lucrili slabi tsi-ari faptã; culãsescu, munduescu, vãsãnipsescu *{ro: trudi, căzni, chinui, pedepsi}* *{fr: souffrir, torturer, (se) donner beaucoup de peine, punir}* *{en: suffer, torture, punish}* ex: l-pidipsi (l-featsi s-tragã multi) Dumnidzã tr-atseali tsi featsi § ***pidipsit*** (pi-dip-sítŭ) adg pidipsitã (pi-dip-sí-tã), pidipsits (pi-dip-sítsĭ), pidipsiti/pidipsite (pi-dip-sí-ti) – tsi aducheashti unã mari dureari sufliteascã i trupeascã; tsi easti faptu s-tragã un pidimo trã lucrili slabi tsi-ari faptã; culãsit, munduit, vãsãnipsit *{ro: trudit, căznit, chinuit, pedepsit}* *{fr: torturé, lassé, châtié}* *{en: suffered, tortured, punished}* § ***pidipsiri/pidipsire*** (pi-dip-sí-ri) sf pidipsiri (pi-dip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-pidipseashti; culãsiri, munduiri, vãsãnipsiri *{ro: acţiunea de a se trudi, trudire, căznire, chinuire}* *{fr: action de (faire) souffrir; peine, supplice, châtiment}* *{en: action of suffering; of being punished; pain, punishment}* § ***nipidipsit*** (ni-pi-dip-sítŭ) adg nipidipsitã (ni-pi-dip-sí-tã), nipidipsits (ni-pi-dip-sítsĭ), nipidipsiti/nipidipsite (ni-pi-dip-sí-ti) – tsi nu easti pidipsit; tsi nu aducheashti unã mari dureari sufliteascã i trupeascã; tsi nu easti faptu s-tragã un pidimo trã lucrili slabi tsi-ari faptã; niculãsit, nimunduit, nivãsãnipsit *{ro: netrudit, nechinuit, nepedepsit}* *{fr: qui n'est pas torturé, qui n'est pas puni}* *{en: who has not been made to suffer, who has not been punished}* § ***nipidipsiri/nipidipsire*** (ni-pi-dip-sí-ri) sf nipidipsiri (ni-pi-dip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-pidipseashti; niculãsiri, nimunduiri, nivãsãnipsiri *{ro: acţiunea de a nu se trudi; de a nu pedepsi}* *{fr: action de ne pas (faire) souffrir; de ne pas punir}* *{en: action of not suffering; of not punishing}* § ***pedevsescu*** (pe-dev-sés-cu) (mi) vb IV pedevsii (pe-dev-sîĭ), pedevseam (pe-dev-seámŭ), pedevsitã (pe-dev-sí-tã), pedevsiri/pedevsire (pe-dev-sí-ri) – (unã cu ***pidipsescu***) § ***pedevsit*** (pe-dev-sítŭ) adg pedevsitã (pe-dev-sí-tã), pedevsits (pe-dev-sítsĭ), pedevsiti/pedevsite (pe-dev-sí-ti) – (unã cu ***pidipsit***) § ***pedevsiri/pedevsire*** (pe-dev-sí-ri) sf pedevsiri (pe-dev-sírĭ) – (unã cu ***pidipsiri***)

pidipsescu (pi-dip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pidimo***

pidipsiri/pidipsire (pi-dip-sí-ri) sf – vedz tu ***pidimo***

pidipsit (pi-dip-sítŭ) adg – vedz tu ***pidimo***

piducljami/piducljame (pi-du-cljĭá-mi) sf – vedz tu ***piduclju***

piducljari/piducljare (pi-du-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***piduclju***

piducljat (pi-du-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***piduclju***

piducljedz (pi-du-cljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***piduclju***

piducljos (pi-du-cljĭósŭ) adg – vedz tu ***piduclju***

piduclju (pi-dú-cljĭu) sm piduclji (pi-dú-clji) – multi turlii di insecti njits (bumbãrats, rimi, bubulits), fãrã arpiti, cari bãneadzã cu sãndzili tsi-l sudzi di pi truplu-a omlui (a prãvdzãlor), sh-alasã ca unã soi di gãrnutsi i seamni-aroshi pri chealea-a omlui (di-l fatsi si sã scarchinã multu); biduclju, mingiush, minciush, minciushi *{ro: păduche}* *{fr: pou}* *{en: louse}* ex: lu-aflai mplin di piduclji; piducljul dupã tsi si saturã, easi pri sufrãntseauã § ***biduclju*** (bi-dú-cljĭu) sm biduclji (bi-dú-clji) – (unã cu ***piduclju***) ex: biduclju di prun; biduclju di gumar § ***piducljami/piducljame*** (pi-du-cljĭá-mi) sf fãrã pl – multimi di biduclji; biducljami, mintsimi, minciushami *{ro: mulţime de păduchi}* *{fr: foule de poux, vermine}* *{en: multitude of lice, vermin}* § ***biducljami/biducljame*** (bi-du-cljĭá-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***piducljami***) § ***piducljos*** (pi-du-cljĭósŭ) adg piducljoasã (pi-du-cljĭoá-sã), piducljosh (pi-du-cljĭóshĭ), piducljoasi/picucljoase (pi-du-cljĭoá-si) – cari ari piduclji pri el; tsi easti mplin di piduclji; tsi ari acãtsatã piduclji; biducljos; (fig: piducljos = om tsi nu para s-aspealã, tsi sta tut chirolu murdar, cu stranj-arupti, etc.) *{ro: păduchios}* *{fr: pouilleux}* *{en: with lice, lousy}* ex: cãdzu pi mãna-a piducljoshlor (fig: a murdarlor, a dispuljatslor) § ***biducljos*** (bi-du-cljĭósŭ) adg biducljoasã (bi-du-cljĭoá-sã), biducljosh (bi-du-cljĭóshĭ), biducljoasi/biducljoase (bi-du-cljĭoá-si) – (unã cu ***piducljos***) § ***mpiducljedz*** (mpi-du-cljĭédzŭ) (mi) vb I mpiducljai (mpi-du-cljĭáĭ), mpiducljam (mpi-du-cljĭámŭ), mpiducljatã (mpi-du-cljĭá-tã), mpiducljari/mpiducljare (mpi-du-cljĭá-ri) – acats piduclji; mi umplu di piduclji; piducljedz, biducljedz, mbiducljedz; minciushedz, mingiushedz *{ro: prinde păduchi, (se) umple de păduchi}* *{fr: rendre ou être plein de vermine, gagner des poux, devenir pouilleux}* *{en: infest or be infested with lice}* ex: nu shadi tu itsido casã s-nu si mpiducljadzã § ***mpiduclju*** (mpi-dú-cljĭu) (mi) vb I mpiducljai (mpi-du-cljĭáĭ), mpiducljam (mpi-du-cljĭámŭ), mpiducljatã (mpi-du-cljĭá-tã), mpiducljari/mpiducljare (mpi-du-cljĭá-ri) – (unã cu ***mpiducljedz***) § ***mpiducljat*** (mpi-du-cljĭátŭ) adg mpiducljatã (mpi-du-cljĭá-tã), mpiducljats (mpi-du-cljĭátsĭ), mpiducljati/mpiducljate (mpi-du-cljĭá-ti) – tsi easti mplin di piduclji; tsi s-ari umplutã di piduclji; piducljat, biducljat, mbiducljat; minciushat, mingiushat; piducljos, biducljos *{ro: umplut, plin de păduchi}* *{fr: qui a gagné des poux, devenu pouilleux}* *{en: infested with lice}* § ***mpiducljari/mpiducljare*** (mpi-du-cljĭá-ri) sf mpiducljeri (mpi-du-cljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva acatsã piduclji; biducljari; piducljare, mbiducljare; minciushari, mingiushari *{ro: acţiunea de a prinde păduchi, de a (se) umple de păduchi}* *{fr: action de rendre ou être plein de vermine, de gagner des poux, de devenir pouilleux}* *{en: action of infesting with lice}* § ***mbiducljedz*** (mbi-du-cljĭédzŭ) (mi) vb I mbiducljai (mbi-du-cljĭáĭ), mbiducljam (mbi-du-cljĭámŭ), mbiducljatã (mbi-du-cljĭá-tã), mbiducljari/mbiducljare (mbi-du-cljĭá-ri) – (unã cu ***mpiducljedz***) § ***mbiducljat*** (mbi-du-cljĭátŭ) adg mbiducljatã (mbi-du-cljĭá-tã), mbiducljats (mbi-du-cljĭátsĭ), mbiducljati/mbiducljate (mbi-du-cljĭá-ti) – (unã cu ***mpiducljat***) § ***mbiducljari/mbiducljare*** (mbi-du-cljĭá-ri) sf mbiducljeri (mbi-du-cljĭérĭ) – (unã cu ***mpiducljari***) § ***piducljedz*** (pi-du-cljĭédzŭ) (mi) vb I piducljai (pi-du-cljĭáĭ), piducljam (pi-du-cljĭámŭ), piducljatã (pi-du-cljĭá-tã), piducljari/piducljare (pi-du-cljĭá-ri) – (unã cu ***mpiducljedz***) § ***piducljat*** (pi-du-cljĭátŭ) adg piducljatã (pi-du-cljĭá-tã), piducljats (pi-du-cljĭátsĭ), piducljati/piducljate (pi-du-cljĭá-ti) – (unã cu ***mpiducljat***) § ***piducljari/piducljare*** (pi-du-cljĭá-ri) sf piducljeri (pi-du-cljĭérĭ) – (unã cu ***mpiducljari***) § ***biducljedz*** (bi-du-cljĭédzŭ) (mi) vb I biducljai (bi-du-cljĭáĭ), biducljam (bi-du-cljĭámŭ), biducljatã (bi-du-cljĭá-tã), biducljari/biducljare (bi-du-cljĭá-ri) – (unã cu ***mpiducljedz***) § ***biducljat*** (bi-du-cljĭátŭ) adg biducljatã (bi-du-cljĭá-tã), biducljats (bi-du-cljĭátsĭ), biducljati/biducljate (bi-du-cljĭá-ti) – (unã cu ***mpiducljat***) § ***biducljari/biducljare*** (bi-du-cljĭá-ri) sf biducljeri (bi-du-cljĭérĭ) – (unã cu ***mpiducljari***) § ***dispiducljedz*** (dis-pi-du-cljĭédzŭ) (mi) vb I dispiducljai (dis-pi-du-cljĭáĭ), dispiducljam (dis-pi-du-cljĭámŭ), dispiducljatã (dis-pi-du-cljĭá-tã), dispiducljari/dispiducljare (dis-pi-du-cljĭá-ri) – lj-caftu piducljilj tsi s-aflã tu stranjili-a meali shi-lj vatãm; mi caftu (di piduclji); mi caftu (n cap); disbiducljedz *{ro: despăduchea}* *{fr: chercher et détruire les poux}* *{en: look for and kill one's lice}* § ***dispiducljat*** (dis-pi-du-cljĭátŭ) adg dispiducljatã (dis-pi-du-cljĭá-tã), dispiducljats (dis-pi-du-cljĭátsĭ), dispiducljati/dispiducljate (dis-pi-du-cljĭá-ti) – tsi s-ari cãftatã sh-ari vãtãmatã biducljilj tsi lj-avea pri el; disbiducljat *{ro: despăducheat}* *{fr: qui s'est débarrassé des poux}* *{en: ridden of one's lice}* § ***dispiducljari/dispiducljare*** (dis-pi-du-cljĭá-ri) sf dispiducljeri (dis-pi-du-cljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-caftã shi sh-vatãmã piducljilj tsi lj-avea pri el; disbiducljari *{ro: acţiunea de a despăduchea}* *{fr: action de chercher et de détruire les poux}* *{en: action of looking for and of killing one's lice}* § ***disbiducljedz*** (dis-bi-du-cljĭédzŭ) (mi) vb I disbiducljai (dis-bi-du-cljĭáĭ), disbiducljam (dis-bi-du-cljĭámŭ), disbiducljatã (dis-bi-du-cljĭá-tã), disbiduclja-

ri/disbiducljare (dis-bi-du-cljĭá-ri) – (unã cu ***dispiducljedz***) § ***disbiducljat*** (dis-bi-du-cljĭátŭ) adg disbiducljatã (dis-bi-du-cljĭá-tã), disbiducljats (dis-bi-du-cljĭátsĭ), disbiducljati/disbiducljate (dis-bi-du-cljĭá-ti) – (unã cu ***dispiducljat***) § ***disbiducljari/disbiducljare*** (dis-bi-du-cljĭá-ri) sf disbiducljeri (dis-bi-du-cljĭérĭ) – (unã cu ***dispiducljari***)

pidupinac (pi-dhu-pí-nacŭ) sn pidupinatsi/pidupinatse (pi-dhu-pí-na-tsi) – vas cu cãpachi faptu di lemnu tu cari (multi ori) s-tsãni cashlu; piripinac, pirpinac, cãrniciu, cãrneciu, ncljitor, cljitor, cupac, chipinac, clidupinac, racicã, pungar *{ro: covăţică cu capac pentru brânză}* *{fr: écuelle de bois à couvercle servant à garder le fromage}* *{en: container with cover made of wood for keeping the cheese}* § ***piripinac*** (pi-ri-pí-nacŭ) sn piripinatsi/piripinatse (pi-ri-pí-na-tsi) – (unã cu ***pidupinac***) § ***pirpinac*** (pir-pí-nacŭ) sn pirpinatsi/pirpinatse (pir-pí-na-tsi) – (unã cu ***pidupinac***) § ***clidupinac*** (cli-dhu-pí-nacŭ) sn clidupinatsi/clidupinatse (cli-dhu-pií-na-tsi) – pheat di lemnu cu cãpachi tsi sã ncljidi multu ghini (tra s-nu alasã si s-vearsã mãcarea tsi u poartã omlu tu pheat); pidupinac, piripinac, pirpinac, cãrniciu, cãrneciu, cljitor, ncljitor, cupac, chipinac, racicã *{ro: covăţică cu capac}* *{fr: écuelle de bois à couvercle}* *{en: container with cover made of wood}*

pidzulj (pi-dzúljĭŭ) sn – vedz tu ***pizulj***

pifchiu (píf-chĭu) sn pifchiuri (píf-chĭurĭ) shi pifchi/pifche (píf-chi) – gura njicã a ulciorlui (a stamnãljei, a pocilui, tc.) pri iu s-bea apa; (fig: 1: pifchiu = ulcior; expr: 2: lucrul easti pifchiu = lucrul easti mintit, nu-i scos naparti) *{ro: gura mică a urciorului}* *{fr: bord d'un broc; broc}* *{en: small opening of a pitcher (through which one drinks)}* ex: bea apã dit pifchiu; s-featsi lucrul pifchiu (expr: s-mintirã lucrili); lucrul lu-avem pifchiu (expr: nu-l scoasim lucrul naparti) § ***pitchiu*** (pít-chĭu) sn pitchiuri (pít-chĭurĭ) shi pitchi/pitche (pít-chi) – (unã cu ***pifchiu***) § ***pithiu*** (pít-hĭu) sn pithiuri (pít-hĭurĭ) shi pithi/pithe (pít-hi) – bãgats oarã cã tu-aestu zbor "th" s-avdi ca doauã bots ahoryea, nu s-avdi ca boatsea grãtseascã "theta") – (unã cu ***pifchiu***)

pifilic (pi-fi-lícŭ) sn pifilitsi/pifilitse (pi-fi-lí-tsi) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, cuculj, culmã, chiscu, cingãrliu, cipit, ciumã, ciucã, ciulubet, ciuciulã, ciumã, ciungani, huhutã, pic, tãmpã, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, mitcã, mãyeauã, chirchinedz, chipitã, gucilii, gugiulii *{ro: creştet, vârf}* *{fr: cime, sommet}* *{en: peak, summit}*

pigadi/pigade (pi-ghá-di) sf pigãdz (pi-ghãdzĭ) – groapã arucutoasã, strimtã shi ahãndoasã, multi ori cu mardzinea ncãltsatã cu chetsrã, dit cari si scoati apã dit loc (trã beari, adãpari prãvdzãli, udari grãdina, etc.); puts, bunar *{ro: puţ}* *{fr: puits}* *{en: (water) well}*

pighadhi/pighadhe (pi-ghá-dhi) sf pighãdz (pi-ghãdzĭ) – (unã cu ***pigadi***

pihavitsã (pi-há-vi-tsã) sf pihavitsã (pi-há-vi-tsã) – yeatsã (ca unã soi di yermu) di apã dultsi cari (cu vintuzili tsi lj-ari) s-alicheashti di truplu-a omlui (a prãvdzãlor, etc.) tra s-lã sugã sãndzili; avdelã, arvelã, arveauã, piuvitsã, suluchi, suljucã *{ro: lipitoare}* *{fr: sangsue}* *{en: leech}* § ***piuvitsã*** (pĭu-ví-tsã) sf piuvitsã (pĭu-ví-tsã) – (unã cu ***pihavitsã***)

pihi/pihe (pí-hi) sf pihi (píhĭ) – misurã veaclji (vãrã 60cm); hãlati (veargã) cu cari s-misurã cãts cots ari un lucru; cot, cod *{ro: cot, reglă de măsurat}* *{fr: aune, jauge}* *{en: old measure, measuring rod}*

pihitsã (pi-hí-tsã) sf pihitsã (pi-hí-tsã) – cumatã di pãndzã (suptsãri, prit cari poati s-treacã lunjina shi si s-veadã cãtivãrãoarã, multi ori chindisitã shi adratã di mitasi) cu cari muljarea sh-acoapirã caplu, perlu i gusha; poshi, mãndilã, baltsu, cãftani, ciceroanã, tsitsiroanji, distimeli, lãhurã, lãhuri, cãlimcheari, cãlimcheri, vlashcã, tarpoashi, schepi, pischiri, zãvon, zvon, sãvon, vel, velã *{ro: năframă; voal}* *{fr: fichu, voile de tête}* *{en: headscarf, veil}*

pihlivan (pi-hli-vánŭ) sm, sf, adg pihlivanã (pi-hli-vá-nã), pihlivanj (pi-hli-vánjĭ), pihlivani/pihlivane (pi-hli-vá-ni) – 1: om tsi sh-amintã bana cu fãtsearea di lucri di thamã (tsi omlu di-aradã nu poati s-li facã) ca, bunãoarã, s-facã yimnasticã multu greauã pi-unã funi teasã multu-analtu (iu, unã cãdeari poati s-lj-aducã moartea), etc.; om tsi poati s-facã lucri trã thamã tsi omlu di-aradã nu poati s-li aducheascã cum s-fac (cã eali suntu minciunoasi shi nu s-fac dealihea ca, bunãoarã, (i) sã scoatã ljepuri dit unã capelã goalã, (ii) s-li facã afani lucrili tsi s-ved bãgati tu-unã cutii ncljisã, (iii) sã scoatã purunghi tsi-azboairã dit gepea tsi s-avea vidzutã goalã ninti, etc., etc.); mãyistru, ghioz-boeagi 2: om tsi easti gioni, vãrtos, curagios, tsi nu s-aspari di-alumtã sh-poati s-facã giunatitsi mãri; bun alumtãtor; om tsi easti cumalindru sh-poati s-lj-arãdã lishor oaminjlji; shiret, ponir, etc. *{ro: pehlivan, acrobat; viteaz, şmecher}* *{fr: acrobate, bateleur; brave, fourbe}* *{en: acrobat, juggler; brave, cunning}* ex: easti bun pihlivan; s-avea adunatã multã ghimtã tra s-facã siri la pihlivanj; mari pihlivan (multu shiret) easti! § ***pihlivãnlãchi/pihlivãnlãche*** (pi-hli-vãn-lắ-chi) sf pihlivãnlãchi (pi-hli-vãn-lắchĭ) – tehnea shi bana di pihlivan; giunatic, giuneatsã, livindeatsã, punireatsã *{ro: pehlivănie}* *{fr: acrobatie, bravoure}* *{en: acrobatics; bravery}* ex: cai s-prucupsi di pihlivãnlãchi (cu tehnea di pihlivan); shtii multi pihlivãnlãchi (punirets)

pihlivãnlãchi/pihlivãnlãche (pi-hli-vãn-lắ-chi) sf – vedz tu ***pihlivan***

pihmez (pih-mézŭ) sf – vedz tu ***pitmezi***

pihtii/pihtie (pih-tí-i) sf pihtii (pih-tíĭ) – dzama tsi s-fatsi cu hirbearea multu chiro a cicioarilor di porcu (tu cari s-bagã sh-alti lucri, ca alj, bunãoarã) sh-cari s-mãcã caldã ca ciorbã icã s-alasã s-arãtseascã tra si s-mãcã ncljigatã; plihtumã, pãce, paci; (fig: 1: pihtii = niisihia shi frica tsi u-aducheashti cariva cãndu mindueashti cã va patã tsiva (el i cariva di-aproapea); gaile, gãirezi, frundidã, etc.; expr: 2: escu (mi feci) pihtii = hiu zdruminat, stulcinat, zmuticat, faptu pãce, etc.) *{ro: piftie}* *{fr: gelée de pieds de porc}* *{en: jelly made of pork feet}* ex: am multi pihtii (fig: gaileadz); canda eara pihtii ncljigatã (expr: eara znuticat, mplin di gaileadz); s-au faptã pihtii (expr: s-au stulcinatã, zdruminatã); pihtii nj-u featsish inima (expr: mi nvirinash multu); ti-aflu tu gailei shi tu pihtii (fig: tu frundidz) § ***plihtumã*** (plíh-tu-mã) sf plihtumi/plihtume (plíh-tu-mi) – (unã cu ***pihtii***) ex: eara faptu plihtumã (expr: eara zdruminat, stulcinat) § ***pihtusescu*** (pih-tu-sés-cu) vb IV pihtusii (pih-tu-síĭ), pihtuseam (pih-tu-seámŭ), pihtusitã (pih-tu-sí-tã), pihtusiri/pihtusire (pih-tu-sí-ri) – fac, ncljeg unã pihtii (pãce); (fig: pihtusescu = nj-fac (adun, portu) gaileadz; mi nvirinedz, mãrãnedz, mi cãrtescu) *{ro: închiega (face piftie)}* *{fr: faire de la gelée}* *{en: make jelly}* § ***pihtusit*** (pih-tu-sítŭ) adg pihtusitã (pih-tu-sí-tã), pihtusits (pih-tu-sítsĭ), pihtusiti/pihtusite (pih-tu-sí-ti) – (pihtii) tsi s-ari faptã, ncljigatã *{ro: închiegat; cicălit, supărat}* *{fr (gelée) fait}* *{en: (jelly) made}* § ***pihtusiri/pihtusire*** (pih-tu-sí-ri) sf pihtusiri (pih-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pihtuseashti *{ro: acţiunea de a închiega (face piftie)}* *{fr: action de faire de la gelée}* *{en: action of making jelly}*

pihtusescu (pih-tu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pihtii***

pihtusiri/pihtusire (pih-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***pihtii***

pihtusit (pih-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***pihtii***

pijã (pí-jã) sf piji (píjĭ) – nat nipãtidzat ninga *{ro: prunc nebotezat}* *{fr: nourrisson non baptisé}* *{en: baby not yet baptized}*

pijilinã (pi-ji-lí-nã) sf – vedz tu ***peaji***

pilaf (pi-láfŭ) sn – vedz tu ***pilafi***

pilafi/pilafe (pi-lá-fi) sf pilãfuri (pi-lắ-furĭ) – uriz hertu, di-aradã cu zãrzãvãts shi dzamã di carni; (expr: l-fac pilaf = lj-dau un shcop sãnãtos, l-vatãm di bãteari) *{ro: pilaf}* *{fr: pilaf, riz à la turque}* *{en: pilaf}* § ***pilaf*** (pi-láfŭ) sn pilãfuri (pi-lắ-furĭ) – (unã cu ***pilafi***) § ***pileafi/pileafe*** (pi-leá-fi) sf pilehi (pi-léhĭ) – (unã cu ***pilafi***) ex: nã featsi pileafi trã tsinã di mãcãm; nã featsi pileafi (expr: nã vãtãmã di shcop) § ***piljafi/piljafe*** (pi-ljĭá-fi) sf piljehi (pi-ljĭéhĭ) – (unã cu ***pilafi***)

pileafi/pileafe (pi-leá-fi) sf – vedz tu ***pilafi***

pilican[1] (pi-li-cánŭ) sm pilicanj (pi-li-cánjĭ) – pulj cãlitor (tsi sta

veara tu locurli-a noastri ma earna s-dutsi di bãneadzã tu locurli caldi), multu mari, cu gusha sh-cicioarli lundzi shi areapitili di-aradã albi i grivi ca cinusha; lelic, lulec, lilec, ulalec, ulealec, ululec, uljulec, stãrcu, shtãrcu, shtrãc *{ro: barză} {fr: cigogne} {en: stork}* ex: pilicanlu mãcã broatits; fudzea mãratsljii armãnj cum fug pilicanjlji shi lãndurli toamna; vidzui aeri cã vinjirã pilicanjlji

***pilican*[2]** (pi-li-cánŭ) sm pilicanj (pi-li-cánjĭ) – mascurlu miscu, misircu, misiroc, curcu *{ro: curcan} {fr: dindon} {en: turkey (cock)}* ex: niscãntsã armãnj cljamã pilicanlu miscu

pilichidã (pi-li-chí-dã) sf – vedz tu ***pinãchidã***

pilichisescu (pi-li-chi-sés-cu) (mi) vb IV pilichisii (pi-li-chi-sîĭ), pilichiseam (pi-li-chi-seámŭ), pilichisitã (pi-li-chi-sí-tã), pilichisiri/pilichisire (pi-li-chi-sí-ri) – agudescu cu unã hãlati nturyisitã (sh-multi ori cu-arada), un lucru (lemnu, cheatrã) tra s-lji disfac cumãts njits (luschidz, ashclji) shi s-lji dau a lucrului forma tsi u voi; talj un lucru (lemnu, cheatrã) tu njits cumãts; pilixescu; (expr: l-pilichisescu (omlu) = l-fac omlu s-aibã prãxi buni, s-aibã purtãri buni, s-nu hibã ca oaminjlji di munti, di la oi) *{ro: ciopli, tăia mărunt} {fr: tailler du bois pour le dégrossir, dégauchir, doler; dégrossir} {en: carve, cut (wood, stone, etc.) into shape, plane wood}* ex: lemnul tsi-l pilichiseashti va s-aspunã mushat § ***pilichisit*** (pi-li-chi-sítŭ) adg pilichisitã (pi-li-chi-sí-tã), pilichisits (pi-li-chi-sítsĭ), pilichisiti/pilichisite (pi-li-chi-sí-ti) – tsi-lj s-ari datã unã formã vrutã a unui lucru (lemnu, cheatrã) cu aguditurі tsi fac tra s-easã luschidz dit lucru; tsi easti tãljat sh-faptu njits cumãts *{ro: cioplit, tăiat mărunt} {fr: dégrossi, dégauchi} {en: carved, cut (wood, stone, etc.) into shape}* ex: hãrãcoapã, pilichisitã (expr: cu buni prãxi); nu eara om ahãt pilichisit (nu-avea prãxi buni, eara ca di la oi) § ***pilichisiri/pilichisire*** (pi-li-chi-sí-ri) sf pilichisiri (pi-li-chi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pilichiseashti un lucru *{ro: acţiunea de a ciopli, de a tăia mărunt} {fr: action de tailler du bois pour le dégrossir, pour le dégauchir} {en: action of carving, of cutting (wood, stone, etc.) into shape}* § ***pilixescu*** (pi-lic-sés-cu) (mi) vb IV pilixii (pi-lic-sîĭ), pilixeam (pi-lic-seámŭ), pilixitã (pi-lic-sí-tã), pilixiri/pilixire (pi-lic-sí-ri) – (unã cu ***pilichisescu***) § ***pilixit*** (pi-lic-sítŭ) adg pilixitã (pi-lic-sí-tã), pilixits (pi-lic-sítsĭ), pilixiti/pilixite (pi-lic-sí-ti) – (unã cu ***pilichisit***) § ***pilixiri/pilixire*** (pi-lic-sí-ri) sf pilixiri (pi-lic-sírĭ) – (unã cu ***pilichisiri***) § ***nipilixit*** (ni-pi-lic-sítŭ) adg nipilixitã (ni-pi-lic-sí-tã), nipilixits (ni-pi-lic-sítsĭ), nipilixiti/nipilixite (ni-pi-lic-sí-ti) – tsi nu easti pilixit; neadrat *{ro: necioplit} {fr: qui n'est pas dégrossi, qui n'est pas dégauchi, grossier} {en: uncarved, (wood, stone, etc.) uncut into shape}* ex: lemnul eara nipilixit (neadrat, nilucrat) § ***pilixiturã*** (pi-lic-si-tú-rã) sf pilixituri (pi-lic-si-túrĭ) – lucru tsi easti pilichisit; tãljari tu njits cumãts; cumatã njicã (luschidã, ashclji) tsi-armãni dupã pilichisiri *{ro: cioplitură} {fr: coupure menue; dégauchissement} {en: carving, chippings}*

pilichisiri/pilichisire (pi-li-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***pilichisescu***

pilichisit (pi-li-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***pilichisescu***

pilicios (pi-li-ciósŭ) sm, sf, adg pilicioasã (pi-li-cioá-sã), piliciosh (pi-li-cióshĭ), pilicioasi/pilicioase (pi-li-cioá-si) – tsi easti multu slab shi njic; ascãrchit, puzumi, pruzumi, jibãcos, jibicos, cacafingu, azmet, zãbãcos, bãzãcos, jabec, judav, preacãn, preangu *{ro: stârpitură, pipernicit} {fr: rabougri, ratatiné, chétif, avorton} {en: feeble, weak, ill-formed}*

pilicudã (pi-li-cú-dã) sf pilicudz (pi-li-cúdzĭ) – cumatã multu njicã shi suptsãri tsi ari ishitã (cãdzutã i armasã) di la un lucru tsi s-ari aspartã i disicatã (ca lemnul, bunãoarã); ashclji, anghidã, surtsel, schizari, tsandãrã, luschidã, lutseatrã, licãturã, scãrpã, scãrpoaci, shcãrpã, mindzalji, minutsalji, mintsalji, spitsã, gãgi *{ro: aşchie} {fr: copeau} {en: splint}* ex: cu pistimalea mplinã di pilicudz (schizãri, ashclji)

pilicudhã (pi-li-cú-dhã) sf pilicudz (pi-li-cúdzĭ) – unã cu ***pilicudã***

pilidari*[1]*/pilidare (pi-li-dá-ri) sf – vedz tu ***piridau***

pilidari*[2]*/pilidare (pi-li-dá-ri) sf pilidãri (pi-li-dărĭ) – hãlatea ca un fus tsi s-aflã tu mesea di-unã aroatã, deavãrliga di cari si-anvãrteashti aroata *{ro: osie (roată, roată de moară)} {fr: essieu, arbre de couche} {en: axle of wheel}* ex: earã corba pilidari (di-aroata di moarã) lu-asurdza cu gura-lj mari

pilidat (pi-li-dátŭ) adg – vedz tu ***piridau***

pilidau (pi-li-dáŭ) vb I – vedz tu ***piridau***

pilipiscã (pi-li-pís-cã) sf – vedz tu ***piscã***

pilister (pi-lis-térŭ) sm, sf pilisterã (pi-lis-té-rã), pilisteri (pi-lis-térĭ) pilisteri/pilistere (pi-lis-té-ri) – pulj mari cãt unã gai, cu peanili tsi pot s-lja hroma albã, murnã, lai, etc., cu dintana shcurtã, cari poati s-bãneadzã sh-agru, ma di-aradã bãneadzã imir piningã casili-a oaminjlor; pirister; purumbu, pãrumbu, purung *{ro: porumbel} {fr: pigeon, colombe} {en: pigeon, dove}* § ***pirister*** (pi-ris-térŭ) sm piristeri (pi-ris-térĭ) – (unã cu ***pilister***)

pilivuri/pilivuri (pi-li-vú-ri) sf pilivuri (pi-li-vúrĭ) – arburic tsi sh-u-adutsi cu agru-trandafili (cu schinj, cu lilici aroshi, albi, trandafilii, icã galbini sh-cu yimishi njits aroshi mplini di simintsi); plantã cu schinj, tsi s-tradzi azvarna pri loc icã creashti cãtã nsus vãrã metru i doi (sh-poati s-facã yimishi ca amuri, znjuri, etc.); arug, rug, zigrã *{ro: rug de munte} {fr: framboisier} {en: raspberry bush}*

pilixescu (pi-lic-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pilichisescu***

pilixiri/pilixire (pi-lic-sí-ri) sf – vedz tu ***pilichisescu***

pilixit (pi-lic-sítŭ) adg – vedz tu ***pilichisescu***

pilixiturã (pi-lic-si-tú-rã) sf – vedz tu ***pilichisescu***

***pilj*[1]** (píljĭŭ) sm p(?) – tãljiturã faptã la ureaclja di prãvdzã (ca oaea, capra, bunãoarã); coacã, tsingãli, semnu, cuceafcã, cuceaftã, furcã, tãljiturã *{ro: crestătură la urechea de oaie, capră, etc.} {fr: entaille faite aux oreilles des moutons} {en: notch made to the ear of the sheep}*

***pilj*[2]** (píljĭŭ) sm pl(?) – unã soi di earbã fãrmãcoasã *{ro: un fel de lăptucă otrăvitoare} {fr: sorte de laitue vénéneuse de tithymale} {en: a sort of poisonous lettuce}* ex: pãntica-lj si umflã pilj (di itia cã mãcã pilj)

piljafi/piljafe (pi-ljĭá-fi) sf – vedz tu ***pilafi***

pilmun (pil-múnŭ) sm – vedz tu ***plimunã***

pilonj (pi-lónjĭŭ) sm pilonj (pi-lónjĭ) shi sn piloanji/piloanje (pi-loá-nji) – unã soi di earbã, cu frãndzãli ca albi/verdzã sh-lilici galbini, bunã tu-adrarea di yitrii shi bituri cari au un gustu amar; biuturã faptã dit yin (shpirtu, etc.), di-aradã hertu cu-aestã earbã, tra sã-lj si da unã nustimadã amarã; (fig: pilonj = amar, cu inima amarã, fãrmac, nfãrmãcat, nvirinat multu, etc.) *{ro: pelin} {fr: absinthe} {en: wormwood}* ex: pilonjlu easti amar; tu itsido grãdinã s-aflã pilonj (earba pilonj); lã ded pilonj (biutura pilonj) tu Mai a ficiorlor tra s-nu lj-acatsã heavra; tu itsido casã ari shi fundã di pilonj; tini fush pilonj (fig: fãrmac) shi heari; tu suflit nã vearsã pilonj (fig: nã vearsã fãrmac, nã nvirinã multu, nã nfarmãcã); pilonj (fig: amar, fãrmac) ãlj par § ***pilonj di Muzichii*** = arburic tsi da lãludz galbini cu-anjurizmã di limoni *{ro: lemnul Domnului} {fr: aurone} {en: ?}*

pilonj di Muzichii – vedz tu ***pilonj***

pilpet (pil-pétŭ) sm pilpets (pil-pétsĭ) – arburi tsi creashti ma multu tu pãduri, cu coaja suptsãri, albã, tsi easi multi ori lishor ca peturi; misteacãn *{ro: mesteacăn} {fr: bouleau} {en: birch}* § ***pulpet*** (pul-pétŭ) sn pulpeturi (pul-pé-turĭ) – pãduri di pilpets *{ro: mestecăniş} {fr: boulaie, forêt de bouleaux} {en: birch forest}*

pilte (pil-té) sm piltedz (pil-tédzĭ) – dultseami tsi s-fatsi di-aradã, dit dzama di gãtunji cari, cu hirbearea tu zahari s-acatsã shi s-adarã, dupã tsi-arãtseashti, ca pãcelu; piltei, pelte *{ro: peltea} {fr: gelée de fruits} {en: fruit jelly}* ex: adush gutunji dit pãzari tra sã-nj fac pilte § ***piltei*/*piltee*** (pil-té-i) sf piltei (pil-téĭ) – (unã cu ***pilte***) ex: cara va s-lu herbi multu va s-facã piltei § ***pelte*** (pel-té) sm peltedz (pel-tédzĭ) – (unã cu ***pilte***)

piltei*/*piltee (pil-té-i) sf – vedz tu ***pilte***

pilush (pi-lúshĭŭ) sn pilushuri (pi-lú-shĭurĭ) – tsãsãturã di bumbac (lãnã, per di caprã, etc.) ma groasã di catifelu sh-cu perlu ma lungu *{ro: pluş} {fr: peluche} {en: plush}*

pimintu (pi-mín-tu) sn piminturi(?) (pi-mín-turĭ) – luguria di cari easti faptã atsea tsi cãlcãm cãndu imnãm nafoarã pri padea goalã (muntili gol fãrã chetsrã sh-earbã, pi cãmpul

lucrat ninti di siminari sh-fãrã earbã, etc.); tsarã, tsãrnã, loc *{ro: pământ, ţărână}* *{fr: terre, poussière}* *{en: soil, land, earth, dirt}* ex: anjurdzeashti a pimintu (tsarã)

pimnitsã (pím-ni-tsã) sf – vedz tu ***pleamitsã***

pimtu (pím-tu) adg – vedz tu ***pingu***[1]

pin (pínŭ) prip – vedz tu ***prit***

pinacã (pi-ná-cã) sf pinatsi/pinatse (pi-ná-tsi) – ploaci njicã pri cari ficiorlji, aoa sh-un chiro, ngrãpsea cu tibishirea; ploaci mari, cari aoa sh-un chiro eara spindzuratã pi stizmã tu sculii, pri cari dascalu shi nitslji ngrãpsea cu tibishirea; pinac, panachidã *{ro: tăbliţă de şcolar; tablă de şcoală}* *{fr: tableau noir, petite plaque d'ardoise}* *{en: blackboard, slate}* ex: dinintea a pinacãljei § ***pinac*** (pi-nácŭ) sn pinatsi/pinatse (pi-ná-tsi) – (unã cu ***pinacã***)

pinacuto (pi-na-cu-tó) sm pinacutadz (pi-na-cu-tádzĭ) – scãndura pri cari s-bagã cãrvealea di pãni tra s-hibã purtatã la cireap; pnacuto, placuto *{ro: scândura cu care se transportă pâinea la cuptor}* *{fr: planche à porter les pains au four; sébile}* *{en: wooden bowl}* § ***pnacuto*** (pna-cu-tó) sm pnacutadz (pna-cu-tádzĭ) – (unã cu ***pinacuto***) § ***placuto*** (pla-cu-tó) sm placutadz (pla-cu-tádzĭ) – (unã cu ***pinacuto***)

pinãchidã (pi-nã-chí-dã) sf pinãchidz (pi-ni-chídzĭ) – 1: ma multi acoali, ligati la un loc tra s-aspunã ca unã carti njicã, goalã (fãrã scrituri); filadã (tetradiu, tifteri) njicã; tetradiu, tifteri; 2: carti (acoalã) groasã; carti cu cari si-anvileashti cãpachea (cuperta) di la unã vivlii (librã) tra s-tsãnã ma multu shi s-nu s-arupã *{ro: caieţel; carton; scoarţă de carte legată}* *{fr: petit cahier; carton; couverture d'un livre}* *{en: small notebook; cardboard; jacket of a book}* § ***pinichidã*** (pi-ni-chí-dã) sf pinichidz (pi-ni-chídzĭ) – (unã cu ***pinãchidã***) § ***pilichidã*** (pi-li-chí-dã) sf pilichidz (pi-li-chídzĭ) – (unã cu ***pinãchidã***) ex: ora ahiurhi sã nveatsã carti, easti tu pilichidã (tu tifterea, filada-atsea njicã)

pindanã (pin-dá-nã) sf pindãnj (pin-dắnjĭ) – ndauã turlii di erghi cu lilici njits (ca trandafilii-albastri) adunati tu schicuri (sh-cãftati di agrupuljlji njits tsi lã mãcã simintsãli), cu frãndzãli uvali (ca oulu) sh-cu dzamã multã, cãftati di yeatsrã ca yitrii (suntu buni, bunãoarã, ti bãgari pi-arãnj tra s-tragã pronjlu) *{ro: pătlagină, earba oaiei}* *{fr: plantain}* *{en: plantain, roadweed}* § ***pindani/pindane*** (pin-dá-ni) sf pindãnj (pin-dắnjĭ) – (unã cu ***pindanã***) § ***pindanicã*** (pin-dá-ni-cã) sf pindanitsi/pindanitsã (pin-dá-ni-tsi) – (unã cu ***pindanã***) § ***pindãnicã*** (pin-dã-ní-cã) sf pindãnitsi/pindãnitse (pin-dã-ní-tsi) – (unã cu ***pindanã***) § ***pãndãlicã*** (pãn-dã-lí-cã) sf pãndãlitsi/pãndãlitse (pãn-dã-lí-tsi) – (unã cu ***pindanã***) ex: cãrteashti ficiuriclu cu unã pãndãlicã

pindani/pindane (pin-dá-ni) sf – vedz tu ***pindanã***

pindanicã (pin-dá-ni-cã) sf – vedz tu ***pindanã***

pindarã (pin-dá-rã) sf pindãri (pin-dắrĭ) – parã (di njicã tinjii) dit chirolu veclju *{ro: para, gologan}* *{fr: sou, monnaie de cinq sous}* *{en: old Turkish coin of small value}* ex: el eara avut, eu fãrã pindarã

pindãnicã (pin-dã-ní-cã) sf – vedz tu ***pindanã***

pindean (pin-deánŭ) sm, sf, adg pindeanã (pin-deá-nã), pindenj (pin-dénjĭ), pindeani/pindeane (pin-deá-ni) – om tsi yini dit muntsãlj Pindu, tsi s-amintã i bãneadzã aclo *{ro: pindean}* *{fr: habitant du Pinde}* *{en: inhabitant of Pindus}*

pindeartu (pin-deár-tu) sm fãrã pl – unã soi di cãrvealji di pãni (njicã shi stronghilã) adratã maxus trã bisearicã tra s-hibã vluyisitã di preftu sh-dit cari s-talji anafura cu cari s-cumãnicã lumea; artu, lituryii, lutruyii, pãnãyii, ipsumã, piscur, piscuri, piscurã *{ro: pâine binecuvântată}* *{fr: pain bénit, pain consacrée à la communion}* *{en: communion bread}*

pindolirã (pin-dó-li-rã) sf – vedz tu ***lirã***[1]

pindulirã (pin-du-lí-rã) sf – vedz tu ***lirã***[1]

pinduricã (pin-du-ri-cã) sf – vedz tu ***penurã***

pindurnitsã (pin-dur-ní-tsã) sf – vedz tu ***pãndescu***

pindzeari/pindzeare (pin-dzeá-ri) sf – vedz tu ***pingu***[1]

pindziri/pindzire (pîn-dzi-ri) sf – vedz tu ***pingu***[1]

pindzur (pín-dzurŭ) sn – vedz tu ***pingu***[1]

pinesh (pi-néshĭŭ) sm pinesh (pi-néshĭ) – parã veclju di-amalamã (cu unã tinjii i altã, dupã statlu tsi-l featsi sh-dupã mãrimea tsi u-ari); gãlbinushi, lirã, flurii, rubii, rubie, arubi, arubei, cunstantinã, custandat, mahmudii, mahmude, minduhii, ostrachelã, mintsã, arup, rup, aruspu, ruspu, hazmu, dãbloanã, dabloanã, dablonã, dubloanã, dublã, ducmen *{ro: galben, monedă de aur}* *{fr: monnaie d'or}* *{en: gold coin}* ex: mãnjli mplini cu pinesh (galbini)

pingeri/pingere (pin-gé-ri) sf pingeri (pin-gérĭ) – loc alãsat dishcljis tu unã stizmã di casã i unã machinã (tra s-poatã s-treacã vimtul shi lunjina); hãlatea adratã dit un cadru di lemnu (i metal) tsi s-bagã tu-aestu loc dishcljis shi yilia tsi s-bagã tu aestã hãlati; pãltiri, pãlãtiri, pãrãtiri, pãrtiri, fireastrã, fireastã, fereastã, firidã, firizã, fridã, geami, geam *{ro: geam, fereastră}* *{fr: vitre, fenêtre}* *{en: window-pane, window}* ex: fãrã ushi, fãr pingeri (firidz)

pingheauã (pin-gheá-ŭã) sf – vedz tu ***pirunã***

pingu[1] (píngu) vb III shi II pimshu (pím-shĭu), pindzeam (pin-dzeámĭ), pimtu (pím-tu), pindziri/pindzire (pín-dzi-ri) shi pindzeari/pindzeare (pin-dzeá-ri) – l-fac pri cariva si s-minã ma diparti, di pri loclu iu s-aflã (s-cadã mpadi, etc.); lj-bag zori a unui, lu-anãngãsãescu tra s-facã tsiva (sã zburascã, si s-ducã iuva, etc.); avin caljlji s-imnã ma-agonja; mi-alumtu cu altsã, cu truplu sh-cu coatili, tra s-pot s-intru iuva; (expr: pingu oahti = fac mari copus, lucredz greu tra s-nj-amintu pãnea) *{ro: împinge}* *{fr: pousser}* *{en: push}* ex: mi pindzi nclo ascumtu dor; s-nu ti pingã draclu; s-pindzearit cama nuntru; dzã-lj, o dado! sh-a-aishtui, cã-nj mi pimsi di-nj cãdzui; pindzi usha s-nu vã veadã tsiniva § ***pimtu*** (pím-tu) adg pimtã (pím-tã), pimtsã (pím-tsã), pimti/pimte (pím-ti) – tsi easti faptu cu zorea si s-minã ma nclo di pri loclu iu s-aflã (s-cadã mpadi, sã zburascã, si s-ducã iuva, etc.) *{ro: împins}* *{fr: poussé}* *{en: pushed}* ex: cãravea di vimtu cãndu-i pimtã; pimtu sh-azgunjit cum eara, Dumnidzã-l vidzu sh-tora agiumsi om § ***pindziri/pindzire*** (pín-dzi-ri) sf pindziri (pín-dzirĭ) – atsea tsi s-fasi cãndu cariva pindzi i easti pimtu *{ro: acţiunea de a împinge}* *{fr: action de pousser}* *{en: action of pushing}* § ***pindzeari/pindzeare*** (pin-dzeá-ri) sf pindzeri (pin-dzérĭ) – (unã cu ***pindziri***) § ***pingu***[2] (píngu) sn pinguti/pingute (pín-gu-ti) – pindzearea tsi lj-u da cariva a unui; pingur, pindzur, pindziri, pindzeari *{ro: împinsătură, brânci}* *{fr: poussée, poussade, bousculade}* *{en: push, thrust, scrimmage, scuffle}* § ***pingur*** (pín-gurŭ) sn pinguri/pingure (pín-gu-ri) – (unã cu ***pingu***[2]) ex: greu pingur di vimtu § ***pindzur*** (pín-dzurŭ) sn pindzuri/pindzure (pín-dzu-ri) – (unã cu ***pingu***[2]) ex: deadi pindzurlu sh-cãdzui

pingu[2] (píngu) sn – vedz tu ***pingu***[1]

pingur (pín-gurŭ) sn – vedz tu ***pingu***[1]

pinichidã (pi-ni-chí-dã) sf – vedz tu ***pinãchidã***

piningã (pi-nín-gã) prip – vedz tu ***ningã***[2]

pinitadã (pi-ni-tá-dhã) sf pinitãdz (pi-ni-tắdzĭ) – paradz tsi lj-alasã ca dhoarã la sotslj-a lui, atsel tsi fudzi tu xeani trã multu chiro *{ro: bani ce-i dă la prieteni cel care pleacă din sat în străinătate pentru un timp lung}* *{fr: argent donné, comme pourboire, a ses amis par celui qui part loin de son village}* *{en: money given to his friends by one leaving his village for a long time}*

pinitadhã (pi-ni-ta-dhã) sf pinitãdz (pi-ni-tắdzĭ) – unã cu ***pinitadã***

pinjisescu (pi-nji-sés-cu) (mi) vb IV pinjisii (pi-nji-síĭ), pinjiseam (pi-nji-seámŭ), pinjisitã (pi-nji-sí-tã), pinjisiri/pinjisire (pi-nji-sí-ri) – spun cu zboarã cum tinjisescu pri cariva (trã hãrli tsi li ari icã lucrili tsi-ari faptã); dzãc trã mini mash zboarã buni; alavdu, lavdu, mãrescu, fãlescu, fudulescu, fãndãxescu *{ro: lăuda}* *{fr: louer, vanter}* *{en: praise, boast, brag}* § ***pinjisit*** (pi-nji-sítŭ) adg pinjisitã (pi-nji-sí-tã), pinjisits (pi-nji-sítsĭ), pinjisiti/pinjisite (pi-nji-sí-ti) – tsi easti tinjisit (alãvdat) cu zboarã (trã hãrli tsi ari icã lucrili tsi-ari faptã); alãvdat, lãvdat, mãrit, fãlit, fudulit, fãndãxit *{ro: lăudat}* *{fr: loué, renommé, vantard}* *{en: praised, boasted, bragged}* § ***pinjisiri/pinjisire*** (pi-nji-sí-ri) sf pinjisiri (pi-nji-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti alãvdat, icã s-alavdã el singur;

alãvdari, lãvdari, mãriri, fãliri, fuduliri, fãndãxiri *{ro: acţiunea de a lăuda, lăudare} {fr: action de louer, de (se) vanter; vantardise} {en: action of praising, of boasting, of bragging}*
pinjisiri/pinjisire (pi-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***pinjisescu***
pinjisit (pi-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***pinjisescu***
pintru (pín-tru) prip – vedz tu ***prit***
pinurari/pinurare (pi-nu-rá-ri) sf – vedz tu ***penurã***
pinurat (pi-nu-rátŭ) adg – vedz tu ***penurã***
pinuricã (pi-nu-rí-cã) sf – vedz tu ***penurã***
pinurici/pinurice (pi-nu-rí-ci) sf – vedz tu ***penurã***
pionel (pi-o-nélŭ) sm – vedz tu ***piunar***
piper (pi-pérŭ) sm fãrã pl – 1: unã soi di plantã tsi s-angãrlimã pri alti planti (ca unã climãtãryeauа) sh-cari fatsi yimishi njits (ca unã soi di gãrnutsi) tsi au unã anjurizmã aparti sh-un gustu tsi ardi; 2: gãrnutsili uscati criscuti pri planta di piper cari s-bagã tu mãcãri (i pristi mãcãri, dupã tsi suntu adrati) tra s-lã da unã nustimadã aparti; (expr: 1: mi-adar piper tu fatsã = arushescu tu fatsã, di-arshini, poati, ashi cum s-fatsi omlu cãndu bagã multu piper ãn gurã; 2: piper ãntr-oclji = (zbor) tsi usturã, tsi ardi ca piperlu cãndu lu-atuts tu oclji;) *{ro: piper (arbore şi fruct)} {fr: poivrier, poivre} {en: pepper-plant, pepper}* ex: bãgash sari sh-piper; toarnã cu mãshitsa-a ljei tutã pipilitsa cu sari sh-cu piper tu mãcarea-a hiljlui di-amirã; dusi s-lji chiseadzã piper ãn cap, ta s-lji yinã mintea; dusi di u mulje tu-unã pipilitsã cu piper arosh; va piper ãn gurã (expr: …tra si zburascã cum lipseashti, icã s-nu zburascã dip); tuts s-adra piper tu fatsã (expr: arosh ca piperlu di-arshini); piper lai (dit gãrnutsãli di piper), piper arosh (di piperchi) § ***chiper*** (chi-pérŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***piper***) ex: chiper (piper) trã (arcari tu) oclji § ***mpipiredz*** (mpi-pi-rédzŭ) vb I mpipirai (mpi-pi-ráĭ), mpipiram (mpi-pi-rámŭ), mpipiratã (mpi-pi-rá-tã), mpipirari/mpipirare (mpi-pi-rá-ri) – aruc piper (tu mãcari); pipiredz; (fig: 1: mi mpipiredz = mi cãrteashti, mi nvirinedz; expr: 2: mpipiredz foc = mpipiredz multu, bag multu di multu piper) *{ro: pipera} {fr: poivrer} {en: pepper}* ex: feata ishi sh-ansãrã shi mpipirã mãcãrli (bãgã piper tu mãcãri); tsi prici di om, tsi jujul yini di lã nsarã shi mpipireadzã mãcarea? § ***mpiper*** (mpi-pérŭ) vb I mpipirai (mpi-pi-ráĭ), mpipiram (mpi-pi-rámŭ), mpipiratã (mpi-pi-rá-tã), mpipirari/mpipirare (mpi-pi-rá-ri) – (unã cu ***mpipiredz***) § ***mpeapir*** (mpeá-pirŭ) vb I mpipirai (mpi-pi-ráĭ), mpipiram (mpi-pi-rámŭ), mpipiratã (mpi-pi-rá-tã), mpipirari/mpipirare (mpi-pi-rá-ri) – (unã cu ***mpipiredz***) ex: mpipirai pescul (lj-bãgai piper a pescului); easti mulu mpipiratã mãcarea; tsi ti mpipirash (fig: nvirinash) ashi? § ***mpipirat*** (mpi-pi-rátŭ) adg mpipiratã (mpi-pi-rá-tã), mpipirats (mpi-pi-rátsĭ), mpipirati/mpipirate (mpi-pi-rá-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã piper (multu); pipirat; (expr: om mpipirat = om multu arãu) *{ro: piperat} {fr: poivré} {en: peppered}* ex: ghelã mpipiratã (tsi-lj s-ari bãgatã piper, multu piper); easti mulu mpipiratã mãcarea; mini mi-arisescu ghelili nsãrati shi mpipirati (cu sari sh-piper); mãcarea nu s-bãga la gurã di nsãratã turbatã, shi di mpipiratã foc! (expr: multu mpipiratã, tsi-lj s-ari bãgatã multu piper) § ***mpipirari/mpipirare*** (mpi-pi-rá-ri) sf mpipirãri (mpi-pi-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bagã piper (tu mãcari); pipirari *{ro: acţiunea de a pipera, piperare} {fr: action de poivrer} {en: action of peppering}* ex: mpipirarea nu-i bunã iuva § ***pipiredz*** (pi-pi-rédzŭ) vb I pipirai (pi-pi-ráĭ), pipiram (pi-pi-rámŭ), pipiratã (pi-pi-rá-tã), pipirari/pipirare (pi-pi-rá-ri) – (unã cu ***mpipiredz***) § ***pipirat*** (pi-pi-rátŭ) adg pipiratã (pi-pi-rá-tã), pipirats (pi-pi-rátsĭ), pipirati/pipirate (pi-pi-rá-ti) – (unã cu ***mpipirat***) ex: cari s-hibã pipiratã (s-lji s-aibã bãgatã piper; expr: cari s-hibã arauã) § ***pipirari/pipirare*** (pi-pi-rá-ri) sf pipirãri (pi-pi-rắrĭ) – (unã cu ***mpipirat***) § ***pipiritsã***[1] (pi-pi-rí-tsã) sf pipiritsã (pi-pi-rí-tsã) – unã njicã botsã (i vas) tsi ari guvi tu-unã parti (capit) prit cari treatsi piperlu tsi s-arucã pi mãcari *{ro: piperniţa} {fr: poivrier} {en: pepper-box}* ex: pipiritsa nu-ari piper § ***pipilitsã*** (pi-pi-lí-tsã) sf pipilitsã (pi-pi-lí-tsã) – (unã cu ***pipiritsã***[1])
pipercã (pi-pércã) sf piperchi (pi-pér-chi) – zãrzãvati cu lilici albi cari s-fac ma nãpoi yimishi tsi sh-u-aduc cu un cloput ãncljis (multu buni tu mãcari); pipiryeauã, paparicã, pipiritsã, shushcã *{ro: ardei} {fr: poivron} {en: sweet or hot pepper}* § ***paparicã*** (pa-pa-rí-cã) sf paparitsi/paparitse (pa-pa-rí-tsi) – (unã cu ***pipercã***) § ***pipiryeauã*** (pi-pir-yĭá-ŭã) sf pipiryei (pi-pir-yĭéĭ) – (unã cu ***pipercã***) § ***pipiritsã***[3] (pi-pi-rí-tsã) sf pipiritsã (pi-pi-rí-tsã) – (unã cu ***pipercã***) § ***pipiridã*** (pi-pi-rí-dã) sf pipiridz (pi-pi-rídzĭ) – plantã tsi creashti tu apã (sh-cari, fãrã s-hibã pipercã, ari frãndzã tsi sh-u-aduc multu cu frãndzãli di pipercã)
pipilescu (pi-pi-lés-cu) vb IV pipilii (pi-pi-líĭ), pipileam (pi-pi-leámŭ), pipilitã (pi-pi-lí-tã), pipiliri/pipilire (pi-pi-lí-ri) – l-fac pri cariva s-moarã; fac sã psuseascã (unã pravdã); vatãm, vatãn, vatun, utsid, aspargu, talj, shcurtedz, l-mor, l-culcu mpadi, lj-astingu tseara, etc. *{ro: ucide} {fr: tuer} {en: kill}* ex: ãl pipilirã (vãtãmarã) § ***pipilit*** (pi-pi-lítŭ) adg pipilitã (pi-pi-lí-tã), pipilits (pi-pi-lítsĭ), pipiliti/pipilite (pi-pi-lí-ti) – tsi-lj s-ari loatã bana di cariva; vãtãmat, vãtãnat, vãtunat, utsis, aspartu, tãljat, shcurtat, etc.; (fig: vãtãmat = blãstimat) *{ro: ucis} {fr: tué} {en: killed}* § ***pipiliri/pipilire*** (pi-pi-lí-ri) sf pipiliri (pi-pi-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pipileashti cariva; vãtãmari, vãtãnari, vãtunari, utsidiri, aspardziri, tãljari, shcurtari, etc. *{ro: acţiunea de a ucide; ucidere} {fr: action de tuer} {en: action of killing}*
pipiliri/pipilire (pi-pi-lí-ri) sf – vedz tu ***pipilescu***
pipilit (pi-pi-lítŭ) adg – vedz tu ***pipilescu***
pipilitsã (pi-pi-lí-tsã) sf – vedz tu ***piper***
pipirari/pipirare (pi-pi-rá-ri) sf – vedz tu ***piper***
pipirat (pi-pi-rátŭ) adg – vedz tu ***piper***
pipiredz (pi-pi-rédzŭ) vb I – vedz tu ***piper***
pipiridã (pi-pi-rí-dã) sf – vedz tu ***pipercã***
pipiritsã[1] (pi-pi-rí-tsã) sf – vedz tu ***piper***
pipiritsã[2] (pi-pi-rí- tsã) sf pipiritsã (pi-pi-rí-tsã) – agudituri dati (cu puteari sh-unã dupã-alantã) pri cariva i tsiva cu mãna (ciciorlu, bushlu, lemnul, etc.); bãteari, pãparã, paparã, puparã, pãrjinã, pistili, shcop, tsurtsufi, chiurcu, fushti, chiutecã *{ro: bătaie} {fr: rossade, rossée} {en: beating}* ex: u-adrã pipiritsã (u bãtu multu, u vãtãmã di bãteari); rapi mljarea-lj di cusitsã di sh-u-adarã pipiritsã (u bãtu multu, u vãtãmã di bãteari)
pipiritsã[3] (pi-pi-rí- tsã) sf – vedz tu ***pipercã***
pipiryeauã (pi-pir-yĭá-ŭã) sf – vedz tu ***pipercã***
piponj (pi-pónjĭŭ) sm piponj (pi-pónjĭ) – soi di plantã tsi s-tradzi azvarna pristi loc (dit fumealja-a curcubetiljei shi a hiu-municlui) cari fatsi lilici njits galbini sh-yimishi mãri sh-dultsi tsi s-mãcã (cu chealea galbinã-veardi sh-tu mesi cu multi simintsi njits tsi pot sh-eali si s-mãcã); peapini, puponj, gãl-bonj, chirchira *{ro: pepene galben} {fr: melon jaune} {en: melon}* ex: el adusi piponjlu tsi-l mãcãm la measã § ***puponj***[1] (pu-pónjĭŭ) sm puponj (pu-pónjĭ) – (unã cu ***piponj***) § ***peapini/peapine*** (peá-pi-ni) sm peapinj (peá-pinjĭ) – (unã cu ***piponj***) ex: gioni di giuneapini, curlu-ts ca di peapini (s-dzãtsi tr-atsel tsi s-alavdã cã easti gioni ma curlu-lj treamburã di fricã)
pir (pírŭ) adg pirã (pí-rã), piri (pírĭ), piri/pire (pí-ri) – dishtiptat (pirã) la minti, itru, shiret, sarpit, fucos, etc. *{ro: ager la minte, isteţ} {fr: adroit, habile} {en: skilful, clever}* ex: cari easti pirlu (itrul) tsi-lj furã yinlu? § ***pirã***[2] (pí-rã) invar. – pir, dishtiptat la minti, chischin *{ro: ager la minte, deştept} {fr: éveillé d'esprit, perspicace} {en: alert, keen brain, shrewed}* ex: avea un cãlfã multu pirã (dishtiptat la minti); nãsã, pira (dishteapta), tut la tufechi trãdzea; caljlji, cari di cari ma mushat sh-ma pirã (sarpits, fucosh); pirã nveatsã (nveatsã multu ghini, ca pira-a foclui) § ***pirgac*** (pir-gácŭ) adg pirgacã (pir-gá-cã), pirgats (pir-gátsĭ), pirgatsi/pirgatse (pir-gá-tsi) – pir, dishtiptat la minti, shiret, fucos *{ro: ager la minte, isteţ} {fr: éveillé d'esprit, vif, fougueux, perspicace} {en: alert, brisk, shrewed}* § ***pireatsã*** (pi-reá-tsã) sf pirets (pi-rétsĭ) – harea tsi-l fatsi un s-hibã dishtiptat la minti (icã pir, dishteptu); dishtiptãciuni
pir[1] (pirŭ) prip – vedz tu ***pri***[1]
pirastica (pi-ras-ti-cá) adg, adv invar – tsi treatsi agonja; tsi nu tsãni multu chiro; tsi easti mash ãn treacã (ãntreatsitã) prit un loc; ntreatsit, ãntreatsitã, tricãtor, dyeavat *{ro: trecător, temporar} {fr: passager, temporaire} {en: shortlived, temporary}*

pirazmo (pi-raz-mó) sm pirazmadz (pi-raz-mádzĭ) – atsea tsi ti tradzi cu multã puteari (ti pindzi, ti fatsi s-ai mirachi multã) tra s-lu fats un lucru (tsi nu para vrei s-lu fats, icã nu shtii ma s-hibã ghini s-lu fats); (fig: drac, dyeavul, demun, sãtãnã, shaitan, zarzavuli, etc.) *{ro: tentaţie; drac}* *{fr: tentation; diable}* *{en: temptation; devil}* ex: si sta contra-a pirazmolui (a-atsiljei lugurii tsi ti tradzi, a draclui)

pirã[1] (pí-rã) sf piri/pire (pí-ri) – limba di foc tsi easi dit un lucru tsi ardi vãrtos sh-da multã lunjinã shi cãldurã; apirã, fleamã, fleacã, bãbãrutã, bãrbãrutã, buburanã, bubunã, bubutã, curmicami, lãmbii, lumbardã, gãrgalj, gãrmãdz (pl), plaminã *{ro: flacără}* *{fr: flamme}* *{en: flame}* ex: ãn pirã nj-ardi caplu; patriots foc, pirã vinitã § ***apirã***[2] (a-pí-rã) sf apiri/apire (a-pí-ri) – (unã cu ***pirã***[1]) ex: ca laptili pi apirã (fleacã) s-umflã § ***mpirushedz***[1] (mpi-ru-shĭédzŭ) (mi) vb I mpirushai (mpi-ru-shĭáĭ), mpirusham (mpi-ru-shĭámŭ), mpirushatã (mpi-ru-shĭá-tã), mpirushari/mpirushare (mpi-ru-shĭá-ri) – arushescu (mi-aprindu) la fatsã (di-arshini, di heavrã, etc.) *{ro: roşi la faţă}* *{fr: s'empourprer}* *{en: flush}* ex: cãndu avdzãi aestu zbor, mi mpirushai (arushii, mi-apresh la fatsã, icã ariciusii) § ***mpirushat***[1] (mpi-ru-shĭátŭ) adg mpirushatã (mpi-ru-shĭá-tã), mpirushats (mpi-ru-shĭátsĭ), mpirushati/mpirushate (mpi-ru-shĭá-ti) – tsi s-ari arushitã (apreasã) la fatsã (di-arshini, di heavrã, etc.) *{ro: roşit la faţă}* *{fr: empourpré}* *{en: flushed}* § ***mpirushari***[1]***/mpirushare*** (mpi-ru-shĭá-ri) sf mpirushari (mpi-ru-shĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi atsel tsi s-aprindi (arushashti) la fatsã (di-arshini, di heavrã, etc.) *{ro: acţiunea de a roşi la faţă; roşire la faţă}* *{fr: action de s'empourprer}* *{en: action of flushing}* ex: heavra adutsi ali lihoanã mpirusheri (arushiri la fatsã), cãldurã

pirã[2] (pí-rã) invar. – vedz tu ***pir***

pirã[3] (pí-rã) sf piri/pire(?) (pí-ri) – atsea cunushteari tsi u-amintã omlu dupã tsi fatsi un lucru multi ori cu-arada shi s-ari nvitsatã cu el (di shtii s-lu-adarã lishor, ghini sh-agonja); practichii, nvitsãturã, pleami *{ro: practică}* *{fr: pratique}* *{en: practice}*

pirãxescu (pi-rãc-sés-cu) vb IV pirãxii (pi-rãc-síĭ), pirãxeam (pi-rãc-seámŭ), pirãxitã (pi-rãc-sí-tã), pirãxiri/pirãxire (pi-rãc-sí-ri) – 1: lj-aspargu chefea (arihatea); nu lu-alas si sh-aflã arihati; lj-fac biuzuri; angulcescu; 2: dzãc zboarã (fãrã lãeatsã) tra s-nj-arãd niheamã di cariva i di-atseali tsi li fatsi el; cãscãndisescu, schin, chipin, cãrtescu *{ro: deranja; tachina}* *{fr: incommoder, déranger; taquiner}* *{en: disturb; tease}* § ***pirãxit*** (pi-rãc-sítŭ) adg pirãxitã (pi-rãc-sí-tã), pirãxits (pi-rãc-sítsĭ), pirãxiti/pirãxite (pi-rãc-sí-ti) – 1: tsi-lj s-ari aspartã chefea (arihatea); tsi nu easti alãsat si sh-aflã arihati; faptu biuzuri; angulcit; 2: schinat, cãrtit, cãscãndisit *{ro: incomodat, deranjat; tachinat}* *{fr: dérangé, importuné; taquiné}* *{en: disturbed; teased}* § ***pirãxiri/pirãxire*** (pi-rãc-sí-ri) sf pirãxiri (pi-rãc-sírĭ) – 1: aspãrdzeari a chefiljei; nealãsari a unui tra si sh-aflã arihati; angulciri, biuzuri; 2: dzãtsearea di zboarã (fãrã lãeatsã) tra si sh-arãdã niheamã un di cariva; schinari, cãrtiri, cãscãndisiri *{ro: acţiunea de a deranja, de a incomoda; de a tachina; deranjare, tachinare}* *{fr: action d'incommoder, de déranger; de taquiner; importunité, dérangement, taquinerie}* *{en: action of disturbing, of teasing}* § ***nipirãxit*** (ni-pi-rãc-sítŭ) adg nipirãxitã (ni-pi-rãc-sí-tã), nipirãxits (ni-pi-rãc-sítsĭ), nipirãxiti/nipirãxite (ni-pi-rãc-sí-ti) – tsi nu easti pirãxit; tsi nu-lj s-ari aspartã chefea (arihatea); tsi nu easti angulcit; nicãscãndisit, nicãrtit, nischinat, nichipinat *{ro: neatins; nederanjat, netachinat)}* *{fr: intact; qui n'est pas dérangé, n'est pas importuné; n'est pas taquiné}* *{en: untouched; undisturbed; who is not teased}* § ***nipirãxiri/nipirãxire*** (ni-pi-rãc-sí-ri) sf nipirãxiri (ni-pi-rãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu pirãxeashti; neangulciri; nicãscãndisiri, nicãrtiri, nischinari, nichipinari *{ro: acţiunea de a nu deranja, de a nu tachina}* *{fr: action de ne pas incommoder, de ne pas déranger; de ne pas taquiner}* *{en: action of not disturbing, of not teasing}*

pirãxiri/pirãxire (pi-rãc-sí-ri) sf – vedz tu ***pirãxescu***

pirãxit (pi-rãc-sítŭ) adg – vedz tu ***pirãxescu***

pircalã (pir-cá-lã) sf pircali/pircale (pir-cá-li) – pãndzã suptsãri tsi yini di Olanda; prical, percalã *{ro: olandă}* *{fr: toile de Holannde}* *{en: fabric from Holland}* ex: di anda ishi moda si s-facã cãmesh di pircalã, s-dusirã arãzboailí § ***percalã*** (pér-ca-lã) sf percali/percale (pér-ca-li) – (unã cu ***pircalã***) § ***prical*** (pri-cálŭ) sn pricali/pricale (pri-cá-li) – (unã cu ***pircalã***)

pirchinde (pir-chin-dé) sm, adgm – vedz tu ***prichinde***

pirdafi/pirdafe (pir-dá-fi) sf pirdãhi (pir-dắhĭ) – atsea tsi-lj fatsi cariva a unui cãndu-l vãryeashti, l-cãtigurseashti, lj-tradzi unã zãvrachi, lu ncaci, lu-aurlã, etc.; pirdahi, zbardu, zãvrachi, buzmã, bãzmã, bãzmãtã, vãryiri, giudicari *{ro: mustrare, dojană}* *{fr: réprimande, gronderie, semonce}* *{en: reprimand, scolding}* ex: nj-deadi pirdafi (mi vãryi) § ***pirdahi/pirdahe*** (pir-dá-hi) sf pirdãhi (pir-dắhĭ) – (unã cu ***pirdafi***)

pirdahi/pirdahe (pir-dá-hi) sf – vedz tu ***pirdafi***

pirde (pir-dé) sm pirdadz (pir-dádzĭ) – hãlati (ca unã fashã lungã sh-largã adratã di-aradã di pãndzã) tsi s-acatsã la partea di nsus a unei firidã (ushi) shi s-alasã s-cadã cãtrã nghios acupirindalui firida (usha) tra s-nu-alasã lunjina s-intrã n casã (tri mushuteatsã, s-nu s-poatã si s-veadã di nafoarã tsi s-fatsi n casã, etc.); pirdei, perde; (expr: 1: om fãrã pirde = om fãrã arshini; 2: lj-bag (trag) pirdelu la (tu, di, pristi) ocljí = lj-acoapir ocljilj tra s-nu veadã, s-nu-aducheascã arãdearea tsi lj-u fac; lu-arãd; lu ncaltsu; lj-bag panã la ocljí; lj-trag cãlupea; lj-bag sãmarlu (tastrul, cuvata, shaua, etc.; etc.) *{ro: perdea}* *{fr: rideau}* *{en: curtain}* ex: lj-bãgã pirde tu ocljí (expr: lu-arãsi) § ***pirdei/pirdee*** (pir-dé-i) sf pirdei (pir-déĭ) – (unã cu ***pirde***) ex: tradzi pirdeea cã el apreasi lunjina n casã § ***perde*** (per-dé) sm perdadz (per-dádzĭ) – (unã cu ***pirde***)

pirdei/pirdee (pir-dé-i) sf – vedz tu ***pirde***

pirdeshi/pirdeshe (pir-dé-shi) sf pirdesh (pir-déshĭ) – starea di niisihii shi lãhtarã tsi u-aducheashti omlu cãndu s-aflã nãintea-a unui piriclju mari (dealihea i minciunos); atsea tsi ari (tsi aducheashti) omlu cãndu s-aspari; aspãreari multu mari; fricã, asparyiu, asparizmã, asparimã, asparmã, lãhtarã, frixi, datã, ceash, trom, trumarã, cutrom, chiutilichi *{ro: spaimă, frică}* *{fr: crainte, peur}* *{en: fear}* ex: tricu pirdesha (frica) aestã

pirdhic (pir-dhícŭ) sm, sf ***pirdhicã*** (pir-dhí-cã), pirdhits (pir-dhítsĭ), pirdhitsi/pirdhitse (pir-dhí-tsi) – unã cu ***pirdic***

pirdhucljauã (pir-dhu-cljĭá-ŭã) sf pirdhuclјei (pir-dhu-cljĭeĭ) – unã cu ***pirducljauã***

pirdic (pir-dícŭ) sm, sf ***pirdicã*** (pir-dí-cã), pirdits (pir-dítsĭ), pirditsi/pirditse (pir-dí-tsi) – agru-pulj (cãftat multu di-avinãtori), mari cãt un pilister, cu peanili murni-pestri pi pãltãri, ca cinusha pi cheptu shi albi pi pãnticã, cari bãneadzã tu cãmpul cu grãni sh-tu pãduri pit tufi; pitrunicljí, piturnicljí, pituricljí, petuticljí, piturichi, tãlãndzã; (fig: pirdicã = featã, vrutã) *{ro: potârniche}* *{fr: perdrix}* *{en: partridge}* ex: mushat ca un pirdic (pitrunicljí); nj-cãdzu ãn poalã un pirdic (pitrunicljí); n-arãspãndim ca pulj di pirdicã (pitrunicljí)

pirdicã (pir-dí-cã) sf – vedz tu ***pirdic***

pirducljauã (pir-du-cljĭá-ŭã) sf – vedz tu ***purducljauã***

pireatsã (pi-reá-tsã) sf – vedz tu ***pir***

pirgac (pir-gácŭ) adg – vedz tu ***pir***

pirghios (pir-ghiósŭ) adv – vedz tu ***nghios***

pirghu (pír-ghu) sn pirghuri (pír-ghurĭ) – unã cu ***pirgu***

pirghurii/pirghurie (pir-ghu-rí-i) sf pirghurii (pir-ghu-ríi) – unã cu ***pirgurii***

pirgu (pír-ghu) sn pirguri (pír-ghurĭ) – 1: unã binai strimtã (tu lãrdzimi) sh-analtã (fatsã di lãrdzimi), tsi s-aflã sculatã di-aradã pi-unã altã binai (multu ma largã), ca atsea di la bisearicã (iu s-aflã cambanaryiolu), atsea di la unã tsitati (iu shadi un avigljitor), etc.; turon, culã, aculã; 2: munti (mãgulã, ohtu) arãpos, cu-un catifur multu ncljinat shi pirícljos trã omlu cari va s-lu dipunã; rãpã, grem, greb, hauã, etc. *{ro: turn, râpă}* *{fr: tour; colline éscarpée}* *{en: tower, cliff}*

pirgurii/pirgurie (pir-gu-rí-i) sf – vedz tu ***pergurã***

piriclju (pi-rí-cljĭu) sn piriclji/piriclje (pi-rí-clje) – catastasi cari poati s-lj-aducã arãu a unui om (s-lj-aducã gaileadz, s-lu facã s-patã tsiva nibun, s-lj-aducã nã mari cheardiri, s-lji fuvirseascã sãnãtatea sh-bana, s-lu nvirineadzã, etc.); piricul, chindin; (expr: mi pashti un piriclju = hiu pi chindin; va pat

tsiva tsi nu mi-arãseashti, tsi va nj-aducã arãu) *{ro: pericol}* *{fr: pericle, danger}* *{en: danger}* ex: di piriclju nu-i scãpari; cã-i piriclju multu mari; piricljul va ti pascã § ***piricul*** (pi-rí-culŭ) sn piriculi/piricule (pi-rí-cu-li) – (unã cu ***piriclju***) ex: s-mi-aflu prit cãljuri shi piriculi (chindini); multi piriculi vidzui

piricul (pi-rí-culŭ) sn – vedz tu ***piriclju***

piridari/piridare (pi-ri-dá-ri) sf – vedz tu ***piridau***

piridat (pi-ri-dátŭ) adg – vedz tu ***piridau***

piridau (pi-ri-dáŭ) vb I piridai (pi-ri-dáĭ), piridam (pi-ri-dámŭ), piridatã (pi-ri-dá-tã), piridari/piridare (pi-ri-dá-ri) – (trã pulj) scot bots (tsiuri, shuirãturi, cãntitsi i bãteri) suptsãri, lishoari sh-mushati din gurã; tsiur, tsiripedz, jiuredz, chiur, chiuredz, nciuredz *{ro: ciripi}* *{fr: gazouiller}* *{en: chirp, twitter, warble}* ex: cu dor mari pirida (tsiura) puljlji § ***piridat*** (pi-ri-dátŭ) adg piridatã (pi-ri-dá-tã), piridats (pi-ri-dátsĭ), piridati/piridate (pi-ri-dá-ti) – (pulj) tsi ari scoasã bots (tsiuri, shuirãturi, etc.); tsiurat, tsiripat, jiurat, chiurat, nciurat *{ro: ciripit}* *{fr: qui a gazouillé}* *{en: who has chirped, twittered, warbled}* § ***piridari/piridare*** (pi-ri-dá-ri) sf piridãri (pi-ri-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva jiureadzã; tsiurari, tsiripari, jiurari, chiurari, nciurari *{ro: acţiunea de a ciripi; ciripit}* *{fr: action de gazouiller; gazouillement}* *{en: action of chirping, of twittering, of warbling}* ex: nãsã piridarea (tsiurarea) shi spuni hãrioasã § ***pilidau*** (pi-li-dáŭ) vb I pilidai (pi-li-dáĭ), pilidam (pi-li-dámŭ), pilidatã (pi-li-dá-tã), pilidari/pilidare (pi-li-dá-ri) – (unã cu ***piridau***) ***pilidat*** (pi-li-dátŭ) adg pilidatã (pi-li-dá-tã), pilidats (pi-li-dátsĭ), pilidati/pilidate (pi-li-dá-ti) – (unã cu ***piridat***) ***pilidari***[1]***/pilidare*** (pi-li-dá-ri) sf pilidãri (pi-li-dắrĭ) – (unã cu ***piridari***)

piridrum (pi-rí-dhrum) adg piridrumã (pi-rí-dhru-mã), piridrunj (pi-rí-dhrunjĭ), piridrumi/piridrume (pi-rí-dhru-mi) – tsi nu-ari isihii (arãvdari) shi nu poati si sta tu-un loc fãrã si s-minã; tsi nu sta isih shi s-minã tut chirolu; tsi nu lu-acatsã loclu; asiguriftu, sirsem, zevzec *{ro: neastâmpărat}* *{fr: agité, folâtre, diable d'homme}* *{en: agitated, playful frisky}*

pirifan (pi-rí-fan) adg pirifanã (pi-rí-fa-nã), pirifanj (pi-rí-fanjĭ), pirifani/pirifane (pi-rí-fa-ni) – tsi ari hãri (i ari faptã lucri) trã cari ahãrzeashti s-hibã tinjisit shi alãvdat di dunjai; fudul, dai, daitcu, alãvdãtor, tartabes *{ro: mândru, orgolios, arogant}* *{fr: fier, arrogant, orgueilleux, hautain}* *{en: proud, arrogant, haughty}* § ***pirifanji/pirifanje*** (pi-ri-fá-nji) sf pirifãnj (pi-ri-fắnjĭ) – atsea hari tsi u-ari un cari s-fuduleashti, s-cãmãruseashti; fuduleatsã, fudulii, fudulichi, fudulãchi, mãreatsã, dãilãchi, dãilichi, cãmarã *{ro: mândrie, fudulie}* *{fr: fierté; orgueil}* *{en: pride; arrogance}* § ***pirifãnilji/pirifãnilje*** (pi-ri-fã-ní-lji) sf pirifãnj (pi-ri-fã-níljĭ) – (unã cu ***pirifanji***)

pirifanji/pirifanje (pi-rí-fa-nji) sf – vedz tu ***pirifan***

pirifãnilji/pirifãnilje (pi-rí-fã-ni-lji) sf – vedz tu ***pirifan***

pirindu (pi-rín-du) adv – vedz tu ***aprindu***[2]

piringhi/piringhe (pi-rín-ghi) sf – vedz tu ***pirunã***

piriorizmo (pi-ri-o-riz-mó) sm piriorizmadz (pi-ri-o-riz-mádzĭ) – dimãndul tsi nu lu-alasã omlu s-facã lucrul tsi-l va; atsea tsi-aspuni unã mardzini la ndreptul tsi lu-ari omlu tra s-facã tsiva; dimãndarea tsi-aspuni cã omlu nu-ari izini s-lu facã un lucru; piriursiri *{ro: limită, restricţie}* *{fr: limitation, restriction}* *{en: limitation, restriction}* § ***piriursescu*** (pi-ri-ur-sés-cu) (mi) vb IV piriursii (pi-ri-ur-síĭ), piriurseam (pi-ri-ur-seámŭ), piriursitã (pi-ri-ur-sí-tã), piriursiri/piriursire (pi-ri-ur-sí-ri) – bag unã mardzini la-atseali tsi poati (ari ndreptul) cariva s-facã *{ro: mărgini, limita}* *{fr: limiter, borner}* *{en: limit, bound, restrict}* § ***piriursit*** (pi-ri-ur-sítŭ) adg piriursitã (pi-ri-ur-sí-tã), piriursits (pi-ri-ur-sítsĭ), piriursiti/piriursite (pi-ri-ur-sí-ti) – tsi nu-ari izini s-facã ma multu dicãt dzãtsi un dimãndu; tsi ari unã mardzini la-atseali tsi poati s-facã cariva *{ro: mărginit, limitat}* *{fr: limité, borné}* *{en: limited, bounded, restricted}* § ***piriursiri/piriursire*** (pi-ri-ur-sí-ri) sf piriursiri (pi-ri-ur-sírĭ) – atsea si s-fatsi cãndu cariva piriurseashti; piriorizmo *{ro: acţiunea de a mărgini, de a limita; mărginire, limitare, restricţie}* *{fr: action de limiter, de borner; limitation, restriction}* *{en: action of limiting, of bounding, of restricting; limitation, restriction}*

piripachi (pi-ri-páchĭ) invar – tsi easti tut afãnsit, di nu-armasi tsiva di el; afãnisit, afãnsit, stifusit, cãtãstrãpsit, cãipusit, suprusit, prãpãdit *{ro: nimicit}* *{fr: anéanti}* *{en: completely destroyed, annihilated}* ex: casã avdzãtã, cari s-featsi piripachi (s-afãnsi tutã, s-asparsi dip, nu-armasi tsiva di ea), nu armasi ni cheatrã pri cheatrã; tatãl din tser pi tuts stifã piripachi sã-lj facã di pisti loc (s-lji afãnseascã, s-lji facã cãipi, s-nu-armãnã tsiva di elj)

piripat (pi-rí-patŭ) sn piripati/piripate (pi-rí-pa-ti) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-priimnã cariva; priimnari, primnari, ghizeri, ghizirsiri, sulatsã, sulats, voltã, tifirici *{ro: plimbare}* *{fr: promenade}* *{en: walk, stroll}*

piripinac (pi-ri-pí-nacŭ) sn – vedz tu ***pidupinac***

piristasi/piristase (pi-rís-ta-si) sf piristasi (pi-rís-tasĭ) – catastasea tu cari s-aflã lucrili cãndu s-fatsi tsiva; catastasi, catandasi *{ro: împrejurare, circumstanţă, conjunctură}* *{fr: circonstance, conjoncture}* *{en: circumstance, conjuncture}*

pirister (pi-ris-térŭ) sm – vedz tu ***pilister***

pirito (pi-ri-tó) sm piritadz (pi-ri-tádzĭ) – atsea tsi ari un om tsi easti arãtsit (lãndzit) shi aducheashti cã truplu lji s-ari ncãldzãtã ma multu dicãt easti arada; heavrã, cãlduri, focuri *{ro: febră, temperatură}* *{fr: fiévre}* *{en: fever}* § ***pirit*** (pi-rítŭ) adg piritã (pi-rí-tã), pirits (pi-rítsĭ), piriti/pirite (pi-rí-ti) – lãndzit tsi ari (fatsi) pirito; hivrit, hivros *{ro: care are febră}* *{fr: fiévreux}* *{en: with fever}* ex: boatsi subtsãri shi piritã (hivroasã)

piriursescu (pi-ri-ur-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***piriorizmo***

piriursiri/piriursire (pi-ri-ur-sí-ri) sf – vedz tu ***piriorizmo***

piriursit (pi-ri-ur-sítŭ) adg – vedz tu ***piriorizmo***

pirizi/pirize (pi-rí-zi) sf pirizi (pi-rízĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi nu mãcã di tuti lucrili, cãndu mãcã (i) mash di lucrili tsi-lj dzãsi yeatrul tra s-mãcã (di itia cã ari unã lãngoari); (ii) va s-tsãnã preasini shi nu va s-purintã; (iii) easti gras shi va sã slãgheascã, etc.; perizlãchi, dietã *{ro: dietă, abstinenţă, post}* *{fr: diète, abstinence}* *{en: diet, abstinence}* ex: tsãni pirizi cã easti niputut; feci pirizi di mulţi § ***perizlãchi/perizlãche*** (pe-riz-lắ-chi) sf perizlãchi (pe-riz-lắchĭ) – (unã cu ***pirizi***)

pirli/pirle (pír-li) sm – vedz tu ***par***[2]

pirmis (pir-mísŭ) sn – vedz tu ***pãrãmit***

pirmit (pir-míthŭ) sn – vedz tu ***pãrãmit***

pirmith (pir-míthŭ) sn pirmithi/pirmithe (pir-mí-thi) – unã cu ***pirmit***

pironji/pironje (pi-ró-nji) sf – vedz tu ***pirunã***

piros (pi-rósŭ) adg – vedz tu ***per***[1]

pirpilescu (pir-pi-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãrjalã***

pirpiliri/pirpilire (pir-pi-lí-ri) sf – vedz tu ***pãrjalã***

pirpilit (pir-pi-lítŭ) adg – vedz tu ***pãrjalã***

pirpinac (pir-pí-nacŭ) sn – vedz tu ***pidupinac***

pirpindac (pir-pin-dácŭ) sn pirpindatsi/pirpindatse (pir-pin-dácŭ) – stulii di-asimi ligatã dinãpoi, di cusitsili di per *{ro: podoabă de argint purtată pe cosiţă în spate}* *{fr: atour, attifet d'argent attaché aux tresses de cheveux}* *{en: silver ornament attached to tresses of hair}*

pirpiritsã (pir-pi-rí-tsã) sf – vedz tu ***pirpirunã***[2]

pirpirunã[1] (pir-pi-rú-nã) sf pirpiruni/pirpirune (pir-pi-rú-ni) shi pirpirunj (pir-pi-rúnjĭ) – turlii di insectã (bumbãrac) cu chealea di pi trup ca di catifei, cu gura faptã trã sudzeari, sh-cunuscutã trã patruli peani mãri cu cari azboairã, multu mushati sh-cundiljati cu tuti soili di seamni di tuti bueili; perpunã, flitur, fliturã, flutur, fljutur, fitur, pitãludã *{ro: fluture}* *{fr: papillon}* *{en: butterfly}* ex: azboairã njilj di pirpirunj (flituri) § ***perpunã***[1] (pér-pu-nã) sf perpunj (pér-punjĭ) – (unã cu ***pirpirunã***[1])

pirpirunã[2] (pir-pi-rú-nã) sf pirpiruni/pirpirune (pir-pi-rú-ni) – featã i muljari tinirã (multi ori unã ghiftã) cari, tu chiro di seatsitã, alagã prit cãljuri, cãntã sh-gioacã tra s-da ploai; pirpiritsã, perpunã; (expr: escu (ud) pirpirunã = escu muceali, multu ud) *{ro: paparudă}* *{fr: jeune fille qui chante une invocation pour appeler la pluie}* *{en: girl who, during extremely dry weather, dances and sings invocations to obtain rain}* ex: cãntã pirpiruna (pirpiritsa) ca s-da ploai shi s-facã pãnea; ts-ul featsi amolj, pirpirunã (expr: ud muceali) §

pirpiritsã (pir-pi-rí-tsã) sf pirpiritsã (pir-pi-rí-tsã) – (unã cu ***pirpirunã***[2]) ex: dzãnili s-adarã totna pirpiritsã (pirpiruni) § ***perpunã***[2] (pér-pu-nã) sf perpunj (pér-punjĭ) – (unã cu ***pirpirunã***[2])

pirpirunã[3] (pir-pi-rú-nã) sf pirpiruni/pirpirune (pir-pi-rú-ni) – agru-lilici mushatã, mari sh-aroshi tsi creashti veara pri cãmpu, ma easti sh-criscutã tu grãdinã trã (i) mushuteatsa-a lãludzlor shi a simintsãlor a ljei multi, njits sh-lãi tsi s-mãcã; shi (ii) scutearea dit simintsã a aphionlui, yitria tsi s-lja trã isihãsiri, durnjiri, etc.; simintsa faptã di aestã lilici; pãpãrunã, perpunã, mac, bãltsotã *{ro: mac}* *{fr: pavot}* *{en: poppy}* ex: treamburã di fricã ca pirpiruna (ca maclu) § ***pãpãrunã*** (pã-pã-rú-nã) sf pãpãruni/pãpãrune (pã-pã-rú-ni) – (unã cu ***pirpirunã***[3]) ex: lj-ded s-bea ceai di pãpãrunã

pirpishor[1] (pir-pi-shĭórŭ) sn pirpishoari/pirpishoare (pir-pi-shĭoá-ri) – mãcarea (cu measã, grãn hertu, culac, yin, yimishi, etc.) tsi s-da la oaminj (oaspits di-a unui om mortu icã oaminj ftohi, multi ori la bisearicã, hani i chimitiryiu) dupã tsi preftul la bisearicã dyivãseashti trã suflitlu-a mortsãlor; dari, misali, pumean, pomean, spumean, pãmãntu, colivã, eleimosini, trisalj, trisayi, cumatã *{ro: pomanã}* *{fr: aumône}* *{en: alms}* ex: l-cljimarã la pirpishor (dari, misali, pumean)

pirpishor[2] (pir-pi-shĭórŭ) adg pirpishoarã (pir-pi-shĭoá-rã), pirpishori (pir-pi-shĭórĭ), pirpishoari/pirpishoare (pir-pi-shĭoá-ri) – (om) tsi easti ca slab (lãndzit, fãrã multã puteari); ndilicat, dilicat, ndalic *{ro: gingaş}* *{fr: frêle, tendre}* *{en: frail, tender}*

pirtsii/pirtsie (pir-tsí-i) sf – vedz tu ***pricã***

pirtufoli/pirtufole (pir-tu-fó-li) sf – vedz tu ***purtufoli***

piruclji/piruclje (pi-rú-clji) sf – vedz tu ***per***[1]

pirulji/pirulje (pi-rú-lji) sf – vedz tu ***pirunã***

pirumah (pi-ru-máhŭ) sn pirumahuri (pi-ru-má-hurĭ) – cheatrã tsi s-bagã tra s-tsãnã cinusha tu vatrã *{ro: năclad}* *{fr: pierre placé au pied du foyer pour y retenir la cendre}* *{en: stone placed in front of a fireplace to retain ashes}*

pirunã (pi-rú-nã) sf pirunj (pi-rúnjĭ) shi piruni/pirune (pi-rú-ni) – hãlati njicã di casã (cu mãneari di-unã parti shi trei-patru dintsã lundzi, suptsãri sh-nduplicats niheamã di-alantã) cu cari omlu acatsã (ntsapã) mãcarea dit pheat tra s-u ducã la gurã shi s-u mãcã; furculitsã, bunelã, piringhi, pironji, pingheauã, pãnjauã, puneauã, piruyi, pirulji *{ro: furculiţă}* *{fr: fourchette}* *{en: fork (table)}* ex: lu nvitsã s-nu mãcã cu mãna ma cu piruna § ***piringhi/piringhe*** (pi-rín-ghi) sf piringhi/piringhe (pi-rín-ghi) – (unã cu ***pirunã***) § ***pironji/pironje*** (pi-ró-nji) sf pironji/pironje (pi-ró-nji) – (unã cu ***pirunã***) § ***pirulji/pirulje*** (pi-rú-lji) sf pirulji/pirulje (pi-rú-lji) – (unã cu ***pirunã***) § ***piruyi/piruye*** (pi-rú-yi) sf piruyi/piruye (pi-rú-yi) – (unã cu ***pirunã***) § ***pingheauã*** (pin-gheá-ŭã) sf pinghei (pin-ghéĭ) – (unã cu ***pirunã***) § ***pãnjauã*** (pã-njĭá-ŭã) sf pãnjali/pãnjale (pã-njĭá-li) shi pãnjei (pã-njĭéĭ) – (unã cu ***pirunã***) § ***puneauã*** (pu-neá-ŭã) sf puneali/puneale (pu-neá-li) – (unã cu ***pirunã***)

pirunigã (pi-ru-ní-gã) sf pirunidz (pi-ru-nídzĭ) – unã soi di lilici *{ro: un fel de floare}* *{fr: espèce de fleur}* *{en: a species of flower}*

pirunsescu (pi-run-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***penurã***

pirunsiri/pirunsire (pi-run-sí-ri) sf – vedz tu ***penurã***

pirunsit (pi-run-sítŭ) adg – vedz tu ***penurã***

pirush (pi-rúshĭŭ) sm – vedz tu ***per***[1]

pirushanã[1] (pi-ru-shĭá-nã) sf – vedz tu ***per***[1]

pirushanã[2] (pi-ru-shĭá-nã) sf pirushani/pirushane (pi-ru-shĭá-ni) – pãrã di-amalamã, flurii, bair di flurii *{ro: monedă de aur, collier de monede de aur}* *{fr: monnaie d'or, collier de ducats}* *{en: gold coin, necklace of gold coins}* ex: purta sh-la noi un chiro pirushenj (bairi di flurii stri frãmti); shapti flurii pi frunti sum cãciulã, s-cljima pirushanã

pirustii/pirustie (pi-rus-tí-i) sf pirustii (pi-rus-tíĭ) – un tserclju di her cu trei cicioari, sum cari s-aprindi foclu, sh-pristi cari s-bagã cãzanea (tingirelu) cu apa (imãcarea) pri foc *{ro: pirostrie}* *{fr: trépied de cuisine}* *{en: three legged iron stand on which to put the pot for cooking or boiling something}* § ***pirustrii/pirustrie*** (pi-rus-trí-i) sf pirustrii (pi-rus-tríĭ) – (unã cu ***pirustii***)

pirustrii/pirustrie (pi-rus-trí-i) sf – vedz tu ***pirustii***

piruyi/piruye (pi-rú-yi) sf – vedz tu ***pirunã***

pirvazã (pir-vá-zã) sf – vedz tu ***pirvazi***

pirvazi/pirvaze (pir-vá-zi) sf pirvãzi (pir-vắzĭ) – mardzinea di lemnu i metal tsi s-bagã namisa di firidã i ushi shi stizmã; mardzinea di lemnu tsi s-aflã deavãrliga di un cadru tra si sta spindzurat pri stizmã; pirvazã, mardzini, margurã, chinari, curnidã, curnizã, curnitsã, circive, ciurciuve *{ro: cadru, pervaz, bordură}* *{fr: bordure, cadre, chassis, chambranle}* *{en: border, frame, window-frame}* ex: tuti pirvãzli li-adusi adeaneavra § ***pirvazã*** (pir-vá-zã) sf pirvãzi (pir-vắzĭ) – (unã cu ***pirvazi***)

pirvulii/pirvulie (pir-vu-lí-i) sf – vedz tu ***pergurã***

pirvuljat (pir-vu-ljĭátŭ) sm, sf, adg pirvuljatã (pir-vu-ljĭá-tã), pirvuljats (pir-vu-ljĭátsĭ), pirvuljati/pirvuljate (pir-vu-ljĭá-ti) – om tsi yini dit hoara Pirvoli (Pirivoli, Perivole, dit muntsãlj Pindu), cari s-amintã i bãneadzã aclo *{ro: aromân din Pirivoli}* *{fr: habitant de Pirivoli}* *{en: inhabitant of Pirivoli}* ex: tritsea un tinir pirvuljat

piryeari/piryeare (pir-yeá-ri) sf – vedz tu ***per***[1]

piryeat (pir-yeátŭ) adg – vedz tu ***per***[1]

pis! (pís!) – zbor cu cari s-greashti-ali cãtushi tra s-yinã *{ro: cuvânt cu care se cheamă pisica}* *{fr: parole par laquelle on appelle le chat}* *{en: word by which one calls the cat}*

pisã[1] (pí-sã) sf pisi/pise (pí-si) – prici imirã (cãtushi) tsãnutã priningã casã tra s-acatsã shoarits; pãsã, cãtush, matsã, macearoc, macioc, mãroi *{ro: pisică}* *{fr: chat, chatte}* *{en: cat}* § ***pãsã*** (pắ-sã) sf pãsi/pãse (pắ-si) – (unã cu ***pisã***[1])

pisã[2] (pí-sã) sf pisi/pise (pí-si) – lugurii lai (ca cãtranea) sh-muzgoasã (scoasã dit cãrbunj, pecurã i untulemnul scos dit loc), ufilisitã la ncãltsarea-a cãljurlor; chisã, cãtrani, pecurã, smolã; (fig: 1: pisã = scutidi, ntunearic greu; 2: pisã = colasi, ginemi; 3: stranji di pisã = stranji lãi di jali) *{ro: smoală, catran; întuneric; nenorocire, iad}* *{fr: goudron; poix, ténèbres; malheur, deuil, enfer}* *{en: tar, asphalt; mourning, misfortune, hell}* ex: lo, pisã shi peri; cicioarli lãi, muljati tu pisã; un nior, lai ca pisa; afoarã easti pisã (scutidi); pisa (scutidea) atsea ursuza; nviscutã tu lãili stranji di pisã (jali) § ***pisusescu*** (pi-su-sés-cu) (mi) vb IV pisusii (pi-su-sîĭ), pisuseam (pi-su-seámŭ), pisusitã (pi-su-sí-tã), pisusiri/pisusire (pi-su-sí-ri) – dau (nvupsescu) cu pisã; cãtrãnãsescu, cãtrãnsescu, cãtãrnãsescu; (fig: pisusescu = lj-adar un ahãntu mari arãu (dureari, cripari, etc.) cã-lj fac bana greauã; nj-aspargu bana cu-atseali tsi pat; curbisescu, stuhinedz, distihipsescu, distihisescu, lupusescu, chisusescu, etc.) *{ro: smoli, cătrăni; nenoroci}* *{fr: enduire de poix, rendre quelqu'un malheureux}* *{en: coat with asphalt, make someone unhappy}* § ***pisusit*** (pi-su-sítŭ) adg pisusitã (pi-su-sí-tã), pisusits (pi-su-sítsĭ), pisusiti/pisusite (pi-su-sí-ti) – dat cu cãtrani; cãtrãnit, cãtrãnsit, cãtãrnãsit; (fig: pisusit = tsi s-aflã tu-unã halã greauã (di jali, di dureari, di mãri cripãri, etc.); tsi sh-ari aspartã bana; corbu, corbusit, curbisit, stuhinat, distihipsit, distihisit, lupusit, chisusit, etc.) *{ro: smolit, cătrănit; nenorocit}* *{fr: enduit de poix, infortuné, malheureux}* *{en: coated with asphalt}* § ***pisusiri/pisusire*** (pi-su-sí-ri) sf pisusiri (pi-su-sírĭ) – dari cu cãtrani; cãtrãniri, cãtrãnsiri, cãtãrnãsiri; (fig: pisusiri = atsea tsi s-fatsi cãndu-l curbiseshti pri cariva; curbisiri, stuhinari, distihipsiri, distihisiri, lupusiri, chisusiri, etc.) *{ro: acţiunea de a smoli, de a cătrăni; de a nenoroci; smolire, cătrănire}* *{fr: action d'enduire de poix; de rendre quelqu'un malheureux}* *{en: action of coating with asphalt; of making someone unhappy}*

piscalã (pis-cá-lã) sf piscali/piscale (pis-cá-li) – chelindru lungu shi gol nãuntru faptu di tiniche (tuci, chirmidã, etc.) prit cari poati s-treacã vimtu (apã din casã sh-di la fãntãnã, petrol, etc.); chilunghi, chiungu, chiuncu, chiunghi, sulinã, sulinar *{ro: ţeavă}* *{fr: tuyau, tube}* *{en: pipe, duct}*

piscar (pis-cárŭ) sm – vedz tu ***pescu***

piscatran (pis-ca-tránŭ) adg – vedz tu ***cãtrani***

piscã (pís-cã) sf pischi/pische (pís-chi) – un lucru cari scoati un shuirat cãndu vimtul treatsi (suflã) prit nãsã; unã hãlati njicã cu cari shuirã njitslji; pilipiscã, fluearã *{ro: fluieraş}* *{fr: petit*

sifflet} *{en: small whistle}* ex: cãntã cu pisca; piscã (= veargã) di tuci § ***pilipiscã*** (pi-li-pís-cã) sf pilipischi/pilipische (pi-li-pís-chi) – (unã cu ***piscã***) § ***pizgã*** (píz-gã) sf pizghi/pizghe (píz-ghi) – shuirãtura tsi u scoati unã pampori *{ro: şuerătură de vapor}* *{fr: sifflement d'un bateau}* *{en: whistle made by a ship}*

piscãrilji/piscãrilje (pis-cã-rí-lji) sf – vedz tu ***pescu***

piscãroanji/piscãroanje (pis-cã-roá-nji) sf – vedz tu ***pescu***

piscãtran (pis-cã-tránũ) adg – vedz tu ***cãtrani***

pischesi/pischese (pis-ché-si) sf pischesi (pis-chésĭ) – lucru dat di (icã loat di la) cariva cu vreari shi fãrã platã, ca agiutor, ca semnu di uspitsãlji, etc.; doarã, dhoarã, dar, hari *{ro: dar, cadou}* *{fr: cadeau}* *{en: gift}* ex: s-v-aduc cãti nã pischesi (doarã) § ***pischisescu*** (pis-chi-sés-cu) vb IV pischisii (pis-chi-síĭ), pischiseam (pis-chi-seámũ), pischisitã (pis-chi-sí-tã), pischisiri/pischisire (pis-chi-sí-ri) – fac doarã; ahãrzescu, hãrzescu, durusescu, dursescu, dãruescu *{ro: dărui, face un dar}* *{fr: faire présent, donner un cadeau}* *{en: make a gift}* ex: nu-i ghini s-pischisescu (s-fac doarã) sh-io? § ***pischisit*** (pis-chi-sítũ) adg pischisitã (pis-chi-sí-tã), pischisits (pis-chi-sítsĭ), pischisiti/pischisite (pis-chi-sí-ti) – tsi easti faptu doarã; tsi-lj s-ari faptã unã doarã; ahãrzit, hãrzit, dãruit, dursit, durusit *{ro: dăruit}* *{fr: qui a reçu un cadeau, donné un cadeau}* *{en: given a gift, being presented with a gift}* § ***pischisiri/pischisire*** (pis-chi-sí-ri) sf pischisiri (pis-chi-sírĭ) – atsea tsi s-adarã cãndu un fatsi unã doarã; ahãrziri, hãrziri, dãruiri, dursiri, durusiri *{ro: acţiunea de a dărui, de a face un dar; dăruire, facere dar}* *{fr: action de faire un cadeau}* *{en: action of making a gift or receiving a gift}*

pischiri/pischire (pis-chí-ri) sf pischiri (pis-chírĭ) – 1: cumatã di pãndzã albã cu cari muljarea sh-acoapirã caplu, perlu i gusha; mãndilã, baltsu, cimber, cãftani, ciceroanã, tsitsiroanji, distimeli, lãhurã, lãhuri, cãlimcheari, cãlimcheri, vlashcã, poshi, tarpoashi, pihitsã, schepi; 2: lucru adrat dit unã cumatã di tsãsãturã cu cari omlu sh-ashteardzi mãnjli shi budzãli di mãcari (cãndu sta la measã); pitsetã, shirvet, shirveti *{ro: năframă; ştergar}* *{fr: écharpe blanche que les vieilles femmes portaient à la tête; serviette}* *{en: headscarf, shawl; towel}* ex: cu unã pischiri (mãndilã) mari; aduc moashi cu pischiri (mãndili)

pischisescu (pis-chi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pischesi***

pischisiri/pischisire (pis-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***pischesi***

pischisit (pis-chi-sítũ) adg – vedz tu ***pischesi***

pischiuli/pischiule (pis-chĭú-li) sf pischiulj (pis-chĭúljĭ) – unã mplititurã i mãnuclju di hiri ndreapti mushat cu cari si stulsescu mardzinjli-a unui stranj (pirde, chilimi, etc.); cilengã, fljongu, fhiongu, fiongu, fundã *{ro: canaf, fundă}* *{fr: touffe de fils quelconque; houppe}* *{en: bow (of ribbon), rosette}* ex: cu pischiulea pri anumiri

piscoplu (pis-có-plu) sm – vedz tu ***pescu***

piscu[1] (pís-cu) sn piscuri (pís-curĭ) – nod ghini stres *{ro: nod strâns tare}* *{fr: noeud bien étreint}* *{en: tight knot}*

piscu[2] (pís-cu) sm – vedz tu ***pixari***

piscur (pis-cúrũ) sn – vedz tu ***piscuri***

piscurã (pis-cú-rã) sf – vedz tu ***piscuri***

piscuri/piscure (pis-cú-ri) sf piscuri (pis-cúrĭ) – cãrvealji di pãni (njicã shi arucutoasã) adratã maxus trã bisearicã tra s-hibã vluyisitã di preftu sh-dit cari s-talji anafura cu cari s-cumãnicã lumea; lituryii, lutruyii, artu, pindeartu, pãnãyii, ipsumã, piscur, piscurã *{ro: prescură}* *{fr: (chanteau de) pain bénit}* *{en: communion bread}* ex: s-undzim piscurli (litturyiili) § ***piscurã*** (pis-cú-rã) sf piscuri (pis-cúrĭ) – (unã cu ***piscuri***) § ***piscur*** (pis-cúrũ) sn piscuri (pis-cúrĭ) – (unã cu ***piscuri***) § ***pãnãyii/pãnãyie*** (pã-nã-yí-i) sf pãnãyii (pã-nã-yíĭ) – (unã cu ***piscuri***) § ***piscurici*** (pis-cu-ríciũ) sn piscurici/piscurice (pis-cu-rí-ci) – piscuri njicã *{ro: prescură mică}* *{fr: petit (chanteau de) pain bénit}* *{en: small communion bread}*

piscurici (pis-cu-ríciũ) sn – vedz tu ***piscuri***

pish! (píshĭ shi písh) invar – vedz tu ***chish***

pishchiri/pishchire (pish-chí-ri) sf – vedz tu ***pishtamal***

pishcimal (pish-ci-málũ) sn – vedz tu ***pistimali***

pishcireauã[1] (pish-ci-reá-ũã) sf – vedz tu ***pishtireauã***[1]

pishcireauã[2] (pish-ci-reá-ũã) sf – vedz tu ***pishtireauã***[2]

pishicher (pi-shi-chérũ) adg pishicherã (pi-shi-ché-rã), pishicheri (pi-shi-chérĭ), pishicheri/pishichere (pi-shi-ché-ri) – cari shtii cum s-lu-arãdã (cu zboarã minciunoasi, alãvdãri shi culãchipsiri) pri cariva (tsi easti niheamã ca ageamit, aplo, tivichel, etc.); shiret, cumalindru, hitru, mãlãgar, pispu, ponir, puniro, vulpi, vulponj *{ro: şmecher, viclean}* *{fr: rusé, artisan, faiseur de tours}* *{en: crafty, sly, roguish, old fox}*

pishin (pi-shínũ) adv – zbor tsi yini dupã un verbu ca: dau, pãltescu, acumpãr, etc. sh-aspuni cã dau tuts paradzlji atumtsea pri loc (nu va-lj dau altãoarã, ma amãnat, nu va ljau pi virise, etc.); dizmãnã *{ro: peşin}* *{fr: comptant}* *{en: cash}*

pishli (pish-lí) sm(?) – vedz tu ***pesh***

pishliros (pish-li-rósũ) adg pishliroasã (pish-li-roá-sã), pishlirosh (pish-li-róshĭ), pishliroasi/pishliroase (pish-li-roá-si) – tsi nu easti curat; tsi easti mplin di lãvushii; murdar, lãvos, liros, atsal, troc, ntroc, birbati *{ro: murdar}* *{fr: sale, malpropre}* *{en: dirty}* ex: tsã easti-agunos s-mutreshti la pishliroasa-atsea

pishman (pish-mánũ) adg pishmanã (pish-má-nã), pishmanj (pish-mánjĭ), pishmani/pishmane (pish-má-ni) – tsi easti pãrut arãu (tunusit, mitãnjusit) di-atseali tsi ari faptã; tunusit, tunisit, tunjisit, tãnjusit; mitunjusit, mitãnjusit, pishmãnipsit; (expr: hagi-pishman = tsi s-featsi pishman ma multu di tuts) *{ro: care se căieşte, căit}* *{fr: qui se repent, repenti}* *{en: who is sorry, repented}* ex: si-nj ti fats pishmanã (s-tsã parã-arãu, s-ti tunuseshti), moarte; nacã vrei s-ti fats hagi-pishman? (expr: pishman ma multu di tuts) § ***pishmani*** adv invar – starea (catandisea) tu cari s-aflã cariva tsi s-ari faptã pishman *{ro: stare de căinţă}* *{fr: état de celui qui se repente}* *{en: state of the one who is repenting}* ex: s-turnã, s-featsi pishmani; tuts shi tuti va vã fãtsets pishmani; puitim casa, lj-ded cãpari sh-dupã nã giumitati di sãhati s-featsi pishmani § ***pishmãnipsescu*** (pish-mã-nip-sés-cu) (mi) vb IV pishmãnipsii (pish-mã-nip-síĭ), pishmãnipseam (pish-mã-nip-seámũ), pishmãnipsitã (pish-mã-nip-sí-tã), pishmãnipsiri/pishmãnipsire (pish-mã-nip-sí-ri) – nj-pari arãu di lucrili tsi-am faptã; pricunoscu c-am faptã un alatus shi-nj caftu ljirtari; mi fac pishman; tunusescu, tunisescu, tunjisescu, tãnjusescu; mitunjusescu, mitãnjusescu, mi mãshcu *{ro: căi}* *{fr: se repentir, regretter}* *{en: be sorry, repent, regret}* § ***pishmãnipsit*** (pish-mã-nip-sítũ) adg pishmãnipsitã (pish-mã-nip-sí-tã), pishmãnipsits (pish-mã-nip-sítsĭ), pishmãnipsiti/pishmãnipsite (pish-mã-nip-sí-ti) – tsi s-ari faptã pishman; tsi-lj pari-arãu di tsi ari faptã; pãrut arãu; tunusit, tunisit, tunjisit, tãnjusit; mitunjusit, mitãnjusit *{ro: căit}* *{fr: repenti, regretté}* *{en: sorry, repented, regretted}* § ***pishmãnipsiri/pishmãnipsire*** (pish-mã-nip-sí-ri) sf pishmãnipsiri (pish-mã-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-mitunjuseashti, s-pishmãnipseashti; tunusiri, tunisiri, tunjisiri, tãnjusiri; mitunjusiri, mitãnjusiri *{ro: acţiunea de a se căi, căire}* *{fr: action de se repentir, de regretter}* *{en: action of being sorry, of repenting, of regretting}* § ***pishmanliu*** (pish-man-líũ) adg pishmanlii/pishmanlie (pish-man-lí-i), pishmanlii (pish-man-líĭ), pishmanlii (pish-man-líĭ) – un tsi s-fatsi pishman lishor di-atseali tsi fatsi sh-tr-atsea sh-alãxeashti mintea tut chirolu *{ro: nestatornic, schimbăcios}* *{fr: instable, changeant}* *{en: unstable, changeable}* ex: nu pots sã zburãshti cu frati-su, easti pishmanliu § ***mpishmãnescu*** (mpish-mã-nés-cu) (mi) vb IV mpishmãnii (mpish-mã-níĭ), mpishmãneam (mpish-mã-neámũ), mpishmãnitã (mpish-mã-ní-tã), mpishmãniri/mpishmãnire (mpish-mã-ní-ri) – (unã cu ***pishmãnipsescu***) ex: aeri zburãm unã sh-adzã sh-si pishmãni (lj-pãru arãu, s-tunusi) § ***mpishmãnit*** (mpish-mã-nítũ) adg mpishmãnitã (mpish-mã-ní-tã), mpishmãnits (mpish-mã-nítsĭ), mpishmãniti/mpishmãnite (mpish-mã-ní-ti) – (unã cu ***pishmãnipsit***) § ***mpishmãniri/mpishmãnire*** (mpish-mã-ní-ri) sf mpishmãniri (mpish-mã-nírĭ) – (unã cu ***pishmãnipsiri***)

pishmani adv – vedz tu ***pishman***

pishmanliu (pish-man-líũ) adg – vedz tu ***pishman***

pishmãnipsescu (pish-mã-nip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu

pishman

pishmãnipsiri/pishmãnipsire (pish-mã-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***pishman***

pishmãnipsit (pish-mã-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***pishman***

pishnic (pish-nícŭ) sn pishnitsi/pishnitse (pish-ní-tsi) – cireap njic, ciripic, cirichel, cirichii, ghastru *{ro: cuptoraş} {fr: petit four} {en: small oven}* ex: pishniclu s-ti-ardã

pishnicã (pish-ní-cã) sf – vedz tu ***pisnicã***

pishpurami/pishpurame (pish-pu-rá-mi) sf – vedz tu ***pushpur***

pishpurari/pishpurare (pish-pu-rá-ri) – vedz tu ***pushpur***

pishpurat (pish-pu-rátŭ) – vedz tu ***pushpur***

pishpuredz (pish-pu-rédzŭ) vb – vedz tu ***pushpur***

pishtamal (pish-ta-málŭ) sn pishtamãlj (pish-ta-mắljĭ) – lucru adrat dit unã cumatã di tsãsãturã cu cari omlu s-ashteardzi (pi mãnj, fatsã, trup, etc.) dupã tsi s-aspealã shi easti ud; prusopi, pitsetã, pishchiri, pischiri, ilãcã, pishtamalã, pishteamal *{ro: prosop} {fr: serviette de toilette, essuie-main} {en: towel}* § ***pishteamal*** (pish-tea-málŭ) sn pishteamãlj (pish-tea-mắljĭ) – (unã cu ***pishtamal***) § ***pishtamalã*** (pish-ta-má-lã) sf pishtamãlj (pish-ta-mắljĭ) – (unã cu ***pishtamal***) § ***pishchiri/pishchire*** (pish-chí-ri) sf pishchiri(?) (pish-chírĭ) – (unã cu ***pishtamal***)

pishtamalã (pish-ta-má-lã) sf – vedz tu ***pishtamal***

pishteamal (pish-tea-málŭ) sn – vedz tu ***pishtamal***

pishteanã (pish-teá-nã) sf pishteani/pishteane (pish-teá-ni) – hãlati njicã di metal (plasticã i lemnu) tsi ari di-unã parti unã coadã trã tsãneari cu mãna sh-di-alantã parti unã soi di vas njic cu cari omlu poati s-lja unã muljiturã (apã, ghelã, etc.) dit unã oalã tra s-u ducã la gurã shi s-u mãcã; lingurã *{ro: lingură} {fr: cuillère} {en: spoon}*

pishteauã (pish-teá-ŭã) sf pishtei (pish-téĭ) – curauã ma largã di la sãmar, cari dipuni sum curlu-a calui (gumarlui); bãldumi, buldumi, pãldãmã, sumcoadã *{ro: pofil, curar} {fr: bande de cuir (partie du "sãmar"), plus large que le culeron, qui descend derrière les cuisses du cheval (mule); avaloire} {en: belt (part of the "sãmar") which descends behind the thighs of the horse (mule)}* § ***pisteauã*** (pis-teá-ŭã) sf pistei (pis-téĭ) – (unã cu ***pishteauã***)

pishti (písh-ti) pl(?) – partea-a vãshcljelui tsi easti ischi (di-alantã parti di duti, adapi); catã, cazaca, senghi *{ro: siciu} {fr: partie de l'osselet qui est plate et opposée à la dosse} {en: the flat part of the knuckle bone}*

pishtinã (písh-ti-nã) sf – vedz tu ***prishtinã***

pishtireauã[1] (pish-ti-reá-ŭã) sf pishtirei (pish-ti-réĭ) – guvã adratã di fisi prit cari s-intrã tu loc (di-aradã la munti, multi ori ahãntu mari, cã omlu poati si ncapã shi s-bãneadzã nuntru); pishcireauã, spilã, spilei, spiljauã, spilj *{ro: peşteră, cavernă} {fr: antre, grotte, caverne} {en: cave, cavern}* ex: nã pishtireauã (spilã) sh-avea nã lãgumi § ***pishcireauã***[1] (pish-ci-reá-ŭã) sf pishcirei (pish-ci-réĭ) – (unã cu ***pishtireauã***[1])

pishtireauã[2] (pish-ti-reá-ŭã) sf pishtirei (pish-ti-réĭ) – cumatã mari di cheatrã hiptã vãrtos tu loc (tu muntsã, multu arar pi cãmpu), cu stizmi ndreapti sh-multi cohiuri; pishcireauã, spiljauã, spilj, shcãmbã, scarpã, shcarpã, hãlitsã, hãlichi *{ro: stâncă} {fr: grand rocher} {en: large rock, crag}* ex: canda eara nãshti pishtirei (shcãmbi) § ***pishcireauã***[2] (pish-ci-reá-ŭã) sf pishcirei (pish-ci-réĭ) – (unã cu ***pishcireauã***[2])

pishtoalã (pish-toá-lã) sf – vedz tu ***pishtolã***

pishtolã (pish-tó-lã) sf pishtoli/pishtole (pish-tó-li) – armã di foc njicã tsi s-tsãni di-arada tu gepi i di bãrnu; aruvoli, arãvoli, ruveli, cumburã, cumburi, cuburã, cuburi, cãburi, cãmbor, pishtoalã, altipatlar, bishinãtoari *{ro: pistol} {fr: pistolet} {en: pistol, gun}* § ***pishtoalã*** (pish-toá-lã) sf pishtoali/pishtoale (pish-toá-li) – (unã cu ***pishtolã***) ex: si nj-amin unã pishtoalã § ***pishtulicã*** (pish-tu-lí-cã) sf pishtulitsi/pishtulitse (pish-tu-lí-tsi) – pishtolã njicã *{ro: pistol mic} {fr: petit pistolet} {en: small pistol, small gun}*

pishtulicã (pish-tu-lí-cã) sf – vedz tu ***pishtolã***

pisim (pí-simŭ) adg pisimã (pí-si-mã), pisinj (pí-sinjĭ), pisimi/pisime (pí-si-mi) – tsi s-yiurtiseashti (multi ori cu tsirimonji); tsi ari simasii; di sãrbãtoari *{ro: solemn} {fr: solennel} {en: solemn}* ex: dzãlili pisimi (di sãrbãtoari) nu li lucrãm, li yiurtisim

pismã[1] (pís-mã) sf pizmi/pizme (píz-mi) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***pizmã***[1]

pismã[2] (pís-mã) sf pizmi/pizme (píz-mi) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***pizmã***[2]

pisnicã (pis-ní-cã) sf pisnitsi/pisnitse (pis-ní-tsi) – cãrveali arucutoasã di pãni, plãcitoasã sh-cu putsãn njedz; turtã, pãni *{ro: lipie} {fr: pain ordinaire en forme de galette} {en: flat loaf of bread}* ex: nj-featsi dada nã pisnicã; pisnica cu cash u mãc cu multã orixi § ***pishnicã*** (pish-ní-cã) sf pishnitsi/pishnitse (pish-ni-tsi) – (unã cu ***pisnicã***)

pispeatsã (pis-peá-tsã) sf – vedz tu ***pispu***

pispilescu (pis-pi-lés-cu) vb IV – vedz tu ***pãspalj***

pispiliri/pispilire (pis-pi-lí-ri) sf – vedz tu ***pãspalj***

pispilit (pis-pi-lítŭ) adg – vedz tu ***pãspalj***

pispilitã (pis-pi-lí-tã) sf – vedz tu ***pãspalã***

pispilitã* (pis-pi-lí-tã) adg – (fimininlu di la zborlu pruscutit – vedz ***pispilit***)

pispu (pís-pu) adg pispã (pís-pã), pischi (pís-chi), pispi/pispe (pís-pi) – cari shtii cum s-lu-arãdã (cu zboarã minciunoasi, alãvdãri shi culãchipsiri) pri cariva (tsi easti niheamã ca ageamit, aplo, tivichel, etc.) tra si sh-agiungã scupolu tsi lu-ari tu minti; cari easti dishteptu shi lj-acatsã mãna tra s-poatã sã-sh facã lucrul cãt cama ghini; shiret, shãret, cumalindru, hitru, mãlãgar, ponir, puniro, tirtipci, vulpi, vulponj *{ro: viclean, îndemânatec} {fr: adroit, finaud} {en: cunning, wily}* § ***pispeatsã*** (pis-peá-tsã) sf pispets (pis-pétsĭ) – hãrli tsi-l fac omlu tra s-hibã pispu; tirtipurli fapti di omlu shiret tra s-lu-arãdã pi-atsel tsi easti niheamã ageamit (aplo, tivichel, tsi s-arãdi lishor); shiritlãchi, punirlichi, tirtipi, vulpilji *{ro: şiretlic} {fr: finauderie} {en: cunning}*

pistalji/pistalje (pis-tá-lji) sf – vedz tu ***pãstalji***

pistar (pis-tárŭ) sn – vedz tu ***opistar***

pistari/pistare (pis-tá-ri) sf – vedz tu ***opistar***

pisteauã (pis-teá-ŭã) sf – vedz tu ***pishteauã***

pisti[1] (pís-ti) sf fãrã pl – ncreadirea tsi u ari cariva cã easti un Dumnidzã tu lumi cari featsi nomurli tsi el prindi s-li-ascultã; ncreadirea tsi u ari cariva cã un lucru easti dealihea; trischii, nom, dinã, fedi, vireauã, imani, besã (expr: pistea-a mã-sai = angiurãturã urutã di pisti) *{ro: credinţă, religie} {fr: foi, croyance, religion} {en: faith, religion}* ex: am mari pisti (ncreadiri, besã) pi zborlu-a tãu; pistea-a noastrã easti-atsea crishtinã; eara crishtinã di pisti; tuts tri pisti murim noi § ***embistosini*** (em-bis-to-sí-ni) sf embistosinj (em-bis-to-sínjĭ) – ncreadirea tsi u ari omlu cã un lucru easti dealihea; pistipsirea tsi lj-u fats a unui cã va facã ashi cum dzãtsi; cãndãrsirea cã nu va ti pruda la dushman; ncreadiri, besã, pisti, mbithar *{ro: încredere} {fr: confiance} {en: trust}* § ***pistimen*** (pis-ti-ménŭ) sm, sf, adg pistimenã (pis-ti-mé-nã), pistimenj (pis-ti-ménjĭ), pistimeni/pistimene (pis-ti-mé-ni) – omlu tsi ari unã pisti; om tsi pistipseashti tu Dumnidzãlu-a lui; om a curi pots s-lji zburãshti fãrã s-tsã hibã fricã cã va ti pruda la altsã; om tu cari ai ncreadirea cã va facã tsi va-lj dzãts *{ro: credincios, confidant} {fr: croyant, homme de confiance, confidant} {en: faithful, trusty man, confidant}* ex: pistimenjlj (besaladzlji) a tãi fãrtats; avea la ahciani nã pistimenã (muljari di ncreadiri) cari avea tuti zaireili pi mãna-a ljei § ***pisto*** (pis-tó) sm adg pistadz (pis-tádzĭ) – (unã cu ***pistimen***) ex: a cama pistadzlor (pistimenjlor) sots § ***embistimen*** (em-bis-ti-ménŭ) sm, sf, adg embistimenã (em-bis-ti-mé-nã), embistimenj (em-bis-ti-ménjĭ), embistimeni/embistimene (em-bis-ti-mé-ni) – (unã cu ***pistimen***) ex: embistimen cãtrã mini; pi el lu-avea embistimen (om di ncreadiri, di besã) pisti tutã tutiputa-a lui § ***mpistimen*** (mpis-ti-ménŭ) sm, sf, adg mpistimenã (mpis-ti-mé-nã), mpistimenj (mpis-ti-ménjĭ), mpistimeni/mpistimene (mpis-ti-mé-ni) – (unã cu ***pistimen***) § ***mbistimen*** (mbis-ti-ménŭ) sm, sf, adg mbistimenã (mbis-ti-mé-nã), mbistimenj (mbis-ti-ménjĭ), mbistimeni/mbistimene (mbis-ti-mé-ni) – (unã cu ***pistimen***) ex: om mbistimen (besalã, di besã) § ***pistipsescu*** (pis-tip-sés-cu) vb IV pistipsii (pis-tip-síĭ), pistipseam (pis-tip-seámŭ), pistipsitã (pis-tip-sí-tã), pistipsiri/pistipsire (pis-tip-sí-

ri) – am pistea cã tu lumi easti un Dumnidzã tsi nã featsi sh-cari alãsã nomuri pri loc tsi lipseashti s-li ascultãm; nj-u am cã un lucru easti dealihea; lugursescu (nj-si pari, hiu di pãrearea) cã lucrili suntu-alithea ashi cum dzãtsem; am tutã ncreadirea tu tsiva i pri cariva; pistupsescu, pistusescu, cred, ncred, ãncred *{ro: crede} {fr: croire, prêter foi} {en: believe}* ex: ti tuti tsi-nj dzãts, ti pistipsescu; s-nu pistipsiri, misurã tini diznou; nu pistipseashti cã va yinã astã searã; si sprigiura, ma nu vrea s-u pistipseascã § ***pistipsit*** (pis-tip-sítŭ) adg pistipsitã (pis-tip-sí-tã), pistipsits (pis-tip-sítsĭ), pistipsiti/pistipsite (pis-tip-sí-ti) – (lucru) tsi easti lugursit di cariva cã dealihea easti (s-featsi, s-dzãsi, etc.); pistupsit, pistusit, cridzut, ncridzut, ãncridzut *{ro: crezut} {fr: cru} {en: believed}* § ***pistipsiri/pistipsire*** (pis-tip-sí-ri) sf pistipsiri (pis-tip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pistipseashti *{ro: acţiunea de a crede} {fr: action de croire, de prêter foi} {en: action of believing}* ex: nu-i minciunã trã pistipsiri § ***pistupsescu*** (pis-tup-sés-cu) vb IV pistupsii (pis-tup-síĭ), pistupseam (pis-tup-seámŭ), pistupsitã (pis-tup-sí-tã), pistupsiri/pistupsire (pis-tup-sí-ri) – (unã cu ***pistipsescu***) ex: nividzutã, s-nu pistupseshti § ***pistupsit*** (pis-tup-sítŭ) adg pistupsitã (pis-tup-sí-tã), pistupsits (pis-tup-sítsĭ), pistupsiti/pistupsite (pis-tup-sí-ti) – (unã cu ***pistipsit***) § ***pistupsiri/pistupsire*** (pis-tup-sí-ri) sf pistupsiri (pis-tup-sírĭ) – (unã cu ***pistipsiri***) § ***pistusescu*** (pis-tu-sés-cu) vb IV pistusii (pis-tu-síĭ), pistuseam (pis-tu-seámŭ), pistusitã (pis-tu-sí-tã), pistusiri/pistusire (pis-tu-sí-ri) – (unã cu ***pistipsescu***) § ***pistusit*** (pis-tu-sítŭ) adg pistusitã (pis-tu-sí-tã), pistusits (pis-tu-sítsĭ), pistusiti/pistusite (pis-tu-sí-ti) – (unã cu ***pistipsit***) § ***pistusiri/pistusire*** (pis-tu-sí-ri) sf pistusiri (pis-tu-sírĭ) – (unã cu ***pistipsiri***)

pisti²/piste (pís-ti) prip – vedz tu ***pri¹***

pistili/pistile (pis-tí-li) invar – aguditurі multi sh-greali dati (cu multã puteari sh-unã dupã-alantã) pri cariva i tsiva cu mãna (ciciorlu, bushlu, lemnul, etc.); bãteari greauã, pãparã, paparã, puparã, bãteari, pãrjinã, pipiritsã, shcop, tsurtsufi, chiurcu, fushti, chiutecã *{ro: bătaie grea} {fr: roué des coup, rossade, rossée} {en: bad beating}* ex: l-bãturã di-l featsirã pistili; l-bãtu pistili; l-featsi pistili di chiutecã

pistimali/pistimale (pis-ti-má-li) sf pistimãlj (pis-ti-mắljĭ) – lucru tsi-l bagã oaminjlji (di-aradã muljerli) cãndu lucreadzã (pristi stranji, di mesi sh-ma nghios) tra s-nu s-murdãreascã; poalã, mbrustelã, neci, necicã, peci, bistimali, pishcimal, pudeauã, pudyeauã, puzgheauã, pureauã, puryeauã *{ro: şorţ, fotă} {fr: tablier} {en: apron}* ex: cu pistimalea (poala) mplinã di pilicudz § ***pishcimal*** (pish-ci-málŭ) sn pishcimãlj (pish-ci-mắljĭ) – (unã cu ***pistimali***)

pistimen (pis-ti-ménŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***pisti¹***

pistipsescu (pis-tip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pisti¹***

pistipsiri/pistipsire (pis-tip-sí-ri) sf – vedz tu ***pisti¹***

pistipsit (pis-tip-sítŭ) adg – vedz tu ***pisti¹***

pisto (pis-tó) sm – vedz tu ***pisti¹***

pistuhorisi/pistuhorise (pis-tu-hó-ri-si) sf pistuhorisi (pis-tu-hó-risĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-tradzi cãtrã nãpoi; dari nãpoi; trãdzeari nãpoi; nãpuiri *{ro: retragere} {fr: reculement, retraite} {en: backing, retreat}* § ***opistohorisi/opistohorise*** (o-pis-to-hó-ri-si) sf opistohorisi (p-pis-to-hó-risĭ) – (unã cu ***pistuhorisi***)

pistulii/pistulie (pis-tu-lí-i) sf pistulii (pis-tu-líĭ) – zboarã scriati pi-unã acoalã sh-pitricutã cu om (cu poshta) la cariva tra sã-lj si da hãbãri; acoala pri cari suntu scriati aesti zboarã; carti, scriitoari, scriturã *{ro: scrisoare} {fr: lettre} {en: letter}*

pistupsescu (pis-tup-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pisti¹***

pistupsiri/pistupsire (pis-tup-sí-ri) sf – vedz tu ***pisti¹***

pistupsit (pis-tup-sítŭ) adg – vedz tu ***pisti¹***

pistusescu (pis-tu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pisti¹***

pistusiri/pistusire (pis-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***pisti¹***

pistusit (pis-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***pisti¹***

pisudhrom (pi-su-dhrómŭ) sm pisudhronj (pi-su-dhrónjĭ) – unã cu ***pisudrom***

pisudrescu (pi-su-drés-cu) adg pisudreascã (pi-su-dreás-cã), pisudreshtsã (pi-su-drésh-tsã), pisudreshti/pisudreshte (pi-su-drésh-ti) – tsi ari s-facã cu (tsi yini dit) hoara Pisuderi; di Pisuderi *{ro: din Pisuderi} {fr: de Pisuderi} {en: of Pisuderi}*

pisudrom (pi-su-drómŭ) sm pisudronj (pi-su-drónjĭ) – un tsi poartã unã hãbari (carti, dimãndari, etc.) di la un om (loc) la altu *{ro: curier} {fr: courrier} {en: courier}*

pisuprã (pi-sú-prã) prip – vedz tu ***pri¹***

pisuridzã (pi-su-rí-dzã) sf – vedz tu ***pisurudã***

pisurudã (pi-su-rú-dã) sf pisurudz (pi-su-rúdzĭ) – cumãts di grãsimi di porcu tigãnsiti multu, pãnã cãndu easi aproapea tutã grãsimea dit ea; pisuridzã, tsigãridã, tsihãridã *{ro: jumări de porc} {fr: lardons à la poêle} {en: lardon, well fried bacon}* § ***pisuridzã*** (pi-su-rí-dzã) sf pisuridz (pi-su-rídzĭ) – (unã cu ***pisurudã***) § ***psirudã*** (psi-rúdhã) sf psirudz (psi-rúdzĭ) – peturi tigãnsiti pi foc tu grãsimi i untulemnu *{ro: pastă fainoasă prăjită} {fr: espèce de nouilles faites à la maison; pâte de farine à moitié sèche et passées au cribles, puis revenue dans l'huile} {en: home made noodles fried in oil or grease}*

pisusescu (pi-su-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pisã²***

pisusiri/pisusire (pi-su-sí-ri) sf – vedz tu ***pisã²***

pisusit (pi-su-sítŭ) adg – vedz tu ***pisã²***

pisuzã (pi-sú-zã) sf pisuzi/pisuze (pi-sú-zi) – unã cutii njicã tu cari s-tsãn atsili shi alti lucri njits ti cuseari; vilunitrã *{ro: acarniţă} {fr: aiguiller, étui à aiguille} {en: needle case}* ex: avea pisuza mplinã di atsi di tuti soili

pit (pítŭ) prip – vedz tu ***prit***

pitachi/pitache (pi-tá-chi) sf pitãchi (pi-tắchĭ) – giucãreauã (carti alãchitã pi un trup adrat di limnici) cari, ligatã cu un spangu lungu tsi easti tsãnut tu mãnã di cilimeanj, azboairã cãndu easti pimtã di vimtu; zmeu, letacicã, litacicã *{ro: zmeu (jucărie)} {fr: cerf volant} {en: kite}*

pitaci (pi-tácĭŭ) sm pitaci (pi-tácĭ) – atsel tsi tseari (caftã) sã-lj si da tsiva geaba (cã nu poati sã plãteascã, cã easti ftoh, agiun shi nu-ari tsi s-mãcã, etc.); tsiritor, tsiritonj, tsiripãni, tsãrãpãn, dicunjar, proseac, zicljar *{ro: cerşetor} {fr: mendiant} {en: beggar}* ex: un orbu, un pitaci (dicunjar, tsiritor); azgunja pitacilj-atselj cari au ma multu nietea s-furã icã s-tseарã

pitafil (pi-tá-filŭ) sn pl(?) – 1: ploaci di pi murmintul a unui om tu cari sã ngrãpseashti tsiva di el; atsea tsi easti ngrãpsitã pi-atsea ploaci; sbor dzãs i ngrãpsit ti un tsi ari moartã; 2: cumatã di pãndzã chindisitã cu ngruparea-a Hristolui, sum cari easti adetea s-treacã crishtinjlji la bisearicã, sãrbãtorli di Pashti *{ro: epitaf} {fr: épitaphe} {en: epitaph}* ex: cãndu s-dutsea la pitafil ti Grailu Mari § ***epitafiu*** (e-pi-tá-fiŭ) sm epitafii (e-pi-tá-fiĭ) – (unã cu ***pitafil***)

pitalurgã (pi-ta-lúr-ghã) sf pitaluryi/pitalurye (pi-ta-lúr-yi) – soi di flitur di metal tsi s-poartã ca stulii pi stranji; asprici, sprici, pãrdzic *{ro: fluture metalic folosit ca podoabă} {fr: paillette métallique} {en: metal spangle}*

pitalurghã (pi-ta-lúr-ghã) sf pitaluryi/pitalurye (pi-ta-lúr-yi) – unã cu ***pitalurgã***

pitari/pitare (pi-thá-ri) sf pitãri (pi-thắrĭ) – oalã mari di loc arsu tu cari s-tsãni di-aradã untulemnu (njari, turshii, etc.); chiup, chiupã, chiupi *{ro: chiup} {fr: jarre} {en: large earthenware jar}*

pitavrã (pi-tá-vrã) sf – vedz tu ***pitrayi***

pitã (pí-tã) sf piti/pite (pí-ti) – plãtsintã armãneascã faptã di peturi bãgati un pisti-alantu tu-unã sinii (di-aradã mari sh-arucutoasã), cu multi lucri di mãcari bãgati namisa di eali (ca, bunãoarã, cash, veardzã, curcubetã, prash, etc.) sh-deapoea coaptã tu cireap; plãtsintã; (expr: 1: ***pitã di tsearã*** = bushtina (di tsearã) tu cari sh-adunã alghinjli njarea; 2: cãlcash tu pitã = featsish mari glãrimi; u-adrash dalã (ghesã, culeash, bozã); 3: va tãljari pita = lipseashti loari unã apofasi; va s-apufãsim) *{ro: plăcintă (aromânească)} {fr: galette, tarte (aroumaine)} {en: Aromanian type pie}* ex: yini cu-unã pitã; nu pot s-ashteptu, va tãljari pita (expr: va s-lom unã apofasi); pitãroanja easti nã pitã di peturi; tãrhãnoanja easti pitã di tãrhãnã; avem multi turlii di piti ca, bunãoarã, pita di lapti, pita di carni, pita di veardzã, pita di culeash, pita di badzarã, pita di bubotã (cucumisha), ghiulvaraca, mãrsinarea, pispilita, cãrtsãcoanja, sãlãria, shupla, vasiloanja, vãrdzarea, etc. § ***pitãroanji/pitãroa-***

nji (pi-tã-roá-nji) sf pitãroanji/pitãroanji (pi-tã-roá-nji) shi pitãronj (pi-tã-rónjĭ) – pitã mari faptã di peturi, di-aradã cu cash; pitã di peturi; pitiroanji, pituroanji, pitroanji *{ro: plăcintă de foi}* *{fr: grande galette}* *{en: special type of a large Aromanian pie}* ex: piti sh-pitãroanji § ***pitiroanji/pitiroanji*** (pi-ti-roá-nji) sf pitiroanji/pitiroanji (pi-ti-roá-nji) shi pitironj (pi-ti-rónjĭ) – (unã cu ***pitãroanji***) § ***pituroanji/pituroanji*** (pi-tu-roá-nji) sf pituroanji/pituroanji (pi-tu-roá-nji) shi pituronj (pi-tu-rónjĭ) – (unã cu ***pitãroanji***) ex: trei mesh cu pituroanji; n-ashteaptã cu-unã pituroanji faptã di norã-sa, cari easti pirã ti piti § ***pitroanji/pitroanji*** (pi-troá-nji) sf pitronj (pi-trónjĭ) – (unã cu ***pitãroanji***)

pitã di tsearã – vedz tu ***pitã***, ***tsearã***

pitãlar (pi-tã-larú) sm – vedz tu ***petalã***

pitãlog (pi-tã-lógh) sn pitãloadzi/pitãloadze (pi-tã-loá-dzi) – cumatã di pãndzã anvãrtitã ca un culac, tsi muljerli bagã pri cap tra s-li-agiutã s-poartã (pristi nãsã) unã sartsinã; pidiloc *{ro: oblanic, glamnică}* *{fr: chiffe ou torchon arrondi comme un anneau, que les femmes posent sur la tête et au-dessus duquel elles portent des fardeaux}* *{en: kind of a ring made of cloth that women put over their head to carry (over the ring) a load}* § ***pidiloc*** (pi-di-lócŭ) sn pidiloatsi/pidiloatse (pi-di-loá-tsi) – (unã cu ***pitãlog***)

pitãlogh (pi-tã-lógh) sn pitãloadzi/pitãloadze (pi-tã-loá-dzi) – unã cu ***pitãlog***

pitãludã (pi-tã-lú-dã) sf pitãludz (pi-tã-lúdzĭ) – turlii di insectã (bumbãrac, rimã) cu chealea di pi trup ca di catifei, cu gura faptã trã sudzeari, sh-cunuscutã trã patruli peani mãri cu cari azboairã, multu mushati sh-cundiljati cu tuti soili di seamni di tuti bueili; pirpirunã, perpunã, flitur, fliturã, flutur, fljutur, fitur *{ro: fluture}* *{fr: papillon}* *{en: butterfly}*

pitãludhã (pi-tã-lú-dhã) sf pitãludz (pi-tã-lúdzĭ) – unã cu ***pitãludã***

pitãroanji/pitãroanji (pi-tã-roá-nji) sf – vedz tu ***pitã***

pitchiu (pít-chĭu) sn – vedz tu ***pifchiu***

piteartsiri/ piteartsire (pi-teár-tsi-ri) sf – vedz tu ***pitrec***

piteauã (pi-teá-ũã) sf pitei – luguria (tsi s-aflã tu stumahea-a prãvdzãlor tsi mãcã sh-aroamigã earba) cu cari sã ncljagã laptili tra si s-facã cash; cljag, zaci, arãndzã, maeauã, mãeauã *{ro: cheag}* *{fr: présure, caillette}* *{en: rennet}*

pitercu (pi-tér-cu) vb III shi II – vedz tu ***pitrec***

pithari/pithare (pi-thá-ri) sf pithãri (pi-thắrĭ) – unã cu ***pitari***

pithhiu (píth-hĭu) sn pithhiuri (píth-hĭurĭ) shi pithhi/pithhe (píth-hi) – unã cu ***pithiu***

pithiu (pít-hĭu) sn – vedz tu ***pifchiu***

pitircut (pi-tir-cútŭ adj – vedz tu ***pitrec***

pitiroanji/pitiroanji (pi-ti-roá-nji) sf – vedz tu ***pitã***

pitirtseari/pitirtseare (pi-tir-tseá-ri) sf – vedz tu ***pitrec***

pitishinã (pi-ti-shí-nã) sf – vedz tu ***peaji***

pitligeanã (pi-tli-gĭá-nã) sf pitligenj (pi-tli-gĭénjĭ) – zãrzãvati tsi creashti ca unã plantã (earbã) cu truplu-analtu shi lilici vinjiti, tsi da unã yimishi mari, vinitã, multu bunã tu mãcãruri (pãrjilitã, coaptã, heartã cu carni, etc.); pãtlãgeanã, pãtligeani, vinitã; (expr: 1: ***pitligeanã-aroshi*** = tumatã; 2: ***pitligeanã lai*** = pitligeanã, pitligeanã vinjitã, vinitã) *{ro: vânătă}* *{fr: aubergine}* *{en: eggplant}* § ***pãtlãgeanã*** (pã-tlã-gĭá-nã) sf pãtlãgenj (pã-tlã-gĭénjĭ) – (unã cu ***pitligeanã***) ex: mãcari di carni cu pãtlãgenj § ***pãtligeani/pãtligeane*** (pã-tli-gĭá-ni) sf pãtligenj (pã-tli-gĭénjĭ) – (unã cu ***pitligeanã***)

pitligeanã lai – vedz tu ***pitligeanã***

pitligeanã-aroshi – vedz tu ***pitligeanã***

pitmezi/pitmeze (pi-mé-zi) sf pitmezuri (pit-mé-zurĭ) – dultseami (ca siropea) faptã dit dzama di-auã (i di hiumunic?) ngrushatã cu hirbearea; pihmez *{ro: pecmez}* *{fr: moût de raisin épaissi par coction}* *{en: must of grapes thickened by cooking}* § ***pihmez*** (pih-mézŭ) sf pihmezuri (pih-mé-zurĭ) – (unã cu ***pitmezi***)

pitrayi/pitraye (pi-trá-yi) sf pitrãyi (pi-trắyĭ) – scãndurã njicã sh-suptsãri, cu cari si-anvilescu citiili icã s-bagã tu stizmili a casilor huryiteshti *{ro: şiţă, şindrilă}* *{fr: latte; bardeau}* *{en: shingle, lath}* ex: ngrãdi sh-casa sh-grãdina cu pitrãyi; sh-citia s-adarã cu pitrãyi § ***pitavrã*** (pi-tá-vrã) sf pitavri/pitavre (pi-tá-vri) shi pitãvri (pi-tă-vri) – (unã cu ***pitrayi***)

pitrãhilji/pitrãhilje (pi-trã-hí-lji) sf pitrãhilj (pi-trã-híljĭ) – stranj, tsi-l bagã preftul pristi stihari cãndu psãltiseashti, sh-cari sh-u-adutsi cu-unã fashã lungã, chindisitã cu lucri crishtineshti *{ro: patrafir}* *{fr: étole}* *{en: stole}* § ***pãtrãhilji/pãtrãhilje*** (pã-trã-hí-lji) sf pãtrãhilj (pã-trã-híljĭ) – (unã cu ***pitrãhilji***)

pitreacã (pi-treá-cã) sf – vedz tu ***pitrec***

pitreatsiri/ pitreatsire (pi-treá-tsi-ri) sf – vedz tu ***pitrec***

pitrec (pi-trécŭ) vb III shi II pitricui (pi-tri-cúĭ), pitritseam (pi-tri-tseámŭ), pitricutã (pi-tri-cú-tã), pitreatsiri/pitreatsire (pi-treá-tsi-ri) shi pitritseari/pitritseare (pi-tri-tseá-ri) – 1: lj-dzãc (l-pãlãcãrsescu, lj-dimãndu, l-fac cu zorea, etc.) si s-ducã iuva; lj-dau tsiva (unã doarã, carti, etc.) a unui tra s-u ducã iuva (la cariva); fac tsi lipseashti ca tsiva (zbor, ncljinãciunj, hãbãri, etc.) si s-ducã (s-agiungã) iuva; 2: mi duc (imnu) deadun cu cariva (tra s-nu lu-alas si s-ducã singur, s-lj-aspun calea, etc.); lj-fac sutsatã a unui cãndu nchiseashti calea; 3: nj-trec chirolu (la unã ziafeti, gimbushi, yiurtisiri, harei, numtã, etc.) cu multã chefi, cu cãntãri, mãcãri, beri, muabeti, etc.; fac ziafeti, fac chefi, yiurtisescu, glindisescu; (expr: l-pitrec pri lumea-alantã = l-vatãm) *{ro: trimite, însoţi, petrece}* *{fr: envoyer, adresser, accompagner quelqu'un à son départ, se divertir}* *{en: send, accompany someone, amuse oneself}* ex: aestu pitricu huzmichearlu (dzãsi a huzmichearlui si s-ducã); mi-ari pitricutã (nj-dzãsi, nj-dimãndã s-mi duc) n hoarã s-lã dau hãbãri; nj-pitricu mushata-nj dor; nj-pitreatsi (featsi sã-nj yinã) di diparti zbor; lj-pitricui cu el (l-feci si s-ducã shi s-lji da) multi ncljinãciunj; lj-pitreatsi nã carti tu cari-lj da nali din hoarã; amirãlu-lj pitricu (s-dusi cu elj, lã featsi sutsatã) pãnã iu-lj pitricu shi s-turnã acasã; dupã tsi pitricurã (featsirã chefi, yiurtisirã, tricurã ghini) la numtã tutã noaptea; ãlj pitricurã hãbari (featsirã ca sã-lj si ducã zborlu) s-easã, s-lj-ashteaptã, cã lj-aduc shtiri buni § ***pitricut*** (pi-tri-cútŭ adj pitricutã (pi-tri-cú-tã), pitricuts (pi-tri-cútsĭ), pitricuti/pitricute (pi-tri-cú-ti) – tsi easti faptu si s-ducã iuva (i s-ducã tsiva la cariva); 2: tsi-lj s-ari faptã sutsatã cãndu nchisi iuva; tsi ari tricutã chirolu cu cãntãri, mãcãri, beri, etc. la unã ziafets, harei, gimbushi, etc. *{ro: trimis, însoţit}* *{fr: envoyé, adressé, accompagné de quelqu'un à son départ, diverti}* *{en: sent, accompanied by someone, amused oneself}* ex: pitricut di-ahãt diparti § ***pitreatsiri/ pitreatsire*** (pi-treá-tsi-ri) sf pitreatsiri (pi-treá-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pitreatsi tsiva i pri cariva; atsea tsi s-fatsi cãndu cariva fatsi chefi la unã ziafeti cu mãcãri, beri, cãntitsi, etc. *{ro: acţiunea de a trimite, de a însoţi, de a petrece; trimitere, însoţire, petrecere}* *{fr: action d'envoyer, d'adresser, d'accompagner quelqu'un à son départ, de se divertir}* *{en: action of sending, of accompanying someone, of amusing oneself}* § ***pitritseari/pitritseare*** (pi-tri-tseá-ri) sf pitritseri (pi-tri-tsérĭ) – (unã cu ***pitreatsiri***) § ***pitreacã*** (pi-treá-cã) sf fãrã pl – pitritsearea tsi-lj si fatsi a unui cãndu fudzi iuva; pitritseari, pitreatsiri *{ro: însoţire}* *{fr: état d'accompagner quelqu'un à son départ}* *{en: fact of accompanying someone at his diparture}* ex: tru pitreacã (tru dutsearea cu el) pãnã n vali § ***pitercu*** (pi-tér-cu) vb III shi II pitircui (pi-tir-cúĭ), pitirtseam (pi-tir-tseámŭ), pitircutã (pi-tir-cú-tã), piteartsiri/piteartsire (pi-teár-tsi-ri) shi pitirtseari/pitirtseare (pi-tir-tseá-ri) – (unã cu ***pitrec***) § ***pitircut*** (pi-tir-cútŭ adj pitircutã (pi-tir-cú-tã), pitircuts (pi-tir-cútsĭ), pitircuti/pitircute (pi-tir-cú-ti) – (unã cu ***pitrec pitricut***) § ***piteartsiri/ piteartsire*** (pi-teár-tsi-ri) sf pitear-tsiri (pi-teár-tsirĭ) – (unã cu ***pitreatsiri***) § ***pitirtseari/pitirtseare*** (pi-tir-tseá-ri) sf pitirtseri (pi-tir-tsérĭ) – (unã cu ***pitreatsiri***)

pitricã (pi-trí-cã) sf – vedz tu ***pitrichi***

pitrichi/pitriche (pi-trí-chi) sf pitrichi (pi-tríchĭ) – fashã suptsãri di lãnã ndreaptã trã turtseari dit cari s-fatsi (cu furca i cicrica) druga trã pãrpodz; pitricã, piciur, fuljor, cair *{ro: fâşie de fuior}* *{fr: filasse de laine}* *{en: tow of wool}* § ***pitricã*** (pi-trí-cã) sf pitrits (pi-trítsĭ) – (unã cu ***pitrichi***)

pitricut (pi-tri-cútŭ adj – vedz tu ***pitrec***

pitrit[1] (pi-trítŭ) sm pitrits (pi-trítsĭ) – pulj (ma njic di ornji) tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj) njits; ahmageai, yirãchinã,

hirãchinã, ghirãchinã, sifter, xifter, sãcol, shain, sfrindzel, ubish, fiturishchi *{ro: erete} {fr: faucon} {en: falcon}*

pitrit[2] (pi-trítŭ) sm pitrits (pi-trítsĭ) – pirifan, livendu, fudul, daitcu, dai, ciom, primtu, bugdan *{ro: mândru} {fr: fier, proprement vêtu} {en: proud}*

pitritseari/ pitritseare (pi-tri-tseá-ri) sf – vedz tu ***pitrec***

pitroanji/pitroanji (pi-troá-nji) sf – vedz tu ***pitã***

pitru (pí-tru) prip – vedz tu ***prit***

pitrumsu (pi-trúm-su) adg – vedz tu ***pitrundu***

pitrumtu (pi-trúm-tu) adg – vedz tu ***pitrundu***

pitrundari/pitrundare (pi-trun-dá-ri) sf – vedz tu ***pitrundu***

pitrundat (pi-trun-dátŭ) adg – vedz tu ***pitrundu***

pitrundeari/pitrundeare (pi-trun-deá-ri) sf – vedz tu ***pitrundu***

pitrundiri/pitrundire (pi-trún-di-ri) sf – vedz tu ***pitrundu***

pitrundu (pi-trún-du) (mi) vb III, II shi I pitrumshu (pi-trúm-shĭu) shi pitrundai (pi-trún-daĭ), pitrundeam (pi-trun-deámŭ), pitrumtã (pi-trúm-tã) shi pitrumsã (pi-trúm-sã) shi pitrundatã (pi-trun-dá-tã), pitrundiri/pitrundire (pi-trún-di-ri) shi pitrundeari/pitrundeare (pi-trun-deá-ri) shi pitrundari/pitrundare (pi-trun-dá-ri) – trec prit tsiva; intru ahãndos tu tsiva; fac guvã tu-un lucru; bag unã hãlati cu mithcã (cãtsut, sãitã, etc.) tu truplu-a unui om (lucru) pãnã treatsi di partea-alantã; spitrundu, spritundu, intru, strãbat, stribat, cãrtiljedz, ampihiur, mpihiur, mpihior; (fig: mi pitrundi (njilã, dureari, vreari, etc.) = aduchescu multã njilã, dureari, vreari, etc.) *{ro: pătrunde, străpunge} {fr: percer, pénétrer, trouer, traverser} {en: pierce, enter, go through}* ex: pitrundãm grendzãli (fãtsem guvi tu grendzã); iu s-nu poatã s-pitrundã (intrã) vãrnu; pãdurea-aestã nu s-pitrundi (nu s-poati si sã strãbatã); gugoshlu di rivoli nu pitrundi (nu poati s-treacã prit) unã scãndurã; cu greu putea s-u pitrundã (s-intrã tu ea, s-u-acatsã, s-u strãbatã) foclu; cu zorea pitrumsi (intrã, tricu pãnã) la nãsã; mi pitrumsi (fig: aduchescu multu, nj-intrã) arcoarea; pitrumsi (tricu) apa; pitrumshu (feci guvã tu) scãndura; arcoarea-lj pitrumsi oasili (fig: lj-intrã tu oasi, u-aducheashti pãnã tu oasi) § ***pitrumtu*** (pi-trúm-tu) adg pitrumtã (pi-trúm-tã), pitrumtsã (pi-trúm-tsã), pitrumti/pitrumte (pi-trúm-ti) – tsi ari tricutã prit tsiva; tsi easti tricut di cariva; tsi ari intratã tu tsiva; tu cari ari intratã cariva; (lucru) tsi-lj s-ari faptã unã guvã; pitrumsu, pitrundat, spitrumtu, spitrumsu, spitrundat, spritumtu, spritumsu, spritundat, intrat, strãbãtut, stribãtut, cãrtiljat, ampihiurat, mpihiurat *{ro: pătruns, străpuns} {fr: percé, pénétré, troué, traversé} {en: pierced, entered, gone through}* ex: di jali him pitrumtsã (fig: aduchim multã jali); easti pitrumtã di-arãtsimi (fig: easti-arãtsitã) § ***pitrumsu*** (pi-trúm-su) adg pitrumsã (pi-trúm-sã), pitrumshi (pi-trúm-shi), pitrumsi/pitrumse (pi-trúm-si) – (unã cu ***pitrumtu***) § ***pitrundat*** (pi-trun-dátŭ) adg pitrundatã (pi-trun-dá-tã), pitrundats (pi-trun-dátsĭ), pitrundati/pitrundate (pi-trun-dá-ti) – (unã cu ***pitrumtu***) § ***pitrundiri/pitrundire*** (pi-trún-di-ri) sf pitrundiri (pi-trún-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pitrundi tsiva; pitrundeari, pitrundari, pitrundzeari, spitrundiri, spitrundeari, spitrundari, spritrundiri, spritundeari, spritundari, intrari, strãbatiri, strãbãteari, stribatiri, stribãteari, cãrtiljari, ampihiurari, mpihiurari *{ro: acţiunea de a pătrunde, de a străpunge; pătrundere, străpungere} {fr: action de percer, de pénétrer, de trouer, de traverser} {en: action of piercing, of entering, of going through}* § ***pitrundeari/pitrundeare*** (pi-trun-deá-ri) sf pitrunderi (pi-trun-dérĭ) – (unã cu ***pitrundiri***) § ***pitrundari/pitrundare*** (pi-trun-dá-ri) sf pitrundãri (pi-trun-dărĭ) – (unã cu ***pitrundiri***) § ***pitrundzeari/pitrundzeare*** (pi-trun-dzeá-ri) sf pitrundzeri (pi-trun-dzérĭ) – (unã cu ***pitrundiri***) § ***nipitrumtu*** (ni-pi-trúm-tu) adg nipitrumtã (ni-pi-trúm-tã), nipitrumtsã (ni-pi-trúm-tsã), nipitrumti/nipitrumte (ni-pi-trúm-ti) – tsi nu-ari pitrumtã; tsi nu easti pitrumtu; nipitrumsu *{ro: nepătruns, nestrăpuns} {fr: qui n'est pas percé, qui n'a pas pénétré} {en: unpierced, that is not entered, that has not been entered}* § ***nipitrumsu*** (ni-pi-trúm-su) adg nipitrumsã (ni-pi-trúm-sã), nipitrumshi (ni-pi-trúm-shi), nipitrumsi/nipitrumse (ni-pi-trúm-si) – (unã cu ***nipitrumtu***) § ***nipitrundiri/nipitrundire*** (ni-pi-trún-di-ri) sf nipitrundiri (ni-pi-trún-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-pitrundi tsiva; nipitrundeari *{ro: acţiunea de a nu pătrunde} {fr: action de ne pas percer} {en: action of not piercing}* § ***nipitrundeari/nipitrundeare*** (ni-pi-trun-deá-ri) sf nipitrunderi (ni-pi-trun-dérĭ) – (unã cu ***nipitrundiri***) § ***spitrundu*** (spi-trún-du) (mi) vb III, II shi I spitrumshu (spi-trúm-shĭu) shi spitrundai (spi-trún-daĭ), spitrundeam (spi-trun-deámŭ), spitrumtã (spi-trúm-tã) shi spitrumsã (spi-trúm-sã) shi spitrundatã (spi-trun-dá-tã), spitrundiri/spitrundire (spi-trún-di-ri) shi spitrundeari/spitrundeare (spi-trun-deá-ri) shi spitrundari/spitrundare (spi-trun-dá-ri) – (unã cu ***pitrundu***) ex: dupã arburi nãsh s-ascundu, iu gugoashi nu spitrundu (nu trec, nu pitrundu); tu noauã locuri lu spitrumsi; laea hãbari lã spitrumsi inima (fig: l-agiumsi tu inimã, lji nvirinã) § ***spitrumtu*** (spi-trúm-tu) adg spitrumtã (spi-trúm-tã), spitrumtsã (spi-trúm-tsã), spitrumti/spitrumte (spi-trúm-ti) – (unã cu ***pitrumtu***) ex: geamuri spitrumti cu guvi; truplu-a lui fu spitrumtu § ***spitrumsu*** (spi-trúm-su) adg spitrumsã (spi-trúm-sã), spitrumshi (spi-trúm-shi), spitrumsi/spitrumse (spi-trúm-si) – (unã cu ***pitrumtu***) § ***spitrundat*** (spi-trun-dátŭ) adg spitrundatã (spi-trun-dá-tã), spitrundats (spi-trun-dátsĭ), spitrundati/spitrundate (spi-trun-dá-ti) – (unã cu ***pitrumtu***) § ***spitrundiri/spitrundire*** (spi-trún-di-ri) sf spitrundiri (spi-trún-dirĭ) – (unã cu ***pitrundiri***) § ***spitrundeari/spitrundeare*** (spi-trun-deá-ri) sf spitrunderi (spi-trun-dérĭ) – (unã cu ***pitrundiri***) § ***spitrundari/spitrundare*** (spi-trun-dá-ri) sf spitrundãri (spi-trun-dărĭ) – (unã cu ***pitrundiri***) § ***spritundu*** (spri-tún-du) (mi) vb III, II shi I spritumshu (spri-túm-shĭu) shi spritundai (spri-tun-dáĭ), spritundeam (spri-tun-deámŭ), spritumtã (spri-túm-tã) shi spritumsã (spri-túm-sã) shi spritundatã (spri-tun-dá-tã), spritundiri/spritundire (spri-tún-di-ri) shi spritundeari/spritundeare (spri-tun-deá-ri) shi spritundari/spritundare (spri-tun-dá-ri) – (unã cu ***pitrundu***) § ***spritumtu*** (spri-túm-tu) adg spritumtã (spri-túm-tã), spritumtsã (spri-túm-tsã), spritumti/spritumte (spri-túm-ti) – (unã cu ***pitrumtu***) § ***spritumsu*** (spri-túm-su) adg spritumsã (spri-túm-sã), spritumshi (spri-túm-shi), spritumsi/spritumse (spri-túm-si) – (unã cu ***pitrumtu***) § ***spritundat*** (spri-tun-dátŭ) adg spritundatã (spri-tun-dá-tã), spritundats (spri-tun-dátsĭ), spritundati/spritundate (spri-tun-dá-ti) – (unã cu ***pitrumtu***) § ***spritundiri/spritundire*** (spri-tún-di-ri) sf spritundiri (spri-tún-dirĭ) – (unã cu ***pitrundiri***) § ***spritundeari/spritundeare*** (spri-tun-deá-ri) sf spritunderi (spri-tun-dérĭ) – (unã cu ***pitrundiri***) § ***spritundari/spritundare*** (spri-tun-dá-ri) sf spritundãri (spri-tun-dărĭ) – (unã cu ***pitrundiri***)

pitrundzeari/pitrundzeare (pi-trun-dzeá-ri) sf – vedz tu ***pitrundu***

pitruniclji/pitrunicljе (pi-tru-ní-clji) sf pitruniclji/pitrunicljе (pi-tru-ní-clji) – agru-pulj (cãftat multu di-avinãtori), mari cãt un pilister, cu peanili murni-pestri pi pãltãri, ca cinusha pi cheptu shi albi pi pãnticã, cari bãneadzã tu cãmpul cu grãni sh-tu pãduri pit tufi; piturniclji, pituriclji, peturiclji, piturichi, pirdic, pirdicã, tãlãndzã; (fig: piturniclji = featã, vrutã) *{ro: potârniche} {fr: perdrix} {en: partridge}* ex: cãntã cuclu sh-pitruniclja; aclo iu sh-bati puljlu veara sh-pitruniclja njadzã-veara § ***piturniclji/piturnicljе*** (pi-tur-ní-clji) sf piturniclji/piturnicljе (pi-tur-ní-clji) – (unã cu ***pitruniclji***) § ***pituriclji/pituricljе*** (pi-tu-rí-clji) sf pituriclji/pituricljе (pi-tu-rí-clji) – (unã cu ***pitruniclji***) ex: pituricljili au cicioarli-aroshi; lj-fudzi pituriclja (fig: vruta) § ***peturiclji/peturicljе*** (pe-tu-rí-clji) sf peturiclji/peturicljе (pe-tu-rí-clji) – (unã cu ***pitruniclji***) § ***piturichi/piturichе*** (pi-tu-rí-chi) sf piturichi (pi-tu-ríchĭ) – (unã cu ***pitruniclji***)

pitrup (pí-trupŭ) sm – vedz tu ***epitrup***

pitrupilji/pitrupilje (pi-tru-pí-lji) sf – vedz tu ***epitrup***

pitrusescu (pi-tru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***apitrusescu***

pitrusiri/pitrusire (pi-tru-sí-ri) sf – vedz tu ***apitrusescu***

pitrusit (pi-tru-sítŭ) adg – vedz tu ***apitrusescu***

pitruzahari/pitruzahare (pi-tru-zá-ha-ri) sf fãrã pl – vedz tu ***zahãri***

pitsetã (pi-tsé-tã) sf pitseti/pitsete (pi-tsé-ti) – 1: lucru adrat dit unã cumatã di tsãsãturã cu cari omlu sh-ashteardzi mãnjli shi budzãli di mãcari (cãndu sta la measã); 2: lucru adrat dit unã

cumatã di tsãsãturã cu cari omlu s-ashteardzi (pi mãnj, fatsã, trup, etc.) dupã tsi s-aspealã (sh-cãndu easti ud); pishchiri, pischiri, shirvet, shirveti, pishtamal, pishtamalã, pishteamal, ilãcã {ro: prosop, şervet} {fr: essuie-main, serviette de toilette, serviette de table} {en: towel, napkin}

pitsindzinã (pi-tsín-dzi-nã) sf fãrã pl – lãngoari di cheali tsi s-aspuni cu scuteari di bishits tsi creapã sh-alasã peatitsi groasi shi uscati pri cheali (cari-l fac omlu s-lu mãcã chealea shi si s-scarchinã multu); cur di gãljinã {ro: pecingine} {fr: dartre, herpès} {en: scurf, dartre, herpes, shingles}

pitsusescu (pi-tsu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***petsumã***

pitsusiri/pitsusire (pi-tsu-sí-ri) sf – vedz tu ***petsumã***

pitsusit (pi-tsu-sítŭ) adg – vedz tu ***petsumã***

pitu (pí-tu) prip – vedz tu ***prit***

pitulj (pi-túljĭŭ) sn pitulji/pitulje (pi-tú-lji) – loclu iu sh-trec noaptea (dormu, dizvursescu i sh-aflã apanghiu) oaminjlji, prãvdzãli, puljlji, etc.; pãtulj, loj, loji, lujar, yitachi, ashtirnut, culcush, scrob, buloc, ascumtish {ro: culcush, vizuină, ascunziş} {fr: gîte, tanière, antre, terrier} {en: resting place, lair, den} ex: dit pituljlu (ascumtishlu) di cornji; intrã tu pitulj (culcush)

pitumin (pi-tú-minŭ) adg – vedz tu ***pituminã***

pituminã (pi-tú-mi-nã) sf pitumini/pitumine (pi-tú-mi-ni) – prici cu arpiti (pulj) tsi-azboairã (ca, bunãoarã, puljlji) {ro: zburătoare} {fr: volatile} {en: winged creature} ex: antsintsea dzuã, featsi pituminili (pricili tsi-azboairã) § ***pitumin*** (pi-tú-minŭ) adg pituminã (pi-tú-mi-nã), pituminj (pi-tú-minjĭ), pitumini/pitumine (pi-tú-mi-ni) – (prici) tsi-azboairã {ro: zburătoare} {fr: volant} {en: flying}

piturichi/pituriche (pi-tu-rí-chi) sf – vedz tu ***pitrunicljі***

pituriclji/pituriclje (pi-tu-rí-clji) sf – vedz tu ***pitruniclji***

pituridã (pi-tu-rí-dã) sf pituridz (pi-tu-rídzĭ) – njits cumãts albi tsi s-disfac dit chealea-a caplui; mãtreatsã, mãtratsã {ro: mătreaţă} {fr: péllicules (de la tête)} {en: dandruff}

pituridhã (pi-tu-rí-dhã) sf pituridz (pi-tu-rídzĭ) – unã cu ***pituridã***

piturniclji/piturniclje (pi-tur-ní-clji) sf – vedz tu ***pitruniclji***

pituroanji/pituroanji (pi-tu-roá-nji) sf – vedz tu ***pitã***

piunar (pi-u-nárŭ) sm, sf piunarã (pi-u-ná-rã), piunari (pi-u-nárĭ), piunari/piunare (pi-u-ná-ri) – pulj di casã tsi s-tsãni ti mushiteatsã, cã mascurlu ari peani mãri multu mushati, cu hromi yii, lutsiti, albastri-verdzã sh-unã coadã cu cari s-cãmãruseashti cãndu u disfatsi ca unã avritsã; pionel, pãun, paun; (fig: piunar = gioni mushat sh-livendu, ca un piunar) {ro: păun} {fr: paon} {en: peacock} ex: un pulj ca piunarlu; piunarlu sh-treatsi, peanili shi ndreadzi; un piunar (fig: gioni) livendu § ***pionel*** (pi-o-nélŭ) sm pionelj (pi-o-néljĭ) – (unã cu ***piunar***) ex: gioacã pionelu (piunarlu, pãunlu) tu livãdzli verdzã § ***pãun*** (pã-únŭ) sm pãunj (pã-únjĭ) – (unã cu ***piunar***) ex: nunjlji s-umflã ca pãunjlji § ***paun*** (pa-únŭ) sm paunj (pa-únjĭ) – (unã cu ***piunar***) ex: paunlu ari coadã mushatã

piuvitsã (pĭu-ví-tsã) sf – vedz tu ***pihavitsã***

pivonj (pi-vónjĭŭ) sn – vedz tu ***puvonj***

pivul (pí-vulŭ) sm, sf, adg pivulã (pí-vu-lã), pivulj (pí-vuljĭ), pivuli/pivule (pí-vu-li) – dãmarã di oaminj shcurtsã tsi nu crescu vãrãoarã mãri; cariva tsi nu creashti mari sh-armãni shcurtu; dãmarã di oaminj njits tsi bãneadzã tu Africhii; gugi, giugia, shcurtabac, fici, judav {ro: pitic, pigmeu} {fr: nain, pygmée} {en: pygmy, midget, dwarf} ex: n casã hii, lai pivula? (giugia?); easti pivul (dip njic)

pixari/pixare (pic-sá-ri) sf pixãri (pic-sắ-rei) – unã soi di arburic di pãduri cu lemnu sãnãtos, galbin-arosh dit cari picurarlji au adetea si sh-facã cãrlibanili (lingurli di lemnu, sfurlili, etc.); pixu, piscu, pliscu, bãngiu, shimshir, agãreauã, gãreauã {ro: merişor} {fr: buis} {en: box-tree} ex: lemnul di pixari easti cãftat shi tr-atsea easti scumpu § ***pixu*** (pí-xu) sm picshi (píc-shi) – (unã cu ***pixari***) § ***piscu***[2] (pís-cu) sm pishti (písh-ti) – (unã cu ***pixari***) § ***pliscu*** (plís-cu) sm pl(?) – (unã cu ***pixari***) § ***pixãrish*** (pi-xã-ríshĭŭ) adg pixãrishi/pixãrishe (pi-xã-rí-shi), pixãrish (pi-xã-ríshĭ) adg pixãrishi/pixãrishe (pi-xã-rí-shi) – di pixu {ro: de merişor} {fr: de buis} {en: of box-tree} ex: ciubanã pixãrishi (adratã di pixu)

pixãrish (pi-xã-ríshĭŭ) adg – vedz tu ***pixari***

piximeti/piximete (pic-si-mé-ti) sf – vedz tu ***puximadi***

pixu (pí-xu) sm – vedz tu ***pixari***

pizescu (pi-zés-cu) (mi) vb IV pizii (pi-zíĭ), pizeam (pi-zeámŭ), pizitã (pi-zí-tã), piziri/pizire (pi-zí-ri) – lu-aveglju un lucru tra s-nu-l lja cariva (s-nu-l furã, s-nu s-aspargã, s-nu chearã, etc.); mi-afirescu di tsiva; mi-afirescu (caftu) s-nu fac tsiva; pãzescu, pãdzescu, mi-afirescu, mi firescu, aveglju, avigljedz, veglju, vigljedz {ro: păzi} {fr: garder, surveiller} {en: guard, watch over} ex: pizindalui (avigljindalui) nã flamburã § ***pizit*** (pi-zítŭ) adg pizitã (pi-zí-tã), pizits (pi-zítsĭ), piziti/pizite (pi-zí-ti) – tsi easti avigljat tra s-nu hibã loat di cariva; tsi easti afirit di tsiva; pãzit, pãdzit, afirit, firit, avigljat, vigljat {ro: păzi} {fr: garder, surveiller} {en: guard, watch over} ex: pizitã (avigljatã) si shti di noi-nã § ***piziri/pizire*** (pi-zí-ri) sf piziri (pi-zírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pizeashti (aveaglji) tsiva; pãziri, pãdziri, afiriri, firiri, avigljari, vigljari {ro: acţiunea de a păzi; păzire} {fr: action de garder, de surveiller} {en: action of guarding, of watching over} § ***pãzescu*** (pã-zés-cu) (mi) vb IV pãzii (pã-zíĭ), pãzeam (pã-zeámŭ), pãzitã (pã-zí-tã), pãziri/pãzire (pã-zí-ri) – (unã cu ***pizescu***) § ***pãzit*** (pã-zítŭ) adg pãzitã (pã-zí-tã), pãzits (pã-zítsĭ), pãziti/pãzite (pã-zí-ti) – (unã cu ***pizit***) § ***pãziri/pãzire*** (pã-zí-ri) sf pãziri (pã-zírĭ) – (unã cu ***piziri***) § ***pãdzescu*** (pã-dzés-cu) (mi) vb IV pãdzii (pã-dzíĭ), pãdzeam (pã-dzeámŭ), pãdzitã (pã-dzí-tã), pãdziri/pãdzire (pã-dzí-ri) – (unã cu ***pizescu***) ex: pãdzea-ts (aveaglji-ts) dintsãlj § ***pãdzit*** (pã-dzítŭ) adg pãdzitã (pã-dzí-tã), pãdzits (pã-dzítsĭ), pãdziti/pãdzite (pã-dzí-ti) – (unã cu ***pizit***) § ***pãdziri/pãdzire*** (pã-dzí-ri) sf pãdziri (pã-dzírĭ) – (unã cu ***piziri***)

pizgã (píz-gã) sf – vedz tu ***piscã***

piziri/pizire (pi-zí-ri) sf – vedz tu ***pizescu***

pizit (pi-zítŭ) adg – vedz tu ***pizescu***

pizivinglãchi/pizivinglãche (pi-zi-vin-glắ-chi) sf – vedz tu ***pezevenghiu***

pizmã[1] (píz-mã) sf – vedz tu ***nchizmã***

pizmã[2] (píz-mã) sf pizmi/pizme (píz-mi) – ura shi inatea tsi u-aducheashti cariva trã un dushman; dushmãnilji, amahi, hãseanlichi, ihtrilji, urã {ro: ură, mănie} {fr: haine, courroux} {en: hate, anger} § ***pizmusescu*** (piz-mu-sés-cu) (mi) vb IV pizmusii (piz-mu-síĭ), pizmuseam (piz-mu-seámŭ), pizmusitã (piz-mu-sí-tã), pizmusiri/pizmusire (piz-mu-sí-ri) – lj-portu multã urã sh-lj-am multã inati; mi fac foc di inati; urãscu, aurãscu, arcedz, ariciuescu, timusescu, furtsuescu, furchisescu {ro: pizmui, urî} {fr: (se) courroucer, haïr} {en: anger, hate} § ***pizmusit*** (piz-mu-sítŭ) adg pizmusitã (piz-mu-sí-tã), pizmusits (piz-mu-sítsĭ), pizmusiti/pizmusite (piz-mu-sí-ti) – tsi lu-ari acãtsatã inatea; cari easti urãt; aurãt, arceat, ariciuit, timusit, furtsuit, furchisit {ro: pizmuit, înfuriat} {fr: courroucé, haï} {en: angered, hated} § ***pizmusiri/pizmusire*** (piz-mu-sí-ri) sf pizmusiri (piz-mu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pizmuseashti; arceari, ariciuiri, timusiri, furtsuiri, furchisiri {ro: acţiunea de a de a urî, de a se înfuria} {fr: action de haïr, de se courroucer} {en: action of hating, of getting angry}

pizmusescu (piz-mu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pizmã***[2]

pizmusiri/pizmusire (piz-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***pizmã***[2]

pizmusit (piz-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***pizmã***[2]

pizovul (pi-zó-vulŭ) sn pizovuli/pizovule (pi-zó-vu-li) – unã soi di poahã (leasã, vurzom) ti-acãtsari peshtsã tsi ari ca un sac tu mesi tu cari s-adunã peshtsãlj {ro: năvod} {fr: sorte de filet, épervier} {en: fishing net}

pizuearic (pi-zu-ĭá-ricŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***pezã***

pizuescu (pi-zu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pezã***

pizuiri/pizuire (pi-zu-í-ri) sf – vedz tu ***pezã***

pizuit (pi-zu-ítŭ) adg – vedz tu ***pezã***

pizuitor (pi-zu-i-tórŭ) sm, sf, adg

pizulj (pi-zúljĭŭ) sn pizulji/pizulje (pi-zú-lji) – 1: bancu di dinintea-a casãljei, di-aradã di cheatrã shi ndrupãt di stizmã; 2: unã soi di balconi dishcljisã, strimtã shi lungã, tsi s-analtsã niheamã piningã stizma din fatsa-a casilor dit horli armãneshti; pidzulj, preaspã, bancu {ro: bancă de piatră

sprijinitã de peretele din faţa casei; prispă} {fr: banc de pierre devant la maison et accoté au mur; sorte de verandah ouverte établie au long de la façade des maisons paysannes} {en: bench of stone leaned against the wall in front of the house; a kind of narrow terrace along the front wall of the house} ex: lumea easi pri pizulj § ***pidzulj*** (pi-dzúljĭŭ) sn pidzulji/pidzulje (pi-dzú-lji) – (unã cu ***pizulj***)

pizurã (pi-zú-rã sf pizuri (pi-zúrĭ) – partea dit ascheri tsi s-alumtã pripadi *{ro: infanterie} {fr: infanterie} {en: infantry}* ex: pizura sh-cãvãlãria; bãinetili a pizurãljei

plac (plácŭ) vb II plãcui (plã-cúĭ), plãtseam (plã-tseámŭ) plãcutã (plã-cú-tã), plãtseari/plãtseare (plã-tseá-ri) – aduchescu unã vreari sh-unã harauã tu cheptu (tu inimã, tu suflit) cãndu ved tsiva i cariva; nj-intrã cariva i tsiva tu vreari; mi-arãseashti cariva i tsiva; nj-lja hari; lj-fac hazi, bag (nj-intrã) tu oclju; nj-arãdi budza, nj-u va (nji s-aundzi) inima (suflitlu), etc.; arisescu, arãsescu, voi *{ro: plăcea} {fr: plaire, agréer, aimer} {en: like, love}* ex: ãts platsi? (ti-ariseashti?, l-vrei?); cari gioni ts-platsi (ti-ariseashti, vrei); ripanea-alasã nã voahã cari nu platsi la (nu u-ariseashti) tutã dunjaea § ***plãcut*** (plã-cútŭ) adg plãcutã (plã-cú-tã), plãcuts (plã-cútsĭ), plãcuti/plãcute (plã-cú-ti) – cari ari hãri tsi-l fac omlu s-lu (s-u) ariseascã; arisit, arãsit, vrut *{ro: plăcut, agreabil, simpatic} {fr: plu, aimé; agréable, sympatique} {en: liked, loved; pleasant, likable, agreable}* § ***plãtseari/plãtseare*** (plã-tseá-ri) sf plãtseri (plã-tsérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ariseashti tsiva; atsea tsi-aducheshti cãndu ti-ariseashti tsiva i cariva; arisiri, arãsiri, vreari *{ro: acţiunea de a plăcea, de a iubi; plăcere} {fr: action de plaire, d'agréer, d'aimer; plaisir} {en: action of liking, of loving; pleasure}*

placean (pla-ceánŭ) adg – vedz tu ***ploaci***[1]

placi! (plácĭ) inter – zbor cu cari omlu caftã s-aspunã vrondul faptu di-un lucru cãndu easti pliciutat *{ro: interjection care caută să arate zgomotul făcut de un lucru când este turtit} {fr: interjection qui exprime le bruit d'un aplatissement} {en: interjection imitating the sound made by the flattening of a thing}*

placumã (plá-cu-mã) sf pl(?) – atsea tsi-ari omlu cãndu u-aducheashti stumahea greauã *{ro: greutati stomacală} {fr: embarras gastrique} {en: bilious attack}*

placuto (pla-cu-tó) sm – vedz tu ***pinacuto***

pladã (plá-dã) sf plãdz (plã́dzĭ) – hãlati ca un pheat mari sh-tes (di bãcãri, di-asimi, di lemnu, etc.) cu mãrdzinjli putsãn sculati nsus, tu cari s-poartã di-aradã mãcãruri (la measã, la oaspits, etc.); apladã, tavã, tãvã, tavlã, tablã, tãvlii, dãblã *{ro: tavă} {fr: plateau)} {en: tray}* ex: lj-adusirã poami aleapti pi-unã pladã di-asimi § ***apladã*** (a-plá-dã) sf aplãdz (a-plã́dzĭ) – (unã cu ***pladã***)

pladea (plá-dea) adv – vedz tu ***amplatea***

plahurcu (pla-húr-cu) adg plahurcã (pla-húr-cã), plahurchi (pla-húr-chi), plahurchi/plahurche (pla-húr-chi) – cari easti cu urecljili lundzi tsi-aspindzurã nghios; pljahurcu, maltecicu *{ro: bleg, cu urechi lungi şi atârnând în jos} {fr: mollasse, qui a les oreilles longues et pendantes} {en: flabby, with long and hanging ears}* ex: porcul easti plahurcu § ***pljahurcu*** (pljĭa-húr-cu) adg pljahurcã (pljĭa-húr-cã), pljahurchi (pljĭa-húr-chi), pljahurchi/pljahurche (pljĭa-húr-chi) – (unã cu ***plahurcu***)

plai (pláĭŭ) sn plaiuri (plá-ĭurĭ) shi plai (plá-i) – partea dit munti (poalã, dzeanã, schinãrat, etc. di-aradã nsurinatã) fãrã arburi sh-cu pãshuni bunã trã oi; arãdzãm *{ro: plai} {fr: pied d'une montagne (exposé au soleil); flanc d'une montagne; arrondissement de montagne} {en: side or foot of a mountain with grass land}* ex: hoarã tu plai (arãdzãm); pi chipita-a dzenjlor cãt lja ocljul easti plai; oili pãshtea plailu; oili ahurhirã s-lja plailu (arãdzãmlu) nsus; tricu plailu-a muntilui; yini dit pãduri shi plaiuri

plaina (pla-i-ná) adv – vedz tu ***amplatea***

plaminã (plá-mi-nã) sf plamini/plamine (plá-mi-ni) – limba di foc tsi easi dit un lucru tsi ardi vãrtos sh-da lunjinã shi cãldurã; apirã, fleamã, fleacã, bãrbãrutã, bãbãrutã, bubunã, bubutã, buburanã, gãrmãdz, gãrgalj, curmicami, lãmbii, lumbardã *{ro: flacăre} {fr: flamme} {en: flame}* ex: plamina-a paljilor apreasi; unã plaminã s-anãltsã stri Zmolcu; plamina acãtsã s-bumbuneadzã

plan[1] (plánŭ) sn planuri (plá-nurĭ) –1: minduirea trã cum si s-facã un lucru, ceapã cu ceapã, di cãndu s-lja unã apofasi; aplan; programã 2: hãrli tsi-l fac omlu tra s-hibã shiret; tirtipea faptã di omlu ponir tra s-lu-arãdã pi-atsel tsi easti niheamã ageamit (aplo, tivichel, tsi s-arãdi lishor); aplan, pispeatsã, shiritlãchi, punirlichi, vulpilji *{ro: şiretenie; plan} {fr: tromperie, finauderie; plan, projet} {en: deceit, cunning; plan, project}* ex: acãtsã uvreulu s-u bagã pi plan (di cum s-u-arãdã) muljarea; cã nj-aspardzi planlu tut (tutã minduirea tsi u-aveam di cum s-lu fac lucrul) § ***aplan*** (a-plánŭ) sn aplanuri (a-plá-nurĭ) – (unã cu ***plan***[1]) ex: mi lo, dado, cu aplan (punirlichi); cu aplanlu (tirtipi) s-u lja; l-vãtãmarã cu aplan (pispeatsã); mindui cu bunlu sh-cu aplanlu s-u lja; mutri s-lu-anduplicã cu aplan (mintea) s-lu mãcã § ***plan***[2] (plánŭ) adg planã (plá-nã), planj (plánjĭ), plani/plane (plá-ni) – (om, pãreari, etc.) tsi aspuni pari mash cã easti alithea (cãndu-averlu easti cã-i minciunos, pseftu); un tsi s-aspuni unã soi (cã easti bun), cãndu-averlu easti cã-i altã soi (cã easti slab); tsi-arãdi altã lumi; calpu, aplãnãsitor, minciunos, pseftu, yealangi *{ro: amăgitor} {fr: trompeur} {en: deceitful}* ex: xenlu easti plan (calpu, aplãnã-sitor, nu cum eastsi dealihea) § ***plãnãsescu*** (plã-nã-sés-cu) vb IV plãnãsii (plã-nã-síĭ), plãnãseam (plã-nã-seámŭ), plãnãsitã (plã-nã-sí-tã), plãnãsiri/plãnãsire (plã-nã-sí-ri) – lu-arãd pri cariva (s-pistipseascã minciunjli tsi-lj dzãc tra) s-adarã atsea tsi voi mini; arãd, minciunedz, aplãnãsescu, plãnisescu, plãnip-sescu, plãnescu *{ro: (se) înşela} {fr: (se) tromper, duper} {en: deceive, cheat, dupe}* ex: sh-mini nãsã u am plãnãsitã (u am arãsã); sharpili u plãnãsi (u-arãsi) § ***plãnãsit*** (plã-nã-sítŭ) adg plãnãsitã (plã-nã-sí-tã), plãnãsits (plã-nã-sítsĭ), plãnãsiti/plã-nãsite (plã-nã-sí-ti) – tsi-lj s-ari dzãsã minciunj tra s-lu facã s-adarã tsiva; tsi s-ari-arãsã (fu arãs); arãs, minciunat, aplãnãsit, plãnisit, plãnipsit, plãnit *{ro: înşelat} {fr: trompé, dupé} {en: deceived, cheated, duped}* § ***plãnãsiri/plãnãsire*** (plã-nã-sí-ri) sf plãnãsiri (plã-nã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu lu-arãdi pri cariva; arãdiri, arãdeari, minciunari, aplãnãsiri, plãnisiri, plãnipsiri, plãniri *{ro: acţiunea de a (se) înşela; înşelare} {fr: action de (se) tromper, de duper} {en: action of deceiving, of cheating, of duping}* § ***aplãnãsescu*** (a-plã-nã-sés-cu) vb IV aplãnãsii (a-plã-nã-síĭ), aplãnãseam (a-plã-nã-seámŭ), aplãnã-sitã (a-plã-nã-sí-tã), aplãnãsiri/aplãnãsire (a-plã-nã-sí-ri) – (unã cu ***plãnãsescu***) § ***aplãnãsit*** (a-plã-nã-sítŭ) adg aplãnãsitã (a-plã-nã-sí-tã), aplãnãsits (a-plã-nã-sítsĭ), aplãnãsiti/aplãnãsite (a-plã-nã-sí-ti) – (unã cu ***plãnãsit***) § ***aplãnãsiri/aplãnãsire*** (a-plã-nã-sí-ri) sf aplãnãsiri (a-plã-nã-sírĭ) – (unã cu ***plãnãsiri***) ex: va si spunã aplãnãsirea (arãdearea) § ***plãnisescu*** (plã-ni-sés-cu) vb IV plãnisii (plã-ni-síĭ), plãniseam (plã-ni-seámŭ), plãnisitã (plã-ni-sí-tã), plãnisiri/plãnisire (plã-ni-sí-ri) – (unã cu ***plãnãsescu***) § ***plãnisit*** (plã-ni-sítŭ) adg plãnisitã (plã-ni-sí-tã), plãnisits (plã-ni-sítsĭ), plãnisiti/plãnisite (plã-ni-sí-ti) – (unã cu ***plãnãsit***) § ***plãnisiri/plãnisire*** (plã-ni-sí-ri) sf plãnisiri (plã-ni-sírĭ) – (unã cu ***plãnãsiri***) § ***plãnipsescu*** (plã-nip-sés-cu) vb IV plãnipsii (plã-nip-síĭ), plãnipseam (plã-nip-seámŭ), plãnipsitã (plã-nip-sí-tã), plãnipsiri/plãnipsire (plã-nip-sí-ri) – (unã cu ***plãnãsescu***) § ***plãnipsit*** (plã-nip-sítŭ) adg plãnipsitã (plã-nip-sí-tã), plãnipsits (plã-nip-sítsĭ), plãnipsiti/plãnipsite (plã-nip-sí-ti) – (unã cu ***plãnãsit***) § ***plãnipsiri/plãnipsire*** (plã-nip-sí-ri) sf plãnipsiri (plã-nip-sírĭ) – (unã cu ***plãnãsiri***) § ***plãnescu*** (plã-nés-cu) vb IV plãnii (plã-níĭ), plãneam (plã-neámŭ), plãnitã (plã-ní-tã), plãniri/plãnire (plã-ní-ri) – (unã cu ***plãnãsescu***) ex: nã plãnim (n-arãsim) pi zborlu-a tãu § ***plãnit*** (plã-nítŭ) adg plãnitã (plã-ní-tã), plãnits (plã-nítsĭ), plãniti/plãnite (plã-ní-ti) – (unã cu ***plãnãsit***) § ***plãniri/plãnire*** (plã-ní-ri) sf plãniri (plã-nírĭ) – (unã cu ***plãnãsiri***)

plan[2] (plánŭ) adg – vedz tu ***plan***[1]

plangã (plán-gã) sf – vedz tu ***paftã***

plangut (plán-gutŭ) sn – vedz tu ***plãngu***[1]

plantã (plán-tã) sf planti/plante (plán-ti) – luguria tsi creashti dit loc (ca, bunãoarã, earba, pomlu, lilicea, ayita, etc.) sh-cari ari di-aradã (ma nu totna) unã-arãdãtsinã, un trup, alumãchi,

frãndzã, lilici, etc.); curpit *{ro: plantă} {fr: plante} {en: plant}*

plasã[1] (plá-sã) sf plãsi (plắsĭ) – mplititurã di spangu (cioarã, hiri, etc.) cu ocljilj mãri cu cari s-acatsã peshtsãlj tu-amari (perlu n cap s-nu cadã), s-poartã lucri dit pãzari, etc.; leasã, poahã, vurzom, vurzon, mreajã *{ro: plasă, reţea} {fr: filet, rets, réseau} {en: net}*

plasã[2] (plá-sã) sf – vedz tu ***plasi***

plasã[3] (plá-sã) sf plasi/plase (plá-si) shi plãsi (plắsĭ) – aradã di lucri tsi s-aflã bãgatã ca un petur namisa di alti arãdz; aradã, petur, strat *{ro: strat, pală} {fr: couche, strate} {en: stratum}* ex: neaua acãtsã s-cadã plasi, plasi (arãdz, arãdz)

plascã (plás-cã) sf – vedz tu ***pãlascã***

plascu (plás-cu) invar. – vedz tu ***plãscãnescu***

plasi/plase (plá-si) sf fãrã pl – hiintsã, fãpturã, suflit di om, suflari di om, lumi, dunjai, lao, fisi, plazmã, soi *{ro: făptură, fiinţă, lume, natură} {fr: être, monde, parenté, nature} {en: being, people, nature, kinship}* ex: toatã plasea (tutã dunjaea, tuti suflitli di om) plãndzea; multã plasi (lumi) easti adunatã; plasea (laolu, suflarea) tsi s-adunã; nj-tsã ved plasi (multã dunjauã); moari plasea (lumea) di apã; cum plasea (fisea) tu altu loc nu ari § ***plasã***[2] (plá-sã) sf fãrã pl – (unã cu ***plasi***) ex: plasã (farã, soi) di oaminj § ***plazmã*** (pláz-mã) sf plazmati/plazmate (pláz-ma-ti) – (unã cu ***plasi***) ex: Dimul al Nita plazmã (soi) cu noi; sã-sh hãriseascã mama-lj shi plazma-lj (soea-lj) § ***plãsedz***[2] (plã-sédzŭ) (mi) vb I plãsai (plã-sáĭ), plãsam (plã-sámŭ), plãsatã (plã-sá-tã), plãsari/plãsare (plã-sá-ri) – fac unã lugurii (tsi nu s-ari faptã vãrãoarã nãinti) di tsiva dip; fac, adar *{ro: crea, plăsmui} {fr: créer, faire} {en: create, make}* ex: mira tsi-l plãsã (lu-adrã); ahtãri vã ari plãsatã (featsi) Dumnidzã § ***plãsat***[2] (plã-sátŭ) adg plãsatã (plã-sá-tã), plãsats (plã-sátsĭ), plãsati/plãsate (plã-sá-ti) – tsi easti adrat di diptsiva *{ro: creat, plăsmuit} {fr: créé, fait} {en: created, made}* ex: eara plãsat (adrat) ahtari § ***plãsari***[2]***/plãsare*** (plã-sá-ri) sf plãsãri (plã-sắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-plãseadzã tsiva *{ro: acţiunea de a crea, de a plăsmui; creare, plăzmuire, creaţie} {fr: action de créer, de faire; création} {en: action of creating, of making; creation}*

plastru (plás-tru) sn – vedz tu ***plastur***

plastugraf (plas-tu-gráfŭ) sm plastugrahi (plas-tu-gráhĭ) – omlu tsi ndreadzi cãrtsã calpi trã tritsearea-a cãrtsãlor ca dealihea, nu minciunoasi (cu bãgarea di ipugrãfii shi vuli calpi cari s-aspunã, bunãoarã, cãndu shi iu s-ari amintatã cariva, tsi sculii ari faptã, a curi ari alãsatã avearea tu dyeata-a lui, etc.); calpuzan, cãlpuzan, cãlpãzan *{ro: plastograf} {fr: faussaire} {en: one who falsifies documents}* § ***plastugrafii/plastugrafie*** (plas-tu-gra-fí-i)) sf plastugrafii (plas-tu-gra-fíĭ) – ndridzearea cãrtsãlor calpi (di-un plastugraf); hãrli tsi li ari un plastugraf tra s-facã cãrtsã calpi; cãlpuzãnii *{ro: plastografie} {fr: faux} {en: falsification}*

plastugrafii/plastugrafie (plas-tu-gra-fí-i)) sf – vedz tu ***plastugraf***

plastur (plás-turŭ) sm plasturi (plás-turĭ) – cumatã njicã di pãndzã pri cari s-ari teasã unã alifii (mihlemi) sh-cari s-bagã pristi unã aranã, tra s-u-afireascã shi s-nu-acatsã pronj; plastru, yeachiuã, yeachii, tsirot *{ro: plasture} {fr: emplâtre} {en: plaster}* ex: lji uidisi un plastur tu zgaibã § ***plastru*** (plás-tru) sn plastri/plastre (plás-tri) – (unã cu ***plastur***)

platan (plá-tanŭ) sm platanj (plá-tanjĭ) – arburi mari sh-mushat, cu truplu veardi, cu frãndzãli mãri ca palma di om, cu yimishili ca njits topi shi coaja tsi s-disfatsi ca peturi-peturi suptsãri di pi truplu-a arburilui; platãn, plãtin, paltãn, paltin, rapun *{ro: platan} {fr: platane} {en: plane tree}* ex: s-culcã sum platan; un shoput, sum un platan § ***platãn*** (plá-tãnŭ) sm platãnj (plá-tãnjĭ) – (unã cu ***platan***) § ***plãtin*** (plã-tínŭ) sm plãtinj (plã-tínjĭ) – (unã cu ***platan***) § ***paltãn*** (pál-tãnŭ) sm paltãnj (pál-tãnjĭ) – (unã cu ***platan***) § ***paltin*** (pál-tinŭ) sm paltinj (pál-tinjĭ) – (unã cu ***platan***) ex: nj-si discurma sum aumbra di paltin § ***plãtãnic*** (plã-tã-nícŭ) sm platãnits (plã-tã-nítsĭ – platan njic; plãtãnjeu *{ro: platan mic} {fr: petit platane} {en: small plane tree}* § ***plãtãnjeu*** (plã-tã-njĭéŭ) sm plãtãnjei (plã-tã-njĭéĭ) – (unã cu ***plãtãnic***) § ***plãtãnami/plãtãname*** (plã-tã-ná-mi) sf fãrã pl – multimi di platanj; pãduri di platanj *{ro: pădure de platani} {fr: forêt de platanes} {en: forest of plane trees}*

platã (plá-tã) sf plãts (plãtsĭ) – atsea (paradzlji, mistolu) tsi-lj si da a omlui cati stãmãnã (mes) trã lucrul tsi-l fatsi trã domnu-su cari lu-arugã; atsea (paradzlji, axaguraua, discumpãrarea, mushtinarea, etc.) tsi-lj si da a unui trã bunlu (i arãulu) tsi-l featsi; arugã, rugã, lufe, misto, pagã *{ro: leafă, plată} {fr: salaire; paiment} {en: salary; payment}* ex: lja platã (misto, arugã) bunã trã lucrul tsi-l fatsi; sh-lo platã (mushtinari, discumpãrari) dupã faptili-a lui; sã ndridzea la platã (arugã); mãc cu platã (dau tsiva trã tsi mãc) § ***plãtescu*** (plã-tés-cu) (mi) vb IV plãtii (plã-tíĭ), plãteam (plã-teámŭ), plãtitã (plã-tí-tã), plãtiri/plãtire (plã-tí-ri) – dau paradz trã un lucru tsi lu-acumpãr (trã mãcarea tsi-u fac la hani, trã casa tsi u anichisescu, etc.); dau paradz (misto, arugã, etc.) cati stãmãnã (mes, an, etc.) a atsilui tsi lucreadzã trã mini; lj-dau tsiva (mi discumpãr) a unui tsi-nj featsi un bun (i arãu); fac tsiva tra s-ascap di unã ipuhreusi tsi u am fatsã di cariva; pãltescu, discumpãr, mushtinedz, etc.; (expr: u plãtescu cu caplu = va-nj cher bana, va mi vatãmã (tr-atseali tsi lj-am faptã); 2: lj-u plãtescu = nj-u scot ahtea pri un tsi-nj featsi-arãu; 3: plãtescu ca pãrmãteftu = plãtescu curat, cu paradz, cum lipseashti; 4: plãtescu ca preftu = nu dau tsiva, cã preftul shtii s-lja mash, nu shi s-da) *{ro: plăti, răsplăti} {fr: payer, récompenser} {en: pay, reward}* ex: nu va s-nã plãteascã ndreptul a nostru; Dumnidzã veci (mash) s-lj-u plãteascã; sh-plãti borgea tsi-avea; nu pot s-tsã plãtescu (discumpãr) bunãteatsa; sh-plãti ca preftu § ***plãtit*** (plã-títŭ) adg plãtitã (plã-tí-tã), plãtits (plã-títsĭ), plãtiti/plãtite (plã-tí-ti) – tsi s-ari datã pãradzlji trã lucrul acumpãrat; tsi sh-ari loatã mistolu trã lucrul tsi fatsi; tsi easti discumpãrat trã bunlu (arãulu) faptu; tsi ari ascãpatã di ipuhreusea tsi-avea cu-atseali tsi-ari faptã; pãltit, discumpãrat, mushtinat, etc. *{ro: plătit, răsplătit} {fr: payé, récompensé} {en: paid, rewarded}* ex: nu escu nica plãtit di omlu aestu (nu-nj deadi nica pãradzlji tsi-nj va) § ***plãtiri/plãtire*** (plã-tí-ri) sf plãtiri (plã-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-plãteashti tsiva; pãltiri, discumpãrari, mushtinari, etc. *{ro: acţiunea de a plăti, de a răsplăti} {fr: action de payer, de récompenser} {en: action of paying, of rewarding}* § ***niplãtit*** (ni-plã-títŭ) adg niplãtitã (ni-plã-tí-tã), niplãtits (ni-plã-títsĭ), niplãtiti/niplãtite (ni-plã-tí-ti) – tsi nu easti plãtit; nipãltit *{ro: neplătit} {fr: qui n'est pas payé} {en: unpaid}* ex: armasirã niplãtits doi inshi § ***niplãtiri/niplãtire*** (ni-plã-tí-ri) sf niplãtiri (ni-plã-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-plãteashti cariva; nipãltiri *{ro: acţiunea de a nu plăti} {fr: action de ne pas payer} {en: action of not paying}* § ***pãltescu*** (pãl-tés-cu) (mi) vb IV pãltii (pãl-tíĭ), pãlteam (pãl-teámŭ), pãltitã (pãl-tí-tã), pãltiri/pãltire (pãl-tí-ri) – (unã cu ***plãtescu***) ex: dzua-alantã pãlti niscãntsã masturi; pãlti shi s-turnã acasã § ***pãltit*** (pãl-títŭ) adg pãltitã (pãl-tí-tã), pãltits (pãl-títsĭ), pãltiti/pãltite (pãl-tí-ti) – (unã cu ***plãtit***) § ***pãltiri***[1]***/pãltire*** (pãl-tí-ri) sf pãltiri (pãl-tírĭ) – (unã cu ***plãtiri***) § ***nipãltit*** (ni-pãl-títŭ) adg nipãltitã (ni-pãl-tí-tã), pãltits (ni-pãl-títsĭ), nipãltiti/nipãltite (ni-pãl-tí-ti) – (unã cu ***niplãtit***) ex: nica nipãltitã di nãs escu; sãndzili nu lu-alasã nipãltit (nidiscumpãrat); nipãltitã easti buneatsa tsi nj-ari faptã § ***nipãltiri/nipãltire*** (ni-pãl-tí-ri) sf nipãltiri (ni-pãl-tírĭ) – (unã cu ***niplãtiri***) § ***pãltãtor*** (pãl-tã-tórŭ) adg pãltãtoari/pãltãtoare (pãl-tã-toá-ri), pãltãtori (pãl-tã-tórĭ), pãltãtoari/pãltãtoare (pãl-tã-toá-ri) – atsel tsi pãlteashti tsiva *{ro: plătitor} {fr: payeur} {en: payer}* ex: Dumnidzã pãltãtor easti tu atsea etã

platãn (plá-tãnŭ) sm – vedz tu ***platan***

platon (pla-tónŭ) adg platonã (pla-tó-nã), platonj (pla-tónjĭ), platoni/platone (pla-tó-ni) – mushat, livendu, bugdan, daljan, dailjan *{ro: chipeş} {fr: beau} {en: beautiful}* ex: eara un om platon (mushat)

plaz (plázŭ) sn plazuri (plá-zurĭ) – cumatã di her tsi s-aflã tu loclu iu intrã vomira (tsi talji loclu) tu aratru *{ro: plaz} {fr: sep de la charrue} {en: ?}*

plazmã (pláz-mã) sf – vedz tu ***plasi***

plãciusescu (plã-cĭu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ploaci***[1]

plãciusiri/plãciusire (plã-cĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***ploaci***[1]

plãciusit (plã-cĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***ploaci***[1]
plãciutari/plãciutare (plã-cĭu-tá-ri) sf – vedz tu ***ploaci***[1]
plãciutat (plã-cĭu-tátŭ) adg – vedz tu ***ploaci***[1]
plãciutedz (plã-cĭu-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ploaci***[1]
plãciutos (plã-cĭu-tósŭ) adg – vedz tu ***ploaci***[1]
plãciuturã (plã-cĭu-tú-rã) sf – vedz tu ***ploaci***[1]
plãcut (plã-cútŭ) adg – vedz tu ***plac***
plãminã (plã-mí-nã) sf – vedz tu ***plimunã***
plãmtu (plắm-tu) adg – vedz tu ***plãngu***[1]
plãmunã (plã-mú-nã) sf – vedz tu ***plimunã***
plãmunã (plã-mú-nã) sf – vedz tu ***plimunã***
plãnãsescu (plã-nã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***plan***[1]
plãnãsiri/plãnãsire (plã-nã-sí-ri) sf – vedz tu ***plan***[1]
plãnãsit (plã-nã-sítŭ) adg – vedz tu ***plan***[1]
plãndzeari/plãndzeare (plãn-dzeá-ri) sf – vedz tu ***plãngu***[1]
plãndziri/plãndzire (plắn-dzi-ri) sf – vedz tu ***plãngu***[1]
plãnescu (plã-nés-cu) vb IV – vedz tu ***plan***[1]
plãngaci (plãn-gácĭŭ) adg – vedz tu ***plãngu***[1]

plãngu[1] (plắn-gu) (mi) vb III shi II plãmshu (plắm-shu), plãndzeam (plãn-dzeámŭ), plãmtã (plắm-tã), plãndziri/plãndzire (plắn-dzi-ri) shi plãndzeari/plãndzeare (plãn-dzeá-ri) – 1: bag boatsea sh-versu lãcrinj tra s-nj-aspun durearea sh-cãtivãroarã haraua tsi u-aduchescu; nu-nj pari ghini cãndu pat tsiva; lãcrimedz; 2: bag botsli sh-aurlu la caplu-a unui mortu; dzãc i cãntu miryuloyi la caplu-a mortului; butsescu, jilescu, miryiuluxescu, mirulyisescu, zghilescu; 3: mi duc la chivernisi (giudicãtor, amirã, etc.) sã-nj spun parapunjli, cã-nj s-ari faptã un lucru strãmbu sh-cã voi sã-nj si facã ndriptati; (fig: 1: plãngu = (i) nj-pari-arãu; (ii) mi curmã njila; expr: 2: nj-plãngu amãrtiili = ãnj pari arãu sh-mi fac pishman di-amãrtiili tsi-am faptã; 3: l-plãngu pri cariva (di njilã) = mi curmã njila di hala tu cari s-aflã cariva; 4: nu s-plãndzi shilja di mini = nu s-plãndzi vãr di mini) *{ro: (se) plãnge, (se) tângui, jeli, boci, reclama}* *{fr: pleurer, (se) lamenter, réclamer, faire couler ou tomber}* *{en: weep, mourn, cry, complain}* ex: s-bagã s-plãngã (acatsã s-bagã botsli); shi-sh plãndzea parapunjli; tr-aestã-lj plãndzea inima-a lui; sh-plãndzea mira-atsea laea mãrata; plãndzea hiljlji tu pãntica-a mumãnjlor di jali sh-dipirari; plãndzi-mi (jilea-nj-mi) dadã; plãndzea mãratlu cã hilj-su eara lãndzit; s-plãndzea di aralili tsi tradzi di la soacrã-sa; s-dusi si s-plãngã la giudicãtor; nu vã plãndzets voi cilnicadz; munte, ts-plãmsish frãndza tutã § ***plãmtu*** (plắm-tu) adg plãmtã (plắm-tã), plãmtsã (plắm-tsã), plãmti/plãmte (plắm-ti) – atsel tsi ari (icã atsel trã cari s-ari) bãgatã boatsea sh-virsatã lãcrinj; (strãmbãtatea) tsi easti adusã n fatsa-a giudicãtorlui (ali chivernisi) trã cari omlu caftã sã-lj si facã ndriptati; lãcrimat; butsit, jilit, miryiuluxit, mirulyisit, zghilit *{ro: plâns, tânguit, jelit, bocit, reclamat}* *{fr: (qui a, qui est) pleuré, lamenté, réclamé, triste}* *{en: weeped, mourned, complained}* ex: stai ahãntu plãmtu (lãcrimat, jilit); u vidzui plãmtã (jilitã); ai ocljilj plãmtsã (cu lãcrinj); nu nj-avdzã plãmtul grai; s-turnã plãmtu acasã § ***plãndziri/plãndzire*** (plắn-dzi-ri) sf plãndziri (plắn-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva (s-)plãndzi; lãcrimari; butsiri, jiliri, miryiuluxiri, mirulyisiri, zghiliri *{ro: acţiunea de a (se) plânge, de a (se) tângui, de a jeli, de a boci, de a reclama; plângere, reclamaţie}* *{fr: action de pleurer, de (se) lamenter, de reclamer; complainte, réclamation}* *{en: action of weeping, of mourning, of crying, of complaining; complaint}* § ***plãndzeari/plãndzeare*** (plãn-dzeá-ri) sf plãndzeri – (unã cu ***plãndziri***) ex: sh-mortsãlj vor plãndzeari (jiliri); tsi amintsã cu plãndzearea?; tsi ts-agiutã plãndzearea? § ***plangut*** (plán-gutŭ) sn planguti/plangute (plán-gu-ti) – atsea tsi fatsi cariva tsi plãndzi; boatsa sh-lãcrinjli tsi scoati atsel tsi plãndzi; plãngu, plãndzeari, plãndziri, lãcrinj, boatsit, butsiri, etc. *{ro: plânset}* *{fr: larme; pleurnicherie, lamentation}* *{en: tears; whine, whimper, wailing}* § ***plãngu***[2] (plắn-gu) sn plãnguti/plãngute (plắn-gu-ti) shi plãnguri (plắn-gurĭ) – 1: jalea tsi u-aducheashti un tsi plãndzi; plangut, plãndzeari, plãndziri, lãcrimari, jali, boatsit, miryiulogh, miryiuloi; 2: plãndzearea (cartea) tsi u fatsi cariva la chivernisi (giudicãtor, etc.), tu cari aspuni strãmbãtatea tsi-lj si featsi sh-cãftarea tra sã-lj si facã ndriptati *{ro: plâns, lamentaţie; plăngere, reclamaţie}* *{fr: plainte, pleur}* *{en: moan, groan; complaint}* ex: plãngul (jalea) a armãnlui; deadirã plãngu (cãftari tra s-lã si facã ndriptati) la amirãlu; arãsutli lji sã featsirã plãnguti (plãndzeri); cãti plãnguri ari lumea; di tuti pãrtsãli yinea plãnguri; tsi-eara njilã di plãngul a ljei; vãrnã di soatsãli-a ljei nu ari plãngu (boatsit, miryiulogh) ma mushat § ***plãnguros***[1] (plãn-gu-rósŭ) adg plãnguroasã (plãn-gu-roá-sã), plãngurosh (plãn-gu-róshĭ), plãnguroasi/plãnguroase (plãn-gu-roá-si) – tsi s-plãndzi (ari parapuni) tut chirolu; cari plãndzi; cari aducheashti tu suflit multã dureari sh-jali; plãngaci, di jali *{ro: jalnic, tânguitor}* *{fr: plaintif}* *{en: plaintive, doleful}* ex: cu boatsea plãnguroasã (plãngaci, mplinã di plãngu) § ***plãngaci*** (plãn-gácĭŭ) adg plãngaci/plãngace (plãn-gá-ci), plãngaci (plãn-gácĭ), plãngaci/plãngace (plãn-gá-ci) – (unã cu ***plãnguros***[1]) ex: un cãntic plãngaci (plãnguros), lãngãros § ***plãnguros***[2] (plãn-gu-rósŭ) adv – tsi sh-u-adutsi cu unã plãndzeari; plãngaci *{ro: jalnic}* *{fr: plaintivement}* *{en: plaintive, doleful}* ex: casili arãsunarã plãnguros § ***plãnjar*** (plã-njĭárŭ) adg plãnjarã (plã-njĭá-rã), plãnjari (plã-njĭárĭ), plãnjari/plãnjare (plã-njĭá-ri) adg – un tsi lu-acatsã plãngul lishor; un tsi plãndzi trã dip tsiva; plãngãtor, plãngaci *{ro: plângăcios}* *{fr: pleurnicheur}* *{en: one who whimpers or whines for nothing}* § ***asplãngu***[1] (as-plắn-gu) (mi) vb III shi II asplãmshu (as-plắm-shu), asplãndzeam (as-plãn-dzeámŭ), asplãmtã (as-plắm-tã), asplãndziri/asplãndzire (as-plắn-dzi-ri) shi asplãndzeari/asplãndzeare (as-plãn-dzeá-ri) – plãngu ahãntu multu di cãpãescu di plãndzeari; avursescu di cãtã plãndzeari fac *{ro: plânge istovitor}* *{fr: être accablé à cause du pleur}* *{en: be overpowered by weeping}* ex: ti-asplãnsesh (cãpãish di-ahãtã plãndzeari) § ***asplãmtu*** (as-plắm-tu) adg asplãmtã (as-plắm-tã), asplãmtsã (as-plắm-tsã), asplãmti/asplãmte (as-plắm-ti) – cãpãit di multã plãndzeari *{ro: copleşit de plâns}* *{fr: accablé à cause du pleur}* *{en: overpowered by weeping}* § ***asplãndziri/asplãndzire*** (as-plắn-dzi-ri) sf asplãndziri (as-plắn-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-asplãndzi *{ro: acţiunea de a plânge istovitor; plânsoare copleşitoare}* *{fr: action d'être accablé (accablement) à cause du pleur}* *{en: action of being overpowered (overpowering) by weeping}*

plãngu[2] (plắn-gu) sn – vedz tu ***plãngu***[1]
plãnguros[1] (plãn-gu-rósŭ) adg – vedz tu ***plãngu***[1]
plãnguros[2] (plãn-gu-rósŭ) adv – vedz tu ***plãngu***[1]
plãnipsescu (plã-nip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***plan***[1]
plãnipsiri/plãnipsire (plã-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***plan***[1]
plãnipsit (plã-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***plan***[1]
plãniri/plãnire (plã-ní-ri) sf – vedz tu ***plan***[1]
plãnisescu (plã-ni-sés-cu) vb IV – vedz tu ***plan***[1]
plãnisiri/plãnisire (plã-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***plan***[1]
plãnisit (plã-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***plan***[1]
plãnit (plã-nítŭ) adg – vedz tu ***plan***[1]
plãnjar (plã-njĭárŭ) adg – vedz tu ***plãngu***[1]
plãntari/plãntare (plãn-tá-ri) sf – vedz tu ***plãntu***
plãntat (plãn-tátŭ) adg – vedz tu ***plãntu***

plãntu (plắn-tu) vb I plãntai (plãn-táĭ), plãntam (plãn-támŭ), plãntatã (plãn-tá-tã), plãntari/plãntare (plãn-tá-ri) – fac un lucru (cutsut, par, penurã, etc.) s-intrã cu zorea sh-ahãndos tu-un altu lucru (trup, loc, scãndurã, etc.); hig tsiva tu-un lucru chipitos; hig un arburi (pom) njic cu-arãdãtsinã tu loc tra s-creascã shi s-facã mari; mplãntu, hig, nhig, bag; (fig: 1: mi plãntu = mi curdusescu tu-un loc sh-nu mata mi min di-aclo; 2: lj-u plãntu = lj-u-alas fãrã s-lu ntreb, cã va i cã nu va) *{ro: împlânta, înfige, planta}* *{fr: planter, enfoncer}* *{en: plant, drive (stake, tree into the ground), sink (into the mud, the sea)}* ex: l-plãntat (bãgat tu loc) merlu?; plãntã trei meri shi trei prunj tu grãdinã cãtrã bisearicã; iu s-plãntã (fig: s-curduseashti), aclo armãni, cu mizia lu scolj; mi plãntash (mi dusesh, mi curdusish) la hilj-ta sh-mi-alãsash aclo dauã sãhãts; li plãntã (bãtu, bãgã, ncurfusi) penurli; lãmbãdz di tsearã ea-ts plãntã; lj-plãntai (lj-hipshu) cutsutlu § ***plãntat*** (plãn-tátŭ) adg plãntatã (plãn-tá-tã), plãntats (plãn-tátsĭ), plãntati/plãntate (plãn-tá-ti) – tsi easti bãgat (hiptu, pimtu) cu zorea tu tsiva;

(arburi, pom njic) tsi easti bãgat tu loc tra s-creascã; mplãntat, hiptu, nhiptu, bãgat *{ro: împlântat, înfipt, plantat} {fr: planté, enfoncé} {en: planted, driven into the ground (tree or stake), sink (into the mud, the sea)}* § ***plãntari/plãntare*** (plãn-tá-ri) sf plãntãri (plãn-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva plãntã tsiva; mplãntari, hidzeari, hidziri, nhidzeari, nhidziri, bãgari *{ro: acţiunea de a împlânta, de a înfige, de a planta; împlântare, plantare} {fr: action de planter, d'enfoncer} {en: action of planting, of driving (a tree or a stake into the ground), of sinking (into the mud, the sea)}* § ***mplãntu*** (mplãn-tu) vb I mplãntai (mplãn-táĭ), mplãntam (mplãn-támŭ), mplãntatã (mplãn-tá-tã), mplãntari/mplãntare (mplãn-tá-ri) – (unã cu ***plãntu***) ex: mplãntai trei meri shi doi gortsã; li mplãntã ahãndos; nj-u mplãntã (expr: nj-u alãsã) sh-fudzi § ***mplãntat*** (mplãn-tátŭ) adg mplãntatã (mplãn-tá-tã), mplãntats (mplãn-tátsĭ), mplãntati/mplãntate (mplãn-tá-ti) – (unã cu ***plãntat***) § ***mplãntari/mplãntare*** (mplãn-tá-ri) sf mplãntãri (mplãn-tắrĭ) – (unã cu ***plãntari***) § ***mplãntãturã*** (mplãn-tã-tú-rã) sf mplãntãturi (mplãn-tã-túrĭ) – lucrul tsi armãni adrat dupã tsi si mplãntã tsiva; plãntari, mplãntari, hidzeari *{ro: împlântare, înfigere, plantare} {fr: plantation, enfoncement} {en: plantation, planting, sinking}*

plãrii/plãrie (plã-rí-i) sf plãrii (plã-ríĭ) – hãlati cu cari s-toarnã muljituri (apã, yin, untulemnu, etc.) tu vasi tsi au unã gurã (gushi) strimtã (ca unã shishi, bunãoarã), tsi undzeashti cu-unã soi di cupã, cu gura largã (prit cari s-toarnã muljitura), sh-fundul multu strimtu (cari bitiseashti cu-unã sulinã njicã prit cari treatsi muljitura tra s-intrã tu gura-a vaslui); hunii, ghincã, hincã *{ro: pâlnie} {fr: entonnoir} {en: funnel}*

plãsari[1]***/plãsare*** (plã-sá-ri) sf – vedz tu ***ploaci***[1]

plãsari[2]***/plãsare*** (plã-sá-ri) sf – vedz tu ***plasi***

plãsat[1] (plã-sátŭ) adg – vedz tu ***ploaci***[1]

plãsat[2] (plã-sátŭ) adg – vedz tu ***plasi***

plãscari/plãscare (plãs-cá-ri) sf plãscãri (plãs-cắrĭ) – lãngoari tsi s-aspuni cu umflarea-a gljindurlor; prãscari, priscari, gljindurã, scrofurã, sãrãge, sãrãgeai, sãrgeai, paradangalã, broascã *{ro: tumoare, amigdalitã} {fr: tumeur, amygdalite} {en: tumor, tonsillitis}* § ***prãscari/prãscare*** (prãs-cá-ri) sf prãscãri (prãs-cắrĭ) – (unã cu ***plãscari***) § ***priscari/priscare*** (pris-cá-ri) sf priscãri (pris-cắrĭ) – (unã cu ***plãscari***)

plãscãnami/plãscãname (plãs-cã-ná-mi) sf – vedz tu ***plãscãnescu***

plãscãnescu (plãs-cã-nés-cu) vb IV plãscãnii (plãs-cã-níĭ), plãscãneam (plãs-cã-neámŭ), plãscãnitã (plãs-cã-ní-tã), plãscãniri/plãscãnire (plãs-cã-ní-ri) – lu-aspargu un lucru (cu puteari shi multi ori cu vrondu) sh-fac s-ansarã cumãts dit el; (un lucru) creapã sh-cumãts dit el ansar cu puteari (di agudiri sãnãtoasã, di umflari multã, di cãldurã i arcoari, etc.); crep, aspargu, arup, cãrtsãnescu, disic, etc.; (fig: 1: plãscãnescu = fac un vrondu mari cu darea n plascu, cu bãtearea di pãlnji tra s-aspun cã mi-arãseashti un lucru, cu aminarea di tufechi, cu aprindearea di bãruti, cu agudirea-a unui lucru tra s-lu fac s-creapã, etc.; expr: 2: l-plãscãnescu (tu arãu, hauã, etc.) = lu-aruc, l-pingu cu zorea (tu-arãu, hauã, etc.); 3: lj-plãscãnescu (unã pliscutã) = lj-dau (unã pliscutã sãnãtoasã, cu vrondu) *{ro: plezni, aplauda, exploda, crãpa} {fr: crever; craquer, claquer, applaudir, rendre un son (donner un coup, détonner)} {en: burst; applaud, clap, explode, detonate}* ex: crechi sh-plãscãneshti; plãscãnirã (fig: bãturã cu vrondu) pãlnjili; am s-ti plãscãnescu (fig: s-ti-aruc) tu trap; plãscãnea-lj unã (fig: dã-lj unã pliscutã, un bush) n cap; plãscãni (fig: aminã) unã tufechi; plãscãnirã (fig: bãturã) pãlnjili; tufechea-al Toli plãscãni surdã (fig: featsi un vrondu surdu cãndu u-aminã); plãscãni (cripã shi s-featsi cumãts) un vurculac § ***plãscãnit*** (plãs-cã-nítŭ) adg plãscãnitã (plãs-cã-ní-tã), plãscãnits (plãs-cã-nítsĭ), plãscãniti/plãscãnite (plãs-cã-ní-ti) – tsi ari cripatã cu puteari (sh-multi ori cu vrondu); cripat, aspartu, aruptu, cãrtsãnit, disicat; (fig: 1: plãscãnit = tsi s-ari avdzãtã cu-un vrondu cã s-bãturã pãlnji, cã s-aminã unã tufechi, cã s-apreasi bãrutea, etc.; 2: plãscãnit = pimtu tu-arãu, etc.; 3: plãscãnit (om, pliscutã, etc.) = (om) tsi-lj s-ari datã (unã pliscutã, shcop, etc.); (pliscuta) datã) *{ro: pleznit, aplaudat, explodat, crãpat} {fr: crevé; craqué, claqué, applaudi, rendu un son (donné un coup, détonné)} {en: burst; applauded, clapped, exploded, detonated}* § ***plãscãniri/plãscãnire*** (plãs-cã-ní-ri) sf plãscãniri (plãs-cã-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu (s-)plãscãneashti tsiva; cripari, aspãrdzeari, arupeari, cãrtsãniri, disicari, pindzeari tu-arãu, etc.; *{ro: acţiunea de a plezni, de a aplauda, de a exploda, de a crãpa; pleznire, aplaudare, explodare, crãpare; aplauzã, explozie} {fr: action de crever; de craquer, de claquer, d'applaudir, de rendre un son (de donner un coup, de détonner)} {en: action of bursting; of applauding, of clapping, of exploding, of detonating}* § ***niplãscãnit*** (ni-plãs-cã-nítŭ) adg niplãscãnitã (ni-plãs-cã-ní-tã), niplãscãnits (ni-plãs-cã-nítsĭ), niplãscãniti/niplãscãnite (ni-plãs-cã-ní-ti) – tsi nu ari plãscãnitã *{ro: nepleznit; nedescãrcat (puşca)} {fr: qui n'est pas crevé; qui n'est pas déchargé (fusil)} {en: unburst; not discharged (gun)}* ex: nica niplãscãnitã (nidiscãrcatã) ntãnja tufechi § ***niplãscãniri/niplãscãnire*** (ni-plãs-cã-ní-ri) sf niplãscãniri (ni-plãs-cã-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu plãscãneashti tsiva *{ro: acţiunea de a nu plezni} {fr: action de ne pas crever} {en: action of not bursting}* § ***mplãscãnescu*** (mplãs-cã-nés-cu) vb IV mplãscãnii (mplãs-cã-níĭ), mplãscãneam (mplãs-cã-neámŭ), mplãscãnitã (mplãs-cã-ní-tã), mplãscãniri/mplãscãnire (mplãs-cã-ní-ri) – (unã cu ***plãscãnescu***) ex: mplãscãni varela cu bãruti; nj-yinea s-plãscãnescu di mirachi § ***mplãscãnit*** (mplãs-cã-nítŭ) adg mplãscãnitã (mplãs-cã-ní-tã), mplãscãnits (mplãs-cã-nítsĭ), mplãscãniti/mplãscãnite (mplãs-cã-ní-ti) – (unã cu ***plãscãnit***) § ***mplãscãniri/mplãscãnire*** (mplãs-cã-ní-ri) sf mplãscãniri (mplãs-cã-nírĭ) – (unã cu ***plãscãniri***) § ***plãscãnami/plãscãname*** (plãs-cã-ná-mi) sf fãrã pl – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru plãscãneashti; vrondul faptu di-un lucru tsi plãscãneashti; plãscãniri *{ro: plesniturã} {fr: craquement; détonation} {en: bursting; detonation}* § ***plascu*** (plás-cu) invar – zbor tsi va s-aspunã vrondul faptu (i) di-un lucru moali tsi cadi tu apã, (ii) di agudirea di doauã lucri molj, (iii) di dauãli pãlnji tsi s-agudescu unã di-alantã, etc.; mplascu *{ro: pleosc} {fr: battre les mains une contre l'autre} {en: clapping of hands}* ex: s-tsãnu cãt putu s-nu da mãnjli n plascu (s-nu plãscãneascã mãnjli); gioacã sh-mãnjli n plascu (sh-bat pãlnjili); Tinca sh-didea mãnjli n plascu (Tinca sh-bãtea pãlnjili) § ***mplascu*** (mplás-cu) invar. – (unã cu ***plascu***)

plãscãniri/plãscãnire (plãs-cã-ní-ri) sf – vedz tu ***plãscãnescu***

plãscãnit (plãs-cã-nítŭ) adg – vedz tu ***plãscãnescu***

plãsedz[1] (plã-sédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ploaci***[1]

plãsedz[2] (plã-sédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***plasi***

plãsturã (plãs-tú-rã) sf plãsturi (plãs-túrĭ) – partea dit truplu a omlui (ma nghios di mesi) iu s-aflã matsãli; prãsturã, pãntic, pãnticã, bicã, buric, bãric, bric, fuljinã, foali, schimbe, strãbãshinã, strãbishinã; (fig: 1: plãsturã = palju-om, om tsi nu easti bun trã tsiva tu lumi, tsi easti-arãu, etc.; expr: 2: li-aruc (lj-u dau) tu plãsturã = mãc multu) *{ro: burtã} {fr: ventre, panse} {en: belly, abdomen}* ex: lj-u deadi tu plãsturã (expr: mãcã multu); plãstura (fig: palju-omlu) a daraclui! § ***prãsturã*** (prãs-tú-rã) sf prãsturi (prãs-túrĭ) – (unã cu ***plãsturã***)

plãtari/plãtare (plã-tá-ri) sf plãtãri (plã-tắrĭ) – partea di nsus-dinãpoi a truplui di om, tsi nchiseashti la umiri shi dipuni nghios cãtrã mesi; un di dauãli oasi lãrdzã shi suptsãri cu trei cohiuri tsi s-aflã dinãpoi sum umiri di-unã parti sh-di-alantã a truplui di om; pãltari, pultari, spatã, spalã; (expr: 1: ãnj ljau (lj-aspun) plãtãrli= fug, u-angan cãtsauã, li cãlescu, li-aspel, etc.; 2: am plãtãri sãnãtoasi = lj-u pot, escu sãnãtos, pot s-portu furtii greali deanumirea, pot s-aravdu multi, etc.); 3: am plãtãri = am cari s-mi-aveaglji, s-mi afireascã di dushmanj shi di arãets; 4: nu-nj dau plãtarea cu nãs = nu mi uidisescu cu el) *{ro: spate, omoplat, umeri} {fr: épaule, omoplate, éclanche} {en: shoulder, shoulder blade}* ex: ncarcã pi plãtãri sinduchea; dã-nj unã plãtari (spatã) di birbec; plãtarea (spata) aspuni cã un di noi va chearã; ncarcã-l cãt pots cã ari plãtãri sãnãtoasi (expr: lj-u poati, easti sãnãtos, poati s-aravdã multi); ari plãtãri (expr: ari cari s-lu-aveaglji, s-lu afireascã di dushmanj shi di arãets); nu nã dãm plãtarea cu nãs (expr: nu nã uidisim cu el); lj-

aspusirã plãtãrli (expr: fudzirã); sh-lo plãtarea (expr: fudzi, li cãli); plãtãrli! (expr: s-fudzim, tsi-ashtiptãm!); si-sh lja plãtãrli (expr: s-fugã) § ***plãtãros*** (plã-tã-rósŭ) adg plãtãroasã (plã-tã-roá-sã), plãtãrosh (plã-tã-róshĭ), plãtãroasi/plãtãroase (plã-tã-roá-si) – cari easti cu plãtãrli lãrdzã; pãltãros, pultãros, diplarcu, batalcu *{ro: spătos} {fr: qui a des larges épaules} {en: broad shouldered}* § ***pãltari/pãltare*** (pãl-tá-ri) sf pãltãri (pãl-tãrĭ) – (unã cu ***plãtari***) ex: hiri hiri arãts pit pãltãri; Toli scoasi pãltarea; si-l lja di pãltãri; si-sh lja pãltãrli cama troarã (expr: s-fugã cãt cama-agonja); aspusirã pãltãrli (expr: fudzirã) § ***pãltãros*** (pãl-tã-rósŭ) adg pãltãroasã (pãl-tã-roá-sã), pãltãrosh (pãl-tã-róshĭ), pãltãroasi/pãltãroase (pãl-tã-roá-si) – (unã cu ***plãtãros***) § ***pultari/pultare*** (pul-tá-ri) sf pultãri (pul-tãrĭ) – (unã cu ***plãtari***) ex: cãdzu pri pultãri § ***pultãros*** (pul-tã-rósŭ) adg pultãroasã (pul-tã-roá-sã), pultãrosh (pul-tã-róshĭ), pultãroasi/pultãroase (pul-tã-roá-si) – (unã cu ***plãtãros***) ex: cu cheptul largu sh-pultãros

plãtãnami/plãtãname (plã-tã-ná-mi) sf – vedz tu ***platan***

plãtãnic (plã-tã-nícŭ) sm – vedz tu ***platan***

plãtãnjeu (plã-tã-njĭéŭ) sm – vedz tu ***platan***

plãtãros (plã-tã-rósŭ) adg – vedz tu ***plãtari***

plãtescu (plã-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***platã***

plãticã (plã-tí-cã) sf plãtits (plã-títsĭ) – ma multi turlii di pescu di apã dultsi, cu truplu-analtu, pliciutat, cu caplu njic shi shcurtu, sh-cu carnea tsi ari multsã schinj (oasi) *{ro: plătică} {fr: brême (poisson); gardon (poisson)} {en: bream, roach}* ex: plãtitsli suntu peshti njits ma lizetlii

plãtin (plã-tínŭ) sm – vedz tu ***platan***

plãtiri/plãtire (plã-tí-ri) sf – vedz tu ***platã***

plãtit (plã-títŭ) adg – vedz tu ***platã***

plãtitsã[1] (plã-tí-tsã) sf pl(?) – unã soi di grãn albu *{ro: specie de grâu} {fr: espèce de blé blanc} {en: species of wheat}* ex: gãrnul ari multã plãtitsã

plãtitsã[2] (plã-tí-tsã) sf plãtitsã (plã-tí-tsã) – scãndurã, ma multu tu fãtsearea-a gardului (tãracãljei) *{ro: scândură} {fr: planche (pour un enclos)} {en: board (for fences)}*

plãtseari/plãtseare (plã-tseá-ri) sf – vedz tu ***plac***

plãtsintã (plã-tsín-tã) sf plãtsinti/plãtsinte (plã-tsín-ti) – pitã armãneascã faptã di peturi bãgati un pisti-alantu tu-unã sinii (di-aradã mari sh-arucutoasã), cu multi lucri di mãcari bãgati namisa di eali (ca, bunãoarã, cash, veardzã, curcubetã, prash, etc.) sh-deapoea coaptã tu cireap; pitã *{ro: plăcintă (aromânească)} {fr: galette, tarte (aroumaine)} {en: Aromanian type pie}* ex: plãtsintã (pitã) tsi-lj dzãc vasiloanji

plãtun (plã-túnŭ) sm plãtunj (plã-túnjĭ) – agru-pravdã dit pãduri, analtã shi zveltã, ma mari di-un agru-tsap (caprã), cu coarni mãri sh-mushati, tsi sh-hrãneashti njitslji cu lapti, sh-cari sh-arumigã mãcarea; tserbu, tsirbonj, elen, ndrel *{ro: cerb, cerboaică} {fr: cerf, biche} {en: hart, stag, red deer, female hart}*

plãturã (plã-tú-rã) sf plãturi (plã-túrĭ) – ceatã di luchi (cãnj, etc.), licnii, ulmii, ceatã *{ro: haită} {fr: meute} {en: pack (of wolves, dogs, etc.)}*

plãvãntari/plãvãntare (plã-vãn-tá-ri) sf – vedz tu ***plãvãntedz***

plãvãntat (plã-vãn-tátŭ) adg – vedz tu ***plãvãntedz***

plãvãntedz (plã-vãn-tédzŭ) (mi) vb I plãvãntai (plã-vãn-táĭ), plãvãntam (plã-vãn-támŭ), plãvãntatã (plã-vãn-tá-tã), plãvãntari/plãvãntare (plã-vãn-tá-ri) – lãvushescu tsiva cu chicuti aroshi; alas pri-un lucru dãmtsã-aroshi *{ro: păta cu roşu} {fr: tacheter de rouge} {en: mark with red spots}* § ***plãvãntat*** (plã-vãn-tátŭ) adg plãvãntatã (plã-vãn-tá-tã), plãvãntats (plã-vãn-tátsĭ), plãvãntati/plãvãntate (plã-vãn-tá-ti) – tsi easti dat (buisit, lãvushit) cu dãmtsã-aroshi; (oai) tsi ari dãmtsã-aroshi *{ro: pătat cu roşu} {fr: tacheté de rouge} {en: marked with red spots}* § ***plãvãntari/plãvãntare*** (plã-vãn-tá-ri) sf plãvãntãri (plã-vãn-tãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva plãvãnteadzã *{ro: acţiunea de a păta cu roşu} {fr: action de tacheter de rouge} {en: action of marking with red spots}*

plãvuc (plã-vúcŭ) sn plãvucuri (plã-vú-curĭ) – unã soi di tsarã galbinã, tsi alicheashti cãndu easti udã, shi easti bunã la fãtsearea di oali, stamni, etc.; nigljanã *{ro: pământ argilos} {fr: terre argileuse} {en: clay}* § ***pluvuc*** (plu-vúcŭ) sn pl(?) – aloat (di njedz di pãni); (expr: nj-cadi pluvuc tu stumahi = nj-cadi greu tu stumahi, canda-i aloat yiu) *{ro: aluat (de miez de pâine)} {fr: pâte} {en: dough}* § ***plivuc*** (pli-vúcŭ) sn pl(?) – pãni nicoaptã ghini; gljici, cljici, gljitsimacã *{ro: pâine necoaptă} {fr: pain qui n'est pas bien cuit} {en: bread not baked well}*

plea (plĭá) adv – nai ma multu; ma multu; nai, pea *{ro: mai} {fr: plus} {en: more}* § ***pea*** (pĭá) adv – (unã cu ***plea***)

pleacã (pleá-cã) sm invar (ufilisit ma multu la vucativ) – om tsi easti tricut tu ilichii sh-nu lj-u mata poati ca ma ninti; pljacã, bitãrnu, veclju, aush (bãrbat), moashi (muljari), burhonj, behlu, alghit (tu peri) *{ro: bătrân, vechi} {fr: vieux, vieillard} {en: old man}* § ***pljacã*** (pljĭá-cã) sm invar (ufilisit ma multu la vucativ) – (unã cu ***pleacã***)

pleacicã[1] (pleácĭ-cã) sf – vedz tu ***pljashcã***

pleacicã[2] (pleácĭ-cã) sf pleacichi/pleaciche (pleácĭ-chi) – lucrili di casã sh-di cati dzuã (ma multu stranji veclji i lucri njits, adunati stog sh-fãrã aradã) tsi li poartã omlu cu el cãndu s-mutã dit unã casã tu altã; lucrili tsi li poartã omlu tu baulã (sfinduchi, validzã, etc.) cãndu s-dutsi iuva cali; lucru greu purtat deanumirea i ncãrcat pri-unã pravdã (cal i gumar); cãrcãndã, catrafusi, cãlãbãlãchi, cãrãndii, sartsinã, furtii, greatsã, var, vãrii *{ro: catrafuse, calabalâc, povară, tărhat, bagaj} {fr: charge, fardeau, bagage} {en: load, baggage}* ex: sh-di-aclo pleacichili (catrafusili, lucrili) sculã § ***pljacicã***[2] (pljĭácĭ-cã) sf pljacichi/pljaciche (pljĭácĭ-chi) – (unã cu ***pleacicã***[2])

pleacicu (pleáci-cu) adg pleacicã (pleáci-cã) pl(?) – un tsi lucatsã plãngul lishor; un tsi plãndzi trã dip tsiva; plãnjar, plãngãtor, plãngaci *{ro: plângăreţ} {fr: pleurnicheur} {en: one who whimpers or whines for nothing}* ex: u!, pleacicu..., u! plãndzi

pleagã (pleá-gã) sf pledz (plédzĭ) – aguditurã (tãljiturã, ntsãpãturã, guvã, etc.) faptã tu truplu-a unui om (pravdã, etc.) cu un lucru (cheatrã, cãtsut, penurã, tufechi, etc.); pliyii, aranã, ranã, yirã; (expr: 1: lj-dau di pleagã = lu-agudescu aclo iu-l doari, lj-dzãc zboarã tsi nu lu-arãsescu, lu zgrãm aclo iu nu-lj yini ghini; 2: nu-nj dishcljidi (discoapirã) pleaga (veaclji) = nu-adu aminti cripãrli tsi-am avutã *{ro: rană} {fr: blessure, plaie} {en: wound}* ex: pleaga (pliyia) a mea nu ari tsiva; pleagã (aranã) adãncoasã; shi-lj fatsi pleagã-arauã; nu mutreashti pleaga-lj (arana-lj) di pri cap; truplu lj-easti tut pledz (arãnj) § ***pliyii/pliyie*** (pli-yí-i) sf pliyii (pli-yíĭ) – (unã cu ***pleagã***) § ***pliguescu*** (pli-gu-ĭés-cu) (mi) vb IV pliguii (pli-gu-íĭ), pligueam (pli-gu-ĭámŭ), pliguitã (pli-gu-í-tã), pliguiri/pliguire (pli-gu-í-ri) – agudescu pri cariva shi-lj fac unã pleagã (di-aradã cu curshumea dit unã tufechi i arãvoli); pligusescu, arãnescu, rãnescu, lãvuescu, lãvusescu, agudescu *{ro: răni (cu armă de foc)} {fr: blesser (par une balle)} {en: wound, injure (by firearm)}* ex: l-pliguirã (lu-arãnirã) tu cheptu; lu pligui la brats shi la cicior; Ianina mi pliguirã § ***pliguit*** (pli-gu-ítŭ) adg pliguitã (pli-gu-í-tã), pliguits (pli-gu-ítsĭ), pliguiti/pliguite (pli-gu-í-ti) – tsi easti agudit (di-unã curshumi, di-un cãtsut, di-unã cheatrã, etc.); pligusit, arãnit, rãnit, lãvuit, lãvusit, agudit; (expr: inimã pliguitã = inimã nvirinatã) *{ro: rănit (cu armă de foc)} {fr: blessé (par une balle)} {en: wounded, injured (by firearm)}* ex: lu-adusirã pliguitlu (aguditlu, arãnitlu) pi bratsã; cu inima pliguitã (aguditã) di curshumi; ishi Cola cu caplu aplicat sh-cu inima pliguitã (expr: cu inima nvirinatã) § ***pliguiri/pliguire*** (pli-gu-í-ri) sf pliguiri (pli-gu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pligueashti icã easti pliguit; pligusiri, arãniri, rãniri, lãvuiri, lãvusiri, agudiri *{ro: acţiunea de a răni (cu armă de foc); rănire} {fr: action de blesser (par une balle)} {en: action of wounding, of injuring (by firearm)}* § ***nipliguit*** (ni-pli-gu-ítŭ) adg nipliguitã (ni-pli-gu-í-tã), nipliguits (ni-pli-gu-ítsĭ), nipliguiti/nipliguite (ni-pli-gu-í-ti) – tsi nu easti pliguit; tsi nu easti agudit (di-unã curshumi, di-un cãtsut, di-unã cheatrã, etc.) *{ro: nerănit (cu armă de foc, cuţit, piatră, etc.)} {fr: qui n'est pas blessé (par une balle, couteau, etc.)} {en: who is not wounded or injured (by firearm, knife, etc.)}* ex: ascãpã nipliguit (fãrã s-

hibã pliguit) § ***nipliguiri/nipliguire*** (ni-pli-gu-í-ri) sf nipliguiri (ni-pli-gu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu pligueashti icã nu easti pliguit *{ro: acţiunea de a nu rãni; rãnire} {fr: action de ne pas blesser} {en: action of not wounding, of not injuring}* § ***pligusescu*** (pli-gu-sés-cu) (mi) vb IV pligusii (pli-gu-síĭ), pliguseam (pli-gu-seámŭ), pligusitã (pli-gu-sí-tã), pligusiri/pligusire (pli-gu-sí-ri) – (unã cu ***pliguescu***) § ***pligusit*** (pli-gu-sítŭ) adg pligusitã (pli-gu-sí-tã), pligusits (pli-gu-sítsĭ), pligusiti/pligusite (pli-gu-sí-ti) – (unã cu ***pliguit***) § ***pligusiri/pligusire*** (pli-gu-sí-ri) sf pligusiri (pli-gu-sírĭ) – (unã cu ***pliguiri***)

pleami/pleame (pleá-mi) sf pl(?) – atsea cunushteari tsi u-amintã omlu dupã tsi fatsi un lucru multi ori cu-arada shi s-ari nvitsatã cu el (di shtii s-lu-adarã lishor, ghini sh-agonja); lucru adrat ahãnti ori cu-arada cã s-ari faptu ca un areu, unã adeti; aradã, sinitii, practichii, nvitsãturã, areu *{ro: practicã, obicei} {fr: pratique, habitude} {en: practice, custom}* ex: nipoate, li-avea tu pleami (tu-aradã, tu-areu) ca sarea tu mãcari

pleamitsã (pleá-mi-tsã) sf pleamitsã (pleá-mi-tsã) – udã cama aratsi tsi s-aflã di-aradã sum casã, iu s-tsãn trã ma multu chiro (trã earnã) lucri (di-aradã trã mãcari sh-beari ca, bunãoarã, talari cu cash, yinuri, etc.); pleamnitsã, pleavnitsã, pimnitsã, bimtsã, catoyi, catoi, tsilar, tsãlar, tsãlari, chilar, izbã, zimnic; (fig: pleamitsã = hapsi di-aradã sum loc; budrumi, pudrumi) *{ro: pivniţã, beci, subsol} {fr: cellier, cave, sous-sol} {en: cellar, basement}* ex: casã cu pleamitsã; s-u ncljidets tu pleamitsã (fig: budrumi) § ***pleamnitsã*** (pleám-ni-tsã) sf pleamnitsã (pleám-ni-tsã) – (unã cu ***pleamitsã***) ex: casã cu pleamitsã (catoyi); avea bãgatã multi cheri di earbã tu pleamnitsã (izbã) § ***pleavnitsã*** (pleáv-ni-tsã) sf pleavnitsã (pleáv-ni-tsã) – (unã cu ***pleamitsã***) § ***pimnitsã*** (pím-ni-tsã) sf pimnitsã (pím-ni-tsã) – (unã cu ***pleamitsã***) ex: un puts dit pimnitsã (izbã) § ***bimtsã*** (bím-tsã) sf bimtsã (bím-tsã) – (unã cu ***pleamitsã***) ex: cãshcãvalu, yinlu sh-lãpturli s-tsãn tu bimtsã (izbã)

pleamnitsã (pleám-ni-tsã) sf – vedz tu ***pleamitsã***

pleantsã (pleán-tsã) sf – vedz tu ***plentsã***

pleashcagi (pleash-ca-gí) sm, sf, adg – vedz tu ***pljashcã***

pleashcã (pleásh-cã) sf – vedz tu ***pljashcã***

pleati/pleate (pleá-ti) sf – vedz tu ***per***[1]

pleavnitsã (pleáv-ni-tsã) sf – vedz tu ***pleamitsã***

plec (plécŭ) (mi) vb I plicai (pli-cáĭ), plicam (pli-cámŭ), plicatã (pli-cá-tã), plicari/plicare (pli-cá-ri) – 1: mi min (mi duc, fug) ma diparti dit un loc tu-un altu; 2: fac tsiva (cariva) s-dipunã ma nghios (si sã ncljinã, si sã nduplicã, etc.) di nsus di-iu easti; aplec, fug, nchisescu (s-mi duc iuva), mi duc, (mi) ncljin, dipun; (expr: 1: ãlj plec narea = ãl fac si s-aducheascã ma njic fatsã di mini; l-cãtãdixescu, l-cãtrãfonisescu, ãlj frãngu narea, ãlj ljau njirlu, ãl fac sã sh-adunã coada, sã-sh dipunã urecljili, etc.; 2: li plec urecljili = mi dau nãpoi, trag mãna, isihãsescu, mi molj) *{ro: pleca; apleca} {fr: partir; (se) pencher, baisser} {en: leave, go; lean, tilt, bend over}* ex: featã, lea mushatã, pleacã (fudz), du-ti tr-apã; ficiorlu lja shi pleacã (fudzi); ma tuts plica (fudzea); plicã (nchisi, trapsi) troarã, cãtrã n hoarã-lj; noaptea tsi plicash (tsi vdzish) di la noi; plicã la polim; lu-acãtsã frica sh-plicã; plicarã pali; cãtrã iu sã-nj plec (fug)?; vinji oara s-pleacã amirãlu; doi vã vinjit sh-trei va s-plicats (fudzits); nãinti s-pleacã (s-fugã); pleacã cu tinjia-ts; arãulu nu putu s-pleacã (s-dipunã) pãgor; sã-nj plec (s-fug, icã, s-mi-aplec, s-mi ncljin) shi sã-nj ti bash; pleacã-ti (apleacã-ti, dipuni-ti) shi-nj ti fã padi § ***plicat*** (pli-cátŭ) adg plicatã (pli-cá-tã), plicats (pli-cátsĭ), plicati/plicate (pli-cá-ti) – 1: tsi s-ari minatã (dusã ma diparti) dit un loc tu altu; 2: tsi ari faptã tsiva s-dipunã (si sã nduplicã) ma nghios di-aclo iu eara cama nsus; nchisit (si s-ducã iuva, s-fugã), dus, fudzit, vgat, aplicat, ncljinat, dipus, etc.; (fig: 1: plicat = cãtãdixit, ipucrit, anvãlit; expr: 2: cu nãrli plicati = cãtãdixit) *{ro: plecat; aplecat, înclinat} {fr: parti; penché, incliné, baissé, humilié} {en: left, gone; leaned, tilted, bent over}* § ***plicari/plicare*** (pli-cá-ri) sf plicãri (pli-cằrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu pleacã cariva; fudziri, nchisiri (si s-ducã iuva, s-fugã), dutseari, vgari, plicari, ncljinari, dipuneari, etc. *{ro: acţiunea de a pleca; de a (se) apleca} {fr: action de partir; de (se) pencher, de s'incliner, de baisser} {en: action of leaving, of going; of leaning, of tilting, of bending over}* ex: dupã plicarea (vgarea) a featãljei; feata, tu plicari (la vgari) nu agãrshi; tu plicari (cãndu fudzea) ãlj dimãndã a hilji-sai

plentsã (plén-tsã) sf plentsã (plén-tsã) – binai i udã tu cari sh-aflã apanghiul (suntu hrãniti shi bãneadzã prãvdzãli); ahuri, damã, patos, pleantsã, staulã *{ro: grajd} {fr: écurie} {en: stable}* ex: un fur intrã tu plentsã (ahuri) § ***pleantsã*** (pleán-tsã) sf pleantsã (pleán-tsã) – (unã cu ***plentsã***) § ***pljamitsã*** (pljĭá-mi-tsã) sf pljamitsã (pljĭá-mi-tsã) – (unã cu ***plentsã***) ex: s-bat caljlji tu pljamitsã (ahuri) xeanã § ***pljantsã*** (pljeán-tsã) sf pljantsã(?) (pljeán-tsã) – binai i udã tu cari s-tsãn hãlãtsli di lucrari agrili, grãdinjli, machini, cãtivãrãoarã prãvdzã, etc.; pljandzã, tream *{ro: şopron} {fr: hangar} {en: shed}* § ***pljandzã*** (plján-dzã) sf pljandzã(?) (pljeán-dzã) – (unã cu ***pljantsã***)

plic (plícŭ) sn plicuri (plí-curĭ) – acoalã di carti cu patruli cohiuri nduplicati cãtrã tu tsentru shi alichiti (fapti ashi tra s-poatã sã ncljidã nuntru unã altã carti); fachil *{ro: plic} {fr: enveloppe (à lettre)} {en: envelope (letter)}*

plicari/plicare (pli-cá-ri) sf – vedz tu ***plec***

plicat (pli-cátŭ) adg – vedz tu ***plec***

plicãtoari/plicãtoare (pli-cã-toá-ri) sf plicãtori (pli-cã-tórĭ) – vedz tu ***aplec***[2]

plicãtureadzã (pli-cã-tu-reá-dzã) sf – vedz tu ***aplec***[2]

plicãturedz (pli-cã-tu-rédzŭ) sn – vedz tu ***aplec***[2]

plicios (pli-cĭósŭ) adg – vedz tu ***ploaci***[1]

plicitos (pli-ci-tósŭ) adg – vedz tu ***ploaci***[1]

pliciutari/pliciutare (pli-cĭu-tá-ri) sf – vedz tu ***ploaci***[1]

pliciutat (pli-cĭu-tátŭ) adg – vedz tu ***ploaci***[1]

pliciutedz (pli-cĭu-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ploaci***[1]

plictisescu (plic-ti-sés-cu) (mi) vb IV plictisii (plic-ti-síĭ), plictiseam (plic-ti-seámŭ), plictisitã (plic-ti-sí-tã), plictisiri/plictisire (plic-ti-sí-ri) – nu shtiu tsi s-fac tra sã-nj treacã oara; nji s-aurashti, buhtisescu, bizirsescu, sãcãldisescu *{ro: plictisi} {fr: ennuyer, embêter} {en: bore, annoy}* § ***plictisit*** (plic-ti-sítŭ) adg plictisitã (plic-ti-sí-tã), plictisits (plic-ti-sítsĭ), plictisiti/plictisite (plic-ti-sí-ti) – tsi-lj s-aurashti di-atseali tsi fatsi; buhtisit, bizirsit, sãcãldisit *{ro: plictisit} {fr: ennuyé, embêté} {en: bored, annoyed}* § ***plictisiri/plictisire*** (plic-ti-sí-ri) sf plictisiri (plic-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-plictiseashti; buhtisiri, bizirsiri, sãcãldisiri *{ro: acţiunea de a se plictisi; plictisire} {fr: action d'ennuyer, d'embêter} {en: action of boring, of annoying}* § ***plixi*** (plí-xi) sf pl(?) – starea tu cari s-aflã cariva tsi-lj s-aurashti (tsi s-plictiseashti); bizeryiu *{ro: plictisealã} {fr: ennui} {en: boredom}*

plictisiri/plictisire (plic-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***plictisescu***

plictisit (plic-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***plictisescu***

plicusescu (pli-cu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***apitrusescu***

plicusiri/plicusire (pli-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***apitrusescu***

plicusit (pli-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***apitrusescu***

plighuescu (pli-ghu-ĭés-cu) (mi) vb IV plighuii (pli-ghu-íĭ), plighueam (pli-ghu-ĭámŭ), plighuitã (pli-ghu-í-tã), plighuiri/plighuire (pli-ghu-í-ri) – unã cu ***pliguescu***

plighuiri/plighuire (pli-ghu-í-ri) sf plighuiri (pli-ghu-írĭ) – unã cu ***pliguiri***

plighuit (pli-ghu-ítŭ) adg plighuitã (pli-ghu-í-tã), plighuits (pli-ghu-ítsĭ), plighuiti/plighuite (pli-ghu-í-ti) – unã cu ***pliguit***

plighusescu (pli-ghu-sés-cu) (mi) vb IV plighusii (pli-ghu-síĭ), plighuseam (pli-ghu-seámŭ), plighusitã (pli-ghu-sí-tã), plighusiri/plighusire (pli-ghu-sí-ri) – unã cu ***pligusescu***

plighusiri/plighusire (pli-ghu-sí-ri) sf plighusiri (pli-ghu-sírĭ) – unã cu ***pligusiri***

plighusit (pli-ghu-sítŭ) adg plighusitã (pli-ghu-sí-tã), plighusits (pli-ghu-sítsĭ), plighusiti/plighusite (pli-ghu-sí-ti) – unã cu ***pligusit***

pliguescu (pli-gu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pleagã***

pliguiri/pliguire (pli-gu-í-ri) sf – vedz tu ***pleagã***

pliguit (pli-gu-ítŭ) adg – vedz tu ***pleagã***

pligusescu (pli-gu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pleagã***

pligusiri/pligusire (pli-gu-sí-ri) sf – vedz tu ***pleagã***

pligusit (pli-gu-sítŭ) adg – vedz tu ***pleagã***
plihtumã (plíh-tu-mã) sf – vedz tu ***pihtii***
plimatco (pli-mat-có) sm plimatcadz (pli-mat-cádzĭ) – preftul a curi omlu si ximuluyiseashti (lji spuni amãrtiili tsi-ari faptã) tra s-caftã ljirtari al Dumnidzã; pramatico, prãmatico *{ro: duhovnic, confesor} {fr: confesseur} {en: (father) confessor}* ex: si ximuluyisescu muljerli la plimatco (preftu) § ***pramatico*** (pra-ma-ti-có) sm pramaticadz (pra-ma-ti-cádzĭ) – (unã cu ***plimatco***) § ***prãmatico*** (prã-ma-ti-có) sm prãmaticadz (prã-ma-ti-cádzĭ) – (unã cu ***plimatco***) ex: va s-njargã la prãmatico
plimirã (pli-mí-rã) sf plimiri/plimire (pli-mí-ri) – virsarea-a apilor (tu locurli di deavãrliga) dit un arãu tsi ari criscutã multu mari (cã ari datã multã ploai, cã s-ari tuchitã neaua multu-agonja, etc.); umplearea-a unui loc (a unei hoarã, a unei casã, etc.) cu multã apã (vinjitã di la unã sulinã tsi ari cripatã, di la multa ploai tsi ari virsatã shi apa nu-ari chiro shi altu loc iu s-curã tutã, etc.); nicari, virsari, chiameti *{ro: inundație} {fr: innondation, débordement} {en: flood}*
plimun (pli-múnŭ) sm – vedz tu ***plimunã***
plimunã (pli-mú-nã) sf plimuni/plimune (pli-mú-ni) – un di dauãli mãdulari a omlui dit cheptu, di-unã parti sh-di-alantã, tu cari omlu tradzi prota vimtul tra s-lu scoatã deapoea (cãndu omlu lja anasã) *{ro: plămân} {fr: poumon} {en: lung}* § ***plimuni/plimune*** (pli-mú-ni) sf plimunj (pli-múnjĭ) – (unã cu ***plimunã***) ex: lji s-asparsi plimunea § ***plimun*** (pli-múnŭ) sm plimunj (pli-múnjĭ) – (unã cu ***plimunã***) § ***pilmun*** (pil-múnŭ) sm pilmunj (pil-múnjĭ) – (unã cu ***plimunã***) ex: pilmunlu lj-easti vãtãmat § ***pãlmunã*** (pãl-mú-nã) sf pãlmuni/pãlmune (pãl-mú-ni) –(unã cu ***plimunã***) § ***plãmunã*** (plã-mú-nã) sf plãmunj (plã-múnjĭ) – (unã cu ***plimunã***) § ***plãminã*** (plã-mí-nã) sf plãmnj (plã-mínjĭ) – (unã cu ***plimunã***) ex: nã plãminã nj-ardi § ***pulmunã*** (pul-mú-nã) sf pulmunj (pul-múnjĭ) – (unã cu ***plimunã***) § ***purmunã*** (pur-mú-nã) sf purmunj (pur-múnjĭ) – (unã cu ***plimunã***) § ***pãrmunã*** (pãr-mú-nã) sf pãrmunj (pãr-múnjĭ) – (unã cu ***plimunã***) § ***plumoni/plumone*** (plu-mó-ni) sf plumonj (plu-mónjĭ) – (unã cu ***plimunã***)
plimuni/plimune (pli-mú-ni) sf – vedz tu ***plimunã***
plin (plín) adg – vedz tu ***mplin***
pliop (plĭópŭ) sm pliochi (plĭóchĭ) – vedz tu ***plup***
plirufurii/plirufurie (pli-ru-fu-rí-i) sf plirufurii (pli-ru-fu-ríĭ) – hãbari (shtiri, glas, noauã) tsi s-da (s-pitreatsi) la cariva (la lumi); hãbari tsi agiutã la limpidzãrea-a (aduchirea-a) unei catastasi (idei, lucru, zburãri, etc.) *{ro: nformație, deslușire} {fr: renseignement, information} {en: information}* § ***plirufurisescu*** (pli-ru-fu-ri-sés-cu) (mi) vb IV plirufurisii (pli-ru-fu-ri-síĭ), plirufuriseam (pli-ru-fu-ri-seámŭ), plirufurisitã (pli-ru-fu-ri-sí-tã), plirufurisiri/plirufurisire (pli-ru-fu-ri-sí-ri) – dau (pitrec) hãbari; aflu (nvets) tsi s-fatsi tra s-aduchescu ma ghini unã catastasi (idei, lucru, zburãri, etc.); plirufursescu *{ro: (se) informa, desluși} {fr: (se) renseigner, informer} {en: inform, find out}* § ***plirufurisit*** (pli-ru-fu-ri-sítŭ) adg plirufurisitã (pli-ru-fu-ri-sí-tã), plirufurisits (pli-ru-fu-ri-sítsĭ), plirufurisiti/plirufurisite (pli-ru-fu-ri-sí-ti) – tsi-lj s-ari datã (pitricutã) hãbari; tsi ari nvitsatã (aflatã) tsi s-fatsi sh-aducheashti ma ghini unã catastasi; plirufursit *{ro: informat, deslușit} {fr: renseigné, informé} {en: informed, found out}* § ***plirufurisiri/plirufurisire*** (pli-ru-fu-ri-sí-ri) sf plirufurisiri (pli-ru-fu-ri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva plirufuriseashti; plirufursiri *{ro: acțiunea de a (se) informa, de a desluși; informare} {fr: action de (se) renseigner, de s'informer} {en: action of informing, of finding out}* § ***plirufursescu*** (pli-ru-fur-sés-cu) (mi) vb IV plirufursii (pli-ru-fur-síĭ), plirufurseam (pli-ru-fur-seámŭ), plirufursitã (pli-ru-fur-sí-tã), plirufursiri/plirufursire (pli-ru-fur-sí-ri) – (unã cu ***plirufurisescu***) § ***plirufursit*** (pli-ru-fur-sítŭ) adg plirufursitã (pli-ru-fur-sí-tã), plirufursits (pli-ru-fur-sítsĭ), plirufursiti/plirufursite (pli-ru-fur-sí-ti) – (unã cu ***plirufurisit***) § ***plirufursiri/plirufursire*** (pli-ru-fur-sí-ri) sf plirufursiri (pli-ru-fur-sírĭ) – (unã cu ***plirufurisiri***)
plirufurisescu (pli-ru-fu-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***plirufurii***
plirufurisiri/plirufurisire (pli-ru-fu-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***plirufurii***
plirufurisit (pli-ru-fu-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***plirufurii***
plirufursescu (pli-ru-fur-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***plirufurii***
plirufursiri/plirufursire (pli-ru-fur-sí-ri) sf – vedz tu ***plirufurii***
plirufursit (pli-ru-fur-sítŭ) adg – vedz tu ***plirufurii***
plirutusescu (pli-ru-tu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***plivrit***
plirutusiri/plirutusire (pli-ru-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***plivrit***
plirutusit (pli-ru-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***plivrit***
plisadã (pli-sá-dhã) sf plisãdz (pli-sãdzĭ) – yimisha faptã di (pomlu) gortsu; gurnitsã, gortsu (yimisha), per (yimisha), pearã, caicushcã, curcushi *{ro: pară} {fr: poire} {en: pear}*
plisadhã (pli-sá-dhã) sf plisãdz (pli-sãdzĭ) – unã cu ***plisadã***
plisari/plisare (pli-sá-ri) sf – vedz tu ***ploaci***[1]
plisat (pli-sátŭ) adg – vedz tu ***ploaci***[1]
pliscã (plís-cã) sf plishti/plishte (plísh-ti) – giucãreauã adratã di lemnu di boz (ca unã lãmnii di tufechi njicã) cu cari cilimeanjlji aminã apã i gãgoashi di ciup (stupã); silistrã, sãlistrã, tsilistrã, zãzã, pãshpacã *{ro: pușcoci} {fr: jouet en bois avec la forme d'un canon de fusil; clifoire, fliquoir, taperelle} {en: toy having the form of the barrel of a rifle}*
pliscu (plís-cu) sm – vedz tu ***pixari***
pliscutã (plís-cu-tã) sf pliscuti/pliscute (plís-cu-ti) – aguditurã faptã cu palma (di-arada, pri fatsa-a omlui); flãscutã, fluscutã, fliscutã, batsã, shupleacã, ghiushtã, shubã *{ro: palmă} {fr: gifle, soufflet} {en: slap in the face}*
plisedz (pli-sédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ploaci***[1]
plitari/plitare (pli-thá-ri) sf plitãri (pli-thãrĭ) – unã soi di tuvlã (cu cari s-analtsã casi) tsi s-adarã cu loc (clisã) amisticat cu apã, palji sh-baligã, uscatã la soari ma nicoaptã tu cireap (ca tuvla) *{ro: chirpici} {fr: brique crue, brique séchée} {en: kind of dried brick}* ex: adãrã casa cu tuli nu cu plitãri ca di zãmani
plitcu (plít-cu) adg plitcã (plít-cã), plittsi (plít-tsi) adg plittsi/plittse (plít-tsi) – tsi easti putsãn ahãndos *{ro: puțin adânc} {fr: peu profond} {en: shallow}* ex: groapa nu easti plitcã (easti ahãndoasã cãt lipseashti; nu easti putsãn ahãndoasã)
plitencã (pli-tén-cã) sf – vedz tu ***plitescu***
plitescu (pli-tés-cu) (mi) vb IV plitii (pli-tíĭ), pliteam (pli-teámŭ), plititã (pli-tí-tã), plitiri/plitire (pli-tí-ri) – u ndreg ustura (urdzãtura) tu arãzboi; mplitescu (per, palji, etc.); urdzãscu, ordu *{ro: urzi} {fr: natter; ourdir, trainer} {en: plait or braid (hair, straw); warp}* ex: tuti mplititurli tsi s-li ai plititã § ***plitit*** (pli-títŭ) adg plititã (pli-tí-tã), plitits (pli-títsĭ), plititi/plitite (pli-tí-ti) – urdzãt *{ro: urzit} {fr: ourdi} {en: braided (hair, straw); warped (linen, cloth)}* § ***plitiri/plitire*** (pli-tí-ri) sf plitiri (pli-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pliteashti *{ro: acțiunea de a urzi; urzire} {fr: action d'ourdir} {en: action of braiding (hair, straw, etc.); of warping (linen, cloth)}* § ***plitencã*** (pli-tén-cã) sf plitentsi/plitentse (pli-tén-tsi) – perlu lungu a muljerlor, mplitit ca unã i dauã coadi tsi spindzurã; pãltãnitsã, pultãnitsã, cusitsã, chicã, coadã, cuseauã *{ro: cosiță} {fr: tresse} {en: braid}*
plithari/plithare (pli-thá-ri) sf plithãri (pli-thãrĭ) – unã cu ***plitari***
plithizmo (pli-thiz-mó) sm plithizmadz (pli-thiz-mádzĭ) – unã cu ***plitizmo***
plitiri/plitire (pli-tí-ri) sf – vedz tu ***plitescu***
plitit (pli-títŭ) adg – vedz tu ***plitescu***
plitizmo (pli-thiz-mó) sm plitizmadz (pli-thiz-mádzĭ) – multimi di oaminj adunats deadun tu-un loc; multi lucri (i yiets) di idyea soi i lugursiti cã au unã idyi hari; multimi, multeami, multeatsã, multsãmi, flumin, nãfamã, lumi, lao, plod, popul, pupul *{ro: mulțime, lume} {fr: foule, multitude} {en: crowd, multitude}*
plitsã (plí-tsã) sf – vedz tu ***pulj***[1]
pliumbu (plĭúm-bu) sn pliumburi (plĭúm-burĭ) – unã balã njicã di metal (cilechi, bãcãri, mulidi, etc.) cari easti aminatã di-unã tufechi tra s-agudeascã shi s-lu vatãmã dushmanlu; pljumbu, pljumbã, plumbu, plumbã, curshum, curshumi, gugosh, mulivi, mulidi, fãndãc, fãndec, patronã; (expr: trec pliumbul prit nel = hiu multu bun tra s-agudescu nishanea (ljau, agudescu semnul) cãndu amin cu tufechea) *{ro: glonț de pușcă} {fr: balle de fusil} {en: rifle bullet}* ex: coluv agru-porcu gurlinda

s-dutsi n munti (angucitoari: *pliumbul*); vãtãmat di pliumbu (mulivi) di grã; s-poartã armi, pliumburi s-mutã § ***pljumbu*** (pljĭúm-bu) sn pljumburi (pljĭúm-burĭ) – (unã cu ***pliumbu***) § ***plumbu*** (plúm-bu) sn plumburi (plúm-burĭ) – (unã cu ***pliumbu***) ex: tritsea plumbul prit nel (expr: eara multu bun cãndu loa s-agudeascã semnul) § ***pljumbã*** (pljĭúm-bã) sf pljumbi/pljumbe (pljĭúm-bi) – (unã cu ***pliumbu***) § ***plumbã*** (plúm-bã) sf plumbi/plumbe (plúm-bi) – (unã cu ***pliumbu***)

plivescu (pli-vés-cu) vb IV plivii (pli-víĭ), pliveam (pli-veámŭ), plivitã (pli-ví-tã), pliviri/plivire (pli-ví-ri) – lucredz tu grãdinã cu sapa, tra s-cur jumerli tsi u-aneacã, tsi s-aflã namisa di-arãdz di siminãturi, tra s-lu-arãm loclu shi s-lu-adun la-arãdãtsina-a plantilor tsi au ananghi, etc.; prãshescu, sãrcljedz *{ro: plivi, prăşi}* *{fr: sarcler}* *{en: weed (garden), hoe (corn)}* ex: ahiurhirã s-pliveascã misurlu; nu-alas ayinja niplivitã § ***plivit***[1] (pli-vítŭ) adg plivitã (pli-ví-tã), plivits (pli-vítsĭ), pliviti/plivite (pli-ví-ti) – (loc dit grãdinã) tsi easti arãmat, sãpat, curat (di jumeri); prãshit, sãrcljat *{ro: plivit, prăşit}* *{fr: sarclé}* *{en: weeded (garden), hoed (corn)}* § ***pliviri/plivire*** (pli-ví-ri) sf pliviri (pli-vírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pliveashti nã grãdinã; prãshiri, sãrcljari *{ro: acţiunea de a plivi, de a prăşi; prăşire, plivire}* *{fr: action de sarcler}* *{en: action of weeding (garden), of hoeing (corn)}*

plivircescu (pli-vir-cés-cu) vb IV – vedz tu ***plivrit***

plivirciri/plivircire (pli-vir-cí-ri) sf – vedz tu ***plivrit***

plivircit (pli-vir-cítŭ) adg – vedz tu ***plivrit***

pliviri/plivire (pli-ví-ri) sf – vedz tu ***plivescu***

plivit[1] (pli-vítŭ) adg – vedz tu ***plivescu***

plivit[2] (pli-vítŭ) sn – vedz tu ***plivrit***

plivricescu (pli-vri-cés-cu) vb IV – vedz tu ***plivrit***

plivriciri/plivricire (pli-vri-cí-ri) sf – vedz tu ***plivrit***

plivricit (pli-vri-cítŭ) adg – vedz tu ***plivrit***

plivrit (pli-vrítŭ) sn plivrituri (pli-vrí-turĭ) – unã lãngoari di plimunj (tsi u-acatsã omlu di-aradã cãndu sta tu multã arãtsimi, cãndu saclu, icã punga tu cari s-aflã bãgat plimunlu, ari adunatã shi scoati unã soi di dzamã i pronj); plivit, pondã, pundziri, ãndultsit, amurtsãt *{ro: pleurezie}* *{fr: pleurésie}* *{en: pleuresy}* § ***plivit***[2] (pli-vítŭ) sn plivituri (pli-ví-turĭ) – (unã cu ***plivrit***) ex: eara s-moarã di plivit; ti plivit ãnj dzãsi yeatrul sã-lj bag dzatsi suliutsi § ***plivricescu*** (pli-vri-cés-cu) vb IV plivricii (pli-vri-cíĭ), plivriceam (pli-vri-ceámŭ), plivricitã (pli-vri-cí-tã), plivriciri/plivricire (pli-vri-cí-ri) – 1: lãndidzãscu cã shidzui tu arãtsimi (cu dureari di cap, cu tusi, cu curarea-a nãrilor, etc.); acats unã heavrã; ljau arcoari; arãtsescu, arcuredz, hivrescu; 2: lãndidzãscu di plivrit; plivircescu, plivritusescu, plirutusescu *{ro: răci, face pleurezie}* *{fr: prendre froid; gagner une pleurésie}* *{en: catch a cold, a pleuresy}* § ***plivricit*** (pli-vri-cítŭ) adg plivricitã (pli-vri-cí-tã), plivricits (pli-vri-cítsĭ), plivriciti/plivricite (pli-vri-cí-ti) – 1: cari ari lãndidzãtsã (di itia cã ari shidzutã tu arãtsimi); tsi ari loatã (lu-ari acãtsatã) unã arcoari; tsi ari hivritã; arãtsit, arcurat, hivrit; 2: tsi ari lãndidzãtsã di plivrit; plivircit, plivritusit, plirutusit *{ro: răcit; cari a făcut pleurezie}* *{fr: qui a pris froid; qui a gagné une pleurésie}* *{en: cooled, chilled; caught a cold, sick of pleuresy}* § ***plivriciri/plivricire*** (pli-vri-cí-ri) sf plivriciri (pli-vri-círĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva plivriceashti; plivirciri, plivritusiri, plirutusiri, arãtsiri, arcurari, hivriri *{ro: acţiunea de a răci, de a face pleurezie}* *{fr: action de prendre froid; de gagner une pleurésie}* *{en: action of catching a cold, a pleuresy}* § ***plivircescu*** (pli-vir-cés-cu) vb IV plivircii (pli-vir-cíĭ), plivirceam (pli-vir-ceámŭ), plivircitã (pli-vir-cí-tã), plivirciri/plivircire (pli-vir-cí-ri) – (unã cu ***plivricescu***) ex: lo arcoari sh-plivirci § ***plivircit*** (pli-vir-cítŭ) adg plivircitã (pli-vir-cí-tã), plivircits (pli-vir-cítsĭ), plivirciti/plivircite (pli-vir-cí-ti) – (unã cu ***plivricit***) § ***plivirciri/plivircire*** (pli-vir-cí-ri) sf plivirciri (pli-vir-círĭ) – (unã cu ***plivriciri***) § ***plivritusescu*** (pli-vri-tu-sés-cu) vb IV plivritusii (pli-vri-tu-síĭ), plivrituseam (pli-vri-tu-seámŭ), plivritusitã (pli-vri-tu-sí-tã), plivritusiri/plivritusire (pli-vri-tu-sí-ri) – (unã cu ***plivricescu***) § ***plivritusit*** (pli-vri-tu-sítŭ) adg plivritusitã (pli-vri-tu-sí-tã), plivritusits (pli-vri-tu-sítsĭ), plivritusiti/plivritusite (pli-vri-tu-sí-ti) – (unã cu ***plivricit***) § ***plivritusiri/plivritusire*** (pli-vri-tu-sí-ri) sf plivritusiri (pli-vri-tu-sírĭ) – (unã cu ***plivriciri***) § ***plirutusescu*** (pli-ru-tu-sés-cu) vb IV plirutusii (pli-ru-tu-síĭ), plirutuseam (pli-ru-tu-seámŭ), plirutusitã (pli-ru-tu-sí-tã), plirutusiri/plirutusire (pli-ru-tu-sí-ri) – (unã cu ***plivricescu***) § ***plirutusit*** (pli-ru-tu-sítŭ) adg plirutusitã (pli-ru-tu-sí-tã), plirutusits (pli-ru-tu-sítsĭ), plirutusiti/plirutusite (pli-ru-tu-sí-ti) – (unã cu ***plivricit***) § ***plirutusiri/plirutusire*** (pli-ru-tu-sí-ri) sf plirutusiri (pli-ru-tu-sírĭ) – (unã cu ***plivriciri***)

plivritusescu (pli-vri-tu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***plivrit***

plivritusiri/plivritusire (pli-vri-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***plivrit***

plivritusit (pli-vri-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***plivrit***

plivuc (pli-vúcŭ) sn – vedz tu ***plãvuc***

plixi (plí-xi) sf – vedz tu ***plictisescu***

pliyii/pliyie (pli-yí-i) sf – vedz tu ***pleagã***

pljacã (pljĭá-cã) sm – vedz tu ***pleacã***

pljacicã[1] (pljĭácĭ-cã) sf – vedz tu ***pljashcã***

pljacicã[2] (pljĭácĭ-cã) sf – vedz tu ***pleacicã***[2]

pljahurcu (pljĭa-húr-cu) adg – vedz tu ***plahurcu***

pljamitsã (pljĭá-mi-tsã) sf – vedz tu ***plentsã***

pljandzã (pljeán-dzã) sf – vedz tu ***plentsã***

pljantsã (pljeán-tsã) sf – vedz tu ***plentsã***

pljashcagi (pljĭash-ca-gí) sm, sf, adg – vedz tu ***pljashcã***

pljashcã (pljĭásh-cã) sf pljashchi/pljashche (pljĭásh-chi) shi pljeshcuri (pljĭésh-curĭ) – loari di lucri di la cariva (furtu) faptã cu zorea; lucrili tsi s-lja (s-furã) di-atselj tsi amintarã un polim di la-atselj tsi-l chirurã polimlu (i lumea-a lor); pleashcã, pleacicã, pradã, pridãciuni, spolji, alimurã, eamã, yeaghmã, yeamã, gengã, ghengã, zulumi *{ro: pradă}* *{fr: pillage, proie, butin}* *{en: looting, plunder}* ex: nyiseadzã dupã pljashcã (pradã, spolji) § ***pleashcã*** (pleásh-cã) sf pleashchi/pleashche (pleásh-chi) shi pleshcuri (plésh-curĭ) – (unã cu ***pljashcã***) § ***pleacicã***[1] (pleácĭ-cã) sf pleacichi/pleaciche (pleácĭ-chi) – (unã cu ***pljashcã***) ex: alagã dupã pleacicã § ***pljacicã***[1] (pljĭácĭ-cã) sf pljacichi/pljaciche (pljĭácĭ-chi) – (unã cu ***pljashcã***) § ***pljashcagi*** (pljĭash-ca-gí) sm, sf, adg pljashcagioani/pljashcagioane (pljĭash-ca-gĭoá-nji), pljashcageadz (pljĭash-ca-geádzĭ), pljashcagioani/pljashcagioane (pljĭash-ca-gĭoá-nji) – (atsel) tsi fatsi pljashcã (pradã, spolji, etc.); un tsi intrã n casã noaptea sh-furã lucri njits (ca, bunãoarã, stranji, curdeli, pheati, etc.); pleashcagi, zulumgi, zulumchear *{ro: jefuitor, borfaş}* *{fr: pillard}* *{en: looter, plunderer}* § ***pleashcagi*** (pleash-ca-gí) sm, sf, adg pleashcagioani/pleashcagioane (pleash-ca-gĭoá-nji), pleashcageadz (pleash-ca-geádzĭ) pleashcagioani/pleashcagioane (pleash-ca-gĭoá-nji) (unã cu ***pljashcagi***)

pljitsã (pljí-tsã) sf – vedz tu ***pulj***[1]

pljofcã (pljĭóf-cã) sf pljoftsi/pljoftse (pljĭóf-tsi) – giucãreauã di njits cari plãscãneashti icã fatsi vrondu ca lucrili tsi plãscãnescu *{ro: pocnitoare}* *{fr: pétard, jouet d'enfants qui claque}* *{en: cracker, rattler}* ex: s-agioacã cu pliofcã

pljop (pljĭópŭ) sm pljochi (pljĭóchĭ) – vedz tu ***plup***

pljor (pljĭórŭ) sn pljoari/pljoare (pljĭoá-ri) – herlu di la aratru (aletrã, dãmãljug) tsi arucã di-unã parti loclu scos di vomirã *{ro: corman}* *{fr: versoir de la charrue}* *{en: mould board of a plough}*

pljumbã (pljĭúm-bã) sf – vedz tu ***pliumbu***

pljumbu (pljĭúm-bu) sn – vedz tu ***pliumbu***

ploaci[1]***/ploace*** (ploá-ci) sf ploci (plócĭ) shi plociuri (pló-cĭurĭ) – unã soi di cheatrã, cari s-disfatsi lishor tu peturi suptsãri tsi pot si (i) s-bagã pri casã tra s-facã unã citii di cheatrã, (ii) si s-adarã pinatsi tra sã scrii pri eali njitslji la sculii, etc.; pinac, panachidã; cheatrã mari tsi s-talji ndreaptã tra si s-facã cãljuri, si s-facã ploci di murmintsã, etc.; murminti; (expr: bãgai ploci pri pãnticã = hiu (escu) agiun) *{ro: ardezie, tăbliţă de scris, lespede, placă, piatră de mormânt}* *{fr: ardoise, tablette d'ardoise; dalle, pierre plate; pierre tumulaire, tombeau}* *{en: slate; paving stone, floor tile; ledger, flatstone}* ex: ficiorlu freadzi ploacea (panachida); casi anvãliti cu ploci; plocili di pi casã s-frãngu; di sum plocili (chetsrãli) di murmintsã strigã-a

noshtri bunj pãrintsã; multi lucri nu s-agãrshescu pãnã la ploaci (murminti); tsi pãtsãi, pãn la ploaci (moarti, mirminti) va u spun; ear fumealja sh-nicuchira ploci pri pãnticã bãgarã (expr: cã suntu multu-agiunj, bãgarã ploci pri pãnticã tra s-lã curmã foamea) § ***plucicã*** (plu-cí-cã) sf plucitsi/plucitse (plu-cí-tsi) – ploaci njicã § ***plãciusescu*** (plã-cĭu-sés-cu) vb IV plãciusii (plã-cĭu-síĭ), plãciuseam (plã-cĭu-seámŭ), plãciusitã (plã-cĭu-sí-tã), plãciusiri/plãciusire (plã-cĭu-sí-ri) – cu agudirea (apitrusirea, zmuticarea, ciucutirea, etc.) a unui lucru ãl fac s-hibã tes ca unã ploaci; pliciutedz, plãciutedz, plãsedz, nturtedz, turtescu *{ro: turti}* *{fr: aplatir}* *{en: flatten}* § ***plãciusit*** (plã-cĭu-sítŭ) adg plãciusitã (plã-cĭu-sí-tã), plãciusits (plã-cĭu-sítsĭ), plãciusiti/plãciusite (plã-cĭu-sí-ti) – tsi easti faptu s-hibã tes ca unã ploaci; plãciutat, pliciutat, plãsat, nturtat, turtit *{ro: turtit}* *{fr: aplati}* *{en: flattened}* § ***plãciusiri/plãciusire*** (plã-cĭu-sí-ri) sf plãciusiri (plã-cĭu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti plãciutat; plãciutari, pliciutari, plãsari, nturtari, turtiri *{ro: acţiunea de a turti; turtire}* *{fr: action d'aplatir, aplatissement}* *{en: action of flattening}* § ***plãciutedz*** (plã-cĭu-tédzŭ) (mi) vb I plãciutai (plã-cĭu-táĭ), plãciutam (plã-cĭu-támŭ), plãciutatã (plã-cĭu-tá-tã), plãciutari/plãciutare (plã-cĭu-tá-ri) – (unã cu ***plãciusescu***) § ***plãciutat*** (plã-cĭu-tátŭ) adg plãciutatã (plã-cĭu-tá-tã), plãciutats (plã-cĭu-tátsĭ), plãciutati/plãciutate (plã-cĭu-tá-ti) – (unã cu ***plãciusit***) § ***plãciutari/plãciutare*** (plã-cĭu-tá-ri) sf plãciutãri (plã-cĭu-tãrĭ) – (unã cu ***plãciusiri***) § ***pliciutedz*** (pli-cĭu-tédzŭ) (mi) vb I pliciutai (pli-cĭu-táĭ), pliciutam (pli-cĭu-támŭ), pliciutatã (pli-cĭu-tá-tã), pliciutari/pliciutare (pli-cĭu-tá-ri) – (unã cu ***plãciusescu***) § ***pliciutat*** (pli-cĭu-tátŭ) adg pliciutatã (pli-cĭu-tá-tã), pliciutats (pli-cĭu-tátsĭ), pliciutati/pliciutate (pli-cĭu-tá-ti) – (unã cu ***plãciusit***) § ***pliciutari/pliciutare*** (pli-cĭu-tá-ri) sf pliciutãri (pli-cĭu-tãrĭ) – (unã cu ***plãciusiri***) § ***plãsedz***[1] (plã-sédzŭ) (mi) vb I plãsai (plã-sáĭ), plãsam (plã-sámŭ), plãsatã (plã-sá-tã), plãsari/plãsare (plã-sá-ri) – (unã cu ***plãciusescu***) § ***plãsat***[1] (plã-sátŭ) adg plãsatã (plã-sá-tã), plãsats (plã-sátsĭ), plãsati/plãsate (plã-sá-ti) – (unã cu ***plãciusit***) § ***plãsari***[1]***/plãsare*** (plã-sá-ri) sf plãsãri (plã-sãrĭ) – (unã cu ***plãciusiri***) § ***plisedz*** (pli-sédzŭ) (mi) vb I plisai (pli-sáĭ), plisam (pli-sámŭ), plisatã (pli-sá-tã), plisari/plisare (pli-sá-ri) – (unã cu ***plãciusescu***) ex: ari narea plisatã (pliciutatã) § ***plisat*** (pli-sátŭ) adg plisatã (pli-sá-tã), plisats (pli-sátsĭ), plisati/plisate (pli-sá-ti) – (unã cu ***plãciusit***) § ***plisari/plisare*** (pli-sá-ri) sf plisãri (pli-sãrĭ) – (unã cu ***plãciusiri***) § ***mploci*** (mplócĭŭ) vb I mpluceai (mplu-cĭáĭ), mpluceam (mplu-cĭámŭ), mpluceatã (mplu-cĭá-tã), mpluceari/mpluceare (mplu-cĭá-ri) – ashternu ploci unã ningã-alantã pri unã cali (unã padi, un loc, etc.) *{ro: pava cu lespezi}* *{fr: poser des dalles}* *{en: pave with flat stones}* ex: dupã ahãt chiro s-turnã hilj-su a-lji mploaci (s-lj-ashtearnã ploci pri) murmintul § ***mpluceat*** (mplu-cĭátŭ) adg mpluceatã (mplu-cĭá-tã), mpluceats (mplu-cĭátsĭ), mpluceati/mpluceate (mplu-cĭá-ti) – (cali, loc, etc.) acupirit cu ploci *{ro: pavat cu lespezi}* *{fr: (lieu) couvert des dalles}* *{en: paved with flat stones}* § ***mpluceari/mpluceare*** (mplu-cĭá-ri) sf mpluceri (mplu-cĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un loc si mploaci *{ro: acţiunea de a pava cu lespezi}* *{fr: action de poser des dalles}* *{en: action of paving with flat stones}* § ***plãciutos*** (plã-cĭu-tósŭ) adg plãciutoasã (plã-cĭu-toá-sã), plãciutosh (plã-cĭu-tóshĭ), plãciutoasi/plãciutoase (plã-cĭu-toá-si) – tsi ari s-facã cu ploci; tsi sh-u-adutsi cu unã ploaci *{ro: turtit}* *{fr: aplati}* *{en: flat}* § ***plicitos*** (pli-ci-tósŭ) adg plicitoasã (pli-ci-toá-sã), plicitosh (pli-ci-tóshĭ), plicitoasi/plicitoase (pli-ci-toá-si) – (unã cu ***plãciutos***) § ***plicios*** (pli-cĭósŭ) adg plicioasã (pli-cĭoá-sã), pliciosh (pli-cĭóshĭ), plicioasi/plicioase (pli-cĭoá-si) – (unã cu ***plãciutos***) § ***placean*** (pla-ceánŭ) adg placeanã (pla-ceá-nã), placeanj (pla-ceánjĭ), placeani/placeane (pla-ceá-ni) – (unã cu ***plãciutos***) § ***plãciuturã*** (plã-cĭu-tú-rã) sf plãciuturi (plã-cĭu-túrĭ) – atsea tsi avem cãndu tsiva s-ari plãciusitã *{ro: turtire}* *{fr: aplatissement}* *{en: flattening}*

ploaci[2]***/ploace*** (ploá-ci) sf ploci (plócĭ) shi plociuri (pló-cĭurĭ) – luguria (faptã di dauã cumãts teasi tsi s-acatsã unã di-alantã) di la curaua-a oaminjlor, cu cari sã ncljidi curaua tsi-u poartã di mesi; paftã, paptã, pahtauã, plangã, palangã, gube, culari *{ro: placã, pafta}* *{fr: ceinture a boucles}* *{en: buckle, clasp}* ex: featili trã mãrtari shi nveastili poartã di mesi ploci (pafti, culãri)

ploai[1]***/ploae*** (ploá-i) sf ploi (plóĭ) shi ploiuri (pló-ĭurĭ) – chicuti di apã tsi cad dit niorlji din tser; (expr: toarnã (da, cadi, vearsã, etc.) ploai cu gãleata = cadi ploai multã, di canda toarnã cariva cu gãleata) *{ro: ploaie}* *{fr: pluie}* *{en: rain}* ex: vinji toamna shi cu ploili; lu-acãtsã toamna cu ploiurli; dupã ploai, tãmbãri cãti s-dzãts; avum ploiuri tut meslu aestu § ***pluinã*** (plu-í-nã) sf pluinj (plu-ínjĭ) – chiro cu ploai (di-aradã minutã, cu chicuti njits shi ndisati tsi cadi dipriunã di nu s-pari s-astãmãtseascã dip) *{ro: ploaie mãruntã}* *{fr: temps pluvieux}* *{en: rainy weather}* ex: udi di pluina-atsea di seara; macã acãtsã pluinã, multu va tsãnã; pluinã (chiro cu ploai) fu aestu mes § ***pluios*** (plu-ĭósŭ) adg pluioasã (plu-ĭoá-sã), pluiosh (plu-ĭóshĭ), pluioasi/pluioase (plu-ĭoá-si) – (chiro) tsi cadi ploai; cu ploai *{ro: ploios}* *{fr: pluvieux}* *{en: rainy}* ex: toamnã pluioasã (cu ploi), mesh pluiosh (cu ploai) § ***pluiros*** (plu-i-rósŭ) adg pluiroasã (plu-i-roá-sã), pluirosh (plu-i-róshĭ), pluiroasi/pluiroase (plu-i-roá-si) – (unã cu ***pluios***) § ***pluireadzã*** (plu-i-reá-dzã) vb I unipirs pluirã (plu-i-rã), pluira (plu-i-rá), pluiratã (plu-i-rá-tã), pluirari/pluirare (plu-i-rá-ri) – da (cadi, toarnã, vearsã, ntsearnã) ploai *{ro: ploua}* *{fr: pleuvoir}* *{en: rain}* § ***pluirat*** (plu-i-rátŭ) adg pluiratã (plu-i-rá-tã), pluirats (plu-i-rátsĭ), pluirati/pluirate (plu-i-rá-ti) – (dzuã) tsi ari cãdzutã ploai; tsi easti-adrat muceali (tsi easti muljat) di ploai *{ro: plouat}* *{fr: plu; trempé par la pluie}* *{en: rained}* § ***pluirari/pluirare*** (plu-i-rá-ri) sf pluirãri (plu-i-rãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu da ploai; atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-fatsi muceali di ploai *{ro: acţiunea de a ploua; de a se uda de ploaie; plouare}* *{fr: action de pleuvoir; de se tremper par la pluie}* *{en: action of raining; of getting wet in the rain}* § ***ploai***[2] (ploá-i) vb I unipirs pluã (plu-ã), plua (plu-á), pluatã (plu-á-tã), pluari/pluare (plu-á-ri) – (unã cu ***pluireadzã***) § ***plueadzã*** (plu-ĭeá-dzã) vb I unipirs pluã (plu-ã), plua (plu-á), pluatã (plu-á-tã), pluari/pluare (plu-á-ri) – (unã cu ***pluireadzã***) § ***pluat*** (plu-átŭ) adg pluatã (plu-á-tã), pluats (plu-átsĭ), pluati/pluate (plu-á-ti) – (unã cu ***pluirat***) § ***pluari/pluare*** (plu-ĭá-ri) sf pluãri (plu-ĭãrĭ) – (unã cu ***pluirari***) ex: pluarea va s-facã multã buneatsã la siminãturi § ***mplueadzã*** (mplu-ĭeá-dzã) vb I unipirs mpluã (mplu-ã), mplua (mplu-á), mpluatã (mplu-á-tã), mpluari/mpluare (mplu-á-ri) – (unã cu ***pluireadzã***) § ***mpluat*** (mplu-átŭ) adg mpluatã (mplu-á-tã), mpluats (mplu-átsĭ), mpluati/mpluate (mplu-á-ti) – (unã cu ***pluirat***) § ***mpluari/mpluare*** (mplu-ĭá-ri) sf mpluãri (mplu-ĭãrĭ) – (unã cu ***pluirari***)

ploai[2] (ploá-i) vb I unipirs – vedz tu ***ploai***[1]

ploascã (ploás-cã) sf – vedz tu ***ploscã***

ploc (plócŭ) sn pl(?) – adãrãmintu (di scãnduri, di stizmã, di metal, etc.) sculat di-un nicuchir deavãrliga di-un loc (avlii, grãdinã, etc.) tra s-nu-alasã prãvdzã i oaminj s-intrã i s-easã fãrã izini; gardu, ngãrditurã, tãracã *{ro: gard}* *{fr: clôture. haie}* *{en: fence}*

plod (plódŭ) pl(?) – multimi di oaminj adunats deadun tu-un loc; multi lucri (i yiets) di idyea soi i lugursiti cã au unã idyi hari; multimi, multeami, multeatsã, multsãmi, flumin, nãfamã, lumi, lao, plitizmo, popul, pupul *{ro: mulţime, lume}* *{fr: foule, multitude}* *{en: crowd, multitude}* ex: putea s-lu-ashteaptã plod (un flumin) di dushmanj

plop (plópŭ) sm plochi (plóchĭ) – vedz tu ***plup***

ploscã (plós-cã) sf ploshti (plósh-ti) – vas njic di lemnu (cheali, metal, etc.) stronghil shi plãciutat tu cari s-tsãni biuturã shi s-poartã multi ori di mesi spindzurat di curauã (i pri cal spindzurat di shauã); ploascã, cofã, covã, chelchi, cini *{ro: ploscã}* *{fr: gourde, seille (à vin)}* *{en: canteen}* ex: unã ploscã (cofã) cu yin; s-duc cu plosca di la nun; s-bea cu plosca tuts; umplets ploshtili (cofili) di yin § ***ploascã*** (ploás-cã) sf ploshti (plósh-ti) – (unã cu ***ploscã***)

pluari/pluare (plu-ĭá-ri) sf – vedz tu ***ploai***[1]

pluat (plu-átŭ) adg – vedz tu ***ploai***[1]

plucicã (plu-cí-cã) sf – vedz tu ***ploaci***[1]
plucusescu (plu-cu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***apitrusescu***
plucusiri/plucusire (plu-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***apitrusescu***
plucusit (plu-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***apitrusescu***
plueadzã (plu-ĭeá-dzã) vb I unipirs – vedz tu ***ploai***[1]
plug (plúgŭ) sn pluguri (plú-gurĭ) – hãlatea cu cari s-arã agrul; arat, aratru, aletrã, dãmãljug, paramandã, paramendã, vãlmentu *{ro: plug}* *{fr: charrue}* *{en: plough}* ex: bãgarã tu giug doi mãnzats ca s-tragã pluglu (aratrul); pluglu (aletra), boili, shi la cãmpu; vãrã urmã di plug (dãmãljug)
pluinã (plu-í-nã) sf – vedz tu ***ploai***[1]
pluios (plu-ĭósŭ) adg – vedz tu ***ploai***[1]
pluirari/pluirare (plu-i-rá-ri) sf – vedz tu ***ploai***[1]
pluirat (plu-i-rátŭ) adg – vedz tu ***ploai***[1]
pluireadzã (plu-i-reá-dzã) vb I unipirs – vedz tu ***ploai***[1]
pluiros (plu-i-rósŭ) adg – vedz tu ***ploai***[1]
plumbã (plúm-bã) sf – vedz tu ***pliumbu***
plumbu (plúm-bu) sn – vedz tu ***pliumbu***
plumoni/plumone (plu-mó-ni) sf – vedz tu ***plimunã***
plup (plúpŭ) sm pluchi (plúchĭ) – arburi (dit fumealja *Populus*) analtu cu-alumãchi suptsãri ndriptati cãtrã nsus, cu frãndzã tsi s-leagãnã shi asunã lishor cu vimtul tsi bati; pliop, pljop, plop, lefcã; (expr: crescu meari n pluchi = adunãm poami di pri pluchi = lucru tsi nu s-fatsi cã pluplu nu fatsi meari, necã poami!) *{ro: plop}* *{fr: peuplier}* *{en: poplar, aspen}* ex: sh-pluplu-i mari, sh-aumbrã nu ari; ca doi pluchi tu ubor; arãdãrichea-a pluchilor; va creascã meari n pluchi (expr: va facã meari pluplu, lucru tsi nu s-fatsi!); s-adunãm poami di pri pluchi (expr: s-fãtsem un lucru tsi nu s-poati) § ***plop*** (plópŭ) sm plochi (plóchĭ) – (unã cu ***plup***) § ***pliop*** (plĭópŭ) sm pliochi (plĭóchĭ) – (unã cu ***plup***) § ***pljop*** (pljĭópŭ) sm pljochi (pljĭóchĭ) – (unã cu ***plup***)
pluscuchescu (plus-cu-chés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pluscutescu***
pluscuchiri/pluscuchire (plus-cu-chí-ri) sf – vedz tu ***pluscutescu***
pluscuchit (plus-cu-chítŭ) adg – vedz tu ***pluscutescu***
pluscutã (plús-cu-tã) sf pluscuti/pluscute (plús-cu-ti) – umflãturã mplinã di vimtu tsi s-fatsi pri fatsa-a apiljei cãndu hearbi sh-clucuteashti, icã atumtsea cãndu apa fatsi spumã; umflãturã mplinã di dzamã pi chealea-a omlui cãndu s-ardi; mãdular dit truplu-a omlui tsi sh-u-adutsi cu unã pungã mplinã di dzamã i chishat; bishicã, fãltacã, fultacã, fuscã, cãndilã, tsipur, hãboatã *{ro: bășică}* *{fr: bulle}* *{en: bubble}* ex: pluscutili (bishitsli) arsãrea albi
pluscutescu (plus-cu-tés-cu) (mi) vb IV pluscutii (plus-cu-tíĭ), pluscuteam (plus-cu-teámŭ), pluscutitã (plus-cu-tí-tã), pluscutiri/pluscutire (plus-cu-tí-ri) – arãspãndescu multi chicuti di apã pri un lucru tra s-lu fac muceali (sh-poati s-lu lãvushescu); pluscuchescu, pruscuchescu, asprucuchescu, pruscutescu, prãscutescu, aruvinedz, arãvinedz, aruvrinedz, ntsilistredz; fig: zãpãlescu *{ro: stropi}* *{fr: arroser, éclabousser; asperger et balayer}* *{en: sprinkle, spray, splash}* ex: cu ficiorlji s-nu mãts dalã cã ti pluscutescu (pruscutescu, sh-poati s-ti lãvusheascã); Bucuvalã cinusha pluscuteashti (expr: zãpãleashti cinusha, u-agudeashti ca cu zvicilu) § ***pluscutit*** (plus-cu-títŭ) adg pluscutitã (plus-cu-tí-tã), pluscutits (plus-cu-títsĭ), pluscutiti/pluscutite (plus-cu-tí-ti) – tsi easti udat prit pruscutiri; pluscuchit, pruscuchit, asprucuchit, pruscutit, prãscutit, aruvinat, arãvinat, aruvrinat, ntsilistrat *{ro: stropit}* *{fr: arrosé, éclaboussé; aspergé et balayé}* *{en: sprinkled, sprayed, splashed}* § ***pluscutiri/pluscutire*** (plus-cu-tí-ri) sf pluscutiri (plus-cu-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-asprucucheashti; pluscuchiri, pruscuchiri, asprucuchiri, pruscutiri, prãscutiri, aruvinari, arãvinari, aruvrinari, ntsilistrari *{ro: acțiunea de a stropi, stropire; stropit}* *{fr: action d'arroser, d'éclabousser; d'asperger et de balayer; éclaboussement}* *{en: action of sprinkling, of spraying, of splashing; sprinkling, splashing}* § ***pluscuchescu*** (plus-cu-chés-cu) (mi) vb IV pluscuchii (plus-cu-chíĭ), pluscucheam (plus-cu-cheámŭ), pluscuchitã (plus-cu-chí-tã), pluscuchiri/pluscuchire (plus-cu-chí-ri) – (unã cu ***pluscutescu***) § ***pluscuchit*** (plus-cu-chítŭ) adg pluscuchitã (plus-cu-chí-tã), pluscuchits (plus-cu-chítsĭ), pluscuchiti/pluscuchite (plus-cu-chí-ti) – (unã cu ***pluscutit***) § ***pluscuchiri/pluscuchire*** (plus-cu-chí-ri) sf pluscuchiri (plus-cu-chírĭ) – (unã cu ***pluscutiri***)
pluscutiri/pluscutire (plus-cu-tí-ri) sf – vedz tu ***pluscutescu***
pluscutit (plus-cu-títŭ) adg – vedz tu ***pluscutescu***
pluvuc (plu-vúcŭ) sn – vedz tu ***plãvuc***
pnacuto (pna-cu-tó) sm – vedz tu ***pinacuto***
pnevmã (pnév-mã) sf pnevmati/pnevmate (pnév-ma-ti) – suflit, duh, gean *{ro: spirit}* *{fr: esprit}* *{en: spirit}*
po! (pó!) adv – zbor tsi va s-aspunã cã lucrul di cari easti zborlu easti dealihea, va si s-facã sigura, etc.; pechi, sigura *{ro: da}* *{fr: oui, assurément}* *{en: yes, certainly}* ex: po (sigura, ashi), cum s-hibã; po!, (sigura!,) s-bãnedz
poahã[1] (poá-hã) sf pohi (póhĭ) – mplititurã di spangu (cioarã, hiri, etc.) cu ocljilj mãri cu cari s-acatsã peshtsãlj tu-amari (perlu n cap s-nu cadã), s-poartã lucri dit pãzari, etc.; plasã, leasã, vurzom, vurzon, mreajã *{ro: plasă, mreajă}* *{fr: filet, rets}* *{en: net}* ex: Enoh mpãlteashti sh-pohi (vurzoami, leasi)
poahã[2] (poá-hã) sf pohi (póhĭ) – cheali trã sholi icã tsãruhi; *{ro: pingea, piele de opinci}* *{fr: cuir pour les semelles des chaussures ou les sandales nommées "tsãruhi"}* *{en: leather for soles of shoes or sandals known as "tsãruhi"}*
poalã (poá-lã) sf polj (póljĭ) – lucru tsi-l bagã oaminjlji (di-aradã muljerli) cãndu lucreadzã (pristi stranji, di mesi sh-ma nghios) tra s-nu s-murdãreascã; mbrustelã, neci, necicã, peci, bistimali, pistimali, pishcimal, pudeauã, pudyeauã, puzgheauã, pureauã, puryeauã; (fig: 1: poalã = (i) partea di nghios a unui lucru (ca bunãoarã: pristi dzinuclji cãndu stai pri scamnu, partea di nghios a muntilui, etc.); (ii) sartsinã di lucri tsi ncap tu-unã poalã; expr: 2: poala a featãljei = unã soi di earbã tsi s-tradzi azvarna pri loc *{fr: lierre terrestre}*; 3: li vrei n poalã = li vrei etimi; li vrei s-hibã lishor tri fãtseari; 4: poalã di poartã = cãnatã di poartã; expr: 5: nj-bag poalili di brãn = mi ndreg ta s-mi-acats di lucru; 6: anvãlescu poalili = anvãlescu chizda) *{ro: poală; partea de jos a unui lucru (munte)}* *{fr: tablier, pan; partie inférieure du corps; giron}* *{en: apron; lower part of a body (mountain), lap}* ex: ãl tradzi un di poalã; poala sun brãn; surpã unã poalã di meari; muljarea poali lundzi sh-minti shcurtã; poalã di sumar; poalã di poartã; sh-bãgã poalili di brãn (expr: sã ndreapsi ta s-acatsã di lucru); s-nu ts-anvãleascã poalili (expr: s-nu ts-anvãleascã chizda)
poamã (poá-mã) sf – vedz tu ***pom***[1]
poarcã[1] (poár-cã) sf – vedz tu ***porcu***
poarcã[2] (poár-cã) sf fãrã pl – unã balã di peatitsi (unã cumatã di lemnu i di os, un cucean di misur, etc.), dit agioclu di ficiurits "*cu poarca*", tsi easti agudità cu shcoplu di-un ficior tsi va s-u bagã tu-unã guvã, sh-alantsã ficiori tsi nu vor s-lu-alasã shi caftã s-lu ncheadicã; bishcã, gugi, gotcã, cotcã *{ro: poarca (de la un joc de copii)}* *{fr: une balle (un morceau de bois, morceau d'os, etc.) qui fait partie d'un jeu d'enfants}* *{en: a ball (a piece of wood or bone, etc.) that is a part of a children's game}*
poartã (poár-tã) sf portsã (pór-tsã) – ushi (di-aradã ma mari sh-ma greauã ca di usha dit casã) prit cari s-intrã tu-un ubor (avlii, cãsãbã, tsitati, etc.); purtitsã, pãrnishcã, ushi; (fig: 1: poartã = loc prit cari s-intrã iuva, tu-unã vali, tu suflitlu-a unui, etc.; expr: 2: tuti portsãli suntu a lui = s-dutsi la tuts, la tuti casili; 3: mi-acats di poartã mari = mi-acats, mi leg di soi bunã, di fumealji bunã, di ugeachi, di scarã analtã; 4: grea pri poartã, s-avdã pãltirea = dzã-lj-u ca pri diparti tra s-aducheascã, nu pri fatsã, cã va lu-arushinedz; bati sumarlu, s-aducheascã gumarlu) *{ro: poartă}* *{fr: porte (cochère)}* *{en: gate}* ex: di la poarta-atsea ma njicã pãnã la poartã-atsea ma mari; poarta di la grãdinã easti dishcljisã; ncljidi poarta cã ntunicã ghini; tuti portsãli a lumiljei a ljei suntu (expr: ea s-dutsi la tuts acasã); s-acãtsã di poartã mari (expr: s-ligã di fumealji mari) § ***purtitsã*** (pur-tí-tsã) sf purtitsã (pur-tí-tsã) – poartã njicã; pãrnishcã *{ro: portiță}* *{fr: petite porte}* *{en: little gate}* ex: urdinã pit purtitsã § ***pãrnishcã*** (pãr-nísh-cã) sf pãrnishti/pãrnishte (pãr-nísh-ti) –

(unã cu ***purtitsã***) ex: ascãpã pit pãrnishcã § ***purtar*** (pur-tárŭ) sm purtari (pur-tárĭ) – omlu tsi aveaglji la poarta di la un adãrãmintu (binai, mãnãstir, sãrai, etc.) tra s-u ncljidã shi s-u dishcljidã, s-alasã lumea (mash atselj tsi lipseashti) s-intrã shi s-easã; omlu tsi ari vrundida-a poartãljei sh-multi ori a uborlui sh-a casãljei *{ro: portar} {fr: concierge} {en: door-keeper; (caretaker of flats)}* ex: purtar (atsel tsi ari vrundida-a poartãljei) di paradis; nu vru purtarlu s-lji dishcljidã § ***purtoyir*** (pur-tó-yirŭ) sm purtoyiri (pur-tó-yirĭ) – omlu tsi curã udadzlji sh-fatsi curat tu-unã casã (adãrãmintu, binai, sãrai, etc.) sh-multi alti lucri njits tsi li caftã vrundida-a ljei *{ro: vătăşel, servitor} {fr: serviteur, courrier à la mairie} {en: service man (to a public building)}* ex: purtoyir (huzmichear) mi pusirã

poati/poate (poá-ti) adv – zbor, tsi dipuni dit vernul "pot" shi cari va s-aspunã cã omlu nu easti sigura cã un lucru va si s-facã (va si s-aflã, va s-ducã, etc.); s-hibã (si s-aibã faptã) dealihea?; belchi, elbet, elbeti, vahi *{ro: poate} {fr: peut-être} {en: perhaps, maybe}* ex: poati (vahi), tsiritor ti-ai faptã; poati, poati aclo; va-l vindã? poati;

poci[1] (pócĭŭ) sn poaci/poace (poá-ci) – vas di loc (lut) arsu, cu gura strimtã, cu unã i cu doauã mãnush (mãnãri), tu cari s-tsãni apã (yin, etc.); stamnã ma njicã; ulcior, bot, budic, cavan, cãnatã, cingu, putets, potã, dud; (expr: sh-lo oalili sh-poacili sh-fudzi = sh-lo tuti lucrili-a lui sh-fudzi di-aoa, li cãli, li spãstri, etc.) *{ro: urcior} {fr: cruche} {en: jug, pitcher}* ex: s-dutsi pocilu ntr-apã; lo poacili shi unã bucljitsã; un semnu di ficior, ca un poci (ulcior) § ***pucic*** (pu-cícŭ) sn pucitsi/pucitse (pu-cí-tsi) – poci ma njic *{ro: urcioraş} {fr: petite cruche en terre} {en: small jug}* § ***puceami/puceame*** (pu-ceá-mi) sf pucenj (pu-cénjĭ) – multimi di poaci; loc iu s-fac i s-vindu sh-iu s-aflã multi poaci *{ro: olărie} {fr: poterie} {en: pottery}* ex: s-adunã puceamea (tuti poacili) di la trei casi § ***pucear*** (pu-cĭárŭ) sm puceari (pu-cĭárĭ) – omlu tsi fatsi i vindi poaci; ular, stãmnar *{ro: olar} {fr: potier, celui qui fait ou vend des cruches en terre} {en: man who makes or sells jugs, potter}* § ***putets*** (pu-tétsŭ) sm putets (pu-tétsĭ) – (unã cu ***poci***[1]) § ***budic*** (bu-dícŭ) sn buditsi/buditse (bu-dí-tsi) – (unã cu ***poci***[1]) § ***bot*** (bótŭ) sn boati/boate (boá-ti) – (unã cu ***poci***[1]) § ***potã*** (pó-tã) sf poti/pote (pó-ti) – poci (stamnã i putets) njic di loc arsu cu mãnush *{ro: ulcică} {fr: petit pot en terre avec anse} {en: small jug}* ex: pota s-freadzi, cã nu lj-avui cãshtiga

poci[2] (pócĭŭ) sn poaci/poace (poá-ci) – vas njic di metal (bãcãri), cu coadã lungã sh-unã soi di gurã ca unã dintanã (tsi sh-u-adutsi cu-un ghium multu njic) tu cari s-fatsi cafelu i ceaea; ibric, iubric, cafebric, gisve, gisvei, gijve, gijvei, gigive, giugive, eamacã, ghiumacã, ghiumaci, ghiumici, ghiumitsã, yiumac *{ro: ibric} {fr: bouilloire de café turque} {en: small Turkish coffee pot}* ex: bagã pocilu (gijvelu) pi foc s-nã fats nã cafei

poci[3] (pócĭŭ) sm – vedz tu ***pup***

pocroavã (po-croá-vã) sf – vedz tu ***pãrcoavã***

podhimã (pó-dhi-mã) sf podhinj (pó-dhinjĭ) shi pudhimati/pudhimate (pu-dhí-ma-ti) – unã cu ***podimã***

podidescu (po-di-dés-cu) (mi) vb IV podidii (po-di-dĭí), podideam (po-di-deámŭ), podiditã (po-di-dí-tã), podidiri/podidire (po-di-dí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pudidescu***

podidiri/podidire (po-di-dí-ri) sf podidiri (po-di-dírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pudidiri***

podidit (po-di-dítŭ) adg podiditã (po-di-dí-tã), podidits (po-di-dítsĭ), podiditi/podidite (po-di-dí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pudidit***

podimã (pó-di-mã) sf podinj (pó-dinjĭ) shi pudimati/pudimate (pu-dí-ma-ti) – atsea tsi sh-bagã omlu tu partea di nghios a ciciorlui tra s-poatã s-imnã ma ghini pri cali (pri uscat, prit ploai, lãschi sh-neauã); pãputsã cu gusha lungã (tsi poati s-agiungã pãnã la dzinuclji sh-cãtivãrãoarã sh-ma nsus) purtat di-aradã cãndu nafoarã ari multã apã, lãschi i neauã; pudimatã, pudumatã, cizmã, cijmã, gãmashi, scornã, shtiflã; pãputsã, puputsã, etc. *{ro: încălţăminte, cizmă} {fr: soulier, botte} {en: shoe, boot}* § ***pudimatã*** (pu-dí-ma-tã) sf pudimati/pudimate (pu-dí-ma-ti) – (unã cu ***podimã***) § ***pudumatã*** (pu-dú-ma-tã) sf pudumati/pudumate (pu-dú-ma-ti) – (unã cu ***podimã***) ex: cu pudumati (cizmi) sh-cu scorni ãn cicior

pofchi/pofche (póf-chi) sf pl – vedz tu ***pufcã***

pogor (po-górŭ) adv – vedz tu ***pãgor***

pointsã[1] (pó-in-tsã) sf – vedz tu ***pontsã***[1]

pointsã[2] (pó-in-tsã) sf – vedz tu ***pontsã***[2]

polcã[1] (pól-cã) sf poltsi (pól-tsi) – un gioc (di-arada, di-un bãrbat tsi gioacã deadun cu-unã muljari, pri cari u tsãni di mesi) *{ro: polcă} {fr: polka} {en: polka}* ex: s-giucãm unã polcã

polcã[2] (pól-cã) sf fãrã pl – chiptinãturã di-a perlui *{ro: frizură} {fr: frisure} {en: curling}*

poli/pole (pó-li) sf pl(?)– unã adunari mari di casi (ca unã hoarã multu mari) tu cari oaminjlji lucreadzã sh-bãneadzã cu fumeljli a lor; pulitii, apulitii, cãsãbã, hãsãbã, hãsãpã, misiri *{ro: oraş} {fr: ville} {en: city}* § ***pulitii/pulitie*** (pu-li-tí-i) sf pulitii (pu-li-tíĭ) – (unã cu ***poli***) ex: intrãm di cu seara tu pulitii (cãsãbã); vai agiundzets sãnãtosh tu pulitia iu vrets § ***apulitii/apulitie*** (a-pu-li-tí-i) sf apulitii (a-pu-li-tíĭ) – (unã cu ***poli***) ex: cãlive, hori sh-apulitii (cãsãbadz); trapsi tu-unã apulitii; aclo iu va s-ti duts tu vãrã apulitii, mutrea ghini, ai-tsã cãshtiga; easti apulitii (fig: dunjai) multã § ***pulit*** (pu-lítŭ) sm, sf pulitã (pu-lí-tã), pulits (pu-lítsĭ), puliti/pulite (pu-lí-ti) – om tsi bãneadzã tu-unã pulitii; cãsãbunj *{ro: orăşan} {fr: habitant d'une ville, citadin} {en: inhabitant of a city}* § ***puliticã***[1] (pu-lí-ti-cã) sf pulitits (pu-li-titsĭ) – lucrili tsi li fac oaminjlji tra s-nicuchirseascã bana tsi u au tuts deadun tu-un loc (crat, cãsãbã, hoarã, etc.) *{ro: politică} {fr: politique} {en: politics}* § ***pulits*** (pu-lítsŭ) sm pulits (pu-lítsĭ) shi pulitsanj (pu-lí-tsanjĭ) – omlu-ali chivernisi a curi lucru easti tra s-veadã cã ledzli-a statlui suntu tsãnuti (sh-cari, atumtsea cãndu ledzli suntu cãlcati, lj-acatsã oaminjlji tsi li calcã, leagã sh-lj-arucã tu-ahapsi); pulitsã, zãbit, zãpit, zapitã, zãptie, zaptie, zaptiu *{ro: poliţist} {fr: agent de police} {en: policeman}* § ***pulitsã***[2] (pu-lí-tsã) sm pulitsanj (pu-lí-tsanjĭ) – (unã cu ***pulits***) § ***puliticã***[2] (pu-lí-ti-cã) sf pulitits (pu-li-titsĭ) – purtarea bunã, tinjisitã, fãrã zboarã slabi tsi u ari un om fatsã di altsã oaminj; pulitichii *{ro: politeţe} {fr: politesse} {en: politeness}* § ***puliticos*** (pu-li-ti-cósŭ) adg puliticoasã (pu-li-ti-coá-sã), puliticosh (pu-li-ti-cóshĭ), puliticoasi/puliticoase (pu-li-ti-coá-si) – tsi s-poartã cu puliticã (cu prãxi shi zboarã buni sh-tinjisiti) fatsã di altsã oaminj *{ro: politicos} {fr: poli, courtois} {en: polite}* ex: nu easti dip puliticos § ***nipuliticos*** (ni-pu-li-ti-cósŭ) adg nipuliticoasã (ni-pu-li-ti-coá-sã), nipuliticosh (ni-pu-li-ti-cóshĭ), nipuliticoasi/nipuliticoase (ni-pu-li-ti-coá-si) – tsi nu easti puliticos *{ro: nepoliticos} {fr: qui n'est pas poli, qui n'est pas courtois} {en: who is not polite}* § ***pulitichii/pulitichie*** (pu-li-ti-chí-i) sf pulitichii (pu-li-ti-chíĭ) – (unã cu ***pulitică***[2]) § ***pulitipsescu*** (pu-li-tip-sés-cu) (mi) vb IV pulitipsii (pu-li-tip-síĭ), pulitipseam (pu-li-tip-seámŭ), pulitipsitã (pu-li-tip-sí-tã), pulitipsiri/pulitipsire (pu-li-tip-sí-ri) – lu-analtsu pri cariva (dit unã banã aplo, ca atsea a unui om nipilixit, di la agru i di la oi) tu-unã banã di om fin sh-cultu, cu prãxi sh-cu purtãri buni, tsi s-ari dusã la sculii shi ari nvitstatã carti *{ro: civiliza} {fr: civiliser, policer} {en: civilize}* ex: s-pulitipsi dunjaea, nu easti ca tu chirolu-a nostru § ***pulitipsit*** (pu-li-tip-sítŭ) adg pulitipsitã (pu-li-tip-sí-tã), pulitipsits (pu-li-tip-sítsĭ), pulitipsiti/pulitipsite (pu-li-tip-sí-ti) – tsi easti un om cu prãxi ma buni sh-purtãri fini tsi treatsi unã banã tu-unã scarã sutsialã ma-analtã di-atsea tu cari s-aflã omlu nipilixit di la agru i di la oi *{ro: civilizat} {fr: civilisé, policé} {en: civilized}* § ***pulitipsiri/pulitipsire*** (pu-li-tip-sí-ri) sf pulitipsiri (pu-li-tip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lumea s-pulitipseashti; pulitichii *{ro: acţiunea de a (se) civiliza} {fr: action de (se) civiliser, policer} {en: action of civilizing}* § ***nipulitipsit*** (ni-pu-li-tip-sítŭ) adg nipulitipsitã (ni-pu-li-tip-sí-tã), nipulitipsits (ni-pu-li-tip-sítsĭ), nipulitipsiti/nipulitipsite (ni-pu-li-tip-sí-ti) – tsi nu easti un om pulitipsit *{ro: necivilizat} {fr: qui n'est pas civilisé} {en: uncivilized}* § ***nipulitipsiri/nipulitipsire*** (ni-pu-li-tip-sí-ri) sf nipulitipsiri (ni-pu-li-tip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lumea nu s-pulitipseashti *{ro: acţiunea de a nu (se) civiliza} {fr: action de ne pas (se)*

civiliser} {en: action of not civilizing (being civilized)}

polieleu (po-li-é-leŭ) sn polielei/polielee (po-li-é-le-i) – unã soi di shindani mari, aspindzuratã di tãvani (tu bisearicã i tu casi); pulieleu {ro: candelabru} {fr: grand chandelier suspendu; candélabre} {en: large suspended candlestick; candelabrum} § ***pulieleu*** (pu-li-é-leŭ) sn pulielei/pulielee (pu-li-é-le-i) – (unã cu ***polieleu***)

polilog (po-lí-loghŭ shi po-li-lóghŭ) sm, adg poliloyi (po-lí-loyĭ shi po-li-lóyĭ) – tsi lu-ariseashti sã zburascã multi; tsi nu-lj tatsi gura dip; tsi lãfuseashti (bãndureadzã, bãbãleashti, fãrfãreadzã, dãrdãreashti) tut chirolu; limbar, limbutsescu, zburyearcu, zburyearic, lafãzan, bãbãljar, fafaljar, farfaljar, farfara, farafurã, fãrfar, fãrfãrã, dãrdãrã, dãrdãros {ro: vorbăreţ} {fr: loquace, bavard} {en: talkative, loquacious} § ***poliloyii/poliloyie*** (po-li-lo-yí-i) sf poliloyii (po-li-lo-yíĭ) – muabeti namisa di oaspits tsi zburãscu ti lucri njits tsi nu-au mari simasii; zburãri multã sh-fãrã astãmãtsiri; lafi, muabeti, cuvendã, zbor, lãcãrdii, umilii, bãndurari, bãbãliri {ro: vorbărie} {fr: bavardage} {en: idle talk, chattering}

poliloyii/poliloyie (po-li-lo-yí-i) sf – vedz tu ***polilog***

polim (pó-limŭ) sn pulemati/pulemate (pu-lé-ma-ti) – alumta tsi s-fatsi cãndu doauã i ma multi stati (populi, partii di oaminj, etc.) sã ncaci shi s-bat, di-aradã multsã anj sh-cu multsã mortsã; alumtã, bãtii, ljuftã, etc. (fig: polim = alumtã, bãteari, ncãceari, etc. namisa di doi oaminj, di doauã minduiri, di dauã pisti, etc.) {ro: război} {fr: guerre} {en: war} § ***apulimsescu*** (a-pu-lim-sés-cu) (mi) vb IV apulimsii (a-pu-lim-síĭ), apulimseam (a-pu-lim-seámŭ), apulimsitã (a-pu-lim-sí-tã), apulimsiri/apulimsire (a-pu-lim-sí-ri) – mi-alumtu tu-un polim sh-caftu s-nj-azvingu dushmanlu; alumtu, mi bat, ljuftuescu, etc. {ro: se război} {fr: combattre, guerroyer} {en: war, wage war, fight against} § ***apulimsit*** (a-pu-lim-sítŭ) adg apulimsitã (a-pu-lim-sí-tã), apulimsits (a-pu-lim-sítsĭ), apulimsiti/apulimsite (a-pu-lim-sí-ti) – tsi s-ari alumtatã tu-un polim; alumtat, bãtut, ljuftuit, etc. {ro: războit} {fr: guerroyé} {en: who fought in a war} ex: oaminj apulimsits (tsi s-alumtarã tu polim) § ***apulimsiri/apulimsire*** (a-pu-lim-sí-ri) sf apulimsiri (a-pu-lim-síri̯) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-apulimseashti, fatsi polim; alumtari, bãteari, ljuftuiri, etc. {ro: acţiunea de a se război; războire, luptă} {fr: action de lutter, de guerroyer; lutte} {en: action of waging war, of fighting against} § ***pulimsescu*** (pu-lim-sés-cu) (mi) vb IV pulimsii (pu-lim-síĭ), pulimseam (pu-lim-seámŭ), pulimsitã (pu-lim-sí-tã), pulimsiri/pulimsire (pu-lim-sí-ri) – (unã cu ***apulimsescu***) § ***pulimsit*** (pu-lim-sítŭ) adg pulimsitã (pu-lim-sí-tã), pulimsits (pu-lim-sítsĭ), pulimsiti/pulimsite (pu-lim-sí-ti) – (unã cu ***apulimsit***) § ***pulimsiri/pulimsire*** (pu-lim-sí-ri) sf pulimsiri (pu-lim-síri̯) – (unã cu ***apulimsiri***) § ***ampulisescu*** (am-pu-li-sés-cu) (mi) vb IV ampulisii (am-pu-li-síĭ), ampuliseam (am-pu-li-seámŭ), ampulisitã (am-pu-li-sí-tã), ampulisiri/ampulisire (am-pu-li-sí-ri) – (unã cu ***apulimsescu***) ex: s-dusi cu-ascherea s-ampuliseascã § ***ampulisit*** (am-pu-li-sítŭ) adg ampulisitã (am-pu-li-sí-tã), ampulisits (am-pu-li-sítsĭ), ampulisiti/ampulisite (am-pu-li-sí-ti) – (unã cu ***apulimsit***) § ***ampulisiri/ampulisire*** (am-pu-li-sí-ri) sf ampulisiri (am-pu-li-síri̯) – (unã cu ***apulimsiri***) § ***ambulisescu*** (am-bu-li-sés-cu) (mi) vb IV ambulisii (am-bu-li-síĭ), ambuliseam (am-bu-li-seámŭ), ambulisitã (am-bu-li-sí-tã), ambulisiri/ambulisire (am-bu-li-sí-ri) – aruc chetsrã pri cariva tra s-lu-agudescu (s-lu vatãm); mi-alumtu cu chetsrã {ro: lapida, arunca cu pietre pe cineva} {fr: lapider, jeter des pierres} {en: lapidate, stone (dogs, to death)} ex: mi-ambuliseashti cu chetsrã § ***ambulisit*** (am-bu-li-sítŭ) adg ambulisitã (am-bu-li-sí-tã), ambulisits (am-bu-li-sítsĭ), ambulisiti/ambulisite (am-bu-li-sí-ti) – cari easti agudit (vãtãmat) di chetsrãli arcati di altsã {ro: lapida, arunca cu pietre pe cineva} {fr: lapidé, attaqué à coups de pierres} {en: lapidated, attacked (killed) with stones} § ***ambulisiri/ambulisire*** (am-bu-li-sí-ri) sf ambulisiri (am-bu-li-síri̯) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva arucã (agudeashti, l-vatãmã cu) chetsrã pri cariva {ro: acţiunea de a lapida, de a arunca cu pietre pe cineva; lapidare} {fr: action de lapider, de jeter des pierres; attaque à coups de pierres} {en: action of lapidating, of attacking (killing) with stones}

politsã (pó-li-tsã) sf politsã (pó-li-tsã) – carti tu cari cariva sh-bãgã ipugrãfia tra s-da a unui paradz (trã borgea tsi lj-u va, trã lucrul tsi-l featsi, etc.); muluyii, emuluyii, sineti {ro: poliţă; cec, trată} {fr: chèque, billet à ordre; traite} {en: cheque, bill (of exchange), (banker's) draft} ex: lj-deadi nã politsã trã paradzlji tsi lj-ari trã dari

pom[1] (pómŭ) sm ponj (pónjĭ) – arburi tsi fatsi yimishi (fructi) buni trã mãcari {ro: pom} {fr: arbre fruitier} {en: fruit tree} ex: am multsã ponj tu grãdinã; talji pom sh-fã om; primuveara va s-shurteascã tuts ponjlji nishurtits dit grãdinã § ***pom***[2] (pómŭ) sn poami/poame (poá-mi) – atsea tsi creashti pi-un pom (easi dit lilici, creashti shi s-coatsi la soari), di-aradã bunã trã mãcari; poamã, yimishi, fructu, frutã, frut, curnutseauã, bobã (tu zborlu-a njitslor cilimeanj) {ro: fruct} {fr: fruit} {en: fruit} ex: poamili (fructili, yimishili) s-coapsirã; pomlu (fructul) sum pom (arburi) va s-cadã; cu poami bãneadzã; avem poami tu grãdinã § ***poamã*** (poá-mã) sf poami/poame (poá-mi) – (unã cu ***pom***[2]) § ***pumet*** (pu-métŭ) sn pumeturi (pu-mé-turĭ) – grãdinã cu multsã ponj; grãdinã mash di ponj; multimi di ponj {ro: livadă de pomi} {fr: verger} {en: orchard}

pom[2] (pómŭ) sn – vedz tu ***pom***[1]

pomean (po-meánŭ) sn – vedz tu ***pumean***

pon (ponŭ) sn ponuri (pó-nurĭ) – dureari, dor, durimi, ondus, pidimo, etc. {ro: durere} {fr: douleur, souffrance} {en: pain, suffering} ex: u-acãtsarã ponurli (durearea) s-featã

ponci (póncĭ) sf ponciuri (pón-cĭurĭ) – agudirea sãnãtoasã cu bushlu tsi u fatsi un tsi s-alumtã la boxu {ro: punci} {fr: punch} {en: punch}

pondã (pón-dã) sf fãrã pl – unã lãngoari di plimunj (tsi u-acatsã omlu di-aradã cãndu sta tu multã arãtsimi), iu "pleura" (saclu, punga tu cari s-aflã bãgat plimunlu) ari adunatã (shi scoati unã soi di dzamã i pronj); plivrit, pundziri, ãndultsit {ro: pneumonie, pleurezie} {fr: pleurésie} {en: pleuresy} ex: multsã avea pondã (plivrit) § ***pundziri***[1]***/pundzire*** (pún-dzi-ri) sf pundziri (pún-dzirĭ) – (unã cu ***pondã***) § ***pundziri***[2]***/pundzire*** (pún-dzi-ri) sf pundziri (pún-dzirĭ) – dureari yii shi tãljitoasã tsi ti-agudeashti iuva tu trup, dinãcali, ca unã sulã; sulã, giunglju, amurtsãt, stihiptu, mãshcari, mushcari, ntsãpãturã {ro: junghi} {fr: point de côté} {en: sudden sharp pain (stitch) in one's side}

pondã[*] (pón-dã) (fimininlu sing di la adg ***pondu***; vedz ***pondu***)

pondu (pón-du) adg – vedz tu ***pundii***

pondzã[1] (pón-dzã) sf – vedz tu ***pontsã***[1]

pondzã[2] (pón-dzã) sf – vedz tu ***pontsã***[2]

ponir (pó-nirŭ) adg ponirã (pó-ni-rã), poniri (pó-nirĭ), poniri/ponire (pó-ni-ri) – cari shtii cum s-lu-arãdã (cu zboarã minciunoasi, alãvdãri shi culãchipsiri) pri cariva (tsi easti niheamã ca ageamit, aplo, tivichel, etc.) tra si sh-agiungã scupolu tsi lu-ari tu minti; tsi nu s-da di-unã parti ca s-facã arãulu cãndu lj-u caftã huzmetea; puniro, shiret, shãret, cumalindru, hitru, mãlãgar, pispu, tirtipci, vulpi, vulponj {ro: viclean, şiret, pervers} {fr: pervers, perfide, malin, fourbe} {en: perverse, cunning} § ***puniro*** (pu-ni-ró) sm, adg puniradz (pu-ni-rádzĭ) – (unã cu ***ponir***) ex: vãrtutea a punirolui (a-atsilui shiret) § ***punirlichi/punirliche*** (pu-nir-lí-chi) sf punirlichi (pu-nir-líchĭ) – hãrli tsi-l fac omlu tra s-hibã shiret; tirtipurli fapti di omlu ponir tra s-lu-arãdã pi-atsel tsi easti niheamã ageamit (aplo, tivichel, tsi s-arãdi lishor); pispeatsã, shiritlãchi, tirtipi, vulpilji {ro: viclenie} {fr: astuce, fourberie, finauderie} {en: cunning, swindle, cheating} ex: nj-u turnã cu punirlichi (pispeatsã) § ***puniripsescu*** (pu-ni-rip-sés-cu) vb IV puniripsii (pu-ni-rip-síĭ), puniripseam (pu-ni-rip-seámŭ), puniripsitã (pu-ni-rip-sí-tã), puniripsiri/puniripsire (pu-ni-rip-sí-ri) – mi portu ca un om ponir (cãndu caftu s-lu-arãd pri cariva) {ro: vicleni} {fr: devenir rusé et malicieux, finasser} {en: become shrewd; swindle} § ***puniripsit*** (pu-ni-rip-sítŭ) adg puniripsitã (pu-ni-rip-sí-tã), puniripsits (pu-ni-rip-sítsĭ), puniripsiti/puniripsite (pu-ni-rip-sí-ti) – tsi easti arãs cu punirlichi di cariva; tsi s-

featsi shi s-poartã ca om ponir {ro: viclenit} {fr: devenu rusé et malicieux, finassé} {en: who became shrewd; swindled} ex: puniripsitã minti (minti tsi s-featsi ponirã icã minti tsi fu arãsã cu punirlichi) § ***puniripsiri/puniripsire*** (pu-ni-rip-sí-ri) sf puniripsiri (pu-ni-rip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva punirpseashti {ro: acţiunea de a se vicleni; viclenire} {fr: action de devenir rusé et malicieux, de finasser} {en: action of becoming shrewd; of swindling}

ponjtsã[1] (pónjĭ-tsã) sf – vedz tu ***pontsã***[1]

ponjtsã[2] (pónjĭ-tsã) sf – vedz tu ***pontsã***[2]

pontsã[1] (pón-tsã) sf pontsã (pón-tsã) – oalã di loc coptu tu cari s-crescu lilici (multi ori trã tsãneari n casã); gastrã, gãvãnos, ghiveci, ghiuveci, ponjitsã, pointsã, ljastrã {ro: ghiveci de flori} {fr: pot à fleurs} {en: flower pot} § ***pointsã***[1] (pó-in-tsã) sf pointsã (pó-in-tsã) – (unã cu ***pontsã***[1]) § ***pondzã***[1] (pón-dzã) sf pondzã (pón-dzã) – (unã cu ***pontsã***[1]) § ***ponjtsã***[1] (pónjĭ-tsã) sf ponjtsã (pónjĭ-tsã) – (unã cu ***pontsã***[1])

pontsã[2] (pón-tsã) sf pontsã (pón-tsã) – cuptor (nafoarã, tu ubor) ca unã soi di cãpachi trã cutseari pãni i pitã; gastrã, pontsã, pondzã, ponjtsã, pointsã, bondzã, ciriche, circhelj, circhen {ro: ţăst} {fr: four de campagne en forme de couvercle} {en: oven in the form of a lid} ex: ãlj dzãtsea "pontsã pi casã" § ***pointsã***[2] (pó-in-tsã) sf pointsã (pó-in-tsã) – (unã cu ***pontsã***[2]) § ***ponjtsã***[2] (pónjĭ-tsã) sf ponjtsã (pónjĭ-tsã) – (unã cu ***pontsã***[2]) § ***pondzã***[2] (pón-dzã) sf pondzã (pón-dzã) – (unã cu ***pontsã***[2]) §

pontsã[2] (pón-tsã) sf pontsã (pón-tsã) – cuptor (nafoarã, tu ubor) ca unã soi di cãpachi trã cutseari pãni i pitã; gastru, gastrã, pontsã, pondzã, ponjtsã, pointsã, bondzã, ciriche, circhelj, circhen {ro: ţăst} {fr: four de campagne en forme de couvercle} {en: oven in the form of a lid} ex: ãlj dzãtsea "pontsã pi casã" § ***pointsã***[2] (pó-in-tsã) sf pointsã (pó-in-tsã) – (unã cu ***pontsã***[2]) § ***ponjtsã***[2] (pónjĭ-tsã) sf ponjtsã (pónjĭ-tsã) – (unã cu ***pontsã***[2]) § ***pondzã***[2] (pón-dzã) sf pondzã (pón-dzã) – (unã cu ***pontsã***[2]) § ***bondzã*** (bón-dzã) sf bondzã (bón-dzã) – (unã cu ***pontsã***[2])

popã[1] (pó-pã) sm – vedz tu ***preftu***[1]

popã[2] (pó-pã) sf – vedz tu ***pãputsã***

poplu (pó-plu) sn – vedz tu ***popul***

popo! (po-pó) inter (scriat shi ***po-po***) – vedz tu ***oi-lele!***

po-popo! (o-po-pó) inter (scriat shi ***po-po-po***) – vedz tu ***oi-lele!***

popul (pó-pulŭ) sn populi/popule (pó-pu-li) – multimi di oaminj cari suntu di idyea arãzgã (cari, multi ori, zburãscu idyea limbã, au idyea pisti sh-cari s-aduchescu cã fac parti dit idyea mileti, cã au i cã nu au un stat di-a lor); poplu; pupul, farã, lao, mileti, ghimtã, gintã, ginti, ginsã, yenos, ratsã, zintunji {ro: popor} {fr: peuple} {en: people} ex: a nost popul cilnichescu; populu-armãnescu § ***poplu*** (pó-plu) sn fãrã pl – (unã cu ***popul***) § ***pupul***[1] (pú-pulŭ) sm pl(?) – multimi di oaminj adunats deadun tu-un loc; multi lucri (i yiets) di idyea soi i lugursiti cã au unã idyi hari; multimi, multeami, multeatsã, multsãmi, flumin, nãfamã, lumi, lao, plitizmo, plod, popul {ro: popor, mulţime, lume} {fr: peuple, foule, multitude} {en: people, crowd, multitude} ex: pupul (multimi) di numtari § ***puplu*** (pú-plu) sn fãrã pl – (unã cu ***popul***) ex: multu puplu (multimi, lao) vinji

popurdã (pó-purdhã) sf popurdi/popurde (pó-pur-dhi) – unã soi di bureati (ciupernicã, peciurcã) tsi s-mãcã; bishinã di vulpi {ro: pufai, un fel de ciupercă comestibilă} {fr: vesse de loup (champignon comestible)} {en: an edible mushroom}

popurdhã (pó-purdhã) sf popurdhi/popurdhe (pó-pur-dhi) – unã cu ***popurdã***

por (póru) sn poruri (pó-rurĭ) – loc dit tu-un arãu tsi easti putsãn ahãndos ashi cã pri-aclo pot s-treacã calu, amaxea, omlu (pi cicioarli a lui), etc.; {ro: vad} {fr: passage, gué (d'une rivière)} {en: ford} ex: sh-featsi por (sh-featsi tritsearea-a arãului); nu i por shi nu-i arugã; tsi por lo lumea-a lui § ***pureauã***[2] (pu-reá-ŭã) sf purei (pu-réĭ) – (unã cu ***por***)

porcu (pór-cu) sm portsi (pór-tsi) – pravdã criscutã di om piningã casã, trã carnea shi untura tsi lj-u da trã mãcari shi chealea trã tsãruhi, cu caplu mari shi mutslu (zurnãlu) lungu, cu truplu acupirit di peri ascuri shi shcurtsã; arãmãtor, deri; (expr: 1: ***giuratlu-a porcului*** = s-dzãtsi trã un tsi giurã shi sã shtii ghini cã nu va sh-tsãnã giuratlu; 2: easti porcu = easti om fãrã arshini, om murdar, etc.; 3: di la porcu sh-un per, bun easti = s-dzãtsi atumtsea cãndu nu pots s-ljai tsiva di la un, sh-tr-atsea, va s-ti ifhãrãstiseshti sh-cu-un lucru dip njic; 4: di cheali di porcu, utri nu s-fatsi = s-dzãtsi cãndu nu pots s-lu fats lucrul, cã atseali tsi ai trã fãtseari nu suntu buni; 5: tsi, pascu portsi? = tsi, pistipseshti cã hiu glar?; 6: trã pãshteari portsilj fats; hii trã la portsã = nu eshti bun trã tsiva, trã vãrnu lucru; 7: l-pitrec s-pascã portsilj = l-dau nafoarã di la lucru; lj-dzãc s-fugã; 8: cari s-ameasticã tu tãrtsã, ãl mãcã portsilj = atselj tsi s-ameasticã tu lucri nibuni, va s-u patã; 9: tuts portsilj nã mutsã au = tuts unã soi suntu; 10: gortsãli atseali bunili, portsilj li mãcã = s-dzãtsi trã atselj tsi nu-au arshini, cã elj au ma mãrli bunets) {ro: porc} {fr: porc, cochon} {en: pig} ex: tatsi, ca porcu surdu; hoarã di portsi (expr: di oaminj nearushinats); ficiorlu ts-easti trã la portsã (expr: nu easti bun trã tsiva); porcul, cãndu lu-ascuchi, dzãtsi cã da ploai; tsi tsã u-ai, cã pascu portsi? (expr: cã hiu glar?) § ***poarcã***[1] (poár-cã) sf poartsi/poartse (poár-tsi) – feamina-a porcului; (expr: lj-dau poarca; l-pitrec s-pascã poarca = lu-agunescu, lj-u scãrchescu dyeara, lj-dau tastrul (tsãruhili), lj-usuc lingura, l-dau nafoarã di la lucru) {ro: poarcă, scroafă} {fr: truie} {en: sow} ex: poarca fitã dzatsi purtselj; alagã, alagã, poarca, poarca cu purtseljlji; poarca va-ts dau (expr: va ti-agunescu) din casã § ***purtsel*** (pur-tsélŭ) sm purtselj (pur-tséljĭ) – njiclu mascur a poarcãljei, di-arada pãnã la ntsãrcari; porcu njic; pãrtsel, purtsilush {ro: purcel, purceluş} {fr: pourceau, goret} {en: piglet, small pig} ex: poarca fatsi dzatsi purtselj; dormu arucutits ca purtseljlji § ***pãrtsel*** (pãr-tsélŭ) sm pãrtselj (pãr-tséljĭ) – (unã cu ***purtsel***) § ***purtseauã*** (pur-tseá-ŭã) sf purtseali/purtseale (pur-tseá-li) – njiclu feamin a poarcãljei, di-arada pãnã la ntsãrcari; poarcã njicã; purtsilushi {ro: purcea, purceluş} {fr petite truie} {en: piglet (female), small sow} § ***purtsilush*** (pur-tsi-lúshĭŭ) sm, sf purtsilushi/purtsilushe (pur-tsi-lú-shi), purtsilush (pur-tsi-lúshĭ), purtsilushi/purtsilushe (pur-tsi-lú-shi) – purtsel njic, purtseauã njicã {ro: purceluş} {fr petit pourceau/truie, cochon de lait} {en: piglet (male or female)} § ***purcar*** (pur-cárŭ) sm purcari (pur-cárĭ) – omlu tsi ari vrundida-a portsilor, tsi lj-aveaglji, tsi lã da s-mãcã, etc. {ro: porcar} {fr: porcher} {en: swineherd} ex: purcarlji pascu portsilj § ***purtsinã***[1] (pur-tsí-nã sf purtsini/purtsine (pur-tsí-ni) shi purtsinj (pur-tsínjĭ) – carni di porcu (nsãratã) {ro: carne de porc sărată} {fr: viande de porc salée} {en: salted porc} § ***purcaryio*** (pur-car-yió) sm purcaryeadz (pur-car-yĭádzĭ) – unã soi di ahuri iu s-tsãn portsi; purtsinã, purcãreadz, purcãreatsã; (fig: purcaryio = casã multu murdarã, tsi amputi ca purcaryiolu) {ro: coteţ de porci} {fr: étable à cochons} {en: pigsty} § ***purtsinã***[2] (pur-tsí-nã sf purtsini/purtsine (pur-tsí-ni) shi purtsinj (pur-tsínjĭ) – (unã cu ***purcaryio***) ex: va s-arneascã tu purtsinã § ***purcãreatsã*** (pur-cã-reá-tsã) sf purcãrets (pur-cã-rétsĭ) – (unã cu ***purcaryio***) § ***purcãreadzã*** (pur-cã-reá-dzã) sf purcãredz (pur-cã-rédzĭ) – (unã cu ***purcaryio***) § ***purcãrii/purcãrie*** (pur-cã-rí-i) sf purcãrii (pur-cã-ríĭ) – loclu iu s-crescu portsi; (fig: purcãrii = loc murdar tsi-amputi multu) {ro: porcărie} {fr: endroit où on éleve des cochons} {en: a place where pigs are raised} ex: bãna ca tu purcãrii § ***purtsescu*** (pur-tsés-cu) adg purtseascã (pur-tseás-cã), purtseshtsã (pur-tsésh-tsã), purtseshti/purtseshte (pur-tsésh-ti) – tsi ari s-facã cu portsilj; di porcu {ro: porcesc} {fr: de porc} {en: of pigs}

poric (pór-nic) sn – vedz tu ***pornic***

pornic (pór-nicŭ) sn pornitsi/pornitse (pór-ni-tsi) – cumatã di cheali cu cari s-mirimitisescu pãputsãli i tsãruhili arupti; (fig: pornic = (i) fashi; (ii) pãtuna-a pãputsãljei; (iii) peaticã di pãndzã cu cari sh-anvãrteashti omlu ciciorlu tu loc ca s-bagã unã pãrpodi; byealã) {ro: potlog} {fr: morceau de cuir pour raccomoder une chaussure; frange} {en: piece of leather to repair a pair of shoes} ex: un pornic dzuã sh-noapti tu apã shadi, sh-ni s-neacã, ni putridzashti (*angucitoari*: limba) § ***poric*** (pó-ricŭ) sn poritsi/poritse (pó-ri-tsi) – (unã cu ***pornic***) ex: lj-ded un poric lat; loai un poric (fig: fashi) di pãnticã; nj-s-

arupsi poriclu (fig: pãtuna) di la pãputsã

portafel (por-ta-félŭ) sn – vedz tu ***purtufoli***

portu[1] (pór-tu) (mi) vb I purtai (pur-táĭ), purtam (pur-támŭ), purtatã (pur-tá-tã), purtari/purtare (pur-tá-ri) – duc lucri dit un loc tu altu; ljau un lucru (lu-analtsu, l-tsãn tu mãnã i deanumirea, etc.) sh-lu duc iuva; ncarcu lucri tu-unã amaxi (pi-un gumar, cal, etc.) sh-li duc tu-un altu loc; (pravda) tradzi dupã ea unã furtii; aportu; (expr: 1: mi (lji) portu = mi (lji) duc; 2: mi portu ghini (arãu) cu cariva = lj-zburãscu mushat (urut) shi-lj fac bunets (lãets) a unui; 3: lj-portu gailelu, frundida, angãtanlu, etc. = lu-agiut tra s-aibã tut tsi-lj lipseashti, l-mutrescu ma s-hibã lãndzit, etc.; 4: lj-portu cu dauãli mãnj; lj-portu cu saclu = lj-aduc di tuti, cãti pot; 5: portu njic (tu pãnticã) = hiu greauã, ncãrcatã, cu sartsinã; 6: portu corlu = trag corlu, intru tu frãmtea-a corlui; 7: portu zboarã = dzãc (duc) zboarã (ma multu minciunoasi) di un sh-di-alantu; cacuzburãscu; 8: l-portu cu zborlu = lj-dzãc zboarã minciunoasi shi-lj tãxescu cã va s-fac un lucru (cu tuti cã shtiu ghini cã nu va-l fac, mash tra s-lu-amãn shi s-mi-alasã isih); 9: lj-portu frica (vrearea, inatea, dushmãnilja, tinjia, etc.) = aduchescu trã el fricã (vreari, inati, dushmãnilji, tinjii, etc.); 10: lj-portu numa = nj-bãgarã numa-a lui la pãtidzari; am idyea numã, lj-am numa, lj-duc numa; 11: portu (un stranj) = hiu nviscut (cu-un stranj); 12: portu (stranji) lãi = hiu di jali; 13: s-poartã… = s-poartã (stranjili) dupã cum easti moda; easti la modã; tora easti adetea ca lumea si sã nveascã cu…) *{ro: purta, conduce}* *{fr: porter, conduire}* *{en: carry, lead}* ex: poartã-ti cum prindi; tsi u portu ea deanumir?; tutã lumea s-purtã (s-dusi) aclo; cãndu vruta corlu poartã (l-dutsi, l-tradzi); cãrvanea u-alasã s-u poartã (s-u ducã) cum shtii cãlãuza; purtai nã pãreaclji di stranji nimtseshtsã; portu apã (aduc apã cu mini); mini li purtai (li-adush cu mini); tutã lumea s-purtã (vinji, s-mutã) aclo; shtii si s-poartã (ari buni prãxi); s-purta cãt putea cama ghini; s-lji poartã cu dauãli mãnj (expr: s-lj-aducã di tuti); tihea s-lji poartã cu saclu (expr: s-lj-aducã di tuti) § ***purtat*** (pur-tátŭ) adg purtatã (pur-tá-tã), purtats (pur-tátsĭ), purtati/purtate (pur-tá-ti) – tsi easti dus dit un loc tu altu; apurtat *{ro: purtat, condus}* *{fr: porté, conduit}* *{en: carried, led}* ex: stranjili aesti suntu multu purtati (aroasi di purtari) § ***purtari/purtare*** (pur-tá-ri) sf purtãri (pur-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-poartã tsiva; apurtari *{ro: acţiunea de a purta; de a conduce; purtare, conducere}* *{fr: action de porter, de conduire}* *{en: action of carrying, of leading}* ex: trã purtari apã fatsi; lji s-aurã di purtarea tsi-lj featsi § ***nipurtat*** (ni-pur-tátŭ) adg nipurtatã (ni-pur-tá-tã), nipurtats (ni-pur-tátsĭ), nipurtati/nipurtate (ni-pur-tá-ti) – (lucru) tsi nu easti dus dit un loc tu altu; (stranj) tsi nu easti purtat *{ro: nepurtat}* *{fr: qui n'à pas été porté, qui n'a pas été habillé}* *{en: that has not been carried, that has not been worn}* ex: lele cordzã nipurtati! stranjili-nj suntu nipurtati (nali, tsi nu li am purtatã ninga) § ***nipurtari/nipurtare*** (ni-pur-tá-ri) sf nipurtãri (ni-pur-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-poartã tsiva *{ro: acţiunea de a nu purta (lucruri, haine)}* *{fr: action de ne pas porter (choses, habits)}* *{en: action of not carrying, of not wearing (clothes)}* § ***purtatic*** (pur-tá-ticŭ) sn purtatitsi/purtatitse (pur-tá-ti-tsi) shi purtaticuri (pur-tá-ti-curĭ) – hãrli shi huili tsi li ari cariva tu purtarea-a lui; turlia di purtari tsi u ari cariva; purtari, apurtari, portu *{ro: ţinută, atitudine}* *{fr: port, attitude, maintien}* *{en: conduct, behavior, attitude}* ex: purtaticlu (purtarea) u spuni cã ari bãnatã tu cãsãbã § ***portu***[2] (pór-tu) sn porturi (pór-turĭ) – (unã cu ***purtatic***) § ***portu***[3] (pór-tu) sn porturi (pór-turĭ) – soea di stranji tsi li poartã cariva; soea di stranji tsi li poartã oaminjlji (bãrbatslji shi muljerli) dit unã mileti cari suntu-ahoryea di soea di stranji purtati di-unã altã mileti; custumi, alãxãmintu, tãcãmi, forimã, furishauã *{ro: port, costum}* *{fr: costume}* *{en: costume, dress}* ex: altu loc, altu portu (alti stranji, altã tãcãmi) § ***aportu*** (a-pór-tu) (mi) vb I apurtai (a-pur-táĭ), apurtam (a-pur-támŭ), apurtatã (a-pur-tá-tã), apurtari/apurtare (a-pur-tá-ri) – (unã cu ***portu***[1]) ex: nveasti apoartã (poartã) lãi mãndili; crutsea cari u-aportsã (u portsã) § ***apurtat*** (a-pur-tátŭ) adg apurtatã (a-pur-tá-tã), apurtats (a-pur-tátsĭ), apurtati/apurtate (a-pur-tá-ti) – (unã cu ***purtat***) § ***apurtari/apurtare*** (a-pur-tá-ri) sf apurtãri (a-pur-tắrĭ) – (unã cu ***purtari***)

portu[2] (pór-tu) sn – vedz tu ***portu***[1]

portu[3] (pór-tu) sn – vedz tu ***portu***[1]

portu[4] (pór-tu) sn porturi (pór-turĭ) – loc (cu apã) tu mardzinea di-amari i di-arãu iu pamporli pot si sh-aflã apanghiu tu oara di furtunã sh-iu s-duc sã ncarcã shi s-discarcã prãmãtii; cãsãbã tsi ari un ahtari loc di-apanghiu sh-di dicãrcari shi ncãrcari a pamporilor; scheli, limani *{ro: port (de mare)}* *{fr: port de mer}* *{en: harbour, port}* ex: cãndu intra pamporea tu portu (limani) ma gãlea

poshi/poshe (pó-shi) sf posh (póshĭ) – cumatã suptsãri di pãndzã (prit cari poati s-treacã sh-lunjina shi si s-veadã, multi ori chindisitã shi adratã di mitasi) cu cari muljarea sh-acoapirã caplu (perlu i gusha); mãndilã, baltsu, cãftani, ciceroanã, tsitsiroanji, distimeli, lãhurã, lãhuri, cãlimcheari, cãlimcheri, vlashcã, tarpoashi, pihitsã, pischiri, schepi, zãvon, zvon, sãvon, vel, velã *{ro: năframă; voal, poş}* *{fr: fichu, couvre-tête de soie}* *{en: headscarf, silk scarf}* ex: vimtul umflã scumpa-lj poshi (mãndila, baltsul)

poshtã (pósh-tã) sf – vedz tu ***postã***

postã (pós-tã) sf posti (pós-ti) – partea-a chivernisiljei (i adzã, poati, a unei cumpanii) cari ari sartsina s-ducã cãrtsã i teljuri di la om la om *{ro: poştă}* *{fr: poste}* *{en: post (office)}* ex: posta i pri telj vrea-lj pitritsea nã carti § ***poshtã*** (pósh-tã) sf poshti (pósh-ti) – (unã cu ***postã***) § ***pustagi*** (pus-ta-gí) sm pustageadz (pus-ta-gĭádzĭ) – omlu tsi-adutsi la casili-a oaminjlor, cãrtsãli pitricuti cu posta; pushtagi *{ro: poştaş}* *{fr: facteur, courrier}* *{en: postman}* § ***pushtagi*** (push-ta-gí) sm pushtageadz (push-ta-gĭádzĭ) – (unã cu ***pustagi***)

pot (pótŭ) vb II putui (pu-túĭ), puteam (pu-teámŭ), pututã (pu-tú-tã), puteari/puteare (pu-teá-ri) – escu izoti (hiu acshu, am vãrtushamea, etc.) s-lu fac un lucru; am tut tsi-nj lipseashti tra s-lu fac un lucru; ampot, mpot, hiu acshu (icano, izoti, etc.), am puteari, nj-poati bratslu (ciciorlu), etc. (expr id: 1: s-poati = easti cu puteari (posibil); 2: nu pot = nu hiu sãnãtos, hiu lãndzit, niputut; 3: lj-u pot a…= lu-azvingu (tu-alumtã) pri…, amintu (cãndu mi-alumtu i mi-astrec) cu…4: acats-lu ma s-pots = alagã-ahãntu-agonja cã nu pots s-lu-acats; 5: nj-poati chealea = hiu acshu, am putearea, pot s-dãnãsescu, pot s-trag, etc.; 6: nj-poati caplu, mintea = pot s-aduchescu) *{ro: putea, (nu) fi sănătos, învinge}* *{fr: pouvoir; (ne pas) être sain, vaincre}* *{en: be able, can, may; (not) be healthy, win (fight, contest)}* ex: nu cum vrei, ma cum pots; nu putearit ma multu s-mi pindzets; nu poati si s-tsãnã di-apurii; moartea nu poati s-li dizleagã; cã nu putea (nu-avea putearea s-aravdã) di dor; putea s-mi-aibã sh-vãtãmatã; putu s-facã; pot (escu acshu) s-fac luguria aestã; nu pot tsiva (nu-am putearea s-fac tsiva dip, nu hiu acshu s-fac tsiva); canda sh-io nu va s-pot s-u fac; c-aestã nu poati s-hibã sh-altã; pot tora (expr id: hiu ghini, sãnãtos, tora), aeri nu puteam (expr id: earam lãndzit); mumã-mea nu poati (expr id: easti lãndzitã); s-nu-lj puteari calu (expr id: s-fure lãndzit calu, ma s-hibã di easti lãndzit calu), nu mãcã; nu poati a gumarlui, poati a sãmarlui (zbor tsi s-dzãtsi tr-atsel cari, atumtsea cãndu nu poati s-lu-azvingã pri-atsel tsi lipseashti, da pri un altu tsi nu-ari vãrnã stepsu); lj-u pot mini a oastiljei (expr id: u-azvingu mini oastea); nj-u putu (expr id: mi-azvimsi), nu lj-u putui (nu lu-azvimshu); a tutljei io lj-u putui (expr id: u-azvimshu); lj-u putu a sharpilui (expr id: lu-azvimsi sharpili) dushman; amirãlu lj-u putu a dushmanlui (expr id: lu-azvimsi dushmanlu); da arãulu s-lj-u poatã (expr id: s-lu-azvingã); uryia lj-u putu (expr id: lu-azvimsi); s-ts-u poatã (expr id: s-ti-azvingã) pãshelu atsel?; va s-alumtã cu-a meu shi va lj-u poatã (expr id: va lu-azvingã); cari s-aspãreare cãprili nãoarã, di fac naparti, acatsã-li ma s-pots (expr id: alagã-ahãntu-agonja cã nu pots s-li-acats!) § ***putut***[1] (pu-tútŭ) adg pututã (pu-tú-tã), pututs (pu-túts), pututi/pututi (pu-tú-ti) – tsi poati s-lu facã un lucru; tsi poati s-dãnãseascã multi; (fig: 1: tsi easti ghini cu sãnãtatea; tsi nu easti lãndzit; 2: tsi ari azvimtã, tsi easti azvimtu) *{ro: care poati face un lucru;*

putut} {fr: qui peut faire quelque chose; capable} {en: who can do something; capable} § ***puteari[1]/puteare*** (pu-teá-ri) sf puteri (pu-térĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva poati di-adarã un lucru; (expr: nj-sta n puteari; nj-easti tu puteari (s-lu fac un lucru) = pot (s-lu fac un lucru) *{ro: acţiunea de a putea, de a (nu) fi sănătos, de a învinge} {fr: action de pouvoir; de (ne pas) être sain, de vaincre} {en: action of being able, of (not) being healthy, of winning (fight, contest)}* ex: cara s-hibã cu puteari (ma si s-poatã); ma nu easti cu puteari (ma nu poati si s-facã); nu lj-avea vinjitã nica putearea (dinamea, sãnãtatea) § ***niputut[1]*** (ni-pu-tútŭ) adg nipututã (ni-pu-tú-tã), nipututs (ni-pu-tútsĭ), nipututi/niputute (ni-pu-tú-ti) – tsi nu easti putut; tsi nu poati s-lu facã un lucru (cã nu-ari fortsa tsi-lj lipseashti, cã nu easti alãsat di altsã s-lu facã, etc.); tsi nu poati s-dãnãseascã multi *{ro: care nu poati face un lucru} {fr: qui ne peut pas faire quelque chose; incapable} {en: who cannot do something; incapable}* § ***niputeari[1]/niputeare*** (ni-pu-teá-ri) sf niputeri (ni-pu-térĭ) – atsea (hala, harea) tsi u-ari un cari nu poati s-lu facã un lucru (cã nu-ari putearea tsi-lj lipseashti, cã nu easti alãsat di altsã s-lu facã, etc.); nipteari, niputeatsã, nipteatsã *{ro: neputinţă, imposibilitate} {fr: impossibilité} {en: impossibility}* ex: eara cu niputeari (eara cã nu putea) s-u facã; s-agãrshascã hilja di amirã eara cu niputeari (nu putea s-u-agãrshascã) § ***niputut[2]*** (ni-pu-tútŭ) adg nipututã (ni-pu-tú-tã), nipututs (ni-pu-tútsĭ), nipututi/niputute (ni-pu-tú-ti) – (omlu, pravda) tsi easti agudit di unã lãngoari a truplui i a suflitlui shi nu poati s-lucreadzã ghini ca atumtsea cãndu easti sãnãtos; tsi easti cu lãngoari; tsi nu easti sãnãtos; lãndzit, lãntsid, nisãnãtos, hivrit, hiuvrit *{ro: bolnav} {fr: malade} {en: ill, sick}* ex: easti un om niputut (lãndzit); lu-avui niputut (cu lãngoari) trei stãmãnj; shadi tu crivati cã easti ca nipututã (cã nu easti ca sãnãtoasã); niputearea-a mea easti scuturã bãrbãteascã; cãti bunets nu fãtsea pi la mãratslji oarfãnj shi nipututs § ***niputeari[2]/niputeare*** (ni-pu-teá-ri) sf niputeri (ni-pu-térĭ) – atsea tsi-l fatsi omlu tra s-hibã lãndzit (truplu i suflit) shi s-nu poatã s-lucreadzã ca atumtsea cãndu easti sãnãtos; lãngoari, heavrã *{ro: boală} {fr: maladie} {en: illness}* ex: ari unã niputeari (lãngoari) greauã sh-nu shtiu ma s-ascapã cu bana; cara lj-u deadi nuputearea, tsi s-facã?; niputearea (lãngoarea) a mea easti scuturã bãrbãteascã § ***niputeatsã*** (ni-pu-teá-tsã) sf niputets (ni-pu-tétsĭ) – (unã cu ***niputeari***) § ***niputsami/niputsame*** (ni-pu-tsá-mi) sf niputsãnj (ni-pu-tsãnjĭ) – lãngoari mulipsitoari tsi s-arãspãndeashti lishor shi tu shcurtu chiro tu-un loc (hoarã, cãsãbã, etc.) i dit un loc tu altu (cã s-lja di la om la om); faptul cã unã lãngoari mulipsitoari s-ari arãspãnditã chiola tu-un loc; mulipsiri *{ro: boală molipsitoare, epidemie} {fr: maladie contagieuse, épidémie} {en: contagious disease, epidemic}* ex: imnã niputsamea (lãngoarea mulipsitoari) § ***niputãnda*** (ni-pu-tãn-da) vb (dirivatã) – cãndu ari starea tra s-nu poatã s-facã un lucru; niputãndalui *{ro: neputând} {fr: ne pouvant pas} {en: not being able to}* § ***niputãndalui*** (ni-pu-tãn-da-luĭ) vb (dirivatã) – (unã cu ***niputãnda***) § ***putut[2]*** (pu-tútŭ) adg pututã (pu-tú-tã), pututs (pu-túts), pututi/pututi (pu-tú-ti) – tsi easti vãrtos (cu dinami, puteari) sh-poati s-facã lucri greali; vãrtos, sãnãtos, babashcu, cadãr, cãdãr, catãrã, gioni, ciupernic, ndrumin, sãlnios, sãluios, silnãos, silnivos; cutrimburãtor *{ro: tare, forte} {fr: puissant, fort, vigoureux} {en: strong, vigorous, able}* ex: cãni, putut (vãrtos, sãnãtos) ca un ljundar; doilji eara gionj, doilji pututs (vãrtosh); giudetslu putut (giudicata cutrimburãtoari); hiu putut (sãnãtos, vãrtos) § ***puteari[2]/puteare*** (pu-teá-ri) sf puteri (pu-térĭ) – harea tsi u-ari omlu tra s-poatã s-adarã un lucru; tãcati, vãrtuti, virtuti, vurtuti, vãrtushami, dinami, fortsã, vlagã, cuvet, cuveti, fuchii; *{ro: putere, fortsă} {fr: puissance, force} {en: power, force}* ex: nu cu silã sh-cu puteari (dinami) § ***mpot*** (mpótŭ) vb II mputui (mpu-túĭ), mputeam (mpu-teámŭ), mpututã (mpu-tú-tã), mputeari/mputeare (mpu-teá-ri) – (unã cu ***pot***) ex: lj-u mpoati a tutulor aralilor (expr id: azvindzi tuti aralili) a truplui; s-nu u mpoatã (expr id: s-nu-azvingã) demunlu § ***mputut*** (mpu-tútŭ) adg mpututã (mpu-tú-tã), mpututs (mpu-túts), mpututi/mpututi (mpu-tú-ti) – (unã cu ***putut***) § ***mputeari/mputeare*** (mpu-teá-ri) sf mputeri (mpu-térĭ) – (unã cu ***puteari***) § ***ampot*** (am-pótŭ) vb II amputui (am-pu-túĭ), amputeam (am-pu-teámŭ), amputută (am-pu-tú-tã), amputeari/amputeare (am-pu-teá-ri) – (unã cu ***pot***) ex: Yioryi lj-u ampoati al Hali § ***amputut*** (am-pu-tútŭ) adg amputută (am-pu-tú-tã), ampututs (am-pu-túts), ampututi/ampututi (am-pu-tú-ti) – (unã cu ***putut***) ex: cucotlu amputut (tsi fu azvimtu), fudzi di nu s-veadi § ***amputeari/amputeare*** (am-pu-teá-ri) sf amputeri (am-pu-térĭ) – (unã cu ***puteari***)

potan[1] (pó-tanŭ) sn potani/potane (pó-ta-ni) – trup di arburi lucrat ca un stur mari shi vãrtos tra s-hibã bun ca ndoapir di casi tsi s-analtsã; grendã, potanã, potani, tãbani *{ro: grindă} {fr: grande poutre} {en: beam}* § ***potanã*** (pó-ta-nã) sf potani/potane (pó-ta-ni) – (unã cu ***potan[1]***) § ***potani/potane*** (pó-ta-ni) sf potani/potane(?) (pó-ta-ni) – (unã cu ***potan[1]***) ex: s-alinã pri potani (grendã, tãbani)

potan[2] (pó-tanŭ) sn potani/potane (pó-ta-ni) – loclu tsi s-aflã sum citii shi pristi tãvanea-a udãlui di ma nsus a casãljei; tãvani, potanã, potani *{ro: pod} {fr: grenier (place entre toit et plafond)} {en: attic}* ex: mi dipusirã din potan (tãvanea-a casãljei) § ***potanã[2]*** (pó-ta-nã) sf potani/potane (pó-ta-ni) – (unã cu ***potan[2]***) § ***potani[2]/potane*** (pó-ta-ni) sf potani/potane(?) (pó-ta-ni) – (unã cu ***potan[2]***)

potan[2]/potane (pó-ta-nã) sf – vedz tu ***potan[2]***

potanã[1] (pó-ta-nã) sf – vedz tu ***potan[1]***

potanã[2] (pó-ta-nã) sf – vedz tu ***potan[2]***

potani[1]/potane (pó-ta-nã) sf – vedz tu ***potan[1]***

potã (pó-tã) sf – vedz tu ***poci[1]***

poterã (po-té-rã) sf – vedz tu ***pãganã***

potpar (pót-parŭ) sm – vedz tu ***par[2]***

pracicã (prácĭ-cã) sf pracichi/praciche (prácĭ-chi) – lumãchi njits shi suptsãri; mishchi *{ro: nuieluşe} {fr: petites branches minces, badines} {en: small and thin branches; switches}*

practichii/practichie (prac-ti-chí-i) sf – vedz tu ***praxi***

prad (prádŭ) vb I – vedz tu ***pradã***

pradã (prá-dã) sf prãdz (prãdzĭ) – loari di lucri shi hiintsi (furtu) faptã cu zorea (dupã tsi easti amintatã unã alumtã); lucrili tsi s-lja (s-furã) di-atselj tsi amintarã un polim di la-atselj tsi-l chirurã polimlu (i lumea-a lor); pridãciuni, spolji, pljashcã, pleashcã, pleacicã, alimurã, eamã, yeamã, yeaghmã, gengã, ghengã, zulumi *{ro: pradă, prădăciune} {fr: pillage, proie; spoliation} {en: looting, plunder; dispoiling}* ex: alãga trã vãrã pradã (pljashcã, alimurã) § ***pridãciuni/pridãciune*** (pri-dã-cĭú-ni) sf pridãciuni (pri-dã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***pradã***) § ***mprad*** (mprádŭ) vb I mprãdai (mprã-dáĭ), mprãdam (mprã-dámŭ), mprãdatã (mprã-dá-tã), mprãdari/mprãdare (mprã-dá-ri) – ljau cu zorea di la-atselj tsi lj-am azvimtã cu-alumta (trã tora di oarã i trã totna) unã parti i tuti bunili (averli) tsi au; calcu un loc (unã hoarã, un crat, un om, etc.) sh-lu irmuxescu di tut tsi ari; fac pradã (pljashcã, spolji, etc.); prad, ãmprad; irmuxescu, ermuxescu, pustixescu, pustuxescu, pustuescu, rimuxescu, pundescu, pundixescu, punduxescu, shcrituescu, shcretuescu *{ro: prăda} {fr: piller} {en: loot, plunder}* ex: vor s-u mpradã, vor s-u furã § ***mprãdat*** (mprã-dátŭ) adg mprãdatã (mprã-dá-tã), mprãdats (mprã-dátsĭ), mprãdati/mprãdate (mprã-dá-ti) – tsi-lj s-ari loatã (cu zorea) bunili tsi-avea; (loc azvimtu tu polim) tsi fu cãlcat shi irmuxit; prãdat, ãmprãdat; irmuxit, ermuxit, pustixit, pustuxit, pustuit, rimuxit, pundit, pundixit, punduxit, shcrituit, shcretuit *{ro: prădat} {fr: pillé} {en: looted, plundered}* § ***mprãdari/mprãdare*** (mprã-dá-ri) sf mprãdãri (mprã-dãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mpradã (prãdeadzã); prãdari, ãmprãdari; irmuxiri, ermuxiri, pustixiri, pustuxiri, pustuiri, rimuxiri, pundiri, pundixiri, punduxiri, shcrituiri, shcretuiri *{ro: acţiunea de a prăda; prădare, jaf} {fr: action de piller; pillage} {en: action of looting, of plundering}* § ***prad*** (prádŭ) vb I prãdai (prã-dáĭ), prãdam (prã-dámŭ), prãdatã (prã-dá-tã), prãdari/prãdare (prã-dá-ri) – (unã cu ***mprad***) ex: stanea ntreagã u prãdarã (featsirã pradã, u furarã) § ***prãdedz*** (prã-dédzŭ) vb I prãdai (prã-dáĭ), prãdam (prã-dámŭ), prãdatã (prã-dá-tã), prãdari/prãdare (prã-dá-ri) –

(unã cu ***mprad***) § ***prãdat*** (prã-dátŭ) adg prãdatã (prã-dá-tã), prãdats (prã-dátsĭ), prãdati/prãdate (prã-dá-ti) – (unã cu ***mprãdat***) § ***prãdari/prãdare*** (prã-dá-ri) sf prãdãri (prã-dărĭ) – (unã cu ***mprãdari***) § ***ãmprad*** (ãm-prádŭ) vb I ãmprãdai (ãm-prã-dáĭ), ãmprãdam (ãm-prã-dámŭ), ãmprãdatã (ãm-prã-dá-tã), ãmprãdari/ãmprãdare (ãm-prã-dá-ri) – (unã cu ***mprad***) § ***ãmprãdat*** (ãm-prã-dátŭ) adg ãmprãdatã (ãm-prã-dá-tã), ãmprãdats (ãm-prã-dátsĭ), ãmprãdati/ãmprãdate (ãm-prã-dá-ti) – (unã cu ***mprãdat***) § ***ãmprãdari/ãmprãdare*** (ãm-prã-dá-ri) sf ãmprãdãri (ãm-prã-dărĭ) – (unã cu ***mprãdari***)

prag (prágŭ) sn praguri (prá-gurĭ) – partea di nghios a curnidãljei di ushi (poartã), niheam ma nsus di loc, pristi cari lipseashti s-treacã omlu tsi va s-intrã i s-easã din casã (ubor); preag; (expr: 1: nu-lj calcu (trec) praglu (a casãljei) = nu lj-intru n casã, nu-l voi, escu ncãceat cu el; 2: bag ciciorlu n prag = cãrshilãtisescu vãrtos atseali tsi va s-facã cariva; caftu vãrtos si s-facã cum voi mini) *{ro: prag} {fr: seuil} {en: threshold (of door)}* ex: cãlcai pri praglu di ushi; aundzi pragurli § ***preag*** (preágŭ) sn preaguri (preá-gurĭ) – (unã cu ***prag***) ex: mã-sa-lj bagã tu preag un ghium cu apã

pramatico (pra-ma-ti-có) sm – vedz tu ***plimatco***

prangã (prán-gã) sf prãndzã (prăn-dzã) – singir gros shi vãrtos cu cari s-leagã cicioarli i mãnjli a sclayilor tra s-nu-ascapã shi s-fugã; dauã neali tsi sã ncljiadzã deavãrliga di mãnjli a sclavlui tra s-lu leagã di mãnj shi s-nu lu-alasã s-fugã; brangã, heari, singir, shingir, singiri, shingiri, zingir, etc. *{ro: lanţuri, cătuşe} {fr: chaînette; menottes} {en: chains; handcuffs}* ex: bãgats-lu tu prangã (heari); prangã (heari) sh-hãpsãnã s-alasã

prapa (prá-pa) adv – tsi s-fatsi unãshunã; tsi s-fatsi ninti; tsi easti ninti; ãnprapã, curundu, crundu, agonja, gonja, aghonja, agunja; nãinti, ninti, mbar *{ro: curînd, repede} {fr: bientôt, vite} {en: soon, fast}* § ***ãnprapã*** (ãn-prá-pã) adv – (unã cu ***prapa***) § ***mprapã*** (mprá-pã) – (unã cu ***prapa***) ex: u loa mprapã (agonja, ninti); cãts anj fu urtac cu frati-su, lucrili njirdzea mprapã (nãinti, mbar)

prasat (pra-sátŭ) sn – vedz tu ***prash***

prascã (prás-cã) sf prãschi (prăs-chi) – yimishi cu coaja shi carnea galbinã (dultsi, cãrnoasã, dzãmoasã sh-cu-un singur os mari tu mesi) tsi sh-u-adutsi tu videari cu unã purnã galbinã ma mari; 1: virucnjauã, virucheauã, viruchi, chearsicã, hearhicã, herhicã, hearhirã, herhirã, hearhitã; 2: caisã *{ro: piersică, caisă} {fr: pêche, abricot} {en: peach, apricot}*

prash (práshĭŭ) sm prash (práshĭ) – zãrzãvati tsi sh-u-adutsi cu tseapa veardi tu videari (gustu sh-anjurizmã), mash cã easti multu ma mari, cu truplu gros sh-analtu, faptu di frãndzãli tsi sta anvãrtiti unã pisti-alantã sh-cu caplu ma gros sh-cãrnos tsi s-aflã tu loc, dit cari es arãdãtsinjli ca unã barbã; (expr: lu-acats tu prash = lu-acats cu minciuna; lu-acats cãndu fatsi un lucru (tsi nu lipseashti fãtseari) sh-nu mata poati s-dzãcã cã nu easti dealihea) *{ro: praz} {fr: poirot} {en: leek}* ex: un aush cu barba n loc (*angucitoari*: prashlu); prashlu s-mãcã pãn tu Martsu: dupã Martsu s-amputi, cã-l beasi Martsul; mãcãm ti prãndzu carni cu prash § ***preash*** (preáshĭŭ) sm preash (preáshĭ) – (unã cu ***prash***) § ***preas*** (preásŭ) sm preash (preáshĭ) – (unã cu ***prash***) ex: acumpãrai nã sutã di capiti di preas § ***prasat*** (pra-sátŭ) sn prasati/prasate (pra-sá-ti) – mãcari di prash *{ro: mâncare de praz} {fr: plat aux poirots} {en: dish made with leeks}* ex: dada featsi ti tsinã, prasat cu limonji

prashti/prashte (prásh-ti) sf – vedz tu ***proashti***

pravatos (pra-va-tósŭ) adv – zbor cari-agiutã tu zburãri cãndu un va s-aspunã cã un lucru s-aflã tu-unã scarã multu ma-analtã di-atsea tu cari s-aflã lucrili di-aradã; privatos, prãvatos, prova-tos, cu puteari, cu dinami, multu, vãrtos, sãnãtos, cadãr, etc. *{ro: tare, viguros} {fr: fort, vigoureusement} {en: strong, vigorously}* ex: cari aurlã pravatos (multu, vãrtos), gura a lui va-l doarã; ãl ligã pravatos (vãrtos, sãnãtos) § ***provatos*** (pro-va-tósŭ) adv – (unã cu ***pravatos***) ex: li-asunã lirili provatos (sãnãtos, cu vrondu) § ***privatos*** (pri-va-tósŭ) adv – (unã cu ***pravatos***) § ***prãvatos*** (prã-va-tósŭ) adv – (unã cu ***pravatos***)

pravdã (práv-dã) sf prãvdzã (prăv-dzã) – prici imirã di casã cu patru cicioari (di-aradã, cal, gumar, bou sh-vacã); (expr: pravda (al Dumnidzã) = om aplo, niheamã ca glar, tsi nu-ari prãxi buni, etc.) *{ro: dobitoc, animal} {fr: bétail (mulet, cheval, âne, boeuf, vache} {en: cattle}* ex: prãvdzãli tuti di sti loc; ari multi prãvdzã; sh-easti pravda-al Dumnidzã (expr: easti om aplo, ca glar); hii dip pravdã (expr: nu-ai dip prãxi, hii glar); tsiva nu-achicãseashti pravda (expr: aestu om aplo, hazo) aestã § ***prãvdicã*** (prãv-dí-cã) sf prãvditsi/prãvditse (prãv-dí-tsi) – pravdã njicã *{ro: dobitoc mic} {fr: petit bétail} {en: small cattle}*

praxi/praxe (prác-si) sf prãxi (prăc-si) – purtari, nvitsãturã, practichii, areu *{ro: purtare, obicei} {fr: conduite, pratique} {en: behaviour, practice, custom}* § ***practichii/practichie*** (prac-ti-chí-i) sf practichii (prac-ti-chíĭ) – harea tsi u-ari cariva tsi-ari adratã un lucru ahãnti ori cu-arada, cã s-ari faptã ca un areu (unã adeti); nvitsãturã, areu, pleami, etc. *{ro: practică, obicei} {fr: pratique, habitude, expérience} {en: practice, custom, experience}* § ***prãxescu*** (prãc-sés-cu) vb IV prãxii (prãc-síĭ), prãxeam (prãc-seámŭ), prãxitã (prãc-sí-tã), prãxiri/prãxire (prãc-sí-ri) – 1: lu nvets lucri buni (cum si s-poartã ghini, etc.); l-crescu (njiclu) tra s-hibã cu prãxi (purtãri) buni; lj-dzãc a unui cum s-facã, lu urnipsescu; 2: ljau apofasea (adar, dzãc) di ma ninti cum (va) si s-facã un lucru; lj-scrii mira di cu njic di tsi va patã tu banã; numãtsescu *{ro: educa, sfătui; meni} {fr: bien éduquer; prédestiner} {en: educate; destine}* ex: l-prãxescu ghini (l-crescu ghini, lu nvets prãxi buni); nj-prãxeashti (nj-scrii mira) cama laea § ***prãxit*** (prãc-sítŭ) adg prãxitã (prãc-sí-tã), prãxits (prãc-sítsĭ), prãxiti/prãxite (prãc-sí-ti) – tsi easti nvitsat; tsi ari prãxi (buni); tsi shtii si s-poartã (ghini); tsi fu urnipsit *{ro: educat; menit} {fr: bien éduqué; prédestiné} {en: educated; destined}* ex: Coletti eara om prãxit (nvitsat, cu multã shcoalã, ghini criscut) § ***prãxiri/prãxire*** (prãc-sí-ri) sf prãxiri (prãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva prãxeashti *{ro: acţiunea de a educa, de a sfătui; de a meni; educare. menire} {fr: action de bien éduquer; de prédestiner} {en: action of educating; of destining}* § ***niprãxit*** (ni-prãc-sítŭ) adg niprãxitã (ni-prãc-sí-tã), niprãxits (ni-prãc-sítsĭ), niprãxiti/niprãxite (ni-prãc-sí-ti) – tsi nu easti nvitsat; tsi nu ari prãxi buni; tsi nu shtii si s-poartã ghini *{ro: needucat, rău crescut} {fr: qui n'est pas bien éduqué; mal élevé} {en: uneducated, badly raised}* ex: s-lu veadã cu nãscãntsã niprãxits sots (fãrã prãxi buni) § ***niprãxiri/niprãxire*** (ni-prãc-sí-ri) sf niprãxiri (ni-prãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu easti prãxit *{ro: acţiunea de a nu educa; de a nu fi bine crescut} {fr: action de ne pas bien éduquer; de mal élever} {en: action of not educating; of poorly raising a child}* ***prã*** (pră) sm – vedz tu ***parã***

prã! (pră!) shi ***prããã***! (pră̆ãã!) inter – zbor cu cari s-pingu gumarlji sh-mulili s-imnã; prrr!, ush!, ushti!; ciush! *{ro: strigăt cu care se fac catârii să meargă} {fr: cri par lequel on fait marcher les ânes ou les mulets} {en: shout by which one makes donkeys to advance}* ex: grea pravatos, ai!, prã!, ush! § ***prrr***! (pằrr!) inter – (unã cu ***prã***) § ***prãci***! (prăcĭ!) inter – zbor cu cari s-cljamã un gumar *{ro: strigăt cu care se cheamă catârii} {fr: cri par lequel on appelle les ânes ou les mulets} {en: shout by which one calls the donkeys}*

prããã! (prăãã!) inter – vedz tu ***prã***

prãcãzon (prã-cã-zónŭ) sn – vedz tu ***pãrcãzon***

prãci! (prăcĭ!) inter – vedz tu ***prã***

prãdari/prãdare (prã-dá-ri) sf – vedz tu ***pradã***

prãdat (prã-dátŭ) adg – vedz tu ***pradã***

prãdedz (prã-dédzŭ) vb I – vedz tu ***pradã***

prãhar (prã-hárŭ) adg prãharã (prã-há-rã), prãhari (prã-hárĭ), prãhari/prãhare (prã-há-ri) – (om) tsi s-minã peanarga; tsi nu pari s-aspunã multã ineryii tu lucrul tsi fatsi; tsi s-aspuni ca linivos cã sh-fatsi lucrili peagalea; molav, moali, mulashcu, mulatic, imir, dobru, linãvos, etc. *{ro: molatic, blajin} {fr: mou, nonchalant} {en: soft, flabby}* ex: cu prãharlu-aestu nu lipsea sã nchisescu

prãhtisescu (prãh-ti-sés-cu) vb IV prãhtisii (prãh-ti-síĭ), prãhtiseam (prãh-ti-seámŭ), prãhtisitã (prãh-ti-sí-tã), prãhtisiri/prãhtisire (prãh-ti-sí-ri) – fug sh-alas singur unã hiintsã i un

lucru; alas un loc si s-aspargã di nimutriri shi s-agiungã irnjiu; brãhtisescu, apãrnãsescu, apãrãsescu, pãrãsescu, apãrãtsescu, pãrãtsescu, apãryisescu, pãryisescu, apãrnisescu, pãrnisescu, apãrnjisescu, pãrnjisescu, pãrnãsescu, pãrãtisescu, pãrsescu *{ro: părăsi, abandona}* *{fr: abandonner, délaisser}* *{en: abandon, desert}* ex: di fudzits, li prãhtisits (li-apãrãtsits) § ***prãhtisit*** (prãh-ti-sítŭ) adg prãhtisitã (prãh-ti-sí-tã), prãhtisits (prãh-ti-sítsĭ), prãhtisiti/prãhtisite (prãh-ti-sí-ti) – tsi easti alãsat singur; tsi easti alãsat si s-aspargã di nimutriri; lucru di cari am traptã mãna; apãrnãsit, apãrãsit, pãrãsit, apãrãtsit, pãrãtsit, apãryisit, pãryisit, apãrnisit, pãrnisit, apãrnjisit, pãrnjisit, prãhtisit, brãhtisit, pãrnãsit, pãrãtisit, pãrsit; arnisit *{ro: părăsit, abandonat}* *{fr: abandonné, délaissé}* *{en: abandoned, deserted}* § ***prãhtisiri/prãhtisire*** (prãh-ti-sí-ri) sf prãhtisiri (prãh-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pãrnãseashti tsiva i cariva; apãrnãsiri, apãrãsiri, pãrãsiri, apãrãtsiri, pãrãtsiri, apãryisiri, pãryisiri, apãrnisiri, pãrnisiri, apãrnjisiri, pãrnjisiri, prãhtisiri, brãhtisiri, pãrnãsiri, pãrãtisiri, pãrsiri; arnisiri *{ro: acţiunea de a părăsi, de a abandona; abandonare; renunţare}* *{fr: action d'abandonner, de délaisser}* *{en: action of abandoning, of deserting}*

prãhtisiri/prãhtisire (prãh-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***prãhtisescu***

prãhtisit (prãh-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***prãhtisescu***

prãmatico (prã-ma-ti-có) sm – vedz tu ***plimatco***

prãmãtar (prã-mã-tárŭ) sm – vedz tu ***prãmãtii***

prãmãteftu (prã-mã-téf-tu) sm – vedz tu ***prãmãtii***

prãmãtii/prãmãtie (prã-mã-tí-i) sf prãmãtii (prã-mã-tíĭ) – lucri tsi suntu tr-acumpãrari i trã vindeari di oaminjlji tsi fac emburlichi; lucrili tsi li ari cariva trã vindeari tu-unã ducheani (mãgãzii i mpãzari); pãrmãtii, suvati, sãvati, malã, mãrdai, mãrdari *{ro: marfă}* *{fr: marchandise}* *{en: goods, merchandise}* ex: multã prãmãtii (malã) adusi § ***pãrmãtii/pãrmãtie*** (pãr-mã-tí-i) sf pãrmãtii (pãr-mã-tíĭ) – (unã cu ***prãmãtii***) ex: shi nviscu duganea cu pãrmãtii nauã § ***prãmãteftu*** (prã-mã-téf-tu) sm prãmãteftsã (prã-mã-téf-tsã) – omlu tsi acumpãrã lucri (prãmãtii) ma eftini (sh-li poartã di-aradã tu altu loc) tra s-li vindã ma scumpu la altsã oaminj; omlu tsi s-lja cu emburlichea tra si sh-amintã bana (pãnea); omlu cari vindi lucri sh-pãrmãtii dit unã mãgãzii; pãrmãteftu, prãmãtar, pãrmãtar, tugear, embur, mãgãzar, mãgãzãtor, mãgãjar, argãstiryear; (expr: plãtescu ca prãmãteftu = plãtescu tinjisit, cu pãradzlji dats tu mãnã, unãshunã) *{ro: negustor}* *{fr: marchand, négociant}* *{en: merchant}* ex: eara bun prãmãteftu n hoarã; s-plãteshti tsi-acumpri, ca prãmãteftu § ***pãrmãteftu*** (pãr-mã-téf-tu) sm pãrmãteftsã (pãr-mã-téf-tsã) – (unã cu ***prãmãteftu***) ex: s-featsi pãrmãteftu § ***prãmãtar*** (prã-mã-tárŭ) sm prãmãtari (prã-mã-tárĭ) – (unã cu ***prãmãteftu***) § ***pãrmãtar*** (pãr-mã-tárŭ) sm pãrmãtari (pãr-mã-tárĭ) – (unã cu ***prãmãteftu***) ex: shi tatã-su shi lalã-su suntu pãrmãtari (tugeari, emburi); doi s-lji bãgãm pãrmãtari; hirarlu sh-pãrmãtarlu § ***prãmãtlichi/prãmãtliche*** (prã-mãt-lí-chi) sf prãmãtlichi (prã-mãt-líchĭ) – tehnea tsi u-ari un prãmãteftu cu acumprarea, purtarea shi vindearea di lucri; tigeareti, tugearlãchi, pãrmãtãrlãchi, pãrmãtitsãlji, emboriu, emburlichi, emburii *{ro: negustorie, comerţ}* *{fr: commerce, négoce}* *{en: commerce}* § ***pãrmãtãrlãchi/pãrmãtãrlãche*** (pãr-mã-tãr-lắ-chi) sf pãrmãtãrlãchi (pãr-mã-tãr-lắchĭ) – (unã cu ***prãmãtlichi***) § ***pãrmãtitsãlji/pãrmãtitsãlje*** (pãr-mã-ti-tsắ-lji) sf pãrmãtitsãlj (pãr-mã-ti-tsắljĭ) – (unã cu ***prãmãtlichi***)

prãmãtlichi/prãmãtliche (prã-mãt-lí-chi) sf – vedz tu ***prãmãtii***

prãndu (prắn-du) vb IV – vedz tu ***prãndzu***[1]

prãndzãri/prãndzãre (prãn-dzắ-ri) sf – vedz tu ***prãndzu***[1]

prãndzãscu (prãn-dzắs-cu) vb IV – vedz tu ***prãndzu***[1]

prãndzãt (prãn-dzắtŭ) adg – vedz tu ***prãndzu***[1]

prãndzu[1] (prắn-dzu) sn prãndzuri (prắn-dzurĭ) – 1: oara dit mesea di dzuã; njadzã-dzuã; njadzã-prãndzu, prãndzu-oarã, prãnzul mari; 2: measa tsi s-lja njadzã-dzua; mãcarea (ghela) di prãndzu *{ro: amiază; masa de prânz}* *{fr: midi; repas de midi, dîner}* *{en: noon; noon meal, lunch}* ex: prãndzu oarã (njadzã-dzuã) agiumsi; ti prãndzu oarã (njadzã-dzua); pãnã n prãndzul mari (oara trã prãndzãri, njadzã-dzuã); avea heartã prãndzu (ghelã trã prãndzu) tra s-lã ducã prãndzu (measa di prãndzu); s-avea aprucheatã a prãndzului (oara trã prãndzãri) § ***njadzã-prãndzu*** (njĭá-dzã-prắn-dzu) adv – tu oara-a prãndzului, njadzã-dzuã *{ro: la prânz}* *{fr: à midi}* *{en: at noon}* § ***prãndzãscu*** (prãn-dzắs-cu) vb IV prãndzãi (prãn-dzắĭ), prãndzam (prãn-dzámŭ), prãndzãtã (prãn-dzắ-tã), prãndzãri/prãndzãre (prãn-dzắ-ri) – ljau measa di prãndzu; mãc (ti prãndzu), prãndzu, prãndu *{ro: prânzi}* *{fr: prendre le repas de midi; se reposer à l'heure du midi}* *{en: lunch; have the noon meal; take a rest after the noon lunch}* § ***prãndzu***[2] (prắn-dzu) vb IV prãndzãi (prãn-dzắĭ), prãndzam (prãn-dzámŭ), prãndzãtã (prãn-dzắ-tã), prãndzãri/prãndzãre (prãn-dzắ-ri) – (unã cu ***prãndzãscu***) ex: sh-io va prãndzu (prãndzãscu, mãc tri prãndzu); va prãndzã (va prãndzãshti); cu minciuna ngushti, multu s-prãndzã, ma nu shi s-tsinj § ***prãndu*** (prắn-du) vb IV prãndzãi (prãn-dzắĭ), prãndzam (prãn-dzámŭ), prãndzãtã (prãn-dzắ-tã), prãndzãri/prãndzãre (prãn-dzắ-ri) – (unã cu ***prãndzãscu***) ex: vrutã, bagã measa s-prãndu (s-prãndzãscu); va ta s-prãndã (prãndzascã) icã s-tsinã § ***prãndzãt*** (prãn-dzắtŭ) adg prãndzãtã (prãn-dzắ-tã), prãndzãts (prãn-dzắtsĭ), prãndzãti/prãndzãte (prãn-dzắ-ti) – cari ari mãcatã ti prãndzu *{ro: prânzit}* *{fr: qui a pris le repas de midi; reposé à l'heure du midi}* *{en: lunched; who had the noon meal; who took a rest after the noon lunch}* ex: vinjirã prãndzãts (mãcats ti prãndzu) § ***prãndzãri/prãndzãre*** (prãn-dzắ-ri) sf prãndzãri (prãn-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva mãcã tri prãndzu *{ro: acţiunea de a prânzi; prânzire}* *{fr: action de prendre le repas de midi; de se reposer à l'heure du midi}* *{en: action of lunching; of having the noon meal; of taking a rest after the noon lunch}* ex: easti oara trã prãndzãri (tra s-mãcãm trã prãndzu)

prãndzu[2] (prắn-dzu) vb IV – vedz tu ***prãndzu***[1]

prãnoamã (prã-noá-mã) sf prãnonj (prã-nonjĭ) – numã cu carilj si greashti a unui om, cu tuti cã nu easti unã cu numa cu cari easti cunuscut di-aradã (multi ori trã arãdeari icã numã tsi-aspuni unã hari di-a lui ca, bunãoarã, cã ari caplu i narea mari, cã-i multu itru, cã shcloapicã, etc.); pãrnoanji, paranumã, parasumã, parangomi, susumi, numã *{ro: poreclă}* *{fr: sobriquet}* *{en: nickname}* ex: Shbuta easti unã prãnoamã (paranumã); a tutlor prãnonj (numi tr-arãdeari) lã bagã § ***pãrnoanji/pãrnoanje*** (pãr-noá-nji) sf pãrnonj (pãr-nonjĭ) – (unã cu ***prãnoamã***) § ***parangomi/parangome*** (pa-ran-gó-mi) sf parangonj (pa-ran-gónjĭ) – (unã cu ***prãnoamã***) ex:

prãpãdescu (prã-pã-dés-cu) (mi) vb IV prãpãdii (prã-pã-díĭ), prãpãdeam (prã-pã-deámŭ), prãpãditã (prã-pã-dí-tã), prãpãdiri/prãpãdire (prã-pã-dí-ri) – lu-aspargu un lucru di nu-armãni dip tsiva di el; l-fac un lucru s-chearã (si s-facã afan) di pi fatsa-a loclui; spãstrescu (cher) tut tsi am; pãrpãdescu, sutrupsescu, cãtãstrãpsescu, afãnisescu, afãnsescu *{ro: ruina, nimici}* *{fr: ruiner, anéantir}* *{en: ruin, annihilate}* § ***prãpãdit*** (prã-pã-dítŭ) adg prãpãditã (prã-pã-dí-tã), prãpãdits (prã-pã-dítsĭ), prãpãditi/prãpãdite (prã-pã-dí-ti) – tsi fu aspartu (s-ari aspartã) di nu-armasi dip tsiva di el; tsi easti faptu afan di pi fatsa-a loclui; pãrpãdit, sutrupsit, cãtãstrãpsit, afãnisit, afãnsit *{ro: ruinat, nimicit}* *{fr: ruiné, anéanti}* *{en: ruined, annihilated}* § ***prãpãdiri/prãpãdire*** (prã-pã-dí-ri) sf prãpãdiri (prã-pã-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva easti cãtãstrãpsit; pãrpãdiri, sutrupsiri, cãtãstrãpsiri, afãnisiri, afãnsiri *{ro: acţiunea de a ruina, de a nimici; ruinare, nimicire}* *{fr: action de ruiner, d'anéantir}* *{en: action of ruining, of annihilating}* § ***pãrpãdescu*** (pãr-pã-dés-cu) (mi) vb IV pãrpãdii (pãr-pã-díĭ), pãrpãdeam (pãr-pã-deámŭ), pãrpãditã (pãr-pã-dí-tã), pãrpãdiri/pãrpãdire (pãr-pã-dí-ri) – (unã cu ***prãpãdescu***) § ***pãrpãdit*** (pãr-pã-dítŭ) adg pãrpãditã (pãr-pã-dí-tã), pãrpãdits (pãr-pã-dítsĭ), pãrpãditi/pãrpãdite (pãr-pã-dí-ti) – (unã cu ***prãpãdit***) § ***pãrpãdiri/pãrpãdire*** (pãr-pã-dí-ri) sf pãrpãdiri (pãr-pã-dírĭ) – (unã cu ***prãpãdiri***)

prãpãdiri/prãpãdire (prã-pã-dí-ri) sf – vedz tu ***prãpãdescu***

prãpãdit (prã-pã-dítŭ) adg – vedz tu ***prãpãdescu***

prãpãndit (prã-pãn-dítŭ) sm, sf prãpãnditã (prã-pãn-dí-tã) prãpãndits (prã-pãn-dítsĭ), prãpãnditi/prãpãndite (prã-pãn-dí-ti) – paranumã datã-a pirvuuljatslor tsi s-trapsirã cãtã locurli di

Ohrida *{ro: poreclă dată aromânilor din Perivoli, refugiaţi în regiunea Ohridei} {fr: sobriquet donné aux aroumains de Perivoli qui se sont réfugiés dans les chaumières tout près d'Ohrida} {en: nickname given to the Aromanians from Perivoli who took refuge in the neighborhood of Ohrida}*
prãpsescu (prãp-sés-cu) vb IV – vedz tu ***puripsescu***
prãpsiri/prãpsire (prãp-sí-ri) sf – vedz tu ***puripsescu***
prãpsit (prãp-sítŭ) adg – vedz tu ***puripsescu***
prãscari/prãscare (prãs-cá-ri) sf – vedz tu ***plãscari***
prãscutescu (prãs-cu-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***proscut***
prãscutiri/prãscutire (prãs-cu-tí-ri) sf – vedz tu ***proscut***
prãscutit (prãs-cu-títŭ) adg – vedz tu ***proscut***
prãshescu (prã-shĭés-cu) vb IV prãshii (prã-shíĭ), prãsheam (prã-shĭámŭ), prãshitã (prã-shí-tã), prãshiri/prãshire (prã-shí-ri) – lucredz tu grãdinã cu sapa, tra s-cur jumerli tsi u-aneacã, tra s-lu-arãm loclu, tra s-lu-adun la-arãdãtsina-a plantilor tsi au ananghi, etc.; sãrcljedz, plivescu *{ro: prăşi, plivi} {fr: sarcler} {en: weed (garden), hoe (corn)}* § ***prãshit*** (prã-shítŭ) adg prãshitã (prã-shí-tã), prãshits (prã-shítsĭ), prãshiti/prãshite (prã-shí-ti) – (loc dit grãdinã) tsi easti arãmat, sãpat, curat (di jumeri); sãrcljat, plivit *{ro: prăşit, plivit} {fr: sarclé} {en: weeded (garden), hoed (corn)}* § ***prãshiri/prãshire*** (prã-shí-ri) sf prãshiri (prã-shírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva prãshashti nã grãdinã; sãrcljari, pliviri *{ro: acţiunea de a prăşi, de a plivi; prăşire, plivire} {fr: action de sarcler} {en: action of weeding (garden), of hoeing (corn)}*
prãshiri/prãshire (prã-shí-ri) sf – vedz tu ***prãshescu***
prãshit (prã-shítŭ) adg – vedz tu ***prãshescu***
prãshtinã (prãsh-ti-nã) sf – vedz tu ***prishtinã***
prãstãnescu (prãs-tã-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pristaneu***
prãstãniri/prãstãnire (prãs-tã-ni-ri) sf – vedz tu ***pristaneu***
prãstãnit (prãs-tã-nítŭ) adg – vedz tu ***pristaneu***
prãstuescu (prãs-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV prãstuii (prãs-tu-íĭ), prãstueam (prãs-tu-ĭámŭ), prãstuitã (prãs-tu-í-tã), prãstuiri/prãstuire (prãs-tu-í-ri) – li arãspãndescu tu-un loc ma mari, lucrili tsi s-aflã adunati tu-un loc ma njic; (oaminj, oi, zboarã, anjurizmi, etc.) es dit un loc strimtu sh-njic (bisearicã, cutar, gurã di om, lilici, etc.) shi s-tindu tu locuri multi sh-mãri; fac oaminjlji dit un loc s-fugã, si s-ducã tu tuti pãrtsãli; scrupsescu, scurpisescu, scorpisescu, arãspãndescu, rãspãndescu, arãspãndzãscu, arãspãndzu, aruversu, arãescu, pispilescu, tindu *{ro: răspândi, împrăştia, dispersa} {fr: épandre, éparpiller, dissiper} {en: spread, disperse, scatter}* ex: prãstuirã (arãspãndirã, arãirã) cãprili § ***prãstuit*** (prãs-tu-ítŭ) adg prãstuitã (prãs-tu-í-tã), prãstuits (prãs-tu-ítsĭ), prãstuiti/prãstuite (prãs-tu-í-ti) – tsi easti arãspãndit dit un loc njic, iu sta adunat, tu-un loc ma mari; scrupsit, scurpisit, scorpisit, arãspãndit, rãspãndit, arãspãndzãt, aruvirsat, arãit, pispilit, tes *{ro: răspândit, împrăştiat, dispersat} {fr: épandu, éparpillé, disseminé} {en: spread, dispersed, scattered}* § ***prãstuiri/prãstuire*** (prãs-tu-í-ri) sf prãstuiri (prãs-tu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arãspãndeashti tsiva; tsi easti ishit dit un loc shi dus tu multi pãrtsã; scrupsiri, scurpisiri, scorpisiri, arãspãndiri, rãspãndiri, arãspãndzãri, aruvirsari, arãiri, pispiliri, tindiri, tindeari *{ro: acţiunea de a răspândi, de a împrăştia, de a dispersa; răspândire, împrăştiere, dispersare} {fr: action d'épandre, d'éparpiller, de dissiper; dispersion} {en: action of spreading, of dispersing, of scattering}*
prãsturã (prãs-tú-rã) sf – vedz tu ***plãsturã***
prãvatos (prã-va-tósŭ) adv – vedz tu ***pravatos***
prãvdicã (prãv-dí-cã) sf – vedz tu ***pravdã***
prãzgu (prãz-gu) sm pl(?) – partea ma grasã dit lapti, niheamã ca galbinã, dit cari si scoati umtul sh-cari s-adunã pisuprã cãndu s-hearbi laptili *{ro: cremă de lapte} {fr: crême de lait} {en: milk cream}*
prãznjauã (prãz-njĭá-ŭã) sf – vedz tu ***preaznã***
preacãn (preá-cãnŭ) adg – vedz tu ***preangu***
preaclji/preaclje (preá-clji) sf – vedz tu ***pãreaclji***
preadun (prea-dúnŭ) (mi) vb I – vedz tu ***adun***
preadunari/preadunare (prea-du-ná-ri) sf – vedz tu ***adun***
preadunat (prea-du-nátŭ) adg – vedz tu ***adun***
preadunãturã (prea-du-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***adun***
preag (preágŭ) sn – vedz tu ***prag***
preagalea (prea-gá-lea) adv – vedz tu ***agalea***
preaghalea (prea-gá-lea) adv – unã cu ***preagalea***
preanarga (prea-nár-ga) adv – vedz tu ***anarga***
preanargha (prea-nár-gha) adv – unã cu ***preanarga***
preangu (preán-gu) adg preangã (preán-gã), preandzi (preán-dzi), preandzi/preandze (preán-dzi) – cari easti multu njic, slab, nifaptu ghini; ascãrchit, chirchinec, puzumi, pruzumi, jibãcos, jibicos, cacafingu, azmet, pilicios, zãbãcos, bãzãcos, jabec, judav, preacãn *{ro: pipernicit, firav} {fr: ratatiné, chétif} {en: feeble, weak, puny}* ex: ashtiptãm di pri aeshti preandzi (piliciosh, azmets) edz, gãlinushi curati? § ***preacãn*** (preá-cãnŭ) adg preacãnã (preá-cã-nã), preacãnj (preá-cãnjĭ), preacãni/preacãne (preá-cã-ni) – (unã cu ***preangu***)
preas (preásŭ) sm – vedz tu ***prash***
preash (preáshĭŭ) sm – vedz tu ***prash***
preasinj (preá-sinj) sf – vedz tu ***pãreasinj***
preaspã (preás-pã) sf preaspã (preás-pã) 1: unã soi di balconi dishcljisã, strimtã shi lungã, tsi s-analtsã niheamã piningã stizma din fatsa-a casilor dit horli armãneshti; pidzulj, preaspã, bancu; 2: bancu di dinintea-a casãljei, di-aradã di cheatrã shi ndrupãt di stizmã; pizulj, pidzulj *{ro: prispă; bancă de piatră sprijinită de peretele din faţa casei} {fr: sorte de verandah ouverte établie au long de la façade des maisons paysannes; banc de pierre devant la maison et accoté au mur} {en: a kind of narrow terrace along the front wall of the house; bench of stone leaned against the wall in front of the house}*
preaznã (preáz-nã) sf preazni/preazne (preáz-ni) shi preznji (préz-nji) – unã soi di earbã tsi sh-u-adutsi cu grãnlu veardi *{ro: specie de iarbă} {fr: herbe semblable au blé vert} {en: grass ressembling green wheat}* § ***prãznjauã*** (prãz-njĭá-ŭã) sf prãznjei (prãz-njĭéĭ) – locuri acupiriti di preaznã; multã preaznã adunatã tu-un loc *{ro: locuri acoperite de "preaznă"; cantitate de "preaznă"} {fr: endroit couvert de "preaznă"; quantité de "preaznă"} {en: area covered of "preaznă"; quantity of "preaznă"}*
precnã (préc-nã) sf – vedz tu ***pecnã***
predã (pré-dã) sf pl(?) – lucru faptu cu multã ahti, mirachi, cilãstisiri *{ro: treabă febrile} {fr: préoccupation, travail fébril} {en: preoccupation, passionate work}* ex: muljerli s-aflã tu mari predã shi shi vrondu
prefã (pré-fã) sf prefi/prefe (pré-fi) – un gioc di cãrtsã *{ro: prefă, preferans} {fr: préférence (jeu aux cartes)} {en: a card game}*
preftu[1] (préf-tu) sm preftsã (préf-tsã) – om tsi easti dus la unã sculii maxus adratã (iu easti nvitsat sh-deapoea hirotonusit) tra s-aibã ndreptul s-lituryiseascã la bisearicã shi s-facã tuti arãdzli crishtineshti; afendu, pãrinti, pãpã, popã; (fig: 1: preftu = carti multu mari di la gioclu di cãrtsã (mash aslu, chetslu i mona easti unã carti ma mari; riga; expr: 2: lj-cãntã (lj-dzãtsi) preftul dupã ureaclji = easti mortu; 3: lj-dau dolji a preftului = mor, lji ncljid ocljilj; 4: gioacã preftul di bilje = zbor tsi va s-dzãcã cã lipseashti s-lu fac un lucru, cã voi i cã nu voi; 5: va ti fac preftu = va tsã dau un shcop, va ti bat; 6: plãteshti ca preftu = plãteshti tinjisit, fãr di altã; 7: va tsã talji limba preftul = zbor tsi s-dzãtsi a njitslor tra s-nu s-purintã cã va yinã preftul s-lã talji limba; 8: cãt nu escu sh-io preftu = zbor tsi s-dzãtsi atumtsea cãndu vrei s-aspuni cã zboarãli spusi ma ninti nu suntu dealihea (cã sh-io nu hiu preftu!); 9: ca preftul cu purinteatsa = s-dzãtsi atumtsea cãnd un fatsi un lucru tsi shtii cã nu lipseashti s-lu facã, sh-dupã tsi-l fatsi dzãtsi cã taha nu shtia) *{ro: preot} {fr: prêtre} {en: priest}* ex: preftul lja di la yii sh-di la mortsã; preftu sã-nj ti ved!; easti prefte, muluyii; aoa ti-am, ore, prefte!; lj-featsi nã ufheljii cu shapti preftsã; s-featsi preftu hilj-su; nitsi filozuf nu sh-eara, cãt nu escu sh-io preftu; s-ts-u dzãcã preftul dupã ureaclji! (expr: s-ti ved mortu, s-mori!); ãlj deadi dolj-a preftului (expr: muri) § ***prifteasã*** (prif-teá-sã) sf prifteasi/priftease (prif-teá-si) – muljari di preftu *{ro: preoteasă} {fr: femme de prêtre} {en: priest's wife}* ex: gioacã preftsã shi prifteasi; prifteasa armasi veduvã di

tinirã § ***priftescu*** (prif-tés-cu) adg prifteascã (prif-teás-cã), prifteshtsã (prif-tésh-tsã), prifteshti (prif-tésh-ti) – tsi ari s-facã cu preftsãlj; tsi tsãni di preftsã; tsi easti di preftu *{ro: preoţesc}* *{fr: de prêtre}* *{en: priest's…}* § ***priftami/priftame*** (prif-tá-mi) sf fãrã pl – multimi di preftsã; priftsami *{ro: mulţime de preoţi, preoţime}* *{fr: nombre de prêtres, clergé}* *{en: multitude of priests, clergy}* § ***priftsami/priftsame*** (prif-tsá-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***priftami***) ex: multã priftsami (preftsã) tu-aestã hoarã; portul di priftsami nu easti ti caritsido § ***priftsãlji/priftsãlje*** (prif-tsã-lji) sf priftsãlj (prif-tsãljĭ) – harea tsi-l fatsi omlu s-hibã preftu; lucrul (tehnea, tesea) di preftu; parei di preftsã; erosinã *{ro: preoţie, sacerdoţie}* *{fr: prêtrise}* *{en: priesthood}* ex: nu itsi om ari mirachi ti priftsãlji (tra si s-facã, tra s-aibã lucru di preftu) § ***papa***[1]- (pá-pa-) sm pl(?) – numã tsi s-bagã nãintea-a numãljei a unui preftu *{ro: denumire ce se pune înaintea numelui de preot}* *{fr: mot qui se met devant le nom d'un prêtre}* *{en: name put in front of the priest's name; Father…; Padre…}*ex: Papa-Custandini; Papa-Yeani § ***Papã***[3] (Pá-pã) sm pl(?) – ma marli dispoti dit biserica catholicã (cari sh-ari scamnul Roma) *{ro: Papa de la Roma}* *{fr: Pape}* *{en: Pope}* ex: canda nj-eshti Papa di la Roma § ***popã***[1] (pó-pã) sm pl(?) – (unã cu ***preftu***[1]) § ***pãpã*** (pã-pắ) sm pãpadz (pã-pádzĭ) – (unã cu ***preftu***[1]) ex: carterea sh-avea sh-pãpã (preftu) § ***ciurlu-pãpã*** (cĭúr-lu-pã-pắ) sm cĭúrlu-pãpadz (cĭúr-lu-pã-pádzĭ) – preftu tsi lu-ariseashti si sã mbeatã multi ori sh-eashti sh-niheamã ca zurlu *{ro: popã candriu}* *{fr: prêtre ivre ou un peu toqué}* *{en: priest that likes to get drunk and is a little crazy}* ex: s-aflã un ciurlu-pãpã (un preftu tsi pari cã nu-ari mintea ntreagã); lituryiili di la un ciurlu-pãpã

preftu[2] (préf-tu) sm preftsã (préf-tsã) – lilici galbinã-njirlã ashtearsã tsi fatsi pãtãts la-arãdãtsinã (dit cari s-fatsi veaclja biuturã nturtseascã salepi) *{ro: floare din tuberculii cãreia se face salepul}* *{fr: espèce de fleur jaune-bleue}* *{en: species of yellow-blue flower}* ex: di lilicea "preftu" s-fatsi salepea

preftu[3] (préf-tu) sm prefts (préftsĭ) – lãngoari ("pericarditã") tsi s-aspuni cu umflarea-a pungãljei (chealiljei) tu cari s-aflã nvilitã inima (la njelj s-aspuni cu hirili di per tsi s-fac minuti shi suptsãri); per *{ro: pericarditã}* *{fr: péricardite}* *{en: pericarditis}*

prep (prépŭ shi prĭépŭ) sm fãrã pl – vidzuta cu cari s-aspuni cariva (sh-cu cari easti vidzut di altsã); vidzutã, videari, fatsã, masti, opsi, fanã, indami, ceahre *{ro: înfãţişare, aspect plãcut}* *{fr: aspect, mine plaisante}* *{en: pleasant aspect, appearance}* ex: tu prep (tu vidzutã) sh-tu cuvendã adutsea viryean; cu preplu dishcljis (vidzuta, opsea dishcljisã)

prepsescu (prep-sés-cu) vb IV prepsii (prep-síĭ), prepseam (prep-seámŭ), prepsitã (prep-sí-tã), prepsiri/prepsire (prep-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pripsescu***

prepsiri/prepsire (prep-sí-ri) sf prepsiri (prep-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pripsiri***

prepsit (prep-sítŭ) adg prepsitã (prep-sí-tã), prepsits (prep-sítsĭ), prepsiti/prepsite (prep-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***pripsit***

preshcav (présh-cavŭ) adg preshcavã (présh-ca-vã), preshcayi (présh-cayĭ), preshcavi/preshcave (présh-ca-vi) – cari fatsi lucrili cu multã fortsã; vãrtos, sãluios, silnãos, sãlnios, silnãvos, ndrumin, cadãr, cãdãr, putut *{ro: violent}* *{fr: violent, déconcerté}* *{en: violent, disconcerted}* ex: eara preshcav shi arãchit; hiljlu easti preshcav (sãluios) shi datu-n cap; ahtari preshcavã, ahtari zãpãlitã escu

preshtãp (présh-tãpŭ) sm pl(?) – dzidzitar (dihtãlitrã, diftilidi) albastru *{ro: degetar albastru}* *{fr: dé bleu (à coudre)}* *{en: blue thimble}*

prezã (pré-zã) sf prezi/preze (pré-zi) – tutumea tsi pots s-acats cu dauã i trei deadziti *{ro: prizã (de tabac)}* *{fr: prise de tabac; pincée}* *{en: pinch (of snuff)}*

prezidentu (pre-zi-dén-tu) sm prezidentsã (pre-zi-dén-tsã) – atsel tsi easti aleptu s-hibã cãpia-a unui stat, parti di stat, cumpanii, sutsatã, etc.; cãpii, cap, proesto *{ro: preşedinte}* *{fr: président}* *{en: president}* § ***proesto*** (pro-es-tó) sm proestadz (pro-es-tádzĭ) – (unã cu ***prezidentu***)

prezvit (préz-vitŭ) sm, adg prezvits (préz-vitsĭ) – (om) tricut tu anj (tsi nu lj-u mata poati ca ma ninti); aush, bitãrnu, veclju, mosh, behlu, burhonj, pleacã, pljacã, geagi, pap, ghiush, tot *{ro: moş, bãtrân}* *{fr: vieux, vieillard}* *{en: old man}* ex: prezvite (pap, bitãrne) Simioane

pri ningã (pri nín-gã) prip – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***priningã***

pri[1]***/pre*** (pri) prip – 1: pripuzitsii cu cari s-fatsi multi ori acuzativlu (la dicljinari; pripuzitsii tsi multi ori s-cheari, shi acuzativlu s-fatsi fãrã pripuzitsia pri); pripuzitsii cari yini multi ori dupã impirativ (la congiugari); 2: zbor tsi-aspuni multi ori cã tsiva s-aflã pisuprã, pristi altu tsiva; pi, pir; pristi, pisti, prisuprã, pisuprã; la, tu, sum, cãndu eara (fãtsea); ti cati; cu, dupã, contra, ca, etc.; (expr: 1: pri (caplu-a tãu, mushiteatsa-ts, gioni tsi easti, etc.) = giur pri (tsi nj-easti ma scumpu: caplu-a tãu, mushiteatsa-ts, gioni tsi easti, etc.); 2: pri vimtu = ncot, geaba, pi tsiva, etc.) *{ro: pe, la, dupã, ca, lângã, etc.}* *{fr: sur, par-dessus; à, sous, pour, en, avec, contre, etc.}* *{en: over, at, to, under, while, for, with, against, etc.}* ex: bagã pita pri measã (pisupra-a measãljei); lja pri un, dã pri-alantu (impirativili-a verbilor ljau shi dau); s-priimnã pri budza di-amari (sã s-priimnã budza di-amari); shi-lj tsãnu pri (la, s-mãcã cu elj la) measã; ma multu tsãnea pri (la) piscãrilji; li-arcãm pri hoarã; pri afurishalui (tu scriarea-a noastrã preafurishalui); va lã yinã pri (pristi) cap; pri caplu-a tãu! (expr: giur pri caplu-a tãu!); ma, pri mushãteatsã-lj, ma, pri gioni-aleptu tsi sh-easti; ma, pri dzãni tsi sh-eara; (expr: tsi mushati dzãni sh-eara!); ti deapiri pri un plãngu (tu-un plãngu tsi nu-astãmãtseashti); s-dishtiptã dinãoarã pri yislu tsi vidzu (tu oara tsi vidzu yislu); armãnlu, sh-oarfãn s-hibã, tut pri celnic va sh-u-aducã (tut ca un celnic va si-aspunã); harlu pri curunã (tu oara-a ncurunariljei); a cãrvãnarlui cari-alagã pri n (tu) cãrvani; omlu si s-aflã totna pri (tu) cripãri; apoea, di pri (di cum eara tu) bunili, zghili cu boatsi; pri ningã (ningã; tu scriarea-a noastrã easti priningã) capra shutã; sharpili aestu mash (aoa zborlu "pri" chiru) mini mi cunoashti; furlji (aoa zborlu "pri" chiru) mini mi cãlcarã; tini (aoa zborlu "pri" chiru) mini mi ai mutritã; io (aoa zborlu "pri" chiru) tini ti cunoscu; atsel va ti lja (aoa zborlu "pri" chiru) tini; ma va ti veadã (aoa zborlu "pri" chiru) cu mini, va ti vatãmã; va s-nji greascã itipasã pri mini (acuzativlu); s-lji talji Dumnidzã pri elj (acuzativlu) aclo; l-dipuni vulturlu pri gioni-aleptu; pri (acuzativlu) mini s-mi furats? pri (acuzativlu) mini? § ***pir***[1] (pirŭ) prip – (unã cu ***pri***[1]) ex: treatsi pir (pri) la casa a muljariljei; s-yini pir (pri) aoatsi; tricu pir la poartã-ts § ***pi*** (pi) prip – (unã cu ***pri***[1]) ex: alinã-ti pi casã (pi citia, pisupra-a casãljei); stau pi scamnu; s-shadã cu nãs pi (la) measã; vinj pi measã (la measã; tu oara tsi mãca; tu oara tsi loa measa); avea shidzutã pi tsinã (la tsinã; shidzu di tsinã, di mãcã ti seara); pi (tu) cari tehni altã si-l da; eara-analtu pi (tu) dzãlili cãndu; cãntãndalui di jali shi pi (sum) soari, shi pi (sum) lunã; nj-u-aflai iu shidea pi (sum) lunã; iu ti dutseai noaptea pi lunã?; di-nj fudzi gionili pi (cãndu eara) lunã; s-bat pi (sum) lunã shi pi (sum) steali; njadzãnoptsã pi (sum) steali; s-lã dãm njilj di napulionj pi (ti cati) insu; fudzi pi ascumtalui (tu scriarea-a noastrã: peascumtalui); nãsã zburashti pi vimtu (expr: ncot, geaba); galbina-a mea azburã pi vimtu (expr: chiru, dusi ncot, dusi pi tsiva); s-mãrtã pi-un (cu-un) om di-aradã; s-u dau feata, nu pi-un (dupã un) om di-aradã; di-aestã hirbea pi featã (contra-a featãljei); s-nu u dishcljidã sh(-pi) nãsã; vãtãmai pi fur (furlu) shi-nj loai ahtea; avdzã sh-pi cucuveauã (sh-cucuveaua) cã cubãea aproapi; cãlirit a meu, bea ca pi a tãu (ca-atseal a tãu) § ***pristi/priste*** (prís-ti) prip – zbor tsi-aspuni multi ori cã tsiva (i) s-aflã ma nsus (prisuprã) di cariva, (ii) sta pri cariva, (iii) dutsi di-alantã parti di tsiva; (iv) s-tihiseashti tu oara tsi s-fatsi un lucru, (v) easti ma multu, ma nsus di, etc.; pisti, pusti; pri, pi, prisuprã, pisuprã; stri, strã *{ro: peste}* *{fr: sur, par dessus; au-delà; pendant, durant, etc.}* *{en: over, during, while, etc.}* ex: pristi (pri, pisuprã di) nãs s-arucã zurlu; nãscãntsã suntu pristi misurã (ma nsus di misura di-aradã); ma mushat pristi (ma multu di tuts tu) dunjauã; pristi (stri; tu oara tsi fãtsea) noaptea-al Dumnidzã; pristi noi

vinjirã sh-nãsh; pristi (prisuprã di) casã featsirã un chioshcu; s-arcã pristi (di-alantã parti di) sinurlu-a hoarãljei § ***pisti²/piste*** (pís-ti) prip – (unã cu ***pristi***) ex: u-arucã pisti casã; s-dusi pisti (di-alantã parti di) amari; da cap luna pisti (stri; tu oara tsi fãtsea) noapti; ai hivritã pisti (stri) noapti; cu mãndili pisti (arcati pri) anumiri § ***pusti/puste*** (pús-ti) prip – (unã cu ***pristi***) § ***prisuprã*** (pri-sú-prã) prip – zbor tsi-aspuni multi ori cã tsiva s-aflã (i) ma nsus di, pristi, icã (ii) tu (dit) partea di nsus a unui lucru; pisuprã; disuprã, pisti, pusti; pri, pi, stri, strã (expr: nj-u ljau prisuprã-nj = u ljau pri mini, nj-ljau mini sartsina, cãbatea, etc.) *{ro: deasupra}* *{fr: (par) dessus}* *{en: over}* ex: s-azboairã prisuprã (pristi, ma nsus di noi); njarea di prisupã (dit partea di nsus); arneashti prisuprã (mash tu partea di nsus); prisuprã (partea di nsus, tsi s-veadi) mash lj-algheashti; nã siptãmãnã sh-di pisuprã (sh-ma multu, ma nsus); nãs sh-u lja prisuprã-lj (pri el) § ***pisuprã*** (pi-sú-prã) prip – (unã cu ***prisuprã***) ex: ancalicã sh-tini pisuprã (pristi) § ***disuprã*** (di-sú-prã) prip – (unã cu ***prisuprã***) ex: arucã-l disuprã (pristi); easti disuprã (pristi) casã; disuprã (ma nsus) di noi shadi el; u ligã disuprã (ma nsus) di fag; cãndu ljundarlu easti mortu, sh-ljepurlji ansar disuprã-lj (pristi el); apa yini di disuprã (di nsus)

pri² (prí) adv – zbor tsi caftã s-aspunã cã tsiva easti multu ma multu (ma mari, ma bun, etc.) dicãt lipseashti di-aradã s-hibã; para, multu, nai ma *{ro: prea}* *{fr: trop, très}* *{en: too, much too, over very}* ex: aleapsi trei oaspits, pri ma (multu) bunj; suntu proaspiti sh-pri (multu, para) caldi; ursa-lj lasã pri (multu, para) curmatã; arãchii di nai buna, di pri (nai ma) heartã; mãnãstirli eara pri (multu, para) vruti di crishtinj; cari va fugã pri (multu) amãnat, ca aestã gãljinã va s-armãnã; s-hãrsi pri (multu di) multu; atumtsea nvitsãm pri (para, multu di) multu; am sh-pri (sh-para) am; nvitsã shi pri (para) nvitsã; atselj tsi pri mãcã (mãcã ma multu dicãt lipseashti); bunjlji oaspits s-vor di pri (ma multu di) frats; ma, pri putsãni si spun § ***pri³-*** (prí-) prifixu – s-bagã nãintea-a unor zboarã (ma multu verbi), tra s-lã u alãxeascã noima; (i) ma multili ori noima-a zborlui easti nvãrtushatã; cu alti zboarã, atsea tsi easti si s-facã, s-fatsi ma multu dicãt lipseashti; (ii) prifixul "pri-" easti scriat di-aradã deadun cu zborlu (nu s-disparti cu semnul "-" cum lu-aveam scriatã aoa), mash cã, cãtivãrãoarã, prifixul sã ngrãpseashti ahoryea di verbu (cãndu ashi u va atsel tsi scrii – sh-atumtsea prifixul poati s-hibã lugursit sh-ca un adverbu – icã atumtsea cãndu un altu zbor s-aflã namisa di prifixu shi verbu); (iii) cãndu zborlu tsi yini dupã prifixu nchiseashti cu "a", atumtea dauãli bots "i" shi "a" pot si s-avdã shi si sã ngrãpseascã ahoryea, ma pot shi s-facã sh-unã, ca un diftongu, cã "i"-lu dit bitisita-a prifixului, cu "a"-lu ditu nchisita-a zborlui s-tuchescu deadun; (iv) zborlu cu prifixu va-l bãgãm tu fumealja-a zborlui *{ro: prefix care schimbã sensul cuvântului, de multe ori ca adverbul "pri"}* *{fr: prefixe, qui change le sens du mot, souvent avec le sens de "pri"}* *{en: prefix, that changes the sense of the word, often giving the sense of "pri"}*

priadar (pri-a-dárŭ shi prea-dárŭ) (mi) vb I – vedz tu ***adar***

priadrari/priadrare (pri-a-drá-ri shi prea-drá-ri) sf – vedz tu ***adar***

priadrat (pri-a-drátŭ shi prea-drátŭ) adg – vedz tu ***adar***

priagalea (prĭa-gá-lea) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***preagalea***

prialeadziri/prialeadzire (pri-a-leá-dzi-ri) sf – vedz tu ***aleg¹***

prialeg (pri-a-légŭ) (mi) vb III shi II – vedz tu ***aleg¹***

prialeptu (pri-a-lép-tu) adg – vedz tu ***aleg¹***

prialidzeari/prialidzeare (pri-a-li-dzeá-ri) sf – vedz tu ***aleg¹***

priavut (pri-a-vútŭ) adg – vedz tu ***am¹***

pricad (pri-cádŭ) vb II – vedz tu ***cad***

prical (pri-cálŭ) sn – vedz tu ***pircalã***

pricã¹ (prí-cã) sf prits (prítsĭ) – avearea tsi u-adutsi unã featã cu ea, cãndu s-mãritã (tsi-lj si da di pãrintsã); pirtsii, pritsii, pai, zestrã *{ro: zestre}* *{fr: trousseau, dot}* *{en: dowry}* § ***pritsii/pritsie*** (pri-tsí-i) sf pritsii (pri-tsíĭ) – (unã cu ***pricã***) § ***pirtsii/pirtsie*** (pir-tsí-i) sf pirtsii (pir-tsíĭ) – (unã cu ***pricã***)

pricã² (scriat shi ***pri-cã***) (prí-cã) cong – vedz tu ***percã***

pricãdeari/pricãdeare (pri-cã-deá-ri) sf – vedz tu ***cad***

pricãdzut (pri-cã-dzútŭ) adg – vedz tu ***cad***

pricãndu (scriat shi ***pri-cãndu***) (pri-cắn-du) adv – vedz ***cãndu***

prichinde (pri-chin-dé) sm, adgm prichindadz (pri-chin-dádzĭ) – picurar tsi easti arugat, lucreadzã sh-easti pãltit cu dzua; pirchinde *{ro: diurnist}* *{fr: diurniste}* *{en: daily worker}* ex: hiu picurar prichinde (lucredz cu dzua), cãndu la stearpi, cãndu la mãtritsi, cãndu la leamni § ***pirchinde*** (pir-chin-dé) sm, adgm pirchindadz (pir-chin-dádzĭ) – (unã cu ***prichinde***)

prici/price (prí-ci) sf prici (príci) shi priciuri (prí-cĭurĭ) – yeatsã; pravdã di pãduri, agrimi, zulapi, zlapi *{ro: animal, ființă, fiară, jivină}* *{fr: animal, être, bête sauvage}* *{en: animal, being, beast}* ex: di tsi prici (pravdã) easti chealea aestã?; avdzã un imnat di prici (zulapi); codri lãi cu prici (agrinj); priciurli di-nj ti mãcarã

pricoatsiri/pricoatsire (pri-coá-tsi-ri) sf – vedz tu ***coc***

pricoc (pri-cócŭ) vb III shi II – vedz tu ***coc***

pricoptu (pri-cóp-tu) adg – vedz tu ***coc***

pricunoashtiri/pricunoashtire (pri-cu-noásh-ti-ri) sf – vedz tu ***cunoscu***

pricunoscu (pri-cu-nós-cu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***cunoscu***

pricunuscut (pri-cu-nus-cútŭ) adg – vedz tu ***cunoscu***

pricunushteari/pricunushteare (pri-cu-nush-teá-ri) sf – vedz tu ***cunoscu***

pricupsescu (pri-cup-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***prucuchii***

pricupsiri/pricupsire (pri-cup-sí-ri) sf – vedz tu ***prucuchii***

pricupsit (pri-cup-sítŭ) adg – vedz tu ***prucuchii***

pricurmari/pricurmare (pri-cur-má-ri) sf – vedz tu ***curmu¹***

pricurmat (pri-cur-mátŭ) adg – vedz tu ***curmu¹***

pricurmu (pri-cúr-mu) (mi) vb I – vedz tu ***curmu¹***

pricutseari/pricutseare (pri-cu-tseá-ri) sf – vedz tu ***coc***

pridari¹/pridare (pri-dá-ri) sf – vedz tu ***dau***

pridari²/pridare (pri-dá-ri) sf – vedz tu ***dau***

pridat¹ (pri-dátŭ) adg – vedz tu ***dau***

pridat² (pri-dátŭ) adg – vedz tu ***dau***

pridau¹ (pri-dáŭ) (mi) vb I – vedz tu ***dau***

pridau² (pri-dáŭ) (mi) vb I – vedz tu ***dau***

pridãciuni/pridãciune (pri-dã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***pradã***

priep (prĭépŭ) sm fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***prep***

prifac (pri-fácŭ) (mi) vb III shi II – vedz tu ***fac***

prifaptu (pri-fáp-tu) adg – vedz tu ***fac***

prifatsiri/prifatsire (pri-fá-tsi-ri) sf – vedz tu ***fac***

prifãtseari/prifãtseare (pri-fã-tseá-ri) sf – vedz tu ***fac***

priftaci (prif-tácĭŭ) sn – vedz tu ***purtufoli***

priftami/priftame (prif-tá-mi) sf – vedz tu ***preftu¹***

prifteasã (prif-teá-sã) sf – vedz tu ***preftu¹***

priftescu (prif-tés-cu) adg – vedz tu ***preftu¹***

priftsami/priftsame (prif-tsá-mi) sf – vedz tu ***preftu¹***

priftsãlji/priftsãlje (prif-tsắ-lji) sf – vedz tu ***preftu¹***

prighios (pri-ghiósŭ) adv – vedz tu ***nghios***

prigiudic¹ (pri-gĭú-dicŭ) vb I – vedz tu ***giudic¹***

prigiudic² (pri-gĭú-dicŭ) vb I – vedz tu ***giudic²***

prigiudicari¹/prigiudicare (pri-gĭu-di-cá-ri) sf – vedz tu ***giudic¹***

prigiudicari²/prigiudicare (pri-gĭu-di-cá-ri) sf – vedz tu ***giudic²***

prigiudicat¹ (pri-gĭu-di-cátŭ) adg – vedz tu ***giudic¹***

prigiudicat² (pri-gĭu-di-cátŭ) adg – vedz tu ***giudic²***

prigiudicatã² (pri-gĭu-di-cá-tã) sf – vedz tu ***giudic¹***

prigiudicatã² (pri-gĭu-di-cá-tã) sf – vedz tu ***giudic²***

prigiur (pri-gĭúrŭ) (mi) vb I – vedz tu ***giur***

prigiurari/prigiurare (pri-gĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***giur***

prigiurat¹ (pri-gĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***giur***

prigiurat² (pri-gĭu-rátŭ) sn – vedz tu ***giur***

prihearbiri/prihearbire (pri-heár-bi-ri) sf – vedz tu ***herbu***

priherbu (pri-hĭér-bu) vb III shi II – vedz tu ***herbu***

prihertu (pri-hĭér-tu) adg – vedz tu ***herbu***

prihirbeari/prihirbeare (pri-hir-beá-ri) sf – vedz tu ***herbu***

priimnari/priimnare (pri-im-ná-ri) sf – vedz tu ***priimnu***

priimnat (pri-im-nátŭ) adg – vedz tu ***priimnu***

priimnu (pri-ím-nu) (mi) vb I priimnai (pri-im-náĭ), priimnam (pri-im-námŭ), priimnatã (pri-im-ná-tã), priimnari/priimnare (pri-im-ná-ri) – imnu dit un loc tu altu pripadi tra s-ljau vimtu

(sã-nj treacã oara, sã-nj ved oaspitslji, s-fac muabeti imnãndalui, etc.); fac unã voltã imnãnda pripadi; primnu, imnu, ghizirsescu *{ro: (se) plimba} {fr: (se) promener} {en: walk, go for a walk}* ex: priimnã-ti; s-priimnã cãt s-priimnã § ***priimnat*** (pri-im-nátŭ) adg priimnatã (pri-im-ná-tã), priimnats (pri-im-nátsĭ), priimnati/priimnate (pri-im-ná-ti) – tsi ari imnatã pripadi tra s-lja vimtu (sã-sh treacã oara, etc.); cari ari faptã unã voltã; primnat, imnat, ghizirsit *{ro: plimbat} {fr: promené} {en: walked, gone for a walk}* ex: adãrati shi priimnati (primnati, ghizirsiti) § ***priimnari/priimnare*** (pri-im-ná-ri) sf priimnãri (pri-im-nãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-priimnã cariva; primnari, ghizeri, ghizirsiri, piripat, sulats, voltã, tifirici *{ro: acţiunea de a (se) plimba; plimbare} {fr: action de (se) promener; promenade} {en: action of walking, of going for a walk; walk}* § ***primnu*** (prím-nu) (mi) vb I primnai (prim-náĭ), primnam (prim-námŭ), primnatã (prim-ná-tã), primnari/primnare (prim-ná-ri) – (unã cu ***priimnu***) § ***primnat*** (prim-nátŭ) adg primnatã (prim-ná-tã), primnats (prim-nátsĭ), primnati/primnate (prim-ná-ti) – (unã cu ***priimnat***) § ***primnari/primnare*** (prim-ná-ri) sf primnãri (prim-nãrĭ) – (unã cu ***priimnari***)

prilai (pri-láĭŭ) adg – vedz tu ***lai***[1]

prilargu (pri-lár-gu) adv – vedz tu ***largu***[2]

prilimtu (pri-lím-tu) adg – vedz tu ***prilingu***

prilindziri/prilindzire (pri-lín-dzi-ri) sf – vedz tu ***prilingu***

prilingu (pri-lín-gu) (mi) vb III prilimshu (pri-lím-shĭu), prilindzeam (pri-lin-dzeámŭ), prilimtã (pri-lím-tã), prilindziri/prilindzire (pri-lín-dzi-ri) – (muljiturã) curã peanarga-anarga, chicutã cu chicutã, pri-unã fatsã, cãtrã nghios; (muljiturã) easi prit unã guvã i cripiturã sh-curã peagalea; sprilingu, spilingu *{ro: (se) prelinge; curge printr-o crăpătură} {fr: découler; glisser lentement le long de; s'écouler à travers} {en: trickle, run down}* ex: unã lacrimã-lj si prilimsi (lj-curã) pri fatsã § ***prilimtu*** (pri-lím-tu) adg prilimtã (pri-lím-tã), prilimtsã (pri-lím-tsã), prilimti/prilimte (pri-lím-ti) – (muljitura) tsi ari curatã, peanarga-anarga, chicutã cu chicutã, cãtrã nghios, pri unã fatsã; (fatsa) pri cari ari curatã unã muljiturã peanarga-anarga; sprilimtu, sprealimtu, spilimtu *{ro: prelins} {fr: découlé} {en: trickled, ran down}* § ***prilindziri/prilindzire*** (pri-lín-dzi-ri) sf prilindziri (pri-lín-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-prilindzi tsiva; sprilindziri, spilindziri, spilindzeari *{ro: acţiunea de a (se) prelinge; prelingere} {fr: action de découler} {en: action of trickle, of running down}* § ***sprilingu*** (spri-lín-gu) (mi) vb III sprilimshu (spri-lím-shĭu), sprilindzeam (spri-lin-dzeámŭ), sprilimtã (spri-lím-tã), sprilindziri/sprilindzire (spri-lín-dzi-ri) – (unã cu ***prilingu***) § ***sprilimtu*** (spri-lím-tu) adg sprilimtã (spri-lím-tã), sprilimtsã (spri-lím-tsã), sprilimti/sprilimte (spri-lím-ti) – (unã cu ***prilimtu***) § ***sprilindziri/sprilindzire*** (spri-lín-dzi-ri) sf sprilindziri (spri-lín-dzirĭ) – (unã cu ***prilindziri***) § ***sprealimtu*** (sprea-lím-tu) adg sprealimtã (sprea-lím-tã), sprealimtsã (sprea-lím-tsã), sprealimti/sprealimte (sprea-lím-ti) – (unã cu ***prilimtu***) ex: limtu sprealimtu (limtu para multu) § ***spilingu*** (spi-lín-gu) (mi) vb III shi II spilimshu (spi-lím-shĭu), spilindzeam (spi-lin-dzeámŭ), spilimtã (spi-lím-tã), spilindziri/spilindzire (spi-lín-dzi-ri) shi spilindzeari/spilindzeare (spi-lin-dzeá-ri) – (unã cu ***prilingu***) – sh-pilimsi perlu cu apã (sh-lu ische perlu cu apã); eara limtã, spilimtã § ***spilimtu*** (spi-lím-tu) adg spilimtã (spi-lím-tã), spilimtsã (spi-lím-tsã), spilimti/spilimte (spi-lím-ti) – (unã cu ***prilimtu***) § ***spilindziri/spilindzire*** (spi-lín-dzi-ri) sf spilindziri (spi-lín-dzirĭ) – (unã cu ***prilindziri***) § ***spilindzeari/spilindzeare*** (spi-lin-dzeá-ri) sf spilindzeri (spi-lin-dzérĭ) – (unã cu ***prilindziri***)

prilungu (pri-lún-gu) adv – vedz tu ***lungu***

prima (prí-ma) adv – multu ghini; nu-ari ma ghini *{ro: foarte bine} {fr: très bien} {en: very well}* ex: prima-lj (multu ghini-lj) si dutsea; lj-njardzi prima (nu s-poati ma ghini; ca trã ciudii); s-u-aduts prima (multu ghini); nã dutsim prima (multu ghini)

primansus (pri-man-súsŭ) adv – vedz tu ***nsus***

primãc (pri-mắcŭ) vb I – vedz tu ***mãc***

primãcari/primãcare (pri-mã-cá-ri) sf – vedz tu ***mãc***

primãcat (pri-mã-cátŭ) adg – vedz tu ***mãc***

primãvearã (pri-mã-veá-rã) sf – vedz tu ***prumuvearã***

primichir (pri-mi-chírŭ) sm primichiri (pri-mi-chírĭ) – partea-a truplui cu cari omlu shadi di-aradã pi scamnu; guva-a truplui pri iu easi nafoarã omlu (shi sh-fatsi apa-atsea groasa) cãndu s-dutsi la hale; cur, bis, cãrtelj, cuci, fãndãc, fãndec, ghes, shidzut *{ro: cur} {fr: cul, derrière} {en: arse}*

primnari/primnare (prim-ná-ri) sf – vedz tu ***priimnu***

primnat (prim-nátŭ) adg – vedz tu ***priimnu***

primnu (prím-nu) (mi) vb I – vedz tu ***priimnu***

primtu (prím-tu) adg – vedz tu ***prindu***[1]

primuvãratic (pri-mu-vã-rá-ticŭ) adg – vedz tu ***prumuveară***

primuveară (pri-mu-veá-rã) sf – vedz tu ***prumuveară***

prin (prínŭ) prip – vedz tu ***prit***

princã (prín-cã) sf printsi/printse (prín-tsi) – hãlati tsi tradzi cãtrã ea agru-prici (shoarits, pulj, njits prãvdzã, etc.) tra s-lj-acatsã i s-lji vatãmã; pringã, avrohi, cearcu, batã, batcã, cãpani, pãyidã, scãndilii, scundilii, stãpitsã, alats, lats, grip; (fig: princã = tirtipi cu cari cãftãm s-lu-arãdem pri cariva (s-lji bãgãm cuvata, s-lu ncãltsãm, sã-lj trãdzem cãlupea, etc.), icã s-lu fãtsem tra si scoatã tu padi tsi shtii icã atseali tsi ari faptã peascumta, etc.) *{ro: cursă} {fr: piège, panneau} {en: trap}* ex: bagã nã princã (pãyidã); cãt shireatã easti vulpea, multi ori ma-sh cadi n princã (pãyidã) § ***pringã***[1] (prín-gã) sf prindzi/prindze (prín-dzi) – (unã cu ***princã***)

prindeari/prindeare (prin-deá-ri) sf – vedz tu ***prindu***[1]

prindi (prín-di) vb (pirs. 3-a sing di la indicativlu prizentu a verbului prindu) – vedz tu ***prindu***[1]

prindiri/prindire (prín-di-ri) sf – vedz tu ***prindu***[1]

prindu[1] (prín-du) (mi) vb III shi II presh (préshŭ) shi primshu (prím-shĭu), prindeam (prin-deámŭ), primtã (prím-tã), prindiri/prindire (prín-di-ri) shi prindeari/prindeare (prin-deá-ri) – 1: aduchescu, achicãsescu, acãchisescu, ntsileg, apucupescu, agrãxescu, ljau di hãbari, ãnj featã mintea, ãnj talji caplu, bag tu cofã, bag tu cornu, etc.; 2: nj-neadzi (ghini i arãu); nj-yini ghini, nj-si cadi; nj-sta ghini (arãu); nj-undzeashti; 3: da (soarili, luna, stealili); bag mãeauã tu-aloat tra s-lu fac s-creascã (s-lu fac s-yinã); mi fac, mi-amintu, mi fet, mi-aprindu *{ro: înţelege; a-i veni (bine sau rău), a-i merge (bine sau rău); dospi (aluat), se forma, crea, se naşte} {fr: comprendre; seoir (bien ou mal), aller (bien ou mal); se former, naître} {en: understand; suit (bad or good); form, make, create, be born}* ex: nu nã prinsesh (aduchish) ghini; a unui ficior cu minti, vurgarã nu-lj prindi (nu-lj lipseashti, nu-lj sta ghini); mãreatsa cum lã prindi (cãt ghini lã sta mãreatsa)!; a njia cum ãnj prindu (cum ãnj sta ghini, cum nj-undzeashti, cum ãnj si cadi); furilja nu vã prindi (nu easti ti voi, nu vã sta ghini); nu vã prindu (nu vã sta ghini) fundili; nu-lj prindi-a lui (nu-lj sta ghini, nu-lj undzeashti) tu loc; prindu aloat (bag mãeauã tu aloat tra s-lu fac s-creascã, s-yinã); s-preasi (ishi, deadi) lunã noauã; ma nãs ahtari s-preasi (s-amintã, s-featsi), anapud, tihilai; dit oara cãndu s-preasi (s-amintã); strãpãpãnjlji a noshtri s-preasirã (s-amintarã) ca armãnj § ***primtu*** (prím-tu) adg primtã (prím-tã), primtsã (prím-tsã), primti/primte (prím-ti) – 1: tsi ari aduchitã (achicãsitã, ntsileaptã, etc.); 2: tsi-lj yini ghini; tsi-lj sta ghini; tsi-lj undzeashti; pirifan, fudul, etc.; 3: tsi ari criscutã i vinjitã (aloatlu); tsi s-ari amintatã, etc. *{ro: înţeles; care-i vine (bine sau rău); mândru; format, creat, născut, dospit (aluat)} {fr: qui a compris; bienséant et fier; sis (bien ou mal), allé (bien ou mal); formé, né} {en: understood; proper, decorous, proud; suit (bad or good); formed, made, created, been born}* ex: vedzã-l tsi primtu (ndreptu, pripsit, pirifan) sh-tsi livendu easti § ***prindi*** (prín-di) vb (pirs. 3-a sing di la indicativlu prizentu a verbului prindu) shi ***prindea*** (la impirfectu) shi ***va prindã*** (la vinjitor) – lipseashti (si s-facã tsiva) *{ro: trebuie} {fr: il faut} {en: it must, it should}* ex: nu prindi (nu lipseashti) § ***prindiri/prindire*** (prín-di-ri) sf prindiri (prín-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-prindi tsiva; lipseari, undzitã *{ro: acţiunea de a înţelege, înţelegere; de-a-i veni (bine sau rău), de-a-i merge (bine sau rău); acţiunea de a*

dospi (aluat), de a se forma, de a crea, de a se naşte} {fr: action de falloir, comprendre; de bien seoir; de se former, de naître} {en: action of understanding; of suiting (bad or good); of forming, of making, of creating, of being born} ex: ahãntã mushuteatsã di featã sh-ahãntã prindiri (undzitã) nu s-aspuni § ***prindeari/prindeare*** (prin-deá-ri) sf prinderi (prin-dérĭ) – (unã cu ***prindiri***)

prindu[2] (prín-du) adv – vedz tu ***aprindu***[2]

pringã[1] (prín-gã) sf – vedz tu ***princã***

pringã[2] (prín-gã) prip – vedz tu ***ningã***[2]

priningã (pri-nín-gã) prip – vedz tu ***ningã***[2]

prinod (pri-nódŭ) sn prinoadi/prinoade (pri-noá-di) shi prinoduri (pri-nó-durĭ) – loclu iu s-adunã doauã oasi dit truplu-a omlui; ligãtura tsi s-fatsi namisa di doauã oasi a truplui; clidusi, ncljiturã, lats, alats, nod *{ro: încheietură, articulaţie} {fr: articulation, jointure} {en: articulation, joint}* ex: lã da dor prinodurli (alatsãli, ncljiturli) di la cicioari

printrã (prín-trã) prip – vedz tu ***prit***

printsu (prín-tsu) sm printsã (prín-tsã) – ficior di amirã (vãsilje); bãrbat dit fumealji di amiradz shi vãsiljadz; vãsilje dit unã vãsilii ma njicã; vasiloplu, diadoh, cneaz, cnjaz *{ro: prinţ} {fr: prince} {en: prince}*

prioni/prione (pri-ó-ni) sf prionj (priónjĭ) – hãlati tsi ari unã soi di lipidã (lamã, discu, etc.) cu dintsã, faptã maxus tra si s-talji leamni (sh-alti lucri) cu fricarea-a lor di dintsãlj tsi s-minã multu-agonja; binaea tsi ari hãlãts mãri tri tãljari leamni (arburlji s-lji facã scânduri) minati mihanic; sharã *{ro: ferăstrău, joagăr} {fr: scie, scierie} {en: saw, sawmill}* ex: ncãrcãm scânduri di la prioni § ***priunã*** (pri-u-nắ) sm priunadz (pri-u-nádzĭ) – atsel tsi ari prionea iu s-talji leamni; omlu tsi talji leamni cu-unã prioni; omlu tsi lucreadzã la unã prioni *{ro: omul care are sau lucrează cu ferăstrăul} {fr: l'homme qui a une scierie, scieur} {en: sawmill owner, sawmill worker}*

pripadi/pripade (pri-pá-di) adv – vedz tu ***padi***[1]

pripilitsã (pri-pi-lí-tsã) sf pripilitsã (pri-pi-lí-tsã) – pulj dit locurli-a noastri ma cari s-dutsi earna tu locurli caldi, cu peanili murni, tsi ari carnea bunã tu mãcari sh-ti-atsea easti cãftatã di-avinãtori; shcurtizã, trigonã *{ro: prepeliţă} {fr: caille} {en: quail}*

pripodã (pri-pó-dã) sf – vedz tu ***pãrpodi***

pripodhã (pri-pó-dhã) sf pripodz (pri-pódzĭ) – unã cu ***pripodã***

pripodhi/pripodhe (pri-pó-dhi) sf pripodz (pri-pódzĭ) – unã cu ***pripodi***

pripodi/pripode (pri-pó-di) sf – vedz tu ***pãrpodi***

pripsescu (prip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***puripsescu***

pripsiri/pripsire (prip-sí-ri) sf – vedz tu ***puripsescu***

pripsit (prip-sítŭ) adg – vedz tu ***puripsescu***

pripun (pri-púnŭ) (mi) vb III shi II pripush (pri-púshĭŭ), pripuneam (pri-pu-neámŭ), pripusã (pri-pú-sã), pripuniri/pripunire (pri-pú-ni-ri) shi pripuneari/pripuneare (pri-pu-neá-ri) – nj-spun pãrearea tsi u am (nj-dau cu mintea, urnipsescu lumea, etc.) trã cum si s-facã un lucru tra s-hibã ghini; nj-bag tu minti (apufãsescu) s-fac un lucru; hiu di pãreari (lugursescu, minduescu, pistipsescu, nj-u am, fãndãxescu, nj-da mintea, nj-cad pri shubei, am unã noimã, etc.) cã un lucru easti dealihea (easti bun, cã poati si s-facã, etc.) *{ro: propune; închipui, presupune, bănui} {fr: proposer; supposer, soupçonner} {en: propose; suppose, suspect}* ex: nã pripusim (minduim cã easti ghini, nã bãgãm tu minti) s-acãtsãm sclav un conjar; nã pripusim (lom apofasea, minduim cã easti ghini, nã bãgãm tu minti) s-intrãm njadzã-dzuã n hoarã; fãrã s-pripunã (s-minduească, s-cadã pi shubei cã easti) vãr piricul; multi-nj pripush (multi-nj bãgai tu minti) s-adar ma nu li-adrai § ***pripus***[1] (pri-púsŭ) adg pripusã (pri-pú-sã), pripush (pri-púshĭ), pripusi/pripuse (pri-pú-si) – (pãrearea, ideea) tsi u-ari shi sh-u da cariva, trã cum si s-facã un lucru tra s-easã ghini; (pãrearea, ideea) tsi u mindueashti cariva (tsi lugurseashti, pistipseashti, fãndãxeashti, etc.) cã un lucru easti dealihea (easti bun, cã poati si s-facã, etc.) *{ro: propus; închipuit, presupus, bănuit} {fr: proposé; supposé, soupçonné} {en: proposed; supposed, suspected}* § ***pripuniri/pripunire*** (pri-pú-ni-ri) sf pripuniri (pri-pú-nirĭ) – atsea tsi s-fatsi cându cariva pripuni tsiva *{ro: acţiunea de a propune; de a(-şi) închipui, de a presupune, de a bănui; propunere; închipuire, presupunere, bănuire} {fr: action de proposer; de supposer, de soupçonner} {en: action of proposing; of supposing, of suspecting}* § ***pripuneari/pripuneare*** (pri-pu-neá-ri) sf pripuneri (pri-pu-nérĭ) – (unã cu ***pripuniri***) § ***pripus***[2] (pri-púsŭ) sn pripusuri (pri-pú-surĭ) – sãmtsãrea tsi u-avem tu suflit shi ideea tsi nã treatsi prit minti cã atsea tsi videm (fãtsem i nã si spuni) nu easti dealihea (shi noi pistipsim cã lucrili suntu altã soi di cum li videm, li fãtsem i nã si spuni); shube, shubei, shubie, ergu, ipupsii *{ro: bănuială} {fr: soupçon} {en: suspicion}* ex: sh-anvãrtea tsigarea fãrã pripus (shube); fãrã pripus (shubei) biu apa

pripuneari/pripuneare (pri-pu-neá-ri) sf – vedz tu ***pripun***

pripuniri/pripunire (pri-pú-ni-ri) sf – vedz tu ***pripun***

pripus[1] (pri-púsŭ) adg – vedz tu ***pripun***

pripus[2] (pri-púsŭ) sn – vedz tu ***pripun***

priputsã (pri-pú-tsã) sf – vedz tu ***putsã***

Prir (Prírŭ) sm fãrã pl – vedz tu ***Aprir***

priscari/priscare (pris-cá-ri) sf – vedz tu ***plãscari***

prishindescu (pri-shin-dés-cu) vb IV prishindii (pri-shin-díĭ), prishindeam (pri-shin-deámŭ), prishinditã (pri-shin-dí-tã), prishindiri/prishindire (pri-shin-dí-ri) – fac un semnu i dzãc un zbor di vreari (sãnãtati, urari, tinjii, ambãreatsã, etc.) cându mi dispartu icã mi aflu cu cariva *{ro: saluta} {fr: saluer} {en: greet, salute}* § ***prishindit*** (pri-shin-dítŭ) adg prishinditã (pri-shin-dí-tã), prishindits (pri-shin-dítsĭ), prishinditi/prishindite (pri-shin-dí-ti) – tsi-lj s-ari dzãsã un zbor la unã andamusi, i-lj s-ari faptã un semnu, tra sã-lj s-aspunã vreari (tinjii, etc.); hiritisit, hiritsit, bunuit, ghinuit, cãlimirsit *{ro: salutat} {fr: salué} {en: greeted, saluted}* § ***prishindiri/prishindire*** (pri-shin-dí-ri) sf prishindiri (pri-shin-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cându s-prishindeashti lumea; hiritisiri, hiritsiri, bunuiri, ghinuiri, cãlimirsiri *{ro: acţiunea de a saluta; salutare} {fr: action de saluer; salutation} {en: action of greeting, of saluting}*

prishindiri/prishindire (pri-shin-dí-ri) sf – vedz tu ***prishindescu***

prishindit (pri-shin-dítŭ) adg – vedz tu ***prishindescu***

prishtinã (prísh-ti-nã) sf prishtinj (prísh-tinjĭ) – atsea tsi-armãni dupã tsi yimishili suntu cãlcati tra s-lã si scoatã dzama i si s-facã yinlu; tsipurã, tsipur, bãrsii, cominã, cumenji, pishtinã, prãshtinã, prushtinã, purushtinã *{ro: drojdie} {fr: marc (de raisin)} {en: marc (of grapes)}* ex: prishtinã di-auã § ***prãshtinã*** (prắsh-ti-nã) sf prãshtinj (prắsh-tinjĭ) – (unã cu ***prishtinã***) § ***prushtinã*** (prúsh-ti-nã) sf prushtinj (prúsh-tinjĭ) – (unã cu ***prishtinã***) ex: arãchii di prushtinã § ***pishtinã*** (písh-ti-nã) sf pishtinj (písh-tinjĭ) – (unã cu ***prishtinã***) § ***purushtinã*** (pu-rúsh-ti-nã) sf purushtinj(?) (pu-rúsh-tinjĭ) – (unã cu ***prishtinã***) ex: biu pãnã nu alãsã dicãt bãrsia i purushtina

prisinadã (pri-si-ná-dhã) sf prisinãdz (pri-si-nắdzĭ) – hroma veardi tsi u-au erghili (frãndzãli di ponj, frãndzili di lilici, etc.); loc (cãmpu, pãduri, munti, etc.) pri cari crescu multi lucri verdzã (erghi, ponj cu frãndzã, zãrzãvãts, etc.); virdzãturã, virdeatsã *{ro: verdeaţă} {fr: verdure} {en: greenness}*

prisinadhã (pri-si-ná-dhã) sf prisinãdz (pri-si-nắdzĭ) – unã cu ***prisinadã***

prisini/prisine (prí-si-ni) sf prisinj (prí-sinjĭ) – partea di nghios a fuslui di turtseari cari lishureadzã anvãrtirea-a fuslui (sh-cari easti ma greauã sh-lu tsãni fuslu spindzurat cãtrã nghios); arutel, rãtel *{ro: prâsnel} {fr: gros but du fuseau, peson du fuseau} {en: lower part of the spindle}* ex: suntu prisinj sh-cama mãri, sh-cama njits

pristaneu (pris-ta-néŭ) adv – (zbor tsi ari di-aradã zborlu "di" diniti) 1: primansus, diprisuprã, parapanish, bashã; 2: (faptu) fãrã vreari, di zori, cu silã *{ro: prea mult, de prisos; (făcut) în silă} {fr: superflu, surplus; à contre-coeur, forcé} {en: superfluous, surplus; reluctantly, forced}* ex: mãc di pristaneu (primansus); arãslu di pristaneu (faptu di primansus, di zori, cu sila) a spindzuratlui § ***pistaneu*** (pis-ta-néŭ) adv – (unã cu ***pristaneu***) § ***pristãnisescu*** (pris-tã-ni-sés-cu) (mi) vb IV pristãnisii (pris-tã-ni-síĭ), pristãniseam (pris-tã-ni-seámŭ), pristãnisitã (pris-tã-ni-sí-tã), pristãnisiri/pristãnisire (pris-tã-ni-

sí-ri) – nj-umplu pãntica cu mãcari sh-beari; mãc ma multu dicãt lipseashti pãnã nu mata pot s-mãc altã (cãndu nchisescu s-mãc cu silã, cu zorea, di primansus); mãc ahãt cãt ãnj lipseashti tra s-nu-nj mata hibã foami; mi fac tsayi, ciufleacã; pristinisescu, prãstãnescu, pristãnescu, satur, andop, nãfãtescu, fãnãtescu, apudidescu *{ro: sătura, îndopa}* *{fr: rassassier, gaver, gorger}* *{en: satisfy, satiate, gorge}* ex: mumãnjli pristãnisescu (nãfãtescu) natslji cu sinlu di vom totãna § ***pristãnisit*** (pris-tã-ni-sítŭ) adg pristãnisitã (pris-tã-ni-sí-tã), pristãnisits (pris-tã-ni-sítsĭ), pristãnisiti/pristãnisite (pris-tã-ni-sí-ti) – pristinisit, prãstãnit, pristãnit, sãturat, andupat, nãfãtit, fãnãtit, apudidit *{ro: săturat, îndopat}* *{fr: rassassié, gavé, gorgé}* *{en: satisfied, gorged, satiated}* § ***pristãnisiri/pristãnisire*** (pris-tã-ni-sí-ri) sf pristãnisiri (pris-tã-ni-sírĭ) – pristinisiri, prãstãniri, pristãniri, sãturari, andupari, nãfãtiri, fãnãtiri, apudidiri *{ro: acţiunea de a sătura, de a îndopa; săturare, îndopare}* *{fr: action de rassassier, de gaver, de gorger}* *{en: action of satisfying, of gorging, of satiating}* § ***pristinisescu***[1] (pris-ti-ni-sés-cu) (mi) vb IV pristinisii (pris-ti-ni-síĭ), pristiniseam (pris-ti-ni-seámŭ), pristinisitã (pris-ti-ni-sí-tã), pristinisiri/pristinisire (pris-ti-ni-sí-ri) – (unã cu ***pristãnisescu***) § ***pristinisit***[1] (pris-ti-ni-sítŭ) adg pristinisitã (pris-ti-ni-sí-tã), pristinisits (pris-ti-ni-sítsĭ), pristinisiti/pristinisite (pris-ti-ni-sí-ti) – (unã cu ***pristãnisit***) § ***pristinisiri***[1]***/pristinisire*** (pris-ti-ni-sí-ri) sf pristinisiri (pris-ti-ni-sírĭ) – (unã cu ***pristãnisiri***) § ***pristãnescu*** (pris-tã-nés-cu) (mi) vb IV pristãnii (pris-tã-níĭ), pristãneam (pris-tã-neámŭ), pristãnitã (pris-tã-ní-tã), pristãniri/pristãnire (pris-tã-ní-ri) – (unã cu ***pristãnisescu***) § ***pristãnit*** (pris-tã-nítŭ) adg pristãnitã (pris-tã-ní-tã), pristãnits (pris-tã-nítsĭ), pristãniti/pristãnite (pris-tã-ní-ti) – (unã cu ***pristãnisit***) § ***pristãniri/pristãnire*** (pris-tã-ni-ri) sf – pristãniri (pris-tã-nírĭ) (unã cu ***pristãnisiri***) § ***prãstãnescu*** (prãs-tã-nés-cu) (mi) vb IV prãstãnii (prãs-tã-níĭ), prãstãneam (prãs-tã-neámŭ), prãstãnitã (prãs-tã-ní-tã), prãstãniri/prãstãnire (prãs-tã-ní-ri) – (unã cu ***pristãnisescu***) § ***prãstãnit*** (prãs-tã-nítŭ) adg prãstãnitã (prãs-tã-ní-tã), prãstãnits (prãs-tã-nítsĭ), prãstãniti/prãstãnite (prãs-tã-ní-ti) – (unã cu ***pristãnisit***) § ***prãstãniri/prãstãnire*** (prãs-tã-ní-ri) sf prãstãniri (prãs-tã-nírĭ) – (unã cu ***pristãnisiri***)

pristãnescu (pris-tã-nés-cu) (mi)– vedz tu ***pristaneu***

pristãniri/pristãnire (pris-tã-ni-ri) sf – vedz tu ***pristaneu***

pristãnisescu (pris-ta-néŭ) adv – vedz tu ***pristaneu***

pristãnisiri/pristãnisire (pris-tã-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***pristaneu***

pristãnisit (pris-tã-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***pristaneu***

pristãnit (pris-tã-nítŭ) adg – vedz tu ***pristaneu***

pristi/priste (prís-ti) prip – vedz tu ***pri***[1]

pristinisescu[1] (pris-ti-ni-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pristaneu***

pristinisescu[2] (pris-ti-ni-sés-cu) (mi) vb IV pristinisii (pris-ti-ni-síĭ), pristiniseam (pris-ti-ni-seámŭ), pristinisitã (pris-ti-ni-sí-tã), pristinisiri/pristinisire (pris-ti-ni-sí-ri) – agunjisescu, ayiusescu, viisescu *{ro: grăbi}* *{fr: hâter}* *{en: hasten}* § ***pristinisit***[2] (pris-ti-ni-sítŭ) adg pristinisitã (pris-ti-ni-sí-tã), pristinisits (pris-ti-ni-sítsĭ), pristinisiti/pristinisite (pris-ti-ni-sí-ti) – agunjisit, ayiusit, viisit *{ro: grăbit}* *{fr: hàté}* *{en: hastened}* § ***pristinisiri***[2]***/pristinisire*** (pris-ti-ni-sí-ri) sf pristinisiri (pris-ti-ni-sírĭ) – agunjisiri, ayiusiri, viisiri; agunjii, ayiuseală *{ro: acţiunea de a grăbi; grăbire, grabă}* *{fr: action de se hàter, hâte}* *{en: action of hastening, haste}* ex: pristinisirea (agunjia) tu itsido lucru easti zulumi

pristinisiri[1]***/pristinisire*** (pris-ti-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***pristaneu***

pristinisiri[2]***/pristinisire*** (pris-ti-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***pristinisescu***[2]

pristinisit[1] (pris-ti-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***pristaneu***

pristinisit[2] (pris-ti-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***pristinisescu***[2]

prisuprã (pri-sú-prã) prip – vedz tu ***pri***[1]

prit (prítŭ) prip – zbor (prishcurtarea-a zboarãlor "***pri tu***") tsi va s-aspunã cã tsiva s-minã (icã treatsi, s-aflã) namisa di un lucru (di-un loc i chiro, di ma multi lucri, etc.); namisa di; pit, pin, pitru, pitu; prin; (expr: lj-u scot prit nãri = lj-u-aduc aminti tut chirolu bunlu tsi lj-am faptã; lj-caftu ma multu dicãt nj-ari datã (faptã); lj-u discumpãr; etc.) *{ro: prin}* *{fr: par, parmi, à travers, au travers de..., au milieu, entre}* *{en: through, between, in the middle of}* ex: s-treacã prit unã cali; tricum prit arãu; lj-u scoasi prit nãri (expr: lj-adusi-aminti tut chirolu bunlu tsi lj-ari faptã); pãshtea oili prit (namisa di) muntsãli din hoarã; lu-aflai tsi-alãga prit cãljuri § ***pitru*** (pí-tru) prip – (scriarea deadun a dauãlor zboarã "***pi tru***") (unã cu ***prit***) ex: pitru cãljuri § ***pintru*** (pín-tru) prip – (unã cu ***prit***) § ***pitu*** (pí-tu) prip – (scriarea deadun a dauãlor zboarã "***pi tu***") (unã cu ***prit***) ex: lu cãftã pitu locuri dipãrtati § ***pit*** (pítŭ) prip – (scriarea deadun shi prishcurtarea a dauãlor zboarã "***pi tu***") (unã cu ***prit***) ex: minduiri ãlj tritsea pit minti § ***pin*** (pínŭ) prip – (scriarea deadun shi prishcurtarea a dauãlor zboarã "***pi ãn***") (unã cu ***prit***) ex: di pin horli (di prit horli) armãneshti § ***prin*** (prínŭ) prip – (unã cu ***prit***) § ***printrã*** (prín-trã) prip – (unã cu ***prit***) ex: s-hidzea printrã (prit) cicioarli a lumiljei § ***pintru*** (pín-tru) prip – (unã cu ***prit***)

pritsii/pritsie (pri-tsí-i) sf – vedz tu ***pricã***

priunã (pri-u-nǎ) sm – vedz tu ***prioni***

privatos (pri-va-tósŭ) adv – vedz tu ***pravatos***

prived (pri-védŭ) (mi) vb II – vedz tu ***ved***

priveglju (pri-vé-gljŭ) vb I – vedz tu ***aveglju***

privideari/privideare (pri-vi-deá-ri) sf – vedz tu ***ved***

prividzut (pri-vi-dzú-tã) adg – vedz tu ***ved***

privigljari/privigljare (pri-vi-gljĭá-ri) sf – vedz tu ***aveglju***

privigljat (pri-vi-gljĭátŭ) adg – vedz tu ***aveglju***

proacã (proá-cã) sf – vedz tu ***prochi***[2]

proanji/proanje (proá-nji) sf – vedz tu ***pronj***

proashti/proashte (proásh-ti) sf proshti (prósh-ti) – unã hãlati di lemnu sh-lastic cu cari s-agioacã ficiuritslji shi aminã chitritseali; prashti, strelã, tengalã *{ro: praştie}* *{fr: fronde}* *{en: sling}* § ***prashti/prashte*** (prásh-ti) sf prãshti (prãsh-ti) – (unã cu ***proashti***)

proaspit (proás-pitŭ) adg, (adv invar) proaspitã (proás-pi-tã), proaspits (proás-pitsĭ), proaspiti/proaspite (proás-pi-ti) – tsi easti faptu (adunat, ndreptu, etc.) di putsãn chiro; (zãrzãvati, fructu, etc.) tsi easti mãcat ashi cum easti adunat, fãrã tra s-hibã alãxit cu hirbearea (fridzearea, cutsearea, etc.); tsi nu easti veclju; tsi easti faptu di putsãn (multu chiro) chiro; freshcu, crefcu, creftu, crehtu, taze, tazetcu, afrat, trifir, trifirushcu, tinir *{ro: proaspăt, recent}* *{fr: frais, recent; fraîchement, récemment}* *{en: fresh, recent; freshly, recently}* ex: n-adusi carni proaspitã (freshcã, tãljatã di putsãn chiro); oauãli-aesti suntu proaspiti (freshchi, cãt furã uati di gãljinã); shi umtul shi cash-lu suntu proaspits (cãt lji featsirã); tora, proaspit (cãt), avdzãi aesti nali; casa easti proapit (di putsãn chiro) sculatã § ***pruspiturã*** (prus-pi-tú-rã) sf pruspituri (prus-pi-túrĭ) – lucru (di-aradã di mãcari) proaspit *{ro: prospătură}* *{fr: aliments frais}* *{en: fresh food}* ex: aesti suntu pruspituri (lucri ti mãcari proaspiti) § ***mpruspitedz*** (mprus-pi-tédzŭ) (mi) vb I mpruspitai (mprus-pi-táĭ), mpruspitam (mprus-pi-támŭ), mpruspitatã (mprus-pi-tá-tã), mpruspitari/mpruspitare (mprus-pi-tá-ri) – aduc (ljau, acumpãr, etc.) alti lucri (proaspiti) tra s-lja loclu a lucrilor veclji tsi nu li mata am (cã li-am datã, chirutã, vindutã, etc.) *{ro: împrospăta, reînnoi}* *{fr: rafraîchir, renouveler}* *{en: refresh, renew}* ex: mpruspitã duganea cu tutiputa tsi adusi di Becili; mpruspitarã sinetea § ***mpruspitat*** (mprus-pi-tátŭ) adg mpruspitatã (mprus-pi-tá-tã), mpruspitats (mprus-pi-tátsĭ), mpruspitati/mpruspitate (mprus-pi-tá-ti) – (lucru) tsi easti adus (loat, acumpãrat, etc.) s-lja loclu-a altui lucru (dat, chirut, vindut, etc.) *{ro: împrospătat, reînnoit}* *{fr: rafraîchi, renouvelé}* *{en: refreshed, renewed}* § ***mpruspitari/mpruspitare*** (mprus-pi-tá-ri) sf mpruspitãri (mprus-pi-tãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si mpruspiteadzã tsiva *{ro: acţiunea de a împrospăta, de a reînnoi; împrospătare, reînnoire}* *{fr: action de rafraîchir, de renouveler}* *{en: action of refreshing, of renewing}*

prochi[1] (próchĭŭ) vb I – vedz tu ***aprochi***

prochi[2] (próchĭŭ) sn prochi (próchĭ) – penurã cu cari sã ncãrfusescu sholjili di la pãputsã *{ro: cui pentru talpa de încălţăminte}* *{fr: clou de chassure}* *{en: shoe nail}* ex: un prochi (unã penurã) di la curdelji § ***proacã*** (proá-cã) sf prochi (próchĭ) – (unã cu ***prochi***[2])

prod (pródhŭ) sn produri (pró-dhurĭ) – alãxirea (creashtirea) a unui lucru cãtrã ma ghini (ma mari, etc.); nidzearea nãinti di la unã catastasi ma veaclji a unui lucru la unã catastasi ma nauã (ma bunã) *{ro: progres} {fr: progrès} {en: progress}* § ***prood*** (pró-odhŭ) sn prooduri (pró-o-dhurĭ) – (unã cu ***prod***) § ***prudipsescu*** (pru-dip-sés-cu) vb IV prudipsii (pru-dip-síĭ), prudipseam (pru-dip-seámŭ), prudipsitã (pru-dip-sí-tã), prudipsiri/prudipsire (pru-dip-sí-ri) – crescu shi prucupsescu cu chirolu; mi-alãxescu (crescu) dit unã catastasi ma veaclji (ma putsãn bunã, ma njicã, ma oarfãnã, etc.) tu-unã altã catastasi ma nauã (ma bunã, ma mari, ma avutã, etc.); neg cãtrã nãinti ti ma mbar sh-ma bun *{ro: progresa, înainta} {fr: progresser, avancer, cheminer, profiter} {en: progress, advance, thrive, grow}* § ***prudipsit*** (pru-dip-sítŭ) adg prudipsitã (pru-dip-sí-tã), prudipsits (pru-dip-sítsĭ), prudipsiti/prudipsite (pru-dip-sí-ti) – cari creashti shi prucupseashti cu chirolu; tsi ari criscutã dit unã catastasi ma putsãn bunã tu altã ma bunã; tsi-lj s-ari dusã lucrul ambar cu chirolu shi s-ari alãxitã trã ma ghini (ma mari, ma avut, etc.) *{ro: progresat, înaintat} {fr: progressé, avancé, cheminé, profité} {en: progressed, advanced, thrived, grown}* § ***prudipsiri/prudipsire*** (pru-dip-sí-ri) sf prudipsiri (pru-dip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva prudipseashti, creashti trã ma ghini (ma mari, ma avut, etc.) *{ro: acţiunea de a progresa, de a înainta; progresare, înaintare} {fr: action de progresser, d’avancer, de cheminer, de profiter} {en: action of progressing, of advancing, of thriving, of growing}*

prodh (pródhŭ) sn prodhuri (pró-dhurĭ) – unã cu ***prod***

prodhrom (pró-dhromŭ) sm prodhronj (pró-dhronjĭ) – unã cu ***prodrom***

prodrom (pró-dromŭ) sm prodronj (pró-dronjĭ) – atsel tsi easti vinjit nãintea-a unui altu, lji ndreadzi calea sh-lj-u-aspuni; atsel tsi lj-u dishcljidi-a unui calea shi lu nveatsã cum easti s-adarã *{ro: precursor, premergãtor} {fr: précurseur; avant coureur} {en: precursor, forerunner}* ex: Ayiu-Yeani Pãtidzã-torlu fu prodromlu-a Hristolui (atsel tsi vinji nintea-a Hristolui shi-lj dishcljisi calea)

proeresi (pro-é-re-si) sf pl(?) – lucrul tsi-avinj s-lu fats cãndu adari tsiva; lucrul tsi-ai tu minti s-lu fats (ma s-pots); nieti, nãeti, scupo; *{ro: intenţie, scop, ţintã} {fr: intention, but, dessein, fin} {en: intention, purpose, target}*

proesto (pro-es-tó) sm – vedz tu ***prezidentu***

profcu (próf-cu) sm proftsi (próf-tsi) – arburi njic tsi fatsi unã soi di arapuni di lãludz njits sh-albi, shi yimishi ca nãshti gãrnutsi njits lãi i aroshi; usuc, usãc, soc, boz, iboz, iboj, filj, saug, suug, sug, sãuc, sãmbuc, zãmbuc, vuj, vuji, vuz, shtog *{ro: soc} {fr: sureau} {en: elder tree}*

proghon (pro-ghónŭ) sm proghonj (pro-ghónjĭ) – unã cu ***progon***

proghramã (pró-ghra-mã) sf proghrami/proghrame (pró-ghra-mi) – unã cu ***programã***

progon (pro-ghónŭ) sm progonj (pro-ghónjĭ) – ficiorlu a muljariljei cu cari si nsoarã un bãrbat (aflat, nu a lui); ficiorlu a bãrbatlui cu cari s-mãritã unã muljari (aflat, nu a ljei); prugomi *{ro: copil vitreg} {fr: fils de la personne épousée} {en: boy of the person one marries}* § ***prugomi/prugome*** (pru-ghó-mi) sf prugonj (pru-ghónjĭ) – (unã cu ***progon***) – (unã cu ***progon***)

programã (pró-gra-mã) sf programi/programe (pró-gra-mi) – minduirea shi astãsirea, ceapã cu ceapã, trã cum si s-facã un lucru, di cãndu va sã nchiseascã sh-pãnã va s-bitiseascã; acoalã pri cari easti scriatã aestã niduiri; plan *{ro: program} {fr: programme} {en: program}* § ***prugramã*** (pru-grá-mã) sf prugrami/prugrame (pru-grá-mi) – (unã cu ***programã***) § ***prugram*** (pru-grámŭ) sn prugrami/prugrame (pru-grá-mi) – (unã cu ***programã***)

prohir (pró-hirŭ) adg prohirã (pró-hi-rã), prohiri (pró-hirĭ), prohiri/prohire (pró-hi-ri) – tsi ari tsiva (un lucru di cari ari-ananghi) aproapea di el (di mãnã); (lucru) tsi easti ambar trã fãtseari; tsi poati s-lu facã (un lucru) lishor, fãrã greatsã; ambar *{ro: la îndemânã} {fr: qui est sous la main} {en: at hand}* ex: cari ari prohirã (u-ari aproapea di mãnã), cu dzeaditli-aspilati, s-toarnã un hir di apã; lu featsi lucrul cãndu lj-eara prohir (cãndu-lj yinea ambar) s-lu facã

prohumã (pró-hu-mã) sf pruhomati/pruhomate (pru-hó-ma-ti) – (di-aradã di loc, cheatrã, etc.) tsi s-fatsi hima di-un arãu tra s-nu u-alasã apa s-curã tutã, ma s-u-adunã shi s-facã di ea ca un njic lac tu partea di nsus a arãului; stizma tsi s-fatsi dealungului di-un arãu (tra s-u tsãnã apa s-nu s-vearsã pristi mardziuni cãndu yini mari0 icã deavãrliga di-un loc (tra s-lu-afireascã di chiameti, di apa tsi poati s-yinã mari cãndu da multã ploai); unã soi di stizmã (di cheatrã, lucri arcati unã pristi-alantã) faptã cu scupolu ca stratiotslji s-aibã un apanghiu cãndu s-alumtã sh-aminã tufechili; desi *{ro: dig, barierã, zid de apãrare} {fr: digue, barrière, rempart} {en: dam, barrier, rampart}*

proi (próĭŭ) sn proai/proae (proá-i) – apã multã tsi curã multu-agonja pi-unã cali multu ncljinatã (dupã unã ploai mari, dupã tuchirea agonja a neauãljei, etc.); muljiturã (sãndzi, lacrinj, etc.) tsi curã multã sh-agonja; puvonj, shuruinã *{ro: şuvoi, puhoi} {fr: torrent} {en: torrent}* ex: sãndzili curã di mini shuruinã (proi, puvonj)

prolog (pró-logŭ) sn proloadzi/proloadze (pro-loá-dzi) – ou fãrã coaji, faptu di gãljinã ninti di oarã *{ro: ou fãrã gãoace} {fr: oeuf sans coque} {en: egg without its shell}*

pronj (prónjĭŭ) sm pronj (prónjĭ) – dzamã mãzgoasã, ca galbinã, tsi easi dit unã aranã tsi nu s-vindicã shi coatsi; proanji, cupturã; (expr: cu pronj = multu greu, cu multã zahmeti, cu multi vasani) *{ro: puroi} {fr: pus} {en: pus}* ex: curã dit pleagã multu pronj; arana adunã pronj; nu para easi pronj; scot pãnea cu pronj (expr: multu greu, cu zahmets, cu vasani); u-arucutit bana cu sãndzi, cu pronj (expr: cu vasani) § ***proanji/proanje*** (proá-nji) sf proanji/proanje (proá-nji) – (unã cu ***pronj***) ex: lu-adun, ca gãrnutslu proanja § ***prunjar*** (pru-njĭárŭ) adg prunjarã (pru-njĭá-rã), prunjari (pru-njĭárĭ), prunjari/prunjare (pru-njĭá-ri) – (aranã, gãrnuts, etc.) tsi easti mplin cu pronj; tsi scoati pronj; tsi-ari adunatã (pronj); tsi coatsi; prunjos, prunjat, mprunjat *{ro: purulent} {fr: purulent} {en: purulent}* § ***prunjos*** (pru-njĭósŭ) adg prunjoasã (pru-njĭoá-sã), prunjosh (pru-njĭóshĭ), prunjoasi/prunjoase (pru-njĭoá-si) – (unã cu ***prunjar***) § ***prunjedz*** (pru-njĭédzŭ) vb I prunjai (pru-njĭáĭ), prunjam (pru-njĭámŭ), prunjatã (pru-njĭá-tã), prunjari/prunjare (pru-njĭá-ri) – scot pronj dit-unã aranã tsi-adunã, tsi nu-i vindicatã sh-coatsi; nj-si umpli unã aranã (un gãrnuts, fatsa ntreagã, etc.) cu pronj; mpronj, mprunjedz, cuptusescu *{ro: puroia} {fr: produire du pus, suppurer} {en: suppurate, fester}* ex: prunje (scoasi pronj, adunã) gãrnutslu; nica-lj prunjadzã, pleaga nu-i vindicatã § ***prunjat*** (pru-njĭátŭ) adg prunjatã (pru-njĭá-tã), prunjats (pru-njĭátsĭ), prunjati/prunjate (pru-njĭá-ti) – (aranã, gãrnuts, etc.) tsi scoati pronj, tsi-adunã sh-fatsi pronj; mprunjat, cuptusit *{ro: puroiat} {fr: suppuré} {en: suppurated, festered}* ex: lj-ishirã pri cheptu bishits njits, prunjati (cu pronj, tsi scot pronj) § ***prunjari/prunjare*** (pru-njĭá-ri) sf prunjeri (pru-njĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu prunjadzã unã-aranã; mprunjari, cuptusiri *{ro: acţiunea de a puroia} {fr: action de produire du pus, de suppurer} {en: action of suppurating, of festering}* § ***mpronj*** (mprónjĭŭ) vb I mprunjai (mpru-njĭáĭ), mprunjam (mpru-njĭámŭ), mprunjatã (mpru-njĭá-tã), mprunjari/mprunjare (mpru-njĭá-ri) – (unã cu ***prunjedz***) ex: lji si mprunje (lji si umplu fatsa di pronj) fatsa tutã, nã pleagã easti § ***mprunjedz*** (mpru-njĭédzŭ) vb I mprunjai (mpru-njĭáĭ), mprunjam (mpru-njĭámŭ), mprunjatã (mpru-njĭá-tã), mprunjari/mprunjare (mpru-njĭá-ri) – (unã cu ***prunjedz***) § ***mprunjat*** (mpru-njĭátŭ) adg mprunjatã (mpru-njĭá-tã), mprunjats (mpru-njĭátsĭ), mprunjati/mprunjate (mpru-njĭá-ti) – (unã cu ***prunjat***) ex: lu ntsãpai furuntselu (gãrnutslu) cãndu-l vidzui mprunjat (c-avea-acãtsatã pronj) § ***mprunjari/mprunjare*** (mpru-njĭá-ri) sf mprunjeri (pru-njĭérĭ) – (unã cu ***prunjari***)

pronomiu (pro-nó-miŭ) sn pronomii (pro-nó-miĭ) – ndreptul tsi-lj si da a unei bisearicã tra s-nu pãlteascã dãri i nichi la chivernisi trã loclu, casa i avearea tsi ari *{ro: privilegiu acordat unei biserici} {fr: privilège accordée aux églises} {en: privilege accorded to the church to be free of taxes or rent for*

its properties} ex: s-lã lja pronomiili a muntsãlor
prood (pró-odhŭ) sn – vedz tu ***prod***
proodh (pró-odhŭ) sn proodhuri (pró-o-dhurĭ) – unã cu ***prood***
propagandã (pro-pa-gán-dã) sf propagãndzã (pro-pa-găn-dzã) – alãvdãrli tsi s-aduc tu dunjai trã un lucru (hãlati, idei, comã puliticã, etc.), cã suntu dealihea i minciunoasi, tra s-lji facã oaminjli s-pistipseascã cã lucrul easti bun tra s-lu-acumpãrã (coma pulíticã s-hibã aleaptã, etc.) *{ro: propagandă} {fr: propagande} {en: propaganda}*
propaghandã (pro-pa-ghán-dã) sf propaghãndzã (pro-pa-ghăn-dzã) – unã cu ***propagandã***
propator (pro-pá-torŭ) sm propatori (pro-pá-torĭ) – pãrintili (ti multi bãrni cu-arada) a unui pãrinti, a unui pap, etc.); strãpãrinti, stripãrinti, strãpap, strãaush, strãush, straush, pap, pap-aush, parapap *{ro: străbun} {fr: aïeul, ancêtre} {en: ancestor, forefather}*
propator (pro-pá-torŭ) sm propatori (pro-pá-torĭ) – tatãl (i un pãrinti (ti multi bãrni cu-arada) a unui pap; strãpap, strãaush, strãush, straush, pap, pap-aush, parapap, stripãrinti, strãpãrinti; ghiush *{ro: strămoş} {fr: aïeul, ancêtre} {en: ancestor, forefather}*
proschir (prós-chirŭ) adg proschirã (prós-chi-rã), proschiri (prós-chirĭ), proschiri/proschire (prós-chi-ri) – tsi tsãni mash trã niheamã chiro (nu tri multu sh-nitsi tri totna); tsi treatsi agonja *{ro: temporar} {fr: temporaire, temporel} {en: temporary, temporal}*
proscomidhii/proscomidhie (pros-co-mi-dhí-i) sf proscomidhii (pros-co-mi-dhíĭ) – unã cu ***proscomidii***
proscomidii/proscomidie (pros-co-mi-dí-i) sf proscomidii (pros-co-mi-díĭ) – curbanea tsi u-aduts a unui ca semnu di tinjii, vreari i ascultari; curbani, afierumã, tilefi *{ro: sacrificiu} {fr: oblation, offerte} {en: oblation, offering}*
proscut (prós-cutŭ) sn proscuti/proscute (prós-cu-ti) – atsea parti (cumatã) ma njicã di apã (lichid) tsi poati s-cadã singurã; chicutã, chicã, chicãturã, picã, loscut, staxeauã, langutã *{ro: picătură} {fr: goutte} {en: drop}* ex: stealili pãrea nãshti proscuti (chicuti) di-asimi pri cubeulu albastru § ***pruscutescu*** (prus-cu-tés-cu) (mi) vb IV pruscutii (prus-cu-tíĭ), pruscuteam (prus-cu-teámŭ), pruscutitã (prus-cu-tí-tã), pruscutiri/pruscutire (prus-cu-tí-ri) – arãspãndescu multi chicuti di apã pri un lucru tra s-lu fac muceali; prãscutescu, pruscuchescu, asprucuchescu, mpruscuchescu, pluscutescu, pluscuchescu, aruvinedz, arãvinedz, aruvrinedz, ntsilistredz *{ro: stropi} {fr: arroser, éclabousser; asperger et balayer} {en: sprinkle, spray, splash}* ex: lja n gurã apã shi u pruscutescu (lj-arucã apã adratã chicuti) tu fatsã; aurlã amarea, pruscuteashti; pruscutea pita tra si s-moalji § ***pruscutit*** (prus-cu-títŭ) adg pruscutitã (prus-cu-tí-tã), pruscutits (prus-cu-títsĭ), pruscutiti/pruscutite (prus-cu-tí-ti) – tsi easti udat cu pruscutirea; prãscutit, pruscuchit, asprucuchit, mpruscuchit, pluscutit, pluscuchit, aruvinat, arãvinat, aruvrinat, ntsilistrat *{ro: stropit} {fr: arrosé, éclaboussé; aspergé et balayé} {en: sprinkled, sprayed, splashed}* § ***pruscutiri/pruscutire*** (prus-cu-tí-ri) sf pruscutiri (prus-cu-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pruscuteashti; prãscutiri, pruscuchiri, asprucuchiri, mpruscuchiri, pluscutiri, pluscuchiri, aruvinari, arãvinari, aruvrinari, ntsilistrari *{ro: acţiunea de a stropi, stropire} {fr: action d'arroser, d'éclabousser; d'asperger et de balayer; éclaboussement} {en: action of sprinkling, of spraying, of splashing; sprinkling, spraying, splashing}* § ***prãscutescu*** (prãs-cu-tés-cu) (mi) vb IV prãscutii (prãs-cu-tíĭ), prãscuteam (prãs-cu-teámŭ), prãscutitã (prãs-cu-tí-tã), prãscutiri/prãscutire (prãs-cu-tí-ri) – (unã cu ***pruscutescu***) § ***prãscutit*** (prãs-cu-títŭ) adg prãscutitã (prãs-cu-tí-tã), prãscutits (prãs-cu-títsĭ), prãscutiti/prãscutite (prãs-cu-tí-ti) – (unã cu ***pruscutit***) § ***prãscutiri/prãscutire*** (prãs-cu-tí-ri) sf prãscutiri (prãs-cu-tírĭ) – (unã cu ***pruscutiri***) § ***pruscuchescu*** (prus-cu-chés-cu) (mi) vb IV pruscuchii (prus-cu-chíĭ), pruscucheam (prus-cu-cheámŭ), pruscuchitã (prus-cu-chí-tã), pruscuchiri/pruscuchire (prus-cu-chí-ri) – (unã cu ***pruscutescu***) ex: u pruscuchi cu-unã apã; bagã-ts mintea, nu mi pruscuchea!; pruscuchea florli cu apã dit puts; anarga, cã mi pruscucheshti! § ***pruscochi*** (prus-cóchĭŭ) (mi) vb IV pruscuchii (prus-cu-chíĭ), pruscucheam (prus-cu-cheámŭ), pruscuchitã (prus-cu-chí-tã), pruscuchiri/pruscuchire (prus-cu-chí-ri) – (unã cu ***pruscutescu***) § ***pruscuchit*** (prus-cu-chítŭ) adg pruscuchitã (prus-cu-chí-tã), pruscuchits (prus-cu-chítsĭ), pruscuchiti/pruscuchite (prus-cu-chí-ti) – (unã cu ***pruscutit***) § ***pruscuchiri/pruscuchire*** (prus-cu-chí-ri) sf pruscuchiri (prus-cu-chírĭ) – (unã cu ***pruscutiri***) § ***asprucuchescu*** (as-pru-cu-chés-cu) (mi) vb IV asprucuchii (as-pru-cu-chíĭ), asprucucheam (as-pru-cu-cheámŭ), asprucuchitã (as-pru-cu-chí-tã), asprucuchiri/asprucuchire (as-pru-cu-chí-ri) – (unã cu ***pruscutescu***) § ***asprucuchit*** (as-pru-cu-chítŭ) adg asprucuchitã (as-pru-cu-chí-tã), asprucuchits (as-pru-cu-chítsĭ), asprucuchiti/asprucuchite (as-pru-cu-chí-ti) – (unã cu ***pruscutit***) § ***asprucuchiri/asprucuchire*** (as-pru-cu-chí-ri) sf asprucuchiri (as-pru-cu-chírĭ) – (unã cu ***pruscutiri***) § ***mprucuchescu*** (mpru-cu-chés-cu) (mi) vb IV mprucuchii (mpru-cu-chíĭ), mprucucheam (mpru-cu-cheámŭ), mprucuchitã (mpru-cu-chí-tã), mprucuchiri/mprucuchire (mpru-cu-chí-ri) – (unã cu ***pruscutescu***) ex: mi mpruscuchi cu apã tulburi; tora, seara, sã mpruscuchim florli § ***mprucuchit*** (mpru-cu-chítŭ) adg mpruchuchitã (mpru-cu-chí-tã), mprucuchits (mpru-cu-chítsĭ), mprucuchiti/mprucuchite (mpru-cu-chí-ti) – (unã cu ***pruscutit***) § ***mprucuchiri/mprucuchire*** (mpru-cu-chí-ri) sf mprucuchiri (mpru-cu-chírĭ) – (unã cu ***pruscutiri***)
proseac (pro-seácŭ) sm, sf, adg proseacã (pro-seá-cã), proseats (pro-seátsĭ), proseatsi/proseatse (pro-seá-tsi) – atsel tsi tseari (caftã) sã-lj si da tsiva geaba (cã nu poati sã plãteascã, cã easti ftoh, agiun shi nu-ari tsi s-mãcã, etc.); tsiritor, tsiritonj, tsiripãni, tsãrãpãn, dicunjar, pitaci, zicljar *{ro: cerşetor} {fr: mendiant} {en: beggar}* ex: ca proseac, s-caftsã unã sh-altã
prosefhii/prosefhie (pro-sef-hí-i) sf prosefhii (pro-sef-híĭ) – atsea tsi fatsi omlu cãndu sã ncljinã la Dumnidzã sã-lj caftã urãciunea (sã-lj caftã ljirtari, sã-lj caftã agiutor, etc.); prusufhii, rugãciuni, duvai, pãrãcãlii, rigeai, rige, arige, ifcheauã, ifchii, ifhii *{ro: rugăciune} {fr: prière} {en: prayer}* ex: s-nã nãfãtim di prosefhii (pãrãcãlii) § ***prusufhii/prusufhie*** (pru-suf-hí-i) sf prusufhii (pru-suf-híĭ) – (unã cu ***prosefhii***)
prosfalj (prós-faljĭŭ) sn prosfaljuri (prós-fa-ljĭurĭ) – lucru (lãnã, lapti, cash) tsi eastu dat di oai; mãxuli *{ro: product ovin} {fr: produit (laine et laitage) des brebis} {en: sheep product (wool, milk, cheese)}*
prosfayi (pros-fáyĭŭ) sm pl(?) – unã soi di pãparã (di-unã amistïcãturã di pãni, umtu shi cash) *{ro: un fel de papară} {fr: espèce de panade} {en: some kind of bread, milk and cheese soup}*
prosfingu (prós-fin-gu) sm, sf, adg prosfinghi/prosfinghe (prós-fin-ghi), prosfinghi (prós-fin-ghi), prosfinghi/prosfinghe (prós-fin-ghi) – tsi s-ari traptã dit locurli iu bãna di-aradã shi s-ari dusã iuva, tu alti locuri, iu s-poatã si sh-aflã apanghiu di chindinili tsi-l fuvirsea aclo di iu yinea shi iu putea sã-sh chearã avearea sh-pãnã sh-bana; muagir, muagear *{ro: refugiat} {fr: réfugié} {en: refugee}*
prosghal (prós-ghal) sm pl(?) – unã cu ***prozgal***
prostih (prós-tihŭ) adg prostihã (prós-ti-hã), prostihi (prós-tihĭ), prostihi/prostihe (prós-ti-hi) – tsi nu para easti bun; tsi easti apcu; cari nu easti di soi bunã (di ugeachi) *{ro: prost, inferior, de proastă calitate; de origine joasă} {fr: inférieur, de basse qualité; de basse origine} {en: inferior, of lower quality; of lower origin}* ex: altã ma prostihã soi (soi ma lai) nu-aflash?; armãn cu prostihilji (cu-atselj ma aptsãlj, tsi nu suntu sh-ahãntu bunj)
prostu (prós-tu) adg – vedz tu ***mprostu***[1]
prosup (pró-supŭ) sn prosupi/prosupe (pró-su-pi) – partea din nãinti dit caplu-a omlui (cu ocljí, nari, gurã, etc.); vidzuta cu cari s-aspuni un lucru; prosupã, asuretã, sureti, surati, fatsã, opsi, masti, mutrã, figurã, fighiurã, fiutiurã; vidzutã *{ro: faţă, figură} {fr: face, visage, figure} {en: face, figure}* § ***prosupã*** (pró-su-pã) sf prosupi/prosupe (pró-su-pi) – (unã cu ***prosup***) § ***prusupidã*** (pru-su-pí-dhã) sf prusupidz (pru-su-pídzĭ) – cumatã di pãndzã (mitasi, plasticã, etc.) cu cari sh-acoapirã fatsa omlu tra s-nu hibã cunuscut (sh-alasã mash loc trã ocljí

tra s-veadã); mutsunã, mascã, surati; (fig: prusupidã = prosup, fatsã) *{ro: mască} {fr: masque} {en: mask}*

prosupã (pró-su-pã) sf – vedz tu ***prosup***

prot (prótŭ) num, adg protã (pró-tã), prots (prótsĭ), proti/prote (pró-ti) – tsi s-aflã tu ntãnjlu loc (tu loclu di frãmti) dit unã-aradã di lucri; tsi s-aflã nãintea-a tutulor alantsã; di frãmti; ntãnj, antãnj, ãntãnj, nãinti, ninti, biringi; (expr: protlu somnu = somnu-ahãndos ca di om mortu) *{ro: primul} {fr: le premier} {en: the first}* ex: hiu protlu (atsel in cap); prots (di frãmti) armãnj tu oi sh-giunami; lj-featsi ca a protlui; ca di protslji (ca di-atselj di frãmti) easti; easti protlu (antãnjlu) dit sculii; easti protlu (ma marli) dit hoarã; nãsã eara protã (nãinti), sh-deapoea yineam mini § ***prota*** (pró-ta) adv – tsi s-fatsi (tsi s-aflã) ninti di tuti alanti; tsi s-fatsi ntãnja oarã; (di) tu-arhii; (di) tu nchisitã; di frãmti; (expr: somnul di prota = somnul di ntãnj, somnu-ahãndos ca di om mortu) *{ro: întâi, la început} {fr: premièremenr, d'abord, (au, dès le) commencement} {en: first, firstly, in the first place, to start with}* ex: mini li feci prota; cãndu lu vidzui, di prota (ditu-arhii) nu mi arisi; a muljariljei di prota (a protiljei muljari); ahiursii di prota (ditu nchisitã); hanea-atsea cama di prota (di frãmti, di ma bunili) § ***prutami/prutame*** (pru-tá-mi) sf fãrã pl – multimi di oaminj di frãmti (dit unã hoarã, bunãoarã) *{ro: număr de notabili, de fruntaşi} {fr: nombre de notables d'un village} {en: number of leading citizens from a village}* ex: s-adunarã prutamea (frãmtea) a hoarãljei § ***prutsãlji/prutsãlje*** (pru-tsắ-lji) sf pl(?) – harea tsi u ari cariva tra s-hibã lugursit (s-hibã aleptu) protlu (tu frãmti) *{ro: întâietate} {fr: priorité} {en: priority}* ex: armãnjlji avea aoa sh-un chiro prutsãlja (lugursits protlji) tu miletsli dit Turchii § ***prutarcu*** (pru-tár-cu) sm, sf, adg prutarcã (pru-tár-cã), prutartsi (pru-tár-tsi), prutartsi/prutartse (pru-tár-tsi) – protlu njic tsi s-amintã tu-unã cãrunã; purtarcu, purtaric, protaric *{ro: primul născut} {fr: premier né} {en: first born}* § ***purtarcu*** (pur-tár-cu) sm, sf, adg purtarcã (pur-tár-cã), purtartsi (pur-tár-tsi), purtartsi/purtartse (pur-tár-tsi) – (unã cu ***prutarcu***) § ***purtaric*** (pur-tá-ricŭ) sm, sf, adg purtaricã (pur-tá-ri-cã), purtarits (pur-tá-ritsĭ), purtaritsi/purtaritse (pur-tá-ri-tsi) – (unã cu ***prutarcu***) § ***protaric*** (pro-tá-ricŭ) sm, sf, adg protaricã (pro-tá-ri-cã), protarits (pro-tá-ritsĭ), protaritsi/protaritse (pro-tá-ri-tsi) – (unã cu ***prutarcu***)

prot(ã) cusurin(ã) – vedz tu ***cusurin***, ***ver***[3]

prota (pró-ta) adv – vedz tu ***prot***

protaric (pro-tá-ricŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***prot***

protesmii/protesmie (pro-tés-mi-i) sf protesmii (pro-tés-miĭ) – chirolu astãsit trã bitisirea-a unui lucru (trã plãtirea-a unei borgi, trã scularea-a unei casã, etc.); muvleti, vade, vadei, vadimii, murmin, diurii, trat *{ro: termen} {fr: terme, échéance, délai} {en: terme, maturity of bill}*

protesmii/protesmie (pro-thes-mí-i) sf protesmii (pro-thes-míĭ) – chirolu astãsit trã bitisirea-a unui lucru (trã plãtirea-a unei borgi, trã scularea-a unei casã, etc.); vade, vadei, vadimii, murmin, muvleti, diurii, trat *{ro: termen} {fr: terme assigné, échéance, délai} {en: terme, maturity of bill}*

protestu (pro-tés-tu) sn – vedz tu ***prutestu***

prothesmii/prothesmie (pro-thes-mí-i) sf prothesmii (pro-thes-míĭ) – unã cu ***protesmii***

prothim (pró-thimŭ) adg prothimã (pró-thi-mã), prothinj (pró-thinjĭ) prothimi/prothime (pró-thi-mi) – unã cu ***protim***

prothimii/prothimie (pro-thi-mí-i) sf prothimii (pro-thi-míĭ) – unã cu ***protimii***

prothmu (próth-mŭ) adg prothmã (próth-mã), prothnji (próth-njĭ), prothmi/prothme (próth-mi) – unã cu ***protmu***

protim (pró-thimŭ) adg protimã (pró-thi-mã), protinj (pró-thinjĭ), protimi/protime (pró-thi-mi) – tsi easti etim (hãzãri, ndreptu, ashi cum lipseashti) tra s-facã tsiva; tsi easti etmu s-chirniseascã pri cariva; protmu, etim, etmu, lesta, hãzãrcu, hãzãri, hãrlu, bitisit, ndreptu *{ro: serviabil, gata pentru, prompt} {fr: prompt à, prêt, serviable} {en: prompt, ready, willing to help}* ***protmu*** (próth-mŭ) adg protmã (próth-mã), protnji (próth-njĭ), protmi/protme (próth-mi) – (unã cu ***protim***) ex: vrea esh ma prucupsit, ma protmu (ma etim) § ***protimii/protimie*** (pro-thi-mí-i) sf protimii (pro-thi-míĭ) – harea tsi u-ari atsel tsi ari vrearea (shi easti etim) s-lu-agiutã pri cariva; etimãsii *{ro: promptitudine} {fr: empressement; bonne volonté} {en: readiness, eagerness, willingness to help}*

protimii/protimie (pro-thi-mí-i) sf –vedz tu ***protim***

protmu (prót-mŭ) adg –vedz tu ***protim***

prour (pró-urŭ) adv – di cu noaptea; cu noaptea n cap; tu hãryii *{ro: de cu noaptea} {fr: nuitamment} {en: in the dark of the night}*

provatos (pro-va-tósŭ) adv – vedz tu ***pravatos***

provã (pró-vã) sf provi/prove (pró-vi) – semnul tsi-aspuni cã un lucru easti (s-featsi) dealihea; atsea tsi-adarã omlu tra si shtibã cã un lucru poati si s-facã ashi cum mindueashti el; duchimãsirea-a unei hãlati tra s-vedz ma s-lucreadzã cum lipseashti; semnu *{ro: probă, dovadă, experiment} {fr: essai, épreuve} {en: proof, test, trial, experiment}*

prozgal (próz-gal) sm – vedz tu ***prozgãl***

prozgãl (próz-gãl) sm pl(?) – dzãr amisticat cu lapti; prozgal, zãgãrdici *{ro: zer cu lapte} {fr: petit-lait mêlé au lait} {en: whey mixed with milk}* § ***prozgal*** (próz-gal) sm pl(?) – (unã cu ***prozgãl***)

prrr! (pắrrr!) inter – vedz tu ***prã***

prucheari pru-cheátŭ) adg – vedz tu ***aprochi***

prucheat (pru-cheátŭ) adg – vedz tu ***aprochi***

pruclitii/pruclitie (pru-cli-tí-i) sf pruclitii (pru-cli-tíĭ) – atsea (harea, huea) tsi-l fatsi omlu s-nu sh-alãxeascã lishor (dip) mintea (sh-atumtsea cãndu easti limpidi cã nu-ari ndriptati); huea-a omlui tsi u tsãni pi unã, tsi u leagã pi greaua, ca gumarlu pi punti; anapudilji, anãpudilji, anapudzãlji *{ro: încăpăţânare} {fr: entêtement} {en: stubbornness}* ex: tuti sã-lj li ljai, mash pruclitia nu § ***pruclet*** (pru-clétŭ) adg prucletã (pru-clétã), pruclets (pru-clétsĭ), prucleti/pruclete (pru-clé-ti) – tsi u tsãni pi-a lui sh-atumtsea cãndu easti limpidi cã nu-ari ndriptati; tsi sh-alãxeashti greu mintea; tsi u leagã pi greaua; tsi u leagã ca gumarlu pi punti; tsi ari cap di shinic (crinã, tãgari, grij, mulari, etc.); cap gros, cãpos, napran *{ro: îndărătnic, încăpăţânat} {fr: arrogant, entêté, têtu} {en: stubborn}* ex: cu omlu pruclet (tsi-ari caplu gros), nu pots s-u duts

prucuchii/prucuchie (pru-cu-chí-i) sf prucuchii (pru-cu-chíĭ) – amintatic, nchirdãsiri, chilipuri, catandasi, cãtãndii, avutsãlji, nvitsãturã *{ro: pricopseală, progres; educaţie} {fr: profit; progrés; instruction} {en: profit; progress; education}* ex: om fãrã prucuchii (fãrã avutsãlji, fãrã carti) § ***prucupsescu*** (pru-cup-sés-cu) (mi) vb IV prucupsii (pru-cup-síĭ), prucupseam (pru-cup-seámŭ), prucupsitã (pru-cup-sí-tã), prucupsiri/prucupsire (pru-cup-sí-ri) – nj-si dutsi ghini lucru sh-fac aveari; tu lucrul tsi-l fac am multã hãiri; pricupsescu, purcupsescu, amintu, nchirdãsescu *{ro: pricopsi} {fr: faire fortune, (s')enrichir, bien éduquer} {en: become rich, get a good education}* ex: ca alghina al Giuvara s-nji prucupseshti (s-agiundzi avut sh-hãrios) § ***prucupsit*** (pru-cup-sítŭ) adg prucupsitã (pru-cup-sí-tã), prucupsits (pru-cup-sítsĭ), prucupsiti/prucupsite (pru-cup-sí-ti) – tsi-agiumsi avut; tsi ari faptã hãiri; pricupsit, purcupsit, amintat, nchirdãsit *{ro: pricopsit, bogat} {fr: riche; en bon condition; assidu, appliqué, instruit} {en: rich; in good condition; hard working, diligent, educated}* ex: voi s-ti ved prucupsit (avut, agiumtu ghini) § ***prucupsiri/prucupsire*** (pru-cup-sí-ri) sf prucupsiri (pru-cup-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva prucupseashti (fatsi hãiri); pricupsescu, purcupsescu, amintu, nchirdãsescu *{ro: acţiunea de a pricopsi; pricopsire} {fr: action de faire fortune, de (s')enrichir, de bien s'éduquer} {en: action of becoming rich, of getting a good education}* § ***niprucupsit*** (ni-pru-cup-sítŭ) adg niprucupsitã (ni-pru-cup-sí-tã), niprucupsits (ni-pru-cup-sítsĭ), niprucupsiti/niprucupsite (ni-pru-cup-sí-ti) – tsi nu easti prucupsit; tsi nu-agiumsi avut; tsi ari nu-faptã hãiri; nipricupsit, ninchirdãsit *{ro: nepricopsit} {fr: qui n'a pas fait fortune; non instruit} {en: not successful in becoming rich; uneducated}* ex: niprucupsits lj-ishirã (nu featsirã hãiri tu banã) ficiorlji; lu ngrupã loclu di niprucupsita featã; u mundzusi sh-u alãsã sh-niprucupsita-aestã § ***niprucupsiri/niprucupsire*** (ni-pru-cup-sí-ri) sf niprucupsiri (ni-pru-

cup-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu prucupseashti (nu fatsi hãiri) *{ro: acţiunea de a nu pricopsi; nepricopsire}* *{fr: action de ne pas faire fortune; de ne pas s'éduquer bien}* *{en: action of not becoming rich, of not getting a good education}* § ***pricupsescu*** (pri-cup-sés-cu) (mi) vb IV pricupsii (pri-cup-sîĭ), pricupseam (pri-cup-seámŭ), pricupsitã (pri-cup-sí-tã), pricupsiri/pricupsire (pri-cup-sí-ri) – (unã cu ***prucupsescu***) ex: ashi s-ti pricupseascã (s-ts-aducã hãiri) § ***pricupsit*** (pri-cup-sítŭ) adg pricupsitã (pri-cup-sí-tã), pricupsits (pri-cup-sítsĭ), pricupsiti/pricupsite (pri-cup-sí-ti) – (unã cu ***prucupsit***) § ***pricupsiri/pricupsire*** (pri-cup-sí-ri) sf pricupsiri (pri-cup-sírĭ) – (unã cu ***prucupsiri***) § ***purcupsescu*** (pur-cup-sés-cu) (mi) vb IV purcupsii (pur-cup-sîĭ), purcupseam (pur-cup-seámŭ), purcupsitã (pur-cup-sí-tã), purcupsiri/purcupsire (pur-cup-sí-ri) – (unã cu ***prucupsescu***) § ***purcupsit*** (pur-cup-sítŭ) adg purcupsitã (pur-cup-sí-tã), purcupsits (pur-cup-sítsĭ), purcupsiti/purcupsite (pur-cup-sí-ti) – (unã cu ***prucupsit***) ex: s-ti fats mari sh-purcupsit (cu hãiri, avut) § ***purcupsiri/purcupsire*** (pur-cup-sí-ri) sf purcupsiri (pur-cup-sírĭ) – (unã cu ***prucupsiri***) § ***nipurcupsit*** (ni-pur-cup-sítŭ) adg nipurcupsitã (ni-pur-cup-sí-tã), nipurcupsits (ni-pur-cup-sítsĭ), nipurcupsiti/nipurcupsite (ni-pur-cup-sí-ti) – (unã cu ***niprucupsit***) ex: lji shtiu io tsi nipurcupsits suntu § ***nipurcupsiri/nipurcupsire*** (ni-pur-cup-sí-ri) sf nipurcupsiri (ni-pur-cup-sírĭ) – (unã cu ***nipru-cupsiri***)

prucupsescu (pru-cup-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***prucuchii***

prucupsiri/prucupsire (pru-cup-sí-ri) sf – vedz tu ***prucuchii***

prucupsit (pru-cup-sítŭ) adg – vedz tu ***prucuchii***

prucuyitsã (pru-cu-yí-tsã) sf prucuyitsã (pru-cu-yí-tsã) – lãngoari mulipsitoari (tsi s-lja di la om la om, ma multili ori mash nãoarã tu banã), di-aradã di njits, tsi s-apuni cu dãmtsi-aroshi pi trup *{ro: pojar}* *{fr: éruption rubéolique; rougeole}* *{en: measles}* ex: ficiorlu scoasi prucuyitsã § ***purcuyitsã*** (pur-cu-yí-tsã) sf purcuyitsã (pur-cu-yí-tsã) – (unã cu ***prucuyitsã***) § ***pruhuyitsã*** (pru-hu-yí-tsã) sf pruhuyitsã (pru-hu-yí-tsã) – (unã cu ***prucuyitsã***) ex: dzãcurã tuts di pruhuyitsã, tora nu-au gailei

prucuzunã (pru-cu-zú-nã) sf – vedz tu ***pãrcãzon***

prudari/prudare (pru-dá-ri) sf – vedz tu ***dau***

prudat (pru-dátŭ) adg – vedz tu ***dau***

prudau (pru-dáŭ) (mi) vb I – vedz tu ***dau***

prudhipsescu (pru-dhip-sés-cu) vb IV prudhipsii (pru-dhip-sîĭ), prudhipseam (pru-dhip-seámŭ), prudhipsitã (pru-dhip-sí-tã), prudhipsiri/prudhipsire (pru-dhip-sí-ri) – unã cu ***prudipsescu***

prudhipsiri/prudhipsire (pru-dhip-sí-ri) sf prudhipsiri (pru-dhip-sírĭ) – unã cu ***prudipsiri***

prudhipsit (pru-dhip-sítŭ) adg prudhipsitã (pru-dhip-sí-tã), prudhipsits (pru-dhip-sítsĭ), prudhipsiti/prudhipsite (pru-dhip-sí-ti) – unã cu ***prudipsit***

prudhot (pru-dhótŭ) sm, sf prudhotã (pru-dhó-tã), prudhots (pru-dhótsĭ), prudhoti/prudhote (pru-dhó-ti) – unã cu ***prudot***

prudhusescu (pru-dhu-sés-cu) (mi) vb IV prudhusii (pru-dhu-sîĭ), prudhuseam (pru-dhu-seámŭ), prudhusitã (pru-dhu-sí-tã), prudhusiri/prudhusire (pru-dhu-sí-ri) – unã cu ***prudusescu***

prudhusii/prudhusie (pru-dhu-sí-i) sf prudhusii (pru-dhu-sîĭ) – unã cu ***prudusii***

prudhusiri/prudhusire (pru-dhu-sí-ri) sf prudhusiri (pru-dhu-sírĭ) – unã cu ***prudusiri***

prudhusit (pru-dhu-sítŭ) adg prudhusitã (pru-dhu-sí-tã), prudhusits (pru-dhu-sítsĭ), prudhusiti/prudhusite (pru-dhu-sí-ti) – unã cu ***prudusit***

prudipsescu (pru-dip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***prod***

prudipsiri/prudipsire (pru-dip-sí-ri) sf – vedz tu ***prod***

prudipsit (pru-dip-sítŭ) adg – vedz tu ***prod***

prudit (prú-ditŭ) adg – vedz tu ***putrid***

prudot (pru-dótŭ) sm, sf – vedz tu ***dau***

prudusescu (pru-du-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***dau***

prudusii/prudisie (pru-du-sí-i) sf – vedz tu ***dau***

prudusiri/prudusire (pru-du-sí-ri) sf – vedz tu ***dau***

prudusit (pru-du-sítŭ) adg – vedz tu ***dau***

prufit (pru-fítŭ) sm prufits (pru-fítsĭ) – om pitricut pri loc di Dumnidzã (tu pistea uvriascã sh-crishtinã), tra s-l-aspunã-a oaminjlor nomurli cu cari lipseashti s-bãneadzã shi acshu si spunã tsi va s-facã trãninti tu lumi; (fig: prufit = (i) om cari poati s-pruveadã trãnintili cu-atseali tsi va si s-facã tu lumi; omlu (muljarea) tsi arucã tu cãrtsã (cafei, palmã, etc.) tra s-pruveadã trãnintili; (ii) Muhamed (Prufitlu), tu pistea nturtseascã) *{ro: profet}* *{fr: prophète; devin}* *{en: prophet; fortune-teller}* ex: furã multsã prufits cari prufitipsirã yinearea-a Hristolui § ***prufitsãlji/prufitsãlje*** (pru-fi-tsắ-lji) sf prufitsãlj (pru-fi-tsãljĭ) –atseali tsi dzãtsi (pruveadi) prufitlu cã va si s-facã trãninti *{ro: profeţie}* *{fr: prophétie}* *{en: profecy}* ex: s-featsi prufitsãlja-a lui § ***prufitii/prufitie*** (pru-fi-tí-i) sf prufitii (pru-fi-tîĭ) – (unã cu ***prufitsãlji***) § ***prufitipsescu*** (pru-fi-tip-sés-cu) vb IV prufitipsii (pru-fi-tip-sîĭ), prufitipseam (pru-fi-tip-seámŭ), prufitipsitã (pru-fi-tip-sí-tã), prufitipsiri/prufitipsire (pru-fi-tip-sí-ri) – (ca prufit) dzãc zborlu-al Dumnidzã; dzãc (pruved) tsi va si s-facã trãninti; nj-yini ergu (unã noimã); pruved, prived, etc. *{ro: profetiza, prezice}* *{fr: prophétiser; prédire}* *{en: prophesy, foretell}* ex: nj-ari prufitipsitã (nj-pruvidzurã) tuti aralili tsi-nj tihisirã § ***prufitipsit*** (pru-fi-tip-sítŭ) adg prufitipsitã (pru-fi-tip-sí-tã), prufitipsits (pru-fi-tip-sítsĭ), prufitipsiti/prufitipsite (pru-fi-tip-sí-ti) – (zborlu-al Dumnidzã) ashi cum easti-aspus di-un prufit; (atseali) tsi li ari dzãsã un prufit cã va si s-facã trãninti; (lucru) tsi s-ari faptã ashi cum s-ari prividzutã ma ninti; pruvidzut, prividzut, etc. *{ro: profetizat, prezice}* *{fr: prophétisé}* *{en: prophesied, foretold}* § ***prufitipsiri/prufitipsire*** (pru-fi-tip-sí-ri) sf prufitipsiri (pru-fi-tip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva prufitipseashti; pruvideari, privideari, etc. *{ro: acţiunea de a profetiza, de a prezice; profetizare, prezicere}* *{fr: action de prophétiser; de prédire}* *{en: action of prophesying, of foretelling}*

prufitii/prufitie (pru-fi-tí-i) sf – vedz tu ***prufit***

prufitipsescu (pru-fi-tip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***prufit***

prufitipsiri/prufitipsire (pru-fi-tip-sí-ri) sf – vedz tu ***prufit***

prufitipsit (pru-fi-tip-sítŭ) adg – vedz tu ***prufit***

prufitsãlji/prufitsãlje (pru-fi-tsắ-lji) sf – vedz tu ***prufit***

pruftusescu (pruf-tu-sés-cu) vb IV pruftusii (pruf-tu-sîĭ), pruftuseam (pruf-tu-seámŭ), pruftusitã (pruf-tu-sí-tã), pruftusiri/pruftusire (pruf-tu-sí-ri) – am chiro s-lu fac un lucru; cãt agiungu tu-un loc tra s-lu fac un lucru (tra s-lu-acats un om tsi easti etim s-fugã, s-lu-acats trenlu tsi nchiseashti, etc.); acats, apuc *{ro: apuca, prinde}* *{fr: avoir le temps; arriver à temps}* *{en: have time to do something}* ex: nu pruftusi (nu-apucã, nu-avu chirolu) si s-ascundã; nu-l pruftusi (nu lu-acãtsã, nu-agiumsi ninti ca s-fugã) § ***pruftusit*** (pruf-tu-sítŭ) adg pruftusitã (pruf-tu-sí-tã), pruftusits (pruf-tu-sítsĭ), pruftusiti/pruftusite (pruf-tu-sí-ti) – tsi avu chiro s-lu facã un lucru; (lucrul) tsi featsi cã cariva avu chirolu s-lu facã; apucat, acãtsat *{ro: apucat, prins}* *{fr: qui a eu le temps; qui est arrivé à temps}* *{en: who had time to do something}* § ***pruftusiri/pruftusire*** (pruf-tu-sí-ri) sf pruftusiri (pruf-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu pruftuseshti tsiva i pri cariva; acãtsari, apucari *{ro: acţiunea de a apuca, de a prinde}* *{fr: action d'avoir le temps; d'arriver à temps}* *{en: action of having time to do something}*

pruftusiri/pruftusire (pruf-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***pruftusescu***

pruftusit (pruf-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***pruftusescu***

prughomi/prughome (pru-ghó-mi) sf prughonj (pru-ghónjĭ) – unã cu ***prugomi***

prugomi/prugome (pru-ghó-mi) sf – vedz tu ***progon***

prugram (pru-grámŭ) sn – vedz tu ***programã***

prugramã (pru-grá-mã) sf – vedz tu ***programã***

pruhav (prú-havŭ) adg – vedz tu ***puhav***

pruhuyitsã (pru-hu-yí-tsã) sf – vedz tu ***prucuyitsã***

prumuvearã (pru-mu-veá-rã) sf prumuveri (pru-mu-vérĭ) – treilji mesh tsi s-aflã namisa di earnã shi vearã (dit 23-li di Martsu tu 22-li (i 21-li) di Cirishar) cãndu chirolu nchiseashti si ncãldzascã, da ploi multi shi virdeatsa sh-ponjlji nvirdzãscu; primuvearã, primãvearã; (expr: 1: prumuveara (ca adv) = chirolu di prumuvearã; 2: di prumuvearã = (i) cãndu va s-yinã prumuveara; prumuveara-aestã tsi yini; (ii) cari tsãni di prumuvearã, (stranji) tsi s-poartã prumuveara, cari s-fatsi (i

tihiseashti si s-facã) prumuveara; etc.; prumuvirescu; 3: di cu prumuveară = hiindalui ninga prumuveară, ninga niishitã (nibitisitã) prumuveara; 4: pãnã (tu intrata) di prumuveară = pãnã tu nchisita (intrata) a prumuvearãljei; pãnã tu ishita di earnã; 5: aestã prumuveară = prumuveara tsi yini di treatsi, tsi tricu; 6: an-prumuveara = prumuveara-a anlui tsi tricu, prumuveara di-aoa sh-un an; 7: nj-bati prumuveara = nj-si duc lucrili ambar) *{ro: prumuvearã}* *{fr: printemps}* *{en: spring (season)}* ex: anjurzeashti prumuvearã; s-veadi cã-lj bati prumuveara (expr: cã-lj si duc lucrili ambar) § ***primuvearã*** (pri-mu-veá-rã) sf primuveri (pri-mu-vérĭ) – (unã cu ***prumuvearã***) ex: primuveara s-dizvãlescu-ayinjli § ***primãvearã*** (pri-mã-veá-rã) sf primãveri (pri-mã-vérĭ) – (unã cu ***prumuvearã***) § ***njadzã-prumuvearã*** (njĭá-dzã-pru-mu-veá-rã) adv – tu mesea di prumuvearã *{ro: la mijloc de primăvară}* *{fr: au milieu du printemps}* *{en: mid-spring}* § ***prumuvirescu*** (pru-mu-vi-rés-cu) adg prumuvireascã (pru-mu-vi-reás-cã), prumuvireshtsã (pru-mu-vi-résh-tsã), prumuvireshti/prumuvireshte (pru-mu-vi-résh-ti) – tsi easti di prumuvearã i ca prumuveara; cari s-fatsi (i tihiseashti si s-facã) prumuveara; (stranj) tsi s-poartã prumuveara; primuvãratic *{ro: primăvăratic}* *{fr: printanier}* *{en: vernal, spring (flowers, etc.)}* ex: cash prumuvirescu (di prumuvearã, faptu cu laptili di prumuvearã) § ***primuvãratic*** (pri-mu-vã-rá-ticŭ) adg primuvãraticã (pri-mu-vã-rá-ti-cã), primuvãratits (pri-mu-vã-rá-titsĭ), primuvãratitsi/primuvãratitse (pri-mu-vã-rá-ti-tsi) – (unã cu ***prumuvirescu***) ex: featsi un chiro primuvãratic (ca di primuvearã)

prumuvirescu (pru-mu-vi-rés-cu) adg – vedz tu ***prumuvearã***

prun (prúnŭ) sm prunj (prúnjĭ) – pom tsi nu creashti sh-multu analtu, cu frãndzãli uvali (ca oulu), cari fatsi primuveara lilici albi shi veara yimishi buni tu mãcari; purnu, gãrchin, damaschin *{ro: prun, corcoduş}* *{fr: prunier}* *{en: plum tree}* ex: ascutãrãm prunjlji; suntu pãduri di prunj § ***prunic*** (pru-nícŭ) sm prunits (pru-nítsĭ) – prun njic *{ro: prun mic}* *{fr: petit prunier}* *{en: small plum tree}* § ***prunã*** (prú-nã) sf pruni/prune (prú-ni) – yimisha faptã di prun, arucutoasã sh-mari cãt nuca, vinjitã, aroshi i galbinã, dultsi i acrã sh-bunã tu mãcari; purnã, damaschinã; (expr: 1: pruni gumãreshti = unã soi di pruni mãri sh-arucutoasi; 2: ***prunã di Bosna*** = prunã vinjitã, damaschinã) *{ro: prun, corcoduşă}* *{fr: prune}* *{en: plum (fruit)}* ex: cu lãcrinj ca pruna (mãri ca pruna); prunili nicoapti suntu acri; featsim unã arãchii bunã di pruni § ***prunami/pruname*** (pru-ná-mi) sf fãrã pl – multimi di pruni *{ro: mulţime de prune}* *{fr: quantité de prunes}* *{en: quantity of plums}* § ***purnu***[1] (púr-nu) sm purnji (púr-nji) – (unã cu ***prun***) ex: cai sum purnu, mãcã purni § ***purnã***[1] (púr-nã) sf purni/purne (púr-ni) – (unã cu ***prunã***) ex: nji s-acrirã dintsãlj di purni § ***agruprun*** (a-ghru-prúnŭ) sm agruprunj (a-ghru-prúnjĭ) – prunlu tsi nu easti criscut di om, ma creashti agru tu pãduri *{ro: prun pădureţ}* *{fr: prunier sauvage}* *{en: wild plum tree}* § ***agruprunã*** (a-ghru-prú-nã) sf agrupruni/agruprune (a-ghru-prú-ni) – yimisha faptã di agruprun *{ro: prună pădureaţă}* *{fr: prune sauvage}* *{en: wild plum}*

prunami/pruname (pru-ná-mi) sf – vedz tu ***prun***

prunã (prú-nã) sf – vedz tu ***prun***

prunã di Bosna – vedz tu ***prun***

prunic (pru-nícŭ) sm – vedz tu ***prun***

prunjar (pru-njĭárŭ) adg – vedz tu ***pronj***

prunjari/prunjare (pru-njĭá-ri) sf – vedz tu ***pronj***

prunjat (pru-njĭátŭ) adg – vedz tu ***pronj***

prunjedz (pru-njĭédzŭ) vb I – vedz tu ***pronj***

prunjos (pru-njĭósŭ) adg – vedz tu ***pronj***

pruschefal (prus-ché-falŭ) sn pruschefali/pruschefale (prus-ché-fa-li) – unã soi di pungã di pãndzã, ncljisã (cusutã di tuti pãrtsãli) sh-umplutã di lãnã (bumbac, puh., etc.) faptã maxus tra si s-bagã sum caplu-a omlui cãndu doarmi; cãpitãnj, cãpitinj, cãpitunj *{ro: căpătâi, pernă}* *{fr: chevet, oreiller, coussin}* *{en: bed head, pillow}*

pruscochi (prus-cóchĭŭ) (mi) vb IV – vedz tu ***proscut***

pruscuchescu (prus-cu-chés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***proscut***

pruscuchiri/pruscuchire (prus-cu-chí-ri) sf – vedz tu ***proscut***

pruscuchit (prus-cu-chítŭ) adg – vedz tu ***proscut***

pruscutescu (prus-cu-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***proscut***

pruscutiri/pruscutire (prus-cu-tí-ri) sf – vedz tu ***proscut***

pruscutit (prus-cu-títŭ) adg – vedz tu ***proscut***

pruscutitã (prus-cu-tí-tã) sf – vedz tu ***pãspalã***

pruscutitã* (prus-cu-tí-tã) adg – (fimininlu di la zborlu pruscutit – vedz ***pruscutit***)

prushtinã (prúsh-ti-nã) sf – vedz tu ***prishtinã***

prusopi (pru-só-pi) sf prusochi (pru-sóchĭ) – lucru adrat dit unã cumatã di tsãsãturã cu cari omlu s-ashteardzi (pi mãnj, fatsã, trup, etc.) dupã tsi s-aspealã (sh-cãndu easti ud); pitsetã, pishchiri, pischiri, shirveti, ilãcã, pishtamal, pishtamalã, pishteamal *{ro: prosop}* *{fr: serviette de toilette, essuie-main}* *{en: towel}*

pruspiturã (prus-pi-tú-rã) sf – vedz tu ***proaspit***

prusufhii/prusufhie (prus-suf-hí-i) sf – vedz tu ***prosefhii***

prusupidã (pru-su-pí-dhã) sf – vedz tu ***prosup***

prusupidhã (pru-su-pí-dhã) sf prusupidz (pru-su-pídzĭ) – unã cu ***prusupidã***

prusvulii/prusvulie (prus-vu-lí-i) sf prusvulii (prus-vu-lîĭ) – zboarã arushinoasi, slabi shi uruti tsi-lj si dzãc a unui om; angiurãturã, ngiurãturã *{ro: însultă}* *{fr: insulte, outrage}* *{en: insult, outrage}* § ***prusvulisescu*** (prus-vu-li-sés-cu) vb IV prusvulisii (prus-vu-li-síĭ), prusvuliseam (prus-vu-li-seámŭ), prusvulisitã (prus-vu-li-sí-tã), prusvulisiri/prusvulisire (prus-vu-li-sí-ri) – lj-dzãc a unui zboarã arushinoasi (slabi shi uruti) tra s-lu agudeascã la inimã (cã nu mi-arãseashti tsi featsi); prusvulsescu, angiur, ngiur *{ro: insulta, ofensa}* *{fr: insulter, offenser, outrager}* *{en: insult, offend, outrage}* § ***prusvulisit*** (prus-vu-li-sítŭ) adg prusvulisitã (prus-vu-li-sí-tã), prusvulisits (prus-vu-li-sítsĭ), prusvulisiti/prusvulisite (prus-vu-li-sí-ti) – tsi-lj s-ari dzãsã zboarã uruti shi slabi (cari lu-agudirã la inimã); prusvulsit, angiurat, ngiurat *{ro: insultat, ofensat}* *{fr: insulté, offensé, outragé}* *{en: insulted, offended, outraged}* § ***prusvulisiri/prusvulisire*** (prus-vu-li-sí-ri) sf prusvulisiri (prus-vu-li-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un om prusvuliseashti pri cariva; prusvulsiri, angiurari, ngiurari *{ro: acţiunea de a insulta, de a ofensa; insultare, ofensare}* *{fr: action d'insulter, d'offenser, d'outrager}* *{en: action of insulting, of offending}* § ***prusvulsescu*** (prus-vul-sés-cu) vb IV prusvulsii (prus-vul-síĭ), prusvulseam (prus-vul-seámŭ), prusvulsitã (prus-vul-sí-tã), prusvulsiri/prusvulsire (prus-vul-sí-ri) – (unã cu ***prusvulisescu***) § ***prusvulsit*** (prus-vul-sítŭ) adg prusvulsitã (prus-vul-sí-tã), prusvulsits (prus-vul-sítsĭ), prusvulsiti/prusvulsite (prus-vul-sí-ti) – (unã cu ***prusvulisit***) § ***prusvulsiri/prusvulsire*** (prus-vul-sí-ri) sf prusvulsiri (prus-vul-sírĭ) – (unã cu ***prusvulisiri***)

prusvulisescu (prus-vu-li-sés-cu) vb IV – vedz tu ***prusvulii***

prusvulisiri/prusvulisire (prus-vu-li-sí-ri) sf – vedz tu ***prusvulii***

prusvulisit (prus-vu-li-sítŭ) adg – vedz tu ***prusvulii***

prusvulsescu (prus-vul-sés-cu) vb IV – vedz tu ***prusvulii***

prusvulsiri/prusvulsire (prus-vul-sí-ri) sf – vedz tu ***prusvulii***

prusvulsit (prus-vul-sítŭ) adg – vedz tu ***prusvulii***

prutami/prutame (pru-tá-mi) sf – vedz tu ***prot***

prutarcu (pru-tár-cu) sm, sf, adg – vedz tu ***prot***

prutestu (pru-tés-tu) sn prutesti (pru-tés-ti) – atsea tsi fatsi atsel cari cãtigurseashti tsiva (lucru, idei, giudicatã, apofasi loatã di cariva, etc.) cã nu lu-ariseashti, cã nu easti ndreptu, sh-cari caftã tra si s-facã cum lipseashti, etc. *{ro: protest}* *{fr: protêt}* *{en: protest}* ex: va fac prutestu la chivernisi § ***protestu*** (pro-tés-tu) sn protesti (pro-tés-ti) – (unã cu ***prutestu***)

pruthimsescu (pru-thim-sés-cu) (mi) vb IV pruthimsii (pru-thim-síĭ), pruthimseam (pru-thim-seámŭ), pruthimsitã (pru-thim-sí-tã), pruthimsiri/pruthimsire (pru-thim-sí-ri) – unã cu ***prutimsescu***

pruthimsiri/pruthimsire (pru-thim-sí-ri) sf pruthimsiri (pru-thim-sírĭ) – unã cu ***prutimsiri***

pruthimsit (pru-thim-sítŭ) adg pruthimsitã (pru-thim-sí-tã), pruthimsits (pru-thim-sítsĭ), pruthimsiti/pruthimsite (pru-thim-sí-ti) – unã cu ***prutimsit***

prutid (prú-tidŭ) adg – vedz tu ***putrid***

prutimisescu (pru-ti-mi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***prutimisi***
prutimisi/prutimise (pru-tí-mi-si) sf prutimisi (pru-tí-misĭ) – ndreptul tsi lu-ari cariva tra s-aleagã (di ma multi lucri), atsel tsi-lj va inima; alidzearea-a unui lucru (tsi easti vrut ma multu) tu loclu-a altui lucru (arisit ma putsãn); omlu i lucrul tsi easti aleptu; lucrul (hiintsa) tsi ari hãrli tsi-l fac tra si s-aflã tu protlu loc trã alidzeari (tu-unã aradã di iu va si s-aleagã un); ndreptul tsi lu-ari un tra s-hibã protlu tu-alidzeari *{ro: preferinţă} {fr: préférence, préemption} {en: preference, pre-emption}* § ***prutimisescu*** (pru-ti-mi-sés-cu) (mi) vb IV prutimisii (pru-ti-mi-síĭ), prutimiseam (pru-ti-mi-seámŭ), prutimisitã (pru-ti-mi-sí-tã), prutimisiri/prutimisire (pru-ti-mi-sí-ri) – mi-ariseashti ma multu; l-voi ma multu; prutimsescu *{ro: prefera} {fr: préférer, aimer mieux} {en: prefer, like better}* § ***prutimisit*** (pru-ti-mi-sítŭ) adg prutimisitã (pru-ti-mi-sí-tã), prutimisits (pru-ti-mi-sítsĭ), prutimisiti/prutimisite (pru-ti-mi-sí-ti) – tsi easti arisit ma multu; tsi easti vrut ma multu; prutimsit *{ro: preferat} {fr: préféré, aimé mieux} {en: preferred, liked better}* § ***prutimisiri/prutimisire*** (pru-ti-mi-sí-ri) sf prutimisiri (pru-ti-mi-sírĭ) – atsea si s-fatsi cãndu cariva prutimiseashti; prutimsiri *{ro: acţiunea de a prefera; preferare} {fr: action de préférer, d'aimer mieux} {en: action of preferring, of liking better}* § ***prutimsescu*** (pru-tim-sés-cu) (mi) vb IV prutimsii (pru-tim-síĭ), prutimseam (pru-tim-seámŭ), prutimsitã (pru-tim-sí-tã), prutimsiri/prutimsire (pru-tim-sí-ri) – (unã cu ***prutimisescu***) § ***prutimsit*** (pru-tim-sítŭ) adg prutimsitã (pru-tim-sí-tã), prutimsits (pru-tim-sítsĭ), prutimsiti/prutimsite (pru-tim-sí-ti) – (unã cu ***prutimisit***) § ***prutimsiri/prutimsire*** (pru-tim-sí-ri) sf prutimsiri (pru-tim-sírĭ) – (unã cu ***prutimisiri***)
prutimisiri/prutimisire (pru-ti-mi-sí-ri) sf – vedz tu ***prutimisi***
prutimisit (pru-ti-mi-sítŭ) adg – vedz tu ***prutimisi***
prutimsescu (pru-tim-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***prutimisi***
prutimsiri/prutimsire (pru-tim-sí-ri) sf – vedz tu ***prutimisi***
prutimsit (pru-tim-sítŭ) adg – vedz tu ***prutimisi***
prutsãlji/prutsãlje (pru-tsắ-lji) sf – vedz tu ***prot***
prutusinghil (pru-tu-sín-ghil) sm prutusinghilj (pru-tu-sín-ghiljĭ) – un grad (scarã) ca dit mesi la cãlugri; cãlugrul tsi ari aestu grad *{ro: protosinghel} {fr: vicaire général} {en: vicar-general}*
pruved (pru-védŭ) (mi) vb II – vedz tu ***ved***
pruvideari/pruvideare (pru-vi-deá-ri) sf – vedz tu ***ved***
pruvidzut (pru-vi-dzú-tã) adg – vedz tu ***ved***
pruxinilji/pruxinilje (pruc-si-njí-lji) sf pruxinilji/pruxinilje (pruc-si-njí-lji) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva caftã s-li ndreagã lucrili cu pãrintsãlj a unui ficior sh-a unei featã ca tinirlji (ficiorlu s-feata) si s-lja; atsea tsi s-fatsi cãndu mi duc s caftu nã featã di la pãrintsãlj a ljei (tra s-nj-u da ti nveastã) *{ro: peţitorie} {fr: action de rechercher en marriage} {en: matchmaking}* ex: feci nã pruxinilji § ***pruxinsescu*** (pruc-sin-sés-cu) vb IV pruxinsii (pruc-sin-síĭ), pruxinseam (pruc-sin-seámŭ), pruxinsitã (pruc-sin-sí-tã), pruxinsiri/pruxinsire (pruc-sin-sí-ri) – caftu sã ndreg lucrili cu pãrintsãlj a unui ficior sh-a unei featã ca ficiorlu s-u lja feata ti nveastã; mi duc la pãrintsãlj a unei featã tra s-u caftu ti nveastã (ti mini i ti cariva altu); fac pruxinilji *{ro: peţi} {fr: négocier un marriage; proposer un parti} {en: try to arrange a marriage; ask in marriage (for somebody else)}* ex: multi feati-nj pruxinsescu (caftã lumea sã-nj da ti nveastã) § ***pruxinsit*** (pruc-sin-sítŭ) adg pruxinsitã (pruc-sin-sí-tã), pruxinsits (pruc-sin-sítsĭ), pruxinsiti/pruxinsite (pruc-sin-sí-ti) – tsi easti datã (a unui ficior) ti nveastã; tsi easti dat (a unei featã) ti bãrbat; tsi-lj s-ari faptã pruxinilji *{ro: peţit} {fr: négocié (un marriage)} {en: given in marriage}* § ***pruxinsiri/pruxinsire*** (pruc-sin-sí-ri) sf pruxinsiri (pruc-sin-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva fatsi nã pruxinilji *{ro: acţiunea de a peţi} {fr: action de négocier un marriage; de proposer un parti} {en: action of trying to arrange a marriage; of asking somebody in marriage}* § ***pruxinit*** (pruc-si-nítŭ) adg pruxinitã (pruc-si-ní-tã), pruxinits (pruc-si-nítsĭ), pruxiniti/pruxinite (pruc-si-ní-ti) – atsel tsi fatsi pruxinilji *{ro: peţitor} {fr: courtier de marriage, marieur} {en: matchmaker}* ex: unã bocci-lj si cadi shi a pruxinitlui (atsel tsi featsi pruxinilja)
pruxinit (pruc-si-nítŭ) adg – vedz tu ***pruxinilji***
pruxinsescu (pruc-sin-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pruxinilji***
pruxinsiri/pruxinsire (pruc-sin-sí-ri) sf – vedz tu ***pruxinilji***
pruxinsit (pruc-sin-sítŭ) adg – vedz tu ***pruxinilji***
pruzumi/pruzume (pru-zú-mi) sf – vedz tu ***puzumi***
psalmo (psal-mó) sm – vedz tu ***psaltu***[1]
psaltu[1] (psál-tu) sm psaltsã (psál-tsã) – atsel tsi cãntã dit astãsida-a bisearicãljei (apandisea tsi-u da el a preftului cãndu aestu lituryiseashti (dyivãseashti, sã ncljinã-al Dumnidzã); psaut, saltu, anagnosti *{ro: dascăl (la biserică), psalt} {fr: chantre, lécteur a l'église} {en: psalm reader (church), cantor}* ex: tu bisearicã cãntã doi psaltsã § ***psaut*** (psáŭt) sm psauts (psáŭtsĭ) – (unã cu ***psaltu***[1]) § ***saltu***[1] (sál-tu) sm saltsã (sál-tsã) – (unã cu ***psaltu***[1]) § ***psãltisescu*** (psãl-ti-sés-cu) vb IV psãltisii (psãl-ti-síĭ), psãltiseam (psãl-ti-seámŭ), psãltisitã (psãl-ti-sí-tã), psãltisiri/psãltisire (psãl-ti-sí-ri) – (preftu) dyivãsescu tu bisearicã lituryia; (preftu, psaltu) dzãc zboarã (cãntitsi) di urãciuni al Dumnidzã; lituryisescu, sãltisescu, psãlsescu, psulisescu *{ro: a face liturghia; psălmui} {fr: dire la messe; chanter (des chant religieux) dans l'église} {en: perform the mass; sing religious songs in the church}* § ***psãltisit*** (psãl-ti-sítŭ) adg psãltisitã (psãl-ti-sí-tã), psãltisits (psãl-ti-sítsĭ), psãltisiti/psãltisite (psãl-ti-sí-ti) – (lituryia, urãciunea) tsi easti cãntatã tu bisearicã; lituryisit, sãltisit, psãlsit, psulisit *{ro: psălmuit} {fr: (messe, chant religieux) chanté dans l'église} {en: (mass, religious songs) sang in the church}* § ***psãltisiri/psãltisire*** (psãl-ti-sí-ri) sf psãltisiri (psãl-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu preftul (psaltul) psãltiseashti; lituryisiri, sãltisiri, psãlsiri, psulisiri *{ro: acţiunea de a a face liturghia; de a psălmui} {fr: action de faire la messe; de chanter (des chant religieux) dans l'église} {en: action of performing the mass; of singing religious songs in the church}* § ***psulisescu*** (psu-li-sés-cu) vb IV psulisii (psu-li-síĭ), psuliseam (psu-li-seámŭ), psulisitã (psu-li-sí-tã), psulisiri/psulisire (psu-li-sí-ri) – (unã cu ***psãltisescu***) § ***psulisit*** (psu-li-sítŭ) adg psulisitã (psu-li-sí-tã), psulisits (psu-li-sítsĭ), psulisiti/psulisite (psu-li-sí-ti) – (unã cu ***psãltisit***) § ***psulisiri/psulisire*** (psu-li-sí-ri) sf psulisiri (psu-li-sírĭ) – (unã cu ***psãltisiri***) § ***psãlsescu*** (psãl-sés-cu) vb IV psãlsii (psãl-síĭ), psãlseam (psãl-seámŭ), psãlsitã (psãl-sí-tã), psãlsiri/psãlsire (psãl-sí-ri) – (unã cu ***psãltisescu***) § ***psãlsit*** (psãl-sítŭ) adg psãlsitã (psãl-sí-tã), psãlsits (psãl-sítsĭ), psãlsiti/psãlsite (psãl-sí-ti) – (unã cu ***psãltisit***) § ***psãlsiri/psãlsire*** (psãl-sí-ri) sf psãlsiri (psãl-sírĭ) – (unã cu ***psãltisiri***) § ***sãltisescu*** (sãl-ti-sés-cu) vb IV sãltisii (sãl-ti-síĭ), sãltiseam (sãl-ti-seámŭ), sãltisitã (sãl-ti-sí-tã), sãltisiri/sãltisire (sãl-ti-sí-ri) –(unã cu ***psãltisescu***) § ***sãltisit*** (sãl-ti-sítŭ) adg sãltisitã (sãl-ti-sí-tã), sãltisits (sãl-ti-sítsĭ), sãltisiti/sãltisite (sãl-ti-sí-ti) – (unã cu ***psãltisit***) § ***sãltisiri/sãltisire*** (sãl-ti-sí-ri) sf sãltisiri (sãl-ti-sírĭ) – (unã cu ***psãltisiri***) § ***psalmo*** (psal-mó) sm psal-mádzĭ) – *{ro: psalm} {fr: psaume} {en: psalm}* – cãntari veaclji ti alãvdarea-al Dumnidzã aflatã tu vivlia sãmtã a uvreilor (cãntatã tora sh-di crishtinj) § ***psãltiri/psãltire*** (psãl-tí-ri) sf psãltiri (psãl-tírĭ) – cartea de psalmadz; sãltiri *{ro: cartea cu psalmi, psaltire} {fr: livre de psaumes, psautier} {en: psalm book}* § ***sãltiri/sãltire*** (sãl-tí-ri) sf sãltiri (sãl-tírĭ) – (unã cu ***psãltiri***) § ***psãltichii/psãltichie*** (psãl-ti-chí-i) sf psãltichii (psãl-ti-chíĭ) – tehnea cu cari dyivãseashti psaltul cãntãrli di la bisearicã; miludia (nubetea) trãgãnoasã tsi s-avdi tu bisearicã cãndu s-cãntã psalmadzlji shi alti cãntitsi; sãltichii *{ro: arta de a psălmui; psaltichie} {fr: art de chanter à l'église; chants} {en: art of singing (melody of) religious songs in church}* § ***sãltichii/sãltichie*** (sãl-ti-chí-i) sf sãltichii (sãl-ti-chíĭ) – (unã cu ***psãltichii***)
psaltu[2] (psál-tu) sm psaltsã (psál-tsã) – usic di la cicioarli a njeljlor (oilor, cãprilor, etc.) cu cari s-agioacã njitslji; saltu, vãsilje, vãshclje, arshic, ashic, ishic, mishic, alumã, anumã, vangã, amadã, nip, nãip, ip, ipã, cocan, coci, cunjac *{ro: arşic plombat} {fr: osselet plombé} {en: knuckle bone}* ex: un psaltu (alumã, vãshclje) di tsap
psantã (psán-thã) sf psanti/psante (psán-thi) shi psãnti (psắn-

thi) – ãmplititurã di trupuri (shi frãndzi) di arugoz faptã ca unã chilimi tsi s-ashtearni mpadi; aruguzinã, psathã *{ro: rogojinã}* *{fr: natte de roseau, paillason}* *{en: mat made of reeds, door mat}* § ***psatã*** (psá-thã) sf psãti (psắthĭ) – (unã cu ***psantã***)

psanthã (psán-thã) sf psanthi/psanthe (psán-thi) shi psãnthi (psắn-thi) – unã cu ***psantã***

psar (psárŭ) adg psarã (psá-rã), psari (psárĭ), psari/psare (psá-ri) – hromã tsi nu easti ni lai ni albã ma s-aflã iuva namisa di eali; hromã tsi sh-u-adutsi cu-atsea a cinushiljei; griv, siv, sumolcu, murgu, amurgu, bagav, gãbur; (fig: psar = cal griv) *{ro: sur}* *{fr: gris}* *{en: gray, grey}* ex: tritsea alãganda pi-a lui psar (fig: cal griv); vrutlu-lj psar (fig: cal griv) nu-l xana-vedz § ***psãric*** (psã-rícŭ) adg psãricã (psã-rí-cã), psãrits (psã-rítsĭ), psãri-tsi/psãritse (psã-rí-tsi) – hromã tsi da ca pri psar; grivãnush; (fig: psãric = cal psar njic) *{ro: brumãriu}* *{fr: de couleur tirant sur le gris}* *{en: grayish}* ex: cu doi calj psãrits

psatã (psá-thã) sf – vedz tu ***psantã***

psathã (psá-thã) sf psãthi (psắthĭ) – unã cu ***psatã***

psaut (psáŭt) sm – vedz tu ***psaltu***[1]

psãlsescu (psãl-sés-cu) vb IV – vedz tu ***psaltu***[1]

psãlsiri/psãlsire (psãl-sí-ri) sf – vedz tu ***psaltu***[1]

psãlsit (psãl-sítŭ) adg – vedz tu ***psaltu***[1]

psãltichii/psãltichie (psãl-ti-chí-i) sf – vedz tu ***psaltu***[1]

psãltiri/psãltire (psãl-tí-ri) sf – vedz tu ***psaltu***[1]

psãltisescu (psãl-ti-sés-cu) vb IV – vedz tu ***psaltu***[1]

psãltisiri/psãltisire (psãl-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***psaltu***[1]

psãltisit (psãl-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***psaltu***[1]

psãn (psắnŭ) adv (invar), adg – vedz tu ***putsãn***

psãnac (psã-nácŭ) adg – vedz tu ***putsãn***

psãnami/psãname (psã-ná-mi) sf – vedz tu ***putsãn***

psãnari/psãnare (psã-ná-ri) sf – vedz tu ***putsãn***

psãnat (psã-nátŭ) adg – vedz tu ***putsãn***

psãnedz (psã-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***putsãn***

psãniri/psãnire (psã-ní-ri) sf – vedz tu ***putsãn***

psãric (psã-rícŭ) adg – vrdz tu ***psar***

pseftu (pséf-tu) adg – vedz tu ***psemã***

psemã (psé-mã) sf psemati/psemate (psé-ma-ti) – zbor i hãbari tsi-u spuni omlu ca dealihea (cãndu shtii cã nu easti dealihea) cu scupolu ca s-lu-arãdã (s-lu-aplãnãseascã) pri cariva; minciunã, minciuni, ealani, yealani, arãdiri, arãdeari *{ro: minciunã}* *{fr: mensonge}* *{en: lie}* § ***pseftu*** (pséf-tu) adg pseftã (pséf-tã), pseftsã (pséf-tsã) adg psefti/psefte (pséf-ti) – cari dzãtsi minciunj; cari arãdi pri cariva; arãditor, minciunos, yealangiu, ealangiu, psimatear; fig: calpu, calpic *{ro: mincinos}* *{fr: menteur, mensonger}* *{en: liar}* § ***psimatear*** (psi-ma-teárŭ) adg psimatearã (psi-ma-teá-rã), psimateari (psi-ma-teárĭ), psimateari/psimateare (psi-ma-teá-ri) – (unã cu ***pseftu***)

psif (psífŭ) sn psifuri (psí-furi) – aleadzirea tsi u fac a unei numã (dit unã aradã di numi) sh-u-aspun cã easti atsea tsi u prutimisescu (tsi u voi ma multu); acoala pri cari ngrãpsescu numa-a omlui tsi lu-aleg tra s-mi pãristiseascã la chivernisi (stat, pulitii, etc.) tu lucrili tsi suntu trã fãtseari *{ro: vot}* *{fr: vote, suffrage}* *{en: vote, suffrage}* § ***psifisescu*** (psi-fi-sés-cu) vb IV psifisii (psi-fi-sîĭ), psifiseam (psi-fi-seámŭ), psifisitã (psi-fi-sí-tã), psifisiri/psifisire (psi-fi-sí-ri) – dzãc (di-aradã cu-unã acoalã pri cari ngrãpsescu unã numã) cari om (dit unã aradã di oaminj) easti atsel tsi mi-arãseashti ma multu sh-voi s-hibã atsel aleptu tra s-mi pãristiseascã la chivernisi (stat, pulitii, etc.) tu lucrili tsi suntu trã fãtseari; aleg (cu psif) omlu i numa tsi voi ma multu (dit unã aradã di oaminj i numi) *{ro: vota}* *{fr: voter}* *{en: vote}* § ***psifisit*** (psi-fi-sítŭ) adg psifisitã (psi-fi-sí-tã), psifisits (psi-fi-sítsĭ), psifisiti/psifisite (psi-fi-sí-ti) – (omlu, numa) a curi ãlj s-ari datã un psif; (omlu, numa) tsi easti aleptu cã ari aprucheatã nai ma multili psifuri *{ro: votat}* *{fr: voté}* *{en: voted}* § ***psifisiri/psifisire*** (psi-fi-sí-ri) sf psifisiri (psi-fi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva psifiseashti *{ro: acţiunea de a vota; votare}* *{fr: action de voter}* *{en: action of voting}*

psifii/psifie (psi-fí-i) sf psifii (psi-fíĭ) – hãlati cu cari s-talji lucri, ma njicã di-un cutsut, faptã di-aradã di-unã lipidã multu nturyisitã sh-unã teacã tu cari intrã aestã lipidã, cãndu hãlatea easti tsãnutã n gepi; psutii, custurã, cãsturã, cusurã, cearchi, cutsut *{ro: briceag bine ascuţit}* *{fr: canif bien aiguisé}* *{en: well sharpened pocket knife}* ex: cu psifia (custura) li curam § ***psutii/psutie*** (psu-thí-i) sf psutii (psu-thíĭ) – (unã cu ***psifii***) ex: cu psutia (cutsutlu) li tãljam

psifisescu (psi-fi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***psif***

psifisiri/psifisire (psi-fi-sí-ri) sf – vedz tu ***psif***

psifisit (psi-fi-sítŭ) adg – vedz tu ***psif***

psihuharti/psihuharte (psi-hu-hár-ti) sf – vedz tu ***psohi***

psihuped (psi-hu-pédŭ) sm, sf psihupedã (psi-hu-pé-dã), psihupedz (psi-hu-pédzĭ), psihupedi/psihupede (psi-hu-pé-di) – njic (di sãndzi xen) tsi easti loat sh-criscut di-un bãrbat sh-di-unã muljari dip canda easti un hilj (hilji) di dealihea, di sãndzi; ficior (featã) loat ti fumealji; ficior (featã) loat di suflit; ficior (featã) di suflit; hiljatru *{ro: fiu (fiicã) adoptiv}* *{fr: fils (fille) adoptif}* *{en: adopted son (daughter)}*

psihupedh (psi-hu-pédhŭ) sm, sf psihupedhã (psi-hu-pé-dhã), psihupedz (psi-hu-pédzĭ), psihupedhi/psihupedhe (psi-hu-pé-dhi) – unã cu ***psihuped***

psimatear (psi-ma-teárŭ) adg – vedz tu ***psemã***

psirudã (psi-rúdhã) sf – vedz tu ***pisurudã***

psirudhã (psi-rúdhã) sf psirudz (psi-rúdzĭ) – unã cu ***psirudã***

psito (psi-tó) sm psitadz (psi-tádzĭ) – carni (njel, oai, caprã, porcu, etc.) friptã (di-aradã pri sulã); friptalj, fripturã, civrimi *{ro: fripturã}* *{fr: viande rôtie}* *{en: roasted meat}*

psof (psófŭ) sn – vedz tu ***psohi***

psohi (psóhĭŭ) adg psoahi/psoahe (psoá-hi), psohi (psóhĭ), psoahi/psoahe (psoá-hi) – (pravdã) tsi easti moartã; tsi ari psusitã; mortu (pravdã, pulj, pescu, etc.); psusit, supsit, hiopsu, hiupsit *{ro: mort}* *{fr: mort, crevé (en parlant des animaux, des oiseaux, des poissons, etc.)}* *{en: dead (talking of animals, birds, fish, etc.)}* ex: vulpea s-featsi psoahi (moartã); cal tsi psohi cãdzu (tsi cãdzu mortu); afendul u-aflã psoahi (moartã) poarca § ***psusescu*** (psu-sés-cu) vb IV psusii (psu-sîĭ), psuseam (psu-seámŭ), psusitã (psu-sí-tã), psusiri/psusire (psu-sí-ri) – nj-si curmã bana sh-mor; fac s-moarã (unã pravdã); pususescu, supsescu, mor, hiupsescu, vatãm; (expr: 1: psusescu (di-arcoari) = nj-easti multã arcoari; 2: mi psusi di shcop = mi bãtu multu, mi vãtãmã di bãteari) *{ro: muri, omorî (animal)}* *{fr: mourir, tuer, crever (en parlant des animaux)}* *{en: die, kill (talking of animals)}* ex: tuti oili psusea (murea); ti psusescu di shcop (expr: ti vatãm di bãteari); psusim di-arcoari (expr: murim di-arcoari, nã easti multã-arcoari) § ***psusit*** (psu-sítŭ) adg psusitã (psu-sí-tã), psusits (psu-sítsĭ), psusiti/psusite (psu-sí-ti) – tsi ari moartã; tsi fu vãtãmat; mortu, psohi, pususit, supsit, hiupsit, vãtãmat *{ro: care a murit (animal); mort, omorît}* *{fr: qui est mort; tué, crevé; mort (en parlant des animaux)}* *{en: who died; who was killed; dead (talking of animals)}* § ***psusiri/psusire*** (psu-sí-ri) sf psusiri (psu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu (unã pravdã) moari; muriri, pususiri, supsiri, hiupsiri, vãtãmari *{ro: acţiunea de a muri, de a omorî (animale); murire, omorîre}* *{fr: action de mourir, de tuer, de crever (en parlant des animaux)}* *{en: action of dying, of killing (talking of animals)}* § ***psutimi/psutime*** (psu-tí-mi) sf psutinj (psu-tínjĭ) – truplu di pravdã i di om dupã tsi moari; mãrshi, cufumã, cuhmã, lesh, leshi, murtsinã, murtutsinã *{ro: cadavru de animal, hoit}* *{fr: cadavre (de bête); charogne}* *{en: cadaver (of animal); decaying carcass}* § ***pususescu*** (pu-su-sés-cu) vb IV pususii (pu-su-sîĭ), pususeam (pu-su-seámŭ), pususitã (pu-su-sí-tã), pususiri/pususire (pu-su-sí-ri) – (unã cu ***psusescu***) § ***pususit*** (pu-su-sítŭ) adg pususitã (pu-su-sí-tã), pususits (pu-su-sítsĭ), pususiti/pususite (pu-su-sí-ti) – (unã cu ***psusit***) § ***pususiri/pususire*** (pu-su-sí-ri) sf pususiri (pu-su-sírĭ) – (unã cu ***psusiri***) § ***psof*** (psófŭ) sn psofuri (psó-furĭ) – zbor tsi-aspuni cã prãvdzãli au unã halã di moarti (ni-aspusã, nishti-utã) tsi fatsi sã psuseascã; atsea tsi-aspuni numirlu (mari i njic) di prãvdzã moarti; moarti la prãvdzã (fig: easti (arcoari) psof = easti arcoari multã) *{ro: mortalitate la animale}* *{fr: mortalité des bêtes}* *{en: beast mortality}* ex: nu nj-aspunj, cari fu sibe-pea-a aistui psof (aestã muriri a prãvdzãlor) ahãntu lai? § ***psi-***

huharti/psihuharte (psi-hu-hár-ti) sf psihuhãrtsã (psi-hu-hãr-tsã) – carti tu cari suntu scriati numili di mortsã tsi suntu dati a preftului, tra s-lj-aducã aminti (shi si sã ncljinã trã elj) cãndu dyivãseashti liturya tu bisearicã; (expr: l-tricui tu psihuharti = pistipsescu cã muri, cã ari moartã; l-tricui tu cartea (arada) a mortsãlor) *{ro: pomelnic}* *{fr: diptyque; liste des personnes décédées que le prêtre mentionne dans ses prières; kyrielle}* *{en: list of names of dead people given to the priest to read in his prayers during the mass}* ex: lu-avea tricutã di multu tu psihuharti (expr: l-pistipsea mortu di multu chiro)

psorã (psó-rã) sf psori/psore (psó-ri) – lãngoari di cheali la om (shi prãvdzã), mulipsitoari (tsi s-lja di la om la om), datã di unã prici multu njicã (tsi nu s-veadi cu ocljul) cari sh-fatsi casa shi-bãneazdã sum cheali sh-cari-lj da a omlui unã mãcãturã mari, cu gãrnutsi aroshi scoasi ma multu namisa di deadziti; arãnji, rãnji, cãsidã, zgaibã *{ro: râie}* *{fr: gale}* *{en: scabies}* § ***psuryear*** (psur-yĭárŭ) adg psuryeari/psuryeare (psur-yĭá-ri), psuryeari (psur-yĭárĭ), psuryeari/psuryeare (psur-yĭá-ri) – tsi easti lãndzit di-arãnji; tsi ari acãtsatã arãnji; cu-arãnji; arãnjos, cãsidyear, cãsidos *{ro: râios}* *{fr: galeux}* *{en: with the itch (scabies)}*

psulisescu (psu-li-sés-cu) vb IV – vedz tu ***psaltu[1]***

psulisiri/psulisire (psu-li-sí-ri) sf – vedz tu ***psaltu[1]***

psulisit (psu-li-sítŭ) adg – vedz tu ***psaltu[1]***

psumã (psu-mắ) sm psumadz (psu-mádzĭ) – omlu tsi fatsi i vindi pãni; pãnar, ciripar, cilipar, furnar, furnãgi, furnigi, furnuciu *{ro: brutar}* *{fr: boulanger}* *{en: baker, bread maker}*

psuni/psune (psú-ni) sf psunj (psúnjĭ) – lucri di cari ari ananghi omlu (mãcari, lucri njits di casã, etc.), tsi li-acumprã din pãzari unãoarã, tra s-li aibã tri ma multu chiro; zãire, zaire, zairei, zaerei, arizachi, rizachi *{ro: cumpărături, merinde, provizie}* *{fr: provision, emplette, vivres}* *{en: purchase, provisions, supplies}* ex: pãni goalã, fãrã psuni (alti mãcãruri acumpãrati) § ***apsun*** (ap-súnŭ) sn apsuni/apsune – (unã cu ***psuni***) § ***psunisescu*** (psu-ni-sés-cu) vb IV psunisii (psu-ni-síĭ), psuniseam (psu-ni-seámŭ), psunisitã (psu-ni-sí-tã), psunisi-ri/psunisire (psu-ni-sí-ri) – acumpãr din pãzari lucri di cari am ananghi (mãcari, lucri njits di casã, etc.), tra s-li am tri ma multu chiro; bag zaire; psunsescu *{ro: procura, apriviziona}* *{fr: faire des emplettes, faire des achats, faire des provisions}* *{en: purchase, buy supplies}* § ***psunisit*** (psu-ni-sítŭ) adg psunisitã (psu-ni-sí-tã), psunisits (psu-ni-sítsĭ), psunisi-ti/psunisite (psu-ni-sí-ti) – (omlu) tsi ari bãgatã zaire, tsi ari acumpãratã lucri di cari ari ananghi; (lucru) tsi easti acumpãrat; psunsit *{ro: procurat, aprivizionat}* *{fr: faire des (emplette, achat) fait}* *{en: (supply) purchased, bought}* § ***psunisiri/psunisire*** (psu-ni-sí-ri) sf psunisiri (psu-ni-sírĭ) – atsea tsi fatsi omlu tsi pruniseashti, tsi bagã zaire; psunsiri *{ro: acţiunea de a procura provizii; de a (se) apriviziona; aprovizionare}* *{fr: action de faire des emplettes, des achats, des provisions}* *{en: action of purchasing, of buying supplies}* § ***psunsescu*** (psun-sés-cu) vb IV psunsii (psun-síĭ), psunseam (psun-seámŭ), psunsitã (psun-sí-tã), psunsiri/psunsire (psun-sí-ri) – (unã cu ***psunisescu***) § ***psunsit*** (psun-sítŭ) adg psunsitã (psun-sí-tã), psunsits (psun-sítsĭ), psunsiti/psunsite (psun-sí-ti) – (unã cu ***psunisit***) § ***psunsiri/psunsire*** (psun-sí-ri) sf psunsiri (psun-sírĭ) – (unã cu ***psunisiri***)

psunisescu (psu-ni-sés-cu) vb IV – vedz tu ***psuni***

psunisiri/psunisire (psu-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***psuni***

psunisit (psu-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***psuni***

psunsescu (psun-sés-cu) vb IV – vedz tu ***psuni***

psunsiri/psunsire (psun-sí-ri) sf – vedz tu ***psuni***

psunsit (psun-sítŭ) adg – vedz tu ***psuni***

psuryear (psur-yĭárŭ) adg – vedz tu ***psorã***

psusescu (psu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***psohi***

psusiri/psusire (psu-sí-ri) sf – vedz tu ***psohi***

psusit (psu-sítŭ) adg – vedz tu ***psohi***

psuthii/psuthie (psu-thí-i) sf psuthii (psu-thíĭ) – unã cu ***psutii***

psutii/psutie (psu-thí-i) sf – vedz tu ***psifii***

psutimi/psutime (psu-tí-mi) sf psutinj (psu-tínjĭ) – vedz tu ***psohi***

pteari/pteare (pteá-ri) sf pteri (ptérĭ) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***puteari***

ptiu! (ptíŭ!) inter – zbor tsi caftã s-aspunã vrondul tsi-l fatsi omlu cãndu arucã un ascucheat din gurã *{ro: interjection care caută să imite sunetul unui scuipat}* *{fr: interjection imitant le bruit fait quand l'homme crache}* *{en: interjection trying to imitate the sound made by the spit of a man}* ex: *ptiu!*, ascucheai, nu s-acatsã; *ptiu!*, lj-ascuche nãs; *ptiu!*, s-ti lja draclu; *ptiu!*, fac mini

ptsãn (ptsắnŭ) adv (invar), adg ptsãnã (ptsắ-nã), ptsãnj (ptsắnjĭ), ptsãni/ptsãne (ptsắ-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar (nomurli di Bituli, 1997); vedz ***putsãn***

ptut (ptútŭ) adg ptutã (ptú-tã), ptuts (ptúts), ptuti/ptute (ptú-ti) – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***putut***

puceami/puceame (pu-ceá-mi) sf – vedz tu ***poci[1]***

pucear (pu-cĭárŭ) sm – vedz tu ***poci[1]***

pucic (pu-cícŭ) sn – vedz tu ***poci[1]***

pudãritsã (pu-dã-rí-tsã) sf – vedz tu ***puduritsã***

pudeauã (pu-deá-ŭã) sf pudei (pu-déĭ) – 1: lucru tsi-l bagã oaminjlji (di-aradã muljerli) cãndu lucreadzã (pristi stranji, di mesi sh-ma nghios) tra s-nu s-murdãreascã; poalã, mbrustelã, neci, necicã, peci, bistimali, pistimali, pishcimal; pudyeauã, puzgheauã, pureauã, puryeauã 2: lucru ca unã soi di poalã i curauã tu cari s-tsãn fushechi; pudyeauã, puzgheauã, pureauã, puryeauã, palascã, pãlascã, plascã, pãlãpascã, fushiclichi *{ro: şorţ; cartuşieră}* *{fr: tablier; cartouchière}* *{en: apron; cartridge-belt}* ex: cu fushetsli tu pudeauã (poalã) § ***pudyeauã*** (pudh-yeá-ŭã) sf pudyei (pudh-yéĭ) – (unã cu ***pudeauã***) § ***puzgheauã*** (puz-gheá-ŭã) sf puzghei (puz-ghéĭ) – (unã cu ***pudeauã***) § ***purgheauã*** (pur-gheá-ŭã) sf purghei (pur-ghéĭ) – (unã cu ***pudeauã***) § ***pureauã[1]*** (pu-reá-ŭã) sf purei (pu-réĭ) – (unã cu ***pudeauã***)

pudhãritsã (pu-dhã-rí-tsã) sf pudhãritsã (pu-dhã-rí-tsã) – unã cu ***pudãritsã***

pudhimatã (pu-dhí-ma-tã) sf pudhimati/pudhimate (pu-dhí-ma-ti) – unã cu ***pudimatã***

pudhrush (pu-dhrúshĭŭ) adg pudhrushi/pudhrushe (pu-dhrú-shi), pudhrush (pu-dhrúshĭ), pudhrushi/pudhrushe (pu-dhrú-shi) – unã cu ***pudrush***

pudhumatã (pu-dhú-ma-tã) sf pudhumati/pudhumate (pu-dhú-ma-ti) – unã cu ***pudumatã***

pudhunar (pu-dhu-nárŭ) sn pudhunari/pudhunare (pu-dhu-ná-ri) – unã cu ***pudunar***

pudhuritsã (pu-dhu-rí-tsã) sf pudhuritsã (pu-dhu-rí-tsã) – unã cu ***puduritsã***

pudhyeauã (pudh-yeá-ŭã) sf pudhyei (pudh-yéĭ) – unã cu ***pudyeauã***

pudidescu (pu-di-dés-cu) (mi) – vedz ru ***apudidescu***

pudidiri/pudidire (pu-di-dí-ri) sf – vedz ru ***apudidescu***

pudidit (pu-di-dítŭ) adg – vedz ru ***apudidescu***

pudimatã (pu-dí-ma-tã) sf – vedz tu ***podimã***

pudrã (pú-drã) sf pudri/pudre (pú-dre) – adunãturã di cumãts multu minuti sh-lishoari ca fãrina (ishiti dit sãrmarea i zminu-tarea a unei lugurii durã, vãrtoasã); bueaua albã (pulbirea, albeatsa) tsi sh-u bagã muljerli pri fatsã tra s-aspunã ma mushati; albeatsã, pulbiri, pulviri, curnjahto *{ro: pudră}* *{fr: poudre}* *{en: powder}* ex: pudrã di lilici

pudrumi/pudrume (pu-drú-mi) sf pudrunj (pu-drúnjĭ) – binai (casã, loc, etc.) cu udadz scutidosh (tsi s-aflã, multi ori, tu catoyi sum loc) iu suntu tsãnuts ncljish atselj tsi suntu aflats cu stepsu (dupã tsi suntu giudicats shi culãsits tra sã sta ncljish un castili chiro, icã ninti, cãndu ashteaptã ninga tra si s-ducã la giudicatã); zundani, zãndani, sãndani, filichii, filãchii, hapsi, hãpsani, hãpseani, hãpsãnã, ncljisoari, budrumi, bãdrumi *{ro: închisoare întunecoasă}* *{fr: prison souterraine; cachot}* *{en: prison, dungeon}* ex: l-bãgã tu pudrumi (zãndani)

pudrush (pu-drúshĭŭ) adg pudrushi/pudrushe (pu-drú-shi), pudrush (pu-drúshĭ), pudrushi/pudrushe (pu-drú-shi) – (njel, oai, caprã) tsi ari cicioarli albi *{ro: (oaie, capră) cu picioare albe}* *{fr: (brebis, chèvre) aux pieds blancs}* *{en: (sheep, goat) with white feet}*

pudumatã (pu-dú-ma-tã) sf – vedz tu ***podimã***
pudunar (pu-du-nárŭ) sn pudunari/pudunare (pu-du-ná-ri) – partea-a pantaloniljei tsi intrã tu-un cicior; un cicior di-a pantaloniljei *{ro: un picior de pantalon} {fr: une jambe de pantalon} {en: one leg of the pants}*
puduritsã (pu-du-rí-tsã) sf puduritsã (pu-du-rí-tsã) – partea dit arãzboi iu calcã muljarea cu ciciorlu tra s-lu facã s-lucreadzã; pudãritsã, pãrdãritsã, pãtichi *{ro: tălpig; pedala de la războiul de ţesut} {fr: pédale du métier à tisser} {en: pedal of the weaving loom}* ex: arãzboilu ari dauã puduritsã § ***pudãritsã*** (pu-dã-rí-tsã) sf pudãritsã (pu-dã-rí-tsã) – (unã cu ***puduritsã***) § ***pãrdãritsã*** (pãr-dã-rí-tsã) sf pãrdãritsã (pãr-dã-rí-tsã) – (unã cu ***puduritsã***)
pudyeauã (pudh-yeá-ŭã) sf – vedz tu ***pudeauã***
pueatã (pu-ĭá-tã) sf puets (pu-ĭétsĭ) – soi di sulinã cu partea di nsus dishcljisã cari easti adãvgatã la mardzinea di citii tra s-adunã apa di ploai (shi s-u facã s-curã prit altã sulinã nghios pri loc, tra s-nu u-alasã s-curgã pri stizmã); astreahã, streahã, strahã, chicutã, sãceachi, hutuli *{ro: streaşină} {fr: avant-toit} {en: eaves}*
puf! (púhŭ) inter – zbor tsi caftã s-aspunã vrondul tsi s-fatsi cãndu vimtul easi cu puteari dit un lucru tsi plãscãneashti (cãndu cariva tradzi unã bishinã, etc.) *{ro: interjection care cautã sã imite aerul care iese când se desumflă ceva} {fr: interjection imitant l'air qui souffle tout d'un coup} {en: interjection trying to imitate the sound of the air that gets out from something}*
pufcagi (puf-ca-gí) sm – vedz tu ***pufcã***
pufcã (púf-cã) sf pufchi/pufche (púf-chi) – gãrnuts di misur uscat tsi s-mãcã dupã tsi easti friptu pri foc (umflat sh-cripat di sh-u-adutsi cu-unã lilici albã); pofchi (pl), pãpãdulã, cãrcãlji; (fig: pufchi/pufche = lucruri di njicã simasii; lucruri di njicã tinjii tsi nu ahãrzescu multu; zboarã goali; bufchi, bãrcudii, curcufeli, curcufexali, chirãturi, lãpãrdii, mandzali, lishinãturi, palavri, pãlavri, papardeli, shahlamari, zacati, zãcãturi) *{ro: floricele de porumb} {fr: grain de maïs grillé} {en: popcorn}* § ***pufcagi*** (puf-ca-gí) sm pufcageadz (puf-ca-geádzĭ) – un tsi fatsi icã vindi pufchi *{ro: acela care face sau vinde floricele de porumb} {fr: celui qui fait ou vend des grains de maïs grillé} {en: who makes or sells popcorn}* § ***pofchi/pofche*** (póf-chi) sf pl – (unã cu pluralu pufchi a zborlui ***pufcã***)
pugaci/pugace (pu-gá-ci) sf – vedz tu ***bugaci***
pughaci/pughace (pu-ghá-ci) sf pughãci (pu-ghắcĭ) – unã cu ***pugaci***
pughunic (pu-ghu-nícŭ) sn pughunitsi/pughunitse (pu-ghu-ní-tsi) – unã cu ***pugunic***
pugor (pu-górŭ) adv – vedz tu ***pãgor***
pugudeari/pugudeare (pu-gu-deá-ri) sf – vedz tu ***agudescu***
pugudescu (pu-gu-dés-cu) (mi) vb IV shi II – vedz tu ***agudescu***
pugudiri/pugudire (pu-gu-dí-ri) sf – vedz tu ***agudescu***
pugudit (pu-gu-dítŭ) adg – vedz tu ***agudescu***
pugunic (pu-gu-nícŭ) sn pugunitsi/pugunitse (pu-gu-ní-tsi) – uspets tsi s-da antreia searã dupã amintarea-a unui nat *{ro: ospăţ} {fr: dinner, festin donné le trosième soir après la naissance d'un enfant} {en: dinner given the third evening following the birth of a child}* ex: giucarã ninga nãoarã la pugunic; cãndu s-fatsi puguniclu; antreia dzuã di la amintarea-a njiclui, seara, va mãcãm puguniclu; tigãnj la pugunic
puh[1] (púhŭ) sn puhuri (pú-hurĭ) – peanili multu njits, suptsãri shi molj tsi-acoapirã truplu-a puljlor (sh-cu cari, multi ori, s-umplu cãpitãnjili atseali bunili); protlu per tsi nchiseashti s-creascã pri barba sh-mustãtsli a tinirlor *{ro: puf (pasăre); prima apariţie a barbei sau a mustăţilor la tineri} {fr: duvet; première apparition de la barbe ou de la moustache chez les jeunes garçons} {en: down (birds); first appearance of the young boys beard and moustache}* ex: cãpitinjlu-a meu eara umplut cu puh di peani; lj-ari ishitã puh (per moali, di protа) sh-pi grunj sh-pi fatsã § ***puhos*** (pu-hósŭ) adg puhoasã (pu-hoá-sã), puhosh (pu-hóshĭ), puhoasi/puhoase (pu-hoá-si) – tsi easti moali ca puhlu di pulj *{ro: pufos} {fr: comme le duvet} {en: down like}* ex: ari perlu nica puhos (moali ca puhlu)
puh[2] (púhŭ) sn – vedz tu ***puho***
puh[3] (púhŭ) sn puhuri (pú-hurĭ) – simintsã di earbã *{ro: sămânţă de iarbă} {fr: graine d'herbe} {en: grass seed}* ex: arucã puh (simintsã di earbã) tu grãdinã shi tora easti veardi ti lja haraua
puhav (pú-havŭ) adg puhavã (pú-ha-vã), puhavi (pú-havĭ), puhavi/puhave (pú-ha-vi) – tsi easti galbin shi sãhnjisit la fatsã; sarbit, salbit, gãlbunj, pruhav, buhav, butcav, etc. *{ro: palid, livid} {fr: livide} {en: pale}* ex: tuts puhavi (galbinj la fatsã), cu ocljilj umflats § ***pruhav*** (prú-havŭ) adg – (unã cu ***puhav***) ex: fatsã pruhavã (galbinã, salbitã, sãhnjisitã)
puho (pu-hó) sm fãrã pl – nior di pulbiri; puh, pulbiri, pulviri, spulbir, curnjahto *{ro: nor de praf} {fr: poussière, nuage de poussière} {en: dust; clouds of dust}* ex: § ***puh***[2] (púhŭ) sn puhuri (pú-hurĭ) – (unã cu ***puho***) ex: puh (pulbiri) di cãrbunj
puhos (pu-hósŭ) adg – vedz tu ***puh***[1]
puitescu[1] (puĭ-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãitescu***
puitescu[2] (puĭ-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***puituescu***[2]
puitiri[1]***/puitire*** (puĭ-tí-ri) sf – vedz tu ***pãitescu***
puitiri[2]***/puitire*** (puĭ-tí-ri) sf – vedz tu ***puituescu***[2]
puitit[1] (puĭ-títŭ) adg – vedz tu ***pãitescu***
puitit[2] (puĭ-títŭ) adg – vedz tu ***puituescu***[2]
puituescu[1] (puĭ-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pãitescu***
puituescu[2] (puĭ-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV puituii (puĭ-tu-íĭ), puitueam (puĭ-tu-ĭámŭ), puituitã (puĭ-tu-í-tã), puituiri/puituire (puĭ-tu-í-ri) – cu-atseali tsi-lj fac (tsi-lj dzãc, tsi-lj dau, etc.) lu-adar cariva s-isihãseascã, s-agãrshascã cripãrli tsi ari icã inatea tsi nj-u poartã; l-ljertu sh-mi fac oaspi diznou (mi mbun) cu cariva cu cari mi-aveam ncãceatã ninti; lji mbun oaminjlji tsi si ncaci shi-lj fac si s-aducheascã shi s-hibã oaspits diznou; puitescu, apuituescu, mbun, mbunedz, ambun, ambunedz, azbun, arãzbun, dizver *{ro: îmbuna, împăca} {fr: apaiser, (se) réconcilier} {en: appease, soothe; make up, reconcile}* § ***puituit***[2] (puĭ-tu-ítŭ) adg puituitã (puĭ-tu-í-tã), puituits (puĭ-tu-ítsĭ), puituiti/puituite (puĭ-tu-í-ti) – tsi easti faptu si s-aducheascã ma ghini, dupã zboarãli tsi-lj si dzãsirã i faptili tsi-lj si featsirã; tsi s-ari faptã oaspi diznou (tsi s-ari mmbunatã) cu un cu cari s-avea ncãceatã ninti; puitit, apuituit, mbunat, ambunat, azbunat, arãzbunat, dizvirat *{ro: îmbunat, împăcat} {fr: apaisé, réconcilié} {en: appeased, soothed; reconciled}* § ***puituiri***[2]***/puituire*** (puĭ-tu-í-ri) sf puituiri (puĭ-tu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-puitueadzã; puitiri, apuituiri, mbunari, ambunari, azbunari, arãzbunari, dizvirari *{ro: acţiunea de a îmbuna, de a împăca; îmbunare, împăcare} {fr: action d'apaiser, de (se) réconcilier; reconciliation} {en: action of appeasing, of soothing; of making up, of reconciling; reconciliation}* § ***nipuituit*** (ni-puĭ-tu-ítŭ) adg nipuituitã (ni-puĭ-tu-í-tã), nipuituits (ni-puĭ-tu-ítsĭ), nipuituiti/nipuituite (ni-puĭ-tu-í-ti) – tsi nu easti faptu si s-aducheascã ma ghini, dupã zboarãli tsi-lj si dzãsirã i faptili tsi-lj si featsirã; tsi nu s-ari faptã oaspi diznou (tsi nu s-ari mbunatã) cu un cu cari s-avea ncãceatã ninti; nipuitit, nimbunat *{ro: neîmbunat, neîmpăcat} {fr: qui n'est pas apaisé, qui n'est pas réconcilié} {en: who is not appeased, unsoothed; unreconciled}* § ***nipuituiri/nipuituire*** (ni-puĭ-tu-í-ri) sf nipuituiri (ni-puĭ-tu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-puitueadzã; nipuitiri, nimbunari *{ro: acţiunea de a nu se îmbuna, de a nu se împăca; neîmpăcare} {fr: action de ne pas apaiser, de ne pas (se) réconcilier} {en: action of not appeasing, of not soothing; of not making up, of not reconciling}* § ***puitescu***[2] (puĭ-tés-cu) (mi) vb IV puitii (puĭ-tíĭ), puiteam (puĭ-teámŭ), puititã (puĭ-tí-tã), puitiri/puitire (puĭ-tí-ri) – (unã cu ***puituescu***[2]) § ***puitit***[2] (puĭ-títŭ) adg puititã (puĭ-tí-tã), puitits (puĭ-títsĭ), puititi/puitite (puĭ-tí-ti) – (unã cu ***puituit***[2]) § ***puitiri***[2]***/puitire*** (puĭ-tí-ri) sf puitiri (puĭ-tírĭ) – (unã cu ***puituiri***[2]) § ***nipuitit***[2] (ni-puĭ-títŭ) adg nipuititã (ni-puĭ-tí-tã), nipuitits (ni-puĭ-títsĭ), nipuititi/nipuitite (ni-puĭ-tí-ti) – (unã cu ***nipuituit***) ex: muri nipuitit (nimbunat) cu frati-su § ***nipuitiri***[2]***/nipuitire*** (ni-puĭ-tí-ri) sf nipuitiri (ni-puĭ-tírĭ) – (unã cu ***nipuituiri***[2]) § ***apuituescu*** (a-puĭ-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV apuituii (a-puĭ-tu-íĭ), apuitueam (a-puĭ-tu-ĭámŭ), apuituitã (a-puĭ-tu-í-tã), apuituiri/apuituire (a-puĭ-tu-í-ri) – (unã cu ***puituescu***[2]) §

apuituit (a-puĭ-tu-ítŭ) adg apuituitã (a-puĭ-tu-í-tã), apuituits (a-puĭ-tu-ítsĭ), apuituiti/apuituite (a-puĭ-tu-í-ti) – (unã cu ***puituit***[2]) § ***apuituiri/apuituire*** (a-puĭ-tu-í-ri) sf apuituiri (a-puĭ-tu-írĭ) – (unã cu ***puituiri***[2])

puituiri[1]***/puituire*** (puĭ-tu-í-ri) sf – vedz tu ***pãitescu***

puituiri[2]***/puituire*** (puĭ-tu-í-ri) sf – vedz tu ***puituescu***[2]

puituit[1] (puĭ-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***pãitescu***

puituit[2] (puĭ-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***puituescu***[2]

pulã (pú-lã) sf – vedz tu ***putsã***

pulãrã (pu-lã-rắ) sm, adgm – vedz tu ***putsã***

pulbir (púl-birŭ) (mi) vb I – vedz tu ***pulbiri***

pulbirami/pulbirame (pul-bi-rá-mi) sf – vedz tu ***pulbiri***

pulbirari/pulbirare (pul-bi-rá-ri) sf – vedz tu ***pulbiri***

pulbirat (pul-bi-rátŭ) adg – vedz tu ***pulbiri***

pulbiri/pulbire (púl-bi-ri) sf pulbiri (púl-birĭ) – adunãturã di cumãts multu minuti sh-lishoari ca fãrina (ishiti dit sãrmarea i zminutarea a unei lugurii durã, vãrtoasã, ca tsara i loclu, bunãoarã); pulviri, spulbir, curnjahto, puh, puho; (expr: ti fac pulbiri = ti fac cumãts ca pulbirea, ti afãnsescu, ti vatãm) *{ro: pulbere, praf}* *{fr: poussière}* *{en: dust}* ex: mi umplui di pulbiri; imnã prit pulbiri; nã pulbiri eara yitria; pulbirea ca nor si scoalã; cara lu-agudi, pulbiri s-featsi (expr: l-vãtãmã) § ***pulviri/pulvire*** (púl-vi-ri) sf pulviri (púl-virĭ) – (unã cu ***pulbiri***) § ***pulbirami/pulbirame*** (pul-bi-rá-mi) sf fãrã pl – multimi di pulbiri; loc cu multã pulbiri *{ro: prăfărie}* *{fr: grande quantité de poussière}* *{en: dustiness; large quantity of dust}* § ***spulbir***[1] (spúl-birŭ) sf spulbiri/spulbire (spúl-bi-ri) – (unã cu ***pulbiri***) ex: muntsã di neauã mplinj, cu spulbir shi nioari § ***mpulbir*** (mpúl-birŭ) (mi) vb I mpulbirai (mpul-bi-rắĭ), mpulbiram (mpul-bi-rámŭ), mpulbiratã (mpul-bi-rá-tã), mpulbirari/mpulbirare (mpul-bi-rá-ri) – umplu (lu-acoapir) cu/di pulbiri; l-fac pulbiri *{ro: umple (acoperi) de praf}* *{fr: remplir (couvrir) de la poussière}* *{en: fill (cover) with dust}* ex: di vimtu nji si mpulbirarã (nji si umplurã di pulbiri) tuti lucrili din casã § ***mpulbirat*** (mpul-bi-rátŭ) adg mpulbiratã (mpul-bi-rá-tã), mpulbirats (mpul-bi-rátsĭ), mpulbirati/mpulbirate (mpul-bi-rá-ti) – tsi easti umplut (acupirit) di pulbiri *{ro: umplut (acoperit) de praf}* *{fr: rempli (couvert) de la poussière}* *{en: covered by dust, filled with dust}* § ***mpulbirari/mpulbirare*** (mpul-bi-rá-ri) sf mpulbirãri (mpul-bi-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti mpulbirat *{ro: acţiunea de a se umple (acoperi) de praf}* *{fr: action de (se) remplir (couvrir) de la poussière}* *{en: action of becoming covered by dust}* § ***spulbir***[2] (spúl-birŭ) (mi) vb I spulbirai (spul-bi-rắĭ), spulbiram (spul-bi-rámŭ), spulbiratã (spul-bi-rá-tã), spulbirari/spulbirare (spul-bi-rá-ri) – fac pulbirea si s-arãspãndeascã diparti di loclu iu s-aflã; acoapir cu pulbiri; cur di pulbiri; ashtergu pulbirea di pi lucri; ascutur casa (vilendza, stranjlu, etc. di pulbiri); lu-adar un lucru si s-facã pulbiri; pulbir; (expr: ti spulbir = ti fac afan, ti fac cumãts, ti fac s-ti cheri) *{ro: acoperi de pulbere; curăţa pulberea; transforma în pulbere; spulbera}* *{fr: couvrir de la poussière; nettoyer la poussière; réduire en poussière}* *{en: cover by dust, dust, reduce to dust}* ex: spulbirã (curã di pulbiri, li scuturã) stranjili; vimtul spulbirã neaua (u curã, u-arãspãndi); si spulbira cãndu mi videa (expr: fudzea, s-fãtsea afanj); nj-u spulbirã tutã avearea (nj-u-asparsi, nj-u featsi afanã) § ***spulbirat*** (spul-bi-rátŭ) adg spulbiratã (spul-bi-rá-tã), spulbirats (spul-bi-rátsĭ), spulbirati/spulbirate (spul-bi-rá-ti) – tsi easti-acupirit di pulbiri; tsi easti curat (ashtersu, ascuturat) di pulbiri; (pulbirea) tsi easti purtatã di vimtu; pulbirat *{ro: acoperit de pulbere; curăţat de pulbere; transformat în pulbere; spulberat}* *{fr: couvert de poussière; nettoyé de poussière; réduit en poussière; porté par le vent}* *{en: covered by dust; dusted, reduced to dust}* ex: loc spulbirat (curat di pulbiri) § ***spulbirari/spulbirare*** (spul-bi-rá-ri) sf spulbirãri (spul-bi-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva si spulbirã; pulbirari *{ro: acţiunea de a acoperi de pulbere; de a curăţa pulberea; de a transforma în pulbere; de a spulbera}* *{fr: action de couvrir de la poussière; de nettoyer la poussière; de réduire en poussière}* *{en: action of covering by dust, of dusting, of reducing to dust}* § ***pulbir*** (púl-birŭ) (mi) vb I pulbirai (pul-bi-rắĭ), pulbiram (pul-bi-rámŭ), pulbiratã (pul-bi-rá-tã), pulbirari/pulbirare (pul-bi-rá-ri) – (unã cu ***spulbir***[2]) ex: lo cãrbunj eftinj ma eara pulbirats (faptsã pulbiri) § ***pulbirat*** (pul-bi-rátŭ) adg pulbiratã (pul-bi-rá-tã), pulbirats (pul-bi-rátsĭ), pulbirati/pulbirate (pul-bi-rá-ti) – (unã cu ***spulbirat***) § ***pulbirari/pulbirare*** (pul-bi-rá-ri) sf pulbirãri (pul-bi-rắrĭ) – (unã cu ***spulbirari***) § ***aspulbir*** (as-púl-birŭ) (mi) vb I aspulbirai (as-pul-bi-rắĭ), aspulbiram (as-pul-bi-rámŭ), aspulbiratã (as-pul-bi-rá-tã), aspulbirari/aspulbirare (as-pul-bi-rá-ri) – (unã cu ***spulbir***[2]) ex: u-aspulbirã (u-acoapirã cu pulbiri, u spulbirã) tutã lumea § ***aspulbirat*** (as-pul-bi-rátŭ) adg aspulbiratã (as-pul-bi-rá-tã), aspulbirats (as-pul-bi-rátsĭ), aspulbirati/aspulbirate (as-pul-bi-rá-ti) – (unã cu ***spulbirat***) § ***aspulbirari/aspulbirare*** (as-pul-bi-rá-ri) sf aspulbirãri (as-pul-bi-rắrĭ) – (unã cu ***spulbirari***)

pulcusescu (pul-cu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***apitrusescu***

pulcusiri/pulcusire (pul-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***apitrusescu***

pulcusit (pul-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***apitrusescu***

puleac (pu-leácŭ) sm – vedz tu ***puljac***

pulean (pu-leánŭ) sn puleani/puleane (pu-leá-ni) – lemnu lungu shi suptsãri; puljan, ciumagã, ciumag, giumac, teg, shcop, ciun, afingi, tingãli, tsoapit, mãciucã *{ro: ciomag}* *{fr: bâton; rondin, casse-tête, houlette}* *{en: stick, rod}* ex: lã da cãti un pulean (ciumag) pi pultãri § ***puljan*** (pu-ljeánŭ) sn puljani/puljane (?) (pu-ljeá-ni) – (unã cu ***pulean***)

pulicar (pu-li-cárŭ) sn – vedz tu ***pãlicar***

pulieleu (pu-li-é-leŭ) sn – vedz tu ***polieleu***

pulimsescu (pu-lim-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***polim***

pulimsiri/pulimsire (pu-lim-sí-ri) sf – vedz tu ***polim***

pulimsit (pu-lim-sítŭ) adg – vedz tu ***polim***

pulit (pu-lítŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***poli***

puliticã[1] (pu-lí-ti-cã) sf – vedz tu ***poli***

puliticã[2] (pu-lí-ti-cã) sf – vedz tu ***poli***

pulitichii/pulitichie (pu-li-ti-chí-i) sf – vedz tu ***poli***

puliticos (pu-li-ti-cósŭ) adg – vedz tu ***poli***

pulitii/pulitie (pu-li-tí-i) sf – vedz tu ***poli***

pulitipsescu (pu-li-tip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***poli***

pulitipsiri/pulitipsire (pu-li-tip-sí-ri) sf – vedz tu ***poli***

pulitipsit (pu-li-tip-sítŭ) adg – vedz tu ***poli***

pulits (pu-lítsŭ) sm – vedz tu ***poli***

pulitsã[1] (pu-lí-tsã) sf pulitsã (pu-lí-tsã) – unã cumatã di scãndurã (yilii, metal) tsi s-acatsã shi sã ndrupashti di stizmã (i tu-unã dulapi) sh-pri cari s-tsãn lucri njits *{ro: poliţă}* *{fr: planchette, tablette}* *{en: shelf}* ex: am un frati: necã n tseru-i, necã mpadi (angucitoari: *pulitsa*)

pulitsã[2] (pu-lí-tsã) sm – vedz tu ***poli***

pulj di noaptea (púljĭŭ di noáp-tea) sm – vedz tu ***pulj***[1]

pulj[1] (púljĭŭ) sm pulj (púljĭ) – 1: multi turlii di prici cu truplu-acupirit di peani, cu dintanã, tsi fac oauã sh-cu doauã arpiti mãri cu cari azboairã; 2: njiclu (tsi easti dit oauã fapti sh-cluciti) di-aesti prici; (fig: 1: pulj = zbor dultsi di diznjirdari cu cari s-hãidipseashti un njic, un vrut, etc.; expr: 2: mi culcu (bag s-dormu) cu puljlji = mi bag s-dormu agonja, cum cadi noaptea; 3: pulj tu vimtu = yisi, lucri tsi nu s-fac; 4: lapti di pulj = itsi lucru vrei, cã easti i cã nu easti tu lumi, cã s-fatsi i nu s-fatsi vãrãoarã; 5: a pulj orghi = ca un tsi-ashteaptã sã-lj si da tuti etimi; 6: ca pulj fãrã cloci = singuri, fãrã s-aibã cari sã-lj mutreascã, s-lj-afireascã di-arali, etc. ca njits fãrã dadã; 7: ved pulj ntr-oclji = s-dzãtsi cãndu ti-agudeashti cariva pri cap di tsã si pari cã vedz steali verdzã; 8: tsi pulj va s-acats = tsi amintatic va s-ai, tsi hãiri va s-fats; 9: iu bea puljlji apã; iu featã puljlji = (tu pirmiti) iuva multu diparti, la mardzinea-a loclui, dupã soari; 10: loc iu nitsi pulj nu calcã (bati) = (tu pirmiti) irnjii, pundii, pustiljii, loc multu diparti; 11: pulj azbuirãtor (mãyipsit, aumbrat, cãntat) = (tu pirmiti) pulj tsi poati s-facã nishenj sh-di-aradã lj-agiutã Mushata-a Loclui shi Gionili Aleptu; 12: pulj gurã di om = (tu pirmiti) pulj tsi zburashti ca omlu) *{ro: pasăre, pui (de pasăre)}* *{fr: oiseau, poulet}* *{en: bird, chick}* ex: alãndura scoasi pulj (featsi njits); puljlu di gãljinã azbuirã; lj-furarã doi pulj sh-nã pulji; armasirã ca pulj fãrã cloci (expr: fãrã mutriri, agiutor di la vãrnu); videm tsi pulj va s-acats (expr: ma s-fats vãrã hãiri) § ***puilj***

(púĭljĭŭ) sm puilj (púĭljĭ) – (unã cu ***pulji***[1]) ex: amintã sh-el un puilj di ficior; s-videm, tsi puilj va s-acats? (expr: tsi va pots s-fats?, va fats tsiva?; va u scots naparti?; va-lj dai di cap?) § ***pulji***[1]***/pulje*** (pú-lji) sf pulji/pulje (pú-lji) – njiclu (feamin) di gãljinã; gãljinã njicã sh-tinirã; gãljinushi, puljicã, plitsã, pljitsã, puljishor *{ro: puică}* *{fr: poulette}* *{en: young hen}* ex: suschirã, puljlji suschirã… bagã-nj-ti, pulje, bagã-nj-ti § ***puljitsã*** (pu-ljí-tsã) sf puljitsã (pu-ljí-tsã) – (unã cu ***pulji***[1]) § ***puljicã*** (pu-ljí-cã) sf puljitsã (pu-ljí-tsã) – (unã cu ***pulji***[1]) § ***pljitsã*** (pljí-tsã) sf pljitsã (pljí-tsã) – (unã cu ***pulji***[1]) § ***plitsã*** (plí-tsã) sf plitsã (plí-tsã) – (unã cu ***pulji***[1]) § ***Pulji***[2]***/Pulje*** (Pú-lji) sf fãrã pl – unã parei (adunãturã) di steali di pri tser tsi sh-u-adutsi cu-unã gãlinushi cu pulj deavãrliga; Gãljinushi, Closhca cu Pulj *{ro: Cloşca cu Pui (stele)}* *{fr: Pléiade}* *{en: Pleiad}* § ***puljishor*** (pu-lji-shórŭ) sm puljishori (pu-lji-shórĭ) – pulj njic (feamin i mascur); njiclu-a unui pulj *{ro: puişor}* *{fr: petit oiseau}* *{en: little bird}* § ***pulj di noaptea*** (púljĭŭ di noáp-tea) sm pulj di noaptea (púljĭ di noáp-tea) – prici tsi sh-u-adutsi cu un shoaric cu arpiti, tsi bãneadzã cu bumbãrats, bubulits, mushti, etc., tsi sta dzua prit locuri ascumti, scutidoasi sh-azboairã di-aradã noaptea; nihtiridã, nihtire, burduljac, bubureac, dobruljac, dubruljac, dubãrac *{ro: liliac (animal)}* *{fr: chauve-souris}* *{en: bat}* ex: vidzui un pulj di noaptea (un burduljac) § ***mpuljedz*** (mpu-ljĭédzŭ) vb I mpuljai (mpu-ljĭáĭ), mpuljam (mpu-ljĭámŭ), mpuljatã (mpu-ljĭá-tã), mpuljari/mpuljare (mpu-ljĭá-ri) – (arburi, earbã, lilici) scoati pulj (vlãstari) dit arãdãtsinã; fac pulj, nmultsãscu *{ro: scoate pui (vlăstare la rădăcină), înmulţi}* *{fr: pulluler; taller}* *{en: multiply (rapidly); to sucker (tree shoots)}* ex: suntu flori cari mpuljadzã multu, di-unã arãdãtsinã s-fatsi pãduri § ***mpuljat*** (mpu-ljĭátŭ) adg mpuljatã (mpu-ljĭá-tã), mpuljats (mpu-ljĭátsĭ), mpuljati/mpuljate (mpu-ljĭá-ti) – (arburi) tsi ari faptã pulj (vlãstari); nmultsãt *{ro: puiat, înmulţit}* *{fr: pullulé; tallé}* *{en: multiplied (rapidly); suckered (tree shoots)}* § ***mpuljari/mpuljare*** (mpu-ljĭá-ri) sf mpuljeri (mpu-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã mpuljadzã tsiva; nmultsãri *{ro: acţiunea de a scoate pui; puiare, înmulţire}* *{fr: action de pulluler, de taller; tallement}* *{en: action of multiplying (rapidly); of suckering (tree shoots)}*

pulj[2] (púljĭŭ) sm pulj (púljĭ) – damcã albã di pi unglјili di la mãnã *{ro: pată albă de pe unghii}* *{fr: tache blanche sur les ongles}* *{en: white spot on the hand nails}* ex: ai unglјili mplini di pulj (dãmtsi albi)

pulj[3] (púljĭŭ) sm pulj (púljĭ) – cadru njic alichit pri unã carti tsi vrei s-u pitrets cu poshta (sh-cari aspuni cãt custuseashti pitritsearea) *{ro: marcă poştală}* *{fr: timbre-poste}* *{en: postage stamp}* ex: cartea nu-ari pulj

pulj[4] (púljĭŭ) sm pulj (púljĭ) – prinodlu (clidusea) tsi s-aflã niheamã ma nsus di unglja di la ciciorlu-a calui *{ro: chişiţă}* *{fr: boulet et canon (chez le cheval)}* *{en: joint immediately above the hoof (of a horse)}* ex: puljlu mprostu

puljac (pu-ljĭácŭ) sm puljats (pu-ljĭátsĭ) – (atsel) tsi-aveaglji tsiva; tsi easti bãgat cu-arugã s-aveaglji un lucru (casã, ayinji, etc.); puleac, avigljitor, avlighitor, vigljitor, pãndar, drãgat, dãrgat *{ro: păzitor, pândar}* *{fr: veilleur, gardien}* *{en: watchman, guardian}* ex: lo cu nãs shi puljaclu (pãndarlu) di Guritsa § ***puleac*** (pu-leácŭ) sm puleats (pu-leátsĭ) – (unã cu ***puljac***) ex: avem un puleac (avigljitor) bun la-ayinji

puljan (pu-ljeánŭ) sn – vedz tu ***pulean***

puljanã (pu-ljeá-nã) sf puljani/puljane (pu-ljeá-ni) – loc dishclis (virani) tsi nu-ari gardu *{ro: loc viran fără gard}* *{fr: endroit qui n'est pas clôturé}* *{en: terrain void and without fence}*

pulji[1]***/pulje*** (pú-lji) sf – vedz tu ***pulj***[1]

Pulji[2]***/Pulje*** (Pú-lji) sf – vedz tu ***pulj***[1]

puljicã (pu-ljí-cã) sf – vedz tu ***pulj***[1]

puljishor (pu-lji-shórŭ) sm – vedz tu ***pulj***[1]

puljitsã (pu-ljí-tsã) sf – vedz tu ***pulj***[1]

puljlu picurar – vedz tu ***picurar***

pulmu (púl-mu) sm pulnji (púl-nji) – atsea tsi putem s-tsãnem tu-unã mãnã (palmã) cãndu u fãtsem ca unã cupã; mãnatã, mnatã, mãnã, huftã *{ro: pumn}* *{fr: poignée}* *{en: handful}* ex: un pulmu (mãnatã, mãnã) di flurii; un pulm di liri; un pulmu (mnatã, mãnã) di tsarã; asudorli li-arucam cu pulmul (hufta)

pulmunã (pul-mú-nã) sf – vedz tu ***plimunã***

pulpã (púl-pã) sf pulpi/pulpe (púl-pi) – partea di dinãpoi a ciciorlui di sum dzinuclju; andzã *{ro: pulpă}* *{fr: mollet, saillie que font les muscles de la partie postérieure de la jambe}* *{en: calf (of the leg)}* ex: pulpa-lj, trup di fag bitãrnu; a meali doauã pulpi mi dor § ***pulpãriu*** (pul-pã-ríŭ) sm pulpãrii(?) (pul-pã-ríĭ) – pulpã mari *{ro: pulpă mare, număr de pulpe}* *{fr: grand mollet, nombre de mollets}* *{en: large calf (of the leg), group of calves}* § ***pulpos*** (pul-pósŭ) adg pulpoasã (pul-poá-sã), pulposh (pul-póshĭ), pulpoasi/pulpoase (pul-poá-si) *{ro: pulpos}* *{fr: qui a des gros mollets}* *{en: with large calves}* ex: ndisat, pulpos

pulpãriu (pul-pã-ríŭ) sm – vedz tu ***pulpã***

pulpet (pul-pétŭ) sn – vedz tu ***pilpet***

pulpos (pul-pósŭ) adg – vedz tu ***pulpã***

pultari/pultare (pul-tá-ri) sf – vedz tu ***plãtari***

pultãnitsã (pul-tã-ní-tsã) sf pultãnitsã (pul-tã-ní-tsã) – perlu lungu a muljerlor, ãmplitit ca unã i dauã coadi tsi spindzurã; pãltãnitsã, cusitsã, chicã, coadã, plitencã, cuseauã *{ro: cosiţă}* *{fr: tresse}* *{en: braid}* ex: nveasta mplãtitã cu pultãnitsãli (cusitsli); cãciulã di-asimi mplãtitã cu pultãnitsã (cusitsi) § ***pãltãnitsã*** (pãl-tã-ní-tsã) sf – (unã cu ***pultãnitsã***)

pultãros (pul-tã-rósŭ) adg – vedz tu ***plãtari***

pultetsã (pul-tétsã) sf pultets (pul-téts) –cljinlu tsi s-aflã la unã mãnicã di cãmeashi; sufrã, furtã *{ro: pliu la mâneca de cămaşă}* *{fr: pli d'une manche de chemise}* *{en: fold in a shirt sleeve}*

pulurã (pu-lú-rã) sf puluri/pulure (pu-lú-ri) – pustavi groasã; pustavi, veshtu *{ro: postav gros}* *{fr: gros drap}* *{en: heavy cloth}*

pulviri/pulvire (púl-vi-ri) sf – vedz tu ***pulbiri***

pumãnicã (pu-mắ-ni-cã) sf pumãnits (pu-mắ-nitsĭ) – unã soi di stranj njic di lãnã tsi-acoapirã mãna cari-i faptu maxus tra s-u-afireascã mãna di arcoari; brumancã, brumangã, mãnushi, gantã, hirotã, mitani *{ro: mănushă; mănushă cu un deget}* *{fr: gant; mitaine, moufle}* *{en: glove; mitten}*

pumean (pu-meánŭ) sn pumeani/pumeane (pu-meá-ni) – dyiuvãsirea tsi u fatsi preftul la bisearicã trã suflitlu-a mortsãlor; mãcarea (cu measã, grãn hertu, culac, yin, yimishi, etc.) tsi s-da la oaminj (oaspits di-a omlui mortu icã oaminj ftohi, multi ori la bisearicã, hani i chimitiryiu) dupã tsi s-fatsi aestã dyeavasi; dari, misali, pomean, spumean, pãmãntu, pirpishor, colivã, eleimosini, trisalj, trisayi, cumatã *{ro: parastas, comemorare, pomană, colivă}* *{fr: commémoration, aumône}* *{en: memorial service, commemoration, alms}* § ***pomean*** (po-meánŭ) sn pomeani/pomeane (po-meá-ni) – (unã cu ***pumean***) § ***pãmãntu*** (pã-mắn-tu) sm pãmãntsã (pã-mắn-tsã) – (unã cu ***pumean***) § ***spumean*** (spu-meánŭ) sn spumeani/spumeane (spu-meá-ni) – (unã cu ***pumean***) § ***puminii/puminie*** (pu-mi-ní-i) sf puminii (pu-mi-níĭ) – (unã cu ***pumean***) ex: s-fãtsem niheam di puminii (dari tr-adutseari aminti)

pumet (pu-métŭ) sn – vedz tu ***pom***[1]

puminii/puminie (pu-mi-ní-i) sf – vedz tu ***pumean***

pumoarã (pu-moá-rã) sf pumori (pu-mórĭ) – 1: starea tu cari s-aflã lumea tsi shishirdiseashti; shishtamarã, shishtimarã, shishirmai, shishirdisiri, shishtisiri; 2: starea tu cari s-aflã atsel tsi easti sumnos (tsi-lj yini multu s-doarmã, tsi-l neacã somnul); 3: yis urut shi mplin di shishirmãi, tu cari mintea-a omlui easti-apitrusitã di glãrinj; apumoarã, morã *{ro: aiureală, zăpăceală, somnolenţă, coşmar}* *{fr: ahurissement, désarroi, somnolence, cauchemar}* *{en: bewilderment, confusion, drowsiness, nightmare}* ex: lu ncalicã pumoara (lj-yini multu s-doarmã; lu neacã somnul); cara durnjish trei sãhãts dupã prãndzu sh-tsã yini s-dornji eara, aestã nu easti somnu, easti pumoarã (niputearea tsi ti fatsi sumnos); pisti mesi nj-angricã unã cheatrã di pumoarã (yis urut); batã-lj moartea shi pumoara (yislu-urut) § ***apumoarã*** (a-pu-moá-rã) sf apumori (a-pu-mórĭ) – (unã cu ***pumoarã***) ex: lj-agudi unã-apumoarã (shishtamarã) § ***morã*** (mó-rã) sf mori(?) (mórĭ) – yis urut shi mplin

di shishirmãi, tu cari mintea-a omlui easti-apitrusitã di glãrinj; pumoarã, apumoarã *{ro: coşmar}* *{fr: cauchemar}* *{en: nightmare}* § ***mpumor*** (mpu-mórŭ) (mi) vb I mpumurai (mpu-mu-ráĭ), mpumuram (mpu-mu-rámŭ), mpumuratã (mpu-mu-rá-tã), mpumurari/mpumurare (mpu-mu-rá-ri) – cihtisescu di cãtã durnjiri fac; mi scol cu caplu ciushuit di multul somnu tsi feci *{ro: se zăpăci de mult somn}* *{fr: se sentir désorienté après un long sommeil}* *{en: feel disoriented after a long sleep}* ex: scoalã cã ti mpumurash (cihtisish di cãt somnu ai faptã) § ***mpumurat*** (mpu-mu-rátŭ) adg mpumuratã (mpu-mu-rá-tã), mpumurats (mpu-mu-rátsĭ), mpumurati/mpumurate (mpu-mu-rá-ti) –tsi ihtiseashti di multu somnu *{ro: zăpăcit de mult somn}* *{fr: désorienté après un long sommeil}* *{en: who feels disoriented after a long sleep}* ex: easti mpumuratã (ciushuitã) dupã-ahãtã durnjiri § ***mpumurari/mpumurare*** (mpu-mu-rá-ri) sf mpumurãri (mpu-mu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu si mpumoarã *{ro: acţiunea de a se zăpăci de mult somn}* *{fr: action de se sentir désorienté après un long sommeil}* *{en: action of feeling disoriented after a long sleep}*

pun (púnŭ) (mi) vb III shi II – vedz tu ***apun***[2]

pundãtur (pun-dã-túrŭ) adg – vedz tu ***pundii***

pundescu (pun-dés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pundii***

pundi/punde (pún-di) sf pundzã (pún-dzã) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***punti***

pundii/pundie (pun-dí-i) sf pundii (pun-díĭ) – locuri goali iu nu creashti aproapea tsiva (icã dip tsiva) di itia cã nu da ploai (multi ori acupiriti mash cu-arinã); irnjii, urnjii, irnjiu, erimii, pustilii, pustiliu, chiritã; fig: singureatsã, singurami, singuritati *{ro: pustiu}* *{fr: désert}* *{en: desert}* ex: va s-mi duc tru pundii (irnjii); aclo i mash noapti sh-pundii (pustilii); pitrundi noaptea tu pundii; ngrupat ca tru pundii § ***pondu*** (pón-du) adg pondã (pón-dã), pondzã (pón-dzã), pondi/ponde (pón-di) – tsi ari tuti hãrili a unei pundii (pustilii, irnjii, etc.); ermu, erim, pustu, axolit, singur, shuncru, cob, manoleac, munolcu; fig: tsi easti singur; nvirinat, blãstimat *{ro: solitar}* *{fr: solitaire, désert, triste, maudit}* *{en: solitary, desert, sad, damned, cursed}* ex: tãsh tu ponda di nã vali; tu pondili (irnjitili) ljanuri; cãsherli plãngu pondi (singuri) cã fug tu-arniu cupiili; aurlã pondul (pustul) di cãni; nu-avdzã pondzãlj di cucots?; cãnticlu atsel pondul (jilos, nvirinat); pondi (blãstimati) suntu xeanili; ascãpã vulpea di pondul (blãstimatlu) di lup; nu hãrsii nits di ponda (blãstimata) di nipãrtica aestã; scoasi un pondu (blãstimat) cutsut; ponda (blãstimata) di neaveari u featsi s-lu lja di bãrbat; atsea pondã (blãstimatã) di… § ***pundãtur*** (pun-dã-túrŭ) adg pundãturã (pun-dã-tú-rã), pundãturi (pun-dã-túrĭ), pundãturi/pundãture (pun-dã-tú-ri) – blãstimat *{ro: blestemat}* *{fr: maudit}* *{en: damned, cursed}* ex: mi doari arãu pundãturlu (blãstimatlu) di gãrnuts § ***pundescu*** (pun-dés-cu) (mi) vb IV pundii (pun-díĭ), pundeam (pun-deámŭ), punditã (pun-dí-tã), pundiri/pundire (pun-dí-ri) – li-aspargu (locuri avuti cu biricheti multã shi mplini di lumi) sh-li fac s-hibã ca pundiili; punduxescu, pundixescu, pustixescu, pustuxescu, pustuescu, ermuxescu, irmuxescu, rimuxescu, shcrituescu, bãstisescu, afãnsescu *{ro: pustii, devasta}* *{fr: rendre désert, transformer en désert, dévaster}* *{en: lay waste, make it like a desert}* ex: s-pundirã muntsãlj; tsãrushtili s-pundirã § ***pundit*** (pun-dítŭ) adg punditã (pun-dí-tã), pundits (pun-dítsĭ), punditi/pundite (pun-dí-ti) – tsi s-ari aspartã (icã fu aspartu) shi s-featsi pustilii; punduxit, pundixit, pustixit, pustuxit, pustuit, ermuxit, irmuxit, rimuxit, shcrituit, bãstisit, afãnsit *{ro: pustiit}* *{fr: rendu désert, transformé en désert, dévaster}* *{en: made it like a desert; devastate}* § ***pundiri/pundire*** (pun-dí-ri) sf pundiri (pun-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un loc pundeashti; punduxiri, pundixiri, pustixiri, pustuxiri, pustuiri, ermuxiri, irmuxiri, rimuxiri, shcrituiri, bãstisiri, afãnsiri *{ro: acţiunea de a pustii, pustiire}* *{fr: action de rendre désert, de transformer en désert, de dévaster}* *{en: action of laying waste, of making it like a desert, of devastating}* § ***punduxescu*** (pun-duc-sés-cu) (mi) vb IV punduxii (pun-duc-síĭ), punduxeam (pun-duc-seámŭ), punduxitã (pun-duc-sí-tã), punduxiri/punduxire (pun-duc-sí-ri) – (unã cu ***pundescu***) § ***punduxit*** (pun-duc-sítŭ) adg punduxitã (pun-duc-sí-tã), punduxits (pun-duc-sítsĭ), punduxiti/punduxite (pun-duc-sí-ti) – (unã cu ***pundit***) ex: alãsãm casa ca punduxitã § ***punduxiri/punduxire*** (pun-duc-sí-ri) sf punduxiri (pun-duc-sírĭ) – (unã cu ***pundiri***) § ***pundixescu*** (pun-dic-sés-cu) (mi) vb IV pundixii (pun-dic-síĭ), pundixeam (pun-dic-seámŭ), pundixitã (pun-dic-sí-tã), pundixiri/pundixire (pun-dic-sí-ri) – (unã cu ***pundescu***) § ***pundixit*** (pun-dic-sítŭ) adg pundixitã (pun-dic-sí-tã), pundixits (pun-dic-sítsĭ), pundixiti/pundixite (pun-dic-sí-ti) – (unã cu ***pundit***) § ***pundixiri/pundixire*** (pun-dic-sí-ri) sf pundixiri (pun-dic-sírĭ) – (unã cu ***pundiri***)

pundiri/pundire (pun-dí-ri) sf – vedz tu ***pundii***

pundit (pun-dítŭ) adg – vedz tu ***pundii***

pundixescu (pun-dic-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pundii***

pundixiri/pundixire (pun-dic-sí-ri) sf – vedz tu ***pundii***

pundixit (pun-dic-sítŭ) adg – vedz tu ***pundii***

punduxescu (pun-duc-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pundii***

punduxiri/punduxire (pun-duc-sí-ri) sf – vedz tu ***pundii***

punduxit (pun-duc-sítŭ) adg – vedz tu ***pundii***

pundziri[1]***/pundzire*** (pún-dzi-ri) sf – vedz tu ***pondã***

pundziri[2]***/pundzire*** (pún-dzi-ri) sf – vedz tu ***pondã***

puneari/ puneare (pu-neá-ri) sf – vedz tu ***apun***[2]

puneauã (pu-neá-ŭã) sf – vedz tu ***pirunã***

pungar (pun-gárŭ) sn – vedz tu ***pungã***[1]

pungã[1] (pún-gã) sf pundzi/pundze (pún-dzi) – soi di sac njic di mãnã (faptu di cheali, pãndzã, carti, plasticã, etc.) tu cari omlu tsãni (tra s-poartã cu el) lucri njits (ca pãradz, cljei, etc.); chesã; (expr: 1: ãlj suflã draclu tu pungã = easti multu oarfãn; 2: adarã nã pungã noauã = s-tsã fats pungã noauã tra s-ai iu s-badz pãradzlji tsi nu va-lj ljai!) *{ro: pungă}* *{fr: poche, bourse}* *{en: purse, bag, pouch}* ex: doi grosh ãlj da dit pungã; lj-avea suflatã draclu tu pungã (expr: s-avea faptã dip oarfãn); s-adari nã pungã noauã (expr: s-tsã fats pungã noauã tra s-ai iu s-badz pãradzlji tsi pistipseshti cã va tsã-lj da…) § ***punghitsã*** (pun-ghí-tsã) sf punghitsã (pun-ghí-tsã) – pungã njicã *{ro: pungă mică}* *{fr: petite bourse}* *{en: small purse}* § ***pungar*** (pun-gárŭ) sn pungari/pungare (pun-gá-ri) – pungã di cheali i fuscã tu cari picurarlji sh-poartã lucri; cãrniciu, cãrneciu, cljitor, ncljitor, pungã *{ro: teşilă}* *{fr: bourse de pâtre}* *{en: shepherd pouch}* ex: li bãgã tu pungar; tra s-ascundã un pungar; inima-lj si njicshurã, lj-si featsi ca pungarlu

pungã[2] (pún-gã) sf pundzi/pundze (pún-dzi) – un mãdular (organ) di-a omlui tsi s-aflã ca unã pungã sum putsa-a bãrbatlui i a unei pravdã bãrbãteascã; colj, boashã, topã, hãrhãndelj, arombu; (expr: s-vearsã n pundzi = aushashti, s-cadi la trup di itia-a ilichiiljei i di-unã lãngoari ca hernia, sãlãghirea, etc.) *{ro: coi, testicul}* *{fr: testicule}* *{en: testis, testicle}*

punghitsã (pun-ghí-tsã) sf – vedz tu ***pungã***[1]

punghi/punghe (pún-ghi) sf – vedz tu ***punti***

punghi/punghe (pún-ghi) sf – vedz tu ***punti***

puniri/ punire (pú-ni-ri) sf – vedz tu ***apun***[2]

puniripsescu (pu-ni-rip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ponir***

puniripsiri/puniripsire (pu-ni-rip-sí-ri) sf – vedz tu ***ponir***

puniripsit (pu-ni-rip-sítŭ) adg – vedz tu ***ponir***

punirlichi/punirlichi (pu-nir-lí-chi) sf – vedz tu ***ponir***

puniro (pó-nirŭ) adg – vedz tu ***ponir***

punirou (pu-ni-róŭ) sm, adg puniradz (pu-ni-rádzĭ) – scriari neaprucheatã di noi: vedz ***puniro***

punti/punte (pún-ti) sf puntsã (pún-tsã) – binai (adãrãmintu di lemnu, cheatrã, metal, etc.) mari i njicã, faptã pristi un arãu (vali, cali, etc.) tra s-poatã s-treacã oaminjlji (amãxili) dit-unã parti tu-alantã a arãului (a valiljei, a caliljei, etc.) fãrã s-intrã tu apã (s-dipunã tu vali, etc.); pumhi, punghi; (expr: 1: ***Atsel di sum Punti*** = draclu; 2: mi fac punti = caftu s-lji mbun doi oaminj, s-lji fac s-aducheascã, etc.; 3: u leagã ca gumarlu pi punti = (pots s-ljii dzãtsi cãti vrei, cã) el u tsãni pi-a lui, nu shalãxeashti mintea, ari cap gros, di shinic, etc.) *{ro: punte}* *{fr: pont}* *{en: bridge}* ex: puntea priti-arãului dit hoarã nu easti mari; punti di cheatrã, punti di her § ***pumhi/pumhe*** (púm-hi) sf pl(?) – (unã cu ***punti***) § ***punghi/punghe*** (pún-ghi) sf pl(?) – (unã cu ***punti***)

puntu (pún-tu) sn punturi (pún-turĭ) – atsel cari la giocurli (cu paradz) di cãrtsã, gioacã contra-a atsilui tsi tsãni banca cu paradz; atsel tsi bagã stihimã (paradz) la unã aroatã di-agioc dit unã hani (casino) *{ro: pont} {fr: ponte (terme de jeu aux cartes, roulette)} {en: punter (game of cards, roulette}*

pup (púpŭ) sm, sf pupã (pú-pã), pupi (púpĭ) shi puchi (púchĭ), pupi/pupe (pú-pi) – ficior i featã tu oara tsi s-amintã shi protslji mesh i anj di banã; pupul, poci, nat, njic, njat, njac, sãrmãnitsã, beb, ciuci, niphiu, gad, gat, njitsico, tsup, ficior, ficiuric, featã, fiticã *{ro: prunc, sugaci} {fr: bébé, nouveau-né, nourisson} {en: baby, infant}* ex: di iu lu-aflarã aestu pup (njic)? § ***pupul***[2] (pú-pulŭ) sm pupulj (pú-puljĭ) – (unã cu ***pup***) ex: pupu-ncoa, pupu-nculea, yinu soamne, yinu ncoa, nji ti-acljamã pupulu (puplu-aestu njic) § ***poci***[3] (pócĭŭ) sm poci (póci) – (unã cu ***pup***)

puparã[1] (pu-pá-rã) sf – vedz tu ***pãparã***[1]

puparã[2] (pu-pá-rã) sf – vedz tu ***pãparã***[2]

pupãzã (pú-pã-zã) sf pupãzi/pupãze (pú-pã-zi) – agrupulj tsi fudzi earna tu locurli ma caldi, cu peanili pestri, cu dintana lungã shi nvãrligoasã, sh-cu-unã creastã di peani mãri pri cap; pupuzã; (expr: 1: nj-ljau calea-ali pupãzã = nj-ljau lumea n cap; fug tu lumi di dipirari, di multi cripãri, etc.; 2: ca pupãza-nj si dutsi gura = gura-nj si dutsi ca moara tsi s-avdi tut chirolu, ca omlu tsi nu-astãmãtseashti dip cu zburãrea; 3: nj-bati (nj-cãntã pupãza (la cap) = lucrili nu-nj si duc ambar, caishti tsi va pat) *{ro: pupăză} {fr: huppe} {en: hoopoe}* ex: nu mi fã s-ljau calea-ali pupãzã (expr: s-fug tu lumi, sã-nj ljau lumea n cap); ca pupãzã-lj si dutsi gura (expr: lji si-avdi gura ca unã moarã, tsi nu-astãmãtseashti dip) § ***pupuzã*** (pú-pu-zã) sf pupuzi/pupuze (pú-pu-zi) – (unã cu ***pupãzã***) ex: cãntã pupuzi sh-turturi; pupuza s-tsã batã la cap (expr: s-nu tsã si ducã lucrili ambar)

puplu (pú-plu) sn – vedz tu ***popul***

puponj[1] (pu-pónjĭŭ) sm – vedz tu ***piponj***

puponj[2] (pu-pónjĭŭ) sm puponj (pu-pónjĭ) – partea dit unã yimishi (di-aradã tu mesi) cari creashti pi-un pom, easti durã (scliro, corcanã), sh-cari siminatã tu loc, fatsi s-creascã un altu pom tsi fatsi idyea soi di yimishi; os, oasã, cocalã, sãmbur, sãmburi, sãmburã, sumbur, sumbru, sumburi, simintsã *{ro: sămbure} {fr: noyau, pépin} {en: pit (of fruit), stone (of cherry, grape)}*

pupsescu (pup-sés-cu) vb IV – vedz tu ***papsi***

pupsiri/pupsire (pup-sí-ri) sf – vedz tu ***papsi***

pupsit (pup-sítŭ) adg – vedz tu ***papsi***

pupu! (pú-pu) inter (scriat shi ***pu-pu***) – vedz tu ***pupu-pu!***

pupugi (pu-pu-gí) sm – vedz tu ***pãputsã***

pupuiri/pupuire (pu-pu-í-ri) sf – vedz tu ***pupu-pu!***

pupujeu (pu-pu-jéŭ) sm pupujei (pu-pu-jéĭ) – (itsi soi di) pulj *{ro: pasăre} {fr: un oiseau quelconque} {en: any kind of bird}*

pupul[1] (pú-pulŭ) sm pl(?) – vedz tu ***popul***

pupul[2] (pú-pulŭ) sm – vedz tu ***pup***

pupulj (pu-púljĭŭ) invar – ud multu di multu; pãpulj, molj, amolj, muceali, muclishti, lercã, bljondã, saragarã *{ro: ud leoarcă} {fr: mouillé, trempé jusqu'au os} {en: wet, soaked}* ex: mi feci pupulj (muceali) di asudori; s-featsi amolj pupulj (ud muceali); vinjirã pupulj (udz muceali) § ***pãpulj*** (pã-púljĭŭ) invar – (unã cu ***pupulj***) ex: ud pãpulj

pupu-pu! (pú-pu-pú) inter (scriat shi ***pu-pu-pu***) – zbor tsi lj-ascapã a omlui dit gurã cãndu sh-aspuni durearea, njila, dipirarea tsi u-aducheashti n fatsa-a unui lucru slab (sh-cãtivãroarã mirachea, lãhtara, haraua, nearãvdarea, etc.); pupu, bubu, u-bubu, bobo, oi-bobo, o-bobo, o-popo, alimunu, mãrãcui!, ai, au, o!, oi!, vai, cavai, mar, oi-lele, a-lele, lele, etc. *{ro: ah!, aoleu, vai, cavai de mine, etc.} {fr: cri d'effroi ou de douleur poussé par quelqu'un; malheur!, ah!, mon Dieu, etc.} {en: : cry shouted out by somebody in great pain; alas!, oh, oh dear, oh poor me!, oh God!, my God; etc.}* ex: pupu-pu!, pupu-pu! om tru udãlu-a meu! § ***pupu***! (pú-pu) inter (scriat shi ***pu-pu***) – (unã cu ***oi-lele***) § ***bubu*** (bu-bú) inter (scriat shi ***bu-bu***) – (unã cu ***bobo***) ex: bubu! tsi nã vinji pristi cap! § ***u-bubu!*** (u-bu-bú) inter (scriat shi ***u-bu-bu***) – (unã cu ***oi-lele***) § ***pupuiri/pupuire*** (pu-pu-í-ri) sf pupuiri (pu-pu-írĭ) – deapir (plãngut) di muljeri tsi s-avdi ca zborlu "pupu" spus multi ori cu-arada tra s-aspunã marea dureari tsi u-aduchescu n fatsa-a unui lucru multu slab *{ro: strigătele "pupu" repetate de femeile care jelesc} {fr: cri, lamentation exprimée par la répétition de l'interjection "pupu!"} {en: woman lamentation made of the interjection "pupu" repeated many times}* ex: pupuirli di muljeri s-avdza tu noapti

pupusescu (pu-pu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***papsi***

pupushi/pupushe (pu-pú-shi) sf – vedz tu ***pãpushi***

pupusiri/pupusire (pu-pu-sí-ri) sf – vedz tu ***papsi***

pupusit (pu-pu-sítŭ) adg – vedz tu ***papsi***

puputsã (pu-pú-tsã) sf – vedz tu ***pãputsã***

pupuzã (pú-pu-zã) sf – vedz tu ***pupãzã***

puravã (pu-rá-vã) sf purãyi (pu-rắyĭ) – apanghiu anãltsat tu pãduri i loc dishcljis, di-aradã faptu di-unã i ma multi frãndzã di vilendzã i pãndzã sãnãtoasã di per di caprã (tra s-nu treacã apa di ploai) arcati pristi pari hiptsã tu loc (iu omlu poati si sta dzua icã s-doarmã noaptea afirit di ploai, neauã, soari, etc.); tentã, tendã, ceadãri, ceadrã, cidãri *{ro: cort} {fr: tente} {en: tent}* ex: atumtsea mash puravã (tentã) adra carido fumealji; ndreapsirã sh-purãyili; inima sh-adarã puravã tu pãltãri

purbulescu (pur-bu-lés-cu) vb IV purbulii (pur-bu-lí̆), purbuleam (pur-bu-leámŭ), purbulitã (pur-bu-lí-tã), purbuliri/purbulire (pur-bu-lí-ri) – aspargu paradzlji cu icunumii; bag paradz di-unã parti tra s-lji am trã ma nãpoi (cãndu va s-am, poati, ma multã ananghi); fac icunumii; am njilã di cariva (sh-lu-ascap) tra s-nu s-facã di-arshini; fac truplu (a meu i a altui) s-poatã si s-apãrã singur di-unã lãngoari *{ro: economisi, cruța, imuniza} {fr: épargner, se tirer d'embarras (de maladie)} {en: save, save himself of embarrassment (of illness)}* § ***purbulit*** (pur-bu-lítŭ) adg purbulitã (pur-bu-lí-tã), purbulits (pur-bu-lítsĭ), purbuliti/purbulite (pur-bu-lí-ti) – (lucru, parã) tsi easti icunumisit; tsi easti ascãpat; tsi easti ascãpat shi nu s-fatsi di-arshini; (trup) tsi easti faptu tra s-poatã si s-apãrã singur di lãngoari *{ro: economisit, cruțat, imunizat; imun} {fr: épargné, tiré d'embarras; exempt de maladie, immune} {en: saved, saved of embarrassment, immune}* § ***purbuliri/purbulire*** (pur-bu-lí-ri) sf purbuliri (pur-bu-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva purbuliseashti *{ro: acțiunea de a economisi, de a cruța, de a imuniza} {fr: action d'épargner, de se tirer d'embarras (de maladie)} {en: action of saving, of saving himself of embarrassment (of illness)}*

purbuliri/purbulire (pur-bu-lí-ri) sf – vedz tu ***purbulescu***

purbulit (pur-bu-lítŭ) adg – vedz tu ***purbulescu***

purcar (pur-cárŭ) sm – vedz tu ***porcu***

purcaryio (pur-car-yió) sm – vedz tu ***porcu***

purcãreadzã (pur-cã-reá-dzã) sf – vedz tu ***porcu***

purcãreatsã (pur-cã-reá-tsã) sf – vedz tu ***porcu***

purcãrii/purcãrie (pur-cã-rí-i) sf – vedz tu ***porcu***

purcupsescu (pur-cup-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***prucuchii***

purcupsiri/purcupsire (pur-cup-sí-ri) sf – vedz tu ***prucuchii***

purcupsit (pur-cup-sítŭ) adg – vedz tu ***prucuchii***

purcuyitsã (pur-cu-yí-tsã) sf – vedz tu ***prucuyitsã***

purdascal (pur-dhás-calŭ) sm – vedz tu ***dascal***

purdecicã (pur-dhécĭ-cã) sf purdecichi (pur-dhécĭ-chi) – grai tsi s-aflã mash tu zburãrea: "*lj-ded purdecica*" tsi ari noima di: "*l-feci s-fugã*"; purdeshi *{ro: cuvânt care se găsește numai în expresia: "lj-ded purdecica = l-am făcut să plece"} {fr: seuement dans l'expression: "lj-ded purdecica = je l'ai fait partir"} {en: only in the expression: "lj-ded purdecica = I sent him away"}* § ***purdeshi***/***purdeshe*** (pur-dhé-shi) sf purdesh (pur-dhéshĭ) – (unã cu ***purdecicã***)

purdeshi/***purdeshe*** (pur-dhé-shi) sf – vedz tu ***purdecicã***

purdhascal (pur-dhás-calŭ) sm purdhascalj (pur-dhás-caljĭ) – unã cu ***purdascal***

purdhecicã (pur-dhécĭ-cã) sf purdhecichi (pur-dhécĭ-chi) – unã cu ***purdecicã***

purdhicalji/purdhicalje (pur-dhi-cá-lji) sf purdhicãlj (pur-dhi-cắljĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***purtucalji***

purdhucalji/purdhucalje (pur-dhu-cá-lji) sf purdhucãlj (pur-dhu-cắljĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***purtucalji***

purdhucljauã (pur-dhu-cljĭá-ŭã) sf purdhucljei (pur-dhu-cljĭeĭ) – unã cu ***purducljauã***

purdicalji/purdicalje (pur-di-cá-lji) sf purdicãlj (pur-di-cắljĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***purtucalji***

purducalji/purducalje (pur-du-cá-lji) sf purducãlj (pur-du-cắljĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***purtucalji***

purducljauã (pur-du-cljĭá-ŭã) sf purducljei (pur-du-cljĭeĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bagã ciciorlu dinãpoea (dinintea) omlui (tra s-lu facã s-cadã cu imnarea i pindzearea); pirducljauã, biducljauã, cheadicã *{ro: piedică} {fr: croc-en-jambe} {en: trip}* § ***pirducljauã*** (pir-du-cljĭá-ŭã) sf pirducljei (pir-du-cljĭeĭ) – (unã cu ***purducljauã***) § ***biducljauã*** (bi-du-cljĭá-ŭã) sf biducljei (bi-du-cljĭeĭ) – (unã cu ***purducljauã***) ex: ãlj bãgai biducljauã (cheadicã)

pureauã[1] (pu-reá-ŭã) sf – vedz tu ***pudeauã***

pureauã[2] (pu-reá-ŭã) sf – vedz tu ***por***

purgheauã (pur-gheá-ŭã) sf – vedz tu ***pudeauã***

puric[1] (pú-ricŭ) sm purits (pú-ritsĭ) – numi datã la multi prici njits (ca biducljul), cu hroma lai-cafe, tsi nu-ari arpiti tra s-azboairã ma ari cicioarli di dinãpoi ma mãri sh-multu vãrtoasi tra s-poatã s-ansarã dit un loc tu altu, sh-bãneadzã cu sãndzili tsi-l sudzi di la om i prãvdzã (sh-ti ndauã turlii di prici tsi bãneadzã pi planti, cu dzama dit frãndzã); (expr: 1: nu va s-acatsã purits = (i) nu va sã sta multu iuva, tra s-acatsã purits; (ii) nu va s-amintã tsiva, nu s-facã hãiri, aveari, pãradz; 2: va sã scoatã seu sh-di purits = easti ahãntu scljinciu, cã va sã scoatã seu sh-di-aclo iu nu-ari seu; 3: nj-si fatsi inima cãt un puric = nj-easti multu fricã, cã mi ved tu-un mari piriclju dit cari nu shtiu cum s-ascap) *{ro: purice} {fr: puce} {en: flea}* ex: njic nj-escu, lai nj-escu, shi amirãlu lu ursescu (*angucitoa-ri*: puriclu); mi chipinarã puritslji; nu putu s-doarmã di purits; nu va s-facã purits (expr: nu va s-facã aveari) tu bana-a lui; picurarlji ncaltsã sh-puriclu (expr: ?); sh-di puric va sã scoatã seu (expr: easti multu scljinciu) § ***puricami/puricame*** (pu-ri-cá-mi) sf fãrã pl – multimi di purits; tutã miletea-a puritslor *{ro: puricărie} {fr: nombre de puces} {en: multitude of fleas}* ex: multã puricami tu-aestu loc § ***puric***[2] (pú-ricŭ) (mi) vb I puricai (pu-ri-cáĭ), puricam (pu-ri-cámŭ), puricatã (pu-ri-cá-tã), puricari/puricare (pu-ri-cá-ri) – (mi) cur (caftu) di purits; mutrescu un lucru cu multã cãshtigã tra s-lj-acats (s-lj-avin) puritslji tsi s-aflã tu el; (fig: l-puric = l-mutrescu cu multã cãshtigã; l-discos) *{ro: purica} {fr: nettoyer (quelque choses) des puces} {en: clean (something) of fleas}* ex: puricã (li curã di purits) vilendzãli; tsi mi purits ahãt? (fig: tsi mi mutreshti cu-ahãtã cãshtigã; tsi mi discosh ahãntu, tsi-nj badz sh-ahãnti ntribãri) § ***puricat*** (pu-ri-cátŭ) adg puricatã (pu-ri-cá-tã), puricats (pu-ri-cátsĭ), puricati/puricate (pu-ri-cá-ti) – (lucru) tsi easti curat (cãftat) di purits *{ro: puricat} {fr: nettoyé des puces} {en: cleaned of fleas}* § ***puricari/puricare*** (pu-ri-cá-ri) sf puricãri (pu-ri-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti puricat *{ro: acţiunea de a purica; puricare} {fr: action de nettoyer (quelque choses) des puces} {en: action of cleaning (something) of fleas}*

puric[2] (pú-ricŭ) (mi) vb I – vedz tu ***puric***[1]

puricami/puricame (pu-ri-cá-mi) sf – vedz tu ***puric***[1]

puricari/puricare (pu-ri-cá-ri) sf – vedz tu ***puric***[1]

puricat (pu-ri-cátŭ) adg – vedz tu ***puric***[1]

purii/purie (pu-rí-i) sf purii (pu-rîĭ) – cheatrã tsi ari pristi tut truplu, guvi njits sh-goali, prit cari poati s-treacã vimtul, apa, etc. *{ro: piatră poroasă} {fr: pierre poreuse} {en: porous rock}* ex: mur di purii (cheatrã cu guvi)

purindari/purindare (pu-rin-dá-ri) sf purindãri (pu-rin-dắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***purintari***

purindat (pu-rin-dátŭ) adg purindatã (pu-rin-dá-tã), purindats (pu-rin-dátsĭ), purindati/purindate (pu-rin-dá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***purintat***

purindã (pu-rín-dã) sf – vedz tu ***purintu***[1]

purindu[1] (pu-rín-du) (mi) vb I purindai (pu-rin-dáĭ), purindam (pu-rin-dámŭ), purindatã (pu-rin-dá-tã), purindari/purindare (pu-rin-dá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***purintu***[1]

purindu[2] (pu-rín-du) adg purindã (pu-rín-dã), purindzã (pu-rín-dzã), purindi/purinde (pu-rín-di) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***purintu***[2]

purintari/purintare (pu-rin-tá-ri) sf – vedz tu ***purintu***[1]

purintat (pu-rin-tátŭ) adg – vedz tu ***purintu***[1]

purinteatsã (pu-rin-teá-tsã) sf – vedz tu ***purintu***[1]

purintu[1] (pu-rín-tu) (mi) vb I purintai (pu-rin-táĭ), purintam (pu-rin-támŭ), purintatã (pu-rin-tá-tã), purintari/purintare (pu-rin-tá-ri) – mãc carni (lapti, oauã, cash, etc.) cãndu lipseashti s-mãrsinedz, s-mãc mash mãrsineatsã; (fig: mi purintu = (i) mãc tsiva trã prota oarã; (ii) mãc tsiva tsi mi-arãseashti, trã gustu; (iii) ljau tsiva s-mãc) *{ro: mânca de dulce} {fr: manger des plats gras, avec viande, fromage, etc. pendant le carême} {en: eat meals with meat (or eggs, milk, cheese, etc.) during the Lent}* ex: cum va si s-ducã la cumnicãturã cara s-ari purintatã?; cu tsiva nu mi purintai (fig: nu loai) di avearea a frati-njui; macã ti purintash, s-nu ti cumãnits; nitsi nu mi purintarã (fig: nu-nj deadirã, nu mi-alãsarã s-gustu tsiva); arãulu nu s-purintã (fig: nu lu-arãseashti s-mãcã) di om nicat; mi purintai (fig: mãcai trã prota oarã, trã gustu) di cireashi § ***purintat*** (pu-rin-tátŭ) adg purintatã (pu-rin-tá-tã), purintats (pu-rin-tátsĭ), purintati/purintate (pu-rin-tá-ti) – tsi ari mãcatã carni (oauã, lapti, cash, etc.) dzãlili di preasinj *{ro: care a mâncat de dulce} {fr: qui a rompu le carême} {en: who ate meat (or eggs, milk, cheese, etc.) during the Lent}* § ***purintari/purintare*** (pu-rin-tá-ri) sf purintãri (pu-rin-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-purintã *{ro: acţiunea de a mânca de dulce} {fr: action de manger de la viande (lait, oeufs, fromage) pendant le carême} {en: action of eating meat (or eggs, milk, cheese, etc.) during the Lent}* § ***nipurintat*** (ni-pu-rin-tátŭ) adg nipurintatã (ni-pu-rin-tá-tã), nipurintats (ni-pu-rin-tátsĭ), nipurintati/nipurintate (ni-pu-rin-tá-ti) – tsi nu-ari mãcatã carni (oauã, lapti, cash, etc.) dzãlili di preasinj; tsi nu s-ari purintatã; (fig: nipurintat = tsi nu-ari mãcatã un lucru tsi nu lipsea mãcari) *{ro: care nu a mâncat de dulce} {fr: qui n'a pas rompu le carême} {en: who did not eat meat (or eggs, milk, cheese, etc.) during the Lent}* ex: escu nipurintat (nu mi am purintatã), pot s-ljau cumnicãtura § ***nipurintari/nipurintare*** (ni-pu-rin-tá-ri) sf nipurintãri (ni-pu-rin-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-purintã (nu mãcã carni, oauã, lapti, cash, etc. dzãlili di preasinj) *{ro: acţiunea de a nu mânca de dulce} {fr: action de ne pas manger de la viande (lait, oeufs, fromage) pendant le carême} {en: action of not eating meat (or eggs, milk, cheese, etc.) during the Lent}* § ***mpurintu*** (mpu-rín-tu) (mi) vb I mpurintai (mpu-rin-táĭ), mpurintam (mpu-rin-támŭ), mpurintatã (mpu-rin-tá-tã), mpurintari/mpurintare (mpu-rin-tá-ri) – (unã cu ***purintu***) ex: nu mi mpurintu nicã aesti dauã dzãli, si shtiu cã lu-aruc § ***mpurintat*** (mpu-rin-tátŭ) adg mpurintatã (mpu-rin-tá-tã), mpurintats (mpu-rin-tátsĭ), mpu-rintati/mpurintate (mpu-rin-tá-ti) – (unã cu ***purintat***) § ***mpu-rintari/mpurintare*** (mpu-rin-tá-ri) sf mpurintãri (mpu-rin-tắrĭ) – (unã cu ***purintari***) ex: mpurintarea tu stãmãna-aestã marea easti pidipsitã di bisearicã § ***dispurintu*** (dis-pu-rín-tu) (mi) vb I dispurintai (dis-pu-rin-táĭ), dispurintam (dis-pu-rin-támŭ), dispurintatã (dis-pu-rin-tá-tã), dispurintari/dispurintare (dis-pu-rin-tá-ri) – aspel cu-alsivã (?), prota dzuã di preasinj, tuti vasili tu cari s-avea mãcatã pãnã atumtsea carni (oauã, lapti, cash, etc.) *{ro: spăla vasele de dulce, prima zi din postul mare} {fr: laver le premier jour du carême la vaisselle dont on s'est servi durant les jours gras} {en: wash the first day of the Lent, the dishes used during the preceding days of eating meat (or eggs, milk, cheese, etc.)}* ex: nveastili dispurinta vasili (li-aspila cu-alsivã (?) tra s-lã fugã purinteatsa) § ***dispurintat*** (dis-pu-rin-tátŭ) adg dispurintatã (dis-pu-rin-tá-tã), dispurintats (dis-pu-rin-tátsĭ), dispurintati/dispurintate (dis-pu-rin-tá-ti) – (vasi) aspilati cu-alsivã prota dzuã di preasinj *{ro: (vas) spălat de dulce, prima zi din postul mare} {fr: (vaisselle) lavée le premier jour du carême} {en: (dish) washed the first*

day of the Lent} § ***dispurintsari/dispurintare*** (dis-pu-rin-tá-ri) sf dispurintãri (dis-pu-rin-tãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dispurintã vasili prota dzuã di preasinj *{ro: acţiunea de a spăla vasele de dulce, prima zi din postul mare} {fr: actiond de laver le premier jour du carême la vaisselle dont on s'est servi durant les jours gras} {en: action of washing the first day of the Lent, the dishes used during the preceding days of eating meat (or eggs, milk, cheese, etc.)}* § ***purinteatsã*** (pu-rin-teá-tsã) sf purintets (pu-rin-tétsĭ) – 1: mãcari tsi nu easti marsinã; zubealã; mãcari adratã cu carni (umtu, ouaã, lapti, etc.) tsi nu s-mãcã di-atsel tsi tsãni preasinj; 2: dzãlili cãndu cariva s-purintã sh-mãcã mãcãri grasi (cu carni, lapti, ouaã, etc.) *{ro: mâncare de dulce; zilele în care nu se posteşte} {fr: des plats gras; temps pendant lequel on mange des plats gras} {en: meal made with meat (or eggs, milk, cheese, butter, etc.); days when one eats such meals}* ex: ca preftul cu purinteatsa (mãcarea grasã, tsi nu easti marsinã); cãndu avem purinteatsã (mãcãri tsi nu suntu marsini), suntu preasinj! § ***purintu***[2] (pu-rín-tu) sm, sf, adg purintã (pu-rín-tã), purintsã (pu-rín-tsã), purinti/purinte (pu-rín-ti) – (atsel) tsi s-purintã (tsi mãcã carni i lapti) dzãlili di pãreasinj (pãreasinjli mãri, njercurli shi vinirli, etc.); (fig: purintu = turcu, un tsi s-purintã cã nu easti crishtin) *{ro: care nu posteşte} {fr: qui mange des mets gras pendant les carêmes, pendant les mercredis et les vendredis} {en: who eats meat (or eggs, milk, butter, etc.) during fasting (Lent, Wednesdays and Fridays)}* ex: eara cu doi purintsã (fig: turtsã); easti purintu (fig: turcu, uvreu); multã purintsã (fig: turtsã) surpãm § ***purindã*** (pu-rín-dã) sf purindzã (pu-rín-dzã) – mãcari fãrã carni (ouaã, lapti, umtu, etc.) cu cari nu s-purintã omlu (bãgats oarã, noima-a zborlui easti: "*nu s-purintã*"); mãcari marsinã, mãrsineatsã *{ro: mâncare de post} {fr: plat maigre gras (sans viande, ni fromage)} {en: meal made without meat (or eggs, milk, etc.)}*

purintu[2] (pu-rín-tu) adg – vedz tu ***purintu***[1]

puripsescu (pu-rip-sés-cu) vb IV puripsii (pu-rip-sîĭ), puripseam (pu-rip-seámŭ), puripsitã (pu-rip-sí-tã), puripsiri/puripsire (pu-rip-sí-ri) – mizi bãnedz, cu-atsea tsi-amintu (cu lucrul tsi-l fac); dãnãsescu sh-hiu ninga tu banã; prãpsescu, dãnãsescu, tsãn, bãnedz, etc.; *{ro: subzista, (se) menţine} {fr: avoir le necessaire pour pouvoir subsister} {en: subsist, continue to exist}* ex: puripseashti (mizi ari cu tsi s-hrãneascã) mash nã gurã § ***puripsit*** (pu-rip-sítŭ) adg puripsitã (pu-rip-sí-tã), puripsits (pu-rip-sítsĭ), puripsiti/puripsite (pu-rip-sí-ti) – tsi mizi ari cu tsi s-bãneadzã; tsi bãneadzã ninga; prãpsit *{ro: care subzistă, care (se) menţine} {fr: qui a le necessaire pour pouvoir subsister} {en: who has enough to subsist, who continues to exist}* § ***puripsiri/puripsire*** (pu-rip-sí-ri) sf puripsiri (pu-rip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva puripseashti; prãpsiri *{ro: acţiunea de a subzista, de a (se) menţine, subzistenţă} {fr: action d'avoir le necessaire pour pouvoir subsister} {en: action of subsisting, of continuing to exist}* § ***prãpsescu*** (prãp-sés-cu) vb IV prãpsii (prãp-sîĭ), prãpseam (prãp-seámŭ), prãpsitã (prãp-sí-tã), prãpsiri/prãpsire (prãp-sí-ri) – 1: mizi bãnedz, cu-atsea tsi-amintu cu lucrul tsi-l fac; (om, lucru, idei) dãnãseashti sh-easti ninga tu banã; puripsescu, dãnãsescu, tsãn, bãnedz, etc.; 2: nj-sta (nj-yini) ghini, cum prindi; pripsescu *{ro: subzista; a-i sta (veni) bine (cum trebuie)} {fr: subsister; bien seoir, cadrer, bien assortir} {en: subsist; be necessary; be incumbent on; be fit with; be well suited}* ex: prãpsea (mizi bãna) cu amintaticlu tsi fãtsea § ***prãpsit*** (prãp-sítŭ) adg prãpsitã (prãp-sí-tã), prãpsits (prãp-sítsĭ), prãpsiti/prãpsite (prãp-sí-ti) – tsi dãnãseashti (bãneadzã) ninga cu amintaticlu tsi fatsi; tsi easti ndreptu, tsi-lj sta ghini; puripsit, pripsit *{ro: gătit} {fr: qui est comme il faut; bien paré} {en: who is as it should be; well dressed, elegant; well suited}* ex: di cãti feati gioacã n cor, prãpsiti (ndreapti, pripsiti) ashi, cu perlu-arus § ***prãpsiri/prãpsire*** (prãp-sí-ri) sf prãpsiri (prãp-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu (lucrul, ideea) dãnãseashti ninga; puripsiri, pripsiri *{ro: acţiunea de a subzista; de a-i sta (veni) bine (cum trebuie)} {fr: action de subsister; de bien seoir, de cadrer, de bien assortir} {en: action of subsisting; of being necessary; of being incumbent on; of being fit with; of being well suited}* § ***pripsescu*** (prip-sés-cu) vb IV pripsii (prip-sîĭ), pripseam (prip-seámŭ), pripsitã (prip-sí-tã), pripsiri/pripsire (prip-sí-ri) – nj-sta (nj-yini) ghini, cum prindi; prãpsescu *{ro: fi cum trebuie, cadra, a-i sta (veni) bine (cum trebuie)} {fr: falloir; incomber; bien seoir, cadrer, bien assortir} {en: be necessary; be incumbent on; be fit with; be well suited}* ex: ca multu va-lj pripseascã (va-lj sta ghini); ca ti preftu mult pripseashti (lj-undzeashti, lj-prindi ghini) § ***pripsit*** (prip-sítŭ) adg pripsitã (prip-sí-tã), pripsits (prip-sítsĭ), pripsiti/pripsite (prip-sí-ti) – tsi-lj sta ghini (cum lipseashti); prãxit ghini; tsi-aspuni mushat, ghini, livendu; tsi ari buni prãxi; prãpsit, prãxit *{ro: care arată cum trebuie; elegant, cu gust, care se poartă frumos cu lumea} {fr: bien éduqué, bienséant, de bon goût} {en: elegant, well educated, with good taste, seemly, proper}* ex: eara multu pripsit (livendu, ndreptu); eara cama pripsitlu di tuts; cã-i tinirã sh-pripsitã § ***pripsiri/pripsire*** (prip-sí-ri) sf pripsiri (prip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-lj sta ghini a unui; prãpsiri *{ro: acţiunea de a cadra, de a-i sta (veni) bine (cum trebuie)} {fr: falloir; incomber; bien seoir, cadrer, bien assortir} {en: be necessary; be incumbent on; be fit with; be well suited}*

puripsiri/puripsire (pu-rip-sí-ri) sf – vedz tu ***puripsescu***

puripsit (pu-rip-sítŭ) adg – vedz tu ***puripsescu***

puristo (pu-ris-tó) sm puristadz (pu-ris-tádzĭ) – tsi s-aflã tu caplu-a dispotslor dit un loc; om, cari easti-amintat dit unã fumealji multu tinjisitã shi chibarã di anj di dzãli, sh-cari fatsi parti dit ugeachea ma-analtã a oaminjlor dit un stat *{ro: primat, nobilime} {fr: primat, noblesse} {en: primate, nobility}*

purjuti (pur-jĭútĭ) numã tsi s-ada a unui cãni cu perlu moali shi shcurtu *{ro: nume dat unui câine cu părul moale shi scurt} {fr: nom donné à un chien à poils lisses et courts} {en: name given to a dog with smooth and short hair}*

purmunã (pur-mú-nã) sf – vedz tu ***plimunã***

purnari/purnare (pur-ná-ri) sf – vedz tu ***pãrnari***

purnã[1] (púr-nã) sf – vedz tu ***prun***

purnãreauã (pur-nã-reá-ŭã) sf – vedz tu ***pãrnari***

purnescu (pur-nĭés-cu) vb IV – vedz tu ***apãrnjescu***

purnilji/purnilje (pur-ní-lji) sf purnilji (pur-ní-lji) – bana tsi u duc atselj tsi vor sã-sh facã mash chehili-a truplui ca, bunãoarã, s-bea, s-mãcã, s-glindiseascã, s-bagã tu-ashtirnut deadun (muljeri sh-bãrbats), etc.; bana nitinjisitã tsi u duc putanili; pãnghii, curvãrilji, putãnlichi, earanlãchi *{ro: desfrâu} {fr: débauche, dévergondage} {en: debauchery}* § ***purnu***[2] (púr-nu) adg purnã (púr-nã), purnji (púr-nji), purni/purne (púr-ni) – tsi dutsi unã banã nitinjisitã, di purnilji; pãnghios *{ro: desfrânat, depravat, lasciv} {fr: débauché, dévergondé, lascif} {en: debauched, lewd}*

purniri/purnire (pur-ní-ri) sf – vedz tu ***apãrnjescu***

purnit (pur-nítŭ) adg – vedz tu ***apãrnjescu***

purnjescu (pur-njés-cu) vb IV – vedz tu ***apãrnjescu***

purnjiri/purnjire (pur-njí-ri) sf – vedz tu ***apãrnjescu***

purnjit (pur-njítŭ) adg – vedz tu ***apãrnjescu***

purnu[1] (púr-nu) sm – vedz tu ***prun***

purnu[2] (púr-nu) adg – vedz tu ***purnilji***

purpodã (pur-pó-dã) sf – vedz tu ***pãrpodi***

purpodhã (pur-pó-dhã) sf purpodz (pur-pódzĭ) – unã cu ***purpodã***

purpodhi/purpodhe (pur-pó-di) sf purpodz (pur-pódzĭ) – unã cu ***purpodi***

purpodi/purpode (pur-pó-di) sf – vedz tu ***pãrpodi***

purtar (pur-tárŭ) sm – vedz tu ***poartã***

purtarcu (pur-tár-cu) sm, sf, adg – vedz tu ***prot***

purtari/purtare (pur-tá-ri) sf – vedz tu ***portu***[1]

purtaric (pur-tá-ricŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***prot***

purtat (pur-tátŭ) adg – vedz tu ***portu***[1]

purtatic (pur-tá-ticŭ) sn – vedz tu ***portu***[1]

purteacã (pur-teá-cã) sf – vedz tu ***purtecã***

purtecã (pur-té-cã) sf purtets (pur-tétsĭ) – cumatã suptsãri shi lungã dit unã-alumachi di pom; purteacã, pãrteacã, shupãr-

teacã, vitsã, shufrã, veargã, etc. *{ro: vargă, nuia} {fr: verge, gaule, houssine} {en: rod}* ex: talji nã purtecã di ljanurã; purteca a flamburãljei; njitslji cu purtetsli, alagã surva § ***purteacã*** (pur-teá-cã) sf purtets (pur-tétsĭ) – (unã cu ***purtecã***) § ***pãrteacã*** (pãr-teá-cã) sf pãrtets (pãr-tétsĭ) – (unã cu ***purtecã***) § ***shupãrteacã*** (shu-pãr-teá-cã) sf shupãrtets (shu-pãr-tétsĭ) – (unã cu ***purtecã***) § ***shupurteacã*** (shu-pur-teá-cã) sf shupurtets (shu-pur-tétsĭ) – (unã cu ***purtecã***)

purtitsã (pur-tí-tsã) sf – vedz tu ***poartã***

purtoyir (pur-tó-yirŭ) sm – vedz tu ***poartã***

purtseauã (pur-tseá-ŭã) sf – vedz tu ***porcu***

purtsel (pur-tsélŭ) sm – vedz tu ***porcu***

purtsescu (pur-tsés-cu) adg – vedz tu ***porcu***

purtsilush (pur-tsi-lúshĭŭ) sm, sf – vedz tu ***porcu***

purtsinã[1] (pur-tsí-nã sf – vedz tu ***porcu***

purtsinã[2] (pur-tsí-nã sf – vedz tu ***porcu***

purtucal (pur-tu-cálŭ) sm purtucalj (pur-tu-cáljĭ) – pom dit locurli caldi (ca Gãrtsia, bunãoarã) tsi nu creashti sh-multu analtu (pãnã la 3-4 m), cu frãndzãli tsi sta multsã anj pri pom, cari fatsi lilici albi, mushat anjurzitoari sh-yimishi mãri, dzãmoasi sh-dultsi, buni tu mãcari *{ro: portocal} {fr: oranger} {en: orange tree}* ex: la noi nu crescu purtucaljlji § ***purtucalã*** (pur-tu-cá-lã) sf purtucãlj (pur-tu-cắljĭ) – fructul faptu di purtucal, ma mari di mer, cu-unã coaji galbinã (tsi da niheamã pi-arosh) tsi s-curã lishor cu mãna tra si scoatã njedzlu mpãrtsãt tu filii cãrnoasi, dzãmoasi, dultsi sh-cu multu gustu; purtucalji *ro: portocală} {fr: orange (fruit)} {en: orange (fruit)}* ex: tuts li vor purtucãljli § ***purtucalji/purtucalje*** (pur-tu-cá-lji) sf purtucãlj (pur-tu-cắljĭ) – (unã cu ***purtucalã***) § ***purtucalish*** (pur-tu-ca-líshĭŭ) adg purtucalishi/purtucalishe (pur-tu-ca-lí-shi), purtucalish (pur-tu-ca-líshĭ), purtucalishi/purtucalishe (pur-tu-ca-lí-shi) – hromã tsi sh-u-adutsi cu-atsea di purtucalã coaptã, galbinã-aroshi *{ro: portocaliu} {fr: orange (couleur)} {en: orange (color)}* § ***purtucaliu*** (pur-tu-ca-líŭ) adg purtucalii/purtucalie (pur-tu-ca-lí-i), purtucalii (pur-tu-ca-líĭ), purtucalii (pur-tu-ca-líĭ) – (unã cu ***purtucalish***) ex: portu unã shimii purtucalii

purtucalã (pur-tu-cá-lã) sf – vedz tu ***purtucal***

purtucalish (pur-tu-ca-líshĭŭ) adg – vedz tu ***purtucal***

purtucaliu (pur-tu-ca-líŭ) adg – vedz tu ***purtucal***

purtucalji/purtucalje (pur-tu-cá-lji) sf – vedz tu ***purtucal***

purtufoli/purtufole (pur-tu-fó-li) sf purtufolj (pur-tu-fóljĭ) – hãlati di cheali (plasticã) njicã, ca unã soi di pungã, tsi omlu u poartã cu el tra si sh-tsãnã paradzlji (cãrtsãli); pirtufoli, portafel, ghiuzdani *{ro: portofel} {fr: portefeuille} {en: wallet}* § ***pirtufoli/pirtufole*** (pir-tu-fó-li) sf pirtufolj (pir-tu-fóljĭ) – (unã cu ***purtufoli***) § ***portafel*** (por-ta-félŭ) sn portafeli/portafele (pr-ta-fé-li) – (unã cu ***purtufoli***) § ***priftaci*** (prif-tácĭŭ) sn priftaci/priftace (prif-tá-ci) – purtufoli njicã *{ro: portofel mic} {fr: petite portefeuille} {en: small wallet}*

purumbu (pu-rúm-bu) sm, sf purumbã (pu-rúm-bã), purunghi (pu-rún-ghi), purumbi/purumbe (pu-rúm-be) – pulj mari cãt unã gai, cu peanili tsi pot s-lja hroma albã, murnã, lai, etc., cu dintana shcurtã, cari poati s-bãneadzã sh-agru, ma di-aradã bãneadzã imir piningã casili-a oaminjlor; pãrumbu, purung; culumbu, culumbush, pilister; (fig: purumbu = imir, mushat, livendu, dultsi, dash, vrut, etc.) *{ro: porumbel} {fr: pigeon, colombe} {en: pigeon, dove}* ex: ca doi purunghi (pilisteri) aspãreats; ca nishti purumbi lãi; canda eara un purumbu (fig: eara mushat); gione purumb (fig: livendu), gione-alãvdat; featã moi, purumba-a mea (fig: dasha, vruta-a mea); curatã ca purumba § ***purung*** (pu-rúngŭ) sm purunghi (pu-rún-ghi) – (unã cu ***purumbu***) ex: ts-avea nã gurã di purung (pilister) § ***pãrumbu*** (pã-rúm-bu) sm, sf pãrumbã (pã-rúm-bã), pãrunghi (pã-rún-ghi), pãrumbi/pãrumbe (pã-rúm-be) – (unã cu ***purumbu***) ex: pãunlu shi pãrumbul (pilisterlu); nu-nj plãndzi pãrumbã (fig: mushata, dasha-a mea); doi pãrunghi, ca doi sori; tsi pãrunghi! (fig: tsi mushats, tsi dultsi) s-nã bãneadzã!; s-vor ca doi pãrunghi; iu, pãrunghilj (fig: dashlji) a mei?; muljerli, zvelti, pãrumbili nãsi, la pãndza la-arãu; ari multsã pãrunghi acasã la nãs; easti ca un pãrumbu (fig: easti imir, livendu) ***culumbu*** (cu-lúm-bu) sm, sf culumbã (cu-lúm-bã), culunghi (cu-lún-ghi), culumbi/culumbe (cu-lúm-bi) – (unã cu ***purumbu***) § ***culumbush*** (cu-lum-búshĭŭ) sm, sf culumbushi/culumbushe (cu-lum-bú-shi), culumbush (cu-lum-búshĭ), culumbushi/culumbushe (cu-lum-bú-shi) – (unã cu ***purumbu***) ex: more featã, culumbushi § ***pãrumbar*** (pã-rum-bárŭ) sm pãrumbari (pã-rum-bárĭ) – cumas ti purunghi (tr-atsel tsi creashti pãrunghi) *{ro: coteț de porumbei} {fr: poulailler pour les pigeons} {en: "hen" house for the pigeons}* ex: s-adãrã un pãrumbar (cumas) mari

purung (pu-rúngŭ) sm – vedz tu ***purumbu***

purushtinã (pu-rúsh-ti-nã) sf – vedz tu ***prishtinã***

pus (púsŭ) adg – vedz tu ***apun***[2]

pusati/pusate (pu-sá-ti) sf – vedz tu ***pusii***

puscar (pus-cárŭ) sm – vedz tu ***puscã***

puscã (pús-cã) sf fãrã pl – lichid cu gustul acru faptu dit yin tsi s-ari acritã *{ro: oțet} {fr: vinaigre} {en: vinegar}* ex: bea puscã s-tsã treacã; pãtidzat cu puscã, nu cu mir § ***puscuescu*** (pus-cu-ĭés-cu) (mi) vb IV puscuii (pus-cu-íĭ), puscueam (pus-cu-ĭámŭ), puscuitã (pus-cu-í-tã), puscuiri/puscuire (pus-cu-í-ri) – fac puscã, fac un lucru si s-facã acru; acredz, acrescu *{ro: oțeți} {fr: aigrir, devenir aigre, faire du vinaigre} {en: make something to be sour; make vinegar}* § ***puscuit*** (pus-cu-ítŭ) adg puscuitã (pus-cu-í-tã), puscuits (pus-cu-ítsĭ), puscuiti/puscuite (pus-cu-í-ti) – tsi easti faptu acru, tsi s-ari acritã *{ro: oțețit} {fr: aigri} {en: made sour}* § ***puscuiri/puscuire*** (pus-cu-í-ri) sf puscuiri (pus-cu-írĭ) – atsea tsi fatsi un lucru cãndu s-acreadzã, acriri *{ro: acțiunea de a oțeți; oțețire} {fr: action d'aigrir} {en: action of souring}* § ***puscar*** (pus-cárŭ) sm puscari (pus-cárĭ) – un tsi fatsi i vindi puscã; (expr: nu-nj talji puscarlu = aduchescu greu, nu-nj talji caplu, cãpitsãna, ftina, curcubeta, coca, etc.) *{ro: oțetar} {fr: vinaigrier, fabticant de vinaigre} {en: vinegar maker or seller}* § ***puscãiturã*** (pus-cã-i-túrã) sf puscãituri (pus-cã-i-túri) – acrimi tsi yini tu gurã dit stumahi; acrish, anãcrici, thãrãpelj *{ro: acreală, aciditate de la stomah} {fr: aigreur, acidité} {en: gastric acidity}*

puscãiturã (pus-cã-i-túrã) sf – vedz tu ***puscã***

puscuescu (pus-cu-ĭés-cu) vb IV– vedz tu ***puscã***

puscuiri/puscuire (pus-cu-í-ri) sf– vedz tu ***puscã***

puscuit (pus-cu-ítŭ) adg– vedz tu ***puscã***

pushcljari/pushcljare (push-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***pushclji***

pushcljat (push-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***pushclji***

pushcljedz (push-cljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***pushclji***

pushclji[2]***/pushclje*** (púsh-clji) – fimininlu sing shi pl di la adg "pushclju"; vedz ***pushclju***

pushclji/pushclje (púsh-clji) sf pushclji (púsh-clji) – lãngoari multu greauã, cari s-acatsã lishor di la om la om (tsi-adutsi ma multili ori moartea), sh-cari da cufurealã sh-cãlduri multu mãri tsi-l fac omlu sã zburascã naljurea, fãrã sã shtibã tsi dzãtsi, etc.; pãnuclji *{ro: ciumă} {fr: peste} {en: plague}* ex: ascãpã di pushclji, lu-agudi hulera; pushclja sh-moartea si sh-u-adunã; canda tricu pushclja pri-aclo: ni cipit di om shi di pravdã nu s-avdza; s-lj-u da pushclja; pushclja di moashi, muma-a draclui, scoasi caplu prit poartã; pushclji eu va s-hiu trã voi; cum s-aplicã pushclja di lamnji la foc; murirã di pushclji multsã; easti urutã pushclja; pushclja s-lu curã § ***pushcljos*** (push-cljĭósŭ) adg pushcljoasã (push-cljĭoá-sã), pushcljosh (push-cljĭóshĭ), pushcljoasi/pushcljoase (push-cljĭoá-si) – tsi easti lãndzit di pushclji; tsi lu-agudi pushclja; (fig: pushcljos = arãu ca pushclja, multu-arãu) *{ro: de/cu ciumă} {fr: pestiféré} {en: plague stricken}* ex: featã pushcljoasã (fig: multu arauã, arauã ca pushclja) § ***mpushcljedz*** (mpush-cljĭédzŭ) vb I mpushcljai (mpush-cljĭáĭ), mpushcljam (mpush-cljĭámŭ), mpushcljatã (mpush-cljĭá-tã), mpushcljari/mpushcljare (mpush-cljĭá-ri) – hiu lãndzit di pushclji; mi-agudeashti pushclja; dau pushclja la altu; pushcljedz *{ro: avea sau da ciuma la altul} {fr: avoir ou donner la peste} {en: have or give the plague}* § ***mpushcljat*** (mpush-cljĭátŭ) adg mpushcljatã (mpush-cljĭá-tã), mpushcljats (mpush-cljĭátsĭ), mpushcljati/mpushcljate (mpush-cljĭá-ti) – cari ari pushclja; cari easti agudit di pushclji; pushcljat *{ro: care are ciuma; bolnav de ciumă} {fr: qui a la peste} {en:*

who is sick of plague} ex: mpushcljatslji eara arcats tu-unã groapã; tu pãdurea mpushcljatã (fig: ca aguditã di pushclji) easti nã cali arauã; njiclu s-avea loatã dupã mpushcljata (fig: blãstimata) di mai; mpushcljata (fig: blãstimata) di lamnji § ***mpushcljari/mpushcljare*** (mpush-cljĭá-ri) sf mpushcljeri (mpush-cljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti agudit di pushclji; pushcljari *{ro: acţiunea de a avea sau da ciuma la altul}* *{fr: action d'avoir ou de donner la peste}* *{en: action of having or giving the plague}* § ***pushcljedz*** (push-cljĭédzŭ) vb I pushcljai (push-cljĭáĭ), pushcljam (push-cljĭámŭ), pushcljatã (push-cljĭá-tã), pushcljari/pushcljare (push-cljĭá-ri) – (unã cu ***mpushcljedz***) § ***pushcljat*** (push-cljĭátŭ) adg pushcljatã (push-cljĭá-tã), pushcljats (push-cljĭátsĭ), pushcljati/pushcljate (push-cljĭá-ti) – (unã cu ***mpushcljat***) § ***pushcljari/pushcljare*** (push-cljĭá-ri) sf pushcljeri (push-cljĭérĭ) –(unã cu ***mpushcljari***)

pushcljos (push-cljĭósŭ) adg – vedz tu ***pushclji***

pushclju (púsh-cljĭu) adg pushclji/pushclje (púsh-clji), pushclji (púsh-clji), pushclji/pushclje (púsh-clji) – tsi ahãzeashti ca lumea s-lu aibã tu catafronisi (cã easti atim, tihilai, firaun, etc.); atim, pushtean, pushtan, pushtu, pezevenghiu, firaon, firaun, andihristu, blãstimat, nihit, etc. *{ro: infam}* *{fr: infâme}* *{en: vile, infamous}* § ***pushtu*** (púsh-tu) adg pushtã (púsh-tã), pushteanj (push-teánjĭ), pushteani/pushteane (push-teá-ni) – cari dutsi unã banã di om tsi alagã mash dupã muljeri (bãrbats, paradz, beari, glindisiri, etc.); om tsi ahãzeashti ca lumea s-lu aibã tu catafronisi (cã easti atim, tihilai, firaun, etc.); pãnghios, pushtan, pushtean, pushclju, atim, pezevenghiu, firaon, firaun, andihristu, blãstimat, nihit, etc. *{ro: infam, desfrânat, stricat, nemernic}* *{fr: infâme, débauché, libertin}* *{en: vile, infamous, debauched, libertine}* ex: pi pushti (pãnghiosh) vãrã nu lj-aproachi n casã; cucotslj-al pushtu (atim, pushclju) di-amirã § ***pushtean*** (push-teánu) adg pushteanã (push-teá-nã), pushteanj (push-teánjĭ), pushteani/pushteane (push-teá-ni) – (unã cu ***pushtu***) § ***pushtan*** (push-tánu) adg pushtanã (push-tá-nã), pushtanj (push-tánjĭ), pushtani/pushtane (push-tá-ni) – (unã cu ***pushtu***)

pushescu (pu-shĭés-cu) vb IV – vedz tu ***papsi***

pushiri/pushire (pu-shí-ri) sf – vedz tu ***papsi***

pushit (pu-shítŭ) adg – vedz tu ***papsi***

pushpur (púsh-purŭ) vb I pushpurai (push-pu-ráĭ), pushpuram (push-pu-rámŭ), pushpuratã (push-pu-rá-tã), pushpurari/pushpurare (push-pu-rá-ri) – zburãscu (asun) multu peanarga (cu-unã boatsi apusã, la ureaclji); aburedz, shushur, shushuredz shurshur, shurshuredz, shupir, shupiredz, shuptir, shuptiredz, shuptur, shupturedz, ciuciur, ciuciuredz, pushpuredz, pãshpuredz, pishpuredz *{ro: şoptesc}* *{fr: chuchoter}* *{en: whisper}* ex: fãntãna-nj pushpura; ahiurhirã s-pushpureadzã; oaminjlji sh-pushpurã § ***pushpuredz*** (push-pu-rédzŭ) vb I pushpurai (push-pu-ráĭ), pushpuram (push-pu-rámŭ), pushpuratã (push-pu-rá-tã), pushpurari/pushpurare (push-pu-rá-ri) – (unã cu ***pushpur***) § ***pushpurat*** (push-pu-rátŭ) adg pushpuratã (push-pu-rá-tã), pushpurats (push-pu-rátsĭ), pushpurati/pushpurate (push-pu-rá-ti) – zburãt (asunat) peanarga; aburat, ciuciurat, shushurat, etc. *{ro: şoptit}* *{fr: chuchoté}* *{en: whispered}* § ***pushpurari/pushpurare*** (push-pu-rá-ri) sf pushpurãri (push-pu-rắrĭ) – zburãri (asunari) multu peanarga; aburari, ciuciurari, shushurari, etc. *{ro: acţiunea de a şopti; şoptire}* *{fr: action de chuchoter, chuchotement, chuchoterie}* *{en: action of whispering}* § ***pushpurami/pushpurame*** (push-pu-rá-mi) sf puspurãnj (push-pu-rănjĭ) – zborlu peanarga tsi s-avdi cãndu omlu pushpureadzã; shurshur, pushpurari, pãshpurari, pishpurari *{ro: şoaptă}* *{fr: chuchotement}* *{en: whisper}* § ***pãshpuredz*** (pãsh-pu-rédzŭ) vb I pãshpurai (pãsh-pu-ráĭ), pãshpuram (pãsh-pu-rámŭ), pãshpuratã (pãsh-pu-rá-tã), pãshpurari/pãshpurare (pãsh-pu-rá-ri) – (unã cu ***pushpur***) ex: lj-pãshpurai tu ureaclji § ***pãshpurat*** (pãsh-pu-rátŭ) adg pãshpuratã (pãsh-pu-rá-tã), pãshpurats (pãsh-pu-rátsĭ), pãshpurati/pãshpurate (pãsh-pu-rá-ti) – (unã cu ***pushpurat***) § ***pãshpurari/pãshpurare*** (pãsh-pu-rá-ri) sf pãshpurãri (pãsh-pu-rắrĭ) – (unã cu ***pushpurari***) § ***pãshpurami/pãshpurame*** (pãsh-pu-rá-mi) sf pãshpurãnj pãsh-pu-rănjĭ) – (unã cu ***pushpurami***) § ***pishpuredz*** (pish-pu-rédzŭ) vb I pishpurai (pish-pu-ráĭ), pishpuram (pish-pu-rámŭ), pishpuratã (pish-pu-rá-tã), pishpurari/pishpurare (pish-pu-rá-ri) – (unã cu ***pushpur***) § ***pishpurat*** (pish-pu-rátŭ) adg pishpuratã (pish-pu-rá-tã), pishpurats (pish-pu-rátsĭ), ***pishpurati/pishpurate*** (pish-pu-rá-ti) – (unã cu ***pushpurat***) § ***pishpurari/pishpurare*** (pish-pu-rá-ri) sf pishpurãri (pish-pu-rắrĭ) – (unã cu ***pushpurari***) § ***pishpurami/pishpurame*** (pish-pu-rá-mi) sf pishpurãnj (pish-pu-rănjĭ) – (unã cu ***pushpurami***)

pushpurami/pushpurame (push-pu-rá-mi) sf – vedz tu ***pushpur***

pushpurari/pushpurare (push-pu-rá-ri) sf – vedz tu ***pushpur***

pushpurat (push-pu-rátŭ) adg – vedz tu ***pushpur***

pushpuredz (push-pu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***pushpur***

pushputari/pushputare (push-pu-tá-ri) sf – vedz tu ***pushputedz***

pushputat (push-pu-tátŭ) adg – vedz tu ***pushputedz***

pushputedz (push-pu-tédzŭ) vb I pushputai (push-pu-táĭ), pushputam (push-pu-támŭ), pushputatã (push-pu-tá-tã), pushputari/pushputare (push-pu-tá-ri) – ansar dit un loc tu-alantu (cãndu zburãm di-un pulj, di-unã gãljinã) *{ro: sări (când e vorba de o pasăre)}* *{fr: sauter (en parlant d'un oiseau)}* *{en: jump (talking about a bird)}* ex: ma cãt s-apruchea di nãsã, pushputea di lumachi pi lumachi § ***pushputat*** (push-pu-tátŭ) adg pushputatã (push-pu-tá-tã), pushputats (push-pu-tátsĭ), pushputati/pushputate (push-pu-tá-ti) – (pulj) tsi ari ansãritã dit un loc tu altu *{ro: (pasăre) care a sărit}* *{fr: sauté (en parlant d'un oiseau)}* *{en: jumped (talking about a bird)}* § ***pushputari/pushputare*** (push-pu-tá-ri) sf pushputãri (push-pu-tărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un pulj pushputeadzã *{ro: acţiunea de a sări (când e vorba de o pasăre)}* *{fr: action de sauter (en parlant d'un oiseau)}* *{en: action of jumping (talking about a bird)}*

pushputescu (push-pu-tés-cu) (mi) vb IV pushputii (push-pu-tíĭ), pushputeam (push-pu-teámŭ), pushputitã (push-pu-tí-tã), pushputiri/pushputire (push-pu-tí-ri) – lj-aspun (ma multu a unui njic, bãrbat i nveastã vrutã) multã vreari shi-lj fac multi di mirãchili tsi li ari (cã suntu i nu suntu fapti cu minti); u min mãna lishor pristi truplu-a unei hiintsã (njic i mari, bãrbat i muljari, om i pravdã, etc.) multi ori cu zboarã di vreari i bãsheri; cãnãchipsescu, diznjerdu, gãlinisescu, hãidipsescu, zdrudescu, hãrãsescu, hãrisescu, hãrsescu *{ro: mângâia, dezmierda}* *{fr: caresser, choyer, dorloter}* *{en: caress, fondle, pamper, spoil}* § ***pushputit*** (push-pu-títŭ) adg pushputitã (push-pu-tí-tã), pushputits (push-pu-títsĭ), pushputiti/pushputite (push-pu-tí-ti) – tsi easti diznjirdat cu mãna i zboarãli dzãsi; diznjirdat, cãnãchipsit, cãnãchearcu, gãlinisit, hadyearcu, hãidipsit, zdrudit, hãrãsit, hãrisit, hãrsit *{ro: mângâiat, dezmierdat}* *{fr: caressé, choyé, dorloté}* *{en: caressed, fondled, pampered, spoiled}* § ***pushputiri/pushputire*** (push-pu-tí-ri) sf pushputiri (push-pu-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pushputeashti cariva; pushputirea cu mãna; zboarãli dzãsi i faptili cu cari s-pushputeashti i easti hãrsit cariva; cãnãchipsiri, gãlinisiri, diznjirdari, pushputiri, zdrudiri, hãrãsiri, hãrisiri, hãrsiri; cãnachi, diznjirdãciuni, hadyi *{ro: acţiunea de a mângâia, de a dezmierda; răsfăţare, dezmierdare}* *{fr: action de caresser, de choyer, de dorloter}* *{en: action of caressing, of fondling, of pampering, of spoiling}*

pushputiri/pushputire (push-pu-tí-ri) sf – vedz tu ***pushputescu***

pushputit (push-pu-títŭ) adg – vedz tu ***pushputescu***

pushtagi (push-ta-gí) sm – vedz tu ***postã***

pushtan (push-tánu) adg – vedz tu ***pushclju***

pushtean (push-teánu) adg – vedz tu ***pushclju***

pushtu (púsh-tu) adg – vedz tu ***pushclju***

pushtuescu (push-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV pushtuii (push-tu-íĭ), pushtueam (push-tu-ĭámŭ), pushtuitã (push-tu-í-tã), pushtuiri/pushtuire (push-tu-í-ri) – lu-acats mbratsã sh-lu stringu la cheptu (di-aradã di vreari, di dor, cã nu-l vidzui di multu chiro, etc.); mbrãtsitedz, mbrãtsishedz, mbrãtsushedz, ambratsit, ambrats, angãljisescu, hiritsescu, ncurpiljedz, gugustedz *{ro: îmbrăţişa}* *{fr: embrasser}* *{en: embrace}* § ***pushtuit*** (push-tu-ítŭ) adg pushtuitã (push-tu-í-tã), pushtuits (push-tu-ítsĭ),

pushtuiti/pushtuite (push-tu-í-ti) – tsi easti acãtsat mbratsã (ãn bratsã) di cariva; mbrãtsitat, mbrãtsishat, mbrãtsushat, ambrãtsitat, ambrãtsat, angãljisit, hiritsit, ncurpiljat, gugustat *{ro: îmbrăţişat} {fr: embrassé} {en: embraced}* § ***pushtuiri/pushtuire*** (push-tu-í-ri) sf pushtuiri (push-tu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti angãljisit; mbrãtsitari, mbrãtsishari, mbrãtsushari, ambrãtsitari, ambrãtsari, angãljisiri, hiritsiri, ncurpiljari, gugustari *{ro: acţiunea de a îmbrăţişa, îmbrăţişare} {fr: action d'embrasser; embrassade} {en: action of embracing; embrace}*

pushtuiri/pushtuire (push-tu-í-ri) sf – vedz tu ***pushtuescu***

pushtuit (push-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***pushtuescu***

pusii/pusie (pu-sí-i) sf pusii (pu-síĭ) – arcarea dinapandiha pristi-un dushman (tsi treatsi prit-un loc shi nu s-ashtipta la-aestu lucru), faptã di-un om (di-unã pãganã, ascheri, etc.), dit-unã carteri iu dushmanlu eara pãndixit shi ashtiptat; loclu iu cariva ashteaptã, aveaglji sh-limirseashti pi-un dushman, ca s-lj-ansarã dinapandiha (s-lu-acatsã, s-lu vatãmã, etc.); pusati *{ro: aleş, ambuscadă, pândă} {fr: embuscade, guet; défilé utilisé comme embuscade} {en: ambush, watch, look-out}* ex: geandarlji shi cu puljaclu acãtsarã pusii shi loarã ca s-aminã; aestã pãganã avea acãtsatã pusii; cara acãtsarã pusii, ahurhirã si s-arucã tufechi, ma vãrnu nu s-vãtãmã, mash doi s-pliguirã § ***pusati/pusate*** (pu-sá-ti) sf pusãts (pu-sắtsĭ) – (unã cu ***pusii***)

pusoagã (pu-soá-gã) sf pusodz (pu-sódzĭ) – cripãrli shi taxirãtsli mãri tsi cad pri caplu-a unui om i a unei multimi di oaminj; chiameti tsi s-fatsi dupã un foc mari i ploi multi; taxirati, cripari, chiameti, etc. *{ro: pacoste, calamitate} {fr: calamité, revers} {en: calamity}* ex: pusoagã (chiameti) pri cap-lji! amãyili tsi vru si-nj facã lji si turnarã a ljei

pusputescu (pus-pu-tés-cu) (mi) vb IV pusputii (pus-pu-tíĭ), pusputeam (pus-pu-teámŭ), pusputitã (pus-pu-tí-tã), pusputiri/pusputire (pus-pu-tí-ri) – bag mãna lishor pristi-un lucru, tra s-lu-aduchescu (cu deadzitli) tsi easti sh-cum easti; ahulescu, huhulescu, pãspãtescu, pusputipsescu *{ro: pipăi, atinge} {fr: tâter, toucher, palper} {en: feel with fingers, touch}* ex: s-pusputi (s-ahuli) tu shileafi; pusputi (ahuli) vãrtsili; acãtsai s-pusputescu (s-ahulescu) inima § ***pusputit*** (pus-pu-títŭ) adg pusputitã (pus-pu-tí-tã), pusputits (pus-pu-títsĭ), pusputiti/pusputite (pus-pu-tí-ti) – tsi ari pusputitã, tsi easti pusputit, ahulit, huhulit, pãspãtit, pusputipsit *{ro: pipăit, atins} {fr: tâté, touché, palpé} {en: felt with fingers, touched}* § ***pusputiri/pusputire*** (pus-pu-tí-ri) sf pusputiri (pus-pu-tírĭ) – atsea tsi fatsi cariva cari ahuleashti; ahuliri, huhuliri, pãspãtiri, pusputipsiri *{ro: acţiunea de a sufla, de a pipăi, de a atinge; suflare; pipăire, atingere} {fr: action de tâter (toucher, palper)} {en: action of feeling with fingers (of touching)}* § ***pãspãtescu*** (pãs-pã-tés-cu) (mi) vb IV pãspãtii (pãs-pã-tíĭ), pãspãteam (pãs-pã-teámŭ), pãspãtitã (pãs-pã-tí-tã), pãspãtiri/pãspãtire (pãs-pã-tí-ri) – (unã cu ***pusputescu***) § ***pãspãtit*** (pãs-pã-títŭ) adg pãspãtitã (pãs-pã-tí-tã), pãspãtits (pãs-pã-títsĭ), pãspãtiti/pãspãtite (pãs-pã-tí-ti) – (unã cu ***pusputit***) § ***pãspãtiri/pãspãtire*** (pãs-pã-tí-ri) sf pãspãtiri (pãs-pã-tírĭ) – (unã cu ***pusputiri***) § ***pusputipsescu*** (pus-pu-tip-sés-cu) (mi) vb IV pusputipsii (pus-pu-tip-síĭ), pusputipseam (pus-pu-tip-seámŭ), pusputipsitã (pus-pu-tip-sí-tã), pusputipsiri/pusputipsire (pus-pu-tip-sí-ri) – (unã cu ***pusputescu***) § ***pusputipsit*** (pus-pu-tip-sítŭ) adg pusputipsitã (pus-pu-tip-sí-tã), pusputipsits (pus-pu-tip-sítsĭ), pusputipsiti/pusputipsite (pus-pu-tip-sí-ti) – (unã cu ***pusputit***) § ***pusputipsiri/pusputipsire*** (pus-pu-tip-sí-ri) sf pusputipsiri (pus-pu-tip-sírĭ) – (unã cu ***pusputiri***)

pusputipsescu (pus-pu-tip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***pusputescu***

pusputipsiri/pusputipsire (pus-pu-tip-sí-ri) sf – vedz tu ***pusputescu***

pusputipsit (pus-pu-tip-sítŭ) adg – vedz tu ***pusputescu***

pusputiri/pusputire (pus-pu-tí-ri) sf – vedz tu ***pusputescu***

pusputit (pus-pu-títŭ) adg – vedz tu ***pusputescu***

pustagi (pus-ta-gí) sm – vedz tu ***postã***

pustavi/pustave (pus-tá-vi) sn pustavuri (pus-tá-vurĭ) – tsãsãturã di lãnã groasã dit cari s-fac stranji groasi, vilendzã, etc.; veshtu, pulurã; (expr: cãt ãnj fatsi pustavea = cãt ahãrzescu, cãt gioni, acshu escu, cãts paradz ãnj fatsi chealea) *{ro: postav} {fr: drap} {en: cloth}* ex: shtea cãt easti Enoh sh-cãt fatsi a lui pustavi (expr: cãt ahãrzeashti, cãt ãlj poati chealea)

pustãcheauã (pus-tã-chĭá-ũã) sf pustãchiei (pus-tã-chĭéĭ) – cheali bilitã *{ro: piele jupuită} {fr: peau écorchée} {en: skin peeled (flayed) off an animal}*

pusti/puste (pús-ti) prip – vedz tu ***pri***[1]

pustilii/pustilie (pus-ti-lí-i) sf – vedz tu ***pustu***

pustiliu (pus-ti-líŭ) sf – vedz tu ***pustu***

pustixescu (pus-tic-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pustu***

pustixiri/pustixire (pus-tic-sí-ri) sf – vedz tu ***pustu***

pustixit (pus-tic-sítŭ) adg – vedz tu ***pustu***

pustu (pús-tu) adg pustã (pús-tã), pushtsã (púsh-tsã), pusti/puste (pús-ti) – tsi ari tuti hãrili a unei pundii (pustilii, irnjii, etc.); tsi easti singur; ermu, erim, pondu, axolit, singur, shuncru, cob, manoleac, munolcu; (fig: tsi s-aflã tu-unã halã urutã; cari nu-ari tihi tu banã; tsi ari mash cripãri shi taxirãts; mãrat, corbu, curbisit, blãstimat, scurpisit, buisit, vãpsit, etc.) *{ro: solitar, blestemat} {fr: solitaire, désert, maudit, infortuné} {en: solitary, desert, damned, cursed, unfortunate}* ex: hoara armasi pustã (ca unã pundii); o, lai munts, armasit pushtsã (singuri, pondzã) tuts; pusti astãdz suntu-armasi; bãna nã pustã (corbã) moashi, singurã ca cuclu; xeani pusti (pondi, blãstimati), xeani greali; tra sã-nj plãngu pustul (pondul) dor; ditru pusta (blãstimata) di ncljisoari; pusta di cãtushi § ***pustilii/pustilie*** (pus-ti-lí-i) sf pustilii (pus-ti-líĭ) – locuri goali iu nu creashti tsiva (icã aproapea tsiva) di itia cã nu cadi ploai (multi ori acupiriti mash cu-arinã); locuri goali sh-fãrã dunjai; pustiliu, irnjii, urnjii, irnjiu, erimii, pundii, chiritã; fig: singureatsã, singurami, singuritati *{ro: pustiu, singurătate} {fr: désert, solitude} {en: desert, solitude}* ex: ãn casa ntunicoasã ca tu muntsã-i pustilii § ***pustiliu*** (pus-ti-líŭ) sn pustiliuri (pus-ti-lí-urĭ) – (unã cu ***pustilii***) ex: io mi aflai tru-un pustiliu (irnjiu) § ***pustixescu*** (pus-tic-sés-cu) (mi) vb IV pustixii (pus-tic-síĭ), pustixeam (pus-tic-seámŭ), pustixitã (pus-tic-sí-tã), pustixiri/pustixire (pus-tic-sí-ri) – li-aspargu (locuri avuti cu biricheti multã shi mplini di lumi) sh-li fac s-hibã ca pundiili; pundescu, punduxescu, pundixescu, pustuxescu, pustuescu, ermuxescu, irmuxescu, rimuxescu, shcrituescu, bãstisescu, afãnsescu *{ro: pustii, devasta} {fr: rendre désert, transformer en désert, dévaster, ravager} {en: lay waste, make it like a desert}* ex: s-pustixirã (s-asparsirã, s-afãnsirã) ahãti mãnãstiri § ***pustixit*** (pus-tic-sítŭ) adg pustixitã (pus-tic-sí-tã), pustixits (pus-tic-sítsĭ), pustixiti/pustixite (pus-tic-sí-ti) – tsi s-ari aspartã (icã fu aspartu) shi agiumsi s-hibã ca pustilia; pundit, punduxit, pundixit, pustuxit, pustuit, ermuxit, irmuxit, rimuxit, shcrituit, bãstisit, afãnsit *{ro: pustiit, devastat} {fr: rendu désert, transformé en désert, dévasté, ravagé, désolé} {en: made it like a desert, devastated}* § ***pustixiri/pustixire*** (pus-tic-sí-ri) sf pustixiri (pus-tic-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un loc pustixeashti; pundiri, punduxiri, pundixiri, pustuxiri, pustuiri, ermuxiri, irmuxiri, rimuxiri, shcrituiri, bãstisiri, afãnsiri *{ro: acţiunea de a pustii, de a devasta; pustiire} {fr: action de rendre désert, de transformer en désert, de dévaster, de ravager} {en: action of laying waste, of making it like a desert, of devastating}* § ***pustuxescu*** (pus-tuc-sés-cu) (mi) vb IV pustuxii (pus-tuc-síĭ), pustuxeam (pus-tuc-seámŭ), pustuxitã (pus-tuc-sí-tã), pustuxiri/pustuxire (pus-tuc-sí-ri) – (unã cu ***pustixescu***) ex: s-pustuxeascã (s-hibã blãstimati) laili di xeani § ***pustuxit*** (pus-tuc-sítŭ) adg pustuxitã (pus-tuc-sí-tã), pustuxits (pus-tuc-sítsĭ), pustuxiti/pustuxite (pus-tuc-sí-ti) – (unã cu ***pustixit***) § ***pustuxiri/pustuxire*** (pus-tuc-sí-ri) sf pustuxiri (pus-tuc-sírĭ) – (unã cu ***pustixiri***) § ***pustuescu*** (pus-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV pustuii (pus-tu-íĭ), pustueam (pus-tu-ĭámŭ), pustuitã (pus-tu-í-tã), pustuiri/pustuire (pus-tu-í-ri) – (unã cu ***pustixescu***) ex: amãndoauã s-pustuirã (s-asparsirã, s-featsirã pustilii) § ***pustuit*** (pus-tu-ítŭ) adg pustuitã (pus-tu-í-tã), pustuits (pus-tu-ítsĭ), pustuiti/pustuite (pus-tu-í-ti) – (unã cu ***pustixit***) § ***pustuiri/pustuire*** (pus-tu-í-ri) sf pustuiri (pus-tu-írĭ) – (unã cu ***pustixiri***)

pustuescu (pus-tu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pustu***

pustuiri/pustuire (pus-tu-í-ri) sf – vedz tu ***pustu***
pustuit (pus-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***pustu***
pustuxescu (pus-tuc-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***pustu***
pustuxiri/pustuxire (pus-tuc-sí-ri) sf – vedz tu ***pustu***
pustuxit (pus-tuc-sítŭ) adg – vedz tu ***pustu***
pusulã (pu-sú-lã) sf pusuli/pusule (pu-sú-li) – 1: carti cu cari omlu ari izini tra s-intrã iuva (tu tren, tu teatru, tu-un stat xen, etc.); tischire, carti; 2: hãlati tsi sh-u-adutsi cu unã sãhati, tsi ari un ac cari, alãsat singur, aspuni totna partea di Nordu a loclui; (expr: nj-cher pusula = cicãrdisescu, nj-cher mintea, glãrescu; shishtisii di minti, nu shtiu tsi s-fac sh-cãtã iu s-mi duc, etc.); (expr: u cher pusula = cicãrdisescu, nj-u cher mintea, nu shtiu cãtã iu nj-easti caplu) *{ro: bilet; busolã} {fr: billet; boussole} {en: ticket; compass}* ex: dã-nj unã pusulã (tischire) s-mi duc pãnã la el; lj-pitricui cu ficiorlu unã pusulã (un tischire); u chirush pusula (expr: li fatsi tuti lucrili naljurea, nu shtii tsi fats) di niscãntu chiro; u-avea chirutã pusula dip (expr: u-avea cicãrdisitã, nu shtea cãtã iu lj-easti caplu)
pususescu (pu-su-sés-cu) vb IV – vedz tu ***psohi***
pususiri/pususire (pu-su-sí-ri) sf – vedz tu ***psohi***
pususit (pu-su-sítŭ) adg – vedz tu ***psohi***
puta (pú-ta) invar – faptul cã cariva nu-ari putearea (ineryia, iliftiria, cunushterli, etc.) tra s-poatã s-lu-adarã un lucru; lipsa di puteari (iliftirii) trã fãtserea-a unui lucru; niputeari *{ro: neputinţă, impotenţă} {fr: impuissance, impotence} {en: helplessness, impotence}*
putanaryio (pu-ta-nãr-yió) sm – vedz tu ***putanã***
putanã (pu-tánã) sf putani/putane (pu-tá-ni) – muljari cari s-bagã tu-ashtirnut (s-ambairã) cu un bãrbat tra s-hibã plãtitã (di-aradã) cu pãradz; muljari tsi bãneadzã cu vindearea-a truplui a ljei (cu-ambãirarea) trã paradz; (expr. muljari di pit sucãchi; muljari tsi da pãni a furlor); ruspii, aruspii, dosã, curvã, chiurhanã *{ro: curvă} {fr: putain, prostituée} {en: prostitute}* § ***putanaryio*** (pu-ta-nãr-yió) sm putanaryeadz (pu-ta-nar-yĭádzĭ) – casã iu sta putanili di sh-ashteaptã mushtiradzlji cu cari s-bagã tu-ashtirnut *{ro: bordel} {fr: bordel, lupanar} {en: brothel}* § ***putãnescu*** (pu-tã-nés-cu) adg (putãneascã (pu-tã-neás-cã) putãneshtsã (pu-tã-nésh-tsã), putãneshti/putãneshte (pu-tã-nésh-ti) – tsi ari s-facã cu-unã putanã; di putanã *{ro: de curvă} {fr: de putain} {en: of prostitute}* ex: mash zboarã putãneshti (di putanã) isha dit gura-a ljei § ***putãnlichi/putãnliche*** (pu-tãn-lí-chi) sf putãnlichi (pu-tãn-líchĭ) – atsea tsi fatsi unã curvã tra si sh-amintã bana; bana tsi sh-u dutsi unã curvã; curvãrilji, curvãrii, earanlãchi, pãnghii, purnilji *{ro: curvie, curvărie} {fr: prostitution, paillardise, débauche, fornication} {en: prostitution, debauchery, fornication}*
putãnescu (pu-tã-nés-cu) adg – vedz tu ***putanã***
putãnlichi/putãnliche (pu-tãn-lí-chi) sf – vedz tu ***putanã***
pute (pu-té) adv – (chiro) tsi nu va s-yinã vãrnãoarã; putes, vãrnãoarã, vãrnoarã, vãrãoarã, vãroarã, nitsiunãoarã, nitsiunoarã, nitsidãnãoarã, barunoarã, barunãoarã *{ro: niciodată} {fr: jamais} {en: never}* ex: aushlu pute (vãrnãoarã) nu s-mindui; pute (vãrnãoarã) turtsi s-nu videts; ma pute (vãrnoarã) nu-lj talji mintea; aestu ficor di pute (vãrnoarã) nicunuscut; el nu dzãtsi cap pute (nu dzãtsi dureari di cap vãrnãoarã) § ***putes*** (pu-tés) adv – (unã cu ***pute***)
puteari[1]/puteare (pu-teá-ri) sf – vedz tu ***pot***
puteari[2]/puteare (pu-teá-ri) sf – vedz tu ***pot***
putes (pu-tés) adv – vedz tu ***pute***
putets (pu-tétsŭ) sm – vedz tu ***poci[1]***
putil (pú-tilŭ) sm pl(?) – partea di nafoarã shi-di dinãpoi di la gushi sh-cap; zvercã, cheafã, ceafã, cãshingic, nucã *{ro: ceafă} {fr: nuque} {en: nape of the neck}*
putinã (pú-ti-nã) sf – vedz tu ***buti[1]***
putir (pu-tírŭ) sn – vedz tu ***putiri***
putiri/putire (pu-tí-ri) sf putiri/putire (pu-tí-ri) – vas njic faptu maxus trã beari apã (yin, arãchii, etc.) prit cari s-veadi (di-aradã, ma nu totna)tsi s-aflã nuntru; putir, yilii, chelcã, chelcu, chelchi, chelci, cupã, scafã, cufii, arucucotir, arcucotir, rucucotir *{ro: pahar} {fr: verre à boire} {en: glass for drinking}* ex: biui tu-unã putiri § ***putir*** (pu-tírŭ) sn putiri/putire (pu-tí-ri) – (unã cu ***putiri***)
putoari/putoare (pu-toá-ri) sf putori (pu-tórĭ) – anjurizmã urutã sh-greauã tsi nu lu-ariseashti omlu (sh-cari, multi ori, lu-agnuseashti, l-fatsi s-voamã); amputoari, mputoari, vromã, voahã (fig: putoari = om murdar, lãvos, timbel, nibun) *{ro: putoare} {fr: puanteur, mauvaise odeur} {en: stench, foul smell}* § ***amputoari/amputoare*** (am-pu-toá-ri) sf amputori (am-pu-tórĭ) – (unã cu ***putoari***) § ***mputoari/mputoare*** (mpu-toá-ri) sf mputori (mpu-tórĭ) – (unã cu ***putoari***) § ***puturos*** (pu-tu-rósŭ) adg puturoasã (pu-tu-roá-sã), puturosh (pu-tu-róshĭ), puturoasi/puturoase (pu-tu-roá-si) – (lucru, hiintsã) cari-anjurzeashti urut, cari da unã-anjurizmã greauã tsi ti fatsi s-vonj; amputsos, mputsos, vrumnjar; (fig: puturos = om tsi easti multu lãvos, linãvos, timbel) *{ro: puturos} {fr: puant, malpropre} {en: stinking, dirty}* § ***amputsos*** (am-pu-tsósŭ) adg amputsoasã (am-pu-tsoá-sã), amputsosh (am-pu-tsóshĭ), amputsoasi/amputsoase (am-pu-tsoá-si) – (unã cu ***puturos***) § ***mputsos*** (mpu-tsósŭ) adg mputsoasã (mpu-tsoá-sã), mputsosh (mpu-tsóshĭ), mputsoasi/mputsoase (mpu-tsoá-si) – (unã cu ***puturos***) § ***puturushii/puturushie*** (pu-tu-ru-shí-i) sf puturushii (pu-tu-ru-shíĭ) – loc (om, pravdã i lucru) tsi-amputi, tsi-arãspãndeashti unã voahã greauã *{ro: puturoşenie} {fr: homme ou place puante} {en: ill-smelling people or place}* ex: lj-aflai tu-unã puturushii di purtsinã § ***amput*** (am-pútŭ) (mi) vb IV shi II amputsãi (am-pu-tsắĭ) shi amputsii (am-pu-tsíĭ), amputsam (am-pu-tsámŭ) shi amputseam (am-pu-tseámŭ), amputsãtã (am-pu-tsắ-tã) shi amputsitã (am-pu-tsí-tã), amputsãri/amputsãre (am-pu-tsắ-ri) shi amputsiri/amputsire (am-pu-tsí-ri) shi amputseari/amputseare (am-pu-tseá-ri) – arãspãndescu avãrliga di mini unã-anjurizmã greauã tsi nu lu-ariseashti omlu; fac tsiva tra s-lja unã voahã greauã; mput, amputsãscu, mputsãscu, ndãhnescu, ndãhãnescu *{ro: (îm)puţi} {fr: puer, empuantir} {en: stink}* ex: ansarã-u carnea s-nu s-amputã; amputsãsh casa; carnea tsi u-acumpãrash aeri si-amputsã; s-amputsã cãmeasha-aestã; di la cap si-amputi pescul; amputi loclu sum nãs § ***amputsãscu*** (am-pu-tsãs-cu) (mi) vb IV amputsãi (am-pu-tsắĭ), amputsam (am-pu-tsámŭ), amputsãtã (am-pu-tsắ-tã), amputsãri/amputsãre (am-pu-tsắ-ri) – (unã cu ***amput***) § ***amputsescu*** (am-pu-tsés-cu) (mi) vb IV amputsii (am-pu-tsíĭ), amputseam (am-pu-tseámŭ), amputsitã (am-pu-tsí-tã), amputsiri/amputsire (am-pu-tsí-ri) – (unã cu ***amput***) § ***amputsãt*** (am-pu-tsắtŭ) adg amputsãtã (am-pu-tsắ-tã), amputsãts (am-pu-tsắtsĭ), amputsãti/amputsãte (am-pu-tsắ-ti) – tsi easti faptu (si) s-amputã; tsi s-ari amputsãtã; tsi da unã voahã greauã; mputsãt, ndãhnit, ndãhãnit; vrumnjar; (fig: amputsãt = om tsi easti multu murdar, lãvos) *{ro: (îm)puţit} {fr: empuanti, puant} {en: stink, made to stink}* § ***amputsit*** (am-pu-tsítŭ) adg amputsitã (am-pu-tsí-tã), amputsits (am-pu-tsítsĭ), amputsiti/amputsite (am-pu-tsí-ti) – (unã cu ***amputsãt***) ex: nu-am vidzutã muljari cama amputsitã § ***amputsãri/amputsãre*** (am-pu-tsắ-ri) sf amputsãri (am-pu-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva lja si si-amputã (cãndu easti faptu s-acatsã unã voahã greauã); mputsãri, ndãhniri, ndãhãniri *{ro: acţiunea de a (se) (îm)puţi} {fr: action de puer, de empuantir} {en: action of stinking}* § ***amputsiri/amputsire*** (am-pu-tsí-ri) sf amputsiri (am-pu-tsírĭ) – (unã cu ***amputsãri***) § ***amputseari/amputseare*** (am-pu-tseá-ri) sf amputseri (am-pu-tsérĭ) – (unã cu ***amputsãri***) § ***mput*** (mpútŭ) (mi) vb IV shi II mputsãi (mpu-tsắĭ) shi mputsii (mpu-tsíĭ), mputsam (mpu-tsámŭ) shi mputseam (mpu-tseámŭ), mputsãtã (mpu-tsắ-tã) shi mputsitã (mpu-tsí-tã), mputsãri/mputsãre (mpu-tsắ-ri) shi mputsiri/mputsire (mpu-tsí-ri) shi mputseari/mputseare (mpu-tseá-ri) – (unã cu ***amput***) ex: sh-arhundu s-hibã, alj va mputã (va-anjurzeascã); cãndu trets piningã casa-a ljei mputi (anjurzeashti greu) § ***mputsãscu*** (mpu-tsắs-cu) (mi) vb IV mputsãi (mpu-tsắĭ), mputsam (mpu-tsámŭ), mputsãtã (mpu-tsắ-tã), mputsãri/mputsãre (mpu-tsắ-ri) – (unã cu ***amputsãscu***) § ***mputsescu*** (mpu-tsés-cu) (mi) vb IV mputsii (mpu-tsíĭ), mputseam (mpu-tseámŭ), mputsitã (mpu-tsí-tã), mputsiri/mputsire (mpu-tsí-ri) – (unã cu ***amputsescu***) § ***mputsãt*** (mpu-tsắtŭ) adg mputsãtã (mpu-tsắ-tã), mputsãts (mpu-tsắtsĭ), mputsãti/mputsãte (mpu-

tsắ-ti) – (unã cu ***amputsãt***) § ***mputsit*** (mpu-tsítŭ) adg mputsitã (mpu-tsí-tã), mputsits (mpu-tsítsĭ), mputsiti/mputsite (mpu-tsí-ti) – (unã cu ***amputsit***) ex: aestã muljari easti mputsitã (murdarã icã fig: linãvoasã); om mputsit (lãvos, icã fig: timbel) § ***mputsãri/mputsãre*** (mpu-tsắ-ri) sf mputsãri (mpu-tsắrĭ) – (unã cu ***amputsãri***) § ***mputsiri/mputsire*** (mpu-tsí-ri) sf mputsiri (mpu-tsírĭ) – (unã cu ***amputsiri***) § ***mputseari/mputseare*** (mpu-tseá-ri) sf mputseri (mpu-tsérĭ) – (unã cu ***amputseari***) § ***disput*** (dis-pútŭ) (mi) vb IV shi II disputsãi (dis-pu-tsắĭ), disputsam (dis-pu-tsámŭ), disputsãtã (dis-pu-tsắ-tã), disputsãri/disputsãre (dis-pu-tsắ-ri) – l-fac (cur, aspel) un lucru tsialasã unã voahã greauã tra s-nu mata mputã *{ro: dezîmpuţi}* *{fr: nettoyer (approprier, écurer) pour ne plus puer}* *{en: wash something that stinks to no longer stink}* § ***disputsãt*** (dis-pu-tsắtŭ) adg disputsãtã (dis-pu-tsắ-tã), disputsãts (dis-pu-tsắtsĭ), disputsãti/disputsãte (dis-pu-tsắ-ti) – tsi easti faptu s-nu mata mputã *{ro: dezîmpuţit}* *{fr: nettoyé pour ne plus puer}* *{en: wash something to no longer stink}* § ***disputsãri/disputsãre*** (dis-pu-tsắ-ri) sf disputsãri (dis-pu-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva easti disputsãt *{ro: acţiunea de a (se) dezîmpuţi}* *{fr: action de nettoyer (approprier, écurer) pour ne plus puer}* *{en: action of wash something to no longer stink}*

putrid (pú-tridŭ) adg putridã (pú-tri-dã), putridz (pú-tridzĭ), putridi/putride (pú-tri-di) – (lemnu) veclju cari, di sibepea-a nutiiljei, easti cufchiusit, moali, mplin di guvi, s-frãndzi lishor sh-easti disfaptu (anãlsit) tu pãrtsili di cari easti adrat; shupliv, shuplivos; (fig: putrid = aspartu, cufchiu, gof) *{ro: putred}* *{fr: putride, pourri; carié, gâté}* *{en: putrid, rotten; decayed, spoilt}* ex: pri putridi trei scãnduri; s-nu-l mãts cã easti putrid (fig: aspartu) shi amar § ***prutid*** (prú-tidŭ) adg prutidã (prú-ti-dã), prutidz (prú-tidzĭ), prutidi/prutide (prú-ti-di) – (unã cu ***putrid***) § ***prudit*** (prú-ditŭ) adg pruditã (prú-di-tã), prudits (prú-ditsĭ), pruditi/prudite (prú-di-ti) – (unã cu ***putrid***) ex: lj-pãrea truplu ca prudit (putrid) § ***putridzãscu*** (pu-tri-dzắs-cu) vb IV putridzãi (pu-tri-dzắĭ), putridzam (pu-tri-dzámŭ), putridzãtã (pu-tri-dzắ-tã), putridzãri/putridzãre (pu-tri-dzắ-ri) – (lemnul) s-mãcã di veclju tsi easti, cufchiuseashti, fatsi guvi njits sh-mãri (iu intrã yernji di-l mãcã), s-frãndzi lishor, s-anãliseashti (s-disfatsi) tu pãrtsãli di cari easti adrat, etc.; (lucru, ca lemnu, lumãchi, palji, frãndzã, etc.) agiungu si s-facã putridi di itia-a vicljimiljei shi a nutiiljei; (fig: putridzãscu = shed tu-un loc multu chiro, nu mi min dip dit loclu iu mi aflu) *{ro: putrezi}* *{fr: pourrir}* *{en: rot}* ex: putridzã lemnul di la scarã; putridzãrã (s-asparsirã, anãlisirã) poamili tuti; putridzashti n cali; oslu pute s-nu-lj putridzacã (s-nu-l hunipseascã loclu); n casã putridza (fig: shidzea tut chirolu, nu s-mina dip din casã) tutã dzua; putridzãi (fig: shidzui multu di multu) aoatsi § ***putridzãt*** (pu-tri-dzắtŭ) adg putridzãtã (pu-tri-dzắ-tã), putridzãts (pu-tri-dzắtsĭ), putridzãti/putridzãte (pu-tri-dzắ-ti) – tsi s-ari anãlsitã (mãcatã, disfaptã) di nutii shi vicljimi tu pãrtsãli di cari easti adrat; tsi s-featsi putrid *{ro: putrezit}* *{fr: pourri, putréfié}* *{en: rotten}* ex: s-adunarã la cupacilu putridzãt (tsi s-avea faptã putrid); meari-aroshi sh-putridzãti (asparti) § ***putridzãri/putridzãre*** (pu-tri-dzắ-ri) sf putridzãri (pu-tri-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu putridzashti un lucru *{ro: acţiunea de a putrezi; putrezire}* *{fr: action de pourrir}* *{en: action of rotting}* § ***putridzãnji/putridzãnje*** (pu-tri-dzắ-nji) sf putridzãnj (pu-tri-dzắnjĭ) – harea tsi-l fatsi un lucru tra s-hibã putrid; lucri (lemnu, palji, frãndzã, etc.) putridzãti; putridzãnj, putridzãmi, putrigiuni, putriganj, putrigãnj, gãnji, trãhlã, trahtã, ciuruchi *{ro: putreziciune, putregai}* *{fr: pourriture; bois pourri}* *{en: rot, decay}* ex: nitsi putridzãnja (lemnul putrid) pom, nitsi furlu om; trapsi nãshti putridzãnj (leamni putridi) § ***putridzãnj*** (pu-tri-dzắnjĭŭ) sn putridzãnj (pu-tri-dzắnjĭ) – (unã cu ***putridzãnji***) § ***putridzãmi/putridzãme*** (pu-tri-dzắ-mi) sf putridzãnj (pu-tri-dzắnjĭ) – (unã cu ***putridzãnji***) § ***putrigiuni/putrigiune*** (pu-tri-gĭú-ni) sf putrigiunj (pu-tri-gĭúnjĭ) – (unã cu ***putridzãnji***) § ***putrigãnj*** (pu-tri-gắnjĭŭ) sn putrigãnji/putrigãnje (pu-tri-gắ-nji) – (unã cu ***putridzãnji***) § ***putriganj*** (pu-tri-gánjĭŭ) sn putriganji/putriganje (pu-tri-gá-nji) – (unã cu ***putridzãnji***)

putridzãmi/putridzãme – vedz tu ***putrid***

putridzãnj (pu-tri-dzắnjĭŭ) sn – vedz tu ***putrid***

putridzãnji/putridzãnje (pu-tri-dzắ-nji) sf – vedz tu ***putrid***

putridzãri/putridzãre (pu-tri-dzắ-ri) sf – vedz tu ***putrid***

putridzãscu (pu-tri-dzắs-cu) vb IV – vedz tu ***putrid***

putridzãt (pu-tri-dzắtŭ) adg – vedz tu ***putrid***

putriganj (pu-tri-gánjĭŭ) sn – vedz tu ***putrid***

putrigãnj (pu-tri-gắnjĭŭ) sn – vedz tu ***putrid***

putrigiuni/putrigiune (pu-tri-gĭú-ni) sf – vedz tu ***putrid***

putrusescu (pu-tru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***apitrusescu***

putrusiri/putrusire (pu-tru-sí-ri) sf – vedz tu ***apitrusescu***

putrusit (pu-tru-sítŭ) adg – vedz tu ***apitrusescu***

puts (pútsŭ) sn putsuri (pú-tsurĭ) – groapã arucutoasã, strimtã shi ahãndoasã, multi ori cu mardzinea ncãltsatã cu chetsrã, dit cari si scoati apã dit loc (trã beari, adãpari prãvdzãli, udari grãdina, etc.); pigadi, bunar; (expr: canda easti tu puts = easti multã scutidi) *{ro: puţ}* *{fr: puits}* *{en: (water) well}* ex: u bãgarã pristi gura di puts; dipun tu puts; din puts sã scoatã apã; nj-adar putslu; apa dit putslu (bunarlu) a vostru easti limpidã sh-aratsi; nu mi-arãseashti apa scoasã dit puts (pigadi); nu s-veadi, canda intrã tu puts (expr: easti multã scutidi)

putsã (pú-tsã) sf putsã (pú-tsã) – mãdularlu tsi s-aflã tu partea di nafoarã, di nghios sh-di nãinti a truplui di om (pravdã) tsi lu-aleadzi bãrbatlu di muljari (sh-prit cari bãrbatlu arucã simintsa tu truplu-a muljariljei tra si s-facã njitslji); pulã, coadã, mandal, nanciu, hãlati, noaci, noadã, ciulicã, sochi *{ro: penis}* *{fr: penis}* *{en: penis}* § ***priputsã*** (pri-pú-tsã) sf priputsi/priputse (pri-pú-tsi) – mardzinea di cheali tsi acoapirã capitlu di putsã *{ro: preputsiu}* *{fr: prépuce}* *{en: prepuce}* § ***putsãrã*** (pu-tsã-rắ) sm, adgm putsãradz (pu-tsã-rádzĭ) – bãrbat cu putsa mari; pulãrã; (fig: bãrbat sãnãtos, vãrtos, alipidat shi multu gioni) *{ro: bărbat cu penisul mare; viguros, viteaz}* *{fr: qui a un grand penis; vigoureux, vaillant}* *{en: man with a large penis; vigorous, valiant}* § ***pulã*** (pú-lã) sf puli/pule (pú-li) – (unã cu ***putsã***) § ***pulãrã*** (pu-lã-rắ) sm, adgm (pu-lã-rádzĭ) – (unã cu ***putsãrã***)

putsãn (pu-tsắnŭ) adv (invar), adg putsãnã (pu-tsắ-nã), putsãnj (pu-tsắnjĭ), putsãni/putsãne (pu-tsắ-ni) – tsi nu easti multu; tsi nu-ari cãt lipseashti; tsi aspuni cã numirlu di lucri easti njic; tsi-aspuni cã un lucru easti di njicã mãrimi (lundzimi, lãrdzimi); tsi nu tsãni multu chiro; zbor tsi-agiutã tu zburãri cãndu un va s-aspunã cã un lucru s-aflã tu-unã scarã ma ma nghios di-atsea tu cari s-aflã lucrili di-aradã; trã unã dipãrtari njicã; psãn, nãheamã, nãheamãtã, nãheamãzã, nãheamtã, nãfeamã, niheamã, niheamãtã, niheamãzã, niheamtã, nifeamã, nteamã, teamã, timãzicã, timizicã, heamã, heam, himãzicã, himizicã, anghidã, nghidã, nãnghidã, niscãntu, etc. *{ro: puţin}* *{fr: un peu}* *{en: a little}* ex: nu tricu multu, putsãn; multsã shtiu s-amintã, ma putsãnj sã-lj tsãnã; putsãnj (nu multsã), mãratslji, elj eara; putsãnã u-ai (nu u-ai trã mari lucru) aestã arshini?; nu-ai sã-nj dai putsãn (niscãntu, niheamã) cash?; trã imnari, am ninga putsãn (unã njicã diastimã, dipãrtari; nu multu chiro) § ***mputsãnedz*** (mpu-tsã-nédzŭ) (mi) vb I mputsãnai (mpu-tsã-náĭ), mputsãnam (mpu-tsã-námŭ), mputsãnatã (mpu-tsã-ná-tã), mputsãnari/mputsãnare (mpu-tsã-ná-ri) – scad (mi fac ma putsãn) ca numir i (mi fac ma njic) ca mãrimi; psãnedz, njicshuredz, discrescu, scad, afirisescu, firisescu, hirisescu, dipun *{ro: împuţina, diminua, reduce}* *{fr: amoindrir, diminuer, reduire}* *{en: diminish, decrease, reduce}* ex: lji si mputsãnã (scãdzu) tãinea; mputsinãm (nã featsim ma putsãnj) acasã; ahiursi s-lã si mputsineadzã (s-lã scadã); si mputsinã (scãdzu, njicshurã) di-aushatic § ***mputsãnat*** (mpu-tsã-nátŭ) adg mputsãnatã (mpu-tsã-ná-tã), mputsãnats (mpu-tsã-nátsĭ), mputsãnati/mputsãnate (mpu-tsã-ná-ti) – fac tsiva si scadã (s-njicshureadzã, s-hibã ma njic, ma putsãn, etc.) ca numir i ca mãrimi; psãnat, njicshurat, discriscut, scãdzut, afirisit, firisit, hirisit, dipus *{ro: împuţinat, diminuat, redus}* *{fr: amoindri, diminué, reduit}* *{en: diminished, decreased, reduced}* § ***mputsãnari/mputsãnare*** (mpu-tsã-ná-ri) sf mputsãnãri (mpu-tsã-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva scadi ca numir i ca mãrimi; psãnari, psãniri,

njicshurari, discreashtiri, scãdeari, afirisiri, firisiri, hirisiri, dipuneari *{ro: acţiunea de a împuţina, de a diminua, de a reduce; împuţinare, diminuare, reducere}* *{fr: action d'amoindrir, de diminuer, de reduire; amoindrissement}* *{en: action of diminishing, of decreasing, of reducing; reduction}* ex: mputsãnarea-a pãdurlor easti itii di uscãciuni § ***psãn*** (psắnŭ) adv (invar), adg psãnã (psắ-nã), psãnj (psắnjĭ), psãni/psãne (psắ-ni) – (unã cu ***putsãn***) § ***psãnedz*** (psã-nédzŭ) (mi) vb I psãnai (psã-náĭ), psãnam (psã-námŭ), psãnatã (psã-ná-tã), psãnari/psãnare (psã-ná-ri) – (unã cu ***mputsãnedz***) ex: paradzlji psãnarã (scãdzurã, s-featsirã ma putsãnj) § ***psãnat*** (psã-nátŭ) adg psãnatã (psã-ná-tã), psãnats (psã-nátsĭ), psãnati/psãnate (psã-ná-ti) – (unã cu ***mputsãnat***) § ***psãnari/psãnare*** (psã-ná-ri) sf psãnãri (psã-nắrĭ) – (unã cu ***mputsãnari***) § ***psãniri/psãnire*** (psã-ní-ri) sf psãniri (psã-nírĭ) – (unã cu ***mputsãnari***) § ***psãnami/psãname*** (psã-ná-mi) sf fãrã pl – putsãnj oaminj adunats tu-un loc; putsãni lucri (i yiets) di idyea soi i lugursiti cã au unã idyi hari *{ro: puţinătate}* *{fr: petite quantité}* *{en: small quantity}* § ***psãnac*** (psã-nácŭ) adg psãnacã (psã-ná-cã), psãnats (psã-nátsĭ), psãnatsi/psãnatse (psã-ná-tsi) – (om) tsi easti njic ca boi; (lucru) tsi easti njic ca mãrimi (lundzimi) *{ro: mărunţel}* *{fr: faiblet, maigrelet}* *{en: skinny, thin, slight (person)}*

putsãrã (pu-tsã-rã) sm, adgm – vedz tu ***putsã***

puturi (pú-turĭ shi pu-túrĭ) sf pl – unã soi di pantaloni huryiteascã; becicã, becifi, befci, gidits *{ro: nădragi}* *{fr: culotte des paysans}* *{en: peasant breeches}* ex: purta puturi

puturos (pu-tu-rósŭ) adg – vedz tu ***putoari***

puturushii/puturushie (pu-tu-ru-shí-i) sf – vedz tu ***putoari***

putusescu (pu-tu-sés-cu) (mi) vb IV putusii (pu-tu-síĭ), putuseam (pu-tu-seámŭ), putusitã (pu-tu-sí-tã), putusiri/putusire (pu-tu-sí-ri) – ncarcu, , lichisescu, lãvãshescu, lãvushescu, lirusescu, dãmcusescu, chic, chicusescu, mãryescu, smãryescu *{ro: murdări, mânji}* *{fr: barbouiller, souiller}* *{en: dirty, soil}* § ***putusit*** (pu-tu-sítŭ) adg putusitã (pu-tu-sí-tã), putusits (pu-tu-sítsĭ), putusiti/putusite (pu-tu-sí-ti) – ncãrcat, dãmcusit, chicat, lichisit, lãvãshit, lãvushit, lirusit, mãryit, smãryit, murdãripsit *{ro: murdărit, mânjit}* *{fr: barbouillé, souillé}* *{en: soiled}* § ***putusiri/putusire*** (pu-tu-sí-ri) sf putusiri (pu-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-murdãripseashti tsiva, ncãrcari, dãmcusiri, chicari, lichisiri, lãvãshiri, lãvushiri, lirusiri, mãryiri, smãryiri, murdãripsiri *{ro: acţiunea de a murdări, de a mânji; murdărire, mânjire}* *{fr: action de barbouiller, de souiller}* *{en: action of soiling}*

putusiri/putusire (pu-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***putusescu***

putusit (pu-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***putusescu***

putut[1] (pu-tútŭ) adg – vedz tu ***pot***

putut[2] (pu-tútŭ) adg – vedz tu ***pot***

puvonj (pu-vónjĭŭ) sm puvonj (pu-vónjĭ) shi sn puvoanji/puvoanje (pu-voá-nji) – 1: apã multã tsi curã multu-agonja piunã cali multu ncljinatã (dupã unã ploai mari, dupã tuchirea agonja a neauãljei, etc.); muljiturã (sãndzi, lãcrinj, etc.) tsi curã multã sh-agonja; proi, shuruinã; 2: arãu njic, di-aradã di munti tsi curã agonja; pivonj, rãchei; (fig: puvonj = apã murdarã, tulburi, murdãrilji, lãvushiturã) *{ro: torent; râuleţ}* *{fr: torrent; ruisseau}* *{en: torrent; brook}* ex: di ploi shi di puvoanji (proai); apã mintitã di puvoanji (proai); puvonjlji s-nu ti neacã; cãndu trec piningã casa-a lor, nj-astup nãrli di puvonj (fig: apa murdarã, lãvushiturã); nu mi scaldu tu puvonjlu-aestu (fig: apa aestã murdarã) § ***puvunjos*** (pu-vu-njĭósŭ) adg puvunjoasã (pu-vu-njĭoá-sã), puvunjosh (pu-vu-njĭóshĭ), puvunjoasã/puvunjoasi (pu-vu-njĭoá-si) – tsi easti turburi ca apa adusã di puvonj; murdar, turburi *{ro: murdar, tulbure}* *{fr: sale, trouble}* *{en: dirty, turbid, muddy}* ex: puvunjoasã (murdarã) apã n-adusi proilu § ***pivonj*** (pi-vónjĭŭ) sn pivoanji/pivoanje (pi-voá-nji) – arãu njic, di-aradã di munti tsi curã agonja; puvonj, rãchei *{ro: râuleţ}* *{fr: ruisseau}* *{en: brook}* ex: zghicutli a pivonjlui (arãului)

puvunjos (pu-vu-njĭósŭ) adg – vedz tu ***puvonj***

puximadã (puc-si-má-dã) sf – vedz tu ***puximadi***

puximadhã (puc-si-má-dhã) sf puximãdz (puc-si-mắdzĭ) — unã cu ***puximadã***

puximadhi/puximadhe (puc-si-má-dhi) sf puximãdz (puc-si-mắdzĭ) – unã cu ***puximadi***

puximadi/puximade (puc-si-má-di) sf puximãdz (puc-si-mắdzĭ) – filii di pãni uscatã shi arsã niheamã tu cireap tra si s-facã vãrtoasã shi s-dãnãseascã multu chiro fãrã s-aspargã *{ro: pesmet}* *{fr: biscotte; tranche de pain sechée et brunie dans le four}* *{en: bread dried and browned in oven}* § ***puximadã*** (puc-si-má-dã) sf puximãdz (puc-si-mắdzĭ) – (unã cu ***puximadi***) § ***pãximadi/pãximade*** (pãc-si-má-di) sf pãximãdz (pãc-si-mắdzĭ) – (unã cu ***puximadi***) § ***pimixeti/piximete*** (pic-si-mé-ti) sf piximets (pic-si-métsĭ) – (unã cu ***puximadi***) ex: agãrshish pãnjli tu soari, s-uscarã shi s-featsirã piximeti

puzgheauã (puz-gheá-ũã) sf – vedz tu ***pudeauã***

puzumi/puzume (pu-zú-mi) sf puzunj (pu-zúnjĭ) – (ficior, om) multu slab shi njic; ascãrchit, chirchinec, pruzumi, jibãcos, jibicos, cacafingu, azmet, pilicios, zãbãcos, bãzãcos, jabec, judav, preacãn, preangu; fig: un di cari sh-arãdi dunjaea; di peza-a lumiljei *{ro: stârpitură, pipernicit}* *{fr: difforme, rabougri, avorton}* *{en: feeble, weak, ill-formed, puny}* ex: s-agiungã di puzumea (fig: peza) a hoarãljei § ***pruzumi/pruzume*** (pru-zú-mi) sf pruzunj (pru-zúnjĭ) – (unã cu ***puzumi***) ex: ficiori, pruzunj (azmets) di 21 di anj

R

rac (rácŭ) sm rats (rátsĭ) – vedz tu ***arac***

racicã (racĭ-cã) sf racichi/raciche (racĭ-chi) – vas cu cãpachi shi turtoari faptu di lemnu tu cari (multi ori) s-tsãni cashlu; cãrniciu, cãrneciu, cljitor, ncljitor, cupac, chipinac, pidupinac, pungar *{ro: covăţică cu capac şi toartă pentru brânză}* *{fr: écuelle de bois à manche et couvercle servant à garder le fromage}* *{en: container with handle and cover made of wood for keeping the cheese}*

radã (rá-dã) sf rãdz (rắdzĭ) – vedz tu ***aradã***

radzã (rá-dzã) sf rãdz (rắdzĭ) – vedz tu ***aradzã***

rafi/rafe (rá-fi) sf – vedz tu ***araftu***[2]

rafti/rafte (ráf-ti) sf – vedz tu ***araftu***[2]

raftu (ráf-tu) sm – vedz tu ***araftu***[1]

rai (ráĭŭ) sn raiuri (rá-ĭurĭ) – (tu pistea crishtinã) loclu din tser mplin di ghineatsã shi iftihii iu s-duc suflitli-a oaminjlor bunj dupã moarti; arai, paradis; (fig: rai = itsi loc di ghineatsã tsi sh-u-adutsi cu railu din tser) *{ro: rai}* *{fr: paradis}* *{en: paradise}* § ***arai*** (a-ráĭŭ) sn araiuri (a-rá-ĭurĭ) – (unã cu ***rai***)

ramazani/ramazane (ra-ma-zá-ni) sf – vedz tu ***rãmãzani***

ranã (rá-nã) sf – vedz tu ***aranã***

rapun (rá-punŭ) sm rapunj (rá-punjĭ) – arburi mari sh-mushat, cu truplu veardi, cu frãndzãli mãri ca palma di om, cu yimishili ca njits topi shi coaja tsi s-disfatsi ca peturi-peturi suptsãri di pi truplu-a arburilui; platan, platãn, plãtin, paltãn, paltin *{ro: platan}* *{fr: platane}* *{en: plane tree}*

rar[1] (rárŭ) adg – vedz tu ***aritcu***

rar[2] (rárŭ) adv – vedz tu ***aritcu***

rasã (rá-sã) sf – vedz tu ***arasã***

ratsã (rá-tsã) sf ratsã (rá-tsã) – multimi di oaminj cari suntu di idyea arãzgã (multi ori, zburãscu idyea limbã, au idyea pisti sh-cari s-aduchescu cã fac parti dit idyiul popul, cã au i cã nu au un stat di-a lor); farã, popul, poplu, mileti, ghimtã, gintã, ginti, ginsã, yenos, ratsã, zintunji *{ro: naţiune}* *{fr: peuple, nation}* *{en: people, nation}* ex: ntsãpãturi a dushmanjlor a ratsãljei (miletiljei) a noastrã; trã ratsa (fara) a noastrã

ratsi[1]***/ratse*** (rá-tsi) adg – vedz tu ***aratsi***[1]

ratsi[2]***/ratse*** (rá-tsi) adv – vedz tu ***aratsi***[1]

rauã[1] (rá-ũã) sf rali/rale (rá-li) – vedz tu ***arauã***[1]

rauã[2] (rá-ũã) sf fãrã pl – vedz tu ***arauã***[2]

ravdu (ráv-du) (mi) vb I – vedz tu ***aravdu***

razi/raze (rá-zi) sf – vedz tu ***arasã***

razii/razie (ra-zí-i) sf pl(?) – mash tu zburãri ca: "ti fitsesh razii?" cu noima "strãxish?, ti fitsesh di cãbuli?, eshti sinfuni?" *{ro: ...(de) acord}* *{fr: ...(d')accord}* *{en: ...agree}*

rãbush (rã-búshĭŭ) sn – vedz tu ***arãbush***

rãcai/rãcae (rã-cá-i) sf – vedz tu ***rãncai***
rãcãescu (rã-cã-ĭés-cu) vb IV rãcãii (rã-cã-íĭ), rãcãeam (rã-cã-ĭámŭ), rãcãitã (rã-cã-í-tã), rãcãiri/rãcãire (rã-cã-í-ri) – arãm (rãm, zgrãm, scãlsescu, rãcãescu) loclu cu cicioarili *{ro: scormoni pământul cu piciorul}* *{fr: fouiller avec les pattes dans la terre}* *{en: search the earth with the feet (paws)}* § ***rãcãit*** (rã-cã-ítŭ) adg rãcãitã (rã-cã-í-tã), rãcãits (rã-cã-ítsĭ), rãcãiti/rãcãite (rã-cã-í-ti) – (loc) tsi easti arãmat cu ciciorlu *{ro: (pământ) scormonit cu piciorul}* *{fr: fouillé avec les pattes dans la terre}* *{en: earth searched with the feet (paws)}* § ***rãcãiri/rãcãire*** (rã-cã-í-ri) sf rãcãiri (rã-cã-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva rãcãeashti *{ro: acţiunea de a scormoni pământul cu piciorul}* *{fr: action de fouiller avec les pattes dans la terre}* *{en: action of searching the earth with the feet (paws)}*
rãcãiri/rãcãire (rã-cã-í-ri) sf – vedz tu ***rãcãescu***
rãcãit (rã-cã-ítŭ) adg – vedz tu ***rãcãescu***
rãchei/rãchee (rã-ché-i) sf rãchei (rã-chéĭ) – arãu njic, di-aradã di munti tsi curã agonja; puvonj, pivonj *{ro: râuleţ}* *{fr: ruisseau}* *{en: brook}* ex: cãdzui tu atsea rãchei (pivonj)
rãchii/rãchie (rã-chí-i) sf rãchii (rã-chíĭ) – vedz tu ***arãchii***
rãchitã (rã-chí-tã) sf rãchiti/rãchite (rã-chí-ti) – soi di arburi tsi creashti di-aradã piningã api tsi curã, cu alumãchili multu lundzi, suptsãri sh-cari si-anduplicã lishor fãrã si s-arupã, cu frãndzãli lundzi sh-suptsãri ca chipita di cundar (mãzdrac), sh-cu lilicili galbini-verdzã adunati stog ca tu-unã soi di schic; saltsi, sãltsioarã *{ro: salcie}* *{fr: saule, osier}* *{en: willow, osier}*
rãciuni/rãciune (rã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***or***
rãcoari/rãcoare (rã-coá-ri) sf – vedz tu ***aratsi***[1]
rãd (rắdŭ) vb III shi II – vedz tu ***arãd***[1]
rãdãrichi/rãdãriche (rã-dã-rí-chi) sf – vedz tu ***aradã***
rãdãtsinã (rã-dã-tsí-nã) sf – vedz tu ***arãdãtsinã***
rãdeari/rãdeare (rã-deá-ri) sf – vedz tu ***arãd***[1]
rãdhãrichi/rãdhãriche (rã-dhã-rí-chi) sf rãdhãrichi (rã-dhã-ríchĭ) – unã cu ***rãdãrichi***
rãdhãtsinã (rã-dhã-tsí-nã) sf arãdhãtsinj (a-rã-dhã-tsínj) – unã cu ***rãdãtsinã***
rãdiri/rãdire (rắ-di-ri) sf – vedz tu ***arãd***[1]
rãdzãtinã (rã-dzã-tí-nã) sf – vedz tu ***arãdãtsinã***
rãescu[1] (rã-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***area***
rãescu[2] (rã-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aroi***
rãgazi/rãgaze (rã-ghá-zi) sf – vedz tu ***arugoz***
rãgãescu (rã-gã-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***arãguescu***
rãgãiri/rãgãire (rã-gã-í-ri) sf – vedz tu ***arãguescu***
rãgãit (rã-gã-ítŭ) adg – vedz tu ***arãguescu***
rãghazi/rãghaze (rã-ghá-zi) sf rãghãzi (rã-ghãzĭ) – unã cu ***rãgazi***
rãgoci[1] (rã-gócĭŭ) sn – vedz tu ***arãgoci***[1]
rãgoci[2] (rã-gócĭŭ) vb I – vedz tu ***arãgoci***[1]
rãgoz (rã-gózŭ) sn – vedz tu ***arugoz***
rãguceari/rãguceare (a-rã-gu-ceá-ri) sf – vedz tu ***arãgoci***[1]
rãguceat (rã-gu-ceátŭ) adg – vedz tu ***arãgoci***[1]
rãgucios (rã-gu-cĭósŭ) adg – vedz tu ***arãgoci***[1]
rãiri[1]***/rãire*** (rã-í-ri) sf – vedz tu ***area***
rãiri[2]***/rãire*** (rã-í-ri) sf – vedz tu ***aroi***
rãit[1] (rã-ítŭ) adg– vedz tu ***area***
rãit[2] (rã-ítŭ) adg – vedz tu ***aroi***
rãm (rắmŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arãm***
rãmari/rãmare (rã-má-ri) sf – vedz tu ***arãm***
rãmat (rã-mátŭ) adg – vedz tu ***arãm***
rãmãn (rã-mắnŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***armãn***[1]
rãmãnescu (rã-mã-nés-cu) adg – vedz tu ***armãn***[1]
rãmãnii/rãmãnie (rã-mã-ní-i) sf – vedz tu ***armãn***[1]
rãmãnimi/rãmãnime (rã-mã-ní-mi) sf – vedz tu ***armãn***[1]
rãmãniu (rã-mã-níŭ) sm – vedz tu ***armãn***[1]
rãmãturã (rã-mã-tú-rã) sf – vedz tu ***arãm***
rãmãzani/rãmãzane (rã-mã-zá-ni) sf rãmãzãnj (rã-mã-zắnjĭ) – meslu di "preasinj" nturtsescu (musulman), atsel di-a naulea mes a anlui musulman, cãndu turtsãlj nu mãcã di cãndu da soarili sh-pãnã ascapitã; ramazani, arãmãzani, armãzani *{ro: ramazan}* *{fr: ramadan}* *{en: ramadan}* § ***ramazani/ramazane*** (ra-ma-zá-ni) sf ramazãnj (ra-ma-zãnjĭ) – (unã cu ***rãmãzani***) ex: cara intrã tu ramazani, mash noaptea lucreadzã § ***arãmãzani/arãmãzane*** (a-rã-mã-zá-ni) sf arãmãzãnj (a-rã-mã-zắnjĭ) – (unã cu ***rãmãzani***) § ***armãzani/armãzane*** (ar-mã-zá-ni) sf armãzãnj (ar-mã-zắnjĭ) – (unã cu ***rãmãzani***)
rãncai/rãncae (rãn-cá-i) sf rãncãi (rãn-cắĭ) – urmã alãsatã pi-unã stizmã di chicutli di apã tsi curã pri ea; urmã alãsatã tu-un loc di-unã muljiturã tsi curã; rãcai, dãrã *{ro: dungă}* *{fr: raie sur un mur causée par des gouttes d'eau}* *{en: streak on a wall left over by the drops of water running on it}* ex: rana di plumbã trapsi unã rãncai-aroshi § ***rãcai/rãcae*** (rã-cá-i) sf rãcãi (rã-cắĭ) – (unã cu ***rãncai***)
rãndurã (rắn-du-rã) sf – vedz tu ***lãndurã***[1]
rãnescu (rã-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aranã***
rãniri/rãnire (rã-ní-ri) sf – vedz tu ***aranã***
rãnit (rã-nítŭ) adg – vedz tu ***aranã***
rãnjescu (rã-njĭés-cu) vb IV – vedz tu ***arãnji***
rãnji/rãnje (rắ-nji) sf – vedz tu ***arãnji***
rãnjiri/rãnjire (rã-njí-ri) sf – vedz tu ***arãnji***
rãnjit (rã-njítŭ) adg – vedz tu ***arãnji***
rãpani/rãpane (rã-pá-ni) sf – vedz tu ***ripani***[2]
rãpas (rã-pásŭ) sn – vedz tu ***arãpas***[1]
rãpã (rắ-pã) sf rãpi (rắpĭ) shi rãchi (rắchĭ) – vedz tu ***arãpã***
rãpãsari/rãpãsare (a-rã-pã-sá-ri) sf – vedz tu ***arãpas***[1]
rãpãsat (a-rã-pã-sátŭ) adg – vedz tu ***arãpas***[1]
rãpãsedz (a-rã-pã-sédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arãpas***[1]
rãpos (rã-pósŭ) adg – vedz tu ***arãpã***
rãs[1] (rắsŭ) adg – vedz tu ***arãd***[1]
rãs[2] (rắsŭ) sn – vedz tu ***arãd***[1]
rãsãdinã (rã-sã-dí-nã) invar – zbor tsi s-aflã mash tu blãstemlu: "s-ti fats rãsãdinã" tsi easti noima: s-afãnseshti, si stifuseshti, s-ti fats piripachi, s-cheri di pri fatsa-a loclu, s-nu-armãnã tsiva di tini; piripachi, afãnisit, afãnsit, stifusit, cãtãstrãpsit, cãipusit, suprusit, prãpãdit *{ro: nimicit}* *{fr: anéanti}* *{en: completely destroyed, annihilated}*
rãschirari/rãschirare (rãs-chi-rá-ri) sf – vedz tu ***arãschiredz***
rãschirat (rãs-chi-rátŭ) adg – vedz tu ***arãschiredz***
rãschiredz (rãs-chi-rédzŭ) vb I – vedz tu ***arãschiredz***
rãshcljitor (rãsh-clji-tórŭ) sn – vedz tu ***arãshcljitor***
rãshinã (rã-shí-nã) sf – vedz tu ***arushinã***
rãshinos (rã-shi-nósŭ) adg – vedz tu ***arushinã***
rãshirari/rãshirare (rãs-hi-rá-ri) rãshirãri (rãs-hi-rắrĭ) – scriari shi zburãri neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***rãschirari***
rãshirat (rãs-hi-ratŭ) adg rãshiratã (rãs-hi-rá-tã), rãshirats (rãs-hi-rátsĭ), rãshirati/rãshirate (rãs-hi-rá-ti) – scriari shi zburãri neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***rãschirat***
rãshiredz (rãs-hi-rédzŭ) vb I rãshirai (rãs-hi-ráĭ), rãshiram (rãs-hi-rámŭ), rãshiratã (rãs-hi-rá-tã), rãshirari/rãshirare (rãs-hi-rá-ri) – scriari shi zburãri neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***rãschiredz***
rãspãndescu (rãs-pãn-dés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arãspãndescu***
rãspãndiri/rãspãndire (rãs-pãn-dí-ri) sf – vedz tu ***arãspãndescu***
rãspãndit (rãs-pãn-dítŭ) adg – vedz tu ***arãspãndescu***
rãstornu (rãs-tór-nu) (mi) vb I – vedz tu ***arãstornu***
rãsturnari/rãsturnare (rãs-tur-ná-ri) sf – vedz tu ***arãstornu***
rãsturnat (rãs-tur-nátŭ) adg – vedz tu ***arãstornu***
rãteauã (rã-teá-ŭã) sf rãtei (rã-téĭ) – arocut pristi cari s-aflã unã curauã i hir tsi-l fatsi si si-anvãrteascã (s-cu cari s-mutã lucri ma greali, s-minã ljitsili di la-arãzboi, etc.); arãteauã, cãirush, mãcãrã *{ro: scripete}* *{fr: poulie}* *{en: pulley}* § ***arãteauã*** (a-rã-teá-ŭã) sf arãtei (a-rã-téĭ) – (unã cu ***rãteauã***)
rãtel (rã-télŭ) sn rãteali/rãteale (rã-teá-li) – partea di nghios a fuslui di turtseari cari lishureadzã anvãrtirea-a fuslui (sh-cari easti ma greauã sh-lu tsãni fuslu spindzurat cãtrã nghios); arutel, prisini *{ro: prâsnel}* *{fr: gros but du fuseau, peson du fuseau}* *{en: lower part of the spindle}* ex: rãtelu (prisinea) easti ca njicshor (lishor) § ***arutel*** (a-ru-télŭ) sn aruteali/aruteale (a-ru-teá-li) – (unã cu ***rãtel***)

rãu[1] (rắŭ) sn – vedz tu ***arãu***[1]

rãu[2] (rắŭ) adg – vedz tu ***arãu***[2]

rãurari/rãurare (rã-u-rá-ri) sf – vedz tu ***arauã***[2]

rãurat (rã-u-rátŭ) adg – vedz tu ***arauã***[2]

rãuredz (rã-u-rédzŭ) vb I – vedz tu ***arauã***[2]

rãvãescu[1] (rã-vã-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arãvuescu***[1]

rãvãescu[2] (rã-vã-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arãvulsescu***

rãvãiri[1]***/rãvãire*** (rã-vã-í-ri) sf – vedz tu ***arãvuescu***[1]

rãvãiri[2]***/rãvãire*** (rã-vã-í-ri) sf – vedz tu ***arãvulsescu***

rãvãit[1] (rã-vã-ítŭ) adg – vedz tu ***arãvuescu***[1]

rãvãit[2] (rã-vã-ítŭ) adg – vedz tu ***arãvulsescu***

rãvdari/rãvdare (rãv-dá-ri) sf – vedz tu ***aravdu***

rãvdat (rãv-dátŭ) adg – vedz tu ***aravdu***

rãventi (rã-vén-ti) sf pl(?) – plantã (earbã) mari di grãdinã cu frãndzã mãri sh-lãrdzi a curi codz s-mãcã cãndu suntu ndultsiti, cu lilici njits, verdzã, shi cu-arãdãtsinj tsi au un gustu amar ma cari-l fac omlu s-easã nafoarã cãndu ari capsi *{ro: revent}* *{fr: rhubarbe}* *{en: rhubarb}*

rãzgã (rắz-gã) sf pl(?) – vedz tu ***arãzgã***

rãzuescu (rã-zu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ruzuescu***

rãzuiri/rãzuire (rã-zu-í-ri) sf – vedz tu ***ruzuescu***

rãzuit (rã-zu-ítŭ) adg – vedz tu ***ruzuescu***

rcoari/rcoare (rcoá-ri) sf – vedz tu ***aratsi***[1]

re (ré) inter – vedz tu ***ore***

readzãm (reá-dzãmŭ) sn – vedz tu ***aradzim***[1]

reapin (reá-pinŭ) sm – vedz tu ***arapun***

rebil (ré-bilŭ) sm, sf, adg rebilã (ré-bi-lã), rebilj (ré-biljĭ), rebili/rebile (ré-bi-li) – tsi nu ascultã di nomurli-a statlui iu bãneadzã ma fatsi dupã cum va el; tsi s-alumtã contra-a nomurlor shi a chivernisiljei dit locurli iu bãneadzã; tsi lja parti la unã ximutari (panastasi) contra-a puteariljei di stat; arebil, sculat, ximutat, mutat, ribilipsit, epanastat; (fig: rebil = tsi easti fãrã lucru cã nu poati si sh-aflã) *{ro: rebel, şomer}* *{fr: rebelle, chômeur}* *{en: rebel, unemployed}* ex: arbineshlji suntu rebilj § ***arebil*** (a-ré-bilŭ) sm, sf, adg arebilã (a-ré-bi-lã), arebilj (a-ré-biljĭ), arebili/arebile (a-ré-bi-li) – (unã cu ***rebil***) ex: lj-avea sultanlu arebilj § ***ribiljo*** (ri-bi-ljĭó) sm ribiljadz (ri-bi-ljĭádzĭ) – mutarea cap (ximutarea) tsi u fatsi omlu cari nu va s-ascultã di nomurli astãsiti di domnu-su (di chivernisi, di vãsilii); neascultarea (neapruchearea) a arãdzlor astãsiti shi aprucheati di altsã; panastasi, ribilipsiri, rebilipsiri, ribiljusiri, mutari, ximutari, sculari *{ro: rebeliune}* *{fr: rébellion}* *{en: rebellion}* § ***ribilipsescu*** (ri-bi-lip-sés-cu) vb IV ribilipsii (ri-bi-lip-síĭ), ribilipseam (ri-bi-lip-seámŭ), ribilipsitã (ri-bi-lip-sí-tã), ribilipsiri/ribilipsire (ri-bi-lip-sí-ri) – mut caplu (ximut, scol) sh-nu voi s-ascultu di-arãdzli shi nomurli astãsiti di domnul a meu (di chivernisi, di vãsilii); scol panastasi contra-a statlui iu bãnedz (sh-a oaminjlor a lui); rebilipsescu, ribiljusescu, mut caplu, scol panastasi, ximut *{ro: (se) rãscula}* *{fr: révolter, tomber dans le desordre}* *{en: rebel, revolt}* § ***ribilipsit*** (ri-bi-lip-sítŭ) adg ribilipsitã (ri-bi-lip-sí-tã), ribilipsits (ri-bi-lip-sítsĭ), ribilipsiti/ribilipsite (ri-bi-lip-sí-ti) – tsi s-featsi rebil; tsi mutã caplu; rebilipsit, ribiljusit, sculat, mutat, ximutat, epanastat *{ro: rãsculat}* *{fr: révolté, tombé dans le desordre}* *{en: rebelled, revolted}* § ***ribilipsiri/ribilipsire*** (ri-bi-lip-sí-ri) sf ribilipsiri (ri-bi-lip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ribilipseashti cariva; rebilipsiri, ribiljusiri, panastasi, sculari cap, sculari unã panastasi, mutari, ximutari *{ro: acţiunea de a (se) rãscula; revoltã}* *{fr: action de se révolter, de tomber dans le desordre}* *{en: action of rebelling, of revolting}* § ***rebilipsescu*** (re-bi-lip-sés-cu) vb IV rebilipsii (re-bi-lip-síĭ), rebilipseam (re-bi-lip-seámŭ), rebilipsitã (re-bi-lip-sí-tã), rebilipsiri/rebilipsire (re-bi-lip-sí-ri) – (unã cu ***ribilipsescu***) ex: rebilipsirã ficiorlji (nu mata ascultã di noi) § ***rebilipsit*** (re-bi-lip-sítŭ) adg rebilipsitã (re-bi-lip-sí-tã), rebilipsits (re-bi-lip-sítsĭ), rebilipsiti/rebilipsite (re-bi-lip-sí-ti) – (unã cu ***ribilipsit***) § ***rebilipsiri/rebilipsire*** (re-bi-lip-sí-ri) sf rebilipsiri (re-bi-lip-sírĭ) – (unã cu ***ribilipsiri***) § ***ribiljusescu*** (ri-bi-ljĭu-sés-cu) vb IV ribiljusii (ri-bi-ljĭu-síĭ), ribiljuseam (ri-bi-ljĭu-seámŭ), ribiljusitã (ri-bi-ljĭu-sí-tã), ribiljusiri/ribiljusire (ri-bi-ljĭu-sí-ri) – (unã cu ***ribilipsescu***) § ***ribiljusit*** (ri-bi-ljĭu-sítŭ) adg ribiljusitã (ri-bi-ljĭu-sí-tã), ribiljusits (ri-bi-ljĭu-sítsĭ), ribiljusiti/ribiljusite (ri-bi-ljĭu-sí-ti) – (unã cu ***ribilipsit***) § ***ribiljusiri/ribiljusire*** (ri-bi-ljĭu-sí-ri) sf ribiljusiri (ri-bi-ljĭu-sírĭ) – (unã cu ***ribilipsiri***)

rebilipsescu (re-bi-lip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***rebil***

rebilipsiri/rebilipsire (re-bi-lip-sí-ri) sf – vedz tu ***rebil***

rebilipsit (re-bi-lip-sítŭ) adg – vedz tu ***rebil***

recicaman (recĭ-ca-mánŭ) adg – vedz tu ***recichiu***

recichiu (récĭ-chĭu) adg recichi/reciche (récĭ-chi), recichi (récĭ-chi), recichi (récĭ-chi) – cumatã aruptã sh-disicatã dit unã pãndzã; lucru adrat di pãndzã (stranj, cãmeashi, fustani, etc.) veclju sh-aruptu; pãrtalã, pãrtalji, cãrcãshinã, cãrpã, shoganã, shuganã, pãciurã, pãcivurã, ciolj, letscã, peaticã, peatic, peticã, petic *{ro: zdreanţã}* *{fr: loque, guenilles}* *{en: rag, tattered garment}* ex: stranji recichi (dip arupti) § ***recicaman*** (recĭ-ca-mánŭ) adg recicamanã (recĭ-ca-má-nãŭ), recicamanj (recĭ-ca-mánjĭ), recicamani/recicamane (recĭ-ca-má-ni) – tsi easti nviscut tu recichi; pãrtãlos, pãrtalcu, partal, pãrtal; tsãrtsãros, aruptu, dispuljat, dispuljiturã, martirã *{ro: zdrenţãros}* *{fr: loqueteux, déguenillé}* *{en: ragged, tattered}* ex: eara nviscut recicaman (tsãrtsãros, nviscut tu stranji arupti)

rehav (ré-havŭ) adg – vedz tu ***aritcu***

rehã (ré-hã) sf rehi (réhĭ) – partea di nsus a unei casã, a unui munti, a pãdurilor, etc.; areahã, creastã, creashtid, creashtic, ciumã, cãrciliu, angheauã, mãyeauã, ciucã, jigo, etc. *{ro: creastã (de munte)}* *{fr: crête (de montagne)}* *{en: crest (of mountain), ridge}* § ***areahã*** (a-reá-hã) sf arehi(?) (a-réhĭ) – (unã cu ***rehã***)

remã (ré-mã) sf – vedz tu ***aremi***

rendã (rén-dã) sf rendi/rende (rén-di) – hãlati cu cari s-aradi fatsa-a unui lucru (di murdãrilji, di gljatsa di pri geami, di bueaua veaclji di pri lemnu, di coaja di pri pãtãts, etc.); rendi, rendzã, arendã, arendzã, histrã, xistrã *{ro: rãzuitoare}* *{fr: ratissoire, grattoire}* *{en: scraper}* ex: aradi gutunja cu renda; repa tricutã pit rendã cu untulemnu, puscã sh-cu ndauã masini easti bunã salatã § ***rendi/rende*** (rén-di) sf rendi/rende (rén-di) – (unã cu ***rendã***) § ***rendzã*** (rén-dzã) sf rendzã (rén-dzã) – (unã cu ***rendã***) ex: tricu prit rendzã gutunjili § ***arendã*** (a-rén-dã) sf arendi/arende (a-rén-di) – (unã cu ***rendã***) § ***arendzã*** (a-rén-dzã) sf arendzã (a-rén-dzã) – (unã cu ***rendã***) ex: adush arendza (xistra) di la vitsinã

rendi/rende (rén-di) sf – vedz tu ***rendã***

rendzã (rén-dzã) sf – vedz tu ***rendã***

rengã [2] (rén-gã) sf – vedz tu ***renghi***[2]

rengã[1] (rén-gã) sf – vedz tu ***renghi***[1]

renghi[1]***/renghe*** (rén-ghi) sf renghi (rén-ghi) – bueaua tsi u-aspuni un lucru; luguria cu cari s-buiseashti un lucru tra s-lj-alãxeascã hroma; rengã, vãfii, bueauã, hromã *{ro: culoare}* *{fr: couleur}* *{en: color}* § ***rengã***[1] (rén-gã) sf renghi (rén-ghi) – (unã cu ***renghi***[1]) ex: tsi rengã (hromã, bueauã) va-lj dai?

renghi[2]***/renghe*** (rén-ghi) sf renghi (rén-ghi) – atsea tsi fatsi un (trã shicã) ca si sh-arãdã di cariva; rengã, festã, huneri, dubãrai, fheacã *{ro: divertisment; farsã}* *{fr: farce, niche, tour}* *{en: prank, practical joke}* ex: renghea (hunerea) tsi-lj featsi § ***rengã***[2] (rén-gã) sf renghi (rén-ghi) – (unã cu ***renghi***[2])

repã (ré-pã) sf – vedz tu ***ripani***[1]

restu (rés-tu) sn resturi (rés-turĭ) shi resti/reste (rés-ti) – atsea tsi-armãni dupã tsi si mparti tsiva (s-ari mãcatã, s-ari loatã unã parti, etc.); atsea tsi-armãni dupã tsi s-ari vindutã unã pãrmãtii; arestu, sãvurã, sãburã, armãsãturã, arãmãsãturã, bãtãlãmã, pãtãlãmã *{ro: rest}* *{fr: reste, arrérages}* *{en: rest, remainder}* ex: cãftãndalui prit spumi vãr rest' di murtãciuni § ***arestu*** (a-rés-tu) sn aresturi (a-rés-turĭ) shi aresti/areste (a-rés-ti) – (unã cu ***restu***)

reu[1] (réŭ) sn – vedz tu ***areu***[1])

reu[2] (réŭ) sn – vedz tu ***areu***[2])

rezã (re-zắ) sm – vedz tu ***arize***

rgiuhali/rgiuhale (rgĭu-há-li) sf – vedz tu ***argiuhali***

ribilipsescu (ri-bi-lip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***rebil***

ribilipsiri/ribilipsire (ri-bi-lip-sí-ri) sf – vedz tu ***rebil***

ribilipsit (ri-bi-lip-sítŭ) adg – vedz tu ***rebil***

ribiljo (ri-bi-ljĭó) sm – vedz tu ***rebil***

ribiljusescu (ri-bi-ljĭu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***rebil***
ribiljusiri/ribiljusire (ri-bi-ljĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***rebil***
ribiljusit (ri-bi-ljĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***rebil***
ricami/ricame (ri-cá-mi) sf ricãnj (ri-cãnjĭ) – catortosea (numirlu) tsi s-aflã cãndu s-adunã ndauã numiri (tsi-aspun exudli fapti, pãradzlji tsi ari cariva ti loari di la altsã, etc.); atsea (paradzlji) tsi ari s-pãlteascã omlu trã mãcarea, bearea i durnjirea tsi u fatsi la unã hani; isapi, hisapi, cicuteală, luguryeazmo, lugaryeazmo *{ro: socoteală}* *{fr: compte; calcul}* *{en: account, counting, bill, check (meal)}* ex: tsãni ricamea (isapea) cu rãbushlu; aestu nu shtii s-facã ricamea
ridif (ri-dífŭ) sm – vedz tu ***ridifi***
ridifi/ridife (ri-dí-fi) sm ridifi (ri-dífĭ) – parti dit ascheri tu cari s-aflã stratiotslji tsi sh-au bitisitã anjlji tsi lipsea s-lji facã, tsi u nvitsarã tehnea di stratiots shi cari dusirã deapoea acasã (sã-sh facã bana di-aradã) cu ligãtura ca si s-toarnã tu-ascheri ma s-hibã cljimats diznou cãndu s-fatsi vãrã polim *{ro: rezervă (de infanterie)}* *{fr: réserve (soldats, armée)}* *{en: reserve (soldiers, army)}* ex: yini ridifi multã § ***ridif*** (ri-dífŭ) sm ridifi (ri-dífĭ) shi ridifanj (ri-dí-fanjĭ) – 1: stratiot tsi sh-ari bitisitã anjlji dit ascheri shi s-ari dusã acasã tra s-facã parti dit ridifea di-aradã; 2: tinir cari easti loat tu-ascheri (cu zorea di chivernisi) cã agiumsi tu ilichia lipsitã; tinir tsi si scrii tu ascheri el singur, cã va tra sã sh-u facã ascherea ca tehni *{ro: rezervist; soldat recrut}* *{fr: soldat en réserve; conscrit, recrue}* *{en: soldier in reserve; conscript, recruit}* ex: s-adunarã dauã tãburi di ridifanj
riditsinã (ri-di-tsí-nã) sf – vedz tu ***arãdãtsinã***
rifine (ri-fi-né) sm rifinedz (ri-fi-nédzĭ) – partea tsi lipseashti si sh-u plãteascã trã un lucru, catiun dit unã parei; paradzlji tsi-lj plãteashti cati mes (an), atsel tsi va s-facã parti dit unã sutsatã; arifine, rifini *{ro: cotă, cotizație}* *{fr: écot, cotization}* *{en: quota, membership fee}* ex: plãtim mãcarea cu rifinelu, nã yini cãti trei aslanj § ***arifine*** (a-ri-fi-né) sm arifinedz (a-ri-fi-nédzĭ) – (unã cu ***rifine***) ex: ziafeti cu arifine § ***rifini/rifine*** (ri-fí-ni) sf pl(?) – (unã cu ***rifine***) ex: plãtim mãcarea cu rifine, nã yini cãti trei aslanj
rifini/rifine (ri-fí-ni) sf – vedz tu ***rifine***
riga (rí-ga) sm riganj (rí-ganjĭ) – carti multu mari (preftul) di la gioclu di cãrtsã (mash aslu, chetslu i mona easti unã carti ma mari di riga); preftu *{ro: popa (la jocul de cărți)}* *{fr: roi (jeu de cartes)}* *{en: king (card games)}*
rigan (rí-ghan) sm riganj (rí-ghanjĭ) – vedz tu ***arigan***
rigeagi (ri-gea-gí) sm shi adg – vedz tu ***rog***
rigeai/rigeae (ri-gĭá-i) sf – vedz tu ***rog***
righa (rí-gha) sm righanj (rí-ghanjĭ) – unã cu ***riga***
rigiuescu (ri-giu-és-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***rog***
rigiuiri/rigiuire (ri-giu-í-ri) sf – vedz tu ***rige*** – vedz tu ***rog***
rigiuit (ri-giu-ítŭ) adg – vedz tu ***rige*** – vedz tu ***rog***
riglã (rí-glã) sf rigli/rigle (r-gli) – hãlati (di-aradã unã cumatã di metal i lemnu ndreptu) cu cari s-trag cijdii (hãrãchi) pri acoalã; harac, hãrachi, cijdii *{ro: riglă}* *{fr: règle (à régler le papier)}* *{en: ruler (to rule paper)}*
rihati/rihate (ri-há-ti) sf – vedz tu ***arihati***
rilã (rí-lã) sf – vedz tu ***lirã***[1]
rilã (rí-lã) sf – vedz tu ***lirã***[1]
rimã (rí-mã) sf rimi/rime (rí-mi) – prici multu njicã ca, bunãoarã, bubulic, flitur, muscã, etc.; bumbãrac, bumbãrec, yeatsã, bubulic *{ro: insectă}* *{fr: sorte d'insecte}* *{en: insect}*
rimuxescu (ri-muc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ermu***
rimuxiri/irmuxire (ri-muc-sí-ri) sf – vedz tu ***ermu***
rimuxit (ri-muc-sítŭ) adg – vedz tu ***ermu***
rinde (rin-dé) sm – vedz tu ***arinde***
rindeauã (rin-deá-ŭã) sf – vedz tu ***arinde***
riniclju (ri-ní-cljĭu) sm riniclji (ri-ní-clji) – un di dauãli mãdulari a omlui cari adunã chishatlu sh-lu pitreatsi tu fuscã ninti ca s-hibã scos nafoarã dit trup (tsi sh-u-aduc tu videari, ma nu tu mãrimi, cu gãrnutslu di fisulj shi s-aflã cãtã tu mesea-a truplui, di-unã parti sh-di alantã) cari adunã chishatlu sh-lu pitreatsi tu fuscã ninti ca s-hibã scos nafoarã dit trup; buburec, niri, arniclju, ariclju *{ro: rinichi}* *{fr: rein, rognon}* *{en: kidney}* § ***arniclju*** (ar-ní-cljĭu) sm arnjiclji (ar-njí-clji) – (unã cu ***riniclju***)§ ***ariclju*** (a-rí-cljĭu) sm ariclji (a-rí-clji) – (unã cu ***riniclju***) ex: aricljili suntu buni la mãcari § ***niri/nire*** (ní-ri) sn niri (nírĭ) – (unã cu ***riniclju***)
ripani[1]***/ripane*** (ri-pá-ni) sf ripãnj (ri-pắnjĭ) – unã soi di earbã (cu frãndzili tsi mãrdzinli cu dintsã) criscutã di om tu bãhce trã arãdãtsina-a ljei tsi easti ca unã pãtatã njicã, aroshi, (cu-unã coadã-arãdãtsinã), bunã ti mãcari ashi proaspitã cum easti i dinjicatã tu salatã; aripani, repã, mer dit loc *{ro: ridiche}* *{fr: radis}* *{en: radish}* ex: ripanea-alasã nã voahã cari nu platsi la tutã dunjaea § ***repã*** (ré-pã) sf repi/repe (ré-pi) shi repuri (ré-purĭ) – (unã cu ***ripani***[1]) ex: repa tricutã pit rendã cu untulemnu, puscã sh-cu ndauã masini easti bunã salatã § ***aripani/aripane*** (a-ri-pá-ni) sf aripãnj (a-ri-pắnjĭ) – (unã cu ***ripani***[1])
ripani[2]***/ripane*** (ri-pá-ni) sf ripãnj (ri-pắnjĭ) – unã soi di earbã criscutã di om tu bãhce trã frãndzãli tsi s-bagã tu pita di veardzã shi trã arãdãtsina-a ljei cãrnoasã, albã i aroshi, cari (i) s-mãcã ashi cum easti proaspitã (i heartã) (ii) easti faptã zahari; rãpani, pãngearã *{ro: sfeclă}* *{fr: betterave}* *{en: beet}* § ***rãpani/rãpane*** (rã-pá-ni) sf rãpãnj (rã-pắnjĭ) – (unã cu ***ripani***[2])
ripas (ri-pásŭ) sn – vedz tu ***arãpas***[1]
ripã (rí-pã) sf ripi (rí-pi) – vedz tu ***arãpã***
ripãsari/ripãsare (ri-pã-sá-ri) sf – vedz tu ***arãpas***[1]
ripãsat (ri-pã-sátŭ) adg – vedz tu ***arãpas***[1]
ripãsedz (ri-pã-sédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arãpas***[1]
ripidinã (ri-pi-dí-nã) sf – vedz tu ***arãpã***
ripidinos (ri-pi-di-nósŭ) adg – vedz tu ***arãpã***
ripinidã (ri-pi-ní-dã) sf – vedz tu ***arapun***
ripinidhã (ri-pi-ní-dhã) sf ripinidz (ri-pi-nídzĭ) – unã cu ***ripinidã***
risite (ri-sí-te) invar – ashtirdzearea-a unui numir dit unã tifteri,; ashtirdzearea-a unei numã dit unã aradã; etc.; (expr: 1: lj-fac risite = l-scot dit isapi, lu-ashtergu; 2: risite s-ti fats = fudz di-aoa s-nu mata ti ved!; s-ti lja neclu!; fã-ti defi, fã-ti cãipi, fã-ti cusuri!, fã-ti stifã!, fã-ti afan!, etc.) *{ro: acțiunea de a șterge un număr, un nume dintr-o listă, etc.; anulare}* *{fr: effacement d'un chiffre, d'un nom, etc.; action de biffer}* *{en: action of erasing a number, a name from a list, etc.; annulment}* ex: fã-l risite (scoati-l dit isapi; ashteardzi-l dit tifteri); lji li fac risite (va li agãrshescu, va-lj li ljertu) tuti cãti-nj featsi; lj-feci risile dit yii (lu scosh dit arada-a-atsilor yii) § ***arisite*** (a-ri-sí-te) invar – (unã cu ***risite***) ex: fã-lj risite! (scoati-l dit isapi, ashteardzi-l)
rismãrinã (ris-mã-rí-nã) sf pl(?) – arburic njic cu frãndzã tsi-armãn verdzã tut chirolu, tsi anjurzescu mushat, sh-cu lilici albi, njirli i aroshi, tsi easti criscut di om trã moscul (livandul) tsi s-fatsi cu-anjurizma tsi da *{ro: rozmarin}* *{fr: romarin}* *{en: rosemary}* ex: avem sh-noi tu vatra-a noastrã rismãrinã § ***rozmarin*** (roz-ma-rínŭ) sm rozmarinj (roz-ma-rínjĭ) – (unã cu ***rismãrinã***)
ristor (ris-tór) (mi) vb I – vedz tu ***arãstornu***
risturari/risturare (ris-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***arãstornu***
risturat (ris-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***arãstornu***
ritsinã (ri-tsí-nã) sf – vedz tu ***arushinã***
rivani[1] (ri-va-ní) sm rivanadz (ri-va-nádzĭ) – soi di dultseami faptã n casã cu peturi shi multã zahari *{ro: un fel de prăjitură}* *{fr: sorte de gateau feuilletée et très sucré}* *{en: a very sweet kind of cake}* § ***rivanii/rivanie*** (ri-va-ní-i) sf rivanii (ri-va-nĭĭ) – (unã cu ***rivani***[1]) ex: nã ashtiptã cu rivanii § ***arivani***[1] (a-ri-va-ní) sm arivanadz (a-ri-va-nádzĭ) – (unã cu ***rivani***[1])
rivani[2]***/rivane*** (ri-vá-ni) sf – vedz tu sf ***arivani***
rivanii/rivanie (ri-va-ní-i) sf – vedz tu ***rivani***[1]
riveni/rivene (ri-vé-ni) sf rivenj (ri-vénjĭ) – loc fãrã chetri, ndreptu i cu njits ohturi *{ro: rovine}* *{fr: endroit, terrain sans pierres, terrain accidenté}* *{en: terrain without rocks}* § ***aruvenji/aruvenje*** (a-ru-vé-nji) sf aruvenj(?) (a-ru-vénjĭ) – (unã cu ***riveni***)
rizachi/rizache (ri-zá-chi) sf rizãchi (ri-zắchĭ) – lugurii di cari ari ananghi omlu (ascherea) cati dzuã (armati, mãcari, lucri njits di casã, etc.) tsi li-acumprã unãoarã tra s-li aibã tri ma

multu chiro; arizachi, zãire, zaire, zairei, zaerei, apsun *{ro: provizie}* *{fr: provision}* *{en: supplies}* ex: la scheli avea rizachi (zaire trã ascherea) turtseascã § ***arizachi/arizache*** (a-ri-zá-chi) sf arizãchi (a-ri-zắchĭ) – (unã cu ***rizachi***)

rizari/rizare (ri-zá-ri) sf – vedz tu ***arizari***

rizã[1] (rí-zã) sf rizã (rí-zã) – stranj suptsãri di pãndzã cu cari sã nveashti partea di nsus a truplui (di-aradã di la gushi pãnã ma nghios di mesi, pristi cheali shi sum geachetã); cãmeashi, cãmishitsã, cãmishotã, camisolã *{ro: cãmaşe}* *{fr: chemise}* *{en: shirt}* ex: riza (cãmeasha) di pi trup s-tsã vindzi

rizã[2] (rí-zã) sf rizã (rí-zã) – mulã albã *{ro: catâr alb}* *{fr: mulet blanc}* *{en: white mule}*

rize (ri-zé) sm – vedz tu ***arize***

rizilescu (ri-zi-lés-cu) vb IV – vedz tu ***rizili***

rizili/rizile (ri-zí-li) sf rizilj (ri-zíljĭ) – zbor tsi-l dzãtsi omlu tra si sh-arãdã di cariva (s-lu-arushineadzã, s-lu cãtãfroniseascã, s-lu cãtigurseascã, s-lu ncaci, etc.); tsi easti tr-arãdeari (ti-arshini); mãitapi, pezã, arizili, arizilji, arãdeari, arãdiri, mbizuiri, mbizuiturã, mpizuiri, pizuiri, shupir, shupãr, shupur, mãzãlji *{ro: batjocurã}* *{fr: dérision, sujet d'opprobre}* *{en: laughable, mockery, disdain}* ex: more, ti rizili! (ti-arshini); nu ts-u-arshini, lea rizili? (lai om ti pezã) § ***arizili/arizile*** (a-ri-zí-li) invar – (unã cu ***rizili***)§ ***arizilji/arizilje*** (a-ri-zí-lji) invar – ex: ti fatsi tutã arizilji (ti-arshini) – (unã cu ***rizili***) § ***rizilipsescu*** (ri-zi-lip-sés-cu) vb IV rizilipsii (ri-zi-lip-síĭ), rizilipseam (ri-zi-lip-seámŭ), rizilipsitã (ri-zi-lip-sí-tã), rizilipsiri/rizilipsire (ri-zi-lip-sí-ri) – nj-arãd di cariva (lu-aurlu, l-bag dinãpoi) shi-lj dzãc zboarã cari s-lu-arushineadzã, s-lu cãtãfroniseascã; fac di-arshini pri cariva; rizilescu, nj-pizuescu di cariva; mpizuescu, mbizuescu, shupãr, shupir, shupur *{ro: ocãrî, batjocori}* *{fr: (se) moquer, invéctiver, rendre ridicule, rendre honteur}* *{en: revile someone, disdain, make fun of, laugh at}* § ***rizilipsit*** (ri-zi-lip-sítŭ) adg rizilipsitã (ri-zi-lip-sí-tã), rizilipsits (ri-zi-lip-sítsĭ), rizilipsiti/rizilipsite (ri-zi-lip-sí-ti) – di cari sh-ari arãsã cariva; arushinat, rizilit, pizuit, mpizuit, mbizuit, shupãrat, shupirat, shupurat *{ro: ocãrît, batjocorit}* *{fr: moqué, rendu ridicule, ridiculisé, rendu honteur}* *{en: reviled, disdained, ridiculed, made fun of, laughed at}* § ***rizilipsiri/rizilipsire*** (ri-zi-lip-sí-ri) sf rizilipsiri (ri-zi-lip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva rizilipseashti; arushinari, riziliri, pizuiri, mpizuiri, mbizuiri, shupãrari, shupirari, shupurari; *{ro: acţiunea de a ocãrî, de a batjocori; ocãrîre, batjocorire}* *{fr: action de se moquer, d'invéctiver, de rendre ridicule, de rendre honteur}* *{en: action of reviling someone, of disdaining, of making fun of, of laughing at}* § ***rizilescu*** (ri-zi-lés-cu) vb IV rizilii (ri-zi-líĭ), rizileam (ri-zi-leámŭ), rizilitã (ri-zi-lí-tã), riziliri/rizilire (ri-zi-lí-ri) – (unã cu ***rizilipsescu***) § ***rizilit*** (ri-zi-lítŭ) adg rizilitã (ri-zi-lí-tã), rizilits (ri-zi-lítsĭ), riziliti/rizilite (ri-zi-lí-ti) – (unã cu ***rizilipsit***) § ***riziliri/rizilire*** (ri-zi-lí-ri) sf riziliri (ri-zi-lírĭ) – (unã cu ***rizilipsiri***)

rizilipsescu (ri-zi-lip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***rizili***

rizilipsiri/rizilipsire (ri-zi-lip-sí-ri) sf – vedz tu ***rizili***

rizilipsit (ri-zi-lip-sítŭ) adg – vedz tu ***rizili***

riziliri/rizilire (ri-zi-lí-ri) sf – vedz tu ***rizili***

rizilit (ri-zi-lítŭ) adg – vedz tu ***rizili***

rizmor (riz-morŭ) vb IV – vedz tu ***mor***[1]

rizmortu (riz-mór-tu) adg – vedz tu ***mor***[1]

rizmuriri/rizmurire (riz-mu-rí-ri) sf – vedz tu ***mor***[1]

rizmurit (riz-mu-rítŭ) adg – vedz tu ***mor***[1]

roadiri/roadire (roá-di-ri) sf – vedz tu ***arod***

roamig (roá-mig) (mi) vb I – vedz tu ***aroamig***

roatã (roá-tã) sf – vedz tu ***aroatã***[1]

roauã (roá-ŭã) sf fãrã pl – vedz tu ***arauã***[2]

rob (róbŭ) sm, sf, adg roabã (roá-bã), roghi (róghĭ), roabi/roabe (roá-bi) – om tsi nu-ari nitsiun ndreptu dupã nom, tsi nu poati s-fugã di la domnu-su tsi lu-ari acumpratã, cari lipseashti s-facã tuti vrerli a domnu-sui, s-lucreadzã fãrã misto, mash tra s-lu tsãnã n casã shi sã-lj da s-mãcã; un tsi easti acãtsat sh-tsãnut ligat tu-un polim; un tsi easti ligat shi ncljis tu-ahapsi; un tsi easti ligat di furi sh-trã cari s-caftã pãradz trã discumpãrari di la fumealja-a lui; rop, sclav, ncljis, ancljis *{ro: rob, sclav, captiv, prisonier, ostatec, închis (în închisoare)}* *{fr: esclave, captif, otage, emprisonné}* *{en: slave, captive, prisoner, hostage}* ex: rob shi sclav; sh-avea alãsatã barba ca un rob (sclav); roabã (ca unã sclavã) fui tu casa-a lor § ***rop*** (rópŭ) sm, sf, adg roapã (roá-pã), rochi (róchĭ), roapi/roape (roá-pi) – (unã cu ***rob***) § ***rubuescu*** (ru-bu-ĭés-cu) (mi) vb IV rubuii (ru-bu-íĭ), rubueam (ru-bu-ĭámŭ), rubuitã (ru-bu-í-tã), rubuiri/rubuire (ru-bu-í-ri) – tsãn cariva tu sclãvilji; l-tsãn rob tu-un udã (ncljis tu-ahapsi, etc.); rubescu, arubuescu, sclãvuescu, sclãvusescu *{ro: robi, lua prisonier}* *{fr: rendre en esclavage; prendre des prisoniers; mener en captivité; subjuguer}* *{en: take (have) a slave (a hostage, a prisoner, in captivity, etc.)}* ex: lji rubui (sclãvui) tuts § ***rubuit*** (ru-bu-ítŭ) adg rubuitã (ru-bu-í-tã), rubuits (ru-bu-ítsĭ), rubuiti/rubuite (ru-bu-í-ti) – tsi easti loat sclav; rubit, arubuit, sclãvuit, sclãvusit *{ro: robit, luat prisonier}* *{fr: réduit en esclavage; pris comme prisonier; mené en captivité; subjugué}* *{en: taken as a slave (a hostage, a prisoner, in captivity, etc.)}* § ***rubuiri/rubuire*** (ru-bu-í-ri) sf rubuiri (ru-bu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lja (easti loat) rob; rubiri, arubuiri, sclãvuiri, sclãvusiri *{ro: acţiunea de a robi, de a lua prisonier; robire}* *{fr: action de rendre en esclavage; de prendre des prisoniers; de mener en captivité; de subjuguer}* *{en: action of taking a slave (a hostage, a prisoner, in captivity, etc.)}* § ***arubuescu*** (a-ru-bu-ĭés-cu) (mi) vb IV arubuii (a-ru-bu-íĭ), arubueam (a-ru-bu-ĭámŭ), arubuitã (a-ru-bu-í-tã), arubuiri/arubuire (a-ru-bu-í-ri) – (unã cu ***rubuescu***) § ***arubuit*** (a-ru-bu-ítŭ) adg arubuitã (a-ru-bu-í-tã), arubuits (a-ru-bu-ítsĭ), arubuiti/arubuite (a-ru-bu-í-ti) – (unã cu ***rubuit***) § ***arubuiri/arubuire*** (a-ru-bu-í-ri) sf arubuiri (a-ru-bu-írĭ) – (unã cu ***rubuiri***) ex: anj di arubuiri (sclãvuiri, sclãvilji) § ***rubescu*** (ru-bés-cu) (mi) vb IV rubii (ru-bíĭ), rubeam (ru-beámŭ), rubitã (ru-bí-tã), rubiri/rubire (ru-bí-ri) – (unã cu ***rubuescu***) ex: s-ari rubitã (ari lucratã ca unã roabã) trã feati tra s-li mãritã sh-tora nu vor s-u mutreascã § ***rubit*** (ru-bítŭ) adg rubitã (ru-bí-tã), rubits (ru-bítsĭ), rubiti/rubite (ru-bí-ti) – (unã cu ***rubuit***) § ***rubiri/rubire*** (ru-bí-ri) sf rubiri (ru-bírĭ) – (unã cu ***rubuiri***)

robã (ró-bã) sf robi/robe (ró-bi) – stranj lungu sh-largu, cu mãnits lãrdzã, purtat multi ori pristi stranjili di cati dzuã; arobã, fustani lungã cu mãnits lãrdzã *{ro: robã}* *{fr: robe}* *{en: gown, dress}* ex: mã-sa lj-adrã unã arobã albã § ***arobã*** (a-ró-bã) sf arobi/arobe (a-ró-bi) – (unã cu ***arobã***)

robul (ró-bulŭ) sm robulj (ró-buljĭ) – vedz tu ***arobul***

rocut (ró-cutŭ) sn – vedz tu ***aroatã***[1]

rod (ródŭ) vb III – vedz tu ***arod***

rodã (ró-dã) sf pl(?) – chicuti di apã ngljitsatã (fapti di crustali alichiti un di-alantu) tsi cad pri loc earna ca unã ploai sh-cari lu-acoapirã loclu cu un petur albu; neauã, aneauã *{ro: zãpadã}* *{fr: neige}* *{en: snow}*

rofchi/rofche (róf-chi) sf – vedz tu ***arufei***

rog (rógŭ) (mi) vb I rugai (ru-gáĭ), rugam (ru-gámŭ), rugatã (ru-gá-tã), rugari/rugare (ru-gá-ri) – lj-fac rigeai al Dumnidzã s-nj-agiutã tu banã (s-mi-agiutã tu oara di-ananghi tu cari mi aflu); mi ncljin la Dumnidzã; lj-caftu (lj-pricad) a unui sã-nj facã unã vreari tsi u-am (un bun, unã hari, etc.); ruguescu, rigiuescu, or, aor, pricad, mi-angrec, pãlãcãrsescu, pãrãcãlsescu, pãrlãcãrsescu *{ro: ruga}* *{fr: prier}* *{en: pray}* ex: roagã-nj-ti a socru-tui (pãlãcãrsea-l socru-tu); pri Dumnidzã rugam (nã ncljinam, lj-cãftam s-n-agiutã); di ljirtari s-lu rugats (s-lu pãlãcãrsits); s-ruga (sã ncljina) la Dumnidzã § ***rugat*** (ru-gátŭ) adg rugatã (ru-gá-tã), rugats (ru-gátsĭ), rugati/rugate (ru-gá-ti) – a curi ãlj si fatsi unã rigeai, unã pãlãcãrii; ruguit, rigiuit, urat, aurat, pãlãcãrsit, pãrãcãlsit, pãrlãcãrsit *{ro: rugat}* *{fr: prié}* *{en: prayed}* § ***rugari/rugare*** (ru-gá-ri) sf rugãri (ru-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pãlãcãrseashti (s-roagã) trã tsiva; ruguiri, rigiuiri, urari, aurari, pãlãcãrsiri, pãrãcãlsiri, pãrlãcãrsiri, pãlãcãrii, pãrãcãlii, rige, arige, rigeai, arigeai, etc. *{ro: acţiunea de a (se) ruga; rugare}* *{fr: action de prier}* *{en: action of praying}* § ***rugãciuni/rugãciune*** (ru-gã-cĭú-ni) sf rugãciunj (ru-gã-cĭúnjĭ) – atsea tsi fatsi omlu cãndu sã ncljinã la Dumnidzã sã-lj caftã urãciunea (sã-lj caftã ljirtari, sã-lj caftã

agiutor, etc.); duvai, pãrãcãlii, rigeai, arigeai, rige, arige, prosefhii, prusufhii, ifcheauã, ifchii, ifhii *{ro: rugăciune} {fr: prière} {en: prayer}* § ***ruguescu*** (ru-gu-és-cu) (mi) vb IV ruguii (ru-gu-íĭ), rugueam (ru-gu-ĭámŭ), ruguitã (ru-gu-í-tã), ruguiri/ruguire (ru-gu-í-ri) – (unã cu ***rog***) ex: dadã, ruguea-nj-ti (ncljinã-ti) la crutsi sh-la icoanã; shi s-ruguea (sh-roagã-ti) la Dumnidzã § ***ruguit*** (ru-gu-ítŭ) adg ruguitã (ru-gu-í-tã), ruguits (ru-gu-ítsĭ), ruguiti/ruguite (ru-gu-í-ti) – (unã cu ***rugat***) § ***ruguiri/ruguire*** (ru-gu-í-ri) sf ruguiri (ru-gu-írĭ) – (unã cu ***rugari***) § ***aruguescu***[2] (a-ru-gu-és-cu) (mi) vb IV aruguii (a-ru-gu-íĭ), arugueam (a-ru-gu-ĭámŭ), aruguitã (a-ru-gu-í-tã), aruguiri/aruguire (a-ru-gu-í-ri) – (unã cu ***rog***) § ***aruguit***[2] (a-ru-gu-ítŭ) adg aruguitã (a-ru-gu-í-tã), aruguits (a-ru-gu-ítsĭ), aruguiti/aruguite (a-ru-gu-í-ti) – (unã cu ***rugat***) § ***aruguiri***[2]***/aruguire*** (a-ru-gu-í-ri) sf aruguiri (a-ru-gu-írĭ) – (unã cu ***rugari***) § ***rige*** (ri-gé) sm rigeadz (ri-gĭádzĭ) – atsea tsi fac cãndu-lj caftu (l-pãlãcãrsescu) pri cariva s-nj-adarã un lucru; rigeai, arige, pãrãcãlii, pãlãcãrii, angricari *{ro: rugăminte} {fr: prière} {en: favour, request}* ex: multsã rigeadz (pãrãcãlii) lj-feci § ***arige*** (a-ri-gé) sm arigeadz (a-ri-gĭádzĭ) – (unã cu ***rige***) ex: tsã fatsim arigeai (ti pãlãcãrsim) § ***arãjei/arãjee*** (a-rã-jé-i) sf arãjei (a-rã-jéĭ) – (unã cu ***rige***) ex: ãlj featsirã arãjei (rige) § ***rigeai/rigeae*** (ri-gĭá-i) sf rigei (ri-géĭ) – (unã cu ***rige***) ex: rigeai ts-fac (ti pãlãcãrsescu), o more bei; ti am rigeai (ti pãlãcãrsescu) s-nji scrii nã carti trã Sãrunã; cãtã rigeai (pãrãcãlii)-lj feci, nu vru s-mi-ascultã § ***arigeai/arigeae*** (a-ri-gĭá-i) sf arigei (a-ri-géĭ) – (unã cu ***rige***) ex: ts-am arigeai (pãrãcãlii) mari § ***rigeagi*** (ri-gea-gí) sm shi adg rigeageadz (ri-gea-gĭádzĭ) – atsel tsi s-roagã di (tsi pãlãcãrseashti pri) cariva tra s-lj-adarã un lucru *{ro: rugător} {fr: suppliant} {en: suppliant}* ex: oaminj rigeageadz § ***rigiuescu*** (ri-giu-és-cu) (mi) vb IV rigiuii (ri-giu-íĭ), rigiueam (ri-giu-ĭámŭ), rigiuitã (ri-giu-í-tã), rigiuiri/rigiuire (ri-giu-í-ri) – l-pãlãcãrsescu (lj-caftu, lj-pricad, lj-fac rigeai) a unui sã-nj facã unã vreari tsi u-am (un bun, unã hari, etc.); rog, ruguescu, rog, or, aor, pricad, mi-angrec, pãlãcãrsescu, pãrãcãlsescu, pãrlãcãrsescu *{ro: ruga} {fr: prier} {en: pray}* ex: va s-lji mi rigiuescu s-nji facã aestã buneatsã § ***rigiuit*** (ri-giu-ítŭ) adg rigiuitã (ri-giu-í-tã), rigiuits (ri-giu-ítsĭ), rigiuiti/rigiuite (ri-giu-í-ti) – a curi ãlj si fatsi unã rigeai, unã pãlãcãrii; ruguit, rugat, urat, aurat, pãlãcãrsit, pãrãcãlsit, pãrlãcãrsit *{ro: rugat} {fr: prié} {en: prayed}* § ***rigiuiri/rigiuire*** (ri-giu-í-ri) sf rigiuiri (ri-giu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pãlãcãrseashti (s-roagã) trã tsiva; ruguiri, rugari, urari, aurari, pãlãcãrsiri, pãrãcãlsiri, pãrãcãlii, pãrlãcãrsiri *{ro: acţiunea de a (se) ruga; rugare} {fr: action de prier} {en: action of praying}* ex: di Sum-Chetru nj-ahiurhi rigiuirea

rogosh (ro-góshĭŭ) sn – vedz tu ***arugoz***

roi (róĭŭ) sn – vedz tu ***aroi***

roidã (róĭ-dã) sf – vedz tu ***aroidã***

roidhã (róĭ-dhã) sf roidhi/roidhe (róĭ-dhi) – unã cu ***roidã***

roman (ró-manŭ) sm romanj (ró-manjĭ) – lucanic gros sh-mari; lucancu, lucanic, culucancu, culeu; dormenji; lumbar, bumbar; sugiuc *{ro: cârnat} {fr: grosse saucisse} {en: large sausage}*

rop (rópŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***rob***

ropan (ró-panŭ) sn – vedz tu ***aropun***

ropun (ró-punŭ) sn – vedz tu ***aropun***

roput (ró-putŭ) sn – vedz tu ***aroput***

ros[1] (rósŭ) adg – vedz tu ***arod***

ros[2] (rósŭ) sm rosh (róshĭ) – pulj di casã (mascur) ma mari di gãljina sh-ma njic di gusaclu (tsi easti criscut trã carni); mascurlu-a rosãljei; rusac, bib, patoc, patoclu, pataroc *{ro: răţoi} {fr: canard (mâle)} {en: drake}* § ***rusac*** (ru-sácŭ) sm rusats (ru-sátsĭ) – (unã cu ***ros***[2])

rosã (ró-sã) sf rosi/rose (ró-si) – pulj di casã (feaminã) ma mari di gãljinã sh-ma njicã di gãscã (tsi easti criscutã trã carni shi oauã); feamina-a roslui; papã, paphi, papcã, patã, patcã, bibã *{ro: raţă} {fr: cane, canard (femelle)} {en: duck}* ex: rosili (paphili) agri fac cuibarili pit stuhi

rosh (róshĭŭ) adg – vedz tu ***arosh***

roshcuvã (rósh-cu-vã) sf roshcuvi/roshcuve (rósh-cu-vi) – unã poamã (yimishi) tsi sh-u-adutsi cu-unã pãstalji di hromã murnã-aroshi, tsi-i dultsi shi s-mãcã cãndu-i uscatã (fãrã simintsili di nãuntru tsi sh-undzescu cu gãrnutsãli di linti), sh-cari creashti pi-un pom njic dit locurli caldi (ca, bunãoarã, Grãtsia, Turchia, Arabia); xilucheratã, curnutsel, curnufexali *{ro: roşcovă} {fr: caroube} {en: carob, St John's bread}*

roshuchefal (ro-shĭu-ché-falŭ) sm, sf, adg roshuchefalã (ro-shĭu-ché-fa-lã), roshuchefalj (ro-shĭu-ché-faljĭ), roshuchefali/roshuchefale (ro-shĭu-ché-fa-li) – vedz tu ***arosh***

roz[1] sn (rózŭ) sf – vedz tu ***aroz***[1]

roz[2] sn (rózŭ) sf – vedz tu ***aroz***[2]

rozmarin (roz-ma-rínŭ) sm – vedz tu ***rismãrinã***

rubescu (ru-bés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***rob***

rubie (ru-bi-é) sm – vedz tu ***aruspu***[1]

rubie (ru-bí-i) sf – vedz tu ***aruspu***[1]

rubin (ru-bín) sn – vedz tu ***rubini***

rubini/rubine (ru-bí-ni) sf rubini/rubine (ru-bí-ni) – crustal arosh di cheatrã scumpã shi multu mushatã, tsi s-aflã di-aradã tu fisi ma poati s-hibã faptu sh-di om, tsi s-bagã la giuvaricadz (neali, minghiushi, ghiurdãnj, etc.) *{ro: rubin} {fr: rubis} {en: ruby}* ex: aroshi lj-eara gura, ca aroshili rubini; lj-avea adusã nã preaclji di veri cu chetri di rubini § ***rubin*** (ru-bín) sn rubini/rubine (ru-bí-ni) – (unã cu ***rubini***) § ***rubiniu*** (ru-bi-níŭ) adg rubinii/rubinie (ru-bi-ní-i), rubinii (ru-bi-níĭ), rubinii/rubinie (ru-bi-ní-i) – tsi easti aroshi ca unã rubini *{ro: rubiniu} {fr: de la couleur du rubis} {en: ruby coloured}* ex: ari fatsa rubinii (aroshi ca rubinea)

rubiniu (ru-bi-níŭ) adg – vedz tu ***rubini***

rubiri/rubire (ru-bí-ri) sf – vedz tu ***rob***

rubit (ru-bítŭ) adg – vedz tu ***rob***

rublã (rú-blã) sf rubli/ruble (rú-bli) – parãlu dit Rusii *{ro: rublă} {fr: rouble} {en: rouble}* ex: cama ninti nã rublã avea yinghits aslanj, tora nu treatsi dip

rubuescu (ru-bu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***rob***

rubuiri/rubuire (ru-bu-í-ri) sf – vedz tu ***rob***

rubuit (ru-bu-ítŭ) adg – vedz tu ***rob***

ruc (a-rúcŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aruc***

rucani/rucane (ru-cá-ni) sf – vedz tu ***arucani***

rucari/rucare (ru-cá-ri) sf – vedz tu ***aruc***

rucat (ru-cátŭ) adg – vedz tu ***aruc***

rucini/rucine (ru-cí-ni) sf – vedz tu ***or***

rucoci (ru-cócĭŭ) sn rucoaci/rucoace (ru-coá-ci) – 1: mardzinea-a unui lucru stronghil (arucutos, gurguljitos) iu cati punctu (loc) a ljei s-aflã tu idyea dipãrtari di-un altu punctu (loc) dit mesi tsi s-acljamã chentru; 2: unã fashã suptsãri sh-lungã (ca unã curauã) di metal tsi s-bagã deavãrliga di-unã varelã (tra s-lji tsãnã deadun scãndurli di cari easti faptã); tserclju, tserchiu, stipari, vãrãguts, ghirgal, aroatã, roatã, arcoatã, arocut, rocut, arucot, furcutash, chirseni, soir, tãrcol *{ro: cerc} {fr: cercle} {en: circle}*

rucucotir (ru-cu-có-tirŭ) sn – vedz tu ***arucucotir***

rud (rúdŭ) adg – vedz tu ***arud***

rudani/rudane (ru-dá-ni) sf rudãnj (ru-dắnjĭ) – hãlati cu cari s-deapinã hirili; aruideauã, cicrichi, cicricã, cicãricã, anemi, dipinãtor, vãrteanitsã, vãrteantsã, vãrtenitsã *{ro: rodan} {fr: rouet a dévider; dévidoir a deux roux} {en: reeling machine}* § ***aruideauã*** (a-ruĭ-deá-ŭã) sf aruideali/aruideale (a-ruĭ-deá-li) – (unã cu ***rudani***)

rudzinari/rudzinare (ru-dzi-ná-ri) sf – vedz tu ***arudzinã***

rudzinat (ru-dzi-nátŭ) adg – vedz tu ***arudzinã***

rudzinã (ru-dzí-nã) sf – vedz tu ***arudzinã***

rudzinedz (ru-dzi-nédzŭ) vb I – vedz tu ***arudzinã***

rudzinescu (ru-dzi-nés-cu) vb IV – vedz tu ***arudzinã***

rudziniri/rudzinire (ru-dzi-ní-ri) sf – vedz tu ***arudzinã***

rudzinit (ru-dzi-nítŭ) adg – vedz tu ***arudzinã***

rudzinos (ru-dzi-nósŭ) adg – vedz tu ***arudzinã***

ruealã (ru-eá-lã) sf fãrã pl – gãrnutsi di gãrnu (sicarã, ordzu, misur, etc.) mãtsinati i chisati sh-fapti cumãts njits tra s-hibã dati ca hranã la prãvdzã; urov *{ro: uruială} {fr: grains concassés} {en: grains crushed in small pieces}* ex: avea datã ordzul trã ruealã (tra s-lu chiseadzã shi s-lu facã cumãts njits)

ruescu (ru-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aroi***
rufã (rú-fã) sf pl (?) – lãngoari tsi s-lja di la om la om (ma multu earna), cari tsãni unã i dauã siptãmãnj shi s-aspuni cu dureari di cap shi di gurmadz, cu tusi, cu curarea-a nariljei tut chirolu, etc.; aremã, aremi, remã, sinahi, sirmii, butur, cearã, guhtic, guturai *{ro: guturai, gripă}* *{fr: grippe, rhume de cerveau}* *{en: flu, cold (in the head), running nose}* ex: lu-acãtsã rufa, cara shidzu doauã sãhãts tu ploai
rufe (ru-fé) sf – vedz tu ***rufei***
rufeauã (ru-feá-uã) sf – vedz tu ***arufei***
rufei/rufee (ru-fé-i) sf rufei (ru-féĭ) – vedz tu ***arufei***
rufeti/rufete (ru-fé-ti) sf rufets (ru-fétsĭ) – faptul cã un om s-ari amintatã sh-fatsi parti dit-unã mileti (farã, ghintã, etc.); tuti hãrli tsi li ari unã mileti tra s-aspunã ahoryea di-alanti milets *{ro: naţionalitati}* *{fr: nationalité}* *{en: nationality}* ex: tsi rufeti au (di tsi mileti suntu) eabangeadzlji aeshti?
rufie (ru-fi-ĭé) sm – vedz tu ***urfie***
rufu-n-bufu (rú-fun-bú-fu) invar – ashi cum poati omlu, ma ghini i ma-arãu, ma greu i ma lishor, ma multu i ma putsãn *{ro: târâş-grăpiş}* *{fr: tant bien qu mal}* *{en: more or less, better or worse}*
rug[1] (rúgŭ) sm rudz (rúdzĭ) – arburic tsi sh-u-adutsi cu agru-trandafilã (cu schinj, cu lilici aroshi, albi, trandafilii, icã galbini sh-cu yimishi njits aroshi mplini di simintsi); plantã cu schinj, tsi s-tradzi azvarna pri loc icã creashti cãtã nsus vãrã metru i doi (sh-poati s-facã yimishi ca amuri, znjuri, etc.); arug, pilivuri, zigrã, mãcesh, bubzel; (expr: ãlj tricu ruglu prit nari, nu va sã shtibã di el = easti nvitsat cu taxirãtsli tsi-lj cad pri cap) *{ro: rug, măceş}* *{fr: églantier, framboisier, ronce}* *{en: wild rose, raspberry bush, bramble bush}* ex: lo un rug shi s-culcã pi el § ***arug*** (a-rúgŭ) sm arudz (a-rúdzĭ) – (unã cu ***rug***[1]) ex: s-hãrnea cu amuri di pi arug (pilivuri); ai, nã featã dupã-arug; eara un arug (arburic) di schinj; tu pãdurli di arudz; tu arug sta ascumtu ljepurli; seaminã arudz shi schinj; frundza di arudz
rug[2] (rúgŭ) sm rudz (rúdzĭ) – leamni adunati stog tu-un loc pri cari (i) s-adutsea curbani al Dumnidzã tu chirolu veclju, icã (ii) s-leagã pi-un stur oaminj tra s-hibã arshi di yii, icã (iii) mortsãlj s-hibã arshi (tu loc tra s-hibã ngrupats) *{ro: rug (de lemne de ars)}* *{fr: bûcher}* *{en: (funeral) pyre}* ex: cãndu vidzu ruglu iu ma s-ardea, ama ruglu nu s-ardea
rugani/rugane (ru-gá-ni) sf – vedz tu ***arugani***
rugari/rugare (ru-gá-ri) sf – vedz tu ***rog***
rugat (ru-gátŭ) adg – vedz tu ***rog***
rugã[1] (rú-gã) sf – vedz tu ***arugã***[1]
rugã[2] (rú-gã) sf – vedz tu ***arugã***[2]
rugãciuni/rugãciune (ru-gã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***rog***
rughani/rughane (ru-ghá-ni) sf rughãnj (ru-ghắnjĭ) – unã cu ***rugani***
rugoci[1] (ru-gócĭŭ) vb I – vedz tu ***arãgoci***[1]
rugoci[2] (ru-gócĭŭ) sn – vedz tu ***arãgoci***[1]
rugoz (ru-gózŭ) sn rugoazi (ru-goá-zi) – vedz tu ***arugoz***
rugucear (ru-gu-cĭárŭ) sm, sf – vedz tu ***arugucear***
ruguceari/ruguceare (a-ru-gu-ceá-ri) sf – vedz tu ***arãgoci***[1]
ruguceat (ru-gu-ceátŭ) adg – vedz tu ***arãgoci***[1]
rugucios (ru-gu-cĭósŭ) adg – vedz tu ***arãgoci***[1]
ruguescu (ru-gu-és-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***rog***
ruguiri/ruguire (ru-gu-í-ri) sf – vedz tu ***rog***
ruguit (ru-gu-ítŭ) adg – vedz tu ***rog***
ruibu (rúĭ-bu) sm pl (?) – unã soi di earbã a curi arãdãtsinã ari nuntru unã lugurii cu cari s-buisescu tsãsãturli tra si s-facã aroshi; arizari, rizari *{ro: roibă}* *{fr: garance}* *{en: madder}*
ruiri/ruire (ru-í-ri) sf – vedz tu ***aroi***
ruit (ru-ítŭ) adg – vedz tu ***aroi***
rujã (rú-jã) sf ruji (rú-ji) – lilicea faptã di-un trandafil; trandafilã, trandaflã, trandafiljauã, trandafljauã, trandafir *{ro: trandafir (floare)}* *{fr: rose}* *{en: rose}* ex: tujã (trandafilã) dit livadi
rujescu (ru-jĭés-cu) vb IV – vedz tu ***arujescu***
rujiri/rujire (ru-jí-ri) sf – vedz tu ***arujescu***
rujit (ru-jítŭ) adg – vedz tu ***arujescu***
rumatico (ru-ma-ti-có) sm rumaticadz (ru-ma-ti-cádzĭ) – ma multi soiuri di lãngori di oasi, la ncljiturli a lor (prinoadili, clidusili), cari s-aspun ma multu tu-aushatic cu dureri multu greali *{ro: reumatism}* *{fr: rhumatisme}* *{en: artritis}*
rumãn (ru-mắnŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***armãn***[1]
rumãnescu (ru-mã-nés-cu) adg – vedz tu ***armãn***[1]
Rumãnii/Rumãnie (Ru-mã-ní-i) sf – vedz tu ***armãn***[1]
rumbetã (rum-bé-tã) sf – vedz tu ***trumbetã***
rumbici (rum-bi-cí) sm – vedz tu ***trumbetã***
rumigari/rumigare (ru-mi-gá-ri) sf – vedz tu ***aroamig***
rumigat (ru-mi-gátŭ) adg – vedz tu ***aroamig***
rumin[1] (a-rú-minŭ) vb I – vedz tu ***arumin***[1]
rumin[2] (rú-minŭ) adg ruminã (rú-mi-nã), ruminj (rú-minjĭ), rumini/rumine (rú-mi-ni) – tsi da pi-unã hromã niheamã ca-aroshi apreasã; (fatsa) tsi da pi-arosh; arumin *{ro: rumen}* *{fr: vermeil, incarnat}* *{en: vermilion, rosy (cheeks), bright red, pink}* ex: fatsa-a ljei ruminã ca di trandafilã § ***arumin***[2] (a-rú-minŭ) adg aruminã (a-rú-mi-nã), aruminj (a-rú-minjĭ), arumini/arumine (a-rú-mi-ni) – (unã cu ***rumin***[2]) ex: njica ari unã fatsã aruminã (aroshi); unã featã-aruminã (cu fatsa-aroshi), gionjlji ma sh-u zdruminã; naltã shi aruminã ca cireasha coaptã § ***ruminescu*** (ru-mi-nés-cu) vb IV ruminii (ru-mi-nĭí), rumineam (ru-mi-neámŭ), ruminitã (ru-mi-ní-tã), ruminiri/ruminire (ru-mi-ní-ri) – fac s-arushascã; mi fac arosh la fatsã *{ro: rumeni}* *{fr: devenir rouge}* *{en: redden}* ex: lji si ruminirã (lj-arushirã) dauãli fãts di cãldurã § ***ruminit*** (ru-mi-nítŭ) adg ruminitã (ru-mi-ní-tã), ruminits (ru-mi-nítsĭ), rumini-ti/ruminite (ru-mi-ní-ti) – tsi s-featsi arosh *{ro: rumenit}* *{fr: devenu rouge}* *{en: reddened}* § ***ruminiri/ruminire*** (ru-mi-ní-ri) sf ruminiri (ru-mi-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva arushashti (la fatsã) *{ro: acţiunea de a rumeni; rumenire}* *{fr: action de devenir rouge}* *{en: action of reddening}*
ruminari/ruminare (ru-mi-ná-ri) sf – vedz tu ***arumin***[1]
ruminat (ru-mi-nátŭ) adg – vedz tu ***arumin***[1]
ruminescu (ru-mi-nés-cu) vb IV – vedz tu ***rumin***[2]
ruminiri/ruminire (ru-mi-ní-ri) sf – vedz tu ***rumin***[2]
ruminit (ru-mi-nítŭ) adg – vedz tu ***rumin***[2]
runcu (rún-cŭ) sn runcuri (rún-curĭ) – vedz tu ***arungu***
rungã (run-gã) sm rungadz (run-gádzĭ) – unã mari adunãturã di neauã tsi cadi pi dinapandiha di pi coasta-a unui munti sh-afãnseashti tut tsi aflã n calea-a ljei *{ro: mare avalanşă de zăpadă}* *{fr: grande avalanche de neige}* *{en: big snow avalanche}*
rup[1] (rúpŭ) vb III shi II – vedz tu ***arup***[1]
rup[2] (rúpŭ) sm – vedz tu ***aruspu***[1]
rup[3] (rúpŭ) sm – vedz tu ***arup***[3]
rupas (ru-pásŭ) sn – vedz tu ***arãpas***[1]
rupãtsãri/rupãtsãre (ru-pã-tsắ-ri) sf – vedz tu ***aroput***
rupãtsãscu (ru-pã-tsãs-cu) vb IV – vedz tu ***aroput***
rupãtsãt (ru-pã-tsắtŭ) adg – vedz tu ***aroput***
rupãtsescu (ru-pã-tsés-cu) vb IV – vedz tu ***aroput***
rupãtsiri/rupãtsire (ru-pã-tsí-ri) sf – vedz tu ***aroput***
rupãtsit (ru-pã-tsítŭ) adg – vedz tu ***aroput***
rupeari/rupeare (ru-peá-ri) sf – vedz tu ***arup***[1]
rupiri/rupire (rú-pi-ri) sf – vedz tu ***arup***[1]
ruptu (rúp-tu) adg – vedz tu ***arup***[1]
rupturã (rup-tú-rã) sf – vedz tu ***arup***[1]
rupusari/rupusare (ru-pu-sá-ri) sf – vedz tu ***arãpas***[1]
rupusat (ru-pu-sátŭ) adg – vedz tu ***arãpas***[1]
rupusedz (ru-pu-sédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arãpas***[1]
rupusos (ru-pu-sósŭ) adg – vedz tu ***arãpas***[1]
ruputsãri/ruputsãre (ru-pu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***aroput***
ruputsãscu (ru-pu-tsãs-cu) vb IV – vedz tu ***aroput***
ruputsãt (ru-pu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***aroput***
ruputsescu (ru-pu-tsés-cu) vb IV – vedz tu ***aroput***
ruputsiri/ruputsire (ru-pu-tsí-ri) sf – vedz tu ***aroput***
ruputsit (ru-pu-tsítŭ) adg – vedz tu ***aroput***
rus[1] (rúsŭ) adg rusã (rú-sã), rush (rúshĭ), rusi/ruse (rú-si) – cu perlji tsi da ca pri galbin-arosh; arus, alber, albush *{ro: blond, roşcat}* *{fr: blond, rougeâtre}* *{en: blond, reddish}*
rus[2] (rúsŭ) adg rusã (rú-sã), rush (rúshĭ), rusi/ruse (rú-si) –

oaminjlji tsi bãneadzã tu locurli dit marili crat Arusia; arus *{ro: rus} {fr: Russe} {en: Russian}* § ***Rusii*** (Ru-sí-i) sf sing – marili crat dit Data shi Nordul a Ivropiljei; Arusii

rusac (ru-sácŭ) sm rusats (ru-sátsĭ) – vedz tu ***ros***[2]

Rusalji/Rusalje (Ru-sá-lji) sf – vedz tu ***Arusalji***

rusatnamei (ru-sát-na-mé-i) sf rusatnamei (ru-sát-na-méĭ) – izinea tsi u lja omlu, cã poati s-facã un lucru (s-ducã iuva, s-acumpãrã tsiva, etc.), di-aradã di la chivernisi ca unã carti ngrãpsitã sh-vulusitã; izini, volji *{ro: autorizaţie} {fr: autorisation} {en: authorization}* ex: aveam scoasã rusatnamei

ruseauã (ru-seá-ŭã) sf rusei (ru-séĭ) – vedz tu ***aruseauã***

rusfãcheauã (rus-fã-chĭá-ŭã) sf rusfãchei (rus-fã-chĭéĭ) – ma multi turlii di erghi (i arburits njits) tsi scot lilici njits cu hromati yii shi au frãndzã cu-anjurizmã mushatã; frãndzã loati ditu-aeshti arburits, cari s-bagã tu mãcãruri tra s-lã da unã bunã nustimadã *{ro: salvie, jaleş} {fr: sauge} {en: sage}*

rusfeti/rusfete (rus-fé-ti) sf – vedz tu ***arusfeti***

rusfitci (rus-fit-cí) sm – vedz tu ***arusfeti***

rushcuvan (rush-cu-vánŭ) adg – vedz tu ***arosh***

rushescu (ru-shĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arosh***

rushfeti/rushfete (rush-fé-ti) sf – vedz tu ***arusfeti***

rushini/rushine (ru-shí-ni) sf – vedz tu ***arushini***

rushinos (ru-shi-nósŭ) adg – vedz tu ***arushini***

rushiri/rushire (ru-shí-ri) sf – vedz tu ***arosh***

rushit (ru-shítŭ) adg – vedz tu ***arosh***

rushtuescu (rush-tu-és-cu) vb IV rushtuii (rush-tu-íĭ), rushtueam (rush-tu-eámŭ), rushtuitã (rush-tu-í-tã), rushtuiri/rushtuire (rush-tu-í-ri) – aduchescu arushdii (andirisi) icã nj-easti arshini n fatsa-a unui om, lucru i faptã; di-arushdii, ãnj yini greu (i nu voi, nj-easti arshini) s-fac un lucru; arushdisescu, andirsescu, ndirisescu, ntirsescu, arushinedz, arushtescu *{ro: fi timid, avea jenă} {fr: être timid, avoir honte} {en: become timid, become bashful, be shameful}* § ***rushtuit*** (rush-tu-ítŭ) adg rushtuitã (rush-tu-í-tã), rushtuits (rush-tu-ítsĭ), rushtuiti/rushtuite (rush-tu-í-ti) – tsi lj-easti arshini icã andirisi s-facã tsiva i lucrul tsi-ari faptã; arushdisit, andirsit, ndirisit, ntirsit, arushtit, arushinat *{ro: timid, cu jenă} {fr: qui a de la timidité} {en: who is bashful}* § ***rushtuiri/rushtuire*** (rush-tu-í-ri) sf rushtuiri (rush-tu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva aducheashti arushdii (andirseashti, s-arushineadzã); arushdisiri, andirsiri, ndirisiri, ntirsiri, arushtiri, arushinari *{ro: acţiunea de a fi timid} {fr: action d'être timide, d'avoir honte} {en: action of being bashful}*

rushtuiri/rushtuire (rush-tu-í-ri) sf – vedz tu ***rushtuescu***

rushtuit (rush-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***rushtuescu***

rushunari/rushunare (ru-shĭu-ná-ri) sf – vedz tu ***arushini***

rushunat (ru-shĭu-nátŭ) adg – vedz tu ***arushini***

rushunedz (ru-shĭu-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***arushini***

Rusii (Ru-sí-i) sf sing – vedz tu ***rus***[2]

ruspeasã (rus-peá-sã) sf ruspeasi/ruspease (rus-peá-si) – asudoarea shi arushatsa tsi u scoati omlu pri fatsã cãndu fatsi pirito (heavrã, cãlduri) *{ro: iritaţie a pielii cu transpiraţie} {fr: irritation du visage avec transpiration} {en: face irritation with perspiration}*

ruspii/ruspie (rus-pí-i) sf ruspii (rus-píĭ) – muljari cari s-bagã tu-ashtirnut (s-ambairã) cu un bãrbat xen tra s-hibã plãtitã (di-aradã) cu pãradz; muljari tsi sh-vindi truplu (cu-ambãirarea) trã paradz; (expr. muljari di pit sucãchi; muljari tsi da pãni a furlor); aruspii, curvã, putanã, dosã, chiurhanã *{ro: curvă} {fr: prostituée} {en: prostitute}* ex: avem chiro tsi nu grãim cu ruspia (putana) aestã § ***aruspii/aruspie*** (a-rus-pí-i) sf aruspii (a-rus-píĭ) – (unã cu ***ruspii***) ex: easti unã aruspii (putanã) muljarea aestã

ruspu[1] (rús-pu) sm – vedz tu ***aruspu***[1]

ruspu[2] (rús-pu) adg – vedz tu ***aruspu***[1]

ruveli/ruvele (ru-vé-li) sf – vedz tu ***aruvoli***

ruvulsescu (ru-vul-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***arãvulsescu***

ruvulsiri/ruvulsire (ru-vul-sí-ri) sf – vedz tu ***arãvulsescu***

ruvulsit (ru-vul-sítŭ) adg – vedz tu ***arãvulsescu***

ruyitsã (ru-yí-tsã) sf ruyitsã (ru-yí-tsã) – ma multi turlii di agrulilici di cãmpu ma criscuti imiri sh-tu grãdinã trã mushuteatsa-a lor, cu lãludzli trandafilii-albi tsi crescu deavãrliga di truplu a ljei tsi s-aspuni ca unã alumachi tsi creashti mproastã, analtã cãtrã nsus; nalbã, muloahã, mãlagã *{ro: nalbă} {fr: mauve, guimauve} {en: mallow}*

ruzuescu (ru-zu-ĭés-cu) (mi) vb IV ruzuii (ru-zu-íĭ), ruzueam (ru-zu-ĭámŭ), ruzuitã (ru-zu-í-tã), ruzuiri/ruzuire (ru-zu-í-ri) – surpu mpadi (u-aspargu, u dau di padi, u-aruc mpadi) unã binai (casã, punti, etc.) sh-u-alas (multi ori) si s-aspunã ca unã urvalã; rãzuescu, dãrãm, surpu, sãrup, surup, survuljisescu, aspargu, arãzvuescu, arãvulsescu, arãvuescu, etc. *{ro: dărâma, ruina} {fr: abattre, démolir, jeter bas, ruiner} {en: throw down, demolish, ruin}* ex: lji si ruzuirã (s-asparsirã, cãdzurã, s-surparã) casili § ***ruzuit*** (ru-zu-ítŭ) adg ruzuitã (ru-zu-í-tã), ruzuits (ru-zu-ítsĭ), ruzuiti/ruzuite (ru-zu-í-ti) – (casã, punti, binã, etc.) tsi easti surpat sh-aspuni ca unã urvalã; rãzuit, dãrãmat, surpat, sãrupat, surupat, survuljisit, aspartu, arãzvuit, arãvulsit, arãvuit, etc. *{ro: dărâmat, ruinat} {fr: abattu, démoli, ruiné} {en: thrown down, demolished, ruined}* ex: ruzuiti (asparti, surpati) suntu casili tsi va s-acumpãrã; hori ruzuiti (surpati, urvali) § ***ruzuiri/ruzuire*** (ru-zu-í-ri) sf ruzuiri (ru-zu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-ruzueashti; rãzuiri, dãrãmari, surpari, sãrupari, surupari, survuljisiri, aspardziri, arãzvuiri, arãvulsiri, arãvuiri, etc. *{ro: acţiunea de a dărâma, de a ruina; dărâmare, ruinare} {fr: action d'abattre, de démolir, de ruiner} {en: action of throwing down, of demolishing, of ruining}* § ***rãzuescu*** (rã-zu-ĭés-cu) (mi) vb IV rãzuii (rã-zu-íĭ), rãzueam (rã-zu-ĭámŭ), rãzuitã (rã-zu-í-tã), rãzuiri/rãzuire (rã-zu-í-ri) – (unã cu ***ruzuescu***) § ***rãzuit*** (rã-zu-ítŭ) adg rãzuitã (rã-zu-í-tã), rãzuits (rã-zu-ítsĭ), rãzuiti/rãzuite (rã-zu-í-ti) – (unã cu ***ruzuit***) § ***rãzuiri/rãzuire*** (rã-zu-í-ri) sf rãzuiri (rã-zu-írĭ) – (unã cu ***ruzuiri***)

ruzuiri/ruzuire (ru-zu-í-ri) sf – vedz tu ***ruzuescu***

ruzuit (ru-zu-ítŭ) adg – vedz tu ***ruzuescu***

S

s (-s, s-) pr pirs II (tsi easti unã cu ***tsã***[1], ***ts***[1]) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ts***[1]

s[1] (s-) pr refl III – vedz tu ***si***[1]

s[2] (s-) cong – vedz tu ***si***[2]

s[3] (s-) cong – vedz tu ***si***[3]

s[4] (-s shi s-) vb – forma shcurtã di la zborlu "***suntu***", dirivata-a verbului ***hiu/escu***; suntu *{ro: (ei, ele) sunt} {fr: (ils, elles) sont} {en: (they) are}* ex: mash doi s-ahtãri (suntu-ahtãri) tu hoarã); ca mini nu-s (nu suntu); tsi-s (tsi suntu) dauã surãri tsi nu pot si s-veadã? (*angucitoari*; dzua shi noaptea)

Sa[1] (Sa) sm – vedz tu ***sãmtu***[1]

sa[2] (-sa) pr pos – vedztu ***lui***[2]

sab (sábŭ) adg – vedz tu ***slab***[1]

sabina (sa-bí-na) sf invar – arãchiri (multi ori furari di featã, tra s-u facã nveastã tu casa-a atsilor tsi u furã); arãchiri, furari *{ro: răpire} {fr: enlèvement} {en: kidnapping}* ex: shi tu muntsã-apoi sabina (arãchirea sh-dutsearea tu muntsã)

sabini/sabine (sá-bi-ni) invar – zbor tsi s-dzãtsi a unui tra s-astãmãtseascã *{ro: stop, opreşte-te, etc.} {fr: stop, arrête-te toi; cesse, cessez, etc.} {en: stop!}* ex: fã sabini (astãmãtsea!)

sabri/sabre (sá-bri) sf pl(?) – harea tsi u-ari atsel tsi poati s-aravdã multi; arãvdari, rãvdari, arãvdãciuni, ipumunii *{ro: răbdare} {fr: patience} {en: patience}*

sabura (sa-bú-ra!) inter – vedz tu ***bura***

saburane (sa-bú-ra-ne!) inter – vedz tu ***bura***

sac[1] (sácŭ) sm sats (sátsĭ) shi sn sacuri (sá-curĭ) – lugurii adratã di pãndzã (carti, plasticã, etc.) tu cari s-tsãn i s-poartã lucri (ca fãrinã, pãni, grãn, etc.); sãculj, burdã, hãrai, hãrar; (expr: 1: (am, fac, portu, etc.) cu saclu = (am, fac, portu, etc.) multi; 2: sac aruptu = multu spatal; 3: sh-aflã saclu peaticlu = sh-aflã un lucru tsi-lj si uidiseashti; 4: dzãlili nu intrã n sac = nu bitisirã dzãlili, avem ninga chiro) *{ro: sac} {fr: sac, sacoche} {en: sack, bag, pouch}* ex: acumpãrã doi sats di pãni; lj-adusi di la ciuflichi doi sats di yiptu, doi di sicarã shi un di misur; bunets fãtsea cu saclu (expr: fãtsea multi bunets); s-lji poartã cu saclu

(expr: s-lji poartã multi lucri); am grosh sh-flurii cu saclu (expr: am multsã grosh sh-flurii); sac aruptu easti (expr: easti multu spatal, aspardzi multsã paradz aclo iu nu lipseashti, fãrã si s-mindueascã dip); mindua-ti sh-dauã, dzãsi amirãlu, cã dzãlili nu intrã tu sac (expr: c-avem ninga chiro) § ***sãculj*** (sã-cúljĭŭ) sn sãculji/sãculje (sã-cú-lji) – sac njic *{ro: săculeţ}* *{fr: sachet}* *{en: small sack, small bag}* ex: ni sac, ni sãculj § ***nsac*** (nsácŭ) (mi) vb I nsãcai (nsã-cáĭ), nsãcam (nsã-cámŭ), nsãcatã (nsã-cá-tã), nsãcari/nsãcare (nsã-cá-ri) – adun lucrili tu-un sac; bag lucri tu sac *{ro: strânge bagaje în sac}* *{fr: bourrer un sac}* *{en: pack a sack}* ex: nsãcã (bãgã tu sac) tut tsi-avea; nsãcash ghini? (li bãgash ghini lucrili tu sac?) § ***nsãcat*** (nsã-cátŭ) adg nsãcatã (nsã-cá-tã), nsãcats (nsã-cátsĭ), nsãcati/nsãcate (nsã-cá-ti) – (sac) tsi-lj s-ari bãgatã lucri *{ro: (sac) cu lucruri strânse}* *{fr: bourré (un sac)}* *{en: packed (a sack)}*§ ***nsãcari/nsãcare*** (nsã-cá-ri) sf nsãcãri (nsã-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bagã lucri tu-un sac *{ro: acţiunea de a strânge bagaje în sac}* *{fr: action de bourrer un sac}* *{en: action of packing a sack}*

sac[2] (sácŭ) sm sats (sátsĭ) shi sn sacuri (sá-curĭ) – stranj (i palto) di earnã (trã muljeri) di gunã i cu astari di gunã, lungã pãnã di dzinuclji; bideni, gunã, chiurcu, bundã *{ro: blană, haină îmblănită}* *{fr: habit (ou manteau) fourré d'hiver pour les femmes}* *{en: fur}* ex: lj-featsi un sac (stranj) di iulmai ti Crãciun; bagã-ts saclu (stranjlu); sã-nj pitritsets fustani shi sac (gunã); nj-easti dor di un lai sac (unã lai gunã); ta s-n-adarã sats sh-fustãnj; s-nã coasã fustãnj shi sacuri (guni)

sacai (sa-ca-í) sm pl(?) – lãngoari tsi s-lja di la cal la cal (sh-cãtivãrãoarã la om) tsi s-aspuni cu-arãnj pi chealea (ma multu atsea) di la nari *{ro: răpciugă, morvă}* *{fr: morve (maladie des chevaux)}* *{en: glanders (horse illness)}* § ***sãcãearcu*** (sã-cã-eár-cu) adg sãcãearcã (sã-cã-eár-cã), sãcãeartsi (sã-cã-eár-tsi), sãcãeartsi/sãcãeartse (sã-cã-eár-tsi) – (cal) tsi easti lãndzit di sacai; (fig: sãcãearcu = (cal) slab, nimutrit, cari mizi s-tsãni pri cicioari dip canda easti lãndzit di sacai; butur) *{ro: răpciugos}* *{fr: morveux}* *{en: glandered}*

sacãn (sa-cắnŭ) invar – zbor tsi s-dzãtsi cãndu vrem s-lu-astãmãtsim pri cariva di la fãtsearea-a unui lucru; astãmãtsea!, curmã-ti!, bagã oarã!; nu-ai volji s-lu fats lucrul!; nu-ai izini!; bagã-ts mintea!, s-ts-ai cãshtiga!; afirea-ti!, etc. *{ro: atenţie!}* *{fr: attention, gardez-vous, défendu}* *{en: attention, watch-out!}* ex: sacãn s-nu ti duts (nu ti-alas s-ti duts) aclo; sacãn (bagã-ts mintea, nu ti-alas) s-nu ti minteshti tu-aestã ipotisi

sacurafã (sa-cu-rá-fã) sf sacurãhi (sa-cu-rắhĭ) – ac mari (cu cari s-cos di-aradã paltadz, sãmari, pãputsã, etc.); hundruvenal *{ro: ac mare}* *{fr: grosse aiguille}* *{en: large needle}*

sad (sádŭ) sn sãduri (sắ-durĭ) – ayinji tinirã cu-ayiti, siminati (plãntati) di putsãn chiro; ayinji; ayinji, ayitã *{ro: vie plantată de curând}* *{fr: vigne plantée récemment}* *{en: young vineyard}* ex: sadlu-nj deadi multã auã § ***sãdescu*** (sã-dés-cu) vb IV sãdii (sã-díĭ), sãdeam (sã-deámŭ), sãditã (sã-dí-tã), sãdiri/sãdire (sã-dí-ri) – plãntedz (seamin) purtets (sãrmets) di-ayitã (di-aradã, tra s-nji fac unã ayinji) *{ro: sădi viţă de vie}* *{fr: planter pied de vigne}* *{en: plant vines}* ex: sãdii (plãntai, siminai) nã parti di-ayinji cu sãrmets dit Amirichii § ***sãdit*** (sã-dítŭ) adg sãditã (sã-dí-tã), sãdits (sã-dítsĭ), sãditi/sãdite (sã-dí-ti) – sãrmets (purtecã) di-ayitã tsi easti plãntatã *{ro: (viţă de vie) sădită}* *{fr: (pied de vigne) planté}* *{en: planted vine}* § ***sãdiri/sãdire*** (sã-dí-ri) sf sãdiri (sã-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-sãdeashti un sãrmet *{ro: acţiunea de a sădi viţă de vie}* *{fr: action de planter pied de vigne}* *{en: action of planting vines}*

sade[1] (sa-dé) adv – mash, mãsh, mãnghi, sai, veci, veciã, vecio *{ro: numai}* *{fr: seulement, simplement}* *{en: only}* ex: adrati sade (mash) dupã mintea a tinirlor

sade[2] (sa-dé) adg – vedz tu ***sadeu***

sadeu (sa-déŭ) adg sadei (sa-dé-i), sadei (sa-déĭ), sadei (sa-déĭ) – aplo, neamisticat cu tsiva altu; curat, munat, schet *{ro: simplu, pur, neamestecat}* *{fr: simple, pur, non mélangé}* *{en: simple, pure, unmixed}* § ***sade***[2] (sa-dé) adg invar – (unã cu ***sadeu***) ex: yiprãchi sade

sadinã (sá-di-nã) sf pl(?) – unã soi di earbã *{ro: un fel de iarbă}* *{fr: espèce d'herbe}* *{en: kind of grass}*

safi (sa-fí) adv invar – tsi easti cu unã hari la scara-atsea cama-analta; cum nu s-poati ma multu (ma ghini, ma mushat, etc.); farsi *{ro: perfect}* *{fr: parfaitement, purement}* *{en: perfectly}* ex: shtea nturtseshtili safi (farsi, cum nu s-poati ma ghini))

safir (sa-fírŭ) sn safiri/safire (sa-fí-ri) – cheatrã scumpã, di hromã albastrã nyilicioasã, multu mushatã tsi s-bagã la giuvairi (neali, veari, etc.) *{ro: safir}* *{fr: saphir}* *{en: saphire}* ex: purta veri cu chetri di safir § ***safiri/safire*** (sa-fí-ri) sf safiri (sa-fírĭ) (unã cu ***safir***)

safiri/safire (sa-fí-ri) sf – vedz tu ***safir***

safran (sa-fránŭ) sm safranj (sa-fránjĭ) – unã soi di earbã cu frãndzã lundzi shi suptsãri sh-lilici viniti, dit cari si scoati unã lugurii galbinã sh-anjurzitoari, ufilisitã la mãcãruri sh-ca yitrii; shafran, shãfrani, croc *{ro: şofran}* *{fr: safran, crocus}* *{en: saffron, crocus}* § ***shafran*** (sha-fránŭ) sm shafranj (sha-fránjĭ) – (unã cu ***safran***) ex: galbin s-featsi ca shafranlu § ***shãfrani/shãfrane*** (shã-frá-ni) sf shãfrãnj (shã-frắnjĭ) – (unã cu ***safran***) ex: li buisi cu sãfrani (lã deadi nã boi galbinã) § ***nshãfrãnedz*** (nshã-frã-nédzŭ) (mi) vb I nshãfrãnai (nshã-frã-náĭ), nshãfrãnam (nshã-frã-námŭ), nshãfrãnatã (nshã-frã-ná-tã), nshãfrãnari/nshãfrãnare (nshã-frã-ná-ri) – lj-dau cu shãfranea nã bueauã galbinã; ngãlbinescu; (fig: mi nshãfrãnedz = mi fac galbin la fatsã) *{ro: îngălbeni (cu şofranul)}* *{fr: jaunir (avec le safran)}* *{en: make something yellow (with the saffron)}* ex: lji si nshãfrãnã prosupa (fig: s-featsi galbin la fatsã); shi nshãfrãnirã (ngãlbinirã) cãmeshli § ***nshãfrãnat*** (nshã-frã-nátŭ) adg nshãfrãnatã (nshã-frã-ná-tã), nshãfrãnats (nshã-frã-nátsĭ), nshãfrãnati/nshãfrãnate (nshã-frã-ná-ti) – tsi s-featsi galbin cu shãfranea *{ro: îngălbenit (cu şofranul)}* *{fr: jauni (avec le safran)}* *{en: made yellow (with the saffron)}* § ***nshãfrãnari/nshãfrãnare*** (nshã-frã-ná-ri) sf nshãfrãnãri (nshã-frã-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva sã ngãlbineashti cu shãfranea *{ro: acţiunea de a (se) îngălbeni (cu şofranul)}* *{fr: action de jaunir (avec le safran)}* *{en: action of yellowing (with the saffron)}*

saftianã (saf-ti-ĭá-nã) sf – vedz tu ***sãfheani***

saghlam (sa-glámŭ) sm, sf, adg saghlamã (sa-ghlá-mã), saghlami (sa-ghlámĭ), saghlami/saghlame (sa-ghlá-mi) – unã cu ***saglam***

saghlamcu (sa-glám-cu) sm, sf, adg saghlamcã (sa-ghlám-cã), saghlamtsi (sa-ghlám-tsi), saghlamtsi/saghlamtse (sa-ghlám-tsi) – unã cu ***saglamcu***

saghlami (sa-ghlá-mi) adg, adv invar – unã cu ***saglami***

saglam (sa-glámŭ) sm, sf, adg saglamã (sa-glá-mã), saglami (sa-glámĭ), saglami/saglame (sa-glá-mi) – (omlu) tsi pistipseashti cã un lucru (minduiri, vreari, etc.) easti (fãr di altã) sigur shi nu poati s-hibã altã soi; saglamcu, sigur, siguripsit, saicu, aslã, gnisiu *{ro: sigur; om de încredere}* *{fr: sûr, certe; homme de confiance}* *{en: certain; man of trust}* § ***saglamcu*** (sa-glám-cu) sm, sf, adg saglamcã (sa-glám-cã), saglamtsi (sa-glám-tsi), saglamtsi/saglamtse (sa-glám-tsi) – (unã cu ***saglam***) § ***saglami*** (sa-ghlá-mi) adg, adv invar – tsi easti sigur; tsi easti dealihea (nu easti minciunos, calpu); saglam, saglamcu, saicu, sigur, siguripsit, aslã, gnisiu; sigura *{ro: sigur, veritabil}* *{fr: sûr, certain, en sûreté, véritable; certainment}* *{en: certain, true, real, certainly}* ex: nãsh nu u-au saglami (mintea ntreagã, sãnãtoasã); tuti suntu saglami (siguri, dealihea) § ***sãglãmsescu*** (sã-glãm-sés-cu) vb IV sãglãmsii (sã-glãm-síĭ), sãglãmseam (sã-glãm-seámŭ), sãglãmsitã (sã-glãm-sí-tã), sãglãmsiri/sãglãmsire (sã-glãm-sí-ri) – fac un lucru tra s-hibã sigur; siguripsescu, asiguripsescu, asfãlsescu *{ro: (se) asigura}* *{fr: (s')assurer}* *{en: assure, insure}* § ***sãglãmsit*** (sã-glãm-sítŭ) adg sãglãmsitã (sã-glãm-sí-tã), sãglãmsits (sã-glãm-sítsĭ), sãglãmsiti/sãglãmsite (sã-glãm-sí-ti) – tsi easti faptu s-hibã sigur; siguripsit, asiguripsit, asfãlsit *{ro: asigurat}* *{fr: assuré}* *{en: assured, insured}* § ***sãglãmsiri/sãglãmsire*** (sã-glãm-sí-ri) sf sãglãmsiri (sã-glãm-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sãglãmseashti; siguripsiri, asiguripsiri, asfãlsiri *{ro: acţiunea de a (se) asigura, asigurare}* *{fr: action de (s') assurer}* *{en:*

action of insuring himself}
saglamcu (sa-glám-cu) sm, sf, adg – vedz tu ***saglam***
saglami (sa-ghlá-mi) adg, adv invar – vedz tu ***saglam***
sahnã (sáh-nã) sf sahni/sahne (sáh-ni) – unã soi di hromã galbinã ashi cum u ari fatsa di om cãndu ngãlbineashti; hroma tsi u-aspuni omlu salbit tu fatsã *{ro: paloare} {fr: pâleur, couleur jaune} {en: palor, yellow color}* § ***sãhnjisescu*** (sãh-nji-sés-cu) vb IV sãhnjisii (sãh-nji-síĭ), sãhnjiseam (sãh-nji-seámŭ), sãhnjisitã (sãh-nji-sí-tã), sãhnjisiri/sãhnjisire (sãh-nji-sí-ri) – acats unã hromã sahnã pi prosup; mi fac salbit tu fatsã; fatsa-nj si fatsi galbinã ca turta di tsearã; pãlescu la fatsã; ngãlbinescu, gãlbinescu *{ro: deveni palid} {fr: devenir pâle, pâlir} {en: pale, become pale}* § ***sãhnjisit*** (sãh-nji-sítŭ) adg sãhnjisitã (sãh-nji-sí-tã), sãhnjisits (sãh-nji-sítsĭ), sãhnjisiti/sãhnjisite (sãh-nji-sí-ti) – tsi ari acãtsatã unã hromã sahnã; tsi s-ari faptã galbin la fatsã; salbit, ngãlbinit, gãlbinit *{ro: palid} {fr: pâle, pâli} {en: pale}* § ***sãhnjisiri/sãhnjisire*** (sãh-nji-sí-ri) sf sãhnjisiri (sãh-nji-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva (cariva) sãhnjiseashti; pãliri, ngãlbiniri, gãlbiniri *{ro: acţiunea de a deveni palid} {fr: action de devenir pâle; de pâlir} {en: action of paling; of becoming pale}*
sai[1] (sa-í) adg, adv – vedz tu ***saicu***
sai[2] (saĭ) adv – 1: mash, mãsh, mãnghi, sade, veciã, vecio, veci *{ro: numai} {fr: seulement} {en: only}* ex: curcusura sai (mash) harauã eara
saicu (sáĭ-cu) adg saicã (sáĭ-cã), saitsi (sáĭ-tsi), saitsi/saitse (sáĭ-tsi) – tsi easti sigur di-un lucru; saglam, saglamcu, sigur, siguripsit, aslã, gnisiu *{ro: sigur} {fr: sûr, certain, positif} {en: certain, true}* ex: oaminj saitsi, cu minti coaptã § ***sai***[1] (sa-í) adv invar – anilea, tamam, susta *{ro: exact} {fr: exact, exactement} {en: accurate, exactly}*
saidisescu (saĭ-di-sés-cu) vb IV saidisii (saĭ-di-síĭ), saidiseam (saĭ-di-seámŭ), saidisitã (saĭ-di-sí-tã), saidisiri/saidisire (saĭ-di-sí-ri) – ascultu cu cãshtigã (tinjisescu, nj-bag mintea, dau simasii la) atseali tsi mindueashti i dzãtsi cariva; dau di mãnear; bag oarã, sãldisescu, pãrãstisescu, ancunj *{ro: lua în seamă} {fr: prendre en considération} {en: take into consideration}* ex: catse nu saidiseats (nu-l dats di mãnear) xenlu?; sh-taha tunusirea a mea u saidiseashti (u sãldisea, u da di mãnear) Hristolu?; nu saidisea (nu u dãdea di mãnear, nu u tinjisea) dimãndãciunea-al Dumnidzã § ***saidisit*** (saĭ-di-sítŭ) adg saidisitã (saĭ-di-sí-tã), saidisits (saĭ-di-sítsĭ), saidisiti/saidisite (saĭ-di-sí-ti) – (zbor, pãreari, minduiri) tsi-lj s-ari datã simasii; a curi zbor easti ascultat; tsi lu-ari datã di mãnear; tsi-lj s-ari bãgatã oarã; pãrãstisit, sãldisit, ancunjat *{ro: luat în seamă} {fr: pris en considération} {en: taken into consideration}* § ***saidisiri/saidisire*** (saĭ-di-sí-ri) sf saidisiri (saĭ-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva saidiseashti tsiva i pri cariva; sãldisiri, bãgari oarã; pãrãstisiri, ancunjari *{ro: acţiunea de a lua în seamă} {fr: action de prendre en considération} {en: action of taking into consideration}* § ***nisaidisit*** (ni-saĭ-di-sítŭ) adg nisaidisitã (ni-saĭ-di-sí-tã), nisaidisits (ni-saĭ-di-sítsĭ), nisaidisiti/nisaidisite (ni-saĭ-di-sí-ti) – tsi nu-lj si da simasii; a curi zbor nu easti ascultat; tsi nu-lj s-ari bãgatã oarã; nipãrãstisit, nisãldisit *{ro: neluat în seamă} {fr: qui n'est pas pris en considération} {en: not taken into consideration}* ex: a ocljilor nisaidisits; nisaidisit sãndzi § ***nisaidisiri/nisaidisire*** (ni-saĭ-di-sí-ri) sf nisaidisiri (ni-saĭ-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu saidiseashti tsiva i pri cariva; nisãldisiri, nibãgari oarã; nipãrãstisiri *{ro: acţiunea de a nu lua în seamă} {fr: action de ne pas prendre en considération} {en: action of not taking into consideration}* § ***sãldisescu*** (sãl-di-sés-cu) vb IV sãldisii (sãl-di-síĭ), sãldiseam (sãl-di-seámŭ), sãldisitã (sãl-di-sí-tã), sãldisiri/sãldisire (sãl-di-sí-ri) – (unã cu ***saidisescu***) § ***sãldisit*** (sãl-di-sítŭ) adg sãldisitã (sãl-di-sí-tã), sãldisits (sãl-di-sítsĭ), sãldisiti/sãldisite (sãl-di-sí-ti) – (unã cu ***saidisit***) § ***sãldisiri/sãldisire*** (sãl-di-sí-ri) sf sãldisiri (sãl-di-sírĭ) – (unã cu ***saidisiri***)
saidisiri/ saidisire (saĭ-di-sí-ri) sf – vedz tu ***saidisescu***
saidisit (saĭ-di-sítŭ) adg – vedz tu ***saidisescu***
salamendrã (sa-la-mén-drã) sf salamendri (sa-la-mén-dri) – prici tsi bãneadzã sh-tu apã sh-pi loc, cari sh-u-adutsi cu un gushtir (ciupular) cu chealea ca sumulai sh-cu cicioarli shcurti tsi es dit trup nu cãtrã nghios ma di-unã parti sh-di-alantã a truplui *{ro: salamandră} {fr: salamandre} {en: salamander}*
salamurã (sa-la-mú-rã) sf – vedz tu ***sãlãmurã***
salatã (sa-lá-tã) sf sãlãts (sã-lătsĭ) – ma multi turlii di planti (ca earba), agri i criscuti di om, cu frãndzã mãri shi lãrdzã, cari s-mãcã proaspiti (cãtivãrãoarã hearti) amisticati di-aradã cu untulemnu shi puscã; soi di mãcari faptã cu-aesti planti di-aradã proaspiti, di cãstrãvets, tumãts, frãndzã di cucean (verdzu) shi alti zãrzãvãts tãljati cumãts njits tra si s-mãcã tu nchisita-a measãljei i deadun cu ghela; sãlatã *{ro: salată} {fr: salade} {en: salad}* ex: featsi sh-salatã di cãstrãvets § ***sãlatã*** (sã-lá-tã) sf sãlãts (sã-lătsĭ) – (unã cu ***salatã***)
salã (sá-lã) sf sãlj (sălj̆) – 1: udã multu mari iu pot si s-adunã multã dunjai (la un uspets, tra s-avdã un zbor, tra s-facã siryeani, etc.); 2: un ca udã njic tsi s-aflã la intrarea-a unei casã (iu poati si sh-alasã dunjaea pãputsãli, umbrela, paltadzlji, etc.); 3: udã lungu shi ngustu tsi leagã doi i ma multsã udadz *{ro: sală} {fr: salle} {en: large room, hall}*
salbit (sál-bitŭ) adg salbitã (sál-bi-tã), salbits (sál-bitsĭ) salbiti/salbite (sál-bi-ti) – (omlu) tsi easti la fatsã galbin (ca turta di tsearã); tsi sh-chiru tutã hroma di pi prosup; sarbit, galbin, gãlbunj (fig: salbit = (i) tsi ari unã hromã ashtearsã, tsi nu para ari hromã; (ii) tsi nu-ari gustu, tsi easti fãrã nustimadã) *{ro: palid, livid; insipid} {fr: pâle, blême; insipide} {en: pale, livid, tasteless}* ex: moi, lilice galbinã, tsi ai boea salbitã; moi, lilice alicã, tsi-nj ti-apirish salbitã? § ***sarbit*** (sár-bitŭ) adg sarbitã (sár-bi-tã), sarbits (sár-bitsĭ) sarbiti/sarbite (sár-bi-ti) – (unã cu ***salbit***) ex: sarbitã (fig: fãrã nustimadã) easti tu tuti tsi fatsi
salchiu (sal-chíŭ) adg salchii/salchie (sal-chí-i), salchii (sal-chíĭ), salchii (sal-chíĭ) – tsi nu easti mushat tu videari; tsi easti urut di nu pots s-lu vedz; tsi easti agnusos sh-ti fatsi s-lu-aurãshti; aurãt, urãt, urut, slut, taxes *{ro: urâcios, odios} {fr: odieux, détestable} {en: odious}*
salep (sa-lépŭ) sf salepuri (sa-lé-purĭ) – numã datã a rãdãtsinjlor (pãtãtslor) scoasi dit unã plantã (agru-lilici) shi a fãrinãljei faptã dit nãsi; biuturã (dit chirolu veclju sh-dultsi ca siropea) faptã dit aestã fãrinã amisticatã cu njari shi apã; salepi, sãlepi *{ro: salep} {fr: julep} {en: julep}* ex: biui un salep s-mi ncãldzãscu; easti groasã dzama ca di salep § ***salepi*** (sa-lé-pi) sf salepuri (sa-lé-purĭ) – (unã cu ***salep***) § ***sãlepi*** (sã-lé-pi) sf sãlepuri (sã-lé-purĭ) – (unã cu ***salep***) § ***sãlipci*** (sã-lip-cí) sm sãlipceadz (sã-lip-cĭádzĭ) – atsel tsi fatsi i vindi salep *{ro: salepciu} {fr: vendeur de julep} {en: julep maker and seller}* § ***salipci*** (sa-lip-cí) sm salipceadz (sa-lip-cĭádzĭ) – (unã cu ***sãlipci***) § ***salepci*** (sa-lep-cí) sm salepceadz (sa-lep-cĭádzĭ) – (unã cu ***sãlipci***)
salepci (sa-lep-cí) sm – vedz tu ***salep***
salepciu (sa-lep-cíŭ) sm salepcii (sa-lep-cíĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu ductsiunar; vedz ***salepci***
salepi (sa-lé-pi) sf – vedz tu ***salep***
salipci (sa-lip-cí) sm – vedz tu ***salep***
salipciu (sa-lip-cíŭ) sm salipcii (sa-lip-cíĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu ductsiunar; vedz ***salipci***
saljar (sá-ljĭarŭ) sn saljari/saljare (sá-ljĭa-ri) – pitsetã njicã tsi s-bagã sum grunj di gusha-a ficiuritslor njits tra s-nu s-murdãripseascã cãndu mãcã; shirveti, distimeli, pitsetã, pischiri *{ro: şerveţel} {fr: serviette de table pour les petits enfants} {en: bib, small napkin}*
salmã (sál-mã) sf sãlnj (sălnjĭ) – cumatã njicã di cuprii (earbã, per, palji, plevã, peanã, puh, etc.); sãlmã, shilji, shulji, shulj, cuprii *{ro: fulg, bagatelă, firicel (de păr, iarbă, paie, etc.)} {fr: brin, vétilles; bagatelle} {en: trifle; fragment (hair, grass, etc.)}* § ***sãlmã*** (sălmã) sf sãlnj (sălnjĭ) – (unã cu ***salmã***)
salon/salon (sa-lónŭ) sn – vedz tu ***saloni***
saloni/salone (sa-ló-ni) sf salonj (sa-lónjĭ) – udãlu dit unã casã iu s-aprochi oaspitslji, iu s-adunã dunjaea s-facã muabeti; salon *{ro: salon} {fr: salon} {en: parlour, drawing room}* ex: lj-ursi tuts tu saloni § ***salon/salon*** (sa-lónŭ) sn salonuri(?) (sa-ló-nurĭ) – (unã cu ***saloni***)
salpã (sál-pã) sf – vedz tu ***tsalpã***

saltamarcã (sal-ta-már-cã) sf saltamartsi (sal-ta-már-tsi) – unã soi di geachet purtat di muljeri, shcurtu, lai sh-cu mãnits lundzi *{ro: specie de vestă} {fr: sorte de veston très court et noir, à longues manches, que portent les femmes} {en: a kind of woman jacket short, black and with longs sleeves}*

saltã (sál-tã) sf – vedz tu ***saltu***[3]

saltsã (sál-tsã) sf pl(?) – muljitura (dzama) dit mãcari (amisticatã multi ori cu carni, zãrzãvãts, fãrinã arsã, etc.); dzamã tsi s-adavgã ma nãpoi tu mãcari, tra sã-lj da un gustu sh-unã nustimadã ma bunã; dzamã *{ro: sos} {fr: sauce} {en: sauce}* ex: ghela eara faptã cu saltsã (dzamã) di tumati

saltsi cu-alumãchili nghios sf – vedz tu ***saltsi***

saltsi/saltse (sál-tsi) sf sãltsi (sắl-tsi) – soi di arburi tsi creashti di-aradã piningã api tsi curã, cu alumãchili multu lundzi, suptsãri sh-cari si-anduplicã lishor fãrã si s-arupã, cu frãndzãli lundzi sh-suptsãri ca chipita di cundar (mãzdrac), sh-cu lilicili galbini-verdzã adunati stog ca tu-unã soi di schic; sãltsioarã, rãchitã; (expr: ***saltsi cu-alumãchili nghios*** = unã soi di saltsi tsi creashti piningã arãuri, cu alumãchi lundzi shi suptsãri tsi spindzurã cãtrã nghios, dip canda easti un saltsi tsi plãndzi) *{ro: salcie} {fr: saule, osier} {en: willow, osier}* ex: lasã cã shi saltsea-a mea va s-facã auã; sum sãltsi shidzum s-n-avrãm; lemnul di sãltsi nu tsãni foclu § ***sãltsioarã*** (sãl-tsi-oá-rã) sf sãltsiori (sãl-tsi-órĭ) – saltsi ma njicã *{ro: sălcioară} {fr: petite saule} {en: small willow}* ex: di sum unã sãltsioarã

saltsinã[1] (sál-tsi-nã) sf – vedz tu ***sartsinã***[1]

saltsinã[1] (sál-tsi-nã) sf – vedz tu ***sartsinã***[1]

saltsinã[2] (sál-tsi-nã) adgf – vedz tu ***sartsinã***[2]

saltsinã[2] (sál-tsi-nã) adgf – vedz tu ***sartsinã***[2]

saltu[1] (sál-tu) sm – vedz tu ***psaltu***[1]

saltu[2] (sál-tu) sm saltsã (sál-tsã) – usic di la cicioarli a njeljlor (oilor, cãprilor, etc.) cu cari s-agioacã njitsljі; psaltu, vãsilje, vãshclje, arshic, ashic, ishic, mishic, alumã, anumã, vangã, amadã, nip, nãip, ip, ipã, cocan, coci, cunjac *{ro: arşic plombat} {fr: osselet plombé} {en: knuckle bone}*

saltu[3] (sál-tu) vb I sãltai (sãl-táĭ), sãltam (sãl-támŭ), sãltatã (sãl-tá-tã), sãltari/sãltare (sãl-tá-ri) – ansar cãtrã nghios dit-un loc ma-analtu; mi-aleapid cãtrã tu nsus cu putearea-a cicioarilor tra s-cad deapoea nãpoi pri loc; ansar pristi un lucru; ansar (mi-aruc, mi hiumusescu, mi-aleapid) pri cariva (icã dit-un loc tu altu); asaltu, ansar, nsar, sar, antrisar, andrisar, andisar, alsar, arsar, arãsar *{ro: sălta} {fr: sauter} {en: jump, leap}* ex: di hroa sãlta (ansãrea) § ***sãltat*** (sãl-tátŭ) adg sãltatã (sãl-tá-tã), sãltats (sãl-tátsĭ), sãltati/sãltate (sãl-tá-ti) – (atsel) tsi ansari priti tsiva i pri cariva; tsi s-arcã cãtã nghios dit un loc ma-analtu; (lucrul) pristi cari ari ansãritã cariva; asãltat, ansãrit, nsãrit, sãrit, antrisãrit, andrisãrit, andisãrit, alsãrit, arsãrit, arãsãrit *{ro: sărit, repezit} {fr: sauté} {en: jumped, leaped}* § ***sãltari/sãltare*** (sãl-tá-ri) sf sãltãri (sãl-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ansari; asãltari, ansãriri, nsãriri, sãriri, antrisãriri, andrisãriri, andisãriri, alsãriri, arsãriri, arãsãriri *{ro: acţiunea de a sări, de a se repezi, sărire, repezire} {fr: action de sauter} {en: action of jumping, of leaping}* § ***saltã*** (sál-tã) sf pl(?) – atsea tsi fatsi un om cãndu ansari nsus pristi caiva i pristi tsiva; ansãriturã, ansãriri, antrisãturã *{ro: salt} {fr: saut} {en: jump, leap}* § ***asaltu*** (a-sál-tu) vb I asãltai (a-sãl-táĭ), asãltam (a-sãl-támŭ), asãltatã (a-sãl-tá-tã), asãltari/asãltare (a-sãl-tá-ri) – (unã cu ***saltu***) ex: nj-asaltã (nj-ansari) inima § ***asãltat*** (a-sãl-tátŭ) adg asãltatã (a-sãl-tá-tã), asãltats (a-sãl-tátsĭ), asãltati/asãltate (a-sãl-tá-ti) – (unã cu ***sãltat***) § ***asãltari/asãltare*** (a-sãl-tá-ri) sf asãltãri (a-sãl-tắrĭ) – (unã cu ***sãltari***)

samã (sá-mã) sf sami/same(?) (sá-mi) – lucru tsi lumea nu poati s-lu-aducheascã cum s-ari faptã, cã nu pari faptu di fisi i di-unã puteari lumeascã, mash di-unã puteari dumnidzãeascã i dyeavuleascã; thamã, thavmã, thãmãturyii, ciudii, nishani *{ro: minune} {fr: miracle, prodige} {en: miracle}* ex: samã (ciudii) mari!; cum s-featsi sama (ciudia) aestã?

Samedru (Sa-mé-dru) sm – vedz tu ***sãmtu***[1]

Sa-Medru (Sa-Mé-dru) sm – vedz tu ***sãmtu***[1]

samsacãzi/samsacãze (sam-sa-cắ-zi) sf – vedz tu ***sãcãzi***

samuri/samure (sa-mú-ri) sf – vedz tu ***sãmurã***

san[1] (sánŭ) sn sani/sane (sá-ni) – soi di pheat arucutos (cu mãrdzinjli niheam sculati sh-cu fundul ãndreptu) dit cari mãcã oaminjlji la measã (faptu di-aradã di fãrfuriu ma poati s-hibã adrat sh-di yilii, lemnu, etc.); misur, misurã, piat, pheat, pheatac, blid, sãhan, sãhani, cãtsin, cãtsãn, cãtsãnã, cãtson, cinac, cinacã, cinachi, talir, tãljur, tas, tasi, tanir, tanirã, tãnir, gãvanã, cingu *{ro: farfurie} {fr: assiette, casserole} {en: dinner plate, pan}* ex: si-nj dai un san; cãti vãrã san (pheat) di lapti; alanti sani eara di-asimi § ***sãhan*** (sã-hánŭ) sn sãhãnj (sã-hắnjĭ) – (unã cu ***san***[1]) § ***sãhani/sãhane*** (sã-há-ni) sf sãhãnj (sã-hắnjĭ) – (unã cu ***san***[1])

san[2] (sánŭ) adg – vedz tu ***sãnãtati***

sanchi/sanche cong – va s-dzãcã cã, s-pari cã, taha, parcã, dip canda *{ro: cică, ca şi cum} {fr: comme si, on dirait que} {en: it seems to imply that}* ex: sanchi (va dzãcã, taha), s-easti cã fatsi ghini

sanji/sanje (sá-nji) sf sãnj (sắnjĭ) – amaxi di earnã (traptã di calj) cari, tu loc di-arocuti ari lami (ca lipidz lundzi shi suptsãri di lemnu i her) tsi u fac amaxea s-arunicã lishor pi neauã; giucãreauã (ca unã soi di-amaxi pri lami di lemnu i her) pri cari s-alinã cilimeanjlji tra s-arunicã aripidina pi neauã *{ro: sanie} {fr: traîneau} {en: sleigh}*

santacrutã (san-ta-crú-tã) sf santacruti/santacrute (san-ta-crú-ti) – hirili scoasi dit un cuculj tu cari s-aflã ncljis yermul di mãtasi (dupã tsi easti lunjidã sh-nãinti ca si s-facã flitur) sh-dit cari s-fatsi unã pãndzã mushatã sh-vãrtoasã trã zãvoani, cãmesh, fustãnj, etc.; mitasi, mitaxi, mãtasi, sirmã, brãsimi, brisimi, brishimi, ibrãsimi, ibrishimi, burungicã, burungichi, gron *{ro: mătase} {fr: soie} {en: silk}*

sap (sápŭ) vb I – vedz tu ***sapã***[1]

sapã[1] (sá-pã) sf sãchi (sắchĭ) – hãlati (di-aradã di mãnã cu-unã coadã lungã di lemnu sh-unã lamã sturyisitã la un capit) cu cari si scoati (si-arãmã) tsarã dit loc (tra s-seaminã tsiva, i s-adunã loc la-arãdãtsinã) icã s-curã (s-sircljadzã, s-pliveascã) jumeri dit grãdinã (erburi tsi nu-alasã loc a zãrzãvãtslor ta s-creascã); sapãlatã, cupãcearcã; (expr: lj-dau unã sapã = lj-fac lucru cu sapa) *{ro: sapă} {fr: pioche, houe} {en: pick, hoe}* ex: sapa easti di her cu coadã di lemnu; di sapã sh-lupatã vãrã nu ascapã; cu dintsãlj ca sãchi; am nã sapã sh-un tãpor, va li vindu sh-va mi nsor; lj-deadi unã sapã (expr: curã di jumeri shi adunã loc la-arãdãtsina) a misurlui § ***sapãlatã*** (sa-pã-lá-tã) sf sapãlati/sapãlate (sa-pã-lá-ti) – sapã mari cu lama di her largã *{ro: sapă lată} {fr: hoyau} {en: mattock}* § ***sap*** (sápŭ) vb I sãpai (sã-páĭ), sãpam (sã-pámŭ), sãpatã (sã-pá-tã), sãpari/sãpare (sã-pá-ri) – lucredz cu sapa tra s-arãm tsarã shi s-u-adun tu-un loc; lucredz cu sapa tra s-cur (sãrcljedz, plivescu, prãshescu) jumeri dit grãdinã; fac unã groapã tu loc; tsap, tãrchescu; (expr: 1: l-sap pri cariva = tra s-lji fac arãu a unui, lu cãtigursescu, l-cacuzburãscu, dzãc zboarã uruti sh-minciunoasi, bag zizanji, etc.; 2: sap tu lemnu = pilichisescu seamni, gramati tu lemnu) *{ro: săpa} {fr: piocher} {en: dig (with a pick)}* ex: ma sãpa tu grãdinã (sãrclja, plivea grãdina); sãpã (trapsi loc pristi) fucurina; nãs mi sãpa (expr: dzãtsea zboarã minciunoasi, bãga zizanji) ta s-nji lja loclu; sãpai tsiva (expr: pilichisii neshti seamni) tu lemnu § ***sãpat*** (sã-pátŭ) adg sãpatã (sã-pá-tã), sãpats (sã-pátsĭ), sãpati/sãpate (sã-pá-ti) – (loc) tsi easti arãmat di tsarã (curat di erburi, etc.) cu-unã sapã; (groapã) tsi easti faptã; tsãpat, tãrchit *{ro: săpat} {fr: pioché} {en: digged (with a pick)}* ex: trupuri ca n marmurã sãpati § ***sãpari/sãpare*** (sã-pá-ri) sf sãpãri (sã-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva (unã grãdinã, unã groapã, un loc, etc.) easti sãpat; tsãpari, tãrchiri *{ro: acţiunea de a săpa; săpare} {fr: action de piocher} {en: action of digging (with a pick)}* ex: ayinea va sãpari § ***sãpãtor*** (sã-pã-tórŭ) adg sãpãtoari/sãpãtoare (sã-pã-toá-ri), sãpãtori (sã-pã-tórĭ), sãpãtoari/sãpãtoare (sã-pã-toá-ri) – atsel tsi sapã tsiva *{ro: săpător} {fr: piocheur} {en: digger (with a pick)}* § ***sãpãturã*** (sã-pã-tú-rã) sf sãpãturi (sã-pã-túrĭ) – lucrul faptu cu-unã sapã (di-arãmari shi scuteari di tsarã dit loc, di curari erburi dit grãdinã, etc.) *{ro: săpătură} {fr: travail à la pioche} {en: digging, hoeing}* § ***tsap***[2] (tsápŭ) vb I tsãpai (tsã-páĭ), tsãpam (tsã-pámŭ), tsãpatã (tsã-pá-tã), tsãpari/tsãpare

(tsã-pá-ri) – (unã cu ***sap***) § ***tsãpat*** (tsã-pátŭ) adg tsãpatã (tsã-pá-tã), tsãpats (tsã-pátsĭ), tsãpati/tsãpate (tsã-pá-ti) – (unã cu ***sãpat***) § ***tsãpari/tsãpare*** (tsã-pá-ri) sf tsãpãri (tsã-pắrĭ) – (unã cu ***sãpari***)

sapã[2] (sá-pã) sf sapi/sape (sá-pi) – misurã di lundzimi la-ayinj *{ro: mãsurã de lungime la vii} {fr: mesure de longueur pour les vignes} {en: measure of length for the vineyards}* ex: ari-ayinji di yinghits sapi

sapãlatã (sa-pã-lá-tã) sf – vedz tu ***sapã***[1]

sar (sárŭ) vb IV – vedz tu ***ansar***[1]

saracufai (sa-ra-cu-fãĭ) sm saracufaeanj (sa-ra-cu-fá-ĭanjĭ) – numã datã la ma multi turlii di bubulits cari bãneadzã tu lemnu shi-l mãcã; sãrachi *{ro: car; molie} {fr: car, artison} {en: wood worm}*

saragarã (sa-ra-gá-rã) invar – ud multu di multu; molj, amolj, muceali, muclishti, lercã, pãpulj, pupulj, bljondã *{ro: ud leoarcã} {fr: mouillé, trempé jusqu'au os} {en: wet, soaked}* ex: mi feci saragarã (ud muceali)

saraili (sa-raĭ-lí) sm sarailadz (sa-raĭ-ládzĭ) – dultseami faptã ca pita cu peturi (anvãrtiti ca pi-unã sulã) tu cari s-bagã nuts, migdali, etc. nicati tu siropi di zahari i njari *{ro: sarailie} {fr: gateau (d'origine turque) aux noix imprégnés dans un sirop de miel} {en: Turkish type of pastry, with nuts inside, saturated in a honey syrup}* ex: lo nã saraili tra sã-sh curmã foamea

saraval (sa-rá-valŭ) adg saravalã (sa-rá-va-lã), saravalj (sa-rá-valjĭ), saravali/saravale (sa-rá-va-li) – hiintsã i lucru tsi easti aush, tsi nu pari s-hibã bun trã tsiva; cãrcãm *{ro: prãpãdit, mârţoagã} {fr: quelque chose de vieux; criquet, rosse, haridelle} {en: wretched, miserable, worthless being, jade, old nag}*

sarbit (sár-bitŭ) adg – vedz tu ***salbit***

sarcalets (sar-ca-létsŭ) sm – vedz tu ***scarcalec***

sarcã (sár-cã) sf – vedz tu ***saric***

sardelã[1] (sar-dé-lã) sf sardeli/sardele (sar-dé-li) – peshtsã njits di-amari tsi s-mãcã sh-proaspits, ma di-aradã s-mãcã (cu oasi cu tut) dit cutii di conservi iu s-aflã multu apitrusiti shi tsãn multu chiro *{ro: sardea} {fr: sardine} {en: sardine}* ex: tsinarã cu dauã cutii di sardeli

sardelã[2] (sar-dé-lã) sf pl(?) – numã datã la ma multi turlii di lilici cu arapuni di lãludz aroshi (trandafilii i albi) criscuti n casã (i nafoarã tu locurli caldi) trã mushuteatsa shi anjurizma-a lor *{ro: muşcatã} {fr: géranium} {en: geranium, pelargonium}* ex: sardela easti nã lilici alicã

sardhelã (sar-dhé-lã) sf sardheli/sardhele (sar-dhé-li) – unã cu ***sardelã***[1]

sari albã – vedz tu ***sari***

sari amarã – vedz tu ***sari***

sari di limonji – vedz tu ***sari***

sari lai – vedz tu ***sari***

sari/sare (sá-ri) sf fãrã pl – lugurii albã (tsi easti ca un crustal multu njic tu videari) tsi s-tucheashti lishor tu apã (tsi s-bagã tu mãcari tra s-lji da unã nustimadã bunã shi, cãndu easti bãgatã multã tu-unã mãcari, pescu, cash, etc. u fatsi s-nu s-aspargã shi s-dãnãseascã multu chiro); (fig: 1: sari = fisi, hiri, veti, haractir; expr: 2: ***sari albã*** = sari scoasã dit loc; 3: ***sari lai*** = sari scoasã dit apa di-amari; 4: ***sari amarã*** = unã pulbiri albã ("sulfat di magnezii") tsi s-lja ca yitrii di-atselj tsi au capsi sh-nu pot s-easã nafoarã; 5: ***sari di limonji*** = limontus, unã soi di crustal cari s-adavgã tu mãcari (tu loc di limonji) tra sã-lj da acrimi; 6: om fãrã sari = om anustu tsi easti fãrã haractir, hari, i nustimadã; 7: mãcãm pãni sh-sari deadun = him oaspits bunj, nã cunushtem di multu chiro; 8: lj-es ninti (lu-aprochi) cu pãni shi sari = lu-aprochi cu multã tinjii; 9: si s-facã tuti apã sh-sari = s-li ashtirdzem, s-li agãrshim tuti; 10: alag ca oili dupã sari = alag cu multã mirachi dupã un lucru tsi voi multu s-lu am; 11: hir di sari = putsãnã sari) *{ro: sare; naturã, fire} {fr: sel; nature, caractère} {en: salt; nature, character}* ex: ca oili dupã sari alagã; nu-ari sari mãcarea aestã; s-nji dai un hir di sari (putsãnã sari); sari, sh-altu tsi! dzãsi moasha (expr: cãt trã sari, lja-ts mintea cã nu-ts dau, dzãsi moasha); ari mãcatã cu mini pãni sh-sari (expr: him oaspits buni sh-di multu chiro); ashi lã-i sarea (fig: fisea, haractirlu) a lor; hai tora, apã shi sari tuti (expr: s-agãrshim tuti) cãti dzãtsem § ***sãrãtor***[1] (sã-rã-tórŭ) sm sãrãtori (sã-rã-tórĭ) shi sn sãritoari/sãritoare (sã-ri-toá-ri) – unã hãlati njicã cu sari nuntru (tsi s-tsãni pri measã) dit cari oaminjlji pot s-arucã sari tu mãcari; pungã njicã tu cari s-bagã sarea tra s-poatã omlu s-u poartã cu el *{ro: solniţã} {fr: salière; petite bourse dans laquelle on met du sel} {en: salt cellar}* ex: sari tu sãrãtor; si nsurã Nasta, tsi lu-au tutã lumea ca sãrãtor § ***sãrãturã*** (sã-rã-tú-rã) sf sãrãturi (sã-rã-túrĭ) – sarea tsi s-aflã tu-un lucru (mãcari); mãcari tsi-lj s-ari bãgatã multã sari; ansãrãturã, nsãrãturã *{ro: sãrãturã} {fr: salage, salure, salaison} {en: salinity}* ex: nu-lj deadi s-mãcã sãrãturi (mãcãri cu multã sari) § ***sãrinji/sãrinje*** (sã-rí-nji) sf sãrinj (sã-rínjĭ) – loclu iu s-da sari a oilor tra s-u lingã *{ro: locul unde se pune sare ca sã o lingã oile} {fr: endroit avec du sel à lécher pour les mouton} {en: place with salt for the sheep}* ex: s-dusirã oili la sãrinji § ***nsar***[2] (nsárŭ) vb I nsãrai (nsã-ráĭ), nsãram (nsã-rámŭ), nsãratã (nsã-rá-tã), nsãrari/nsãrare (nsã-rá-ri) – bag (pispilescu) sari tu mãcari (tra s-u fac cama nostimã); bag sari multã tu mãcãri (cash, carni, etc.) tra s-li fac s-nu s-aspargã shi s-dãnãseascã multu chiro; ansar, pãstosescu; (expr: 1: lu nsar = l-bat multu, lj-dau un shcop bun; 2: nsar lucrili = lã bag unã tinjii ma mari (lã alin tinjia, li scunchescu lucrili ma multu) di cãt fac; li fac lucrili multu scumpi) *{ro: sãra; bate rãu} {fr: saler; rendre raisonnable; rouer de coups} {en: salt; beat badly}* ex: li nsãrã mãcãrli multu (lã bãgã multã sari); u nsãrai ghini carnea; adzã nsãrãm cashlu; lu nsãrai pri nãs (expr: lj-ded un shcop) § ***nsãrat*** (nsã-rátŭ) adg nsãratã (nsã-rá-tã), nsãrats (nsã-rátsĭ), nsãrati/nsãrate (nsã-rá-ti) – pispilescu sari tu mãcari tra s-hibã cama nostimã; bag sari tra s-li fac mãcãrli s-nu s-aspargã shi s-tsãnã ma multu chiro; ansãrat, pãstosit *{ro: sãrat; bãtut rãu} {fr: salé; rendu raisonnable; roué de coups} {en: salted; beaten badly}* ex: nsãrat easti vestul (expr: multu scumpu); nsãrati (expr: multu scumpi) suntu adzã tuti luguriili din pãzari § ***nsãrari/nsãrare*** (nsã-rá-ri) sf nsãrãri (nsã-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã nsarã tsiva; ansãrari, pãstosiri *{ro: acţiunea de a sãra; de a bate mãr; bãtaie bunã} {fr: action de saler; de rouer de coups; volée, rossade} {en: action of salting; of beating badly}* ex: cu nsãrarea-a pãstrãmãlui chirui dzua; cashlu va nsãrari (bãgari sari); va nsãrari (expr: va bãteari) atsel om § ***nsãrãturã*** (nsã-rã-tú-rã) sf nsãrãturi (nsã-rã-túrĭ) – sarea tsi s-aflã tu-un lucru (mãcari); mãcari tsi easti multu nsãratã; ansãrãturã, sãrãturã *{ro: sãrãturã} {fr: salage, salure, salaison} {en: salinity}* § ***ansar***[2] (an-sárŭ) vb I ansãrai (an-sã-ráĭ), ansãram (an-sã-rámŭ), ansãratã (an-sã-rá-tã), ansãrari/ansãrare (an-sã-rá-ri) – (unã cu ***nsar***[2]) ex: sã-nj dai un hir di sari s-u ansar mãcarea; feata sh-ansãrã shi shi mpipirã mãcãrli; lu-ansãrã ghini (expr: l-bãtu multu) § ***ansãredz*** (an-sã-rédzŭ) vb I ansãrai (an-sã-ráĭ), ansãram (an-sã-rámŭ), ansãratã (an-sã-rá-tã), ansãrari/ansãrare (an-sã-rá-ri) – (unã cu ***ansar***[2]) § ***ansãrat*** (an-sã-rátŭ) adg ansãratã (an-sã-rá-tã), ansãrats (an-sã-rátsĭ), ansãrati/ansãrate (an-sã-rá-ti) – (unã cu ***nsãrat***) § ***ansãrari/ansãrare*** (an-sã-rá-ri) sf ansãrãri (an-sã-rắrĭ) – (unã cu ***nsãrari***) § ***ansãrãturã*** (an-sã-rã-tú-rã) sf ansãrãturi (an-sã-rã-túrĭ) – (unã cu ***nsãrãturã***) § ***ninsãrat*** (nin-sã-rátŭ) adg ninsãratã (nin-sã-rá-tã), ninsãrats (nin-sã-rátsĭ), ninsãrati/ninsãrate (nin-sã-rá-ti) – tsi nu easti nsãrat; tsi nu-lj s-ari bãgatã sari; neansãrat *{ro: nesãrat} {fr: qui n'est pas salé} {en: that is not salted; unsalted}* § ***ninsãrari/ninsãrare*** (nin-sã-rá-ri) sf ninsãrãri (nin-sã-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu sã nsarã tsiva; neansãrari *{ro: acţiunea de a nu sãra} {fr: action de ne pas saler} {en: action of not salting}* § ***nisãrat*** (ni-sã-rátŭ) adg nisãratã (ni-sã-rá-tã), nisãrats (ni-sã-rátsĭ), nisãrati/nisãrate (ni-sã-rá-ti) – (unã cu ***ninsãrat***) § ***nisãrari/nisãrare*** (ni-sã-rá-ri) sf nisãrãri (ni-sã-rắrĭ) – (nã cu ***ninsãrari***) § ***paransar***[2] (pá-ran-sárŭ) vb I paransãrai (pá-ran-sã-ráĭ), paransãram (pá-ran-sã-rámŭ), paransãratã (pá-ran-sã-rá-tã), paransãrari/paransãrare (pá-ran-sã-rá-ri) – bag (pispilescu) multã sari tu mãcari sh-u fac s-hibã multu nsãratã *{ro: sãra pea mult} {fr: trop saler} {en: salt too much}* § ***paransãrat*** (pá-ran-sã-rátŭ) adg

paransãratã (pá-ran-sã-rá-tã), paransãrats (pá-ran-sã-rátsĭ), paransãrati/paransãrate (pá-ran-sã-rá-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã multã sari (ma multã di cum lipseashti) *{ro: sărat pea mult}* *{fr: qui est trop salé}* *{en: salted too much}* § ***paransãrari/paransãrare*** (pá-ran-sã-rá-ri) sf paransãrãri (pá-ran-sã-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bagã ma multã sari di cum lipseashti *{ro: acţiunea de a săra pea mult}* *{fr: action de trop saler}* *{en: action of salting too much}*

saric (sá-ricŭ) sm pl(?) – unã soi di tsãsãturã groasã di lãnã dit cari s-fac stranji huryiteshti; pustavi groasã ca shiaclu tsi s-fatsi n casã; gravano, pustavi, shiac, abã *{ro: aba}* *{fr: aba, bure, drap}* *{en: frieze, rough homespun, rough material (of wool)}* § ***saricã*** (sá-ri-cã) sf sãrits (sã-ritsĭ) – stranj lungu di lãnã (di earnã) cu peri lundzã; sarcã, gunelã, gunealã; (expr: easti di saricã = easti armãn sadeu, dealihea, di pãpãnj-strãpãpãnj); (expr: 1: ***saricã turnatã*** = saricã purtatã anapuda; 2: ***saricã cu leapi***, ***saricã cu ureclji*** = (i) saricã tsi ari cumãts tsi spindzurã dit pãltãrli-a ljei, adãvgati mash ti mushiteatsã cã nu-agiutã la tsiva; (ii) s-dzãtsi "***ureaclji di saricã***" ti lucrili tsi nu-aduc vãrã hãiri; 3: ***saricã shutã*** = saricã fãrã ureclji; 4: ***saricã flucatã*** = saricã tsi-ari pristi tut floatsi di lãnã albi) *{ro: manta de lână cu părul lung}* *{fr: manteau à longs poils}* *{en: long woolen cloak}* ex: yin aush cu sãrits albi; tsi-nj portsã sarica preanumiri, lai gione mushat?; pit hori s-poartã nica sarica § ***sarcã*** (sár-cã) sf sãrtsi(?) (sắr-tsi) – (unã cu ***saricã***) ex: maea cu sarca turnatã (sarica purtatã anapuda); un aush cu sarca turnatã (angucitoari: aricilu); va tsi-u tornu sarca dialantã parti § ***sãrcotã*** (sãr-có-tã) sf sãrcots (sãr-cótsĭ) shi sãrcoti/sãrcote (sãr-có-ti) – saricã njicã trã ficiurits *{ro: sarică mică pentru copii}* *{fr: petite "saricã" pour des enfants}* *{en: small "saricã" for children}* § ***nsaric*** (nsá-ricŭ) (mi) vb I nsãricai (nsã-ri-cáĭ), nsãricam (nsã-ri-cámŭ), nsãricatã (nsã-ri-cá-tã), nsãricari/nsãricare (nsã-ri-cá-ri) – nvescu cu sarica; nj-bag sarica *{ro: îmbrăca cu sarica}* *{fr: mettre la "saricã)}* *{en: put on the "saricã"}* ex: nsaricã-ti (bãgã-ts sarica) sh-du-ti, ti pãlãcãrsescu; tora va s-mi nsaric (va-nj bag sarica) § ***nsãricat*** (nsã-ri-cátŭ) adg nsãricatã (nsã-ri-cá-tã), nsãricats (nsã-ri-cátsĭ), nsãricati/nsãricate (nsã-ri-cá-ti) – tsi sh-ari bãgatã sarica; tsi s-ari nviscutã cu sarica *{ro: îmbrăcat cu sarica}* *{fr: habillé avec la "saricã)}* *{en: with the "saricã" put on}* ex: tatã-su s-purta nsãricat (nviscut cu sarica) § ***nsãricari/nsãricare*** (nsã-ri-cá-ri) sf nsãricãri (nsã-ri-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si nsaricã *{ro: acţiunea de a îmbrăca sarica}* *{fr: action de mettre la "saricã)}* *{en: action of putting on a "saricã"}*

saricã (sá-ri-cã) sf – vedz tu ***saric***

saricã cu leapi – vedz tu ***saric***

saricã cu ureclji – vedz tu ***saric***

saricã flucatã – vedz tu ***saric***

saricã shutã – vedz tu ***saric***

saricã turnatã – vedz tu ***saric***

sarpi/sarpe (sár-pi) invar. – vedz tu ***sãrpit***

sarpit (sãr-pitŭ) adg – vedz tu ***sãrpit***

sartsinã[1] (sár-tsi-nã) sf sãrtsinj (sắr-tsinjĭ) – 1: lucru greu purtat deanumirea i ncãrcat pri-unã pravdã (cal i gumar); atsea furti cãt poati s-u poartã omlu (pravda, etc.) deanumirea; 2: lucru tsi-lj si caftã a unui trã fãtseari; lucru tsi sh-lu bãgã singur tu minti s-lu facã (shi sh-u lja ca unã borgi s-u facã); furtii, greatsã, griatsã, var, vãrii *{ro: încărcătură, sarcină; mandat; misiune}* *{fr: bagage, fardeau que l'on porte sur le dos; charge; mandat; mission}* *{en: luggage; load, burden; charge; mandate; mission}* ex: s-aducã unã sartsinã di leamni (furtii, cãt poati s-poartã); pãnã sã-sh bagã sartsina; eara sartsina greauã; doauã sãrtsinj (leamni purtati deanumirea) nu-nj fãtseam; s-mi discarcu di-unã sartsinã (di-un lucru tsi-aveam trã fãtseari) § ***saltsinã***[1] (sál-tsi-nã) sf sãltsinj (sắl-tsinjĭ) – (unã cu ***sartsinã***[1]) § ***sartsã*** (sár-tsã) sf sãrtsã (sắr-tsã) – giumitati di furtsi tsi si ncarcã pi-un cal (mulã, gumar); parti *{ro: jumătate din încărcătura de pe cal}* *{fr: la moitié d'une charge de cheval}* *{en: half of the horse charge}* § ***nsãrtsinedz***[1] (nsãr-tsi-nédzŭ) (mi) vb I nsãrtsinai (nsãr-tsi-náĭ), nsãrtsinam (nsãr-tsi-námŭ), nsãrtsinatã (nsãr-tsi-ná-tã), nsãrtsinari/nsãrtsinare (nsãr-tsi-ná-ri) – ãnj ljau unã sartsinã tra s-fac tsiva; ãlj caftu (ãlj dau sartsinã) a unui tra s-facã tsiva; nsartsin, nsãrtsãnedz *{ro: însărcina, da o sarcină}* *{fr: charger, donner mandat}* *{en: charge, give a mission}* ex: lu nsãrtsinã (ãlj deadi sartsina) sã-lj dzãcã; nsãrtsinã un preftu (lj-cãftã, ãlj deadi unã sartsinã a unui preftu) tra s-lj-aducã; pi mini mi nsãrtsinã cu-aestã ipotisi § ***nsartsin***[1] (nsár-tsinŭ) (mi) vb I nsãrtsinai (nsãr-tsi-náĭ), nsãrtsinam (nsãr-tsi-námŭ), nsãrtsinatã (nsãr-tsi-ná-tã), nsãrtsinari/nsãrtsinare (nsãr-tsi-ná-ri) – (unã cu ***nsãrtsinedz***[1]) § ***nsãrtsinat***[1] (nsãr-tsi-nátŭ) adg nsãrtsinatã (nsãr-tsi-ná-tã), nsãrtsinats (nsãr-tsi-nátsĭ), nsãrtsinati/nsãrtsinate (nsãr-tsi-ná-ti) – tsi-lj s-ari datã unã sartsinã s-facã tsiva; tsi nj-u-am loatã (unã sartsinã) tra s-fac tsiva *{ro: însărcinat}* *{fr: chargé, à qui on a donné mandat}* *{en: charged, given a mission}* ex: nsartsinã (ncarcã) calu ghini; mizi imna, nsãrtsinat (purta nã sartsinã) cum eara § ***nsãrtsinari***[1]***/nsãrtsinare*** (nsãr-tsi-ná-ri) sf nsãrtsinãri (nsãr-tsi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti nsãrtsinat (ãlj si deadi unã sartsinã) tra s-facã tsiva *{ro: acţiunea de a însărcina, de a da o sarcină}* *{fr: action de charger, de donner mandat; charge, mission}* *{en: action of charging, of giving a mission; mission}* ex: lj-aspusi cu tsi nsãrtsinari (scupo) vinji § ***nsãrtsãnedz***[1] (nsãr-tsã-nédzŭ) (mi) vb I nsãrtsãnai (nsãr-tsã-náĭ), nsãrtsãnam (nsãr-tsã-námŭ), nsãrtsãnatã (nsãr-tsã-ná-tã), nsãrtsãnari/nsãrtsãnare (nsãr-tsã-ná-ri) – (unã cu ***nsãrtsinedz***[1]) § ***nsãrtsãnat***[1] (nsãr-tsã-nátŭ) adg nsãrtsãnatã (nsãr-tsã-ná-tã), nsãrtsãnats (nsãr-tsã-nátsĭ), nsãrtsãnati/nsãrtsãnate (nsãr-tsã-ná-ti) – (unã cu ***nsãrtsinat***[1]) § ***nsãrtsãnari***[1]***/nsãrtsãnare*** (nsãr-tsã-ná-ri) sf nsãrtsãnãri (nsãr-tsã-nắrĭ) – (unã cu ***nsãrtsinari***[1]) § ***nsaltsãn***[1] (nsál-tsãnŭ) (mi) vb I nsãltsãnai (nsãl-tsã-náĭ), nsãltsãnam (nsãl-tsã-námŭ), nsãltsãnatã (nsãl-tsã-ná-tã), nsãltsãnari/nsãltsãnare (nsãl-tsã-ná-ri) – (unã cu ***nsãrtsinedz***[1]) § ***nsãltsãnat***[1] (nsãl-tsã-nátŭ) adg nsãltsãnatã (nsãl-tsã-ná-tã), nsãltsãnats (nsãl-tsã-nátsĭ), nsãltsãnati/nsãltsãnate (nsãl-tsã-ná-ti) – (unã cu ***nsãrtsinat***[1]) § ***nsãltsãnari***[1]***/nsãltsãnare*** (nsãl-tsã-ná-ri) sf nsãltsãnãri (nsãl-tsã-nắrĭ) – (unã cu ***nsãrtsinari***[1])

sartsinã[2] (sár-tsi-nã) adgf sartsini/sartsine (sár-tsi-ni) – (muljari) tsi-ashteaptã njic; tsi easti greauã (cu njic), tsi easti ncãrcatã (cu njic) *{ro: gravidă}* *{fr: gravide}* *{en: pregnant}* ex: va s-armãnã sartsinã (greauã cu njic); mi-alãsã sartsinã (ncãrcatã cu njic); treili eara sartsini (ncãrcati, greali cu njic) § ***saltsinã***[2] (sál-tsi-nã) adgf saltsini/saltsine (sál-tsi-ni) – (unã cu ***sartsinã***[2]) § ***nsãrtsinedz***[2] (nsãr-tsi-nédzŭ) (mi) vb I nsãrtsinai (nsãr-tsi-náĭ), nsãrtsinam (nsãr-tsi-námŭ), nsãrtsinatã (nsãr-tsi-ná-tã), nsãrtsinari/nsãrtsinare (nsãr-tsi-ná-ri) – fac unã muljari s-cadã greauã (cu njic); (mash trã muljeri) acats njic; armãn sartsinã; cad greauã (cu njic); nsartsin, nsãrtsãnedz *{ro: face sau deveni gravidă}* *{fr: rendre ou devenir enceinte}* *{en: make someone or become pregnant}* ex: vedz cã viryira va si nsartsinã (va cadã greauã) § ***nsartsin***[2] (nsár-tsinŭ) (mi) vb I nsãrtsinai (nsãr-tsi-náĭ), nsãrtsinam (nsãr-tsi-námŭ), nsãrtsinatã (nsãr-tsi-ná-tã), nsãrtsinari/nsãrtsinare (nsãr-tsi-ná-ri) – (unã cu ***nsãrtsinedz***[2]) § ***nsãrtsinatã***[2] (nsãr-tsi-ná-tá) adgf nsãrtsinati/nsãrtsinate (nsãr-tsi-ná-ti) – (muljari) tsi ari cãdzutã greauã; tsi easti ncãrcatã (cu njic tu pãnticã), tsi easti greauã (cu njic), tsi easti sartsinã *{ro: (femeie) care este (a devenit) gravidă}* *{fr: (pour les femmes) qui est (rendu) enceinte}* *{en: who is (became) pregnant}* § ***nsãrtsinari***[2]***/nsãrtsinare*** (nsãr-tsi-ná-ri) sf nsãrtsinãri (nsãr-tsi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã muljari cadi greauã cu njic *{ro: (pentru femei) acţiunea de a deveni gravidă}* *{fr: (pour les femmes) action de devenir enceinte}* *{en: (for women) action of becoming pregnant}* § ***nsãrtsãnedz***[2] (nsãr-tsã-nédzŭ) (mi) vb I nsãrtsãnai (nsãr-tsã-náĭ), nsãrtsãnam (nsãr-tsã-námŭ), nsãrtsãnatã (nsãr-tsã-ná-tã), nsãrtsãnari/nsãrtsãnare (nsãr-tsã-ná-ri) – (unã cu ***nsãrtsinedz***[2]) ex: viryira va si nsãrtsãneadzã (va cadã greauã cu njic) § ***nsãrtsãnatã***[2] (nsãr-tsã-ná-tã) adgf nsãrtsãnati/nsãrtsãnate (nsãr-tsã-ná-ti) – (unã cu ***nsãrtsinatã***[2]) § ***nsãrtsãnari***[2]***/nsãrtsãnare*** (nsãr-tsã-ná-ri) sf nsãrtsãnãri (nsãr-tsã-nắrĭ) – (unã cu ***nsãrtsinari***[2]) § ***nsaltsãn***[2] (nsál-tsãnŭ) (mi) vb I nsãltsãnai (nsãl-tsã-náĭ),

nsãltsãnam (nsãl-tsã-námŭ), nsãltsãnatã (nsãl-tsã-ná-tã), nsãltsãnari/nsãltsãnare (nsãl-tsã-ná-ri) – (unã cu ***nsãrtsinedz***[2]) § ***nsãltsãnat***[2] (nsãl-tsã-nátŭ) adg nsãltsãnatã (nsãl-tsã-ná-tã), nsãltsãnats (nsãl-tsã-nátsĭ), nsãltsãnati/nsãltsãnate (nsãl-tsã-ná-ti) – (unã cu ***nsãrtsinat***[2]) § ***nsãltsãnari***[2]***/nsãltsãnare*** (nsãl-tsã-ná-ri) sf nsãltsãnãri (nsãl-tsã-nărĭ) – (unã cu ***nsãrtsinari***[2]) ex: di la nsãltsinari (cãdeari greauã), dzuã bunã nu vidzu

sasegi (sa-se-gí) sm sasegeadz (sa-se-gĭádzĭ) – omlu (ghiftul) tsi bati avyiulia; sazagi, avyiulgi, chimanigi, cealgagi, zãngãnar, ghiftu (ghiftu avyiulgi) *{ro: lăutar} {fr: ménétrier} {en: fiddler}* ex: sasegeadzlji (ghiftsãlj avyiulgeadz) cãnta tu ubor § ***sazagi*** (sa-za-gí) sm sazageadz (sa-za-gĭádzĭ) – (unã cu ***sasegi***)

sasmã (sás-mã) sf sasmi/sasme (sás-mi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***sazmã***

sat[1] (sátŭ) sn sati/sate (sá-ti) – unã adunari di casi (multu ma njicã di un cãsãbã) iu bãneadzã ma multu lumea tsi s-lja cu lucrarea-a agrilor; hoarã *{ro: sat} {fr: village} {en: village}* ex: cãtunlu Palcãnj durnja greu, eara tãcut ca un sat-mãnãstir

sat[2] (sátŭ) sm fãrã pl – vedz tu ***satur***

sateni/satene (sa-té-ni) sf pl(?) – unã soi di tsãsãturã suptsãri di mãtasi (bumbac, hiri fapti di om, etc.) cu-unã fatsã tsi lutseashti ma multu di-alantã, cu cari s-fac fustãnj trã muljeri, shi astarea di la stranji; atlazi, tãlazi, stambã, stampã, pelã *{ro: satin} {fr: satin} {en: satin}* ex: fustani di sateni

sati/sate (sá-ti) sf sãts (sắtsĭ) – vedz tu ***sãhati***

satrazam (sa-tra-zámŭ) sm satrazanj (sa-tra-zánjĭ) – ma marli vizir (protlu ministru) a sultanlui tu chivernisea nturtseascã di-altãoarã; marli vizir, protlu ministru *{ro: marele vizir, prim ministru} {fr: grand vizir, premier ministre} {en: great vizier, prime minister}* ex: un satrazam (mari vizir) s-ti ved; s-ti nveshti cu stranji di satrazam (vizir) § ***zatrazam*** (za-tra-zámŭ) sm zatrazanj (za-tra-zánjĭ) – (unã cu ***satrazam***)

satrã (sá-trã) sf – vedz tu ***sãtãri***

satru (sá-tru) sm – vedz tu ***satur***

satur (sá-turŭ) (mi) vb I sãturai (sã-tu-ráĭ), sãturam (sã-tu-rámŭ), sãturatã (sã-tu-rá-tã), sãturari/sãturare (sã-tu-rá-ri) – mãc (i fac tsiva) cãt lipseashti (pãnã cãndu nu mata nj-easti foami icã nu mata voi s-fac tsiva); tipurescu, fãnãtescu, nãfãtescu, fãnitescu, apudidescu, pristinisescu, pristãnisescu, prãstãnescu, pristãnescu *{ro: sătura} {fr: (se) rassassier} {en: satiate}* ex: ãlj coapsi somnul di-l sãturã § ***sãturat*** (sã-tu-rátŭ) adg sãturatã (sã-tu-rá-tã), sãturats (sã-tu-rátsĭ), sãturati/sãturate (sã-tu-rá-ti) – mãcat cãt lipseashti, tipurit, fãnãtit, nãfãtit, fãnitit, pristinisit, pristãnisit, prãstãnit, pristãnit *{ro: săturat} {fr: rassassié} {en: satiated}* § ***sãturari/sãturare*** (sã-tu-rá-ri) sf sãturãri (sã-tu-rắrĭ) – mãcari cãt lipseashti (pãnã cãndu nu mata ari omlu foami); tipuriri, fãnãtiri, nãfãtiri, fãnitiri, pristinisiri, pristãnisiri, prãstãniri, pristãniri *{ro: acţiunea de a sătura; săturare} {fr: action de (se) rassassier} {en: action of satiating}* § ***nisãturat*** (ni-sã-tu-rátŭ) adg nisãturatã (ni-sã-tu-rá-tã), nisãturats (ni-sã-tu-rátsĭ), nisãturati/nisãturate (ni-sã-tu-rá-ti) – cari nu easti sãturat *{ro: nesăturat} {fr: qui n'est pas rassassié; insatiable} {en: who is not satiated; insatiated, insatiable}* ex: multi ori armãnea nisãturats, tra s-bagã tsiva tu oalã § ***nisãturari/nisãturare*** (ni-sã-tu-rá-ri) sf nisãturãri (ni-sã-tu-rắrĭ) – atsea tsi fatsi cariva tsi nu s-saturã *{ro: acţiunea de a nu sătura; nesăturare} {fr: action de ne pas (se) rassassier; insatiabilité} {en: action of not satiating; insatiability}* § ***sutur*** (sú-turŭ) (mi) vb I suturai (su-tu-ráĭ), suturam (su-tu-rámŭ), suturatã (su-tu-rá-tã), suturari/suturare (su-tu-rá-ri) – (unã cu ***satur***) § ***suturat*** (su-tu-rátŭ) adg suturatã (su-tu-rá-tã), suturats (su-tu-rátsĭ), suturati/suturate (su-tu-rá-ti) – (unã cu ***sãturat***) § ***suturari/suturare*** (su-tu-rá-ri) sf suturãri (su-tu-rắrĭ) – (unã cu ***sãturari***) § ***nsatur*** (nsáturŭ) (mi) vb I nsãturai (nsã-tu-ráĭ), nsãturam (nsã-tu-rámŭ), nsãturatã (nsã-tu-rá-tã), nsãturari/nsãturare (nsã-tu-rá-ri) – (unã cu ***satur***) ex: pute nu si nsaturã, cãtu-s-aibã; tsi? va si nsaturi tini tutã dunjaea? § ***nsãturat*** (nsã-tu-rátŭ) adg nsãturatã (nsã-tu-rá-tã), nsãturats (nsã-tu-rátsĭ), nsãturati/nsãturate (nsã-tu-rá-ti) – (unã cu ***sãturat***) ex: cãtã ploai deadi shi loclu nu easti nsãturat § ***nsãturari/nsãturare*** (nsã-tu-rá-ri) sf nsãturãri (nsã-tu-rắrĭ) – (unã cu ***sãturari***) § ***sãtuleatsã*** (sã-tu-leá-tsã) sf sãtulets (sã-tu-létsĭ) – starea tsi u-ari un tsi s-ari sãturatã; sat, satru, sãturari *{ro: saţ} {fr: rassasiement, satiété} {en: satiety}* ex: ocljilj sãtuleatsã (sat, sãturari) nu au § ***satru*** (sá-tru) sm fãrã pl – (unã cu ***sãtuleatsã***) ex: nu-avea satru (sat) di cuvendã § ***sat***[2] (sátŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***sãtuleatsã***) § ***sãtul*** (sã-túlŭ) adg sãtulã (sã-tú-lã), sãtulj (sã-túljĭ), sãtuli/sãtule (sã-tú-li) – ashi cum easti cariva tsi s-ari sãturatã; sãturat, nãfãtit, etc. *{ro: săturat} {fr: rassassié} {en: satiated}* § ***deasãtului*** (dĭa-sã-tú-luĭ) adv – zbor tsi caftã s-aspunã cum mãcã cariva cari nu-astãmãtseashti di mãcari pãnã nu s-saturã dip sh-nu mata poati s-mãcã altu tsiva; pi sãturati *{ro: cu saţiu, pe săturate} {fr: d'une manière rassasiée} {en: to one's heart's content}* § ***nisãtul*** (ni-sã-túlŭ) adg nisãtulã (ni-sã-tú-lã), nisãtulj (ni-sã-túljĭ), nisãtuli/nisãtule (ni-sã-tú-li) – tsi nu easti sãtul; ashi cum easti atsel tsi nu s-ari sãturatã; nisãturat *{ro: nesătul} {fr: qui n'est pas rassassié} {en: who is not satiated}* ex: armasit nisãtuli (nisãturati) § ***sãtur*** (sã-túrŭ) adg sãturã (sã-tú-rã), sãturi (sã-túrĭ), sãturi/sãture (sã-tú-ri) – (unã cu ***sãtul***)

saugu (sa-ú-gu) sm – vedz tu ***soc***

savan (sá-vanŭ) sn savani/savane (sá-va-ni) – pãndzã suptsãri cari s-ashtearni pristi tsiva i cariva; pãndzã cu cari s-acoapirã mortul; savun, giulgiu, ghiulgiu, sindonã, sindoni *{ro: linţoliu, giulgiu} {fr: linceul, suaire} {en: shroud}* ex: pãndza a lui, aratsi ca savan; ãlj bagã stranji, savan; tu savanlu ncljigat di lus; ayiu Costa imna, acupirit cu savan (giulgiu) § ***savun*** (sá-vunŭ) sn savuni/savune (sá-vu-ni) – (unã cu ***savan***) § ***nsãvãnedz*** (nsã-vã-nédzŭ) (mi) vb I nsãvãnai (nsã-vã-náĭ), nsãvãnam (nsã-vã-námŭ), nsãvãnatã (nsã-vã-ná-tã), nsãvãnari/nsãvãnare (nsã-vã-ná-ri) – ashternu savanlu pri crivati; anvilescu tsiva (un mortu) tu savan *{ro: acoperi (patul) cu cearshaf ori (mortul) cu giulgiu} {fr: couvrir avec un drap (de lit) ou un linceul} {en: cover with a bed sheet or a shroud}* ex: nsãvãnã (bãgã savanlu pi) ashtirnutlu; lu nsãvãnarã (lu-anvãrtirã mortul cu savanlu) § ***nsãvãnat*** (nsã-vã-nátŭ) adg nsãvãnatã (nsã-vã-ná-tã), nsãvãnats (nsã-vã-nátsĭ), nsãvãnati/nsãvãnate (nsã-vã-ná-ti) – tsi easti ashtirnut cu-un savan; tsi easti-acupirit cu savan *{ro: acoperit cu cearshaf ori giulgiu} {fr: couvert avec un drap (de lit) ou un linceul} {en: covered with a bed sheet or a shroud}* § ***nsãvãnari/nsãvãnare*** (nsã-vã-ná-ri) sf nsãvãnãri (nsã-vã-nărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãbdu tsiva i cariva si nsãvãneadzã *{ro: acţiunea de a acoperi cu cearshaf (patul) ori giulgiu (mortul)} {fr: couvrir avec un drap (de lit) ou un linceul} {en: cover with a bed sheet or a shroud}* § ***sãvãnusescu*** (sã-vã-nu-sés-cu) vb IV sãvãnusii (sã-vã-nu-síĭ), sãvãnuseam (sã-vã-nu-seámŭ), sãvãnusitã (sã-vã-nu-sí-tã), sãvãnusiri/sãvãnusire (sã-vã-nu-sí-ri) – (unã cu ***nsãvãnedz***) § ***sãvãnusit*** (sã-vã-nu-sítŭ) adg sãvãnusitã (sã-vã-nu-sí-tã), sãvãnusits (sã-vã-nu-sítsĭ), sãvãnusiti/sãvãnusite (sã-vã-nu-sí-ti) – (unã cu ***nsãvãnat***) § ***sãvãnusiri/sãvãnusire*** (sã-vã-nu-sí-ri) sf sãvãnusiri (sã-vã-nu-sírĭ) – (unã cu ***nsãvãnari***) § ***sãvãnjusescu*** (sã-vã-njĭu-sés-cu) vb IV sãvãnjusii (sã-vã-njĭu-síĭ), sãvãnjuseam (sã-vã-njĭu-seámŭ), sãvãnjusitã (sã-vã-njĭu-sí-tã), sãvãnjusiri/sãvãnjusire (sã-vã-njĭu-sí-ri) – (unã cu ***nsãvãnedz***) § ***sãvãnjusit*** (sã-vã-njĭu-sítŭ) adg sãvãnjusitã (sã-vã-njĭu-sí-tã), sãvãnjusits (sã-vã-njĭu-sítsĭ), sãvãnjusiti/sãvãnjusite (sã-vã-njĭu-sí-ti) – (unã cu ***nsãvãnat***) § ***sãvãnjusiri/sãvãnjusire*** (sã-vã-njĭu-sí-ri) sf sãvãnjusiri (sã-vã-njĭu-sírĭ) – (unã cu ***nsãvãnari***)

savun (sá-vunŭ) sn – vedz tu ***savan***

sazagi (sa-za-gí) sm – vedz tu ***sasegi***

sazmã (sáz-mã) sf sazmi/sazme (sáz-mi) – vilendzã njicã di per di caprã (cãtivãrãoarã di lãnã) cari s-arucã pri calj, s-ashtearni pri pat, mpadi i pri stizmi sh-cu cari poati si s-anvileascã sh-omlu; oplã, pãrcoavã, chilimi, cergã, ciorgã, doagã, yeambulã, vilendzã, cuvertã *{ro: ţesătură de păr de capră} {fr: tapis de laine de chèvre} {en: blanket made of goat hair}* ex: s-adrãm sazmi la calj; ashtirnea prit casã sazmili (chilinjli) atseali nalili § ***nsazmu*** (nsázmu) vb I nsãzmai (nsãz-máĭ), nsãzmam (nsãz-námŭ), nsãzmatã (nsãz-má-tã), nsãzmari/nsãzmare (nsãz-má-ri) – aruc nã sazmã pi pãltãrli-a calui; ashternu unã sazmã pri

crivati; ashternu sazmi n casã; mi-acoapir cu sazma *{ro: pune "sazma" (pe cal, pat, etc.)}* *{fr: mettre une "sazmã" (sur le lit, sur le plancher, etc.)}* *{en: lay a "sazmã" on (a horse, on a bed, etc.)}* ex: pãnã s-yinits di la bisearicã, mini nsazmu casa (va s-ashternu sazmili n casã); nsãzmai (lj-bãgai unã sazmã, lu-acupirii) calu cã eara-asudat § ***nsãzmat*** (nsãz-mátŭ) adg nsãzmatã (nsãz-má-tã), nsãzmats (nsãz-mátsĭ), nsãzmati/nsãzmate (nsãz-má-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã unã sazmã ex: casa lj-eara nsãzmatã (ashtirnutã cu sazmi) etimã *{ro: cu "sazma" pusã (pe cal, pat, etc.)}* *{fr: avec une "sazmã" mise (sur le lit, sur le plancher, etc.)}* *{en: with a "sazmã" layed on (a horse, on a bed, etc.)}* § ***nsãzmari/nsãzmare*** (nsãz-má-ri) sf nsãzmãri (nsãz-mărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si nsazmã calu (crivatea, casa, etc.) *{ro: acţiunea de a pune "sazma" (pe cal, pat, etc.)}* *{fr: action de mettre une "sazmã" (sur le lit, sur le plancher, etc.)}* *{en: action of laying a "sazmã" on (a horse, on a bed, etc.)}*

sã[1] (sã) pr refl III – vedz tu ***si***[1]

sã[2] (sã) cong – vedz tu ***si***[2]

Sã[3] (Sã) sm – vedz tu ***sãmtu***[1]

sã[4] (sã) inter – zbor cu cari s-pingu cãnjlji s-hiumuseascã pri tsiva i cariva (tra s-lu-asparã, s-lu mãshcã, s-lu-aguneascã); bura, o-bura, obura, oburani, sabura, o-dera, etc. *{ro: interjecţie cu care aţâţăm câinii să sară pe cineva}* *{fr: cri par lequel on acharne les chiens}* *{en: shout by which we try to make the dogs jump on somebody}* ex: adarã cãnili shi sã! s-sãrgljashti pri lup; sã! lã fatsi nãs nãoarã a cãnjlor

sãati/sãate (sã-á-ti) sf sããts (sã-ătsĭ) – vedz tu ***sãhati***

sãbai/sãbae (sã-bá-i) sf sãbãi (sã-băĭ) – partea di dzuã, di cãndu apirã sh-pãnã ti prãndzu; dimineatsa, dimneatsa, tahina *{ro: dimineaţa}* *{fr: matin}* *{en: morning}* ex: tahina, trãsh tu sãbai; aeri sãbaea s-dusi

sãburã (sã-bú-rã) sf – vedz tu ***sãvurã***

sãburi/sãbure (sã-bú-ri) sf sãburi (sã-búrĭ) – dzamã scoasã di poamili-a ma multor turlii di ponj tsi crescu (ma multu) tu Africhia di Not (cu frãndzã cãrnoasi, cu dintsã ca schinj sh-cu lilici galbini i aroshi) *{ro: sabur}* *{fr: suc d'aloès}* *{en: aloe juice}*

sãcachi/sãcache (sã-cá-chi) sãcãchi (sã-căchĭ) – stranj tsi-acoapirã partea di nsus a truplui di om, di-arada cu mãnits sh-gulir; partea di nsus di la unã custumi di stranji di bãrbat (partea di nghios suntu pantalonili); ceachet, cichet, sãrãcuci, shcurtacã, etc. *{ro: veston}* *{fr: veston}* *{en: jacket}*

sãcat (sã-cátŭ) adg sãcati/sãcate (sã-cá-ti), sãcats (sã-cátsĭ), sãcati/sãcate (sã-cá-ti) – tsi easti lipsit di-un mãdular ca cicior, mãnã, etc. (un i dauãli, ntreg i unã parti); sicat, ciungu, ciulac, cuciub, shbut, olug, ulog, ncãrãgat, cãrãgat, dãmlusit, chicutat, etc. *{ro: infirm, ciung, olog}* *{fr: estropié, infirme}* *{en: crippled, invalid, one-armed}* ex: easti sãcat di mãnã; easti sãcat di-un cicior; armasi sãcat di cãndu-l pliguirã la mãnã; tsi u-adrash ashi sãcatã? § ***sãcãtipsescu*** (sã-cã-tip-sés-cu) (mi) vb IV sãcãtipsii (sã-cã-tip-síĭ), sãcãtipseam (sã-cã-tip-seámŭ), sãcãtipsitã (sã-cã-tip-sí-tã), sãcãtipsiri/sãcãtipsire (sã-cã-tip-sí-ri) – cu-atseali tsi-adar, armãn (icã fac pri altu s-armãnã) sãcat; nsãcãtedz, dãmlusescu, uludzescu, cãrag, ncãrag; (fig: sãcãtipsescu (un lucru) = l-fac un lucru s-aibã un mãhãnã, aspargu un lucru) *{ro: schilodi, mutila}* *{fr: estropier, rendre infirme}* *{en: cripple, maim, mutilate}* ex: l-sãcãtipsii stranjlu (fig: lu-asparshu) § ***sãcãtipsit*** (sã-cã-tip-sítŭ) adg sãcãtipsitã (sã-cã-tip-sí-tã), sãcãtipsits (sã-cã-tip-sítsĭ), sãcãtipsiti/sãcãtipsite (sã-cã-tip-sí-ti) – tsi easti faptu s-armãnã sãcat; tsi ari armasã cu-unã cusuri; nsãcãtat, dãmlusit, uludzit, cãragat, ncãragat *{ro: schilodit, mutilat}* *{fr: estropié, rendu infirme}* *{en: crippled, maimed, mutilated}* § ***sãcãtipsiri/sãcãtipsire*** (sã-cã-tip-sí-ri) sf sãcãtipsiri (sã-cã-tip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti sãcãtipsit; nsãcãtari, dãmlusiri, uludziri, cãragari, ncãragari *{ro: acţiunea de a schilodi, de a mutila; schilodire, mutilare}* *{fr: action d'estropier, de rendre infirme}* *{en: action of crippling, of maiming, of mutilating}* § ***sãcãtlichi/sãcãtliche*** (sã-cãt-lí-chi) sf sãcãtlichi (sã-cãt-líchĭ) – harea (cusurea, catmerea) tsi u-ari omlu sãcat; atsea (bãteari multã, tãljari di mãnã i cicior, etc.) tsi-lj si fatsi a unui tra s-armãnã sãcat; sãcãtlãchi, cusuri, catmeri, mãhãnã, mãrdai, smãrdã *{ro: infirmitate, mutilari, defect}* *{fr: infirmité, mutilation, défaut, dommage}* *{en: infirmity, mutilation, defect}* § ***sãcãtlãchi/sãcãtlãche*** (sã-cãt-lă-chi) sf sãcãtlãchi (sã-cãt-lăchĭ) – (unã cu ***sãcãtlichi***) ex: s-nu s-facã vãrã sãcãtlãchi § ***sãcãtinã*** (sã-cã-tí-nã) sf sãcãtinj (sã-cã-tínjĭ) – om tsi ari un trup sãcat shi slut, nu di-aradã ca alantsã oaminj, tsi-l fatsi omlu multi ori s-agnuseascã cãndu-l mutreashti; urut, slut *{ro: om diform}* *{fr: homme difforme}* *{en: crippled, misshapen man}* § ***nsãcãtedz*** (nsã-cã-tédzŭ) (mi) vb I nsãcãtai (nsã-cã-táĭ), nsãcãtam (nsã-cã-támŭ), nsãcãtatã (nsã-cã-tá-tã), nsãcãtari/nsãcãtare (nsã-cã-tá-ri) – (unã cu ***sãcãtipsescu***) ex: cara lu-agudi cu lemnul, lu nsãcãtã (lu-alãsã sãcat, lu uludzi) § ***nsãcãtat*** (nsã-cã-tátŭ) adg nsãcãtatã (nsã-cã-tá-tã), nsãcãtats (nsã-cã-tátsĭ), nsãcãtati/nsãcãtate (nsã-cã-tá-ti) – (unã cu ***sãcãtipsit***) § ***nsãcãtari/nsãcãtare*** (nsã-cã-tá-ri) sf nsãcãtãri (nsã-cã-tărĭ) – (unã cu ***sãcãtipsiri***) ex: di-aclo-lj si tradzi nsãcãtarea (lj-si tradzi di s-featsi sãcat)

sãcã (sã-că) sm sãcadz (sã-cádzĭ) – vas mari shi ahãndos trã purtarea di apã (multi ori pi-unã amaxi); vas ma lungu, di-aradã di lemnu sh-fãrã cãpachi; cuvatã *{ro: covată}* *{fr: écuelle, auge}* *{en: bowl, trough}* § ***sãcãgi*** (sã-cã-gí) sm sãcãgeadz (sã-cã-gĭádzĭ) – omlu tsi poartã apã cu sãcãlu *{ro: omul care poartă apă cu "săcă"}* *{fr: l'homme qui porte de l'eau avec le "săcă"}* *{en: man who carries water with the "săcă"}*

sãcãearcu (sã-cã-eár-cu) adg – vedz tu ***sacai***

sãcãlã (sã-cã-lă) sm sãcãladz (sã-cã-ládzĭ) – om cu barba lungã; om tsi nu s-ari sursitã di multu chiro; cu barbã, bãrbos *{ro: bărbos}* *{fr: barbu}* *{en: bearded}* ex: bãrghili a sãcãladzlor (a bãrboshlor)

sãcãldisescu (sã-cãl-di-sés-cu) (mi) vb IV sãcãldisii (sã-cãl-di-síĭ), sãcãldiseam (sã-cãl-di-seámŭ), sãcãldisitã (sã-cãl-di-sí-tã), sãcãldisiri/sãcãldisire (sã-cãl-di-sí-ri) – 1: nji s-amãrashti inima; mãrãnedz, siclitsescu; 2: nu shtiu tsi s-fac tra sã-nj treacã oara; nji s-aurashti, buhtisescu, bizirsescu, plictisescu *{ro: plictisi, supăra, enerva}* *{fr: s'ennuyer, s'embêter, être troublé}* *{en: be bored, be annoyed}* § ***sãcãldisit*** (sã-cãl-di-sítŭ) adg sãcãldisitã (sã-cãl-di-sí-tã), sãcãldisits (sã-cãl-di-sítsĭ), sãcãldisiti/sãcãldisite (sã-cãl-di-sí-ti) – amãrãt, mãrãnat, siclitsit, buhtisit, bizirsit, plictisit *{ro: plictisit, supărat, enervat}* *{fr: ennuyé, embêté, troublé}* *{en: bored, annoyed}* § ***sãcãldisiri/sãcãldisire*** (sã-cãl-di-sí-ri) sf sãcãldisiri (sã-cãl-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-sãcãldiseashti; amãrãri, mãrãnari, siclitsiri, buhtisiri, bizirsiri, plictisiri *{ro: acţiunea de a se plictisi, de a se supăra, de a se enerva; plictisire, supărare, enervare}* *{fr: action d'ennuyer, de s'embêter, de troubler}* *{en: action of boring, of being annoyed}* § ***sãcãlmai/sãcãlmae*** (sã-cãl-má-i) sf sãcãlmãi (sã-cãl-măĭ) – atsea tsi aducheashti tu suflit atsel tsi si sãcãldiseashti *{ro: plictisire, supărare, enervare}* *{fr: ennui, agacement, énervemrnt}* *{en: worry, anxiety, boredome}* ex: si sãcãlmai nu putu sã ncljidã ocljilj tutã noaptea

sãcãldisiri/sãcãldisire (sã-cãl-di-sí-ri) sf – vedz tu ***sãcãldisescu***

sãcãldisit (sã-cãl-di-sítŭ) adg – vedz tu ***sãcãldisescu***

sãcãlmai/sãcãlmae (sã-cãl-má-i) sf – vedz tu ***sãcãldisescu***

sãcãrichi/sãcãriche (sã-cã-rí-chi) sf – vedz tu ***sihãrichi***

sãcãriclji/sãcãriclje (sã-cã-rí-clji) sf – vedz tu ***sihãrichi***

sãcãtinã (sã-cã-tí-nã) sf – vedz tu ***sãcat***

sãcãtipsescu (sã-cã-tip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãcat***

sãcãtipsiri/sãcãtipsire (sã-cã-tip-sí-ri) sf – vedz tu ***sãcat***

sãcãtipsit (sã-cã-tip-sítŭ) adg – vedz tu ***sãcat***

sãcãtlãchi/sãcãtlãche (sã-cãt-lă-chi) sf – vedz tu ***sãcat***

sãcãtlichi/sãcãtliche (sã-cãt-lí-chi) sf – vedz tu ***sãcat***

sãcãzi/sãcãze (sã-că-zi) sf fãrã pl – lugurii galbinã-aroshi ncljisã scoasã dit arucina di ndoi arburi (chinlu, bradlu, etc.), cu cari s-aungu lucri tra s-li facã si s-freacã ma lishor; samsacãzi, ceamceacãzi *{ro: colofoniu}* *{fr: colophane, mastic, résine de lentisque}* *{en: colophony, rosin}* § ***ceamceacãzã*** (ceam-cĭa-că-zã) sf ceamceacãzi/ceamceacãze (ceam-cĭa-că-zi) – (unã cu ***sãcãzi***) § ***samsacãzi/samsacãze*** (sam-sa-că-zi) sf fãrã pl –

(unã cu ***sãcãzi***)
sãceachi/sãceache (sã-ceá-chi) sf sãcechi (sã-céchĭ) – soi di sulinã dishcljisã tu partea di nsus, adãvgatã la mardzinea di citii tra s-adunã apa di ploai (shi s-u facã s-curã prit altã sulinã nghios pri loc, tra s-nu u-alasã s-curgã pri stizmã); astreahã, streahã, strahã, chicutã, hutuli, pueatã *{ro: streaşină}* *{fr: avant-toit}* *{en: eaves}*
sãcleti/sãclete (sã-clé-ti) sf – vedz tu ***sicleti***
sãcol (sã-cólŭ) sm sãcolj (sã-cólj) – pulj (ma njic di ornji) tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj) njits; ahmageai, yirãchinã, hirãchinã, ghirãchinã, sifter, xifter, ubish, pitrit, shain, sfrindzel, fiturishchi *{ro: şoim}* *{fr: faucon}* *{en: falcon}* ex: un buf shi un sãcol
sãculj (sã-cúljĭŭ) sn – vedz tu ***sac***[1]
sãdescu (sã-dés-cu) vb IV – vedz tu ***sad***
sãdiri/sãdire (sã-dí-ri) sf – vedz tu ***sad***
sãdit (sã-dítŭ) adg – vedz tu ***sad***
sãdzeatã (sã-dzeá-tã) sf sãdzets (sã-dzétsĭ) – armã (di-alumtã tu chirolu veclju) adratã di-unã veargã shcurtã sh-lishoarã (di-aradã di lemnu) tsi ari chipitlu spumigos (multi ori sh-cu-unã peanã la coadã) cari easti arcatã cu puteari di un arcu (duxar) stres; sudzeatã, suzeatã, giliturã, sãitã, sãyitã *{ro: săgeată}* *{fr: flèche}* *{en: arrow}* § ***sudzeatã*** (su-dzeá-tã) sf sudzets (su-dzétsĭ) – (unã cu ***sãdzeatã***) § ***suzeatã*** (su-zeá-tã) sf suzets (su-zétsĭ) – (unã cu ***sãdzeatã***) ex: suzeatã ãntsãpãlicoasã § ***sãitã*** (sã-í-tã) sf sãiti/sãite (sã-í-ti) – (unã cu ***sãdzeatã***) ex: s-tragã cu sãita (sãdzeata); s-arcã ca nã sãitã (sãdzeatã); vãr ljepuri fudzea sãitã (ca sãdzeata) § ***sãyitã*** (sã-yí-tã) sf sãyiti/sãyite (sã-yí-ti) shi sãyits (sã-yítsĭ) – (unã cu ***sãdzeatã***) § ***sãdzitedz*** (sã-dzi-tédzŭ) vb I sãdzitai (sã-dzi-táĭ), sãdzitam (sã-dzi-támŭ), sãdzitatã (sã-dzi-tá-tã), sãdzitari/sãdzitare (sã-dzi-tá-ri) – amin unã sãdzeatã; (fig: sãdzitedz = amin tsiva ca unã sãdzeatã; agudescu tsiva (ca cu-unã sãdzeatã) *{ro: săgeta}* *{fr: tirer une flèche; frapper d'une flèche}* *{en: shoot or hit by an arrow}* ex: l-sãdzitã (lu-agudi cu sãdzeata) pri dziditic § ***sãdzitat*** (sã-dzi-tátŭ) adg sãdzitatã (sã-dzi-tá-tã), sãdzitats (sã-dzi-tátsĭ), sãdzitati/sãdzitate (sã-dzi-tá-ti) – cari easti agudit ou pliguit cu unã sãdzeatã *{ro: săgetat}* *{fr: frappé d'une flèche; tiré (comme une flèche)}* *{en: hit by an arrow; shot by an arrow}* § ***sãdzitari/sãdzitare*** (sã-dzi-tá-ri) sf sãdzitãri (sã-dzi-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sãdziteadzã icã easti agudit di unã sãdzeatã *{ro: acţiunea de a săgeta; săgetare}* *{fr: action de tirer une flèche; action d'être frappé par une flèche}* *{en: action of shooting or being hit by an arrow}* § ***nsãdzitedz*** (nsã-dzi-tédzŭ) (mi) vb I nsãdzitai (nsã-dzi-táĭ), nsãdzitam (nsã-dzi-támŭ), nsãdzitatã (nsã-dzi-tá-tã), nsãdzitari/nsãdzitare (nsã-dzi-tá-ri) – (unã cu ***sãdzitedz***) ex: cara shidzui tu firidã, mi nsãdzitã (mi-agudi) tu pãltari; lu nsãdzitã (lu-agudi) di diparti § ***nsãdzitat*** (nsã-dzi-tátŭ) adg nsãdzitatã (nsã-dzi-tá-tã), nsãdzitats (nsã-dzi-tátsĭ), nsãdzitati/nsãdzitate (nsã-dzi-tá-ti) – (unã cu ***sãdzitat***) § ***nsãdzitari/nsãdzitare*** (nsã-dzi-tá-ri) sf nsãdzitãri (nsã-dzi-tắrĭ) – (unã cu ***sãdzitari***)
sãdzitari/sãdzitare (sã-dzi-tá-ri) sf – vedz tu ***sãdzeatã***
sãdzitat (sã-dzi-tátŭ) adg – vedz tu ***sãdzeatã***
sãdzitedz (sã-dzi-tédzĭ) vb I – vedz tu ***sãdzeatã***
sãe (sã-ĭé) sm sãeadz (sã-ĭádzĭ) – unã soi di stranj lungu tsi cadi lishor (nistres) pri trup (tsi s-poartã ma multu n casã); antiri, andiri, giup; arasã, rasã, razi *{ro: anteriu, halat de casă}* *{fr: sorte de robe de chambre, surplis}* *{en: surplice, dressing-gown}* ex: ficiori nviscuts tu sãeadz
sãfati/sãfate (sã-fá-ti) sf – vedz tu ***sufã***
sãfãr (sã-fắrŭ) sm invar – numirlu 0 (zero, nulã) cari dzãtsi cã un nu-ari tsiva; numirlu tsi-aspuni cã tu-un loc nu s-aflã vãrnu; sãfãri, nulã *{ro: zero}* *{fr: zéro}* *{en: zero}* § ***sãfãri/sãfãre*** (sã-fắ-ri) sf invar – (unã cu ***sãfãr***)
sãfãri/sãfãre (sã-fắ-ri) sf – vedz tu ***sãfãr***
sãfheani/sãfheane (sãf-hĭá-ni) sf sãfhenj (sãf-hĭénjĭ) – cheali suptsãri shi finã, di-aradã di caprã (oai, yitsãl, etc.) dit cari s-fac lucri fini ca, bunãoarã, purtufolj (centsã, giuldani, curdeli, etc.); sãhtiani, saftianã, curduvani *{ro: saftian}* *{fr: maroquin}* *{en: Morocco-leather}* ex: nj-ancumprai pãputsã di sãfheani § ***sãhtiani/sãhtiane*** (sãh-ti-ĭá-ni) sf sãhtienj (sãh-ti-ĭénjĭ) – (unã cu ***sãfheani***) § ***saftianã*** (saf-ti-ĭá-nã) sf (saf-ti-ĭénjĭ) – (unã cu ***sãfheani***) ex: sade pãputsã di saftianã am purtatã, vãrnãoarã nu nj-am faptã di videlã icã di rugani
sãghlãmsescu (sã-ghlãm-sés-cu) (mi) vb IV sãghlãmsii (sã-ghlãm-síĭ), sãghlãmseam (sã-ghlãm-seámŭ), sãghlãmsitã (sã-ghlãm-sí-tã), sãghlãmsiri/sãghlãmsire (sã-ghlãm-sí-ri) – unã cu ***sãglãmsescu***
sãghlãmsiri/sãghlãmsire (sã-ghlãm-sí-ri) sãghlãmsiri (sã-ghlãm-sírĭ) sf – unã cu ***sãglãmsiri***
sãghlãmsit (sã-ghlãm-sítŭ) adg sãghlãmsitã (sã-ghlãm-sí-tã), sãghlãmsits (sã-ghlãm-sítsĭ), sãghlãmsiti/sãghlãmsite (sã-ghlãm-sí-ti) – unã cu ***sãglãmsit***
sãglãmsescu (sã-glãm-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***saglam***
sãglãmsiri/sãglãmsire (sã-glãm-sí-ri) sf – vedz tu ***saglam***
sãglãmsit (sã-glãm-sítŭ) adg – vedz tu ***saglam***
sãhan (sã-hánŭ) sn – vedz tu ***san***[1]
sãhani/sãhane (sã-há-ni) sf sãhãnj (sã-hắnjĭ) – vedz tu ***san***[1]
sãhat/sãhat (sã-hátŭ) sn – vedz tu ***sãhati***
sãhati/sãhate (sã-há-ti) sf sãhãts (sã-hắtsĭ) – 1: hãlatea tsi-aspuni chirolu; sãhat, sati, sãati, oarã, uruloyi; 2: chirolu tsi easti aspus di-aestã hãlati; oarã, chiro; 3: lundzimea-a chirolui tsi easti isea cu 60 di minuti i a 24-a parti dit unã dzuã (cu noapti cu tut); sãhat, sati, oarã *{ro: oră, ceas, pendulă}* *{fr: heure, montre, pendule}* *{en: hour, watch, clock}* ex: chiusteca la sãhati (la hãlatea tsi-aspuni oara); la unsprãdzatsi di sãhãts (oara unsprãdzatsi); purta sãhati (oara) n bãrnu; tu sãhatea (oara) dauãsprãdzatsi; nu-lj vinji ninga sãhatea (nu vinji ninga oara, chirolu ca s-moarã) § ***sãhat/sãhat*** (sã-hátŭ) sn sãhãts (sã-hắtsĭ) – (unã cu ***sãhati***) ex: tru sãhatlu (oara, chirolu) a moartiljei; lj-adusi bileaea un sãhat (unã oarã) § ***sati/sate*** (sá-ti) sf sãts (sắtsĭ) – (unã cu ***sãhati***) ex: mi scutea nã sati (unã oarã di chiro) cali § ***sãati/sãate*** (sã-á-ti) sf sããts (sã-ắtsĭ) – (unã cu ***sãhati***) § ***sãhãtci*** (sã-hãt-cí) sm sãhãtceadz (sã-hãt-ceádzĭ) – omlu tsi fatsi i tsi mirimitiseashti hãlãtsli tsi-aspun oara; uruluyã *{ro: ceasornicar}* *{fr: horloger}* *{en: watchmaker, clockmaker}* ex: s-featsi sh-nãs sãhãtci, delmi nvitsã sãhãtcilãchea di la tatã-su § ***sãhãtcilãchi/sãhãtcilãche*** (sã-hãt-ci-lã-chi) sf sãhãtcilãchi (sã-hãt-ci-lãchĭ) – tehnea tsi u fatsi sãhãtcilu cu ndridzearea shi mirimitisirea-a sãhãtslor; ducheanea iu s-vindu i s-mirimitisescu sãhãtsli *{ro: ceasornicărie}* *{fr: horlogerie}* *{en: watchmaking, clockmaking}* ex: cu sãhãtcilãchea (tehnea di sãhãtci) u dutsi multu ghini
sãhãtci (sã-hãt-cí) sm – vedz tu ***sãhati***
sãhãtcilãchi/sãhãtcilãche (sã-hãt-ci-lắ-chi) sf – vedz tu ***sãhati***
sãhnjisescu (sãh-nji-sés-cu) vb IV – vedz tu ***sahnã***
sãhnjisiri/sãhnjisire (sãh-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***sahnã***
sãhnjisit (sãh-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***sahnã***
sãhtiani/sãhtiane (sãh-ti-ĭá-ni) sf – vedz tu ***sãfheani***
sãhunescu (sã-hu-nés-cu) vb IV – vedz tu ***sãhunj***
sãhuniri/sãhunire (sã-hu-ní-ri) sf – vedz tu ***sãhunj***
sãhunit (sã-hu-nítŭ) adg – vedz tu ***sãhunj***
sãhunj (sã-húnjĭ) sf pl – zboarã greali tsi li dzãtsi omlu cãndu sã ncaci cu cariva; zboarã dzãsi maxus ca sã-lj s-aspargã numa bunã a unui om tinjisit; zboarã arali; muhtani, efterii *{ro: vorbe rele, calomnii}* *{fr: vilaines paroles, calomnies}* *{en: bad, nasty words, slander}* ex: nj-mãcai di la tata ahãti sãhunj (zboarã greali) tri nãs; avdi mash sãhunj (zboarã greali, muhtãnj) di la dushmanj § ***sãhunescu*** (sã-hu-nés-cu) vb IV sãhunii (sã-hu-níĭ), sãhuneam (sã-hu-neámŭ), sãhunitã (sã-hu-ní-tã), sãhuniri/sãhunire (sã-hu-ní-ri) – l-zburãscu pri cariva di-arãu; lj-aruc zboarã greali cãndu mi ncaci cu cariva; dzãc zboarã (di-aradã minciunoasi) maxus ca sã-lj s-aspargã numa bunã a unui om tinjisit; cacuzburãscu, cãtigursescu *{ro: ponegri}* *{fr: décrier, diffamer}* *{en: decry, discredit, slander}* § ***sãhunit*** (sã-hu-nítŭ) adg sãhunitã (sã-hu-ní-tã), sãhunits (sã-hu-nítsĭ), sãhuniti/sãhunite (sã-hu-ní-ti) – tsi easti zburãt di-arãu; tsi-lj s-ari arcatã zboarã greali tu-unã ncãceari; trã cari s-au dzãsã zboarã tra sã-lj s-aspargã numa; cacuzburãt, cãtigursit *{ro: ponegrit}* *{fr: décrié, diffamé}* *{en: decried, discre-*

dited, slandered} § ***sãhuniri/sãhunire*** (sã-hu-ní-ri) sf sãhuniri (sã-hu-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sãhuneashti; cacuzburãri, cãtigursiri *{ro: acţiunea de a ponegri; ponegrire}* *{fr: action de décrier, de diffamer}* *{en: action of decrying, of discrediting, of slandering}* ex: sãhunirea (alumta cu zboarã greali) nu easti bunã

sãie (sã-ĭé) sm sãiadz (sã-ĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***sãe***

sãin (sã-ínŭ) adg sãinã (sã-í-nã), sãinj (sã-ínjĭ), sãini/sãine (sã-í-ni) – hromã tsi nu easti ni lai ni albã ma s-aflã iuva namisa di eali; tsi ari unã hromã tsi sh-u-adutsi cu cinusha; bagav, siv, griv, psar, shargav, sharen, sumolcu, cãnut, cãnutic, shecherliu; (expr: lãnã sãinã = lãnã albã amisticatã cu hiri lãi, lundzi shi aspri; sumã) *{ro: cenuşiu}* *{fr: gris}* *{en: grey}* ex: adimtul easti sãin?

sãitã (sã-í-tã) sf – vedz tu ***sãdzeatã***

sãiz (sã-ízú) sm – vedz tu ***seid***

sãlani/sãlane (sã-lá-ni) invar – harea tsi u ari atsel tsi ari unã minti ileftirã, tsi mindueashti, u dzãtsi sh-bãneadzã mash dupã cum ãlj si pari a lui cã easti ghini, fãrã s-ascultã di cum dzãc altsã *{ro: libertinaj}* *{fr: état de libertinage}* *{en: free-thinking; libertinage}* ex: az featili suntu ca sãlani (fac tsi vor, fãrã s-ascultã di altsã), iu ti duts, di eali dai

sãlatã (sã-lá-tã) sf – vedz tu ***salatã***

sãlãghescu[1] (sã-lã-ghés-cu) (mi) vb IV sãlãghii (sã-lã-ghíĭ), sãlãgheam (sã-lã-gheámŭ), sãlãghitã (sã-lã-ghí-tã), sãlãghiri/sãlãghire (sã-lã-ghí-ri) – alas cariva s-easã di-aclo iu s-aflã ncljis (s-hibã ileftir, si s-ducã iutsido va, etc.); sãlghescu, sãrgljescu, sãrghescu, dau cali, eleftirusescu, apulsescu *{ro: slobozi, elibera}* *{fr: lâcher, libérer}* *{en: release, liberate, set free}* ex: a si-lj sãlãghim (s-lj-alãsãm ileftiri); mãna stãngã-lj sãlãghea; nu sãlãghea (nu-alasã s-curã) apa; sãlãghea (alasã-u) mushata-a loclui § ***sãlãghit***[1] (sã-lã-ghítŭ) adg sãlãghitã (sã-lã-ghí-tã), sãlãghits (sã-lã-ghítsĭ), sãlãghiti/sãlãghite (sã-lã-ghí-ti) – alãsat ileftir s-facã tsi va; sãlghit, sãrgljit, sãrghit, dat cali, eleftirusit, apulsit *{ro: slobozit, eliberat}* *{fr: lâché, libéré}* *{en: released, liberated, set free}* ex: caljlji suntu sãlãghits (eleftirusits); cãnjlji eara sãlãghits (cãrtits); picurar cu percea sãlãghitã (perlu alãsat s-cadã nghios) § ***sãlãghiri***[1]***/sãlãghire*** (sã-lã-ghí-ri) sf sãlãghiri (sã-lã-ghírĭ) – atsea tsi-u fatsi un cãndu sãlãgheashti pri cariva; sãlghiri, sãrgljiri, sãrghiri, dari cali, eleftirusiri, apulsiri *{ro: acţiunea de a slobozi, de a elibera; slobozire, eliberare}* *{fr: action de lâcher, de libérer}* *{en: action of releasing, liberating, setting free}* ex: va s-lja sãlãghiri (va nchiseascã) tru arauã bãnari; sãlãghirea-a caljlor § ***sãlghescu***[1] (sãl-ghés-cu) (mi) vb IV sãlghii (sãl-ghíĭ), sãlgheam (sãl-gheámŭ), sãlghitã (sãl-ghí-tã), sãlghiri/sãlghire (sãl-ghí-ri) – (unã cu ***sãlãghescu***[1]) § ***sãlghit***[1] (sãl-ghítŭ) adg sãlghitã (sãl-ghí-tã), sãlghits (sãl-ghítsĭ), sãlghiti/sãlghite (sãl-ghí-ti) – (unã cu ***sãlãghit***[1]) § ***sãlghiri***[1]***/sãlghire*** (sãl-ghí-ri) sf sãlghiri (sãl-ghírĭ) – (unã cu ***sãlãghiri***[1]) § ***sãrghescu***[1] (sãr-ghés-cu) (mi) vb IV sãrghii (sãr-ghíĭ), sãrgheam (sãr-gheámŭ), sãrghitã (sãr-ghí-tã), sãrghiri/sãrghire (sãr-ghí-ri) – (unã cu ***sãlãghescu***[1]) § ***sãrghit***[1] (sãr-ghítŭ) adg sãrghitã (sãr-ghí-tã), sãrghits (sãr-ghítsĭ), sãrghiti/sãrghite (sãr-ghí-ti) – (unã cu ***sãlãghit***[1]) § ***sãrghiri***[1]***/sãrghire*** (sãr-ghí-ri) sf sãrghiri (sãr-ghírĭ) – (unã cu ***sãlãghiri***[1]) § ***sãrgljescu***[1] (sãr-gljĭés-cu) (mi) vb IV sãrgljii (sãr-gljíĭ), sãrgljeam (sãr-gljĭámŭ), sãrgljitã (sãr-gljí-tã), sãrgljiri/sãrgljire (sãr-gljí-ri) – (unã cu ***sãlãghescu***[1]) ex: ãlj sãrglji (lã deadi cali) amirãlu; lamnja nu li sãrgljashti (li-alasã s-curã) apili; lãngoarea tsi-nj sãrgljish; cãndu-lj sãrglji dascalu § ***sãrgljit***[1] (sãr-gljítŭ) adg sãrgljitã (sãr-gljí-tã), sãrgljits (sãr-gljítsĭ), sãrgljiti/sãrgljite (sãr-gljí-ti) – (unã cu ***sãlãghit***[1]) § ***sãrgljiri***[1]***/sãrgljire*** (sãr-gljí-ri) sf sãrgljiri (sãr-gljírĭ) – (unã cu ***sãlãghiri***[1])

sãlãghescu[2] (sã-lã-ghés-cu) (mi) vb IV sãlãghii (sã-lã-ghíĭ), sãlãgheam (sã-lã-gheámŭ), sãlãghitã (sã-lã-ghí-tã), sãlãghiri/sãlãghire (sã-lã-ghí-ri) – mi hiumusescu cãtrã (pristi) tsiva i cariva; sãlghescu, sãrghescu, sãrgljescu, himusescu, hiumusescu, nhiumusescu, anãpãdescu, nãpãdescu, citãsescu, aleapid, leapid, arãvuescu, nãburuescu; (expr: sãlãghescu brãnlu = caftu unã itii tra s-mi hiumusescu pri tini, s-mi ncaci cu tini) *{ro: năpusti, repezi}* *{fr: (se) précipiter, (se) jeter sur}* *{en: rush over, jump over, throw himself over}* ex: nã sãlãghim (hiumusim) tuts pri nãs § ***sãlãghit***[2] (sã-lã-ghítŭ) adg sãlãghitã (sã-lã-ghí-tã), sãlãghits (sã-lã-ghítsĭ), sãlãghiti/sãlãghite (sã-lã-ghí-ti) – tsi s-ari hiumusitã; sãlghit, sãrghit, sãrgljit, himusit, hiumusit, nhiumusit, anãpãdit, nãpãdit, citãsit, alipidat, lipidat, arãvuit, nãburuit *{ro: năpustit, repezit}* *{fr: précipité; excité}* *{en: rushed over, jumped over, thrown himself over}* § ***sãlãghiri***[2]***/sãlãghire*** (sã-lã-ghí-ri) sf sãlãghiri (sã-lã-ghírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu s-hiumuseashti pri cariva; sãlghiri, sãrghiri, sãrgljiri, himusiri, hiumusiri, nhiumusiri, anãpãdiri, nãpãdiri, citãsiri, alipidari, lipidari, arãvuiri, nãburuiri *{ro: acţiunea de a se năpusti, de a se repezi; năpustire, repezire}* *{fr: action de se précipiter, de se jeter sur}* *{en: action of rushing over, of jumping over}* § ***sãlghescu***[2] (sãl-ghés-cu) (mi) vb IV sãlghii (sãl-ghíĭ), sãlgheam (sãl-gheámŭ), sãlghitã (sãl-ghí-tã), sãlghiri/sãlghire (sãl-ghí-ri) – (unã cu ***sãlãghescu***[2]) § ***sãlghit***[2] (sãl-ghítŭ) adg sãlghitã (sãl-ghí-tã), sãlghits (sãl-ghítsĭ), sãlghiti/sãlghite (sãl-ghí-ti) – (unã cu ***sãlãghit***[2]) § ***sãlghiri***[2]***/sãlghire*** (sãl-ghí-ri) sf sãlghiri (sãl-ghírĭ) – (unã cu ***sãlãghiri***[2]) § ***sãrghescu***[2] (sãr-ghés-cu) (mi) vb IV sãrghii (sãr-ghíĭ), sãrgheam (sãr-gheámŭ), sãrghitã (sãr-ghí-tã), sãrghiri/sãrghire (sãr-ghí-ri) – (unã cu ***sãlãghescu***[2]) § ***sãrghit***[2] (sãr-ghítŭ) adg sãrghitã (sãr-ghí-tã), sãrghits (sãr-ghítsĭ), sãrghiti/sãrghite (sãr-ghí-ti) – (unã cu ***sãlãghit***[2]) § ***sãrghiri***[2]***/sãrghire*** (sãr-ghí-ri) sf sãrghiri (sãr-ghírĭ) – (unã cu ***sãlãghiri***[2]) § ***sãrgljescu***[2] (sãr-gljĭés-cu) (mi) vb IV sãrgljii (sãr-gljíĭ), sãrgljeam (sãr-gljĭámŭ), sãrgljitã (sãr-gljí-tã), sãrgljiri/sãrgljire (sãr-gljí-ri) – (unã cu ***sãlãghescu***[2]) ex: si sãrglji (s-hiumusi) di sh-u lo di gushi; s-sãrgljirã (s-hiumusirã) cãnjlji shi-nj li mãcarã; sãrglja-ti (hiumusea-ti, arucã-ti) pãnã acasã; sãrgljashti brãnlu (expr: caftã itii tra si s-hiumuseascã pri cariva, sã ncaci) § ***sãrgljit***[2] (sãr-gljítŭ) adg sãrgljitã (sãr-gljí-tã), sãrgljits (sãr-gljítsĭ), sãrgljiti/sãrgljite (sãr-gljí-ti) – (unã cu ***sãlãghit***[2]) § ***sãrgljiri***[2]***/sãrgljire*** (sãr-gljí-ri) sf sãrgljiri (sãr-gljírĭ) – (unã cu ***sãlãghiri***[2])

sãlãghiri[1]***/sãlãghire*** (sã-lã-ghí-ri) sf – vedz tu ***sãlãghescu***[1]

sãlãghiri[2]***/sãlãghire*** (sã-lã-ghí-ri) sf – vedz tu ***sãlãghescu***[2]

sãlãghiri[3]***/sãlãghire*** (sã-lã-ghí-ri) sf sãlãghiri (sã-lã-ghírĭ) – unã lãngoari iu saclu tu cari s-aflã un mãdular a omlui s-ari aruptã; surpari, hernii *{ro: hernie}* *{fr: hernie}* *{en: hernia}* ex: shtii s-vindicã di sãlãghiri (di hernii)

sãlãghit[1] (sã-lã-ghítŭ) adg – vedz tu ***sãlãghescu***[1]

sãlãghit[2] (sã-lã-ghítŭ) adg – vedz tu ***sãlãghescu***[2]

sãlãghit[3] (sã-lã-ghítŭ) adg sãlãghitã (sã-lã-ghí-tã), sãlãghits (sã-lã-ghítsĭ), sãlãghiti/sãlãghite (sã-lã-ghí-ti) – lãndzit di hernii (sãlãghiri) iu saclu tu cari s-aflã un mãdular a omlu s-ari aruptã *{ro: bolnav de hernie}* *{fr: hernieux}* *{en: suffering from hernia}* ex: easti sãlãghit (lãndzit di hernii)

sãlãmurã (sã-lã-mú-rã) sf sãlãmuri/sãlãmure (sã-lã-mú-ri) – apa nsãratã multu tu cari s-tsãni cashlu (turshiili) tra s-nu s-aspargã; armã, armirã, ghar, salamurã, shalirã, shilirã, shulirã *{ro: saramură}* *{fr: saumure}* *{en: brine}* § ***salamurã*** (sa-la-mú-rã) sf salamuri/salamure (sa-la-mú-ri) – (unã cu ***sãlãmurã***)

sãlãrii/sãlãrie (sã-lã-rí-i) sf sãlãrii (sã-lã-ríĭ) – unã soi di pitã cu cash *{ro: un fel de brănzoaică}* *{fr: une sorte de galette au fromage}* *{en: a kind of Aromanian cheesecake}*

sãlãvati/sãlvãtate (sã-lã-vá-ti) sf sãlãvãts (sã-lã-vắtsĭ) – larmã, lavã, longi, loscut, yiurultii, ghiurultii, pãlturã, longi, vreavã, crot, vrondu, zbuc *{ro: zgomot}* *{fr: bruit, vacarme, charivari}* *{en: noise, uproar, racket}*

sãlcãm (sãl-cằmŭ) sm sãlcãnj (sãl-cắnjĭ) – arburi cu alumãchi tsi au schinj, frãndzi compusi shi arapuni di lilici albi tsi anjurdzescu mushat; bagrem, acãchii, davan *{ro: salcîm}* *{fr: acacia}* *{en: locust tree}*

sãldisescu (sãl-di-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***saidisescu***

sãldisiri/sãldisire (sãl-di-sí-ri) sf – vedz tu ***saidisescu***

sãldisit (sãl-di-sítŭ) adg – vedz tu ***saidisescu***

sãlepi (sã-lé-pi) sf – vedz tu ***salep***

sãlghescu[1] (sãl-ghés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãlãghescu***[1]

sãlghescu[2] (sãl-ghés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãlãghescu***[2]
sãlghiri[1]***/sãlghire*** (sãl-ghí-ri) sf – vedz tu ***sãlãghescu***[1]
sãlghiri[2]***/sãlghire*** (sãl-ghí-ri) sf – vedz tu ***sãlãghescu***[2]
sãlghit[1] (sãl-ghítŭ) adg – vedz tu ***sãlãghescu***[1]
sãlghit[2] (sãl-ghítŭ) adg – vedz tu ***sãlãghescu***[2]
sãlghit[3] (sãl-ghítŭ) adg sãlghitã (sãl-ghí-tã), sãlghits (sãl-ghítsĭ), sãlghiti/sãlghite (sãl-ghí-ti) – tsi easti cu mirachi shi vreari tra s-da shi sã mpartã cu altsã atseali tsi ari; tsi easti cu mãna largã; cuvurdã, giumertu, livendu, filotim, galantom *{ro: darnic, generos}* *{fr: galant, généreux, main ouverte}* *{en: gallant, generous, open-handed}*
sãlipci (sã-lip-cí) sm – vedz tu ***salep***
sãlipciu (sã-lip-cíŭ) sm sãlipcii (sã-lip-cíĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu ductsiunar; vedz ***sãlipci***
sãlistrã[1] (sã-lís-trã) sf – vedz tu ***tsilistrã***[2]
sãlistrã[2] (sã-lís-trã) sf sãlistri/sãlistre (sã-lís-tri) – stranj fãrã mãnits trã ficiurits, tsi s-poartã pri cheptu *{ro: pieptăraş}* *{fr: gilet, corselet pour les enfants}* *{en: small children's vest}*
sãlmã (sắl-mã) sf – vedz tu ***salmã***
sãlnãescu (sãl-nã-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***silã***
sãlnãiri/sãlnãire (sãl-nã-í-ri) sf – vedz tu ***silã***
sãlnãit (sãl-nã-ítŭ) adg – vedz tu ***silã***
sãlnicã (sắl-ni-cã) sf – vedz tu ***silinicã***
sãlnios (sãl-ni-ósŭ) adg – vedz tu ***silã***
sãlnuos (sãl-nu-ósŭ) adg sãlnuoasã (sãl-nu-oá-sã), sãlnuosh (sãl-nu-óshĭ), sãlnuoasi/sãlnuoase (sãl-nu-oá-si) – loc tsi easti acupirit di pãduri; pãduros *{ro: păduros}* *{fr: boisé}* *{en: wooded, forested}* ex: valea easti sãlnuoasã (pãduroasã)
sãltari/sãltare (sãl-tá-ri) sf – vedz tu ***saltu***[3]
sãltat (sãl-tátŭ) adg – vedz tu ***saltu***[3]
sãltãnatã (sãl-tã-ná-tã) sf – vedz tu ***sultan***
sãltãnati/sãltãnate (sãl-tã-ná-ti) sf – vedz tu ***sultan***
sãltichii/sãltichie (sãl-ti-chí-i) sf – vedz tu ***psaltu***[1]
sãltiri/sãltire (sãl-tí-ri) sf – vedz tu ***psaltu***[1]
sãltisescu (sãl-ti-sés-cu) vb IV – vedz tu ***psaltu***[1]
sãltisiri/sãltisire (sãl-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***psaltu***[1]
sãltisit (sãl-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***psaltu***[1]
sãltsioarã (sãl-tsi-oá-rã) sf – vedz tu ***saltsi***
sãluescu (sã-luĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***silã***
sãluios (sã-lu-ĭósŭ) adg – vedz tu ***silã***
sãluiri/sãluire (sã-luí-ri) sf – vedz tu ***silã***
sãluit (sã-luítŭ) adg – vedz tu ***silã***
sãlushescu (sã-lu-shés-cu) vb IV sãlushii (sã-lu-shíĭ), sãlusham (sã-lu-sheámŭ), sãlushitã (sã-lu-shí-tã), sãlushiri/sãlushire (sã-lu-shí-ri) – minduescu ndreptu (ghini, nu strãmbu, ashi cum lipseashti, loyic); giudic, crisescu, siluyisescu, lugursescu, minduescu *{ro: raţiona, argumenta}* *{fr: raisonner, argumenter}* *{en: reason, argue}* § ***sãlushit*** (sã-lu-shítŭ) adg sãlushitã (sã-lu-shí-tã), sãlushits (sã-lu-shítsĭ), sãlushiti/sãlushite (sã-lu-shí-ti) – giudicat, crisit, siluyisit, lugursit, minduit ghini *{ro: raţionat, argumentat}* *{fr: raisonné, argumenté}* *{en: reasoned, argued}* § ***sãlushiri/sãlushire*** (sã-lu-shí-ri) sf sãlushiri (sã-lu-shírĭ) – giudicari, crisiri, siluyisiri, lugursiri, minduiri ghini *{ro: acţiunea de a raţiona, de a argumenta; raţionare, argumentare}* *{fr: action de raisonner, d'argumenter}* *{en: action of reasoning, of arguing}*
sãlushiri/sãlushire (sã-lu-shí-ri) sf – vedz tu ***sãlushescu***
sãlushit (sã-lu-shítŭ) adg – vedz tu ***sãlushescu***
Sãm- sm, sf – vedz tu ***sãmtu***[1]
sãmar (sã-márŭ) sn sãmari/sãmare (sã-má-ri) – unã soi di shaua mari tsi s-bagã pi-un cal i gumar sh-tu cari s-bagã lucri tra s-hibã purtati dit-un loc tu altu; sumar; (expr: 1: ***sãmar di broascã*** = casa di os tsi u poartã dinanumirea (sh-tu cari bãneadzã) unã cathã (broascã cu casã); 2: lu-aruc sãmarlu = chicusescu, am parapun, nj-pari arãu, mi cãrteashti un lucru, etc.; 3: nj-bagã sãmarlu = mi-arãdi, mi-aplãniseashti, mi ncaltsã, nj-bagã cãlupea (shaua, cuvata, pirde la oclji, etc.); mi bagã tu tastru, etc.; 4: va-lj cruescu un sãmar; va lj-umplu (va lj-umflu) sãmarlu = va-l bat, va-lj dau un shcop, va lj-umflu chealea, va-lj frãngu oasili, etc.; 5: n-arupem sãmarili; nã mãcãm sãmarili = nã bãtem, nã nciupãm; 6: sãmar, la gioclu di cãrtsã i vãshclje = gioclu di cãrtsã i vãshclje cãndu-l cheari cariva cã, atsel tsi cheari easti lugursit ca un gumar tsi poartã sãmarlu; bij, bis, zdãrtã; 7: bati sumarlu s-aducheascã gumarlu = grea pri poartã s-avdã pãltirea; dzã-lj-u ca pri diparti tra s-aducheascã, nu pri fatsã, cã va lu-arushinedz) *{ro: samar}* *{fr: bât}* *{en: pack saddle}* ex: calu cu sãmar nidzea ninti; cu sãmarlu-arãsturnat; mulili atseali noauã pãnã nu li calcã sãmarlu nu s-ashtearnã; cu sãmarlu pots sã ncartsi shi scãnduri, cu shaua nu pots; lu-arcã sãmarlu (expr: chicusi) sh-fudzi; sh-mãcarã sãmarili (expr: si nciuparã) prota sh-deapoea si mbunarã; ma s-mi-acatsã, va nj-umflã sãmarlu (expr: va-nj da un shcop, va-nj mi batã-arãu); lj-u intrã, lj-umflã sãmarlu (expr: lj-deadi un shcop bun, l-bãtu ghini, lj-umflã chealea); bagã-lj sãmarlu (expr: arãdi-l) sh-alasã-l § ***sumar*** (su-márŭ) sn sumari/sumare (su-má-ri) – (unã cu ***sãmar***) ex: ãlj crueashti un sumar (expr: lj-da un shcop, unã bãteari bunã); sumarlu-lj va umpleari (expr: lipseashti sã-lj si da un shcop bun); sh-arupsirã sumarili (expr: sã nciuparã shi s-bãturã arãu) § ***sumãrici*** (su-mã-rícĭŭ) sn sumãrici/sumãrice (su-mã-rí-ci) – sãmar njic *{ro: samar mic}* *{fr: petit bât}* *{en: small pack saddle}* § ***sãmãrã*** (sã-mã-rắ) sm sãmãradz (sã-mã-rádzĭ) – un tsi fatsi i vindi sãmari; sumãrã, sãmãrgi *{ro: samargiu}* *{fr: bâtier, fabricant ou marchand de bâts}* *{en: pack saddle maker or seller}* ex: alasã-l sãmarlu la sãmãrã (atsel tsi mirimitseashti sãmarili); tricu sãmãrãlu (expr: atsel tsi-l bãtu pri cariva) § ***sumãrã*** (su-mã-rắ) sm sumãradz (su-mã-rádzĭ) – (unã cu ***sãmãrã***) § ***sãmãrgi*** (sã-mãr-gí) sm sãmãrgeadz (sã-mãr-gĭádz) – (unã cu ***sãmãrã***) ex: sãmãrgeadzlji au sucachea-a lor § ***sãmãrgilãchi/sãmãrgilãche*** (sã-mãr-gi-lắ-chi) sf sãmãrgilãchi (sã-mãr-gi-lắchĭ) – tehnea (zãnatea) di sãmãrgi *{ro: meseria de samargiu}* *{fr: metier de bâtier}* *{en: profession of the pack saddle maker}* ex: ca multi alti zãnãts, chiru shi sãmãrgilãchea § ***sãmãrgirii/sãmãrgirie*** (sã-mãr-gi-rí-i) sf sãmãrgirii (sã-mãr-gi-ríĭ) – ducheanea iu s-fac i iu s-vindu sãmari *{ro: magazinul unde se fac sau se vând samare}* *{fr: la place où le bât est fait ou vendu}* *{en: place where the pack saddle is made or sold}* § ***sãmãrusescu*** (sã-mã-ru-sés-cu) (mi) vb IV sãmãrusii (sã-mã-ru-síĭ), sãmãruseam (sã-mã-ru-seámŭ), sãmãrusitã (sã-mã-ru-sí-tã), sãmãrusiri/sãmãrusire (sã-mã-ru-sí-ri) – ncarcu sãmarlu pi gumar (cal); (fig: mi sãmãrusescu = mi uidisescu, undzescu) *{ro: însămăra}* *{fr: bâter}* *{en: put a pack-saddle on a mule}* ex: sãmãrusits caljlji (bãgats sãmarili pi calj); si sãmãrusescu (fig: s-uidisescu, sh-undzescu) multu un cu-alantu § ***sãmãrusit*** (sã-mã-ru-sítŭ) adg sãmãrusitã (sã-mã-ru-sí-tã), sãmãrusits (sã-mã-ru-sítsĭ), sãmãrusiti/sãmãrusite (sã-mã-ru-sí-ti) – (calu, gumarlu) tsi-lj s-ari bãgatã sãmarlu; (sãmarlu) tsi easti ncãrcat pi cal (gumar) *{ro: însămărat}* *{fr: bâté}* *{en: pack-saddled (a mule)}* § ***sãmãrusiri/sãmãrusire*** (sã-mã-ru-sí-ri) sf sãmãrusiri (sã-mã-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ncarcã sãmarlu pi-un cal i gumar *{ro: acţiunea de a însămăra; însămărare}* *{fr: action de bâter}* *{en: action of putting a pack-saddle on a mule}*
sãmar di broascã sn – vedz tu ***sãmar***
sãmãnari/sãmãnare (sã-mã-ná-ri) sf sãmãnãri (sã-mã-nắrĭ) – pãrigurii, hadyi, diznjerdu, diznjirdãciuni *{ro: consolare, mângâiere}* *{fr: consolation, caresse}* *{en: comfort, caress}* § ***sãmãnãtor*** (sã-mã-nã-tórŭ) adg sãmãnãtoari/sãmãnãtoare (sã-mã-nã-toá-ri), sãmãnãtori (sã-mã-nã-tórĭ), sãmãnãtoari/sãmãnãtoare (sã-mã-nã-toá-ri) – hãidipsitor, diznjirdãtor, diznjirdos, pãrigursitor *{ro: mângâietor}* *{fr: caressant}* *{en: caressing}*
sãmãnãtor (sã-mã-nã-tórŭ) adg vedz tu ***sãmãnari***
sãmãrã (sã-mã-rắ) sm – vedz tu ***sãmar***
sãmãrgi (sã-mãr-gí) sm – vedz tu ***sãmar***
sãmãrgilãchi/sãmãrgilãche (sã-mãr-gi-lắ-chi) sf – vedz tu ***sãmar***
sãmãrgirii/sãmãrgirie (sã-mãr-gi-rí-i) sf – vedz tu ***sãmar***
sãmãrgiu (sã-mãr-gíŭ) sm sãmãrgeadz sãmãrgeadz (sã-mãr-gĭádz) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***sãmãrgi***
sãmãrnjat (sã-mãr-njĭátŭ) sm, sf sãmãrnjatã (sã-mãr-njĭá-tã), sãmãrnjats (sã-mãr-njĭátsĭ), sãmãrnjati/sãmãrnjate (sã-mãr-njĭá-ti) – un tsi easti faptu i bãneadzã Sãmãrina; armãn a curi

soi (arãdãtsinã) s-tradzi di Sãmãrina {ro: locuitor din Samarina} {fr: habitant de Samarina} {en: inhabitant of Samarina} § ***sãrmãnjat*** (sãr-mã-njĭátŭ) sm, sf sãrmãnjatã (sãr-mã-njĭá-tã), sãrmãnjats (sãr-mã-njĭátsĭ), sãrmãnjati/sãrmãnjate (sãr-mã-njĭá-ti) – (unã cu ***sãmãrnjat***) § ***sãrmãnitami/sãrmãnitame*** (sãr-mã-ni-tá-mi) sf fãrã pl – multimi (lao) di sãrmãnjats; tuts sãmãrnjatslji {ro: mulţime de locuitori (originari) din Samarina} {fr: nombre (multitude) d'habitants (originaires) de Samarina} {en: crowd (multitude) of inhabitants of Samarina} ex: plãndzea sãrmãnitamea; s-afiri di sãrmãnitami

sãmãrusescu (sã-mã-ru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãmar***

sãmãrusiri/sãmãrusire (sã-mã-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***sãmar***

sãmãrusit (sã-mã-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***sãmar***

Sãmbãta Mari – vedz tu ***Sãmbãtã***

Sãmbãtã (Sắm-bã-tã) sf Sãmbãti/Sãmbãte (Sãm-bã-ti) – anshasea dzuã dit stãmãnã (ca la noi, cãndu stãmãna nchiseashti cu Lunea), namisa di Vinjiri shi Dumãnicã; (expr: 1: ***Sãmbãta Mari*** = Sãmbãta dit Stãmãna Mari dzua di nãinti di Pashti; 2: ti lau cu apã di Sãmbãtã = ti lau multu ghini, farsi) {ro: sâmbătă} {fr: samedi} {en: Saturday} ex: s-intru tu foc Sãmbãta Mari

sãmbuc (sãm-búcŭ) sm – vedz tu ***soc***

sãmbur (sắm-burŭ) sm – vedz cu ***sãmburi***

sãmburã (sắm-burŭ) sf – vedz cu ***sãmburi***

sãmburi/sãmbure (sắm-bu-ri) sm sãmburi (sắm-burĭ) – partea dit unã yimishi (di-aradã tu mesi) cari easti durã (scliro, corcanã) sh-cari siminatã tu loc fatsi s-creascã un altu pom tsi fatsi idyea soi di yimishi; os, oasã, cocalã, sãmbur, sãmburã, sumbur, sumbru, sumburi, simintsã {ro: sâmbure} {fr: noyau, pépin} {en: pit (of fruit), stone (of cherry, grape)} ex: ma tini n suflit portsã, ca sãmburi, tut tserlu § ***sãmbur*** (sắm-burŭ) sm sãmburi (sắm-burĭ) – (unã cu ***sãmburi***) § ***sãmburã*** (sắm-burŭ) sf sãmburi (sắm-burĭ) – (unã cu ***sãmburi***) § ***sumbur*** (súm-burŭ) sm sumburi (súm-burĭ) – (unã cu ***sãmburi***) § ***sumburi/sumbure*** (súm-bu-ri) sm sumburi (súm-burĭ) – (unã cu ***sãmburi***) § ***sumbru*** (súm-bru) sm sumbri (súm-bri) – (unã cu ***sãmburi***)

Sãmedru (Sã-mé-dru) sm – vedz tu ***sãmtu***[1]

Sã-Medru (Sã-Mé-dru) sm – vedz tu ***sãmtu***[1]

sãmsar (sãm-sárŭ) sm sãmsari (sãm-sárĭ) – omlu tsi s-bagã namisa di altsã oaminj tra si s-aducheascã (namisa di omlu tsi vindi sh-di omlu tsi va s-acumpãrã tsiva, trã tinjia-a lucrilor tsi s-vindu i s-acumpãrã tu-unã alishvirishi); misit {ro: samsar, misit, intermediar} {fr: courtier, médiateur, agent} {en: mediator, intermediary, broker, agent} ex: tatã-nju eara bun sãmsar (misit) § ***sãmsãrescu*** (sãm-sã-rés-cu) adg sãmsãreascã (sãm-sã-reás-cã), sãmsãreshtsã (sãm-sã-résh-tsã), sãmsãreshti (sãm-sã-résh-ti) – tsi ari s-facã cu sãmsarlu i tehnea-a lui; tsi easti di sãmsar {ro: de samsar} {fr: de courtier} {en: of mediator, of broker} § ***sãmsãrlichi/sãmsãrliche*** (sãm-sãr-lí-chi) sf sãmsãrlichi (sãm-sãr-líchĭ) – tehnea shi lucrul tsi-l fatsi un sãmsar; misitii {ro: misitie} {fr: profession de courtier} {en: brokerage}

sãmsãrescu (sãm-sã-rés-cu) adg – vedz tu ***sãmsar***

sãmsãrlichi/sãmsãrliche (sãm-sãr-lí-chi) sf – vedz tu ***sãmsar***

Sãmt- sm, sf – vedz tu ***sãmtu***[1]

sãmtsãri/sãmtsãre (sãm-tsắ-ri) sf – vedz tu ***sãmtu***[2]

sãmtsãscu (sãm-tsắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãmtu***[2]

sãmtsãt (sãm-tsắtŭ) adg – vedz tu ***sãmtu***[2]

sãmtsescu (sãm-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãmtu***[2]

sãmtsiri/sãmtsire (sãm-tsí-ri) sf – vedz tu ***sãmtu***[2]

sãmtsit (sãm-tsítŭ) adg – vedz tu ***sãmtu***[2]

sãmtu[1] (sắm-tu) sm, sf, adg sãmtã (sắm-tã), sãmtsã (sắm-tsã), sãmti/sãmte (sắm-ti) – (om) tsi easti ayisit di bisearicã trã bana-a lui bunã di pri loc shi tãmãturyiili tsi-ari faptã nãinti shi dupã moarti; simtu, sãntu, sintu, Stã-, Sãn-, Sãm-, Sãmt-, Sint-, Sã-, Sa-, Sum-, Su- (formi shcurti), ayi, ayisit; (fig: 1: sãmtu = (i) tsi easti ca un sãmtu di bun, curat, mushat, etc.; (ii) sãmtul dit unã icoanã) {ro: sfânt} {fr: saint} {en: saint} ex: dit meslu sãmtu (bun, mushat) al Mai; mushuteatsa sãmtã (fig: bunã, mushatã); sãmtsãlj (fig: sãmtsãlj dit icoanã) nu eara ghini faptsã; atselj sãmtsã cu sãrits albi; cum s-nu plãngã lailji sãmtsã (ayi)?; canda-lj featsi Sãmta Vinjiri (Stã-Vinjiri) § ***simtu***[1] (sím-tu) sm, sf, adg simtã (sím-tã), simtsã (sím-tsã), simti/simte (sím-ti) – (unã cu ***sãmtu***[1]) § ***sãntu***[1] (sắn-tu) sm, sf, adg sãntã (sắn-tã), sãntsã (sắn-tsã), sãnti/sãnte (sắn-ti) – (unã cu ***sãmtu***[1]) ex: sãntsãlj avurã njilã; Sãnte, Doamne Dumnidzale! § ***sintu***[1] (sín-tu) sm, sf, adg sintã (sín-tã), sintsã (sín-tsã), sinti/sinte (sín-ti) – (unã cu ***sãmtu***[1]) § ***Stã-*** sm, sf: formã shcurtã di la sãmtu – (unã cu ***sãmtu***[1]) § ***Stã-Mãrii/Stã-Mãrie***, scriatã shi ***Stãmãrii***[1]***/Stãmãrie*** (Stã-mã-rí-i) sf – 1: dada-a Hristolui; 2: dzãlili (sãrbãtorli) di Stã-Mãrii, tsi cad (suntu yiurtisiti) (i) 15-li di Avgustu, trã ***Stã-Mãria-Atsea Marea***; shi (ii) 8-li di Yizmãciunj, trã ***Stã-Mãria-Atsea-Njica***; (expr: 1: s-adunã ca trã Stã-Mãrii = s-adunã multsã, cum s-adunã tu-un pãnãyir; 2: nacã ti featsi Stã-Mãria? = zbor tsi s-dzãtsi a atsilui tsi s-tsãni ahãntu mari, cari s-cãmãruseashti multu, di canda-l featsi Stã-Mãria; ãlj si dzãtsi: nacã eshti di soi ahãntu bunã, vãsilicheascã, di ti-aspunj ahãntu fudul?); 3: vã u-adusi Stã-Mãria! = taxiratea vã u-adusi Stã-Mãria!) {ro: Sfânta Fecioară Maria} {fr: la (Sainte) Vierge (Marie)} {en: Blessed Virgin Mary} ex: vinjirã ti Stã-Mãrii n hoarã; tricurã dauãli Stã-Mãrii; shi n dzãlili di Stã-Mãrii; tricu Stã-Mãria? tricu veara; s-adunarã ca trã Stã-Mãrii (expr: s-adunarã multsã); nacã tini ti featsi Stã-Mãria (expr: tsi ti tsãnj ahãntu mari?, nacã ti featsi Stã-Mãria?) sh-mini yumara?; shi n dzãlili di Stãmãrii (dzãlili di 15, 16 di Avgustu); nu mãcãm ti preasinjli-ali Stã-Mãrii; Stã-Mãrii curatã, apãrã-nj di lãets § ***Stã-Vinjiri***, scriatã shi ***Stãvinjiri*** (Stã-ví-njirĭ) sf – 1: Vinjirea Mari, dzua di nãinti di Pashti, cãndu s-yiurtiseashti moartea-a Hristolui pri crutsi; 2: Sãmta Vinjiri (Ayiu-Paraschivi) unã sãmtã a bisearicãljei a noastrã; 3: 26-li di Alunar, dzua tu cari bisearica u yiurtiseashti Sãmta Vinjiri, dzuã di mari sãrbãtoari armãneascã tu Pindu, cãndu armãnjlji trag un mari cor dupã tsi easi bisearica {ro: Sfânta Vineri} {fr: Saint-Vendredi} {en: "Saint-Friday"} ex: trãdzeam un mari cor, ca Avdela trã Stã-Vinjiri; fui astãdz la Stãvinjiri; Stãvinjirea ari nã bisearicã pi muntili Pitrina; tra s-gioacã trã Stã-Vinjiri; Stã-Vinjirea shi Stã-Mãria suntu cama mãrli sãrbãtori di vearã trã armãnj § ***Sãn***[1]***-*** sm: formã shcurtã di la sãntu – (unã cu ***sãmtu***[1]) ex: Sãn-Chetru, Sãn-Medru, Sãn-Nicoarã, etc. § ***Sãn-Chetru*** (Sãn-Ché-tru), scriat shi ***Sãnchetru*** (Sãn-ché-tru), sm – un di apostuljі a Hristolui, yiurtisit di bisearica crishtinã tu 29-li di Cirishar; Sum-Chetru {ro: Sfântul Petru} {fr: Saint Pierre} {en: Saint Peter} § ***Sãn-Medru*** (Sãn-Mé-dru), scriat shi ***Sãnmedru***, sm – 1: Ayiu-Dimitri, un ayi di-a bisearicãljei; 2: numa-a atsilui di-andzatsilea mes a anlui (namisa di Yizmãciunj shi Brumar), meslu tu cari yiurtisim numa-al Ayiu-Dimitri (tsi cadi pi 26-li di mes); Sãn-mãdrean, Sã-medru, Sa-medru, Su-medru, Ayiu-Dimitri {ro: Sfântul Dumitru; Octombrie} {fr: Saint Démètre; Octobre} {en: Saint Demetrius; October} § ***Sãn-Mãdrean*** (Sãn-Mã-dreánŭ), scriat shi ***Sãnmãdrean***, sm – (unã cu ***Sãn-Medru***) § ***Sã***[3] (Sã) sm: formã shcurtã di la sãmtu – (unã cu ***sãmtu***[1]) § ***Sã-Medru*** (Sã-Mé-dru), scriat shi ***Sãmedru***, sm – (unã cu ***Sãn-Medru***) § ***Sa***[1] (Sa) sm: formã shcurtã di la sãmtu – (unã cu ***sãmtu***[1]) § ***Sa-Medru*** (Sa-Mé-dru) sm, scriat shi ***Samedru*** – (unã cu ***Sãn-Medru***) § ***Sãm-*** sm: formã shcurtã di la sãmtu – (unã cu ***sãmtu***[1]) ex: mãni easti Sãm-Giorgiul; u-avea numa ti Sãm-Chetru § ***Sãmt-*** sm, sf: formã shcurtã di la sãmtu – (unã cu ***sãmtu***[1]) ex: dupã ndoi mesh va s-avem Sãmt-Ilie § ***Sum-*** sm: formã shcurtã di la sãmtu – (unã cu ***sãmtu***[1]) § ***Sum-Chetru*** (Sum-Ché-tru), scriat shi ***Sumchetru*** sm – (unã cu ***Sãn-Chetru***) ex: eara acasã ti Sum-Chetru § ***Sum-Vasili*** (Súm-Va-sílĭ), scriat shi ***Sumvasili*** sm – mari dispoti tsi bãnã cãtã tu anjlji 350) yiurtisit di bisearicã tu 1-lu di Yinar (Anlu Nou); Ayiu-Vasili {ro: Sfântul Vasile} {fr: Saint Basile} {en: Saint Basil} ex: aprindu Sum-Vasili intrarã furljі la oaspili-a nostru § § ***Su***[3] (Sú) sm: formã shcurtã di la sãmtu – (unã cu ***sãmtu***[1]) § ***Su-Medru*** (Su-Mé-dru), scriat shi ***Sumedru***, sm – (unã cu ***Sãn-Medru***) ex: apruche Sumedrul (Ayiu-Dimitri; icã meslu tu cari cadi AyiuDimitri); lj-apiri Sumedrul la poartã; la Su-

Medru intrãm tu casili-atseali nalili § ***Sint-*** sm, sf: formã shcurtã di la sintu – (unã cu ***sãmtu***[1]) ex: n dzeanã, la Sint-Ilie § ***sãntisescu*** (sãn-ti-sés-cu) (mi) vb IV sãntisii (sãn-ti-síĭ), sãntiseam (sãn-ti-seámŭ), sãntisitã (sãn-ti-sí-tã), sãntisiri/sãntisire (sãn-ti-sí-ri) – fac tsiva (om i lucru) tra s-hibã sãmtu; sãntsãscu, ayisescu, ayiusescu *{ro: sfinţi} {fr: sacrer, sanctifier} {en: sanctify}* ex: un cu-alantu s-nu si sãntiseascã § ***sãntisit*** (sãn-ti-sítŭ) adg sãntisitã (sãn-ti-sí-tã), sãntisits (sãn-ti-sítsĭ), sãntisiti/sãntisite (sãn-ti-sí-ti) – tsi easti adrat di bisearicã tra s-intrã tu arada-a ayilor; tsi easti sãmtu; sãntsãt, ayisit, ayiusit *{ro: sfinţit} {fr: sacré, sanctifié} {en: sanctified}* § ***sãntisiri/sãntisire*** (sãn-ti-sí-ri) sf sãntisiri (sãn-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti faptu sãmtu; fãtseari un lucru tra s-hibã sãmtu; sãntsãri, ayisiri, ayiusiri *{ro: acţiunea de a sfinţi; sfinţire} {fr: action de sacrer, de sanctifier} {en: action of sanctifying something}* § ***sãntsãscu*** (sãn-tsắs-cu) vb IV sãntsãi (sãn-tsắĭ), sãntsam (sãn-tsámŭ), sãntsãtã (sãn-tsắ-tã), sãntsãri/sãntsãre (sãn-tsắ-ri) – (unã cu ***sãntisescu***) § ***sãntsãt*** (sãn-tsắtŭ) adg sãntsãtã (sãn-tsắ-tã), sãntsãts (sãn-tsắtsĭ), sãntsãti/sãntsãte (sãn-tsắ-ti) – (unã cu ***sãntisit***) § ***sãntsãri/sãntsãre*** (sãn-tsắ-ri) sf sãntsãri (sãn-tsắrĭ) – (unã cu ***sãntisiri***)

sãmtu[2] (sắm-tu) (mi) vb IV sãmtsãi (sãm-tsắĭ), sãmtsam (sãm-tsámŭ), sãmtsãtã (sãm-tsắ-tã), sãmtsãri/sãmtsãre (sãm-tsắ-ri) – cu ocljul (ureaclja, narea, limba, dzeadzitlu, etc.) aduchescu (acãchisescu) cã s-fatsi tsiva deavãrliga di mini; aduchescu tu suflit unã vreari (dor, dureari, njilã, etc.) trã cariva; aduchescu, duchescu, achicãsescu *{ro: simţi} {fr: sentir, ressentir} {en: feel}* ex: omlu sãmti (lu-aducheashti) di ma naintea bunlu; cãnjlji nu mi sãmtsãrã (mi aduchirã); l-sãmtsãi (lu-aduchii) cãndu vinji § ***sãmtsãscu*** (sãm-tsắs-cu) (mi) vb IV sãmtsãi (sãm-tsắĭ), sãmtsam (sãm-tsámŭ), sãmtsãtã (sãm-tsắ-tã), sãmtsãri/sãmtsãre (sãm-tsắ-ri) – (unã cu ***sãmtu***[2]) § ***sãmtsãt*** (sãm-tsắtŭ) adg sãmtsãtã (sãm-tsắ-tã), sãmtsãts (sãm-tsắtsĭ), sãmtsãti/sãmtsãte (sãm-tsắ-ti) – tsi easti aduchit (cu ocljul, ureaclja, narea, limba, dzeadzitlu, suflitlu, etc.); aduchit, duchit, achicãsit *{ro: simţit} {fr: senti, ressenti} {en: felt}* § ***sãmtsãri/sãmtsãre*** (sãm-tsắ-ri) sf sãmtsãri (sãm-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva aducheashti (sãmti) tsiva; aduchiri, duchiri, achicãsiri *{ro: acţiunea de a simţi; simţire, senzaţie} {fr: action de sentir, de ressentir; sentiment, sensation} {en: action of feeling; feeling, sensation}* § ***simtu***[2] (sím-tu) (mi) vb IV simtsãi (sim-tsắĭ), simtsam (sim-tsámŭ), simtsãtã (sim-tsắ-tã), simtsãri/simtsãre (sim-tsắ-ri) – (unã cu ***sãmtu***[2]) ex: Tegã nu lã simtsa (aduchea) mushuteatsa; simtsã cã sh-alãsã trã totuna sãnãtatea; ia vedz s-nu ti simtã (aducheascã) § ***simtsãscu*** (sim-tsắs-cu) (mi) vb IV simtsãi (sim-tsắĭ), simtsam (sim-tsámŭ), simtsãtã (sim-tsắ-tã), simtsãri/simtsãre (sim-tsắ-ri) – (unã cu ***sãmtu***[2]) § ***simtsãt*** (sim-tsắtŭ) adg simtsãtã (sim-tsắ-tã), simtsãts (sim-tsắtsĭ), simtsãti/simtsãte (sim-tsắ-ti) – (unã cu ***sãmtsãt***) § ***simtsãri/simtsãre*** (sim-tsắ-ri) sf simtsãri (sim-tsắrĭ) – (unã cu ***sãmtsãri***) § ***sãmtsescu*** (sãm-tsés-cu) (mi) vb IV sãmtsii (sãm-tsíĭ), sãmtsam (sãm-tsĭámŭ), sãmtsitã (sãm-tsí-tã), sãmtsiri/sãmtsire (sãm-tsí-ri) – (unã cu ***sãmtu***[2]) § ***sãmtsit*** (sãm-tsítŭ) adg sãmtsitã (sãm-tsí-tã), sãmtsits (sãm-tsítsĭ), sãmtsiti/sãmtsite (sãm-tsí-ti) – (unã cu ***sãmtsãt***) § ***sãmtsiri/sãmtsire*** (sãm-tsí-ri) sf sãmtsiri (sãm-tsírĭ) – (unã cu ***sãmtsãri***) § ***simtsescu*** (sim-tsés-cu) (mi) vb IV simtsii (sim-tsíĭ), simtseam (sim-tsĭámŭ), simtsitã (sim-tsí-tã), simtsiri/simtsire (sim-tsí-ri) – (unã cu ***sãmtu***[2]) ex: tsiva nu simtsi (aduchi) di cãti s-tihisirã atsea noapti § ***simtsit*** (sim-tsítŭ) adg simtsitã (sim-tsí-tã), simtsits (sim-tsítsĭ), simtsiti/simtsite (sim-tsí-ti) – (unã cu ***sãmtsãt***) § ***simtsiri/simtsire*** (sim-tsí-ri) sf simtsiri (sim-tsírĭ) – (unã cu ***sãmtsãri***) § ***sãntu***[2] (sắn-tu) (mi) vb IV sãntii (sãn-tíĭ), sãnteam (sãn-teámŭ), sãntitã (sãn-tí-tã), sãntiri/sãntire (sãn-tí-ri) – (unã cu ***sãmtu***[2]) § ***sãntescu*** (sãn-tés-cu) (mi) vb IV sãntii (sãn-tíĭ), sãnteam (sãn-teámŭ), sãntitã (sãn-tí-tã), sãntiri/sãntire (sãn-tí-ri) – (unã cu ***sãmtu***[2]) § ***sãntit*** (sãn-títŭ) adg sãntitã (sãn-tí-tã), sãntits (sãn-títsĭ), sãntiti/sãntite (sãn-tí-ti) – (unã cu ***sãmtsãt***) § ***sãntiri/sãntire*** (sãn-tí-ri) sf sãntiri (sãn-tírĭ) – (unã cu ***sãmtsãri***) § ***sintu***[2] (sín-tu) (mi) vb IV sintii (sin-tíĭ), sinteam (sin-teámŭ), sintitã (sin-tí-tã), sintiri/sintire (sin-tí-ri) – (unã cu ***sãmtu***[2]) ex: mi sintu (mi-aduchescu) cã nu-i nica moartã lilicea-ali vreari § ***sintescu*** (sin-tés-cu) (mi) vb IV sintii (sin-tíĭ), sinteam (sin-teámŭ), sintitã (sin-tí-tã), sintiri/sintire (sin-tí-ri) – (unã cu ***sãmtu***[2]) § ***sintit*** (sin-títŭ) adg sintitã (sin-tí-tã), sintits (sin-títsĭ), sintiti/sintite (sin-tí-ti) – (unã cu ***sãmtsãt***) § ***sintiri/sintire*** (sin-tí-ri) sf sintiri (sin-tírĭ) – (unã cu ***sãmtsãri***)

sãmunã (sã-mú-nã) sf – vedz tu ***sãmuni***

sãmuni/sãmune (sã-mú-ni) sf sãmunj (sã-múnjĭ) shi sãmuni/sãmune (sã-mú-ni) – unã pãni ntreagã; cãrvealji di pãni; sãmuni, somunã, sumunã, cãrvealji, cãrvelji, cirecã *{ro: pâine întreagă} {fr: pain entier} {en: loaf of bread}* ex: sãmuni (cãrvealji di pãni) cu ocljilj s-nu vedz § ***sãmunã*** (sã-mú-nã) sf sãmunj (sã-múnjĭ) shi sãmuni/sãmune (sã-mú-ni) – (unã cu ***sãmuni***) ex: s-u ai tu loc di-unã sãmunã (cãrvealji di pãni) § ***sumunã*** (su-mú-nã) sf sumunj (sã-múnjĭ) shi sumuni/sumune (su-mú-ni) – (unã cu ***sãmuni***) ex: mãcai unã sumunã (cãrvealji) ntreagã § ***somunã*** (so-mú-nã) sf somunj (sã-múnjĭ) shi somuni/somune (so-mú-ni) – (unã cu ***sãmuni***) ex: mãcã nã somunã (pãni ntreagã) la unã mãcari; ari frimitatã trei somuni (cãrvelj)

sãmurã (sã-mú-rã) sf sãmuri (sã-múrĭ) – prici njicã tsi ari unã gunã multu mushatã shi scumpã (cu hroma murnã sh-cu-unã damcã albã pi cheptu) cu cari s-fac paltadz (ma multu ti muljeri); paltolu tsi s-fatsi cu-aestã gunã; samuri, sãmuri, iulmai *{ro: samur} {fr: zibeline; bonnet de basse qualité} {en: sable}* § ***samuri/samure*** (sa-mú-ri) sf sãmuri (sã-múrĭ) – (unã cu ***sãmurã***) § ***sãmuri/sãmure*** (sã-mú-ri) sf sãmuri (sã-múrĭ) – (unã cu ***sãmurã***)

sãmuri/sãmure (sã-mú-ri) sf – vedz tu ***sãmurã***

Sãn[1]***-*** sm, sf – vedz tu ***sãmtu***[1]

sãn[2] (sắnŭ) adg – vedz tu ***sãnãtati***

sãnari/sãnare (sã-ná-ri) sf – vedz tu ***sãnãtati***

sãnat (sã-nátŭ) adg – vedz tu ***sãnãtati***

sãnãtati/sãnãtate (sã-nã-tá-ti) sf sãnãtãts (sã-nã-tắtsĭ) – harea tsi u-ari omlu cari nu easti lãndzit (tuti organili, mãdularli, hãlãtsli a truplui di om lucreadzã cum lipseashti); (expr: nj-ljau sãnãtati di la cariva; lj-alas sãnãtati a unui = mi dispartu di cariva cãndu fug diparti; lj-or ca, trãninti, cãt va him diparti un di-alantu, s-nu lãndzidzascã, s-nu lu-alasã sãnãtatea) *{ro: sănătate} {fr: santé} {en: health}* ex: nu-nj dzãts, cum suntu pãrintsãlj a tãi cu sãnãtatea?; ai sãnãtati, tsi-ananghi ai?; shedz cu sãnãtati (expr: urari di dispãrtsãri: armãnj sãnãtos); sãnãtati! (expr: urari di dispãrtsãri: s-armãnj sãnãtos), munte frate!; fudzi fãrã sã-sh lja sãnãtati di la featã (fãrã si s-adunã cu feata nãinti di dispãrtsãri); sh-lo sãnãtati di la (expr: s-dispãrtsã di) muljari-sa § ***sãnãtos*** (sã-nã-tósŭ) adg sãnãtoasã (sã-nã-toá-sã), sãnãtosh (sã-nã-tóshĭ), sãnãtoasi/sãnãtoase (sã-nã-toá-si) – tsi easti mplin di sãnãtati; tsi nu tradzi di vãrã lãngoari; sãn, san; (fig: sãnãtos = tsi nu easti slab, tsi ari puteari, tsi easti vãrtos, putut, babagean, cadãri, etc.) *{ro: sănătos} {fr: sain} {en: healthy}* ex: sãnãtoslu nu pistipseashti pi-atsel lãndzit; him sãnãtosh, nu him lãndzits; am ficiorlji sãnãtosh (fãrã nitsiunã lãngoari), doxã-al Dumnidzã; earam lãndzit ma tora mi-adrai sãnãtos; voi punti sãnãtoasã (fig: vãrtoasã) n hoarã; eara arcoari sãnãtoasã (fig: vãrtoasã, mari, greauã), dzeadzir mari; lutraea easti sãnãtoasã (bunã, vãrtoasã), nu s-arupi; lemnu sãnãtos, casã sãnãtoasã § ***sãn***[2] (sắnŭ) adg sãnã (sắ-nã), sãnj (sắnjĭ) sãni/sãne (sắ-ni) – (unã cu ***sãnãtos***) ex: s-hibã sãn (sãnãtos)!; Corbea sãn (sãnãtos) cã s-aduchea; zburashti cu sãn (sãnãtos, mintimen) sh-cu gioni zbor § ***san***[2] (sánŭ) adg sanã (sá-nã), sanj (sánjĭ) sani/sane (sá-ni) – (unã cu ***sãnãtos***) ex: hiu san (sãnãtos) § ***nsãnãtushescu*** (nsã-nã-tu-shĭés-cu) (mi) vb IV nsãnãtushii (nsã-nã-tu-shíĭ), nsãnãtusheam (nsã-nã-tu-shĭámŭ), nsãnãtushitã (nsã-nã-tu-shí-tã), nsãnãtushiri/nsãnãtushire (nsã-nã-tu-shí-ri) – di-iu earam lãndzit mi fac sãnãtos diznou; sãnãtushescu, nsãnãtushedz, sãnãtushedz, mprustedz, ngiulnedz, nsãnedz, sãnedz *{ro: întrema} {fr: retrouver la santé} {en: recover from sickness}* ex: va mi nsãnãtushescu (va mi fac ghini, sãnãtos) § ***nsãnãtushit*** (nsã-nã-tu-shítŭ) adg nsãnãtushitã (nsã-nã-tu-shí-tã), nsãnãtushits

(nsã-nã-tu-shítsĭ), nsãnãtushiti/nsãnãtushite (nsã-nã-tu-shí-ti) – tsi s-ari faptã ghini dupã unã lãngoari; sãnãtushit, nsãnãtushat, sãnãtushat, mprustat, ngiulnat, nsãnat, sãnat *{ro: întremat} {fr: qui a retrouvé la santé} {en: recovered from sickness}* § ***nsãnãtushiri/nsãnãtushire*** (nsã-nã-tu-shí-ri) sf nsãnãtushiri (nsã-nã-tu-shírĭ) – tsi s-ari faptã ghini dupã unã lãngoari; sãnãtushiri, nsãnãtushari, sãnãtushari, mprustari, ngiulnari, nsãnari, sãnari *{ro: acţiunea de a întrema; întremare} {fr: action de retrouver la santé} {en: action of recovering from sickness}* § ***sãnãtushescu*** (sã-nã-tu-shĭés-cu) (mi) vb IV sãnãtushii (sã-nã-tu-shíĭ), sãnãtusheam (sã-nã-tu-shĭámŭ), sãnãtushitã (sã-nã-tu-shí-tã), sãnãtushiri/sãnãtushire (sã-nã-tu-shí-ri) – (unã cu ***nsãnãtushescu***) ex: ãlj sãnãtushescu (fig: lji nvãrtushedz) tru zãconlu-al Dumnidzã § ***sãnãtushit*** (sã-nã-tu-shítŭ) adg sãnãtushitã (sã-nã-tu-shí-tã), sãnãtushits (sã-nã-tu-shítsĭ), sãnãtushiti/sãnãtushite (sã-nã-tu-shí-ti) – (unã cu ***nsãnãtushit***) § ***sãnãtushiri/sãnãtushire*** (sã-nã-tu-shí-ri) sf sãnãtushiri (sã-nã-tu-shírĭ) – (unã cu ***nsãnãtushiri***) § ***nsãnãtushedz*** (nsã-nã-tu-shĭédzŭ) (mi) vb I nsãnãtushai (nsã-nã-tu-shĭáĭ), nsãnãtusham (nsã-nã-tu-shĭámŭ), nsãnãtushatã (nsã-nã-tu-shĭá-tã), nsãnãtushari/nsãnãtushare (nsã-nã-tu-shĭá-ri) – (unã cu ***nsãnãtushescu***) § ***nsãnãtushat*** (nsã-nã-tu-shĭátŭ) adg nsãnãtushatã (nsã-nã-tu-shĭá-tã), nsãnãtushats (nsã-nã-tu-shĭátsĭ), nsãnãtushati/nsãnãtushate (nsã-nã-tu-shĭá-ti) – (unã cu ***nsãnãtushit***) § ***nsãnãtushari/nsãnãtushare*** (nsã-nã-tu-shĭá-ri) sf nsãnãtusheri (nsã-nã-tu-shĭérĭ) – (unã cu ***nsãnãtushiri***) § ***sãnãtushedz*** (sã-nã-tu-shĭédzŭ) (mi) vb I sãnãtushai (sã-nã-tu-shĭáĭ), sãnãtusham (sã-nã-tu-shĭámŭ), sãnãtushatã (sã-nã-tu-shĭá-tã), sãnãtushari/sãnãtushare (sã-nã-tu-shĭá-ri) – (unã cu ***nsãnãtushescu***) § ***sãnãtushat*** (sã-nã-tu-shĭátŭ) adg sãnãtushatã (sã-nã-tu-shĭá-tã), sãnãtushats (sã-nã-tu-shĭátsĭ), sãnãtushati/sãnãtushate (sã-nã-tu-shĭá-ti) – (unã cu ***nsãnãtushit***) § ***sãnãtushari/sãnãtushare*** (sã-nã-tu-shĭá-ri) sf sãnãtusheri (sã-nã-tu-shĭérĭ) – (unã cu ***nsãnãtushiri***) § ***nsãnedz*** (nsã-nédzŭ) vb I nsãnai (nsã-náĭ), nsãnam (nsã-námŭ), nsãnatã (nsã-ná-tã), nsãnari/nsãnare (nsã-ná-ri) – (unã cu ***nsãnãtushescu***) ex: mama nsãnã (s-featsi ghini, sãnãtoasã); si sculã shi si nsãnã § ***nsãnat*** (nsã-nátŭ) adg nsãnatã (nsã-ná-tã), nsãnats (nsã-nátsĭ), nsãnati/nsãnate (nsã-ná-ti) – (unã cu ***nsãnãtushit***) § ***nsãnari/nsãnare*** (nsã-ná-ri) sf nsãnãri (nsã-nắrĭ) – (unã cu ***nsãnãtushiri***) § ***sãnedz*** (sã-nédzŭ) vb I sãnai (sã-náĭ), sãnam (sã-námŭ), sãnatã (sã-ná-tã), sãnari/sãnare (sã-ná-ri) – (unã cu ***nsãnãtushescu***) ex: fu niputut, tora sãnã (s-featsi ghini, si mprustã) § ***sãnat*** (sã-nátŭ) adg sãnatã (sã-ná-tã), sãnats (sã-nátsĭ), sãnati/sãnate (sã-ná-ti) – (unã cu ***nsãnãtushit***) § ***sãnari/sãnare*** (sã-ná-ri) sf sãnãri (sã-nắrĭ) – (unã cu ***nsãnãtushiri***)

sãnãtor (sã-nã-tórŭ) sn sãnãtoari/sãnãtoare (sã-nã-toá-ri) – hãlati di pãndzã groasã di lãnã, tsi sh-u-adutsi cu un sac tsi ari un bair vãrtos la gurã, tu cari lumea poati s-bagã lucri shi poati s-u poartã cu el spindzuratã dinanumirea (bãgatã tu-amaxi, cu mãna, etc.); unã soi di ceantã di pãndzã groasã cu cari njitslji sh-poartã cãrtsãli la sculii; sãrãtor, tastru, trastu, trastir, trashtu, tãrastru, trãstic, tãstric *{ro: traistã; ghiozdan} {fr: bourse, besace; bourse servant de serviette} {en: bag, satchel, purse}* § ***sãrãtor***[2] (sã-rã-tórŭ) sn sãrãtoari/sãrãtoare (sã-rã-toá-ri) – (unã cu ***sãnãtor***) ex: ca nuca tu sãrãtor

sãnãtos (sã-nã-tósŭ) adg – vedz tu ***sãnãtati***

sãnãtushari/sãnãtushare (sã-nã-tu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***sãnãtati***

sãnãtushat (sã-nã-tu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***sãnãtati***

sãnãtushedz (sã-nã-tu-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sãnãtati***

sãnãtushescu (sã-nã-tu-shĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãnãtati***

sãnãtushiri/sãnãtushire (sã-nã-tu-shí-ri) sf – vedz tu ***sãnãtati***

sãnãtushit (sã-nã-tu-shítŭ) adg – vedz tu ***sãnãtati***

Sãnchetru (Sãn-ché-tru) sm – vedz tu ***sãmtu***[1]

Sãn-Chetru (Sãn-Ché-tru) sm – vedz tu ***sãmtu***[1]

sãndani/sãndane (sãn-dá-ni) sf sãndãnj (sãn-dắnjĭ) – binai (casã, loc, etc.) cu udadz scutidosh (tsi s-aflã, multi ori, tu catoyi sum loc) iu suntu tsãnuts ncljish atselj tsi suntu aflats cu stepsu (dupã tsi suntu giudicats shi culãsits tra sã sta ncljish un castili chiro, icã ninti, cãndu ashteaptã ninga tra si s-ducã la giudicatã); zundani, zãndani, filichii, filãchii, hapsi, hãpsani, hãpseani, hãpsãnã, ncljisoari, pudrumi, budrumi, bãdrumi *{ro: închisoare întunecoasã} {fr: prison souterraine; cachot} {en: prison, dungeon}* ex: udai ca sãndani (ncljisoari); ti stricori ascumtã prit sãndanea (fig: scutidea ca dit zãndani) a noaptiljei

sãndraci[1] (sãn-dráciŭ) sn sãndraci/sãndrace (sãn-drá-ci) – lucru cari ari patru mãrdzini, isea shi ndreapti, tsi s-astalji sh-fac, dauã cãti datã, cãti unã chioshi (cornu, cohi) ndreaptã *{ro: patrat} {fr: carré} {en: square}*

sãndraci[2] (sãn-dráciŭ) sn sãndraci/sãndrace (sãn-drá-ci) – hãlati cu cari s-talji unglja di la cicioarili-a caljlor *{ro: renetã} {fr: instrument avec lequel on taille la corne du pied des chevaux} {en: instrument used to cut the horse's hoof}* ex: cu sãndracilu-a meu, lj-u curai ghini unglja-a calui

sãnduchi/sãnduche (sãn-dú-chi) sf – vedz tu ***sinduchi***

sãndzeanã (sãn-dzeánã) sf sãndzenj (sãn-dzénjĭ) – ma multi turlii di earbã tsi scot (cãndu suntu arupti) unã soi di dzamã di hroma-a laptilui; cushtavar, custuvar, gushtevar, cusitsã, sãrguci *{ro: specie de lãptucã} {fr: fleur de la Saint-Jean} {en: species of lettuce}*

sãndzi/sãndze (sắn-dzi) sn sãndzuri (sắn-dzurĭ) – luguria-aroshi tsi curã prit vinili-a omlui (cari easti pimtã di inimã tu tuti mãdularli a truplu tra s-l-aducã hrana hunipsitã shi vimtul ("oxigenlu") traptu tu plimunj); (fig: 1: sãndzi = (i) soi; (ii) ahti, arãzgan, ascumpãrari (iii) yin (di-aradã tu cumnicãtura-a omlui); expr: 2: sãndzili apã nu s-fatsi = zbor tsi s-dzãtsi cãndu nu putem s-fãtsem arãu a unui di soi; 3: nji s-alinã sãndzili la cap = (i) arushescu tu fatsã (ii) mi arcedz, mi ariciuescu, mi nãirescu multu; 4: hearbi sãndzili dit mini = mi arcedz, mi ariciuescu, mi nãirescu multu, mi furchisescu, mi furtsuescu, mi-acatsã dratslji; 5: versu sãndzi = vatãm; 6: versu (l-fac cu) sãndzi sh-pronj = cilãstisescu multu, l-fac lucrul cu zori, cu multã greatsã; 7: mi mãcã sãndzili = aduchescu cã va-nj da cariva un shcop, cã va-nj pat caishti tsi; 8: nj-beau (nji ngljatsã) sãndzili di fricã = nj-easti fricã, mi-acatsã lãhtara, nj-fudzi buriclu; 9: bag sãndzi = mi ngrosh, mi ngrash; 10: ascuchi sãndzi = hiu ufticos, lãndzit di ofticã; 11: nj-arãtseashti sãndzili = aushescu; 12: nu-nj fac sãndzi-arãu = nu mi cãrteashti, nu mi mealã; 13: l-umplu di sãndzi = lj-dau un shcop bun, pãnã scoati sãndzi; 14: u-am (nj-intrã) tu sãndzi = escu nvitsat, nu nj-easti greu; 15: nj-dau sh-sãndzili (trã cariva) = fac tut tsi pot, nj-dau sh-bana trã cariva) *{ro: sânge, rudenie; rãzbunare, etc.} {fr: sang; parentage, consanguinité; vengeance, etc.} {en: blood, relative, revenge, etc.}* ex: s-ari virsatã multu sãndzi tu locurli atseali; aroshi sunt di sãndzi, di sãndzili di oaminj; s-loarã nãsh sãndzili (dupã sãndzi), sãndzili (urmili di sãndzi di pri loc); cu tufechea s-lu-agudeai, sãndzi nu cura dit el; him di-un sãndzi (fig: di-unã soi); easti di sãndzi vãsilichescu (fig: s-tradzi di soi vãsilicheascã); easti di sãndzili-a meu (fig: di soea-a mea); sãndzili caftã sãndzi (fig: ascumpãrari, arãzgan); sh-lo sãndzili (fig: ahtea); si-sh lja sãndzili (fig: ahtea) a hilj-sui; lja-ts sãndzili (fig: ahtea) cu nãsã; meslu tsi tricu, bãgash ghini sãndzi (expr: ti ngrushash ghini); sh-biurã sãndzili di fricã (expr: lãhtãrsirã, lã fudzi buriclu); lj-arãtsi sãndzili (expr: aushi); beau sãndzili (fig: yinlu)-a Hristolui; l-fac cu sãndzi, cu pronj (expr: l-fac cu multã cilãstisiri, greatsã); sãndzi sh-pronj versu (expr: cilãstisescu multu) tutã dzua § ***sãndzinedz*** (sãn-dzi-nédzŭ) (mi) vb I sãndzinai (sãn-dzi-náĭ), sãndzinam (sãn-dzi-námŭ), sãndzinatã (sãn-dzi-ná-tã), sãndzinari/sãndzinare (sãn-dzi-ná-ri) – nj-curã sãndzi di-iuva dit trup, dit unã aranã, etc.; fac s-curã (versu) sãndzili-a vãrnui; ncarcu tsiva di sãndzi; sãndziredz, ancruntu; (expr: nj-sãndzireadzã inima = mi doari suflitlu, mi nvirin, dip canda-nj sãndzireadzã inima) *{ro: (în)sângera, acoperi (murdãri) cu sânge} {fr: saigner, ensanglanter} {en: bleed, cover (stain) with blood}* ex: u sãndzinã (lj-scoasi sãndzi) la dzeadit; nelu a frati-sui si sãndzinã (ncãrcã di sãndzi); nj-sãndzinai narea (feci tsiva di-nj curã sãndzi dit nari); cãndu nelu-a unui va sãndzineadzã (va scoatã sãndzi) § ***sãndzinat*** (sãn-dzi-nátŭ) adg sãndzinatã (sãn-dzi-ná-tã), sãndzinats (sãn-dzi-nátsĭ), sãndzinati/sãndzinate (sãn-dzi-ná-ti) – tsi lj-ari curatã (scoasã) sãndzi; mplin di

sãndzi; murdar di sãndzi; sãndzirat, ancruntat {ro: (în)sângerat, acoperit (murdărit) cu sânge} {fr: saigné, ensanglanté, teint de sang} {en: bled, covered (stained) with blood} ex: pri-a nostru suflit sãndzinat (expr: nvirinat) § ***sãndzinari/sãndzinare*** (sãn-dzi-ná-ri) sf sãndzinãri (sãn-dzi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sãndzineadzã i s-acoapirã cu sãndzi; sãndzirari, ancruntari {ro: acţiunea de a (în)sângera, de a acoperi (de a murdări) cu sânge} {fr: action de saigner, d'ensanglanter} {en: action of bleeding, of covering (of staining) with blood} § ***sãndzinos*** (sãn-dzi-nósŭ) adg sãndzinoasã (sãn-dzi-noá-sã), sãndzinosh (sãn-dzi-nóshĭ), sãndzinoasi/sãndzinoase (sãn-dzi-noá-si) – (aranã) tsi scoati sãndzi multu; tsi easti mplin di sãndzi; tsi nu-ari njilã shi lu-ariseashti (s-veadã cãndu) s-vearsã sãndzili-a oaminjlor; sãndziros {ro: sângeros} {fr: sanglant} {en: bloody, blood stained} § ***sãndziredz*** (sãn-dzi-rédzŭ) (mi) vb I sãndzirai (sãn-dzi-ráĭ), sãndziram (sãn-dzi-rámŭ), sãndziratã (sãn-dzi-rá-tã), sãndzirari/sãndzirare (sãn-dzi-rá-ri) – (unã cu ***sãndzinedz***) ex: lj-sãndzira ninga pleaga (lj-cura ninga sãndzi dit pleagã); nj-sãndzirã inima (expr: mi nvirinã multu, dip canda-nj sãndzirã inima) cãndu-l ved pi hala-aestã § ***sãndzirat*** (sãn-dzi-rátŭ) adg sãndziratã (sãn-dzi-rá-tã), sãndzirats (sãn-dzi-rátsĭ), sãndzirati/sãndzirate (sãn-dzi-rá-ti) – (unã cu ***sãndzinat***) § ***sãndzirari/sãndzirare*** (sãn-dzi-rá-ri) sf sãndzirãri (sãn-dzi-rắrĭ) – (unã cu ***sãndzinari***) § ***sãndziros*** (sãn-dzi-rósŭ) adg sãndziroasã (sãn-dzi-roá-sã), sãndzirosh (sãn-dzi-róshĭ), sãndziroasi/sãndziroase (sãn-dzi-roá-si) – (unã cu ***sãndzinos***) ex: easti muljari sãndziroasã (ninjilãoasã, tsi u-arãseashti s-vearsã sãndzi)

sãndzinari/sãndzinare (sãn-dzi-ná-ri) sf – vedz tu ***sãndzi***

sãndzinat (sãn-dzi-nátŭ) adg – vedz tu ***sãndzi***

sãndzinedz (sãn-dzi-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sãndzi***

sãndzinos (sãn-dzi-nósŭ) adg – vedz tu ***sãndzi***

sãndzirari/sãndzirare (sãn-dzi-rá-ri) sf – vedz tu ***sãndzi***

sãndzirat (sãn-dzi-rátŭ) adg – vedz tu ***sãndzi***

sãndziredz (sãn-dzi-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sãndzi***

sãndziros (sãn-dzi-rósŭ) adg – vedz tu ***sãndzi***

sãnedz (sã-nédzŭ) vb I – vedz tu ***sãnãtati***

sãneti/sãnete (sã-né-ti) sf – vedz tu ***suneti***

sãngeac (sãn-gĭácŭ) sn sãngeacuri (sãn-gĭá-curĭ) – parti dit unã vilaeti dit veaclja Turchii dit Balcanj {ro: district} {fr: district} {en: district} § ***singeachi/singeache*** (sin-gĭá-chi) sf singechi (sin-gĭéchĭ)

Sãnmãdrean (Sãn-mã-dreánŭ) sm – vedz tu ***sãmtu***[1]

Sãn-Mãdrean (Sãn-Mã-dreánŭ) sm – vedz tu ***sãmtu***[1]

Sãnmedru (Sãn-mé-dru) sm – vedz tu ***sãmtu***[1]

Sãn-Medru (Sãn-Mé-dru) sm – vedz tu ***sãmtu***[1]

sãntescu (sãn-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãmtu***[2]

sãntiri/sãntire (sãn-tí-ri) sf – vedz tu ***sãmtu***[2]

sãntisescu (sãn-ti-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãmtu***[1]

sãntisiri/sãntisire (sãn-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***sãmtu***[1]

sãntisit (sãn-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***sãmtu***[1]

sãntit (sãn-títŭ) adg – vedz tu ***sãmtu***[2]

sãntsãri/sãntsãre (sãn-tsắ-ri) sf – vedz tu ***sãmtu***[1]

sãntsãscu (sãn-tsắs-cu) vb IV – vedz tu ***sãmtu***[1]

sãntsãt (sãn-tsắtŭ) adg – vedz tu ***sãmtu***[1]

sãntu[1] (sắn-tu) sm, sf, adg – vedz tu ***sãmtu***[1]

sãntu[2] (sắn-tu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãmtu***[2]

sãpani/sãpane (sã-pá-ni) sf – vedz tu ***supani***

sãpari/sãpare (sã-pá-ri) sf – vedz tu ***sapã***[1]

sãpat (sã-pátŭ) adg – vedz tu ***sapã***[1]

sãpãtor (sã-pã-tórŭ) adg – vedz tu ***sapã***[1]

sãpãturã (sã-pã-tú-rã) sf – vedz tu ***sapã***[1]

sãpit (sã-pítŭ) sm sãpits (sã-pítsĭ) – sharpi cu virin; sharpi, nipãrticã, nãpãrticã {ro: şarpe veninos} {fr: espèce de serpent venimeux} {en: venomous serpent}

sãpunar (sã-pu-nárŭ) sm, sf – vedz tu ***sãpuni***

sãpunari/sãpunare (sã-pu-ná-ri) sf – vedz tu ***sãpuni***

sãpunat (sã-pu-nátŭ) adg – vedz tu ***sãpuni***

sãpunãrii/sãpunãrie (sã-pu-nã-rí-i) sf – vedz tu ***sãpuni***

sãpunedz (sã-pu-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sãpuni***

sãpungi (sã-pun-gí) sm, sf – vedz tu ***sãpuni***

sãpungirii/sãpungirie (sã-pun-gi-rí-i) sf – vedz tu ***sãpuni***

sãpungiu (sã-pun-gíŭ) sm, sf, adg sãpungii/sãpungie (sã-pun-gí-i), sãpungii (sã-pun-gíĭ), sãpungii (sã-pun-gíĭ) – zburãri shi scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***sãpungi***

sãpuni/sãpune (sã-pú-ni) sf sãpunj (sã-púnjĭ) – lugurii faptã dit grãsimi amisticatã sh-heartã cu-unã turlii di sodã (tsi ardi) cu cari omlu sh-aspealã truplu (stranjile, lucrile, etc.) di murdãrilji; cãlupi i muljiturã faptã dit aestã lugurii; cãlupi (di sãpuni); muscusapnã {ro: săpun} {fr: savon} {en: soap} ex: s-lã cu sãpunea; nj-deadii nã cãlupi di sãpuni s-mi lau; funea shi sãpunea § ***sãpunar*** (sã-pu-nárŭ) sm, sf sãpunarã (sã-pu-ná-rã), sãpunari (sã-pu-nárĭ), sãpunari/sãpunare (sã-pu-ná-ri) – atsel tsi fatsi i tsi vindi sãpuni; sãpungi, cãlupci {ro: săpunar} {fr: savonnier} {en: soap maker, soap merchant} § ***sãpungi*** (sã-pun-gí) sm, sf sãpungioanji/sãpungioanje (sã-pun-gĭoá-nji), sãpungeadz (sã-pun-gĭádzĭ) sãpungioanji/sãpungioanje (sã-pun-gĭoá-nji) – (unã cu ***sãpunar***) § ***sãpunãrii/sãpunãrie*** (sã-pu-nã-rí-i) sf sãpunãrii (sã-pu-nã-ríĭ) – loclu iu s-fatsi icã s-vindi sãpunea; sãpungirii {ro: săpunărie} {fr: place où on fait ou on vend du savon} {en: place where the soap is made or sold} § ***sãpungirii/sãpungirie*** (sã-pun-gi-rí-i) sf sãpungirii (sã-pun-gi-ríĭ) – (unã cu ***sãpunãrii***) § ***sãpunos*** (sã-pu-nósŭ) adg sãpunoasã (sã-pu-noá-sã), sãpunosh (sã-pu-nóshĭ), sãpunoasi/sãpunoase (sã-pu-noá-si) – tsi scoati (ari, fatsi) sãpuni (fig: sãpunos = tsi ari hãrli-ali sãpuni; tsi sh-u-adutsi cu sãpunea) {ro: săpunos} {fr: savonneux} {en: soapy} ex: apa cu cari mulja ea stranjili eara sãpunoasã (avea sãpuni) § ***sãpunedz*** (sã-pu-nédzŭ) (mi) vb I sãpunai (sã-pu-náĭ), sãpunam (sã-pu-námŭ), sãpunatã (sã-pu-ná-tã), sãpunari/sãpunare (sã-pu-ná-ri) – dau (aspel, lau) cu sãpuni; bag stranjili tra s-moalji tu sãpuni {ro: (se) săpuni} {fr: (se) savonner} {en: soap, wash with soap} ex: nji sãpunai (nj-ded cu sãpuni) fatsa tra s-mi sursescu § ***sãpunat*** (sã-pu-nátŭ) adg sãpunatã (sã-pu-ná-tã), sãpunats (sã-pu-nátsĭ), sãpunati/sãpunate (sã-pu-ná-ti) – tsi sh-deadi cu sãpuni; (stranji) bãgati s-moalji; nsãpunat, sãpunsit {ro: săpunit} {fr: savonné} {en: soaped, washed with soap} § ***sãpunari/sãpunare*** (sã-pu-ná-ri) sf sãpunãri (sã-pu-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-sãpuneadzã un lucru; nsãpunari, sãpunsiri {ro: acţiunea de a (se) săpuni} {fr: action de (se) savonner} {en: action of soaping, of washing with soap} § ***nsãpunedz*** (nsã-pu-nédzŭ) (mi) vb I nsãpunai (nsã-pu-náĭ), nsãpunam (nsã-pu-námŭ), nsãpunatã (nsã-pu-ná-tã), nsãpunari/nsãpunare (nsã-pu-ná-ri) – (unã cu ***sãpunedz***) ex: di cu dzua nsãpunã (bãgã tu sãpuni tra s-moalji) cãmeshli § ***nsãpunat*** (nsã-pu-nátŭ) adg nsãpunatã (nsã-pu-ná-tã), nsãpunats (nsã-pu-nátsĭ), nsãpunati/nsãpunate (nsã-pu-ná-ti) – (unã cu ***sãpunat***) ex: cu mãnjli nsãpunati (mplini di sãpuni) cãftai s-nj-ashtergu ocljilj § ***nsãpunari/nsãpunare*** (nsã-pu-ná-ri) sf nsãpunãri (nsã-pu-nắrĭ) – (unã cu ***sãpunari***) § ***sãpunsescu*** (sã-pun-sés-cu) (mi) vb IV sãpunsii (sã-pun-síĭ), sãpunseam (sã-pun-seámŭ), sãpunsitã (sã-pun-sí-tã), sãpunsiri/sãpunsire (sã-pun-sí-ri) – (unã cu ***sãpunedz***) ex: sh-sãpunsi (sh-deadi cu sãpuni) barba § ***sãpunsit*** (sã-pun-sítŭ) adg sãpunsitã (sã-pun-sí-tã), sãpunsits (sã-pun-sítsĭ), sãpunsiti/sãpunsite (sã-pun-sí-ti) – (unã cu ***sãpunat***) § ***sãpunsiri/sãpunsire*** (sã-pun-sí-ri) sf sãpunsiri (sã-pun-síri) – (unã cu ***sãpunari***)

sãpunos (sã-pu-nósŭ) adg – vedz tu ***sãpuni***

sãpunsescu (sã-pun-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãpuni***

sãpunsiri/sãpunsire (sã-pun-sí-ri) sf – vedz tu ***sãpuni***

sãpunsit (sã-pun-sítŭ) adg – vedz tu ***sãpuni***

sãrachi/sãrache (sã-rá-chi) sf sãrãchi (sã-rắchĭ) – numã datã la ma multi turlii di bubulits cari bãneadzã tu lemnu shi-l mãcã; saracufai; (fig: sãrachi = lugurii tsi tsã mãcã suflitlu ca unã sãrachi: gailei, gãilei, gaile, gãirezi, angãtan, ãngãtan, ngãtan, frundidã, cãshtigã, nacrã) {ro: car; grijă} {fr: artison; souci} {en: wood worm} ex: ãl mãca sãrachea (fig: gailelu); mash unã sãrachi (fig: frundidã) l-mãca; mi mãcã sãrachea (mi frãmintã gailelu)

sãraf (sã-ráfŭ) sm sãrahi (sã-ráhĭ) – scriari neaprucheatã tu-

aestu dictsiunar; vedz ***zãraf***

sãrai (sã-rá-i) sf sãrãi (sã-rắĭ) – 1: casã mari, mushatã, fanuminã, cu multu luxu nuntru, tu cari lucreadzã oaminj mãri dit chivernisea-a statlui, giudetslu iu s-fac giudicãtsli, icã shadi un om multu avut (vãsilje); pãlati, palati, palat; 2: adãrãmintul (casa, pãlatea) tu cari s-fatsi unã giudicatã (crisi, dãvã); huchiumati, huchimati, mekheme, giudets *{ro: palat; tribunal, palatul justiţiei} {fr: palais; tribunal, palais de justice} {en: palace; tribunal, court of justice}* ex: ari unã casã ca sãrai (pãlati); sãrãili (pãlãtsli) a amirãlui suntu multu mushati; mi dush la sãrai (giudets, huchiumati); lu sculatã la sãrai (l-dusirã la mekheme, huchiumati) ti niscãntsã pãradz

sãrã (sắ-rã) sf – vedz tu ***sireauã***

sãrãcãcean (sã-rã-cã-cĭánŭ) sm, sf – vedz tu ***sãrcãcean***

sãrãcuci/sãrãcuce (sã-rã-cú-ci) sf sãrãcuci (sã-rã-cúcĭ) — stranj shcurtu di muljari tsi s-poartã pristi bluzã shi sum jachetã i paltu; saricã ma njicã; scurtac, scurtacã, shcurtac, shcurtacã, ilecã, ilechi, cichet, ceachet, geachet, tsichet, pesh, pishli, peshli *{ro: bolero, ilic} {fr: jaquette en laine} {en: bolero (short jacket)}* ex: dulamadz cu sãrãcuci

sãrãfii/sãrãfie (sã-rã-fí-i) sf sãrãfii (sã-rã-fíĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zãrãfii***

sãrãflichi/sãrãfliche (sã-rã-flí-chi) sf sãrãflichi (sã-rã-flíchĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zãrãflãchi***

sãrãge (sã-rã-gé) sm sãrãgeadz (sã-rã-geádzĭ) – lãngoari tsi s-aspuni multi ori cu umflarea (ufticoasã) a gljindurlor di la gushi; sãrãgeai, sãrgeai, gljindurã, scrofurã, broascã, plãscari, prãscari, priscari *{ro: scrofulă} {fr: écrouelles, scrofules (chez les chevaux)} {en: scrofula, king's evil}* § ***sãrãgeai/sãrãgeae*** (sã-rã-geá-i) sf sãrãgei (sã-rã-géĭ) – (unã cu ***sãrãge***) § ***sãrgeai/sãrgeaie*** (sãr-geá-i) sf sãrgei (sãr-géĭ) – (unã cu ***sãrãge***)

sãrãgeai/sãrãgeae (sã-rã-geá-i) sf – vedz tu ***sãrãge***

sãrãndari/sãrãndare (sã-rãn-dá-ri) sf sãrãndãri (sã-rãn-dắrĭ) – darea tsi s-fatsi la patrudzãts di dzãli di la moartea-a omlui; (expr: lj-dzãc un sãrãndar! = lu-angiur) *{ro: parastasul de 40 de zile} {fr: requiem fait aprés 40 jours de la mort d'un homme} {en: requiem made 40 days after the death of someone}* § ***sãrindari/sãrindare*** (sã-rin-dá-ri) sf sãrindãri (sã-rin-dắrĭ) – (unã cu ***sãrãndari***) ex: lj-featsi lituryii sãrindari (lituryii ti darea di patrudzãts); fatsi sãrindari la bisearicã trã sãnãtati § ***sãrindar*** (sã-rin-dárŭ) sn sãrindari/sãrindare (sã-rin-dá-ri) – (unã cu ***sãrãndari***) ex: tsi mamã, tsi tatã, tsi sãrindar (tsi-angiurãturi di mamã, di tatã, di sãrindar) nu-lj dzãsi! § ***sãrãndisescu*** (sã-rãn-di-sés-cu) vb IV sãrãndisii (sã-rãn-di-síĭ), sãrãndiseam (sã-rãn-di-seámŭ), sãrãndisitã (sã-rãn-di-sí-tã), sãrãndisiri/sãrãndisire (sã-rãn-di-sí-ri) – 1: (dada, njiclu) ncljidi 40 di dzãli di cãndu s-amintã njiclu; 2: (preftul) dyivãseashti (la usha-a bisearicãljei) a dadãljei tsi-amintã un njic, dupã 40 di dzãli, ninti ca s-intrã nãsã tu bisearicã; 3: lj-fac patrudzãtsli (darea cu preftu la bisearicã, 40 di dzãli dupã moartea-a omlui) *{ro: (femeia) împlinesc 40 de zile de la naştere; fac parastas de 40 de zile după moarte} {fr: passer la quarantaine; relever de couches} {en: (woman) start to go out (to the church) 40 days after the birth; have a requiem 40 days after death}* § ***sãrãndisit*** (sã-rãn-di-sítŭ) adg sãrãndisitã (sã-rãn-di-sí-tã), sãrãndisits (sã-rãn-di-sítsĭ), sãrãndisiti/sãrãndisite (sã-rãn-di-sí-ti) – tsi-lj si ncljisirã patrudzãtsli dupã amintarea-a njiclui; tsi-lj si featsirã patrudzãtslji dupã moarti *{ro: (femeia) care a împlinit 40 de zile de la naştere şi căreia i se face o slujbă înainte de a intra în biserică; (mortul) căruia i s-a făcut parastasul de 40 de zile} {fr: qui a passé la quarantaine; relevée de couches} {en: (woman) who started to go out (to the church) 40 days after the birth; who has the requiem made 40 days after death}* § ***sãrãndisiri/sãrãndisire*** (sã-rãn-di-sí-ri) sf sãrãndisiri (sã-rãn-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-sãrãndiseashti *{ro: (femeia) acţiunea de a împlini 40 de zile de la naştere; de a face parastas de 40 de zile de la moarte; parastasul de 40 de zile de la moarte} {fr: action de passer la quarantaine; de relever de couches; relevailles; service funèbre célébré pour un défunt 40 jours après sa mort} {en: (woman) action of starting to go out (to the church) 40 days after the birth; requiem (40 days after death) for the dead}*

sãrãndisescu (sã-rãn-di-sés-cu) vb IV – vedz tu ***sãrãndari***

sãrãndisiri/sãrãndisire (sã-rãn-di-sí-ri) sf – vedz tu ***sãrãndari***

sãrãndisit (sã-rãn-di-sítŭ) adg – vedz tu ***sãrãndari***

sãrãtor[1] (sã-rã-tórŭ) sm – vedz tu ***sari***

sãrãtor[2] (sã-rã-tórŭ) sn – vedz tu ***sãnãtor***

sãrãturã (sã-rã-tú-rã) sf – vedz tu ***sari***

sãrbãtoari greauã – vedz tu ***sãrbãtoari***

sãrbãtoari lishoarã – vedz tu ***sãrbãtoari***

sãrbãtoari/sãrbãtoare (sãr-bã-toá-ri) sf sãrbãtori (sãr-bã-tórĭ) – dzuã tsi easti tsãnutã tra si s-aducã aminti (si s-yiurtiseascã) numa-a un ayi (un lucru mari tsi s-featsi, etc.); dzuã astãsitã di stat ca s-hibã unã dzuã pisimã, cãndu lumea nu lucreadzã (poati s-facã tsi va, s-aibã arihati, etc.); yiurtii; (expr: 1: ***sãrbãtoari lishoarã*** = sãrbãtoari njicã, cu njicã simasii, cari nu s-tsãni di-aradã i s-tsãni mash di putsãnã lumi; 2: ***sãrbãtoari greauã*** = sãrbãtoari mari tsi lipseashti tsãneari shi easti yiurtisitã di-aradã di tutã dunjaea; 3: sãrbãtorli = sãrbãtoari tsi s-tsãni ma multi dzãli ca, bunãoarã, dzãlili (sãrbãtorli) di Crãciun, dzãlili (sãrbãtorli) di Pashti) *{ro: sărbătoare} {fr: fête (religieuse)} {en: (religious) holiday}* ex: cãndu yin sãrbãtorli (expr: di Crãciun i di Pashti); mãni easti sãrbãtoari greauã (expr: sãrbãtoari mari), nu s-lucreadzã § ***sãrbãturescu***[1] (sãr-bã-tu-rés-cu) (mi) vb IV sãrbãturii (sãr-bã-tu-ríĭ), sãrbãtuream (sãr-bã-tu-reámŭ), sãrbãturitã (sãr-bã-tu-rí-tã), sãrbãturiri/sãrbãturire (sãr-bã-tu-rí-ri) – tsãn unã dzuã di sãrbãtoari (numã, ayi, etc.); aspun haraua tsi u-aduchescu unã dzuã di sãrbãtoari cu unã ziafeti tsi u fac; yiurtisescu, pãniyirsescu *{ro: sărbători} {fr: fêter} {en: celebrate, keep a holiday (saint's day, name day); entertain}* ex: vurgãramea sãrbãtureashti cu multã sãltãnati ayilji Cosma shi Chiril; cãndu va s-sãrbãturim sh-noi Ayiu-Sava? § ***sãrbãturit*** (sãr-bã-tu-rítŭ) adg sãrbãturitã (sãr-bã-tu-rí-tã), sãrbãturits (sãr-bã-tu-rítsĭ), sãrbãturiti/sãrbãturite (sãr-bã-tu-rí-ti) – (dzua di sãrbãtoari) tsi easti tsãnutã; (omlu) tri cari s-fatsi unã ziafeti ti numa-a lui; yiurtisit, pãniyirsit *{ro: sărbătorit} {fr: fêté} {en: celebrated, kept as a holiday (saint's day, name day); entertained}* § ***sãrbãturiri/sãrbãturire*** (sãr-bã-tu-rí-ri) sf sãrbãturiri (sãr-bã-tu-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-sãrbãtureashti unã dzuã; yiurtisiri, pãniyirsiri *{ro: acţiunea de a sărbători; sărbătorire} {fr: action de fêter} {en: action of celebrating, of keeping a holiday (saint's day, name day); of entertaining}* § ***sãrbãturescu***[2] (sãr-bã-tu-rés-cu) adg sãrbãtureascã (sãr-bã-tu-reás-cã), sãrbãtureshtsã (sãr-bã-tu-résh-tsã), sãrbãtureshti (sãr-bã-tu-résh-ti) – tsi ari s-facã cu-unã dzuã di sãrbãtoari; di sãrbãtoari

sãrbãturescu[1] (sãr-bã-tu-rés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãrbãtoari***

sãrbãturescu[2] (sãr-bã-tu-rés-cu) adg – vedz tu ***sãrbãtoari***

sãrbãturiri/sãrbãturire (sãr-bã-tu-rí-ri) sf – vedz tu ***sãrbãtoari***

sãrbãturit (sãr-bã-tu-rítŭ) adg – vedz tu ***sãrbãtoari***

sãrbescu[1] (sãr-bés-cu) adg – vedz tu ***sãrbu***[1]

sãrbescu[2] (sãr-bés-cu) adg – vedz tu ***sãrbu***[2]

Sãrbii/Sãrbie (Sãr-bí-i) sf – vedz tu ***sãrbu***[1]

sãrbislãchi/sãrbislãche (sãr-bis-lắ-chi) sf – vedz tu ***sãrbu***[2]

sãrbu[1] (sắr-bu) sm, sf sãrbã (sắr-bã), sãrghi (sắr-ghi), sãrbi/sãrbe (sắr-bi) – om di miletea sãrbeascã tsi s-aflã la Nordul a Machiduniiljei tu un stat cunuscut ca Sãrbii, parti dit Iugoslavia di-altãoarã *{ro: sârb} {fr: serbe} {en: Serb}* § ***sãrbescu***[1] (sãr-bés-cu) adg sãrbeascã (sãr-beás-cã), sãrbeshtsã (sãr-bésh-tsã), sãrbeshti/sãrbeshte (sãr-bésh-ti) – tsi ari s-facã cu sãrghilj; di sãrbu *{ro: sârbesc} {fr: serbe} {en: Serbian}* ex: hiu oaspi cu miletea sãrbeascã (di sãrghi, a sãrghilor) § ***Sãrbii/Sãrbie*** (Sãr-bí-i) sf fãrã pl – numa-a statlui iu bãneadzã sãrghilj *{ro: Serbia} {fr: Serbie} {en: Serbia}*

sãrbu[2] (sắr-bu) sm, sf sãrbã (sắr-bã), sãrghi (sắr-ghi), sãrbi/sãrbe (sắr-bi) – tsi easti harish; tsi s-poartã dultsi, cu vreari; bircu, birciu, harish, dash *{ro: gentil, amabil} {fr: gentil, charmant} {en: gentile, charming}* ex: iu hits dzãnili? iu hits sãrbili (harishli, dashli)? § ***sãrbescu***[2] (sãr-bés-cu) adg sãrbeascã (sãr-

beás-cã), sãrbeshtsã (sãr-bésh-tsã), sãrbeshti/sãbeshte (sãr-bésh-ti) – tsi s-minã yiu shi lishor; tsi easti yiu shi nivricos tu minari; sertu, sertic, sarpit, sãrpit, fucos, chischin, aghiu *{ro: ager, agil, vivace, nervos} {fr: agile, vivace; nerveux} {en: agile; vivacious; nervous}* § ***sãrbislãchi/sãrbislãche*** (sãr-bis-lã-chi) sf sãrbislãchi (sãr-bis-lãchĭ) – harea tsi-l fatsi pri cariva di easti sãrbescu; sãrpitsãlji, sãrpitslãchi*{ro: agerime, agilitate} {fr: agilité, vivacité; nervosité} {en: agility; vivacity; irritability}*

sãrcas (sãr-cásŭ) adg sãrcasã (sãr-cá-sã), sãrcash (sãr-cáshĭ), sãrcasi/sãrcase (sãr-cá-si) – tsi dãnãseashti ghini (la arcoari); sãrchiros *{ro: rezistent (la frig)} {fr: qui résiste (au froid)} {en: resistent (to cold)}* § ***sãrchiros*** (sãr-chi-rósŭ) adg sãrchiroasã (sãr-chi-roá-sã), sãrchirosh (sãr-chi-róshĭ), sãrchiroasi/sãrchiroase (sãr-chi-roá-si) – tsi easti vãrtos, cu puteari sh-dãnãseashti ghini; tsi easti cu dinami; putut, vãrtos, sãnãtos, silnãos, cadãr, ndrumin, etc. *{ro: vârtos, tare, robust} {fr: fort, puissant} {en: strong, robust}* ex: easti om sãrchiros (vãrtos, tsi dãnãseashti ghini) § ***sãrcusescu*** (sãr-cu-sés-cu) vb IV sãrcusii (sãr-cu-síĭ), sãrcuseam (sãr-cu-seámŭ), sãrcusitã (sãr-cu-sí-tã), sãrcusiri/sãrcusire (sãr-cu-sí-ri) – acats puteari sh-pot s-dãnãsescu ma ghini; bag carni pri mini; mi ngrash *{ro: îngrăşa} {fr: prendre chair} {en: put on weight}* § ***sãrcusit*** (sãr-cu-sítŭ) adg sãrcusitã (sãr-cu-sí-tã), sãrcusits (sãr-cu-sítsĭ), sãrcusiti/sãrcusite (sãr-cu-sí-ti) – tsi ari bãgatã carni pri el; ngrãshat *{ro: îngrăşat} {fr: qui a pris chair} {en: who has put on weight}* § ***sãrcusiri/sãrcusire*** (sãr-cu-sí-ri) sf sãrcusiri (sãr-cu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sãrcuseashti *{ro: acţiunea de a (se) îngrăşa} {fr: action de prendre chair} {en: action of putting on weight}*

sãrcãcean (sãr-cã-cĭánŭ) sm, sf sãrcãceanã (sãr-cã-cĭá-nã), sãrcãceanj (sãr-cã-cĭánjĭ), sãrcãceani/sãrcãceane (sãr-cã-cĭá-ni) – un tsi zburashti grãtseashti ma dutsi unã banã dip ca-atsea a armãnjlor (veara la munti, earna tu cãmpu, adets, portu); sãrãcãcean, cãrãcãcean *{ro: sărăcăcean} {fr: individus qui parle le grec mais qui mène presque la même vie seminomade que les Aroumains transhumants} {en: greek speaking individual, living a nomadic life in the mountains very similar to that of the Aromanians nomads}* ex: va mi-arughedz la sãrcãceanj § ***sãrãcãcean*** (sã-rã-cã-cĭánŭ) sm, sf sãrãcãceanã (sã-rã-cã-cĭá-nã), sãrãcãceanj (sã-rã-cã-cĭánjĭ), sãrãcãceani/sãrãcãceane (sã-rã-cã-cĭá-ni) – (unã cu ***sãrcãcean***) § ***cãrãcãcean*** (cã-rã-cã-cĭánŭ) sm, sf cãrãcãceanã (cã-rã-cã-cĭá-nã), cãrãcãceanj (cã-rã-cã-cĭánjĭ), cãrãcãceani/cãrãcãceane (cã-rã-cã-cĭá-ni) – (unã cu ***sãrcãcean***)

sãrceani/sãrceane (sãr-cĭá-ni) sf sãrcenj (sãr-cĭénjĭ) – loclu (hãlatea) cu penuri iu sã spindzurã stranjili; udãlu tu cari s-tsãn stranjili spindzurati *{ro: vestiar cu cuiere} {fr: vestiaire} {en: cloakroom, coat rack}*

sãrchiros (sãr-chi-rósŭ) adg – vedz tu ***sãrcas***

sãrcljari/sãrcljare (sãr-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***sãrcljedz***

sãrcljat (sãr-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***sãrcljedz***

sãrcljedz (sãr-cljĭédzŭ) vb I sãrcljai (sãr-cljĭáĭ), sãrcljam (sãr-cljĭámŭ), sãrcljatã (sãr-cljĭá-tã), sãrcljari/sãrcljare (sãr-cljĭá-ri) – lucredz tu grãdinã cu sapa, tra s-cur jumerli tsi u-aneacã, tra s-lu sap shi s-lu-arãm loclu, tra s-lu-adun la-arãdãtsina-a plantilor tsi au ananghi, etc.; prãshescu, plivescu *{ro: prăşi} {fr: sarcler} {en: weed (garden), hoe (corn)}* § ***sãrcljat*** (sãr-cljĭátŭ) adg sãrcljatã (sãr-cljĭá-tã), sãrcljats (sãr-cljĭátsĭ), sãrcljati/sãrcljate (sãr-cljĭá-ti) – (loc dit grãdinã) tsi easti sãpat, arãmat, adunat, curat (di jumeri); prãshit, plivit *{ro: prăşit} {fr: sarclé} {en: weeded (garden), hoed (corn)}* § ***sãrcljari/sãrcljare*** (sãr-cljĭá-ri) sf sãrcljeri (sãr-cljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sãrcljadzã nã grãdinã; prãshiri, pliviri *{ro: acţiunea de a prăşi; prăşire} {fr: action de sarcler} {en: action of weeding (garden), of hoeing (corn)}*

sãrcotã (sãr-có-tã) sf – vedz tu ***saric***

sãrcusescu (sãr-cu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***sãrcas***

sãrcusiri/sãrcusire (sãr-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***sãrcas***

sãrcusit (sãr-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***sãrcas***

sãrgeai/sãrgeaie (sãr-geá-i)) sf – vedz tu ***sãrãge***

sãrghescu[1] (sãr-ghés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãlãghescu***[1]

sãrghescu[2] (sãr-ghés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãlãghescu***[2]

sãrghiri[1]***/sãrghire*** (sãr-ghí-ri) sf – vedz tu ***sãlãghescu***[1]

sãrghiri[2]***/sãrghire*** (sãr-ghí-ri) sf – vedz tu ***sãlãghescu***[2]

sãrghit[1] (sãr-ghítŭ) adg – vedz tu ***sãlãghescu***[1]

sãrghit[2] (sãr-ghítŭ) adg – vedz tu ***sãlãghescu***[2]

sãrgljescu[1] (sãr-gljés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãlãghescu***[1]

sãrgljescu[2] (sãr-gljés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãlãghescu***[2]

sãrgljiri[1]***/sãrgljire*** (sãr-gljí-ri) sf – vedz tu ***sãlãghescu***[1]

sãrgljiri[1]***/sãrgljire*** (sãr-gljí-ri) sf – vedz tu ***sãlãghescu***[1]

sãrgljiri[2]***/sãrgljire*** (sãr-gljí-ri) sf – vedz tu ***sãlãghescu***[2]

sãrgljit[1] (sãr-gljítŭ) adg – vedz tu ***sãlãghescu***[1]

sãrgljit[1] (sãr-gljítŭ) adg – vedz tu ***sãlãghescu***[1]

sãrgljit[2] (sãr-gljítŭ) adg – vedz tu ***sãlãghescu***[2]

sãrguci[1]***/sãrguce*** (sãr-gú-ci) sf sãrguci/sãrguce (sãr-gú-ci) – lilici adratã di mãna-a omlui tsi s-ufiliseashti ca unã soi di stulii (dusi la isozmati, bãgati pi surva cu cari njitslji alagã ti Anlu Nou, etc.); (expr: fatsã ca sãrgucea = aroshi sh-mushatã tu fatsã, ca unã floari) *{ro: floare artificială} {fr: fleur artificielle} {en: artificial flower}* ex: ti isozmã lj-adusi sãrguci (lãludz fapti di mãna-a omlui ca atseali) di argavan; fatsa lj-eara ca sãrgucea (expr: multu mushatã) § ***sãrgurici***[1]***/sãrgurice*** (sãr-gu-rí-ci) sf sãrgurici/sãrgurice (sãr-gu-rí-ci) – (unã cu ***sãrguci***) § ***nsãrgoci*** (nsãr-gócĭŭ) (mi) vb I nsãrguceai (nsãr-gu-cĭáĭ), nsãrguceam (nsãr-gu-cĭámŭ), nsãrguceatã (nsãr-gu-cĭá-tã), nsãrguceari/nsãrguceare (nsãr-gu-cĭá-ri) – stulsescu cu sãrguci; stulsescu multu sh-fãrã gustu ca un glar (nzãrzãledz, di sh-arãdi lumea); zugrãfsescu cu lilici stizmili di casã; stulsescu, nzãrzãledz *{ro: împodobi cu flori artificiale} {fr: (s')attifer, (se) pomponer} {en: decorate with artificial flowers}* ex: si nsãrgucea cu sãrgucea di isozmã; muljari coaptã si nsãrgoaci (nzãrzãleadzã); nãs nã ari nsãrguceatã (ari zugrãfsitã cu lilici) oda-atsea marea § ***nsãrguceat*** (nsãr-gu-cĭátŭ) adg nsãrguceatã (nsãr-gu-cĭá-tã), nsãrguceats (nsãr-gu-cĭátsĭ), nsãrguceati/nsãrguceate (nsãr-gu-cĭá-ti) – tsi easti stulsit cu sãrguci; stulsit, nzãrzãlat *{ro: împodobit cu flori artificiale} {fr: attifé, pomponé} {en: decorated with artificial flowers}* ex: eara nsãrguceatã (stulsitã) ca unã nveastã nauã § ***nsãrguceari/nsãrguceare*** (nsãr-gu-cĭá-ri) sf nsãrguceri (nsãr-gu-cĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si nsãrguceashti; stulsiri, nzãrzãlari *{ro: acţiunea de a împodobi cu flori artificiale} {fr: action de (s')attifer, de (se) pomponer} {en: action of decorating with artificial flowers}*

sãrguci[2]***/sãrguce*** (sãr-gú-ci) sf sãrguci/sãrguce (sãr-gú-ci) – ma multi turlii di jumearã (earbã nibunã) tsi scot (cãndu suntu arupti) unã soi di dzamã di hroma-a laptilui; sãrgurici, cushtavar, custuvar, gushtevar, cusitsã, sãndzeanã *{ro: specie de lăptucă} {fr: caille-lait jaune, fleur de la Saint-Jean} {en: species of lettuce}* § ***sãrgurici***[2]***/sãrgurice*** (sãr-gu-rí-ci) sf sãrgurici/sãrgurice (sãr-gu-rí-ci) – (unã cu ***sãrguci***)

sãrgurici[1]***/sãrgurice*** (sãr-gu-rí-ci) sf – vedz tu ***sãrguci***[1]

sãrgurici[2]***/sãrgurice*** (sãr-gu-rí-ci) sf – vedz tu ***sãrguci***[2]

sãrichi/sãriche (sã-rí-chi) sf sãrichi (sã-ríchĭ) – cumatã lungã shi suptsãri di pãndzã tsi s-anvãrteashti di ma multi ori deavãrliga-a caplui (tsi u poartã turtsãlj tu loc di cãciulã); cealmã, cipã, shirvet, shirveti, cãrãm, crãm *{ro: cealma, turban} {fr: turban} {en: turban}* ex: catilu anvãrtit cu sãrichi (cealmã)

sãrindar (sã-rin-dárŭ) – vedz tu ***sãrãndari***

sãrindari/sãrindare (sã-rin-dá-ri) sf – vedz tu ***sãrãndari***

sãrinji/sãrinje (sã-rí-nji) sf ***– vedz tu sari***

sãriri[1]***/sãrire*** (sã-rí-ri) sf – vedz tu ***ansar***[1]

sãriri[2]***/sãrire*** (sã-rí-ri) sf – vedz tu ***ansar***[1]

sãrit (sã-rítŭ) adg – vedz tu ***ansar***[1]

sãrmai/sãrmae (sãr-má-i) adg pl(?) – 1: maratã, corbã, etc.; 2: aharã, vrutã, durutã, dashã, scumpã, etc. *{ro: sărmană; dragă} {fr: pauvre; chére, chéri} {en: poor, unfortunate; dear, beloved}* ex: can nu ti jilea, sãrmae!

sãrmari[1]***/sãrmare*** (sãr-má-ri) sf – vedz tu ***sãrmã***[1]

sãrmari[2]***/sãrmare*** (sãr-má-ri) sf – vedz tu ***sãrmu***[2]

sãrmat[1] (sãr-mátŭ) adg – vedz tu ***sãrmã***[1]

sãrmat² (sãr-má̆tŭ) adg – vedz tu ***sãrmu²***

sãrmã* (sãr-mắ) vb – ca tu: "el sãrmã"; dirivatã (zbor ishit, amintat) dit verbul ***sãrmu***; vedz ***sãrmu***

sãrmã¹ (sắr-mã) sf sãrmi/sãrme (sắr-mi) – cumatã multu njicã tsi ari cãdzutã i armasã di la un lucru tsi s-arupi (s-aspardzi i s-frãndzi, ca pãnea, bunãoarã); fãrãmiturã, fãrmiturã, cãrshelj, tsivali *{ro: fărâmă, fărâmitură}* *{fr: miette de pain; brisé em miettes}* *{en: crumb (of bread)}* ex: cari mãcã pãni, sãrmi (fãrmituri) vai facã; pãnea u zdruminai sãrmi, sãrmi; unã sãrmã (fãrmiturã) nu sh-armasi; u featsi pamporea sãrmi (tsivali) § ***sãrmotã*** (sãr-mó-tã) sf sãrmoti/sãrmote (sãr-mó-ti) – sãrmã njicã *{ro: fărâmitură mică}* *{fr: petite miette}* *{en: small crumb}* § ***sãrmu¹*** (sắr-mu) vb I sãrmai (sãr-máĭ), sãrmam (sãr-mámŭ), sãrmatã (sãr-má-tã), sãrmari/sãrmare (sãr-má-ri) – zdrumin un lucru (pãni, cash, etc.) shi-l fac sãrmi *{ro: fărâmița}* *{fr: émietter}* *{en: crumb, crumble}* § ***sãrmat¹*** (sãr-mátŭ) adg sãrmatã (sãr-má-tã), sãrmats (sãr-mátsĭ), sãrmati/sãrmate (sãr-má-ti) – tsi s-ari faptã sãrmi *{ro: fărâmițat}* *{fr: émietté}* *{en: crumbed, crumbled}* § ***sãrmari¹/sãrmare*** (sãr-má-ri) sf sãrmãri (sãr-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu zdruminj un lucru sh-lu fats sãrmi *{ro: acțiunea de a fărâmița; fărâmițare}* *{fr: action d'émietter}* *{en: action of crumbing, of crumbling}*

sãrmã² (sãr-mắ) sm sãrmadz (sãr-mádzĭ) – mãcari adratã cu guzmoalji di carni mãtsinatã i uriz (amisticati sh-cu alti lucri) tsi suntu anviliti shi hearti tu frãndzi di ayitã i verdzu di moari; yiprachi *{ro: sarma}* *{fr: boulette de viande hachée ou de riz enveloppée d'une feuille de vigne ou de chou}* *{en: meat (or rice) ball wrapped up and cooked in grappe or cabbage leaves}*

sãrmãdeauã (sãr-mã-deá-ŭã) sf sãrmãdei (sãr-mã-déĭ) – soi di lemnu galbin (dit cari si scoati bueauã galbinã); (ufilisit ca adg) tsi ari hroma galbinã; tsermandel *{ro: lemn galben}* *{fr: bois de couleur jaune}* *{en: yellow wood}* ex: s-fac nã cioarã sãrmãdeauã (galbinã)

sãrmãnitami/sãrmãnitame (sãr-mã-ni-tá-mi) sf – vedz tu ***sãmãrnjat***

sãrmãnitsã (sãr-mã-ní-tsã) sf sãrmãnitsã (sãr-mã-ní-tsã) – unã soi di pat (leagãn) njic tu cari s-tsãni natlu (tra s-doarmã, tra s-hibã ligãnat, etc.); nitsã, cunji, cunã, leagãn, mãnushi, trocnã, nani, nanã; (fig: sãrmãnitsã = natlu tu protslji mesh i anj di banã; copan, nat, niphiu) *{ro: leagăn, nou născut, bebe}* *{fr: berceau; nourrison}* *{en: cradle; baby}* ex: ficiorlji dit sãrmãnitsã; ligãna njitslji tru sãrmãnitsã; talji gusha a sãrmãnitsãljei (a njiclui, a natlui) tsi fãtsesh; unã sãrmãnitsã (njic, nat) s-virviridzã di lãhtarã § ***nitsã*** (ní-tsã) sf nitsã (ní-tsã) – (unã cu ***sãrmãnitsã***) ex: fã-nj tu nitsã (sãrmãnitsã) nani-nani § ***nsãrmãnits*** (nsãr-mã-nítsŭ) vb I nsãrmãnitsai (nsãr-mã-nitsáĭ), nsãrmãnitsam (nsãr-mã-ni-tsámŭ), nsãrmãnitsatã (nsãr-mã-ni-tsá-tã), nsãrmãnitsari/nsãrmãnitsare (nsãr-mã-ni-tsá-ri) – bag njiclu tu sãrmãnitsã (s-doarmã, s-lu leagãn, etc.) *{ro: pune copilul în leagăn (să doarmă)}* *{fr: mettre le bébé dans son berceau}* *{en: put a baby in the cradle}* ex: nsãrmãnitsã (bagã-l tu sãrmãnitsã) natlu cã lj-u somnu; nica lu nsãrmãnitsã (l-tsãni tu sãrmãnitsã) § ***nsãrmãnitsat*** (nsãr-mã-ni-tsátŭ) adg nsãrmãnitsatã (nsãr-mã-ni-tsá-tã), nsãrmãnitsats (nsãr-mã-ni-tsátsĭ), nsãrmãnitsati/nsãrmãnitsate (nsãr-mã-ni-tsá-ti) – (njic) tsi easti bãgat (tsãnut) si sta tu sãrmãnitsã *{ro: (copilul) pus în leagăn}* *{fr: (bébé) mis dans son berceau}* *{en: (baby) put in the cradle}* § ***nsãrmãnitsari/nsãrmãnitsare*** (nsãr-mã-ni-tsá-ri) sf nsãrmãnitsãri (nsãr-mã-ni-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu njiclu easti nsãrmãnitsat *{ro: acțiunea de a pune copilul în leagăn}* *{fr: action de mettre le bébé dans son berceau}* *{en: action of putting a baby in the cradle}*

sãrmãnjat (sãr-mã-njátŭ) sm, sf – vedz tu ***sãmãrnjat***

sãrmets (sãr-métsŭ) sm sãrmets (sãr-méts) – purtecã (shupãrteacã, shufrã, vitsã, veargã) di-ayitã *{ro: nuia de viță de vie}* *{fr: houssine de vigne}* *{en: switch of vine}* ex: sãdii nã parti di-ayinji cu sãrmets dit Amirichii; adusi di la-ayinji sãrmets nã cherã cu stog

sãrmotã (sãr-mó-tã) sf – vedz tu ***sãrmã¹***

sãrmu¹ (sắr-mu) vb I – vedz tu ***sãrmã¹***

sãrmu² (sắr-mu) vb I sãrmai (sãr-máĭ), sãrmam (sãr-mámŭ), sãrmatã (sãr-má-tã), sãrmari/sãrmare (sãr-má-ri) – duc sh-arãescu oili i cãprili tra s-pascã dupã arãpãsari *{ro: duce oile la păscut după odihnă}* *{fr: éparpiller les moutons ou les chèvres après leur repos pour les faire paître}* *{en: disperse sheep or goats for grazing after their rest}* ex: dimineatsa cãndu sãrmai (arãii oili s-pascã); picurarlji sãrmã oili (arãescu oili s-pascã) deadoara; cãprili sãrmarã (s-arãescu s-pascã) deadoara § ***sãrmat²*** (sãr-mátŭ) adg sãrmatã (sãr-má-tã), sãrmats (sãr-mátsĭ), sãrmati/sãrmate (sãr-má-ti) – (oaea i capra) arãitã la pãshteari *{ro: (oaie, capră) dusă la păscut}* *{fr: (mouton, chèvre) éparpillé(e)}* *{en: dispersed (sheep or goat)}* ex: cupiili sãrmati deadoara § ***sãrmari²/sãrmare*** (sãr-má-ri) sf sãrmãri (sãr-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu picurarlji sãrmã oili i cãprili tra s-pascã *{ro: acțiunea de a duce oile la păscut după odihnă}* *{fr: action d'éparpiller les moutons ou les chèvres pour les faire paître}* *{en: action of dispersing sheep or goats for grazing}*

sãrpid (sắr-pidŭ) adg sãrpidã (sắrpí-dã), sãrpids (sắrpídzĭ), sãrpidi/sãrpide (sắrpí-di) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***sãrpit***

sãrpit (sắr-pitŭ) adg sãrpitã (sắrpí-tã), sãrpits (sắrpítsĭ), sãrpiti/sãrpite (sắrpí-ti) – tsi s-minã yiu shi lishor; tsi easti yiu shi nivricos tu minari; tsi easti gioni shi fucos tu-alumtã; gioni, vãrtos, sertu, sertic, fucos, sarpit, sãrbescu, aghru; (fig: sãrpit = tsi easti dishteptu, pirã, foc) *{ro: ager, aprig, sprinten, nervos, viteaz, sălbatic}* *{fr: vigoureux, vaillant; agile, fougueux, endiablé, farouche}* *{en: vigurous, brave, agile, devil-may-care, wild}* ex: a noastrã sãrpitã-armãnami; arsari sãrpitã (fucoasã) giuneauã; s-bati sh-cãntã unã sãrpitã armãnã; greashti sãrpit (sertu) Tolj; ancãlar pi un car sãrpit (sertu, yiu, fucos); mutrita yii sãrpitã (serticã, fucoasã); ficior sãrpit (fig: dishteptu) § ***sarpit*** (sár-pítŭ) adg sarpitã (sár-pí-tã), sarpits (sár-pítsĭ), sarpiti/sarpite (sár-pí-ti) – (unã cu ***sãrpit***) § ***sãrpitsãlji/sãrpitsãlje*** (sãr-pi-tsắ-lji) sf sãrpitsãlj (sãr-pi-tsắljĭ) – harea tsi-l fatsi pri cariva di easti sãrpit; sãrpitslãchi, sãrbislãchi, giuneatsã, vãrtuti *{ro: vitejie, bravură, sălbăticie}* *{fr: vaillance, bravoure, vigueur, agilité, vivacité, âpreté}* *{en: bravery, vigor, agility}* ex: iu easti sãrpitsãlja (giuneatsa) di vãrãoarã?; featã criscutã nolgica a sãrpitsãljiljei (giuneatsãljei) § ***sãrpitslãchi/sãrpitslãche*** (sãr-pits-lắ-chi) sf sãrpitslãchi (sãr-pits-lắchĭ) – (unã cu ***sãrpitsãlji***) § ***sarpi/sarpe*** (sár-pi) invar. – ineryic, sarpit *{ro: energic, viu, capabil}* *{fr: énergique, capable}* *{en: energetic, capable}* ex: sarpi oaminj, sarpi muljeri § ***sertic*** (sér-ticŭ) adg serticã (sér-ti-cã), sertits (sér-titsĭ), sertitsi/sertitse (sér-ti-tsi) – (unã cu ***sãrpit***) § ***sertu*** (sér-tu) adg sertã (sér-tã), sertsã (sér-tsã), serti/serte (sér-ti) – (unã cu ***sãrpit***) ex: calu-a vostru easti sertu (yiu, agru, fucos); shi tini eshti sertã (yii, nivricoasã, sarpitã); duganea easti sertã (vãrtoasã) § ***sirtsãlji/sirtsãlje*** (sir-tsắ-lji) sf sirtsãlji (sir-tsắljĭ) – (unã cu ***sãrpitsãlji***) ex: sirtsãlja nu easti totuna bunã § ***sirtlãchi/sirtlãche*** (sirt-lắ-chi) sf sirtlãchi (sirt-lắchĭ) – (unã cu ***sãrpitsãlji***) § ***nsertu*** (nsér-tu) adg nsertã (nsér-tã), nsertsã (nsér-tsã), nserti/nserte (nsér-ti) – (unã cu ***sertic***) ex: nu pot s-beau duganlu-aestu cã easti multu nsertu (sãnãtos, vãrtos); cai treatsi cu omlu nsertu (sarpit); aveam un cal multu sertu (sarpit, agru, yiu) § ***nsirtescu*** (nsir-tés-cu) (mi) vb IV nsirtii (nsir-tíĭ), nsirteam (nsir-teámŭ), nsirtitã (nsir-tí-tã), nsirtiri/nsirtire (nsir-tí-ri) – (mi) fac sertu, arãu; (mi) fac foc di inati; l-fac pri cariva s-lu-acatsã inatea; arcedz, ngindu, nãirescu *{ro: (se) înfuria, deveni rău}* *{fr: se mettre en colère; devenir méchant}* *{en: infuriate; become bad}* ex: di-anda avu znjii si nsirti (s-aprea-si, s-nãiri, s-featsi arãu, lu-acãtsarã dratslji) di nu lj-intrã vãrnu tu chefi § ***nsirtit*** (nsir-títŭ) adg nsirtitã (nsir-tí-tã), nsirtits (nsir-títsĭ), nsirtiti/nsirtite (nsir-tí-ti) – tsi s-featsi sertu; tsi lu-ari acãtsatã inatea; arceat, ngindat, nãirit *{ro: înfuriat, devenit rău}* *{fr: mis en colère; devenu méchant}* *{en: infuriated; who became bad}* § ***nsirtiri/nsirtire*** (nsir-tí-ri) sf nsirtiri (nsir-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si nsirteashti *{ro: acțiunea de a (se) înfuria, dea deveni rău}* *{fr: action de se mettre en colère;*

de devenir méchant} {en: action of infuriating; of becoming bad}
sãrpitsãlji/sãrpitsãlje (sãr-pi-tsắ-lji) sf – vedz tu ***sãrpit***
sãrpitslãchi/ sãrpitslãche (sãr-pits-lắ-chi) sf – vedz tu ***sãrpit***
sãrpoashi/sãrpoashe (sãr-poá-shi) sf sãrpoashi/sãpoashe (sãr-poá-shi) – lucru cu cari si-anvileashti un lucru (omlu); lucru cu cari omlu sh-acoapirã caplu; acupirãmintu *{ro: învelitoare} {fr: couverture; couvre-chef} {en: covering, cover, hatgear}*
sãrpoashi/sãrpoashe (sãr-poá-shi) sf sãrpoashi/sãrpoashe (sãr-poá-shi) – atsea cu cari si nvãleashti un lucru (caplu, etc.); anvãliturã, anvãlitoari, capelã, cãciulã, cuvertã *{ro: învelitoare} {fr: couverture, couvre-chef} {en: cover, hat, hatgear}*
sãrpunji/sãrpunje (sãr-pú-nji) sf sãrpunj (sãr-púnjĭ) – unã soi di earbã anjurzitoari, cu lilici trandafilii, tsi creashti ma multu tu locurli nutioasi sh-a curi trup sh-arãdãtsinã scoati unã lugurii tsi fatsi spumi tu apã ca sãpunea *{ro: săpunel} {fr: saponaire; serpolet} {en: soapwort, fuller's herb; wild thyme}* ex: anjurizmã di sãrpunji shi culeastrandu § ***shãrpuni/shãrpune*** (shãr-pú-ni) sf pl(?) – (unã cu ***sãrpunji***)
Sãrunã (Sã-rú-nã) sf fãrã pl – numã di mari pulitii dit Machidunia grãtseascã, cunuscutã adzã di grets ca Thessaloniki *{ro: Salonic} {fr: Salonique} {en: Salonica}*
sãrup (sã-rúpŭ) (mi) vb I – vedz tu ***surpu***[1]
sãrupari/sãrupare (sã-ru-pá-ri) sf – vedz tu ***surpu***[1]
sãrupat (sã-ru-pátŭ) adg – vedz tu ***surpu***[1]
sãsãngã (sã-sắn-gã) sf sãsãndzi/sãsãndze (sã-sắn-dzi) – unã soi di talar di lemnu *{ro: un fel de putină} {fr: espèce de bée, de baril} {en: kind of barrel}*
sãtãnã (sã-tã-nắ) sm sãtãnadz (sã-tã-nádzĭ) – hiintsã dit pistea crishtinã cari easti ntrupusharea-a duhlui arãu (easti dushmanlu-al Dumnidzã, bãneadzã tu colasi shi easti multi ori aspus a laolui ca un om cu coarni, cu coadã, cu cupiti di pravdã, etc.); dyeavul, deaul, gheavol, drac, darac, demun, gatsal, shaitan, stimpinat, tartacuti, triscatarat, zarzavuli, dzardzavuchi, dzardzavuli, zarzavul, carcandzal, carcalandzu, caracandzu, calacandzu, shut, curnut, atsel cu-un cicior, aclo si-lj hibã, atsel din vali, shutlu din vali, aclo sã-lj hibã, si-lj creapã numa, s-lu ncljidã loclu, atsel cu coadã, atsel cu un cornu, atsel di sum punti, etc. *{ro: satana} {fr: diable} {en: devil}* ex: di cãndu sãtãnãlu nj-u-adusi ponda n casã
sãtãr (sã-tắrŭ) sm sãtãri (sã-tắrĭ) – hiintsã dit mituluyia grãtseascã (pãrmitili veclji grãtseshti) cu truplu di cal sh-cu partea di nsus a truplui sh-caplu, di om; unã buluchi di steali dit tser *{ro: centaur} {fr: centaure} {en: centaur}* ex: ncãlicã pi sãtãr
sãtãri/sãtãre (sã-tắ-ri) sf sãtãri (sã-tắrĭ) – cãtsut mari sh-gros faptu maxus, parcã, ti tãljarea shi dinjicarea-a carniljei; satrã *{ro: satâr} {fr: grand et large couteau à couper et à hâcher la viande} {en: large knife made for cutting meat}* ex: arãpu sãtãrea s-u dinjicã § ***satrã*** (sá-trã) sf satri/satre(?) (sá-tri) – (unã cu ***sãtãri***) ex: s-agudi pisti dzeadzit cu satra (sãtãrea)
sãtãxescu (sã-tãc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***xetasi***
sãtãxiri/sãtãxire (sã-tãc-sí-ri) sf – vedz tu ***xetasi***
sãtãxit (sã-tãc-sítŭ) adg – vedz tu ***xetasi***
sãtul (sã-túlŭ) adg – vedz tu ***satur***
sãtuleatsã (sã-tu-leá-tsã) sf – vedz tu ***satur***
sãtur (sã-túrŭ) adg – vedz tu ***satur***
sãturari/sãturare (sã-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***satur***
sãturat (sã-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***satur***
sãuc (sã-úcŭ) sm – vedz tu ***soc***
sãvati/sãvate (sã-vá-ti) sf sãvãts (sã-vắts) – prãmãtii tr-acumpãrari i trã vindeari; prãvdzã (oi, capri, etc.) ngrãshati tra s-hibã vinduti trã mãcari; suvati *{ro: marfă de vânzare; animale îngrăşate pentru a fi vândute pentru consum} {fr: marchandise; revenu; rente} {en: merchandise for sale; animals (sheep, goats, etc.) fattened to be sold for food}* ex: bagã tsachi ti sãvati (acumpãrã tsachi tra s-lji ngrashi sh-deapoea s-lji vindã); bagã tsachi shi cãpri sãvati di li vindu tu Tisãlii § ***suvati/suvate*** (su-vá-ti) sf suvãts (su-vắts) – (unã cu ***sãvati***) ex: s-adunã birbets suvati
sãvãnjusescu (sã-vã-njĭu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***savan***
sãvãnjusiri/sãvãnjusire (sã-vã-njĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***savan***
sãvãnjusit (sã-vã-njĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***savan***
sãvãnusescu (sã-vã-nu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***savan***
sãvãnusiri/sãvãnusire (sã-vã-nu-sí-ri) sf – vedz tu ***savan***
sãvãnusit (sã-vã-nu-sítŭ) adg – vedz tu ***savan***
sãvon (sã-vónŭ) sf – vedz tu ***zãvon***
sãvurã (sã-vú-rã) sf sãvuri (sã-vúrĭ) – atsea tsi-armãni dupã tsi si mparti tsiva (s-ari mãcatã, s-ari loatã unã parti, etc.); atsea tsi-armãni dupã tsi s-ari vindutã unã pãrmãtii; sãburã, armãsãturã, arãmãsãturã, arestu, restu, bãtãlãmã, pãtãlãmã *{ro: rămăsătură, rămăşiţă} {fr: reste} {en: rest}* § ***sãburã*** (sã-bú-rã) sf sãburi (sã-búrĭ) – (unã cu ***sãvurã***)
sãyitã (sã-yí-tã) sf – vedz tu ***sãdzeatã***
sb... – zboarãli tsi nchisescu cu gramatili ***sb*** (sh-multi ori atseali tsi au tu zbor aesti gramati) si ngrãpsescu di-aradã cu zb... – tr-atsea vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***zb*** (i tsi lu-au tu zbor)
sbardhu (sbár-dhu) sn sbardhuri (sbár-dhurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zbardhu***
sbardu (sbár-du) sn sbarduri (sbár-durĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zbardu***
sbãrcescu (sbãr-cés-cu) (mi) vb IV sbãrcii (sbãr-cíĭ), sbãrceam (sbãr-ceámŭ), sbãrcitã (sbãr-cí-tã), sbãrciri/sbãrcire (sbãr-cí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zbãrcescu***
sbãrciri/sbãrcire (sbãr-cí-ri) sf sbãrciri (sbãr-círĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zbãrciri***
sbãrcit (sbãr-cítŭ) adg sbãrcitã (sbãr-cí-tã), sbãrcits (sbãr-cítsĭ), sbãrciti/sbãrcite (sbãr-cí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zbãrcit***
sbãrlescu (sbãr-lés-cu) (mi) vb IV sbãrlii (sbãr-líĭ), sbãrleam (sbãr-leámŭ), sbãrlitã (sbãr-lí-tã), sbãrliri/sbãrlire (sbãr-lí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zburlescu***
sbãrlescu (sbãr-lés-cu) (mi) vb IV sbãrlii (sbãr-líĭ), sbãrleam (sbãr-leámŭ), sbãrlitã (sbãr-lí-tã), sbãrliri/sbãrlire (sbãr-lí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zbãrlescu***
sbãrliri/sbãrlire (sbãr-lí-ri) sf sbãrliri (sbãr-lírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zburliri***
sbãrliri/sbãrlire (sbãr-lí-ri) sf sbãrliri (sbãr-lírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zbãrliri***
sbãrlit (sbãr-lítŭ) adg sbãrlitã (sbãr-lí-tã), sbãrlits (sbãr-lítsĭ), sbãrliti/sbãrlite (sbãr-lí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zburlit***
sbãrlit (sbãr-lítŭ) adg sbãrlitã (sbãr-lí-tã), sbãrlits (sbãr-lítsĭ), sbãrliti/sbãrlite (sbãr-lí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zbãrlit***
sbor (sborŭ) sn sboruri (?) (sbó-rurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zbor***
sbuldzinari/sbuldzinare (sbul-dzi-ná-ri) sf sbuldzinãri (sbul-dzi-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zbuldzinari***
sbuldzinat (sbul-dzi-nátŭ) adg sbuldzinatã (sbul-dzi-ná-tã), sbuldzinats (sbul-dzi-nátsĭ), sbuldzinati/sbuldzinate (sbul-dzi-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zbuldzinat***
sbuldzinedz (sbul-dzi-nédzŭ) (mi) vb I sbuldzinai (sbul-dzi-náĭ), sbuldzinam (sbul-dzi-námŭ), sbuldzinatã (sbul-dzi-ná-tã), sbuldzinari/sbuldzinare (sbul-dzi-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zbuldzinedz***
sbuldzu (sbúl-dzu) sn sbuldzuri (sbúl-dzurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zbuldzu***
sburlescu (sbur-lés-cu) (mi) vb IV sburlii (sbur-líĭ), sburleam (sbur-leámŭ), sburlitã (sbur-lí-tã), sburliri/sburlire (sbur-lí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zburlescu***
sburliri/sburlire (sbur-lí-ri) sf sburliri (sbur-lírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zburliri***
sburlit (sbur-lítŭ) adg sburlitã (sbur-lí-tã), sburlits (sbur-lítsĭ), sburliti/sburlite (sbur-lí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zburlit***
scaculets (sca-cu-létsŭ) sm – vedz tu ***scarcalec***
scad (scádŭ) vb II scãdzui (scã-dzúĭ), scãdeam (scã-deámŭ), scãdzutã (scã-dzú-tã), scãdeari/scãdeare (scã-deá-ri) – adar un lucru si s-facã ma njic (ma shcurtu, ma putsãn, etc.); fac tsiva

s-njicureadzã tu numir i mãrimi (lundzimi, lãrdzimi); fac tsiva s-discreascã ca puteari (ca sãnãtati, ca tinjii, ca videari, ca aveari, etc.); agiungu dzuã di dzuã ma ftoh, ma oarfãn; ftuhipsescu; lãndzidzãscu, slãghescu multu, mi-aspargu, etc.; mi adun tu boi, njicuredz, mihrisescu, mputsinedz, shcurtedz, discrescu, etc. *{ro: scădea, sărăci}* *{fr: baisser, abaisser; dégrader, avilir; diminuer, appauvrir, etc.}* *{en: lessen, diminish, lower, decline, reduce, degrade, etc.}* ex: apili-a arãului scãdzurã (s-featsirã ma njits, dipusirã); acãtsã si scadã (sã ftuhipseascã) dzuã di dzuã; cum si si scadã ahãt cãndu lu-alinã?; scãdzu (ftuhipsi) multu; nji scãdzu (nji slãghi) lãngoarea; nu mi scad pri mini (nu mi-arushinedz, nu mi cãtrãfonisescu, nu nj-adun coada); scãdzurã fare (ftuhipsirã dip); scadi (scoati, dipuni tinjia cu) dauã suti di dauã njilj § ***scãdzut*** (scã-dzútŭ) adg scãdzutã (scã-dzú-tã), scãdzuts (scã-dzútsĭ), scãdzuti/scãdzute (scã-dzú-ti) – tsi s-ari njicshuratã tu numir i mãrimi (lundzimi, lãrdzimi); tsi ari ftuhipsitã shi ari ma putsãnã aveari; njicurat, mihrisit, mputsinat, shcurtat, discrisut, etc. *{ro: scăzut, sărăcit}* *{fr: baissé, abaissé; dégradé, avili; diminué, appauvri, etc.}* *{en: lessened, diminished, lowered, declined, reduced, degraded, etc.}* ex: arãulu eara scãdzut (avea putsãnã apã); mãcarea easti scãdzutã (ari ma putsãnã dzamã, s-ari ngrushatã) ghini; oaminj scãdzuts (ftuhipsits), oarfãnj, fãrã bubotã tu cãpisteari § ***scãdeari/scãdeare*** (scã-deá-ri) sf scãderi (scã-dérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva scadi *{ro: acţiunea de a scădea, de a sărăci; scădere, sărăcire}* *{fr: action de baisser, d’abaisser; de dégrader, d’avilir; de diminuer, d’appauvrir, etc.}* *{en: action of lessening, of diminishing, of lowering, of declining, of reducing, of degrading, etc.}*

scafã (scá-fã) sf scafi/scafe (scá-fi) – 1: vas njic (fãrã coadã) faptu maxus trã beari apã (yin, arãchii, etc.) prit cari poati si s-veadã tsi s-aflã nuntru (di-aradã, ma nu totna); putir, putiri, yilii, chelcã, chelcu, chelchi, chelci, cupã, cufii; 2: vas njic cu coadã (faptu di-aradã di fãrfuriu i metal) trã beari apã (lapti, cafei, etc.); filgeanã, filgeani, fligeani, filigeanã, ceashcã *{ro: pahar; ceaşcă}* *{fr: gobelet, verre à boire; tasse}* *{en: glass for drinking; cup}* ex: un cãni cu ocljul ca di scafã; s-umplu scafa (s-umplu putirea, ceashca)

scaldu (scál-du) (mi) vb I – vedz tu ***ascaldu***

scalj (scáljĭŭ) sn scalji/scalje – numã datã la niscãnti erburi (jumeri) cu frãndzãli tsi au schinj, tsi au fructi njits, arucutoasi cu multsã schinj deavãrliga tsi s-acatsã lishor ma si scot multu greu di pi stranji; scatii; (expr: s-tsãni (ca) scalj dupã el = s-dutsi dupã el (sta cu el) tut chirolu sh-nu lu-alasã dip tra s-armãnã singur) *{ro: scai}* *{fr: chardon}* *{en: thistle}* ex: oaea s-dutsi la scalj, nu scaljlu la oai; vinji cu multi scalji pri stranji § ***scatii/scatie*** (sca-tí-i) sf scatii (sca-tíĭ) – (unã cu ***scalj***)

scaltiz (scál-tizŭ) vb I – vedz tu ***scãltsedz***

scalumã (scá-lu-mã) sf scalomati/scalomate (scã-ló-ma-ti) – nvãrtusharea-a mardzinãljei di-amari tu loclu (portul) iu astãmãtsescu pamporli tra s-hibã ncãrcati shi discãrcati; mol *{ro: chei}* *{fr: zône libre dans un port; môle, quai}* *{en: pier, quay}*

scalupatimã (sca-lu-pá-ti-mã) sf scalupatimati/scalupatimate (sca-lu-pa-tí-ma-ti) – partea di scarã pri cari omlu calcã cu ciciorlu, un dupã-alantu, tra si s-alinã i s-dipunã *{ro: treaptă de scară}* *{fr: marche d’escalier; échelon d’échelle}* *{en: step (of stairs); rung (of ladder)}*

scamatã (scá-matã) sf scamati/scamate (scá-ma-ti) – fushtili tsi es dit sãpuni cãndu s-aspealã tsiva; spuma tsi u fatsi sãpunea cãndu s-freacã tu apã di-un lucru; apa tu cari s-arucã pulbiri di sãpuni tra si s-aspealã vasi (stranji, etc.) sh-fatsi spumi cãndu easti ascuturatã *{ro: spumă de săpun}* *{fr: écume de savon; eau de savon}* *{en: soap lather; water with soap}* ex: lãm stranjili tu scamati (spumã di sãpuni)

scamã (scá-mã) sf scami/scame (scá-mi) shi scãnj (scắnjĭ) – perlu tsi easi dit lucrili adrati di lãnã i cãprinã; hir njic shi suptsãri, tsi s-dizbairã i s-acatsã di stranji; shilji, salmã, frumã, drashtolinã, drashtomal, tãlaci, tãlmaci, canã, shtim *{ro: scamă}* *{fr: charpie}* *{en: lint}* ex: ti umplush di scãnj

scamnu (scám-nu) sn scamni/scamne (scám-ni) shi scamnuri (scám-nurĭ) – 1: momilã (ma multu di casã, cu andoapir i fãrã) faptã maxus tra s-shadã omlu; careclã; 2: unã soi di vurtsã cu dintsã di her cu cari s-cheaptinã hirili ncãrshiljati di lãnã; 3: cutia tu cari sã ngroapã mortul; chivuri, cufciug, xilucrevat, sinduchi, sfinduchi, cutii; 4: un gioc di cilimeanj; 5: thronlu pri cari shadi vãsiljelu tu dzãlili pisimi; thron; casa (loclu) iu s-aflã sh-di iu urseashti un om mari (vãsiljelu, dispoti, vizir, etc.); (fig: 1: scamnu = (i) thesea shi putearea di amirã i vãsilje; (ii) loclu (cãsãbãlu) iu sh-ari “scamnul” vãsiljelu; (iii) soi vãsilicheascã; expr: 2: ***scafã (putir) cu scamnu*** = scafã (putir) cu cicior; 3: ***cicior cu scamnu*** = cicior strãmbu, nduplicat) *{ro: scaun; scaun cu pieptenuşi; sicriu; tron; sediu, viţă domnească; joc de copii}* *{fr: chaise; scardasse, carde; cercueil; thrône; siège, origine royale; jeu enfantin}* *{en: chair; card, carding brush; coffin; throne; seat (bishop), royal origin; a child game}* ex: lja un scamnu shi shedzsuntu cãsi tsi nu au scamni (carecli); tini yinj la noi, io tsã-l bag dinãpoi (angucitoari: scamnul); cãndu mulgu oili, picurarlji shed pri scamnuri (scamni di cheatrã); aestã nu-i furcã shi scamnu (vurtsã); s-lj-agiutã la scamnu (vurtsa ti chiptinari hirili) acljimarã vitsinili; mini sor, mi-ashteaptã scamnul (chivurea), tini sor, ti-ashteaptã soacra; cu scamnul (gioclu di cilimeanj); dipuni amirãlu di pri scamnu (thron); cicior di scamnu (soi vãsilicheascã) easti; noi, armãnjlji him soi di scamnu (vãsilje); mi dush la scamnul a mitrupulitlui (casa di iu urseashti dispoti) § ***scãmnici*** (scãm-nícĭŭ) sn scãmnici/scãmnice (scãm-ní-ci) – scamnu njic *{ro: scăunel}* *{fr: petite chaise}* *{en: litlle chair}*

scanci/scance (scán-ci) sf – vedz tu ***scangi***

scandal (scándalŭ) sn scandali/scandale (scán-da-li) – catastasi arushinoasã tsi u fatsi lumea sã zburascã; zboarãli tsi es cãndu cariva fatsi un lucru urut, di-arshini; cãvgãlu tsi s-fatsi shi shimãtãlu tsi s-avdi cãndu dunjaea sã ncaci shi sh-arucã zboarã greali; shimãtã, cãvgã, ceamaunã *{ro: scandal}* *{fr: scandal, intrigue}* *{en: scandal}* ex: eara un scandal mari cu-aestã muljari tu sculii; tutã dzua, scandala-mandala (shimãtã dipriunã) § ***scandaljar*** (scan-da-ljĭárŭ) adg scandaljarã (scan-da-ljĭá-rã), scandaljari (scan-da-ljĭárĭ), scandaljari/scandaljare (scan-da-ljĭá-ri) – (omlu) tsi fatsi un scandal *{ro: scandalagiu}* *{fr: qui occasionne des scandales, turbulent}* *{en: who makes a scandal}* § ***scandzohir*** (scan-dzó-hirŭ) adg scandzohirã (scan-dzó-hi-rã), scandzohiri (scan-dzó-hirĭ), scandzohiri/scandzohire (scan-dzó-hirŭ) – tsi nu easti vãrãoarã ifhãrãstisit di tsi ari; tsi caftã totna cãvgãlu; tsi fatsi multi ori shimãtã ti nai ma njitsli lucri; cãvgãgi, scandaljar *{ro: cârcotaş}* *{fr: qui s’accroche; aigre; mutin}* *{en: roguish, unruly}* § ***scandalos*** (scan-da-lósŭ) adg scandaloasã (scan-da-loá-sã), scandalosh (scan-da-lóshĭ), scandaloasi/scandaloase (scan-da-loá-si) – (catastasi) cari easti ahãntu-arushinoasã cã fatsi lumea si scoatã zboarã uruti trã ea; lucru arushinos tsi apãrnjashti un scandal, un shimãtã, un cãvgã *{ro: scandalos}* *{fr: scandaleux}* *{en: scandalous}* ex: scandaloasi (arushinoasi) lucri suntu aesti, mini nu va s-pot s-li astrãxescu § ***scandalizedz*** (scan-da-li-zédzŭ) (mi) vb I scandalizai (scan-da-li-záĭ), scandalizam (scan-da-li-zámŭ), scandalizatã (scan-da-li-zá-tã), scandalizari/scandalizare (scan-da-li-zá-ri) – scot zboari greali sh-uruti trã un lucru tsi easti multu-arushinos; (lucru arushinos) fatsi s-easã zboarã uruti shi shãmitadz di la lumi *{ro: scandaliza}* *{fr: scandaliser}* *{en: scandalize, shock}* ex: mi scandalizai (dzãsh zboarã greali sh-uruti) cãndu vidzui tuti arãdzli § ***scandalizat*** (scan-da-li-zátŭ) adg scandalizatã (scan-da-li-zá-tã), scandalizats (scan-da-li-zátsĭ), scandalizati/scandalizate (scan-da-li-zá-ti) – tsi aducheashti sh-dzãtsi zboarã ururi shi greali trã cariva i trã tsiva tsi s-fatsi; tsi fatsi mari shimãtã trã un lucru arushinos *{ro: scandalizat}* *{fr: scandalisé}* *{en: scandalized, shocked}* § ***scandalizari/scandalizare*** (scan-da-li-zá-ri) sf scandalizãri (scan-da-li-zắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si scandalizeadz; atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru arushinos scandalizeadzã lumea *{ro: acţiunea de a scandaliza; scandalizare}* *{fr: action de scandaliser}* *{en:*

action of scandalizing, of shocking}
scandalizari/scandalizare (scan-da-li-zá-ri) sf – vedz tu ***scandal***
scandalizat (scan-da-li-zátŭ) adg – vedz tu ***scandal***
scandalizedz (scan-da-li-zédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***scandal***
scandaljar (scan-da-ljĭárŭ) adg – vedz tu ***scandal***
scandalos (scan-da-lósŭ) adg – vedz tu ***scandal***
scandzohir (scan-dzó-hirŭ) adg – vedz tu ***scandal***
scangi/scange (scán-gi) sf scãngi (scắn-gi) – ugoadã (tihisiri) tsi adutsi-a omlui tsi u pati, mari dureari shi znjii trupeascã shi sufliteascã; scanci, cangi, bilje, biljauã, biljai, bileauã, taxirati, pacus, pacuz, taxirati, distihii, cãtratsã, lãeatsã, halã *{ro: belea, nenorocire} {fr: malheur, embarras} {en: misfortune, embarrassment}* § ***scanci/scance*** (scán-ci) sf scãnci (scắn-ci) – (unã cu ***scangi***) § ***cangĭ²/cange*** (cán-gi) sf cãngi (cắn-gi) – (unã cu ***scangi***) ex: ti-acãtsã cangea (lãeatsa, taxiratea)? va u tradz!
scap (scápŭ) vb I – vedz tu ***ascap***
scapir (scá-pirŭ) vb I – vedz tu ***ascapir***
scapit[1] (scá-pitŭ) vb I – vedz tu ***ascapit***[1]
scapit[2] (scá-pitŭ) vb I – vedz tu ***ascapit***[2]
scapit[3] (scá-pitŭ) sm – vedz tu ***ascapit***[2]
scapitã (scá-pi-tã) sf – vedz tu ***ascapit***[2]
scarã[1] (scá-rã) sf scãri (scắrĭ) – 1: hãlati di lemnu (scãnduri, her, funi, etc.) faptã di dauã pãrjinj lundzi (teasi unã ningã-alantã la unã njicã dipãrtari), acãtsati unã di-alantã cu cumãts shcurti di lemnu (scalupatimi) ncãrfusiti pi eali, cu cari omlu poati si s-alinã i s-dipunã di pri tsiva (pom, casã, etc.); 2: partea ncljinatã di nãuntru i di nafoarã di la unã binai (casã, bisearicã, punti, etc.) tsi ari scalupatimi pri cari omlu sh-bagã ciciorlu, un dupã-alantru tra si s-alinã i s-dipunã dit binai; 3: scalupatima (cumata shcurtã i loclu pri cari omlu sh-bagã ciciorlu) tra si s-alinã i s-dipunã pri-aestã scarã; 4: nealili di-unã parti sh-di-alantã a shauãljei (zãnghia) pri cari omlu sh-bagã ciciorlu tra si s-alinã pri cal *{ro: scarã; treaptã} {fr: escalier; échelle; échelon; étrier} {en: stairs, ladder; step (of stairs); rung (of ladder); stirrup}* ex: casã cu scarã di cheatrã; alinã tuti scãrli (scalupatimatili); alinã-ti pi scarã s-dai cu boi casa; scarã di scarã (scalupatimã di scalupatimã) u dipusi tutã scara; ciciorlu tu scarã (scarã di shauã) bãgã; casa di ningã scara (scheli) iu lucreadzã oaminjlji; lumea-aestã scãri, scãri easti § ***scãricã*** (scã-rí-cã) sf scãritsi/scãritse (scã-rí-tsã) – scarã njicã *{ro: scãricã} {fr: petit escalier; petite échelle; petit étrier} {en: small stairs, small ladder; smal stirrup}* ex: bagã-nj shaua shi scãritsili
scarã[2] (scá-rã) sf scãri (scắrĭ) – 1: nãltsimea tu cari s-aflã un lucru (fatsã di alti lucri di idyea soi); 2: multimi di oaminj tsi suntu dit idyea clasã sutsialã; ugeac, ugeachi; 3: multimi di oaminj tsi suntu aproapea di idyea ilichii; bãrnu di oaminj di idyea vrãstã; bãrnu, tsarcu, ilichii; vrãstã *{ro: nivel; clasã (socialã); generaţie} {fr: niveau, classe (sociale); génération} {en: level, (social) class; generation}* ex: tu scara (bãrnul, ilichia, vrãsta) a mea; feati tu scara (ilichia) a mea; mi aflu tu idyea scarã (nãltsimi, hiu isea) cu el, ma tu-unã scarã ma-analtã (nãltsimi ma mari, hiu ma nsus) di nãsã; noi him di-unã ugeachi ma bunã, nu him di idyea scarã cu picurarlji
scarã[3] (scá-rã) sf scãri (scắrĭ) – hãlati faptã di ma multi verdzã di metal (her, etc.) ncrutsiljati shi alichiti di alti verdzã di her tsi s-bagã pri foclu dishcljis tra si s-frigã carnea (pipiryeili, misurlu, etc.); hãlati faptã di-unã ploaci di tiniche cu multi guvi (ca unã sitã) tsi s-bagã pri foc sh-pri cari s-fridzi carnea (pipiryeili, cãstãnjli, etc.) *{ro: grãtar} {fr: gril} {en: gril}* ex: fridzi carnea pri scarã; mãcai carni friptã pri scarã; fripsim un njel pi scarã
scarcalec (scar-ca-lécŭ) sm scarcalets (scar-ca-létsĭ) – insectã tsi fatsi mari znjii tu agri (cu cicioarli di nãpoi multu lundzi tsi u-agiutã s-ansarã multu diparti); acridã, lãcustã, gãlãgustã, gulugustã, gulucustã, scarcalec, scarcalets, scãrcalets, sarcalets, carcalec, carcalets, carcaledz, scãrculets, scaculets, scucalets *{ro: lãcustã} {fr: sauterelle} {en: locust}* § ***scarcalets*** (scar-ca-létsŭ) sm scarcalets (scar-ca-létsĭ) – (unã cu ***scarcalec***) § ***scãrcalets*** (scãr-ca-létsŭ) sm scãrcalets (scãr-ca-létsĭ) – (unã cu ***scarcalec***) § ***scãrculets*** (scãr-cu-létsŭ) sm scãrculets (scãr-cu-létsĭ) – (unã cu ***scarcalec***) § ***scaculets*** (sca-cu-létsŭ) sm scaculets (sca-cu-létsĭ) – (unã cu ***scarcalec***) § ***scucalets*** (scu-ca-létsŭ) sm scucalets (scu-ca-létsĭ) – (unã cu ***scarcalec***) § ***sarcalets*** (sar-ca-létsŭ) sm sarcalets (sar-ca-létsĭ) – (unã cu ***scarcalec***)
scarcalets (scar-ca-létsŭ) sm – vedz tu ***scarcalec***
scarchin (scár-chinŭ) (mi) vb I scãrchinai (scãr-chi-náĭ), scãrchinam (scãr-chi-námŭ), scãrchinatã (scãr-chi-ná-tã), scãrchinari/scãrchinare (scãr-chi-ná-ri) – mi frec cu dzeadzitli (unglja, vãrã lemnu, etc.) tu loclu iu aduchescu cã mi mãcã chealea (gãrnutslu, arana cu zgaibã, etc.); zgãir, zgrãm *{ro: (se) scãrpina} {fr: (se) gratter} {en: scratch}* ex: shi scarchinã arana di pi trup; shi scãrchinã caplu; sã sarchinã n cap; si scãrchinã dupã cap; arãnjoslu, s-nu si scarchinã (zgrãmã), va s-freacã; tsi ai di ti scarchinj (zgrãnj) tut chirolu?; nu-l lja somnul pãnã s-nu-l scarchinã cariva pi cicioari § ***scãrchinat*** (scãr-chi-nátŭ) adg scãrchinatã (scãr-chi-ná-tã), scãrchinats (scãr-chi-nátsĭ), scãrchinati/scãrchinate (scãr-chi-ná-ti) – (omlu) tsi s-ari fricatã tu loclu iu-l mãca chealea; (chealea, gãrnutslu, etc.) tsi easti zgrãmat (fricat) tu loclu iu omlu aducheashti cã-l mãcã; zgrãmat, zgãirat *{ro: scãrpinat} {fr: gratté} {en: scratched}* § ***scãrchinari/scãrchinare*** (scãr-chi-ná-ri) sf scãrchinãri (scãr-chi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu si scarchinã; zgrãmari, zgãirari, scãrchinãturã *{ro: acţiunea de a (se) scãrpina; scãrpinare} {fr: action de (se) gratter} {en: action of scratching}* ex: di scãrchinari-lj si featsirã bishits § ***scãrchinãturã*** (scãr-chi-nã-tú-rã) sf scãrchinãturi (scãr-chi-nã-túrĭ) – loclu (chealea, arana, gãrnutslu, etc.) iu s-ari scãrchinatã omlu; atsea tsi fatsi omlu cãndu si scarchinã; scãrchinari, zgrãmari, zgãirari; zgrãmãturã *{ro: scãrpinãturã} {fr: égratinure} {en: scratch}* ex: di scãrchinãturã (scãrchinari) lj-s-ari bishicatã chealea
scarmin (scár-minŭ) vb I scãrminai (scãr-mi-náĭ), scãrminam (scãr-mi-námŭ), scãrminatã (scãr-mi-ná-tã), scãrminari/scãrminare (scãr-mi-ná-ri) – trag hirili dit lãna ashi cum yini tumtã di pri oai, tra s-lu disfac un hir di-alantu shi s-u cur lãna di lucrili xeani tsi s-aflã amisticati tu ea; nscarmin; (expr: li scarmin = fug, li cãlescu, li deapin, u-angan cãtsaua, li tindu cicioarli; ãnj ljau pãrtãljli, nj-arup zverca, etc., etc.) *{ro: scãrmãna (lâna)} {fr: étirer ou carder la laine avec les mains} {en: strech or card wool with the hands}* ex: ea scarminã lãna; vinjim s-vã scãrminãm lãna; li scãrminã (expr: fudzi, u-angãnã cãtsaua) di-aclo; scãrminats-li (expr: vdzits, loats-vã zverca) di-aoatsi! § ***scãrminat*** (scãr-mi-nátŭ) adg scãrminatã (scãr-mi-ná-tã), scãrminats (scãr-mi-nátsĭ), scãrminati/scãrminate (scãr-mi-ná-ti) – (lãna) tsi lj-ari hirili trapti shcurati di murdãrilji; nscãrminat *{ro: scãrmãnatã (lâna)} {fr: (laine) étirée ou cardée avec les mains} {en: (wool) streched or carded with the hands}* ex: lãna nu-i dot scãrminatã; njits scãrminat § ***scãrminari/scãrminare*** (scãr-mi-ná-ri) sf scãrminãri (scãr-mi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si scarminã lãna; scãrminãturã, nscãrminari *{ro: acţiunea de a (lâna); scãrmãnare} {fr: action d'étirer ou carder la laine avec les mains} {en: action of streching or carding wool with the hands}* § ***scãrminãturã*** (scãr-mi-nã-tú-rã) sf scãrminãturi (scãr-mi-nã-túrĭ) – lãnã scãrminatã; atsea tsi s-featsi cã lãna fu scãrminatã; scãrminari *{ro: scãrmãnãturã} {fr: cardage de la laine avec les mains; laine cardée} {en: carding of wool with the hands; carded wool}* § ***nscarmin*** (nscár-minŭ) vb I nscãrminai (nscãr-mi-náĭ), nscãrminam (nscãr-mi-námŭ), nscãrminatã (nscãr-mi-ná-tã), nscãrminari/nscãrminare (nscãr-mi-ná-ri) – (unã cu ***scarmin***) ex: cãndu intrai n casã, ma nscãrmina cãprinã; lu nscãrminã (fig: l-bãtu) niheamã § ***nscãrminat*** (nscãr-mi-nátŭ) adg nscãrminatã (nscãr-mi-ná-tã), nscãrminats (nscãr-mi-nátsĭ), nscãrminati/nscãrminate (nscãr-mi-ná-ti) – (unã cu ***scãrminat***) § ***nscãrminari/nscãrminare*** (nscãr-mi-ná-ri) sf nscãrminãri (nscãr-mi-nắrĭ) – (unã cu ***scãrminari***) ex: nica nu mi-acãtsai di nscãrminarea-a lãniljei
scarpã (scár-pã) sf – vedz tu ***shcarpã***
scarpã (scár-pã) sf – vedz tu ***shcarpã***
scarpinji/scarpinje (scar-pí-nji) sf scarpinji/scarpinje (scar-pí-

nji) – pãputsã (curdelji, cundurã) di muljari {ro: gheată de femeie} {fr: chassure de femme} {en: woman shoe}

scartsu (scár-tsu) sn scartsuri (scár-tsurĭ) – atsea tsi-lj lipseashti un lucru; lipsitã, xichi {ro: lipsă} {fr: manque} {en: lack, shortage, defficiency} ex: lu scoasi scartsu (xichi)

scartu (scár-tu) sn scarturi (scár-turĭ) – cãrtsãli di-agioc tsi-armãn pi measã, dupã tsi lã si mpartu a giucãtorlor cãrtsãli tsi lã si cad {ro: talon la cărţi de joc} {fr: talon des cartes; les cartes qui restent après la distribution à chaque joueur} {en: talon; deck of cards left on the table after the deal}

scatii/scatie (sca-tí-i) sf – vedz tu ***scalj***

scãdeari/scãdeare (scã-deá-ri) sf – vedz tu ***scad***

scãdzut (scã-dzútŭ) adg – vedz tu ***scad***

scãldari/scãldare (scãl-dá-ri) sf – vedz tu ***ascaldu***

scãldat (scãl-dátŭ) adg – vedz tu ***ascaldu***

scãldãtoari/scãldãtoare (scãl-dã-toá-ri) sf – vedz tu ***ascaldu***

scãlsescu (scãl-sés-cu) vb IV scãlsii (scãl-síĭ), scãlseam (scãl-seámŭ), scãlsitã (scãl-sí-tã), scãlsiri/scãlsire (scãl-sí-ri) – 1: zgrãm sh-u-ameastic tsara di pri fatsa-a loclui (cu mãnjli, ungljili, dintana, zurnãlu, etc.); arãm; sap sh-u scot earba dit grãdinã; sãrcljedz, plivescu, prãshescu; 2: lucredz lemnul (cheatra, gljatsa, etc.) tra s-adar agalmi di oaminj (prãvdzã, lucri, etc.); pilichisescu, plichisescu {ro: scurma; prăşi; curăţa; sculpta} {fr: fouiller; gratter; nettoyer; sarcler; sculpter} {en: dig; search; scrape; clean; hoe (weeds); carve} ex: gãljina sh-tu grãn s-u badz, tut va scãlseascã (arãmã cu ungljili); cucotlu, scãlsindalui (arãmãndalui), scãlsindalui aflã nã flurii; scãlsescu (cur) erghili dit grãdinã § ***scãlsit*** (scãl-sítŭ) adg scãlsitã (scãl-sí-tã), scãlsits (scãl-sítsĭ), scãlsiti/scãlsite (scãl-sí-ti) – 1: (loclu) tsi easti arãmat; arãmat; (grãdina) tsi easti curatã di erghi; sãrcljat, plivit, prãshit; 2: lemnul (cheatra, gljatsa, etc.) tsi easti pilichisit; pilichisit, plichisit {ro: scurmat; prăşit; curăţat; sculptat} {fr: fouillé; gratté; nettoyé; sarclé; sculpté} {en: digged; searched; scraped; cleaned; hoed (weeds); carved} ex: udai cu momili scãlsiti (pilichisiti mushat) § ***scãlsiri/scãlsire*** (scãl-sí-ri) sf scãlsiri (scãl-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva scãlseashti; arãmari, sãrcljari, pliviri, prãshiri; pilichisiri, plichisiri {ro: acţiunea de a scurma, de a prăşi; de a curăţa; de a sculpta; scurmare; prăşire; curăţare; sculptare} {fr: action de fouiller; de gratter; de nettoyer; de sarcler; de sculpter} {en: action of digging; of searching; of scraping; of cleaning; of hoeing (weeds); of carving} ex: bumbaclu va scãlsiri (curari di erghi)

scãlsiri/scãlsire (scãl-sí-ri) sf – vedz tu ***scãlsescu***

scãlsit (scãl-sítŭ) adg – vedz tu ***scãlsescu***

scãltiz (scãl-tízŭ) vb I – vedz tu ***scãltsedz***

scãltizari/scãltizare (scãl-ti-zá-ri) sf – vedz tu ***scãltsedz***

scãltizat (scãl-ti-zátŭ) adg – vedz tu ***scãltsedz***

scãltsadzã (scãl-tsá-dzã) sf – vedz tu ***scãltsedz***

scãltsari/scãltsare (scãl-tsá-ri) sf – vedz tu ***scãltsedz***

scãltsat (scãl-tsátŭ) adg – vedz tu ***scãltsedz***

scãltsedz (scãl-tsédzŭ) vb I scãltsai (scãl-tsáĭ) shi scãltsidzai (scãl-tsi-dzáĭ), scãltsam (scãl-tsámŭ) shi scãltsidzam (scãl-tsi-dzámŭ), scãltsatã (scãl-tsá-tã) shi scãltsidzatã (scãl-tsi-dzá-tã), scãltsari/scãltsare (scãl-tsá-ri) shi scãltsidzari/scãltsidzare (scãl-tsi-dzá-ri) – scot dit cheptu unã anasã greauã, cu lavã, ahãndoasã sh-niheamã ca lungã, multi ori cu plãnguti shi shcljimurãri, di itia cã aduchescu tu suflit un dor greu, unã dureari, nvirinari, cripari, etc.; scãltiz, scaltiz, uhtedz, uftedz, suschin, suschir, nuchescu {ro: suspina} {fr: soupirer} {en: sigh} ex: s-u veadã sh-sã scãltseadzã ficiorlu pãnã s-bãneadzã § ***scãltsat*** (scãl-tsátŭ) adg scãltsatã (scãl-tsá-tã), scãltsats (scãl-tsátsĭ), scãltsati/scãltsate (scãl-tsá-ti) – tsi ari scoasã dit cheptu un adiljat greu sh-ahãndos; scãltsidzat, scãltizat, uhtat, uftat, suschinat, suschirat, nuchit {ro: suspinat} {fr: soupiré} {en: sighed} § ***scãltsidzat*** (scãl-tsi-dzátŭ) adg scãltsidzatã (scãl-tsi-dzá-tã), scãltsidzats (scãl-tsi-dzátsĭ), scãltsidzati/scãltsidzate (scãl-tsi-dzá-ti) – (unã cu ***scãltsat***) § ***scãltsari/scãltsare*** (scãl-tsá-ri) sf scãltsãri (scãl-tsắrĭ) – tsea tsi s-fatsi cãndu cariva uhteadzã; uftari, uhtari, suschinari, nuchiri, scãltizari, scãltsidzari {ro: acţiunea de a suspina} {fr: action de soupirer} {en: action of sighing} § ***scãltsidzari/scãltsidzare*** (scãl-tsi-dzá-ri) sf scãltsidzãri (scãl-tsi-dzắrĭ) – (unã cu ***scãltsari***) § ***scãltsadzã*** (scãl-tsá-dzã) sf scãltsãdz (scãl-tsắdzĭ) – anasa (greauã, cu lavã, ahãndoasã sh-niheamã ca lungã, multi ori cu plãnguti shi shcljimurãri) tsi u scoati omlu tsi scãltseadzã; suschir, uhtat, uftat {ro: oftat} {fr: soupir} {en: sigh} ex: s-u videai, scãltsadza (uhtatlu, suschirlu) ti-acãtsa § ***scãltiz*** (scãl-tízŭ) vb I scãltizai (scãl-ti-záĭ), scãltizam (scãl-ti-zámŭ), scãltizatã (scãl-ti-zá-tã), scãltizari/scãltizare (scãl-ti-zá-ri) – (unã cu ***scãltsedz***) ex: inima ãlj scãltizã § ***scaltiz*** (scál-tizŭ) vb I scãltizai (scãl-ti-záĭ), scãltizam (scãl-ti-zámŭ), scãltizatã (scãl-ti-zá-tã), scãltizari/scãltizare (scãl-ti-zá-ri) – (unã cu ***scãltsedz***) ex: scaltizã (uhteadzã), alasã-u niheamã arihati § ***scãltizat*** (scãl-ti-zátŭ) adg scãltizatã (scãl-ti-zá-tã), scãltizats (scãl-ti-zátsĭ), scãltizati/scãltizate (scãl-ti-zá-ti) – (unã cu ***scãltsat***) ex: mizia lj-acumtinã scãltizatlu § ***scãltizari/scãltizare*** (scãl-ti-zá-ri) sf scãltizãri (scãl-ti-zắrĭ) – (unã cu ***scãltsari***)

scãltsidzari/scãltsidzare (scãl-tsi-dzá-ri) sf – vedz tu ***scãltsedz***

scãltsidzat (scãl-tsi-dzátŭ) adg – vedz tu ***scãltsedz***

scãmanghi/scãmanghe (scã-mán-ghi) sf scãmãnghi (scã-mắn-ghi) – plantã criscutã trã hirili tsi nvilescu (ca unã soi di lãnã albã) simintsãli a ljei criscuti tu-unã soi di fructu-cutii; lãna adunatã di pi-aesti simintsi (bunã tra si s-la cu ea plãyiili sh-arãnjli mplini di sãndzi i pronj); hirili fapti dit aestã lãnã ufilisiti la tsãsearea di pãndzã, sindonj, cãmesh, etc.; cãmangu, bumbac {ro: bumbac, vată} {fr: coton, ouate} {en: cotton, wadding} ex: albã, albã ca scãmanghea (bumbaclu) § ***scãmangu*** (scã-mán-gu) sn scãmãndzi (scã-mắn-dzi) – (unã cu ***scãmanghi***)§ ***cãmangu*** (cã-mán-gu) sn cãmãndzi (cã-mắn-dzi) – (unã cu ***scãmanghi***)

scãmangu (scã-mán-gu) sn – vedz tu ***scãmanghi***

scãmnici (scãm-nícĭŭ) sn – vedz tu ***scamnu***

scãndãlithrã (scãn-dã-lí-thrã) sf scãndãlithri/scãndãlithre (scãn-dã-lí-thri) – unã cu ***scãndãlitrã***

scãndãlitrã (scãn-dã-lí-trã) sf – vedz tu ***scãntealji***

scãndelj (scãn-déljĭŭ) sn scãndealji/scãndealje (scãn-deá-lji) shi scãndelj (scãn-déljĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***scãntelj***

scãndilii/scãndilie (scãn-di-lí-i) sf scãndilii (scãn-di-líĭ) – hãlati tsi tradzi cãtrã ea agru-prici (shoarits, pulj, njits prãvdzã, etc.) tra s-lj-acatsã i s-lji vatãmã; avrohi, batã, batcã, cãpani, pãyidã, princã, pringã, scundilii, stãpitsã, alats, lats, cearcu, grip; (fig: tirtipi cu cari cãftãm s-lu-arãdem pri cariva (s-lji bãgãm cuvata, s-lu ncãltsãm, sã-lj trãdzem cãlupea, etc.), s-lu fãtsem tra si scoatã tu padi atseali tsi shtii i tsi featsi peascumta, etc.) {ro: cursă} {fr: piège} {en: trap} ex: scãndilii (bãts, pãyidz) ma s-curdiseshti § ***scundilii/scundilie*** (scun-di-lí-i) sf scundilii (scun-di-líĭ) – (unã cu ***scãndilii***)

scãndiljari/scãndiljare (scãn-di-ljĭá-ri) sf scãndiljeri (scãn-di-ljĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***scãntiljari***

scãndiljat (scãn-di-ljĭátŭ) adg scãndiljatã (scãn-di-ljĭá-tã), scãn-diljats (scãn-di-ljĭátsĭ), scãndiljati/scãndiljate (scãn-di-ljĭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***scãntiljat***

scãndiljedz (scãn-di-ljĭédzŭ) vb I scãndiljai (scãn-di-ljĭáĭ), scãn-diljam (scãn-di-ljĭámŭ), scãndiljatã (scãn-di-ljĭá-tã), scãndilja-ri/scãndiljare (scãn-di-ljĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***scãntiljedz***

scãndurat (scãn-du-rátŭ) adg – vedz tu ***scãndurã***

scãndurã (scắn-du-rã) sf scãnduri (scắn-durĭ) – cumatã di lemnu lungã (putsãn largã shi suptsãri) tãljatã dealungului dit truplu-a unui arburi cu cari s-fac casi (stizmi, pãtunji, citii, ushi, etc.) shi lucri ca measi (scamni, chivuri, etc.); blanã, grendã, mardzini; (fig: 1: scãndurã = unã soi di cãrpitor pri cari si ntindu peturli di pitã; (ii) slab (ca unã scãndurã); (iii) vãrtos, corcan (ca unã scãndurã); expr: 2: cu trei scãnduri; tsi-lj lipseashti unã scãndurã = glar, tivichel, zurlu, cariva tsi nu mindueashti ca oaminjlji di-aradã, tsi nu para u-ari mintea ntreagã) {ro: scândură, doagă} {fr: planche, douve de tonneau} {en: board, plank, stave} ex: pri doauã scãnduri di

ushi; featsi nã shatrã di scãnduri; agiumshu scãndurã (fig: slab ca unã scãndurã); s-featsi scãndurã ((i) vãrtos, icã (ii) slab ca scãndura); mardzinea easti scãndura tsi ari mash unã parti ischi (cã-i tãljatã dit mardzina-a truplui di arburi); durnjii pri scãnduri (mpadi pri pãtunji); om ca cu trei scãnduri (expr: om glar tsi nu u-ari tutã mintea); lj-lipseashti unã scãndurã (expr: tsi nu para u-ari mintea ntreagã); aduchii cã easti cu trei scãnduri (easti glar) § ***scãndurici/scãndurice*** (scãn-du-rí-ci) sf scãndurici/scãndurice (scãn-du-rí-ci) – 1: scãndurã njicã; 2: unã hãlati di la-arãzboi *{ro: scândurițã} {fr: petite planche} {en: small board, small plank}* ex: unã mulici ncãrcatã cu scãndurici (angucitoari: gãljina); scãnduricili lipsescu di la-arãzboi § ***scãndurat*** (scãn-du-rátŭ) adg scãnduratã (scãn-du-rá-tã), scãndurats (scãn-du-rátsĭ), scãndurati/scãndurate (scãn-du-rá-ti) – vãrtos ca unã scãndurã; tsi sta shi nu s-minã ca unã scãndurã; tsi sta niminat ca mortul dit chivuri; tsi sta ca agudit di chicutã; (fig: scãndurat = blãstimat) *{ro: țeapăn ca o scândură} {fr: raidi comme une planche} {en: stiff as a board}* ex: s-nu-aputs dzua di mãni, scãndurate! (fig: blãstimate!)

scãndurici/scãndurice (scãn-du-rí-ci) sf – vedz tu ***scãndurã***

scãndzãlithrã (scãn-dzã-lí-thrã) sf scãndzãlithri/scãndzãlithre (scãn-dzã-lí-thri) – unã cu ***scãndãlitrã***

scãndzãlitrã (scãn-dzã-lí-trã) sf – vedz tu ***scãntealji***

scãnjisescu (scã-nji-sés-cu) vb IV scãnjisii (scã-nji-síĭ), scãnji-seam (scã-nji-seámŭ), scãnjisitã (scã-nji-sí-tã), scãnjisiri/scã-njisire (scã-nji-sí-ri) – 1: fac pri cariva s-lu-acatsã inatea (si s-facã foc di inati); arcedz, inãtusescu, yinãtusescu, gnãtusescu, ariciuescu, agredz, aghredz, timusescu, furtsuescu, furchisescu, ngindu, nãirescu, nãrãescu, nãrescu, aprindu, lisixescu, turbu, turbedz; 2: nu lu-alas arihati (l-crep) cu ntribãrli icã faptili-a meali; cãrtescu, pihtusescu, schin, cãscãndisescu *{ro: înfuria; sâcâi} {fr: faire enrager quelqu'un, trimbaler; ennuyer, tracasser} {en: infuriate; annoy, bother}* ex: acãtsarã si sharãdã di nãs shi s-lu scãnjiseascã (cãrteascã, schinã); lu scãnjisescu (l-cãrtescu) multu § ***scãnjisit*** (scã-nji-sítŭ) adg scãnjisitã (scã-nji-sí-tã), scãnjisits (scã-nji-sítsĭ), scãnjisiti/scãnjisite (scã-nji-sí-ti) – 1: faptu sã-lj hibã (s-lu-acatsã) inatea; nãirit, nãrãit, nãrit, yinãtusit, inãtusit, gnãtusit, arceat, ariciuit, agrat, aghrat, timusit, furtsuit, furchisit, ngindat, apres (di inati), lixit, turbat; 2: nealãsat arihati (cripat) cu ntribãrli icã faptili-a unui; cãrtit, pihtusit, schinat, cãscãndisit *{ro: înfuriat, supărat; sâcâit} {fr: mis en colère, enragé; ennuyé, tracassé} {en: infuriated; annoyed, bothered}* § ***scãnjisiri/scãnjisire*** (scã-nji-sí-ri) sf scãnjisíri (scã-nji-sírĭ) –1: atsea tsi s-fatsi cãndu un easti acãtsat di inati; nãiriri, nãrãiri, nãriri, yinãtusiri, gnãtusiri, arceari, ariciuiri, agrari, aghrari, timusiri, furtsuiri, furchisiri, ngindari, aprindiri (di inati), lixiri, turbari; 2: nealãsari arihati (cripat) cu ntribãrli icã faptili-a unui; cãrtiri, pihtusiri, schinari, cãscãndisiri *{ro: acțiunea de a înfuria, de a se supăra, de a âcâi; înfuriare, supărare; sâcâire} {fr: action de se mettre en colère (de s' ennuyer, de tracasser} {en: action of making angry (of annoying, of bothering)}*

scãnjisiri/scãnjisire (scã-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***scãnjisescu***

scãnjisit (scã-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***scãnjisescu***

scãntealji/scãntealje (scãn-teá-lji) sf scãntealji/scãntealje (scãn-teá-lji) shi scãntelj (scãn-téljĭ) – cumatã multu njicã tsi ardi sh-ansari tu vimtu dit un lucru tsi easti apres (cãrbuni, jar, lemnu, etc.), tsi ascapirã ca pira, sh-cari nu tsãni multu ma s-astindzi unãshunã (ma putsã di cãt dai cu peana di oclji); cumatã njicã di foc tsi ansari cãndu dauã lucri scliro s-agudescu (ca sturnarea shi cilechea, bunãoarã), cari ascapirã tu vimtu shi s-cheari unãshunã; scãntelji, scãntelj, scãndãlitrã, spitã; (fig: scãntealji = (i) lunjinã multu slabã sh-njicã tsi s-veadi sh-cheari unãshunã n dipãrtari (ca licuricilu tu earbã, bunãoarã); (ii) lucru multu njic sh-fãrã simasii, tsi poati s-lu facã si s-amintã un lucru multu mari) *{ro: scânteie} {fr: étincelle} {en: spark}* ex: scãntealji vidzu catilu; cum trec scãnteljli di-astrãpii; isha scãntelj (spiti) dit ugeac § ***scãntelji/scãntelje*** (scãn-té-lji) sf scãntelji/scãntelje (scãn-té-lji) shi scãntelj (scãn-téljĭ) – (unã cu ***scãntealji***) ex: nã scãntelji (scãndãlitrã) easti duri tra s-lja foc casa § ***scãntelj***[1] (scãn-téljĭŭ) sn scãntealji/scãntealje (scãn-teá-lji) shi scãntelj (scãn-téljĭ) – (unã cu ***scãntealji***) ex: nu aflats nitsiun scãntelj di foc § ***scãntiljedz*** (scãn-ti-ljĭédzŭ) vb I scãntiljai (scãn-ti-ljĭáĭ), scãntiljam (scãn-ti-ljĭámŭ), scãntiljatã (scãn-ti-ljĭá-tã), scãntiljari/scãntiljare (scãn-ti-ljĭá-ri) – (un lucru tsi ardi) scoati sh-arãspãndeashti scãntelj; fac s-easã nã scãntealji dit un lucru tsi-ardi; fac unã lunjinã tsi nyiliceashti ca-atsea faptã di-unã scãntealji; shcrãpuescu, sfuldzir, ascapir, anyilicescu, nyilicescu, nyilcescu, nyilici, yilcescu, lãmbrusescu, limbisescu, lutsescu, lãyicescu, liyicescu; (expr: 1: ocljilj nj-scãntiljadzã = ocljilj ãnj suntu yii, apresh, nyilicescu sh-ascapirã ca neshti scãntealji; 2: lj-dau unã di-lj scãntiljadzã ocljilj = lj-dau unã pliscutã (lu-agudescu pri cap) shi-l fac s-veadã steali verdzã; lj-dau un shcop bun) *{ro: scânteia, străluci} {fr: étinceler, scintiller, briller} {en: sparkle, glitter}* ex: pit casi scãntiljadzã; tu munti scãntilja (lãmbrusea) focuri tu trei locuri; lj-u astradzi di-lj scãntiljadzã ocljilj (expr: lj-da unã pliscutã sãnãtoasã) § ***scãntelj***[2] (scãn-téljŭ) vb I scãntiljai (scãn-ti-ljĭáĭ), scãntiljam (scãn-ti-ljĭámŭ), scãntiljatã (scãn-ti-ljĭá-tã), scãntiljari/scãntiljare (scãn-ti-ljĭá-ri) – (unã cu ***scãntiljedz***) ex: lutseafirlu acãtsã sã scãntealji § ***scãntiljat*** (scãn-ti-ljĭátŭ) adg scãntiljatã (scãn-ti-ljĭá-tã), scãntiljats (scãn-ti-ljĭátsĭ), scãntiljati/scãntiljate (scãn-ti-ljĭá-ti) – tsi fatsi (tsi-ari faptã) unã lunjinã yii sh-multu shcurtã ca unã scãntealji; shcrãpuit, sfuldzirat, ascãpirat, anyilicit, nyilicit, nyilcit, yilcit, lãmbrusit, limbisit, lutsit, lãyicit, liyicit *{ro: scânteiat, strălucit} {fr: étincelé, scintillé, brillé} {en: sparkled, glittered}* § ***scãntiljari/scãntiljare*** (scãn-ti-ljĭá-ri) sf scãntiljeri (scãn-ti-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu scãntiljadzã, cãndu easi nã scãntealji; shcrãpuiri, sfuldzirari, ascãpirari, anyiliciri, nyiliciri, nyilciri, yilciri, lãmbrusiri, limbisiri, lutsiri, lãyiciri, liyiciri *{ro: acțiunea de a scânteia, de a străluci; scânteiere, strălucire} {fr: action d'étinceler, de scintiller, de briller} {en: action of sparkling, of glittering}* ex: scãntiljarea-a lunjinjlor nã spusi cã him aproapea di hoarã § ***scãntiljos*** (scãn-ti-ljĭósŭ) adg scãntiljoasã (scãn-ti-ljĭoá-sã), scãntiljosh (scãn-ti-ljĭóshĭ), scãntiljoasi/scãntiljoase (scãn-ti-ljĭoá-si) – tsi scãntiljadzã; tsi scoati scãntelj; tsi lunjineadzã ca scãntealja; nyilicios, yilcios, lunjinos, scãntiljos, lunjinat, lutsitor, lutsit, cãrtãtirat, shcãlichiceat *{ro: scânteios} {fr: étincelant, brillant} {en: sparkling, brilliant}* ex: tserlu scãntiljos cu steali; mutream nã steauã scãntiljoasã (tsi scãntiljadzã) § ***scãndãlitrã*** (scãn-dã-lí-trã) sf scãndãlitri/scãndãlitre (scãn-dã-lí-tri) (unã cu ***scãntealji***) § ***scãndzãlitrã*** (scãn-dzã-lí-trã) sf scãndzãlitri/scãndzãlitre (scãn-dzã-lí-tri) – (unã cu ***scãntealji***)

scãntelj[1] (scãn-téljĭŭ) sn – vedz tu ***scãntealji***

scãntelj[2] (scãn-téljŭ) vb I – vedz tu ***scãntealji***

scãntelji/scãntelje (scãn-té-lji) sf – vedz tu ***scãntealji***

scãntiljari/scãntiljare (scãn-ti-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***scãntealji***

scãntiljat (scãn-ti-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***scãntealji***

scãntiljedz (scãn-ti-ljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***scãntealji***

scãntiljos (scãn-ti-ljĭósŭ) adg – vedz tu ***scãntealji***

scãpari/scãpare (scã-pá-ri) sf – vedz tu ***ascap***

scãpat (scã-pátŭ) adg – vedz tu ***ascap***

scãpãtor (scã-pã-tórŭ) adg – vedz tu ***ascap***

scãpirari/scãpirare (scã-pi-rá-ri) sf – vedz tu ***ascapir***

scãpirat (scã-pi-rátŭ) adg – vedz tu ***ascapir***

scãpitari[1]***/scãpitare*** (as-cã-pi-tá-ri) sf – vedz tu ***ascapit***[1]

scãpitari[2]***/scãpitare*** (scã-pi-tá-ri) sf – vedz tu ***ascapit***[2]

scãpitat[1] (as-cã-pi-tátŭ) – vedz tu adg ***ascapit***[1]

scãpitat[2] (scã-pi-tátŭ) adg – vedz tu ***ascapit***[2]

scãpitatã (scã-pi-tá-tã) sf –vedz tu ***ascapit***[2]

scãpitatã[*] (scã-pi-tá-tã) – fimininlu singular di la adg. "scãpitat"; vedz ***scãpitat***[1], ***scãpitat***[2]

scãpitor (scã-pi-tórŭ) adg – vedz tu ***ascap***

scãpsush (scãp-súshĭŭ) sm – vedz tu ***scãpush***

scãpush (scã-púshĭŭ) sm scãpush (scã-púshĭ) – unã soi di pescu (di primuvearã); scãpsush *{ro: un fel de pește} {fr: espèce de poisson de printemps} {en: a species of fish}* § ***scãpsush*** (scãp-súshĭŭ) sm scãpsush (scãp-súshĭ) – (unã cu ***scãpush***)

scãrcalets (scãr-ca-létsŭ) sm – vedz tu ***scarcalec***

scãrcã (scắr-cã) sf – vedz tu ***shcarpã***

scãrcãcari/scãrcãcare (scãr-cã-cá-ri) sf – vedz tu ***scãrcic***[1]

scãrchescu (scãr-chĭés-cu) vb IV scãrchii (scãr-chíĭ), scãrcheam (scãr-chĭámŭ), scãrchitã (scãr-chí-tã), scãrchiri/scãrchire (scãr-chí-ri) – l-duc un lucru pãnã la capit; astãmãtsescu un lucru; astãmãtsescu lucrul aclo iu-agiumsi shi nu lu-alas si s-facã ma diparti; l-dau nafoarã di la lucru pri cariva; l-dipãrtedz di tsiva; bitisescu, bitsescu, sculusescu, susescu, tilescu, apulsescu, mburescu, burescu *{ro: termina; suprima, concedia, depărta}* *{fr: achever, terminer (le tissage); supprimer, congédier, écarter}* *{en: finish; stop, suppress, dismiss, discard}* ex: scãrchii pãndza (bitisii di tsãseari); scãrchi arãzboilu (bitisi lucrul di la arãzboi); polimlu avea scãrchitã (s-avea bitisitã, astãmãtsitã); lj-u scãrchi (astãmãtsi, sculã) dhyeara; lji scãrchi lufelu (astãmãtsi tra s-lji-l da); lu scãrchii (l-ded nafoarã) di la lucru; nj-u fricã s-nu mi scãrcheascã (s-nu mi da nafoarã di la lucru); nã scãrchi soea (nã dipãrtã di soi), nã dispãrtsã di lumi § ***scãrchit*** (scãr-chítŭ) adg scãrchitã (scãr-chí-tã), scãrchits (scãr-chítsĭ), scãrchiti/scãrchite (scãr-chí-ti) – (lucru) tsi easti dus pãnã la capit; tsi easti astãmãtsit; tsi easti dat nafoarã di la lucru; tsi easti ndipãrtat di tsiva; bitisit, bitsit, sculusit, susit, tilit, apulsit, mburit, burit *{ro: terminat; suprimat, concediat, depărtat}* *{fr: achevé, terminé; supprimé, congédié, écarté}* *{en: finished; stopped, suppressed, dismissed, discarded}* § ***scãrchiri/scãrchire*** (scãr-chí-ri) sf scãrchiri (scãr-chírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva bitiseashti un lucru; bitisiri, bitsiri, sculusiri, susiri, tiliri, apulsiri, mburiri, buriri *{ro: acţiunea de a termina, de a isprăvi; terminare, isprăvire, sfârşire}* *{fr: action d'achever, de terminer, de finir}* *{en: action of finishing, of terminating}* ex: dauã-arãzboai trã scãrchiri (trã bitisiri) nu-i njic lucru; di frica-a scãrchiriljei (dariljei noafoarã di la lucru), mi dush § ***scãrchiturã*** (scãr-chi-tú-rã) sf scãrchituri (scãr-chi-túrĭ) – scãrchiri, bitisiri, bitsiri, sculusiri, susiri, tiliri, apulsiri, mburiri, buriri *{ro: terminare, sfârşit}* *{fr: achevement, fin (d'une operation)}* *{en: end, termination}*

scãrchinari/scãrchinare (scãr-chi-ná-ri) sf – vedz tu ***scarchin***

scãrchinat (scãr-chi-nátŭ) adg – vedz tu ***scarchin***

scãrchinãturã (scãr-chi-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***scarchin***

scãrchirari/scãrchirare (scãr-chi-rá-ri) sf scãrchirãri (scãr-chi-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***scãrchinari***

scãrchiri/scãrchire (scãr-chí-ri) sf – vedz tu ***scãrchescu***

scãrchit (scãr-chítŭ) adg – vedz tu ***scãrchescu***

scãrchiturã (scãr-chi-tú-rã) sf – vedz tu ***scãrchescu***

scãrcic[1] (scắr-cicŭ) vb I scãrcicai (scãr-ci-cáĭ), scãrcicam (scãr-ci-cámŭ), scãrcicatã (scãr-ci-cá-tã), scãrcicari/scãrcicare (scãr-ci-cá-ri) – fac un vrondu uscat cãndu-lj frec dintsãlj un di-alantu; cãrtsãnescu (dintsãlj), crãtsãnescu, scãrshnescu, scrãcic, shcãrcic, zgroamic *{ro: scrâşni (dinţii)}* *{fr: grincer des dents}* *{en: grind one's teeth}* ex: scãrcicam dintsãlj; scãrcicã mãseili; dintsãlj scãrcicã nãoarã § ***scãrcicat*** (scãr-ci-cátŭ) adg scãrcicatã (scãr-ci-cá-tã), scãrcicats (scãr-ci-cátsĭ), scãrcicati/scãrcicate (scãr-ci-cá-ti) – cari fatsi un vrondu uscat ca-atsel a dintsãlor cãndu s-freacã un di-alantu; cãrtsãnit, crãtsãnit; shcãrcicat, scrãcicat, scãrshnit, zgrumicat *{ro: scrâşnit (dinţii)}* *{fr: grincé, (dent) grincée}* *{en: ground (teeth)}* § ***scãrcicari/scãrcicare*** (scãr-ci-cá-ri) sf scãrcicãri (scãr-ci-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã scãrcicã dintsãlj; cãrtsãniri, crãtsãniri, scrãcicari, shcãrcicari, scãrshniri, zgrumicari *{ro: acţiunea de a scrâşni (dinţii); scrâşnire}* *{fr: action de grincer (les dents)}* *{en: action of grinding (one's teeth)}* § ***scãrcãcari/scãrcãcare*** (scãr-cã-cá-ri) sf scãrcãcãri (scãr-cã-cắrĭ) – (unã cu ***scãrcicari***) § ***scrãcic*** (scrắ-cicŭ) vb I scrãcicai (scrã-ci-cáĭ), scrãcicam (scrã-ci-cámŭ), scrãcicatã (scrã-ci-cá-tã), scrãcicari/scrãcicare (scrã-ci-cá-ri) – (unã cu ***scãrcic***) ex: scrãcicam dintsãlj § ***scrãcicat*** (scrã-ci-cátŭ) adg scrãcicatã (scrã-ci-cá-tã), scrãcicats (scrã-ci-cátsĭ), scrãcicati/scrãcicate (scrã-ci-cá-ti) – (unã cu ***scãrcicat***) § ***scrãcicari/scrãcicare*** (scrã-ci-cá-ri) sf scrãcicãri (scrã-ci-cắrĭ) – (unã cu ***scãrcicari***) § ***shcãrcic*** (scắr-cicŭ) vb I shcãrcicai (shcãr-ci-cáĭ), shcãrcicam (shcãr-ci-cámŭ), shcãrcicatã (shcãr-ci-cá-tã), shcãrcicari/shcãrcicare (shcãr-ci-cá-ri) – (unã cu ***scãrcic***) § ***shcãrcicat*** (shcãr-ci-cátŭ) adg shcãrcicatã (shcãr-ci-cá-tã), shcãrcicats (shcãr-ci-cátsĭ), shcãrcicati/shcãrcicate (shcãr-ci-cá-ti) – (unã cu ***scãrcicat***) § ***shcãrcicari/shcãrcicare*** (shcãr-ci-cá-ri) sf shcãrcicãri (shcãr-ci-cắrĭ) – (unã cu ***scãrcicari***) § ***scãrshnescu*** (scãrsh-nés-cu) vb IV scãrshnii (scãrsh-níĭ), scãrshneam (scãrsh-neámŭ), scãrshnitã (scãrsh-ní-tã), scãrshniri/scãrshnire (scãrsh-ní-ri) – (unã cu ***scãrcic***) § ***scãrshnit*** (scãrsh-nítŭ) adg scãrshnitã (scãrsh-ní-tã), scãrshnits (scãrsh-nítsĭ), scãrshniti/scãrshnite (scãrsh-ní-ti) – (unã cu ***scãrcicat***) § ***scãrshniri/scãrshnire*** (scãrsh-ní-ri) sf scãrshniri (scãrsh-nírĭ) – (unã cu ***scãrcicari***)

scãrcic[2] (scắr-cicŭ) sn – vedz tu ***scãrciu***

scãrcicari/scãrcicare (scãr-ci-cá-ri) sf – vedz tu ***scãrcic***[1]

scãrcicat (scãr-ci-cátŭ) adg – vedz tu ***scãrcic***[1]

scãrciu (scắr-cĭu) sn scãrciuri (scắr-cĭurĭ) – tsãsut moali dit truplu a omlui shi a prãvdzãlor tsi sh-u-adutsi cu lasticlu (cari, multi ori, s-aflã namisa di oasi, ma poati si s-aflã sh-ahoryea tu loc di os, cãndu truplu easti tinir); tsãsut moali (suptsãri shi albu) dit truplu a omlui shi a prãvdzãlor tsi sh-u-adutsi cu un mãnuclju di hiri multu vãrtoasi tsi leagã mushcljul di os; scãrcic, cãrtsã (plural) *{ro: zgârci, cartilaj, tendon}* *{fr: cartilage, tendon}* *{en: cartilage, tendon}* § ***scãrcic***[2] (scắr-cicŭ) sn scãrcicuri (scắr-ci-curĭ) – (unã cu ***scãrciu***)

scãrculets (scãr-cu-létsŭ) sm – vedz tu ***scarcalec***

scãrfisescu (scãr-fi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ncãrfusescu***

scãrfisiri/scãrfisire (scãr-fi-sí-ri) sf – vedz tu ***ncãrfusescu***

scãrfisit (scãr-fi-sítŭ) adg – vedz tu ***ncãrfusescu***

scãrfusescu (scãr-fu-sés-cu) (mi) vb IV ***ncãrfusescu***

scãrfusiri/scãrfusire (s-cãr-fu-sí-ri) sf – vedz tu ***ncãrfusescu***

scãrfusit (s-cãr-fu-sítŭ) adg – vedz tu ***ncãrfusescu***

scãricã (scã-rí-cã) sf – vedz tu ***scarã***[1]

scãrledz (scãr-lédzŭ) vb I scãrlidzai (scãr-li-dzáĭ), scãrlidzam (scãr-li-dzámŭ), scãrlidzatã (scãr-li-dzá-tã), scãrlidzari/scãrlidzare (scãr-li-dzá-ri) – plãngu multu, pãnã avursescu di plãndzeari; plãngu cu hohuti sh-cu jali; versu lãcrinj multi *{ro: plânge de istov}* *{fr: sangloter; pleurer à chaudes larmes}* *{en: sob; sob one's heart out}* § ***scãrlidzat*** (scãr-li-dzátŭ) adg scãrlidzatã (scãr-li-dzá-tã), scãrlidzats (scãr-li-dzátsĭ), scãrlidzati/scãrlidzate (scãr-li-dzá-ti) – tsi ari plãmtã greu, cu hohuti sh-cu jali *{ro: care a plâns de istov}* *{fr: qui a sangloté; qui a pleuré à chaudes larmes}* *{en: who has sobbed his heart out}* § ***scãrlidzari/scãrlidzare*** (scãr-li-dzá-ri) sf scãrlidzãri (scãr-li-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva plãndzi multu, cu hohuti, di jali *{ro: acţiunea de a plânge de istov}* *{fr: action de sangloter; de pleurer à chaudes larmes}* *{en: action of sobbing; of sobbing one's heart out}*

scãrlidzari/scãrlidzare (scãr-li-dzá-ri) sf – vedz tu ***scãrledz***

scãrlidzat (scãr-li-dzátŭ) adg – vedz tu ***scãrledz***

scãrminari/scãrminare (scãr-mi-ná-ri) sf – vedz tu ***scarmin***

scãrminat (scãr-mi-nátŭ) adg – vedz tu ***scarmin***

scãrminãturã (scãr-mi-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***scarmin***

scãrpã[1] (scắr-pã) sf scãrpi/scãrpe (scắr-pi) – cumatã multu njicã shi suptsãri tsi ari ishitã (cãdzutã i armasã) di la un lucru tsi s-ari aspartã i disicatã (ca lemnul, bunãoarã); scãrpoaci, shcãrpã, ashclji, anghidã, surtsel, schizari, tsandãrã, luschidã, lutseatrã, licãturã, pilicudã, mindzalji, minutsalji, mintsalji, spitsã, gãgi *{ro: aşchie}* *{fr: éclat de bois, copeau}* *{en: splint}* ex: pirã di leamni, i di scãrpi (ashclji), i di surtseali; cãdzu unã scãrpã (luschidã); lji nhidzea scãrpi (ashclji, luschidz) di lemnu tu unglji; lj-arsãri scãrpa (ashclja, luschida) § ***scãrpoaci/scãrpoace*** (scãr-poá-ci) sf scãrpoci (scãr-pócĭ) – (unã cu ***scãrpã***[1]) § ***shcãrpã***[1] (shcắr-pã) sf shcãrpi/shcãrpe (shcắr-pi) – (unã cu ***scãrpã***[1])

scãrpã[2] (scắr-pã) sf scãrpi/scãrpe (scắr-pi) – hãlati njicã di lemnu (metal i plasticã), tsi easti largã tu-un capit sh-ca tãljitoasã tu-alantã, tsi s-bagã tu lemnu (arburi) tra si s-disicã (talji) ma lishor; sfinã *{ro: pană (de tăiat lemne)}* *{fr: cale, coin a fendre}* *{en: wedge}* ex: cu scãrpa (sfina) s-disicã lemnul ma lishor

scãrpoaci/scãrpoace (scãr-poá-ci) sf – vedz tu ***scãrpã***[1]

scãrpos (scãr-pósŭ) adg – vedz tu ***shcarpã***

scãrshnescu (scãrsh-nés-cu) vb IV – vedz tu ***scãrcic***[1]

scãrshniri/scãrshnire (scãrsh-ní-ri) sf – vedz tu ***scãrcic***[1]

scãrshnit (scãrsh-nítŭ) adg – vedz tu ***scãrcic***[1]

scãrtsãn (scãr-tsãnŭ) vb IV scãrtsãnii (scãr-tsã-níĭ), scãrtsãneam (scãr-tsã-neámŭ), scãrtsãnitã (scãr-tsã-ní-tã), scãrtsãniri/scãrtsãnire (scãr-tsã-ní-ri) – 1: fac un vrondu uscat ca-atsel a leamnilor cãndu s-freacã un di-alantu (s-frãngu, creapã, plãscãnescu, ardu tu vatrã, etc.) icã usha (niumtã) cãndu s-dishcljidi; 2: fac un vrondu uscat cãndu-lj frec dintsãlj un di-alantu, etc.; cãrtsãnescu, crãtsãnescu; (trã dintsã) scãrcic, shcãrcic, scãrshnescu *{ro: trozni, scrâşni dinţii}* *{fr: craquer, grincer, grincer les dents}* *{en: crack, creak, grind one's teeth}* § ***scãrtsãnit*** (scãr-tsã-nítŭ) adg scãrtsãnitã (scãr-tsã-ní-tã), scãrtsãnits (scãr-tsã-nítsĭ), scãrtsãniti/scãrtsãnite (scãr-tsã-ní-ti) – cari fatsi un vrondu uscat ca-atsel a leamnilor cãndu s-freacã; cãrtsãnit, crãtsãnit; (trã dintsã) scãrcicat, scrãcicat, shcãrcicat, scãrshnit *{ro: troznit, scrâşnit dinţii}* *{fr: craqué, grincé, dent grincée}* *{en: cracked, creaked, ground teeth}* § ***scãrtsãniri/scãrtsãnire*** (scãr-tsã-ní-ri) sf scãrtsãniri (scãr-tsã-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu scãrtsãneashti tsiva; cãrtsãniri, crãtsãniri, (trã dintsã) scãrcicari, scrãcicari, shcãrcicari, scãrshniri *{ro: acţiunea de a trozni, de a scrâşni dinţii}* *{fr: action de craquer, de grincer, de grincer les dents}* *{en: action of cracking, of creaking, of grinding one's teeth}*

scãrtsãniri/scãrtsãnire (scãr-tsã-ní-ri) sf – vedz tu ***scãrtsãn***

scãrtsãnit (scãr-tsã-nítŭ) adg – vedz tu ***scãrtsãn***

scãrtsioarã (scãr-tsi-oá-rã) sf scãrtsiori (scãr-tsi-órĭ) – partea di nghios a pãnticãljei; partea dit trup tsi s-aflã namisa di pãnticã (partea di nghios) shi coapsã (partea di nsus); unã di dauãli pãrtsã di sum bratsã a omlui di la coasti pãnã tu loclu iu s-acatsã ciciorlu di trup; gof, ciupoc, cipoc, cãrtsioarã, curtsori, slaghinã, slãghinã, slãbintsã, cãlcu, ilji *{ro: şold}* *{fr: partie du corp entre le basventre et la cuisse, hanches, aine}* *{en: hip}*

sceari/sceare (sceá-ri) sf sceri (scĭérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shteari***

sceptu (scép-tu) (mi) vb I sciptai (scip-táĭ), sciptam (scip-támŭ), sciptatã (scip-tá-tã), sciptari/sciptare (scip-tá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shteptu***

sch… – trã zboarãli tsi nchisescu cu ***sch…***, vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***shclj…***

scheahtru (sheáh-tru) sm sf scheahtrã (sheáh-trã), scheahtsrã (scheáh-tsrã), scheahtri/scheahtre (scheáh-tri) – hiintsã scoasã dit mintea-a omlui cu cari s-aspar njitlji (cã va yinã sã-lj lja cu nãsh, ma s-nu hibã bunj, ma s-nu s-ducã s-doarmã cãndu esti oara, etc.); hiintsã dit mintea-a omlui tsi s-aspuni la oaminjlji cu mintea slabã (ma multu noaptea sh-tu locurli apãrãtsiti, fãrã oaminj), cari pistipsescu cã easti suflitlu-a unui om mortu tsi ari dipusã pri loc diznou; par hiptu tu loc shi nviscut cu palji shi stranji veclji tra si sh-u-aducã cu-un om (di cari va s-asparã puljlji tra s-nu yinã la agri); scheastrã, boshi, goshi, tãrbosh, bãbãljur, bubushar, bubair, babughear; fandagmã, fandazmã, stihio, stihii, etc. *{ro: sperietoare, gogoritsã, momâie, fantomă}* *{fr: épouvantail, fantôme, spectre}* *{en: scarecrow, phantom, bogy man}* § ***scheastrã*** (scheás-trã) sf scheastri/scheastre (scheás-tri) – (unã cu ***scheahtru***)

scheardiri/scheardire (schĭár-di-ri) sf – vedz tu ***cher***

scheari/scheare (schĭá-ri) sf – vedz tu ***ischiu***

scheastrã (scheás-trã) sf – vedz tu ***scheahtru***

scheat (schĭátŭ) adg – vedz tu ***ischiu***

schedz (schĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ischiu***

schelet (sche-létŭ) scheleti/schelete (sche-lé-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***schilet***

scheli[1]***/schele*** (sché-li) sf scheli (sché-li) – unã soi di scarã tsi shadi pi cicioarili a ljei (pri cari lucrãtorlji pot sã-sh tsãnã hãlãtsli di lucru cu cari pot s-lucreadzã cãndu analtsã casi icã li buisescu) *{ro: schelă}* *{fr: échafaud, estrade}* *{en: scaffold, platform}*

scheli[2]***/schele*** (sché-li) sf scheli (sché-li) – partea-a truplui di om iu s-leagã ciciorlu cu mesea; boshã, cãlcu, coapsã, cipoc, ciupoc, gof, slaghinã, cãrtsioarã, ilji *{ro: şold}* *{fr: hanche}* *{en: hip}*

scheli[3]***/schele*** (sché-li) sf scheli (sché-li) – loc (cu apã) tu mardzinea di-amari i di-arãu iu pamporli pot si sh-aflã apanghiu tu oara di furtunã sh-iu s-duc sã ncarcã shi s-discarcã prãmãtii; cãsãbã la mardzinea di-amari, tsi ari un ahtari loc di-apanghiu; portu (di-amari) *{ro: port}* *{fr: port}* *{en: port}* ex: la scheli (portul di-amari) avea rizachi

schepi[1]***/schepe*** (schĭé-pi) sf schepi (schĭépĭ) – punga tu cari s-aflã matsãli a prãvdzãlor; aschepi, shchepi, tsipã *{ro: prapor}* *{fr: crépine}* *{en: caul}* ex: njelu tsi-i trã fridzeari prindi anvãliri cu schepea (tsipa) a lui § ***aschepi***[1]***/aschepe*** (as-chĭé-pi) sf aschepi (as-chĭépĭ) – (unã cu ***schepi***[1]) § ***shchepi***[1]***/shchepe*** (shchĭé-pi) sf shchepi (shchĭépĭ) – (unã cu ***schepi***[1])

schepi[2]***/schepe*** (schĭé-pi) sf schepi (schĭépĭ) – aschepi, shchepi; 1: hiri suptsãri shi galbini (ca di-amalamã) tsi nveasta noauã li poartã tu loc di zãvon; 2: cumatã di pãndzã (multi ori di sirmã) cu cari muljarea sh-acoapirã caplu i fatsa (sh-cari, cãndu easti di hromã lai, u poartã ca semnu di jali); mãndilã, cimber, lãhurã, baltsu, vlashcã, poshi, zãvon, zvon, etc. *{ro: voal de beteală; văl (de doliu)}* *{fr: flot de fil d'or que les jeunes mariées portent en guise de voile; toile mince, espèce de voile (mouchoir) de tête, crêpe}* *{en: veil of tinsel worn by the bride in place of the ordinary veil; headscarf, black mourning crape}* ex: nveasta noauã ari fatsa-lj acupiritã cu schepi lungã; eara mash tu lãi shi cu schepi pi fesi § ***aschepi***[2]***/aschepe*** (as-chĭé-pi) sf aschepi (as-chĭépĭ) – (unã cu ***schepi***[2]) ex: nveasta cu teljuri shi aschepi nica pi fatsã § ***shchepi***[2]***/shchepe*** (shchĭé-pi) sf shchepi (shchĭépĭ) – (unã cu ***schepi***[2]) ex: cu-unã shchepi shecherlii

scherdu (schĭér-du) (mi) vb III shi II – vedz tu ***cher***

schertsã (schér-tsã) sf schertsã (schér-tsã) – zboarã i isturii shcurtã tsi li dzãtsi omlu tra s-facã hazi icã si sh-arãdã di tsiva i cariva (tra s-facã lumea s-arãdã); ãngljimã, ngljimã, gljimã, shicã, shicai, gifã *{ro: glumă, cochetărie}* *{fr: plaisanterie, badinage, coquetteries}* *{en: joke, jest, coquetry}*

schesi (sché-si) sf schesi (schésĭ) – ligãtura tsi u au namisa di elj (cu zburãrea, videarea, adunarea, vrearea, uspitsãlja, etc.) soea, oaminjlji, oaspitslji, etc.; cioara (fig.) *{ro: legătuă, relaţie}* *{fr: rapport, relation}* *{en: connection, relation}*

schet (schétŭ) adg schetã (sché-tã), schets (schétsĭ), scheti/schete (sché-ti) – aplo, neamisticat cu tsiva altu, curat, munat, sadeu, sade *{ro: simplu, pur}* *{fr: simple, pur, non mélangé}* *{en: simple, pure, unmixed}* ex: mãcari schetã (aplo, curatã, neamisticatã cu altã mãcari)

schetã (sché-tã) sf pl(?) – partea di nãinti chindisitã a zãvonlui di nveastã nauã *{ro: partea brodată a voalului de mireasă}* *{fr: partie brodé du voile d'une jeune mariée}* *{en: embroided part of the veil of a bride}* ex: scheta a zãvonlui a ljei eara ti namã

schetã* (sché-tã) – sing. fim. di la adg. "schet"; vedz ***schet***

schic (schícŭ) sn schicuri (schí-curĭ) – truplu lungu (di vãrã dzatsi cm) pri cari suntu acãtsati stres, unã ningã-alantã, protã lilicili di grãn (di sicarã, di ordzu, etc.) sh-ma nãpoi s-aflã ncljisi gãrnutsãli; schicã, schicurã, spitsã *{ro: spic}* *{fr: épi}* *{en: ear of grain}* ex: truplu-a meu ca schic di gãrnu; schic di veardi grãn; frundzã veardi, schic di gãrnu; ãlj culcã mpadi ca tsiva schicuri; mãnuclji di schicuri; ari schiclu mari; galbin ca schiclu di grãn § ***schicã*** (schí-cã) sf schitsi/schitse (schí-tsi) – (unã cu ***schic***) § ***schicurã*** (schí-cu-rã) sf schicuri/schicure (schí-cu-ri) – (unã cu ***schic***) § ***spitsã***[1] (spí-tsã) sf spitsã (spí-tsã) (unã cu ***schic***) § ***schicuescu*** (schi-cu-ĭés-cu) vb IV schicuii (schi-cu-íĭ), schicueam (schi-cu-ĭámŭ), schicuitã (schi-cu-í-tã), schicuiri/schicuire (schi-cu-í-ri) – adun schicurli di grãn (sicarã, ordzu, etc.) tsi cãdzurã sh-armasirã tu agru dupã sitsirari *{ro: spicui}* *{fr: ramasser les épis restées dans les champs après la récolte}* *{en: pick up the ears of grain fallen on the ground after the harvest}* ex: shicui (adunã schicuri) prit agri § ***schicuit*** (schi-cu-ítŭ) adg schicuitã (schi-cu-í-tã), schicuits (schi-cu-ítsĭ), schicuiti/schicuite (schi-cu-í-ti) – (schic) adunat dit agru dupã sitsirari *{ro: spicuit}* *{fr: (épi) ramassé des champs après la récolte}* *{en: (ear of grain)*

picked up from the ground after the harvest} § ***schicuiri/schicuire*** (schi-cu-í-ri) sf schicuiri (schi-cu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu schicurli suntu adunati dit agri *{ro: acţiunea de a spicui} {fr: action de ramasser les épis restées dans les champs après la récolte} {en: action of picking up the ears of grain fallen on the ground after the harvest}*

schicã (schí-cã) sf – vedz tu ***schic***

schicuescu (schi-cu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***schic***

schicuiri/schicuire (schi-cu-í-ri) sf – vedz tu ***schic***

schicuit (schi-cu-ítŭ) adg – vedz tu ***schic***

schicurã (schí-cu-rã) sf – vedz tu ***schic***

schicurici (schi-cu-rícĭŭ) sn schicurici/schicurice (schi-cu-rí-ci) – bair njic di flurii *{ro: salbă mică} {fr: petit collier de ducats} {en: small neclace of golden coins}* ex: nveastili poartã schicurici di flurii shi, anamisa di eali, cãti un bair di flurii

schifter (schif-térŭ) sm schifteri (schif-térĭ) – 1: pulj mari tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj) njits; sifter, xifter, ahmageai, yirãchinã, ghirãchinã, gãrãchinã, hirãchinã, fiturishchi, hutã, hutcã, sãcol, sfrindzel, ubish, pitrit, shain; 2: un tsi easti gioni ca un schifter *{ro: vultur, viteaz} {fr: aigle impériale, vaillant} {en: eagle, valiant, brave}* ex: o voi hute shi schifteri; Niclu, atsel schifterlu! § ***sifter*** (sif-térŭ) sm sifteri (sif-térĭ) – 1: pulj (ma njic di schifter) tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã shi pulj ma njits; xifter, schifter, ahmageai, yirãchinã, ghirãchinã, gãrãchinã, hirãchinã, fiturishchi, hutã, hutcã, shain, sãcol, sfrindzel, pitrit; 2: un tsi easti multu gioni ca un sifter *{ro: şoim; viteaz, erou} {fr: faucon; vaillant, héros} {en: falcon, valiant}* ex: gionili-a meu, sifterlu-a meu

schifurã (schí-fu-rã) sf schifuri/schifure (schí-fu-ri) – lugurii tsi-anjurzeashti urãt shi easti faptã dit un ameastic di sulfu cu-un metal i metaloid; scljifur, shcljifur, teafi *{ro: pucioasă, sulfură, sulf} {fr: sulfure, soufre} {en: sulphide, sulphur}* ex: deadi ploai, schifurã (teafi) sh-foc; tu multi locuri la noi suntu api di schifurã; muntsãlj aeshti au voahã di schifurã (di teafi) § ***scljifurã*** (scljí-fu-rã) sf scljifuri/scljifure (scljí-fu-ri) – (unã cu ***schifurã***) § ***scljifur*** (scljí-furŭ) sn scljifuri/scljifure (scljí-fu-ri) – (unã cu ***schifurã***) § ***shcljifur***[1] (shcljí-furŭ) sn shcljifuri/shcljifure (shcljí-fu-ri) – (unã cu ***schifurã***) § ***schifuros*** (schi-fu-rósŭ) adg schifuroasã (schi-fu-roá-sã), schifurosh (schi-fu-róshĭ), schifuroasi/schifuroase (schi-fu-roá-si) – tsi ari schifurã tu ea; tsi anjurzeashti ca schifura; tsi easti faptu di schifurã; cu/di schifurã *{ro: sulfuros} {fr: sulfureux} {en: sulphureous}* § ***shcljifur***[2] (shcljí-furŭ) adg shcljifurã (shcljí-fu-rã), shcljifuri (shcljí-furĭ), shcljifuri/shcljifure (shcljí-fu-ri) – (unã cu ***schifuros***) ex: apa easti shcljifurã (cu shcljifur, schifuroasã) § ***nschifur*** (nschí-furŭ) (mi) vb I nschifurai (nschi-fu-ráĭ), nschifuram (nschi-fu-rámŭ), nschifuratã (nschi-fu-rá-tã), nschifurari/nschifurare (nschi-fu-rá-ri) – afum un lucru cu schifurã (cu teafi) *{ro: afuma ceva cu pucioasă} {fr: fumer quelque chose avec de la sulfure} {en: smoke something with sulphide}* ex: s-li nschifuri prota (s-lj-afunj prota cu teafi) pãrpodzli sh-deapoea s-li lai § ***nschifurat*** (nschi-fu-rátŭ) adg nschifuratã (nschi-fu-rá-tã), nschifurats (nschi-fu-rátsĭ), nschifurati/nschifurate (nschi-fu-rá-ti) – tsi easti afumat cu teafi *{ro: afumat cu pucioasă} {fr: fumé avec de la sulfure} {en: smoked with sulphide}* § ***nschifurari/nschifurare*** (nschi-fu-rá-ri) sf nschifurãri (nschi-fu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti nschifurat *{ro: acţiunea de a afuma cu pucioasă} {fr: action de fumer avec de la sulfure} {en: action of smoking with sulphide}*

schifuros (schi-fu-rósŭ) adg – vedz tu ***schifurã***

schilã (schí-lã) sf schili/schile (schí-li) – agru-prici di pãduri (mari cãt un cãni, cu ghuna ca aroshi, alicã, cu urecljili chipitoasi, cu mutsa ngustã) cunuscutã trã hãrli shireti tsi li ari; vulpi *{ro: vulpe} {fr: renard} {en: fox}* ex: nviscu bidenea cu cheali di schilã (vulpi)

schilet (schi-létŭ) schileti/schilete (schi-lé-ti) – tuti oasili-a unui om (pravdã), ashi cum suntu ligati un cu-alantu, tra s-poatã s-lji tsãnã ntreglu trup ashi cum easti *{ro: schelet} {fr: squelette} {en: skeleton}*

schimbe (schim-bé) sm schimbedz (schim-bédzĭ) – partea dit truplu a omlui (ma nghios di mesi) iu s-aflã matsãli; buric, bãric, bric, bicã, fuljinã, foali, pãntic, pãnticã, plãsturã, prãsturã, strãbãshinã, strãbishinã *{ro: burtă} {fr: ventre, panse} {en: belly, abdomen}*

schimur (schí-murŭ) vb I – vedz tu shcljim

schimurari/schimurare (schi-mu-rá-ri) sf – vedz tu shcljim

schimurat (schi-mu-rátŭ) adg – vedz tu shcljim

schin[1] (schínŭ) sm schinj (schínjĭ) – 1: atsea tsi sh-u-adutsi cu aclu tsi easi dit truplu-a unei plantã (rug, pãljur, etc.), cari ntsapã sh-intrã lishor tu carnea-a omlui; jighiniturã, guvujdel, guvuzdel, guvuzdelj; 2: planta (earbã, mãrãtsini, rug, ciun, pãljur, arburi, etc.) tsi ari schinj; (expr: 1: schin ãntr-oclji; schin tsi-l portsi n sin = un di-atselj tsi nu pots s-lu-aravdzã; 2: shed ca pri schinj = nu pot s-shed tu-un loc, nu mi-acatsã loclu; 3: bag schinj = bag zizanji (anghidz, muzavirlãchi, munuflichi, munãficlichi; 4: trag cu schinlu = caftu s-adar tsiva ma nu pot s-fac hãiri dip) *{ro: spin; mărăcine} {fr: épine; ronce} {en: thorns; bramble bush}* ex: cãmpul s-umplu di schinj; lj-intrã un schin tu cicior; Steryiu si nvãli cu schinlu (mãrãtsinili); di schin, trandafir shi di trandafir arãsari schin; s-tradz cu schinlu nu s-acatsã tsiva; mi ari schin ãntr-oclji (nu poati s-mi-aravdã); schin ãntr-oclji lji stãtea (expr: nu putea s-lu-aravdzã dip); cati casã ari cãti un schin; fã-ti schin s-ti poartã n sin; ca pri schinj shadi (expr: nu poati s-shadã tu-un loc, nu lu-acatsã loclu); s-tradz cu schinlu nu s-acatsã di tsiva (expr: escu dip ftohi, nu-am dip hãiri di tsiva) § ***schinami/schiname*** (schi-ná-mi) sf gãrã pl – loc cu multsã schinj; multimi di schinj *{ro: spinet, loc cu spini} {fr: buisson d'épines, ronceraie} {en: brushwood, ground covered with brambles}* ex: aflai gumarlu tu schinami § ***schinos*** (schi-nósŭ) adg schinoasi/schinoase (schi-noá-si), schinosh (schi-nóshĭ), schinoasi/schinoase (schi-noá-si) – tsi ari schinj, cu schinj *{ro: spinos} {fr: épineux} {en: thorny}* ex: pãrnari schinoasã (cu schinj) § ***schin***[2] (schínŭ) (mi) vb I schinai (schi-náĭ), schinam (schi-námŭ), schinatã (schi-ná-tã), schinari/schinare (schi-ná-ri) – ntsap cu un schin; (fig: schin = (i) cãrtescu (omlu, foclu), pirãxescu, afurnjisescu, asplinsescu; (ii) lj-dzãc a unui (l-pingu, l-fac, l-cljem, l-cãndãrsescu, l-vãryescu, etc. pri cariva) tra s-facã un lucru; anãngãsãescu, anãngãsescu, ngãsãescu, pãrãchinisescu, pingu) *{ro: înghimpa; aţâţa (focul), irita, tachina} {fr: piquer par une épine; attiser (le feu), taquiner, irriter, exciter} {en: sting, prick; stir up (fire), tease, excite, irritate}* ex: mi schinã (mi ntsapã) barba-a ta; mi schinã (mi ntsapã) tu pãltari; lu schina (ntsãpa) ruglu; nu schinats (fig: cãrtits) foclu; acãtsarã s-lu schinã (fig: cãrteascã, pirãxeascã); nu lu schinã (fig: nu-l cãrtea) cã ti ncaci § ***schinat*** (schi-nátŭ) adg schinatã (schi-ná-tã), schinats (schi-nátsĭ), schinati/schinate (schi-ná-ti) – tsi easti ntsãpat cu-un schin; (fig: cãrtit, pirãxit, afurnjisit, asplinsit) *{ro: înghimpat; aţâţat, iritat, tachinat} {fr: piqué par une épine; attisé (le feu), taquiné, irrité, excité} {en: stung, pricked; stirred up (fire), teased, excited, irritated}* § ***schinari/schinare*** (schi-ná-ri) sf schinãri (schi-nắrĭ) – ntsãpari cu un schin; (fig: cãrtiri (omlu, foclu), pirãxiri, furnjisiri, asplinsiri) *{ro: acţiunea de a înghimpa, de a aţâţa, de a irita, de a tachina; înghimpare, aţâţare, iritare, tachinare} {fr: action de (se) piquer par une épine} {en: action of stinging, of pricking}* ex: cu schinarea (ntsãparea) la cur § ***schinãturã*** (schi-nã-tú-rã) sf schinãturi (schi-nã-túrĭ) – ntsãpãturã di schinj; (fig: cãrtiturã, anghidz, zizanj, muzavirlãchi, munãfic, munãficlichi, munuflichi) *{ro: înţepătură de spin; intrigă} {fr: piqûre; intrigue, incitation} {en: sting; intrigue, incitement}* § ***schinãtor*** (schi-nã-tórŭ) adg schinãtoari/schinãtoare (schi-nã-toá-ri), schinãtori (schi-nã-tórĭ), schinãtoari/schinãtoare (schi-nã-toá-ri) – tsi schinã (earbã, mãrãtsini, rug, ciun, pãljur, arburi, etc. tut tsi ari schinj); (fig: schinãtor = (i) tsi cãrteashti (foclu); (ii) tsi schinã (pirãxeashti, furnjiseashti, asplinseashti) pri cariva; (iii) tsi bagã zizanj, muzavirlãchi) *{ro: înghimpător; iritator, tachinator} {fr: celui qui pique par une épine; celui qui attise (le feu), qui taquine, qui irrite, qui excite} {en: the one who stings, who pricks; the one who stirs up (fire), who teases, who excites, who irritates}*

ex: frãndzãli dishtiptati di schinãtorlu (cãrtitorlu) vimtu § ***schinlu-a tarlui*** (schín-lu a tár-lui) sm – soi di earbã cu frãndzãli tsi au schini sh-lilici ca njirli-verdzã, gumarangath, chingher *{ro: mărăcine măgăresc, scaiul dracului}* *{fr: ronce que les baudets mangent}* *{en: a kind of bramble}* § ***schinlu-a alghinãljei*** (schín-lu a al-ghí-nã-ljei) sm – aclu cu cari ntsapã alghina *{ro: acul de albină}* *{fr: aiguillon d'abeille}* *{en: bee sting}* § ***nschin*** (nschínŭ) (mi) vb I nschinai (nschi-náĭ), nschinam (nschi-námŭ), nschinatã (nschi-ná-tã), nschinari/nschinare (nschi-ná-ri) – (unã cu ***schin***[2]) ex: cara imna cu cicioarli goali si nschinã (si ntsãpã di schinj); nu shtiu tsi mi nschinã (ntsãpã) pi pãltãri; cara s-nu lu nschini (fig: anãngãsãeshti, pindzi) gumarlu, nu beasi; nschinã-l (anãngãsea-l, pindzi-l) ca s-alagã § ***nschinat*** (nschi-nátŭ) adg nschinatã (nschi-ná-tã), nschinats (nschi-nátsĭ), nschinati/nschinate (nschi-ná-ti) – (unã cu ***schinat***) § ***nschinari/nschinare*** (nschi-ná-ri) sf nschinãri (nschi-nãrĭ) – (unã cu ***schinari***)

schin[2] (schínŭ) (mi) vb I – vedz tu ***schin***[1]

schinami/schiname (schi-ná-mi) sf – vedz tu ***schin***[1]

schinari/schinare (schi-ná-ri) sf – vedz tu ***schin***[1]

schinari[2]***/schinare*** (schi-ná-ri) sf schinãri (schi-nãrĭ) – schinãrat, cãtinã, pãltãri *{ro: spinare, dos}* *{fr: épine dorsale, échine, dos}* *{en: spine, backbone, back}* ex: lucurlu al Dumnidzã lu-arcã pri schinarea-a mea (schinãratlu-a meu, pãltãrli a meali); di schinari-nj (pãltãrli a meali, dit punga-nj) vai easã

schinat (schi-nátŭ) adg – vedz tu ***schin***[1]

schinãrat[1] (schi-nã-rátŭ) sn schinãrati/schinãrate (schi-nã-rá-ti) – schinari, cãtinã *{ro: coloană vertebrală, spinare, dos}* *{fr: colonne vertébrale, épine dorsale, échine, dos}* *{en: spine, backbone, back}* ex: shaua di pi schinãratlu-a calui; inima s-ascãlnã di schinãrat; pri schinãratlu-a nostru s-analtsã sh-bagã scãri; mi doari schinãratlu (cãtina, mesea)

schinãrat[2] (schi-nã-rátŭ) sn schinãrati/schinãrate (schi-nã-rá-ti) – partea di nsus (lungã shi strimtã) a unui munti (dzeanã); dzeanã di munti, giug *{ro: coastă de munte}* *{fr: crête de montagne}* *{en: mountain ridge}* ex: oili loarã schinãratlu di munti

schinãtor (schi-nã-tórŭ) adg – vedz tu ***schin***[1]

schinãturã (schi-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***schin***[1]

schingiu (schín-gĭu) sn schingiuri (schín-gĭurĭ) – mari dureari aduchitã di trup i di suflit; vasan, mundã, munduiri, tiranj, pidimo *{ro: chin, tortură}* *{fr: supplice, torture}* *{en: torture}*

schingiureatsã (schin-gĭu-reá-tsã) sf – vedz tu ***sclinciu***

schinlu-a alghinãljei (schín-lu a al-ghí-nã-ljei) sm – vedz tu ***schin***[1]

schinlu-a tarlui (schín-lu a tár-lui) sm – vedz tu ***schin***[1]

schinos (schi-nósŭ) adg – vedz tu ***schin***[1]

schipari/schipare (schi-pá-ri) sf schipãri (schi-pãrĭ) – hãlati (tsi sh-u-adutsi cu-unã tãpoarã cu coada shcurtã) cu cari marangadzlji lucreadzã lemnul; copã, nocupã, nicopã, mãnãcopã, teslã *{ro: teslă}* *{fr: doloire, essette}* *{en: adze}*

schiponj (schi-pónjĭŭ) sm, sf schipoanji/schipoanje (schi-poá-nji), schiponj (schi-pónjĭ), schipoanji/schipoanje (schi-poá-nji) – pulj mari tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj) njits; shchiponj, ornji, vultur, aito, atsirã, utã, hutcã, hutã, stavrait, ljipurar *{ro: vultur}* *{fr: vautour}* *{en: eagle}* § ***shchiponj*** (shchi-pónjĭŭ) sm, sf shchipoanji/shchipoanje (shchi-poá-nji), shchiponj (shchi-pónjĭ), shchipoanji/shchipoanje (shchi-poá-nji) – (unã cu ***schiponj***)

schiptru (schíp-tru) sn schiptri/schiptre (schíp-tri) – bãstuni, stulsitã mushat sh-purtatã di vãsiljadz shi amiradz ca semnu di putearea tsi u au shi ascultarea tsi lã si cadi di partea-a tutulor *{ro: sceptru}* *{fr: sceptre}* *{en: sceptre}*

schirdeari/schirdeare (schir-deá-ri) sf – vedz tu ***cher***

schirdut (schir-dútŭ) adg – vedz tu ***cher***

schit (schítŭ) sn schituri (schí-turĭ) – loc iu bãneadzã aschitadzlji; njic mãnãstir iu bãneadzã ndoi cãlugãri diparti di lumi ca nãshti aschitadz; aschitaryio *{ro: schit}* *{fr: petit monastère}* *{en: little monastery}*

schitiu (schi-tíŭ) sm schitii (schi-tíĭ) – ficior tinir, di-aradã ninsurat; ficior, tinir, gioni, palicar *{ro: flăcău, adolescent}* *{fr: jeune homme, adolescent}* *{en: young man, adolescent}* ex: nã adusim un schitiu (tinir ficior, gioni)

schivalã (schí-va-lã) sf schivali/schivale (schí-va-li) – atsea tsiarmãni di la schicurli di grãni dupã tsi lã si scot gãrnutsãli cu triirarea; cotsalã, cotsuli, grishti *{ro: pleavă}* *{fr: rebut (balle) de blé}* *{en: chaff}* ex: nu bati vimtu tra si s-curã grãnlu di schivalã (cotsalã, grishti)

schivirii/schivirie (schi-vi-rí-i) sf schivirii (schi-vi-ríĭ) – harea tsi-l fatsi pri cariva s-hibã ursuz; catandisea tu cari s-aflã un tsi easti ursuz; ursuzlãchi *{ro: ursuzlâc}* *{fr: maussaderie, mésaventure}* *{en: mishap}* ex: nj-cãlcã n casã schiviria (ursuzlãchea)

schizari[1]***/schizare*** (schi-zá-ri) sf – vedz tu ***schizedz***

schizari[2]***/schizare*** (schi-zá-ri) sf – vedz tu ***schizedz***

schizat (schi-zátŭ) adg – vedz tu ***schizedz***

schizedz (schi-zédzŭ) vb I schizai (schi-záĭ), schizam (schi-zámŭ), schizatã (schi-zá-tã), schizari/schizare (schi-zá-ri) – talj (di-aradã cu-unã singurã aguditurã) unã cumatã dit un lucru (trup di om, alumãchi dit-un arburi, etc.); talj, disic, hrãshtuescu (caplu), shcurtedz (caplu-a unui om) *{ro: reteza}* *{fr: couper, trancher}* *{en: cut off, sever}* ex: nã frãmturã di ghiulea lj-ari schizatã ciciorlu § ***schizat*** (schi-zátŭ) adg schizatã (schi-zá-tã), schizats (schi-zátsĭ), schizati/schizate (schi-zá-ti) – tsi easti disicat tu cumãts; tsi-lj s-ari tãljatã unã cumatã (di-aradã cu-unã singurã aguditurã); tãljat, disicat *{ro: retezat}* *{fr: coupé, tranché}* *{en: cut off, severed}* ex: arburlji furã schizats (aruptsã, disicats) di la-arãdãtsinã di furtunã § ***schizari***[1]***/schizare*** (schi-zá-ri) sf schizãri (schi-zãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã schizeadzã un lucru; tãljari, disicari *{ro: acțiunea de a reteza; retezare}* *{fr: action de couper, de trancher}* *{en: action of cutting off, of severing}* § ***schizari***[2]***/schizare*** (schi-zá-ri) sf schizãri (schi-zãrĭ) – cumatã multu njicã shi suptsãri tsi ari ishitã (cãdzutã i armasã) di la un lucru tsi s-ari schizatã (disicatã, bunãoarã, ca lemnul); ashclji, anghidã, surtsel, luschidã, lutseatrã, licãturã, pilicudã, scãrpã, scãrpoaci, shcãrpã, mindzalji, minutsalji, mintsalji, spitsã, gãgi; (fig: schizari = om tsi lu-ari caplu greu, tsi nu-aducheashti lishor, glarecicu, tsi nu shtii si s-poartã tu lumi, badzarã) *{ro: așchie}* *{fr: copeau, morceau de boi fendu}* *{en: splinter, chip}* ex: apreasim foclu cu schizãri (luschidz) di chin; sh-easti multu schizari (badzarã)

schizmã (schíz-mã) sf schizmati/schizmate (schíz-ma-ti) – arupearea-a unui grup di oaminj dit bisearica dit cari fãtsea parti (sutsata, chinotita, etc.), cã nu mata pistipsescu idyea soi (nu mata au idyea minti, etc.) *{ro: schizmă}* *{fr: schisme}* *{en: schism}*

sciptari/sciptare (scip-tá-ri) sf sciptãri (scip-tãrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shtiptari***

sciptat (scip-tátŭ) adg sciptatã (scip-tá-tã), sciptats (scip-tátsĭ), sciptati/sciptate (scip-tá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shtiptat***

sciri/scire (scí-ri) sf sciri (scírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shtiri***

sciu (scíŭ) (mi) vb III shi II sciui (sci-úĭ), sciam (sci-ĭámŭ) shi sceam (scĭámŭ), sciutã (sci-ú-tã), sciri/scire (scí-ri) shi sceari/sceare (scĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shtiu***

sciut (sci-útŭ) adg sciutã (sci-ú-tã), sciuts (sci-útsĭ), sciuti/sciute (sci-ú-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shtiut***

sclab (sclábŭ) adg – vedz tu ***slab***[1]

sclaea (sclá-ea) sf – vedz tu ***sclav***

sclav (sclávŭ) sm, sf, adg sclavã (sclá-vã), sclayi (scláyĭ) sclavi/sclave (sclá-vi) – huzmichear tsi nu-ari nitsiun ndreptu dupã leadzi, tsi nu poati s-fugã di la domnu-su tsi lu-ari acumpratã, cari lipseashti s-facã tuti vrerli a domnu-sui, s-lucreadzã fãrã misto, mash tra s-lu tsãnã n casã shi sã-lj da s-mãcã; un tsi easti acãtsat sh-tsãnut ligat tu-un polim; un tsi easti ligat shi ncljis tu-ahapsi; un tsi easti ligat di furi sh-trã cari s-caftã pãradz trã discumpãrari di la fumealja-a lui; rob, rop, ncljis, ancljis; (expr: 1: lj-easti sclav a unui = (i) tsi fatsi urgheashti trã cariva tut tsi-lj caftã, fãrã s-lu ntreabã cãtse sh-

fãrã s-lji caftã unã platã i discumpãrari trã tuti atseali tsi-lj fatsi; 2: easti sclav a unei idei (a unui lucru, a unei mirachi, vreari, etc.) = tsi bãneadzã mash tr-atsea idei (lucreadzã mash tr-atsel lucru, mirachi, vreari, etc.); 3: cu sclavlu = sclaea, numa-a unui agioc di cilimeanj) *{ro: sclav, captiv, prisonier, ostatec, închis (în închisoare)}* *{fr: esclave, captif, otage, emprisonné}* *{en: slave, captive, prisoner, hostage}* ex: tu-unã zãmani, sclayilji s-vindea; sclav (rob, ncljis) s-mi tsãnã veara ntreagã § ***sclãvilji/sclãvilje*** (sclã-ví-lji) sf sclãvilj (sclã-víljĭ) – starea (catastasea) tu cari s-aflã un tsi easti sclav (ligat, ncljis tu-ahapsi, acãtsat sh-tsãnut ncljis tu polim, etc.); sclãvii, sclavii *{ro: sclavie, captivitate}* *{fr: esclavage, captivité}* *{en: slavery, captivity}* ex: mortu di sclãvilji; nom shi sclãvilji nu shtiu; patru anj sclãvilja-lj tsãnu (fu tsãnut sclav) § ***sclãvii/sclãvie*** (sclã-ví-i) sf sclãvii (sclã-víĭ) – (unã cu ***sclãvilji***) ex: s-bãneadzã tutã eta tu sclãvii; lu loarã tu sclãvii § ***sclavii/sclavie*** (scla-ví-i) sf sclavii (scla-víĭ) – (unã cu ***sclãvilji***) § ***sclaea*** (sclá-ea) sf articulat – agioc di cilimeanj; cu sclavlu *{ro: de-a sclavul, joc de copii}* *{fr: nom d'un jeu enfantin}* *{en: a children's game}* § ***sclãvuescu*** (sclã-vu-ĭés-cu) (mi) vb IV sclãvuii (sclã-vu-íĭ), sclãvueam (sclã-vu-ĭámŭ), sclãvuitã (sclã-vu-í-tã), sclãvuiri/sclãvuire (sclã-vu-í-ri) – tsãn cariva tu sclãvilji (ncljis tu-un udã, tu-ahapsi, etc.); sclãvusescu, rubuescu, arubuescu; (fig: sclãvuescu = lucredz (l-fac s-lucreadzã) ca un sclav, urgheashti trã cariva i trã tsiva) *{ro: robi, lua prisonier}* *{fr: rendre en esclavage; prendre des prisoniers; mener en captivité; subjuguer}* *{en: take (have) a slave (a hostage, a prisoner, in captivity, etc.)}* ex: sclãvuirã furlji un om; sã sclãvuirã tu Misirii; agiumsi sã sclãvueascã lumea tutã; tsi aush nu-am sclãvuitã! § ***sclãvuit*** (sclã-vu-ítŭ) adg sclãvuitã (sclã-vu-í-tã), sclãvuits (sclã-vu-ítsĭ), sclãvuiti/sclãvuite (sclã-vu-í-ti) – tsi easti loat sclav; sclãvusit, rubuit, arubuit *{ro: robit, luat prisonier}* *{fr: réduit en esclavage; pris comme prisonier; mené en captivité; subjugué}* *{en: taken as a slave (a hostage, a prisoner, in captivity, etc.)}* § ***sclãvuiri/sclãvuire*** (sclã-vu-í-ri) sf sclãvuiri (sclã-vu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lja (easti loat) sclav; sclãvusiri, rubuiri, arubuiri *{ro: acţiunea de a robi, de a lua prisonier; robire}* *{fr: action de rendre en esclavage; de prendre des prisoniers; de mener en captivité; de subjuguer}* *{en: action of taking a slave (a hostage, a prisoner, in captivity, etc.)}* § ***sclãvusescu*** (sclã-vu-sés-cu) (mi) vb IV sclãvusii (sclã-vu-síĭ), sclãvuseam (sclã-vu-seámŭ), sclãvusitã (sclã-vu-sí-tã), sclãvusiri/sclãvusire (sclã-vu-sí-ri) – (unã cu ***sclãvuescu***) exL sclãvusirã (loarã sclayi) furlji doi gionj; nu puturã s-lu sclãvuseascã (s-lu-acatsã sclav) cã s-ascumsi ghini § ***sclãvusit*** (sclã-vu-sítŭ) adg sclãvusitã (sclã-vu-sí-tã), sclãvusits (sclã-vu-sítsĭ), sclãvusiti/sclãvusite (sclã-vu-sí-ti) – (unã cu ***sclãvuit***) § ***sclãvusiri/sclãvusire*** (sclã-vu-sí-ri) sf sclãvusiri (sclã-vu-sírĭ) – (unã cu ***sclãvuiri***)

sclavii/sclavie (scla-ví-i) sf – vedz tu ***sclav***

sclãbeatsã (sclã-beá-tsã) sf – vedz tu ***slab***[1]

sclãbilji/sclãbilje (sclã-bí-lji) sf – vedz tu ***slab***[1]

sclãbintsã (sclã-bín-tsã) sf – vedz tu ***slab***[1]

sclãghescu (sclã-ghĭés-cu) vb IV – vedz tu ***slab***[1]

sclãghiri/sclãghire (sclã-ghí-ri) sf – vedz tu ***slab***[1]

sclãghit (sclã-ghítŭ) adg – vedz tu ***slab***[1]

sclãvii/sclãvie (sclã-ví-i) sf – vedz tu ***sclav***

sclãvilji/sclãvilje (sclã-ví-lji) sf – vedz tu ***sclav***

sclãvuescu (sclã-vu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sclav***

sclãvuiri/sclãvuire (sclã-vu-í-ri) sf – vedz tu ***sclav***

sclãvuit (sclã-vu-ítŭ) adg – vedz tu ***sclav***

sclãvusescu (sclã-vu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sclav***

sclãvusiri/sclãvusire (sclã-vu-sí-ri) sf – vedz tu ***sclav***

sclãvusit (sclã-vu-sítŭ) adg – vedz tu ***sclav***

sclenciu (sclén-cĭu) sn – vedz tu ***shcljendzã***

sclinceami/sclinceame (sclin-ceá-mi) sf – vedz tu ***sclinciu***

sclinciu (sclín-cĭu) sm, sf, adg sclinci/sclince (sclín-ci), sclinci (sclín-ci), sclinci/sclince (sclín-ci) – om tsi sh-adunã (aproapea tuts) paradzlji tsi lj-amintã (s-hãrseashti cu elj sh-aspardzi multu putsãnj, cãt cama putsãnj! trã casa, hrana shi stranjili di cari ari ananghi); scljinciu, shcljinciu, cimbros, filaryir, nichez, sãraf, zãraf, stres, tsãnut, titiz *{ro: zgârcit}* *{fr: avare}* *{en: miser}* § ***sclinceami/sclinceame*** (sclin-ceá-mi) sf sclincenj (sclin-cénjĭ) – harea tsi u-ari omlu tra s-lji va multu paradzlji tsi lj-amintã (s-lji tsãnã shi s-nu lj-aspargã trã lucri di cari ari multã ananghi); shcljinceami, sclingiureatsã, schingiureatsã, filaryirii, nichizlãchi, titizlãchi *{ro: zgârcenie}* *{fr: avarice}* *{en: avarice}* § ***sclingiureatsã*** (sclin-gĭu-reá-tsã) sf sclingiurets (sclin-gĭu-rétsĭ) – (unã cu ***sclinceami***) § ***schingiureatsã*** (schin-gĭu-reá-tsã) sf schingiurets (schin-gĭu-rétsĭ) – (unã cu ***sclinceami***) § ***scljinciu*** (scljín-cĭu) adg scljinci/scljince (scljín-ci), scljinci (scljín-ci), scljinci/scljince (scljín-ci) – (unã cu ***sclinciu***) § ***shcljinciu*** (shcljín-cĭu) adg shcljinci/shcljince (shcljín-ci), shcljinci (shcljín-ci), shcljinci/shcljince (shcljín-ci) – (unã cu ***sclinciu***) § ***shcljinceami/shcljinceame*** (shcljin-ceá-mi) sf shcljincenj (shcljin-cénjĭ) – (unã cu ***sclinceami***) ex: di shcljinceamea a tatãlui, armãni hiljlu orbu § ***shcljinciuescu*** (shcljin-cĭu-ĭés-cu) vb IV shcljinciuii (shcljin-cĭu-íĭ), shcljinciueam (shcljin-cĭu-ĭámŭ), shcljinciuitã (shcljin-cĭu-í-tã), shcljinciuiri/shcljinciuire (shcljin-cĭu-í-ri) – agiungu s-mi fac shcljinciu *{ro: deveni zgârcit}* *{fr: devenir avare}* *{en: become a miser}* § ***shcljinciuit*** (shcljin-cĭu-ítŭ) adg shcljinciuitã (shcljin-cĭu-í-tã), shcljinciuits (shcljin-cĭu-ítsĭ), shcljinciuiti/shcljinciuite (shcljin-cĭu-í-ti) – tsi ari agiumtã (s-ari faptã) shcljinciu *{ro: care s-a fãcut zgârcit}* *{fr: devenu avare}* *{en: who became a miser}* § ***shcljinciuiri/shcljinciuire*** (shcljin-cĭu-í-ri) sf shcljinciuiri (shcljin-cĭu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva agiundzi shcljinciu *{ro: acţiunea de a deveni zgârcit}* *{fr: action de devenir avare}* *{en: action of becoming a miser}*

sclingiureatsã (sclin-gĭu-reá-tsã) sf – vedz tu ***sclinciu***

scliro (scli-ró) adg invar – tsi easti uscat; (lucru) tsi easti greu trã zgrãmari (tãljari, fãtseari guvi, etc.); (om) tsi easti aspru, fãrã njilã, arãu, crud, etc.; dur *{ro: uscat, dur, crud}* *{fr: sec, dur, rude, cruel}* *{en: dry, hard, cruel}* ex: pãnea easti scliro (multu uscatã); oaminjlji suntu scliro (arãi, crudz, fãrã njilã)

scljifur (scljí-furŭ) sn – vedz tu ***schifurã***

scljifurã (scljí-fu-rã) sf – vedz tu ***schifurã***

scljimbur (scljí-burŭ) vb I – vedz tu shcljim

scljimburari/scljimburare (scljim-bu-rá-ri) sf – vedz tu shcljim

scljimburat (scljim-bu-rátŭ) adg – vedz tu shcljim

scljinciu (scljín-cĭu) adg – vedz tu ***sclinciu***

sclotsã (scló-tsã) sf – vedz tu ***clutsatã***

sclutsatã (sclu-tsá-tã) sf – vedz tu ***clutsatã***

sclutsuescu (sclu-tsu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***clutsatã***

sclutsuiri/sclutsuire (sclu-tsu-í-ri) sf – vedz tu ***clutsatã***

sclutsuit (sclu-tsu-ítŭ) adg – vedz tu ***clutsatã***

scoatiri/scoatire (scoá-ti-ri) sf – vedz tu ***scot***

scodã (scó-dhã) sf scodi/scode (scó-dhi) – arburi analtu di pãduri, cu frundza uvalã (tsi ari forma-a oului) shi lemnul ca albu, scliro, sãnãtos tsi easti bun trã fãtsearea di adãrãminti, casi, puntsã, etc.; shcodã, carpin, gaber, gavru, cãrãnti, crãnti *{ro: carpen}* *{fr: charme}* *{en: hornbeam, ironwood}* ex: unã pãduri di scodi (carpinj) § ***shcodã*** (shcó-dhã) sf shcodi/shcode (shcó-dhi) – (unã cu ***scodã***)

scodhã (scó-dhã) sf scodhi/scodhe (scó-dhi) – unã cu ***scodã***

scol (scólŭ) (mi) vb I sculai (scu-láĭ), sculam (scu-lámŭ), sculatã (scu-lá-tã), sculari/sculare (scu-lá-ri) – 1: analtsu (mut) un lucru dit loclu iu s-aflã ashtirnut (tra s-lu fac si sta mprostu i s-lu duc, si s-ducã tu-altu loc); 2: es dit ashtirnut dupã tsi mi dishteptu dit somnu; es dit crivati dupã tsi mi fac ghini sh-mi vindic dupã unã lãngoari, etc.; ascol, nscol, analtsu, mprustedz, mut; (expr: 1: scol measa = mut measa, ljau mãcãrli tsi s-aflã pri measã (di-aradã dupã tsi bitiseashti measa); 2: scol loclu = aspargu isihia-a loclui, dishteptu loclu (cu aurlarea, cãntarea, shimãtãlu tsi fac, etc.); 3: si scoalã vimtu = acatsã s-batã vimtul; 4: scol un cãntic = scot (ngrãpsescu) un cãntic (puizii) trã cariva tsi-ari faptã un giunatic, un lucru ti-anami; 5: nji si scoalã mintea = nj-si minteashti mintea, glãrescu di minti; 6: si scoalã dit mortsã = nyeadzã; 7: s-lu scol dãvii = s-lu dau tru giudets, s-fac plãngu

la chivernisi contra-a lui; 8: scol, scol cap, nj-scol panastasi = mi mut (ximut, ribilipsescu) contra-a chivernisiljei (a statlui, a vãsiljelui, etc.), nchisescu unã panastasi) *{ro: scula, mişca, ridica, trezi din somn, însănătoşi}* *{fr: lever, relever; enlever le couvert; réveiller; recouvrer la santé}* *{en: raise, lift, awake (from sleep), get out of bed, heal}* ex: scoalã-ti tini si shed io; scoalã-l di mpadi (lja-l, mutã-l; fã-l si sta mprostu); tu-apiritã si scoalã mã-sa (s-dishteaptã sh-easi dit ashtirnut); nica nu si sculã (nu inshi dit ashtirnut) linivoasa; si sculã (lj-tricu lãngoarea), easti ghini; si sculã (s-vindicã sh-ishi dit ashtirnut) dupã-unã lungã lãngoari; scularã (expr: mutarã mãcãrli di pri measa; prota yinlu si-lj si scoalã (expr: si lja, s-nu-lj si da yin s-bea); pita tsi-armasi u scularã (expr: tsãnurã, loarã di pri measã) tri seara; si scoalã (expr: acatsã s-batã) di cu noaptea un vimtu; cãntã muntsãlj di si scoalã (expr: di-lj dishteaptã dit isihia tu cari s-afla); tãmpãnarlji scula loclu (expr: lj-aspãrdzea isihia-a loclui cu shimãtãlu tsi fãtsea); di minti si scoalã (expr: lj-si minteashti mintea, glãreashti di minti); lji si sculã mintea (expr: glãri di minti); s-nu nji scoalã (expr: ngrãpseascã un) cãntic ãn hoarã; truoarã cãntic nã sculã (expr: nã featsi, ngrãpsi); moasha s-dusi s-lu scoalã la amirãlu (expr: s-da plãngu, s-lu da tru giudets); lu sculã dãvii (expr: l-deadi tru giudets); Fetu-Mari sculã muntsãlj (expr: asparsi isihia-a muntsãlor); armãnjlji scularã cap (expr: sã ximutarã, nchisirã unã panastasi) § ***sculat*** (scu-látŭ) adg sculatã (scu-lá-tã), sculats (scu-látsĭ), sculati/sculate (scu-lá-ti) – tsi s-ari anãltsatã dit un loc (tra si sta mprostu i si s-ducã tu-altu loc); tsi ari ishitã dit ashtirnut (cã s-ari dishtiptatã dit somnu icã s-ari vindicatã di-unã lãngoari); asculat, nsculat, anãltsat, mprustat, mutat *{ro: sculat, mişcat, ridicat, trezit din somn, însănătoşit}* *{fr: levé, relevé; réveillé; guéri}* *{en: raised, lifted, awaken from sleep, who got out of bed, healed}* ex: Arbinshia i sculatã (s-featsi panastasi, si ximutã dunjaea tu-Arbinshii) § ***scula-ri/sculare*** (scu-lá-ri) sf sculãri (scu-lắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva si scoalã i easti sculat; asculari, nsculari, anãltsari, mprustari, mutari *{ro: acţiunea de a (se) scula, de a (se) ridica, de a (se) trezi din somn, de a (se) însănătoşi; sculare, trezire, însănătoşire}* *{fr: action de (se) lever, de (se) relever; d'enlever le couvert; de (se) réveiller; de recouvrer la santé}* *{en: action of raising, of lifting, of awaking from sleep, of getting out of bed, of healing}* ex: tu scularea tsi featsi; scularea (nyearea) a mortului § ***sculatã*** (scu-lá-tã) sf fãrã pl – oara tsi si scoalã cariva *{ro: sculat}* *{fr: lever}* *{en: rising}* ex: dimineatsa, tu sculatã (tu oara tsi si scula dit somnu), dzãtsea; ti sculata-a soarilui (oara tsi da soarili) § ***nscol*** (nscólŭ) (mi) vb I nsculai (nscu-láĭ), nsculam (nscu-lámŭ), nsculatã (nscu-lá-tã), nsculari/nsculare (nscu-lá-ri) – (unã cu ***scol***) ex: nscoalã-ti cã durnjish multu; cãtse nu mi nsculash? (dishtiptash dit somnu?); dauã insi mizia lu nsculãm (l-mutãm di mpadi); cai pistipsea si si nscoalã (si si mprusteadzã, si s-vindicã) § ***nsculat*** (nscu-látŭ) adg nsculatã (nscu-lá-tã), nsculats (nscu-látsĭ), nsculati/nsculate (nscu-lá-ti) – (unã cu ***sculat***) ex: tu sãhatea trei eara nsculat (sculat dit crivati); nica ni ghini nsculat (nivindicat ghini) § ***nsculari/nsculare*** (nscu-lá-ri) sf nsculãri (nscu-lắrĭ) – (unã cu ***sculari***) § ***nsculatã*** (nscu-lá-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***sculatã***) § ***ascol*** (as-cólŭ) (mi) vb I asculai (as-cu-láĭ), asculam (as-cu-lámŭ), asculatã (as-cu-lá-tã), asculari/asculare (as-cu-lá-ri) – (unã cu ***scol***) ex: cãndu asculash (sculash, anãltsash) bujanlu § ***asculat*** (as-cu-látŭ) adg asculatã (as-cu-lá-tã), asculats (as-cu-látsĭ), asculati/asculate (as-cu-lá-ti) – (unã cu ***sculat***) § ***asculari/asculare*** (as-cu-lá-ri) sf asculãri (as-cu-lắrĭ) – (unã cu ***sculari***) § ***asculatã*** (as-cu-lá-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***sculatã***)

scolarhiu (sco-lar-híŭ) sn scolarhiuri (sco-lar-hí-urĭ) – sculia di mesi (trã ficiorlji shi featsili di 11-18 di-anj) tsi yini dupã protslji patru anji di sculii primarã (7-10 anj) shi ninti ca si s-ducã tinirlji la univirsitati; liceu, yimnaziu *{ro: liceu}* *{fr: licée}* *{en: middle school, high school}*

scolii/scolie (sco-lí-i) sf – vedz tu ***sculii***

scoluzmã (scó-luz-mã) sf fãrã pl – faptul cã s-ari bitisitã un lucru; partea tsi s-aflã aclo iu bitiseashti lucrul; astãmãtsirea shi bitisirea-a unui lucru; bitisitã, bitsitã, ishitã, inshitã, scãrchiturã, buritã, soni *{ro: fine, încheiere}* *{fr: fin; cessation}* *{en: end, cessation}* ex: nu va s-aibã scoluzmã (bitisitã); pãnã tu scolizmã (soni), ashi va s-fatsim; scoluzma (sonea, bitisita) s-aleadzi § ***sculusescu*** (scu-lu-sés-cu) vb IV sculusii (scu-lu-síĭ), sculuseam (scu-lu-seámŭ), sculusitã (scu-lu-sí-tã), sculusiri/sculusire (scu-lu-sí-ri) – l-duc un lucru pãnã la capit; astãmãtsescu un lucru cã nu-armasi altu tsiva trã fãtseari; astãmãtsescu lucrul tu loclu iu-agiumsi shi nu lu-alas si s-facã ma diparti; l-fac un lucru s-hibã etim tr-atseali tsi am tu minti; bitisescu, bitsescu, susescu, tilescu, apulsescu, mburescu, burescu, scãrchescu *{ro: termina}* *{fr: achever, terminer}* *{en: finish}* § ***sculusit*** (scu-lu-sítŭ) adg sculusitã (scu-lu-sí-tã), sculusits (scu-lu-sítsĭ), sculusiti/sculusite (scu-lu-sí-ti) – (lucru) tsi easti dus pãnã la capit; tsi easti astãmãtsit cã nu-armasi altu tsiva tr-adrari; tsi s-ari faptã etim; bitisit, bitsit, susit, tilit, apulsit, mburit, burit, scãrchit *{ro: terminat}* *{fr: achevé, terminé}* *{en: finished}* § ***sculusiri/sculusire*** (scu-lu-sí-ri) sf sculusiri (scu-lu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sculuseashti un lucru; bitisiri, bitsiri, susiri, tiliri, apulsiri, mburiri, buriri, scãrchiri *{ro: acţiunea de a termina; terminare}* *{fr: action d'achever, de terminer; achèvement}* *{en: action of finishing; completion}*

sconã (scó-nã) sf sconi/scone (scó-ni) – haphi di chininã; folã, hap, hapã, haphi *{ro: pilulă de chinină}* *{fr: pilule de quinine}* *{en: quinine pill}*

scontrã (scón-trã) invar – ca ti ciudii di bun tsi easti; multu bun *{ro: minunat}* *{fr: merveilleux, délicieux, très bon}* *{en: very good, marvelous}*

scontu (scón-tu) sn sconturi (scón-turĭ) – scãdearea di pãhã tsi u fac la vindearea-a unui lucru tra s-ascap shi s-lu vindu cãt cama lishor, cãt cama agonja *{ro: scont}* *{fr: escompte}* *{en: discount, rebate}* ex: u loai cu scontu (ma eftinã, cu scãdeari di pãhã)

scornã (scór-nã) sf scorni/scorne (scór-ni) – atsea tsi sh-bagã omlu tu partea di nghios a ciciorlui tra s-poatã s-imnã nafoarã pri cali (pri uscat, prit ploai, lãschi sh-neauã); pãputsã cu gusha lungã (tsi poati s-agiungã pãnã la dzinuclji sh-cãtivãrãoarã sh-ma nsus) purtat di-aradã cãndu nafoarã ari multã apã, lãschi i neauã; podimã, pudimatã, pudumatã, cizmã, cijmã, gãmashi, shtiflã; curdelji, pãputsã, puputsã, etc.; (expr: fur cu scorni = fur veclju tsi ari bãnatã ca fur multsã anj, shi sh-cunoashti ghini lucrul cã lu-ari faptã multu chiro) *{ro: încălţăminte, cizmă}* *{fr: soulier, botte}* *{en: shoe, boot}* ex: cu pudumati sh-cu scorni (pãputsã, cizmi) ãn cicior

scorpioanã (scor-pi-oá-nã) sf – vedz tu ***scorpiu***

scorpionã (scor-pi-ó-nã) sf – vedz tu ***scorpiu***

scorpisescu (scor-pi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***scrupsescu***

scorpisiri/scorpisire (scor-pi-sí-ri) sf – vedz tu ***scrupsescu***

scorpisit (scor-pi-sítŭ) adg – vedz tu ***scrupsescu***

scorpiu (scor-píŭ) sm scorpii (scor-píĭ) – numã datã la ma multi turlii di pangu (merimagã) tsi ari dinãpoi unã soi di ac cu virin cu cari ntsapã dushmanjlji tra si s-apãrã; scorpionã. scorpioanã, scurpidã, scrac *{ro: scorpion}* *{fr: scorpion}* *{en: scorpion}* § ***scorpionã*** (scor-pi-ó-nã) sf scorpioni/scorpione (scor-pi-ó-ni) – (unã cu ***scorpiu***) § ***scorpioanã*** (scor-pi-oá-nã) sf scorpioani/scorpioane (scor-pi-ã-ni) – (unã cu ***scorpiu***) § ***scurpidã*** (scur-pí-dã) sf scurpidz (scur-pídzĭ) – (unã cu ***scorpiu***) ex: iu intrã hulera, scurpida bãgã (fig: lãetsli?, moartea(?), urghiili adusi?); fug featili ca spida shi ca scurpida § ***scrap*** (scrápŭ) sm scrachi (scráchĭ) – (unã cu ***scorpiu***) § ***shcrac*** (shcrácŭ) sm shcrats (shcrátsĭ) – (unã cu ***scorpiu***) ex: mi mãshcã shcraclu § ***scurpisit***[2] (scur-pi-sítŭ) adg scurpisitã (scur-pi-sí-tã), scurpisits (scur-pi-sítsĭ), scurpisiti/scurpisite (scur-pi-sí-ti) – ca ntsãpat di scurpidã; corbu, curbisit, shcret, mãrat, tihilai, lupusit, stuhinat, etc. *{ro: nenorocit, (ca) înţepat de scorpion}* *{fr: malheureux, (comme) mordu par un scorpion}* *{en: unfortunate, (as) stung by a scorpion}* ex: scurpisita (mãrata, curbisita) Bodã eara urutã

scos (scósŭ) adg – vedz tu ***scot***

scot (scótŭ) vb III shi II scosh (scóshĭŭ), scuteam (scu-teámŭ),

scoasã (scoá-sã), scoatiri/scoatire (scoá-ti-ri) shi scuteari/scuteare (scu-teá-ri) – l-dau nafoarã di-iuva; l-duc iuva; aspun tsi easti, tsi am; trag chealea di pi yimishi, gulescu tsiva dit scafã, etc. (expr: 1: nj-scosh mãna i ciciorlu = nj-strãngulsii (nj-shutsãi, nj-cluzunsii) mãna i ciciorlu; 2: scot tu padi, scot tu migdani = dzãc (aspun) tsiva tra s-u avdã (s-u veadã) tutã dunjaea shi s-nu-armãnã ascumtã; 3: scot ahoryea = dispartu, mpartu, aleg ahoryea; 4: cari scoasi (atsel lucru, xeana, sculia, etc.) = cari s-mindui (la-atsel lucru, tra si s-ducã lumea tu xeani, la sculii, etc.); 5: scot dit minti (cap) = nj-easi dit minti (cap) ashi cum u minduescu mini, tsi-nj dzãc cu mintea, nj-dau cu mintea, lugursescu, fãndãxescu; 6: u scot (bisearica) la (cafine) = mi duc la (cafine) tu loc tra s-mi duc la (bisearicã); 7: nj-scot (ljau) pãnea = lucredz tra s-amintu pradz shi s-pot s-bãnedz, sã-nj trec bana; 8: nji scot ahtea (arãzganlu) = lj-u plãtescu, mi-arãzgãnsescu, mi-ascumpãr, mi arãzgan, ãnj ljau ahtea (sãndzili); 9: nji scot foclu = (i) lj-u plãtescu, mi-arãzgãnsescu, mi-ascumpãr, ãnj ljau ahtea (sãndzili); (ii) isihãsescu; 10: scosh limba (nã palmã, di curmari) = di-ahãtã alãgari avursii multu di mizi pot s-ljau anasã; 11: nj-scoati suflitlu = mi creapã, mi nvirineadzã multu, mi fatsi s-trag nitraptili, mi tirãnseashti; 12: l-scot filii-filii = lu-adar cumãts; 13: mi scoati dit minti = nj-cher mintea, glãrescu di minti, nji sã scoalã mintea; 14: scot un cãntic = scol (ngrãpsescu) un cãntic (puizii) trã cariva tsi-ari faptã un giunatic, un lucru ti-anami; 15: mi scoati nafoarã = (tsiva tsi-am mãcatã) mi fatsi s-pot s-es nafoarã (s-mi cac); 16: nj-scot ocljilj = mi cac (es nafoarã, cu zori i fãrã zori); 17: lj-scot ocljilj = (i) lu-arãd, lu-aplãnisescu, lj-trag cãlupea (ii) mi-angrec multu ta s-lu facã un lucru; ljau di-iuva (lj-caftu a unui s-lucreadzã, sã-nj da, etc.) ma multu di cãt easti arada, l-catahrisescu; l-fac di-arshini; lj-dzãc s-lu lja neclu; 18: scoati-lj ocljilj! = alasã-l s-facã tsi va, si s-ducã iu va, la draclu, nu voi s-lu ved dininti, s-lu lja neclu!; 19: nu-am iu si scot caplu = nj-easti multã-arshini, mi ngroapã loclu di-arshini *{ro: scoate, trage, ridica, evacua, goli, etc.}* *{fr: ôter, tirer, enlever, arracher, évacuer; montrer, etc.}* *{en: remove, take away, pull out, evacuate, show, etc.}* ex: nu scot nitsiunã boatsi (nu fac s-easã nitsiunã boatsi din gurã, tac, nu dzãc tsiva); sã scoatã (s-guleascã di) apã; avea scoasã (aspusi afoarã) limba din gurã; scosh (ljau dit gepi) di-lj ded doi migits; el dintsãlj va-nj lji scoatã (tragã din gurã); e! scoati (aspuni) tora, hilj, s-videm tsi-adusish; lu scoasirã la (lu dusirã di-lj featsirã cunushmai cu) amirãlu; lu scot (l-dau nafoarã) din casã; lj-anumirã shi-lj scoati (sh-lj-aflã) un cama nghios; iu s-lj scoatã (ducã) draclu; nchisi, iu s-lu scoatã calea (ducã calea, naljurea); lu scosh la sileameti (l-dush ntreg pãnã la capit); nathima cari scoasi xeana (expr: nathima pi-atsel tsi s-mindui, tsi featsi dunjaea tra s-fugã tu xeani); scoasirã (expr: sculară, ngrãpsirã) un cãntic lai; lji scoasirã (expr: lji scularã) cãnticlu; mutrea-ts s-tsã scots pãnea (expr: s-lucredz shi s-amintsã pradz tra s-pots s-bãnedz); dzua-atsea nu scoasi nitsi ti pãni (expr: lucrã ma amintã putsãnj pradz); vrei s-nã scots mintea? (expr: s-nã glãreshti di minti?); s-nu ts-u scutearim! (expr: ma s-nu-nj ljau ahtea, ma s-nu mi-arãzgãnsescu); nu avem iu s-nã scutem caplu (expr: nã easti multã-arshini, nã ngroapã loclu) § ***scos*** (scósŭ) adg scoasã (scoá-sã), scosh (scóshĭ), scoasi/scoase (scoá-si) – tsi easti dat nafoarã di-iuva; tsi easti dus iuva; tsi easti aspus, chealea tsi easti traptã di pi yimishi; tsi easti gulit dit unã scafã, etc. *{ro: scos, tras, ridicat, evacuat, golit, etc.}* *{fr: ôté, tiré, enlevé, arraché, évacué; montré, etc.}* *{en: removed, taken away, pulled out, evacuated, shown, etc.}* ex: minciunã scoasã (minduitã shi dzãsã) di coluvlu; lu ndreapsi la ducheani s-hibã scos (nvitsat cu dunjaea), s-dishcljidã tu lumi; imnã aushlu cu limba scoasã di curmari (expr: multu-avursit); azboairã ca vimtul dupã elj, cu limba scoasã nã palmã (expr: alagã multu-agonja, di mizi lja anasã) § ***scoatiri/scoatire*** (scoá-ti-ri) sf scoatiri (scoá-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si scoati tsiva *{ro: acţiunea de a scoate, de a trage, de a ridica, de a evacua, de a goli, etc.}* *{fr: action d'ôter, de tirer, d'enlever, d'arracher, d'évacuer; de montrer, etc.}* *{en: action of removing, of taking away, of pulling out, of evacuating, of showing, etc.}* ex: acasã nu-ari scoatiri (expr: amintatic) § ***scuteari/scuteare*** (scu-teá-ri) sf scuteri (scu-téri) – (unã cu ***scoatiri***) ex: schinlu ts-intrã? va scuteari (loari, mutari di nãuntru sh-dari di-unã parti); ari scuteari? (expr: adutsi amintatic?) § ***niscos*** (ni-scósŭ) adg niscoasã (ni-scoá-sã), niscosh (ni-scóshĭ), niscoasi/niscoase (ni-scoá-si) – tsi nu easti scos; tsi nu easti dat nafoarã di-iuva *{ro: nescos, netras, neridicat, negolit, etc.}* *{fr: qui n'est pas ôté}* *{en: who is not removed, who is not taken out}* ex: cashlu easti niscos; niscos (ninti ca s-lu scoatã) zborlu ghini din gurã; niscos grailu (ninga nu-apucã si scoatã un grai) shi cara tradzi un vimtu § ***niscoatiri/niscoatire*** (ni-scoá-ti-ri) sf niscoatiri (ni-scoá-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu si scoati tsiva *{ro: acţiunea de a nu scoate}* *{fr: action de ne pas ôter}* *{en: action of not removing, of not taking out}* § ***niscuteari/niscuteare*** (ni-scu-teá-ri) sf niscuteri (ni-scu-téri) – (unã cu ***niscoatiri***) § ***parascot*** (pá-ras-cótŭ) vb III shi II parascosh (pá-ras-cóshĭŭ), parascuteam (pá-ras-cu-teámŭ), parascoasã (pá-ras-coá-sã), parascoatiri/parascoatire (pá-ras-coá-ti-ri) shi parascuteari/parascuteare (pá-ras-cu-teá-ri) – scot multu; scot ma multu dicãt u caftã arada *{ro: scoate prea mult; trage prea mult}* *{fr: faire sortir trop; tirer trop}* *{en: remove too much, take out too much}* § ***parascos*** (pá-ras-cósŭ) adg parascoasã (pá-ras-coá-sã), parascosh (pá-ras-cóshĭ), parascoasi/parascoase (pá-ras-coá-si) – tsi easti scos ma multu dicãt lipseashti *{ro: scos prea mult, tras prea mult}* *{fr: sorti trop, tiré trop, enlevé trop}* *{en: removed too much, taken away too much, taken out too much}* § ***parascoatiri/parascoatire*** (pá-ras-coá-ti-ri) sf parascoatiri (pá-ras-coá-tirĭ) – tsea tsi s-fatsi cãndu si parascoati tsiva *{ro: acţiunea de a scoate prea mult; de a trage prea mult}* *{fr: action de faire sortir trop; de tirer trop}* *{en: action of removing too much, of taking out too much}* § ***parascuteari/parascuteare*** (pá-ras-cu-teá-ri) sf parascuteri (pá-ras-cu-téri) – (unã cu ***parascoatiri***)

scradã (scrá-dã) sf pl(?) – soi di earbã tufoasã, cu frãndzã ca hiri lundzã, tsi creashti pi cãrciliurli chitroasi di munti, mãcari bunã trã cãpri; scradzã *{ro: un fel de earbă, mâncată de capre, care creşte pe vârfurile pietroase de munte}* *{fr: espèce d'herbe touffue et à longs brins qu'on voit sur les sommets pierreux de montagne et que mangent les chèvres}* *{en: grass species eaten by goats, growing on the rocky tops of the mountain}* § ***scradzã*** (scrá-dzã) sf pl(?) – (unã cu ***scradã***)

scradzã (scrá-dzã) sf – vedz tu ***scradã***

scrap (scrácŭ) sm – vedz tu ***scorpiu***

scrãcic (scrã-cicŭ) vb I – vedz tu ***scãrcic***[1]

scrãcicari/scrãcicare (scrã-ci-cá-ri) sf – vedz tu ***scãrcic***[1]

scrãcicat (scrã-ci-cátŭ) adg – vedz tu ***scãrcic***[1]

scrãshtescu (scrãsh-tés-cu) vb IV – vedz tu ***scrishtescu***

scrãshtiri/scrãshtire (scrãsh-tí-ri) sf – vedz tu ***scrishtescu***

scrãshtit (scrãsh-títŭ) adg – vedz tu ***scrishtescu***

scriari[1]***/scriare*** (scri-ĭá-ri) sf – vedz tu ***scriu***[1]

scriari[2]***/scriare*** (scri-ĭá-ri) sf

scriat[1] (scri-ĭátŭ) adg – vedz tu ***scriu***[1]

scriat[2] (scri-ĭátŭ) adg – vedz tu ***scriu***[2]

scriatã (scri-ĭa-tã) sf – vedz tu ***scriu***[2]

scriescu (scri-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***scriu***[1]

scrieturã[1] (scri-e-tú-rã) sf – vedz tu ***scriu***[1]

scrieturã[2] (scri-e-tú-rã) sf – vedz tu ***scriu***[2]

scriir (scrí-irŭ) vb I – vedz tu ***scriu***[1]

scriirari/scriirare (scri-i-rá-ri) sf – vedz tu ***scriu***[1]

scriirat (scri-i-rátŭ) adg – vedz tu ***scriu***[1]

scriitoari/scriitoare (scri-i-toá-ri) sf – vedz tu ***scriu***[1]

scriitor (scri-i-tórŭ) adg – vedz tu ***scriu***[1]

scriiturã[1] (scri-i-tú-rã) sf – vedz tu ***scriu***[1]

scriiturã[2] (scri-i-tú-rã) sf – vedz tu ***scriu***[2]

scrinã (scrí-nã) sf scrini/scrine (scrí-ni) – dulapi di casã, cu sirtari, trã tsãneari stranji (cãmesh, zmeani, etc.) *{ro: şifonier}* *{fr: chiffonnier}* *{en: small chest with drawers}* ex: li ncljisi tu scrinã (tu dulapi)

scriptu (scríp-tu) adg – vedz tu ***scriu***[1]

scriri/scrire (scrí-ri) sf – vedz tu ***scriu***[1]

scris[1] (scrísŭ) adg – vedz tu ***scriu***[1]

scris[2] (scrísŭ) adg – vedz tu ***scriu***[2]

scrishtescu (scrish-tés-cu) vb IV scrishtii (scrish-tíĭ), scrishteam (scrish-teámŭ), scrishtitã (scrish-tí-tã), scrishtiri/scrishtire (scrish-tí-ri) – cur un arburi di alumãchitsli di cari nu-ari ananghi; talj alumãchitsli-a unui arburi; scrãshtescu, ciulescu, nciulescu, cãlãrsescu *{ro: curăţa un arbore de ramurele}* *{fr: nettoyer un arbre en lui coupant les petites branches}* *{en: prune (trim) a tree from its small branches}* ex: arãu scrãshtirã (tãljarã alumãchitsli di la arburi) § ***scrishtit*** (scrish-títŭ) adg scrishtitã (scrish-tí-tã), scrishtits (scrish-títsĭ), scrishtiti/scrishtite (scrish-tí-ti) – (arburi) tsi easti curat di-alumãchitsli di cari nu-ari ananghi; scrãshtit, ciulit, nciulit *{ro: arbore curăţat de ramurele}* *{fr: avec les petites branches coupées}* *{en: pruned, trimmed (a tree)}* § ***scrishtiri/scrishtire*** (scrish-tí-ri) sf scrishtiri (scrish-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-scrishteashti un arburi; scrãshtiri, ciuliri, nciuliri, cãlãrsiri *{ro: acţiunea de a un arbore de ramurele}* *{fr: action de couper les petites branches d'un arbre}* *{en: action of pruning, of trimming a tree}* § ***scrãshtescu*** (scrãsh-tés-cu) vb IV scrãshtii (scrãsh-tíĭ), scrãshteam (scrãsh-teámŭ), scrãshtitã (scrãsh-tí-tã), scrãshtiri/scrãshtire (scrãsh-tí-ri) – (unã cu ***scrishtescu***) ex: va s-lu scrãshteshti (ciuleshti, cãlãrseshti) di lumãchitsã § ***scrãshtit*** (scrãsh-títŭ) adg scrãshtitã (scrãsh-tí-tã), scrãshtits (scrãsh-títsĭ), scrãshtiti/scrãshtite (scrãsh-tí-ti) – (unã cu ***scrishtit***) § ***scrãshtiri/scrãshtire*** (scrãsh-tí-ri) sf scrãshtiri (scrãsh-tírĭ) – (unã cu ***scrishtiri***) ex: scrãshtirea (cãlãrsirea, ciulirea) a lumãchitslor

scrishtiri/scrishtire (scrish-tí-ri) sf – vedz tu ***scrishtescu***

scrishtit (scrish-títŭ) adg – vedz tu ***scrishtescu***

scrit (scrítŭ) adg – vedz tu ***scriu***[1]

scriturã (scri-tú-rã) sf – vedz tu ***scriu***[1]

scriu[1] (scríŭ) (mi) vb I scriai (scri-ĭáĭ) shi scrish (scríshĭŭ), scriam (scri-ámŭ), scriatã (scri-ĭá-tã) shi scrisã (scrí-sã), scriari/scriare (scri-ĭá-ri) – bag seamni (gramati) pi unã acoalã tra s-aspun (s-pãrãstisescu) cu eali bots (zboarã shi minduiri); nj-bag numa tu un catalog (tifteri, tu unã aradã di numi tra s-mi duc la unã sculii, univirsitati, ascheri, etc.); ascriu, nscriu, scriescu, scriir, ngrãpsescu, grãpsescu; (fig: scriu = bag bueauã (cundiljedz ocljilj), mushutsãscu, stulsescu, zugrãfsescu, cundiljedz) *{ro: scrie}* *{fr: écrire}* *{en: write}* ex: scriat (ngrãpsit) acasã?; ca s-nji scriu (ngrãpsescu) nã lai carti; scrii tutã noaptea; lu scriarã tu oasti (lji ngrãpsirã numa tra si s-facã ustash); scriam gionili tu nizami § ***scriat***[1] (scri-ĭátŭ) adg scriatã (scri-ĭá-tã), scriats (scri-ĭátsĭ), scriati/scriate (scri-ĭá-ti) – tsi ari seamni (gramati) bãgati pi unã acoalã tra s-aspunã (pãrãstiseascã) bots (zboarã shi minduiri); tsi sh-ari bãgatã numa tu un catalog (tifteri, tu unã aradã di numili-a atsilor tsi vor si s-ducã la unã sculii, univirsitati, etc.); ascriat, nscriat, scrit, scriirat, ngrãpsit, grãpsit; fig: mushat, mushutsãt, stulsit, zugrãfsit, cundiljat *{ro: scriat}* *{fr: écrit}* *{en: writen}* ex: carti scriatã (ngrãpsitã) di el; numtarlji atselj scriats (fig: mushats, livendzã); featã scriatã (fig: multu mushatã); aleptsãlj shi scriatslji (fig: mushatslji, livendzãlj); tricurã gionjlji scriats cu cundiljlu (fig: mushats ca atselj tsi furã cundiljats, zugrãfsits); grangheadzlji scriats ca cumits; cheaptsãnj scriats (fig: stulsits, mushutsãts, zugrãfsits) di tuti lilicili; Murichea-atsea pirifanã shi Faglu-atsel scriatlu (fig: livendu, fanumin); canda easti scriatã cu cundiljlu (fig: easti multu mushatã) § ***scris***[1] (scrísŭ) adg scrisã (scrí-sã), scrish (scríshĭ), scrisi/scrise (scrí-si) – (unã cu ***scriat***[1]) § ***scriari***[1]***/scriare*** (scri-ĭá-ri) sf scrieri (scri-ĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si scrii tsiva; ascriari, nscriari, scriri, scriirari, ngrãpsiri, grãpsiri; seamnili (zboarãli) tsi suntu scriati pri acoalã; scriiturã, scrieturã; fig: mushutsãri, stulsiri, zugrãfsiri, cundiljari *{ro: acţiunea de a scrie; scriere}* *{fr: action d'écrire; écriture}* *{en: action of writing; writing}* § ***ascriu*** (as-críŭ) vb I ascriai (as-cri-ĭáĭ) shi ascrish (as-críshĭŭ), ascriam (as-cri-ámŭ), ascriatã (as-cri-ĭá-tã) shi ascrisã (as-crí-sã), ascriari/ascriare (as-cri-ĭá-ri) – (unã cu ***scriu***[1]) ex: ascrii-lj (ngrãpsea-lj) nica unãoarã § ***ascriat*** (as-cri-ĭátŭ) adg ascriatã (as-cri-ĭá-tã), ascriats (as-cri-ĭátsĭ), ascriati/ascriate (as-cri-ĭá-ti) – (unã cu ***scriat***[1]) ex: canda-i cu cundiljlu ascriatã (ngrãpsitã, zugrãfsitã) § ***ascriari/ascriare*** (as-cri-ĭá-ri) sf ascrieri (as-cri-ĭérĭ) – (unã cu ***scriari***[1]) § ***nscriu*** (nscríŭ) (mi) vb I nscriai (nscri-ĭáĭ), nscriam (nscri-ĭámŭ), nscriatã (nscri-ĭá-tã), nscriari/nscriare (nscri-ĭá-ri) – (unã cu ***scriu***[1]) ex: nscriai (cundiljai) yinghits oauã § ***nscriat*** (nscri-ĭátŭ) adg nscriatã (nscri-ĭá-tã), nscriats (nscri-ĭátsĭ), nscriati/nscriate (nscri-ĭá-ti) – (unã cu ***scriat***[1]) ex: eara mushatã cãndu eara nscriatã cu cundiljlu § ***nscriari/nscriare*** (nscri-ĭá-ri) sf nscrieri (nscri-ĭérĭ) – (unã cu ***scriari***[1]) § ***scriitor*** (scri-i-tórŭ) adg scriitoari/scriitoare (scri-i-toá-ri), scriitori (scri-i-tórĭ), scriitoari/scriitoare (scri-i-toá-ri) – un tsi scrii; un tsi tsãni cãrtsãli sh-isãchili *{ro: scriitor, contabil}* *{fr: écrivain, contable}* *{en: writer, accountant}* ex: eara scriitor la unã cumpanii § ***scriir*** (scrí-irŭ) vb I scriirai (scri-i-raĭ), scriiram (scri-i-rámŭ), scriiratã (scri-i-rá-tã), scriirari/scriirare (scri-i-ra-ri) – (unã cu ***scriu***[1]) ex: mini scriir (scriu) la tini; shi lã scriirã (scrie) ashitsi; scriirãrã (scriarã) al Dumnidzã; nãsã-nj scriirã (ngrãpsi) cãrtsili tsi li pitricu Pitesti § ***scriirat*** (scri-i-rátŭ) adg scriiratã (scri-i-rá-tã), scriirats (scri-i-rátsĭ), scriirati/scriirate (scri-i-rá-ti) – (unã cu ***scriat***[1]) ex: ca cum s-aflã scriiratã (scriatã) § ***scriirari/scriirare*** (scri-i-rá-ri) sf scriirãri (scri-i-rắrĭ) – (unã cu ***scriari***[1]) ex: scriirãri (scrieri) shi zboarã a Hristolui § ***scriescu*** (scri-ĭés-cu) vb IV scrii (scríĭ), scriam (scri-ĭámŭ), scritã (scrí-tã), scriri/scrire (scrí-ri) – (unã cu ***scriu***[1]) ex: sã-nj scriescu dauã grami (gramati) § ***scrit*** (scrítŭ) adg scritã (scrí-tã), scrits (scrítsĭ), scriti/scrite (scrí-ti) – (unã cu ***scriat***[1]) § ***scriri/scrire*** (scrí-ri) sf scriri (scrírĭ) – (unã cu ***scriari***[1]) § ***scriptu*** (scríp-tu) adg scriptã (scríp-tã), scriptsã (scríp-tsã), scripti/scripte (scríp-ti) – (unã cu ***scriat***[1]) § ***scriturã*** (scri-tú-rã) sf scrituri (scri-túrĭ) – zboari scriati (pi-unã acoalã); zboarã scriati (pi-unã carti) sh-pitricuti cu om (cu poshta) la cariva tra sã-lj si da hãbãri; acoala pri cari suntu scriati aesti zboarã; carti, scriitoari, pistulii *{ro: scriere, scrisoare}* *{fr: écriture, lettre}* *{en: writing, letter}* ex: s-lj-aleg scritura (cartea, zboarãli) scumpã § ***scriitoari/scriitoare*** (scri-i-toá-ri) sf scriitoari/scriitoare (scri-i-toá-ri) – (unã cu ***scriturã***) § ***scriiturã***[1] (scri-i-tú-rã) sf scriituri (scri-i-túrĭ) – seamnili (botsli, zboarãli) scriati pri unã acoalã; scrieturã, scriari *{ro: scriptură, scriere}* *{fr: écriture}* *{en: writing}* § ***scrieturã***[1] (scri-e-tú-rã) sf scrieturi (scri-e-túrĭ) – (unã cu ***scriiturã***[1])

scriu[2] (scríŭ) vb I scriai (scri-ĭáĭ) shi scrish (scríshĭŭ), scriam (scri-ámŭ), scriatã (scri-ĭá-tã) shi scrisã (scrí-sã), scriari/scriare (scri-ĭá-ri) – ljau mini apofasea (dzãc, icã easti scriatã di mirã, di ma ninti), tra s-fac (tra si s-facã) tsiva; numãtsescu *{ro: meni, destina}* *{fr: présager, prédestiner}* *{en: bode, forebode, predestinate}* ex: sã-l scrii (sã-l numãtseascã, s-lj-astãseascã tsi va s-patã, tsi va si s-facã tu bana-a lui) di tru soarti pãn tu moarti § ***scriat***[2] (scri-ĭátŭ) adg scriatã (scri-ĭá-tã), scriats (scri-ĭátsĭ), scriati/scriate (scri-ĭá-ti) – cari ari loatã apofasea (icã lj-easti scriatã di mirã, di ma ninti) tra (si) s-facã tsiva, numãtsit *{ro: menit, destinat}* *{fr: présagé, prédestiné}* *{en: boded, foreboded, predestinated}* ex: tsi-i scriatã (numãtsitã), scriatã (numãtsitã) armãni; tsi lj-easti scriatã (numãtsitã) di-a treia searã, va s-lji si tihiseascã § ***scris***[2] (scrísŭ) adg scrisã (scrí-sã), scrish (scríshĭ), scrisi/scrise (scrí-si) – (unã cu ***scriat***[2]) ex: cum fu scris (scriat, numãtsit) § ***scriari***[2]***/scriare*** (scri-ĭá-ri) sf scrieri (scri-ĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si scrii tsiva; numãtsiri *{ro: acţiunea de a meni, de a destina; menire, destinare}* *{fr: action de présager, de prédestiner}* *{en: action of boding, of foreboding, of predestinating}* § ***scriatã*** (scri-ĭa-tã) sf fãrã pl – atseali tsi suntu numãtsiti cã va patã omlu tu bana-a lui (dit oara tsi s-ari amintatã); soarti, mirã, njirã, fatãzã, scriiturã, ursitã, cãsmeti, tihi *{ro: destin, soartă}* *{fr: destin, sort}* *{en: destiny, fate}* ex: scriata (tihea, soartea) totunã s-fatsi; cãfta scriata (mira) a featilor; vru si si nsoarã, vahi s-dutsi cama ghini cu-a nveastãljei scriatã (tihi, mirã); ashi lj-eara scriata (mira) § ***scriiturã***[2] (scri-i-tú-rã) sf scriituri (scri-i-túrĭ) – (unã cu ***scriatã***) ex: ashi-lj fu scriitura (soartea); tsi scriiturã (soarti) va-lj bagã mirili § ***scrieturã***[2] (scri-e-tú-rã) sf scrieturi (scri-e-túrĭ) – (unã cu ***scriatã***)

scrob (scróbŭ) sm pl(?) – loclu iu oaminjlji (prãvdzãli, puljlji, etc.) sh-trec, di-aradã noaptea, (iu dormu, dizvursescu i sh-aflã apanghiu); lujar, loji, loj, yitachi, ashtirnut, culcush, pitulj,

pãtulj *{ro: culcush, vizuină} {fr: gîte, tanière, antre, terrier} {en: resting place, lair, den}*

scrofurã (scró-fu-rã) sf scrofuri/scrofure (scró-fu-ri) – lãngoari tsi s-aspuni multi ori ufticoasã sh-cu umflarea-a gljindurlor di la gushi; gljindurã, sãrãge, sãrãgeai, sãrgeai, broascã, plãscari, prãscari, priscari *{ro: scrofulă} {fr: écrouelles} {en: scrofula, king's evil}*

scrop (scrópŭ) sm scrochi (scróchĭ) – atsea tsi-aducheashti un tsi-lj pari arãu cã ari faptã lucri tsi nu lipsea fãtseari; tunuseari, pishmãnipseari *{ro: nelinişte; remuşcare} {fr: inquiétude; remords de conscience} {en: anxiety; remorse}*

scrum¹ (scrúmŭ) sn scrumuri (scrú-murĭ) – luguria (cãrbunili) tsi-armãni dupã tsi s-ardi un lucru; nscrum; (expr: nj-si fatsi gura scrum di seati = nj-easti multu seati) *{ro: scrum} {fr: résidu carbonisé de toute chose brulée, cendre} {en: carbonised remains from burned things; ashes}* ex: u featsi scrum; lj-aniurdzi scrum; lu-aflarã scrum; s-arsi s-featsi scrum § ***nscrum¹*** (nscrúmŭ) sn nscrumuri (nscrú-murĭ) – (unã cu ***scrum¹***) ex: mãcarea s-featsi nscrum pi foc, ca duganea; arsirã, s-featsirã nscrum § ***scrumedz*** (scru-médzŭ) (mi) vb I scrumai (scru-máĭ), scrumam (scru-mámŭ), scrumatã (scru-má-tã), scrumari/scrumare (scru-má-ri) – ardu tsiva sh-u fac scrum; u-acats mãcarea la foc (sh-u fac scrum tu fundul a tingirelui); (vaslu) acatsã scrum cándu s-ardi mãcarea); scrum, ascrum, shcrumedz, nscrumedz, nscrum, ardu; (expr: 1: scrum foclu = cu suflarea sh-amisticarea-a jarlui, caftu s-lu-aprindu foclu ma ghini; 2: nji si scrumã gura = nj-si fatsi seati) *{ro: scruma, arde} {fr: carboniser, brûler, boucaner, sentir la fumée (en parlant des mets)} {en: carbonize, char, burn}* ex: mãcarea s-avea scrumatã; lj-si scrumã gura (lj-si featsi seati) § ***scrum²*** (scrúmŭ) (mi) vb I scrumai (scru-máĭ), scrumam (scru-mámŭ), scrumatã (scru-má-tã), scrumari/scrumare (scru-má-ri) – (unã cu ***scrumedz***) § ***scrumat*** (scru-mátŭ) adg scrumatã (scru-má-tã), scrumats (scru-mátsĭ), scrumati/scrumate (scru-má-ti) – tsi s-ari arsã shi faptã scrum; (mãcarea, vaslu) tsi s-ari acãtsatã la foc; ascrumat, shcrumat, nscrumat, arsu (expr: (cu gura, cu limba, cu suflitlu, etc.) scrumat = nvirinat, cãnjisit) *{ro: scrumat, ars} {fr: carbonisé, brûlé, boucané; épuisé} {en: carbonized, charred, burned; exhausted}* ex: mãcarea easti scrumatã (s-ari arsã, acãtsatã la foc); arsã, frate, shi scrumatã; suflit scrumat (expr: nvirinat, cripat) sh-tuchit ca n foc; cu budza cripatã, cu limba scrumatã (expr: multu cãnjisit, nvirinat) § ***scrumari/scrumare*** (scru-má-ri) sf scrumãri (scru-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si scrumeadzã tsiva; ascrumari, shcrumari, nscrumari, ardeari, ardiri la foc *{ro: acţiunea de a scruma, de a arde; scrumare, carbonizare} {fr: action de carboniser, de brûler, de boucaner} {en: action of carbonizing, of charring, of burning}* § ***ascrum*** (as-crúmŭ) (mi) vb I ascrumai (as-cru-máĭ), ascrumam (as-cru-mámŭ), ascrumatã (as-cru-má-tã), ascrumari/ascrumare (as-cru-má-ri) – (unã cu ***scrumedz***) ex: ascrumã (lu misticã, suflã) niheamã foclu § ***ascrumat*** (as-cru-mátŭ) adg ascrumatã (as-cru-má-tã), ascrumats (as-cru-mátsĭ), ascrumati/ascrumate (as-cru-má-ti) – (unã cu ***scrumat***) § ***ascrumari/ascrumare*** (as-cru-má-ri) sf ascrumãri (as-cru-mắrĭ) – (unã cu ***scrumari***) § ***shcrum¹*** (shcrúmŭ) sn shcrumuri (shcrú-murĭ) – (unã cu ***scrum¹***) § ***shcrumedz*** (shcru-médzŭ) (mi) vb I shcrumai (shcru-máĭ), shcrumam (shcru-mámŭ), shcrumatã (shcru-má-tã), shcrumari/shcrumare (shcru-má-ri) – (unã cu ***scrumedz***) § ***shcrum²*** (shcrúmŭ) (mi) vb I shcrumai (shcru-máĭ), shcrumam (shcru-mámŭ), shcrumatã (shcru-má-tã), shcrumari/shcrumare (shcru-má-ri) – (unã cu ***scrumedz***) § ***shcrumat*** (shcru-mátŭ) adg shcrumatã (shcru-má-tã), shcrumats (shcru-mátsĭ), shcrumati/shcrumate (shcru-má-ti) – (unã cu ***scrumat***) ex: trupuri di mãniclji shcrumati (fapti cãrbunj) di sfulgu; shcrumat (arsu) di vint sh-di soari; shcrumatã (arsã) lj-easti budza di soari; unã lacrimã shcrumatã (ardzãtoari); suflit shcrumat di har (arsu di moarti) § ***shcrumari/shcrumare*** (shcru-má-ri) sf shcrumãri (shcru-mắrĭ) – (unã cu ***scrumari***) § ***nscrumedz*** (nscru-médzŭ) (mi) vb I nscrumai (nscru-máĭ), nscrumam (nscru-mámŭ), nscrumatã (nscru-má-tã), nscrumari/nscrumare (nscru-má-ri) – ex: pita-nj si scrumã (nj-si arsi tu cireap) § ***nscrum²*** (nscrúmŭ) (mi) vb I nscrumai (nscru-máĭ), nscrumam (nscru-mámŭ), nscrumatã (nscru-má-tã), nscrumari/nscrumare (nscru-má-ri) – (unã cu ***nscrumedz***) ex: vedz s-nu li nscrumedz; si nscrumarã tuti vasili § ***nscrumat*** (nscru-mátŭ) adg nscrumatã (nscru-má-tã), nscrumats (nscru-mátsĭ), nscrumati/nscrumate (nscru-má-ti) – (unã cu ***scrumat***) ex: avea ghelili nscrumati, nu putui s-mãc § ***nscrumari/nscrumare*** (nscru-má-ri) sf nscrumãri (nscru-mắrĭ) – (unã cu ***scrumari***)

scrum² (scrúmŭ) (mi) vb I – vedz tu ***scrum¹***

scrumari/scrumare (scru-má-ri) sf – vedz tu ***scrum¹***

scrumat (scru-mátŭ) adg – vedz tu ***scrum¹***

scrumedz (scru-médzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***scrum¹***

scrupen (scrú-pen)

scrupsescu (scrup-sés-cu) (mi) vb IV scrupsii (scrup-síĭ), scrupseam (scrup-seámŭ), scrupsitã (scrup-sí-tã), scrupsiri/scrupsire (scrup-sí-ri) – li arãspãndescu tu-un loc ma mari, lucrili tsi s-aflã adunati tu-un loc ma njic; (oaminj, oi, zboarã, anjurizmi, etc.) es dit un loc strimtu sh-njic (bisearicã, cutar, gurã di om, lilici, etc.) shi s-tindu tu locuri multi sh-mãri; fac oaminjlji dit un loc s-fugã, si s-ducã tu tuti pãrtsãli; scurpisescu, scorpisescu, arãspãndescu, rãspãndescu, arãspãndzãscu, arãspãndzu, aruversu, prãstuescu, arãescu, pispilescu, tindu *{ro: răspândi, împrăştia, dispersa} {fr: (se) répandre, éparpiller, dissiper} {en: spread, disperse, scatter}* ex: tuts s-scrupsirã (s-arãspãndirã); scrupsi (arãspãndi pri loc) niscãntu grãn; ashtiptãm andara si s-scrupseascã (si s-arãspãndeascã, si s-chearã) § ***scrupsit*** (scrup-sítŭ) adg scrupsitã (scrup-sí-tã), scrupsits (scrup-sítsĭ), scrupsiti/scrupsite (scrup-sí-ti) – tsi easti arãspãndit dit un loc njic, iu sta adunat, tu-un loc ma mari; scurpisit, scorpisit, arãspãndit, rãspãndit, arãspãndzãt, aruvirsat, prãstuit, arãit, pispilit, tes *{ro: răspândit, împrăştiat, dispersat} {fr: répandu, éparpillé, dissipé} {en: spread, dispersed, scattered}* § ***scrupsiri/scrupsire*** (scrup-sí-ri) sf scrupsiri (scrup-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-arãspãndeashti tsiva; tsi easti ishit dit un loc shi dus tu multi pãrtsã; scurpisiri, scorpisiri, arãspãndiri, rãspãndiri, arãspãndzãri, aruvirsari, prãstuiri, arãiri, pispiliri, tindiri, tindeari *{ro: acţiunea de a răspândi, de a împrăştia, de a dispersa; răspândire, împrăştiere, dispersare} {fr: action de (se) répandre, d'éparpiller, de dissiper} {en: action of spreading, of dispersing, of scattering}* § ***scurpisescu*** (scur-pi-sés-cu) (mi) vb IV scurpisii (scur-pi-síĭ), scurpiseam (scur-pi-seámŭ), scurpisitã (scur-pi-sí-tã), scurpisiri/scurpisire (scur-pi-sí-ri) – (unã cu ***scrupsescu***) ex: muleaftadz cari scurpisea (arãspãndea lucrili dit) casa § ***scurpisit¹*** (scur-pi-sítŭ) adg scurpisitã (scur-pi-sí-tã), scurpisits (scur-pi-sítsĭ), scurpisiti/scurpisite (scur-pi-sí-ti) – (unã cu ***scrupsit***) § ***scurpisiri/scurpisire*** (scur-pi-sí-ri) sf scurpisiri (scur-pi-sírĭ) – (unã cu ***scrupsiri***) § ***scorpisescu*** (scor-pi-sés-cu) (mi) vb IV scorpisii (scor-pi-síĭ), scorpiseam (scor-pi-seámŭ), scorpisitã (scor-pi-sí-tã), scorpisiri/scorpisire (scor-pi-sí-ri) – (unã cu ***scrupsescu***) § ***scorpisit*** (scor-pi-sítŭ) adg scorpisitã (scor-pi-sí-tã), scorpisits (scor-pi-sítsĭ), scorpisiti/scorpisite (scor-pi-sí-ti) – (unã cu ***scrupsit***) § ***scorpisiri/scorpisire*** (scor-pi-sí-ri) sf scorpisiri (scor-pi-sírĭ) – (unã cu ***scrupsiri***)

scrupsiri/scrupsire (scrup-sí-ri) sf – vedz tu ***scrupsescu***

scrupsit (scrup-sítŭ) adg – vedz tu ***scrupsescu***

scucalets (scu-ca-létsŭ) sm – vedz tu ***scarcalec***

scucheari¹/scucheare (scu-chĭá-ri) sf – vedz tu ***ascuchi¹***

scucheari²/scucheare (scu-chĭá-ri) sf – vedz tu ***ascuchi²***

scucheat¹ (scu-chĭátŭ) adg – vedz tu ***ascuchi¹***

scucheat² (scu-chĭátŭ) adg – vedz tu ***ascuchi²***

scucheat⁴ (scu-chĭátŭ) sm – vedz tu ***ascuchi¹***

scucheat⁵ (scu-chĭátŭ) sm, sn – vedz tu ***ascucheat⁵***

scuchescu (scu-chĭés-cu) vb IV – vedz tu ***ascuchescu***

scuchi¹ (scúchĭŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ascuchi¹***

scuchi² (scúchĭŭ) vb I – vedz tu ***ascuchi²***

scuchiri/scuchire (scu-chí-ri) sf – vedz tu ***ascuchescu***

scuchit (scu-chítŭ) adg – vedz tu ***ascuchescu***

scufii/scufie (scu-fí-i) sf scufii (scu-fíĭ) – unã soi di capelã, tsi s-leagã di-aradã sum grunj, purtat multi ori tut chirolu di cãlugãreali icã purtat noaptea tu somnu, di niscãntsã oaminj *{ro: scufie} {fr: bonnet, coiffe} {en: bonnet, head dress, night cap}*

scufuni/scufune (scu-fú-ni) sf scufunj (scu-fúnjĭ) – unã soi di pãrpodz shcurti, di casã, multi ori di lãnã; cãlcinji *{ro: şosetă, călţun} {fr: chaussette} {en: short socks, half hose}*

sculari/sculare (scu-lá-ri) sf – vedz tu ***scol***

sculat (scu-látŭ) adg – vedz tu ***scol***

sculatã (scu-lá-tã) sf – vedz tu ***scol***

sculii/sculie (scu-lí-i) sf sculii (scu-líĭ) – loclu (casa) cu dascalj iu s-dutsi lumea cãndu va sã nveatsã carti (sã scrii shi sã dyivãseascã); scolii, sculjo, mectepe *{ro: şcoală} {fr: école} {en: school}* ex: va cheri di la sculii; mi duc la sculii; adrarã nã sculii mari § ***sculjo*** (scu-ljó) sm sculjadz (scu-ljĭádzĭ) – (unã cu ***sculii***) § ***scolii/scolie*** (sco-lí-i) sf scolii (sco-líĭ) – (unã cu ***sculii***)

sculjo (scu-ljĭó) sm – vedz tu ***sculii***

sculuscufi (scu-lus-cúfĭ) invar – numa-a unui agioc di cilimeanj *{ro: un joc de copilaşi} {fr: un jeu d'enfants} {en: a children's game}*

sculusescu (scu-lu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***scoluzmã***

sculusiri/sculusire (scu-lu-sí-ri) sf – vedz tu ***scoluzmã***

sculusit (scu-lu-sítŭ) adg – vedz tu ***scoluzmã***

scumbrii/scumbrie (scum-brí-i) sf scrumbii (scrum-bíĭ) – pescu di-amari, multu cãftat tu mãcari, lungu di vãrã 30 cm. shniheamã plãciutat, cu soldzi (pãrditsi, ljushpi) mãri, alghi ca di-asimi *{ro: scrumbie} {fr: maquereau} {en: mackerel}*

scumbu (scŭm-bu) adg – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***scumpu***

scumbusescu (scum-bu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ascumbusescu***

scumbusiri/scumbusire (scum-bu-sí-ri) sf – vedz tu ***ascumbusescu***

scumbusit (scum-bu-sítŭ) adg – vedz tu ***ascumbusescu***

scumpeati/scumpeate (scum-peá-ti) sf – vedz tu ***scumpu***

scumpeatic (scum-peá-ticŭ) sn – vedz tu ***scumpu***

scumpii/scumpie (scum-pí-i) sf – vedz tu ***scumpu***

scumpu (scúm-pu) adg scumpã (scúm-pã), scunchi (scún-chi), scumpi/scumpe (scúm-pi) – 1: tsi custuseashti multu; tsi ari unã mari tinjii (pãhã); tsi nu easti eftin; 2: dash, dashur, ahar, ahãr, vrut, durut, sãrmai, yem, curbani, geanã, lele *{ro: scump; drag} {fr: cher, d'un prix élevé, dispendieux; chéri, bien-aimé} {en: expensive, highly priced; dear, beloved}* ex: scumpa lugurii ti-acatsã ma eftin; lugurii di-atseali scumpili (cu tinjii mari); lucri marsini, ma scumpi (tsi custusescu multu); scumplu-nj (dashlu-nj) § ***scumpeati/scumpeate*** (scum-peá-ti) sf scumpets (scum-pétsĭ) – catastisea tu cari lucrili tuti suntu scumpi; scumpeatic, scumpii *{ro: scumpete} {fr: cherté} {en: expensiveness}* § ***scumpeatic*** (scum-peá-ticŭ) sn scumpeatitsi/scumpeatitse (scum-peá-ti-tsi) – (unã cu ***scumpeati***) § ***scumpii/scumpie*** (scum-pí-i) sf scumpii (scum-píĭ) – (unã cu ***scumpeati***) § ***scunchescu*** (scun-chés-cu) (mi) vb IV scunchii (scun-chíĭ), scuncheam (scun-cheámŭ), scunchitã (scun-chí-tã), scunchiri/scunchire (scun-chí-ri) – (mi) fac cama scumpu di cum earam; crescu tinjia (pãhãlu) a unui lucru; scunghescu, atãrdisescu, artirsescu, artirisescu *{ro: scumpi} {fr: enchérir} {en: increase price}* ex: si scunchi (s-featsi ma scumpu), nipoate § ***scunchit*** (scun-chítŭ) adg scunchitã (scun-chí-tã), scunchits (scun-chítsĭ), scunchiti/scunchite (scun-chí-ti) – faptu ma scumpu; cu tinjia (pãhãlu) criscutã; scunghit, atãrdisit, artirsit, artirisit *{ro: scumpit} {fr: enchéri} {en: with increased price}* § ***scunchiri/scunchire*** (scun-chí-ri) sf scunchiri (scun-chírĭ) – crishtearea-a pãhãlui; alinarea-a tinjiiljei; scunghiri, atãrdisiri, artirsiri, artirisiri *{ro: acţiunea de a scumpi; scumpire} {fr: action d'enchérir, renchérissement} {en: action of increasing price}*

scunchescu (scun-chés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***scumpu***

scunchiri/scunchire (scun-chí-ri) sf – vedz tu ***scumpu***

scunchit (scun-chítŭ) adg – vedz tu ***scumpu***

scunda (scún-da) invar – zbor tsi-aspuni semtea-a unui vãshclje tsi armãni mprostu (tu un gioc di ficiurits); dungalus, sungalus, curdincu *{ro: poziţia arşicului când rămâne în picioare} {fr: position d'un osselet qui reste debout avec ses bouts retors en bas} {en: term used in the child game with knucklr bones}*

scundilii/scundilie (scun-di-lí-i) sf – vedz tu ***scãndilii***

scundipsescu (scun-dip-sés-cu) (mi) vb IV scundipsii (scun-dip-síĭ), scundipseam (scun-dip-seámŭ), scundipsitã (scun-dip-sí-tã), scundipsiri/scundipsire (scun-dip-sí-ri) – mi-agudescu, cãndu imnu, cu ciciorlu di tsiva (cariva) tsi-nj sta n cali sh-cad i-nj yinji s-cad; ancheadic, ncheadic, cheadic *{ro: (se) poticni} {fr: (se) heurter du pied; broncher, buter} {en: stumble (over), flounder}* ex: calu si scundipseashti (si ncheadicã); mi scundipsii (nchidicai) di lucri § ***scundipsit*** (scun-dip-sítŭ) adg scundipsitã (scun-dip-sí-tã), scundipsits (scun-dip-sítsĭ), scundipsiti/scundipsite (scun-dip-sí-ti) – tsi s-ari aguditã tu imnatic di tsiva tsi-lj fatsi s-cadã (icã-l fatsi sã-lj yinã s-cadã); anchidicat, nchidicat, chidicat *{ro: (se) poticnit} {fr: heurté du pied; bronché, buté} {en: stumbled (over), floundered}* § ***scundipsiri/scundipsire*** (scun-dip-sí-ri) sf scundipsiri (scun-dip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si scundipseashti *{ro: acţiunea de a (se) poticni; poticnire} {fr: action de (se) heurter du pied; de broncher, de buter} {en: action of stumbling (over), of floundering}*

scundipsiri/scundipsire (scun-dip-sí-ri) sf – vedz tu ***scundipsescu***

scundipsit (scun-dip-sítŭ) adg – vedz tu ***scundipsescu***

scundu (scún-du) adg scundã (scún-dã), scundzã (scún-dzã), adg scundi/scunde (scún-di) – (om) tsi easti shcurtu, njic (di boi); tsi nu para easti-analtu; scurtu, scurtabec, scurtabac, scurtac, shcurtu, shcurtabac, apus, njic, minut *{ro: scund} {fr: court, petit (de taille)} {en: short, small (in height)}* ex: lã freadzim scunda nucã

scunghescu (scun-ghés-cu) (mi) vb IV scunghii (scun-ghíĭ), scungheam (scun-gheámŭ), scunghitã (scun-ghí-tã), scunghiri/scunghire (scun-ghí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***scunchescu***

scunghiri/scunghire (scun-ghí-ri) sf scunghiri (scun-ghírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***scunchiri***

scunghit (scun-ghítŭ) adg scunghitã (scun-ghí-tã), scunghits (scun-ghítsĭ), scunghiti/scunghite (scun-ghí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***scunchit***

scupac (scu-pác) adgm scupats (scu-pátsĭ) – (birbec, tsap, etc.) a curi ãlj si scoasirã hãlãtsli (mãdularli) sexuali sh-nu poati s-u-alasã unã feaminã greauã; scupat, dzigãrit, ciucutit, ascuchit, scuchit, shutsãt; gagur, gãgur, munuh, monoh, strif, hudum, hadum *{ro: (ţap, berbec) castrat} {fr: châtré, bouc châtré} {en: castrated, he-goat castrated}* § ***scupat*** (scu-pát) adgm scupats (scu-pátsĭ) – (unã cu ***scupac***)

scupat (scu-pát) adgm – vedz tu ***scupac***

scupo (scu-pó) sm scupadz (scu-pádzĭ) – lucrul tsi-avinj s-lu fats cãndu vrei s-adari tsiva; lucrul tsi-ai tu minti s-lu fats (ma s-pots); nieti, nãeti, proeresi; *{ro: scop, ţintă, intenţie} {fr: but, intention, dessein, fin} {en: purpose, target, intention}*

scur (scúrŭ) adg scurã (scú-rã), scuri (scúrĭ), scuri/scure (scú-ri) – tsi ari unã hromã ncljisã tsi sh-u-adutsi niheamã cu cafelu; (omlu) tsi ari chealea, fatsa, perlu, etc. di-unã hromã ncljisã; murnu, sumulai, vinit *{ro: brun, sombru} {fr: brun, sombre} {en: brown, sombre}*

scurdami/scurdame (scur-dá-mi) sf scurdãnj (scur-dắnjĭ) – alj chisat, amisticat cu sari sh-piper, tsi s-adavgã la ndauã mãcãri; dzamã dit unã mãcari faptã cu alj *{ro: mujdei} {fr: aillade} {en: garlic sauce}* ex: mãcai scurdami di nj-amputi gura

scurdhami/scurdhame (scur-dhá-mi) sf scurdhãnj (scur-dhắnjĭ) – unã cu ***scurdami***

scurpisescu (scur-pi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***scrupsescu***

scurpisiri/scurpisire (scur-pi-sí-ri) sf – vedz tu ***scrupsescu***

scurpisit[1] (scur-pi-sítŭ) adg – vedz tu ***scrupsescu***

scurpisit[2] (scur-pi-sítŭ) adg – vedz tu ***scorpiu***

scurtabac (scur-ta-bácŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***scurtu***[1]

scurtabec (scur-ta-bécŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***scurtu***[1]

scurtac (scur-tácŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***scurtu***[1]

scurtac[1] (scur-tácŭ) sn – vedz tu ***scurtu***[1]
scurtacã (scur-tá-cã) sf – vedz tu ***scurtu***[1]
scurtami/scurtame (scur-tá-mi) sf – vedz tu ***scurtu***[1]
scurtari/scurtare (scur-tá-ri) sf – vedz tu ***scurtu***[1]
scurtat (scur-tátŭ) adg – vedz tu ***scurtu***[1]
scurtã* (scúr-tã) – singularlu fiminin di la adgectivlu ***scurtu***; vedz ***scurtu***
scurtã[1] (scúr-tã) sf – vedz tu ***scurtu***[1]
scurtã[2] (scúr-tã) sf – vedz tu ***scurtu***[1]
scurtedz (scur-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***scurtu***[1]
scurticari/scurticare (scur-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***scurtu***[1]
scurticat (scur-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***scurtu***[1]
scurtichedz (scur-ti-chédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***scurtu***[1]
scurtimi/scurtime (scur-tí-mi) sf – vedz tu ***scurtu***[1]
scurtitsã (scur-tí-tsã) sf – vedz tu ***scurtu***[1]
scurtu[1] (scúr-tu) adg scurtã (scúr-tã), scurtsã (scúr-tsã), scurti/scurte (scúr-ti) – (cali, lucru) tsi nu easti lungu; (cali) tsi s-fatsi agonja tu niheamã chiro; tsi tsãni (dãnãseashti) putsãn chiro; (om) njic tu boi; (expr: cu minti scurtã, scurtu di minti = tsi nu mindueashti ghini, ca oaminjlji dishteptsã, itsrã, mintimenj) *{ro: scurt} {fr: court, bref} {en: short, brief}* ex: om scurtu (njic tu boi); nu-avu tsi s-facã cu eali cã suntu scurti; coadã lungã sh-minti scurtã (expr: s-dzãtsi trã muljeri cã au perlu lungu ma nu suntu sh-ahãntu mintimeni) ***shcurtu***[1] (shcúr-tu) adg shcurtã (shcúr-tã), shcurtsã (shcúr-tsã), shcurti/shcurte (shcúr-ti) – (unã cu ***shcurtu***[1]) ex: pãrãmithlu a meu easti shcurtu (nu tsãni multu chiro); lu-aduchi cã easti shcurtu di minti (expr: cã nu para easti mintimen, dishteptu); shcurtul di minti lj-aspuni cum sta luguria § ***Scurtu***[2] (Scúr-tu) sm fãrã pl – andoilu mes a anlui (nai ma scurtul mes dit an cu 28 di dzãli trei anj cu-arada, shi 29 ampatrulea); Shcurtu, Flivar, Fivruar *{ro: Februarie} {fr: Février} {en: February}* ex: dit Scurtu (meslu Flivar) masturlji ahiurhescu si s-mindueascã trã ducã § ***Shcurtu***[2] (Shcúr-tu) sm fãrã pl – (unã cu ***Scurtu***[2]) ex: Shcurtul (Flivarlu) atsel arãulu; Shcurtul (meslu Flivar) s-moalji chirolu § ***scurtedz*** (scur-tédzŭ) (mi) vb I scurtai (scur-táĭ), scurtam (scur-támŭ), scurtatã (scur-tá-tã), scurtari/scurtare (scur-tá-ri) – fac ma scurtu; njicshuredz lundzimea-a unui lucru; shcurtedz, scurtichedz, shcurtichedz, njicshuredz, adun; (expr: 1: l-scurtedz (cu-unã palmã) = lj-talj caplu, l-vatãm; 2: lji si scurtarã dzãlili = muri; 3: nj-si scurtã mintea = nu mata am minti multã, nu mata minduescu ghini, ashi cum lipseashti) *{ro: scurta; decapita} {fr: raccourcir, décapiter} {en: shorten, reduce length; decapitate}* ex: scurtã (u featsi ma njicã, ma scurtã) grenda cu trei palmi; lji si scurtarã tuti stranjili (lj-si featsirã ma njits, ma scurti, lji s-adunarã); paltolu-aestu si scurtã (s-adunã, njicshurã) di ploaea tsi-l udã; scurteadzã-l! (expr: talji-lj caplu) § ***scurtat*** (scur-tátŭ) adg scurtatã (scur-tá-tã), scurtats (scur-tátsĭ), scurtati/scurtate (scur-tá-ti) – tsi easti faptu s-hibã ma scurtu; ti-lj si njicshurã lundzimea; shcurtat, scurticat, shcurticat, njicshurat, adunat *{ro: scurtat; decapitat} {fr: raccourci; décapité} {en: shortened; decapitated}* § ***scurtari/scurtare*** (scur-tá-ri) sf scurtãri (scur-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva easti scurtat; shcurtari, scurticari, shcurticari, njicshurari, adunari *{ro: acţiunea de a scurta; de a decapita} {fr: action de raccourcir; de décapiter} {en: action of shortening, of reducing length; of decapitating}* § ***shcurtedz*** (shcur-tédzŭ) (mi) vb I shcurtai (shcur-táĭ), shcurtam (shcur-támŭ), shcurtatã (shcur-tá-tã), shcurtari/shcurtare (shcur-tá-ri) – (unã cu ***scurtedz***) ex: s-lji shcurtãm (njicshurãm) putsãn mãcarea; apãrnjirã sã-lj suiljadzã, sã-lj shcurteadzã (apãrnjirã s-lji tundã s-lã talji lãna di sum pãnticã); va ti shcurtedz cu-unã palmã (expr: va tsã talj caplu); mintea-lj si shcurtã multu (expr: nu mata ari multã minti); nã sutã lj-ai shcurtatã (tãljatã caplu, vãtãmatã) ex: si shcurtã (njicshurã, s-adunã) multu § ***shcurtat*** (shcur-tátŭ) adg shcurtatã (shcur-tá-tã), shcurtats (shcur-tátsĭ), shcurtati/shcurtate (shcur-tá-ti) – (unã cu ***scurtat***) § ***shcurtari/shcurtare*** (shcur-tá-ri) sf shcurtãri (shcur-tắrĭ) – (unã cu ***scurtari***) § ***scurtichedz*** (scur-ti-chédzŭ) (mi) vb I scurticai (scur-ti-cáĭ), scurticam (scur-ti-cámŭ), scurticatã (scur-ti-cá-tã), scurticari/scurticare (scur-ti-cá-ri) – (unã cu ***scurtedz***) § ***scurticat*** (scur-ti-cátŭ) adg scurticatã (scur-ti-cá-tã), scurticats (scur-ti-cátsĭ), scurticati/scurticate (scur-ti-cá-ti) – (unã cu ***scurtat***) § ***scurticari/scurticare*** (scur-ti-cá-ri) sf scurticãri (scur-ti-cãrĭ) – (unã cu ***scurtari***) § ***shcurtichedz*** (shcur-ti-chédzŭ) (mi) vb I shcurticai (shcur-ti-cáĭ), shcurticam (shcur-ti-cámŭ), shcurticatã (shcur-ti-cá-tã), shcurticari/shcurticare (shcur-ti-cá-ri) – (unã cu ***scurtedz***) ex: va-l shcurtichedz cu-unã palmã (expr: va-lj talj caplu, va-l vatãm); dupã tsi-lj shcurticã (expr: vãtãmã) tuts § ***shcurticat*** (shcur-ti-cátŭ) adg shcurticatã (shcur-ti-cá-tã), shcurticats (shcur-ti-cátsĭ), shcurticati/shcurticate (shcur-ti-cá-ti) – (unã cu ***scurtat***) § ***shcurticari/shcurticare*** (shcur-ti-cá-ri) sf shcurticãri (shcur-ti-cắrĭ) – (unã cu ***scurtari***) § ***scurtami/scurtame*** (scur-tá-mi) sf fãrã pl – harea tsi-l fatsi un lucru tra s-hibã shcurtu; scurtimi, shcurtami, shcurtimi *{ro: scurtime} {fr: peu de longueur, brièveté, petite taille} {en: shortness, briefness}* § ***shcurtami/shcurtame*** (shcur-tá-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***scurtami***) ex: cãti nu ari traptã di itia-a shcurtamiljei (di itia-a cã easti shcurtu) § ***scurtimi/scurtime*** (scur-tí-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***scurtami***) § ***shcurtimi/shcurtime*** (shcur-tí-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***scurtami***) ex: nu putu s-li bitiseascã di shcurtimea-a chirolui (di itia cã chirolu eara shcurtu) § ***scurtã***[1] (scúr-tã) sf scurti/scurte (scúr-ti) – palto (di muljari) ma scurtu ca-atsel di-aradã, multi ori cu-astali di gunã; shcurtã, scurtu, shcurtu *{ro: scurteică} {fr: manteau de femme} {en: woman's coat}* § ***shcurtã***[1] (shcúr-tã) sf shcurti/shcurte (shcúr-ti) – (unã cu ***scurtã***[1]) ex: nã shcurtã s-ljai trã Geogea; cingheljlu di la zigã di shcurtã cã-lj s-acatsã § ***scurtu***[2] (scúr-tu) sm scurtsã (scúr-tsã) – (unã cu ***scurtã***[1]) § ***shcurtu***[2] (shcúr-tu) sm shcurtsã (shcúr-tsã) – (unã cu ***scurtã***[1]) ex: u nviscu cu shcurtul a ljei § ***scurtac***[1] (scur-tácŭ) sn scurtatsi/scurtatse (scur-tá-tsi) – stranj scurtu fãrã mãnits i gulir tsi s-poartã pristi cãmeashi shi sum jachetã i paltu; scurtac, scurtacã, shcurtac, shcurtacã, ilecã, ilechi, sãrãcuci, cichet, ceachet, geachet, tsichet, pesh, pishli, peshli *{ro: ilic, vestă fără mâneci} {fr: gilet sans manche} {en: vest without sleeves}* § ***scurtacã*** (scur-tá-cã) sf scurtatsi/scurtatse (scur-tá-tsi) – (unã cu ***scurtac***) § ***shcurtac*** (shcur-tácŭ) sn shcurtatsi/shcurtatse (shcur-tá-tsi) – (unã cu ***scurtac***) ex: purta shcurtac (ilecã) § ***shcurtacã*** (shcur-tá-cã) sf shcurtatsi/shcurtatse (shcur-tá-tsi) – (unã cu ***scurtac***) § ***scurtitsã*** (scur-tí-tsã) sf scurtitsã (scur-tí-tsã) – limniclu tsi easti ma scurtu dit unã mnatã di limnitsi cu cari s-tradzi cioplu (s-arucã clirlu, s-arucã lãhmãlu) tra si s-aleagã atsel (un di ma multsã) a curi ãlj cadi mira s-lu facã un lucru (atsel tsi ari tihea s-tragã limniclu ma shcurtu); bãgats oarã cã zborlu lu-aflãm tu-unã zburãri ca (i) trãdzem icã arucãm scurtitsa = alidzem pri cariva tra s-facã un lucru dupã cum lj-cadi mira (cu arcarea di zari, cu trãdzearea di limnitsi, cãndu catiun di-atselj tsi tradzi un limnic nu shtii cari easti ma shcurtul limnic i "scurtitsa", etc.); trãdzem cioplu (lotlu), arucãm cioplu (clirlu); (ii) nj-cadi scurtitsa = io hiu atsel aleptu di soarti tra s-lu fac un lucru; etc.); shcurtitsã, scurtã, shcurtã; lot, lotã, lahno, lãhmã, ciop, clir *{ro: trage la sorţi} {fr: tirer au sort} {en: cast lots, draw lots}* § ***shcurtitsã*** (shcur-tí-tsã) sf shcurtitsã (shcur-tí-tsã) – (unã cu ***scurtitsã***) ex: lj-cãdzu shcurtitsa-a ljei; va s-aruc shcurtitsa; trapsirã shcurtitsa; trapsirã shcurtitsa shi-lj cãdzu a hiljlui di-amirã § ***scurtã***[2] (scúr-tã) sf pl(?) – (unã cu ***scurtitsã***) § ***shcurtã***[2] (shcúr-tã) sf pl(?) – (unã cu ***scurtitsã***) § ***shcurtabac*** (shcur-ta-bácŭ) sm, sf, adg shcurtabacã (shcur-ta-bá-cã), shcurtabats (shcur-ta-bátsĭ), shcurtabatsi/shcurtabatse (shcur-ta-bá-tsi) – (om) tsi-armasi shcurtu shi nu mata creashti; om shcurtu dit unã dãmarã di oaminj tsi nu crescu vãrãoarã mãri; di boi njicã; judav, giugia, fici *{ro: scundac, pitic} {fr: de petite taille, nain} {en: of small stature, midget, dwarf}* ex: featã grasã shi shcurtabacã (di boi njicã) § ***scurtabac*** (scur-ta-bácŭ) sm, sf, adg scurtabacã (scur-ta-bá-cã), scurtabats (scur-ta-bátsĭ), scurtabatsi/scurtabatse (scur-ta-bá-tsi) – (unã cu ***shcurtabac***) § ***scurtabec*** (scur-ta-bécŭ) sm, sf, adg scurtabecã (scur-ta-bé-cã), scurtabets (scur-ta-bétsĭ), scurtabetsi/scurtabetse (scur-ta-bé-tsi) – (unã cu ***shcurtabac***) § ***scurtac***[2] (scur-

tácŭ) sm, sf, adg scurtacã (scur-tá-cã), scurtats (scur-tátsĭ), scurtatsi/scurtatse (scur-tá-tsi) – (unã cu ***shcurtabac***)

Scurtu[2] (Scúr-tu) sm – vedz tu ***scurtu***[1]

scurtu[2] (scúr-tu) sm – vedz tu ***scurtu***[1]

scutã (scú-tã) sf – vedz tu ***scutic***

sculeali/scuteale (scu-teá-li) sf scutelj (scu-téljĭ) – cuvatã ma njicã (pheat ahãndos) trã apã, lapti, etc. *{ro: covăţea} {fr: petite coupe, écuelle} {en: small bowl}*

scuteari/scuteare (scu-teá-ri) sf – vedz tu ***scot***

scutel (scu-télŭ) sm scutelj (scu-téljĭ) – om multu avut cu njilj di oi, cãpri, calj, etc.; cap di fãlcari, ma multi fumelj tsi sta shi s-mutã cu el tu muntsã sh-tu cãmpu; celnic, cilnicã, chihãe *{ro: mare proprietar în turme de oi; căpetenie de mai multe familii (fălcari)} {fr: grand propriétaire de mouton; chef de tribu ou de plusieurs familles ("fãlcari")} {en: large owner of sheep; tribal head of several families ("fãlcari")}*

scutic (scú-ticŭ) sn scutitsi/scutitse (scú-ti-tsi) – pãndzã groasã sh-ascurã; cumatã lungã shi strimtã di pãndzã cu cari si nfashi natsljі dupã tsi s-amintã; scutã, culpan, culupan, spargan, spargãn, militsã, miljitsã, speasi, fashi, nfãshimindu *{ro: pânză mai groasă; scutec, faşă} {fr: étoffe grossière; maillot, couche (pour emmailloter les enfants)} {en: rough cloth, coarse fabric; diaper}* ex: cu scutic (pãndzã groasã sh-ascurã) adari sãmarili; lj-bãgash scuticlu (culupanlu) a njiclui? § ***scutã*** (scú-tã) sf scuti/scute (scú-ti) – cumatã lungã shi strimtã di pãndzã cu cari si nfashi natsljі dupã tsi s-amintã; scutic, culpan, culupan, spargan, spargãn, militsã, miljitsã, fashi, nfãshimindu *{ro: scutec, faşă} {fr: maillot, couche (pour emmailloter les enfants)} {en: swaddling clothes, diaper}*

scutidhi/scutidhe (scu-tí-dhi) sf fãrã pl – unã cu ***scutidi***

scutidhos (scu-ti-dhósŭ) adg scutidhoasã (scu-ti-dhoá-sã), scutidhosh (scu-ti-dhóshĭ), scutidhoasi/scutidhoase (scu-ti-dhoá-si) – unã cu ***scutidos***

scutidi/scutide (scu-tí-di) sf fãrã pl – fãrã lunjinã (ashi cum easti noaptea, di nu s-veadi tsiva); ntunearic, ntuneric, ãntunearic, chisã *{ro: întuneric} {fr: obscurité, ténèbres} {en: obscurity, darkness}* ex: easti diparti scutidea (ntuneariclu)? ncljidi ocljilj s-u vedz; hiu tu scutidi (ntunearic) § ***scutidos*** (scu-ti-dósŭ) adg scutidoasã (scu-ti-doá-sã), scutidosh (scu-ti-dóshĭ), scutidoasi/scutidoase (scu-ti-doá-si) – tsi easti cu putsãnã lunjinã; putsãn lunjinos; scutinos, ntunicos, ãntunicos *{ro: întunecos} {fr: obscur, sombre} {en: dark, obscure, sombre}* ex: noapti scutidoasã (ntunicoasã, cu putsãnã lunjinã); chisa-atsea scutidoasã (ntunicoasã) § ***scutinos*** (scu-ti-nósŭ) adg scutinoasã (scu-ti-noá-sã), scutinosh (scu-ti-nóshĭ), scutinoasi/scutinoase (scu-ti-noá-si) – (unã cu ***scutidos***) § ***scutudisescu*** (scu-tu-di-sés-cu) (mi) vb IV scutudisii (scu-tu-di-síĭ), scutudiseam (scu-tu-di-seámŭ), scutudisitã (scu-tu-di-sí-tã), scutudisiri/scutudisire (scu-tu-di-sí-ri) – (noaptea) yini, cadi, s-alasã; s-fatsi ntunearic; ntunic; ãntunearic, ntunearic *{ro: înnopta, (se) întuneca} {fr: s'assombrir, s'obscurcir} {en: darken, grow obscure}* ex: mushãteatsa u scutudiseashti (ntunicã); driptatica a ta ts-u scutudisish (ntunicash) § ***scutudisit*** (scu-tu-di-sítŭ) adg scutudisitã (scu-tu-di-sí-tã), scutudisits (scu-tu-di-sítsĭ), scutudisiti/scutudisite (scu-tu-di-sí-ti) – (noaptea) tsi s-ari alãsatã (tsi ari cãdzutã); faptu scutidi; ãntunicat, ntunicat *{ro: înnoptat, întunecat} {fr: assombri, obscurci} {en: darkened, grown obscure}* § ***scutudisiri/scutudisire*** (scu-tu-di-sí-ri) sf scutudisiri (scu-tu-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã ntunicã (cãndu s-fatsi scutidi, cãndu cadi noaptea); ãntunicari, ntunicari *{ro: acţiunea de a înnopta, de a întuneca; înnoptare; întunecare} {fr: action d'assombrir, d'obscurcir; assombrissement} {en: action of darkening, of growing obscure}*

scutidos (scu-ti-dósŭ) adg – vedz tu ***scutidi***

scutinos (scu-ti-nósŭ) adg – vedz tu ***scutidi***

scutudhisescu (scu-tu-dhi-sés-cu) (mi) vb IV scutudhisii (scu-tu-dhi-síĭ), scutudhiseam (scu-tu-dhi-seámŭ), scutudhisitã (scu-tu-dhi-sí-tã), scutudhisiri/scutudhisire (scu-tu-dhi-sí-ri) – unã cu ***scutudisescu***

scutudhisiri/scutudhisire (scu-tu-dhi-sí-ri) sf scutudhisiri (scu-tu-dhi-sírĭ) – unã cu ***scutudisiri***

scutudhisit (scu-tu-dhi-sítŭ) adg scutudhisitã (scu-tu-dhi-sí-tã), scutudhisits (scu-tu-dhi-sítsĭ), scutudhisiti/scutudhisite (scu-tu-dhi-sí-ti) – unã cu ***scutudisit***

scutudisescu (scu-tu-di-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***scutidi***

scutudisiri/scutudisire (scu-tu-di-sí-ri) sf – vedz tu ***scutidi***

scutudisit (scu-tu-di-sítŭ) adg – vedz tu ***scutidi***

scutur (scú-turŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ascutur***

scuturari/scuturare (scu-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***ascutur***

scuturat (scu-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***ascutur***

scuturã (scu-tú-rã) sf scuturi/scuture (scu-tú-ri) – starea (catastasea) tsi u-ari omlu cãndu aducheashti cã-lj yin mintsãli deavãrliga (cã nu poati s-shadã mprostu, cã-lj yini s-cadã mpadi, etc.); andralã, utentsã *{ro: ameţeală} {fr: étourdissement, vertige} {en: giddiness, dizziness, vertigo}* ex: scuturã greauã (nj-yini andralã, nj-yin mintsãli deavãrliga); niputearea-a mea easti scuturã (minduiri, cripari) bãrbãteascã

sd... – zboarãli tsi nchisescu cu gramatili ***sd*** (sh-multi ori atseali tsi au tu zbor aesti gramati) si ngrãpsescu di-aradã cu zd... – tratsea vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***zd*** (i tsi lu-au tu zbor)

sdãpãnescu (sdã-pã-nés-cu) vb IV sdãpãnii (sdã-pã-níĭ), sdãpãneam (sdã-pã-neámŭ), sdãpãnitã (sdã-pã-ní-tã), sdãpãniri/sdãpãnire (sdã-pã-ní-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zdãpãnescu***

sdãpãniri/sdãpãnire (sdã-pã-ní-ri) sf sdãpãniri (sdã-pã-nírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zdãpãniri***

sdãpãnit (sdã-pã-nítŭ) adg sdãpãnitã (sdã-pã-ní-tã), sdãpãnits (sdã-pã-nítsĭ), sdãpãniti/sdãpãnite (sdã-pã-ní-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zdãpãnit***

sdumban (sdúm-banŭ) adg sdumbanã (sdúm-ba-nã), sdumbanj (sdúm-banjĭ), sdumbani/sdumbane (sdúm-ba-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zdumban***

sdupãnescu (sdu-pã-nés-cu) vb IV sdupãnii (sdu-pã-níĭ), sdupãneam (sdu-pã-neámŭ), sdupãnitã (sdu-pã-ní-tã), sdupãniri/sdupãnire (sdu-pã-ní-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zdupãnescu***

sdupãniri/sdupãnire (sdu-pã-ní-ri) sf sdupãniri (sdu-pã-nírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zdupãniri***

sdupãnit (sdu-pã-nítŭ) adg sdupãnitã (sdu-pã-ní-tã), sdupãnits (sdu-pã-nítsĭ), sdupãniti/sdupãnite (sdu-pã-ní-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zdupãnit***

sdupunescu (sdu-pu-nés-cu) vb IV sdupunii (sdu-pu-níĭ), sdupuneam (sdu-pu-neámŭ), sdupunitã (sdu-pu-ní-tã), sdupuniri/sdupunire (sdu-pu-ní-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zdupunescu***

sdupuniri/sdupunire (sdu-pu-ní-ri) sf sdupuniri (sdu-pu-nírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zdupuniri***

sdupunit (sdu-pu-nítŭ) adg sdupunitã (sdu-pu-ní-tã), sdupunits (sdu-pu-nítsĭ), sdupuniti/sdupunite (sdu-pu-ní-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zdupunit***

seamin[1] (seá-minŭ) vb I – vedz tu ***simintsã***

seamin[2] (seá-minŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***theamin***

searã (seá-rã) sf seri (sérĭ) – partea-a dzuãljei di cãtã tu bitisitã, dupã tsi sã ntunicã sh-pãnã tu oara tsi s-dutsi omlu s-doarmã; (expr: bunã seara, bunã-vã seara, searã bunã, etc. = urari tsi s-fatsi cãndu s-andãmusescu oaminjljі seara, cã la dispãrtsãri s-dzãtsi "noapti bunã") *{ro: seară} {fr: soir} {en: evening}* ex: astã-searã, ascãpai; lucrul di seara s-nu lu-alash trã mãni; pristi nãsi-arucã brumã lundzi seri; eara searã oarã; cãtrã searã vinji la noi di nã vidzum; aeri seara (seara di-aeri) dzãsim cã va n-adunãm aestã searã (seara tsi yini, asãndzã) § ***aseară*** (a-seá-rã) adv – 1: seara di nãinti di dzua di asãndzã; aeri seara; asara; 2: dzua di aeri; aeri *{ro: aseară, ieri} {fr: hier soir. hier} {en: yesterday evening. yesterday}* ex: aseatã eara arcoari; aseatã (aeri) shi aeri seara (aseatã) fum aoa § ***asarã*** (a-sá-rã) adv – (unã cu ***aseatã***) § ***astã-searã*** (as-tã-seá-rã) adv – seara tsi yini tu dzua tsi zburãm; seara tu cari n-aflãm cãndu zburãm; aestã searã; astarã *{ro: astă seară; seara aceasta} {fr: ce soir} {en: this evening, tonight}* ex: astã-searã (aestã searã) ascãpai § ***astarã*** (as-tá-rã) adv – (unã cu ***astã-searã***) ex: ndreadzi-ti s-fudzim astarã (aestã searã); yinu-astarã (yinu-aestã searã) s-nã vedz; s-ursits s-yinits astarã (aestã searã) la noi pi tsinã §

nsiredz (nsi-rédzŭ) vb I nsirai (nsi-ráĭ), nsiram (nsi-rámŭ), nsiratã (nsi-rá-tã), nsirari/nsirare (nsi-rá-ri) – mi-acatsã seara tu-un loc; nj-trec seara (noaptea) iuva; chindruescu seara iuva *{ro: însera}* *{fr: être surpris par le soir; passer le soir (la nuit)}* *{en: be overtaken by the evening; spend the evening (the night)}* ex: nsirarã (tricurã seara, noaptea) tru muntsã sum un arbur; el avea nsiratã (tricurã seara) tu vali; cara nsirã (cãdzu seara) nu lom calea ninti; nsirai (nj-tricui seara, noaptea) la cusurin-nju § ***nser*** (nsérŭ) vb I nsirai (nsi-ráĭ), nsiram (nsi-rámŭ), nsiratã (nsi-rá-tã), nsirari/nsirare (nsi-rá-ri) – (unã cu ***nsiredz***) § ***nsireadzã*** (nsi-rédzŭ) vb I unipirs nsirã (nsi-rằ), nsira (nsi-rá), nsiratã (nsi-rá-tã), nsirari/nsirare (nsi-rá-ri) – cadi seara; s-fatsi searã *{ro: se însera}* *{fr: le soir tombe}* *{en: evening is setting in; is getting dark}* ex: târdzãu, cãndu nsireadzã; nu nsirã (nu cãdzu seara) ninga § ***nsirat*** (nsi-rátŭ) adg nsiratã (nsi-rá-tã), nsirats (nsi-rátsĭ), nsirati/nsirate (nsi-rá-ti) – (un) tsi lu-acãtsã seara tu-un loc; cari sh-tricu seara (noaptea) iuva; cari chindrui seara iuva *{ro: înserat}* *{fr: qui a été surpris par le soir; qui a passé le soir}* *{en: who is overtaken by the evening; who has spent the evening (the night)}* § ***nsirari/nsirare*** (nsi-rá-ri) sf nsirãri (nsi-rằrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nsireadzã *{ro: acţiunea de a însera}* *{fr: action d'être surpris par le soir; de passer le soir (la nuit)}* *{en: action of being overtaken by the evening; of spending the evening (the night)}* ex: earna ma cãt apiri, ia-u nsirarea § ***nsiratã*** (nsi-rá-tã) adv– oara tsi cadi seara *{ro: pe înserat}* *{fr: vers le soir; ã la tombée du soir}* *{en: at nightfall, at dusk}* ex: cãtrã tu nsiratã agiumsirã sh-nãsh; tutã seara tu nsiratã; tu nsiratã vinji sh-Nishta; tu nsiratã chindruim la hani

seati/seate (seá-ti) sf fãrã pl – atsea tsi-aducheashti omlu cãndu truplu-lj caftã s-bea apã; (fig: 1: seati = (i) inati, ahti; (ii) orixi, mirachi; (expr: 2: mi lja seatea; mi-acatsã seatea; nj-s-aprindi seatea; nj-si fatsi seati; mi curmã seatea; mor (ardu) di seati, etc. = nj-yini, nj-easti (multã) seati; 3: nj-curmu seatea; nj-astingu seatea = beau tsiva sh-nu mata nj-easti seati; 4: lj-am seati = lj-am, lj-portu inati; 5: nji scot seatea = nji scot inatea, ahtea, sãndzili; mi-arãzgãnsescu *{ro: sete}* *{fr: soif}* *{en: thirst}* ex: nu nj-u seati cã nj-u foami; nj-u seati apã (truplu-nj caftã apã); di cãldurã ari mari seati; lj-apreasi seatea (expr: lj-adusi multã seati); sã-l curmã (expr: sã-lj yinã, s-aibã) unã mari seati; nu-nj dai niheamã apã, cã murii di seati? (expr: nj-u multã seati); ca sã sh-astingã seatea (expr: s-bea apã shi s-nu-lj mata hibã seati); lj-avea mari seati (expr: inati); ãlj portu multã seati (expr: lj-am multã inati) a aishtui § ***sitos*** (si-tósŭ) adg sitoasã (si-toá-sã), sitosh (si-tóshĭ), sitoasi/sitoase (si-toá-si) – tsi lj-easti multã seati; tsi-lj lipseashti apa sh-ari mari ananghi s-bea; (fig: sitos = tsi easti lemargu, tsi ari mari mirachi tri un lucru ca, bunãoarã, ndriptati, vreari, giumbushi, etc.) *{ro: setos}* *{fr: assoiffé, altéré, avide}* *{en: thirsty}* ex: sitos fui; ah, tini, sitoase!; loclu easti sitos (uscat sh-ari mari ananghi di-apã) cã nu-ari datã ploai di doi mesh; easti sitos (fig: ari mari mirachi) ti-unã giumbushi; beam cu adiljat sitos § ***nsitedz*** (nsi-tédzŭ) vb I nsitai (nsi-táĭ), nsitam (nsi-támŭ), nsitatã (nsi-tá-tã), nsitari/nsitare (nsi-tá-ri) – nj-si fatsi seati; nj-easti seati; mi lja seatea; mi-acatsã seatea; nj-s-aprindi seatea; mi curmã seatea; mor (ardu) di seati, etc.; (expr: 1: nsitedz tri (dupã) tsiva = voi multu ta s-am tsiva, am mari mirachi, am orixi mari, nj-easti multu dor, etc.; 2: loclu easti nsitat = loclu easti multu uscat cã nu-ari datã ploai di multu chiro) *{ro: înseta}* *{fr: avoir soif; être assoiffé}* *{en: be thirsty}* ex: nsitam (nj-era multã seati) di cãldurã sh-earam diparti di izvur; nsitã di cãndu nu lj-avea datã s-sugã § ***nsitat*** (nsi-tátŭ) adg nsitatã (nsi-tá-tã), nsitats (nsi-tátsĭ), nsitati/nsitate (nsi-tá-ti) – tsi lj-easti multã seati; tsi-lj si featsi seati; etc. *{ro: însetat}* *{fr: assoiffé}* *{en: thirsty}* ex: nsitat (expr: uscat) easti loclu di cãndu nu-ari datã ploai; nsitat escu (expr: am mari mirachi, nj-easti multu dor) dupã zbor bun § ***nsitari/nsitare*** (nsi-tá-ri) sf nsitãri (nsi-tằrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nsiteadzã *{ro: înseta}* *{fr: avoir soif; être assoiffé}* *{en: be thirsty}*

seatsir (seá-tsirŭ) vb I sitsirai (si-tsi-ráĭ), sitsiram (si-tsi-rámŭ), sitsiratã (si-tsi-rá-tã), sitsirari/sitsirare (si-tsi-rá-ri) – talj earbã analtã icã grãni (cu mãna icã cu unã hãlati micanicã) *{ro: secera}* *{fr: moissoner}* *{en: harvest, reap}* ex: oaminjlji sitsira schicurli; dimneatsa vimtul seatsirã (expr: bati multu aratsi, ca gljatsa, canda ti seatsirã) § ***sitsirat*** (si-tsi-rátŭ) adg sitsiratã (si-tsi-rá-tã), sitsirats (si-tsi-rátsĭ), sitsirati/sitsirate (si-tsi-rá-ti) – tsi easti tãljat cu seatsirã *{ro: secerat}* *{fr: moissoné}* *{en: harvested}* ex: grãni sitsirati; unã lilici sitsiratã (= moartã) tu caplu a prumuvearãljei § ***sitsirari/sitsirare*** (si-tsi-rá-ri) sf sitsirãri (si-tsi-rằrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu seatsirã *{ro: acţiunea de a secera; secerare}* *{fr: action de moissoner}* *{en: action of harvesting}* § ***seatsirã*** (seá-tsi-rã) sf seatsiri/seatsire (seá-tsi-ri) shi seatsiri (seá-tsirĭ) – unã hãlati ncusuratã cu cari s-talji (cu mãna) earba analtã i grãnili, cusor, dirpani *{ro: secere}* *{fr: faucille}* *{en: sickle}* ex: sitsirãm cu seatsira; luna pãrea unã seatsirã di-amalamã § ***seatsiri/seatsire*** (seá-tsi-ri) sf seatsiri/seatsire (seá-tsi-ri) shi seatsiri (seá-tsirĭ) – (unã cu ***seatsirã***) § ***sitsirãtor*** (si-tsi-rã-tórŭ) sm, sf, adg sitsirãtoari/sitsirãtoare (si-tsi-rã-toá-ri), sitsirãtori (si-tsi-rã-tórĭ), sitsirãtoari/sitsirãtoare (si-tsi-rã-toá-ri) – un tsi seatsirã *{ro: secerător}* *{fr: moissoneur}* *{en: harvester}*

seatsirã (seá-tsi-rã) sf – vedz tu ***seatsir***

seatsiri/seatsire (seá-tsi-ri) sf – vedz tu ***seatsir***

seatsitã (seá-tsi-tã) sf – vedz tu ***sec***[1]

seavir (seá-virŭ) sm fãrã pl – vimtu aratsi tsi yini di cãtrã Nordu; vimtu multu-aratsi tsi tsã lja anasa; seaviri, tseafir, turin, virver, viriu, aratsili *{ro: crivăţ}* *{fr: grand vent glacial du Nord, borée, aquilon}* *{en: glacial North wind, cutting blast}* – ex: seavirlu shuirã prit cripituri; zurlu seavir pãnã tu oasi pitrundea § ***seaviri/seavire*** (seá-vi-ri) sm fãrã pl – (unã cu ***seavir***) ex: seavirli aurlu turbat; notlu cu seavirli § ***tseafir*** (tseá-firŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***seavir***) § ***tseafi/tseafe*** (tseá-fi) sf fãrã pl – arcoari multu mari (greauã, psof); gljatsã tsi s-alasã ca un petur earna, cãndu fatsi multã-arcoari, pi earbã (loc, ponj, casi, etc.); dzer, dzider, dzeadzir, virver, tsicnã, arãtsimi, cãrcealiu, cingrimi, tsingrimi, sinjac, uchid, gazonã *{ro: ger, promoroacă}* *{fr: froid glacial, froid noir; givre}* *{en: bitter cold, frost}*

seaviri/seavire (seá-vi-ri) sm – vedz tu ***seavir***

sec[1] (sécŭ) adg seacã (seá-cã), sets (sétsĭ), sets (sétsĭ) – tsi nu-ari (i ari multu putsãnã) apã; fãrã (lipsit di) apã; fãrã nutii; ninutios, sicat, uscat, astrãchit, astãrchit, strãchit, stãrchit; (fig: mãrat, oarfãn) *{ro: sec, uscat}* *{fr: sec, épuisé, tari; séché}* *{en: dry, exhausted}* ex: fãntãna seacã (fãrã apã); din seclu trap (dit valea lipsitã di-apã); armasi sec gol (expr: armasi gol uscat); un sec gol (expr: mash un singur); arãmasim goali sh-sets (expr: goali sh-oarfãni, ftoahi); seacã sh-goalã s-ti ved; seaca-nj di mini (expr: mãrata-nj di mini); fudzits, goali, cã va s-torcu, fudzits, setsli (uscatili la fatsã sh-trup), cã va s-tsas; Muntsãlj Sets (numa-a muntsãlor aspuni cã suntu cu putsãni izvuri) § ***sec***[2] (sécŭ) vb I sicai (si-cáĭ), sicam (si-cámŭ), sicatã (si-cá-tã), sicari/sicare (si-cá-ri) – u fac aburi tutã apa tsi s-aflã tu-un loc i lucru (baltã, arãu, vali, fãntãnã, cãmeashi udã, pom, etc.) shi u fac s-chearã; usuc, astrãchescu, astãrchescu, strãchescu, stãrchescu; (expr: 1: ãlj seacã mãna = furã multu; 2: sec di-arcoari = nj-easti multã-arcoari; 3: l-seacã = l-dãmluseashti, lu-agudeashti dãmblãlu, chicuta) *{ro: seca, usca}* *{fr: assécher, (se) sécher, rendre sec, épuiser, tarir}* *{en: dry, wither, drain}* ex: di-nj sicai ocljul astãngu; suflitu-lj s-astindzi shi-nj seacã; sicã (astrãchi, s-guli) putslu; doi meri tsã-lj sicai (uscai) shi alantu va ts-ul sec; la noi vasiljaclu sicã (s-uscã) la firidz; u ved alãsatã cum seacã (mãrãnghiseashti sh-moari) lilicea; estan tuts voi si sicats; lj-u sicã mãna; cari scoalã mãna pri pãrinti, lj-seacã (expr: lj-dãmluseashti mãna); dit gurã – s-lji sicari (expr: s-lji dãmlusiri gura) – nu scoati dultsi zbor; cã-ts sicã gura; troarã sicai (expr: dãmlusii, limnusii); lj-seacã mãna (expr: mãna lui usucã, furã tut); seacã (expr: furã) pri iu treatsi; pri iu treatsi arbineslu ãlj seacã mãna (expr: furã tut tsi veadi); ljats tãmbarea cã va sets (expr: va tsã hibã arcoari); easti arcoari, sicãm (expr: nã easti multã arcoari) § ***sicat*** (si-cátŭ) adg sicatã (si-cá-tã), sicats (si-cátsĭ), sicati/sicate (si-cá-ti) – tsi-lj s-ari scoasã tutã (i ma multa) apã

tsi u-avea un lucru (cu gulirea, curarea, hirbearea, zvinturarea, etc. a lui); uscat, astrãchit, astãrchit, strãchit, stãrchit; (expr: 1: sicat = tsi fu furat; 2: sicat (di-arcoari) = tsi lj-easti arcoari; 3: sicat = tsi easti lipsit di-un mãdular ca cicior, mãnã, etc.; sãcat, olug, ulog, dãmlusit, chicutat) *{ro: secat, uscat}* *{fr: asséché, séché, rendu sec, épuisé, tari; infirme, paralysé}* *{en: dried, withered, drained}* ex: ponjlji tuts eara sicats (uscats); leamni sicati (uscati); frãndzãli cad unã cãti unã sicati (uscati); ficiorlji vinjirã acasã sicats (expr: pitrumtsã di-arcoari); eara sicat di cicioari (expr: nu putea s-imnã); muts, orghi shi sicats (expr: agudits di chicutã i cari nu-avea vãr mãdular); mãnjli li ari sicati (expr: dãmlusiti); li ari sicati (expr: dãmlusiti) mãnjli? § ***sicari/sicare*** (si-cá-ri) sf sicãri (si-cãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu seacã tsiva; uscari, astrãchiri, astãrchiri, strãchiri, stãrchiri; (expr: 1: sicari = furari; 2: sicari (di-arcoari) = arcurari; 3: sicari = sãcari, dãmlusiri, chicutari, neavearea di-un mãdular (sãnãtos) ca ciciorlu, mãna, etc.) *{ro: acţiunea de a seca, de a usca; secare, uscare}* *{fr: action d'assécher, de (se) sécher, de rendre sec, d'épuiser, de tarir; dessèchement}* *{en: action of drying, of withering, of draining}* § ***seatsitã*** (seá-tsi-tã) sf seatsiti/seatsite (seá-tsi-ti) – chiro cãndu nu da dip ploai (loclu armãni uscat shi virdetsurli nu-au apa tsi lã lipseashti tra s-creascã shi s-bãneadzã); sicãturã, xeri, uscãciuni, uscãtici, uscãtish *{ro: secetă}* *{fr: sécheresse, siccité}* *{en: dryness, drought}* ex: cãndu eara seatsitã udam cãmpul cu a meali lãcrinj § ***sicãturã*** (si-cã-tú-rã) sf sicãturi (si-cã-túrĭ) – (unã cu ***seatsitã***)

sec[2] (séc) vb I – vedz tu ***sec***[1]

sefer (se-férŭ) sm pl(?) – calea tsi u fatsi cariva tu-un loc cama ndipãrtat (tra s-veadã pri cariva, si shi ndreagã unã huzmeti, s-facã unã alishvirishi, etc.); tãxidipsiri *{ro: drum, călătorie}* *{fr: voyage}* *{en: trip}* ex: rumãnjlji featsirã sefer (unã cali lungã)

sefte (sef-té) sm – vedz tu ***sifte***

seid (se-ídú) sm, sf seidã (se-í-dã), seizi (se-ízĭ), seidi/seide (se-í-di) – atsel tsi ari sartsina sã nveatsã lucri tsãnuti ascumti di dushmanj (s-li scoatã tu migdani tra s-li veadã lumea i s-li spunã a oaminjlor trã cari lucreadzã); sãiz, spion, spiun, shpiun, cishit *{ro: spion}* *{fr: émissaire, espion}* *{en: spy}* ex: pitreatsi seidz (spionj) tra s-lu spiuneadzã tsi fatsi § ***sãiz*** (sã-ízú) sm sãizi (sã-ízĭ) – (unã cu ***seid***)

seimen (seĭ-ménŭ) sm seimenj (seĭ-ménjĭ) – suldat (stratiot ascherli, nizam) dit veaclja ascheri nturtseascã cari, tu idyiul chiro, eara shi geandarlu dit hoarã; seimen, siimen, gindar, gindãrmã *{ro: soldat, jandarm}* *{fr: soldat, gendarme}* *{en: soldier, gendarme}* ex: iutsido njidzea avea doi seimenj dupã el; seimenjlji aviglja casili § ***semen*** (se-ménŭ) sm semenj (se-ménjĭ) – (unã cu ***seimen***) ex: mãni yin semenj s-u lja § ***siimen*** (siĭ-ménŭ) sm siimenj (siĭ-ménjĭ) – (unã cu ***seimen***)

seiz (se-ízŭ) sm seizi (se-ízĭ) – atsel tsi urseashti pri altsã; atsel tsi dzãtsi a altor tsi s-facã; atsel tsi easti tu frãmti; atsel tsi-aspuni calea; cãpii, cãlãuz *{ro: conducător}* *{fr: celui qui dirige, qui conduit}* *{en: the one who directs, who leads}*

selã (sé-lã) sf – vedz tu ***shauã***

seleanã (sé-lea-nã) sf – vedz tu ***selin***

seli/sele (sé-li) – vedz tu ***shauã***

selin (sé-linŭ) sn selini/seline (seé-li-ni) – unã soi di plantã ca unã earbã analtã, cu lilici albi shi frãndzã mãri ca peani tsi au un trup lungu sh-cãrnos tsi s-bagã tu mãcãri shi supi *{ro: ţelină}* *{fr: céleri}* *{en: celery}* ex: bãgai selin tu mãcari § ***selinã*** (sé-li-nã) sf selini/seline (sé-li-ni) – (unã cu ***selin***) § ***seleanã*** (sé-lea-nã) sf seleani/seleane (seé-lea-ni) – (unã cu ***selin***)

selinã (sé-li-nã) sf – vedz tu ***selin***

selnicã (sél-ni-cã) sf – vedz tu ***silinicã***

semen (seĭ-ménŭ) sm – vedz tu ***seimen***

semnu[1] (sém-nu) sn seamni/seamne (seám-ni) – 1: lucru tsi caftã s-aspunã tsiva (adrat di fisi icã di om, minari di mãnã, fãtseari cu ocljul, etc.); simadi, tor, urmã, ulmã, arãzgãnã, tor, tragã, dãrã; 2: loclu tsi vrei s-lu-agudeshti cãndu aminj tsiva; lucrul tsi-avinj s-lu fats; nishani, scupo; 3: lucrul tsi-aspuni cã tsiva easti dealihea; provã, mãrturilji; 4: lucrul (nelu) tsi-l da un ficior a unei isusitã ca unã soi di arvunã cã va si nsoarã cu feata; arvunã, arãvoanã, arãvonã, doarã di la numtã; 5: lucru tsi s-aspuni cã nu easti faptu sum nomurli a fisiljei, ma faptu di unã puteari dit lumea alantã; nishani, ciudii, thamã, thavmã; 6: lucru (ca unã cupã turnatã cãtrã nghios cu-unã limbã nãuntru) tsi si spindzurã di gusha-a prãvdzãlor tra s-asunã cãndu s-minã; cloput, chipru, ciocan, tracã *{ro: semn, urmă, marcă, ţintă, probă, mărturie, dar de nuntă, arvună, miracol, ciudă, talangă}* *{fr: signe, trace, cible, marque, preuve, témoignage, cadeau de noces, arrhes, miracle, sonnaille, prodige, dépit}* *{en: sign, trace, target, proof, testimony, cattle-bell, wedding present, deposit, miracle, bell, spite}* ex: featsi un semnu (minari) cu caplu; bãgai tu loclu-atsel un semnu; ai un semnu (urmã alãsatã di fisi i om) pri nari; di om cu semnu, largu; seamnili dati (urmili alãsati) di ljundarã; a stearpilor fã-lã cãti un semnu; la oili-a meali, semnul easti unã furcã (la ureaclji); trei, patru seamni di oi; lj-fãtsea pãrintsãlj, semnu; ari semnu (expr: ari treatsiri, shtii cum s-lu lja omlu tra s-lu facã s-adarã tsi va el); lo semnu (lo tsi lipsea tra s-aibã treatsiri la cariva); nitsi semnu (urmã) di pãlati nu s-videa; si nvitsã s-da tu semnu (s-agudeascã pri nishani, s-nishinipseascã); s-tragã tu semnu (aminã tra s-agudeascã nishanea); s-lj-aducã shi semnul (prova); sh-lo semnul (tesea, loclu) di pãshe; a stearpilor fã-lã cãti un semnu pri lãnã; avea sh-nãs un semnu (aradã) di calj; acãtsãm cãlãujlji shi distupãm seamnili (chiprili tsi spindzura di gusha-a lor); deadirã seamnili (arvuna, arãvoanili) shi u bãsharã nveasta; Dumãnica tsi vinji deadim semnul (arãvoana di isozmatã); elj doilji deadirã semnu (arvuna di isusiri); tricurã cu seamnili la isozmã; nji s-aspusi semnu (ciudii, nishani) mari; cu ocljilj zgãrlits di semnul (ciudia) tsi vidzurã; mãri ãlj suntu seamnili! (nishenjli!); ia mutrea tsi semnu (ciudii) di featã; atsea nu sh-eara featã, cã sh-eara semnu (nishani, ciudii); nu-lj s-astindzea, trã semnu (trã ciudii); vrea-lj vatãmã, trã semnu (trã ciudii, si s-aducã aminti trã totna); s-li chirdem, trã semnu! (trã ciudii, trã njirari); shi, trã semnu! (trã ciudii); semnu (ciudii) s-aspusi tu hoarã; semnu (ciudii) di mustatsã; easti semnu (ciudii) mari aestã tsi featsi; om easti i semnu? (ciudii?); om cu semnu (om di-anami, cunuscut); cu semnu (anami), nicuchirã; nj-u semnu (nj-yini inati) sh-mi doari; pãtsã seamnili (nipãtsãtili) sh-pãrmitili § ***nsemnu***[1] (nsém-nu) sn nseamni/nseamne (nseám-ni) – (unã cu ***semnu***[1]) § ***simnic*** (sim-nícŭ) sn simnitsi/simnitse (sim-ní-tsi) – semnu ma njic – (unã cu ***semnu***[1]) § ***simnedz*** (sim-nédzŭ) vb I simnai (sim-náĭ), simnam (sim-námŭ), simnatã (sim-ná-tã), simnari/simnare (sim-ná-ri) – 1: fac un semnu; bag un semnu (sfãrhidã, vulã, ipugrãfii, etc.) pri unã carti; bag un semnu pri lituryii cu simnitorlu; sfãrhidedz, vulusescu, simiusescu; 2: dau un yitrii (vãtsinã, prit gurã, ingectsii i cu-unã zgrãmãturã pri cheali) tra s-lu-aveglju omlu shi s-nu-acatsã unã lãngoari mulipsitoari (tsi s-lja di la om la om); vãtsinipsescu, vãtsinedz *{ro: semna, vaccina}* *{fr: signer, vacciner}* *{en: sign, vaccinate}* ex: mãni va simnãm oili (va lã bãgãm un semnu la ureaclji a oilor); ti simnash? (ti vãtsinash?); mi duc la chimitiryiu s-tsã simnedz (s-bag semnu tu loclu iu va-ts hibã) groapa; un njel lj-avea simnatã (bãgatã semnu); l-simnai (lj-bãgai semnu) s-lu cunoscu § ***semnu***[2] (sém-nu) vb I simnai (sim-náĭ), simnam (sim-námŭ), simnatã (sim-ná-tã), simnari/simnare (sim-ná-ri) – (unã cu ***simnedz***) ex: mãni va simnãm njeljlji (va lã bãgãm semnu la ureaclji); ti simnash? (tsã featsish vãtsinã? ti vãtsinash?) § ***simnat*** (sim-nátŭ) adg simnatã (sim-ná-tã), simnats (sim-nátsĭ), simnati/simnate (sim-ná-ti) – 1: tsi-lj s-ari faptã i bãgatã un semnu; sfãrhidat, vulusit, simiusit; 2: a curi ãlj s-ari datã un yitrii (vãtsinã, prit gurã, ingectsii i cu-unã zgrãmãturã pri cheali) tra s-nu-acatsã unã lãngoari mulipsitoari; vãtsinipsit, vãtsinat *{ro: (în)semnat, vaccinat}* *{fr: signé, vacciné}* *{en: signed, vaccinated}* ex: tuti casili eara simnati (cu un semnu); feata-i simnatã (vãsinipsitã) la mãna ndreaptã; njalã trã cãni mash simnatã (nãmuţsitã, tsãnutã) § ***simnari/simnare*** (sim-ná-ri) sf simnãri (sim-nãrĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu s-bagã unã sfãrhidã (vulã) pri unã carti; atsea tsi s-fatsi cãndu s-bagã un semnu pri lituryii cu

simnitorlu; sfãrhidari, vulusiri, simiusiri; 2: atsea tsi s-fatsi cãndu s-da unã vãtsinã tra s-lu-facã omlu s-nu-acatsã unã lãngoari mulipsitoari; vãtsinipsiri, vãtsinari *{ro: acţiunea de a semna, de a vaccina; semnare, vaccinare}* *{fr: action de signer, de vacciner}* *{en: action of signing, of vaccinating}* § ***nsimnedz*** (nsim-nédzŭ) vb I nsimnai (nsim-náĭ), nsimnam (nsim-námŭ), nsimnatã (nsim-ná-tã), nsimnari/nsimnare (nsim-ná-ri) – (unã cu ***simnedz***) § ***nsemnu***[2] (nsém-nu) vb I nsimnai (nsim-náĭ), nsimnam (nsim-námŭ), nsimnatã (nsim-ná-tã), nsimnari/nsimnare (nsim-ná-ri) – (unã cu ***simnedz***) ex: lji nsimnai lucurlu (lj-bãgai semnu); lu nsimnã (l-featsi cu semnu) Dumnidzã § ***nsimnat*** (nsim-nátŭ) adg nsimnatã (nsim-ná-tã), nsimnats (nsim-nátsĭ), nsimnati/nsimnate (nsim-ná-ti) – (unã cu ***simnat***) ex: di omlu nsimnat (tsi ari semnu; cu semnu) s-dai shi s-fudz § ***nsimnari/nsimnare*** (nsim-ná-ri) sf nsimnãri (nsim-nắrĭ) – (unã cu ***simnari***) ex: shtiu tsi nsimnari ari zborlu tsi nj-arucã § ***simnitor***[2] (sim-ni-tórŭ) sn simnitoari/simnãtoare (sim-ni-toá-ri) – vulã di lemnu tsi s-calcã pri lituryii (ninti di cutseari) tra s-lj-adarã semnul a crutsiljei; sfãrhidã, surhidã *{ro: sigiliu de lemn cu care se imprimă semnul crucei pe prescură}* *{fr: sceau en bois avec qui on imprime le signe de la croix sur le pain bénit}* *{en: wooden seal for printing the sign of the cross on the blessed bread}* ex: lituryii albi simnati cu simnitorlu § ***simnãtor*** (sim-nã-tórŭ) sn – (unã cu ***simnitor***[2]) § ***simnãturã*** (sim-nã-tú-rã) sf simnãturi (sim-nã-túrĭ) – numa scriatã cu mãna-a mea pri unã acoalã, tra s-aspun cã am vidzutã atseali ngrãpsiti tu-acoalã; ipugrãfii *{ro: iscălitură}* *{fr: signature}* *{en: signature}*

semnu[2] (sém-nu) vb I – vedz tu ***semnu***[1]

semnu[3] (sém-nu) adg seamnã (seám-nã), semnji (sém-nji), seamni/seamne (seám-ni) – (om) arãu tsi fatsi multi lãets, tihilai, blistimat, andihristu, murlai, etepsãz, idupsãz *{ro: ticălos}* *{fr: indigne, abjet, coquin}* *{en: scoundrel, mean}* ex: sh-nãsã seamna (tihilaea, blistimata) lã loa partea

semti/semte (sém-ti) semtsã (sém-tsã) – loclu iu s-aflã ashtirnutã unã hoarã (cãsãbã, casã, munti, etc.); loc tsi fatsi parti dit avearea (ciuflichea) a unui om; loclu iu sta un di-aveaglji; loc, sinur *{ro: poziţie}* *{fr: position; frontière; sentier; guet}* *{en: position; frontier (line, land); track; look-out}* ex: semtea-a Crushuvãljei; atsel eara semtea (sinurlu, loclu) a lui; tru semtea-lj (locurli-a lui) nicãlcatã, pãshtea nã turmã altã; lj-vinji tu semti (tu loclu, cãrarea iu lu-aviglja)

senghi (sénghĭ) invar – partea-a vãshcljelui tsi easti ischi (di-alantã parti di duti, adapi); catã, cazaca, pishti *{ro: siciu}* *{fr: partie de l'osselet qui est plate et opposée à la dosse}* *{en: the flat part of the knuckle bone}* § ***shenc*** (shéncŭ) invar – zbor dit un gioc di cilimeanj *{ro: cuvânt dintrun joc de copii}* *{fr: mot d'un jeu d'enfants}* *{en: word used in a children's game}*

Septemvriu (Sep-tém-vriŭ) sm fãrã pl – meslu dit soni a vearãljei; meslu tsi s-adunã aua; Ghizmãciuni, Ayizmãciun, Ayizmãciuni, Sihtemvri, Stavru, Yizmãciun, Yizmãciuni *{ro: Septembrie}* *{fr: Septembre}* *{en: September}* § ***Sihtemvri/Sihtemvre*** (Sih-tém-vri) sm fãrã pl – (unã cu ***Septemvriu***)

serascher (se-ras-chérŭ) sm – vedz tu ***ascheri***

serascherami/serascherame (se-ras-che-rá-mi) sf – vedz tu ***ascheri***

serascherat (se-ras-che-rátŭ) sm – vedz tu ***ascheri***

serghi/serghe (sér-ghi) sf serghi (sér-ghi) – nelu cu cari si spindzurã bratslu di zighã; bilcic, mushtuc, stumbu *{ro: belciug de cântar}* *{fr: anneau de balance romaine}* *{en: end ring of the arm of a roman balance}*

sermai/sermae (ser-má-i) sf – vedz tu ***sirmã***[2]

sertic (sér-ticŭ) adg – vedz tu ***sãrpit***

sertu (sér-tu) adg – vedz tu ***sãrpit***

setasi/setase (sé-ta-si) sf – vedz tu ***xetasi***

seu (séŭ) sn seuri (sé-urĭ) – grãsimi di la prãvdzã ca oaea (vaca, capra, etc. ma nu di la porcu); (expr: 1: ***seulu a gãljinãljei*** = unã soi di earbã tsi s-da a gãljinãljei tra s-facã oauã; 2: (am, bag, nj-acatsã coaljili…) seu = (i) (am, bag, fac) aveari, agiungu avut; (ii) am sirmae (capital, capitalj); 3: bãnedz dit seulu-a meu = bãnedz di-avearea tsi-am adunatã cu lucrul a meu; 4: astupã (oaea) seuri = mãcã multu (oaea) shi si ngroashi) *{ro: seu}* *{fr: suif}* *{en: animal fat, suet, tallow}* ex: carni slabã, nu ari seu (grãsimi); mãcarea cu seu nu mi-arãseashti; njelu-aestu avea seulu di un dzeadzit; lj-acãtsarã coaljili seu (expr: featsi aveari); easti om tsi ari seu (tsi ari aveari, tsi easti avut) ; ca s-nu astuparã oili seuri! (expr: ca s-nu mãcarã multu shi si ngrusharã oili!)

seulu a gãljinãljei – vedz tu ***seu***

sfaca (sfá-ca) invar – zbor tsi-aspuni cã hiintsili (lucrili) dit unã buluchi, suntu loati unã cãti unã tra si s-dzãcã tsiva catiunã di eali; cati, cafi, casi, catiun, cafiun, casiun, catishun, cafishun, casishun, pasa, pasã *{ro: fiecare}* *{fr: chaque, chacun}* *{en: every, every one}* ex: sfaca (cati) onm cum lj-easti cruitã

sfalangu (sfá-lan-gu) sn – vedz tu ***falangu***

sfalmã (sfál-mã) sf sfalmi/sfalme (sfál-mi) – zbor (faptã, scriari, etc.) tsi easti unã abatiri (dipãrtari) di la atsea tsi easti lugursitã ca ndreptu i di cum lipseashti s-hibã zborlu (fapta, scriarea, etc.); alathus, alath, lathus, ftexim, hãtai, stepsu, eanglãshi *{ro: greşeală, eroare}* *{fr: faute, erreur}* *{en: fault, error}*

sfãnghii/sfãnghie (sfãn-ghí-i) sf – vedz tu ***sfungu***

sfãntsic (sfãn-tsícŭ) sm sfãntsits (sfãn-tsítsĭ) – veclju parã dit Austrii; parã tsi-ahãrzeashti dip putsãn, tsi easti cu njicã tinjii; mitilic, gãlãgan, ngãrmar, etc. *{ro: sfanţ, ban}* *{fr: petite monnaie}* *{en: coin of small value}* ex: s-pitreacã cãti doi sfãntsits ncljinãciunj; lji deadi sãhãriclji doi sfãntsits; un sfãntsic ari trei aslanj shi giumitati

sfãr! (sfãrŭ) inter – zbor (boatsi) tsi caftã si sh-u-aducã cu vrondul faptu di fus cãndu muljarea toartsi *{ro: cuvânt care imită sunetul fusului}* *{fr: parole qui imite le ronflement du fuseau}* *{en: word imitating the sound of the spindle}* ex: fuslu fatsi: *sfwr, sfwr, sfwr!*

sfãrciu (sfãr-cĭu) adg sfãrci/sfãrce (sfắr-ci), sfãrci (sfắr-ci), sfãrci/sfãrce (sfãr-ci) – tsi easti mplin di sãnãtati; tsi easti cu puteari sh-dãnãseashti ghini; sãnãtos, vãrtos, putut, zdumban, zofnic, sãrchiros, etc. *{ro: plin de sănătate, viguros}* *{fr: plein de sève, vigoureux}* *{en: healthy, vigorous}*

sfãrhidari/sfãrhidare (sfãr-hi-dá-ri) sf – vedz tu ***sfãrhidã***

sfãrhidat (sfãr-hi-dátŭ) adg – vedz tu ***sfãrhidã***

sfãrhidã (sfãr-hí-dã) sf sfãrhidz (sfãr-hídzĭ) – hãlati cari alasã un semnu (cãndu easti cãlcatã pi unã acoalã, sh-cari aspuni cã cartea nu easti calpã icã minciunoasã); simnãtor, miuri, muhuri, vulã, damcã, surhidã, turã *{ro: sigiliu}* *{fr: marque, empreinte, sceau, cachet}* *{en: signet, seal}* § ***sfãrhidedz*** (sfãr-hi-dédzŭ) vb I sfãrhidai (sfãr-hi-dáĭ), sfãrhidam (sfãr-hi-dámŭ), sfãrhidatã (sfãr-hi-dá-tã), sfãrhidari/sfãrhidare (sfãr-hi-dá-ri) – bag unã sfãrhidã (vulã) pri unã carti; bag un semnu pri lituryii cu sfãrhida (simnitorlu); dãmcusescu, vulusescu, miuhiurlidisescu *{ro: sigila}* *{fr: marquer le pain bénit "lituryia" à l'aide d'un sceau en bois "sfãrhida"; sceller, cacheter}* *{en: to put (using "sfãrhida") the mark of the cross on the blessed bread "lituryia"; to seal}* § ***sfãrhidat*** (sfãr-hi-dátŭ) adg sfãrhidatã (sfãr-hi-dá-tã), sfãrhidats (sfãr-hi-dátsĭ), sfãrhidati/sfãrhidate (sfãr-hi-dá-ti), tsi ari unã vulã pri el; vulusit, dãmcusit, miuhiurlidisit *{ro: sigilat}* *{fr: marqué (le pain bénit) marqué avec le signe de la croix; scellé, cacheté}* *{en: marked (the blessed bread) marked with the sign of the cross; sealed}* § ***sfãrhidari/sfãrhidare*** (sfãr-hi-dá-ri) sf sfãrhidãri (sfãr-hi-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un sfãrhideadzã tsiva (lituryia); vulusiri, dãmcusiri, miuhiurlidisiri *{ro: acţiunea de a sigila; sigilare}* *{fr: action de mettre le signe de la croix sur le pain bénit; action de sceller, de cacheter}* *{en: action of marking the blessed bread with a cross; action of sealing}*

sfãrhidedz (sfãr-hi-dédzŭ) vb I – vedz tu ***sfãrhidã***

sfãrlici (sfãr-lícĭŭ) sn sfãrlici/sfãrlice (sfãr-lí-ci) – lemnul cu cari s-bati laptili tra si sã scoatã umtul; fãrlici, furlici *{ro: mâtcă, badău, bătător, brighidău}* *{fr: baratton, batte à beurre, babeure}* *{en: dasher, plunger (of churn)}* ex: cãsharlu cu sfãrlicilu tu mãnã; cãsharlji cu sfãrlici; bacilji cu sfãrlicili tu mãnã; va s-aladz cu sfãrlicilu dinanumirea § ***fãrlici*** (fãr-lícĭŭ) sn fãrlici/fãrlice (fãr-lí-ci) – (unã cu ***sfãrlici***) § ***furlici*** (fur-lícĭŭ) sn furlici/furlice (fur-lí-ci) – (unã cu ***sfãrlici***)

sfãrnicã (sfãr-ní-cã) sf – vedz tu ***furnicã***
sfãrnigã (sfãr-ní-gã) sf – vedz tu ***furnicã***
sfãrnoschil (sfãr-nós-chilŭ) sn – vedz tu ***sfurlã***
sfãrnutsel (sfãr-nu-tsélŭ) sn – vedz tu ***furuntsel***
sfenduchi/sfenduche (sfen-dú-chi) sf – vedz tu ***sinduchi***
sferii/sferie (sfe-rí-i) sf – vedz tu ***sfiriyi***
sfildici (sfil-dícĭŭ) sm sfildici (sfil-dícĭ) – nai ma marea pravdã tsi bãneadzã pri loc (cu cheali groasã, cu-unã nari multu lungã sh-cu doi dintsã multu mãri (fildish) dit cari s-fac lucri mushati tsi s-tsãn ãn casã trã mushuteatsã); elefandu, fil, filj, fildishin *{ro: elefant}* *{fr: éléphant}* *{en: elephant}* ex: sfildiclji (elefandzãlj), ia-lj, agiungu
sfinã (sfí-nã) sf sfini/sfine (sfí-ni) – hãlati njicã di lemnu (metal i plasticã), tsi easti largã tu-un capit sh-ca tãljitoasã tu-alantã, tsi s-bagã tu lemnu (arburi) tra si s-disicã (talji) ma lishor; scãrpã; (fig: sfinã = minduiri, niisihii, cusuri, parti slabã) *{ro: panã (de tãiat lemne)}* *{fr: cale, coin a fendre}* *{en: wedge}* ex: disicã lemnul cu sfina; bagã-lj nã sfinã s-lu talj arburli ma lishor; bati-lj sfina; lj-intrã sfina (fig: minduirea); ascãpãm di-unã sfinã (fig: niisihii, minduiri); mash io lji shtiu sfina (fig: partea slabã) § ***sfinusescu*** (sfi-nu-sés-cu) (mi) vb IV sfinusii (sfi-nu-síĭ), sfinuseam (sfi-nu-seámŭ), sfinusitã (sfi-nu-sí-tã), sfinusiri/sfinusire (sfi-nu-sí-ri) – lu ndreg un lucru tra s-nu s-minã (cu bãgarea di sfini, di peani di lemnu, etc.); l-fac un lucru si s-uidiseascã ghini tra si sta niminat; (fig: sfinusescu = tsi easti faptu s-nu s-minã cu uidisirea, ncãrfusirea, etc. a lucrului) *{ro: înţepeni, întãri cu cuie sau cu pene (de tãiat lemne)}* *{fr: coincer; enclaver}* *{en: wedge up; fix (as not to move)}* § ***sfinusit*** (sfi-nu-sítŭ) adg sfinusitã (sfi-nu-sí-tã), sfinusits (sfi-nu-sítsĭ), sfinusiti/sfinusite (sfi-nu-sí-ti) – tsi easti faptu s-nu s-minã (cu bãgarea di sfini); (*{ro: înţepenit, întãrit cu cuie sau cu pene (de tãiat lemne)}* *{fr: coincé; enclavé}* *{en: wedged up; fixed}* § ***sfinusiri/sfinusire*** (sfi-nu-sí-ri) sf sfinusiri (sfi-nu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru si sfinuseashti *{ro: acţiunea de a înţepeni, de a întãri cu cuie sau cu pene (de tãiat lemne)}* *{fr: action de coincer; d'enclaver}* *{en: action of wedging up; of fixing}* ex: cãpachea va sfinusiri (uidisiri ghini, acãtsari cu penuri tra si sta niminatã, s-astupã ghini, etc.) § ***nsfin*** (nsfínŭ) vb I nsfinai (nsfi-náĭ), nsfinam (nsfi-námŭ), nsfinatã (nsfi-ná-tã), nsfinari/nsfinare (nsfi-ná-ri) – (unã cu ***sfinusescu***) ex: nsfinai sinduchea (bãgai nã sfinã sum ea sh-u feci s-nu s-minã) § ***nsfinat*** (nsfi-nátŭ) adg nsfinatã (nsfi-ná-tã), nsfinats (nsfi-nátsĭ), nsfinati/nsfinate (nsfi-ná-ti) – (unã cu ***sfinusit***) ex: escu nsfinat (fig: nu pot s-mi min) § ***nsfinari/nsfinare*** (nsfi-ná-ri) sf nsfinãri (nsfi-nărĭ) – (unã cu ***sfinusiri***)
sfindan (sfin-dánŭ) sm sfindanj (sfin-dánjĭ) – arburi mari shi fanumin di pãduri (criscut sh-pi cãmpu, hori shi cãsãbadz ti mushãteatsã), tsi sh-u-adutsi cu platanlu, cu lemnul albu shi dur, cu frãndzãli (ca palma) shi alumãchili tsi nchisescu dauã cãti dauã, di-unã parti sh-di-alantã dit idyiul loc, shi frutili tsi au dauã arpiti tsi l-agiutã s-hibã purtati di vimtu *{ro: arţar}* *{fr: érable}* *{en: maple}* ex: tu aumbra di-un sfindan § ***sfindani/sfindane*** (sfin-dá-ni) sf sfindãnj (sfin-dănjĭ) – (unã cu ***sfindan***) ex: cãntã mãyipsitã lirã di sfindani
sfindani/sfindane (sfin-dá-ni) sf – vedz tu ***sfindan***
sfinduchi/sfinduche (sfin-dú-chi) sf – vedz tu ***sinduchi***
sfinduchitsã (sfin-du-chí-tsã) sf – vedz tu ***sinduchi***
sfinusescu (sfi-nu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sfinã***
sfinusiri/sfinusire (sfi-nu-sí-ri) sf – vedz tu ***sfinã***
sfinusit (sfi-nu-sítŭ) adg – vedz tu ***sfinã***
sfiriyi/sfiriye (sfi-rí-yi) sf sfiriyi (sfi-ríyĭ) – hãlãtsli (cioc, cleashti, sãndraci, etc.) cu cari si ncaltsã calu; sferii *{ro: uneltele de potcovit caii}* *{fr: ustensilles (marteau, tenaille et rénette) à ferrer les chevaux}* *{en: tools (hammer, tongs, etc.) for shoeing a horse}* § ***sferii/sferie*** (sfe-rí-i) sf sferii (sfe-ríĭ) – (unã cu ***sfiriyi***)
sfoarã (sfoá-rã) sf sfori (sfórĭ) – hir lungu sh-ma gros, di cãnipã (ljin, bumbac, etc.), faptu di hiri ma suptsãri shutsãti un deavãrliga di-alantu, cu cari s-leagã lucri; cioarã, spangu, coardã, hoardã, sigimi, shigimi, utrai, lutrai, lutreauã, mãgor, curmu *{ro: sfoarã}* *{fr: ficelle}* *{en: string}*
sfragan (sfrá-ganŭ) sn sfragani/sfragane (sfrá-ga-ni) – ciciorlu-a omlui di la coapsã pãnã la cãlcãnj *{ro: crac (picior)}* *{fr: jambe}* *{en: leg}*
sfrãmtealj (sfrãm-teáljĭŭ) sm – vedz tu ***sfrindzel***
sfrãmtseauã (sfrãm-tseá-ŭã) sf – vedz tu ***sufrãmtseauã***
sfrãntealj (sfrãn-teáljĭŭ) sm – vedz tu ***sfrindzel***
sfrãntseauã (sfrãn-tseá-ŭã) sf – vedz tu ***sufrãmtseauã***
sfreadin (sfreá-dinŭ) vb I – vedz tu ***sfreadini***
sfreadini/sfreadine (sfreá-di-ni) sm sfreadinj (sfreá-dinjĭ) – hãlatea cu cari s-fatsi unã guvã tu lemnu (stizmã, etc.) ninti ca si s-batã penura tu guvã (cãndu lemnul i stizma easti multu sãnãtoasã shi penura nu intrã lishor ma s-nu-lj si facã ninti guva); sfredini, sfredin, bizã, burghii *{ro: burghiu, sfredel}* *{fr: perçoir, vrille}* *{en: gimlet, borer}* ex: boulu intrã n casã shi coarnili nafoarã li-alasã (angucitoari: sfreadinli) § ***sfredin***[1] (sfré-dinŭ) sm sfreadinj (sfreá-dinjĭ) – (unã cu ***sfreadini***) ex: cu sfredinlu fatsi nã guvã tra s-batã pãndura § ***sfredini/sfredine*** (sfré-di-ni) sm sfreadinj (sfreá-dinjĭ) – (unã cu ***sfreadini***) § ***sfreadin*** (sfreá-dinŭ) vb I sfridinai (sfri-di-náĭ), sfridinam (sfri-di-námŭ), sfridinatã (sfri-di-ná-tã), sfridinari/sfridinare (sfri-di-ná-ri) – fac unã guvã tu lemnu (stizmã, etc.) tra s-pot s-bat unã penurã tu guvã; sfredin, nsfredin, nsfeadin; (expr: lji sfreadin inima (suflitlu, matsãli, etc.) = l-fac s-aducheascã unã dureari yii, sumigoasã tu inimã (tu suflit, tu matsã, etc.) *{ro: sfredeli}* *{fr: percer avec une vrille, corroder}* *{en: bore with a gimlet; pierce with a borer}* ex: sfridinai (feci guvi cu sfreadinli tu) scãndurli tuti; sfridinai grenda; lj-sfreadinã inima (expr: l-fac s-aducheascã unã dureari yii tu inimã); nã sfreadinã dorlu (expr: nã fatsi s-aduchim nã dureari yii); minduirea-atsea tut u sfridina; ãl sfridina tu matsã § ***sfredin***[2] (sfré-dinŭ) vb I sfridinai (sfri-di-náĭ), sfridinam (sfri-di-námŭ), sfridinatã (sfri-di-ná-tã), sfridinari/sfridinare (sfri-di-ná-ri) – (unã cu ***sfreadin***) § ***sfridinat*** (sfri-di-nátŭ) adg sfridinatã (sfri-di-ná-tã), sfridinats (sfri-di-nátsĭ), sfridinati/sfridinate (sfri-di-ná-ti) – cari-lj s-ari faptã nã guvã cu sfreadinlu; nsfridinat, nsfidinat *{ro: sfredelit}* *{fr: percé avec une vrille; boré, corrodé}* *{en: bored with a gimlet; pierced with a borer}* § ***sfridinari/sfridinare*** (sfri-di-ná-ri) sf sfridinãri (sfri-di-nărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-freadinã un lemnu; nsfridinari, nsfidinari *{ro: sfredeli}* *{fr: percer avec une vrille, corroder}* *{en: bore with a gimlet; pierce with a borer}* § ***nsfredin*** (nsfré-dinŭ) vb I nsfridinai (nsfri-di-náĭ), nsfridinam (nsfri-di-námŭ), nsfridinatã (nsfri-di-ná-tã), nsfridinari/nsfridinare (nsfri-di-ná-ri) – (unã cu ***sfreadin***) § ***nsfridinat*** (nsfri-di-nátŭ) adg nsfridinatã (nsfri-di-ná-tã), nsfridinats (nsfri-di-nátsĭ), nsfridinati/nsfridinate (nsfri-di-ná-ti) – (unã cu ***sfridinat***) § ***nsfridinari/nsfridinare*** (nsfri-di-ná-ri) sf nsfridinãri (nsfri-di-nărĭ) – (unã cu ***sfridinari***) § ***nsfeadin*** (nsfeá-dinŭ) vb I nsfidinai (nsfi-di-náĭ), nsfidinam (nsfi-di-námŭ), nsfidinatã (nsfi-di-ná-tã), nsfidinari/nsfidinare (nsfi-di-ná-ri) – (unã cu ***sfreadin***) ex: nsfeadinã scãndura ca s-lji bagã civia § ***nsfidinat*** (nsfi-di-nátŭ) adg nsfidinatã (nsfi-di-ná-tã), nsfidinats (nsfi-di-nátsĭ), nsfidinati/nsfidinate (nsfi-di-ná-ti) – (unã cu ***sfridinat***) § ***nsfidinari/nsfidinare*** (nsfi-di-ná-ri) sf nsfidinãri (nsfi-di-nărĭ) – (unã cu ***sfridinari***)
sfredin[1] (sfré-dinŭ) sm – vedz tu ***sfreadini***
sfredin[2] (sfré-dinŭ) vb I – vedz tu ***sfreadini***
sfredini/sfredine (sfré-di-ni) sm – vedz tu ***sfreadini***
sfridinari/sfridinare (sfri-di-ná-ri) sf – vedz tu ***sfreadini***
sfridinat (sfri-di-nátŭ) adg – vedz tu ***sfreadini***
sfrindzel (sfrin-dzélŭ) sm sfrindzelj (sfrin-dzéljĭ) – pulj tsi s-hrãneashti cu pulj shi prici ma njits shi sh-u-adutsi multu cu shainlu sh-cu ornja (mash cã easti ma njic); sfrãntealj, sfrãmtealj, chirchinec, yirac, yerac *{ro: uliu}* *{fr: épervier, vautour}* *{en: goshawk, falcon}* ex: sfrindzelu vru s-acatsã bilbiljlu § ***sfrãntealj*** (sfrãn-teáljĭŭ) sm sfrãntealj (sfrãn-teáljĭ) – (unã cu ***sfrindzel***) ex: shutlu, dupã nãs, ca un sfrãntealj § ***sfrãmtealj*** (sfrãm-teáljĭŭ) sm sfrãmtealj (sfrãm-teáljĭ) – (unã cu ***sfrindzel***) ex: tsi oclji di sfrãmtsealj
sfuldzir[1] (sfúl-dzirŭ) sn – vedz tu ***sfulgu***

sfuldzir[2] (sfúl-dzirŭ) vb I – vedz tu ***sfulgu***
sfuldzirari/sfuldzirare (sful-dzi-rá-ri) sf – vedz tu ***sfulgu***
sfuldzirat (sful-dzi-rátŭ) adg – vedz tu ***sfulgu***
sfuldzirã (sfúl-dzi-rã) vb I unipers. – vedz tu ***sfulgu***
sfulgu (sfúl-gu) sn sfulguri (sfúl-gurĭ) shi sfulguri/sfulgure (sfúl-gu-ri) – discãrcarea ilectricã (cu vrondu asurdzitor shi lunjinã scãntiljitoari) tsi s-fatsi cãndu s-agudescu doi niori (tsi cadi dit tser pri loc sh-poati s-lu-agudeascã shi s-lu vatãmã omlu); astrãpii, strãpii, chicutã, ghirits, gãrits, gãrnish, rufeauã, arufei, rufei, rufe, arofchi, rofchi, vol (expr: agudit ca di sfulgu = limnusit, mãrmãrusit) *{ro: fulger}* *{fr: éclair, foudre}* *{en: thunderbolt, lightning}* ex: s-cadã sfulgul si-nj ti-aspargã; sfulgu, a lui mutritã-ascundi (mutrita-lj ascundi astrãpii); armili-a lor ascãpira ca sfulguri; surpã, dzatsi sfulguri di giunatic; canda lu-agudi sfulgul § ***sfuldzirã*** (sfúl-dzi-rã) vb I unipers. sfuldzirã (sful-dzi-rắ), sfuldzira (sful-dzi-rá), sfuldziratã (sful-dzi-rá-tã), sfuldzirari/sfuldzirare (sful-dzi-rá-ri) – ascapirã (s-ved, s-avdu) sfulguri tu aerã; agudeashti (sfulgul); fuldzirã, ascapirã, sfulgurã *{ro: fulgera}* *{fr: il éclaire, foudroyer}* *{en: strike down by lightning}* ex: s-ascapirã shi s-fuldzirã; Dumnidzã s-ti fuldzirã (s-ti-agudeascã cu-astrãpia) § ***sfuldzirat*** (sful-dzi-rátŭ) adg sfuldziratã (sful-dzi-rá-tã), sfuldzirats (sful-dzi-rátsĭ), sfuldzirati/sfuldzirate (sful-dzi-rá-ti) – agudit di sfulgu (di-astrãpii); fuldzirat, sfulgurat, sfulgusit *{ro: fulgerat}* *{fr: foudroyé, stupéfié}* *{en: struck down by lightning}* ex: aushlu cãdzu sfuldzirat (agudit di sfulgu) § ***sfuldzirari/sfuldzirare*** (sful-dzi-rá-ri) sf sfuldzirãri (sful-dzi-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sfuldzirã; agudiri di sfulgu; sfulgurari, fuldzirari, ascãpirari *{ro: acţiunea de a fulgera; fulgerare}* *{fr: action de foudroyer}* *{en: action of striking down by lightning}* § ***fuldzirã*** (fúl-dzi-rã) vb I unipers. fuldzirã (ful-dzi-rắ), fuldzira (ful-dzi-rá), fuldziratã (ful-dzi-rá-tã), fuldzirari/fuldzirare (ful-dzi-rá-ri) – (unã cu ***sfuldzirã***) § ***fuldzirat*** (ful-dzi-rátŭ) adg fuldziratã (ful-dzi-rá-tã), fuldzirats (ful-dzi-rátsĭ), fuldzirati/fuldzirate (ful-dzi-rá-ti) – (unã cu ***sfuldzirat***) § ***fuldzirari/fuldzirare*** (ful-dzi-rá-ri) sf fuldzirãri (ful-dzi-rắrĭ) – (unã cu ***sfuldzirari***) § ***sfulgurã*** (sfúl-gu-rã) vb I unipers. sfulgurã (sful-gu-rắ), sfulgura (sful-gu-rá), sfulguratã (sful-gu-rá-tã), sfulgurari/sfulgurare (sful-gu-rá-ri) – (unã cu ***sfuldzirã***) ex: si sfulgurã casa (cãdzu astrãpia pri casã) § ***sfulgurat*** (sful-gu-rátŭ) adg sfulguratã (sful-gu-rá-tã), sfulgurats (sful-gu-rátsĭ), sfulgurati/sfulgurate (sful-gu-rá-ti) – (unã cu ***sfuldzirat***) § ***sfulgurari/sfulgurare*** (sful-gu-rá-ri) sf sfulgurãri (sful-gu-rắrĭ) – (unã cu ***sfuldzirari***) § ***sfulguit*** (sful-gu-ítŭ) adg sfulguitã (sful-gu-í-tã), sfulguits (sful-gu-ítsĭ), sfulguiti/sfulguite (sful-gu-í-ti) – (unã cu ***sfuldzirat***) ex: di dureari sfulguitã; moashi s-frãngu di dor sfulguiti (ca aguditi di-astrãpii) § ***sfulgusit*** (sful-gu-sítŭ) adg sfulgusitã (sful-gu-sí-tã), sfulgusits (sful-gu-sítsĭ), sfulgusiti/sfulgusite (sful-gu-sí-ti) – (unã cu ***sfuldzirat***) ex: s-nu-armãnã di voi, sfulgusitslji, curshumatslji! § ***sfuldzir***[1] (sfúl-dzirŭ) sn sfuldziri/sfuldzire (sfúl-dzi-ri) – (unã cu ***sfulgu***) ex: agudit di sfuldzir § ***sfuldzir***[2] (sfúl-dzirŭ) vb I sfuldzirai (sful-dzi-ráĭ), sfuldziram (sful-dzi-rámŭ), sfuldziratã (sful-dzi-rá-tã), sfuldzirari/sfuldzirare (sful-dzi-rá-ri) – scãntiljedz (ascapir) ca sfulgul; agudescu ca un sfulgu *{ro: scânteia sau lovi ca fulgerul}* *{fr: étinceler ou foudroyer comme une foudre}* *{en: sparkle or flash or strike down like by lightning}* ex: pala-lj sfuldzirã (scãntilje, icã scãntiljadzã)
sfulguit (sful-gu-ítŭ) adg – vedz tu ***sfulgu***
sfulgurari/sfulgurare (sful-gu-rá-ri) sf – vedz tu ***sfulgu***
sfulgurat (sful-gu-rátŭ) adg – vedz tu ***sfulgu***
sfulgurã (sfúl-gu-rã) vb I unipers. – vedz tu ***sfulgu***
sfulgusit (sful-gu-sítŭ) adg – vedz tu ***sfulgu***
sfungari/sfungare (sfun-gá-ri) sf – vedz tu ***sfungu***
sfungãrsescu (sfun-gãr-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sfungu***
sfungãrsiri/sfungãrsire (sfun-gãr-sí-ri) sf – vedz tu ***sfungu***
sfungãrsit (sfun-gãr-sítŭ) adg – vedz tu ***sfungu***
sfunghi/sfunghe (sfún-ghi) sf – vedz tu ***sfungu***
sfungu (sfún-gu) sn sfunguri (sfún-gurĭ) – unã soi di prici di-amari (dit locurli caldi) tsi bãneadzã sum apã spindzuratã di chetri, cu oasili molj fapti di calcheri shi sturnari; schiletlu moali cu oasili a aishtei prici dupã moarti, cari poati s-tsãnã lishor apa sh-tr-atsea easti ufilisit la aspilarea shi ashtirdzearea-a multor lucri di casã (a tablãljei mari di la sculii, a pinacãljei di-aoa sh-un chiro, pri cari ngrãpsea ficiuritslji, etc.); sfunghi, sfãnghii, sfungari; (fig: 1: sfungu = peaticã di pãndzã, cãmea-shi veaclji, etc. cu cari s-aspealã shi s-ashtergu lucri din casã; expr: 2: easti ca sfungul = easti moali, ca sfungul) *{ro: burete}* *{fr: éponge}* *{en: sponge}* § ***sfunghi/sfunghe*** (sfún-ghi) sf sfunghi (sfún-ghi) – (unã cu ***sfungu***) ex: ashtearsi measa cu sfunghea; pãnea easti ca sfunghea (expr: moali); ari carnea ca sfunghea (expr: moali) § ***sfãnghii/sfãnghie*** (sfãn-ghí-i) sf sfãnghii (sfãn-ghíĭ) – (unã cu ***sfungu***) § ***sfungari/sfungare*** (sfun-gá-ri) sf sfungãri (sfun-gắrĭ) – (unã cu ***sfungu***) § ***sfungãrsescu*** (sfun-gãr-sés-cu) (mi) vb IV sfungãrsii (sfun-gãr-síĭ), sfungãrseam (sfun-gãr-seámŭ), sfungãrsitã (sfun-gãr-sí-tã), sfungãrsiri/sfungãrsire (sfun-gãr-sí-ri) – aspel sh-ashtergu cu sfungul *{ro: şterge cu burete}* *{fr: nettoyer avec l'éponge}* *{en: clean with the sponge}* § ***sfungãrsit*** (sfun-gãr-sítŭ) adg sfungãrsitã (sfun-gãr-sí-tã), sfungãrsits (sfun-gãr-sítsĭ), sfungãrsiti/sfungãrsite (sfun-gãr-sí-ti) – tsi easti aspilat sh-ashtersu cu sfungul *{ro: şters cu burete}* *{fr: nettoyé avec l'éponge}* *{en: cleaned with the sponge}* § ***sfungãrsiri/sfungãrsire*** (sfun-gãr-sí-ri) sf sfungãrsiri (sfun-gãr-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-ashteardzi cu sfungul *{ro: acţiunea de a şterge cu buretele}* *{fr: action de nettoyer avec l'éponge}* *{en: action of cleaning with the sponge}*
sfurlã (sfúr-lã) sf sfurli/sfurle (sfúr-li) – giucãreauã di lemnu trã njits (largã sh-arucutoasã tu-un capit sh-shuptsãri cu-unã mithcã tu-alantu) cari si-anvãrteashti multu-agonja pri loc (di nu s-veadi cãt agonja si-anvãrteashti) cãndu easti arcatã tra s-cadã pri mithcã, cu-unã cioarã (anvãrtitã deavãrliga-a giucãreauãljei); furlã, cicricoanji *{ro: sfârlează}* *{fr: toupie}* *{en: spinning top}* § ***furlã*** (fúr-lã) sf furli/furle (fúr-li) – 1: sfurlã, cicricoanji; 2: atsea tsi fatsi un giucãtor tsi s-anvãrteashti deavãrliga di el insush (multu-agonja sh-dip ca unã sfurlã), di-aradã pi mitca-a unui singur cicior (cãtivãrãoarã, pri gljatsã pi mitca di la dauãli cicioari); chiclã *{ro: sfârlează; piruetă}* *{fr: toupie; pirouette}* *{en: spinning top; pirouette}* ex: maea, furli-acatsã s-yinã (maea fatsi chicli) § ***sfurnoschil*** (sfur-nós-chilŭ) sn sfurnoschili/sfurnoschile (sfur-nós-chi-li) – cioarã umtã cu tsearã, cari s-bagã deavãrliga di sfurlã sh-cu cari s-arucã sfurla pri loc tra si s-anvãrteascã; sfãrnoschil *{ro: sfoară de sfârlează}* *{fr: ficelle, enduite de cire, qu'on enroulle autour de la toupie et à l'aide de laquelle on lance la toupie pour la faire tourner}* *{en: string of the spinning top}* § ***sfãrnoschil*** (sfãr-nós-chilŭ) sn sfãrnoschili/sfãrnoschile (sfãr-nós-chi-li) – (unã cu ***sfurnoschil***)
sfurnoschil (sfur-nós-chilŭ) sn – vedz tu ***sfurlã***
sfuruntsel (sfu-run-tsélŭ) sm – vedz tu ***furuntsel***
sg... – zboarãli tsi nchisescu cu gramatili ***sg*** (sh-multi ori atseali tsi au tu zbor aesti gramati) si ngrãpsescu di-aradã cu zg... – tr-atsea vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***zg*** (i tsi lu-au tu zbor)
sgaibã (s-gắĭ-bã) sf sgaibi/sgaibe (sgắĭ-bi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgaibã***[1] shi ***zgaibã***[2]
sgãir (sgã-irŭ) (mi) vb I sgãirai (sgã-i-ráĭ), sgãiram (sgã-i-rámŭ), sgãiratã (sgã-i-rá-tã), sgãirari/sgãirare (sgã-i-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgãir***
sgãirari/sgãirare (sgã-i-rá-ri) sf sgãirãri (sgã-i-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgãirari***
sgãirat (sgã-i-rátŭ) adg sgãiratã (sgã-i-rá-tã), sgãirats (sgã-i-rátsĭ), sgãirati/sgãirate (sgã-i-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgãirat***
sgãirãturã (sgã-i-rã-tú-rã) sf sgãirãturi (sgã-i-rã-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgãirãturã***
sgãrlos (sgãr-lósŭ) adg sgãrloasã (sgãr-loá-sã), sgãrlosh (sgãr-lóshĭ), sgãrloasi/sgãrloase (sgãr-loá-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgãrlos***
sgãtsãn (sgã-tsắnŭ) (mi) vb I sgãtsãnai (sgã-tsã-náĭ), sgãtsãnam (sgã-tsã-námŭ), sgãtsãnatã (sgã-tsã-ná-tã), sgãtsãnari/sgãtsãnare (sgã-tsã-ná-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgãtsãn***

sgãtsãnari/sgãtsãnare (sgã-tsã-ná-ri) sf sgãtsãnãri (sgã-tsã-nắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgãtsãnari***
sgãtsãnat (sgã-tsã-nátŭ) adg sgãtsãnatã (sgã-tsã-ná-tã), sgãtsãnats (sgã-tsã-nátsĭ), sgãtsãnati/sgãtsãnate (sgã-tsã-ná-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgãtsãnat***
sgrãi/sgrãe (sgrắ-i) sf sgrãi (sgrắĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgrãi***
sgrãm (sgrắmŭ) (mi) vb I sgrãmai (sgrã-máĭ), sgrãmam (sgrã-mámŭ), sgrãmatã (sgrã-má-tã), sgrãmari/sgrãmare (sgrã-má-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgrãm***
sgrãmari/sgrãmare (sgrã-má-ri) sf sgrãmãri (sgrã-mắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgrãmari***
sgrãmat (sgrã-mátŭ) adg sgrãmatã (sgrã-má-tã), sgrãmats (sgrã-mátsĭ), sgrãmati/sgrãmate (sgrã-má-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgrãmat***
sgrãmãturã (sgrã-mã-tú-rã) sf sgrãmãturi (sgrã-mã-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgrãmãturã***
sgrãnji/sgrãnje (sgrắ-nji) sf sgrãnji/sgrãnje (sgrắ-nji) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgrãnji***
sgrum (sgrúmŭ) (mi) vb I sgrumai (sgru-máĭ), sgrumam (sgru-mámŭ), sgrumatã (sgru-má-tã), sgrumari/sgrumare (sgru-má-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgrum***
sgrumari/sgrumare (sgru-má-ri) sf sgrumãri (sgru-mắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgrumari***
sgrumat (sgru-mátŭ) adg sgrumatã (sgru-má-tã), sgrumats (sgru-mátsĭ), sgrumati/sgrumate (sgru-má-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgrumat***
sgrumãturã (sgru-mã-tú-rã) sf sgrumãturi (sgru-mã-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgrumãturã***
sgrunjaric (sgru-njĭá-ricŭ) adg sgrunjaricã (sgru-njĭá-ri-cã), sgrunjarits (sgru-njĭá-ritsĭ), sgrunjaritsi/sgrunjaritse (sgru-njĭá-ri-tsi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***zgrunjaric***
sgrunjescu (sgru-njĭés-cu) vb IV sgrunjii (sgru-njíĭ), sgrunjam (sgru-njĭámŭ), sgrunjitã (sgru-njí-tã), sgrunjiri/sgrunjire (sgru-njí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***zgrunjescu***
sgrunjiri/sgrunjire (sgru-njí-ri) sf sgrunjiri (sgru-njírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***sgrunjiri***
sgrunjit (sgru-njítŭ) adg sgrunjitã (sgru-njí-tã), sgrunjits (sgru-njítsĭ), sgrunjiti/sgrunjite (sgru-njí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***zgrunjit***
sgulughescu (sgu-lu-ghés-cu) vb IV sgulughii (sgu-lu-ghíĭ), sgulugheam (sgu-lu-gheámŭ), sgulughitã (sgu-lu-ghí-tã), sgulughiri/sgulughire (sgu-lu-ghí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgulughescu***
sgulughiri/sgulughire (sgu-lu-ghí-ri) sf sgulughiri (sgu-lu-ghírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgulughiri***
sgulughit (sgu-lu-ghítŭ) adg sgulughitã (sgu-lu-ghí-tã), sgulughits (sgu-lu-ghítsĭ), sgulughiti/sgulughite (sgu-lu-ghí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgulughit***
sgurav (sgú-ravŭ) adg sguravã (sgú-ra-vã), sgurayi (sgú-rayĭ), sguravi/sguravi (sgú-ra-vi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgurav***
sgurã (sgú-rã) sf sguri/sgure (sgú-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgurã***[1] shi ***zgurã***[2]
sgureauã (sgu-reá-ŭã) sf sgurei (sgu-réĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgureauã***
sgurghisescu (sgur-ghi-sés-cu) (mi) vb IV sgurghisii (sgur-ghi-síĭ), sgurghiseam (sgur-ghi-seámŭ), sgurghisitã (sgur-ghi-sí-tã), sgurghisiri/sgurghisire (sgur-ghi-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgurghisescu***
sgurghisiri/sgurghisire (sgur-ghi-sí-ri) sf sgurghisiri (sgur-ghi-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgurghisiri***
sgurghisit (sgur-ghi-sítŭ) adg sgurghisitã (sgur-ghi-sí-tã), sgurghisits (sgur-ghi-sítsĭ), sgurghisiti/sgurghisite (sgur-ghi-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgurghisit***
sgurii/sgurie (sgu-rí-i) sf sgurii (sgu-ríĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zgurii***
sgurnjaric (sgru-njĭá-ricŭ) adg sgurnjaricã (sgur-njĭá-ri-cã), sgurnjarits (sgur-njĭá-ritsĭ), sgurnjaritsi/sgurnjaritse (sgur-njĭá-ri-tsi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***zgurnjaric***
sgurnjescu (sgur-njĭés-cu) vb IV sgurnjii (sgur-njíĭ), sgurnjam (sgur-njĭámŭ), sgurnjitã (sgur-njí-tã), sgurnjiri/sgurnjire (sgur-njí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***zgurnjescu***
sgurnjiri/sgurnjire (sgur-njí-ri) sf sgurnjiri (sgur-njírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***zgurnjiri***
sgurnjit (sgur-njítŭ) adg sgurnjitã (sgur-njí-tã), sgurnjits (sgur-njítsĭ), sgurnjiti/sgurnjite (sgur-njí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***zgurnjit***
sguros (sgu-rósŭ) adg sguroasã (sgu-roá-sã), sgurosh (sgu-róshĭ), sguroasi/sguroase (sgu-roá-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zguros***[1] shi ***zguros***[2]
sh[1] (-shĭ, shĭ-) cong, adv – vedz tu ***shi***[1]
sh[2] (-shĭ, shĭ-) pr refl III – vedz tu ***shi***[2]
shabac (shĭa-bácŭ) sn – vedz tu ***shubac***
shabsha (shĭáb-shĭa) invar – vedz tu ***shabac***
shacai/shacae (sha-cá-i) sf shacãi (sha-cắĭ) – vedz tu ***shicai***
shaeac (shĭa-ĭácŭ) sn – vedz tu ***shiac***
shafran (sha-fránŭ) sm – vedz tu ***safran***
shah (sháhŭ) sm shahi (sháhĭ) – numã purtatã, ma multu tu chirolu veclju, di amiradz sh-vãsiljadz dit ma multi craturi dit Asii; amirãlu-a Iranlui (un stat dit Asii); padishah, vãsilje, amirã *{ro: şah}* *{fr: chah}* *{en: shah}* § ***padishah*** (pa-di-sháhŭ) sm padishahi (pa-di-sháhĭ) – (unã cu ***shah***)
shahlamarã (shah-la-má-rã) sf shahlamari/shahlamare (shah-la-má-ri) zboarã goali sh-fãrã noimã icã simasii; bãrcudii, curcufeli, curcufexali, curnufexali, cãpachi, chirturi, hãbãri, lãpãrdii, lishinãturã, mandzali, palavrã, pãlavrã, bufchi, pufchi, zacati, zãcãturã, curcubeti hearti, burlidz ãmbãirati, mãnits di tãmbari, bishinj di cuc, colja mbolja, etc. *{ro: baliverną, braşoavă}* *{fr: blague, baliverne}* *{en: cock-and-bull story, old wives' tale}*
shahulcu (shea-húl-cu) sm, sf, adg shahulcã (shea-húl-cã), shahultsi (shea-húl-tsi), shahultsi/shahultse (shea-húl-tsi) – om lipsit di minti shi fãrã giudicatã (tu zbor i tu fapti); un tsi nu para aducheashti ghini tsi-lj si dzãtsi; ahmac, anoit, cshura, ciulja, chirut, dabolja, divanã, glar, hazo, hazuscu, hut, hljara, hasca, hahã, hai-hui, haihum, leangã, lefcã, lishor, tabolja, ta-o-to, ljoco, shapshal, shabsha, shamandur, tivichel, temblã, turlu, uzun *{ro: prostănac}* *{fr: sot, nigaud}* *{en: stupid, fool}*
shaiac (shĭa-ĭácŭ) sn shaiacuri (shĭa-ĭá-curĭ) shi shaiatsi/shaiatse (shĭa-ĭá-tsi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shaeac***
shaicã (shĭáĭ-cã) sf shaitsi/shaitse (shĭáĭ-tsi) – unã soi di cãravi njicã sh-lishoarã tsi poati s-poartã putsãnã dunjai sh-trã putsãn chiro, tsi s-minã pri apã cu lupãts, pãndzã i motor (cu gaz); varcã, cãic, cãicã, cãichi, luntri, lãndurã, cãravi, cãradi, ghimii, ghemii *{ro: barcă}* *{fr: barque}* *{en: small boat}*
shaidzãts (shĭaĭ-dzãtsĭ) num – vedz tu ***shasi***
shain (sha-ínŭ) sm, sf, adg shainã (sha-í-nã), shainj (sha-ínjĭ), shaini/shaine (sha-í-ni) – 1: pulj (ma njic di ornji) tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj) njits; ahmageai, yirãchinã, ghirãchinã, gãrãchinã, hirãchinã, fiturishchi, hutã, hutcã, sifter, xifter, sãcol, sfrindzel, ubish, pitrit; 2: un tsi easti multu gioni, ca un shain *{ro: şoim, viteaz}* *{fr: faucon, rapide, vaillant}* *{en: falcon, hawk, valiant}* ex: shain, tsi stai stri cheatrã nsus?; lai shain, lai pulj marat; ca shainã la sinlu-a lui si sãlãghi
shait (sha-ítŭ) sm, sf shaitã (sha-í-tã), shaits (sha-ítsĭ) shaiti/shaite (sha-í-ti) – atsel tsi veadi cu ocljilj a lui (i avdi cu urecljili-a lui) cum s-fatsi un lucru; atsel tsi easti acljimat la unã giudicatã tra si spunã (cu giurat) tsi-ari vidzutã i avdzãtã; martir, martur *{ro: martor}* *{fr: témoin}* *{en: witness}* ex: shi va hits shaitslji (martirlji) a mei
shaitan (shĭáĭ-tanŭ) sm, sf shaitanã (shĭáĭ-ta-nã), shaitanj (shĭáĭ-tanjĭ), shaitani/shaitane (shĭáĭ-ta-ni) – hiintsã dit pistea crishtinã cari easti ntrupusharea-a duhlui arãu (easti dushmanlu-al Dumnidzã, bãneadzã tu colasi shi easti multi ori

aspus a laolui ca un om cu coarni, cu coadã, cu cupiti di pravdã, etc.); dyeavul, deaul, gheavol, drac, darac, demun, gatsal, sãtãnã, tartacuti, stimpinat, triscatarat, zarzavuli, dzardzavuchi, dzardzavuli, zarzavul, carcandzal, carcalandzu, caracandzu, calacandzu, shut, curnut, atsel cu-un cicior, aclo si-lj hibã, atsel din vali, shutlu din vali, aclo sã-lj hibã, si-lj creapã numa, s-lu ncljidã loclu, atsel cu coadã, atsel cu un cornu, atsel di sum punti, etc. *{ro: diavol} {fr: diable} {en: devil}*

shal (shĭálŭ) sn shali/shale (shĭá-li) – cumatã di pãndzã di lãnã (bumbac, mitasi, etc.), multi ori chindisitã i buisitã cu multi hromi, tsi muljerli u poartã di gushi, pi umiri icã pi cap (tu loc di capelã); shali, buimi, limuvetã, limudetã *{ro: şal} {fr: châle} {en: shawl}* ex: anvãlitã cu un shal ãn cap § ***shali¹/shale*** (shĭá-li) sf shaluri (shĭá-lurĭ) – (unã cu ***shal***)

shali¹/shale (shĭá-li) sf – vedz tu ***shal***

shali²/shale (shĭá-li) sf shali/shale (shĭá-li) shi shelj (shĭéljĭ) – partea di nghios a schinãratlui di om *{ro: şale} {fr: lombes, reins} {en: loins}* ex: mi dor shalili; l-doari tu shali

shalirã (sha-lí-rã) sf shaliri/shalire (sha-lí-ri) – apa nsãratã multu tu cari s-tsãni cashlu (turshiili) tra s-nu s-aspargã; armã, armirã, ghar, salamurã, sãlãmurã, shilirã, shulirã *{ro: saramurã} {fr: saumure} {en: brine}* § ***shilirã*** (shi-lí-rã) sf shiliri/shilire (shi-lí-ri) – (unã cu ***shalirã***) § ***shulirã*** (shu-lí-rã) sf shuliri/shulire (shu-lí-ri) – (unã cu ***shalirã***) § ***nshulir*** (nshu-lírŭ) vb I nshulirai (nshu-li-ráĭ), nshuliram (nshu-li-rámŭ), nshuliratã (nshu-li-rá-tã), nshulirali/nshulirare (nshu-li-rá-ri) – bag tsiva tu shulirã; nsar multu (cu bãgarea tu-armirã) *{ro: pune în saramură} {fr: mettre en saumure} {en: put in the brine}* ex: noi nshulirãm cashlu (l-bãgãm tu-armirã) § ***nshulirat*** (nshu-li-rátŭ) adg nshuliratã (nshu-li-rá-tã), nshulirats (nshu-li-rátsĭ), nshulirati/nshulirate (nshu-li-rá-ti) – tsi easti bãgat tu shulirã; tsi easti multu nsãrat *{ro: pus în saramură} {fr: mis en saumure} {en: put in the brine}* ex: easti nshulirat (multu nsãrat), nu pot s-lu mãc § ***nshulirari/nshulirare*** (nshu-li-rá-ri) sf nshulirãri (nshu-li-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva easti bãgat tu shulirã; nsãrari multu *{ro: acţiunea de a pune în saramură} {fr: action de mettre en saumure} {en: action of putting in the brine}*

shamandur (shĭa-man-dúrŭ) adg – vedz tu ***shabac***

shamandurã (shĭa-man-dú-rã) sf shamanduri/shamandure (shĭa-man-dú-ri) – cumata njicã di metal tu cari s-fagã fitiljlu di la cãndilã (lampã, etc.) *{ro: obiect metalic pe care se pune meşa, fitilul (candelă, lampă)} {fr: objet métallique dans lequel om met la mêche, l'étoupille} {en: meal object in which one puts the wick (candle, lamp), the fuse}*

shamcuri/shamcure (shĭám-cu-ri) adg (f, pl?) – njic, njicuts, njicshor, njicãz, njicãzan, njicãzic, njicuz, njicuzan, njicuzancu, njicuzot, njiczot, njiczu *{ro: mititel, micuţă} {fr: petit(e), mignon} {en: little, small}*

shami/shame (shĭá-mi) sf pl(?) – stofã di sirmã (tsi yini di Damascu); shem, asham, ashami *{ro: stofă de Damasc} {fr: étoffe de soie rayée fabriquée à Damas} {en: silk cloth (made in Damascus)}* § ***shem*** (shĭémŭ) sn shemuri (shĭé-murĭ) – (unã cu ***shami***) ex: shemurli sh-cumashurli § ***ashami/ashame*** (a-shĭá-mi) sf pl(?) – (unã cu ***shami***) ex: pãrtitsa cu ashamea § ***asham*** (a-shĭámŭ) sn ashamuri (a-shĭá-murĭ) – (unã cu ***shami***) ex: jupã di asham

shamii/shamie (shĭa-mí-i) sf – vedz tu ***shimii***

shamindauãli/shamindauãle (shĭa-min-dá-ŭã-li) – vedz tu ***doi***

shamindoauãli/shamindoauãle (shĭa-min-doá-ŭã-li) – vedz tu ***doi***

shamindoilji (shĭa-min-dóĭ-lji) num – vedz tu ***doi***

shamindolji (shĭa-min-dó-lji) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shamindoilji***

shaminpatrulji (shĭa-min-pá-tru-lji) num – vedz tu ***patru***

shaminpaturlji (shĭa-min-pá-tur-lji) num – vedz tu ***patru***

shamintreilji (shĭa-min-tréĭ-lji) num – vedz tu ***trei***

shamishdauãli/shamishdauãle (shĭa-mish-dá-ŭã-li) – vedz tu ***doi***

shamishdoauãli/shamishdoauãle (shĭa-mish-doá-ŭã-li) – vedz tu ***doi***

shamishdoilji (shĭa-mish-dóĭ-lji) num – vedz tu ***doi***

shamishdolji (shĭa-mish-dó-lji) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shamishdoilji***

shamishpatrulji (shĭa-mish-pá-tru-lji) num – vedz tu ***patru***

shamishpaturlji (shĭa-mish-pá-tur-lji) num – vedz tu ***patru***

shamishtreilji (shĭa-mish-tréĭ-lji) num – vedz tu ***trei***

shandan (shan-dánŭ) sn – vedz tu ***shindani***

shandauãli/shandauãle (shĭan-dá-ŭã-li) – vedz tu ***doi***

shandoauãli/shandoauãle (shĭan-doá-ŭã-li) – vedz tu ***doi***

shandoilji (shĭan-dóĭ-lji) num – vedz tu ***doi***

shandolji (shĭan-dó-lji) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shandoilji***

shao (shĭá-o) sf shei (shĭéĭ) shi shali/shale (shĭá-li) shi shelj (shĭéljĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shauã***

shap (shĭápŭ) sm fãrã pl – lãngoarã grea di mutscã shi di unglji la prãvdzãli tsi-arumigã *{ro: boală grea de bot şi de unghii la rumegătoare} {fr: maladie dangereuse au museau et aux sabots des ruminants} {en: dangerous illness of muzzle and hoof of ruminants}*

shapcã (shĭáp-cã) sf shepchi (shĭép-chi) – unã capelã (purtatã di-aradã di bãrbats) tsi ari unã parti tsi s-tindi n fatsã (ca unã streahã) tra s-lj-afireascã ocljilj di soari *{ro: şapcă} {fr: casquette, bonnet} {en: cap}* ex: ficiorlu poartã totna shapca cãndu easi din casã § ***shipcar*** (ship-cárŭ) sm shipcari (ship-cárĭ) – atsel tsi fatsi i vindi shepchi *{ro: cel ce face sau vinde şepci} {fr: fabricant ou marchand de casquettes, de bonnets} {en: cap maker or seller}* § ***shipcãrii/shipcãrie*** (ship-cã-rí-i) sf shipcãrii (ship-cã-ríĭ) – ducheanea iu s-vindu shepchi *{ro: magazinul de şepci} {fr: magazin où on vend des casquettes, des bonnets} {en: cap shop}*

shaprãyinghits (shĭás-prã-yín-ghitsĭ) num – vedz tu ***shasi***

shapshal (shĭáp-shĭalŭ) sf shapshalã (shĭáp-shĭa-lã), shapshalj (shĭáp-shĭaljĭ), shapshali/shapshale (shĭáp-shĭa-li) – om lipsit di minti shi fãrã giudicatã (tu zbor i tu fapti); tsi nu para aducheashti ghini tsi-lj si dzãtsi; shabsha, shamandur, ahmac, anoit, cshura, ciulja, chirut, dabolja, tabolja, divanã, glar, hazo, hazuscu, hut, hljara, hasca, hahã, hai-hui, haihum, leangã, lefcã, lishor, shahulcu, ta-o-to, ljoco, tivichel, temblã, turlu, uzun *{ro: prost} {fr: sot, niais, nigaud} {en: stupid, fool}* ex: sh-easti niheamã ca shapshal (ca glar, tabolja) § ***shabsha*** (shĭáb-shĭa) invar – (unã cu ***shapshal***)§ ***shamandur*** (shĭa-man-dúrŭ) adg shamandurã (shĭa-man-dú-rã), shamanduri (shĭa-man-dúrĭ), shamanduri/shamandure (shĭa-man-dú-ri) – (unã cu ***shapshal***)

shapti gãlinj – vedz tu ***gãljinã***

shapti/shapte (shĭáp-ti) num – numirlu "7", namisa di shasi shi optu, ma mari di shasi sh-ma njic di optu; (expr: ãlj si dutsi cãti shapti = lj-easti multã fricã, easti lãhtãrsit) *{ro: şapte (7)} {fr: sept (7)} {en: seven (7)}* § ***shaptisprãdzatsi/shaptisprãdzatse*** (shĭáp-ti-sprã-dzá-tsi) num – numirlu "17"; shaptisprã *{ro: şaptesprezece} {fr: dix-sept} {en: seventeen}* § ***shaptisprã*** (shĭáp-ti-sprã) num – (unã cu ***shaptisprãdzatsi***) § ***shaptisprãyinghits*** (shĭáp-ti-sprã-yín-ghitsĭ) num – numirlu "27" *{ro: douăzeci shi şapte} {fr: vingt-sept} {en: twenty seven}* § ***shaptidzãts*** (shĭáp-ti-dzắts) num – numirlu "70" *{ro: şaptezeci} {fr: soixante-dix} {en: seventy}*

shaptidzãts (shĭáp-ti-dzắts) – vedz tu ***shapti***

shaptisprã (shĭáp-ti-sprã) num – vedz tu ***shapti***

shaptisprãdzatsi/shaptisprãdzatse (shĭáp-ti-sprã-dzá-tsi) num – vedz tu ***shapti***

shaptisprãyinghits (shĭáp-ti-sprã-yín-ghitsĭ) num – vedz tu ***shapti***

shar (shĭárŭ) sm pl(?) – unã soi di dzãr; unã soi di cash tsi yini dit muntsãlj Sharlji *{ro: un fel de zer; un fel de brânză ce provine din munţii Sharlji} {fr: espèce de petit-lait; fromage provenant des monts Sharlji} {en: a certain kind of whey; cheese made in the Sharlji mountains}*

sharafura (shĭa-ra-fú-ra) adg sharafura (shĭa-ra-fú-ra), sharafuranj (shĭa-ra-fú-ranjĭ), sharafurani/sharafurane (shĭa-ra-fú-rani) – tsi easi durdur (cãrtilivos, geadiu, tul, avdalcu, etc.); tsi easti ca chirut di minti (di itia-a unei dureari, vrondu, sinhisi

mari, etc.); chirut, cicãnit, ciushuit, cictisit, cicãrdisit, cicnit, cihtisit, cildisit, cildãsit, cilduit, cirtuit, ciurtuit, cirtisit, cirtusit, cirtãsit, cistisit, zãlsit, shishirdisit, shishtisit *{ro: zăpăcit, aiurit}* *{fr: écervelé, ahuri}* *{en: scatter-brained, dazed, dumbfounded, confused}* ex: sh-easti sharafura (avdalcu, tul, cicãrdisit)

sharã (shĭá-rã) sf shari/share (shĭá-ri) – hãlati tsi ari unã soi di lipidã (lamã, discu, etc.) cu dintsã, faptã maxus tra si s-talji leamni (sh-alti lucri) cu fricarea-a lor di dintsãlj tsi s-minã multu-agonja; binaea tsi ari hãlãts mãri tri tãljari leamni (arburlji s-lji facã scãnduri) minati mihanic; prioni; (fig: sharã = harea tsi-l fatsi omlu s-hibã shiret, ponir, cumalindru, etc.; punirlichi, itsrãlji) *{ro: ferăstrău}* *{fr: scie, scierie}* *{en: saw, sawmill}* ex: talji scãndura cu shara (prionea); cu shara (prionea) lu shurti di dauã palmi; scoati shara shi-lj talji caplu; easti om fãrã sharã (fig: fãrã punirlichi) § ***nsher*** (nshérŭ) (mi) vb I nshirai (nshi-ráĭ), nshiram (nshi-rámŭ), nshiratã (nshi-rá-tã), nshirari/nshirare (nshi-rá-ri) – talj leamni (i alti lucri) cu shara; shiruescu; (expr: lu nsher pri cariva = lu-arãd, lu-aplãnisescu, lu-ancaltsu, lj-bag cãlupea, lj-bag cuvata, lj-trec tastrul di gushi, etc., etc.) *{ro: tăia cu ferăstrăul}* *{fr: scier}* *{en: saw}* ex: nsharã (talji-li cu shara) leamnili; lu nshirã (l-tãlje cu shara) dureclu; mi nshirã (expr: mi-arãsi), bãtãhcilu; nsharã ficiorlu (expr: arãdi-l cu tsiva, njirã-l) pãnã s-yin § ***nshirat*** (nshi-rátŭ) adg nshiratã (nshi-rá-tã), nshirats (nshi-rátsĭ), nshirati/nshirate (nshi-rá-ti) – tsi easti tãljat cu shara; shiruit *{ro: tăiat cu ferăstrăul}* *{fr: scié}* *{en: sawed}* § ***nshirari/nshirare*** (nshi-rá-ri) sf nshirãri (nshi-rărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti tãljat cu shara; shiruiri *{ro: acţiunea de a tăia cu ferăstrăul}* *{fr: action de scier}* *{en: action of sawing}* ex: nshirarea-a scãndurlor lj-lo nã dzuã ntreagã § ***shiruescu*** (shi-ru-ĭés-cu) vb IV shiruii (shi-ru-íĭ), shirueam (shi-ru-ĭámŭ), shiruitã (shi-ru-í-tã), shiruiri/shiruire (shi-ru-í-ri) – (unã cu ***nsher***) § ***shiruit*** (shi-ru-ítŭ) adg shiruitã (shi-ru-í-tã), shiruits (shi-ru-ítsĭ), shiruiti/shiruite (shi-ru-í-ti) – (unã cu ***nshirat***) § ***shiruiri/shiruire*** (shi-ru-í-ri) sf shiruiri (shi-ru-írĭ) – (unã cu ***nshirari***)

sharcu[1] (shĭár-cu) adg – vedz tu ***sharen***

sharcu[2] (shĭár-cu) adg sharcã (shĭár-cã), shartsi (shĭár-tsi), shartsi/shartse (shĭár-tsi) – tsi easti lemaryu, hãrbut, arãu sh-yearacumit; tsi nu-agãrshashti vãrãoarã arãulu tsi-lj s-ari faptã shi totna vã sã-sh lja ahtea; irisharcu *{ro: rapace şi vindicativ}* *{fr: rapace et vindicatif}* *{en: rapacious and vindictive}* § ***irisharcu*** (i-ri-shĭár-cu) adg irisharcã (i-ri-shĭár-cã), irishartsi (i-ri-shĭár-tsi), irishartsi/irishartse (i-ri-shĭár-tsi) – (unã cu ***sharcu***[2])

sharen (shĭá-ren) adg sharenã (shĭá-re-nã), sharenj (shĭá-renjĭ), shareni/sharene (shĭá-re-ni) – unã hromã tsi nu easti curatã ma unã amisticãturã di ma multi hromi (galbinã, albã, ghesã, etc.); shargav, sharcu, ljar, pestru; (fig: sharen = oai cu lãna tsi da ca pri albã-grivã-ghesã) *{ro: pestriţ}* *{fr: bigarré, nom donné à un brebis bigarré}* *{en: motley, variegated; name given to motley sheep}* ***shargav*** (shĭár-gavŭ) adg shargavã (shĭár-ga-vã), shargayi (shĭár-gayĭ), shargavi/shargave (shĭár-ga-vi) – (unã cu ***sharen***) § ***sharcu***[1] (shĭár-cu) adg sharcã (shĭár-cã), shartsi (shĭár-tsi), shartsi/shartse (shĭár-tsi) – (unã cu ***sharen***) (fig: sharcu = cãni tsi ari unã cheali sharcã)

shargav (shĭár-gavŭ) adg – vedz tu ***sharen***

sharlatan (shĭar-la-tánŭ) sm, sf, adg sharlatanã (shĭar-la-tá-nã), sharlatanj (shĭar-la-tánjĭ) sharlatani/sharlatane (shĭar-la-tá-ni) – un tsi-lj dzãtsi, a unui pri cari va s-lu-arãdã, cã shtii s-facã lucruri tsi nu li shtii; un tsi nu para easti tinjisit shi shtii cum s-lu-arãdã pi-atsel tsi easti aplo (niheamã ma lishor la minti, ma ageamit) *{ro: şarlatan}* *{fr: charlatan}* *{en: charlatan, quack}*

sharpi/sharpe (shár-pi) sm, sf sherchi (shér-chi) – prici cu truplu lungu ca un chelindru, tsi s-minã pri loc cu trãdzearea azvarna (cã nu ari cicioari), cu chealea acupiritã cu ljushpi shi multi ori alasã virin cãndu mushcã tsiva; shirpoanji, nipãrticã, nãpãrticã, buljar, ofchiu, sãpit, uheauã; (fig: 1: sharpi = om arãu; expr: 2: intru (mi bag, mi hig) tu guvã di sharpi = mi-ascundu (di fricã, di-arshini) tu-un loc iu nu poati s-mi aflã vãrnu; 3: canda hiu chipinat, mãshcat di-un sharpi = aduchescu dinapandiha unã dureari yii; aduchescu cã-nj cadi un mari bile pri cap, cã va pat unã mari taxirati) *{ro: şarpe}* *{fr: serpent}* *{en: snake, serpent}* ex: tsi-i curauã njicã, aumtã, pri sun loc ascumtã? (angucitoari: sharpili); mi mushcã sharpili; astalji sharpi? chiseadzã-lj caplu; arsãri ca chipinatã di sharpi; sh-aspuni sharpili cicioarli?; s-acãtsarã dauãli sherchi; arãi ca sherchi nfãrmãcosh; sharpi lai va-lj mãcã; vatãmã tu-unã dzuã trei sherchi mãri; l-cunoscu ghini, easti sharpi (om arãu) § ***shirpoanji/shirpoanje*** (shir-poá-nji) sf shirpoanji/shirpoanje (shir-poá-nji) – feamina-a sharpilui; sharpi *{ro: şerpoaică}* *{fr: femelle du serpent}* *{en: she-snake}* § ***shirponj*** (shir-pónjĭŭ) adg shirpoanji/shirpoanje (shir-poá-nji), shirponj (shir-pónjĭ), shirpoanji/shirpoanje (shir-poá-nji) – cari easti arãu (cu virin tu suflit) ca un sharpi; shirpat *{ro: rău ca un şarpe}* *{fr: méchant comme un serpent}* *{en: bad like a snake}* ex: cãdzui pri shirponjlji aeshti (oaminjlj-aeshti-arãi).. tsi s-fac tora? § ***shirpat*** (shir-pátŭ) adg shirpatã (shir-pã-tã), shirpats (shir-pátsĭ), shirpati/shirpate (shir-pã-ti) – (unã cu ***shirponj***) ex: om shirpat (arãu) easti Fezlu; tuti-aesti li-adarã shirpatslji (oaminlj-arãi, cu virin tu suflit) § ***shirpidan*** (shir-pi-dánŭ) sm, sf, adg shirpidanã (shir-pi-dá-nã), shirpidanj (shir-pi-dánjĭ), shirpidani/shirpidane (shir-pi-dá-ni) – un tsi sh-u-adutsi cu un sharpi; ca sharpili *{ro: ca un şarpi}* *{fr: qui est comme un serpent}* *{en: as a snake}* ex: lji nvets cu panachida pi shirpidanjlji aeshti (sherchilj, gionjlj-aeshti di ficiori) § ***shirpichedz*** (shir-pi-chĭédzŭ) (mi) vb I shirpicai (shir-pi-cáĭ), shirpicam (shir-pi-cámŭ), shirpicatã (shir-pi-cá-tã), shirpicari/shirpicare (shir-pi-cá-ri) – mushcu pri cariva (cãndu easti zborlu di sharpi); hiu mushcat di-un sharpi; nshirpichedz, nsharpic, nipãrtichedz; (fig: mi shirpichedz = canda hiu mushcat di-un sharpi; mi-acatsã inatea; mi nvirinedz multu; mi cãrteashti tsiva) *{ro: fi muşcat de şarpe; muşca (vorbind de şarpe)}* *{fr: être mordu (piqué) par un serpent; mordre (en parlant d'un serpent}* *{en: be bitten by a serpent; bite (speaking of a serpent)}* ex: va nã si shirpicheadzã (va nã mushcã sherchilj) tutiputa; s-nu vã shirpicats (s-nu hits mushcats di sherchi; icã expr: s-nu vã cãrtits, s-nu v-acatsã inatea) § ***sharpic*** (shĭár-picŭ) (mi) vb I shirpicai (shir-pi-cáĭ), shirpicam (shir-pi-cámŭ), shirpicatã (shir-pi-cá-tã), shirpicari/shirpicare (shir-pi-cá-ri) – (unã cu ***shirpichedz***) § ***shirpicat*** (shir-pi-cátŭ) adg shirpicatã (shir-pi-cá-tã), shirpicats (shir-pi-cátsĭ), shirpicati/shirpicate (shir-pi-cá-ti) – tsi easti mushcat di-un sharpi; nshirpicat, nipãrticat; (fig: shirpicat = shirponj, blãstimat, arãu) *{ro: muşcat de şarpe}* *{fr: mordu (piqué) par un serpent}* *{en: bitten by a serpent}* ex: shirpicat (nvirnat, ca mushcat di sharpi), si sculã cu lãcrinj; ca shirpicatã (ca mushcatã di sharpi), ded un zghic § ***shirpicari/shirpicare*** (shir-pi-cá-ri) sf shirpicãri (shir-pi-cărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti shirpicat; nshirpicari, nipãrticari *{ro: acţiunea de a fi muşcat de şarpe; mushcătură de şarpe}* *{fr: action d'être mordu (piqué) par un serpent; de mordre (en parlant d'un serpent}* *{en: action of being bitten by a serpent; of biting (speaking of a serpent)}* § ***nshirpichedz*** (nshir-pi-chĭédzŭ) (mi) vb I nshirpicai (nshir-pi-cáĭ), nshirpicam (nshir-pi-cámŭ), nshirpicatã (nshir-pi-cá-tã), nshirpicari/nshirpicare (nshir-pi-cá-ri) – (unã cu ***shirpichedz***) ex: cãndu-l vidzurã, si nshirpicarã (fig: si nvirinarã, s-cãrtirã, lj-acãtsã inatea) § ***nsharpic*** (nshĭár-picŭ) (mi) vb I nshirpicai (nshir-pi-cáĭ), nshirpicam (nshir-pi-cámŭ), nshirpicatã (nshir-pi-cá-tã), nshirpicari/nshirpicare (nshir-pi-cá-ri) – (unã cu ***shirpichedz***) ex: di cãndu fu lãndzit si nshirpicã (s-featsi-arãu); tini lu nsharpits (l-cãrteshti, lu schinj) § ***nshirpicat*** (nshir-pi-cátŭ) adg nshirpicatã (nshir-pi-cá-tã), nshirpicats (nshir-pi-cátsĭ), nshirpicati/nshirpicate (nshir-pi-cá-ti) – (unã cu ***shirpicat***) ex: tatã-su muri nshirpicat (mushcat di sharpi); s-turnã acasã la nshirpicata (fig: la-atsea arauã ca sharpili, la blãstimata) sh-la nipãrticata; ca nshirpicatã (fig: mplinã di inati) ishi din casã; nu shtits tsi nshirpicatã (fig: arauã, blãstimatã) easti § ***nshirpicari/nshirpicare*** (nshir-pi-cá-ri) sf nshirpicãri (nshir-pi-cărĭ) – (unã cu ***shirpicari***) § ***shurpichedz*** (shĭur-pi-chĭédzŭ) (mi) vb I shurpicai (shĭur-pi-cáĭ), shurpicam (shĭur-pi-cámŭ), shurpicatã

(shĭur-pi-cá-tã), shurpicari/shurpicare (shĭur-pi-cá-ri) – (unã cu ***shirpichedz***) § ***shurpicat*** (shĭur-pi-cátŭ) adg shurpicatã (shĭur-pi-cá-tã), shurpicats (shĭur-pi-cátsĭ), shurpicati/shurpicate (shĭur-pi-cá-ti) – (unã cu ***shirpicat***) ex: plãndzea ca shurpicat (ca mushcat di sharpi) § ***shurpicari/shurpicare*** (shĭur-pi-cá-ri) sf shurpicãri (shĭur-pi-cắrĭ) – (unã cu ***shirpicari***) § ***shãrpicat*** (shãr-pi-cátŭ) adg shãrpicatã (shãr-pi-cá-tã), shãrpicats (shãr-pi-cátsĭ), shãrpicati/shãrpicate (shãr-pi-cá-ti) – (unã cu ***shirpicat***) ex: zghilii ca shãrpicat (ca mushcat di sharpi) § ***shãrpicari/shãrpicare*** (shãr-pi-cá-ri) sf shãrpicãri (shãr-pi-cắrĭ) – (unã cu ***shirpicari***) § ***nshãrpichedz*** (nshãr-pi-chĭédzŭ) (mi) vb I nshãrpicai (nshãr-pi-cáĭ), nshãrpicam (nshãr-pi-cámŭ), nshãrpicatã (nshãr-pi-cá-tã), nshãrpicari/nshãrpicare (nshãr-pi-cá-ri) – (unã cu ***shirpichedz***) § ***nshãrpicat*** (nshãr-pi-cátŭ) adg nshãrpicatã (nshãr-pi-cá-tã), nshãrpicats (nshãr-pi-cátsĭ), nshãrpicati/nshãrpicate (nshãr-pi-cá-ti) – (unã cu ***shirpicat***) § ***nshãrpicari/nshãrpicare*** (nshãr-pi-cá-ri) sf nshãrpicãri (nshãr-pi-cắrĭ) – (unã cu ***shirpicari***) § ***shirpitedz*** (shir-pi-tédzŭ) (mi) vb I shirpitai (shir-pi-táĭ), shirpitam (shir-pi-támŭ), shirpitatã (shir-pi-tá-tã), shirpitari/shirpitare (shir-pi-tá-ri) – mi-aspar dip canda hiu mushcat di-un sharpi; mi min (arãulu curã, calea s-shutsã, etc.) ca un sharpi; mi-acatsã inatea; mi nvirinedz multu, mi cãrteashti tsiva *{ro: se speria ca muşcat de şarpe, se mişca ca un şarpe}* *{fr: s'effrayer comme étant devant un serpent; couler (rivière) ou tourner (chemin) comme un serpent}* *{en: get scared, as bitten by a snake; meander (river) or winding (road) as a snake}* ex: mi shirpitai (mi-aspãreai ca di-un sharpi) shi ded un zghic; s-shirpitã (s-aspãre, s-cãrti), corba, diunãoarã § ***shirpitat*** (shir-pi-tátŭ) adg shirpitatã (shir-pi-tá-tã), shirpitats (shir-pi-tátsĭ), shirpitati/shirpitate (shir-pi-tá-ti) – aspãreat dip canda lj-ansari n fatsã un sharpi; tsi curã (arãu) i s-shutsã (cali) ca un sharpi; tsi si nvirineadzã; tsi s-cãrteashti *{ro: speriat ca muşcat de şarpe, care se mişcă ca un şarpe}* *{fr: effrayé comme s'il était piqué d'un serpent; qui coule (rivière) ou tourne (chemin) comme un serpent}* *{en: scared, as bitten by a snake; meandering (river), winding (road) as a snake}* ex: si sculã shirpitat (cãrtit, aspãreat ca mushcat di sharpi); Maritsa, ca shirpitatã (ca mushcatã di sharpi), vru s-easã nafoarã § ***shirpitari/shirpitare*** (shir-pi-tá-ri) sf shirpitãri (shir-pi-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-shirpiteadzã; mari aspãreari; nvirinari, cãrtiri *{ro: acţiunea de a se speria ca muşcat de şarpe, de a se mişca ca un şarpe}* *{fr: action de s'effrayer comme étant devant un serpent; de couler (rivière) ou de tourner (chemin) comme un serpent}* *{en: action of getting scared, as bitten by a snake}* § ***nshirpitedz*** (nshir-pi-tédzŭ) (mi) vb I nshirpitai (nshir-pi-táĭ), nshirpitam (nshir-pi-támŭ), nshirpitatã (nshir-pi-tá-tã), nshirpitari/nshirpitare (nshir-pi-tá-ri) – (unã cu ***shirpitedz***) ex: aestã si nshirpitã (fig: u-acãtsã inatea; lãi, s-featsi arauã ca sharpili) § ***nsharpit*** (nshĭár-pitŭ) (mi) vb I nshirpitai (nshir-pi-táĭ), nshirpitam (nshir-pi-támŭ), nshirpitatã (nshir-pi-tá-tã), nshirpitari/nshirpitare (nshir-pi-tá-ri) – (unã cu ***shirpitedz***) § ***nshirpitat*** (nshir-pi-tátŭ) adg nshirpitatã (nshir-pi-tá-tã), nshirpitats (nshir-pi-tátsĭ), nshirpitati/nshirpitate (nshir-pi-tá-ti) – (unã cu ***shirpitat***) § ***nshirpitari/nshirpitare*** (nshir-pi-tá-ri) sf nshirpitãri (nsdhir-pi-tắrĭ) – (unã cu ***shirpitari***) § ***shirpãtedz*** (shir-pã-tédzŭ) (mi) vb I shirpãtai (shir-pã-táĭ), shirpãtam (shir-pã-támŭ), shirpãtatã (shir-pã-tá-tã), shirpãtari/shirpãtare (shir-pã-tá-ri) – (unã cu ***shirpitedz***) ex: apa limpidi shi spumoasã shirpita (cura ca sharpili) pit valea chitroasã; cara nu-lj dai tsi caftã si shirpiteadzã (fig: s-cãrteashti, u-acatsã inatea) di nu-lj intri cu tsiva tu volji § ***shirpãtat*** (shir-pã-tátŭ) adg shirpãtatã (shir-pã-tá-tã), shirpãtats (shir-pã-tátsĭ), shirpãtati/shirpãtate (shir-pã-tá-ti) – (unã cu ***shirpãtat***) § ***shirpãtari/shirpãtare*** (shir-pã-tá-ri) sf shirpãtãri (shir-pã-tắrĭ) – (unã cu ***shirpitari***)

sharpic (shĭár-picŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sharpi***

shasi/shase (shĭá-si) num – numirlu "6", namisa di tsintsi (5) shi shapti (7), ma mari di tsintsi sh-ma njic di shapti *{ro: şase (6)}* *{fr: six (6)}* *{en: six (6)}* § ***shasirlu*** (shĭá-sir-lu) (m) num ord ***shasira*** (shĭá-si-ra) (f) – atsel tsi s-aflã tu loclu shasi dit unã aradã *{ro: al/a şasea}* *{fr: le/la sixième}* *{en: the sixth}* ex: la shasira (atsea tsi yinea dupã protili tsintsi seri) searã § ***shasprãdzatsi/shasprãdzatse*** (shĭás-prã-dzá-tsi) num – numirlu "16"; shasprã *{ro: şasesprezece}* *{fr: seize}* *{en: sixteen}* § ***shasprã*** (shĭás-prã) num – (unã cu ***shasprãdzatsi***) § ***shasprãyinghits*** (shĭás-prã-yín-ghitsĭ) num – numirlu "26" *{ro: douăzeci shi şase}* *{fr: vingt-six}* *{en: twenty six}* § ***shaidzãts*** (shĭaĭ-dzắtsĭ) num – numirlu "60" *{ro: şaizeci}* *{fr: soixante}* *{en: sixty}* ex: tatã la shaidzãts di cãnj

shasira (shĭá-si-ra) (f) num ord – vedz tu ***shasi***

shasirlu (shĭá-sir-lu) (m) num ord – vedz tu ***shasi***

shasprã (shĭás-prã) num – vedz tu ***shasi***

shasprãdzatsi/shasprãdzatse (shĭás-prã-dzá-tsi) num – vedz tu ***shasi***

shauã (shĭá-ŭã) sf shei (shĭéĭ) shi shali/shale (shĭá-li) shi shelj (shĭéljĭ) – hãlatea di cheali i lemnu tsi s-bagã pri schinãratlu-a calui (ca un scamnu fãrã cicioari shi-aradzãm dinãpoi) sh-pri cari shadi omlu ncãlar; (expr: lj-bag shaua = lu-arãd, lu plãnipsescu, l-plãnãsescu, lu ncaltsu, lj-trag cãlupea, lj-bag cuvata, lj-bag sãmarlu, lj-bag pirde la ocljì, l-bag tu tastru, etc.) *{ro: şa}* *{fr: selle}* *{en: saddle}* ex: cal cu shauã; calu eara fãr di shauã; bãgai shaua pi schinãratlu-a calui § ***seli/sele*** (sé-li) – (unã cu ***shauã***) ex: tuts pri calj cu selã (shauã) § ***nshiuedz*** (nshi-u-édzŭ) vb I nshiuai (nshi-u-áĭ), nshiuam (nshi-u-ámŭ), nshiuatã (nshi-u-á-tã), nshiuari/nshiuare (nshi-u-á-ri) – bag shauã pi schinãratlu-a calui (a gumarlui, a mulãljei, etc.); nshiedz, nshel; (expr: nshiuedz pri cariva = lu-arãd, lu plãnãsescu, l-plãnipsescu, lu ncaltsu, lj-trag cãlupea, lj-bag cuvata, lj-bag sãmarlu, lj-bag pirde la ocljì, l-bag tu tastru, etc.) *{ro: înşeua}* *{fr: seller}* *{en: saddle}* ex: s-apruche di un cal arãnjos shi-lj bãgã earbã sh-apoea lu nshiuã § ***nshiuat*** (nshi-u-átŭ) adg nshiuatã (nshi-u-á-tã), nshiuats (nshi-u-átsĭ), nshiuati/nshiuate (nshi-u-á-ti) – (cal, mulã) tsi-lj s-ari bãgatã shaua; nshiat, nshilat *{ro: înşeuat}* *{fr: sellé}* *{en: saddled}* § ***nshiuari/nshiuare*** (nshi-u-á-ri) sf nshiuãri (nshi-u-ắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si nshiueadzã un cal (gumar, mulã); nshiari, nshilari *{ro: acţiunea de a înşeua}* *{fr: action de seller}* *{en: action of saddling}* § ***nshiedz*** (nshi-ĭédzŭ) vb I nshiai (nshi-ĭáĭ), nshiam (nshi-ĭámŭ), nshiatã (nshi-ĭá-tã), nshiari/nshiare (nshi-ĭá-ri) – (unã cu ***nshiuedz***) § ***nshiat*** (nshi-ĭátŭ) adg nshiatã (nshi-ĭá-tã), nshiats (nshi-ĭátsĭ), nshiati/nshiate (nshi-ĭá-ti) – (unã cu ***nshiuat***) § ***nshiari/nshiare*** (nshi-ĭá-ri) sf nshieri (nshi-ĭérĭ) – (unã cu ***nshiuari***) § ***nshel*** (nshélŭ) (mi) vb I nshilai (nshi-láĭ), nshilam (nshi-lámŭ), nshilatã (nshi-lá-tã), nshilari/nshilare (nshi-lá-ri) – (unã cu ***nshiuedz***) ex: huzmichearlu lj-avea nshilatã calu (lj-avea bãgatã shaua pi cal) § ***nshilat*** (nshi-látŭ) adg nshilatã (nshi-lá-tã), nshilats (nshi-látsĭ), nshilati/nshilate (nshi-lá-ti) – (unã cu ***nshiuat***) ex: lu-ashtipta cu calu nshilat (cu shaua pri el) § ***nshilari/nshilare*** (nshi-lá-ri) sf nshilãri (nshi-lắrĭ) – (unã cu ***nshiuari***)

shã (shĭắ) cong – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shi***[1]

shãeac (shã-ĭácŭ) sn – vedz tu ***shiac***

shãfrani/shãfrane (shã-frá-ni) sf – vedz tu ***safran***

shãgãr (shã-gắrŭ) sm shãgãri (shã-gắrĭ) – atsel tsi fatsi ghiza; ghizar *{ro: jintiţar, cel care face urda}* *{fr: celui qui prépare la "ghiza"}* *{en: the one making "ghiza"}*

shãguni/shãgune (shã-gú-ni) sf – vedz tu ***shigunã***

shãiac (shã-ĭácŭ) sn shãiacuri (shã-ĭá-curĭ) shi shãiatsi/shãiatse (shã-ĭá-tsi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shãeac***

shãlvari/shãlvare (shãl-vá-ri) sf – vedz tu ***shilvari***

shãlvãrar (shãl-vã-rárŭ) sm – vedz tu ***shilvari***

shãmãtã (shã-mã-tắ) sm – vedz tu ***shimãtã***

shãmãtãu (shã-mã-tắŭ) sm shãmãtadz (shã-mã-tádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shãmãtã***

shãmbãrã (shắm-bã-rã) sf shãmbãri/shãmbãre (shắm-bã-ri) – unã di dauãli nvesti a unui arbines musulman; shembãrã *{ro: una din cele două neveste a unui albanez musulman}* *{fr: l'une des deux épouses d'un albanais musulman}* *{en: one of the two wives of a moslem Albanian}* ex: s-mãcã ca sãmbãrli (ca dauãli nveasti a idyiului bãrbat) § ***shembãrã*** (shĭém-bã-rã)

sf shembãri/shembãre (shĭém-bã-ri) – (unã cu ***shãmbãrã***)

shãndan (shãn-dánŭ) sn – vedz tu ***shindani***

shãndãrmai/shãndãrmae (shãn-dãr-má-i) sf shãndãrmãi (shãn-dãr-mắĭ) – leamni cu cari s-adarã unã casã; casã (di-aradã aplo) adratã di leamni; shãndrãmai {ro: şandrama} {fr: charpenterie} {en: wood material for house construction; house made of wood} ex: adusi shãndãrmaea (scãndurli, leamnili) cãtã lã lipseashti tra s-adarã casa; shadi tu-unã shãndãrmai (casã aplo di leamni) § ***shãndrãmai/shãndrãmae*** (shãn-drã-má-i) sf shãndrãmãi (shãn-drã-mắĭ) – (unã cu ***shãndãrmai***)

shãndrãmai/shãndrãmae (shãn-drã-má-i) sf – vedz tu ***shãndãrmai***

shãneatsã (shã-neá-tsã) sf shãnets (shã-nétsĭ) – lucru arãu tsi calcã leadzea-a statlui; lãeatsã, uruteatsã {ro: nelegiuire} {fr: laideur, scélératesse} {en: wickedness, villainy} ex: va si s-facã shãnetsli (lãetsli) ayimlii?

shãrã (shắ-rã) sf pl(?) – vedz tu ***sheri***

shãret (shã-rétŭ) adg – vedz tu ***shiret***

shãrpicari/shãrpicare (shãr-pi-cá-ri) sf – vedz tu ***sharpi***

shãrpicat (shãr-pi-cátŭ) adg – vedz tu ***sharpi***

shãrpichedz (shãr-pi-chĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sharpi***

shãrpuni/shãrpune (shãr-pú-ni) sf – vedz tu ***sãrpunji***

shbut (shbútŭ) adg shbutã (shbú-tã), shbuts (shbútsĭ) shbuti/shbute (shbú-ti) – tsi nu-ari unã mãnã (ntreagã i unã parti); ciungu, ciulac, shbut, sãcat, sicat di-unã mãnã; etc. {ro: ciung} {fr: manchot, estropié} {en: one-armed, crippled} ex: sã-lj creascã mãna-atsea shbuta

shc… (zboarãli tsi nchisescu cu ***shc***…) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***sc***…

shcarpã (shcár-pã) sf shcarpi/shcarpe (shcár-pi) – cumatã mari di cheatrã hiptã vãrtos tu loc (tu muntsã, multu arar pi cãmpu), cu stizmi ndreapti sh-multi cohiuri; cheatrã, bãrtsiri, bizbilji, pishtireauã, pishcireauã, spiljauã, spilj, scarpã, shcãmbã, hãlitsã, hãlichi {ro: stâncă} {fr: rocher} {en: large rock, crag} ex: analti shcarpi (shcãmbi); astupã-lã via cu vãrnã shcarpã; cãrãri di shcãrpi (shcãmbi); ti hidz prit shcarpi ca un sharpi § ***scarpã*** (scár-pã) sf scarpi/scarpe (scár-pi) – (unã cu ***shcarpã***) § ***scãrcã*** (scắr-cã) sf pl(?) – loc cu multi chetri (iu omlu nu poati sã-sh creascã unã ayinji) {ro: loc pietros} {fr: endroit pierreux impropre pour la vigne} {en: stony land} § ***scãrpos*** (scãr-pósŭ) adg scãrpoasã (scãr-poá-sã), scãrposh (scãr-póshĭ), scãrpoasi/scãrpoase (scãr-poá-si) – (loc di la munti mplin di shcãmbi) tsi easti multu ncljinat shi piricljos trã omlu cari va s-lu dipunã cã easti lishor ca s-cadã shi sã-sh facã arãu; tsi easti ncljinat shi ahãndos ca unã arãpã; arãpos, rãpos, aripidinos {ro: râpos, prăpăstios} {fr: abrupt, éscarpé} {en: abrupt, steep} ex: un plai scãrpos (arãpos); un creac scãrpos; unã vali scãrpoasã; s-alipidã cãtrã Ciuca scãrpoasã (cu-arãpi, cu gremuri) § ***shcãmbã*** (shcắm-bã) sf shcãmbi/shcãmbe (shcắm-bi) – (unã cu shcarpã)

shcãlichiceat (shcã-li-chi-cĭátŭ) adg shcãlichiceatã (shcã-li-chi-cĭá-tã), shcãlichiceat (shcã-li-chi-cĭátsĭ), shcãlichiceati/shcãlichiceati (shcã-li-chi-cĭá-ti) – tsi nyiliceashti; nyilicios, yilcios, lunjinos, scãntiljos, lunjinat, lutsitor, lutsit, cãrtãtirat, lumbrusit, etc. {ro: strălucitor} {fr: brillant} {en: sparkling, bright} ex: iu easti fatsa-atsea shcãlichiceatã (lumbrusitã)?

shcãmbã (shcắm-bã) sf – vedz tu ***shcarpã***

shcãrcic (scắr-cicŭ) vb I – vedz tu ***scãrcic***[1]

shcãrcicari/shcãrcicare (shcãr-ci-cá-ri) sf – vedz tu ***scãrcic***[1]

shcãrcicat (shcãr-ci-cátŭ) adg – vedz tu ***scãrcic***[1]

shcãrpã[1] (shcắr-pã) sf – vedz tu ***scãrpã***[1]

shceari/shceare (shceá-ri) sf shceri (shcérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shteari***

shchepi[1]***/shchepe*** (shchĭé-pi) sf – vedz tu ***schepi***[1]

shchepi[2]***/shchepe*** (shchĭé-pi) sf – vedz tu ***schepi***[2]

shchiponj (shchi-pónjĭŭ) sm, sf – vedz tu ***schiponj***

shciri[1]***/shcire*** (shcí-ri) sf shciri (shcírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shtiri***[1]

shciri[2]***/shcire*** (shcí-ri) sf shciri (shcírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shtiri***[2]

shciu (shcíŭ) (mi) vb III shi II shciui (shci-úĭ), shciam (shci-ĭámŭ), shciutã (shci-ú-tã), shciri/shcire (shcí-ri) shi shceari/shceare (shceá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shtiu***

shciut[1] (shci-útŭ) adg shciutã (shci-ú-tã), shciuts (shci-útsĭ), shciuti/shciute (shci-ú-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shtiut***[1]

shciut[2] (shci-útŭ) sm, sf, adg shciutã (shci-ú-tã), shciuts (shci-útsĭ), shciuti/shciute (shci-ú-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shtiut***[2]

shclj… (zboarãli tsi nchisescu cu ***shclj***…) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***sch***…

shcljandzã (shclján-dzã) sf – vedz tu ***shcljendzã***

shcljau (shcljĭáŭ) sm, sf shcljauã (shcljĭá-ŭã), shcljai (shcljĭáĭ), shcljai/shcljae (shcljĭá-i) – bãrbat (muljari) tsi fatsi (icã easti arugat s-facã) unã huzmeti trã altu (acasã, deavãrliga di casã i tu-altã parti); huzmichear, uzmichear, iuzmichear, izmichear, dul, argat {ro: servitor} {fr: domestique} {en: servant}

shcljendzã (shcljén-dzã) sf shcljendzã (shcljén-dzã) – shcop suptsãri sh-lungu ca di-unã palmã, pilichisit la dauãli capiti, cu cari s-agioacã ficiuritslji tu-un gioc di-a lor (iu, cu-un shcop lungu u-agudescu prota shcljendza tu-un capit tra s-u facã s-ansarã di pi loc tu vimtu shi, deapoea, s-u agudeascã dit vimtu, tra s-u aminã alargu); shcljengi, shcljenzã, sclenciu, ciulicã, ciulengã, bachi, shcljandzã, stingãli {ro: ţurcă} {fr: bâtonnet (employé dans un jeu d'enfants)} {en: small piece of wood in a children's game} ex: ficiorlji s-agioacã nafoarã cu shcljendza § ***shcljandzã*** (shclján-dzã) sf shcljendzã (shcljén-dzã) – (unã cu ***shcljendzã***) § ***shcljenzã*** (shcljén-zã) sf shcljenzã (shcljén-zã) – (unã cu ***shcljendzã***) ex: canda ti-agiots cu shcljenza § ***shcljengi*** (shcljén-gi) sf shcljendzã (shcljén-dzã) – (unã cu ***shcljendzã***) ex: canda n-agiucãm cu shcljengea! § ***sclenciu*** (sclén-cĭu) sn pl(?) – (unã cu ***shcljendzã***)

shcljengi (shcljén-gi) sf – vedz tu ***shcljendzã***

shcljenzã (shcljén-zã) sf – vedz tu ***shcljendzã***

shcljifur[1] (shcljí-furŭ) sn – vedz tu ***schifurã***

shcljifur[2] (shcljí-furŭ) adg – vedz tu ***schifurã***

shcljim (shcljímŭ) sn shcljimuri (shcljí-murĭ) – boatsea fãrã noimã tsi u scoati omlu dit gurã cãndu aducheashti unã dureari (trupeascã i sufliteascã) tsi nu poati s-u-aravdã tãcut; dzeamit, scljim, shcljimur, shcljimurat, ncãniri, ngãniri, uhtari, suschin, suschir, suschirari, etc. {ro: vaier, suspin, scâncet, geamăt} {fr: soupir, pleurnicherie, gémissement} {en: whimper, groan(ing), moan(ing), wail} ex: scutsãndalui shcljimuri (dzeamiti, suschiri) ahãndoasi § ***shcljimur***[1] (shcljí-mur) sn shcljimuri/shcljimure (shcljí-mu-ri) – (unã cu ***shcljim***) § ***shcljimurat***[1] (shclji-mu-rátŭ) sn shcljimuraturi (shclji-mu-rá-turi) – (unã cu ***schljim***) ex: avdzãm un shcljimurat (dzeamit) sh-un plãngu § ***shcljimuredz*** (shclji-mu-rédzŭ) vb I shcljimurai (shclji-mu-ráĭ), shcljimuram (shclji-mu-rámŭ), shcljimuratã (shclji-mu-rá-tã), shcljimurari/shcljimurare (shclji-mu-rá-ri) – scot bots surdi sh-fãrã noimã dit gurã (di itia cã aduchescu unã dureari trupeascã i sufliteascã tsi nu pot s-u-aravdu tãcut); ncãnescu, ancãnescu, ãncãnescu, angãnescu, ngãnescu, dzem, schimur, scljimbur, shcljimur, shcljumuredz, nilsescu, nãlsescu; ngrãnjescu, nciunjedz, etc. (fig (ca vb nipirs): cadi-unã pluinã, unã ploai cu chicuti ndisati sh-njits) {ro: scânci, geme; (vb impers.) burează (ploaia)} {fr: gémir, pleurnicher, japer, piauler; (vb impers.) geindre, bruine} {en: wail, whimper, groan, moan; (vb impers.) drizzle, grizzle} ex: acãtsã si shcljimureadzã (si s-plãngã, s-dzeamã); naturli shcljimura (ngrãnja); "de, doamne," shcljimurã (nciunã) aushlu § ***shcljimur***[2] (shcljí-mur) vb I shcljimurai (shclji-mu-ráĭ), shcljimuram (shclji-mu-rámŭ), shcljimuratã (shclji-mu-rá-tã), shcljimurari/shcljimurare (shclji-mu-rá-ri) – (unã cu ***shcljimuredz***) § ***shcljimurat***[2] (shclji-mu-rátŭ) adg shcljimuratã (shclji-mu-rá-tã), shcljimurats (shclji-mu-rátsĭ), shcljimurati/shcljimurate (shclji-mu-rá-ti) – tsi scoati bots surdi shi fãrã noimã dit gurã; (boatsea) tsi easti scoasã dit gurã cãndu cariva shcljimureadzã; ncãnit, ancãnit, ãncãnit, angãnit, ngãnit, dzimut, schimurat, scljimburat, scljumurat, nilsit, nãlsit, ngrãnjit, nciunjat, etc.

{ro: scâncit, gemut; plângător} {fr: gémi, pleurniché, japé, piaulé} {en: wailed, whimpered, groaned, moaned} ex: apa shcljimuratã (plãnguroasã, lãngãroasã) sum platanj § ***shcljimurari/shcljimurare*** (shclji-mu-rá-ri) sf shcljimurãri (shclji-mu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva shcljimureadzã; ncãniri, ancãniri, ãncãniri, angãniri, ngãniri, dzimeari, schimurari, scljimburari, nilsiri, nãlsiri, ngrãnjiri, nciunjari, etc. {ro: acţiunea de a scânci, de a geme; scâncire, gemere} {fr: action de gémir, de pleurnicher, de japer, de piauler} {en: action of wailing, of whimpering, of groaning, of moaning} § ***shcljimuros*** (shclji-mu-rósŭ) adg shcljimuroasã (shclji-mu-roá-sã), shcljimurosh (shclji-mu-róshĭ), shcljimuroasi/shcljimuroase (shclji-mu-roá-si) – tsi shcljimureadzã multu sh-lishor, trã nai ma njiclu lucru; plãnguros, lãngãros {ro: plângător} {fr: pleurnicheur, plaintif} {en: whimpering, whining} § ***shcljumuredz*** (shcljĭu-mu-rédzŭ) vb I shcljumurai (shcljĭu-mu-ráĭ), shcljumuram (shcljĭu-mu-rámŭ), shcljumuratã (shcljĭu-mu-rá-tã), shcljumurari/shcljumurare (shcljĭu-mu-rá-ri) – (unã cu ***shcljimuredz***) § ***shcljumurat*** (shcljĭu-mu-rátŭ) adg shcljumuratã (shcljĭu-mu-rá-tã), shcljumurats (shcljĭu-mu-rátsĭ), shcljumurati/shcljumurate (shcljĭu-mu-rá-ti) – (unã cu ***shcljimurat***) § ***shcljumurari/shcljumurare*** (shcljĭu-mu-rá-ri) sf shcljumurãri (shcljĭu-mu-rắrĭ) – (unã cu ***shcljimurari***) § ***scljim*** (scljímŭ) sn scljimuri (scljí-murĭ) – (unã cu ***shcljim***) ex: scutea un scljim (dzeamit) di jali; dzenjli–nj toarnã scljimlu (dzeamitlu); un scljim (suschir) dit munts si ndreaptã; valea-nj turna grailu cu scljimuri § ***scljimbur*** (scljím-burŭ) vb I scljimburai (scljim-bu-ráĭ), scljimburam (scljim-bu-rámŭ), scljimburatã (scljim-bu-rá-tã), scljimburari/scljimburare (scljim-bu-rá-ri) – (unã cu ***shcljimuredz***) § ***scljimburat*** (scljim-bu-rátŭ) adg scljimburatã (scljim-bu-rá-tã), scljimburats (scljim-bu-rátsĭ), scljimburati/scljimburate (scljim-bu-rá-ti) – (unã cu ***shcljimurat***) § ***scljimburari/scljimburare*** (scljim-bu-rá-ri) sf scljimburãri (scljim-bu-rắrĭ) – (unã cu ***shcljimurari***) § ***schimur*** (schí-murŭ) vb I schimurai (schi-mu-ráĭ), schimuram (schi-mu-rámŭ), schimuratã (schi-mu-rá-tã), schimurari/schimurare (schi-mu-rá-ri) – (unã cu ***shcljimuredz***) § ***schimurat*** (schi-mu-rátŭ) adg schimuratã (schi-mu-rá-tã), schimurats (schi-mu-rátsĭ), schimurati/schimurate (schi-mu-rá-ti) – (unã cu ***shcljimurat***) § ***schimurari/schimurare*** (schi-mu-rá-ri) sf schimurãri (schi-mu-rắrĭ) – (unã cu ***shcljimurari***)

shcljim (shhcljímŭ) sn – vedz tu shcljim

shcljimur[1] (shcljí-mur) sn – vedz tu shcljim

shcljimur[2] (shcljí-mur) vb I – vedz tu shcljim

shcljimurari/shcljimurare (shclji-mu-rá-ri) sf – vedz tu shcljim

shcljimurat[1] (shclji-mu-rátŭ) sn – vedz tu shcljim

shcljimurat[2] (shclji-mu-rátŭ) adg – vedz tu shcljim

shcljimuredz (shclji-mu-rédzŭ) vb I – vedz tu shcljim

shcljimuros (shclji-mu-rósŭ) adg – vedz tu shcljim

shcljinceami/shcljinceame (shcljin-ceá-mi) sf – vedz tu ***sclinciu***

shcljinciu (shcljín-cĭu) adg – vedz tu ***sclinciu***

shcljinciuescu (shcljin-cĭu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***sclinciu***

shcljinciuiri/shcljinciuire (shcljin-cĭu-í-ri) sf – vedz tu ***sclinciu***

shcljinciuit (shcljin-cĭu-ítŭ) adg – vedz tu ***sclinciu***

shcljithru (shcljí-thru) sm shcljithri (shcljí-thri) – unã cu ***shcljitru***

shcljitru (shcljí-thru) sm shcljitri (shcljí-thri) – numã datã la ma multi turlii di arburi njits di pãduri, tsi crescu tu locuri nutioasi, cu frãndzi tsi au dintsã njits di mardzini sh-cu lilici njits galbini-alitsi; arin, anin, avar, vrãnj {ro: arin} {fr: aune} {en: alder}

shcljoapic (shcljĭoá-picŭ) vb I – vedz tu ***shcljop***[1]

shcljoapit (shcljĭoá-pitŭ) vb I – vedz tu ***shcljop***[1]

shcljop[1] (shcljĭópŭ) adg shcljoapã (shcljoá-pã), shcljochi (shcljĭóchĭ), shcljoapi/shcljoape (shcljoá-pi) – cari ari un cicior ma shcurtu di-alantu; cari nu-ari un cicior (i ari un cicior lãndzit) sh-imnã cu-unã pãtãritsã; cari easti lãndzit di-un cicior shi sh-lu tradzi cãndu imnã; sljop, tupal; (fig: 1: shcljop = tsi ari unã i ma multi cusuri; tsi nu easti farsi; 2: expr: shtiu ndauã oarbi shi shcljoapi = nu para shtiu multi, shtiu tsiva, nu multi lucri, putsãni sh-fãrã simasii) {ro: şchiop} {fr: boiteux, clopin} {en: lame, limping} ex: cumbara slabã, shcljoapã; armasi shcljop di la polim; shtii sh-nãs ndauã oarbi shi shcljoapi (expr: nu para shtii multi) § ***sljop*** (sljĭópŭ) adg sljoapã (sljoá-pã), sljochi (sljĭóchĭ), sljoapi/sljoape (sljoá-pi) – (unã cu ***shcljop***[1]) § ***shcljoapic*** (shcljĭoá-picŭ) vb I shcljupicai (shcljĭu-pi-cáĭ), shcljupicam (shcljĭu-pi-cámŭ), shcljupicatã (shcljĭu-pi-cá-tã), shcljupicari/shcljupicare (shcljĭu-pi-cá-ri) – imnu ndrupãt ma multu pi-un cicior shi-l trag niheamã alantu (cã alantu nj-easti ma shcurtu, mi doari, lu-am sãcat, etc.); imnu cu-un cicior mash, agiutat di-unã pãtãritsã (c-alantu-nj lipseashti); shcljoapit, shcljupitedz {ro: şchiopăta} {fr: boiter, clopiner} {en: limp} ex: shcljupicãnda, shcljupicãnda, agiumsi acasã; shcljoapicã calu cã lj-ari cãdzutã nã petalã § ***shcljupicat*** (shcljĭu-pi-cátŭ) adg shcljupicatã (shcljĭu-pi-cá-tã), shcljupicats (shcljĭu-pi-cátsĭ), shcljupicati/shcljupicate (shcljĭu-pi-cá-ti) – tsi ari imnatã ca un om shcljop (andrupãt ma multu pi ciciorlu bun, cu-unã pãtãritsã, etc.); scljupitat {ro: şchiopătat} {fr: qui a boité} {en: who has limped} § ***shcljupicari/shcljupicare*** (shcljĭu-pi-cá-ri) sf shcljupicãri (shcljĭu-pi-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva shcljoapicã; shcljupitari, shcljupari {ro: acţiunea de a şchiopăta; şchiopătare} {fr: action de boiter, de clopiner} {en: action of limping} § ***shcljĭupitedz*** (shcljĭu-pi-tédzŭ) vb I shcljĭupitai (shcljĭu-pi-táĭ), shcljĭupitam (shcljĭu-pi-támŭ), shcljĭupitatã (shcljĭu-pi-tá-tã), shcljĭupitari/shcljĭupitare (shcljĭu-pi-tá-ri) – (unã cu ***shcljoapic***) § ***shcljoapit*** (shcljĭoá-pitŭ) vb I shcljĭupitai (shcljĭu-pi-táĭ), shcljĭupitam (shcljĭu-pi-támŭ), shcljĭupitatã (shcljĭu-pi-tá-tã), shcljĭupitari/shcljĭupitare (shcljĭu-pi-tá-ri) – (unã cu ***shcljoapic***) § ***shcljĭupitat*** (shcljĭu-pi-tátŭ) adg shcljĭupitatã (shcljĭu-pi-tá-tã), shcljĭupitats (shcljĭu-pi-tátsĭ), shcljĭupitati/shcljĭupitate (shcljĭu-pi-tá-ti) – (unã cu ***shcljupicat***) § ***shcljĭupitari/shcljĭupitare*** (shcljĭu-pi-tá-ri) sf shcljĭupitãri (shcljĭu-pi-tắrĭ) – (unã cu ***shcljupicari***) § ***shcljupari/shcljupare*** (shcljĭu-pá-ri) sf shcljupãri (shcljĭu-pãrĭ) – (unã cu ***shcljupicari***)

shcljop[2] (shcljĭópŭ) sn shcljopuri (shcljĭó-purĭ) – lãngoari di oi tsi li fatsi sã shcljoapicã {ro: boală de oi care le face să şchiopăteze} {fr: maladie des moutons qui les fait boiter; fourchet} {en: sheep illness that forces them to limp; foot-rot} ex: prumuveara-aestã oili au shcljop

shcljumurari/shcljumurare (shcljĭu-mu-rá-ri) sf – vedz tu shcljim

shcljumurat (shcljĭu-mu-rátŭ) adg – vedz tu shcljim

shcljumuredz (shcljĭu-mu-rédzŭ) vb I – vedz tu shcljim

shcljupari/shcljupare (shcljĭu-pá-ri) sf – vedz tu ***shcljop***[1]

shcljupicari/shcljupicare (shcljĭu-pi-cá-ri) sf – vedz tu ***shcljop***[1]

shcljupicat (shcljĭu-pi-cátŭ) adg – vedz tu ***shcljop***[1]

shcljĭupitari/shcljĭupitare (shcljĭu-pi-tá-ri) sf – vedz tu ***shcljop***[1]

shcljĭupitat (shcljĭu-pi-tátŭ) adg – vedz tu ***shcljop***[1]

shcljĭupitedz (shcljĭu-pi-tédzŭ) vb I – vedz tu ***shcljop***[1]

shcoarci/shcoarce (shcoár-ci) sf shcorci (shcór-ci) – coaja cu cari easti acupirit un arburi; coaji {ro: scoarţă} {fr: écorce} {en: bark (tree)} ex: shcoarci (coaji) di chinj verdzã

shcodã (shcó-dhã) sf – vedz tu ***scodã***

shcodhã (shcó-dhã) sf shcodhi/shcodhe (shcó-dhi) – unã cu ***shcodã***

shcodrãnescu (shco-drã-nés-cu) adg shcodrãneascã (shco-drã-neás-cã), shcodrãneshtsã (shco-drã-nésh-tsã), shcodrãneshti (shco-drã-nésh-ti) – tsi yini dit cãsãbãlu Shcodra dit Arbinshii; tsi easti ca di Shcodra; tsi bãneadzã Ahcodra {ro: şcodrănesc} {fr: qui vient de Shcodra, ville en Albanie} {en: that comes from Shcodra, a city in Albania} ex: armã shcodrãneascã (custumi di Shcodra)

shcop (shcópŭ) sn shcoapi/shcoape (shcoá-pi) – lemnu lungu shi suptsãri; ciumagã, ciumag, giumac, afingi, pulean, teg, ciun, mãciucã, tingãli; (fig: 1: shcop = agudituri dati (cu puteari sh-unã dupã-alantã) pri cariva i tsiva cu mãna (ciciorlu, bushlu, lemnul, etc.); bãteari greauã, pãrjinã, pãparã, paparã, puparã, pipiritsã, pistili, tsurtsufi, fushti, chiutecã, chiurcu; expr: 2: lj-dau, lj-cruescu un shcop, lu psusescu di shcop, etc. = l-bat ghini, lj-dau unã bãteari bunã; 3: mãc un shcop = mi

bati cariva, nj-da unã bãteari) *{ro: băţ; bătaie} {fr: bâtonnet, gourdin; rossade, rossée} {en: stick; beating}* ex: shcoplu (ciumaglu) ari dauã capiti; greu shcop (fig: bãteari) nj-ari arcatã; furã arcats tu shcop (expr: furã bãtuts); shcoplu (fig: bãtearea) shi arshinea nu es (nu s-aspealã); lu-acatsã di-lj cruescu un shcop (di-l bat, di-lj da unã bãteari bunã), s-lu-aducã aminti cât bãneadzã

shcrac (shcrápŭ) sm – vedz tu ***scorpiu***

shcrau (shcráŭ)! inter, adv – dip, didip *{ro: deloc, defel} {fr: point du tout} {en: nothing at all}* ex: nãsh parã, shcrau! (dip!); nu shtii tsiva, shcrau! (dip!)

shcrãpuescu (shcrã-pu-ĭés-cu) vb IV shcrãpuii (shcrã-pu-íĭ), shcrãpueam (shcrã-pu-ĭámŭ), shcrãpuitã (shcrã-pu-í-tã), shcrãpuiri/shcrãpuire (shcrã-pu-í-ri) – 1: lu dzãc un zbor ca si s-avdã cum lipseashti; cunoscu cum s-avdi shi cum sã ngrãpseashti un zbor; 2: fac unã lunjinã tsi nyiliceashti ca-atsea faptã di-unã scãntealji; scãntiljedz, ascapir, anyilicescu, nyilicescu, nyilcescu, nyilici, yilcescu, lãmbrusescu, limbisescu, lutsescu, lãyicescu, liyicescu *{ro: articula, pronunţa, cunoaşte; scânteia, străluci} {fr: articuler, prononcer, connaître; étinceler, scintiller, briller} {en: articulate, pronounce, know; sparkle, glitter}* ex: nu shcrãpuea (cunushtea) can latineasca; nu shcrãpuea (nu shtia cum s-lu ngrãpseascã) nitsi zborlu "elif" § ***shcrãpuit*** (shcrã-pu-ítŭ) adg shcrãpuitã (shcrã-pu-í-tã), shcrãpuits (shcrã-pu-ítsĭ), shcrãpuiti/shcrãpuite (shcrã-pu-í-ti) – 1: tsi shtii cum s-avdi i si scrii un zbor; 2: tsi fatsi (tsi-ari faptã) unã lunjinã yii sh-multu shcurtã ca unã scãntealji; shcrãpuit, sfuldzirat, ascãpirat, anyilicit, nyilicit, nyilcit, yilcit, lãmbrusit, limbisit, lutsit, lãyicit, liyicit *{ro: articulat, pronunţat, cunoscut; scânteiat, strălucit} {fr: articulé, prononcé, connu; étincelé, scintillé, brillé} {en: articulated, pronounced, known; sparkled, glittered}* § ***shcrãpuiri/shcrãpuire*** (shcrã-pu-í-ri) sf shcrãpuiri (shcrã-pu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu shcrãpueashti tsiva; scãntiljari, sfuldzirari, ascãpirari, anyiliciri, nyiliciri, nyilciri, yilciri, lãmbrusiri, limbisiri, lutsiri, lãyiciri, liyiciri *{ro: acţiunea de a articula, de a pronunţa, de a cunoaşte; de a scânteia, de a străluci; scânteiere, strălucire} {fr: action d'articuler, de prononcer, de connaître; d'étinceler, de scintiller, de briller} {en: action of articulating, of pronouncing, of knowing; of sparkling, of glittering}*

shcrãpuiri/shcrãpuire (shcrã-pu-í-ri) sf – vedz tu ***shcrãpuescu***

shcrãpuit (shcrã-pu-ítŭ) adg – vedz tu ***shcrãpuescu***

shcret (shcrétŭ) adg shcretã (shcré-tã), shcrets (shcrétsĭ), shcreti/shcrete (shcré-ti) – tsi ari tuti hãrili a unei pundii (pustilii, irnjii, etc.); ermu, erim, pondu, pustu, axolit, singur, shuncru, cob, manoleac, munolcu, blãstimat; (fig: shcret = (i) vrut, dash, etc.; (ii) mãrat, corbu, curbisit, lupusit, etc.; (iii) glar, tivichel, hazo, etc.) *{ro: solitar, drag, blestemat, nenorocit} {fr: solitaire; cher, aimé; malheureux, infortuné, maudit; niais} {en: solitary; dear; cursed, unfortunate; fool}* ex: nj-eara shcreta (pusta di minti) la pradz; cu mushatili a lor shcreti (vruti); shcrets (vruts) suntu muntsãlj; ca shcretlu (coblu, axolitlu, ermul) atsel di cuc; tsi s-adarã shcretslji (mãratslji, curbisitslji) di elj; pampore, s-armãnj shcretã (ermã); nune shcret (pustu) shi alãvdos § ***shcrituescu*** (shcri-tu-ĭés-cu) vb IV shcrituii (shcri-tu-íĭ), shcritueam (shcri-tu-ĭámŭ), shcrituitã (shcri-tu-í-tã), shcrituiri/shcrituire (shcri-tu-í-ri) – li-aspargu (locuri avuti cu biricheti multã shi mplini di lumi) sh-li fac s-hibã ca pundiili; apãrãtsescu locuri sh-li-alas fãrã lumi shi lucri tra si s-aspargã; shcretuescu, pundescu, punduxescu, pundixescu, pustuxescu, pustuescu, ermuxescu, irmuxescu, rimuxescu, bãstisescu, afãnsescu, apãrãtsescu, apãryisescu *{ro: pustii, devasta, abandona} {fr: rendre désert, transformer en désert, abandonner} {en: lay waste, make it like a desert, abandon}* ex: nã shcrituirã (apãrãtsirã, pundixirã) hoara § ***shcrituit*** (shcri-tu-ítŭ) adg shcrituitã (shcri-tu-í-tã), shcrituits (shcri-tu-ítsĭ), shcrituiti/shcrituite (shcri-tu-í-ti) – tsi s-ari aspartã (icã fu aspartu) shi s-featsi ermu ca pustilia; tsi fu apãrãtsit sh-agiumsi ermu; shcretuit, pundit, punduxit, pundixit, pustuxit, pustuit, ermuxit, irmuxit, rimuxit, bãstisit, afãnsit; apãrãtsit, apãryisit *{ro: pustiit, devastat, abandonat, nenorocit} {fr: rendu désert, transformé en désert, abandonné, malheureux} {en: made it like a desert, abandoned, unfortunate}* ex: popul shcrituit (curbisit) § ***shcrituiri/shcrituire*** (shcri-tu-í-ri) sf shcrituiri (shcri-tu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un loc shcritueashti; pundiri, punduxiri, pundixiri, pustuxiri, pustuiri, ermuxiri, irmuxiri, rimuxiri, shcrituiri, bãstisiri, afãnsiri, apãrãtsiri, apãryisiri *{ro: acţiunea de a pustii, de a devasta, de a abandonat; pustiire} {fr: action de rendre désert, de transformer en désert, d'abandonner} {en: action of laying waste, of making it like a desert, of abandoning}* § ***shcretuescu*** (shcre-tués-cu) vb IV shcretuii (shcre-tu-íĭ), shcretueam (shcre-tu-ĭámŭ), shcretuitã (shcre-tu-í-tã), shcretuiri/shcretuire (shcre-tu-í-ri) – (unã cu ***shcrituescu***) § ***shcretuit*** (shcre-tu-ítŭ) adg shcretuitã (shcre-tu-í-tã), shcretuits (shcre-tu-ítsĭ), shcretuiti/shcretuite (shcre-tu-í-ti) – (unã cu ***shcrituit***) § ***shcretuiri/shcretuire*** (shcre-tu-í-ri) sf shcretuiri (shcre-tu-írĭ) – (unã cu ***shcrituiri***)

shcretuescu (shcre-tués-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***shcret***

shcretuiri/shcretuire (shcre-tuí-ri) sf – vedz tu ***shcret***

shcretuit (shcre-tuítŭ) adg – vedz tu ***shcret***

shcrituescu (shcri-tuĭés-cu) vb IV – vedz tu ***shcret***

shcrituiri/shcrituire (shcri-tuí-ri) sf – vedz tu ***shcret***

shcrituit (shcri-tuítŭ) adg – vedz tu ***shcret***

shcrum[1] (shcrúmŭ) sn – vedz tu ***scrum***[1]

shcrum[2] (shcrúmŭ) (mi) vb I – vedz tu ***scrum***[1]

shcrumari/shcrumare (shcru-má-ri) sf – vedz tu ***scrum***[1]

shcrumat (shcru-mátŭ) adg – vedz tu ***scrum***[1]

shcrumedz (shcru-médzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***scrum***[1]

shcurtabac (shcur-ta-bácŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***scurtu***[1]

shcurtac (shcur-tácŭ) sn – vedz tu ***scurtu***[1]

shcurtacã (shcur-tá-cã) sf – vedz tu ***scurtu***[1]

shcurtami/shcurtame (shcur-tá-mi) sf – vedz tu ***scurtu***[1]

shcurtari/shcurtare (shcur-tá-ri) sf – vedz tu ***scurtu***[1]

shcurtat (shcur-tátŭ) adg – vedz tu ***scurtu***[1]

shcurtã[1] (shcúr-tã) sf – vedz tu ***scurtu***[1]

shcurtã[2] (shcúr-tã) sf – vedz tu ***scurtu***[1]

shcurtedz (shcur-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***scurtu***[1]

shcurticari/shcurticare (shcur-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***scurtu***[1]

shcurticat (shcur-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***scurtu***[1]

shcurtichedz (shcur-ti-chédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***scurtu***[1]

shcurtimi/shcurtime (shcur-tí-mi) sf – vedz tu ***scurtu***[1]

shcurtitsã (shcur-tí-tsã) sf – vedz tu ***scurtu***[1]

shcurtizã (shur-tí-zã) sf shcurtizã (shur-tí-zã) – pulj dit locurli-a noastri ma cari s-dutsi earna tu locurli caldi, cu peanili murni, tsi ari carnea bunã tu mãcari sh-ti-atsea easti cãftatã di-avinãtori; pripilitsã, trigonã *{ro: prepeliţă} {fr: caille} {en: quail}*

shcurtu[1] (shcúr-tu) adg – vedz tu ***scurtu***[1]

Shcurtu[2] (Shcúr-tu) sm – vedz tu ***scurtu***[1]

shcurtu[2] (shcúr-tu) sm – vedz tu ***scurtu***[1]

sheaidzãts (shĭaĭ-dzắtsĭ) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shaidzãts***

sheaprãyinghits (shĭás-prã-yín-ghitsĭ) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shaprãyinghits***

sheapti/sheapte (shĭáp-ti) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shapti***

sheaptidzãts (shĭap-ti-dzắts) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shaptidzãts***

sheaptisprã (shĭáp-ti-sprã) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shaptisprã***

sheaptisprãdzatsi/sheaptisprãdzatse (shĭáp-ti-sprã-dzá-tsi) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shaptisprã-dzatsi***

sheaptisprãyinghits (shĭãp-ti-sprã-yín-ghitsĭ) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shaptisprãyinghits***

sheasi/shease (shĭá-si) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shasi***

sheasira (shĭá-si-ra) (f) num ord – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shasira***

sheasirlu (shĭá-sir-lu) (m) num ord – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shasirlu***

sheasprã (shĭás-prã) num – scriari neaprucheatã tu-aestu

dictsiunar; vedz ***shasprã***

sheasprãdzatsi/sheasprãdzatse (shĭás-prã-dzá-tsi) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shasprãdzatsi***

sheboi/sheboe (she-bó-i) sf – vedz tu ***shiboi***

shecherliu (she-cher-líŭ) adg shecherlii/shecherlie (she-cher-lí-i) , shecherlii (she-cher-líĭ), shecherlii (she-cher-líĭ) – hromã tsi nu easti ni lai ni albã ma s-aflã iuva namisa di eali; hromã tsi sh-u-adutsi cu-atsea aspusã di zahari; bagav, siv, griv, psar, sumolcu, sãin *{ro: cenuşiu, de culoarea zahărului}* *{fr: grisâtre, de la couleur du sucre}* *{en: greyish, that has the colour of sugar}* ex: cu-unã shchepi shecherlii (sivã, grivã)

shed (shĭédŭ) vb II shidzui (shi-dzúĭ), shideam (shi-deámŭ) shidzutã (shi-dzú-tã), shideari/shideare (shi-deá-ri) – 1: stau pri tsiva; stau mpadi; astãmãtsescu di imnari shi stau pri loc; nu mi min dip di cum escu tora; stau, mi curdusescu, mi-ashternu; 2: tsãn multu chiro tu starea (catastasea) tu cari mi aflu tora; stau, tsãn, dãnisescu, dinãsescu; 3: stau tu-un loc iu-nj trec bana (iu dormu, mãc, etc.); stau cu casa; bãnedz, cãtichisescu *{ro: şedea; dura, ţine; locui}* *{fr: (s')asseoir, être assis; rester, durer; habiter}* *{en: sit, sit down; last; live, reside}* ex: shidzurã (stãturã, s-curdusirã, s-ashtirnurã) pri measã; shadi (sta) Doni lãvuit; shedz (stai, armãnj) cu sãnãtati; amirãrilja al Iudea shidzu (dãnãsi, tsãnu) unã sutã shi treidzãts di anj cama multu di izrailadzlji; cãts anj shidzu (dãnãsi, tsãnu) Vavilonlu?... shidzu 70 di anj; iu shidzets? (stats cu casa, cãtichisits)… shidem (bãnãm, stãm, cãtichisim) Sãmãrina § ***shidzut***[1] (shi-dzútŭ) adg shidzutã (shi-dzú-tã), shidzuts (shi-dzútsĭ), shidzuti/shidzute (shi-dzú-ti) – 1: tsi sta pi tsiva (mpadi, mprostu, tu-un loc, etc.); stat, curdusit, ashtirnut; 2: tsi tsãni (sta) multu chiro tu starea tu cari s-aflã; stãtut, tsãnut, dãnisit, dinãsit; 3: tsi sta (bãneadzã, sh-treatsi bana) tu-un loc (casã, iu doarmi, mãcã, bea, etc.); bãnat, cãtichisit; (fig: shidzut = tsi nu fatsi tsiva, tsi nu lucreadzã, tsi nu-ari lucratã, tsi easti discurmat) *{ro: şezut; durat, ţinut; locuit}* *{fr: assis, être assis; resté, duré; habité}* *{en: sat, sat down; lasted; lived, resided}* ex: oaminj shidzuts (fig: tsi nu-au lucratã); calj shidzuts (dizvursits, tsi nu lucrarã) § ***shideari/shideare*** (shi-deá-ri) sf shideri (shi-dérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva shadi; stari, curdusiri, ashtirneari, tsãneari, dãnisiri, dinãsiri, stari cu casa, bãnari, cãtichisiri; nifãtseari tsiva, isihii, leani, etc. *{ro: acţiunea de a şedea; de a dura, de a ţine; de a locui; şedere, durare, ţinere, locuire; inactivitate, linişte, lenevie, etc.}* *{fr: action de (s')asseoir, d'être assis; de rester, de durer; d'habiter; inactivité, oisiveté, tranquillité}* *{en: action of sitting, of sitting down; of lasting; of living, of residing; idleness, leisure, lazyness, etc.}* ex: shidearea (nifãtsearea tsiva) nu adutsi mãcari; shidearea (nifãtsearea tsiva) nu-adutsi pãni; u-arcã tu shideari (leani); cum putea s-bãneadzã cu shidearea (fãrã s-lucreadzã)?; shideari (nifãtsearea tsiva) shi arãpas § ***nishidzut*** (ni-shi-dzútŭ) adg nishidzutã (ni-shi-dzú-tã), nishidzuts (ni-shi-dzútsĭ), nishidzuti/nishidzute (ni-shi-dzú-ti) – tsi nu easti shidzut; tsi nu sta mpadi sh-dipriunã fatsi tsiva *{ro: neşezut; activ}* *{fr: qui n'est pas assis; qui travaille sans cesse}* *{en: who is not sitting down; who is very active}* ex: nishidzutã (fãrã si sta) nãoarã mpadi; nica nishidzutã (nu-acãtsã ninga s-shadã) ghini mpadi, shi ia iu yini hilja-a amirãlui § ***nishideari/nishideare*** (ni-shi-deá-ri) sf nishideri (ni-shi-dérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu shadi *{ro: acţiunea de a nu şedea jos; de a fi activ}* *{fr: action de ne pas (s')asseoir; de travailler sans cesse}* *{en: action of not sitting down; of being very active}* § ***shidzut***[2] (shi-dzútŭ) sn shidzuturi (shi-dzú-turĭ) – partea-a truplui cu cari omlu shadi di-aradã pi scamnu; cur, bis, cãrtelj, cuci, fãndãc, fãndec, ghes, primichir *{ro: cur}* *{fr: cul, derrière}* *{en: arse, behind}* ex: treili shidea cuculiti pri shidzut (cur); s-nu vã si ncãldzascã cicioarli shi shidzutlu (gheslu) § ***parashed*** (pá-ra-shĭédŭ) vb II parashidzui (pá-ra-shi-dzúĭ), parashideam (pá-ra-shi-deámŭ) parashidzutã (pá-ra-shi-dzú-tã), parashideari/parashideare (pá-ra-shi-deá-ri) – shed multu; shed ma multu ca di cum stau di-aradã (di cum lipseashti) *{ro: şedea mult}* *{fr: (s')asseoir trop}* *{en: sit too long}* § ***parashidzut*** (pá-ra-shi-dzútŭ) adg parashidzutã (pá-ra-shi-dzú-tã), parashidzuts (pá-ra-shi-dzútsĭ), parashidzuti/parashidzute (pá-ra-shi-dzú-ti) – tai ari shidzutã multu *{ro: şezut mult}* *{fr: trop assis}* *{en: who has sat too long}* § ***parashideari/parashideare*** (pá-ra-shi-deá-ri) sf parashideri (pá-ra-shi-dérĭ) – tsi s-fatsi cãndu cariva parashadi *{ro: acţiunea de a şedea mult}* *{fr: action de (s')asseoir trop}* *{en: action of sitting too long}*

shem (shémŭ) sn – vedz tu ***shami***

shembãrã (shĭém-bã-rã) sf – vedz tu ***shãmbãrã***

shenc (shéncŭ) invar – vedz tu ***senghi***

sheri (shĭé-ri) sf sheruri (shĭé-rurĭ) – ura (nivrearea) tsi u poartã un fatsã di tsiva i di cariva (un dushman); ura tsi u-aduchescu doi dushmanj (unlu fatsã di alantu) shi mirachea tsi u au tra sã-sh facã arãu; dushmãnilji, amahi, cãrezi, niuspitsãlji, hãseanlichi, ehtrã, ihtrilji, ehtrilji, zãti, shãrã *{ro: duşmănie}* *{fr: inimitié}* *{en: enmity}* ex: si duc sheri (s-ihtripsescu) § ***shãrã*** (shắ-rã) sf pl(?) – (unã cu ***sheri***)

shes (shĭésŭ) adg shasã (shĭá-sã), shesh (shĭéshĭ), shasi/shase (shĭá-si) – (loc) tsi easti tes ca un cãmpu, ca unã padi *{ro: şes}* *{fr: terrain en plaine}* *{en: flat as an open country}* ex: Valea-Shasã

shesi (shé-si) sf shesi (shésĭ) – (zbor iu gramatili "sh" nu s-avdu ca unã singurã boatsi, ma ca doauã bots ahoryea, "s" shi "h") – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***schesi***

shgljatã (shgljĭá-tã) sf – vedz tu ***jgljoatã***

shgljoatã (shgljĭoá-tã) sf – vedz tu ***jgljoatã***

shgljot (shgljĭótŭ) sn – vedz tu ***jgljoatã***

shi[1] (shí) shi ***sh***[1] (-shĭ, shĭ-) cong, adv – zbor tsi-aspuni cã tsiva s-adavgã icã easti deadun cu altu tsiva; zbor cari s-aflã namisa di alti dauã zboarã tsi aspun lucri tsi lipsescu loari deadun; deadun cu; i, e; (expr: 1: sh-tsi cara = nu mi mealã; 2: omlu shi loclu; casa shi uborlu; etc. = un loc ti cati om; cati casã ari ubor; etc.) *{ro: şi}* *{fr: et}* *{en: and}* ex: mini shi (deadun cu) tini lipseashti sã zburãm unã soi; acumpãrai unã amaxi shi (cu) doi calj; vindui leamnili shi cu paradzlji acumpãrai mãcari; agiumsirã sh-elj acasã; shi s-tsã spun cum easti lucurlu, s-mi-agiuts nu pots; shi-lj adunã (pr refl: ãsh lj-adunã; icã cong: shi lj-adunã) tuts piningã el

shi[2] (shí) shi ***ãsh*** (ắshĭ) shi ***sh***[2] (-shĭ, shĭ-) pr refl III – zbor cari fatsi sutsatã a unui verbu sh-aspuni cã, atseali fapti di verbu s-toarnã pri atsel tsi li fatsi *{ro: îşi, ş-, lui însuşi}* *{fr: lui, à lui même}* *{en: he, him, to himself}* ex: aclo iu sh-eara (sh = el), nu-l vidzu vãrnu; ca chirutã tsi sh-eara (sh = nãsã); l-durea multu arana, fucãrãlu-sh (sh = di el); lailu-sh (sh = di el) nu shtia tsi s-dzãcã; mãratlu-sh (sh = di el) shi mãrata-sh (sh = di ea) lj-featsi muceali ploaea; el singur-shi (shi = el insush) s-pidipsea; aumbra-sh (sh = a lui, a ljei) videa; mãnjli sh-li frãndzea (sh = a lui, a ljei); a lui-shi agrul, a lui-shi gumarlu (shi = a lui); ca xeanã sh-anjurzeashti (sh = ea); Franga cari nu shi (nu shi = ea insãsh nu) shtea tsiva; sh-vindu (sh, pr = ãsh vindu) calu sh-amaxea (sh, cong = shi, deadun cu amaxea); shi-lj adunã (shi, pr = ãsh; icã shi, cong = shi) tuts aushlu piningã el; tsi-ari pulja di nu-sh poati; vruta sh-doarmi n grãdinici; nu sh-easti vãrnu; sh-bati nã cãmbanã multu lãhtãroasã; lãptoasili sh-afeatã; pushclja sh-si nãscumbusi; lj-vinji oara tra si-sh moarã; cu suratili nu-sh greashti; Dima ãsh lu-avea tu guvã

shiac (shi-ĭácŭ) sn shiacuri ((shi-ĭá-curĭ) shi shiatsi/shiatse (shi-ĭá-tsi) – unã soi di tsãsãturã groasã di lãnã dit cari s-fac stranji huryiteshti (paltadz, etc.); shaeac, shãeac, pustavi, aba, saric, gravano; bulubotsã *{ro: postav gros, aba}* *{fr: drap ordinaire}* *{en: thick cloth}* § ***shaeac*** (shĭa-ĭácŭ) sn shaeacuri (shĭa-ĭá-curĭ) shi shaeatsi/shaeatse (shĭa-ĭá-tsi) – (unã cu ***shiac***) § ***shãeac*** (shã-ĭácŭ) sn shãeacuri (shã-ĭá-curĭ) shi shãeatsi/shãeatse (shã-ĭá-tsi) – (unã cu ***shiac***) ex: pitricu shãeaclu la drãshtealã; sh-hrãneashti casa cu mãnjli a ljei, fatsi shãeacuri sh-li vindi

shiboi/shiboe (shi-bó-i) sf shiboi (shi-bóĭ) – numã datã la niscãnti turlii di lilici di grãdinã (aroshi, galbini, albastri, albi) mushati tu videari sh-tu anjurizmã; sheboi, siboi, canacichi *{ro: micşunea, mixandră}* *{fr: giroflée}* *{en: gillyflower, wall flower}* ex: shiboili a tali nflurirã, s-umplu casa di-anjurizma-a

lor § ***siboi/siboe*** (si-bó-i) sf siboi (si-bóĭ) – (unã cu ***shiboi***) § ***sheboi/sheboe*** (she-bó-i) sf sheboi (she-bóĭ) – (unã cu ***shiboi***)

shicai/shicae (shi-cá-i) sf shicãi (shi-cắĭ) – isturii shcurtã i zboarã tsi li dzãtsi omlu tra s-facã hazi icã si sh-arãdã di tsiva i cariva (tra s-facã lumea s-arãdã); ãngljimã, ngljimã, gljimã, shicã, gifã, schertsã; (expr: 1: shicãi di la hani = ngljimi di-aradã, fãrã hazi; 2: si ngroashi shicaea = lucrul easti salami, nu-i tr-arãdeari, s-fatsi ma greu, ma piricljos) *{ro: glumă} {fr: plaisanterie} {en: joke, jest}* ex: turtsãlj nu vor s-facã shicai; zboarã cu shicãi § ***shacai/shacae*** (sha-cá-i) sf shacãi (sha-cắĭ) – (unã cu ***shicai***) § ***shicã*** (shi-cắ) sm shicadz (shi-cádzĭ) – (unã cu ***shicai***) ex: lasã shicadzlji (ngljimili); vidzu tora hiljlu di-amirã cã si ngroashi shicãlu (cã lucrili suntu salami, nu shicadz) § ***shicãgi*** (shi-cã-gí) sm, sf, adg shicãgioanji/shicãgioanje (shi-cã-gĭoá-nji), shicãgeadz (shi-cã-geádzĭ), shicãgioanji/shicãgioanje (shi-cã-gĭoá-nji) – (un) tsi fatsi shicadz *{ro: glumeţ} {fr: plaisant, railleur} {en: pleasant, who makes jokes}* ex: trei suti di anj, nu-i shicã (nu-i ngljimã); vidzu tora hiljlu di-amirã cã si ngroashi shicãlu (cã lucrili suntu salami, nu tr-arãdeari) § ***shuguescu*** (shĭu-gu-ĭés-cu) vb IV shuguii (shĭu-gu-íĭ), shugueam (shĭu-gu-ĭámŭ), shuguitã (shĭu-gu-í-tã), shuguiri/shuguire (shĭu-gu-í-ri) – dzãc zboarã i isturii shcurti tra s-fac hazi icã s-nj-arãd di tsiva i cariva (tra s-fac lumea s-arãdã); ngljim, ngljimedz, ãngljimuescu, ngljimuescu, ãngljinescu, ngljinescu, shiguescu, fac shicadz, fac hazi, nj-arãd *{ro: glumi} {fr: plaisanter} {en: joke, make fun}* ex: cu mini shugueai (fãtseai shicadz) § ***shuguit*** (shĭu-gu-ítŭ) adg shuguitã (shĭu-gu-í-tã), shuguits (shĭu-gu-ítsĭ), shuguiti/shuguite (shĭu-gu-í-ti) – tsi easti spus trã shicã *{ro: glumit} {fr: plaisanté} {en: made as a joke}* § ***shuguiri/shuguire*** (shĭu-gu-í-ri) sf huguiri (shĭu-gu-írĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi ngljimeadzã *{ro: acţiunea de a glumi; glumire} {fr: action de plaisanter} {en: action of making jokes}* § ***shiguescu*** (shi-gu-ĭés-cu) vb IV – (unã cu ***shuguescu***) § ***shiguit*** (shi-gu-ítŭ) adg – (unã cu ***shuguit***) ex: vidzurã cã nu eara ti shiguiri (trã shicã) § ***shiguiri/shiguire*** (shi-gu-í-ri) sf – (unã cu ***shuguiri***)

shicã (shi-cắ) sm – vedz tu ***shicai***

shicãgi (shi-cã-gí) sm, sf, adg – vedz tu ***shicai***

shicheare (shi-chea-ré) adv – vedz tu ***ashichearei***

shichearei/shichearee (shi-chea-ré-i) – vedz tu ***ashichearei***

shicher (shi-chérŭ) sn shicheruri (shi-ché-rurĭ) – lugurii multu dultsi tsi s-aflã tu multi planti (pãngearea, cãlamea di zahãri, etc.) dit cari si scoati shi s-mãcã (tu loc di njari) ca crustali njits shi di-aradã albi; zahãri, zahari; (expr: top di shicher = cumatã di zahãri iu crustalili suntu alichiti) *{ro: zahăr} {fr: sucre} {en: sugar}* ex: cama dultsi sh-di njari sh-di shicher; shicherlu easti eftin ma cafeea easti scumpã; dã-nj un top di shicher sã-nj bag tu ceai § ***shichirgirii/shichirgirie*** (shi-chir-gi-rí-i) sf shichirgirii (shi-chir-gi-ríĭ) – ducheanea iu s-vindu (sh-cãtivãrãoarã iu s-mãcã) dultsenj *{ro: cofetărie} {fr: confiserie} {en: confectioner's shop}* ex: la shichirgiria-alantã easti shi lucumi shi dultsenjli suntu ma buni; nã filipsim doilji tu unã shichirgirii § ***shichirgi*** (shi-chir-gí) sm shichirgeadz (shi-chir-gĭádzĭ) – atsel tsi fatsi i vindi dultsenj *{ro: cofetar} {fr: confiseur} {en: confectioner}* ex: nu suntu multsã shichirgeadz bunj § ***nebetshicher*** (ne-bet-shi-chérŭ) sn nebetshiheruri (ne-bet-shi-ché-rurĭ) – cumãts mãri di zahari multu curatã, faptã prota siropi sh-deapoea, peagalea faptã crustali limpidi prit cari treatsi shi s-veadi lunjina; pitruzahari, candyiu *{ro: candel, zahăr cristalizat} {fr: sucre candi} {en: sugar-candy}* ex: cu nebetshicherlu (candyiul) nj-tricu tusea

shichirgi (shi-chir-gí) sm – vedz tu ***shicher***

shichirgirii/shichirgirie (shi-chir-gi-rí-i) sf – vedz tu ***shicher***

shichirgiu (shi-chir-gíŭ) sm shichirgeadz (shi-chir-gĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shichirgi***

shideari/shideare (shi-deá-ri) sf – vedz tu ***shed***

shidzut[1] (shi-dzútŭ) adg – vedz tu ***shed***

shidzut[2] (shi-dzútŭ) sn – vedz tu ***shed***

shigimi/shigime (shi-gí-mi) sf – vedz tu ***sigimi***

shiguescu (shi-gu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***shicai***

shiguiri/shiguire (shi-gu-í-ri) sf – vedz tu ***shicai***

shiguit (shi-gu-ítŭ) adg – vedz tu ***shicai***

shigunã (shi-gú-nã) sf shigunj (shi-gúnjĭ) – stranj di lãnã (pustavi) fãrã mãnits sh-lungu pãnã di dzinuclji; shãguni, shiguni, cãndushi, cundushi, cundush, gunealã, gunelã, tsipuni *{ro: zăbun, manta de lână fără mâneci, lungă până la genunchi} {fr: vêtement long de laine sans manches} {en: long woollen cloak without sleeves}* ex: mã-sa purta nicã shigunã (tsipuni) tu-atsel chiro § ***shiguni/shigune*** (shi-gú-ni) sf shigunj (shi-gúnjĭ) – (unã cu ***shigunã***) ex: unã featã fãrã shiguni (tsipuni) § ***shãguni/shãgune*** (shã-gú-ni) sf shãgunj (shã-gúnjĭ) – (unã cu ***shigunã***) ex: earam nã featã njicã, nintratã tu shãguni (cãndushi) § ***nshigun*** (nshi-gunŭ) (mi) vb I nshigunai (nshi-gu-náĭ), nshigunam (nshi-gu-námŭ), nshigunatã (nshi-gu-ná-tã), nshigunari/nshigunare (nshi-gu-ná-ri) – (mi) nvescu cu shiguna *{ro: (se) îmbrăca (cu) zăbun} {fr: (s')habiller avec la "shiguna"} {en: put on "shiguna"}* ex: nu si nshigunã nica (nu si nviscu nica cu shigunea) § ***nshigunat*** (nshi-gu-nátŭ) adg nshigunatã (nshi-gu-ná-tã), nshigunats (nshi-gu-nátsĭ), nshigunati/nshigunate (nshi-gu-ná-ti) – tsi easti nviscut cu-unã shigunã *{ro: îmbrăcat cu zăbun} {fr: habillé avec la "shiguna"} {en: dressed with "shiguna"}* ex: tatã-su shi frati-su sh-tora s-poartã nshigunats (nviscuts cu shiguni) § ***nshigunari/nshigunare*** (nshi-gu-ná-ri) sf nshigunãri (nshi-gu-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si nveashti cu shiguna *{ro: acţiunea de a (se) îmbrăca cu zăbunul} {fr: action de (s')habiller avec la "shiguna"} {en: action of putting on "shiguna"}*

shiguni/shigune (shi-gú-ni) sf – vedz tu ***shigunã***

shilãturã (shi-lã-tú-rã) sf shilãturi (shi-lã-túrĭ) – cali (cãrari) tsi treatsi (dishcljidzãturã tsi s-fatsi) namisa di doi muntsã; loclu iu coasta-a unui munti s-curmã (s-alasã) cãtã nghios; shulãtureauã, curmãturã, strimturã, strãmturã, angusteatsã, arãstoacã, bugazi, coacã *{ro: curmătură; potecă între doi munţi, trecătoare} {fr: courbure en bas dans la crête d'une montagne; passage entre deux montagnes} {en: bend downwards in a mountain ridge; narrow passage between two mountains}* ex: cãnd serli-angan tu shilãturi shi sãrmu-a mea cupii § ***shulãtureauã*** (shu-lã-tu-reá-uã) sf shulãturei (shu-lã-tu-réĭ) – (unã cu ***shilãturã***)

shileahi/shileahe (shi-leá-hi) sf – vedz tu ***sileafi***

shilirã (shi-lí-rã) sf – vedz tu ***shalirã***

shilivari/shilivare (shi-li-vá-ri) sf – vedz tu ***shilvari***

shilji/shilje (shí-lji) sf shilji/shilje (shí-lji) – cumatã njicã di per (earbã, palji, plevã, peanã, puh, etc.); cumatã njicã di cuprii; shulji, shulj, salmã, sãlmã, scamã, canã, frumã, cuprii; (fig: 1: shilji = lucru njic tsi nu-axizeashti tsiva; expr: 2: di shilji-palji; di shilji, di palji = di lucri njits, di chirãturi, di lucri fãrã simasii, tsi nu-axizescu multu; 3: shilea nu s-plãndzi = nu s-plãndzi vãrnu; 4: li dzãc pãnã la shilji = di dzãc di hir-hir, unã cãti unã, cu minutsami; 5: lu-am shilji ntr-oclji = nu-l voi dip, nu pot s-lu ved dininti, nu lu-am tu stumahi; 6: nu voi nitsiunã shilji = nu voi tsiva dip) *{ro: fir icel de păr, iarbă, paie, etc.} {fr: brin, vétilles; bagatelle} {en: fragment (hair, grass, etc.); dirt; trifle}* ex: ti umplush di shilji; ari cãdzutã shili (cuprii) tu lapti, lipseashti s-lu stricori; mini nu tsã voi nitsiunã shilji (expr: nu tsã voi tsiva); shilea (expr: vãrnu) nu s-plãndzea di nãs, ahãntu bun tsi eara; lji spuni tuti, pãnã la shilji (expr: cu minutsami); lj-intrã nã shilji (tsiva, nã cuprii) ntr-oclji; lu-avea shilji ntr-oclji; di shilji, di palji (expr: cu chirãturi, lucri njits) tsãni casã; ashteaptã sãnãtati di shilji; di palji (expr: di lucri njits, fãrã simasii) § ***shulji/shulje*** (shú-lji) sf shulji/shulje (shú-lji) – (unã cu ***shilji***) § ***shulj*** (shúljĭŭ) sn shulji/shulje (shú-lji) – (unã cu ***shilji***) ex: ti-aprindzi di shulji, di palji (expr: di lucri njits, fãrã simasii) § ***nshilj*** (nshiljĭŭ) (mi) vb I nshiljai (nshi-ljĭáĭ), nshiljam (nshi-ljĭámŭ), nshiljatã (nshi-ljĭá-tã), nshiljari/nshiljare (nshi-ljĭá-ri) – ameastic un lucru cu lucri xeani (cuprii, shilji, chitritseali, etc.) *{ro: amesteca cu gunoi, cu corpuri străine} {fr: mêler avec des corps étrangers} {en: mix with litter, with foreign objects}* ex: lu nshilje (lu-amisticã) grãnlu cu chitritseali ca s-tragã ngreu; mizi curai cafeea, tini u shiljash nãpoi (lj-bãgash cuprii, lucri xeani); lji si nshilje ocljul (lj-intrã tsiva, cuprii, shilji tu oclju) § ***nshiljat*** (nshi-ljĭátŭ) adg

nshiljatã (nshi-ljĭá-tã), nshiljats (nshi-ljĭátsĭ), nshiljati/nshiljate (nshi-ljĭá-ti) – tsi s-ari amisticatã cu lucri xeani (cuprii, shilji, chitritseali, etc.) *{ro: amestecat cu gunoi, cu corpuri străine}* *{fr: mêler avec des corps étrangers}* *{en: mix with litter, with foreign objects}* ex: urizlu tsi-acumpãrash easti nshiljat multu (ari multi shilji, cuprii) § ***nshiljari/nshiljare*** (nshi-ljĭá-ri) sf nshiljãri (nshi-ljĭắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si nshiljadzã tsiva *{ro: acţiunea de a amesteca cu gunoi, cu corpuri străine}* *{fr: mêler avec des corps étrangers}* *{en: mix with litter, with foreign objects}*

shiltei/shiltee (shil-té-i) sf shiltei (shil-téĭ) – unã soi di sac mari mplin cu lãnã (bumbac, palji, etc.) tsi-l fac moali trã durnjiri sh-cari s-bagã pri pat tra s-hibã acupirit cu sindoni sh-vilendzã ca parti dit ashtirnutlu-a omlui cãndu s-bagã s-doarmã; ashtirnut, dushec, strozmã *{ro: saltea}* *{fr: matelas}* *{en: mattress}*

shilvari/shilvare (shil-vá-ri) sf shilvãri (shil-vắrĭ) – pantaloni largã purtatã di turtsãlj di-aoa sh-un chiro; shãlvari, shilivari, shilvãrushi, brecushi *{ro: şalvari}* *{fr: large pantalon en laine porté par les turques}* *{en: large trousers worn by Turks}* ex: tu fundul di shilvari § ***shilivari/shilivare*** (shi-li-vá-ri) sf shilivãri (shi-li-vắrĭ) – (unã cu ***shilvari***) § ***shulivari/shulivare*** (shĭu-li-vá-ri) sf shulivãri (shĭu-li-vắrĭ) – (unã cu ***shãlvari***) ex: shulivãri chindisiti § ***shilvãrushi/shilvãrushe*** (shil-vã-rú-shi) sf shilvãrushi/shilvãrushe (shil-vã-rú-shi) – shilvari njicã *{ro: nădragi, şalvari mici}* *{fr: petite "shilvari"}* *{en: small "shilvari"}* § ***shãlvari/shãlvare*** (shãl-vá-ri) sf shãlvãri (shãl-vắrĭ) – (unã cu ***shãlvari***) ex: poartã sh-adz shãlvãri, nu va s-bagã tu strimti § ***shãlvãrar*** (shãl-vã-rárŭ) sm shãlvãrari (shãl-vã-rárĭ) – atsel tsi fatsi, vindi i poartã shãlvãri *{ro: cel care face, vinde sau poartă şalvari}* *{fr: celui qui fait, vend ou porte "shalvari"}* *{en: the one who makes, sells or wears "shalvari"}* ex: shãlvãrarlu nu lj-adusi pãnã tora mintanea

shilvãrushi/shilvãrushe (shil-vã-rú-shi) sf – vedz tu ***shilvari***

shimãtã (shi-mã-tắ) sm shimãtadz (shi-mã-tádzĭ) – zboarãli tsi es cãndu cariva fatsi un lucru urut, di-arshini; cãvgãlu tsi s-fatsi shi aurlãrli tsi s-avdu cãndu sã ncaci shi sh-arucã zboarã greali dunjaea; unã catastasi arushinoasã tsi u fatsi lumea sã zburascã; shãmãtã, vreavã, scandal, cãvgã, ceamaunã *{ro: scandal, gălăgie}* *{fr: scandal, bruit}* *{en: scandal, big noise, racket}* ex: fãtsea multu shimãtã (vreavã, cãvgã) n casã; tsi s-avdi shimãtãlu-aestu? § ***shãmãtã*** (shã-mã-tắ) sm shãmãtadz (shã-mã-tádzĭ) – (unã cu ***shimãtã***) ex: nu fã sh-ahãt shãmãtã

shimii/shimie (shi-mí-i) sf shimii (shi-míĭ) – cumatã di pãndzã tsi s-tsãni nduplicatã tu gepi (di bãrbats) i tu ceantã (di muljeri) sh-cu cari omlu sh-ashteardzi fatsa icã sh-suflã narea, etc.; pãndzã (multi ori chindisitã) cu cari muljarea sh-acoapirã caplu, perlu i gusha; shamii, cãlimcheari, cãlimcheri, distimeli, destemeli, destemeali, tistimeli, testemeli, mãndilã, civrei, ciuvre, cimber, vlashcã, poshi, peaticã *{ro: batistă, năframă}* *{fr: mouchoir, fichu}* *{en: handkerchief}* ex: shimii (distimeli), albã ca grãndinea; nvãrtea cãt putea shimia (mãndila) tu mãnã § ***shamii/shamie*** (shĭa-mí-i) sf shamii (shĭa-míĭ) – (unã cu ***shimii***) ex: cu shamia (mãndila) arcatã pri cap; cu shamia (cimberlu) lai pi frunti

shimshir (shim-shírŭ) sm shimshiri (shim-shírĭ) – unã soi di arburic di pãduri dit cari s-fac, multi ori, cãrlidzi di picurari; pixari, pixu, piscu, pliscu, bãngiu, agãreauã, gãreauã *{ro: merişor}* *{fr: buis}* *{en: box-tree}*

shindan (shin-dánŭ) sn – vedz tu ***shindani***

shindani/shindane (shin-dá-ni) sf shindãnj (shin-dắnjĭ) – hãlati faptã tra s-tsãnã tserli mproasti sh-apreasi la bisearicã; shindan, shandan, shãndan, mãnari, mãnali; (expr: lj-shadi shindani = l-plictiseashti; l-bizirseashti cu-atseali tsi-lj dzãtsi) *{ro: sfeşnic}* *{fr: chandelier}* *{en: candlestick}* ex: lumbãrdzãli di pi shindani; ningã cap aveaglji mama nidurnjitã, ca shindani; aprindi shindanea § ***shindan*** (shin-dánŭ) sn shindani/shindane (shin-dá-ni) – (unã cu ***shindani***) ex: lj-shidzu shindan cãt fu lãndzitã; ficiorlji cu shindanili tu mãnã; bisearica a noastrã avea, shi cãndilili shi shindanili di asimi, afumati tu flurii § ***shandan*** (shan-dánŭ) sn shandani/shandane (shan-dá-ni) – (unã cu ***shindani***) § ***shãndan*** (shãn-dánŭ) sn shãndani/shãndane (shãn-dá-ni) – (unã cu ***shindani***)

shindãrnai/shindãrnae (shin-dãr-ná-i) – shindãrnãi (shin-dãr-nắĭ) – amisticãturã di pãni, umtu shi cash; pãparã, paparã, puparã *{ro: amestec de pâine, unt şi brânză}* *{fr: mélange de pain, de beurre et de fromage}* *{en: mixture of bread, butter and cheese}*

shindelj (shin-déljĭŭ) sn – vedz tu ***sindilii***

shindrã (shín-drã) sf shindri/shindre (shín-dri) – scãndurã njicã shi suptsãri cu cari s-fatsi citia tsi acoapirã casili; cumatã di scãndurã lungã shi suptsãri cu cari lucreadzã marangadzlji la fãtsearea-a momiljei *{ro: şindrilă, şipcă}* *{fr: planche mince, latte}* *{en: shingle, lath, slat}*

shingir (shin-gírŭ) sn – vedz tu ***singir***

shingiri/shingire (shin-gí-ri) sf – vedz tu ***singir***

shinic (shi-nícŭ) sn shinitsi/shinitse (shi-ní-tsi) – vas cu cari s-misurã (grãnili); crinã, acrinã, alcechi, tãgari, cutlã, usmac, cuveali, stamboli; (expr: cap di shinic = atsel tsi sh-alãxeashti greu mintea; cãpos, cap gros, pruclet, cap di crinã, cap di tãgari, cap di mulari, etc.) *{ro: baniţă, încăpăţânat}* *{fr: boisseau, têtu}* *{en: bushel, stubborn}*

shinitsã (shi-ní-tsã) sf shinitsã (shi-ní-tsã) – cumatã (cu fatsa ischi) tãljatã dit un lucru (di-aradã tsi s-mãcã) ca pãnea (carnea, pãstrãmãlu, merlu, etc.) tra si mpartã shi si s-mãcã ma lishor; shunjitsã, filii, xifari, boji, bucatã, cumatã, fashi *{ro: felie}* *{fr: tranche; tartine}* *{en: slice}* § ***shunjitsã*** (shĭu-njí-tsã) sf shunjitsã (shĭu-njí-tsã) – cumatã (shinitsã) di carni; fãshii (cumãts) di carni tãljatã maxus trã adrari pãstrãmã *{ro: bucată de carne}* *{fr: morceau (tranche) de viande}* *{en: piece (slice) of meat}* ex: feci nimaljlu shunjitsã sh-li nsãrai; u tradzi dupã nãsã ca shunjitsa (cumata di carni) cãnili

shintescu (shin-tés-cu) (mi) vb IV shintii (shin-tíĭ), shinteam (shin-teámŭ), shintitã (shin-tí-tã), shintiri/shintire (shin-tí-ri) – fac (ljau apofasi ca) un lucru si s-adarã dupã oara tu cari eara lugursit si s-adarã; mut un lucru dit oara iu s-aflã tu-aradã, tra si s-facã, tu-unã oarã ma amãnat; amãn, ntãrdedz; 2: tra s-nu shed fãrã s-fac tsiva, mutrescu deavãrliga; mi min deavãrliga dit un loc tu altu mash tra sã-nj treacã oara; mi njir tra sã-nj cher chirolu; shuitescu *{ro: întârzia, pierde timpul}* *{fr: retarder, badauder, tuer le temps}* *{en: be late, kill time}* ex: Dumnidzã shinteashti (amãnã), ma nu agãrshashti; omlu s-shinteashti di (amãnã di la) lucru; capra armasi di s-shintea (di s-mina tra sã-lj treacã oara) cãndu aoa, cãndu aclo § ***shintit*** (shin-títŭ) adg shintitã (shin-tí-tã), shintits (shin-títsĭ), shintiti/shintite (shin-tí-ti) – 1: cari nu-agiundzi tu-un loc tu oara tsi lipseashti; tsi yini dupã oara tu cari easti ashtiptat; tsi sta tu-un loc ma multu di cum lipseashti; tsi-lj s-ari bãgatã cheadits shi nu bitiseashti tu oara cãndu lipsea; amãnat, ntãrdat; 2: tsi ari faptã tsiva ca sã-sh chearã chirolu; tsi-sh tricu oara *{ro: întârziat; care şi-a pierdut timpul}* *{fr: retardé; qui a tué son temps}* *{en: late; who has killed time}* § ***shintiri/shintire*** (shin-tí-ri) sf shintiri (shin-tírĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu cariva amãnã i tsiva easti amãnat; faptul cã cariva ari amãnatã; amãnari, amnari, ntãrdari; 2: atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-njirã ca s-lji treacã chirolu *{ro: acţiunea de a întârzia, de a-şi pierde timpul; întârziere, pierdere de timp}* *{fr: action de retarder, de badauder, de tuer le temps; retard}* *{en: action of being late, of killing time; delay}*

shipcar (ship-cárŭ) sm – vedz tu ***shapcã***

shipcã (shíp-cã) sf shiptsi/shiptse (shí-tsi) – arburi njic tsi creashti tu pãduri shi easti ca unã soi agrã di-a trandafilui, cu schinj, cu lilici mushati aroshi, trandafilii, albi i galbini shi poami-aroshi ca cireashi njits; agru-trandafil, bifã, coarne-bifi, mãcesh, mucesh, arug, rug, bubzel, culumbri, curubits *{ro: rujă; măceş, trandafir sălbatec}* *{fr: églantine; rosier sauvage}* *{en: wild rose}*

shipcãrii/shipcãrie (ship-cã-rí-i) sf – vedz tu ***shapcã***

shipiscan (shi-pis-cánŭ) sm, sf, adg shipiscanã (shi-pis-cá-nã), shipiscanj (shi-pis-cánjĭ), shipiscani/shipiscane (shi-pis-cá-ni) – om cari s-amintã, bãneadzã icã yini di Shipisca; tsi ari s-facã cu Shipisca *{ro: locuitor din Shipisca}* *{fr: habitant de*

Shipisca} {en: inhabitant of Shipisca} ex: shipiscanj, gionj ningrupats

shirã (shí-rã) sf shiri/shire (shí-ri) – dzama dultsi di-auã (i alti yimishi) chisati ninti ca sã nchiseascã si s-aprindã tra si s-facã yin; mustu *{ro: must} {fr: moût} {en: must (of grapes)}*

shirbet (shir-bétŭ) sn – vedz tu ***shirbeti***

shirbeti/shirbete (shir-bé-ti) sf shirbeturi (shir-bé-turĭ) – unã siropi (zahãri multã tuchitã tu apã) ligat sh-fricat ghini, tu cari s-adavgã tu nustimadã sh-aroamã, dzamã di tuti soili di poami (cireashi, vishini, afrandzã, etc.) *{ro: şerbet} {fr: sorbet, boisson sucrée; confiture sucrée fondante} {en: sorbet, water-ice; candied fruit juice}* § ***shirbet*** (shir-bétŭ) sn shirbeturi (shir-bé-turĭ) – (unã cu ***shirbeti***) ex: vindi shirbet

shirchin (shir-chín) sm shirchinj (shir-chínjĭ) – 1;plantã dit fumealja-a curcubetãljei shi a piponjlui, cu truplu tsi s-tradzi azvarna pri loc, cu lilici njits shi frãndzi mãri, tsi da unã yimishi mari cãt unã curcubetã, cu coaja veardi sh-carnea di nuntru moali, dultsi sh-dzãmoasã, aroshi i galbinã, cu simintsi lãi; 2: yimisha faptã di-aestã plantã; himunic, hiumunic, hiumãnic, carpuz, arbuz *{ro: pepene verde} {fr: pastèque, melon d'eau} {en: watermelon}* ex: tãlje doi shirchinj dit bãhce § ***shirchinãrii/shirchinãrie*** sf shirchinãrii (shir-chi-nã-rîĭ) – loclu (ducheanea) iu s-vindu shirchinjlji *{ro: păpnărie} {fr: melonnière} {en: store wher watermelons are sold}*

shirchinãrii/shirchinãrie sf – vedz tu ***shirchin***

shiret (shi-rétŭ) adg shireatã (shi-reá-tã), shirets (shi-rétsĭ), shireati/shireate (shi-reá-ti) – cari shtii cum s-lu-arãdã (cu zboarã minciunoasi, alãvdãri shi culãchipsiri) pri cariva (tsi easti niheamã ca ageamit, aplo, tivichel, etc.) tra si sh-agiungã scupolu tsi lu-ari tu minti; shãret, cumalindru, hitru, mãlãgar, pispu, ponir, puniro, tirtipci, vulpi, vulponj *{ro: şiret} {fr: malin, finaud} {en: cunning, wily}* ex: shireata (ponira) di vulpi; ***shãret*** (shã-rétŭ) adg shãreatã (shã-reá-tã), shãrets (shã-rétsĭ), shãreati/shãreate (shã-reá-ti) – (unã cu ***shiret***) ex: oh, shãrete (ponire) Iuda! § ***shiritlãchi/shiritlãche*** (shi-rit-lắ-chi) sf shiritlãchi (shi-rit-lắchĭ) – hãrli tsi-l fac omlu tra s-hibã shiret; tirtipurli fapti di omlu shiret tra s-lu-arãdã pi-atsel tsi easti niheamã ageamit (aplo, tivichel, tsi s-arãdi lishor); pispeatsã, punirlichi, tirtipi, vulpilji *{ro: şiretlic} {fr: finauderie} {en: deceit, cunning}* ex: la minciunj shi la shiritlãchi (pispets)

shirgãnjat (shir-gã-njĭátŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***jirgãnjat***

shiriãchinã (shi-ri-ĭã-chí-nã) sf – vedz tu ***shurichinã***

shirige (shi-ri-gé) sm – vedz tu ***sirige***

shirit (shi-rítŭ) adg shiritã (shi-rí-tã), shirits (shi-rítsĭ), shiriti/shirite (shi-rí-ti) – tsi easti buisitã cu multi hromi (bãgati cu-aradã i amisticati fãrã aradã), nu mash cu unã *{ro: multicolor} {fr: multicolore} {en: multicolor}* ex: tu udaea-atsea shirita (datã cu multi buei)

shiritlãchi/shiritlãche (shi-rit-lắ-chi) sf – vedz tu ***shiret***

shirlan (shir-lánŭ) sn shirlani/shirlane (shir-lá-ni) – untulemnu di susami *{ro: ulei de susan} {fr: huile de sésame} {en: sesame oil}*

shirof (shi-rófŭ) sn shiroafi/shiroafe (shi-roá-fi) – unã soi di dop di lemnu; dop, astupãtoari, stupumã, etc. *{ro: un fel de dop de lemn} {fr: espèce de bouchon en bois} {en: sort of wooden plug, cork}*

shirpat (shir-pátŭ) adg – vedz tu ***sharpi***

shirpãtari/shirpãtare (shir-pã-tá-ri) sf – vedz tu ***sharpi***

shirpãtat (shir-pã-tátŭ) adg – vedz tu ***sharpi***

shirpãtedz (shir-pã-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sharpi***

shirpicari/shirpicare (shir-pi-cá-ri) sf – vedz tu ***sharpi***

shirpicat (shir-pi-cátŭ) adg – vedz tu ***sharpi***

shirpichedz (shir-pi-chĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sharpi***

shirpidan (shir-pi-dánŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***sharpi***

shirpishor (shir-pi-shórŭ) sn shirpishoari/shirpishoare (shir-pi-shoá-ri) – pãni njicã sh-dultsi tsi s-fatsi ti Pashti (ciurechi, cuzunac) sh-ari forma-a unui nel *{ro: cozonac mic în formă de inel} {fr: petit pain de Pâques ayant la forme d'un anneau} {en: small Easter bread having the shape of a ring}*

shirpitari/shirpitare (shir-pi-tá-ri) sf – vedz tu ***sharpi***

shirpitat (shir-pi-tátŭ) adg – vedz tu ***sharpi***

shirpitedz (shir-pi-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sharpi***

shirpoanjĭ'/shirpoanje (shir-poá-nji) – fim. sing. di la adg "shirponj"; vedz ***shirponj***

shirpoanji/shirpoanje (shir-poá-nji) sf – vedz tu ***sharpi***

shirponj (shir-pónjĭŭ) adg – vedz tu ***sharpi***

shiruescu (shi-ru-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***sharã***

shiruiri/shiruire (shi-ru-í-ri) sf

shiruit (shi-ru-ítŭ) adg

shirvet (shir-vétŭ) sn shirveti/shirvete (shir-vé-ti) – 1: lucru adrat dit unã cumatã di tsãsãturã cu cari omlu sh-ashteardzi mãnjli shi budzãli di mãcari (cãndu sta la measã); pitsetã, shirveti; 2: cumatã lungã shi suptsãri di pãndzã tsi s-anvãrteashti di ma multi ori deavãrliga-a caplui (tsi u poartã turtsãlj tu loc di cãciulã); shirveti, cealmã, cipã, sãrichi, cãrã, crãm *{ro: şervet; turban} {fr: serviette de table; turban} {en: napkin; turban}* ex: s-hibã mãcari pri measã sh-lasã s-lipseascã shirvetlu (pitseta) § ***shirveti/shirvete*** (shir-vé-ti) sf shirvets (shir-vétsĭ) – (unã cu ***shirvet***) ex: cu shirvetsli la cãciulã; cãrãm cu sãrits albi shi cu albili shirvets (cealmi, sãrachi)

shirveti/shirvete (shir-vé-ti) sf – vedz tu ***shirvet***

shish[1] (shíshĭŭ) sn – vedz tu ***shishi***

shish[2] (shíshĭŭ) sn shishi/shishe (shí-shi) – 1: armã shcurtã shi sumigoasã di mãnã (tsi sh-u-adutsi cu un cãtsut tsi easti adrat ashi ca si s-higã lishor tu truplu-a omlui); acamã, camã, laz, alaz; 2: cãtsut *{ro: stilet, pumnal; cuţit} {fr: grand poignard; couteau} {en: big dagger; knife}*

shishani/shishane (shi-shĭá-ni) sf shishenj (shi-shĭénjĭ) – tufechi ma shcurtã sh-ma lishoarã cu lãmnia ma largã tsi s-poartã di nanumirea (di-aradã di-ascheri); tufechi, carabinã, grã, dugrã, sinauer, martinã *{ro: un fel de carabină} {fr: sorte de carabine} {en: type of carbine}* ex: lu-arãsea s-avinã cu shishanea

shishcu (shísh-cu) adg – vedz tu ***shishman***

shishi/shishe (shí-shi) sf shishi/shishe (shí-shi) – vas (di-aradã di yilii) lungu shi strimtu, cu gushi shi gurã, tu cari s-tsãni (shi s-poartã) yinlu (untulemnul, apa, etc.); shish, ashishã, botsã, clondir, butilji, dulii, fialã, vozã *{ro: sticlă} {fr: bouteille} {en: bottle}* ex: unã shishi (botsã) cu-arãchii § ***shish***[1] (shíshĭŭ) sn shishi/shishe (shí-shi) – (unã cu ***shishi***) § ***ashishã*** (a-shí-shã) sf ashishi/ashishe (a-shí-shi) – (unã cu ***shishi***) § ***ashishi***[1]***/ashishe*** (a-shí-shi) sf ashishi/ashishe (a-shí-shi) – (unã cu ***shishi***) ex: scoati dit ashishi (shishi) niheamã yin

shishirdisescu (shi-shir-di-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***shishtamarã***

shishirdisiri/shishirdisire (shi-shir-di-sí-ri) sf – vedz tu ***shishtamarã***

shishirdisit (shi-shir-di-sítŭ) adg – vedz tu ***shishtamarã***

shishirmai/shishirmae (shi-shir-má-i) sf – vedz tu ***shishtamarã***

shishman (shish-mánŭ) adg shishmanã (shish-má-nã), shishmanj (shish-mánjĭ), shishmani/shishmane (shish-má-ni) – (fatsã di lundzimea tsi u ari un lucru) lãrdzimea easti ma mari dicãt atsea di-aradã (trã alti lucri di idyea soi); mari tu lãrdzimi; gros, mplin, gras *{ro: gros} {fr: gros} {en: stout, bulky}* ex: analtu, shishman (gros) – ***shishcu*** (shísh-cu) adg shishcã (shísh-cã), shishtsã (shísh-tsã), shishti/shishte (shísh-ti) – cari easti gros shi gras *{ro: bondoc} {fr: personne grosse et grasse} {en: stout and fat man}*

shishtac (shish-tácŭ) sm shishtats (shish-tátsĭ) – un parã di shasi grosh (aspri); shitac, shishtu *{ro: ban de 6 piaştri} {fr: monnaie de 6 piastres} {en: coin of 6 piastres}* ex: lj-bãgai tu mãnã un shishtac (parã di shasi aspri) sh-nu mi cãrti § ***shitac*** (shi-tácŭ) sm shitats (shi-tátsĭ) – (unã cu ***shishtac***) ex: vurgarã ãnzãrzãljatã cu hiri shi cu shitats § ***shishtu*** (shísh-tu) sm shishtsã (shísh-tsã) – (unã cu ***shishtac***)

shishtamarã (shish-ta-má-rã) sf shishtamãri (shish-ta-mắrĭ) – starea tu cari s-aflã lumea tsi shishirdiseashti; shishtimarã, shishirmai, shishirdisiri, shishtisiri, pumoarã *{ro: zăpăceală, uluire} {fr: ahurissement, desarroi} {en: bewilderment, confusion}* § ***shishtimarã*** (shish-ti-má-rã) sf shishtimãri (shish-ti-

mắrĭ) – (unã cu ***shishtamarã***) § ***shishirmai/shishirmae*** (shi-shir-má-i) sf shishirmãi (shi-shir-mắĭ) – (unã cu ***shishtamarã***) § ***shishtisescu*** (shish-ti-sés-cu) (mi) vb IV shishtisii (shish-ti-síĭ), shishtiseam (shish-ti-seámŭ), shishtisitã (shish-ti-sí-tã), shishtisiri/shishtisire (shish-ti-sí-ri) – (di itia-a unei sinhisi mari, vrondu, dureari, etc.) fac ca un tsi glãri di minti shi nu shtii tsi s-facã atsea oarã; cicãrdisescu, cicãnescu, ciushuescu, cictisescu, cicnescu, cihtisescu, cildisescu, cildãsescu, cilduescu, cirtuescu, ciurtuescu, cirtisescu, cirtusescu, cirtãsescu, cistisescu, tulescu, zãlsescu, shishirdisescu *{ro: zăpăci, ului}* *{fr: ahurir, perdre la tête}* *{en: daze, confuse}* § ***shishtisit*** (shish-ti-sítŭ) adg shishtisitã (shish-ti-sí-tã), shishtisits (shish-ti-sítsĭ), shishtisiti/shishtisite (shish-ti-sí-ti) – tsi s-poartã ca un tsi-ari glãritã di minti; cicãrdisit, cicãnit, ciushuit, cictisit, cicnit, cihtisit, cildisit, cildãsit, cilduit, cirtuit, ciurtuit, cirtisit, cirtusit, cirtãsit, cistisit, tulit, zãlsit, shishirdisit *{ro: zăpăcit, uluit}* *{fr: ahuri, perdu la tête}* *{en: dazed, confused}* ex: fãtsea tuts ca shishtisits (cihtisits di minti) § ***shishtisiri/shishtisire*** (shish-ti-sí-ri) sf shishtisiri (shish-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un s-poartã ca glãrit di minti; cicãrdisiri, cicãniri, ciushuiri, cictisiri, cicniri, cihtisiri, cildisiri, cildãsiri, cilduiri, cirtuiri, ciurtuiri, cirtisiri, cirtusiri, cirtãsiri, cistisiri, tuliri, zãlsiri, shishirdisiri *{ro: acţiunea de a zăpăci, de a ului; zăpăcire, uluire}* *{fr: action d'ahurir, de perdre la tête, de causer du desarroi}* *{en: action of dazing, of being confused}* ex: di shishtisiri (cihtisiri), nu-apreasi lampa § ***shishirdisescu*** (shi-shir-di-sés-cu) (mi) vb IV shishirdisii (shi-shir-di-síĭ), shishirdiseam (shi-shir-di-seámŭ), shishirdisitã (shi-shir-di-sí-tã), shishirdisiri/shishirdisire (shi-shir-di-sí-ri) – (unã cu ***shishtisescu***) § ***shishirdisit*** (shi-shir-di-sítŭ) adg shishirdisitã (shi-shir-di-sí-tã), shishirdisits (shi-shir-di-sítsĭ), shishirdisiti/shishirdisite (shi-shir-di-sí-ti) – (unã cu ***shishtisit***) ex: oaminjlji shishirdisits (cihtisits) s-mutrescu § ***shishirdisiri/shishirdisire*** (shi-shir-di-sí-ri) sf shishirdisiri (shi-shir-di-sírĭ) – (unã cu ***shishtisiri***) § ***nshishirdisescu*** (nshi-shir-di-sés-cu) (mi) vb IV nshishirdisii (nshi-shir-di-síĭ), nshishirdiseam (nshi-shir-di-seámŭ), nshishirdisitã (nshi-shir-di-sí-tã), nshishirdisiri/nshishirdisire (nshi-shir-di-sí-ri) – (unã cu ***shishirdisescu***) ex: cãndu-lj dzãsh aesti zboarã lu nshishirdisii § ***nshishirdisit*** (nshi-shir-di-sítŭ) adg nshishirdisitã (nshi-shir-di-sí-tã), nshishirdisits (nshi-shir-di-sítsĭ), nshishirdisiti/nshishirdisite (nshi-shir-di-sí-ti) –(unã cu ***shishirdisit***) ex: eara nshishirdisit shi nu shtea tsi s-facã § ***nshishirdisiri/nshishirdisire*** (nshi-shir-di-sí-ri) sf nshishirdisiri (nshi-shir-di-sírĭ) –(unã cu ***shishirdisiri***)

shishtimarã (shis-ti-má-rã) sf – vedz tu ***shishtamarã***

shishtisescu (shish-ti-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***shishtamarã***

shishtisiri/shishtisire (shish-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***shishtamarã***

shishtisit (shish-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***shishtamarã***

shishtu (shísh-tu) sm – vedz tu ***shishtac***

shitac (shi-tácŭ) sm – vedz tu ***shishtac***

shitrãvani/shitrãvane (shi-trã-vá-ni) – apã tsi-ansari nsus, aniorihta, cãndu azvoami cu puteari dit loc (di-aradã adratã di om tu-unã grãdinã, tu-unã pulitii, etc.) *{ro: (fântână) arteziană}* *{fr: jet d'eau}* *{en: artesian (well)}*

shitsã[1] (shí-tsã) sf shi-tsã (shí-tsã) – 1: frãndzã (tsi sh-u-adutsi cu un ac) di chin (brad, mãniclju, etc.); 2: njicã alumachi (veardi shi mplinã di atsi) di chin (brad, mãniclju, etc.) *{ro: cetină, frunză de conifere}* *{fr: aiguille ou petit rameau vert de pin, sapin, etc.}* *{en: needle or small branch of coniferous trees}* ex: prit shitsãli verdzã di chin; prit lãili shitsã; veardi i shitsã di veardili brad; loclu i mplin di shitsã uscati

shitsã[2] (shí-tsã) sf shi-tsã (shí-tsã) – calea (aradza) prit cari treatsi lunjina cãndu easti aminatã di un izvur di lunjinã; aradzã, radzã, mundã, mãndzã, arpãyi, tsilistrã, cilistrã, diligiturã, gilit, giliturã, fleacã *{ro: rază}* *{fr: rayon de soleil}* *{en: ray, beam}* ex: s-ti-agudeascã shitsãli (arãdzli) di soari

shiur (shi-úrŭ) vb I – vedz tu ***shuir***

shiurari[1]***/shiurare*** (shi-u-rá-ri) sf – vedz tu ***shuir***

shiurat[1] (shi-u-rátŭ) adg – vedz tu ***shuir***

shizmã (shiz-mã) sf shizmati/shizmate (shiz-ma-ti) – (zbor iu gramatili "sh" nu s-avdu ca unã singurã boatsi, ma ca doauã bots ahoryea, "s" shi "h") – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***schizmã***

shoaric (shĭoá-ricŭ) sm, sf ***shuricoanji***[1]***/shuricoanje*** (shĭu-ri-coá-nji), shoarits (shĭoá-ritsĭ), shuricoanji/shuricoanje (shĭu-ri-coá-nji) – prici njicã tsi bãneadzã pristi tut (tu cãmpu, pãduri, pampori, casa-a omlui, etc.), cu chealea tsi ari unã hromã sivã, cu zurnãlu sumigos sh-cu mustãts lundzã; (expr: s-cadã shoariclu, sh-frãndzi nãrli n cãpisteari = ahãt oarfãnj suntu cã, ma s-cadã shoariclu tu cãpisteari, va sh-frãngã narea cã nu va da di fãrinã) *{ro: şoarece}* *{fr: souris}* *{en: mouse}* ex: lj-easi nãinti un shoaric; cãtusha acãtsã un shoaric; shoariclu ari gurã pãngãnã; cãndu es shoaritslji tu-unã casã, va s-njargã tersu § ***shuricush*** (shĭu-ri-cúshĭŭ) sm shuricush (shĭu-ri-cúshĭ) – shoaric njic; shurichits *{ro: şoricel}* *{fr: petit souris}* *{en: little mouse}* § ***shurichits*** (shĭu-ri-chítsŭ) sm shurichits (shĭu-ri-chítsĭ) – (unã cu ***shuricush***) § ***shuricami/shuricame*** (shĭu-ti-cá-mi) sf shuricãnj (shĭu-ri-cãnjĭ) – multimi di shoarits; tutã dãmãra di shoarits *{ro: mulţime de şoareci}* *{fr: nombre de souris}* *{en: multitude of mice}* § ***shuricoanji***[2]***/shuricoanje*** (shĭu-ri-coá-nji) sf shuricoanji/shuricoanje (shĭu-ri-coá-nji) – fãrmac (cu axif) tsi s-bagã n casã tra s-lji vatãmã shoaritslji cãndu va-l mãcã *{ro: otravă de şoareci}* *{fr: acide arsénieux, mort-aux-rats}* *{en: rat poison}* ex: bag shuricoanji n casã

shoganã (shĭo-gá-nã) sf shogani/shogane (shĭo-gá-ni) – cumatã di pãndzã veaclji (armasã poati dit vãrã pantaloni i cãmeashi aruptã) cu cari muljerli mpeaticã stranjili arupti (sh-ashtergu vasili aspilati i pulbirea din casã, etc.); shuganã, cãrpã, peaticã, peatic, peticã, petic, pãrtalã, pãrtalji, cãrcãshinã, pãciurã, pãcivurã, recichiu, ciolj, letscã *{ro: cârpă}* *{fr: chiffon}* *{en: rag}* § ***shuganã*** (shĭu-gá-nã) sf shugani/shugane (shĭu-gá-ni) – (unã cu ***shoganã***)

sholarhiu (sho-lar-híŭ) sn sholarhiuri (sho-lar-hí-urĭ) – (zbor iu gramatili "sh" nu s-avdu ca unã singurã boatsi, ma ca doauã bots ahoryea, "s" shi "h") – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***scolarhiu***

sholi/shole (shĭó-li) sf sholi/shole (shĭó-li) – partea di dininti shi di nghios a pãputsãlor (pri cari s-calcã cãndu omlu imnã); cumatã di cheali (i altu lucru) tsi s-bagã (s-alicheashti, s-coasi i sã ncãrfuseashti) pristi partea din fatsã shi di nghios a pãputsãlor cãndu aestã s-mãcã shi pãputsãli fac guvi; ghion, ghioni, ghionã, balã, petsumã, mingiusholã, mishusholji *{ro: talpă la încălţăminte, pingea}* *{fr: semelle}* *{en: sole (of shoe)}*

shombur (shĭóm-burŭ) sn shomburi/shombure (shĭóm-bu-ri) – cheatrã njicã, shomburã, chitritseauã *{ro: pietricică}* *{fr: petite pierre, caillou}* *{en: small stone, pebble}* ex: shcarpili-lj si pãrea cã suntu nishti shomburi (chitritseali) § ***shomburã*** (shĭóm-bu-rã) sf shomburi/shombure (shĭóm-bu-ri) – (unã cu ***shombur***)

shomburã (shĭóm-bu-rã) sf – vedz tu ***shombur***

shonj (shónjĭŭ) sm shonj (shónjĭ) – pravdã tsi sh-u-adutsi cu un cal ma njic sh-cu ureclji ma mãri; gumar, tar, cãci, uci, tãronj, uricljat, dãnglãrã, dãngã *{ro: măgar}* *{fr: âne}* *{en: donkey}* ex: cum shonjlji shtiu s-arsarã

shop (shĭópŭ) sm, sf shopanã (shĭó-pa-nã), shopanj (shĭó-panjĭ), shopani/shopane (shĭó-pa-ni) – para-numã tsi s-da a unui vurgar tsi bãneadzã tu Vurgãria dit Ascãpitatã; para-numã tsi-lj si da a atsilui tsi nu para easti dishteptu shi aducheashti ca greu atseali tsi-lj si dzãc; zdangan, cap gros, ocan, glar, hut, etc. *{ro: prostănac}* *{fr: niais, nigaud}* *{en: fool, stupid}* ex: shoplu (glarlu) aestu nu mi-achicãseashti

shopcã (shóp-cã) sf shopchi/shopche (shóp-chi) – ciumagã cu un capit ma gros shi stronghil (tra s-hibã bun tr-agudiri cariva i tsiva); sopcã, ciumagã, mãciucã, fupuzganã, stupaganã, topuzganã *{ro: ciomag, măciucă}* *{fr: massue, gourdin noueux}* *{en: stick, club}* ex: shopchi (ciumãdz) cu cari bat la ushi § ***sopcã*** (sóp-cã) sf soptsi/soptse (sóp-tsi) – (unã cu ***shopcã***)

shoput (shĭó-put) sn shoputi/shopute (shĭó-pu-ti) – unã sulinã (ncljisã di tuti pãrtsãli i dishcljisã pisuprã ca unã cãrutã) prit cari curã apa tsi easi dit un izvur; loclu iu yini apã (di beari) prit unã sulinã; shuputir, shulinar, shulinari, shurcã *{ro: şipot}* *{fr: tuyau par lequel coule l'eau d'une source; fontaine}* *{en:*

pipe through which the spring water runs; spring} ex: un gioni shadi n cali shi-l bashi njicu-sh-mari (angucitoari: shoputlu); tsi curã shi nu s-minã dit loc? (angucitoari: shoputlu); adunats-vã, soatsãle, shi s-nã 'tsem la shopute; cãndu nãsh agiungu la shoput; cupanjia a shoputlui putridzã § ***shuputic*** (shĭu-pu-tícŭ) sn shuputitsi/shuputitse (shĭu-pu-tí-tsi) – *{ro: şipot mic} {fr: petit "shoput"} {en: small "shoput"}* § ***shuputir*** (shĭu-pu-tírŭ) sf shuputiri/shuputire (shĭu-pu-tí-ri) – (unã cu ***shoput***) ex: cãndu mi duc la shuputir (shoput, izvur, fãntãnã); Tãrnuva-s trei shuputiri (shoputi) § ***shulinar*** (shĭu-li-nárŭ) sn shulinãri (shĭu-li-nắrĭ) – cãrutã icã sulinã njicã (chelindru njic, suptsãri shi gol nãuntru) prit cari curã apa di la shoput i izvur; shulinari, shurcã, sulinã, shoput, shuputir *{ro: jgheag, ţeavă de şipot} {fr: petit tube, petit conduit} {en: small water pipe or groove}* ex: curã apa dit patru shulinãri (sulini) § ***shulinari/shulinare*** (shĭu-li-ná-ri) sf shulinãri (shĭu-li-nắrĭ) – (unã cu ***shulinar***) § ***nshulin*** (nshu-línŭ) vb I nshulinai (nshu-li-náĭ), nshulinam (nshu-li-námŭ), nshulinatã (nshu-li-ná-tã), nshulinari/nshulinare (nshu-li-ná-ri) – fac un shulinar (cãrutã, canali) prit cari s-curgã apa di la un shoput (izvur, fãntãnã) *{ro: face jgheab (ţeavă) prin care să curgă apa de la izvor} {fr: ajouter un petit conduit (tuyau) à une source} {en: add a small pipe (groove) to a water spring}* ex: nshulinarã fãntãna ca s-poatã omlu s-bea apã § ***nshulinat*** (nshu-li-nátŭ) adg nshulinatã (nshu-li-ná-tã), nshulinats (nshu-li-nátsĭ), nshulinati/nshulinate (nshu-li-ná-ti) – (shoput, izvur) tsi-lj s-ari adãvgatã un shulinar *{ro: căruia i s-a făcut un jgheab (ţeavă) prin care să curgă apa} {fr: (source) à qui on a ajouté un petit conduit (tuyau)} {en: (water spring) to which it has been added a small pipe (groove)}* § ***nshulinari/nshulinare*** (nshu-li-ná-ri) sf nshulinãri (nshu-li-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si nshulinã un shoput (izvur, fãntãnã) *{ro: acţiunea de a face jgheab (ţeavă) prin care să curgă apa} {fr: action d'ajouter un petit conduit (tuyau) à une source} {en: action of adding a small pipe (groove) to a water spring}* § ***shurcã*** (shĭúr-cã) sf shurtsi/shurtse (shĭúr-tsi) – (unã cu ***shulinar***) ex: un shoput cu noauã shurtsi (guri); scoasi cãciula sh-u bãgã tu shurcã; lãcrinjli si zvumurã ca dit dauã shurtsi § ***sulinar*** (su-li-nárŭ) sn sulinari/sulinare (su-li-ná-ri) – chelindru lungu shi gol nãuntru faptu di tiniche (tuci, chirmidã, etc.) prit cari poati s-treacã vimtu (apã din casã sh-di la fãntãnã, petrol, etc.); sulinã, chilunghi, chiungu, chiuncu, chiunghi, piscalã *{ro: ţeavă} {fr: tuyau, tube} {en: pipe, duct}* § ***sulinã***[1] (su-lí-nã) sf sulini/suline (su-lí-ni) – (unã cu ***sulinar***)

shoshi/shoshe (shĭó-shi) shoshanj(?) (shĭó-shĭanjĭ) – om dit pãrmiti tsi easti glar, hut, mbitãtor, bicriu; etc. *{ro: om legendar care este beţiv, prost, etc.} {fr: homme légendaire qui est nigaud, ivrogne, etc.} {en: legendary man who is a fool, a drunkard, etc.}* § ***shushuescu*** (shĭu-shĭu-ĭés-cu) vb IV shushuii (shĭu-shĭu-íĭ), shushueam (shĭu-shĭu-ĭámŭ), shushuitã (shĭu-shĭu-í-tã), shushuiri/shushuire (shĭu-shĭu-í-ri) – nj-fudzi mintea din cap sh-fac ca un glar; shushescu, shushãscu, zurlusescu, glãrescu, hãzusescu, nj-lja caplu vimtu; nj-lja mintea gaea; shishtisescu, cicãrdisescu, shishirdisescu, u cher aearea; nj-cher ziga di minti, etc. *{ro: înnebuni} {fr: affoler} {en: go crazy}* ex: shi tini ti shushueshti (glãreshti) § ***shushuit*** (shĭu-shĭu-ítŭ) adg shushuitã (shĭu-shĭu-í-tã), shushuits (shĭu-shĭu-ítsĭ), shushuiti/shushuite (shĭu-shĭu-í-ti) – tsi lj-ari fudzitã mintea din cap; tsi ari glãritã; shushit, shushãt, zurlusit, glãrit, hãzusit, shishtisit, cicãrdisit, shishirdisit, etc. *{ro: înnebunit} {fr: affolé} {en: gone crazy}* § ***shushuiri/shushuire*** (shĭu-shĭu-í-ri) sf shushuiri (shĭu-shĭu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva shushueashti (glãreashti); shushiri, shushãri, zurlusiri, glãriri, hãzusiri, shishtisiri, cicãrdisiri, shishirdisiri, etc. *{ro: acţiunea de a înnebuni; înnebunire} {fr: action d'affoler; affolement} {en: action of going crazy}* ex: nimal bãnãm cu shushuiri (glãrimi) § ***shushescu*** (shĭu-shĭés-cu) vb IV shushii (shĭu-shíĭ), shusheam (shĭu-shĭámŭ), shushitã (shĭu-shí-tã), shushiri/shushire (shĭu-shí-ri) – (unã cu ***shushuescu***) § ***shushit*** (shĭu-shítŭ) adg shushitã (shĭu-shí-tã), shushits (shĭu-shítsĭ), shushiti/shushite (shĭu-shí-ti) – (unã cu ***shushuit***) § ***shushiri/shushire*** (shĭu-shí-ri) sf shushiri (shĭu-shírĭ) – (unã cu ***shushuiri***) § ***shushãscu*** (shĭu-shắs-cu) vb IV shushãi (shĭu-shắĭ), shusham (shĭu-shámŭ), shushãtã (shĭu-shắ-tã), shushãri/shushãre (shĭu-shắ-ri) – (unã cu ***shushuescu***) ex: s-shushãi, nu shtia multu ni tsi dzãtsi, ni tsi fatsi § ***shushãt*** (shĭu-shắtŭ) adg shushãtã (shĭu-shắ-tã), shushãts (shĭu-shắtsĭ), shushãti/shushãte (shĭu-shắ-ti) – (unã cu ***shushuit***) § ***shushãri/shushãre*** (shĭu-shắ-ri) sf shushãri (shĭu-shắrĭ) – (unã cu ***shushuiri***)

shpangã (shpán-gã) sf – vedz tu ***sunghii***

shpãrtu (shpắr-tu) adg shpãrtã (shpắr-tã), shpãrtsã (shpắr-tsã), shpãrti/shpãrte (shpắr-ti) – (om) tsi ari narea njicã shi shcurtã cu chipita turnatã cãtrã nsus; cãrnu, cuciumit, cipli, nãreci, nciuvãnjat, ãnciuvãnjat *{ro: cârn} {fr: camard, camus} {en: snub, turned-up nose}*

shpet! (shpétŭ) inter – vedz tu ***shporu***

shpirtarã (spir-tá-rã) sf – vedz tu ***shpirtu***[2]

shpirtos (shpir-tósŭ) adg – vedz tu ***shpirtu***[1]

shpirtu[1] (shpír-tu) sn shpirturi (shpír-turĭ) – multi turlii di alcool (arãchii) adrat dit fermentarea (aprindearea) a dzamãljei di-auã (di fructi, di grãni, etc.); spirtu, arãchii, rãchii, albã, tsipurishi; (expr: easti shpirtu = easti multu dishtiptat, yiu ca shpirtul, ca pira) *{ro: alcool} {fr: alcool} {en: alcohol}* ex: shpirtu di arãchii; ficiorlji suntu shpirtu (expr: multu dishtiptats, pirã) § ***spirtu***[1] (spír-tu) sn spirturi (spír-turĭ) – (unã cu ***shpirtu***[1]) § ***shpirtos*** (shpir-tósŭ) adg shpirtoasã (shpir-toá-sã), shpirtosh (shpir-tóshĭ), shpirtoasi/shpirtoase (shpir-toá-si) – biuturã tsi easti faptã cu shpirtu; lucru tsi ari hãrli i sh-u-adutsi cu shpirtul *{ro: băutură spirtoasă, cu alcool} {fr: boisson alcoolique} {en: alcoholic beverage}*

shpirtu[2] (shpír-tu) sn shpirturi (shpír-turĭ) – cumãtici di lemnu (di vãrã 3-4 cm. lungu) cari ari la un capit unã umflãturã adratã di unã lugurii tsi lja foc cãndu s-freacã di tsiva; cutia (shpirtara) tu cari s-vindu (shi s-tsãn) aesti limnici; spirtu, chibrit, chibritã *{ro: chibrit, cutie de chibrite} {fr: allumette, porte-allumettes} {en: match, match box}* ex: shpirtul (chibritlu) s-asteasi; acumpãrã-nj un shpirtu (unã cutii di chibriti) § ***shpirtarã*** (spir-tá-rã) sf shpirtãri (shpir-tắrĭ) – cutii tu cari s-tsãni chibritlu *{ro: chibritelniţă, cutie de chibrite} {fr: porte-allumettes} {en: match box}* § ***spirtu***[2] (spír-tu) sn spirturi (spír-turĭ) – (unã cu ***shpirtu***[2]) § ***shpirtuescu*** (shpir-tu-ĭés-cu) vb IV shpirtuii (shpir-tu-íĭ), shpirtueam (shpir-tu-eámŭ), shpirtuitã (shpir-tu-í-tã), shpirtuiri/shpirtuire (shpir-tu-í-ri) – aprindu un shpirtu; (expr: u shpirtuescu = fug, mi fur di iuva peascumta, ashi ca s-nu mi-aducheascã vãrnu; bizgulescu, cãpsãlsescu, spel, angan cãtsaua, etc.) *{ro: aprinde un chibrit} {fr: allumer l'allumette} {en: light a match}* ex: shpirtuits-li (expr: fudzits, aspilats-li di-aoa)!; inima li shpirtui di la nãs (expr: lj-fudzi) § ***shpirtuit*** (shpir-tu-ítŭ) adg shpirtuitã (shpir-tu-í-tã), shpirtuits (shpir-tu-ítsĭ), shpirtuiti/shpirtuite (shpir-tu-í-ti) – (shpirtu) tsi s-ari apreasã; (expr: shpirtuit = tsi ari vgatã peascumta, tsi u-ari angãnatã cãtsaua) *{ro: aprins} {fr: allumé} {en: lighted}* § ***shpirtuiri/shpirtuire*** (shpir-tu-í-ri) sf shpirtuiri (shpir-tu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva shpirtueashti *{ro: acţiunea de a aprinde un chibrit} {fr: action d'allumer l'allumette} {en: action of lighting a match}*

shpirtu[3] (shpír-tu) sn shpirturi (shpír-turĭ) – unã lugurii (ca unã cutii, fachir njic) cari fatsi ca s-plãscãneascã bãrutea (di la tufechi, di la mademi, etc.) atumtsea cãndu u va omlu; capsã *{ro: capsă} {fr: amorce, capsule} {en: firing cap, fuse, detonator}* ex: tufechi cu shpirtu (capsã)

shpirtuescu (shpir-tu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***shpirtu***[2]

shpirtuiri/shpirtuire (shpir-tu-í-ri) sf – vedz tu ***shpirtu***[2]

shpirtuit (shpir-tu-ítŭ) adg – vedz tu ***shpirtu***[2]

shpitali/shpitale (shpi-tá-li) sf

shpiun (shpi-únú) sm, sf – vedz tu ***spion***

shporet (shpó-retŭ) sn shporeti/shporete (shpó-re-ti) – sobã (cireap) di casã tu cari s-fatsi mãcarea; sobã, cireap, cuptor, furnu, etc. *{ro: plită} {fr: fourneau de cuisine} {en: kitchen oven}*

shportã (shpór-tã) sf shportsã (shpór-tsã) – hãlati adratã di mplitituri di verdzi suptsãri (palji, etc.) trã purtari lucri di mãnã (zãrzãvãts, poami, etc.); cãnistrã, cosh, cãlathã, cushori, cãrinã,

cãnistealã, cushelj, cufinã, zãmbilã *{ro: coş}* *{fr: corbeille}* *{en: basket}*
shporu (shpó-ru) inter – aidi, haidi, de-vã, a sã vdzim, fudz, etc. *{ro: haide!}* *{fr: allons!}* *{en: let-s go!; go!}* ex: shporu! (aide!) arupi-ts zverca!; shporu! (aide, fudz!) s-nu ti ved! § ***shpet***! (shpétŭ) inter – zbor cu cari-lj dzãtsem a unui s-fugã *{ro: fugi!}* *{fr: va-t-en!}* *{en: go!}* § ***shtu-cara*** (shtú-ca-rá) inter – aide! sã nchisim!, s-fudzim! *{ro: aşadar, aide!, să plecăm!}* *{fr: allons, donc!, commençons!}* *{en: therefore!, let's go!}*
shpresã (shpré-sã) sf shpresi/shprese (shpré-si) – ncreadirea tsi u-ari omlu cã, atsea trã tsi ari mirachi si s-facã, dealihea va si s-facã; pistipsescu cã atsea tsi voi, va si mbureascã dealihea; ilpidã, elpidã, nãdii, nadã, umuti, apãndoahã *{ro: speranţă, nădejde}* *{fr: espoir}* *{en: hope}*
shpuljuescu (shpu-ljĭu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***spel***
shpuljuiri/shpuljuire (shpu-ljĭu-i-ri) sf – vedz tu ***spel***
shpuljuit (shpu-ljĭu-itŭ) adg – vedz tu ***spel***
shtamã (shtá-mã) sf pl(?) – tãtsearea ahãndoasã tu cari s-aflã omlu cãndu nu s-avdi nitsiun vrondu deavãrliga di el; isihii mari, ahãndoasã; tãtseari, isihii, arihati, sighã *{ro: linişte mare}* *{fr: silence profonde}* *{en: deep silence}* ex: tu udã shtamã (isihii ahãndoasã) easti; shtamã (tãtseari) s-featsi nã minutã; shtamã (isihii, sighã) mari n tuti pãrtsãli; eara shtamã (arihati) shi mushuteatsã mari; shtamã mari tutã-arada; eara shtamã (isihii), ca la murmintsã; shidzu shtama (tãcut, nu scutea un zbor, n tãtseari) multu chiro § ***shteamã*** (shteá-mã) sf pl(?) – (unã cu ***shtamã***) ex: shteamã (tãtseari) ahãndoasã § ***stamã*** (stá-mã) sf pl(?) – (unã cu ***shtamã***) ex: mari stamã (isihii) easti nafoarã
shtãrcu (shtắr-cu) sm – vedz tu ***stãrcu***
shteai/shteae (shteá-i) sf shtei (shtéĭ) – unã soi di earbã tsi creashti agrã pristi tut, i easti criscutã tu grãdinã, cu frãndzã lundzã sh-lãrdzã tsi suntu buni trã mãcari (ghelã) sh-ti pitã; shteayi *{ro: ştevie}* *{fr: radiaire, sanicle femelle}* *{en: garden sorrel, sanicle}* ex: dada adrã pitã di shtei § ***shteayi/shteaye*** (shteá-yi) sf shteyi (shtéyĭ) – (unã cu ***shteai***)
shteamã (shteá-mã) sf – vedz tu ***shtamã***
shteardziri/shteardzire (shteár-dzi-ri) sf – vedz tu ***ashtergu***
shteari/shteare (shteá-ri) sf – vedz tu ***shtiu***
shteayi/shteaye (shteá-yi) sf – vedz tu ***shteai***
shteptu (shtép-tu) (mi) vb I – vedz tu ***ashteptu***
shtergu (shtér-gu) (mi) vb – vedz tu ***ashtergu***
shtersu (shtér-su) adg – vedz tu ***ashtergu***
shtiflã (shtíf-lã) sf – vedz tu ***stivalji***
shtim (shtímŭ) sn shtimuri (shtí-murĭ) – atsea tsi-armãni dupã tsi s-lucreadzã (s-curã, s-cheaptinã) lãna; armãsãturã, tãlaci, tãlmaci, drashtolinã, drashtomal, frumã, scamã, canã *{ro: shtim, deşeu de lână}* *{fr: déchet de laine ou cardage}* *{en: wool waste, chard}*
shtim*[*] (shtímŭ) – dirivatã a verbului "shtiu"; vedz ***shtiu***
shtiptari/shtiptare (shtip-tá-ri) sf – vedz tu ***ashteptu***
shtiptat (shtip-tátŭ) adg – vedz tu ***ashteptu***
shtirã (shtí-rã) sf – vedz tu ***shtirnu***
shtirbu (shtír-bu) adg shtirbã (shtír-bã), shtirghi (shtír-ghi), shtirbi/shtirbe (shtír-bi) – (un) a curi ãlj lipseashti un i ma multsã dintsã; cari easti fãrã dintsã; jimbu, jumbu, shtirbu *{ro: ştirb}* *{fr: ébréché, à qui il manque une ou plusieurs dents}* *{en: toothless}*
shtirdzeari/shtirdzeare (shtir-dzeá-ri) sf – vedz tu ***ashtergu***
shtirgoanji/shtirgoanje (shtir-goá-nji) sf – vedz tu ***shtirigoanji***
shtiri*[1]****/shtire*** (shtí-ri) sf – vedz tu ***shtiu***
shtiri*[2]****/shtire*** (shtí-ri) sf – vedz tu ***shtiu***
shtirigoanji/shtirigoanje (shti-ri-goá-nji) sf shtirigonj (shti-ri-gónjĭ) – unã soi di earbã nfãrmãcoasã, cu-unã arãdãtsinã groasã (ca nã carotã) shi cu frãndzãli ca palma (cu dzeadziti) shi lilicili albi, aroshi; shtirgoanji, shtrigoanji; (fig: shtirigoanji = fãrmac, virin) *{ro: şteregoaie}* *{fr: ellébore blanc}* *{en: white hellebore}* ex: deadi earba, shtirigoanja § ***shtirgoanji/shtirgoanje*** (shtir-goá-nji) sf shtirgonj (shtir-gónjĭ) – (unã cu ***shtirigoanji***) ex: easi luna dit shtirgonj § ***shtrigoanji/shtrigoanje*** (shtri-goá-nji) sf shtrigonj (shtri-gónjĭ) – (unã cu ***shtirigoanji***) ex: vumu shtrigonji (fig: virin dit stumahi) nã ligheni
shtirnu (shtír-nu) sn shtirnuri (shtír-nurĭ) – agru-earbã (tsi s-bagã multi ori primuveara tu pita di veardzã deadun cu shteyili, lobuda shi alti erburi) cu frãndzã ntredz tsi da lãludz njits, ca verdzã-galbini-aroshi; shtirã, marandu, marantu *{ro: amarant, ştir}* *{fr: amarante, crête de coq}* *{en: amaranth}* § ***shtirã*** (shtí-rã) sf shtirã (shtí-rã) – (unã cu ***shtirnu***) ex: tuca shtirã trã porcu tra s-mãcã
shtirnumintu (shtir-nu-mín-tu) sn shtirnuminti/shtirnuminte (shtir-nu-mín-ti) shi shtirnuminturi (shtir-nu-mín-turĭ) – loc iu s-adunã ma multã lumi (s-lucreadzã), tiniri (sã-sh treacã veara), stratiots (s-facã tãlimi), sclayi dit polim (si sta ncljish), etc. *{ro: tabără, lagăr}* *{fr: campement}* *{en: camp}*
shtirnut (shtir-nútŭ) sn – vedz tu ***ashternu***
shtirnutari/shtirnutare (shtir-nu-tá-ri) sf – vedz tu ***shtirnutedz***
shtirnutat (shtir-nu-tátŭ) adg – vedz tu ***shtirnutedz***
shtirnutedz (shtir-nu-tédzŭ) vb I shtirnutai (shtir-nu-táĭ), shtirnutam (shtir-nu-támŭ), shtirnutatã (shtir-nu-tá-tã), shtirnutari/shtirnutare (shtir-nu-tá-ri) – scot vimtu dit plimunj, prit nãri i prit gurã, dinapandiha sh-cu-un vrondu multu mari, di pari cãtivãroarã cã treamburã loclu; ashtirnutedz, strãnut, stãrnut *{ro: strănuta}* *{fr: éternuer}* *{en: sneeze}* ex: nu shtirnuteadzã pri measã § ***shtirnutat*** (shtir-nu-tátŭ) adg shtirnutatã (shtir-nu-tá-tã), shtirnutats (shtir-nu-tátsĭ), shtirnutati/shtirnutate (shtir-nu-tá-ti) – tsi ari scoasã vimtu dit plimunj, prit gurã i prit nãri, dinapandiha shi cu-un vrondu multu mari; ashtirnutat, strãnutat, stãrnutat *{ro: strănutat}* *{fr: éternué}* *{en: sneezed}* § ***shtirnutari/shtirnutare*** (shtir-nu-tá-ri) sf shtirnutãri (shtir-nu-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva shtirnuteadzã; ashtirnutari, strãnutari, stãrnutari *{ro: acţiunea de a strănuta; strănutare}* *{fr: action d'éternuer}* *{en: action of sneezing}* § ***ashtirnutedz*** (ash-tir-nu-tédzŭ) vb I ashtirnutai (ash-tir-nu-táĭ), ashtirnutam (ash-tir-nu-támŭ), ashtirnutatã (ash-tir-nu-tá-tã), ashtirnutari/ashtirnutare (ash-tir-nu-tá-ri) – (unã cu ***shtirnutedz***) § ***ashtirnutat*** (ash-tir-nu-tátŭ) adg ashtirnutatã (ash-tir-nu-tá-tã), ashtirnutats (ash-tir-nu-tátsĭ), ashtirnutati/ashtirnutate (ash-tir-nu-tá-ti) – (unã cu ***shtirnutat***) § ***ashtirnutari/ashtirnutare*** (ash-tir-nu-tá-ri) sf ashtirnutãri (ash-tir-nu-tắrĭ) – (unã cu ***shtirnutari***) § ***strãnut*** (strã-nútŭ) vb I strãnutai (strã-nu-táĭ), strãnutam (strã-nu-támŭ), strãnutatã (strã-nu-tá-tã), strãnutari/strãnutare (strã-nu-tá-ri) – (unã cu ***shtirnutedz***) § ***strãnutat*** (strã-nu-tátŭ) adg strãnutatã (strã-nu-tá-tã), strãnutats (strã-nu-tátsĭ), strãnutati/strãnutate (strã-nu-tá-ti) – (unã cu ***shtirnutat***) § ***strãnutari/strãnutare*** (strã-nu-tá-ri) sf strãnutãri (strã-nu-tắrĭ) – (unã cu ***shtirnutari***) § ***stãrnut*** (stãr-nútŭ) vb I stãrnutai (stãr-nu-táĭ), stãrnutam (stãr-nu-támŭ), stãrnutatã (stãr-nu-tá-tã), stãrnutari/stãrnutare (stãr-nu-tá-ri) – (unã cu ***shtirnutedz***) ex: muljarea stãrnutã § ***stãrnutat*** (stãr-nu-tátŭ) adg stãrnutatã (stãr-nu-tá-tã), stãrnutats (stãr-nu-tátsĭ), stãrnutati/stãrnutate (stãr-nu-tá-ti) – (unã cu ***shtirnutat***) § ***stãrnutari/stãrnutare*** (stãr-nu-tá-ri) sf stãrnutãri (stãr-nu-tắrĭ) – (unã cu ***shtirnutari***) ex: tu stãrnutarea tsi featsi
shtirrut (shtir-rútŭ) sn shtirruturi (shtir-rú-turĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***shtirnut***
shtiu (shtíŭ) (mi) vb III shi II shtiui (shti-úĭ), shtiam (shti-ĭámŭ) shi shteam (shteámŭ), shtiutã (shti-ú-tã), shtiri/shtire (shtí-ri) shi shteari/shteare (shteá-ri) – hiu sigur cã atseali tsi am tu minti (tsi ved, tsi avdu, tsi nvets, tsi-nj s-ari spusã, etc.) suntu dealihea (fãrã di altã); pistipsescu multu (dip ca atumtsea cãndu hiu sigur) cã tsiva easti dealihea, ashi cum s-ari faptã; cunoscu; (expr: shtiu ca apa (shtiu multu ghini, dip ashi cum curã apa di la-arãu) *{ro: şti, cunoaşte}* *{fr: savoir; connaître; tenir compte de}* *{en: know, consider}* ex: si shteari (s-cunushteari) tini cum nj-s-ari urãtã bana; shtiindalui (cunuscãndalui) cã tutã amãrtia vrea cadã pri mini; lji shtea (lj-cunushtea, lj-zbura) limba; lu shtii (l-cunoshti, lu-aducheshti) tsi om easti?; cara si shtibã (s-lu mealã, s-lj-adunã gailelu) Elimbul di neauã, atumtsea shi eu di tini; shtii multi cã ari nvitsatã nuntru; nu li shtii astãdz; u shtiu tsi va s-tsã dau §

shtiut[1] (shti-útŭ) adg shtiutã (shti-ú-tã), shtiuts (shti-útsĭ), shtiuti/shtiute (shti-ú-ti) – (lucru) cunuscut cã easti dealihea; (om) tsi easti sigur cã atseali tsi mindueashti (veadi, avdi, nveatsã, etc.) suntu dealihea; cunuscut *{ro: (lucru) ştiut or cunoscut}* *{fr: su; connu}* *{en: known}* ex: la locuri shtiuti (cunuscuti) § ***shtiri***[1]***/shtire*** (shtí-ri) sf shtiri (shtírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva shtii tsiva; shteari, cunushteari *{ro: acţiunea de a şti, de a cunoaşte; cunoaştere}* *{fr: action de savoir; de connaître; de tenir compte de}* *{en: action of knowing, of considering}* ex: avea shtiri (cunushteari) di carti; cheari shtirea (cunushtearea) prit nishtirea § ***shteari/shteare*** (shteá-ri) sf shteri (shtérĭ) – (unã cu ***shtiri***[1]) ex: s-da tu shteari (hãbari), ca s-agiungã pãgana § ***shtiut***[2] (shti-útŭ) sm, sf, adg shtiutã (shti-ú-tã), shtiuts (shti-útsĭ), shtiuti/shtiute (shti-ú-ti) – atsel (om) tsi shtii (cunoashti) multi lucri; atsel (om) tsi easti cunuscut trã lucrili tsi shtii; om multu dishteptu sh-mintimen; om tsi easti multu nvitsat (cã s-ari dusã la sculii anj cu-arada icã ari dghivãsitã multi cãrtsã); cunuscut, mintimen, nvitsat *{ro: savant, înţelept, inteligent, cunoscut pentru ceeace ştie}* *{fr: savant, sage, intelligent, instruit}* *{en: scientist, sage, highly educated and knowledgeable man}* ex: easti un om shtiut (nvitsat); njica fu cama shtiuta (ma dishtiptata); cu zboarã shtiuti (mintimeni); avdzã-l tsi greashti shtiutlu (nvitsatlu); acljamã amirãlu shtiuts (oaminj avdzãts tr-atseali multi lucri tsi cunoscu) § ***nishtiut***[1] (nish-ti-útŭ) adg nishtiutã (nish-ti-ú-tã), nishtiuts (nish-ti-útsĭ), nishtiuti/nishtiute (nish-ti-ú-ti) – tsi nu si shtii; (lucru) tsi nu easti shtiut; (om) tsi nu easti sigur cã atseali tsi mindueashti (veadi, avdi, nveatsã, etc.) suntu dealihea; nicunuscut *{ro: (lucru) neştiut, necunoscut; ignorant, fãrã experienţã}* *{fr: qui n'est pas connu; ignorant, inexpérimenté}* *{en: unknown; ignorant, inexperienced}* ex: muri nishtiut (fãrã s-hibã shtiut) di farã, di fisi; tini, cucoate, nishtiute (tsi nu shtii); feata-aistã sh-eara nã glarã, nã chirutã sh-nishtiutã § ***nishtiri/nishtire*** (nish-tí-ri) sf nishtiri (nish-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu shtii; nishteari, nicunushteari; (expr: pi nishtiri = l-fac un lucru pristi misurã, ma multu dicãt s-cadi, l-parafac) *{ro: acţiunea de a nu şti; neştire}* *{fr: action de ne pas savoir}* *{en: action of not knowing}* ex: di nishtiri (cã nu shtea di) li featsi tuti; durnjii pi nishtiri (expr: durnjii multu, paradurnjii); el mãca pi nishtiri (expr: mãca multu, si ndupa, paramãca); hãrgeashti pi nishtiri § ***nishteari/nishteare*** (nish-teá-ri) sf nishteri (nish-térĭ) – (unã cu ***nishtiri***) § ***nishtiut***[2] (nish-ti-útŭ) sm, sf, adg nishtiutã (nish-ti-ú-tã), nishtiuts (nish-ti-útsĭ), nishtiuti/nishtiute (nish-ti-ú-ti) – atsel tsi nu shtii (cunoashti) multi lucri; atsel tsi nu para easti dishteptu sh-mintimen; atsel tsi nu easti multu nvitsat (cã nu s-ari dusã la sculii anj cu-arada icã ari nu dghivãsitã multi cãrtsã); nimintimen, ninvitsat *{ro: care nu este savant, care nu este înţelept}* *{fr: qui n'est pas savant, qui n'est pas sage, qui n'est pas instruit}* *{en: who is not a scientist, who is not a sage, who is not well highly educated and knowledgeable man}* ex: cum va s-mi ljau mini dupã zborlu a nishtiutlui aestu (a aishtui tsi nu shtii tsiva; a ninvitsatlui aestu) § ***shtiri***[2]***/shtire*** (shtí-ri) sf shtiri (shtírĭ) – faptã tsi s-adutsi (tsi agiundzi) la cunushtearea-a unui om (a lumiljei); hãbari, haberi, shtiri, noauã, nauã, zbor, mãndatã, halat, glas, idisi *{ro: ştiinţã, ştire, informaţie}* *{fr: savoir, connaissance, nouvelle, information}* *{en: knowledge, information, news}* ex: lj-adusirã uruta shtiri (hãbari)

shtiulã (shti-ú-lã) sf shtiuli/shtiule (shti-ú-li) – direc, stur, stil, andoapir, durec, aradzim *{ro stâlp, reazem}* *{fr: pilier, poteau, soutien}* *{en: post, pillar, support}*

shtiuri (shtĭú-ri) sf shtiuri (shtĭúrĭ) – atsea tsi-l anãngãsãeashti (tsi-l tradzi, tsi-l fatsi, tsi-l pindzi) pri cariva tra s-facã tsiva; anangasi, parachinisi, mucaeti *{ro: îndemn, stimulant, impuls}* *{fr: stimulant, impulsion}* *{en: stimulant, impulse}*

shtiut[1] (shti-útŭ) adg – vedz tu ***shtiu***

shtiut[2] (shti-útŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***shtiu***

shtog (shtógŭ) sm – vedz tu ***soc***

shtrãc (shtrãcŭ) sm – vedz tu ***stãrcu***

shtrãpori (shtrã-pórĭ) sf shtrãpori (shtrã-pórĭ) – njel di doi anj; strifã, strãmljoarã, strãnjiljoarã *{ro: oaie de doi ani}* *{fr: brebis de deux ans}* *{en: two years old lamb}*

shtrigoanji/shtrigoanje (shtri-goá-nji) sf – vedz tu ***shtirigoanji***

shtu-cara (shtú-ca-rá) inter – vedz tu ***shporu***

shub (shĭúbŭ) sm – vedz tu ***shuplu***

shubac (shĭu-bácŭ) sn shubatsi/shubatse (shĭu-bá-tsi) – cusãturã tsi-aspuni lucri trã mushuteatsã (ca lilici, bunãoarã) tsi ansar niheamã cãtã nafoarã pi pãndza (gulirlu, pãrpodzlji, etc.) pri cari easti faptã; chindisãturã, chendimã, chindimã, chindinã, vãchii *{ro: broderie, şabac}* *{fr: broderie}* *{en: embroidery work}* ex: pãrpodz, gione, cu shubatsi § ***shabac*** (shĭa-bácŭ) sn shabatsi/shabatse (shĭa-bá-tsi) – (unã cu ***shubac***)

shubã[1] (shĭú-bã) sf shubi/shube (shĭú-bi) – palto lungu di earnã cu astari di gunã *{ro: şubã}* *{fr: longue pelisse fourrée avec manches}* *{en: long fur lined coat}*

shubã[2] (shĭú-bã) sf – vedz tu ***shuplu***

shube/shube (shĭu-bédzĭ) sf – vedz tu ***shubei***

shubec (shu-bécŭ) sm shubets (shĭu-bétsĭ) – pravdã dit locurli caldi cari sh-u-adutsi nai ma multu cu omlu (pravdã dishteaptã, cari nveatsã lishor s-facã multi di tsi fatsi omlu, cari poati s-imnã pri dauã cicioari, cu tuti cã imnã ma multili ori pi patruli sh-cari poati si s-alinã sh-pri ponj); maimun, mãimun, maimuã, muã, maimutsã, jabec *{ro: maimuţã}* *{fr: singe}* *{en: monkey}*

shubei/shubee (shĭu-bé-i) sf shubei (shĭu-béĭ) – sãmtsãrea tsi u-avem tu suflit shi ideea tsi nã treatsi prit minti cã atsea tsi videm (fãtsem i nã si spuni) nu easti dealihea (shi noi pistipsim cã lucrili suntu altã soi di cum li videm, li fãtsem i nã si spuni); shubei, shube, ergu, ipupsii, pripus *{ro: bãnuialã}* *{fr: soupçon}* *{en: suspicion}* § ***shube*** (shĭu-bé) sm shubedz (shĭu-bédzĭ) – (unã cu ***shubie***) § ***shubie*** (shĭu-bi-é) sm shubiedz (shĭu-bi-édzĭ) – (unã cu ***shubie***) ex: vulturlu, fãrã shubie (fãrã ipupsii, fãrã s-mindueascã la vãrã-arãu) dipusi § ***shubeilãtic*** (shĭu-beĭ-lắ-ticŭ) sm, sf, adg shubeilãticã (shĭu-beĭ-lắ-ti-cã), shubeilãtits (shĭu-beĭ-lắ-titsĭ), shubeilãtitsi/shubeilãtitse (shĭu-beĭ-lắ-ti-tsi) – atsel trã cari s-pistipseashti (ma nu easti sigura shtiut) cã ari faptã un lucru; atsel trã cari lumea ari intratã tu shubei; un di cari esti ghini s-ti-afireshti cã nu ts-aspuni ncreadiri; shubiilã, ipaptu, ipuptu *{ro: suspect}* *{fr: suspect}* *{en: suspect}* ex: mutri shubeilãtitsi (ipapti, di cari easti ghini s-ti-afireshti) § ***shubiilã*** (shĭu-biĭ-lắ) sm, sf, adg shubiiloanji/shubiiloanje (shĭu-biĭ-loá-nji), shubiiladz (shĭu-biĭ-ládzĭ), shubiiloanji/shubiiloanje (shĭu-biĭ-loá-nji) – (unã cu ***shubeilãtic***)

shubeilãtic (shĭu-beĭ-lắ-ticŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***shubei***

shubie (shĭu-bi-ĭé) sm – vedz tu ***shubei***

shubiilã (shĭu-biĭ-lắ) sm, sf, adg – vedz tu ***shubei***

shucã (shĭú-cã) sf shutsi/shutse (shĭú-tsi) – un lucru stronghil (ca unã topã, mer, piponj, etc.) di cheali, pãndzã, lastic, etc. cu cari s-agioacã njitslji (sh-mãrlji), agudinda-l cu ciciorlu (la futbol), aminãnda-l cu mãna (cãndu-i adrat di neauã), etc.; topã, topcã, balã *{ro: minge}* *{fr: balle}* *{en: ball}*

shuchir (shĭu-chírŭ) adv – vedz tu ***shuchiur***

shuchiur (shĭu-chĭúrŭ) adv – zborlu tsi-l dzãtsi un tri pricunushtearea-a bunlui tsi-lj s-ari faptã; shuchir, efharisto, spulaiti, efharistii, efhãrãstisiri, ushnurlãcã, birhuzuri, bircheavis, hartã *{ro: mulţumire, graţie}* *{fr: remerciment, grace}* *{en: thanks}* ex: shuchiur (biricheavis, efharistii) al Dumnidzã § ***shuchir*** (shĭu-chírŭ) adv – (unã cu ***shuchiur***)

shuearã (shu-eá-rã) sf – vedz tu ***shuir***

shufrã (shú-frã) sf shufri (shú-fri) – cumatã suptsãri shi lungã dit unã-alumachi di pom; purteacã, pãrteacã, shupãrteacã, vitsã, veargã *{ro: vargã, nuia}* *{fr: verge}* *{en: rod}*

shuganã (shĭu-gá-nã) sf – vedz tu ***shoganã***

shugiuc (shĭu-gĭúcŭ) sn – vedz tu ***sugiuc***

shugiuchi/shugiuche (shĭu-gĭú-chi) sn – vedz tu ***sugiuc***

shuguescu (shĭu-gu-ĭés-cu) vb IV– vedz tu ***shicai***

shuguiri/shuguire (shĭu-gu-í-ri) sf – vedz tu ***shicai***

shuguit (shĭu-gu-ítŭ) adg – vedz tu ***shicai***

shuir (shĭú-irŭ) vb I shuirai (shĭu-i-ráĭ), shuiram (shĭu-i-rámŭ), shuiratã (shĭu-i-rá-tã), shuirari/shuirare (shĭu-i-rá-ri) – fac un vrondu suptsãri sh-lungu (multi ori cu unã piscã ma sh-cu

vimtul tsi-l suflu prit budzãli streasi); (mash pers. 3: vimtul, furtuna, cãndu bati vãrtos prit casi, arburi, etc., fatsi un vrondu suptsãri, lungu shi vãrtos); (expr: 1: ãnj shuirã (prit cap, prit minti) = ãnj yini, ãnj treatsi (tsiva prit minti); 2: lj-u shuir = (i) lj-dzãc; (ii) lj-dau nã pliscutã) *{ro: şuiera} {fr: siffler} {en: whistle, hiss}* ex: imnã shi shuirã; shuira tora cãtrã naljurea; shuirã-lj ca s-yinã; cum va-lj shuirã (expr: dzãcã) Dumnidzã; cãftã di tuti: fustãnj, neali, veri, yeamãndzã, di tuti cãti-lj shuirã prit cap (expr: trec prit minti); shuirã-lj (expr: dã-lj, tradzi-lj) unã batsã § ***shuirat***[1] (shĭu-i-rátŭ) adg shuiratã (shĭu-i-rá-tã), shuirats (shĭu-i-rátsĭ), shuirati/shuirate (shĭu-i-rá-ti) – tsi ari faptã un vrondu suptsãri shi lungu ca di shuir *{ro: şuierat} {fr: sifflé} {en: whistled}* § ***shuirari***[1]***/shuirare*** (shĭu-i-rá-ri) sf shuirãri (shĭu-i-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu shuirã cariva i tsiva *{ro: acţiunea de a şuiera, şuierare} {fr: action de siffler} {en: action of whistling, of hissing}* § ***shuirãturã*** (shĭu-i-rã-tú-rã) sf shuirãturi (shĭu-i-rã-túrĭ) – atsea tsi s-avdi cãndu shuirã cariva i tsiva; shuirari *{ro: şuierăturã} {fr: sifflement} {en: hissing}* ex: dauã shuirãturi (shuirãri) eara semnul cã s-aproachi tsiniva § ***shuirat***[2] (shĭu-i-rátŭ) sn shuiraturi (shĭu-i-rá-turĭ) – (unã cu ***shuirãturã***) ex: cãndu avdi shuiratlu (shuirãtura) a domnu-sui, cãnili ampaturã la nãs § ***shuirari***[2]***/shuirare*** (shĭu-i-rá-ri) sf shuirãri (shĭu-i-rắrĭ) – (unã cu ***shuirãturã***) ex: armãnlu aleadzi shuirarea aestã § ***shueară*** (shĭu-eá-rã) sf shueri (shĭu-ĭérĭ) – un lucru cari scoati un shuirat cãndu vimtul treatsi (suflã) prit nãs; unã hãlati njicã cu cari shuirã njitslji; piscã, pilipiscã, flueară *{ro: fluier} {fr: sifflet} {en: whistle}* § ***sueară*** (su-eá-rã) sf sueri (su-ĭérĭ) – (unã cu ***shueară***) § ***shiur*** (shi-úrŭ) vb I shiurai (shi-u-ráĭ), shiuram (shi-u-rámŭ), shiuratã (shi-u-rá-tã), shiurari/shiurare (shi-u-rá-ri) – (unã cu ***shuir***) ex: lã shiurai a caljlor s-bea apã) § ***shiurat***[1] (shi-u-rátŭ) adg shiuratã (shi-u-rá-tã), shiurats (shi-u-rátsĭ), shiurati/shiurate (shi-u-rá-ti) – (unã cu ***shuirat***[1]) § ***shiurari***[1]***/shiurare*** (shi-u-rá-ri) sf shiurãri (shi-u-rắrĭ) – (unã cu ***shuirari***[1])

shuirari[1]***/shuirare*** (shĭu-i-rá-ri) sf – vedz tu ***shuir***

shuirari[2]***/shuirare*** (shĭu-i-rá-ri) sf – vedz tu ***shuir***

shuirat[1] (shĭu-i-rátŭ) adg – vedz tu ***shuir***

shuirat[2] (shĭu-i-rátŭ) sn – vedz tu ***shuir***

shuirãturã (shĭu-i-rã-tú-rã) sf – vedz tu ***shuir***

shuitescu (shĭuĭ-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***shuntescu***

shuitiri/shuitire (shĭuĭ-tí-ri) sf – vedz tu ***shuntescu***

shuitit (shĭuĭ-títŭ) adg – vedz tu ***shuntescu***

shulari/shulare (shĭu-lá-ri) sf shulãri (shĭu-lắrĭ) – cusãturã lishoarã sh-cu hirlu tricut arar, faptã trã putsãn chiro (pãnã cãndu va si s-facã cusãtura-atsea bunã dit soni) *{ro: şular} {fr: couture raréfiée} {en: basting, tacking; basting thread}* ex: lj-ded nã shulari (u-acãtsai cu aclu arar, trã tora di oarã)

shulãtureauã (shu-lã-tu-reá-uã) sf – vedz tu ***shilãturã***

shulevcã (shĭu-lév-cã) sf shulevtsi/shulevtse (shĭu-lév-tsi) – dãrmã suptsãri shi nduplicatã ca un arcu *{ro: nuia arcuită} {fr: houssine, branche mince et arquée} {en: bent and thin branch, switch}*

shulinar (shĭu-li-nárŭ) sn – vedz tu ***shoput***

shulinari/shulinare (shĭu-li-ná-ri) sf – vedz tu ***shoput***

shulirã (shu-lí-rã) sf – vedz tu ***shalirã***

shulivari/shulivare (shĭu-li-vá-ri) sf – vedz tu ***shilvari***

shulj (shúljĭŭ) sn – vedz tu ***shilji***

shulji/shulje (shú-lji) sf – vedz tu ***shilji***

shulteash (shĭul-teáshĭŭ) sn shulteashuri (shĭul-teá-shĭurĭ) – lapti cu-ariz; uriz hertu tu lapti *{ro: orez cu lapte} {fr: lait au riz} {en: rice pudding}* ex: nj-platsi shulteashlu

shulundu (shĭu-lún-du) adg shulundã (shĭu-lún-dã), shulundzã (shĭu-lún-dzã), shulundi/shulunde (shĭu-lún-di) – (lucru) faptu ca di-un glar; glãrescu, hutsãscu, etc. *{ro: prostesc, mizer} {fr: stupide, misérable} {en: stupid miserable}* ex: zburãri shulundã (glãreascã)

shumã (shĭú-mã) sf – vedz tu ***shumcã***

shumbã (shĭúm-bã) sf – vedz tu ***shushcã***[2]

shumcã (shĭúm-cã) sf shumtsi/shumtse (shĭúm-tsi) – frãndzã uscatã; multimi di frãndzã sh-alumãchi njits (di-aradã uscati) adunati tu-un loc; frãndzãli tsi crescu pi un arburi; loc acupirit cu frãndzã uscati; livadi acupiritã cu earbã; shumã, shushtali *{ro: adunătură de crenguţe şi frunze uscate, frunziş; peluză} {fr: feuillage, amas de feuilles et petites branches sèches; pelouse, boulingrin} {en: foliage, branchiness; lawn}* ex: ca shumca (frãndza uscatã) cari-azboairã; lilicili di sum shumcã (frãndzã uscati) es; calea pi tu shumcã (livadi) cu lilici § ***shumã*** (shĭú-mã) sf shumuri (shĭú-murĭ) – (unã cu ***shumcã***) § ***shushtali*** (shĭúsh-ta-li) sf pl – (unã cu ***shumtsi***)

shumironj (shĭu-mi-rónjĭŭ) sm – vedz tu ***shumuronj***

shumuronj (shĭu-mu-rónjĭŭ) sm shumuronj (shĭu-mu-rónjĭ) – prici njicã tsi mãcã bubulits shi bãneadzã tu lãgunj sãpati sum loc (cu oclji njits acupirits cu-unã cheali, cu guna lai sh-cu cicioarli dinãinti ndreapti cum lipseashti tra s-poatã s-arãmã loclu); shumironj, mãshãronj, mushman, mushuronj *{ro: cârtiţă} {fr: taupe} {en: mole}* ex: shumuronjlji adarã oahti § ***shumironj*** (shĭu-mi-rónjĭŭ) sm shumironj (shĭu-mi-rónjĭ) – (unã cu ***shumuronj***)

shungru (shĭún-gru) adg shungrã (shĭun-grã), shungri (shĭun-gri), shungri/shungre (shĭun-gri) – singur *{ro: singur} {fr: seul} {en: alone}*

shunjari/shunjare (shĭu-njĭá-ri) sf – vedz tu ***shunjedz***

shunjat (shĭu-njátŭ) adg – vedz tu ***shunjedz***

shunjedz (shĭu-njĭédzŭ) (mi) vb I shunjai (shĭu-njĭáĭ), shunjam (shĭu-njĭámŭ), shunjatã (shĭu-njĭá-tã), shunjari/shunjare (shĭu-njĭá-ri) – (apa) fatsi un vrondu (cu hirbearea) *{ro: face un susur (apa când fierbe)} {fr: faire du bruit (l'eau qui bouille)} {en: make a sound (water when it boils)}* ex: shunjadzã (fatsi vrondu) apa dit tengiri § ***shunjat*** (shĭu-njátŭ) adg shunjatã (shĭu-njĭá-tã), shunjats (shĭu-njĭátsĭ), shunjati/shunjate (shĭu-njĭá-ti) – cari fatsi un vrondu (apa cu hirbearea) *{ro: care face un susur (apa când fierbe)} {fr: qui fait du bruit (l'eau qui bouille)} {en: who makes a sound (water when it boils)}* § ***shunjari/shunjare*** (shĭu-njĭá-ri) sf shunjeri (shĭu-njĭérĭ) – vrondul tsi s-avdi (cãndu apa hearbi) *{ro: acţiunea de a face un susur (apa când fierbe); susur de apă când fierbe} {fr: action de faire du bruit (l'eau qui bouille); bruit d'eau bouillante} {en: action of making a sound (water when it boils); the sound made by boiling water}*

shunjitsã (shĭu-njí-tsã) sf – vedz tu ***shinitsã***

shuntescu (shĭun-tés-cu) (mi) vb IV shuntii (shĭun-tíĭ), shunteam (shĭun-teámŭ), shuntitã (shĭun-tí-tã), shuntiri/shuntire (shĭun-tí-ri) – nj-trec oara; fac chefi, mi njir, shuitescu, shintescu *{ro: (se) distra, trece timpul} {fr: distrer, tuer le temps} {en: take his mind off, kill his time}* ex: mi shuntii (nj-tricui oara, mi njirai) nã sãhati pit pãzarea di yiptu; s-shunteashti (si-anvãrteashti, s-njirã) fãrã s-facã tsiva § ***shuntit*** (shĭun-títŭ) adg shuntitã (shĭun-tí-tã), shuntits (shĭun-títsĭ), shuntiti/shuntite (shĭun-tí-ti) – tsi sh-ari tricutã oara; tsi ari faptã chefi,; tsi s-ari njiratã, shuitit, shintit *{ro: distrat, care a trecut timpul} {fr: distrait, qui a tué son temps} {en: who has taken his mind off, who has killed his time}* ex: easti shuntit (traptu, njirat, alãsat) di la lucru cu ipotisea-aestã § ***shuntiri/shuntire*** (shĭun-tí-ri) sf shuntiri (shĭun-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-njirã tra shi sh-treatsi oara; tritsearea oarã; shuitiri, shintiri *{ro: acţiunea de a se distra, de a-şi trece timpul} {fr: action de se se distraire, de tuer le temps} {en: action of taking his mind off; of killing his time}* § ***shuitescu*** (shĭuĭ-tés-cu) (mi) vb IV shuitii (shĭuĭ-tíĭ), shuiteam (shĭuĭ-teámŭ), shuititã (shĭuĭ-tí-tã), shuitiri/shuitire (shĭuĭ-tí-ri) – (unã cu ***shuntescu***) ex: mi shuitii (mi njirai, feci chefi) niheamã cu gadurili a hilji-meai § ***shuitit*** (shĭuĭ-títŭ) adg shuititã (shĭuĭ-tí-tã), shuitits (shĭuĭ-títsĭ), shuititi/shuitite (shĭuĭ-tí-ti) – (unã cu ***shuntit***) § ***shuitiri/shuitire*** (shĭuĭ-tí-ri) sf shuitiri (shĭuĭ-tírĭ) – (unã cu ***shuntiri***)

shuntiri/shuntire (shĭun-tí-ri) sf – vedz tu ***shuntescu***

shuntit (shĭun-títŭ) adg – vedz tu ***shuntescu***

shupãr[1] (shú-pãrŭ) sn shupãri/shupãre (shú-pã-ri) – shupur, shupir, rizili, arizili, arizilji, mãitapi, pezã, arãdeari, arãdiri, mbizuiri, mbizuiturã, mpizuiri, pizuiri *{ro: batjocură} {fr: moquerie, raillerie} {en: mockery, scoffing}* § ***shupãr***[2] (shú-pãrŭ) vb I shupãrai (shu-pã-ráĭ), shupãram (shu-pã-rámŭ),

shupãratã (shu-pã-rá-tã), shupãrari/shupãrare (shu-pã-rá-ri) – cu zboarã i fapti (tsi suntu dealihea i shicãi) voi s-lu fac pri cariva si s-arushineadzã niheamã icã s-lji fac atselj di deavãrliga si sh-arãdã di el; nj-arãd, shupãredz, shupur, shupir, shupiredz, pizuescu, mpizuescu, mbizuescu, rizilescu, rizilipsescu *{ro: (a-şi) bate joc, a batjocori}* *{fr: se moquer, railler}* *{en: moke, jeer, make fun of}* ex: acãtsarã s-lu shupãrã (sh-arãdã di el) § ***shupãredz*** (shu-pã-rédzŭ) vb I shupãrai (shu-pã-ráĭ), shupãram (shu-pã-rámŭ), shupãratã (shu-pã-rá-tã), shupãrari/shupãrare (shu-pã-rá-ri) – (unã cu ***shupãr***[1]) § ***shupãrat*** (shu-pã-rátŭ) adg shupãratã (shu-pã-rá-tã), shupãrats (shu-pã-rátsĭ), shupãrati/shupãrate (shu-pã-rá-ti) – di cari sh-arãdi (sh-pizueashti) cariva; shupirat, shupurat, pizuit, mpizuit, mbizuit, rizilit, rizilipsit *{ro: batjocorit}* *{fr: moqué, raillé}* *{en: moked, jeered, made fun}* § ***shupãrari/shupãrare*** (shu-pã-rá-ri) sf shupãrãri (shu-pã-rắrĭ) – shupirari, shupurari, pizuiri, pizuiri, mpizuiri, mbizuiri, riziliri, rizilipsiri *{ro: acţiunea de a batjocori; batjocorire}* *{fr: action de se moquer (railler)}* *{en: action of jeering (making fun)}* § ***shupãrãtor*** (shu-pã-rã-tórŭ) adg shupãrãtoari/shupãrãtoare (shu-pã-rã-toá-ri), shupãrãtori (shu-pã-rã-tórĭ), shupãrãtoari/shupãrãtoare (shu-pã-rã-toá-ri) – tsi sh-arãdi (sh-pizueashti) di cariva, shupãronj, mãitãpci, mbizuitor, mpizuitor, pizuitor, pizuearic *{ro: batjocoritor}* *{fr: moqueur, railleur}* *{en: mocker, scoffer}* § ***shupãronj*** (shu-pã-rónjŭ) adg shupãroanji/shupãroanje (shu-pã-roá-nji), shupãronj (shu-pã-rónjĭ), shupãroanji/shupãroanje (shu-pã-roá-nji) – (unã cu ***shupãrãtor***) § ***shupur***[1] (shú-purŭ) sn shupuri/shupure (shú-pu-ri) – (unã cu ***shupãr***[1]) § ***shupur***[2] (shú-purŭ) vb I shupurai (shu-pu-ráĭ), shupuram (shu-pu-rámŭ), shupuratã (shu-pu-rá-tã), shupurari/shupurare (shu-pu-rá-ri) – (unã cu ***shupãr***[2]) § ***shupuredz*** (shu-pu-rédzŭ) vb I shupurai (shu-pu-ráĭ), shupuram (shu-pu-rámŭ), shupuratã (shu-pu-rá-tã), shupurari/shupurare (shu-pu-rá-ri) – (unã cu ***shupãredz***) ex: armãnjlji-lj shupureadzã (sh-arãd di elj) § ***shupurat*** (shu-pu-rátŭ) adg shupuratã (shu-pu-rá-tã), shupurats (shu-pu-rátsĭ), shupurati/shupurate (shu-pu-rá-ti) – (unã cu ***shupãrat***) § ***shupurari/shupurare*** (shu-pu-rá-ri) sf shupurãri (shu-pu-rắrĭ) – (unã cu ***shupãrari***) ex: s-him ti shupurari (rizilipsiri); shupurãri, grai niundziti § ***shupir***[1] (shú-pirŭ) vb I shupirai (shu-pi-ráĭ), shupiram (shu-pi-rámŭ), shupiratã (shu-pi-rá-tã), shupirari/shupirare (shu-pi-rá-ri) – (unã cu ***shupãr***[2]) § ***shupiredz***[1] (shu-pi-rédzŭ) vb I shupirai (shu-pi-ráĭ), shupiram (shu-pi-rámŭ), shupiratã (shu-pi-rá-tã), shupirari/shupirare (shu-pi-rá-ri) – (unã cu ***shupãr***[2]) § ***shupirat***[1] (shu-pi-rátŭ) adg shupiratã (shu-pi-rá-tã), shupirats (shu-pi-rátsĭ), shupirati/shupirate (shu-pi-rá-ti) – (unã cu ***shupãrat***) § ***shupirari***[1]***/shupirare*** (shu-pi-rá-ri) sf shupirãri (shu-pi-rắrĭ) – (unã cu ***shupãrari***) § ***shupir***[3] (shú-pirŭ) sn shupiri/shupire (shú-pi-ri) – (unã cu ***shupãr***[1]) ex: shupirlu (rizilea) a lumiljei; shupirlu (peza) ali etã; trã shupir (rizili) li dzãtsea

shupãr[2] (shú-pãrŭ) sn – vedz tu ***shupãr***[1]

shupãrari/shupãrare (shu-pã-rá-ri) sf – vedz tu ***shupãr***[1]

shupãrat (shu-pã-rátŭ) adg – vedz tu ***shupãr***[1]

shupãrãtor (shu-pã-rã-tórŭ) adg – vedz tu ***shupãr***[1]

shupãredz (shu-pã-rédzŭ) vb I – vedz tu ***shupãr***[1]

shupãronj (shu-pã-rónjŭ) adg – vedz tu ***shupãr***[1]

shupãrteacã (shu-pãr-teá-cã) sf – vedz tu ***purtecã***

shupir[1] (shú-pirŭ) vb I – vedz tu ***shupãr***[1]

shupir[2] (shú-pirŭ) vb I shupirai (shu-pi-ráĭ), shupiram (shu-pi-rámŭ), shupiratã (shu-pi-rá-tã), shupirari/shupirare (shu-pi-rá-ri) – zburãscu multu peanarga (cu-unã boatsi apusã, la ureaclji) tsi mizi s-avdi; shuptir, shuptiredz, shushur, shushuredz, shuptur, shupturedz, aburedz, ciuciur, ciuciuredz, shurshur, shurshuredz, pushpur, pushpuredz, pãshpuredz, pishpuredz *{ro: şopti}* *{fr: chuchoter}* *{en: whisper}* § ***shupiredz***[2] (shu-pi-rédzŭ) vb I shupirai (shu-pi-ráĭ), shupiram (shu-pi-rámŭ), shupiratã (shu-pi-rá-tã), shupirari/shupirare (shu-pi-rá-ri) – (unã cu shupir[2]) § ***shupirat***[2] (shu-pi-rátŭ) adg shupiratã (shu-pi-rá-tã), shupirats (shu-pi-rátsĭ), shupirati/shupirate (shu-pi-rá-ti) – zburãt (asunat) peanarga; shuptirat, shushurat, ciuciurat, etc. *{ro: şoptit}* *{fr: chuchoté}* *{en: whispered}* § ***shupirari***[2]***/shupirare*** (shu-pi-rá-ri) sf shupirãri (shu-pi-rắrĭ) – zburãri (asunari) multu peanarga; shuptirari, shushurari, ciuciurari, etc. *{ro: acţiunea de a şopti; şoptire}* *{fr: action de chuchoter}* *{en: action of whispering}*

shupir[3] (shú-pirŭ) sn – vedz tu shupãr[1]

shupirari[1]***/shupirare*** (shu-pi-rá-ri) sf – vedz tu ***shupãr***[1]

shupirari[2]***/shupirare*** (shu-pi-rá-ri) sf – vedz tu ***shupir***[2]

shupirat[1] (shu-pi-rátŭ) adg – vedz tu ***shupãr***[1]

shupirat[2] (shu-pi-rátŭ) adg – vedz tu ***shupir***[2]

shupiredz[1] (shu-pi-rédzŭ) vb I – vedz tu ***shupãr***[1]

shupiredz[2] (shu-pi-rédzŭ) vb I – vedz tu ***shupir***[2]

shuplã (shĭu-plã) sf shupli/shuple (shĭu-pli) – pitã di curcubetã *{ro: plăcintă de dovleac}* *{fr: galette feuilletée de citrouille}* *{en: Aromanian type of pumpkin pie}*

shupleacã (shĭu-pleá-cã) sf – vedz tu ***shuplu***

shuplic (shĭú-plic) vb I – vedz tu ***shuplu***

shuplicari/shuplicare (shĭu-pli-cá-ri) sf – vedz tu ***shuplu***

shuplicat (shĭu-pli-cátŭ) adg – vedz tu ***shuplu***

shuplid (shĭú-plidŭ) adg shuplidã (shĭú-pli-dã), shuplidz (shĭú-plidzĭ), shuplidi/shuplide (shĭú-pli-di) – tsi nu-ari peri ãn cap (cã-lj cãdzurã tuts); shupliv, chel, chelesh, chilesh, chiros, calvu *{ro: chel}* *{fr: chauve}* *{en: bald}* § ***shupliv***[2] (shĭú-plivŭ) adg shuplivã (shĭú-pli-vã), shupliyi (shĭú-pliyĭ), shuplivi/shuplive (shĭú-pli-vi) – (unã cu ***shuplid***)

shupliv[1] (shĭú-plivŭ) adg – vedz tu ***shuplivos***

shupliv[2] (shĭú-plivŭ) adg – vedz tu ***shuplid***

shuplivos (shĭu-pli-vósŭ) adg shuplivoasã (shĭu-pli-voá-sã), shuplivosh (shĭu-pli-vóshĭ), shuplivoasi/shuplivoase (shĭu-pli-voá-si) – (lucru) tsi easti putrid; (lucru) tsi ari putridzãtã; shupliv, putrid. putridzãt, ciuruc *{ro: putrezit}* *{fr: pourri}* *{en: rotten}* ex: lumachi shuplivoasã (putridzãtã) § ***shupliv***[1] (shĭú-plivŭ) adg shuplivã (shĭú-pli-vã), shupliyi (shĭú-pliyĭ), shuplivi/shuplive (shĭú-pli-vi) – (unã cu ***shuplivos***)

shuplu (shĭu-plu) sm shuplji (shĭúp-lji) – palma ncljisã stres cu dzeadzitli adunati pristi ea; aguditura faptã cu palma ncljisã stres; shub, suplu, bush, bushtu, bushur *{ro: pumn; lovitură de pumn}* *{fr: poing; coup de poing}* *{en: fist; punch with the fist}* § ***suplu*** (súp-lu) sm suplji (súp-lji) – (unã cu ***shuplu***) § ***shub*** (shĭúbŭ) sm pl(?) – (unã cu ***shuplu***) § ***shupleacã*** (shĭu-pleá-cã) sf shuplets (shĭu-plétsĭ) – aguditurã faptã cu palma (di-arada, pri fatsa-a omlui); pliscutã, batsã, flãscutã, fluscutã, fliscutã, ghiushtã, shubã *{ro: palmă}* *{fr: gifle, soufflet}* *{en: slap in the face}* ex: cu shupleaca (batsa) s-bati el; lj-ari nã shupleacã (pliscutã) § ***shubã***[2] (shĭú-bã) sf shubi/shube (shĭú-bi) – (unã cu ***shupleacã***) § ***shuplic*** (shĭú-plic) vb I shuplicai (shĭu-pli-cáĭ), shuplicam (shĭu-pli-cámŭ), shuplicatã (shĭu-pli-cá-tã), shuplicari/shuplicare (shĭu-pli-cá-ri) – lj-dau (lj-trag, lj-ardu, lj-alichescu, etc.) un shuplu i unã unã shupleacã (cu bushlu, cu palma); vilili (albili) nj-da unã lãngoari arauã; miacatsã unã lãngoari (tsi dunjaea pistipseashti cã nj-easti datã di vili, di albi, sh-cari s-aspuni di-aradã cu pirito sh-cu hiori tsi-nj trec prit trup); cad lãndzit; escu niputut; dzac hivrit tu crivati; hivrescu, hiuvrescu, lãndzidzãscu, dzac *{ro: lovi cu pulmul, pălmui; (se) îmbolnăvi}* *{fr: gifler; rendre (tomber, être) malade}* *{en: slap; get sick, make someone sick}* § ***shuplicat*** (shĭu-pli-cátŭ) adg shuplicatã (shĭu-pli-cá-tã), shuplicats (shĭu-pli-cátsĭ), shuplicati/shuplicate (shĭu-pli-cá-ti) – tsi easti agudit cu bushlu; tsi-lj s-ari datã nã pliscutã; tsi easti lãndzit cu pirito shi-l trec hiori ca di-arcoari; tsi easti acãtsat di-unã lãngoari; hivrit, hiuvrit, lãndzidzãt *{ro: pălmuit; îmbolnăvit, atins de febră}* *{fr: giflé; rendu (tombé) malade, atteint de fièvre, qui a la fièvre}* *{en: slapped; who got (has) a fever}* § ***shuplicari/shuplicare*** (shĭu-pli-cá-ri) sf shuplicãri (shĭu-pli-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva shuplicã, i hivreashti (lãndzidzashti); hivriri, hiuvriri, lãndzidzãri *{ro: acţiunea de a pălmui, de a se îmbolnăvi; pălmuire, îmbolnăvire}* *{fr: action de gifler; de tomber (d'être) malade}* *{en: action of slapping; of falling ill; of getting (making someone) sick}* § ***nshuplic*** (nshú-plicŭ) vb I nshuplicai (nshu-pli-cáĭ), nshuplicam (nshu-pli-cámŭ), nshuplicatã (nshu-pli-cá-tã), nshuplicari/nshuplica-

re (nshu-pli-cá-ri) – (unã cu ***shuplic***) ex: lu nshuplicai (lj-ded pliscuti) cu dauãli mãnj; s-nu trets noaptea pi sum chicutã cã ti nshuplicã (va ti-agudeascã, va tsã da unã lãngoari) dzãnili § ***nshuplicat*** (nshu-pli-cátŭ) adg nshuplicatã (nshu-pli-cá-tã), nshuplicats (nshu-pli-cátsĭ), nshuplicati/nshuplicate (nshu-pli-cá-ti) – (unã cu ***shuplicat***) ex: moashili spun cã easti nshuplicatã (aguditã, lãndzidzãtã di vili) § ***nshuplicari/nshuplicare*** (nshu-pli-cá-ri) sf nshuplicãri (nshu-pli-cắrĭ) – (unã cu ***shuplicari***)

shuptir (shúp-tirŭ) vb I shuptirai (shup-ti-ráĭ), shuptiram (shup-ti-rámŭ), shuptiratã (shup-ti-rá-tã), shuptirari/shuptirare (shup-ti-rá-ri) – zburãscu (asun) multu peanarga (cu-unã boatsi apusã, la ureaclji); shuptiredz, aburedz, ciuciur, ciuciuredz, shurshur, shurshuredz, shupir, shupiredz, shushur, shushuredz, shuptur, shupturedz, pushpur, pushpuredz, pãshpuredz, pishpuredz *{ro: şoptesc}* *{fr: chuchoter}* *{en: whisper}* ex: Stã-Mãrii! shuptirã nãsã § ***shuptiredz*** (shup-ti-rédzŭ) vb I shuptirai (shup-ti-ráĭ), shuptiram (shup-ti-rámŭ), shuptiratã (shup-ti-rá-tã), shuptirari/shuptirare (shup-ti-rá-ri) – (unã cu ***shuptir***) § ***shuptirat*** (shup-ti-rátŭ) adg shuptiratã (shup-ti-rá-tã), shuptirats (shup-ti-rátsĭ), shuptirati/shuptirate (shup-ti-rá-ti) – zburãt (asunat) peanarga; aburat, ciuciurat, etc. *{ro: şoptit}* *{fr: chuchoté}* *{en: whispered}* § ***shuptirari/shuptirare*** (shup-ti-rá-ri) sf shuptirãri (shup-ti-rắrĭ) – zburãri (asunari) multu peanarga; aburari, ciuciurari, etc. *{ro: acţiunea de a şopti; şoptire}* *{fr: action de chuchoter}* *{en: action of whispering}* § ***shuptur*** (shúp-turŭ) vb I shupturai (shup-tu-ráĭ), shupturam (shup-tu-rámŭ), shupturatã (shup-tu-rá-tã), shupturari/shuptirare (shup-ti-rá-ri) – (unã cu ***shuptir***) ex: lã shupturã (ciuciurã) ascumtishalui; ascultsã tsi shuptura (ciuciura) ljundarlji § ***shupturedz*** (shup-tu-rédzŭ) vb I shupturai (shup-tu-ráĭ), shupturam (shup-tu-rámŭ), shupturatã (shup-tu-rá-tã), shupturari/shuptirare (shup-ti-rá-ri) – (unã cu ***shuptiredz***) § ***shupturat*** (shup-tu-rátŭ) adg shupturatã (shup-tu-rá-tã), shupturats (shup-tu-rátsĭ), shupturati/shupturate (shup-tu-rá-ti) – (unã cu ***shuptirat***) § ***shupturari/shupturare*** (shup-tu-rá-ri) sf shupturãri (shup-tu-rắrĭ) – (unã cu ***shuptirari***) § ***shuputescu*** (shĭu-pu-tés-cu) vb IV shuputii (shĭu-pu-tíĭ), shuputeam (shĭu-pu-teámŭ), shuputitã (shĭu-pu-tí-tã), shuputiri/shuputire (shĭu-pu-tí-ri) – (unã cu ***shuptir***) § ***shuputit*** (shĭu-pu-títŭ) adg shuputitã (shĭu-pu-tí-tã), shuputits (shĭu-pu-títsĭ), shuputiti/shuputite (shĭu-pu-tí-ti) – (unã cu ***shuptirat***) § ***shuputiri/shuputire*** (shĭu-pu-tí-ri) sf shuputiri (shĭu-pu-tírĭ) – (unã cu ***shuptirari***) ex: di pri fag nã shuputiri suschirã § ***shushur*** (shú-shurŭ) vb I shushurai (shu-shu-ráĭ), shushuram (shu-shu-rámŭ), shushuratã (shu-shu-rá-tã), shushurari/shushurare (shu-shu-rá-ri) – (unã cu ***shuptir***) § ***shushuredz*** (shu-shu-rédzŭ) vb I shushurai (shu-shu-ráĭ), shushuram (shu-shu-rámŭ), shushuratã (shu-shu-rá-tã), shushurari/shushurare (shu-shu-rá-ri) – (unã cu ***shuptiredz***) § ***shushurat*** (shu-shu-rátŭ) adg shushuratã (shu-shu-rá-tã), shushurats (shu-shu-rátsĭ), shushurati/shushurate (shu-shu-rá-ti) – (unã cu ***shuptirat***) § ***shushurari/shushurare*** (shu-shu-rá-ri) sf shushurãri (shu-shu-rắrĭ) – (unã cu ***shuptirari***) ex: dit pishtirei s-anãltsa shushurãri § ***shurshur*** (shú-shurŭ) vb I shurshurai (shur-shu-ráĭ), shurshuram (shur-shu-rámŭ), shurshuratã (shur-shu-rá-tã), shurshurari/shurshurare (shur-shu-rá-ri) – (unã cu ***shuptir***) § ***shurshuredz*** (shur-shu-rédzŭ) vb I shurshurai (shur-shu-ráĭ), shurshuram (shur-shu-rámŭ), shurshuratã (shur-shu-rá-tã), shurshurari/shurshurare (shur-shu-rá-ri) – (unã cu ***shuptiredz***) § ***shurshurat*** (shur-shu-rátŭ) adg shurshuratã (shur-shu-rá-tã), shurshurats (shur-shu-rátsĭ), shurshurati/shurshurate (shur-shu-rá-ti) – (unã cu ***shuptirat***) § ***shurshurari/shurshurare*** (shur-shu-rá-ri) sf shurshurãri (shur-shu-rắrĭ) – (unã cu ***shuptirari***)

shuptirari/shuptirare (shup-ti-rá-ri) sf – vedz tu ***shuptir***

shuptirat (shup-ti-rátŭ) adg – vedz tu ***shuptir***

shuptiredz (shup-ti-rédzŭ) vb I – vedz tu ***shuptir***

shuptur (shúp-turŭ) vb I – vedz tu ***shuptir***

shupturari/shupturare (shup-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***shuptir***

shupturat (shup-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***shuptir***

shupturedz (shup-tu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***shuptir***

shupur[1] (shú-purŭ) sn – vedz tu ***shupãr***[1]

shupur[2] (shú-purŭ) sn – vedz tu ***shupãr***[1]

shupurari/shupurare (shu-pu-rá-ri) sf – vedz tu ***shupãr***[1]

shupurat (shu-pu-rátŭ) adg – vedz tu ***shupãr***[1]

shupuredz (shu-pu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***shupãr***[1]

shupurteacã (shu-pur-teá-cã) sf – vedz tu ***purtecã***

shuputescu (shĭu-pu-tés-cu) vb IV – vedz tu ***shuptir***

shuputir (shĭu-pu-tírŭ) sf – vedz tu ***shoput***

shuputiri/shuputire (shĭu-pu-tí-ri) sf – vedz tu ***shuptir***

shuputit (shĭu-pu-títŭ) adg – vedz tu ***shuptir***

shurcã (shĭúr-cã) sf – vedz tu ***shoput***

shurduescu (shĭur-du-és-cu) vb IV – vedz tu ***surdu***

shurduiri/shurduire (shĭur-du-í-ri) sf – vedz tu ***surdu***

shurduit (shĭur-du-ítŭ) adg – vedz tu ***surdu***

shuricami/shuricame (shĭu-ti-cá-mi) sf – vedz tu ***shoaric***

shurichinã (shĭu-ri-chí-nã) sf shurichini/shurichine (shĭu-ri-chí-ni) – earbã tsi creashti prit tuti locurli, pi cãmpu i pit uboarili-a oaminjlor, cu frãndzã ca peani sh-lilicili di-aradã albi adunati stog ca tu-unã soi di arapun i umbrelã; shiriãchinã, shuricinã, coadã-shurichinã *{ro: coada şoricelului}* *{fr: achillée, milles feuilles, herbe aux compures}* *{en: milfoil, yarrow}* ex: a shurichinãljei ãlj si dzãc shi coadã-shurichinã § ***shuricinã*** (shĭu-ri-cí-nã) sf shuricini/shuricine (shĭu-ri-cí-ni) – (unã cu ***shurichinã***) § ***shiriãchinã*** (shi-ri-ĭã-chí-nã) sf shiriãchini/shiriãchine (shi-ri-ĭã-chí-ni) – (unã cu ***shurichinã***) ex: coadã di shiriãchinã

shurichits (shĭu-ri-chítsŭ) sm, sf – vedz tu ***shoaric***

shuricinã (shĭu-ri-cí-nã) sf – vedz tu ***shurichinã***

shuricoanjĭ[1]***/shuricoanje*** (shĭu-ri-coá-nji) sf – vedz tu ***shoaric***

shuricoanjĭ[2]***/shuricoanje*** (shĭu-ri-coá-nji) sf – vedz tu ***shoaric***

shuricush (shĭu-ri-cúshĭŭ) sm, sf – vedz tu ***shoaric***

shurpicari/shurpicare (shĭur-pi-cá-ri) sf – vedz tu ***sharpi***

shurpicat (shĭur-pi-cátŭ) adg – vedz tu ***sharpi***

shurpichedz (shĭur-pi-chĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***sharpi***

shurshur (shú-shurŭ) vb I – vedz tu ***shuptir***

shur-shur! (shĭúr-shĭúr) inter – vedz tu ***shuruinã***

shurshurari/shushurare (shu-shu-rá-ri) sf – vedz tu ***shuptir***

shurshurat (shu-shu-rátŭ) adg – vedz tu ***shuptir***

shurshuredz (shu-shu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***shuptir***

shurtescu (shur-tés-cu) vb IV shurtii (shur-tíĭ), shurteam (shur-teámŭ), shurtitã (shur-tí-tã), shurtiri/shurtire (shur-tí-ri) – talj un mãdular multu prunjar a omlui (mãnã, cicior, etc.tsi-acãtsã multu pronj) tra s-lj-ascap bana; talj alumãchili-a unui pom i truplu-a unei plantã; ambuljisescu un pom (trandafil, etc.); fac ashlamai un pom; ambuljisescu *{ro: altoi, tăia, reteza}* *{fr: greffer, enter, trancher, couper}* *{en: graft, amputate}* § ***shurtit*** (shur-títŭ) adg shurtitã (shur-tí-tã), shurtits (shur-títsĭ), shurtiti/shurtite (shur-tí-ti) – (omlu) tsi-lj s-ari tãljatã un mãdular; (pomlu, trandafilu, etc.) tsi easti faptu ashlamai; ambuljisit *{ro: altoit, tăiat, retezat}* *{fr: greffé, enté, tranché, coupé}* *{en: grafted, amputated}* § ***shurtiri/shurtire*** (shur-tí-ri) sf shurtiri (shur-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-shurteashti tsiva; atsea tsi s-fatsi cãndu s-fatsi un pom ashlamai *{ro: acţiunea de a altoi, de a tăia, de a reteza; altoire, tăiere, retezare}* *{fr: action de greffer, d'enter, de trancher, de couper}* *{en: action of grafting, of amputating}* § ***nshurtescu*** (nshur-tés-cu) (mi) vb IV nshurtii (nshur-tíĭ), nshurteam (nshur-teámŭ), nshurtitã (nshur-tí-tã), nshurtiri/nshurtire (nshur-tí-ri) – (unã cu ***shurtescu***) ex: lu nshurti (tãlje, shcurtã) dit mesi; nu easti vahtea si nshurtim (s-lj-ambuljisim) ponjlji § ***nshurtit*** (nshur-títŭ) adg nshurtitã (nshur-tí-tã), nshurtits (nshur-títsĭ), nshurtiti/nshurtite (nshur-tí-ti) – (unã cu ***shurtit***) § ***nshurtiri/nshurtire*** (nshur-tí-ri) sf nshurtiri (nshur-tírĭ) – (unã cu ***shurtiri***)

shurtiri/shurtire (shur-tí-ri) sf – vedz tu ***shurtescu***

shurtit (shur-títŭ) adg – vedz tu ***shurtescu***

shurub (shĭu-rúbŭ) sn shuruburi (shĭu-rú-burĭ) – unã hãlati tsi s-bagã tu dauã (i ma multi) lucri tra s-li tsãnã deadun ca un singur lucru, shi sh-u-adutsi cu-unã soi di penurã (maxutarcu faptã tra s-nu intrã tu lucri cu bãtearea-a ljei cu cioclu, ma cu shutsãrea shi pindzearea-a ljei, putsãn cãti putsãn); vidã *{ro: şurub}* *{fr: vis, boulon}* *{en: screw}*

shuruinã (shĭu-ru-í-nã) sf shuruinj (shĭu-ru-ínjĭ) – apã tsi curã multu-agonja pi-unã cali multu ncljinatã (dupã unã ploai mari, dupã tuchirea agonja a neauãljei, etc.); muljiturã (sãndzi, lacrinj, etc.) tsi curã multã sh-agonja; proi, puvonj, zãntunã *{ro: şiroi, şuvoi} {fr: flot, torrent} {en: flood, flow, stream, torrent}* ex: sãndzili curã dit mini shuruinã (proi, puvonj) § ***shur-shur!*** (shĭúr-shĭúr) inter – zbor tsi-aspuni vrondul tsi-l fatsi unã shuruinã; shurshurarea tsi u fatsi unã apã tsi curã *{ro: sunetul făcut de un şiroi} {fr: mot qui exprime le son d'un flot} {en: word espressing the noise made by a stream}*

shurup (shĭu-rúpŭ) sn – vedz tu ***siropi***

shushãri/shushãre (shĭu-shắ-ri) sf – vedz tu ***shoshi***

shushãscu (shĭu-shắs-cu) vb IV – vedz tu ***shoshi***

shushãt (shĭu-shắtŭ) adg – vedz tu ***shoshi***

shushcã[1] (shĭúsh-cã) sf – vedz tu ***ciushcã***

shushcã[2] (shĭúsh-cã) sf shushti/shushte (shĭúsh-ti) – umflãturã faptã pi truplu-a omlui dupã unã goadã; umflãturã, ciumã, ciumbã, giumbã, jumbã, shumbã, giumcã, shutã, cocoshurã *{ro: umflătură făcută de la o lovitură, scrofulă} {fr: scrofule, enflure causée par un shoc, par un heurt} {en: scrofula, swelling caused by a blow}* § ***shumbã*** (shĭúm-bã) sf shumbi/shumbe (shĭúm-bi) – (unã cu ***shushcã***[2])

shushcã[3] (shĭúsh-cã) sf shushti/shushte (shĭúsh-ti) – fãsulji hearti fãrã dzamã *{ro: fasole fiartă fără zeamă} {fr: haricots bouillis sans jus} {en: boiled beans}*

shushescu (shĭu-shĭés-cu) vb IV – vedz tu ***shoshi***

shushiri/shushire (shĭu-shí-ri) sf – vedz tu ***shoshi***

shushit (shĭu-shítŭ) adg – vedz tu ***shoshi***

shushtali (shĭúsh-ta-li) sf pl – vedz tu ***shumcã***

shushuescu (shĭu-shĭu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***shoshi***

shushuiri/shushuire (shĭu-shĭu-í-ri) sf – vedz tu ***shoshi***

shushuit (shĭu-shĭu-ítŭ) adg – vedz tu ***shoshi***

shushumag (shĭu-shĭu-mágŭ) sn shushumadzi/shishumadze (shĭu-shĭu-má-dzi) – njits topi di pljumbu (ca gãrnutsã njits) tsi s-aflã bãgati tu-unã soi di curshumi cari, dupã tsi easti-aminatã dit tufechi, s-disfatsi shi topili s-arãspãndescu sh-agudescu nu un ma multi lucri di deavãrliga; njicã cumatã di stupã aminatã dit unã pliscã; ciuciumadzi, ashishi, bãlãtãnj *{ro: alice} {fr: petit plomb, grenaille utilisée dans des clifoires} {en: small pellet used in a pop gun}*

shushur (shú-shurŭ) vb I – vedz tu ***shuptir***

shushurari/shushurare (shu-shu-rá-ri) sf – vedz tu ***shuptir***

shushurat (shu-shu-rátŭ) adg – vedz tu ***shuptir***

shushuredz (shu-shu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***shuptir***

shut[1] (shĭútŭ) adg shutã (shĭú-tã), shuts (shĭútsĭ), shuti/shute (shĭú-ti) – tsi nu-ari coarni; cari nu fatsi coarni; tsi nu-ari pãrtsã tsi es cãtã nafoarã dit unã fatsã; cãrshut, ciut; (expr: 1: saricã shutã = saricã fãrã ureclji; 2: hiu shut; mi-adrai shut = hiu multu gras; mi ngrãshai multu) *{ro: fără coarne} {fr: qui n'a pas des cornes} {en: without horns}* ex: capra shutã (cãrshutã); moashi cu saricã shutã (expr: saricã fãrã ureclji); shut (expr: multu gras) ti-adrash; caljlji lj-am shuts (expr: lj-am multu grash) § ***ciut*** (cĭútŭ) adg ciutã (cĭú-tã), ciuts (cĭútsĭ), ciuti/ciute (cĭú-ti) – (unã cu ***shut***[1]) § ***shut***[2] (shĭútŭ) sm shuteanj (shĭú-teanjĭ) – hiintsã dit pistea crishtinã cari easti ntrupusharea-a duhlui arãu (easti dushmanlu-al Dumnidzã, bãneadzã tu colasi shi easti multi ori aspus a laolui ca un om cu coarni, cu coadã, cu unglji di pravdã, etc.); drac, darac, dyeavul, deaul, gheavol, demun, gatsal, sãtãnã, shaitan, stimpinat, tartacuti, triscatarat, zarzavuli, dzardzavuchi, dzardzavuli, zarzavul, curnut, atsel cu-un cicior, aclo si-lj hibã, atsel din vali, shutlu din vali, aclo sã-lj hibã, si-lj creapã numa, s-lu ncljidã loclu, atsel cu coadã, atsel cu un cornu, atsel di sum punti, etc. *{ro: drac} {fr: diable} {en: devil}* ex: ia-l shutlu (draclu) tu tastru, cu coarni cu tut; sãrgljirã shuteanjlji (dratslji) pri el; ia stats, shuteanjlji, putsãn § ***shut***[3] (shĭútŭ) sm shuts (shĭútsĭ) – crup frãmtu, faptu tsivali; cumatã di oalã frãmtã; hrup, ciuvanj *{ro: ciob de oală} {fr: tesson, cruche cassée} {en: shiver, crock, broken pot}* ex: shutlu (hruplu) sh-arãdi di stamnã § ***shutã***[1] (shĭú-tã) sf shuti/shute (shĭú-ti) – tengiri (tingire, tingeri, tingiri) fãrã mãnushi *{ro: oală de fiert fără mănere} {fr: marmite sans anse} {en: cooking pot without handles}* § ***shutã***[2] (shĭú-tã) sf shuti/shute (shĭú-ti) – caprã fãrã coarni; zãrcadã fãrã coarni; cãrshutã, corciutã *{ro: capră fără coarne} {fr: chevrette qui n'a pas des cornes} {en: goat without horns}* ex: tserghi, shuti (zãrcãdz fãrã coarni) § ***nshutescu*** (nshĭu-tés-cu) (mi) vb IV nshutii (nshĭu-tíĭ), nshuteam (nshĭu-teámŭ), nshutitã (nshĭu-tí-tã), nshutiri/nshutire (nshĭu-tí-ri) – talj coarnili di la unã pravdã; talj (arup, aspargu, etc.) pãrtsãli tsi-ansar cãtã nafoarã a unlui lucru sh-lj-u fac fatsa s-hibã buimatcã (ndreaptã, duzi) *{ro: tăia părţile proeminente a unui obiect} {fr: couper les parties proéminentes d'une surface} {en: cut the prominent parts of a surface}* ex: nshutii stamnili (lj-asparshu mãnushili, turtoarli, gurguljli); nshutirã (tumsirã, tãljarã lãna di pri) tuti oili § ***nshutit*** (nshĭu-títŭ) adg nshutitã (nshĭu-tí-tã), nshutits (nshĭu-títsĭ), nshutiti/nshutite (nshĭu-tí-ti) – tsi-lj s-ari tãljatã pãrtsãli tsi-ansar cãtã nafoarã a unlui lucru *{ro: cu părţile proeminente tăiate} {fr: avec les parties proéminentes coupées} {en: with the prominent parts cut}* § ***nshutiri/nshutire*** (nshĭu-tí-ri) sf nshutiri (nshĭu-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si nshuteashti un lucru *{ro: acţiunea de a tăia părţile proeminente a unui obiect} {fr: action de couper les parties proéminentes d'une surface} {en: action of cutting the prominent parts of a surface}*

shut[2] (shĭútŭ) sm – vedz tu ***shut***[1]

shut[3] (shĭútŭ) sm – vedz tu ***shut***[1]

shutã[1] (shĭú-tã) sf – vedz tu ***shut***[1]

shutã[1] (shĭú-tã) sf – vedz tu ***shut***[1]

shutã[3] (shĭú-tã) sf shuti/shute (shĭú-ti) – umflãturã faptã pi truplu-a omlui dupã unã goadã; umflãturã, ciumã, ciumbã, giumbã, jumbã, shumbã, giumcã, shushcã, cocoshurã *{ro: umflătură făcută de la o lovitură, scrofulă} {fr: scrofule, enflure causée par un shoc, par un heurt; écrouelles} {en: scrofula, swelling caused by a blow}*

shuts[1] (shĭútsŭ) (mi) vb IV shutsãi (shĭu-tsắĭ), shutsam (shĭu-tsámŭ), shutsãtã (shĭu-tsắ-tã), shutsãri/shutsãre (shĭu-tsắ-ri) – anvãrtescu hiri ma suptsãri un deavãrliga di-alantu tra s-fac un hir ma gros shi ma vãrtos; lu-anvãrtescu un lucru avãrliga di el insush (sulã, aroatã, mustatsã, etc.); tornu un lucru di-alantã parti; fac unã voltã sh-mi duc deavãrliga di-un lucru (un loc, un munti, unã casã, etc.); alãxescu (abat) unã cali (mintea, etc.); shutsãscu, anvãrtescu, ãnvãrtescu, nvãrtescu; (expr: 1: u shuts (tornu) frãndza = li-alãxescu lucrili, nj-alãxescu mintea; 2: nj-si shutsã = mi nãirescu, mi tornu nãirit, cãrtit) *{ro: suci, răsuci, (se) învârti, schimba (drumul sau ideia)} {fr: contourner, faire le tour, tordre, changer d'idée} {en: spin, twist, wring, turn, change one's mind}* ex: shutsã (nvãrteashti) sula; shutsã-ti (toarnã-ti) di-alantã parti; mi shutsãi (mi-anvãrtii, alãgai tuti pãrtsãli) multu; shutsã mustãtsli; nãsh u shutsãrã frãndza (expr: sh-alãxirã mintea) § ***shutsãscu***[1] (shĭú-tsắs-cu) (mi) vb IV shutsãi (shĭu-tsắĭ), shutsam (shĭu-tsámŭ), shutsãtã (shĭu-tsắ-tã), shutsãri/shutsãre (shĭu-tsắ-ri) – (unã cu ***shuts***) § ***shutsãt***[1] (shĭu-tsắtŭ) adg shutsãtã (shĭu-tsắ-tã), shutsãts (shĭu-tsắtsĭ), shutsãti/shutsãte (shĭu-tsắ-ti) – (lucru) tsi easti anvãrtit avãrliga di altu lucru; tsi easti anvãrtit di el insush; anvãrtit; tsi ari faptã unã voltã shi ari alãgatã deavãrliga di-un loc; (fig: (om) shutsãt = (om) anapud) *{ro: sucit, răsucit, învârtit, schimbat (drumul sau ideia)} {fr: contourné, qui a fait le tour, tordu, changé d'idée} {en: spinned, twisted, wrung, turned, changed mind}* ex: om shutsãt (fig: anapud), arushutsãt (fig: para anapud) § ***shutsãri***[1]***/shutsãre*** (shĭu-tsắ-ri) sf shutsãri (shĭu-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-shutsã tsiva; anvãrtiri, turnari, alãxiri (di minti, cali, etc.) *{ro: acţiunea de a suci, de a răsuci, de a (se) învârti, de a schimba (drumul sau ideia); sucire, răsucire, învârtire, schimbare} {fr: action de contourner, de faire le tour, de tordre, de changer d'idée} {en: action of spinning, of twisting, of wringing, of turning, of changing one's mind}* § ***dishuts*** (di-shĭútsŭ) (mi) vb IV dishutsãi (di-shĭu-tsắĭ), dishutsam (di-shĭu-tsámŭ), dishutsãtã (di-shĭu-tsắ-tã), dishutsãri/dishutsãre (di-shĭu-tsắ-ri) – lu-aduc un lucru shutsãt tu catastasea tu cari s-afla nãinti di shutsãri; shuts

anapuda; distorcu; (fig: dishuts = fac cariva s-ducã unã banã arushinoasã, multi ori banã di purnilji, curvãrilji shi pãnghii, etc.; dizmal, distorcu, dizbrãnedz, diztsingu) *{ro: desuci}* *{fr: (se) détordre, (se) détortiller}* *{en: untwist (yarn, etc.); to come untwisted}* ex: dishutsã (l-shutsã anapuda) hirlu; dishutsãt tortul?, dishutsãts-lu voi!; s-dishutsãrã di cu tot oaminjlji (fig: s-dizbrãnarã; duc unã banã di pãnghii); ficiorlu s-dishutsã (fig: s-asparsi, s-dizbrãnã) § ***dishutsãt*** (di-shĭu-tsắtŭ) adg dishutsãtã (di-shĭu-tsắ-tã), dishutsãts (di-shĭu-tsắtsĭ), dishutsãti/dishutsãte (di-shĭu-tsắ-ti) – tsi easti adus la starea tu cari s-afla nãinti di shutsãri; tsi easti shutsãt anapuda; distorsu *{ro: desucit}* *{fr: détordu, détortillé, tordu à l'envers}* *{en: untwisted; twisted backward}* § ***dishutsãri/dishutsãre*** (di-shĭu-tsắ-ri) sf dishutsãri (di-shĭu-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu hirlu easti dishutsãt; distoartsiri, disturtseari *{ro: acţiunea de a desuci; desucire}* *{fr: action de détordre, de (se) détortiller, de tordre à l'envers}* *{en: action of untwisting (yarn, etc.), of twisting backward}* § ***shutsãturã***[1] (shĭu-tsã-tú-rã) sf shutsãturi (shĭu-tsã-túrĭ) – loclu iu hirirli suntu shutsãti un tu-alantu; loclu iu s-shutsã (s-toarnã) unã cali; alãxirea di minti (cali) tsi u fatsi cariva *{ro: sucitură}* *{fr: méandre, tournant, torsion}* *{en: twisting, torsion, bend (stream, road), turning point}* ex: tu shutsãtura-a caliljei (aclo iu s-turna calea) § ***nshuts***[1] (nshútsŭ) (mi) vb IV nshutsãi (nshu-tsắĭ), nshutsam (nshu-tsámŭ), nshutsãtã (nshu-tsắ-tã), nshutsãri/nshutsãre (nshu-tsắ-ri) – (unã cu ***shuts***[1]) ex: nshutsã-ti (shutsã-ti, toarnã-ti) cãtrã mini; nu pot s-mi nshuts (s-mi tornu) di strimturami; cara lji si nshutsã (s-turnã cãrtit, nãrãit cãtrã el), ahiurhi s-fugã; nshutsã arãulu (abati, l-toarnã di-altã parti) § ***nshutsãt***[1] (nshu-tsắtŭ) adg nshutsãtã (nshu-tsắ-tã), nshutsãts (nshu-tsắtsĭ), nshutsãti/nshutsãte (nshu-tsắ-ti) – (unã cu ***shutsãt***[1]) § ***nshutsãri***[1]***/nshutsãre*** (nshu-tsắ-ri) sf nshutsãri (nshu-tsắrĭ) – (unã cu ***shutsãri***[1])

shuts[2] (shĭútsŭ) (mi) vb IV shutsãi (shĭu-tsắĭ), shutsam (shĭu-tsámŭ), shutsãtã (shĭu-tsắ-tã), shutsãri/shutsãre (shĭu-tsắ-ri) – scot (talj) hãlãtsli (mãdularili) sixuali (bãrbãteshti) ashi cã omlu (pravda) nu mata poati s-facã njits; ascuchescu, scuchescu, dzigãrescu, ciucutescu *{ro: castra}* *{fr: castrer, châtrer, hongrer}* *{en: castrate}* ex: shutsã (lu-ascuche, lu scuchi, l-ciucuti) calu § ***shutsãscu***[2] (shĭú-tsắs-cu) (mi) vb IV shutsãi (shĭu-tsắĭ), shutsam (shĭu-tsámŭ), shutsãtã (shĭu-tsắ-tã), shutsãri/shutsãre (shĭu-tsắ-ri) – (unã cu ***shuts***) § ***shutsãt***[2] (shĭu-tsắtŭ) adg shutsãtã (shĭu-tsắ-tã), shutsãts (shĭu-tsắtsĭ), shutsãti/shutsãte (shĭu-tsắ-ti) – (omlu i pravda) a curi ãlj s-ari scoasã hãlãtsli sexuali sh-nu poati s-mata facã njits; ascuchit, scuchit, dzigãrit, ciucutit, gagur, gãgur, munuh, monoh, scupac, scupat, strif, hudum, hadum *{ro: castrat}* *{fr: castré, châtré, hongré}* *{en: castrated}* § ***shutsãri***[2]***/shutsãre*** (shĭu-tsắ-ri) sf shutsãri (shĭu-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-lj si scoasirã a omlui (a pravdãljei) hãlãtsli sexuali di nu mata poati s-facã njits; ascuchiri, scuchiri, dzigãriri, ciucutiri *{ro: acţiunea de a castra}* *{fr: action de castrer, de châtrer, de hongrer}* *{en: action of castrating}* § ***shutsãturã***[2] (shĭu-tsã-tú-rã) sf shutsãturi (shĭu-tsã-túrĭ) – atsea tsi ari pãtsãtã atsel tsi s-ari shutsãtã (dzigãritã, ciucutitã) *{ro: castrare}* *{fr: castration}* *{en: castration}* § ***nshuts***[2] (nshútsŭ) (mi) vb IV nshutsãi (nshu-tsắĭ), nshutsam (nshu-tsámŭ), nshutsãtã (nshu-tsắ-tã), nshutsãri/nshutsãre (nshu-tsắ-ri) – (unã cu ***shuts***[2]) § ***nshutsãt***[2] (nshu-tsắtŭ) adg nshutsãtã (nshu-tsắ-tã), nshutsãts (nshu-tsắtsĭ), nshutsãti/nshutsãte (nshu-tsắ-ti) – (unã cu ***shutsãt***[2]) § ***nshutsãri***[2]***/nshutsãre*** (nshu-tsắ-ri) sf nshutsãri (nshu-tsắrĭ) – (unã cu ***shutsãri***[2]) ex: nshutsãrea (ciucutirea, dzigãrirea, shutsãrea) a birbetslor

shutsalã (shĭu-tsá-lã) sf shutsãlj (shĭu-tsắljĭ) – shcop faptu maxus trã tindearea-a peturilor ti pitã; shtsalã *{ro: sucitor}* *{fr: rouleau qui sert à faire la pâte}* *{en: rolling pin (dough)}* ex: peturli li tindem cu shutsala § ***shtsalã*** (shtsá-lã) sf shtsãlj (shtsắljĭ) – (unã cu ***shutsalã***) ex: arapi shtsala, mi-agudeashti!; sh-alãchi shtsala di mãnã

shutsãri[1]***/shutsãre*** (shĭu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***shuts***[1]

shutsãri[2]***/shutsãre*** (shĭu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***shuts***[2]

shutsãscu[1] (shĭú-tsắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***shuts***[1]

shutsãscu[2] (shĭú-tsắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***shuts***[2]

shutsãt[1] (shĭu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***shuts***[1]

shutsãt[2] (shĭu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***shuts***[2]

shutsãturã[1] (shĭu-tsã-tú-rã) sf – vedz tu ***shuts***[1]

shutsãturã[2] (shĭu-tsã-tú-rã) sf – vedz tu ***shuts***[2]

shuvar (shĭu-vár) sm pl(?) – earbã multu-analtã shi cu-un singur trup corcan, suptsãri, cu noduri tu locuri-locuri, cu frãndzãli ca neshti apali lundzã, cu lilici galbini i viniti, dit cari s-fãtsea, aoa sh-un chiro, meturi i citia di cãlivi; stuf, cãlami, tresã, trãscã, arugoz, arãgoz, arãgosh, rugoz *{ro: trestie}* *{fr: roseau a balai}* *{en: reed}* ex: casili sunti nviliti cu shuvar § ***shuvãros*** (shĭu-vã-rósŭ) adg shuvãroasã (shĭu-vã-roá-sã), shuvãrosh (shĭu-vã-róshĭ), shuvãroasi/shuvãroase (shĭu-vã-roá-si) – mplin cu shuvar *{ro: plin de trestie}* *{fr: rempli de roseaux}* *{en: full of reed}* ex: easti bãltoc shuvãros (mplin cu shuvar)

shuvãescu (shĭu-vã-ĭés-cu) vb IV shuvãii (shĭu-vã-íĭ), shuvãeam (shĭu-vã-ĭámŭ), shuvãitã (shĭu-vã-í-tã), shuvãiri/shuvãire (shĭu-vã-í-ri) – imnu nisigur, canda mi ncheadic sh-mi clatin, parcã, di mprostu cum hiu; (fig: shuvãescu = stau ca pi ndauã, minduescu cum s-fac cã nu pot s-ljau unã apofasi, nu shtiu tsi cali s-acats) *{ro: şovăi, clătina pe picioare}* *{fr: branler, hocher, clopiner}* *{en: swing, limp}* § ***shuvãit*** (shĭu-vã-ítŭ) adg shuvãitã (shĭu-vã-í-tã), shuvãits (shĭu-vã-ítsĭ), shuvãiti/shuvãite (shĭu-vã-í-ti) – cari imnã, sh-canda si ncheadicã, s-clatinã di mprostu *{ro: şovăit, clătinat pe picioare}* *{fr: branlé, hoché, clopiné}* *{en: swung, limped}* § ***shuvãiri/shuvãire*** (shĭu-vã-í-ri) sf shuvãiri (shĭu-vã-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva shuvãeashti *{ro: acţiunea de a şovăi, de a se clătina pe picioare}* *{fr: action de branler, de hocher, de clopiner}* *{en: action of swinging, of limping}*

shuvãiri/shuvãire (shĭu-vã-í-ri) sf – vedz tu ***shuvãescu***

shuvãit (shĭu-vã-ítŭ) adg – vedz tu ***shuvãescu***

shuvãros (shĭu-vã-rósŭ) adg – vedz tu ***shuvar***

si[1]***/se*** (si) shi ***sã***[1] (sã) shi ***s***[1] (s-) pr refl III – zbor cari fatsi sutsatã a unui verbu sh-aspuni cã, atseali fapti di verbu s-toarnã pri atsel tsi li fatsi; sã *{ro: se}* *{fr: se}* *{en: oneself (himself, herself, itself, themselves)}* ex: atumtsea nã si (sã) fatsi chefea; lã si (sã) gioacã vãrnã festã; si (sã) mbitã di moscul a lor; arucutindalui-si; dishtiptãndalui-si; mintuindalui-si; cu limbaatsea tsi si (sã, s-) featsi di muma-a lui; s-cunuscurã di an; s-avea faptã veardi; hrisiclu sã (si) nviscu; scoalã-ti si (si = cong) s-ducã (s = pr refl) la bisearicã; si s-batã cu zmeulu

si[2]***/se*** (si) shi ***sã***[2] (sã) shi ***s***[2] (s-) cong (cu cari s-fatsi congiunctivlu) – sã *{ro: să}* *{fr: que, si}* *{en: that}* ex: si-lj (sã-lj) da niscãnti oi; si-sh (sã-sh) veadã pãrintsãlj; si (sã) s-aspunã semnu cu noi; va si (sã) sapã grãdinarlu tra si (sã) poatã s-vindã prash; ca turcu si (sã) eara; si (sã) chicãseascã fumeljli a noastri; ea va s-es dit apã; ntsipurã s-facã unã vii; s-aveam putearea-a ta; scoalã-ti si (si = cong) s-ducã (s = pr refl) la bisearicã; si s-batã cu zmeulu

si[3]***/se*** (si) shi ***s***[3] (s-) cong – fure-cã, furi-cã, fur-cã, macã, s-easti cã, ma s-hibã di, cara sã, carea sã, cari sã, ma sã, ama sã, amea sã, disi, dis, sticã *{ro: dacă}* *{fr: si}* *{en: if}* ex: si (disi, macã) am s-yin cum tora fug; aushlji nu shtiu si (ma, disi) ari avutã Chitrusha ahãtã earbã; lu ntribã s-fure cã tsãni; s-easti cã (macã easti cã) avem multi stranji; s-easti (disi easti) cã-lj cunoshti

sibepi/sibepe (si-bé-pi) sf sibechi (si-béchĭ) – atsea tsi si spuni cã easti itia (dealihea i minciunoasã) cã un lucru s-ari faptã; furnjii, afurnjii, acãtsãturã, ascãlnãturã, itii, made, mãdei, mãhãnã, sibeti, simbeti *{ro: cauză, motiv}* *{fr: cause, motif}* *{en: reason, pretext}* ex: di nãsã sibepi, azvimsirã; tsi fitsesh sibepi greacã § ***simbeti/simbete*** (sim-bé-ti) sf simbets (sim-bétsĭ) – (unã cu ***sibepi***) ex: easti simbetea-a mãhãnãlui; cari s-featsi simbetea s-amãrtipseascã omlu?; tra si s-vatãmã cu vãrã simbeti; di trã simbetea (itia) a lor urutã nvitsari shi tirbieti easti simbeti (mãhãnã) § ***sibeti/sibete*** (si-bé-ti) sf sibets (si-bétsĭ) – (unã cu ***sibepi***)

sibeti/sibete (si-bé-ti) sf sibets (si-bétsĭ) – vedz tu ***sibepi***

siboi/siboe (si-bó-i) sf – vedz tu ***shiboi***

sicarã (si-cá-rã) sf sicãri (si-cắrĭ) – soi di earbã-analtã, criscutã di om tu agri, cu palj lungu shi schic ncãrcat cu-arãdz di gãrnutsi tsi sh-u-adutsi multu cu grãnlu; gãrnutslu faptu di-aestã earbã, bun trã hrana-a oaminjlor shi a prãvdzãlor (cã dit nãsã s-fatsi unã pãni niheamã ma lai ca di-atsea di grãn, s-fatsi arãchii, etc.) (expr: easti cu sicarã n cap = easti cu minti n cap, easti dishteptu, mintimen) *{ro: secarã}* *{fr: seigle}* *{en: rye}* ex: pãnea tsi mãcãm eara di sicarã; s-creascã sicãrurli tu agri; singurlu crishtin cu tsiva sicarã n cap (expr: cu niheamã minti n cap) § ***sicãreatsã*** (si-cã-reá-tsã) sf sicãrets (si-cã-rétsĭ) – pãni di sicarã *{ro: pâine de secarã}* *{fr: pain de seigle}* *{en: rye bread}* § ***sicãrinji/sicãrinje*** (si-cã-rí-nji) sf sicãrinj (si-cã-rínjĭ) – agru siminat cu sicarã *{ro: loc semănat cu secarã}* *{fr: endroit semé de seigle}* *{en: land sowed with rye}*

sicari/sicare (si-cá-ri) sf – vedz tu ***sec***[1]

sicat (si-cátŭ) adg – vedz tu ***sec***[1]

sicãreatsã (si-cã-reá-tsã) sf – vedz tu ***sicarã***

sicãrinji/sicãrinje (si-cã-rí-nji) sf – vedz tu ***sicarã***

sicãturã (si-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***sec***[1]

sicleti/siclete (si-clé-ti) sf siclets (si-clétsĭ) – niisihia tsi u-aducheashti cariva cãndu easti singur shi-lj lipseashti cariva di soi i di-aproapea; tsi ari cripãri shi tradzi gailelu trã cariva; sãcleti, niisihii, angusã, ãngusã, ngusã, cripari, stinuhurii *{ro: necaz, neplăcere}* *{fr: angoisse qu'on ressent pendant qu'on est seul et qu'on desire quelqu'on de ses proches}* *{en: anguish felt when one is alone}* § ***sãcleti/sãclete*** (sã-clé-ti) sf sãclets (sã-clétsĭ) – (unã cu ***sicleti***) § ***siclitsescu*** (si-cli-tsés-cu) (mi) vb IV siclitsii (si-cli-tsíĭ), siclitseam (si-cli-tseámŭ), siclitsitã (si-cli-tsí-tã), siclitsiri/siclitsire (si-cli-tsí-ri) – fac pri cariva s-aducheascã (icã mini aduchescu) unã sicleti; ãnj pari arãu (mi mealã, ãlj duc criparea, mi sãcãldisescu) di starea tu cari s-aflã cariva di soi i di-aproapea; trag gailelu; stinuhursescu *{ro: sinchisi}* *{fr: s'ennuyer, se soucier}* *{en: be annoyed, care, concern oneself}* ex: s-njirã feata tra s-nu si siclitseascã (si-lj treacã niisihia, s-nu-lj s-aurascã); cã nu avea fãrinã tu ambari, nu s-siclitsea (nu-lj trãdzea gailelu) dip di dip § ***siclitsit*** (si-cli-tsítŭ) adg siclitsitã (si-cli-tsí-tã), siclitsits (si-cli-tsítsĭ), siclitsiti/siclitsite (si-cli-tsí-ti) – tsi aducheashti unã sicleti; tsi-lj pari arãu di starea tu cari s-aflã cariva di soi i di-aproapea *{ro: sinchisit}* *{fr: ennuyé, soucié; qui est dans un état d'angoisse}* *{en: annoyed, cared for, concerned oneself}* ex: easti siclitsitã trã voi (vã tradzi gailelu, s-mindueashti multu la voi) § ***siclitsiri/siclitsire*** (si-cli-tsí-ri) sf siclitsiri (si-cli-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-siclitseashti; sãcãldisiri *{ro: acţiunea de a se sinchisi; sinchisire; opresiune, stare de dorinţã oprimantã}* *{fr: action de s'ennuyer, de se soucier; état d'angoisse, oppression}* *{en: action of being annoyed, of caring for, of being concerned; state of feeling oppressed}*

siclitsescu (si-cli-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sicleti***

siclitsiri/siclitsire (si-cli-tsí-ri) sf – vedz tu ***sicleti***

siclitsit (si-cli-tsítŭ) adg – vedz tu ***sicleti***

sictãrsescu (sic-tãr-sés-cu) vb IV – vedz tu ***sictir***

sictãrsiri/sictãrsire (sic-tãr-sí-ri) sf – vedz tu ***sictir***

sictãrsit (sic-tãr-sítŭ) adg – vedz tu ***sictir***

sictir! (sic-tír!) inter – zbor tsi s-arucã a unui, cu noima ca s-fugã, s-lu lja neclu, si s-ducã la drac, etc. *{ro: sictir!; pleacã de-aici!; du-te la dracu!; etc.}* *{fr: va-t-en!; allez-vous-en au diable!; etc.}* *{en: go!; get out!; leave me alone!; etc.}* § ***sictãrsescu*** (sic-tãr-sés-cu) vb IV sictãrsii (sic-tãr-síĭ), sictãrseam (sic-tãr-seámŭ), sictãrsitã (sic-tãr-sí-tã), sictãrsiri/sictãrsire (sic-tãr-sí-ri) – dzãc a unui *sictir* tra si s-ducã s-lu lja neclu *{ro: sictirsi}* *{fr: envoyer quelqu'un au diable}* *{en: send someone to the devil}* ex: cavazlu-l sictãrsi (lj-dzãsi *sictir*, shi-l pitricu s-lu lja neclu) § ***sictãrsit*** (sic-tãr-sítŭ) adg sictãrsitã (sic-tãr-sí-tã), sictãrsits (sic-tãr-sítsĭ), sictãrsiti/sictãrsite (sic-tãr-sí-ti) – tsi-lj s-ari dzãsã *sictir* *{ro: sictirsit}* *{fr: envoyé au diable}* *{en: sent to the devil}* § ***sictãrsiri/sictãrsire*** (sic-tãr-sí-ri) sf sictãrsiri (sic-tãr-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu sictãrseashti pri cariva *{ro: acţiunea de a sictirsi}* *{fr: action d'envoyer quelqu'un au diable}* *{en: action of sending someone to the devil}*

sidefi/sidefe (si-dé-fi) sf sidehi (si-déhĭ) – luguria tsi s-aflã tu partea di nãuntru di la niscãnti turlii di burlidz (tsi easti durã, albã, tsi pari s-arucã aradzi cu multi hromi, ca atseali di curcubeu, sh-dit cari s-fac nasturi, cãpãchi di cutii, mãneari di cãtsuti, etc.) *{ro: sidef}* *{fr: nacre}* *{en: mother of pearl}* ex: aushlu avea tu mãnã unã cumbuloyi di sidefi; nasturljī di sidefi nu suntu scunchi; cutia di sidefi s-afla pri measã

siferi/sifere (si-fé-ri) sf siferi (si-férĭ) – ascherea acljimatã sh-faptã etimã trã polim *{ro: armatã mobilizatã}* *{fr: armée en état de guerre}* *{en: mobilized troops, army}* ex: mi-acljimarã tu siferi (tu-ascheri, tu chirolu di polim)

sifte (sif-té) sm siftedz (sif-tédzĭ) – prota vindeari dit unã dzuã faptã di un pãrmãteftu; nchisita di vindeari cu protlu lucru vindut; siftei, sefte, xifte *{ro: seftea}* *{fr: première vente faite par un marchand}* *{en: first sale made by a merchant}* ex: feci sifte § ***siftei/siftee*** (sif-té-i) sf siftei (sif-téĭ) – (unã cu ***sifte***) ex: nu lã ari faptã siftei nica § ***sefte*** (sef-té) sm seftedz (sef-tédzĭ) – (unã cu ***sifte***) ex: s-lji fatsim sefte (s-him protslji cari s-cumpãrãm tsiva di la el) § ***xifte*** (csif-té) sm ***xi***ftedz (csif-tédzĭ) – (unã cu ***sifte***)

siftei/siftee (sif-té-i) sf – vedz tu ***sifte***

sifter (sif-térŭ) sm sifteri (sif-térĭ) – vedz tu ***schifter***

sigã (sí-ghã) sf fãrã pl – isihia tsi u-aducheashti omlu cãndu nu-ari nitsiunã minari i vrondu deavãrliga di el; irini, arinji, isihii, arihati; (expr: tu sighã (ca adv) = isih) *{ro: pace, linişte, tăcere}* *{fr: paix, silence}* *{en: peace, silence}* ex: alasã-nj cãtsãlu tu sigã (isih) § ***asiguriftu*** (a-si-ghú-rif-tu) adg asiguriftã (a-si-ghú-rif-tã), asiguriftsã (a-si-ghú-rif-tsã), asigurifti/asigurifte (a-si-ghú-rif-ti) – tsi nu-ari isihii shi nu poati si sta tu-un loc fãrã si s-minã; tsi nu-ari arãvdari shi nu lu-acatsã loclu; tsi nu sta isih sh-fatsi shimãtã; piridrum, sirsem, zevzec *{ro: neastâmpărat, turbulent}* *{fr: inquiet, turbulent}* *{en: restless, fidgety, turbulent}* § ***neasiguriftu*** (nea-si-ghú-rif-tu) adg neasiguriftã (nea-si-ghú-rif-tã), neasiguriftsã (nea-si-ghú-rif-tsã), nea-sigurifti/neasigurifte (nea-si-ghú-rif-ti) – lucru tsi-l fatsi omlu s-nu-aibã isihii shi s-nu poatã si sta tu-un loc *{ro: neliniştitor}* *{fr: inquietant}* *{en: disturbing}* ex: un dor vãrtos, neasiguriftu

sigeade (si-gĭa-dé) sm sigeadadz (si-gĭa-dádzĭ) – chilimi nturtseascã; sigeadei, chilimi *{ro: covor turcesc}* *{fr: tapis turc}* *{en: Turkish rug}* § ***sigeadei*** (si-gĭa-dé-i) sf sigeadei (si-gĭa-déĭ) – (unã cu ***sigeade***)

sighã (sí-ghã) sf fãrã pl – unã cu ***sigã***

sighur (sí-ghurŭ) adv sighurã (sí-ghu-rã), sighuri (sí-ghurĭ), sighuri/sighure (sí-ghu-ri) – unã cu ***sigur***

sighuripsescu (si-ghu-rip-sés-cu) (mi) vb IV sighuripsii (si-ghu-rip-síĭ), sighuripseam (si-ghu-rip-seámŭ), sighuripsitã (si-ghu-rip-sí-tã), sighuripsiri/sighuripsire (si-ghu-rip-sí-ri) – unã cu ***siguripsescu***

sighuripsiri/sighuripsire (si-ghu-rip-sí-ri) sf sighuripsiri (si-ghu-rip-sírĭ) – unã cu ***siguripsiri***

sighuripsit (si-ghu-rip-sítŭ) adg sighuripsitã (si-ghu-rip-sí-tã), sighuripsits (si-ghu-rip-sítsĭ), sighuripsiti/sighuripsite (si-ghu-rip-sí-ti) – unã cu ***siguripsit***

sighurlichi/sighurliche (si-ghur-li-chi) sf sighurlichi (si-ghur-líchĭ) – unã cu ***sigurlichi***

sigimi/sigime (si-gí-mi) sf siginj (si-gínjĭ) – hir lungu sh-ma gros, faptu di-aradã di hiri ma suptsãri di cãnipã, shutsãti un deavãrliga di-alantu, cu cari s-leagã lucri; shigimi, cioarã, sfoarã, spangu, coardã, hoardã, utrai, lutrai, lutreauã, mãgor, curmu; (expr: ***atsel di la sigimi*** = draclu) *{ro: sfoarã}* *{fr: ficelle}* *{en: string}* ex: ligatã cu sigimi groasã; eshti ca atsel dei la sigimi (expr: eshti ca draclu) § ***shigimi/shigime*** (shi-gí-mi) sf shiginj (shi-gínjĭ) – (unã cu ***sigimi***) ex: vulusiti la shigimi (la cioarã)

signã (síg-nã) sf signi/signe (síg-ni) sf – flamburã cristineascã (semnu) purtat di oaminj tu vãrã parataxi dit dzãlili pisimi, ca ti Bubuteazã, bunãoarã; pãratã, parataxi *{ro: prapuri; paradã}* *{fr: bannières d'églises; procession}* *{en: religious banners; procession}* ex: fui sh-mini la signi (parataxi, pãratã); eara unã-arcoari ti signi (parata di Bubuteazã) di cripa cheatra

sigur (sí-gurŭ) adg sigurã (sí-gu-rã), siguri (sí-gurĭ), sigu-

ri/sigure (sí-gu-ri) – tsi pistipseashti cã un lucru (minduiri, vreari, etc.) easti dealihea (fãr di altã) shi nu-s poati s-hibã altã soi; siguripsit, asiguripsit, asfãlsit, saicu, saghlam, saglamcu, aslã, gnisiu *{ro: sigur}* *{fr: certes}* *{en: certain}* ex: sigurã (saglami) s-hibã cã va s-armãnã sartsinã; o, sigur § ***nisigur*** (ni-sí-gurŭ) adg nisigurã (ni-sí-gu-rã), nisiguri (ni-sí-gurĭ), nisigu-ri/nisigure (ni-sí-gu-ri) – (om i lucru) tsi nu easti sigur; (om) tsi pistipseashti cã un lucru (minduiri, vreari, etc.) poati s-nu hibã dealihea; (lucru) tsi nu easti sigur *{ro: nesigur}* *{fr: qui n'est pas certain, qui n'est pas sûr}* *{en: uncertain}* ex: lucru nisigur (tsi nu easti sigur) § ***siguripsescu*** (si-gu-rip-sés-cu) (mi) vb IV siguripsii (si-gu-rip-síĭ), siguripseam (si-gu-rip-seámŭ), siguripsitã (si-gu-rip-sí-tã), siguripsiri/siguripsire (si-gu-rip-sí-ri) – fac un lucru tra s-hibã sigur; asiguripsescu, asfãlsescu, sãglãmsescu *{ro: (se) asigura}* *{fr: (s')assurer}* *{en: assure, insure}* § ***siguripsit*** (si-gu-rip-sítŭ) adg siguripsitã (si-gu-rip-sí-tã), siguripsits (si-gu-rip-sítsĭ), siguripsiti/siguripsite (si-gu-rip-sí-ti) – tsi easti faptu s-hibã sigur; asiguripsit, asfãlsit, sãglãmsit *{ro: asigurat}* *{fr: assuré}* *{en: assured, insured}* § ***siguripsiri/siguripsire*** (si-gu-rip-sí-ri) sf siguripsiri (si-gu-rip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva siguripseashti; asiguripsiri, asfãlsiri, sãglãmsiri *{ro: acţiunea de a asigura; asigurare}* *{fr: action de (s')assurer}* *{en: action of assuring, of insuring himself}* § ***nisiguripsit*** (ni-si-gu-rip-sítŭ) adg nisiguripsitã (ni-si-gu-rip-sí-tã), nisiguripsits (ni-si-gu-rip-sítsĭ), nisiguripsiti/nisiguripsite (ni-si-gu-rip-sí-ti) – tsi nu easti faptu s-hibã sigur *{ro: neasigurat}* *{fr: non assuré}* *{en: that is not assured, uninsured}* § ***nisiguripsiri/nisiguripsire*** (ni-si-gu-rip-sí-ri) sf nisiguripsiri (ni-si-gu-rip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu siguripseashti *{ro: acţiunea de a nu asigura; neasigurare}* *{fr: action de ne pas (s')assurer}* *{en: action of not assuring, of not insuring}* § ***sigurlichi/sigurliche*** (si-gur-lí-chi) sf sigurlichi (si-gur-líchĭ) – atsea tsi aducheashti cariva tsi easti (tsi va s-hibã) sigur di-un lucru; asfalisi, siguripsiri, asiguripsiri, asigurlichi, sãglãmsiri, sinudii *{ro: siguranţă}* *{fr: assurance; certitude}* *{en: assurance, insurance; certainty}* § ***nisigurlichi/nisigurliche*** (ni-si-gur-lí-chi) sf nisigurlichi (ni-si-gur-líchĭ) – atsea tsi ari aducheashti cariva tsi nu easti sigur *{ro: nesiguranţă}* *{fr: incertitude}* *{en uncertainty}* ex: easti nisigurlichi tu pãduri § ***asiguripsescu*** (a-si-gu-rip-sés-cu) (mi) vb IV asiguripsii (a-si-gu-rip-síĭ), asiguripseam (a-si-gu-rip-seámŭ), asiguripsitã (a-si-gu-rip-sí-tã), asiguripsiri/asiguripsire (a-si-gu-rip-sí-ri) – (unã cu ***siguripsescu***) § ***asiguripsit*** (a-si-gu-rip-sítŭ) adg asiguripsitã (a-si-gu-rip-sí-tã), asiguripsits (a-si-gu-rip-sítsĭ), asiguripsiti/asiguripsite (a-si-gu-rip-sí-ti) – (unã cu ***siguripsit***) § ***asiguripsiri/asiguripsire*** (a-si-gu-rip-sí-ri) sf asiguripsiri (a-si-gu-rip-sírĭ) – (unã cu ***siguripsiri***) § ***asigurlichi/asigurliche*** (a-si-gur-lí-chi) sf asigurlichi (a-si-gur-líchĭ) – (unã cu ***sigurlichi***)

sigurimi/sigurime (si-gu-rí-mi) sf sigurinj (si-gu-rínjĭ) – vearga di cilichi tsi leagã mãnjli di dãmãljug (coarnili, mãnearli a pluglui) tra s-li nvãrtushadzã *{ro: vergea de oţel care leagă coarnele plugului; brăcinar}* *{fr: tige métallique qui relie les mancherons de la charrue}* *{en: the steel rod connecting the handles of the plough}* ex: sigurimea a mãnjlor

siguripsescu (si-gu-rip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sigur***

siguripsiri/siguripsire (si-gu-rip-sí-ri) sf – vedz tu ***sigur***

siguripsit (si-gu-rip-sítŭ) adg – vedz tu ***sigur***

sigurlichi/sigurliche (si-gur-li-chi) sf – vedz tu ***sigur***

sihãdhyear (si-hãdh-yeárŭ) sm – unã cu ***sihãdyear***

sihãdyear (si-hãdh-yeárŭ) sm sihãdhyeari (si-hãdh-yeárĭ) – vedz tu ***cãsãvyear***

sihãrichi/sihãriche (si-hã-rí-chi) sf sihãrichi (si-hã-ríchĭ) – hãbari bunã tsi-l hãrseashti multu pri-atsel tsi u lja (u avdi); parãlu (mãndila i altu lucru) tsi-l lja atsel tsi-adutsi unã hãbari bunã; hãbari bunã, sihãriclji, sãcãrichi, sãcãriclji, mujde, mushde, mushdei *{ro: veste bună, recompensa primită de acel care aduce vestea bună}* *{fr: nouvelle rejouissante; récompense reçue par le porteur d'une bonne nouvelle}* *{en: good news; reward received by those bringing good news}* ex: sã-lj lja sihãrichi (s-lj-aducã hãbari bunã); sihãrichi asearã-lj loarã; sihãrichi (hãbari bunã!)! tsal Musha ari ficior! § ***sihãriclji/sihãriclje*** (si-hã-rí-clji) sf sihãriclji/sihãriclje (si-hã-rí-clji) – (unã cu ***sihãrichi***) § ***sãcãrichi/sãcãriche*** (sã-cã-rí-chi) sf sãcãrichi (sã-cã-ríchĭ) – (unã cu ***sihãrichi***) § ***sãcãriclji/sãcãriclje*** (sã-cã-rí-clji) sf sãcãriclji/sãcãriclje (sã-cã-rí-clji) – (unã cu ***sihãrichi***) ex: sãcãrichilj-aseara-lj loarã § ***sihãryeat*** (si-hãr-yeátŭ) sm, sf, adg sihãryeatã (si-hãr-yeá-tã), sihãryeats (si-hãr-yeátsĭ), sihãryeati/sihãryeate (si-hãr-yeá-ti) – atsel tsi-adutsi hãbãri *{ro: vestitor}* *{fr: (celui) qui annonce}* *{en: the one who brings the news}* ex: nu lu-agiumsi alt sihãryeat mãndila s-lja

sihãriclji/sihãriclje (si-hã-rí-clji) sf – vedz tu ***sihãrichi***

sihãryeat (si-hãr-yeátŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***sihãrichi***

sihãvyear (si-hãv-yeárŭ) sm – vedz tu ***cãsãvyear***

Sihtemvri/Sihtemvre (Sih-tém-vri) sm fãrã pl – vedz tu ***Septemvriu***

siimen (siĭ-ménŭ) sm – vedz tu ***seimen***

siiri/siire (si-í-ri) sf – vedz tu ***siri***

silabã (si-lá-bã) sf silabi/silabe (si-lá-bi) – ma multi bots dit un zbor tsi sã scot dit gurã deadun, cu-unã singurã suflari di vimtu dit plimunj (cu-unã singurã minari di budzã); silãvii, silavã *{ro: silabă}* *{fr: syllabe}* *{en: syllable}* § ***silavã*** (si-lá-vã) sf silavi/silave (si-lá-vi) – (unã cu ***silabã***) § ***silavii/silavie*** (si-la-ví-i) sf silavii (si-la-víĭ) – (unã cu ***silabã***) § ***silabisescu*** (si-la-bi-sés-cu) vb IV silabisii (si-la-bi-síĭ), silabiseam (si-la-bi-seámŭ), silabisitã (si-la-bi-sí-tã), silabisiri/silabisire (si-la-bi-sí-ri) – dispartu un zbor tu silabi; aspun cu boatsea i cu scriarea cum s-disparti un zbor tu silabi *{ro: silabisi}* *{fr: épeler, syllabiser}* *{en: syllable}* § ***silabisit*** (si-la-bi-sítŭ) adg silabisitã (si-la-bi-sí-tã), silabisits (si-la-bi-sítsĭ), silabisiti/silabisite (si-la-bi-sí-ti) – (zbor) dispãrtsãt tu silabi *{ro: silabisit}* *{fr: épelé, syllabisé}* *{en: syllabled}* § ***silabisiri/silabisire*** (si-la-bi-sí-ri) sf silabisiri (si-la-bi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-disparti un zbor tu silabi *{ro: acţiunea de a silabisi; silabisire}* *{fr: action d'épeler, de syllabiser; épellation, syllabation}* *{en: action of syllabling}* § ***silavisescu*** (si-la-vi-sés-cu) vb IV silavisii (si-la-vi-síĭ), silaviseam (si-la-vi-seámŭ), silavisitã (si-la-vi-sí-tã), silavisiri/silavisire (si-la-vi-sí-ri) – (unã cu ***silabisescu***) ex: acãtsã s-silaviseascã zborlu § ***silavisit*** (si-la-vi-sítŭ) adg silavisitã (si-la-vi-sí-tã), silavisits (si-la-vi-sítsĭ), silavisiti/silavisite (si-la-vi-sí-ti) – (unã cu ***silabisit***) § ***silavisiri/silavisire*** (si-la-vi-sí-ri) sf silavisiri (si-la-vi-sírĭ) – (unã cu ***silabisiri***)

silabisescu (si-la-bi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***silabã***

silabisiri/silabisire (si-la-bi-sí-ri) sf – vedz tu ***silabã***

silabisit (si-la-bi-sítŭ) adg – vedz tu ***silabã***

silavã (si-lá-vã) sf – vedz tu ***silabã***

silavii/silavie (si-la-ví-i) sf – vedz tu ***silabã***

silavisescu (si-la-vi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***silabã***

silavisiri/silavisire (si-la-vi-sí-ri) sf – vedz tu ***silabã***

silavisit (si-la-vi-sítŭ) adg – vedz tu ***silabã***

silã (sí-lã) sf sili/sile (si-li) – atsea tsi aducheashti cariva cãndu-lj si bagã zori tra s-facã un lucru; simtsãmintu di nivreari (agnos, etc.) fatsã di-unã lugurii i di fãtseari-a unui lucru tsi nu-l vrem; forţã, puteari, pãrdunã, zorba, zorca *{ro: silă, forţă}* *{fr: contrainte, force}* *{en: coercion, force}* ex: foclu ari silã (puteari); nu cu silã (zorba) sh-cu puteari; sh-u fãtsea silã cu noi (nã bãgã multã zori) § ***sãluescu*** (sã-lu-ĭés-cu) (mi) vb IV sãluii (sã-lu-íĭ), sãlueam (sã-lu-ĭámŭ), sãluitã (sã-lu-í-tã), sãluiri/sãluire (sã-lu-í-ri) – pingu pri cariva cu zorea (sh-cu multã fortsã ma s-hibã ananghi) tra s-facã un lucru (tsi el nu va s-lu facã); mi fac preshcav cãndu ipuhriusescu pri cariva s-adarã cu zorea un lucru; sãlnãescu, ipuhriusescu, apuhriusescu; mi nvãrtushedz, vãrtushescu *{ro: sili, silui, deveni silnic}* *{fr: forcer, devenir violent}* *{en: force, become violent}* ex: foclu eara s-sãluea (si nvãrtusha) § ***sãluit*** (sã-lu-ítŭ) adg sãluitã (sã-lu-í-tã), sãluits (sã-lu-ítsĭ), sãluiti/sãluite (sã-lu-í-ti) – tsi easti bãgat cu zorea s-facã un lucru; sãlnãit, ipuhriusit, apuhriusit; ãnvãrtushat, nvãrtushat, vãrtushit *{ro: silit, silui, deveni silnic}* *{fr: forcer, devenir violent}* *{en: force, become violent}* § ***sãluiri/sãluire*** (sã-lu-í-ri) sf sãluiri (sã-lu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti bãgat cu zorea s-facã un lucru; sãlnãiri, ipuhriusiri, apuhriusiri; ãnvãrtushari, nvãrtushari, vãrtushiri

{ro: acţiunea de a silui, de a deveni silnic; siluire} {fr: action de forcer, de devenir violent} {en: action of forcing, of becoming violent} § ***sãlnãescu*** (sãl-nã-ĭés-cu) (mi) vb IV sãlnãii (sãl-nã-íĭ), sãlnãeam (sãl-nã-ĭámŭ), sãlnãitã (sãl-nã-í-tã), sãlnãiri/sãlnãire (sãl-nã-í-ri) – (unã cu ***sãluescu***) § ***sãlnãit*** (sãl-nã-ítŭ) adg sãlnãitã (sãl-nã-í-tã), sãlnãits (sãl-nã-ítsĭ), sãlnãiti/sãlnãite (sãl-nã-í-ti) – (unã cu ***sãluit***) § ***sãlnãiri/sãlnãire*** (sãl-nã-í-ri) sf sãlnãiri (sãl-nã-írĭ) – (unã cu ***sãluiri***) § ***sãluios*** (sã-lu-ĭósŭ) adg sãluioasã (sã-lu-ĭoá-sã), sãluiosh (sã-lu-ĭóshĭ), sãluioasi/sãluioase (sã-lu-ĭoá-si) – tsi easti preshcav shi ari putearea s-lu sãlueascã pri cariva tra s-facã cu zorea un lucru; tsi easti preshcav shi ari puteari (dinami); silnãos, silnãvos, sãlnios, preshcav, vãrtos, sãnãtos, cadãr, cãdãr, putut, ndrumin *{ro: puternic, violent} {fr: puissant, violent} {en: strong, violent}* ex: foclu sãluios (cu dinami) eara § ***sãlnios*** (sãl-ni-ósŭ) adg sãlnioasã (sãl-ni-oá-sã), sãlniosh (sãl-ni-óshĭ), sãlnioasi/sãlnioase (sãl-ni-oá-si) – (unã cu ***sãluios***) ex: oaminj sãlniosh (vãrtosh) § ***silnãos*** (sil-nã-ósŭ) adg silnãoasã (sil-nã-oá-sã), silnãosh (sil-nã-óshĭ), silnãoasi/silnãoase (sil-nã-oá-si) – (unã cu ***sãluios***) ex: dalgã silnãoasã (vãrtoasã, mari); oaminj sãlniosh (vãrtosh, preshcayi) § ***silnãvos*** (sil-nã-vósŭ) adg silnãvoasã (sil-nã-voá-sã), silnãvosh (sil-nã-vóshĭ), silnãvoasi/silnãvoase (sil-nã-voá-si) – (unã cu ***sãluios***) ex: boatsi silnãvoasã (vãrtoasã, sãnãtoasã)

sileaf (si-leáfŭ) sn – vedz tu ***sileafi***

sileafi/sileafe (si-leá-fi) sf silehi (si-léhĭ) – bãrnu largu cu ma multi gechi, di-aradã di cheali, tu cari s-poartã lucri (ca, bunãoarã, paradz, cutsuti, pishtoali, etc.); gepea dit aestu brãn; sileaf, shileahi, cileahi, bãrnu *{ro: sileaf} {fr: ceinture en cuir à plusieurs compartiments} {en: wide belt having several pockets for money, knives or pistols}* ex: n brãn, tu sileafi, dauã cãburi; arbinãshia poartã silehi § ***sileaf*** (si-leáfŭ) sn silehi (si-léhĭ) – (unã cu ***sileafi***) § ***shileahi/shileahe*** (shi-leá-hi) sf shilehi (shi-léhĭ) – (unã cu ***sileafi***) ex: tradzi cutsutlu dit shileahi (bãrnu) § ***cileahi/cileahe*** (ci-leá-hi) sf cilehi (ci-léhĭ) – (unã cu ***sileafi***) ex: nã cileahi-aroshi

sileameti/sileamete (si-lea-mé-ti) sf sileamets (si-lea-métsĭ) – ascãpari di la unã lãngoari, amãrtii, piriclju, etc.; nchiuluiri, ascãpari *{ro: salvare, mântuire} {fr: chance de salut; refuge} {en: salvation}* ex: tut aclo lja silameti (aflã ascãpari); vidzui sileametea (ascãparea); nu esh tu sileameti (nu-ascachi, nu u scots ãn cap) cu ahãti borgi; lu scoasi la sileameti (l-ljishurã, lu-ascãpã)

sileami/sileame (si-leá-mi) sf fãrã pl – ghinuiri tsi s-fatsi a unui om cu ncljinarea-a truplui i a caplui dinintea-a lui (ca semnu di tinjii, di vreari, di tãpinusiri, etc.); zbor pitricut (prit cariva, un oaspi, unã carti, etc.) a unui di diparti tu cari lj-aspunj vrearea (tinjia, buna adutsearea aminti, etc.) tsi lj-u portsã; timinã, timinei, ghinuiri, taeti, hiritimati, ncljinãciunj *{ro: salutări, temenea, complimente} {fr: salutations (avec des courbettes), compliments, hommages} {en: greetings with a bow before them, best regards, respects}*

silihtar (si-lih-tárŭ) sm silihtari (si-lih-tárĭ) shi silihtareanj (si-lih-tá-reanjĭ) – omlu tsi easti ma marli sh-urseashti pristi alantsã oaminj; atsel tsi easti cãpii pristi altsã (pristi stratiots, pristi tutã ascherea, pristi unã pampori, etc.); cumandar, cap, cãpii, mãimar *{ro: comandant} {fr: commandant} {en: commander, leader}* ex: pãrea ca silihtareanj, tutã fara-atsea di-armãnj

silimii/silimie (si-li-mí-i) sf silimii (si-li-míĭ) – unã soi di tsãsãturã di mitasi cu verdzã di hiri *{ro: ţesătură de mătase} {fr: tissu de soie rayé} {en: silk material}* ex: lj-featsi nã fustani di silimii

silin (si-línŭ) sm silinj (si-línjĭ) – parã dit Anglii *{ro: şiling} {fr: schelling} {en: shilling}* ex: nã njilji di silinj

silinicã (si-li-ní-cã) sf silinitsi/slinitse (si-li-ní-tsi) – 1: tsãsãturã (pãndzã) moali sh-lishoarã di lãnã, bumbac i mitasi; 2: stranj mplitit tsi s-poartã di-aradã pisti cãmeashi, tu partea di nsus a truplui, cu mãnits i fãrã mãnits, tra s-tsãnã cãldurã; sãlnicã, selnicã, flanelã, fanelã, catasarcu, catasarcã, coaci, gãdzoafã, cãmãgeanã, cãmãgelã *{ro: flanelă; pânză de mătase (lână, bumbac)} {fr: flanelle; toile en soie (coton, laine)} {en: sweater; silk (cotton, wool) linen or cloth}* ex: cai nveastã nauã nu-ari sh-cãti nã cãmeashi di silinicã? (pãndzã di mitasi?) § ***selnicã*** (sél-ni-cã) sf selnitsi/selnitse (sél-ni-tsi) – (unã cu ***silinicã***) § ***sãlnicã*** (sắl-ni-cã) sf sãlnitsi/sãlnitse (sắl-ni-tsi) – (unã cu ***silinicã***) ex: cãstrãnjotslji poartã shilvãri, sãlnits (faneli)

silistrã (si-lís-trã) sf – vedz tu ***tsilistrã***[2]

silivar (si-li-várŭ) sn – vedz tu ***sulivar***

silixescu (si-lic-sés-cu) vb IV silixii (si-lic-síĭ), silixeam (si-lic-seámŭ), silixitã (si-lic-sí-tã), silixiri/silixire (si-lic-sí-ri) – adun lucri (poami di pi ponj, lilici dit grãdinã, etc.) tra s-li am tu-un loc; lixescu, adun, culeg *{ro: culege} {fr: recueillir, récolter, ramasser} {en: pick up, collect}* ex: altsã s-furã shi sã silixeascã (s-adunã, s-culeagã) § ***silixit*** (si-lic-sítŭ) adg silixitã (si-lic-sí-tã), silixits (si-lic-sítsĭ), silixiti/silixite (si-lic-sí-ti) – (lucru) tsi easti adunat; lixit, adunat, culeptu *{ro: cules} {fr: recueilli, récolté, ramassé} {en: picked up, collected}* § ***silixiri/silixire*** (si-lic-sí-ri) sf silixiri (si-lic-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-adunã lucri; lixiri, adunari, culeadziri *{ro: acţiunea de a culege} {fr: action de recueillir, de récolter, de ramasser} {en: action of picking up, of collecting}* § ***lixescu*** (lic-sés-cu) vb IV lixii (lic-síĭ), lixeam (lic-seámŭ), lixitã (lic-sí-tã), lixiri/lixire (lic-sí-ri) – (unã cu ***silixescu***) § ***lixit*** (lic-sítŭ) adg lixitã (lic-sí-tã), lixits (lic-sítsĭ), lixiti/lixite (lic-sí-ti) – (unã cu ***silixit***) § ***lixiri/lixire*** (lic-sí-ri) sf lixiri (lic-sírĭ) – (unã cu ***silixiri***)

silixiri/silixire (si-lic-sí-ri) sf – vedz tu ***silixescu***

silixit (si-lic-sítŭ) adg – vedz tu ***silixescu***

Si-lj Creapã Numa (expr.) – atsel cu-un cicior; atsel din vali; aclo s-lji hibã; atsel cu coadã; s-lu ngljitã loclu; atsel cu-un cornu; etc.; drac, sãtãnã, diavul, shaitan, zarzavuli, triscatarat, etc. *{ro: drac} {fr: diable} {en: devil}* ex: putea Si-lj Creapã Numa (draclu) s-lji pingã s-ti nsura

silnãos (sil-nã-ósŭ) adg – vedz tu ***silã***

silnãvos (sil-nã-vósŭ) adg – vedz tu ***silã***

siluii/siluie (si-lu-í-i) sf – vedz tu ***siluyisescu***

siluyii/siluyie (si-lu-yí-i) sf – vedz tu ***siluyisescu***

siluyisescu (si-lu-yi-sés-cu) vb IV siluyisii (si-lu-yi-síĭ), siluyiseam (si-lu-yi-seámŭ), siluyisitã (si-lu-yi-sí-tã), siluyisiri/siluyisire (si-lu-yi-sí-ri) – minduescu ndreptu (ghini, ashi cum lipseashti, loyic, nu minduescu strãmbu,); giudic ghini, crisescu, sãlushescu, lugursescu, minduescu *{ro: raţiona, socoti} {fr: raisonner, juger, réfléchir, méditer} {en: reason, judge}* ex: siluyisish (ti minduish ghini la) tuti § ***siluyisit*** (si-lu-yi-sítŭ) adg siluyisitã (si-lu-yi-sí-tã), siluyisits (si-lu-yi-sítsĭ), siluyisiti/siluyisite (si-lu-yi-sí-ti) – giudicat ghini, crisit, sãlushit, lugursit, minduit ghini *{ro: raţionat, socotit} {fr: raisonné, jugé, réfléchi, médité} {en: reasoned, judged}* § ***siluyisiri/siluyisire*** (si-lu-yi-sí-ri) sf siluyisiri (si-lu-yi-sírĭ) – giudicari ghini, crisiri, sãlushiri, lugursiri, minduiri ghini *{ro: acţiunea de a raţiona, de a socoti; raţionare, socotire} {fr: action de raisonner (juger, réfléchir, méditer)} {en: action of reasoning, of judging}* § ***siluyii/siluyie*** (si-lu-yí-i) sf siluyii (si-lu-yíĭ) – minduiri tsi-nj treatsi prit minti; niisihia shi vrundida tsi u-aduchescu tu suflit sh-cari-nj frimintã mintea; siluii *{ro: îngândurare, îngrijorare} {fr: méditation, souci} {en: meditation, anxiety, worry}* § ***siluii/siluie*** (si-lu-í-i) sf siluii (si-lu-íĭ) – (unã cu ***siluyii***)

siluyisiri/siluyisire (si-lu-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***siluyisescu***

siluyisit (si-lu-yi-sítŭ), adg – vedz tu ***siluyisescu***

silvii/silvie (sil-ví-i) sf – vedz tu ***sirvilj***[2]

silviu (sil-víŭ) sm – vedz tu ***sirvilj***[2]

simadhi/simadhe (si-má-dhi) simãdz (si-mắdzĭ) – unã cu ***simadi***

simadi/simade (si-má-di) simãdz (si-mắdzĭ) – lucru tsi caftã s-aspunã tsiva (adrat di fisi icã di om, minari di mãnã, fãtseari cu ocljul, etc.); loclu tsi vrei s-lu-agudeshti cãndu aminj tsiva; lucrul tsi-avinj s-lu fats; lucrul tsi-aspuni cã tsiva easti dealihea; semnu, tor, urmã, dãrã, nishani, provã, mãrturilji *{ro: semn, ţintă, indiciu} {fr: signe, marque, indice, trace} {en: mark, sign, trace}* ex: di diparti anchileashti simadea (semnul,

nishanea) cu tufechea

simandru (si-mán-dru) sn simandri/simandre (si-mán-dri) – loclu dit pirgul a bisearicãljei iu s-aflã cãmbãnjli; cãmbãnãrii, cambanaryio *{ro: clopotniţă} {fr: clocher} {en: bell-tower, steeple}*

simathiti (si-ma-thi-tí) sm simathitadz (si-ma-thi-tádzĭ) – unã cu ***simatiti***

simatiti (si-ma-thi-tí) sm simatitadz (si-ma-thi-tádzĭ) – un sots cu cari s-dutsi un om deadun la sculii, cu cari lucreadzã deadun, etc. *{ro: coleg} {fr: collègue} {en: colleague}*

simãnichii/simãnichie (si-mã-ni-chí-i) sf simãnichii (si-mã-ni-chíĭ) – unã turlii di plantã a curi frãndzã uscati s-herbu shi s-bea tra s-poatã omlu s-easã nafoarã cãndu ari capsi *{ro: senamechie} {fr: séné} {en: senna}* ex: lj-hearsi simãnichii tra s-lu surdiseascã, s-lu scoatã nafoarã

simbatic (sim-bá-ticŭ) adg – vedz tu ***simbatii***

simbatii/simbatie (sim-ba-tí-i) sf simbatii (sim-ba-tíĭ) – atsea tsi-l fatsi un om s-hibã arãsit di lumi (cã easti harish, lughearic, nustimac, cu hari, etc.); simpatii *{ro: simpatie} {fr: sympathie} {en: sympathy}* § ***simpatii/simpatie*** (sim-pa-tí-i) sf simpatii (sim-pa-tíĭ) – (unã cu ***simbatii***) § ***simpatic*** (sim-pá-ticŭ) adg simpaticã (sim-pá-ti-cã), simpatits (sim-pá-titsĭ), simpatitsi/simpatitse (sim-pá-ti-tsi) – tsi easti cu gustu tu zburãri (fatsi shicadz, ti fatsi s-arãdz, etc.); cari, cu purtarea-a lui, l-fatsi omlu s-lu-arãseascã shi s-va ta sã-sh treacã oara cu el; cu hari; cu gustu; simbatic, lughearic, haresh, harish, nostim, nustimac *{ro: simpatic} {fr: sympatique} {en: likable}* § ***simbatic*** (sim-bá-ticŭ) adg simbaticã (sim-bá-ti-cã), simbatits (sim-bá-titsĭ), simbatitsi/simbatitse (sim-bá-ti-tsi) – (unã cu ***simpatic***) § ***simbãtsescu*** (sim-bã-tsés-cu) (mi) vb IV simbãtsii (sim-bã-tsíĭ), simbãtseam (sim-bã-tseámŭ), simbãtsitã (sim-bã-tsí-tã), simbãtsiri/simbãtsire (sim-bã-tsí-ri) – lu ljertu pri cariva tr-atseali tsi nj-ari faptã (shi-lj li agãrshescu); nu-lj fac tsiva a atsilui tsi-nj stipseashti; ljertu *{ro: scuza} {fr: pardonner} {en: excuse}* § ***simbãtsit*** (sim-bã-tsítŭ) adg simbãtsitã (sim-bã-tsí-tã), simbãtsits (sim-bã-tsítsĭ), simbãtsiti/simbãtsite (sim-bã-tsí-ti) – tsi nu va-lj si facã tsiva trã stepsul tsi featsi; ljirtat *{ro: scuzat} {fr: pardonné} {en: excused}* § ***simbãtsiri/simbãtsire*** (sim-bã-tsí-ri) sf simbãtsiri (sim-bã-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un om simbãtseashti pri cariva; ljirtari *{ro: acţiunea de a scuza; scuză} {fr: action de pardonner; pardon} {en: action of excusing; excuse}*

simbãtsescu (sim-bã-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***simbatii***

simbãtsiri/simbãtsire (sim-bã-tsí-ri) sf – vedz tu ***simbatii***

simbãtsit (sim-bã-tsítŭ) adg – vedz tu ***simbatii***

simbeti/simbete (sim-bé-ti) sf simbets (sim-bétsĭ) – vedz tu ***sibepi***

simbru (sím-bru) adg simbrã (sím-brã), simbri (sím-bri), simbri/simbre (sím-bri) – bãrbatlu a curi muljari s-ari mãritatã diznou; muljarea a curi bãrbat s-ari nsuratã diznou *{ro: bărbat (femeie) a cui femeie (bărbat) s-a recăsătorit} {fr: homme (femme) don't la femme (homme) s'est remarié} {en: man (woman) whose wife (husband) married again}* ex: fumealji di a simbrã-sai

simfonã (sím-fo-nã) sf shi invar – boatsi (ca, bunãoarã, b, c, d, etc.) cari nu poati si s-avdã singurã tu zburãri (ca unã silabã, cu-unã singurã minari di budzã), ma lipseashti si-lj s-adavgã unã vucalã tra si s-avdã *{ro: consonantă} {fr: consonne} {en: consonant}*

simfunii/simfunie (sim-fu-ní-i) sf simfunii (sim-fu-níĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***sinfunii***

simfunipsescu (sim-fu-nip-sés-cu) (mi) vb IV simfunipsii (sim-fu-nip-síĭ), simfunipseam (sim-fu-nip-seámŭ), simfunipsitã (sim-fu-nip-sí-tã), simfunipsiri/simfunipsire (sim-fu-nip-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***simfunipsescu***

simfunipsiri/simfunipsire (sim-fu-nip-sí-ri) sf simfunipsiri (sim-fu-nip-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***simfunipsiri***

simfunipsit (sim-fu-nip-sítŭ) adg simfunipsitã (sim-fu-nip-sí-tã), simfunipsits (sim-fu-nip-sítsĭ), simfunipsiti/simfunipsite (sim-fu-nip-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***simfunipsit***

simici (si-mi-cí) sm – vedz tu ***simiti***

simigã (si-mí-gã) sf – vedz tu ***sumig***

simigdali/simigdale (si-mig-dá-li) sf simigdãlj (si-mig-dắljĭ) – gãrnutsi di grãn (i alti yipturi) mãtsinat ma gros (nu suptsãri ca fãrina) *{ro: griş} {fr: sémoule} {en: semolina}*

simigdhali/simigdhale (si-mig-dhá-li) sf simigdhãlj (si-mig-dhắljĭ) – unã cu ***simigdali***

simighdali/simighdale (si-migh-dá-li) sf simighdãlj (si-migh-dắljĭ) – unã cu ***simigdali***

simighdhali/simighdhale (si-migh-dhá-li) sf simighdhãlj (si-migh-dhắljĭ) – unã cu ***simigdali***

simigi (si-mi-gí) sm – vedz tu ***simiti***

simigiu (si-mi-gíŭ) sm – vedz tu ***simiti***

simigos (si-mi-gósŭ) adg – vedz tu ***sumig***

similãnã (si-mi-lắ-nã) sf similãnj (si-mi-lắnjĭ) – lãnã di-aradã amisticatã cu sumã (hiri lundzi di lãnã ascurã dit cari s-fatsi ustura) *{ro: lână amestecată cu "sumă" (fire lungi de lână aspră din care se face urzeala)} {fr: laine mêlée de ce qu'on appelle "suma" (poils longs de laine âpre dont on fait la "ustura")} {en: wool mixed up with "suma" (rough wool from which the warp is made)}*

siminari/siminare (si-mi-ná-ri) sf – vedz tu ***simintsã***

siminat (si-mi-nátŭ) adg – vedz tu ***simintsã***

siminãtor (si-mi-nã-tórŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***simintsã***

siminãturã (si-mi-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***simintsã***

simintsã (si-mín-tsã) sf simintsã (si-mín-tsã) – partea multu minutã dit unã plantã (inshitã, multi ori, dit unã lilici dupã tsi s-usucã) cari, siminatã, fatsi s-creascã unã altã plantã; spor, spermã; (fig: simintsã = arãdãtsinã, dãmarã, soi) *{ro: sămânţă} {fr: semence, graine} {en: seed}* ex: simintsã di grãn; simintsã di curcubetã; easti di simintsã (soi, dãmarã) bunã § ***seamin***[1] (seá-minŭ) vb I siminai (si-mi-náĭ), siminam (si-mi-námŭ), siminatã (si-mi-ná-tã), siminari/siminare (si-mi-ná-ri) – bag simintsã tu loc tra s-fitruseascã shi s-creascã planti (lilici, grãn, ponj, etc.); nseamin, fitipsescu; (expr: seamin arov = treambur di fricã, di-arcoari) *{ro: semăna} {fr: planter, semer} {en: seed, sow, plant}* ex: siminash cu mãna a ta unã lilici; vimtu seaminj? furtunã adunj; iu nu-l seaminj, aclo fitruseashti; acatsã si seaminã arov di fricã (expr: ahiurseashti s-treamurã di fricã) § ***siminat*** (si-mi-nátŭ) adg siminatã (si-mi-ná-tã), siminats (si-mi-nátsĭ), siminati/siminate (si-mi-ná-ti) – loc tu cari s-ari bãgatã simintsã tra s-creascã planti; simintsa tsi easti bãgatã tu loc tra s-fitruseascã shi s-creascã ca unã plantã; nsiminat, fitipsit *{ro: semănat} {fr: planté, semé} {en: seeded, planted}* § ***siminari/siminare*** (si-mi-ná-ri) sf siminãri (si-mi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva seaminã tsiva; nsiminari, fitipsiri *{ro: acţiunea de a semăna; semănare} {fr: action de planter, de semer} {en: action of seeding, of planting}* § ***nisiminat*** (ni-si-mi-nátŭ) adg nisiminatã (ni-si-mi-ná-tã), nisiminats (ni-si-mi-nátsĭ), nisiminati/nisiminate (ni-si-mi-ná-ti) – loc tsi nu easti siminat; loc tu cari nu s-ari bãgatã simintsã tra s-creascã planti; simintsa tsi nu easti bãgatã tu loc tra s-fitruseascã shi s-creascã ca unã plantã; nifitipsit *{ro: nesemănat} {fr: qui n'est pas planté, qui n'est pas semé} {en: that is not that seeded, that is not that planted}* § ***nisiminari/nisiminare*** (ni-si-mi-ná-ri) sf nisiminãri (ni-si-mi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu seaminã tsiva; nifitipsiri *{ro: acţiunea de a nu semăna; nesemănare} {fr: action de ne pas planter, de ne pas semer} {en: action of not seeding, of not planting}* § ***nseamin*** (nseá-minŭ) vb I nsiminai (nsi-mi-náĭ), nsiminam (nsi-mi-námŭ), nsiminatã (nsi-mi-ná-tã), nsiminari/nsiminare (nsi-mi-ná-ri) – (unã cu ***seamin***[1]) ex: nu nsiminã estan flori mushati; va si nseamin fauã; ti Sum Chetru lu nsiminai; di cãndu lu nsimnã tatã-su, fu fãrã tihi § ***nsiminat*** (nsi-mi-nátŭ) adg nsiminatã (nsi-mi-ná-tã), nsiminats (nsi-mi-nátsĭ), nsiminati/nsiminate (nsi-mi-ná-ti) – (unã cu ***siminat***) ex: nu lj-am nsiminats sh-nj-u fricã, cã imnã mãltseadzã § ***nsiminari/nsiminare*** (nsi-mi-ná-ri) sf nsiminãri (nsi-mi-nắrĭ) – (unã cu ***siminari***) ex: fui acãtsat cu nsiminarea-a grãdinãljei; tu brats ari nsiminarea § ***siminãturã*** (si-mi-nã-tú-rã) sf

siminãturi (si-mi-nã-túrĭ) – planti ishiti dit siminari; siminari, fitipsiri *{ro: semănătură} {fr: semaille} {en: sowing, planting}* § ***siminãtor*** (si-mi-nã-tórŭ) sm, sf, adg siminãtoari/siminãtoare (si-mi-nã-toá-ri), siminãtori (si-mi-nã-tórĭ), siminãtoari/siminãtoare (si-mi-nã-toá-ri) – atsel tsi seaminã *{ro: semănător} {fr: semeur} {en: seeder, planter}* § ***simnitor***[1] (sim-ni-tórŭ) sm, sf, adg simnitoari/simnitoare (sim-ni-toá-ri), simnãtori (sim-nã-tórĭ), simnitoari/simnitoare (sim-ni-toá-ri) – (unã cu ***siminãtor***) ex: criscut tu unã pãnticã shi hits adrats di un simnitor (siminãtor, tatã, pãrinti)

simisescu (si-mi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***timisescu***

simisiri/simisire (si-mi-sí-ri) sf – vedz tu ***timisescu***

simisit (si-mi-sítŭ) adg – vedz tu ***timisescu***

simitã (si-mí-tã) sf – vedz tu ***simiti***

simiti/simite (si-mí-ti) sf simits (si-mítsĭ) – pãni albã sh-ma moali, faptã cu fãrinã di nai ma buna; simitã *{ro: un fel de pâine albă shi moale} {fr: une sorte de pain blanc et mou de qualité supérieure} {en: special kind of white and soft bread}* ex: featsi nã pãni ca simitea; ulac mari di simiti; ari nã featã cu fatsa (ca) di simiti § ***simitã*** (si-mí-tã) sf simiti/simite (si-mí-ti) – (unã cu ***simiti***) § ***simigi*** (si-mi-gí) sm simigeadz (si-mi-gĭádzĭ) – omlu tsi fatsi i vindi simiti; simigiu, simici *{ro: cel ce face sau vinde "simite"} {fr: celui qui fait ou celui qui vend "simiti"} {en: maker or seller of "simiti"}* § ***simigiu*** (si-mi-gíŭ) sm simigii (si-mi-gíĭ) – (unã cu ***simigi***) § ***simici*** (si-mi-cí) sm simiceadz (si-mi-cĭádzĭ) – (unã cu ***simigi***)

simiusescu (si-mĭu-sés-cu) vb IV simiusii (si-mĭu-síĭ), simiuseam (si-mĭu-seámŭ), simiusitã (si-mĭu-sí-tã), simiusiri/simiusire (si-mĭu-sí-ri) –icã bag un semnu pri unã carti; simnedz *{ro: semna, nota} {fr: signer, marquer, noter} {en: sign, mark, note}* § ***simiusit*** (si-mĭu-sítŭ) adg simiusitã (si-mĭu-sí-tã), simiusits (si-mĭu-sítsĭ), simiusiti/simiusite (si-mĭu-sí-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã un semnu; ipughrãpsit, simnat *{ro: semnat, notat} {fr: signé, marqué, noté} {en: signed, marked, noted}* § ***simiusiri/simiusire*** (si-mĭu-sí-ri) sf simiusiri (si-mĭu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bagã un semnu i ipughrãfii pri unã carti; ipughrãpsiri, simnari *{ro: acţiunea de a semna, de a nota; semnare, notare} {fr: action de signer, de marquer, de noter} {en: action of signing, of marking}*

simiusiri/simiusire (si-mĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***simiusescu***

simiusit (si-mĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***simiusescu***

simnari/simnare (sim-ná-ri) sf – vedz tu ***semnu***[1]

simnat (sim-nátŭ) adg – vedz tu ***semnu***[1]

simnãtor (sim-nã-tórŭ) sn – vedz tu ***semnu***[1]

simnãturã (sim-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***semnu***[1]

simnedz (sim-nédzŭ) vb I – vedz tu ***semnu***[1]

simnitor[1] (sim-ni-tórŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***simintsã***

simnitor[2] (sim-ni-tórŭ) sn – vedz tu ***semnu***[1]

simpatic (sim-pá-ticŭ) adg – vedz tu ***simbatii***

simpatii/simpatie (sim-pa-tí-i) sf – vedz tu ***simbatii***

simtsãri/simtsãre (sim-tsắ-ri) sf – vedz tu ***sãmtu***[2]

simtsãscu (sim-tsắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãmtu***[2]

simtsãt (sim-tsắtŭ) adg – vedz tu ***sãmtu***[2]

simtsescu (sim-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãmtu***[2]

simtsiri/simtsire (sim-tsí-ri) sf – vedz tu ***sãmtu***[2]

simtsit (sim-tsítŭ) adg – vedz tu ***sãmtu***[2]

simtu[1] (sím-tu) sm, sf, adg – vedz tu ***sãmtu***[1]

simtu[2] (sím-tu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãmtu***[2]

simvulii/simvulie (sim-vu-lí-i) sf simvulii (sim-vu-líĭ) – mintea tsi-lj si da a unui tra s-facã un lucru (cãndu el s-aflã tu-unã catastasi greauã iu nu shtii tsi s-facã); urminii, urminilji, nãsãhati, nãsihati *{ro: sfat} {fr: conseil} {en: advise}* § ***simvulipsescu*** (sim-vu-lip-sés-cu) (mi) vb IV simvulipsii (sim-vu-lip-síĭ), simvulipseam (sim-vu-lip-seámŭ), simvulipsitã (sim-vu-lip-sí-tã), simvulipsiri/simvulipsire (sim-vu-lip-sí-ri) – lj-aspun a unui cum s-facã; dzãc zboarã a unui tra s-lu cãndãrsescu shi s-facã ashi cum minduescu mini cã easti ghini; urnipsescu, urminipsescu, nvets *{ro: sfătui} {fr: conseiller} {en: advise}* § ***simvulipsit*** (sim-vu-lip-sítŭ) adg simvulipsitã (sim-vu-lip-sí-tã), simvulipsits (sim-vu-lip-sítsĭ), simvulipsiti/simvulipsite (sim-vu-lip-sí-ti) – tsi easti urnipsit s-facã un lucru; urnipsit, urminipsit, nvitsat *{ro: sfătuit} {fr: conseillé} {en: advised}* § ***simvulipsiri/simvulipsire*** (sim-vu-lip-sí-ri) sf simvulipsiri (sim-vu-lip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti simvulipsit; urnipsiri, urminipsiri, nvitsari *{ro: acţiunea de a sfătui; sfătuire} {fr: action de conseiller} {en: action of advising}*

simvulipsescu (sim-vu-lip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***simvulii***

simvulipsiri/simvulipsire (sim-vu-lip-sí-ri) sf – vedz tu ***simvulii***

simvulipsit (sim-vu-lip-sítŭ) adg – vedz tu ***simvulii***

sin (sínŭ) sn sini/sine (sí-ni) shi sinuri (sí-nurĭ) – 1: partea dit cheptul a muljariljei tu cari s-fatsi laptili cu cari-l hrãneashti natlu dupã tsi lu-amintã; tsãtsã; 2: partea din fatsã a omlui (bãrbat i muljari) tsi s-aflã namisa di doauãli bratsi sh-cari fac partea inshitã niheamã cãtã nafoarã a cheptului (partea di la muljeri iu s-aflã sinili); cheptu; (expr: 1: ãl ljau la sin = lu apreadun; 2: stau cu mãnjli n sin = stau sh-nu fac tsiva) *{ro: sân, ţâţă; piept} {fr: sein; poitrine} {en: breast; chest}* ex: veduvã sh-cu nat pri sin (cheptu); ducheam un dor di sini (di tsãtsã); la sinlu (cheptul) a lui si sãlãghi; s-nji s-umplã sinili (cheptul) di flurii; clocea lai-lj lja la sini (expr: lji lja la cheptu, lji apreadunã); sh-disfatsi loclu sinlu; stai cu mãnjli n sin? (expr: nu fats tsiva, nu-agiuts)

sinahi/sinahe (si-ná-hi) sf sinãhi (si-nắhĭ) – lãngoari tsi s-lja di la om la om (ma multu earna), cari tsãni unã i dauã siptãmãnj shi s-aspuni cu cãlduri, cu dureari di cap shi di gurmadz, cu tusi, cu curarea-a nariljei tut chirolu, etc.; aremã, aremi, remã, sirmii, butur, cearã, guhtic, rufã *{ro: guturai, gripă} {fr: grippe, rhume de cerveau} {en: flu, cold (in the head), running nose}* ex: ari sinahi (sirmii) i aremi (sirmii)

sinapi/sinape (si-ná-pi) sf sinãchi (si-nắchĭ) – unã soi di earbã tsi fatsi lilici galbini shi simintsi njits; simintsa faptã di-aestã earbã; pulbiri faptã dit simintsã ufilisitã di yeatsrã ca yitrii; unã soi di lugurii galbinã tsi s-fatsi dit simintsãli chisati sh-amisticati cu yin, puscã, apã shi ndauã mirudenii (tsi bagã tu mãcãruri tra s-lã si da unã nustimadã bunã) *{ro: muştar} {fr: sénevé; moutarde} {en: mustard}* ex: nj-aruc putsãnã sinapi; sinapea ardi § ***sinapizmo*** (si-na-piz-mó) sm sinapizmadz (si-na-piz-mádzĭ) – cumatã di pãndzã pri cari s-tindi un petur di yitria faptã cu pulbiri di sinapi, tra si s-bagã pi truplu-a omlui aclo iu-l doari; lãpã faptu cu pulbirea di sinapi *{ro: sinapism} {fr: sinapisme} {en: mustard plaster}*

sinapizmo (si-na-piz-mó) sm – vedz tu ***sinapi***

sinapsi/sinapse (sí-nap-si) sf pl(?) – carti di bisearicã cu rugãciunj crishtineshti (pãlãcãrii, rigei, duvãi); sinaptsi *{ro: carte de rugăciuni} {fr: livres de prières} {en: book of prayers}* § ***sinaptsi/sinapse*** (sí-nap-tsi) sf pl(?) – (unã cu ***sinapsi***)

sinaptsi/sinapse (sí-nap-tsi) sf – vedz tu ***sinapsi***

sinastrufii/sinastrufie (si-nas-tru-fí-i) sf sinastrufii (si-nas-tru-fíĭ) – ceatã di oaminj tsi minduescu idyea soi shi s-leagã deadun tra s-facã tsiva; doi i ma multsã oaminj tsi s-leagã s-facã daraveri deadun shi s-amintã paradz; sutsatã, cumpanii *{ro: asociaţie, companie} {fr: association, compagnie} {en: association, company}*

sinauer (si-ná-u-er) sf sinaueri/sinauere (si-ná-u-e-ri) – tufechi Sinauer; tufechi, dugrã, grã, shishani, martinã *{ro: puşca Sinauer} {fr: fusil Sinauer} {en: rifle Sinauer}* ex: cãdzu cu caplu tsir di sinaueri

sindaghmã (sín-dagh-mã) sm sindaghmi/sindaghme (sín-dagh-mi) – unã cu ***sindagmã***

sindagmã (sín-dag-mã) sm sindagmi/sindagme (sín-dag-mi) – putearea tsi u ari cariva tra s-lji ipuhriuseascã pri altsã (s-lã caftã a altor) s-facã mash tsi va el; chivirnisirea-a statlui tu cari unã cãpii (vãsilje) ari putearea s-facã itsi va el, fãrã sã ntreabã vãr *{ro: dictatură} {fr: dictature} {en: dictatorship}* ex: tu sindagma-al Plastira

sindaxã (sín-dac-sã) sf sindãxi (sín-dãxĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***sintaxã***

sindhonã (sin-dhó-nã) sf sindhoni/sindhone (sin-dhó-ni) – unã cu ***sindonã***

sindhoni/sindhone (sin-dhó-ni) sf sindhonj (sin-dhónjĭ) – unã cu ***sindoni***

sindilii/sindilie (sin-di-lí-i) sf sindilii (sin-di-líĭ) – furtunã mari cu ploai i neauã shi zurlu-vimtu tsi bati sh-aurlã; furtunã, tufani, turin, nturinari, chiameti, dãrci, zdãrci, borã, nãvai, azvimturari *{ro: vijelie, furtună} {fr: orage, tempête; ouragan} {en: storm; hurricane}* ex: pi sindilii (pi furtunã, nturinari), tsiniva nu nchiseashti cali lungã; sindilii (furtunã) di ploai, di neauã; nã furtunã, sindilii (nturinari); nafoarã aurlã vimtul shi eara sindilii (chiameti) di nturinari; sindiliili bradzlji scot; arcoari, sindilii; naca cadi shi s-fatsi vãrnã sindilii; boatsi ca di sindilii (ca vimtul tsi-aurlã tu-unã furtunã) § ***shindelj*** (shin-déljĭũ) sn shindealji/shindealje (shin-deá-lji) – (unã cu ***sindilii***) ex: shindeljlu (nturinarea, chiametea) shi angusa frãngu omlu

sindonã (sin-dó-nã) sf sindoni/sindone (sin-dó-ni) – pãndzã suptsãri cari si-ashtearni pristi cariva i tsiva (di-aradã patlu iu doarmi lumea); pãndzã cu cari s-acoapirã mortul; sindoni, savan, savun, ghiulgiu, giulgiu *{ro: cearşaf; linţoliu, giulgiu} {fr: drap de lit; linceul, suaire} {en: (bed) sheet; shroud}* § ***sindoni/sindone*** (sin-dó-ni) sf sindonj (sin-dónjĭ) – (unã cu ***sindonã***)

sindoni/sindone (sin-dó-ni) sf sindhoni/sindhone (sin-dhó-ni) – vedz tu ***sindonã***

sindrofi/sindrofe (sin-dró-fi) sf sindrohi (sin-dróhĭ) – stranj di pãndzã tsi s-poartã ma nghios di mesi shi sum pantaloni; zmeanã, donci, donuri *{ro: izmană} {fr: braie, caleçon} {en: underwear, underpants}*

sindu (sín-du) invar – mash tu expr. "cu sindu cu pandu" tsi va s-dzãcã "tuti, fãrã s-alasã tsiva di-unã parti, fãrã s-armãnã tsiva"; pandilos, dibinã, dicutot *{ro: cu totul, în întregime, "cu căţel şi cu purcel"} {fr: entièrement, tout} {en: everything, completely}* ex: li vindu lucrili cu sindu cu pandu la mizati; va s-ti-ardem cu sindu cu pandu

sinduchi/sinduche (sin-dú-chi) sf sinduchi (sin-dúchĭ) – cutii mari adratã ma multu di lemnu (metal, plasticã, carti groasã, etc.) tu cari s-tsãn (s-poartã, s-vindu, etc.) lucri mãri sh-greali; sãnduchi, sfinduchi, sfenduchi; casonã (fig: 1: sinduchi = cutia tu cari sã ngroapã mortul; chivuri, xilucrevat, cufciug, cutii, scamnu; 2: lucrili shi paradzlji (paea, prica) tsi u-adutsi nveasta nauã cãndu s-mãritã; 3: sinduchi = cutia dit truplu-a omlui (cheptul) tsi s-aflã namisa di gushi shi pãnticã sh-iu s-aflã inima, plimunjlji, hicatlu, etc.) *{ro: ladă; torace} {fr: caisse en bois, coffre, malle; thorax} {en: chest, bin, trunk; thorax}* ex: am un cal cu sumar: sumarlu s-lji sculari, dai di unã-ambari (angucitoari: sinduchea); li ari ncljisã tu sinduchi; mortul l-bãgarã tu sinduchi (fig: chivuri); nu lu ncãpea sinduchea (fig: chivurea); lj-adusi sinduchi (fig: pai, pricã) avutã § ***sãnduchi/sãnduche*** (sãn-dú-chi) sf sãnduchi (sãndúchĭ) – (unã cu ***sinduchi***) § ***sunduchi/sunduche*** (sun-dú-chi) sf sunduchi (sun-dúchĭ) – (unã cu ***sinduchi***) § ***sfinduchi/sfinduche*** (sfin-dú-chi) sf sfinduchi (sfin-dúchĭ) – (unã cu ***sinduchi***) ex: adarã sfinduchi § ***sfenduchi/sfenduche*** (sfen-dú-chi) sf sfenduchi (sfen-dúchĭ) – (unã cu ***sinduchi***) § ***sfinduchitsã*** (sfin-du-chí-tsã) sf sfinduchitsã (sfin-du-chí-tsã) – sinduchi njicã *{ro: lădiţă} {fr: petite caisse} {en: small trunk}* § ***sinduchisescu*** (sin-du-chi-sés-cu) vb IV sinduchisii (sin-du-chi-síĭ), sinduchiseam (sin-du-chi-seámŭ), sinduchisitã (sin-du-chi-sí-tã), sinduchisiri/sinduchisire (sin-du-chi-sí-ri) – bag lucri tu-unã sinduchi *{ro: pune lucruri în ladă} {fr: mettre des choses dans une caisse à bois} {en: put things in a trunk}* § ***sinduchisit*** (sin-du-chi-sítŭ) adg sinduchisitã (sin-du-chi-sí-tã), sinduchisits (sin-du-chi-sítsĭ), sinduchisiti/sinduchisite (sin-du-chi-sí-ti) – tsi easti ncljis (bãgat) tu-unã sinduchi *{ro: pus în ladă} {fr: qui est mis dans une caisse à bois} {en: who is put in a trunk}* § ***sinduchisiri/sinduchisire*** (sin-du-chi-sí-ri) sf sinduchisiri (sin-du-chi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bagã lucri tu sinduchi *{ro: acţiunea de a pune lucruri în ladă} {fr: action de mettre des choses dans une caisse à bois} {en: action of putting things in a trunk}*

sinduchisescu (sin-du-chi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***sinduchi***

sinduchisiri/sinduchisire (sin-du-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***sinduchi***

sinduchisit (sin-du-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***sinduchi***

sindush (sin-dúshĭũ) sm sindush (sin-dúshĭ) – omlu tsi cãrteashti (urseashti) unã amaxi, paitoni, carotsa shi-lj fatsi caljlji s-u tragã cãtrã loclu iu va el si s-ducã; cãrutsar, cãrutser, amãxã, cucigi, cucear *{ro: vizitiu, birjar} {fr: charretier, cocher de maître} {en: coachman}* ex: nitsi saltsea direc di casã, nitsi sindushlu (cucigilu) om di measã

sineti[1]/sinete (si-né-ti) sf sinets (si-nétsĭ) – carti tu cari cariva sh-bãgã ipugrãfia tra s-da a unui paradz (trã borgea tsi lj-u va, trã lucrul tsi-l featsi, etc.); muluyii, emuluyii, politsã *{ro: poliţă; cec, trată} {fr: chèque, billet à ordre; traite} {en: cheque, bill (of exchange), (banker's) draft}* ex: lj-ded nã sineti ti dauã njilj di grosh

sineti[2]/sinete (si-né-ti) sf – vedz tu ***suneti***

sinfadã (sin-fá-dã) sf sinfadi/sinfade (sin-fá-di) – atsea tsi easti unã muljari mãrtatã, cu muljarea-a fratilui a bãrbat-sui; ashi cum suntu unã fatsã di-alantã, dauã muljerli mãrtati pi doi frats; cumnatã *{ro: ceeace reprezintă pentru o femeie măritată, soţia fratelui soţului ei; cumnată} {fr: ce qui représente pour une femme mariée, la femme du frère de son mari; belle-soeur} {en: sister in law (the wife of the brother of her husband)}* ex: cãti patru, tsintsi sinfadi (cumnati)

sinfadhã (sin-fá-dhã) sf sinfadhi/sinfadhe (sin-fá-dhi) – unã cu ***sinfadã***

sinfer (sin-férŭ) sn sinferuri (sin-fé-rúrĭ) – vrearea tsi u ari tra s-amintã tsiva (s-aibã unã ufelii, sã-lj si ndreagã huzmetea), atsel tsi fatsi un lucru; intires, ntires, ufelii, amintatic *{ro: interes} {fr: intérêt} {en: interest}* § ***sinfirsescu*** (sin-fir-sés-cu) vb IV sinfirsii (sin-fir-síĭ), sinfirseam (sin-fir-seámŭ), sinfirsitã (sin-fir-sí-tã), sinfirsiri/sinfirsire (sin-fir-sí-ri) – l-fac s-aibã un sinfer tu fãtsearea-a unui lucru; am un sinfer (s-amintu tsiva, s-am unã ufelii, sã-nj si ndreagã huzmetea, etc.) cãndu-l fac un lucru; ntirisedz, ntirisescu *{ro: (se) interesa} {fr: (s')intéresser} {en: interest, be interested}* ex: nu mi sinfirseashti (nu mi ntiriseadzã, nu nj-adutsi vãrnã ufelii) aestu lucru § ***sinfirsit*** (sin-fir-sítŭ) adg sinfirsitã (sin-fir-sí-tã), sinfirsits (sin-fir-sítsĭ), sinfirsiti/sinfirsite (sin-fir-sí-ti) – (atsel) tsi ari sinfer cãndu fatsi un lucru; (atsel) cari-sh mutreashti mash sinferlu-a lui; ntirisat, ntirisit *{ro: interesat} {fr: intéressé} {en: interested}* § ***sinfirsiri/sinfirsire*** (sin-fir-sí-ri) sf sinfirsiri (sin-fir-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti sinfirsit; ntirisari, ntirisiri *{ro: acţiunea de a interesa} {fr: action d'intéresser, d'être intéressé} {en: action of interesting, of being interested}*

sinfirsescu (sin-fir-sés-cu) vb IV – vedz tu ***sinfer***

sinfirsiri/sinfirsire (sin-fir-sí-ri) sf – vedz tu ***sinfer***

sinfirsit (sin-fir-sítŭ) adg – vedz tu ***sinfer***

sinfunii/sinfunie (sin-fu-ní-i) sf sinfunii (sin-fu-níĭ) – aduchirea tsi s-fatsi namisa di doi (i ma multsã) oaminj trã adrarea-a unui lucru; ligãtura tsi u bagã doi (i ma multsã) oaminj tra si s-facã un lucru; ligãmintu, ligãturã, cãvuli, cãuli, aduchiri *{ro: acord, condiţie} {fr: accord, condition} {en: accord, agreement, condition}* ex: cu sinfunia (aduchirea faptã, cãvulea) sã-lj da hilji-sa § ***sinfunipsescu*** (sin-fu-nip-sés-cu) (mi) vb IV sinfunipsii (sin-fu-nip-síĭ), sinfunipseam (sin-fu-nip-seámŭ), sinfunipsitã (sin-fu-nip-sí-tã), sinfunipsiri/sinfunipsire (sin-fu-nip-sí-ri) – mi fac sinfuni; strãxescu tra si s-facã un lucru (ashi cum mi-am aduchitã cu cariva); ãnj ljau sartsina s-lu fac un lucru; mi fac di cãbuli; cãpsescu, strãxescu, astrãxescu, strixescu, aprochi *{ro: a fi de acord, consimţi, conveni} {fr: être d'accord, consentir, convenir} {en: agree, consent}* § ***sinfunipsit*** (sin-fu-nip-sítŭ) adg sinfunipsitã (sin-fu-nip-sí-tã), sinfunipsits (sin-fu-nip-sítsĭ), sinfunipsiti/sinfunipsite (sin-fu-nip-sí-ti) – tsi ari strãxitã tra si s-facã un lucru; tsi s-featsi di cãbuli; cãpsit, strãxit, astrãxit, strixit, aprucheat *{ro: care este de acord; care a consimţit} {fr: mis d'accord, consenti, convenu} {en: agreed, consented}* § ***sinfunipsiri/sinfunipsire*** (sin-fu-nip-sí-ri) sf sinfunipsiri (sin-fu-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sinfunipseashti; cãpsiri, strãxiri, astrãxiri, strixiri, aprucheari *{ro: acţiunea de a fi de acord, de a consimţi, de a conveni; consimţire, convenire} {fr: action de se mettre d'accord, de consentir, de convenir; accord} {en: action of agreeing, of consenting}*

sinfunipsescu (sin-fu-nip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sinfunii***
sinfunipsiri/sinfunipsire (sin-fu-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***sinfunii***
sinfunipsit (sin-fu-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***sinfunii***
singasto (sin-gas-tó) sm – vedz tu ***singatsco***
singatsco (sin-gats-có) sm fãrã pl – agioc di-un ficior cu-unã featã (cãndu un s-minã nandreapta, alantu s-minã nastãnga fãrã ca s-da un di-alantu); singasto *{ro: un fel de dans aromânesc de două persoane: un băiat şi o fată} {fr: une sorte de danse aroumaine d'un garçon avec une fille} {en: a specific Aromanian dance of a man with a woman}* § ***singasto*** (sin-gas-tó) sm fãrã pl – (unã cu ***singatsco***) § ***singãtsescu*** (sin-gã-tsés-cu) vb IV singãtsii (sin-gã-tsíĭ), singãtseam (sin-gã-tseámŭ), singãtsitã (sin-gã-tsí-tã), singãtsiri/singãtsire (sin-gã-tsí-ri) – (ficior) gioc singatsco cu-unã featã *{ro: dansa "singatsco"-ul} {fr: danser le "singatsco"} {en: dance the "singatsco"}* § ***singãtsit*** (sin-gã-tsítŭ) adg singãtsitã (sin-gã-tsí-tã), singãtsits (sin-gã-tsítsĭ), singãtsiti/singãtsite (sin-gã-tsí-ti) – tsi easti agiucat un singatsco *{ro: care a dansat "singatsco"-ul} {fr: qui a dansé le "singatsco"} {en: who has danced the "singatsco"}* § ***singãtsiri/singãtsire*** (sin-gã-tsí-ri) sf singãtsiri (sin-gã-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu doi tiniri agioacã singastolu *{ro: acţiunea de a dansa "singatsco"-ul} {fr: action de danser le "singatsco"} {en: action of dancing the "singatsco"}*
singãtsescu (sin-gã-tsés-cu) vb IV – vedz tu ***singatsco***
singãtsiri/singãtsire (sin-gã-tsí-ri) sf – vedz tu ***singatsco***
singãtsit (sin-gã-tsítŭ) adg – vedz tu ***singatsco***
singeachi/singeache (sin-gĭá-chi) sf – vedz tu ***sãngeac***
singilii/singilie (sin-gi-lí-i) sf singilii (sin-gi-líĭ) – atsea tsi dzãtsi giudicãtorlu cã omlu giudicat (shi aflat stipsit) lipseashti s-facã ca platã (munduiri) trã arãulu tsi ari faptã; munduirea tsi u-aproachi cariva trã arãulu tsi ari adratã; ileami, ileani, iljami, iljani, usãndã, giudicatã, fitfai, cãtãdicãtsiri *{ro: pedeapsă, condamnare} {fr: condamnation, punition} {en: conviction, sentence, punishment}* ex: va s-sh-ashteaptã catiun singilia al Dumnidzã
singir (sin-gírŭ) sm singiri (sin-gírĭ) shi sn singiri/singire (sin-gí-ri) – aradã di (unã soi di) neali bãgati unlu tu-alantu shi ligati tra s-facã ca unã soi di funi (di metal) cu cari si s-leagã lucri (cu cari s-acatsã oara di curauã, cari s-bagã di gushi ca unã stulii, cu i fãrã crutsi acãtsatã di nãsã, etc.); shingir, singiri, shingiri, zingir, silivar, sulivar, chiustecã, chiustechi, catinã, cadenã, cãrtelj, alis, alsidã, alisidã, altsu, brangã, prangã, heari *{ro: lanţ} {fr: chaîne} {en: chain}* ex: asunã singirlu (silivarlu); un vultur ligat tu singir; cu singirlji di per pisti-anumiri § ***singiri/singire*** (sin-gí-ri) sf singiri (sin-gírĭ) – (unã cu ***singir***) § ***shingir*** (shin-gírŭ) sn shingiri/shingire (shin-gí-ri) – (unã cu ***singir***) § ***shingiri/shingire*** (shin-gí-ri) sf shingiri (shin-gírĭ) – (unã cu ***singir***) § ***zingir*** (zin-gírŭ) sn zingiri/zingire (zin-gí-ri) – (unã cu ***singir***)
singiri/singire (sin-gí-ri) sf – vedz tu ***singir***
singiu (sín-gĭu) sm pl(?) – unã soi di lemnu-arosh (bun trã durearea di dintsã, trã ciciorlu-a oailjei tsi shcljoapicã, etc.) *{ro: un fel de lemn roşiu} {fr: une sorte de bois rouge} {en: some kind of red wood}*
singritica (sin-gri-ti-cá) sf fãrã pl, adv – (pãreari tsi easti) timiljusitã pi mutrirea (analiza) faptã pri dauã (i ma multi) lucri tsi s-bagã unã ningã-alantã tra si s-veadã cari-s hãrli tsi li dispartu sh-cari-s atseali tsi li fac ta sh-undzeascã *{ro: comparativ} {fr: comparatif} {en: comparative}*
singur (sín-gurŭ) adg singurã (sín-gu-rã), singuri (sín-gurĭ), singuri/singure (sín-gu-ri) – ashi cum s-aflã cariva tsi nu-ari nitsiun altu ningã el (cãndu shadi, imnã, lucreadzã, etc.); mash un, nu ma multsã; shungru, manoleac, munolcu, axolit *{ro: singur} {fr: seul; lui-même} {en: alone; himself}* ex: s-nj-ascultats un singur (mash un) zbor; lu-alãsarã singur (fãrã altu), singuric; intrã singur (mash el) tu grãdinã; nitsi singurnji (mini insunj) nu shtiu; singur-shi (mash el insush) vinji; poarta s-dishcljidi di singurã (aoa ca adverbu: fãrã agiutorlu-a vãrnui) § ***singurush*** (sin-gu-rúshĭŭ) adg singurushi/singurushe (sin-gu-rú-shi), singurush (sin-gu-rushĭ), singurushi/singurushe (sin-gu-rú-shi) – dip singur, mash el singur, singuric *{ro: singurel} {fr: tout seul} {en: alone}* ex: Dumnidzãlu singurush (dip singur) sh-pãshtea cupia § ***singuric*** (sin-gu-rícŭ) adg singuricã (sin-gu-rí-cã), singurits (sin-gu-rítsĭ), singuritsi/singuritse (sin-gu-rí-tsi) – (unã cu ***singurush***) ex: lu-alãsarã singur, singuric (mash el, dip singur) § ***singurami/singurame*** (sin-gu-rá-mi) sf fãrã pl – starea tu cari s-aflã omlu cari easti (bãneadzã) singur; singureatsã, singuritati *{ro: singurătate} {fr: solitude} {en: solitude}* § ***singureatsã*** (sin-gu-reá-tsã) sf singurets (sin-gu-rétsĭ) – (unã cu ***singurami***) § ***singuritati/singuritate*** (sin-gu-ri-tá-ti) sf singuritãts (sin-gu-ri-tãtsĭ) – (unã cu ***singurami***) § ***singuratic*** (sin-gu-rá-ticŭ) adg singuraticã (sin-gu-rá-ti-cã), singuratits (sin-gu-rá-titsĭ), singuratitsi/singuratitse (sin-gu-rá-ti-tsi) – cari bãneadzã ahoryea di dunjai shi nu para va si s-ameasticã tu bana-a lor; axolit, manoleac, munolcu, andornic, ndornic *{ro: singuratic} {fr: solitaire} {en: solitary}*
singurami/singurame (sin-gu-rá-mi) sf – vedz tu ***singur***
singuratic (sin-gu-rá-ticŭ) adg – vedz tu ***singur***
singureatsã (sin-gu-reá-tsã) sf – vedz tu ***singur***
singuric (sin-gu-rícŭ) adg – vedz tu ***singur***
singuritati/singuritate (sin-gu-ri-tá-ti) sf – vedz tu ***singur***
singurush (sin-gu-rúshĭŭ) adg – vedz tu ***singur***
sinhisescu (sin-hi-sés-cu) (mi) vb IV– vedz tu ***sinhisi***
sinhisi/sinhise (sín-hi-si) sinhisi (sín-hisĭ) – simtsãrea shi minarea sufliteascã tsi aducheashti omlu cãndu-lj si dzãc zboarã tsi lu-arisescu multu (cãndu dunjaea pricunoashti bunetslji tsi-ari faptã, cãndu easti alãvdat multu, cãndu s-adunã dinapandiha cu-un om vrut tsi nu lu-ari vidzutã di multu chiro, etc.); niisihia aduchitã tu suflit cãndu omlu treasi prit unã halã ma greauã; lucri mintiti sh-fãrã aradã; siyisi, mintiturã, amisticãturã, birdipsiri *{ro: emoţie, încurcătură} {fr: émoi, embrouillement, mésintelligence, trouble} {en: emotion, trouble, entanglement}* § ***siyisi/siyise*** (sí-yi-si) sf siyisi (sí-yisĭ) – (unã cu ***sinhisi***) ex: eara pri mari siyisi (mintiturã, niisihii sufliteascã) § ***sinhisescu*** (sin-hi-sés-cu) (mi) vb IV sinhisii (sin-hi-síĭ), sinhiseam (sin-hi-seámŭ), sinhisitã (sin-hi-sí-tã), sinhisiri/sinhisire (sin-hi-sí-ri) – aduchescu nã sinhisi tu suflit; di-atseali tsi pat, ãnj cher isihia; nj-cher arãvdarea; mi mealã atseali tsi ved i tsi s-fac *{ro: se sinchisi, nelinişti, emoţiona, îngrijora} {fr: s'agiter, (se) troubler, s'impatienter, s'émotionner} {en: get disturbed, get agitated; feel impatience, feel emotion}* ex: shi tini ti sinhiseshti (tsã cheri isihia)?; nu ti sinhisea dip (nu ti mealã) di tsi pati § ***sinhisit*** (sin-hi-sítŭ) adg sinhisitã (sin-hi-sí-tã), sinhisits (sin-hi-sítsĭ), sinhisiti/sinhisite (sin-hi-sí-ti) – tsi aducheashti nã sinhisi tu suflit; tsi sh-ari chirutã isihia, arãvdarea *{ro: sinchisit, neliniştit, emoţionat, îngrijorat} {fr: agité, troublé, impatienté, émotionné} {en: disturbed, agitated; impatient}* § ***sinhisiri/sinhisire*** (sin-hi-sí-ri) sf sinhisiri (sin-hi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si sinhiseashti di tsiva *{ro: acţiunea de a (se) sinchisi, de a (se) nelinişti, de a (se) emoţiona, de a (se) îngrijora} {fr: action de s'agiter, de se troubler, de s'impatienter, de s'émotionner} {en: action of getting disturbed, of getting agitated; of feeling impatience, of feeling emotion}*
sinhisiri/sinhisire (sin-hi-sí-ri) sf – vedz tu ***sinhisi***
sinhisit (sin-hi-sítŭ) adg – vedz tu ***sinhisi***
sini¹/sine (sini) pr pirs, sf – el, nãs, pri el, pri el insush, trã el mash *{ro: sine, el însuşi} {fr: soi, soi-même, lui-même, elle-même} {en: himself, herself, themselves}* ex: trã sinea-a lor (trã elj, trã elj singuri, trã elj insish)
sini²/sine (sini) sf pl(?) = chirolu tsi-lj lipseashti a loclui tra si s-anvãrteascã unãoarã deavãrliga-a soarilui; chiro di 12 mesh (365 di dzãli shi shasi sãhãts); an *{ro: an} {fr: année} {en: year}* ex: tru sinea (anlu) shaptidzãts s-vãtãmã Tasi Gamalets
sinidhisi/sinidhise (si-ní-dhi-si) sf sinidhisi (si-ni-dhisĭ) – unã cu ***sinidisi***
sinidisi/sinidise (si-ní-dhi-si) sf sinidisi (si-ni-dhisĭ) – 1: harea tsi u-ari omlu s-aducheascã n sinea-a lui cã el insush s-aflã shbãneadzã tu lumi, cã lucrili s-fac tu banã ashi cum li veadi, cã poati s-mindueascã shi sã zburascã ca om, etc.; 2: harea tsi u-

ari omlu s-aducheascã cãndu nu fatsi ghini, sã-lj parã arãu cãndu alãtuseashti shi s-lu mãcã tu suflit aestu lucru; sumenji *{ro: conştiinţă}* *{fr: conscience}* *{en: conscience}* ex: nu sã mbunã cu sinidisea (sumenja) a lui; esti un om cu sinidisi

sinii/sinie (si-ní-i) sf sinii (si-níĭ) – tãvã mari di metal (di-aradã arucutos sh-di bãcãri) tu cari s-coatsi pita (pãnea, dultsenj, etc.) tu cireap; tãvã tu cari s-filipsescu oaspitslji; tãpsii, tãvã *{ro: sinie, tipsie}* *{fr: grand disque de cuivre pour y cuire des galettes}* *{en: large copper tray, for cooking in the oven}* ex: coapsi pita tu sinia-atsea marea

sinirsescu (si-nir-sés-cu) (mi) vb IV sinirsii (si-nir-síĭ), sinirseam (si-nir-seámŭ), sinirsitã (si-nir-sí-tã), sinirsiri/sinirsire (si-nir-sí-ri) – caftu , s-lu-agiungu, s-hiu ma bun, s-lu-astrec tu hãri pri cariva; caftu s-u ljau nãintea-a unui (tu alãgari, la sculii, tu aveari, tu mushãteatsã, etc.); mi-astrec (antrec) cu cariva; 2: lu pihtusescu (lu ncaci, l-vãryescu, lu-aurlu) pri cariva cã nu mi-ariseashti tsiva di tsi fatsi; astrec, antrec, ntrec, ngrãnjescu, ngãrnjescu *{ro: rivaliza; mârâi}* *{fr: rivaliser; tenir compte de quelque chose à quelqu'un; grogner}* *{en: compete; grunt}* ex: acãtsarã sã s-sinirseascã (si s-astreacã); s-sinirsescu (s-astrec) unã di-alantã; ficiorlji si sinirsea (si ngãrnja) § ***sinirsit*** (si-nir-sítŭ) adg sinirsitã (si-nir-sí-tã), sinirsits (si-nir-sítsĭ), sinirsiti/sinirsite (si-nir-sí-ti) – tsi easti astricut di cariva; tsi easti ngãrnjit; astricut, antricut, ntricut, ngrãnjit, ngãrnjit *{ro: rivalizat; mârâit}* *{fr: rivalisé; grogné}* *{en: competed; grunted}* § ***sinirsiri/sinirsire*** (si-nir-sí-ri) sf sinirsiri (si-nir-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si sinirseashti cu cariva *{ro: acţiunea de a rivaliza; de a mârâi; rivalizare; mârâire}* *{fr: action de rivaliser; de grogner}* *{en: action of competing; of grunting}*

sinirsiri/sinirsire (si-nir-sí-ri) sf – vedz tu ***sinirsescu***

sinirsit (si-nir-sítŭ) adg – vedz tu ***sinirsescu***

sinithii/sinithie (si-ní-thi-i) sf sinithii (si-ní-thiĭ) – unã cu ***sinitii***

sinithisi/sinithise (si-ní-thi-si) sf sinithisi (si-ní-thisĭ) – unã cu ***sinitisi***

sinitii/sinitie (si-ní-thi-i) sf sinitii (si-ní-thiĭ) – unã tabieti nvitsatã dupã fãtsearea di multi ori a idyiului lucru; sinitisi, sistimã, idiomã, idiumã, uchi, huchi, hui, adeti, nvets, anvets, pleami, zãconi, taxi, areu, aradã, tabieti *{ro: obicei}* *{fr: coutume, habitude}* *{en: custom}* § ***sinitisi/sinitise*** (si-ní-thi-si) sf sinitisi (si-ní-thisĭ) – (unã cu ***sinitii***) § ***sistimã*** (sís-ti-mã) sf sistimati/sistimate (sis-tí-ma-ti) – (unã cu ***sinitii***)

sinitisi/sinitise (si-ní-thi-si) sf – vedz tu ***sinitii***

sinjac (si-njĭácŭ) sn sinjacuri (si-njĭá-curĭ) – crustali di gljatsã tsi acoapirã alumãchili di arburi earna cãndu fatsi multã arcoari; gljatsã tsi s-alasã ca un petur earna pri earbã (loc, casi, etc.); negurã aratsi shi ndisatã di earnã arcuroasã (tsi s-fatsi gljatsã cãndu da mpadi di loc); uchid, tseafi, tsingrimi, gazonã *{ro: promoroacă, polei; ceaţă groasă şi rece de iarnă friguroasă}* *{fr: frimas, givre; brume, brouillard épais et blanchâtre qu'on voit pendant les hivers glaciaux}* *{en: (hoar-)frost, rime; winter fog, thick and veri cold}* ex: un sinjac (petur di gljatsã) gros shi vãrtos; sinjaclu eara multu gros; funjli adrati lemnu di aratsili sinjac (uchid, gazonã)

sinjicat (si-nji-cátŭ) adg sinjicatã (si-nji-cá-tã), sinjicats (si-nji-cátsĭ), sinjicati/sinjicate (si-nji-cá-ti) – tsi easti faptu s-aibã unã hromã ca atsea di pi truplu-a omlui cãndu easti agudit vãrtos; tsi ari unã hromã murnã-albastrã ntunicatã; vinjit, vinit, murnu, scur *{ro: învineţit}* *{fr: bleu foncé; complètement noir}* *{en: dark blue}* ex: murlji suntu lãi, sinjicats (vinjits, murnji); timnjatolu easti lai, sinjicat (multu lai)

sinodã (si-nó-dã) sf – vedz tu ***sinud***

sinodhã (si-nó-dhã) sf sinodhi/sinodhe (si-nó-dhi) – unã cu ***sinodã***

Sint- sm, sf – vedz tu ***sãmtu***[1]

sintaxã (sín-tac-sã) sf sintãxi (sín-tãcsĭ) – partea dit gramatichii tsi-aspuni nomurli cu cari s-leagã cuvendzãli dit unã zburãri (icã nomurli cu cari s-li bãgãm zboarãli deadun, un dupãalantu) tra s-lji da a zburãriljei unã noimã ndreaptã sh-limpidi, sindaxã *{ro: sintaxă, compoziţie}* *{fr: syntaxe, composition}* *{en: syntax, composition}*

sintescu (sin-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãmtu***[2]

sintiri/sintire (sin-tí-ri) sf – vedz tu ***sãmtu***[2]

sintit (sin-títŭ) adg – vedz tu ***sãmtu***[2]

sintu[1] (sín-tu) sm, sf, adg – vedz tu ***sãmtu***[1]

sintu[2] (sín-tu) (mi) vb IV – vedz tu ***sãmtu***[2]

sinud (si-núdŭ) sn sinudi/sinude (si-nú-di) – adunari di dispots cari pãrãstiseashti scara-atsea ma-analtã a bisearicãljei ortodoxã sh-cari, di cãndu-cãndu, s-adunã tra s-astãseascã nomuri di pisti shi di chivirnisiri a bisearicãljei crishtinã *{ro: sinod}* *{fr: synode}* *{en: synod}* § ***sinodã*** (si-nó-dã) sf sinodi/sinode (si-nó-di) – (unã cu ***sinud***)

sinudh (si-núdhŭ) sn sinudhi/sinudhe (si-nú-dhi) – unã cu ***sinud***

sinudhii/sinudhie (si-nu-dhí-i) sf sinudhii (si-nu-dhíĭ) – unã cu ***sinudii***

sinudii/sinudie (si-nu-dí-i) sf sinudii (si-nu-díĭ) – atsea tsi aducheashti cariva tsi easti (tsi va s-hibã) sigur di-un lucru; sigurlichi, asigurlichi, asfalisi, siguripsiri, asiguripsiri, sãglãmsiri *{ro: siguranţă}* *{fr: accompagnament, sûreté, certitude}* *{en: assurance, certainty}* ex: sta deavãrliga di vãts sh-boi trã sinudii (sigurlichi)

sinunomat (si-nu-nó-matŭ) adg sinunomatã (si-nu-nó-ma-tã), sinunomats (si-nu-nó-matsĭ), sinunomati/sinunomate (si-nu-nó-ma-ti) – om tsi ari idyea numã cu-un altu om*{ro: care are acelaşi nume}* *{fr: qui porte le même nom}* *{en: who has the same name}*

sinur (sí-nurŭ) sn sinuri/sinure (sí-nu-ri) shi sinuromati/sinuromate (si-nu-ró-ma-ti) – 1: cijdia tsi-aspuni iu bitiseashti un loc shi nchiseasti un altu; mardzinea-a unui crat tsi-l disparti di-un altu (un agru di-un altu, loclu tsi tsãni di-unã hoarã di-atsel tsi tsãni di-unã altã hoarã, etc.); mardzinea pãnã iu s-tindi sh-bitiseashti un loc 2: locurli di deavãrliga di-unã hoarã (cãsãbã, munti, etc.); granitsã, gãrnitsã, mardzini *{ro: frontieră, margine, locuri}* *{fr: frontière; confins}* *{en: border, confines}* ex: ti sinurli (locurli di deavãrliga) a Dibriljei lu vãtãmarã § ***sinuripsescu*** (si-nu-rip-sés-cu) (mi) vb IV sinuripsii (si-nu-rip-síĭ), sinuripseam (si-nu-rip-seámŭ), sinuripsitã (si-nu-rip-sí-tã), sinuripsiri/sinuripsire (si-nu-rip-sí-ri) – dzãc pãnã iu s-tindi un loc (iu va-lj hibã sinurlu, mardzinea); astãsescu loclu iu va s-aflã mardzinea (sinurlu) a unui lucru; mi fac vitsin cu loclu a unui; mãrdzinescu *{ro: hotărnici, mărgini, delimita, avea de hotar}* *{fr: (se) confiner, avoisiner}* *{en: limit, border, become a neighbour}* § ***sinuripsit*** (si-nu-rip-sítŭ) adg sinuripsitã (si-nu-rip-sí-tã), sinuripsits (si-nu-rip-sítsĭ), sinuripsiti/sinuripsite (si-nu-rip-sí-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã un sinur; tsi s-ari faptã vitsin cu cariva; mãrdzinit *{ro: hotărnicit, mărginit, delimitat}* *{fr: confiné, avoisiné}* *{en: limited, bordered}* § ***sinuripsiri/sinuripsire*** (si-nu-rip-sí-ri) sf sinuripsiri (si-nu-rip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva (si) sinuripseashti; mãrdziniri *{ro: acţiunea de a hotărnici, de a mărgini, de a delimita, de a avea de hotar}* *{fr: action de (se) confiner, de s'avoisiner}* *{en: action of limiting, of bordering, of becoming a neighbor}*

sinuripsescu (si-nu-rip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sinur***

sinuripsiri/sinuripsire (si-nu-rip-sí-ri) sf – vedz tu ***sinur***

sinuripsit (si-nu-rip-sítŭ) adg – vedz tu ***sinur***

siod (si-ódŭ) sm pl(?) – unã soi di piper *{ro: un fel de piper}* *{fr: sorte de poivre}* *{en: a kind of pepper}*

sipeti/sipete (si-pé-ti) sf sipets (si-pétsĭ) – unã soi di sfinduchi di lemnu i tiniche tu cari omlu tsãni di-aradã stranji i lucri di casã; unã soi di cutii mari cu mãnushi (tra s-poatã s-hibã acãtsatã cãndu s-poartã cu mãna) tu cari omlu sh-bagã di-aradã stranjili, cãndu fatsi un cali ma lungã; baulã, valitsã, caselã, cãselã, haselã *{ro: valiză, sipet, cufăr}* *{fr: valise}* *{en: suitcase, bag}*

Siptãmãna Albã – vedz tu ***siptãmãnã***

Siptãmãna Lunjinatã (i Albã) – vedz tu ***siptãmãnã***

Siptãmãna Mari – vedz tu ***siptãmãnã***

siptãmãnã (sip-tã-mắ-nã) sf siptãmãnj (sip-tã-mắnjĭ) – shapti dzãli (shi noptsã) cu-arada; shapti dzãli cu-arada cari (la noi) ahiursescu cu Lunea sh-bitisescu cu Dumãnica; stãmãnã; (expr: 1: ***Siptãmãna Mari*** = siptãmãna di ninti di Pashti

(siptãmãna dit soni a preasinjlor mãri); 2: ***Siptãmãna Albã*** = siptãmãnã dit preasinjli mãri cãndu s-mãcã oauã sh-lãpturi; 3: ***Siptãmãna Lunjinatã (i Albã)*** = siptãmãna tsi nchiseashti cu Dumãnica di Pashti) *{ro: săptămână}* *{fr: semaine}* *{en: week}* ex: s-bem un mes sh-nã siptãmãnã (shapti dzãli cu-arada); tru doauã, trei siptãmãnj § ***stãmãnã*** (stã-mắ-nã) sf stãmãnj (stã-mắnjĭ) – (unã cu ***siptãmãnã***) ex: nã stãmãnã sh-aidi coasa; unã vearã sh-trei stãmãnj; dauã stãmãnj featsi pi cali, tora easti curmat

sirbes (sir-bésŭ) adg sirbesã (sir-bé-sã), sirbesh (sir-béshĭ), sirbesi/sirbese (sir-bé-si) – tsi lu-arãseashti multu si s-alavdã (sh-atumtsea cãndu nu axizeashti sh-ahãtã alãvdari); fãlos, fudul, alãvdos, alãvdãtor, pirifan, dai, daitcu, ãndãrlu, tartares, tartabes *{ro: fudul, orgolios}* *{fr: fier, orgueilleux, arrogant}* *{en: proud, vain, glorious, arrogant}* ex: cu omlu sirbes, nitsiun zbor nu voi s-alãxescu

sirbez (sir-bézŭ) adg sirbezã (sir-bé-zã), sirbeji (sir-béjĭ), sirbezi/sirbeze (sir-bé-zi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***sirbes***

sireauã (si-reá-ŭã) sf sirei (si-réĭ) – starea-a lucrilor tsi s-aflã bãgati cu-arada un dupã-alantu; loclu tsi lu-acatsã (tu-aestã aradã) un lucru; sãrã, aradã, bair, chindinar, ordu, taxi, nizami, radã, udopsu; loclu iu bãneadzã (lucreadzã, shadi, etc.) cariva *{ro: şir, rând; domeniu}* *{fr: ordre, rang; rangée; série; domaine}* *{en: order, line, array}* ex: nãsã loa sireaua (sh-loa arada) tra s-matsinã mãslãts; picurarlji avea ligãturã cu luchilji dit sireauã (locurli) a lor; ca luplu tu sireauã (loclu-a lor) § ***sãrã*** (sắ-rã) sf sãri/sãre (sắ-ri) – (unã cu ***sireauã***)

sirghingi (sir-ghin-gí) sm – vedz tu ***siri***

siri/sire (sí-ri) sf fãrã pl – mutrita tsi sh-u-arucã cariva tra s-veadã tsi s-fatsi (cã-lu-ariseashti tsi veadi, icã va sã shtibã tsi s-fatsi, etc.); siiri, siryeani *{ro: contemplaţiune}* *{fr: contemplation; action de regarder par curiosité ou par plaisir}* *{en: contemplation; watching something for pleasure or curiosity}* ex: cu dulberea fatsi siri (mutreashti s-veadã tsi s-fatsi); shidea shi-lj fãtsea siri (sh-arca mutrita pri el, l-mutrea) § ***siiri/siire*** (si-í-ri) sf fãrã pl – (unã cu ***siri***) ex: dit munti, easti mushatã siirea la (mutrita tsi u-arcãm pri) cãsãbã; featsim siiri (glindisim cu mutrirea) la pihlivanj § ***siryeani/siryeane*** (sir-yĭá-ni) sf siryenj (sir-yĭénjĭ) – chefea (glindisirea, perieryia) tsi sh-u fatsi cariva cãndu mutreashti tsiva; shuitirea tsi sh-u fatsi cariva cu mutrita; priimnarea tsi u fatsi un tra si sh-treacã oarã (si s-njirã) shi s-li mutreascã locurli pri iu treatsi *{ro: distracţie (cu privirea), plimbare}* *{fr: distraction en regardant, promenade}* *{en: the amusement one has by watching, by walking}* ex: mi duc la siryeani; shedz shi fã siryeani (sh-mutrea) § ***siryinsescu*** (sir-yin-sés-cu) vb IV siryinsii (sir-yin-síĭ), siryinseam (sir-yin-seámŭ), siryinsitã (sir-yin-sí-tã), siryinsiri/siryinsire (sir-yin-sí-ri) – fac siryeani (siri, siiri); nj-aruc ocljul pri tsiva tra sã-nj treacã oara, s-fac chefi mutrindalui; glindipsescu, glindisescu *{ro: se distra cu privirea}* *{fr: se distraire en regardant}* *{en: be entertained by watching}* ex: s-duc tu misuhori la cafinei si siryinseascã (s-lã treacã oara, s-facã siryeani) § ***siryinsit*** (sir-yin-sítŭ) adg siryinsitã (sir-yin-sí-tã), siryinsits (sir-yin-sítsĭ), siryinsiti/siryinsite (sir-yin-sí-ti) – tsi fatsi (ari faptã) siryeani; tsi lj-ari tricutã oara, ari faptã chefi cu mutrita; glindipsit, glindisit *{ro: distrat cu privirea}* *{fr: distrait en regardant}* *{en: entertained by watching}* § ***siryinsiri/siryinsire*** (sir-yin-sí-ri) sf siryinsiri (sir-yin-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva siryinseashti; glindipsiri, glindisiri *{ro: acţiunea de a se distra cu privirea}* *{fr: action de se distraire en regardant}* *{en: action of being entertained by watching}* § ***sirghingi*** (sir-ghin-gí) sm sirghingeadz (sir-ghin-gĭadzĭ) – omlu (pãrmãteftul) tsi ndreadzi mushat, tu firida-a ducheaniljei, lucri di-atseali tsi vindi (tra s-li veadã lumea tsi treatsi n cali) *{ro: negustor etalagist}* *{fr: marchand étalagiste}* *{en: window dresser}*

sirige (si-ri-gé) sm sirigeadz (si-ri-geádzĭ) – lãngoari (ma multu la calj) tsi s-aspuni cu putridzãrea-a oasilor shi a carniljei; shirige *{ro: carie}* *{fr: putréfaction des os, de la chair (surtout les chevaux)}* *{en: decay of a bone, of the flesh (mostly horses)}* § ***shirige*** (shi-ri-gé) sm shirigeadz (shi-ri-geádzĭ) – (unã cu ***sirige***)

sirin (si-rínŭ) adg sirinã (si-rí-nã), sirinj (si-rínjĭ), sirini/sirine (si-rí-ni) – (tser) tsi easti fãrã niori, limpidi, cu soari, isih; (fig: (om) sirin = tsi-aspuni unã fatsã fãrã niori, cu isihii, lunjinã, ifhãrãstisiri sufliteascã, hãrãcupilji, etc.) *{ro: senin}* *{fr: serein}* *{en: serene (sky)}* ex: tserlu easti sirin (fãrã niori); sh-cãndu-i sirin (tserlu-i fãrã niori), bumbuneadzã; tsã-l curã tserlu sirin lãgarã (fãcãnda-l sirin, limpidi); dzãli nu-avem dot sirini; ari fatsa sirinã (fig: lunjinoasã, isihã); diparti treatsi luna sirinã (fig: lunjinoasã, isihã, fãrã niori) § ***nsirinedz*** (nsi-ri-nédzŭ) (mi) vb I nsirinai (nsi-ri-náĭ), nsirinam (nsi-ri-námŭ), nsirinatã (nsi-ri-ná-tã), nsirinari/nsirinare (nsi-ri-ná-ri) – (tserlu) s-fatsi sirin (niorlji s-duc, chirolu s-lunjineadzã, easi soarili); nsirin, ãnsirinedz, ãnsirin; gãlescu; (fig: mi nsirinedz (la fatsã) = fatsa-nj isihãseashti, si nsurineadzã, s-lunjineadzã sh-aspuni arihatea tsi u am tu suflit) *{ro: (se) însenina}* *{fr: (se) rasséréner}* *{en: clear (sky, weather)}* ex: tserlu si nsirinã; s-videa cã zboarãli-a tali lji nsirinarã fatsa (lji lunjinarã, lj-isihãsirã) § ***nsirin*** (nsi-rínŭ) (mi) vb I nsirinai (nsi-ri-náĭ), nsirinam (nsi-ri-námŭ), nsirinatã (nsi-ri-ná-tã), nsirinari/nsirinare (nsi-ri-ná-ri) – (unã cu ***nsirinedz***) ex: frãmtea nu-lj s-ari nsirinatã § ***nsirineadzã*** (nsi-ri-neá-dzã) (si) vb unipirs. I nsirinã (nsi-ri-nắ), nsirina (nsi-ri-ná), nsirinatã (nsi-ri-ná-tã), nsirinari/nsirinare (nsi-ri-ná-ri) – (unã cu ***nsirinedz***) § ***nsirinat*** (nsi-ri-nátŭ) adg nsirinatã (nsi-ri-ná-tã), nsirinats (nsi-ri-nátsĭ), nsirinati/nsirinate (nsi-ri-ná-ti) – (tserlu, chirolu) tsi s-ari lunjinatã shi easti sirin dupã tsi niorlji dusirã shi s-chirurã; gãlit; ãnsirinat *{ro: înseninat}* *{fr: rasséréné}* *{en: cleared (sky, weather)}* ex: cu fruntea nsirinatã (fig: isihãsitã, lunjinatã) § ***nsirinari/nsirinare*** (nsi-ri-ná-ri) sf nsirinãri (nsi-ri-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tserlu si nsirineadzã; ãnsirinari, gãliri *{ro: acţiunea de a se însenina; înseninare}* *{fr: action de (se) rasséréner; rassérénement}* *{en: action of clearing (sky, weather), clearing}* § ***ãnsirinedz*** (ãn-si-ri-nédzŭ) (mi) vb I ãnsirinai (ãn-si-ri-náĭ), ãnsirinam (ãn-si-ri-námŭ), ãnsirinatã (ãn-si-ri-ná-tã), ãnsirinari/ãnsirinare (ãn-si-ri-ná-ri) – (unã cu ***nsirinedz***) § ***ãnsirin*** (ãn-si-rínŭ) (mi) vb I ãnsirinai (ãn-si-ri-náĭ), ãnsirinam (ãn-si-ri-námŭ), ãnsirinatã (ãn-si-ri-ná-tã), ãnsirinari/ãnsirinare (ãn-si-ri-ná-ri) – (unã cu ***nsirin***) § ***ãnsirineadzã*** (ãn-si-ri-neá-dzã) (si) vb unipirs. I ãnsirinã (ãn-si-ri-nắ), ãnsirina (ãn-si-ri-ná), ãnsirinatã (ãn-si-ri-ná-tã), ãnsirinari/ãnsirinare (ãn-si-ri-ná-ri) – (unã cu ***nsirineadzã***) § ***ãnsirinat*** (ãn-si-ri-nátŭ) adg ãnsirinatã (ãn-si-ri-ná-tã), ãnsirinats (ãn-si-ri-nátsĭ), ãnsirinati/ãnsirinate (ãn-si-ri-ná-ti) – (unã cu ***nsirinat***) § ***ãnsirinari/ãnsirinare*** (ãn-si-ri-ná-ri) sf ãnsirinãri (ãn-si-ri-nắrĭ) – (unã cu ***nsirinari***)

sirmae (sir-ma-ĭé) sm sirmaedz (sir-ma-ĭédzĭ) – aveari (paradz, loc, pãrmãtii, etc.) cu cari omlu poati sã nchiseascã un lucru cu cari s-facã ma multã aveari (ca bunãoarã, sã-sh dishcljidã unã ducheani, s-acumpãrã oi cu cari s-facã mãxulji trã vindeari, etc.); cap, capital, capitalj, cãpitalj, seu *{ro: capital}* *{fr: capital}* *{en: capital}* ex: nã turnãm pri Veryea s-fãtsem sirmae (capitalj) trã la sari; va lom sirmae graili-a aushlui

sirmatiro (sir-ma-ti-ró) sm – vedz tu ***sirmã***[2]

sirmã[1] (sír-mã) sf sirmati/sirmate (sír-ma-ti) shi sirmuri (sír-nurĭ) – hirili scoasi dit un cuculj tu cari s-aflã ncljis yermul di mãtasi (dupã tsi easti lunjidã sh-nãinti ca si s-facã flitur) sh-dit cari s-fatsi unã pãndzã mushatã sh-vãrtoasã trã zãvoani, cãmesh, fustãnj, etc.; mitasi, mitaxi, mãtasi, santacrutã, brãsimi, brisimi, brishimi, ibrãsimi, ibrishimi, burungicã, burungichi, gron *{ro: mătase}* *{fr: soie}* *{en: silk}* ex: turtsea sirmã (mãtasi); sh-ashtirdzea frãmtea cu-unã shimii di sirmã (mãtasi); va-nj ti nvescu tut tu sirmuri (stranji di mãtasi); purta cãmeashi di sirmã

sirmã[2] (sír-mã) sf sirmati/sirmate (sír-ma-ti) shi sirmuri (sír-nurĭ) shi sirnji (sír-nji) – hir di metal (di cilechi, bãcãri, asimi, malamã, etc.); hir di metal prit cari treatsi zborlu pitricut cu tilefunlu di la un loc la altu; hir di metal prit cari s-pitreatsi tilegraflu; teli *{ro: sârmă}* *{fr: fil métallique; fil télégraphique}* *{en: wire}* ex: sirmã di-asimi; pitricu hãbari pri sirmã

(hirlu di tilegraf, teli) § ***sirmatiro*** (sir-ma-ti-ró) sm sirmatiradz (sir-ma-ti-rádzĭ) –lucrãtura (chindisirea) tsi s-fatsi (ti mushiteatsã) cu hiri multu suptsãri di-amalamã (asimi, etc.) alichiti pri lucri di metal (giuvairi, apali, etc.); sermai *{ro: filigran} {fr: filigrane, de fil de fer} {en: filigree}* ex: bizilicã di malamã lucratã cu sirmatiro; timsi pala lucratã cu sirmatiro § ***sermai/sermae*** (ser-má-i) sf sermãi (ser-mắĭ) – (unã cu ***sirmatiro***)

sirmii/sirmie (sir-mí-i) sf sirmii (sir-míĭ) – lãngoari tsi s-lja di la om la om (ma multu earna), cari tsãni unã i dauã siptãmãnj shi s-aspuni cu cãlduri, cu dureari di cap shi di gurmadz, cu tusi, cu curarea-a nariljei tut chirolu, etc.; aremã, aremi, remã, sinahi, butur, cearã, guhtic, rufã, guturai *{ro: guturai, gripă} {fr: grippe, rhume de cerveau} {en: flu, cold (in the head), running nose}* ex: ari sinahi (sirmii) i aremi (sirmii)

siropi/sirope (si-ró-pi) sf siropuri (si-ró-purĭ) – apã, tu cari s-hearbi multã zahãri tra si s-facã ca unã dzamã groasã, multu dultsi cari s-bagã la dultsenj ca bãclãvã (cãtãifi, rivani, etc.) *{ro: sirop} {fr: sirop} {en: syrup}* ex: dada nu bagã multã siropi tu bãclãvãlu-a ljei § ***shurup*** (shĭu-rúpŭ) sn shurupuri (shĭu-rú-purĭ) – unã soi di siropi tu cari s-bagã yitrii tra sã-lj lja tusea, cãndu omlu easti arãtsit *{ro: sirop de tuse} {fr: sirop de toux} {en: cough syrup}* ex: lj-dau shurup ta sã-lj treacã tusea

sirsem (sir-sémŭ) adg sirsemã (sir-sé-mã), sirsenj (sir-sénjĭ), sirseni/sirsene (sir-sé-ni) – tsi nu-l tsãni loclu shi s-poartã ca un om anapud; tsi fatsi multu shimãtã; cãvgãgi, anapud, zarzara, dzardzar, strãmbu, tersu, sirsen, nãpudearic; piridrum, zevzec, asiguriftu *{ro: turbulent; zăpăcit} {fr: turbulent, endiablé; étourdi} {en: reckless, with awkward temper, scatter-brained}* ex: un amirã cari easti multu sirsem (cãvgãgi, anapud); muma cãrcãridza ca sirsemã (ca unã tsi nu u-acatsã loclu) § ***sirsen*** (sir-sénŭ) adg sirsenã (sir-sé-nã), sirsenj (sir-sénjĭ), sirseni/sirsene (sir-sé-ni) – (unã cu ***sirsem***) ex: el easti sirsenlu a sirsenjlor § ***sirsimlãchi/sirsimlãche*** (sir-sim-lắ-chi) sf sirsimlãchi (sir-sim-lắchĭ) – harea tsi-l fatsi omlu s-hibã sirsem; dzandzã, dzãfnã, anãpudzãlji *{ro: turbulență; arțag} {fr: turbulence; étourdissement} {en: recklessness; turbulence; character of a scatterbrained person}* ex: nu ascãpã di sirsimlãchea a amirãlui

sirsimlãchi/sirsimlãche (sir-sim-lắ-chi) sf – vedz tu ***sirsem***

sirtar[1] (sir-tárŭ) sn sirtari/sirtare (sir-tá-ri) – parti dit unã momilã di casã tsi sh-u-adutsi cu unã cutii, tsi shadi di-aradã teasã nãuntru tu momilã, ma poati si s-tragã cu mãna cãtã nafoarã, tra s-poatã omlu si sh-bagã shi si-sh scoatã lucri; sirtari, cicmige, cicmigei, cicmigeauã *{ro: sertar} {fr: tiroir} {en: drawer (of table)}* ex: measa din casã easti cu sirtari (cicmigei) § ***sirtari/sirtare*** (sir-tá-ri) sf sirtãri (sir-tắrĭ) – (unã cu ***sirtar***[1])

sirtar[2] (sir-tárŭ) sm sirtari (sir-tá-ri) – numã tsi s-da la ma multi turlii di pescu di-amari, cu partea di nsus a caplui mari sh-plãciutatã (plisatã); chefal *{ro: chefal (pește)} {fr: ombre de mer (poisson)} {en: umber, grayling}*

sirtari/sirtare (sir-tá-ri) sf – vedz tu ***sirtar***[1]

sirtã (sír-tã) sf sirti/sirte (sír-ti) – loclu di-iu s-tradzi (di iu nchiseashti) tsiva (lucru, hiintsã, etc.); arãzgã, arãzgãnã, rãzgã, vinã, vitil, bimã, izvur, soi, dãmarã, lãgamã; arãdãtsinã, ariditsinã, rãdãtsinã, riditsinã, rãdzãtinã, zãrãtsinã *{ro: origine, proveniență} {fr: origine, provenance} {en: origin, provenance}*

sirto (sir-tó) sm sirtadz (sir-tádzĭ) – agioc di bãrbats sh-muljeri tsi s-gioacã multu-agonja *{ro: un dans} {fr: espèce de danse} {en: a folk dance}* ex: cãntã socrilj sirtolu; el nu shtii s-gioacã sirtolu

sirtou (sir-tóŭ) sm sirtadz (sir-tádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***sirto***

sirtu (sír-tu) sn sirturi (sír-turĭ) – hãlati (di lemnu. her, cilechi, etc.) tsi easti bãgatã nãpoea-a ushiljei tra s-u tsãnã ncljisã shi s-nu poatã s-hibã dishcljisã di nafoarã; lostru, lostur, lotru, mandal, dzangrã, zangrã, cãpãlahtu, cãtãlahtu *{ro: zăvor} {fr: verrou, barre de fermeture} {en: door latch, bolt}* ex: s-culcã cãndu apirã, s-dishteaptã di ntunearicã (angucitoari: sirtul); ea trapsi sirtul § ***nsirtedz*** (nsir-tédzŭ) vb I nsirtai (nsir-táĭ), nsirtam (nsir-támŭ), nsirtatã (nsir-tá-tã), nsirtari/nsirtare (nsir-tá-ri) – ncljid usha cu sirtul; ncljid (dispartu) un loc cu canghili *{ro: trage zăvorul (la uşe); despărţi (un loc) cu gratii} {fr: barrer (porte); separer (un lieu) avec une balustrade} {en: bolt (door); separate (a place) with railings}* ex: tora bãgarã tra si nsirteadzã (s-dispartã cu canghili) n bisearicã loclu-a muljerlor § ***nsirtat*** (nsir-tátŭ) adg nsirtatã (nsir-tá-tã), nsirtats (nsir-tátsĭ), nsirtati/nsirtate (nsir-tá-ti) – (ushi) cu sirtul bãgat; (loc) ncljis i dispãrtsãt cu canghili *{ro: (uşe) cu zăvorul tras; (loc) despărţit cu gratii} {fr: (porte) barré; (lieu) separé avec une balustrade} {en: bolted (door); (place) separated with railings}* ex: cara nu-i datã a mascurlor s-mutreascã muljerli a turtsãlor disfapti, pingerli di la casã li au nsirtati (cu canghili) § ***nsirtari/nsirtare*** (nsir-tá-ri) sf nsirtãri (nsir-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si nsirteadzã nã ushi i un loc *{ro: acţiunea de a trage zăvorul (la uşe); de a despărţi (un loc) cu gratii} {fr: action de barrer (porte); de separer (un lieu) avec une balustrade} {en: action of bolting (door); of separating (a place) with railings}*

sirvilj[1] (sir-víljĭŭ) sm sirvilj (sir-víljĭ) – pulj njic di pãduri (lungu di vãrã 15 cm. sh-cu peanili murni-aroshi) tsi cãntã multu mushat noaptea (sh-tr-atsea easti, multi ori, criscut shi tsãnut ãn casã tu-unã culuvii); aidonã, aidoni, bilbilj, nibilbilj, birbilj, birbir, birbiljoc, filomelã, vigljitoari *{ro: privighetoare} {fr: rossignol} {en: nightingale}* ex: pulj di sirvilj; va-ts pitrec mushat cundilj di-unã peanã di sirvilj; un tinir sirvilj tsãnea n bratsã un aush mortu

sirvilj[2] (sir-víljĭŭ) sm sirvilj (sir-víljĭ) – arburi di pãduri (analtu shi sveltu) cu frãndzãli ca atsi tsi nu cad tu chirolu di earnã; silviu, silvii, chiparish, chiprish, chiparosh, chipãrici, chipãrish *{ro: chiparos} {fr: cyprès} {en: cypress}* ex: truplu-a meu ca di sirvilj (chiparish); s-nu-nj nec truplu-nj di sirvilj; truplu-a meu di sirvilj § ***silviu*** (sil-víŭ) sm silvii (sil-víĭ) – (unã cu ***sirvilj***[2]) ex: trup di silviu § ***silvii/silvie*** (sil-ví-i) sf silvii (sil-víĭ) – (unã cu ***sirvilj***[2]) ex: truplu-a ljei ca di silvii; la nã nveastã ca silvii

siryeani/siryeane (sir-yĭá-ni) sf – vedz tu ***siri***

siryinsescu (sir-yin-sés-cu) vb IV – vedz tu ***siri***

siryinsiri/siryinsire (sir-yin-sí-ri) sf – vedz tu ***siri***

siryinsit (sir-yin-sítŭ) adg – vedz tu ***siri***

sisami/sisame (si-sá-mi) sf – vedz tu ***susami***

sistasi[1]***/sistase*** (sís-ta-si) sf – vedz tu ***sistisi***

sistasi[2]***/sistase*** (sís-ta-si) sf sistasi (sís-ta-si) – loclu (sucachea cu numili sh-numirlu, deadun cu hoara i cãsãbãlu) iu sta cariva, icã iu poati s-hibã aflat cãndu easti cãftsat (cãndu-lj si pitreatsi unã carti, etc.) *{ro: adresă} {fr: adresse} {en: address}*

sistimã (sís-ti-mã) sf – vedz tu ***sinitii***

sistisescu (sis-ti-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sistisi***

sistisi/sistise (sís-ti-si) sf sistisi (sís-ti-si) – zbor bun tsi s-bagã trã cariva (cã easti om bun shi acshu) cãndu easti pitricut la cariva altu; cãftarea (pãlãcãria, rigeaea) tsi-lj si fatsi a unui (tsi-lj si dzãtsi, zborlu tsi-lj si pitreatsi) tra s-facã tsiva (ma s-va sh-ma s-nu lji ngreacã); timbihea tsi-lj si fatsi a unui tra s-lu-agiutã pi cariva; pãrãnghilii, pãrãnghilsiri, dimãndari, mãndatã, timbihi, timbii *{ro: recomandare} {fr: recommandation} {en: recommendation}* ex: lj-feci nã mushatã sistisi § ***sistasi***[1]***/sistase*** (sís-ta-si) sf sistasi (sís-ta-si) – (unã cu ***sistisi***) § ***sistisescu*** (sis-ti-sés-cu) (mi) vb IV sistisii (sis-ti-síĭ), sistiseam (sis-ti-seámŭ), sistisitã (sis-ti-sí-tã), sistisiri/sistisire (sis-ti-sí-ri) – lj-caftu a unui (lj-dzãc, lj-pitrec zbor, l-pãlãcãrsescu, lj-cad rigeai) s-facã tsiva (un bun) trã mini i trã un oaspi di-a meu; lj-fac timbihi; pãrãnghilsescu, dimãndu, pãlãcãrsescu, etc. *{ro: recomanda} {fr: recommander} {en: recommend someone}* ex: nu mi sistisi ghini (nu deadi, nu pitricu bun zbor trã mini); mi sistisi (bãgã zbor bun trã mini) la frati-su di Sãrunã § ***sistisit*** (sis-ti-sítŭ) adg sistisitã (sis-ti-sí-tã), sistisits (sis-ti-sítsĭ), sistisiti/sistisite (sis-ti-sí-ti) – atsel trã cari s-ari datã (bãgatã, pitricutã, etc.) un zbor bun; tsi-lj s-ari faptã timbihi; pãrãnghilsit, dimãndat, pãlãcãrsit, etc. *{ro: recomandat} {fr: recommandé} {en: recommended}* § ***sistisiri/sistisire*** (sis-ti-sí-ri) sf sistisiri (sis-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un sistiseashti pri cariva; pãrãnghilsiri, dimãndari, pãlãcãrsiri, etc. *{ro: acţiunea de a*

recomanda; recomandare} {fr: action de recommander} {en: action of recommending someone}
sistisiri/sistisire (sis-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***sistisi***
sistisit (sis-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***sistisi***
sistrã (sís-trã) sf – vedz tu ***xistrii***
sistrisescu (sis-tri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***xistrii***
sistrisiri/sistrisire (sis-tri-sí-ri) sf – vedz tu ***xistrii***
sistrisit (sis-tri-sítŭ) adg – vedz tu ***xistrii***
sitã (sí-tã) sf siti/site (sí-ti) – hãlati cu unã soi di tsisãturã di sirmi di metal i pãndzã cu guvi njits, cu cari sã ntsernu lucri ca muljituri (dzãmuri), pulbiri (fãrinã) i gãrnutsã (grãn, ariz, etc.) tra si s-aleagã lucrili ma mãri (cupriili) tsi s-aflã amisticati tu eali; tsir, dirmonj; (expr: 1: lu-adar un lucru sitã = lu-adar un lucru guvi-guvi, di sh-u-adutsi cu sita; 2: bag sitã; trec prit tsir shi prit sitã = caftu (mutrescu, etc.) cu multã cãshtigã; xitãxescu, xitãsescu, sitãxescu, sãtãxescu; 3: portu apa cu sita = l-fac un lucru ncot; 4: hiu ntsirnut cu sitã di mitasi = hiu multu gioni, babagean) {ro: sitã} {fr: sas, tamis} {en: sieve} ex: fãrina u ntsirnem cu sita; ntsirnut hiu cu sitã di mãtasi (expr: hiu babagean, gioni); bãgarã sitã (extr: s-bagarã sã xitãxeascã cu multã cãshtigã)
sitãxescu (si-tãc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***sitã***
sitãxescu (si-tãc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***xetasi***
sitãxiri/sitãxire (si-tãc-sí-ri) sf – vedz tu ***sitã***
sitãxiri/sitãxire (si-tãc-sí-ri) sf – vedz tu ***xetasi***
sitãxit (si-tãc-sítŭ) adg – vedz tu ***sitã***
sitãxit (si-tãc-sítŭ) adg – vedz tu ***xetasi***
sitos (si-tósŭ) adg – vedz tu ***seati***
sitrei/sitree (si-tré-i) sf sitrei (si-tréĭ) – stranj bãrbãtescu di dzãli pisimi tsi acoapirã partea di nsus a truplui pãnã aproapea di dzinuclji; stranj muljirescu (multi ori mpiltit) tsi acoapirã partea di nsus a truplui, tsi s-dishcljidi n fatsã shi s-poartã pristi fustani; jachetã {ro: jachetã, hainã} {fr: jaquette} {en: jacket}
sitsirari/sitsirare (si-tsi-rá-ri) sf – vedz tu ***seatsir***
sitsirat (si-tsi-rátŭ) adg – vedz tu ***seatsir***
sitsirãtor (si-tsi-rã-tórŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***seatsir***
siurghiunescu (sĭur-ghĭu-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***suryiuni***
siurghiuni/siurghiune (siur-ghĭú-ni) sf – vedz tu ***suryiuni***
siurghiuniri/siurghiunire (sĭur-ghĭu-ní-ri) sf – vedz tu ***suryiuni***
siurghiunit (sĭur-ghĭu-nítŭ) adg – vedz tu ***suryiuni***
siurtuc (sĭur-túcŭ) sn – vedz tu ***surtuc***
siv (sívŭ) adg sivã (sí-vã), siyi (síyĭ), sivi/sive (sí-vi) – hromã tsi nu easti ni lai ni albã ma s-aflã iuva namisa di eali; hromã tsi sh-u-adutsi cu-atsea a cinushiljei; griv, psar, sumolcu, murgu, amurgu, bagav, gãbur {ro: cenuşiu} {fr: gris} {en: gray}
sivapi/sivape (si-vá-pi) sf sivãchi(?) (si-vãchĭ) – ghinili tsi-l fatsi un om trã altsã; agiutorlu dat a unui om tsi ari ananghi; bunãteatsã, ghineatsã; hãgilãchi (fig) {ro: binefacere} {fr: bienfaisance} {en: charity}
sivapi/sivape (si-vá-pi) sf sivãchi(?) (si-vắchĭ) – harea tsi-l fatsi omlu tra s-hibã bun, njilãos, etc.; lucrul bun tsi-l fatsi cariva; un lucru tsi easti arisit, bun; bunãteatsã, bunãtati, buneatsã, ghineatsã, bunatsã {ro:, buneţe, bunãtate, binefacere} {fr: bonté, bienfait} {en: goodness, kindness, benefit}
sivdai/sivdae (siv-dá-i) sf – vedz tu ***sivdã***
sivdaliu (siv-da-líŭ) adg – vedz tu ***sivdã***
sivdã (siv-dắ) sm sivdadz (siv-dádzĭ) – simtsãmintul di vreari tsi u ari un bãrbat icã muljari trã cariva (ma multu di alantu sexu); sivdai, mirachi, vreari, alughiri, alãghiri, vilisiri, aghapi {ro: iubire, amor} {fr: amour} {en: love} ex: ficiorlu avea sivdãlu (vrearea, mirachea) a gramatilor § ***sivdai/sivdae*** (siv-dá-i) sf sivdãi (siv-dắĭ) – (unã cu ***sivdã***) ex: sivdaea (vrearea) nu ari mardzini § ***sivdãliu*** (siv-dã-líŭ) adg sivdãlii/sivdãlie (siv-dã-lí-i), sivdãlii (siv-dã-líĭ), sivdãlii (siv-dã-líĭ) – tsi easti tu vreari, tsi ari sivdã {ro: amoros} {fr: aimant, amoureux} {en: loving} ex: nj-hiu di sivdãlii (hiu ashi di itia cã nj-escu tu vreari) § ***sivdaliu*** (siv-da-líŭ) adg sivdalii/sivdalie (siv-da-lí-i), sivdalii (siv-da-líĭ), sivdalii (siv-da-líĭ) – (unã cu ***sivdãliu***) ex: birbiljlu sivdaliu (tsi easti tu vreari) § ***sivdãlã*** (siv-dã-lắ) adg sivdãloanji/sivdãloanje (siv-dã-loắ-nji), sivdãladz (siv-dã-ládzĭ) adg sivdãloanji/sivdãloanje (siv-dã-loắ-nji) – (unã cu ***sivdãliu***) § ***sivdãlos*** (siv-dã-lósŭ) adg sivdãloasã (siv-dã-loá-sã), sivdãlosh (siv-dã-lóshĭ), sivdãloasi/sivdãloase (siv-dã-loá-si) – (unã cu ***sivdãliu***)
sivdãlã (siv-dã-lắ) adg – vedz tu ***sivdã***
sivdãliu (siv-dã-líŭ) adg – vedz tu ***sivdã***
sivdãlos (siv-dã-lósŭ) adg – vedz tu ***sivdã***
siyisi/siyise (sí-yi-si) sf – vedz tu ***sinhisi***
sizitisi/sizitise (si-zí-ti-si) sf – vedz tu ***zitisi***
slab[1] (slábŭ) sm fãrã pl – harea-a omlui tsi-l fatsi s-nu hibã bun (s-hibã arãu); harea tsi pãrãstiseashti arãulu; slabã, arãu, rãu, lãeatsã, taxirati {ro: rău} {fr: mal, inconvénient} {en: evil} ex: di-i trã slab (arãu, lucrili slabi), lãilji s-nji bag; nu lj-adusi vãrnu slab (arãu); lj-am faptã vãr slab (lucru-arãu) di nu yini s-mi veadã § ***slabã*** (slá-bã) sf slabi/slabe (slá-bi) – harea-a omlui tsi-l fatsi s-hibã arãu; hui urutã tsi poati s-u aibã un om; nvitsuturã urutã, slab, arãu, rãu, hui, etc. {ro: rău, apucăturã rea} {fr: habitude mauvaise} {en: bad habit} ex: slaba-a lui (huea-a lui urutã) acreashti oarã di oarã; n casã ari tuti slabili (lucrili slabi, taxirãtsli, lãngorli) § ***slab***[2] (slábŭ) adg slabã (slá-bã), slaghi (slághĭ), slabi/slabe (slá-bi) – sab, sclab; 1: tsi nu easti gras; tsi easti macru; tsi easti fãrã puteari; adinat, atih, zãif, zãifcu; 2: tsi lu-ariseashti s-facã lucri uruti; tsi ari hãri uruti (lãi, nibuni); arãu, lai, zãif, zãifcu, tihilai, afishcu, nibun, ursuz, urut, cãni, pãngãn, vombir, cãtrãcearcu, etc. {ro: slab; rău} {fr: maigre, faible; mauvais, méchant} {en: lean, weak; bad, wicked, evil} ex: soarili slab lu-arup sudori; nu-i lucru slab (arãu) s-nidzem aclo; easti un om slab (arãu, piricljos); sã s-aflã trã oarã slabã (arauã, urutã); carnea easti slabã (macrã); ti bati, easti om slab (om arãu); slab (greu, arãu) njardzi lucrul § ***sclab*** (sclábŭ) adg sclabã (sclá-bã), sclaghi (sclághĭ), sclabi/sclabe (sclá-bi) – (unã cu ***slab***) § ***sab*** (sábŭ) adg sabã (sá-bã), saghi (sághĭ), sabi/sabe (sá-bi) – (unã cu ***slab***) ex: lo calea sabã (slabã, arauã, xãifã) § ***slãbushcu*** (slã-búsh-cu) adg slãbushcã (slã-búsh-cã), slãbushtsã (slã-búsh-tsã), slãbushti/slãbushte (slã-búsh-ti) – cari easti niheamã ca slab; tsi nu para easti gras; tsi nu para ari grãsimi; slab, sab, sclab {ro: slăbuţ} {fr: faiblet, maigrelet} {en: somewhat lean (weak)} ex: nveastã slãbushcã (niheamã ca slabã); s-featsi slabã, slãbushcã § ***slãbintsã***[1] (slã-bín-tsã) sf slãbintsã (slã-bín-tsã) – harea tsi u-ari omlu shi-l fatsi slab; slãbeatsã, slãbilji, sclãbintsã, sclãbeatsã, sclãbilji; 1: harea tsi-l fatsi omlu s-nu hibã gras (s-nu-aibã puteari, s-hibã adinat, atih, zãif, zãifcu); 2: harea tsi-l fatsi omlu s-facã lãets (s-hibã arãu, lai, zãif, zãifcu, tihilai, afishcu, nibun, ursuz, urut, cãni, pãngãn, vombir, cãtrãcearcu, etc.); urãtseatsã, urteatsã, urãtsami, arãeatsã, ursuzlãchi, vumbirlãchi {ro: slăbiciune, răutate} {fr: faiblesse, débilité; mal, méchanceté} {en: weakness, debility; wickedness, badness} ex: featsi multi slãbintsã (lãets); di slãbintsã (di niputeari, di adinati tsi suntu), nitsi cãtsalili nu featã; mi lo unã slãbintsã (nj-vinji ca unã milii, mi-acãtsã ca unã curmari, lishin); s-hibã afiritã hoarã di tuti slãbintsãli (lãetsli) di nafoarã; nu earam om di-arãilji om ta s-adar slãbintsã (lãets) § ***slãbeatsã*** (slã-beá-tsã) sf slãbets (slã-bétsĭ) – (unã cu ***slãbintsã***[1]) § ***slãbilji/slãbilje*** (slã-bí-lji) sf slãbilj (slã-bíljĭ) – (unã cu ***slãbintsã***[1]) ex: ari mari slãbilji § ***sclãbintsã*** (sclã-bín-tsã) sf sclãbintsã (sclã-bín-tsã) – (unã cu ***slãbintsã***[1]) § ***sclãbeatsã*** (sclã-beá-tsã) sf sclãbets (sclã-bétsĭ) – (unã cu ***slãbintsã***[1]) § ***sclãbilji/sclãbilje*** (sclã-bí-lji) sf sclãbilj (sclã-bíljĭ) – (unã cu ***slãbintsã***[1]) § ***slãghescu*** (slã-ghĭés-cu) vb IV slãghii (slã-ghíĭ), slãgheam (slã-gheámŭ), slãghitã (slã-ghí-tã), slãghiri/slãghire (slã-ghí-ri) – sclãghescu; 1: angrec ma putsãn (di nimãcari, di niputeari, etc.); mi trag la fatsã (di lãngoarea tsi u-avui); cher di putearea tsi u-aveam ma ninti; atihescu, adinãtsescu; 2: mi fac om arãu, nj-intrã lãets tu inimã sh-tu minti; mi fac cu lãets (urãtets, urtets, ursuzlãchi, etc.) {ro: slăbi; (se) înrăi} {fr: maigrir, s'affaiblir; devenir méchant} {en: lose weight, lose strength, weaken; become wicked} ex: slãghi feata (ngreacã ma putsãn, s-trapsi la fatsã), s-featsi ca cartea; slãghi (chiru ucadz, s-trapsi la fatsã) di canda fu lãndzit; slãghea-lj (fã-u ma putsãn streasã) funea s-nu si zgrumã § ***slãghit***[1] (slã-ghítŭ) adg slãghitã (slã-ghí-tã), slãghits

(slã-ghítsĩ), slãghiti/slãghite (slã-ghí-ti) – cari ngreacã ma putsãn; cari s-trapsi la fatsã; cari s-featsi cama-arãu di cum eara; sclãghit, atihit, adinãtsit {ro: slăbit; înrăit} {fr: maigri, affaibli; devenu méchant} {en: who has lost weight, who has lost strength, weakened; who became wicked} § ***slãghit²*** (slã-ghítŭ) sm pl(?) – unã soi di niputeari la prãvdzã tsi li fatsi sã slãgheascã shi sh-u-adutsi cu oftica {ro: boală de vite ce le face să slăbească} {fr: maladie des animaux qui les fait affaiblir} {en: animal sickness that weakens them} § ***slãghiri/slãghire*** (slã-ghí-ri) sf slãghiri (slã-ghírĩ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva slãgheashti; sclãghiri, atihiri, adinãtsiri {ro: acţiunea de a slăbi; de a (se) înrăi; slăbire; înrăire} {fr: action de maigrir, de s'affaiblir; de devenir méchant} {en: action of losing weight, of losing strength, of weakening; of becoming wicked} § ***sclãghescu*** (sclã-ghĩés-cu) vb IV sclãghii (sclã-ghíĩ), sclãgheam (sclã-gheámŭ), sclãghitã (sclã-ghí-tã), sclãghiri/sclãghire (sclã-ghí-ri) – (unã cu ***slãghescu***) § ***sclãghit*** (sclã-ghítŭ) adg sclãghitã (sclã-ghí-tã), sclãghits (sclã-ghítsĩ), sclãghiti/sclãghite (sclã-ghí-ti) – (unã cu ***slãghit***) § ***sclãghiri/sclãghire*** (sclã-ghí-ri) sf sclãghiri (sclã-ghírĩ) – (unã cu ***slãghiri***)

slab² (slábŭ) adg – vedz tu ***slab¹***

slabã (slá-bã) sf – vedz tu ***slab¹***

slaghinã (slá-ghi-nã) sf slaghini/slaghine (slá-ghi-ni) – partea-a truplui di om iu s-leagã ciciorlu cu mesea; boshã, cãlcu, coapsã, cipoc, ciupoc, gof, scheli, cãrtsioarã, ilji {ro: şold} {fr: hanche} {en: hip}

slaghinã (slá-ghi-nã) sf slaghini/slaghine (slá-ghi-ni) – partea-a truplui di om iu s-leagã ciciorlu cu mesea; cãlcu, boshã, coapsã, cipoc, ciupoc, gof, scheli, cãrtsioarã, ilji {ro: şold, vintre} {fr: hanche, aine} {en: hip, loins} § ***slãghinã*** (slã-ghí-nã) sf slãghinã (slã-ghí-nã) – partea di nghios a schinãratlui iu s-adunã cicioarili cu truplu-a omlui {ro: şale} {fr: lombe, aine} {en: loins, groin} § ***slãbintsã²*** (slã-bín-tsã) sf slãbintsã (slã-bín-tsã) – (unã cu ***slãghinã***)

slap (slápŭ) sm slachi (sláchĭ) – unã soi di chin di munti {ro: jep} {fr: pin de montagne} {en: mountain pine}

slãbeatsã (slã-beá-tsã) sf – vedz tu ***slab¹***

slãbilji/slãbilje (slã-bí-lji) sf – vedz tu ***slab¹***

slãbintsã¹ (slã-bín-tsã) sf – vedz tu ***slab¹***

slãbintsã² (slã-bín-tsã) sf – vedz tu ***slaghinã***

slãbushcu (slã-búsh-cu) adg – vedz tu ***slab¹***

slãghescu (slã-ghĩés-cu) vb IV – vedz tu ***slab¹***

slãghinã (slã-ghí-nã) sf – vedz tu ***slaghinã***

slãghiri/slãghire (slã-ghí-ri) sf – vedz tu ***slab¹***

slãghit¹ (slã-ghítŭ) adg – vedz tu ***slab¹***

slãghit² (slã-ghítŭ) sm pl(?) – vedz tu ***slab¹***

sljop (sljĭópŭ) adg – vedz tu ***shcljop¹***

sloatã (sloá-tã) sf slots (slótsĭ) – (furtunã di) ploai amisticatã cu neauã sh-cãtivãroarã sinjac sh-negurã; neaua tsi s-dizgljatsã amisticatã cu apã; asloatã, zloatã, jigãrditsã, jugurditsã, lapã, lapuvitsã, lãpãitsã, vlaturã, vlãtsurã; (expr: s-ti batã sloata = s-ti lja neclu) {ro: lapoviţă, moină} {fr: grésil, giboulée, pluie melée de neige} {en: sleet, thaw, rain mixed with snow} ex: da sloatã (jigãrditsã, lapã); shi pi sloatã shi pi vimtu; nã acãtsã pi cali nã sloatã (furtunã di ploai shi neauã) di eara s-chirem tuts § ***asloatã*** (as-loá-tã) sf aslots (as-lótsĭ) – (unã cu ***sloatã***) § ***zloatã¹*** (zloá-tã) sf zlots (zlótsĭ) – (unã cu ***sloatã***) ex: deadi zloatã di ngljitsarã ponjlji; easti zloatã afoarã

slobodii/slobodie (slo-bo-dí-e) sf slobodii (slo-bo-díĭ) – izinea shi putearea tsi u ari cariva tra s-facã atseali tsi va (si s-ducã iu va, s-dzãcã tsi va, etc.) fãrã tra s-lji hibã fricã ca va s-patã tsiva; catastasea tu cari s-aflã un om tsi nu easti ncljis tu-unã filichii; iliftirii, elefterii, lefterii, hurieti, dira {ro: libertate} {fr: liberté} {en: liberty, freedom} ex: aclo-i multã slobodii

slupi (slú-pi) sf pl(?) – turlia cu cari s-aspuni tu videari (avdzãri, fãtseari, etc.) un lucru; bicimi {ro: formă} {fr: forme, façon} {en: form, manner} ex: tsi lai slupi (formã), tsi tãcãmi!

slut (slútŭ) adg slutã (slú-tã), sluts (slútsĭ), sluti/slute (slú-ti) – cari ari unã vidzutã tsi nu lu-arãseashti ocljul a omlui; tsi nu easti mushat tu videari; urãt, urut, salchiu, taxes {ro: urât} {fr: laid} {en: ugly} ex: ari un ficior slut (urãt) § ***slutichi/slutiche*** (slu-tí-chi) sf slutichi (slu-tíchĭ) – catandisea-a atsilui cari easti slut; harea tsi-l fatsi pri cariva ca s-aspunã slut; urãteatsã, urãtsami, uruteatsã, urutsami, urteatsã, urtsami {ro: urâţenie} {fr: laideur} {en: ugliness} § ***slutsãscu*** (slu-tsãs-cu) vb IV slutsãi (slu-tsãĭ), slutsam (slu-tsámŭ), slutsãtã (slu-tsắ-tã), slutsãri/slutsãre (slu-tsắ-ri) – fac tsiva tra s-hibã slut; urãtsãscu, urutsãscu, urtsãscu {ro: urâţi} {fr: faire ou devenir laid} {en: uglify, make or become ugly} § ***slutsãt*** (slu-tsắtŭ) adg slutsãtã (slu-tsắ-tã), slutsãts (slu-tsắtsĭ), slutsãti/slutsãte (slu-tsắ-ti) – tsi s-ari faptã slut; urãtsãt, urutsãt, urtsãt {ro: urâţât} {fr: fait ou devenu laid} {en: uglified, made ugly} § ***slutsãri/slutsãre*** (slu-tsắ-ri) sf slutsãri (slu-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-adarã slut; urãtsãri, urutsãri, urtsãri {ro: acţiunea de a urâţi; urâţare} {fr: action de faire ou de devenir laid} {en: action of uglifying, action of making or becoming ugly}

slutichi/slutiche (slu-tí-chi) sf – vedz tu ***slut***

slutsãri/slutsãre (slu-tsắ-ri) sf – vedz tu ***slut***

slutsãscu (slu-tsãs-cu) vb IV – vedz tu ***slut***

slutsãt (slu-tsắtŭ) adg – vedz tu ***slut***

sm... – ndauã zboarã tsi nchisescu cu gramatili ***sm*** (sh-alti ori atseali tsi au tu zbor aesti gramati) si ngrãpsescu cu zm... – tr-atsea vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***zm*** (i tsi lu-au tu zbor)

smac (smácŭ) sm pl(?) – harea tsi-l fatsi un lucru tra s-hibã putrid; lucri (lemnu, palji, frãndzã, etc.) putridzãti; putriganj, putrigiuni, putridzãmi, putridzãnji, putridzãnj, trãhlã, trahtã, ciuruchi {ro: putreziciune} {fr: pourriture; bois pourri; chaume} {en: rot, decay} ex: unã mãnatã di smac (lemnu putrid), ascãpirã, shi anye foclu

smagã (smá-gã) sf smãdz (smãdzĭ) – atsea tsi-l fatsi un lucru tra s-nu hibã curat; lãvushiturã, lãvãshiturã, cothrã, murdãrii, murdãrilji, murdãrlãchi, lerã, liche, lãvilji, lãvushii, damcã, minghinadã {ro: pată, murdărie} {fr: tache, saleté} {en: stain, dirt}

smaltu (smál-tu) sn smalturi (smál-turĭ) – peturlu nyilicios (ca di yilii) cu cari s-acoapirã oalili coapti tu cireap, tra si s-facã ma mushati, ma vãrtoasi shi s-dãnãseascã ma multu {ro: smalţ} {fr: émail} {en: enamel}

smãrci/smãrce (smắr-ci) sf pl(?) – unã turlii di ciupernicã (peciurcã) {ro: specie de ciupercă} {fr: espèce de champignon} {en: a species of mushroom}

smãrdã (smãr-dắ) sm smãrdadz (smãr-dádzĭ) – atsea tsi nu easti ghini adratã tu-un lucru; lipsitã, mãhãnã, cusuri, cathmeri, mãrdai, xichi {ro: lipsă, defect} {fr: tare, manque, défaut} {en: fault}

smãrdhã (smãr-dhắ) sm – smãrdhadz (smãr-dhádzĭ) unã cu ***smãrdã***

smãryescu (smãr-yés-cu) (mi) vb IV smãryii (smãr-yíĭ), smãryeam (smãr-yeámŭ), smãryitã (smãr-yí-tã), smãryiri/smãryire (smãr-yí-ri) – mi umplu di murdãrilji; ncarcu, ãncarcu, ancarcu, murdãripsescu, lichisescu, lãvãshescu, lãvushescu, putusescu, dãmcusescu, chic, chicusescu, mãryescu, lirusescu {ro: murdări} {fr: salir, souiller} {en: dirty, soil} ex: nu vã prindu fundili, si smãryescu pustili § ***smãryit*** (smãr-yítŭ) adg smãryitã (smãr-yí-tã), smãryits (smãr-yítsĭ), smãryiti/smãryite (smãr-yí-ti) – tsi easti mplin di murdãrilji; ncãrcat, ãncãrcat, ancãrcat, murdãripsit, dãmcusit, chicat, lichisit, lãvãshit, lãvushit, putusit, mãryit, lirusit {ro: murdărit} {fr: sali, souillé} {en: soiled} ex: peatica smãryitã (ncãrcatã); peanili smãryiti (murdãripsiti) § ***smãryiri/smãryire*** (smãr-yí-ri) sf smãryiri (smãr-yírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-murdãripseashti tsiva, ncãrcari, ãncãrcari, ancãrcari, murdãripsiri, dãmcusiri, chicari, lichisiri, lãvãshiri, lãvushiri, putusiri, mãryiri, lirusiri {ro: acţiunea de a murdări; murdărire} {fr: action de salir, de souiller} {en: action of soiling}

smãryiri/smãryire (smãr-yí-ri) sf – vedz tu ***smãryescu***

smãryit (smãr-yítŭ) adg – vedz tu ***smãryescu***

smead (smeád) adg smeadã (smeá-dã), smeadz (smeádzĭ), smeadi/smeade (smeá-di) – unã hromã tsi da niheamã ca pi sumulai shi salbitã; sumulai, murnu, ismer, salbit {ro: smead} {fr: basané; qui a le teint d'un brun mat} {en: swarthy} ex:

avea fatsa smeadã § ***smed*** (améd) adg smedã (smé-dã), smedz (smédzĭ), smedi/smede (smé-di) – (unã cu ***smead***)

smearã (smeá-rã) sf smeari/smeare (smeá-ri) shi smeri (smérĭ) – earbã di primuvearã cari anjurzeashti mushat sh-cari s-mãcã (s-bagã tu piti) *{ro: hasmaţuchi}* *{fr: plante printanière dont on fait des galettes}* *{en: spring plant with a nice smell, good for eating}*

smed (améd) adg – vedz tu ***smead***

smichear (smi-chĭérŭ) sm, sf, adg smichearã (smi-chĭá-rã), smicheari (smi-chĭárĭ), smicheari/smicheare (smi-chĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zmichear***

smirnã (smír-nã) sf smirni/smirne (smír-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zmirnã***

smoatic (smoá-ticŭ) (mi) vb I smuticai (smu-ti-cáĭ), smuticam (smu-ti-cámŭ), smuticatã (smu-ti-cá-tã), smuticari/smuticare (smu-ti-cá-ri) – scriari neaprucheatã di nomurli astãsiti Bituli; vedz ***zmoatic***

smolã (smó-lã) sf fãrã pl – lugurii lai (ca cãtranea) sh-muzgoasã (scoasã dit cãrbunj i untulemnul scos dit loc), cu cari sã ncaltsã cãljurli; pisã, chisã cãtrani, pecurã *{ro: smoală, catran}* *{fr: goudron; poix-résine, bitume}* *{en: tar, asphalt; pine-pitch}*

smuldzeari/smuldzeare (smul-dzeá-ri) sf smuldzeri (smul-dzérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zmuldzeari***

smuldziri/smuldzire (smúl-dzi-ri) sf smuldziri (smúl-dzirĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zmuldziri***

smulgu (smúl-gu) (mi) vb III shi II smulshu (smúl-shĭu), smuldzeam (smul-dzeámŭ), smulsã (smúl-sã) shi smultã (smúl-tã), smuldziri/smuldzire (smúl-dzi-ri) shi smuldzeari/smuldzeare (smul-dzeá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zmulgu***

smulsu (smúl-su) adg smulsã (smúl-sã), smulshi (smúl-shi), smulsi/smulse (smúl-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zmulgu***

smultu (smúl-tu) adg smultã (smúl-tã), smultsã (smúl-tsã), smulti/smulte (smúl-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zmultu***

smurtic (smúr-ticŭ) (mi) vb I smurticai (smur-ti-cáĭ), smurticam (smur-ti-cámŭ), smurticatã (smur-ti-cá-tã), smurticari/smurticare (smur-ti-cá-ri) – scriari neaprucheatã di nomurli astãsiti Bituli; vedz ***zmurtic***

smurticari/smurticare (smur-ti-cá-ri) sf smurticãri (smur-ti-cắrĭ) – scriari neaprucheatã di nomurli astãsiti Bituli; vedz ***zmurticari***

smurticat (smur-ti-cátŭ) adg adg smurticatã (smur-ti-cá-tã), smurticats (smur-ti-cátsĭ), smurticati/smuticate (smu-ti-cá-ti) – scriari neaprucheatã di nomurli astãsiti Bituli; vedz ***zmurticat***

smuticari/smuticare (smu-ti-cá-ri) sf smuticãri (smu-ti-cắrĭ) – scriari neaprucheatã di nomurli astãsiti Bituli; vedz ***zmuticari***

smuticat (smu-ti-cátŭ) adg smuticatã (smu-ti-cá-tã), smuticats (smu-ti-cátsĭ), smuticati/smuticate (smu-ti-cá-ti) – scriari neaprucheatã di nomurli astãsiti Bituli; vedz ***zmuticat***

snop (snópŭ) sm snochi (snóchĭ) – unã mnatã (ligatã i niligatã) di hiri di earbã (di grãn, di lãludz, etc.); ligãturã di ndauã lucri di idyea soi adunati stres deadun; mãnuclju, mãnunclju, dimati *{ro: mănunchi, snop}* *{fr: botte, faisceau, gerbe}* *{en: bunch, bundle, sheaf}*

soamã (soá-mã) sf soami/soame (soá-mi) – pescu mari di apã dultsi, bun tu mãcari, cu truplu lungu sh-fãrã pãrdzits (aspri, ljushpi, soldzi), ma largu tu partea di nãinti, cu caplu plãciutat, cu mustãts lundzã sh-cu dintsã mãri sh-vãrtosh; guljano *{ro: somn (peşte)}* *{fr: silure (poisson)}* *{en: sheat fish}*

soarã (soá-rã) sf – vedz tu ***sumsoarã***

soarbã*[*] (soár-bã) sf – dirivatã di la verbul "sorbu"; vedz ***sorbu***[2]

soarbã[1] (soár-bã) sf – vedz tu ***sorbu***[1]

soarbã[2] (soár-bã) sf – vedz tu ***sorbu***[1]

soarbiri/soarbire (soár-bi-ri) sf – vedz tu ***sorbu***[2]

soari cu dintsã – vedz tu ***soari***

soari/soare (soá-ri) sm sori (sórĭ) – lucrul tsi s-aflã n tser deavãrliga di cari s-anvãrteashti loclu unãoarã pri an (tsi lunjineadzã shi ngãldzashti dzua, dupã tsi da tahina sh-pãnã seara cãndu ascapitã); (fig: 1: (mushat, albu) ca soari = multu mushat, albu, cum nu-ari altu tu lumi; expr: 2: ***soari cu dintsã*** = soari cu-arcoari, arcuros; 3: ***soarli a mortsãlor*** = ascãpitarea-a soarilui; 4: ti-alas tu soari = ti-alas singur, nu va s-fats prucuchii; 5: ti bag tu soari = ti bag tu loc bun iu va hii hãrios; 6: mi lja (ardi, aricheashti) soarili = nj-s-arushashti chealea cã stau multu la soari; 7: (easti dip) cãtrã soari = easti scãdzut, trã plãndzeari, tu-unã halã greauã; 8: ti tindu (ti ved, eshti) cãtrã soari = ti tindu (ti ved cã eshti) cu fatsa cãtrã data-a soarilui, cã eshti mortu; 9: (fug, mi duc) dupã soari = (mi duc) multu diparti, iu nu poati s-mi aflã vãr) *{ro: soare}* *{fr: soleil}* *{en: sun}* ex: soarili da sh-nãinti ca s-cãntã cucotlu; trã tuts da soarili unã; cãt veadi albul soari; nidatã soarili (ninti ca s-da soarili, neapiritã); ficiuric mushat ca soari (fig: multu mushat, cum nu-ari altu); treilji ficiori, ca trei sori (fig: mushats ca sori); ta s-nã fats nauã ficiori, ca lutseafiri shi ca sori (fig: multu mushats); bravo gionj, mushats ca sori; gionj mushats ca sori lutsits (fig: mushats ca sori tsi nyilicescu); doi pãrunghi, ca doi sori; scoalã, Nica, scoalã, soare; tu soari mi-alãsarã (expr: mi-alãsarã tu soari, cu znjii); va ti bagã tu soari (fig: tu loc bun iu va s-hii hãrios), nu tu chisã; lu-aduchi cã easti dip cãtrã soari (fig: scãdzut, tu-unã halã greauã); n-aflarã cãtrã soari (expr: tu-unã halã trã plãndzeari); ti veadi cãtrã soari (expr: cu fatsa cãtrã soari, mortu); fudzirã nclo, dupã soari (multu diparti iu nu poati s-ti aflã vãr); l-teasirã cãtrã soari (expr: l-teasirã mortu cu fatsa cãtrã Data-a soarilui) § ***surtsel***[2] (sur-tsélŭ) sm surtselj(?) (sur-tséljĭ) – soari njic (vrut); surãntsel, suric (zbor dzãs a njitslor ca semnu di diznjirdari) *{ro: soare mic}* *{fr: petit soleil (chéri)}* *{en: little (dear) sun}* ex: soare shi surtseale! (soare shi soare njic!) § ***suric*** (su-rícŭ) sm surits (su-rítsĭ) – (unã cu ***surtsel***[2]) § ***surãntsel*** (su-rãn-tsélŭ) sm surãntselj(?) (su-rãn-tséljĭ) shi sn surãntseali/surãntseali (su-rãn-tseá-li) – (unã cu ***surtsel***[2]) ex: sh-dãdea soari shi surãntseali § ***surin*** (su-rínŭ) sn surinuri (su-rí-nurĭ) – loc iu da (tsi-l veadi) multu chiro soarili; loc cu soari; nsurin, surnel *{ro: loc însorit}* *{fr: lieu, endroit ensoleillél}* *{en: place exposed to the sun}* ex: tu-a Pindului surin (cu soari); prit surinuri (locuri cu soari); di tu cheari sh-din surin (loc cu soari); casa dit surin (casa tsi-u veadi soarili); shidea tu surin (tu-un loc cu soari) sh-ma lucra § ***surnel*** (sur-nélŭ) sm pl(?) – (unã cu ***surin***) § ***nsurin***[1] (nsu-rínú) sn nsurinuri (nsu-rí-nurĭ) – (unã cu ***surin***) ex: s-teasi nsurin (tu-un loc cu soari); teasi peturli nsurin § ***nsurinedz*** (nsu-ri-nédzŭ) (mi) vb I nsurinai (nsu-ri-náĭ), nsurinam (nsu-ri-námŭ), nsurinatã (nsu-ri-ná-tã), nsurinari/nsurinare (nsu-ri-ná-ri) – shed (mi ardu, mi ncãldzãscu) la soari; nsurin, nsurnedz *{ro: însori}* *{fr: ensoleiller, exposer au soleil}* *{en: sun, expose to the sun}* ex: si nsurina (shidea la soari) un om; nã nsurinam (shideam la soari) di dimneatsã; si nsurina (shidea la soari)Tsila tu avlii; shidea di si nsurina; mi nsurinam (shideam la soari) ca un gushtur; nã dzuã di prumuvearã, cum sã nsurina la soari; fatsa tsã si nsurineadzã (si nsirineadzã, s-fatsi nyilicioasã) § ***nsurin***[2] (nsu-rínú) vb I nsurinai (nsu-ri-náĭ), nsurinam (nsu-ri-námŭ), nsurinatã (nsu-ri-ná-tã), nsurinari/nsurinare (nsu-ri-ná-ri) – (unã cu ***nsurinedz***) ex: si nsurinã cati dzuã; nã dzuã, cum si nsurinã, gortsãli coapti sh-galbini ca fluria, canda lã fãtsea cu ocljul § ***nsurinat*** (nsu-ri-nátŭ) adg nsurinatã (nsu-ri-ná-tã), nsurinats (nsu-ri-nátsĭ), nsurinati/nsurinate (nsu-ri-ná-ti) – tsi ari statã la soari; tsi easti vidzut di soari; nsurnat *{ro: însorit}* *{fr: ensoleillé, exposé au soleil}* *{en: sunny, exposed to the sun}* § ***nsurinari/nsurinare*** (nsu-ri-ná-ri) sf nsurinari (nsu-ri-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva shadi la soari; nsurnari *{ro: acţiunea de a însori, însorire}* *{fr: action d'ensoleiller, d'exposer au soleil}* *{en: action of exposing to the sun}* ex: nsurinarea (shidearea, ardearea la soari) easti sãnãtoasã § ***nsurnedz*** (nsur-nédzŭ) (mi) vb I nsurnai (nsur-náĭ), nsurnam (nsur-námŭ), nsurnatã (nsur-ná-tã), nsurnari/nsurnare (nsur-ná-ri) – (unã cu ***nsurinedz***) § ***nsurnat*** (nsur-nátŭ) adg nsurnatã (nsur-ná-tã), nsurnats (nsur-nátsĭ), nsurnati/nsurnate (nsur-ná-ti) – (unã cu ***nsurinat***) § ***nsurnari/nsurnare*** (nsur-ná-ri) sf nsurnari (nsur-nắrĭ) – (unã cu ***nsurinari***)

soarli a mortsãlor – vedz tu ***soarli***, ***mor***[1]

soarti[1]***/soarte*** (soár-ti) sortsã (sór-tsã) – atseali tsi suntu numãtsiti cã va patã omlu tu bana-a lui (dit oara tsi s-ari amintatã); mirã, njirã, scriatã, fatãzã, scriiturã, cãsmeti, tihi *{ro: destin, soartă} {fr: destin, sort} {en: destiny, fate}* ex: sh-plãndzi araua-lj soarti (mirã); ah, mãratlu-nj, soarti (mirã) amarã!

soarti[2]***/soarte*** (soár-ti) sortsã (sór-tsã) – unã soi di cheali (cu multi vasi di sãndzi) tsi acoapirã unã parti a natlui tu pãntica-a dadãljei (dit cari nchiseashti matslu tsi u leagã mama di nat tu pãnticã) sh-cari easi dit truplu a muljariljei unãoarã cu amintarea-a natlui; fig: amintari, fitari, nashtiri, aflarea-a njiclui *{ro: placentă, amintari} {fr: placenta, naissance} {en: placenta, birth}* ex: cãndu nfashi (amintã) muljarea tu shasili mesh, soartea nu lj-u talji; a cui ãlj furã soartea, njiclu moari; di tu soarti (amintari) pãn tu moarti

sobagi (so-ba-gí) sm – vedz tu ***sobã***

sobã (sóbã) sf sobi/sobe (só-bi) – 1: hãlati dit casã tu cari s-fatsi foclu (di leamni, cãrbunj, gaz) cu cari si ncãldzashti udãlu, s-hearbi apa, s-fatsi mãcarea, etc.; 2: udã caldu dit casã; (expr: s-featsi sobã = s-featsi caldu ca tu unã sobã) *{ro: sobă; cameră caldă} {fr: poêle; chambre chaud} {en: stove; warm room}* ex: soba-aestã nu ncãldzashti; sobã (expr: caldu) s-featsi tu udã § ***sobagi*** (so-ba-gí) sm sobageadz (so-ba-gĭádzĭ) – omlu tsi fatsi, mirimitiseashti i vindi sobi *{ro: sobar} {fr: poêlier} {en: stove maker or seller}*

sobor (so-bórŭ) sn soboari/soboare (so-boá-ri) – ceatã di oaminj cu idyili intiresi adunats tu idyiul loc (tra sã zburascã shi s-lja unã apofasi, s-facã gimbushi, s-facã chefi deadun, etc.); andamusi, adunari, parei, cumshonji, sutsãlji *{ro: adunare, reuniune} {fr: réunion, assemblée} {en: reunion, assembly}* ex: ãn soboarili (adunãrli) di feati

soc (sócŭ) sm sots (sótsĭ) – arburi njic tsi fatsi unã soi di arapuni di lãludz njits sh-albi (sh-yimishi ca nãshti gãrnutsi njits sh-lãi-aroshi); usuc, usãc, saugu, boz, iboz, iboj, filj, suug, sug, sãuc, sãmbuc, zãmbuc, profcu, vuji, vuj, vuz, shtog *{ro: soc} {fr: sureau} {en: elder tree}* § ***sãuc*** (sã-úcŭ) sm sãuts (sã-útsĭ) (unã cu ***soc***) § ***sãmbuc*** (sãm-búcŭ) sm sãmbuts(?) (unã cu ***soc***) § ***zãmbuc*** (zãm-búcŭ) sm zãmbuts(?) (unã cu ***soc***) § ***saugu*** (sa-ú-gu) sm saudz(?) (sa-údzĭ) – (unã cu ***soc***) ex: flori di saugu § ***sug***[2] (súgŭ) sm sudz(?) (súdzĭ) – (unã cu ***soc***) § ***suug*** (su-úgŭ) sm suudz(?) (su-údzĭ) – (unã cu ***soc***) § ***shtog*** (shtógŭ) sm shtodz (shtódzĭ) shi sn shtoadzi (shtoá-dzi) – (unã cu ***soc***)

sochi/soche (só-chi) sf sochi (sóchĭ) – hãlati tsi s-bagã tu partea di nghios a butiljei tra s-astupã guva prit cari si scoati apa (yinlu, etc.) dit buti; canelã, cep, til; (fig: sochi = putsã, pulã, coadã, mandal, nanciu, etc.) *{ro: robinet de butoi} {fr: robinet de barrique} {en: faucet for the socket of a barrel}* § ***nsochi*** (nsóchĭŭ) vb I nsucheai (nsu-chĭáĭ), nsucheam (nsu-chĭámŭ), nsucheatã (nsu-chĭá-tã), nsucheari/nsucheare (nsu-chĭá-ri) – bag unã sochi tu guva di la buti *{ro: pune un robinet la butoi} {fr: mettre un robinet de barrique} {en: put on a faucet (barrel); socket the hole of a barrel}* ex: nu nsucheai ghini butea (nu-lj bãgai ghini sochea) sh-curã multu yin § ***nsucheat*** (nsu-chĭátŭ) adg nsucheatã (nsu-chĭá-tã), nsucheats (nsu-chĭátsĭ), nsucheati/nsucheate (nsu-chĭá-ti) – tsi ari sochilu bãgat *{ro: (butoiul) cu robinetul pus} {fr: (barrique) avec le robinet mis} {en: (barrel) with the faucet on; socketed}* § ***nsucheari/nsucheare*** (nsu-chĭá-ri) sf nsucheri (nsu-chĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bagã unã sochi la buti *{ro: acţiunea de a pune un robinet la butoi} {fr: action de mettre un robinet de barrique} {en: action of putting on a faucet (barrel); of socketing the hole of a barrel}*

socru (só-cru) sm, sf soacrã (soá-crã), socri (só-cri), soacri/soacre (soá-cri) – atsea tsi lj-ari un bãrbat pri pãrintsãlj a muljari-sai; atsea tsi lj-ari unã muljari pri pãrintsãlj a bãrbat-sui; socur *{ro: socru/soacră} {fr: beau-père/belle-mère} {en: father/mother in law}* ex: lj-fãtsea totna chefea-a socru-sui; mãrite socru shi amirã!; soacrã-mea muri n hoarã; socru-nju easti avut; calotihã di puljlu tsi nu sh-ari soacrã § ***socur*** (só-cur) sm, sf soacãrã (soá-cã-rã), socuri (só-curĭ). soacãri/soacãre (soá-cã-ri) – (unã cu ***socru***) ex: socur-su cu soacãr-sa nu bãna n hoara-a lui; lu-ashteptu socur-nju tra s-yinã; soacãr-sa u ncãce § ***sucrimi/sucrime*** (su-crí-mi) sf sucrinj (su-crínjĭ) – ashi cum ãlj suntu a unui bãrbat, pãrintsãlj a muljari-sai; ashi cum ãlj suntu a unei muljari, pãrintsãlj a a bãrbatu-sui; multimi di socri shi soacri *{ro: socrime} {fr: beau-père et belle-mère; nombre de beaux-pères et belles-mères} {en: father and mother in law; multitude of fathers and mothers in law}* ex: nu aflã fumealji di a simbrã-sai, nitsi sucrimi (socru i soacrã); di sucrimi (socru shi soacrã) zilipsitã; nveasti cu sucrinj (multsã socri shi soacri) § ***sucrilji/sucrilje*** (su-crí-lji) sf sucrilji/sucrilje (su-crí-lji) – harea tsi-lj fatsi un bãrbat sh-unã muljari tra s-hibã socru shi soacrã *{ro: socrie} {fr: qualité de beau-père et belle-mère} {en: quality of being a father and a mother in law}* ex: fitilja nu shtii tsi-i sucrilja

socur (só-cur) sm, sf – vedz tu ***socru***

sodã (sódã) sf sodi/sode (só-di) – 1: unã soi di sari cari, bãgatã tu apã, fatsi si s-aspealã ma ghini stranjili, vasili, etc.; 2: apã tu cari s-bagã unã soi di vimtu (bioxidlu di carbon) tsi u fatsi s-hibã ma bunã trã beari, trã bãgari tu yin, etc. *{ro: sodă} {fr: soude; eau gazeuse} {en: soda}*

sofrã (só-frã) sf – vedz tu ***sufrã***[2]

soi/soe (só-i) sf soi (sóĭ) – 1: turlii, luyii, sorti, sortã; cishiti, mostrã, iurnecã, urnechi, paradigmã; 2: ratsã, dãmarã; arãzgã, arãzgãnã, rãzgã, sirtã, vinã, bimã, lãgamã; arãdãtsinã, ariditsinã, rãdãtsinã, riditsinã, rãdzãtinã, zãrãtsinã; 3: oaminj dit idyea fumealji (pãrintsã, ficiori, feati, lãlãnj, teti, cusurinj, etc.); fumealji, cãrdu, fisi *{ro: fel, soi; origine; rudenie} {fr: sorte, espèce; naissance, origin; parents, proches, parage} {en: sort, kind; race, origin; relatives, (line of) descendants}* ex: pulj di tuti soili (turliili); cãntã cãntits soi di soi (turlii-turlii); multi ori suntu tu lumi nã soi (unã luyii); tsi soi (tsi turlii, cum)?; nu featsi altã soi (turlii); cal di soi (dãmarã, ratsã, arãdãtsinã bunã); sh-ari soi (fumealji); si ntribari soea-a mea; nã lom dupã aveari di n-asparsim soea (dãmara bunã tsi u-aveam); soea tutã sh-lu jilirã § ***suilãtcu*** (suĭ-lắt-cu) adg suilãtcã (suĭ-lắt-cã), suilãttsi (suĭ-lắt-tsi), suilãttsi/suilãttse (suĭ-lắt-tsi) – tsi easti di bunã soi (dãmarã, arãzgã, ratsã, simintsã, arãdãtsinã, etc.); dãmãrlãtcu *{ro: de rasă (bună)} {fr: de race, de bonne famille} {en: of good stock, breed}* ex: yin cu caljlj-a lor suilãttsi (di soi)

soir (só-irŭ) sn soiri/soire (só-i-ri) – tserclju adrat pri loc di ficurits tra si s-agioacã cu vãshcljelu i sfurla; tserclju, tãrcol, trãcol, suze *{ro: armean, cerc trasat pe pământ la jocuri de copii (arşic, sfârlează)} {fr: cercle tracé sur terre dans les jeux enfantins à la toupie et aux osselets} {en: circle drawn on the ground in some children's games}* § ***suze*** (su-zé) sm suzadz (su-zádzĭ) – (unã cu ***soir***)

soitar (soĭ-tárŭ) sm – vedz tu ***suitar***

soldzu (sól-dzu) sm (soldzã (sól-dzã) – ploci njits (ascuri shi nyilicioasi) cari, ashtirnuti unã pisti alantã, acoapirã truplu-a pescului (a nipãrticãljei, a cicioarilor di pulj, etc.); aspru, fludhã, ljushpã, pãrdzic *{ro: solz (peşte, şarpe, etc.)} {fr: écaille (poisson, serpent, etc.)} {en: scale (fish, snake, etc.)}* ex: na un soldzu di-a meu

somnu (sóm-nu) sn somnuri (sóm-nurĭ) – starea tu cari s-aflã omlu cãndu doarmi (lja arihati shi nu shtii tsi s-fatsi deavãrliga di el); (expr: 1: ãlj trag (coc) un oclju di somnu (greu, ahãndos) = durnjii ahãndos trã putsãn chiro; u loai ghini di ureaclji; 2: mi furã (l-fur) somnul; agãrshescu tu somnu = adormu, mi-acatsã somnul; 3: nu-nj bãgai somnu ntr-oclji = nu putui s-dormu dip; nu ncljish dip ocljilj; 4: nji-nj si lo somnul = nu mata pot s-dormu; 5: u bag pri somnu = dormu, tu loc ca s-fac altsiva; 6: lu lo somnul di ntãnj, protlu somnu; lu-acãtsã un somnu di moarti = lu-acãtsã un somnu ahãndos, ca di moarti; (ii) muri) *{ro: somn} {fr: sommeil} {en: sleep}* ex: dultsi-i ca njarea, nu-i trã mãcari, sh-fãrã di cari, tut omlu moari (angucitoari: somnul); yinu, soamne!; aide, soamne, yinu-nj crehtu; di dimneatsã somnul easti dultsi; tuts durnja, canda tu somnul di moarti (expr: durnja ahãndos, un somnu

greu); cãndu ficiorlu-lj cutsea somnu greu (expr: durnja multu-ahãndos); si-lj coacã un oclju di somnu (expr: s-doarmã ahãndos ma trã putsãn chiro); greu somnu-lj copshu (expr: durnjii ahãndos, nj-avui un somnu ahãndos; u loai ghini di ureaclji!); pãnã s-lu furã somnul (expr: pãnã s-adoarmã); s-deadi pri mãnã sh-agãrshi tu somnu (expr: lu-acãtsã somnul) dinãoarã; nu-sh bãgã somnu ntr-oclju (expr: nu putu s-doarmã dip; nu ncljisi dip ocljilj); lji si lo somnul (expr: ãlj fudzi somnul, nu mata poati s-doarmã); draclu vru s-u bagã pri somnu (expr: draclu vru tra s-doarmã; draclu vru s-u lja di ureaclji); aestã eara bãgari pri somnu (expr: aestã eara dealihea durnjiri, eara somnu, nu altutsiva); shi durnji ca tu somnul di ntãnj (expr: durnji ahãntu ahãndos di parcã eara mortu) § ***nisomnu*** (ni-sóm-nu) sn nisomnuri (ni-sóm-nurĭ) – hala tsi u ari atsel tsi nu poati s-doarmã; lãngoari tsi s-aspuni cu nidurnjiri (cãndu omlu nu poati s-doarmã cãt lipseashti, icã nu poati s-doarmã ahãndos cum lipseashti tra si s-aducheascã dizvursit alantã dzuã) *{ro: insomnie}* *{fr: insomnie}* *{en: insomnia}* § ***sumnush*** (sum-núshĭŭ) sn sumnushi/sumnushe (sum-nú-shi) – somnu "njic", zbor di hãidipsiri cãndu sã zburashti cu njitslji; sumnic *{ro: somnişor, somnuleţ}* *{fr: "petit" sommeil, quand on parle aux petits enfants}* *{en: "little" sleep when one talks with small children}* ex: nu lj-aspardzi sumnushlu (sumnul) § ***sumnic*** (sum-nícŭ) sn sumnitsi/sumnitse (sum-ní-tsi) – (unã cu ***sumnush***) § ***sumnos*** (sum-nósŭ) adg sumnoasã (sum-noá-sã), sumnosh (sum-nóshĭ), sumnoasi/sumnoase (sum-noá-si) – tsi lj-easti somnu; sumnuros *{ro: somnoros}* *{fr: somnolent, ensomeillé}* *{en: sleepy, drowsy}* ex: sumnoasã shi linãvoasã § ***sumnuros*** (sum-nu-rósŭ) adg sumnuroasã (sum-nu-roá-sã), sumnurosh (sum-nu-róshĭ), sumnuroasi/sumnuroase (sum-nu-roá-si) – (unã cu ***sumnos***) ex: es sh-aushlji sumnurosh § ***nsumnedz*** (nsum-nédzŭ) vb I nsumnai (nsum-náĭ), nsumnam (nsum-námŭ), nsumnatã (nsum-ná-tã), nsumnari/nsumnare (nsum-ná-ri) – nji sã ncljid ocljlj (di somnu); nj-yini s-dormu; mi-acatsã (mi lja, mi furã) somnul *{ro: moţăi}* *{fr: (en)sommeiller}* *{en: doze}* ex: mi nsumnai (mi-acãtsã somnul) curundu § ***nsumnat*** (nsum-nátŭ) adg nsumnatã (nsum-ná-tã), nsumnats (nsum-nátsĭ), nsumnati/nsumnate (nsum-ná-ti) – tsi-lj si ncljisirã ocljilj di somnu; tsi-l furã somnul; tsi-lj yini s-doarmã *{ro: moţăit}* *{fr: (en)sommeillé}* *{en: dozed}* § ***nsumnari/nsumnare*** (nsum-ná-ri) sf nsumnãri (nsum-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu a unui lji sã ncljid ocljilj di somnu *{ro: acţiunea de a moţăi; moţăire}* *{fr: action de (en)sommeiller}* *{en: action of dozing}* § ***ninsumnat*** (nin-sum-nátŭ) adg ninsumnatã (nin-sum-ná-tã), ninsumnats (nin-sum-nátsĭ), ninsumnati/ninsumnate (nin-sum-ná-ti) – tsi nu-ari durnjitã; cari nu poati s-doarmã; tsi nu poati s-lu-acatsã somnul; nisumnat, nidurnjit *{ro: nedormit}* *{fr: qui n'a pas dormi; qui n'a pas pu dormir}* *{en: who has not slept; who could not sleep}* ex: ti tuchish di ninsumnatã sh-nidurnjitã; patrudzãts di dzãli unã dupã-alantã, nidurnjitã sh-ninsumnatã; aveaglji ficiorlu noaptea. nidurnjit, ninsumnat, cu apala scoasã § ***ninsumnari/ninsumnare*** (nin-sum-ná-ri) sf ninsumnãri (nin-sum-nắrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu cariva nu doarmi (nu poati s-doarmã); nisumnari, nidurnjiri *{ro: acţiunea de a nu (putea) dormi; insomnie}* *{fr: action de ne pas (pouvoir) dormir; insomnie}* *{en: action of not sleeping; of being unable to sleep; insomnia}* ex: lo erghi di ninsumnari (nidurnjiri, tra s-lu facã s-doarmã) § ***sumnedz*** (sum-nédzŭ) vb I sumnai (sum-náĭ), sumnam (sum-námŭ), sumnatã (sum-ná-tã), sumnari/sumnare (sum-ná-ri) – (unã cu ***nsumnedz***) § ***sumnat*** (sum-nát) adg sumnatã (sum-na-tã), sumnats (sum-nátsĭ), sumnati/sumnate (sum-na-ti) – (unã cu ***nsumnat***) ex: un somnu nu hiu sumnat (nu-am durnjitã di multu chiro); suntu sumnati (au durnjitã) § ***sumnari/sumnare*** (sum-ná-ri) sf sumnãri (sum-nắrĭ) – (unã cu ***nsumnari***) § ***nisumnat*** (ni-sum-nátŭ) adg nisumnatã (ni-sum-ná-tã), nisumnats (ni-sum-nátsĭ), nisumnati/nisumnate (ni-sum-ná-ti) – (unã cu ***ninsumnat***) ex: curmat, cripat shi nisumnat (nidurnjit); cu lãcrinjli tu oclji sh-cu ocljilj umflats di nisumnatã, di nidurnjitã § ***nisumnari/nisumnare*** (ni-sum-ná-ri) sf nisumnãri (ni-sum-nắrĭ) – (unã cu ***ninsumnari***) ex: lo erghi di nisumnari (di nidurnjiri, tra s-lu facã s-doarmã)

somunã (so-mú-nã) sf – vedz tu ***sãmuni***

soni/sone (só-ni) sf fãrã pl – loclu dit bitisita (coada, capitlu, mardzinea, etc.) a unui lucru; bitisitã, ishitã, buritã, scoluzmã, mardzini, coadã *{ro: fine, sfârşit}* *{fr: fin}* *{en: end}* ex: sonea (bitisita) aleadzi; tuts va s-aibã sonea-atsea (idyea bitisitã); vrearea s-nu-aibã soni (bitisitã, capit); s-nu-aibã hiljlu sonea a tatã-sui; pãnã tu soni (tu bitisitã, di mardzini, acabeti) fudzii di-aclo; ma tu soni nyisã; anlu-atsel ma greu dit soni; tu soni, muri ca-aslanã; cãrarea-a mea sh-a ta tu soni easti fãrã tor; caishti tsi va hibã pãn tu soni; mini fui sonea (coada, capitlu); tu soni featsim isapea

sopcã (sóp-cã) sf – vedz tu ***shopcã***

sor[1] (sórŭ) (mi) vb I – vedz tu ***nsor***

sor[2] (sórŭ) sf – vedz tu ***sorã***

sorã (só-rã) sf surãri (su-rắrĭ) – muljari (featã) tsi ari idyilj pãrintsã (pãrinti) cu-atsel (atsea) di cari easti zborlu, mascur i feaminã; sor, suricã *{ro: soră}* *{fr: soeur}* *{en: sister}* ex: tsi-s dauã surãri tsi nu pot si s-veadã? (*angucitoari*; dzua shi noaptea) § ***sor***[2] (sórŭ) sf surãri (su-rắrĭ) – (unã cu ***sorã***) ex: sor-mea, sor-ta, sor-sa; tu loc di frati sh-sor; mult duruta-lj sor; s-ti duts la marea-nj sor; o, lai sor!; sh-lo sor-sa cali di gushi; doauã surãri ma njits; sh-avea sh-unã lai sor § ***suricã*** (su-rí-cã) sf suritsi/suritse (su-rí-tsi) – sorã ma njicã; surãritsã *{ro: surioară}* *{fr: petite soeur, chère soeur}* *{en: little sister, dear sister}* § ***surãritsã*** (su-rã-rí-tsã) sf surãritsi/surãritse (su-rã-rí-tsi) – (unã cu ***suricã***) ex: tsintsi surãritsi (suritsi)

sorbu[1] (sór-bu) sm sorghi (sór-ghi) – 1: ma multi turlii di arburi analtsã di pãduri cari fac lilici albi shi yimishi njits sh-cãrnoasi (tsi pot shi si s-mãcã, cãtivãrãoarã); crush, survu; 2: pom di grãdinã cu truplu-analtu cari fatsi lilici mãri, albi shi yimishi tsi s-mãcã (dultsi-acri ca purnili); mushmuljeu, muzmuljeu, crush, bracean *{ro: sorb; moşmon, moşmol}* *{fr: sorbier; néflier}* *{en: sorb, service-tree; medlar (tree)}* § ***soarbã***[1] (soár-bã) sf soarbi/soarbe (soár-bi) – yimisha-a pomlui sorbu (mushmuljeu); mushmoalã, mushmulã, mãshmulã, muzmulã (fig: soarbã (adg invar) = shiret, cumalindru, hitru, mãlãgar, pispu, ponir, puniro, tirtipci, vulpi) *{ro: moşmoană, moşmoală; viclean}* *{fr: nèfle; malin, fourbe}* *{en: medlar (fruit); cunning, wily}* § ***soarbã***[2] (soár-bã) sf soarbi/soarbe (soár-bi) – arburi njic ca sorbul (cu lilici albi-verdzã sh-yimishi aroshi tu nchisitã sh-lãi ma nãpoi, di-a curi coaji s-fatsi unã biuturã bunã trã ishiri nafoarã) *{ro: cruşân}* *{fr: bourdaine (don't l'écorce intérieure est purgative)}* *{en: black alder(?)}*

sorbu[2] (sór-bu) vb III, IV, II sorbshu (sórb-shĭu) shi surghii (sur-ghíĭ), surgheam (sur-gheámŭ) shi surbeam (sur-beámú), surghitã (sur-ghí-tã), soarbiri/soarbire (soár-bi-ri) shi surghiri/surghiri (sur-ghí-ri) shi surbeari/surbeare (sur-beá-ri) – trag (sug) apã (lapti, dzamã, etc.) agonja n gurã shi u-ascapit dinãoarã (multi ori cu vrondu sh-cu budzãli adunati tra s-intrã putsãn cãti putsãn); beau shi ngljit unãshunã cu limãryii; nsorbu, arufsescu; (expr: 1: sorbu cu ocljilj = mutrescu pri cariva cu vreari sh-mirachi di canda voi s-lu sorbu, s-lu ngljit; 2: u sorbu tu cupã (filigeanã, scafã) = easti ahãntu mushatã cã-nj yini s-u sorbu tu cupã) *{ro: sorbi}* *{fr: humer; avaler (d'un trait); boire}* *{en: suck in (up); gulp}* ex: u surghii diunãoarã; soarghi un ou nihertu s-tsã si dishcljidã boatsea; l-surgheam dit cofili fureshti; s-bagã (lj-u intrã) cucotlu shi-l soarbi (sh-lu ngljiti); surghea din dzãri niorlji, dit lule cum fumlu-l sorghi (tradz tu plimunj); va-nj mi soarbã (expr: ngljitã cu ocljilj) di mprostu; shi-l sorbu feati shi niveasti; eara Soarbi-Arãulu; eara mushatã lãita, s-u sorghi tu cupã (expr: eara multu di multu mushatã); eara mushat-mushat neapcatlu, s-lu sorghi tu cupã!; easti mushatã, s-u sorghi tu filigeanã § ***surghit*** (sur-ghítŭ) adg surghitã (sur-ghí-tã), surghits (sur-ghítsĭ), surghiti/surghite (sur-ghí-ti) – (apã, lapti, dzamã, etc.) tsi easti traptã n gurã cu puteari sh-limãryii (putsãn cãti putsãn) shi ngljitatã unãshunã; arufsit *{ro: sorbit}* *{fr: humé; avalé (d'un trait)}* *{en: sucked in (up); gulped}* § ***soarbiri/soarbire*** (soár-bi-ri) sf soarbiri(?) (soár-birĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva soarbi i

ngljiti tsiva cu agunjii shi limãryii; surghiri, surbeari, arufsiri *{ro: acţiunea de a sorbi; sorbire}* *{fr: action de humer; d'avaler (d'un trait)}* *{en: action of sucking in (up); of gulping}* § ***surghiri/surghiri*** (sur-ghí-ri) sf surghiri (sur-ghírĭ) – (unã cu ***soarbiri***) ex: s-u sorbu amarea cu-unã surghiri (arufsiri) § ***surbeari/surbeare*** (sur-beá-ri) sf surberi (sur-bérĭ) – (unã cu ***soarbiri***) § ***nsorbu*** (nsór-bu) vb III, IV, II nsorbshu (nsórb-shĭu) shi nsurghii (nsur-ghíĭ), nsurgheam (nsur-gheámŭ) shi nsurbeam (nsur-beámŭ), nsurghitã (nsur-ghí-tã), nsoarbiri/nsoarbire (nsoár-bi-ri) shi nsurghiri/nsurghiri (nsur-ghí-ri) shi nsurbeari/nsurbeare (nsur-beá-ri) – (unã cu ***sorbu***[2]) ex: nsoarbi niheam di cafei cã va s-tsã facã ghini § ***nsurghit*** (nsur-ghítŭ) adg nsurghitã (nsur-ghí-tã), nsurghits (nsur-ghítsĭ), nsurghiti/nsurghite (nsur-ghí-ti) – (unã cu ***surghit***) § ***nsoarbiri/nsoarbire*** (nsoár-bi-ri) sf nsoarbiri(?) (nsoár-birĭ) – (unã cu ***soarbiri***) § ***nsurghiri/nsurghiri*** (nsur-ghí-ri) sf nsurghiri (nsur-ghírĭ) – (unã cu ***soarbiri***) § ***nsurbeari/nsurbeare*** (nsur-beá-ri) sf nsurberi (nsur-bérĭ) – (unã cu ***soarbiri***)

sortã (sór-tã) sf sorti/sorte (sór-ti) – sorti, soi, turlii, luyii, cishiti *{ro: fel, soi}* *{fr: sorte, espèce}* *{en: sort, kind}* ex: pãrmiti di tuti sortili (soili); suntu sorti, sorti (turlii, turlii) di oaminj; adrã nã pitã di patru sorti (luyii) § ***sorti/sorte*** (sór-ti) sf sorti/sorte (sór-ti) – (unã cu ***sortã***)

sorti/sorte (sór-ti) sf – vedz tu ***sortã***

sots (sótsŭ) sm, sf, adg soatsã (soá-tsã), sots (sótsĭ), soatsã (soá-tsã) – om cari fatsi un lucru deadun cu cariva (s-dutsi la idyea sculii, imnã idyea cali, etc.); tsi easti oaspi di-aproapea; cariva cu cari fats unã preaclji; tsi fatsi sutsatã (tsi easti preaclji) cu cariva; tsi easti bãrbatlu (nicuchirlu) a unei muljari, icã muljarea (nicuchirã, nveastã) a unui bãrbat; oaspi, urtac; (fig: 1: sots = preaclji; un di dauãli lucri (curdelã, pãrpodi, mãnushi, etc.) tsi suntu deadun; expr: 2: nu sh-ari (nu-afli) sots = nu-ari preaclji; nu-ari (nu-afli) altu ca el; 3: shi… aoa fac sotslji = shi… fuga; shi… ciulica; shi… aoa u cãrtsãneashti, u-anganã cãtsaua, etc.) *{ro: tovarăş, prieten}* *{fr: compagnon, camarade, ami}* *{en: companion, comrade, friend}* ex: mi dush n hoarã cu-unã soatsã (oaspitã); nu-nj deadish dado bun sots (bãrbat, nicuchir); lj-deadi s-aibã sots (cariva cu cari s-hibã deadun, muljari, nveastã), s-aibã Eva; iu fush soatse? (oaspe?); s-featsirã eara sots (oaspits); di soatsãli (oaspitili) tuti, tini ti-alidzeai; feata-aestã sh-eara glarã, cum sots nu-avea (expr: cum preaclji nu-avea, cum nu-avea altã ca ea tu lumi); nishani, fãr di sots (fãrã preaclji); sotslj-a tãi lucreadzã, tini shedz; doilji eara sots (urtats); nu-nj fatsi sotslu (bãrbatlu) dzãsi nãsã; nu pot s-lj-aflu soatsa (fig: preaclja) a gheatãljei; easti muljari tsi nu pots s-lj-aflji soatsa (expr: preaclja, altã bunã ca nãsã); si s-ducã tri leamni soatsã (fig: deadun); nu-avea soatsã (fig: preaclji, vãrnã alã) ca nãsã § ***sutsatã*** (su-tsá-tã) sf sutsãts (su-tsắtsĭ) – parei di oaspits tsi s-adunã sh-fac tsiva (sta sh-fac muabeti, lucreadzã, imnã, etc.); ceatã di oaminj tsi minduescu idyea soi shi s-leagã deadun tra s-facã tsiva; doi i ma multsã oaminj tsi s-leagã s-facã daraveri deadun shi s-amintã paradz; urtãclãchi, sinastrufii, cumpanii *{ro: tovărăşie; asociaţie}* *{fr: camaraderie; association}* *{en: companionship, comradeship; association}* ex: lj-deadirã tsãruhili a coluvlui dit sutsata-a lor (dit sinastrufia-a lor; dit pareea-a lor iu s-avea ligatã s-hibã deadun); cu elj deadun sutsatã ligarã (s-ligarã s-hibã deadun) prit pãduri; nj-alãsã cãnjinã sh-fãrmatsli sutsatã (s-hibã cu mini, s-nu mi-alasã); s-nã fãtsem doilji sutsatã (s-nã fãtsem sots tu-un lucru; s-nã ncurunãm, s-nã lom); eara tu muntsã cu-unã sutsatã (bandã) dupã elj; nu fac sutsatã (nu hiu, nu mi fac oaspi, sots) cu el; tu sutsata (pareea) a noastrã nu lu-apruchem, cã nu easti di vrãsta-a noastrã § ***sutsãljï***[1]***/sutsãlje*** (su-tsắ-lji) sf fãrã pl – vrearea tsi u-aduchescu sh-tsi-lj leagã oaspitslji un cu-alantu; uspitsãlji, uspitlãchi, filii *{ro: prietenie, sindrofie}* *{fr: camaraderie}* *{en: friendship}* § ***sutsãljï***[2]***/sutsãlje*** (su-tsắ-lji) sf fãrã pl – atsea tsi u-ari bãrbatlu pri muljarea cu cari si nsurã; nveastã, muljari, nicuchirã, soatsà *{ro: soţie}* *{fr: femme, épouse}* *{en: wife}* § ***sutsãljï***[3]***/sutsãlje*** (su-tsắ-lji) sf sutsãlji/sutsãlje (su-tsắ-lji) – ceatã di oaminj cu idyili intiresi adunats tu idyiul loc (tra sã zburascã, s-facã gimbushi, s-facã chefi deadun, s-lja unã apofasi, etc.); andamusi, adunari, cumshonji, sobor, parei, gimbusi, ceatã *{ro: adunare, reuniune, sindrofie}* *{fr: réunion, compagnie, soirée, assemblée}* *{en: reunion, company, party, assembly}* § ***nsutsãscu*** (nsu-tsắs-cu) (mi) vb IV nsutsãi (nsu-tsắĭ), nsutsam (nsu-tsámŭ), nsutsãtã (nsu-tsắ-tã), nsutsãri/nsutsãre (nsu-tsắ-ri) – lj-fac sutsatã a unui; mi fac sots cu cariva; l-pitrec pri cariva; imnu deadun cu cariva; lj-fac preaclji a unui; mpãricljedz *{ro: însoţi, (se) împerechia, (se) asocia}* *{fr: marcher avec quelqu'un, coupler, (s')associer}* *{en: walk with, pair, associate himself with}* ex: lu nsutsãi (l-pitricui) pãnã la poartã; nã nsutsãm (nã featsim sots, featsim sutsatã) tra s-lu fãtsem aestu lucru; li nsutsãi (li mpãricljai, li feaci preaclji) dauã pãputsã veclji § ***nsots*** (nsótsŭ) (mi) vb IV nsutsãi (nsu-tsắĭ), nsutsam (nsu-tsámŭ), nsutsãtã (nsu-tsắ-tã), nsutsãri/nsutsãre (nsu-tsắ-ri) – (unã cu ***nsutsãscu***) § ***nsutsãt*** (nsu-tsắtŭ) adg nsutsãtã (nsu-tsắ-tã), nsutsãts (nsu-tsắtsĭ), nsutsãti/nsutsãte (nsu-tsắ-ti) – tsi-lj si fatsi sutsatã di cariva; tsi easti pitricut di cariva; tsi easti mpãricljat cu cariva; mpãricljat *{ro: însoţit, împerechiat, asociat}* *{fr: qui a marché avec quelqu'un, couplé, associé}* *{en: walked with, paired, associated with}* § ***nsutsãri/nsutsãre*** (nsu-tsắ-ri) sf nsutsãri (nsu-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti nsutsãt *{ro: acţiunea de a însoţi, de a (se) împerechia, de a (se) asocia}* *{fr: action de marcher avec quelqu'un, de coupler, de (s')associer}* *{en: action of walking with, of pairing, of associating himself with}*

spahiu (spa-híŭ) sm spahii (spa-híĭ) – stratiot dit cãvãlãria (ascherea tsi s-alumta pri calj) nturtseascã *{ro: spahiu}* *{fr: spahi}* *{en: spahi}* ex: spahiili arsar s-lu lja

spalã (spá-lã) sf spali/spale (spá-li) – partea di dinãpoi a truplui di om tsi nchiseashti la umiri shi dipuni nghios cãtrã tu mesi; un di dauãli oasi lãrdzã shi suptsãri cu trei cohiuri tsi s-aflã dinãpoi sum umiri di-unã parti sh-di-alantã a truplui di om; plãtari, pãltari, pultari, spatã *{ro: spate, omoplat}* *{fr: épaule, omoplate, éclanche}* *{en: shoulder, shoulder blade}* § ***spatã***[2] (spá-tã) sf spati/spate (spá-ti) – (unã cu ***spalã***) (s-aflã mash tu zborlu "lasã-spatã" dit un agioc di ficiurits cãndu un easti loat angrãshca)

spangã (spán-gã) sf – vedz tu ***sunghii***

spangu (spán-gu) sn spanguri (spán-gurĭ) – hir lungu sh-ma gros, di-aradã di cãnipã, faptu di hiri ma suptsãri shutsãti un deavãrliga di-alantu, cu cari s-leagã lucri; cioarã, sfoarã, coardã, hoardã, utrai, lutrai, lutreauã, mãgor, curmu *{ro: sfoară}* *{fr: ficelle}* *{en: string}*

spaniu (spá-níŭ) adg spanii/spanie (spá-ní-i), spanii (spá-níĭ) spanii (spá-níĭ) – tsi nu s-fatsi di-aradã, ma mash cãtivãroarã, di cãndu-cãndu, arariori, multu aretcu; multu arar *{ro: rarisim}* *{fr: rarissime}* *{en: very rare, uncommon}* ex: mushatã, spanii (multu ararã, aretcã) idei

spapi/spape (spá-pi) sf spãpuri (spắ-purĭ) – pãndzã di lânã (bumbac, ljin, etc.); lucri di casã fapti di lãnã; ispapi *{ro: material textil; produse casnice de lână}* *{fr: matière textile en laine; manufacture}* *{en: textile (wool) fabric}* ex: vindi oi, shniheamã spapi (pãndzã, tsãsãturi di lãnã); cum easi spapea la drãshtealã; fatsi spapea stricãtoari § ***ispapi/ispape*** sf ispãpuri (is-pắ-purĭ) – (unã cu ***spapi***)

spar (spárŭ) (mi) vb II – vedz tu ***aspar***

spardziri/spardzire (spár-dzi-ri) sf – vedz tu ***aspargu***

spargan (spár-ganŭ) sn spargani/spargane (spár-ga-ni) – cumatã lungã shi strimtã di pãndzã cu cari si nfashi natslji dupã tsi s-amintã; spargãn, culpan, culupan, scutic, scutã, militsã, miljitsã, speasi, fashi, nfãshimindu *{ro: scutec, faşă}* *{fr: maillot, couche (pour emmailloter les enfants)}* *{en: swaddling clothes, diaper}* ex: pri spargan bãgat § ***spargãn*** (spár-gãnŭ) sn spargãni/spargãne (spár-gã-ni) – (unã cu ***spargan***) § ***spãrgãnami/spãrgãname*** (spãr-gã-ná-mi) sf fãrã pl – multimi di spargani; chirolu tsi natslji poartã spargani *{ro: mulţime de scutec}* *{fr: quantité de langes)}* *{en: multitude of diapers}* ex: ficiuritslji dit spãrgãnami (chirolu tsi purta scuti)

spargãn (spár-gãnŭ) sn – vedz tu ***spargan***
sparghan (spár-ghanŭ) sn sparghani/sparghane (spár-gha-ni) – unã cu ***spargan***
spargu (spár-gu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***aspargu***
spartu (spár-tu) adg – vedz tu ***aspargu***
spas (spásŭ) sm pl(?) – loclu dit arãzboi tsi s-aflã namisa di nãvolj shi spatã; partea tsãsutã tsi s-aflã namisa di nãvolj shi spatã *{ro: spaţiul dintre învălitor şi spată} {fr: espace d'entre l'ensoupleau et le ros; partie tissée d'entre l'ensoupleau et le ros} {en: space between loom roller and weaver's reed}*
spastrã (spás-trã) sf spastri/spastre (spá-stri) – harea tsi-l fatsi un lucru (ubor, casã, dulapi, etc.) tra s-hibã ndreptu sh-curat; pastrã, nãscãrii, chischineatsã, chischimeatsã, cãtãrãsiri, catãrisiri *{ro: curăţenie} {fr: propreté, nettoyage} {en: cleanliness}* ex: tsãni spastrã (u tsãni casa curatã); ari mari spastrã (chischineatsã) § ***spastru***[1] (spás-tru) adg spastrã (spás-trã), spashtri (spásh-tri), spastri/spastre (spás-tri) – tsi nu easti murdar; tsi nu easti-amisticat cu tsiva; pastru, curat *{ro: curat} {fr: propre} {en: clean}* ex: imna multu spastru (curat) § ***spastru***[2] (spás-tru) sm spashtri (spásh-tri) – atsea tsi s-fatsi cãndu si spãstreashti (unã casã), pastru *{ro: curăţit, curăţire)} {fr: nettoyage} {en: cleaning}* ex: cu spastrul (spãstrirea) a casilor chirui dzua di lucru § ***spãstrescu*** (spãs-trés-cu) (mi) vb IV spãstrii (spãs-trîĭ), spãstream (spãs-treámŭ), spãstritã (spãs-trí-tã), spãstriri/spãstrire (spãs-trí-ri) – cur shi ndreg casa (dulapea, uborlu, etc.) tra s-aibã tuti lucrili bãgati tu-aradã; pãstrescu, pãstrãsescu, anãschirsescu, anischirsescu, nãscãrsescu, nãschirsescu, arãdãpsescu, cãtãrãsescu, cãtãrisescu, cur; (fig: spãstrescu = (i) ljau peascumta, ljau cu arãdearea, fur, nãscãrsescu, ciuplescu, afum, agudescu, etc.; (ii) mãc, angljit, u-arucutescu mãcarea, etc.; (iii) l-vatãm pri cariva) *{ro: deretica, curăţi} {fr: nettoyer} {en: clean}* ex: va sã spãstrim (curãm, anãschirsim) casa; paradzlji lj-pãstri (fig: lj-lo peascumta, lj-furã); na aestu hiumunic, s-lu spãstrits (fig: s-lu mãcats, s-nu-armãnã tsiva di el); ca s-lu-aibã spãstritã (vãtãmatã) § ***spãstrit*** (spãs-trítŭ) adg spãstritã (spãs-trí-tã), spãstrits (spãs-trítsĭ), spãstriti/spãstrite (spãs-trí-ti) – tsi easti curat shi ndreptu; pãstrit, pãstrãsit, anãschirsit, anischirsit, nãscãrsit, nãschirsit, arãdãpsit, cãtãrãsit, cãtãrisit, curat *{ro: dereticat, curăţit} {fr: nettoyé} {en: cleaned}* ex: di multu spãstritã tsi eara, nu-lj spilã dip prashlji § ***spãstriri/spãstrire*** (spãs-trí-ri) sf spãstriri (spãs-trírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva spãstreashti; pãstriri, pãstrãsiri, anãschirsiri, anischirsiri, nãscãrsiri, nãschirsiri, arãdãpsiri, cãtãrãsiri, cãtãrisiri, curari *{ro: acţiunea de a deretica, de a curăţi; dereticare, curăţire} {fr: action de nettoyer; nettoyage} {en: action of cleaning}* § ***pastrã*** (pás-trã) sf pastri/pastre (pás-tri) – (unã cu ***spastrã***) ex: ari pastrã multã (tsãni multã chischineatsã, easti multu curatã) muljarea aestã § ***pastru***[1] (pás-tru) adg pastrã (pás-trã), pashtri (pásh-tri), pastri/pastre (pás-tri) – (unã cu ***spastru***[1]) § ***pastru***[2] (pás-tru) sm pashtri (pásh-tri) – (unã cu ***spastru***[2]) § ***pãstrescu*** (pãs-trés-cu) (mi) vb IV pãstrii (pãs-trîĭ), pãstream (pãs-treámŭ), pãstritã (pãs-trí-tã), pãstriri/pãstrire (pãs-trí-ri) – (unã cu ***spãstrescu***) § ***pãstrit*** (pãs-trítŭ) adg pãstritã (pãs-trí-tã), pãstrits (pãs-trítsĭ), pãstriti/pãstrite (pãs-trí-ti) – (unã cu ***spãstrit***) § ***pãstriri/pãstrire*** (pãs-trí-ri) sf pãstriri (pãs-trírĭ) – (unã cu ***spãstriri***) § ***pãstrãsescu*** (pãs-trã-sés-cu) (mi) vb IV pãstrãsii (pãs-trã-sîĭ), pãstrãseam (pãs-trã-seámŭ), pãstrãsitã (pãs-trã-sí-tã), pãstrãsiri/pãstrãsire (pãs-trã-sí-ri) – (unã cu ***spãstrescu***) § ***pãstrãsit*** (pãs-trã-sítŭ) adg pãstrãsitã (pãs-trã-sí-tã), pãstrãsits (pãs-trã-sítsĭ), pãstrãsiti/pãstrãsite (pãs-trã-sí-ti) – (unã cu ***spãstrit***) § ***pãstrãsiri/pãstrãsire*** (pãs-trã-sí-ri) sf pãstrãsiri (pãs-trã-sírĭ) – (unã cu ***spãstriri***)
spastru[1] (spás-tru) adg – vedz tu***spastrã***
spastru[2] (spás-tru) sm – vedz tu***spastrã***
spatal (spá-tal) adg spatalã (spá-ta-lã), spatalj (spá-taljĭ), spatali/spatale (spá-ta-li) – tsi hãrgiueashti multu sh-fãrã aradã; tsi lj-aspardzi paradzlji fãrã s-mindueascã dip; hãrgiuitor, sac aruptu (fig), mãnã-aspartã (fig) *{ro: risipitor} {fr: prodigue, dissipateur} {en: spendthrift}* ex: easti om multu spatal (hãrgiuitor fãrã-aradã) § ***spãtãljusescu*** (spã-tã-ljĭu-sés-cu) (mi) vb IV spãtãljusii (spã-tã-ljĭu-sîĭ), spãtãljuseam (spã-tã-ljĭu-seámŭ), spãtãljusitã (spã-tã-ljĭu-sí-tã), spãtãljusiri/spãtãljusire (spã-tã-ljĭu-sí-ri) – hãrgiuescu paradz ca un spatal, fãrã-aradã; aspargu tutã-avearea tsi am sh-nu-armãn cu tsiva; hãrgescu, hãrgiuescu, xudipsescu, xudyipsescu *{ro: risipi (avere)} {fr: dissiper; ruiner} {en: spend foolishly}* § ***spãtãljusit*** (spã-tã-ljĭu-sítŭ) adg spãtãljusitã (spã-tã-ljĭu-sí-tã), spãtãljusits (spã-tã-ljĭu-sítsĭ), spãtãljusiti/spãtãljusite (spã-tã-ljĭu-sí-ti) – (aveari, parã) tsi easti hãrgiuit fãrã-aradã; hãrgescu, hãrgiuescu, xudipsescu, xudyipsescu *{ro: risipit (avere)} {fr: dissipé; ruiné} {en: spent foolishly}* § ***spãtãljusiri/spãtãljusire*** (spã-tã-ljĭu-sí-ri) sf spãtãljusiri (spã-tã-ljĭu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sh-spãtãljuseashti avearea-lj; hãrgescu, hãrgiuescu, xudipsescu, xudyipsescu *{ro: acţiunea de a risipi (avere)} {fr: action de dissiper; de ruiner} {en: action of foolishly spending}*
spatã[1] (spá-tã) sf spãts (spắts) – parti dit arãzboi tsi ari lamili prit cari s-trec hirili di urdzãturã *{ro: spată} {fr: ros du métier à tisser} {en: weaver's reed}* ex: s-leagã aruptili hiri la spatã; lihoana si nyilceashti tu spatã § ***spãtar*** (spã-tárŭ) sm spãtari (spã-tárĭ) – omlu tsi fatsi i vindi spãts *{ro: spătar} {fr: celui qui fait ou vend des ros de métier à tisser} {en: maker or seller of weaver's reed}* § ***nspat*** (nspátŭ) vb I nspãtai (nspã-táĭ), nspãtam (nspã-támŭ), nspãtatã (nspã-tá-tã), nspãtari/nspãtare (nspã-tá-ri) – trec hirili di lãnã (bumbac, etc.) tu-arãzboi, prit spatã shi ljitsã *{ro: trece urzeala prin iţe şi spată} {fr: passer les fils (de laine, cotton, etc.) par le ros du métier à tisser} {en: pass the thread (wool, cotton, etc.) through weaver's reed}* ex: ma nspãta (tritsea hirili prit spatã) cãndu njershu la nãsã § ***nspãtat*** (nspã-tátŭ) adg nspãtatã (nspã-tá-tã), nspãtats (nspã-tátsĭ), nspãtati/nspãtate (nspã-tá-ti) – tsi easti cu hirili tricuti prit ljitsã shi spatã *{ro: trece urzeala prin iţe şi spată} {fr: passer les fils (de laine, cotton, etc.) par le ros du métier à tisser} {en: pass the thread (wool, cotton, etc.) through weaver's reed}* ex: di doi mesh am pãndza urdzãtã, ma ninspãtatã (hirili nitricuti prit ljitsã shi spatã) § ***nspãtari/nspãtare*** (nspã-tá-ri) sf nspãtãri (nspã-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu hirili suntu nspãtati *{ro: acţiunea de a trece urzeala prin iţe şi spată} {fr: action de passer les fils (de laine, cotton, etc.) par le ros du métier à tisser} {en: action of passing the thread (wool, cotton, etc.) through weaver's reed}* ex: nspãtarea (tritsearea-a hirilor prit spatã) nu-i vãr lucru greu
spatã[2] (spá-tã) sf – vedz tu ***spalã***
spatã[3] (spá-tã) sf spãts (spắts) – armã tsi ari-unã lipidã lungã sh-tãljitoasã (tsi sh-u-adutsi cu-un cutsut mari sh-lungu tsi talji di dauãli pãrtsã) shi cari di-aradã s-poartã di mesi shi spindzurã pãnã sum dzinuclji; spathã, apalã, palã, coardã, hoardã, cealãmi, lipidã *{ro: sabie} {fr: épée} {en: sword}* § ***spathã*** (spá-thã) sf spãthi (spắthĭ) – (unã cu ***spatã***[3])
spathã (spá-thã) sf – vedz tu ***spatã***[3]
spathi (spa-thí) sm spathadz (spa-thádzĭ) – unã cu ***spati***
spati (spa-tí) sm spatadz (spa-tádzĭ) – un di patruli seamni di la cãrtsãli di-agioc, tsi sh-u-adutsi cu-unã crutsi cu bratsãli chindisiti (icã unã frãndzã di trifolj cu patru bratsã) *{ro: treflă (la cărţi de joc)} {fr: trèfle (jeu de cartes)} {en: clubs (card games)}*
spazmo (spaz-mó) sm spazmadz (spaz-mádzĭ) – adunarea-a unui i a ma multor mushclji dit truplu-a omlui, tsi s-fatsi fãrã vreari sh-pi dinapandiha *{ro: spasm} {fr: spasme, convulsion} {en: spasm, convulsion}* ex: ari spazmadz
spãhidlãchi (spã-hid-lắ-chi) sf spãhidlãchi (spã-hid-lắ-chĭ) – hãrgili tsi li fatsi omlu cãtã chivernisi; dari, dat, for, bidelj, haratsumã, etc. *{ro: impozit, contribuţie} {fr: impôt, contribution} {en: tax, contribution}*
spãn (spắnŭ) sm, sf spãnã (spã-nã), spãnj (spắnjĭ), spãni/spãne (spắ-ni) – (bãrbat) tsi nu-lj creashti barba (sh-nitsi mustãtsli); tsi easti cu grunjlu fãrã peri; spãnac, chiosi; (expr: munti spãn = munti dispuljat (gulishan, goalish) di arburi; golinã, golnã, gulinã, acãri) *{ro: spân} {fr: glabre, imberbe} {en: glabrous, beardless}* ex: shi spãn shi bun nu s-fatsi; tu-atsel munti spãn (expr: goalish, dispuljat di arburi) sh-analtu; fatsa-atsea spãnã

(fãrã peri) § ***spãnac*** (spắ-nacŭ) sm, sf spãnacã (spã-ná-cã), spãnats (spắ-natsĭ), spãnatsi/spãnatse (spã-ná-tsi) – spãn njic {ro: spân micuţ} {fr: petit glabre, petit imberbe} {en: small glabrous, small beardless} ex: dzãsi un spãnac; fatsã spãnacã

spãnac (spắ-nacŭ) sm, sf – vedz tu ***spãn***

spãnac[1] (spã-nácŭ) sn spãnãts (spã-nắtsĭ) – unã soi di earbã criscutã di om ti frãndzãli-a ljei multu lãrdzã, cãrnoasi sh-buni trã mãcãri shi piti {ro: spanac} {fr: épinard} {en: spinach} ex: dada nj-adrã nã pitã di spãnãts § ***spãnachi***[1]***/spãnache*** (spã-ná-chi) sf spãnãts (spã-nắtsĭ) – (unã cu ***spãnac***[1]) § ***spãnachi***[2] (spã-náchĭŭ) sn spãnãts (spã-nắtsĭ) – (unã cu ***spãnac***[1]) ex: ti prãndzu, avum pitã cu spãnachi; mãcãm carni cu spãnachi

spãnachi[1]***/spãnache*** (spã-ná-chi) sf – vedz tu ***spãnac***[1]

spãnachi[2] (spã-náchĭŭ) sn – vedz tu ***spãnac***[1]

spãndic (spãn-dicŭ) (mi) vb I spãndicai (spãn-di-cáĭ), spãndicam (spãn-di-cámŭ), spãndicatã (spãn-di-cá-tã), spãndicari/spãndicare (spãn-di-cá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***spãntic***

spãndicari/spãndicare (spãn-di-cá-ri) sf spãndicãri (spãn-di-cắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***spãnticari***

spãndicat (spãn-di-cátŭ) adg spãndicatã (spãn-di-cá-tã), spãndicats (spãn-di-cátsĭ), spãndicati/spãndicate (spãn-di-cá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***spãnticat***

spãndicãturã (spãn-di-cã-tú-rã) sf spãndicãturi (spãn-di-cã-túrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***spãnticãturã***

spãntic (spắn-ticŭ) (mi) vb I – vedz tu ***pãnticã***

spãnticari/spãnticare (spãn-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***pãnticã***

spãnticat (spãn-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***pãnticã***

spãnticãturã (spãn-ti-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***pãnticã***

spãrangã (spã-rán-gã) sf spãrãnghi (spã-rắn-ghi) – unã soi di earbã criscutã di om, cu arãdãtsina cãrnoasã sh-cu frãndzãli tsi nu agiungu s-creascã ma sta alichiti di lumachi (ca unã soi di soldzã); lumachea cu-aesti frãndzã armasi nicriscuti, tsi easti multu nostimã tu mãcari, cãndu easti ninga tinirã shi freshcã {ro: sparanghel} {fr: asperge} {en: asparagus}

spãrdzeari/spãrdzeare (spãr-dzeá-ri) sf – vedz tu ***aspargu***

spãreari/spãreare (spã-reá-ri) sf – vedz tu ***aspar***

spãreat (spã-reátŭ) adg – vedz tu ***aspar***

spãrgãmintu (as-pãr-gã-mín-tu) sn – vedz tu ***aspargu***

spãrgãnami/spãrgãname (spãr-gã-ná-mi) sf – vedz tu ***spargan***

spãrtinã (spãr-tí-nã) sf spãrtinj (spãr-tínjĭ) – funi groasã sh-lungã (cu cari s-leagã, bunãoarã, pamporli di mardzinea di-amari) {ro: odgon, cablu} {fr: câble} {en: cable} ex: cãravea eara ligatã cu spãrtinã

spãrturã (spãr-tú-rã) sf – vedz tu ***aspargu***

spãstrescu (spãs-trés-cu) (mi) vb IV – vedz tu***spastrã***

spãstriri/spãstrire (spãs-trí-ri) sf – vedz tu***spastrã***

spãstrit (spãs-trítŭ) adg – vedz tu***spastrã***

spãtalji/spãtalje (spã-tá-lji) sf – vedz tu ***pãstalji***

spãtar (spã-tárŭ) sm – vedz tu ***spatã***[1]

spãtat (spã-thátŭ) adg spãtatã (spã-thá-tã), spãtats (spã-thátsĭ), spãtati/spãtate (spã-thá-ti) – (om, pravdã) tsi ari truplu zveltu (livendu, suptsãrac, shi canda s-frãndzi cãndu imnã); zveltu, ascuturat, scuturat, suptsãrac, subtsãrac {ro: zvelt} {fr: svelte} {en: slender, slim} ex: ficiorlu eara analtu, spãtat (zveltu)

spãtãljusescu (spã-tã-ljĭu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***spatal***

spãtãljusiri/spãtãljusire (spã-tã-ljĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***spatal***

spãtãljusit (spã-tã-ljĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***spatal***

spãteadzã[1] (spã-teá-dzã) sf spãtedz (spã-tédzĭ) – lemnul (ca unã veargã shcurtã, suptsãri shi corcanã) cu cari s-minteashti laptili pri foc tra s-nu s-acatsã; mintãtor {ro: băţ ca un făcăleţ cu care se mestecă laptele când fierbe} {fr: bâton avec lequel on mêle le lait pendant qu'il bouille dans le chaudron} {en: wood stick with which the milk is mixed while boiling}

spãteadzã[2] (spã-teá-dzã) sf spãtedz (spã-tédzĭ) – lilici multu mushatã, tsi sh-u-adutsi cu-unã cupã, cu multi buei (galbini, aroshi, etc.), tsi creashti (tu grãdinjli a oaminjlor) cati an primãveara, dit unã tseapã ngrupatã tu loc; pãteadzã, lalei {ro: lalea} {fr: tulipe} {en: tulip}

spãthat (spã-thátŭ) adg spãthatã (spã-thá-tã), spãthats (spã-thátsĭ), spãthati/spãthate (spã-thá-ti) – unã cu ***spãtat***

speasi[2]***/spease*** (speá-si) – fim pl di la adg "spes"; vedz ***spes***

speasi/spease (speá-si) sf pl – cumãts lundzi shi strimti di pãndzã cu cari si nfashi natslji dupã tsi s-amintã; spargani, spargãni, culpani, culupani, scuti, militsi, miljitsi, fãsh {ro: scutece, faşe} {fr: maillots, couches (pour emmailloter les enfants)} {en: swaddling clothes, diapers}

spel (spélŭ) (mi) vb I spilai (spi-láĭ), spilam (spi-lámŭ), spilatã (spi-lá-tã), spilari/spilare (spi-lá-ri) – lau (di-aradã cu apã sh-sãpuni) un lucru tra s-lu fac curat; aspel, lau, alau; (expr: li spel (di-aoa) = fug cu dealaga sh-ma s-pot, fãrã s-mi-aducheascã ghini alantã lumi; u-angan cãtsaua; ãnj ljau zverca, ãnj ljau pãltãrli, etc.) {ro: spăla} {fr: laver} {en: wash} ex: ti spilash (lash)?; ca sã-sh spealã (la) mãnjli; s-li spilãm di-aoa (expr: s-fudzim di-aoa); s-li-aspealã (s-fugã) di fricã; ma troarã li spilã (expr: fudzi) § ***spilat*** (spi-látŭ) adg spilatã (spi-lá-tã), spilats (spi-latsĭ), spilati/spilate (spi-lá-ti) – 1: cari fu faptu s-hibã curat; aspilat, lat, alat; 2: curat, spãstrit, spastru {ro: spălat, curat} {fr: lavé, propre} {en: washed, clean} § ***spilari/spilare*** (spi-lá-ri) sf spilãri (spi-lắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-la un lucru; aspilari, lari, alari {ro: acţiunea de a spăla; spălare} {fr: action de laver} {en: action of washing} § ***spilãturã*** (spi-lã-tú-rã) sf spilãturi (spi-lã-túrĭ) – lucrili aspilati; spilari, aspilari, lari, alari {ro: spălătură} {fr: lavage} {en: washing} § ***spilãtor*** (spi-lã-tórŭ) sm, sf, adg spilãtoari/spilãtoare (spi-lã-toá-ri), spilãtori (spi-lã-tórĭ), spilãtoari/spilãtoare (spi-lã-toá-ri) – (atsel) tsi spealã tsiva {ro: spălător} {fr: laveur} {en: washer} § ***aspel*** (as-pél) (mi) vb I aspilai (as-pi-láĭ), aspilam (as-pi-lámŭ), aspilatã (as-pi-lá-tã), aspilari/aspilare (as-pi-lá-ri) – (unã cu ***spel***) ex: ti-aspilash (lash)?; aspealã-ti (lã-ti; shi expr: fudz)!; lj-avea aspilatã (expr: avea fudzitã) di-acasã; li-aspilã (expr: fudzi) di noaptea § ***aspilat*** (as-pi-látŭ) adg aspilatã (as-pi-lá-tã), aspilats (as-pi-latsĭ), aspilati/aspilate (as-pi-lá-ti) – (unã cu ***spilat***) ex: di plãngu ocljilj aspilats; easti un om aspilat (spastru, curat) § ***aspilari/aspilare*** (as-pi-lá-ri) sf aspilãri (as-pi-lắrĭ) – (unã cu ***spilari***) § ***shpuljuescu*** (shpu-ljĭu-ĭés-cu) (mi) vb IV shpuljuii (shpu-ljĭu-ĭĭ), shpuljueam (shpu-ljĭu-ĭámŭ), shpuljuitã (shpu-ljĭu-i-tã), shpuljuiri/shpuljuire (shpu-ljĭu-i-ri) – (unã cu ***spel***) ex: lj-u fricã s-nu ti shpuljueshti (aspelj) pri tu etã amãrtiili a tali § ***shpuljuit*** (shpu-ljĭu-itŭ) adg shpuljuitã (shpu-ljĭu-i-tã), shpuljuits (shpu-ljĭu-itsĭ), shpuljuiti/shpuljuite (shpu-ljĭu-i-ti) – (unã cu ***spilat***) § ***shpuljuiri/shpuljuire*** (shpu-ljĭu-i-ri) sf shpuljuiri (shpu-ljĭu-irĭ) – (unã cu ***spilari***)

spendzã (s-én-dzã) sf spendzã (spén-dzã) – pãrã cu njicã tinjii; pengi {ro: monedă de mică valoare} {fr: monnaie sans aucune valeur} {en: money (coin) of little value}

spermã (spér-mã) sf spermati/spermate (spér-ma-ti) – 1: partea multu minutã dit unã plantã (inshitã, multi ori, dit unã lilici dupã tsi s-usucã) cari, siminatã, fatsi s-creascã unã altã plantã; spor, simintsã; 2: fitrul tsi easi dit unã simintsã cãndu da si s-alãxeascã tu-unã plantã nauã; fitru; 3: muljitura shi simintsa (spermatozoidlu) tsi es deadun dit hãlãtsli sixuali bãrbãteshti cãndu un bãrbat sh-unã muljari s-bagã deadun tu-ashtirnut {ro: sămânţă, spermă} {fr: semence, germe, sperme} {en: seed, sperm}

spes (spésŭ) adg speasã (speá-sã), spesh (spéshĭ), speasi/spease (speá-si) – tsi s-aflã bãgats (apitrusits) tu-un loc multu aproapea un di-alantu; tsi nu suntu diparti un di-alantu; ndisat, des, picnos, apitrusit {ro: des} {fr: épais} {en: thick} ex: tu alunjlji verdzã, spesh (apitrusits); pãljuri spesh (ndisats); sitã speasã (deasã); percea speasã (deasã)

spidã[2] (spí-dã) sf spidi/spide (spí-di) – veargã shcurtã sh-lishoarã (di-aradã di lemnu), cu chipitlu spumigos (multi ori sh-cu-unã peanã la coadã), cari easti arcatã cu puteari di un arcu (duxar) stres; armã di-alumtã adratã dit unã pãrjinã lungã cu un chipit di her multu sumigos (ãntsãpãlicos); gilitura, sãdzeatã, sudzeatã, suzeatã, sãitã, sãyitã; gilit, cãmachi, harbã, mastrac, mãzdrac {ro: săgeată, suliţă} {fr: flèche, lance} {en: arrow, spear} ex: zbura ca spida (vimtul, sãdzeata) calu; azboairã ca spida (sãdzeata, cãmachea) shi pljumbul; fug featili ca spida (ca vimtul, ca sãdzeata) sh-ca scurpida; mi

ntsãpã cu spida (cu gilitlu)
spidã[3] (spí-dã) sf spidi/spide (spí-di) – sharpi njic shi suptsãri a curi mushcãturã easti di-aradã nfãrmãcoasã; vipirã, uheauã, nipãrticã, nãpãrticã, sharpi; (fig: spidã = muljari multu-arauã, ca unã uheauã) *{ro: viperă} {fr: vipère} {en: viper}* ex: easti nã spidã (fig: vipirã) muljarea-aestã
spidã[3] (spí-dã) sf spidi/spide (spí-di) – vimtu multu mari, di-aradã cu ploai shi neauã; borã, furtunã, shindilii, shindelj, dãrci, zdãrci, chiameti, nturinari, tufani, pingur *{ro: vijelie, furtună} {fr: vent, ouragan} {en: windy storm}* ex: easti spidã (borã, tufani) nafoarã; himoasa spidã (furtunã); s-hiumusirã ca nã spidã (vimtu, furtunã)
spidhã[1] (spí-dhã) sf spidhi/spidhe (spí-dhi) – unã cu ***spidã***[1]
spidhã[2] (spí-dhã) sf spidhi/spidhe (spí-dhi) – unã cu ***spidã***[2]
spidhã[3] (spí-dhã) sf spidhi/spidhe (spí-dhi) – unã cu ***spidã***[3]
spigiur (spi-gĭúrŭ) (mi) vb I – vedz tu ***giur***
spigiurari/spigiurare (spi-gĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***giur***
spigiurat[1] (spi-gĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***giur***
spigiurat[2] (spi-gĭu-rátŭ) sn – vedz tu ***giur***
spigiuru (spi-gĭúrŭ) sn – vedz tu ***giur***
spilari/spilare (spi-lá-ri) sf – vedz tu ***spel***
spilat (spi-látŭ) adg – vedz tu ***spel***
spilã (spí-lã) spili/spile (spí-li) – guvã adratã di fisi prit cari s-intrã tu loc (ma multu la munti, multi ori ahãntu mari, cã omlu poati si ncapã shi s-bãneadzã nuntru); pishtireauã, pishcireauã, spilei, spiljauã, spilj *{ro: peşteră, cavernă} {fr: grotte, caverne} {en: cave, cavern}* ex: puljlji di tru spilã (pishtireauã), tsiurã cu njilã; dzãnã di tru spilã; vili di tru spili; azi, gione, bãnãm ca tu-unã spilã § ***spilei/spilee*** (spi-lé-i) sf spilei (spi-léĭ) – (unã cu ***spilã***) § ***spiljauã***[1] (spi-ljĭá-ŭã) sf spiljei (spi-ljĭéĭ) – (unã cu ***spilã***) § ***spilj***[1] (spíljĭŭ) sn spilji/spilje (spí-lji) – (unã cu ***spilã***)
spilãtor (spi-lã-tórŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***spel***
spilãturã (spi-lã-tú-rã) sf – vedz tu ***spel***
spilei/spilee (spi-lé-i) sf – vedz tu ***spilã***
spilimtu (spi-lím-tu) adg – vedz tu ***prilingu***
spilindzeari/spilindzeare (spi-lin-dzeá-ri) sf – vedz tu ***prilingu***
spilindziri/spilindzire (spi-lín-dzi-ri) sf – vedz tu ***prilingu***
spilingu (spi-lín-gu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***prilingu***
spilj[1] (spíljĭŭ) sn – vedz tu ***spilã***
spilj[2] (spíljĭŭ) sn – vedz tu ***spiljauã***[2]
spiljauã[1] (spi-ljĭá-ŭã) sf – vedz tu ***spilã***
spiljauã[2] (spi-ljĭá-ŭã) sf spiljei (spi-ljĭéĭ) – cumatã mari di cheatrã hiptã vãrtos tu loc (tu muntsã, multu arar pi cãmpu), cu stizmi ndreapti sh-multi cohiuri; spilj, pishtireauã, pishcireauã, shcãmbã, scarpã, shcarpã, hãlitsã, hãlichi *{ro: stâncă} {fr: grand rocher} {en: large rock, crag}* § ***spilj***[2] (spíljĭŭ) sn spilji/spilje (spí-lji) – (unã cu ***spiljauã***[2])
spindzur (spín-dzurŭ) (mi) vb I spindzurai (spin-dzu-ráĭ), spindzuram (spin-dzu-rámŭ), spindzuratã (spin-dzu-rá-tã), spindzurari/spindzurare (spin-dzu-rá-ri) – lu-acats di tsiva un capit a unui lucru sh-lu-alas alantu capit s-cadã cãtrã nghios fãrã-andoapir; tra s-lu vatãm, ãlj bag deavãrliga di gushi a unui om unã funi sh-lu-alas s-cadã fãrã-andoapir cãtrã n ghios; aspindzur, acats, ascalnu; (fig: 1: spindzurat! = (om) multu-arãu, tihilai, andihristu, blistimat; expr: 2: spindzur caplu = aplec caplu cã nj-easti arshini; 3: si spindzurã di mini = s-acatsã, yin dupã mini; 4: spindzur nãrli = dipun nãrli cãndu tsiva nu mi-arãseashti, mi cãrteashti; 5: ãnj spindzur tãmbarea = mi curdusescu tu-un loc sh-nu voi s-fug; 6: s-lji spindzuri apala di gushi! = easti multu gioni!; 7: va tsã spindzur lingura = nu va tsã dau tsiva s-mãts; 8: lu-alas lucrul spindzurat = lu-alas lucrul ashi cum easti, nibitisit, nidizligat, cã nu pot s-lji dau di cali; 9: canda-l duc s-lu spindzurã = canda sh-chiru tutã ilpida, ahãt deaspir easti) *{ro: spânzura, atârna, agăţa} {fr: (se) pendre, (s')accrocher} {en: hang}* ex: spindzurã-mi di grendã; spindzurã-nj (acatsã-nj di tsiva) tufechea; calotihã di tini cã mash ti spindzurarã; spindzurarã tsintsi furi tu pãzari; ari tsintsi ficiori spindzurats (fig: blistimats); aoa va sã spindzurãm tãmbarea (expr: va nã shidem, curdusim) aestã noapti; arcoarea, fãrã leamni, shi spindzurã tãmbarea (expr: vinji arcoarea sh-nu mata fudzi, s-curdusi ghini-aoatsi); gioni, s-lji aspindzuri apala di gushi (expr: multu gioni); shi spindzurã nãrli nã palmã nghios (expr: s-cãrti, si nvirinã multu) § ***spindzurat*** (spin-dzu-rátŭ) adg spindzuratã (spin-dzu-rá-tã), spindzurats (spin-dzu-rátsĭ), spindzurati/spindzurate (spin-dzu-rá-ti) – tsi easti acãtsat di tsiva di-un capit shi alãsat s-cadã fãrã andoapir di-alantu capit; aspindzurat, acãtsat, ascãlnat *{ro: spânzurat, atârnat, agăţat; blestemat, nemernic} {fr: pendu, accroché; baissé, embrouillé, coquin} {en: hanged}* ex: easti spindzurat (spindzurat di gushi icã angãrlimat, ascãlnat) di cucosh; cu caplu spindzurat (expr: aplicat di-arshini) imna; armasi cu nãrli spindzurati (expr: armasi cãrtit, cu budzãli umflati); u-alãsã spindzuratã luguria (expr: u-alãsã nidizligatã luguria, cã nu poati sã-lj da di cali); unã sutsatã di pseftsã… spindzurats! (fig: andihrishtsã, blistimats!) § ***spindzurari/spindzurare*** (spin-dzu-rá-ri) sf spindzurãri (spin-dzu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si spindzurã tsiva; aspindzurari, acãtsari, ascãlnari *{ro: acţiunea de a spânzura, de a atârna, de a agăţa; spânzurare, atârnare, agăţare} {fr: action de pendre, de (s')accrocher} {en: action of hanging}* ex: canda-l dutsea la spindzurari (ahãt deaspir, nvirinat, apilpisit tsi sh-eara) § ***spindzurãturã*** (spin-dzu-rã-tú-rã) sf spindzurãturi (spin-dzu-rã-túrĭ) – om arãu (andihristu, blãstimat, etc.) tsi-ahãrzeashti s-lu spindzuri di gushi *{ro: ticălos} {fr: vaurien} {en: rascal}* § ***spindzurãtoari/spindzurãtoare*** (spin-dzu-rã-toá-ri) sf spindzurãtori (spin-dzu-rã-tórĭ) – loclu iu si spindzurã lucri; loclu iu easti vãtãmat un om cu spindzurarea-a lui § ***aspindzur*** (as-pín-dzurŭ) (mi) vb I aspindzurai (as-pin-dzu-ráĭ), aspindzuram (as-pin-dzu-rámŭ), aspindzuratã (as-pin-dzu-rá-tã), aspindzurari/aspindzurare (as-pin-dzu-rá-ri) – (unã cu ***spindzur***) ex: loats-u sh-aspindzurats-u (acãtsats-u di tsiva); aspindzurã-nj (acatsã-nj di tsiva) tastrul; s-aspindzurã di funi shi s-arcã tu puts; s-nu amãnj la measã, cã va ts-aspindzurãm lingura (expr: nu va tsã dãm tsiva s-mãts); s-aspindzura (s-ascãlna, s-angãrlima) ca capra tu chetri § ***aspindzurat*** (as-pin-dzu-rátŭ) adg aspindzuratã (as-pin-dzu-rá-tã), aspindzurats (as-pin-dzu-rátsĭ), aspindzurati/aspindzurate (as-pin-dzu-rá-ti) – (unã cu ***spindzurat***) ex: Hristolu fu aspindzurat (acãtsat cu penuri, ncãrfusit) pri crutsi; lai, corbe, lai, aspindzurate (fig: andihriste, blãstimate); nã featã tu culupani aspindzuratã di gardu § ***aspindzurari/aspindzurare*** (as-pin-dzu-rá-ri) sf aspindzurãri (as-pin-dzu-rắrĭ) – (unã cu ***spindzurari***) ex: ascãpã ca di pri hir di la aspindzurari § ***aspindzurãturã*** (as-pin-dzu-rã-tú-rã) sf aspindzurãturi (as-pin-dzu-rã-túrĭ) – (unã cu ***spindzurãturã***) § ***aspindzurãtoari/aspindzurãtoare*** (a-spin-dzu-rã-toá-ri) sf aspindzurãtori (a-spin-dzu-rã-tórĭ) – (unã cu ***aspindzurãtoari***) § ***dispindzur*** dis-pín-dzurŭ) (mi) vb I dispindzurai dis-pin-dzu-ráĭ), dispindzuram dis-pin-dzu-rámŭ), dispindzuratã dis-pin-dzu-rá-tã), dispindzurari/dispindzurare dis-pin-dzu-rá-ri) – l-disfac un lucru (l-dizleg, l-trag, lu-alas s-cadã, etc.) di-aclo iu eara spindzurat (acãtsat, ascãlnat); scot un lucru dit cãrliglu iu easti spindzurat; lu-alas dit mãnã un lucru di cari escu acãtsat (spindzurat, ascãlnat); discalnu, disfac *{ro: desprinde, dezagăţa} {fr: décrocher, dépendre} {en: unhook, unhang}* ex: dispindzurã apala; dispindzurã-nj tãmbarea; dispindzurats-lu; iu u-aveam aspindzuratã eu, nitsi catilu nu putea s-u dispindzurã; nãiritlu dispindzurã tufechea , lj-u cãrtsãni n cap shi lu-alãsã n loc § ***dispindzurat*** dis-pin-dzu-rátŭ) adg dispindzuratã dis-pin-dzu-rá-tã), dispindzurats dis-pin-dzu-rátsĭ), dispindzurati/dispindzurate dis-pin-dzu-rá-ti) – tsi easti disfaptu di iu eara spindzurat (acãtsat) di-un capit; ascãlnat, disfaptu *{ro: desprins, dezagăţat} {fr: décroché; dependu} {en: unhooked, unhanged}* § ***dispindzurari/dispindzurare*** dis-pin-dzu-rá-ri) sf dispindzurãri dis-pin-dzu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-dispindzurã tsiva; ascãlnari, disfãtseari *{ro: acţiunea de a desprinde, de a dezagăţa; desprindere, dezagăţare} {fr: action de décrocher, de dépendre} {en: action of unhooking, of unhanging}*
spindzurari/spindzurare (spin-dzu-rá-ri) sf – vedz tu ***spindzur***
spindzurat (spin-dzu-rátŭ) adg – vedz tu ***spindzur***
spindzurãtoari/spindzurãtoare (spin-dzu-rã-toá-ri) sf – vedz tu ***spindzur***

spindzurãturã (spin-dzu-rã-tú-rã) sf – vedz tu ***spindzur***
spingiu[1] (spín-gĭu) sm pl(?) – earbã cu-arãdãtsinj groasi, frãndzã ca palma shi lilici aroshi aplicati cãtã nghios, bunã, tu chirolu-atsel veclju trã durearea di dintsã *{ro: spânz} {fr: ellébore vert, herbe à sétons} {en: hellebore}* ex: culeandza u vindicãm cu spingiu § ***spingiuescu*** (spin-gĭu-ĭés-cu) (mi) vb IV spingiuii (spin-gĭu-íĭ), spingiueam (spin-gĭu-ĭámŭ), spingiuitã (spin-gĭu-í-tã), spingiuiri/spingiuire (spin-gĭu-í-ri) – vãtsinipsescu (nsimnedz) cu spingiu *{ro: vaccina cu spânz} {fr: vacciner avec du "spingiu"} {en: vaccinate with "spingiu"}* § ***spingiuit*** (spin-gĭu-ítŭ) adg spingiuitã (spin-gĭu-í-tã), spingiuits (spin-gĭu-ítsĭ), spingiuiti/spingiuite (spin-gĭu-í-ti) – vãtsinat (vãtsinipsit, nsimnat) cu spingiu *{ro: vaccinat cu spânz} {fr: vacciné avec du "spingiu"} {en: vaccinated with "spingiu"}* § ***spingiuiri/spingiuire*** (spin-gĭu-í-ri) sf spingiuiri (spin-gĭu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti vãtsinipsit cu spingiu *{ro: acţiunea de a vaccina cu spânz} {fr: action de vacciner avec du "spingiu"} {en: action of vaccinating with "spingiu"}*
spingiu[2] (spín-gĭu) sm pl(?) – plantã njicã, cu frandzãli suptsãri shi ndreapti, sh-cu-unã singurã lilici njicã, albã, mushatã, tsi sh-u-adutsi cu-un chipur, tsi easi prota primuveara, nituchitã ninga neaua; catsitã, catsidã, cãtsidã, ligoaci(?) *{ro: ghiocel} {fr: perce-neige} {en: snow drop}* ex: spingiul easti unã lilici di prumuvearã; adunai spingiu dit grãdinã
spingiuescu (spin-gĭu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***spingiu***[1]
spingiuiri/spingiuire (spin-gĭu-í-ri) sf – vedz tu ***spingiu***[1]
spingiuit (spin-gĭu-ítŭ) adg – vedz tu ***spingiu***[1]
spinshoarã (spin-shoá-rã) sf spinshoari/spinshoare (spin-shoá-ri) shi spinshori (spin-shĭórĭ) – unã soi di pãni dultsi (adratã di fãrinã tu cari s-adavgã oauã, njari sh-multi ori, nuts, migdali, mirizmãdz, etc.) *{ro: turtã dulce} {fr: pain d'épice} {en: kind of gingerbread or nutcake}* ex: s-mãcats oauã cu spinshoarã
spion (spi-ónú) sm, sf spioanã (spi-oá-nã), spionj (spi-ónjĭ) shi spioneanj (spi-ó-neanjĭ), spioani/spioane (spi-oá-ni) – atsel tsi ari sartsina sã nveatsã lucri tsãnuti ascumti di dushmanj (shi s-li scoatã tu migdani tra s-li veadã lumea icã, tra s-li spunã a oaspitslor i a oaminjlor trã cari lucreadzã); omlu din hoarã (cãlãuzlu, culaguzlu), tsi lã da hãbãri a furlor di tsi s-fatsi n hoarã, tsi lã spuni a furlor tsi s-adarã, cum s-adarã, pri iu si s-ducã, etc.; spiun, shpiun, cishit, seid, sãiz, seid *{ro: spion} {fr: espion} {en: spy}* § ***spiun*** (spi-únú) sm, sf spiunã (spi-ú-nã), spiunj (spi-únjĭ), spiuni/spiune (spi-ú-ni) – (unã cu ***spion***) § ***shpiun*** (shpi-únú) sm, sf shpiunã (shpi-ú-nã), shpiunj (shpi-únjĭ), shpiuni/shpiune (shpi-ú-ni) – (unã cu ***spion***) § ***spiunlãchi/spiunlãche*** (spi-un-lắ-chi) sf spiunlãchi (spi-un-lắchĭ) – atsea tsi fatsi un spion cari caftã sã nveatsã tsi shtii (sh-li tsãni ascumti) dushmanlu tra s-li scoatã tu migdani icã s-li spunã a oaminjlor trã cari lucreadzã *{ro: spionaj} {fr: espionage} {en: spying}* ex: featsi multã spiunlãchi tu bana-a lui
spirlundzescu (spir-lun-dzés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***lungu***
spirlundziri/spirlundzire (spir-lun-dzí-ri) sf – vedz tu ***lungu***
spirlundzit (spir-lun-dzítŭ) adg – vedz tu ***lungu***
spirlungos (spir-lun-gósŭ) adg – vedz tu ***lungu***
spirlungu (spir-lún-gu) adg – vedz tu ***lungu***
spirmatsetã (spir-ma-tsé-tã) sf spirmatseti/spirmatsete (spir-ma-tsé-ti) – tsearã adratã dit unã soi di grãsimi albã di pescu; axungucheri, ayiucheri, tsearã, luminari, lumbadã *{ro: lumânare} {fr: cierge, bougie} {en: wax-candle}*
spirtu[1] (spír-tu) sn – vedz tu ***shpirtu***[1]
spirtu[2] (spír-tu) sn – vedz tu ***shpirtu***[2]
spital (spi-tálŭ) sn spitali/spitale (spi-tá-li) – loclu (binaea, casa, etc.) iu suntu dush lãndzitslji (pliguitslji, etc.) tra si sta shi s-hibã mutrits di yeatsrã; shpitali, spitalj *{ro: spital} {fr: hôpital} {en: hospital}* ex: easti lãndzit tu-un spital; l-dush tra s-lu mutreascã la spitalu di lãndzits dit cãsãbã § ***shpitali/shpitale*** (shpi-tá-li) sf shpitali/shpitale (shpi-tá-li) – (unã cu ***spital***) ex: muri tu shpitali § ***spitalj*** (spi-táljĭŭ) sn spitaljuri (spi-tá-ljĭurĭ) – (unã cu ***spital***)
spitalj (spi-táljĭŭ) sn – vedz tu ***spital***
spitã[1] (spí-thã) sf spiti/spite (spí-thi) – cumatã multu njicã tsi ardi sh-ansari tu vimtu dit un lucru tsi easti apres (cãrbuni, jar, lemnu, etc.), tsi ascapirã ca pira, sh-cari nu tsãni multu ma s-astindzi unãshunã (ma putsãn di cã dai cu peana di oclji); scãntealji, scãntelj, scãndãlitrã *{ro: scânteie} {fr: étincelle} {en: spark}* ex: spiti di foc (scãntealji), spiti (fuldzi) di neauã
spitã[2] (spí-thã) sf – vedz tu ***spitsã***[2]
spitã[3] (spí-thã) sf spiti/spite (spí-thi) – cumatã albã tsi cadi din tser ca unã peanã, cãndu da neauã (adratã di crustali di apã ngljitsatã alichiti deadun); fulgu, ciomburã *{ro: fulg de zăpadă} {fr: flocon de neige} {en: snow flake}* ex: spiti di foc (scãntealji), spiti (fuldzi, ciomburi) di neauã
spithã[1] (spí-thã) sf spithi/spithe (spí-thi) – unã cu ***spitã***[1]
spithã[2] (spí-thã) sf spithi/spithe (spí-thi) – unã cu ***spitã***[2]
spithã[3] (spí-thã) sf spithi/spithe (spí-thi) – unã cu ***spitã***[3]
spitrumsu (spri-túm-su) adg – vedz tu ***pitrundu***
spitrumtu (spri-túm-tu) adg – vedz tu ***pitrundu***
spitrundari/spitrundare (spi-trun-dá-ri) sf – vedz tu ***pitrundu***
spitrundat (spi-trun-dátŭ) adg – vedz tu ***pitrundu***
spitrundeari/spitrundeare (spi-trun-deá-ri) sf – vedz tu ***pitrundu***
spitrundiri/spitrundire (spri-tún-di-ri) sf – vedz tu ***pitrundu***
spitrundu (spi-trún-du) (mi) vb III, II shi I – vedz tu ***pitrundu***
spitsar (spi-tsárŭ) sm spitsari (spi-tsárĭ) – omlu tsi s-dutsi la sculii analti (univirsitãts) tra sã nveatsã cum s-li ndreagã shi deapoea s-li vindã yitriili ashi cum li ngrãpseashti yeatrul priunã carti trã un lãndzit; spitser *{ro: farmacist} {fr: pharmacien} {en: pharmacist}* ex: am un frati spitsar § ***spitser*** (spi-tsérŭ) sm spitseri (spi-tsérĭ) – (unã cu ***spitsar***) § ***spitsãrii/spitsãrie*** (spi-tsã-rí-i) sf spitsãrii (spi-tsã-ríĭ) – ducheanea iu s-vindu yitriili ndreapti di spitsar *{ro: farmacie} {fr: pharmacie} {en: pharmacy}* § ***spitsãrlãchi/spitsãrlãche*** (spi-tsãr-lắ-chi) sf spitsãrlãchi (spi-tsãr-lắchĭ) – tehnea nvitsatã di-un spitsar *{ro: meseria de farmacist} {fr: profession de pharmacien} {en: profession of a pharmacist}*
spitsã[1] (spí-tsã) sf – vedz tu ***schic***
spitsã[2] (spí-tsã) sf spitsã (spí-tsã) – cumatã multu njicã shi suptsãri tsi ari ishitã (cãdzutã i armasã) di la un lucru tsi s-ari aspartã i disicatã (ca lemnul, bunãoarã); ashclji, schizari, tsandzãrã, luschidã, pilicudã, scãrpã, mintsalji, anghidã, spitsã, etc. *{ro: aşchie} {fr: écharde} {en: splint}* § ***spitã***[2] (spí-thã) sf spiti/spite (spí-thi) – (unã cu ***spitsã***[2]) ex: spitã (spitsã, luschidã) di dzadã
spitsã[3] (spí-tsã) sf spitsã (spí-tsã) – partea (caplu) dit bitisitã (sh-cãtivãrãoarã nchisitã) a unui lucru lungu (cioarã, spangu, banã, mes, prumuvearã, etc.); capit, cap, cornu *{ro: capăt, extremitate} {fr: bout, extrémité} {en: extremity, end}*
spitsãrii/spitsãrie (spi-tsã-rí-i) sf – vedz tu ***spitsar***
spitsãrlãchi/spitsãrlãche (spi-tsãr-lắ-chi) sf – vedz tu ***spitsar***
spitser (spi-tsérŭ) sm – vedz tu ***spitsar***
spiun (spi-únú) sm, sf – vedz tu ***spion***
spiunlãchi/spiunlãche (spi-un-lắ-chi) sf – vedz tu ***spion***
splimari/splimare *(spli-má-ri) sf – vedz tu* ***spreamit***[1]
splinã (splí-nã) sf splini/spline (splí-ni) shi splinj (splínjĭ) – organ (mãdular) dit truplu-a omlui tsi s-aflã tu partea di nsus a pãnticãljei *{ro: splină} {fr: rate} {en: spleen}* ex: angucescu splina; ari splinã – vedz shi ***asplinsescu***
spolji/spolje (spó-lji) sf spolji/spolje (spó-lji) – dispuljari di lucri cu zorea (furtu); lucrili tsi s-lja (s-furã) di-atselj tsi amintarã un polim di la-atselj tsi-l chirurã polimlu (i lumea-a lor); pradã, pridãciuni, pljashcã, pleashcã, pleacicã, alimurã, eamã, yeamã, yeaghmã, gengã, ghengã, zulumi *{ro: pradă} {fr: pillage, proie} {en: looting, plunder}*
spor (spórŭ) sn spoari/spoare (spoá-ri) – partea multu minutã dit unã plantã (inshitã, multi ori, dit unã lilici dupã tsi s-usucã) cari, siminatã, fatsi s-creascã unã altã plantã; simintsã *{ro: sămânţă, spor} {fr: semence, spore} {en: seed, spore}*
spragãn (sprá-gãnŭ) adg spragãnã (sprá-gã-nã), spragãnj (sprá-gãnjĭ), spragãni/spragãne (sprá-gã-ni) – (ficior, featã) cu truplu shcurtu sh-cu cicioarli lundzi *{ro: cu corp scurt şi picioare lungi} {fr: qui a le corps court et des jambes longues} {en: with long legs and short body}* ex: eara nã featã spragãnã
sprealimtu (sprea-lím-tu) adg – vedz tu ***prilingu***

spreamit[1] *(spreá-mitù) (mi) vb I* sprimitai (spri-mi-táĭ), sprimitam (spri-mi-támŭ), sprimitatã (spri-mi-tá-tã), sprimitari/sprimitare (spri-mi-tá-ri) – fac copus mari trã un lucru; mi stringu s-fac tsiva (s-mi cac!) *{ro: screme, face effort pentru…} {fr: s'épreindre, faire des grands efforts pour…} {en: make great efforts for…}* ex: si spreamitã (fatsi ahãntu copus) trã un cacafingu § ***sprimitat*** *(spri-mi-tátù) adg sprimitatã (spri-mi-tá-tã),* sprimitats (spri-mi-tátsĭ), sprimitati/sprimitate (spri-mi-tá-ti) *{ro: scremut} {fr: fait des efforts pour…} {en: done efforts for…}* – ashi cum easti cariva tsi si spreamã § ***sprimitari/sprimitare*** *(spri-mi-tá-ri) sf sprimitãri (spri-mi-tþrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu si spreamitã {ro: acţiunea de ascreme; scremere} {fr: action quand on fait des efforts pour…} {en: action of making efforts for…} §* ***sprem*** *(sprémù) (mi) vb I sprimai (spri-máĭ), sprimam (spri-mámù), sprimatã (spri-má-tã), sprimari/sprimare (spri-má-ri)* – (unã cu ***spreamit***[1]) § ***sprimat*** *(spri-mátù) adg sprimatã (spri-má-tã),* sprimats (spri-mátsĭ), sprimati/sprimate (spri-má-ti) – (unã cu ***sprimitat***) § ***sprimari/sprimare*** *(spri-má-ri) sf sprimãri (spri-mþrĭ)* – (unã cu ***sprimitari***) *§* ***splimari/splimare*** *(spli-má-ri) sf splimãri (spli-mþrĭ)* – (unã cu ***sprimari***) § ***sprimeari/sprimeare*** *(spri-meá-ri) sf sprimeri (spri-mérĭ)* – (unã cu ***sprimari***) *§* ***spreamitsã*** (spreá-mi-tsã) sf spreamiti (spreá-mi-ti) – pidimo (adrat trã fãtseari un lucru), copus, alãmãseari, gãireti *{ro: scremere} {fr: épreinte} {en: effort made for…}* § ***spreamit***[2] *(spreá-mitù) sm spreamits (spreá-mitsĭ)* – atsea tsi scoati omlu (pravda) dit el cãndu s-dutsi di easi nafoarã; *cãcat,* cacã, merdu, pãngãneatsã, pãngãnãtati *{ro: căcat} {fr: merde} {en: shit}*

spreamit[2] *(spreá-mitù) sm – vedz tu* ***spreamit***[1]

spreamitsã (spreá-mi-tsã) sf – *vedz* ***spreamit***[1]

sprelimtu (spre-lím-tu) adg – vedz tu ***sprelingu***

sprelindziri/sprelindzire (spre-lín-dzi-ri) sf – vedz tu ***sprelingu***

sprelingu (spre-lín-gu) vb III sprelimshu (spre-lím-shĭu), sprelindzeam (spre-lin-dzeámŭ), sprelimtu (spre-lím-tu), sprelindziri/sprelindzire (spre-lín-dzi-ri) – cu alãvdãrli (arãderli, tirtipurli, zboarãli minciunoasi) tsi li-aduc a unui, caftu s-lu fac oaspi tra sã-nj fac sinferlu i s-lu fac s-mi-agiutã; culãchipsescu, alavdu (mut di coadã) *{ro: linguşi} {fr: flatter, aduler} {en: flatter}* § ***sprelimtu*** (spre-lím-tu) adg sprelimtã (spre-lím-tã), sprelimtsã (spre-lím-tsã), sprelimti/sprelimte (spre-lím-ti) – (atsel) tsi s-alasã arãs shi pistipseashti cã zboarãli minciunoasi (alãvdãrli mãriti) tsi-lj sã spun di cariva suntu tuti dealihea; culãchipsit, alãvdat (mutat di coadã) *{ro: linguşit} {fr: flatté, adulé} {en: flattered}* § ***sprelindziri/sprelindzire*** (spre-lín-dzi-ri) sf sprelindziri (spre-lín-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sprelindzi; culãchipsiri, culãchii *{ro: acţiunea de a linguşi; linguşire} {fr: action de flatter, d'aduler} {en: action of flattering}*

sprem *(sprémù) (mi) vb I – vedz tu* ***spreamit***[1]

spri (sprí) prip – cãtã, cãtrã, dupã *{ro: spre} {fr: vers; du côté de; après} {en: towards; besides; after}* ex: spri (cãtã) mini yinea trei oaminj; un spri (dupã) un, s-ti lja haraua; un spri un di gionj (cari cama di cari di gioni); un spri un tãcãnjli tuts (cãt ti tãcãnj, tuts cari cama di cari)

spribash (spri-báshĭŭ) (mi) vb I – vedz tu ***bash***

spribãshari/spribãshare (spri-bã-shĭá-ri) sf – vedz tu ***bash***

spribãshat (spri-bã-shĭátŭ) adg – vedz tu ***bash***

sprici (sprícĭŭ) sn sprici/sprice (sprí-ci) – soi di flitur di metal tsi s-poartã ca stulii pi cãmeashi; asprici, pãrdzic, pitalurgã *{ro: fluture (purtat ca ornament)} {fr: feuille métallique employée comme ornement} {en: metal spangle used as an ornament}* § ***asprici*** (as-prícĭŭ) sn asprici/asprice (as-prí-ci) – (unã cu ***sprici***)

sprigiur (spri-gĭúrŭ) (mi) vb I – vedz tu ***giur***

sprigiurari/sprigiurare (spri-gĭu-rá-ri) sf – vedz tu ***giur***

sprigiurat[1] (spri-gĭu-rátŭ) adg – vedz tu ***giur***

sprigiurat[2] (spri-gĭu-rátŭ) sn – vedz tu ***giur***

spriimnari/spriimnare (spri-im-ná-ri) sf – vedz tu ***spriimnu***

spriimnat (spri-im-nátŭ) adg – vedz tu ***spriimnu***

spriimnu (spri-ím-nu) (mi) vb I spriimnai (spri-im-náĭ), spriimnam (spri-im-námŭ), spriimnatã (spri-im-ná-tã), spriimnari/spriimnare (spri-im-ná-ri) – hiu lãndzit di diarii (cufoari); es nafoarã multu moali, apos sh-multi ori cu-arada; nj-yini tra s-es nafoarã (s-mi cac) tut chirolu; urdin, surdisescu, cufurescu *{ro: cufuri, urdina} {fr: foirer, avoir la diarrhée} {en: have diarrhea}* § ***spriimnat*** (spri-im-nátŭ) adg spriimnatã (spri-im-ná-tã), spriimnats (spri-im-nátsĭ), spriimnati/spriimnate (spri-im-ná-ti) – tsi easi nafoarã (multu moali shi apos) tut chirolu; tsi easti lãndzit di diarii; tsi-l talji cufoarea; urdinat, surdisit, cufurit *{ro: cufurit, urdinat} {fr: foiré, qui a (eu) la courante} {en: who has (had) diarrhea}* § ***spriimnari/spriimnare*** (spri-im-ná-ri) sf spriimnãri (spri-im-nãrĭ) – atsea tsi fatsi tut chirolu atsel tsi ari cufoari; urdinari, surdisiri, cufuriri, strãbatiri, strãbãteari, stribatiri, stribãteari, ishiri, diarii, urdinat, tartacutã *{ro: acţiunea de a cufuri; cufurire, cufureală} {fr: action de foirer} {en: action of having diarrhea}*

sprilari/sprilare (spri-lá-ri) sf – vedz tu ***lau***

sprilat (spri-látŭ) adg – vedz tu ***lau***

sprilau (spri-láŭ) (mi) vb I – vedz tu ***lau***

sprilimtu (spri-lím-tu) adg – vedz tu ***prilingu***

sprilindziri/sprilindzire (spri-lín-dzi-ri) sf – vedz tu ***prilingu***

sprilingu (spri-lín-gu) (mi) vb III – vedz tu ***prilingu***

sprilungu (spri-lún-gu) adg – vedz tu ***lungu***

sprima (sprí-ma) adv – vedz tu ***sproti***

sprimari/sprimare *(spri-má-ri) sf – vedz tu* ***spreamit***[1]

sprimat *(spri-mátù) adg – vedz tu* ***spreamit***[1]

sprimeari/sprimeare *(spri-meá-ri) sf – vedz tu* ***spreamit***[1]

sprimitari/sprimitare *(spri-mi-tá-ri) sf – vedz tu* ***spreamit***[1]

sprimitat *(spri-mi-tátù) adg – vedz tu* ***spreamit***[1]

sprindzeanã (sprin-dzeá-nã) sf – vedz tu ***sufrãmtseauã***

spritumsu (spri-túm-su) adg – vedz tu ***pitrundu***

spritumtu (spri-túm-tu) adg – vedz tu ***pitrundu***

spritundari/spritundare (spri-tun-dá-ri) sf – vedz tu ***pitrundu***

spritundat (spri-tun-dátŭ) adg – vedz tu ***pitrundu***

spritundeari/spritundeare (spri-tun-deá-ri) sf – vedz tu ***pitrundu***

spritundiri/spritundire (spri-tún-di-ri) sf – vedz tu ***pitrundu***

spritundu (spri-tún-du) (mi) vb III, II shi I – vedz tu ***pitrundu***

sproti (spró-ti) prip, adv – dupã cum; dupã cum easti; dupã-atseali cu; sprima, cum, dupã; cata, catai *{ro: după, etc.} {fr: selon, d'après, etc.} {en: according to, etc.}* ex: sproti cap (dupã cap; dupã cum i caplu, easti) shi cãciulã; sã-nj ljau unã featã sproti mini (ca ti mini, dupã cum ãnj si cadi a njia); sproti (fatsã di) calu, mula easti ma njicã; cum vrei tini sh-proti (sh-dupã cum vrei); easti bunã sproti nãs (lji s-uidiseashti) § ***sprima*** (sprí-ma) adv – (unã cu ***sproti***) ex: prima (dupã-atseali cu) tsi sh-ari siminatã; sprima (dupã) bunili tsi ari faptã

sprunami/sprunare (sprú-na-mi) sf – vedz tu ***sprunã***

sprunari/sprunare (spru-ná-ri) sf – vedz tu ***sprunã***

sprunat (spru-nátŭ) adg – vedz tu ***sprunã***

sprunã (sprú-nã) sf spruni/sprune – cinushi caldã amisticatã multi ori cu jar neastes ninga; spurnã, spuzã, cinushi, jar; (expr: 1: ti voi ca spruna n sin = nu ti voi dip; 2: nã sprunã di; ca spruna shi arina = multi, multsã, cãtã-arinã shi sprunã s-aflã pri loc) *{ro: spuză} {fr: cendre chaude, braise} {en: warm ashes, cinders, embers}* ex: mi arshu di sprunã § ***spurnã*** (spúr-nã) sf spurni/spurne (spúr-ni) – (unã cu ***sprunã***) ex: cã-i tu spurnã (cinushi caldã cu jar apres) friptu § ***spurã*** (spú-rã) sf spuri/spure (spú-ri) – (unã cu ***sprunã***) ex: lu copshu pi spurã (sprunã); dupã furtuna atsea aflãm pi padi nã spurã di (expr: multi) poami § ***spuzã***[1] (spú-zã) sf spuzi/spuze (spú-zi) – (unã cu ***sprunã***) ex: spuzã (cinushi caldã) di cãrbunj § ***sprunami/sprunane*** (sprú-na-mi) sf fãrã pl – multã (multimi di) sprunã tsi s-aflã adunatã tu-un loc *{ro: multă spuză} {fr: quantité de cendre chaude, de braise} {en: quantity of warm ashes, of cinders, of embers}* § ***sprunedz*** (spru-nédzŭ) vb I sprunai (spru-náĭ), sprunam (spru-námŭ), sprunatã (spru-ná-tã), sprunari/sprunare (spru-ná-ri) – coc tsiva tu sprunã (di-aradã cu acupirirea cu cinushi caldã shi jar neastinsu); acoapir cu sprunã *{ro: acoperi cu spuză} {fr: couvrir de cendre chaude mêlée*

de braise; cuire sous la braise} {en: cover with warm ashes and cinders; cook under embers} ex: sprunã turta § ***sprunat*** (spru-nátŭ) adg sprunatã (spru-ná-tã), sprunats (spru-nátsĭ), sprunati/sprunate (spru-ná-ti) – tsi easti coptu tu sprunã; tsi easti acupirit cu sprunã *{ro: acoperit cu spuză} {fr: couvert de cendre chaude mêlée de braise; cuit sous la braise} {en: covered with warm ashes and cinders; cooked under embers}* ex: pãnea tsi mãcam eara sprunatã (coaptã tu sprunã) § ***sprunari/sprunare*** (spru-ná-ri) sf sprunãri (spru-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva spruneadzã tsiva *{ro: acţiunea de a acoperi cu spuză} {fr: action de couvrir de cendre chaude mêlée de braise;de cuire sous la braise} {en: action of covering with warm ashes and cinders; of cooking under embers}*

sprunedz (spru-nédzŭ) vb I – vedz tu ***sprunã***

spudãxescu (spu-dãc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***spudii***

spudãxiri/spudãxire (spu-dãc-sí-ri) sf – vedz tu ***spudii***

spudãxit (spu-dãc-sítŭ) adg – vedz tu ***spudii***

spudhãxescu (spu-dhãc-sés-cu) vb IV spudhãxii (spu-dhãc-síĭ), spudhãxeam (spu-dhãc-seámŭ), spudhãxitã (spu-dhãc-sí-tã), spudhãxiri/spudhãxire (spu-dhãc-sí-ri) – unã cu ***spudãxescu***

spudhãxiri/spudhãxire (spu-dhãc-sí-ri) sf spudhãxiri (spu-dhãc-sírĭ) – unã cu ***spudãxiri***

spudhãxit (spu-dhãc-sítŭ) adg spudhãxitã (spu-dhãc-sí-tã), spudhãxits (spu-dhãc-sítsĭ), spudhãxiti/spudhãxite (spu-dhãc-sí-ti) – unã cu ***spudãxit***

spudhii/spudhie (spu-dhí-i) sf spudhii (spu-dhíĭ) – unã cu ***spudii***

spudii/spudie (spu-dí-i) sf spudii (spu-díĭ) – lucrul ahãndos tsi-l fatsi cariva cu mintea (cu dghivãsirea di cãrtsã, cu pãrãtirsirea, cu xitãxirea, etc.) tra sã nveatsã cãt ma multu trã tsiva trã cari ari un intires *{ro: studiu} {fr: étude, instruction} {en: study}* § ***spudãxescu*** (spu-dãc-sés-cu) vb IV spudãxii (spu-dãc-síĭ), spudãxeam (spu-dãc-seámŭ), spudãxitã (spu-dãc-sí-tã), spudãxiri/spudãxire (spu-dãc-sí-ri) – dghivãsescu cãrtsã tra sã shtiu atseali tsi-nj li caftã s-li shtiu dascalu di la sculii; fac spudii tra sã nvets tsiva trã unã lugurii trã cari am un intires tu banã; dghivãsescu, nvets *{ro: studia} {fr: étudier} {en: study}* § ***spudãxit*** (spu-dãc-sítŭ) adg spudãxitã (spu-dãc-sí-tã), spudãxits (spu-dãc-sítsĭ), spudãxiti/spudãxite (spu-dãc-sí-ti) – (lucrul) trã cari un cilãstiseashti s-facã spudii; (omlu) tsi ari dghivãsitã cãrtsã tra sã nveatsã lucri trã unã lugurii *{ro: studiat} {fr: étudié} {en: studied}* § ***spudãxiri/spudãxire*** (spu-dãc-sí-ri) sf spudãxiri (spu-dãc-sírĭ) – atsea tsi fatsi un tsi spudãxeashti *{ro: acţiunea de a studia} {fr: action d'étudier} {en: action of studying}*

spulaite (spu-lá-i-te) adv – zborlu tsi-l dzãtsi un tri pricunushtearea-a bunlui tsi-lj s-ari faptã; efharistii, efhãrãstisiri, ushnurlãcã, birhuzuri, shuchir, shuchiur, hartã, biricheavis *{ro: mulţumită, datorită} {fr: grace à, heureusement} {en: thanks to, happily}*

spulaite (spu-láĭ-te) adv – atsea tsi-aducheashti un, shi zborlu tsi-l dzãtsi tri pricunushtearea-a bunlui tsi-lj s-ari faptã; shuchir, shuchiur, efharisto, efharistii, efhãrãstisiri, ushnurlãcã, birhuzuri, biricheavis, hartã *{ro: mulţumită, graţie} {fr: grâce à, merci, remerciment} {en: thanks}*

spulbir[1] (spúl-birŭ) sf – vedz tu ***pulbiri***

spulbir[2] (spúl-birŭ) (mi) vb I – vedz tu ***pulbiri***

spulbirari/spulbirare (spul-bi-rá-ri) sf – vedz tu ***pulbiri***

spulbirat (spul-bi-rátŭ) adg – vedz tu ***pulbiri***

spumari/spumare (spu-má-ri) sf – vedz tu ***spumã***

spumat (spu-mátŭ) adg – vedz tu ***spumã***

spumã (spó-mã) sf spumi/spume (spú-mi) – petur ca albu (sh-multi ori cu njits fushti) tsi s-fatsi pri fata-a multor lucri cãndu suntu-ascuturati vãrtos; unã muljiturã cu fushti tu nãsã, ca yinlu, bunãoarã, cãndu s-ascuturã i s-distupã shisha-ascuturatã; spumãturã; (fig: spumã = partea-atsea ma buna-a unui lucru) *{ro: spumă} {fr: écume, mousse} {en: froth, foam}* ex: fatsa-lj albã ca spuma; arãslu ca spuma di lapti; nu lj-ari loatã spuma di la carni; featsi spumã laptili; di griri shi strigari avea faptã spumã la gurã § ***spumedz*** (spu-médzŭ) vb I spumai (spu-máĭ), spumam (spu-mámŭ), spumatã (spu-má-tã), spumari/spumare (spu-má-ri) – (apa, yinlu, chima, etc.) fatsi spumi; (omlu, calu, etc.) scoati spumi la gurã cãndu alagã multu; aspum; (fig: spumedz = dip canda scot spumi la gurã cãndu mi nãirescu multu pri cariva) *{ro: spuma} {fr: écumer, mousser} {en: skim, foam, froth}* ex: laptili si spumã (featsi spumã); undzãli spuma ningã; calu avea spumatã (avea faptã spumã la gurã) di multã alãgari § ***spumat*** (spu-mátŭ) adg spumatã (spu-má-tã), spumats (spu-mátsĭ), spumati/spumate (spu-má-ti) – tsi ari faptã spumi; tsi ari scoasã spumi la gurã; aspumat *{ro: spumat} {fr: qui a de l'écume, qui a moussé} {en: who is skimmed, who is frothing, foaming}* ex: atslji aruja spumats § ***spumari/spumare*** (spu-má-ri) sf spumãri (spu-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si spumeadzã tsiva i cariva; aspumari *{ro: acţiunea de a spuma; spumare} {fr: action d'écoumer, de mousser} {en: action of skimming, of foaming, of frothing}* § ***aspum*** (as-púmŭ) vb I aspumai (as-pu-máĭ), aspumam (as-pu-mámŭ), aspumatã (as-pu-má-tã), aspumari/aspumare (as-pu-má-ri) – (unã cu ***spumedz***) § ***aspumat*** (as-pu-mátŭ) adg aspumatã (as-pu-má-tã), aspumats (as-pu-mátsĭ), aspumati/aspumate (as-pu-má-ti) – (unã cu ***spumat***) § ***aspumari/aspumare*** (as-pu-má-ri) sf aspumãri (as-pu-mắrĭ) – (unã cu ***spumari***) § ***spumãturã*** (spu-mã-tú-rã) sf spumãturi (spu-mã-túrĭ) – atsea tsi-avem pri fatsa-a unui lucru tsi fatsi spumi; spumã *{ro: spumă} {fr: écume} {en: foam, froth}* ex: yinlu-aestu easti spumãturã (mash spumã) § ***spumos*** (spu-mósŭ) adg spumoasã (spu-moá-sã), spumosh (spu-móshĭ), spumoasi/spumoase (spu-moá-si) – (amarea cu chimati, yinlu, etc.) tsi easti cu spumã; spumat, aspumat *{ro: spumos} {fr: écumeux} {en: foamy, frothy}* § ***nspumedz*** (nspu-médzŭ) (mi) vb I nspumai (nspu-máĭ), nspumam (nspu-mámŭ), nspumatã (nspu-má-tã), nspumari/nspumare (nspu-má-ri) – (unã cu ***spumedz***) ex: ma nspumã (featsi spumã) laptili; nji nspumai mãna cu sãpuni § ***nspumat*** (nspu-mátŭ) adg nspumatã (nspu-má-tã), nspumats (nspu-mátsĭ), nspumati/nspumate (nspu-má-ti) – (unã cu ***spumat***) ex: nspumati yinea apili-a arãului § ***nspumari/nspumare*** (nspu-má-ri) sf nspumãri (nspu-mắrĭ) – (unã cu ***spumari***) § ***xispumedz*** (csis-pu-médzŭ) vb I xispumai (csis-pu-máĭ), xispumam (csis-pu-mámŭ), xispumatã (csis-pu-má-tã), xispumari/xispumare (csis-pu-má-ri) – scot sh-u-aruc spuma dit tsiva (apa, yinlu, chima, etc.) *{ro: lua spuma} {fr: enlever l'écume} {en: take away the foam}* § ***xispumat*** (csis-pu-mátŭ) adg xispumatã (csis-pu-má-tã), xispumats (csis-pu-mátsĭ), xispumati/xispumate (csis-pu-má-ti) – tsi-lj s-ari loatã (scoasã) spuma tsi-avea *{ro: cu spuma luată} {fr: avec l'écume enlevé} {en: with the foam taken away}* § ***xispumari/xispumare*** (csis-pu-má-ri) sf xispumãri (csis-pu-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si scoati spuma dit un lucru *{ro: acţiunea de a lua spuma} {fr: action d'enlever l'écume} {en: action of taking away the foam}*

spumãturã (spu-mã-tú-rã) sf – vedz tu ***spumã***

spumean (spu-meánŭ) sn – vedz tu ***pumean***

spumedz (spu-médzŭ) vb I – vedz tu ***spumã***

spumos (spu-mósŭ) adg – vedz tu ***spumã***

spun[1] (spúnŭ) vb III shi II spush (spúshĭŭ), spuneam (spu-neámŭ), spusã (spú-sã), spuniri/spunire (spú-ni-ri) shi spuneari/spuneare (spu-neá-ri) – scot zboarã dit gurã cu scupolu ca atsel tsi mi-avdi s-aducheascã atsea tsi minduescu (tsi mi doari, tsi ved, etc.); dzãc, nspun, aspun, grescu, zburãscu, fac, pãrãvulsescu, etc. *{ro: zice, spune} {fr: dire, raconter} {en: say}* ex: ni di-arãu nu pot si-ts spun (dzãc) § ***spus***[1] (spúsŭ) adg spusã (spú-sã), spush (spúshĭ), spusi/spuse (spú-si) – (zbor) tsi easti scos (zburãt) dit gurã; dzãs, nspus, aspus, grit, zburãt, pãrãvulsit, etc. *{ro: zis, spus} {fr: dit, raconté} {en: said}* § ***spuniri***[1]***/spunire*** (spú-ni-ri) sf spuniri (spú-nirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si spuni tsiva; dzãtseari, spuneari, nspuniri, nspuneari, aspuniri, aspuneari, griri, zburãri, fãtseari, pãrãvulsiri, etc. *{ro: acţiunea de a zice, de a spune} {fr: action de dire, de raconter} {en: action of saying}* § ***spuneari***[1]***/spuneare*** (spu-neá-ri) sf spuneri (spu-nérĭ) – (unã cu ***spuniri***[1]) ex: nu-ari tu vãr grai spuneari; muri fãrã di spuneari § ***nspun*** (nspúnŭ) vb III shi II nspush (nspúshĭŭ), nspuneam (nspu-neámŭ), nspusã (nspú-

sã), nspuniri/nspunire (nspú-ni-ri) shi nspuneari/nspuneare (nspu-neá-ri) – (unã cu ***spun***[1]) ex: aestã carti nspuni (dzãtsi, pãrãvulseashti) multi; dauã sãhãts nji nspusi (pãrãvulsi) tsi pãtsã n cali § ***nspus*** (nspúsŭ) adg nspusã (nspú-sã), nspush (nspúshĭ), nspusi/nspuse (nspú-si) – (unã cu ***spus***[1]) § ***nspuniri/nspunire*** (nspú-ni-ri) sf nspuniri (nspú-nirĭ) – (unã cu ***spuniri***[1]) § ***nspuneari/nspuneare*** (nspu-neá-ri) sf nspuneri (nspu-nérĭ) – (unã cu ***spuniri***[1]) ex: ascultam sh-mini la nspunearea (pãrãvulsirli) a lui § ***aspun***[1] (as-púnŭ) vb III shi II aspush (as-púshĭŭ), aspuneam (as-pu-neámŭ), aspusã (as-pú-sã), aspuniri/aspunire (as-pú-ni-ri) shi aspuneari/aspuneare (as-pu-neá-ri) – (unã cu ***spun***[1]) ex: sotslji acãtsa s-aspunã (s-dzãcã) tsi pãtsãrã; nu vrea s-lj-aspunã (s-lã dzãcã) iu s-avea dusã; yinuaoa s-ts-aspun (s-tsã dzãc) un zbor; aide s-aspunem pirmiti; s-aspunearim (ma s-dzãtseam) io, s-aspunearish (ma s-dzãtseai) tini § ***aspus***[1] (as-púsŭ) adg aspusã (as-pú-sã), aspush (as-púshĭ), aspusi/aspuse (as-pú-si) – (unã cu ***spus***[1]) § ***aspuniri***[1]***/aspunire*** (as-pú-ni-ri) sf aspuniri (as-pú-nirĭ) – (unã cu ***spuniri***[1]) § ***aspuneari***[1]***/aspuneare*** (as-pu-neá-ri) sf aspuneri (as-pu-nérĭ) – (unã cu ***spuniri***[1])

spun[2] (spúnŭ) (mi) vb III shi II – vedz tu ***aspun***[2]

spuneari[1]***/spuneare*** (spu-neá-ri) sf – vedz tu ***spun***[1]

spuneari[2]***/spuneare*** (spu-neá-ri) sf – vedz tu ***aspun***[2]

spuniri[1]***/spunire*** (spú-ni-ri) sf – vedz tu ***spun***[1]

spuniri[2]***/spunire*** (spú-ni-ri) sf – vedz tu ***aspun***[2]

spurã (spú-rã) sf – vedz tu ***sprunã***

spurnã (spúr-nã) sf – vedz tu ***sprunã***

spus[1] (spúsŭ) adg – vedz tu ***spun***[1]

spus[2] (spúsŭ) adg – vedz tu ***aspun***[2]

spuzã[1] (spú-zã) sf – vedz tu ***sprunã***

spuzã[2] (spú-zã) sf spuzi/spuze (spú-zi) – njits bishits i gãrnutsã tsi es pi trup (semnu multi ori di nchisita-a unei lãngoari) *{ro: erupţie uşoară}* *{fr: légère éruption}* *{en: light rash}* ex: featsi spuzã pi cheptu di mari cãldurã § ***spuzescu*** (spu-zés-cu) (mi) vb IV spuzii (spu-zíĭ), spuzeam (spu-zeámŭ), spuzitã (spu-zí-tã), spuziri/spuzire (spu-zí-ri) – scot (fac, mi umplu di) njits bishits i gãrnutsã pi trup *{ro: spuzi}* *{fr: faire une légère éruption}* *{en: get a rash}* ex: lji s-avea spuzitã cheptul shi-lj si avea faptã ca veshtul arosh § ***spuzit*** (spu-zítŭ) adg spuzitã (spu-zí-tã), spuzits (spu-zítsĭ), spuziti/spuzite (spu-zí-ti) – tsi s-ari umplutã di bishits i gãrnutsã pi trup *{ro: spuzit}* *{fr: qui a (fait) une légère éruption}* *{en: who got a rash}* § ***spuziri/spuzire*** (spu-zí-ri) sf spuziri (spu-zírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-umpli di bishits i gãrnutsã pi trup *{ro: acţiunea de a spuzi}* *{fr: action de faire une légère éruption}* *{en: action of getting a rash}*

spuzescu (spu-zés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***spuzã***[2]

spuziri/spuzire (spu-zí-ri) sf – vedz tu ***spuzã***[2]

spuzit (spu-zítŭ) adg – vedz tu ***spuzã***[2]

sst! (sắããt!) inter – zbor cu cari s-dimãndã a oaminjlor s-tacã, s-nu mata scoatã un zbor dit gurã; citus!, tats!, tãtsets!, molci!, mutus! *{ro: tăcere!, tăceţi!}* *{fr: tais-toi!, taisez-vous!, ta gueule!, silence!}* *{en: keep quiet!, silence!}* ex: sst!, tãtsets!

staflã (stáf-lã) sf stãfli (stắf-li) – cumatã di cheali tsi u bagã armãnjlji la cioarits tra s-lji tsãnã tesh *{ro: bucată de piele cu care se ţin întinşi cioarecii}* *{fr: bandelette de cuir que les aroumains font passer sous les plates des pieds pour maintenir étendus leurs "cioaritsi"; sous pieds}* *{en: leather piece used to keep the "cioaritsi" stretched}*

stalã (stá-lã) sf – vedz tu ***astãsidã***

stalj (stáljĭŭ) vb I – vedz tu ***astalj***

stamã (stá-mã) sf – vedz tu ***shtamã***

stambã[1] (stám-bã) sf stãnghi/stãnghe (stắn-ghi) – pãndzã di bumbac dit cari s-fac fustãnj trã muljeri shi astari la stranji; stampã, pelã, sateni, atlazi *{ro: stambă}* *{fr: cotonnade}* *{en: cotton fabric}* ex: avea unã-aroshi fustani di stambã § ***stampã***[1] (stám-pã) sf stãnchi/stãnche(?) (stắn-chi) – (unã cu ***stambã***[1])

stambã[2] (stám-bã) sf stãnghi/stãnghe (stắn-ghi) – tuti lucrili tsi vor fãtseari cãndu s-tipuseashti unã carti (fimiridã, rivistã, etc.); casa (ducheanea) iu s-tipusescu cãrtsã (fimiridz) cu-unã hãlati faptã maxus tr-aestu lucru; stampã, tipugrafii, tipugrafilji, tip *{ro: tipografie, tipar}* *{fr: typographie, impression}* *{en: printing shop, printing}* ex: loai unã carti di la stambã (tipugrafii) § ***stampã***[2] (stám-pã) sf stãnchi/stãnche(?) (stắn-chi) – (unã cu ***stambã***[2]) ex: ded cartea la stampã (tip, tipugrafii) § ***stãmbusescu*** (stãm-bu-sés-cu) (mi) vb IV stãmbusii (stãm-bu-síĭ), stãmbuseam (stãm-bu-seámŭ), stãmbusitã (stãm-bu-sí-tã), stãmbusiri/stãmbusire (stãm-bu-sí-ri) – cu-unã hãlati faptã maxus trã aestu lucru, dau di-unã acoalã (carti, fimiridã, etc.) sh-alas pri ea seamni cu milanea (gramati, caduri, etc.); stãmbãsescu, ntipusescu, tipusescu; (fig: stãmbusescu = bag ghini tu minti unã entipusi (faptã, adutseari aminti, etc.) tra s-nu s-agãrshascã lishor; fac unã entipusi si s-curduseascã ghini tu suflitlu-a unui om) *{ro: tipări, (se) imprima; (se) întipări}* *{fr: (s')imprimer}* *{en: print; imprint, stamp}* ex: lã si stãmbusi (fig: lj-armasi, lj-si curdusi) ghini tu miduã § ***stãmbusit*** (stãm-bu-sítŭ) adg stãmbusitã (stãm-bu-sí-tã), stãmbusits (stãm-bu-sítsĭ), stãmbusiti/stãmbusite (stãm-bu-sí-ti) – (acoalã, carti, fimiridã, etc.) tsi ari seamni (gramati, caduri, etc.) adrati cu milanea di-unã hãlati faptã maxus trã aestu lucru; stãmbãsit, tipusit, ntipusit *{ro: tipărit; imprimat, întipărit}* *{fr: imprimé}* *{en: printed; imprinted, stamped}* § ***stãmbusiri/stãmbusire*** (stãm-bu-sí-ri) sf stãmbusiri (stãm-bu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si stãmbuseashti tsiva (unã carti, fimiridã, etc.); stãmbãsiri, tipusiri, ntipusiri *{ro: acţiunea de a tipări; de a (se) imprima, de a (se) întipări; tipărire, imprimare, întipărire}* *{fr: action d'imprimer}* *{en: action of printing; of imprinting, of stamping}* ex: stãmbusirea-a cãrtsãlor s-avea bitisitã § ***stãmbãsescu*** (stãm-bã-sés-cu) (mi) vb IV stãmbãsii (stãm-bã-síĭ), stãmbãseam (stãm-bã-seámŭ), stãmbãsitã (stãm-bã-sí-tã), stãmbãsiri/stãmbãsire (stãm-bã-sí-ri) – (unã cu ***stãmbusescu***) § ***stãmbãsit*** (stãm-bã-sítŭ) adg stãmbãsitã (stãm-bã-sí-tã), stãmbãsits (stãm-bã-sítsĭ), stãmbãsiti/stãmbãsite (stãm-bã-sí-ti) – (unã cu ***stãmbusit***) § ***stãmbãsiri/stãmbãsire*** (stãm-bã-sí-ri) sf stãmbãsiri (stãm-bã-sírĭ) – (unã cu ***stãmbusiri***) § ***stãmpedz*** (stãm-pédzŭ) (mi) vb I stãmpai (stãm-páĭ), stãmpam (stãm-pámŭ), stãmpatã (stãm-pá-tã), stãmpari/stãmpare (stãm-pá-ri) – (unã cu ***stãmbusescu***) ex: s-aflã nica la noi di cãrtsãli armãneshti cari si stãmparã Muscopuli § ***stãmpat*** (stãm-pátŭ) adg stãmpatã (stãm-pá-tã), stãmpats (stãm-pátsĭ), stãmpati/stãmpate (stãm-pá-ti) – (unã cu ***stãmbusit***) § ***stãmpari/stãmpare*** (stãm-pá-ri) sf stãmpãri (stãm-pắrĭ) – (unã cu ***stãmbusiri***)

stamboli/stambole (stam-bó-li) sf stambolj (stam-bóljĭ) – vas cu cari s-misurã (grãnili); crinã, acrinã, alcechi, tãghari, cutlã, usmac, cuveali, shinic *{ro: baniţă}* *{fr: boisseau}* *{en: bushel}*

stamnã (stám-nã) sf stãmnji (stắm-nji) shi stamni/stamne (stám-ni) – vas di loc (lut) arsu, cu-unã pãnticã largã, gurã ma strimtã sh-cu mãnushi (mãnãri tra si s-poartã lishor), tu cari s-tsãni i s-poartã apã (yin, untulemnu, etc.); poci (ulcior, bot, budic, dud, putets, potã, cavan, cãnatã, cingu, crup) ma mari *{ro: amforă, urcior mai mare}* *{fr: amphore, grande cruche}* *{en: amphora, large jar, jug}* ex: adutsea apã cu stamnili di la fãntãnã; sã-nj umplu stamnili cu apã-aratsi § ***stãmnici/stãmnice*** (stãm-ní-ci) sf stãmnici/stãmnice (stãm-ní-ci) – stamnã ma njicã *{ro: amforă mai mică}* *{fr: petite amphore}* *{en: small amphora}* ex: favurlu-nj deadi stãmnicea § ***stãmnar*** (stãm-nárŭ) sm stãmnari (stãm-nárĭ) – omlu tsi fatsi i vindi stamni; ular, pucear *{ro: olar}* *{fr: potier, celui qui fait ou vend des cruches en terre}* *{en: man who makes or sells jugs, potter}* ex: iu-lj va chefea a stãmnarlui, aclo-lj bagã mãnusha***stari***[1]***/stare*** (stá-ri) sf – vedz tu ***stau***

stampã[1] (stám-pã) sf – vedz tu ***stambã***[1]

stampã[2] (stám-pã) sf – vedz tu ***stambã***[2]

staneu (sta-néŭ) – zbor cari, tu dictsiunarlu-a nostru, nu easti scriat singur; lu-aflãm tu zborlu ***di pristaneu*** (= di primansus)

stani/stane (stá-ni) sf stãnjuri (stã-njĭurĭ) shi stãnj (stắnjĭ) – loclu la munti iu sta picurarlji cu oili veara, iu li-adunã noaptea s-li mulgã sh-iu fac cashlu cu laptili tsi-l da oili; stãnã, strungã, cãshari, turãshti, tãrãshti, tãrushti; (expr: di cãnj stani nu s-fatsi = nu pots s-ti-aducheshti cu oaminjlj-arãi) *{ro: stână}* *{fr: parc à moutons}* *{en: sheepfold}* ex: jilos la stani plãndzi un

cãntic di flueară; cãndu bagã-armãnjlji stãnjurli; s-turnarã pi la stãnjuri; s-aspargu-ạ noastri stãnj; mi duc la stani § ***stãni/stãne*** (stã-ni) sf stãnj (stănjĭ) – (unã cu ***stani***) ex: dusi la stãna-al celnic; fã stãnã cu birbets; ahtari stãnã, ahtari cash; icã dupã stãnj

stanjo (sta-njĭó) sm fãrã pl – putearea tsi u bagã omlu preshcav, silnãvos cãndu-lj fatsi a unui tsiva cu zorea; fortsã, zori, silã *{ro: violenţă, forţă, silă}* *{fr: violence, contrainte}* *{en: violence, force}* ex: u lo cu stanjolu (cu fortsa, cu sila, cu zorea)

stari[2]/stare (stá-ri) sf – vedz tu ***stau***

stashonã (sta-shĭó-nã) sf – vedz tu ***statsioni***

stashoni/stashone (sta-shĭó-ni) sf – vedz tu ***statsioni***

stat[1] (státŭ) adg – vedz tu ***stau***

stat[2] (státŭ) sn stati/state (stá-ti) – loclu iu bãneadzã unã i ma multi milets, cu sinuri tsi pot s-hibã tricuti mash cu-unã pasaporti, pristi cari urseashti, di-aradã ma nu totna, un vãsilje, un amirã icã un prezidentu; duvleti, crat, vãsilii, vasiliu, amirãrilji, amirãlji, amirãlichi *{ro: stat, regat, imperiu}* *{fr: état, royaume, empire}* *{en: state, kingdom, empire}*

staterã (sta-té-rã) sf stateri/statere (sta-té-ri) – hãlati cu cari s-misurã cãt greu easti un lucru faptã di dauã bratsã (tu-un brats s-bagã cumãts di her trã cari sã shtii cãt greali suntu sh-tu-alantu brats lucrul trã cari vrem s-aflãm cãt greu easti); itsi hãlati cu cari s-misurã cãt greu easti un lucru; stãtiri, cãntari, cãndari, palandzã, pãlandzã, zigã, tirizii, vizne, vizine, zivine *{ro: cântar, balanţă romană}* *{fr: balance romaine}* *{en: scale (to measure weights), steelyard}* ex: cu statera nã u-ashtiptãm s-yinã § ***stãtiri/stãtire*** (stã-tí-ri) sf stãtiri (stã-tírĭ) – (unã cu ***staterã***)

stathmo (stath-mó) sm stathmadz (stath-mádzĭ) – unã cu ***statmo***

statir (sta-tírŭ) sm statiri (sta-tírĭ) – parã veclju nturtsescu; aspru *{ro: statir (monedă veche)}* *{fr: statir (ancienne monnaie)}* *{en: statir (old Turkish coin)}* ex: shi va s-aflji un statir (aspru)

statmo (stath-mó) sm statmadz (stath-mádzĭ) – loclu (adãrãmintul, binaea, casa, hanea, etc.) iu yin sh-di iu fug trenurli (amãxili, aftuchinatli, etc.) tsi poartã oaminj (pãrmãtii, etc.); statsioni, stashonã, stashoni *{ro: staţie, gară}* *{fr: station, gare}* *{en: station}*

statsioni/statsione (sta-tsi-ó-ni) sf statsionj (sta-tsi-ónjĭ) – loclu (adãrãmintul, binaea, casa, hanea, etc.) iu yin sh-di iu fug trenurli (amãxili, aftuchinatli, etc.) tsi poartã oaminj (pãrmãtii, etc.); stashonã, stashoni, stathmo *{ro: staţie, gară}* *{fr: station, gare}* *{en: station}* § ***stashoni/stashone*** (sta-shĭó-ni) sf stashonj (sta-shĭónjĭ) – (unã cu ***statsioni***) § ***stashonã*** (sta-shĭó-nã) sf stashonj (sta-shĭónjĭ) – (unã cu ***statsioni***)

stau (stáŭ) vb I shi II stãtui (stã-túĭ), stam (stámŭ) shi stãteam (stã-teámŭ), statã (stá-tã) shi stãtutã (stã-tú-tã), stari/stare (stá-ri) shi stãteari/stãteare (stã-teá-ri) – 1: shed pri tsiva (mpadi, mprostu, etc.); escu, hiu, mi aflu; 2: astãmãtsescu di imnari; nu mi min dip di cum escu tora; shed tu-un loc, mi curdusescu, mi-ashternu; 3: bãnedz tu-un loc iu-nj trec bana (iu dormu, mãc, etc.); shed cu casa; bãnedz, cãtichisescu; (expr: stai ma nclo = mutrea-ts lucrul) *{ro: sta, (se) opri, locui}* *{fr: rester; s'arrêter; habiter}* *{en: stay; stop; reside, live at}* ex: u discusu feata sh-aflã cum stãtea (eara, s-afla) lucrul; shcurtul di minti lj-aspuni cum sta luguria; si stãteari (shideari) s-misuri peturli; stãnda s-ti mindueshti; si stãteari (astãmãtsiri) limba-a cãntariljei; earba stãtu (astãmãtsi) ta s-creascã; vimtu stãtu (astãmãtsi) ta s-batã; noi stãm (bãnãm) Sãrunã; vãrã nu-lj dzãtsea sã sta ma nclo (expr: nu-lj dãdea vãr di mãnar, si-lj dzãcã tra si-sh mutreascã huzmetea) § ***stãtut[1]*** (stã-tútŭ) adg stãtutã (stã-tú-tã), stãtuts (stã-tútsĭ), stãtuti/stãtute (stã-tú-ti) – 1: tsi shadi pi tsiva (mpadi, mprostu, tu-un loc, etc.); shidzut, curdusit, ashtirnut; 2: tsi tsãni (sta) multu chiro tu starea tu cari s-aflã; shidzut, tsãnut, dãnisit, dinãsit; 3: tsi sta (bãneadzã, sh-treatsi bana) tu-un loc (casã, iu doarmi, mãcã, bea, etc.); bãnat, cãtichisit; 4: avursit, apustusit, curmat, armas *{ro: stătut, oprit, locuit; obosit}* *{fr: resté, arrêté, habité; las, fatigué}* *{en: stayed, stopped, resided; tired}* ex: calu easti stãtut (avursit) § ***stat[1]*** (státŭ) adg statã (stá-tã), stats (státsĭ), stati/state – (unã cu ***stãtut[1]***) § ***stari[1]/stare*** (stá-ri) sf stãri (stărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sta; bãnari tu-un loc; stãteari, shideari, astãmãtsiri, cãtichisiri *{ro: acţiunea de a sta, de a (se) opri, de a locui; stare, oprire, locuire}* *{fr: action de rester; de s'arrêter; d'habiter}* *{en: action of staying; of stopping; of residing, of living at}* ex: nu eara trã stari (trã shideari, tr-astãmãtsiri, bãnari tu casã) § ***stãteari/stãteare*** (stã-teá-ri) sf stãteri (stã-térĭ) – (unã cu ***stari[1]***) § ***stãtut[2]*** (stã-tútŭ) adg stãtutã (stã-tú-tã), stãtuts (stã-tútsĭ), stãtuti/stãtute (stã-tú-ti) – tsi easti di multu chiro shi sh-ari alãxitã nustimada; tsi easti veclju sh-nu mata easti bun; tsi easti aspartu shi nu easti bun trã mãcari; aludzãt, astãljat, aspartu, tãlãit *{ro: stătut; stricat, alterat}* *{fr: rance, croupi}* *{en: spoiled, altered}* ex: apã stãtutã (veaclji, fãrã bunã nustimadã, tsi sta tu-un loc shi nu curã tu-arãu); carni stãtutã (aludzãtã, aspartã) § ***stari[2]/stare*** (stá-ri) sf stãri (stărĭ) – 1: aveari, nicuchiratã, cãtãndii; 2: catandisi, catastasi *{ro: avere, gospodărie, stare materială; stare, situaţie}* *{fr: avoir, fortune; état, situation}* *{en: property, fortune; state, siytuation}* § ***parastau*** (pá-ras-táŭ) vb I shi II parastãtui (pá-ras-tã-túĭ), parastam (pá-ras-támŭ) shi parastãteam (pá-ras-tã-teámŭ), parastatã (pá-ras-tá-tã) shi parastãtutã (pá-ras-tã-tú-tã), parastari/parastare (pá-ras-tá-ri) shi parastãteari/parastãteare (pá-ras-tã-teá-ri) – stau di-unã parti; (fig: parastau = cirshescu (tser, caftu) ca un tsiritor) *{ro: sta de o parte}* *{fr: rester à coté}* *{en: stay aside}* ex: si parasta (s-cirshascã) la ushile a lumilor § ***parastãtut*** (pá-ras-tã-tútŭ) adg parastãtutã (pá-ras-tã-tú-tã), parastãtuts (pá-ras-tã-tútsĭ), parastãtuti/parastãtute (pá-ras-tã-tú-ti) – tsi sta di-unã parti *{ro: care a stat de o parte}* *{fr: qui a resté à coté}* *{en: who stayed aside}* § ***parastat*** (pá-ras-tátŭ) adg parastatã (pá-ras-tá-tã), parastats (pá-ras-tátsĭ), parastati/parastate – (unã cu ***parastãtut***) § ***parastari/parastare*** (pá-ras-tá-ri) sf parastãri (pá-ras-tărĭ) – atsea tsi fatsi-atsel tsi parasta *{ro: acţiunea de a sta de o parte}* *{fr: action de rester à coté}* *{en: action of staying aside}* § ***parastãteari/parastãteare*** (pá-ras-tã-teá-ri) sf parastãteri (pá-ras-tã-térĭ) – (unã cu ***parastari***)

staulã (stá-u-lã) sf stauli/staule (stá-u-li) – binai i udã tu cari sh-aflã apanghiul, suntu hrãniti shi bãneadzã prãvdzãli; ahuri, damã, patos, plentsã, pleantsã *{ro: grajd}* *{fr: écurie}* *{en: stable}*

stavrait (sta-vra-ítŭ) sm stavraits (sta-vra-ítsĭ) – pulj mari tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj) njits; ornji, vultur, aito, atsirã, utã, hutcã, hutã, schiponj, ljipurar; (fig: stavrait = un tsi easti ca unã ornji, tsi easti gioni, lemargu, sharcu, etc.) *{ro: vultur auriu}* *{fr: gypaète barbu, oiseau de proie}* *{en: vulture}* ex: ca stavraitlu tsi s-toarnã la puljlji-lj dit curbai

Stavru (Sta-vrú) sm fãrã pl – a naulea mes dit an; meslu tsi s-adunã aua; Ghizmãciuni, Ayizmãciun, Ayizmãciuni, Septemvriu, Sihtemvri, Yizmãciun, Yizmãciuni, Yizmãciun *{ro: Septembrie}* *{fr: Septembre}* *{en: September}*

stavruta (sta-vru-tá) adv – vedz tu ***stãvrusescu[1]***

staxeauã (stac-seá-ũã) sf staxei (stac-séĭ) – atsea parti (cumatã) ma njicã di apã (lichid) tsi poati s-cadã singurã; chicutã, chicã, chicãturã, picã, loscut, langutã, proscut *{ro: picătură}* *{fr: goutte}* *{en: drop}* ex: nu am staxeauã (chicutã) di apã

stazmitcã (staz-mít-cã) sf vedz tu ***ftazmitcu***

stã (stă) prip – vedz tu ***strã***

Stã- sm, sf – vedz tu ***sãmtu[1]***

stãcãn (stã-căn) sm stãcãnj (stã-cănjĭ) – cãrbuni tsi ardi fãrã pirã; cumatã di lemnu tsi ardi ninga; jar, tãciuni, tucini, cirlac *{ro: tăciune}* *{fr: tison}* *{en: piece of burning wood; embers}*

stãfidã (stã-fí-dã) sf stãfidz (stã-fídzĭ) – gãrnutsã di-auã uscati (tsi s-mãcã goali, i bãgati tu mãcãruri i dultsenj); stãhidã *{ro: stafidă}* *{fr: raisin sec}* *{en: raisins}* ex: auãli s-featsirã stãfidz (s-uscarã); lj-deadi ndauã stãfidz s-lu mbuneadzã; mãca stãfidz cu niblibii § ***stãhidã*** (stã-hí-dã) sf stãhidz (stã-hídzĭ) – (unã cu ***stãfidã***) ex: s-u hrãneshti tut cu stãhidz § ***stãfidescu*** (stã-fi-dés-cu) (mi) vb IV stãfidii (stã-fi-díĭ), stãfideam (stã-fi-deámŭ), stãfiditã (stã-fi-dí-tã), stãfidiri/stãfidire (stã-fi-dí-ri) – usuc gãrnutsãli di-auã ta s-li fac stãfidz; (fig: stãfidescu = slãghescu, mi usuc, scot sufri (pi fatsã), mi fac cu sufri ca unã

stãfidã); stãfidusescu *{ro: stafidi} {fr: sécher (comme un raisin)} {en: dry (like a raisin)}* ex: si stãfidi aua pi puljitsã § ***stãfidit*** (stã-fi-dítŭ) adg stãfiditã (stã-fi-dí-tã), stãfidits (stã-fi-dítsĭ), stãfiditi/stãfidite (stã-fi-dí-ti) – tsi s-ari uscatã (ca unã stãfidã); tsi s-ari faptã ca unã stãfidã; stãfidusit *{ro: stafidit} {fr: séché (comme un raisin)} {en: dried (like a raisin)}* § ***stãfidiri/stãfidire*** (stã-fi-dí-ri) sf stãfidiri (stã-fi-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu gãrnutsãli di-auã stãfidescu; stãfidusiri *{ro: acţiunea de a (se) stafidi; stafidire} {fr: action de sécher (comme un raisin)} {en: action of drying (like a raisin)}* § ***stãfidusescu*** (stã-fi-du-sés-cu) (mi) vb IV stãfidusii (stã-fi-du-síĭ), stãfiduseam (stã-fi-du-seámŭ), stãfidusitã (stã-fi-du-sí-tã), stãfidusiri/stãfidusire (stã-fi-du-sí-ri) – (unã cu ***stãfidescu***) ex: auãli si stãfidusirã § ***stãfidusit*** (stã-fi-du-sítŭ) adg stãfidusitã (stã-fi-du-sí-tã), stãfidusits (stã-fi-du-sítsĭ), stãfidusiti/stãfidusite (stã-fi-du-sí-ti) – (unã cu ***stãfidit***) § ***stãfidusiri/stãfidusire*** (stã-fi-du-sí-ri) sf stãfidusiri (stã-fi-du-sírĭ) – (unã cu ***stãfidiri***)

stãfidescu (stã-fi-dés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***stãfidã***

stãfidhã (stã-fi-dhã) sf stãfidz (stã-fídzĭ) – unã cu ***stãfidã***

stãfidhescu (stã-fi-dhés-cu) (mi) vb IV stãfidhii (stã-fi-dhíĭ), stãfidheam (stã-fi-dheámŭ), stãfidhitã (stã-fi-dhí-tã), stãfidhiri/stãfidhire (stã-fi-dhí-ri) – unã cu ***stãfidescu***

stãfidhiri/stãfidhire (stã-fi-dhí-ri) sf stãfidhiri (stã-fi-dhírĭ) – unã cu ***stãfidiri***

stãfidhit (stã-fi-dhítŭ) adg stãfidhitã (stã-fi-dhí-tã), stãfidhits (stã-fi-dhítsĭ), stãfidhiti/stãfidhite (stã-fi-dhí-ti) – unã cu ***stãfidit***

stãfidhusescu (stã-fi-dhu-sés-cu) (mi) vb IV stãfidhusii (stã-fi-dhu-síĭ), stãfidhuseam (stã-fi-dhu-seámŭ), stãfidhusitã (stã-fi-dhu-sí-tã), stãfidhusiri/stãfidhusire (stã-fi-dhu-sí-ri) – unã cu ***stãfidusescu***

stãfidhusiri/stãfidhusire (stã-fi-dhu-sí-ri) sf stãfidhusiri (stã-fi-dhu-sírĭ) – unã cu ***stãfidusiri***

stãfidhusit (stã-fi-dhu-sítŭ) adg stãfidhusitã (stã-fi-dhu-sí-tã), stãfidhusits (stã-fi-dhu-sítsĭ), stãfidhusiti/stãfidhusite (stã-fi-dhu-sí-ti) – unã cu ***stãfidusit***

stãfidiri/stãfidire (stã-fi-dí-ri) sf – vedz tu ***stãfidã***

stãfidit (stã-fi-dítŭ) adg – vedz tu ***stãfidã***

stãfidusescu (stã-fi-du-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***stãfidã***

stãfidusiri/stãfidusire (stã-fi-du-sí-ri) sf – vedz tu ***stãfidã***

stãfidusit (stã-fi-du-sítŭ) adg – vedz tu ***stãfidã***

stãfilit (stã-flítŭ) sn – vedz tu ***stãflit***

stãflit (stã-flítŭ) sn stãfliti/stãflite (stã-flí-ti) – cumata njicã sh-cãrnoasã tsi spindzurã pristi limbã, tu partea di nãpoi a gurãljei di om; stãfilit *{ro: omuşor, epiglotă} {fr: luette, uvule} {en: uvula}* § ***stãfilit*** (stã-fi-lítŭ) sn stãfiliti/stãfilite (stã-fi-lí-ti) – (unã cu ***stãflit***)

stãhidã (stã-hí-dã) sf – vedz tu ***stãfidã***

stãhidhã (stã-hí-dhã) sf stãhidz (stã-hídzĭ) – unã cu ***stãhidã***

stãhimã (stắ-hi-mã) sf – vedz tu ***stihimã***

stãlãescu (stã-lã-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***astãsescu***

stãlãiri/stãlãire (stã-lã-í-ri) sf – vedz tu ***astãsescu***

stãlãit (stã-lã-ítŭ) adg – vedz tu ***astãsescu***

stãljari/stãljare (stã-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***astalj***

stãljat (stã-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***astalj***

stãljiturã (stã-lji-tú-rã) sf – vedz tu ***astalj***

stãmãnã (stã-mắ-nã) sf – vedz tu ***siptãmãnã***

Stã-Mãria-Atsea Marea – vedz tu ***sãmtu***[1]

Stã-Mãria-Atsea-Njica – vedz tu ***sãmtu***[1]

Stã-Mãrii/Stã-Mãrie (Stã-Mã-rí-i) – vedz tu ***sãmtu***[1]

Stãmãrii[1]***/Stãmãrie*** (Stã-mã-rí-i) – vedz tu ***sãmtu***[1]

stãmãrii[2]***/stãmãrie*** (stã-mã-rí-i) sf stãmãrii (stã-mã-ríĭ) – unã soi di agru-earbã cu tsintsi hiri (frãndzã) *{ro: un fel de iarbă} {fr: sorte d'herbe à cinq brins} {en: sort of grass with five blades}*

stãmãtiri/stãmãtire (stã-mã-tí-ri) sf – vedz tu ***astãmãtsescu***

stãmãtsescu (stã-mã-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***astãmãtsescu***

stãmãtsiri/stãmãtsire (stã-mã-tsí-ri) sf – vedz tu ***astãmãtsescu***

stãmãtsit (stã-mã-tsítŭ) adg – vedz tu ***astãmãtsescu***

stãmbãsescu (stãm-bã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***stambã***[2]

stãmbãsiri/stãmbãsire (stãm-bã-sí-ri) sf – vedz tu ***stambã***[2]

stãmbãsit (stãm-bã-sítŭ) adg – vedz tu ***stambã***[2]

stãmbusescu (stãm-bu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***stambã***[2]

stãmbusiri/stãmbusire (stãm-bu-sí-ri) sf – vedz tu ***stambã***[2]

stãmbusit (stãm-bu-sítŭ) adg – vedz tu ***stambã***[2]

stãmnar (stãm-nárŭ) sm – vedz tu ***stamnã***

stãmnici/stãmnice (stãm-ní-ci) sf – vedz tu ***stamnã***

stãmpari/stãmpare (stãm-pá-ri) sf – vedz tu ***stambã***[2]

stãmpat (stãm-pátŭ) adg – vedz tu ***stambã***[2]

stãmpedz (stãm-pédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***stambã***[2]

stãnga (stắn-ga) adv – (tu zburãrea ***a stãnga***, scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***astãnga***

stãnga (stắn-ga) adv – tu zburãrea ***a stãnga***, scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***astãnga***

stãnga*** (stắn-ga) adj – fim. di la adg. "stãngu"; vedz ***stãngu***

stãngaci (stãn-gácĭŭ) adg – vedz tu ***nastãnga***

stãngar (stãn-gárŭ) adg – vedz tu ***nastãnga***

stãngu (stắn-gu) adg – vedz tu ***nastãnga***

stãni/stãne (stắ-ni) sf – vedz tu ***stani***

stãnipsescu (stã-nip-sés-cu) vb IV stãnipsii (stã-nip-síĭ), stãnipseam (stã-nip-seámŭ), stãnipsitã (stã-nip-sí-tã), stãnipsiri/stãnipsire (stã-nip-sí-ri) – tsãn un lucru tu-un loc sigur, lu-aveglju cu angãtan, l-mutrescu ghini; pãstredz, dãnãsescu, tsãn *{ro: păstra} {fr: durer; conserver} {en: keep, conserve}* ex: yilii nu poati sã stãnipseascã (s-tsãnã); nu stãnipseashti (tsãni, dãnãseashti) fumealja § ***stãnipsit*** (stã-nip-sítŭ) adg stãnipsitã (stã-nip-sí-tã), stãnipsits (stã-nip-sítsĭ), stãnipsiti/stãnipsite (stã-nip-sí-ti) – tsi easti tsãnut ghini tu-un loc sh-mutrit cu-angãtan *{ro: păstrat} {fr: duré; conservé} {en: kept, conserved}* § ***stãnipsiri/stãnipsire*** (stã-nip-sí-ri) sf stãnipsiri (stã-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva stãnipseashti *{ro: acţiunea de a păstra} {fr: action de durer; de conserver} {en: action of keeping, of conserving}*

stãnipsiri/stãnipsire (stã-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***stãnipsescu***

stãnipsit (stã-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***stãnipsescu***

stãpitsã (stã-pí-tsã) sf stãpitsã (stã-pí-tsã) – hãlati tsi tradzi cãtrã ea agru-prici (shoarits, pulj, njits prãvdzã, etc.) tra s-lj-acatsã i s-lji vatãmã; avrohi, batã, batcã, cãpani, pãyidã, princã, pringã, scãndilii, scundilii, alats, lats, cearcu, grip; (fig: stãpitsã = tirtipi cu cari cãftãm s-lu-arãdem pri cariva (s-lji bãgãm cuvata, s-lu ncãltsãm, sã-lj trãdzem cãlupea, etc.), s-lu fãtsem tra si scoatã tu padi atseali tsi shtii, tsi featsi peascumta, etc.) *{ro: cursă} {fr: piège} {en: trap}* ex: vulpea cãt easti di shireatã, cadi tu stãpitsã (pãyidã); stãpitsa (batca, pãyida) u bãgã iu shtea cã suntu shoarits

stãpuescu (stã-pu-ĭés-cu) (mi) vb IV stãpuii (stã-pu-íĭ), stãpueam (stã-pu-ĭámŭ), stãpuitã (stã-pu-í-tã), stãpuiri/stãpuire (stã-pu-í-ri) – mi tsãn (mi cãpistrusescu) tra s-nu fac tsiva; astãmãtsescu (curmu, dãnãsescu) fãtsearea a unui lucru; cãpistrusescu, mi tsãn, astãmãtsescu, dãnãsescu, curmu, etc. *{ro: (se) stăpâni, opri} {fr: (se) maîtriser, (s')arrêter} {en: restrain oneself, stop, put brakes on}* ex: catriclu si stãpui (astãmãtsi, dãnãsi) tru loclu tsi s-cljamã Ararat; s-lu stãpueshti (s-lu-astãmãtseshti, s-lu fats s-dãnãseascã); s-nã stãpuim di (s-astãmãtsim, s-nã tsãnem di la) amãrtii; stãpuea-ti (tsãni-ti), nu ti-aspari; s-lji stãpuim di (s-lji cãpistrusim, s-lji tsãnem di la) arali lucri § ***stãpuit*** (stã-pu-ítŭ) adg stãpuitã (stã-pu-í-tã), stãpuits (stã-pu-ítsĭ), stãpuiti/stãpuite (stã-pu-í-ti) – tsi easti tsnãut di la fãtsearea a unui lucru; tsi easti astãmãtsit; tsi s-ari curmatã di la fãtsearea-a unui lucru; cãpistrusit, tsãnut, astãmãtsit, dãnãsit, curmat, etc. *{ro: stăpânit, oprit} {fr: maîtrisé, arrêté} {en: restrained, stopped}* § ***stãpuiri/stãpuire*** (stã-pu-í-ri) sf stãpuiri (stã-pu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva (si) stãpueashti *{ro: acţiunea de a (se) stăpâni, de a (se) opri; stăpânire, oprire} {fr: action de (se) maîtriser, de (s')arrêter} {en: action of restraining oneself, of stopping, of putting brakes on}*

stãpuiri/stãpuire (stã-pu-í-ri) sf – vedz tu ***stãpuescu***

stãpuit (stã-pu-ítŭ) adg – vedz tu ***stãpuescu***

stãrchescu[1] (stãr-chĭés-cu) vb IV – vedz tu ***astrãchescu***[1]

stãrchescu[2] (stãr-chĭés-cu) vb IV – vedz tu ***astrãchescu***[2]

stãrchiri[1]***/stãrchire*** (stãr-chí-ri) sf – vedz tu ***astrãchescu***[1]

stãrchiri[2]/stãrchire (stãr-chí-ri) sf – vedz tu ***astrãchescu[2]***
stãrchit[1] (stãr-chítŭ) adg – vedz tu ***astrãchescu[1]***
stãrchit[2] (stãr-chítŭ) adg – vedz tu ***astrãchescu[2]***
stãrcu (stắr-cu) sm stãrtsi (stắr-tsi) – pulj cãlitor (tsi sta veara tu locurli-a noastri ma earna s-dutsi di bãneadzã tu locurli caldi), multu mari, cu cicioari lundzi shi areapitili di-aradã di hroma-a cinushiljei; shtãrcu, shtrãc, lulec, lilec, ulalec, ulealec, ululec, uljulec, pilican *{ro: cocostârc}* *{fr: cigogne}* *{en: stork}* ex: fug shi stãrtsilj cu pãreaclja; stãrtsilj fac cuibarili sh-pi ugeachi § ***shtrãc*** (shtrãcŭ) sm shtrãts (shtrắtsĭ) – (unã cu ***stãrcu***) ex: shi shtrãtslji fug earna tu locurli caldi § ***shtãrcu*** (shtắr-cu) sm shtãrtsi (shtắr-tsi) – (unã cu ***stãrcu***)
stãrgari/stãrgare (stãr-gá-ri) sf – vedz tu ***strig***
stãrgat (stãr-gátŭ) adg – vedz tu ***strig***
stãrgu (stắr-gu) vb I – vedz tu ***strig***
stãrnut (stãr-nútŭ) vb I – vedz tu ***shtirnutedz***
stãrnutari/stãrnutare (stãr-nu-tá-ri) sf – vedz tu ***shtirnutedz***
stãrnutat (stãr-nu-tátŭ) adg – vedz tu ***shtirnutedz***
stãrutari/stãrutare (stã-ru-tá-ri) sf stãrutãri (stã-ru-tắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***stãrnutari***
stãrutat (stã-ru-tátŭ) adg stãrutatã (stã-ru-tá-tã), stãrutats (stã-ru-tátsĭ), stãrutati/stãrutate (stã-ru-tá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***stãrnutat***
stãrutedz (stã-ru-tédzŭ) vb I stãrutai (stã-ru-táĭ), stãrutam (stã-ru-támŭ), stãrutatã (stã-ru-tá-tã), stãrutari/stãrutare (stã-ru-tá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***stãrnut***
stãrxescu (stãrc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***strãxescu***
stãrxiri/stãrxire (stãrc-sí-ri) sf – vedz tu ***strãxescu***
stãrxit (stãrc-sítŭ) adg – vedz tu ***strãxescu***
stãsescu (stã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***astãsescu***
stãsiri/stãsire (stã-sí-ri) sf – vedz tu ***astãsescu***
stãsit (stã-sítŭ) adg – vedz tu ***astãsescu***
stãteari/stãteare (stã-teá-ri) sf – vedz tu ***stau***
stãtiri/stãtire (stã-tí-ri) sf – vedz tu ***staterã***
stãtut[1] (stã-tútŭ) adg – vedz tu ***stau***
stãtut[2] (stã-tútŭ) adg – vedz tu ***stau***
stãtut[3] (stã-tútŭ) sm stãtuts (stã-tútsĭ) – harea tsi-aspuni cãt di-analtu easti un lucru (om, hiintsã); boi *{ro: staturã, talie, înãlţime}* *{fr: stature, taille, hauteur}* *{en: stature, height}* ex: atsel stãtut (atsea boi, cãt analtu easti), atsea bueauã (boi ti buisiri lucri)
Stãvinjiri (Stã-ví-njirĭ) sf – vedz tu ***sãmtu[1]***
Stã-Vinjiri (Stã-ví-njirĭ) sf – vedz tu ***sãmtu[1]***
stãvrusescu[1] (stã-vru-sés-cu) (mi) vb IV stãvrusii (stã-vru-síĭ), stãvruseam (stã-vru-seámŭ), stãvrusitã (stã-vru-sí-tã), stãvrusiri/stãvrusire (stã-vru-sí-ri) – ncãrfusescu (icã l-fac si s-aduchească dip canda easti ncãrfusit) cu penuri pri crutsi *{ro: crucifica}* *{fr: crucifier}* *{en: crucify}* § ***stãvrusit[1]*** (stã-vru-sítŭ) adg stãvrusitã (stã-vru-sí-tã), stãvrusits (stã-vru-sítsĭ), stãvrusiti/stãvrusite (stã-vru-sí-ti) – tsi easti (ca) ncãrfusit pri crutsi; ncrutsiljat, ncurtsiljat, ncrutsit *{ro: crucificat}* *{fr: crucifié}* *{en: crucified}* § ***stãvrusiri[1]/stãvrusire*** (stã-vru-sí-ri) sf stãvrusiri (stã-vru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si stãvruseashti tsiva; ncrutsiljari, ncurtsiljari, ncrutsiri *{ro: acţiunea de a crucifica; crucificare, încrucişare}* *{fr: action de crucifier, de croiser}* *{en: action of crucifying, of crossing}*
stãvrusescu[2] (stã-vru-sés-cu) (mi) vb IV stãvrusii (stã-vru-síĭ), stãvruseam (stã-vru-seámŭ), stãvrusitã (stã-vru-sí-tã), stãvrusiri/stãvrusire (stã-vru-sí-ri) – 1: li bag lucrili (cicioarli, mãnjli, etc.) si sta ca unã crutsi unã cu-alantã; ncrutsiljedz, ncurtsiljedz, ncrutsescu; 2: mi-adun (mi aflu) cu cariva (acasã, n cali, etc.); dau di cariva; andãmusescu, astalj, alãhãescu, astãhisescu, tihisescu, cunushtusescu, mi-adun cu, mi aflu cu, mpichi *{ro: încrucişa, întâlni}* *{fr: croiser, rencontrer}* *{en: cross, meet}* § ***stãvrusit[2]*** (stã-vru-sítŭ) adg stãvrusitã (stã-vru-sí-tã), stãvrusits (stã-vru-sítsĭ), stãvrusiti/stãvrusite (stã-vru-sí-ti) – 1: (mãnj, cicioari, leamni, etc.) tsi suntu bãgati si sta ca unã crutsi unã cu-alantã; ncrutsiljat, ncurtsiljat, ncrutsit 2: tsi s-ari adunatã (aflatã) cu cariva; andãmusit, alãhãit, astãhisit, astãljat, cunushtusit, tihisit, mpicheat *{ro: încrucişat, întâlnit}* *{fr: croisé, rencontré}* *{en: crossed, met}* § ***stãvrusiri[2]/stãvrusire*** (stã-vru-sí-ri) sf stãvrusiri (stã-vru-sírĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu mãnjli (cicioarili, etc.) sta ca unã crutsi; ncrutsiljari, ncurtsiljari, ncrutsiri; 2: atsea tsi s-fatsi cãndu un s-aflã (s-adunã) cu cariva (n cali); andãmusiri, alãhãiri, astãhisiri, astãljari, cunushtusiri, tihisiri, mpicheari *{ro: acţiunea de a încrucişa, de a întâlni; încrucişare, întâlnire}* *{fr: action de croiser, de (se) rencontrer}* *{en: action of crossing, of meeting}* § ***stavruta*** (sta-vru-tá) adv – (shidearea-a omlui) pi cicioarli stãvrusiti (ncrutsiljati, bãgati un pisti-alantu, ca unã crutsi) *{ro: aşezare turcească}* *{fr: (seoir) les jambes croisées}* *{en: (sitting) on his crossed legs}* ex: shidea stavruta (pi cicioarli ncrutsiljati
stãvrusiri[1]/stãvrusire (stã-vru-sí-ri) sf – vedz tu ***stãvrusescu[1]***
stãvrusiri[2]/stãvrusire (stã-vru-sí-ri) sf – vedz tu ***stãvrusescu[2]***
stãvrusit[1] (stã-vru-sítŭ) adg – vedz tu ***stãvrusescu[1]***
stãvrusit[2] (stã-vru-sítŭ) adg – vedz tu ***stãvrusescu[2]***
steajer (steá-jerŭ) sm steajeri (steá-jerĭ) – parlu tsi s-bagã tu mesea di-aloni (aryi, arghii) *{ro: par plantat la mijlocul ariei de treierat}* *{fr: poteau planté au centre de l'aire}* *{en: post planted in the middle of the threshing area}*
steauã (steá-ŭã) sf steali/steale (steá-li) – luguria di pi tser cari, deadun cu luna, da lunjinã noaptea; lutseafir; (expr: 1: (ca) steauã = tsi easti mushatã ca steaua, tsi lutseashti ca unã steauã, tsi easti cu hãrli ma nsus di tuts alantsã; 2: ca unã steauã, ca mã-sa a steauãljei, ca chicatã dit steali = multu di multu mushatã; 3: steauã bunã = tihi, mirã bunã; 4: cãti steali = multi, cum suntu stealili pri tser; 5: aruc tu steali = cu mutrita la steali, caftu s-aduchescu, s-angucescu tsi va nj-adutsã bana trãninti; 6: mi-acats di steali = spun cã s-adarã alathus cãndu s-dzãtsi cã mini am faptã un lucru; dzãc cã nu easti dealihea tsi sã spuni trã mini; fac (acats) ncheari, fac hasha; 7: misur stealili = alag hulindar prit lumi fãrã s-fac tsiva ti hãiri) *{ro: stea}* *{fr: étoile}* *{en: star}* ex: s-cadã unã steauã; cãpri, cãti steali (expr: cãpri multi, cãt stealili dit tser); feata eara ca steaua (expr: multu mushatã); ma chicat dit steali (expr: ma mushat) nu putea s-aflã; nurãrli a ljei, mã-sa a steauãljei (expr: multu mushati ca dada-a stealilor); aruc (dau) tu steali (expr: caftu s-angucescu tsi va pat tu banã); ari steauã bunã (expr: ari tihi, mirã bunã); lu-afiri steaua-a lui (expr: mira-a lui atsea buna); s-amintã tu steauã bunã (expr: cu tihi); s-acatsã di steali (expr: fatsi ncheari, hasha); misurã stealili (expr: alagã prit lumi sh-nu-adarã tsiva ti hãiri) § ***steauã cu coadã*** (steá-ŭã cu coá-dã) sf steali/steale cu coadã (steá-li cu coá-dã) – unã steauã tsi nu easti ca-alanti steali cã ari unã coadã shi nu s-veadi multu chiro n tser cã treasi-agonja *{ro: cometã}* *{fr: comète}* *{en: comet}*
steauã cu coadã (steá-ŭã cu coá-dã) sf – vedz tu ***steauã***
stepsu (stép-su) sn stepsuri (stép-surĭ) – zbor (faptã, scriari, etc.) tsi easti unã abatiri (dipãrtari) di la lucrul tsi easti lugursit ca ndreptu; nstepsu, alathus, alath, lathus, ftexim, hãtai, sfalmã, eanglãshi *{ro: vinã, greşealã}* *{fr: faute, tort; délit, erreur}* *{en: fault, error}* ex: om fãrã nitsiun stepsu (nitsiunã cãbati); cari mi-aflat cu stepsu (vinã) § ***nstepsu*** (nstép-su) sn nstepsuri (nstép-surĭ) – (unã cu ***stepsu***) ex: mini avui nstepsu (stepsu) § ***stipsescu*** (stip-sés-cu) vb IV stipsii (stip-síĭ), stipseam (stip-seámŭ), stipsitã (stip-sí-tã), stipsiri/stipsire (stip-sí-ri) – am stepsu; fac alathus; escu (am) cãbati; nstipsescu, alãtipsescu, lãtipsescu, lãtãsescu, ftisescu, ftixescu *{ro: greşi, fi de vinã}* *{fr: commettre une faute; faillir}* *{en: make an error, fail}* ex: canda-lj stipsea (ftisea) dunjaea § ***stipsit*** (stip-sítŭ) adg stipsitã (stip-sí-tã), stipsits (stip-sítsĭ), stipsiti/stipsite (stip-sí-ti) – tsi fatsi alathus; tsi easti di vinã; tsi ari cãbati; nstipsit, alãtipsit, lãtipsit, lãtãsit, ftisit, ftixit *{ro: greşit, vinovat}* *{fr: qui a fauté, fautif}* *{en: who made an error, who failed}* ex: a stipsitslor preftsã lã s-aplecã narea § ***stipsiri/stipsire*** (stip-sí-ri) sf stipsiri (stip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva stipseashti (easti di vinã, ari cãbati); nstipsiri, alãtipsiri, lãtipsiri, lãtãsiri, ftisiri, ftixiri *{ro: acţiunea de a greşi; greşire, învinovăţire}* *{fr: action de commettre une faute; action de faillir}* *{en: action of making an error, of failing}* § ***nistipsit*** (ni-stip-sítŭ) adg nistipsitã (ni-stip-sí-tã), nistipsits (ni-stip-sítsĭ), nistipsiti/nis-

tipsite (ni-stip-sí-ti) – tsi nu easti stipsit; tsi nu fatsi alathus; tsi nu-ari cãbati; niftisit, niftixit *{ro: nevinovat; fãrã vinã}* *{fr: innocent, sans faute}* *{en: innocent; without error}* ex: fitica-atsea buna shi atsea nistipsita (fãrã stepsu), shi nye dinãoarã § ***nistipsiri/nistipsire*** (ni-stip-sí-ri) sf nistipsiri (ni-stip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu stipseashti; niftisiri, niftixiri *{ro: acţiunea de a nu greşi; nevinovăţie}* *{fr: action de ne pas commettre une faute; innocence}* *{en: action of not making an error; innocence}* § ***nstipsescu*** (nstip-sés-cu) vb IV nstipsii (nstip-síĭ), nstipseam (nstip-seámŭ), nstipsitã (nstip-sí-tã), nstipsiri/nstipsire (nstip-sí-ri) – (unã cu ***stipsescu***) ex: nstipsii (alãtipsii), tora tsi s-fac?; ari nstipsitã (ari faptã alatusi), tr-atsea easti arustuit § ***nstipsit*** (nstip-sítŭ) adg nstipsitã (nstip-sí-tã), nstipsits (nstip-sítsĭ), nstipsiti/nstipsite (nstip-sí-ti) – (unã cu ***stipsit***) § ***nstipsiri/nstipsire*** (nstip-sí-ri) sf nstipsiri (nstip-sírĭ) – (unã cu ***stipsiri***) § ***sterpu*** (stér-pu) sm, sf, adg strearpã (steár-pã), sterchi (stér-chi), stearpi/stearpe (steár-pi) – muljari (oai, pravdã, prici, etc.) tsi nu-ari i nu poati s-aibã njits; oai tsi nu-ari fitatã vãrnãoarã; marmarã; fig: (loc) tsi nu poati s-da vãrã biricheti *{ro: sterp, (oaie) stearpă}* *{fr: sterile, bréhaigne}* *{en: sterile, barren}* ex: tritsea pri-aclo un stirpar cu stearpili (oili tsi nu pot s-aibã njelj); amirãroanja eara stearpã (nu putea s-aibã njits) § ***stirpar*** (stir-párŭ) sm stirpari (stir-párĭ) – picurar di oi stearpi *{ro: cioban de oi sterpe}* *{fr: berger qui fait paître les brebis bréhaignes}* *{en: shepherd for the sterile sheep}* ex: tritsea pri-aclo un stirpar (picurar di oi stearpi) cu stearpili § ***stirpuescu*** (stir-pu-ĭés-cu) vb IV stirpuii (stir-pu-íĭ), stirpueam (stir-pu-ĭámŭ), stirpuitã (stir-pu-í-tã), stirpuiri/stirpuire (stir-pu-í-ri) – u fac oaea (pravda, muljarea, etc.) s-hibã stearpã; stirpescu *{ro: stârpi, deveni stearpă}* *{fr: rendre ou devenir stérile, bréhaigne}* *{en: make or become sterile, barren}* ex: oili stirpuirã (s-featsirã stearpi) § ***stirpuit*** (stir-pu-ítŭ) adg stirpuitã (stir-pu-í-tã), stirpuits (stir-pu-ítsĭ), stirpuiti/stirpuite (stir-pu-í-ti) – tsi easti faptu s-hibã sterpu; stirpit *{ro: stârpit, devenit stearpă}* *{fr: rendu ou devenu stérile, bréhaigne}* *{en: who was made or who became sterile, barren}* ex: muntsã stirpuits (gulishanj, di cari nu vedz hãiri) § ***stirpuiri/stirpuire*** (stir-pu-í-ri) sf stirpuiri (stir-pu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu stirpueshti unã feaminã (pravdã, muljari, oai, etc.); stirpiri *{ro: acţiunea de a stârpi, de a deveni stearpă; stârpire}* *{fr: action de rendre ou de devenir stérile, bréhaigne}* *{en: action of making or becoming sterile}* § ***stirpescu*** (stir-pés-cu) vb IV stirpii (stir-píĭ), stirpeam (stir-peámŭ), stirpitã (stir-pí-tã), stirpiri/stirpire (stir-pí-ri) – (unã cu ***stirpuescu***) § ***stirpit*** (stir-pítŭ) adg stirpitã (stir-pí-tã), stirpits (stir-pítsĭ), stirpiti/stirpite (stir-pí-ti) – (unã cu ***stirpuit***) § ***stirpiri/stirpire*** (stir-pí-ri) sf stirpiri (stir-pírĭ) – (unã cu ***stirpuiri***) § ***stirpuret*** (stir-pu-rétŭ) sn stirpureturi (stir-pu-ré-turĭ) – multimi (buluchi) di stearpi (oi i cãpri) *{ro: turmă de oi sau capre sterpe}* *{fr: troupeau ou nombre de brebis ou chèvres bréhaignes}* *{en: flock of sterile sheep}* ex: noi avem mash stirpuret § ***stirpuriu*** (stir-pu-ríŭ) sn stirpuriuri (stir-pu-rí-urĭ) – (unã cu ***stirpuret***) ex: pashti mash stirpuriulu

sterã (sté-rã) sf pl(?) – soi di plantã (nispusã tamam cum easti tu dictsiunarlu-al Papahagi) *{ro: un fel de plantă}* *{fr: éspèce de plante}* *{en: a plant (unspecified)}*

stereusescu (ste-re-u-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***stiriusescu***

stereusiri/stereusire (ste-re-u-sí-ri) sf – vedz tu ***stiriusescu***

stereusit (ste-re-u-sítŭ) adg – vedz tu ***stiriusescu***

sternã (stér-nã) sf sterni/sterne (stér-ni) – chelindru mari, maxus adrat tra s-tsãnã muljituri tu el (di-aradã apã, lapti, gaz, etc.) trã tsãneari tu-un loc i trã purtari dit un loc tu altu ncãrcat pri-unã aftuchinã (amaxi) mari; unã soi di groapã mari adratã tu loc (ca unã baltã, lac njic i ca unã cãzani mari di metal, cimentu, cheatrã, etc. dishcljisã prisuprã), tu cari s-adunã shi s-tsãni apã; buduvai, gurnã, hãvuzi *{ro: cisternă, bazin}* *{fr: citerne, bassin}* *{en: cistern, tank}*

stes (stésŭ) adg – vedz tu ***astingu***

sti (stí) prip – vedz tu ***strã***

stic (stícŭ) sn sticuri (stí-curĭ) – chiro multu shcurtu, cãt s-dai cu peana di oclju; stih, uritsã, stigmii, hopã, tenghi, minutã, minut; (expr: ti un stic (adv) = diunãoarã, unãshunã, dinãcali, pãnã s-ascuchi, etc.) *{ro: clipă}* *{fr: clin d'oeil, instant}* *{en: instant, moment}* ex: ãl chirdui trã un stic di oarã (unã stigmii, uritsã, minutã); tuti aesti s-featsirã ti un stic (expr: ti unã stigmii, unãshunã, pãnã s-ascuchi, etc.); un stic s-nu ai arihati; trã un stic (expr: dinãoarã) s-aflã tu lumea alantã § ***stih***[2] (stíhŭ) sn stihuri (stí-hurĭ) – (unã cu ***stic***) ex: trã un stih di oarã (expr: dinãoarã, unãshunã) pãlatea si umplu di lumi § ***stigmii/stigmie*** (stig-mí-i) sf stigmii (stig-míĭ) – (unã cu ***stic***)

sticã (stí-cã) cong (shi ***sti-cã***; ***sti cã*** dauã scrieri neaprucheati tu sistemlu-a nostru) – fure-cã, furi-cã, fur-cã, macã, s-easti cã, ma s-hibã di, cara sã, carea sã, cari sã, ma sã, ama sã, amea sã, disi, dis, si *{ro: dacă}* *{fr: si}* *{en: if}* ex: sticã (disi, macã) vidzu

sticãtoari/sticãtoare (sti-cã-toá-ri) sf – vedz tu ***stricor***

stichescu (sti-chĭés-cu) vb IV stichii (sti-chíĭ), sticheam (sti-chĭámŭ), stichitã (sti-chí-tã), stichiri/stichire (sti-chí-ri) – aruc cu dinami afoarã din gurã ascucheatlu (apa niheam muzgoasã sh-cãtivãrãoarã amisticatã cu hãrpi tsi u-am ãn gurã); ascuchi, scuchi *{ro: scuipa}* *{fr: cracher}* *{en: spit}* ex: s-nu stichi pri altu cã cadi pri tini § ***stichit*** (sti-chítŭ) adg stichitã (sti-chí-tã), stichits (sti-chítsĭ), stichiti/stichite (sti-chí-ti) – tsi easti ascucheat dit gurã; ascucheat, scucheat *{ro: scuipat}* *{fr: craché}* *{en: spit}* § ***stichiri/stichire*** (sti-chí-ri) sf stichiri (sti-chírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ascuchi, i tsiva easti ascucheat; ascucheari, scucheari *{ro: acţiunea de a scuipa}* *{fr: action de cracher}* *{en: action of spitting}*

stichiri/stichire (sti-chí-ri) sf – vedz tu ***stichescu***

stichit (sti-chítŭ) adg – vedz tu ***stichescu***

stifa (stí-fa) invar – vedz tu ***stifã***

stifaletã (sti-fa-lé-tã) sf – vedz tu ***stivalji***

stifani[1]***/stifane*** (sti-fá-ni) sf stifãnj (sti-fắnjĭ) – cãruna tsi u bagã preftul pri caplu-a gambrolui sh-a nveastãljei noauã cãndu lji ncurunã; surtseali, cãrunã, curunã, crunã; (fig: stifani (stifãnj) = ligãtura tsi u fatsi un bãrbat cu-unã muljari, dinintea-a unui preftu, dinintea-al Dumnidzã icã dinintea-a unui om di la chivernisi, tra s-bãneadzã shi si sh-facã unã fumealji deadun) *{ro: coroana ce se pune pe capul noilor căsătoriţi în timpul cununiei; căsătorie}* *{fr: couronne que l'on pose pendant le marriage réligieux sur la tête des deux époux; mariage}* *{en: crown laid by the priest over the head of the people he marries, during the religious ceremony; marriage}* ex: stifãnj (crunj) buni

stifani[2]***/stifane*** (sti-fá-ni) sf stifãnj (sti-fắnjĭ) – loclu tu cari s-bagã cãshcãvalu tra si si nvãrtushadzã *{ro: locul unde se pune caşcavalul să se întărească}* *{fr: forme de badines tressées dans laquelle on fait durcir le fromage appelé "cashcaval"}* *{en: the place where the cheese "cashcaval" is put to harden}* ex: la gãlets, lãngã stifãnj

stifã (stí-fã shi sti-fắ) invar – lucru tsi nu s-veadi; lucru tsi nu poati s-hibã vidzut; stifa, nividzut, afan, afandu, cãipi, defi, rãsãdinã, piripachi; (fig: 1: stifã = aumbra tsi-lj s-aspuni (ma nu easti dealihea) a omlui cari pistipseashti cã atsea ca aumbrã tsi veadi easti suflitlu-a unui om mortu tsi s-ari turnatã diznou pri loc; stihii, fandagmã, fantazmã, fandazmã, fantasi, scheah-tru, scheastrã, boshi; expr: 2: li fac stifã = li ljau, li fac afani, tra s-nu s-mata veadã; 3: fã-ti stifã! = fudz di-aoa s-nu mata ti ved!; s-ti lja neclu!; fã-ti defi, fã-ti cãipi, fã-ti risiti, fã-ti cusu-ri!, etc.) *{ro: invizibil}* *{fr: invisible}* *{en: invisible}* ex: stifã s-featsi (fudzi, s-featsi afan, chiru, etc.); li featsi stifã (expr: li lo, li featsi afani, nividzuti) tuti lucrili din casã; s-featsirã stifã di ntr-oclji; shi stifã s-featsi draclu § ***stifa*** (stí-fa) invar – (unã cu ***stifã***) § ***stifusescu*** (sti-fu-sés-cu) (mi) vb IV stifusii (sti-fu-síĭ), stifuseam (sti-fu-seámŭ), stifusitã (sti-fu-sí-tã), stifusiri/stifusi-re (sti-fu-sí-ri) – fac un lucru s-nu mata s-veadã (si s-chearã, si s-facã stifã, defi, afan, etc.); aspargu dip di dip un lucru tra s-nu mata armãnã tsiva di el; afãnisescu; afãnsescu, cãipusescu, cãtãstrãpsescu, prãpãdescu, sutrupsescu *{ro: dispărea, distru-ge}* *{fr: disparaître, anéantir}* *{en: disappear, annihilate}* ex: li stifusirã tuti (li featsirã stifã, nividzuti); si stifusi (s-featsi afan, fudzi) di dinintea-a mea; s-tuchirã shi sã stifusirã (s-

chirurã, s-afãnsirã) njiljli di nimalji a armãnjlor; notlu lu stifusi mash tru-unã singurã dzuã; ascundets-vã, stifusits-vã (fãtsets-vã nividzuts, afanj); grailu, ma s-gri, azbuirã, sã stifusi (chiru), nu armãni tsiva di nãs § ***stifusit*** (sti-fu-sítŭ) adg stifusitã (sti-fu-sí-tã), stifusits (sti-fu-sítsĭ), stifusiti/stifusite (sti-fu-sí-ti) – tsi s-ari faptã stifã (afan, defi, etc.); tsi s-ari aspartã sh-nu-ari armasã tsiva dip di el; afãnisit, afãnsit, cãipusit, cãtãstrãpsit, prãpãdit, sutrupsit *{ro: dispărut, distrus}* *{fr: disparu, anéanti}* *{en: disappeared, annihilated}* § ***stifusiri/stifusire*** (sti-fu-sí-ri) sf stifusiri (sti-fu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva si stifuseashti; afãnisiri; afãnsiri, cãipusiri, cãtãstrãpsiri, prãpãdiri, sutrupsiri *{ro: dispărea, distruge}* *{fr: disparaître, anéantir}* *{en: disappear, annihilate}* ex: ageaipi easti stifusirea aestã

stifusescu (sti-fu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***stifã***

stifusiri/stifusire (sti-fu-sí-ri) sf – vedz tu ***stifã***

stifusit (sti-fu-sítŭ) adg – vedz tu ***stifã***

stighmii/stighmie (stigh-mí-i) sf – vedz tu ***stic***

stigmii/stigmie (stig-mí-i) sf – vedz tu ***stic***

stih[1] (stíhŭ) sn stihuri (stí-hurĭ) – unã di-arãdzli (di zboarã) dit unã puizii i cãntic; vershã *{ro: stih, vers}* *{fr: vers}* *{en: verse}*

stih[2] (stíhŭ) sn – vedz tu ***stic***

stihari/stihare (sti-há-ri) sf stihãri (sti-hãrĭ) – stranj lungu sh-largu purtat di preftu tu bisearicã cãndu psãltiseashti *{ro: stihar}* *{fr: tunique de prêtre}* *{en: priest's tunic}*

stihii/stihie (sti-hí-i) sf – vedz tu ***stihio***

stihimã (stí-hi-mã) sf stihimi/stihime (stí-hi-mi) shi stihinj (stí-hinjĭ) – aduchirea tsi s-fatsi namisa di doi oaminj cari nu suntu sinfunj trã un lucru ca, atsel tsi nu ari ndriptati s-da tsiva (di-aradã paradz) a atsilui tsi ari ndriptati, dupã tsi va s-aflã deadun cum easti lucrul dealihea; stãhimã, basti *{ro: pariu}* *{fr: pari, gageure}* *{en: bet}* ex: io mi-acats stihimã (mi bag cu basti); avem chibapi di stihimã; ai s-bãgãm stihimã (ai s-n-acãtsãm cu basti) cã gretslji va s-mãcã chiutecã § ***stãhimã*** (stã-hi-mã) sf stãhimi/stãhime (stắ-hi-mi) shi stãhinj (stắ-hinjĭ) – (unã cu ***stihimã***)

stihio (sti-hĭó) sm stiheadz (sti-hĭádzĭ) –1: hiintsã (dit mintea-a omlui) tsi s-aspuni la oaminjlji cu mintea slabã (ma multu noaptea sh-tu locurli ermi, apãrãtsiti, fãrã oaminj), cari pistipsescu cã easti suflitlu-a unui om mortu tsi ari dipusã diznou pri loc; stihii, fandagmã, fantazmã, fandazmã, fantasi, scheahtru, scheastrã, boshi, bãbãljur; 2: hiintsã dit pãrmiti (tu pãrmitili xeani unã nãpãrticã) ghigantã sh-arauã, tsi easti di-aradã azvimtã di-un gioni aleptu; stihiu, zmeu, mostru, lamnji *{ro: fantomă, stafie, spectru; zmeu}* *{fr: fantôme. revenant, spectre; dragon fabuleux}* *{en: phantom, spectre; dragon}* ex: eara unã casã veaclji cu stihio § ***stihii/stihie*** (sti-hí-i) sf stihii (sti-híĭ) – (unã cu ***stihio***) ex: dipun hima, ca stihiili, bãiri, bãiri di cãrvãnj; itsi hoarã sh-ari stihia-a ljei cari u-aveaglji, u apãrã § ***stihiusescu*** (sti-hĭu-sés-cu) (mi) vb IV stihiusii (sti-hĭu-síĭ), stihiuseam (sti-hĭu-seámŭ), stihiusitã (sti-hĭu-sí-tã), stihiusiri/stihiusire (sti-hĭu-sí-ri) – mi fac, sh-deapoea mi-aspun (pri loc) ca unã stihii; bag tu timeljlu di-unã casã tsi s-analtsã, un om (cucot, njel, etc.) vãtãmat ca, dupã 40 di dzãli, omlu s-dipunã diznou pri loc ca unã stihii *{ro: transforma pe cineva în stafie}* *{fr: faire quelqu'un retourner sur la terre comme une fantôme, un revenant}* *{en: make someone to appear as a phantom}* ex: treili nã stihiusirã (nã stizmusirã tu timeljlu di-unã casã tra s-n-aspunem dupã 40 di dzãli ca stihii) § ***stihiusit*** (sti-hĭu-sítŭ) adg stihiusitã (sti-hĭu-sí-tã), stihiusits (sti-hĭu-sítsĭ), stihiusiti/stihiusite (sti-hĭu-sí-ti) – tsi s-ari faptã si s-aspunã ca unã stihii *{ro: devenit stafie}* *{fr: devenu revenant}* *{en: made to appear as a phantom}* § ***stihiusiri/stihiusire*** (sti-hĭu-sí-ri) sf stihiusiri (sti-hĭu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si stihiuseashti *{ro: acţiunea de a transforma pe cineva în stafie}* *{fr: action de faire quelqu'un retourner sur la terre comme une fantôme, un revenant}* *{en: action of making someone to appear as a phantom}*

stihiptu (sti-híp-tu) sm stihiptsã (sti-híp-tsã) – dureari yii shi tãljitoasã tsi ti-agudeashti iuva tu trup, dinãcali, ca unã sulã; giunglju, sulã, pundziri, amurtsãt, mãshcari, mushcari, ntsãpãturã *{ro: junghi}* *{fr: douleur soudaine et violente en un point du corps; point pleurétique}* *{en: short and sharp pain (stitch) in some part of the body}*

stihiu (sti-híŭ) sm stihii (sti-híĭ) – hiintsã dit pãrmiti (tu pãrmitili xeani unã nãpãrticã) ghigantã sh-arauã, tsi easti di-aradã azvimtã di-un gioni aleptu; stihio, zmeu, mostru, lamnji, lami *{ro: zmeu, balaur}* *{fr: dragon fabuleux}* *{en: dragon}* ex: bãna un stihiu (lamnji); nclo fug muntsãlj ca stihii (lamnji)

stihiusescu (sti-hĭu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***stihio***

stihiusiri/stihiusire (sti-hĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***stihio***

stihiusit (sti-hĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***stihio***

stil (stilŭ) sn stiluri (stí-lurĭ) – direc, stur, shtiulã, andoapir, durec, aradzim *{ro stâlp, reazem}* *{fr: pilier, poteau, soutien}* *{en: post, pole, stake, pillar, support}* ex: mãniclji ca stiluri (sturi) di bãserits

stimpinat (stim-pi-nátŭ) sm stimpinats (stim-pi-nátsĭ) – hiintsã dit pistea crishtinã cari easti ntrupusharea-a duhlui arãu (easti dushmanlu-al Dumnidzã, bãneadzã tu colasi shi easti multi ori aspus a laolui ca un om cu coarni, cu coadã, cu cupiti di pravdã, etc.); dyeavul, deaul, gheavol, drac, darac, demun, gatsal, sãtãnã, shaitan, tartacuti, triscatarat, zarzavuli, dzardzavuchi, dzardzavuli, zarzavul, carcandzal, carcalandzu, caracandzu, calacandzu, shut, curnut, atsel cu-un cicior, aclo si-lj hibã, atsel din vali, shutlu din vali, aclo sã-lj hibã, si-lj creapã numa, s-lu ncljidã loclu, atsel cu coadã, atsel cu un cornu, atsel di sum punti, etc. *{ro: diavol}* *{fr: diable}* *{en: devil}*

stimtu (stím-tu) adg – vedz tu ***astingu***

stindzeari/stindzeare (stin-dzeá-ri) sf – vedz tu ***astingu***

stindziri/stindzire (stín-dzi-ri) sf – vedz tu ***astingu***

stingãli/stingãle (stín-gã-li) sf pl(?) – shcop suptsãri sh-lungu ca di-unã palmã, pilichisit la dauãli capiti, cu cari s-agioacã ficiuritslji tu-un gioc di-a lor (iu, cu-un shcop lungu u-agudescu prota stingãlea tu-un capit tra s-u facã s-ansarã di pi loc tu vimtu shi, deapoea, s-u agudeascã dit vimtu, tra s-u aminã alargu); shcljendzã, shcljandzã, shcljengi, shcljenzã, sclenciu, ciulicã, ciulengã, cilecã, bachi; (expr: mi-adrai stingãli = biui multu sh-mi mbet di nu mata shtiu tsi fac; mi-adrai dzadã (cucutã, cãndilã, ciurla, hrup, curpit, tracã, etc.)) *{ro: ţurcă}* *{fr: bâtonnet employé dans un jeu d'enfants}* *{en: small stick of wood in a children's game (tip-cat)}* ex: n-agiucãm stingãli (ciulica); lj-adrã caplu stingãli (expr: lu mbitã multu, l-featsi dzadã)

stingu (stín-gu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***astingu***

stinuhurii/stinuhurie (sti-nu-hu-rí-i) sf stinuhurii (sti-nu-hu-ríĭ) – stari sufliteascã di niisihii, di dor, di amãrami, di nvirinari, etc.; atsea tsi-aducheashti omlu tsi s-aflã tu-unã catastasi iu nu shtii tsi s-facã; sicleti, ãngusã, angusã, ngusã, cripari, vasan, aplucusiri, etc. *{ro: mâhnire, anxietate, strâmtoare}* *{fr: angoisse, anxiété, embarras, perplexité}* *{en: anguish, distress, embarrassment, perplexity}* § ***stinuhursescu*** (sti-nu-hur-sés-cu) (mi) vb IV stinuhursii (sti-nu-hur-síĭ), stinuhurseam (sti-nu-hur-seámŭ), stinuhursitã (sti-nu-hur-sí-tã), stinuhursiri/stinuhursire (sti-nu-hur-sí-ri) – l-fac pri cariva s-hibã aplucusit di stinuhurii; lj-aduc a unui cripãri (vasani, niisihii, sicleti, angusã, etc.); siclitsescu *{ro: mâhni, strâmtora, nelinişti}* *{fr: embarrasser, inquiéter}* *{en: embarras, disturb, make someone anxious}* § ***stinuhursit*** (sti-nu-hur-sítŭ) adg stinuhursitã (sti-nu-hur-sí-tã), stinuhursits (sti-nu-hur-sítsĭ), stinuhursiti/stinuhursite (sti-nu-hur-sí-ti) – tsi ari unã sicleti, tsi ari unã-angusã; siclitsit *{ro: mâhnit, strâmtorat, neliniştit}* *{fr: embarrassé, inquiété, gêné}* *{en: embarrased, disturbed, made anxious by someone}* § ***stinuhursiri/stinuhursire*** (sti-nu-hur-sí-ri) sf stinuhursiri (sti-nu-hur-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un stinuhurseashti; siclitsiri *{ro: acţiunea de a mâhni, de a strâmtora, de a nelinişti; mâhnire, strâmtorare, neliniştire}* *{fr: action d'embarrasser, d'inquiéter}* *{en: action of embarrassing, of disturbing, of making someone anxious}*

stinuhursescu (sti-nu-hur-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***stinuhurii***

stinuhursiri/stinuhursire (sti-nu-hur-sí-ri) sf – vedz tu ***stinuhurii***

stinuhursit (sti-nu-hur-sítŭ) adg – vedz tu ***stinuhurii***
stipari/stipare (sti-pá-ri) sf stipãri (sti-pắrĭ) – soi di tserclju cunuscut sum numa stipari *{ro: cerc} {fr: cercle} {en: circle}* ex: hir di sirmã anvãrtit pri un tsercliu cunuscut sum numa stipari
stipsescu (stip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***stepsu***
stipsi/stipse (stíp-si) sf stipsuri (stíp-surĭ) – unã soi di cheatrã cu cari s-limpidzashti shi s-curã apa (stipsunerea, etc.) sh-cu cari yeatsrãlj u bagã ca yitrii (si stringã chealea, arãnjli sh-vinili di sãndzi, etc.) *{ro: piatră acră} {fr: alun} {en: alum}* ex: vãpsii cu stipsi; cu stipsi s-limpidzashti apa turburã § ***stipsuneri/stipsunere*** (stip-su-né-ri) sf stipsuneri (stip-su-nérĭ) – atsea tsiarmãni dupã tsi lã si scoati dzama cu hirbearea (chisarea, aprindearea) di poami ca purni (agru-meari, agru-gortsã, etc.), sh-tu cari armãnjlji buisescu lucri di lãnã; prishtinã, prãshtinã, prushtinã, purushtinã, bãrsii, tsipur, cumenji *{ro: borhot} {fr: marc, résidu de pommes ou de prunes ou de poires sauvages} {en: mark, residue from apples, plums, wild pears, etc.}* § ***stipsusescu*** (stip-su-sés-cu) vb IV stipsusii (stip-su-sîĭ), stipsuseam (stip-su-seámŭ), stipsusitã (stip-su-sí-tã), stipsusiri/stipsusire (stip-su-sí-ri) – dau cu stipsi tsãsãturi di lãnã cãndu li buisescu; buisescu tsãsãturi di lãnã cu hirbearea-a lor tu dzama di stipsuneri prota shi, deapoea, dupã hirbeari, cu pispilirea di pulbiri di arizari pristi tsãsãturi (tra s-nu-algheascã cu chirolu) *{ro: vopsi cu "stipsuneri"} {fr: colorer des tissus de laine dans la "stipsuneri"} {en: color wool fabric in the "stipsuneri"}* § ***stipsusit*** (stip-su-sítŭ) adg stipsusitã (stip-su-sí-tã), stipsusits (stip-su-sítsĭ), stipsusiti/stipsusite (stip-su-sí-ti) – tsi s-ari buisitã tu stipsuneri *{ro: vopsit cu "stipsuneri"} {fr: (tissu de laine) coloré dans la "stipsuneri"} {en: wool fabric colored in the "stipsuneri"}* § ***stipsusiri/stipsusire*** (stip-su-sí-ri) sf stipsusiri (stip-su-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsãsãturi di lãnã suntu buisiti cu stipsi shi stipsuneri *{ro: acţiunea de a vopsi cu "stipsuneri"} {fr: action de colorer des tissus de laine dans la "stipsuneri"} {en: action of coloring wool fabric in the "stipsuneri"}*
stipsiri/stipsire (stip-sí-ri) sf – vedz tu ***stepsu***
stipsit (stip-sítŭ) adg – vedz tu ***stepsu***
stipsuneri/stipsunere (stip-su-né-ri) sf – vedz tu ***stipsi***
stipsusescu (stip-su-sés-cu) vb IV – vedz tu ***stipsi***
stipsusiri/stipsusire (stip-su-sí-ri) sf – vedz tu ***stipsi***
stipsusit (stip-su-sítŭ) adg – vedz tu ***stipsi***
striusescu (sti-ri-u-sés-cu) (mi) vb IV stiriusii (sti-ri-u-sîĭ), stiriuseam (sti-ri-u-seámŭ), stiriusitã (sti-ri-u-sí-tã), stiriusiri/stiriusire (sti-ri-u-sí-ri) – l-fac un lucru s-hibã cama vãrtos (sãnãtos); astãsescu un lucru tu-un loc sh-lu ndreg ta s-lucreadzã cum lipseashti; nvãrtushedz *{ro: fixa, întări, consolida} {fr: fixer; affermir; consolider} {en: fix; strenghten; consolidate}* § ***stiriusit*** (sti-ri-u-sítŭ) adg stiriusitã (sti-ri-u-sí-tã), stiriusits (sti-ri-u-sítsĭ), stiriusiti/stiriusite (sti-ri-u-sí-ti) – tsi easti faptu s-hibã ma vãrtos; nvãrtushat *{ro: fixat, întărit, consolidat} {fr: fixé; affermi; consolidé} {en: fixed; strenghtened; consolidated}* § ***stiriusiri/stiriusire*** (sti-ri-u-sí-ri) sf stiriusiri (sti-ri-u-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si stiriuseashti; nvãrtushari *{ro: acţiunea de a fixa, de a întări, de a consolida; fixare, întărire, consolidare} {fr: action de fixer; d'affermir; de consolider} {en: action of fixing; of strenghtening; of consolidating}* § ***stereusescu*** (ste-re-u-sés-cu) (mi) vb IV stereusii (ste-re-u-sîĭ), stereuseam (ste-re-u-seámŭ), stereusitã (ste-re-u-sí-tã), stereusiri/stereusire (ste-re-u-sí-ri) – (unã cu ***stiriusescu***) § ***stereusit*** (ste-re-u-sítŭ) adg stereusitã (ste-re-u-sí-tã), stereusits (ste-re-u-sítsĭ), stereusiti/stereusite (ste-re-u-sí-ti) – (unã cu ***stiriusit***) § ***stereusiri/stereusire*** (ste-re-u-sí-ri) sf stereusiri (ste-re-u-sírĭ) – (unã cu ***stiriusiri***)
stiriusiri/stiriusire (sti-ri-u-sí-ri) sf – vedz tu ***stiriusescu***
stiriusit (sti-ri-u-sítŭ) adg – vedz tu ***stiriusescu***
stirnos (stir-nósŭ) adg stirnoasã (stir-noá-sã), stirnosh (stir-nóshĭ), stirnoasi/stirnoase (stir-noá-si) – (loc) tsi easti cu multi chetsrã shi sec, fãrã arburi sh-cu putsãnã earbã; chitros *{ro: pietros} {fr: pierreux et aride} {en: stony and barren}* ex: vãljurli stirnoasi (cu chetri sh-goalishi); la noi, multsã muntsã suntu stirnosh
stirpar (stir-párŭ) sm – vedz tu ***sterpu***
stirpescu (stir-pés-cu) vb IV – vedz tu ***sterpu***
stirpiri/stirpire (stir-pí-ri) sf – vedz tu ***sterpu***
stirpit (stir-pítŭ) adg – vedz tu ***sterpu***
stirpuescu (stir-pu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***sterpu***
stirpuiri/stirpuire (stir-pu-í-ri) sf – vedz tu ***sterpu***
stirpuit (stir-pu-ítŭ) adg – vedz tu ***sterpu***
stirpuret (stir-pu-rétŭ) sn – vedz tu ***sterpu***
stirpuriu (stir-pu-ríŭ) sn – vedz tu ***sterpu***
stiruvotan (sti-ru-vó-tanŭ) sn stiruvotani/stiruvotane (sti-ru-vó-ta-ni) – earbã tsi u fatsi stearpã oaea i capra tsi u mãcã *{ro: iarbă de stârpit} {fr: herbe qui rend les brebis ou les chèvres bréhaignes} {en: grass that makes sheep and goats barren}* § ***strivotan*** (stri-vó-tanŭ) sn strivotani/strivotane (stri-vó-ta-ni) – (unã cu ***stiruvotan***)
stisescu (sti-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***astãsescu***
stisidã (sti-sí-dã) sf – vedz tu ***astãsidã***
stisidhã (sti-sí-dhã) sf stisidz (sti-sídzĭ) – unã cu ***stisidã***
stisiri/stisire (sti-sí-ri) sf – vedz tu ***astãsescu***
stisit (sti-sítŭ) adg – vedz tu ***astãsescu***
stivaletã (sti-va-lé-tã) sf – vedz tu ***stivalji***
stivalji/stivalje (sti-vá-lji) sf stivãlj (sti-vắljĭ) – pãputsã cu gushi; curdelji di lustrinji; stivaletã, stifaletã, shtiflã; podimã, pudimatã, pudumatã, cizmã, cijmã, gãmashi, shtiflã; curdelji, pãputsã, puputsã, etc. *{ro: tuzluc, gheată cu gât, cizmuliţă} {fr: soulier, botte, bottine} {en: shoe, boot}* ex: cu stivãlj shi saricã lai § ***stifaletã*** (sti-fa-lé-tã) sf stifaleti/stifalete (sti-fa-lé-ti) – (unã cu ***stivalji***) ex: dauã eara cu stifaleti (curdelji di lustrinji) § ***stivaletã*** (sti-va-lé-tã) sf stivaleti/stivalete (sti-va-lé-ti) – (unã cu ***stivalji***) § ***shtiflã*** (shtíf-lã) sf shtifli/shtifle (shtíf-li) – (unã cu ***stivalji***)
stivã (stí-vã) sf stivi/stive (stí-vi) – multimi di lucri bãgati unã pisti-alantã (multili ori fãrã aradã, cãtivãrãoarã cu-aradã); stoc, stog, grãmadã, gumaradã, cup, culeu, grumbã, grumbur, grumur, suro, surii, sumãreauã *{ro: grămadă} {fr: tas, amas} {en: heap, pile, cluster}* § ***stivãsescu*** (sti-vã-sés-cu) (mi) vb IV stivãsii (sti-vã-sîĭ), stivãseam (sti-vã-seámŭ), stivãsitã (sti-vã-sí-tã), stivãsiri/stivãsire (sti-vã-sí-ri) – adun lucri tu-unã stivã *{ro: îngrămădi} {fr: (en)tasser, amasser} {en: pile up, stack}* § ***stivãsit*** (sti-vã-sítŭ) adg stivãsitã (sti-vã-sí-tã), stivãsits (sti-vã-sítsĭ), stivãsiti/stivãsite (sti-vã-sí-ti) – tsi easti adunat stog tu-unã stivã *{ro: îngrămădit} {fr: entassé, amassé} {en: piled up, stacke}* § ***stivãsiri/stivãsire*** (sti-vã-sí-ri) sf stivãsiri (sti-vã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si stivãseashti *{ro: acţiunea de a îngrămăd; îngrămădire} {fr: action de (en)tasser, d'amasser} {en: action of piling up, of stacking}*
stivãsescu (sti-vã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***stivã***
stivãsiri/stivãsire (sti-vã-sí-ri) sf – vedz tu ***stivã***
stivãsit (sti-vã-sítŭ) adg – vedz tu ***stivã***
stizmã (stíz-mã) sf stizmi/stizmã (stíz-mi) shi stizmati/stizmate (stíz-ma-ti) – partea-a casãljei (stizma tsi sta mproastã) cari disparti un udã di-alantu (icã nafoara di nãuntrul a casãljei) sh-tu cari s-aflã astãsiti multi ori firidzli shi ushli; stizmu, mur, tih, greb *{ro: perete} {fr: mur} {en: wall}* ex: stizmili-s vãpsiti; arupsim stizmili § ***stizmu*** (stíz-mu) sn stizmuri (stíz-murĭ) – (unã cu ***stizmã***) ex: stizmul di tsitati; stizmurli a casilor § ***stizmusescu*** (stiz-mu-sés-cu) vb IV stizmusii (stiz-mu-sîĭ), stizmuseam (stiz-mu-seámŭ), stizmusitã (stiz-mu-sí-tã), stizmusiri/stizmusire (stiz-mu-sí-ri) – analtsu (scol) unã stizmã; anvãrlighedz un loc cu stizmi *{ro: înzidui} {fr: dresser des murs, entourer de murs} {en: wall}* ex: yii s-u stizmuseascã; cu chetri u stizmusirã § ***stizmusit*** (stiz-mu-sítŭ) adg stizmusitã (stiz-mu-sí-tã), stizmusits (stiz-mu-sítsĭ), stizmusiti/stizmusite (stiz-mu-sí-ti) – anvãrligat di stizmã; astupat cu-unã stizmã *{ro: înzidiut} {fr: entouré de murs} {en: walled}*§ ***stizmusiri/stizmusire*** (stiz-mu-sí-ri) sf stizmusiri (stiz-mu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva easti anvãrligat di stizmã *{ro: acţiunea de a înzidui; înziduire} {fr: action d'entourer de murs} {en: action of walling}* § ***nstizmusescu*** (nstiz-mu-sés-cu) (mi) vb IV nstizmusii (nstiz-mu-sîĭ), nstizmuseam (nstiz-mu-seámŭ), nstizmusitã (nstiz-mu-sí-tã), nstizmusiri/nstizmusire (nstiz-

mu-sí-ri) – (unã cu ***stizmusescu***) ex: nstizmuseashti (analtsã stizmã deavãrliga di) uborlu ntreg; nstizmusii streahã shi feci nicã-unã odã § ***nstizmusit*** (nstiz-mu-sítũ) adg nstizmusitã (nstiz-mu-sí-tã), nstizmusits (nstiz-mu-sítsĭ), nstizmusiti/nstizmusite (nstiz-mu-sí-ti) – (unã cu ***stizmusit***) § ***nstizmusiri/nstizmusire*** (nstiz-mu-sí-ri) sf nstizmusiri (nstiz-mu-sírĭ) – (unã cu ***stizmusiri***)

stizmu (stíz-mu) sn – vedz tu ***stizmã***

stizmusescu (stiz-mu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***stizmã***

stizmusiri/stizmusire (stiz-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***stizmã***

stizmusit (stiz-mu-sítũ) adg – vedz tu ***stizmã***

stoc (stócũ) sn – vedz tu ***stog***

stofã (stó-fã) sf stofi/stofe (stó-fi) – tsãsãturã di lãnã (bumbac, mitasi, etc.), ma groasã ca pãndza, dit cari s-fac stranji (si-anvilescu scamni, etc.) *{ro: stofã} {fr: étoffe} {en: material, fabric}* § ***zofi/zofe*** (zó-fi) sf pl(?) – stofã scumpã di sirmã *{ro: stofã scumpã} {fr: étoffe de soie} {en: silk fabric}*

stog (stógũ) sn stoguri (stó-gurĭ) shi stoazi(?) (stoá-zi) – multimi di lucri bãgati unã pisti-alantã (multili ori fãrã aradã, cãtivãrãoarã cu-aradã); stoc, stivã, grãmadã, gumaradã, murmani, cup, culeu, grumbã, grumbur, grumur, suro, surii, sumãreauã; (expr: cu stog = mplin (di lucri) di nu mata ncapi altutsiva) *{ro: grămadă} {fr: tas, amas} {en: heap, pile, cluster}* ex: un stog (stivã, grãmadã) di leamni; adunati stog (deadun, grãmadã); cãdzu stog (ca tu-unã grãmadã) ãmpadi; ca stoguri (un suro) di flurii; flurii di frãndzã stoguri (grãmãdz); turmi… nã dau di lãnã stoazi (stoguri); s-adunarã furlji stog (tuts deadun, un ningã-alantu) di bãgarã Steryea ntroc; sãdii nã parti di-ayinji cu sãrmets dit Amirichii; adusi di la-ayinji sãrmets nã cherã cu stog (expr: mplinã pãn di budza-a cherãljei) § ***stoc*** (stócũ) sn stocuri (stó-curĭ) – (unã cu ***stog***) ex: stocuri (suro) di liri § ***nstog***[1] (nstógũ) (mi) vb I nstugai (nstu-gáĭ), nstugam (nstu-gámũ), nstugatã (nstu-gá-tã), nstugari/nstugare (nstu-gá-ri) – adun lucri stog (fãrã nitsiunã aradã, un pisti-alantu, ashi cum s-tihiseashti sã-nj cadã tu mãna); (mi-)adun stog; (mi-)adun guzmolj; nguzmuljedz, cuculescu *{ro: îngrămădi; (se) ghemui} {fr: empiler; pelotonner} {en: pile up; curl up}* ex: nstugarã tuti luguriili tu ubor § ***nstugat*** (nstu-gátũ) adg nstugatã (nstu-gá-tã), nstugats (nstu-gátsĭ), nstugati/nstugate (nstu-gá-ti) – tsi easti adunat stog (guzmolj); nguzmuljat, cuculit *{ro: îngrămădit; ghemuit} {fr: empilé; pelotonné} {en: piled up; curled up}* ex: nstugats (adunats, stog, gljem) di-arcoari § ***nstugari/nstugare*** (nstu-gá-ri) sf nstugãri (nstu-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva adunã lucri stog; atsea tsi s-fatsi cãndu s-adunã stog; nguzmuljari, cuculiri *{ro: acţiunea de a îngrămădi; de a (se) ghemui} {fr: action d'empiler; de pelotonner} {en: action of piling up; of curling up}* ex: dauã dzãli tsãnu nstugarea-a snochilor § ***nstog***[2] (nstógũ) adv – ca stog, ca grãmadã, etc. *{ro: grămadă} {fr: tas, amas} {en: heap, pile}* ex: featsirã nstog (ca stoguri) snochilji; eara poami nstog (ca stoglu)

stol (stólũ) sn stoluri (stó-lurĭ) – unã buluchi di ma multi pampori (di-alumtã i di emburlãchi); tuti pamporli avuti di-un stat *{ro: flotă} {fr: escadre, flotte} {en: squadron, fleet}* ex: pri amari va si s-ducã stolu

stoli/stole (stó-li) sf – vedz tu ***stulii***

stolidã (stó-li-dhã) sf stolidz (stó-lidzĭ) – vedz tu ***stulii***

stolidhã (stó-li-dhã) sf – unã cu ***stolidã***

stolizmã (stó-luz-mã) sf – vedz tu ***stulii***

stoluzmã (stó-luz-mã) sf – vedz tu ***stulii***

stomah (sto-máhũ) sn stomahuri (sto-má-hurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***stumah***

strabal (strá-balũ) adg strabalã (strá-ba-lã), strabalj (strá-baljĭ), strabali/strabale (strá-ba-li) – (un) a curi ãlj lipseashti un i ma multsã dintsã; cari easti fãrã dintsã; jimbu, jumbu, shtirbu *{ro: ştirb} {fr: à qui il manque une ou plusieurs dents} {en: toothless}*

strac (shtrácũ) sn shtratsi/shtratse (shtrá-tsi) – hãlati (cuvã) cu cari s-pruscuteashti apã *{ro: stropitoare} {fr: arrosoir} {en: watering can, sprinkler}* ex: cu un shtrac, udã florli

strahã (strá-hã) sf strehi (stréhi) – vedz tu ***streahã***

strajã (stra-jĭã) sf strãji (strắjĭ) – un (multi ori un stratiot) tsi-aveaglji tsiva (un loc, unã cali, unã-ayinji, etc.); atsea tsi fatsi cariva tsi aveaglji; avigljitor, avlighitor, vigljitor, viglã, caraulã, cãrãulã, cãrãuli, cãrãulgi, caracoli, nubici; avigljari *{ro: strajă, sentinelă} {fr: garde, sentinelle} {en: guard, sentry}* ex: njarsi pãn di straja-a lui; va si-lj shadã strajã (va shi-lj shadã cãrãuli, va lu-aveaglji); strajã (avigljari) la oclji shi la gurã § ***strãjar*** (strã-jĭárũ) sm strãjari (strã-jĭárĭ) – unã soi di stratiot tsi aveaglji ledzli-a statlui shi fatsi lucrul di pulits tu-unã hoarã (cãsãbã, etc.); gindar, geandar, jandar, gindãrmã *{ro: sergent de oraş} {fr: gendarme gardien} {en: policeman, militiaman}*

stranj (stránjĭũ) sn stranji/stranje (strá-nji) – zbor cu cari s-aducheashti itsi nviscãmindu cu cari si nveashti omlu; strãnot, strãnush, stoli, custumi, alãxãmintu, nviscãmindu, nvishmintu, viscãmindu, vistãmintu, vishtimintu, etc.; (expr: 1: stranjili nu mi ncap (di harauã) = mi hãrsescu multu di multu; nu shtiu tsi s-fac di-ahãntã harauã; 2: stranji strimti = stranji strimti ca-atseali dit Ivropi, stranji ivrupineshti; 3: stranji huryiteshti = stranji fapti di-unã soi di tsãsãturã groasã di lãnã (pustavi, shiac, abã) purtati di-aradã di huryeats) *{ro: strai, haină} {fr: habit} {en: clothes}* ex: stranjlu fatsi omlu; stranjili nji si sufinarã, ncriminirã; apa cu cari mulja ea stranjili eara sãpunoasã; ari multi stranji, di s-alãxeashti cati dzuã; lj-adusi stranji strimti (expr: stranji ivrupineshti) dit Armãnii; avea bãgatã stranji di preftu, cã psãltisea tu bisearicã § ***strãnot*** (strã-nótũ) sn strãnoti/strãnote (strã-nó-ti) – (unã cu ***stranj***) § ***strãnush*** (strã-núshĭũ) sn strãnushi/strãnushe (strã-nú-shi) – stranj njic ti ficiurits i fititsi *{ro: hăinuţă} {fr: petit vêtement pour les enfants} {en: children's clothes}* ex: eara nviscutã cu strãnushi di hrisafi § ***strãnjiu*** (strã-njíũ) sm fãrã pl – multimi di stranji; strãnjiriu *{ro: îmbrăcăminte multă} {fr: quantité, nombre de vêtements} {en: multitude of clothes}* § ***strãnjiriu*** (strã-nji-ríũ) sm fãrã pl – (unã cu ***strãnjiu***)

strat[1] (strátũ) sn straturi (strá-turĭ) – aradã di lucri tsi s-aflã bãgati deadun ca un petur pristi alti (icã sum alti) arãdz; aradã, petur, plasã *{ro: strat} {fr: lit, couche, strate} {en: stratum}*

strat[2] (strátũ) sn straturi (strá-turĭ) – partea di lemnu cu cari sã ndrupashti tufechea (di umirlu-a omlui) cãndu easti aminatã; cundac, cundachi *{ro: pat de puşcă} {fr: crosse d'un fusil} {en: butt of rifle}*

stratigho (stra-ti-ghó) sm stratighadz (stra-ti-ghádzĭ) – unã cu ***stratigo***

stratigo (stra-ti-ghó) sm – vedz tu ***strato***

stratiot (stra-ti-ótũ) sm – vedz tu ***strato***

strato (stra-tó) sn stratevmati/stratevmate (stra-tév-ma-ti) – ceatã di oaminj (di-a statlui), ghini armãtusits, a curi lucru easti apãrarea-a laolui (a statlui); oasti, ascheri *{ro: armată} {fr: armée} {en: army}* § ***stratiot*** (stra-ti-ótũ) sm stratiots (stra-ti-ótsĭ) – tinir armãtusit tsi fatsi parti dit strato; aschirlã, ascherli, suldat, ustash, nizam *{ro: soldat} {fr: soldat} {en: soldier}* § ***stratigo*** (stra-ti-ghó) sm stratigadz (stra-ti-ghádzĭ) – cap di ma mãrlji dit strato *{ro: general} {fr: général} {en: general}*

straush (stra-úshĭũ) sm – vedz tu ***aush***

strã (strắ) prip – stã, stri, sti, pri, pi, pristi, pisti, prisuprã, pisuprã, ma nsus di, trã, ti, etc.; (expr: 1: l-dau strã zvercã = ascap di el, ãl vindu, etc.; 2: mi aflu strã cicior = hiu etim s-fac un lucru, s-mi-alumtu, etc.) *{ro: deasupra, pe, peste} {fr: sur, au-dessus} {en: on, upon, over, towards}* ex: mãnãstirea eara strã (pristi, tu-un loc ma nsus di) hoarã; agiumsi strã hoarã (prisuprã-a hoarãljei); sum cali shi strã (pristi) cali; borgi strã (pisti) borgi; va s-hibã strã (trã) noi mãrturii; strã (pisuprã di, ma nsus di) casa-a noastrã, easti a voastrã; tadi nu easti aush, ni strãaush (pristi misurã, multu aush); aushlu aestu easti strã (pristi misurã di, multu) avut; strã (ma nsus) turãshtili al Siferi; cuclu sh-cãntã strã (nsus la) fãntãnj; cãtã frãndzã-s strã (nsus tu) curii § ***stã*** (stắ) prip – (unã cu ***strã***) ex: hoara sã nvilea tu loc cu muntili stã (pristi) nãsã; vap! stã gãljinã vap! § ***stri*** (strí) prip – (unã cu ***strã***) ex: stri (pristi, ma nsus di) casa-a noastrã; suntu-atselj ma lailji dit stri (pisti) loc; stri (pi, pristi) tsi s-lji talj?; cu tuti hãrli stri (pi) nãsã; feata di stri (pisti) ushi § ***sti*** (stí)

prip – (unã cu ***strã***) ex: s-alinã sti (pisti) ushi; s-alinã sti (pi) alun; cãntã un cuc sti (pi bisearica) Stã-Mãrii; cu coasa sti (pisti) anumir; moi, tini di sti (pri) cirdachi!; strigã di sti (pi) balconi; mushutetsli di sti (pristi) loc; stai sti (pi) cheatrã; s-moarã sti (ti, trã) nã chicã di apã; nimal shidzush sti (pi) apã aratsi; li deadi sti (pristi) zvercã a oilor (expr: li vindu); s-aflarã sti cicior (expr: etinj trã alumtã, si s-ducã, s-facã tsiva)

strãaush (strã-a-úshĭŭ) sm – vedz tu ***aush***

strãbat (strã-bátŭ) vb III shi II strãbãtui (strã-bã-túĭ), strãbãteam (strã-bã-teámŭ), strãbãtutã (strã-bã-tú-tã), strãbatiri/strãbatire (strã-bá-ti-ri) shi strãbãteari/strãbãteare (strã-bã-teá-ri) – trec (imnu, alag) prit tsiva; intru ahãndos tu tsiva; fac guvã tu-un lucru; bag unã hãlati cu mithcã (cãtsut, sãitã, etc.) tu-un lucru pãnã treatsi di partea-alantã; stribat, pitrundu, spitrundu, spritundu, intru, cãrtiljedz, ampihiur, mpihiur, mpihior; (fig: mi strãbati (njilã, dureari, vreari, etc.) = aduchescu multã njilã, dureari, vreari, etc.) *{ro: străbate}* *{fr: traverser, pénétrer}* *{en: traverse, go through}* ex: cu mintea tu-unã minutã stribãtem (tritsem prit) muntsã sh-vãljuri; cai poati sã stribatã (pitrundã) prit ahãtã ghimtã?; apa strãbãtu (tricu) prit mur; tsi jali-nj ti strãbati? (fig: nj-ti pitrundi?); mi strãbãtu (fig: aduchescu multu, mi pitrumsi) arcoarea § ***strãbãtut*** (strã-bã-tútŭ) adg strãbãtutã (strã-bã-tú-tã), strãbãtuts (strã-bã-tútsĭ), strãbãtuti/strãbãtute (strã-bã-tú-ti) – tsi ari tricutã prit tsiva; tsi easti tricut di cariva; tsi ari intratã ahãndos tu tsiva; tu cari ari intratã cariva; stribãtut, pitrumtu, pitrumsu, pitrundat, spitrumtu, spitrumsu, spitrundat, spritumtu, spritumsu, spritundat, intrat, cãrtiljat, ampihiurat, mpihiurat *{ro: străbătut}* *{fr: pénétré, traversé}* *{en: gone through}* § ***strãbatiri¹/strãbatire*** (strã-bá-ti-ri) sf strãbatiri (strã-bá-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pitrundi tsiva; stribatiri, strãbãteari, stribãteari, pitrundiri, pitrundeari, pitrundari, pitrundzeari, spitrundiri, spitrundeari, spitrundari, spritrundiri, spritundeari, spritundari, intrari, cãrtiljari, ampihiurari, mpihiurari *{ro: acţiunea de a străbate; străbatere}* *{fr: action de traverser, de pénétrer}* *{en: action of traversing, of going through}* § ***strãbãteari¹/strãbãteare*** (strã-bã-teá-ri) sf strãbãteri (strã-bã-té-ri) – (unã cu ***strãbatiri***) § ***strãbatiri²/strãbatire*** (strã-bá-ti-ri) sf strãbatiri (strã-bá-tirĭ) – lãngoari tsi-l fatsi omlu si s-ducã shi s-easã nafoarã (si s-cacã) multu moali (ca apa) sh-tut chirolu; strãbãteari, stribatiri, stribãteari, cufoari, diarii, surdisiri, tartacutã, spriimnari, ishiri, urdinari, urdinat *{ro: diaree}* *{fr: diarrhée}* *{en: diarrhea}* § ***strãbãteari²/strãbãteare*** (strã-bã-té-ri) sf strãbãteri (strã-bã-teá-ri) – (unã cu ***strãbatiri²***) § ***stribat*** (stri-bátŭ) vb III shi II stribãtui (stri-bã-túĭ), stribãteam (stri-bã-teámŭ), stribãtutã (stri-bã-tú-tã), stribatiri/stribatire (stri-bá-ti-ri) shi stribãteari/stribãteare (stri-bã-teá-ri) – (unã cu ***strãbat***) § ***stribãtut*** (stri-bã-tútŭ) adg stribãtutã (stri-bã-tú-tã), stribãtuts (stri-bã-tútsĭ), stribãtuti/stribãtute (stri-bã-tú-ti) – (unã cu ***strãbãtut***) § ***stribatiri¹/stribatire*** (stri-bá-ti-ri) sf stribatiri (stri-bá-tirĭ) – (unã cu ***strãbatiri¹***) § ***stribãteari¹/stribãteare*** (stri-bã-teá-ri) sf stribãteri (stri-bã-térĭ) – (unã cu ***strãbatiri¹***) § ***stribatiri²/stribatire*** (stri-bá-ti-ri) sf stribatiri (stri-bá-tirĭ) – (unã cu ***strãbatiri²***) § ***stribãteari²/stribãteare*** (stri-bã-teá-ri) sf stribãteri (stri-bã-térĭ)– (unã cu ***strãbatiri²***)

strãbatiri¹/strãbatire (strã-bá-ti-ri) sf – vedz tu ***strãbat***

strãbatiri²/strãbatire (strã-bá-ti-ri) sf – vedz tu ***strãbat***

strãbãshinã (strã-bã-shí-nã) sf strãbãshinj (strã-bã-shínjĭ) – partea dit truplu a omlui (ma nghios di mesi) iu s-aflã matsãli; buric, bãric, bric, bicã, fuljinã, foali, pãntic, pãnticã, plãsturã, prãsturã, schimbe, strãbishinã *{ro: burtă}* *{fr: ventre, panse}* *{en: belly, abdomen}* ex: lj-u deadi tu strãbãshinã (pãntica) cu cutsutlu shi-lj virsã matsãli § ***strãbishinã*** (strã-bi-shí-nã) sf strãbishinj (strã-bi-shínjĭ) – (unã cu ***strãbãshinã***)

strãbãteari¹/strãbãteare (strã-bã-teá-ri) sf – vedz tu ***strãbat***

strãbãteari²/strãbãteare (strã-bã-teá-ri) sf – vedz tu ***strãbat***

strãbãtut (strã-bã-tútŭ) adg – vedz tu ***strãbat***

strãbishinã (strã-bi-shí-nã) sf – vedz tu ***strãbãshinã***

strãchescu¹ (strã-chĭés-cu) vb IV – vedz tu ***astrãchescu¹***

strãchescu² (strã-chĭés-cu) vb IV – vedz tu ***astrãchescu²***

strãchiri¹/strãchire (strã-chí-ri) sf – vedz tu ***astrãchescu¹***

strãchiri²/strãchire (strã-chí-ri) sf – vedz tu ***astrãchescu²***

strãchit¹ (strã-chítŭ) adg – vedz tu ***astrãchescu¹***

strãchit² (strã-chítŭ) adg – vedz tu ***astrãchescu²***

strãchiturã¹ (strã-chi-tú-rã) sf – vedz tu ***astrãchescu¹***

strãchiturã² (strã-chi-tú-rã) sf – vedz tu ***astrãchescu²***

strãgã (strắ-gã) sf – vedz tu ***strungã***

strãgljat (strã-gljĭátŭ) sn – vedz tu ***strãgljatã***

strãgljatã (strã-gljĭá-tã) sf strãgljets (strã-gljĭétsĭ) – cash proaspit dit cari nu-lj si-ari ninga stricuratã tut dzãrlu; strãgljat *{ro: brânză proaspătă nefiltrată pentu zerul ei}* *{fr: fromage frais qui n'est pas encore filtré entièrement de son petit-lait}* *{en: fresh cheese unfiltered entirely of its whey}* ex: ***strãgljat*** (strã-gljĭátŭ) sn strãgljets (strã-gljĭétsĭ) – (unã cu ***strãgljatã***)

strãjar (strã-jĭárŭ) sm – vedz tu ***strajã***

strãmari/strãmare (strã-má-ri) sf – vedz tu ***tramã***

strãmat (strã-mátŭ) adg – vedz tu ***tramã***

strãmãturã (strã-mã-tú-rã) sf – vedz tu ***tramã***

strãmbari/strãmbare (strãm-bá-ri) sf – vedz tu ***strãmbu¹***

strãmbat (strãm-bátŭ) adg – vedz tu ***strãmbu¹***

strãmbãtati/strãmbãtate (strãm-bã-tá-ti) sf – vedz tu ***strãmbu¹***

strãmbãturã (strãm-bã-tú-rã) sf – vedz tu ***strãmbu¹***

strãmbeatic (strãm-beá-tic) sf – vedz tu ***strãmbu¹***

strãmbu¹ (strắm-bu) adg (shi adv) strãmbã (strắm-bã), strãnghi (strắn-ghi), strãmbi/strãmbe (strắm-bi) – tsi nu easti ndreptu; tsi easti nduplicat, turnat, shutsãt di-unã parti i di altã; tsi s-apleacã, sã ncljinã shi nu sta ndreptu; shutsãt, nduplicat; (ca adv) anapuda (fig: 1: strãmbu = (i) (om) anapud, nindreptu; (ii) (om) ncusurat, adunat, gribuit; (iii) (om) tsi shcljoapicã; (iv) (giurat) minciunos; etc.; expr: 2: u bag (cãciula) strãmbã = nu mi mealã dip di tsi va si s-facã, nu-am dip ananghi, nu-lj trag gailelu) *{ro: strâmb}* *{fr: tordu, qui n'est pas droit}* *{en: not straight, twisted, crooked}* ex: leamnili aesti suntu strãmbi (nu suntu ndreapti) sh-nu suntu buni trã duretsi; caprã cu coarni strãmbi (shutsãti); calea pri cari va imnãm easti strãmbã (shutsãtã); easti un om strãmbu (fig: anapud, nindreptu); strãnghilj (fig: nindreptsãlj, tsi nu lj-arãseashti ndriptatea) va s-hibã pidipsits; omlu strãmbu (fig: anapud) easti ca lemnul strãmbu (tsi nu easti ndreptu, easti shutsãt); fui giudicat cu agiurat strãmbu (fig: minciunos); nu ti-aspari, bagã-u strãmbã (expr: s-nu-ai dip ananghi, nu va s-pats tsiva); giudicã strãmbu (ca adv: nindreptu, fãrã s-aibã ndriptati) shi-nj loarã tutã tutiputa; acãtsã sã-lj si ducã strãmbu (ca adv: anapuda); cãlcash strãmbu (anapuda) § ***strãmbu²*** (strắm-bu) (mi) vb I strãmbai (strãm-báĭ), strãmbam (strãm-bámŭ), strãmbatã (strãm-bá-tã), strãmbari/strãmbare (strãm-bá-ri) – 1: l-fac un lucru (lu nduplic, l-shuts, etc.) tra s-nu mata hibã ndreptu; min narea (budzãli, caplu) tra s-fac seamni cu fatsa cã tsiva nu mi-arãseashti; nduplic, shuts; 2: nu mi-arãseashti tsiva shi nu voi ta si s-facã; escu contra, cãrshilãtescu, mi ncustedz; 3: alãxescu calea sh-nu mi duc pi-atsea di-aradã; mi abat, pãrmãsescu, pãrmãrãsescu (di cali); 4: lj-fac a unui unã nindriptati; (expr: strãmbu narea (budzãli) = (i) nu mi-arãseashti tsi ved i tsi avdu, mi cãrteashti; (ii) stau ca pi ndauã cã nu shtiu tsi s-fac; fac nãji, shuvãescu, frãngu coasti) *{ro: strâmba, se opune, se abate (de la drum), nedreptăţi}* *{fr: tordre, courber, plier; opposer; dévier (chemin); faire du tort}* *{en: twist, curb, bend; oppose; bypass (road); wrong}* ex: pomlu si strãmbã (s-apleacã, si nduplicã) di multi poami tsi ari; vearga si strãmbã (si nduplicã); s-nu strãnghi dip calea (s-nu ti abats dip dit cali); cãrvanea s-alinã, strãmbãndalui (alãxindalui, abãtãnda-si, pãrmãsindalui di) calea goalã, chitroasã; armãnlu strãmbã narea (expr: fatsi mutri, fatsi nãji); u vedz cã strãmbã narea (expr: cã fatsi mutri, cã shuvãeashti, cã taha nu shtii cum s-facã); tsi strãnghi narea? (expr: tsi shuvãeshti?, tsi stai di ti mindueshti?, tsi-ashteptsã?); tuts oaspitslji strãmbarã budzãli (expr: nu lj-arãsirã, lj-cãrtirã atseali tsi vidzurã i avdzãrã); a tsia, ma s-tsã strãmbu (ma s-tsã fac nindriptati); el totna strãmbã (easti contra, cãrshitãteashti) § ***strãmbat*** (strãm-bátŭ) adg strãmbatã (strãm-bá-tã), strãmbats (strãm-bátsĭ), strãmbati/strãmbate (strãm-bá-ti) – 1: tsi easti faptu (nduplicat, shutsãt, etc.) tra s-nu mata hibã

ndreptu; nduplicat, shutsãt; 2: (lucru) trã cari cariva easti contra (si ncusteadzã, cãrshilãteashti); ncustat, cãrshilãtit; 3: tsi s-ari abãtutã dit unã cali; abãtut, pãrmãsit, pãrmãrãsit; 4: tsi-lj si featsi unã nindriptati {ro: strâmbat, opus, abătut, nedreptăţit} {fr: tordu, courbé, plié; opposé; dévié (chemin); à qui on a fait du tort} {en: twisted, curbed, bent; opposed; bypassed (road); wronged} § ***strãmbari/strãmbare*** (strãm-bá-ri) sf strãmbãri (strãm-bắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si strãmbã tsiva; nduplicari, shutsãri; ncustari, cãrshilãtiri; abatiri, pãrmãsiri, pãrmãrãsiri {ro: acţiunea de a strâmba, de a se opune, de a se abate (de la drum), de a nedreptăţi; strâmbare, opunere, abatere, nedreptăţire} {fr: action de tordre, de courber, de plier; d'opposer; de dévier (chemin); de faire du tort} {en: action of twisting, of curbing, of bending; of opposing; of bypassing (road); of wronging} § ***strãmbãturã*** (strãm-bã-tú-rã) sf strãmbãturi (strãm-bã-túrĭ) – atsea tsi-armãni di s-veadi dupã tsi si strãmbã cariva; strãmbari {ro: strâmbătură} {fr: tortuosité, grimace} {en: crookedness, grimace} ex: strãmbãturli (strãmbãrli) a ljei tsã fac agunos § ***strãmbãtati/strãmbãtate*** (strãm-bã-tá-ti) sf strãmbãtãts (strãm-bã-tắtsĭ) – strãmbeatic, nindriptati, nidriptati, adichii, apadichii, hilieti {ro: nedreptate} {fr: injustice} {en: injustice} ex: pi strãmbãtati (pi nidreptu); nu u voi strãmbãtatea (nindriptatea); nj-featsi nã strãmbãtati (nindriptati, adichii) mari, ma Dumnidzã cari veadi tuti va s-nj-agiutã sh-a njia § ***strãmbeatic*** (strãm-beá-tic) sf strãmbeatitsi/strãmbeatitsi (strãm-beá-ti-tsi) – (unã cu ***strãmbãtati***) § ***parastrãmbu***[1] (pá-ra-strắm-bu) adg (shi adv) parastrãmbã (pá-ra-strắm-bã), para-strãnghi (pá-ra-strắn-ghi), parastrãmbi/parastrãmbe (pá-ra-strắm-bi) – tsi easti multu strãmbu; tsi easti strãmbu ma multu dicãt lipseashti {ro: prea strâmb; prea sucit} {fr: trop tordu} {en: too twisted, too crooked} § ***parastrãmbu***[2] (pá-ra-strắm-bu) (mi) vb I parastrãmbai (pá-ra-strãm-báĭ), parastrãmbam (pá-ra-strãm-bámŭ), parastrãmbatã (pá-ra-strãm-bá-tã), para-strãmbari/parastrãmbare (pá-ra-strãm-bá-ri) – l-fac un lucru (lu nduplic, l-shuts, etc.) tra s-hibã multu strãmbu (ma strãmbu di cum lipseashti s-hibã) {ro: strâmba prea mult} {fr: tordre trop} {en: twist too much, bend too much} § ***parastrãmbat*** (pá-ra-strãm-bátŭ) adg parastrãmbatã (pá-ra-strãm-bá-tã), parastrãmbats (pá-ra-strãm-bátsĭ), parastrãmbati/parastrãm-bate (pá-ra-strãm-bá-ti) – tsi s-ari strãmbatã multu {ro: strâmbat prea mult} {fr: trop tordu} {en: twisted too much, bent too much} § ***parastrãmbari/parastrãmbare*** (pá-ra-strãm-bá-ri) sf parastrãmbãri (pá-ra-strãm-bắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti parastrãmbat {ro: acţiunea de a strâmba prea mult} {fr: action de tordre trop} {en: action of twisting too much, of bending too much}

strãmbu[2] (strắm-bu) (mi) vb I – vedz tu ***strãmbu***[1]

strãmbu[3] (strắm-bu) sn strãmburi (strắm-burĭ) – lãngoari di oi (acãtsatã di oili tsi pascu unã soi di earbã nfãrmãcoasã) {ro: boală ovină} {fr: maladie des moutons} {en: sheep illness}

strãmburari/strãmburare (strãm-bu-rá-ri) sf – vedz tu ***strimburari***

strãmedz (strã-médzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***tramã***

strãmljoarã (strãm-ljĭoa-rã) sf strãmljoari/strãmljoare (strãm-ljĭoá-ri) – oai tsi fitã dauã ori; oai strifã, strãnjiljoarã {ro: oaie care a fătat de două ori} {fr: brebis qui a mis bas deux fois} {en: sheep that gave birth twice} § ***strãnjiljoarã*** (strã-nji-ljĭoá-rã) sf strãnjiljoari/strãnjiljoare (strã-nji-ljĭoá-ri) – (unã cu ***strãmljoarã***)

strãmljoarã* (strãm-ljĭoa-rã) sf – fimininlu di la zborlu "strãm-ljor"; vedz ***strãmljor***

strãmljor (strãm-ljĭórŭ) sm, sf strãmljoarã (strãm-ljĭoá-rã), strãmljori (strãm-ljĭórĭ), strãmljoari/strãmljoare (strãm-ljĭoá-ri) – njel di doi anj; strifã, shtrãpori {ro: mior de doi ani} {fr: mouton agé de deux ans} {en: two year old lamb} § ***strãnjiljor*** (strã-nji-ljĭórŭ) sm, sf strãnjiljoarã (strã-nji-ljĭoá-rã), strãnjiljori (strã-nji-ljĭórĭ), strãnjiljoari/strãnjiljoare (strã-nji-ljĭoá-ri) – (unã cu ***strãmljor***)

strãmtu[1] (strắm-tu) adg – vedz tu ***strimtu***[1]

strãmtu[2] (strắm-tu) adg – vedz tu ***stringu***

strãmturã (strãm-tú-rã) sf – vedz tu ***strimtu***[1]

strãmut (strã-mútŭ) (mi) vb I – vedz tu ***mut***[2]

strãmutari/strãmutare (strã-mu-tá-ri) sf – vedz tu ***mut***[2]

strãmutat (strã-mu-tátŭ) adg – vedz tu ***mut***[2]

strãmuxescu (strã-muc-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***strimuxescu***

strãmuxiri/strãmuxire (strã-muc-sí-ri) sf – vedz tu ***strimuxescu***

strãmuxit (strã-muc-sítŭ) adg – vedz tu ***strimuxescu***

strãndzeari/strãndzeare (strin-dzeá-ri) sf – vedz tu ***stringu***

strãndziri/strãndzire (strắn-dzi-ri) sf – vedz tu ***stringu***

strãngu (strắn-gu) (mi) vb III shi II – vedz tu ***stringu***

strãngulsescu (strãn-gul-sés-cu) (mi) vb IV strãngulsii (strãn-gul-síĭ), strãngulseam (strãn-gul-seámŭ), strãngulsitã (strãn-gul-sí-tã), strãngulsiri/strãngulsire (strãn-gul-sí-ri) – nji sã shutsã ncljiitura (prinodlu, clidusea) di la cicior (dzinuclju, cot, brats, mãnã, etc.) lucru tsi doari multu; nj-u scosh mãna (ci-ciorlu, anumirlu, etc.); nj-easi un os dit loclu iu s-aflã tu ncljii-turã; cluzunescu {ro: scrânti} {fr: (se) donner une entorse, luxer, fouler} {en: sprain, strain, wrench} ex: nj-si strãngulsi (nj-scosh, nj-inshi, s-cluzuni) mãna § ***strãngulsit*** (strãn-gul-sítŭ) adg strãngulsitã (strãn-gul-sí-tã), strãngulsits (strãn-gul-sítsĭ), strãngulsiti/strãngulsite (strãn-gul-sí-ti) – (mãna ciciorlu, umirlu, cotlu, etc.) tsi s-ari shutsãlã la unã clidurã, icã-ari ishitã dit loc; cluzunit {ro: scrântit} {fr: qui s-est donné une entorse, luxé, foulé} {en: sprained, strained, wrenched} § ***strãngulsi-ri/strãngulsire*** (strãn-gul-sí-ri) sf strãngulsiri (strãn-gul-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu shi strãngulseashti ciciorlu (mãna, bratslu, etc.); cluzuniri {ro: acţiunea de a-şi scrânti ceva; scrântire} {fr: action de (se) donner une entorse, de luxer, de fouler; foulure, entorse} {en: action of spraining, of straining, of wrenching; sprain, wrench}

strãngulsiri/strãngulsire (strãn-gul-sí-ri) sf – vedz tu ***strãngulsescu***

strãngulsit (strãn-gul-sítŭ) adg – vedz tu ***strãngulsescu***

strãnipot (strã-ni-pótŭ) sm, sf – vedz tu ***nipot***

strãnjiljoarã (strã-nji-ljĭoá-rã) sf – vedz tu ***strãmljoarã***

strãnjiljor (strã-nji-ljĭórŭ) sm, sf – vedz tu ***strãmljor***

strãnjiriu (strã-nji-ríŭ) sm – vedz tu ***stranj***

strãnjiu (strã-njíŭ) sm – vedz tu ***stranj***

strãnot (strã-nótŭ) sn – vedz tu ***stranj***

strãnush (strã-núshĭŭ) sn – vedz tu ***stranj***

strãnut (strã-nútŭ) vb I – vedz tu ***shtirnutedz***

strãnutari/strãnutare (strã-nu-tá-ri) sf – vedz tu ***shtirnutedz***

strãnutat (strã-nu-tátŭ) adg – vedz tu ***shtirnutedz***

strãoclju (strã-ó-cljĭu) sm – vedz tu ***oclju***

strãpap (strã-pápŭ) sm – vedz tu ***pap***[1]

strãpãrinti/strãpãrinte (strã-pã-rín-ti) sm – vedz tu ***pãrinti***[1]

strãpii/strãpie (strã-pí-i) sf strãpii (strã-píĭ) – vedz tu ***astrãpii***

strãpumtu (strã-púm-tu) adg – vedz tu ***strãpungu***

strãpundziri/strãpundzire (strã-pún-dzi-ri) sf – vedz tu ***strãpungu***

strãpungu (strã-pún-gu) (mi) vb III strãpumshu (strã-pum-shĭu), strãpundzeam (strã-pun-dzeámŭ), strãpumtã (strã-púm-tã), strãpundziri/strãpundzire (strã-pún-dzi-ri) – trec prit tsiva; intru tu tsiva; fac guvã tu-un lucru; bag unã hãlati cu mithcã (cãtsut, sãitã, etc.) tu truplu-a unui om (lucru) pãnã treatsi di partea-alantã; spitrundu, spritundu, cãrtiljedz, ampihiur, mpihiur, mpihior, strãbat, stribat {ro: străpunge} {fr: transpercer} {en: pierce} ex: pi Chendra ãl strãpundzi (spitrundi) § ***strãpumtu*** (strã-púm-tu) adg strãpumtã (strã-púm-tã), strãpumtsã (strã-púm-tsã), strãpumti/strãpumte (strã-púm-ti) – tsi lj-ari tricutã un lucru cu mithcã dit-unã parti tu-alantã a truplui; spitrumtu, spritumtu, cãrtiljat, ampihiurat, mpihiurat, strãbãtut, stribãtut {ro: străpuns} {fr: transpercé} {en: pierced} § ***strãpundziri/strãpundzire*** (strã-pún-dzi-ri) sf strãpundziri (strã-pún-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti pitrumtu; spitrundiri, spritundiri, cãrtiljari, ampihiurari, mpihiurari, strãbatiri, strãbãteari, stribatiri, stribãteari {ro: acţiunea de a străpunge; străpungere} {fr: action de transpercer} {en: action of piercing}

strãush (strã-úshĭŭ) sm – vedz tu ***aush***

strãveclju (strã-vé-cljĭu) adg – vedz tu ***veclju***[1]

strãxescu (strãc-sés-cu) vb IV strãxii (strãc-síĭ), strãxeam (strãc-seámŭ), strãxitã (strãc-sí-tã), strãxiri/strãxire (strãc-sí-ri) – hiu sinfuni (aprochi, voi) s-lu fac un lucru; mi fac di cãbuli; astrãxescu, strixescu, sinfunipsescu, cãpsescu; aprochi, aradzim, ndoapir, dãnãsescu, aravdu *{ro: consimţi, suporta, conveni} {fr: consentir, supporter, convenir} {en: agree, support, consent}* ex: nu strãxeashti (nu-aravdã) mãnã; nãsh strãxirã (cãpsirã, furã sinfuni) s-dumneascã § ***strãxit*** (strãc-sítŭ) adg strãxitã (strãc-sí-tã), strãxits (strãc-sítsĭ), strãxiti/strãxite (strãc-sí-ti) – tsi easti sinfuni tra si s-facã un lucru; tsi s-featsi di cãbuli; astrãxit, strixit, sinfunipsit, cãpsit; aprucheat, arãdzimat, ndupirat, dãnãsit, arãvdat *{ro: care este de acord; suportat, care a consimţit} {fr: mis d’accord, consenti, supporté, convenu} {en: agreed, supported, consented}* § ***strãxiri/strãxire*** (strãc-sí-ri) sf strãxiri (strãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva strãxeashti; astrãxiri, strixiri, sinfunipsiri, cãpsiri; aprucheari, arãdzimari, ndupirari, dãnãsiri, arãvdari *{ro: acţiunea de a fi de acord, de a consimţi, de a suporta, de a conveni; consimţire, convenire} {fr: action de se mettre d’accord, de consentir, de supporter, de convenir; accord} {en: action of agreeing, of supporting, of consenting}* § ***strixescu*** (stric-sés-cu) vb IV strixii (stric-síĭ), strixeam (stric-seámŭ), strixitã (stric-sí-tã), strixiri/strixire (stric-sí-ri) – (unã cu ***strãxescu***) ex: filuzoflu strixi (fu sinfuni); nu strixi (nu apruche) s-facã tsi vrea dispoti; omlu tsi strixeashti (easti sinfuni s-lja, va) ayea cumnicãturã § ***strixit*** (stric-sítŭ) adg strixitã (stric-sí-tã), strixits (stric-sítsĭ), strixiti/strixite (stric-sí-ti) – (unã cu ***strãxit***) § ***strixiri/strixire*** (stric-sí-ri) sf strixiri (stric-sírĭ) – (unã cu ***strãxiri***) § ***stãrxescu*** (stãrc-sés-cu) vb IV stãrxii (stãrc-síĭ), stãrxeam (stãrc-seámŭ), stãrxitã (stãrc-sí-tã), stãrxiri/stãrxire (stãrc-sí-ri) – (unã cu ***strãxescu***) § ***stãrxit*** (stãrc-sítŭ) adg stãrxitã (stãrc-sí-tã), stãrxits (stãrc-sítsĭ), stãrxiti/stãrxite (stãrc-sí-ti) – (unã cu ***strãxit***) § ***stãrxiri/stãrxire*** (stãrc-sí-ri) sf stãrxiri (stãrc-sírĭ) – (unã cu ***strãxiri***) § ***astrãxescu*** (as-trãc-sés-cu) vb IV astrãxii (as-trãc-síĭ), astrãxeam (as-trãc-seámŭ), astrãxitã (as-trãc-sí-tã), astrãxiri/astrãxire (as-trãc-sí-ri) – (unã cu ***strãxescu***) ex: apa s-hibã caldã cãt astrãxeashti (aravdã) mãna; nu astrãxeashti (nu poati s-lu aravdã) sã-lj dzãcã tsiva; mash pri mini mi astrãxi; iu astrãxeashti s-lji scots mãseaua § ***astrãxit*** (as-trãc-sítŭ) adg astrãxitã (as-trãc-sí-tã), astrãxits (as-trãc-sítsĭ), astrãxiti/astrãxite (as-trãc-sí-ti) – (unã cu ***strãxit***) § ***astrãxiri/astrãxire*** (as-trãc-sí-ri) sf astrãxiri (as-trãc-sírĭ) – (unã cu ***strãxiri***)

strãxiri/strãxire (strãc-sí-ri) sf – vedz tu ***strãxescu***

strãxit (strãc-sítŭ) adg – vedz tu ***strãxescu***

streahã (streá-hã) sf strehi (stréhĭ) – soi di sulinã cu partea di nsus dishcljisã, adãvgatã la mardzinea di citii tra s-adunã apa di ploai (shi s-u facã s-curã prit altã sulinã nghios pri loc, tra s-nu u-alasã s-curgã pri stizmã); astreahã, strahã, chicutã, hutuli, sãceachi, pueatã *{ro: streaşinã} {fr: avant-toit} {en: eaves}* ex: divarligalui di casã, cuscãrlji s-adunã sh-gioacã (angucitoari: *streaha cu chicutli*); sh-alasã streaha-aspartã § ***strahã*** (strá-hã) sf strãhi (strắhĭ) – (unã cu ***streahã***) § ***astreahã*** (as-treá-hã) sf astrehi (as-tréhĭ) – (unã cu ***streahã***) ex: astreaha di casã

streapidi/streapide (streá-pi-di) sf(?) – vedz tu ***streapit***

streapit (streá-pitŭ) sm streapits (streá-pitsĭ) – yermul (?) tsi lu-acatsã cashlu cãndu si nvicljashti(?) *{ro: strepede} {fr: acare, ver de fromage} {en: acarus, cheese maggot}* § ***streapidi/streapide*** (streá-pi-di) sf(?) streapidz (streá-pidzĭ) – (unã cu ***streapit***)

streapitã (streá-pi-tã) sf streapiti/streapite (streá-pi-ti) – unã di patruli mãsei tsi es dip tu soni (cãtã tu ilichia di 15-20 anj, poati sh-cama amãnat), tu coada-a alãntor mãsei; mãseaua di minti *{ro: dintele înţelepciunii} {fr: dent de la sagesse} {en: wisdom tooth}*

streclji/streclje (stré-clji) sf streclji (stré-clji) – 1: insectã murnã sh-cu dãmtsã galbini pi pãnticã, cu doauã arpiti, tsi sh-u-adutsi cu musca, sh-cari ntsapã omlu i prãvdzãli tra s-lã sugã sãndzili shi s-lã da unã lãngoari; davan, tãun, bumbar; 2: lãngoarea datã di streclji tsi u fatsi pravda s-alagã ca zurla *{ro: tăun, streche} {fr: taon, oestre du cheval} {en: oxfly, gadfly}* ex: deadi streclja tu vãts § ***streglã*** (strég-lã) sf stregli/stregle (strég-li) – (unã cu ***strecljі***)

streglã (strég-lã) sf – vedz tu ***streclji***

strelã (stré-lã) sf streli/strele (stré-li) – unã hãlati di lemnu sh-lastic cu cari s-agioacã ficiuritsljі sh-aminã chitritseali; proashti, prashti, tengalã *{ro: praştie} {fr: fronde} {en: sling}*

stremã (stré-mã) sf stremati/stremate (stré-ma-ti) – misurã veaclji di loc, niheamã ma putsãn di giumitati di hictar; pendã; (expr: acats stremajtili = fug diparti) *{ro: pogon} {fr: arpent} {en: old Aromanian land measure, roughly an acre}* ex: trei stremati (pendi) diparti; draclu acatsã strematli (expr: fudzi diparti)

stres (strésŭ) adg – vedz tu ***stringu***

stri (strí) prip – vedz tu ***strã***

stribat (stri-bátŭ) vb III shi II – vedz tu ***strãbat***

stribatiri[1]***/stribatire*** (stri-bá-ti-ri) sf – vedz tu ***strãbat***

stribatiri[2]***/stribatire*** (stri-bá-ti-ri) sf – vedz tu ***strãbat***

stribãteari[1]***/stribãteare*** (stri-bã-teá-ri) sf – vedz tu ***strãbat***

stribãteari[2]***/stribãteare*** (stri-bã-teá-ri) sf – vedz tu ***strãbat***

stribãtut (stri-bã-tútŭ) adg – vedz tu ***strãbat***

stric (stricŭ) (mi) vb I stricai (stri-cáĭ), stricam (stri-cámŭ), stricatã (stri-cá-tã), stricari/stricare (stri-cá-ri) – lu-aspargu un lucru sh-lu fac si s-adarã cumãts, si s-facã tsivali; l-fac un lucru s-creapã, s-plãscãneascã, si zdãngãneascã; l-tãlãescu un lucru (sãhati, amaxi, etc.) di nu mata neadzi ghini (i nu neadzi dip); aspargu, tãlãescu; (expr: mi stric di cheptu (plimunj) = mi cãrtescu di cheptu (plimunj); lãndzidzãscu di ofticã) *{ro: strica} {fr: casser, gâter} {en: break}* ex: si stricã (s-asparsi) machina; lja-lj-li dit mãnã cã va s-li stricã (va s-li-aspargã); si stricã di cheptu (lãndzidzã di ofticã) § ***stricat*** (stri-cátŭ) adg stricatã (stri-cá-tã), stricats (stri-cátsĭ), stricati/stricate (stri-cá-ti) – tsi s-ari aspartã shi faptã cumãts; tsi easti faptu s-creapã, s-plãscãneascã, si zdãngãneascã; (lucru) tsi nu mata njardzi ghini (i nu neadzi dip); aspartu, tãlãit *{ro: stricat} {fr: cassé, gâté} {en: broken}* § ***stricari/stricare*** (stri-cá-ri) sf stricãri (stri-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru si stricã; aspãrdzeari, aspardziri, tãlãiri *{ro: acţiunea de a strica; stricare} {fr: action de casser, de gâter} {en: action of breaking}*

stricari/stricare (stri-cá-ri) sf – vedz tu ***stric***

stricat (stri-cátŭ) adg – vedz tu ***stric***

stricãtoari/stricãtoare (stri-cã-toá-ri) sf – vedz tu ***stricor***

stricor (stri-córŭ) (mi) vb I stricurai (stri-cu-ráĭ), stricuram (stri-cu-rámŭ), stricuratã (stri-cu-rá-tã), stricurari/stricurare (stri-cu-rá-ri) – scot muljitura (apa, dzama, etc.) tsi s-aflã tu-un lucru cu-astoartsirea (apitrusirea, strindzearea, etc.) a lui; alas s-curã apa dit un lucru ud (stranj, bunãoarã) cu spindzurarea-a lui; acats un lucru di dauãli capiti shi-lj shuts un capit di-unã parti sh-alantu capit di-alantã, tra s-fac s-lji easã nafoarã muljitura; lu calcu un lucru cu puteari (l-stringu cu mãna, lu-apitrusescu, lu ndes, etc.) tra s-lu gulescu di muljitura tsi s-aflã tu el; trec prit un loc strimtu icã njic (guvã, lucru, multimi, etc.); astorcu, tornu, shuts, gulescu, stringu, trec, etc.; (fig: si stricoarã = s-dutsi, s-cheari, easi, s-sudzi, etc. dip cum si stricoarã apa) *{ro: strecura, stoarce, filtra} {fr: filtrer, tordre, presser, passer à travers, s’écouler à travers} {en: strain, filter, squeeze out, press out}* ex: stricoarã cãmeasha udã; dada stricoarã laptili (l-fatsi s-treacã) prit unã sitã curatã; lu stricurai (lu-astorshu) sfungul di la sculii; nu-am vãrtuti tra s-li stricor stranjili ghini; mizi putui di mi stricurai (tricui) prit firida-atsea njica; mi stricor prit lumea adunatã la bisearicã; ãnj si stricurarã (fig: nj-si dusirã, chirurã) puterli din trup; shi-lj si stricura ocljilj (fig: lj-insha ocljilj mutrindalui) pri nãsi; ti stricor (fig: ti sug), lea, di bãshari § ***stricurat*** (stri-cu-rátŭ) adg stricuratã (stri-cu-rá-tã), stricurats (stri-cu-rátsĭ), stricurati/stricurate (stri-cu-rá-ti) – tsi-lj s-ari scoarã muljitura cu astoartsirea (cãlcarea, spindzurarea, ndisarea, etc.); astorsu, turnat, shutsãt, gulit, strimtu, tricut, etc. *{ro: strecurat, stors, filtrat} {fr: filtré, tordu, pressé, passé à travers, écoulé à travers} {en: strained, filtered, squeezed out, pressed out}* ex: ca asimea stricuratã § ***stricurari/stricurare*** (stri-cu-rá-ri) sf stricurãri (stri-cu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu

si stricoarã tsiva; astoartsiri, turnari, shutsãri, guliri, strindzeari, tritseari, etc. *{ro: acţiunea de a strecura, de a stoarce, de a filtra; strecurare, stoarcere, filtrare}* *{fr: action de filtrer, de tordre, de presser, de passer à travers, de s'écouler à travers}* *{en: action of straining, of filtering, of squeezing out, of pressing out}* ex: u stricurã (u guli) cofa, sh-cu-unã stricurari (guliri) si ncucutã dicunjarlu § ***stricãtoari/stricãtoare*** (stri-cã-toá-ri) sf stricãtori (stri-cã-tórĭ) – hãlati cu cari nicuchira n casã poati sã stricoarã muljituri (ca apa, laptili, dzama di poami, etc.); unã cumatã i sac di pãndzã prit cari si stricoarã cashlu (tra s-lji curã dzãrlu); sticãtoari, ghirghir; (expr: nu-nj tsãni stricãtoarea; u-am stricãtoarea aruptã = nu nj-u tsãni, nj-easti fricã, nu-am curailu s-fac tsiva) *{ro: strecurătoare}* *{fr: passoire de laine employée dans les fromageries}* *{en: instrument to filter liquids; cloth used to take out the whey from the cheese}* ex: cashlu si stricoarã tu stricãtori; nu-lj tsãni stricãtoarea (nu lj-u tsãni, lj-easti fricã); greclu u-ari stricãtoarea aruptã (s-aspari lishor, nu-ari curai) § ***sticãtoari/sticãtoare*** (sti-cã-toá-ri) sf sticãtori (sti-cã-tórĭ) – (unã cu ***stricãtoari***)

stricurari/stricurare (stri-cu-rá-ri) sf – vedz tu ***stricor***

stricurat (stri-cu-rátŭ) adg – vedz tu ***stricor***

strif (strífŭ) sm pl(?) – birbec, tsap, etc. a curi ãlj si scoasirã hãlãtsli (mãdularli) sexuali sh-nu poati s-u-alasã unã feaminã greauã; dzigãrit, ciucutit, ascucheat, scucheat, scuchit, shutsãt; gagur, gãgur, munuh, monoh, scupac, scupat, hudum, hadum *{ro: castrat}* *{fr: châtré}* *{en: castrated}*

strifã (oai): (oa-i strí-fã) sf pl(?) – oai di doi anj; oai tsi ari fitatã dauã ori; shtrãpori, strãmljoarã, strãnjiljoarã *{ro: oaie care a fătat de două ori}* *{fr: brebis qui a mis bas deux fois}* *{en: sheep that gave birth twice}*

strig (strígŭ) vb I strigai (stri-gáĭ), strigam (stri-gámŭ), strigatã (stri-gá-tã), strigari/strigare (stri-gá-ri) – bag unã boatsi sãnãtoasã (tra s-mi-avdã cariva ma ghini, s-lji grescu tsiva, s-lu ncaci, s-lu-acljem s-yinã, etc.); astrig, aurlu, grescu, huescu, zghilescu, hulutescu *{ro: striga, chema, certa}* *{fr: crier, parler fort, gronder; appeler}* *{en: shout, yell, call}* ex: strigã (ãlj gri) s-easã; strigã (zburashti sãnãtos) Costa; muljarea ca s-mi strigã (sã-nj greascã, s-mi-aurlã); strigã-lj ashitsi (grea-lj ashitsi cu boatsi analtã); strigã-lj (grea-lj), strigã-l (acljamã-l) si s-toarnã; cum ti strigã (ti-acljamã, tsã easti numa)? § ***strigat*** (stri-gátŭ) adg strigatã (stri-gá-tã), strigats (stri-gátsĭ), strigati/strigate (stri-gá-ti) – tsi easti grit cu-unã boatsi sãnãtoasã; astrigat, aurlat, grit, huit, zghilit, hulutit *{ro: strigat, chemat, certat}* *{fr: crié, parlé fort, grondé; appelé}* *{en: shouted, yelled, called}* § ***strigari/strigare*** (stri-gá-ri) sf strigãri (stri-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva strigã; astrigari, aurlari, griri, huiri, zghiliri, hulutiri *{ro: acţiunea de a striga, de a chema, de a certa; strigare, chemare, certare}* *{fr: action de crier, de parler fort, de gronder; d'appeler}* *{en: action of shouting, of yelling, of calling}* ex: strigãri (zghiliri) jiloasi; nu-i lucru cu strigari (aurlari, ncãceari) § ***astrig*** (a-strígŭ) vb I astrigai (a-stri-gáĭ), astrigam (a-stri-gámŭ), astrigatã (a-stri-gá-tã), astrigari/astrigare (a-stri-gá-ri) – (unã cu ***strig***) ex: astrigã un fãrshirot; mi-astridz di-ahãtã oarã § ***astrigat*** (a-stri-gátŭ) adg astrigatã (a-stri-gá-tã), astrigats (a-stri-gátsĭ), astrigati/astrigate (a-stri-gá-ti) – (unã cu ***strigat***) § ***astrigari/astrigare*** (a-stri-gá-ri) sf astrigãri (a-stri-gắrĭ) – (unã cu ***strigari***) § ***istrig*** (i-strígŭ) vb I istrigai (i-stri-gáĭ), istrigam (i-stri-gámŭ), istrigatã (i-stri-gá-tã), istrigari/istrigare (i-stri-gá-ri) – (unã cu ***strig***) § ***istrigat*** (i-stri-gátŭ) adg istrigatã (i-stri-gá-tã), istrigats (i-stri-gátsĭ), istrigati/istrigate (i-stri-gá-ti) – (unã cu ***strigat***) § ***istrigari/istrigare*** (i-stri-gá-ri) sf istrigãri (i-stri-gắrĭ) – (unã cu ***strigari***) § ***stãrgu*** (stắr-gu) vb I stãrgai (stãr-gáĭ), stãrgam (stãr-gámŭ), stãrgatã (stãr-gá-tã), stãrgari/stãrgare (stãr-gá-ri) – (unã cu ***strig***) § ***stãrgat*** (stãr-gátŭ) adg stãrgatã (stãr-gá-tã), stãrgats (stãr-gátsĭ), stãrgati/stãrgate (stãr-gá-ti) – (unã cu ***strigat***) § ***stãrgari/stãrgare*** (stãr-gá-ri) sf stãrgãri (stãr-gắrĭ) – (unã cu ***strigari***) §

strigari/strigare (stri-gá-ri) sf – vedz tu ***strig***

strigat (stri-gátŭ) adg – vedz tu ***strig***

strigã (strí-gã) sf stridz (strídzĭ) shi stridzi/stridze (strí-dzi) – 1: muljari (moashi) tsi fatsi mãyi; 2: suflitlu-a unui mortu tsi ari dipusã diznou pri loc ca unã prici fricoasã i ca unã fantazmã; striglã, mandisã, mãyistrã; (fig: strigã = muljari (moashi) urutã sh-arauã) *{ro: strigă, strigoaică}* *{fr: sorcière strige}* *{en: sorceress ghost}* ex: treili stridzi di moashi; striga vatãmã tuts cãts intrã tu casa-a ljei § ***striglã*** (strí-glã) sf strigli/strigle (strí-gli) – (unã cu ***strigã***)

striglã (strí-glã) sf – vedz tu ***strigã***

striin (stri-ínŭ) sm, sf, adg striinã (stri-ínã), striinj (stri-ínjĭ), striini/striine (stri-íni) – om tsi yini dit altu crat (i altu loc) di-atsel iu bãneadzã cariva; om tsi easti di-unã altã mileti dicãt atsea dit cari easti cariva; (lucri, prãvdzã, etc.) tsi nu suntu a noastri ma a unui alt om; xen, axen, xinãtor, axinãtor, xinit, cãsen *{ro: străin}* *{fr: étranger}* *{en: foreigner, foreign}* § ***nstriinedz*** (nstri-i-nédzŭ) (mi) vb I nstriinai (nstri-i-náĭ), nstriinam (nstri-i-námŭ), nstriinatã (nstri-i-ná-tã), nstriinari/nstriinare (nstri-i-ná-ri) – pitrec cariva s-bãneadzã (i mi duc singur s-bãnedz) tu xeani; (mi) dipãrtedz di-un loc (un di-alantu); xinitipsescu *{ro: înstrăina, depărta}* *{fr: envoyer à l'étranger; dépayser}* *{en: send tu foreign lands; expatriate}* ex: nstriinã (s-dipãrtã di) casa pãrinteascã; si nstriinarã (si xinitipsirã) tuts; cara him nstriinats (xinitipsits; icã diparti un di-alantu) § ***nstriinat*** (nstri-i-nátŭ) adg nstriinatã (nstri-i-ná-tã), nstriinats (nstri-i-nátsĭ), nstriinati/nstriinate (nstri-i-ná-ti) – cari easti pitricut (i s-ari dusã singur) s-bãneadzã tu xeani; dipãrtat di-un loc (un di-alantu; xinitipsit *{ro: înstrăinat, depărtat}* *{fr: envoyé à l'étranger; dépaysé}* *{en: sent tu foreign lands; expatriated}* ex: multu nstriinat (dipãrtat, traptu di-unã parti) di fara-a lui easti § ***nstriinari/nstriinare*** (nstri-i-ná-ri) sf nstriinãri (nstri-i-nắrĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi si nstriineadzã; dipãrtari, xinitipsiri *{ro: acţiunea de a înstrăina, de a se depărta; înstrăinare, depărtare}* *{fr: action d'envoyer à l'étranger; de dépayser}* *{en: action of sending tu foreign lands; of expatriating}*

strimburari/strimburare (strim-bu-rá-ri) sf strimburãri (strim-bu-rắrĭ) – lemnu subtsãri shi lungu (veargã, ciumag, pulean), multi ori cu-unã cumatã chipitoasã di her tu-un capit, cu cari sã mpingu prãvdzãli tra s-imnã; acshali, strãmburari, strimurari *{ro: strămurare}* *{fr: aiguillon, stimulant}* *{en: stick to push (stimulate) animals}* ex: va ca boulu cu strimburarea § ***strãmburari/strãmburare*** (strãm-bu-rá-ri) sf strãmburãri (strãm-bu-rắrĭ) – (unã cu ***strimburari***)§ ***strimurari/strimurare*** (stri-mu-rá-ri) sf strimurãri (stri-mu-rắrĭ) – (unã cu ***strimburari***)

strimtari/strimtare (strim-tá-ri) sf – vedz tu ***strimtu***[1]

strimtat (strim-tátŭ) adg – vedz tu ***strimtu***[1]

strimtedz (strim-tédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***strimtu***[1]

strimtu[1] (strím-tu) adg strimtã (strím-tã), strimtsã (strím-tsã), strimti/strimte (strím-ti) – tsi ari unã lãrdzimi ma njicã di cãt atsea tsi lipsea s-aibã di-aradã (cãndu-lj fãtsem biani cu lundzimea tsi u-ari); tsi easti ngustu (nu largu); (loc) tsi easti stres (njic) trã lucrul tsi s-aflã bãgat nãuntru; nstrimtu, strãmtu, angustu, ngustu, stres, suptsãri; (expr: stranji strimti = stranji strimti ca-atseali dit Ivropi, stranji ivrupineshti) *{ro: îngust, strâns}* *{fr: étroit, serré}* *{en: narrow, tight}* ex: calea easti strimtã (ngustã); atselj suldats shed strimtsã (stresh, adunats stog) cu mari fricã; budzãli strimti (streasi); cu inima strimtã (streasã); intrã tu stranji strimti (expr: stranji ivrupineshti) § ***nstrimtu*** (nstrím-tu) adg nstrimtã (nstrím-tã), nstrimtsã (nstrím-tsã), nstrimti/nstrimte (nstrím-ti) – (unã cu ***strimtu***[1]) ex: lj-suntu nstrimti pãputsãli § ***strãmtu***[1] (strắm-tu) adg strãmtã (strắm-tã), strãmtsã (strắm-tsã), strãmti/strãmte (strắm-ti) – (unã cu ***strimtu***[1]) ex: tu un ubor strãmtu § ***strimtedz*** (strim-tédzŭ) (mi) vb I strimtai (strim-táĭ), strimtam (strim-támŭ), strimtatã (strim-tá-tã), strimtari/strimtare (strim-tá-ri) – fac un lucru s-hibã (ma) strimtu (ma ngustu, ma suptsãri, s-nu hibã sh-ahãntu largu); njicshuredz lãrdzimea-a unui lucru; ãl fac s-hibã ma stres; angustedz, ngustedz *{ro: îngusta}* *{fr: rétrécir, resserrer}* *{en: narrow}* ex: cãljurli si strimtarã (ngustarã) § ***strimtat*** (strim-tátŭ) adg strimtatã (strim-tá-tã), strimtats (strim-tátsĭ), strimtati/strimtate (strim-tá-ti) – tsi s-ari faptu ma

strimtu; angustat, ngustat *{ro: îngustat} {fr: rétréci, resserré} {en: narrowed}* § ***strimtari/strimtare*** (strim-tá-ri) sf strimtãri (strim-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si strimteadzã tsiva; angustari, ngustari *{ro: acţiunea de a îngusta; îngustare} {fr: action de rétrécir, de resserrer; rétrécissement, resserrement} {en: action of narrowing}* § ***nstrimtedz*** (nstrim-tédzŭ) (mi) vb I nstrimtai (nstrim-táĭ), nstrimtam (nstrim-támŭ), nstrimtatã (nstrim-tá-tã), nstrimtari/nstrimtare (nstrim-tá-ri) – (unã cu ***strimtedz***) ex: nu nj-u nstrimtã (nu nj-u featsi ma strimtã) ghini § ***nstrimtat*** (nstrim-tátŭ) adg nstrimtatã (nstrim-tá-tã), nstrimtats (nstrim-tátsĭ), nstrimtati/nstrimtate (nstrim-tá-ti) – (unã cu ***strimtat***) § ***nstrimtari/nstrimtare*** (nstrim-tá-ri) sf nstrimtãri (nstrim-tắrĭ) – (unã cu ***strimtari***) § ***strimturã*** (strim-tú-rã) sf strimturi (strim-túrĭ) – 1: harea tsi-l fatsi un lucru s-hibã angustu (strimtu); 2: vali strimtã shi lungã (multi ori cu mãrdzinj arãpoasi); loc strimtu, ngustu tsi s-aflã namisa di muntsã-analtsã; cali strimtã tsi treatsi namisa di muntsã-analtsã di-unã parti sh-di-alantã; strãmturã, arãstoacã, bugazi, sudã, angusteatsã, dirveni, dãrveni; (fig: strimturã = catastisea (strimturarea, angusteatsa) tsi u-ari cariva tsi easti tu mari ananghi shi nu para shtii cum s-easã dit ea; atihii, taxirati, lãeatsã, cãtratsã, pacus, etc.) *{ro: îngustime; strâmtoare, strânsoare} {fr: étroitesse; gorge, défilé; embarras} {en: narrowness; gorge, mountain pass; embarrassment}* ex: tu strimtura (fig: catastisea streasã) iu s-afla; di cãti ori va ti-aflji tu strimturã (fig: ananghi); s-u-acljamã tu strimturã (ananghi); tu loclu-atsel i strimturã (angusteatsã) mari; tu alantã saloni, strimturã (angusteatsã) mari § ***strãmturã*** (strãm-tú-rã) sf strãmturi (strãm-túrĭ) – (unã cu ***strimturã***) ex: oili armasirã tu-unã strãmturã (vali strimtã) § ***strimturari/strimturare*** (strim-tu-rá-ri) sf strimturãri (strim-tu-rắrĭ) – catastisea tu cari s-aflã cariva tsi easti tu mari ananghi; strimturã, strãmturã *{ro: stâmtorare, jenă, grije, adversitate} {fr: gêne, souci, adversité} {en: embarrassement, worry, adversity}*

strimtu[2] (strím-tu) adg – vedz tu ***stringu***

strimturari/strimturare (strim-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***strimtu***[1]

strimturã (strim-tú-rã) sf – vedz tu ***strimtu***[1]

strimurari/strimurare (stri-mu-rá-ri) sf – vedz tu ***strimburari***

strimuxescu (stri-muc-sés-cu) (mi) vb IV strimuxii (stri-muc-síĭ), strimuxeam (stri-muc-seámŭ), strimuxitã (stri-muc-sí-tã), strimuxiri/strimuxire (stri-muc-sí-ri) – mi-alas cu tutã putearea, shi cu tutã greatsa-a truplui tsi am, pristi un lucru; ndes lucruri tu-unã cutii (dulapi, amaxi, etc.); calcu cu puteari pristi tsiva; mi pingu (mi ndes, mi-adun stog) cu altsã tra s-intru iuva; calcu, ndes, hig, pingu, apitrusescu, pitrusescu, aputrusescu, putrusescu, aplucusescu, plucusescu, pulcusescu *{ro: (se) înghesui, (se) îmbulzi} {fr: (se) serrer, (se) presser} {en: squeeze, press}* ex: nu mi strimuxea (apitrusea) § ***strimuxit*** (stri-muc-sítŭ) adg strimuxitã (stri-muc-sí-tã), strimuxits (stri-muc-sítsĭ), strimuxiti/strimuxite (stri-muc-sí-ti) – tsi easti cãlcat cu puteari; tsi s-aflã sum unã greatsã mari; tsi easti ndisat tu-unã cutii; tsi easti pimtu s-intrã iuva; cãlcat, ndisat, hiptu, pimtu, apitrusit, pitrusit, aputrusit, putrusit, aplucusit, plucusit, pulcusit *{ro: înghesuit, îmbulzit} {fr: serré, pressé} {en: squeezed, pressed}* § ***strimuxiri/strimuxire*** (stri-muc-sí-ri) sf strimuxiri (stri-muc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si strimuxeashti tsiva; apitrusiri; cãlcari, ndisari, hidzeari, pindzeari, apitrusiri, pitrusiri, aputrusiri, putrusiri, aplucusiri, plucusiri, pulcusiri *{ro: acţiunea de a (se) înghesui, de a (se) îmbulzi; înghesuire, îmbulzire} {fr: action de (se) serrer, de (se) presser} {en: action of squeezing, of pressing}* § ***strãmuxescu*** (strã-muc-sés-cu) (mi) vb IV strãmuxii (strã-muc-síĭ), strãmuxeam (strã-muc-seámŭ), strãmuxitã (strã-muc-sí-tã), strãmuxiri/strãmuxire (strã-muc-sí-ri) – (unã cu ***strimuxescu***) § ***strãmuxit*** (strã-muc-sítŭ) adg strãmuxitã (strã-muc-sí-tã), strãmuxits (strã-muc-sítsĭ), strãmuxiti/strãmuxite (strã-muc-sí-ti) – (unã cu ***strimuxit***) ex: strãmuxits (apitrusits) tu vagonj ca sardelili § ***strãmuxiri/strãmuxire*** (strã-muc-sí-ri) sf strãmuxiri (strã-muc-sírĭ) – (unã cu ***strimuxiri***)

strimuxiri/strimuxire (stri-muc-sí-ri) sf – vedz tu ***strimuxescu***

strimuxit (stri-muc-sítŭ) adg – vedz tu ***strimuxescu***

strindzeari/strindzeare (strin-dzeá-ri) sf – vedz tu ***stringu***

strindziri/strindzire (strín-dzi-ri) sf – vedz tu ***stringu***

stringãturã (strin-gã-tú-rã) sf – vedz tu ***stringu***

stringlji/stringlje[1] sf stringlji/stringlje – vas (sulinã) prit cari curã sãndzili dit truplu-a omlui; flevã, vinã *{ro: vănă; trăgătoare} {fr: veine, artère} {en: vein, artery}* ex: stringljili (vinili) di ocljі; mi stresh cãt putui sh-distresh stringljili (vinili) di ocljі

stringlji/stringlje[2] sf stringlji/stringlje – 1: soi di lastic cu cari s-tsãn teasi nsus pãrpodzli tu cicioari; 2: soi di nel tsi s-aflã di-unã parti sh-di-alantã a shauãljei (trã cãvãlar tra si sh-bagã cicioarili) *{ro: jartieră; trăgătoare} {fr: sorte de jarretière; sorte d'étrivière} {en: kind of garter; kind of stirrup-leather}*

stringu (strín-gu) (mi) vb III shi II stresh (stréshĭŭ) shi strimshu (strím-shĭu), strindzeam (strin-dzeámŭ), streasã (streá-sã) shi strimtã (strím-tã), strindziri/strindzire (strín-dzi-ri) shi strindzeari/strindzeare (strin-dzeá-ri) – trag vãrtos di dauãli capiti unã cioarã (spangu, funi, curauã, etc.) tsi s-aflã bãgatã deavãrliga di-un lucru (cioara di la pãputsã, curaua di mesi, etc.) faptã i nifaptã nod; ncljid vãrtos un lucru deavãrliga di-un altu lucru (mãna deavãrliga di-unã altã mãnã, bratsãli deavãrliga-a unui om vrut, dzeaditli cãndu s-acatsã di-un lucru, etc.); (fig: 1: mi stringu = mi fac multu shcljinciu, mi shcljinciuescu; 2: mi stringu (dupã cariva) = alag, mi duc iurushi dupã cariva; 3: lu stringu (s-facã tsiva) = ãlj bag zori, l-pingu, l-sãlnãescu, ãlj bag sula n coasti; expr: 4: nj-stringu inima cu dintsãlj = nj-fac gãireti, nj-ljau curailu, nj-ljau inima tu dintsã; 5: strindzi-ti draclu = zbor tsi va s-aspunã cãt agonja poati s-alagã cariva, agonja cum poati s-alagã mash draclu!) *{ro: strânge, îmbrăţişa, forţa, obliga, constrânge, deveni zgârcit} {fr: serrer, étreindre; tendre; faire des efforts; contreindre; devenir avare} {en: tighten, embrace, hug; stretch; force; become avaricious (miserly, stingy)}* ex: si strimsi cu curaua (sh-trapsi curaua vãrtos di mesi) di mizi adilja; nu-apucã sã stringã dzeaditli; sã sh-u stringã mbratsã (mbrãtsiteadzã vãrtos); lu strimsi (mbrãtsitã, adunã) la sinlu-a ljei; leagã-l shi strindzi-l vãrtos; mi stringu curdeljili; nã streasim (fig: alãgãm ampatrulea) s-agiundzem domnjilj; si strimsirã sh-elj tu-apalã (fig: nchisirã s-alagã iurushi) tra s-lj-agiungã; fudzi feata cu ficiorlu, strindzi-ti draclu (expr: sh-alagã draclu!); lu streasirã dip nãs (fig: (i) apãrnjirã s-alagã iurushi dupã nãs; icã (ii) lj-bãgarã multã zori); lu strimshu (fig: lj-bãgai zori, lj-bãgai sula n coasti) s-aspunã cai li ari furatã shi cai li ari ascumtã; cara u streasi (fig: cara-lj bãgã zori) multu foamea; streasi un frig shi un dzer (fig: s-alãsã unã arcoari) di s-alichea mãna di her; lu streasi (fig: lj-bãgã zori, l-sãlnui) cãroarea; amirãlu lji streasi (fig: lã bãgã zori, lã bãgã sula n coasti, lj-pimsi) picurarlji s-aspunã alihea; mi stresh ahãt multu (fig: avui ahãtã zori, cilãstisii ahãt), cã vrea nj-ansarã ocljilj; multu si streasi (fig: s-featsi multu shcljinciu): nitsi pãni nu mãca; strãndzi-ts inima cu dintsãlj (expr: fã-ts gãireti, lja curai, lja-ts inima tu dintsã) § ***stres*** (strésŭ) adg streasã (streá-sã), stresh (stréshĭ), streasi/strease (streá-si) – (cioarã, funi, curauã, etc.) tsi easti traptã vãrtos di dauãli capiti (deavãrliga di-un lucru); tsi easti ncljis vãrtos deavãrliga di-un lucru; (fig: 1: stres = (i) scljinciu; (ii) apufãsit; (iii) tsi-lj s-ari bãgatã zori; expr: 2: u ljau streasã = fug ampatrulea) *{ro: strâns, îmbrăţişat, forţat, constrâns, obligat; zgârcit; grav, categoric} {fr: serré, étreint; tendu; qui fait des efforts;obligé, forcé, contreint; avare; grave, catégorique} {en: tightened, embraced, hugged; stretched; forced; avaricious, miserly, stingy; sober, categorical}* ex: nodlu easti ghini stres; cu nolgiclu ca stres (cu mesea ca tsimtã ghini); u loai la streasã (fudzii ampatrulea); furã stresh (lã s-ari bãgatã zori, furã pimtsã) s-dzãcã; cãsharlu, cara u vidzu luguria streasã (fig: cara u vidzu zorea, cara li vidzu lucrili mintiti); cara u vidzurã streasã (fig: cara u vidzurã zori) fratslji; cu un grai ligat shi stres (fig: apufãsit); streslu (scljinciul, filaryirlu) s-lja shtii, nu shi s-da; eara stres-stres (fig: scljinciu-scljinciu), cljaea-a draclui § ***strimtu***[2] (strím-tu) adg strimtã (strím-tã), strimtsã (strím-tsã), strimti/strimte (strím-ti) – (unã cu ***stres***) § ***strindziri/strindzire*** (strín-dzi-ri) sf strindziri (strín-dzirĭ) – atsea tsi

s-fatsi cãndu si strãndzi tsiva *{ro: acţiunea de a strânge, de a îmbrăţişa, de a forţa, de a obliga, de a constrânge, de a deveni zgârcit; strângere, îmbrăţişare, forţare, obligare, constrângere, etc.}* *{fr: action de serrer, d'étreindre; de tendre; de faire des efforts; de contreindre; de devenir avare}* *{en: action of tightening, of embracing, of hugging; of stretching; of forcing; of becoming avaricious (miserly, stingy)}* § ***strindzeari/strindzeare*** (strin-dzeá-ri) sf strindzeri (strin-dzérĭ) – (unã cu ***strindziri***) § ***stringãturã*** (strin-gã-tú-rã) sf stringãturi (strin-gã-túrĭ) – strindzeari, strimtari *{ro: strânsătură}* *{fr: rétrécissement}* *{en: shrinking, narrowing}* § ***strãngu*** (strắn-gu) (mi) vb III shi II strãmshu (strắm-shĭu), strãndzeam (strãn-dzeámŭ), strãmtã (strắm-tã), strãndziri/strãndzire (strắn-dzi-ri) shi strãndzeari/strãndzeare (strãn-dzeá-ri) – (unã cu ***stringu***) § ***strãmtu***[2] (strắm-tu) adg strãmtã (strắm-tã), strãmtsã (strắm-tsã), strãmti/strãmte (strắm-ti) – (unã cu ***strimtu***[2]) § ***strãndziri/strãndzire*** (strắn-dzi-ri) sf strãndziri (strắn-dzirĭ) – (unã cu ***strindziri***) § ***strãndzeari/strãndzeare*** (strãn-dzeá-ri) sf strãndzeri (strãn-dzérĭ) – (unã cu ***strindzeari***) § ***distringu*** (dis-trín-gu) (mi) vb III shi II distresh (dis-tréshĭŭ) shi distrimshu (dis-trím-shĭu), distrindzeam (dis-trin-dzeámŭ), distreasã (di-streá-sã) shi distrimtã (dis-trím-tã), distrindziri/distrindzire (dis-trín-dzi-ri) shi distrindzeari/distrindzeare (dis-trin-dzeá-ri) – disfac (slãghescu) un lucru tsi easti stres; disfac *{ro: des-strânge, destinde}* *{fr: desserrer, relâcher, détendre}* *{en: loosen, unscrew, release, slacken}* ex: yingla a calui easti multu streasã, distrindzi-u niheamã; io li distresh shi li disfeci; mi stresh cãt putui sh-distresh stringljili di oclji § ***distres*** (di-strésŭ) adg distreasã (di-streá-sã), distresh (di-stréshĭ), distreasi/distrease (di-streá-si) – tsi s-ari disfaptã cã eara multu stres; tsi nu para easti stres; tsi easti alãsat; disfãcut *{ro: des-strâns, care nu este strâns, destins}* *{fr: qui n'est pas serré, desserré, relâché, détendu}* *{en: loosened, unscrewed, released, slackened}* § ***distrimtu*** (dis-trím-tu) adg distrimtã (dis-trím-tã), distrimtsã (dis-trím-tsã), distrimti/distrimte (dis-trím-ti) – (unã cu ***distres***) § ***distrindziri/distrindzire*** (dis-trín-dzi-ri) sf distrindziri (dis-trín-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-distrindzi; disfãtseari *{ro: acţiunea de a des-strânge, de a destinde; des-strângere, destindere}* *{fr: action de desserrer, de relâcher, de détendre; relâchement}* *{en: action of loosening, of unscrewing, of releasing, of slackening}* § ***distrindzeari/distrindzeare*** (dis-trin-dzeá-ri) sf distrindzeri (dis-trin-dzérĭ) – (unã cu ***distrindziri***)

strioclju (stri-ó-cljĭu) sm – vedz tu ***oclju***

stripãrinti/stripãrinte (stri-pã-rín-ti) sm – vedz tu ***pãrinti***[1]

striprochi (stri-próchĭŭ) sm pl(?) – partea di nghios a pãnticãljei *{ro: ventricol}* *{fr: bas-ventre}* *{en: lower part of the abdomen}*

strisescu (stri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***xistrii***

strisiri/strisire (stri-sí-ri) sf – vedz tu ***xistrii***

strisit (stri-sítŭ) adg – vedz tu ***xistrii***

strit (strítŭ) sm strits (strítsĭ) – soi di nipãrticã tsi-ansari *{ro: şarpe săritor}* *{fr: serpent sauteur}* *{en: kind of snake}*

strivotan (stri-vó-tanŭ) sn – vedz tu ***stiruvotan***

strivuit (stri-vu-ítŭ) adg strivuitã (stri-vu-í-tã), strivuits (stri-vu-ítsĭ), strivuiti/strivuite (stri-vu-í-ti) – tsi ari acritã; tsi s-featsi acru; (mãcari) tsi s-asparsi; acrit *{ro: acrit}* *{fr: caillé, acidulé, devenu aigre}* *{en: curdled, turned sour}* ex: lapti arosh strivuit (arit) di culastrã

strixescu (stric-sés-cu) vb IV – vedz tu ***strãxescu***

strixiri/strixire (stric-sí-ri) sf – vedz tu ***strãxescu***

strixit (stric-sítŭ) adg – vedz tu ***strãxescu***

strof (strófŭ) sn strofuri (stró-furĭ) – lãngoari tsi da unã mari dureari di pãnticã; (expr: bãgai stroflu tu = lj-vãtãmai pi dinapandiha) *{ro: colică}* *{fr: colique (chez les moutons, chevaux)}* *{en: colic (sheep, horses)}* ex: lã intrã stroflu sh-a eapilor; lj-u deadii stroflu § ***strufchisescu*** (struf-chi-sés-cu) (mi) vb IV strufchisii (struf-chi-sĭí), strufchiseam (struf-chi-seámŭ), strufchisitã (struf-chi-sí-tã), strufchisiri/strufchisire (struf-chi-sí-ri) – hiu lãndzit di strof *{ro: avea colică}* *{fr: être malade de colique}* *{en: be ill of colic}* § ***strufchisit*** (struf-chi-sítŭ) adg strufchisitã (struf-chi-sí-tã), strufchisits (struf-chi-sítsĭ), strufchisiti/strufchisite (struf-chi-sí-ti) – cari easti lãndzit di strof *{ro: bolnav de colică}* *{fr: malade de colique}* *{en: ill of colic}* § ***strufchisiri/strufchisire*** (struf-chi-sí-ri) sf strufchisiri (struf-chi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lãndzidzashti di strof *{ro: acţiunea de a avea colică}* *{fr: action d'être malade de colique}* *{en: action of being ill of colic}*

stronghil (strón-ghil) adg stronghilã (strón-ghi-lã), stronghilj (strón-ghiljĭ), stronghili/stronghile (strón-ghi-li) – tsi sh-u-adutsi cu un tserclju, aroatã icã discu; arucutos, gurguljat, gurguljitos, gurguljutos, ngurguljitos, vãrligos, nvãrligos, anvãrligos, ãnvãrligos, nvãrgos, ãnvãrgos, nvrãgos *{ro: rotund, rotunjit}* *{fr: rond, arrondi}* *{en: round, rounded}*

strop (strópŭ) sn stroapi/stroape (stroá-pi) shi strochi(?) (stróchĭ) – lemnu lungu shi suptsãri; ciumagã, afingi, teg, ciun, etc. *{ro: prăjină}* *{fr: perche, gaule}* *{en: pole, stick}* ex: stroplu iu-l easti?; ia-lj oaminjlji, s-toarnã cu leamni shi cu stroapi

strozmã (stróz-mã) sf strozmi/strozme (stróz-mi) shi strozmati/strozmate (stróz-ma-ti) – loclu ashtirnut (ndreptu cu vilendzã sh-cãpitinj) tra s-doarmã omlu; unã soi di sac mari mplin cu lãnã (bumbac, palji, etc.) tsi-l fac moali trã durnjiri sh-cari s-bagã pri pat tra s-hibã acupirit cu sindoni sh-vilendzã ca parti dit ashtirnutlu-a omlui cãndu s-bagã s-doarmã; ashtirnut, crivati, pat, shiltei, dushec *{ro: aşternut, pat, saltea}* *{fr: lit, litière, couchage, matelas, accessoires du lit}* *{en: bed, bedding, mattress}*

strucin (strú-cinŭ) vb I – vedz tu ***stulcinedz***

strucinari/strucinare (stru-ci-ná-ri) sf – vedz tu ***stulcinedz***

strucinat (stru-ci-nátŭ) adg – vedz tu ***stulcinedz***

strucinedz (stru-ci-nédzŭ) vb I – vedz tu ***stulcinedz***

strudz (strúdzŭ) sm strudz (strúdzĭ) – ma multi turlii di pulj njits di pãduri, cu peanili murni pi pãltãri shi albi-galbini pi cheptu, tsi s-hrãneashti cu mushti, yernji, poami, etc.; sturdzu, sturgiu, chirchirinã, chiuro *{ro: sturz}* *{fr: grive (oiseau)}* *{en: thrush}* ex: strudzlji (sturdzãlj) mash pi chinj azboarã § ***sturdzu*** (stúr-dzu) sm sturdzã (stúr-dzã) – (unã cu ***strudz***) § ***sturgiu*** (stúr-gĭu) sm pl(?) – (unã cu ***strudz***)

strufchisescu (struf-chi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***strof***

strufchisiri/strufchisire (struf-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***strof***

strufchisit (struf-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***strof***

strug (strúgŭ) sn strudz (strúdzĭ) – hãlati tsi ari un i dauã cãtsuti astãsiti pi-unã cumatã di lemnu, cu cari marangolu aradi (strugueashti) unã fatsã di scãndurã tra s-u facã ischi; arinde, rinde, rindeauã, rucani, arucani *{ro: rindea}* *{fr: rabot}* *{en: (bench) plane}* ex: cu struglu si struguescu scãndurili § ***struguescu*** (stru-gu-ĭés-cu) vb IV struguii (stru-gu-íĭ), strugueam (stru-gu-ĭámŭ), struguitã (stru-gu-í-tã), struguiri/struguire (stru-gu-í-ri) – omlu (marangolu) tsi lucreadzã (da) cu struglu tra s-ischeadzã scãndurili; arindisescu, arãndisescu, arundisescu, aruncãsescu, arucãnsescu *{ro: struji}* *{fr: raboter}* *{en: plane}* ex: nu li strugui ghini scãndurili § ***struguit*** (stru-gu-ítŭ) adg struguitã (stru-gu-í-tã), struguits (stru-gu-ítsĭ), struguiti/struguite (stru-gu-í-ti) – lemnul (scãndura) tsi easti datã cu struglu; arindisit, arãndisit, arundisit, aruncãsit, arucãnsit *{ro: strujit}* *{fr: raboté}* *{en: planed}* § ***struguiri/struguire*** (stru-gu-í-ri) sf struguiri (stru-gu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si strugueashti tsiva; arindisiri, arãndisiri, arundisiri, aruncãsiri, arucãnsiri *{ro: acţiunea de a struji; strujire}* *{fr: action de raboter}* *{en: action of planing}* § ***strugar*** (stru-gárŭ) sm strugari (stru-gárĭ) – omlu tsi lucreadzã leamnili (scãndurili, chiristelu) cu struglu *{ro: strungar}* *{fr: tourneur}* *{en: turner}* ex: strugarlji nchisirã s-lucreadzã chiristelu ti casili-a lui

strugar (stru-gárŭ) sm – vedz tu ***strug***

struguescu (stru-gu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***strug***

struguiri/struguire (stru-gu-í-ri) sf – vedz tu ***strug***

struguit (stru-gu-ítŭ) adg – vedz tu ***strug***

struhinã (stru-hí-nã) sf – vedz tu ***sulfinã***

strumbul (strúm-bulŭ) adg strumbulã (strúm-bu-lã), strumbulj (strúm-buljĭ), strumbuli/strumbule (strúm-bu-li) – tsi-aspuni niheamã ca gras; tsi easti njic shi mplin tu trup; grãsic, durdu,

grozdaven {ro: grăsuliu, grăsuţ} {fr: grassouillet, dodu} {en: plump, chubby}

strunã (strú-nã) sf struni/strune (strú-ni) – yermu albu, lungu shi suptsãri tsi bãneadzã tu apa di baltã i lac; yermu lungu (tenja) shi subtsãri tsi bãneadzã tu matsãli-a prãvdzãlor (sh-a omlui) sh-cari s-lja la om dit carnea di porcu lãndzit tsi nu easti ghini heartã i friptã {ro: vierme alb, lung şi subţire ce se află în ape stătătoare; tenie} {fr: ver blanc, long et mince qui vit dans l'eau des lacs; ténia} {en: white worm, long and thin living in the lake waters; taenia}

strungã (strún-gã) sf strundzã (strún-dzã) – loc ngãrdit (multi ori cu-alumãchi shi verdzi) tu cari s-aflã di-aradã oili tra s-hibã mulsi; poarta di la-aestu loc pri iu trec oili ta s-hibã mulsi; arãstoacã, arustoacã, strãgã, arugã, cutar, tsarcu, coardã, mandrã; (expr: nu fac strungã cu tini = nu fac vãrã lucru cu tini cã nu va ved hãiri) {ro: strungă} {fr: endroit où l'on trait les brebis} {en: place where sheep are milked} ex: picurar criscut la strungã; trã tse plãndz cu boatsi n strungã?; nu adari strungã (expr: nu va vedz hãiri ma s-fats lucru) cu nãs § ***strãgã*** (strã-gã) sf strãdz (strắdzĭ) – (unã cu ***strungã***)

struts (strútsŭ) sm struts (strútsĭ) – pulj mari sh-analtu cãt omlu, tsi bãneadzã pi cãmpurli dit locurli caldi ali Africhii, cu cicioarli lundzi sh-vãrtoasã cu cari alagã multu-agonja, cu gusha lungã sh-goalishi, cu arpiti njits cu cari nu poati s-azboairã sh-cu peani mãri sh-multu mushati {ro: struţ} {fr: autruche} {en: ostrich} ex: strutslu, plin di harauã

struxescu (struc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***truho***

struxiri/struxire (struc-sí-ri) sf – vedz tu ***truho***

struxit (struc-sítŭ) adg – vedz tu ***truho***

stuf (stúfŭ) sm stuhi (stúhĭ) – earbã multu-analtã shi cu-un singur trup corcan, suptsãri, cu noduri tu locuri-locuri, cu frãndzãli ca neshti apali lundzã, cu lilici galbini i viniti, dit cari s-fãtsea, aoa sh-un chiro, meturi i citia di cãlivi; cãlami, tresã, trãscã, shuvar, arugoz, arãgoz, arãgosh, rugoz {ro: stuf, trestie} {fr: jonc à balai} {en: reed} ex: rosili agri fac cuibarili pit stuhi

stufos (stu-fósŭ) adg stufoasã (stu-foá-sã), stufosh (stu-fóshĭ), stufoasi/stufoase (stu-foá-si) – (ponj, arburi) tsi au multi frãndzi shi alumãchi (multi ori apitrusiti unã pristi-alantã); (pãduri) tsi ari multsã arburi (un ningã-alantu) mplinj di frãndzã sh-alumãchi; (peri) tsi suntu spesh shi ndisats; stufutos, stuputos, fundutos, tufos, des, spes, ndisat, picnos {ro: stufos, des} {fr: touffu; épais} {en: bushy, thick, dense} ex: pãduri stufoasã (ndisatã); barba lai shi stufoasã (speasã); sufrãntsealili lãi shi stufoasi (stuputoasi) § ***stufutos*** (stu-fu-tósŭ) adg stufutoasã (stu-fu-toá-sã), stufutosh (stu-fu-tóshĭ), stufutoasi/stufutoase (stu-fu-toá-si) – (unã cu ***stufos***) ex: arburi stufutos (stufos)

stufutos (stu-fu-tósŭ) adg – vedz tu ***stufos***

stuhico (stu-hi-có) sm stuhicadz (stu-hi-cádzĭ) – hãrli tsi-l fac omlu s-aducheascã cã bãneadzã sh-cã easti unã hiintsã ahoryea di-alti hiintsi; suflit, duh, pnevmã, gean; banã, anasã, adiljatic; (expr: nj-scoati (nj-mãcã) stuhicolu = mi creapã multu, nj-mãcã bana) {ro: suflet, viaţă, respiraţie} {fr: âme, esprit, vie, respiration} {en: soul, spirit, life, breath}

stuhinari/stuhinare (stu-hi-ná-ri) sf – vedz tu ***stuhinedz***

stuhinat (stu-hi-nátŭ) adg – vedz tu ***stuhinedz***

stuhinedz (stu-hi-nédzŭ) (mi) vb I stuhinai (stu-hi-náĭ), stuhinam (stu-hi-námŭ), stuhinatã (stu-hi-ná-tã), stuhinari/stuhinare (stu-hi-ná-ri) – lj-adar un ahãntu mari arãu (dureari, cripari, etc.) cã-lj fac bana greauã; nj-aspargu bana cu-atseali tsi pat; curbisescu, distihipsescu, distihisescu, lupusescu, buisescu, chisusescu, pisusescu, hãndãcusescu, lãescu, etc.; {ro: nenoroci} {fr: (se) rendre malheureux} {en: be unhappy, make someone unhappy} ex: sh-avea stuhinatã (aspartã, lãitã) tinireatsa § ***stuhinat*** (stu-hi-nátŭ) adg stuhinatã (stu-hi-ná-tã), stuhinats (stu-hi-nátsĭ), stuhinati/stuhinate (stu-hi-ná-ti) – tsi s-aflã tu-unã halã greauã (di jali, di dureari, di mãri cripãri, etc.); tsi sh-ari aspartã bana; corbu, corbusit, curbisit, distihipsit, distihisit, lupusit, buisit, chisusit, pisusit, hãndãcusit, lãit, etc. {ro: epuizat, istovit, nenorocit} {fr: malheureux; en sueur; épuisé} {en: unfortunate, exhausted} ex: lu-aflarã stuhinatlu (mãratlu, corbul) di-aush ascumtu; eara stuhinatã (avursitã, sãturatã) di cripãri § ***stuhinari/stuhinare*** (stu-hi-ná-ri) sf stuhinãri (stu-hi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-l curbiseshti pri cariva; curbisiri, distihipsiri, distihisiri, lupusiri, buisiri, chisusiri, hãndãcusiri, lãiri, pisusiri, etc. {ro: acţiunea de a (se) nenoroci; nenorocire} {fr: action de rendre quelqu'un malheureux; malheur} {en: action of making someone unhappy; unhappiness} ex: anj di stuhinãri (taxirãts) shi di fãrmatsi

stulcin (stúl-cinŭ) vb I – vedz tu ***stulcinedz***

stulcinari/stulcinare (stul-ci-ná-ri) sf – vedz tu ***stulcinedz***

stulcinat (stul-ci-nátŭ) adg – vedz tu ***stulcinedz***

stulcinedz (stul-ci-nédzŭ) vb I stulcinai (stul-ci-náĭ), stulcinam (stul-ci-námŭ), stulcinatã (stul-ci-ná-tã), stulcinari/stulcinare (stul-ci-ná-ri) – stringu cu multã puteari; vatãm unã hiintsã cu apitrusirea (plãciutarea, strindzearea, chisarea, etc.) tsi lj-u fac; stulcin, sturcin, stultsin, strucinedz, strucin, zdroamin, zdrumin, zdruncin, zdrucin, plãciutedz, pliciutedz, nturtedz, ndurtedz, zmoatic, zmurtic, chisedz {ro: stâlci, strivi, zdrobi, sfărâma, măcina} {fr: écraser, serrer, contusionner, broyer, briser} {en: press, squeeze, ground, break} ex: lji stulcinãm (ãlj vãtãmãm) di chiutecã § ***stulcin*** (stúl-cinŭ) vb I stulcinai (stul-ci-náĭ), stulcinam (stul-ci-námŭ), stulcinatã (stul-ci-ná-tã), stulcinari/stulcinare (stul-ci-ná-ri) – (unã cu ***stulcinedz***) § ***stulcinat*** (stul-ci-nátŭ) adg stulcinatã (stul-ci-ná-tã), stulcinats (stul-ci-nátsĭ), stulcinati/stulcinate (stul-ci-ná-ti) – tsi easti stres cu multã puteari; tsi easti vãtãmat cu apitrusirea (plãciutarea, strindzearea, chisarea, etc.) tsi lj-u fac; zdruminat, sturcinat, stultsinat, strucinat, zdruncinat, zdrucinat, plãciutat, pliciutat, nturtat, ndurtat, zmuticat, zmurticat, chisat {ro: stâlcit, strivit, zdrobit, sfărâmat, măcinat} {fr: écrasé, serré, contusionné, broyé, brisé} {en: pressed, squeezed, ground, broken} ex: inima lj-eara stulcinatã (zdruminatã) § ***stulcinari/stulcinare*** (stul-ci-ná-ri) sf stulcinãri (stul-ci-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãrdu unã hiintsã (un lucru) easti stulcinatã; sturcinari, stultsinari, strucinari, zdruncinari, zdrucinari, plãciutari, pliciutari, nturtari, ndurtari, zmuticari, zmurticari, chisari {ro: acţiunea de a stâlci, de a strivi, de a zdrobi, de a sfărâma, de a măcina; stâlcire, strivire, zdrobire, sfărâmare, măcinare} {fr: action d'écraser, de serrer, de contusionner, de broyer, de briser} {en: action of pressing, of squeezing, of grounding, of breaking} § ***stultsin*** (stúl-tsinŭ) vb I stultsinai (stul-tsi-náĭ), stultsinam (stul-tsi-námŭ), stultsinatã (stul-tsi-ná-tã), stultsinari/stultsinare (stul-tsi-ná-ri) – (unã cu ***stulcinedz***) § ***stultsinat*** (stul-tsi-nátŭ) adg stultsinatã (stul-tsi-ná-tã), stultsinats (stul-tsi-nátsĭ), stultsinati/stultsinate (stul-tsi-ná-ti) – (unã cu ***stulcinat***) § ***stultsinari/stultsinare*** (stul-tsi-ná-ri) sf stultsinãri (stul-tsi-nắrĭ) – (unã cu ***stulcinari***) § ***sturcin*** (stúr-cinŭ) vb I sturcinai (stur-ci-náĭ), sturcinam (stur-ci-námŭ), sturcinatã (stur-ci-ná-tã), sturcinari/sturcinare (stur-ci-ná-ri) – (unã cu ***stulcinedz***) ex: picati multi sta s-mi sturcinã (zdroaminã) § ***sturcinat*** (stur-ci-nátŭ) adg sturcinatã (stur-ci-ná-tã), sturcinats (stur-ci-nátsĭ), sturcinati/sturcinate (stur-ci-ná-ti) – (unã cu ***stulcinat***) § ***sturcinari/sturcinare*** (stur-ci-ná-ri) sf sturcinãri (stur-ci-nắrĭ) – (unã cu ***stulcinari***) § ***strucinedz*** (stru-ci-nédzŭ) vb I strucinai (stru-ci-náĭ), strucinam (stru-ci-námŭ), strucinatã (stru-ci-ná-tã), strucinari/strucinare (stru-ci-ná-ri) – (unã cu ***stulcinedz***) § ***strucin*** (strú-cinŭ) vb I strucinai (stru-ci-náĭ), strucinam (stru-ci-námŭ), strucinatã (stru-ci-ná-tã), strucinari/strucinare (stru-ci-ná-ri) – (unã cu ***stulcinedz***) § ***strucinat*** (stru-ci-nátŭ) adg strucinatã (stru-ci-ná-tã), strucinats (stru-ci-nátsĭ), strucinati/strucinate (stru-ci-ná-ti) – (unã cu ***stulcinat***) § ***strucinari/strucinare*** (stru-ci-ná-ri) sf strucinãri (stru-ci-nắrĭ) – (unã cu ***stulcinari***)

stulidã (stu-lí-dhã) sf – vedz tu ***stulii***

stulidhã (stu-lí-dhã) sf stulidz (stu-lídzĭ) – unã cu ***stulidã***

stulii/stulie (stu-lí-i) sf stulii (stu-líĭ) – lucru (nel, biligicã, minghiush, lãludã, stranj, etc.) tsi easti purtat (bãgat) tra s-mushutsascã pri cariva (tsiva); stoli, stolidã, stulidã, stolizmã, stoluzmã, armã, cãrtonã {ro: podoabă, ornament} {fr: parure, ornement, bijou} {en: ornament, jewel} ex: ti stulia-a ta nu-ari

altã armãnã § ***stoli/stole*** (stó-li) sf fãrã pl – custumi, stranji; lucru (nel, biligicã, minghiush, lãludã, etc.) tsi easti purtat (bãgat) trã mushuteatsã; stulii, stolidã, stulidã, armã *{ro: îmbrăcăminte, costum de haine, podoabă, ornament}* *{fr: vêtement; costume, parure, ornement}* *{en: clothes, suit; ornament}* § ***stulidã*** (stu-lí-dhã) sf stulidz (stu-lídzĭ) – (unã cu ***stulii***) § ***stolidã*** (stó-li-dhã) sf stolidz (stó-lidzĭ) – (unã cu ***stulii***) § ***stoluzmã*** (stó-luz-mã) sf pl(?) – lucru din casã (ca masã, scamnu, pat, etc.) cari sta di-aradã cu cicioarli pi dushume; momilã, stolizmã; lucru (nel, biligicã, minghiush, lãludã, etc.) tsi easti purtat (bãgat) trã mushuteatsã; stulii, stolidã, stulidã, armã *{ro: mobilă, podoabă, ornament}* *{fr: meuble; parure, ornement}* *{en: furniture; ornament}* ex: veadi stoluzma (momila, stulia) din casã § ***stolizmã*** (stó-liz-mã) sf pl(?) – (unã cu ***stoluzmã***) § ***stulsescu*** (stul-sés-cu) (mi) vb IV stulsii (stul-sîĭ), stulseam (stul-seámŭ), stulsitã (stul-sí-tã), stulsiri/stulsire (stul-sí-ri) – (mi) ndreg cu lucri (stranji mushati, giuvaricadz, etc.) tra s-aspun ma mushat (ma tinjisit, ma pripsit, etc.); ndreg, armãtusescu, susuescu *{ro: împodobi, înfrumuseța}* *{fr: (se) parer, orner, embellir}* *{en: adorn, embellish}* § ***stulsit*** (stul-sítŭ) adg stulsitã (stul-sí-tã), stulsits (stul-sítsĭ), stulsiti/stulsite (stul-sí-ti) – ndreptu (cu stulii) tra s-aspunã mushat; alãxit mushat; ndreptu, armãtusit, susuit *{ro: împodobit, înfrumusețat}* *{fr: paré, orné, embelli}* *{en: adorned, embellished}* § ***stulsiri/stulsire*** (stul-sí-ri) sf stulsiri (stul-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si stulseashti; armãtusiri, susuiri *{ro: acțiunea de a împodobi, de a înfrumuseța; împodobire, înfrumusețare}* *{fr: action de (se) parer, de s'orner, de s'embellir}* *{en: action of adorning, of embellishing}*

stulsescu (stul-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***stulii***

stulsiri/stulsire (stul-sí-ri) sf – vedz tu ***stulii***

stulsit (stul-sítŭ) adg – vedz tu ***stulii***

stultsin (stúl-cinŭ) vb I – vedz tu ***stulcinedz***

stultsinari/stultsinare (stul-tsi-ná-ri) sf – vedz tu ***stulcinedz***

stultsinat (stul-tsi-nátŭ) adg – vedz tu ***stulcinedz***

stumah (stu-máhŭ) sn – vedz tu ***stumahi***

stumahi/stumahe (stu-má-hi) sf stumãhi (stu-mắhĭ) – mãdular dit truplu-a omlui (a pravdãljei) tsi sh-u-adutsi cu-unã soi di pungã tsi yini dupã glãcã (gãrgãlan), tu cari s-hunipseashti mãcarea ninti ca s-treacã tu pãntica cu matsã; stumah, pãnticã, pãntic; (expr: nu lu-am tu stumahi = nu pot s-lu-aravdu, nu pot s-lu ved ãn fatsã, nu pot s-lu hunipsescu, lu-am shilji ntr-oclji, etc.) *{ro: stomah}* *{fr: estomac}* *{en: stomach}* § ***stumah*** (stu-máhŭ) sn stumãhi (stu-mắhĭ) shi stumahuri (stu-má-hurĭ) – (unã cu ***stumahi***) ex: omlu aestu easti sade stumah (mash pãnticã); nu mi-ari dip tu stumah (expr: nu mi va dip, nu mi-ariseashti, nu poati s-mi-aravdã)

stumbu[1] (stúm-bu) sn stumburi (stúm-burĭ) – hãlatea di mital cu cari s-agudeashti shi s-chiseadzã lucri cu mãna (tu hãvani, dubechi, etc.); ciumarac, mutcã, chiuschii *{ro: pilug}* *{fr: pilon}* *{en: pestle}* ex: tu dubechi chisãm cafelu cu stumbul § ***stumbusescu*** (stum-bu-sés-cu) vb IV stumbusii (stum-bu-sîĭ), stumbuseam (stum-bu-seámŭ), stumbusitã (stum-bu-sí-tã), stumbusiri/stumbusire (stum-bu-sí-ri) – chisedz cu stumbul *{ro: pisa}* *{fr: broyer, piler}* *{en: grind, crush}* ex: stumbusea (chiseadzã) zahãrea § ***stumbusit*** (stum-bu-sítŭ) adg stumbusitã (stum-bu-sí-tã), stumbusits (stum-bu-sítsĭ), stumbusiti/stumbusite (stum-bu-sí-ti) – chisat *{ro: pisat}* *{fr: broyé, pilé}* *{en: ground, crushed}* § ***stumbusiri/stumbusire*** (stum-bu-sí-ri) sf stumbusiri (stum-bu-sírĭ) *{ro: acțiunea de a pisa; pisare}* *{fr: action de broyer (piler), broiement, pilage}* *{en: action of grinding, crushing}*

stumbu[2] (stúm-bu) sn stumburi (stúm-burĭ) – nelu cu cari si spindzurã bratslu di zighã; bilcic, serghi, mushtuc *{ro: belciug de cântar}* *{fr: anneau de balance romaine}* *{en: end ring of the arm of a roman balance}* ex: stumbul di pi coada di cãntari

stumbu[3] (stúm-bu) sn stumburi (stúm-burĭ) – unã hãlati (limbã) spindzuratã di tsiva tsi u-alasã si s-leagãnã dit unã parti tu-alantã *{ro: pendulă}* *{fr: pendule}* *{en: pendulum}* ex: stumburi di sãhãts

stumbusescu (stum-bu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***stumbu[1]***

stumbusiri/stumbusire (stum-bu-sí-ri) sf – vedz tu ***stumbu[1]***

stumbusit (stum-bu-sítŭ) adg – vedz tu ***stumbu[1]***

stup (stupŭ) sm stuchi (stuchĭ) – "casa" iu bãneadzã alghinjli; crinã, cushori, cufinã *{ro: stup}* *{fr: ruche, essaim}* *{en: beehive}* ex: stup di alghini; cu tsearã di stup; pãreasinjli aznjescu pirazmadzlji, ca pari fumlu cum aznjashti stuplu

stupaganã (stu-pa-gá-nã) sf – vedz tu ***topuzganã***

stupã[1] (stú-pã) sf stuchi (stúchĭ) – hirili shcurti di cãnipã tsi-armãn dupã lucrarea-a ljei; ciup *{ro: câlți}* *{fr: étoupe}* *{en: loose hemp}* ex: ciuciumadzi di stupã

stupã[2] (stú-pã) sf stuchi (stúchĭ) – stog di lucri adunati tu-un loc; surii, suro, cupii, stog, stoc, stivã, etc. *{ro: mulțime}* *{fr: foule, quantité}* *{en: crowd, quantity}* ex: oili s-adunã stupã (suro, stog) § ***stupii/stupie*** (stu-pí-i) sf stupii (stu-pîĭ) – (unã cu ***stupã[1]***) § ***stuputos*** (stu-pu-tósŭ) adg stuputoasã (stu-pu-toá-sã), stuputosh (stu-pu-tóshĭ), stuputoasi/stuputoase (stu-pu-toá-si) – (ponj, arburi) tsi au multi frãndzi shi alumãchi (multi ori apitrusiti unã pristi-alantã); (pãduri) tsi ari multsã arburi (un ningã-alantu) mplinj di frãndzã sh-alumãchi; (per) tsi easti spes shi ndisat; stufos, stufutos, fundutos, tufos, des, spes, ndisat, picnos *{ro: stufos, des}* *{fr: touffu, épais; robust}* *{en: bushy, thick, dense}* ex: frãntsealili stuputoasi (ndisati, stufoasi); nuc stuputos (stufos)

stupãtoari/stupãtoare (stu-pã-toá-ri) sf – vedz tu ***astup***

stupii/stupie (stu-pí-i) sf – vedz tu ***stupã[2]***

stupumã (stú-pu-mã) sf – vedz tu ***astup***

stupunã (stú-pu-nã) sf – vedz tu ***astup***

stuputor (stu-pu-tórŭ) sn – vedz tu ***astup***

stuputos (stu-pu-tósŭ) adg – vedz tu ***stupã[2]***

stur (stúrŭ) sn sturi/sture (stú-ri) shi sturuMri (stú-rurĭ) – ustur, direc, stil, shtiulã, andoapir, durec, numii, aradzim *{ro stâlp, reazem}* *{fr: pilier, poteau, soutien}* *{en: pillar, post, pole, support}* ex: cãlivã pri patru sturuMri; cãliva pri patru sturi; aushlu easti sturlu (andoapirlu) a casãljei; amirãrilja nu s-tsãni cu un stur; stur fu shi andoapirlu a tutulor; lu-aflai ndupurat di sturlu-a bisearicãljei § ***ustur[3]*** (u-stúrŭ) sn usturi/usture (u-stú-ri) shi usturuMri (u-stú-rurĭ) – (unã cu ***stur***) ex: unã casã pi un ustur s-tsãni (angucitoari: usturlu (sturlu))

sturcin (stúr-cinŭ) vb I – vedz tu ***stulcinedz***

sturcinari/ sturcinare (stur-ci-ná-ri) sf – vedz tu ***stulcinedz***

sturcinat (stur-ci-nátŭ) adg – vedz tu ***stulcinedz***

sturdzu (stúr-dzu) sm – vedz tu ***strudz***

sturgiu (stúr-gĭu) sm – vedz tu ***strudz***

sturnari/sturnare (stur-ná-ri) sf sturnãri (stru-nắrĭ) – soi di cheatrã tsi scoati scãntealji cãndu easti aguditã cu cilechea; cumãtici di cheatrã cari, deadun cu amnarea (di cilechi) tsi u-agudeashti, easti ufilisitã la-aprindearea-a foclui; cremini; (expr: bilescu cu sturnarea = vãsãnipsescu, munduescu pri cariva multu di multu, dip canda-lj scot chealea cu sturnarea); cremini *{ro: cremene}* *{fr: silex, pierre à feu (à fusil)}* *{en: quartz}* ex: lja tufechea cu sturnari; tufechea-lj cu sturnari; va ti bilescu cu sturnarea (expr: va ti vãsãnipsescu, va ti munduescu multu di multu); s-lu bilim cu sturnarea (expr: s-lu vãsãnipsim, s-lu munduim) § ***sturnãros*** (stur-nã-rósŭ) adg sturnãroasã (stur-nã-roá-sã), sturnãrosh (stur-nã-róshĭ), sturnãroasi/sturnãroase (stur-nã-roá-si) – loc cu multi chetsrã di sturnari *{ro: silicios}* *{fr: silicieux}* *{en: siliceous, with quartz}* ex: loc sturnãros (cu sturnari) § ***sturnuros*** (stur-nu-rósŭ) adg sturnuroasã (stur-nu-roá-sã), sturnurosh (stur-nu-róshĭ), sturnuroasi/sturnuroase (stur-nu-roá-si) – (unã cu ***sturnãros***)

sturnãros (stur-nã-rósŭ) adg – vedz tu ***sturnari***

sturnuros (stur-nu-rósŭ) adg – vedz tu ***sturnari***

su (-sú) pr pos – vedz tu ***luĭ[2]***

su[1] (sú) prip – vedz tu ***sum[1]***

su[2] (-su) pr pos – vedztu ***luĭ[2]***

Su[3] (Sú) sm – vedz tu ***sãmtu[1]***

subash (su-báshĭŭ) sm subash (su-báshĭ) – om mari dit aschearea i chivernisea nturtseascã tsi urseashti pristi unã nai dit veaclja Turchii; (expr: nu lu-ari subash la loc = nu u-ari tutã

mintea la loc) *{ro: zapciu} {fr: sous-préfet} {en: police or administrative leader in the old Turkey}* ex: ca subash (ca un tiran) s-poartã

subtsãrac (sub-tsã-rácŭ) adg – vedz tu ***suptsãri***

subtsãri/subtsãre (sub-tsắ-ri) adg – vedz tu ***suptsãri***

suc (súcŭ) sn sucuri (sú-curĭ)– lugurii tsi si scoati dit lãna upãritã unãshunã dupã tundeari (cu cari s-buisescu lucri); usuc, usãc *{ro: usuc} {fr: suint, graisse de la laine} {en: suint, wool grease}*

sucachi/sucache (su-cá-chi) sf sucãchi (su-cắchĭ) – fashi di loc dit un cãsãbã i hoarã, faptã (alãsatã) maxus ca s-aibã loc lumea si s-minã cu cicioarili (ncãlar, cu-amaxea, cu prãvdzãli, etc.), di-aradã strimtã, lungã shi ncãltsatã, cari poartã unã numã shi ari casi di-unã parti sh-di-alantã; ulitsã, cali, drum, cãrari; (expr: 1: alag sucãchili = hãlãndurescu dit un loc tu altu ca un vagabondu, nu lucredz, nu fac tsiva, hascu gura di-unã parti tu-alantã, birdush, ciuhljan, ciumagarã, etc.; 2: s-ti ved tu sucãchi = s-ti ved cã nu-ai casã, nu-ai iu s-dornji, nu-ai tsi s-mãts shi cirshindalui di la unã casã la-alantã) *{ro: stradă} {fr: rue} {en: street}* ex: prit sucãchi (ulitsi, cãljuri) dit pulitii

sucai/sucae (su-cá-i) sf sucãi (su-cắĭ) – soi di capelã cu cari omlu sh-acoapirã caplu; checi, festi, fesi, cãciulã, etc. *{ro: beretă de pâslă} {fr: béret, couvre-chef, petit bonnet en feutre que portent les Albanais} {en: beret, hat, headgear}* ex: tuts tu fustaneli lãi shi n cap cu albi sucãi (festi, checi)

sucrestu (su-crés-tu) sn sucresti/sucreste (su-crés-ti) – parti dit aveari (casã, ducheani, oi, etc.) tsi easti loatã sh-tsãnutã di chivernisi, di-unã parti, di la un tsi ari unã borgi neplãtitã, sh-cari nu-lj si da nãpoi a domnu-sui pãnã nu sh-plãteashti borgea; cataschisi *{ro: sechestru} {fr: séquestre} {en: sequestration}* ex: fatsi sucrestu (cataschisi)

sucrilji/sucrilje (su-crí-lji) sf – vedz tu ***socru***

sucrimi/sucrime (su-crí-mi) sf – vedz tu ***socru***

sudã (sú-dhã) sf sudi/sude (sú-dhi) shi sudz (súdzĭ) – 1: cali strimtã tsi treatsi namisa di doi muntsã-analtsã; arãstoacã, bugazi, strimturã, strãmturã, angusteatsã, dirveni, dãrveni; 2: loc (padi) tsi s-aflã ma nghios di locurli di deavãrliga; hambilunã, batã *{ro: căldare geografică, trecătoare (la munte), depresiune (la munte)} {fr: gorge, pas, détroit; dépression géographique} {en: (mountain) pass, gorge; dip (of ground)}* ex: aurlãm caljlji tu sudã, nã turnãm la vasi

sudhã (sú-dhã) sf sudhi/sudhe (sú-dhi) shi sudz (súdzĭ) – unã cu ***sudã***

sudit (su-dítŭ) sm, sf, adg suditã (su-dí-tã), sudits (su-dítsĭ), suditi/sudite (su-dí-ti) – om tsi easti vinjit dit-un crat xen di cari tsãni ninga, easti ninga apãrat di nomurli-a statlui di iu yini shi easti ljirtat di dãrli (ghizmili, gilepurli, viryiili, etc.) tsi oaminjli-a loclui lipseashti s-li pãlteascã *{ro: supus străin; scutit de taxe} {fr: sujet étranger, aubain} {en: foreign subject}* ex: mini hiu sudit (xen, ljirtat di sãrtsinj, dãri, etc.) § ***nisudit*** (ni-su-dítŭ) sm, sf, adg nisuditã (ni-su-dí-tã), nisudits (ni-su-dítsĭ), nisuditi/nisudite (ni-su-dí-ti) – cari nu easti sudit; cari easti ljirtat di dãrli tsi ari s-da *{ro: care nu este străin, nu este scutit de taxe} {fr: qui n'est pas assujetti} {en: that is not subject to taxation}* ex: hoarili-a lor va hibã nisuditi (nu va lã si caftã dãri)

sudoari/sudoare (su-doá-ri) sf – vedz tu ***asud***

sudzeari/sudzeare sf – vedz tu ***sug***[1]

sudzeatã (sudzeá-tã) sf – vedz tu ***sãdzeatã***

sudziri/sudzire sf – vedz tu ***sug***[1]

suearã (su-eá-rã) sf – vedz tu ***shuir***

suelj (su-éljĭŭ) sn suealji/suealje (su-ĭá-lji) – lãna tumtã di sum pãntica shi deavãrliga di coada-a oilor *{ro: codine} {fr: couaille; laine tondue près de la queue des brebis} {en: wool shorn close to the tail of the sheep}* ex: suelj lai § ***suiljedz*** (su-i-ljĭédzŭ) vb I suiljai (su-i-ljĭáĭ), suiljam (su-i-ljĭámŭ), suiljatã (su-i-ljĭá-tã), suiljari/suiljare (su-i-ljĭá-ri) – tundu lãna (sueljlu) di sum pãntica shi coada-a oilor; (fig: suiljedz = shcurtedz) *{ro: tunde sub burtă şi coadă} {fr: tondre les brebis sous le ventre et sous la queue} {en: shear wool under the belly or the tail of the sheep}* ex: mãni va suiljem oili; suiljem mash birbetslji, oili shi noatinjlji, nu sh-njeljlji; apãrnjirã si-lj suiljadzã (fig: si-lj shcurteadzã), si-lj shcurteadzã § ***suiljat***[1] (su-i-ljĭátŭ) adg suiljatã (su-i-ljĭá-tã), suiljats (su-i-ljĭátsĭ), suilja-ti/suiljate (su-i-ljĭá-ti) – (oai) tsi-lj s-ari tumtã lãna di sum pãnticã shi deavãrliga di coadã *{ro: (oaia) care este tunsă sub burtă şi coadă} {fr: (mouton) tondu sous le ventre et sous la queue} {en: (sheep) shorn under the belly or the tail}* § ***suilja-ri/suiljare*** (su-i-ljĭá-ri) sf suiljeri (su-i-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã oai easti suiljatã; suiljat *{ro: acţiunea de a tunde sub burtă şi sub coadă} {fr: action de tondre les brebis sous le ventre et sous la queue} {en: action of shearing wool under the belly or the tail of the sheep}* § ***suiljat***[2] (su-i-ljĭátŭ) sn suiljaturi (su-i-ljĭá-turĭ) – (unã cu ***suiljari***) ex: suiljatlu-l (suiljarea u) fãtsem tu caplu a prumuvearãljei

sufari[1] (su-fa-rí) sm sufaradz (su-fa-rádzĭ) – om tsi shadi ncãlar (pri-un cal) tra sã-sh facã lucrul (ascherli, nizam) i si s-ducã iuva, etc.; suvari, cãvãlar, cãlãrets *{ro: călăreţ} {fr: cavalier} {en: rider, horseman, horsewoman}* § ***suvari*** (su-va-rí) sm suvaradz (su-va-rádzĭ) – (unã cu ***sufari***[1])

sufari[2] (su-fa-rí) sm sufaradz (su-fa-rádzĭ) – cap di stat (amirã, vãsilje, etc.) tsi caftã a oaminjlor di sum el tra s-adarã tut tsi va el (shi s-lji pidipseascã greu ma s-nu lu-ascultã); omlu (dascalu, pãrintili, etc.) tsi caftã a alãntor oaminj s-facã mash tsi lã dzãtsi el; tiran *{ro: tiran} {fr: tyran} {en: tyran}* ex: ca vãrã sufari (tiran) lu-avem

sufati/sufate (su-fá-ti) sf – vedz tu ***sufã***

sufã (su-fã) sm sufadz (su-fádzĭ) – un pat strimtu di scãnduri faptu ca un scamnu lungu pri cari oaminjlji pot s-shadã (cãndu fac muabeti) i s-doarmã noaptea; miner, mineri, miniri *{ro: sofa} {fr: sofa} {en: sofa}* ex: culcã-ti pri sufã § ***sufati/sufate*** (su-fá-ti) sf sufãts (su-fắtsĭ) – (unã cu ***sufã***) ex: ashtearni-nj, vrutã, pri sufati § ***sãfati/sãfate*** (sã-fá-ti) sf sãfãts (sã-fắtsĭ) – (unã cu ***sufã***) ex: cuclu (cuclu di la ornic, oroloyi) ts-bati pi sãfati § ***sufãlãchi/sufãlãche*** (su-fã-lắ-chi) sf sufãlãchi (su-fã-lắchĭ) – un sufã ma njic; sufã *{ro: sofa, sofa mic} {fr: sofa; petit sofa} {en: sofa; little sofa}* ex: domãndã s-lj-ashtearnã pri sufãlãchea atsea veardea – vedz tu ***sufã***

sufãlãchi/sufãlãche (su-fã-lắ-chi) sf – vedz tu ***sufã***

sufãr (sú-fãrŭ) sm – vedz tu ***sufrã***[2]

sufii/sufie (su-fí-i) sufii (su-fíĭ) – 1: harea tsi-l fatsi un om s-hibã mintimen; puteari analtã a mintiljei (di giudicari shi aduchiri tsi easti bun sh-tsi easti arãu, cãndu lipseashti si s-aveaglji shi cum poati si s-afireascã di-arãu, etc.); mintiminilji, mintezã; 2: mihãnii adratã di cariva tra s-ljishureadzã bana-a omlui di cati dzuã (mihãnii tsi nu s-ari adratã altãoarã ma ninti, di altu om); idei ishitã dit mintea-a unui om (di-aradã multu shtiut shi mintios) cari nu-ari ishitã altãoarã dit mintea-a alui om *{ro: înţelepciune; invenţie} {fr: sagesse; invention} {en: wisdom; invention}* ex: si ciudisea pri shtirea a lui shi pri sufia (mintiminilja) a lui; sufiili a lui umplurã tut loclu; tsãsea nica cu sufii, sufii (cu minti, mintimenã) § ***sufsescu*** (suf-sés-cu) vb IV sufsii (suf-síĭ), sufseam (suf-seámŭ), sufsitã (suf-sí-tã), sufsiri/sufsire (suf-sí-ri) – am unã idei di cum s-fac tsiva (unã mihãnii niminduitã di altsã ma ninti) cari s-ljishureadzã bana di cati dzuã a omlui; nj-bag tu minti cum s-fac un lucru ma ghini sh-ma lishor di cum s-fãtsea ma ninti (di mini i di altsã); minduescu di cum s-lu fac un lucru *{ro: inventa, imagina} {fr: inventer, imaginer, s'aviser de, se mettre dans la tête} {en: invent, imagine}* ex: s-shadã si sufseascã (sã scoatã dit minti unã mihãnii, niminduitã di altu ma ninti); s-minduea si sufseascã tsiva (s-facã unã mihãnii nauã, niminduitã di altsã ma ninti) § ***sufsit*** (suf-sítŭ) adg sufsitã (suf-sí-tã), sufsits (suf-sítsĭ), sufsiti/sufsite (suf-sí-ti) – (mihãnii) tsi easti nauã, neadratã ma ninti di vãrã; (idei) niminduitã di altu ma ninti *{ro: inventat, imaginat} {fr: inventé, imaginé, qui s-est avisé de, mis dans la tête} {en: invented, imagined}* § ***sufsiri/sufsire*** (suf-sí-ri) sf sufsiri (suf-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sufseashti tsiva *{ro: acţiunea de a inventa, de a imagina; inventare, imaginare} {fr: action d'inventer, d'imaginer, de s'aviser de, de se mettre dans la tête} {en: action of inventing, of imagining}*

sufin (su-finŭ) adg – vedz tu ***sufinedz***
sufinari/sufinare (su-fi-ná-ri) sf – vedz tu ***sufinedz***
sufinat (su-fi-nátŭ) adg – vedz tu ***sufinedz***
sufinedz (su-fi-nédzŭ) (mi) vb I sufinai (su-fi-náĭ), sufinam (su-fi-námŭ), sufinatã (su-fi-ná-tã), sufinari/sufinare (su-fi-ná-ri) – sec (usuc) la soari, vimtu i foc; usuc, sec, frigãnedz, azvimtur, azvintur, azvãntur, vintur, vinturedz, zvintur, zvinturedz *{ro: usca, zvânta}* *{fr: sécher (au soleil, au vent, au feu), essorer}* *{en: dry (clothes in the sun, in the wind)}* ex: stranjili nji si sufinarã (s-uscarã, sicarã la vimtu, si zvinturarã), ncriminirã § ***sufinat*** (su-fi-nátŭ) adg sufinatã (su-fi-ná-tã), sufinats (su-fi-nátsĭ), sufinati/sufinate (su-fi-ná-ti) – tsi s-ari uscatã tu vimtu; sufin, uscat, sicat, frigãnat, azvimturat, azvinturat, vinturat, zvinturat *{ro: uscat, zvântat}* *{fr: séché (au soleil, au vent, au feu), essoré}* *{en: dried (in the sun, in the wind)}* § ***sufinari/sufinare*** (su-fi-ná-ri) sf sufinãri (su-fi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-sufineadzã; frigãnari, uscari, sicari, azvimturari, azvinturari, vinturari, zvinturari *{ro: acţiunea de a usca, de a zvânta, uscare, zvântare}* *{fr: action de sécher (au soleil, au vent, au feu), d'essorer}* *{en: action of drying (clothes in the sun, in the wind)}* § ***sufin*** (su-fínŭ) adg sufinã (su-fí-nã), sufinj (su-fínjĭ), sufini/sufine (su-fí-ni) – (unã cu ***sufinat***) ex: stranj sufin (uscat tu vimtu)
sufit (sú-fitŭ) sn sufiti/sufite (sú-fi-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***suflit***
suflari/suflare (su-flá-ri) sf – vedz tu ***suflu***
suflat[1] (su-flátŭ) adg – vedz tu ***suflu***
suflat[2] (su-flátŭ) sn – vedz tu ***suflu***
suflit (sú-flitŭ) sn sufliti/suflite (sú-fli-ti) – hãrli tsi-l fac omlu s-aducheascã cã bãneadzã sh-cã easti unã hiintsã ahoryea di-alti hiintsi; duh, gean, stuhico; (fig: 1: suflit = (i) om, insu, citãman, ipuchimen; (ii) adiljatic, anasã; expr: 2: om fãrã suflit = om arãu, fãrã njilã; 3: om cu suflit (bun, mari) = om bun; 4: njic loat ti suflit = prihupedh; 5: ljau (un njic) ti suflit = ljau di la xenj un njic tra s-lu crescu ca njiclu-a meu; ljau ti fumealji, trec prit cãmeashi, nhiljedz; 6: dau (un njic) ti suflit = nj-dau njiclu s-nj-ul creascã un xen; 7: dau ti suflit = dau (pumean, la bisearicã, trisayi, etc.) tr-adutsearea aminti a unui om tsi-ari moartã; 8: lu ljau pri suflitlu-a meu = ãl ljau pri chifaletea-a mea, intru chifili trã ti el, mi fac chifilj trã el; 9: nu-ari suflit di-om (tu-un loc) = nu s-aflã vãr, nu-ari urmã di om, nu-i cipit di om; 10: nji ncarcu suflitlu = fac amãrtii; 11: nj-vindu suflitu trã…= fac nai ma mãrli amãrtii trã …; 12: am (nj-sta) tsiva pri (tu) suflit = shtiu unã hãbari i am unã cripari, tsi nu-nj da arihati; 13: lu-am pri (tu) suflit = lj-feci un mari-arãu, lj-adush unã mari cripari, ãl loai pri zvercã; 14: nu lu-am tu suflit = nu mi-arãseashti, nu-nj lja hari, nu-l voi; 15: ãnj njardzi la suflit = mi-arãseashti multu; 16: nj-mutrescu di suflit = tsi fac, u fac trã mini, trã sinferlu a meu; 17: tu-un suflit = diunãoarã, unãshunã, tu-unã anasã, tu-unã suflari; 18: nj-yini suflitlu la loc = pot s-ljau anasã tora, pot s-isihãsescu; 19: nj-scoati suflitlu = nj-bagã zori, mi creapã multu, nj-si ngreacã multu; 20: nj-adun suflitlu = uhtedz multu, suschir amar, isihãsescu cu suschirlu tsi-l fac; 21: nj-trag suflitlu, hiu cu suflitlu la gurã = (i) mizi pot s-adilj, sã-nj ljau anasa; (ii) nj-caftu arihatea dupã tsi fac un mari copus; (iii) hiu tu oara tsi easti s-mor; 22: nj-dau suflitlu, nj-easi suflitlu = (i) mor; (ii) mizi pot s-lu fac un lucru, avursescu multu; 23: ãlj ljau suflitlu = ãl vatãm; 24: u fac cu suflit, cu tut suflitlu, dit ahãndamea-a suflitlui = u fac cu tutã vrearea, cu tutã putearea tsi am) *{ro: suflet, spirit, persoanã}* *{fr: âme, esprit; homme, personne}* *{en: soul, spirit, man, person}* ex: tr-al Custandini suflit; him patru sufliti (fig: patru oaminj); multi sufliti (fig: multsã oaminj) chirurã; ficior ti suflit s-nu ljai (expr: s-nu nhiljedz ficior tsi nu-i di-a tãu, tra s-lu creshti); sh-featsirã ti suflit di vinjirã s-lu-alãxeascã; sã-lj da trã suflit (expr: sã-lj da pumean, sã-lj facã trisayi, sã-lj facã arãdzli); vinji tu-un suflit (expr: agonja dinãoarã, pãnã s-lja anasa); fuga acasã tu-un suflit (expr: unãshunã, tu-unã anasã); tu-un suflit (expr: tu-unã anasã, unãshunã) ãlj loai dzua; suflit di om nu s-afla aclo (expr: aclo, nu-avea vãrnu, nu-avea urmã di om); acãtsã s-plãngã, sã sh-adunã suflitlu (expr: s-suschirã, s-isihãseascã); plãmtã, sh-adunã suflitlu (expr: uhteadzã, isihãseashti); tra s-nu nji ncarcu suflitlu (expr: tra s-nu fac amãrtii); pãnã lj-inshi suflitlu (expr: pãnã muri) fu cu zborlu n gurã; nu putea si sh-tragã suflitlu (s-adilji, s-lja anasã); mãrata di gãljinã sh-deadi suflitlu (expr: muri) § ***suflitami/suflitame*** (su-fli-tá-mi) sf fãrã pl = multimi di oaminj, dunjai, lumi *{ro: mulţime de oameni}* *{fr: nombres d'hommes}* *{en: number of people}* ex: di-ahãtã suflitami (dunjai multã) nu-armasi un s-nu s-ducã acasã § ***nsuflitsedz*** (nsu-fli-tsédzŭ) (mi) vb I nsuflitsai (nsu-fli-tsáĭ), nsuflitsam (nsu-fli-tsámŭ), nsuflitsatã (nsu-fli-tsá-tã), nsuflitsari/nsu-flitsare (nsu-fli-tsá-ri) – dau banã (suflit) a unui lucru; nyedz (di iu earam ca mortu); ljau puteari; mi mprustedz *{ro: însufleţi, înviogra}* *{fr: animer, fortifier}* *{en: animate, invigo-rate}* ex: nu pistipsescu si si nsuflitseadzã (si nyeadzã di iu suntu ca uscati) florli-aesti; mizia si nsuflitsã niheamã (si mprustã, lo niheamã puteari) § ***nsuflitsat*** (nsu-fli-tsátŭ) adg nsuflitsatã (nsu-fli-tsá-tã), nsuflitsats (nsu-fli-tsátsĭ), nsuflitsa-ti/nsuflitsate (nsu-fli-tsá-ti) – tsi s-featsi ca yiu (di iu eara ca mortu); tsi ari loatã niheamã puteari; tsi s-ari mprustatã *{ro: însufleţit, înviogorat}* *{fr: animé, fortifié}* *{en: animated, invigorated}* ex: cama nsuflitsat lu-aflai astã searã § ***nsuflitsa-ri/nsuflitsare*** (nsu-fli-tsá-ri) sf nsuflitsãri (nsu-fli-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva si nsuflitseadzã *{ro: acţiunea de a însufleţi, de a înviogra; însufleţire, înviogorare}* *{fr: action d'animer, de fortifier}* *{en: action of animating, of invigorating}*
suflitami/suflitame (su-fli-tá-mi) sf – vedz tu ***suflit***
suflu (sú-flu) vb I suflai (su-fláĭ), suflam (su-flámŭ), suflatã (su-flá-tã), suflari/suflare (su-flá-ri) – scot vimtu cu puteari, dit plimunj prit gurã (prit nãri); treatsi vimtu cu puteari dit un loc ma aratsi tu-un loc ma caldu (nafoarã i dit un loc dishcljis tu-un altu n casã); scot vimtu prit gurã (greu sh-agonja tra s-ljau anasã) cãndu hiu avursit dupã un copus mari tsi-l fac; adilj, ahulescu, bati (vimtu), tradzi (vimtu); (expr: 1: nj-suflu narea = scot vimtu prit nãri cu puteari tra sã scot mixili tsi am nãuntru tsi nu mi-alasã s-lj-au ghini anasã; 2: nu-am cu tsi sã-nj suflu narea = hiu multu oarfãn, cã nu-am paradz nitsi ti-unã distimeli; nu-am nitsi ascucheat ãn gurã; nu-am zmeanã la cur; etc.; 3: suflu lampa (tseara, shpirtul, etc.) = scot vimtu cu puteari dit gurã pristi pira-a lambãljei (a tsearãljei, a shpirtului, a pirãljei, etc.) tra s-u-astingu; 4: suflu foclu = scot vimtu cu puteari dit gurã pristi foc (i) tra s-lu-astingu, icã (ii) tra s-nu s-astingã, tra s-lu fac sã-lj creascã pira, tra s-ardã ma ghini; 5: lj-suflu unã (plicutã) = lj-dau (lj-trag) nã pliscutã; 6: lji suflu = am paradz; 7: suflu flueara = bat flueara tra si s-avdã un cãntic; 8: omlu (pravda) nu mata suflã = omlu (pravda) nu-adilji, nu bãneadzã, easti mortu; 9: nu suflu nitsiun zbor = tac, nu dzãc tsiva a vãrnui, nu scot un zbor din gurã di-atseali tsi shtiu, tsi-nj sã spun, etc.) *{ro: sufla; respira; sufla nasul; stinge; etc.}* *{fr: souffler; respirer; (se) moucher; éteindre; haleter; etc.}* *{en: blow; breathe; blow one's nose; extinguish (fire); pant; etc.}* ex: suflã (bati) vimtul cu puteari; va s-li suflã (lja) vimtul; sufla cu foljili tra sã schinã foclu; suflã tu foc ta si s-aprindã; tsi suflji (adilj, ljai anasã) ashi greu?; va aibã moartã, ved cã nu suflã (expr: easti mortu, nu-adilji); suflã-ts nãrli cã li ved mplini (expr: scoati-ts mixili dit nãri); suflã (astindzi-u) lamba, cã vinji oara s-nã bãgãm tu crivari s-durnjim; apustusish, ved cã suflji; suflã-lj (expr: dã-lj) a ficiorlui unã batsã tra s-tacã; lji suflji? (expr: ai paradz?); lji sufli (expr: ai paradz), hii ghini; anjurzirã cã adzã ãlj suflji tini (expr: adzã ai tini paradz); ngãrmadz? avea suflatã draclu tu pungã (expr: nu-avea paradz tu pungã, cã "draclu lj-avea suflatã paradzlji dit pungã tu vimtu"); nu-ari cu tsi sã-sh suflã nãrli (expr: easti multu ftoh, cã nu-ari nitsiunã distimeli macar) § ***suflat***[1] (su-flátŭ) adg suflatã (su-flá-tã), suflats (su-flátsĭ), suflati/suflate (su-flá-ti) – (vimtu) tsi easti scos cu puteari dit gurã; adiljat, ahulit *{ro: suflat; respirat; suflat nasul; stins; etc.}* *{fr: soufflé; respiré; (se) mouché; éteint; haleté; etc.}* *{en: blown; breathed; blown one's nose; extinguished (fire); panted; etc.}* § ***suflari/suflare*** (su-flá-ri) sf suflãri (su-flắrĭ) –

atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva suflã *{ro: acţiunea de a sufla; de a respira; de a sufla nasul; de a stinge; etc.; suflare, respirare, stingere, etc.}* *{fr: action de souffler; de respirer; de (se) moucher; d'éteindre; de haleter; etc.}* *{en: action of blowing; of breathing; of blowing one's nose; of extinguishing (fire); of panting; etc.}* § ***suflat***[2] (su-flátŭ) sn suflaturi (su-flá-turĭ) – vimtul tsi intrã sh-easi dit plimunj cãndu adilji cariva; anasã, adiljat, adiljatic, adiljari, suflari, ahnoatã, hnoatã, suluchi *{ro: suflat, respiraţie}* *{fr: souffle, respiration}* *{en: breath}* ex: suflatlu-lj (anasa-lj, adiljatlu-lj) s-astãlja § ***disuflu*** (di-sú-flu) (mi) vb I disuflai (di-su-fláĭ), disuflam (di-su-flámŭ), disuflatã (di-su-flá-tã), disuflari/disuflare (di-su-flá-ri) – alas vimtul s-easã dit un loc ncljis (umflat); disumflu; (expr: l-disuflu = lj-ljau suflarea (suflitlu), l-vatãm) *{ro: dezumfla}* *{fr: dégonfler}* *{en: deflate}* ex: disuflãm (disumflãm) foalili; l-disuflat? (expr: l-vãtãmat?) § ***disuflat*** (di-su-flátŭ) adg disuflatã (di-su-flá-tã), disuflats (di-su-flátsĭ), disuflati/disuflate (di-su-flá-ti) – tsi ari alãsatã s-easã vimtul dit un loc ncljis (umflat); disumflat *{ro: dezumflat}* *{fr: dégonflé}* *{en: deflated}* § ***disuflari/disuflare*** (di-su-flá-ri) sf disuflãri (di-su-flãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti disuflat *{ro: acţiunea de a dezumfla}* *{fr: action de dégonfler}* *{en: action of deflating}*

sufrã[1] (sú-frã) sf sufri/sufre (sú-fri) – urmili (arãdzli) tsi s-alasã pi chealea-a omlui cãndu aushashti; atsea tsi s-fatsi pri stranji cãndu li ciumuleshti *{ro: rid}* *{fr: ride, pli}* *{en: wrinkle, fold, pleat}* ex: cu frãmtea sufri, sufri; coaja ngrusha shi s-adra sufri, sufri; fatsa-lj s-avea faptã sufri, sufri § ***sufrusescu*** (su-fru-sés-cu) (mi) vb IV sufrusii (su-fru-síĭ), sufruseam (su-fru-seámŭ), sufrusitã (su-fru-sí-tã), sufrusiri/sufrusire (su-fru-sí-ri) – fac sufri (pri frãmti, fatsã, cheali, stranji, etc.); nsufrusescu, nsufredz, zbãrcescu, jubãrjescu; (expr: sufrusescu tsiva = fur); (expr: (muljari) mi sufrusescu = nj-buisescu (nji ncundiljedz) sufrãntsealili) *{ro: face riduri, zbârci, mototoli}* *{fr: rider, froncer, plisser}* *{en: wrinkle, pleat, crease}* ex: fatsa tsã si sufrusi (featsi sufri, si zbãrci); nj-sufrusirã (expr: nj-furarã) un cal § ***sufrusit*** (su-fru-sítŭ) adg sufrusitã (su-fru-sí-tã), sufrusits (su-fru-sítsĭ), sufrusiti/sufrusite (su-fru-sí-ti) – tsi ari sufri pi fatsã; nsufrusit, nsufrat, zbãrcit, jubãrjit *{ro: zbârcit, cu riduri, mototolit}* *{fr: ridé, froncé, plissé}* *{en: wrinkled, pleated, creased}* § ***sufrusiri/sufrusire*** (su-fru-sí-ri) sf sufrusiri (su-fru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva sufruseashti; nsufrusiri, nsufrari, zbãrciri, jubãrjiri *{ro: acţiunea de a zbârci; de a mototoli; zbârcire, mototolire}* *{fr: action de rider, de froncer, de plisser}* *{en: action of wrinkling, pleating, creasing}* § ***nsufrusescu*** (nsu-fru-sés-cu) (mi) vb IV nsufrusii (nsu-fru-síĭ), nsufruseam (nsu-fru-seámŭ), nsufrusitã (nsu-fru-sí-tã), nsufrusiri/nsufrusire (nsu-fru-sí-ri) – (unã cu ***sufrusescu***) ex: si nsufrusirã (expr: sh-cundiljarã sufrãntsealili) tri numta-a fratisui § ***nsufrusit*** (nsu-fru-sítŭ) adg nsufrusitã (nsu-fru-sí-tã), nsufrusits (nsu-fru-sítsĭ), nsufrusiti/nsufrusite (nsu-fru-sí-ti) – (unã cu ***sufrusit***) ex: avea sufrãntsealili lãi sh-mãri, canda eara sufrusiti (expr: ncundiljati) § ***nsufrusiri/nsufrusire*** (nsu-fru-sí-ri) sf nsufrusiri (nsu-fru-sírĭ) – (unã cu ***sufrusiri***) § ***nsufredz*** (nsu-frédzŭ) (mi) vb I nsufrai (nsu-fráĭ), nsufram (nsu-frámŭ), nsufratã (nsu-frá-tã), nsufrari/nsufrare (nsu-frá-ri) – (unã cu ***sufrusescu***) ex: lji si nsufrã (sufrusi, lj-featsi sufri) suratea § ***nsufrat*** (nsu-frátŭ) adg nsufratã (nsu-frá-tã), nsufrats (nsu-frátsĭ), nsufrati/nsufrate (nsu-frá-ti) – (unã cu ***sufrusit***) § ***nsufrari/nsufrare*** (nsu-frá-ri) sf nsufrãri (nsu-frắrĭ) – (unã cu ***sufrusiri***) § ***disufrusescu*** (di-su-fru-sés-cu) (mi) vb IV disufrusii (di-su-fru-síĭ), disufruseam (di-su-fru-seámŭ), disufrusitã (di-su-fru-sí-tã), disufrusiri/disufrusire (di-su-fru-sí-ri) – fac tsiva (cariva) sã-sh chearã sufrili; calcu sctranjili cu herlu tra si s-ducã sufrili *{ro: descreţi, dezbârci}* *{fr: dérider, défroncer}* *{en: unwrincle, unfold}* ex: ti disufrusish (tsã chirush sufrili di) la fatsã § ***disufrusit*** (di-su-fru-sítŭ) adg disufrusitã (di-su-fru-sí-tã), disufrusits (di-su-fru-sítsĭ), disufrusiti/disufrusite (di-su-fru-sí-ti) – tsi-lj s-ari scoasã (tsi ari chirutã) sufrili *{ro: descreţit, dezbârcit}* *{fr: déridé, défroncé}* *{en: unwrincled, unfolded}* § ***disufrusiri/disufrusire*** (di-su-fru-sí-ri) sf disufrusiri (di-su-fru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva (cariva) disufruseashti *{ro: acţiunea de a descreţi, de a dezbârci; descreţire, dezbârcire}* *{fr: action de dérider, de défroncer}* *{en: action of unwrincling, of unfolding}*

sufrã[2] (su-frã) sm sufradz (su-frádzĭ) – unã soi di measã cu cicioari shcurti pri cari s-mãca tu chirolu-a turtsãlor; sofrã, sufãr, sufric, measã; (fig: sufrã = mãcarea di pi sufrã, measa, tsina, etc.) *{ro: sofra, masă scundă}* *{fr: table basse à manger}* *{en: low eating table}* ex: s-bãgã sum sufrã; bagã sufrãlu (fig: mãcarea, measa) s-mãcãm § ***sufãr*** (sú-fãrŭ) sm pl(?) – (unã cu ***sufrã***[2]) § ***sofrã*** (só-frã) sf sofri/sofre (só-fri) – (unã cu ***sufrã***[2]) ex: bãgai sofra (fig: misalea, measa) s-mãcãm pãni; ãn casã veadi sofra; s-ursits pi sofrã (fig: la measã); aflã sofra bãgatã; lu am pi sofrã (lu-am pi tsinã) astarã § ***sufric*** (su-frícŭ) sm sufrits (su-frítsĭ) – sufrã njic *{ro: sofră mică}* *{fr: petite table basse à manger}* *{en: small and low eating table}*

sufrãmtseauã (su-frãm-tseá-ŭã) sf sufrãmtseali/sufrãmtseale (su-frãm-tseá-li) – perlu di sum frãmti criscut niheamã ma nsus di oclju (tra s-nu-alasã sudoarea di pi frãmti s-cadã tu oclju); dzeanã, frãntseauã, frãmtseauã, sufrãntseauã, sufrãndzeauã, sufrãndzeanã, sfrãmtseauã, sfrãntseauã, sprindzeanã *{ro: sprânceană}* *{fr: cil, sourcils}* *{en: eyebrow}* ex: nj-arshu ti dauãli sufrãmtseali § ***sufrãntseauã*** (su-frãn-tseá-ŭã) sf sufrãntseali/sufrãntseale (su-frãn-tseá-li) – (unã cu ***sufrãmtseauã***) ex: soare, sufrãntseali (expr: mushate!) § ***sufrãndzeauã*** (su-frãn-dzeá-ŭã) sf sufrãndzeali/sufrãndzeale (su-frãn-dzeá-li) – (unã cu ***sufrãmtseauã***) § ***sufrãndzeanã*** (su-frãn-dzeá-nã) sf sufrãndzeani/sufrãndzeane (su-frãn-dzeá-ni) – (unã cu ***sufrãmtseauã***) § ***sprindzeanã*** (sprin-dzeá-nã) sf sprindzeani/sprindzeane (sprin-dzeá-ni) – (unã cu ***sufrãmtseauã***) § ***sfrãmtseauã*** (sfrãm-tseá-ŭã) sf sfrãmtseali/sfrãmtseale (sfrãm-tseá-li) – (unã cu ***sufrãmtseauã***) § ***sfrãntseauã*** (sfrãn-tseá-ŭã) sf sfrãntseali/sfrãntseale (sfrãn-tseá-li) – (unã cu ***sufrãmtseauã***)

sufrãndzeanã (su-frãn-dzeá-nã) sf – vedz tu ***sufrãmtseauã***

sufrãndzeauã (su-frãn-dzeá-ŭã) sf – vedz tu ***sufrãmtseauã***

sufrãndzelj (su-frãn-dzéljĭŭ) sm – vedz tu ***furuntsel***

sufrãntseauã (su-frãn-tseá-ŭã) sf – vedz tu ***sufrãmtseauã***

sufrãntsel (su-frãn-tsélŭ) sm – vedz tu ***furuntsel***

sufric (su-frícŭ) sm – vedz tu ***sufrã***[2]

sufrusescu (su-fru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sufrã***[1]

sufrusiri/sufrusire (su-fru-sí-ri) sf – vedz tu ***sufrã***[1]

sufrusit (su-fru-sítŭ) adg – vedz tu ***sufrã***[1]

sufsescu (suf-sés-cu) vb IV – vedz tu ***sufii***

sufsiri/sufsire (suf-sí-ri) sf – vedz tu ***sufii***

sufsit (suf-sítŭ) adg – vedz tu ***sufii***

sug[1] (súgŭ) vb III shi II supshu (súp-shu), sudzeam (su-dzeámŭ), suptã (súp-tã), sudziri/sudzire (sú-dzi-ri) shi sudzeari/sudzeare (su-dzeá-ri) – trag tsiva (apã, lapti, sãndzi, etc.) prit budzã n gurã ashi cum pot s-trag sh-vimtul; (njic, njel, etc.) trag lapti dit tsãtsã (a dadãljei, a oailjei, etc,); lingu sh-u tuchescu n gurã unã dultseami; nsug, muts, beau, sorbu, trag; (expr: 1: mi sudzi unã lãngoari = slãghescu (mi tuchescu) di lãngoari; 2: mi supsirã cãtushili = escu multu agiun; slãghii di agiunari) *{ro: suge}* *{fr: sucer, téter}* *{en: suck}* ex: njel nu u supsi (expr: oaea nu-ari fitatã vãrãoarã); dã a ficiorlu si sugã (s-bea lapti di la tsãtsã); ocljilj lji lji supsi; canda nã supsirã cãtushili (expr: him multu agiunj, nã easti multã foami); vurcolatslji sug sãndzi § ***suptu*** (súp-tu) adg suptã (súp-tã), suptsã (súp-tsã), supti/supte (súp-ti) – tsi easti traptu n gurã cu sudzearea; nsuptu, mutsat, biut, surghit, traptu; (expr: 1: suptu di-unã lãngoari = slãghit (tuchit) di lãngoari; 2: suptu di cãtushi = multu agiunat; slãghit di-agiunari) *{ro: supt; slăbit}* *{fr: sucé, tété; anémié, amaigri}* *{en: sucked; emaciated}* § ***sudziri/sudzire*** sf (sú-dzi-ri) sf sudziri (sú-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sudzi; nsudziri, mutsari, beari, surghiri, trãdzeari *{ro: acţiunea de a suge; sugere}* *{fr: action de sucer, de téter}* *{en: action of sucking}* § ***sudzeari/sudzeare*** sf (su-dzeá-ri) sf sudzeri (su-dzérĭ) – (unã cu ***sudziri***) § ***nsug*** (nsúgŭ) vb III shi II nsupshu (nsúp-shu), nsudzeam (nsu-dzeámŭ), nsuptã (nsúp-tã), nsudziri/nsudzire (nsú-dzi-ri) shi nsudzeari/nsudzeare (nsu-dzeá-ri) – (unã cu ***sug***[1]) ex: cara nsupsi cumtini di plãngu

§ ***nsuptu*** (nsúp-tu) adg nsuptã (nsúp-tã), nsuptsã (nsúp-tsã), nsupti/nsupte (nsúp-ti) – (unã cu ***suptu***) § ***nsudziri/nsudzire*** sf (nsú-dzi-ri) sf nsudziri (nsú-dzirĭ) – (unã cu ***sudziri***) § ***nsudzeari/nsudzeare*** sf (nsu-dzeá-ri) sf nsudzeri (nsu-dzérĭ) – (unã cu ***sudziri***) § ***sugar*** (su-gárŭ) sm sugarã (su-gá-rã), sugari (su-gárĭ), sugari/sugare (su-gá-ri) – njel (ed) tsi sudzi ninga di la oai (caprã) *{ro: sugar} {fr: agneau ou chevreau qui tette encore} {en: lamb or kid still sucking, sucker, suckling}* ex: nai ma graslu-a meu sugar; carni di sugar (njel i ed tsi sudzi ninga) § ***sugãric*** (su-gã-rícŭ) adg sugãricã (su-gã-rí-cã), sugãrits (su-gã-rítsĭ), sugãritsi/sugãritse (su-gã-rí-tsi) – sugar njic *{ro: sugar mic} {fr: petit agneau ou chevreau qui tette encore} {en: small lamb or kid still sucking}* § ***sugãrush*** (su-gã-rúshĭŭ) adg sugãrushi/sugãrushe (su-gã-rú-shi), sugãrush (su-gã-rúshĭ), sugãrushi/sugãrushe (su-gã-rú-shi – (unã cu ***sugãric***)

sug[2] (súgŭ) sm – vedz tu ***soc***

sugar (su-gárŭ) sm – vedz tu ***sug***[1]

sugãric (su-gã-rícŭ) adg – vedz tu ***sug***[1]

sugãrush (su-gã-rúshĭŭ) adg – vedz tu ***sug***[1]

sughlimã (su-ghli-mắ) sm sughlimadz (su-ghli-mádzĭ) – unã cu ***suglimã***

sugiuc (su-gĭúcŭ) sn sugiutsi/sugiutse (su-gĭu-tsi) – 1: lucanic adrat cu nuts shi hãlvã; shugiuc, shugiuchi; 2: lucanic afumat di carni di oai i caprã; lucanic, lucancu, culucancu, culeu; dormenji, roman; lumbar, bumbar *{ro: sugiuc; cârnat afumat} {fr: saucisse; noix enfilées sur une ficelle et recouvertes de mout qu'on a fait bouillir avec la farine} {en: sausage; kind of sausage with nuts and sweets inside}* § ***shugiuc*** (shĭu-gĭúcŭ) sn shugiutsi/shugiutse (shĭu-gĭu-tsi) – (unã cu ***sugiuc***) § ***shugiuchi/shugiuche*** (shĭu-gĭú-chi) sf shugiutsi/shugiutse (shĭu-gĭu-tsi) – (unã cu ***sugiuc***)

suglimã (su-ghli-mắ) sm suglimadz (su-ghli-mádzĭ) – carni bãgatã pi sulã sh-friptã pri foc; chibapi; friptalj, cucureci, arumani, cucuruz, etc. *{ro: chebap, friptură făcută pe sulă} {fr: viande rôtie à la broche} {en: meat barbecued on a spit}*

sugljits[1] (su-gljítsŭ) sn sugljitsuri (su-gljí-tsurĭ) – 1: strindzeari shcurtã shi pi dinapandiha tsi s-fatsi (deadun cu vrondul tsi s-avdi) cãndu vimtul caftã s-treacã prit partea-atsea ma strimtã a gãrgãlanlui cari fatsi dipriunã ca unã soi di spazmi (cum s-fatsi bunãoarã cãndu mãcarea s-acatsã sh-nu treatsi lishor prit gãrgãlan); 2: hohut di-arãdeari i di plãndzeari; (expr: 1: mi-acatsã sugljitslu = nchisescu s-am un sugljits; 2: nj-adun sugljitslu = mi tsãn tra s-nu mata sugljits, astãmãtsescu) *{ro: sughits, hohot} {fr: hoquet, sanglot} {en: hiccup, sob}* ex: am un mari sugljits; mi-acãtsã nãpoi sugljitslu; plãndzea cu sugljitsuri (hohuti); sugljitslu sh-adunã (sh-lu tsãni, sh-lu stãpueashti) § ***sugljits***[2] (su-gljítsŭ) vb I sugljitsai (su-glji-tsáĭ), sugljitsam (su-glji-tsámŭ), sugljitsatã (su-glji-tsá-tã), sugljitsari/sugljitsare (su-glji-tsá-ri) – am un sugljits; mi-acatsã sugljitslu *{ro: sughiţa} {fr: avoir le hoquet, hoqueter, sangloter} {en: hiccup; sob}* ex: sugljitsa totna; sugljits di cãti ori arãtsescu § ***sugljitsat*** (su-glji-tsátŭ) adg sugljitsatã (su-glji-tsá-tã), sugljitsats (su-glji-tsátsĭ), sugljitsati/sugljitsate (su-glji-tsá-ti) – tsi ari (avutã) un sugljits; tsi lu-ari acãtsatã sugljitslu *{ro: sughiţat} {fr: qui a (eu) le hoquet, hoqueté, sangloté} {en: hiccupped, sobbed}* § ***sugljitsari/sugljitsare*** (su-glji-tsá-ri) sf sugljitsãri (su-glji-tsắrĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi sugljitsã *{ro: acţiunea de a sughiţa} {fr: action d'avoir le hoquet, de hoqueter, de sangloter; état de hoquet} {en: action of having the hiccup; of sobbing}*

sugljits[2] (su-gljítsŭ) vb I – vedz tu ***sugljits***[1]

sugljitsari/sugljitsare (su-glji-tsá-ri) sf – vedz tu ***sugljits***[1]

sugljitsat (su-glji-tsátŭ) adg – vedz tu ***sugljits***[1]

suhãdz (su-hắdzĭ) sf pl – vedz tu ***suhãts***

suhãts (su-hắtsĭ) sf pl – vinili lãrdziti sh-umflati di la guva di cur cari, multi ori, sãndzineadzã shi dor cãndu omlu easi nafoarã; suhãdz, luschidz, trãnci *{ro: hemoroizi} {fr: hémorroïdes} {en: haemorrhoids}* § ***suhãdz*** (su-hãdzĭ) sf pl – (unã cu ***suhãts***)

suilãtcu (suĭ-lắt-cu) adg – vedz tu ***soi***

suiljari/suiljare (su-i-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***suelj***

suiljat[1] (su-i-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***suelj***

suiljat[2] (su-i-ljĭátŭ) sn – vedz tu ***suelj***

suiljedz (su-i-ljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***suelj***

suisãz (suĭ-sắzŭ) adg suisãzã (suĭ-sã-zã), suisãji (suĭ-sắjĭ), suisãzi/suisãze (suĭ-sã-zi) – tsi nu easti di soi bunã; tsi nu easti di ugeachi; xisoeastu *{ro: de neam prost} {fr: de basse origine, de mauvaise race, ignoble, bâtard} {en: of poor origin, of poor quality, disgraceful, bastard}* ex: suisãzã easti (nu easti di soi bunã); mer suisãz (tsi nu fatsi meari buni)

suitar (suĭ-tárŭ) sm suitari (suĭ-tárĭ) – om cari, cu purtarea, zboarãli shi stranjili glãreshti tsi poartã fatsi oaminjlji s-arãdã; om cari, tu chirolu-atsel vecljiu bãna ningã scamnul a vãsiljelui tra s-lu facã s-arãdã shi s-glindiseascã; suitari, soitar *{ro: bufon, măscărici} {fr: bouffon; arlequin} {en: clown, jester, harlequin}* ex: suitarlu nã featsi s-arãdem tutã noaptea § ***suitari*** (suĭ-ta-rí) sm suitaradz (suĭ-ta-rádzĭ) – (unã cu ***suitar***) § ***soitar*** (soĭ-tárŭ) sm soitari (soĭ-tárĭ) – (unã cu ***suitar***) ex: s-nu ducã dupã cãljurli urãti shi s-nu s-facã ca soitari shi dervish § ***cosoitar*** (co-soĭ-tárŭ) sm cosoitari (co-soĭ-tárĭ) – (unã cu ***suitar***)

suitari (suĭ-ta-rí) sm – vedz tu ***suitar***

suitariu (suĭ-ta-ríŭ) sm suitarii (suĭ-ta-rîĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***suitari***

sul (súlŭ) sn suluri (sú-lurĭ) – 1: cumatã lungã dit unã lugurii lungã (hir, pãndzã, etc.) tsi si nvãrteashti, sã nfashi deavãrliga-a unui lemnu i metal; 2: chelindrul (di lemnu i metal) tsi si-anvãrteashti deavãrliga di el insush tra s-ducã, s-apitruseascã i sã ndreagã unã lugurii; 3: chelindrul (di lemnu i metal) di la volbu tsi s-bagã nãpoea-a arãzboilui, pri cari s-adunã urdzãtura; nãvoi *{ro: sul; sulul de la "volbu" care se aşează în dosul războiului de ţesut} {fr: rouleau; ensouple} {en: roll; beam, roller of loom}* ex: suntu doi frats: cãndu unlu s-tsindzi, alantu s-distsindzi (angucitoari: sulurli di-arãzboi); nvãrtea sulu di la-arãzboi § ***nsul*** (nsúlŭ) (mi) vb I nsulai (nsu-láĭ), nsulam (nsu-lámŭ), nsulatã (nsu-lá-tã), nsulari/nsulare (nsu-lá-ri) – nvãrtescu nã urdzãturã i nã pãndzã pri-un sul *{ro: înfăşura urzeala pe sul} {fr: rouler l'ourdissure sur l'ensouple} {en: roll the warp over the roller of the loom}* ex: nsulã-nj pãndza cã s-alãsã § ***nsulat*** (nsu-látŭ) adg nsulatã (nsu-lá-tã), nsulats (nsu-látsĭ), nsulati/nsulate (nsu-lá-ti) – (pãndzã) cari easti anvãrtitã pi un sul; (sul tsi ari nã pãndzã-anvãrtitã pi el *{ro: (urzeala) înfăşurată pe sul; (sulul) înfăşurat de urzeală} {fr: (ourdissure) roulée sur l'ensouple; (ensouple) enroulée} {en: (warp) rolled over the roller; (roller) with the warped rolled over}* § ***nsulari/nsulare*** (nsu-lá-ri) sf nsulãri (nsu-lắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si-anvãrteashti pãndza i urdzãtura pi sul *{ro: acţiunea de a înfăşura urzeala pe sul} {fr: action de rouler l'ourdissure sur l'ensouple} {en: action of rolling the warp over the roller of the loom}*

sulats (su-látsŭ) sn – vedz tu ***sulatsã***

sulatsã (su-lá-tsã) sf sulãts (su-lắtsĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-priimnã cariva; sulats, priimnari, primnari, ghizeri, ghizirsiri, piripat, voltã, tifirici; (expr: dau sulatã = fac unã voltã) *{ro: tur, plimbare} {fr: tour, tour de promenade} {en: walking, stroll}* ex: tut gioacã, nãpoi sh-nãinti da sulãts (fac volti) § ***sulats*** (su-látsŭ) sn sulatsã (su-lá-tsã) – (unã cu ***sulatsã***)

sulã (sú-lã) sf suli/sule (sú-li) – 1: shcop di lemnu (tora sh-di metal) pi cari s-hidzi carnea tra s-hibã anvãrtitã sh-friptã pristi foc; 2: hãlati cu cari tsãngarlu (pãpugilu) fatsi guvi tu chealea di la pãputsã ninti ca s-li coasã; tsãngãrsulã, tsungursulã, bish; 3: armã di-alumtã adratã dit unã pãrjinã lungã cu un chipit di her multu sumigos (ãntsãpãlicos); mastrac, mãzdrac, gilit, cãmac, cãmachi, harbã, condar, cundar; 4: par, hiptu tu loc, pri cari si ntsapã lucri (tu chirolu vecljiu oaminj giudicats tra s-moarã cu-unã moarti urutã); (expr: 1: bag suli = hiu munãfic sh-dzãc minciunj tra s-nj-agiungu scupolu ascumtu tsi-nj lu am tu minti; bag schinj, muzavirlãchi, zizanj, anghidz, fitilji, etc.; 2: lj-bag sula n coasti = lj-bag zori a unui (l-cilihtisescu, lu stringu, etc.) tra s-facã cum voi mini) *{ro: sulă; potricală, suliţă; ţeapă} {fr: broche; alêne; lance, pal} {en: spit; awl; spear; stake}* ex: tsãrhãlu sh-ari sula (tsungursula);

purtsilushlu friptu pi sulã; pisti jar ma suflã sula; lj-bãgã sula n coasti (expr: lj-bãgã multã zori); va lj-u intru-apoea, sulã; easti muzavir shi shtii cum s-bagã suli (expr: s-bagã zizanj, fitilji, schinj) § ***tsungursulã*** (tsun-gur-sú-lã) sf tsungursuli/tsungursule (tsun-gur-sú-li) – hãlati ca unã sulã njicã di mãnã cu cari tsãngarlu (pãpugilu) fatsi guvi tu chealea di la pãputsã ninti ca s-li coasã; tsungrusulã, tsãngãrsulã *{ro: potricală} {fr: alêne} {en: awl}* ex: nu-ari hiptã tsungursulã § ***tsungrusulã*** (tsun-gru-sú-lã) sf tsungrusuli/tsungrusule (tsun-gru-sú-li) – (unã cu ***tsungursulã***) § ***tsãngãrsulã*** (tsãn-gãr-sú-lã) sf tsãngãrsuli/tsãngãrsule (tsãn-gãr-sú-li) – (unã cu ***tsungursulã***)

sulchinã (sul-chí-nã) sf – vedz tu ***sulfinã***

suldat (sul-dátŭ) sm suldats sul-dátsĭ) – tinir armãtusit tsi fatsi parti dit unã ascheri; stratiot, ascherli, aschirlã, nifer, nizam *{ro: soldat} {fr: soldat} {en: soldier}*

sulfat (sul-fátŭ) sn sulfaturi (sul-fá-turĭ) – unã pulbiri albã shmultu amarã, scoasã dit coaja-a unui arburi dit locurli caldi, multu bunã trã omlu tsi fatsi heavrã; hapchi faptã dit-aestã pulbiri; zulfat; (fig: sulfat = amar, multu amar, itsi lucru amar) *{ro: chinină} {fr: quinine} {en: quinine}* ex: loai sulfat; gura nj-easti sulfat (fig: multu-amarã); sulfat ãlj deadi yeatrul ti heavrã; easti sulfat (multu amarã) yitria-aestã § ***zulfat*** (zul-fátŭ) sn zulfaturi (zul-fá-turĭ) – (unã cu ***sulfat***)

sulfinã (sul-fí-nã) sf sulfini/sulfine (sul-fí-ni) – numã datã la dauã turlii di erburi (jumeari) analti, cu lilici tsi anjurzescu mushat (unã galbini sh-alantã albi); sulhinã, sulchinã, surchinã, surhinã, struhinã, tindilinã *{ro: sulfină} {fr: mélilot} {en: melilot}* § ***surfinã*** (sur-fí-nã) sf surfini/surfine (sur-fí-ni) – (unã cu ***sulfinã***) § ***sulhinã*** (sul-hí-nã) sf sulhini/sulhine (sul-hí-ni) – (unã cu ***sulfinã***) § ***sulchinã*** (sul-chí-nã) sf sulchini/sulchine (sul-chí-ni) – (unã cu ***sulfinã***) § ***surhinã*** (sur-hí-nã) sf surhini/surhine (sur-hí-ni) – (unã cu ***sulfinã***) ex: cãtã s-vrei surhinã s-tsã dãm § ***struhinã*** (stru-hí-nã) sf struhini/struhine (stru-hí-ni) – (unã cu ***sulfinã***) ex: pit agri s-aflã multã struhinã

sulhinã (sul-hí-nã) sf – vedz tu ***sulfinã***

sulinar (su-li-nárŭ) sn – vedz tu ***shoput***

sulinã[1] (su-lí-nã) sf – vedz tu ***shoput***

sulinã[1] (su-lí-nã) sf – vedz tu ***sulinar***

sulinã[2] (su-lí-nã) sulini/suline (su-lí-ni) – 1: prici di-amari i di apã dultsi (tsi nu easti pescu) tsi ari un trup moali anvãlit di cãpãchi corcani ca, bunãoarã: burlidã, arac, rac, cãrãvidã, hãrhidã, cãvur, cavur, cavru; 2: cãpachea cu cari s-anvileashti aestã prici; burlidã, goalji, guoalji, gãoaci, fludã *{ro: crustaceu, scoică} {fr: crustacé, moule d'étang, coquille} {en: shellfish, mussel, shell}*

sulivar (su-li-várŭ) sn sulivari/sulivare (su-li-vá-ri) – aradã di (unã soi di) neali bãgati unlu tu-alantu shi ligati tra s-facã ca unã soi di funi (di metal) cu cari si s-leagã lucri (cu cari s-acatsã oara i cãstura di curauã, cari s-bagã di gushi ca unã stulii, cu i fãrã crutsi acãtsatã di nãsã, etc.); silivar, chiustecã, chiustechi, catinã, cadenã, cãrtelj, alis, alsidã, alisidã, altsu, singir, shingir, singiri, shingiri, zingir, brangã, prangã, heari *{ro: lanț} {fr: chaîne de montre, entrave de chaîne} {en: chain; watch chain}* ex: cu sulivar icã alis tru mãnã; s-agiuca cu sulivarlu (chiusteca) di la sãhati; caplu nvãrligat du trei sulivari (alsidi) di malamã § ***silivar*** (si-li-várŭ) sn silivari/silivare (si-li-vá-ri) – (unã cu ***sulivar***) ex: cu silivar icã alis tu mãnã

suljucã (su-ljĭú-cã) sf – vedz tu ***suluchi***[1]

sulmuxescu (sul-muc-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***exumuluyii***

sulmuxiri/sulmuxire (sul-muc-sí-ri) sf – vedz tu ***exumuluyii***

sulmuxit (sul-muc-sítŭ) adg – vedz tu ***exumuluyii***

sulpii/sulpie (sul-pí-i) sf sulpii (sul-píĭ) – hãlati faptã di cãlami trã acãtsari peshtsã; ngãrditurã di cãlami adratã tu-arãu trã acãtsari peshtsã i ti tsãnearea nuntru di peshtsã yii *{ro: ostreț} {fr: outil, ustensile de roseaux pour pêcher; clôture de roseaux} {en: utensil made of reed for catching fish; enclosure made of reeds}*

sultan (sul-tánŭ) sm sultanj (sul-tánjĭ) – vãsilje (amirã, domnu mari, etc.) tsi ari puteari di banã sh-moarti tu-un crat nturtsescu (di musulmanj); numã tsi s-da, cãtivãrãoarã, sh-la soi bãrbãteascã di-a sultanlui *{ro: sultan} {fr: sultan} {en: sultan}* § ***sultanã*** (sul-tá-nã) sf sultani/sutane (sul-tá-ni) – vãsiloanji (amirãroanji, mamã, featã icã sorã di sultan) *{ro: sultană} {fr: sultane} {en: sultana}* ex: ṣoi di sultani § ***sultãnatã*** (sul-tã-ná-tã) sf sultãnãts (sul-tã-nắtsĭ) – tsirimonja tsi s-fatsi (ca ti un sultan, cu parataxi, muzicã, oaminj, nomuri, adets, etc.) cãndu easti unã dzuã pisimã icã s-yiurtiseashti un lucru; sãltãnatã, sãltãnati, tsirimonji, parataxi, taxi; (expr: ***vilendza di sultãnati*** = unã vilendzã tsi s-bagã tu dzãli pisimi, tu parataxi, pristi sãmarlu i shaua-a calui) *{ro: saltanat, alai, ceremonie, pompă} {fr: cérémonie, pompe} {en: ceremony, pomp}* ex: trec celnits cu sultãnatã (cu tsirimonj, cu parataxi) § ***sãltãnatã*** (sãl-tã-ná-tã) sf sãltãnãts (sãl-tã-nắtsĭ) – (unã cu ***sãltãnati***) ex: ari mari sãltãnatã § ***sãltãnati/sãltãnate*** (sãl-tã-ná-ti) sf sãltãnãts (sãl-tã-nắtsĭ) – (unã cu ***sãltãnati***) ex: nu cu sãltãnati, nu cu pirifanji; amirãlu tu dzãli pisimi easi cu mari sãltãnati (tsirimonji); fac mari sãltãnati (multu luxu) cã suntu oaminj cu dari di mãnã

sultanã (sul-tá-nã) sf – vedz tu ***sultan***

sultãnatã (sul-tã-ná-tã) sf – vedz tu ***sultan***

sultuc (sul-túcŭ) sn – vedz tu ***surtuc***

suluchi[1] (su-lú-chi) sf suluchi (su-lúchĭ) – yeatsã (ca unã soi di yermu) di apã dultsi cari (cu vintuzili tsi lj-ari) s-alicheashti di truplu-a omlui (prãvdzãlor, etc.) tra s-lã sugã sãndzili; avdelã, arvelã, arveauã, pihavitsã, piuvitsã, suljucã *{ro: lipitoare} {fr: sangsue} {en: leech}* § ***suljucã*** (su-ljĭú-cã) sf suljuchi (su-ljĭúchĭ) – (unã cu ***suluchi***[1])

suluchi[2] (su-lú-chi) sf suluchi (su-lúchĭ) – vimtul tsi intrã sh-easi dit plumunj cãndu adilji cariva; adiljat, adiljatic, suflari, ahnoatã, hnoatã, anasã *{ro: respirație} {fr: respiration, haleine} {en: breath}*

Sum- sm, sf – vedz tu ***sãmtu***[1]

sum[1] (súmŭ) prip – zbor tsi-aspuni cum s-aflã un lucru fatsã di-un altu lucru tsi s-aflã pristi el; zbor tsi-aspuni cã un lucru s-aflã ma nghios di-un altu lucru; sun, su *{ro: sub} {fr: sous} {en: under}* ex: pri sum meri, pri sum peri; njitslji s-agiuca sum measã; sum mini suntu multsã, cama multsã suntu strã mini; nã dizvursim sum nuc § ***sun***[1] (súnŭ) prip – (unã cu ***sum***[1]) ex: sun (sum) nã frãndzã di cãstãnj; sun dega-atsea di fag § ***su***[1] (sú) prip – (forma shcurtã a zborlui ***sum***[1] i ***sun***[1]) – (unã cu ***sum***[1]) ex: tricurã pri su casa a unei muljari avutã; trimurarã su neguri bana tutã; su-aumbrã-vã nu dormu

sumar (su-márŭ) sn – vedz tu ***sãmar***

sumarãd (su-ma-rắdŭ) vb III shi II – vedz tu ***arãd***[1]

sumarãdeari/sumarãdeare (su-ma-rã-deá-ri) sf – vedz tu ***arãd***[1]

sumarãdiri/sumarãdire (su-ma-rắ-di-ri) sf – vedz tu ***arãd***[1]

sumarãs[1] (su-ma-rắsŭ) adg – vedz tu ***arãd***[1]

sumarãs[2] (su-ma-rãsŭ) sn – vedz tu ***arãd***[1]

sumã[1] (sú-mã) sf sf sumi/sume (sú-mi) – hiri lundzi di lãnã ascurã dit cari s-fatsi ustura *{ro: fire lungi de lână aspră din care se face urzeala} {fr: poils longs de laine âpre dont on fait la "ustura"} {en: rough wool from which the warp is made}* ex: vindea pãrpodz di ṣumã § ***sumnami/sumname*** (sum-ná-mi) sf sumnãnj (sum-nắnjĭ) – multã sumã adunatã tu-un loc *{ro: cantitate de "sumă"} {fr: quantité de "sumã"} {en: quantity of "suma"}*

sumã[2] (sú-mã) sf sumi/sume (sú-mi) – numir di lucri (paradz); numirlu tsi aflji cãndu fats isapea sh-adunj ma multi numiri; numirlu tsi-aspuni cãti lucri suntu tu-un stog; isapi *{ro: adunare, sumă, total} {fr: addition, somme, total} {en: addition, sum, total}* ex: aveam nã sumã mari di paradz; fã-lã suma (fã-lã isapea, adunã-li); si mprumutã cu sumi mãri (cu paradz multsã) § ***sumãreauã*** (su-mã-reá-ũã) sf sumãrei (su-mã-réĭ) – multimi di lucri i hiintsi adunati deadun tu-un loc dishcljis i ncljis; stog di lucri; sumã, stog, grãmadã, cãlãbãlãchi, etc. *{ro: sumedenie, grămadă} {fr: amas, foule, somme} {en: heap, crowd, sum}* ex: fã-lj sumãreauã (fã-lj suma, isapea; adunã-li) § ***nsum*** (nsúmŭ) vb I nsumai (nsu-máĭ), nsumam (nsu-mámŭ), nsumatã (nsu-má-tã), nsumari/nsumare (nsu-má-ri) – adun tu-un loc; adun ma multi numiri tra s-aflu cãt fac tuti

deadun; numir lucrili tra s-aflu cãti suntu tu-unã multimi; fac isapea cu-adunarea-a ma multor numiri; fac suma-ali unei multimi *{ro: aduna; însuma; strînge la un loc}* *{fr: additionner; sommer, faire la somme; amasser dans la même place}* *{en: add; sum up; bring together to the same place}* ex: nsumã-li tuti (adunã-li, fã isapea) tra sã shtiu tsi tsã voi § ***nsumat*** (nsu-mátŭ) adg nsumatã (nsu-má-tã), nsumats (nsu-mátsĭ), nsumati/nsumate (nsu-má-ti) – (ma multi numiri) tsi suntu adunati; tsi-lj s-ari faptã isapea (adunarea) *{ro: adunat; însumat; strîns la un loc}* *{fr: additionné; sommé; amassé dans la même place}* *{en: added; summed up; brought together to the same place}* ex: nsumati li ari tuti (lã ari faptã isapea, li ari adunatã tuti numirli), tsi ari ti dari, tsi ti loari § ***nsumari/nsumare*** (nsu-má-ri) sf nsumãri (nsu-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã nsumã tsiva *{ro: acţiunea de a aduna; de a însuma; de a strînge la un loc; adunare, însumare}* *{fr: action d'additionner; de sommer, de faire la somme; d'amasser dans la même place}* *{en: action of adding; of summing up; of bringing together to the same place}*

sumãrã (su-mã-rắ) sm – vedz tu ***sãmar***

sumãreauã (su-mã-reá-ŭã) sf – vedz tu ***sumã***[2]

sumãrici (su-mã-rícĭŭ) sn – vedz tu ***sãmar***

sumbru (súm-bru) sm – vedz cu ***sãmburi***

sumbur (súm-burŭ) sm – vedz cu ***sãmburi***

sumburi/sumbure (súm-bu-ri) sm – vedz cu ***sãmburi***

Sumchetru (Sum-ché-tru) sm – vedz tu ***sãmtu***[1]

Sum-Chetru (Sum-Ché-tru) sm – vedz tu ***sãmtu***[1]

sumcoadã (sum-coá-dã) sf sumcodz (sum-códz) – curauã di la sãmar tsi treatsi sum coada-a calui (tra s-lu tsãnã sãmarlu cu ncãrcãtura s-nu cadã pi gurmadzlu-a calui cãndu calu dipuni aripidina); cuscuni, bãldumi, buldumi *{ro: pofil}* *{fr: culeron}* *{en: crupper dock}*

Sumedru (Su-mé-dru) sm – vedz tu ***sãmtu***[1]

Su-Medru (Su-Mé-dru) sm – vedz tu ***sãmtu***[1]

sumenji/sumenje (su-ménji) sf sumenji/sumenje (su-ménji) – 1: harea tsi u-ari omlu s-aducheascã n sinea-a lui cã el insush s-aflã sh-bãneadzã tu lumi, cã lucrili s-fac tu banã ashi cum li veadi, cã poati s-mindueascã shi sã zburascã ca om, etc.; 2: harea tsi u-ari omlu s-aducheascã cãndu nu fatsi ghini, sã-lj parã arãu cãndu alãtuseashti shi s-lu mãcã tu suflit aestu lucru; sinidisi *{ro: conştiinţã}* *{fr: conscience}* *{en: conscience}*

sumgiugãtor (sum-gĭu-gã-tórŭ) sm – vedz tu ***giug***[1]

sumig (su-mígŭ) sn sumidzi/sumidze (su-mí-dzi) – capitlu (ma multili ori chipitos) a unui lucru lungu shi suptsãri; sumigã, simigã, chipitã, chirchinedz, mitcã, tsutsuleu, tsutsulic *{ro: vârf}* *{fr: sommet, faîte, bout, pointe}* *{en: summit, top, end, tip, point}* § ***sumigã*** (su-mí-gã) sf sumidzi/sumidze (su-mí-dzi) – (unã cu ***sumig***) § ***simigã*** (si-mí-gã) sf simidz (si-mídzĭ) – (unã cu ***sumig***) ex mi ntsãpai cu simiga (chipitã, mitcã, sumig, sumigã, tsutsuleu, tsutsulic) di ac *{ro: vârf (ac)}* *{fr: pointe (aiguille)}* *{en: (needle) point}* § ***simigos*** (si-mi-gósŭ) adg simigoasã (si-mi-goá-sã), simigosh (si-mi-góshĭ), simigoasi/simigoase (si-mi-goá-si) – (unã cu ***sumigos***) § ***sumigos*** (su-mi-gósŭ) adg sumigoasã (su-mi-goá-sã), sumigosh (su-mi-góshĭ), sumigoasi/sumigoase (su-mi-goá-si) – tsi easti cu sumigã shi poati si ntsapã; simigos, ãntsãpulicos, ntsãpãlicos, ntsãpulicos, chipitos, surlutos, turyisit *{ro: ascuţit, vârfuit}* *{fr: aigu, pointu}* *{en: sharp, pointed}* ex: pishtirei sumigoasi (ntsãpãlicoasi) ca sãita; chinj zveltsã shi sumigosh (chipitosh); Elimbul cu ciuciulili spumigoasi (surlutoasi) § ***nsimig*** (nsi-mígŭ) vb I nsimigai (nsi-mi-gáĭ), nsimigam (nsi-mi-gámŭ), nsimigatã (nsi-mi-gá-tã), nsimigari/nsimigare (nsi-mi-gá-ri) – l-fac (cama) simigos un lucru lungu shi suptsãri (par, cundilj, etc.); nturyisescu *{ro: ascuţi (creion, par, etc.)}* *{fr: aiguiser (crayon, pieu, etc.)}* *{en: sharpen (pencil, stake, etc.}* ex: nsimiga (nturyisea) parlji; nu putui s-lu nsimig ghini (s-lji fac s-aibã nã mitcã bunã) § ***nsimigat*** (nsi-mi-gátŭ) adg nsimigatã (nsi-mi-gá-tã), nsimigats (nsi-mi-gátsĭ), nsimigati/nsimigate (nsi-mi-gá-ti) – tsi easti faptu s-aibã unã simigã; nturyisit *{ro: ascuţit}* *{fr: aiguisé}* *{en: sharpened}* ex: cundiljlu-aestu nu-i nsimigat (nu easti nturyisit); eara nsimigat (avea nã mitcã) ca un ac § ***nsimigari/nsimigare*** (nsi-mi-gá-ri) sf nsimigãri (nsi-mi-gắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nsimigã un lucru; nturyisiri *{ro: acţiunea de a ascuţi (creion, par, etc.)}* *{fr: action d'aiguiser (crayon, pieu, etc.)}* *{en: action of sharpening (pencil, stake, etc.}*

sumigã (su-mí-gã) sf – vedz tu ***sumig***

sumigos (su-mi-gósŭ) adg – vedz tu ***sumig***

sumnami/sumname (sum-ná-mi) sf – vedz tu ***sumã***[1]

sumnari/sumnare (sum-ná-ri) sf – vedz tu ***somnu***

sumnat (sum-nát) adg – vedz tu ***somnu***

sumnedz (sum-nédzŭ) vb I – vedz tu ***somnu***

sumnic (sum-nícŭ) sn – vedz tu ***somnu***

sumnos (sum-nósŭ) adg – vedz tu ***somnu***

sumnuros (sum-nu-rósŭ) adg – vedz tu ***somnu***

sumnush (sum-núshĭŭ) sn – vedz tu ***somnu***

sumolcu (su-mól-cu) adg sumolcã (su-mól-cã), sumoltsi (su-mól-tsi), sumoltsi/sumoltse (su-mól-tsi) – hromã tsi nu easti ni lai ni albã ma s-aflã iuva namisa di eali; hromã tsi sh-u-adutsi cu-atsea a cinushiljei; griv, psar, siv, murgu, amurgu, bagav, gãbur *{ro: sur, cenuşiu}* *{fr: gris cendré}* *{en: gray}* ex: ursã sumolcã (sivã, psarã)

sumsoarã (sum-soá-rã) sf, adv sumsori (sum-sórĭ) – loclu di sum clidusea (nodlu, ncljiitura) iu s-acatsã bratslu di umirlu-a omlui; sunsoarã, soarã *{ro: subţiori}* *{fr: dessous du bras}* *{en: armpit; under arm}* ex: trãsh sumsoarã-lj vidzu un semnu; mutã-l di sumsoarã; nj-cãdzu di sumsoarã; mi doari multu sumsoarã; lu loai njiclu sumsoarã § ***sunsoarã*** (sun-soá-rã) sf, adv sunsori (sun-sórĭ) – (unã cu ***sumsoarã***) § ***soarã*** (soá-rã) sf sori (sórĭ) – (unã cu ***sumsoarã***)

sumulai (su-mu-láĭŭ) adg sumulai/sumulae (su-mu-lá-i), sumulãi (su-mu-lắĭ), sumulãi (su-mu-lắĭ) – tsi ari unã hromã tsi da ca pi lai; (om) cu chealea ncljisã (tsi da niheamã ca pi lai) sh-perlu, dzeanili sh-ocljilj lãi; nsumulai, oacljish, calesh, calish *{ro: negricios, oacheş}* *{fr: brun, brunet}* *{en: brown, dark, brownish}* ex: ari fatsa sumulai (ozcljishã); tuts suntu sumulai (oacljish) tu hoara aestã; vidzui n cali un om sumulai la fatsã; nã featã njicã, sumulai (oacljishã, caleshã) § ***nsumulai*** (nsu-mu-láĭŭ) adg nsumulai/nsumulae (nsu-mu-lá-i), nsumulãi (nsu-mu-lắĭ), nsumulãi (nsu-mu-lắĭ) – (unã cu ***sumulai***) ex: nsumulai (niheamã ca lai) ishi fãrina atsea noaua; doilji suntu nsumulãi (oacljish) § ***sumulãits*** (su-mu-lã-ítsŭ) adg sumulãitsã (su-mu-lã-í-tsã), sumulãits (su-mu-lắ-ítsĭ), sumulãitsi/sumulãitse (su-mu-lắ-í-tsi) – multu sumulai *{ro: tare negricios, foarte oacheş}* *{fr: très brun, très brunet}* *{en: very brown, very dark}* § ***sumulãescu*** (su-mu-lã-ĭés-cu) (mi) vb IV sumulãii (su-mu-lã-íĭ), sumulãeam (su-mu-lã-ĭámŭ), sumulãitã (su-mu-lã-í-tã), sumulãiri/sumulãire (su-mu-lã-í-ri) – dau cu bueauã s-lu fac un lucru s-aibã nã hromã niheamã ca lai (sumulai); lãescu la soari; mi ardi soarili shi-nj fatsi chealea sumulai *{ro: semiînegri; (se) înnegri la soari}* *{fr: devenir ou rendre noirâtre; hâler}* *{en: make or become darkish; tan}* ex: mi sumulãi (mi arsi, mi lãi) soarili § ***sumulãit*** (su-mu-lã-ítŭ) adg sumulãitã (su-mu-lã-í-tã), sumulãits (su-mu-lã-ítsĭ), sumulãiti/sumulãite (su-mu-lã-í-ti) – tsi easti faptu s-aibã nã hromã sumulai *{ro: semiînnegrit, înnegrit la soari}* *{fr: devenu ou rendu noirâtre; hâlér}* *{en: made darkish; tanned}* § ***sumulãiri/sumulãire*** (su-mu-lã-í-ri) sf sumulãiri (su-mu-lã-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sumulãeashti *{ro: acţiunea de a semiînnegri(se) înnegri la soari}* *{fr: devenir ou rendre noirâtre; hâler}* *{en: make or become darkish; tan}*

sumulãescu (su-mu-lã-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***sumulai***

sumulãiri/sumulãire (su-mu-lã-í-ri) sf – vedz tu ***sumulai***

sumulãit (su-mu-lã-ítŭ) adg – vedz tu ***sumulai***

sumulãits (su-mu-lã-ítsŭ) adg – vedz tu ***sumulai***

sumunã (su-mú-nã) sf – vedz tu ***sãmuni***

Sum-Vasili (Súm-Va-sílĭ) sm – vedz tu ***sãmtu***[1]

Sumvasili Súm-va-sílĭ) sm – vedz tu ***sãmtu***[1]

sun (súnŭ) vb I – vedz tu ***asun***

sun[1] (súnŭ) prip – vedz tu ***sum***[1]

sunari/sunare (su-ná-ri) sf – vedz tu ***asun***

sunat (su-nátŭ) adg – vedz tu ***asun***

sunduchi/sunduche (sun-dú-chi) sf – vedz tu ***sinduchi***

suneti/sunete (su-né-ti) sf sunets (su-nétsĭ) – 1: tãljarea-a priputsãljei (mardzinea di cheali di la putsa-a ficiorlui, faptã di-aradã la uvrei, cãndu ficiorlu easti njic); 2: tãljarea-a catsaflaclui di la feati (cãndu suntu njits) *{ro: circumcizie} {fr: circoncision} {en: circumcision}* ex: lu featsirã suneti (lj-tãljarã priputsa) § ***sineti²/sinete*** (si-né-ti) sf sinets (si-nétsĭ) – (unã cu ***suneti***) § ***sãneti/sãnete*** (sã-né-ti) sf sãnets (sã-nétsĭ) – (unã cu ***suneti***)

sungalus (sún-ga-lus) invar – zbor tsi-aspuni semtea-a unui vãshclje tsi armãni mprostu (tu un gioc di ficiurits); dungalus, scunda, curdincu *{ro: poziţia arşicului când rămâne în picioare} {fr: position d'un osselet qui reste debout avec ses bouts retors en bas} {en: term used in the child game with knucklr bones}*

sunghii/sunghie (sun-ghí-i) sf sunghii (sun-ghíĭ) – unã soi di apalã tsi s-acatsã di lãmnia-a tufechiljei, tra s-lj-agiutã stratiotslji cãndu s-alumtã fatsã n fatsã cu dushmanjlji; shpangã, spangã, bãinetã, lohi *{ro: baionetă} {fr: baïonnette} {en: bayonet}* ex: cu sunghia pi tufechi (bãineta); cu sunghia (bãineta) tu tufechi § ***sunghiutac*** (sun-ghĭu-tácŭ) invar – cu sunghia *{ro: cu baioneta} {fr: à la baïonnette} {en: with bayonet}* ex: di-atsea, sunghiutac (cu sunghia), lj-adusirã doilji la cunachi § ***shpangã*** (shpán-gã) sf shpãndzi (shpắn-dzi) – (unã cu ***sunghii***) § ***spangã*** (spán-gã) sf spãndzi (spắn-dzi) – (unã cu ***sunghii***) ex: nizamanjlji au spangã la coapsi

sunghiutac (sun-ghĭu-tácŭ) invar – vedz tu ***sunghii***

sunsoarã (sun-soá-rã) sf, adv – vedz tu ***sumsoarã***

supani/supane (su-pá-ni) sf supãnj (su-pắnjĭ) – gepi tsi s-aflã nãuntru di-un stranj (cãndushi, palto, cãmeashi, etc.); sãpani, gepi, geapi, geopi, buzunar *{ro: buzunar interior} {fr: poche à l'interieur d'un habit} {en: pocket in the interior of a dress}* ex: scoasi flueara dit supani; sh-umplu supãnjli tut di asinj § ***sãpani/sãpane*** (sã-pá-ni) sf sãpãnj (sã-pắnjĭ) – (unã cu ***supani***)

supã (sú-pã) sf supi/supe (sú-pi) – mãcari faptã cu multã dzamã tu cari s-herbu zãrzãvãts (cãtivãrãoarã sh-carni); ciurbã, ciorbã, ghelã *{ro: supă, ciorbă} {fr: soupe, potage} {en: soup}* § ***supherã*** (sup-hé-rã) sf supheri/suphere (sup-hé-ri) – vas mari tu cari s-adutsi supa la measã tra si s-filipseascã oaspitslji *{ro: supieră} {fr: soupière} {en: soup tureen}*

suplu (súp-lu) sm – vedz tu ***shuplu***

suprã (sú-prã) prip – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar, cã ari totna nãinti zboarãli "di", "pi" icã "pri"; vedz ***disuprã***, ***pisuprã***, ***prisuprã***

supsescu (sup-sés-cu) vb IV supsii (sup-síĭ), supseam (sup-seámŭ), supsitã (sup-sí-tã), supsiri/supsire (sup-sí-ri) – nj-si curmã bana sh-mor; fac s-moarã (unã pravdã); pususescu, psusescu, mor, hiupsescu, vatãm *{ro: muri, omorî (animal)} {fr: mourir, tuer, crever (en parlant des animaux)} {en: die, kill (talking of animals)}* ex: vaca nu supseashti (psuseashti); calu cari supsi (psusi); cãnili supsi (psusi); oili sh-cãprili supsirã (psusirã, murirã); birbetslji s-vã supseascã (s-vã moarã) § ***supsit*** (sup-sítŭ) adg supsitã (sup-sí-tã), supsits (sup-sítsĭ), supsiti/supsite (sup-sí-ti) – tsi ari moartã; tsi fu vãtãmat; mortu, psohi, pususit, psusit, hiupsit, vãtãmat *{ro: care a murit (animal); mort, omorît} {fr: qui est mort; tué, crevé; mort (en parlant des animaux)} {en: who died; who was killed; dead (talking of animals)}* § ***supsiri/supsire*** (sup-sí-ri) sf supsiri (sup-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu (unã pravdã) moari; muriri, pususiri, psusiri, hiupsiri, vãtãmari *{ro: acţiunea de a muri, de a omorî (animale); murire, omorîre} {fr: action de mourir, de tuer, de crever (en parlant des animaux)} {en: action of dying, of killing (talking of animals)}*

supsiri/supsire (sup-sí-ri) sf – vedz tu ***supsescu***

supsit (sup-sítŭ) adg – vedz tu ***supsescu***

suptsãrac (sup-tsã-rácŭ) adg – vedz tu ***suptsãri***

suptsãrari/suptsãrare (sup-tsắ-rá-ri) sf – vedz tu ***suptsãri***

suptsãrat (sup-tsắ-rátŭ) adg – vedz tu ***suptsãri***

suptsãredz (sup-tsắ-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***suptsãri***

suptsãri/suptsãre (sup-tsắ-ri) adg suptsãri (sup-tsắrĭ) – tsi easti multu lungu (trã lãrdzimea tsi-u ari lucrul); tsi nu easti gros (fatsã di lundzimea shi lãrdzimea tsi-u ari un lucru multu tes); (om) tsi easti analtu shi slab (zveltu); (boatsi) tsi nu easti groasã; nsuptsãri, subtsãri, suptsãrac, subtsãrac, minut, fin ndilicat *{ro: subţire} {fr: mince, grêle, subtil} {en: thin, slender, slim}* ex: leamnili tsi adutsi suntu suptsãri (nu suntu groasi); bots suptsãri di chipuri; aushaticlu ari sãndzili suptsãri (tsi nu easti gros) tr-atsea lãndzidzãscu ntroarã § ***subtsãri/subtsãre*** (sub-tsã-ri) adg subtsãri (sub-tsắrĭ) – (unã cu ***suptsãri***) ex: limbã subtsãri (fig: finã; limba grãtseascã) § ***nsuptsãri/nsuptsãre*** (nsup-tsắ-ri) adg nsuptsãri (nsup-tsắrĭ) –(unã cu ***suptsãri***) ex: featã cu mesi nsuptsãri; tsãnea tu mãnã un lemnu nsuptsãri § ***suptsãrac*** (sup-tsã-rácŭ) adg suptsãracã (sup-tsã-rá-cã), suptsãrats (sup-tsã-rátsĭ), suptsãratsi/suptsãratse (sup-tsã-rá-tsi) – (unã cu ***suptsãri***) ex: ficiorlu atsel suptsãraclu (slab, zveltu) eara hiljlu a frati-sui; suptsãraca atsea (feata-atsea zveltã) s-mãrtã § ***subtsãrac*** (sub-tsã-rácŭ) adg subtsãracã (sub-tsã-rá-cã), subtsãrats (sub-tsã-rátsĭ), subtsãratsi/subtsãratse (sub-tsã-rá-tsi) – (unã cu ***suptsãri***) ex: tinir, subtsãrac (slab, zveltu) shi arus § ***suptsãrimi/suptsãrime*** (sup-tsã-rí-mi) sf pl(?) – harea tsi-l fatsi un lucru s-hibã suptsãri*{ro: subţirime} {fr: minceur} {en: thinness, slenderness}* ex: mi ciudiseam di suptsãrimea-a hirlui, eara ca perlu din cap § ***suptsãredz*** (sup-tsắ-rédzŭ) (mi) vb I suptsãrai (sup-tsắ-ráĭ), suptsãram (sup-tsắ-rámŭ), suptsãratã (sup-tsắ-rá-tã), suptsãrari/suptsãrare (sup-tsắ-rá-ri) – l-fac un lucru s-hibã (cama) suptsãri; (mi) fac suptsãri (minut); minutedz, minutsãscu *{ro: subţia} {fr: amincir, rendre menu, affiner} {en: make thinner, thin down, refine}* ex: nu pot s-lu suptsãredz (s-lu fac ma minut) hirlu di lãnã; suptsãreadzã (fã-u ma putsãn groasã) dzama di gãljinã cu niheamã apã; luna s-suptsirã (s-minutã) § ***suptsãrat*** (sup-tsắ-rátŭ) adg suptsãratã (sup-tsắ-rá-tã), suptsãrats (sup-tsắ-rátsĭ), suptsãrati/suptsãrate (sup-tsắ-rá-ti) – tsi esti faptu s-hibã cama suptsãri*{ro: subţiat} {fr: aminci, rendu menu, affiné} {en: made thinner, thinned down, refined}* § ***suptsãrari/suptsãrare*** (sup-tsắ-rá-ri) sf suptsãrãri (sup-tsắ-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si suptsãreadzã un lucru *{ro: acţiunea de a subţia; subţiere} {fr: action d'amincir, de rendre menu, d'affiner} {en: action of making thinner, of thinning down, of refining}*

suptsãrimi/suptsãrime (sup-tsã-rí-mi) sf – vedz tu ***suptsãri***

suptu (súp-tu) adg – vedz tu ***sug¹***

surafi/surafe (su-rá-fi) sf surãhi (su-rắhĭ) – unã soi di cutsut tsi talji multu sh-lishor sh-faptu maxus trã sursiri; cusurafi, xurafi *{ro: brici} {fr: rasoir} {en: rasor}* ex: seavirlu tãlja ca surafea (xurafea) § ***xurafi/xurafe*** (csu-rá-fi) sf xurãhi (csu-rắhĭ) – (unã cu ***surafi***) § ***cusurafi/cusurafe*** (cu-su-rá-fi) sf cusurãhi (cu-su-rắhĭ) – (unã cu ***surafi***) § ***sursescu*** (sur-sés-cu) (mi) vb IV sursii (sur-síĭ), surseam (sur-seámŭ), sursitã (sur-sí-tã), sursiri/sursire (sur-sí-ri) – talj (di la-arãdãtsinã, arad) cu surafea i cu machina di sursiri perlu (di pi fatsã, trup i cap); xursescu, arad, bãrbirisescu, bãrbirsescu *{ro: rade, bărbieri} {fr: raser, faire la barbe} {en: shave}* ex: barba si-lj sursits (s-lj-aradits) § ***sursit*** (sur-sítŭ) adg sursitã (sur-sí-tã), sursits (sur-sítsĭ), sursiti/sursite (sur-sí-ti) – tsi-lj s-ari tãljatã (cu surafea i machina di-arãdeari) perlu, barba i mustatsa; xursit, aras, bãrbirisit, bãrbirsit *{ro: ras, bărbierit} {fr: rasé} {en: shaved}* § ***sursiri/sursire*** (sur-sí-ri) sf sursiri (sur-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sh-surseashti barba; xursiri, arãdeari, aradiri, bãrbirisiri, bãrbirsiri *{ro: acţiunea de a rade, de a bărbieri; radere, bărbierire} {fr: action de raser} {en: action of shaving}* § ***nisursit*** (ni-sur-sítŭ) adg nisursitã (ni-sur-sí-tã), nisursits (ni-sur-sítsĭ), nisursiti/nisursite (ni-sur-sí-ti) – tsi nu easti sursit; nixursit, nearas, nibãrbirisit, nibãrbirsit *{ro: neras, nebărbierit} {fr: qui ne s'est pas rasé} {en: unshaved}* § ***nisursiri/nisursire*** (ni-sur-sí-ri) sf nisursiri (ni-sur-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu sh-surseashti barba; nixursiri, nearãdeari, nearadiri, nibãrbirisiri, nibãrbirsiri *{ro: acţiunea de a nu (se) rade, de a nu (se) bărbieri; neradere, nebărbierire} {fr: action de ne pas (se) raser} {en: action of not shaving}* § ***xursescu*** (csur-sés-cu) (mi) vb IV xursii (csur-síĭ), xurseam

(csur-seámŭ), xursitã (csur-sí-tã), xursiri/xursire (csur-sí-ri) – (unã cu ***sursescu***) ex: s-lu xurseascã (s-lu-aradã); barba nj-u xurseam (nj-u tãljam, surseam) giuneashti § ***xursit*** (csur-sítŭ) adg xursitã (csur-sí-tã), xursits (csur-sítsĭ), xursiti/xursite (csur-sí-ti) – (unã cu ***sursit***) ex: xursit shi cu perlu tãljat § ***xursiri/xursire*** (csur-sí-ri) sf xursiri (csur-sírĭ) – (unã cu ***sursiri***) ex: xursirea (sursirea) a grambolui § ***nixursit*** (nic-sur-sítŭ) adg nixursitã (nic-sur-sí-tã), nixursits (nic-sur-sítsĭ), nixursiti/nixursite (nic-sur-sí-ti) – (unã cu ***nisursit***) § ***nixursiri/nixursire*** (nic-sur-sí-ri) sf nixursiri (nic-sur-sírĭ) – (unã cu ***nisursiri***) § ***cusursescu*** (cu-sur-sés-cu) (mi) vb IV cusursii (cu-sur-sîĭ), cusurseam (cu-sur-seámŭ), cusursitã (cu-sur-sí-tã), cusursiri/cusursire (cu-sur-sí-ri) – (unã cu ***sursescu***) § ***cusursit*** (cu-sur-sítŭ) adg cusursitã (cu-sur-sí-tã), cusursits (cu-sur-sítsĭ), cusursiti/cusursite (cu-sur-sí-ti) – (unã cu ***sursit***) § ***cusursiri/cusursire*** (cu-sur-sí-ri) sf cusursiri (cu-sur-sírĭ) – (unã cu ***sursiri***) ex: xursirea (sursirea) a grambolui ***surãfescu*** (su-rã-fés-cu) (mi) vb IV surãfii (su-rã-fîĭ), surãfeam (su-rã-feámŭ), surãfitã (su-rã-fí-tã), surãfiri/surãfire (su-rã-fí-ri) – (unã cu ***sursescu***) ex: anarga, frate, surãfea (sursea) § ***surãfit*** (su-rã-fítŭ) adg surãfitã (su-rã-fí-tã), surãfits (su-rã-fítsĭ), surãfiti/surãfite (su-rã-fí-ti) – (unã cu ***sursit***) § ***surãfiri/surãfire*** (su-rã-fí-ri) sf surãfiri (su-rã-fírĭ) – (unã cu ***sursiri***)

surari/surare (nsu-rá-ri) sf – vedz tu ***nsor***

surat (su-rátŭ) adg – vedz tu ***nsor***

suratã (su-rá-tã) sf surati/surate (su-rá-ti) – oaspitã (soatsã) multu bunã (tsi unã muljari u-ari dip ca unã sorã); numã cu cari sh-grescu unã cu-alantã dauã soatsi buni sh-nidispãrtsãti; featã tinirã tsi fatsi sutsatã a nveastãljei nauã la numtã; soatsã, oaspitã *{ro: surată, prietenă, domnişoară de onoare}* *{fr: amie, compagne, demoiselle d'honneur}* *{en: friend (woman), companion, maid of honour}* ex: cu suratili nu sh-greashti; am multi surati (oaspiti); sor-mea eara suratã la numta-a ljei

surati**/surate sf – pluralu di la sf "suratã"; vedz ***suratã***

surati/surate (su-rá-ti) sf – vedz tu ***sureti***

surats (su-rátsĭ) (mash pl, fãrã sing) sm – soi di topi njits (di cash, pãni, aloat, carti, neauã, loc, etc.) adrati trã mãcari (agiucari, astupari guvi, etc.); toc, stoc, gumoalji, gumulji, guzmoalji, gãdzãmoai, gãdzãmoalji, ghilandzrã, top *{ro: cocoloaşe, bulgări}* *{fr: tapon, grumeaux, boulettes}* *{en: curds or balls (of soap, food, milk, wool, etc.), pellet, plugs}*

surãfescu (su-rã-fés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***surafi***

surãfiri/surãfire (su-rã-fí-ri) sf – vedz tu ***surafi***

surãfit (su-rã-fítŭ) adg – vedz tu ***surafi***

surãntsel (su-rãn-tsélŭ) sn – vedz tu ***soari***

surãritsã (su-rã-rí-tsã) sf – vedz tu ***sorã***

surbeari/surbeare (sur-beá-ri) sf – vedz tu ***sorbu***[2]

surda (súr-da) adv – vedz tu ***surdu***

surdisescu[1] (sur-di-sés-cu) vb IV surdisii (sur-di-sîĭ), surdiseam (sur-di-seámŭ), surdisitã (sur-di-sí-tã), surdisiri/surdisire (sur-di-sí-ri) – vindu, xifac; u lundzescu (sh-u-amãn) fãtsearea-a unui lucru *{ro: vinde, lungi, tărăgăna}* *{fr: vendre, traîner}* *{en: sell, drag on}* ex: surdisit (vindut, xifeatsit) multã prãmãtii; nu surdisi (u tsãnu, lundzi, amãnã) multu shi, aestã aradã, s-asparsi § ***surdisit***[1] (sur-di-sítŭ) adg surdisitã (sur-di-sí-tã), surdisits (sur-di-sítsĭ), surdisiti/surdisite (sur-di-sí-ti) – tsi easti vindut, xifaptu; tsi easti lundzit (amãnat) tra si s-facã *{ro: vindut, lungit, tărăgănat}* *{fr: vendu, traîné}* *{en: sold, dragged on}* § ***surdisiri***[1]***/surdisire*** (sur-di-sí-ri) sf surdisiri (sur-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-surdiseashti tsiva (s-vindi, sã xifatsi, s-lundzeashti fãtsearea-a unui lucru) *{ro: acţiunea de a vinde, de a lungi, de a tărăgăna; vindere, lungire, tărăgănare}* *{fr: action de vendre, de traîner}* *{en: action of selling, of dragging on}*

surdisescu[2] (sur-di-sés-cu) vb IV surdisii (sur-di-sîĭ), surdiseam (sur-di-seámŭ), surdisitã (sur-di-sí-tã), surdisiri/surdisire (sur-di-sí-ri) – mi scoati nafoarã; nj-da cufoari; hiu lãndzit di diarii (cufoari); es nafoarã multu moali, apos sh-multi ori cu-arada; cufurescu, urdin, spriimnu *{ro: cufuri, urdina}* *{fr: foirer, avoir la diarrhée}* *{en: have diarrhea}* ex: mi surdisi multu (mi featsi s-es nafoarã, s-cufurescu) yitria tsi-nj deadi § ***surdisit***[2] (sur-di-sítŭ) adg surdisitã (sur-di-sí-tã), surdisits (sur-di-sítsĭ), surdisiti/surdisite (sur-di-sí-ti) – tsi easi nafoarã (s-cacã) tut chirolu, multu moali shi apos; tsi easti lãndzit di diarii; tsi-l talji cufoarea; cufurit, urdinat, spriimnat *{ro: cufurit, urdinat}* *{fr: foiré, qui a (eu) la courante}* *{en: who has (had) diarrhea}* § ***surdisiri***[2]***/surdisire*** (sur-di-sí-ri) sf surdisiri (sur-di-sírĭ) – atsea tsi fatsi tut chirolu (dutsearea la hale tra s-easã nafoarã) atsel tsi ari cufoari; spriimnari, ishiri, strãbãteari, stribatiri, stribãteari, cufuriri, urdinari, cufoari, diarii *{ro: acţiunea de a cufuri; cufurire, cufureală}* *{fr: action de foirer}* *{en: action of having diarrhea}*

surdisiri[1]***/surdisire*** (sur-di-sí-ri) sf – vedz tu ***surdisescu***[1]

surdisiri[2]***/surdisire*** (sur-di-sí-ri) sf – vedz tu ***surdisescu***[2]

surdisit[1] (sur-di-sítŭ) adg – vedz tu ***surdisescu***[1]

surdisit[2] (sur-di-sítŭ) adg – vedz tu ***surdisescu***[2]

surdu (súr-du) adg surdã (súr-dã) surdzã (súr-dzã) surdi/surde (súr-di) – cari nu-avdi; cari nu-avdi ghini; nsurdu, cuf; (fig: 1: (easti) surdu = cari nu va s-avdã; cari nu-aducheashti (nu va s-aducheascã) tsi-lj si spuni; cari nu va s-facã atseali tsi-lj si spun; etc.; expr: 2: easti surdu di-atsea ureaclji; u fatsi surdã ureaclja = s-fatsi cã nu-avdi, nu va s-aducheascã (s-facã) tsi-lj si dzãtsi) *{ro: surd}* *{fr: sourd}* *{en: deaf}* ex: om surdu (tsi nu poati, i nu va s-avdã dip tsiva); easti surdu di-unã ureaclji, nu-avdi ghini; la poarta-a surdului aurlã di nu ai lucru (zbor tsi s-dzãtsi atumtsea cãndu vrei tsiva di la un tsi nu va s-ts-u da); u fatsi ureaclja surdã (expr: s-fatsi cã nu-avdi, nu va s-avdã) cãndu-lj grescu tri tsi ari sã-nj da § ***nsurdu*** (nsúr-du) adg nsurdã (nsúr-dã) nsurdzã (nsúr-dzã) nsurdi/nsurde (nsúr-di) – (unã cu ***surdu***) ex: easti nsurdu, nu-avdi ghini; fatsi ureaclja nsurdã (expr: s-fatsi cã nu avdi) § ***surda*** (súr-da) adv – mash tu zborlu: ***di-a surda***, un gioc di cilimeanj iu njitslji s-fac cã nu-avdu *{ro: joc de copii}* *{fr: jeu d'enfants}* *{en: children's game}* § ***asurdzãscu*** (a-sur-dzãs-cu) vb IV asurdzãi (a-sur-dzắĭ), asurdzam (a-sur-dzámŭ), asurdzãtã (a-sur-dzắ-tã), asurdzãri/asurdzãre (a-sur-dzắ-ri) – nj-cher putearea (harea) tsi u-aveam ta s-pot s-avdu (ti putsãn chiro icã tri totna); surdzãscu, shurduescu, cufusescu, cufescu *{ro: asurzi}* *{fr: assourdir}* *{en: deafen, make deaf}* ex: cãt nu-asurdzã (cãt nu-sh chiru avdzãrea) di aurlarea-a lor; mi-asurdzãsh tutã dzua cu pisca-a ta § ***asurdzãt*** (a-sur-dzắtŭ) adg asurdzãtã (a-sur-dzắ-tã), asurdzãts (a-sur-dzắtsĭ), asurdzãti/asurdzãte (a-sur-dzắ-ti) – tsi sh-ari chirutã avdzãrea; surdzãt, shurduit, cufusit, cufit *{ro: asurzit}* *{fr: assourdi}* *{en: deafened, made deaf}* § ***asurdzãri/asurdzãre*** (a-sur-dzắ-ri) sf asurdzãri (a-sur-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sh-cheari (harea) putearea tsi-l fatsi s-avdã; surdzãri, shurduiri, cufusiri, cufiri *{ro: acţiunea de a asurzi}* *{fr: action d'assourdir}* *{en: action of deafening, of becoming deaf}* § ***surdzãscu*** (sur-dzãs-cu) vb IV surdzãi (sur-dzắĭ), surdzam (sur-dzámŭ), surdzãtã (sur-dzắ-tã), surdzãri/surdzãre (sur-dzắ-ri) – (unã cu ***asurdzãscu***) ex: mi surdzã (cufusi) cu grairli; surdzã (cufusi) di-unã ureaclji di-anda fu lãndzit § ***surdzãt*** (sur-dzắtŭ) adg surdzãtã (sur-dzắ-tã), surdzãts (sur-dzắtsĭ), surdzãti/surdzãte (sur-dzắ-ti) – (unã cu ***asurdzãt***) § ***surdzãri/surdzãre*** (sur-dzắ-ri) sf surdzãri (sur-dzắrĭ) – (unã cu ***asurdzãri***) § ***nsurdzãscu*** (nsur-dzãs-cu) (mi) vb IV nsurdzãi (nsur-dzắĭ), nsurdzam (nsur-dzámŭ), nsurdzãtã (nsur-dzắ-tã), nsurdzãri/nsurdzãre (nsur-dzắ-ri) – (unã cu ***asurdzãscu***) ex: nsurdzã di-unã ureaclji; nsurdzã mãratlu § ***nsurdzãt*** (nsur-dzắtŭ) adg nsurdzãtã (nsur-dzắ-tã), nsurdzãts (nsur-dzắtsĭ), nsurdzãti/nsurdzãte (nsur-dzắ-ti) – (unã cu ***asurdzãt***) § ***nsurdzãri/nsurdzãre*** (nsur-dzắ-ri) sf nsurdzãri (nsur-dzắrĭ) – (unã cu ***asurdzãri***) ex: lu-agudi nsurdzãrea doi anj ca tora § ***shurduescu*** (shĭur-du-és-cu) vb IV shurduii (shĭur-du-îĭ), shurdueam (shĭur-du-ĭámŭ), shurduitã (shĭur-du-í-tã), shurduiri/shurduire (shĭur-du-í-ri) – (unã cu ***asurdzãscu***) ex: shurduish (asurdzãsh, cufusish) di unã ureaclji; shurduea-lj unã (expr: dã-lj, ardi-lj, suflã-lj unã pliscutã sãnãtoasã tra s-asurdzascã!) § ***shurduit*** (shĭur-du-ítŭ) adg shurduitã (shĭur-du-í-tã), shurduits (shĭur-du-ítsĭ), shurduiti/shurduite (shĭur-du-í-ti) – (unã cu ***asurdzãt***) § ***shurduiri/shurduire*** (shĭur-du-í-ri) sf shurduiri (shĭur-du-írĭ) – (unã cu ***asurdzãri***)

surdzãri/surdzãre (sur-dzắ-ri) sf – vedz tu ***surdu***
surdzãscu (sur-dzắs-cu) vb IV – vedz tu ***surdu***
surdzãt (sur-dzắtŭ) adg – vedz tu ***surdu***
sureti/surete (su-ré-ti) sf surets (su-rétsĭ) – partea din fatsã a caplui di om (cu oclji, nari, gurã, etc.); vidzuta cu cari s-aspuni un lucru; asuretã, surati, fatsã, prosup, prosupã, opsi, masti, mutrã, figurã, fighiurã, fiutiurã; vidzutã *{ro: faţă, aspect, figură}* *{fr: face, aspect, figure}* *{en: face, aspect, figure}* § ***asuretã*** (a-su-ré-tã) sf asurets (a-su-rétsĭ) shi asureti/asurete (a-su-ré-ti) – (unã cu ***sureti***) § ***surati/surate*** (su-rá-ti) sf surãts (su-rắtsĭ) – cumatã di pãndzã (mitasi, plasticã, etc.) cu cari sh-acoapirã fatsa omlu tra s-nu hibã cunuscut (sh-alasã mash loc trã oclji tra s-veadã); mutsunã, prusupidã, mascã; (fig: surati = sureti, prosup, fatsã) *{ro: mască}* *{fr: masque}* *{en: mask}* ex: cu surãts (prusupidz) sh-cu alti lucri-arali
surfinã (sur-fí-nã) sf – vedz tu ***sulfinã***
surghiri/surghiri (sur-ghí-ri) sf – vedz tu ***sorbu***[2]
surghit (sur-ghítŭ) adg – vedz tu ***sorbu***[2]
surghits (sur-ghítsŭ) sn surghitsã (sur-ghí-tsã) – 1: dipãrtarea tsi s-acatsã cu doauãli bratsã teasi dit-unã parti tu-alantã (di la dzeaditili-a unui la-atseali a alãntui brats); 2: furtia tsi poati si s-tsãnã cu un i dauãli bratsã; brats; brãtsat, brãtsatã, bãrtsat; bãltsatã *{ro: distanţa dela degetele unui braţ la degetele celuilalt, când braţele sunt întinse în direcţie opusă; braţ}* *{fr: êtendue des deux bras; brassée}* *{en: distance between de fingers of one hand to the fingers of the other when the arms are stretched in the opposite direction; armful}* ex: cati ficior s-dutsea la shcoalã cu cãti un surghits di leamni sumsoarã
surghiuni/surghiune (sur-ghĭú-ni) sf – vedz tu ***suryiuni***
surghiunipsescu (sur-ghĭu-nip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***suryiuni***
surghiunipsiri/surghiunipsire (sur-ghĭu-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***suryiuni***
surghiunipsit (sur-ghĭu-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***suryiuni***
surgumi/surgume (sur-gú-mi) sf – vedz tu ***suryiuni***
surguni/surgune (sur-gú-ni) sf – vedz tu ***suryiuni***
surgunipsescu (sur-gu-nip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***suryiuni***
surgunipsiri/surgunipsire (sur-gu-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***suryiuni***
surgunipsit (sur-gu-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***suryiuni***
surhidã (sur-hí-dã) sf surhidz (sur-hídzĭ) – hãlati cari alasã un semnu cãndu easti cãlcatã pi lituryii icã unã acoalã (tra s-aspunã cã cartea nu easti calpã icã minciunoasã); sfãrhidã, simnãtor, miuri, muhuri, vulã, damcã, turã *{ro: sigiliu}* *{fr: marque, empreinte, sceau, cachet}* *{en: signet, seal}*
surhinã (sur-hí-nã) sf – vedz tu ***sulfinã***
suric (su-rícŭ) sm – vedz tu ***soari***
suricã (su-rí-cã) sf – vedz tu ***sorã***
surii/surie (su-rí-i) sf surii (surîĭ) – multimi di prãvdzã imiri i agri (oi, vãts, tserghi, pulj, etc.) adunati deadun tu-un loc dishcljis i ncljis; suro, sumãreauã, cupii, turmã, grãmadã, stog, stoc, buluchi, bluchi, ceatã, bandã, taifã, cãlãbãlãchi, gloatã, chindrã, jurdunã, etc. *{ro: grămadă, sumedenie, cireadă, mulţime}* *{fr: amas, somme, troupeau (de grand bétail), volée; foule}* *{en: pile, heap, sum, flock (of birds, animals); crowd}* ex: surii (turmi) di boi shi vãts; yin surii di prãvdzã; unã surii di gãi azbuirarã; unã surii (ceatã, buluchi, trãmbã) di arbinesh § ***suro*** (su-ró) sm suradz (su-rádzĭ) – (unã cu ***surii***)
surin (su-rínŭ) sn – vedz tu ***soari***
surlã (súr-lã) sf surli/surle (súr-li) – hãlati cu cari s-fatsi muzicã cu suflarea tu-unã fluearã cu ma multi guvi; zurnã, clarinã *{ro: surlă}* *{fr: instrument de musique (sifflet, clarinette)}* *{en: musical instrument (fife, trumpet, clarinet)}* ex: surla scutea zghicuti subtsãri; shtia s-cãntã cu surla
surlutos (sur-lu-tósŭ) adg surlutoasã (sur-lu-toá-sã), surlutosh (sur-lu-tóshĭ), surlutoasi/surlutoase (sur-lu-toá-si) – tsi ari unã chipitã (mithcã); tsi easti turyisit shi faptu s-aibã unã mithcã; ãntsãpãlicos, ntsãpãlicos, ãntsãpulicos, ntsãpulicos, chipitos, sumigos, simigos, turyisit, nturyisit, nturhisit *{ro: ascuţit}* *{fr: pointu}* *{en: sharp-pointed}* ex: gortsã surlutoasi (chipitoasi, ntsãpãlicoasi)
surnel (sur-nélŭ) sm – vedz tu ***soari***
suro (su-ró) sm – vedz tu ***surii***
surpari[1]***/surpare*** (sur-pá-ri) sf – vedz tu ***surpu***[1]
surpari[2]***/surpare*** (sur-pá-ri) sf surpãri (sur-pắrĭ) – unã lãngoari iu saclu tu cari s-aflã un mãdular a omlui s-ari aruptã; sãlãghiri, hernii *{ro: hernie}* *{fr: hernie}* *{en: hernia}* ex: la voi sh-muljerli shtiu s-vindicã surparea (hernia) § ***surpat***[2] (sur-pátŭ) adg surpatã (sur-pá-tã), surpats (sur-pátsĭ), surpati/surpate (sur-pá-ti) – om tsi easti lãndzit di surpari; (fig: om tsi mizi poati s-imnã di aush tsi easti) *{ro: boşorog, bolnav de hernie}* *{fr: hernié, qui a une hernie}* *{en: ruptured; with hernia}*
surpat[1] (sur-pátŭ) adg – vedz tu ***surpu***[1]
surpat[2] (sur-pátŭ) adg – vedz tu ***surpari***[2]
surpãturã (sur-pã-tú-rã) sf – vedz tu ***surpu***[1]
surpu[1] (súr-pu) (mi) vb I surpai (sur-páĭ), surpam (sur-pámŭ), surpatã (sur-pá-tã), surpari/surpare (sur-pá-ri) – u-aruc mpadi (u-aspargu, u dau di padi, u ruzuescu) unã binai (casã, punti, etc.) sh-u-alas (multi ori) si s-aspunã ca unã urvalã; lu-arãstornu (lu-arucutescu) sh-lu dau di padi; fac s-cadã tsiva; sãrup, surup, survuljisescu, rãzuescu, dãrãm, aspargu, arãzvuescu, arãvulsescu, arãvuescu, etc.; arustornu, alãstornu, alustornu, rãstornu, ristor; arucutescu, etc.; (expr: 1: surpu (tu-alumtã) = azvingu, vatãm; 2: surpã-ti di-aoa (di-atsia) = fudz di-aoa, lja-ts zverca di-atsia, etc.; 3: surpã-ti di pi mini (nu ti tsãni dupã mini, fudz di ningã mini, alasã-mi isih) *{ro: dărâma, surpa, doborî}* *{fr: renverser, écrouler, ébouler}* *{en: throw (knock) down, demolish, overthrow}* ex: mi surpã (mi-arcã) nghios; surpai casa (u ruzuii, u-asparshu, u ded di padi); si surpã (cãdzu, s-asparsi) casa; surparã amirãlu (l-dipusirã di pi scamnu); surpã (featsi s-cadã) cirici di pi cirici; di pi cal ma ti surparã (ti-arãsturnarã, lu-arucutirã, l-deadirã di padi); sã-l surpã pluplu-atsel (s-lu da di padi, s-lu talji); cãsli si surparã (cãdzurã mpadi); el surpã (ascuturã merlu sh-adunã) unã poalã di meari; el surpã (expr: azvimsi, vãtãmã) tu-un alumtatic dzatsi gionj; multsã purindzã surpãm (expr: vãtãmãm) § ***surpat***[1] (sur-pátŭ) adg surpatã (sur-pá-tã), surpats (sur-pátsĭ), surpati/surpate (sur-pá-ti) – unã binai (casã, punti, etc.) tsi easti arcatã mpadi (aspartã, datã di padi, ruzuitã) sh-alãsatã s-aspunã ca unã urvalã; arãsturnat (arucutit) sh-dat di padi; faptu s-cadã; sãrupat, surupat, survuljisit, rãzuit, dãrãmat, aspartu, arãzvuit, arãvulsit, arãvuit, etc.; arãsturnat, alãsturnat, alusturnat, rãsturnat, arucutit, etc.; (fig: un tsi ari faptã multi amãrtii) *{ro: dărâmat, surpat, doborît, răsturnat}* *{fr: renversé, écroulé, éboulé}* *{en: thrown (knocked) down, demolished, overthrown}* ex: nu pot s-mi mut, tu-unã casã surpatã (aspartã, cãdzutã mpadi); Domnul scoalã surpatslji (fig: atselj cu-amãrtii) § ***surpari***[1]***/surpare*** (sur-pá-ri) sf surpãri (sur-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva easti surpat; sãrupari, surupari, survuljisiri, rãzuiri, dãrãmari, aspãrdzeari, arãzvuiri, arãvulsiri, arãvuiri, etc.; arãsturnari, alãsturnari, alusturnari, rãsturnari, arucutiri, etc. *{ro: acţiunea de a dărâma, de a surpa, de a doborî, de a răsturna}* *{fr: action de renverser, d'écrouler, d'ébouler}* *{en: action of throwing (knocking) down, of demolishing, of overthrowing}* § ***surpãturã*** (sur-pã-tú-rã) sf surpãturi (sur-pã-túrĭ) – atsea tsi-armãni dupã tsi s-ari surpatã tsiva (casã, punti, etc.); surpu, dãrãmãturã, urvalã, murisci, halazmo, grãmadã *{ro: surpătură, ruină}* *{fr: éboulis, ruine}* *{en: mass of fallen material; ruins}* ex: aclo easti unã surpãturã (urvalã); acumpãrã ndauã surpãturi § ***surpu***[2] (súr-pu) sn surpuri (sur-púrĭ) – (unã cu ***surpãturã***) ex: di pãlatea-a lui nu-armasirã dicãt surpuri (urvali) di chetri; casili-a lor suntu surpuri, mash buflu shadi tu nãsi § ***surup***[1] (su-rúpŭ) (mi) vb I surupai (su-ru-páĭ), surupam (su-ru-pámŭ), surupatã (su-ru-pá-tã), surupari/surupare (su-ru-pá-ri) – (unã cu ***surpu***[1]) ex: di s-easti cã si surupã (surpã, s-arãstoarnã) § ***surupat*** (su-ru-pátŭ) adg surupatã (su-ru-pá-tã), surupats (su-ru-pátsĭ), surupati/surupate (su-ru-pá-ti) – (unã cu ***surpat***[1]) ex: pimtsã shi surupats (arãsturnats, dats di padi) § ***surupari/surupare*** (su-ru-pá-ri) sf surupãri (su-ru-pắrĭ) – (unã

cu ***surpari***[1]) § ***sãrup*** (sã-rúpŭ) (mi) vb I sãrupai (sã-ru-páĭ), sãrupam (sã-ru-pámŭ), sãrupatã (sã-ru-pá-tã), sãrupari/sãrupare (sã-ru-pá-ri) – (unã cu ***surpu***[1]) ex: s-ti pingã shi s-ti sãrupã § ***sãrupat*** (sã-ru-pátŭ) adg sãrupatã (sã-ru-pá-tã), sãrupats (sã-ru-pátsĭ), sãrupati/sãrupate (sã-ru-pá-ti) – (unã cu ***surpat***[1]) § ***sãrupari/sãrupare*** (sã-ru-pá-ri) sf sãrupãri (sã-ru-pãrĭ) – (unã cu ***surpari***[1]) § ***surpu***[3] (súr-pu) sn surpuri (sur-púrĭ) – loc (dit muntsã) multu-aripidinos shi ahãndos tsi s-dipuni multu greu sh-cu mari piriclju di cãdeari sh-di moarti; hãu, hau, hauã, grem, greblu, grimelj, arãpã, chiritã *{ro: prăpastie, râpă}* *{fr: escarpement, abîme, précipice}* *{en: steepness, precipice, ravine}* ex: la un surpu (unã hauã) agiumsesh; pravda nu s-arucã di pi surpu tru trap; locurli atseali cu surpuri (gremuri); tuti pricili dit surpuri (arãpi); tu surpurli (gremurli) a muntilui; cã i loclu multu surpu multu aripidinos, ca surpu)

surpu[2] (súr-pu) sn – vedz tu ***surpu***[1]

surpu[3] (súr-pu) sn – vedz tu ***surpu***[1]

sursescu (sur-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***surafi***

sursiri/sursire (sur-sí-ri) sf – vedz tu ***surafi***

sursit (sur-sítŭ) adg – vedz tu ***surafi***

surtseali[*]***/surtseale*** (sur-tseá-li) – pluralu di la zboarãli "surtseauã" shi "surtsel"; vedz ***surtseauã*** shi ***surtsel***[1]

surtseali/surtseale (sur-tseá-li) sf pl – cãrunjli tsi li bagã preftul pri caplu-a gambrolui sh-a nveastãljei noauã cãndu lji ncurunã; stifani, cãrunã, curunã, crunã *{ro: coroana ce se pune pe capul noilor căsătoriţi în timpul cununiei}* *{fr: couronne que l'on pose pendant le marriage réligieux sur la tête des deux époux}* *{en: crown laid by the priest over the head of the people he marries, during the religious ceremony}* ex: s-yinã afendul tra sã-lj bagã surtsealili (cãrunjli, stifanea) n cap

surtseauã (sur-tseá-ŭã) sf surtseali/surtseale (sur-tseá-li) – alumachi njicã shi suptsãri (tsi ari cãdzutã di pri arburi shi s-ari uscatã); surtsel, lumãchitsã, aluneauã, dãrmãtseauã *{ro: rămurea}* *{fr: petite branche}* *{en: small branch}* § ***surtsel***[1] (sur-tsélŭ) sn surtseali/surtseale (sur-tseá-li) – cumatã njicã shi suptsãri di lemnu tsi ari ishitã (cãdzutã i armasã) di la un lemnu tsi s-ari aspartã i disicatã; alumachi njicã shi shcurtã (tsi ari cãdzutã di pri arburi shi s-ari uscatã); ashclji, anghidã, surtseauã, schizari, luschidã, lutseatrã, licãturã, pilicudã, scãrpã, scãrpoaci, shcãrpã, mindzalji, minutsalji, mintsalji, spitsã, gãgi *{ro: surcea, aşchie}* *{fr: éclat de bois, copeau}* *{en: splint}* ex: di lemnu, di surtsel, sh-adrã nã sartsinã; adunats niscãnti surtseali (scãrpoci, gãgi) § ***surtsilush*** (sur-tsi-lúshĭŭ) sn surtsilushi/surtsilushe (sur-tsi-lú-shi) – surtsel njic *{ro: surceluşe}* *{fr: petit copeau}* *{en: little splint}* ***surtsel***[1] (sur-tsélŭ) sn – vedz tu ***surtseauã***

surtsel[2] (sur-tsélŭ) sn – vedz tu ***soari***

surtsilush (sur-tsi-lúshĭŭ) sn – vedz tu ***surtseauã***

surtuc (sur-túcŭ) sn surtutsi/surtutse (sur-tú-tsi) shi surtucuri (sur-tú-curĭ) – stranj bãrbãtescu faptu di-aradã di pustavi i shiac, tsi s-poartã pristi alanti stranji tra s-lu-afireascã di ploai i s-lji tsãnã cãldurã; siurtuc, sultuc *{ro: surtuc}* *{fr: veste, pardessus}* *{en: jacket, overcoat}* ex: bãrbats cu surtucuri § ***siurtuc*** (sĭur-túcŭ) sn siurtutsi/siurtutse (sĭur-tú-tsi) – (unã cu ***surtuc***) ex: lja-ts shi siurtuclu cã va s-tsã hibã arcoari § ***sultuc*** (sul-túcŭ) sn sultutsi/sultutse (sul-tú-tsi) shi sultucuri (sul-tú-curĭ) – (unã cu ***surtuc***) ex: vor sultutsi, vor shiguni; s-dizviscu di sultuclu a lui lai

surup[1] (su-rúpŭ) (mi) vb I – vedz tu ***surpu***[1]

surup[2] (su-rúpŭ) sn – vedz tu ***surupseashti***

surupari/surupare (su-ru-pá-ri) sf – vedz tu ***surpu***[1]

surupat (su-ru-pátŭ) adg – vedz tu ***surpu***[1]

surupseashti/surupseashte (su-rup-seásh-ti) vb IV impirs. surupsi (su-rup-sí), surupsea (su-rup-seá), surupsitã (su-rup-sí-tã), surupsiri/surupsire (su-rup-sí-ri) – (soarili, luna, steaua) dipuni shi s-fatsi cãipi n dzari cãndu apuni; ascapitã, scapitã, apuni, cheari *{ro: scăpăta, apune (soarele, luna, stelele)}* *{fr: (en parlant des astres) se coucher}* *{en: (talking about sun, moon, stars) set, go down}* § ***surupsit*** (su-rup-sítŭ) adg surupsitã (su-rup-sí-tã), surupsits (su-rup-sítsĭ), surupsiti/surupsite (su-rup-sí-ti) – tsi ari scãpitatã (soarili, luna, steaua); ascãpitat, scãpitat, apus, chirut *{ro: scăpătat, apus (soarele, luna, stelele)}* *{fr: couché (en parlant des astres)}* *{en: (talking about sun, moon, stars) set, gone down}* § ***surupsiri/surupsire*** (su-rup-sí-ri) sf surupsiri (su-rup-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu surupseashti soarili (luna, steaua); ascãpitari, scãpitari, apuneari, apuniri, chireari *{ro: acţiunea de a scăpăta, de a apune (soarele, luna, stelele)}* *{fr: action de se coucher (en parlant des astres)}* *{en: (talking about sun, moon, stars) action of setting, of going down}* § ***surupumã*** (su-ru-pú-mã) sf pl(?) – atsea tsi s-fatsi cãndu surupseashti soarili (ninti ca si s-alasã seara); partea cãtã iu ascapitã soarili; surupuni/surupune, ascãpitatã, ascapit, ascapitã, ascãpitat, scapit, scapitã, scãpitat, scãpitatã; (fig: scãpitatã = mardzinea (a loclui, a lumiljei); bitisita (a banãljei); "dupã soari") *{ro: scapăt, apusul soarelui; Apus}* *{fr: coucher du soleil, tombée du jour, ponant; ouest}* *{en: sunset, sundown; West}* § ***surupuni/surupune*** sf pl(?) – (unã cu ***surupumã***) § ***surup***[2] (su-rúpŭ) sn surupuri(?) (su-rúpĭ) – ascãpitata-a soarilui, ascãpitat, scãpitat, apus *{ro: apus de soare}* *{fr: coucher du soleil, tombée du jour}* *{en: sunset}*

surupsiri/surupsire (su-rup-sí-ri) sf – vedz tu ***surupseashti***

surupsit (su-rup-sítŭ) adg – vedz tu ***surupseashti***

surupumã (su-ru-pú-mã) sf – vedz tu ***surupseashti***

surupuni/surupune sf – vedz tu ***surupseashti***

surusescu (su-ru-sés-cu) vb IV surusii (su-ru-síĭ), suruseam (su-ru-seámŭ), surusitã (su-ru-sí-tã), surusiri/surusire (su-ru-sí-ri) –umplu un lucru di primansus (pristi misurã, pãnã la budzã, di nu mata pot s-bag altu tsiva); l-fac un lucru dãnga (di umpleare tsi-lj fac); durdursescu, dãngusescu *{ro: umplea doldora}* *{fr: remplir à regorger}* *{en: fill until overflowing}* § ***surusit*** (su-ru-sítŭ) adg surusitã (su-ru-sí-tã), surusits (su-ru-sítsĭ), surusiti/surusite (su-ru-sí-ti) – tsi easti faptu dãnga, di umpleare tsi-lj si fatsi; durdurdit, dãngusit *{ro: umplut doldora}* *{fr: rempli à regorger}* *{en: filled until overflowing}* ex: la hani u-aflãm surusitã (dãnga, di mãcari i beari) § ***surusiri/surusire*** (su-ru-sí-ri) sf surusiri (su-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti faptu dãnga; durdurdiri, dãngusiri *{ro: acţiunea de a umplea doldora}* *{fr: action de remplir à regorger}* *{en: action of filling until overflowing}*

surusiri/surusire (su-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***surusescu***

surusit (su-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***surusescu***

survã[1] (súr-vã) sf – vedz tu ***survu***

survã[2] (súr-vã) sf – vedz tu ***survu***

survolj (sur-vóljĭŭ) sn survoalji/survoalje (sur-voá-lji) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-surpã dinapandiha sh-cu vrondu; atsea tsiarmãni dupã tsi s-surpã tsiva; surpari, surpãturã, arãvulsiri, aruvulsiri, ruvulsiri, aruvursiri, aruvuiri, arãvuiri, arãvãiri, rãvãiri, arãzvuiri, rãzuiri *{ro: prăbuşire}* *{fr: écroulement}* *{en: collapse}* § ***survuljisescu*** (sur-vu-lji-sés-cu) (mi) vb IV survuljisii (sur-vu-lji-síĭ), survuljiseam (sur-vu-lji-seámŭ), survuljisitã (sur-vu-lji-sí-tã), survuljisiri/survuljisire (sur-vu-lji-sí-ri) – surpu un lucru (casã, castru, punti, etc.) cu puteari di nuarmãni tsiva mprostu; cad mpadi di-iuva di-analtu, pi dinapandiha sh-cu vrondu; arãvulsescu, aruvulsescu, ruvulsescu, aruvursescu, aruvuescu, arãvuescu, arãvãescu, rãvãescu, arãzvuescu, rãzuescu, surpu, dãrãm *{ro: nărui, (se) prăbuşi}* *{fr: s'écrouler, s'effondrer}* *{en: collapse, cave in}* ex: castrul lu survuljiseashti (lu surpã, lu-aruvueashti) § ***survuljisit*** (sur-vu-lji-sítŭ) adg survuljisitã (sur-vu-lji-sí-tã), survuljisits (sur-vu-lji-sítsĭ), survuljisiti/survuljisite (sur-vu-lji-sí-ti) – tsi s-ari surpatã pi napandiha sh-cu vrondu; tsi s-ari aspartã sh-cãdzutã mpadi; arãvulsit, aruvulsit, ruvulsit, aruvursit, aruvuit, arãvuit, arãvãit, rãvãit, arãzvuit, rãzuit, surpat, dãrãmat *{ro: năruit, prăbuşit}* *{fr: écroulé, effondré, éboulé, abîmé}* *{en: collapsed, caved in, dropped down}* § ***survuljisiri/survuljisire*** (sur-vu-lji-sí-ri) sf survuljisiri (sur-vu-lji-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva si survuljiseashti (s-surpã, s-aruvueashti); arãvulsiri, aruvulsiri, ruvulsiri, aruvursiri, aruvuiri, arãvuiri, arãvãiri, rãvãiri, arãzvuiri, rãzuiri, surpari, dãrãmari; survolj *{ro: acţiunea de a se nărui, de a se prăbuşi; năruire, prăbuşire}* *{fr: action de s'écrouler, de s'effondrer, de s'ébouler, de s'abîmer}* *{en: action of collapsing, of caving*

in, dropping down}

survu (súr-vu) sm suryi (súr-yi) – unã turlii di arburi analtu di pãduri (cari fatsi lilici albi shi yimishi cãrnoasi tsi pot si s-mãcã, cãtivãrãoarã); sorbu, crush *{ro: sorb} {fr: alisier} {en: service-tree}* § ***survã***[1] (súr-vã) sf survi/surve (súr-vi) – yimisha-a survului; soarbã *{ro: soarbă} {fr: alise} {en: sorb-apple}* § ***survã***[2] (súr-vã) sf survi/surve (súr-vi) – lumachi njicã (stulsitã mushat cu lãludz di carti) cu cari njitslji s-duc s-oarã prota dzuã a anlui (tahina, cu zboarã aleapti) *{ro: sorcovă} {fr: petit rameau avec lequel les petits enfants vont d'une maison a l'autre le matin de la première journée de l'année pour leur souhaiter du bonheur} {en: small tree branch with which the children give good wishes the first day of the new year}* ex: ma njitslji, cu purtetsli, alãga surva

survuljisescu (sur-vu-lji-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***survolj***

survuljisiri/survuljisire (sur-vu-lji-sí-ri) sf – vedz tu ***survolj***

survuljisit (sur-vu-lji-sítũ) adg – vedz tu ***survolj***

suryiuni/suryiune (sur-yĭú-ni) sf suryiunj (sur-yĭúnjĭ) – agunirea-a unui om dit locurli iu s-ari faptã sh-iu bãneadzã di-aradã; loclu iu s-dutsi di bãneadzã omlu tsi easti agunit dit locurli-a lui; catastisea tu cari s-aflã omlu tsi easti agunit dit locurli-a lui; fudzirea tsi sh-u fatsi omlu singur dit locurli-a lui tra si s-ducã s-bãneadzã ma ghini tu alti locuri (xeani); surghiuni, nsurghiuni, surguni, surgumi, siurghiuni, ixurii, exurii *{ro: surghiun, exil} {fr: exil} {en: exile}* § ***suryiunipsescu*** (sur-yĭu-nip-sés-cu) (mi) vb IV suryiunipsii (sur-yĭu-nip-síĭ), suryiunipseam (sur-yĭu-nip-seámũ), suryiunipsitã (sur-yĭu-nip-sí-tã), suryiunipsiri/suryiunipsire (sur-yĭu-nip-sí-ri) – pitrec (l-fac s-fugn) suryiuni pi cariva; agunescu pri cariva s-fugã dit locurli iu bãneadzã; fug dit locurli iu mi-am faptã (iu bãnedz) tra s-mi duc tu alti locuri (xeani) cã hiu agunit, i cã voi si-nj trec unã banã ma bunã; surghiunipsescu, surgunipsescu, siurghiunescu, nsurghiunescu, nsurghiun *{ro: (se) surghiuni, (se) exila, expulza} {fr: (s')exiler, (s')expulser} {en: exile, expel}* § ***suryiunipsit*** (sur-yĭu-nip-sítũ) adg suryiunipsitã (sur-yĭu-nip-sí-tã), suryiunipsits (sur-yĭu-nip-sítsĭ), suryiunipsiti/suryiunipsite (sur-yĭu-nip-sí-ti) – tsi easti agunit dit locurli iu bãneadzã tra si s-ducã tu alti locuri; tsi easti vgat dit locurli iu s-ari faptã sh-bãneadzã (ti-unã banã ma bunã); surghiunipsit, surgunipsit, siurghiunit, nsurghiunit *{ro: (se) surghiuni, (se) exila, expulza} {fr: (s')exiler, (s')expulser} {en: exile, expel}* § ***suryiunipsiri/suryiunipsire*** (sur-yĭu-nip-sí-ri) sf suryiunipsiri (sur-yĭu-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti suryiunipsit; surghiunipsiri, surgunipsiri, siurghiuniri, nsurghiuniri *{ro: (se) surghiuni, (se) exila, expulza} {fr: (s')exiler, (s')expulser} {en: exile, expel}* § ***surghiuni/surghiune*** (sur-ghĭú-ni) sf surghiunj (sur-ghĭúnjĭ) – (unn cu ***suryiuni***) § ***surghiunipsescu*** (sur-ghĭu-nip-sés-cu) (mi) vb IV surghiunipsii (sur-ghĭu-nip-síĭ), surghiunipseam (sur-ghĭu-nip-seámũ), surghiunipsitã (sur-ghĭu-nip-sí-tã), surghiunipsiri/surghiunipsire (sur-ghĭu-nip-sí-ri) – (unã cu ***suryiunipsescu***) § ***surghiunipsit*** (sur-ghĭu-nip-sítũ) adg surghiunipsitã (sur-ghĭu-nip-sí-tã), surghiunipsits (sur-ghĭu-nip-sítsĭ), surghiunipsiti/surghiunipsite (sur-ghĭu-nip-sí-ti) – (unã cu ***suryiunipsit***) § ***surghiunipsiri/surghiunipsire*** (sur-ghĭu-nip-sí-ri) sf surghiunipsiri (sur-ghĭu-nip-sírĭ) – (unã cu ***suryiunipsiri***) § ***nsurghiuni/nsurghiune*** (nsur-ghĭú-ni) sf nsurghiunj (nsur-ghĭúnjĭ) – (unn cu ***suryiuni***) ex: nsurghiunea (suryiunea, ixuria) luashteaptã pi-atsel tsi nu sh-caftã lucurlu § ***nsurghiunescu*** (nsur-ghĭu-nés-cu) (mi) vb IV nsurghiunii (nsur-ghĭu-níĭ), nsurghiuneam (nsur-ghĭu-neámũ), nsurghiunitã (nsur-ghĭu-ní-tã), nsurghiuniri/nsurghiunire (nsur-ghĭu-ní-ri) – (unã cu ***suryiunipsescu***) ex: lu nsurghiuni (lu suryiunipsi) ti patru anj § ***nsurghiunit*** (nsur-ghĭu-nítũ) adg nsurghiunitã (nsur-ghĭu-ní-tã), nsurghiunits (nsur-ghĭu-nítsĭ), nsurghiuniti/nsurghiunite (nsur-ghĭu-ní-ti) – (unã cu ***suryiunipsit***) § ***nsurghiuniri/nsurghiunire*** (nsur-ghĭu-ní-ri) sf nsurghiuniri (nsur-ghĭu-nírĭ) – (unã cu ***suryiunipsiri***) § ***surgumi/surgume*** (sur-gú-mi) sf surgunj (sur-gúnjĭ) – (unn cu ***suryiuni***) ex: urfielu fatsi surgumi (pitreatsi suryiuni, suryiunipseashti) fumelj § ***surguni/surgune*** (sur-gú-ni) sf surgunj (sur-gúnjĭ) – (unn cu ***suryiuni***) § ***surgunipsescu*** (sur-gu-nip-sés-cu) (mi) vb IV surgunipsii (sur-gu-nip-síĭ), surgunipseam (sur-gu-nip-seámũ), surgunipsitã (sur-gu-nip-sí-tã), surgunipsiri/surgunipsire (sur-gu-nip-sí-ri) – (unã cu ***suryiunipsescu***) § ***surgunipsit*** (sur-gu-nip-sítũ) adg surgunipsitã (sur-gu-nip-sí-tã), surgunipsits (sur-gu-nip-sítsĭ), surgunipsiti/surgunipsite (sur-gu-nip-sí-ti) – (unã cu ***suryiunipsit***) § ***surgunipsiri/surgunipsire*** (sur-gu-nip-sí-ri) sf surgunipsiri (sur-gu-nip-sírĭ) – (unã cu ***suryiunipsiri***) § ***siurghiuni/siurghiune*** (siur-ghĭú-ni) sf siurghiunj (siur-ghĭúnjĭ) – (unn cu ***suryiuni***) ex: lu featsirn siurghiuni; s-dusi siurghiuni § ***siurghiunescu*** (sĭur-ghĭu-nés-cu) (mi) vb IV siurghiunii (sĭur-ghĭu-níĭ), siurghiuneam (sĭur-ghĭu-neámũ), siurghiunitã (sĭur-ghĭu-ní-tã), siurghiuniri/siurghiunire (sĭur-ghĭu-ní-ri) – (unã cu ***suryiunipsescu***) ex: u siurghiunirn (u-agunirn) dit hoarn § ***siurghiunit*** (sĭur-ghĭu-nítũ) adg siurghiunitã (sĭur-ghĭu-ní-tã), siurghiunits (sĭur-ghĭu-nítsĭ), siurghiuniti/siurghiunite (sĭur-ghĭu-ní-ti) – (unã cu ***suryiunipsit***) § ***siurghiuniri/siurghiunire*** (sĭur-ghĭu-ní-ri) sf siurghiuniri (sĭur-ghĭu-nírĭ) – (unã cu ***suryiunipsiri***)

suryiunipsescu (sur-yĭu-nip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***suryiuni***

suryiunipsiri/suryiunipsire (sur-yĭu-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***suryiuni***

suryiunipsit (sur-yĭu-nip-sítũ) adg – vedz tu ***suryiuni***

sus (nsúsũ) adv – vedz tu ***nsus***

susami/susame (su-sá-mi) sf susãnj (su-sắnjĭ) – unã soi di earbã tsi creashti tu locurli caldi, cu frãndzãli mãri shi lilici galbini, tsi fatsi unã soi di simintsã njits, cu untulemnu nuntru; simintsa faptã di-aestã earbã, buni tu mãcari, tsi s-pispilescu pi pãni shi dultsenj tra s-li facã ma nostimi; sisami, asami *{ro: susan} {fr: sésame} {en: sesame}* ex: vãzescu morli di yiptu shi susami § ***sisami/sisame*** (si-sá-mi) sf sisãnj (si-sắnjĭ) – (unã cu ***susami***) § ***asami/asame*** (a-sá-mi) sf asãnj (a-sắnjĭ) – (unã cu ***susami***)

suschin (sus-chínũ) vb I – vedz tu ***suschir***[1]

suschinari/suschinare (sus-chi-ná-ri) sf – vedz tu ***suschir***[1]

suschinat (sus-chi-nátũ) adg – vedz tu ***suschir***[1]

suschir[1] (sus-chírũ) shi (sús-chir) sn suschiri/suschire (sus-chí-ri) shi (sús-chi-ri) – anasa (greauã, cu lavã, ahãndoasã sh-niheamã ca lungã, multi ori cu plãnguti shi shcljimurãri) tsi u scoati omlu tsi suschirã; uhtat, uftat, scãtsadzã *ro: oftat} {fr: soupir} {en: sigh}* ex: mash suschir (uhtat) di muljeri; suschirlu (uhtatlu) ali mani; bãnash fãrã suschiri (uhtati, uhtãri); suschirili (uhtaturli) a meali va li avdã Dumnidzã § ***suschirat***[1] (sus-chi-rátũ) sn suschirati/suschirate (sus-chi-rá-ti) – (unã cu ***suschir***[1]) ex: va-nj ti duts cu sãnãtati, va-nj armãn pi suschirati (suschiri, uhtati) § ***suschiros*** (sus-chi-rósũ) adg suschiroasã (sus-chi-roá-sã), suschirosh (sus-chi-róshĭ), suschiroasi/suschiroase (sus-chi-roá-si) – cari uhteadzã multu, dipriunã; (fig: suschiros = tsi sh-u-adutsi cu unã boatsi tsi suschirã; adiljos, dolj, duljos, lãcrimos, duriros) *{ro: suspinător} {fr: plaintif} {en: who sighes often}* ex: cu-a ljei boatsi suschiroasã (tsi suschirã); s-ascultu njerla suschiroasã (fig: tsi pari cã suschirã dipriunã); shi valea-nj turnã grailu cu scljimuri, suschiros (fig: adiljos); cu vreari suschiroasã (mplinã di suschiri) § ***suschir***[2] (sus-chírũ) vb I suschirai (sus-chi-ráĭ), suschiram (sus-chi-rámũ), suschiratã (sus-chi-rá-tã), suschirari/suschirare (sus-chi-rá-ri) – scot dit cheptu unã anasã greauã, cu lavã, ahãndoasã sh-niheamã ca lungã, multi ori cu plãnguti shi shcljimurãri, di itia cã aduchescu tu suflit un dor greu, unã dureari, nvirinari, cripari, etc.; suschin, uftedz, uhtedz, nuchescu, scãltiz, scãltsedz; (expr: 1: lu suschir = l-fac sã suschirã; 2: suschir dit hicati = suschir greu) *{ro: suspina} {fr: soupirer} {en: sigh}* ex: moi, curbane! trandafir, bana-nj tutã va-nj suschir (uhtedz); strugã suschirãnd, o, lai, dadã!; suschirã puljlji, suschirã; suschir ti tini; plãndzi, mãrata, shi suschirã; tuti featili li suschira (expr: li fãtsea s-uhteadzã); s-nu-l suschirã (expr: s-nu li facã s-suschirã) cãndu trec ncãlar § ***suschirat***[2] (sus-chi-rátũ) adg suschiratã (sus-chi-rá-tã), suschirats (sus-chi-rátsĭ), suschirati/suschirate (sus-chi-rá-ti) – tsi ari scoasã dit cheptu un adiljat greu sh-ahãndos; uftat, uhtat,

suschinat, nuchit, scãltizat, scãltsidzat *{ro: suspinat}* *{fr: soupiré}* *{en: sighed}* ex: mirulyisea cu grai suschirat § ***suschirari/suschirare*** (sus-chi-rá-ri) sf suschirãri (sus-chi-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva suschireadzã; uftari, uhtari, suschinari, nuchiri, scãltizari, scãltsidzari *{ro: acţiunea de a suspina}* *{fr: action de soupirer}* *{en: action of sighing}* ex: amarea ncljidi casi sh-alasã suschirari; cu plãngu sh-cu suschirari § ***suschin*** (sus-chínŭ) vb I suschinai (sus-chi-náĭ), suschinam (sus-chi-námŭ), suschinatã (sus-chi-ná-tã), suschinari/suschinare (sus-chi-ná-ri) – (unã cu ***suschir***[2]) § ***suschinat*** (sus-chi-nátŭ) adg suschinatã (sus-chi-ná-tã), suschinats (sus-chi-nátsĭ), suschinati/suschinate (sus-chi-ná-ti) – (unã cu ***suschirat***) § ***suschinari/suschinare*** (sus-chi-ná-ri) sf suschinãri (sus-chi-nắrĭ) – (unã cu ***suschirari***)

suschir[2] (sus-chírŭ) shi (sús-chir) sn – vedz tu ***suschir***[1]

suschirari/suschirare (sus-chi-rá-ri) sf – vedz tu ***suschir***[1]

suschirat[1] (sus-chi-rátŭ) sn – vedz tu ***suschir***[1]

suschirat[2] (sus-chi-rátŭ) adg – vedz tu ***suschir***[1]

suschiros (sus-chi-rósŭ) adg – vedz tu ***suschir***[1]

susescu (su-sés-cu) vb IV susii (su-síĭ), suseam (su-seámŭ), susitã (su-sí-tã), susiri/susire (su-sí-ri) – l-duc un lucru pãnã la capit; astãmãtsescu lucrul tu-un loc shi nu lu-alas si s-facã ma diparti; l-fac un lucru etim tr-atseali tsi am tu minti; bitisescu, bitsescu, sculusescu, tilescu, apulsescu, mburescu, burescu, scãrchescu, etimusescu *{ro: termina}* *{fr: achever, terminer}* *{en: finish}* § ***susit*** (su-sítŭ) adg susitã (su-sí-tã), susits (su-sítsĭ), susiti/susite (su-sí-ti) – (lucru) tsi easti dus pãnã la capit; tsi easti astãmãtsit cã nu-armasi altu tsiva tr-adrari; tsi s-ari faptã etim; bitisit, bitsit, sculusit, tilit, apulsit, mburit, burit, scãrchit, etimusit *{ro: terminat}* *{fr: achevé, terminé}* *{en: finished}* § ***susiri/susire*** (su-sí-ri) sf susiri (su-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva suseashti un lucru; bitisiri, bitsiri, sculusiri, tiliri, apulsiri, mburiri, buriri, scãrchiri, etimusiri *{ro: acţiunea de a termina; terminare}* *{fr: action d'achever, de terminer; achèvement}* *{en: action of finishing; completion}*

sushan (su-shĭánŭ) adg – vedz tu ***nsus***

susiri/susire (su-sí-ri) sf – vedz tu ***susescu***

susit (su-sítŭ) adg – vedz tu ***susescu***

susta[1] (sus-tá) adv – tsi lu-aspuni un lucru dip ashi cum easti; anilea, tam, tamam, tamama, tamamana, giusta, giustu, naltu, analtu, sai, tãsh, trãsh, dip, isea *{ro: exact, tocmai}* *{fr: juste, exactement, précisément}* *{en: exactly, precisely}* ex: zburashti susta (giusta, tamam cum easti); agiumsi susta (ntreg, tamam cum easti)

susta[2] (sús-ta) adv – zbor tsi s-greashti di-aradã a unui cãni tra s-lu facã si sta mprostu pi cicioarili di dinãpoi, sh-cu cicioarili di dininti anãltsati nsus tu vimtu; mprostu!, cu ciciorli nsus! *{ro: sus!, în picioare!}* *{fr: debout, les pattes levées!}* *{en: stand up!}* ex: cãnili aestu sta susta (mprostu, pi cicioarili di dinãpoi); susta! (mprostu!)

sustã (sús-tã) sf susti/suste (sús-ti) – 1: lucrul cu cari si-acoapirã un tengiri (unã cutii, unã guvã, etc.); cãpachi; 2: unã soi di dushechi maxutarcã faptã di arcuri di metal acupiriti di pãndzã, pri cari s-bagã dushechea di-aradã pri cari doarmi omlu *{ro: capac; saltea pe arcuri}* *{fr: couvercle; sommier élastique}* *{en: lid, cover; spring mattress}* ex: s-acupirea cu susta (cu cãpachea); el muta susta (cãpachea) shi isha nafoarã

susuescu (su-su-ĭés-cu) (mi) vb IV susuii (su-su-íĭ), susueam (su-su-ĭámŭ), susuitã (su-su-í-tã), susuiri/susuire (su-su-í-ri) – (mi) ndreg cu lucri (stranji mushati, giuvaricadz, etc.) tra s-aspun ma mushat (ma tinjisit, ma pripsit, etc.); ndreg, armãtusescu, stulsescu *{ro: împodobi, înfrumuseţa}* *{fr: (se) parer, orner, embellir}* *{en: adorn, embellish}* ex: ai imnatã shi ti-ai susuitã (armãtusitã) prin pãzari § ***susuit*** (su-su-ítŭ) adg susuitã (su-su-í-tã), susuits (su-su-ítsĭ), susuiti/susuite (su-su-í-ti) – ndreptu (cu stulii) tra s-aspunã mushat; alãxit mushat; ndreptu, armãtusit, stulsit *{ro: împodobit, înfrumuseţat}* *{fr: paré, orné, embelli}* *{en: adorned, embellished}* § ***susuiri/susuire*** (su-su-í-ri) sf susuiri (su-su-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si susueashti; ndridzeari, armãtusiri, stulsiri *{ro: acţiunea de a împodobi, de a înfrumuseţa; împodobire, înfrumuseţare}* *{fr: action de (se) parer, de s'orner, de s'embellir}* *{en: action of adorning, of embellishing}*

susumi/susume (su-sú-mi) sf susunj (su-súnjĭ) – numã cu cari-lj si greashti a unui om, cu tuti cã nu easti unã cu numa cu cari easti cunuscut di-aradã (multi ori trã arãdeari icã numã tsi-aspuni unã hari di-a lui ca, bunãoarã, cã ari caplu i narea mari, cã-i multu itru, cã shcloapicã, etc.); pãrnoanji, prãnoamã, paranumã, parasumã, parangomi, numã *{ro: poreclă}* *{fr: sobriquet}* *{en: nickname}*

sut (sútŭ) sm pl(?) – oalã fãrã mãnush, tu cari s-fatsi shi s-tsãni mãcarea; apa (mãcarea) tsi intrã tu-un sut *{ro: oală fără toarte}* *{fr: marmite sans anse}* *{en: cooking pot without handles}*

sutacã (su-tá-cã) sf – vedz tu ***sutã***

sutã (sú-tã) sf suti/sute – numirlu 100 (namisa di 99 shi 101); expr: 1: suti = numir mari; lucri multi; paradz multsã; 2: sutili mãritã hutili = cu paradz multsã (pai, multã) s-mãritã sh-featili uruti) *{ro: sută}* *{fr: cent}* *{en: hundred}* ex: ari nã sutã (100) di calj; di dzatsi ori dzatsi fac nã sutã § ***sutacã*** (su-tá-cã) sf sutãts (su-tắtsĭ) – 100 di grami; a dzatsea parti dit-un chilugram (chilo) *{ro: 100 grame}* *{fr: 100 grammes}* *{en: 100 grams}* ex: nu cu tsindzac, tsi cu sutacã; urdinã tsindzacurli sh-sutãtsli § ***sutãreauã*** (su-tã-reá-ŭã) sf sutãrei (su-tã-réĭ) – vãrã (aproapea, ma multu i ma putsãn di) unã sutã; carti di-unã sutã (di paradz) *{ro: sutar}* *{fr: centaine}* *{en: about one hundred}* ex: adunã sutireili (sutili, cãrtsãli di-unã sutã)

sutãreauã (su-tã-reá-ŭã) sf – vedz tu ***sutã***

sutrupsescu (su-trup-sés-cu) (mi) vb IV sutrupsii (su-trup-síĭ), sutrupseam (su-trup-seámŭ), sutrupsitã (su-trup-sí-tã), sutrupsiri/sutrupsire (su-trup-sí-ri) – lu-aspargu un lucru di nu-armãni dip tsiva di el; l-fac un lucru s-chearã (si s-facã afan) di pi fatsa-a loclui; cãtãstrãpsescu, prãpãdescu, pãrpãdescu, afãnisescu, afãnsescu *{ro: ruina, nimici}* *{fr: ruiner, anéantir}* *{en: ruin, annihilate}* ex: tuti li sutrupsi (cãtãstrãpsi); l-dusi n hoarã sh-lu ari sutrupsitã aclo; cari shtii iu-lj suntu sutrupsiti (chiruti) § ***sutrupsit*** (su-trup-sítŭ) adg sutrupsitã (su-trup-sí-tã), sutrupsits (su-trup-sítsĭ), sutrupsiti/sutrupsite (su-trup-sí-ti) – tsi fu aspartu (s-ari aspartã) di nu-armasi dip tsiva di el; tsi easti faptu afan di pi fatsa-a loclui; cãtãstrãpsit, prãpãdit, pãrpãdit, afãnisit, afãnsit *{ro: ruinat, nimicit}* *{fr: ruiné, anéanti}* *{en: ruined, annihilated}* § ***sutrupsiri/sutrupsire*** (su-trup-sí-ri) sf sutrupsiri (su-trup-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sutrupseashti tsiva; cãtãstrãpsiri, prãpãdiri, pãrpãdiri, afãnisiri, afãnsiri *{ro: acţiunea de a ruina, de a nimici; ruinare, nimicire}* *{fr: action de ruiner, d'anéantir}* *{en: action of ruining, of annihilating}*

sutrupsiri/sutrupsire (su-trup-sí-ri) sf – vedz tu ***sutrupsescu***

sutrupsit (su-trup-sítŭ) adg – vedz tu ***sutrupsescu***

sutsatã (su-tsá-tã) sf – vedz tu ***sots***

sutsãlji[1]***/sutsãlje*** (su-tsắ-lji) sf – vedz tu ***sots***

sutsãlji[2]***/sutsãlje*** (su-tsắ-lji) sf – vedz tu ***sots***

sutsãlji[3]***/sutsãlje*** (su-tsắ-lji) sf – vedz tu ***sots***

sutur (sú-turŭ) vb I – vedz tu ***satur***

suturari/suturare (su-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***sãturari***

suturat (su-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***sãturat***

suug (su-úgŭ) sm – vedz tu ***soc***

suvalitsã (su-vá-li-tsã) sf – vedz tu ***suvalnitsã***

suvalnitsã (su-vál-ni-tsã) sf suvalnitsã (su-vál-ni-tsã) – hãlati njicã di lemnu cu cari s-treatsi hirlu di tramã prit hirili di urdzãturã cãndu muljarea tsasi la arãzboi; suvanitsã, suvalitsã, suvaltsã; zvaltsã, zvalindzã; (expr: lj-njardzi gura suvalnitsã = zburashti multi sh-agonja fãrã s-astãmãtseascã dip) *{ro: suveică}* *{fr: navette de tisserand}* *{en: shuttle}* ex: treatsi, shutsã, ancljagã amari (*angucitoari*: suvalnitsa); suvalnitsa-lj cãdzu dit mãnj § ***suvaltsã*** (su-vál-tsã) sf suvaltsã (su-vál-tsã) – (unã cu ***suvalnitsã***) § ***zvaltsã*** (zvál-tsã) sf zvaltsã (zvál-tsã) – (unã cu ***suvalnitsã***) § ***zvalindzã*** (zvá-lin-dzã) sf zvalindzã (zvá-lin-dzã) – (unã cu ***suvalnitsã***) § ***suvanitsã*** (su-vá-ni-tsã) sf suvanitsã (su-vá-ni-tsã) – (unã cu ***suvalnitsã***) § ***suvalitsã*** (su-vá-li-tsã) sf suvalitsã (su-vá-li-tsã) – (unã cu ***suvalnitsã***)

suvaltsã (su-vál-tsã) sf – vedz tu ***suvalnitsã***

suvanitsã (su-vá-ni-tsã) sf – vedz tu ***suvalnitsã***
suvari (su-va-rí) sm – vedz tu ***sufari***[1]
suvati/suvate (su-vá-ti) sf – vedz tu ***sãvati***
suviniri/suvinire (su-vi-ní-ri) sf suviniri (su-vi-nírĭ) – tsiva tsi ts-adutsi aminti di-un lucru; adutseari aminti; thimisiri, thimsiri, simisiri *{ro: suvenir, amintire}* *{fr: souvenir}* *{en: recollection, memory}*
suze (su-zé) sm – vedz tu ***soir***
suzeatã (suzeá-tã) sf – vedz tu ***sãdzeatã***
sv... – zboarãli tsi nchisescu cu gramatili ***sv*** (sh-multi ori atseali tsi au tu zbor aesti gramati) si ngrãpsescu di-aradã cu zv... – tr-atsea vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***zv*** (i tsi lu-au tu zbor)
svalindzã (svá-lin-dzã) sf svalindzã (svá-lin-dzã) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zvalindzã***
svaltsã (svál-tsã) sf svaltsã (svál-tsã) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zvaltsã***
svãcnescu (svãc-nés-cu) vb IV svãcnii (svãc-níĭ), svãcneam (svãc-neámŭ), svãcnitã (svãc-ní-tã), svãcniri/svãcnire (svãc-ní-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zvãcnescu***
svãcniri/svãcnire (svãc-ní-ri) sf svãcniri (svãc-nírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zvãcniri***
svãcnit (svãc-nítŭ) adg svãcnitã (svãc-ní-tã), svãcnits (svãc-nítsĭ), svãcniti/svãcnite (svãc-ní-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zvãcnit***
sveltu (svél-tu) adg sveltã (svél-tã), sveltsã (svél-tsã), svelti/svelte (svél-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zveltu***
svesti/sveste (svés-ti) sf svesturi (svés-turĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zvesti***
svici (svícĭŭ) sn svici/svice (sví-ci) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zvici***
svintur (svín-tur) (mi) vb I zvinturai (svin-tu-ráĭ), svinturam (svin-tu-rámŭ), svinturatã (svin-tu-rá-tã), svinturari/svinturare (svin-tu-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***zvintur***
svinturari/svinturare (svin-tu-rá-ri) sf svinturãri (svin-tu-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***zvinturari***
svinturat (svin-tu-rátŭ) adg svinturatã (svin-tu-rá-tã), svinturats (svin-tu-rátsĭ), svinturati/svinturate (svin-tu-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***zvinturat***
svinturedz (svin-tu-rédz) (mi) vb I svinturai (svin-tu-ráĭ), svinturam (svin-tu-rámŭ), svinturatã (svin-tu-rá-tã), svinturari/svinturare (svin-tu-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***zvintur***

T

ta (tá) cong – vedz tu ***tra***
ta*** (tá shi -tá) – fimininlu di la pr pos sing "a tãu" shi forma shcurtã "-tu", tsi s-bagã tu bitisita-a zborlui; vedz ***tãu***
tabac[1] (ta-bácŭ) sm – vedz tu ***tãbac***[1]
tabac[2] (ta-bácŭ) sm – vedz u ***tãbac***[2]
tabacaryio (ta-ba-ar-yĭó) sm – vedz u ***tãbac***[2]
tabacherã (ta-ba-chĭé-rã) sf – vedz tu ***tãbac***[1]
tabieti/tabiete (ta-bi-ĭé-ti) sf tabiets (ta-bi-ĭétsĭ) – unã adeti (multi ori arauã) nvitsatã dupã fãtsearea di multi ori a idyiului lucru; hui cu cari s-ari amintatã; tãbieti, adeti, areu, nvets, aradã, idiomã, idiumã, hui, etc.; cusuri, mãrdai, catmeri, mãhãnã *{ro: nărav, obicei prost}* *{fr: habitude (en mauvaise part)}* *{en: bad habit}* ex: ari slabã tabieti (hui); ari multi tabiets (nvetsuri, adets); sh-featsi tabietea (adetea), durnji dupã measã; tsi lai tabieti (adeti lai, hui) ai s-ti badz pi dintsã? § ***tãbieti/tãbiete*** (tã-bi-ĭé-ti) sf tãbiets (tã-bi-ĭétsĭ) – (unã cu ***tabieti***) § ***tabietlã*** (ta-bi-ĭe-tlắ) adg tabietloanji/tabietloanje (ta-bi-ĭet-loá-nji), tabietladz (ta-bi-ĭe-tládzĭ), tabietloanji/tabietloanje (ta-bi-ĭet-loá-nji) – tsi ari tabiets slabi; (cal) cari nu-ascultã di domnu-su (nu fatsi tsi-lj si caftã, minã caplu di-unã parti sh-di-alantã, mãshcã, da dit cicioari, etc.); tabietliu, uchealiu, huilã, jindaric, vitsearcu *{ro: nărăvaş}* *{fr: qui a une mauvaise habitude}* *{en: restive; who has a bad habit; who acts viciously}* § ***tabietliu*** (ta-bi-ĭet-líŭ) adg tabietlii/tabietlie (ta-bi-ĭet-lí-i), tabietlii (ta-bi-ĭet-líĭ), tabietlii (ta-bi-ĭet-líĭ) – (unã cu ***tabietlã***) ex: easti multu tabietliu, nu bea cafei fãrã tsigari, ni tsigari fãrã cafei § ***tabietsãs*** (ta-bi-ĭe-tsắsŭ) adg tabietsãsã (ta-bi-ĭe-tsắ-sã), tabietsãsh (ta-bi-ĭe-tsắshĭ), tabietsãsi/tabietsãse (ta-bi-ĭe-tsã-si) – (om) tsi easti fãrã nitsiunã tabieti *{ro: fără năravuri}* *{fr: sans mauvaise habitudes}* *{en: without bad habits}* ex: nu ai gailei, easti tabietsãs (fãrã hui)
tabietlã (ta-bi-ĭe-tlã) adg – vedz tu ***tabieti***
tabietliu (ta-bi-ĭet-líŭ) adg – vedz tu ***tabieti***
tabietsãs (ta-bi-ĭe-tsắsŭ) adg – vedz tu ***tabieti***
tablã[1] (táb-lã) sf – vedz tu ***tavã***
tablã[2] (táb-lã) sf tãbli (tãb-li) – unã turlii di fesi cu fundul tes tsi-l purta unãoarã sh-un chiro muljerli; fesi, cãciulã *{ro: un fel de fes cu fundul flat purtat pe timpuri de femei}* *{fr: une sorte de fez que portaient les femmes}* *{en: a kind of fez worn in the old days by women}* ex: shi dadã-mea avea purtatã tabli
tabolja (ta-bó-ljea) invar. – om lipsit di minti shi fãrã giudicatã (tu zbor i tu fapti); tsi nu para aducheashti ghini tsi-lj si dzãtsi; ahmac, anoit, cshura, ciulja, chirut, dabolja, divanã, glar, hazo, hazuscu, hut, hljara, hasca, hahã, hai-hui, haihum, leangã, lefcã, lishor, shahulcu, ta-o-to, ljoco, shapshal, shabsha, shamandur, tivichel, temblã, turlu, uzun *{ro: prost}* *{fr: sot, niais, nigaud; braque}* *{en: stupid, fool, madxap}* ex: easti un tabolja (tivichel) § ***dabolja*** (da-bó-ljĭa) invar. – (unã cu ***tabolja***) ex: tsi dabolja (glar) hii!; imnji ca un dabolja (chirut di minti); nãs i cshura (hazo) shi ea dabolja (glarã)
tabori/tabore (ta-bó-ri) sf – vedz tu ***tãburi***
tabyi/tabye (táb-yi) sf – vedz tu ***tãbyii***
tabyii/tabye (táb-yi-i) sf – vedz tu ***tãbyii***
tac[1] (tácŭ) vb II tãcui (tã-cúĭ), tãtseam (tã-tseámŭ), tãcutã (tã-cú-tã), tãtseari/tãtseare (tã-tseá-ri) – nu zburãscu; nu scot un zbor dit gurã; nj-u ncljid (nu-nj s-avdi, nj-u-adun, nj-u-astup, etc.) gura; nj-mãshu limba; etc.; nu dau apandisi la unã ntribari; l-tsãn ascumtu un mistiryiu tsi-l cunoscu sh-nu-l scot tu padi; (expr: 1: tatsi sh-fatsi = s-dzãtsi ti-atsel cari (i) nu zburasti multi (nu s-alavdã, nu dzãtsi) ma fatsi, icã (ii) fatsi peascumta; 2: tats tini, sã zburãscu mini = zbor tsi s-dzãtsi tr-atsel tsi easti pirifan, fudul shi va s-aspunã cã el shtii ma ghini) *{ro: tăcea}* *{fr: (se) taire; garder la silence}* *{en: be silent; keep quiet}* ex: Toli picurarlu tãtsea (nu scutea un zbor); cari tatsi (nu dzãtsi tsiva), fatsi; tats, nu zbura; s-tãcurish, vrea ascachi; tats-tsã (ncljidi-ts gura sh-nu dzã tsiva), frate!; tats, cama ghini-i s-acumpiri di s-vindzã (expr: tats, cã easti ma ghini s-ascultsã dicãt sã zburãshti) § ***tãcut*** (tã-cútŭ) adg tãcutã (tã-cú-tã), tãcuts (tã-cútsĭ), tãcuti/tãcute (tã-cú-ti) – cari nu zburashti multi; cari nu grãeashti nitsiun zbor; tsi nu fatsi vãrã vrondu; tsi nu para lu-ariseashti sã-sh treacã chirolu zburãndalui cu altsã; azboristu, muleaftã) *{ro: tăcut}* *{fr: qui se tait; qui garde la silence; silencieux, taciturne}* *{en: who is silent; who keeps quiet; silent, taciturn}* ex: tu udaea tãcutã (isihã, iu nu s-avdi tsiva) mi bãgai s-dormu; pãdurea easti tãcutã (isihã, iu nu s-avdi vãrã vrondu); afirea-ti di omlu tãcut (tsi nu zburashti multi); easti tãcutã, nu greashti multi § ***tãtseari***[1]***/tãtseare*** (tã-tseá-ri) sf tãtseri (tã-tsérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva tatsi; nizburãri, nigrãiri *{ro: acţiunea de a tăcea}* *{fr: action de (se) taire; de garder la silence}* *{en: action of being silent; of keeping quiet}* § ***tãtseari***[2]***/tãtseare*** (tã-tseá-ri) sf tãtseri (tã-tsérĭ) – harea tsi u-ari un loc isih (udã, pãduri, etc.) tu cari nu s-avdi nitsiun zbor (vrondu, etc.); isihii *{ro: tăcere, linişte}* *{fr: silence; tranquillité}* *{en: silence; tranquility}* ex: intrarã nuntru, tãtseari (isihii) mari; tãtsearea i ca njarea; mi nfricusha tãtsearea (isihia) § ***nitãcut*** (ni-tã-cútŭ) adg nitãcutã (ni-tã-cú-tã), nitãcuts (ni-tã-cútsĭ), nitãcuti/nitãcute (ni-tã-cú-ti) – cari nu easti tãcut; tsi zburashti dipriunã; tsi s-avdi tut chirolu; tsi nu-astãmãtseashti dip cu grailu; tsi nu poati s-tsãnã un mistico; zburyearcu, zburyearic, lafãzan, limbar, limbutsescu, polilog *{ro: care nu tace deloc; care vorbeşte (se aude) tot timpul; care nu poate ţine un secret; palavragiu}* *{fr: qui ne cesse pas de se taire; qui n'est pas discret; loquace, bavard}* *{en: who talks all the time; who cannot keep a secret; loquacious, talkative}* ex: zghiclu nitãcut (tsi s-avdi dipriunã); nu lu

shteam ashi nitãcut (zburyearcu, lafãzan, limbar)

tac² (tác!) inter – zbor tsi-aspuni vrondul tsi s-fatsi (sh-atsea tsi s-avdi) cãndu plãscãneashti tsiva, cãndu s-ciucuteashti tsiva, etc.; trac!, traca!, tuc! etc. *{ro: cuvânt care imită zgomotul făcut de o plezniturã, ciocănitură, etc.} {fr: mot qui imite le bruit d'un craquement, d'un choc, etc.} {en: word imitating a cracking sound, etc.}* ex: tac!, tac! dishcljidi poarta § ***tuc!*** (túc!) inter – (unã cu ***tac²***) ex: dratslji s-acãtsarã, tac!, tuc! § ***trac²***! (trác!) inter – (unã cu ***tac²***) § ***traca!*** (trác!) inter – (unã cu ***tac²***) ex: arãzboilu asunã dipriunã: traca!, traca!

tacmã (tác-mã) sf tacmi/tacme (tác-mi) – harea tsi-l fatsi un lucru s-nu hibã dealihea, s-hibã minciunos; harea tsi-l fatsi omlu s-hibã mãlãgar (ponir, ipucrit, maryiol); minciunã, punirlãchi, ipucrisii, etc. *{ro: falsitati} {fr: fausseté} {en: falseness, falsehood}* ex: cu minciunari shi cu tacmã (punirlãchi), driptatica a ta u scutudisish

tadhi/tadhe (thá-di) invar.– unã cu ***tadi***

tadi/tade (thá-di) invar. – unã soi cu…; ahtari, aftari, atari, tari, dhina, filean *{ro: cutare, astfel de} {fr: tel, pareil} {en: such}* ex: dit tadi hoarã

taeti/taete (ta-é-ti) sf pl(?) – ghinuiri faptã dupã arada nturtseascã cu unã ncljinari a truplui sh-a caplui (cãtivãrãoarã cu ndzinucljari shi dari cu caplu di loc); timinã, timinei, sileami, ncljinãciuni *{ro: prosternare} {fr: prosternation} {en: prostration}* ex: lã fãtsea taeti sh-lã bãsha cãlcãnjli

taftã (táf-tã) sf tafti/tafte (táf-ti) – pãndzã di mitasi, biumatcã shi lutsitoari *{ro: tafta} {fr: taffetas} {en: taffeta}* ex: sh-featsi nã fustani di taftã

taghmã (tágh-mã) sf taghmi/taghme (tágh-mi) – unã cu ***tagmã***

tagmã (tág-mã) sf tagmi/tagme (tág-mi) – tuts oaminjlji tsi au idyea hari, tsi fac parti dit idyea isnafi, tsi fac idyea zãnati, tsi s-aflã tu idyea sutsatã, cumpanii, etc.; ceatã, isnafi, etc. *{ro: tagmă} {fr: ordre, corporation; clique} {en: order, corporate body; clique}* ex: sh-tini earai tu tagma (isnafea) a lor

taha (tá-ha) adv – va s-dzãcã cã, s-pari cã, sanchi, parcã, dip canda *{ro: cică, ca şi cum} {fr: en apparence, on dirait que} {en: it seems to imply that}* ex: taha (vrea s-dzãcã cã, s-pari cã) mutri s-lã facã un ghini; din tser taha s-dipusi; taha-nj (dip canda) si pari

tahina (ta-hi-ná) adv – oara di dimneatsã cãndu da dzua; oara dupã tsi s-fatsi dzuã; taina, tahinari, tahinauã, tahinimã, tiheanã, sãbai, dimineatsã, dimneatsã *{ro: dimineaţa de vreme} {fr: de bonne heure, le matin} {en: early morning}* ex: di tahina (di cãndu creapã dzua) pãnã seara; mi sculai tahina (dimneatsa) shi nchisii calea; nu-ari tabietea si si scoalã tahina (dimneatsa-agonja) § ***taina*** (taĭ-ná) adv – (unã cu ***tahina***) § ***tahinari/tahinare*** (ta-hi-ná-ri) sf tahinãri (ta-hi-nắrĭ) – partea di dzuã, di cãndu apirã sh-pãnã ti prãndzu; oara di tahina, dupã tsi creapã dzua; tahinauã, tahinimã, tahina, taina, tiheanã, sãbai, dimineatsã, dimneatsã *{ro: dimineaţa (de vreme)} {fr: aube, matin (de bonne heure)} {en: (early) morning}* ex: pãnã cripam tu tahinãri (pãnã cripa dzua); mi scol tuti tahinãrli agonja (di cum fatsi dzuã) § ***tahinauã*** (ta-hi-ná-ŭã) sf tahinãi (ta-hi-nắĭ) – (unã cu ***tahinari***) ex: ea si sculã unã tahinauã (dimneatsã) § ***tahinimã*** (ta-hí-ni-mã) sf tahinimi/tahinime (ta-hí-ni-mi) – (unã cu ***tahinari***) ex: ishi tu tahinimã (cãndu cripa di dzuã) § ***tiheanã*** (ti-heá-nã) sf tihenj (ti-hénjĭ) – (unã cu ***tahinari***) ex: ninga di tiheanã (dimneatsã, tahina), tu ishita-a soarilui § ***tãhinipsescu*** (tã-hi-nip-sés-cu) vb IV tãhinipsii (tã-hi-nip-síĭ), tãhinipseam (tã-hi-nip-seámŭ), tãhinipsitã (tã-hi-nip-sí-tã), tãhinipsiri/tãhinipsire (tã-hi-nip-sí-ri) – mi scol di ndzari; nchisescu hãryii s-mi duc iuva; agiungu tu cripata-a dzuãljei; tuhinipsescu *{ro: scula (porni, sosi) în zori de zi} {fr: se lever de grand matin; partir (arriver) au petit jour} {en: get up (leave, arrive somewhere) at dawn}* § ***tãhinipsit*** (tã-hi-nip-sítŭ) adg tãhinipsitã (tã-hi-nip-sí-tã), tãhinipsits (tã-hi-nip-sítsĭ), tãhinipsiti/tãhinipsite (tã-hi-nip-sí-ti) – tsi s-ari sculatã (nchisitã, agiumtã) tu cripata-a dzuãljei; tuhinipsit *{ro: sculat (pornit, sosit) în zori de zi} {fr: levé de grand matin; parti (arrivé) au petit jour} {en: who got up (left, arrived somewhere) at dawn}* § ***tãhinipsiri/tãhinipsire*** (tã-hi-nip-sí-ri) sf tãhinipsiri (tã-hi-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva tãhinipseashti; tuhinipsiri *{ro: acţiunea de a se scula (porni, sosi) în zori de zi} {fr: action de se lever de grand matin; de partir (arriver) au petit jour} {en: action of getting up (of leaving, of arriving somewhere) at dawn}* § ***tuhinipsescu*** (tu-hi-nip-sés-cu) vb IV tuhinipsii (tu-hi-nip-síĭ), tuhinipseam (tu-hi-nip-seámŭ), tuhinipsitã (tu-hi-nip-sí-tã), tuhinipsiri/tuhinipsire (tu-hi-nip-sí-ri) – (unã cu ***tãhinipsescu***) § ***tuhinipsit*** (tu-hi-nip-sítŭ) adg tuhinipsitã (tu-hi-nip-sí-tã), tuhinipsits (tu-hi-nip-sítsĭ), tuhinipsiti/tuhinipsite (tu-hi-nip-sí-ti) – (unã cu ***tãhinipsit***) § ***tuhinipsiri/tuhinipsire*** (tu-hi-nip-sí-ri) sf tuhinipsiri (tu-hi-nip-sírĭ) – (unã cu ***tãhinipsiri***)

tahmini/tahmine (tah-mí-ni) sf pl(?) – 1: ashi cum s-tihiseashti; ashi cum ãlj treatsi a unui prit minti; 2: (cu) cãshtigã, cu bãgarea oarã *{ro: la întâmplare, pe dibuite, atenţie} {fr: à tout hasard, à tâtons, attention} {en: at random, groping; attention}* ex: cu tahminea (cãshtigã) acãtsã s-imnã pit munti; lu lucreadzã cu tahmini (cu multã bãgari oarã, cu cãshtigã); di tahminea (ashi, fãrã sã shtiu ghini, dupã cum ãnj si pãrea, s-tihisi di) dzãsh cã easti sãhatea patru sh-giumitati; nj-u ded cu tahminea (ashi cum nj-u va mintea, cum ãnj ded cu mintea); nj-u deadi cu tahminea (lugursii) cã lipseashti s-agiungã astãdz; zburashti pi tahmini (ashi cum s-tihiseashti, cum ãlj treatsi prit minti)

tahtabic (tah-ta-bícŭ) sm – vedz tu ***tartabic***

tahtica (tah-ti-cá) adv – (tsi easti, s-fatsi, etc.) multi ori cu-arada, unã dupã-alantã, fãrã astãmãtsiri *{ro: regulat} {fr: régulièrement} {en: regularly}* ex: lj-zburashti tahtica, cati dzuã

tai (táĭŭ) sn – vedz tu ***tãljur***

taifã (táĭ-fã) sf tãifuri (tắĭ-furĭ) – lumi di-aproapi (dit idyea casã, fumealji, fãlcari, etc.); ceatã di oaminj tsi s-aflã adunats tu-un loc (cu idyiul scupo, tu-unã fumealji, deavãrliga di cariva tsi lj-ari arugatã, etc.); buluchi, bluchi, ceatã, bandã, cãlãbãlãchi, gloatã, tãbãbii, surii, suro, multimi, multeami, multeatsã, multsãmi, flumin, nãfamã, lumi, lao, plod, gamã, tavabii, tavambii, chindrã, jurdunã, etc. *{ro: taifă, grupă, ceată} {fr: troupe, suite, entourage} {en: troop, troupe, staff}* ex: taifa tutã chiniseashti; multsã furi, nã taifã (ceatã, bandã) mari; tãifurli (cetili, bluchili) di-armãnj nu-ashteaptã

talabaci (ta-la-bácĭŭ) sm, sf, adg – vedz ***alabaci***

talar (tá-larŭ) sn talari/talare (tá-la-ri) – vas mari, di-aradã adrat cu doadzi di lemnu tsãnuti deavãrliga cu tsercljuri di tiniche (ma largu tu capitlu di nghios, ma poati s-hibã sh-ma largu tu mesi), tu cari s-tsãni cashlu (turshiili, apa, etc.); buti, vozã, varelã, vurelã, vulerã, vãrelji, vuryelã; butin, bãtin, putinã *{ro: putină} {fr: tonneau a gueule bée, baratte} {en: cask, barrel, churn}* ex: s-poartã apa cu talarlu; tsãnea fluriili tu-un talar § ***tãlãrici*** (tã-lã-rícĭŭ) sn tãlãrici/tãlãrice (tã-lã-rí-ci) – talar njic; tãlãric, butinel, butinjor *{ro: putină mică} {fr: petit "talar"} {en: small "talar"}* ex: sade un tãlãrici (talar njic) di cash nj-armasi § ***tãlãric*** (tã-lã-rícŭ) sn tãlãritsi/tãlãritse (tã-lã-rí-tsi) – (unã cu ***tãlãrici***) § ***ntalãr*** (ntá-lãrŭ) vb I ntãlãrai (ntã-lã-ráĭ), ntãlãram (ntã-lã-rámŭ), ntãlãratã (ntã-lã-rá-tã), ntãlãrari/ntãlãrare (ntã-lã-rá-ri) –bag lucri di mãcari (pipiryei, verdzu, turshii, cash, etc.) tu talarlu cu armirã tra s-li am ti earnã *{ro: pune în putina cu saramură} {fr: mettre des choses (à manger) dans le tonneau avec de la saumure} {en: preserve food items in a brine cask}* ex: cãndu u vidzui, ma ntãlãra cashlu (bãga cashlu tu talar); ntãlãrã verdzul di moari § ***ntãlãrat*** (ntã-lã-rátŭ) adg ntãlãratã (ntã-lã-rá-tã), ntãlãrats (ntã-lã-rátsĭ), ntãlãrati/ntãlãrate (ntã-lã-rá-ti) – lucru di mãcari (pipiryei, verdzu, turshii, cash, etc.) bagat tu talarlu cu armirã *{ro: pus în putina cu saramură} {fr: mis dans le tonneau avec de la saumure} {en: preserved in a brine cask}* § ***ntãlãrari/ntãlãrare*** (ntã-lã-rá-ri) sf ntãlãrãri (ntã-lã-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru di mãcari s-bagã tu-armira dit talar *{ro: acţiunea de a pune în putina cu saramură} {fr: action de mettre des choses (à manger) dans le tonneau avec de la saumure} {en: action of preserving food items in a brine cask}*

taleatinã (ta-lea-tí-nã) sf – vedz tu ***taljatinã***

talimi/talime (ta-lí-mi) sf – vedz tu ***tilimi***

talingã (tá-lin-gã shi ta-lín-gã) sf – vedz tu ***dalingã***

talir[1] (tá-lírŭ) sm taliri (tá-lirĭ) – unã soi di parã veclju *{ro: taler} {fr: écu} {en: crown (money)}*

talir[2] (tá-lírŭ) sn – vedz tu ***tãljur***

talj (taljŭ) (mi) vb I tãljai (tã-ljĭáĭ), tãljam (tã-ljĭámŭ), tãljatã (tã-ljĭá-tã), tãljari/tãljare (tã-ljĭá-ri) – cu unã hãlati ghini struxitã (cutsut, apalã, foarticã, etc.), dispartu un lucru tu dauã i ma multi cumãts; tundu; sursescu, xursescu; scrishtescu, cãlãrsescu; ciulescu; shcurtedz; dinjic; disic; (fig: 1: talj = (i) vatãm; (ii) curmu (astãmãtsescu, pãpsescu) ca s-fac tsiva; (iii) ljau unã apofasi, apufãsescu; expr: 2: lj-talj (zborlu) = cu zborlu tsi-lj lu grescu, lu-adar s-tacã, si s-curmã di zburãri; nu lu-alas s-mata scoatã un zbor din gurã; lj-ljau zborlu; 3: li talj groasi = mi-alavdu, mi mãrescu, dzãc multi zboarã goali, minciunoasi, alãvdoasi; li trag groasi; 4: talj calea = (i) (nj-)shcurtedz calea; (ii) (lj-)astalj calea, lu-adun, lu-andãmusescu n cali; 5: talj cãnticlu = acats s-cãntu tu mesea-a cãnticlui cãntat di cariva; 6: talj paradz = (chivernisea) scoati paradz noi tsi lj-urdinã tu lumi; 7: nj-talji caplu (mintea) = shtiu ghini cum s-lu fac un lucru; nj-lja caplu; nj-featã caplu (mintea); nj-u va mintea; aduchescu, achicãsescu, minduescu; 8: dzãc tsi-nj talji caplu = dzãc tsi-nj treatsi prit minti, ashi cum li-aduchescu mini lucrili; 9: talj shi spindzur = fac tut tsi voi fãrã s-minduescu dip la-arãulu tsi pot s-lu fac; 10: nj-talji orixea = nj-lja, mi fatsi sã-nj cher mirachea tra s-adar tsiva; 11: nji sã talji cicioarili (di fricã) = lãhtãrsescu shi-nj slãghescu cicioarili di-aclo iu hiu mprostu; 12: lj-talji ciciorlu = fudzi, alagã agonja; 13: lj-talji apa = nu-lj fatsi chefea, nu-lj fatsi cum va el; 14: talj cãrtsãli di-agioc = dispartu stoglu di cãrtsã (ninti di nchisirea-a unui gioc) tu dauã pãrtsã sh-partea di nghios u bag prisuprã; 15: earbã di tãljari = unã soi di earbã-yitrii) *{ro: tãia} {fr: couper, trancher} {en: cut; slice}* ex: cãsaplu va s-talji astãdz nãmalji ti pãstrãmã; talji stearpa; mi dush la barber sã-nj talji perlu (s-mi tundã); muljari-mea nj-dzãtsi ta sã-nj talj barba (s-mi sursescu); s-apucã s-talji alumãchili-a pomlui (si scrishteascã, s-cãlãrseascã, s-ciuleascã pomlu); lu shcurtarã furlji (lj-tãljarã caplu); li disicai (tãljai) cu tãpoara leamnili tri foc; dinjicã gãtunjili (talji-li tu cumãts njits); va sã-lj si talji unã arugã; ta sã nchisim gioclu el talji prota cãrtsãli (expr: disparti stoglu di cãrtsã tu dauã sh-partea di nghios u bagã pisuprã); tãlje zborlu a tatã-sui (expr: l-curmã tatã-su di zbor); va-lj talj calea (expr: va lu-astalj n cali); oaspitslji s-tãljarã (expr: s-curmarã tra s-mata yinã); l-tãljarã furlji (fig: l-vãtãmarã); tãlja groasi (expr: s-alãvda, s-mãrea); fã cum ãts talji caplu (expr: fã tsi vrei, cum tsã treatsi prit minti); lj-tãlja sh-caplu a avutlui (shtia sh-avutlu cum s-facã); s-pats arãulu ma nu-ts talji (expr: ma s-nu-aducheshti ghini); talj-u tini (fig: lja tini apofasea); s-lu talji, nu spuni § ***tãljat*** (tã-ljĭátŭ) adg tãljatã (tã-ljĭá-tã), tãljats (tã-ljĭátsĭ), tãljati/tãljate (tã-ljĭá-ti) – dispãrtsãt (cu unã hãlati ghini struxitã) tu dauã i ma multi cumãts; (fig: tãljat = tsi-lj s-ari tãljatã chealea di la putsã; tsi-lj-s-ari faptã suneti; uvreu, turcu) *{ro: tãiat; tãiat împrejur} {fr: coupé, tué; circoncis} {en: cut; circumcised}* ex: cu tãpoarili tãljats (fig: vãtãmats); nãpoi! tãljats (cu putsa tãljatã) di turtsã!; tu chirolu a tãljatslor (fig: a uvreilor); atsel di-aclo easti tãljat (fig: uvreu, turcu) § ***tãljari/tãljare*** (tã-ljĭá-ri) sf tãljeri (tã-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-talji tsiva *{ro: acţiunea de a tãia; tãiere} {fr: action de couper, de trancher} {en: action of cutting}* ex: s-hibã bunã trã tãljari § ***nitãljat*** (ni-tã-ljĭátŭ) adg nitãljatã (ni-tã-ljĭá-tã), nitãljats (ni-tã-ljĭátsĭ), nitãljati/nitãljate (ni-tã-ljĭá-ti) – nidispãrtsãt (cu unã hãlati ghini struxitã) tu dauã i ma multi cumãts; (fig: nitãljat = tsi nu-lj s-ari tãljatã chealea di la putsã; tsi nu-lj-s-ari faptã suneti; tsi nu easti uvreu) *{ro: netãiat} {fr: qui n'est pas coupé} {en: uncut}* ex: cu perci nitãljati (lundzi, tsi nu li ari tãljati) § ***nitãljari/nitãljare*** (ni-tã-ljĭá-ri) sf nitãljeri (ni-tã-ljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-talji tsiva *{ro: acţiunea de a nu tãia} {fr: action de ne pas couper} {en: action of not cutting}* § ***tãljitos*** (tã-lji-tósŭ) adg tãljitoasã (tã-lji-toá-sã), tãljitosh (tã-lji-tóshĭ), tãljitoasi/tãljitoase (tã-lji-toá-si) – tsi talji ghini; tsi easti ghini truxit; tãljos, sturyisit; (fig: tãljitos = tsi ari unã minti pirã, yii, easpirã; hitru, easpir, pirã) *{ro: tãios} {fr: coupant, tranchant; aiguisé, sagace} {en: cutting, sharp (edge)}* ex: dinti tãljitos (tsi talji ghini mãshcãtura); tãljitos cap ai (expr: ai cap mintimen, dishteptu; eshti om tsi-lj talji caplu, mintea) § ***tãljos*** (tã-ljĭósŭ) adg tãljoasã (tã-ljĭoá-sã), tãljosh (tã-ljĭóshĭ), tãljoasi/tãljoase (tã-ljĭoá-si) – (unã cu ***tãljitos***) § ***tãljiturã*** (tã-lji-tú-rã) sf tãljituri (tã-lji-túrĭ) – tãljarea tsi-lj s-ari faptã a unui lucru; urma (arana) alãsatã di-unã tãljari; loclu iu s-ari tãljatã un lucru; (fig: tãljiturã (di munti) = surpu, surpãturã, hauã, himã, aripidinã (di munti) *{ro: tãieturã} {fr: coupure; entaille; bord escarpé} {en: cut, gash; steep slope, cliff}* ex: lu-aradi nã lishoarã tãljiturã; tãljitura di tsupatã; sh-featsi unã tãljiturã adãncã; tãljitura (fig: haua, surpul) a muntilui

taljatinã (ta-ljĭa-tí-nã) sf taljatini/taljatine (ta-ljĭa-tí-ni) – unã soi di cheali groasã (di bou, cal, yitsãl) tsi easti argãsitã cu lugurii scoasi dit planti sh-yini multi ori dit Rusii; teleatinã, taleatinã, tilitinã, teletini; (fig: teljatinã = groasã ca taljatinã) *{ro: teletin} {fr: cuir de Russie} {en: Russian leather}* ex: tsãruhi di taljatinã § ***teleatinã*** (te-lea-tí-nã) sf teleatini/teleatine (te-lea-tí-ni) – (unã cu ***taljatinã***) ex: cu sileafea teleatinã § ***taleatinã*** (ta-lea-tí-nã) sf taleatini/taleatine (ta-lea-tí-ni) – (unã cu ***taljatinã***) § ***tilitinã*** (ti-li-tí-nã) sf tilitini/tilitine (ti-li-tí-ni) – (unã cu ***taljatinã***) ex: sh-lo pãputsã di tilitinã (cheali groasã); ari fatsa tilitinã (fig: groasã) § ***teletini/teletine*** (te-le-tí-ni) sf teletini/teletine (te-le-tí-ni) – (unã cu ***taljatinã***)

talji[2]***/talje*** (tá-lji) vb – dirivatã di-a verbului "talj"; vedz ***talj***

talji/talje (tá-lji) sf tãlj (tắljĭ) – ca dzatsi; vãrã dzatsi; vãrã sutã; (fig: talji! = tu-un agioc di njits: bitisi!) *{ro: vreo 10, vreo 100} {fr: dizaine, centaine} {en: about 10, about 100}* ex: earam ciulimean di-unã talji (di vãrã dzatsi) sh-cama di anj; seamnã tãljli (sutili) pri cãrlig; talja! (fig: tu-un agioc di njits: bitisi!)

tam (támŭ) adv – vedz tu ***tamam***

tamam (ta-mámŭ) adv – tsi lu-aspuni un lucru dip ashi cum easti; tam, tamama, tamamana, anilea, giusta, giustu, susta, naltu, analtu, sai, tãsh, trãsh, dip, isea *{ro: exact, tocmai} {fr: exactement, précisément} {en: exactly, precisely}* ex: tamam (dip) tu oara cãndu sh-chiptina perlu; tamam (dip tu oara) cãndu cãnta; sh-fãtsea isapea-lã tamam (isea cum lipsea); tamam (analtu, dip) pi aesti zboarã; s-aushascã tamam pi tinireatsã (pi tinireatsã analtu) § ***tam*** (támŭ) adv – (unã cu ***tamam***) ex: easti tam (tamam) njadzã-vearã § ***tamama*** (ta-ma-má) adv – (unã cu ***tamam***) ex: fur di tamama (fur di tamam, dealihea fur) § ***tamamana*** (ta-ma-ma-ná) adv – (unã cu ***tamam***) ex: mumãnj tamamana (tamam, deaghinealui); eshti tamamana crishtin; avea oasi tamamana (tamam, deaghinealui)

tamama (ta-ma-má) adv – vedz tu ***tamam***

tamamana (ta-ma-ma-ná) adv – vedz tu ***tamam***

tamã (thá-mã) sf tami/tame (thá-mi) shi tamati/tamate (thá-ma-ti) – lucru tsi nu pari si s-aibã faptã dupã nomurli a fisiljei shi lumea nu poati s-lu-aducheascã di-iu yini (cã nu pari faptu di-unã puteari lumeascã ma di-unã puteari dyeavuleascã i dumni-dzãeascã); thavmã, thãmãturyii, samã, ciudã, ciudii, nishani *{ro: minune} {fr: miracle, prodige} {en: miracle}* ex: s-featsi nã tamã (ciudii) mari; truoarã tama (ciudia) s-featsi; sh-unã dzuã… mari tamã! (ciudii!) § ***tavmã*** (tháv-mã) sf tavmi/tavme (tháv-mi) shi tavmati/tavmate (tháv-ma-ti) – (unã cu ***tamã***) § ***tãmãturyii/tãmãturyie*** (thã-mã-tur-yí-i) sf tãmãturyii (thã-mã-tur-yíĭ) – (unã cu ***tamã***) ex: poati s-adarã tãmãturyii (nishenj) § ***tavmaturgo*** (thav-ma-tur-ghó) sm tavmaturgadz (thav-ma-tur-ghádzĭ) – om cari fatsi tavmati (ciudii, nishenj) – *{ro: fãcãtor de minuni} {fr: thaumaturge, qui fait des miracles} {en: miracle maker}* § ***tãmãsescu*** (thã-mã-sés-cu) (mi) vb IV tãmãsii (thã-mã-síĭ), tãmãseam (thã-mã-seámŭ), tãmãsitã (thã-mã-sí-tã), tãmãsiri/tãmãsire (thã-mã-sí-ri) – nj-fac crutsea di ciudia tsi ved cã-nj si-aspuni dininti; mi ciudisescu di-atseali tsi-nj s-aspun ãn fatsã (tsi ved i tsi avdu); apurisescu, ncrutsescu, ciudescu, ciuduescu, ciudisescu, ciudusescu, njir, anjir, uinjisescu *{ro: (se) minuna} {fr: (s')émerveiller de; (s')étonner} {en: marvel, (be) amaze(d)}* ex: vãrtutea-a tserlu

si tãmãsea (s-ciudusea); furlji s-tãmãsescu (s-apurisescu) § ***tãmãsit*** (thã-mã-sítũ) adg tãmãsitã (thã-mã-sí-tã), tãmãsits (thã-mã-sítsĭ), tãmãsiti/tãmãsite (thã-mã-sí-ti) – tsi s-ciudusi di tsi s-featsi (tsi vidzu i tsi avdzã); apurisit, ncrutsit, ciudit, ciuduit, ciudisit, ciudusit, njirat, anjirat, uinjisit *{ro: minunat} {fr: émerveillé de; étonné} {en: marveled, amazed}* § ***tãmãsiri/tãmãsire*** (thã-mã-sí-ri) sf tãmãsiri (thã-mã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-tãmãseashti; apurisiri, ncrutsiri, ciudiri, ciuduiri, ciudisiri, ciudusiri, njirari, anjirari, uinjisiri *{ro: acţiunea de a (se) minuna; minunare} {fr: action de (s')émerveiller de; de (s')étonner} {en: action of marveling, of amazing, of being amazed}* § ***tãvmusescu*** (thãv-mu-sés-cu) (mi) vb IV tãvmusii (thãv-mu-síĭ), tãvmuseam (thãv-mu-seámũ), tãvmusitã (thãv-mu-sí-tã), tãvmusiri/tãvmusire (thãv-mu-sí-ri) – (unã cu ***tãmãsescu***) § ***tãvmusit*** (thãv-mu-sítũ) adg tãvmusitã (thãv-mu-sí-tã), tãvmusits (thãv-mu-sítsĭ), tãvmusiti/tãvmusite (thãv-mu-sí-ti) – (unã cu ***tãmãsit***) § ***tãvmusiri/tãvmusire*** (thãv-mu-sí-ri) sf tãvmusiri (thãv-mu-sírĭ) – (unã cu ***tãmãsiri***)

tamãnalja (ta-mã-ná-ljĭa) sf – vedz tu ***mãnã***

t-amãnalja (ta-mã-ná-ljĭa) sf fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar – vedz ***tamãnalja***

ta-mãnalja (ta-mã-ná-ljĭa) sf fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar – vedz ***tamãnalja***

tamburagi (tam-bu-ra-gí) sm – vedz tu ***tãmbãrã***

tamburã (tám-bu-rã) sf – vedz tu ***tãmbãrã***

tamin (ta-mínũ) sn tamini/tamine (ta-mí-ni) – tsãsãturã arehavã (di bumbac, mitasi, etc.) *{ro: etaminã} {fr: étamine} {en: coarse muslin}*

Tanã (Tá-nã) sf – numã armãneascã di muljari (yini di la Sultanã) tsi s-da di-aradã ca numã-pãrnoanji la mulili albi *{ro: nume dat catârilor albi} {fr: nom donné à un mulet blanc} {en: name given to a white mule}*

tang-tung (táng-túng) inter – zbor tsi caftã s-aspunã vrondul faptu di-unã aguditurã *{ro: cuvânt imitând un zgomot fãcut de o loviturã} {fr: son qui imite le bruit d'un choc} {en: imitating the sound of a shock}*

tanir (tá-nir) sn – vedz tu ***tãljur***

tanirã (tá-ni-rã) sn – vedz tu ***tãljur***

tao (a tá-o) pr pos – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tauã***

ta-o-to (ta-o-tó) invar. – om lipsit di minti shi fãrã giudicatã (tu zbor i tu fapti); tsi nu para aducheashti ghini tsi-lj si dzãtsi; ahmac, anoit, cshura, ciulja, chirut, dabolja, divanã, glar, hazo, hazuscu, hut, hljara, hasca, hahã, hai-hui, haihum, leangã, lefcã, lishor, ljoco, shahulcu, tabolja, shapshal, shabsha, shamandur, tivichel, temblã, turlu, uzun *{ro: prost} {fr: niais, sot, nigaud} {en: stupid, fool}* ex: pãnã sã-sh yinã ta-o-to (tabolja) tu ori di goadã

tapangi/tapange (ta-pán-gi) sf – vedz tu ***tãpangi***

tapã (tá-pã) sf tãpi (tắpĭ) – cãpachi arucutoasã tsi s-bagã di-aradã pri vazi i oali; cãpachi *{ro: capac} {fr: couvercle rond d'une vase} {en: round cover for a vase}*

tapin (tá-pinũ) adg tapinã (tá-pi-nã), tapinj (tá-pinjĭ), tapini/tapine (tá-pi-ni) – tsi easti simplu (aplo) shi nu lu-ariseashti si s-alavdã; tsi nu easti pirifan; cari-ascultã sh-fatsi tsi-lj si dzãtsi fãrã s-cãrteascã; tapinos *{ro: modest, smerit, umil} {fr: modeste, humble, soumis} {en: modest, humble, obedient}* ex: fush cãlãuzlu-anostru tapin (ascultãtor) shi mintimen § ***tapinos*** (ta-pi-nósũ) adg tapinoasã (ta-pi-noá-sã), tapinosh (ta-pi-nóshĭ), tapinoasi/tapinoase (ta-pi-noá-si) – (unã cu ***tapin***) § ***tãpinusescu*** (tã-pi-nu-sés-cu) (mi) vb IV tãpinusii (tã-pi-nu-síĭ), tãpinuseam (tã-pi-nu-seámũ), tãpinusitã (tã-pi-nu-sí-tã), tãpinusiri/tãpinusire (tã-pi-nu-sí-ri) – l-fac pri cariva si s-aducheascã tapin; l-cãtãfronisescu pri cariva (l-fac sã-lj cadã tinjia, sã-lj cadã narea, si sh-adunã coada, sã-lj ljau njirlu, lj-frãngu nãrli, etc.); cãtãfronisescu, cãtãdixescu *{ro: umili} {fr: humilier} {en: humiliate, humble someone}* § ***tãpinusit*** (tã-pi-nu-sítũ) adg tãpinusitã (tã-pi-nu-sí-tã), tãpinusits (tã-pi-nu-sítsĭ), tãpinusiti/tãpinusite (tã-pi-nu-sí-ti) – tsi easti faptu si s-aducheascã tapin; tsi lj-ari scãdzutã tinjia (tsi sh-ari adunatã coada, tsi-lj s-ari loatã mixa, tsi-lj si freadzirã nãrli, etc.) cãtãfronisit, cãtãdixit *{ro: umilit} {fr: humilié} {en: humiliated, humbled}* § ***tãpinusiri/tãpinusire*** (tã-pi-nu-sí-ri) sf tãpinusiri (tã-pi-nu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti tãpinusit; cãtãfronisiri, cãtãdixiri *{ro: acţiunea de a umili} {fr: action d'humilier} {en: action of humiliating, of humbling someone}*

tapinos (ta-pi-nósũ) adg – vedz tu ***tapin***

tar[1] (tárũ) sm, sf shi adg tarã (tá-rã), tari (tárĭ), tari/tare (tá-ri) – pravdã tsi sh-u-adutsi cu un cal ma njic sh-cu ureclji ma mãri; tãronj, gumar, ghumar, cãci, shonj, uci, uricljat *{ro: mãgar, mãgãriţã} {fr: âne, anesse} {en: donkey}* ex: carni di tar (gumar); apoea lo altã bucatã di tar; dispoti shi tarlu § ***tãronj*** (tã-rónjĭũ) sm, sf tãroanji/tãroanje (tã-roá-nji), tãronj (tã-rónjĭ), tãroanji/tãroanje (tã-roá-nji) – (unã cu ***tar***[1])

tar[2] (thárũ) sn taruri (thá-rurĭ) – atsea tsi-aspuni omlu cari nu lj-easti fricã (cari fatsi copuslu, cari sh-bagã zori) s-adarã un lucru, cã pistipseashti (ari nãdia shi ncreadirea) cã va u scoatã n cap; gaireti, gãireti, gairei, curai, curaj, curagi, tar *{ro: curaj, speranţã} {fr: courage, confiance} {en: courage, confidence}* ex: easti om cu tar (cu curai, tsi nu lj-easti fricã); am tar (am curai, pistipsescu), sh-va pot s-lu fac aestu lucru § ***tãrusescu*** (thã-ru-sés-cu) vb IV tãrusii (thã-ru-síĭ), tãruseam (thã-ru-seámũ), tãrusitã (thã-ru-sí-tã), tãrusiri/tãrusire (thã-ru-sí-ri) – am tar (curai, elpidã) *{ro: avea curaj, speranţã} {fr: avoir du courage; ésperer; se fier} {en: have courage; hope; trust}* ex: tãruseashti (ari curailu s-intrã) tu casa-a noastrã; tãruseam (aveam nãdia, elpida) sã-nj yinã acasã, nu s-avdu cã muri § ***tãrusit*** (thã-ru-sítũ) adg tãrusitã (thã-ru-sí-tã), tãrusits (thã-ru-sítsĭ), tãrusiti/tãrusite (thã-ru-sí-ti) – tsi ari curailu (elpida, ncreadirea) s-facã tsiva *{ro: care ari curaj, speranţã} {fr: qui a du courage; qui éspere} {en: who has the courage (hope, trust) to do something}* § ***tãrusiri/tãrusire*** (thã-ru-sí-ri) sf tãrusiri (thã-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva tãruseashti *{ro: acţiunea de a avea curaj, de a avea speranţã} {fr: action d'avoir du courage; d'ésperer; de se fier} {en: action of having courage (hope; trust)}* § ***tãrãsescu*** (thã-rã-sés-cu) vb IV tãrãsii (thã-rã-síĭ), tãrãseam (thã-rã-seámũ), tãrãsitã (thã-rã-sí-tã), tãrãsiri/tãrãsire (thã-rã-sí-ri) – (unã cu ***tãrusescu***) ex: tãrãsits (avets elpidã, ncreadiri) la vrearea-al Dumindzã § ***tãrãsit*** (thã-rã-sítũ) adg tãrãsitã (thã-rã-sí-tã), tãrãsits (thã-rã-sítsĭ), tãrãsiti/tãrãsite (thã-rã-sí-ti) – (unã cu ***tãrusit***) § ***tãrãsiri/tãrãsire*** (thã-rã-sí-ri) sf tãrãsiri (thã-rã-sírĭ) – (unã cu ***tãrusiri***)

tarapash (ta-ra-páshĭũ) sn tarapashi/tarapashe (ta-ra-pá-shi) – fãrinã di misur heartã; cãcimac, cãciumac, bãrcãdan, bãrgãdan, bãcãrdan, mãcãldarã, mãclãdarã, mumulic, mumulig, mãmulig, culeash *{ro: mãmãligã} {fr: polenta; gaude; bouillie de farine de maïs} {en: polenta; corn flour boiled}*

taratori/taratore (ta-ra-tó-ri) sf – vedz tu ***tãrãtor***

tarã[1] (tá-rã) sf tari/tare (?) (tá-ri) – varlu (greatsa) di la ziga tu cari easti bãgat (nvilit, ãncljis, tsãnut, etc.) un lucru tsi s-yixeashti; darã, mãciuc; (expr: u ligã tara = sh-asiguripsi lucrul) *{ro: daraua dela cântãrit} {fr: tare} {en: allowance for weight}*

tarã[2] (tá-rã) sf tari/tare – feaminã di la tar; ghumarã – vedz ***tar***

tarãndzã (ta-rắn-dzã) sf pl – vedz tu ***tiranti***

tardu (tár-du) adv – vedz tu ***tãrdzãu***[1]

tari/tare (tá-ri) adg tari/tare (tá-ri), tãri (tắrĭ), tãri (tắrĭ) – vedz tu ***ahtari***

tarifã (ta-rí-fã) sf tarihi (ta-ríhĭ) – darea tsi s-lja la sinurlu-a unui crat, cãndu cariva intrã sh-adutsi pãrmãtii dit xeani; vamã, yimbruchi, cumerchi, dirveni *{ro: tarif} {fr: tarif} {en: tariff}*

tarpoashi (tar-poá-shi) sf tarposh (tar-póshĭ) – cumatã di pãndzã (suptsãri, prit cari treatsi lunjina shi s-veadi, multi ori chindisitã shi adratã di mitasi) cu cari muljarea sh-acoapirã caplu (perlu i gusha); poshi, mãndilã, baltsu, cãftani, ciceroanã, tsitsiroanji, distimeli, lãhurã, lãhuri, cãlimcheari, cãlimcheri, vlashcã, pihitsã, pischiri, schepi, zãvon, zvon, sãvon, vel, velã *{ro: nãframã; voal} {fr: fichu, couvre-tête de soie} {en: veil, headscarf}*

tartabes (tar-ta-bésũ) adg tartabesã (tar-ta-bé-sã), tartabesh (tar-

ta-béshĭ), tartabesi/tartabese (tar-ta-bé-si) – tsi s-alavdã; tsi lu-arãseashti si s-alavdã multu; alãvdos, alãvdãtor, fudul, fãlos, pirifan, ãndãrlu, tartares *{ro: lăudăros} {fr: louangeur, vantard} {en: bragging, boasting}* § ***tartares*** (tar-ta-résŭ) adg tartaresã (tar-ta-ré-sã), tartaresh (tar-ta-réshĭ), tartaresi/tartarese (tar-ta-ré-si) – (unã cu ***tartabes***)

tartabic (tar-ta-bícŭ) sm tartabits (tar-ta-bítsĭ) – prici (bubulic, insectã) njicã, aroshi tsi bãneadzã prit cripãturli di lemnu (din casã, di la crivati, di momili, etc.), s-hrãneashti di-aradã cu sãndzili-a omlui (di lj-alasã dãmtsi-aroshi pri trup) shi anjurzeashti urut (ma multu cãndu easti chisatã sh-vãtãmatã); tãrtãbic, tahtabic, tartabichi, cortsã *{ro: ploşniţă} {fr: punaise} {en: bed bug}* ex: casã mplinã di tartabits; l-mãca tartabits, tr-atsea nu ncljisi ocljilj tutã noaptea § ***tãrtãbic*** (tãr-tã-bícŭ) sm tãrtãbits (tãr-tã-bítsĭ) – (unã cu ***tartabic***) § ***tartabichi*** (tar-ta-bíchĭŭ) sm tartabits (tar-ta-bítsĭ) – (unã cu ***tartabic***) § ***tahtabic*** (tah-ta-bícŭ) sm tahtabits (tah-ta-bítsĭ) – (unã cu ***tartabic***)

tartabichi (tar-ta-bíchĭŭ) sm – vedz tu ***tartabic***

tartacutã (tar-ta-cú-tã) sf tartacuti/tartacute (tar-ta-cú-ti) – lãngoari tsi-l fatsi omlu si s-ducã shi s-easã nafoarã (si s-cacã) multu moali (ca apa) sh-tut chirolu; cufoari, surdisiri, spriimnari, ishiri, strãbatiri, strãbãteari, stribatiri, stribãteari, urdinari, urdinat; (fig: tartacutã = lãhtari mari, trom, tãrtili) *{ro: diaree} {fr: diarrhée} {en: diarrhea}* ex: lu-acãtsã tartacuta (diaria)

tartacuti (tar-ta-cútĭ) sm tartacuteanj (tar-ta-cú-teanjĭ) – hiintsã dit pistea crishtinã cari easti ntrupusharea-a duhlui arãu (easti dushmanlu-al Dumnidzã, bãneadzã tu colasi shi easti multi ori aspus a laolui ca un om cu coarni, cu coadã, cu cupiti di prav-dã, etc.); dyeavul, deaul, gheavol, drac, darac, demun, gatsal, sãtãnã, shaitan, stimpinat, triscatarat, zarzavuli, dzardzavuchi, dzardzavuli, zarzavul, carcandzal, carcalandzu, caracandzu, calacandzu, shut, curnut, atsel cu-un cicior, aclo si-lj hibã, atsel din vali, shutlu din vali, aclo sã-lj hibã, si-lj creapã numa, s-lu ncljidã loclu, atsel cu coadã, atsel cu un cornu, atsel di sum punti, etc. *{ro: diavol} {fr: diable} {en: devil}*

tartar (tár-tarŭ shi tar-tárŭ) sm – vedz tu ***tartarã***

tartarã (tar-tá-rã) sf tartãri (tar-tắrĭ) – zbor tsi yini dit mituluyia grãtseascã sh-aspuni loclu ditu-afundul a colasiljei iu s-pidipescu multu oaminjlj-arãi sh-dushmanjlj-a (dumni)dzadz-lor grets; colasi; (fig: tartarã = ahãndami multu scutidoasã) *{ro: tartar} {fr: profondeur sombre, entrailles de la terre} {en: dark deepness; hell}* § ***tartar*** (tár-tarŭ shi tar-tárŭ) sm tartari (tár-tarĭ shi tar-tárĭ) – atsel (om arãu, draclu) tsi yini dit tartarã; (fig: tartar = om tsi easti greu tr-aduchiri; om tsi nu s-aducheashti lishor cum mindueashti) *{ro: diavol; om de neînţeles} {fr: diable; homme abstrus} {en: devil; abstruse man}* ex: tu loclu-atsel suntu multsã tartari (fig: oaminj greu tr-aduchiri); tartarlu (expr: draclu) s-ti lja di ureclji

tartares (tar-ta-résŭ) adg – vedz tu ***tartabes***

tas (tásŭ) sn tasuri (tá-surĭ) – 1: soi di pheat arucutos (cu mãrdzinjli niheam sculati sh-cu fundul ãndreptu) dit cari mãcã oaminjlji la measã (faptu di-aradã di fãrfuriu ma poati s-hibã adrat sh-di yilii, lemnu, etc.); misur, misurã, piat, pheat, pheatac, blid, san, sãhan, sãhani, cãtsin, cãtsãn, cãtsãnã, talir, tãljur, tasi, tanir, tanirã, tãnir, cingu; 2: vas di metal trã beari (apã, ceai, lapti, etc.); scafã *{ro: farfurie, cană de metal} {fr: assiette, vase de métal pour boire} {en: dinner plate, metalic drinking cup}* ex: taslu (vaslu), sãpunea sh-cheaptinlu; taslu (vaslu) cu untulemnu; tas di asimi; dã-nj taslu (scafa) ca si-nj beau apã; filigenjli shi tasurli (pheatili) a uvreului § ***tasi/tase*** (tá-si) sf tãsi (tắsĭ) – (unã cu ***tas***)

tashcã (tásh-cã) sf tãshti (tắsh-ti) – unã soi di tastru di cheali (plasticã, pãndzã) tsi njitslji-l poartã cu elj la sculii icã oaminjlji mãri la lucrul a lor (tra si sh-tsãnã cãrtsãli di cari au ananghi); hãlati di cheali (pãndzã, plasticã) njicã, ca unã soi di pungã, tsi omlu u poartã cu el tra si sh-tsãnã paradzlji (cãrtsã, tutumi, etc.); ghiuzdani, purtufoli, pirtufoli, portafel *{ro: ghiozdan, portofel} {fr: serviette (pour porter des livres), sacoche, portefeuille} {en: briefcase, satchel, wallet}* ex: sh-lo cãrtsãli tu tashcã shi s-dusi la sculii

tasi/tase (tá-si) sf – vedz tu ***tas***

tastru (tás-tru) sn tastri/tastre (tás-tri) – hãlati di pãndzã groasã di lãnã i cãprinã, tsi sh-u-adutsi cu un sac tsi ari un bair vãrtos la gurã, tu cari lumea poati si sh-bagã lucri, tra s-u poartã cu mãna (spindzuratã dinanumirea, bãgatã tu-amaxi, etc.); unã soi di ceantã di pãndzã groasã cu cari njitslji sh-poartã cãrtsãli la sculii; tastru, trastu, trastir, trashtu, tãrastru, trãstic, tãstric, sãrãtor, sãnãtor, tãgãrgic, tãgãrgicã, tãgãrcicã, tashcã; (expr: 1: l-bag tu tastru; lj-trec tastrul di gushi = l-fur, lu-arãd, lu-aplãnisescu, lu ncaltsu, lj-bag cãlupea (sãmarlu, shaua, cuvata, pirde la oclji, etc.); etc.; 2: nj-bag caplu tu tastru = intru tu-un mari piriclju, mi-agioc cu moartea; 3: am un tastru di mustãts sum nari = hiu multu mustãcios, am mustãts mãri sh-groasi sum nari; 4: lj-dau tastrul = l-scãrchescu, lj-u scãrchescu dyeara, lj-usuc lingura, lj-dau tsãruhili (poarca), l-dau nafoarã di la lucru; 5: shtiu tsi ai tu tastru = shtiu tsi fats, tsi-ai sum cãciulã, tsi-ts poati geanlu) *{ro: traistă} {fr: bourse, besace, panetière} {en: bag, satchel, purse}* ex: purtam cu-amaxea tastri di lãnã shi di cãprinã; umplurã tastrili cu pãni; bãgã ordzu tu tastru; nu lu-aduchi dip cãndu-lj tricu tastrul di gushi (expr: cãndu lu-arãsi); nu-i ghini s-tsã badz caplu tu tastru (expr: s-ti-agiots cu moartea); ficior mari, cu-un tastru di mustãts sum nari (expr: multu mustãcios); nu lu-arãsea cum lucra sh-lji deadi tastrul (expr: l-deadi nafoarã di la lucru) § ***trastu*** (trás-tu) sn trasti/traste (trás-ti) – (unã cu ***tastru***) ex: sh-lo trastul dinanumirea sh-fudzi; mizia adutsea nanumirea trastu mplin cu zairei; tats tini, shtii lupa tsi ari tu trastu (expr: shtii tsi fatsi) § ***trastir*** (trás-tirŭ) sn trastiri/trastire (trás-ti-ri) – (unã cu ***tastru***) § ***trashtu*** (trásh-tu) sn trashti/trashte (trásh-ti) – (unã cu ***tastru***) § ***tãrastu*** (tã-rás-tu) sn tãrasti/tãraste (tã-rás-ti) – (unã cu ***tastru***) § ***tãstric*** (tãs-trícŭ) sn tãstritsi/tãstritse (tãs-trí-tsi) – tastru njic *{ro: traistă mică} {fr: petit "tastru"} {en: small "tastru"}* ex: shi-l bãgã lucrul tu-un tãstric § ***trãstic*** (trãs-tícŭ) sn trãstitsi/trãstitse (trãs-tí-tsi) – (unã cu ***tãstric***) § ***tãgãrgicã*** (tã-gãr-gí-cã) sf tãgãrgitsi/tãgãrgitse (tã-gãr-gí-tsi) – tastru di cheali purtat di picurari tu cari sh-poartã mãcarea; tãgãrgicã, tãgãrgic *{ro: traistă păstorească} {fr: sac de cuir des bergers} {en: shepherd's leather bag}* ex: flueara sh-tãgãrgica (tastrul) easti avearea-a picurarlui aestu; sh-umplu ghini tãgãrgica (tastrul) § ***tãgãrcicã*** (tã-gãr-ci-cã) sf tãgãr-citsi/tãgãrcitse (tã-gãr-cí-tsi) – (unã cu ***tãgãrgicã***) § ***tãgrãcicã*** (tã-grã-ci-cã) sf tãgrãcitsi/tãgrãcitse (tã-grã-cí-tsi) – (unã cu ***tãgãrgicã***) § ***tãrgãcicã'*** (tãr-gã-ci-cã) sf tãrgãcitsi/tãrgãcitse (tãr-gã-cí-tsi) – (unã cu ***tãgãrgicã***) § ***tãgãrgic*** (tã-gãr-gícŭ) sn tãgãrgitsi/tãgãrgitse (tã-gãr-gí-tsi) – (unã cu ***tãgãrgicã***) § ***ligutastru*** (li-ghu-tás-tru) sn ligutastri/ligutastre (li-ghu-tás-tri) – tastru di cãprinã tu cari s-da ordzu a caljlor *{ro: taistră din păr de capră de pus la botul cailor} {fr: musette pour les chevaux} {en: horse's nose bag}*

tatã (tá-tã) sm tãtãnj (tã-tắnjĭ) – bãrbat cari ari njits; numa tsi lj-u da a aishtui bãrbat njitslj-a lui; pãrinti, tatu, afendi, patera, baba, andic; (expr: 1: tatã bun = tatã dealihea, di sãndzi; 2: tatã nearcu = tatã tsi nu easti di sãndzili-a ficiorlui, ma easti bãrbatlu-a mamã-sai dupã moarti i dispãrtsãri di tatãl bun; 3: tatã mari = paplu-a unui ficior; 4: Tatã Mari = Dumnidzã; 5: calcã pri urmili-a tatã-sui; s-dzãtsi tr-atsel tsi sh-u-adutsi multu tu hãri shi purtari cu tatã-su; 6: vatra a tatã-njui = vatra di-acasã) *{ro: tată} {fr: père, papa} {en: father, dad}* ex: sh-di tatã minduit easi hilj cicãnit; tra si-ts greascã feata: tate!; lã dzãsi tati; tate, lea, tate mãrat!; ncljinãciunj al tata mari (a paplui); sã-nj ti-aveaglji Tatãl Mari (Dumnidzãlu); nu-lj si bãtea di ningã vatra-a tatã-sui (di-acasã) § ***tatu*** (tá-tu) sm tãtãnj (tã-tắnjĭ) – (unã cu ***tatã***) ex: cãndu tatul bãneadzã; dinintea a tatãlui § ***tãtic*** (tã-tícŭ) sm tãtits (tã-títsĭ) – tatã njic *{ro: tătic} {fr: père, petit papa} {en: little father, little daddy}*

tatili/tatile (ta-tí-li) invar – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti ndipãrtat (dat nafoarã) di-iuva *{ro: destituire} {fr: action de destituer} {en: action of dismissing}* ex: fu faptu tatili (lu ndipãrtarã, l-deadirã nafoarã di-iuva)

tatu (tá-tu) sm – vedz tu ***tatã***

tatulat (ta-tu-látŭ) sm pl(?) – biuturã tsi s-da di mandisi tra s-lji

s-arucã mãyi a unui *{ro: băutură de vrajă}* *{fr: boisson qui produit des sortilèges, des maléfices}* *{en: potion (givings evil spells); (love) potion}* ex: canda biu tatulatlu

tauã (a tá-ŭã) pr pos – vedz tu ***tãu***

tauna (ta-ú-na) (scriat shi ***ta-una***) adv – (tsi lipseashti si s-facã) multu-agonja, tu niheamã di-oarã; fãrã nitsiunã amãnari; unãshunã, diunãoarã, dinãoarã, dinãcali, trãoarã, truoarã, tu loc; cãt s-dai peanili di oclji; pãnã s-ascuchi; cãt s-dzãts unã (dauã, trei); nigrit ninga zborlu, etc. *{ro: deodată, imediat}* *{fr: immédiatement, aussitôt, tout à coup}* *{en: immediately, at once}* ex: va yin tauna (unãshunã)

tavabii/tavabie (ta-va-bí-i) sf – vedz tu ***tavambii***

tavambii/tavambie (ta-vam-bí-i) sf tavambii (ta-vam-bíĭ) – lumi di-aproapi (dit idyea casã, fumealji, fãlcari, etc.); ceatã di oaminj tsi s-aflã adunats tu-un loc (cu idyiul scupo, tu-unã fumealji, deavãrliga di cariva tsi lj-ari arugatã, etc.); tavabii, buluchi, bluchi, ceatã, bandã, taifã, cãlãbãlãchi, gloatã, tãbãbii, surii, suro, multimi, multeami, multeatsã, multsãmi, lumi, lao, plitizmo, plod, gamã, chindrã, jurdunã, etc. *{ro: taifă, grupă, ceată}* *{fr: troupe, suite, entourage}* *{en: troop, troupe, staff}* ex: si axi nu ma nãs singur, ma tutã tavambia (taifa); s-nicarã tru amari cu tavambia (tuts atselj tsi eara cu elj) shi cu tutã soea-a lui § ***tavabii/tavabie*** (ta-va-bí-i) sf tavabii (ta-va-bíĭ) – (unã cu ***tavambii***)

tavã (tá-vã) sf tavi/tave – hãlati ca un pheat mari sh-tes (di bãcãri, di-asimi, di lemnu, etc.) cu mãrdzinjli putsãn sculati nsus, tu cari s-poartã di-aradã mãcãruri (la measã, la oaspits, etc.); tãvã, tavlã, tãvlii, pladã, apladã, discu; (fig: tavã = tavã cu mãcãruri, cu carni faptã tu cireap) *{ro: tavă}* *{fr: plateau)}* *{en: tray}* ex: nicuchira yinea cu cafelu pi-unã tavã di bãcãri; l-bãgã tu-unã tavã di asimi; feci nã tavã (fig: tavã cu carni la cireap) trã tsinã; mãcãm nã tavã (fig: tavã cumãcãruri) la izvur § ***tãvã*** (tã-vắ) sm tãvadz (tã-vádzĭ) – (unã cu ***tavã***) ex: featsim njel friptu tu tãvã; un tãvã di gãdãifi § ***tavlã*** (táv-lã) sf tãvli (tãv-li) – (unã cu ***tavã***) ex: tavlã mari sh-pungã goalã § ***tablã***[1] (táb-lã) sf tãbli (tãb-li) – (unã cu ***tavã***) § ***tãvlii*** (tãv-lí-i) sf tãvlii (tãv-líĭ) – (unã cu ***tavã***) § ***dãblã*** (dãb-lã) dãbladz (dãb-ládzĭ) – (unã cu ***tavã***)

tavernã (ta-vér-nã) sf taverni/taverne (ta-vér-ni) – unã soi di hani iu dunjaea nu poati si sta, di-aradã, tra s-doarmã, ma poati s-mãcã shi s-bea, yin sh-arãchii; mãhãnã, mianei, mieni, lucantã, locantã, hani; (expr: va lj-ashternu taverna = va lj-ashternu mãcari sh-beari (acasã, la tavernã) fãrã s-aibã ananghi s-plãteascã) *{ro: cârciumă, tavernă, cabaret}* *{fr: taverne, cabaret}* *{en: tavern, cabaret}*

tavlã (táv-lã) sf – vedz tu ***tavã***

tavmaturgo (thav-ma-tur-ghó) sm – vedz tu ***tamã***

tavmã (tháv-mã) sf – vedz tu ***tamã***

tavru (tá-vru) sm tavri (tá-vri) – un mascur mari (zveltu sh-fuviros) di prãvdzã dit fumealja-a boului (a tserbului, etc.) cari armãni niciucutit (nidzãgãrit, niscuchit, ma multu atumtsea cãndu easti tsãnut trã dãmara-a prãvdzãlor imiri); bic, bicã, bugã, dãmal *{ro: taur}* *{fr: taureau}* *{en: bull}*

taxes (tac-sésŭ) adg taxesã (tac-sé-sã), taxesh (tac-séshĭ), taxe-si/taxese (tac-sé-si) – cari ari unã vidzutã tsi nu lu-arãseashti ocljul a omlui; tsi nu easti mushat tu videari; tsi nu-ari unã purtari bunã; urãt, urut, slut, salchiu, arãu *{ro: urât}* *{fr: laid}* *{en: ugly}* ex: avem unã eapã taxesã (urãtã, slabã)

taxi[1]***/taxe*** (tác-si) sf tãxi (tắc-si) shi tãxuri (tắc-surĭ) – starea tu cari s-aflã lucrili bãgati pi-aradã un dupã-alantu (ca tu-un bair, sireauã); clasa di la sculii tu cari nveatsã un njic; aradã, radã, udopsu, sãrã, sireauã, ordu, nizami *{ro: ordine, clasă (la şcoală)}* *{fr: ordre, classe d'enseignement, arrangement}* *{en: order, arrangement, class (school)}* ex: tu taxea (clasa di la sculii) a lui

taxi[2]***/taxe*** (tác-si) sf tãxi (tắc-si) shi tãxuri (tắc-surĭ) – unã adeti nvitsatã dupã fãtsearea di multi ori a idyiului lucru; adeti, nvets, anvets, tabieti, aradã, idiomã, idiumã, uchi, huchi, hui, pleami, zãconi, areu, sinitisi, sinitii, sistimã *{ro: obicei}* *{fr: coutume}* *{en: custom, habit}* ex: nu au taxi (aradã) bunã; aestã nã-i taxea (adetea)

taxi[3]***/taxe*** (tác-si) sf tãxi (tắc-si) – vedz tu ***parataxi***

taxi[4]***/taxe*** (tác-si) adv – dip canda *{ro: ca şi cum}* *{fr: comme si, on dirait que}* *{en: seems like}* ex: taxi ca (dip canda) mãncai

taxidar[1] (tac-si-dárŭ) sm taxidari (tac-si-dárĭ) – atsel tsi adunã di la oaminj darea (forlu, bideljlu, gileplu, etc.) tsi au s-u da a statlui; taxidlar *{ro: perceptor}* *{fr: percepteur des revenus de l'état}* *{en: tax collector}* ex: lu-agiumsi un taxidar § ***taxidlar*** (tac-si-dlárŭ) sm taxidlari (tac-si-dlárĭ) – (unã cu ***taxidar***[1])

taxidar[2] (tac-si-dárŭ) sm – vedz tu ***tãxidi***

taxidhar[2] (tac-si-dhárŭ) sm taxidhari (tac-si-dhárĭ) – unã cu ***taxidar***[2]

taxidhi/taxide (tac-sí-dhi) sf taxidz (tac-sídzĭ) – unã cu ***taxidi***

taxidi/taxide (tac-sí-di) sf – vedz tu ***tãxidi***

taxirati (tac-si-rá-ti) sf taxirãts (tac-si-rắtsĭ) – ugoadã (tihisiri) tsi adutsi-a omlui tsi u pati, mari dureari shi znjii trupeascã shi sufliteascã; distihii, cãtratsã, pacus, pacuz, lãeatsã, bilje, biljauã, biljai, bileauã, scangi, scanci, cangi, halã *{ro: nenorocire}* *{fr: malheur}* *{en: misfortune}* ex: taxiratea (biljaua) pri oaminj lj-alãxeashti; tsi taxirati (biljauã) u-ari aflatã!

taze (ta-zé) adg, (adv invar) tazei (ta-zé-i), tazedz (ta-zédzĭ), tazei (ta-zéĭ) – tsi easti faptu (adunat, ndreptu, etc.) di putsãn chiro; (zãrzãvati, fructu, etc.) tsi easti mãcat ashi cum easti adunat, fãrã tra s-hibã alãxit cu hirbearea (fridzearea, cutsearea, etc.); tsi nu easti veclju; tsi easti faptu di putsãn (multu chiro) chiro; tazetcu, proaspit, freshcu, crefcu, creftu, crehtu, afrat, trifir, trifirushcu, tinir *{ro: proaspăt}* *{fr: frais, fraîchement}* *{en: fresh; freshly}* ex: apa tsi bium eara tazei (proaspitã) § ***tazetcu*** (ta-zét-cu) adg, (adv invar) tazetcã (ta-zét-cã), tazettsi (ta-zét-tsi), tazettsi/tazettse (ta-zét-tsi) – (unã cu ***taze***) ex: carnea tsi mãcam eara multu tazetcã (frescã, proaspitã)

tazetcu (ta-zét-cu) adg, (adv invar) – vedz tu ***taze***

tã (tắ) prip – vedz tu ***trã***

tãbac[1] (tã-bácŭ) sn tãbatsi/tãbatse (tã-bá-tsi) – tutumi faptã minutã (cu mãtsinarea) tra si s-facã bunã trã trãdzearea prit nari; tabac, tubac, bãrnuti, tutumi; (expr: 1: tãbac nu-ts dau! = nu-ts dau dip tsiva; 2: mi vindu tri un tãbac = mi vindu tri dip tsiva) *{ro: tabac}* *{fr: tabac à priser}* *{en: tobacco}* ex: dã-nj un tãbac; om tsi s-vindi tr-un tãbac (expr: s-vindi trã dip tsiva) § ***tabac***[1] (ta-bácŭ) sn tabatsi/tabatse (ta-bá-tsi) – (unã cu ***tãbac***[1]) ex: tradzi tabac § ***tubac*** (tu-bácŭ) sn tubatsi/tubatse (tu-bá-tsi) – (unã cu ***tãbac***[1]) ex: turlii di tubatsi § ***tãbãcherã*** (tã-bã-chĭé-rã) sf tãbãcheri (tã-bã-chĭérĭ) – cutii njicã tu cari s-tsãni tãbaclu (tutumea, tsigãrli); tabacherã *{ro: tabacheră}* *{fr: tabatière; porte-cigarettes}* *{en: snuff-box, tobacco-pouch; cigarette box}* § ***tabacherã*** (ta-ba-chĭé-rã) sf tabacheri (ta-ba-chĭérĭ) – (unã cu ***tãbãcherã***) ex: nã mushatã tabacherã

tãbac[2] (tã-bácŭ) sm tãbats (tã-bátsĭ) – un tsi lucreadzã la argãsirea-a cheljlor; tabac, tãban, tãbãcar *{ro: tăbăcar}* *{fr: tanneur; corroyeur}* *{en: tanner; currier}* ex: lãnã di tãbac § ***tabac***[2] (ta-bácŭ) sm tabats (ta-bátsĭ) – (unã cu ***tãbac***[2]) ex: tabatslji suntu lãvosh § ***tãban*** (tã-bánŭ) sm tãbanj (tã-bánjĭ) – (unã cu ***tãbac***[2]) § ***tãbãcar*** (tã-bã-cárŭ) sm tãbãcari (tã-bã-cárĭ) – (unã cu ***tãbac***[2]) ex: tãbãcarlji au bunã zãnati § ***tabacaryio*** (ta-ba-car-yĭó) sm tabacaryeadz (ta-ba-car-yĭádzĭ) – casa (ducheanea, mãgãzia) iu s-argãsescu cheljli; tehnea-a atsilui tsi argãseashti chealea; tãbani, tãbãcãrii *{ro: tăbăcărie}* *{fr: tannerie}* *{en: tannery}* ex: yin di la tabacaryio § ***tãbani/tãbane*** (tã-bá-ni) sf tãbãnj(?) (tã-bãnjĭ) – (unã cu ***tabacaryio***) § ***tãbãcãrii/tãbãcãrie*** (tã-bã-cã-rí-i) sf tãbãcãrii (tã-bã-cã-ríĭ) – (unã cu ***tabacaryio***) ex: piningã api suntu tãbãcãrii (tabacãryeadz) § ***tãbãtsescu*** (tã-bã-tsés-cu) (mi) vb IV tãbãtsii (tã-bã-tsíĭ), tãbãtseam (tã-bã-tseámŭ), tãbãtsitã (tã-bã-tsí-tã), tãbãtsiri/tãbãtsire (tã-bã-tsí-ri) – u lucredz chealea proaspit scoasã di pi pravdã (cu-unã lugurii maxus faptã tr-argãsiri) sh-u-adar s-hibã moali, s-nu putridzascã shi s-dãnãseascã multu chiro; argãsescu *{ro: tăbăci}* *{fr: tanner}* *{en: tan}* ex: shtiu cum s-tãbãtsescu cheljli § ***tãbãtsit*** (tã-bã-tsítŭ) adg tãbãtsitã (tã-bã-tsí-tã), tãbãtsits (tã-bã-tsítsĭ), tãbãtsiti/tãbãtsite (tã-bã-tsí-ti) – (cheali, ghunã) tsi easti lucratã tra s-hibã moali, s-nu

putridzascã shi s-dãnãseascã multu chiro; argãsit *{ro: tăbăcit} {fr: tanné} {en: tanned}* § ***tãbãtsiri/tãbãtsire*** (tã-bã-tsí-ri) sf tãbãtsiri (tã-bã-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-argãseashti unã cheali (ghunã); argãsiri *{ro: acţiunea de a tăbăci; tăbăcire} {fr: action de tanner; tannage} {en: action of tanning; tanning}*

tãban (tã-bánŭ) sm – vedz u ***tãbac²***

tãbani/tãbane (tã-bá-ni) sf – vedz u ***tãbac²***

tãbani/tãbane (tã-bá-ni) sf tãbãnj (tã-bắnjĭ) – trup di arburi lucrat ca un stur mari shi vãrtos tra s-hibã bun ca ndoapir di casi cãndu s-analtsã; grendã, potan, potanã, potani *{ro: grindă} {fr: poutre, solive} {en: beam}*

tãbãbii/tãbãbie (tã-bã-bí-i) sf tãbãbii (tã-bã-bíĭ) – adunãturã di oaminj (ficiori, prãvdzã, pulj, etc.) tsi s-aflã tu idyiul loc sh-au un idyiu scupo; tavabii, tavambii, buluchi, bluchi, ceatã, bandã, taifã, cãlãbãlãchi, gloatã, surii, suro, multimi, multeami, multeatsã, multsãmi, flumin, nãfamã, lumi, lao, plitizmo, plod, popul, pupul, gamã, chindrã, jurdunã *{ro: grup, turmă, cârd} {fr: groupe, bande, troupe, troupeau, volée, harde} {en: group, herd, flock, flight, covey (of birds)}* ex: puljlji s-featsirã tãbãbii, tãbãbii (bãndzã, bãndzã) § ***tubã*** (tú-bã) sf tubi/tube (tú-bi) – (unã cu ***tãbãbii***) ex: armãnlu, agudit di tuba (ceata) a lui § ***tubãbii/tubãbie*** (tu-bã-bí-i) sf tubãbii (tu-bã-bíĭ) – (unã cu ***tãbãbii***) ex: unã tubãbii (buluchi, ceatã) di oaminj amirãreshti

tãbãcar (tã-bã-cárŭ) sm – vedz u ***tãbac²***

tãbãcãrii/tãbãcãrie (tã-bã-cã-rí-i) sf – vedz u ***tãbac²***

tãbãcherã (tã-bã-chĭé-rã) sf – vedz tu ***tãbac¹***

tãbãtsescu (tã-bã-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz u ***tãbac²***

tãbãtsiri/tãbãtsire (tã-bã-tsí-ri) sf – vedz u ***tãbac²***

tãbãtsit (tã-bã-tsítŭ) adg – vedz u ***tãbac²***

tãbieti/tãbiete (tã-bi-ĭé-ti) sf – vedz tu ***tabieti***

tãburi/tãbure (tã-bú-ri) sf tãburi (tã-búrĭ) – parti dit unã ascheri (di vãrã 800 di stratiots), mpãrtsãtã sh-nãsã tu alti pãrtsã ma njits (cumpanii); multimi (ceatã) di oaminj cu-unã cãpii n frãmti sh-tuts adunats cu idyiul scupo; tabori *{ro: batalion; ceată de pameni} {fr: bataillon; troupe quelconque} {en: battalion; troop}* ex: tãburi di oasti multã; sta tãburi (ceti) di fãrshirots § ***tabori/tabore*** (ta-bó-ri) sf tabori (ta-bórĭ) – (unã cu ***tãburi***) ex: nu videts lãili tabori?

tãbyii/tãbyie (tãb-yí-i) sf tãbyii (tãb-yíĭ) – loc adrat di fisi (muntsã, arãpi) icã nvãrtushat maxus cu stiznji iu ascherea poati si s-tragã tra si s-apãrã ma lishor di dushmanj; aculã (tsitati, etc.) nvãrtushatã deavãrliga cu stizmi-analti (sh-multi ori cu avlãchi umpluti cu apã) iu oaminjlji sh-ascherea, aoa sh-un chiro, putea si s-apãrã multu ma lishor di dushmanj; tabyii, tabyi *{ro: redută} {fr: retranchement} {en: redoubt}* ex: l-bãgarã s-lucreadzã la tãbyii § ***tabyii/tabyie*** (táb-yi-i) sf tabyii (táb-yiĭ) – (unã cu ***tãbyii***) ex: ascherea eara ascumtã tu tabyii § ***tabyi/tabye*** (táb-yi) sf tãbyi (tắb-yi) – (unã cu ***tãbyii***)

tãc! (tắcŭ) inter – zbor tsi-aspuni cum s-avdi un ciocut njic (ca-atsel di-unã sãhati, di chicutã di apã tsi cadi peanarga, cãndu cãrtsãneashti tsiva, etc.); (expr: fatsi tãc! = cãrtsãneashti, creapã) *{ro: tic!, tac!, tic-tac! tâc!} {fr: qui imite le son d'une pendule, d'une montre, du coeur, ou le bruit d'un craquement} {en: word imitating the noise made by a small knock, like that made by a pendulum, watch, heart, etc.}* ex: tãc! tãc! ãlj fãtsea inima; tritsea cu inima tãc, tãc; ãnj yinea tãc! s-fac; cãt nu featsi tãc! (cãt nu cãrtsãni!)

tãcati/tãcate (tã-cá-ti) sf tãcãts (tã-cắtsĭ) – hiu axiu (am puteari, aveari, cljag, seu, vreari, mirachi, etc.) tra s-pot s-lu fac un lucru *{ro: tărie, capacitate, dispoziţie} {fr: force, capacité, disposition} {en: force, capacity, disposition}* ex: easti nicã niputut, nu ari tãcati (puteari); nu am tãcati (puteari, aveari) mini s-hãrgiuescu ahãt parã; aestã yitrii va s-tsã da tãcati (puteari); nj-adunai tutã tãcatea ca s-min bãrtsirea dit loc; nu ari tãcati (nu easti axiu, nu ari puteari); nj-tãljash tãcatea (putearea, chefea, mirachea) tutã

tãcãmi/tãcãme (tã-cắ-mi) sf tãcãnj (tã-cắnjĭ) – 1: multimea di lucri i hãlãts di cari easti ananghi tra si s-facã un lucru; multimea di hãlãts (lingurã, furculitsã, cãtsut, etc.) di cari ari ananghi un om tra s-mãcã la measã; multimi di stranji (custumi, alãxãminti) cu cari sã nveashti un om; hãlãts cu cari easti ndreptu un cal tra s-hibã etim trã lucrul tsi-l fatsi (s-tragã amaxea, s-hibã ncãlicat, etc.); custumi, alãxãmintu *{ro: tacâm, costum} {fr: équipage, costume} {en: equipment, table cover set; suit}* ex: un spri un tãcãnjli (ca alãxãmintili) tuts; cu tãcãnj (custumi) tra s-ti lishinj di-arãdeari; Hagigogu cu tãcãmea-lj (multimea-lj, taifa-lj) di fumealji; sã-nj pitrets tãcãmi bunã (alãxãminti, stranji buni) § ***tãcmãlat*** (tãc-mã-látŭ) adg tãcmãlatã (tãc-mã-lá-tã), tãcmãlats (tãc-mã-látsĭ), tãcmãlati/tãcmãlate (tãc-mã-lá-ti) – (omlu, calu, etc.) tsi easti ndreptu cu tãcãmea-lj (multimea di hãlãts) di cari ari ananghi si sh-facã lucrul (s-tragã amaxea, s-hibã ncãlicat, etc.) *{ro: echipat} {fr: équipé} {en: equipped}* ex: tuts cu caljlji tãcmãlats (ndreptsã cu tãcãnjli a lor tra s-tragã amaxea, s-hibã ncãlicats, etc.)

tãcãnescu (tã-cã-nés-cu) vb IV – vedz tu ***ticnescu***

tãcãniri/tãcãnire (tã-cã-ní-ri) sf – vedz tu ***ticnescu***

tãcãnit (tã-cã-nítŭ) adg – vedz tu ***ticnescu***

tãcãnsescu (tã-cãn-sés-cu) (mi) vb IV tãcãnsii (tã-cãn-síĭ), tãcãnseam (tã-cãn-seámŭ), tãcãnsitã (tã-cãn-sí-tã), tãcãnsiri/tãcãnsire (tã-cãn-sí-ri) – alãxescu cu cariva zboarã greali (cu unã boatsi apreasã, sãnãtoasã, cã nu n-aduchim trã un lucru); lu ncaci pri cariva di itia cã nu-ari faptã ashi cum mindueam mini cã easti ghini; ncaci, ancaci, ãncaci, ngaci, aurlu, vãryescu, filunichisescu, anãcrescu, ntsertu, hulescu, huledz *{ro: certa, admonesta, dojeni} {fr: gronder, (se) quereller} {en: scold, quarrel with, reprove}* ex: mi tãcãnsii (ncãceai) cu nãs § ***tãcãnsit*** (tã-cãn-sítŭ) adg tãcãnsitã (tã-cãn-sí-tã), tãcãnsits (tã-cãn-sítsĭ), tãcãnsiti/tãcãnsite (tã-cãn-sí-te) – tsi-lj si zburashti cu zboarã greali di itia cã nu-ari faptã ashi cum mindueashti un cã easti ghini si s-facã; ncãceat, ancãceat, ãncãceat, ngãceat, aurlat, vãryit, filunichisit, anãcrit, ntsirtat, hulit, hulidzat *{ro: certat, admonestat, dojenit} {fr: grondé, querellé, brouillé} {en: scolded, quarrelled with, reproved}* § ***tãcãnsiri/tãcãnsire*** (tã-cãn-sí-ri) sf tãcãnsiri (tã-cãn-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-alãxescu zboarã greali icã atumtsea cãndu cariva easti ncãceat; ncãceari, ancãceari, ãncãceari, ngãceari, aurlari, vãryiri, filunichisiri, anãcriri, ntsirtari, huliri, hulidzari *{ro: acţiunea de a certa, de a admonesta; certare, admonestare} {fr: action de gronder (de se quereller)} {en: action of scolding (of quarrelling with, of reproving)}*

tãcãnsiri/tãcãnsire (tã-cãn-sí-ri) sf – vedz tu ***tãcãnsescu***

tãcãnsit (tã-cãn-sítŭ) adg – vedz tu ***tãcãnsescu***

tãchii/tãchie (tã-chí-i) sf – vedz tu ***tichii***

tãciuni¹/tãciune (tã-cĭú-ni) sm tãciunj (tã-cĭúnjĭ) – 1: cãrbuni tsi ardi fãrã pirã; cumatã di lemnu tsi ardi ninga; tucini, jar, stãcãn, cirlac; (fig: 1: tãciuni = lãngoari di grãni iu unã soi di ciupernicã mãcã frãndzã shi lãludz tra s-alasã tu loclu a lor unã soi di pulbiri lai tsi sh-u-adutsi cu tãciunili faptu cãrbuni; expr: 2: tãciuni anvãlit = om ipucrit, ascumtu, tsi dzãtsi altutsiva dicãt atseali tsi ari tu minti) *{ro: tăciune} {fr: tison; charbouille} {en: piece of burning wood; embers; blight}* ex: mintindalui jarlu cu un tãciuni (lemnu tsi nu-ardi tu-un capit) § ***tucini/tucine*** (tu-cí-ni) sm tucinj (tu-cínjĭ) – (unã cu ***tãciuni¹***) ex: el easti tucini anvãlit (ipucrit) § ***cituni/citune*** (ci-tú-ni) sf citunj (ci-túnjĭ) – (unã cu ***tãciuni¹***) § ***ntãciun*** (ntã-cĭúnŭ) (mi) vb IV ntãciunai (ntã-cĭu-náĭ), ntãciunam (ntã-cĭu-námŭ), ntãciunatã (ntã-cĭu-ná-tã), ntãciunari/ntãciunare (ntã-cĭu-ná-ri) – l-fac un lucru tãciuni cu ardearea sh-afumarea; ardu un lemnu (casã, etc.); l-fac lai cu afumarea i ardearea; u-afum carnea (pãstrãmãlu) tra s-u am bunã ti mãcari ma nclo (earna) *{ro: arde, înnegri, afuma} {fr: brûler, noircir, enfumer} {en: burn, darken, smoke}* ex: lji sã ntãciunã (lji s-arsi) casa; si ntãciunã (s-afumã, lãescu) leamnili sh-nu ardu; si ntãciunã (s-afumã) pãstrãmãlu § ***ntãciunat*** (ntã-cĭu-nátŭ) adg ntãciunatã (ntã-cĭu-ná-tã), ntãciunats (ntã-cĭu-nátsĭ), ntãciunati/ntãciunate (ntã-cĭu-ná-ti) – tsi easti arsu (afumat, lãit) *{ro: ars, înnegrit, afumat} {fr: brûlé, noirci, enfumé} {en: burned, smoked, darkened}* ex: lj-aflarã ntãciunats (arshi ca tãciunili) § ***ntãciunari/ntãciunare*** (ntã-cĭu-ná-ri) sf ntãciunãri (ntã-cĭu-nắrĭ) – atsea tsi s-adarã cãndu si ntãciuneadzã un lucru *{ro:*

acţiunea de a arde, de a înnegri, de a afuma; ardere, înnegrire, afumare} {fr: action de brûler,de noircir, d'enfumer} {en: action of burning, of darkening, of smoking}

tãciuni²/tãciune (tã-cĭú-ni) sm tãciunj (tã-cĭúnjĭ) – soi di earbã tsi creashti multi ori deadun cu grãnlu (tsi fatsi simintsi njits shi lãi cari, cãndu suntu mãtsinati deadun cu grãnlu ãlj da un gustu anustu); cheantsã, cheanitsã, cheandzã, gongalã, gongulã, congulã *{ro: neghinã} {fr: ivraie, nielle du blé} {en: cockle}* ex: grãnlu aestu ari tãciuni (cheantsã, gongalã)

tãcmãlat (tãc-mã-látŭ) adg – vedz tu ***tãcãmi***

tãcnescu (tãc-nés-cu) vb IV – vedz tu ***ticnescu***

tãcniri/tãcnire (tãc-ní-ri) sf – vedz tu ***ticnescu***

tãcnit (tãc-nítŭ) adg – vedz tu ***ticnescu***

tãcriri/tãcrire (tã-crí-ri) sf tãcriri(?) (tã-críri) – dimãndãciunea tsi-lj si fatsi a unui tra s-adarã tsiva; tacriri, tãcrari, dimãndu, dimãndari, ordin, urdin, cumandã, etc. *{ro: ordin} {fr: ordre} {en: order}* ex: nã pitricu unã tãcriri (ordin) s-nã cljamã

tãcuni/tãcune (tã-cú-ni) sf tãcunj (tã-cúnjĭ) – partea di dinãpoi a pãputsãlor (cari easti di-aradã multu ma-analtã ca partea di dininti); tupuc, pat *{ro: toc (de la pantofi)} {fr: talon (de souliers)} {en: heel (of shoe)}*

tãcut (tã-cútŭ) adg – vedz tu ***tac***[1]

tãgar (tã-gárŭ) sn – vedz tu ***tãgari***

tãgari/tãgare (tã-gá-ri) sf tãgãri (tã-gắrĭ) – vas cu cari s-misurã (grãnili); crinã, acrinã, alcechi, tãgar, shinic, cutlã, usmac, cuveali, stamboli; (expr: cap di tãgari = un tsi sh-alãxeashti greu mintea, cap di shinic (di crinã, mulari, grij, tungi, etc.); cãpos, cap gros, pruclet) *{ro: baniţã; încăpăţânat} {fr: boisseau; têtu} {en: bushel; stubborn}* ex: un tãgar di cãrbunj virsarã tu mangal; cap di tãgari (cap gros) § ***tãgar*** (tã-gárŭ) sn tãgãri (tã-gắrĭ) – (unã cu ***tãgari***)

tãgãrcicã (tã-gãr-ci-cã) sf – vedz tu ***tastru***

tãgãrgic (tã-gãr-gícŭ) sn – vedz tu ***tastru***

tãgãrgicã (tã-gãr-gí-cã) sf – vedz tu ***tastru***

tãghar (tã-ghárŭ) sn tãghãri (tã-ghắrĭ) – unã cu ***tãgar***

tãghari/tãghare (tã-ghá-ri) sf tãghãri (tã-ghắrĭ) – unã cu ***tãgari***

tãghãrcicã (tã-ghãr-ci-cã) sf tãghãrcitsi/tãghãrcitse (tã-ghãr-cí-tsi) – unã cu ***tãgãrcicã***

tãghãrgic (tã-ghãr-gícŭ) sn tãghãrgitsi/tãghãrgitse (tã-ghãr-gí-tsi) – unã cu ***tãgãrgic***

tãghãrgicã (tã-ghãr-gí-cã) sf tãghãrgitsi/tãghãrgitse (tã-ghãr-gí-tsi) – unã cu ***tãgãrgicã***

tãgrãcicã (tã-grã-ci-cã) sf – vedz tu ***tastru***

tãhãni/tãhãne (tã-hắ-ni) sf tãhãnj (tã-hắnjĭ) – un soi di lugurii dultsi tsi s-mãcã, adratã dit fãrina di susami; mãcarea tsi s-fatsi cu-aestã lugurii dultsi *{ro: tahân} {fr: sorte de douceur qu'on prépare avec la farine de sésame} {en: sweets made from sesami flour}* § ***tãrhuni/tãrhune*** (tãr-hú-ni) sf tãrhunj (tãr-húnjĭ) – muljitura tsi easi dit susamea mãtsinatã, ninti ca si s-scoatã untulemnul *{ro: lichidul ce iese din susam mãcinat} {fr: liquide de sésame moulu} {en: liquid obtained when grinding sesame seeds}*

tãhinipsescu (tã-hi-nip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***tahina***

tãhinipsiri/tãhinipsire (tã-hi-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***tahina***

tãhinipsit (tã-hi-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***tahina***

tãhmachi/tãhmache (tãh-má-chi) sf – vedz tu ***tãmah***

tãhmãchear (tãh-mã-chĭárŭ) adg – vedz tu ***tãmah***

tãhtãvani/tãhtãvane (tãh-tã-vá-ni) sf tãhtãvãnj (tãh-tã-vắnjĭ) – unã soi di pat i scamnu, purtat di cal i di oaminj, cu cari, tu chirolu veclju s-mina oaminjlji dit un loc tu altu *{ro: lecticã} {fr: palanquin} {en: palankeen, palanquin}* ex: ghiftul, l-bãgã pri tãhtãvani, shi el cãfta amonea

tãimi/tãime (tã-í-mi) sf – vedz tu ***tãini***

tãini/tãine (tã-í-ni) sf tãinj (tã-ínjĭ) – partea di mãcari i di beari tsi s-da cati dzuã (trã ntreaga dzuã) a stratiotslor; partea tsi-lj si cadi a unui cãndu sã mparti tsiva; tãimi, parti, gãrãvanã, curamanã, narti, analug *{ro: tain, raţie, porţie} {fr: ration (pour un soldat), portion} {en: ration, portion, allowance}* ex: tra sã-sh lja tãinea § ***tãimi/tãime*** (tã-í-mi) sf tãinj (tã-ínjĭ) – (unã cu ***tãini***) § ***tãisescu*** (tãĭ-sés-cu) (mi) vb IV tãisii (tãĭ-síĭ), tãiseam (tãĭ-seámŭ), tãisitã (tãĭ-sí-tã), tãisiri/tãisire (tãĭ-sí-ri) – dau partea di mãcari sh-beari tsi-lj si cadi a catiunui stratiot; dau tãinea tsi-lj si cadi a unui cãndu mpartu tsiva; lj-dau s-mãcã a unui; l-hrãnescu pri cariva *{ro: împărţi raţia; hrăni} {fr: distribuer la ration (portion); nourrir} {en: distribute the ration (allowance); feed}* § ***tãisit*** (tãĭ-sítŭ) adg tãisitã (tãĭ-sí-tã), tãisits (tãĭ-sítsĭ), tãisiti/tãisite (tãĭ-sí-ti) – tsi-lj si deadi tãinea; tsi easti hrãnit; (tãinea) tsi easti mpãrtsãtã *{ro: (raţia) distribuitã; căruia i s-a împărţit raţia; hrănit} {fr: à qui on a distribué la ration; (ration, portion) distribuée; nourri} {en: to whom the ration has been distributed; (ration, allowance) distributed; fed}* § ***tãisiri/tãisire*** (tãĭ-sí-ri) sf tãisiri (tãĭ-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-tãiseashti (tãinea) *{ro: acţiunea de a împărţi raţia; de a hrăni} {fr: action de distribuer la ration (portion); de nourrir} {en: action of distributing the ration (allowance); of feeding}* § ***tãyisescu*** (tã-yi-sés-cu) (mi) vb IV tãyisii (tã-yi-síĭ), tãyiseam (tã-yi-seámŭ), tãyisitã (tã-yi-sí-tã), tãyisiri/tãyisire (tã-yi-sí-ri) – (unã cu ***tãisescu***) § ***tãyisit*** (tã-yi-sítŭ) adg tãyisitã (tã-yi-sí-tã), tãyisits (tã-yi-sítsĭ), tãyisiti/tãyisite (tã-yi-sí-ti) – (unã cu ***tãisit***) § ***tãyisiri/tãyisire*** (tã-yi-sí-ri) sf tãyisiri (tã-yi-sírĭ) – (unã cu ***tãisiri***)

tãisescu (tãĭ-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tãini***

tãisiri/tãisire (tãĭ-sí-ri) sf – vedz tu ***tãini***

tãisit (tãĭ-sítŭ) adg – vedz tu ***tãini***

tãl (a tắlŭ) pr pos – vedz tu ***tãu***

tãlaci (tã-lácĭŭ) sn tãlaciuri (tã-lá-cĭurĭ) shi tãlaci/tãlace (tã-lá-ci) – atsea tsi-armãni dupã tsi s-lucreadzã (s-curã, s-cheaptinã) lãna; tãlmaci, armãsãturã, shtim, scamã, canã, shilji, frumã drashtolinã, drashtomal *{ro: deşeu de lânã} {fr: déchet de laine; poil de boeuf} {en: wool waste}* § ***tãlmaci*** (tãl-mácĭŭ) sn tãlmaciuri (tãl-má-cĭurĭ) shi tãlmaci/tãlmace (tãl-má-ci) – (unã cu ***tãlaci***)

tãlazã (tã-lá-zã) sf – vedz tu ***tãlazi***[1]

tãlazi[1]***/tãlaze*** (tã-lá-zi) sf tãlãzi (tã-lắzĭ) – apã tsi s-minã, aradã dupã aradã, ninti-nãpoi, pi fatsa-a amariljei (a laclui, a arãului, etc.) cãndu bati vimtul, cãndu lji s-arucã unã cheatrã, etc.; talazã, chimã, dalgã, undã; (fig: tãlazi = furtunã di-amari) *{ro: val, undã} {fr: vague, flot} {en: wave}* ex: n-acãtsã nã tãlazi (furtunã di-amari) di eara s-nã nicãm tuts § ***talazã*** (ta-lá-zã) sf talazi/talaze(?) (ta-lá-zi) – (unã cu ***tãlazi***[1]) ex: amarea tsi adutsi talazi (chimati) § ***ntãlaz*** (ntã-lázŭ) vb I ntãlãzai (ntã-lã-záĭ), ntãlãzam (ntã-lã-zámŭ), ntãlãzatã (ntã-lã-zá-tã), ntãlãzari/ntãlãzare (ntã-lã-zá-ri) – (apa) fatsi tãlãzi (chimati); (amarea) easti furtunoasã *{ro: face (fi cu) valuri} {fr: avoir des vagues} {en: wave, make waves}* ex: apa easti tulburi cã balta ntãlazã (ari chimati) § ***ntãlãzat*** (ntã-lã-zátŭ) adg ntãlãzatã (ntã-lã-zá-tã), ntãlãzats (ntã-lã-zátsĭ), ntãlãzati/ntãlãzate (ntã-lã-zá-ti) – tsi fatsi chimati; tsi easti cu tãlãzi *{ro: care face (este cu) valuri} {fr: qui a des vagues} {en: waved}* ex: nu cutidzai s-intru tu lãndurã, cã eara balta ntãlãzatã (cu chimati mãri) § ***ntãlãzari/ntãlãzare*** (ntã-lã-zá-ri) sf ntãlãzãri (ntã-lã-zắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu apa ari undi (tãlãzi) *{ro: ac€iunea de a face (fi cu) valuri} {fr: action d'avoir des vagues} {en: action of making waves}*

tãlazi[2]***/tãlaze*** (tã-lá-zi) sf – vedz tu ***atlazi***

tãlãescu (tã-lã-ĭés-cu) (mi?) vb IV tãlãii (tã-lã-íĭ), tãlãeam (tã-lã-ĭámŭ), tãlãitã (tã-lã-í-tã), tãlãiri/tãlãire (tã-lã-í-ri) – (om, lucru, stranj) s-fatsi ma-arãu di cum eara, di nvicljari, di multã purtari, di-aspãrdzeari, etc.; (lucru) s-aspardzi; (lapti, supã) s-astalji; (carni) aludzashti; (lilici) mãrãnghiseashti; etc. (expr: l-tãlãescu = (i) l-fac vinit di bãteari; (ii) lu-arucutescu tu lãvushilji; etc.) *{ro: (se) deteriora} {fr: (se) détériorer} {en: deteriorate}* ex: (s-)tãlãi (sã nviclje di multã purtari) stranjlu; l-frãmsi di shcop, l-tãlãi (expr: l-featsi tut vinit, l-sãcãtipsi); l-tãlãi (expr: lu-arucuti, l-lãvushi) tu hale § ***tãlãit*** (tã-lã-ítŭ) adg tãlãitã (tã-lã-í-tã), tãlãits (tã-lã-ítsĭ), tãlãiti/tãlãite (tã-lã-í-ti) – tsi s-ari faptã ma-arãu di cum eara (s-ari aspartã, s-ari astãljatã, etc.) *{ro: deteriorat} {fr: détérioré} {en: deteriorated}* ex: mãcarea niheartã, tãlãitã (aspartã, aludzãtã); agiunj, tãlãits (slãghits, curmats, cãpãits, etc.) ca lãilji sh-tihilãilji; cã-nj suntu lãiti, tãlãiti (expr: viniti, vãtãmati di shcop) pãltãrli! § ***tãlãiri/tãlãire*** (tã-lã-í-ri) sf tãlãiri (tã-lã-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu

tsiva i cariva tãlãeashti *{ro: acţiunea de a (se) deteriora; deteriorare} {fr: action de (se) détériorer} {en: action of deteriorating}*

tãlãgan (tã-lã-gánŭ) sn tãlãgani/tãlãgane (tã-lã-gá-ni) – paltu lungu di lãnã tsi sh-u-adutsi cu tãmbarea (sh-purtat di huryeatslji dit Turchii); tãlãgani, tãlgan *{ro: manta de lână (asemănător "tâmbarei")} {fr: manteau de laine (semblable à la "tãmbari")} {en: long wool coat (similar tu "tãmbari")}* § ***tãlãgani/tãlãgane*** (tã-lã-gá-ni) sf tãlãgãnj (tã-lã-gắnjĭ) – (unã cu ***tãlãgan***) ex: tãlãganea-aestã-lj tsãni caldu § ***tãlgan*** (tãl-gánŭ) sn tãlgani/tãlgane (tãl-gá-ni) – (unã cu ***tãlãgan***) § ***ntãlagãn*** (ntã-lá-gãnŭ) (mi) vb I ntãlãgãnai (ntã-lã-gã-náĭ), ntãlãgãnam (ntã-lã-gã-námŭ), ntãlãgãnatã (ntã-lã-gã-ná-tã), ntãlãgãnari/ntãlãgãnare (ntã-lã-gã-ná-ri) – ljau shi-nj bag tãlãganlu pri mini; mi nvescu cu tãlãganea *{ro: se îmbrăca cu "tălăganul"} {fr: s'habiller avec le manteau} {en: put on his wool coat}* ex: lu ntãladzinj (lu nveshti cu tãlãganea), canda creapã chetsrãli di-arcoari; s-avea ntãlãgãnatã (s-avea nviscutã cu tãlãganea) ta s-nu-arãtseascã § ***ntãlãgãnat*** (ntã-lã-gã-nátŭ) adg ntãlãgãnatã (ntã-lã-gã-ná-tã), ntãlãgãnats (ntã-lã-gã-nátsĭ), ntãlãgãnati/ntãlãgãnate (ntã-lã-gã-ná-ti) – tsi easti nviscut cu tãlãganea *{ro: îmbrăcat cu "tălăganul"} {fr: habillé avec le manteau} {en: with his wool coat on}* ex: sh-tora tu cãldurã imnã ntãlãgãnat (nviscut cu tãlãganea) § ***ntãlãgãnari/ntãlãgãnare*** (ntã-lã-gã-ná-ri) sf ntãlãgãnãri (ntã-lã-gã-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu sã nveashti cu tãlãganlu *{ro: acţiunea de a (se) îmbrac cu "tălăganul"} {fr: action de s'habiller avec le manteau} {en: action of putting on his wool coat}*

tãlãgani/tãlãgane (tã-lã-gá-ni) sf – vedz tu ***tãlãgan***

tãlãghan (tã-lã-ghánŭ) sn tãlãghani/tãlãghane (tã-lã-ghá-ni) – unã cu ***tãlãgan***

tãlãghani/tãlãghane (tã-lã-ghá-ni) sf tãlãghãnj (tã-lã-ghắnjĭ) – unã cu ***tãlãgani***

tãlãiri/tãlãire (tã-lã-í-ri) sf – vedz tu ***tãlãescu***

tãlãit (tã-lã-ítŭ) adg – vedz tu ***tãlãescu***

tãlãndzã (tã-lắn-dzã) sf tãlãndzã (tã-lắn-dzã) – agru-pulj (cãftat multu di-avinãtori), mari cãt un pilister, cu peanili murni-pestri pi pãltãri, ca cinusha pi cheptu shi albi pi pãnticã, cari bãneadzã tu cãmpul cu grãni sh-tu pãduri pit tufi; pitrunicljí, piturniclji, pituriclji, peturiclji, piturichi, pirdic, pirdicã; (fig: tãlãndzã = featã, vrutã) *{ro: potârniche} {fr: perdrix} {en: partridge}* ex: un pulj di tãlãndzã (pitruniclji); nã zburash shi nã fudzish, moi tãlãndzã (pitruniclji)

tãlãric (tã-lã-rícŭ) sn – vedz tu ***talar***

tãlãrici (tã-lã-rícĭŭ) sn – vedz tu ***talar***

tãlcescu (tãl-cĭés-cu) vb IV tãlcii (tãl-cíĭ), tãlceam (tãl-cĭámŭ), tãlcitã (tãl-cí-tã), tãlciri/tãlcire (tãl-cí-ri) – cad di-iuva di-analtu, tu-un loc ahãndos, di-aradã, dinapandiha sh-cu vrondu; aruvulsescu, aruvuescu, surpu, survuljisescu *{ro: prăbuşi} {fr: abîmer} {en: fall in, engulf}* § ***tãlcit*** (tãl-cítŭ) adg tãlcitã (tãl-cí-tã), tãlcits (tãl-cítsĭ), tãlciti/tãlcite (tãl-cí-ti) – tsi ari cãdzutã tu-un loc ahãndos; aruvulsit, aruvuit, surpat, survuljisit *{ro: prăbuşit} {fr: abîmé} {en: fallen in, engulfed}* § ***tãlciri/tãlcire*** (tãl-cí-ri) sf tãlciri (tãl-círĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva tãlceashti; aruvulsiri, aruvuiri, surpari, survuljisiri *{ro: acţiunea de a se prăbuşi} {fr: action de s'abîmer} {en: action of falling in, of engulfing}*

tãlciri/tãlcire (tãl-cí-ri) sf – vedz tu ***tãlcescu***

tãlcit (tãl-cítŭ) adg – vedz tu ***tãlcescu***

tãlgan (tãl-gánŭ) sn – vedz tu ***tãlãgan***

tãlghan (tãl-ghánŭ) sn tãlghani/tãlghane (tãl-ghá-ni) – unã cu ***tãlgan***

tãlimi/tãlime (tã-lí-mi) sf – vedz tu ***tilimi***

tãljari/tãljare (tã-ljĭá-ri) sf – vedz tu ***talj***

tãljat (tã-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***talj***

tãljitos (tã-lji-tósŭ) adg – vedz tu ***talj***

tãljiturã (tã-lji-tú-rã) sf – vedz tu ***talj***

tãljos (tã-ljĭósŭ) adg – vedz tu ***talj***

tãljur (tã-ljĭúrŭ) sn tãljuri/tãljure – soi di pheat arucutos (cu mãrdzinjli niheam sculati sh-cu fundul ãndreptu) dit cari mãcã oaminjlji la measã (faptu di-aradã di fãrfuriu ma poati s-hibã adrat sh-di yilii, lemnu, loc, etc.); talir, tai, tanir, tanirã, tãnir, misur, misurã, piat, pheat, blid, sãhan, sãhani, san, cãtsin, cãtsãn, cãtsãnã, cãtson, cinac, cinacã, cinachi, tas, tasi, gãvanã, cingu *{ro: farfurie} {fr: assiette} {en: dinner plate}* ex: scosh shi un tãljur (pheat) di nuts § ***talir***[2] (tá-lírŭ) sn taliri/talire (tá-li-ri) – (unã cu ***tãljur***) § ***tanir*** (tá-nir) sn taniri/tanire (tá-ni-ri) – (unã cu ***tãljur***) § ***tanirã*** (tá-ni-rã) sf taniri/tanire (tá-ni-ri) – (unã cu ***tãljur***) § ***tãnir*** (tã-nírŭ) sn tãniri/tãnire (tã-ní-ri) – (unã cu ***tãljur***) § ***tai*** (táĭŭ) sn taiuri (tá-ĭurĭ) – tãljur (talir, piat, etc.) ma njic; pheatac *{ro: farfurioară} {fr: petite assiette} {en: small dinner plate}*

tãlmaci (tãl-mácĭŭ) sn – vedz tu ***tãlaci***

tãltsciri/tãltscire (tãl-tsí-ri) sf – vedz tu ***tãltsescu***

tãltsescu (tãl-tsés-cu) vb IV tãltsii (tãl-tsíĭ), tãltseam (tãl-tseámŭ), tãltsitã (tãl-tsí-tã), tãltsiri/tãltsire (tãl-tsí-ri) – aduchescu tsi vor s-dzãcã zboarã grãiti i ngrãpsiti sh-pot s-u-aspun noima-a lor la altsã *{ro: tâlcui} {fr: interpréter} {en: interpret}* ex: nu li tãltseashti (nu lã aducheashti noima) ghini § ***tãltsit*** (tãl-tsítŭ) adg tãltsitã (tãl-tsí-tã), tãltsits (tãl-tsítsĭ), tãltsiti/tãltsite (tãl-tsí-ti) – (zboarã) a curi noimã easti aduchitã sh-grãitã *{ro: tâlcuit} {fr: interprété} {en: interpreted}* § ***tãltsiri/tãltsire*** (tãl-tsí-ri) sf tãltsiri (tãl-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva easti tãltsit *{ro: acţiunea de a tâlcui; tâlcuire} {fr: action d'interpréter} {en: action of interpreting}*

tãltsit (tãl-tsítŭ) adg – vedz tu ***tãltsescu***

tãlui (a tã-lúĭ) pr pos – vedz tu ***tãu***

tãmaci (tã-mácĭŭ) sm fãrã pl – mãcari faptã cu peturi di casã (cumãts di frãndzã di-aloat teasi suptsãri sh-uscati) amisticati cu oauã sh-cash; tumaci *{ro: tăieţei (de casă)} {fr: plat fait avec de la pâte feuilletée mise en morceaux (qu'om appelle "peturi")} {en: meal made with Aromanian type of house made noodles (called "peturi")}* § ***tumaci*** (tu-mácĭŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***tãmaci***)

tãmah (tã-máhŭ) adg tãmahã (tã-má-hã), tãmahi (tã-máhĭ), tãmahi/tãmahe (tã-má-hi) – tsi lu-arãseashti s-mãcã multu; cari mãcã ca un tsi nu s-fãnãteashti vãrãoarã; tãmãchear, tãhmãchear, lemargu, hirtu, hãrtu, hãrbut, hãrlãput, lixur, limos, lingarsu *{ro: lacom} {fr: gourmand, glouton} {en: greedy}* § ***tãhmãchear*** (tãh-mã-chĭárŭ) adg tãhmãcheatã (tãh-mã-chĭá-rã), tãhmãcheari (tãh-mã-chĭárĭ), tãhmãcheari/tãhmãcheare (tãh-mã-chĭá-ri) – (unã cu ***tãmah***) ex: nu-lj si umpli ocljul cu tsiva, easti tãhmãchearã (lemargã) § ***tãmãchear*** (tã-mã-chĭárŭ) adg tãmãchearã (tã-mã-chĭá-rã), tãmãcheari (tã-mã-chĭárĭ), tãmãcheari/tãmãcheare (tã-mã-chĭá-ri) – (unã cu ***tãmah***) § ***tãhmachi/tãhmache*** (tãh-má-chi) sf tãhmãchi (tãh-mắchi) – mirachea mari tsi u-ari atsel tsi lu-arãseashti s-bea i s-mãcã (agonja sh-multu) sh-atumtsea cãndu nu lj-easti foami i s-ari sãturatã chiola; tãmãhchirlãchi, limã, limãryii, lexuiri, lixurii, lixurilji, lixurlichi *{ro: lăcomie} {fr: gourmandise, appétit vorace} {en: greediness, gluttony}* ex: tãhmachea (limãryia) l-vãtãmã § ***tãmãhchirlãchi*** (tã-mãh-chir-lắ-chi) sf tãmãhchirlãchi (tã-mãh-chir-lắchi) – (unã cu ***tãhmachi***)

tãmãchear (tã-mã-chĭárŭ) adg – vedz tu ***tãmah***

tãmãhchirlãchi (tã-mãh-chir-lắ-chi) sf – vedz tu ***tãmah***

tãmãsescu (thã-mã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tamã***

tãmãsiri/tãmãsire (thã-mã-sí-ri) sf – vedz tu ***tamã***

tãmãsit (thã-mã-sítŭ) adg – vedz tu ***tamã***

tãmãturyii/tãmãturyie (thã-mã-tur-yí-i) sf – vedz tu ***tamã***

tãmbari/tãmbare (tãm-bá-ri) sf tãmbãri (tãm-bắrĭ) – stranj lungu faptu di per di caprã tsi ari ca unã soi di cãciulã tu partea di nsus tra s-lu-afireascã caplu di-arcoari i ploai; (expr: 1: nj-aspindzur tãmbarea = mi curdusescu iuva trã ma multu chiro sh-nu nj-u-am tu minti s-fug curundu; 2: nj-u-ardu tãmbarea = xudipsescu tuts paradzlji tsi am; 3: dau tãmbarea di padi = (nj-aruc tãmbarea mpadi shi) mi ndreg di-alumtã; 4: trag tãmbarea azvarna = caftu sibepi s-mi ncaci, sãrgljescu bãrnul; 5: va-l fac mãnicã di tãmbari? = nu dau vãrã simasii la-atseali tsi dzãtsi i fatsi; nu-l saidisescu, nu-l dau di mãnear, nu-l dau di curauã, nu lu-ancunj) *{ro: manta cu glugă făcut din păr de capră} {fr: manteau de poil de chèvre à capuchon} {en: cloak made of goat hair with a hood at the top}* ex: tufechea u purta sum

tãmbari; Lambe, vãtãmatlu la munti, shi-l duc pri tãmbãri; sã nvileashti cu tãmbarea shi nu lj-easti arcoari; s-nj-alas tãmbarea udã; u-aspindzurã tãmbarea (expr: s-curdusi ghini, s-ashtirnu) shi nchisi s-facã muabeti; arcoarea sh-aspindzurã tãmbarea (expr: vinji arcoarea sh-nu va s-fugã); sh-aspindzurã tãmbarea (s-curdusi, dusi si sta) tu alti limeri; urfanja nu sh-u-avea tu minti sã-sh mutã tãmbarea (expr: s-fugã) din casã-lã; iu va spindzurãm tãmbarea (iu va-armãnem s-durnjim) astarã?; arcoarea, fãrã leamni, shi spindzurã tãmbarea (expr: vinji arcoarea sh-nu mata fudzi, s-curdusi ghini-aoatsi); l-vidzui cum deadi tãmbarea di padi (cum si ndreapsi ti-alumtã) § ***tãmbãrushi/tãmbãrushe*** (tãm-bã-rú-shi) sf tãmbãrushi/tãm-bãrushe (tãm-bã-rú-shi) – tãmbari njicã *{ro: "tãmbare" micã} {fr: petite "tãmbare"} {en: small "tãmbare"}* ex: di pasa tsap fats nã tãmbãrushi (tãmbari njicã)

tãmbãnar (tãm-bã-nárŭ) sm tãmbãnari (tãm-bã-nárĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tãmpãnar***

tãmbãnã (tãm-bã-nắ) sm tãmbãnadz (tãm-bã-nádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tãmpãnã***

tãmbãrã (tãm-bã-rắ) sm tãmbãradz (tãm-bã-rádzĭ) – 1: unã soi di ghitarã njicã cu coada lungã sh-cu dauã coardi vãrtoasi di cilichi; 2: unã soi di hãlati muzicalã faptã dit un tserclju njic di lemnu pi cari easti teasã unã cheali di dãulji (tãmpãnã), cu discuri njits tsi-asunã (chipurici) cãndu s-minã cu mãna tu-agioc tra s-batã ritmul; tamburã, tãmpãrã, dumbãrã, daire, dãire; (expr: 1: bati tãmbãrãlu = easti multu ftoh; tradzi multi di neaveari; 2: dipuni-l tãmbãrãlu = alasã-u ma peanarga, ma moali, nu fã sh-ahãti, etc.; 3: s-fatsi tãmbãrã = lj-aurlã pãntica di foami ca un tãmbãrã; lj-easti multã foami; lj-gurleadzã matsãli di foami; lj-intrã luplu tu matsã; etc.) *{ro: tamburã} {fr: sorte de guitare à deux cordes; tambour des basque} {en: kind of a guitar with two strings; tamboura; tambourina}* ex: bati ghini tãmbãrãlu § ***dumbãrã*** (dum-bã-rắ) sm dumbãradz (dum-bã-rádzĭ) – (unã cu ***tãmbãrã***) § ***tamburã*** (tám-bu-rã) sf tamburi/tambure (tám-bu-ri) – (unã cu ***tãmbãrã***) ex: bati tambura mushat § ***tamburagi*** (tam-bu-ra-gí) sm tamburageadz (tam-bu-ra-gĭádzĭ) – omlu tsi bati tambura (ghitara cu dauã coardi) *{ro: tamburagiu} {fr: l'homme qui joue la guitare a deux cordes} {en: tamboura player; tambourina player}* ex: hilja a tamburagilui

tãmbãrãu (tãm-bã-rắŭ) sm tãmbãradz (tãm-bã-rádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tãmbãrã***

tãmbãrushi/tãmbãrushe (tãm-bã-rú-shi) sf – vedz tu ***tãmbari***

tãmpã (tắm-pã) tãmpi/tãmpe (tắm-pi) – partea di nai ma nsus a unui lucru (casã, munti, arburi, pirgu, etc.) multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacea-liu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, cuculj, culmã, chis-cu, cingãrliu, cipit, ciucã, ciulubet, ciuciulã, ciumã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tsãpãlic, tsipilic, tsulubet, chirchinedz, chipitã, mitcã, mãyeauã, gucilii, gugiulii, dzeanã *{ro: creştet} {fr: cime, sommet, faîte} {en: summit (of mountain, of house, etc.), top}* ex: pi tãmpili (ciuciulili) a muntsãlor

tãmpãnar (tãm-pã-nárŭ) sm – vedz tu ***tãmpãnã***

tãmpãnã (tãm-pã-nắ) sm tãmpãnadz (tãm-pã-nádzĭ) – hãlati muzicalã faptã dit-un chelindru shcurtu, largu shi gol, di lemnu i di metal, tsi ari teasã pi-un fundu di-unã parti unã cheali cari, cãndu s-agudeashti cu mãna i cu un limnici, asunã (scoati sonuri); tãmpãrã, dãulji, dum-dum, bãrãbancã, ghium, tãmpãnici; (expr: 1: nj-featsi caplu tãmpãnã = nj-dzãsi multi, vruti sh-nivruti di nu mata puteam s-lu-ascultu; 2: s-featsi tãmpãnã = muri; 3: bati (da) tãmpãnãlu = arãspãndeashti zboarã tu lumi; dzãtsi la tutã dunjaea; 4: da (bati) tãmpãrãlu di foami = tradzi multi di foami, di-agiun tsi easti) *{ro: tobã mare} {fr: tambour} {en: drum}* ex: cu tãmpãnj ca nãoarã; nu puteai nitsi cu tãmpãnjli s-lji dishteptsã; featsi numta cu tãmpãnj; bati tãmpãna (expr: dzã la tutã dunjaea) tora tr-atsea tsi tsã spush § ***tãmpãrã*** (tãm-pã-rắ) sm tãmpãradz (tãm-pã-rádzĭ) – (unã cu ***tãmpãnã***) ex: acãtsarã s-da tãmpãrãlu di foami (expr: acãtsarã s-tragã multi di foami) § ***tãmpãnici***[1] (tãm-pã-nícĭŭ) sn tãmpãnici/tãmpãnice (tãm-pã-ní-ci) – tãmpãnã njic; (fig: tãmpãnici = pãnticã) *{ro: tobã micã} {fr: petit tambour} {en: little drum}* § ***tãmpãnici***[2]***/tãmpãnice*** (tãm-pã-ní-ci) sf tãmpãnici/tãmpãnice (tãm-pã-ní-ci) – (unã cu ***tãmpãnici***[1]) ex: tsã umplush tãmpãnicea (fig: pãntica) § ***tãmpãnar*** (tãm-pã-nárŭ) sm tãmpãnari (tãm-pã-nárĭ) – atsel tsi bati tãmpãna; dãulgi; (fig: tãmpãnar = glar, tivichel, hazo, turlu, anoit, lishor, tabolja, etc.) *{ro: toboşar} {fr: celui qui bat le tambour} {en: drummer}* ex: tãmpãnarlji (atselj tsi bãtea tãmpãna) scula loclu; tãmpãnari (fig: glari, lishori) suntu doilji

tãmpãnici[1] (tãm-pã-nícĭŭ) sn– vedz tu ***tãmpãnã***

tãmpãnici[2]***/tãmpãnice*** (tãm-pã-ní-ci) sf– vedz tu ***tãmpãnã***

tãmpãrã (tãm-pã-rắ) sm – vedz tu ***tãmpãnã***

tãmplã (tắm-plã) sf tãmpli/tãmple (tắm-pli) – partea dit fatsa-a omlu tsi s-aflã namisa di oclji, ureclji, frãmti sh-mearili di fatsã; perlu tsi creashti pi-aestã parti *{ro: tâmplă} {fr: tempe} {en: temple}* ex: mi dor tãmplili

tãnali/tãnale (tã-ná-li) sf – vedz tu ***dãnalji***

tãnalji/tãnalje (tã-ná-lji) sf – vedz tu ***dãnalji***

tãnãnushi/tãnãnushe (tã-nã-nú-shi) sf – zbor cu cari s-hãidip-sescu featili njits *{ro: cuvânt cu care se mângâie fetiţele} {fr: terme de caressse pour une petite fille} {en: word for caressing a little girl}* ex: tãnãnushi njicãzã

tãnir (tã-nírŭ) sn – vedz tu ***tãljur***

tãnjusescu (tã-njĭu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tunusescu***

tãnjusiri/tãnjusire (tã-njĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***tunusescu***

tãnjusit (tã-njĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***tunusescu***

tãpanci/tãpance (tã-pán-ci) sf – vedz tu ***tãpangi***

tãpangi/tãpange (tã-pán-gi) sf tãpãngi (tã-pắn-gi) – pishtolã nturtseascã dit chirolu veclju; tapangi, tãpanci *{ro: pistol de altă dată} {fr: pistolet d'autre-fois} {en: ancient pistol}* § ***tupangi/tupange*** (tu-pán-gi) sf tupãngi (tu-pắn-gi) – (unã cu ***tãpangi***) ex: aminã cu tupangea (pishtola); aruca tupãngi; l-vãtãmã cu tupangea § ***tapangi/tapange*** (ta-pán-gi) sf tapãngi (tã-pắn-gi) – (unã cu ***tãpangi***) § ***tãpanci/tãpance*** (tã-pán-ci) sf tãpãnci (tã-pắn-ci) – (unã cu ***tãpangi***)

tãpar (tã-párŭ) sm tãpari (tã-párĭ) – asel tsi easti ma marli pristi unã multimi di oaminj; ma marli, cap, cãp, frãmti, mãimar, maimar, cãpii *{ro: mai mare, superior} {fr: supérieur, chef} {en: superior, chief}* ex: tãparlu (caplu, cãpia) a oastiljei

tãpari/tãpare (tã-pá-ri) sf tãpãri (tã-pắrĭ) – stulii di-asimi purtatã di mulljeri pri cap pristi fesi; ambrunã, tepe, tipe *{ro: podoabă de cap} {fr: parure d'argent portée par les femmes au-dessus du fez} {en: silver adorning worn by women over the hat}* § ***tepe*** (te-pé) sm tepedz (te-pédzĭ) – (unã cu ***tãpari***) § ***tipe*** (ti-pé) sm tipedz (ti-pédzĭ) – (unã cu ***tãpari***)

tãpãrãshti/tãpãrãshte (tã-pã-rắsh-ti) sf – vedz tu ***tupoarã***

tãpãrãtsã (tã-pã-rắ-tsã) sf – vedz tu ***tupoarã***

tãpii/tãpie (tã-pí-i) sf tãpii (tã-píĭ) – cartea scoasã di la stat tsi-aspuni a curi easti unã casã (un loc, etc.); cartea (cãrtsãli) di casã (loc) *{ro: act de proprietate} {fr: titre possessoire des maisons, des terres} {en: land title, house title}* ex: videa tãpiili; tãpia easti (cãrtsãli suntu) pi numa-a nveastã-sai, nu pot burgealadzlji s-lj-u lja casa

tãpinusescu (tã-pi-nu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tapin***

tãpinusiri/tãpinusire (tã-pi-nu-sí-ri) sf – vedz tu ***tapin***

tãpinusit (tã-pi-nu-sítŭ) adg – vedz tu ***tapin***

tãpoarã (tã-poá-rã) sf – vedz tu ***tupoarã***

tãpor (tã-pórŭ) sn – vedz tu ***tupoarã***

tãpsii/tãpsie (tãp-sí-i) sf tãpsii (tãp-síĭ) – tãvã mari di metal (di-aradã arucutos sh-di bãcãri) tu cari s-coatsi pita (pãnea, dul-tsenj, etc.) tu cireap; tãvã tu cari s-filipsescu oaspitslji; sinii, tãvã; (expr: l-gioacã pi tipsii = fatsi tsi va cu el) *{ro: sinie, tipsie} {fr: grand disque de cuivre pour y cuire des galettes} {en: large copper tray, for cooking in the oven}* ex: tãpsiili prindi s-hibã gãnusiti § ***tipsii/tipsie*** (tip-sí-i) sf tipsii (tip-síĭ) – (unã cu ***tãpsii***) ex: tipsiili-a voastri suntu mbãcriti; mash tãpsia sh-alãsarã

tãpureauã (tã-pu-reá-ŭã) sf – vedz tu ***tupoarã***

tãpuric (tã-pu-rícŭ) sn – vedz tu ***tupoarã***

tãpuzi/tãpuze (tã-pú-zi) sf – vedz tu ***topuzganã***

tãracã (tã-ra-cã) sf tãrãts (tã-rắtsĭ) – gardu di scãnduri faptu di-un nicuchir deavãrliga di-un loc (avlii, grãdinã, etc.) tra s-nu-

alasã prãvdzã i oaminj s-intrã i s-easã fãrã izini; gardu, ngãrditurã, ploc *{ro: gard} {fr: clôture. haie}* ex: surparã tãrãtsli (gardurli) di la gãrdinã; tãrãts di pitrãyi nã dispartu casili va s-penurã tãrãtsli cã ahiurhirã s-cadã pitrãyili § ***ntãrac*** (ntã-rácŭ) vb I ntãrãcai (ntã-rã-cáĭ), ntãrãcam (ntã-rã-cámŭ), ntãrãcatã (ntã-rã-cá-tã), ntãrãcari/ntãrãcare (ntã-rã-cá-ri) – analtsu unã tãracã (un gardu di scãnduri) deavãrliga di-un loc (avlii, grãdinã, etc.) tra s-nu-alas prãvdzã i oaminj s-intrã i s-easã fãrã izini; ncljid cu-unã tãracã un loc; ngãrdedz, ngãrdescu *{ro: împrejmui cu uluci} {fr: clôturer} {en: fence in}* ex: cãndu mi turnai avea ntãrãcatã (ngãrditã) casa § ***ntãrãcat*** (ntã-rã-cátŭ) adg ntãrãcatã (ntã-rã-cá-tã), ntãrãcats (ntã-rã-cátsĭ), ntãrãcati/ntãrãcate (ntã-rã-cá-ti) – (loc, gãrdinã, ubor, etc.) tsi easti ncljis cu-un gardu; ngãrdat, ngãrdit *{ro: împrejmuit cu uluci} {fr: clôturé} {en: fenced in}* ex: casa ntãrãcatã (ngãrditã) eara nica mproastã § ***ntãrãcari/ntãrãcare*** (ntã-rã-cá-ri) sf ntãrãcãri (ntã-rã-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si ntãracã un loc; ngãrdari, ngãrdiri *{ro: acţiunea de a împrejmui cu uluci; împrejmuire} {fr: action de clôturer} {en: action of fencing in}* ex: hãrgi multsã pãradz cu ntãrãcarea (ngãrdirea) a gãrdinãljei

tãrafi/tãrafe (tã-rá-fi) sf tãrãhi (tã-rắhĭ) – multimi di oaminj tsi suntu ligats di idyiul lucru, di idyea minti tra s-facã tsiva (s-cãntã, s-gioacã, s-chivirniseascã un crat, etc.); comã, parei, bandã, ceatã, grup, sutsatã, etc. *{ro: taraf, grup, partid} {fr: parti, coalition} {en: group, band, party, coalition}* ex: mari tãrafi (comã) ari; unã tãrafi (bandã, grup, parei) di chimanigeadz; s-dispãrtsãrã tu dauã tãrãhi (comati)

tãrastu (tã-rás-tu) sn – vedz tu ***tastru***

tãratsã (tã-rá-tsã) sf tãratsã (tã-rá-tsã) – unã soi di balconi, di-aradã mari cãt un udã, dishcljisã, tsi easi din casã prit unã ushi i poati si s-aflã sh-pri citia-a casãljei *{ro: terasă} {fr: terrasse} {en: terrace}* ex: eara nã casã cu tãratsã

tãrã (tắ-rã) invar – vedz tu ***tãrnã***

tãrãmã (tã-rã-mắ) sm tãrãmadz (tã-rã-mádzĭ) – oauã di pescu nsãrati sh-chisati *{ro: tarama, icre sărate şi tescuite} {fr: oeufs de poisson salés} {en: fish eggs salted and pressed}*

tãrãpãnã (tã-rã-pã-nắ) sm tãrãpãnadz (tã-rã-pã-nádzĭ) – casã di stat iu s-fac paradzlji; tãrãphãnã, trãphãnã *{ro: tarapana, monetărie} {fr: hôtel de la monnaie} {en: mint}* ex: furnã cari lucra ca tãrãpãnã § ***tãrãphãnã*** (tã-rãp-hã-nắ) sm tãrãphãnadz (tã-rãp-hã-nádzĭ) – (unã cu ***tãrãpãnã***) § ***trãphãnã*** (trãp-hã-nắ) sm trãphãnadz (trãp-hã-nádzĭ) – (unã cu ***tãrãpãnã***)

tãrãpelj (thã-rã-péljĭŭ) invar – tsi easti multu acru; acrãturã, puscãiturã, anãcrici *{ro: acreală} {fr: aigreur} {en: sourness}* ex: mãcarea easti tãrãpelj

tãrãphãnã (tã-rãp-hã-nắ) sm – vedz tu ***tãrãpãnã***

tãrãri/tãrãre (tã-rắ-ri) sf – vedz tu ***tãrãscu***

tãrãscu (tã-rãs-cu) (mi) vb IV tãrãi (tã-rắĭ), tãram (tã-rámŭ), tãrãtã (tã-rắ-tã), tãrãri/tãrãre (tã-rắ-ri) – trag un lucru azvarna pristi loc tra s-lu duc iuva; calcu un lucru shi lu-apitrusescu; azvãrnuescu, calcu, apitrusescu, etc. *{ro: (se) târî, călca} {fr: (se) traîner, foule, altérer} {en: crawl, drag, step on}* § ***tãrãt*** (tã-rắtŭ) adg tãrãtã (tã-rắ-tã), tãrãts (tã-rắtsĭ), tãrãti/ãrãte (tã-rắ-ti) – tsi easti traptu azvarna; tsi easti cãlcat sh-apitrusit; azvãrnuit, cãlcat, apitrusit, etc. *{ro: târât, călcat} {fr: trainé; foulé; altéré} {en: crawled, dragged, stepped on}* ex: earba eara tãrãtã (cãlcatã, apitrusitã); livadea eara tãrãtã (cãlcatã) multu § ***tãrãri/tãrãre*** (tã-rắ-ri) sf tãrãri (tã-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-tãrashti tsiva; azvãrnuiri, cãlcari, apitrusiri, etc. *{ro: acţiunea de a (se) târî, călcare; târâre} {fr: action de (se) traîner, de fouler, d'altérer} {en: action of crawling, of draging, of stepping on}*

tãrãsescu (thã-rã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***tar²***

tãrãshti/tãrãshte (tã-rắsh-ti) sf – vedz tu ***turãshti***

tãrãsiri/tãrãsire (thã-rã-sí-ri) sf – vedz tu ***tar²***

tãrãsit (thã-rã-sítŭ) adg – vedz tu ***tar²***

tãrãt (tã-rắtŭ) adg – vedz tu ***tãrãscu***

tãrãtor (tã-rã-tórŭ) sm pl(?) – soi di salatã faptã cu lapti acru, cãstrãvets, alj chisat sh-untulemnu; taratori *{ro: salată de castraveţi, usturoi pisat, lapte acru şi ulei} {fr: salade au lait caillé, concombre, ail et huile} {en: salad made of sour cream, garlic, cucumbers and oil}* ex: mãcai tãrãtor, ti-atsea nu mi njishcu din casã § ***taratori/taratore*** (ta-ra-tó-ri) sf pl(?)– (unã cu ***taratori***)

tãrbosh (tãr-bóshĭŭ) sm pl(?) – par hiptu tu loc sh-faptu cu palji shi stranji veclji tra si sh-u-aducã cu-un om (cu cari s-aspar puljlji tra s-nu yinã la agri); hiintsã scoasã di mintea-a omlui cu cari s-aspar njitlji (cã va yinã sã-lj lja cu nãsh, ma s-nu hibã bunj, ma s-nu s-ducã s-doarmã cãndu esti oara, etc.); goshi, scheahtrã, scheastrã; bubushar, bubair, babughear; etc. *{ro: sperietoare, momâie} {fr: épouvantail, spectre} {en: scarecrow, bogy man}* – aspãrem ficiorlji s-tacã cu tãrboshlu (gosha, bubusharlu)

tãrchescu (tãr-chĭés-cu) vb IV tãrchii (tãr-chíĭ), tãrcheam (tãr-chĭámŭ), tãrchitã (tãr-chí-tã), tãrchiri/tãrchire (tãr-chí-ri) – scot tsarã ahãndos cu sapa dit loc; cur erburi dit grãdinã ahãndos cu sapa; sap ahãndos *{ro: săpa adânc} {fr: piocher profondément} {en: dig deeply}* § ***tãrchit*** (tãr-chítŭ) adg tãrchitã (tãr-chí-tã), tãrchits (tãr-chítsĭ), tãrchiti/tãrchite (tãr-chí-ti) – tsi easti sãpat ahãndos *{ro: săpat adânc} {fr: pioché profondément} {en: digged deeply}* § ***tãrchiri/tãrchire*** (tãr-chí-ri) sf tãrchiri (tãr-chírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva tãrcheashti *{ro: acţiunea de a săpa adânc} {fr: action de piocher profondément} {en: action of digging deeply}*

tãrchiri/tãrchire (tãr-chí-ri) sf – vedz tu ***tãrchescu***

tãrchit (tãr-chítŭ) adg – vedz tu ***tãrchescu***

tãrcol (tãr-cólŭ) sn tãrcoali/tãrcoale (tãr-coá-li) – 1: atsea tsi fatsi cariva cãndu alagã (si-anvãrteashti, fatsi volti, fatsi devri, etc.) deavãrliga di tsiva (di-un loc, di-un lucru, etc.); trãcol, devrã, devri, dulai; 2: tserclju adrat pri loc di ficiurits tra si s-agioacã cu vãshcljelu i sfurla; trãcol, soir, tserclju, suze *{ro: târcol; armean, cerc trasat pe pământ la jocuri de copii (arşic, sfârlează)} {fr: tour; cercle tracé sur terre dans les jeux enfantins à la toupie et aux osselets} {en: walk (around something); circle drawn on the ground in some children's games}* ex: acãtsã s-da tãrcoali (si s-anvãrteascã) § ***trãcol*** (trã-cólŭ) sn trãcoali/trãcoale (trã-coá-li) – (unã cu ***tãrcol***) § ***tãrculescu*** (tãr-cu-lés-cu) (mi) vb IV tãrculii (tãr-cu-líĭ), tãrculeam (tãr-cu-leámŭ), tãrculitã (tãr-cu-lí-tã), tãrculiri/tãrculire (tãr-cu-lí-ri) – dau tãrcoali (alag) deavãrliga di-un loc; mi-anvãrtescu pri-aoa sh-pri-aclo fãrã tra s-nj-aflu loclu; mi-arucutescu (mi zbat) dit un loc tu altu; turculescu *{ro: târcoli, rostogoli, zvârcoli} {fr: faire un tour; (se) tortiller} {en: walk around; twist}* § ***tãrculit*** (tãr-cu-lítŭ) adg tãrculitã (tãr-cu-lí-tã), tãrculits (tãr-cu-lítsĭ), tãrculiti/tãrculite (tãr-cu-lí-ti) – (om) tsi ari datã tãrcoali (ari faptã volti, s-ari arucutitã, etc.); turculit *{ro: târcolit, rostogolit, zvârcolit} {fr: faire un tour; tortillé} {en: walked around; twisted}* § ***tãrculiri/tãrculire*** (tãr-cu-lí-ri) sf tãrculiri (tãr-cu-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-tãrculeashti *{ro: acţiunea de a da târcoale, de a (se) rostogoli, de a (se) zvârcoli} {fr: action de faire un tour; de (se) tortiller} {en: action of walking around; of twisting}* § ***turculescu*** (tur-cu-lés-cu) (mi) vb IV turculii (tur-cu-líĭ), turculeam (tur-cu-leámŭ), turculitã (tur-cu-lí-tã), turculiri/turculire (tur-cu-lí-ri) – (unã cu ***tãrculescu***) ex: dãldzi si scoalã shi s-turculescu (da tãrcoali, s-arucutescu); niorlji s-turculea (dãdea tãrcoali, fãtsea volti, s-arucutea) din tser § ***turculit*** (tur-cu-lítŭ) adg turculitã (tur-cu-lí-tã), turculits (tur-cu-lítsĭ), turculiti/turculite (tur-cu-lí-ti) – (unã cu ***tãrculit***) ex: lu-aflã turculit (arucutit) mpadi § ***turculiri/turculire*** (tur-cu-lí-ri) sf turculiri (tur-cu-lírĭ) – (unã cu ***tãrculiri***)

tãrculescu (tãr-cu-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tãrcol***

tãrculiri/tãrculire (tãr-cu-lí-ri) sf – vedz tu ***tãrcol***

tãrculit (tãr-cu-lítŭ) adg – vedz tu ***tãrcol***

tãrdzãu¹ (tãr-dzắŭ) adv – tsi nu yini (nu s-fatsi, nu s-tihiseashti, etc.) atumtsea cãndu si shtea di ma dinãinti cã va s-yinã (va si s-facã, va si s-tihiseascã, etc.) ma dupã tsi treatsi un castilea chiro; dupã tsi treatsi oara shtiutã i astãsitã (ca si s-facã un lucru); tsi s-fatsi cu amãnari; amãnat, amnat, ãntardã, ntardu, tardu, paraoarã *{ro: târziu} {fr: tard, tardivement} {en: late, lately}* ex: tãrdzãu (amãnat), cãndu nsireadzã; s-nu-agiungã

acasã-lã tãrdzãu (amãnat); tãrdzãu, pãnã njadzãnoapti § ***tãrdzãu***[2] (tãr-dzắŭ) adg tãrdzãi/tãrdzãe (tãr-dzắ-i), tãrdzãi (tãr-dzắĭ), tãrdzãi/tãrdzãe (tãr-dzắ-i) – (njic, njel, etc.) tsi s-fitã amãnat, nu tu oara tsi lipsea si s-featã di-aradã; tsi nu s-featsi tu chirolu tsi lipsea, ma cama amãnat; tsi fu mutat shi faptu dupã un castilea chiro; (expr: 1: agru tãrdzãu = agru siminat ma amãnat ca di-aradã; 2: oai tãrdzã i = oai tsi-ari afitatã amãnat) *{ro: întârziat, amânat}* *{fr: attardé, qui a mis bas tard}* *{en: late}* § ***tardu*** (tár-du) adv – (unã cu ***tãrdzãu***[1]) ex: mea, cã curundu fu cã tardu (tãrdzãu, amãnat) fu, tuts tru-un loc va s-njardzim cu moartea; tardu (tãrdzãu) ishi bisearica § ***ãntardã*** (ãn-tár-dã) adv – 1: tsi nu yini (nu s-fatsi, nu s-tihiseashti, etc.) atumtsea cãndu si shtea ma dinãinti cã va s-yinã (si s-facã, si s-tihiseascã, etc.) ma dupã tsi treatsi un castilea chiro; dupã tsi treatsi oara shtiutã i astãsitã (ca si s-facã un lucru); tãrdzãu, ntardu, tardu, amãnat, amnat; 2: fãrã-agunjii, fãrã avrapã; anarga, anargalui, peanarga, agalea, peagalea, pagalea, omnja, cãteanjor, cãtilin *{ro: încet, lent; târziu}* *{fr: lentement, tard}* *{en: slowly; lately}* § ***ntardu*** (ntár-du) adv – (unã cu ***tãrdzãu***[1]) ex: s-featsi ntardu (amãnat); ntardu (tãrdzãu) agiumsim Bituli § ***ntãrdedz*** (ntãr-dédzŭ) vb I ntãrdai (ntãr-dáĭ), ntãrdam (ntãr-dámŭ), ntãrdatã (ntãr-dá-tã), ntãrdari/ntãrdare (ntãr-dá-ri) – fac (ljau apofasi ca) un lucru si s-adarã dupã oara tu cari eara lugursit si s-adarã; mut un lucru dit oara iu easti tu-aradã tra si s-adarã, tu-unã oarã ma nãpoi; lj-dzãc a unui (lu-arãd) di pri unã dzuã pri-alantã cã va-l fac un lucru (cã va-lj dau tsiva) ma nclo, nu tora; amãn, shintescu *{ro: întârzia}* *{fr: retarder}* *{en: be late}* ex: ntãrdai (amãnai) la dugheani; tsi ntãrdash (amãnash) ashi? § ***ntãrdat*** (ntãr-dátŭ) adg ntãrdatã (ntãr-dá-tã), ntãrdats (ntãr-dátsĭ), ntãrdati/ntãrdate (ntãr-dá-ti) – cari nu-agiundzi tu-un loc tu oara tsi lipseashti; tsi yini dupã oara tu cari easti ashtiptat; tsi sta tu-un loc ma multu di cum lipseashti; tsi-lj s-ari bãgatã cheadits shi nu bitiseashti tu oara cãndu lipsea; (lucru) tsi easti mutat tra s-adarã ma nãpoi di cum eara numãtsit prota; amãnat, amnat, shintit *{ro: întârziat}* *{fr: retardé}* *{en: late}* ex: mash cãti vãrnu ntãrdat s-videa pit cãljurli goali § ***ntãrdari/ntãrdare*** (ntãr-dá-ri) sf ntãrdãri (ntãr-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva amãnã i tsiva easti amãnat; faptul cã cariva ari amãnatã; amãnari, amnari, shintiri *{ro: acţiunea de a întârzia; întârziere}* *{fr: action de retarder; retard}* *{en: action of being late; delay}* ex: ntãrdarea (amãnarea, amãnatlu) aestã nu mi-arãseashti, nu u-ari faptã pute

tãrdzãu[2] (tãr-dzắŭ) adg – vedz tu ***tãrdzãu***[1]

tãrfolj (tãr-fó-ljĭŭ) sm pl(?) – unã muljiturã tsi easti adratã di shpirtu (alcool) amisticat cu ma multi turlii di erburi tsi-lj da un moscu cãftat di bãrbats (tsi sh-bagã pri fatsã dupã tsi s-sursescu) icã di muljeri (tsi s-asprucuchescu cu ea tra s-anjurzeascã mushat); moscu *{ro: colonie}* *{fr: eau de cologne}* *{en: eau-de-Cologne}*

tãrgãcicã[1] (tãr-gã-ci-cã) sf – vedz tu ***tastru***

tãrgãcicã[2] (tãr-gã-ci-cã) sf – vedz tu ***bãrgaci***

tãrghãcicã[1] (tãr-ghã-ci-cã) sf tãrghãcitsi/tãrghãcitse (tãr-ghã-cí-tsi) – unã cu ***tãrgãcicã***[1]

tãrghãcicã[2] (tãr-ghã-ci-cã) sf tãrghãcitsi/tãrghãcitse (tãr-ghã-cí-tsi) – unã cu ***tãrgãcicã***[2]

tãrhãnã (tãr-hã-nắ) sm tãrhãnadz (tãr-hã-nádzĭ) – aloat di fãrinã adrat cu mãrcat (i lapti acru), uscat shi faptu sãrmi cu tritsearea prit un tsir; mãcari adratã cu sãrmi hearti di-aestu-aloat, tu cari s-dinjicã pãni cãndu s-mãcã; trãhãnã *{ro: trahana}* *{fr: pâte de farine au lait caillé, séchée et émiettée à l'aide du crible; dans cette pâte bouillie on émince du pain}* *{en: dough made of flour with yogurt, dried and crumbled; meal made of the boiled crumbles to which small pieces of bread are added}* § ***trãhãnã*** (trã-hã-nắ) sm trãhãnadz (trã-hã-nádzĭ) – (unã cu ***tãrhãnã***) ex: mãcam la measã carni cu trãhãnã; mãncãm di dimneatsã tãrhãnã; nu eara ghini uscat tãrhãnãlu, tr-atsea muhlidzã § ***tãrhãnoanji/tãrhãnoanje*** (tãr-hã-noá-nji) sf tãrhãnoanji/tãrhãnoanje (tãr-hã-noá-nji) – pitã di tãrhãnã *{ro: plăcintă de trahana}* *{fr: galette faite avec du "tãrhãnã" et des lardons à la poêle}* *{en: Aromanian type pie made with "tãrhãnã"}*

tãrhãnãu (tãr-hã-nắŭ) sm tãrhãnadz (tãr-hã-nádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tãrhãnã***

tãrhãnoanji/tãrhãnoanje (tãr-hã-noá-nji) sf – vedz tu ***tãrhãnã***

tãrhuni/tãrhune (tãr-hú-ni) sf – vedz tu ***tãhãni***

tãrlichi/tãrliche (tãr-lí-chi) sf tãrlichi (tãr-lí-chi) – unã soi di pãrpodz multu shcurti tsi s-poartã n casã (pristi pãrpodzli di-aradã) tu loc di mestri *{ro: târlici}* *{fr: chaussons pour la maison}* *{en: house socks (knitted slippers)}*

tãrnã (tắr-nã) invar – zbor di hãidipsiri njitslji tsi s-aflã mash tu un cãntic di sãrmãnitsã *{ro: cuvânt de dezmierdare copiii din leagăn}* *{fr: terme de caresse pour les bébés seulement}* *{en: caressing word for the babies, found only in a lullaby}* ex: tãrã-nj unã, tãrnã-nj dauã § ***tãrã*** (tắ-rã) invar – (unã cu ***tãrnã***)

tãronj (tã-rónjĭŭ) sm, sf – vedz tu ***tar***[1]

tãrpãlic (tãr-pã-lícŭ) sn – vedz tu ***trap***

tãrtãbic (tãr-tã-bícŭ) sm – vedz tu ***tartabic***

tãr-tãr! (tắr-tắr) – zbor tsi-aspuni vrondul faptu di apa tsi curã; (fig: 1: tãr-tãr! = zbor tsi-aspuni vrondul faptu di omlu tsi ari cufoari cãndu easi nafoarã; expr: 2: tãr-tãr nji si dusi = nj-si umplurã zmeanili (di fricã); mi-aspãreai multu; nji sã featsi multã fricã) *{ro: cuvânt care imită zgomotul făcut de apa care curge}* *{fr: qui imite le bruit de l'eau courante}* *{en: word imitating the noise made by running water}* ex: u-angãnã cãtsaua cã tãr-tãr ãlj si dutsea (expr: s-lãhtãrsi multu)

tãrtili/tãrtile (tãr-tí-li) sf pl – atsea tsi aducheashti omlu cãndu s-aspari multu; aspãreari multu mari; lãhtarã, lãhtari, lãhtar, pãvrii, asparyiu, asparizmã, asparimã, asparmã, frixi, ceaush, trom, trumarã, cutrom, pirdeshi *{ro: groază, spaimă}* *{fr: effroi, épouvante}* *{en: terror, fright}*

tãrtoci (tãr-tócĭŭ) sm tãrtoci (tãr-tócĭ) – agru-prici, mari cãt unã cãtushi, cu truplu lungu sh-cicioarli shcurti, cu guna di hroma-a cafelui cari, tra si s-apãrã di dushmanj alasã unã voahã multu greauã; (fig: tãrtoci = ficiuric) *{ro: dihor}* *{fr: putois}* *{en: polecat, fitchet, skunk}* ex: si nvitsã un tãrtoci di yini noaptea di nã zgrumã gãljinjli; tsi tsã fatsi tãrtocilu (fig: ficiuriclu)?

tãrtor (tãr-tórŭ) adg tãrtoari/tãrtoare (tãr-toá-ri), tãrtori (tãr-tórĭ), tãrtoari/tãrtoare (tãr-toá-ri) – cari (cu zboarã tsi nu suntu ta-mam dealihea, arãderi, minciunj, alãvdãri, etc.) caftã s-lu facã (culãchipseascã) pri un altu tra sã sh-agiungã el scupolu-a lui; marghiol, maryiol, culãchipsitor, colac, arãditor, alãvdãtor *{ro: linguşitor}* *{fr: flatteur, adulateur}* *{en: flatterer, deceitful}*

tãrtsã (tắr-tsã) sf pl – coaja di la grãni (grãn, sicarã, uvedz) scoasã ahoryea dupã tsi easti mãtsinatã prota deadun cu fãrina; grundzã *{ro: tărâţă}* *{fr: son}* *{en: bran}* ex: gumuljili tri cãni li-adrã di tãrtsã

tãrusescu (thã-ru-sés-cu) vb IV – vedz tu ***tar***[2]

tãrushti/tãrushte (tã-rúsh-ti) sf – vedz tu ***turãshti***

tãrusiri/tãrusire (thã-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***tar***[2]

tãrusit (thã-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***tar***[2]

tãrvaci (tãr-vácĭŭ) sn – vedz tu ***tãvãrceac***

tãrvash (tãr-váshĭŭ) sn – vedz tu ***tãvãrceac***

tãsh (tắshĭ) prip shi adv – vedz tu ***trãsh***

tãstric (tãs-trícŭ) sn – vedz tu ***tastru***

tãtic (tã-tícŭ) sm – vedz tu ***tatã***

tãtseari[1]***/tãtseare*** (tã-tseá-ri) sf – vedz tu ***tac***[1]

tãtseari[2]***/tãtseare*** (tã-tseá-ri) sf – vedz tu ***tac***[1]

tãtumi/tãtume (tã-tú-mi) sf – vedz tu ***tutumi***

tãu (a tắŭ) pr pos a ***ta*** (a tá) shi a ***tauã*** (a tá-ŭã), a tãi (a tắĭ), a tali/tale (a tá-li) (*numinativ shi acuzativ; s-avdi di-aradã cu zborlu "a" nãinti*) – zbor tsi tsãni loclu-a numãljei a atsilui cu cari zburashti cariva sh-cari ari un, i ma multi lucri; numa-a lucrului tsi lu-ari atsel cu cari zburashti cariva; zbor tsi aspuni cã un lucru easti (i ma multi lucri suntu) a atsilui cu cari zburashti cariva; tu, ts *{ro: tău, al tău}* *{fr: ton, le tien}* *{en: yours}* ex: cireshlu-a meu i njic, a tãu i mari; dipriunã cu-a tãi sots; a ta cu tuti a tali; s-cãdem pi tufeachea-a ta; agrili a tali; dã-nj frãmtea a tauã (a ta), pirushana-a meauã § ***a tãui*** (a tã-úĭ) pr pos a tãei (a tã-ĭéĭ), a tãor (a tã-órŭ), a tãlor (a tã-lórŭ) – (*genitiv shi dativ di la pronuma " a tãu"; s-avdi di-aradã cu zborlu "a" nãinti*) *{ro: celui al tău}* *{fr: le tien}* *{en: yours}* ex: a suflitlui a tãui (atsel a tãu); a banãljei a tãei; a

giudicariljei a tãei; a oaspitslor a tãor (atselj a tãi); a dimãndãciunjlor a tãlor (atseali a tali) § ***a tãl*** (a tălŭ) pr pos a tauã (a tá-ŭã), a tãlj (a tăljĭ), a tali/tale (a tá-li) – (unã cu ***a tãu***) ex: cum sh-a tãl? (a tãu?); oaspitslji a tãlj ishirã; a tãlj (a tãi) vinjirã s-nã veadã § ***a tãlui*** (a tã-lúĭ) pr pos a tãljei (a tã-ljĭéĭ), a tãljor (a tã-ljĭórŭ), a tãlor (a tã-lórŭ) – (unã cu ***a tãui***) ex: dã-u a tãljei (a atsãljei a ta); a tãlui (a atsilui a tãu) nu-lj ded, a tãljei (a atsãljei a ta) va-lj dau; a oaminjlor a tãljor (a oaminjlor a tãi) nu lã dzãsh, a featilor a tãlor (a featilor a tali) va lã dzãc; a featãljei a tãljei (a featãljei a ta); a featilor a tãlor (a featilor a tali); ded di mãcari a tãlor (a atsilor a tãi) § ***tu***[3] (-tŭ) pr pos ***ta*** (-tá) (*singular; formã shcurtã a pronumãljei posesivã "a tãu" tsi s-adavgã tu bitisita-a zborlui*) – a tãu, ts *{ro: tău, al tău}* *{fr: ton, le tien}* *{en: yours}* ex: frati-tu (fratili a tãu) cu mã-ta (mama a ta) vinjirã; bãrbat-tu (bãrbatlu a tãu) nu-i acasã; a domnu-tui (a domnului a tãu, a tãui); a tatã-tui (a tatãlui a tãu, a tãui); a mã-tai (a mamãljei a ta, a tãei); a muljarã-tai (a muljariljei a ta, a tãei); isusirea a nipoatã-tai (a nipoatãljei a ta); dã-u a hilji-tai (a hiljiljei a ta) § ***ts***[2] (-tsĭ) pr pos (*singular shi plural, masculin shi fiminin; formã shcurtã a pronumãljei posesivã "a tãu" tsi s-adavgã tu bitisita-a zborlui*) – ex: va mi-ai pri suflitlu-ts (ts = a tãu); cutsutlu-ts (ts = a tãu) nu talji; paradzlji-ts (ts = a tãi) un dhicar nu-nj fac; urecljili-ts (ts = a tali; icã ts = ãts, tsã = a tsia) vor trãdzeari

tãui (a tã-úĭ) pr pos – vedz tu ***tãu***

tãun (tã-únŭ) sm (tã-únjĭ) – insectã (yeatsã) murnã sh-cu dãmtsã galbini pi pãnticã, cu doauã arpiti (tsi sh-u-adutsi cu musca), sh-cari ntsapã omlu i prãvdzãli tra s-lã sugã sãndzili; davan, bumbar, strecljі *{ro: tăun}* *{fr: taon}* *{en: oxfly, gadfly}*

tãvani/tãvane (tã-vá-ni) sf tãvãnj (tã-vănjĭ) – fatsa di nsus a unui udã; dãvani *{ro: tavan}* *{fr: plafond}* *{en: ceiling}* ex: casã cu tãvani; cãdzu tãvanea di eara s-nã putruseascã; avea tãvanea-analtã § ***dãvani/dãvane*** (dã-vá-ni) sf dãvãnj (dã-vănjĭ) – (unã cu ***tãvani***) § ***tãvãnjusescu*** (tã-vã-njĭu-sés-cu) vb IV tãvãnjusii (tã-vã-njĭu-síĭ), tãvãnjuseam (tã-vã-njĭu-seámŭ), tãvãnjusitã (tã-vã-njĭu-sí-tã), tãvãnjusiri/tãvãnjusire (tã-vã-njĭu-sí-ri) – fac unã tãvani dit unã casã; mirimitisescu i dau cu-azvesti (boi) tãvanea; dãvãnjusescu *{ro: tăvăni}* *{fr: plafonner, faire de plafonds}* *{en: ceil (a room)}* § ***tãvãnjusit*** (tã-vã-njĭu-sítŭ) adg tãvãnjusitã (tã-vã-njĭu-sí-tã), tãvãnjusits (tã-vã-njĭu-sítsĭ), tãvãnjusiti/tãvãnjusite (tã-vã-njĭu-sí-ti) – (casã) tsi-lj si featsi tãvanea; (tãvanea) tsi fu datã cu boi i mirimitisitã *{ro: tăvănit}* *{fr: plafonné}* *{en: ceiled}* ex: cãsi tãvãnjusiti ghini § ***tãvãnjusiri/tãvãnjusire*** (tã-vã-njĭu-sí-ri) sf tãvãnjusiri (tã-vã-njĭu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva tãvãnjuseashti; dãvãnjusiri *{ro: acţiunea de a tăvăni}* *{fr: action de plafonner, de faire de plafonds}* *{en: action of ceiling}* ex: mãndzatlu va tãvãnjusiri § ***dãvãnjusescu*** (dã-vã-njĭu-sés-cu) vb IV dãvãnjusii (dã-vã-njĭu-síĭ), dãvãnjuseam (dã-vã-njĭu-seámŭ), dãvãnjusitã (dã-vã-njĭu-sí-tã), dãvãnjusiri/dãvãnjusire (dã-vã-njĭu-sí-ri) – (unã cu ***tãvãnjusescu***) § ***dãvãnjusit*** (dã-vã-njĭu-sítŭ) adg dãvãnjusitã (dã-vã-njĭu-sí-tã), dãvãnjusits (dã-vã-njĭu-sítsĭ), dãvãnjusiti/dãvãnjusite (dã-vã-njĭu-sí-ti) – (unã cu ***tãvãnjusit***) § ***dãvãnjusiri/dãvãnjusire*** (dã-vã-njĭu-sí-ri) sf dãvãnjusiri (dã-vã-njĭu-sírĭ) – (unã cu ***tãvãnjusiri***)

tãvã (tã-vă) sm – vedz tu ***tavã***

tãvãlescu (tã-vã-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***antãvãlescu***

tãvãliri/tãvãlire (tã-vã-lí-ri) sf – vedz tu ***antãvãlescu***

tãvãlit (tã-vã-lítŭ) adg – vedz tu ***antãvãlescu***

tãvãnjusescu (tã-vã-njĭu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***tãvani***

tãvãnjusiri/tãvãnjusire (tã-vã-njĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***tãvani***

tãvãnjusit (tã-vã-njĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***tãvani***

tãvãrceac (tã-vãr-cĭácŭ) sn tãvãrceatsi/tãvãrceatse (tã-vãr-cĭá-tsi) – unã soi di sac (foali njic, tastru, etc.) faptu di cheali tu cari s-tsãni (ma multu) cash shi lapti acru; unã soi di foali njic (fuljinã, vãtãlah, utri, etc.); tãrvaci, tãrvash, tirufai, vurgã, zbãrnic, cheali, chilitsã, chilits, foali, fuljinã, utri, utur, vãtãlah *{ro: burduşel de piele}* *{fr: petit sac (bourse) fait de peau crue pour y mettre du fromage ou du lait aigre}* *{en: small bag made of untanned skin used to store cheese or sour milk}* ex: un cãrlig di picurar shi un tãvãrceac § ***tãrvash*** (tãr-váshĭŭ) sn tãrvashi/tãrvashe (tãr-vá-shi) – (unã cu ***tãvãrceac***) ex: dã-nj tãrvashlu di cãvrãmã § ***tãrvaci*** (tãr-vácĭŭ) sn tãrvaci/tãrvace (tãr-vá-ci) – (unã cu ***tãvãrceac***)

tãvãturã (tã-vã-tú-rã) sf tãvãturi (tã-vã-túrĭ) –1: alãxiri di zboarã greali namisa di doi i ma multsã oaminj (trã lucri tsi nu s-aduchescu); dãvãturã, ncãciturã, ncãceari, cafcãturã, ntsirtari, cãvgã, cãvgãturã, filunichii, dãlgani; 2: vrondu mari tsi s-avdi cu bots analti sh-amisticati; alãxiri di zboarã greali namisa di doi i ma multsã oaminj (ti lucri trã cari nu s-aduchescu); lavã, larmã, longi, loscut, yiurultii, ghiurultii, pãlturã, sãlãvati, vreavã, crot, vrondu, zbuc *{ro: ceartă; zgomot}* *{fr: querelle, dispute; bruit, vacarme, tumulte}* *{en: quarrel; noise, uproar}* § ***dãvãturã*** (dã-vã-tú-rã) sf dãvãturi (dã-vã-túrĭ) – (unã cu ***tãvãturã***) ex: lj-pãrea tut dãvãturi (ncãceri)

tãvlãmbã (tãv-lãm-bă) adg tãvlãmboanji/tãvlãmboanje (tãv-lãm-boá-nji), tãvlãmbadz (tãv-lãm-bádzĭ), tãvlãmboanji/tãv-lãmboanje (tãv-lãm-boá-nji) – tsi nu para lu-arãseashti (i lj-angreacã multu) tra s-facã un lucru; aduliftu, acãmat, blanes, cumban, hain, hãin, edec, haileas, linãvos, linos, timbel, armãsãtor, tindu-gomar, cioari tu cinushi *{ro: trântor, leneş}* *{fr: fainéant, paresseux}* *{en: lazy}*

tãvlii (tãv-lí-i) sf – vedz tu ***tavã***

tãvmusescu (thãv-mu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tamã***

tãvmusiri/tãvmusire (thãv-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***tamã***

tãvmusit (thãv-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***tamã***

tãxescu[1] (tãc-sés-cu) (mi) vb IV tãxii (tãc-síĭ), tãxeam (tãc-seámŭ), tãxitã (tãc-sí-tã), tãxiri/tãxire (tãc-sí-ri) – mi leg cã va fac (dau) un lucru; dau zbor (cã va s-fac tsiva); ipushisescu *{ro: promite}* *{fr: promettre, faire voeu, dédier}* *{en: promise}* ex: s-nã da tsi n-ari tãxitã (atsea trã cari nã deadi zborlu); cãt va caftã si-lj tãxeshti (s-ti ledz cã va-lj dai); tãxeashti (da zborlu cã va s-aprindã) la bisearicã nã tseară; s-tãxi (deadi zborlu) shi s-featsi cãlugur § ***tãxit***[1] (tãc-sítŭ) adg tãxitã (tãc-sí-tã), tãxits (tãc-sítsĭ), tãxiti/tãxite (tãc-sí-ti) – (lucru) trã cari s-ari datã zbor cã va si s-facã; ipushisit *{ro: promis}* *{fr: promis, dédié}* *{en: promised}* § ***tãxiri***[1]***/tãxire*** (tãc-sí-ri) sf tãxiri (tãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva tãxeashti (da zbor); ipushisiri, iposhisi *{ro: acţiunea de a promite; promitere, promisiune}* *{fr: action de promettre, de faire voeu, de dédier; promission}* *{en: action of promising; promise}*

tãxescu[2] (tãc-sés-cu) (mi) vb IV tãxii (tãc-síĭ), tãxeam (tãc-seámŭ), tãxitã (tãc-sí-tã), tãxiri/tãxire (tãc-sí-ri) – lj-dzãc a unui zboarã arushinoasi (slabi shi uruti) tra s-lu doarã sufliteashti; ngiur, angiur *{ro: înjura}* *{fr: insulter}* *{en: swear at, insult}* ex: cari tãxeashti (angiurã) s-bãrbãteashti; tãxescu (angiur, blãstem) dzua tsi-nj deadi soari § ***tãxit***[2] (tãc-sítŭ) adg tãxitã (tãc-sí-tã), tãxits (tãc-sítsĭ), tãxiti/tãxite (tãc-sí-ti) – tsi easti agudit di zboarãli uruti shi slabi tsi-lj s-ari dzãsã; tsi fu angiurat; ngiurat, angiurat *{ro: înjurat}* *{fr: insulté}* *{en: sweared at, insulted}* § ***tãxiri***[2]***/tãxire*** (tãc-sí-ri) sf tãxiri (tãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva tãxeashti; ngiurari, angiurari *{ro: acţiunea de a înjura; înjurare, înjurătură}* *{fr: action d'insulter; insulte}* *{en: action of swearing at; of insulting, insult}*

tãxidhi/tãxide (tãc-sí-dhi) sf tãxidz (tãc-sídzĭ) – unã cu ***tãxidi***

tãxidhipsescu (tãc-si-dhip-sés-cu) vb IV tãxidhipsii (tãc-si-dhip-síĭ), tãxidhipseam (tãc-si-dhip-seámŭ), tãxidhipsitã (tãc-si-dhip-sí-tã), tãxidhipsiri/tãxidhipsire (tãc-si-dhip-sí-ri) – unã cu ***tãxidipsescu***

tãxidhipsiri/tãxidhipsire (tãc-si-dhip-sí-ri) sf tãxidhipsiri (tãc-si-dhip-sírĭ) – unã cu ***tãxidipsiri***

tãxidhipsit (tãc-si-dhip-sítŭ) adg tãxidhipsitã (tãc-si-dhip-sí-tã), tãxidhipsits (tãc-si-dhip-sítsĭ), tãxidhipsiti/tãxidhipsite (tãc-si-dhip-sí-ti) – unã cu ***tãxidipsit***

tãxidi/tãxide (tãc-sí-di) sf tãxidz (tãc-sídzĭ) – dutsearea i vinjirea dit un loc tu altu; taxidi, cali, ducã, sefer *{ro: călătorie}* *{fr: voyage}* *{en: travel, trip, journey}* ex: s-dusi tãxidi (featsi nã cali) s-ducã pãrmãtii; feci nã mushatã tãxidi § ***taxidi/taxide*** (tac-sí-di) sf taxidz (tac-sídzĭ) – (unã cu ***tãxidi***) § ***taxidar***[2] (tac-si-dárŭ) sm taxidari (tac-si-dárĭ) – atsel tsi fatsi

cãljuri (tãxidz, tra s-veadã lumi, tra s-vindã lucri, etc.); cãlitor, cãlãtor *{ro: călător} {fr: voyageur} {en: traveler, voyager}* ex: dimãndai a taxidarlui s-nji pitreacã pãrmãtii § ***tãxidipsescu*** (tãc-si-dip-sés-cu) vb IV tãxidipsii (tãc-si-dip-sîĭ), tãxidipseam (tãc-si-dip-seámŭ), tãxidipsitã (tãc-si-dip-sí-tã), tãxidipsiri/tãxidipsire (tãc-si-dip-sí-ri) – fac unã cali; hiu pi cali tra s-mi duc iuva; yin di-iuva; alag cãljuri *{ro: călători, voiaja} {fr: voyager} {en: make a trip}* § ***tãxidipsit*** (tãc-si-dip-sítŭ) adg tãxidipsitã (tãc-si-dip-sí-tã), tãxidipsits (tãc-si-dip-sítsĭ), tãxidipsiti/tãxidipsite (tãc-si-dip-sí-ti) – tsi ari faptã nã cali tra si s-ducã iuva; tsi ari alãgatã prit cãljuri *{ro: călătorit, voiajat} {fr: voyagé} {en: who made a trip}* § ***tãxidipsiri/tãxidipsire*** (tãc-si-dip-sí-ri) sf tãxidipsiri (tãc-si-dip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva tãxidipseashti, fatsi nã cali si s-ducã iuva *{ro: acţiunea de a călători, de a voiaja; călătorie, voiajare} {fr: action de voyager} {en: action of making a trip}*

tãxidipsescu (tãc-si-dip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***tãxidi***

tãxidipsiri/tãxidipsire (tãc-si-dip-sí-ri) sf – vedz tu ***tãxidi***

tãxidipsit (tãc-si-dip-sítŭ) adg – vedz tu ***tãxidi***

tãxiri[1]/tãxire (tãc-sí-ri) sf – vedz tu ***tãxescu[1]***

tãxiri[2]/tãxire (tãc-sí-ri) sf – vedz tu ***tãxescu[2]***

tãxit[1] (tãc-sítŭ) adg – vedz tu ***tãxescu[1]***

tãxit[2] (tãc-sítŭ) adg – vedz tu ***tãxescu[2]***

tãyisescu (tã-yi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tãini***

tãyisiri/tãyisire (tã-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***tãini***

tãyisit (tã-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***tãini***

tea[1] (teá) cong – vedz tu ***tra***

tea[2]! (teá) inter– 1: zbor cu vari vrem s-lã dzãtsem a njitslor cã-lj videm tsi fac, ca-lj vidzum tsi featsi, tra s-nã mutreascã, etc.; ti vidzui!; mutrea-mi!, etc.; 2: zbor cu vari vrem s-lã dzãtsem a njitslor s-nu bagã mãna pi tsiva cã easti murdar; nu bagã mãna!; caca! *{ro: uite-te la mine!, văd ce faci!; nu atinge că-i murdar!, caca!} {fr: regarde-moi!, je te vois; ne touche pas!} {en: look at me!, I see you!; don't touch!}*

teacã (teá-cã) sf tets (tétsĭ) – 1: unã anvilitoari (di cheali, lemnu, metal, etc.) tu cari s-bagã un lucru icã partea tsi talji a unui lucru (apalã, cutsut, etc.); 2: acupiritoarea tu cari s-aflã simintsãli di fisulj (fauã, madzãri, etc.) cãndu suntu ninga tiniri shi verdzã (ninti ca s-easã uscati dit nãsã); pãstalji, pistalji, spãtalji, lividã *{ro: teacă; păstaie} {fr: gaine; gousse, cosse} {en: sheath; pod}* ex: pala zmulsirã din teacã; avea sh-un cutsut tu teacã; sã scoatã apala dit teacã; disfeci niscãnti tets (pãstãlj) di fauã

teafi/teafe (teá-fi) sf tefuri (té-furĭ) – lugurii tsi-anjurzeashti urãt shi easti faptã dit un ameastic di sulfu cu-un metal i metaloid; schifurã, scljifur, shcljifur *{ro: sulfură} {fr: soufre} {en: sulphur}* ex: tsearã di teafi (schifurã)

teag (teágŭ) sn – vedz tu ***tueagã***

teamã (theá-mã) adv – vedz tu ***nãheamã***

tearã[1] (teá-rã) sf fãrã pl – partea groasã (sh-cama grasã) tsi s-adunã pisupra-a laptilui dupã tsi shadi nihertu trã niheamã chiro (icã, tora, tsi easti scoasã ahoryea cu-unã machinã adratã maxus tr-aestu lucru); aicã *{ro: smântână} {fr: crême de lait} {en: sour cream}*

tearã[2] (teá-rã) sf pl(?) – lãngoari tsi ntunicã ocljilj (unã peaji s-ashtearni ca unã pirdei scutidoasã n fatsa ocljului shi, ma s-nu-lj si facã inhirisi a ocljului, poati s-ducã la urghiri); chearea-a ocljului *{ro: cataractă (la ochi)} {fr: taie de l'oeil, cataracte} {en: cataract (eye)}*

teatrin (teá-trinŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***teatru***

teatru (teá-tru) sn teatri/teatre (teá-tri) – binai tu cari lumea s-dutsi s-veadã isturii giucati pi scenã di oaminj (teatrinj), s-veadã filmi, etc.; giucarea pi scenã di isturii (expr: mi feci teatru = mi feci tut arizili; agiumshu peza-a lumiljei) *{ro: teatru} {fr: théâtre} {en: theater}* § ***teatrin*** (teá-trinŭ) sm, sf, adg teatrinã (tea-trí-nã), teatrinj (tea-trínjĭ), teatrini/teatrine (tea-trí-ni) – omlu tsi gioacã tu-unã isturii di teatru pi scenã, icã tu-un filmu *{ro: actor} {fr: acteur} {en: actor}*

tecã (té-cã) adv – tsi easti fãrã sots, fãrã preaclji; techi, singur *{ro: fără pereche, fără soţ} {fr: sans paire, impair (nombre)} {en: without pair, single, odd (number)}* ex: nu s-bãneadzã tecã (singur, fãrã sots, fãrã nicuchirã i nicuhir); armasi tecã (veduu); numirli tecã (fãrã sots) § ***techi*** (téchĭ) adv – (unã cu ***tecã***) ex: cift, techi? (preaclji, fãrã preaclji?)

teche (te-ché) sm – vedz tu ***tiche***

techi/teche (té-chi) sf pl(?) – vedz tu ***tiche***

tecnefez (tec-ne-fézŭ) sm, adg – vedz tu ***ticnãfesi***

tecnon (téc-non) sm invar – ficior (featã), di cãndu easti njic shi pãnã creashti sh-easti om matur; ficior (featã), ficiuric (fiticã), njic, cilimean, ciuliman, copan, mincu, hurhutulash, etc. *{ro: copil} {fr: enfant} {en: child}*

teg (tégŭ) sn tedzi/tedze (té-dzi) – vedz tu ***tueagã***

tehni/tehne (téh-ni) – tehni (téh-ni) shi tehnuri (téh-nurĭ) – lucrul tsi lu-ari nvitsatã s-lu-adarã ghini un om (cã s-dusi la sculii, icã lu nvitsã cu fãtsearea-a lui di la un mastur); lucrul tsi-l fatsi omlu tra si sh-amintã pãnea; harea tsi u ari atsel tsi sh-lu fatsi lucrul multu ghini; zãnati, istreti, lucru, mãsturilji, mãsturlichi, mãsturii; (expr: lj-gioc tehnea = lj-gioc festa, hunerea, dubãraea, fheaca, renghea) *{ro: meşteşug, meserie} {fr: métier, profession} {en: craft, profession}* ex: easti om cu tehni (zãnati) bunã; masturi cu tehnea arauã; di-alanti tehnuri toati, nitsiunã nu-alãsã; duchi cã lj-u giucã tehnea (expr: lj-u giucã hunerea, lu-arãsi) § ***tihnit*** (tih-nítŭ) sm, sf, adg tihnitã (tih-ní-tã), tihnits (tih-nítsĭ), tihniti/tihnite (tih-ní-ti) – om tsi cunoashti unã tehni; om tsi-sh fatsi tehnea shi sh-amintã pãnea cu ea; zãnãhci, zãnãtci, mastur *{ro: meşteşugar, meseriaş} {fr: homme de métier, professionel} {en: craftsman, professional}*

tel (télŭ) sn – vedz tu ***telj***

teleatinã (te-lea-tí-nã) sf – vedz tu ***taljatinã***

teleme (te-le-mé) sm pl(?) – cash faptu la cãsherli armãneshti, albu, tãljat cumãts sh-tsãnut tu-armirã, di-aradã tu talari; cash *{ro: telemea} {fr: fromage} {en: feta cheese}*

teletini/teletine (te-le-tí-ni) sf – vedz tu ***taljatinã***

teli/tele (té-li) sf – vedz tu ***telj***

telimã (té-li-mã) sf fãrã pl – vrearea (mirachea, apofasea, orixea) tsi u-ari cariva ta s-adarã un lucru *{ro: voinţă} {fr: volonté} {en: wish, will power}*

telj (téljŭ) sn tealji/tealje (teá-lji) shi teljuri (té-ljĭurĭ) –1: hirili di-amalamã i di-asimi tsi li poartã pri perlu din cap (multi ori tu loc di zãvon) nveasta nauã; 2: sirma (coarda) di la unã av-yiulii (chitarã, mandulinã, buzuchi, etc.) cari, cãndu sta teasã (ncurdatã) shi easti chipinatã (fricatã, aguditã, etc.) scoati unã boatsi dultsi sh-mushatã ca di cãntic; coardã; 3: hãlati faptã di trei pãrtsã: (i) unã parti tsi pitreatsi dit un loc seamni electro-magnetitsi (tsi pãrãstisescu zboarã), (ii) unã sirmã prit cari trec aesti seamni, shi (iii) unã parti tsi aprochi seamnili electro-magnetitsi tu-un altu loc, multu ndipãrtat (sh-li fatsi nãpoi zboarã); cartea cu zboarãli (hãbãrli) pitricuti prit aestã hãlati; tilegraf, tiligraf, tiligrafii, tel, teli, tiligramã; (expr: bat un telj = pitrec unã tiligramã) *{ro: beteală; coardă (vioară); telegraf, telegramă} {fr: flot de fils d'or que les jeunes mariées portent en guise de voile; corde (de violon); télégraphe, télégramme} {en: tinsel (worn by brides on their hair); corde (violin); telegraph, telegram}* ex: nveasta nauã purta teljlu n fatsã; cu curunã shi cu teljuri; nveastã cu teljurli pi fatsã; cu zãvon, n cap cu teljuri; cu per mushat ca tealji; ca dit telj (coardã) di mandulin; cu posta i pri telj (cu tilegraflu); amirãlu telj bãtu (tel, tiligramã pitricu) troarã; nj-pitricu shtiri pi telj (cu tilegraflu) § ***tiligraf*** (ti-li-gráfŭ) sn tiligrafi/tiligrafe (ti-li-grá-fi) – hãlati faptã di trei pãrtsã: (i) unã parti tsi pitreatsi dit un loc seamni electro-magnetitsi (tsi pãrãstisescu zboarã), (ii) unã sirmã prit cari trec aesti seamni, shi (iii) unã parti tsi aprochi seamnili electro-magnetitsi tu-un altu loc, multu ndipãrtat (sh-li fatsi nãpoi zboarã); cartea cu zboarãli (hãbãrli) pitricuti prit aestã hãlati; tilegraf, tiligrafii, tel, teli, telj, tiligramã; (expr: bat un telj = pitrec unã tiligramã) *{ro: telegraf, telegramă} {fr: télégraphe, télégramme} {en: telegraph, telegram}* ex: bãtu tiligraflu (pitricu tiligrami) tu tuti pãrtsãli § ***tiligrafii/tiligrafie*** (ti-li-gra-fí-i) sf tiligrafii (ti-li-gra-fíĭ) – (unã cu ***tiligraf***) ex: s-la noi easti tiligrafii § ***tilegraf*** (ti-lé-graf) sn tilegrafi/tilegrafe (ti-lé-gra-fi) – (unã cu ***tiligraf***) ex: acãtsarã s-yinã tilegrafli (tiligramili) unã dupã altã; nj-vinji tilegraf (tiligramã) di-acasã § ***tiligrafci*** (ti-li-

graf-cí) sm tiligrafceadz (ti-li-graf-cĭádzĭ) – omlu tsi lucreadzã la tiligraf; omlu tsi bati (pitreatsi) tiligramili *{ro: telegrafist} {fr: télégraphiste} {en: telegraphist}* § ***tiligramã*** (ti-li-grá-mã) sf tiligrami/tiligrame (ti-li-grá-mi) – cartea cu zboarãli (hãbãrli) pitricuti prit aestã hãlati; teli, tel, telj, tilegraf, tiligraf, tiligrafii *{ro: telegramă} {fr: télégramme} {en: telegram}* ex: loai nu tiligramã § ***teli/tele*** (té-li) sf pl(?) – (unã cu ***tiligramã***) § ***tel*** (télŭ) sn teli/tele (té-li) – (unã cu ***tiligramã***) ex: pots, nipoate, s-cãnts un tel (unã tiligramã)? § ***tiligrãfsescu*** (ti-li-grãf-sés-cu) vb IV tiligrãfsii (ti-li-grãf-síĭ), tiligrãfseam (ti-li-grãf-seámŭ), tiligrãfsitã (ti-li-grãf-sí-tã), tiligrãfsiri/tiligrãfsire (ti-li-grãf-sí-ri) – pitrec unã tiligramã; bat tiligramã; tiligrafisescu *{ro: telegrafia} {fr: télégraphier} {en: telegraph}* § ***tiligrãfsit*** (ti-li-grãf-sítŭ) adg tiligrãfsitã (ti-li-grãf-sí-tã), tiligrãfsits (ti-li-grãf-sítsĭ), tiligrãfsiti/tiligrãfsite (ti-li-grãf-sí-ti) – (tiligramã) tsi easti pitricutã la cariva; tiligrafisit *{ro: telegrafiat} {fr: télégraphié} {en: telegraphed}* § ***tiligrãfsiri/tiligrãfsire*** (ti-li-grãf-sí-ri) sf tiligrãfsiri (ti-li-grãf-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva tiligrãfseashti *{ro: acţiunea de a telegrafia} {fr: action de télégraphier} {en: action of telegraphing}* § ***tiligrafisescu*** (ti-li-gra-fi-sés-cu) vb IV tiligrafisii (ti-li-gra-fi-síĭ), tiligrafiseam (ti-li-gra-fi-seámŭ), tiligrafisitã (ti-li-gra-fi-sí-tã), tiligrafisiri/tiligrafisire (ti-li-gra-fi-sí-ri) – (unã cu ***tiligrãfsescu***) § ***tiligrafisit*** (ti-li-gra-fi-sítŭ) adg tiligrafisitã (ti-li-gra-fi-sí-tã), tiligrafisits (ti-li-gra-fi-sítsĭ), tiligrafisiti/tiligrafisite (ti-li-gra-fi-sí-ti) – (unã cu ***tiligrãfsit***) § ***tiligrafisiri/tiligrafisire*** (ti-li-gra-fi-sí-ri) sf tiligrafisiri (ti-li-gra-fi-sírĭ) – (unã cu ***tiligrãfsiri***)

temã (té-mã) sf temati (té-ma-ti) – ideea tsi s-aspuni tu-unã zburãri (carti, etc.) *{ro: temă, subiect} {fr: thème, sujet} {en: theme, subject}*

temblã[1] (tém-blã) sf tembli/temble (tém-bli) – lemnu lungu shi suptsãri; ciumagã, ciumag, giumac, afingi, pulean, teg, ciun, mãciucã, grendã *{ro: prăjină} {fr: perche, gaule; solive, poutre; bâtonnet, gourdin} {en: stick}* ex: trei tembli (grendzã)

temblã[2] (tém-blã) sm, sf, adg tembli/temble (tém-bli) – om (ca un lemnu lungu shi suptsãri) lipsit di minti shi fãrã giudicatã (tu zbor i tu fapti); ageamit, ahmac, anoit, cshura, ciulja, chirut, dabolja, divanã, glar, hazo, hazuscu, hut, hljara, hasca, hahã, hai-hui, haihum, leangã, lefcã, lishor, shahulcu, tabolja, ta-o-to, ljoco, shapshal, shabsha, shamandur, tivichel, turlu, uzun *{ro: prostănac, bleg} {fr: flandrin, bringue, nigaud} {en: tall and lanky lout of a man, fool}* ex: ca vãrã temblã (tivichel) easti

temblu (tém-blu) sn tembli (témbli) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***templu***

templu (tém-plu) sn templi (témpli) – partea (stizma, di-aradã scãlsitã shi zugrãfsitã cu ayi) tsi disparti ayiudima (altarlu) di restul a bisearicãljei; icunustas *{ro: iconostas} {fr: iconostase} {en: iconostasis}* ex: templi ca la bisearicã; templu mushat scãlsit; templul eara lucrat cu mãsturiilji

tendã (tén-dã) sf – vedz tu ***tentã***

tengalã (tén-ga-lã) sf tengali/tengale (tén-ga-li) – unã hãlati di lemnu sh-lastic cu cari s-agioacã ficiuritslji sh-aminã chitritseali; proashti, prashti, strelã *{ro: praştie elastică} {fr: espèce de fronde élastique} {en: sling}*

tenghi/tenghe (tén-ghi) sf tenghiuri (tén ghĭurĭ) – un cirec di drahmã; un cirec di oarã (15 minuti); (fig: tenghi = niheamã chiro; chiro multu shcurtu (chirolu tsi tsã lja s-fats un saltu, s-dai cu peana di oclju, s-ascuchi, etc.); uritsã, stic, stih, stigmii, hopã) *{ro: sfert de drahmă, sfert de oră; putsin timp, o clipă} {fr: quart de drachme; quart d'heurre; un peu de, un brin} {en: quarter of drachma; quarter of hour; short time, instant, moment}* ex: ashteaptã-mi unã thenghi di oarã (un cirec, un cartu di oarã; un stic di oarã) § ***tenghiu*** (tén-ghĭu) sn tenghiuri (tén ghĭurĭ) – (unã cu ***tenghi***) ex: cãnd s-turnã nu-aflã un tenghiu (dip niheamã, tsiva dip)

tenghiu (tén-ghĭu) sn – vedz tu ***tenghi***

tengiri/tengire (tén-gi-ri) sf tengiri (tén-girĭ) – vas ahãndos (di-aradã di bãcãri i tungi) tu cari s-bagã mãcarea la foc; tingire, tingiri, tingeri *{ro: tingire, cratiţă} {fr: casserole} {en: (stew) pan}* ex: s-arucuti tengirli shi sh-aflã cãpachea (zbor tsi s-dzãcã cãndu cariva sh-aflã un tsi-lj si uidiseashti) § ***tingire*** (tin-gi-ré) sm tingireadz (tin-gi-reádzĭ) – (unã cu ***tengiri***) ex: s-arucuti cãpachea di sh-aflã tingirelu § ***tingiri/tingire*** (tin-gí-ri) sf tingiri (tin-gírĭ) – (unã cu ***tengiri***) § ***tingeri/tingere*** (tin-gé-ri) sf tingeri (tin-gérĭ) – (unã cu ***tengiri***) ex: bãgãm gãljina tu tingeri; s-arucuti tingerea sh-aflã cãpachea; easti lai ca curlu di tingeri § ***tingirushi/tingirushe*** (tin-gi-rú-shi) sf pl(?) – tingeri njicã *{ro: crăticioară} {fr: petite casserole} {en: small pan}*

tenji/tenje (ténji) sf tenji (té-nji) – yermu lungu shi subtsãri tsi bãneadzã tu matsãli-a prãvdzãlor (sh-a omlui) sh-cari s-lja la om dit carnea di porcu lãndzit tsi nu easti ghini heartã i friptã; lãngoari tsi da andralã; strunã *{ro: tenie} {fr: ver solitaire, ténie; maladie éblouissante} {en: taenia}* ex: lãngoari di cheali, ca tenja; pãnã tora nu cãdzu pi yitria di tenja

tentã (tén-tã) sf tenti/tente (tén-ti) – apanghiu anãltsat tu pãduri i loc dishcljis, di-aradã faptu di-unã i ma multi frãndzã di vilendzã i pãndzã sãnãtoasã di per di caprã (tra s-nu treacã apa di ploai) arcati pristi pari hiptsã tu loc (iu omlu poati si sta dzua icã s-doarmã noaptea afirit di ploai, neauã, soari, etc.); 2: vilendzã di lãnã cu cari s-anvileashti omlu, cari s-ashtearni pri pat, mpadi i pri stizmi; tendã, ceadrã, cidãri, puravã; doagã, yeambulã, vilendzã, cuvertã, flucatã *{ro: cort; cergă} {fr: tente; tapis-couverture de poil de chèvre} {en: tent; blanket-carpet made of goat hair}* ex: u-adusi tu tenta-lj (cidãrea-a lui); di-l plãndzea noaptea sum tentã) § ***tendã*** (tén-dã) sf tendi/tende (tén-di) – (unã cu ***tentã***) ex: sh-tritsea oara tu tenda-a amirãlui; tenda-nj (cidãrea-nj) cãdzu di vimtu; durnjirã noaptea sum tendã (puravã, cidãri); pri tenda fãrã foc (vilendza, doaga, cerga fãrã floc)

teolog (te-o-lógŭ) sm teoloyi (te-o-lóyĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tiulog***

teoloyii/teoloyie (te-o-lo-yí-i) sf teoloyii (te-o-lo-yíĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tiuluyii***

teorii/teorie (te-o-rí-i) sf teorii (te-o-ríĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tiurii***

tepãr (té-pãrŭ) adv – nai ma multu; ma multu; ma, nai, cama *{ro: mai} {fr: plus, davantage} {en: more}*

tepcã (tép-cã) sf tepchi (tép-chi) – unã soi di cheaptini cu dintsã di her cu cari s-cheaptinã di-aradã hirili di cãnipã sh-ljin (expr: dau pi tepcã = cheaptin cu tepca) *{ro: ragilă} {fr: peigne pour la filasse} {en: comb for the flax or hemp fiber}* ex: ded pi tepcã ljinlu (chiptinai cu tepca) § ***ntepcu*** (ntép-cu) vb I ntipcai (ntip-cáĭ), ntipcam (ntip-cámŭ), ntipcatã (ntip-cá-tã), ntipcari/ntipcare (ntip-cá-ri) – cheaptin cu tepca, ljinlu i cãnipa; dau pi tepcã *{ro: pieptăna cu ragila} {fr: peigner avec la "tepca"} {en: comb with the "tepca"}* § ***ntipcat*** (ntip-cátŭ) adg ntipcatã (ntip-cá-tã), ntipcats (ntip-cátsĭ), ntipcati/ntipcate (ntip-cá-ti) – tsi easti chiptinat cu tepca *{ro: pieptănat cu ragila} {fr: peigné avec la "tepca"} {en: combed with the "tepca"}* § ***ntipcari/ntipcare*** (ntip-cá-ri) sf ntipcãri (ntip-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-da pi tepcã *{ro: acţiunea de a pieptăna cu ragila} {fr: action de peigner avec la "tepca"} {en: action of combing with the "tepca"}* ex: dauã dzãli nj-lo ntipcarea-a ljinlui

tepe (te-pé) sm – vedz tu ***tãpari***

terlu (tér-lu) num ord – vedz tu ***trei***

termometru (ter-mo-mé-tru shi ter-mó-me-tru) sn termometri/termometre (ter-mo-mé-tri shi ter-mó-me-tri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tirmumetru***

tersãnã (ter-sã-nắ) adv – vedz tu ***tersu***

tersene (ter-se-né) adv – vedz tu ***tersu***

tersi/terse (tér-si) adv – vedz tu ***tersu***

tersine (ter-si-né) adv – vedz tu ***tersu***

tersu (tér-su) adg tersã (tér-sã), tershi (tér-shi), tersi/terse (tér-si) – tsi easti strãmbu la minti shi nu li fatsi lucrili ndreapti caalantã dunjai; tsi fatsi ma multu dupã caplu a lui shi nu va s-ascultã di pãrerli-a altsor; tsi nu-ari purtari shi nu mindueashti ca oaminjlji di-aradã; tsi fatsi multu shimãtã; tsi-lj yinã ergu cã va patã unã mari taxirati; cãvgãgi, strãmbu, anapud, sirsen, sirsem, nãpudearic *{ro: anapoda, turbulent} {fr: qui est de travers; de mauvais présage} {en: reckless, obstinate, with awkward temper}* ex: chirolu-i tersu (anapud); fu shi anlu

ahtari tersu (strãmbu); pãzarea njarsi tersã (anapuda) § ***tersene*** (ter-se-né) adv – di-alantã (nu di buna) parti a unui lucru; alantã soi di cum lipseashti s-hibã un lucru; tersi, tersine, anapuda, napudishalui, anaschila, anaschilea, strãmbu *{ro: anapoda, pe dos, deandoaselea}* *{fr: à l’envers, de l’autre côté; tout de travers}* *{en: wrong side, upside-down, wrong-headed}* ex: ahãntu tersene (anapuda) lji si dutsea § ***tersine*** (ter-si-né) adv – (unã cu ***tersene***) § ***tersi/terse*** (tér-si) adv – (unã cu ***tersene***) § ***tersãnã*** (ter-sã-nã) adv – semnu (tihisiri, faptã, hiintsã, cucuvai, etc.) tsi-l fatsi omlu s-pistipseascã (sã-lj yinã ergu) cã va patã unã mari taxirati; semnu-arãu, gramarauã, cubilichi, cubilji, cubãiri *{ro: piază rea}* *{fr: mauvais présage}* *{en: bad omen}* § ***tirsilãchi/tirsilãche*** (tir-si-lắ-chi) sf tirsilãchi (tir-si-lắchĭ) – tihi lai sh-oarbã; atihii, anãpudzãlji, strimturã, taxirati, etc. *{ro: nenoroc}* *{fr: malchance, contrariété}* *{en: bad luck, annoyance}*

tes (tésŭ) adg – vedz tu ***tindu***

tesi/tese (thé-si) sf tesi (thésĭ) – lucrul tsi-l fatsi cariva (di-aradã cati dzuã), cãndu easti arugat s-lu facã (shi easti di-aradã pãltit tr-aestu lucru); loclu tsi lu-acatsã omlu cu lucrul tsi-l fatsi (tu scara-a locurlor acãtsati di-alantsã tsi lucreadzã cu el) *{ro: funcţie, rang}* *{fr: rang, fonction, poste}* *{en: position, function}*

teslã (tés-lã) sf tesli/tesle (tés-li) – hãlati (tsi sh-u-adutsi cu-unã tãpoarã cu coada shcurtã) cu cari marangadzlji lucreadzã lemnul; copã, nocupã, nicopã, mãnãcopã, schipari *{ro: teslă}* *{fr: herminette, essette}* *{en: adze}* ex: di teslã, di prioni

testemeli/testemele sf (tes-te-mé-li) sf – vedz tu ***distimeli***

tetã (té-tã) sf teti/tete (té-ti) – sora-a tatãlui i a dadãljei; muljarea-a fratilui di tatã i dadã; (fig: 1: tetã = (i) zbor tsi-l dzãtsi un om tinir a unei muljari tsi easti ma mari tu ilichii; (ii) zbor tsi s-dzãtsi trã unã muljari, di-aradã nitinjisitã; expr: 2: mi-acatsã (mi-alasã) teta = mi-acatsã (mi-alasã) heavra) *{ro: mătuşă}* *{fr: tante}* *{en: aunt}* ex: Pachea nj-easti tetã, easti sora-a tatã-njui; dã-nj, tetã, culaclu; lu-acãtsã teta (expr: heavra) sh-cãdzu tu crivati; nu mi-alasã teta (expr: heavra); suntu multi teti (fig: muljeri; icã muljeri nitinjisiti)

tetradhiu (te-trá-dhiŭ) sn tetradhii (te-trá-dhiĭ) shi tetradhiuri (te-trá-dhi-urĭ) – unã cu ***tetradiu***

tetradiu (te-trá-diŭ) sn tetradii (te-trá-diĭ) shi tetradiuri (te-trá-di-urĭ) – ma multi acoali, ligati la un loc tra s-aspunã ca unã carti goalã (fãrã scrituri) pri cari omlu poati sã ngrãpsescã cu mãna; filadã, tifteri, catastih, catalog, condicã, chitapi, carti *{ro: caiet}* *{fr: cahier}* *{en: notebook, writing (exercise) book}*

tetraghun (te-trá-ghunŭ) adg, sm, sf tetraghunã (te-trá-ghu-nã), tetraghunj (te-trá-ghunjĭ), tetraghuni/tetraghune (te-trá-ghu-ni) – unã cu ***tetragun***

tetragun (te-trá-ghunŭ) adg, sm, sf tetragunã (te-trá-ghu-nã), tetragunj (te-trá-ghunjĭ), tetraguni/tetragune (te-trá-ghu-ni) – lucru tsi ari cohiuri (mãrdzinj) di patru pãrtsã *{ro: patrunghiular}* *{fr: quadrangulaire}* *{en: quadrangular}*

tetravanghel (te-ta-ván-ghelŭ) sn tetravangheli/tetravanghele (te-ta-ván-ghel) – carti tu cari suntu aspusi (dati) patruli vãngheali *{ro: tetraevanghel, evangheliar}* *{fr: évangéliaire}* *{en: book with the four gospels of the New Testament}*

texiusescu (tec-si-u-sés-cu) vb IV texiusii (tec-si-u-síĭ), texiuseam (tec-si-u-seámŭ), texiusitã (tec-si-u-sí-tã), texiusiri/texiusire (tec-si-u-sí-ri) – mi-aspush acshu s-fac tsiva; u-aflu cu cali; axescu, axizescu, ahãrzescu, axiusescu *{ro: învrednici}* *{fr: se rendre digne}* *{en: be worthy}* ex: hara s-avets shi s-vã hãrsits cã trã tsi cã texiusitã s-hits pãrintsãlj a aishtei hilji § ***texiusit*** (tec-si-u-sítŭ) adg texiusitã (tec-si-u-sí-tã), texiusits (tec-si-u-sítsĭ), texiusiti/texiusite (tec-si-u-sí-ti) – axit, axizit, axiusit, ahãrzit *{ro: învrednicit}* *{fr: rendu digne}* *{en: worthy}* § ***texiusiri/texiusire*** (tec-si-u-sí-ri) sf texiusiri (tec-si-u-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu axeashti, *{ro: acţiunea de a se învrednici; învrednicire}* *{fr: action de se rendre digne)}* *{en: action to be worthy}*

texiusiri/texiusire (tec-si-u-sí-ri) sf – vedz tu ***texiusescu***

texiusit (tec-si-u-sítŭ) adg – vedz tu ***texiusescu***

tfechi/tfeche (tfé-chi) sf tfechi (tféchĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tufechi***

thamã (thá-mã) sf thami/thame (thá-mi) shi thamati/thamate (thá-ma-ti) – unã cu ***tamã***

thar (thárŭ) sn tharuri (thá-rurĭ) – unã cu ***tar***[2]

thavmaturgho (thav-ma-tur-ghó) sm thavmaturgadz (thav-ma-tur-ghádzĭ) – unã cu ***tavmaturgo***

thavmã (tháv-mã) sf thavmi/thavme (tháv-mi) shi thavma-ti/thavmate (tháv-ma-ti) – unã cu ***tavmã***

thãlãndzã (thã-lắn-dzã) sf thãlãndzã (thã-lắn-dzã) – unã cu ***tãlãndzã***

thãmãsescu (thã-mã-sés-cu) (mi) vb IV thãmãsii (thã-mã-síĭ), thãmãseam (thã-mã-seámŭ), thãmãsitã (thã-mã-sí-tã), thãmãsiri/thãmãsire (thã-mã-sí-ri) – unã cu ***tãmãsescu***

thãmãsiri/thãmãsire (thã-mã-sí-ri) sf thãmãsiri (thã-mã-sírĭ) – unã cu ***tãmãsiri***

thãmãsit (thã-mã-sítŭ) adg thãmãsitã (thã-mã-sí-tã), thãmãsits (thã-mã-sítsĭ), thãmãsiti/thãmãsite (thã-mã-sí-ti) – unã cu ***tãmãsit***

thãmãturyii/thãmãturyie (thã-mã-tur-yí-i) sf thãmãturyii (thã-mã-tur-yíĭ) – unã cu ***tãmãturyii***

thãrãpelj (thã-rã-péljĭŭ) invar – unã cu ***tãrãpelj***

thãrãsescu (thã-rã-sés-cu) vb IV thãrãsii (thã-rã-síĭ), thãrãseam (thã-rã-seámŭ), thãrãsitã (thã-rã-sí-tã), thãrãsiri/thãrãsire (thã-rã-sí-ri) – unã cu ***tãrãsescu***

thãrãsiri/thãrãsire (thã-rã-sí-ri) sf thãrãsiri (thã-rã-sírĭ) – unã cu ***tãrãsiri***

thãrãsit (thã-rã-sítŭ) adg thãrãsitã (thã-rã-sí-tã), thãrãsits (thã-rã-sítsĭ), thãrãsiti/thãrãsite (thã-rã-sí-ti) – unã cu ***tãrãsit***

thãrusescu (thã-ru-sés-cu) vb IV thãrusii (thã-ru-síĭ), thãruseam (thã-ru-seámŭ), thãrusitã (thã-ru-sí-tã), thãrusiri/thãrusire (thã-ru-sí-ri) – unã cu ***tãrusescu***

thãrusiri/thãrusire (thã-ru-sí-ri) sf thãrusiri (thã-ru-sírĭ) – unã cu ***tãrusiri***

thãrusit (thã-ru-sítŭ) adg thãrusitã (thã-ru-sí-tã), thãrusits (thã-ru-sítsĭ), thãrusiti/thãrusite (thã-ru-sí-ti) – unã cu ***tãrusit***

thãvmusescu (thãv-mu-sés-cu) (mi) vb IV thãvmusii (thãv-mu-síĭ), thãvmuseam (thãv-mu-seámŭ), thãvmusitã (thãv-mu-sí-tã), thãvmusiri/thãvmusire (thãv-mu-sí-ri) – unã cu ***tãvmusescu***

thãvmusiri/thãvmusire (thãv-mu-sí-ri) sf thãvmusiri (thãv-mu-sírĭ) – unã cu sf ***tãvmusiri***

thãvmusit (thãv-mu-sítŭ) adg thãvmusitã (thãv-mu-sí-tã), thãvmusits (thãv-mu-sítsĭ), thãvmusiti/thãvmusite (thãv-mu-sí-ti) – unã cu ***tãvmusit***

theamã (theá-mã) adv – unã cu ***nteamã***

theamin (theá-minŭ) sm, sf, adg theaminã (theá-mi-nã), theaminj (theá-minjĭ), theamini/theamine (theá-mi-ni) – 1: (om, prici, lucru) tsi easti (di sexu) muljirescu; 2: muljari; 3: tsi u-ari mintea pirã; tsi-lj talji (tsi lj-acatsã) multu caplu; tsi easti dishteptu; feamin, heamin, seamin, muljari *{ro: feminin, de sex feminin; femelă, femeie; ingenios}* *{fr: feminin, de sexe feminin; femelle, femme; sagace, ingénieux}* *{en: feminine, of feminine sexe; female, woman; ingenious, clever}* ex: ari oaminj mascuri shi theaminj; ari trei ficiori, tuts theaminj (tuti theamini, tuti feati); theamina (muljarea) lipseashti s-tacã; nu-lj tãcãnea a theaminãljei (a muljariljei) cã nu lipsea si sta tu udã cu nãsh; gãljina easti theaminã; zavã mascurã, zavã theaminã (tsi sh-u-adutsi cu grama U tu cari intrã zava mascurã); mascurlji lj-vindum, theaminjlji (njeljlji theaminj) lj-tsãnum; tatã-nju sh-cu paplu, multu theamin (dishteptu, pirã) lu-avea caplu; mintea-a ta easti theaminã (pirã, di dishteaptã tsi easti) § ***feamin*** (feá-minŭ) sm, sf, adg feaminã (feá-mi-nã), feaminj (feá-minjĭ), feamini/feamine (feá-mi-ni) – (unã cu ***theamin***) ex: feamina (muljarea) easti ursitã s-aveaglji casa; omlu-aestu, tu itsido strimtoari, va s-aflã cum s-easã cã easti feamin la minti (u-ari mintea dishteaptã, pirã) § ***heamin*** (heá-minŭ) sm, sf, adg heaminã (heá-mi-nã), heaminj (heá-minjĭ), heamini/heamine (heá-mi-ni) – (unã cu ***theamin***) ex: mascur, heamin, tuts pot s-acatsã oftica; niscãntsã oaminj au mintea mascurã, altsã heaminã § ***seamin***[2] (seá-minŭ) sm, sf, adg seaminã (seá-mi-nã), seaminj (seá-minjĭ), seamini/sea-

mine (seá-mi-ni) – (unã cu ***theamin***)

theatrin (theá-trinŭ) sm, sf, adg theatrinã (thea-trí-nã), theatrinj (thea-trínjĭ), theatrini/theatrine (thea-trí-ni) – unã cu ***teatrin***

theatru (theá-tru) sn theatri/theatre (theá-tri) – unã cu ***teatru***

thelimã (thé-li-mã) sf fãrã pl – unã cu ***telimã***

Them! (Thémŭ) sm (verbu la vucativ) – Dumnidzale!; agiutã Doamne!; njiluea-nã Dumnidzale!, etc. *{ro: Doamne!}* *{fr: mon Dieu!; miséricorde}* *{en: My God!; mercy, God!}* ex: Them! Dumnidzale!

themã (thé-mã) sf themati (thé-ma-ti) – unã cu ***temã***

theologh (the-o-lóghŭ) sm theoloyi (the-o-lóyĭ)– scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***thiulogh***

theoloyii/theoloyie (the-o-lo-yí-i) sf theoloyii (the-o-lo-yíĭ)– scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***thiuluyii***

theorii/theorie (the-o-rí-i) sf theorii (the-o-ríĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***thiurii***

thermometru (ther-mo-mé-tru shi ther-mó-me-tru) sn termometri/thermometre (ther-mo-mé-tri shi ther-mó-me-tri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tirmumetru***

thesi/these (thé-si) sf thesi (thésĭ) – unã cu ***tesi***

thilichi/thiliche (thi-lí-chi) sf thilichi (thi-líchĭ) – unã cu ***tilichi***

thiljauã (thi-ljĭá-ŭã) sf thiljei (thi-ljĭéĭ) – unã cu ***tiljauã***

thilundi (thi-lun-dí) sm thilundadz (thi-lun-dádzĭ) – unã cu ***tilundi***

thimãzicã (thí-mã-zi-cã) adv – unã cu ***timãzicã***

thimeamã (thi-meá-mã) sf thimeami/thimeame (thi-meá-mi) – unã cu ***timeamã***

thimelj (thi-méljĭŭ) sn thimealji/thimealje (thi-meá-lji) – unã cu ***timelj***

thimiljos (thi-mi-ljĭósŭ) adg thimiljoasã (thi-mi-ljĭoá-sã), thimiljosh (thi-mi-ljĭóshĭ) adg thimiljoasi/thimiljoase (thi-mi-ljĭoá-si) – unã cu ***timiljos***

thimiljusescu (thi-mi-ljĭu-sés-cu) (mi) vb IV thimiljusii (thi-mi-ljĭu-síĭ), thimiljuseam (thi-mi-ljĭu-seámŭ), thimiljusitã (thi-mi-ljĭu-sí-tã), thimiljusiri/thimiljusire (thi-mi-ljĭu-sí-ri) – unã cu ***timiljusescu***

thimiljusiri/thimiljusire (thi-mi-ljĭu-sí-ri) sf thimiljusiri (thi-mi-ljĭu-sírĭ) – unã cu ***timiljusiri***

thimiljusit (thi-mi-ljĭu-sítŭ) adg thimiljusitã (thi-mi-ljĭu-sí-tã), thimiljusits (thi-mi-ljĭu-sítsĭ), thimiljusiti/thimiljusite (thi-mi-ljĭu-sí-ti) – unã cu ***timiljusit***

thimiridã (thi-mi-rí-dã) sf thimiridz (thi-mi-rídzĭ) – unã cu ***fimiridã***

thimisescu (thi-mi-sés-cu) vb IV thimisii (thi-mi-síĭ), thimiseam (thi-mi-seámŭ), thimisitã (thi-mi-sí-tã), thimisiri/thimisire (thi-mi-sí-ri) – unã cu ***timisescu***

thimisiri/thimisire (thi-mi-sí-ri) sf thimisiri (thi-mi-sírĭ) – unã cu ***timisiri***

thimisit (thi-mi-sítŭ) adg thimisitã (thi-mi-sí-tã), thimisits (thi-mi-sítsĭ), thimisiti/thimisite (thi-mi-sí-ti) – unã cu timisit

thimizicã (thí-mi-zi-cã) adv – unã cu ***timizicã***

thimnjamã (thim-njĭá-mã) sf thimnjami/thimnjame (thim-njĭá-mi) – unã cu ***timnjamã***

thimnjato (thim-njĭa-tó) sm thimnjatadz (thim-njĭa-tádzĭ) – unã cu ***timnjato***

thimnjator (thim-njĭa-tórŭ) sn thimnjatoari/thimnjatoare (thim-njĭa-toá-ri) – unã cu ***timnjator***

thimnjito (thim-nji-tó) sm thimnjitadz (thim-nji-tádzĭ) – unã cu ***timnjito***

thimnjitsescu (thim-nji-tsés-cu) (mi) vb IV thimnjitsii (thim-nji-tsíĭ), thimnjitseam (thim-nji-tseámŭ), thimnjitsitã (thim-nji-tsí-tã), thimnjitsiri/thimnjitsire (thim-nji-tsí-ri) – unã cu ***timnjitsescu***

thimnjitsiri/thimnjitsire (thim-nji-tsí-ri) sf thimnjitsiri (thim-nji-tsírĭ) – unã cu ***timnjitsiri***

thimnjitsit (thim-nji-tsítŭ) adg thimnjitsitã (thim-nji-tsí-tã), thimnjitsits (thim-nji-tsítsĭ), thimnjitsiti/thimnjitsite (thim-nji-tsí-ti) – unã cu ***timnjitsit***

thimo (thi-mó) sm thimadz (thi-mádzĭ) – unã cu ***timo***

thimsescu (thim-sés-cu) vb IV thimsii (thim-síĭ), thimseam (thim-seámŭ), thimsitã (thim-sí-tã), thimsiri/thimsire (thim-sí-ri) – unã cu ***timisescu***

thimsiri/thimsire (thim-sí-ri) sf thimsiri (thim-sírĭ) – unã cu ***timisiri***

thimsit (thim-sítŭ) adg thimsitã (thim-sí-tã), thimsits (thim-sítsĭ), thimsiti/thimsite (thim-sí-ti) – unã cu timisit

thimusescu (thi-mu-sés-cu) vb IV thimusii (thi-mu-síĭ), thimuseam (thi-mu-seámŭ), thimusitã (thi-mu-sí-tã), thimusiri/thimusire (thi-mu-sí-ri) – unã cu ***timusescu***

thimusiri/thimusire (thi-mu-sí-ri) sf thimusiri (thi-mu-sírĭ) – unã cu ***timusiri***

thimusit (thi-mu-sítŭ) adg thimusitã (thi-mu-sí-tã), thimusits (thi-mu-sítsĭ), thimusiti/thimusite (thi-mu-sí-ti) – unã cu ***timusit***

thirichi (thi-ríchĭŭ) adg thirichi/thiriche (ti-rí-chi) – unã cu ***tirichi***

Thiristi (Thi-ris-tí) sm fãrã pl – unã cu ***Tiristi***

thiriu (thi-ríŭ) adg thirii/thirie (thi-rí-i), thirii (thi-ríĭ), thirii (thi-ríĭ) – unã cu ***tiriu***

thirmani/thirmane (thir-má-ni) sf thirmãnj (thir-mắnjĭ) – unã cu ***tirmani***

thirmometru (thir-mó-me-tru) sn thirmometri/thirmometre (thir-mó-me-tri) – unã cu ***tirmometru***

thirmumetru (thir-mu-mé-tru) sn thirmumetri/thirmumetre (thir-mu-mé-tri) – unã cu ***tirmumetru***

thisavro (thi-sa-vró) sn thisavradz (thi-sa-vrádzĭ) – unã cu ***tisavro***

thiulogh (thi-u-lóghŭ) sm thiuloyi (thi-u-lóyĭ) – unã cu ***tiulog***

thiuluyii/thiuluyie (thi-u-lu-yí-i) sf thiuluyii (thi-u-lu-yíĭ) – unã cu ***tiuluyii***

thiurii/thiurie (thi-u-rí-i) sf thiurii (thi-u-ríĭ) – unã cu ***tiurii***

thlichi/thliche (thlí-chi) sf thlichi (thlíchĭ) – unã cu ***tlichi***

thol (thólŭ) sn tholi/thole (thó-li) – unã cu ***tol***

thrapsu (thráp-su) sm thrapshi (thráp-shi) – unã cu ***trapsu***

thrischii/thrischie (thris-chí-i) sf thrischii (thris-chíĭ) – unã cu ***trischii***

thriscu (thrís-cu) adg thriscã (thrís-cã), thrischi (thrís-chi), thrischi/thrische (thrís-chi) – unã cu ***triscu***

thron (thrónŭ) sn thronuri (thró-nurĭ) – unã cu ***tron***

ti[1] (tí) prip – vedz tu ***trã***

ti[2] (ti) pr pirs II – vedz tu ***tini***

ti[3]! (tí!) inter – zbor cu cari omlu sh-aspuni ciudia tsi u-aducheashti cãndu veadi (avdi, etc.) tsiva *{ro: exclamaţie care exprimă mirarea}* *{fr: exclamation d'étonnement}* *{en: exclamation showing astonishment}* ex: ti!, s-vã lja draclu!

tibie (ti-bi-ĭé) invar – vedz tu ***tirbieti***

tibishiri/tibishire (ti-bi-shí-ri) – unã soi di cundilj cu cari ficiuritlji scria aoa sh-un chiro pri panachida-a lor di la sculii; hãlati (ca un cundilj) cu cari omlu poati sã ngrãpseascã pi scãnduri (tiniche, etc.) *{ro: cretă}* *{fr: craie}* *{en: chalk}* ex: featsi isapea cu tibishirea pri measã; ficiorlu scria cu tibishirea pri pinaca di la sculii; scrii cu tibishiri tsi am s-tsã spun mini

ticãescu (ti-cã-ĭés-cu) vb IV ticãii (ti-cã-íĭ), ticãeam (ti-cã-ĭámŭ), ticãitã (ti-cã-í-tã), ticãiri/ticãire (ti-cã-í-ri) – nj-aduc aminti, aburedz, timisescu, simisescu, fimisescu, timsescu, thimsescu *{ro: aminti}* *{fr: se rappeller}* *{en: remember}* § ***ticãit*** (ti-cã-ítŭ) adg ticãitã (ti-cã-í-tã), ticãits (ti-cã-ítsĭ), ticãiti/ticãite (ti-cã-í-ti) – adus aminti, timisit, simisit, fimisit, timsit, thimsit *{ro: amintit}* *{fr: rappellé}* *{en: remembered}* § ***ticãiri/ticãire*** (ti-cã-í-ri) sf ticãiri (ti-cã-írĭ) – adutseari aminti, timisiri, simisiri, fimisiri, timsiri, thimsiri *{ro: acţiunea de a aminti; amintire}* *{fr: action de se rappeller}* *{en: action of remembering}*

ticãiri/ticãire (ti-cã-í-ri) sf – vedz tu ***ticãescu***

ticãit (ti-cã-ítŭ) adg – vedz tu ***ticãescu***

tiche (ti-ché) sm tichedz (ti-chédzĭ) – 1: mãnãstir njic i loc iu bãneadzã putsãnj cãlugãri (poati sh-unlu singur), diparti di lumi; 2: binaea (casa) tu cari turtsãlj sã ncljinã al Dumnidzã (Allah); geamii, gimii, miceti, techi, teche *{ro: schit, moschee}* *{fr: couvent de derviches, mosquée}* *{en: hermitage, mosque}* § ***teche*** (te-ché) sm techedz (te-chédzĭ) – (unã cu ***tiche***) § ***techi/teche*** (té-chi) sf pl(?) – (unã cu ***tiche***) ex: dishcljisi nã

dugani la techea

tichii/tichie (ti-chí-i) sf tichii (ti-chíĭ) – unã soi di capelã njicã tsi acoapirã di-aradã mash partea di nsus a caplui; unã soi di capelã di pãndzã purtatã di oaminj cãndu dormu noaptea; tãchii, chifãlucã, chiliposhi *{ro: tichii} {fr: bonnet, calotte} {en: cap, night-cap}* ex: bãgã tichia (chiliposhea) n cap; cu di hrisafi tichii; bagã-lj tichia s-nu-arãtseascã la moalili-a caplui; poartã tichii sum fesã § ***tãchii/tãchie*** (tã-chí-i) sf tãchii (tã-chíĭ) – (unã cu ***tichii***) ex: brumãndzi cu tãchii

ticlifi/ticlife (ti-clí-fi) sf ticlihi? (ti-clíhĭ) – harea tsi u-ari atsel cari-aducheashti cã nu-lj yini s-facã tsiva di-arshini i di fricã; andirsi, andirisi, ndilisi, ndirisi, antirisi, arushdii, arshini *{ro: timiditate, jenă; scrupul} {fr: timidité, gêne; scrupule} {en: timidity, shyness, bashfulness; scruple}* ex: s-hibã fãrã ticlifi (arushdii, arshini); si spunem fãrã ticlifi (arshini) la prãmaticolu; eara fãrã ticlifi (andirisi)

ticnãfesi/ticnãfese (tic-nã-fé-si) sf pl(?) – lãngoari di plumunj la prãvdzã (calj); ticnifez, tecnefez *{ro: tecnafes} {fr: pousse (asthme de cheval)} {en: tignafes, chest foundering}* ex: calu-a nostru psusi di ticnãfesi § ***ticnifez*** (tic-ni-fézŭ) sm pl(?) – (unã cu ***ticnãfesi***) § ***tecnefez*** (tec-ne-fézŭ) sm, adg pl(?) – (unã cu ***ticnãfesi***) ex: cal tecnefez (tsi ari lãngoarea ticnãfesi)

ticnescu (tic-nés-cu) vb IV ticnii (tic-níĭ), ticneam (tic-neámŭ), ticnitã (tic-ní-tã), ticniri/ticnire (tic-ní-ri) – ãnj yini tu minti, ãnj treatsi prit minti, nj-aduc aminti, tãcnescu, tãcãnescu, minduescu, tãcnescu, tãcãnescu *{ro: aminti, trece prin minte, gândi} {fr: venir à la mémoire, venir à l'idée, passer par l'ésprit, penser} {en: pass through mind, think}* § ***ticnit*** (tic-nítŭ) adg ticnitã (tic-ní-tã), ticnits (tic-nítsĭ), ticniti/ticnite (tic-ní-ti) – tsi easti yinitã tu minti, tsi nj-ari tricutã prit minti, adus aminti, tãcnit, tãcãnit, minduit *{ro: amintit, trecut prin minte, gândit} {fr: venu à la mémoire, venu à l'idée, passé par l'ésprit, pensé} {en: passed through mind, thought}* § ***ticniri/ticnire*** (tic-ní-ri) sf ticniri (tic-nírĭ) – vinjiri tu minti, tritseari prit minti, tãcniri, tãcãniri, minduiri *{ro: acțiunea de a aminti, de a gândi; amintire, trecere prin minte, gândire} {fr: action de venir à la mémoire, de venir à l'idée, de passer par l'ésprit, de penser} {en: action of passing through mind, of thinking}* ex: a noastrã ticniri (minduiri) shi arãsiri (vreari, pãreari) s-hibã aplicatã § ***tãcnescu*** (tãc-nés-cu) vb IV tãcnii (tãc-níĭ), tãcneam (tãc-neámŭ), tãcnitã (tãc-ní-tã), tãcniri/tãcnire (tãc-ní-ri) – (unã cu ***ticnescu***) ex: lj-tãcni (lj-tricu prit minti) sh-a ljei § ***tãcnit*** (tãc-nítŭ) adg tãcnitã (tãc-ní-tã), tãcnits (tãc-nítsĭ), tãcniti/tãcnite (tãc-ní-ti) – (unã cu ***ticnit***) § ***tãcniri/tãcnire*** (tãc-ní-ri) sf tãcniri (tãc-nírĭ) – (unã cu ***ticniri***) § ***tãcãnescu*** (tã-cã-nés-cu) vb IV tãcãnii (tã-cã-níĭ), tãcãneam (tã-cã-neámŭ), tãcãnitã (tã-cã-ní-tã), tãcãniri/tãcãnire (tã-cã-ní-ri) – (unã cu ***ticnescu***) ex: ãlj tãcãni (ãlj tricu prit minti) § ***tãcãnit*** (tã-cã-nítŭ) adg tãcãnitã (tã-cã-ní-tã), tãcãnits (tã-cã-nítsĭ), tãcãniti/tã-cãnite (tãcã-ní-ti) – (unã cu ***ticnit***) § ***tãcãniri/tãcãnire*** (tã-cã-ní-ri) sf tãcãniri (tã-cã-nírĭ) – (unã cu ***ticniri***) § ***nticnescu*** (ntic-nés-cu) vb IV nticnii (ntic-níĭ), nticneam (ntic-neámŭ), nticnitã (ntic-ní-tã), nticniri/nticnire (ntic-ní-ri) – (unã cu ***ticnescu***) ex: nu-nj ticneashti (nu nj-aduc aminti) tsi zbor ãnj dzãsi; lasã-l si-lj ticneascã (sã-lj yinã tu minti) § ***nticnit*** (ntic-nítŭ) adg nticnitã (ntic-ní-tã), nticnits (ntic-nítsĭ), nticniti/nticnite (ntic-ní-ti) – (unã cu ***ticnit***) § ***nticniri/nticnire*** (ntic-ní-ri) sf nticniri (ntic-nírĭ) – (unã cu ***ticniri***)

ticnifez (tic-ni-fézŭ) sm – vedz tu ***ticnãfesi***

ticniri/ticnire (tic-ní-ri) sf – vedz tu ***ticnescu***

ticnit (tic-nítŭ) adg – vedz tu ***ticnescu***

tif (tífŭ) sn tifuri (tí-furĭ) – lãngoari mulipsitoari (tsi s-lja di la om la om) sh-cari s-aspuni cu cãlduri mãri, dureri di cap, arushatã scoasã pi cheali sh-curdzeri di sãndzi nuntru tu truplu-a omlui; njatsã, buitsã *{ro: tifos} {fr: typhus, fièvre typhoïde} {en: typhus, typhoid fever}*

tifirici/tifirice (ti-fi-rí-ci) sf tifitici/tifirice (ti-fi-rí-ci) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-priimnã cariva; priimnari, primnari, ghizeri, ghizirsiri, sulatsã, sulats, voltã *{ro: plimbare} {fr: promenade} {en: walk, stroll}* ex: njarsim tifirici (priimnari)

tiflupendar (ti-flu-pén-darŭ) adg tiflupendarã (ti-flu-pén-da-rã), tiflupendari (ti-flu-pén-darĭ), tiflupendari/tiflupendare (ti-flu-pén-da-ri) – multu di multu oarfãn (ftoh, fucãrã, neavut, zglob) cari mizi ari tsi s-mãcã sh-cu tsi s-bãneadzã; oarfãn ca chicuta di ploai; tsi nu-ari zmeanã la cur; tsi nu-ari nitsi ascucheat ãn gurã; etc. *{ro: sărac lipit pământului} {fr: très pauvre} {en: extremely poor}* ex: lumea lu shtea trã tiflupendar; tiflupendar sh-easti

tifteri/tiftere (tif-té-ri) sf tifteri (tif-térĭ) – vivlii (carti) tu cari s-au scriatã arãdz di numi, di isãchi, etc.; vivlii, catalog, condicã, catastih, tetradiu, chitapi; (fig: bidelj, dat, dari, borgi, isapi, aradã) *{ro: registru, listă} {fr: régistre, liste} {en: register, list}* ex: l-simnarã tu tifteri; arucã tifterli (fig: dãrli, bideljli) n hoarã; alagã dupã tifteri (fig: isãchi) veclji

tifticã (tif-tí-cã) sf tiftitsi/tiftitse (tif-tí-tsi) – vilentsã njicã di lãnã *{ro: velință mică} {fr: petit tapis-couverture en laine} {en: small wool blanket}* § ***tiftic*** (tif-tícŭ) sn tiftitsi/tiftitse (tif-tí-tsi) – (unã cu ***tifticã***)

tigani/tigane (ti-gá-ni) sf tigãnj (ti-gắnjĭ) – 1: vas stronghil cu coadã lungã sh-cu mardzinea apusã, tu cari s-pãrjileashti carni (oauã, pãni, aloat, etc.); 2: unã soi di aloat (criscut cu mãeauã) tsi s-pãrjileashti tu unã tigani iu s-bagã multã grãsimi (adetea easti si s-facã tigãnj shi si s-li ducã la unã lihoanã) *{ro: tigaie; un fel de scovardă (gogoaşă) macedonească} {fr: poêle à frire; pâtisserie soufflée} {en: frying pan}* ex: tigãnjli li-adrãm tu tigani; tigãnj cu umtu § ***tigãnjauã*** (ti-gã-njeá-ŭã) sf tigãnjei (ti-gã-njéĭ) – cumãts di carni di porcu pãrjiliti (tigãnsiti) *{ro: bucăți de carne de porc prăjite} {fr: viande de porc frite dans une poêle à frire} {en: pieces of porc fried in a pan}* § ***tsihãridã*** sf (tsi-hã-ri-dã) sf tsihãridz (tsi-hã-ridzĭ) – cumãts di grãsimi di porcu tigãnsiti multu, pãnã cãndu easi aproapea tutã grãsimea dit ea; tsigãridã, pisuridzã, pisurudã *{ro: jumări de porc} {fr: lardons à la poêle} {en: lardon, well fried bacon}* § ***tsigãridã*** sf (tsi-gã-ri-dã) sf tsigãridz (tsi-gã-ridzĭ) – (unã cu ***tsihãridã***) § ***ntsihãridedz*** (ntsi-hã-ri-dédzŭ) (mi) vb I ntsihãridai (ntsi-hã-ri-dáĭ), ntsihãridam (ntsi-hã-ri-dámŭ), ntsihãridatã (ntsi-hã-ri-dá-tã), ntsihãridari/ntsihãridare (ntsi-hã-ri-dá-ri) – tuchescu usãndza sh-fac tsihãridz; (fig: mi tsihãridedz = mi fac slab ca tsihãrida) *{ro: topi osânza pentru jumări} {fr: faire des lardons à la poêle} {en: fry bacon}* ex: nu shtiu tsi si ntsihãridã (fig: slãghi) ashi; ma ntsihãridã (u featsi tsihãridz) usãndza § ***ntsihãridat*** (ntsi-hã-ri-dátŭ) adg ntsihãridatã (ntsi-hã-ri-dá-tã), ntsihãridats (ntsi-hã-ri-dátsĭ), ntsihãridati/ntsi-hãridate (ntsi-hã-ri-dá-ti) – tsi s-ari faptã tsihãridã aestã featã (fig: tsi ari slãghitã ca unã tsihãridã) *{ro: (osânza) făcută jumări} {fr: (lardons) faits à la poêle} {en: (bacon) well fried}* ex: ntsihãridatã (multu slabã) easti § ***ntsihãridari/ntsihãridare*** (ntsi-hã-ri-dá-ri) sf ntsihãridãri (ntsi-hã-ri-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-tucheashti usãndza trã tsihãridz *{ro: acțiunea de a topi osânza pentru jumări} {fr: action de faire de lardons à la poêle} {en: action of frying bacon}* § ***tigãnsescu*** (ti-gãn-sés-cu) vb IV tigãnsii (ti-gãn-síĭ), tigãnseam (ti-gãn-seámŭ), tigãnsitã (ti-gãn-sí-tã), tigãnsiri/tigãnsire (ti-gãn-sí-ri) – bag carni (oauã, pãni, etc.) tu tigani pri (pira di) foc, tra si s-pãrjileascã tu grãsimi; frig, pãrjescu, pãrjilescu, tsigãrsescu, tigãnjisescu, tigãnisescu *{ro: prăji} {fr: frire sur une poêle} {en: fry in a pan}* § ***tigãnsit*** (ti-gãn-sítŭ) adg tigãnsitã (ti-gãn-sí-tã), tigãnsits (ti-gãn-sítsĭ), tigãnsiti/tigãnsite (ti-gãn-sí-ti) – friptu, pãrjit, pãrjilit, tsigãrsit, tigãnjisit, tigãnisit *{ro: prăjit} {fr: frit; revenu dans le beurre} {en: fried in the pan}* § ***tigãnsiri/tigãnsire*** (ti-gãn-sí-ri) sf tigãnsiri (ti-gãn-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu tigãnseashti (fridzi, tsigãrseashti, etc.); fridzeari, pãrjiri, pãrjirliri, tsigãrsiri, tigãnjisiri, tigãnisiri *{ro: acțiunea de a prăji; prăjire} {fr: action de frire dans une poêle} {en: action of frying in a pan}* § ***tigãnjisescu*** (ti-gã-nji-sés-cu) vb IV tigãnjisii (ti-gã-nji-síĭ), tigãnjiseam (ti-gã-nji-seámŭ), tigãnjisitã (ti-gã-nji-sí-tã), tigãnjisiri/tigãnjisire (ti-gã-nji-sí-ri) – (unã cu ***tigãnsescu***) § ***tigãnjisit*** (ti-gã-nji-sítŭ) adg tigãnjisitã (ti-gã-nji-sí-tã), tigãnjisits (ti-gã-nji-sítsĭ), tigãnjisiti/tigãnjisite (ti-gã-nji-sí-ti) – (unã cu ***tigãnsit***) § ***tigãnjisiri/tigãnjisire*** (ti-gã-nji-sí-ri) sf tigãnjisiri (ti-gã-nji-sírĭ) – (unã cu ***tigãnsiri***) § ***tignisescu*** (tig-ni-sés-cu) vb IV tignisii (tig-ni-

síĭ), tigniseam (tig-ni-seámŭ), tignisitã (tig-ni-sí-tã), tignisiri/tignisire (tig-ni-sí-ri) – (unã cu ***tigãnsescu***) § ***tignisit*** (tig-ni-sítŭ) adg tignisitã (tig-ni-sí-tã), tignisits (tig-ni-sítsĭ), tignisiti/tignisite (tig-ni-sí-ti) – (unã cu ***tigãnsit***) § ***tignisiri/tignisire*** (tig-ni-sí-ri) sf tignisiri (tig-ni-sírĭ) – (unã cu ***tigãnsiri***) § ***tsigãripsescu*** (tsi-gã-rip-sés-cu) (mi) vb IV tsigãripsii (tsi-gã-rip-síĭ), tsigãripseam (tsi-gã-rip-seámŭ), tsigãripsitã (tsi-gã-rip-sí-tã), tsigãripsiri/tsigãripsire (tsi-gã-rip-sí-ri) – (unã cu ***tigãnsescu***) § ***tsigãripsit*** (tsi-gã-rip-sítŭ) adg tsigãripsitã (tsi-gã-rip-sí-tã), tsigãripsits (tsi-gã-rip-sítsĭ), tsigãripsiti/tsigãripsite (tsi-gã-rip-sí-ti) – (unã cu ***tigãnsit***) § ***tsigãripsiri/tsigãripsire*** (tsi-gã-rip-sí-ri) sf tsigãripsiri (tsi-gã-rip-sírĭ) – (unã cu ***tigãnsiri***) § ***tsigãrsescu*** (tsi-gãr-sés-cu) (mi) vb IV tsigãrsii (tsi-gãr-síĭ), tsigãrseam (tsi-gãr-seámŭ), tsigãrsitã (tsi-gãr-sí-tã), tsigãrsiri/tsigãrsire (tsi-gãr-sí-ri) – (unã cu ***tigãnsescu***) § ***tsigãrsit*** (tsi-gãr-sítŭ) adg tsigãrsitã (tsi-gãr-sí-tã), tsigãrsits (tsi-gãr-sítsĭ), tsigãrsiti/tsigãrsite (tsi-gãr-sí-ti) – (unã cu ***tigãnsit***) § ***tsigãrsiri/tsigãrsire*** (tsi-gãr-sí-ri) sf tsigãrsiri (tsi-gãr-sírĭ) – (unã cu ***tigãnsiri***) § ***tsãgãrsescu*** (tsã-gãr-sés-cu) (mi) vb IV tsãgãrsii (tsã-gãr-síĭ), tsãgãrseam (tsã-gãr-seámŭ), tsãgãrsitã (tsã-gãr-sí-tã), tsãgãrsiri/tsãgãrsire (tsã-gãr-sí-ri) – (unã cu ***tigãnsescu***) ex: li fridzi sh-li tsãgãrseashti § ***tsãgãrsit*** (tsã-gãr-sítŭ) adg tsãgãrsitã (tsã-gãr-sí-tã), tsãgãrsits (tsã-gãr-sítsĭ), tsãgãrsiti/tsãgãrsite (tsã-gãr-sí-ti) – (unã cu ***tigãnsit***) § ***tsãgãrsiri/tsãgãrsire*** (tsã-gãr-sí-ri) sf tsãgãrsiri (tsã-gãr-sírĭ) – (unã cu ***tigãnsiri***)

tigãnjauã (ti-gã-njĭá-ŭã) sf – vedz tu ***tigani***

tigãnjisescu (ti-gã-nji-sés-cu) vb IV – vedz tu ***tigani***

tigãnjisiri/tigãnjisire (ti-ghã-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***tigani***

tigãnjisit (ti-ghã-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***tigani***

tigãnsescu (ti-gãn-sés-cu) vb IV – vedz tu ***tigani***

tigãnsiri/tigãnsire (ti-gãn-sí-ri) sf –vedz tu ***tigani***

tigãnsit (ti-gãn-sítŭ) adg – vedz tu ***tigani***

tigeareti/tigearete (ti-gĭa-ré-ti) sf – vedz tu ***tugear***

tighani/tighane (ti-ghá-ni) sf tighãnj (ti-ghắnjĭ) – unã cu ***tigani***

tighãnjauã (ti-ghã-njĭá-ŭã) sf tighãnjei (ti-ghã-njéĭ) – unã cu ***tigãnjauã***

tighãnjisescu (ti-ghã-nji-sés-cu) vb IV tighãnjisii (ti-ghã-nji-síĭ), tighãnjiseam (ti-ghã-nji-seámŭ), tighãnjisitã (ti-ghã-nji-sí-tã), tighãnjisiri/tighãnjisire (ti-ghã-nji-sí-ri) – unã cu ***tigãnjisescu***

tighãnjisiri/tighãnjisire (ti-ghã-nji-sí-ri) sf tighãnjisiri (ti-ghã-nji-sírĭ) – unã cu ***tigãnjisiri***

tighãnjisit (ti-ghã-nji-sítŭ) adg tighãnjisitã (ti-ghã-nji-sí-tã), tighãnjisits (ti-ghã-nji-sítsĭ), tighãnjisiti/tighãnjisite (ti-ghã-nji-sí-ti) – unã cu ***tigãnjisit***

tighãnsescu (ti-ghãn-sés-cu) vb IV tighãnsii (ti-ghãn-síĭ), tighãnseam (ti-ghãn-seámŭ), tighãnsitã (ti-ghãn-sí-tã), tighãnsiri/tighãnsire (ti-ghãn-sí-ri) – unã cu ***tigãnsescu***

tighãnsiri/tighãnsire (ti-ghãn-sí-ri) sf tighãnsiri (ti-ghãn-sírĭ) – unã cu ***tigãnsiri***

tighãnsit (ti-ghãn-sítŭ) adg tighãnsitã (ti-ghãn-sí-tã), tighãnsits (ti-ghãn-sítsĭ), tighãnsiti/tighãnsite (ti-ghãn-sí-ti) – unã cu ***tigãnsit***

tighiusescu (ti-ghĭu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***tinjii***[1]

tighiusiri/tinisire (ti- ghĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***tinjii***[1]

tighiusit (ti-ghĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***tinjii***[1]

tighnisescu (tigh-ni-sés-cu) vb IV tighnisii (tigh-ni-síĭ), tighniseam (tigh-ni-seámŭ), tighnisitã (tigh-ni-sí-tã), tighnisiri/tighnisire (tigh-ni-sí-ri) – unã cu ***tignisescu***

tighnisiri/tighnisire (tigh-ni-sí-ri) sf tighnisiri (tigh-ni-sírĭ) – unã cu ***tignisiri***

tighnisit (tigh-ni-sítŭ) adg tighnisitã (tigh-ni-sí-tã), tighnisits (tigh-ni-sítsĭ), tighnisiti/tighnisite (tigh-ni-sí-ti) – unã cu ***tignisit***

tighru (tí-ghru) sm tighri (tí-ghri) – unã cu ***tigru***

tignisescu (tig-ni-sés-cu) vb IV – vedz tu ***tigani***

tignisiri/tignisire (tig-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***tigani***

tignisit (tig-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***tigani***

tigru (tí-gru) sm tigri (tí-gri) – prici multu mari (dit idyea fumealji cu cãtusha, ljundarlu, etc.) tsi bãneadzã tu pãdurli dit locurli caldi, easti carnivorã (mãcã carni di prici ma njits pri cari li avinã) shi ari unã gunã ca aroshi-galbinã cu yiri lãi *{ro: tigru}* *{fr: tigre}* *{en: tiger}* ex: s-poartã ca un tigru

tih (tíhŭ) sn tihuri (tí-hurĭ) shi tihomati/tihomate (ti-hó-ma-ti) – partea-a casãljei (stizma tsi sta mproastã) cari disparti un udã di-alantu (icã nafoara di nãuntrul a casãljei) sh-tu cari s-aflã astãsiti multi ori firidzli shi ushli; stizmã, stizmu, mur, greb *{ro: perete}* *{fr: mur}* *{en: wall}* ex: tihomati sh-citii

tihi/tihe (tí-hi) sf tihi (tíhĭ) shi tihiuri (tí-hĭurĭ) – atsea (cãsmeti) tsi u-ari omlu cãndu-lj si duc lucrili ambar (dupã cum lj-u va chefea); atseali tsi suntu numãtsiti di miri cã va patã omlu tu bana-a lui (dit oara tsi s-ari amintatã); cãsmeti, soarti, mirã, njirã, scriatã, scriiturã, ursitã *{ro: noroc, soartã}* *{fr: chance, fortune, sort, destin}* *{en: luck, fate}* ex: catiun cu tihea (cãsmetea, mira) a lui; tihi oarbã (tihi nibunã); ari mari tihi (cãsmeti); tu tihi! (s-tsã njargã lucrili ambar!) § ***tihiro*** (ti-hi-ró) adg, adv tihiroanji/tihiroanje (ti-hi-roá-nji), tihiradz (ti-hi-rádzĭ), tihiroanji/tihiroanje (ti-hi-roá-nji) – tsi ari tihi; tsi easti cu tihi; dupã cum tihiseashti (u-adutsi tihea) *{ro: norocos, din întâmplare, întâmplãtor}* *{fr: chanceux, de hazard, fortuit}* *{en: lucky, by chance, fortuitous}* § ***tihilai*** (ti-hi-láĭŭ) adg tihilai/tihilae (ti-hi-lá-i), tihilai (ti-hi-láĭ), tihilãi (ti-hi-lắĭ) – 1: tsi nu-ari tihi tu banã; tsi ari tihi lai; corbu, curbisit, cãtrãnit, scurpisit, etc.; 2: tsi easti arãu shi ponir; tsi fatsi mash urutets; chiutandal, arãu, andihristu, tihilai, blãstimat, idipsãz, etepsãz, edepsãz, chirãtã, cumalindru, ponir, shiret, hitru, cãtãrgar, murlai, etc. *{ro: nefericit; ticãlos, şiret}* *{fr: malheureux, déplorable; fripon, malin}* *{en: unfortunat, deplorable, mean}* ex: o, lai, tihilai (corbu, ermu) armãn!; lai sh-tihilai § ***tihisescu*** (ti-hi-sés-cu) (mi) vb IV tihisii (ti-hi-síĭ), tihiseam (ti-hi-seámŭ), tihisitã (ti-hi-sí-tã), tihisiri/tihisire (ti-hi-sí-ri) – 1: tihea (ugoada) fatsi tra s-adar (icã si s-adarã) un lucru ashi cum s-featsi; ugudescu; 2: (tihea fatsi tra) s-mi-adun cu cariva; astãhisescu, alãhãescu, andãmusescu, astalj, stãvrusescu, cunushtusescu, mi-adun cu, mi aflu cu, mpichi *{ro: (se) întâmpla; întâlni (se gãsi) din întâmplare}* *{fr: advenir; rencontrer (se trouver) par hasard}* *{en: happen, be somewhere (or meet someone) by chance}* ex: s-tihisi (caishti cum s-featsi) cã avea ocljі bunj; s-tihisi (tihea fatsi ca) s-trec sh-io; vruta n cali-u tihisim (u-aflãm, u-astãhisim, u-andãmusim, u-astãljem) § ***tihisit*** (ti-hi-sítŭ) adg tihisitã (ti-hi-sí-tã), tihisits (ti-hi-sítsĭ), tihisiti/tihisite (ti-hi-sí-ti) – tsi s-ari faptã dupã cum s-tihisi (dupã cum easti datã di la Dumnidzã); ugudit, astãhisit, alãhãit, andãmusit, astãljat, stãvrusit, cunushtusit, mpicheat *{ro: întâmplat; întâlnit (gãsit) din întâmplare}* *{fr: advenu; rencontré (trouvé) par hasard}* *{en: happened, been somewhere (or met someone) by chance}* § ***tihisiri/tihisire*** (ti-hi-sí-ri) sf tihisiri (ti-hi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-tihiseashti tsiva; ugudiri, astãhisiri, alãhãiri, andãmusiri, astãljari, stãvrusiri, cunushtusiri, mpicheari; ugoadã *{ro: acţiunea de a (se) întâmpla; întâmplare; întâlnire (gãsire) din întâmplare}* *{fr: hasard; action d'advenir quelque chose; de rencontrer (trouver) par hasard}* *{en: chance; action of happening, of being somewhere (or meeting someone) by chance}*

tihilai (ti-hi-láĭŭ) adg – vedz tu ***tihi***

tihiro (ti-hi-ró) adg, adv – vedz tu ***tihi***

tihisescu (ti-hi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tihi***

tihisiri/tihisire (ti-hi-sí-ri) sf – vedz tu ***tihi***

tihisit (ti-hi-sítŭ) adg – vedz tu ***tihi***

tihnai/tihnae (tih-ná-i) sf – ***tinihai***

tihnit (tih-nítŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***tehni***

tihtã (tíh-tã) sf tihti/tihte (tíh-ti) – lãngoari di plimunj mulipsitoari (tsi s-lja di la om la om), tsi dutsi di-aradã la moarti, datã di-unã yeatsã njicã (cunuscutã cu numa di "bacilu Koch") tsi s-curduseashti di-aradã tu plimunj (ma sh-tu oasi, matsi, etc.) sh-lj-aspardzi, lji cãtãstrãpseashti; ofticã, ohticã, ftisi *{ro: ofticã, tuberculozã}* *{fr: phtisie, tuberculose}* *{en: (pulmonary) consumption, tuberculosis}* ex: ari tihtã (ofticã); soacra arauã easti tihta-a norãljei; muri di tihtã; lji sutrupsi tihta § ***tihtos*** (tih-tósŭ) adg tihtoasã (tih-toá-sã), tihtosh (tih-tóshĭ), tihtoasi/tihtoase (tih-toá-si) – tsi easti lãndzit di tihtã; tsi ari s-facã cu tihta; di tihtã; ufticos, uhticos, ftisico, cãrãcush

{ro: ofticos} {fr: tuberculeux} {en: tuberculous} § ***tihtusescu*** (tih-tu-sés-cu) (mi) vb IV tihtusii (tih-tu-sîĭ), tihtuseam (tih-tu-seámŭ), tihtusitã (tih-tu-sí-tã), tihtusiri/tihtusire (tih-tu-sí-ri) – lãndzidzãscu di tihtã; mi cãrtescu (stric) di cheptu (plimunj); l-fac pri cariva s-lãndzidzascã di tihtã; lj-u dau a unui tihta; uftichedz, uhtichedz *{ro: (se) oftica} {fr: rendre ou devenir tuberculeux} {en: give somebody or get himself tuberculosis}* ex: s-tihtusi sh-muri dupã un an § ***tihtusit*** (tih-tu-sítŭ) adg tihtusitã (tih-tu-sí-tã), tihtusits (tih-tu-sítsĭ), tihtusiti/tihtusite (tih-tu-sí-ti) – tsi ari lãndzidzãtã di ofticã; tsi easti cãrtit di cheptu (plimunj); ufticat, uhticat *{ro: ofticat} {fr: devenu phtisique, tuberculisé} {en: who got sick of tuberculosis}* § ***tihtusiri/tihtusire*** (tih-tu-sí-ri) sf tihtusiri (tih-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lãndzidzashti di tihtã; ufticari, uhticari *{ro: acţiunea de a (se) oftica} {fr: action de rendre ou de devenir tuberculeux} {en: action of giving somebody or getting himself tuberculosis}*

tihtos (tih-tósŭ) adg – vedz tu ***tihtã***

tihtusescu (tih-tu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tihtã***

tihtusiri/tihtusire (tih-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***tihtã***

tihtusit (tih-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***tihtã***

tijachi/tijache (ti-já-chi) sf tijechi (ti-jéchĭ) – measã njicã di la stani, tizgheafi, tizahi *{ro: masã de la stâna de oi} {fr: petite table dans une bergerie} {en: small table sheep-fold}*

til (tílú) sn tiluri (tí-lurĭ) – hãlati tsi s-bagã tu partea di nghios a unei buti tra s-astupã guva prit cari si scoatã apa (yinlu, etc.) dit buti; canelã, cep, sochi *{ro: cep} {fr: robinet} {en: faucet}* ex: butea nu ari til

tilal (ti-lálŭ) sm – vedz tu ***tileal***

tileac (ti-leácŭ) sm tileats (ti-leátsĭ) – ficiorlu tsi lucra tu casili iu s-dutsea lumea s-facã banji aoa sh-un chiro (cãndu dunjaea nu-avea banji acasã); (fig: omlu tsi dutsi unã banã di purnilji; aspartu, palju-om, fatigei, pãnghios, pushtean, etc.) *{ro: bãiaş} {fr: baigneur, garçon de bains publiques} {en: young man working in a public bath house}*

tileal (ti-leálŭ) sm tilealj (ti-leáljĭ) – omlu cari, aoa sh-un chiro s-dutsea tu mesea di hoarã, tra s-dzãcã la lumi cu boatsea sãnãtoasã, emrea di la chivernisi icã hãbãrli di tsi s-fatsi tu lumi; tilal, tiljal, tiljan; (expr: vindu pi tileal = vindu lucri, nuntru tu-unã casã i nafoarã mpãzari, la-atsel tsi plãteashti ma multu) *{ro: telal} {fr: crieur public} {en: town crier}* ex: tilealu strigã ca lumea s-nu s-asparã; strigã tilealu cã nu easti volji s-easã cariva noaptea din casã fãrã fineri; lj-si vindurã, tsi-avea, tsi nu-avea, pi tileal § ***tilal*** (ti-lálŭ) sm tilalj (ti-láljĭ) – (unã cu ***tileal***) § ***tiljal*** (ti-ljĭálŭ) sm tiljalj (ti-ljĭáljĭ) – (unã cu ***tileal***) § ***tiljan*** (ti-ljĭánŭ) sm tiljanj (ti-ljĭánjĭ) – (unã cu ***tileal***) ex: amirãlu bãgã un tiljan s-greascã § ***tiljalãchi/tiljalãche*** (ti-ljĭa-lắ-chi) sf tiljalãchi (ti-ljĭa-lắchĭ) – 1: tehnea di tileal; 2: atsea tsi dzãtsi tilealu tu mesea di hoarã; hãbari, nauã *{ro: meseria de telal; anunţ} {fr: métier de crieur publique; annonce} {en: profession of town crier; announcement}* ex: tiljalãchea va s-ai boatsi mari, si s-avdã diparti cãndu stridz; va s-lji si spunã tilealàchea (emrea, hãbarea tsi u dzãtsi tiljalu) a ljei

tilefi/tilefe (ti-lé-fi) invar – atsea (curbanea) tsi u fatsi cariva cãndu da (adarã) un lucru tsi lj-ahãrzeashti multu (icã lucrul isush tsi-l da) tra s-aibã un altu lucru (idei, uspitsãlji, etc.) tsi lj-ahãrzeashti sh-cama multu; atsea tsi fatsi un (sh-tsi-l custuseashti) trã ghinili shi intireslu-a altui; curbani, afierumã, proscomidii *{ro: sacrificiu} {fr: sacrifice (de dévouement)} {en: sacrifice}* ex: tilefi bana-nj dau trã ea

tileghraf (ti-lé-ghraf) sn tileghrafi/tileghrafe (ti-lé-ghra-fi) – unã cu ***tilegraf***

tilegraf (ti-lé-graf) sn – vedz tu ***telj***

tilescu (ti-lés-cu) (mi) vb IV tilii (ti-lîĭ), tileam (ti-leámŭ), tilitã (ti-lí-tã), tiliri/tilire (ti-lí-ri) – l-duc un lucru pãnã la capit; astãmãtsescu lucrul tu-un loc shi nu lu-alas si s-facã ma diparti; l-fac un lucru s-hibã etim tr-atseali tsi am tu minti; bitisescu, bitsescu, sculusescu, susescu, apulsescu, mburescu, burescu, scãrchescu *{ro: termina, epuiza} {fr: achever, terminer, épuiser} {en: finish, exhaust}* § ***tilit*** (ti-lítŭ) adg tilitã (ti-lí-tã), tilits (ti-lítsĭ), tiliti/tilite (ti-lí-ti) – (lucru) tsi easti dus pãnã la capit; tsi easti astãmãtsit cã nu-armasi altu tsiva tr-adrari; tsi s-ari faptã etim; bitisit, bitsit, sculusit, susit, apulsit, mburit, burit, scãrchit *{ro: terminat, epuizat} {fr: achevé, terminé, épuisé} {en: finished, exhausted}* § ***tiliri/tilire*** (ti-lí-ri) sf tiliri (ti-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva tileashti un lucru; bitisiri, bitsiri, sculusiri, susiri, apulsiri, mburiri, buriri, scãrchiri *{ro: acţiunea de a termina, de a epuiza; terminare, epuizare} {fr: action d'achever, de terminer, d'épuiser; achèvement} {en: action of finishing, of exhausting; completion}*

tilichi/tiliche (ti-lí-chi) sf tilichi (ti-líchĭ) – nod dishcljis cu cari s-acatsã un hir (unã funi, etc.); tlichi, tiljauã *{ro: nod deschis} {fr: ganse, noeud courant} {en: rope handle, loop}* § ***tlichi/tliche*** (tlí-chi) sf tlichi (tlíchĭ) – (unã cu ***tilichi***) § ***tiljauã*** (ti-ljĭá-ŭã) sf tiljei (ti-ljĭéĭ) – (unã cu ***tilichi***)

tilighraf (ti-li-ghráfŭ) sn tilighrafi/tilighrafe (ti-li-ghrá-fi) – unã cu ***tiligraf***

tilighrafci (ti-li-ghraf-cí) sm tilighrafceadz (ti-li-ghraf-cĭádzĭ) – unã cu ***tiligrafci***

tilighrafciu (ti-li-ghraf-cíŭ) sm tilighrafceadz (ti-li-ghraf-cĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tilighrafci***

tilighrafii/tilighrafie (ti-li-ghra-fí-i) sf tilighrafii (ti-li-ghra-fíĭ) – unã cu ***tiligrafii***

tilighramã (ti-li-ghrá-mã) sf tilighrami/tilighrame (ti-li-ghrá-mi) – unã cu ***tiligramã***

tilighrãfsescu (ti-li-ghrãf-sés-cu) vb IV tilighrãfsii (ti-li-ghrãf-sîĭ), tilighrãfseam (ti-li-ghrãf-seámŭ), tilighrãfsitã (ti-li-ghrãf-sí-tã), tilighrãfsiri/tilighrãfsire (ti-li-ghrãf-sí-ri) – unã cu ***tiligrãfsescu***

tilighrãfsiri/tilighrãfsire (ti-li-ghrãf-sí-ri) sf tilighrãfsiri (ti-li-ghrãf-sírĭ) – unã cu ***tiligrãfsiri***

tilighrãfsit (ti-li-ghrãf-sítŭ) adg tilighrãfsitã (ti-li-ghrãf-sí-tã), tilighrãfsits (ti-li-ghrãf-sítsĭ), tilighrãfsiti/tilighrãfsite (ti-li-ghrãf-sí-ti) – unã cu ***tiligrãfsit***

tiligraf (ti-li-gráfŭ) sn – vedz tu ***telj***

tiligrafci (ti-li-graf-cí) sm – vedz tu ***telj***

tiligrafciu (ti-li-graf-cíŭ) sm tiligrafceadz (ti-li-graf-cĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tilighrafci***

tiligrafii/tiligrafie (ti-li-gra-fí-i) sf – vedz tu ***telj***

tiligrafisescu (ti-li-gra-fi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***telj***

tiligrafisiri/tiligrafisire (ti-li-gra-fi-sí-ri) sf – vedz tu ***telj***

tiligrafisit (ti-li-gra-fi-sítŭ) adg – vedz tu ***telj***

tiligramã (ti-li-grá-mã) sf – vedz tu ***telj***

tiligrãfsescu (ti-li-grãf-sés-cu) vb IV – vedz tu ***telj***

tiligrãfsiri/tiligrãfsire (ti-li-grãf-sí-ri) sf – vedz tu ***telj***

tiligrãfsit (ti-li-grãf-sítŭ) adg – vedz tu ***telj***

tilimi/tilime (ti-lí-mi) sf tilimuri (ti-lí-murĭ) – nvitsarea tsi u fac stratiotslji (di-aradã pi cãmpu) cu imnãri lundzi, cu yimnasticã, cu armili di-alumtã, cu-alumtarea, etc. tra si s-facã oaminj vãrtosh, sãnãtosh sh-bunj tu-alumtã; tãlimi *{ro: exerciţiu militar} {fr: exercise des troupes} {en: military exercises}* ex: ascherea fatsi tilimi § ***tãlimi/tãlime*** (tã-lí-mi) sf tãlimuri (tã-lí-murĭ) – (unã cu ***tilimi***) ex: fã-lã tãlimi § ***talimi/talime*** (ta-lí-mi) sf talimuri (ta-lí-murĭ) – (unã cu ***tilimi***) ex: nvitsa nizamanjlji talimi tu padea-atsea njica; l-bãgai pi talime

tiliri/tilire (ti-lí-ri) sf – vedz tu ***tilescu***

tilit (ti-lítŭ) adg – vedz tu ***tilescu***

tilitinã (ti-li-tí-nã) sf – vedz tu ***taljatinã***

tilj (tíljĭŭ) sm tilj (tíljĭ) – arburi mari, cu frundzã mãri tsi sh-u-aduc cu inima di om, sh-cu lilici albi tsi-anjurzescu multu mushat; lilicea faptã di-aestu arburi; ceaea faptã dit lilicea uscatã dit aestu arburi; filureauã, lipã *{ro: tei; pãdure de tei; floare de tei; ceai din floare de tei} {fr: tilleul; forêt de tilleuls; fleur de tilleul; infusion de fleur de tilleul} {en: basswood (lime tree, linden tree); forest of basswood; flower of basswood; infusion of flowers of basswood}* ex: floarea di tilj anjurzeashti multu mushat

tiljal (ti-ljĭálŭ) sm – vedz tu ***tileal***

tiljalãchi/tiljalãche (ti-ljĭa-lắchi) sf – vedz tu ***tileal***

tiljan (ti-ljĭánŭ) sm – vedz tu ***tileal***

tiljauã (ti-ljĭá-ŭã) sf – vedz tu ***tilichi***
tilundi (thi-lun-dí) sm – vedz tu ***filundi***
timari/timare (ti-má-ri) sf timãri (ti-mắrĭ) – mutrita (angãtanlu, frundida, cãshtiga, etc.) tsi-lj fatsi omlu-a unui cal; atsea tsi fatsi omlu cãndu xistriseashti un cal (lj-curã, lj-cheaptinã, lj-vurtsuseashti chealea); dimari, xistrisiri, sistrisiri, histrisiri *{ro: acţiunea de a îngriji, a ţesăla (caii); ţesălare}* *{fr: action de prendre soins et d'étriller (chevaux)}* *{en: action of taking care of, of currying horses}* ex: s-lã facã timari a caljlor (s-lji xistriseascã caljlji) sh-a prãvdzãlor; pi cal fatsi timari (lj-da cu xistria, lj-tradzi frundida), lu-adapã, lj-da mãcari; timarea u fatsi cu apã shi sãpuni § ***dimari/dimare*** (di-má-ri) sf dimãri (di-mắrĭ) – (unã cu ***timari***) ex: shi s-lã facã dimari bunã (s-lji mutreascã ghini, s-lã tragã cãshtiga) tru vahti; s-lã facã dimarã a caljlor (s-lã tragã gailelu, s-lji xistriseascã)
timãzicã (thí-mã-zi-cã) adv – vedz tu ***nãheamã***
timbel (tim-bél) adg timbelã (tim-bé-lã), timbelj (tim-béljĭ), timbeli/timbele (tim-bé-li) – tsi nu para lu-arãseashti (i lj-angreacã multu) tra s-facã un lucru; aduliftu, acãmat, blanes, cumban, hain, hãin, edec, haileas, linãvos, linos, tãvlãmbã, armãsãtor tindu-gomar, cioari tu cinushi *{ro: trântor, leneş}* *{fr: fainéant, paresseux}* *{en: lazy}* ex: timbelu yernjilj ãl mãcã; partea-a timbelui fu un gumar § ***timbilãchi/timbilãche*** (tim-bi-lã-chi) sf timbilãchi (tim-bi-lắ-chĭ) – harea tsi u-ari atsel tsi lji ngreacã multu (i nu lu-arãseashti dip) s-lucreadzã; leani *{ro: lenevie}* *{fr: paresse}* *{en: lazyness}*
timbihi/timbihe (tim-bí-hi) sf – vedz tu ***timbii***
timbii/timbie (tim-bí-i) sf timbii (tim-bíĭ) – dimãndarea tsi-lj si fatsi a unui tra s-adarã tsiva (cã va i cã nu va); timbihi, dimãndu, dimãndari, dimãndãciuni, dimãndatã, urdin, ordin, ordinii, cumandã, pãrãnghilii, emri, endolii, diatagmã, diitãyii, buiurdii *{ro: dispoziţie, ordin, poruncă}* *{fr: recommandation, ordre}* *{en: disposition, request, order}* ex: muljari-sa nu u tsãnu timbia (dimãndarea, atsea tsi lj-avea cãftatã el) § ***timbihi/timbihe*** (tim-bí-hi) sf timbihi (tim-bíhĭ) – (unã cu ***timbii***)
timbilãchi/timbilãche (tim-bi-lã-chi) sf – vedz tu ***timbel***
timbilichi/timbiliche (tim-bi-lí-chi) sf timbilichi (tim-bi-lí-chĭ) – cal tsãnut shi nvitsat tra s-poartã oaminj ncãlar; cal di cãvalã; cal di binechi; cãvalã, binec, binechi *(ro: cal de călărit}* *{fr: cheval de selle}* *{en: saddle-horse}* ex: ca s-mi badz pi timbilichi (binec), pi timbilichi sh-pi furtii
timeamã (thi-meá-mã) sf – vedz tu ***timnjamã***
timelj (thi-méljĭŭ) sn timealji/timealje (thi-meá-lji) – partea di nghios di la unã binai (casã, bisearicã, agalmã, etc.) pri cari sta di si ndrupashti; (expr: om cu timelj (timealji) = om bun, salami, ashtirnut, pri-a curi zbor pots s-ti ndrupãshti cãndu ai ananghi) *{ro: temelie}* *{fr: base, fondement}* *{en: base, foundation}* ex: adzã bãgai timeljlu a casãljei; easti casã cu timelj bun; ai timelj tr-atseali tsi spunj?; s-lu-ascultsi cã easti om cu timealji (expr: om bun, salami, ashtirnut); ari timelj ficiorlu-aestu § ***timiljos*** (thi-mi-ljĭósŭ) adg timiljoasã (thi-mi-ljĭoá-sã), timiljosh (thi-mi-ljĭóshĭ) adg timiljoasi/timiljoase (thi-mi-ljĭoá-si) – tsi ari timealji sãnãtoasi, buni *{ro: întemeiat}* *{fr: fondé, basé, fondamental}* *{en: based, founded, fundamental}* ex: timiljoasili idei § ***timiljusescu*** (thi-mi-ljĭu-sés-cu) (mi) vb IV timiljusii (thi-mi-ljĭu-síĭ), timiljuseam (thi-mi-ljĭu-seámŭ), timiljusitã (thi-mi-ljĭu-sí-tã), timiljusiri/timiljusire (thi-mi-ljĭu-sí-ri) – bag timelj a unui lucru (casã, punti, bisearicã, etc.); ntimiljedz *{ro: întemeia; pune bazele}* *{fr: asseoir les fondements d'un édifice; baser, fonder}* *{en: set the foundation of a building; base, found}* ex: u timiljusii ghini (lj-bãgai bun timelj) § ***timiljusit*** (thi-mi-ljĭu-sítŭ) adg timiljusitã (thi-mi-ljĭu-sí-tã), timiljusits (thi-mi-ljĭu-sítsĭ), timiljusiti/timiljusite (thi-mi-ljĭu-sí-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã timelj; tsi ari timelj *{ro: întemeiat, bazat}* *{fr: basé, fondé}* *{en: based, founded}* § ***timiljusiri/timiljusire*** (thi-mi-ljĭu-sí-ri) sf timiljusiri (thi-mi-ljĭu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-timiljuseashti unã binai *{ro: acţiunea de a întemeia; de a pune bazele}* *{fr: action d'asseoir les fondements d'un édifice; de baser, de fonder}* *{en: action of setting the foundation of a building; of basing, of founding}* § ***ntimiljedz*** (nthi-mi-ljĭédzŭ) (mi) vb I ntimiljai (nthi-mi-ljĭáĭ), ntimiljam (nthi-mi-ljĭámŭ), ntimiljatã (nthi-mi-ljĭá-tã), ntimiljari/ntimiljare (nthi-mi-ljĭá-ri) – (unã cu ***timiljusescu***) ex: vidzui cã estan ntimiljat (bãgat timelj la, timiljusit) casa § ***ntimelj*** (nthi-méljĭŭ) (mi) vb I ntimiljai (nthi-mi-ljĭáĭ), ntimiljam (nthi-mi-ljĭámŭ), ntimiljatã (nthi-mi-ljĭá-tã), ntimiljari/ntimiljare (nthi-mi-ljĭá-ri) – (unã cu ***timiljusescu***) § ***ntimiljat*** (nthi-mi-ljĭátŭ) adg ntimiljatã (nthi-mi-ljĭá-tã), ntimiljats (nthi-mi-ljĭátsĭ), ntimiljati/ntimiljate (nthi-mi-ljĭá-ti) – (unã cu ***timiljusit***) § ***ntimiljari/ntimiljare*** (nthi-mi-ljĭá-ri) sf ntimiljeri (nthi-mi-ljĭérĭ) – (unã cu ***timiljusiri***) ex: n-acljimã sh-noi la ntimiljarea-a casãljei
timiljos (thi-mi-ljĭósŭ) adg – vedz to ***timelj***
timiljusescu (thi-mi-ljĭu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz to ***timelj***
timiljusiri/timiljusire (thi-mi-ljĭu-sí-ri) sf – vedz to ***timelj***
timiljusit (thi-mi-ljĭu-sítŭ) adg – vedz to ***timelj***
timinã (ti-mi-nắ) sm timinadz (ti-mi-nádzĭ) – ghinuiri faptã dupã arada nturtseascã cu unã ncljinari a truplui sh-a caplui, cu purtarea di mãnã la frunti, (cãtivãrãoarã cu ndzinucljari shi dari cu caplu di loc); timinei, taeti, sileami, ncljinãciuni *{ro: temenea}* *{fr: signe de salutation avec des courbettes et en portant la main sur le front}* *{en: ancient Turkish way of greetings people with a bow before them}* ex: a turcului ãlj featsi timinã; lji loai timineea di diparti § ***timinei*** (ti-mi-né-i) sm timinei (ti-mi-néĭ) – (unã cu ***timinã***) ex: nu-ts fac mini timinei (taeti) a tsia; lji loai timineea (ghinuirea, ncljinãciunjli) di diparti
timinei (ti-mi-né-i) sm – vedz tu ***timinã***
timiridã (ti-mi-rí-dã) sf – vedz tu ***fimiridã***
timisescu (thi-mi-sés-cu) vb IV timisii (thi-mi-síĭ), timiseam (thi-mi-seámŭ), timisitã (thi-mi-sí-tã), timisiri/timisire (thi-mi-sí-ri) – nj-aduc aminti, tsãn minti, aburedz, thimisescu, simisescu, fimisescu, timsescu, thimsescu, acuitescu, cuitescu, cuituescu, numãtsescu, ticãescu *{ro: aminti}* *{fr: se rappeller}* *{en: remember}* § ***timisit*** (thi-mi-sítŭ) adg timisitã (thi-mi-sí-tã), timisits (thi-mi-sítsĭ), timisiti/timisite (thi-mi-sí-ti) – adus aminti, tsãnut minti, thimisit, etc. *{ro: amintit}* *{fr: rappellé}* *{en: remembered}* § ***timisiri/timisire*** (thi-mi-sí-ri) sf timisiri (thi-mi-sírĭ) – adutseari aminti, tsãneari minti, thimusiri, etc. *{ro: acţiunea de a aminti; amintire}* *{fr: action de se souvenir}* *{en: action of remembering}* § ***timsescu*** (thim-sés-cu) vb IV timsii (thim-síĭ), timseam (thim-seámŭ), timsitã (thim-sí-tã), timsiri/timsire (thim-sí-ri) – (unã cu ***timisescu***) § ***timsit*** (thim-sítŭ) adg timsitã (thim-sí-tã), timsits (thim-sítsĭ), timsiti/timsite (thim-sí-ti) – (unã cu ***timisit***) § ***timsiri/timsire*** (thim-sí-ri) sf timsiri (thim-sírĭ) – (unã cu ***timisiri***) § ***simisescu*** (si-mi-sés-cu) vb IV simisii (si-mi-síĭ), simiseam (si-mi-seámŭ), simisitã (si-mi-sí-tã), simisiri/simisire (si-mi-sí-ri) – (unã cu ***timisescu***) § ***simisit*** (si-mi-sítŭ) adg simisitã (si-mi-sí-tã), simisits (si-mi-sítsĭ), simisiti/simisite (si-mi-sí-ti) – (unã cu ***timisit***) § ***simisiri/simisire*** (si-mi-sí-ri) sf simisiri (si-mi-sírĭ) – (unã cu timisiri) § ***fimisescu*** (fi-mi-sés-cu) vb IV fimisii (fi-mi-síĭ), fimiseam (fi-mi-seámŭ), fimisitã (fi-mi-sí-tã), fimisiri/fimisire (fi-mi-sí-ri) – (unã cu ***timisescu***) § ***fimisit*** (fi-mi-sítŭ) adg fimisitã (fi-mi-sí-tã), fimisits (fi-mi-sítsĭ), fimisiti/fimisite (fi-mi-sí-ti) – (unã cu ***timisit***) § ***fimisiri/fimisire*** (fi-mi-sí-ri) sf fimisiri (fi-mi-sírĭ) – (unã cu timisiri)
timisiri/timisire (thi-mi-sí-ri) sf – vedz tu ***timisescu***
timisit (thi-mi-sítŭ) adg – vedz tu ***timisescu***
timizicã (thí-mi-zi-cã) adv – vedz tu ***nãheamã***
timnjamã (thim-njĭá-mã) sf timnjami/timnjame (thim-njĭá-mi) – unã lugurii (scoasã dit arucina datã di-unã soi di arburi tsi crescu, di-aradã, tu locurli caldi) tsi da unã anjurizmã mushatã shi multu vãrtoasã cãndu easti apreasã (ma multu di preftsã tu bisearicã) shi scoati fum cãndu ardi; timeamã *{ro: tămâie}* *{fr: encens}* *{en: incense}* ex: tutã oda nj-afumam cu fumlu di timnjamã § ***timeamã*** (thi-meá-mã) sf timeami/timeame (thi-meá-mi) – (unã cu ***timnjamã***) ex: afumã cu timeamã pit casã § ***timnjato*** (thim-njĭa-tó) sm timnjatadz (thim-njĭa-tádzĭ) – vas di metal acãtsat cu trei singiri (sh-chipri nits) di mãna-a preftului, cari ardi tu el timnjama cãndu psãltiseashti shi lj-arãspãndeashti fumlu tu bisearicã; timnjito; timnjator *{ro:*

cădelniţă} {fr: encensoir} {en: censer} ex: sh-taha da cu timnjatolu § ***timnjito*** (thim-nji-tó) sm timnjitadz (thim-nji-tádzĭ) – (unã cu ***timnjato***) ex: ghiumurli suntu timnjitadzlji § ***timnjator*** (thim-njĭa-tórŭ) sn timnjatoari/timnjatoare (thim-njĭa-toá-ri) – (unã cu ***timnjato***) ex: deadi cu timnjatorlu § ***timnjitsescu*** (thim-nji-tsés-cu) (mi) vb IV timnjitsii (thim-nji-tsíĭ), timnjitseam (thim-nji-tseámŭ), timnjitsitã (thim-nji-tsí-tã), timnjitsiri/timnjitsire (thim-nji-tsí-ri) – ardu timnjamã (di-aradã tu timnjato sh-arãspãndescu fumlu tu bisearicã); dau cu timnjatolu *{ro: tămâia} {fr: encenser} {en: cense, burn incense}* § ***timnjitsit*** (thim-nji-tsítŭ) adg timnjitsitã (thim-nji-tsí-tã), timnjitsits (thim-nji-tsítsĭ), timnjitsiti/timnjitsite (thim-nji-tsí-ti) – (timnjama) tsi easti arsã tu timnjato; (omlu, bisearica) tu cari easti arãspãndit fumlu di timnjamã *{ro: tămâiat} {fr: encensé} {en: censed, burned incense}* § ***timnjitsiri/timnjitsire*** (thim-nji-tsí-ri) sf timnjitsiri (thim-nji-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu preftul da cu timnjatolu *{ro: acţiunea de a tămâia} {fr: action d'encenser} {en: action of censing, of burning incense}*

timnjato (thim-njĭa-tó) sm – vedz tu ***timnjamã***

timnjator (thim-njĭa-tórŭ) sn – vedz tu ***timnjamã***

timnjito (thim-nji-tó) sm – vedz tu ***timnjamã***

timnjitsescu (thim-nji-tsés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***timnjamã***

timnjitsiri/timnjitsire (thim-nji-tsí-ri) sf – vedz tu ***timnjamã***

timnjitsit (thim-nji-tsítŭ) adg – vedz tu ***timnjamã***

timo (thi-mó) sm timadz (thi-mádzĭ) – amãnii, mãnii, hulii, yinati, inati, gnati, ghnati, lisã, foc, uryii, zalã, zali, gindi, nãireatsã, nãrleatsã, picã, cangi, himã, turbari *{ro: furie, mânie} {fr: colère, fureur, courroux} {en: fury, anger}* ex: easti-arãu fãrã timo (zalã, hulii), s-hibã om fãrã caimo? § ***timusescu*** (thi-mu-sés-cu) vb IV timusii (thi-mu-síĭ), timuseam (thi-mu-seámŭ), timusitã (thi-mu-sí-tã), timusiri/timusire (thi-mu-sí-ri) – mi-acatsã yinatea; mi fac foc di yinati; yinãtusescu, inãtusescu, gnãtusescu, arcedz, ariciuescu, agredz, aghredz, furtsuescu, furchisescu, ngindu, nãirescu, aprindu, lisixescu, turbu, turbedz *{ro: înfuria} {fr: (se) mettre en colère} {en: infuriate}* § ***timusit*** (thi-mu-sítŭ) adg timusitã (thi-mu-sí-tã), timusits (thi-mu-sítsĭ), timusiti/timusite (thi-mu-sí-ti) – tsi lu-ari acãtsatã inatea; yinãtusit, inãtusit, gnãtusit, arceat, ariciuit, agrat, aghrat, furtsuit, furchisit, ngindat, nãirit, apres (di inati), lixit, turbat *{ro: înfuriat} {fr: mis en colère} {en: infuriated}* § ***timusiri/timusire*** (thi-mu-sí-ri) sf timusiri (thi-mu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un easti acãtsat di inati; yinãtusiri, inãtusiri, gnãtusiri, arceari, ariciuiri, agrari, aghrari, furtsuiri, furchisiri, ngindari, nãiriri, aprindiri (di inati), lixiri, turbari *{ro: acţiunea de a înfuria; înfuriare} {fr: action de se mettre en colère} {en: action of becoming (making someone) infuriated}*

timoni/timone (ti-mó-ni) sf timonj (ti-mónjĭ) – hãlatea (aroata) di mãnã cu cari s-fatsi ca unã pampori (aftuchinã) s-fugã ndreptu ninti, i cãtã iu va omlu si s-ducã; dumei, dumeni *{ro: cârmă} {fr: barre, gouvernail} {en: helm}* ex: tini earai la timoni (dumei)

timpuriu (tim-pu-ríŭ) adg shi adv timpurii/timpurie (tim-pu-rí-i), timpurii (tim-pu-ríĭ), timpurii (tim-pu-ríĭ) – tsi s-fatsi (tsi creashti, tsi s-amintã, tsi s-aflã, etc.) nãinti di oara cãndu lipseashti si s-facã normal; achira *{ro: prematur, (născut) înainte de timp} {fr: prématuré, (né) avant le temps} {en: premature, (born) before its time}* ex: njel timpuriu (tsi s-amintã nãinti di chirolu tsi lipsea); adusi un vitulj timpuriu shi gras; toamna s-apruche multu timpurii (agonja); timpuriili mãtricãnj nji li deadirã a njia; fudzim cama timpuriu (agonja) ditru muntsã

timsescu (thim-sés-cu) – vedz tu ***timisescu***

timsiri/timsire (thim-sí-ri) sf – vedz tu ***timisescu***

timsit (thim-sítŭ) – vedz tu timisescu

timsu (tím-su) adg – vedz tu ***tindu***

timtu (tím-tu) adg – vedz tu ***tindu***

timusescu (thi-mu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***timo***

timusiri/timusire (thi-mu-sí-ri) – vedz tu ***timo***

timusit (thi-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***timo***

tinã (tí-nã) sf tini/tine (tí-ni) – loclu amisticat cu apã, moali, cari s-alicheashti (s-acatsã) lishor di lucri (pãputsã); mãzgã, muzgã, laspi *{ro: noroi} {fr: boue} {en: mud}* ex: s-featsi troc di tinã (lãschi); lj-arucã cu tinã (muzgã) § ***ntinedz*** (nti-nédzŭ) (mi) vb I ntinai (nti-náĭ), ntinam (nti-námŭ), ntinatã (nti-ná-tã), ntinari/ntinare (nti-ná-ri) – umplu di tinã; intru tu lãschi; dau stizma (udãlu, pizuljlu, etc.) cu mãltari di tinã (laspi); mãzgãlescu, lãspusescu; (expr: si ntinã, ca luplu = lãvushi multu) *{ro: întina, înnoroi, murdări cu noroi} {fr: crotter, se souiller de boue} {en: dirty with mud}* ex: si ntinã, s-featsi ca luplu § ***ntinat*** (nti-nátŭ) adg ntinatã (nti-ná-tã), ntinats (nti-nátsĭ), ntinati/ntinate (nti-ná-ti) – tsi easti mplin di tinã; tsi easti dat cu lãschi; mãzgãlit, lãspusit *{ro: întinat, înnoroit, murdărit cu noroi} {fr: crotté, souillé de boue} {en: dirtied with mud}* ex: mizia tsãnea pãputsãli n cicior di ntinati (mplini di lãschi) tsi eara § ***ntinari/ntinare*** (nti-ná-ri) sf ntinãri (nti-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã ntineadzã cariva i tsiva; mãzgãliri, lãspusiri *{ro: acţiunea de a întina, de a înnoroi; întinare, înnoroire} {fr: action de crotter, de se souiller} {en: action of dirtying with mud}*

tindeari/tindeare (tin-deá-ri) sf – vedz tu ***tindu***

tindilinã (tin-di-lí-nã) sf tindilini/tindiline (tin-di-lí-ni) – numã datã la dauã turlii di erburi (jumeari) analti, cu lilici galbini tsi anjurzescu mushat; sulfinã, sulhinã, sulchinã, surchinã, surhinã, struhinã *{ro: sulfină sau sunătoare} {fr: mélilot ou mille-pertuis} {en: melilot or St. Johns wort}* ex: cresc lilici, tindilina; deadi earba sh-tindilina, es fumeljli Sãmãrina; tindilinj pri grochi s-l-acreascã

tindiri/tindire (tín-di-ri) sf – vedz tu ***tindu***

tindu (tín-du) (mi) vb III shi II tesh (téshĭŭ) shi timshu (tím-shĭu), tindeam (tin-deámŭ), teasã (teá-sã) shi timsã (tím-sã) shi timtã (tím-tã), tindiri/tindire (tín-di-ri) shi tindeari/tindeare (tin-deá-ri) – trag un lucru di dauãli capiti (i di ma multi pãrtsã) tra (i) s-lu ndreptu (cãndu easti adunat i strãmbu); (ii) s-lu fac ma suptsãri (peturlu di pitã), shi s-lu-ashternu pri unã measã; (iii) s-u stringu deavãrliga-a unui altu lucru (cioarã, curauã, funi); (iv) s-lu lundzescu i s-lu lãrdzescu un lucru (cioarã, stranj, truplu-nj, cãndu mi culcu pri crivati i mpadi), etc.; ndreptu mãna cãtrã cariva tra s-lji dau un lucru; arãspãndescu apa pri loc cãndu u versu dit unã cãldari; ntindu, ãntindu, antindu, trag, versu, arãspãndescu, mpeatur, bag, dau, ved, etc.; (expr: 1: li tindu = mor, nj-dau suflitlu, lji ncljid ocljilj, li ncarcu dit lumea aestã, dau dolji (chealea) a preftului, li-aruc petalili, etc.; 2: li tindu ciunili (cicioarili) = alag agonja, fug, u-angan cãtsaua, u shpirtuescu, li ciulescu, u cãlescu, li cãrtsãnescu, etc.; 3: tindu stranji = acats stranji pi funi tra si s-usucã di soari sh-vimtu) *{ro: tinde, întinde} {fr: tendre, s'étendre} {en: stretch, lay, spread}* ex: cãndu s-teasi (s-lundzi, ndriptã mãna) Avram s-lja cutsutlu; lj-timsi (lj-deadi) pãltarea; tini tindzi (expr: acats stranjili pi funi) stranji sh-noi tindem peturi (mpiturãm); ningã nveasta-a lui s-timsi (s-culcã, s-lundzi, s-ashtirnu); s-avea teasã (lundzitã, culcatã, curdusitã) sum un fag; tindi (dã-nj) mãna s-ti tsãn s-nu cadz; timshu (anãltsai) mãna sh-arupshu un mer; s-tindi (s-lundzeashti) cã-l lja heavra; teasi (timsi) cãmeshli pri rudz; s-tindea (s-lundzea) pri fãntãnã; li tindea ciunili (expr: fudzea, li cãlea, sh-loa pãrtãljli, u-angãna cãtsaua); tindi-li! (expr: fudz, cãlea-li, cãrtsãnea-li di-aoa); nitsi nu videa iu cãlca, acshitsi li tindea ciunili (ahãntu-agonja alãga); vinji oara-al Bacola s-li tindã (expr: s-moarã, s-lji ncljidã ocljilj); vinji oara s-li tindã (expr: s-moarã), mãratlu; nã stãmãnã sh-ai, li teasi (expr: muri, sh-deadi suflitlu); cã li teasi (expr: cã muri, cã-lj deadi dolji a preftului), l-njiluescu § ***tes*** (tésŭ) adg teasã (teá-sã), tesh (téshĭ), teasi/tease (teá-si) – tsi easti tras shi faptu s-hibã ma ndreptu, ma lungu, ma suptsãri, ashtirnut (pri measã i loc), etc.; timsu, timtu, ãntimsu, ãntimtu, ntimsu, ntimtu, antimsu, antimtu, culcat, traptu, virsat, arãspãndit, mpiturat, bãgat, dat, vidzut, etc. *{ro: tins, întins} {fr: tendu, étendu} {en: stretched, layed, spred}* ex: sh-aflã nveasta teasã (culcatã, timtã), moartã; tesh (culcats, timtsã mpadi) pri dintsã; eara teasã (culcatã, timsã) mpadi; eara tes (timsu) tu oda-atsea buna § ***timsu*** (tím-

su) adg timsã (tím-sã), timshi (tím-shi) timsi/timse (tím-si) – (unã cu ***tes***) § ***timtu*** (tím-tu) adg timtã (tím-tã), timtsã (tím-tsã) timti/timte (tím-ti) – (unã cu ***tes***) ex: un om timtu (tes) unã cu loclu; cu flamura timtã (teasã); sta cu mãna timtã (teasã) tra s-lji da un pãrã § ***tindiri/tindire*** (tín-di-ri) sf tindiri (tín-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-tindi tsiva *{ro: acţiunea de a tinde, de a întinde; tindere, întindere}* *{fr: action de tendre, de s'étendre}* *{en: action of stretching, of laying, of spreading}* § ***tindeari/tindeare*** (tin-deá-ri) sf tinderi (tin-dérĭ) – (unã cu ***tindiri***) ex: tindeari, cãscari shi somnu § ***ãntindu*** (ãn-tín-du) (mi) vb III shi II ãntimshu (ãn-tím-shĭu), ãntindeam (ãn-tin-deámŭ), ãntimsã (ãn-tím-sã) shi ãntimtã (ãn-tím-tã), ãntindiri/ãntindire (ãn-tín-di-ri) shi ãntindeari/ãntindeare (ãn-ãntin-deá-ri) – (unã cu ***tindu***) § ***ãntimsu*** (ãn-tím-su) adg ãntimsã (ãn-tím-sã), ãntimshi (ãn-tím-shi) ãntimsi/ãntimse (ãn-tím-si) – (unã cu ***timsu***) § ***ãntimtu*** (ãn-tím-tu) adg ãntimtã (ãn-tím-tã), ãntimtsã (ãn-tím-tsã) ãntimti/ãntimte (ãn-tím-ti) – (unã cu ***timtu***) ex: ãntimtu (tes) pi virdeatsã § ***ãntindiri/ãntindire*** (ãn-tín-di-ri) sf ãntindiri (ãn-tín-dirĭ) – (unã cu ***tindiri***) § ***ãntindeari/ãntindeare*** (ãn-tin-deá-ri) sf ãntinderi (ãn-tin-dérĭ) – (unã cu ***tindiri***) § ***antindu*** (an-tín-du) (mi) vb III shi II antimshu (an-tím-shĭu), antindeam (an-tin-deámŭ), antimsã (an-tím-sã) shi antimtã (an-tím-tã), antindiri/antindire (an-tín-di-ri) shi antindeari/antindeare (an-tin-deá-ri) – (unã cu ***tindu***) § ***antimsu*** (an-tím-su) adg antimsã (an-tím-sã), antimshi (an-tím-shi) antimsi/antimse (an-tím-si) – (unã cu ***timsu***) ex: zburãtori pi-antimsa mari § ***antimtu*** (an-tím-tu) adg antimtã (an-tím-tã), antimtsã (an-tím-tsã) antimti/antimte (an-tím-ti) – (unã cu ***timtu***) § ***antindiri/antindire*** (an-tín-di-ri) sf antindiri (an-tín-dirĭ) – (unã cu ***tindiri***) § ***antindeari/antindeare*** (an-tin-deá-ri) sf antinderi (an-tin-dérĭ) – (unã cu ***tindiri***) § ***ntindu*** (ntín-du) (mi) vb III shi II ntimshu (ntím-shĭu), ntindeam (ntin-deámŭ), ntimsã (ntím-sã) shi ntimtã (ntím-tã), ntindiri/ntindire (ntín-di-ri) shi ntindeari/ntindeare (ntin-deá-ri) – (unã cu ***tindu***) § ***ntimsu*** (ntím-su) adg ntimsã (ntím-sã), ntimshi (ntím-shi) ntimsi/ntimse (ntím-si) – (unã cu ***timsu***) § ***ntimtu*** (ntím-tu) adg ntimtã (ntím-tã), ntimtsã (ntím-tsã) ntimti/ntimte (ntím-ti) – (unã cu ***timtu***) § ***ntindiri/ntindire*** (ntín-di-ri) sf ntindiri (ntín-dirĭ) – (unã cu ***tindiri***) § ***ntindeari/ntindeare*** (ntin-deá-ri) sf ntinderi (ntin-dérĭ) – (unã cu ***tindiri***) § ***tindu-gomar*** (tin-du-ghó-marŭ) sm tindu-gomari (tin-du-ghó-marĭ) – tsi nu para lu-arãseashti (i lj-angreacã multu) tra s-facã un lucru; aduliftu, acãmat, blanes, cumban, hain, hãin, edec, haileas, linãvos, linos, tãvlãmbã, timbel, cioari tu cinushi *{ro: trântor, leneş}* *{fr: fainéant, paresseux}* *{en: lazy}* § ***ntindu*** (ntín-du) (mi) vb III shi II ntesh (ntéshĭŭ) shi ntimshu (ntím-shĭu), ntindeam (ntin-deámŭ), nteasã (nteá-sã) shi ntimsã (ntím-sã) shi ntimtã (ntím-tã), ntindiri/ntindire (tín-di-ri) shi ntindeari/ntindeare (ntin-deá-ri) – (unã cu ***tindu***) ex: nu-ari nteasã nica cãmeshli; ntindi-ti niheamã shi dã-nj un mer; lu ntindu borgiladzlji § ***ntes*** (ntésŭ) adg nteasã (nteá-sã), ntesh (ntéshĭ), nteasi/ntease (nteá-si) – (unã cu ***tes***) ex: cãdzu di pi pom sh-armasi ntes § ***timtu*** (tím-tu) adg timtã (tím-tã), timtsã (tím-tsã) timti/timte (tím-ti) – (unã cu ***tes***) § ***ntimtu*** (tím-tu) adg ntimtã (ntím-tã), ntimtsã (ntím-tsã) ntimti/ntimte (ntím-ti) – (unã cu ***tes***) § ***ntindiri/ntindire*** (ntín-di-ri) sf ntindiri (ntín-dirĭ) – (unã cu ***tindiri***) § ***ntindeari/ntindeare*** (ntin-deá-ri) sf ntinderi (ntin-dérĭ) – (unã cu ***tindiri***) § ***xiru-tindu*** (csi-ru-tín-du) (mi) vb III shi II xirutesh (csi-ru-téshĭŭ) shi xirutimshu (csi-ru-tím-shĭu), xirutindeam (csi-ru-tin-deámŭ), xiruteasã (csi-ru-teá-sã) shi xirutimsã (csi-ru-tím-sã) shi xirutimtã (csi-ru-tím-tã), xirutindiri/xirutindire (csi-ru-tín-di-ri) shi xirutindeari/xirutindeare (csi-ru-tin-deá-ri) – (mi) tindu ashi cum s-tihiseashti *{ro: (se) întinde într-o doară}* *{fr: s'étendre comme çi, comme, ni bien, ni mal ça}* *{en: stretch so and so, as it happens}* ex: vãcarlu s-xiruteasi unãoarã a-aumbrã § ***xirutes*** (csi-ru-tésŭ) adg xiruteasã (csi-ru-teá-sã), xirutesh (csi-ru-téshĭ), xiruteasi/xirutease (csi-ru-teá-si) – tes cum s-tihiseashti *{ro: întins într-o doară}* *{fr: étendu comme çi, comme, ni bien, ni mal ça}* *{en: stretched so and so, as it happens}* § ***xirutimsu*** (csi-ru-tím-su) adg xirutimsã (csi-ru-tím-sã), xirutimshi (csi-ru-tím-shi) xirutimsi/xirutimse (csi-ru-tím-si) – (unã cu ***xirutes***) § ***xirutimtu*** (csi-ru-tím-tu) adg xirutimtã (csi-ru-tím-tã), xirutimtsã (csi-ru-tím-tsã) xirutimti/xirutimte (csi-ru-tím-ti) – (unã cu ***xirutes***) § ***xirutindiri/xirutindire*** (csi-ru-tín-di-ri) sf xirutindiri (csi-ru-tín-dirĭ) – asea tsi s-fatsi cãndu cariva s-xirutindi *{ro: acţiunea de a (se) întinde într-o doară}* *{fr: action de s'étendre comme çi, comme, ni bien, ni mal ça}* *{en: action of stretching so and so, as it happens}* § ***xirutindeari/xirutindeare*** (csi-ru-tin-deá-ri) sf xirutinderi (csi-ru-tin-dérĭ) – (unã cu ***xirutindiri***)

tindu-gomar (tin-du-ghó-marŭ) sm – vedz tu ***tindu***

tingali/tingale (tín-ga-li) sf pl(?) – cumatã njicã di lemnu (shcop suptsãri sh-lungu ca di-unã palmã, pilichisit la dauãli capiti) cu cari s-agioacã ficiuritslji tu-un gioc di-a lor; ciulicã, ciulengã, bachi, shcljendzã, shcljandzã, shcljengi, shcljenzã, sclenciu *{ro: ţurcă}* *{fr: bâtonnet (employé dans un jeu d'enfants)}* *{en: small piece of wood in a children game}*

tingãli/tingãle (tín-gã-li) sf pl(?) – shcop njic, lungu shi suptsãri; afingi, fingi *{ro: băţ}* *{fr: bâtonnet}* *{en: stick}*

tingeri/tingere (tin-gé-ri) sf – vedz tu ***tengiri***

tingire (tin-gi-ré) sm – vedz tu ***tengiri***

tingiri/tingire (tin-gí-ri) sf – vedz tu ***tengiri***

tingirushi/tingirushe (tin-gi-rú-shi) sf – vedz tu ***tengiri***

tini/tine (tí-ni) pr pirs II (*singular, masculin shi fiminin, numinativ shi acuzativ; acuzativlu poati s-aibã shi zborlu "**pri**" nãinti ma, di-aradã, s-avdi fãrã el*) – zbor tsi tsãni loclu-a atsilui cu cari zburashti cariva; tu, (*forma shcurtã*) ti (-ti, ti-) *{ro: tu, pe tine, te}* *{fr: tu, toi}* *{en: thy, you}* ex: scoalã tini ca s-shed mini; tini s-hii ghini; nu-nj cãntã tini; di tini, di mini nvitsã; la tini nj-eara mintea; tuts s-arcarã pri tini § ***ti***[2] (ti) ((i) pr pirs II: *singular, masculin shi fiminin, acuzativ; forma shcurtã di la pronuma pirsunalã "tini" tsi-lj s-adavgã multi ori tra s-lji nvãrtushadzã noima;* (i) pr refl II: *singular, masculin shi fiminin, acuzativ*) – pi tini *{ro: te, pe tine}* *{fr: te}* *{en: you}* ex: eu ti-agudii (ti = pri tini)?; fã-ti (ti = pri tini) cu harauã; ncaci-ti (ti = pri tini) mã-ta, ncaci-ti (ti = pri tini); voami-ti (ti = pri tini), voami-ti (ti = pri tini) cupa; du-ti (ti = pri tini) di ntreabã; shi-nj ti pari ca gioni § ***a tsia*** (a tsí-ĭa) pr pirs II (*singular, masculin shi fiminin, genitiv shi dativ a pronumãljei pirsunalã "tini"; ari totna shi zborlu "a" nãinti*) – zbor tsi tsãni loclu-a atsilui cu cari zburashti cariva; a tsãea, tsã, ãts, (*forma shcurtã*) ts (-ts, ts-) *{ro: ţie, îţi, ţi}* *{fr: à toi, toi}* *{en: to you, you}* ex: unã a njia, dauã a tsia; a tsia-ts pari-arãu; a tsia tsã si pari; di casã-nj hibã-ts njilã; sh-tsã dzãc § ***a tsãea*** (a tsắ-ĭa) pr pirs II – (unã cu ***tsia***) § ***tsã***[1] (tsã) shi ***ãts***[1] (ãtsĭ) shi ***ts***[1] (-tsĭ, tsĭ-) ((i) pr pirs II: *singular, masculin shi fiminin, genitiv shi dativ; forma shcurtã a pronumãljei pirsunalã "a tsia, a tsãea" tsi-lj s-adavgã multi ori tra s-lji nvãrtushadzã noima;* (ii) pr refl II: *singular, masculin shi fiminin, dativ*) – a tsia, a tsãea *{ro: ţie, îţi, ţi}* *{fr: à toi, toi}* *{en: to you, you}* ex: tsi vrei s-tsã dzãc (tsã = a tsia)?; tsã dzãsh (tsã = a tsia) s-lu fats lucurlu; gionjlji tuts ãts fug (ãts = a tsia, tsã) din casã; s-ts-u dzãcã (ts = a tsia) dupã ureaclji; urecljili ts-vor (ts = tsã, a tsia; icã, scriat *urecljili-ts vor*, ts *easti pr pos* = a tali) trãdzeari; va-ts dau (ts = a tsia) cali; ni di-arãu nu pot si-ts (ts = a tsia) spun; shedzã-ts iu hii; va-ts (ts = a tsia) curmãm njeljlji; cãlãuz cu chipur tsã (tsã = a tsia) earai; tsã u tsãni (tsã = a tsia) s-ti duts?; dã-ts-tsã tora zborlu (ts = a tãu; tsã = a tsia); ia, lja-ts-tsã (ts = a tãu; tsã = a tsia) zborlu, nu him fur; na-ts-tsã (ts = a tsia; tsã = a ta) borgea, fã-ts-tsã (ts = a tsia; tsã = a ta) crutsea; yinu-ts-tsã pri minti; nu mi ntreabã, ma singur-tsã duchea-ti; ureclili ts-vor (ts = tsã, a tsia; icã, scriat *urecljili-ts vor*, ts *easti pr pos* = a tali) trãdzeari; shedzã-ts iu hii; fã-ts-tsã casa (s-tsã fats a tsia casa-a ta)

tiniche (ti-ni-ché) sm tinicheadz (ti-ni-chĭádzĭ) – frãndzã (tablã, ploaci) multu suptsãri ca un petur di metal (di-aradã di cilichi) dit cari s-fac lucri; vas (pãgur, cutrov, mãtãrã) trã purtari mu-ljituri (apã, untulemnu, gaz, etc.) faptu dit aestã tablã; tinichei, lamarinã, lãmãrinã, pafil (expr: 1: tiniche di pruscuchiri = vas cu cari s-pruscuchescu lilici, grãdinj, etc.; 2: hiu tiniche = nu-am nitsiun parã; hiu multu ftoh, hiu tiflupendar; nu-am zmeanã n cur, etc.; 3: lj-aspindzur tinichelu = lu-agunescu

arushinos pri cariva; lu-avin “ca pri-un cãni cu-un tiniche ligat di coadã”) *{ro: tinichea; bidon}* *{fr: fer-blanc; bidon}* *{en: tin plate; tin can}* ex: paradz tu pungã? tiniche! (expr: dip tsiva, nitsiun parã!); tiniche easti (expr: nu-ari paradz, dip tsiva) § ***tinichei/tinichee*** (ti-ni-ché-i) sf tinichei (ti-ni-chéĭ) – (unã cu ***tiniche***) ex: casili suntu nviliti cu tinichei; fac cafelu tu-un gijve di tinichei § ***tinichigi*** (ti-ni-chi-gí) sm tinichigeadz (ti-ni-chi-gĭádzĭ) – lucrãtor tihnit tu lucrul a tinichelui shi a lucrilor fapti di tiniche; atsel tsi fatsi, mirimitiseashti sh-vindi lucri fapti di tiniche *{ro: tinichigiu}* *{fr: ferblantier}* *{en: tinsmith, tinman}* ex: l-ded vaslu la tinichigi s-lu alicheascã § ***tinichigirii/tinichigirie*** (ti-ni-chi-gi-rí-i) sf tinichigirii (ti-ni-chi-gi-rí-i) – 1: tehnea-a tinichigilui; 2: ducheanea iu tinichigilu fatsi sh-mirimitiseashti vasili di tiniche *{ro: tinichigerie}* *{fr: métier du ferblantier; magazin du ferblantier}* *{en: tinsmith’s trade; tinsmith’s shop}*

tinichei/tinichee (ti-ni-ché-i) sf – vedz tu ***tiniche***

tinichigi (ti-ni-chi-gí) sm – vedz tu ***tiniche***

tinichigirii/tinichigirie (ti-ni-chi-gi-rí-i) sf – vedz tu ***tiniche***

tinichigiu (ti-ni-chi-gíŭ) sm tinichigii (ti-ni-chi-giĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tinichigi***

tinihai/tinihae (ti-ni-há-i) sf tinihãi (ti-ni-hắĭ) – isihia tsi u-aducheashti atsel tsi easti fãrã ghideri shi ifhãrãstisit di bana tsi u dutsi; tihnai, isihii, arihati *{ro: (în) tihnă}* *{fr: calme, à son aise}* *{en: calm, (at) ease comfortable}* ex: ãl lucreadzã preagalea shi pi tinihae (tu isihii, ifhãrãstisit, cu mintea isihã) § ***tihnai/tihnae*** (tih-ná-i) sf tihnãi (tih-nắĭ) – (unã cu ***tinihai***) ex: s-afla la el acasã pi tihnai (ifhãrãstisit di banã)

tinir (tí-nirŭ) sm, sf, adg tinirã (tí-ni-rã), tiniri (tí-nirĭ), tiniri/tinire (tí-ni-ri) – tsi easti njic tu anj; tsi nu easti ficior njic, om matur i aush; om tsi easti tu unã ilichii tsi yini dupã ficiureatsã shi nãinti ca s-creascã shi s-agiungã matur shi aush; (fig: tinir = (lucru) tsi nu easti faptu di multu chiro, tsi easti proaspit adrat; proaspit, freshcu, taze) *{ro: tânăr; proaspăt}* *{fr: jeune; frais}* *{en: young; fresh}* ex: nu s-ved parei di tiniri; acumpãrai cash tinir (proaspit, freshcu); ficiorlu easti nica tinir (njic tu anj); calu-aestu easti tinir di patru anj § ***tinirami/tinirame*** (ti-ni-rá-mi) sf fãrã pl – 1: multimi di tiniri; multsã tiniri adunats tu idyiul loc; 2: ilichia-a oaminjlor tiniri; tinireatsã; giunami *{ro: tinerime, tineret, tinereţe}* *{fr: nombre de jeunes gens; jeunesse}* *{en: number of young people; age of young people}* ex: tiniramea (atselj tsi eara tiniri) giuca n cor § ***tinireatsã*** (ti-ni-reá-tsã) sf tinirets (ti-ni-rétsĭ) – ilichia-a oaminjlor tiniri; protslji anj di banã-a omlui; njatã, tinirami *{ro: tinereţe}* *{fr: jeune âge, jeunesse}* *{en: young age}* ex: ãlj fu njilã di tinireatsa-a lui (ilichia-a lui tinirã); si-nj lja banã sh-tinireatsã (ilichia-a mea tinirã); ni tu tinireatsã (anjlj-a mei tiniri), ni tu aushatic nu avu tihi; li giur pi tiniretsli-a tali § ***tinirescu*** (ti-ni-rés-cu) adg tinireascã (ti-ni-reás-cã), tinireshtsã (ti-ni-résh-tsã), tinireshti (ti-ni-résh-ti) – tsi ari s-facã cu oaminjlji tiniri; di tinir *{ro: tineresc}* *{fr: de jeune âge}* *{en: youthful, of young age}* ex: tinirescul (di oaminj tiniri) stranj nu aundzeashti a aushlui § ***tinirushcu*** (ti-ni-rúsh-cu) sm, sf, adg tinirushcã (ti-ni-rúsh-cã), tinirushtsã (ti-ni-rúsh-tsã), tinirushti/tinirushte (ti-ni-rúsh-ti) – tinir ma njic di anj i di boi; tiniric *{ro: tinerel}* *{fr: “petit” jeune, jeunet}* *{en: “little” young}* ex: sh-armasi veduã multu tinirushcã § ***tiniric*** (ti-ni-rícŭ) sm, sf, adg tinaricã (ti-ni-rí-cã), tinirits (ti-ni-rítsĭ), tiniritsi/tiniritse (ti-ni-rí-tsi) – (unã cu ***tinirushcu***) § ***ntiniredz*** (nti-ni-rédzŭ) vb I ntinirai (nti-ni-ráĭ), ntiniram (nti-ni-rámŭ), ntiniratã (nti-ni-rá-tã), ntinirari/ntinirare (nti-ni-rá-ri) – mi fac tinir diznou; fac tsiva s-aspunã cama tinir di cum easti; ntinirescu, ãntinirescu *{ro: întineri}* *{fr: rajeunir}* *{en: grow young again; rejuvenate}* § ***ntinirat*** (nti-ni-rátŭ) adg ntiniratã (nti-ni-rá-tã), ntinirats (nti-ni-rátsĭ), ntinirati/ntinirate (nti-ni-rá-ti) – tsi s-ari faptã tinir diznou; tsi s-ari faptã i aspuni ma tinir; ntinirit, ãntinirit *{ro: întinerit}* *{fr: rajeuni}* *{en: grown young again; rejuvenated}* ex: di tsi njardzi ntinireashti (s-fatsi ma tinir), nu aushashti § ***ntinirari/ntinirare*** (nti-ni-rá-ri) sf ntinirãri (nti-ni-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ntinireadzã; ntiniriri, ãntiniriri *{ro: acţiunea de a întineri; întinerire}* *{fr: action de rajeunir; rajeunissement}* *{en: action of growing young again; rejuvenation}* § ***ntinirescu*** (nti-ni-rés-cu) vb IV ntinirii (nti-ni-ríĭ), ntiniream (nti-ni-reámŭ), ntiniritã (nti-ni-rí-tã), ntiniriri/ntinirire (nti-ni-rí-ri) – (unã cu ***ntiniredz***) § ***ntinirit*** (nti-ni-rítŭ) adg ntiniritã (nti-ni-rí-tã), ntinirits (nti-ni-rítsĭ), ntiniriti/ntinirite (nti-ni-rí-ti) – (unã cu ***ntinirat***) § ***ntiniriri/ntinirire*** (nti-ni-rí-ri) sf ntiniriri (nti-ni-rírĭ) – (unã cu ***ntinirari***) § ***ãntinirescu*** (ãn-ti-ni-rés-cu) vb IV ãntinirii (ãn-ti-ni-ríĭ), ãntiniream (ãn-ti-ni-reámŭ), ãntiniritã (ãn-ti-ni-rí-tã), ãntiniriri/ãntinirire (ãn-ti-ni-rí-ri) – (unã cu ***ntiniredz***) ex: tsi-i aush, ãntinireashti (s-fatsi tinir diznou) § ***ãntinirit*** (ãn-ti-ni-rítŭ) adg ãntiniritã (ãn-ti-ni-rí-tã), ãntinirits (ãn-ti-ni-rítsĭ), ãntiniriti/ãntinirite (ãn-ti-ni-rí-ti) – (unã cu ***ntinirat***) § ***ãntiniriri/ãntinirire*** (ãn-ti-ni-rí-ri) sf ãntiniriri (ãn-ti-ni-rírĭ) – (unã cu ***ntinirari***)

tinirami/tinirame (ti-ni-rá-mi) sf – vedz tu ***tinir***

tinireatsã (ti-ni-reá-tsã) sf – vedz tu ***tinir***

tinirescu (ti-ni-rés-cu) adg – vedz tu ***tinir***

tiniric (ti-ni-rícŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***tinir***

tinirushcu (ti-ni-rúsh-cu) sm, sf, adg – vedz tu ***tinir***

tinjii[1]/tinjie (ti-njí-i) sf tinjii (ti-njíĭ) – ihtibari, nãmuzi *{ro: onoare, cinste}* *{fr: honneur, probité}* *{en: honor, honesty}* ex: tinjia tinjii nu ari shi calotih di cari u ari; pleacã cu tinjia-ts; alantsã ayi au tinjii (suntu tinjisits); cãtse nu-lj dãdea tinjii (nu-lj tinjisea); aoa vinji sh-araplu sã-sh caftã tinjia; au tinjii, cã au faptã multi bunets § ***tinjisescu*** (ti-nji-sés-cu) (mi) vb IV tinjisii (ti-nji-síĭ), tinjiseam (ti-nji-seámŭ), tinjisitã (ti-nji-sí-tã), tinjisiri/tinjisire (ti-nji-sí-ri) – am (dau, ãlj fac) tinjii, tighiusescu *{ro: onora, cinsti}* *{fr: honorer, estimer}* *{en: honor}* ex: hiljlu bun tinjiseashti pri pãrintsãlj a lui § ***tinjisit*** (ti-nji-sítŭ) adg tinjisitã (ti-nji-sí-tã), tinjisits (ti-nji-sítsĭ), tinjisiti/tinjisite (ti-nji-sí-ti) – tsi-lj si fatsi (lj-si da) tinjii, tighiusit *{ro: onorat, cinstit}* *{fr: honoré, estimé}* *{en: honored}* ex: pots s-lu-agiuts cã easti om tinjisit § ***tinjisiri/tinisire*** (ti-nji-sí-ri) sf atsea tsi fatsi un cãndu-lj si fatsi (si da) tinjii, tighiusiri *{ro: acţiunea de a onora, de a cinsti; onorare, cinstire}* *{fr: action d’honorer (d’estimer)}* *{en: action of honoring}* ex: pãrintsãlj vor tinjisiri § ***ntinjisescu*** (nti-nji-sés-cu) (mi) vb IV ntinjisii (nti-nji-síĭ), ntinjiseam (nti-nji-seámŭ), ntinjisitã (nti-nji-sí-tã), ntinjisiri/ntinjisire (nti-nji-sí-ri) – (unã cu ***tinjisescu***) ex: multu-l ntinjisescu ficiorlji § ***ntinjisit*** (nti-nji-sítŭ) adg ntinjisitã (nti-nji-sí-tã), ntinjisits (nti-nji-sítsĭ), ntinjisiti/ntinjisite (nti-nji-sí-ti) – (unã cu ***tinjisit***) ex: ntinjisitã banã sh-tricu § ***ntinjisiri/ntinjisire*** (nti-nji-sí-ri) sf ntinjisiri (nti-nji-sírĭ) – (unã cu ***tinjisiri***) § ***tighiusescu*** (ti-ghĭu-sés-cu) vb IV tighiusii (ti-ghĭu-síĭ), tighiuseam (ti-ghĭu-seámŭ), tighiusitã (ti-ghĭu-sí-tã), tighiusiri/tighiusire (ti-ghĭu-sí-ri) – (unã cu ***tinjisescu***) § ***tighiusit*** (ti-ghĭu-sítŭ) adg tighĭusitã (ti-ghĭu-sí-tã), tighĭusits (ti-ghĭu-sítsĭ), tighĭusiti/tighĭusite (ti-ghĭu-sí-ti) – (unã cu ***tinjisit***) § ***tighiusiri/tighiusire*** (ti-ghĭu-sí-ri) sf tighiusiri (ti-ghĭu-sírĭ) – (unã cu ***tinjisiri***)

tinjii[2]/tinjie (ti-njí-i) sf tinjii (ti-njíĭ) – atsea cãt fatsi (custuseashti, axizeashti) un lucru; pãhã, custu, axii *{ro: valoare, preţ}* *{fr: valeur, prix}* *{en: value, price}* ex: vai cama alin tinjia (pãhãlu) a puljlor

tinjisescu (ti-nji-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tinjii[1]***

tinjisiri/tinisire (ti-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***tinjii[1]***

tinjisit (ti-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***tinjii[1]***

tip (típŭ) sn – vedz tu ***tipusescu***

tipe (ti-pé) sm – vedz tu ***tãpari***

tipico (ti-pi-có) sm tipicadz (ti-pi-cádzĭ) – carti di bisearicã tu cari suntu-aspusi tuti nomurli shi arãdzli cu cari psãltiseashti (lituryiseashti, yiurtiseashti, dghivãseashti) preftul *{ro: tipic (carte religioasă)}* *{fr: tipique (livre religieux)}* *{en: “tipico” (religious book)}*

tipsii/tipsie (tip-sí-i) sf – vedz tu ***tãpsii***

tiptili/tiptile (tip-tí-li) adv invar – (om) tsi easti faptu tra s-nu-l cunoascã vãr tsi-l veadi (ari alãsatã mustatsã, barbã, icã easti nviscut cu stranji veclji, etc.); (om) tsi imnã peascumta tra s-nu lu-aducheascã vãrã (deafurishalui, acrifa, etc.) *{ro: tiptil, deghizat}* *{fr: incognito, en tapinois}* *{en: disguised, furtive, stealthily}* ex: eara faptu tiptili (faptu, nviscut ashi tra s-nu-l cunoascã vãrã); intrarã tiptili (deafurishalui, tra s-nu hibã

aduchits); vinji tiptili tra s-nu-l cunushtem

tipughrafii/tipughrafie (ti-pu-ghra-fí-i) sf tipughrafii (ti-pu-ghra-fíĭ) – unã cu ***tipugrafii***

tipughrafilji/tipughrafilje (ti-pu-ghra-fí-lji) sf tipughrafilj (ti-pu-ghra-fíljĭ) – unã cu ***tipugrafilji***

tipugrafii/tipugrafie (ti-pu-gra-fí-i) sf – vedz tu ***tipusescu***

tipugrafilji/tipugrafilje (ti-pu-gra-fí-lji) sf – vedz tu ***tipusescu***

tipurescu (ti-pu-rés-cu) (mi) vb IV tipurii (ti-pu-ríĭ), tipuream (ti-pu-reámŭ), tipuritã (ti-pu-rí-tã), tipuriri/tipurire (ti-pu-rí-ri) – mãc (i fac altutsiva) cãt lipseashti (pãnã cãndu nu mata nj-easti foami icã nu mata voi s-fac tsiva); satur, fãnãtescu, nãfãtescu, fãnitescu, apudidescu, pristinisescu, pristãnisescu, prãstãnescu, pristãnescu *{ro: sătura}* *{fr: (se) rassassier}* *{en: satiate}* ex: ãlj coapsi somnul di-l sãturã § ***tipurit*** (ti-pu-rítŭ) adg tipuritã (ti-pu-rí-tã), tipurits (ti-pu-rítsĭ), tipuriti/tipurite (ti-pu-rí-ti) – mãcat cãt lipseashti, sãturat, fãnãtit, nãfãtit, fãnitit, pristinisit, pristãnisit, prãstãnit, pristãnit *{ro: săturat}* *{fr: rassassié}* *{en: satiated}* § ***tipuriri/tipurire*** (ti-pu-rí-ri) sf tipuriri (ti-pu-rírĭ) – mãcari cãt lipseashti (pãnã cãndu nu mata lj-easti a omlui foami); sãturari, fãnãtiri, nãfãtiri, fãnitiri, pristinisiri, pristãnisiri, prãstãniri, pristãniri *{ro: acţiunea de a sătura; săturare}* *{fr: action de (se) rassassier}* *{en: action of satiating}*

tipuriri/tipurire (ti-pu-rí-ri) sf – vedz tu ***tipurescu***

tipurit (ti-pu-rítŭ) adg – vedz tu ***tipurescu***

tipusescu (ti-pu-sés-cu) (mi) vb IV tipusii (ti-pu-síĭ), tipuseam (ti-pu-seámŭ), tipusitã (ti-pu-sí-tã), tipusiri/tipusire (ti-pu-sí-ri) – cu-unã hãlati faptã maxus trã aestu lucru, dau di-unã acoalã (carti, fimiridã, etc.) sh-alas pri ea seamni cu milanea (gramati, caduri, etc.); ntipusescu, stãmbusescu, stãmbãsescu; (fig: tipusescu = bag ghini tu minti unã entipusi (faptã, adutseari aminti, etc.) tra s-nu s-agãrshascã lishor; fac unã entipusi si s-curduseascã ghini tu suflitlu-a unui om) *{ro: tipări, (se) imprima; (se) întipări}* *{fr: (s')imprimer}* *{en: print; imprint, stamp}* ex: tipusii nã carti bunã; nu shtiu ma si s-tipuseascã cartea tsi u ngrãpsii; nj-tipusii (expr: nj-li bãgai) ghini tu minti zboarãli-a tali § ***tipusit*** (ti-pu-sítŭ) adg tipusitã (ti-pu-sí-tã), tipusits (ti-pu-sítsĭ), tipusiti/tipusite (ti-pu-sí-ti) – (acoalã, carti, fimiridã, etc.) tsi ari seamni (gramati, caduri, etc.) adrati cu milanea di-unã hãlati faptã maxus trã aestu lucru; ntipusit, stãmbusit, stãmbãsit *{ro: tipărit; imprimat, întipărit}* *{fr: imprimé}* *{en: printed; imprinted, stamped}* § ***tipusiri/tipusire*** (ti-pu-sí-ri) sf tipusiri (ti-pu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-tipuseashti tsiva; ntipusiri, stãmbusiri, stãmbãsiri *{ro: acţiunea de a tipări; de a (se) imprima, de a (se) întipări; tipărire, imprimare, întipărire}* *{fr: action d'imprimer}* *{en: action of printing; of imprinting, of stamping}* § ***tip*** (típŭ) sn tipuri (típurĭ) – tuti lucrili tsi vor fãtseari cãndu s-tipuseashti unã carti (fimiridã, rivistã, etc.); mãsturilja cu cari s-tipuseashti unã carti (fimiridã, rivistã, etc.); hãrli (buni i arali) ligati di tipusirea-a unui lucru; stampã, tipusiri *{ro: tipar; arta de a tipări}* *{fr: impression; art d'imprimer}* *{en: printing; art of printing}* ex: ded cartea la tip (u ded tra si s-tipuseascã); nu ishi tiplu bun (tipusirea bunã); tora ishi cartea di la tip § ***tipugrafii/tipugrafie*** (ti-pu-gra-fí-i) sf tipugrafii (ti-pu-gra-fíĭ) – casa (ducheanea) iu s-tipusescu cãrtsã (fimiridz) cu-unã hãlati faptã maxus tr-aestu lucru; tipugrafilji, stambã, stampã *{ro: tipografie}* *{fr: typographie}* *{en: printing shop}* § ***tipugrafilji/tipugrafilje*** (ti-pu-gra-fí-lji) sf tipugrafilj (ti-pu-gra-fíljĭ) – (unã cu ***tipugrafii***) § ***tipugraf*** (ti-pu-gráfŭ) sm tipugrahi (ti-pu-gráhĭ) shi tipugrafanj (ti-pu-grá-fanjĭ) – om tsi tipuseashti cãrtsã; om tsi lucreadzã la machina di tipusiri cãrtsã fimiridz, etc. *{ro: tipograf}* *{fr: typographe}* *{en: printer}* ex: hiljlu-ali tsal Tira s-featsi tipugraf § ***ntipusescu*** (nti-pu-sés-cu) (mi) vb IV ntipusii (nti-pu-síĭ), ntipuseam (nti-pu-seámŭ), ntipusitã (nti-pu-sí-tã), ntipusiri/ntipusire (nti-pu-sí-ri) – (unã cu ***tipusescu***) ex: nji sã ntipusirã (nj-armasirã) aesti zboarã tu minti § ***ntipusit*** (nti-pu-sítŭ) adg ntipusitã (nti-pu-sí-tã), ntipusits (nti-pu-sítsĭ), ntipusiti/ntipusite (nti-pu-sí-ti) – (unã cu ***tipusit***) § ***ntipusiri/ntipusire*** (nti-pu-sí-ri) sf ntipusiri (nti-pu-sírĭ) – (unã cu ***tipusiri***) § ***ntipusi*** (ntí-pu-si) sf ntipusi (nti-púsĭ) – semnul tsi-armãni pri unã acoalã (carti, fimiridã, etc.) cãndu si ntipuseashti tsiva pri ea; entipusi, fighurã, ntipusiri; (fig: sãmtsãri (aduchiri, minduiri, videari, etc.) tsi-armãni ntipusitã tu mintea shi suflitlu-a omlui) *{ro: impresie}* *{fr: impression}* *{en: impression}* ex: nj-alãsã unã urãtã ntipusi; mari ntipusi nã featsi cartea armãneascã § ***entipusi*** (en-tí-pu-si) sf entipusi (en-ti-púsĭ) – (unã cu ***ntipusi***)

tipusiri/tipusire (ti-pu-sí-ri) sf – vedz tu ***tipusescu***

tipusit (ti-pu-sítŭ) adg – vedz tu ***tipusescu***

tiran (ti-ránŭ) sm, sf tiranã (ti-rá-nã), tiranj (ti-ránjĭ), tirani/tirane (ti-rá-ni) – cap di stat (amirã, vãsilje, etc.) tsi lã dimãndã a oaminjlor di sum el tra s-adarã tut tsi va el (shi s-lji pidipseascã greu ma s-nu lu-ascultã); omlu (dascalu, pãrintili, etc.) tsi caftã a alãntor oaminj s-facã mash tsi lã dzãtsi el; sufari *{ro: tiran}* *{fr: tyrant}* *{en: tyran}* ex: nu para ljartã pri-un tiran § ***tirãnii/tirãnie*** (ti-rã-ní-i) sf tirãnii (ti-rã-níĭ) – turlia di stat iu caplu easti un tiran; haractirlu-a atsilui tsi easti tiran; atsea tsi fatsi un tiran cu oaminjlji a lui *{ro: tiranie}* *{fr: tyrannie}* *{en: tyranny}* § ***tirãnsescu*** (ti-rãn-sés-cu) vb IV tirãnsii (ti-rãn-síĭ), tirãnseam (ti-rãn-seámŭ), tirãnsitã (ti-rãn-sí-tã), tirãnsiri/tirãnsire (ti-rãn-sí-ri) – mi portu cu cariva dip ca un tiran shi-lj dimãndu s-adarã tut tsi voi mini (fãrã s-lu ntreb cã va i cã nu va) *{ro: tiraniza}* *{fr: tyranniser}* *{en: tyrannize over (someone)}* § ***tirãnsit*** (ti-rãn-sítŭ) adg tirãnsitã (ti-rãn-sí-tã), tirãnsits (ti-rãn-sítsĭ), tirãnsiti/tirãnsite (ti-rãn-sí-ti) – tsi lipseashti s-adarã tut tsi-lj si caftã di-un tiran (cã va i cã nu va) cã altã soi va hibã culãsit greu *{ro: tiranizat}* *{fr: tyrannisé}* *{en: tyrannized}* § ***tirãnsiri/tirãnsire*** (ti-rãn-sí-ri) sf tirãnsiri (ti-rãn-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti tiran shi tirãnipseashti pri altsã *{ro: acţiunea de a tiraniza}* *{fr: action de tyranniser}* *{en: action of tyrannizing over (someone)}* § ***tiranj*** (ti-ránjĭŭ) sn tiranji/tiranje (ti-rá-nji) – atsea tsi-lj si fatsi a unui cãndu easti culãsit (pidipsit) di-un tiran pri cari nu lu-avea ascultatã; atsea tsi-aducheashti un tsi easti munduit (vãsãnipsit, pidipsit, etc.); pidimo, vãlãndurã, schingiu, vasan, mundã, munduiri *{ro: chin, tortură}* *{fr: supplice, torture}* *{en: torture, severe corporal punishment}* ex: tsi tiranj (pidimo) s-lji facã?; s-bagã anghidz shi s-facã tiranj a muljari-sai (s-u vãsãnipseascã muljari-sa)

tiranj (ti-ránjĭŭ) sn – vedz tu ***tiran***

tiranti/tirante (ti-rán-ti) sf tirãntsã (ti-rắn-tsã) – fashi di lastic (pãndzã, cheali) tsi s-treatsi pristi anumiri shi s-acatsã, n fatsã sh-dinãpoi, di pantalonea-a omlui tra s-nu-lj cadã; tarãndzã *{ro: bretele}* *{fr: bretelle}* *{en: suspenders}* § ***tarãndzã*** (ta-rắn-dzã) sf pl – (unã cu ***tirãntsã***)

tirãnii/tirãnie (ti-rã-ní-i) sf – vedz tu ***tiran***

tirãnsescu (ti-rãn-sés-cu) vb IV – vedz tu ***tiran***

tirãnsiri/tirãnsire (ti-rãn-sí-ri) sf – vedz tu ***tiran***

tirãnsit (ti-rãn-sítŭ) adg – vedz tu ***tiran***

tirbie (tir-bi-ĭé) sm – vedz tu ***tirbieti***

tirbieti/tirbiete (tir-bi-ĭé-ti) sf tirbiets (tir-bi-ĭétsĭ) – prãxili tsi li nveatsã njiclu (omlu) cãndu creashti, acasã i la sculii, tra s-hibã ascultãtor, tra si s-facã om bun, si shtii lucri multi, sã nveatsã unã tehni, etc.; tirbie, tibie, creashtiri, nvitsari, prãxiri, carti, etc.; (expr: lj-fac tirbieti bunã = lu nvets prãxi buni, l-crescu (njiclu) ghini) *{ro: educaţie, creştere}* *{fr: éducation}* *{en: education, upbringing}* ex: fatsits atsea tirbieti a ficiorlor; si-lj fats tirbieti (s-lu creshti ghini, s-lu pitrets la sculii) § ***tirbie*** (tir-bi-ĭé) sm tirbiedz (tir-bi-ĭédzĭ) – (unã cu ***tirbieti***) § ***tirbietlã*** (tir-bi-ĭe-tlắ) sm tirbietloanji/tirbietloanje (tir-bi-ĭe-tloá-nji), tirbietladz (tir-bi-ĭe-tládzĭ) tirbietloanji/tirbietloanje (tir-bi-ĭe-tloá-nji) – (njic, om) tsi ari aprucheatã unã tirbieti bunã; tsi easti prãxit, criscut ghini; tsi ari nvitsatã carti *{ro: educat; cu creştere bună}* *{fr: qui a reçu une bonne éducation}* *{en: well educated; who has received a good upbringing}* ex: ficiori tirbietladz (nvitsats, cu prãxi buni, criscuts ghini) § ***tibie*** (ti-bi-ĭé) invar – (unã cu ***tirbieti***) ex: si sh-li facã tibie (ascultãtori)

tirbietlã (tir-bi-ĭé-tlã) sm – vedz tu ***tirbieti***

tiriacã (ti-ri-ĭá-cã) sf tiriats (ti-ri-ĭátsĭ) – magiun cu afion (tsi dadili di-aoa sh-un chiro-l dãdea multi ori a njitslor tra s-lji facã s-doarmã) *{ro: magiun cu opiun}* *{fr: confiture avec*

opium, opiat} *{en: jam with opium, narcotic}* ex: lu mbeatã cu tiriacã; tiriaca fatsi multu-arãu

tiriachilãchi/tiriachilãche (ti-ri-ĭa-chi-lắ-chi) sf – vedz tu ***tiryeacliu***

tiriachiu (ti-ri-ĭa-chíŭ) adg – vedz tu ***tiryeacliu***

tirichi (thi-ríchĭŭ) adg tirichi/tiriche (ti-rí-chi) – soi di meari, niheamã ca lundzi sh-cu-unã anjurizmã bunã *{ro: specie de măr}* *{fr: espèce de pomme}* *{en: apple variety}* ex: meari tirichi

Tiristi (Thi-ris-tí) sm fãrã pl – vedz tu ***Cirishar***[1]

tiriu (thi-ríŭ) adg tirii/tirie (thi-rí-i), tirii (thi-rîĭ), tirii (thi-rîĭ) – lucru i prici tsi easti multu di multu mari; (om, arburi) tsi esti multu mari, analtu sh-vãrtos; evil, ghigantu, galjaman, div, balavancu *{ro: uriaş}* *{fr: géant}* *{en: giant}* ex: s-vãtãmarã ca tirii

tirizii/tirizie (ti-ri-zí-i) sf tirizii (ti-ri-zîĭ) – hãlati cu cari s-misurã cãt greu easti un lucru faptã di dauã bratsã (tu-un brats s-bagã cumãts di her trã cari sã shtii cãt greali suntu sh-tu-alantu brats lucrul trã cari vrem s-aflãm cãt greu easti); itsi hãlati cu cari s-misurã cãt greu easti un lucru; cãntari, cãndari, palandzã, pãlandzã, staterã, stãtiri, zigã, vizne, vizine, zivine; (fig: 1: tirizii = misurã; expr: 2: shed pi tirizii = shed pi zigã; mi aflu tu-unã stari di niminari (stau sh-nu cad ni di-unã parti ni di-alantã; shed ashi cum s-aflã tu-unã tirizii lucrul tsi ngreacã tamam cãt ãngreacã cumãtsli di her) *{ro: cântar, balanţă romană; măsură, echilibru}* *{fr: balance romaine; mesure, équilibre}* *{en: scale (to measure weights), steelyard; measure, equilibrium}*

tirlichi/tirliche (tir-lí-chi) sf tirlichi (tir-líchĭ) – fesi albã di bumbac *{ro: fes alb de bumbac}* *{fr: fez blanc de coton}* *{en: white cotton fez}*

tirmani/tirmane (thir-má-ni) sf – vedz tu ***firmani***

tirmometru (tir-mó-me-tru) sn – vedz tu ***tirmumetru***

tirmumetru (tir-mu-mé-tru) sn tirmumetri/tirmumetre (tir-mu-mé-tri) – unã hãlati tsi ari unã scarã pri cari s-aspuni cãt caldu (aratsi) easti vimtul di-afoarã (unã muljiturã, truplu-a omlui cãndu easti hivrit, etc.); tirmometru *{ro: termometru}* *{fr: thermomètre}* *{en: termometer}* § ***tirmometru*** (tir-mó-me-tru) sn tirmometri/tirmometre (tir-mó-me-tri) – (bãgats oarã iu cadi actsentul!) – (unã cu ***tirmumetru***)

tirnjac (tir-njĭácŭ) sm, sf, adg tirnjacã (tir-njĭá-cã), tirnjats (tir-njĭátsĭ), tirnjatsi/tirnjatse (tir-njĭá-tsi) – un di-atselj trei dzeaminj *{ro: al treilea gemen}* *{fr: (le/la troisième) jumeau}* *{en: triplet}* ex: lihoana cari amintã tirnjats

tirplichi/tirpliche (tir-plí-chi) sf tirplichi (tir-plíchĭ) – jireaglji (crunã) njicã di hiri di bumbac *{ro: jurubiţă mică cu fir de bumbac, tiriplic}* *{fr: petit écheveau de fil de coton}* *{en: small skein (hank) of cotton tread}* ex: fatsi tsãili ca tirplichi

tirsilãchi/tirsilãche (tir-si-lắ-chi) sf – vedz tu ***tersu***

tirtipci (tir-tip-cí) adg – vedz tu ***tirtipi***

tirtipi/tirtipe (tir-tí-pi) sf tirtichi (tir-tíchĭ) shi tirtipuri (tir-tí-purĭ) – hãrli tsi-l fac omlu tra s-hibã shiret; murafetea cu cari omlu ponir lu-arãdi pi-atsel tsi easti niheamã ageamit (aplo, tivichel, tsi s-arãdi lishor); pispeatsã, shiritlãchi, punirlichi, vulpilji *{ro: tertip, viclenie, stratagemă}* *{fr: manoeuvre, ruse, subterfuge}* *{en: ruse, trick}* ex: cari s-facã ahtãri tirtichi (shiritlãchi); trã ahtãri tirtipuri (shiritlãchi) § ***tirtipci*** (tir-tip-cí) adg tirtipcioa-nji/tirtipcioanje (tir-tip-cĭoá-nji), tirtipceadz (tir-tip-cĭádzĭ), tirtipcioanji/tirtipcioanje (tir-tip-cĭoá-nji) – cari shtii cum s-lu-arãdã (cu zboarã minciunoasi, alãvdãri shi culãchipsiri) pri cariva (tsi easti niheamã ca ageamit, aplo, tivichel, etc.) tra si sh-agiungã scupolu tsi lu-ari tu minti; shiret, shãret, cumalindru, hitru, mãlãgar, pispu, ponir, puniro, vulpi, vulponj *{ro: viclean}* *{fr: rusé}* *{en: cunning, wily}*

tirufai (ti-ru-fáĭŭ) sn tirufai/tirufae (ti-ru-fá-i) – unã soi di sac multu njic faptu di cheali neargãsitã (cãtivãrãoarã dit stumahea di oai i caprã) tu cari s-tsãni (i s-poartã) cashlu; tãrvaci, tãrvash, tãvãrceac, vurgã, zbãrnic *{ro: burduşel de piele}* *{fr: tout petit sac (bourse) de peau crue pour y mettre du fromage}* *{en: small bag (sac or pouch) made of untanned skin of animals used to keep cheese}* ex: mãcarã un tirufai di ghizã

tiryeachiu (tir-yĭa-chíŭ) adg – vedz tu ***tiryeacliu***

tiryeacliu (tir-yĭa-clíŭ) adg tiryeaclii/tiryeaclie (tir-yĭa-clí-i), tiryeaclii (tir-yĭa-clí-i), tiryeaclii (tir-yĭa-clí-i) – (un) tsi ari orixi (tsi ari mirachi, tsi-lj si dishcljidi inima) s-adarã un lucru; (un) tsi ari mirachi shi lu-arãseashti s-facã un lucru trã cari nu lj-ari nvitsatã tehnea s-lu facã; tiryeachiu, titiachiu *{ro: amator, cari are poftă}* *{fr: amateur, qui a envie de quelque chose}* *{en: amateur, who desires something}* § ***tiryeachiu*** (tir-yĭa-chíŭ) adg tiryeachii/tiryeachie (tir-yĭa-chí-i), tiryeachii (tir-yĭa-chí-i), tiryeachii (tir-yĭa-chí-i) – (unã cu ***tiryeacliu***) § ***tiriachiu*** (ti-ri-ĭa-chíŭ) adg tiriachii/tiriachie (ti-ri-ĭa-chí-i), tiriachii (ti-ri-ĭa-chí-i), tiriachii (ti-ri-ĭa-chí-i) – (unã cu ***tiryeacliu***) ex: nu easti tiriachiu (nu-ari orixi) ni ti cafe ni ti tsigari; easti multu tiriachiu tu mãcari § ***tiriachilãchi/tiriachilãche*** (ti-ri-ĭa-chi-lắ-chi) sf tiriachilãchi (ti-ri-ĭa-chi-lắchĭ) – mirachi (orixi) mari trã fãtsearea-a unui lucru *{ro: dorinţă mare}* *{fr: grande envie de faire quelque chose}* *{en: great desire to do something}*

tiryisescu (tir-yi-sés-cu) (mi) vb IV tiryisii (tir-yi-sîĭ), tiryiseam (tir-yi-seámŭ), tiryisitã (tir-yi-sí-tã), tiryisiri/tiryisire (tir-yi-sí-ri) – bag un lucru tu-un loc tsi-lj si ndreadzi (tsi easti, tsi-lj yini ghini) tamam cum lipseashti; lj-aflu preaclja tsi-lj si uidiseashti; uidisescu, udisescu, idusescu, uidescu, sãmãrusescu *{ro: potrivi, adapta}* *{fr: apparier, adapter}* *{en: fit; adapt}* § ***tiryisit*** (tir-yi-sítŭ) adg tiryisitã (tir-yi-sí-tã), tiryisits (tir-yi-sítsĭ), tiryisiti/tiryisite (tir-yi-sí-ti) – (lucru) tsi easti bãgat tu-un loc tsi-lj yini tamam ghini; tsi-lj si uidiseashti (undzeashti) ca unã preaclji; uidisit, udisit, idusit, uidit, sãmãrusit *{ro: potrivit, adaptat}* *{fr: apparié, adapté}* *{en: fit, adapted}* § ***tiryisiri/tiryisire*** (tir-yi-sí-ri) sf tiryisiri (tir-yi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-tiryiseashti tsiva; atsea tsi-l fatsi un lucru s-hibã ca unã preaclji a unui altu lucru; uidisiri, udisiri, idusiri, uidiri, sãmã-rusiri; uidii, uidizmã, udisetsã *{ro: acţiunea de a (se) potrivi, de a adapta; potrivire, adaptare}* *{fr: action de s-apparier, de (s')adapter; adaptation}* *{en: action of fitting, of adapting}*

tiryisiri/tiryisire (tir-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***tiryisescu***

tiryisit (tir-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***tiryisescu***

tisagã (ti-sá-gã) sf – vedz tu ***disagã***

tisavro (thi-sa-vró) sn tisavradz (thi-sa-vrádzĭ) – aveari adunatã sh-turnatã tu lucri njits sh-cu multã tinjii (ca pãradz, chetri scumpi, lucri di artã, etc. ascumti multi ori tu-un singur loc); yisteari, ayisteari, hãznã, malã, chisavro; aveari, avutsãlji, avutsami, bugãtsãlji *{ro: comoară, tezaur}* *{fr: trésor}* *{en: treasure}*

tisã (tí-sã) sf tisi/tise (tí-si) – arburi di pãduri cu frãndzãli ca atsi, lundzi, suptsãri shi lutsitoari, tsi nu cad earna, sh-cu lemnul vãrtos sh-bun *{ro: tisă}* *{fr: if}* *{en: yew tree}*

tischire (tis-chi-ré) sm tischiradz (tis-chi-rádzĭ) shi tischiredz (tis-chi-rédzĭ) – carti cu cari omlu ari izini tra s-intrã iuva (tu tren, tu teatru, tu-un stat xen, etc.); carti cu ndauã zboarã scriati sh-pitricutã la cariva; pasaporti, carti, pusulã *{ro: teskerea, bilet, paşaport}* *{fr: sauf-conduit, passeport, billet}* *{en: note, ticket, passport}* ex: lj-pitricui un tischire (unã carti cu ndauã zboarã) tu cari-lj cãftam tsiva; scosh tischirelu (pasaportea) s-mi duc tu-Amirichii; loai tischire (carti cu izini) di la-ascheri, di mi dush acasã trã trei dzãli § ***tischirei/tischiree*** (tis-chi-ré-i) sf tischirei (tis-chi-réĭ) – (unã cu ***tischire***) ex: nu-ts dãm tischirei (pasaporti)

tischirei/tischiree (tis-chi-ré-i) sf – vedz tu ***tischire***

tisgheafi/tisgheafe (tis-gheá-fi) sf tisghefi (tis-ghéfĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tizgheafi***

tisghireauã (tis-ghi-reá-ŭã) sf tisghirei (tis-ghi-réĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tizghireauã***

tish (tíshĭ) prip shi adv – vedz tu ***trãsh***

tislimi/tislime (tis-lí-mi) sf fãrã pl – atsea tsi s-fatsi cãndu s-da a cuiva (s-prida) un lucru trã tsãneari (un zbor easti pãrãdusit, cariva s-ari pridatã sclav a dushmanlui, etc.); pridari, paradari, pãrãdusiri; (expr: fac tislimi = pridau, paradau, pãrãdusim) *{ro: teslim}* *{fr: adjudication, action de livrer}* *{en: action of delivering}* ex: oili lji li feci tislimi (ãlj li ded, ãlj li prided); omlu lã-l featsim tislimi (ãl deadim, ãl pãrãdusim)

tiste (tis-té) sm tistedz (tis-tédzĭ) – cutii cu idyiul numir di lucri

(6, 10, 12, 24, etc.) di idyea soi; zbor tsi-aspuni numirlu di lucri dit cutii; duzinã *{ro: testea} {fr: paquet avec un nombre fixe d'objet similaires; douzaine} {en: package with a given number of similar objects; dozen}*

tistimeli/tistimele sf (tis-ti-mé-li) sf – vedz tu ***distimeli***

titĭ[2] (títĭ!) inter – zbor cu cari s-aguneashti un cãni; oshti!, ushti!, at! *{ro: strigăt cu care se goneşte un câine} {fr: cri par lequel on chasse un chien} {en: shout by which one chases a dog}*

titiz (ti-tízŭ) adg titizã (ti-tí-zã), titiji (ti-tíjĭ) adg titizi/titize (ti-tí-zi) – (om) tsi sh-adunã (aproapea tuts) paradzlji tsi lj-amintã (s-hãrseashti cu elj sh-aspardzi multu putsãnj, cãt cama pu-tsãnj! trã casa, hrana shi stranjili di cari ari ananghi); sclinciu, scljinciu, shcljinciu, cimbros, filaryir, nichez, sãraf, zãraf, stres, tsãnut *{ro: zgârcit} {fr: avare} {en: miser}* § ***titizlãchi*** (ti-ti-zlắ-chi) sf titizlãchi (ti-ti-zlắchĭ) – harea tsi u-ari omlu tra s-lji va multu paradzlji tsi lj-amintã (s-lji tsãnã shi s-nu lj-aspargã trã lucri di cari ari multã ananghi sh-cari-l fatsi tra s-hibã scljinciu); sclinceami, shcljinceami, sclingiureatsã, schin-giureatsã, filaryirii, nichizlãchi *{ro: zgârcenie} {fr: avarice} {en: avarice}*

titizlãchi (ti-ti-zlắ-chi) sf – vedz tu ***titiz***

titlu (tí-tlu) sn titluri (tí-tlurĭ) – un i ma multi zboarã tsi s-bagã pisuprã, tu nchisita-a unei puizii (isturii, etc.) cari caftã s-aspunã ti tsi easti zborlu tu-atsea puizii (isturii, etc.) *{ro: titlu} {fr: titre} {en: title}*

tiulog (ti-u-lógŭ) sm – vedz tu ***tiuluyii***

tiuluyii/tiuluyie (ti-u-lu-yí-i) sf tiuluyii (ti-u-lu-yíĭ) – multimea di idei shi nomuri pri cari easti ntimiljusitã unã trischii (pistea crishtineascã, uvriascã, etc.) *{ro: teologie} {fr: théologie} {en: theology}* § ***tiulog*** (ti-u-lógŭ) sm tiuloyi (ti-u-lóyĭ) – omlu tsi cunoashti thiuluyia

tiurii/tiurie (ti-u-rí-i) sf tiurii (ti-u-ríĭ) – multimea di idei shi nomuri tsi caftã s-aspunã cari easti usia-a unui lucru (catastasi, ipotisi, etc.) *{ro: teorie} {fr: théorie} {en: theory}*

tivichel (ti-vi-chélŭ) sm, sf, adg tivichelã (ti-vi-ché-lã), tivichelj (ti-vi-chéljĭ), tivicheli/tivichele (ti-vi-ché-li) – om lipsit di minti shi fãrã giudicatã (tu zbor i tu fapti); ageamit, ahmac, anoit, cshura, ciulja, chirut, dabolja, divanã, glar, hazo, hazuscu, hut, hljara, hasca, hahã, hai-hui, haihum, leangã, lefcã, lishor, shahulcu, tabolja, ta-o-to, ljoco, shapshal, shabsha, shamandur, temblã, turlu, uzun *{ro: prostănac} {fr: naïf, nigaud} {en: naïve, fool}* ex: lai gione, tivichele (glare, ciulja); si si nsoarã sh-tivicheljlji (glarlji)

tizahi/tizahe (ti-zá-hi) sf tizãhi (ti-zắhĭ) – measã trã lucru; bancã pri cari poati s-shadã omlu; tizgheafi *{ro: masă de lucru, bancă; tejghea} {fr: banc; établi; comptoir} {en: bench; work-bench; counter}*

tizgã (tíz-gã) sf tiaghi/tizghe (tíz-ghi) – curauã di lãnã tsi sh-u bagã omlu di mesi *{ro: cingătoare de lână} {fr: ceinture de laine} {en: wool girdle, belt}* § ***dizgã*** (díz-gã) sf dizghi/dizghe (díz-ghi) – mardzini di pustavi tsi omlu poati si sh-u bagã di mesi tu loc di curauã; curauã di pustavi; tizgã *{ro: cingătoare de margine de postav} {fr: le bord du drap qui peut servir comme ceinture} {en: cloth border that may serve as a belt}* ex: s-tsindzi cu dizga

tizgheafi/tizgheafe (tiz-gheá-fi) sf tizghefi (tiz-ghéfĭ) shi tizghehi (tiz-ghéhĭ) shi tizghefuri (tiz-ghé-furĭ) – unã soi di measã lungã shi strimtã pri cari lumea sh-bagã tu-aradã lucrili tsi va s-li vindã, icã omlu tsi-acumpãrã tsiva va s-plãteascã, etc.; measã di lucru, tizghireauã, tijachi, tizahi *{ro: bancă; tejghea} {fr: banc; établi; comptoir} {en: bench; work-bench; counter}* ex: avea multu lucru la tizgheafi § ***tizghireauã*** (tiz-ghi-reá-ũã) sf tizghirei (tiz-ghi-réĭ) – (unã cu ***tizgheafi***) ex: mortul eara sculat pi unã tizghireauã di mulaftadz

tizghireauã (tiz-ghi-reá-ũã) sf vedz tu ***tizgheafi***

tlichi/tliche (tlí-chi) sf – vedz tu ***tilichi***

toacã (toá-cã) sf tots (tótsĭ) – ploaci di lemnu i metal tsi s-agudeashti cu doauã ciocute tra s-cljamã dunjaea s-yinã la bisearicã; (fig: 1: toacã = oara cãtrã searã, dupã ascãpitarea-a soarilui (cãndu nchiseashti si sã ntunearicã niheamã) sh-pãnã la cãdearea-a noaptiljei (cãndu s-fatsi ghini scutidi); amurgu, murgu, amurgish, murgish, amurdzish, murdzish, amurdzitã, murdzitã; 2: nu dau toaca = u tsãn hãbarea trã tini, nu u dzãc a vãrnui) *{ro: toacă} {fr: planche en bois ou demi-cercle en fer qui sert de cloche pour les églises} {en: wooden or metal plate which, being sounded, calls people to church}* ex: la bisearica din vali, bati toaca-atsea di lemnu; s-nu dai pri toacã (expr: s-nu u dzãts la tuts, tsãni-u trã tini mash); amãnat, cãtrã la toacã (fig: cãtã tu-amurgish); bati toaca di her la bisearicã; deadi toaca, vinji oara; pi toacã, mi dush mpãzari § ***toc***[1] (tócŭ) vb I tucai (tu-cáĭ), tucam (tu-cámŭ), tucatã (tu-cá-tã), tucari/tucare (tu-cá-ri) – bat (agudescu, dau, asun) toaca tra s-cljem oaminjlji la bisearicã; (expr: tsi-nj toacã (mintea) = tsi minduescu, tsi-nj treatsi prit minti) *{ro: toca, face să sune toaca} {fr: annoncer le service divin en frappant avec un maillet sur la "toacă"} {en: announce the religious service by sounding the "toacă"}* ex: la mãnãstir toacã (asunã toaca); nu tucã (nu bãtu toaca) ninga preftul; unã dzuã, tsi si-lj toacã? (expr: tsi sã-lj treacã prit minti?); tu minti altã-lj toacã (expr: lj-treatsi prit minti); lj-pãru cã toacã toaca (asunã toaca); ma tucã (ma asunã toaca), tricu dzua § ***tucat***[1] (tu-cátŭ) adg tucatã (tu-cá-tã), tucats (tu-cátsĭ), tucati/tucate (tu-cá-ti) – (tsi ari asunatã (bãtutã, datã) toaca *{ro: tocat, (toaca este) făcută să sune} {fr: (le service divin est) annoncé en frappant avec un maillet sur la "toacă"} {en: (the religious service is) announced by sounding the "toacă"}* § ***tucari***[1]***/tucare*** (tu-cá-ri) sf tucãri (tu-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu toacã *{ro: acţiunea de a toca, de a face să sune toaca; tocare} {fr: action d'annoncer le service divin en frappant avec un maillet sur la "toacă"} {en: action of announcing the religious service by sounding the "toacă"}*

toafi/toafe (toá-fi) invar – lucru tsi ti fatsi s-ti ciuduseshti (s-ti njiri, s-ti uinjiseshti, etc.) cã nu ti-ashtiptai s-lu vedz ashi cum aspuni; lucru tsi easti altã soi dicãt lucrili di-aradã cu cari lumea easti nvitsatsã; ciudii, ciudã, ciudios, thamã, thavmã, samã, nishani, njirari, apurii, etc. *{ro: ciudăţenie, de mirare} {fr: étonnement; amusant, c'est étrange!} {en: strange, curi-ous, astonishment}* § ***tuafi/tuafe*** (tu-á-fi) invar – (unã cu ***toafi***)

toamnã (toám-nã) sf toamni/toamne (toám-ni) shi tomnji (tóm-nji) shi tomnuri (tóm-nurĭ) – treilji mesh tsi s-aflã namisa di vearã shi earnã (dit 23-li di Yizmãciunj tu 22-li di-Andreu) cãndu chirolu arãtseashti, da ploi multi shi virdeatsa sh-ponjlji vishtidzãscu; (expr: 1: toamna (ca adv) = chirolu di toamnã; 2: di toamnã = (i) cãndu va s-yinã toamna; toamna-aestã tsi yini; (ii) cari tsãni di toamnã, (stranji) tsi s-poartã toamna, cari s-fatsi (i tihiseashti si s-facã) toamna; etc.; tumnescu, tumnatic, tumnãriu, tumnish, tunescu, tunãrets; 3: di cu toamnã = hiindalui ninga toamnã, ninga niishitã (nibitisitã) toamna; 4: pãnã (tu intrata) di toamnã = pãnã tu nchisita (intrata) a toamnãljei; pãnã tu ishita di vearã; 5: aestã toamnã = toamna tsi yini di treatsi, tsi tricu; 6: an-toamna = toamna-a anlui tsi tricu, toamna di-aoa sh-un an) *{ro: toamnă} {fr: automne} {en: autumn}* ex: vinji toamna shi cu ploili; di toamnã (expr: toamna tsi yini) va s-lji yinã tatã-su; cash di toamnã (tsi s-fatsi toamna, tumnãrescu) § ***njadzã-toamnã*** (njĭá-dzã-toám-nã) adv – mesea di toamnã *{ro: la mijloc de toamnă} {fr: au milieu de l'automne} {en: mid-automn}* § ***tumnãrescu*** (tum-nã-rés-cu) adg tumnãreascã (tum-nã-reás-cã), tumnãreshtsã (tum-nã-résh-tsã), tumnãreshti/tumnãreshte (tum-nã-résh-ti) – tsi easti di toamnã i ca toamna; cari s-fatsi (i tihiseashti si s-facã) toamna; (stranj) tsi s-poartã toamna; (yimishi) tsi s-coatsi, s-aseashti shi s-adunã toamna; tumnatic, tumnãriu, tumnish, tunescu, tunãrets *{ro: tomnatic} {fr: d'automne, automnal} {en: of autumn, autumnal}* ex: cash tumnãrescu (di toamnã, faptu cu laptili di toamnã) § ***tumnatic***[1] (tum-ná-ticŭ) sn tumnatitsi/tumnatitse (tum-ná-ti-tsi); loclu iu sh-treatsi cariva (omlu, cupiili di oi, etc.) toamna *{ro: locul unde-şi petrece cineva toamna} {fr: quartier d'automne} {en: autumn quarters}* ex: cilnicadzlji fug, la tumnatic s-duc (aclo iu sh-trec toamna) § ***tumnatic***[2] (tum-ná-ticŭ) adg tumnaticã (tum-ná-ti-cã), tumnatits (tum-ná-titsĭ), tumnatitsi/tumnatitse (tum-ná-ti-tsi) – (unã cu ***tumnãrescu***) ex: frundzã tumnatitsi (di toamnã); meari tumnatitsi (di toamnã, tsi s-coc shi s-adunã toamna) §

tumnãriu[1] (tum-nã-ríŭ) sn tumnãriuri (tum-nã-rí-urĭ) – toamnã bunã, cu multã biricheti *{ro: toamnă lungă şi îmbelşugată}* *{fr: automne long et bon; automne propice}* *{en: good and fruitful autumn}* ex: estan avum tumnãriu (unã toamnã bunã) § ***tumnãriu***[2] (tum-nã-ríŭ) adg tumnãrii/tumnãrie (tum-nã-rí-i), tumnãrii (tum-nã-ríĭ), tumnãrii (tum-nã-ríĭ) – (unã cu ***tumnãrescu***) ex: frundzã tumnãrii (tumnatitsi, di toamnã) § ***tumnish*** (tum-níshĭŭ) adg tumnishi/tumnishe (tum-ní-shi), tumnish (tum-níshĭ), tumnishi/tumnishe (tum-ní-shi) – (unã cu ***tumnãrescu***) ex: di tumnishlu (di-atsel di toamnã) vimtu § ***tunãrescu*** (tu-nã-rés-cu) adg tunãreascã (tu-nã-reás-cã), tunãreshtsã (tu-nã-résh-tsã), tunãreshti/tunãreshte (tu-nã-résh-ti) – (unã cu ***tumnãrescu***) ex: cash tunãrescu § ***tunãrets*** (tu-nã-rétsŭ) adg tunãreatsã (tu-nã-reá-tsã), tunãrets (tu-nã-rétsĭ), tunãrets (tu-nã-rétsĭ) – (unã cu ***tumnãrescu***) ex: cash tunãrets (di toamnã) § ***ntumnedz*** (ntum-nédzŭ) vb I ntumnai (ntum-náĭ), ntumnam (ntum-námŭ), ntumnatã (ntum-ná-tã), ntumnari/ntumnare (ntum-ná-ri) – stau sh-bãnedz toamna iuva (tu tumnatic); nj-trec toamna *{ro: tomna, petrec toamna}* *{fr: passer l'automne}* *{en: pass the autumn somewhere}* ex: oili va li ntumnãm (va li tsãnem) tu cãmpu; ntumnãm tu munti § ***ntumneadzã*** (ntum-neá-dzã) vb I unipirs ntumnã (ntum-nắ), ntumna (ntum-ná), ntumnatã (ntum-ná-tã), ntumnari/ntumnare (ntum-ná-ri) – ahiurseashti chirolu di toamnã; yini (fatsi, intrã) toamna *{ro: tomna, vine toamna}* *{fr: venir (arriver) l'automne}* *{en: autumn arrives; is autumn}* ex: (chirolu) ntumnã (ahiursi chirolu di toamnã) § ***ntumnat*** (ntum-nátŭ) adg ntumnatã (ntum-ná-tã), ntumnats (ntum-nátsĭ), ntumnati/ntumnate (ntum-ná-ti) – cari sh-tricu toamna iuva *{ro: tomnat, care a petrecut toamna}* *{fr: qui a passé l'automne}* *{en: who has passed the autumn somewhere}* § ***ntumnari/ntumnare*** (ntum-ná-ri) sf ntumnãri (ntum-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sh-treatsi toamna tu-un loc *{ro: tomna, de a-şi petrece toamna}* *{fr: action de passer l'automne}* *{en: action of passing the autumn somewhere}*

toapã (toà-pã) sf toapi/toape (toá-pi) – dultseami (ma multu ti njits) faptã dit siropea di zahari acãtsatã, anjurizmatã mushat, multi ori amisticatã sh-cu alti lucri (ca, bunãoarã, ciuculatã, nuts, etc.) sh-turnatã deapoea tu njits cumãts, a curi lã si da multi hromi sh-formi (ca mãrdzeali, gurgulji, bãstunj njits, etc.); bumboanã, bambonã, cocã, cufetã, zãhãratã, zãhãrtari *{ro: bomboană}* *{fr: bonbon}* *{en: candy}*

toapsec (toáp-secŭ) adg toapsecã (toáp-se-cã), toapsets (toáp-setsĭ), toapsetsi/toapsetse (toáp-se-tsi) – cari poati s-farmãcã (s-da shi s-vatãmã cu fãrmac); fãrmãcos, nfãrmãcos, fãrmãchiros *{ro: otrăvitor}* *{fr: venimeux}* *{en: venomous, poisonous}* ex: earbã toapsecã (nfãrmãcoasã)

toarã (toá-rã) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***tuoarã***

toarã*** (toá-rã) – pluralu-a zborlui "***tor***"; vedz ***tor***

toartsiri/toartsire (toár-tsi-ri) sf – vedz tu ***torcu***

toblã (tó-blã) sf tobli/toble (tó-bli) – vilendzã veaclji *{ro: velinţă veche}* *{fr: vieux tapis-couverture}* *{en: old blanket}* ex: toblã icã vilendzã veaclji

toc[1] (tócŭ) vb I – vedz tu ***toacã***

toc[2] (tócŭ) vb I tucai (tu-cáĭ), tucam (tu-cámŭ), tucatã (tu-cá-tã), tucari/tucare (tu-cá-ri) – talj un lucru (carni, pãni, etc.) sh-u fac cumãts njits, ca sãrmili *{ro: toca (carnea)}* *{fr: hacher (viande)}* *{en: hash (meat)}* ex: carnea u-aveam tucatã; va s-toacã carnea s-u facã chiofti § ***tucat***[2] (tu-cátŭ) adg tucatã (tu-cá-tã), tucats (tu-cátsĭ), tucati/tucate (tu-cá-ti) – (carni, pãni, ets.) tsi easti tãljatã sh-faptã cumãts njits, ca sãrmili *{ro: tocat (carnea)}* *{fr: hachée (viande)}* *{en: hashed (meat)}* § ***tucari***[2]***/tucare*** (tu-cá-ri) sf tucãri (tu-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-toacã un lucru (carni, pãni, etc.)*{ro: acţiunea de a toca (carnea); tocare}* *{fr: action de hacher (viande)}* *{en: action of hashing (meat)}*

toc[3] (tócŭ) sn tocuri (tó-curĭ) – paradzlji tsi-lj plãteashti cariva (di-aradã ti-un an), trã paradzlji tsi-lj lja cu borgi; gheafru, diafur, dyeafur, dyeafurauã *{ro: dobândă}* *{fr: intérêt}* *{en: interest}* ex: toclu mãcã caplu; lj-ded paradz cu toc § ***tuchisescu*** (tu-chi-sés-cu) vb IV tuchisii (tu-chi-síĭ), tuchiseam (tu-chi-seámŭ), tuchisitã (tu-chi-sí-tã), tuchisiri/tuchisire (tu-chi-sí-ri) – dau paradz cu toc; bag paradz la bancã cu toc *{ro: da bani cu dobândă}* *{fr: prêter de l'argent à intérêt}* *{en: lend (give) money with interest}* § ***tuchisit*** (tu-chi-sítŭ) adg tuchisitã (tu-chi-sí-tã), tuchisits (tu-chi-sítsĭ), tuchisiti/tuchisite (tu-chi-sí-ti) – (parã) dat cu toc *{ro: (ban) dat cu dobândă}* *{fr: (argent) prêté avec intérêt}* *{en: (money) lent (given) with interest}* ex: ari paradz tuchisits (dats cu toc) § ***tuchisiri/tuchisire*** (tu-chi-sí-ri) sf tuchisiri (tu-chi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva da (bagã) paradz cu toc *{ro: acţiunea de a da bani cu dobândă}* *{fr: action de prêter de l'argent à intérêt}* *{en: action of lending (giving) money with interest}*

toc[4] (tócŭ) sm pl(?) – soi di topã njicã (di cash, pãni, aloat, carti, neauã, loc, etc.) adrati trã mãcari (giucari, astupari guvi, etc.); gumolj, gumulj, guzmolj, gãdzãmoi, gãdzãmolj, arombu, ghilandru, top, surats *{ro: cocoloş, mototol}* *{fr: tampon, pelote, grumeau, boulette}* *{en: ball (of food, wool, material)}*

toca! (tó-ca) inter – zbor tsi undzeashti cu vrondul tsi s-avdi cãndu doauã yilii s-ciucutescu (trã sãnãtatea-a unui); zbor tsi va s-dzãcã: "s-bãnedz", "sãnãtati", "banã lungã", etc.; cioca!, viva! *{ro: cioc!}* *{fr: mot prononcé par quelqu'un de ceux qui boivent et qui choquent leurs verres; choc de verre}* *{en: imitating the noise made by two touching glasses}* ex: featsim toca! (ciucutim yiliili); toca! (sãnãtati, s-bãnedz) dascale! § ***cioca!*** (cĭó-ca) inter – (unã cu ***toca!***)

tocãzã (tó-cã-zã) sf tocãzã (tó-cã-zã) – cutii (sfinduchi, etc.) tu cari s-tsãni giuphanelu *{ro: casetă de muniţii}* *{fr: cassette à munitions}* *{en: munitions case}* ex: tu tocãzã avea shi bãruti shi fãndãtsi

tol (thólŭ) sn toli/tole (thó-li) – unã soi di binai cu partea di nsus (tãvanea) tsi nu easti ischi (dreaptã) ma ncusuratã (anãltsatã tu mesi) ca un arcu; cube, cubei *{ro: cupolă}* *{fr: voûte, coupole}* *{en: vault, arch, cupola}*

tom (tómŭ) sn tomuri (tó-murĭ) – ma multi acoali ligati la un loc, tu cari suntu tipusiti multi zboarã (puizii, isturii, etc.); parti dit unã vivlii multu mari tipusitã di-aradã ca unã carti ahoryea; vivlii, carti, chitapi, parti *{ro: tom, volum}* *{fr: tome, volume}* *{en: tome, volume}*

tombu (tóm-bu) sn – vedz tu ***tombul***

tombul (tóm-bulŭ) sn tombuli/tombule (tóm-bu-li) – unã fãshi di pãndzã shutsãtã (un bãrnu, unã distimeli shutsãtã, etc.) cu cari s-agudeashti ca cu cãmcichea (zvicilu, gãrbacea) tu un agioc di cilimeanj (cu tombulu); tombu, zvici, vurdal, gãrbaci, cãrbatsã, cãmcichi; (expr: am tombulu tu mãnã = am mini putearea ta s-fac tsi voi) *{ro: bici}* *{fr: espèce de fouet fait de bandes de toile et employé dans des jeux d'enfants}* *{en: some kind of a whip made of a band of cloth, used in a child's game}* ex: va-l ljau sh-io tombulu tu mãnã (expr: va-nj yinã sh-a njia oara s-am putearea) § ***tombu*** (tóm-bu) sn tomburi (tóm-burĭ) – (unã cu ***tombul***) § ***tombular*** (tom-bu-lárŭ) sm tombulari (tom-bu-lárĭ) – cilimeanlu (giucãtorlu dit agioclu di njits, "cu tombulu") tsi ari tombulu tu mãnã *{ro: copilul cu biciul în mână la jocul "cu tombulu"}* *{fr: le garçon avec le fouet à la main, dans le jeu "cu tombulu"}* *{en: the child with the whip in his hand, in the game "cu tombulu"}*

tombular (tom-bu-lárŭ) sm – vedz tu ***tombul***

ton (tónŭ) sn tonuri (tó-nurĭ) – soea cu cari s-avdi unã boatsi cãndu u grãeashti omlu (c-analtsã boatsea, cã u tradzi, cã u dzãtsi dultsi, cu inati, etc.) *{ro: ton, accent}* *{fr: ton, accent}* *{en: tone (of voice), accent}*

tonna (tón-na) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***totãna***

top[1] (tópŭ) sn – vedz tu ***topã***[1]

top[2] (tópŭ) sn – vedz tu ***topã***[2]

top[3] (tópŭ) sn – hãlati tsi sh-u-adutsi ca un chelindru (sul) pri cari si-anvãrteashti un lucru (pãndzã, pustavi, carti, etc.), tra si s-tsãnã i si s-poartã dit un loc tu-alantu; trãmbã, vilari *{ro: rulou}* *{fr: rouleau}* *{en: roll}*

topã[1] (tó-pã) sf tochi (tóchĭ) shi topi/tope (tó-pi) shi toapi/toape (toá-pi) – un lucru stronghil (ca unã sferã, mer, piponj, etc.) di cheali, pãndzã, lastic, etc. cu cari s-agioacã njitslji (sh-mãrlji),

agudinda-l cu ciciorlu (la futbol), aminãnda-l cu mãna (cãndu-i adrat di neauã), etc.; topcã, balã, shucã *{ro: minge} {fr: balle, boule, corps ronds} {en: ball; sphere}* ex: s-avea acãtsatã la gioc cu topili (balili) di neauã § ***topcã*** (tóp-cã) sf topchi (tóp-chi) shi toptsi (tóp-tsi) – (unã cu ***topã***[1]) ex: s-agioacã cu topca (bala) § ***top***[1] (tópŭ) sn topuri (tó-purĭ) – (unã cu ***topã***[1]) ex: s-adunã nã casã ntreagã tu-un top njic (tu-unã balã, topcã njicã); aruca cu topuri di neauã; lj-adusi tsintsi topuri (cumãts) di shicher

topã[2] (tó-pã) sf tochi (tóchĭ) shi topi/tope (tó-pi) shi toapi/toape (toá-pi) – 1: armã di polim tsi lucreadzã cu bãruti sh-cu cari s-aminã diparti topi i ghiuledz cari, cãndu cad shi plãscãnescu pri loc, aspargu lucri i vatãmã oaminj; canoni, tun; 2: ghiulelu aminat di canoni; ghiule, ghiulei, vol *{ro: tun; obuz} {fr: canon; obus} {en: canon; shell}* ex: plãscãni ca vãrã topã (ghiule); s-aspargã horili nturtseshti cu topili (canonjli); tra s-vã bagã tuts tru topi; nu-avdz di-a dip a tochilor (canonjlor) bots?; topa si n-adunã (canonea s-n-adunã, s-nã vatãmã) § ***top***[2] (tópŭ) sn topuri (tó-purĭ) – (unã cu ***topã***[2]) ex: topurli (tochili, canonjli) bumbuneadzã § ***tupci*** (tip-cí) sm tupceadz (tup-cĭádzĭ) – stratiotlu tsi ari vrundida-a topilor; stratiotlu tsi aminã topili cu topa *{ro: artilerist} {fr: artilleur} {en: gunner}* ex: tricu nã tãburi di tupceadz

topã[3] (tó-pã) sf tochi (tóchĭ) shi topi/tope (tó-pi) shi toapi/toape (toá-pi) – truplu di la yimisha di misur di cari suntu acãtsati gãrnutsãli; cucean, cuculici, guguci, cãrbush *{ro: ştiulete de porumb} {fr: épi de maïs} {en: corn cob}* ex: topã (cucean) di gãrnishor

topã[4] (tó-pã) sf tochi (tóchĭ) shi topi/tope (tó-pi) shi toapi/toape (toá-pi) – un mãdular (organ) di-a omlui tsi s-aflã ca unã pungã sum putsa-a bãrbatlui i a unei pravdã bãrbãteascã; colj, boashã, arombu, pungã, hãrhãndelj *{ro: coi, testicul} {fr: testicule} {en: testis, testicle}*

topcã (tóp-cã) sf – vedz tu ***topã***[1]

topoarã (to-poá-rã) sf – vedz tu ***tupoarã***

topur (tó-purŭ) sn – vedz tu ***troput***

topuzganã (to-puz-gá-nã) sf topuzgani/topuzgane (to-puz-gá-ni) – ciumagã cu un capit stronghil ma gros (tra s-hibã bun tr-agudiri cariva i tsiva); ciumagã cu cari culindãtorlji bat la ushi; tupuzganã, tupuz, tupuzi, tãpuzi, buzdugan, buzduganã, buzdugani, fupuzganã, stupaganã, ciumagã, mãciucã, shopcã *{ro: buzdugan, mãciucă, ciomag} {fr: massue, gourdin noueux} {en: club, stick}* § ***tupuzganã*** (tu-puz-gá-nã) sf tupuzgani/tupuzgane (tu-puz-gá-ni) – (unã cu ***topuzganã***) § ***fupuzganã*** (fu-puz-gá-nã) sf fupuzgani/fupuzgane (fu-puz-gá-ni) – (unã cu ***topuzganã***) § ***stupaganã*** (stu-pa-gá-nã) sf stupagani/stupagane (stu-pa-gá-ni) – (unã cu ***topuzganã***) § ***tupuz*** (tu-púzŭ) sn tupuzi/tupuze (tu-pú-zi) – (unã cu ***topuzganã***) ex: arucã tupuzlu s-lu-agudeascã, ma hiljlu di-amirã, ashtiptã tupuzlu cu mãnjli § ***tupuzi/tupuze*** (tu-pú-zi) sf tupuzi/tupuze (tu-pú-zi) – (unã cu ***topuzganã***) § ***tãpuzi/tãpuze*** (tã-pú-zi) sf tãpuzi/tãpuze (tã-pú-zi) – (unã cu ***topuzganã***) § ***buzdugan*** (buz-du-gánŭ) sn buzdugani/buzdugane (buz-du-gá-ni), shi buzdugãnj (buz-du-gănjĭ) – (unã cu ***topuzganã***) ex: lj-u cãrtsãnea a muntilui cu buzduganlu § ***buzduganã*** (buz-du-gá-nã) sf buzdugani/buzdugane (buz-du-gá-ni), shi buzdugãnj (buz-du-gănjĭ) – (unã cu ***topuzganã***) ex: am mulã, buzduganã § ***buzdugani/buzdugane*** (buz-du-gá-ni) sf buzdugãnj (buz-du-gănjĭ) – (unã cu ***topuzganã***) ex: lj-plãscãnii unã cu buzduganea

tor (tórŭ) sn toari/toare (toá-ri) shi toruri (tó-rurĭ) – semnu alãsat di cariva i di tsiva, cari-aspuni cã s-avea aflatã i cã avea tricutã prit atsel loc; semnu, urmã, ulmã, arãzgãnã, tragã, dãrã *{ro: urmă, vestigiu} {fr: trace, vestige} {en: trace, vestige}* ex: am cãlcatã dupã tini tor di tor (urmã dupã urmã); vulpea cu ciorlu lu-adarã torlu (u-adarã urma) sh-cu coada lu-aspardzi; torlu, torlu lu-agiumsi

tora (tó-ra) adv – oara-aestã; tora di oarã; torea, amu, amush, acush, acmotsi; (expr: ***tora di oarã*** adv = idyea noimã cu ***tora***) *{ro: acum} {fr: maintenant} {en: now}* ex: loclu tut, tora dishcljidi; tora (amu), tini nu mi nveatsã; nu caftu altã rugã, tora di tora (dip aestã oarã) § ***torea*** (tó-rea) adv – (unã cu ***tora***) ex: mintea di torea s-u-aveam deaneavra!; torea (aestu chiro) vrea s-hibã mãrtãtoari § ***tura*** (tú-ra) adv – (unã cu ***tora***) § ***turã***[3] (tú-rã) adv – (unã cu ***tora***)

tora di oarã adv – vedz tu ***tora***

torcu (tór-cu) (mi) vb III shi II torshu (tór-shĭu), turtseam (tur-tsĭámŭ), toarsã (toár-sã), toartsiri/toartsire (toár-tsi-ri) shi turtseari/turtseare (tur-tsĭá-ri) – trag hiri dit un cair sh-li shuts cu mãna sh-cu fuslu, tra s-li fac hirili buni trã tsãseari; fac hiri ti tsãseari dit lãnã (bumbac, etc.) cu unã machinã faptã maxus trã ahtari lucru; (expr: 1: mira toartsi soartea-a njiclui = mira-lj scrii a natlui tsi va lj-aducã bana; 2: lj-u torcu a unui = caftu s-li ndreg lucrili peascumta, fãrã s-aducheascã (s-lji bag fitilji, ntsãpãturi, schinj, zãzanj, etc.) shi s-lu-arãd, tra s-nj-agiungu scupolu tsi-am tu minti) *{ro: toarce} {fr: tordre} {en: spin}* ex: cãndu u vidzui turtsea lãnã; toartsi cu furca; s-toarcã usturã; muljerli torcu i cu furca i cu cicrichea; lãna-aestã nu s-toartsi; mirili acãtsarã s-lj-u toarcã (expr: s-lji scrii) dzua-a njiclui pri hirlu-atsel lailu; aestu tsi lã toartsi? (expr: tsi va lã facã pri dinãpoi, fãrã shtirea-a lor, tra si sh-agiungã scupolu?); nu shtea, corbul, tsi lj-u toartsi (expr: tsi-ari tu minti s-lã facã); lj-u toarsi (expr: lu ndreapsi, lu-arãsi) ghini § ***torsu*** (tór-su) adg toarsã (toár-sã), torshi (tór-shi), toarsi/toarse (toár-si) – (cair) tsi easti faptu hiri trã tsãseari *{ro: tors} {fr: tordu} {en: spun}* § ***toartsiri/toartsire*** (toár-tsi-ri) sf toartsiri (toár-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lãna easti toarsã *{ro: acţiunea de a toarce; toarcere} {fr: action de tordre} {en: action of spinning}* § ***turtseari/turtseare*** (tur-tsĭá-ri) sf turtseri (tur-tsérĭ) – (unã cu ***toartsiri***) ex: acãtsats-vã di turtseari § ***tortu*** (tór-tu) sn torturi (tór-turĭ) – hir torsu di lãnã (bumbac, cãnipã, ljin, etc.); gljem (crunã, etc.) di-ahtari hir; cheadin, chedin *{ro: tort} {fr: laine filée} {en: spun wool}* ex: deapinã tortu; ma arosh di sãndzi-i albul-lj tortu; tortu arosh § ***distorcu*** (dis-tór-cu) (mi) vb III shi II distorshu (dis-tór-shĭu), disturtseam (dis-tur-tsĭámŭ), distoarsã (dis-toár-sã), distoartsiri/distoartsire (dis-toár-tsi-ri) shi disturtseari/disturtseare (dis-tur-tsĭá-ri) – lu-aduc un lucru torsu (shutsãt) tu catastasea tu cari s-afla nãinti di turtseari; torcu anapuda; dishuts; (fig: distorcu = fac cariva s-ducã unã banã arushinoasã, multi ori banã di purnilji, curvãrilji shi pãnghii, etc.; dizmal, dishuts, dizbrãnedz, distsingu) *{ro: destoarce} {fr: détordre, tordre à l’envers} {en: untwist (yarn, etc.); twist backward}* ex: distoarsim tuti fusili; distoartsi (u fatsi s-da anapuda, cãtrã nãpoi) cicrica; ficiorlji s-distoarsirã multu (fig: duc unã banã arushinoasã di purnilji); multu s-distoarsi (fig: dutsi unã banã arushinoasã di purnilji) § ***distorsu*** (dis-tór-su) adg distoarsã (dis-toár-sã), distorshi (dis-tór-shi), distoarsi/distoarse (dis-toár-si) – tsi easti adus la starea tu cari s-afla nãinti di turtseari; tsi easti torsu anapuda; dishutsãt *{ro: destors} {fr: détordu, tordu à l’envers} {en: untwisted; twisted backward}* § ***distoartsiri/distoartsire*** (dis-toár-tsi-ri) sf distoartsiri (dis-toár-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lãna easti distoarsã; dishutsãri *{ro: acţiunea de a destoarce; destoarcere} {fr: action de détordre, de tordre à l’envers} {en: action of untwisting (yarn, etc.), of twisting backward}* § ***disturtseari/disturtseare*** (dis-tur-tsĭá-ri) sf disturtseri (dis-tur-tsérĭ) – (unã cu ***distoartsiri***)

tornic (tór-nicŭ) adg – vedz tu ***andornic***

tornu (tór-nu) (mi) vb I turnai (tur-náĭ), turnam (tur-námŭ), turnatã (tur-ná-tã), turnari/turnare (tur-ná-ri) – 1: versu (apã, yin, etc.) dit unã shishi (putir, cãldari, etc.) tra s-lu bag tu tsiva i pristi tsiva; 2: yin nãpoi di-iu earam dus; lj-lu dau nãpoi lucrul a atsilui di la cari lu-aveam loatã nãinti; 3: shuts di-alantã parti; 4: (mi) abat dit cali; 5: (sartsina di pi cal, gumar) s-apleacã (ngreacã) ma multu di-unã parti; (expr: 1: nu hiu acshu s-tsã tornu pãputsãli = nu ahãrzescu, nu axizescu tsiva fatsã di tini; 2: mi turnai tu fatsã = mi-alãxii tu fatsã sh-aspun ma sãnãtos, dupã lãngoarea tsi feci; nj-tricu lãngoarea, mi nsãnai, mi sculai (dit crivati); 3: lj-lu tornu un lucru = lj-lu dau nãpoi lucrulu tsi-nj lu-avea datã); 4: tornu borgea = dau nãpoi tsi-aveam mprumutatã; 5: lj-tornu (zborlu) = lj-dau apandisi; 6: mi tornu di zbor (grai) = nj-calcu zborlu, nu fac atseali tsi am tãxitã, trã cari am datã zborlu; 7: lj-u tornu mintea = l-fac

si sh-alãxeascã mintea (pistea); l-fac s-mindueascã, s-dzãcã i s-facã atseali tsi voi mini; lu nduplic s-facã tsiva; 8: tornu zboarãli (grãiti cu gura i scriati) = spun noima-a zboarãlor (grãiti cu gura i scriati) dit unã limbã tu altã) *{ro: turna, (se) întoarce, reveni}* *{fr: tourner, retourner, revenir}* *{en: turn, return}* ex: sh-turnã caplu s-lu veadã; toarnã-lj (vearsã-lj) nã chicã di apã tra si-sh la mãnjli; toarnã-nj (vearsã-nj apã) s-mi lau; turnai (virsai) yin dit botsã tu putir; turnã (virsã) dit pucic apã yii; turnats-vã (shutsãts-vã) cu fatsa nsus; ãl turnã lãngoarea (lj-vinji nãpoi lãngoarea; lãndzidzã diznou di idyea lãngoari); s-turna di la shoput (yinea di la shoput, iu s-avea dusã nãinti); prumuveara cãndu s-vã turnats (s-yinits nãpoi); toarnã-te (yinu nãpoi), lai, tate bune; turnãndalui-si (yinindalui nãpoi) aestu di la avinari; ãlj lu toarnã (lj-lu da nãpoi) al Coli; mula toarnã sãmarlu (mula fatsi ca unã parti di-a sãmarlui si sã ncljinã di-unã parti); s-tsã si toarnã (s-tsã s-abatã, s-tsã yinã sh-a tsia) haraua-aestã; ti turnash (ti-abãtush dit cali, vinjish) sh-la mini nã minutã; turnãm via (abãtum via, lj-alãxim cupanja); cãndu va nã turnats borgea? (expr: va nã dats nãpoi atsea tsi mprumutat?); mi turnai tu fatsã (expr: mi nsãnai, mi-alãxii tu fatsã sh-aspun ma sãnãtos, dupã lãngoarea tsi feci); e, e, lj-u toarnã (expr: lj-deadi apandisea) preftul; valea-nj turnã zborlu (expr: nj-apãndisi cu iholu tsi scoasi); s-turnã di grai (expr: sh-cãlcã zborlu, nu featsi atseali trã tsi avea datã zbor); s-turnarã turtsã (expr: s-featsirã turtsã, di pistea nturtseascã) § ***turnat*** (tur-nátŭ) adg turnatã (tur-ná-tã), turnats (tur-nátsĭ), turnati/turnate (tur-ná-ti) – 1: tsi easti virsat (yin, apã, etc.) dit unã shishi (putir, cãldari, etc.) sh-bãgat tu tsiva i pristi tsiva; 2: vinjit nãpoi di-iu eara dus; (lucru) tsi easti dat nãpoi (di la-atsel tsi lu-avea loatã nãinti); 3: tsi easti shutsãt di-alantã parti; 4: tsi s-ari abãtutã din cali; 5: (sartsina di pi cal, gumar) tsi s-ari aplicatã ma multu di-unã parti *{ro: turnat, întors, revenit}* *{fr: tourné, retourné, revenu}* *{en: turned, returned}* ex: l-vidzurã turnat (vinjit nãpoi); cu ciocurli mãri turnati (shutsãti); ti turnash (vinjis nãpoi) turnat tu fatsã (sãņãtos tu fatsã) § ***turnari/turnare*** (tur-ná-ri) sf turnãri (tur-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-toarnã tsiva, cãndu s-toarnã cariva; turnãturã *{ro: acţiunea de a turna, de a (se) întoarce, de a reveni; turnare, întoarcere, revenire}* *{fr: action de tourner, de retourner, de revenir}* *{en: action of turning, of returning}* ex: dipãrtoasã-i calea sh-nu shtiu a lor turnari (sh-nu shtiu di easti sigurã a lor yiniri nãpoi); ma-agonja va s-lja lãna di turnari (tra s-hibã trasã ninga unãoarã tu scamnu) § ***niturnat*** (ni-tur-nátŭ) adg niturnatã (ni-tur-ná-tã), niturnats (ni-tur-nátsĭ), niturnati/niturnate (ni-tur-ná-ti) – tsi nu easti turnat; (fig: niturnat = atsel tsi easti mortu, sh-nu s-mata toarnã tu banã) *{ro: neturnat, neîntors, etc.}* *{fr: qui n'est pas tourné, qui n'est pas rentré; etc.}* *{en: who has not been turned, who is not returned, etc.}* ex: du-ti la niturnatslji (fig: la-atselj tsi u s-toarnã, la mortsã) § ***niturnari/niturnare*** (ni-tur-ná-ri) sf niturnãri (ni-tur-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-toarnã tsiva, cãndu nu s-toarnã cariva *{ro: acţiunea de a nu turna, de a nu (se) întoarce; etc.}* *{fr: action de ne pas tourner, de ne pas retourner, de ne pas revenir}* *{en: action of not turning, of not returning}* § ***turnatã*** (tur-ná-tã) sf turnati/turnate (tur-ná-ti) – oara tsi s-toarnã cariva *{ro: întoarcere}* *{fr: retour}* *{en: return}* ex: s-aflã calea tu turnatã (tu oara tsi va s-toarnã); tru turnata (tu oara tsi va s-toarnã) di la oi; va yin s-ti ved tu turnatã (tu turnari, cãndu va mi tornu); unã turnatã (cum s-toarnã; cum s-turnã), bãrbat-su, sh-acãtsã s-plãngã § ***turnãturã*** (tur-nã-tú-rã) sf turnãturi (tur-nã-túrĭ) – atsea tsi fatsi cariva cãndu toarnã tsiva (vearsã apã, yini nãpoi di-iu eara, shutsã un lucru di-alantã parti, etc.); turnari *{ro: întoarcere, întorsăturã, etc.}* *{fr: retour, détour, etc.}* *{en: return, detour, turn, etc.}* ex: doi mesh tsãni imnãtura shi altsã ahãntsã tumãtura (yinirea nãpoi); calea aestã ari multi turnãturi (shutsãturi); s-hibã turnãtura (turnarea, tritsearea tu turnatã) pri-acasã; nu eara om tsi s-nu-aibã turnãturã (tsi s-nu treacã tu turnatã, ca oaspi, pri) la nãs; greauã easti turnãtura (expr: turnarea, spunearea-a noimãljei tu-unã altã limbã) a aishtui cãntic § ***ntornu*** (ntór-nu) (mi) vb I nturnai (ntur-náĭ), nturnam (ntur-námŭ), nturnatã (ntur-ná-tã), nturnari/nturnare (ntur-ná-ri) – (unã cu ***tornu***) ex: alasã s-tsã ntoarnã (toarnã); ntoarnã (ngreacã ma multu) nandreapta; s-tsã si ntoarnã shi la caplu-a tãu; nturnai (abãtui) via tu gãrdinã § ***nturnat*** (ntur-nátŭ) adg nturnatã (ntur-ná-tã), nturnats (ntur-nátsĭ), nturnati/nturnate (ntur-ná-ti) – (unã cu ***turnat***) § ***nturnari/nturnare*** (ntur-ná-ri) sf nturnãri (ntur-nắrĭ) – (unã cu ***turnari***)

torsu (tór-su) adg – vedz tu ***torcu***

tortu (tór-tu) sn – vedz tu ***torcu***

tot[1] (tótŭ) adg, pr – vedz tu ***tut***[1]

tot[2] (tótŭ) adv – vedz tu ***tut***[1]

tot[3] (tótŭ) sm toteanj (tó-teanjĭ) – 1: bãrbat tricut multu tu anj; aush, bitãrnu, behlu, burhonj, mosh, pleacã, pljacã, geagi, prezvit; 2: tatãl a unui di pãrintsãlj a omlui (dada i tatãl); pap, ghiush *{ro: moş, bunic}* *{fr: vieux, vieillard, grand-père}* *{en: old man, grandfather}* ex: cu mama sh-cu totlu (paplu), tata-ali mamã; dipusi-anarga totlu (paplu), aush di veaclja banã

totãna (tó-tã-na) adv – tut chirolu (atsel tsi tricu, di tora sh-ninti); (tsi s-fatsi) cati oarã; (tsi s-fatsi) di-aradã tut chirolu; fãrã-astãmãtsiri; eta tutã; eta-ali eti; eta-a etilor; totna, totuna, totunã, tutuna, tutauna, tutãunã, tutdiunã; dipriunã, deunã, diunã, di-unã-unã; daima, panda, inda *{ro: totdeauna; fiecare datã}* *{fr: toujours; chaque fois}* *{en: always; every time}* ex: fudzirã ti totãna (daima) § ***totna*** (tót-na) adv – (unã cu ***totãna***) ex: cã-i noapti totna (daima, dipriunã, cati oarã); ocljilj trã totna (eta-a etilor) ncljisesh; totna (tut chirolu, daima) s-lucredz § ***totuna*** (tó-tu-na) adv – (unã cu ***totãna***) ex: intrã cum tsã shtii di totuna (di cãndu ti-amintash); s-nu-agãrsheshti sã scrii totuna (tut chirolu, dipriunã) § ***totunã*** (to-tú-nã) adv – (unã cu ***totãna***) ex: vearsã-ashi totunã (dipriunã, neacumtinat, fãrã-astãmãtsiri) § ***tutuna*** (tu-tú-na) adv – (unã cu ***totãna***) ex: tutuna (daima) yini la noi § ***tutunã*** (tu-tú-nã) adv – (unã cu ***totãna***) ex: tutunã (dipriunã) lu ncaci § ***tutauna*** (tu-ta-ú-na) adv – (unã cu ***totãna***) ex: s-pãlãcãrsea tutauna § ***tutãunã*** (tu-tã-ú-nã) adv – (unã cu ***totãna***) § ***tutdiunã*** (tut-di-ú-nã) adv – (unã cu ***totãna***) ex: tutdiunã suntu multu lipsits

totna (tót-na) adv – vedz tu ***totãna***

totuna (tó-tu-na) adv – vedz tu ***totãna***

totunã (to-tú-nã) adv – vedz tu ***totãna***

tozi/toze (tó-zi) sf pl(?) – (zahãri) chisatã sh-faptã ca pulbiri *{ro: (zahăr) tos}* *{fr: (sucre en) poudre, broyé}* *{en: castor sugar}*

tra (trá) cong – zbor tsi s-aflã totna nãintea-a zborlui "sã, si, s-", sh-ari noima: "cã va si s-facã tsiva, cu scupolu, itia trã cari, cãtse, trã, trã tse, etc." s-fatsi tsiva; tea, trea, ta, ca *{ro: ca}* *{fr: afin de, pour que, etc.}* *{en: (in order) to, for, so that, etc.}* ex: du-si tra (itia trã cari s-dusi; ca; cã vrea; cu scupolu) sã-l veadã; tra (cã vrem; ca) s-putem s-u arãdem; nu ma putu tra (ca) s-aravdã; tra (cu scupolu; ari mirachea) s-da scumpa-a lui aveari; vinji tra (cã vrea; itia trã cari vinji easti) sã nveatsã carti § ***tea***[1] (teá) cong – (unã cu ***ta***) ex: tea (tra, ca) s-putem s-n-apruchem; Toli nu vrea tea (trã tse, tra) s-yinã; cã nu vream tea (ta) s-vatãm; Pashtili amãnã tea s-yinã; vrui tea (atsea ca) s-fug § ***trea***[1] (treá) cong – (unã cu ***ta***) § ***ta*** (tá) cong – (unã cu ***ta***) ex: ta (tra, ca) s-lu scoatã; ta (ca) s-nj-aminj unã pishtoalã; vru ta s-easã

trac[2]! (trác!) inter – vedz tu ***tac***[2]

traca! (trác!) inter – vedz tu ***tac***[2]

tracã (trá-cã) sf trats (trátsĭ) – unã soi di cloput (ma njic, sumulai, cu patru chioshuri, tu loc ca s-hibã arucutos) cari s-acatsã ma multu di gusha-a caljlor tra s-asunã cãndu caljlji s-minã; cloput, chipru, chipur, ciocan; (expr: mi-adrai tracã = am biutã shi mi-am mbitatã multu; mi ciucutii, mi-afumai, etc.; mi-adrai dzadã (cãndilã, cucutã, crup, hrup, curpit, ciurlã, stingãli, etc.)) *{ro: talangă}* *{fr: sonnaille attachée au cou d'un cheval, grelot}* *{en: bell attached mostly to the neck of the horse}* ex: s-avdi unã tracã (ciocan); astupãm trãtsli (cloputli, tra s-nu-asunã); s-featsi tracã (sã mbitã multu)

tradziri/tradzire (trá-dzi-ri) sf – vedz tu ***trag***

traf (tráfŭ) sn trafuri (trá-furĭ) – loclu nilucrat tsi disparti dauã agri i ayinj *{ro: răzor}* *{fr: espace non labouré qui sépare deux champs ou deux vignes}* *{en: untilled space separating*

two tilled fields or two vineyards} ex: trafuri di ayinji

trag (trágŭ) (mi) vb III shi II trapshu (tráp-shĭu), trãdzeam (trã-dzeámŭ), traptã (tráp-tã), tradziri/tradzire (trá-dzi-ri) shi trã-dzeari (trã-dzeá-ri) – 1: fac un copus tra s-lu-adar un lucru si s-minã cãtrã mini (s-lu-aprochi, s-lu scot dit un loc, unã groapã iu s-aflã, etc.); 2: tindu tsiva; fac un lucru (funi, pãndzã, cãmeashi, etc.) si s-tindã; 3: aduchescu unã dureari trupeascã i sufliteascã (cã suntu lãndzit, cã am cripãri, etc.); vãsãnipsescu, mi pidipsescu, mi doari, munduescu, aravdu, pat, mi nvirinedz, etc.; (expr: 1: trag cu ocljul (cu coada-a ocljului) = mutrescu niheamã ca peascumta tra s-nu mi-aducheascã alantsã; 2: trag cu ureaclja = ciulescu urecljili tra s-avdu zboarã spusi peanarga tra s-nu li avdã tutã dunjaea; 3: ãlj trag un oclju (pulj) di somnu = dormu trã putsãn chiro; u ljau di ureaclji; 4: nj-trag suflitlu = (i) mizi pot s-adilj (cã hiu avursit, aush, etc.); (ii) nj-caftu arihatea dupã tsi fac un mari copus; (iii) hiu tu oara tsi easti s-mor; 5: trag s-mor, trag di moarti = nj-vinji oara di moarti, hiu etim s-mor; 6: trag tu zigã = ngrec greu; 4: tradzi vimtul = suflã (bati) vimtul; 7: trag corlu = intru sh-gioc tu caplu di cor; 8: trag calea = nchisescu calea, mi duc, fug, imnu, alag, etc.; 9: trag nã banã = duc nã banã, bãnedz nã banã; 10: trag mãnã (di la un lucru) = mi-alas (di-un lucru), lu-alas lucrul; 11: trag tufechea = amin, discarcu tufechea; 12: trag unã tsigarã = beau unã tsigarã cu aprindearea-a tsigariljei shi trãdzearea-a fumlui di tsigarã tu cheptu; 13: mi trag nãpoi = mi dau nãpoi, nãpuescu; 14: li trag groasi, mi trag mari = pistipsescu (icã voi s-fac lumea s-pistipseascã) sh-mi portu (mi cãmãrusescu, etc.) dip ca un om mari (nvitsat, avut, etc.) cu tuti cã nu hiu; 15: trãdzem shcurtitsa = alidzem pri cariva dupã cum cadi tihea-a omlui, cu arcarea di zari, cu trãdzearea di limnitsi, etc.) *{ro: trage; sufla; duce; pleca, porni; suferi; renunţa; întinde; descărca; fuma (ţigare); retrage; se crede (se purta ca) cineva important; etc.}* *{fr: tirer; souffler; mener; s'en aller, marcher; souffrir, endurer; renoncer; étendre; sérancer, carder; décharger; fumer; retirer; s'en faire accroire; etc.}* *{en: pull; blow (wind); lead (a life); leave, start; suffer; renounce; spread, stretch; card (wool), smoke (cigarette); withdraw; etc.}* ex: di trãdzearea di funi, nj-si tãljarã dzeadzitli; tradzi un, tradzi alantu; mini-l trapshu cã vrea s-lu calcã un cal; dupã tsi trapsi (tsi-arãvdã) cãt trapsi (cãt arãvdã); nu trapsi (nu-s mundui, nu-arãvdã) di foami; dupã tsi tuts trapsirã corlu (expr: intrarã s-gioacã tu caplu di cor); trag corlu doilji-lj hilj; tradzi (expr: easti etim) trã moarti; tradzi (expr: ngreacã) tu zigã; trãdzea (expr: bãtea, sufla) un vimtu mari; vimtul cãndu vai tragã (expr: suflã); trapsirã (expr: dusirã, bãnarã) nã banã ca di amiradz; biu unã apã aratsi sh-trapsi calea (expr: fudzi); el trapsi (expr: dusi) nclo di-amari; trapsi calea (expr: fudzi, nchisi); cati un s-trapsi (fudzi) dit udãlu a ljei; sh-trapsirã calea (expr: nchisirã, fudzirã; sh-vidzurã di cali); hai, tradzi (expr: nchisea), fudz!; va s-tradzim cali mãni (expr: avem cali trã imnari, fudzeari mãni); adz, tutã dzua, trapsim cali (expr: imnãm, alãgãm); trapsi (expr: vinji di shidzu) la mini; iu avea traptã (expr: iu s-avea dusã, iu avea shidzutã, iu avea tricutã noaptea) pãrmãteftsãlj; trapsirã (expr: fudzirã, s-dipãrtarã) dit irnjia-atsea di pãduri; cãndu trapsi (expr: nchisi) dit xeani; nu ma putea s-tragã (expr: s-tragã, s-ducã ninti); dzua-alantã trapsirã (expr: fudzirã) di-aclo; trapsi (s-pidipsi di, arãvdã) niputeari; lumea tradzi di (s-pidipseashti cã nu-ari) apã; nj-trapshu (arãvdai, pãtsãi) mari furtunã; trapsim (arãvdãm, nã pidipsim cu) multi lãets; trapshu nitraptili (pãtsãi nipãtsãtili, vãsãnipsii multi) cu nãs; Doamne, tsi lãets au faptã, di armãnjlj-ahãti-au traptã (arãvdarã, s-pidipsirã ahãt); trapsi mãnã (expr: s-alãsã); bitiseashti, tradzi mãnã (expr: s-alasã); tradzi mãnã (expr: s-alasã, fudzi) di Mureauã; di ducã, mãnã nu trapsi (expr: nu s-alãsã, featsi cum featsi shi s-dusi); u ligã: "cã va mi duc", shi di ducã mãna nu trapsi (expr: nu s-alãsã pãnã nu s-featsi a lui); funea s-tradzi (sã ntindi); cãt tradzi (s-tindi) amarea; cãt tradzi frãndza sh-arina (multi, cãt s-tindi frãndza sh-arina); lãnã s-tradzi tu (treatsi prit) scamnu tra si s-adarã cairi; trapshu (expr: aminai) tufechea; trapsi (expr: aminã tufechea) pristi nãs shi-l culcã mpadi; nu s-tradzi (expr: nu s-bea) tsigarã pit sucãchi; lu-aflai iu trãdzea (expr: bea) tsigarã; apa s-trapsi (expr: nãpui); trãdzets-vã nãpoi (expr: nãpuits-vã); li tradzi groasi, li tradzi mãri (expr: dzãtsi, pistipseashti cã easti om mari; s-alavdã multu); s-tradzi di soi (expr: dzãtsi cã easti di soi bunã); trapsirã shcurtitsa (expr: arcarã cu zarea, aleapsirã limnitsi) shi-lj cãdzu a hiljlui di-amirã § ***traptu*** (tráp-tu) adg traptã (tráp-tã), traptsã (tráp-tsã), trapti/trapte (tráp-ti) – 1: (lucru) cari fu minat cãtrã atsel tsi fatsi copuslu s-lu minã; 2: tsi easti faptu si s-tindã; tsi s-ari teasã; 3: (atsel) tsi ari arãvdatã (pãtsãtã, s-ari pidipsitã) unã dureari trupeascã i sufliteascã; vãsãnipsit, pidipsit, munduit, arãvdat, etc. (expr: 1: (fatsã) traptã, traptu (la fatsã) = cu unã fatsã tsi-aspuni cã nu para easti ghini cu sãnãtatea; 2: (nari) traptã, (nãri) trapti = (nari) mushatã; 3: (dzeanã) traptã = dzeanã datã cu cundiljlu; 4: (doagã) traptã = (doagã) veaclji, tuchitã) *{ro: tras; târât; pictat; plecat, dus; folosit; care a suferit; etc.}* *{fr: tiré, traîné; peint; parti; porté, utilisé; souffert, etc.}* *{en: pulled, dragged; painted; gone; utilised; suffered, etc.}* ex: s-lu-aduts di fãrnu traptu; cu brãnlu traptu-azvarna; cu dzeana traptã (expr: cundiljatã); cu dzeana lai-gãlãitsã sh-cu nãrli trapti (expr: mushatã); tatãl ninga nifaptu, hiljlu la Dumnidzã traptu (angucitoari: *fumlu shi foclu*; expr: traptu = dus, vgat cãtrã nsus); easti traptu ca di pi heavrã (expr: fatsa-lj nu-aspuni ghini, canda easti cu heavrã); unã doagã traptã (expr: veaclji, purtatã) shi tuchitã; stranj traptu (expr: purtat) § ***tradziri/tradzire*** (trá-dzi-ri) sf tradziri (trá-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-tradzi tsiva *{ro: acţiunea de a trage; tragere; de a sufla; suflare; etc.}* *{fr: action de tirer, de carder, etc.}* *{en: action of pulling; of blowing, etc.}* § ***trãdeari/trãdzeare*** (trã-dzeá-ri) sf trãdzeri (trã-dzérĭ) – (unã cu ***tradziri***) ex: unã trãdzeari (expr: aminari cu tufechea), sh-unã agudeari tu semnu; atseali tsi suntu la trãdzeari (la chiptinarea-a lãnãljei) § ***nitraptu*** (ni-tráp-tu) adg nitraptã (ni-tráp-tã), nitraptsã (ni-tráp-tsã), nitrapti/nitrapte (ni-tráp-ti) – (lucru) tsi nu easti traptu; tsi nu fu minat cãtrã atsel tsi fatsi copuslu s-lu minã; tsi nu easti faptu si s-tindã; tsi nu s-ari teasã; tsi nu ari arãvdatã unã dureari trupeascã i sufliteascã (nu ari pãtsãtã, nu s-ari pidipsitã); nivãsãnipsit, nipidipsit, nimunduit, nearãvdat, etc. *{ro: netras; netârât; care nu a suferit; etc.}* *{fr: qui n'est pas tiré; qui n'est pas porté, qui n'a pas souffert; etc.}* *{en: who is not pulled; who has not suffered; etc.}* ex: stranj nitraptu (nipurtat multu, ninga bun) § ***nitrapti/nitrapte*** (ni-tráp-ti) sf pl – munduiri (pidimadz, trãdzeri, cripãri, etc.) ahãntu greali, cã tsi sã pari cã vãrnu altu dit lumi nu li ari traptã pãnã tora *{ro: dureri nesuferite de nimeni până acuma}* *{fr: les plus grandes souffrances du monde}* *{en: the greatest possible pains}* ex: tradzi nitraptili (trãdzeri multu greali); tini trãpsesh nitraptili (lucri multu slabi, cum nu-ari traptã vãrnu pãnã tora); lj-avea traptã chealea nitraptili; ni mortu, ni yiu nu va-nj hiu, ma va-nj dzac shi nitraptili va-nj trag; nu nj-aspuneai di ma nãinti, dzãsi tatãl, ma featsish s-ti fac s-tradz nitraptili; s-imni shi s-aladz, sh-nitraptili s-li tradz § ***nitradziri/nitradzire*** (ni-trá-dzi-ri) sf nitradziri (ni-trá-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-tradzi tsiva *{ro: acţiunea de a nu trage; etc.}* *{fr: action de ne pas tirer, etc.}* *{en: action of not pulling, etc.}* § ***nitrãdeari/nitrãdzeare*** (ni-trã-dzeá-ri) sf nitrãdzeri (ni-trã-dzérĭ) – (unã cu ***nitradziri***)

tragã[1] (trá-gã) sf trãdz (trắdzĭ) – semnu alãsat di cariva i di tsiva, cari-aspuni cã s-avea aflatã i cã avea tricutã prit atsel loc; semnu, urmã, ulmã, arãzgãnã, tor, dãrã *{ro: urmă, vestigiu}* *{fr: trace, vestige}* *{en: trace, vestige}* ex: nu lj-u ded dupã tragã (urmã); vãrã-urmã i tragã; caftã, asudã, tut alagã, nacã pot sã-lj da di tragã; chirolu unã tragã (urmã) alasã

tragã[2] (trá-gã) sf trãdz (trắdzĭ) – mardzina di la un lemnu (metru) ti misurari lucri *{ro: marginea unei regule de tras linii sau de măsurat}* *{fr: bord d'une règle}* *{en: border of a ruler}*

tragã[3] (trá-gã) sf trãdz (trắdzĭ) – os, ca unã soi di furcã di la cheptul a puljlui di gãljinã; stihima, namisa di doi oaminj, tsi s-bagã cu-arupearea oslui; eadish, eadesh, eadets *{ro: os în formă de furcă de la pieptul păsărilor; pariul care începe cu ruperea osului}* *{fr: fourchette de volaille; pari qui se fait avec*

cette fourchette} {en: wish-bone of fowl; some kind of a bet made with the wish-bone} ex: s-nji dai a njia traga ca s-mi-acats eadish cu Maria

tragãn (trá-gãnŭ) sn tragãni/tragãne (trá-gã-ni) – umflãturã la zvercã {ro: umflăturã la gât} {fr: enflure au cou} {en: neck swelling}

trahtã (tráh-tã) sf – vedz tu ***trãhlã***

tramã (trá-mã) sf trãnj (trắnjĭ) – hirlu tsi s-treatsi prit hirili teasi tu-arãzboi (prisuprã i sum usturã) cãndu s-tsasi tu-arãzboi {ro: tramă} {fr: trame} {en: woof, weft} ex: ne tramã, ne usturã nu s-aleadzi § ***trãmedz*** (trã-médzŭ) vb I trãmai (trã-máĭ), trãmam (trã-mámŭ), trãmatã (trã-má-tã), trãmari/trãmare (trã-má-ri) – trec trama prit hirili teasi (ustura) ditu-arãzboi; tses {ro: pune tramă, ţese} {fr: tramer, tisser} {en: weave} § ***trãmat*** (trã-mátŭ) adg trãmatã (trã-má-tã), trãmats (trã-mátsĭ), trãmati/trãmate (trã-má-ti) – (hirlu) tsi easti tricut prit hirili teasi (urdzãtura) tu arãzboi; tsãsut {ro: cu trama pusă, ţesut} {fr: tramé, tissé} {en: weaved} § ***trãmari/trãmare*** (trã-má-ri) sf trãmãri (trã-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-trãmeadzã; tsãseari {ro: acţiunea de a pune tramă; de a ţese} {fr: action de tramer, de tisser} {en: action of weaving} § ***trimedz*** (tri-médzŭ) vb I trimai (tri-máĭ), trimam (tri-mámŭ), trimatã (tri-má-tã), trimari/trimare (tri-má-ri) – 1: fac trama s-treacã prit hirili teasi tu-arãzboi (ustura); trãmedz; 2: stulsescu unã pãndzã (tsãsãturã) cu cusuturi fapti cu aclu sh-cu hiri di tuti bueili; chindisescu {ro: pune trama; broda} {fr: tisser la trame; broder} {en: weave; embroider} ex: cu veardi li trimam (chindiseam) § ***trimat*** (tri-mátŭ) adg trimatã (tri-má-tã), trimats (tri-mátsĭ), trimati/trimate (tri-má-ti) – tsi easti trãmat, tsãsut; tsi easti chindisit {ro: ţesut; brodat} {fr: tissé; brodé} {en: weaved; embroidered} § ***trimari/trimare*** (tri-má-ri) sf trimãri (tri-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-trimeadzã {ro: acţiunea de a ţese, de a broda} {fr: action de tisser la trame; de broder} {en: action of weaving; of embroidering} § ***distrãmedz*** (dis-trã-médzŭ) (mi) vb I distrãmai (dis-trã-máĭ), distrãmam (dis-trã-mámŭ), distrãmatã (dis-trã-má-tã), distrãmari/distrãmare (dis-trã-má-ri) – ãlj scot hirili di cari easti faptã unã tsãsãturã; hirili es dit tsãsãturã cãndu s-arupi (cãndu s-mãcã di nvicljari, etc.); disfac hirili dit cari easti faptã unã cioarã (i ciorli dit cari easti faptã unã funi); distram, dizmal, dizmalj, dizbairu {ro: destrăma} {fr: (s')effilocher, (s')effiloquer} {en: unweave, tease, unravel} ex: vilentsa-a ta s-distrãmeadzã (ãlj es hirili) § ***distram*** (dis-trámŭ) (mi) vb I distrãmai (dis-trã-máĭ), distrãmam (dis-trã-mámŭ), distrãmatã (dis-trã-má-tã), distrãmari/distrãmare (dis-trã-má-ri) – (unã cu ***distrãmedz***) ex: scuticlu-aestu s-distramã (ãlj es hirili) § ***distrãmat*** (dis-trã-mátŭ) adg distrãmatã (dis-trã-má-tã), distrãmats (dis-trã-mátsĭ), distrãmati/distrãmate (dis-trã-má-ti) – (tsãsãturã) tsi-lj ishirã hirili di cari easti faptã (di-arupeari, di mãcari, di nvicljari, etc.); (cioarã) tsi-lj es hirili; dizmãlat, dizmãljat, dizbãirat {ro: destrămat} {fr: effiloché, effiloqué} {en: unwoven, teased, unraveled} ex: imna cu stranjlu distrãmat § ***distrãmari/distrãmare*** (dis-trã-má-ri) sf distrãmãri (dis-trã-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-distramã; dizmãlari, dizmãljari, dizbãirari {ro: acţiunea de a destrăma; destrămare} {fr: action de (s')effilocher, de (s')effiloquer} {en: action of unweaving, of teasing, of unraveling} § ***strãmedz*** (strã-médzŭ) (mi) vb I strãmai (strã-máĭ), strãmam (strã-mámŭ), strãmatã (strã-má-tã), strãmari/strãmare (strã-má-ri) – (unã cu ***distrãmedz***) § ***strãmat*** (strã-mátŭ) adg strãmatã (strã-má-tã), strãmats (strã-mátsĭ), strãmati/strãmate (strã-má-ti) – (unã cu ***distrãmat***) § ***strãmari/strãmare*** (strã-má-ri) sf strãmãri (strã-mắrĭ) – (unã cu ***distrãmari***) § ***strãmãturã*** (strã-mã-tú-rã) sf strãmãturi (strã-mã-túrĭ) – hirili tsi es dit unã tsãsãturã cãndu s-distramã; lãnã toarsã sh-buisitã tu ma multi buei cu cari s-tsasi, s-coasi shi s-chindiseashti {ro: strămătură, scamă} {fr: effiloches, effiloque} {en: lint} ex: strãmãtura di pãndzã di ljin easti cãftatã ti pledz

trambã (trám-bã) sf trãnghi (trắn-ghi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***trampã***

trampã (trám-pã) sf trãnchi (trắn-chi) – lucrul tsi-l dau tu loc di paradz, tra s-acumpãr un altu lucru; lucru di-a meu tsi-alãxescu trã totna cu cariva, trã un altu lucru tsi lu-ari el {ro: trampă, schimb} {fr: échange, troc} {en: exchange, troc} ex: feci trampã calu; fãtsem trampã?; apoea s-fatsi trampã; aidi s-fatsim trampa cu caljlji; va s-fatsim trampa, mini va s-lji dau ayinja, nãs casa § ***trãmpãgi*** (trãm-pã-gí) sm trãmpãgeadz (trãm-pã-gĭádzĭ) – omlu tsi fatsi unã trampã cu cariva {ro: cel care vinde cu schimbul} {fr: celui qui vend par échange} {en: merchant who sells by exchange}

tramur (trá-murŭ) vb I – vedz tu ***treambur***[1]

trandabotan (tran-da-bó-tanŭ) sm pl(?) – unã lilici (itsi lilici); trimer {ro: o floare} {fr: une fleur quelconque} {en: any flower}

trandafil (tran-dá-filŭ) sm trandafilj (tran-dá-filjĭ) – numã datã la ma multi turlii di lãludz-arburits njits tsi au schinj, criscut tu grãdinã di oaminj trã lilicili tsi scoati, multu mushati, cu multi hromati (aroshi, albi, galbini, etc.) sh-tsi-anjurzescu multu mushat (dit cari s-fatsi un moscu multu cãftat); trandaflu, trandafiljeu, trandafljauã, trandafir {ro: trandafir (arbust)} {fr: rosier} {en: rose bush} ex: avem tu grãdina-a noastrã multsã trandafilj § ***trandaflu*** (tran-dá-flu) sm trandaflji (tran-dá-flji) – (unã cu ***trandafil***) § ***trandafiljeu*** (tran-da-fi-ljĭéŭ) sm trandafiljei (tran-dá-fi-ljĭéĭ) – (unã cu ***trandafil***) § ***trandafljeu*** (tran-da-fljĭéŭ) sm trandafljei (tran-dá-fljĭéĭ) – (unã cu ***trandafil***) § ***trandafir***[1] (tran-da-firŭ) sm trandafiri (tran-da-firĭ) – (unã cu ***trandafil***) § ***trandafilã*** (tran-dá-fi-lã) sf trandafili/trandafile (tran-dá-fi-li) – lilicea faptã di-un trandafil; trandaflã, trandafiljauã, trandafljauã, trandafir; rujã {ro: trandafir (floare)} {fr: rose} {en: rose} ex: trandafila aanjurzeashti mushat; trandafilã io va-ts pitrec; trandafila cu pãlj multi; lj-ded nã trandafilã albã; feci dultsi di trandafili (dultseatsã di trandafili) § ***trandaflã*** (tran-dá-flã) sf trandafli/trandafle (tran-dá-fli) – (unã cu ***trandafilã***) ex: lji si urixi unã trandaflã § ***trandafiljauã*** (tran-da-fi-ljĭá-ŭã) sf trandafiljei (tran-dá-fi-ljĭéĭ) – (unã cu ***trandafilã***) § ***trandafljauã*** (tran-da-fljĭá-ŭã) sf trandafljei (tran-dá-fljĭéĭ) – (unã cu ***trandafilã***) § ***agrutrandafiljauã*** (a-gru-tran-da-fi-ljĭá-ŭã) sf agrutrandafiljei (a-gru-tran-dá-fi-ljĭéĭ) – arburi njic tsi creashti tu pãduri, tsi sh-u-adutsi cu-un trandafil, cu schinj, cu lilici mushati aroshi, trandafilii, albi i galbini shi poami-aroshi ca cireashi njits; mucesh, mãcesh, arug, rug, etc. {ro: spinişor, măceş, trandafir sălbatic} {fr: églantier} {en: wild rose} § ***trandafir***[2] (tran-da-firŭ) sm trandafiri (tran-da-firĭ) – (unã cu ***trandafilã***) (expr: ***apã di trandafir*** = (i) apã tu cari s-aflã tuchitã (cu hirbearea) luguria tsi da anjurizmã tu trandafili; apã tu cari s-bagã amolj trandafili tra s-lã easã anjurizma shi s-intrã tu apã (tra s-u facã apa s-anjurzeascã mushat); ghiulsu, ghiuleapi; (ii) om multu curat la suflit, nistipsit, tsi nu shtii s-facã lãets; apã di lituryii) § ***trandafiliu*** (tran-da-fi-líŭ) adg trandafilii/trandafilie (tran-da-fi-lí-i), trandafilii (tran-da-fi-líĭ), trandafilii (tran-da-fi-líĭ) – tsi easti ca un trandafil (la fatsã, la hromã, la mushuteasã, etc.), trandaflish, trandafiljat, pembe, ghiuleabiu {ro: trandafiriu} {fr: rosé} {en: rosy} ex: trandafilia-ts fatsã (fatsa-ts ca trandafilã) § ***trandaflish*** (tran-da-flíshĭŭ) adg trandaflishi/trandaflishe (tran-da-flí-shi), trandaflish (tran-da-flíshĭ), trandaflishi/trandaflishe (tran-da-flí-shi) – (unã cu ***trandafiliu***) § ***trandafiljat*** (tran-da-fi-ljĭátŭ) adg trandafiljatã (tran-da-fi-ljĭá-tã), trandafiljats (tran-da-fi-ljĭátsĭ) adg trandafiljati/trandafiljate (tran-da-fi-ljĭá-ti) – (unã cu ***trandafiliu***)

trandafilã (tran-dá-fi-lã) sf – vedz tu ***trandafil***

trandafiliu (tran-da-fi-líŭ) adg – vedz tu ***trandafil***

trandafiljat (tran-da-fi-ljĭátŭ) adg – vedz tu ***trandafil***

trandafiljauã (tran-da-fi-ljĭá-ŭã) sf – vedz tu ***trandafil***

trandafiljeu (tran-da-fi-ljĭéŭ) sm – vedz tu ***trandafil***

trandafir[1] (tran-da-firŭ) sm – vedz tu ***trandafil***

trandafir[2] (tran-da-firŭ) sm – vedz tu ***trandafil***

trandaflã (tran-dá-flã) sf – vedz tu ***trandafil***

trandaflish (tran-da-flíshĭŭ) adg – vedz tu ***trandafil***

trandafljauã (tran-da-fljĭá-ŭã) sf – vedz tu ***trandafil***

trandafljeu (tran-da-fljĭéŭ) sm – vedz tu ***trandafil***

trandaflu (tran-dá-flu) sm – vedz tu ***trandafil***

trap (trápŭ) sn trapuri (trá-purĭ) – 1: loc ahãndos namisa di dauã dzenj i muntsã; 2: valea-a unui arãu ma njic pri iu curã apa; avlachi, vali; 3: groapã ma ahãndoasã shi lungã (ca atsea adratã mardzinea di cãljuri tra s-adunã apili di ploai shi s-lj-alasã s-curã, icã atsea adratã maxus trã curarea-a apãljei, icã hãndachea adratã di stratiots tu polim trã apãrari, etc.); hãndachi, hãndac, cãnali, canali, cãrutã *{ro: văgăună; pârâu, vale; şanţ, canal}* *{fr: vallon creux; ruisseau, vallée; fossé, canal}* *{en: brook, valley; trench, channel}* ex: trap (vali) ahãndos; lu-arsãri traplu (hãndaclu, avlachilu) § ***trãpic*** (trã-pícŭ) sn trãpitsi/trãpitse (trã-pí-tsi) – trap (vali, arãu) njic *{ro: pârâiash, vale mică, vâlcea găunoasă}* *{fr: petit vallon creux}* *{en: little valley, small creek}* ex: lj-adusirã ningã trãpic § ***trãpulici*** (trã-pu-lícĭŭ) sn trãpulici (trã-pu-lí-ci) – (unã cu ***trãpic***) § ***trãpulitsã*** (trã-pu-lí-tsã) sn trãpulitsi/trãpulitse (trã-pu-lí-tsi) – (unã cu ***trãpic***) § ***tãrpãlic*** (tãr-pã-lícŭ) sn tãrpãlitsi/tãrpãlitse (tãr-pã-lícŭ) – (unã cu ***trãpic***)

trapezã[1] (tra-pézã) sf trapezi/trapeze (tra-pé-zi) – 1: momilã (stolizmã) din casa-a omlui cu-unã fatsã tsi sta pri patru cicioari sh-pri cari omlu poati s-bagã lucri icã mãcãri tra s-mãcã; measã; 2: unã soi di scamnu lungu (di lemnu, cheatrã, etc.) pri cari pot s-shadã doi i ma multsã oaminj sh-cari nu-ari tsiva dinãpoi tra s-poatã omlu si sã ndrupascã; bancã, bangu *{ro: masă; bancă}* *{fr: table; banc}* *{en: table; bench}*

trapezã[2] (tra-pézã) sf trapezi/trapeze (tra-pé-zi) – loc ma-analtu dit un templu (nao) pãngãn iu s-aprindu tseri, s-ardi thimnjamã, s-fac curbãnj, etc. adusi al Dumnidzã; measã dit bisearica crishtinã iu s-fac arãdzli sãmti dit lituryii; ayeavimã, ayeadimã, ayiudimã, vimã, altar, altari *{ro: altar}* *{fr: autel}* *{en: altar}*

trapsu (thráp-su) sm – vedz tu ***frapsin***

traptu (tráp-tu) adg – vedz tu ***trag***

trashtu (trásh-tu) sn – vedz tu ***tastru***

trastir (trás-tirĭ) sn – vedz tu ***tastru***

trastu (trás-tu) sn – vedz tu ***tastru***

trat (trátŭ) sn traturi (trá-turĭ) – 1: carti (di alish-virishi) tu cari cariva caftã a unui tsi lj-ari borgi sã-lj pãlteascã (a lui i a omlui a lui) paradzlji tsi-lj va, pãnã tu dzua astãsitã tu carti; 2: chirolu astãsit trã bitisirea-a unui lucru (trã plãtirea-a unei borgi, etc.); vade, vadei, vadimii, murmin, muvleti, diurii, protesmii *{ro: trat, termen}* *{fr: traite, lettre de change; délai}* *{en: bill of exchange; maturity of bill}* ex: va vã da trat (muvleti, vade) trã muntsã

trã (trắ; shi forma shcurtã ***tr-***) prip – zbor tsi-aspuni unã ligãturã tsi u au dauã lucri, cãndu un easti itia (sibepea) cã s-fatsi un altu lucru; cã easti ca un; cã easti di; tra s-aibã tsiva; tri, tã, ti, ditrã, di dupã, cã, cu, cãtrã, etc.; (expr: 1: trã multsã anj = s-bãnedz multsã anj, s-ai unã banã lungã; 2: lo trã nãinti = lo s-facã ghini, si mprusteadzã) *{ro: pentru, de, către, în loc de, etc.}* *{fr: pour, de, à, dans, vers, à la place de, etc.}* *{en: for, after, in, towards, in place of, etc.}* ex: cã va s-u-ai trã eta tutã; aoa-i trã banã; trã totna el durnji; yin dushmanjlji trã cãlcari; ardea mãratslji trã (tra s-aibã) nã featã; trã (dupã) putsãnã oarã ishi feata; trã tse (cãtse) plãndzi?; lumea lu shtea trã (cã easti ca un) tiflupendar; vã spuneam mini cã trã (dupã) putsãn chiro va s-yinã Hristolu; nchisi trã (cãtrã) Bucureshti; trã tini bat aestã tamburã; nu easti trã mini; trã Colonja io nu-nj hiu; trã un gioni picurar; vinji trã tini; adz trã adz; trã tsi (trã tse, cãtse) furã picurarlji?; trã iu ti ndredz; trã (ti) Stã-Mãrii va hits aoa; adush aminti tr-aushlu (di-aushlu) tsi lu ngruparã; trapsi trã (cãtrã) n hoarã; dã-nj peani trã (tu loc di) tãmbari; s-ts-apunã trã (cã easti di) castori nã mishinã; mor trã tini (mor tu loclu-a tãu; icã, ti voi multu) § ***trãt*** (trắtŭ) prip – forma ligatã shi shcurtã al: "***trã tu***" *{ro: pentru}* *{fr: pour, vers}* *{en: for, towards}* ex: mash trãt (trã tu, tra si s-aspunã tu) lumi nu eara; tradzi trãt (trã tu, cãtrã) lumea-alantã § ***tri*** (trí) prip – (unã cu ***trã***) ex: tri atsea, tãlje unã cumãtici; tri alumtari; tri (dupã) niscãnti dzãli; s-njardzim tri (dupã) apã; si nsurã tri (cu) Ana; cã mi vreai tini spusesh, apoi tri (cu) altu njirsesh § ***tã*** (tã) prip – (unã cu ***trã***) ex: sã ntreabã tã (trã, tri) tini; tã furnjia-a ta, vinji pãnã-aoa § ***ti***[1] (tí) prip – (unã cu ***trã***) ex: Sãmbãta ti (trã, tu) prãndzul mari; tsi ti-a facã? (tr-a facã?); ti (trã) njila a ficiorlor; ti nã fumealji; nu caftu altã rugã tora ti oarã (tora di oarã; tr-aestã oarã); ahtari om eara lipsit ti (trã) la turmã; ea-i fãrmac ti (tri) noi

trã tu prip – vedz tu ***trã***

trãcol (trã-cólŭ) sn – vedz tu ***tãrcol***

trãdeari/trãdzeare (trã-dzeá-ri) sf – vedz tu ***trag***

trãfilj (trã-fíljĭŭ) sn – vedz tu ***trei***

trãgãnos[1] (trã-gã-nósŭ) adv – (lucru) tsi s-fatsi peagalea, canda s-tradzi azvarna; (boatsi) tsi s-tradzi peanarga *{ro: tărăgănat}* *{fr: lentement, traînant}* *{en: slowly, drawling}* ex: agalea, agalea shi trãgãnos (peanarga) § ***trãgãnos***[2] (trã-gã-nósŭ) adg trãgãnoasã (trã-gã-noá-sã), trãgãnosh (trã-gã-nóshĭ), trãgãnoasi/trãgãnoase (trã-gã-noá-si) – tsi easti curat shi limpidi; (boatsi, vrondu) tsi s-avdi ghini; (zbor) tsi easti ghini minduit, grãit sh-a curi noimã s-aducheashti lishor; lãgarã, lãgãros, limpid, limpidi *{ro: limpede, (voce) clară}* *{fr: clair, (voix) claire}* *{en: clear, clear (voice)}* ex: chipri, cum asunã trãgãnoasi (limpidi)

trãgãnos[2] (trã-gã-nósŭ) adg – vedz tu ***trãgãnos***[1]

trãghãnos[1] (trã-ghã-nósŭ) adv – unã cu ***trãgãnos***[1]

trãghãnos[2] (trã-ghã-nósŭ) adg trãghãnoasã (trã-ghã-noá-sã), trãghãnosh (trã-ghã-nóshĭ), trãghãnoasi/trãghãnoase (trã-ghã-noá-si) – unã cu ***trãgãnos***[2]

trãhãnã (tṛã-hã-nắ) sm – vedz tu ***tãrhãnã***

trãhlã (trắh-lã) sf trãhli/trãhle (trắh-li) – alumachi uscatã sh-cãdzutã mpadi di pi pom (cu cari s-aprindi lishor foclu); lumachi (lemnu, frãndzã, etc.) putridã; trahtã, gãnji, putriganj, putrigiuni, putridzãmi, putridzãnji, putridzãnj, smac, ciuruchi *{ro: vreasc, putregai}* *{fr: ramilles, branche sèche et tombée, bois pourri}* *{en: twigs, small rotten branches, rotten wood}* ex: ahtari lunjinã da shi trãhlili uscati § ***trahtã*** (tráh-tã) sf trahti/trahte (tráh-ti) shi trãhtsã (trắh-tsã) – (unã cu ***trãhlã***) ex: trahta scãntiljadzã noaptea; trahta nu da cãldurã

trãmari/trãmare (trã-má-ri) sf – vedz tu ***tramã***

trãmat (trã-mátŭ) adg – vedz tu ***tramã***

trãmbã (trắm-bã) sf trãmbi/trãmbe (trắm-bi) – trumbã; 1: hãlati tsi sh-u-adutsi cu un chelindru (sul) pri cari easti anvãrtit un lucru (pãndzã, pustavi, carti, etc.), tra si s-tsãnã i si s-poartã dit un loc tu-alantu; trumbã, vilari, top, sul; 2: multimi di lucri (pulj, niori, cinushi, etc.) adunati deadun tu-un loc; trumbã, stog, suro, tãbãbii, gãrdelj, bandã, ceatã, grumur, buluchi, bluchi, etc. *{ro: trâmbă, rulou; cârd; masă}* *{fr: rouleau de toile, drap; volée, harde; masse}* *{en: roll; flock (birds); mass}* ex: trãmbã (vilari, top, sul) di shiac; anarga trec trãmbi di pulj (gãrdelj, buluchi) cãlãtoari; cãrvãnjli-a noastri-alagã, lãili sh-ermi trãmbi (tãbãbii, bairi); niori, trãmbi, trãmbi; shi ngruparã-anamea sum trãmbili di sãndzi sh-cinushi; tu sinduchea-a ljei s-aflarã multi trãmbi di pãndzã di ljin shi dauã di birungicã § ***trumbã*** (trúm-bã) sf trumbi/trumbe (trúm-bi) – (unã cu ***trãmbã***) ex: trei trumbi (vilãri) di pãndzã § ***trumbuescu*** (trum-bu-ĭés-cu) vb IV trumbuii (trum-bu-íĭ), trumbueam (trum-bu-ĭámŭ), trumbuitã (trum-bu-í-tã), trumbuiri/trumbuire (trum-bu-í-ri) – fac i vindu trãmbi (vilãri) *{ro: face sau vinde trâmbe}* *{fr: faire ou vendre rouleaux de toile}* *{en: make or sell rolls (of material, linen)}* § ***trumbuit*** (trum-bu-ítŭ) adg trumbuitã (trum-bu-í-tã), trumbuits (trum-bu-ítsĭ), trumbuiti/trumbuite (trum-bu-í-ti) – (trãmbã) tsi easti faptã i vindutã *{ro: (trâmbă) făcută sau vândută}* *{fr: (rouleaux de toile) faits ou vendus}* *{en: (rolls of material, linen) made or sold}* § ***trumbuiri/trumbuire*** (trum-bu-í-ri) sf trumbuiri (trum-bu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva fatsi i vindi trãmbi *{ro: acţiunea de a face sau vinde trâmbe}* *{fr: action de faire ou vendre un rouleau de toile}* *{en: action of making or selling rolls (of material, linen)}* § ***trãmbãgi***[1] (trãm-bã-gí) sm trãmbãgeadz (trãm-bã-gĭádzĭ) – omlu tsi fatsi icã vindi trãmbi (di pãndzã, shiac, etc.) *{ro: vânzător de rulouri de pânzâ}* *{fr: qui vend des rouleaux de toile}* *{en: roll (of linen) merchant}*

trãmbãgi[1] (trãm-bã-gí) sm – vedz tu ***trãmbã***

trãmbãgi[2] (trãm-bã-gí) sm trãmbãgeadz (trãm-bã-gĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***trãmpãgi***

trãmedz (trã-médzŭ) (mi) – vedz tu ***tramã***
trãmilj (trã-míljĭŭ) sn – vedz tu ***trei***
trãmpãgi (trãm-pã-gí) sm – vedz tu ***trampã***
trãmurari/trãmurare (trã-mu-rá-ri) sf – vedz tu ***treambur***[1]
trãmurat (trã-mu-rátŭ) adg – vedz tu ***treambur***[1]
trãmuxescu (trã-muc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***trom***
trãmuxiri/trãmuxire (trã-muc-sí-ri) sf – vedz tu ***trom***
trãmuxit (trã-muc-sítŭ) adg – vedz tu ***trom***
trãnci (trãncĭ) sf pl – vinili lãrdziti shi umflati di la guva di cur tsi dor cãndu omlu easi nafoarã sh-multi ori sãndzineadzã; suhãts, suhãdz, trãnci *{ro: hemoroizi} {fr: hémorroïdes} {en: haemorrhoids}*
trãnduescu (trãn-du-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***trunduescu***
trãnduiri/trãnduire (trãn-du-í-ri) sf – vedz tu ***trunduescu***
trãnduit (trãn-du-ítŭ) adg – vedz tu ***trunduescu***
trã-oarã (trã-oá-rã) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***trãoarã***
trãoarã (trã-oá-rã) adv – vedz tu ***truoarã***
trãphãnã (trãp-hã-nắ) sm – vedz tu ***tãrãpãnã***
trãpic (trã-pícŭ) sn – vedz tu ***trap***
trãpod (trã-pódŭ) sm – vedz tu ***lãtrãpod***
trãpodh (trã-pódhŭ) sm trãpodz (trã-pódzĭ) – unã cu ***trãpod***
trãpulici (trã-pu-lícĭŭ) sn – vedz tu ***trap***
trãpulitsã (trã-pu-lí-tsã) sn – vedz tu ***trap***
trãsar (trã-sárŭ) vb IV trãsãrii (trã-sã-ríĭ), trãsãream (trã-sã-reámŭ), trãsãritã (trã-sã-rí-tã), trãsãriri/trãsãrire (trã-sã-rí-ri) – fac unã minari (trimburari) a truplui, dinapandiha, ca urmari a unui lucru tsi lu-aduchescu ahãndos tu suflit (cãndu avdu unã boatsi la cari nu mi-ashteptu, lucru tsi mi-aspari, etc.); ansar niheamã di pri loc cu-unã njicã trimburari; treambur *{ro: tresări} {fr: tressaillir} {en: (give a} start, quiver}* ex: trãsãrarã (trimburarã) izvurli § ***trãsãrit*** (trã-sã-rítŭ) adg trãsãritã (trã-sã-rí-tã), trãsãrits (trã-sã-rítsĭ), trãsãriti/trãsãrite (trã-sã-rí-ti) – tsi fatsi unã minari (trimburari) dinapandiha (cãndu s-aspari, cãndu cariva l-dishteaptã dit somnu, etc.) *{ro: tresărit} {fr: tressailli} {en: (given a} start, quivered}* § ***trãsãriri/trãsãrire*** (trã-sã-rí-ri) sf trãsãriri (trã-sã-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva trãsari *{ro: acţiunea de a tresări; tresărire} {fr: action de tressaillir} {en: action of giving a start, of quivering}*
trãsãriri/trãsãrire (trã-sã-rí-ri) sf – vedz tu ***trãsar***
trãsãrit (trã-sã-rítŭ) adg – vedz tu ***trãsar***
trãscã (trắs-cã) sf – vedz tu ***trescã***
trãsh (trắshĭ) prip shi adv – zbor tsi caftã s-aspunã chirolu i loclu iu agiundzi (astãmãtseashti, etc.) cariva i tsiva; tãsh, tish, pãnã, tamam, dip, anilea *{ro: până, exact, tamam, tocmai} {fr: jusqu'à, tout à fait, exactement} {en: till, exactly, precisely}* ex: nã dusim trãsh (pãnã, tamam pãnã) Sãrunã; vinjirã di trãsh (tamam di) Bucureshti; ishirã trãsh (pãnã) tu vuloagã; trãh (tamam, pãnã) iu va ti duts?; trãsh (pãnã) aseară ti-ashtiptãm; trãsh (tamam) sum crutsi; lj-ansãri cheatra trãsh (pãnã) ãnclo; agiumsi trãsh (tamam) cãndu s-fãtsea numta; s-minã corlu trãsh (dip, tamam) ca chima; trãsh (tamam) ca vãrã lunã; trãsh (dip) ca njeljlj-atselj sugari; trãsh (tamam) amãnat ãnj si pãru cã ved nishti cãsi; trãsh (pãnã) n casã pitrumsi apa; va s-mi ncaltsu cu tsãruhi di her shi va s-lu caftu trãsh (pãnã) tu mardzinea-a loclui; trãsh (pãnã) aclo ansãri gljemlu § ***tãsh*** (tắshĭ) prip shi adv – (unã cu ***trãsh***) ex: s-dusi tãsh (pãnã, tamam) acasã; tãsh (tamam) atumtsea § ***tish*** (tíshĭ) prip shi adv – (unã cu ***trãsh***) ex: cãntã cuclu tish (dip, tamam) ca om; tish (tamam) atumtsea sh-adutsi aminti
trãstic (trãs-tícŭ) sn – vedz tu ***tastru***
trãt (trắtŭ) prip – vedz tu ***trã***
trãxescu (trãc-sés-cu) vb IV trãxii (trãc-síĭ), trãxeam (trãc-seámŭ), trãxitã (trãc-sí-tã), trãxiri/trãxire (trãc-sí-ri) – tihiseashti ca s-fac tsiva (un lucru, faptã, ugoadã, tihisiri, etc.); tihea (ugoada) fatsi tra s-adar (icã si s-adarã) un lucru ashi cum s-featsi; tihiseashti cã s-fatsi tsiva (un lucru, faptã, ugoadã, tihisiri, etc.); tihisescu, astãhisescu, alãhãescu, ugudescu, fac, cur *{ro: (se) petrece, întâmpla} {fr: arriver, se passer} {en: happen}* ex: s-veadi tsi trãxeashti (tsi s-fatsi, tsi curã) § ***trãxit*** (trãc-sítŭ) adg trãxitã (trãc-sí-tã), trãxits (trãc-sítsĭ), trãxiti/trãxite (trãc-sí-ti) – tsi s-avea tihisitã si s-facã; tsi ari curatã; tsi s-ari faptã; tihisit, astãhisit, alãhãit, ugudit, faptu, curat *{ro: petrecut, întâmplat} {fr: arrivé, passé} {en: happened}* § ***trãxiri/trãxire*** (trãc-sí-ri) sf trãxiri (trãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu trãxeashti tsiva; tihisiri, astãhisiri, alãhãiri, ugudiri, fãtseari, curari *{ro: acţiunea de a (se) petrece, de a se întâmpla} {fr: action d'arriver, de se passer} {en: action of happening}*
trãxiri/trãxire (trãc-sí-ri) sf – vedz tu ***trãxescu***
trãxit (trãc-sítŭ) adg – vedz tu ***trãxescu***
trea[1] (treá) cong – vedz tu ***tra***
trea[2] (treá) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***trei*** (femininlu di la ***treilu***)
treacã (treá-cã) sf – vedz tu ***trec***[1]
treacãt (treá-cãtŭ) sm – vedz tu ***trec***[1]
tream (treámŭ) sn treami/treame (treá-mi) – binai i udã tu cari s-tsãn hãlãtsli (machinjli) di lucrari agrili, grãdinjli, cãtivãrãoarã prãvdzã, etc.; pljandzã, pljantsã *{ro: şopron} {fr: appentis, remise, hangar} {en: shed}* ex: ningã ubor avea un tream (pljantsã) lungu, tsãnut pri nishti sturi di lemnu; nã vreavã s-avdi n tream (pljantsã)
treambur[1] (treám-burŭ) vb I trimburai (trim-bu-ráĭ), trimburam (trim-bu-rámŭ), trimburatã (trim-bu-rá-tã), trimburari/trimburare (trim-bu-rá-ri) – (loclu) s-minã dinapandiha cãndu s-fatsi un cutrem; truplu-nj si minã fãrã vrearea-a mea (di-arcoari, di fricã, etc.); (frãndzãli) s-minã tu bãtearea-a vimtului; ãnj trec hiori tu trup (di arcoari, fricã, etc.); trimbur, treamur, tremur, tramur, cutreambur, cutrembur, cutreamur, cutremur, cutramur; ãnhiuredz, nhiuredz; ãnfricushedz, nfricushedz, fricushedz, fricuescu, fric, nfric, nfrichedz, lãhtãrsescu, trumuxescu, trumãxescu, crutsescu; bubuescu, cutrumuredz, cishiescu, cishuescu, cishescu, trunduescu; firfiredz (frãndza); (expr: nj-treamburã dintsãlj = lj-scãrcic dintsãlj) *{ro: tremura, frisona; (se) înfiora, îngrozi; foşni} {fr: trembler, frémir, (s')épouvanter} {en: tremble, shake, frighten, terrify, vibrate; rustle (leaves)}* ex: acãtsã s-treamburã loclu; trimbura ca vearga (lãhtãrsea); plãndzi sh-treamburã ca pulj § ***trimbur*** (trím-burŭ) vb I trimburai (trim-bu-ráĭ), trimburam (trim-bu-rámŭ), trimburatã (trim-bu-rá-tã), trimburari/trimburare (trim-bu-rá-ri) – (unã cu ***treambur***[1]) § ***trimburat*** (trim-bu-rátŭ) adg trimburatã (trim-bu-rá-tã), trimburats (trim-bu-rátsĭ), trimburati/trimburate (trim-bu-rá-ti) – tsi s-ari minatã (loclu) dinapandiha cãndu s-featsi un cutrem; tsi-lj trec hiori di-arcoari i fricã prit trup; tsi s-minã tu bãtearea-a vimtului (frãndzãli); trimurat, trãmurat, cutrimburat, cutrimurat, cutrãmurat; ãnhiurat, nhiurat; ãnfricushat, nfricushat, fricushat, fricuit, fricat, nfricat, lãhtãrsit, trumuxit, trumãxit, crutsit; bubuit, cutrumurat, cishiit, cishuit, cishit, trunduit; firfiridzat (frãndza) *{ro: tremurat, frisonat; înfiorat, îngrozit; foşnit} {fr: tremblé, frémi, épouvanté} {en: trembled, shaken, frightened, terrified, vibrated; rustled (leaves)}* § ***trimburari/trimburare*** (trim-bu-rá-ri) sf trimburãri (trim-bu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu treamburã tsiva i cariva; trimurari, trãmurari, cutrimburari, cutrimurari, cutrãmurari; ãnhiurari, nhiurari; ãnfricushari, nfricushari, fricushari, fricuiri, fricari, nfricari, lãhtãrsiri, trumuxiri, trumãxiri, crutsiri; bubuiri, cutrumurari, cishiiri, cishuiri, cishiri, trunduiri; firfiridzari (frãndza) *{ro: acţiunea de a tremura, de a frisona; de a înfiora, de a îngrozi; de a foşni; tremurare, frisonare; înfiorare, îngrozire; foşnire} {fr: action de trembler, de frémir, de (s')épouvanter} {en: action of trembling, of shaking, of frightening, of terrifying, of vibrating; of rustling (leaves)}* § ***treamur*** (treá-murŭ) vb I trimurai (tri-mu-ráĭ), trimuram (tri-mu-rámŭ), trimuratã (tri-mu-rá-tã), trimurari/trimurare (tri-mu-rá-ri) – (unã cu ***treambur***[1]) ex: acãtsã s-treamurã di fricã; al Gardani ãlj trimura budzãli § ***tremur***[1] (tré-murŭ) vb I trimurai (tri-mu-ráĭ), trimuram (tri-mu-rámŭ), trimuratã (tri-mu-rá-tã), trimurari/trimurare (tri-mu-rá-ri) – (unã cu ***treambur***[1]) § ***trimurat*** (tri-mu-rátŭ) adg trimuratã (tri-mu-rá-tã), trimurats (tri-mu-rátsĭ), trimurati/trimurate (tri-mu-rá-ti) – (unã cu ***trimburat***) § ***trimurari/trimurare*** (tri-mu-rá-ri) sf trimurãri (tri-mu-rắrĭ) – (unã cu ***trimburari***) § ***tramur*** (trá-murŭ) (mi)

vb I trãmurai (trã-mu-ráĭ), trãmuram (trã-mu-rámŭ), trãmuratã (trã-mu-rá-tã), trãmurari/trãmurare (trã-mu-rá-ri) – (unã cu ***treambur***[1]) ex: di tini tramurã (treamburã) muntsãlj shi dzenjli; c-alihea va si s-tramurã sh-va plãngã § ***trãmurat*** (trã-mu-rátŭ) adg trãmuratã (trã-mu-rá-tã), trãmurats (trã-mu-rátsĭ), trãmurati/trãmurate (trã-mu-rá-ti) – (unã cu ***trimburat***) § ***trãmurari/trãmurare*** (trã-mu-rá-ri) sf trãmurãri (trã-mu-rărĭ) – (unã cu ***trimburari***) ex: trãmurarea (expr: scãrcicarea) a dintsãlor § ***trimurã*** (tri-mú-rã) sf trimuri/trimure (tri-mú-ri) – minarea fãrã vreari a truplui (a unei parti di trup) cãndu omlu easti lãndzit (hivrit) icã lj-easti arcoari (fricã, etc.); tremur, treambur, cutreambur, trimburari, trimurari *{ro: tremur, foşnit (frunze)} {fr: frisson, frémissement} {en: shake, vibration, rustle (leaves)}* ex: mi-acãtsã trimura (trimburarea) § ***treambur***[2] (treám-burŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***trimurã***) § ***tremur***[2] (tré-murŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***trimurã***)

treambur[2] (treám-burŭ) sm – vedz tu ***treambur***[1]

treamur (treá-murŭ) vb I – vedz tu ***treambur***[1]

treatsiri/treatsire (treá-tsi-ri) sf – vedz tu ***trec***[1]

treatsitã (treá-tsi-tã) sf – vedz tu ***trec***[1]

treaz (tre-ĭázĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***treiaz***

trec[1] (trécŭ) vb III shi II tricui (tri-cúĭ), tritseam (tri-tseámŭ), tricutã (tri-cú-tã), treatsiri/treatsire (treá-tsi-ri) shi tritseari/tritseari (tri-tseá-ri) – mi min fãrã s-astãmãtsescu prit (pristi) tsiva i cariva; mi abat din cali; mi duc (trag) la cariva; imnu priningã cariva sh-lj-u ljau nãinti, lu-antrec; mi duc di-alantã parti di-un loc; (chirolu) yini shi s-dutsi fãrã-astãmãtsiri; strãbat, stribat, urdin, antrec, ãntrec, ntrec; (expr: 1: nj-trec oara = mi njir (mi-agioc, fac tsiva fãrã simasii) mash ca s-lu-alas chirolu s-curã; 2: nj-trec foamea (seatea) = mãcai (biui tsiva) sh-nu-nj mata easti foami (seati); 3: treatsi parãlu = parãlu axizeashti aoa, ari tinjii aoa, easti bun cã nu-i veclju i dit altu crat; 4: arana (lãngoarea) lj-treatsi = (arana) lj-si vindicã; s-vindicã (di lãngoari); 5: trec ghini cu = mi-aduchescu cu, bãnedz ghini cu, duc banã bunã cu; 6: trec prit cãmeashi = ljau di la xenj un njic tra s-lu crescu ca njiclu-a meu; ljau (un njic) ti suflit; ljau ti fumealji, nhiljedz; 7: nj-trec cãmeasha = mi nvescu cu cãmeasha, nj-bag cãmeasha; 8: necã treatsi zbor (expr: nitsi cã easti zbor di) *{ro: trece, traversa, circula, vindeca} {fr: passer, traverser, circuler, guérir} {en: pass, go across, heal}* ex: tritsea (imna fãrã s-astãmãtseascã) naintea-a pãlatiljei; ashtiptãm s-treacã (s-yinã shi si s-ducã) shi earna aestã; nu trec (nu yin shi s-duc) ni dauã stãmãnj; trets (yinu pri-aoa) an shi arucutea-ti; tricurã prit (strãbãturã, imnarã pristi) dzenuri shi amari; apa treatsi (stribati) prit mãndilã; tricum arãulu (nã dusim di-alantã parti a arãului) cu cicioarli cã apa eara njicã; cum, cum tricum shi nivolja-aestã; trec (li urdin, mi duc sh-imnu) multi ori prit locurli aesti; s-trec (sã stau, s-dormu) aestã noapti la voi acasã; treatsi cama, (expr: axizeashti ma multu, ari ma mari tinjii) sirma di tsearã; arana nu-lj tricu (expr: arana nu-lj si vindicã); tsi banã avem tricutã! (expr: tsi banã avem bãnatã!); tsi-adari prefte? cum lj-u trets? (expr: cum eshti, cum bãnedz? tsi banã duts?); nu tritsea ghini (nu bãna ghini, nu s-aduchea) cu soacrã-sa; cãt ghini tritsea (expr: cãt ghini sh-bãna) aestã fumealji; na! nu treatsi (expr: nu-i bun), easti pãrã veclju; nveastili nu vrea s-gioacã, taha nu sh-avea tricutã (expr: nu s-avea nviscutã cu) cãmeshli § ***tricut***[1] (tri-cútŭ) adg tricutã (tri-cú-tã), tricuts (tri-cútsĭ), tricuti/tricute (tri-cú-ti) – tsi imnã shi nu-astãmãtseashti pristi tsiva i cariva; tsi s-ari abãtutã din cali tra si s-ducã (s-tragã) la cariva; tsi ari imnatã priningã cariva tra s-lu-antreacã; cari s-ari dusã di-alantã parti di-un lucru; (chirolu) tsi ari vinjitã shi s-ari dusã fãrã s-astãmãtseascã; tsi easti aush, veclju; strãbãtut, stribãtut, urdinat, antricut, ãntricut, ntricut, vindicat *{ro: trecut, traversat, circulat, vindecat} {fr: passé, traversé, circuléer, guéri; âgé, vieux} {en: passed, gone across, healed; old}* ex: tricutã-i ficiureatsa; tuti tricutili (atseali tsi s-featsirã aoa sh-un chiro) s-agãrshirã; easti om tricut tu ilichii (aush); s-fure cã ntribai vãr cama tricut (cama aush) § ***treatsiri/treatsire*** (treá-tsi-ri) sf treatsiri (treá-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva treatsi; strãbatiri, stribatiri, dutseari, urdinari, antritseari, ãntritseari, ntritseari, vindicari *{ro: acţiunea de a trece, de a traversa, de a circula, de a vindeca; trecere, traversare, circulare, vindecare} {fr: action de passer, de traverser, de circuler, de guérir} {en: action of passing, of going across, of healing}* ex: ma multã treatsiri (cãftari) ari tseara § ***tricut***[2] (tri-cútŭ) sn tricuturi (tri-cú-turĭ) – chirolu sh-tihisirli di-aoa sh-un chiro *{ro: trecut} {fr: passé} {en: past}* ex: cari cãrteashti tora tricutlu (atseali tsi s-au faptã aoa sh-un chiro) a sculiiljei armãneascã? § ***tritseari/tritseari*** (tri-tseá-ri) sf tritseri (tri-tsérĭ) – (unã cu ***treatsiri***) ex: trã tritseari oara (expr: tra s-nã njirãm mash, tra s-curã oara); unã tritseari (dutsearea) dinaparti di-amari; di zorea a tritseariljei (a dutseariljei); trã tritsearea oarã (expr: tra s-nã njirãm) § ***nitricut*** (ni-tri-cútŭ) adg nitricutã (ni-tri-cú-tã), nitricuts (ni-tri-cútsĭ), nitricuti/nitricute (ni-tri-cú-ti) – tsi nu easti tricut *{ro: netrecut; neîtrecut; etc.} {fr: qui n'a pas passé; qui n'est pas surpassé; etc.} {en: who is not passed; who is not passed over; etc.}* ex: nitricutã (ninti ca s-treacã) siptãmãna § ***nitreatsiri/nitreatsire*** (ni-treá-tsi-ri) sf nitreatsiri (ni-treá-tsirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva nu treatsi, icã nu lu-astreatsi *{ro: acţiunea de a nu trece; etc.} {fr: action de ne pas passer, de ne pas surpasser; etc.} {en: action of not passing; of not passing over}* § ***nitritseari/nitritseari*** (ni-tri-tseá-ri) sf nitritseri (ni-tri-tsérĭ) – (unã cu ***nitreatsiri***) § ***tricãtor*** (tri-cã-tórŭ) adg tricãtoari/tricãtoare (tri-cã-toá-ri), tricãtori (tri-cã-tórĭ), tricãtoari/tricãtoare (tri-cã-toá-ri) – 1: (om) tsi treatsi prit un loc (tsi nu yini si sta ma multu chiro); tsi easti mash ãn treatsitã prit un loc; dyeavat, cãlitor; 2: tsi treatsi agonja sh-nu tsãni multu chiro; ntreatsit, ãntreatsit, pirastica *{ro: trecător, temporar} {fr: passager, temporaire} {en: shortlived, temporary}* ex: vãr xen, vãr tricãtor (un tsi treatsi pri-aoa, nu sta) § ***treacã*** (treá-cã) sf fãrã pl – atsea tsi s-fatsi cãndu s-treatsi iuva; trec, treatsitã, treatsiri, tritseari, cãftari, aduchiri, banã *{ro: trecere; armonie; viaţã} {fr: action de passer; cours; accord, harmonie, vie} {en: action of passing, passing; harmony, life}* ex: dupã treaca (tritsearea) a treilor dzãli; nu au treacã (nu-s buni, nu-s cãftati) tora n lumi; nu sh-avea treacã dip (nu bãna dip ghini); e, tri treacã fu (ashi fu tra s-hibã, si s-facã) sh-aestã; araftsãlj avea mari treacã (avea mari cãftari, eara multu cãftats); iu-i treacã (aduchiri) sh-minti, tuti s-duc trãninti; s-ai ãn casã bunã treacã (bunã tritseari, banã bunã); treacã (bana din casã, tritsearea, aduchirea) lj-eara bunã; tsi treacã fats (tsi banã duts) cu soacra?; ãn casã nu-avea treacã (banã, aduchiri) bunã; treaca (bana) din casã nu s-aspuni di lai sh-di corbã; nu-ari treacã (nu bãneadzã ghini, nu s-aduchescu) cu bãrbat-su; avea nsimnatã orli a treacãljei (a tritseariljei) a lui § ***treatsitã*** (treá-tsi-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***treacã***) § ***trec***[2] (trécŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***treacã***) ex: tsi trec ari n casã; iu nu-i minti sh-trec (banã bunã, aduchiri), chirdãciuni sh-nec § ***treacãt*** (treá-cãtŭ) sm pl(?) – vindicari, tritseari, treatsiri *{ro: vindecare} {fr: remède, guérison} {en: healing}* ex: un dor tsi treacãt (vindicari, tritseari) nu-ari § ***ntreatsit*** (ntreá-tsitŭ) adg, adv ntreatsitã (ntreá-tsi-tã), ntreatsits (ntreá-tsitsĭ), ntreatsiti/ntreatsite (ntreá-tsi-ti) – tsi treatsi agonja sh-nu tsãni multu chiro; tsi easti mash ãn treacã (ãntreatsitã) prit un loc; ãntreatsitã, tricãtor, dyeavat, pirastica *{ro: trecător, temporar} {fr: passager, temporaire} {en: shortlived, temporary}* § ***ntreatsitã*** (ntreá-tsi-tã) adg, adv invar – (unã cu ***ntreatsit***) ex: cu ntreatsitã s-lji hibã, tuti cãti li pãtsã s-agãrshescu § ***ãntreatsitã*** (ãn-treá-tsi-tã) adg, adv invar – (unã cu ***ntreatsit***) ex: ãntreatsitã s-hibã (s-nu ti tsãnã multu chiro) niputearea!

trec[2] (trécŭ) sm – vedz tu ***trec***[1]

trei (tréĭ) numirlu 3 (namisa di 2 shi 4); (expr: 1: la/tu treilji anj = (i) anlu (dzua) tsi ncljidi cariva trei anj; (ii) la cati trei anj; 2: la/tu treilji (treili) = la/tu atselj i atseali trei; 3: pãnã tu treilji = pãnã tu-a treia oarã; pãnã s-numir trei) *{ro: patru} {fr: quatre} {en: four}* ex: pãnã s-dzãts trei; trei ori ãl freadzi Burã, trei ori shi Chita-l freadzi; treili (expr: atseali trei) dzãli mãri di trimir; s-vã bag a treilor cãti nã ngucitoari; pãn tu treili (expr: pãnã va s-numir trei) s-nu ti ved ãn fatsã § ***antreilu*** (an-tréĭ-lu) num ord antreia (an-tré-ĭa) (*dupã nomurli di scriari astãsiti Bituli*

(1997), zborlu antreia lipsea scriari antreea; ma aoa s-fatsi unã exceptsii) – atsel (atsea) tsi nu easti un di protslji doi (protili dauã) ma yini unãshunã dupã elj (eali); atsel (atsea) tsi s-aflã tu loclu 3 dit unã aradã; atsel (atsea) tsi ari, tu-aradã, mash doi (dauã) nãintea-a lui (a ljei); treilu, antreilea *{ro: al treilea} {fr: le (la) troisième} {en: the third}* § ***treilu*** (tréĭ-lu) num ord a treia (tré-ĭa) – (unã cu ***antreilu***) ex: deadi cali a treilui pilister (*tu scriarea dit aestu dictsiunar avem shi zborlu: antreilu*; a atsilui pilister tsi easti tu loclu trei, tsi ari doi pilisteri dininti); cari eara a treia hilji al Adam (*tu scriarea dit aestu dictsiunar avem shi zborlu: antreia*; atsea tsi yinea tu loclu trei tu-aradã, tsi avea dauã surãri ma mãri); vinji la noi a treia (antreia) searã § ***treiaz*** (tre-ĭázĭ) – antreia dzuã *{ro: a treia zi} {fr: le troisième jour} {en: the third day}* ex: a treaz (antreia dzuã) nãpoi acsi; sh-a treaz (antreia dzuã) eara. di-iu shideam, tricu la poartã shi-l vidzui § ***terlu*** (tér-lu) num ord – (unã cu ***antreilu***) ex: terlu (antreilu) u vrea mãncarea acrã § ***antreilea*** (an-tréĭ-lea) num ord – (unã cu ***antreilu***) § ***antreilji*** (an-tréĭ-lji) num antreili/antreile (an-tréĭ-li) – tuts/tuti trei; amintreilji**,** amishtreilji, shamintreilji, shamishtreilji; (expr: t-antreilji, t-antreilea = un agioc di ficiori tiniri tsi caftã s-astreacã cu trei ansãrituri unã dupã altã) *{ro: toţi (toate) trei, câteşi trei} {fr: tous (toutes) les trois} {en: all three}* ex: sh-antreili (sh-tuti-atseali trei) veri § ***treilji*** (tréĭ-lji) num treili/treile (tréĭ-li) – (unã cu ***antreilji***) § ***amintreilji*** (a-min-tréĭ-lji) num amintreili/amintreile (a-min-tréĭ-li) – (unã cu ***antreilji***) § ***amishtreilji*** (a-mish-tréĭ-lji) num amishtreili/amishtreile (a-mish-tréĭ-li) – (unã cu ***antreilji***) § ***shamintreilji*** (shĭa-min-tréĭ-lji) num shamintreili/shamintreile (shĭa-min-tréĭ-li) – (unã cu ***antreilji***) § ***shamishtreilji*** (shĭa-mish-tréĭ-lji) num shamishtreili/shamishtreile (shĭa-mish-tréĭ-li) – (unã cu ***antreilji***) § ***treisprãdzatsi***/***treisprãdzatse*** (tréĭs-prã-dzá-tsi) num – numirlu 13 (namisa di 12 shi 14) *{ro: 13, treisprezece} {fr: 13, treize} {en: 13, thirteen}* § ***tresprãdzatsi***/***tresprãdzatse*** (trés-prã-dzá-tsi) num – (unã cu ***treisprãdzatsi***) § ***trespratsi/trespratse*** (trés-pra-tsi) num – (unã cu ***treisprãdzatsi***) § ***tresprã*** (trés-prã) num – (unã cu ***treisprãdzatsi***) § ***treisprãyinghits*** (tréĭs-prã-yín-ghits) num – numirlu 23 (namisa di 22 shi 24) *{ro: 23, douăzeci shi trei} {fr: 23, vingt-trois} {en: 23, twenty three}* § ***tresprãyinghits*** (trés-prã-yín-ghits) num – (unã cu ***treisprãyinghits***) § ***tresprãyinyits*** (trés-prã-yín-yits) num – (unã cu ***treisprãyinghits***) § ***tresprãyiyints*** (trés-prã-yí-yints) num – (unã cu ***treisprãyinghits***) § ***treidzãts*** (trei-dzãtsĭ) num – numirlu 30 (namisa di 29 shi 31) *{ro: 30, treizeci} {fr: 30, trente} {en: 30, thirty}* ex: di treidzãts di anj tu xeani § ***tridzãts*** (tri-dzãtsĭ) num – (unã cu ***treidzãts***) § ***triadzãts*** (tri-ĭa-dzãtsĭ) num – (unã cu ***treidzãts***) § ***Triada*** (Tri-ĭá-dha) sf pl(?) – parei di trei oaminj tsi suntu (fac) ca un om singur; lucru faptu di trei pãrtsã isea; (expr: ***Ayiu-Triada*** sf fãrã pl = noima tsi u-ari Dumnidzãlu tu pistea crishtineascã cã easti faptu di trei pãrtsã isea: Dumnidzãlu-Tatã, Dumnidzãlu-Hilj shi Sãmtul Duh) *{ro: Sf. Treime} {fr: Trinité} {en: Trinity}* ex: dusim n hoarã ti Ayiu-Triada § ***triyeauã*** (tri-yĭá-ŭã) sf triyei (tri-yĭéĭ) – loclu iu s-adunã (s-dispartu trei cãljuri*{ro: răspântie} {fr: carrefour formé par trois chemins} {en: junction of three roads}* ex: adarã nã casã n triyeauã (un loc iu s-adunã trei cãljuri) § ***trimeri/trimere*** (tri-mé-ri) sf trimeri (tri-mérĭ) – seara-a atsiljei di-antreia dzuã dupã amintarea-a unui nat, cãndu yin mirili s-lji scrii soartea; trimeari *{ro: a tria seară după nashterea unui copil când vin mirele să-i ursească} {fr: le soir du troisième jour après la naissance d'un enfant quand les Parques viennent à prédestiner} {en: evening of the third day after the birth of a child, when the Fates come to decide on his fate}* ex: eu voi njiclu, cã la trimerea-a lui mi-aflai noaptea aestã; sh-eara nãsh la trimerea-al Mihali § ***trimeari/trimeare*** (tri-meá-ri) sf trimeri (tri-mérĭ) – (unã cu ***trimeri***) ex: eara tsina di trimeari § ***trimilj*** (tri-míljĭŭ) sn trimilji/trimilje (tri-mí-lji) – gãrnu tsi s-fatsi ti trei mesh (tsi s-seaminã primuveara); grãn di primuvearã; trãmilj, triminj *{ro: grâu de trei luni} {fr: blé de trois mois} {en: three month wheat}* § ***trãmilj*** (trã-míljĭŭ) sn trãmilji/trãmilje (trã-mí-lji) – (unã cu ***trimilj***) § ***triminj*** (tri-mínjĭŭ) sn triminji/triminje (tri-mí-nji) – (unã cu ***trimilj***) ex: pãni di triminj (di grãn di primuvearã) § ***triminii/triminie*** (tri-mí-ni-i) sf triminii (tri-mi-níĭ) – catiunã di patruli pãrtsã (di trei mesh) cu cari poati s-hibã mpãrtsãt un an; chiro di trei mesh *{ro: trimestru} {fr: trimestre} {en: trimester}* ex: prota triminii a unui an di sculii easti faptã di treilji mesh Sumedru, Brumar shi Andreu § ***trindari/trindare*** (trin-dá-ri) sf trindãri (trin-dắrĭ) – parã di treidzãts (30) di "mitilits(?)" ("grosh?") *{ro: monedă de 30 "bani"} {fr: monnaie de 30 "sous"} {en: coin of 30 "cents"}* § ***trifolj*** (tri-fóljĭŭ) sn trifoalji/trifoalje (tsi-foá-lji) – numã datã la ma multi erburi njits, buni ca hranã trã prãvdzã, cu frãndzãli fapti di trei frãndzã ma njits shi lilicili albi-vinjiti-trandafilii adunati stog ca unã balã njicã; trifilj, trãfilj *{ro: trifoi} {fr: trèfle, luzerne} {en: clover}* ex: cãftã vãrnã trifolj cu patru frundzã; es trifoaljili § ***trifilj*** (tri-filjĭŭ) sn trifilji/trifilje (tri-fí-lji) – (unã cu ***trifolj***) ex: ashteaptã Mailu s-mãts trifilj § ***trãfilj*** (trã-filjĭŭ) sn trãfilji/trãfilje (trã-fí-lji) – (unã cu ***trifolj***)

treiaz (tre-ĭázĭ) – vedz tu ***trei***

treidzãts (trei-dzãtsĭ) num – vedz tu ***trei***

treilji (tréĭ-lji) num – vedz tu ***trei***

treilu (tréĭ-lu) num ord – vedz tu ***trei***

treisprãdzatsi/***treisprãdzatse*** (tréĭs-prã-dzá-tsi) num – vedz tu ***trei***

treisprãyinghits (tréĭs-prã-yín-ghits) num – vedz tu ***trei***

tremur[1] (tré-murŭ) vb I – vedz tu ***treambur***[1]

tremur[2] (tré-murŭ) sm – vedz tu ***treambur***[1]

tren (trénŭ) sn trenuri (tré-nurĭ) – unã soi di bair di amãxi di her, tsi nu suntu trapti di calj ma di unã machinã, shi aroatili s-minã pri unã cali faptã di dauã heari lundzã *{ro: tren} {fr: train} {en: train}*

trescã (trés-cã) sf pl(?) – turlii di erburi tsi pot s-creascã multu analti (pãnã la 4-5 metri) cu truplu niheamã corcan sh-cu noduri tu locuri-locuri, dit cari s-fac ãmplitituri, ma multu meturi; trãscã, canã, cãlami, arugoz, arãgoz, arãgosh *{ro: trestie, rogoz} {fr: roseau à balai} {en: reed}* § ***trãscã*** (trắs-cã) sf pl(?) – (unã cu ***trescã***) ex: naltã sh-veardi ca trãscã (cãlami)

trespratsi/trespratse (trés-pra-tsi) num – vedz tu ***trei***

tresprã (trés-prã) num – vedz tu ***trei***

tresprãdzatsi/***tresprãdzatse*** (trés-prã-dzá-tsi) num – vedz tu ***trei***

tresprãyinghits (trés-prã-yín-ghits) num – vedz tu ***trei***

tresprãyinyits (trés-prã-yín-yits) num – vedz tu ***trei***

tresprãyiyints (trés-prã-yí-yints) num – vedz tu ***trei***

tri (trí) prip – vedz tu ***trã***

Triada (Tri-ĭá-dha) sf – vedz tu ***trei***

Triadha (Tri-ĭá-dha) sf fãrã pl – unã cu ***Triada***

triadzãts (tri-ĭa-dzãtsĭ) num – vedz tu ***trei***

tricãtoari/***tricãtoare*** (tri-cã-toá-ri) – fimininlu singular di la adgectivlu "tricãtor" – vedz ***tricãtor***

tricãtoari/tricãtoare (tri-cã-toá-ri) sf tricãtori (tri-cã-tórĭ) – coardã (spangu) cu un capit tsãnut di-unã mãnã sh-cu-alantu capit s-tradzi calu *{ro: coardă cu care se trag caii} {fr: corde dont un bout sert à y passer le bras et l'autre à tirer le cheval} {en: cord with which one pulls the horses}*

tricãtor (tri-cã-tórŭ) adg – vedz tu ***trec***[1]

trici (trícĭŭ) sn – vedz tu ***trioti***

trico (tricó) sm tricadz (tri-cádzĭ) – unã soi di stranj mplãtit (di-aradã di bumbac i lãnã) cu cari muljarea sh-acoapirã partea di nsus a truplui *{ro: tricou} {fr: tricot} {en: knitted jersey}* ex: purta un stranj di trico (stranj mplãtit)

tricut[1] (tri-cútŭ) adg – vedz tu ***trec***[1]

tricut[2] (tri-cútŭ) adg – vedz tu ***trec***[1]

tridzãts (tri-dzãtsĭ) num – vedz tu ***trei***

trifilj (tri-filjĭŭ) sn – vedz tu ***trei***

trifir (trí-firŭ) adg trifirã (tri-fí-rã), trifiri (tri-fírĭ), trifiri/trifire (tri-fí-ri) – tsi easti afrat, lishor, proaspit shi moali; (zãrzãvati, fructu, etc.) tsi easti proaspit (adunat di putsãn chiro); trifirushcu, crehtu, crefcu, creftu, tinir, afrat, proaspit, freshcu, taze, tazetcu *{ro: fraged, proaspăt} {fr: tendre, frêle, frais, mou} {en: tender, frail, fresh}* § ***trifirushcu*** (tri-fi-rúsh-cu) adg trifirushcã (tri-fi-rúsh-cã), trifirushtsi (tri-fi-rúsh-tsi), trifirush-

ti/trifirushte (tri-fi-rúsh-ti) ex: carnea-atsea trifirushca (proaspita, crehta)
trifirushcu (tri-fi-rúsh-cu) adg – vedz tu ***trifir***
trifolj (tri-fóljĭŭ) sn – vedz tu ***trei***
trighonã (tri-ghó-nã) sf trighonj (tri-ghónjĭ) – unã cu trigonã
trigonã (tri-ghó-nã) sf trigonj (tri-ghónjĭ) – pulj dit locurli-a noastri ma cari s-dutsi earna tu locurli caldi, cu peanili murni, tsi ari carnea bunã tu mãcari sh-ti-atsea easti cãftatã di-avinãtori; shcurtizã, pripilitsã *{ro: prepeliţă} {fr: caille} {en: quail}*
trihir (trí-hirŭ) (mi) vb I – vedz tu ***trihiredz***
trihirari/trihirare (tri-hi-rá-ri) sf – vedz tu ***trihiredz***
trihirat (tri-hi-rátŭ) adg – vedz tu ***trihiredz***
trihiredz (tri-hi-rédzŭ) (mi) vb I trihirai (tri-hi-ráĭ), trihiram (tri-hi-rámŭ), trihiratã (tri-hi-rá-tã), trihirari/trihirare (tri-hi-rá-ri) – l-fac pri cariva s-asparã multu; l-fac pri cariva s-treamburã di-aspãreari; nj-trec hiori prit trup di fricã; trihir, nhiuredz, hiuredz, aspar, lãhtãrsescu, cutreambur, treambur, etc. *{ro: înfiora, tremura (de frică, frig, nerăbdari)} {fr: frissoner; frémir de peur} {en: shiver (from cold, fever), shudder, shake, be thrilled}* ex: nj-si trihirã (nj-si nhiurã) tut truplu § ***trihir*** (tríhirŭ) (mi) vb I trihirai (tri-hi-ráĭ), trihiram (tri-hi-rámŭ), trihiratã (tri-hi-rá-tã), trihirari/trihirare (tri-hi-rá-ri) – (unã cu ***trihiredz***) ex: arucã unã mutritã la earbã shi, cãndu vidzu cãlcadza, lji si trihirã truplu § ***trihirat*** (tri-hi-rátŭ) adg trihiratã (tri-hi-rá-tã), trihirats (tri-hi-rátsĭ), trihirati/trihirate (tri-hi-rá-ti) – tsi easti faptu si s-asparã multu; tsi treamburã di-aspãreari; tsi-lj trec hiori prit trup di-arcoari; nhiurat, hiurat, aspãreat, lãhtãrsit, tsi treamburã, etc. *{ro: înfiorat, care tremură (de frică, frig, nerăbdari)} {fr: frissoné; frémissant de peur} {en: who is shivering (from cold, fever), shuddering, shaking, being thrilled}* § ***trihirari/trihirare*** (tri-hi-rá-ri) sf trihirãri (tri-hi-rãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva trihireadzã; nhiurari, hiurari, aspãreari, lãhtãrsiri, cutrimburari, trimburari, etc. *{ro: acţiunea de a (se) înfiora, de a tremura (de frică, frig, nerăbdari); înfiorare, tremurare} {fr: action de frissoner; de frémir de peur; frissonnement, frémissement de peur} {en: action of shivering (from cold, fever), of shuddering, of shaking, of being thrilled}*
triir (tri-irŭ) vb I triirai (tri-i-ráĭ), triiram (tri-i-rámŭ), triiratã (tri-i-rá-tã), triirari/triirare (tri-i-rá-ri) – cu cãlcarea (bãtearea) tsi lã u fac tu-unã aloni, dispartu gãrnutsili di grãn (ordzu, sicarã, etc.) di schicurli tsi li poartã; alunsescu, triyir *{ro: treiera} {fr: battre le blé; dépiquer} {en: thresh cereal plants}* § ***triirat*** (tri-i-rátŭ) adg triiratã (tri-i-rá-tã), triirats (tri-i-rátsĭ), triirati/triirate (tri-i-rá-ti) – (gãrnutsãli di grãni) tsi suntu scoasi dit schicurli tu cari s-aflã ncljisi; alunsit, triyirat *{ro: treierat} {fr: (blé) battu; dépiqué} {en: threshed (cereal plants)}* § ***triirari/triirare*** (tri-i-rá-ri) sf triirãri (tri-i-rãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-triirã grãnili; alunsiri, triyirari *{ro: acţiunea de a treiera; treierare} {fr: action de battre le blé; de dépiquer} {en: action of threshing cereal plants}* § ***triyir*** (tri-yirŭ) vb I triyirai (tri-yiráĭ), triyiram (tri-yi-rámŭ), triyiratã (tri-yi-rá-tã), triyirari/triyirare (tri-yi-rá-ri) – (unã cu ***triir***) § ***triyirat*** (tri-yi-rátŭ) adg triyiratã (tri-yi-rá-tã), triyirats (tri-yi-rátsĭ), triyirati/triyirate (tri-yi-rá-ti) – (unã cu ***triirat***) § ***triyirari/triyirare*** (tri-yi-rá-ri) sf triyirãri (tri-yi-rãrĭ) – (unã cu ***triirari***)
triirari/triirare (tri-i-rá-ri) sf – vedz tu ***triir***
triirat (tri-i-rátŭ) adg – vedz tu ***triir***
trimari/trimare (tri-má-ri) sf – vedz tu ***tramã***
trimat (tri-mátŭ) adg – vedz tu ***tramã***
trimbur (trím-burŭ) vb I – vedz tu ***treambur***[1]
trimburari/trimburare (trim-bu-rá-ri) sf – vedz tu ***treambur***[1]
trimburat (trim-bu-rátŭ) adg – vedz tu ***treambur***[1]
trimeari/trimeare (tri-meá-ri) sf – vedz tu ***trei***
trimedz (tri-médzŭ) vb I – vedz tu ***tramã***
trimer (trí-merŭ) sm pl (?) – unã lilici (itsi lilici); trandabotan *{ro: o floare oarecare} {fr: une fleur quelconque} {en: any flower}*
trimeri/trimere (tri-mé-ri) sf – vedz tu ***trei***
trimilj (tri-míljĭŭ) sn – vedz tu ***trei***
trimindinã (tri-min-dí-nã) sf trimindini/trimindine (tri-min-díni) – muljiturã fãrã hromã sh-cu anjurizmã vãrtoasã, tsi easti scoasã dit arucina-a ponjlor (chinj, bradz, etc.) *{ro: terebentină} {fr: térébenthine} {en: turpentine}*
trimindzanã (tri-min-dzá-nã) sf trimindzãnj (tri-min-dzắnjĭ) – vas mari di yilii cu-unã gushi shcurtã, nviscut cu-unã mplãtiturã (di-aradã di rãchitã), tu cari s-poartã di-aradã yin, (apã, untulemnu, etc.) *{ro: damigeană} {fr: dame-jeanne} {en: demijohn}* ex: freadzi trimindzãnjli di yin
triminii/triminie (tri-mí-ni-i) sf – vedz tu ***trei***
triminj (tri-mínjĭŭ) sn – vedz tu ***trei***
trimir (trí-mirŭ) sn trimiri/trimire (trí-mi-ri) – atsea tsi fatsi omlu cãndu agiunã (s-tsãni sh-nu va s-bagã tsiva n gurã, cã lj-u caftã pistea crishtineascã); atsea tsi fatsi atsel tsi-aravdã foamea shi sta nimãcat ma multu chiro; agiunari, nimãcari *{ro: ajunare} {fr: jeûne} {en: fast}* ex: treili dzãli mãri di trimir (treili dzãli dupã tsi-alasã omlu preasinjli mãri, shapti stãmãnj ninti di Pashti) § ***trimiroanji/trimiroanje*** (tri-mi-roánji) sf trimiroanji/trimiroanje (tri-mi-roá-nji) – unã muljari tsi tsãni trimir *{ro: femeie care ajunează} {fr: femme qui se donne au "trimir"} {en: lady who is fasting}*
trimurari/trimurare (tri-mu-rá-ri) sf – vedz tu ***treambur***[1]
trimurat (tri-mu-rátŭ) adg – vedz tu ***treambur***[1]
trimurã (tri-mú-rã) sf – vedz tu ***treambur***[1]
trindari/trindare (trin-dá-ri) sf – vedz tu ***trei***
trioti/triote (tri-ó-ti) sf triots (tri-ótsĭ) – unã soi di-agioc di doi ficiori, iu cati giucãtor ari trei i nauã chetsrã (cumãts di lemnu); trici *{ro: morişcă, ţintar} {fr: jeu d'enfants joué avec trois ou neuf pions de la part de chacun des deux joueurs} {en: a child game}* ex: agiucãm trioti § ***trici*** (trícĭŭ) sn trici/trice (trí-ci) – (unã cu ***trioti***)
tripsanã (trip-sá-nã) sf tripsãnj (trip-sắnjĭ) – pãni dinjicatã tu lapti hertu *{ro: pâine dumicată în lapte fiert} {fr: pain émincé dans du lait bouilli} {en: boiled milk with small pieces of bread in it}*
tripusachi (tri-pu-sáchĭ) sm tripusãchi (tri-pu-sắchĭ) – soi di pulj njic sh-cu peani murni; aroatã, amirãrush, cucushurã *{ro: prigor, împărătuş} {fr: roitelet} {en: wren}*
trisalj (tri-sáljĭŭ) sn – vedz tu ***trisayi***
trisayi (tri-sáyĭŭ) sn trisayi/trisaye (tri-sá-yi) – dari tsi s-fatsi trã suflitlu-a mortsãlor; grãn hertu cu nuts, aroidi, stãfidz, etc. shi asprucuchit cu zahãri; misali, dari, colivã, pomean, pumean, spumean, pãmãntu, trisalj, cumatã *{ro: colivă, parastas} {fr: trisagion, sanctus, blé bouilli (avec de noix, grenades, raisins secs, etc. et saupoudré de sucre) que l'on distribue en mémoire d'un mort; commémoration, aumône} {en: wheat boiled (with nuts, pomegranate, raisins, etc. and covered with powder sugar) given in memory of the dead; commemoration, alms, memorial service}* ex: alasã nãs bisearica sh-trisayi (colivi, dãri) sh-cumnicari § ***trisalj*** (tri-sáljĭŭ) sn trisalji/trisalje (tri-sá-lji) – (unã cu ***trisayi***) ex: s-lã fãtsets trisalj (colivã, misali)
triscatarat (tris-ca-tá-ratŭ) sm triscatarats (tris-ca-tá-ratsĭ) – hiintsã dit pistea crishtinã cari easti ntrupusharea-a duhlui arãu (easti dushmanlu-al Dumnidzã, bãneadzã tu colasi shi easti multi ori aspus a laolui ca un om cu coarni, cu coadã, cu cupiti di pravdã, etc.); dyeavul, deaul, gheavol, drac, darac, demun, gatsal, sãtãnã, shaitan, stimpinat, tartacuti, zarzavuli, dzardzavuchi, dzardzavuli, zarzavul, carcandzal, carcalandzu, caracandzu, calacandzu, shut, curnut, atsel cu-un cicior, aclo si-lj hibã, atsel din vali, shutlu din vali, aclo sã-lj hibã, si-lj creapã numa, s-lu ncljidã loclu, atsel cu coadã, atsel cu un cornu, atsel di sum punti, etc. *{ro: satană} {fr: satan, troi fois maudit} {en: satan}* ex: tsi-i, triscatarate (zarzavuli) din vali?
trischii/trischie (thris-chí-i) sf trischii (thris-chíĭ) – pistipsirea tsi u ari cariva cã easti un Dumnidzã tu lumi cari featsi nomurli tsi el prindi s-li-ascultã; pisti, fedi, nom, dinã, imani, besã *{ro: religie, credinţă} {fr: religion, rite, foi, croyance} {en: religion, faith}* § ***triscu*** (thrís-cu) adg triscã (thrís-cã), trischi (thrís-chi), trischi/trische (thrís-chi) – (om) tsi dutsi unã banã crishtineascã cu tuti adetsli a ljei, cari s-dutsi dipriunã la bisearicã si si ncljinã al Dumnidzã; ivlavios *{ro: cuvios,*

religios} {fr: dévot, religieux} {en: pious, religious}
triscu (thrís-cu) adg – vedz tu ***trischii***
tritseari/tritseari (tri-tseá-ri) sf – vedz tu ***trec***[1]
triyeauã (tri-yĭá-ŭã) sf – vedz tu ***trei***
triyir (tri-yirŭ) vb I – vedz tu ***triir***
triyirari/triyirare (tri-yi-rá-ri) sf – vedz tu ***triir***
triyirat (tri-yi-rátŭ) adg – vedz tu ***triir***
tr-oarã (troá-rã) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***troarã***
troarã (troá-rã) adv – vedz tu ***truoarã***
troc (trócŭ) adv – vedz tu ***ntroc***[2]
trocnã (tróc-nã) sf trocni/trocne (tróc-ni) – sãrmãnitsã purtatã pri pãltãri; sãrmãnitsã, nitsã, cunji, cunã, leagãn, mãnushi, nani, nanã *{ro: leagăn portativ} {fr: berceau porté au dos} {en: cradle held on one's back}*
trom (trómŭ) sm fãrã pl – atsea tsi ari (tsi aducheashti) omlu cãndu s-aspari multu; aspãreari multu mari; cutrom, asparyiu, asparizmã, asparimã, asparmã, lãhtarã, datã, frixi, ceash, trumarã, pirdeshi, cutrem, cutrembur, cutremur *{ro: groază, spaimă} {fr: épouvante, terreur, effroi} {en: terror, fright, fear}* § ***trumarã*** (tru-má-rã) sf trumãri (tru-mắrĭ) – (unã cu ***trom***) ex: sh-vidzurã nã trumarã (lãhtarã) § ***trumuxescu*** (tru-muc-sés-cu) vb IV trumuxii (tru-muc-síĭ), trumuxeam (tru-muc-seámŭ), trumuxitã (tru-muc-sí-tã), trumuxiri/trumuxire (tru-muc-sí-ri) – l-fac s-aducheascã unã mari asparizmã; lu-aspar multu; trumãxescu, trãmuxescu, ãnfricushedz, nfricushedz, fricushedz, fricuescu, nfrichedz, nfric, fric, bubuescu, lãhtãrsescu, cutrumuredz *{ro: speria} {fr: s'épouvanter, être très anxieux} {en: frighten, scare}* ex: caljlji sufla, trumuxea (s-aspãrea) § ***trumuxit*** (tru-muc-sítŭ) adg trumuxitã (tru-muc-sí-tã), trumuxits (tru-muc-sítsĭ), trumuxiti/trumuxite (tru-muc-sí-ti) – tsi-lj s-ari faptã fricã; tsi easti multu aspãreat; trumãxit, trámuxit, aspãreat, aspãrat, aspãrit, spãreat, fricuit, ãnfricushat, nfricushat, fricushat, fricuit, nfricat, fricat, lãhtãrsit, bubuit, cutrumurat *{ro: speriat} {fr: épouvanté, éffrayé} {en: frightened, scared}* § ***trumuxiri/trumuxire*** (tru-muc-sí-ri) sf trumuxiri (tru-muc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu trumuxeashti cariva; trumãxiri, trãmuxiri, aspãreari, aspãrari, spãreari, fricuiri, ãnfricushari, nfricushari, fricushari, fricuiri, nfricari, fricari, lãhtãrsiri, bubuiri, cutrumurari *{ro: acţiunea de a speria} {fr: action de s'éffrayer; de s'épouvanter} {en: action of frightening, of scaring}* § ***trumãxescu*** (tru-mãc-sés-cu) vb IV trumãxii (tru-mãc-síĭ), trumãxeam (tru-mãc-seámŭ), trumãxitã (tru-mãc-sí-tã), trumãxiri/trumãxire (tru-mãc-sí-ri) – (unã cu ***trumuxescu***) § ***trumãxit*** (tru-mãc-sítŭ) adg trumãxitã (tru-mãc-sí-tã), trumãxits (tru-mãc-sítsĭ), trumãxiti/trumãxite (tru-mãc-sí-ti) – (unã cu ***trumuxit***) § ***trumãxiri/trumãxire*** (tru-mãc-sí-ri) sf trumãxiri (tru-mãc-sírĭ) – (unã cu ***trumuxiri***) § ***trãmuxescu*** (trã-muc-sés-cu) vb IV trãmuxii (trã-muc-síĭ), trãmuxeam (trã-muc-seámŭ), trãmuxitã (trã-muc-sí-tã), trãmuxiri/trãmuxire (trã-muc-sí-ri) – (unã cu ***trumuxescu***) § ***trãmuxit*** (trã-muc-sítŭ) adg trãmuxitã (trã-muc-sí-tã), trãmuxits (trã-muc-sítsĭ), trãmuxiti/trãmuxite (trã-muc-sí-ti) – (unã cu ***trumuxit***) § ***trãmuxiri/trãmuxire*** (trã-muc-sí-ri) sf trãmuxiri (trã-muc-sírĭ) – (unã cu ***trumuxiri***)
tron (thrónŭ) sn tronuri (thró-nurĭ) – scamnu analtu sh-mushat pri cari shed vãsiljadzlji i amiradzlji tu dzãli pisimi icã atumtsea cãndu sh-fac lucrurli tsi lã caftã thesea di amirã; scamnu (fig: tron = semnu (simbol) di vãsilje) *{ro: tron} {fr: thrône} {en: throne}* ex: Ali-Pãshe si sculã di pri tronlu (scamnul) a lui; luna tronlu (scamnul di-amirãroanji) sh-bagã
tronciu (trón-cĭu) adg tronci/tronce (trón-ci), tronci (trón-ci), tronci/tronce (trón-ci) – tsi easti altã soi dicãt lucrili di-aradã cu cari lumea easti nvitsatsã; (lucru) tsi ti fatsi s-ti ciuduseshti (s-ti njiri, s-ti uinjiseshti, etc.) cã nu ti-ashtiptai s-lu vedz ashi cum aspuni; tsi easti trã ciudii (thamã, nishani, etc.); paraxin, toafi, alocut, ahoryea *{ro: bizar, ciudat} {fr: bizarre, singulier} {en: bizarre, peculiar}*
trop (trópŭ) sn tropuri (tró-purĭ) – soea cu cari s-poartã omlu i s-fatsi un lucru; atsea (calea, cearelu) cu cari putem s-agiungem la scupolu-a nostru; purtari, murafeti, areu, ceare, cearei, cire, cali, culai *{ro: manieră, mijloc, soluţie} {fr: manière, moyen, solution} {en: manner, means, solution}* ex: ari tropuri (purtãri, areuri) buni; un singur trop (cearei, cali); nu eara trop (ceare) ca s-ascap
troput (tró-putŭ) sn troputi/tropute (tró-pu-ti) – vrondu di cicioari di cal tsi-agudescu loclu cãndu alagã; aroput, roput, topur; (fig: vrondu tsi sh-u-adutsi cu-atsel di troput) *{ro: ropot, tropot} {fr: (bruit de) trot} {en: trot (noise)}* ex: un troput di cal; prit cupaci s-avdi troput; s-avdi troput (fig: vrondu ca-atsel di troput) di flurii; flueri di picurari shi troputi § ***topur*** (tó-purŭ) sn topuri/topure (tó-pu-ri) – (unã cu ***troput***) §
tru (trú) prip – zbor tsi-aspuni cã tsiva s-aflã nuntru di-un lucru; zbor tsi-aspuni cã tsiva s-aflã n fatsã di tsiva; ãn (n), tu, ntru, la, etc. *{ro: întru, în} {fr: dans, en, parmi, sur} {en: in, to}* ex: intrã tru (tu, ãn, n) casã; tru (tu) tsi jali hits cãdzuts!; tru (tu) aesti locuri; nsus tru (tu, la) muntili di Zmolcu; lãndidzã pãnã tru (tu, la) moarti; tru (cati) an lj-apitruseashti fumealja; tru oarã (*tu scriarea dit aestu dictsiunar: truoarã, tuoarã*) (unãshunã) agiumsi; Dona, un tru (tu) shapti feati; intrãm tru-unã odã mari cu patru pingeri; s-hipsi tru (n) gurã § ***tu***[1] (tú) prip – (unã cu ***tru***) ex: dusi tu xeani; tu (tru, namisa di) sots fãrã uidii; ded tu trei esh; tu fugã (cãndu vdzish), u-alãsash greauã; pãn tu ac ãlj deadirã; featã tsi sh-u-adutsi tu (ca) armãnã; va s-arãspãndeascã tu tut loclu; intrai tu (ãn) casa-a mea; u vidzum tu casa-a ljei
trub[1] (trúbŭ) (mi) vb I – vedz tu ***turbu***[1]
trub[2] (túl-burŭ) (mi) vb I – vedz tu ***turbur***[1]
trubari[1]***/trubare*** (trú-bá-ri) sf – vedz tu ***turbu***[1]
trubari[2]***/trubare*** (tru-bá-ri) sf – vedz tu ***turbur***[1]
trubat[1] (trú-bátŭ) adg – vedz tu ***turbu***[1]
trubat[2] (tru-bátŭ) adg – vedz tu ***turbur***[1]
truhisescu (tru-hi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***truho***
truhisiri/truhisire (tru-hi-sí-ri) sf – vedz tu ***truho***
truhisit (tru-hi-sítŭ) adg – vedz tu ***truho***
truho (tru-hó) sm truhadz (tru-húdzĭ) – hãlati, cu un discu (arocut) adrat dit unã soi di cheatrã, cu cari si struxescu (s-fac s-talji ma ghini) cãtsutili (tãpoarili, foartitsli, etc.) cãndu muhlja-a lor easti fricatã di discul minat multu agonja cu mãna i cu ciciorlu *{ro: tocilă} {fr: meule à aiguiser} {en: grindstone}* § ***ntruhisescu*** (ntru-hi-sés-cu) vb IV ntruhisii (ntru-hi-síĭ), ntruhiseam (ntru-hi-seámŭ), ntruhisitã (ntru-hi-sí-tã), ntruhisiri/ntruhisire (ntru-hi-sí-ri) – frec cu cheatra di la truho (i cu-unã limã maxus adratã) lucri ca, bunãoarã, cutsut (tãpoarã, foarticã, etc.) tra s-li fac s-talji ma ghini; fac muhlja-a unui hãlati tsi talji (cutsut, tãpoarã, foarticã, etc.) tra s-talji ma ghini; truhisescu, nturhisescu, nturchisescu, nturyisescu, turyisescu, ntruxescu, truxescu, struxescu *{ro: ascuţi} {fr: aiguiser, émoudre, affiler} {en: sharpen, grind (knife), whet (scythe)}* § ***ntruhisit*** (ntru-hi-sítŭ) adg ntruhisitã (ntru-hi-sí-tã), ntruhisits (ntru-hi-sítsĭ), ntruhisiti/ntruhisite (ntru-hi-sí-ti) – (hãlati di tãlajri lucri ca, bunãoarã, cãtsut, tãpoarã, foarticã, etc.) tsi easti adratã s-talji ma ghini, cu fricarea-a ljei di arocutlu-a unui truho (i di unã limã maxus adratã tr-aestu lucru); truhisit, nturhisit, nturchisit, nturyisit, turyisit, ntruxit, truxit, struxit *{ro: ascuţit} {fr: aiguisé, émoulu, affilé} {en: sharpened, newly ground (knife), whetted (scythe)}* § ***ntruhisiri/ntruhisire*** (ntru-hi-sí-ri) sf ntruhisiri (ntru-hi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã hãlati (cãtsut, tãpoarã, foarticã, etc.) easti ntruhisitã; truhisiri, nturhisiri, nturchisiri, nturyisiri, turyisiri, ntruxiri, truxiri, struxiri *{ro: acţiunea de a ascuţi; ascuţire} {fr: action d'aiguiser, d'émoudre, d'affiler} {en: action of sharpening, of grinding (knife), of whetting (scythe)}* § ***nintruhisit*** (nin-tru-hi-sítŭ) adg nintruhisitã (nin-tru-hi-sí-tã), nintruhisits (nin-tru-hi-sítsĭ), nintruhisiti/nintruhisite (nin-tru-hi-sí-ti) – tsi nu easti ntruhisit; nitruhisit, ninturhisit, ninturchisit, ninturyisit, nituryisit, nintruxit, nitruxit, nistruxit *{ro: neascuţit} {fr: qui n'est pas aiguisé} {en: that is not sharpened}* § ***nintruhisiri/nintruhisire*** (nin-tru-hi-sí-ri) sf nintruhisiri (nin-tru-hi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã hãlati (cãtsut, tãpoarã, foarticã, etc.) nu easti ntruhisitã; nitruhisiri, ninturhisiri, ninturchisiri, ninturyisiri, nituryisiri, nintruxiri, nitruxiri, nistruxiri *{ro: acţiunea de a nu ascuţi} {fr: action de ne pas aiguiser} {en:*

action of not sharpening} § ***truhisescu*** (tru-hi-sés-cu) vb IV truhisii (tru-hi-síĭ), truhiseam (tru-hi-seámŭ), truhisitã (tru-hi-sí-tã), truhisiri/truhisire (tru-hi-sí-ri) – (unã cu ***ntruhisescu***) § ***truhisit*** (tru-hi-sítŭ) adg truhisitã (tru-hi-sí-tã), truhisits (tru-hi-sítsĭ), truhisiti/truhisite (tru-hi-sí-ti) – (unã cu ***ntruhisit***) § ***truhisiri/truhisire*** (tru-hi-sí-ri) sf truhisiri (tru-hi-sírĭ) – (unã cu ***ntruhisiri***) § ***nitruhisit*** (ni-tru-hi-sítŭ) adg nitruhisitã (ni-tru-hi-sí-tã), nitruhisits (ni-tru-hi-sítsĭ), nitruhisiti/nitruhisite (ni-tru-hi-sí-ti) – (unã cu ***nintruhisit***) § ***nitruhisiri/nitruhisire*** (ni-tru-hi-sí-ri) sf nitruhisiri (ni-tru-hi-sírĭ) – (unã cu ***nintruhisiri***) § ***nturhisescu*** (ntur-hi-sés-cu) vb IV nturhisii (ntur-hi-síĭ), nturhiseam (ntur-hi-seámŭ), nturhisitã (ntur-hi-sí-tã), nturhisiri/nturhisire (ntur-hi-sí-ri) – (unã cu ***ntruhisescu***) § ***nturhisit*** (ntur-hi-sítŭ) adg nturhisitã (ntur-hi-sí-tã), nturhisits (ntur-hi-sítsĭ), nturhisiti/nturhisite (ntur-hi-sí-ti) – (unã cu ***ntruhisit***) § ***nturhisiri/nturhisire*** (ntur-hi-sí-ri) sf nturhisiri (ntur-hi-sírĭ) – (unã cu ***ntruhisiri***) § ***niturhisit*** (ni-tur-hi-sítŭ) adg niturhisitã (ni-tur-hi-sí-tã), niturhisits (ni-tur-hi-sítsĭ), niturhisiti/niturhisite (ni-tur-hi-sí-ti) – (unã cu ***ninturhisit***) § ***niturhisiri/niturhisire*** (ni-tur-hi-sí-ri) sf niturhisiri (ni-tur-hi-sírĭ) – (unã cu ***ninturhisiri***) § ***nturchisescu*** (ntur-chi-sés-cu) vb IV nturchisii (ntur-chi-síĭ), nturchiseam (ntur-chi-seámŭ), nturchisitã (ntur-chi-sí-tã), nturchisiri/nturchisire (ntur-chi-sí-ri) – (unã cu ***ntruhisescu***) § ***nturchisit*** (ntur-chi-sítŭ) adg nturchisitã (ntur-chi-sí-tã), nturchisits (ntur-chi-sítsĭ), nturchisiti/nturchisite (ntur-chi-sí-ti) – (unã cu ***ntruhisit***) § ***nturchisiri/nturchisire*** (ntur-chi-sí-ri) sf nturchisiri (ntur-chi-sírĭ) – (unã cu ***ntruhisiri***) § ***nturyisescu*** (ntur-yi-sés-cu) vb IV nturyisii (ntur-yi-síĭ), nturyiseam (ntur-yi-seámŭ), nturyisitã (ntur-yi-sí-tã), nturyisiri/nturyisire (ntur-yi-sí-ri) – (unã cu ***ntruhisescu***) ex: lamnja shi nturyisi dintsãlj § ***nturyisit*** (ntur-yi-sítŭ) adg nturyisitã (ntur-yi-sí-tã), nturyisits (ntur-yi-sítsĭ), nturyisiti/nturyisite (ntur-yi-sí-ti) – (unã cu ***ntruhisit***) § ***nturyisiri/nturyisire*** (ntur-yi-sí-ri) sf nturyisiri (ntur-yi-sírĭ) – (unã cu ***ntruhisiri***) § ***turyisescu*** (tur-yi-sés-cu) vb IV turyisii (tur-yi-síĭ), turyiseam (tur-yi-seámŭ), turyisitã (tur-yi-sí-tã), turyisiri/turyisire (tur-yi-sí-ri) – (unã cu ***ntruhisescu***) § ***turyisit*** (tur-yi-sítŭ) adg turyisitã (tur-yi-sí-tã), turyisits (tur-yi-sítsĭ), turyisiti/turyisite (tur-yi-sí-ti) – (unã cu ***ntruhisit***) ex: cãrintsã turyisits § ***turyisiri/turyisire*** (tur-yi-sí-ri) sf turyisiri (tur-yi-sírĭ) – (unã cu ***ntruhisiri***) § ***nituryisit*** (ni-tur-yi-sítŭ) adg nituryisitã (ni-tur-yi-sí-tã), nituryisits (ni-tur-yi-sítsĭ), nituryisiti/nituryisite (ni-tur-yi-sí-ti) – (unã cu ***nintruhisit***) § ***nituryisiri/nituryisire*** (ni-tur-yi-sí-ri) sf nituryisiri (ni-tur-yi-sírĭ) – (unã cu ***nintruhisiri***) § ***ntruxescu*** (ntruc-sés-cu) vb IV ntruxii (ntruc-síĭ), ntruxeam (ntruc-seámŭ), ntruxitã (ntruc-sí-tã), ntruxiri/ntruxire (ntruc-sí-ri) – (unã cu ***ntruhisescu***) ex: s-nu ntruxim cordzãli § ***ntruxit*** (ntruc-sítŭ) adg ntruxitã (ntruc-sí-tã), ntruxits (ntruc-sítsĭ), ntruxiti/ntruxite (ntruc-sí-ti) – (unã cu ***ntruhisit***) § ***ntruxiri/ntruxire*** (ntruc-sí-ri) sf ntruxiri (ntruc-sírĭ) – (unã cu ***ntruhisiri***) § ***truxescu*** (truc-sés-cu) vb IV truxii (truc-síĭ), truxeam (truc-seámŭ), truxitã (truc-sí-tã), truxiri/truxire (truc-sí-ri) – (unã cu ***ntruhisescu***) ex: bun s-truxeascã foartits § ***truxit*** (truc-sítŭ) adg truxitã (truc-sí-tã), truxits (truc-sítsĭ), truxiti/truxite (truc-sí-ti) – (unã cu ***ntruhisit***) § ***truxiri/truxire*** (truc-sí-ri) sf truxiri (truc-sírĭ) – (unã cu ***ntruhisiri***) § ***struxescu*** (struc-sés-cu) vb IV struxii (struc-síĭ), struxeam (struc-seámŭ), struxitã (struc-sí-tã), struxiri/struxire (struc-sí-ri) – (unã cu ***ntruhisescu***) ex: mbogra di moashi-sh struxea dintsãlj; sh-struxea cãtsutlu § ***struxit*** (struc-sítŭ) adg struxitã (struc-sí-tã), struxits (struc-sítsĭ), struxiti/struxite (struc-sí-ti) – (unã cu ***ntruhisit***) § ***struxiri/struxire*** (struc-sí-ri) sf struxiri (struc-sírĭ) – (unã cu ***ntruhisiri***)

trumarã (tru-má-rã) sf – vedz tu ***trom***

trumãxescu (tru-mãc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***trom***

trumãxiri/trumãxire (tru-mãc-sí-ri) sf – vedz tu ***trom***

trumãxit (tru-mãc-sítŭ) adg – vedz tu ***trom***

trumbã (trúm-bã) sf – vedz tu ***trãmbã***

trumbetã (trum-bé-tã) sf trumbeti/trumbete (trum-bé-ti) shi trumbets (trum-bétsĭ) – hãlati muzicalã adratã di-unã sulinã di halcumã (bãcãri) nduplicatã tu dauã, tu cari s-suflã di-unã parti tra sã scoatã muzicã, earã alantã parti easti dishcljisã ca unã hunii; trumpetã, rumbetã, turbetã, turumbetã; burazani, burii; (expr: easti (fatsi, s-avdi, etc.) trumbetã = easti (fatsi, s-avdi, etc.) cu-unã boatsi multu sãnãtoasã ca unã trumbetã) *{ro: trompetã}* *{fr: trompette}* *{en: trumpet}* ex: trã minduitlu, sh-mãshconjlu i trumbetã (expr: s-avdi sãnãtos ca unã trumbetã); va s-avdã zghiclu-a tãu trumbetã (expr: va s-avdã sãnãtos ca unã trumbetã) § ***trumpetã*** (trum-pé-tã) sf trumpeti/trumpete (trum-pé-ti) shi trumpets (trum-pétsĭ) – (unã cu ***trumbetã***) ex: asunã trumpetili lãhtãrsiti; boatsea-a trumpetilor arsuna muntsãlj sh-dãdea thar a oastiljei § ***turbetã*** (tur-bé-tã) sf turbeti/turbete (trum-pé-ti) shi turbets (ttur-bétsĭ) – (unã cu ***trumbetã***) ex: turbeta sh-tãmbãrãlu § ***turumbetã*** (tu-rm-bé-tã) sf turumbeti/turumbete (tu-rum-bé-ti) shi turumbets (tu-rum-bétsĭ) – (unã cu ***trumbetã***) § ***rumbetã*** (rum-bé-tã) sf rumbeti/rumbete (rum-bé-ti) shi rumbets (rum-bétsĭ) – (unã cu ***trumbetã***) ex: rumbetli asuna § ***trumpitedz*** (trum-pi-tédzŭ) vb I trumpitai (trum-pi-táĭ), trumpitam (trum-pi-támŭ), trumpitatã (trum-pi-tá-tã), trumpitari/trumpitare (trum-pi-tá-ri) – bat trumpeta *{ro: suna trompeta}* *{fr: sonner de la trompette}* *{en: play the trumpet}* ex: cara trumpitã cljimarea, tuts ahiurhirã si s-adunã § ***trumpitat*** (trum-pi-tátŭ) adg trumpitatã (trum-pi-tá-tã), trumpitats (trum-pi-tátsĭ), trumpitati/trumpitate (trum-pi-tá-ti) – (trumpeta, etc.) tsi easti bãtutã (asunatã) *{ro: sunatã (o trompetã)}* *{fr: sonnée (une trompette)}* *{en: played (a trumpet)}* § ***trumpitari/trumpitare*** (trum-pi-tá-ri) sf trumpitãri (trum-pi-tãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-bati unã trumpetã *{ro: acţiunea de a suna trompeta}* *{fr: action de sonner de la trompette}* *{en: action of playing the trumpet}* § ***trumbici*** (trum-bi-cí) sm trumbiceadz (trum-bi-cĭádzĭ) – omlu tsi bati unã trumbetã; rumbici, trumpitar *{ro: trâmbiţaş}* *{fr: celui qui sonne de la trompette}* *{en: trumpet player}* § ***rumbici*** (rum-bi-cí) sm rumbiceadz (rum-bi-cĭádzĭ) – (unã cu ***trumbici***) § ***trumpitar*** (trum-pi-tárŭ) sm trumpitari (trum-pi-tárĭ) – (unã cu ***trumbici***) § ***tu-ru-tu-tu!*** (tu-ru-tu-tú) inter – zbor tsi va s-aspunã boatsea-a unei trumbetã; boatsi di trumbetã *{ro: imitaţia sunetului scos de o trompetã}* *{fr: qui imite le son d'une trompette}* *{en: imitating the sound of a trumpet}* ex: nu-apucã s-dzãcã nãoarã tu-ru-tu-tu!

trumbici (trum-bi-cí) sm – vedz tu ***trumbetã***

trumbuescu (trum-bu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***trãmbã***

trumbuiri/trumbuire (trum-bu-í-ri) sf – vedz tu ***trãmbã***

trumbuit (trum-bu-ítŭ) adg – vedz tu ***trãmbã***

trumpetã (trum-pé-tã) sf – vedz tu ***trumbetã***

trumpitar (trum-pi-tárŭ) sm– vedz tu ***trumbetã***

trumpitari/trumpitare (trum-pi-tá-ri) sf – vedz tu ***trumbetã***

trumpitat (trum-pi-tátŭ) adg – vedz tu ***trumbetã***

trumpitedz (trum-pi-tédzŭ) vb – vedz tu ***trumbetã***

trum-trum-trum! (trúm-trúm-trúm) inter – evdz tu ***tum-tum-tum***

trumuxescu (tru-muc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***trom***

trumuxiri/trumuxire (tru-muc-sí-ri) sf – vedz tu ***trom***

trumuxit (tru-muc-sítŭ) adg – vedz tu ***trom***

trunduescu (trun-du-ĭés-cu) (mi) vb IV trunduii (trun-du-íĭ), trundueam (trun-du-ĭámŭ), trunduitã (trun-du-í-tã), trunduiri/trunduire (trun-du-í-ri) – mi cutreambur sãnãtos; fac un lucru si s-cutreamburã (si s-clatinã); lu-ascutur un lucru cu multã vãrtuti; ascutur, clatin, cleatin, clãtin, cutreambur, cutrembur, cutreamur, cutremur, cutramur, treambur, trimbur, treamur, tremur, tramur *{ro: zgudui}* *{fr: secouer; ébranler}* *{en: shake}* ex: s-trunduescu (treamburã) muntsãlj; s-trunduescu (s-u cutreambur) ntreaga hoarã; Fani ali Sii s-trundui (s-cutrimburã) § ***trunduit*** (trun-du-ítŭ) adg trunduitã (trun-du-í-tã), trunduits (trun-du-ítsĭ), trunduiti/trunduite (trun-du-í-ti) – tsi easti ascuturat vãrtos; tsi s-ari cutrimburatã; ascuturat, clãtinat, cutrimburat, cutrimurat, cutrãmurat, trimburat, trimurat, trãmurat *{ro: zguduit}* *{fr: secoué; ébranlé}* *{en: shaken}* § ***trunduiri/trunduire*** (trun-du-í-ri) sf trunduiri (trun-du-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-trundueashti (s-cutreamburã) tsiva; ascuturari, clãtinari, cutrimburari, cutrimurari, cutrãmurari, trimburari, trimurari, trãmurari *{ro: acţiunea de a zgudui;*

zguduire, zguduiturã} {fr: action de secouer; d'ébranler; secouement} {en: action of shaking} ex: s-avdzã nã trunduiri (cutrimburari) § ***trãnduescu*** (trãn-du-ĭés-cu) (mi) vb IV trãnduii (trãn-du-íĭ), trãndueam (trãn-du-ĭámŭ), trãnduitã (trãn-du-í-tã), trãnduiri/trãnduire (trãn-du-í-ri) – (unã cu ***trunduescu***) § ***trãnduit*** (trãn-du-ítŭ) adg trãnduitã (trãn-du-í-tã), trãnduits (trãn-du-ítsĭ), trãnduiti/trãnduite (trãn-du-í-ti) – (unã cu ***trunduit***) § ***trãnduiri/trãnduire*** (trãn-du-í-ri) sf trãnduiri (trãn-du-írĭ) – (unã cu ***trunduiri***)

trunduiri/trunduire (trun-du-í-ri) sf – vedz tu ***trunduescu***

trunduit (trun-du-ítŭ) adg – vedz tu ***trunduescu***

truoarã (tru-oá-rã) adv – (tsi lipseashti si s-facã) multu-agonja, tu niheamã di-oarã; fãrã nitsiunã amãnari; trãoarã, troarã, diunãoarã, dinãoarã, unãshunã, dinãcali, diunãcali, tu loc, taunã; cãt s-dai peanili di ocljі; pãnã s-ascuchi; cãt s-dzãts unã (dauã, trei); nigrit ninga zborlu, etc. *{ro: deodatã, imediat} {fr: immédiatement, tout à coup, aussitôt} {en: immediately, at once}* ex: vinji nveasta-al Noti truoarã (unãshunã) § ***trãoarã*** (trã-oá-rã) adv – (unã cu ***truoarã***) § ***troarã*** (troá-rã) adv – (unã cu ***truoarã***) ex: lo vimtu troarã (diunãoarã) § ***tuoarã*** (tu-oá-rã) adv – (unã cu ***truoarã***) [bãgats oarã cã noima-a adverbului "trãoarã" nu easti idyea cu-atsea dit: "trã oarã (tu-aestã oarã, tu-aestu stic) nu-i acasã"]

tru-oarã (tru-oá-rã) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***truoarã***

trup (trúpŭ) sn trupuri (trú-purĭ) – ntreglu om (pravdã, lucru, idei, etc.) cu tuti pãrtsãli shi mãdularli a lui; partea tsi-armãni dit un om (unã pravdã, prici) cãndu-lj si scoati caplu, gusha, cicioarli sh-bratsãli; partea dit un arburi di la rãdãtsinã nsus pãnã iu nchisescu s-lji easã alumãchili mãri di-unã parti sh-di-alantã; partea ma mari dit un lucru (di-aradã dit mesi) cãndu-lj scots dinãparti pãrtsili tsi-lj es cãtã nafoarã; corpu; (fig: trup = parti; expr: 2: mi mãcã truplu = tr-atseali tsi-am faptã, dãldãsescu, am chefi s-ljau un shcop di la cariva); 3: hiu pi trup = hiu putut, vãrtos; 4: hiu trup shi suflit trã tsiva (cariva) = hiu tut ãntreg trã tsiva (cariva) fãrã si stau pi ndauã sh-fãrã nitsiunã tsãneari nãpoi) *{ro: trup, corp, trunchi (copac)} {fr: corps, tronc (arbre)} {en: body, trunk (tree)}* ex: lji si urdzicã tut truplu; truplu mi doari; mi-alinai pi truplu-a faglui; truplu di cãmeashi s-avea aruptã; noi vã lom cu tut trup; va tsã lu-adar truplu ma moali dicãt pãntica; pulpa-lj, trup di fag bitãrnu; sh-eara pri trup (expr: tu puteari, vãrtos); acumpãrã sh-alantu trup (fig: parti) di-ayinji, mirazea a frati-sui; ti ncãceash cu el cã ti mãca truplu (expr: aveai chefi s-mãts un shcop) § ***trupulici*** (tru-pu-lícĭŭ) sn trupulici (tru-pu-lí-ci) – trup njic *{ro: trupuşor} {fr: petit corps} {en: little body}* § ***trupos*** (tru-pósŭ) adg trupoasã (tru-poá-sã), truposh (tru-póshĭ), trupoasi/trupoase (tru-poá-si) – tsi easti cu truplu mari sh-gros; tsi easti babagean, gioni, livendu, dailean, vãrtos, etc. *{ro: trupeş} {fr: corpulent} {en: corpulent}* ex: gionjlji tsi vinjirã s-nã veadã eara truposh (puputs, babageanj, cu truplu mari sh-vãrtos); l-ved cã easti multu trupos § ***trupescu*** (tru-pés-cu) adg trupeascã (tru-peás-cã), trupeshtsã (tru-pésh-tsã), trupeshti (tru-pésh-ti) – tsi ari s-facã cu truplu-a omlui i a unui lucru; tsi fatsi parti dit trup; di trup *{ro: trupesc} {fr: corporel, charnel} {en: bodily, carnal}* ex: ascapã-nã, Doamne, di itsido slãbiciuni trupeascã (di-a truplui, amãrtioasã) § ***trupuescu*** (tru-pu-ĭés-cu) (mi) vb IV trupuii (tru-pu-íĭ), trupueam (tru-pu-ĭámŭ), trupuitã (tru-pu-í-tã), trupuiri/trupuire (tru-pu-í-ri) – ljau (mi-aspun cu) trup uminescu; l-fac s-aibã trup; lj-dau trup (a unei idei, minduiri); ntrupushedz, ntrupusescu, ãntrupusescu *{ro: întrupa, întruchipa, concretiza} {fr: prendre corps, incarner, concrétiser} {en: take body, embody, incarnate}* ex: tini eshti tsi nã trupuish (deadish trup), Dumnidzale! § ***trupuit*** (tru-pu-ítŭ) adg trupuitã (tru-pu-í-tã), trupuits (tru-pu-ítsĭ), trupuiti/trupuite (tru-pu-í-ti) – tsi ari loatã trup uminescu; tsi-lj s-ari datã un trup; ntrupushat, ntrupusit, ãntrupusit *{ro: întrupat, întruchipat} {fr: qui a pris corps, incarné} {en: embodied, incarnated}* ex: doxã tsi easti trupuitã di nãs (tsi-lj s-ari datã trup, tsi s-aspuni cu trup) § ***trupuiri/trupuire*** (tru-pu-í-ri) sf trupuiri (tru-pu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva (unã minduiri, fandazmã, etc.) s-fatsi (s-aspuni) cu trup; ntrupushari, ntrupusiri, ãntrupusiri *{ro: acţiunea de a (se) întrupa, de a (se) întruchipa, întrupare, întruchipare} {fr: action de prendre corps, de s'incarner; incarnation} {en: action of taking body, of embodying, of incarnating}* § ***ntrupushedz*** (ntru-pu-shĭédzŭ) (mi) vb I ntrupushai (ntru-pu-shĭáĭ), ntrupusham (ntru-pu-shĭámŭ), ntrupushatã (ntru-pu-shĭá-tã), ntrupushari/ntrupushare (ntru-pu-shĭá-ri) – (unã cu ***trupuescu***) § ***ntrupushat*** (ntru-pu-shĭátŭ) adg ntrupushatã (ntru-pu-shĭá-tã), ntrupushats (ntru-pu-shĭátsĭ), ntrupushati/ntrupushate (ntru-pu-shĭá-ti) – (unã cu ***trupuit***) § ***ntrupushari/ntrupushare*** (ntru-pu-shĭá-ri) sf ntrupusheri (ntru-pu-shĭérĭ) – (unã cu ***trupuiri***) § ***ntrupusescu*** (ntru-pu-sés-cu) (mi) vb IV ntrupusii (ntru-pu-síĭ), ntrupuseam (ntru-pu-seámŭ), ntrupusitã (ntru-pu-sí-tã), ntrupusiri/ntrupusire (ntru-pu-sí-ri) – (unã cu ***trupuescu***) § ***ntrupusit*** (ntru-pu-sítŭ) adg ntrupusitã (ntru-pu-sí-tã), ntrupusits (ntru-pu-sítsĭ), ntrupusiti/ntrupusite (ntru-pu-sí-ti) – (unã cu ***ntrupuit***) § ***ntrupusiri/ntrupusire*** (ntru-pu-sí-ri) sf ntrupusiri (ntru-pu-sírĭ) – (unã cu ***trupuiri***) § ***ãntrupusescu*** (ãn-tru-pu-sés-cu) (mi) vb IV ãntrupusii (ãn-tru-pu-síĭ), ãntrupuseam (ãn-tru-pu-seámŭ), ãntrupusitã (ãn-tru-pu-sí-tã), ãntrupusiri/ãntrupusire (ãn-tru-pu-sí-ri) – (unã cu ***trupuescu***) § ***ãntrupusit*** (ãn-tru-pu-sítŭ) adg ãntrupusitã (ãn-tru-pu-sí-tã), ãntrupusits (ãn-tru-pu-sítsĭ), ãntrupusiti/ãntrupusite (ãn-tru-pu-sí-ti) – (unã cu ***ntrupuit***) § ***ãntrupusiri/ãntrupusire*** (ãn-tru-pu-sí-ri) sf ãntrupusiri (ãn-tru-pu-sírĭ) – (unã cu ***trupuiri***) § ***ntrupedz*** (ntru-pédzŭ) (mi) vb I ntrupai (ntru-páĭ), ntrupam (ntru-pámŭ), ntrupatã (ntru-pá-tã), ntrupari/ntrupare (ntru-pá-ri) – (unã cu ***trupuescu***) ex: shi si ntrupã (shi sh-lo trup) dit Virghira Maria shi s-featsi om; acumpãrã niscãnti bucãts di-ayini, nandreapta shi nastãngã, shi li ntrupã, li featsi unã § ***ntrupat*** (ntru-pátŭ) adg ntrupatã (ntru-pá-tã), ntrupats (ntru-pátsĭ), ntrupati/ntrupate (ntru-pá-ti) – (unã cu ***trupuit***) ex: Hristolu easti ntrupat (sh-ari truplu) tu anafurã§ ***ntrupari/ntrupare*** (ntru-pá-ri) sf ntrupãri (ntru-pắrĭ) – (unã cu ***trupuiri***)

trupescu (tru-pés-cu) adg – vedz tu ***trup***

trupos (tru-pósŭ) adg – vedz tu ***trup***

trupuescu (tru-pu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***trup***

trupuiri/trupuire (tru-pu-í-ri) sf – vedz tu ***trup***

trupuit (tru-pu-ítŭ) adg – vedz tu ***trup***

trupulici (tru-pu-lícĭŭ) sn – vedz tu ***trup***

trusã (trú-sã) sf trusi/truse (trú-si) shi trush (trúshĭ) – loc di piningã (deavãrliga di) casã cari, ma multili ori easti ngãrdit (ma poati shi s-nu hibã) sh-cari tsãni di casã cã fatsi parti dit idyea nicuchiratã; avlii, curti, ubor, obor, ugradã *{ro: curte} {fr: court} {en: (back or front) yard}*

trushii/trushie (tru-shí-i) sf – vedz tu ***turshii***

trushinã (tru-shí-nã) sf trushinj (tru-shínjĭ) – cioarã faptã di per mplitit di tsap i cal (trã ligarea la pãputsã, tsãruhi, etc.) *{ro: târsânã} {fr: lacet de sandales; corde de poile de bouc} {en: lace (of sandals); string, cord made from horse or goat hair}* ex: ligatã cu unã trushinã (cioarã, funi) di stur

truxescu (truc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***truho***

truxiri/truxire (truc-sí-ri) sf – vedz tu ***truho***

truxit (truc-sítŭ) adg – vedz tu ***truho***

ts[1] (-tsĭ, tsĭ-) pr pirs II – vedz tu ***tini***

ts[2] (-tsĭ) pr pos – vedz tu ***tãu***

tsai/tsae (tsá-i) sf tsãi (tsắĭ) – njic mãsur cu hiri di lãnã i bumbac tsi s-treatsi tu suvalnitsa ditu-arãzboilu di tsãseari; (expr: mi-adar (mi fac) tsai = mãc i beau multu, mi satur, nj-umplu pãntica, mi-adar ciufleacã (ciuflecã, ciuflicã), mi pristãnescu, etc.) *{ro: ţevie, mosorel de la rãzboiul de ţesut} {fr: canette du métier à tisser} {en: small spool for the loom}* ex: tsãyili li-adrãm cu cicrichea, apoea li tritsem tu zvalintsã sh-cu nãsi tsãsem; u-adarã tsai (expr: sh-umpli) pãntica; tsai s-featsi (expr: s-nãfãti, sh-umplu pãntica di mãcari i beari) § ***tsayi/tsaye*** (tsá-yi) sf tsãyi (tsắyĭ) – (unã cu ***tsai***) ex: mini-lj feci multi tsãyi

tsal (tsálŭ) invar – (*yini di la zborlu "atsea-al..."*) zbor tsi s-bagã nintea-a unei numã di bãrbat nsurat tra s-aspunã cã easti zborlu di nicuchira-a lui *{ro: soţia lui...} {fr: la femme de...} {en: wife of...}* ex: o lai Nica, cu tsal Nica (cu nicuchira-al

Nica); mori, tsal Costa

tsalpã (tsál-pã) sf tsãlchi (tsắl-chi) shi tsalpi/tsalpe (tsál-pi) – dzamã ca galbinã tsi easi dit ocljі (ma multu noaptea, tu somnu) shi s-acatsã pi mardzinea-a peanilor di oclji; salpã, urdoari; (expr: ãlj hiu tsalpã tru oclji = lj-stau ãn cali sh-nu poati sã sh-facã lucrul ghini, cum u va el; lu-ambudhisescu, l-cãrtescu di la lucru) *{ro: urdoare, puchină} {fr: lippitude, chassie} {en: eye rheum, discharge}* ex: ai tsãlchi la oclji; noi lã him tsalpã tru oclji (expr: lu-ambudhisim); ashteardzi-ts tsalpili dit oclji cã nu ti lash ghini § ***salpã*** (sál-pã) sf sãlchi (sắl-chi) shi salpi/salpe (sál-pi) – (unã cu ***tsalpã***) § ***tsãlpos*** (tsãl-pósŭ) adg tsãlpoasã (tsãl-poá-sã), tsãlposh (tsãl-póshĭ), tsãlpoasi/tsãlpoase (tsãl-poá-si) – tsi ari scoasã tsalpi la oclji *{ro: urduros} {fr: chassieux} {en: with eye discharges}* ex: tsãlposh ãlj suntu doiljі oclji cã nu lj-ari sãnãtosh § ***ntsalpu*** (ntsál-pu) (mi) vb I ntsãlpai (ntsãl-páĭ), ntsãlpam (ntsãl-pámŭ), ntsãlpatã (ntsãl-pá-tã), ntsãlpari/ntsãlpare (ntsãl-pá-ri) – fac tsalpi la oclji; mi umplu di tsalpi *{ro: (se) umple de urdori} {fr: avoir des chassies; (se) remplir de lippitudes} {en: get eye discharge}* ex: lji si ntsalpã ocljilj (acatsã tsalpi la oclji) di mizi li dishcljidi § ***ntsãlpat*** (ntsãl-pátŭ) adg ntsãlpatã (ntsãl-pá-tã), ntsãlpats (ntsãl-pátsĭ), ntsãlpati/ntsãlpate (ntsãl-pá-ti) – tsi ari faptã tsalpi la oclji *{ro: umplut de urdori} {fr: rempli de chassies; rempli de lippitudes} {en: with eye discharge}* ex: ocljilj nu-lj furã ntsãlpats (cu tsalpi) § ***ntsãlpari/ntsãlpare*** (ntsãl-pá-ri) sf ntsãlpãri (ntsãl-pắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva acatsã tsalpi la oclji *{ro: acţiunea de a (se) umple de urdori} {fr: action d'avoir des chassies; de (se) remplir de lippitudes} {en: action of getting eye discharge}* ex: veadi ghiini tora, ma di ntsãlpari nu putu s-ascapã§ ***tsãlpusescu*** (tsãl-pu-sés-cu) vb IV tsãlpusii (tsãl-pu-síĭ), tsãlpuseam (tsãl-pu-seámŭ), tsãlpusitã (tsãl-pu-sí-tã), tsãlpusiri/tsãlpusire (tsãl-pu-sí-ri) – (unã cu ***ntsalpu***) § ***tsãlpusit*** (tsãl-pu-sítŭ) adg tsãlpusitã (tsãl-pu-sí-tã), tsãlpusits (tsãl-pu-sítsĭ), tsãlpusiti/tsãlpusite (tsãl-pu-sí-ti) – (unã cu ***ntsãlpat***) § ***tsãlpusiri/tsãlpusire*** (tsãl-pu-sí-ri) sf tsãlpusiri (tsãl-pu-sírĭ) – (unã cu ***ntsãlpari***)

tsandãrã (tsán-dã-rã) sf tsãndãri (tsắn-dãrĭ) – cumatã njicã (di lemnu, yilii, etc.) tsi ansari cãndu un lucru s-aspardzi (s-agudeashti, s-talji, s-disicã, etc.); ashclji, schizari, scãrpã, scãrpoaci, shcãrpã, tsandãrã, luschidã, lutseatrã, licãturã, pilicudã, mintsalji, anghidã, spitsã, gãgi *{ro: aşchie de lemne, ţandără} {fr: éclat} {en: chip, sliver, splinter}* ex: ntsãndzãri arsãri usha cãndu u agudi cu ciciorlu; adunai tuti ntsãndãrli tra s-li alichescu § ***ntsandãr*** (ntsán-dãrŭ) (mi) vb I ntsãndãrai (ntsãn-dã-ráĭ), ntsãndãram (ntsãn-dã-rámŭ), ntsãndãratã (ntsãn-dã-rá-tã), ntsãndãrari/ntsãndãrare (ntsãn-dã-rá-ri) – lu-aspargu (talj, disic, etc.) un lucru sh-lu fac tsãndãri *{ro: face ţăndări} {fr: briser en éclats} {en: chip, splinter}* ex: ntsãndãrai niscãnti leamni § ***ntsãndãrat*** (ntsãn-dã-rátŭ) adg ntsãndãratã (ntsãn-dã-rá-tã), ntsãndãrats (ntsãn-dã-rátsĭ), ntsãndãrati/ntsãndãrate (ntsãn-dã-rá-ti) – tsi easti aspartu shi faptu tsãndãri *{ro: făcut ţăndări} {fr: brisé en éclats} {en: chipped, splintered}* § ***ntsãndãrari/ntsãndãrare*** (ntsãn-dã-rá-ri) sf ntsãndãrãri (ntsãn-dã-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti faptu tsãndãri *{ro: acţiunea de a face ţăndări} {fr: action de briser en éclats} {en: action of chipping, of splintering}*

tsangadi (tsan-gá-dhi) sf tsangãdz (tsan-gắdzĭ) – oai (caprã) tsi-lj muri njelu (edlu) sh-ari ninga lapti *{ro: oaie fără miel} {fr: brebis ou chèvre laitière dont le petit est mort} {en: sheep with dead lamb}*

tsap[1] (tsápŭ) sm tsachi (tsáchĭ) – mascurlu-a caprãljei; gãci; (expr: muldzi tsaplu = caftã s-facã un lucru tsi nu poati si s-facã; lucru tsi nu-adutsi hãiri) *{ro: ţap} {fr: bouc} {en: he-goat}* ex: cupii di tsachi; acatsã, muldzi tsaplu!; pãstrãmãlu di tsap easti nai ma bunlu; cloputli-a birbetslor suntu di tuci, ear a tsachilor suntu di bãcãri § ***tsãpar*** (tsã-párŭ) sm tsãpari (tsã-párĭ) – embur di tsachi *{ro: negustor de ţapi} {fr: marchand de boucs} {en: he-goat merchant}*

tsap[2] (tsápŭ) vb I – vedz tu ***sapã***[1]

tsaparco (tsa-par-có) sm – vedz tu ***tsaparico***

tsaparico (tsa-pa-ri-có) sm tsaparicadz (tsa-pa-ri-cádzĭ) – lugurii tsi la spitsãrii (farmatsii) s-cunoashti sum numa di "amoniac"; tsaparco, nishidãri, mushidãri *{ro: sulfat de amoniac} {fr: sel ammoniac} {en: ammonia salt}* § ***tsaparco*** (tsa-par-có) sm tsaparcadz (tsa-par-cádzĭ) – (unã cu ***tsaparico***)

tsapatsuc (tsa-pa-tsúcŭ) sm tsapatsuchi (tsa-pa-tsúchĭ) shi tsapatsucheanj (tsa-pa-tsú-chĭanjĭ) – om tsi nu easti salami, tsi nu easti bun trã tsiva; tsili-pai, tsãrlos, xipoltu, gãnoj, picean, palju-om *{ro: terchea-berchea} {fr: bon à rien} {en: good for nothing}*

tsapurnã (tsá-pur-nã) sf – vedz tu ***tsãpurnjeu***

tsapurnu (tsá-pur-nu) sm – vedz tu ***tsãpurnjeu***

tsarã (tsá-rã) sf tsãruri (tsắ-rurĭ) – luguria di cari easti faptã atsea tsi cãlcãm cãndu imnãm nafoarã pri padea goalã (muntili gol fãrã chetsrã sh-earbã, pi cãmpul lucrat ninti di siminari, etc.); tsãrnã, loc, pimintu; (expr: 1: tsarã di mortu = loc loat di pi mirminti; 2: tsarã di mortu-lj bãgarã (lj-arcarã) = s-dzãtsi tr-atsel tsi doarmi multu-ahãndos, ca un mortu) *{ro: pământ, ţărână} {fr: terre, poussière} {en: soil, land, earth, dirt}* ex: di tsarã (loc, pimintu) him, tsara va nã mãcã; pizuljili aumti cu tsarã galbinã (loc galbin, clisã, nigljanã); tsara (tsãrna)-lj mãcã pritu muntsã; topa mãcã tsara (topa agudi loclu); gionili-nj intrã tu tsarã (pimintu); tsarã di mortu; frate, nj-anjurdzeshti tsarã (loc, pimintu); arucã tsarã di mortu pri tuts (expr: tuts dormu un somnu ahãndos); canda lj-arucarã tsarã di mortu; durnja ca di tsarã di mortu (durnja ca nvãlit di pimintu di mortu); dzãtseai cã-lj bãgarã tsarã di mortu (expr: durnja multu-ahãndos) § ***tsãrnã*** (tsắr-nã) sf tsãrnuri (tsắr-nĭ) – (unã cu ***tsarã***) ex: tini ti-ai faptã tsãrnã

tsarcu[1] (tsár-cu) sn tsarcuri (tsár-curĭ) – loc ngãrdit (multi ori cu-alumãchi shi verdzi) tu cari s-tsãn ndoi njelj (edz); cutar, strungã, coardã, mandrã, arãstoacã *{ro: ţarc pentru unul sau câţiva miei sau iezi} {fr: enclos pour un ou quelque agneaux ou chevreaux} {en: fold for a few lambs or kids}* ex: scutem edzlji dit tsarcu; s-adrãm di vreari tsarcu tra sã-sh doarmã dorlu-a meu § ***tsãrcolj*** (tsãr-cóljĭŭ) sn tsãrcoalji/tsãrcoalje (tsãr-coá-lji) – tsarcu njic *{ro: ţarc mic} {fr: petit "tsarcu"} {en: small "tsarcu"}* § ***tsãrcuescu*** (tsãr-cu-ĭés-cu) vb IV tsãrcuii (tsãr-cu-íĭ), tsãrcueam (tsãr-cu-ĭámŭ), tsãrcuitã (tsãr-cu-í-tã), tsãrcuiri/tsãrcuire (tsãr-cu-í-ri) – ncljid (bag) njeljlji i edzlji tu tsarcu *{ro: ţărcui} {fr: enfermer, enclore dans un "tsarcu"} {en: enclose in a "tsarcu"}* ex: oili li tsãrcueam (li ncljideam tu tsarcu) seara § ***tsãrcuit*** (tsãr-cu-ítŭ) adg tsãrcuitã (tsãr-cu-í-tã), tsãrcuits (tsãr-cu-ítsĭ), tsãrcuiti/tsãrcuite (tsãr-cu-í-ti) – (njel, ed) tsi easti ncljis (bãgat) tu tsarcu *{ro: ţărcuit} {fr: enfermé dans un "tsarcu"} {en: enclosed in a "tsarcu"}* § ***tsãrcuiri/tsãrcuire*** (tsãr-cu-í-ri) sf tsãrcuiri (tsãr-cu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-tsãrcuescu njeljlji i edzlji *{ro: acţiunea de a ţărcui} {fr: action d'enfermer, d'enclore dans un "tsarcu"} {en: action of enclosing in a "tsarcu"}*

tsarcu[2] (tsár-cu) sn tsarcuri (tsár-curĭ) – multimi di oaminj (i alti hiintsi) tsi au aproapea idyea ilichii; bãrnu, brãn, scarã *{ro: generaţie} {fr: génération} {en: generation}* ex: tsarcul (bãrnul) aestu di cacayi; atsel tsarcu (bãrnu) di-armãnj ma tiniri; ca un tsarc (bãrnu) criscut la hãnj

tsartsarac (tsar-tsa-rácŭ) sn tsartsaratsi/tsartsaratse (tsar-tsa-rá-tsi) – unã soi di earbã *{ro: specie de iarbă} {fr: espèce d'herbe} {en: grass species}*

tsas (tsásŭ) vb III shi II tsãsui (tsã-súĭ), tsãseam (tsã-seám), tsãsutã (tsã-sú-tã), tsasiri/tsasire (tsá-si-ri) shi tsãseari (tsã-seá-ri) – trec cu suvalnitsa unã multimi di hiri (di tramã) prit altã multimi di hiri (di urdzãturã, di usturã) tra s-fac tu-arãzboi unã pãndzã (veshtu, adimtu, pustavi, etc.); (expr: 1: tsi s-tsasi = tsi si zburashti, tsi s-fatsi, tsi sã ndreadzi, etc.; 2: s-tsasi multu pri-aoatsi = si-anvãrteashti multu lumea pri-aoatsi, yini sh-fudzi, tut alagã) *{ro: ţese} {fr: tisser, ourdir} {en: weave, warp}* ex: si shtibã s-tsasã; shi lãna dã-nj-u s-u tsas; muljarea-aestã tsasi troarã sh-ghini; tsãs unã chilimi tru patru litsã; tsi s-tsasi n hoarã, nu shtim (expr: tsi shi zburashti lumea, tsi mindueashti s-facã; tsi s-fatsi n hoarã, tsi sã ndreadzi, etc.) § ***tsãsut*** (tsã-sútŭ) adg tsãsutã (tsã-sú-tã), tsãsuts (tsã-sútsĭ), tsãsuti/tsãsute

(tsã-sú-ti) – (multimi di hiri, tramã) tsi easti tricutã cu suvalnitsa prit altã multimi di hiri (usturã); (pãndzã) tsi s-ari faptã la arãzboi *{ro: ţesut}* *{fr: tissé, ourdi}* *{en: woven, warped}* ex: eara tsãsutã cu buringicã § ***tsasiri/tsasire*** (tsá-si-ri) sf tsasiri (tsá-sirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu mujarea tsasi la-arãzboi; tsãseari *{ro: acţiunea de a ţese}* *{fr: action de tisser, d'ourdir}* *{en: action of weaving, of warping}* § ***tsãseari/tsãseare*** (tsã-seá-ri) sf tsãseri (tsã-sérĭ) (unã cu ***tsasiri***) ex: bitisish di tsãseari? § ***tsãsãtor*** (tsã-sã-tórŭ) adg tsãsãtoari/tsãsãtoare (tsã-sã-toá-ri), tsãsãtori (tsã-sã-tórĭ), tsãsãtoari/tsãsãtoare (tsã-sã-toá-ri) – (omlu, muljari i bãrbat) tsi tsasi la arãzboi *{ro: ţesător}* *{fr: tisseur, tisserand}* *{en: weaver, warper}* § ***tsãsãturã*** (tsã-sã-tú-rã) sf tsãsãturi (tsã-sã-túrĭ) sf – lucrul tsi easti dit tsãsearea la arãzboi *{ro: ţesătură}* *{fr: tissu}* *{en: (woven) material, fabric}* ex: arãzboilu sh-tsãsãtura

tsasiri/tsasire (tsá-si-ri) sf – vedz tu ***tsas***

tsatsã (tsá-tsã) sf tsatsã (tsá-tsã) – zbor di vreari shi diznjirdari trã unã sorã ma mari, di-unã tetã vrutã, di-unã muljari ma tricutã tu ilichii *{ro: cuvânt de dragoste adresat unei surori mai mare, mătuşă sau persoană mai în vârstă}* *{fr: terme de tendresse et de respect à l'adresse d'une soeur ainée, d'une tante, d'une personne plus agée}* *{en: tender term adressed to an older sister, an aunt or an older lady}* ex: tsatsã Chiratsã, vinj s-ti ved cã nj-eara dor di tini

tsayi/tsaye (tsá-yi) sf tsãi (tsắyĭ) – – vedz tu ***tsai***

tsã[1] (tsắ) pr pirs II – vedz tu ***tini***

tsãea (a tsắ-ĭa) pr pirs II – vedz tu ***tini***

tsãfuni/tsãfune (tsã-fú-ni) sf tsãfunj (tsã-fúnjĭ) – loc ma ahãndos (ca unã soi di groapã) tu mesi di-arãu, iu apa tsi curã agonja si-anvãrteashti deavãrliga di ea insãsh; anvãrtirea tsi sh-fatsi apa cãndu curã agonja shi s-agudeashti di-unã cheadicã n cali (loc, cheatrã, etc.); vãltoari, viro, zuryio *{ro: vâltoare}* *{fr: chute d'eau d'un moulin, remous}* *{en: whirlpool, eddy}* ex: s-nicã tu tsãfunea di moarã; si zvumea ca tsãfuni unã fashi di lunjinã

tsãgãrsescu (tsã-gãr-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tigani***

tsãgãrsiri/tsãgãrsire (tsã-gãr-sí-ri) sf – vedz tu ***tigani***

tsãgãrsit (tsã-gãr-sítŭ) adg – vedz tu ***tigani***

tsãghãrsescu (tsã-ghãr-sés-cu) (mi) vb IV tsãghãrsii (tsã-ghãr-síĭ), tsãghãrseam (tsã-ghãr-seámŭ), tsãghãrsitã (tsã-ghãr-sí-tã), tsãghãrsiri/tsãghãrsire (tsã-ghãr-sí-ri) – unã cu ***tsãgãrsescu***

tsãghãrsiri/tsãghãrsire (tsã-ghãr-sí-ri) sf tsãghãrsiri (tsã-ghãr-sírĭ) – unã cu ***tsãgãrsiri***

tsãghãrsit (tsã-ghãr-sítŭ) adg tsãghãrsitã (tsã-ghãr-sí-tã), tsãghãrsits (tsã-ghãr-sítsĭ), tsãghãrsiti/tsãghãrsite (tsã-ghãr-sí-ti) – unã cu ***tsãgãrsit***

tsãlar (tsã-lárŭ) sn – vedz tu ***tsilar***

tsãlari/tsãlare (tsã-lá-ri) sn – vedz tu ***tsilar***

tsãlpos (tsãl-pósŭ) adg – vedz tu ***tsalpã***

tsãlpusescu (tsãl-pu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***tsalpã***

tsãlpusiri/tsãlpusire (tsãl-pu-sí-ri) sf – vedz tu ***tsalpã***

tsãlpusit (tsãl-pu-sítŭ) adg – vedz tu ***tsalpã***

tsãlufrã (tsã-lú-frã) sf – vedz tu ***tsulufrã***

tsãmbunã (tsãm-bú-nã) sf tsãmbuni/tsãmbune (tsãm-bú-ni) – bishicã tsi s-fatsi pi limbã i pi dzindzii *{ro: băşică de pe limbă sau gingie}* *{fr: bulle, ampoule sur la langue ou sur la gencive}* *{en: blister on the tongue or gums}*

tsãn (tsắnŭ) vb II tsãnui (tsã-núĭ), tsãneam (tsã-neámŭ), tsãnutã (tsã-nú-tã), tsãneari/tsãneare (tsã-neá-ri) – 1: am un lucru (tu mãnã, tu dintsã, ãn casã, etc.) sh-fac tra s-armãnã cu mini (s-nu cadã, s-nu nj-ascapã, s-nu nj-ul lja cariva, etc.); lu-andoapir un lucru sh-nu lu-alas tra s-cadã mpadi; nu mi-aspargu sh-dãnãsescu multu chiro; astãmãtsescu cariva n cali; (mi) curmu di la mãcari (beari, lucru, etc.); hiu di partea-a unui; l-voi multu, lj-am mari mirachi; mi duc (mi ljau) dupã cariva i tsiva; etc.; (expr: 1: nu mi tsãni loclu = nu pot s-aravdu, s-ashteptu, nu-am arihati sã stau isih tu-un loc; mizi ashteptu si s-facã tsiva; 2: tsãn minti = nu-agãrshescu atseali tsi ved (avdu, fac, etc.), nj-bag tu aminti, nj-aduc aminti, thimsescu; 3: nj-u tsãni = nu nj-easti fricã, cutedz s-fac tsiva; 4: l-tsãn ca pri palmi = l-mutrescu ghini, nu-ari ananghi di tsiva, lj-dau tut tsi-nj caftã; 5: tsãn cheptu = dãnãsescu tu-alumtã, dãinsescu, vãstãxescu; 6: mi tsãn di zbor = li fac atseali tsi-am tãxitã, trã cari ded zbor; 7: tsãn preasinj = nu mi purintu trã dzãlili di preasinj; *{ro: ţine; susţine; rezista}* *{fr: tenir, entretenir; soutenir; durer, résister}* *{en: hold, maintain, take care of; sustain, support; last, resist}* ex: tsãni-ti ghini; tsãni ghini s-nu ts-ascapã; tsãn cu mãnj sh-cu cicioari; cari va-nj ti tsãnã? (va-nj ti mutreascã, va ts-adunã gailelu?); l-tsãn la shcoalã (l-pitrec la shcoalã shi-lj plãtescu tuti exudli); s-tsãn (s-vor un pri-alantu) ca uvreilji; tsãni (caftã-lj, ngreacã-ti tra) s-tsã plãteascã; tsãni la (u va) casa-a noastrã; ma tsãnj (vrei) s-ti duts; tsãnea (dzãtsea) cã nãsã-i ma mari; casa a moashiljei nu tsãnea (dãnãsea) ahãntu multu; mash cãt tsãnea (dãnãsea s-cadã) grindina; tsãnets-vã (curmats-vã) di beari niscãnti dzãli; lj-u tsãn mãcarea (nu-lj mata dau s-mãcã); lj-tsãn calea = lu-astãmãtsescu n cali; aclo iu bãtea s-aflã lemnu cama bun s-tsãnã foc; nu lã tsãnea (expr: nu cutidza, lã eara fricã) s-easã; sh-ca lj-u fricã, sh-ca lj-u tsãni (expr: sh-ca nu lj-easti fricã); ma-lj tsãni (expr: ma s-cuteadzã, ma s-nu-lj hibã fricã) a gionilui; s-tsãnu cãt s-tsãnu di-arãdeari (expr: dãnãsi cãt dãnãsi, arãvdã cãt arãvdã ta s-nu tsiva di-arãdi); ficiorlji nu shtiu si-lj tsãnã loclu (expr: sã sta isihi tu-un loc); nu s-tsãnu di zbor (expr: nu featsi atseali tsi avea tãxitã, trã cari avea datã zbor); tsãn s-nu mãc (expr: voi, am mirachea s-nu mi purintu) trã preasinj § ***tsãnut***[1] (tsã-nútŭ) adg tsãnutã (tsã-nú-tã), tsãnuts (tsã-nútsĭ), tsãnuti/tsãnute (tsã-nú-ti) – tsi s-aflã iuva (icã easti ndrupãt di cariva i tsiva) sh-nu easti-alãsat tra s-cadã; tsi nu s-asparsi shi ari dãnãsitã multu chiro; tsi s-ari curmatã (easti curmat) di mãcari i beari; tsi easti astãmãtsit ãn cali; tsi easti vrut multu; etc. *{ro: ţinut; susţinut; rezistat}* *{fr: tenu, entretenu; soutenu; duré, résisté}* *{en: held, maintained, who is taken care of; sustained, supported; lasted, resisted}* § ***tsãneari/tsãneare*** (tsã-neá-ri) sf tsãneri (tsã-nérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva tsãni i easti tsãnut; (expr: earbã di tsãneari = earbã tsi-l fatsi omlu s-nu-lj hibã fricã) *{ro: acţiunea de a ţine; de a susţine; de a rezista; ţinere; susţinere; rezistare, rezistenţă}* *{fr: action de tenir, d'entretenir; de soutenir; de durer, de résister; resistance}* *{en: action of holding, of maintaining, of taking care of; of sustaining, of supporting; of lasting, of resisting}* ex: casa vrea tsãneari (nu va alãsari); ai earbã di tsãneari (expr: earba tsi tsã da gaireti, curai?)? § ***tsãnut***[2] (tsã-nútŭ) adg tsãnutã (tsã-nú-tã), tsãnuts (tsã-nútsĭ), tsãnuti/tsãnute (tsã-nú-ti) – om tsi sh-adunã (aproapea tuts) paradzlji tsi lj-amintã (s-hãrseashti cu elj sh-aspardzi multu putsãnj, cãt cama putsãnj! trã casa, hrana shi stranjili di cari ari ananghi); sclinciu, scljinciu, shcljinciu, cimbros, filaryir, nichez, sãraf, zãraf, stres, titiz *{ro: zgârcit}* *{fr: avare}* *{en: miser}* § ***nitsãnut*** (ni-tsã-nútŭ) adg nitsãnutã (ni-tsã-nú-tã), nitsãnuts (ni-tsã-nútsĭ), nitsãnuti/nitsãnute (ni-tsã-nú-ti) – tsi nu easti tsãnut; tsi easti-alãsat s-cadã; tsi s-asparsi cã nu-ari dãnãsitã multu chiro; etc. *{ro: neţinut; nereţinut; nesusţinut; etc.}* *{fr: qui n'est pas tenu, qui n'est pas entretenu; qui n'est pas soutenu; etc.}* *{en: who is not held, who is not maintained; etc.}* § ***nitsãnearinі/nitsãneare*** (ni-tsã-neá-ri) sf nitsãneri (ni-tsã-nérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva nu tsãni i nu easti tsãnut *{ro: acţiunea de a nu ţine; de a nu reţine; etc.}* *{fr: action de ne pas tenir, de ne pas retenir; etc.}* *{en: action of not holding, of not retaining; etc.}*

tsãneari/tsãneare (tsã-neá-ri) sf – vedz tu ***tsãn***

tsãngar (tsãn-gárŭ) sm tsãngari (tsãn-gá-rĭ) – omlu tsi fatsi i mirimitiseashti pãputsã; pãpugi, pupugi, pãputsar, cunduragi, curdilar, curdilã; tsãrhã, tsãruhar *{ro: cizmar}* *{fr: bottier, qui fait des sandales}* *{en: shoemaker}* ex: lucreadzã sh-el tsãngar

tsãngãrsulã (tsãn-gãr-sú-lã) sf – vedz tu ***sulã***

tsãntsar (tsãn-tsárŭ) sm tsãntsari (tsãn-tsárĭ) – ma multi turlii di insecti njits (yeatsi, soi di rimã) cu truplu shi cicioarili lundzi shi suptsãri, cu dauã areapiti strimti sh-bãneadzã cu sãndzi suptu di la oaminj i prãvdzã; mushconj, cunupi *{ro: ţânţar}* *{fr: moustique}* *{en: mosquito}*

tsãntsãnã (tsãn-tsắ-nã) sf tsãntsãni/tsãntsãne (tsãn-tsắ-ni) – hãlati njicã di metal (cu dauã cumãts), unã cumatã tsi s-bagã la

mardzinea di ushi sh-alantã cumatã tu loclu iu s-acatsã di stizmã, tra s-poatã usha si s-toarnã di-unã parti sh-di altã cãndu sã ncljidi i s-dishcljidi; njicã cripiturã (di ushi, namisa di ushi shi stizmã) prit cari omlu poati s-veadã nafoarã; cripãturã, cripiturã, arize, rize *{ro: crăpătură (de uşe), balama}* *{fr: fente, charnière, penture; gond}* *{en: (door) crack; hinge}* ex: aeshti mutrea prit tsãntsãnã (cripitura di ushi); s-disfeatsirã tsãntsãnjli (arizadzlji); s-disfeatsirã tsãntsãnjli (arizadzlji) sh-cãdzu usha

tsãnut[1] (tsã-nútŭ) adg – vedz tu ***tsãn***

tsãnut[2] (tsã-nútŭ) adg – vedz tu ***tsãn***

tsãpar (tsã-párŭ) sm – vedz tu ***tsap***[1]

tsãpari/tsãpare (tsã-pá-ri) sf – vedz tu ***sapã***[1]

tsãpat (tsã-pátŭ) adg – vedz tu ***sapã***[1]

tsãpãlic (tsã-pã-lícŭ) sn tsãpãlitsi/tsãpãlitse (tsã-pã-lí-tsi) – partea di nai ma nsus a unui lucru (munti, arburi, casã, pirgu, etc.), multi ori (ma nu totna) chipitoasã (surlutoasã, ntsãpãlicoasã); angheauã, cacealiu, cãrciliu, creashtic, creashtid, creashtit, cuculj, culmã, chiscu, cingãrliu, cipit, ciucã, ciulubet, ciuciulã, ciumã, ciungani, huhutã, pic, pifilic, tãmpã, tsipilic, tsulubet, chirchinedz, chipitã, mitcã, mãyeauã, gucilii, gugiulii *{ro: creştet}* *{fr: cime, sommet}* *{en: summit, top}* ex: tsãpãliclu (cãrciliulu) a muntilui § ***tsipilic*** (tsi-pi-lícŭ) sn tsipilitsi/tsipilitse (tsi-pi-lí-tsi) – (unã cu ***tsãpãlic***) § ***tsulubet*** (tsu-lu-bétŭ) sm tsulubets (tsu-lu-bétsĭ) – (unã cu ***tsãpãlic***)

tsãpit (tsắ-pitŭ) sn tsãpiti/tsãpite (tsắ-pi-ti) – catastasea (starea) tu cari s-aflã un loc iu nu-ari vãrnu si s-veadã icã si s-avdã; cipit, vãrnu, tsiva *{ro: ţipenie}* *{fr: rien, tranquilité}* *{en: nothing, nobody, silence}* ex: earã tãcu, tsãpit (isihii, cipit); iu turnãm caplu, tsãpit (nu s-veadi vãrnu, tsiva); nu s-avdi tsãpit (cipit)

tsãpurnã (tsã-púr-nã) sf – vedz tu ***tsãpurnjeu***

tsãpurnjauã (tsã-pur-njĭá-ŭã) sf – vedz tu ***tsãpurnjeu***

tsãpurnjeu (tsã-pur-njĭéŭ) sm tsãpurnjei (tsã-pur-njĭéĭ)– un agru-arburi njic di pãduri cu schinj, dit fumealja-a purnului, cari fatsi lilici albi shi yimishi lãi-viniti, multu njits cu-un os nuntru (tsi sh-u-aduc cu agru-purni) sh-cari au un gustu acru, tsi u-alasã gura ca pungã cãndu easti mãcatã; tsapurnu *{ro: porumbar}* *{fr: prunellier}* *{en: sloe-tree}* § ***tsapurnu*** (tsá-pur-nu) sm tsapurnj (tsá-purnjĭ) – (unã cu ***tsãpurnjeu***) § ***tsãpurnã*** (tsã-púr-nã) sf tsãpurni/tsãpurne (tsã-púr-ni) – yimisha faptã di tsãpurnjeu; tsãpurnjauã; (fig: tsãpurnã = agru-purnã, purnã nicoaptã) *{ro: porumbă}* *{fr: prunelle}* *{en: sloe}* ex: nji s-acrirã dintsãlj di tsãpurni § ***tsãpurnjauã*** (tsã-pur-njĭá-ŭã) sf tsãpurnjei (tsã-pur-njĭéĭ) – (unã cu ***tsãpurnã***) § ***tsapurnã*** (tsá-pur-nã) sf tsapurni/tsapurne (tsá-pur-ni) – (unã cu ***tsãpurnã***)

tsãr! tsãr! (tsắrŭ-tsắrŭ) inter – vedz tu ***tsurtsurescu***

tsãrãpãn (tsã-rã-pắnŭ) sm, sf – vedz tu ***tser***[3]

tsãrãpãnescu (tsã-rã-pã-nés-cu) adg – vedz tu ***tser***[3]

tsãrcolj (tsãr-cóljĭŭ) sn – vedz tu ***tsarcu***[1]

tsãrcuescu (tsãr-cu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***tsarcu***[1]

tsãrcuiri/tsãrcuire (tsãr-cu-í-ri) sf – vedz tu ***tsarcu***[1]

tsãrcuit (tsãr-cu-ítŭ) adg – vedz tu ***tsarcu***[1]

tsãrhã (tsãr-hã) sm – vedz tu ***tsãruhi***

tsãrlos (tsãr-lósŭ) adg tsãrloasã (tsãr-loá-sã), tsãrlosh (tsãr-lóshĭ), tsãrloasi/tsãrloase (tsãr-loá-si) – om tsi nu easti salami, tsi nu easti bun trã tsiva; tsili-pai, tsapatsuc, picean, xipoltu *{ro: om de nimic}* *{fr: bon à rien}* *{en: good for nothing}*

tsãrmã (tsắr-mã) sf pl(?) – os ishit dit loclu-a lui (dit nod, clidusi) *{ro: os deplasat}* *{fr: os déplacé de son articulation}* *{en: bone displaced from its joint}*

tsãrnã (tsắr-nã) sf – vedz tu ***tsarã***

tsãrnãpulj (tsãr-nã-púljĭŭ) sm tsãrnãpulj (tsãr-nã-púljĭ) – agru-pulj njic tsi si-anvãrteashti priningã casili-a oaminjlor, cu truplu murnu chindisit cu dãmtsi lãi, cu pãntica ca di cinushi, cioclu shcurtu si coada ca tãljatã; anghidã, nghidã, cionã, tsiripulj, vrapciu, harabeu, harabelj, harhabel *{ro: vrabie}* *{fr: moineau}* *{en: sparrow}* § ***tsiripulj*** (tsi-ri-púljĭŭ) sm tsiripulj (tsi-ri-púljĭ) – 1: tsãrnãpulj; 2: pulj cu peanili scoasi (dipirati, zmulti, biliti) *{ro: vrabie; pasăre jumulită}* *{fr: moineau; petit oiseau plumé}* *{en: sparrow; little plucked bird}* § ***tsãrpulj*** (tsãr-púljĭŭ) sm tsãrpulj (tsãr-púljĭ) – agru-pulj njic di pãduri *{ro: păsărică}* *{fr: petit oiseau}* *{en: little bird}* ex: tahina avdu dit somnu botsli a tsãrpuljlor

tsãros (tsã-rósŭ) adg – vedz tu ***tsir***[2]

tsãrpulj (tsãr-púljĭŭ) sm – vedz tu ***tsãrnãpulj***

tsãrtsãrac (tsãr-tsã-rácŭ) sn tsãrtsãratsi/tsãrtsãratse (tsãr-tsã-rá-tsi) – loc multu uscat iu nu poati s-creascã biricheti *{ro: pământ sec}* *{fr: terre infertile}* *{en: dry land}*

tsãrtsãrescu (tsãr-tsã-rés-cu) vb IV tsãrtsãrii (tsãr-tsã-ríĭ), tsãrtsãream (tsãr-tsã-reámŭ), tsãrtsãritã (tsãr-tsã-rí-tã), tsãrtsãriri/tsãrtsãrire (tsãr-tsã-rí-ri) – fac un vrondu ca atsel tsi s-avdi cãndu s-pãrjileashti carnea (pescul, etc.) *{ro: sfârâi prăjind carne, peşte, etc.}* *{fr: faire du bruit semblable à celui fait par l'action de rissoler}* *{en: make a sound like the one made by the action of frying meat, fish, etc.}* § ***tsãrtsãrit*** (tsãr-tsã-rítŭ) adg tsãrtsãritã (tsãr-tsã-rí-tã), tsãrtsãrits (tsãr-tsã-rítsĭ), tsãrtsãriti/tsãrtsãrite (tsãr-tsã-rí-ti) – (vrondu) tsi easti faptu cãndu s-pãrjileashti carnea (pescul, etc.) *{ro: sfârâit de la prăjit de carne, peşte, etc.}* *{fr: (bruit) fait par l'action de rissoler}* *{en: (sound) made by the action of frying meat, fish, etc.}* § ***tsãrtsãriri/tsãrtsãrire*** (tsãr-tsã-rí-ri) sf tsãrtsãriri (tsãr-tsã-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pãrjileashti carni (pescu, etc.) *{ro: acţiunea de a sfârâi prăjind carne, peşte, etc.; sfârâire}* *{fr: action de faire du bruit semblable à celui fait par l'action de rissoler}* *{en: action of making a sound like the one made by the action of frying meat, fish, etc.}*

tsãrtsãriri/tsãrtsãrire (tsãr-tsã-rí-ri) sf – vedz tu ***tsãrtsãrescu***

tsãrtsãrit (tsãr-tsã-rítŭ) adg – vedz tu ***tsãrtsãrescu***

tsãrtsãros (tsãr-tsã-rósŭ) adg tsãrtsãroasã (tsãr-tsã-roá-sã), tsãrtsãrosh (tsãr-tsã-róshĭ), tsãrtsãroasi/tsãrtsãroase (tsãr-tsã-tã-roá-si) – tsi easti nviscut cu pãrtsãlj; pãrtãlos, pãrtalcu, partal, pãrtal; recicaman, aruptu, dispuljat, dispuljiturã, martirã; (fig: tsãrtsãros = om tsi nu fatsi doi paradz, tsi nu easti bun tri tsiva) *{ro: zdrenţăros}* *{fr: loqueteux, déguenillé}* *{en: ragged, tattered}*

tsãruflã (tsã-rú-flã) sf – vedz tu ***tsulufrã***

tsãruhar (tsã-tu-hárŭ) sm – vedz tu ***tsãruhi***

tsãruhi/tsãruhe (tsã-rú-hi) sf tsãruhi (tsã-rŭhĭ) – atsea tsi sh-bagã huryeatsli tu cicior tra s-imnã calea (tu loc di pãputsã), adratã di-unã cheali (di-aradã di porcu) bãgatã sum pãtuna-a ciciorlui sh-acãtsatã pisuprã cu nujitsi (ciori); (expr: 1: strindzi-ts tsãruhili = agunjisea-ti; 2: nj-bag tsãruhili amolj = mi ndreg tra s-fug; 3: lj-dau tsãruhili = l-dau nafoarã, lu-agunescu (di la lucru, di-acasã, etc.), lu scãrchescu, lj-u scãrchescu dyeara, lj-usuc lingura, lj-dau tastrul (poarca); 4: si-nj ljai (si-nj mãts) tsãruhili! = nu va pots si-nj ljai (si-nj mãts) tsiva di la mini; nu-armãni tsiva dupã mini) *{ro: opincă}* *{fr: sandale des paysans}* *{en: peasants's sandal}* ex: laea-nj, va s-mi moarã pãnã si-nj mi-adarã, sh-multu tinjisitã pãnã s-mi mãritã (*angucitoari*: tsãruhea); purtã tsãruhi anj di dzãli dupã tsi s-mutã dit hoarã; va s-tsã mãncã tsãruhili! (expr: tsi va-ts facã, nu-ari tsi s-tsã lja!); noi s-tsã mãcãm la numtã, tini a nauã tsãruhili (expr: noi va videm hãiri di la tini, ma tini nu va s-ai tsiva di la noi); lj-deadirã tsãruhili a coluvlui (expr: lu-agunirã) dit sutsata-a lor § ***tsãruhar*** (tsã-tu-hárŭ) sm tsãruhari (tsã-tu-hárĭ) – atsel tsi fatsi i vindi tsãruhi; tsãngar, tsãrhã; pãpugi, pãputsar, curdilar, curdilã *{ro: opincar}* *{fr: celui qui fait des sandales des paysans}* *{en: maker of peasants's sandal}* ex: am un frati tsãruhar (tsi fatsi tsãruhi) § ***tsãrhã*** (tsãr-hã) sm tsãrhadz (tsãr-hádzĭ) – (unã cu ***tsãruhar***) § ***ntsãruhi*** (ntsã-rúhĭŭ) (mi) vb I ntsãruheai (ntsã-ru-heáĭ), ntsãruheam (ntsã-ru-hĭámŭ), ntsãruheatã (ntsã-ru-hĭá-tã), ntsãruheari/ntsãruheare (ntsã-ru-hĭá-ri) – (nj-)bag tsãruhili n cicior *{ro: încălţa opinci}* *{fr: (se) chausser avec des sandales}* *{en: put on one's sandals}* ex: tora ma sã ntsãruhe (sh-bãgã tsãruhili) § ***ntsãruheat*** (ntsã-ru-hĭátŭ) adg ntsãruheatã (ntsã-ru-hĭá-tã), ntsãruheats (ntsã-ru-hĭátsĭ), ntsãruheati/ntsãruheate (ntsã-ru-hĭá-ti) – tsi sh-ari bãgatã tsãruhili n cicior *{ro: încălţat cu opinci}* *{fr: chaussé avec des sandales}* *{en: with one's sandals put on}* ex: tatã-su imna totna ntsãruheat (cu tsãruhili n

cicior) § ***ntsãruheari/ntsãruheare*** (ntsã-ru-hĭá-ri) sf ntsãruheri (ntsã-ru-hĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu sh-bagã tsãruhili n cicior *{ro: acţiunea de a încălţa opinci} {fr: action de (se) chausser avec des sandales} {en: action of putting on one's sandals}*

tsãsãtor (tsã-sã-tórŭ) adg – vedz tu ***tsas***

tsãsãturã (tsã-sã-tú-rã) sf – vedz tu ***tsas***

tsãseari/tsãseare (tsã-seá-ri) sf – vedz tu ***tsas***

tsãsut (tsã-sútŭ) adg – vedz tu ***tsas***

tsãtsã (tsã-tsã) sf tsãtsã (tsã-tsã) – partea dit cheptul a muljariljei tu cari s-fatsi laptili cu cari sh-hrãneashti natlu dupã tsi lu-amintã; sin, cheptu, udzir (la prãvdzã); (expr: tsãtsã n gurã = etimã) *{ro: sân, ţâţă, mamelă} {fr: sein, mamelle} {en: breast}* ex: ninga sudzi tsãtsã (sinlu); di tsãtsã sh-lu sãturã; dzatsi stringu, patru plãngu (angucitoari: *tsãtsãli di vacã*); li va tsãtsã n gurã (expr: li va etimi, fãrã s-facã tsiva ti eali); ***tsãtsos*** (tsã-tsósŭ) adg tsãtsoasã (tsã-tsoá-sã), tsãtsosh (tsã-tsóshĭ), tsãtsoasi/tsãtsoase (tsã-tsoá-si) – tsi ari tsãtsi mãri *{ro: ţâţos} {fr: mamelu, qui a de grosses mamelle} {en: with large breasts}* § ***tsãtsuescu*** (tsã-tsu-ĭés-cu) vb IV tsãtsuii (tsã-tsu-íĭ), tsãtsueam (tsã-tsu-eámŭ), tsãtsuitã (tsã-tsu-í-tã), tsãtsuiri/tsã-tsuire (tsã-tsu-í-ri) – ãlj dau a njiclui s-sugã lapti di la tsãtsã; alãptedz (cu tsãtsa) *{ro: alăpta cu ţâţa} {fr: donner à téter, allaiter} {en: suckle (child), feed (nurse) at the breast}* § ***tsãtsuit*** (tsã-tsu-ítŭ) adg tsãtsuitã (tsã-tsu-í-tã), tsãtsuits (tsã-tsu-ítsĭ), tsãtsuiti/tsãtsuite (tsã-tsu-í-ti) – tsi-lj s-ari datã s-hrã-neascã cu laptili di la sin; alãptat (di la tsãtsã) *{ro: alăptat} {fr: allaité} {en: suckled (child), fed (nursed) at the breast}* § ***tsãtsuiri/tsãtsuire*** (tsã-tsu-í-ri) sf tsãtsuiri (tsã-tsu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva alãpteadzã un njic icã njiclu s-hrã-neashti cu lapti di la unã tsãtsã; alãptari *{ro: actsiunea de a (se) alăpta; alăptari} {fr: action de donner à téter, d'allaiter} {en: action of suckling (child), of feeding (nursing) at the breast}*

tsãtsos (tsã-tsósŭ) adg – vedz tu ***tsãtsã***

tsãtsuescu (tsã-tsu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***tsãtsã***

tsãtsuiri/tsãtsuire (tsã-tsu-í-ri) sf – vedz tu ***tsãtsã***

tsãtsuit (tsã-tsu-ítŭ) adg – vedz tu ***tsãtsã***

tsea** (tseá); scriat shi ***'tsea*** *– formã shcurtã, neaprucheatã tu-aestu dictsiunar, ma scriatã di noi cu formili-a ljei lundzã*: atsea; dutsea; dzãtsea; ex: bati toaca tsea (atsea) di lemnu; tsea (atsea) tu munti cari shadi; cãtse s-nu-aveglji? tsea (dzãtsea) hiljlu di-amirã; sh-celnitslji a lui, tsi-lj tsea? (dzãtsea)?; s-tsea (s-dutsea) la munti cati vearã

tseafi/tseafe (tseá-fi) sf – vedz tu ***seavir***

tseafir (tseá-firŭ) sm – vedz tu ***seavir***

tseao (tseá-o) pr – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tseu*** (tseauã)

tseapã (tseá-pã) sf tseapi/tseape (tseá-pi) – zãrzãvati (tsi sh-u-adutsi cu earba), tsi ari frãndzã lundzã ca sulini (chelindri golj nuntru), tsi scoati lilici njits adunati stog ca unã topã (la capitlu-a unei frãndzã ma mari sh-ma groasã di-alanti) sh-cu-arãdãtsina tsi sã ngroashi multu sum loc (ca unã balã mari adratã di peturi tsi sta un pisti-alantu), tsi ari unã-anjurizmã greauã tsi fatsi omlu s-lãcrimeadzã lishor, shi easti bunã trã mãcari, tinirã i uscatã, tut anlu (s-bagã tu gheli s-lã da nustimadã); curmidã; (fig: tseapã = partea ngrushatã tsi u au ndauã lãludz nuntru tu loc (ca unã tseapã), dit cari creashti lãluda cati an primuveara; expr: 2: lj-bag tseapi = lj-bag tseapi curati sh-chisati pristi vinitetsli tsi lj-ari cariva pri trup, dupã tsi ari mãcatã un mari shcop; 3: tseapi ntr-oclji! = zbor tsi s-dzãtsi-a atsilui tsi fatsi-unã glãrimi) *{ro: ceapă} {fr: oignon} {en: onion}* ex: dada featsi pitã di tseapi; grãdinarlu nj-adusi 100 di ucadz di tseapã; bãgai sh-mini dzatsi tseapi di flori (fig: pãrtsãli ngrushati tsi s-bagã tu loc); cãt u-ai tseapa? § ***tsipicã*** (tsi-pí-cã) sf tsipitsi/tsipitse (tsi-pí-tsi) – tseapã ma njicã *{ro: ceapă mică} {fr: petit oignon} {en: small onion}*

tsearã (teá-rã) sf tseri (tsérĭ) – 1: luguria galbinã sh-moali cu cari alghinjli sh-fac bushtina dit un cushor, iu sh-alasã oauãli shi sh-adunã njarea; 2: lucrul di tsearã adrat ca un chelindru, cu un hir di fitilj tu mesi tsi s-aprindi la bisearicã (cãndu crishtinjlji sã ncljinã al Dumnidzã) i acasã tra si-sh facã lunjinã noaptea; luminari, lumbadã, ayiucheri, axungucheri, spirma-tsetã; (expr: 1: ***pitã di tsearã*** = bushtina (di tsearã) tu cari sh-adunã alghinjli njarea; 2: va ts-aprindu (ts-astingu) tseara = va s-mori, va ti vatãm; 3: va ts-ardu tseara = cu aprindearea-a tsearãljei va-ts ljertu amãrtiili; 4: s-lu-aducã cu tseara = s-lu-aducã cu tseara apreasã ca trã un om mortu; 5: mi fac (la fatsã, galbin ca) tsearã i turta di tsearã = ngãlbinescu, mi fac galbin la fatsã; 6: u caftu cu tseara = u caftu multu sh-nu pot s-u aflu) *{ro: ceară; lumânare} {fr: cire; cierge, bougie} {en: wax; candle}* ex: acumpãrai tsearã (luguria galbinã tsi u fac alghinjli) ca s-adar unã tsearã (luminari, lumbadã) mari sh-dauã tseri njits; galbinã ca tseara (ca lumbada) di murmintu; vrea s-tuchea ca tseara (luminarea); nã tsearã hrisusitã va ts-ardã la icoanã; tseara al Dumnidzã; va ts-aprindu tseara (expr: va s-mori, va ti vatãm); lj-astesh tseara (expr: ãl vãtãmai); lj-arshu tseara (expr: cu aprindearea-a tsearãljei, ãlj ljirtai amãr-tiili); di la oi si-l lja cu tseara (expr: s-lu-aducã di la oi cu tseara apreasã, ca trã un om mortu); mi feci tsearã (expr: ngãlbinii tu fatsã); s-featsi galbin ca turta di tsearã (expr: multu galbin la fatsã); s-u cãftam cu tseara (expr: cãt multu s-u cãftam) sh-nu va u-aflam

tseari*** (tseá-ri) – dirivatã di-a verbului "tser"; vedz ***tser***[3]

tseari/tseare (tseá-ri) sf tseri (tsérĭ) – vedz tu ***ndzari***[1]

tseariri/tsearire (tseá-ri-ri) sf – vedz tu ***tser***[3]

tsearniri/tsearnire (tseár-ni-ri) sf – vedz tu ***tsir***[1]

tseatsiri/tseatsire (tseá-tsi-ri) sf fãrã pl – plantã tsi sh-u-adutsi cu fisuljlu i madzãrea, tsi fatsi pãstãlj cu-unã soi di gãrnutsi ca madzãrea, ma cama mãri, tsi s-bagã tu mãcari, sãlatã icã s-mãcã fripti shi nsãrati; gãrnutsãli di la-aestã plantã *{ro: năut} {fr: pois chiche} {en: chick pea}* ex: tseatsiri friptã; nu cama mutrirã Tseatsiri (numa Tseatsiri tu pãrmit) sh-madzãri

tsel (tsélŭ) pr – vedz tu ***atsel***

tselaclo (tsé-la-cló) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz: ***atsel aclo***

tselii/tselie (tse-lí-i) sf – vedz tu ***chilii***

tsem** (tsémŭ); scriat shi ***'tsem*** *– formã shcurtã, neaprucheatã tu-aestu dictsiunar, ma scriatã di noi cu formili-a ljei lundzã*: dutsem; dzãtsem; ex: a s-tsem (s-dzãtsem) cã n-ariseashti; s-nã tsem (s-nã dutsem) tu muntsã; s-nã tsem (s-nã dutsem) la loclu-a nostru; cãti s-tsem (s-dzãtsem) suntu chiruti

tsemuricã (tse-mu-rí-cã) sf – vedz tu ***cimbru***

tsenushcari/tsenushcare (tse-nush-cá-ri) pr indif – cari tsi s-hibã; tseshtucari, tsiushtsiucari, nushcari, caritsi, caritsido, caritsindo, caitsido, caichishdo, carichishdo, itipasa *{ro: oricare} {fr: quiconque} {en: whoever}* ex: tsenushcari (caritsi) s-fugã § ***tseshtucari/tseshtucare*** (tsesh-tu-cá-ri) pr indif – (unã cu ***tsenushcari***) § ***tsiushtiucari/tsiushtiucare*** (tsĭush-tĭu-cá-ri) pr indif – (unã cu ***tsenushcari***) § ***nushcari/nushcare*** (nush-cá-ri) pr indif – (unã cu ***tsenushcari***)

tser[1] (tsérŭ) sm tseri (tsérĭ) shi sn tseruri (tsé-rurĭ) – acupirã-mintul cu soarili, luna shi tuti stealili tsi anvãleashti loclu ntreg; urano; (expr: 1: ***tserlu-a gurãljei*** = partea di nsus (tãva-nea, cubelu) a gurãljei; 2: plãndzi di njilã shi tserlu = s-aflã tu-unã ahtari halã cã pãnã shi tserlu-l curmã njila, lj-plãndzi di njilã; sh-chetrili-lj plãngu di njilã; 3: parcã cadi din tser = cadi pi napandiha; 4: nu cadi din tser = nu yini etimã, nu pots s-lu ai geaba, fãrã s-lucredz trã el) *{ro: cer} {fr: ciel} {en: sky}* ex: tserlu-i pestru di niori; aseara mutream nafoarã tserlu cu stealili; tserlu atsel sirinlu nu s-aspari di furtunã; lu-aflai tu-ahtari halã, cã-lj plãndzea di njilã sh-tserlu (expr: s-afla tu-unã halã multu greauã); pãnã sh-soarli di pi tseruri lunga-lj cali-acumtina; tserlu gãli, si nsirinã; mi doari tserlu a gurãljei (expr: partea di nsus a gurãljei)

tser[2] (tsérŭ) sm tseri (tsérĭ) – fanumin arburi di pãduri, analtu, cu lemnu vãrtos, cari ari frãndzã mãri cu mãrdzinj hãrãxiti, shi a curi fructu easti gljinda; cupaci, cealãc, chiminit, dushcu, blãduh, arbur, arburi *{ro: stejar} {fr: chêne} {en: oak tree}*

tser[3] (tsérŭ) vb III shi II tsirui (tsi-rúĭ), tsiream (tsi-reámŭ) tsirutã (tsi-rú-tã), tseariri/tsearire (tseá-ri-ri) shi tsireari/tsireare (tsi-reá-ri) – caftu cu multã ngricari tra sã-nj si da tsiva; cirshescu

(dimãndu, caftu) un lucru di la cariva; caftu, ca un tsiritor, sã-nj si da tsiva geaba; caftu, cirshescu; (expr: cari multi tseari (caftã) cheardi sh-cãti ari = s-dzãtsi tr-atsel tsi caftã multi, paramulti) *{ro: cerşi, cere}* *{fr: demander, mendier}* *{en: seek, beg}* ex: easti-un om tsi tseari (caftã ca un dicunjar) multi; cari tseari (caftã, cirshashti), nu cheari, ma necã-i tr-alãvdari; s-agiungã s-tsearã (s-caftã ca un tsiritor); njirdzea di tsirea (cirsha, ca un tsiritor); arbineshlji nu para tsirea (cãfta) ma dimãnda; cari multi tseari (caftã) cheardi sh-cãti ari; ma ncot tsirem (cãftãm) lunjina-lj; azgunja pitacilj-atselj cari au ma multu nietea s-furã icã s-tseară § ***tsirut*** (tsi-rútŭ) adg tsirutã (tsi-rú-tã), tsiruts (tsi-rútsĭ), tsiruti/tsirute (tsi-rú-ti) – tsi caftã cu multã ngricari sã-lj si da tsiva; cari tseari un lucru di la cariva; cari caftã, ca un tsiritor, sã-lj si da tsiva geaba; cãftat, cirshit *{ro: cerut, cerşit}* *{fr: demandé, mendié}* *{en: sought diligently, begged}* § ***tseariri/tsearire*** (tseá-ri-ri) sf tseariri (tseá-rirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva tseari tsiva; cartea tsi s-pitreatsi iuva (trã cariva) tu cari s-fatsi unã cãftari; tsireari, cãftari, cirshari, dimãndari *{ro: acţiunea de a cere, de a cerşi}* *{fr: action de chercher assidûment, de mendier}* *{en: action of seeking diligently, of begging}* § ***tsireari/tsireare*** (tsi-reá-ri) sf tsireri (tsi-rérĭ) – (unã cu ***tseariri***) ex: njicã tsireari (dimãndari, cãftari) sh-putsãnã pishchesi ma pãlãcãrsescu § ***tsiritor*** (tsi-ri-tórŭ) sm, sf, adg tsiritoari/tsiritoare (tsi-ri-toá-ri), tsiritori (tsi-ri-tórĭ), tsiritoari/tsiritoare (tsi-ri-toá-ri) – atsel tsi tseari (caftã) tsiva tra sã-lj si da geaba (cã nu poati sã plãteascã, cã easti ftoh, agiun shi nu-ari tsi s-mãcã, etc.); tsiritonj, tsiripãni, tsãrãpãn, dicunjar, proseac, pitaci, zicljar *{ro: cerşetor}* *{fr: mendiant}* *{en: beggar}* ex: tsiritor ti-ai faptã; portsã stranji di tsiritor; ia tsi pãtsã un tsiritor; trapsim ninti, ca nishti tsiritori, sum vimtul aratsi; nitsi nu-ari armãnj tsiritori § ***tsiritonj*** (tsi-ri-tónjĭŭ) sm, sf, adg tsiritoanji/tsiritoanje (tsi-ri-toá-nji), tsiritonj (tsi-ri-tónjĭ), tsiritoanji/tsiritoanje (tsi-ri-toá-nji) – (unã cu ***tsiritor***) ex: s-poartã ca unã tsiritoanji § ***tsiripãni/tsiripãne*** (tsi-ri-pắ-ni) sm tsiripãnj (tsi-ri-pắnjĭ) – (unã cu ***tsiritor***) ex: intrã n casã un tsiripãni (tsiritor, dicunjar) § ***tsãrãpãn*** (tsã-rã-pắnŭ) sm, sf tsãrãpãnã (tsã-rã-pắ-nã), tsãrãpãnj (tsã-rã-pắnjĭ), tsãrã-pãni/tsãrãpãne (tsã-rã-pắ-ni) – (unã cu ***tsiritor***) ex: dispoalji tsãrãpãnjlji tra s-lã lja un mitilic § ***tsãrãpãnescu*** (tsã-rã-pã-nés-cu) adg tsãrãpãneascã (tsã-rã-pã-neás-cã), tsãrãpãneshtsã (tsã-rã-pã-nésh-tsã), tsãrãpãneshti/tsãrãpãneshte (tsã-rã-pã-nésh-ti) – tsi ari s-facã cu-un tsãrãpãn; tsi easti ca faptã di-un tsãrãpãn; di tsãrãpãn*{ro: cerşetoresc}* *{fr: de mendiant}* *{en: beggary}* ex: limba armãneascã, atsea tsãrãpãneascã (di tsiritor)

tserbu (tsér-bu) sm, sf tsearbã (tseár-bã), tserghi (tsér-ghi), tsearbi/tsearbe (tseár-bi) – agru-pravdã dit pãduri, analtã shi zveltã, ma mari di-un agru-tsap (caprã), cu coarni mãri sh-mushati, tsi sh-hrãneashti njitslji cu lapti, sh-cari sh-arumigã mãcarea; tsirbonj, elen, plãtun, ndrel *{ro: cerb, cerboaicã}* *{fr: cerf, biche}* *{en: hart, stag, red deer, female hart}* ex: pascu buluchi di tserghi; iu s-discurmã sh-tsearbili; agudii un tserbu; vãtãmarã doi tserghi; coarnili-a tserghilor suntu ca gãgili § ***tsirbonj*** (tsir-bónjĭŭ) sm, sf tsirboanji/tsirboanje (tsir-boá-nji), tsirbonj (tsir-bónjĭ), tsirboanji/tsirboanje (tsir-boá-nji) – (unã cu ***tserbu***) ex: mi fac tsirboanji troarã § ***tsirboplu*** (tsir-bó-plu) sm tsirboplji (tsir-bó-plji) – tserbu njic, tinir *{ro: cerb mic, tânãr}* *{fr: petit cerf}* *{en: little, young red deer}*

tserchiu (tsér-chĭu) sn – vedz tu ***tserclju***

tserclju (tsér-cljĭu) sn tsercljі (tsér-clji) shi tsercljuri (tsér-cljĭuri) – 1: mardzinea-a unui lucru gurguljitos (arucutos, stronghil) iu cati punctu (loc) a ljei s-aflã tu idyea dipãrtari di-un altu punctu (loc) dit mesi tsi s-acljamã chentru; forma di nel tsi u ari un lucru arucutos (stronghil); 2: lucru arucutos (stronghil) di metal (lemnu, plasticã, etc.) tsi poati s-hibã mplin tu mesi i gol, sh-cari, anvãrtinda-si fatsi si s-minã un lucru (amaxi, moarã, funea di la puts, etc.); 3: unã fashã di metal suptsãri sh-lungã (ca unã curauã) tsi s-bagã deavãrliga di-unã varelã (tra s-lji tsãnã deadun scãndurli di cari easti faptã); tserchiu, stipari, rucoci, vãrãguts, ghirgal, aroatã, roatã, arcoatã, arocut, rocut, arucot, furcutash, chirseni, soir, tãrcol; (expr: cap cu tserclju = cap cu minti, cu giudicatã sãnãtoasã, cu caplu ligat, etc.) *{ro: cerc}* *{fr: cerceau, cercle}* *{en: hoop, circle}* ex: nu s-fatsi tserclju (ghirgal, aroatã) di lemnu-uscat; tserclju di surtsel s-fatsi?; s-ashtirnurã tserclju (ca un ghirgal, nel) deavãrliga; tsercljuri, tsercljuri shadi luna; furã capiti cu tserclju (fig: cu minti, cu giudicatã bunã, cu sicarã) § ***tserchiu*** (tsér-chĭu) sn tserchi (tsér-chi) shi tserchiuri (tsér-chĭuri) – (unã cu ***tserclju***) ex: s-agioacã cu un tserchiu § ***ntsircljedz*** (ntsir-cljĭédzŭ) vb I ntsircljai (ntsir-cljĭáĭ), ntsircljam (ntsir-cljĭámŭ), ntsircljatã (ntsir-cljĭá-tã), ntsircljari/ntsircljare (ntsir-cljĭá-ri) – fac (bag) un tserclju deavãrliga-a unui lucru; anvãrlighedz tsiva cu-un tserclju (di metal, di cheali, cu-un gardu, etc.); lu ncljid un lucru di tuti pãrtsãli; aduc ascheri anvãrliga di un loc (hoarã, cãsãbã, etc.) shi nu-alas vãrnu ta s-intrã i s-easã; tsircljedz, ntserclju, nvãrlighedz, nvãrlig, anvãrlig, anvãrig, anvãrlighedz, ncurpiljedz, ãncurpiljedz, ncrupiljedz, tsingu *{ro: încercui, împrejmui}* *{fr: cercler, entourer, cerner, assiéger}* *{en: surround, enclose, encircle, to lay siege}* ex: s-nu nã ntsircljadzã diznou; treidzãts di niferi tra si ntsircljadzã hoara; un dor lji ntsirclje inima § ***ntserclju*** (ntsér-cljĭu) vb I ntsircljai (ntsir-cljĭáĭ), ntsircljam (ntsir-cljĭámŭ), ntsircljatã (ntsir-cljĭá-tã), ntsircljari/ntsircljare (ntsir-cljĭá-ri) – (unã cu ***ntsircljedz***) ex: pãganea tsi tut u ntsearclji (u ntsircljadzã, u nvãrligheadzã); ntsirclje ghini talarli § ***ntsircljat*** (ntsir-cljĭátŭ) adg ntsircljatã (ntsir-cljĭá-tã), ntsircljats (ntsir-cljĭátsĭ), ntsircljati/ntsircljate (ntsir-cljĭá-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã deavãrliga un tserclju (di metal, di cheali, cu-un gardu, etc.); tsi easti ncljis di tuti pãrtsãli; (hoarã, cãsãbã, etc.) tsi ari ascheri di dushmanj avãrliga sh-vãrnu nu poati s-easã icã s-intrã (n hoarã, cãsãbã, etc.); tsircljat, nvãrligat, anvãrigat, ncurpiljat, ãncurpiljat, ncrupiljat, tsimtu, etc. *{ro: încercuit, împrejmuit}* *{fr: cerclé, entouré, cerné, assiégé}* *{en: surrounded, enclosed, encircled}* ex: arbineshlji suntu ntsircljats (anvãrligats); turtsilj ntsircljarã Larisa § ***ntsircljari/ntsircljare*** (ntsir-cljĭá-ri) sf ntsircljeri (ntsir-cljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru si ntsircljadzã; nvãrigari, tsircljari, nvãrligari, ncurpiljari, ãncurpiljari, ncrupiljari, tsindzeari, etc. *{ro: acţiunea de încercui, de a împrejmui; încercuire, împrejmuire}* *{fr: action d'entourer, de cercler, de cerner, d'assiéger}* *{en: action of surrounding, of enclosing, of encircling}* § ***tsircljedz*** (tsir-cljĭédzŭ) vb I tsircljai (tsir-cljĭáĭ), tsircljam (tsir-cljĭámŭ), tsircljatã (tsir-cljĭá-tã), tsircljari/tsircljare (tsir-cljĭá-ri) – (unã cu ***ntsircljedz***) ex: s-apruche adunarea-a ayinjlor sh-tsircljam vozãli (lã bãgam tsercljurli deavãrliga-a vozãlor); cãndu nã durea caplu, la voi, nã tsirclja (n-anvãrliga) caplu cu unã jurubitsã di bumbac § ***tsircljat*** (tsir-cljĭátŭ) adg tsircljatã (tsir-cljĭá-tã), tsircljats (tsir-cljĭátsĭ), tsircljati/tsircljate (tsir-cljĭá-ti) – (unã cu ***ntsircljat***) § ***tsircljari/tsircljare*** (tsir-cljĭá-ri) sf tsircljeri (tsir-cljĭérĭ) – (unã cu ***ntsircljari***) § ***ncircljedz*** (ncir-cljĭédzŭ) vb I ncircljai (ncir-cljĭáĭ), ncircljam (ncir-cljĭámŭ), ncircljatã (ncir-cljĭá-tã), ncircljari/ncircljare (ncir-cljĭá-ri) – (unã cu ***ntsircljedz***) § ***ncircljat*** (ncir-cljĭátŭ) adg ncircljatã (ncir-cljĭá-tã), ncircljats (ncir-cljĭátsĭ), ncircljati/ncircljate (ncir-cljĭá-ti) – (unã cu ***ntsircljat***) § ***ncircljari/ncircljare*** (ncir-cljĭá-ri) sf ncircljeri (ncir-cljĭérĭ) – (unã cu ***ntsircljari***)

tseritsã (tse-rí-tsã) sf tseritsã (tse-rí-tsã) – yimisha datã di pomlu dud (cirici, cirnici, mureauã); cirici, cirnici, cernici *{ro: dudã}* *{fr: mûre}* *{en: mulberry}*

tserlu-a gurãljei – vedz tu ***tser***[1]

tsermandel (tser-man-délŭ) sn tsermandeali/tsermandeale (tser-man-deá-li) – soi di lemnu galbin (dit cari si scoati bueauã galbinã); (ufilisit ca adg) tsi ari hroma galbinã; sãrmãdeauã *{ro: lemn galben}* *{fr: bois de couleur jaune}* *{en: yellow wood}*

tsernu (tsér-nu) vb III shi II – vedz tu ***tsir***[1]

tseshtucari/tseshtucare (tsesh-tu-cá-ri) pr indif – vedz tu ***tsenushcari***

tsets[*] (tsétsĭ); scriat shi ***'tsets*** *– formã shcurtã, neaprucheatã tu-aestu dictsiunar, ma scriatã di noi cu formili-a ljei lundzã*: dutsets; dzãtsets; ex: a s-tsets (s-dzãtsets) cã v-ariseashti; l-tsets (l-dutsets) acasã la voi

tseu (tséŭ) pr – vedz tu ***atsel***

tsi/tse (tsí) pr rel shi interog – (*multi ori, tu scriarea-a noastrã, ligat cu alti zboarã*) cari; pri cari, pi cari, di cari, tu cari, n cari; a curi, a cui; cãndu; iu; cãt, cã, di, ca, atumtsea, cãtse, trãtse, cu tuti cã, tsicara, tecã, etc. *{ro: ce; ce?; care, pe care, de care, în care, cui, căruia, când, unde, cât, că, de, ca, atuncea, de ce, pentru ce, deşi, etc.} {fr: qui; que; quel; à qui; à quoi (bon); quand; où; combien; de; afin que; quoique; quoi?; pourquoi; etc.} {en: what, which, that, who, of which, in which, tu which, how much, for, then, why, although, etc.}* ex: o, lai, pulj, tsi stai pri deagã?; hiljlu di-amirã tsi (cari) moari; Dumnidzã tsi (cari), ma-l vidzu, lj-dzãsi; mini tsi (cari) vãtãmai lamnja; cheatra tsi (cari) s-arucuteashti mushclju nu-acatsã; s-avdu (atseali) tsi fac mortsãlj sh-oamnjlji tsi (cari) dormu; nu shtea tsi s-facã; hilj-ta tsi (pri cari) nu u vidzush cu anjlji; un ficior (pri cari) tsi-l pitricu mã-sa; urfanji tsi (pri cari) cu saclu s-u aruts nafoarã sh-nu s-arucã; treatsi-ts calea tsi-ai (pri cari ai) vinjitã; arbinesh tsi (pri cari) lj-avea sultanlu; mãrata scapã di lãngori tsi (di cari) trapsi ahãts anj; nipotlu ali babã, tsi-lj (a curi ãlj) si pari cã-i ncãlar; carti tsi (a curi) tu xeani, s-agiungã-lj cãftash; ahãnti niveasti tsi (a curi) nu lã si turnarã gionjlji nãpoi; dzua tsi (tu cari) s-aflã; oara tsi (tu cari, cãndu) s-dusi nsus; nu tritsea dzuã (tu cari, cãndu) s-nu-lj s-arucã tu-ayinji; s-dusi tu munti, tsi (iu) eara putsãni casi; cara-l plãmsi, tsi-l (cãt ãl) plãmsi; optuli dzãli tsi (cãt) shidzu aclo; eara linãvoasã, linãvoasã, tsi (cã, cari) nu bãga mãna pi lucru; njasirã tsi (cãt) njasirã; di sibepea-al Custandin, tsi (di) s-nu da loclu di el; cum va s-facã, tsi (atumtsea), cãndu s-arujascã eapa-a ljei, s-avdã mãndzul; nãinti tsi (ca) s-fugã; nãinti tsi (ca) s-lu-arucã tu cireap; tsi lai numtã-amirãreascã!; atselu-i gioni, tsi-i!; sh-mea nu shtiu tsi (cãtse, trãtse) s-adunã; tse (cãt) trã mini, sh-tse (cãt) trã greclu; tsi (cari) om vinji?; nu nj-aspunj, tsi (cãtse ti duts) pãnã-aclo?; bre, psefte, tsi (cãtse) mi-arãsish?; tsi (cãtse) pãnã-aoa? lu ntribã Dumnidzã; au, tsi (cãtse) nu mi-avu draclu aoa, tu atsea oarã!; cã tsi, (*tu scriarea-a noastrã*: cãtse,) cã-nj hiu featã; tsi (cu tuti cã) li am surãri; tsi dimãndzã, Doamne?

tsia (a tsí-ĭa) pr pirs II – vedz tu ***tini***

tsicara (tsí-ca-ra) cong – cu tuti aesti; cu tuti cã; canai-cã; tsicari, tsecari; tsicã, tsecã, metsi cã *{ro: deşi, cu toate că} {fr: quoique, pourtant} {en: although, though}* ex: tsicara nu vrei, io mi duc § ***tsecari*** (tsí-carĭ) cong – (unã cu ***tsicara***) ex: tsecari cã-nj tãljai niscãntsã birbets § ***tsicari*** (tsí-carĭ) cong – (unã cu ***tsicara***) § ***tsecã*** (tsé-cã) cong – (unã cu ***tsicara***) ex: tsecã nu-ascultsã, eu ti voi § ***tsicã*** (tsí-cã) cong – (unã cu ***tsicara***)

tsichet (tsi-chétŭ) sf – vedz tu ***geachet***

tsicna-frefti/tsicna-prefte (tsíc-na-préf-ti) invar – adunari di tiniri, tsi s-fatsi di-aradã seara la casa-a unui di elj, tra s-facã muabeti, shicadz, sã spunã pãrmiti, s-facã un lucru, etc. (di-aradã featili tiniri s-adunã tu-unã casã, tra s-facã un lucru, s-toarcã, etc. sh-idyiul chiro s-facã muabeti); bãrtsat *{ro: şezătoare} {fr: veillée} {en: evening (spent in company to do something)}* ex: tuti serli-am ziafeti, cu oili tu cutar, ca la tsicna-prefti; s-adunarã tsicna-prefti

tsicnã[1] (tsíc-nã) sf tsicni/tsicne – anjurizmã di mãcari shcrumatã i afumatã; anjurizmã di carni pãrjilitã *{ro: miros de mâncare scrumată, de carne arsă (prăjită) pe foc} {fr: odeur de brulé; roussi de viande} {en: smell of burnt food, meat, etc.}* ex: anjurzeashti tsicnã (mãcari shcrumatã) § ***tsicnusescu*** (tsic-nu-sés-cu) (mi) vb IV tsicnusii (tsic-nu-síĭ), tsicnuseam (tsic-nu-seámŭ), tsicnusitã (tsic-nu-sí-tã), tsicnusiri/tsicnusire (tsic-nu-sí-ri) – u ardu (u scrumedz) mãcarea pi foc; pãrjilescu carnea pi foc; anjurzescu mãcarea shcrumatã *{ro: părpăli, afuma, face or mirosi scrum} {fr: roussir, sentir le roussi} {en: smoke or smell burnt food, meat, etc.}* § ***tsicnusit*** (tsic-nu-sítŭ) adg tsicnusitã (tsic-nu-sí-tã), tsicnusits (tsic-nu-sítsĭ), tsicnusiti/tsicnusite (tsic-nu-sí-ti) – (mãcari) tsi s-ari afumatã (arsã, shcrumatã) pi foc; tsi anjurdzeashti shcrumatã *{ro: părpăli, afuma, face or mirosi scrum} {fr: roussir, sentir le roussi} {en: smoke or smell burnt food, meat, etc.}* § ***tsicnusiri/tsicnusire*** (tsic-nu-sí-ri) sf tsicnusiri (tsic-nu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-tsicnuseashti *{ro: acţiunea de a părpăli, de a afuma, de a face or mirosi scrum} {fr: action de roussir, de sentir le roussi} {en: action of smoking or smelling burnt food, meat, etc.}*

tsicnã[2] (tsíc-nã) sf – vedz tu ***tsingrimi***

tsicnusescu (tsic-nu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tsicnã[1]***

tsicnusiri/tsicnusire (tsic-nu-sí-ri) sf – vedz tu ***tsicnã[1]***

tsicnusit (tsic-nu-sítŭ) adg – vedz tu ***tsicnã[1]***

tsicoarã (tsi-coá-rã) sf tsicori (tsi-córĭ) – unã soi di earbã-analtã tsi fatsi lilici di hromã trandafilii, vinitã i albã, sh-cari easti criscutã di oaminj trã arãdãtsina-a ljei dit cari s-fatsi unã soi di biuturã tsi sh-u-adutsi cu cafelu *{ro: cicoare} {fr: chicorée} {en: chicory}*

tsiflã[1] (tsí-flã) sf – vedz tu ***tsifnã[1]***

tsiflã[2] (tsíf-lã) sf – vedz tu ***tsifnã[2]***

tsifnã[1] (tsíf-nã) sf – vedz tu ***tsifnã[1]***

tsifnã[1] (tsíf-nã) sf tsifni/tsifne (tsíf-ni) – lãngoari a gãljinjlor tsi s-aspuni cu-unã soi di gãrnutsã tsi crescu sum limbã; tsiflã, dzifnã, dziflã, dzifcã, dzãfnã *{ro: lingariţă, cobe, ţâfnă} {fr: pépie; excresence sous la langue d'une poule; bouton qui croit sur le croupion des poules} {en: pip; disease of birds characterized by a thick mucous discharge that forms a crust in the mouth and throat}* ex: gãljina ari tsifni § ***tsiflã[1]*** (tsí-flã) sf tsifli/tsifle (tsí-fli) – (unã cu ***tsifnã[1]***) § ***dzifnã*** (dzíf-nã) sf dzifni/dzifne (dzíf-ni) – (unã cu ***tsifnã[1]***) § ***dziflã[1]*** (dzí-flã) sf dzifli/dzifle (dzí-fli) – (unã cu ***tsifnã[1]***) § ***dzifcã*** (dzíf-cã) sf dziftsi/dziftse (dzíf-tsi) – (unã cu ***tsifnã[1]***) § ***dzãfnã[1]*** (dzắf-nã) sf dzãfni/dzãfne (dzắf-ni) – (unã cu ***tsifnã[1]***) § ***tsifnusescu[1]*** (tsif-nu-sés-cu) vb IV tsifnusii (tsif-nu-síĭ), tsifnuseam (tsif-nu-seámŭ), tsifnusitã (tsif-nu-sí-tã), tsifnusiri/tsifnusire (tsif-nu-sí-ri) – (gãljina) ari (acatsã) lãngoarea dzãfnã *{ro: avea ţâfnă} {fr: avoir la pépie} {en: have pip}* § ***tsifnusit[1]*** (tsif-nu-sítŭ) adg tsifnusitã (tsif-nu-sí-tã), tsifnusits (tsif-nu-sítsĭ), tsifnusiti/tsifnusite (tsif-nu-sí-ti) – tsi acãtsã (easti lãndzit di) tsifnã *{ro: cu ţâfnă} {fr: qui a la pépie} {en: who has pip}* § ***tsifnusiri[1]/tsifnusire*** (tsif-nu-sí-ri) sf tsifnusiri (tsif-nu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu gãljina acatsã tsifna *{ro: acţiunea de a avea ţâfnă} {fr: action d'avoir la pépie} {en: action of having pip}* § ***dzifnusit*** (dzif-nu-sítŭ) adg dzifnusitã (dzif-nu-sí-tã), dzifnusits (dzif-nu-sítsĭ), dzifnusiti/dzifnusite (dzif-nu-sí-ti) – (unã cu ***tsifnusit[1]***) ex: gãljinã dzifnusitã (lãndzitã di dzifnã)

tsifnã[2] (tsíf-nã) sf tsifni/tsifne (tsíf-ni) – semnu di-arizili faptu cu doauã (icã tsintsi) deadziti di la unã mãnã dishcljisã arcatã cãtrã ocljilj a unui; tsiflã, dziflã, mundzã, mãndzã *{ro: tiflă} {fr: geste de mépris, geste injurieux fait (envers quelqu'un) avec deux (ou cinq) doigts de la main ouverte} {en: sign of contempt made towards somebody with two (or five) fingers of the open hand}* § ***tsiflã[2]*** (tsíf-lã) sf tsifli/tsifle (tsíf-li) – (unã cu ***tsifnã[2]***) § ***dziflã[2]*** (dzíf-lã) sf dzifli/dzifle (dzíf-li) – (unã cu ***tsifnã[2]***) § ***tsifnusescu[2]*** (tsif-nu-sés-cu) vb IV tsifnusii (tsif-nu-síĭ), tsifnuseam (tsif-nu-seámŭ), tsifnusitã (tsif-nu-sí-tã), tsifnusiri/tsifnusire (tsif-nu-sí-ri) – dau mãndzãli; mundzuescu, mundzusescu *{ro: da cu tifla} {fr: faire un geste injurieux envers quelqu'un avec deux (ou cinq) doigts de la main ouverte} {en: making a sign of contempt towards somebody with two (or five) fingers of the open hand}* § ***tsifnusit[2]*** (tsif-nu-sítŭ) adg tsifnusitã (tsif-nu-sí-tã), tsifnusits (tsif-nu-sítsĭ), tsifnusiti/tsifnusite (tsif-nu-sí-ti) – tsi-lj s-ari datã mãndzãli; mundzuit, mundzusit *{ro: dat cu tifla} {fr: à qui on a fait un geste injurieux avec deux (ou cinq) doigts de la main ouverte} {en: made a sign of contempt with two (or five) fingers of the open hand}* § ***tsifnusiri[2]/tsifnusire*** (tsif-nu-sí-ri) sf tsifnusiri (tsif-nu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un tsifnuseashti; mundzuiri, mundzusiri *{ro: acţiunea de a da cu tifla} {fr: action de faire un geste injurieux envers quelqu'un avec deux (ou cinq) doigts de la main ouverte} {en: action of making a sign of contempt towards somebody with two (or five) fingers of the open hand}*

tsifnusescu[1] (tsif-nu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***tsifnã[1]***

tsifnusescu[2] (tsif-nu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***tsifnã[2]***

tsifnusiri[1]/tsifnusire (tsif-nu-sí-ri) sf – vedz tu ***tsifnã[1]***

tsifnusiri[2]/tsifnusire (tsif-nu-sí-ri) sf – vedz tu ***tsifnã[2]***

tsifnusit[1] (tsif-nu-sítũ) adg – vedz tu ***tsifnã***[1]
tsifnusit[2] (tsif-nu-sítũ) adg – vedz tu ***tsifnã***[2]
tsigarã (tsi-gá-rã) sf tsigãri (tsi-gãrĭ) – sul di carti multu suptsãri tu cari s-bagã tutumi tãljatã tu cumãts njits, cari s-aprindi la un capit sh-cu capitlu-a alantu hiptu n gurã, s-tradzi fum tu cheptu; tsigharã *{ro: ţigară} {fr: cigarette} {en: cigarette}* ex: s-adarã nã tsigarã; si-nj dai unã tsigarã § ***tsigareti/tsigarete*** (tsi-ga-ré-ti) sf tsigarets (tsi-ga-rétsĭ) – cutii di gepi tu cari s-tsãn tsigãrli; tsigaret, tsighareti *{ro: ţigaret} {fr: porte-cigarette} {en: cigarette-case}* ex: tigareti di chihlibari § ***tsigaret*** (tsi-ga-rétũ) sn tsigareti/tsigarete (tsi-ga-re-ti) – (unã cu ***tsigareti***) § ***tsigarohartã*** (tsi-ga-ró-har-tã) sf tsigaroharti/tsigaroharte (tsi-ga-ró-har-ti) – carti suptsãri tri fãtseari tsigãri *{ro: foiţă de tsigară} {fr: papier à cigarette} {en: cigarette paper}*
tsigaret (tsi-ga-rétũ) sn – vedz tu ***tsigarã***
tsigareti/tsigarete (tsi-ga-ré-ti) sf – vedz tu ***tsigarã***
tsigarohartã (tsi-ga-ró-har-tã) sf – vedz tu ***tsigarã***
tsigãridã sf (tsi-gã-ri-dã) sf – vedz tu ***tigani***
tsigãripsescu (tsi-gã-rip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tigani***
tsigãripsiri/tsigãripsire (tsi-gã-rip-sí-ri) sf – vedz tu ***tigani***
tsigãripsit (tsi-gã-rip-sítũ) adg – vedz tu ***tigani***
tsigãrsescu (tsi-gãr-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tigani***
tsigãrsiri/tsigãrsire (tsi-gãr-sí-ri) sf – vedz tu ***tigani***
tsigãrsit (tsi-gãr-sítũ) adg – vedz tu ***tigani***
tsigharã (tsi-ghá-rã) sf tsighãri (tsi-ghãrĭ) – unã cu ***tsigarã***
tsigharet (tsi-gha-rétũ) sn tsighareti/tsigharete (tsi-ga-re-ti) – unã cu ***tsigaret***
tsighareti/tsigharete (tsi-gha-ré-ti) tsigharets (tsi-gha-rétsĭ) sf – unã cu ***tsigareti***
tsigharohartã (tsi-gha-ró-har-tã) sf tsigharoharti/tsigharoharte (tsi-ga-ró-har-ti) – unã cu ***tsigarohartã***
tsighãridã sf (tsi-ghã-ri-dã) sf tsighãridz (tsi-ghã-ridzĭ) – unã cu ***tsigãridã***
tsighãripsescu (tsi-ghã-rip-sés-cu) (mi) vb IV tsigãripsii (tsi-gã-rip-síĭ), tsigãripseam (tsi-gã-rip-seámũ), tsigãripsitã (tsi-gã-rip-sí-tã), tsigãripsiri/tsigãripsire (tsi-gã-rip-sí-ri) – unã cu ***tsigãripsescu***
tsighãripsiri/tsighãripsire (tsi-ghã-rip-sí-ri) sf tsigãripsiri (tsi-gã-rip-sírĭ) – unã cu ***tsigãripsiri***
tsighãripsit (tsi-ghã-rip-sítũ) adg tsigãripsitã (tsi-gã-rip-sí-tã), tsigãripsits (tsi-gã-rip-sítsĭ), tsigãripsiti/tsigãripsite (tsi-gã-rip-sí-ti) – unã cu ***tsigãripsit***
tsighãrsescu (tsi-ghãr-sés-cu) (mi) vb IV tsighãrsii (tsi-ghãr-síĭ), tsighãrseam (tsi-ghãr-seámũ), tsighãrsitã (tsi-ghãr-sí-tã), tsighãrsiri/tsighãrsire (tsi-ghãr-sí-ri) – unã cu ***tsigãrsescu***
tsighãrsiri/tsighãrsire (tsi-ghãr-sí-ri) sf tsighãrsiri (tsi-ghãr-sírĭ) – unã cu ***tsigãrsiri***
tsighãrsit (tsi-ghãr-sítũ) adg tsighãrsitã (tsi-ghãr-sí-tã), tsighãrsits (tsi-ghãr-sítsĭ), tsighãrsiti/tsighãrsite (tsi-gãr-sí-ti) – unã cu ***tsigãrsit***
tsihãridã sf (tsi-hã-ri-dã) sf – vedz tu ***tigani***
tsil (tsílũ) sm tsilj (tsíljĭ) – unã soi di agru-pulj njic tsi ari cuibarlu spindzurat *{ro: pasăre cu cuib atârnat} {fr: petit oiseau qui fait son nid suspendu} {en: little bird with suspended nest}*
tsilar (tsi-lárũ) sn tsilari/tsilare (tsi-lá-ri) – udã cama aratsi (izbã, bimtsã, etc.) iu s-tsãn trã ma multu chiro (trã earnã) lucri, di-aradã trã mãcari sh-beari (talari cu cash, yinuri, etc.); tsãlar, tsãlari, chilar, catoi, catoyi, izbã, bimtsã, pimnitsã, pleamnitsã, pleamitsã, pleavnitsã, zimnic *{ro: celar, beci} {fr: cellier, cave} {en: cellar, basement}* ex: tsilarlu-atsel marli; vimtul pitrundi ca n tsilar; tu tsilar tsãnem tuti zaireili trã earnã; veara tu tsilar easti avrã, earna, caldu § ***tsilãrush*** (tsi-lã-rúshĭũ) sn tsilãrushi/tsilãrushe (tsi-lã-rú-shi) – tsilar ma njic *{ro: celar mai mic} {fr: petit cellier} {en: small cellar}* § ***tsãlar*** (tsã-lárũ) sn tsãlari/tsãlare (tsã-lá-ri) – (unã cu ***tsilar***) ex: ncljidi tsãlarlu § ***tsãlari/tsãlare*** (tsã-lá-ri) sf(?) tsãlari/tsãlare (tsã-lá-ri) – (unã cu ***tsilar***) ex: ti-ascumsesh tru tsãlari (izbã) § ***chilar*** (chi-lárũ) sn chilari/chilare (chi-lá-ri) – (unã cu ***tsilar***) ex: shideam tu casã cu chilar § ***chilargi*** (chi-lar-gí) sm chilargeadz (chi-lar-gĭádzĭ) – omlu tsi ari vrundida-a chilarlui
tsilãrush (tsi-lã-rúshĭũ) sn – vedz tu ***tsilar***
tsilii/tsilie (tsi-lí-i) sf – vedz tu ***chilii***
tsili-pai (tsi-li-pá-i) sm tsili-paeanj (tsi-li-pá-ĭanjĭ) – om tsi nu easti salami, tsi nu easti bun trã tsiva; tsapatsuc, tsãrlos, picean, xipoltu *{ro: terchea-berchea} {fr: bon à rien} {en: good for nothing}*
tsilistrã[1] (tsi-lís-trã) sf tsilistri/tsilistre (tsi-lís-tri) – calea (aradza) prit cari treatsi lunjina cãndu easti aminatã di un izvur di lunjinã; cilistrã, aradzã, radzã, mundã, mãndzã, arpãyi, diligiturã, gilit, gilíturã, shitsã, fleacã *{ro: rază} {fr: rayon} {en: ray, beam}* ex: tsilistrili (aradzãli) a soarilui; luna arca tsilistri (mundzã) di amalamã; pit pirdeili sãlãghiti yin tsilistri ngãlbiniti § ***ntsilistredz***[1] (ntsi-lis-trédzũ) (mi) vb I ntsilistrai (ntsi-lis-tráĭ), ntsilistram (ntsi-lis-trámũ), ntsilistratã (ntsi-lis-trá-tã), ntsilistrari/ntsilistrare (ntsi-lis-trá-ri) – pitrec (aruc, scot, amin) aradzi di soari (di cãldurã, di lunjinã); lu-aspun un lucru tra s-lu veadã soarili *{ro: radia; expun razelor de soare} {fr: rayonner; exposer aux rayons du soleil} {en: radiate; expose to the rays of the sun}* § ***ntsilistrat***[1] (ntsi-lis-trátũ) adg ntsilistratã (ntsi-lis-trá-tã), ntsilistrats (ntsi-lis-trátsĭ), ntsilistrati/ntsilistrate (ntsi-lis-trá-ti) – tsi easti aspus tra s-lu veadã soarili *{ro: radiat; expus razelor de soare} {fr: rayonné, exposé aux rayons du soleil} {en: radiated; exposed to the rays of the sun}* ex: earam ntsilistrat (vidzut, agudit di mundzili) di soari § ***ntsilistrari***[1]***/ntsilistrare*** (ntsi-lis-trá-ri) sf ntsilistrãri (ntsi-lis-trãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti aspus tra s-lu veadã soarili *{ro: acţiunea de a radia, de a expune la razele de soare; radiere; expunere la razele de soare} {fr: action de rayonner, de s'exposer aux rayons du soleil} {en: action of radiating, of exposing to the rays of the sun}*
tsilistrã[2] (tsi-lís-trã) sf tsilistri/tsilistre (tsi-lís-tri) – hãlati cu cari s-arucã apã si s-asprucucheascã zãrzãvãts tu bãhce (lilici, earbã, etc.); hãlati cu cari s-arucã apã multã tra si s-astingã un foc mari (di casã, bunãoarã); tulumbã; (expr: easi afoarã tsilistrã = ari cufoari) *{ro: tulumbă} {fr: pompe} {en: pump}* ex: nã pruscuchi cu tsilistra § ***ntsilistredz***[2] (ntsi-lis-trédzũ) vb I ntsilistrai (ntsi-lis-tráĭ), ntsilistram (ntsi-lis-trámũ), ntsilistratã (ntsi-lis-trá-tã), ntsilistrari/ntsilistrare (ntsi-lis-trá-ri) – arãspãndescu multi chicuti (di apã) cu unã tsilistrã pri un lucru (tra s-lu fac muceali); aruvinedz, arãvinedz, aruvrinedz, asprucuchescu, pruscutescu, prãscutescu, pluscutescu, pruscuchescu, pluscuchescu *{ro: stropi} {fr: arroser, éclabousser, asperger} {en: sprinkle, spray, splash}* ex: ntsilistrea (lji pruscuchea cu tsilistra) tuts atselj tsi tritsea § ***ntsilistrat***[2] (ntsi-lis-trátũ) adg ntsilistratã (ntsi-lis-trá-tã), ntsilistrats (ntsi-lis-trátsĭ), ntsilistrati/ntsilistrate (ntsi-lis-trá-ti) – tsi easti udat prit asprucuchiri; aruvinat, arãvinat, aruvrinat, asprucuchit, pruscutit, prãscutit, pluscutit, pruscuchit, pluscuchit *{ro: stropit} {fr: arrosé, éclaboussé, aspergé} {en: sprinkled, sprayed, splashed}* § ***ntsilistrari***[2]***/ntsilistrare*** (ntsi-lis-trá-ri) sf ntsilistrãri (ntsi-lis-trãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-pruscuteashti; aruvinari, arãvinari, aruvrinari, asprucuchiri, pruscutiri, prãscutiri, pluscutiri, pruscuchiri, pluscuchiri *{ro: acţiunea de a stropi; stropire} {fr: action d'arroser, d'éclabousser, d'asperger} {en: action of sprinkling, of spraying, of splashing}* § ***tsilistrã***[3] (tsi-lís-trã) sf tsilistri/tsilistre (tsi-lís-tri) – tulumbã di mãnã (giucãreauã) adratã di lemnu di boz (ca unã lãmnii di tufechi njicã) cu cari cilimeanjlji aminã apã i gãgoashi di ciup (stupã); silistrã, sãlistrã, zãzã, pãshpacã, pliscã *{ro: puşcoci} {fr: jouet en bois avec la forme d'un canon de fusil; clifoire} {en: toy having the form of the barrel of a rifle}* § ***silistrã*** (si-lís-trã) sf silistri/silistre (si-lís-tri) – (unã cu ***tsilistrã***[2]) § ***sãlistrã***[1] (sã-lís-trã) sf sãlistri/sãlistre (sã-lís-tri) – (unã cu ***tsilistrã***[2])
tsilistrã[3] (tsi-lís-trã) sf – vedz tu ***tsilistrã***[2]
tsimbidã (tsim-bí-dã) sf – vedz tu ***tsimbistrã***
tsimbidhã (tsim-bí-dhã) sf tsimbidz (tsim-bídzĭ) – unã cu ***tsimbistrã***
tsimbistrã (tsim-bís-trã) sf tsimbistri/tsimbistre (tsim-bís-tri) – hãlati (di-aradã njicã, di mãnã) cu dauã bratsã acãtsati la un capit, cu cari s-acatsã lucri tu-alantu capit (tra s-li toarnã, s-li

tragã, s-li scoatã di-iuva, etc.); tsimbidã, cleashti, cljashti, cleaci, tãnali, dãnalji, mashi, mãshe {ro: cleşte} {fr: pince} {en: pincer} § ***tsimbidã*** (tsim-bí-dã) sf tsimbidz (tsim-bídzĭ) – tsimbistrã njicã {ro: cleşte mic} {fr: pince, pincette} {en: small pincer, tweezers} ex: va u curã cu tsimbida

tsimtu (tsím-tu) adg – vedz tu ***tsingu***[1]

tsin (tsínŭ) vb I – vedz tu ***tsinã***

tsinari/tsinare (tsi-ná-ri) sf – vedz tu ***tsinã***

tsinat (tsi-nátŭ) adg – vedz tu ***tsinã***

tsinã (tsí-nã) sf tsini/tsine (tsí-ni) – measa (mãcarea) ti searã {ro: cinã} {fr: dîner, souper} {en: dinner, supper} ex: adrã tsina (measa ti searã); lu-ashtiptarã pãnã la tsinã § ***tsin*** (tsínŭ) vb I tsinai (tsi-náĭ), tsinam (tsi-námŭ), tsinatã (tsi-ná-tã), tsinari/tsinare (tsi-ná-ri) – ljau measa di searã; mãc (trã seara) {ro: cina} {fr: dîner, souper} {en: dine, have supper} ex: tsi va s-tsinã (mãcã tri seara)?; yinu s-tsinj (mãts seara) la noi § ***tsinat*** (tsi-nátŭ) adg tsinatã (tsi-ná-tã), tsinats (tsi-nátsĭ), tsinati/tsinate (tsi-ná-ti) – tsi ari mãcatã ti seara {ro: cinat} {fr: qui a soupé} {en: who had his dinner} ex: him tsinats (avem mãcatã ti seara) § ***tsinari/tsinare*** (tsi-ná-ri) sf tsinãri (tsi-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu tsinã {ro: acţiunea de a cina, cinare} {fr: action de dîner, de souper} {en: action of having supper} ex: i oara tri tsinari (tra s-mãcãm trã seara); eara ca tu tsinãri (oarili di tsinã); cuvendã pãnã noaptea, tu tsinãri (cãndu s-curdusea la tsinã)

tsindzac (tsin-dzácŭ) sn – vedz tu ***tsintsi***

tsindzacã (tsin-dzá-cã) sf – vedz tu ***tsintsi***

tsindzãts (tsin-dzắtsĭ) num – vedz tu ***tsintsi***

tsindzeari/tsindzeare (tsin-dzeá-ri) sf – vedz tu ***tsingu***[1]

tsindzi (tsín-dzi) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tsintsi***

tsindzifã[1] (tsín-dzi-fã) sf – vedz tu ***tsindzifeu***

tsindzifã[2] (tsín-dzi-fã) sf – vedz tu ***tsintsifã***

tsindzifeu (tsin-dzi-féŭ) sm tsindzifei (tsin-dzi-féĭ) – arburi njic di pãduri, cu schinj, tsi creashti tu Ivropea di Not (Sud) sh-tsi fatsi lilici njits, galbini sh-fruti njits, aroshi {ro: jujub} {fr: jujubier} {en: jujube} § ***tsindzifã***[1] (tsín-dzi-fã) sf tsindzifi/tsindzife (tsín-dzi-fi) – yimishi faptã di tsindzifeu {ro: jujubã, zisifã} {fr: jujube} {en: jujube} § ***dzindzifã*** (dzín-dzi-fã) sf dzindzifi/dzindzife (dzín-dzi-fi) – (unã cu ***tsintsifã***) ex: dzindzifli di giuneapini

tsindzir (tsín-dzirŭ) sm – vedz tu ***giungiunar***

tsindziri/tsindzire (tsín-dzi-ri) sf – vedz tu ***tsingu***[1]

tsineva (tsi-ne-vá) pr invar – vedz tu ***tsini***

tsingãli (tsín-gã-li) sf tsingãli (tsín-gã-li) – tãljiturã faptã la ureaclja di prãvdzã (ca oaea, capra, bunãoarã); coacã, pilj, semnu, cuceafcã, cuceaftã, furcã, tãljiturã {ro: crestãturã la urechea de oaie} {fr: entaille, encoche aux oreilles des moutons} {en: notch made to the ear of the sheep}

tsinghilac (tsin-ghi-lácŭ) sn tsinghilatsi/tsinghilatse (tsin-ghi-lá-tsi) – hãlati di mplitiri lãna i bumbaclu tra si s-facã faneli, pãrpodz, etc. (tsi sh-u-adutsi cu un cinghelj njic icã un ac mari, lungu shi suptsãri, fãrã guvã sh-cu-unã soi di cãrlig la un cap); cinghelj, cãrligar, cãrlig {ro: igliţã, cârlig de croşetat} {fr: crochet à tricoter des bas} {en: crochet-hook}

tsinghin (tsin-ghínŭ) adg tsinghinã (tsin-ghí-nã), tsinghinj (tsin-ghínjĭ), tsinghini/tsinghine (tsin-ghí-ni) un tsi ari multã aveari (avutsãlji); avut, bugat, mbugat, arhundu, arhundã, ciurbagi, zinghin, nicuchir {ro: bogat} {fr: riche} {en: rich} ex: Dumnidzã s-ti-ascapã di nou tsinghin (arhundu) sh-di tsirãtor veclju

tsingrimi/tsingrime (tsin-grí-mi) sf tsingrinj (tsin-grínjĭ) – arcoari multu mari (greauã, psof); cingrimi, tsicnã, tseafi, dzer, dzider, dzeadzir, virver, cãrcealiu, arãtsimi {ro: ger} {fr: froid glacial, froid noir} {en: bitter cold} § ***cingrimi/cingrime*** (cin-grí-mi) sf cingrinj (cin-grínjĭ) – (unã cu ***tsingrimi***) ex: mari cingrimi (dzer, virver) easti asãndzã § ***tsicnã***[2] (tsíc-nã) sf tsicni/tsicne (tsíc-ni) – (unã cu ***tsingrimi***) ex: easti nã tsicnã di-ts blastinj bana cãndu esh din casã

tsingu[1] (tsín-gu) (mi) vb III shi II tsimshu (tsím-shĭu), tsindzeam (tsin-dzeámŭ), tsimtã (tsím-tã), tsindziri/tsindzire (tsín-dzi-ri) shi tsindzeari/tsindzeare (tsin-dzeá-ri) – 1: ãnj bag (nj-acats) bãrnul (curaua, armatli, apala, etc.) deavãrliga di mesi; bag, acats; 2: anvãrlig, anvãrlighedz, nvãrlighedz, nvãrlig, ntserclju, ntsircljedz, tsircljedz; (expr: li tsingu (armatli, apala) = inshii fur) {ro: încinge; înconjura} {fr: ceindre; ceinturer, entourer} {en: gird; girdle, surround} ex: tsindzi-ts (bagã-ts) brãnlu; s-tsingã apala; sh-tsindzi armatli; li tsimsi (expr: ishi fur); va u tsindzeam (expr: va isham fur); furlji tsimsirã (anvãrligarã) hoara § ***tsimtu*** (tsím-tu) adg tsimtã (tsím-tã), tsimtsã (tsím-tsã), tsimti/tsimte (tsím-ti) – 1: tsi sh-ari bãgatã bãrnul (curaua, armatli, apala, etc.) di mesi; 2: anvãrligat, nvãrligat, ntsircljat, tsircljat {ro: încins; înconjurat} {fr: ceint; ceinturé, entouré} {en: girded; girdled, surrounded} ex: mesea tsimtã; cu tuti amãrtiili tsi ts-easti tsimtu (acãtsat) suflitlu a tãu § ***tsindziri/tsindzire*** (tsín-dzi-ri) sf tsindziri (tsín-dzirĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sh-bagã bãrnul (curaua, armatli, apala, etc.) di mesi; tsindzeari, bãgari, acãtsari; 2: tsindzeari, anvãrligari, nvãrligari, ntsircljari, tsircljari {ro: acţiunea de a (se) încinge; de a înconjura; încingere; înconjurare} {fr: action de ceindre; de ceinturer, d'entourer} {en: action of girding; of girdling, of surrounding} § ***tsindzeari/tsindzeare*** (tsin-dzeá-ri) sf tsindzeri (tsin-dzérĭ) – (unã cu ***tsindziri***) ex: gioni trã tsindzeari-apala § ***ntsingu*** (ntsín-gu) (mi) vb III shi II ntsimshu (ntsím-shĭu), ntsindzeam (ntsin-dzeámŭ), ntsimtã (ntsím-tã), ntsindziri/ntsindzire (ntsín-dzi-ri) shi ntsindzeari/ntsindzeare (ntsin-dzeá-ri) – (unã cu ***tsingu***[1]) ex: ntsindzi-ti ghini, ficior § ***ntsimtu*** (ntsím-tu) adg ntsimtã (ntsím-tã), ntsimtsã (ntsím-tsã), ntsimti/ntsimte (ntsím-ti) – (unã cu ***tsimtu***) § ***ntsindziri/ntsindzire*** (ntsín-dzi-ri) sf ntsindziri (ntsín-dzirĭ) – (unã cu ***tsindziri***) § ***ntsindzeari/ntsindzeare*** (ntsin-dzeá-ri) sf ntsindzeri (ntsin-dzérĭ) – (unã cu ***tsindzeari***) § ***distsingu*** (dis-tsín-gu) (mi) vb III shi II distsimshu (dis-tsím-shĭu), distsindzeam (dis-tsin-dzeámŭ), distsimtã (dis-tsím-tã), distsindziri/distsindzire (dis-tsín-dzi-ri) shi distsindzeari/distsindzeare (dis-tsin-dzeá-ri) – (ãnj) disfac (scot) curaua (brãnlu, apala, etc.) di la mesi; dizbrãnedz, dizbãrnedz; (fig: 1: distsingu = fac cariva s-ducã unã banã arushinoasã, multi ori banã di purnilji, curvãrilji shi pãnghii, etc.; dizbrãnedz dizmal, distorcu, dishuts; expr: 2: escu distsimtu = escu multu alãsat, alãsãtonj, alãsat, palaz) {ro: (se) descinge} {fr: déceindre, ôter la ceinture} {en: take off the belt} ex: s-nã distsindim tuts; armatli li distsindzea; s-distsindzi di curauã; distsindzi-ts brãnlu; s-distsimsi (fig: s-asparsi, s-dizbrãnã, s-dishutsã) fari § ***distsimtu*** (dis-tsím-tu) adg distsimtã (dis-tsím-tã), distsimtsã (dis-tsím-tsã), distsimti/distsimte (dis-tsím-ti) – tsi sh-ari scoasã (disfaptã curaua (bãrnul, apala, etc.) di la mesi; dizbrãnat, dizbãrnat {ro: descinse} {fr: déceint, qui a ôté sa ceinture} {en: who has taken off his belt} ex: § ***distsindziri/distsindzire*** (dis-tsín-dzi-ri) sf distsindziri (dis-tsín-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-distsindzi; dizbrãnari, dizbãrnari {ro: acţiunea de a (se) descinge; descingere} {fr: action de déceindre, d'ôter la ceinture} {en: action of taking off the belt} § ***distsindzeari/distsindzeare*** (dis-tsin-dzeá-ri) sf distsindzeri (dis-tsin-dzérĭ) – (unã cu ***distsindziri***)

tsingu[2] (tsín-gu) sn tsinguri (tsín-gurĭ) – metal cu-unã hromã albã-galanã cu cari s-fac multi lucri (singur i amisticat cu alti metali) {ro: zinc} {fr: zinc} {en: zinc} ex: unã banji di tsingu

tsini/tsine (tsí-ni) pr rel shi ntrib. – cari, cai {ro: care, cine} {fr: lequel, laquelle, lesquels, lesquelles, qui, quel, quelle} {en: who, whom, which} ex: nu ari tsini (cari) sã-lj dishcljidã; nu ari tsini (cari) sã nj-u-aducã; di nu shtiu di tsini (cari) furatã; tsini (cari) va s-li-aravdã? § ***tsiniva*** (tsi-ni-vá) pr invar – tsineva, cariva, cainiva, caniva, cuniva; vãr, vãrnu, vãrnã, vãrã, nitsiun, nitsiunã {ro: cineva; nimeni} {fr: quelqu'un; personne} {en: somebody; nobody} ex: la poartã tsiniva (cariva) bati; s-alinci aproapea-nj tsiniva; mea, tsiniva (vãrnu) nu va sã-lj veadã; fãrã s-lu plãngã tsiniva (cariva, vãrnu); nu-ari tsiniva (vãrnu) la poartã § ***tsineva*** (tsi-ni-vá) pr invar – (unã cu ***tsiniva***)

tsiniturã (tsi-ni-tu-rã) sf – vedz tu ***tsinjiturã***

tsiniva (tsi-ni-vá) pr invar – vedz tu ***tsini***

tsinjiturã (tsi-nji-tu-rã) sf tsinjituri (tsi-nji-túrĭ) – zboarã (multi ori ca unã njicã puizii di dauã-trei stihuri) tsi aspun hãrli-a

unui lucru tsi easti alãsat nicunuscut shi lipseashti anguciri di-atsel tsi-ascultã; angucitoari, ngucitoari, angljicitoari, ngljicitoari, ngãlcitoari, cucitoari *{ro: ghicitoari, cimiliturã} {fr: devinette} {en: riddle, conundrum}* § ***tsiniturã*** (tsi-ni-tu-rã) sf tsinituri (tsi-ni-túrĭ) – (unã cu ***tsinjiturã***)

tsintsi (tsín-tsi) num – numirlu 5 (namisa di 4 shi 6); (expr: 1: la/tu tsintsilji anj = anlu tsi ncljidi cariva tsintsi anj; 2: la/tu tsintsilji (tsintsili) = la atselj i atseali tsintsi; 3: tsintsi scoati, dzatsi mãcã = easti multu spatal, aspardzi ma multsã paradz di cãt amintã) *{ro: cinci} {fr: cinq} {en: five}* ex: tsintsilj (atselj tsintsi) frats fudzirã deadun § ***tsintsirlu*** (tsín-tsir-lu) num ord tsintsirlea (tsín-tsir-lea) – atsel (atsea) tsi s-aflã tu loclu 5 dit unã aradã; atsel (atsea) tsi ari mash patru tu-aradã nãintea-a lui (ljei) *{ro: al cincilea, a cincea} {fr: le (la) cinquième} {en: the fifth}* § ***tsisprãdzatsi/tsisprãdzatse*** (tsís-prã-dzá-tsi) num – numirlu 15 (namisa di 14 shi 16) *{ro: 15, cincisprezece} {fr: 15, quinze} {en: 15, fifteen}* ex: di tsintsi ori trei fac tsisprãdzatsi § ***tsintsisprãdzatsi/tsintsisprãdzatse*** (tsín-tsis-prã-dzá-tsi) num – (unã cu ***tsisprãdzatsi***) § ***tsisprã/tsisprã*** (tsí-sprã) num – (unã cu ***tsisprãdzatsi***) § ***tsisprãyinghits*** (tsís-prã-yín-ghits) num – numirlu 25 (namisa di 24 shi 26) *{ro: 25, douăzeci shi cinci} {fr: 25, vingt-cinq} {en: 25, twenty five}* ex: di tsintsi ori tsintsi fac tsisprãyinghits § ***tsintsisprãyinghits*** (tsín-tsis-prã-yín-ghits) num –§ ***tsindzãts*** (tsin-dzãtsĭ) num – numirlu 50 (namisa di 49 shi 51) *{ro: 50, cincizeci} {fr: 50, cinquante} {en: 50, fifty}* § ***tsindzac*** (tsin-dzácŭ) sn tsindzatsi/tsindzatse (tsin-dzá-tsi) – 50 di grami (di muljiciuni); a dzatsea parti dit-unã giumitati di chilugram (chilo); tsindzacã *{ro: 50 grame (de lichid), cinzeacă} {fr: 50 grammes liquides} {en: 50 grams of liquid (approx. 1/4 of a pint)}* ex: nu cu tsindzac, tsi cu sutacã; urdinã tsindzacurli sh-shutãtsli; cuvendã dultsi cu tsindzaclu § ***tsindzacã*** (tsin-dzá-cã) sf tsindzatsi/tsindzatse (tsin-dzá-tsi) – (unã cu ***tsindzac***) ex: dã-nj unã tsindzacã di-arãchii; unã tsindzacã di partea-a cuscrului

tsintsifã (tsín-tsi-fã) sf tsintsifi/tsintsife (tsín-tsi-fi) – simintsa (oslu) dit xilucheratã (roshcuvã, curnufexalã) *{ro: sâmbure de roşcovă} {fr: pépin de caroube} {en: carob bean (St John's bread)}* § ***tsindzifã***[2] (tsín-dzi-fã) sf tsindzifi/tsindzife (tsín-dzi-fi) – (unã cu ***tsintsifã***)

tsintsir (tsín-tsirŭ) sm – vedz tu ***giungiunar***

tsintsirli (tsín-tsir-li) – *s-avdi mash tu zburãrea: "sh-easti tsintsirli-lipidhã" tsi ari noima di "sh-easti multu ftoh"*

tsintsirlu (tsín-tsir-lu) num ord – vedz tu ***tsintsi***

tsintsisprãdzatsi/tsintsisprãdzatse (tsín-tsis-prã-dzá-tsi) num – vedz tu ***tsintsi***

tsintsisprãyinghits (tsín-tsis-prã-yín-ghits) num – vedz tu ***tsintsi***

tsintsur (tsín-tsurŭ) sm tsintsuri (tsín-tsurĭ) – pulj njic (cu peani buisiti apres cu hromi aroshi, galbini, lãi shi albi) tsi bati (cãntã) mushat; tsinzur, tsutsundreu, tsutsundriu, maradoi *{ro: sticlete} {fr: chardonneret} {en: goldfinch}* ex: tsintsurlu cãntã n pãduri § ***tsinzur*** (tsín-zurŭ) sm tsinzuri (tsín-zurĭ) – (unã cu ***tsintsur***)

tsinzur (tsín-zurŭ) sm – vedz tu ***tsintsur***

tsipari/tsipare (tsi-pá-ri) sf – vedz tu ***cipari***

tsipã[1] (tsí-pã) sf tsipi/tsipe (tsí-pi) – punga tu cari s-aflã matsãli a prãvdzãlor; schepi, shchepi, aschepi *{ro: prapor} {fr: crépine} {en: caul}* ex: njelu ari tsipã (schepi) grasã

tsipã[2] (tsí-pã) sf tsipi/tsipe (tsí-pi) – cumatã di pãndzã suptsãri (multi ori di sirmã) cu cari muljarea sh-acoapirã fatsa i caplu (sh-cari, cãndu easti di hromã lai, u poartã ca semnu di jali); schepi, shchepi, aschepi, mãndilã, cimber, lãhurã, baltsu, vlashcã, poshi, zãvon, zvon, etc.; (fig: tsipã = peaji, petur) *{ro: văl subţire (de doliu)} {fr: toile mince, espèce de voile (mouchoir) de tête, crêpe} {en: headscarf, black (mourning) crape}* ex: pri cap purta tsipã (schepi) lai; apili s-acupirirã cu unã tsipã (fig: peaji) suptsãri di gljets

tsipã[3] (tsí-pã) inter – zbor cu cari s-cljamã cãprili; tsipãr *{ro: strigăt pentru chemarea caprelor} {fr: cri par lequel on appelle les chèvres} {en: yell for calling the goats}* § ***tsipãr*** (tsí-pãrŭ) inter – (unã cu ***tsipã***[3])

tsipicã (tsi-pí-cã) sf – vedz tu ***tseapã***

tsipilic (tsi-pi-lícŭ) sn – vedz tu ***tsãpãlic***

tsipuni/tsipune (tsi-púni) sf tsipunj (tsi-púnjĭ) – stranj di lãnã (pustavi) fãrã mãnits sh-lungu pãnã di dzinuclji tsi s-bagã di-arada pristi alanti stranji; shãguni, shiguni, shigunã, cãndushi, cundushi, cundush, gunealã, gunelã *{ro: zăbun, manta de lână fără mâneci, lungă până la genunchi} {fr: vêtement long de laine sans manches} {en: long woollen cloak without sleeves}* ex: tsãpunea (shiguna) tsã easti tuchitã; cu tsipunjli (cãndushli) fustãnati § ***zãbun***[1] (zã-búnŭ) sn zãbunj (zã-búnjĭ) – (unã cu ***tsipuni***) ex: sh-featsi un zãbun tra si s-aflã

tsipur[1] (tsí-purŭ) sn tsipuri/tsipure (tsí-pu-ri) – njicã umflãturã (bubuchi, cleci) tsi s-fatsi pi truplu-a ponjlor (erburlor, lilicilor, etc.) sh-di iu va s-creascã ma nãpoi frãndzi icã lãludz; bishicã (fultacã, fuscã, bishicã, pluscutã) mplinã di vimtu tsi s-fatsi cãndu cãndu apa fatsi spumi, cãndu omlu s-aspealã cu sãpuni, etc.; gãrnuts (mplin di dzamã) tsi easi pi chealea-a omlui cãndu s-ardi; bishicã (chicutã) di apã i sudoari tsi s-fatsi pi truplu-a omlui *{ro: mugur, băşică, broboană} {fr: bourgeon, ampoule, bulle} {en: bud, blister, bubble}* ex: cu neaua fãrã vahti ngljatsã tsipurlji (bubuchili); ashteardzi-ts tsipurlji (bishitsli, chicutili) di sudoari; apa fatsi tsipuri pi tingeri; tsipuri di sudoari aratsi lj-si featsirã pi frãmti § ***tsipuredz*** (tsi-pu-rédzŭ) (mi) vb I tsipurai (tsi-pu-ráĭ), tsipuram (tsi-pu-rámŭ), tsipuratã (tsi-pu-rá-tã), tsipurari/tsipurare (tsi-pu-rá-ri) – (pomlu, lilicea, etc.) scoati bubuchi, mbubuchiseashti; acatsã bishits pi cãpachea-a vaslui cãndu apa hearbi; fac spumi di sãpuni cãndu lau tsiva; scot bishits pi trup cãndu mi ardu; scot chicuti di sudoari cãndu asud multu; etc. *{ro: înmuguri; face spume, asuda mult, etc.} {fr: bourgeonner; écumer; suer à grosses gouttes} {en: shoot a bud; foam, froth; sweat profusely}* ex: ponjlji nchisirã si s-tsipurã (si mbubuchiseascã) § ***tsipurat*** (tsi-pu-rátŭ) adg tsipuratã (tsi-pu-rá-tã), tsipurats (tsi-pu-rátsĭ), tsipurati/tsipurate (tsi-pu-rá-ti) – tsi ari scoasã (datã) bubuchi; mbubuchisit; tsi featsi spumi; spumat; tsi easti mplin di chicuti di sudoari *{ro: înmugurit; spumat; asudat mult} {fr: bourgeonné; qui a de l'écume; sué à grosses gouttes} {en: budded; who is frothing; sweated profusely}* § ***tsipurari/tsipurare*** (tsi-pu-rá-ri) sf tsipurãri (tsi-pu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva bubuchiseashti, cãndu apa scoati spumi, cãndu omlu asudã multu; etc. *{ro: acţiunea de a înmuguri; de a spuma; de a asuda mult; înmugurire; spumare; asudare} {fr: action de bourgeoner; d'écumer; de suer à grosses gouttes} {en: action of producing buds;of foaming; of sweating profusely}* § ***ntsipur*** (ntsí-purŭ) (mi) vb I ntsipurai (ntsi-pu-ráĭ), ntsipuram (ntsi-pu-rámŭ), ntsipuratã (ntsi-pu-rá-tã), ntsipurari/ntsipurare (ntsi-pu-rá-ri) – (unã cu ***tsipuredz***) ex: apa cãndu si ncãldzashti si ntsipurã § ***ntsipurat*** (ntsi-pu-rátŭ) adg ntsipuratã (ntsi-pu-rá-tã), ntsipurats (ntsi-pu-rátsĭ), ntsipurati/ntsipurate (ntsi-pu-rá-ti) – (unã cu ***tsipurat***) ex: avea frãmtea ntsipuratã § ***ntsipurari/ntsipurare*** (ntsi-pu-rá-ri) sf ntsipurãri (ntsi-pu-rắrĭ) – (unã cu ***tsipurari***) ex: ntsipurarea cu sudoari aratsi nu-i semnu bun

tsipur[2] (tsí-purŭ) sn tsipuri/tsipure (tsí-pu-ri) – atsea tsi-armãni dupã tsi yimishili suntu cãlcati tra s-lã si scoatã dzama i si s-facã yinlu; tsipurã, bãrsii, cominã, cumenji, pishtinã, prishtinã, prãshtinã, prushtinã, purushtinã *{ro: drojdie} {fr: lie, marc (de raisin), residue, sédiment} {en: marc (of grapes), residue, sediment}* § ***tsipurã*** (tsí-pu-rã) sf tsipuri/tsipure (tsí-pu-ri) – (unã cu ***tsipur***[1]) § ***tsipurishi/tsipurishe*** (tsi-pu-rí-shi) sn tsipurishi/tsipurishe (tsi-pu-rí-shi) – arãchia tsi s-fatsi dit tsipurlu (atsea tsi-armãni) di la fãtsearea-a yinlui *{ro: rachiu făcut prin distilarea drojdiei} {fr: eau de vie obtenu par la distillation du marc de raisin} {en: white brandy distilled from marc of grapes}*

tsipurari/tsipurare (tsi-pu-rá-ri) sf – vedz tu ***tsipur***[1]

tsipurat (tsi-pu-rátŭ) adg – vedz tu ***tsipur***[1]

tsipurã (tsí-pu-rã) sf – vedz tu ***tsipur***[2]

tsipuredz (tsi-pu-rédzŭ) vb I – vedz tu ***tsipur***[1]

tsipurishi/tsipurishe (tsi-pu-rí-shi) sn – vedz tu ***tsipur***[2]

tsir[1] (tsírŭ) sn tsiri/tsire (tsí-ri) shi tsiruri (tsí-rurĭ) – hãlati cu unã

soi di tsisãturã di sirmi di metal, pãndzã cu guvi njits icã tiniche cu guvi, prit cari s-trec lucri ca muljituri (dzãmuri), pulbiri (fãrinã) i gãrnutsã (grãn, ariz, etc.) tra si s-aleagã lucrili ma mãri (cupriili) tsi s-aflã amisticati tu eali; sitã, dirmonj; (expr: 1: lu-adar un lucru tsir = lu-adar un lucru guvi-guvi, di sh-u-adutsi cu tsirlu; 2: trec prit tsir shi prit sitã = xitãxescu (sitãxescu, caftu, mutrescu, etc.) cu multã cãshtigã, multu di multu, tra s-aflu cã cariva nu-ari tsiva pri el, icã nu-ari faptã tsiva; 3: portu apa cu tsirlu = l-fac un lucru ncot) *{ro: ciur, sitã}* *{fr: crible}* *{en: sieve, screen}* ex: unã eapã buturã, tu amari s-ascuturã (*angucitoari*: tsirlu); tricui prit tsir shi prit sitã (expr: fui cãftat multu di multu s-nu portu tsiva cu mini); ca s-l-adarã tsiri nali; nj-featsi truplu tsir (expr: guvi-guvi, ca tsirlu) § ***ntsernu*** (ntsér-nu) vb III shi II ntsirnui (ntsir-núĭ), ntsirneam (ntsir-neámŭ), ntsirnutã (ntsir-nú-tã), ntsearniri/ntsearnire (ntseár-ni-ri) shi ntsirneari/ntsirneare (ntsir-neá-ri) – trec prit tsir (sitã, dirmonj) un lucru ca muljiturã (dzamã), pulbiri (fãrinã) i gãrnutsã (grãn, ariz, etc.) tra si s-aleagã lucrili ma mãri tsi s-aflã amisticati tu eali; sitãxescu; (fig: 1: ntsernu = caftu, mutrescu, bag oarã cu cãshtigã, xitãxescu; 2: ntsernu pri shcop = acats s-lu bat ghini, s-lji dau un shcop sãnãtos; 3: mi ntsirnui cu sitã di mãtasi = mi-amintai dishteptu, gioni) *{ro: cerne}* *{fr: bluter, cribler}* *{en: sift, screen}* ex: ntsearnã (s-trets prit sitã) fãrina cã noi va sã ntsirnem (tritsem prit sitã) bubota; nica nu nvitsã si ntsearnã; muljarea cari nu va s-facã pitã, va ntsearnã; tserlu ntsearnã minutã ploai; lu ntsirnui (fig: l-xitãxii, l-cãftai) ghini, nu putui s-aflu tsiva; omlu aestu prindi s-lu ntsirnets (fig: sã-lj bãgats oarã, s-lu tritsets prit sitã, s-lu xitãxits) ghini; sh-cara lu-ashtirnu pri shcop (sh-cara acãtsã si-lj da un shcop), lj-ascãpirarã ocljilj § ***ntsirnut*** (ntsir-nútŭ) adg ntsirnutã (ntsir-nú-tã), ntsirnuts (ntsir-nútsĭ), ntsirnuti/ntsirnute (ntsir-nú-ti) – tsi ari tricutã prit tsir; sitãxit *{ro: cernut}* *{fr: bluté, criblé}* *{en: sifted, screened}* ex: sh-tini vãsilje, ma sh-io ntsirnut hiu cu sitã di mãtasi (expr: sh-io hiu dishteptu, gioni) , puljlu ali dadi! § ***ntsearniri/ntsearnire*** (ntseár-ni-ri) sf ntsearniri (ntseár-nirĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi ntsearni tsiva; sitãxiri *{ro: acţiunea de a cerne; cernere}* *{fr: action de bluter, de cribler}* *{en: action of sifting, of screening}* § ***ntsirneari/ntsirneare*** (ntsir-neá-ri) sf ntsirneri (ntsir-nérĭ) – (unã cu ***ntsearniri***) § ***tsernu*** (tsér-nu) vb III shi II tsirnui (tsir-núĭ), tsirneam (tsir-neámŭ), tsirnutã (tsir-nú-tã), tsearniri/tsearnire (tseár-ni-ri) shi tsirneari/tsirneare (tsir-neá-ri) – (unã cu ***ntsernu***) § ***tsirnut*** (tsir-nútŭ) adg tsirnutã (tsir-nú-tã), tsirnuts (tsir-nútsĭ), tsirnuti/tsirnute (tsir-nú-ti) – (unã cu ***ntsirnut***) § ***tsearniri/tsearnire*** (tseár-ni-ri) sf tsearniri (tseár-nirĭ) – (unã cu ***ntsearniri***) § ***tsirneari/tsirneare*** (tsir-neá-ri) sf tsirneri (tsir-nérĭ) – (unã cu ***ntsirneari***)

tsir[2] (tsírŭ) sm tsiri (tsírĭ) – pescu njic di-amari (scumbrii njicã) tsi s-acatsã primuveara shi s-mãcã uscat shi nsãrat *{ro: ţir}* *{fr: petit maquereau séché}* *{en: small mackerel dried and salted}* § ***tsironj*** (tsi-rónjĭŭ) sm tsironj (tsi-rónjĭ) – (unã cu ***tsir***[2]) ex: avum nã tãpsii di tsironj (scumbrii njits, di primuveara, uscati) § ***tsãros*** (tsã-rósŭ) adg tsãroasã (tsã-roá-sã), tsãroshi (tsã-róshĭ), tsãroasi/tsãroase (tsã-roá-si) – tsi easti slab ca tsirlu (pescul) *{ro: slab ca un ţâr}* *{fr: maigre comme un "tsir"}* *{en: slim as a "tsir"}*

tsirbonj (tsir-bónjĭŭ) sm, sf – vedz tu ***tserbu***

tsirboplu (tsir-bó-plu) sm – vedz tu ***tserbu***

tsircljari/tsircljare (tsir-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***tserclju***

tsircljat (tsir-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***tserclju***

tsircljedz (tsir-cljĭédzŭ) vb I – vedz tu ***tserclju***

tsireari/tsireare (tsi-reá-ri) sf – vedz tu ***tser***[3]

tsirimonji/tsirimonje (tsi-ri-mó-nji) sf tsirimonj (tsi-ri-mónjĭ) – multimea di nomuri (purtãri, adets, etc.) cu cari s-fatsi un lucru (arãdz di la bisearicã, yiurtisiri, adunãri, ziafets, etc.) tra s-aspunã ihtibari (eryi, tinjii, axitã, etc.); taxi, parataxi, sãltãnati, sultãnatã; (fig: tsirimonj = urãri) *{ro: ceremonie}* *{fr: cérémonie}* *{en: ceremony}* ex: lu-ashteaptã cu tsirimonji mari; tsirimonj armãneshti; shtii tsirimonj multi; nj-featsirã multi tsirimonj (fig: multi urãri); mari tsirimonji fu adz la bisearicã § ***tsirimonjos*** (tsi-ri-mo-njĭósŭ) adg tsirimonjoasã (tsi-ri-mo-njĭoá-sã), tsirimonjosh (tsi-ri-mo-njĭóshĭ), tsirimonjoasi/tsirimonjoase (tsi-ri-mo-njĭoá-si) – (adunari, yiurtisiri, etc.) tsi s-fatsi cu tsirimonji; (om) tsi s-poartã cu tsirimonji *{ro: ceremonios}* *{fr: cérémonieux}* *{en: ceremonious}*

tsirimonjos (tsi-ri-mo-njĭósŭ) adg – vedz tu ***tsirimonji***

tsiripari/tsiripare (tsi-ri-pá-ri) sf – vedz tu ***tsiur***[1]

tsiripat (tsi-ri-pátŭ) adg – vedz tu ***tsiur***[1]

tsiripãni/tsiripãne (tsi-ri-pắ-ni) sm – vedz tu ***tser***[3]

tsiripedz (tsi-ri-pédzŭ) vb I – vedz tu ***tsiur***[1]

tsiripit (tsi-ri-pítŭ) sn – vedz tu ***tsiur***[1]

tsiripulj (tsi-ri-púljĭŭ) sm – vedz tu ***tsãrnãpulj***

Tsirishar (Tsi-ri-shĭárŭ) sm – vedz tu ***Cirishar***[1]

tsiritonj (tsi-ri-tónjĭŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***tser***[3]

tsiritor (tsi-ri-tórŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***tser***[3]

tsirneari/tsirneare (tsir-neá-ri) sf – vedz tu ***tsir***[1]

tsirnut (tsir-nútŭ) adg – vedz tu ***tsir***[1]

tsironj (tsi-rónjĭŭ) sm – vedz tu ***tsir***[2]

tsirot (tsi-rótŭ) sn tsiroturi (tsi-ró-turĭ) – cumatã njicã di pãndzã pri cari s-ari teasã unã alifii (mihlemi) sh-cari s-bagã pristi unã aranã, tra s-u-afireascã shi s-nu-acatsã pronj; plastur, yeachii, yeachiuã *{ro: plasture}* *{fr: sparadrap}* *{en: (adhesive) plaster}*

tsirtsel (tsir-tsélŭ) sn tsirtseali/tsirtseale (tsir-tseá-li) – stulii ca un tserclju njic purtat di muljeri acãtsat i-aspindzurat di ureaclji (multi ori di-amalãmã i di-asimi stulsit sh-el cu alti njits stulii); tsirtselj, dzirdzelj, minghiushi, minghiush, mãnghiush, mãngiush, ver, veari *{ro: cercel}* *{fr: boucle (pendant) d'oreilles}* *{en: ear ring}* § ***tsirtselj*** (tsir-tséljĭŭ) sn tsirtsealji/tsirtsealje (tsir-tseá-lji) – (unã cu ***tsirtsel***) § ***dzirdzelj*** (dzir-dzéljĭŭ) sn dzirdzealji/dzirdzealje (dzir-dzeá-lji) – (unã cu ***tsirtsel***)

tsirtselj (tsir-tséljĭŭ) sn – vedz tu ***tsirtsel***

tsirut (tsi-rútŭ) adg – vedz tu ***tser***[3]

tsirutor (tsi-ru-tórŭ) sn tsirutoari/tsirutoare (tsi-ru-toá-ri) – stur plãntat tu loc, cu-alumãchi tãljati, di cari picurarlji aspindzurã lucri (pundzã cu cash, stranji, vasi, etc.) *{ro: sărciner}* *{fr: pieu garni de branches coupées}* *{en: stake with branches cut, planted in the ground}*

tsisci (tsís-ci) invar – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tsishti***

tsishciu (tsísh-tĭu) invar – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tsishti***

tsishti (tsí-shti) invar – cari shtii; tsi shtii?; caishti; carishti; nu shtiu tsiva; tsiva, etc. *{ro: ceva; ce ştiu ce; nu ştiu ce; etc.}* *{fr: quelque chose; je ne sais pas quoi; peut-être; etc.}* *{en: something; do not know what; maybe; etc.}* ex: s-ti ntribarim tsishti (tsiva) di Misirii; tsishti? (caishti, poati); dicãt, tsishti (caishti, poati), am unã isapi cu voi

tsisprã/tsisprã (tsí-sprã) num – vedz tu ***tsintsi***

tsisprãdzatsi/tsisprãdzatse (tsís-prã-dzá-tsi) num – vedz tu ***tsintsi***

tsisprãyinghits (tsís-prã-yín-ghits) num – vedz tu ***tsintsi***

tsitati/tsitate (tsi-tá-ti) sf tsitãts (tsi-tắtsĭ) – cãsãbã, cãsãbã nvãrtushat (cu stiznji analti shi vãrtoasi) trã apãrarea di dushmanj; cãsãbã, grãditã, pulitii, castru, cãstrii, cale *{ro: cetate, oraş, fort}* *{fr: cité, forteresse}* *{en: city, fortress, fort}* ex: nu dipunets ditru tsitati (grãditã); Dumnidzã ditru tsitati (grãditã)

tsitsi (tsí-tsi) sf fãrã pl – carni (tu zburãrea cu njitslji) *{ro: carne}* *{fr: viande (dans le langage de nourrissons)}* *{en: meat (language for babies)}*

tsitsiroanji/tsitsiroanje (tsi-tsi-roá-nji) sf – vedz tu ***ciceroanã***

tsitsir-vitsir! (tsí-tsirŭ-ví-tsirŭ) inter – vedz tu ***cir-cir!***

tsitsivei (tsi-tsi-véĭŭ) sm tsitsivei (tsi-tsi-véĭ) – agru-pulj cunuscut trã ciuciula cu cari s-cãmãruseashti sh-cari u-aspuni pirifan pri creashtitlu-a caplui; ciuciulan, ciuciurlii, ciuciuljan, ciuciuleai, ciurleai, ciuleai, tsitsivelj, tsurtsuljan *{ro: ciocârlie}* *{fr: alouette}* *{en: lark}* ex: cãntã sh-dultsilj tsitsivei § ***tsitsivelj*** (tsi-tsi-véljĭŭ) sm tsitsivelj (tsi-tsi-véljĭ) – (unã cu ***tsitsivei***) § ***tsurtsuljan*** (tsur-tsu-ljĭánŭ) sm tsurtsuljanj (tsur-tsu-ljĭánjĭ) – (unã cu ***tsitsivei***)

tsitsivelj (tsi-tsi-véljĭŭ) sm – vedz tu ***tsitsivei***

tsiur[1] (tsí-urŭ) sn tsiuri/tsiure (tsí-u-ri) – 1: soea di boatsi scoasã di-unã soi di pulj (cãntãtori); tsiurat, chiur, tsitsir-vitsir, tsiripit, piridari, nciurari; 2: soea di boatsi scoasã di vimtu cãndu suflã sh-aurlã vãrtos; shuirari, shuirãturã *{ro: ciripit; shuierat}* *{fr: gazouillement; sifflement}* *{en: chirp, twitter, warble; whistle, hiss}* ex: nitsi un tsiur di pulj § ***tsiurat***[1] (tsi-u-rátŭ) sn tsiurati/tsiurate – (unã cu ***tsiur***[1]) ex: tsiuratlu-a puljlor mi dishtiptã § ***tsiripit*** (tsi-ri-pítŭ) sn tsiripiti/tsiripite (tsi-ri-pí-ti) – (unã cu ***tsiur***[1]) ex: tsiripitlu-a harabeilor s-avdza cati tahina § ***tsiur***[2] (tsí-urŭ) vb I tsiurai (tsi-u-rấĭ), tsiuram (tsi-u-rámŭ), tsiuratã (tsi-u-rá-tã), tsiurari/tsiurare (tsi-u-rá-ri) – 1: (trã pulj) scot bots (tsiuri, shuirãturi, cãntitsi i bãteri) suptsãri, lishoari sh-mushati din gurã; tsiripedz, piridau, jiuredz, chiur, chiuredz, nciuredz; 2: (vimtul) scoati unã boatsi (shuirã, aurlã) cãndu bati sãnãtos, shiur, shuir *{ro: ciripi; şuiera}* *{fr: gazouiller; siffler, crier, mugir (en parlant du vent)}* *{en: chirp, twitter, warble; whistle, hiss}* ex: puljlji tsiurã cu njilã; tsiurã (aurlã) din casã unã fãrshiroatã; tsiurã (shuirã) la tuts a lui; aseara vimtul tsiura § ***tsiurat***[2] (tsi-u-rátŭ) adg tsiuratã (tsi-u-rá-tã), tsiurats (tsi-u-rátsĭ), tsiurati/tsiurate (tsi-u-rá-ti) – (pulj, vimtu, etc.) tsi ari scoasã bots (tsiuri, shuirãturi, etc.); tsiripat, piridat, jiurat, chiurat, nciurat; shiurat, shuirat *{ro: ciripit; şuierat}* *{fr: qui a gazouillé; qui a sifflé, crié, mugi (en parlant du vent)}* *{en: who has chirped, twittered, warbled; whistled, hissed}* § ***tsiurari/tsiurare*** (tsi-u-rá-ri) sf tsiurãri (tsi-u-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva tsiurã; tsiripari, piridari, jiurari, chiurari, nciurari; shiurari, shuirari *{ro: acţiunea de a ciripi; de a şuiera; ciripire; şuierare}* *{fr: action de gazouiller; de siffler, de crier, de mugir (en parlant du vent)}* *{en: action of chirping, of twittering, of warbling; of whistling, of hissing}* § ***tsiripedz*** (tsi-ri-pédzŭ) vb I tsiripai (tsi-ri-páĭ), tsiripam (tsi-ri-pámŭ), tsiripatã (tsi-ri-pá-tã), tsiripari/tsiripare (tsi-ri-pá-ri) – (unã cu ***tsiur***[2]) ex: puljlji tsipripeadzã (tsiurã) pri dãrmi § ***tsiripat*** (tsi-ri-pátŭ) adg tsiripatã (tsi-ri-pá-tã), tsiripats (tsi-ri-pátsĭ), tsiripati/tsiripate (tsi-ri-pá-ti) – (unã cu ***tsiurat***) § ***tsiripari/tsiripare*** (tsi-ri-pá-ri) sf tsiripãri (tsi-ri-pắrĭ) – (unã cu ***tsiurari***)

tsiur[2] (tsí-urŭ) vb I – vedz tu ***tsiur***[1]

tsiurari/tsiurare (tsi-u-rá-ri) sf – vedz tu ***tsiur***[1]

tsiurat[1] (tsi-u-rátŭ) sn – vedz tu ***tsiur***[1]

tsiurat[2] (tsi-u-rátŭ) adg – vedz tu ***tsiur***[1]

tsiushtiucari/tsiushtiucare (tsĭush-tĭu-cá-ri) pr indif – vedz tu ***tsenushcari***

tsiva (tsi-vá) pr indef – nishti, nãshti, niscãntsã; nitsiun, vãrnu, vãrnã, vãrã, vãrã soi, vãrã turlii, naca (nu tsiva), nacã, napa, etc. *{ro: ceva, nimic, cumva}* *{fr: quelque chose; rien; par hazard}* *{en: something, nothing, by chance}* ex: dzã-nã tsiva (vãrã lucru) di bana-a ta; s-ascultu tsiva (nãshti) arãdeari i tsiva (nãshti) bots ficiureshti; eu nu-aveam tsiva (nitsiun, vãrã lucru); tsiva nu voi; ficiorlji s-nu cadã tsiva (vãrã soi) tu apã; s-nu vã chirets tsiva (vãrã turlii); s-nu si ncheadicã tsiva (vãrã soi) tu alãgari; nu-nj vidzush tsiva (naca-nj vidzush) cãprili?; ni soi u-am tsiva § ***cantsiva*** (cán-tsi-va) adv – (unã cu ***tsiva***) ex: cantsiva (tsiva) nu dau

tsivali/tsivale (tsií-va-li) invar – cumatã multu njicã tsi ari cãdzutã i armasã di la un lucru tsi s-ari aspartã (ca pheatlu, bunãoarã); sãrmã, fãrãmiturã, schizari, luschidã, pilicudã, ceaceala-maceala *{ro: ţandără}* *{fr: éclisse}* *{en: splint}* ex: misura s-adrã tsivali (ceaceala-maceala); eara adratã tsivali (s-avea faptã cumãts njits); tsivali (sãrmi) ti fac tu trap; tsivali (cumãts njits) s-aleapsi di el

tsivicusescu (tsi-vi-cu-sés-cu) (mi) vb IV tsivicusii (tsi-vi-cu-sĭí), tsivicuseam (tsi-vi-cu-seámŭ), tsivicusitã (tsi-vi-cu-sí-tã), tsivicusiri/tsivicusire (tsi-vi-cu-sí-ri) – lu-alãxescu un lucru tra s-lu fac ashi cum mi-arãseashti s-hibã (tra sã-nj si ndreagã ma ghini huzmetea); l-fac un lucru si s-uidiseascã (tr-atseali tsi-am tu minti); mi nvets s-bãnedz cu-un lucru tu-unã nauã catastasi; mi nvets, mi mãlãxescu, ndreg, uidisescu, sãmãrusescu, tiryisescu *{ro: ajusta, adapta, potrivi, obişnui}* *{fr: ajuster, adapter}* *{en: adjust, adapt}* § ***tsivicusit*** (tsi-vi-cu-sítŭ) adg tsivicusitã (tsi-vi-cu-sí-tã), tsivicusits (tsi-vi-cu-sítsĭ), tsivicusiti/tsivicusite (tsi-vi-cu-sí-ti) – tsi s-ari alãxitã tra si s-uidiseascã tu-unã nauã catandasi; tsi s-ari nvitsatã cu-unã banã tsi s-ari alãxitã; nvitsat, mãlãxit, ndreptu, uidisit, sãmãrusit, tiryisit *{ro: ajustat, adaptat}* *{fr: ajusté, adapté}* *{en: adjusted, adapted}* § ***tsivicusiri/tsivicusire*** (tsi-vi-cu-sí-ri) sf tsivicusiri (tsi-vi-cu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-tsivicuseashti; nvitsari, mãlãxiri, ndridzeari, uidisiri, sãmãrusiri, tiryisiri *{ro: acţiunea de a ajusta, de a adapta; ajustare, adaptare}* *{fr: action d'ajuster, d'adapter}* *{en: action of adjusting, of adapting}*

tsivicusiri/tsivicusire (tsi-vi-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***tsivicusescu***

tsivicusit (tsi-vi-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***tsivicusescu***

tsivii/tsivie (tsi-ví-i) sf – vedz tu ***civii***

tsoapit (tsoá-pitŭ) sn tsoapiti/tsoapite (tsoá-pi-ti) – lemnu lungu shi suptsãri; tsopit, pulean, cut, ciumagã, ciumag, giumac, teg, shcop, ciun, afingi, tingãli, mãciucã *{ro: bâtă}* *{fr: bâton; rondin (dans les jeux d'enfants)}* *{en: rod, stick (used in a children's game}* § ***tsopit*** (tsó-pitŭ) sn tsoapiti/tsoapite (?) (tsoá-pi-ti) – (unã cu ***tsoapit***)

tsopã (tsó-pã) sf tsopi/tsope (tsó-pi) – cumatã mari di pãni; xifari, cumatã, bucatã *{ro: bucată mare de pâine}* *{fr: grand morceau de pain}* *{en: large piece of bread}* ex: cu tsopa di pãni si saturã un cãni

tsopit (tsó-pitŭ) sn – vedz ***tsoapit***

tsuc! (tsúcŭ) inter – – vedz tu ***tsucuescu***

tsucal (tsu-cálŭ) sn tsucãlj (tsu-cắljĭ) – oalã tsãnutã tu udãlu iu doarmi lumea, tra sã-sh facã apa noaptea cãndu ari omlu ananghi; (expr: shadi n cali un tsucal di sh-arãdi di bucal = zbor tsi s-dzãtsi tr-atsel tsi sh-arãdi di un tai easti multu ma ghini di el) *{ro: ţucal}* *{fr: pot de chambre}* *{en: chamber pot}*

tsucuescu (tsu-cu-ĭés-cu) vb IV tsucuii (tsu-cu-ĭí), tsucueam (tsu-cu-ĭámŭ), tsucuitã (tsu-cu-í-tã), tsucuiri/tsucuire (tsu-cu-í-ri) – aruc (ngljit, sorbu) yin (arãchii, apã, etc.) prit gãrgãlan tu stumahi (cu un vrondu tsi s-avdi ca "*tsuc*"); beau, sug, sorbu *{ro: bea}* *{fr: boire, se verser dans le goulot}* *{en: drink}* ex: li tsucui tuti (li-arcã tuti tu gãrgãlan) § ***tsucuit*** (tsu-cu-ítŭ) adg tsucuitã (tsu-cu-í-tã), tsucuits (tsu-cu-ítsĭ), tsucuiti/tsucuite (tsu-cu-í-ti) – (yin) tsi easti arcat tu gãrgãlan; (omlu) tsi ari arcatã yin prit gãrgãlan; biut, suptu, surghit *{ro: băut}* *{fr: bu}* *{en: drank}* § ***tsucuiri/tsucuire*** (tsu-cu-í-ri) sf tsucuiri (tsu-cu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva tsucueashti; beari, sudziri, surghiri *{ro: acţiunea de a bea}* *{fr: action de boire}* *{en: action of drinking}* § ***tsuc!*** (tsúcŭ) inter – zbor cu cari vrem s-aspunem un vrondu tsi s-avdi cãndu omlu tsucueashti (sudzi i bea tsiva dit shishi) *{ro: vorbă care imită sunetul făcut de cineva când suge sau bea dintr-o sticlă}* *{fr: mot qui imite le son du boire ou de l'action de sucer}* *{en: word imitating the sound of drinking or sucking}* ex: u mutã butea shi *tsuc*! u stricurã tutã

tsucuiri/tsucuire (tsu-cu-í-ri) sf – vedz tu ***tsucuescu***

tsucuit (tsu-cu-ítŭ) adg – vedz tu ***tsucuescu***

tsulubet (tsu-lu-bétŭ) sm – vedz tu ***tsãpãlic***

tsulufrã (tsu-lú-frã) sf tsulufri/tsulufre (tsu-lú-fri) – hiri di per ma lundzi din cap (ciulii), shutsãti niheamã, tsi pot s-cadã pri fatsã sh-pri oclji; perlu di pi mardzinea di fatsã a omlui sh-di piningã ureclji shutsãt niheamã sh-alãsat s-creascã ma lungu; tsãlufrã, tsãruflã, arauã, zulufi, pirushanã, avoalã, cãrcmi, crac-mi, ciulii, cilii *{ro: zuluf, buclă de păr, perciuni}* *{fr: boucle de cheveux; cheveux qui pendent sur les joues}* *{en: curl, lock, ringlet, side curl}* ex: s-nã algheascã tsulufra (ciulia di per di ningã ureaclji) di jali § ***tsãlufrã*** (tsã-lú-frã) sf tsãlufri/tsãlufre (tsã-lú-fri) – (unã cu ***tsulufrã***) ex: cu tsãlufri (zulufi, pleati) lundzi ca sirma, pristi anumiri virsati § ***tsãruflã*** (tsã-rú-flã) sf tsãrufli/tsãrufle (tsã-rú-fli) – (unã cu ***tsulufrã***)

tsungrusulã (tsun-gru-sú-lã) sf – vedz tu ***sulã***

tsungursulã (tsun-gur-sú-lã) sf – vedz tu ***sulã***

tsup (tsúpŭ) sm tsuchi (tsúchĭ) – ficior i featã tu oara tsi s-amintã shi protslji mesh i anj di banã; ciup, ciuprã, nat, njat, njac, njitsico, sãrmãnitsã, beb, pupul, pup, ciuci, gad, gat, niphiu, poci, ficiuric, fiticã *{ro: prunc, sugaci}* *{fr: bébé, nouveau-né, nourisson}* *{en: baby, infant}* ex: va-nj ljau tsuplu-nj (njclu-nj, natlu-nj) n bratsã § ***ciup***[2] (cĭúpŭ) sm, sf

ciupã (cĭú-pã), ciuchi (cĭúchĭ), ciupi/ciupe (cĭú-pi) – (unã cu ***tsup***) § ***ciuprã*** (cĭú-prã) sf ciupri/ciupre (cĭú-prã) – 1: featã tu protslji mesh i anj di banã; tsupã, ciupã, fiticã, etc.; 2: cartea tsi-aspuni unã muljari (vãsiljoanji) spati (semnul tsi sh-u-adutsi cu-unã crutsi) tu giocurli di cãrtsã *{ro: fetiţă; dama de treflă}* *{fr: fille; dame de trèfle}* *{en: little girl; queen of clubs}*

tsupari[1]/tsupare (tsu-pá-ri) sf – vedz tu ***cipari***

tsupari[2]/tsupare (tsu-pá-ri) sf – vedz tu ***cipari***

tsupatã (tsu-pá-tã) sf – vedz tu ***tupoarã***

tsupãtã! (tsú-pã-tã) invar – zbor cari caftã s-aspunã cum imnã cariva: peanarga, greu, shcljupicãndalui, sh-nisigur pi cicioarli-a lui, etc.; ciupãtã! varai-vara *{ro: şontâc}* *{fr: clopin-clopant!}* *{en: limp along slowly; hobble about}* ex: tsupãtã, tsupãtã, agiumsirã la vãsiljelu; trapsi shcljoplu, tsupãtã, tsupãtã, cãtrã la lamnji § ***ciupãtã!*** (cĭú-pã-tã) inter – (unã cu ***tsupãtã!***) ex: ciupãtã, ciupãtã!, curcubeta agiumsi la pãlati

tsupãtici/tsupãtice (tsu-pã-tí-ci) sf – vedz tu ***tupoarã***

tsurtsufi/tsurtsufe (tsur-tsú-fi) sf tsurtsuhi (tsur-tsúhĭ) – aguditluri dati (cu puteari sh-unã dupã-alantã) pri cariva i tsiva cu mãna (ciciorlu, bushlu, lemnul, etc.); bãteari greauã, pãrjinã, pãparã, paparã, puparã, pipiritsã, pistili, shcop, chiurcu, fushti, chiutecã *{ro: bătaie}* *{fr: rossade, rossée}* *{en: beating}* ex: lj-trãdzea tsurtsufi (un shcop)

tsurtsuljan (tsur-tsu-ljĭánŭ) sm – vedz tu ***tsitsivei***

tsurtsurescu (tsur-tsu-rés-cu) vb IV tsurtsurii (tsur-tsu-ríĭ), tsurtsuream (tsur-tsu-reámŭ), tsurtsuritã (tsur-tsu-rí-tã), tsurtsuriri/tsurtsurire (tsur-tsu-rí-ri) – (apã, muljiturã) curã chicutã cu chicutã; (apa, muljiturã) curã sh-fatsi un vrondu ca apa tsi curã, ciur! ciur! *{ro: curge picătură cu picătură; ţârâi}* *{fr: couler goutte à goutte}* *{en: run drop by drop}* § ***tsurtsurit*** (tsur-tsu-rítŭ) adg tsurtsuritã (tsur-tsu-rí-tã), tsurtsurits (tsur-tsu-rítsĭ), tsurtsuriti/tsurtsurite (tsur-tsu-rí-ti) – tsi ari curatã chicutã cu chicutã *{ro: care a curs picătură cu picătură; ţârâit}* *{fr: qui a coulé goutte à goutte}* *{en: run drop by drop}* § ***tsurtsuriri/tsurtsurire*** (tsur-tsu-rí-ri) sf tsurtsuriri (tsur-tsu-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu apa curã chicutã cu chicutã *{ro: acţiunea de a curge picătură cu picătură; de a ţârâi; ţârâire}* *{fr: action de couler goutte à goutte}* *{en: action of running drop by drop}* § ***tsãr! tsãr!*** (tsắrŭ-tsắrŭ) inter – zbor cu cari vrem s-aspunem un vrondu tsi s-avdi cãndu curã apã; ciur! ciur!; cir-cir! *{ro: cuvânt care imită curgerea unui lichid}* *{fr: mot qui imite le bruit d'un liquide qui coule}* *{en: word imitating the sound of a running liquid}* § ***ciur! ciur!*** (cĭúrŭ-cĭúrŭ) inter – (unã cu ***tsãr! tsãr!***) ex: ciur! ciur! tsurtsurescu apili § ***ciuredz*** (cĭu-rédzŭ) vb I ciurai (cĭu-ráĭ), ciuram (cĭu-rámŭ), ciuratã (cĭu-rá-tã), ciurari/ciurare (cĭu-rá-ri) – (unã cu ***tsurtsurescu***) § ***ciurat*** (cĭu-rátŭ) adg ciuratã (cĭu-rá-tã), ciurats (cĭu-rátsĭ), ciurati/ciurate (cĭu-rá-ti) – (unã cu ***tsurtsurit***) § ***ciurari/ciurare*** (cĭu-rá-ri) sf ciurãri (cĭu-rắrĭ) – (unã cu ***tsurtsuriri***)

tsurtsuriri/tsurtsurire (tsur-tsu-rí-ri) sf – vedz tu ***tsurtsurescu***

tsurtsurit (tsur-tsu-rítŭ) adg – vedz tu ***tsurtsurescu***

tsutsuleu (tsu-tsu-léŭ) sn tsutsuleai/tsutsuleae (tsu-tsu-leá-i) – capitlu (ma multili ori chipitos) a unui lucru lungu shi suptsãri; chipitã, chirchinedz, mitcã, sumig, sumigã, simigã, tsutsulic *{ro: vârf}* *{fr: pointe}* *{en: point}* § ***tsutsulic*** (tsu-tsu-lícŭ) sn tsutsulitsi/tsutsulitse (tsu-tsu-lí-tsi) – (unã cu ***tsutsuleu***)

tsutsulic (tsu-tsu-lícŭ) sn – vedz tu ***tsutsuleu***

tsutsundreu (tsu-tsun-dréŭ) sm tsutsundrei (tsu-tsun-dréĭ) – pulj njic (cu peani buisiti apres cu hromi aroshi, galbini, lãi shi albi) tsi bati (cãntã) mushat; tsutsundriu, tsintsur, tsinzur, maradoi *{ro: sticlete}* *{fr: chardonneret}* *{en: goldfinch}* § ***tsutsundriu*** (tsu-tsun-dríŭ) sm tsutsundrii (tsu-tsun-dríĭ) – (unã cu ***tsutsundreu***) ex: acãtsã un tsutsundriu

tsutsundriu (tsu-tsun-dríŭ) sm – vedz tu ***tsutsundreu***

tsutsur (tsú-tsurŭ) sn tsutsuri/tsutsure (tsú-tsu-ri) – chipita moali di nghios a ureacljiljei (iu s-fatsi di-aradã guva di cari spindzurã minghiushlu la muljeri) *{ro: sfârc (de la ureche)}* *{fr: lobe (de l'oreille)}* *{en: ear lobe}* ex: ancãrligatã, anvãrligatã, di tsutsur moali aspindzuratã (*angucitoari*: vearea)

tu[1] (tú) prip – vedz tu ***tru***

tu[2] (tú) pr pirs II (*singular, masculin shi fiminin, numinativ; trã genitiv, dativ shi acuzativ vedz tu zborlu "tini"*) – zbor (aproapea chirut tora dit limbã) tsi tsãni loclu-a atsilui cu cari zburashti cariva; tini, (*forma shcurtã*) ti (-ti, ti-) *{ro: tu, pe tine, te}* *{fr: tu, toi}* *{en: thy, you}* ex: mea, tu (tini) birber, ashi sã-nj bãnedz; bunã seara, tu (tini) fãrtate; tu (tini), flurii-aruspã, dure nã shidzush ascumtã; s-nã vindzi tu (tini) flueara; mori, tu (tini), lunã nyilicioasã; tu (tini), fãrtate, si-nj bãnedz; tu (tini) a lui va s-hii; tu (tini), mã-ta nu-nj tsã ntribash, tu (tini) tatã-tu (tu = a tãu) nu-nj tsã ntribash, lea malodã; tu (tini), frate Shbuta; ma, tu (tini) Mitra, gione-aleptu; ma, tu (tini), cãne cama mare

tu[3] (-tŭ) pr pos – vedz tu ***tãu***

tuafi/tuafe (tu-á-fi) invar – vedz tu ***toafi***

tubac (tu-bácŭ) sn – vedz tu ***tãbac[1]***

tubã (tú-bã) sf – vedz tu ***tãbãbii***

tubãbii/tubãbie (tu-bã-bí-i) sf – vedz tu ***tãbãbii***

tuc! (túc!) inter – vedz tu ***tac[2]***

tucari[1]/tucare (tu-cá-ri) sf – vedz tu ***toacã***

tucari[2]/tucare (tu-cá-ri) sf – vedz tu ***toc[2]***

tucat[1] (tu-cátŭ) adg – vedz tu ***toacã***

tucat[2] (tu-cátŭ) adg – vedz tu ***toc[2]***

tucã[1] (tú-cã) sf fãrã pl – vedz tu ***duc***

tucã[2] (tú-cã) sf tutsi/tutse (tú-tsi) – pravdã feaminã, di casã (tsi sh-u-adutsi cu-un cal i gumar) cari s-amintã cãndu un gumar calcã (ambairã) unã eapã; mulã, mulari, mushcã *{ro: catâră}* *{fr: mulet femelle}* *{en: female mule}*

tucheari/tucheare (tu-chĭá-ri) sf – vedz tu ***tuchescu***

tuchescu (tu-chĭés-cu) (mi) vb IV shi II tuchii (tu-chíĭ), tucheam (tu-chĭámŭ), tuchitã (tu-chí-tã), tuchiri/tuchire (tu-chí-ri) shi tucheari/tucheare (tu-chĭá-ri) – fac unã lugurii si s-alãxeascã dit catastasea vãrtoasã (scliro, durã) tu cari s-aflã, tu-unã catastasi di muljiturã (ca apa bunãoarã); ihtisescu; (fig/expr: 1: (aveari, negurã, etc.) s-tucheashti = (aveari, negurã, grai, ascheri, foc, etc.) s-dutsi, cheari, s-aspardzi, si stifuseashti, s-fatsi afanã, cãipuseashti; 2: mi tuchescu di nidurnjiri (di mprostu, di pri cicioari, di jali, di avursiri, etc.) = nj-cher multu putearea, mi trag la fatsã, slãghescu, cãpãescu, etc., di nidurnjiri (di jali, di avursiri, etc.); 3: li tuchescu stranjili (pãputsãli, etc.) = li-arup di multã purtari stranjili (pãputsãli, etc.); 4: s-tucheashti dupã nãsã = moari sh-cheari di multã vreari, di cãtã mirachi lj-ari; 5: l-tuchescu di bãteari = l-bat multu, lj-dau un shcop bun, etc.) *{ro: topi, dizolva}* *{fr: fondre, dissoudre, dissiper}* *{en: melt, dissolve, dissipate}* ex: neaua s-tuchi (s-adrã apã); adzã va tuchim umtul (va-l fãtsem moali ca untulemnul); negurli a noaptiljei s-tuchea (expr: s-fãtsea cãipi); ti tuchish di nisumnatã (expr: tsã si ncljid ocljilj sh-cadz mpadi di nidurnjiri); va ti tuchim di bãteari (expr: va tsã dãm un shcop bun); s-veadi cã s-tucheashti di mprostu (expr: cã easti cãpãit di curmat tsi easti); tuchi (expr: u-asparsi tutã) avearea-a tatã-sui; tuchi (expr: u-asparsi, u cãtrãstrãpsi, u featsi afanã tutã) ascherea-al Bidini ãn cheari; s-tuchirã (expr: s-featsirã afani, dusirã) njilili di nimalji a armãnjlor; grailu ma s-gri, azbuirã, s-tuchi (expr: dusi, chiru tu vimtu), nu-armãni tsiva di el; mi tuchii (expr: aduchescu ca unã slãbintsã, slãbiciuni, sh-nu mata pot s-fac tsiva) di cãldurã; mi tuchii di cripari (expr: trag multu, slãghii, cãpãii); s-tucheashti dupã nãsã (moari sh-cheari di cãtã mirachi lj-ari) § ***tuchit*** (tu-chítŭ) adg tuchitã (tu-chí-tã), tuchits (tu-chítsĭ), tuchiti/tuchite (tu-chí-ti) – (tsi easti faptu s-hibã muljiturã (dit catastasea durã tsi u-avea nãinti unã lugurii) *{ro: topit, dizolvat}* *{fr: fondu, dissous, dissipé}* *{en: melted, dissolved, dissipated}* ex: umtu tuchit (faptu ca unã muljiturã); doagã tuchitã (expr: faptã suptsãri, mãcatã, aruptã) di veaclji tsi eara; tsãpunea lã-i tuchitã (expr: veaclji, mãcatã); grai jilos, tuchit (tsi s-cheari tu vimtu) § ***tuchiri/tuchire*** (tu-chí-ri) sf tuchiri (tu-chírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-tucheashti tsiva *{ro: acţiunea de a topi, de a dizolva, de a distruge; topire, dizolvare, distrugere, etc.}* *{fr: action de fondre, de dissoudre, de dissiper, de détruire, etc.}* *{en: action of melting, of dissolving, of dissipating, of destroying, etc.}* § ***tucheari/tucheare*** (tu-chĭá-ri) sf tucheri (tu-

chérĭ) – (unã cu ***tuchiri***) § ***tuchitã*** sf fãrã pl – chirolu cãndu unã lugurii s-tucheashti *{ro: timpul în care ceva se topeşte}* *{fr: temps pendant que quelque chose se fonde}* *{en: time during which something is melting}* ex: plãngu ca tserli tru tuchitã (tsi suntu etimi tra si s-tucheascã)

tuchiri/tuchire (tu-chí-ri) sf – vedz tu ***tuchescu***

tuchisescu (tu-chi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***toc***[3]

tuchisiri/tuchisire (tu-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***toc***[3]

tuchisit (tu-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***toc***[3]

tuchit (tu-chítŭ) adg – vedz tu ***tuchescu***

tuchitã sf fãrã pl – vedz tu ***tuchescu***

tuci (túcĭŭ) sm – vedz tu ***tungi***

tucini/tucine (tu-cí-ni) sm – vedz tu ***tãciuni***[1]

tueag (tu-ĭágŭ) sn – vedz tu ***tueagã***

tueagã (tu-ĭá-gã) sf tuedz (tu-ĭédzĭ) shi tueadzi (tu-ĭá-dzi) – lemnu (i mital) lungu (ca di vãrã metru) shi suptsãri (multi ori turnat ca un duxar tu-un capit) trã tsãneari tu mãnã (di omlu cari va s-lu-aibã ca un andoapir cãndu imnã); bãstuni (di cari pots s-ti-andoapiri); pulean, puljan, bãstuni, teg, tueag, ciumagã *{ro: toiag, baston}* *{fr: long bâton}* *{en: cane, walking stick}* ex: lo tueaga (bãstunea) tru mãnã; tueagã di her; cu-unã tueagã tru mãnã § ***tueag*** (tu-ĭágŭ) sn tueadzi/tueadze (tu-ĭá-dzi) shi tuedz (tu-ĭédzĭ) – (unã cu ***tueagã***) ex: ndupãrãt pi tueag (bãstuni); tueadzi di cornu § ***teag*** (teágŭ) sn teadzi/teadze (teá-dzi) – (unã cu ***tueagã***) § ***teg*** (tégŭ) sn tedzi/tedze (té-dzi) – (unã cu ***tueagã***) ex: purta un teg (unã ciumagã) tu mãnã; ved un teg (unã bãstuni) fãrã domnu; tuts ciurbageadzlji au teg (tueagã), pulean (bãstuni) tru mãnã

tufani[1]***/tufane*** (tu-fá-ni) sf tufãnj (tu-fãnjĭ) – vimtu mari cu ploai icã neauã tsi cadi multã sh-cu agunjii; furtunã, ploai, dãrci, zdãrci, nãvai, azvimturari, borã, sindilii, chiameti, etc. *{ro: vijelie, furtună}* *{fr: orage, tempête}* *{en: storm, tempest}* ex: mi-acãtsã n cali unã tufani (furtunã) greauã

tufani[2]***/tufane*** (tu-fá-ni) sf – vedz tu ***tufã***[1]

tufã[1] (tú-fã) sf tufi/tufe (tú-fi) – 1: arburi njic sh-fundutos cu multi frãndzã shi alumãchi (cari, multi ori, es ndreptu dit arãdãtsina-a lui; arburi njits shi fundutosh tsi crescu deadun sh-nu-alasã multu loc namisa di elj; tufani, tufish; 2: mãnuclju di-alumãchi i lãludz; tumbã, vãndachi, mãnuclju, dimati *{ro: tufă, buchet}* *{fr buisson: bouquet}* *{en: bush, thicket, bunch (of branches, flowers)}* ex: voi s-adar nã tufã (mãnuclju di lãludz?); cati tufã (tufish) sh-cãpitanlu; casi njits s-ascundea sum tufili di ponj; tufa cu cipet § ***tuficã*** (tu-fí-cã) sf tufitsi/tufitse (tu-fí-tsi) shi tufici/tufice (tu-fí-ci) – tufã njicã, tufã (di-alunj); tumbã di lãludz *{ro: tufă mică, buchet (de flori)}* *{fr: buisson des coudriers; bouquet (de fleurs)}* *{en: thicket (of hazelnut); bunch (of flowers)}* § ***tufani***[2]***/tufane*** (tu-fá-ni) sf tufãnj (tu-fãnjĭ) – arburi njic sh-fundutos, cu multi frãndzã shi alumãchi cari es (multi ori) ndreptu dit arãdãtsina-a lui; arburi njits shi fundutosh tsi crescu deadun sh-nu-alasã multu loc namisa di elj; tufã, tufish, ljanurã *{ro: boschet}* *{fr: bosquet}* *{en: thicket}* § ***tufish*** (tu-físhĭŭ) sn tufishi/tufishe (tu-fí-shi) – (unã cu ***tufani***[2]) ex: tu un tufish (tufã, tufani) vidzui un cap di gumar § ***tufos*** (tu-fósŭ) adg tufoasã (tu-foá-sã), tufosh (tu-fóshĭ), tufoasi/tufoase (tu-foá-si) – (ponj, arburi) tsi au multi frãndzi shi alumãchi (multi ori apitrusiti unã pristi-alantã); (pãduri) tsi ari multsã arburi (un ningã-alantu) mplinj di frãndzã sh-alumãchi; (peri) tsi suntu spesh shi ndisats; stufos, stufutos, stuputos, fundutos, des, spes, ndisat, picnos *{ro: stufos, des}* *{fr: touffu; épais}* *{en: bushy, thick, dense}* ex: pãduri tufoasã (stufoasã, fundutoasã); pãduri di chinj tufosh (mplinj di-alumãchi shi atsi); sum tufoasi (speasi, stufoasi) sufrãntseali § ***tufusescu*** (tu-fu-sés-cu) vb IV tufusii (tu-fu-síĭ), tufuseam (tu-fu-seámŭ), tufusitã (tu-fu-sí-tã), tufusiri/tufusire (tu-fu-sí-ri) – leg la un loc lilici tra s-fac unã tufã; (arburi) tsi s-fatsi tufos cã s-acoapirã cu multi frãndzã shi alumãchi (multi ori apitrusiti unã pristi-alantã); (pãduri) tsi sã ndeasã cu multsã arburi (un ningã-alantu) mplinj di frãndzã sh-alumãchi; (peri) tsi crescu, sã ndeasã shi s-fac spesh shi stufosh; (arburi) s-acoapirã primuveara cu multi frãndzã verdzã; fundusescu, nvirdzãscu, nfrundzãscu *{ro: deveni tufos; înfrunzi}* *{fr: devenir touffu; reverdir, se couvrir de feuilles}* *{en: become thick and bushy; cover with leaves}* ex: coada lji si ngrãshe sh-tufusi (fundusi) § ***tufusit*** (tu-fu-sítŭ) adg tufusitã (tu-fu-sí-tã), tufusits (tu-fu-sítsĭ), tufusiti/tufusite (tu-fu-sí-ti) – (arburi, pãduri, per) tsi s-fatsi tufos; (arburi) tsi s-ari acupiritã cu multi frãndzã verdzã; fundusit, nvirdzãt, nfrundzãt *{ro: devenit tufos; înfrunzit}* *{fr: devenu touffu; recouvert de feuilles}* *{en: bushy; covered with leaves}* § ***tufusiri/tufusire*** (tu-fu-sí-ri) sf tufusiri (tu-fu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu (arburli, pãdurea, perlu) tufuseashti; acupiriri cu multi frãndzã; fãtseari tufos; fundusiri, nvirdzãri, nfrundzãri *{ro: acţiunea de a deveni tufos, de a înfrunzi; înfrunzire}* *{fr: action de devenir touffu; de se couvrir de feuilles}* *{en: action of becoming thick and bushy; of covering with leaves}* § ***ntufusescu*** (ntu-fu-sés-cu) (mi) vb IV ntufusii (ntu-fu-síĭ), ntufuseam (ntu-fu-seámŭ), ntufusitã (ntu-fu-sí-tã), ntufusiri/ntufusire (ntu-fu-sí-ri) – (unã cu ***tufusescu***) ex: ntufusi (featsi nã tufã di) florili tsi adunã § ***ntufusit*** (ntu-fu-sítŭ) adg ntufusitã (ntu-fu-sí-tã), ntufusits (ntu-fu-sítsĭ), ntufusiti/ntufusite (ntu-fu-sí-ti) – (unã cu ***tufusit***) § ***ntufusiri/ntufusire*** (ntu-fu-sí-ri) sf ntufusiri (ntu-fu-sírĭ) – (unã cu ***tufusiri***)

tufã[2] (tú-fã) sf tufi/tufe (tú-fi) – ciulii di per (ma lungu sh-ma tufos) di pi frãmtea i creashtitlu-a caplui; mãnuclju di peani tsi stulsescu caplu-a unor pulj; chipita di la zãrculã (cuculã); cuculj, fundã, ciuciulã, ciuciulcã, giugiufcã, bufcã *{ro: moţ, creastă}* *{fr: aigrette, houppe}* *{en: crest (of bird), tuft}* ex: lu nciupã di tufã (ciuciulã); s-anciuparã doilji di tufã (bufcã); s-acãtsarã, fratili-a meu, di tufã (cuculj)

tufã[3] (tú-fã) sf tufi/tufe (tú-fi) – unã soi di earbã cu frãndzili lundzi shi suptsãri tsi sh-u-aduc cu atsili di chin; cipet *{ro: un fel de iarbă}* *{fr: sorte d'herbe}* *{en: kind of grass}*

tufechi/tufeche (tu-fé-chi) sf tufechi (tu-féchĭ) – armã di foc di ma multi turlii (tsi omlu poati s-u poartã cu el), cari ari un pat (cundachi) di lemnu sh-un glup (sulinar) lungu prit cari treatsi curshumea cãndu omlu u-aminã (u tradzi, u-arucã) tra si s-apãrã di dushmanj i s-lji vatãmã; tufechi, dugrã, grã, martinã, sinauer, carofilã, carupilã, cifte, manliherã; (expr: 1: u sãndzinedz tufechea = ahiursescu ghini; 2: u-aruc tufechea = mi isusescu; cã la isozmati s-aminã tufechili; 3: alas s-greascã tufechea = ti fac cu zorea, ti sãlnãescu cu tufechea s-lu fats un lucru) *{ro: puşcă}* *{fr: fusil}* *{en: rifle}* ex: boatsea njicã sh-gura mari (*angucitoari*: tufechea); avea cãdzutã el tu tufechi; u sãndzinã tufechea (expr: nchisi ghini); u-arcã tufechea (expr: s-isusi); sh-lo tufechea nanumirea shi s-dusi avinatic; cara s-nu vrei ashi, a s-greascã tufechea (expr: va ti sãlnãescu s-u fats cu tufechea, cu zorea) § ***tufichisescu*** (tu-fi-chi-sés-cu) vb IV tufichisii (tu-fi-chi-síĭ), tufichiseam (tu-fi-chi-seámŭ), tufichisitã (tu-fi-chi-sí-tã), tufichisiri/tufichisire (tu-fi-chi-sí-ri) – amin tufechea (tra s-agudescu tsiva i cariva); agudescu (pliguescu, vatãm) cu tufechea; fac vrondu cu aminarea di tufechi; curshumedz *{ro: trage cu puşca, împuşca}* *{fr: tirer un coup de fusil; fusiller (blesser ou tuer) par des balles de fusil}* *{en: shoot a rifle; shoot someone (wound or kill) with a rifle}* ex: lj-tufichisirã (lj-vãtãmarã cu tufechea) tuts câts lj-aflarã cã ascundu armi § ***tufichisit*** (tu-fi-chi-sítŭ) adg tufichisitã (tu-fi-chi-sí-tã), tufichisits (tu-fi-chi-sítsĭ), tufichisiti/tufichisite (tu-fi-chi-sí-ti) – tsi easti agudit (pliguit, vãtãmat) cu tufechea; (tufechi) tsi easti aminatã; curshumat *{ro: împuşcat (rănit sau omorît) cu gloanţe de puşcă; (puşca cu care s-a tras)}* *{fr: fusillé (blessé ou tué) par des balles de fusil}* *{en: shot (wounded or killed) with a rifle}* § ***tufichisiri/tufichisire*** (tu-fi-chi-sí-ri) sf tufichisiri (tu-fi-chi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva tufichiseashti; curshumari *{ro: acţiunea de a trage cu puşca, de a împuşca (răni sau omorî) pe cineva cu gloanţe de puşcă}* *{fr: action de tirer un coup de fusil, de fusiller (tuer ou blesser) par des balles de fusil}* *{en: action of shooting a rifle, of shooting someone (wounding or killing) with a rifle}* § ***tuficsescu*** (tu-fic-sés-cu) vb IV tuficsii (tu-fic-síĭ), tuficseam (tu-fic-seámŭ), tuficsitã (tu-fic-sí-tã), tuficsiri/tuficsire (tu-fic-sí-ri) – (unã cu ***tufichisescu***) § ***tuficsit*** (tu-fic-sítŭ) adg tuficsitã (tu-fic-sí-tã), tuficsits (tu-fic-sítsĭ),

tuficsiti/tuficsite (tu-fic-sí-ti) – (unã cu ***tufichisit***) § ***tuficsiri/tuficsire*** (tu-fic-sí-ri) sf tuficsiri (tu-fic-sírĭ) – (unã cu ***tufichisiri***) § ***tuficci*** (tu-fic-cí) sm tuficceadz (tu-fic-ciádzĭ) – atsel tsi fatsi i vindi tufechi; atsel tsi aminã unã tufechi *{ro: puşcaş}* *{fr: fusiler}* *{en: fusilier}* § ***tufichiljauã*** (tu-fichĭ-ljĭá-ŭã) sf tufichiljei (tu-fichĭ-ljĭéĭ) shi tuficljei (tu-fic-ljĭéĭ) – aminarea di tufechi; vrondul tsi s-fatsi cãndu s-aminã unã tufechi *{ro: împuşcătură}* *{fr: coup de fusil, fusillade}* *{en: rifle fire, shot, shooting}* ex: avdzãm tuficljaua § ***tuficheauã*** (tu-fi-cheá-ŭã) sf tufichei (tu-fi-chĭéĭ) – (unã cu ***tufichiljauã***) ex: s-aprimsi tuficheaua

tuficã (tu-fí-cã) sf – vedz tu ***tufã***[1]

tuficci (tu-fic-cí) sm – vedz tu ***tufechi***

tuficheauã (tu-fi-cheá-ŭã) sf – vedz tu ***tufechi***

tufichiljauã (tu-fichĭ-ljĭá-ŭã) sf – vedz tu ***tufechi***

tufichisescu (tu-fi-chi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***tufechi***

tufichisiri/tufichisire (tu-fi-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***tufechi***

tufichisit (tu-fi-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***tufechi***

tuficsescu (tu-fic-sés-cu) vb IV – vedz tu ***tufechi***

tuficsiri/tuficsire (tu-fic-sí-ri) sf – vedz tu ***tufechi***

tuficsit (tu-fic-sítŭ) adg – vedz tu ***tufechi***

tufish (tu-físhĭŭ) sn – vedz tu ***tufã***[1]

tufixescu (tu-fic-sés-cu) vb IV tufixii (tu-fic-sîĭ), tufixeam (tu-fic-seámŭ), tufixitã (tu-fic-sí-tã), tufixiri/tufixire (tu-fic-sí-ri)– scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tuficsescu***

tufixire (tu-fic-sí-ri) sf tufixiri (tu-fic-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tuficsiri***

tufixit (tu-fic-sítŭ) adg tufixitã (tu-fic-sí-tã), tufixits (tu-fic-sítsĭ), tufixiti/tufixite (tu-fic-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tuficsit***

tufos (tu-fósŭ) adg – vedz tu ***tufã***[1]

tufusescu (tu-fu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***tufã***[1]

tufusiri/tufusire (tu-fu-sí-ri) sf – vedz tu ***tufã***[1]

tufusit (tu-fu-sítŭ) adg – vedz tu ***tufã***[1]

tugear (tu-gĭárŭ) sm tugeari (tu-gĭárĭ) – omlu tsi acumpãrã lucri ma eftin (sh-li poartã di-aradã tu altu loc) tra s-li vindã ma scumpu la altsã oaminj; omlu tsi s-lja cu emburlichea tra si sh-amintã bana (pãnea); omlu cari vindi lucri sh-pãrmãtii dit unã mãgãzii; embur, pãrmãteftu, prãmãteftu, pãrmãtar, prãmãtar, mãgãzar, mãgãzãtor, mãgãjar, argãstiryear *{ro: negustor}* *{fr: marchand, négociant}* *{en: merchant}* ex: tu casa-atsea mari bãneadzã un tugear (embur); tuts dit hoarã suntu tugeari, arãspãndits tu tut loclu § ***tugearlãchi/tugearlãche*** (tu-gĭar-lă-chi) sf tugearlãchi (tu-gĭar-lăchĭ) – tehnea tsi u-ari un tugear cu acumãprarea, purtarea shi vindearea di lucri; tigeareti, prãmãtlichi, emboriu, emburlichi, emburii *{ro: negustorie, comerţ}* *{fr: commerce, négoce}* *{en: commerce}* ex: tugearlãchea (emburlãchea) easti ma buna di itsido lucru; tugearlãchea cama avutsashti § ***tigeareti/tigearete*** (ti-gĭa-ré-ti) sf tigearets (ti-gĭa-rétsĭ) – (unã cu ***tugearlãchi***) ex: fãtsea mari tigeareti (emburlãchi) § ***tugirescu*** (tu-gi-rés-cu) adg tugireascã (tu-gi-reás-cã), tugireshtsã (tu-gi-résh-tsã), tugireshti/tugireshte (tu-gi-résh-ti) – tsi ari s-facã cu tugearlji; (multimi) faptã di tugeari; (hari i cusuri) di tugear; (expr: zbor tugirescu = zbor di tugear, salami, tsi pots s-lji fats besã) *{ro: negustoresc}* *{fr: de négociant}* *{en: of commerce}*

tugearlãchi/tugearlãche (tu-gĭar-lă-chi) sf – vedz tu ***tugear***

tugirescu (tu-gi-rés-cu) adg – vedz tu ***tugear***

tuhinipsescu (tu-hi-nip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***tahina***

tuhinipsiri/tuhinipsire (tu-hi-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***tahina***

tuhinipsit (tu-hi-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***tahina***

tul[1] (túlŭ) adg tulã (tú-lã), tulj (túljĭ), tuli/tule (tú-li) – tsi easi sharafura, (cãrtilivos, durdur, geadiu, avdalcu, etc.); tsi easti ca chirut di minti (di itia-a unei dureari, vrondu, sinhisi mari, etc.); chirut, cicãnit, ciushuit, cictisit, cicãrdisit, cicnit, cihtisit, cildisit, cildãsit, cilduit, cirtuit, ciurtuit, cirtisit, cirtusit, cirtãsit, cistisit, tulit, zãlsit, shishirdisit, shishtisit *{ro: zăpăcit}* *{fr: ahuri, qui a perdu la tête}* *{en: dazed, confused}* ex: armasi ca tulã (chirutã, cihtisitã) § ***tulescu*** (tu-lés-cu) vb IV tulii (tu-lîĭ), tuleam (tu-leámŭ), tulitã (tu-lí-tã), tuliri/tulire (tu-lí-ri) – (di itia-a unei dureari, vrondu, sinhisi mari, etc.) fac ca un tsi glãri di minti; cicãnescu, ciushuescu, cictisescu, cicãrdisescu, cicnescu, cihtisescu, cildisescu, cildãsescu, cilduescu, cirtuescu, ciurtuescu, cirtisescu, cirtusescu, cirãsescu, cistisescu, zãlsescu, shishirdisescu, shishtisescu; (expr: l-tulescu (di fushti) = l-bat multu, l-zãpãlescu, ãlj dau un shcop) *{ro: zăpăci; biciui}* *{fr: ahurir, perdre la tête; fouetter}* *{en: daze, confuse; whip}* ex: ti tuleashti (ti zãpãleashti, ti cildiseashti) vimtul; arcoari mari, ti tuleashti (ti cihtãseashti) § ***tulit*** (tu-lítŭ) adg tulitã (tu-lí-tã), tulits (tu-lítsĭ), tuliti/tulite (tu-lí-ti) – cicãnit, ciushuit, cictisit, cicãrdisit, cicnit, cihtisit, cildisit, cildãsit, cilduit, cirtuit, ciurtuit, cirtisit, cirtusit, cirtãsit, cistisit, zãlsit, shishirdisit, shishtisit *{ro: zăpăcit; biciuit}* *{fr: ahuri, qui a perdu la tête; fouetté}* *{en: dazed, confused; whipped}* § ***tuliri/tulire*** (tu-lí-ri) sf tuliri (tu-lírĭ) – cicãniri, ciushuiri, cictisiri, cicãrdisiri, cicniri, cihtisiri, cildisiri, cildãsiri, cilduiri, cirtuiri, ciurtuiri, cirtisiri, cirtusiri, cirtãsiri, cistisiri, zãlsiri, shishirdisiri, shishtisiri *{ro: acţiunea de a zăpăci; de a biciui}* *{fr: action d'ahurir, de perdre la tête; de fouetter}* *{en: action of dazing, of confusing; of whipping}*

tul[2] (túlŭ) sm pl(?) – hir di ljin *{ro: fir de in}* *{fr: lin filé pour tricoter des bas}* *{en: linen yarn}*

tulã (tú-lã) sf– vedz tu ***tuvlã***

tulãrii/tulãrie (tu-lã-rí-i) sf – vedz tu ***tuvlã***

tulbur[1] (túl-burŭ) adg – vedz tu ***turbur***[1]

tulbur[2] (túl-burŭ) adg – vedz tu ***turbur***[1]

tulburari/tulburare (tul-bu-rá-ri) sf – vedz tu ***turbur***[1]

tulburat (tul-bu-rátŭ) adg – vedz tu ***turbur***[1]

tulescu (tu-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tul***[1]

tuliri/tulire (tu-lí-ri) sf – vedz tu ***tul***[1]

tulit (tu-lítŭ) adg – vedz tu ***tul***[1]

tulumbagi (tu-lum-ba-gí) sm – vedz tu ***tulumbã***

tulumbã (tu-lúm-bã) sf tulumbi/tulumbe (tu-lúm-bi) shi tulunghi (tu-lún-ghi) – hãlati cu cari s-arucã apã multã diunãoarã tra si s-astingã un foc mari (di casã, bunãoarã); tsilistrã *{ro: tulumbă}* *{fr: pompe}* *{en: fire pump}* § ***tulumbagi*** (tu-lum-ba-gí) sm tulumbageadz (tu-lum-ba-geádzĭ) – omlu cari caftã s-astingã un foc mari (ca di casã, bunãoarã) cu tulumba *{ro: tulumbagiu}* *{fr: pompier}* *{en: fireman}*

tumaci (tu-mácĭŭ) sm – vedz tu ***tãmaci***

tumbã[1] (túm-bã) sf tumbi/tumbe (túm-bi) – loc tsi s-analtsã niheamã fatsã di-atsel di deavãrliga sh-fatsi, tu mesea di padi, ca un munti multu njic; adunãturã di loc, arinã, chetstã, etc. anãltsatã di om tra si s-apãrã, ca s-ascundã tsiva, si ngroapã un mortu, etc.; ohtu; (fig: tumbã = mirmintu) *{ro: dâmb, movilă}* *{fr: petite élévation de terre, butte, hauteur}* *{en: knoll, mound}* ex: la tumba di-arãu nã mpãrtsãm; ti vidzui di pi tumbã (ohtu); s-alinã pri tumbã tra s-facã siri; cãnili aurlã analtu pri tumbã (fig: mirmintu)

tumbã[2] (túm-bã) sf tumbi/tumbe (túm-bi) – atsea tsi fatsi un tsi s-da pristi cap arucutinda-si; culutumbã, curtumbã, drãclã *{ro: tumbă, de-a berbeleacul}* *{fr: culbute}* *{en: somersault}* ex: featsi tumba (s-arucuti pristi cap) § ***culutumbã*** (cu-lu-túm-bã) sf, adv culutumbi/culutumbe (cu-lu-túm-bi) – (unã cu ***tumbã***[2])ex: featsi nã culutumbã (s-arucuti pristi cap) § ***curtumbã*** (cur-túm-bã) sf, adv curtumbi/curtumbe (cur-túm-bi) – (unã cu ***tumbã***[2])

tumbichi/tumbiche (tum-bí-chi) sf pl(?) – soi di tutumi tsi easti ndreaptã tra si s-bea cu narghilelu *{ro: tutun de narghilea}* *{fr: espèce de tabac qu'on fume à l'aide du narguilé}* *{en: tobacco made for use with the narghileh}* ex: ari adusã tumbichi dit Asii

tumnatic[1] (tum-ná-ticŭ) sn – vedz tu ***toamnã***

tumnatic[2] (tum-ná-ticŭ) adg – vedz tu ***toamnã***

tumnãrescu (tum-nã-rés-cu) adg – vedz tu ***toamnã***

tumnãriu[1] (tum-nã-ríŭ) sn – vedz tu ***toamnã***

tumnãriu[2] (tum-nã-ríŭ) sn – vedz tu ***toamnã***

tumnish (tum-níshĭŭ) adg – vedz tu ***toamnã***

tumsu (túm-su) adg – vedz tu ***tundu***

tumtsea (túm-tsea) adv – vedz tu ***atumtsea***

tumtu (túm-tu) adg – vedz tu ***tundu***

tum-tum-tum (túm-túm-túm) inter – zbor cu cari-lj dzãtsem a

unui ficiuric (fiticã) tsi tsãnem n poalã tra s-ansarã, s-gioacã pri dzinucljilj a noshtri; trum-trum-trum *{ro: tum-tum-tum} {fr: mot qui signifie "danse!" et qu'on adresse aux nourrissons qu'on fait danser dans ses bras ou sur ses genoux} {en: word signifying "dance!" that we tell the little children's to make them dance on our lap}* § ***trum-trum-trum!*** (trúm-trúm-trúm) inter – (unã cu ***tum-tum-tum!***)

tun[1] (túnŭ) vb I – vedz tu ***detunã***

tun[2] (túnŭ) sn – vedz tu ***detunã***

tunari/tunare (tu-ná-ri) sf – vedz tu ***detunã***

tunat (tu-nátŭ) adg – vedz tu ***detunã***

tunã (tú-nã) vb I – vedz tu ***detunã***

tunãrescu (tu-nã-rés-cu) adg – vedz tu ***toamnã***

tunãrets (tu-nã-rétsŭ) adg – vedz tu ***toamnã***

tundeari/tundeare (tun-deá-ri) sf – vedz tu ***tundu***

tundiri/tundire (tún-di-ri) sf – vedz tu ***tundu***

tundu (tún-du) (mi) vb III shi II tumshu (túm-shĭu), tumsã (túm-sã) shi tumtã (túm-tã) shi tunsã (tún-sã), tundeam (tun-deámŭ), tundiri/tundire (tún-di-ri) shi tundeari/tundeare (tun-deá-ri) – nj-talj i-nj fac perlu ma shcurtu (din cap, di la barbã, di la mustãts); talj perlu i lãna di la unã pravdã; cutrusescu, birbirisescu, birbirsescu; (expr: tundi-ti! = fudz di-aoa! lja-ts perlu di-aoa!) *{ro: tunde} {fr: tondre} {en: cut (hair), shear (sheep)}* ex: cu mãna-a mea s-li tundu; du-ti s-ti tundzi (s-tsã talj perlu); tundi-ti! (talji-ts perlu, icã expr: fudz di-aoa!) § ***tumsu*** (túm-su) adg tumsã (túm-sã), tumshi (túm-shi), tumsi/tumse (túm-si) – tsi sh-ari tãljatã i shcurtatã perlu din cap (barbã, mustãts); (pravda) tsi-lj s-ari tãljatã lãna i perlu; cutrusit, birbirisit, birbirsit; (fig: tumsu = (i) mãrat, corbu, shcret, vãpsit, buisit, ndzernu, etc.; (ii) chirut, glar, hazo, tivichel, etc.) *{ro: tuns} {fr: tondu} {en: with hair cut, shorn sheep}* ex: easti tumsu cu foartica; tsi uryii pri tumsa (fig: mãrata) atsea di mumã! § ***tumtu*** (túm-tu) adg tumtã (túm-tã), tumtsã (túm-tsã), tumti/tumte (túm-ti) – (unã cu ***tumsu***) ex: tumta (fig: shcreta, mãrata) di soacrã; lai tumte (fig: glare), sh-lai chirute! § ***tunsu*** (tún-su) adg tunsã (tún-sã), tunshi (tún-shi), tunsi/tunse (tún-si) – (unã cu ***tumsu***) § ***tundiri/tundire*** (tún-di-ri) sf tundiri (tún-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva tundi i easti tumsu; tundeari, cutrusiri, birbirisiri, birbirsiri *{ro: acţiunea de a tunde; tundere} {fr: action de tondre} {en: action of cutting hair, of shearing sheep}* § ***tundeari/tundeare*** (tun-deá-ri) sf tunderi (tun-dérĭ) – (unã cu ***tundiri***) § ***nitumsu*** (ni-túm-su) adg nitumsã (ni-túm-sã), nitumshi (ni-túm-shi), nitumsi/nitumse (ni-túm-si) – tsi nu easti tumsu; tsi nu sh-ari tãljatã i shcurtatã perlu din cap (barbã, mustãts) *{ro: netuns} {fr: qui n'est pas tondu; qui n'a pas les cheveux coupés} {en: with uncut hair}* § ***nitumtu*** (ni-túm-tu) adg nitumtã (ni-túm-tã), nitumtsã (ni-túm-tsã), nitumti/nitumte (ni-túm-ti) – (unã cu ***nitumsu***) ex: acumpãrã di la armãnj un birbec nitumtu § ***nitunsu*** (tún-su) adg nitunsã (tún-sã), nitunshi (tún-shi), nitunsi/nitunse (tún-si) – (unã cu ***nitumsu***) § ***nitundiri/nitundire*** (ni-tún-di-ri) sf nitundiri (ni-tún-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu s-tundi *{ro: acţiunea de a nu (se) tunde} {fr: action de ne pas (se) tondre} {en: action of not cutting hair; of nor shearing sheep}* § ***nitundeari/nitundeare*** (ni-tun-deá-ri) sf nitunderi (ni-tun-dérĭ) – (unã cu ***nitundiri***)

tungi/tunge (tún-gi) sm tungiuri (tún-gĭurĭ) – amisticãturã di bãcãri cu metali ca ganumã (cãlai), mulidi, etc. tsi u fatsi bãcãrea multu ma sãnãtoasã; tungiu, tuci, brundzu; (expr: cap di tungi = un tsi sh-alãxeashti greu mintea, cap di shinic (tãgari, crinã, mulari, grij, etc.); cãpos, cap gros, pruclet) *{ro: bronz, tuci, alamã} {fr: airin, bronze} {en: bronze, brass}* ex: sunã chiprili di tungi; cap di tungi (expr: cap gros) tsi-nj eshti! § ***tungiu*** (tún-gĭu) sm tungiuri (tún-gĭurĭ) – (unã cu ***tungi***) § ***tuci*** (túcĭŭ) sm tuciuri (tú-cĭurĭ) – (unã cu ***tungi***) ex: adusi dit Nimtsii, shindani di tuci; avem multi tuciuri

tungiu (tún-gĭu) sm – vedz tu ***tungi***

tunisescu (tu-ni-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tunusescu***

tunisiri/tunisire (tu-ni-sí-ri) sf – vedz tu ***tunusescu***

tunisit (tu-ni-sítŭ) adg – vedz tu ***tunusescu***

tunjisescu (tu-nji-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tunusescu***

tunjisiri/tunjisire (tu-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***tunusescu***

tunjisit (tu-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***tunusescu***

tunsu (tún-su) adg – vedz tu ***tundu***

tunusescu (tu-nu-sés-cu) (mi) vb IV tunusii (tu-nu-síĭ), tunuseam (tu-nu-seámŭ), tunusitã (tu-nu-sí-tã), tunusiri/tunusire (tu-nu-sí-ri) – nj-pari arãu di lucrili tsi-am faptã; pricunoscu c-am faptã un alatus shi-nj caftu ljirtari; mi fac pishman; tunisescu, tunjisescu, tãnjusescu; mitunjusescu, mitãnjusescu, pishmãnipsescu, mi mãshcu *{ro: căi} {fr: se repentir, regretter} {en: be sorry, repent, regret}* ex: s-tunisi (lj-pãru arãu) cã s-featsi; aush shi tiniri, yinits tra s-nã tunusim (s-pricunushtem c-avem faptã lãets shi s-nã cãftãm ljirtari); disfãts ocljilj ghini, ca s-nu ti tunuseshti (s-nu ti fats pishmani) apoea; di-itsi featsi, s-tunusi; tora furlu s-tunusi; plãndzi amar shi s-tunuseashti; s-tunusi multu cãndu s-mindui; s-tunusi shi nu va si nsoarã; mi tunusii tora, ma tsi u vrei; s-tunusi shi sh-lo cãparea nãpoi § ***tunusit*** (tu-nu-sítŭ) adg tunusitã (tu-nu-sí-tã), tunusits (tu-nu-sítsĭ), tunusiti/tunusite (tu-nu-sí-ti) – tsi s-ari faptã pishman; tsi ari pricunuscutã arãulu tsi featsi; pãrut arãu; tunisit, tunjisit, tãnjusit; mitunjusit, mitãnjusit, pishmãnipsit *{ro: căit} {fr: repenti, regretté} {en: sorry, repented, regretted}* § ***tunusiri/tunusire*** (tu-nu-sí-ri) sf tunusiri (tu-nu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-tunuseashti; tunisiri, tunjisiri, tãnjusiri; mitunjusiri, mitãnjusiri, pishmãnipsiri *{ro: acţiunea de a se căi, căire} {fr: action de se repentir, de regretter} {en: action of being sorry, of repenting, of regretting}* ex: tunusirea easti unã mari curari a suflitlui; sade dureari shi tunusiri § ***tunisescu*** (tu-ni-sés-cu) (mi) vb IV tunisii (tu-ni-síĭ), tuniseam (tu-ni-seámŭ), tunisitã (tu-ni-sí-tã), tunisiri/tunisire (tu-ni-sí-ri) – (unã cu ***tunusescu***) § ***tunisit*** (tu-ni-sítŭ) adg tunisitã (tu-ni-sí-tã), tunisits (tu-ni-sítsĭ), tunisiti/tunisite (tu-ni-sí-ti) – (unã cu ***tunusit***) § ***tunisiri/tunisire*** (tu-ni-sí-ri) sf tunisiri (tu-ni-sírĭ) – (unã cu ***tunusiri***) § ***tunjisescu*** (tu-nji-sés-cu) (mi) vb IV tunjisii (tu-nji-síĭ), tunjiseam (tu-nji-seámŭ), tunjisitã (tu-nji-sí-tã), tunjisiri/tunjisire (tu-nji-sí-ri) – (unã cu ***tunusescu***) § ***tunjisit*** (tu-nji-sítŭ) adg tunjisitã (tu-nji-sí-tã), tunjisits (tu-nji-sítsĭ), tunjisiti/tunjisite (tu-nji-sí-ti) – (unã cu ***tunusit***) § ***tunjisiri/tunjisire*** (tu-nji-sí-ri) sf tunjisiri (tu-nji-sírĭ) – (unã cu ***tunusiri***) § ***tãnjusescu*** (tã-njĭu-sés-cu) (mi) vb IV tãnjusii (tã-njĭu-síĭ), tãnjuseam (tã-njĭu-seámŭ), tãnjusitã (tã-njĭu-sí-tã), tãnjusiri/tãnjusire (tã-njĭu-sí-ri) – (unã cu ***tunusescu***) ex: easti ljirtat atsel cari s-tãnjuseashti § ***tãnjusit*** (tã-njĭu-sítŭ) adg tãnjusitã (tã-njĭu-sí-tã), tãnjusits (tã-njĭu-sítsĭ), tãnjusiti/tãnjusite (tã-njĭu-sí-ti) – (unã cu ***tunusit***) § ***tãnjusiri/tãnjusire*** (tã-njĭu-sí-ri) sf tãnjusiri (tã-njĭu-sírĭ) – (unã cu ***tunusiri***)

tunusiri/tunusire (tu-nu-sí-ri) sf – vedz tu ***tunusescu***

tunusit (tu-nu-sítŭ) adg – vedz tu ***tunusescu***

Tunuzã[1] (Tu-nú-zã) sf fãrã pl – crat tsi s-aflã tu Nordul ali Africhii, namisa di Algeria shi Libia *{ro: Tunis} {fr: Tunisie} {en: Tunisia}* ex: fesea-lj easti di Tunuzã § ***tunuzã***[2] (tu-nú-zã) sf shi adgf – tsi yini di Tunuzã; muljari tsi bãneadzã tu Tunuzã *{ro: tunisian} {fr: tunisienne, de Tunisie} {en: Tunisian}* ex: cãciula-lj tunuzã (tsi yini di Tunuzã)

tunuzã[2] (tu-nú-zã) sf – vedz tu ***Tunuzã***[1]

tu-oarã (tu-oá-rã) adv – scriari neaprucheatã di noi; vedz ***tuoarã***

tuoarã (tu-oá-rã) adv – vedz tu ***truoarã***

tuonti (tu-ón-ti) adv – tsi easti dealihea; alihea, alithea, dealihea, dealihealui, drãhea, alavar *{ro: în adevăr} {fr: vraiment} {en: truly}* ex: tuonti (dealihea) lji si fatsi

tupal (tu-pálŭ) adg tupalã (tu-pá-lã), tupalj (tu-páljĭ), tupali/tupale (tu-pá-li) – cari ari un cicior ma shcurtu di-alantu; cari nu-ari un cicior (i ari un cicior lãndzit) sh-imnã cu-unã pãtãritsã; cari easti lãndzit di-un cicior shi sh-lu tradzi cãndu imnã; shcljop, sljop *{ro: şchiop} {fr: boiteux, clopin} {en: lame, limping}* (notã: S. Mihãileanu dzãtsi cã ***tupal*** = sãcat di mãnã)

tupangi/tupange (tu-pán-gi) sf – vedz tu ***tãpangi***

tupcalã (tup-cá-lã) sf – vedz tu ***tutcali***

tupci (tip-cí) sm – vedz tu ***topã***[2]

tupciu (tip-cíŭ) sm tupcii (tup-cíĭ) scriari neaprucheatã tu-aestu

dictsiunar; vedz ***tupci***

tupoarã (tu-poá-rã) sf tupoari/tupoare (tu-poá-ri) – hãlati cu cari s-talji arburlji (s-disicã leamnili, etc.) sh-cari ari un trup di cilechi tãljitoari di-unã parti sh-unã coadã di lemnu di-alantã (di cari s-tsãni hãlatea cu mãna cãndu omlu agudeashti lemnul cu tãpoara); tãpoarã, topoarã, tupor, tãpor; (expr: coadã di tupoarã = prudot; omlu tsi s-alumtã cu un oaspi cã (i) s-ari datã di partea-a unui dushman i (ii) cã-lj dzãtsi a dushmanlui lucri tsi dushmanlu nu li shtii) *{ro: topor} {fr: hache, cognée} {en: axe}* ex: tupoara cãdzu nghios; agiumsirã coadã di tupoarã (expr: prudots); trag armãnjlji sh-cu tupoarã § ***tãpoarã*** (tã-poá-rã) sf tãpoari/tãpoare (tã-poá-ri) – (unã cu ***tupoarã***) ex: agãrshi tãpoara; cu tãpoarili tãljats; curiili-avdzãrã vreavã, cum cad surdi tãpoari § ***topoarã*** (to-poá-rã) sf topoari/topoare (to-poá-ri) – (unã cu ***tupoarã***) § ***tupor*** (tu-pórŭ) sn tupoari/tupoare (tu-poá-ri) – (unã cu ***tupoarã***) ex: va tãljari cu tuporlu § ***tãpor*** (tã-pórŭ) sn tãpoari/tãpoare (tã-poá-ri) – (unã cu ***tupoarã***) ex: lj-u tãlje cu tãporlu § ***tupurãts*** (tu-pu-rắtsŭ) sn tupurãtsã (tu-pu-rắ-tsã) – tãpor njic; tãpuric *{ro: toporaş} {fr: petite hache, petite cognée} {en: small axe, hatchet}* § ***tãpuric*** (tã-pu-rícŭ) sn tãpuritsi/tãpuritse (tã-pu-rí-tsi) – (unã cu ***tupurãts***) § ***tupurãshti/tupurãshte*** (tu-pu-rắsh-ti) sf tupurãshti/tupurãshte (tu-pu-rắsh-ti) – coadã di tupoarã *{ro: coadă de topor} {fr: manche de la cognée} {en: axe handle}* ex: pãdurea di tupurãshti (coadi di tãpor) s-aspari § ***tãpãrãshti/tãpãrãshte*** (tã-pã-rắsh-ti) sf tãpãrãshti/tãpãrãshte (tã-pã-rắsh-ti) – (unã cu ***tupurãshti***) § ***tãpãrãtsã*** (tã-pã-rắ-tsã) sf tãpãrãtsã (tã-pã-rắ-tsã) – (unã cu ***tupurãshti***) § ***tãpureauã*** (tã-pu-reá-ŭã) sf tãpurei (tã-pu-réĭ) – aguditurã di tãpor *{ro: lovitură de topor} {fr: coup de cognée} {en: axe blow}* ex: pri faglu-aestu cãdzurã greali tãpurei § ***tsupatã*** (tsu-pá-tã) sf tsupãts (tsu-pắtsĭ) – tãpoarã mari, bãltã; (expr: cu tsupata = dip fãrã njilã!) *{ro: secure mare} {fr: grande hache} {en: large axe}* ex: adu nã tsupatã s-u disicãm; lja nã dzuã tsupata, tãporlu shi s-dutsi tu pãduri; s-duc troarã s-lja tsupãts (tãpoari mãri); cu tsupata! (expr: dip fãrã njilã!) § ***tsupãtici/tsupãtice*** (tsu-pã-tí-ci) sf tsupãtici/tsupãtice (tsu-pã-tí-ci) – tsupatã njicã *{ro: secure mică} {fr: hache} {en: axe}* ex: cu tsupãticea unã dupã ureaclji § ***ntsupat*** (ntsu-pátŭ) (mi) vb I ntsupãtai (ntsu-pã-táĭ), ntsupãtam (ntsu-pã-támŭ), ntsupãtatã (ntsu-pã-tá-tã), ntsupãtari/ntsupãtare (ntsu-pã-tá-ri) – agudescu (talj) cu tsupata; (fig: lu ntsupat = lj-dzãc zboarã greali, lu ncaci, l-dãldãsescu, l-dãvrãnsescu) *{ro: înjunghea, înfrunta} {fr: donner un coup de hache; affronter} {en: stab (cut) with a large axe; defy}* ex: dauã sãhãts mi ntsupãtã (ncãce, dãvrãnsi) cu zboarã arali § ***ntsupãtat*** (ntsu-pã-tátŭ) adg ntsupãtatã (ntsu-pã-tá-tã), ntsupãtats (ntsu-pã-tátsĭ), ntsupãtati/ntsupãtate (ntsu-pã-tá-ti) – tsi easti agudit cu tsupata *{ro: înjungheat, înfruntat} {fr: qui a reçu un coup de hache; affronté} {en: stabbed (cut) with a large axe; defied}* § ***ntsupãtari/ntsupãtare*** (ntsu-pã-tá-ri) sf ntsupãtãri (ntsu-pã-tắrĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi ntsupatã pi cariva *{ro: acţiunea de a înjunghea, de a înfrunta} {fr: action de donner un coup de hache; d'affronter} {en: action of stabbing (cutting) with a large axe; of defying}*

tupor (tu-pórŭ) sn – vedz tu ***tupoarã***

tuptangi (tup-tan-gí) sm – vedz tu ***tuptani***

tuptangirii/tuptangirie (tup-tán-gi-rí-i) sf – vedz tu ***tuptani***

tuptangiu (tup-tan-gíŭ) sm tuptangii (tup-tan-gíĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tuptangi***

tuptani/tuptane (tup-tá-ni) sf tuptãnj (tup-tắnjĭ) – (tsi s-acumpãrã, s-vindi, s-lja, s-da, etc.) multi cumãts diunãoarã, icã tuti cumãtsli tsi li ari cariva, di-aradã cu-un pãhã ma njic (cãndu easti zborlu di-acumprari); cuturu *{ro: toptan} {fr: en gros, tout ensemble} {en: wholesale, bulk}*ex: va s-acumpãrãm tuptani; vindu cu tuptani; loai duganea cu tutã tutiputa cu tuptani § ***tuptangirii/tuptangirie*** (tup-tán-gi-rí-i) sf tuptangirii (tup-tán-gi-ríĭ) – loclu (ducheanea) iu s-vindu lucrili cu tuptani *{ro: magazin unde se vinde cu toptanul} {fr: magazin qui vend en gros} {en: wholesale store}* § ***tuptangi*** (tup-tan-gí) sm tuptangeadz (tup-tan-gĭádzĭ) – emburlu tsi vindi cu tuptanea (di-aradã la altsã emburi) *{ro: toptangiu, angrosist} {fr: marchand en gros} {en: wholesale merchant}* ex: tuptangilu adutsi pãrmãtii tra s-u vindã la altsã pãrmãteftsã

tupuc (tu-púcŭ) sn tupucuri (tu-pú-curĭ) shi tuputsi/tuputse (tu-pú-tsi) – partea di dinãpoi a pãputsãlor (cu cari s-calcã mpadi sh-cari easti di-aradã multu ma-analtã ca partea di dininti); tãcuni, pat *{ro: toc (de la pantofi)} {fr: talon (de bottes)} {en: heel (of shoe)}* ex: eara mãcati tupucurli (tãcunjli); tuputsili (tãcunjli) icã paturli di curdelji vor adrari

tupurãshti/tupurãshte (tu-pu-rắsh-ti) sf – vedz tu ***tupoarã***

tupurãts (tu-pu-rắtsŭ) sn – vedz tu ***tupoarã***

tupuz (tu-púzŭ) sn – vedz tu ***topuzganã***

tupuzganã (tu-puz-gá-nã) sf – vedz tu ***topuzganã***

tupuzi/tupuze (tu-pú-zi) sf – vedz tu ***topuzganã***

tura (tú-ra) adv – vedz tu ***tora***

turauã (tu-rá-ŭã) sf turãi (tu-rắĭ) shi turali/turale (tu-rá-li) – semnu adrat di ndauã gramati, multi ori chindisiti deadun sh-cu alti lucri, tsi-aspun numa shi tesea-a unui om mari (ca sultanlu, bunãoarã) tsi pot si s-bagã tu cãrtsã di stat, paradz, etc.; partea a pãrãlui tsi-aspuni un cadru, di-aradã, un cap di om; turã, durã *{ro: tura, monogramă, sigiliu} {fr: monogramme, sceau} {en: monogram, seal}* § ***turã***[2] (tú-rã) sf turi/ture (tú-ri) – (unã cu ***turauã***) ex: tsi ljai, tura (partea cu fatsa-a sultanlui) i gheaza (partea scriatã)? § ***durã*** (dú-rã) sf duri/dure (dú-ri) – (unã cu ***turauã***)

turã[1] (tú-rã) sf turi/ture (tú-ri) – hãlati cari, cãlcatã pi unã acoalã, alasã un semnu (tra s-aspunã cã cartea nu easti calpã icã minciunoasã); semnul alãsat di-aestã hãlati); simnãtor, miuri, muhuri, vulã, damcã, sfãrhidã, surhidã, durã *{ro: sigiliu} {fr: marque, empreinte, sceau, cachet} {en: signet, seal}*

turã[2] (tú-rã) adv – vedz tu ***turauã***

turã[3] (tú-rã) adv – vedz tu ***tora***

turãshci/turãshce (tu-rắsh-ci) sf turãshci (tu-rắsh-ci) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***turãshti***

turãshti/turãshte (tu-rắsh-ti) sf turãshti (tu-rắsh-ti) – loclu la munti iu sta picurarlji cu oili veara, iu li-adunã noaptea s-li mulgã sh-iu fac cashlu cu laptili tsi-l da oili; tãrãshti, tãrushti, turushti, stani, stãnã, strungã, cãshari *{ro: târlă} {fr: parc à moutons} {en: sheepfold}* ex: deadi di unã turãshti; fui la munti la turãshti; n-adusi picurarlu lapti, cash shi umtu di la turãshti; armãnjlji s-afla pri la turãshti; la turãshti oli-azghearã § ***tãrushti/tãrushte*** (tã-rúsh-ti) sf tãrushti (tã-rúsh-ti) – (unã cu ***turãshti***) ex: dusi la tãrushti § ***tãrãshti/tãrãshte*** (tã-rắsh-ti) sf tãrãshti (tã-rắsh-ti) – (unã cu ***turãshti***) § ***turushti/turushte*** (tu-rúsh-ti) sf turushti (tu-rúsh-ti) – (unã cu ***turãshti***) ex: la turushti s-mi ngrupats; la turushtili di ndzeanã

turbari[1]***/turbare*** (tur-bá-ri) sf – vedz tu ***turbu***[1]

turbari[2]***/turbare*** (tur-bá-ri) sf – vedz tu ***turbu***[1]

turbat (tur-bátŭ), adg – vedz tu ***turbu***[1]

turbedz (tur-bédzŭ) vb I – vedz tu ***turbari***[1]

turbetã (tur-bé-tã) sf – vedz tu ***trumbetã***

turbu[1] (túr-bu) vb I turbai (tur-báĭ), turbam (tur-bámŭ), turbatã (tur-bá-tã), turbari/turbare (tur-bá-ri) – 1: acats lãngoarea turbari; lisixescu; 2: inãtusescu, mi-acatsã amãnia (hulia, inatea, niisihia, etc.); turbedz, nturbu, trub *{ro: turba (boala); înfuria} {fr: être saisi par la rage, enrager; devenir enragé, furieux} {en: get rabies; infuriate, make very angry}* ex: sãndzãli acãtsã s-turbã (s-hearbã) tu nãs; cãnili turbã (fu acãtsat di lãngoarea turbari) § ***turbedz*** (tur-bédzŭ) vb I turbai (tur-báĭ), turbam (tur-bámŭ), turbatã (tur-bá-tã), turbari/turbare (tur-bá-ri) – (unã cu ***turbu***[1]) § ***turbat*** (tur-bátŭ) adg turbatã (tur-bá-tã), turbats (tur-bátsĭ), turbati/turbate (tur-bá-ti) – 1: tsi-ari acãtsatã turbari; lisixit, lisearcu, nturbat, trubat; 2: tsi fatsi ca un tsi easti turbat (di lãngoari); hulitos, inãtos, gindos, uryisit, etc. *{ro: turbat (boala); înfuriat} {fr: saisi par la rage; enragé, furieux} {en: with rabies; made very angry}* ex: cu ocljii arosh turbats di urã; mãcarea easti ansãratã turbatã (para nsãratã) § ***turbari***[1]***/turbare*** (tur-bá-ri) sf turbãri (tur-bắrĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu un acatsã lãngoarea turbari; lisixiri, nturbari, trubari; 2: atsea tsi fatsi un cãndu lu-acatsã multu hulia, zalea, amãnia, niisihia, etc. *{ro: acţiunea de a turba, de a înfuria; turbare, înfuriare} {fr: action d'être saisi par la*

rage; action d'être saisi par la colère} {en: action of getting the rabies; action of becoming angry} ex: lj-si mutã perlu di turbari (amãnii, zalã) § ***turbari2/turbare*** (tur-bá-ri) sf turbãri (tur-bắrĭ) – 1: niputeari greauã tsi s-lja cãndu un om (i pravdã) easti mushcat di-unã pravdã lãndzitã di-aestã lãngoari (cãni, cãtushi, etc.) shi cari s-aspuni prota cu-unã purtari di om tsi scoati spumi dit gurã, deapoea s-fatsi ca un om dãmlusit tsi nu poati si s-minã sh-tu soni moari; lisã; 2: atsea tsi-l fatsi omlu si s-poartã ca acãtsat di turbari; lisã, inati, yinati, gnati, ghnati, amãnii, mãnii, hulii, foc, uryii, zalã, zali, gindi, nãireatsã, nãrleatsã, thimo, picã, cangi, himã *{ro: turbare (boala); furie, mânie} {fr: rage; colère, furie} {en: rabies; fury, rage}* ex: mi-acatsã ca unã turbari (lãngoari, zalã) § ***nturbu*** (ntúr-bu) vb I nturbai (ntur-báĭ), nturbam (ntur-bámŭ), nturbatã (ntur-bá-tã), nturbari/nturbare (ntur-bá-ri) – (unã cu ***turbu1***) ex: nturbã cãnili-a vostru; ma nturba (lu-acãtsã multu inatea) cã nu lu-alãsai si s-priimnã; nturbai (nu isihãsii) tutã noaptea § ***nturbat*** (ntur-bátŭ) adg nturbatã (ntur-bá-tã), nturbats (ntur-bátsĭ), nturbati/nturbate (ntur-bá-ti) – (unã cu ***turbat***) § ***nturbari1/nturbare*** (ntur-bá-ri) sf nturbãri (ntur-bắrĭ) – (unã cu ***turbari***) ex: di nturbari muri cã lu-avea mãshcatã un cãni turbat § ***trub1*** (trúbŭ) (mi) vb I trubai (trú-báĭ), trubam (trú-bámŭ), trubatã (trú-bá-tã), trubari/trubare (trú-bá-ri) – (unã cu ***turbu1***) ex: va s-mi facã s-trub (s-turbedz); ficiorlu bãgã s-trubã (s-turbeadzã = expr: s-burdãlipseascã) § ***trubat1*** (trú-bátŭ) adg trubatã (trú-bá-tã), trubats (trú-bátsĭ), trubati/trubate (trú-bá-ti) – (unã cu ***turbat***) § ***trubari1/trubare*** (trú-bá-ri) sf trubãri (trú-bắrĭ) – (unã cu ***turbari***)

turbu2 (túr-bu) sm pl(?) – unã lãngoari di oclji tsi-l fatsi omlu s-nu para veadã dupã ntunicari; urghiri trã shcurtu chiro, ca atsea tsi u-ari multi ori omlu tsi easi dit scutidi tu-unã lunjinã mari; urbari *{ro: orbul gãinilor} {fr: berlue} {en: false vision}*

turbur1 (túr-burŭ) (mi) vb I turburai (tur-bu-ráĭ), turburam (tur-bu-rámŭ), turburatã (tur-bu-rá-tã), turburari/turburare (tur-bu-rá-ri) – mintescu (apili) tra s-li fac murdari shi s-nu si s-veadã limpidi; (mi) aflu tu-unã stari di niisihii sufliteascã, mplinã di simtsãminti tsi-nj alãcescu mintea; cutrubur, cuturbur, cutulbur, mintescu, tulbur, trub *{ro: tulbura, agita} {fr: troubler, agiter} {en: trouble, perturb}* ex: nu turburats (alãcits) apa; cum s-nu mi turbur (s-nu nj-alãcescu mintea)?; minduirli u turburã (ãlj mintescu mintea shi inima) dipriunã § ***turburat*** (tur-bu-rátŭ) adg turburatã (tur-bu-rá-tã), turburats (tur-bu-rátsĭ), turburati/turburate (tur-bu-rá-ti) – (apa) tsi easti alãcitã; cari ari minduiri greali shi niisihii tsi-l fac pri cariva s-nu u-aibã mintea limpidi shi isihã; alãcit, cutruburat, cuturburat, cutulburat, mintit, tulburat, trubat *{ro: tulburat, agitat} {fr: troublé; agité} {en: troubled; agitated, perturbed}* § ***turburari/turburare*** (tur-bu-rá-ri) sf turburãri (tur-bu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un s-turburã; alãciri, cutruburari, cuturburari, cutulburari, mintiri, tulburari, trubari *{ro: acţiunea de a tulbura; tulburare, agitare} {fr: action de troubler, d'agiter} {en: action of troubling someone (himself), of perturbing}* § ***nturbur*** (ntúr-burŭ) (mi) vb I nturburai (ntur-bu-ráĭ), nturburam (ntur-bu-rámŭ), nturburatã (ntur-bu-rá-tã), nturburari/nturburare (ntur-bu-rá-ri) – (unã cu ***turbur1***) ex: tãlaza di aeri nturburã apa; s-avea nturburatã niheamã § ***nturburat*** (ntur-bu-rátŭ) adg nturburatã (ntur-bu-rá-tã), nturburats (ntur-bu-rátsĭ), nturburati/nturburate (ntur-bu-rá-ti) – (unã cu ***turburat***) ex: nturburatã lj-eara mintea § ***nturburari/nturburare*** (ntur-bu-rá-ri) sf nturburãri (ntur-bu-rắrĭ) – (unã cu ***turburari***) § ***tulbur1*** (túl-burŭ) (mi) vb I tulburai (tul-bu-ráĭ), tulburam (tul-bu-rámŭ), tulburatã (tul-bu-rá-tã), tulburari/tulburare (tul-bu-rá-ri) – (unã cu ***turbur1***) § ***tulburat*** (tul-bu-rátŭ) adg tulburatã (tul-bu-rá-tã), tulburats (tul-bu-rátsĭ), tulburati/tulburate (tul-bu-rá-ti) – (unã cu ***turburat***) § ***tulburari/tulburare*** (tul-bu-rá-ri) sf tulburãri (tul-bu-rắrĭ) – (unã cu ***turburari***) § ***turburi/turbure*** (túr-bu-ri) adg turburi/turbure (túr-bu-ri), turburi (túr-burĭ), turburi/turbure (túr-burĭ) – (apã, yin, etc.) tsi nu easti limpidi shi s-veadi amisticat cu murdãrilji; cari nu ari isihii sufliteascã; tsi ari suflitlu shi inima mintitã; mintit, puvunjos, cuturbur, cutulbur, cutrubur, cuturburat, cutulburat, cutruburat, tulbur, tulburat, turbur, turburat, alãcit *{ro: turbure} {fr: trouble} {en: troubled, disturbed, cloudy}* ex: apã turburi (alãcitã) s-nu caltsã § ***turbur2*** (túr-burŭ) adg turburã (túr-bu-rã), turburi (túr-burĭ), turburi/turbure (túr-bu-ri) – (unã cu ***turburi***) § ***tulbur2*** (túl-burŭ) adg tulburã (túl-bu-rã), tulburi (túl-burĭ), tulburi/tulbure (túl-bu-ri) – (unã cu ***turbur2***) § ***trub2*** (trúbŭ) vb I trubai (tru-báĭ), trubam (tru-bámŭ), trubatã (tru-bá-tã), trubari/trubare (tru-bá-ri) – (unã cu ***turbur1***) ex: s-u trubã (s-u alãceascã) amarea tutã § ***trubat2*** (tru-bátŭ) adg trubatã (tru-bá-tã), trubats (tru-bátsĭ), trubati/trubate (tru-bá-ti) – (unã cu ***turburat***) § ***trubari2/trbare*** (tru-bá-ri) sf trubãri (tru-bắrĭ) – (unã cu ***turburari***)

turbur2 (túr-burŭ) (mi) vb I – vedz tu ***turbur1***

turburari/turburare (tur-bu-rá-ri) sf – vedz tu ***turbur1***

turburat (tur-bu-rátŭ) adg – vedz tu ***turbur1***

turburi/turbure (túr-bu-ri) adg – vedz tu ***turbur1***

turcalã (tur-cá-lã) sf – vedz tu ***turcu1***

turcami/turcame (tur-cá-mi) sf – vedz tu ***turcu1***

turcanacat (tu-ca-ná-catŭ) adg – vedz tu ***turcu1***

turcãrii/turcãrie (tur-cã-rí-i) sf – vedz tu ***turcu1***

Turchii/Turchie (Tur-chí-i) sf – vedz tu ***turcu1***

turchipsescu (tur-chip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***turcu1***

turchipsiri/turchipsire (tur-chip-sí-ri) sf – vedz tu ***turcu1***

turchipsit (tur-chip-sítŭ) adg – vedz tu ***turcu1***

turchirii/turchirie (tur-chi-rí-i) sf – vedz tu ***turcu1***

turcu1 (túr-cu) sm, sf turcã (túr-cã) shi turxã (túrc-sã), turtsi (túr-tsi), turtsi/turtse (túr-tsi) shi turxi/turxe (túrc-si) – om (muljari) tsi easti di miletea ntursteascã sh-cari bãneadzã di-aradã tu Turchii; (fig: 1: turcu = (i) tsi easti di pistea musulmanã, muslimã, al Islam; (ii) arbines tsi tricu di crishtin la pistea-al Islam; (iii) statlu nturtsescu; expr: 2: sãrgljescu brãnlu si-nj lu calcã cariva = caftu itii tra s-mi ncaci cu cariva, caftu cãvgã) *{ro: turc, turcoaicã} {fr: Turc (homme et femme)} {en: Turk (man and woman)}* ex: ti ncljinash la turcu? ma-arãu va ti calcã; shlãescu sufrãntsealili ca turxi (muljerli turtsi); el easti turcu (fig: arbines tsi tricu la pistea-al Islam); nã scusesh greaca tu Turcu (fig: tu statlu nturtsescu); turcul sãrgljashti brãnlu si-lj lu caltsã (expr: zbor tsi va dzãcã cã turcul caftã cãvgã) § ***turcalã*** (tur-cá-lã) sf turcali/turcale (tur-cá-li) – muljari di pistea nturtseascã; turcã, turxã *{ro: turcoaicã} {fr: femme turque} {en: Turkish woman}* § ***turcu2*** (túr-cu) adg turcã (túr-cã) shi turxã (túrc-sã), turtsã (túr-tsã), turtsi/turtse (túr-tsi) shi turxi/turxe (túrc-si) – (om) multu arãu, (muljari) multu-arauã; arapsã, arbines *{ro: foarte rãu} {fr: méchant} {en: bad, wicked}* ex: si-nj scot ahtea pri turca (araua) din casã; nu mi shtii tsi turcã (arauã), tsi arbineasã (arauã) hiu; soacrã arauã shi turcã (multu-arauã); muljari turxã (multu-arauã) § ***turcami/turcame*** (tur-cá-mi) sf fãrã pl – multimi di turtsi; adunãturã di turtsi; ascheri di turtsi; lao nturtsescu; turcãrii. turchirii *{ro: turcime} {fr: population turque; armée turque} {en: Turkish population; Turkish army}* ex: pi turcami tut si da; cãdea turcamea di niferi § ***turcãrii/turcãrie*** (tur-cã-rí-i) sf turcãrii (tur-cã-ríĭ) – (unã cu ***turcami***) ex: turcãria-amar zghileashti; si-sh li calcã turcãria (turcamea) § ***turchirii/turchirie*** (tur-chi-rí-i) sf turchirii (tur-chi-ríĭ) – (unã cu ***turcami***) ex: fui tu turchirii (turcami, Turchii), bãnai ahãt chiro nu am vidzutã ahãti arali cãti si spun § ***turcanacat*** (tu-ca-ná-catŭ) adg turcanacatã (tu-ca-ná-ca-tã), turcanacats (tu-ca-ná-catsĭ) turcanacati/turcanacate (tu-ca-ná-ca-ti) – arãu ca draclu; multu arãu *{ro: îndrãcit} {fr: très méchant, endévé} {en: very bad, wicked, wild, mad}* ex: scoalã, mori turcanatã! (drac di muljari!) § ***Turchii/Turchie*** (Tur-chí-i) sf fãrã pl – statlu dit Anadulii iu bãneadzã miletea nturtseascã *{ro: Turcia} {fr: Turquie} {en: Turkey}* § ***turtsescu*** (tur-tsés-cu) adg turtseascã (tur-tseás-cã), turtseshtsã (tur-tsésh-tsã), turtseshti (tur-tsésh-ti) – tsi ari s-facã cu turtsilj; di turtsi *{ro: turcesc} {fr: turc} {en: Turkish}* ex: mintituri turtseshti (di turtsi); s-alinã giuglu nsus la turtseasca (Turchia, statlu-a turtsilor) § ***nturtsescu1*** (ntur-tsés-cu) adg nturtseascã (ntur-tseás-cã), nturtseshtsã (ntur-tsésh-tsã), nturtseshti (ntur-tsésh-ti) – (unã cu ***turtsescu***) ex: loclu nturtsescu (di turtsi); agiumsim la murmintsãlj atselj nturtseshtsãlj (di turtsi) § ***ãnturtsescu1*** (ãn-tur-tsés-cu) adg

ãnturtseascã (ãn-tur-tseás-cã), ãnturtseshtsã (ãn-tur-tsésh-tsã), ãnturtseshti (ãn-tur-tsésh-ti) – (unã cu ***turtsescu***) ex: s-aspargã horili ãnturtseshti (di turtsi) § ***anturtsescu***[1] (an-tur-tsés-cu) adg anturtseascã (an-tur-tseás-cã), anturtseshtsã (an-tur-tsésh-tsã), anturtseshti (an-tur-tsésh-ti) – (unã cu ***turtsescu***) § ***nturtseashti/nturtseashte*** (ntur-tseásh-ti) adv – ca turtsilj *{ro: turceşte}* *{fr: comme les turques}* *{en: as the Turks do}* ex: si nveashti nturtseashti (ca turtsilj); nu shtii ghini nturtseashti (sã zburascã ca turtsilj, limba nturtseascã); u fatsi nturtseashti (ca turtsilj, ashi cum vor elj) § ***turchipsescu*** (tur-chip-sés-cu) (mi) vb IV turchipsii (tur-chip-síĭ), turchipseam (tur-chip-seámŭ), turchipsitã (tur-chip-sí-tã), turchipsiri/turchipsire (tur-chip-sí-ri) – fac pri cariva s-treacã la pistea nturtseascã a Islamlui; fac pri cariva turcu; nturchipsescu, nturtsescu, anturtsescu, ãnturtsescu *{ro: turci, trece la religia musulmană}* *{fr: se faire turc, embrasser l'islamisme}* *{en: become Turk; convert to Islam}* ex: dirvenjli s-turchipsescu (s-fac turtseshti, li lja turtsilj); multsi vurgari s-turchipsirã (s-featsirã turtsi) § ***turchipsit*** (tur-chip-sítŭ) adg turchipsitã (tur-chip-sí-tã), turchipsits (tur-chip-sítsĭ), turchipsiti/turchipsite (tur-chip-sí-ti) – tsi s-ari faptã turcu; tsi ari tricutã la pistea nturtseascã a Islamlui; nturchipsit, nturtsit, anturtsit, ãnturtsit *{ro: turcit}* *{fr: islamisé, devenu musulman}* *{en: converted to Islam}* ex: arbinesh turchipsits (faptsã turtsi) § ***turchipsiri/turchipsire*** (tur-chip-sí-ri) sf turchipsiri (tur-chip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-fatsi turcu; nturchipsiri, nturtsiri, anturtsiri, ãnturtsiri *{ro: acţiunea de a se turci, de a trece la religia musulmană; turcire}* *{fr: action d'islamiser}* *{en: action of becoming Turk; of converting to Islam}* § ***nturchipsescu*** (ntur-chip-sés-cu) (mi) vb IV nturchipsii (ntur-chip-síĭ), nturchipseam (ntur-chip-seámŭ), nturchipsitã (ntur-chip-sí-tã), nturchipsiri/nturchipsire (ntur-chip-sí-ri) – (unã cu ***turchipsescu***) ex: multsã crishtinj sã nturchipsirã § ***nturchipsit*** (ntur-chip-sítŭ) adg nturchipsitã (ntur-chip-sí-tã), nturchipsits (ntur-chip-sítsĭ), nturchipsiti/nturchipsite (ntur-chip-sí-ti) – (unã cu ***turchipsit***) § ***nturchipsiri/nturchipsire*** (ntur-chip-sí-ri) sf nturchipsiri (ntur-chip-sírĭ) – (unã cu ***turchipsiri***) § ***nturtsescu***[2] (ntur-tsés-cu) (mi) vb IV nturtsii (ntur-tsíĭ), nturtseam (ntur-tseámŭ), nturtsitã (ntur-tsí-tã), nturtsiri/nturtsire (ntur-tsí-ri) – (unã cu ***turchipsescu***) ex: atumtsea si nturtsirã (s-featsirã turtsi) hoara tutã § ***nturtsit*** (ntur-tsítŭ) adg nturtsitã (ntur-tsí-tã), nturtsits (ntur-tsítsĭ), nturtsiti/nturtsite (ntur-tsí-ti) – (unã cu ***turchipsit***) § ***nturtsiri/nturtsire*** (ntur-tsí-ri) sf nturtsiri (ntur-tsírĭ) – (unã cu ***turchipsiri***) § ***ãnturtsescu***[2] (ãn-tur-tsés-cu) (mi) vb IV ãnturtsii (ãn-tur-tsíĭ), ãnturtseam (ãn-tur-tseámŭ), ãnturtsitã (ãn-tur-tsí-tã), ãnturtsiri/ãnturtsire (ãn-tur-tsí-ri) – (unã cu ***turchipsescu***) § ***ãnturtsit*** (ãn-tur-tsítŭ) adg ãnturtsitã (ãn-tur-tsí-tã), ãnturtsits (ãn-tur-tsítsĭ), ãnturtsiti/ãnturtsite (ãn-tur-tsí-ti) – (unã cu ***turchipsit***) § ***ãnturtsiri/ãnturtsire*** (ãn-tur-tsí-ri) sf ãnturtsiri (ãn-tur-tsírĭ) – (unã cu ***turchipsiri***) § ***anturtsescu***[2] (an-tur-tsés-cu) (mi) vb IV anturtsii (an-tur-tsíĭ), anturtseam (an-tur-tseámŭ), anturtsitã (an-tur-tsí-tã), anturtsiri/anturtsire (an-tur-tsí-ri) – (unã cu ***turchipsescu***) ex: yin s-v-anturtseascã a voastri hilji § ***anturtsit*** (an-tur-tsítŭ) adg anturtsitã (an-tur-tsí-tã), anturtsits (an-tur-tsítsĭ), anturtsiti/anturtsite (an-tur-tsí-ti) – (unã cu ***turchipsit***) § ***anturtsiri/anturtsire*** (an-tur-tsí-ri) sf anturtsiri (an-tur-tsírĭ) – (unã cu ***turchipsiri***)

turcu[2] (túr-cu) adg – vedz tu ***turcu***[1]

turculescu (tur-cu-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***tãrcol***

turculiri/turculire (tur-cu-lí-ri) sf – vedz tu ***tãrcol***

turculit (tur-cu-lítŭ) adg – vedz tu ***tãrcol***

turfanda (tur-fan-dá) sf invar – yimisha i zãrzãvatea tsi easi ma prota di tuti *{ro: trufanda}* *{fr: primeurs}* *{en: early vegetable or fruit}*

turin (tu-rínŭ) sn turinuri (tu-rî-nurĭ) – 1: furtunã cu vimtu zurlu, multu-aratsi sh-cu neauã (amisticatã poati sh-cu ploai); 2: vimtu aratsi tsi yini di cãtrã Nordu; vimtu multu-aratsi tsi tsã lja anasa; nturin, nturinari, borã, sindilii, azvimturari, nãvai; seavir, seaviri, tseafir *{ro: crivăţ, viscol, vijelie}* *{fr: grand vent glacial du Nord, borée, aquilon}* *{en: glacial North wind, cutting blast, snowstorm with strong, cold winds, blizzard}* ex: cãndu bati turbatlu turin (vimtu-aratsi); s-u batã turinlu (s-u-agudeascã vimtul atsel aratsi)!; avum turin (vimtu-aratsi, borã) shi ploai § ***turinos*** (tu-ri-nósŭ) adg turinoasã (tu-ri-noá-sã), turinosh (tu-ri-nóshĭ), turinoasi/turinoase (tu-ri-noá-si) – tsi easti aratsi ca gljatsa; dzidziros, virviros *{ro: glacial}* *{fr: glacial, d'aquilon}* *{en: glacial}* ex: turinoslu (aratsili shi virviroslu) vimtu nu n-alãsã tutã noaptea § ***nturin*** (ntu-rínŭ) sn nturinuri (ntu-rî-nurĭ) – (unã cu ***turin***) ex: n-acãtsã pi cali un nturin (furtunã cu vimtu sh-cu neauã) di eara s-nã mãcã luchilji § ***nturinã*** (ntu-rí-nã) vb unipirs. I nturinã (ntu-ri-nắ), nturina (ntu-ri-ná), nturinatã (ntu-ri-ná-tã), nturinari/nturinare (ntu-ri-ná-ri) – fatsi-unã furtunã di neauã azvimturatã di-un vimtu mari sh-aratsi (amisticatã poati sh-cu ploai); nturineadzã, ãnturinã, ãnturineadzã, nãvãeashti *{ro: viscoli}* *{fr: neiger et souffler en tempête}* *{en: there is a snowstorm, a blizzard}* ex: neaua nturina cu vãrtuti; aeri avum nã dzuã tsi u nturina dipriunã; trei dzãli nturinã nipãpsit § ***nturineadzã*** (ntu-ri-neá-dzã) vb unipirs. I nturinã (ntu-ri-nắ), nturina (ntu-ri-ná), nturinatã (ntu-ri-ná-tã), nturinari/nturinare (ntu-ri-ná-ri) – (unã cu ***nturinã***) ex: nturineadzã multu nafoarã § ***nturinat*** (ntu-ri-nátŭ) adg nturinatã (ntu-ri-ná-tã), nturinats (ntu-ri-nátsĭ), nturinati/nturinate (ntu-ri-ná-ti) – (neaua) tsi cãdzu sh-tsi fu azvimturatã di-un vimtu vãrtos sh-aratsi; ãnturinat, nãvãit *{ro: viscolit}* *{fr: neigé et soufflé en tempête}* *{en: there was a snowstorm, a blizzard}* § ***nturinari/nturinare*** (ntu-ri-ná-ri) sf nturinãri (ntu-ri-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nturineadzã; ãnturinari, nãvãiri; nturin, sindilii, azvimturari, nãvai *{ro: acţiunea de a viscoli; viscolire, viscol}* *{fr: action de neiger et souffler en tempête; tempête}* *{en: having a snowstorm; snowstorm, blizzard}* ex: nturinarea (sindilia, cãdearea cu neauã shi vimtu) nu-i bunã § ***ãnturinã*** (ãn-tu-rí-nã) vb unipirs. I ãnturinã (ãn-tu-ri-nắ), ãnturina (ãn-tu-ri-ná), ãnturinatã (ãn-tu-ri-ná-tã), ãnturinari/ãnturinare (ãn-tu-ri-ná-ri) – (unã cu ***nturinã***) ex: nafoarã ãnturina (tu scriarea-a noastrã: nturina) shi zurlul vimtu sitsira; tutã dzua avea ãnturinatã (tu scriarea-a noastrã: avea nturinatã) § ***ãnturineadzã*** (ãn-tu-ri-neá-dzã) vb unipirs. I ãnturinã (ãn-tu-ri-nắ), ãnturina (ãn-tu-ri-ná), ãnturinatã (ãn-tu-ri-ná-tã), ãnturinari/ãnturinare (ãn-tu-ri-ná-ri) – (unã cu ***nturinã***) § ***ãnturinat*** (ãn-tu-ri-nátŭ) adg ãnturinatã (ãn-tu-ri-ná-tã), ãnturinats (ãn-tu-ri-nátsĭ), ãnturinati/ãnturinate (ãn-tu-ri-ná-ti) – (unã cu ***nturinat***) § ***ãnturinari/ãnturinare*** (ãn-tu-ri-ná-ri) sf ãnturinãri (ãn-tu-ri-nắrĭ) – (unã cu ***nturinari***)

turinos (tu-ri-nósŭ) adg – vedz tu ***turin***

turlii/turlie (tur-lí-i) sf turlii (tur-líĭ) – soi, sortã, sorti, luyii, cishiti *{ro: fel, soi}* *{fr: sorte, espèce}* *{en: sort, kind}* ex: mushutets… turlii, turlii (di tuti soili); aestu s-njirã, tsi turlii (soi)?

turlu (túr-lu) sm, sf, adg turlã (túr-lã), turlji (túr-lji), turli/turle (túr-li) – om lipsit di minti shi fãrã giudicatã (tu zbor i tu fapti); ndurlu, ndãrlu, zurlu, ahmac, anoit, cshura, ciulja, glar, hazo, chirut, dabolja, divanã, hazuscu, hut, hljara, hasca, hahã, hai-hui, haihum, shahulcu, tabolja, ta-o-to, ljoco, shapshal, shabsha, shamandur, tivichel, uzun, etc. *{ro: nebun, prostănac}* *{fr: fou, insensé, nigaud}* *{en: mad, crazy, fool}* § ***ndurlu*** (ndúr-lu) adg ndurlã (ndúr-lã), ndurlji (ndúr-lji), ndurli/ndurle (ndúr-li) – (unã cu ***turlu***) ex: foamea lj-easti ca ndurlã (zurlã) § ***ndãrlu*** (ndắúr-lu) adg ndãrlã (ndắr-lã), ndãrlji (ndắr-lji), ndãrli/ndãrle (ndắr-li) – (unã cu ***turlu***)

turmã (túr-mã) sf turmi/turme (túr-mi) – multimi di prãvdzã, imiri i agri (oi, vãts, tserghi, pulj, etc.) tsi s-aflã shi bãneadzã deadun; cupii, surii, suro *{ro: turmă}* *{fr: troupeau}* *{en: herd}* ex: turma (tãbãbia) di pulj azbuira prisupra-a hoarãljei; nã turmã di vãts tritsea prit hoarã; nã lo turmili di oi; turma (cupia di oi) njardzi dupã birbec; turmili ti-alasã; turmi (cupii) tãxea; lj-u-adunã cu turmã cu tut cãtrã aljurea;

turnari/turnare (tur-ná-ri) sf – vedz tu ***tornu***

turnat (tur-nátŭ) adg – vedz tu ***tornu***

turnatã (tur-ná-tã) sf – vedz tu ***tornu***

turnava (túr-na-va) invar – agioc di ficiurits cu vãshcljadz *{ro: joc de copii cu arşice}* *{fr: jeu d'enfants aux osselets}* *{en: children's game with knuckle bones}*

turnã (túr-nã) sf turni/turne (túr-ni) – pescu mari di apã dultsi, cu truplu lungu tsi sh-u-adutsi cu-un chelindru, cu-unã mutscã tsi undzeashti cu cioclu di patcã sh-cu gura mari shi mplinã cu dintsã *{ro: ştiucă} {fr: brochet} {en: pike}*

turnãturã (tur-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***tornu***

turnipsescu (tur-nip-sés-cu) vb IV turnipsii (tur-nip-síĭ), turnipseam (tur-nip-seámŭ), turnipsitã (tur-nip-sí-tã), turnipsiri/turnipsire (tur-nip-sí-ri) – l-fac un lucru (l-lucredz cu mãsturilji) tra s-aspunã altã soi, ma ghini, ma mushat, etc.; mãsturipsescu *{ro: fasona} {fr: façonner} {en: shape, mould}* § ***turnipsit*** (tur-nip-sítŭ) adg turnipsitã (tur-nip-sí-tã), turnipsits (tur-nip-sítsĭ), turnipsiti/turnipsite (tur-nip-sí-ti) – tsi easti lucrat (cu mãsturilji) tra s-aspunã altã soi, ma ghini, ma mushat, etc.; mãsturipsit *{ro: fasonat} {fr: façonné} {en: shaped, moulded}* § ***turnipsiri/turnipsire*** (tur-nip-sí-ri) sf turnipsiri (tur-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva turnipseashti tsiva; mãsturipsiri *{ro: acţiunea de a fasona} {fr: action de façonner} {en: action of shaping, of moulding}*

turnipsiri/turnipsire (tur-nip-sí-ri) sf – vedz tu***turnipsescu***

turnipsit (tur-nip-sítŭ) adg – vedz tu***turnipsescu***

turon (tu-rónŭ) sn turonuri (tu-ró-nurĭ) – unã binai strimtã (tu lãrdzimi) sh-analtã (fatsã di lãrdzimi), tsi s-aflã sculatã di-aradã pi-unã altã binai (multu ma largã); pirgu, culã, aculã, agulã *{ro: culă, turn} {fr: tour} {en: tower}*

turpani/turpane (tur-pá-ni) sf turpãnj (tur-pắnjĭ) – cumatã di pãndzã albã (shchepi, mãndilã, etc.) cu cari muljarea sh-acoapirã caplu ca semnu cã easti di jali; dulben *{ro: tulpan} {fr: voile blanc de tête porté par les femmes en signe de deuil} {en: white veil worn by women in mourning}*

turro (tur-ró) sn pl(?) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***turon***

turshii/turshie (tur-shí-i) sf turshii (tur-shíĭ) – zãrzãvati (cãstrãvets, piperchi, cucean, etc.) tãljatã cumãts sh-bãgatã tu apã cu sari sh-puscã tra s-tsãnã multu chiro fãrã si s-aspargã, pãnã di earnã, cãndu s-mãcã; trushii *{ro: murături} {fr: légume conservée à la saumure ou au vinaigre} {en: pickle}* ex: avem shi pipiryei, shi cãstrãvets turshii § ***trushii/trushie*** (tru-shí-i) sf trushii (tru-shíĭ) – (unã cu ***turshii***) ex: nu-ts lipsescu cãstrãvets trushii

turtã[1] (túr-tã) sf turti/turte (túr-ti) – aloat (multi ori adrat fãrã mãeauã) coptu tu cireap (multi ori pi jar); (expr: 1: mi fac turtã = mi cãtãdhixescu, mi cãtrãfonisescu, nj-si freadzirã nãrli, nj-adunai coada, etc.; 2: mi fac (la fatsã, galbin) ca turta di tseară = ngãlbinescu, mi fac galbin la fatsã) *{ro: turtă} {fr: galette} {en: kind of pita-bread}* ex: fãrã di fãrinã nu s-fatsi turta; adarã unã turtã tu cinushi; s-ljai unã turtã di pãni; turtã s-featsi (expr: s-cãtãdhixi, s-cãtrãfonisi, lj-si freadzirã nãrli, sh-adunã coada); s-featsi galbin ca turta di tsearã (expr: multu galbin la fatsã) § ***turtescu*** (tur-tés-cu) (mi) vb IV turtii (tur-tíĭ), turteam (tur-teámŭ), turtitã (tur-tí-tã), turtiri/turtire (tur-tí-ri) – cu agudirea (apitrusirea, zmuticarea, ciucutirea, etc.) a unui lucru ãl fac s-hibã tes ca unã turtã (ploaci); nturtedz, plãciusescu, pliciutedz, plãciutedz, plãsedz *{ro: turti} {fr: aplatir} {en: flatten}* ex: nu putui s-u turtescu (s-u fac teasã ca unã turtã, s-u plãciutedz) § ***turtit*** (tur-títŭ) adg turtitã (tur-tí-tã), turtits (tur-títsĭ), turtiti/turtite (tur-tí-ti) – tsi easti faptu s-hibã tes ca unã turtã (ploaci); nturtat, plãciusit, plãciutat, pliciutat, plãsat *{ro: turtit} {fr: aplati} {en: flattened}* § ***turtiri/turtire*** (tur-tí-ri) sf turtiri (tur-tírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti turtit; nturtari, plãciutari, pliciutari, plãsari *{ro: acţiunea de a turti; turtire} {fr: action d'aplatir, aplatissement} {en: action of flattening}* § ***nturtedz*** (ntur-tédzŭ) vb I nturtai (ntur-táĭ), nturtam (ntur-támŭ), nturtatã (ntur-tá-tã), nturtari/nturtare (ntur-tá-ri) – (unã cu ***turtescu***) § ***nturtat*** (ntur-tátŭ) adg nturtatã (ntur-tá-tã), nturtats (ntur-tátsĭ), nturtati/nturtate (ntur-tá-ti) – (unã cu ***turtit***) § ***nturtari/nturtare*** (ntur-tá-ri) sf nturtãri (ntur-tắrĭ) – (unã cu ***turtiri***)

turtã[2] (túr-tã) sf turti/turte (túr-ti) – unã soi di bureati *{ro: un fel de ciupercă comestibilă} {fr: espéce de champignon} {en: kind of mushroom}* ex: arãea dupã turti

turtescu (tur-tés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***turtã***[1]

turtiri/turtire (tur-tí-ri) sf – vedz tu ***turtã***[1]

turtit (tur-títŭ) adg – vedz tu ***turtã***[1]

turtoari/turtoare sf turtori (tur-tórĭ) – coada cu cari s-acatsã unã stamnã i unã gãleatã; partea cu cari s-acatsã minghiushlu di ureaclji; mãnushi *{ro: toartă; cercel} {fr: anse; boucle d'oreilles} {en: handle (jug, basket, pail, etc.), ear ring}*

turtseari/turtseare (tur-tsiá-ri) sf – vedz tu ***torcu***

turtsescu (tur-tsés-cu) adg – vedz tu ***turcu***[1]

turturã (túr-tu-rã shi tur-tú-rã) sf turturi (túr-turĭ shi tur-túrĭ) – pulj cãlitor (tsi earna fudzi dit locurli-a noastri shi s-dutsi tu locurli caldi), cari sh-u-adutsi multu cu-un pilister, tsi ari peani murni-aroshi pri pãltãri shi dãmtsã lãi anvãrligati di albu tu dauãli pãrtsã a gushiljei; turtureauã; (expr: 1: lj-si dutsi gura ca nã turturã = easti nã muljari tsi nu shi ncljidi dip gura, tsi zburashti multi, vruti sh-nivruti; limbarã, zburyearcã, zburyearicã, lafãzanã; 2: mi frãndzi turtura = cubãeashti turtura, semnu cã va pat tsiva, cã va nj-aducã hãbãri lãi; *easti adetea la armãnj primuveara, ca s-lja unã cumatã (sãrmã) di pãni n gurã tra s-nu-avdã cãnticlu di turturã, cuc i pupuzã pi stumahea goalã; altã soi va patã tsiva*) *{ro: turturică} {fr: tourterelle} {en: turtle dove}* ex: turtura easti un pulj mushat; nã turturã jileashti; tuti turturli-amutsãrã; nostimili turturi; cãntã pupuzi shi turturi; va nã cãntã sh-nica turturli surati; ca turturã-lj si dutsi gura (expr: zburashti multu, easti multu zburyearcã) § ***turtureauã*** (tur-tu-reá-ũã) sf turturei (tur-tu-réĭ) (unã cu ***turturã***) ex: ca pulj di turtureauã

turtureauã (tur-tu-reá-ũã) sf – vedz tu ***turturã***

turumbetã (tu-rm-bé-tã) sf – vedz tu ***trumbetã***

turungiu (tu-run-gíŭ) adg turungii/turungie (tu-run-gí-i), turungii (tu-run-gíĭ), turungii (tu-run-gíĭ) – hromã galbinã/aroshi tsi sh-u-adutsi multu cu hroma-a coajiljei di purtucalã; purtucalish *{ro: portocaliu} {fr: de couleur orange, orangé} {en: orange color}* ex: pureauã turungii (purtucalishi)

turushti/turushte (tu-rúsh-ti) sf – vedz tu ***turãshti***

tu-ru-tu-tu! (tu-ru-tu-tú) inter – vedz tu ***trumbetã***

turyisescu (tur-yi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***truho***

turyisiri/turyisire (tur-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***truho***

turyisit (tur-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***truho***

tushari/tushare (tu-shĭá-ri) – vedz tu ***tusi***

tushat (tu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***tusi***

tushedz (tu-shĭédzŭ) vb I – vedz tu ***tusi***

tushescu (tu-shĭés-cu) vb IV – vedz tu ***tusi***

tushiri/tushire (tu-shí-ri) sf – vedz tu ***tusi***

tushit (tu-shítŭ) adg – vedz tu ***tusi***

tusi/tuse (tú-si) sf fãrã pl – atsea tsi fac cãndu scot vimtu dit plimunj cu puteari sh-cu vrondu, multi ori cu ascucheat i hãrpi; tushari, tushiri *{ro: tuse} {fr: toux} {en: cough}* ex: lu-avui di tusi (niputut di tusi) § ***tusi/tuse-atsea araua*** (tú-sea-tsea a-rá-ũã) sf fãrã pl – tusi multu greauã tsi tsãni ma multu chiro (dupã tsi nchiseashti) sh-cari nu pari cã va s-astãmãtseascã; tusea-atsea buna *{ro: tuse măgărească} {fr: coqueluche} {en: whooping cough}* § ***tusi/tuse-atsea buna*** (tú-sea-tsea bú-na) sf fãrã pl – (unã cu ***tusi-atsea araua***) § ***tushedz*** (tu-shĭédzŭ) vb I tushai (tu-shĭáĭ), tusham (tu-shĭámŭ), tushatã (tu-shĭá-tã), tushari/tushare (tu-shĭá-ri) – ljau unã shcurtã anasã shi scot vimtu dit plimunj cu puteari shi vrondu (ca semnu cã am unã heavrã, cã am guhtic), multi ori cu ascucheat shi hãrpi; tushescu, guhtisãdz *{ro: tuşi} {fr: tousser} {en: cough}* ex: shi unãoarã el tushadzã; dzatsi Ceanaca tushindalui; lu-avdu cã tushadzã multu § ***tushat*** (tu-shĭátŭ) adg tushatã (tu-shĭá-tã), tushats (tu-shĭátsĭ), tushati/tushate (tu-shĭá-ti) – cari scoati vimtu dit plimunj cu puteari shi vrondu (ca semnu cã ari unã heavrã); tushit, guhtisat *{ro: tuşit} {fr: toussé} {en: coughed}* § ***tushari/tushare*** (tu-shĭá-ri) sf tusheri (tu-shĭérĭ) – atsea tsi fatsi cariva cari tushadzã; tushiri, guhtisari *{ro: acţiunea de a tuşi} {fr: action de tousser} {en: action of coughing}* § ***tushescu*** (tu-shĭés-cu) vb IV tushii (tu-shíĭ), tusheam (tu-shĭámŭ), tushitã (tu-shí-tã), tushiri/tushire (tu-shí-ri) – (unã cu ***tushedz***) § ***tushit*** (tu-shítŭ) adg tushitã (tu-shí-tã), tushits (tu-shítsĭ), tushiti/tushite (tu-shí-ti) – (unã cu ***tushat***) § ***tushiri/tushire*** (tu-shí-ri) sf tushiri (tu-shírĭ) – (unã

cu ***tushari***)

tusi/tuse-atsea araua (tú-sea-tsea a-rá-ŭã) sf fãrã pl – vedz tu ***tusi***

tusi/tuse-atsea buna (tú-sea-tsea bú-na) sf – vedz tu ***tusi***

tut[1] (tútŭ) adg, pr tutã (tú-tã), tuts (tútsĭ), tuti/tute (tú-ti) – lucrul ãntreg dit cari nu lipseashti tsiva; tot, ãntreg *{ro: tot}* *{fr: tout}* *{en: all, everything}* ex: tuts voi si sicats; tuts s-lji ntreghi sh-di mintea-a ta s-nu esh; a tutuljei (ntreagãljei) tsitati; a tutljei (ãntreagãljei) io lj-u putui; a tutlor lã ded cali; a tutulor; picurarlji s-turnarã cu tuti oi sh-cu tuts cãnj; tutã (ntreaga) dzuã lucreadzã; di pristi tut (ãntreg loclu) § ***tut***[2] (tútŭ) adv – dipriunã, mash, el singur, etc. *{ro: încontinuu}* *{fr: continuellement, sans cesse}* *{en: continuously}* ex: tut el s-li tragã; un sh-tut (el singur, mash el) easti la pãrintsã; sh-avea un ficior sh-tut (el eara tut; mash el); ahãts avea nãs tuts (mash ahãts); tut ca tut; s-dutsi Cola cu tut (insush, ãntreg) Chita; veadi greclu sh-tutã (shi ntreaga) greacã § ***tot***[1] (tótŭ) adg, pr toatã (toá-tã), tots (tótsĭ), toati/toate (toá-ti) – (unã cu ***tut***[1]) ex: tots (tuts) shi toati (tuti) yin cãvalã; dã-lã a tutlor (la tuts) § ***tot***[2] (tótŭ) adv – (unã cu ***tut***[2]) ex: tot (dipriunã) ashi sh-dzãtsea tu minti; avea ntunicatã ghini di-cu-tot (dip ghini); lji scoasirã ocljilj di-cu-totalui

tut[2] (tútŭ) adv – vedz tu ***tut***[1]

tut-a-una (tu-ta-ú-na) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tutauna***

tutauna (tu-ta-ú-na) adv – vedz tu ***totãna***

tutã-unã (tu-tã-ú-nã) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tutãunã***

tutãunã (tu-tã-ú-nã) adv – vedz tu ***totãna***

tutcalã (tut-cá-lã) sf – vedz tu ***tutcali***

tutcali/***tutcale*** (tut-cá-li) sf tutcãlj (tut-cắljĭ) – lugurii cu cari s-alichescu lucri; tutcalã, tupcalã, cirish, ciriji, colã *{ro: clei}* *{fr: colle-forte}* *{en: glue}* ex: alãchea-l cu tutcali; s-alichi di noi ca tutcala § ***tutcalã*** (tut-cá-lã) sf tutcãlj (tut-cắljĭ) – (unã cu ***tutcali***) § ***tupcalã*** (tup-cá-lã) sf tupcãlj (tup-cắljĭ) – (unã cu ***tutcali***) ex: va s-li alicheascã cu tupcatã shi nu ari tsiva

tutdiunã (tut-di-ú-nã) adv – vedz tu ***totãna***

tutiputã (tu-tí-pu-tã) sf tutiputi/tutipute (tu-tí-pu-ti) – prãvdzãli (oi, capri, vãts, calj, etc.) tsi li ari un om ca aveari; (fig: tutiputã = prãmãtii, pãrmãtii, malã) *{ro: avere animală}* *{fr: avoir, fortune (en moutons, chèvres, chevaux, etc.)}* *{en: wealth (in sheep, goats, horses, etc.)}* ex: nã cheari tutiputa; tutiputa bunã s-vindi dit munti; sh-aflã tutiputa ghini; emburlu adusi multã tutiputã (fig: prãmãtii) § ***tutiputi/tutipute*** (tu-tí-pu-ti) sf tutiputi/tutipute (tu-tí-pu-ti) – (unã cu ***tutiputã***)

tutiputi/tutipute (tu-tí-pu-ti) sf – vedz tu ***tutiputã***

tutumgi (tu-tum-gí) sm – vedz tu ***tutumi***

tutumgirii/tutumgirie (tu-tum-gi-rí-i) sf – vedz tu ***tutumi***

tutumgiu (tu-tum-gíŭ) sm tutumgii (tu-tum-giĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tutumgi***

tutumi/tutume (tu-tú-mi) sf tutunj (tu-túnjĭ) – plantã (earbã) analtã, cu tumbi di lilici albi, aroshi i trandafilii, cari easti crescutã di om trã frãndzãli verdzã ncljisi, mãri shi molj; frãndzãli di-aestã earbã tsi s-usucã shi s-matsinã, dit cari s-fac tsigãrli tsi s-bea, s-bagã tu ciubuchi, s-ciumuleashti n gurã i s-tradzi tu nari; tutuni, tãtumi, duyean; (expr: 1: beau tutumi = aprindu tutumea sh-trag tu cheptu fumlu tsi s-fatsi; 2: tutumi sertã = tutumi sãnãtoasã, tsi ardi ca atumtsea cãndu easti biutã: 3: tutumi eavashi = tutumi moali; 4: tutumi dishcljisã = tutumi adusã peascumta ditu-xeani fãrã ta s-plãteascã yimbruchea) *{ro: tutun}* *{fr: tabac}* *{en: tobacco}* ex: lu-arãseashti s-bea tutumi; cu dzama di tutumi heartã s-la oili tsi au arãnji; vindea tutumi dishcljisã (duyean adus peascumta dit xeani fãrã s-plãteascã yimbruchea) § ***tutuni/tutune*** (tu-tú-ni) sf tutunj (tu-túnjĭ) – (unã cu ***tutumi***) § ***tãtumi/tãtume*** (tã-tú-mi) sf tãtunj (tã-túnjĭ) – (unã cu ***tutumi***) § ***tutumgi*** (tu-tum-gí) sm tutumgeadz (tu-tum-gĭádzĭ) – atsel tsi vindi tutumi *{ro: tutungiu}* *{fr: marchand de tabac}* *{en: tobacconist}* ex: ari tutumi bunã cã easti tutumgi veclju shi shtii s-aleagã § ***tutumgirii/tutumgirie*** (tu-tum-gi-rí-i) sf tutumgirii (tu-tum-gi-ríĭ) – ducheanea iu s-vindi tutumi *{ro: tutungerie}* *{fr: bureau de tabac}* *{en: tobacconist's shop}* ex: intrã tu-unã tutumgirii s-acumpãrã niheamã tutumi § ***tutungi*** (tu-tun-gí) sm tutungeadz (tu-tun-gĭádzĭ) – (unã cu ***tutumgi***) § ***tutungirii/tutungirie*** (tu-tun-gi-rí-i) sf tutungirii (tu-tun-gi-ríĭ) – (unã cu ***tutumgirii***)

tutuna (tu-tú-na) adv – vedz tu ***totãna***

tutunã (tu-tú-nã) adv – vedz tu ***totãna***

tutungi (tu-tun-gí) sm – vedz tu ***tutumi***

tutungirii/tutungirie (tu-tun-gi-rí-i) sf – vedz tu ***tutumi***

tutungiu (tu-tun-gíŭ) sm tutungii (tu-tun-giĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***tutungi***

tutuni/tutune (tu-tú-ni) sf – vedz tu ***tutumi***

tuvlar (tu-vlárŭ) sm – vedz tu ***tuvlã***

tuvlã (tú-vlã) sf tuvli/tuvle (tú-vli) – lucru (adrat di clisã amisticatã cu arinã sh-apã, uscat la soari i coptu tu cireap), cu cari s-analtsã unã casã, cãndu s-bagã multi di eali, unã ningã-alantã sh-unã pisti-alantã, cum s-bagã chetrili, etc.; tulã, chirãmidã, chirimidã, ciurunjidã, ciurnjidã, cirinjidã, cirnjidã *{ro: cărămidă}* *{fr: brique}* *{en: brick}* ex: casã cu tuvli-adratã § ***tuvlar*** (tu-vlárŭ) sm tuvlari (tu-vlárĭ) – omlu tsi fatsi i vindi tuvli; chirãmidar, ciurnjidar *{ro: cărămidar}* *{fr: briquetier}* *{en: brick maker, brick merchant}* § ***tuvlãrii/tuvlãrie*** (tu-vlã-rí-i) sf tuvlãrii (tu-vlã-ríĭ) – fãtsearea i vindearea di tuvli; tehnea-a atsilui tsi fatsi tuvli; loclu (fabrica) iu s-fac shi loclu (ducheanea) iu s-vindu tuvlili *{ro: cărămidărie}* *{fr: briqueterie}* *{en: brick making, brick kiln, brick yard}* § ***tulã*** (tú-lã) sf tuli/tule (tú-li) – (unã cu ***tuvlã***) ex: adãrã casa cu tuli (tuvli) nu cu plitãri ca di zãmani § ***tulãrii/tulãrie*** (tu-lã-rí-i) sf tulãrii (tu-lã-ríĭ) – (unã cu ***tuvlãrii***) ex: cu tulãria (cu fãtsearea i vindearea di tuli) ari amintatã multu pãrã

tuvlãrii/tuvlãrie (tu-vlã-rí-i) sf – vedz tu ***tuvlã***

tuvletã (tu-vlé-tã) sf – vedz tu ***duvaleti***

U

u[1] pr pirs III – vedz tu ***el***

u[2] vb – formã shcurtã a dirivatãljei "easti" di la indicativlu prizentu, pirsoana 3-a singular a verbului "escu/hiu" *{ro: este}* *{fr: est}* *{en: is}* ex: nj-u (nj-easti) mintea arãitã; iu-nj ts-u (tsã easti) gione, vruta-a ta?; tsi nj-u (nj-easti) dor, lea dado, dor; nu sh-u (sh-easti) omlu; nu sh-u (sh-easti) om tsi s-va cljimari; e, duri-ts-u (duri tsã easti, agiundzi!); xeana sh-u (sh-easti) multu lai; lj-u (lj-easti) greu a ljei; ts-u (tsã easti) fricã?

u[3] (u!) inter – zbor tsi s-dzãtsi cãndu cariva s-ciudiseashti di tsiva, tsi aducheashti arshini, cãtãfronji, etc.; huhe *{ro: strigăt de dispreţ, de mirare}* *{fr: cri de mépris, cri d'étonnement}* *{en: cry of contempt, of astonishment}* ex: u! arshini!

ua! (ŭã!) inter – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***oa!***

ua… tu nchisita-a zboarãlor – vedz zboarãli tsi nchisescu cu ***oa***

uã! (ŭắ!) inter – zbor cu cari aspunem thama (ciudia) tsi u-aduchim cãndu videm i avdzãm tsiva tsi nã ciudiseashti multu; ui!, hui!, oa!, hoa! *{ro: exclamaţie de mirare}* *{fr: cri d'étonnement}* *{en: shout of astonishment}* ex: uã! lai hilj!; uã! iu va s-yinj, hilj!; uã! bãrbate!; uã! Doamne!; uã! glãrimi tsi-adrash! § ***ui!***[2] (úĭ!) inter – (unã cu ***uã!***) § ***hui!***[2] (húĭ!) inter – (unã cu ***uã!***) ex: hui! tsi featsish aclo? § ***huhe*** (hú-he) – (unã cu ***u***[3])§ ***oa!*** (oá!) inter – (unã cu ***uã!***) ex: oa! cã-lj vinji uruteatsa!; oa! agiundzi § ***hoa!*** (hoá!) inter – (unã cu ***uã!***)

ubdzãts (ub-dzắtsĭ) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***opdzãts***

ubish (u-bíshĭŭ) sm ubish (u-bíshĭ) – pulj (ma njic di ornji) tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj) njits; pitrit, ahmageai, yirãchinã, hirãchinã, ghirãchinã, sifter, xifter, sãcol, shain, sfrindzel, fiturishchi *{ro: erete}* *{fr: autour, épervier}* *{en: sparrow hawk, goshawk, falcon}*

ublãncu (u-blắn-cu) sn ublãntsi (u-blắn-tsi) – 1: partea di lemnu tsi s-aflã di partea di nãinti (ma-analtã shi ncusuratã) di la shaua-a calui; 2: partea di dinãpoi a sãmarlui i a shauãljei; oblãncu, blãncu, mbrustar, cutsachi, pestãr, pistar, opistar *{ro: oblânc}* *{fr: arçon de la selle}* *{en: saddle bow, pommel, cantle}* ex: lj-lu alãchi pri ublãncu § ***oblãncu*** (o-blắn-cu) sn

oblãntsi (o-blắn-tsi) – (unã cu ***ublãncu***) § ***blãncu*** (blắn-cu) sn blãntsi (blắn-tsi) – (unã cu ***ublãncu***) ex: u acãtsã di blãncul (partea di nãpoi) a sãmarlui

ublãngu (u-blắn-gu) sn ublãndzi (u-blắn-dzi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ublãncu***

ubor (u-bórŭ) sn uboari/uboare (u-boá-ri) shi uboruri (u-bó-rurĭ) – loc di piningã (deavãrliga di) casã cari, ma multili ori easti ngãrdit sh-cari tsãni di casã cã fatsi parti dit idyea nicuchiratã; obor, avlii, curti, trusã, ugradã *{ro: curte}* *{fr: enclos, court}* *{en: (back or front) yard}* ex: aveam casã cu-un mari ubor (avlii); nolgica di ubor (avlii); s-cad la muma, tu ubor; tu ubor, iu ncarcã; veadi casi cu uboari; s-mulgã laili cãpri prit uboari § ***obor*** (o-bórŭ) sn oboari/oboare (o-boá-ri) shi oboruri (o-bó-rurĭ) – (unã cu ***ubor***)

u-bubu! (u-bu-bú) inter (scriat shi ***u-bu-bu***) – vedz tu ***pupu-pu!***

ucarcu (u-cár-cu) adg – vedz tu ***ucã***

ucã (u-cắ) sm ucadz (u-cádzĭ) – misurã di greatsã veaclji nturtseascã di vãrã 1.25 chiladz; vaslu cu cari s-misurã un ucã; ocã; (expr: 1: nu hiu cu ucãlu patru-suti = nu giudic ghini, nu hiu cu mintea ntreagã; 2: zigãsescu cu oca herã = lu-arãd la zigãsiri; fac s-zigãseascã ma putsãn di cãt easti) *{ro: oca}* *{fr: ancienne mesure turque (ocque) de poids, mesurant autour de 1.25 Kg}* *{en: old Turkish weight of about 3 pounds}* ex: njel di optu ucadz (ca di vãrã dzatsi chiladz); cãts ucadz di umtu bãgash (bãgash zãire tri earnã)?; nu eara di-atselj cu ucãlu patru-suti (expr: di-atselj cu mintea ntreagã) § ***ocã*** (ó-cã) sf otsi/otse (ó-tsi) shi ocã (ó-cã) – (unã cu ***ucã***) ex: lu zigãsii sh-yini tsintsisprãyinghits ocã (ucadz); lu-aflãm cu oca herã (expr: n-arãdea la zigãsiri) § ***ucarcu*** (u-cár-cu) adg ucarcã (u-cár-cã), ucartsi (u-cár-tsi), ucartsi/ucartse (u-cár-tsi) – tsi easti di-unã ocã *{ro: de o oca}* *{fr: d'une "ucã"}* *{en: that weighs a "ucã"}* ex: pescu ucarcu (di-un ucã); botsã ucarcã (di-un ucã)

uchealiu (u-chea-líŭ) adg – vedz tu ***huchi***

uchean (u-cheánŭ) sn ucheani/ucheane – ãntindiri multu mari di apã nsãratã (ma mari di-amarea shi nincljisã di loc); amari, pelag, pelargu *{ro: mare, ocean}* *{fr: mer, océan}* *{en: sea, ocean}*

uchi[1]***/uche*** (ú-chi) sf – vedz tu ***huchi***

uchi[2]***/uche*** (ú-chi) sf uchi (úchĭ) – lucru faptu tu-un agioc di cilimeanj tsi nu easi (cãturtuseashti) cum u va omlu (nu-ari catortosea vrutã, nu sh-agiundzi scupolu vrut) *{ro: lovitură ratată (într-un joc de copii)}* *{fr: coup raté (dans un jeu enfantin)}* *{en: missed point (in a child's game)}*

uchid (ú-chidŭ) sm pl(?) – gljatsã tsi s-alasã ca un petur earna pri earbã (loc, casi, etc.); crustali di gljatsã tsi acoapirã alumãchili di arburi earna cãndu fatsi multã arcoari; sinjac, gazonã, tseafi *{ro: chiciură, promoroacă, polei}* *{fr: frimas, givre}* *{en: (hoar-)frost, rime}* ex: uchidlu (sinjaclu, gazona) mi nfãrinã

uchios (u-chĭósŭ) adg – vedz tu ***huchi***

uci (úcĭŭ) sm uci (úcĭ) – pravdã tsi sh-u-adutsi cu un cal ma njic sh-cu ureclji ma mãri; tar, gumar, cãci, shonj, tãronj, uricljat, dãngã, dãnglãrã *{ro: măgar}* *{fr: âne}* *{en: donkey}* ex: ncãlicã pi uci (gumar); ucilu nu ari vãrnã uchi

ucljari/ucljare (u-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***oclju***

ucljat (u-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***oclju***

ucljatã (u-cljĭá-tã) sf – vedz tu ***oclju***

ucljedz (u-cljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***oclju***

ucnã (uc-nắ) sm ucnadz (uc-nádzĭ) – pulbiri adratã dit frãndzilia unui pom njic tsi creashti tu Asii shi Africhia di Nordu, cu cari (i) muljerli sh-buisescu perlu shi sh-fac ungljili aroshi shi (ii) nveastili nali sh-buisescu ungljili sh-perlu nãinti di numtã; (expr: armash ca Sulta cu ucnãlu = armash cu-arshinea, cu orixea niumplutã, dip ca Sulta tsi-armasi nimãrtatã dupã tsi sh-deadi cu ucnãlu ninti di numtã) *{ro: suliman}* *{fr: poudre de feuilles de henné avec laquelle les femmes teignent en rouge foncé les ongles et les cheveux (les jeunes filles à marier les teignent quelques jours avant les noces)}* *{en: powder made from the henna plant, used for the red hair dye}* ex: cu ungljili aroshi di ucnã; armasirã ca Sulta cu ucnãlu (expr: armasirã cu-arshinea, cu mirachea, cu orixea niumplutã)

ud[1] (údŭ) (mi) vb I udai (u-dáĭ), udam (u-dámŭ), udatã (u-dá-tã), udari/udare (u-dá-ri) – (un lucru) l-fac s-hibã pitrumtu (lu-acoapir, lu umplu, l-pruscuchescu, l-molj) cu apã (i unã altã muljiturã); l-bag (lu-afundu) tu apã i tu-unã altã muljiturã; bag amolj (stranjili); pruscuchescu, pruscutescu, molj (expr: 1: nj-ud gura = beau tsiva (apã, yin, etc.); 2: va s-udãm (numa, isozma, etc.) = va s-fãtsem ziafeti shi s-bem multu yin, arãchii, etc.; 3: nji si udã ocljilj = nj-es lãcrinj dit oclji; nji si umplu ocljilj cu lãcrinj) *{ro: uda; stropi}* *{fr: mouiller; arroser}* *{en: wet, soak; sprinkle}* ex: nã udã ghini ploaea; udats (pruscuchits) lilicili; nu-nj udai gura cu tsiva (expr: nu biui tsiva); nã udã (nã pitrumsi apa) pãnã la cãmeashi; ud (pruscutescu) florli seara sh-dimneatsa § ***udat*** (u-dátŭ) adg udatã (u-dá-tã), udats (u-dátsĭ), udati/udate (u-dá-ti) – tsi easti pitrumtu di apã; ud, muljat, pruscuchit, pruscutit *{ro: udat; stropit}* *{fr: mouillé; arrosé}* *{en: wetted, soaked; sprinkled}* ex: stranjlu di furtunj udat (muljat); udatlu (atsel tsi easti pitrumtu di apã), di ploai nu s-aspari § ***udari/udare*** (u-dá-ri) sf udãri (u-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva s-udã; muljari, pruscuchiri, pruscutiri *{ro: acțiunea de a uda; de a stropi}* *{fr: action de mouiller; d'arroser}* *{en: action of wetting, of soaking; of sprinkling}* ex: udarea (pruscuchirea) a florlor lipseashti si s-facã pi avrã; va udari (expr: va beari, yin, arãchii, etc. ti) numa-ts § ***niudat*** (ni-u-dátŭ) adg niudatã (ni-u-dá-tã), niudats (ni-u-dátsĭ), niudati/niudate (ni-u-dá-ti) – tsi nu easti udat; nimuljat, nipruscuchit, nipruscutit; (expr: niudat (yinlu, arãchia) = (yinlu, arãchia) nu-lj s-ari adãvgatã apã, nu easti pãtidzat) *{ro: neudat; nestropit}* *{fr: qui n'est pas mouillé; qui n'est pas arrosé}* *{en: that is not wetted, not soaked; not sprinkled}* ex: yinlu tsi biui easti niudat (expr: nu-lj s-ari adãvgatã apã, easti nipãtidzat) § ***niudari/niudare*** (ni-u-dá-ri) sf niudãri (ni-u-dắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva nu s-udã; nimuljari, nipruscuchiri, nipruscutiri *{ro: acțiunea de a nu uda; de a nu stropi}* *{fr: action de ne pas mouiller; de ne pas arroser}* *{en: action of not wetting, of not soaking; of not sprinkling}* § ***ud***[2] (údŭ) adg udã (ú-dã), udz (údzĭ), udi/ude (ú-di) – tsi easti pitrumtu di apã (i altã muljiturã); tsi easti adrat muceali di ploai; tsi easti (udat, pruscutit) cu apã; udat, muceali, umid; (expr: ud muceali = multu ud) *{ro: ud, umid}* *{fr: mouillé, humide}* *{en: wet, humid}* ex: tãmbarea-i udã; hiu ud muceali (expr: multu ud); loclu easti nica ud di ploaea tsi deadi; ni uda (ni-atsea udatã), ni uscata § ***ud***[3] (údŭ) sm fãrã pl – muljitura dit truplu-a omlui tsi easti adunatã di buburets (riniclji), easti pitricutã tu fuscã sh-di-aclo scoasã nafoarã ca chishat; apã minutã, apã, chishat *{ro: urină}* *{fr: urine}* *{en: urine}* ex: nu poati si sh-facã udlu (si sh-facã apa, si s-chishi) § ***udalj*** (u-dáljĭŭ) sn udalji/udalje (u-dá-lji) – harea tsi-l fatsi un lucru s-hibã ud; loc (lucru) tsi easti ud (tsi fu udat, acupirit, pitrumtu di apã, umid, etc.) shi nu s-ari ninga uscatã; ashi cum easti atmusfera (aera) cãndu easti mplinã di aburi; igrasii, nutii, umiditati, vlagã, vlãngã; muinã, muhladã *{ro: umezeală}* *{fr: humidité}* *{en: humidity}* ex: cãroarea usca udaljlu (igrasia, nutia); la udalj (chiro cu ploai, muinã) sh-la uscãciuni § ***udãturã*** (u-dã-tú-rã) sf udãturi (u-dã-túrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva s-udã; ashi cum easti un lucru ud (cu igrasii, nutios) tsi nu s-ari ninga uscatã; loc tsi easti ud; chiro tsi easti ud (nutios) *{ro: udătură}* *{fr: mouillure}* *{en: damping, wetting}* ex: cara s-bãgã pi udãturã (chiro, loc cu igrasii), arãtsi sh-tora easti niputut

ud[2] (údŭ) adg – vedz tu ***ud***[1]

ud[3] (údŭ) sm – vedz tu ***ud***[1]

udai/udae (u-dá-i) sf – vedz tu ***udã***

udalj (u-dáljĭŭ) sn – vedz tu ***ud***[1]

udari/udare (u-dá-ri) sf – vedz tu ***ud***[1]

udat (u-dátŭ) adg – vedz tu ***ud***[1]

udã (u-dắ) sm udadz (u-dádzĭ) – mpãrtsiturã ncljisã dit unã casã (cu ushi, stizmi, tãvani shi pãtunji); odã, udai, camarã, ambinã; (expr: 1: udãlu atsel bunlu = udã ndreptu ghini sh-tsãnut maxus trã oaspits iu s-poatã nicuchirlu (i) s-lj-aproachi trã muabeti dzua (salonlu) i (ii) ca sã-lj tsãnã noaptea tra s-

doarmã; 2: udã di udã = tuts udadzlji cu-arada, dit un udã tu-alantu) *{ro: camerã}* *{fr: chambre}* *{en: room}* ex: tu udadzlji atselj cu ciorgi ncljigats; mutrescu nuntru udã di udã (expr: tuts udadzlji cu-arada) § ***odã*** (ó-dã) sf odi/ode (ó-di) – (unã cu ***udã***) ex: ari patru odi (udadz) casa-a lor; l-bãgai tu oda-atsea buna (expr: oda ti oaspits); tutã oda (tut udãlu) nj-afumam; oaminjlji tsi lu-alãga odili (prit udadz) § ***udai/udae*** (u-dá-i) sf udãi (u-dắĭ) – (unã cu ***udã***) ex: lj-ascumsi tu-unã udai; tamam intra tu udai, ta s-aducã mãcarea; udaea-a lui eara murdarã § ***udici[1]/udice*** (u-dí-ci) sf udici/udice (u-dí-ci) – udã njic; udic, udãitsã *{ro: odãiţã}* *{fr: petite chambre}* *{en: small room}* § ***udici[2]*** (u-dícĭŭ) sm udici (u-dícĭ) – (unã cu ***udici[1]***) ex: un udici (udã njic) ntunicos § ***udic*** (u-dícŭ) sm udits (u-dítsĭ) – (unã cu ***udici[2]***) ex: sh-u-avea cã va-l tragã tu vãrã udic (udã njic) veclju § ***udãitsã*** (u-dã-í-tsã) sf udãitsã (u-dã-í-tsã) – (unã cu ***udici[1]***)

udã* (ú-dã) – fimininlu-a adgectivlui "ud" shi dirivatã di-a verbului "ud"; vedz ***ud***

udãitsã (u-dã-í-tsã) sf – vedz tu ***udã***

udãturã (u-dã-tú-rã) sf – vedz tu ***ud[1]***

udic (u-dícŭ) sm – vedz tu ***udã***

udici[1] /udice (u-dí-ci) sf – vedz tu ***udã***

udici[2] (u-dícĭŭ) sm – vedz tu ***udã***

udiseatsã (u-di-seá-tsã) sf – vedz tu ***uidii***

udisescu (u-di-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***uidii***

udisetsã (u-di-sé-tsã) sf – vedz tu ***uidii***

udisiri/udisire (u-di-sí-ri) sf – vedz tu ***uidii***

udisit (u-di-sítŭ) adg – vedz tu ***uidii***

udopsu (u-dóp-su) sm pl(?) – starea tu cari s-aflã lucrili bãgati pi-aradã un dupã-alantu (ca tu-un bair); aradã, radã, ordu, bair, chindinar, sãrã, sireauã, taxi, nizami *{ro: ordine}* *{fr: ordre, arrangement}* *{en: order, arrangement}*

udzarcã (u-dzár-cã) adgf – vedz tu ***udzir***

udzãrari/udzãrare (u-dzã-rá-ri) sf – vedz tu ***udzir***

udzãratã (u-dzã-rá-tã) adgf – vedz tu ***udzir***

udzãri/udzãre (ú-dzã-ri) sn – vedz tu ***udzir***

udzir (ú-dzirŭ) sn udziri/udzire (ú-dzi-ri) – partea dit truplu a prãvdzãlor tu cari s-aflã laptili cu cari sh-hrãnescu njitslj-a lor dupã tsi lã s-amintã; tsãtsã (di prãvdzã); (expr: udzirlu s-tsã si usucã = blãstem: s-nu-ai lapti tu sin tra s-tsã hrãneshti natslji, s-tsã moarã natslji tsi lj-amintsã) *{ro: uger, ţâţă}* *{fr: pis}* *{en: udder, dug}* ex: vaca vinji cu udirli mplini § ***udzãri/udzãre*** (ú-dzã-ri) sn udzãri/udzãre (ú-dzã-ri) – (unã cu ***udzir***) ex: armãnea cu udzãrli a oilor tru mãnã; oili psusea tru loc, cã lã zdrumina udzãrli § ***udzarcã*** (u-dzár-cã) adgf udzãrtsi/udzãrtse (u-dzắr-tsi) – (pravdã) tsi ati udziri mãri, tsãtsoasã *{ro: cu ugere mari}* *{fr: qui a de grands pis}* *{en: with large udders (dugs)}* § ***udzãratã*** (u-dzã-rá-tã) adgf udzãrati/udzãrate (u-dzã-rá-ti) – (unã cu ***udzarcã***) § ***udzãrari/udzãrare*** (u-dzã-rá-ri) sf udzãrãri (u-dzã-rắrĭ) – aveari (crishteari) di udzãri mãri *{ro: acţiunea de a avea ugere mari}* *{fr: action d'avoir de grands pis}* *{en: action of having large udders}*

uear (u-eárŭ) sm – vedz tu ***oai***

uf (úf!) inter – vedz tu ***uhtedz***

ufelii/ufelie (u-fé-li-i) sf ufelii (u-fé-liĭ) – atsea tsi-l fatsi un lucru s-ahãrzeascã (s-hibã lipsit, etc.); amintaticlu tsi lu-adutsi un lucru; hãiri, prucuchii, lipsitã, amintatic *{ro: folos}* *{fr: utilité, profit}* *{en: utility, profit}* § ***ofelim*** (o-félimŭ) adg ofelimã (o-fé-li-mã), ofelinj (o-félinjĭ), ofelini/ofeline (o-fé-li-ni) – tsi lj-adutsi ufelii a unui lucru; (lucru) di cari omlu ari ananghi; luguria tsi lipseashti tra si s-facã (s-bitiseascã) un lucru; lipsit, anãnghios *{ro: util, necesar}* *{fr: utile, nécessaire}* *{en: useful, necessary}* § ***ufilisescu*** (u-fi-li-sés-cu) vb IV ufilisii (u-fi-li-síĭ), ufiliseam (u-fi-li-seámŭ), ufilisitã (u-fi-li-sí-tã), ufilisiri/ufilisire (u-fi-li-sí-ri) – fac un lucru tsi nj-adutsi un amintatic, unã ufelii; ved hãiri di la un lucru tsi-l fac; mi-agiut cu-un lucru ofelim tra s-nj-agiungu un scupo; filisescu *{ro: folosi, servi, fi de folos}* *{fr: profiter, servir, être util}* *{en: profit, serve, be useful}* § ***ufilisit*** (u-fi-li-sítŭ) adg ufilisitã (u-fi-li-sí-tã), ufilisits (u-fi-li-sítsĭ), ufilisiti/ufilisite (u-fi-li-sí-ti) – tsi ari vidzutã hãiri; tsi ari avutã un amintatic di lucrul tsi-l featsi; (lucrul) cu cari mi-agiut (cã nj-easti ofelim) tra s-nj-agiungu scupolu; filisit *{ro: folosit, (lucru) cu care s-a servit; care a profitat}* *{fr: qui a profité, qui a été servi}* *{en: who has profited, who has been served}* § ***ufilisiri/ufilisire*** (u-fi-li-sí-ri) sf ufilisiri (u-fi-li-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ufiliseashti tsiva; ufelii, amintatic *{ro: acţiunea de a folosi, de a servi, de a fi de folos; profit, folos}* *{fr: action de profiter, de servir, d'être util; bénéfice, gain}* *{en: action of making a profit, of serving, of being useful; profit, gain}* § ***filisescu*** (fi-li-sés-cu) vb IV filisii (fi-li-síĭ), filiseam (fi-li-seámŭ), filisitã (fi-li-sí-tã), filisiri/filisire (fi-li-sí-ri) – (unã cu ***ufilisescu***) § ***filisit*** (fi-li-sítŭ) adg filisitã (fi-li-sí-tã), filisits (fi-li-sítsĭ), filisiti/filisite (fi-li-sí-ti) – (unã cu ***ufilisit***) § ***filisiri/filisire*** (fi-li-sí-ri) sf filisiri (fi-li-sírĭ) – (unã cu ***ufilisiri***)

ufelisescu (u-fe-li-sés-cu) vb IV ufelisii (u-fe-li-síĭ), ufeliseam (u-fe-li-seámŭ), ufelisitã (u-fe-li-sí-tã), ufelisiri/ufelisire (u-fe-li-sí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ufilisescu***

ufelisiri/ufelisire (u-fe-li-sí-ri) sf ufelisiri (u-fe-li-sírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ufilisiri***

ufelisit (u-fe-li-sítŭ) adg ufelisitã (u-fe-li-sí-tã), ufelisits (u-fe-li-sítsĭ), ufelisiti/ufelisite (u-fe-li-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ufilisit***

ufilisescu (u-fi-li-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ufelii***

ufilisiri/ufilisire (u-fi-li-sí-ri) sf – vedz tu ***ufelii***

ufilisit (u-fi-li-sítŭ) adg – vedz tu ***ufelii***

uftari/uftare (uf-tá-ri) sf – vedz tu ***uhtedz***

uftat[1] (uf-tátŭ) adg – vedz tu ***uhtedz***

uftat[2] (uf-tátŭ) sn – vedz tu ***uhtedz***

uftec (uf-técŭ) sn – vedz tu ***uftehã***

uftecã (uf-té-cã) sf – vedz tu ***uftehã***

uftedz (uf-tédzŭ) vb I – vedz tu ***uhtedz***

uftehã (uf-té-hã) sf uftehi/uftehe – carti dit cari preftul dyivãseashti tu bisearicã (pri optu bots cu-arada) cãntitsli di cati dzuã dit stãmãnã; cãntitsli dit aestã carti; uftecã, uftec, ftehã, ftuihi *{ro: octoih}* *{fr: octoèque}* *{en: chants (and the book containing them) from the orthodox church}* § ***uftecã*** (uf-té-cã) sf pl(?) – (unã cu ***uftehã***) ex: lu bãgã s-u dyivãseascã ufteca § ***uftec*** (uf-técŭ) sn pl(?) – (unã cu ***uftehã***) § ***ftehã*** (fté-hã) sf ftehi/ftehe – (unã cu ***uftehã***) § ***ftuihi/ftuihe*** (ftu-í-hi) sf ftuihi (ftu-íhĭ) – (unã cu ***uftehã***) ex: tricu ftuihea

ufticari/ufticare (uf-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***ofticã***

ufticat (uf-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***ofticã***

uftichedz (uf-ti-chĭédzŭ) vb I – vedz tu ***ofticã***

ufticos (uf-ti-cósŭ) adg – vedz tu ***ofticã***

ugeac (u-geácŭ) sn ugeacuri (u-geá-curĭ) shi ugeatsi/ugeatse (u-geá-tsi) – 1: guva prit cari easi fumlu din casã; parti dit sulina prit cari easi fumlu din casã shi s-aflã pri citii; ujac, bãge, buhare, fungar, cosh; 2: loc tsi easti faptu maxus (ãn casã i nafoatã) tra s-ardã foclu; vatrã, veatrã, fucurinã; (fig: 1: ugeac = (i) casã, fumealji, scarã; (ii) soi bunã, di scarã analtã a lumiljei; expr: 2: nveasta u deadirã di ugeac = nveasta nauã (dupã cum easti adetea cãndu intrã tri prota oarã tu casa-a grambolui) u bãgarã s-pusputeascã vatra, ca semnu cã va s-ascultã di tuti vrerli a bãrbat-sui) *{ro: ogeac, coş, horn; vatră}* *{fr: cheminée, foyer, famille; âtre}* *{en: chimney, fireplace}* ex: un aush cu nãrli lãi (*angucitoari*: ugeaclu); un aush discãcãrat pristi foc shadi bãgat (*angucitoari*: ugeaclu); ugeaclu dit oda-atsea nauã ncunjadzã; nu tuti ugeacurli tsi afumã au nicuchiratã; ugeaclu-i strãmbu, ma fumlu s-dutsi ndreptu!; s-lj-afumã ugeaclu (buharelu di la vatrã); s-apreasi ugeaclu; Bebeana u deadirã di ugeac (expr: u bãgarã s-pusputeascã ugeaclu); ugeac veclju (fig: casã, fumealji veaclji); cu moartea-a lui si stimsi un ugeac veclju (fig: soi, fumealji di-anami, veaclji); s-creshti, s-lji dishcljidz ugeaclu (fig: casa, fumealja) a tatã-tui; lji si stimsi ugeaclu (fig: casa, fumealja); ãlj s-astindzi casa, cã nu-alasã hilj si-lj poartã numa shi s-lj-afumã ugeaclu! § ***ujac*** (u-jeácŭ) sn ujacuri (u-jeá-curĭ) – (unã cu ***ugeac***) ex: s-alinã tru ujac § ***ugeachi/ugeache*** (u-geá-chi) sf ugechi (u-géchĭ) shi ugeatsi/ugeatse (u-geá-tsi) – (unã cu ***ugeac***) ex: easti di ugeachi (soi analtã, fumealji bunã); featã di ugeachi veaclji (fumealji, soi veaclji, tinjisitã); nveastã di ugeachi (di soi bunã)

shi cãni di la oi
ugeachi/ugeache (u-geá-chi) sf – vedz tu ***ugeac***
ugoadã (u-goá-dã) sf ugodz (u-gódzĭ) – lucru tsi s-fatsi nu dupã cum u mindueashti (crueashti) omlu ma dupã cum s-tihiseashti (u va Dumnidzã); tihisiri *{ro: întâmplare; eventualitate}* *{fr: hasard; éventualité}* *{en: chance; eventuality}* ex: ugoada (tihisirea) arauã § ***ugudescu*** (u-gu-dés-cu) (mi) vb IV ugudii (u-gu-díĭ), ugudeam (u-gu-deámŭ), uguditã (u-gu-dí-tã), ugudiri/ugudire (u-gu-dí-ri) – fac (icã s-fatsi) un lucru nu dupã cum lu cruescu mini ma dupã cum u va tihea; tihisescu; (fig: ugudescu = cher, am mari znjii; expr: 2: va nj-ugudescu shi perlu din cap = va nj-am multã znjii, va-nj cher tutã avearea) *{ro: (se) întâmpla}* *{fr: advenir; se trouver par hasard}* *{en: happen, be somewhere by chance}* ex: mi ugudii (mi tihisii) s-hiu la nãsh cãndu lã intrarã furlji; va s-tsã ugudeshti shi perlu din cap (expr: va s-ai multã znjii, va cheri tutã avearea) cu mienea aestã § ***ugudit*** (u-gu-dítŭ) adg uguditã (u-gu-dí-tã), ugudits (u-gu-dítsĭ), uguditi/ugudite (u-gu-dí-ti) – tsi s-ari faptã dupã cum s-tihiseashti (dupã cum easti datã di la Dumnidzã); tihisit *{ro: întâmplat}* *{fr: advenu par hasard}* *{en: happened by chance}* ex: casa lj-easti uguditã (fig: chirutã), lj-u lja borgealadzlji § ***ugudiri/ugudire*** (u-gu-dí-ri) sf ugudiri (u-gu-dírĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu s-tihiseashti tsiva; tihisiri; 2: tihisiri lai, oarã lai *{ro: acţiunea de a (se) întâmpla, întâmplare; întâmplare rea, calamitate}* *{fr: action d'advenir quelque chose par hasard; hasard calamiteux}* *{en: action of something happening by chance; bad luck, bad chance}*
ugradã (u-grá-dã) sf ugrãdz (u-grắdzĭ) – loc di piningã casã (deavãrliga di casã), cari tsãni di casã cã fatsi parti dit idyea nicuchiratã, sh-cari ma multili ori easti ngãrdit (ma poati shi s-nu hibã); avlii, curti, ubor, obor, trusã *{ro: curte}* *{fr: enclos, court}* *{en: (back or front) yard}* ex: ishi s-veadã pit ugradã (ubor) tsi easti, tsi nu easti
ugrãdisescu (u-grã-di-sés-cu) vb IV ugrãdisii (u-grã-di-síĭ), ugrãdiseam (u-grã-di-seámŭ), ugrãdisitã (u-grã-di-sí-tã), ugrãdisiri/ugrãdisire (u-grã-di-sí-ri) – dau di cariva i tsiva (cã-l caftu maxus icã tihiseashti s-cad pri el); aflu *{ro: gãsi}* *{fr: trouver}* *{en: find}* ex: bileauã nj-ugrãdisii (nj-aflai) § ***ugrãdisit*** (u-grã-di-sítŭ) adg ugrãdisitã (u-grã-di-sí-tã), ugrãdisits (u-grã-di-sítsĭ), ugrãdisiti/ugrãdisite (u-grã-di-sí-ti) – tsi easti aflat *{ro: gãsit}* *{fr: trouvé}* *{en: found}* § ***ugrãdisiri/ugrãdisire*** (u-grã-di-sí-ri) sf ugrãdisiri (u-grã-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu ugrãdiseshti tsiva; aflari *{ro: acţiunea de a gãsi}* *{fr: action de trouver}* *{en: action of finding}*
ugrãdisiri/ugrãdisire (u-grã-di-sí-ri) sf – vedz tu ***ugrãdisescu***
ugrãdisit (u-grã-di-sítŭ) adg – vedz tu ***ugrãdisescu***
ugudescu (u-gu-dés-cu) (mi) vb IV– vedz tu ***ugoadã***
ugudiri/ugudire (u-gu-dí-ri) sf – vedz tu ***ugoadã***
ugudit (u-gu-dítŭ) adg – vedz tu ***ugoadã***
uguri/ugure (u-gú-ri) invar – vedz tu ***agurliu***
ugurlitica (u-gur-lí-ti-ca) adv – vedz tu ***agurliu***
ugurliu (u-gur-líŭ) adg – vedz tu ***agurliu***
uh (úh!) inter – vedz tu ***uhtedz***
uhcior (uh-cĭórŭ) sn – vedz tu ***ulcior***[2]
uheauã (u-heá-ŭã) sf uheali/uheale (u-heá-li) – sharpi njic shi suptsãri a curi mushcãturã easti multu nfãrmãcoasã (poati s-lj-aducã a omlui multi ori moartea); vipirã, nipãrticã, nãpãrticã, sharpi; (fig: uheauã = muljari multu-arauã, blãstimatã) *{ro: viperã}* *{fr: vipère}* *{en: viper, adder}* ex: muri di fãrmaclu a uheauãljei; vidzui unã uheauã n grãdinã § ***uhinat*** (u-hi-nátŭ) adg uhinatã (u-hi-ná-tã), uhinats (u-hi-nátsĭ), uhinati/uhinate (u-hi-ná-ti) –tsi easti arãu ca unã uheauã; tsi nu easti bun la suflit; tsi lj-ansari lishor dzandza; arãu, shirponj, fãrmãcos, dzãndzos *{ro: rãutãcios}* *{fr: méchant, vénéneux}* *{en: bad, poisonous}* ex: featã uhinatã (arauã, shirpoanji)
uhelji/uhelje (u-hé-lji) sf uhelj (u-héljĭ) – pescu di apã dultsi cu truplu multu lumgu shi suptsãri (sh-u-adutsi niheamã cu nipãrtica) sh-cu mustãts lundzi la gurã; helji, hioli *{ro: ţipar}* *{fr: anguille}* *{en: eel}* ex: acãtsã nã uhelji shi lj-inshi feata-a amirãlui ãn cali § ***helji/helje*** (hé-lji) sf helj (héljĭ) – (unã cu ***uhelji***) § ***hioli/hiole*** (hi-ó-li) sf hiolj (hi-óljĭ) – (unã cu ***uhelji***)
uhinat (u-hi-nátŭ) adg – vedz tu ***uheauã***
uhtapodhi/uhtapodhe (uh-ta-pó-dhi) sf uhtapodz (uh-ta-pódzĭ) – unã cu ***uhtapodi***
uhtapodi/uhtapode (uh-ta-pó-di) sf uhtapodz (uh-ta-pódzĭ) – prici tsi bãneadzã tu-amari, cu truplu stronghil ca un sac shi ari optu cicioari (mãni) vãrtoasi cu vintuzi la capit; htapodi; (expr: mi fac uhtapodi = urãtsãscu, mi fac multu urãt) *{ro: caracatiţã, polip}* *{fr: polype, pieuvre}* *{en: polyp, octopus}* ex: fatsi ghelã cu uhtapodi § ***htapodi/htapode*** (hta-pó-di) sf htapodz (hta-pódzĭ) – (unã cu ***uhtapodi***)
uhtari/uhtare (uh-tá-ri) sf – vedz tu ***uhtedz***
uhtat[1] (uh-tátŭ) adg – vedz tu ***uhtedz***
uhtat[2] (uh-tátŭ) sn – vedz tu ***uhtedz***
uhtedz (uh-tédzŭ) vb I uhtai (uh-táĭ), uhtam (uh-támŭ), uhtatã (uh-tá-tã), uhtari/uhtare (uh-tá-ri) – scot dit cheptu unã anasã greauã, cu lavã, ahãndoasã sh-niheamã ca lungã, multi ori cu plãnguti shi shcljimurãri (di itia cã aduchescu tu suflit un dor greu, unã dureari, nvirinari, cripari, etc.); uftedz, suschin, suschir, nuchescu, scãltiz, scãltsedz *{ro: suspina}* *{fr: soupirer}* *{en: sigh}* ex: shidzu mpadi sh-uhtã (suschirã) nãoarã; s-turna ncãrcatã cu leamni dit pãduri, shi uhtã (suschirã) dit ilji; uhta dit bairli dit inimã; nu uhteadzã sh-ahãt, cã nu-i ghini; shadi shi uhteadzã ti nãsã § ***uhtat***[1] (uh-tátŭ) adg uhtatã (uh-tá-tã), uhtats (uh-tátsĭ), uhtati/uhtate (uh-tá-ti) – tsi ari scoasã dit cheptu un adiljat greu sh-ahãndos; (zbor, adiljat, etc.) scos dit cheptu, greu shi ahãndos; uftat, suschinat, suschirat, nuchit, scãltizat, scãltsidzat *{ro: suspinat}* *{fr: soupiré}* *{en: sighed}* § ***uhtari/uhtare*** (uh-tá-ri) sf uhtãri (uh-tắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva uhteadzã; uftari, suschinari, suschirari, nuchiri, scãltizari, scãltsidzari *{ro: acţiunea de a suspina}* *{fr: action de soupirer}* *{en: action of sighing}* ex: uhtarea bratslu-nj leagã; veara tutã tu cãntari, sh-earna tutã tu uhtari; shi-lj dzãsi cu dor sh-cu uhtari dit frãndzili di hicati § ***uhtat***[2] (uh-tátŭ) sn uhtati/uhtate (uh-tá-ti) shi uhtaturi (uh-tá-turĭ) – anasa (greauã, cu lavã, ahãndoasã sh-niheamã ca lungã, multi ori cu plãnguti shi shcljimurãri) tsi u scoati omlu tsi uhteadzã; uftat, suschir *{ro: oftat}* *{fr: soupir}* *{en: sigh}* ex: bair di uhtati § ***uftedz*** (uf-tédzŭ) vb I uftai (uf-táĭ), uftam (uf-támŭ), uftatã (uf-tá-tã), uftari/uftare (uf-tá-ri) – (unã cu ***uhtedz***) ex: lã yini tut s-ufteadzã; ufta mãrata shi sh-frãndzea mãnjli § ***uftat***[1] (uf-tátŭ) adg uftatã (uf-tá-tã), uftats (uf-tátsĭ), uftati/uftate (uf-tá-ti) – (unã cu ***uhtat***[1]) § ***uftari/uftare*** (uf-tá-ri) sf uftãri (uf-tắrĭ) – (unã cu ***uhtari***) ex: uftarea di dzuã sh-noapti u-adusi pi hala aestã § ***uftat***[2] (uf-tátŭ) sn uftati/uftate (uf-tá-ti) shi uftaturi (uf-tá-turĭ) – (unã cu ***uhtat***[2]) ex: tsi s-mi duc? ta s-lj-avdu uftatlu? § ***oh*** (óh!) inter – zbor (zghic, dzeamit) tsi poati si s-avdã dit gura-a omlui cãndu uhteadzã; zbor (zghic, dzeamit) cu cari omlu aspuni unã dipirari, ciudii, bizirsiri, etc.; of!, uh!, uf!, oa!, ai, au, vai, cavai, lele, o-lele, oi-lele, etc. *{ro: oh!, of!, vai!, etc.}* *{fr: eh!, hélas!, mon Dieu!, etc.}* *{en: oh!, oh, no!, oh, dear!, oh, poor me!, etc.}* ex: oh! cãt mi doari!; nicãdzut, nu dzã oh!; bana di ah! sh-di oh! § ***of*** (óf!) inter – (unã cu ***oh***) ex: of! adzã, of! mãni, pãnã agiumsi tu-arada aestã § ***uh*** (úh!) inter – (unã cu ***oh***) ex: uh! ghini cã scãpai § ***uf*** (úf!) inter – (unã cu ***oh***) ex: uf! tsi cãldurã easti
uhticari/uhticare (uh-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***otficã***
uhticat (uh-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***otficã***
uhtichedz (uh-ti-chĭédzŭ) vb I – vedz tu ***otficã***
uhticos (uh-ti-cósŭ) adg – vedz tu ***otficã***
ui[1]***/ue*** (ú-i) sf – vedz tu ***uvyi***
uĭ[2] (úĭ!) inter – vedz tu ***uã***
uidescu dés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***uidii***
uidiĭ[*] (uĭ-dí-i) – dirivatã (pirfectul simplu) di la verbul "uidescu"; vedz ***uidescu***
uidii/uidie (uĭ-dí-i) sf uidii (uĭ-díĭ) – harea tsi u au doi (i ma multsã) oaminj (lucri) tra si sh-undzeascã, si sh-u-aducã un cu-alantu (s-hibã idyea soi); uidizmã, uidisiri, udisetsã, undziri, adutseari, aducã, eshã *{ro: asemãnare}* *{fr: ressemblance, pareil, egal}* *{en: resemblance}* ex: aleadzi-ts di uidia-a ta (di soea-a ta, di un ca tini, tsi sh-u-adutsi cu tini); tu sots fãrã uidii

(tsi nu-au preaclji); ma Gioga nu sh-ari uidia (nu sh-ari vãr s-lj-undzeascã; nu sh-ari preaclji) § ***uidisescu*** (uĭ-di-sés-cu) (mi) vb IV uidisii (uĭ-di-síĭ), uidiseam (uĭ-di-seámŭ), uidisitã (uĭ-di-sí-tã), uidisiri/uidisire (uĭ-di-sí-ri) – am hãri (fatsã, boi, mushuteatsã, etc.) unã soi cu-atseali avuti di un altu; nj-u-aduc tu hãri (undzescu) cu cariva; bag un lucru tu-un loc tsi-lj si ndreadzi tamam (tsi easti, tsi-lj yini ghini, tsi-lj yini tamam); udisescu, idusescu, uidescu, undzescu, nj-u-aduc, tiryisescu, sãmãrusescu, ndreg *{ro: (se) asemăna; potrivi, adapta}* *{fr: ressembler, être pareil; arranger, (s')adapter}* *{en: resemble; arrange, fit, adapt}* ex: doilji nã uidisim (undzim); a vãrnui nu-lj si uidisea (nu-lj yinea ghini); nu mi uidisescu cu tini (nu nj-u-aduc cu tini, nu hiu ca tini); uidisea dauãli capiti ghini (fã-li si sã ndreagã tamam un cu-alantu); doilji suntu uidisits (au idyili hãri), tiniri sh-avuts; dzã-nj ma s-pots, tsi ti uidiseashti cu nãsã?; bagã cljiitsa tu cljai, nu s-uidiseashti; dupã tsi va s-li uidisescu (s-li ndreg) lucrili va sã nchisescu sh-mini; truoarã nãsã uidisi (ndreapsi) nã minciunã; ghini li uidisish (li ndreapsish); di-altã parti-lj vinji ghini, cã lj-aflã omlu sh-uidia § ***uidisit*** (uĭ-di-sítŭ) adg uidisitã (uĭ-di-sí-tã), uidisits (uĭ-di-sítsĭ), uidisiti/uidisite (uĭ-di-sí-ti) – tsi sh-u-adutsi tu hãri cu-un altu; (lucru) tsi easti bãgat tu-un loc tsi-lj si ndreadzi ghini (tsi-lj yini tamam ghini); udisit, idusit, uidit, undzit, tsi sh-u-adutsi, tiryisit, sãmãrusit, ndreptu *{ro: asemănat; potrivit, adaptat}* *{fr: ressemblé, qui est pareil; arrangé, adapté}* *{en: resembled; arranged, fit, adapted}* ex: hits uidisits (vã undzits, hits unã soi) § ***uidisiri/uidisire*** (uĭ-di-sí-ri) sf uidisiri (uĭ-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-uidiseashti tsiva icã un sh-undzeashti cu cariva; adutseari cu cariva; udisiri, idusiri, uidiri, undziri, undzeari, tiryisiri, sãmãrusiri, ndridzeari; uidii, uidizmã, udisetsã *{ro: acţiunea de a (se) asemăna; de a (se) potrivi, de a adapta; asemănare, potrivire, adaptare}* *{fr: action de ressembler, d'être pareil; d'arranger, de (s')adapter; adaptation}* *{en: action of resembling; of arranging, of fitting, of adapting}* § ***niuidisit*** (ni-uĭ-di-sítŭ) adg niuidisitã (ni-uĭ-di-sí-tã), niuidisits (ni-uĭ-di-sítsĭ), niuidisiti/niuidisite (ni-uĭ-di-sí-ti) – tsi nu eastii uidisit; tsi nu sh-u-adutsi cu-un altu; (lucru) tsi easti bãgat tu-un loc tsi nu-lj si ndreadzi ghini; niudisit, niuidit, niundzit, nitiryisit, nisãmãrusit, nindreptu *{ro: nepotrivit, neadaptat}* *{fr: non pareil; non apparié; non adapté}* *{en: unfit, unadapted}* § ***niuidisiri/niuidisire*** (ni-uĭ-di-sí-ri) sf niuidisiri (ni-uĭ-di-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-uidiseashti tsiva; niudisiri, niuidiri, niundziri, niundzeari, nitiryisiri, nisãmãrusiri, nindridzeari *{ro: acţiunea de a nu (se) potrivi, de a nu (se) adapta; nepotrivire, neadaptare}* *{fr: action de ne pas ressembler; de ne pas être pareil; disparité}* *{en: action of not resembling; of not fitting, of not adapting}* § ***uidizmã*** (uĭ-díz-mã) sf uidizmi/uidizme (uĭ-díz-mi) – atsea hari tsi fatsi ca doi (i ma multsã) oaminj (lucri) si sh-undzeascã (si s-uidiseascã, sã sh-yinã tamam) un cu-alantu; uidii, udisetsã, udiseatsã; uidisiri, udisiri, idusiri, uidiri, undziri, undzeari, tiryisiri, sãmãrusiri *{ro: potrivire}* *{fr: resemblance; adaptation}* *{en: resemblance; adaptation}* § ***uiguni/uigune*** (uĭ-gú-ni) adv invar – tsi s-uidiseashti cu tsiva; tsi lj-undzeashti; tsi-lj yini tamam; tsi easti unã soi, uidisit *{ro: potrivit}* *{fr: comforme, pareil}* *{en: adapted, similar}* ex: nj-yini uiguni lucurlu (nj-yini tamam, nji sã ndreadzi); nu easti uiguni (uidisit); nu suntu tuts uiguni (unã soi); nj-easti uiguni (nj-easti unã, nu-nj fatsi tsiva); ma multu sh-ma uiguni (uidisit) § ***uidescu*** (uĭ-dés-cu) (mi) vb IV uidii (uĭ-díĭ), uideam (uĭ-deámŭ), uiditã (uĭ-dí-tã), uidiri/uidire (uĭ-dí-ri) – (unã cu ***uidisescu***) § ***uidit*** (uĭ-dítŭ) adg uiditã (uĭ-dí-tã), uidits (uĭ-dítsĭ), uiditi/uidite (uĭ-dí-ti) – (unã cu ***uidisit***) § ***uidiri/uidire*** (uĭ-dí-ri) sf uidiri (uĭ-dírĭ) – (unã cu ***uidisiri***) § ***udisescu*** (u-di-sés-cu) (mi) vb IV udisii (u-di-síĭ), udiseam (u-di-seámŭ), udisitã (u-di-sí-tã), udisiri/udisire (u-di-sí-ri) – (unã cu ***uidisescu***) § ***udisit*** (u-di-sítŭ) adg udisitã (u-di-sí-tã), udisits (u-di-sítsĭ), udisiti/udisite (u-di-sí-ti) – (unã cu ***uidisit***) § ***udisiri/udisire*** (u-di-sí-ri) sf udisiri (u-di-sírĭ) – (unã cu ***uidisiri***) § ***udisetsã*** (u-di-sé-tsã) sf udisets (u-di-sétsĭ) – (unã cu ***uidizmã***) ex: eara cu udisetsã (s-uidisea un cu-alantu) doilji frats anamisa dishlji § ***udiseatsã*** (u-di-seá-tsã) sf udisets (u-di-sétsĭ) – (unã cu ***uidizmã***) § ***idusescu*** (i-du-sés-cu) (mi) vb IV idusii (i-du-síĭ), iduseam (i-du-seámŭ), idusitã (i-du-sí-tã), idusiri/idusire (i-du-sí-ri) – (unã cu ***uidisescu***) ex: nacã poati s-iduseascã (uidiseascã, si ndreagã unã cu-alantã) § ***idusit*** (i-du-sítŭ) adg idusitã (i-du-sí-tã), idusits (i-du-sítsĭ), idusiti/idusite (i-du-sí-ti) – (unã cu ***uidisit***) ex: dzatsi suntu idusiti (uidisiti, tamam cum lipseashti) § ***idusiri/idusire*** (i-du-sí-ri) sf idusiri (i-du-sírĭ) – (unã cu ***uidisiri***)

uidiri/uidire (uĭ-dí-ri) sf – vedz tu ***uidii***

uidisescu (uĭ-di-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***uidii***

uidisiri/uidisire (uĭ-di-sí-ri) sf – vedz tu ***uidii***

uidisit (uĭ-di-sítŭ) adg – vedz tu ***uidii***

uidismã (uĭ-dís-mã) sf uidismi/uidisme (uĭ-dís-mi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***uidizmã***

uidit (uĭ-dítŭ) adg – vedz tu ***uidii***

uidizmã (uĭ-díz-mã) sf – vedz tu ***uidii***

uiguni/uigune (uĭ-gú-ni) adv – vedz tu ***uidii***

uimã (úĭ-mã) sf uimi/uime (úĭ-mi) – umflãturã tsi s-aflã nãuntru (tu truplu-a omlui) shi creashti multi ori fãrã misurã di-adutsi multi ori moartea-a omlui; umflãturã, ciumã, ciumbã, giumcã, giumbã, jumbã, shumbã, cocoshurã *{ro: umflătură; tumoari, abces}* *{fr: enflure; excroissance; tumeur, abcès}* *{en: swelling; excrescence, growth; tumour, abscess}* ex: nj-ari ishitã unã uimã (umflãturã) sumsoarã

uimi* (úĭ-mi) – pl di la zborlu "uimã"; vedz ***uimã***

uimi/uime (u-í-mi) sf – vedz tu ***oai***

uin (u-ínŭ) adg – vedz tu ***oai***

uinã (u-í-nã) sf – vedz tu ***oai***

uinã* (u-í-nã) sf – fim sing di la adg "uin"; vedz ***uin***

uinjisescu (uĭ-nji-sés-cu) (mi) vb IV uinjisii (uĭ-nji-síĭ), uinjiseam (uĭ-nji-seámŭ), uinjisitã (uĭ-nji-sí-tã), uinjisiri/uinjisire (uĭ-nji-sí-ri) – mi ciudisescu di-atseali tsi-nj s-aspun ãn fatsã (tsi ved i tsi avdu); unjisescu, njir, anjir, ciudescu, ciuduescu, ciudisescu, ciuidisescu, ciudusescu, apurisescu, ncrutsescu, thãvmusescu, thãmãsescu *{ro: uimi}* *{fr: s'étonner, rester ébahi}* *{en: astonish, be (stand) amazed}* § ***uinjisit*** (uĭ-nji-sítŭ) adg uinjisitã (uĭ-nji-sí-tã), uinjisits (uĭ-nji-sítsĭ), uinjisiti/uinjisite (uĭ-nji-sí-ti) – tsi s-ciudiseashti di tsi s-fatsi (tsi veadi i tsi avdi); unjisit, njirat, anjirat, ciudit, ciuduit, ciudisit, ciuidisit, ciudusit, apurisit, ncrutsit, thãmãsit, thãvmusit *{ro: uimit}* *{fr: étonné, ébahi}* *{en: astonished, amazed}* ex: cãndu li vidzu Notlu atseali trei stridzi di moashi, strigã uinjisit (ciudisit) shi dzãsi § ***uinjisiri/uinjisire*** (uĭ-nji-sí-ri) sf uinjisiri (uĭ-nji-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-ciudiseashti; unjisiri, njirari, anjirari, ciudiri, ciuduiri, ciudisiri, ciuidisiri, ciudusiri, apurisiri, ncrutsiri, thãmãsiri, thãvmusiri; ciudii, apurii, thamã *{ro: acţiunea de a se uimi; uimire}* *{fr: action de s'étonner; étonnement}* *{en: action of astonishing, of being amazed}* § ***unjisescu*** (u-nji-sés-cu) (mi) vb IV unjisii (u-nji-síĭ), unjiseam (u-nji-seámŭ), unjisitã (u-nji-sí-tã), unjisiri/unjisire (u-nji-sí-ri) – (unã cu ***uinjisescu***) § ***unjisit*** (u-nji-sítŭ) adg unjisitã (u-nji-sí-tã), unjisits (u-nji-sítsĭ), unjisiti/unjisite (u-nji-sí-ti) – (unã cu ***uinjisit***) § ***unjisiri/unjisire*** (u-nji-sí-ri) sf unjisiri (u-nji-sírĭ) – (unã cu ***uinjisiri***) § ***unjit*** (u-njítŭ) adg unjitã (u-njí-tã), unjits (u-njítsĭ), unjiti/unjite (u-njí-ti) – (unã cu ***uinjisit***) ex: cãndu dishcljish usha shi intrai tu odã, eara ca dzua shi armash unjit (apurisit, andrãlusit di lunjinã) § ***unjizi/unjize*** (u-njí-zi) sf unjizi (u-njízĭ) – vidzuta cu cari s-aspuni cariva (sh-cu cari easti vidzut di altsã); lucru tsi undzeashti (easti faptu s-undzeascã) cu tsiva; fatsã, prosup, masti, vidzutã, videari, mutrã, prep, ceahre *{ro: chip, figură, faţă}* *{fr: visage, image, effigie}* *{en: appearance, face, looks}* ex: oaminj bunj s-u patã i di muhtani i di unjizi

uinjisiri/uinjisire (uĭ-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***uinjisescu***

uinjisit (uĭ-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***uinjisescu***

uirescu (u-i-rés-cu) adg – vedz tu ***oai***

uiriu (u-i-ríŭ) sn – vedz tu ***oai***

uitsã (u-í-tsã) sf – vedz tu ***oai***

ujac (u-jeácŭ) sn – vedz tu ***ugeac***

ul (úlŭ) pr pirs III – vedz tu ***el***

ulalec (u-la-lécŭ) sm – vedz tu ***lelic***
ular (u-lárŭ) sm – vedz tu ***oalã***
ulãrii/ulãrie (u-lã-rí-i) sf – vedz tu ***oalã***
ulcior[1] (ul-cĭórŭ) sn ulcioari/ulcioare (ul-cĭoá-ri) – vas di loc (lut) arsu (cu gura strimtã, cu unã i cu doauã mãnush) tu cari s-tsãni apã (yin, etc.); poci, bot, budic, cavan, cãnatã, cingu, putets, potã, dud *{ro: urcior} {fr: cruche} {en: jug}* ex: l-frãmsi ulciorlu
ulcior[2] (ul-cĭórŭ) sm ulciori (ul-cĭórĭ) – unã soi di gãrnuts njic tsi easi la rãdãtsina-a dzeanãljei di oclju; arcior, arcicior, uhcior, grãnishor *{ro: urcior} {fr: orgelet} {en: stye (on the eye)}* ex: ocljilj s-afurnjisescu, es ulciori § ***uhcior*** (uh-cĭórŭ) sn uhcioari/uhcioare (uh-cĭoá-ri) – (unã cu ***ulcior***[2])
ulealec (u-lea-lécŭ) sm – vedz tu ***lelic***
ulicã (u-lí-cã) sf – vedz tu ***oalã***
ulitsã (ú-li-tsã sf ulitsã (ú-li-tsã) – fashi di loc dit un cãsãbã i hoarã, di-aradã strimtã, lungã shi ncãltsatã, cari poartã unã numã shi ari casi di-unã parti sh-di-alantã, faptã (alãsatã) maxus ca s-aibã loc lumea si s-minã cu cicioarili (ncãlar, cu-amaxea, cu prãvdzãli, etc.); sucachi, cali, drum, cãrari *{ro: stradã} {fr: rue} {en: street}* ex: tu-unã mardzini di ulitsã (cali, sucachi); tritsea tu ulitsãli (sucãchili) goali
uljulec (u-ljĭu-lécŭ) sm – vedz tu ***lelic***
ulmat (ul-mátŭ) adg – vedz tu ***urmã***
ulmã (úl-mã) sf – vedz tu ***urmã***
ulmic (úl-micŭ) sf – vedz ***urmã***
ulmicari/ulmicare (úl-mi-cá-ri) sf – vedz tu ***urmã***
ulmicat[1] (ul-mi-cátŭ) adg – vedz tu ***urmã***
ulmicat[2] (ul-mi-cátŭ) sn – vedz tu ***urmã***
ulmii/ulmie (ul-mí-i) sf ulmii (ul-míĭ) – ceatã di luchi (cãnj, etc.) tsi alagã deadun; plãturã, licnii, ceatã *{ro: haitã} {fr: meute} {en: pack (of wolves, dogs, etc.)}* ex: di cãnj ulmii ntreagã s-am
ulmu (úl-mu) sm ulnji (úl-nji) – (un di ma multili turlii di) arburi di cãmpu i pãduri (criscut adzã ma multu tu cãsãbadz ca arburi di mushiteatsã, analtu shi ndreptu, cu coaja suptsãri shi ischi, dupã cum lj-easti turlia, cu frãndzãli uvali (ca oulu) sh-cu dintsã njits tu mardzinea-a lor, sh-cu lemnul sãnãtos shi bun trã fãtsearea-a momilei di casã); cãrãgaci, cãrgaci, melj *{ro: ulm} {fr: ormeau} {en: elm}* ex: baba di sum ulmu; di ulmu ulmu, di pom pom
ulog (u-lógŭ) adg, sm, sf uloagã (u-loá-gã), ulodz (u-lódzĭ), uloadzi/uloadze (u-loá-dzi) – (om) cari-lj lipseashti un i dauãli cicioari; tsi easti sãcat di un i di dauãli cicioari; dãmlusit di cicioari; olug, cãrãgat, uludzit; (fig: ulog = cari nu poati s-imnã ghini; cari easti shcljop) *{ro: olog} {fr: perclus des jambes} {en: legless, one-legged}* ex: armasi ulog di-ahãts anj sh-yitrii nu-aflã § ***olug*** (ó-lugŭ) adg, sm, sf olugã (ó-lu-gã), oludz (ó-ludzĭ), oludzi/oludze (ó-lu-dzi) – (unã cu ***ulog***) § ***uludzescu*** (u-lu-dzés-cu) vb IV uludzii (u-lu-dzíĭ), uludzeam (u-lu-dzeámŭ), uludzitã (u-lu-dzí-tã), uludziri/uludzire (u-lu-dzí-ri) – armãn (icã fac pri altu s-armãnã) sãcat (olug) di un i di dauãli cicioari; dãmlusescu (di cicioari); sãcãtipsescu (di cicioari), cãrag, ncãrag *{ro: ologi} {fr: perclure, rendre perclus} {en: lose the use of one or both legs}* ex: uludzi (s-featsi sãcat) di dauãli cicioari; uludzi di-unã lãngoari tsi lu-avea acãtsatã an § ***uludzit*** (u-lu-dzítŭ) adg uludzitã (u-lu-dzí-tã), uludzits (u-lu-dzítsĭ), uludziti/uludzite (u-lu-dzí-ti) – tsi armasi sãcat di un i di dauãli cicioari; sãcãtipsit, cãrãgat, ncãrãgat, dãmlusit (di cicioari) *{ro: ologit} {fr: perclus, rendu perclus} {en: who lost the use of one or both legs}* § ***uludziri/uludzire*** (u-lu-dzí-ri) sf uludziri (u-lu-dzírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva uludzeashti; sãcãtipsiri (di cicioari), cãrãgari, ncãrãgari, dãmlusiri (di cicioari) *{ro: acţiunea de a ologi} {fr: action de perclure, de rendre perclus} {en: action of losing the use of one or both legs}*
ultari/ultare (ul-tá-ri) sf – vedz tu ***ultu***
ultat (ul-tátŭ) adg – vedz tu ***ultu***
ultu (úl-tu) (mi) vb I ultai (ul-táĭ), ultam (ul-támŭ), ultatã (ul-tá-tã), ultari/ultare (ul-tá-ri) – nu nj-aduc aminti; ãnj easi dit minti; agãrshescu, agrãshescu, xihãsescu *{ro: uita} {fr: oublier} {en: forget}* § ***ultat*** (ul-tátŭ) adg ultatã (ul-tá-tã), ultats (ul-tátsĭ), ultati/ultate (ul-tá-ti) – neadus aminti, ishit dit minti, agãrshit, agrãshit, xihãsit *{ro: uitat} {fr: oublié} {en: forgotten}* § ***ultari/ultare*** (ul-tá-ri) sf ultãri (ul-tắrĭ) – neadutseari aminti; ishiri dit minti; agãrshiri, agrãshiri, xihãsiri *{ro: acţiunea de a uita; uitare} {fr: action d'oublier} {en: action of forgetting}*
uludzescu (u-lu-dzés-cu) vb IV – vedz tu ***ulog***
uludziri/uludzire (u-lu-dzí-ri) sf – vedz tu ***ulog***
uludzit (u-lu-dzítŭ) adg – vedz tu ***ulog***
ululec (u-lu-lécŭ) sm – vedz tu ***lelic***
ulut (u-lútŭ) sn – vedz tu ***lut***[1]
umbãrnari/umbãrnare (um-bãr-ná-ri) sf – vedz tu ***umbãrnedz***
umbãrnat (um-bãr-nátŭ) adg – vedz tu ***umbãrnedz***
umbãrnedz (um-bãr-nédzŭ) (mi) vb I umbãrnai (um-bãr-náĭ), umbãrnam (um-bãr-námŭ), umbãrnatã (um-bãr-ná-tã), umbãrnari/umbãrnare (um-bãr-ná-ri) – lãndzidzãscu di ofticã (ohticã, ftisi, tihtã) la plimunj; mi cãrtescu (stric) di cheptu (plimunj); ngãlbinescu (mi-aspargu, mi trag, vishtidzãscu, etc.) la fatsã di itia cã am ofticã la plimunj; uftichedz, uhtichedz, tihtusescu; (fig: umbãrnedz = ngãlbinescu la fatsã, dip canda escu lãndzit di ofticã la plimunj) *{ro: avea boala câinească, uscată (oftica pulmonară); (se) ofili de această boală} {fr: être atteint ou atteindre de consomption; devenir hâve} {en: be ill of pulmonary tuberculosis; become emaciated, haggard}* ex: si umbãrnã (ngãlbini la fa□ã, lãndzidzã di ofticã la plimunj) feata § ***umbãrnat*** (um-bãr-nátŭ) adg umbãrnatã (um-bãr-ná-tã), umbãrnats (um-bãr-nátsĭ), umbãrnati/umbãrnate (um-bãr-ná-ti) – tsi easti lãndzit di ofticã la plimunj; tsi s-cãrti (stricã) di cheptu (plimunj); tsi-aspuni galbin la fatsã, slab, aspartu, etc. di lãngoarea di plimunj; ufticat, uhticat, tihtusit *{ro: bolnav boală uscată (oftică pulmonară); supt la faţă} {fr: atteint de consomption; hâve} {en: ill of pulmonary tuberculosis; haggard, emaciated}* § ***umbãrnari/umbãrnare*** (um-bãr-ná-ri) sf umbãrnãri (um-bãr-nắrĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi lãndzidzashti di ofticã la plimunj; ufticari, uhticari, tihtusiri *{ro: acţiunea de a avea o boală uscată (oftică pulmonară); ofilire de boală câinească} {fr: action d'être atteint ou d'atteindre de consomption; de se faner} {en: action of being ill (of withering) of pulmonary tuberculosis}* ex: cara si umbãrnã (lãndzidzã di plimunj) feata, u scãldã cu frundzã di nuc shi s-featsi cama ghini; si umbãrnã (fig: vishtidzã, s-asparsi la fatsã) mãrata di inimã-arauã
umbleari/umbleare (um-bleá-ri) sf umbleri (um-blérĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***umpleari***
umbliri/umblire (úm-bli-ri) sf umbliri (úm-blirĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***umpliri***
umblisescu (um-bli-sés-cu) (mi) vb IV umblisii (um-bli-síĭ), umbliseam (um-bli-seámŭ), umblisitã (um-bli-sí-tã), umblisiri/umblisire (um-bli-sí-ri) – ljau iurnecã (paradigmã) di la cariva i di la un lucru *{ro: modela} {fr: modeler} {en: model}* § ***umblisit*** (um-bli-sítŭ) adg umblisitã (um-bli-sí-tã), umblisits (um-bli-sítsĭ), umblisiti/umblisite (um-bli-sí-ti) – tsi ari loatã iurnecã (paradigmã) di la cariva; tsi easti loat ca iurnecã (paradigmã) di cariva *{ro: modelat} {fr: modelé} {en: modeled}* § ***umblisiri/umblisire*** (um-bli-sí-ri) sf umblisiri (um-bli-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-umbliseashti *{ro: acţiunea de a modela} {fr: action de modeler} {en: action of modeling}*
umblisiri/umblisire (um-bli-sí-ri) sf – vedz tu ***umblisescu***
umblisit (um-bli-sítŭ) adg – vedz tu ***umblisescu***
umblu (úm-blu) vb III shi II umblui (um-blúĭ), umbleam (um-bleámŭ), umblutã (um-blú-tã), umbliri/umblire (úm-bli-ri) shi umbleari/umbleare (um-bleá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***umplu***
umblut (um-blútú) adg umblutã (um-blú-tã), umbluts (um-blútsĭ), umbluti/umblute (um-blú-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***umplut***
umbrari/umbrare (um-brá-ri) sf – vedz tu ***aumbrã***
umbrat (um-brátŭ) adg – vedz tu ***aumbrã***
umbratã (um-brátã) sf – vedz tu ***aumbrã***
umbrã (úm-brã) sf – vedz tu ***aumbrã***

umbredz (um-brédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aumbrã***
umbrelã (um-bré-lã) sf – vedz tu ***aumbrã***
umbrescu (um-brés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aumbrã***
umbrilar (um-bri-lárŭ) sm – vedz tu ***aumbrã***
umbriri/umbrire (um-brí-ri) sf – vedz tu ***aumbrã***
umbrit (um-brítŭ) adg – vedz tu ***aumbrã***
umbros (um-brósŭ) adg – vedz tu ***aumbrã***
umdzescu (um-dzés-cu) (mi) vb IV umdzii (um-dzíĭ), umdzeam (um-dzeámŭ), umdzitã (um-dzí-tã), umdziri/umdzire (um-dzí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***undzescu***
umdziri[1]/umdzire (um-dzí-ri) sf umdziri (um-dzírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***undziri[1]***
umdzit (um-dzítŭ) adg umdzitã (um-dzí-tã), umdzits (um-dzítsĭ), umdziti/umdzite (um-dzí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***undzit***
umflari/umflare (um-flá-ri) sf – vedz tu ***umflu***
umflat (um-flátŭ) adg – vedz tu ***umflu***
umflãturã (um-flã-tú-rã) sf – vedz tu ***umflu***
umflu (úm-flu) (mi) vb I umflai (um-fláĭ), umflam (um-flámŭ), umflatã (um-flá-tã), umflari/umflare (um-flá-ri) – fac un lucru si s-adarã ma mari (cu suflarea di vimtu nãuntrul a lui, cu umplearea-a lui cu tsiva, cu agudirea-a unei parti dit truplu a omlui, etc.); umplu un lucru; cãbãrdisescu; (expr: 1: lu umflu; lj-umflu sãmarlul; lj-umflu chealea = lu-agudescu, l-bat, lj-dau un shcop; 2: nj-umflu (pãntica, matslu) = mãc i beau multu, mi nãfãtescu di beari i di mãcari; 3: mi umflu = mi-alavdu multu (ma multu di cãt s-cadi); 4: umflu = acats, ljau, fur) *{ro: umfla; inflama; umple}* *{fr: gonfler; enfler, remplir}* *{en: inflate; swell, cause something to swell}* ex: lji si umflã tut truplu; vimtul umflã scumpa-lj poshi; s-nãrãi nãoarã, umflã nãrli sh-lã pitricu shtiri; umflã (umpli) ciubuchea; umflã gaida; umflã birbeclu (suflã vimtu sum cheali tra s-u dispartsã di trup) shi bagã-l bilit tu sulã; mi umflai (expr: nãfãtii) di cãtã apã biui; lu umflash matslu (expr: mãcash multu); tsi ti umflji ashi? (expr: tsi ti-alavdzã ahãt?); s-umfla (expr: s-cãmãrusea) multu cu ficiorlu-a lui; cãndu hii cioc, umflã (expr: agudea, bati); u umflã nãs cãt u umflã (expr: u bãtu cãt u bãtu); nu va-nj umflã el sãmarlu? (expr: nu va mi batã?); dupã tsi-lj umflã niheam chealea (expr: dupã tsi-l bãtu niheamã) cu matslu di bou; l-umflã (expr: ãl lo, l-furã) ngrãshca; umflã saclu (expr: lj-furã saclu) shi lja-lj fumlu prit poartã afoarã; umflats-lu (expr: furats-lu) shi shpirtuits-li; l-umflã (expr: ãl lo, lu-acãtsã, sh-lu bãgã) ngrãshca shi-l treatsi dincoa di-arãu § ***umflat*** (um-flátŭ) adg umflatã (um-flá-tã), umflats (um-flátsĭ) umflati/umflate (um-flá-ti) – cari easti adrat s-hibã ma mari (cu suflarea di vimtu nãuntrul a lui, etc.); cãbãrdisit *{ro: umflat; inflamat; umplut}* *{fr: gonflé; enflé, rempli}* *{en: inflated; swollen}* ex: easti umflat (expr: mãcat multu), tãmpãnã; cu ocljilj umflats di nisumnatã § ***umflari/umflare*** (um-flá-ri) sf umflãri (um-flãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-umflã tsiva; cãbãrdisiri *{ro: acţiunea de a umfla; de a inflama; de a umple}* *{fr: action de gonfler; d'enfler, de remplir}* *{en: action of inflating; of swelling, of causing something to swell}* § ***umflãturã*** (um-flã-tú-rã) sf umflãturi (um-flã-túrĭ) – partea tsi s-ari faptã ma mari pi fatsa-a unui lucru icã nãuntrul a lui (cãndu lãndzidzashti, cãndu easti agudítã, cãndu s-bagã vimtu nuntrul a lucrului, cãndu lucrul easti ndisat cu tsiva, etc.); ciumã, ciumbã, giumbã, jumbã, giumcã, shumbã, shutã, shushcã, cocoshurã *{ro: umflăturã}* *{fr: enflure}* *{en: swelling}* ex: nu lj-au tricutã nicã umflãturli § ***disumflu*** (di-súm-flu) vb I disumflai (di-sum-fláĭ), disumflam (di-sum-flámŭ), disumflatã (di-sum-flá-tã), disumflari/disumflare (di-sum-flá-ri) – alas vimtul s-easã dit un lucru umflat; disuflu *{ro: dezumfla}* *{fr: dégonfler, desenfler}* *{en: deflate}* ex: nãmaljlu s-disumflã; nã disumflãm § ***disumflat*** (di-sum-flátŭ) adg disumflatã (di-sum-flá-tã), disumflats (di-sum-flátsĭ), disumflati/disumflate (di-sum-flá-ti) – (lucru) tsi cheari dit vimtul tsi-l tsãni umflat *{ro: dezumflat}* *{fr: dégonflé, desenflé}* *{en: deflated}* § ***disumflari/disumflare*** (di-sum-flá-ri) sf disumflãri (di-sum-flãrĭ) –atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru umflat s-disumflã *{ro: acţiunea de a dezumfla}* *{fr: action de dégonfler, de desenfler}* *{en: action of deflating}*
umid (ú-midŭ) adg umidã (ú-mi-dã), umidz (ú-midzĭ), umidi/umide (ú-mi-di) – (lucru) tsi nu easti uscat ma pitrumtu di apã i aburi; tsi ari statã tu apã (nvilitã, pruscutitã cu apã) shi nu s-ari uscatã ninga; (aera) tsi easti mplinã di aburi; (chirolu nafoarã) easti cu muinã (muhladã, ploai); ud, cu igrasii, nutios, vlãngu, vlãngos, nutiros, nutos *{ro: umed}* *{fr: humide}* *{en: humid}* ex: chirolu nafoarã easti umid (vlãngos, pluios, cu muinã) § ***umiditati/umiditate*** (u-mi-di-tá-ti) sf umiditãts (u-mi-di-tãtsĭ) – harea tsi-l fatsi un lucru s-hibã umid; ashi cum easti atmusfera (aera) cãndu easti mplinã di aburi; ashi cum easti un lucru ud (tsi fu udat, acupirit, pitrumtu di apã, umid, etc.) shi nu s-ari ninga uscatã; igrasii, noti, nutii, udalj, vlagã, vlãngã *{ro: umezealã}* *{fr: humidité}* *{en: humidity}*
umiditati/umiditate (u-mi-di-tá-ti) sf – vedz tu ***umid***
umilii/umilie (u-mi-lí-i) sf umilii (u-mi-líĭ) – muabeti namisa di oaspits; muabeti tu cari si zburashti ti lucri njits tsi nu-au mari simasii; lafi, muabeti, cuvendã, zbor, lãcãrdii, bãndurari, bãbãliri, poliloyii *{ro: taifas, conversaţie}* *{fr: conversation}* *{en: conversation}*
uminãtati/uminãtate (u-mi-nã-tá-ti) sf – vedz tu ***om***
umineashti/umineashte (u-mi-neásh-ti) adv – vedz tu ***om***
uminescu (u-mi-nés-cu) adg – vedz tu ***om***
uminilji/uminilje (u-mi-ní-lji) sf – vedz tu ***om***
uminiri/uminire (u-mi-ní-ri) – vedz tu ***om*** sf
uminitati/uminitate (u-mi-ni-tá-ti) sf – vedz tu ***om***
umir (ú-mir) sm shi sn – vedz tu ***anumir[3]***
umpleari/umpleare (um-pleá-ri) sf – vedz tu ***umplu***
umpliri/umplire (úm-pli-ri) sf – vedz tu ***umplu***
umplu (úm-plu) vb III shi II umplui (um-plúĭ), umpleam (um-pleámŭ), umplutã (um-plú-tã), umpliri/umplire (úm-pli-ri) shi umpleari/umpleare (um-pleá-ri) – tornu tsiva tu-un vas pãnã cãndu easti mplin di nu mata pot s-tornu sh-altã; fac un lucru s-aibã multu dit unã lugurii; (fig: 1: l-umplu di… = l-fac pri cariva s-hibã apitrusit di harauã (vreari, mirachi, sivdai, ciudii, lãhtarã, etc.); expr: 2: lj-umplu caplu (mintea) = lj-shuts (lj-alãxescu) mintea tra s-mindueascã (s-dzãcã, s-facã, etc.) ca mini; lj-umflu caplu (mintea); lj-dzãc multi, l-glãrescu di minti; l-cãndãrsescu; lu nduplic, lu-apuaduc; 3: si s-umplã ahãti dzãli = si s-facã, si sã ncljidã, dupã tsi tricurã ahãti dzãli; 4: li umplu (zmeanili di fricã) = mi-aspar, lãhtãrsescu multu; nj-easti multã fricã; li ghãnusescu di fricã; curlu-nj seaminã arov; 5: va lj-umplu sãmarlu = va-l bat, va-lj dau un shcop; 6: umpli-u tufechea = ncarcã-u tufechea cu bãruti; 7: s-umpli loclu (di zboarã) = s-avdu zboarã tu tut loclu) *{ro: umplea}* *{fr: remplir}* *{en: fill up}* ex: umplets gãletsli cu apã; muntsãlj s-umplurã di oi (adusirã ahãti oi tu muntsã cã nu mata ari loc trã alti); ti umplush di lãschi (ai multã laspi pri tini); cari vai umplã (vai bitiseascã, va li umplã cu hir) ma multi fusi; umplurã talarlu cu apã heartã (bãgarã apã heartã tu talar pãnã-l featsirã s-hibã mplin); mi umplush (mi apitrusish) di bunets; s-umplurã (expr: cãndãrsirã) tuts atumtsea; lj-lu umplu, barim, caplu? (expr: l-cãndãrsirã, barim?); lj-umplu curcubeta (expr: l-cãndãrsi); s-lj-u umplã carafeta (expr: s-lu cãndãrseascã, s-lu nduplicã); si s-umplã dicutot patrudzãtsli di dzãli (expr: s-treacã patrudzãtsli di dzãli); umplu (expr: lji ncljisi, lj-featsi) unsprãyinghits di anj; cari s-umplurã dzãlili (expr: cari tricurã dzãlili tsi eara numãtsiti tra si s-facã un lucru); fratslji li umplurã zmeanili di fricã (expr: s-aspãrearã multu); aushlu li ca umplu di fricã (expr: s-aspãre multu); amirãlu li umplu zmeanili di fricã (expr: s-aspãre multu); li-avea umplutã (s-avea aspãreatã multu) mãratlu § ***umplut*** (um-plútŭ) adg umplutã (um-plú-tã), umpluts (um-plútsĭ), umpluti/umplute (um-plú-ti) – (vas, pãnticã, muntsã, etc.) tsi easti faptu s-hibã mplin (vaslu di apã, omlu di mãcari, muntili di oi, etc.) *{ro: umplut}* *{fr: rempli}* *{en: filled up}* ex: va sã shtibã umplutlu di cãcat cã lu-ascuchi?; tufechea easti umplutã (ncãrcatã cu bãruti); hits umpluts? (cãndãrsits?) § ***umpliri/umplire*** (úm-pli-ri) sf umpliri (úm-plirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-umpli tsiva *{ro: acţiunea de a umple}* *{fr: action de remplir}* *{en: action of filling up}* § ***umpleari/umpleare*** (um-pleá-ri) sf umpleri (um-plérĭ) – (unã

cu ***umpliri***) ex: poacili vor umpleari; caplu-lj va umpleari (expr: va cãndãrsiri); sumarlu-lj va umpleari (expr: va dari un shcop, va bãteari); ari vulburã trã unã umpleari (ncãrcari di tufechi) § ***niumplut*** (ni-um-plútú) adg niumplutã (ni-um-plú-tã), niumpluts (ni-um-plútsĭ), niumpluti/niumplute (ni-um-plú-ti) – tsi nu easti umplut *{ro: neumplut} {fr: qui n'est pas rempli} {en: unfilled up}* § ***niumpliri/niumplire*** (ni-úm-pli-ri) sf niumpliri (ni-úm-plirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-umpli tsiva *{ro: acţiunea de a nu (se) umple} {fr: action de ne pas (se) remplir} {en: action of not filling up}* § ***niumpleari/niumpleare*** (ni-um-pleá-ri) sf niumpleri (ni-um-plérĭ) – (unã cu ***niumpliri***) § ***umpluturã*** (um-plu-tú-rã) sf umpluturi (um-plu-túrĭ) – atsea cu cari s-umpli un lucru *{ro: umplutură} {fr: remplissage} {en: filling}* ex: avu pi geadei s-facã multã umpluturã § ***paraumplu*** (pá-ra-úm-plu) vb III shi II paraumplui (pá-ra-um-plúĭ), paraumpleam (pá-ra-um-pleámŭ), paraumplutã (pá-ra-um-plú-tã), paraumpliri/paraumplire (úm-pli-ri) shi paraumpleari/paraumpleare (pá-ra-um-pleá-ri) – umplu tut, cãt poati s-intrã; umplu pãnã nu s-mata poati *{ro: umplea de tot} {fr: remplir trop} {en: fill up too much}* § ***paraumplut*** (pá-ra-um-plútú) adg paraumplutã (pá-ra-um-plú-tã), paraumpluts (pá-ra-um-plútsĭ), paraumpluti/paraumplute (pá-ra-um-plú-ti) – umplut pãnã nu s-mata poati si s-bagã ma multu *{ro: umplut de tot} {fr: qui est trop remplir} {en: filled up too much}* § ***paraumpliri/paraumplire*** (úm-pli-ri) sf paraumpliri (úm-plirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-paraumpli tsiva *{ro: acţiunea de a umplea de tot} {fr: action de remplir trop} {en: action of filling up too much}* § ***paraumpleari/paraumpleare*** (pá-ra-um-pleá-ri) sf paraumpleri (pá-ra-um-plérĭ) – (unã cu ***paraumpliri***)

umplut (um-plútú) adg – vedz tu ***umplu***

umpluturã (um-plu-tú-rã) sf – vedz tu ***umplu***

umsoari/umsoare (um-soá-ri) sf – vedz tu ***ungu***

umsu (úm-su) adg – vedz tu ***ungu***

umtos (um-tósŭ) adg – vedz tu ***umtu***[1]

umtu[1] (úm-tu) sn umturi (úm-turĭ) – grãsimea tsi easti scoasã dit lapti shi tsãnutã tri mãcari *{ro: unt} {fr: beurre} {en: butter}* ex: umtul di oi nu fu scumpu stãmãna aestã; cara s-nji si scoalã feata va s-vã dau umtu; cum s-tucheashti umtul pri foc; cãndu ata ari umtu shtii s-u-adarã pita; mãni va lom umtul tut; trã earna bãgai un foali di umtu § ***umturã*** (um-tú-rã) sf umturi/umture (um-tú-ri) – grãsimea (lãrdia, usãndza) di porcu tuchitã la foc, arãtsitã sh-tsãnutã (trã earnã) tra si s-bagã tu piti sh-mãcãri; ligdã *{ro: untură} {fr: graisse de porc fondue} {en: porc shortening}* ex: bãgã umturã multã tu ghelã di ti ngusea-dzã § ***umtos*** (um-tósŭ) adg umtoasã (um-toá-sã), umtosh (um-tóshĭ), umtoasi/umtoase (um-toá-si) – tsi easti gras ca umtul; tsi easti adrat cu umtu; tsi ari umtu; umturos *{ro: untos} {fr: grais, graisseux, qui a du beurre} {en: greasy, made with butter}* § ***umturos*** (um-tu-rósŭ) adg umturoasã (um-tu-roá-sã), umturosh (um-tu-róshĭ), umturoasi/umturoase (um-tu-roá-si) – tsi easti gras ca umtura; tsi easti adrat cu umturã; tsi ari umturã; ligdos, umtos *{ro: unturos} {fr: grais, graisseux, qui a de la graisse de porc} {en: greasy, made with porc shortening}* ex: vasili suntu umturoasi canda nu suntu lati cu alsivã § ***untulemnu*** (un-tu-lém-nu) sn untuleamni/untuleamne (un-tu-leám-ni) – grãsimea tsi si scoati dit masini trã mãcari (tora si scoati shi dit gãrnutsi di misur, simintsi di bumbac, di ocljul a soarilui, dit susami, etc.); ladi, ljolad; (expr: 1: aruc (bag) untulemnu pri foc = lu schin, lu cãrtescu ma multu pri cariva tsi easti cãrtit chiola; 2: easti untulemnu pristi apã = easti om ndreptu, dishcljis, cum ãl vedz ashi easti; 3: es ca untulemnul pristi apã = es tu migdani; 4: nu-ari untulemnu pri nãs = nu s-ari pãtidzatã, nu easti crishtin; easti turcu, easti arbines (om arãu); 5: nj-si bitiseashti untulemnul = mor, lji ncljid ocljilj) *{ro: untdelemn} {fr: huile (végétal)} {en: (vegetable) oil}* ex: ca yinlu, shi untulemnul ãl bãgãm tu utsrã di tsachi; s-nu ti fats untulemnu pristi tuti, cã untulemnul ãl tsigãrseashti lumea tu tigani; sh-mulje coada tu untulemnu; feata arcã sh-cuneta cu-untulemnu; virsarã sh-untulemnul dupã nãsh; acumpãrã untulemnu tra s-aprindã cãndila

umtu[2] (úm-tu) adg – vedz tu ***ungu***

umturã (um-tú-rã) sf – vedz tu ***umtu***[1]

umturos (um-tu-rósŭ) adg – vedz tu ***umtu***[1]

umuluyii/umuluyie (u-mu-lu-yí-i) sf – vedz tu ***muluyii***

umuti/umute (u-mú-ti) sf pl(?) – ncreadirea tsi u-ari omlu cã, atsea trã tsi ari mirachi si s-facã, dealihea va si s-facã; pistipsescu cã atsea tsi voi, va si mbureascã dealihea; ilpidã, elpidã, nãdii, nadã, shpresã, apãndoahã *{ro: speranţă, nădejde} {fr: espoir} {en: hope}* ex: s-nu hits cu umutea (nãdia, elpida) la mini § ***imuti/imute*** (i-mú-ti) sf pl(?) – atsea (mirachea, scupolu, vrearea, etc.) tsi am tu minti tra s-fac trãninti; nieti, nãeti, proerisi *{ro: intenţie} {fr: intention} {en: intention}* ex: ti mini imuti nu-ai

umzescu (um-zés-cu) (mi) vb IV umzii (um-zíĭ), umzeam (um-zeámŭ), umzitã (um-zí-tã), umziri/umzire (um-zí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***unzescu***

umziri/umzire (um-zí-ri) sf umziri (um-zírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***unziri***

umzit (um-zítŭ) adg umzitã (um-zí-tã), umzits (um-zítsĭ), umziti/umzite (um-zí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***unzit***

un (únŭ) num, pr unã (ú-nã) – tsi va s-dzãcã 1 (ma mari di 0 shma njic di 2); tsi easti singur; tsi easti protlu; singur, nã; (expr: 1: di un un; un di un, un spri un = un cãti un, un dupã altu; 2: un; un sh-un; un la pãrintsã; un sh-tut = (i) mash un, mash unlu singur; (ii) multu gioni, nu-aflji altu ma bun, ma gioni, etc.; cariva (catiun dit tutã pareea) easti bun, aleptu, gioni, etc.; 3: pãnã di un = tuts cu-arada, un dupã-alantu; 4: unã noaptea; unã dupã prãndzu = oara unã noaptea, oara unã dupã prãndzu; 5: dã-lj unã sh-bunã = dã-lj mash unã, ma sh-atsea s-hibã bunã; 6: nitsi unã nitsi dauã = unãshunã, fãrã s-dzãc un zbor, fãrã s-minduescu dip; 7: pãnã s-dzãts unã (va si s-facã lucrul) = unãshunã, diunãoarã, multu agonja, pãnã s-ascuchi (va si s-facã lucrul); 8: lja pri un, dã pri-alantu = lj-aflash uidia; suntu unã soi; 9 ni unã, ni altã (ljau apofasea) = fãrã s-mi minduescu multu (ljau apofasea); 10: cu unã cu doauã = cu njits lucri) *{ro: un, o} {fr: un, une, quelqu'un, quelqu'une} {en: one, someone}* ex: am un njel shi unã njauã; un tsi alagã cafinedzlji; di un (di vãr) ca-aestu, firea-ti; s-lji aducã unã; cu unlu cicior mi ved tu groapã; cã unlu vedz, taha nu poati; unlu di elj fudzi; unlu fudzi, unlu shadi (unlu di doi fudzi, alantu shadi); oara easti unã; a unui mostru; a unei lj-avea moartã nipãrticusha; a unei nveastã njicã nu-lj yini gionili; unlu imna… doilu eara… fur…; un hiu, nu-am altsã frats; un eara Vanghiul (expr: gioni multu, nu-avea altu ca el); tuts aleptsã, un shi un (expr: tuts eara aleptsã, un dupã-alantu); tuts murirã di un un (expr: un cãti un); un spri un… (expr: un dupã altu…) ti lja haraua; unã (expr: oara unã) dupã prãndzu; nitsi unã (tu scriarea-a noastrã: nitsiunã) chicutã; nitsi unã nitsi dauã (expr: dinãoarã, fãrã s-dzãcã un zbor), sh-arsãri s-acatsã unã caprã; avea un ficior sh-tut (expr: avea mash un ficior); eara unã (expr: eara singura) la pãrintsã; nu s-discumpãrã lishor, cu unã cu doauã (cu njits lucri); va yin, pãnã s-dzãts unã (expr: va yin, unãshunã) § ***nã***[1] (nã) numf – forma shcurtã di la numiralu "unã"; tsi easti singurã (nu-ari altsã); unã, singurã *{ro: una, o} {fr: une} {en: one}* ex: nã (unã) dzuã di toamnã; nã noapti, lishinatã-armash; nã (unã) dzuã di cãtrã searã; nã (unã) palã s-dutsea, nã (unã) palã yinea § ***unsprãdzatsi/unsprãdzatse*** (ún-sprã-dzá-tsi) num – numirlu 11; numir di lucri ma mari cu un di numirlu dzatsi; unãsprãdzatsi, unsprã, unãsprã *{ro: numărul 11} {fr: le nombre 11} {en: number 11}* § ***unãsprãdzatsi/unãsprãdzatse*** (ú-nã-sprã-dzá-tsi) num – (unã cu ***unsprãdzatsi***) § ***unsprã*** (ún-sprã) num – (unã cu ***unsprãdzatsi***) § ***unãsprã*** (ú-nã-sprã) num – (unã cu ***unsprãdzatsi***) § ***unsprãyinghits*** (ún-sprã-yín-ghitsĭ) num – numirlu 21; numir di lucri ma mari cu un di numirlu yinghits *{ro: numărul 21} {fr: le nombre 21} {en: number 21}* § ***unãsprãyinghits*** (ú-nã-sprã-yín-ghitsĭ) num – (unã cu ***unsprãyinghits***)

unã (ú-nã) adv invar – prota, cum, di itia cã, isea, insã, dinãcali, dinãoarã, unãshunã, etc.; (expr: 1: unã cã = cum, di itia cã; 2: unã tsi, unã = itsi, cum, dinãcali tsi; 3: (fatsi, da) unã; unã insã

easti = easti idyea soi, easti idyiul lucru; 4: stau pri unã = tut chirolu dzãc idyiul lucru, nu nj-alãxescu mintea; 5: mi duc unã; unã; unã-unã; unã unã; di unã unã = fãrã astãmãtsiri, neacumtinat, nicurmat, dipriunã; 6: him unã (cu cariva) = him deadun, fãtsem sutsatã (cu cariva), minduim unãsoi; 7: ca parti dit un adverbu (ma nu ca numiralu i prinuma "un/unã" di ma nsus): (i) ***unãshunã*** adv = diunãoarã, diunoarã, dinãoarã, dinoarã, dãnãoarã, parafta; (bãgats oarã cã zborlu nu sã ngrãpseashti "unã sh-unã", zbor, cari ari noima datã ma nsus, atsea di "tuti suntu aleapti, gioani, etc.", iu "unã" easti prinumã(?); (ii) ***unãoarã*** (icã, unoarã, nãoarã, iu zborlu easti adverbu) = aoa sh-un chiro; un chiro, unã zãmani; itsi chiro s-hibã; caishti cãndu; etc.; (bãgats oarã cã zborlu nu sã ngrãpseashti "unã oarã" icã "unã-oarã", iu zborlu ari noima di "unã oarã di chiro" cãndu "unã" easti numiral shi "oarã" easti numã); (iii) ***diunãoarã*** (icã, diunoarã, dinãoarã, dinoarã, dãnãoarã, iu zborlu easti adverbu) = tu niheamã di-oarã; fãrã nitsiunã amãnari; unãshunã, dinãcali, diunãcali, parafta; (bãgats oarã cã zborlu nu sã ngrãpseashti "di unã oarã", "di-unã oarã", icã "di-unã-oarã" cãndu avem trei zboarã: "di", "unã" shi "oarã = sãhati" cu noima "di unã oarã, sãhati di chiro"); (iv) ***dipriunã*** = fãrã astãmãtsiri, neacumtinat, nicurmat, tut chirolu, unã-unã; unã unã; di unã unã; vira, etc.; (bãgats oarã cã zborlu nu sã ngrãpseashti ca trei zboarã "di pri unã" icã "di-pri-unã"); (v) ***cãtiunãoarã***, cãtiunoarã, ***nitsiunãoarã***, nitsiunoarã, etc., etc., etc.) *{ro: întâi}* *{fr: premièrement, puisque}* *{en: first, because}* ex: nu mi duc, unã (prota), cã nu pot; unã cã (prota, cã; cum, di itia cã) aduchea limba-a lor; ma tinir icã ma aush, unã fatsi (easti idyiul lucru); trã tuts, soarili da unã (da unã soi, da idyea soi); unã-nj fatsi (isea nj-easti, easti idyea soi ti mini); suflitili tuti, unã insã (isea) suntu; el nu sta pri unã (el sh-alãxeashti mintea); Costa, unã tsi (itsi, cum, dinãcali tsi) lj-avdzã; unã tsi (itsi, cum, dinãcali tsi) feata adusi aloatlu; unã intratã (itsi intrã, cum intrã, dinãcali tsi intrã) amirãlu n casã; unã intrari (itsi intrãm) tu grãdinã, acãtsã ploaea; unã tsi (itsi, cum, dinãcali tsi) vidzu cã harlu s-apruche; unã cãt sculã (itsi sculã) metura; cuclu sh-bati, unã s-dutsi (bati dipriunã, nu-astãmãtseashti); unã (fãrã-astãmãtsiri, nicurmat) u dutsea cu bãtearea; unã-lj si dutsea gura (zbura tut chirolu, fãrã-astãmãtsiri); acãtsã s-plãngã, unã-unã (fãrã-astãmãtsiri); dã-lj-u ninti, unã-unã (dipriunã, neacumtinat); dintsãlj lã cad unã-unã (tut chirolu); unã-unã s-dutsi (nu-astãmãtseashti dip); tsi s-bat calea unã-unã? (tut chirolu?); cã mi-arãdi di unã-unã (tut chirolu); eara unã (fãtsea sutsatã) cu-atselj di-a noaptiljei; tuts eara-lj unã (unã soi); unã (deadun) cu mini vinji sh-hiljlu-al Ghiocu § ***unescu*** (u-nés-cu) (mi) vb IV unii (u-níĭ), uneam (u-neámŭ), unitã (u-ní-tã), uniri/unire (u-ní-ri) – (mi) fac unã; bag (fac) s-hibã deadun; leg, alichescu, etc. *{ro: (se) uni}* *{fr: unir}* *{en: unite}* ex: cãtse nu s-unescu (nu s-fac unã, nu s-leagã, tra s-hibã deadun, pi-unã minti) tuts fratslji?; unea-li (leagã-li) dauãli capiti di cioarã § ***unit*** (u-nítŭ) adg unitã (u-ní-tã), units (u-nítsĭ), uniti/unite (u-ní-ti) – tsi s-fatsi unã cu altu; ligat, alichit, etc. *{ro: unit}* *{fr: uni}* *{en: united}* § ***uniri/unire*** (u-ní-ri) sf uniri (u-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-unescu lucri i hiintsi; ligari, alichiri, etc. *{ro: acţiunea de a (se) uni; unire}* *{fr: action de (s')unir}* *{en: action of uniting}*

unã oarã (u-nã oá-rã) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***unãoarã***; bãgats oarã cã zborlu si ngrãpseashti ***unã oarã***, mash atumtsea cãndu (i) s-veadi limpidi cã zborlu "***unã***" easti numiralu "1" icã (ii) easti zborlu di "***unã oarã di chiro***"

unã* num – fim di la num "un (1)"; vedz ***un***

unãoarã (u-nã-oá-rã) adv – aoa sh-un chiro, un chiro, unã zãmani, itsi chiro s-hibã, caishti cãndu, etc.; (expr: 1: unãoarã sh-un chiro = aoa sh-un chiro, tu-unã zãmani, tu-un chiro di zãmani; 2: unãoarã tsi = unã tsi, di itia cã, cã; 3: unãoarã cu (el) = deadun cu (el)) *{ro: odatã, cândva, împreunã}* *{fr: une fois, autrefois, en même temps}* *{en: once, at one time, at the same time}* ex: eara unãoarã un om oarfãn; eara unãoarã un vãsilje § ***unoarã*** (u-noá-rã) adv – (unã cu ***unãoarã***; scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar) § ***nãoarã*** (nã-oá-rã) adv – (unã cu ***unãoarã***) (bãgats oarã cã noima-a adverbului "unãoarã" nu easti idyea cu-atsea dit: "lu-ashtiptai unã oarã (unã oarã) di chiro", iu zborlu "oarã" easti substantiv (numã))

unã-oarã (u-nã-oá-rã) adv – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***unãoarã***

unãshunã (u-nã-shĭú-nã) adv – (tsi s-fatsi, tsi lipseashti si s-facã) multu-agonja, tu niheamã di-oarã; fãrã nitsiunã amãnari; diunãoarã, dinãoarã, dinãcali, trãoarã, truoarã, tu loc, tauna; cãt s-dai peanili di ocljі; pãnã s-ascuchi; cãt s-dzãts unã (dauã, trei); nigrit ninga zborlu, etc. *{ro: deodatã, imediat}* *{fr: immédiatement, aussitôt, tout à coup}* *{en: immediately, at once}* ex: va s-yinã unãshunã (dinãcali); unãshunã (truoarã) sh-altsã pãlãtsli; (bãgats oarã cã zborlu nu sã ngrãpseashti "unã sh-unã", zbor, cari ari noima di "tuti suntu aleapti, gioani, etc.", iu "unã" easti numiral, prinumã)

unãsprã (ú-nã-sprã) num – vedz tu ***un***

unãsprãdzatsi/unãsprãdzatse (ú-nã-sprã-dzá-tsi) num – vedz tu ***un***

unãsprãyinghits (ú-nã-sprã-yín-ghitsĭ) num – vedz tu ***un***

uncsh (úncshĭ!) inter – vedz tu ***ush***

undari/undare (un-dá-ri) sf – vedz tu ***undã***

undat (un-dátŭ) adg – vedz tu ***undã***

undã (ún-dã) sf undi/unde (ún-di) shi undzã (ún-dzã) – apã tsi s-minã, aradã dupã aradã, ninti-nãpoi, pi fatsa-a amariljei (a laclui, a arãului, etc.) cãndu bati vimtul, cãndu lji s-arucã unã cheatrã, etc.; apa tsi s-minã tu-un putir, cãndu suflãm pri ea, cãndu u hirbem, etc.; tãlazi, talazã, chimã, dalgã; (expr: 1: apa lja (scoati, da) undã = apa acatsã di hearbi, acatsã s-da n clocuti, undeadzã; 2: suflitu-nj si zbati undi-undi = mi frimintu multu, ninti-nãpoi ca undili; 3: nj-yini unda = mi-acatsã multu inatea, herbu di inati; mi-acatsã dzandza) *{ro: val, undã}* *{fr: vague, flot}* *{en: wave}* ex: cãravea, di undi (tãlãzi, chimati) nvãrligatã; grenda, cara lo amarea-amarea, u scoasi unda (chimata) tu locurli-a noastri; suflitu-lj si bãtea undi, undi (expr: si zbãtea, s-friminta ca undili, ninti-nãpoi); cum undili (chimatli) di-amari; di vimtu s-mutã undi (si scoalã chimati); s-urnjirã ca undzãli di-amari; yinea undzãli cãtrã casã; az, anjlji arãi, ca undzã, pri padi-arãsturnarã; u scoasi unda (expr: nchisi s-hearbã); lj-vinji unda (expr: lu-acãtsã dzandza); cãndu-lj yini unda (expr: cãndu lu-acatsã dzandza, inatea, amãnia) i huchea; s-fure cã lo undã (expr: acãtsã s-hearbã n clocuti) scoati-u di pri foc § ***undedz*** (un-dédzŭ) vb I undai (un-dáĭ), undam (un-dámŭ), undatã (un-dá-tã), undari/undare (un-dá-ri) – 1: scol (mut, bat, scot) undi (chimati, dãldzi); 2: herbu unã muljiturã (apã, lapti, etc.); bag lucri (stranji, carni, fisulji, etc.) sh-li tsãn un chiro tu apa tsi hearbi; herbu, clucutescu *{ro: ondula, face valuri; fierbe în clocote}* *{fr: onduler; bouillir à gros bouillons}* *{en: ave, make waves; boil, seethe}* ex: s-u undeadzã (s-u hearbã); laptili lipseashti s-undeadzã (s-hearbã) ghini; undã (sculã chimati) balta, tr-atsea apa easti tulburi; cãndu va s-undeadzã laptili, tradzi-l di pri foc s-nu s-vearsã § ***undat*** (un-dátŭ) adg undatã (un-dá-tã), undats (un-dátsĭ), undati/undate (un-dá-ti) – tsi easti cu undi (chimati, dãldzi); tsi sh-u-adutsi cu undili; tsi easti hertu; hertu, clucutit *{ro: ondulat, care face valuri; fiert în clocote}* *{fr: ondulé; bouilli à gros bouillons}* *{en: with waves, that made waves; boiled, seethed}* ex: apã undatã (cu undi; heartã) § ***undari/undare*** (un-dá-ri) sf undãri (un-dărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva undeadzã; hirbeari, hearbiri, clucutiri *{ro: acţiunea de a ondula, de a face valuri; de a fierbe în clocote; ondulare, fierbere}* *{fr: action d'onduler; de bouillir à gros bouillons; ondulation}* *{en: action of waving, of making waves; of boiling, of seething}* ex: undarea (hirbearea) easti lipsitã § ***undos*** (un-dósŭ) adg undoasã (un-doá-sã), undosh (un-dóshĭ), undoasi/undoase (un-doá-si) – ashi cum easti apa cãndu undeadzã; tsi sh-u-adutsi cu unda; dãlguros *{ro: ondulat, cu valuri}* *{fr: avec vagues, onduleux}* *{en: with waves, wavy}* ex: cai cuteadzã s-intrã tu lãndurã, cãndu balta easti multu undoasã (cu chimati mãri)

undãlãcã (un-dã-lă-cã) sf – vedz tu ***undulãchi***

undedz (un-dédzŭ) vb I – vedz tu ***undã***

undos (un-dósŭ) adg – vedz tu ***undã***
undreauã (un-dreá-ũã) sf – vedz tu ***ndreauã***
undulãchi/undulãche (un-du-lắ-chi) sf undulãchi (un-du-lắchĭ) – plata (mistolu, lufelu, paga) tsi lja cariva trã lucrul tsi-l fatsi atsea dzuã; mistolu tsi-l lja cariva tsi lucreadzã cu dzua; undãlãcã, gundulãchi *{ro: diurnă} {fr: salaire d'un jour} {en: daily fee, daily allowance}* ex: lucreadzã cu undulãchi di doi mesh; lja bunã undulãchi (misto pi dzuã) § ***gunduluchi/gunduluche*** (gun-du-lú-chi) sf gunduluchi (gun-du-lúchĭ) – (unã cu ***undulãchi***) ex: cu gunduluchea di trei aslanj (mistolu di trei aslanj pi dzuã) nu pots s-bãnedz § ***undãlãcã*** (un-dã-lắ-cã) sf undãlãchi (un-dã-lắchi) – (unã cu ***undulãchi***) ex: ayea-pãreasinjli suntu ca undãlãca a anlui
undulemnu (un-du-lém-nu) sn unduleamni/unduleamne (un-du-leám-ni) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***untulemnu***
undzeari/undzeare (un-dzeá-ri) sf – vedz tu ***ungu***
undzescu (un-dzés-cu) (mi) vb IV undzii (un-dzíĭ), undzeam (un-dzeámŭ), undzitã (un-dzí-tã), undziri/undzire (un-dzí-ri) – 1: am entipusea cã atseali tsi ved (avdu, nj-si spuni, etc.) sh-u-aduc cu…(un lucru shtiut); par, apar, ambar, ampar; 2: am hãri (fatsã, boi, mushuteatsã, etc.) ca atseali avuti di un altu; nj-u-aduc tu hãri cu cariva; bag un lucru tu-un loc tsi-lj si ndreadzi (tsi easti, tsi-lj yini ghini, tsi-lj si uidiseashti) tamam cum lipseashti; aundzescu, unzescu, umzescu, nj-u-aduc, tiryisescu, uidisescu, udisescu, idusescu, uidescu, sãmãrusescu; 3: ãnj si cadi; ãnj da (di mãnã); ãnj yini (pi gaidã); ãnj cadi (tu pãzari); ãnj si ndreadzi (lucrul, huzmetea), etc.; 4: ãnj sta (nj-prindi) ghini (un lucru, un stranj tsi portu, etc.) *{ro: părea; (se) asemăna; fi convenabil, a i se cade; a-i sta bine, potrivi} {fr: paraître, sembler, ressembler; être convenable; aller; seoir} {en: seem likely; resemble; be convenient; show (fit) well on}* ex: undzescu (nj-si pari cã hiu) capitane tu-aumbra dit curii; undzea (pãrea, lugursea) cã vrea s-da ndriptati a hãngilui; undzeashti (s-cadi) pri doxã-Lj a lui di tinjii s-nã ncljinãm; nu undzeashti (pari) s-hibã lucru bun; ari a cui s-undzeascã (cu cari si sh-u-aducã; cu cari si s-uidiseascã); cari s-nu undzeascã (ma s-nu sh-u-aducã), va s-anjurdzeascã; zboarã anusti nu ts-undzescu (nu-ts sta ghini; nu sh-u-aduc cu haractirlu-a tãu); undzeashti (tsã si cadi, easti ghini) s-tats; di-anda eara armãnjlji stoc, tsi sh-undzea lailu di loc (tsi ghini-lj stãtea, prindea a lailui di loc); undzescu (minduescu, lugursescu) s-fug; lj-undzescu multu (lj-yin multu ghini) stranjili tsi li feci tora ti Pashti; tsi vãrtos a njia nj-undzea ((i) nj-stãtea ghini, mi-aspunea ghini; icã (ii) tsi ghini sh-u-adutsea cu mini); nu ts-undzeashti (nu tsã sta ghini) a tsia, om aush cu-un cicior tu groapã, s-fats fapta-aestã; undzeashti (nj-si cadi a njia, lipseashti) s-mi aflu tu-unã ahtari chideri? § ***undzit*** (un-dzítŭ) adg undzitã (un-dzí-tã), undzits (un-dzítsĭ), undziti/undzite (un-dzí-ti) – tsi-lj s-ari pãrutã; tsi ari hãri unã soi cu cariva altu; (lucru) tsi easti uidisit tu-un loc; tsi-lj sta (lj-prindi) ghini, etc.; pãrut, ampãrut, aundzit, unzit, umzit, uidisit, tiryisit, etc. *{ro: părut; asemănat; convenabil, potrivit} {fr: paru, semblé, ressemblé; ressemblant; convenable; allé} {en: seemed likely; resembled; resembling; convenient; shown (fitted) well on}* ex: cum easti undzitã (cum ãlj si cadi s-hibã); doiljі suntu undzits (cu prãxi buni) § ***undziri[1]/undzire*** (un-dzí-ri) sf undziri (un-dzírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu undzeashti tsiva; aundziri, unziri, umziri, etc. *{ro: acțiunea de a părea; de a (se) asemăna; de a fi convenabil, de a i se cade; de a-i sta bine, de a i se potrivi} {fr: action de paraître, de sembler, de ressembler; d'être convenable; d'aller; de seoir} {en: action of seeming likely; of resembling; of being convenient; of showing (fitting) well on}* § ***undzitã*** (un-dzí-tã) sf undziti/undzite (un-dzí-ti) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-uidiseashti tsiva; undzeari, uidisiri, prindeari, etc. *{ro: potrivire} {fr: bienséance} {en: propriety, decency}* ex: s-nu caftsã la stranji scumpeatea, ma undzita (atsea cum tsã sta pi trup) § ***unzescu*** (un-zés-cu) (mi) vb IV unzii (un-zíĭ), unzeam (un-zeámŭ), unzitã (un-zí-tã), unziri/unzire (un-zí-ri) – (unã cu ***undzescu***) § ***unzit*** (un-zítŭ) adg unzitã (un-zí-tã), unzits (un-zítsĭ), unziti/unzite (un-zí-ti) – (unã cu ***undzit***) § ***unziri/unzire*** (un-zí-ri) sf unziri (un-zírĭ) – (unã cu ***undziri***) § ***aundzescu*** (a-un-dzés-cu) (mi) vb IV aundzii (a-un-dzíĭ), aundzeam (a-un-dzeámŭ), aundzitã (a-un-dzí-tã), aundziri/aundzire (a-un-dzí-ri) – (unã cu ***undzescu***) ex: lj-aundzea a tatã-sui (sh-u-adutsea cu tatã-su) § ***aundzit*** (a-un-dzítŭ) adg aundzitã (a-un-dzí-tã), aundzits (a-un-dzítsĭ), aundziti/aundzite (a-un-dzí-ti) – (unã cu ***undzit***) § ***aundziri[1]/aundzire*** (a-un-dzí-ri) sf aundziri (a-un-dzírĭ) – (unã cu ***undziri***)
undziri[1]/undzire (un-dzí-ri) sf – vedz tu ***undzescu***
undziri[2]/undzire (ún-dzi-ri) sf – vedz tu ***ungu***
undzit (un-dzítŭ) adg – vedz tu ***undzescu***
undzitã (un-dzí-tã) sf – vedz tu ***undzescu***
unescu (u-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***unã***
Ungãrii/Ungãrie (Un-gã-rí-i) sf fãrã pl – crat tsi s-aflã la nordul a Sãrbiiljei, namisa di Austrii shi Rumãnii; Mãgirii *{ro: Ungaria} {fr: Hongrie} {en: Hungary}*
unglji/ungljе (ún-glji) sf unglji (ún-glji) – 1: unã ca ploaci njicã shi subtsãri tsi creashti tu mithca-a dzeaditilor di la mãna shi ciciorlu-a omlui; 2: unã ca ploaci gribuitã shi ntsãpãtoasã (tsi zgrãmã) cari s-aflã la mithca cicioarilor di pulj, cãtushi shi alti prici; zgrãnji, zgrãi; 3: luguria cari acoapirã dzeadzitli di la cicioarli a calui (gumarlui, boului, etc.); cupitã; (expr: 1: easti cãt nã unglji = easti multu njic, easti dip tsiva; 2: cãt tradzi nã unglji = dip putsãn; 3: (imnu) pri ungljili di cicioari = (imnu) peanarga tra s-nu mi-aducheascã vãrnu; 4: suntu unglji sh-carni = suntu oaspits bunj, tsi sta nidispãrtsãts; 5: nj-bag ungljili (pri cariva) = mi-aruc, mi hiumusescu (pri cariva); 6: nj-mã di sum unglji = escu multu shcljinciu) *{ro: unghie; gheară; copită} {fr: ongle; griffe, serre; sabot (corne) du pied de cheval} {en: (finger) nail; claw (cats, birds); hoof}* ex: unglja di om, unglja di cal sh-unglja di cãtushi nu suntu tuti unã soi; cavai di cari cu unglja-lj nu si zgrãmã; l-mutream di la unglji pãnã la cap; ari ungljili mãri, tr-atsea lu ncljisirã; si zgrãmã cu unglja; arãmã cu ungljili; vulturi di unglji (zgrãnji) fricoasi; cur unglja (cupita) a calui; cripã unglja di la un cicior di nainti a calui; mutrescu boea, perlu, unglja, (cupita) a calui; yin pri ungljili di cicioari (expr: imnu peanarga tra s-nu mi-aducheascã vãr); oastea-a lui nu eara nitsi cãt nã unglji (expr: eara multu njicã, nu putea s-facã tsiva) ntrã oastea xeanã § ***ungljicã*** (un-glji-cã) sf ungljitsi/ungljitse (un-glji-tsi) – unglji njicã *{ro: unghie mică; gheară mică; copită mică} {fr: petite ongle; petite griffe, petite serre; petit sabot (corne) du pied de cheval} {en: little (finger) nail; little claw (cats, birds); small hoof}*
ungljicã (un-glji-cã) sf – vedz tu ***unglji***
ungu (ún-gu) (mi) vb III shi II umshu (úm-shĭu), undzeam (un-dzeámŭ), umtã (úm-tã), umsã (úm-sã), undziri/undzire (ún-dzi-ri) shi undzeari/undzeare (un-dzeá-ri) – acoapir fatsa-a unui lucru cu un petur moali di mihlemi (azvesti, seu, umtu, tutcali, etc.); (expr: 1: ungu casa = (i) dau cu-azvesti stiznjili di casã; azvistusescu; (ii) dau cu lut pãtunja, dushumelu di casã (tu chirolu veclju pãtunja eara di loc shi s-undzea cu lut, di cãndu-cãndu); 2: l-ungu (pri cariva) = (i) lj-dau unã arusfeti s-nji ndreagã un lucru; (ii) nj-fac njilã shi-lj dau tsiva a unui; (iii) lu-angiur, lu ncaci, lu cãtigursescu; (iv) l-murdãrescu, l-mãryescu, etc.) *{ro: unge} {fr: oindre} {en: rub (with oil, cream, etc.)}* ex: agãrshim scafa di njari, ca s-undzim piscurili; lji umsi perlu cu untulemnu; s-undzim portsãli cu njari; undzi-u nipãrtiscusha; s-easti cã … di vã avets umtsã (expr: di v-arushinat cu arusfetea tsi loat); s-umsi natlu (expr: featsi tsiva tu culupani, s-murdãri natlu); mi umsi sh-mini cu tsiva (expr: ãnj deadi sh-a njia unã arusfeti); undzi-l cu (expr: fãts njilã sh-dã-lj sh-a lui) doauã liri § ***umtu[2]*** (úm-tu) adg umtã (úm-tã), umtsã (úm-tsã), umti/umte (úm-ti) – tsi easti acupirit cu un petur moali di umtu (seu, mihlemi, tutcali, etc.) *{ro: uns} {fr: oint} {en: rubbed (with oil, cream, etc.)}* ex: suntu umti dauãli tãpsii tra s-nu s-alicheascã § ***umsu*** (úm-su) adg umsã (úm-sã), umshi (úm-shi), umsi/umse (úm-si) – (unã cu ***umtu[2]***) ex: natlu easti umsu (expr: murdar) § ***undziri[2]/undzire*** (ún-dzi-ri) sf undziri (ún-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-undzi tsiva *{ro: acțiunea de a unge; ungere} {fr: action d'oindre} {en: action*

of rubbing (with oil, cream, etc.)} § ***undzeari/undzeare*** (un-dzeá-ri) sf undzeri (un-dzérĭ) – (unã cu ***undziri***[2]) § ***niumtu*** (ni-úm-tu) adg niumtã (ni-úm-tã), niumtsã (ni-úm-tsã), niumti/niumte (ni-úm-ti) – tsi nu easti umtu *{ro: neuns}* *{fr: qui n'est pas oint ou enduit, ou rétamé}* *{en: which is not rubbed (with oil, cream, etc.)}* § ***umsoari/umsoare*** (um-soá-ri) sf umsori (um-sórĭ) – lucrul (luguria) cu cari s-undzi tsiva; undzearea tsi fatsi cariva a unui lucri icã atsea sh-u fatsi el singur *{ro: unsoare}* *{fr: ongueant, pommade}* *{en: ointment, rubbing}* ex: lã ded cu umsoari tra si s-moalji § ***niumsu*** (ni-úm-su) adg niumsã (ni-úm-sã), niumshi (ni-úm-shi), niumsi/niumse (ni-úm-si) – (unã cu ***niumtu***) § ***niundziri/niundzire*** (ni-ún-dzi-ri) sf niundziri (ni-ún-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru nu s-undzi *{ro: acţiunea de a nu unge; neungere}* *{fr: action de ne pas oindre}* *{en: action of not rubbing (with oil, cream, etc.)}* § ***niundzeari/niundzeare*** (ni-un-dzeá-ri) sf niundzeri (ni-un-dzérĭ) – (unã cu ***niundziri***) § ***aungu*** (a-ún-gu) (mi) vb III shi II aumshu (a-úm-shĭu), aundzeam (a-un-dzeámŭ), aumtã (a-úm-tã), aumsã (a-úm-sã), aundziri/aundzire (a-ún-dzi-ri) shi aundzeari/aundzeare (a-un-dzeá-ri) – (unã cu ***ungu***) ex: aundzi-l cu seu (dã-lj, freacã-l cu seu); cu earba di nipãrticã aundzi sh-aundzi (l-freacã), lu nye dinãcali; tsi-u-aundzi cu cãtrani shi-lj da foc; aúndzim icã aundzém casa (expr: dãm cu lut pãtunja, dushumelu i dãm cu-azvesti stiznjili di casã); va lj-aungu (va lj-azvistusescu) casa; lu-aumshu catilu (lj-ded unã arusfeti); pãndarlu lu-avem aumtã (expr: lj-avem datã unã arusfeti, lu-avem acumpratã); lu-aumshu (expr: lu-aurlai, lu-angiurai) ghini; lu-aumsit (expr: lu cãtigursit, lu-angiurat) di la cap pãnã la cicioari § ***aumtu*** (a-úm-tu) adg aumtã (a-úm-tã), aumtsã (a-úm-tsã), aumti/aumte (a-úm-ti) – (unã cu ***umtu***[2]) ex: pizuljili aumti cu tsarã galbinã; aumtã cu cãtrani; catili easti aumtu (expr: ãlj si deadi unã arusfeti) § ***aumsu*** (a-úm-su) adg aumsã (a-úm-sã), aumshi (a-úm-shi), aumsi/aumse (a-úm-si) – (unã cu ***umtu***[2]) § ***aundziri***[2]***/aundzire*** (a-ún-dzi-ri) sf aundziri (a-ún-dzirĭ) – (unã cu ***undziri***[2]) § ***aundzeari/aundzeare*** (a-un-dzeá-ri) sf aundzeri (a-un-dzérĭ) – (unã cu ***undziri***[2]) § ***neaumtu*** (nea-úm-tu) adg neaumtã (nea-úm-tã), neaumtsã (nea-úm-tsã), neaumti/nea-umte (nea-úm-ti) – (unã cu ***niumtu***) § ***neaumsu*** (nea-úm-su) adg neaumsã (nea-úm-sã), neaumshi (nea-úm-shi), neaumsi/neaumse (nea-úm-si) – (unã cu ***niumtu***) § ***neaundziri/neaundzire*** (nea-ún-dzi-ri) sf neaundziri (nea-ún-dzirĭ) – (unã cu ***niundziri***) § ***neaundzeari/neaundzeare*** (nea-un-dzeá-ri) sf neaundzeri (nea-un-dzérĭ) – (unã cu ***niundziri***)

uniri/unire (u-ní-ri) sf – vedz tu ***unã***

unit (u-nítŭ) adg – vedz tu ***unã***

unjidã (u-njí-dã) sf unjidi/unjide (u-njí-di) –unã soi di yermu (cu truplu faptu di neali alichiti un dupã altu, multi ori cu peri) tsi easi dit oauãli di flituri, mushti, etc., (cari, dupã tsi s-hrãneashti cu frãndzã, shi ninti ca si s-facã flitur, muscã, etc., sã ncljidi tu-unã gãgoashi, cuculj); lunjidã, gãshnitsã, yermu *{ro: omidã}* *{fr: chenille}* *{en: caterpillar}* ex: prunlu s-umplu di unjidz (gãshnitsã); unjidzli mãcarã estan tuts ponjlji; nji si bishicã zverca cã mi pãscu unã unjidã § ***unjidos*** (u-nji-dósŭ) adg unjidoasã (u-nji-doá-sã), unjidosh (u-nji-dóshĭ), unjidoasi/unjidoase (u-nji-doá-si) – tsi easti mplin di unjidz *{ro: plin de omizi}* *{fr: plein de chenilles}* *{en: full with caterpillars}* ex: tuts ponjlji suntu unjidosh (mplinj di unjidz), va s-usucã § ***lunjidã*** (lu-njí-dã) sf lunjidz (lu-njídzĭ) – (unã cu ***unjidã***) ex: acãtsarã si s-adavgã ca lunjidzli; pri ponj s-au timtã urãti lunjidz (gãshnitsã)

unjidhã (u-njí-dhã) sf unjidhi/unjidhe (u-njí-dhi) – unã cu ***unjidã***

unjidhos (u-nji-dhósŭ) adg unjidhoasã (u-nji-dhoá-sã), unjidhosh (u-nji-dhóshĭ), unjidhoasi/unjidhoase (u-nji-dhoá-si) – unã cu ***unjidos***

unjidos (u-nji-dósŭ) adg – vedz tu ***unjidã***

unjisescu (u-nji-sés- cu) (mi) vb IV – vedz tu ***uinjisescu***

unjisiri/unjisire (u-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***uinjisescu***

unjisit (u-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***uinjisescu***

unjit (u-njítŭ) adg – vedz tu ***uinjisescu***

unjitsã (ú-nji-tsã) sf unjitsã (ú-nji-tsã) – cioarã (ligatã di-un puljan) cu un cãrlig njic ligat la un capit, cu cari s-acatsã peshtilj dit apã; cãrliglu cu cari s-acatsã peshtilj tu apã; grip, grep, anghistru, vlac *{ro: undiţă}* *{fr: ligne à pêcher}* *{en: angling rod}* ex: cu unjitsa acãtsã un pescu di un ucã

unjizi/unjize (u-njí-zi) sf – vedz tu ***uinjisescu***

unoarã (u-noá-rã) adv – vedz tu ***unãoarã***

unsprã (ún-sprã) num – vedz tu ***un***

unsprãdzatsi/unsprãdzatse (ún-sprã-dzá-tsi) num – vedz tu ***un***

unsprãyinghits (ún-sprã-yín-ghitsĭ) num – vedz tu ***un***

untulemnu (un-tu-lém-nu) sn – vedz tu ***umtu***[1]

unzescu (un-zés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***undzescu***

unziri/unzire (un-zí-ri) sf – vedz tu ***undzescu***

unzit (un-zítŭ) adg – vedz tu ***undzescu***

uoari/uoare (u-ŭá-ri) sf – vedz tu ***ou***[1]

uoat (u-ŭátŭ) adg – vedz tu ***ou***[1]

uothurã (ŭó-thu-rã) sf uothuri/uothure (ŭó-thu-ri) – unã cu ***uoturã***

uoturã (ŭó-thu-rã) sf uoturi/uoture (ŭó-thu-ri) – dyeavãsea tsi u fatsi preftul la bisearicã tahina, nãinti di liturghii *{ro: utrenie}* *{fr: matines}* *{en: matins}* ex: pãnã dyivãsirã uotura

upãrescu (u-pã-rés-cu) (mi) vb IV upãrii (u-pã-ríĭ), upãream (u-pã-reámŭ), upãritã (u-pã-rí-tã), upãriri/upãrire (u-pã-rí-ri) – tornu unã muljiturã tsi clucuteashti (apã, lapti, untulemnu, etc.) pristi un lucru (tra s-lu molj trã mãcari, s-lu lau, s-lu cur di coaji, etc.); herbu un lucru (sh-lu tsãn di-aradã putsãn chiro) tu unã apã tsi clucuteashti; cadi unã muljiturã tsi clucuteashti pi mãnj (cicioari, fatsã, etc.) sh-mi ardi multu; upurescu (fig: 1: mi upãrescu = (i) u pat; (ii) mi ardi (mi pãleashti, mi cãrteashti, mi-agudeashti multu) la suflit; (iii) fac arãnj pi trup (sumsoarã, namisa di cicioari, etc.) di sudoari i chisat cãndu nu mi lau sh-nu mi alãxescu di stranjlu (culupanlu) tsi-l portu; (iv) (trã fãrinã, mãcari) s-aprindi, s-aspardzi, aludzashti di shideari tu cãldurã multu chiro; (v) (trã earbã, planti, ponj, etc.) vishtidzãscu s-usucã di multã cãldurã shi uscãciuni; expr: 2: cari s-upãreashti tu lapti suflã sh-tu mãrcat = cari u pãtsã aclo iu eara ananghi s-afireascã, s-afireashti tora sh-aclo iu nu easti ananghi) *{ro: (se) opãri}* *{fr: (s')échauder, ébouillanter}* *{en: soak in boiling water, boil, scald}* ex: upãri cãmeshli tra s-li-aspealã; cãdzu pri ea nã cãldari cu apã heartã shi s-upãri (s-arsi) tutã; ãlj s-upãrirã mãnjli; mi upãrii di cafe; hearsirã apã sh-u turnarã pri tãmbari s-lu upãreascã shi s-moarã; mi upãrii (fig: li pãtsãi) nãoarã, nu voi s-mi uidescu cu nãsã; mi upãri znjia-aestã (fig: mi-agudi multu, mi arsi, mi pãli, mi cãtrãni) § ***upãrit*** (u-pã-rítŭ) adg upãritã (u-pã-rí-tã), upãrits (u-pã-rítsĭ), upãriti/upãrite (u-pã-rí-ti) – tsi s-ari heartã tu apã tsi clucuteashti; tsi sh-ari arsã unã parti dit trup, cã ari datã di-unã muljitutã tsi clucutea; upurit *{ro: opãrit; înfierbântat}* *{fr: échaudé, ébouillanté, ardent}* *{en: soaked in boiling water, boiled, scalded}* ex: u-arcai tu apã upãritã; s-astrapsi mprostu ca upãrit; yini ca upãritã (fig: cãtrãnitã, cãrtitã multu); fãntãnj di lãcrinj upãriti (fig: multu caldi, ca upãriti tu apã tsi clucuteashti); unã livã, ca hearta sh-upãrita alisivã; cãndu mi dush di u vidzui, u-aflai upãritã (arsã; icã fig: cãtrãnitã, cãrtitã multu); caftã cãmesh, s-mutrescu unã cu-alantã ca upãriti, cãmesh nu-ari! § ***upãriri/upãrire*** (u-pã-rí-ri) sf upãriri (u-pã-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-upãreashti cariva; upuriri *{ro: acţiunea de a (se) opãri; opãrire}* *{fr: action de (s')échauder, d'ébouillanter; échaudage}* *{en: action of boiling, of scalding}* § ***upãrimi/upãrime*** (u-pã-rí-mi) sf upãrinj (u-pã-rínjĭ) – atsea tsi pati omlu cãndu s-upãreashti; loclu iu s-upãreashti omlu; urma alãsatã di upãriri; upãriri, upãriturã *{ro: opãrire, opãriturã, opãrealã}* *{fr: échaudure}* *{en: boiling, scalding}* § ***upãriturã*** (u-pã-ri-tú-rã) sf upãrituri (u-pã-ri-túri) – (unã cu ***upãrimi***) ex: nj-deadi spitserlu unã miglemã ti upãriturã § ***upurescu*** (u-pu-rés-cu) (mi) vb IV upurii (u-pu-ríĭ), upuream (u-pu-reámŭ), upuritã (u-pu-rí-tã), upuriri/upurire (u-pu-rí-ri) – (unã cu ***upãrescu***) ex: ãlj upurirã mãnjli sh-armasi moartã tu atsea minutã § ***upurit*** (u-pu-rítŭ) adg upuritã (u-pu-rí-tã), upurits (u-pu-rítsĭ), upuriti/upurite (u-pu-rí-ti) – (unã cu ***upãrit***) § ***upuriri/upurire*** (u-pu-rí-ri) sf upuriri (u-pu-rírĭ) –

(unã cu ***upãriri***)
upãrimi/upãrime (u-pã-rí-mi) sf – vedz tu ***upãrescu***
upãriri/upãrire (u-pã-rí-ri) sf – vedz tu ***upãrescu***
upãrit (u-pã-rítŭ) adg – vedz tu ***upãrescu***
upãriturã (u-pã-ri-tú-rã) sf – vedz tu ***upãrescu***
uptimi/uptime (up-tí-mi) sf – vedz tu ***optu***
upurescu (u-pu-rés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***upãrescu***
upuriri/upurire (u-pu-rí-ri) sf – vedz tu ***upãrescu***
upurit (u-pu-rítŭ) adg – vedz tu ***upãrescu***
ura! (ú-ra) inter – zbor tsi-l scoati omlu cãndu s-hãrseashti multu di-un lucru tsi-l veadi i avdi, multi ori deadun cu bãtearea di pãlnji *{ro: ura!} {fr: hourra!} {en: hurrah!}* ex: ficiorlji di harauã striga tuts ura
uraci (u-rácĭŭ) sm uraci (u-rácĭ) – vedz tu ***ar***
uraniu (u-ra-níŭ) adg – vedz tu ***urano***
urano (u-ra-nó) sm uranadz (u-ra-nádzĭ) – acupirãmintul cu soari, lun shi steali tsi anvãleashti loclu ntreg; tser *{ro: cer} {fr: ciel} {en: sky}* § ***uraniu*** (u-ra-níŭ) adg uranii/uranie (u-ra-ní-i), uranii (u-tra-níĭ), uranii (u-tra-níĭ) – cari ari hroma-a tserlui sirin; njirlu, niur, nãur, galan, albastru, nalbastru, civitlii, lulachi, nirugalaz *{ro: albastru (ca cerul)} {fr: bleu de ciel} {en: sky blue}*
urari /urare (u-rá-ri) sf – vedz tu ***or***
urat[1] (u-rátŭ) adg – vedz tu ***or***
urat[2] (u-rátŭ) adg – vedz tu ***or***
urã (ú-rã) sf uri/ure (ú-ri) – vedz tu ***aurãscu***
urãcinã (u-rã-cí-nã) sf – vedz tu ***or***
urãciuni[1]***/urãciune*** (u-rã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***or***
urãciuni[2]***/urãciune*** (u-rã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***urãt***[1]
urãri/urãre (u-rắ-ri) sf – vedz tu ***aurãscu***
urãscu (u-rắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***aurãscu***
urãt[1] (u-rắtŭ) adg urãtã (u-rắ-tã), urãts (u-rắtsĭ), urãti/urãte (u-rắ-ti) – cari ari unã vidzutã tsi nu lu-arãseashti ocljul a omlui; tsi nu easti mushat tu videari; tsi nu-ari unã purtari bunã; chiro ncljis, ntunicat, arcuros, cu ploai i cu neauã; tsi easti arãu (lai, slab); urut, slut, taxes, salchiu, slab, lai; (fig: 1: urãt ca loclu = multu urãt; 2: nj-easti urãt; nu nj-aflu loclu di urãt = nji s-aurashti cã nu-am tsiva s-fac tra sã-nj treacã oara; bizirsescu, mi plictisescu, mi siclitsescu) *{ro: urât, urâcios, odios, rău} {fr: laid, affreux, odieux, mauvais} {en: ugly, hideous, odious, wicked, bad}* ex: multu urãt easti; eara adratã s-amparã urãtã (slutã), tra s-nu u cunoascã; poati s-lipseascã tu-unã oarã urãtã (lai, slabã, greauã); minduirli-atseali ma urãti (slabi, lãi); eara urãt ca loclu (expr: multu urãt); nu grirã zbor urãt (slab, lai) tr-amirãlu § ***urãteatsã*** (u-rã-teá-tsã) sf urãtets (u-rã-tétsĭ) – harea tsi-l fatsi pri cariva (i tsiva) s-aspunã urãt; catandisea-a atsilui cari easti urãt; cariva (tsiva) tsi easti urãt); uruteatsã, urãtsami, urutsami, urteatsã, urtsami, slutichi, slãbintsã, lãeatsã; (fig: urãteatsã = (i) lucru multu-arushinos; (ii) cariva (tsiva) tsi easti urãt) *{ro: urâțenie, răutate} {fr: laideur, méchanceté, méfait, vilenie} {en: ugliness, wickedness, misdeed, meanness}* ex: featsish mari urãtets (lãets); napa-i vãrnã urãteatsã (lãeatsã)?; urãtetsli (lãetsli) nu s-curmarã § ***urãtsami/urãtsame*** (u-rã-tsá-mi) sf urãtsãnj (u-rã-tsắnjĭ) – (unã cu ***urãteatsã***) ex: ts-aflash featã s-badz di cali, s-lja urãtsamea-a loclui § ***urãciuni***[2]***/urãciune*** (u-rã-cĭú-ni) sf urãciunj (u-rã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***urãteatsã***) ex: urãciunea (urãteatsa) a ficiorlor easti cunuscutã tu tutã hoara; cu urãciunea (fig: atsea (sluta, feata-atsea urutã) va si nsoarã? § ***urãtsãscu*** (u-rã-tsãs-cu) vb IV urãtsãi (u-rã-tsắĭ), urãtsam (u-rã-tsámŭ), urãtsãtã (u-rã-tsắ-tã), urãtsãri/urãtsãre (u-rã-tsắ-ri) – fac tsiva tra s-hibã urãt; urutsãscu, urtsãscu, slutsãscu *{ro: urâți} {fr: faire ou devenir laid} {en: uglify, make or become ugly}* § ***urãtsãt*** (u-rã-tsắtŭ) adg urãtsãtã (u-rã-tsắ-tã), urãtsãts (u-rã-tsắtsĭ), urãtsãti/urãtsãte (u-rã-tsắ-ti) – tsi s-ari faptã urãt; urutsãt, urtsãt, slutsãt *{ro: urâțit} {fr: fait ou devenu laid} {en: uglified, made ugly}* § ***urãtsãri/urãtsãre*** (u-rã-tsắ-ri) sf urãtsãri (u-rã-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-adarã urãt; urutsãri, urtsãri, slutsãri *{ro: acțiunea de a urâți; urâțire} {fr: action de faire ou de devenir laid} {en: action of uglifying, action of making or becoming ugly}* § ***urut*** (u-rútŭ) adg urutã (u-rú-tã), uruts (u-rútsĭ), uruti/urute (u-rú-ti) – (unã cu ***urãt***[1]) ex: nu pot s-nj-aflu loc di urut (expr: bizirsescu, nji s-aurashti); lj-easti urut (expr: bizirseashti) tutã dzua singurã n casã § ***uruteatsã*** (u-ru-teá-tsã) sf urutets (u-ru-tétsĭ) – (unã cu ***urãteatsã***) ex: trã uruteatsa a gramãljei nu lu-apruchearã § ***urutsami/urutsame*** (u-ru-tsá-mi) sf urutsãnj (u-ru-tsắnjĭ) – (unã cu ***urãteatsã***) ex: ahãtã urutsami nu ari vidzutã § ***uruciuni/uruciune*** (u-ru-cĭú-ni) sf uruciunj (u-rã-cĭúnjĭ) – (unã cu ***urãteatsã***) § ***urutsãscu*** (u-ru-tsãs-cu) vb IV urutsãi (u-ru-tsắĭ), urutsam (u-ru-tsámŭ), urutsãtã (u-ru-tsắ-tã), urutsãri/urutsãre (u-ru-tsắ-ri) – (unã cu ***urãtsãscu***) ex: multu urutsãsh (ti featsish multu urãtã); tsi mushatã eara di cu featã, tora urutsã (s-featsi urutã) § ***urutsãt*** (u-ru-tsắtŭ) adg urutsãtã (u-ru-tsắ-tã), urutsãts (u-ru-tsắtsĭ), urutsãti/urutsãte (u-ru-tsắ-ti) – (unã cu ***urãtsãt***) § ***urutsãri/urutsãre*** (u-ru-tsắ-ri) sf urutsãri (u-ru-tsắrĭ) – (unã cu ***urãtsãri***) § ***urteatsã*** (ur-teá-tsã) sf urtets (ur-tétsĭ) – (unã cu ***urãteatsã***) § ***urtsami/urtsame*** (ur-tsá-mi) sf urtsãnj (ur-tsắnjĭ) – (unã cu ***urãteatsã***) ex: lãetsli shi urtetsli tsi-au traptã § ***urtsãscu*** (ur-tsãs-cu) vb IV urtsãi (ur-tsắĭ), urtsam (ur-tsámŭ), urtsãtã (ur-tsắ-tã), urtsãri/urtsãre (ur-tsắ-ri) – (unã cu ***urãtsãscu***) § ***urtsãt*** (ur-tsắtŭ) adg urtsãtã (ur-tsắ-tã), urtsãts (ur-tsắtsĭ), urtsãti/urtsãte (ur-tsắ-ti) – (unã cu ***urãtsãt***) § ***urtsãri/urtsãre*** (ur-tsắ-ri) sf urtsãri (ur-tsắrĭ) – (unã cu ***urãtsãri***)
urãt[2] (u-rắtŭ) adg – vedz tu ***aurãscu***
urãteatsã (u-rã-teá-tsã) sf – vedz tu ***urãt***[1]
urãtsami/urãtsame (u-rã-tsá-mi) sf – vedz tu ***urãt***[1]
urãtsãri/urãtsãre (u-rã-tsắ-ri) sf – vedz tu ***urãt***[1]
urãtsãscu (u-rã-tsãs-cu) vb IV – vedz tu ***urãt***[1]
urãtsãt (u-rã-tsắtŭ) adg – vedz tu ***urãt***[1]
urbari/urbare (ur-bá-ri) sf – vedz tu ***orbu***
urbeatsã (ur-beá-tsã) sf – vedz tu ***orbu***
urchisescu (ur-chi-sés-cu) (mi) vb IV urchisii (ur-chi-síĭ), urchiseam (ur-chi-seámŭ), urchisitã (ur-chi-sí-tã), urchisiri/urchisire (ur-chi-sí-ri) – dzãc cu giurat (orcu) cã atsea tsi spun nu easti minciunã; dau giurat, ljau giurat, agiur, giur, sprigiur, prigiur *{ro: jura} {fr: jurer, prêter serment} {en: swear (on the Bible)}* § ***urchisit*** (ur-chi-sítŭ) adg urchisitã (ur-chi-sí-tã), urchisits (ur-chi-sítsĭ), urchisiti/urchisite (ur-chi-sí-ti) – datã giurat, loatã giurat, agiurat, giurat, sprigiurat, prigiurat *{ro: jurat} {fr: juré, qui a prêté serment} {en: sworn (on the Bible)}* § ***urchisiri/urchisire*** (ur-chi-sí-ri) sf urchisiri (ur-chi-sírĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu da i lja giurat; agiurari, giurari, sprigiurari, prigiurari *{ro: acțiunea de a jura; jurare} {fr: action de jurer, de prêter serment} {en: action of swearing (on the Bible)}*
urchisiri/urchisire (ur-chi-sí-ri) sf – vedz tu ***urchisescu***
urchisit (ur-chi-sítŭ) adg – vedz tu ***urchisescu***
urcini/urcine (ur-cí-ni) sf – vedz tu ***or***
urciuni/urciune (ur-cĭú-ni) sf – vedz tu ***or***
urdã (úr-dã) sf urdi/urde (ur-di) – unã soi di cash adrat dit mindzithra bãgatã shi nsãratã tu sats di pãndzã spindzurats vãrã 45 di dzãli (tra sã-sh chearã dzãrlu shi s-usucã); mizitrã, mindzitrã, ghizã *{ro: brânză-urdă} {fr: sorte de fromage gras chez les aroumains: on met la "mindzithra" dans les petits sac de toile, par lesquels s-écoule le petit lait, et on le suspend pendant un mois et demi} {en: Aromanian cheese made by putting the "mindzithra" in small cloth bags and, to lose their whey, to let them hanging for about 45 days}* ex: dupã tsi bitisim urda ahiurhim talarlu di cash
urdhã (úr-dhã) sf urdhi/urdhe (ur-dhi) – unã cu ***urdã***
urdhii/urdhie (ur-dhí-i) sf urdhii (ur-dhíĭ) – unã cu ***urdii***
urdii/urdie (ur-dí-i) sf urdii (ur-díĭ) – ceatã di oaminj (furi, aschirladz, etc.) tsi dipun pristi-un loc (dupã pljashcã, tra sã mpradã, etc.); trãmbã (buluchi) di pulj tsi-azboairã deadun; bandã; ceatã, buluchi, trãmbã, gãrdelj *{ro: ordie, hoardă, stol (păsări)} {fr: camp, horde; volée (oiseaux)} {en: horde, flight (birds)}* ex: tsi s-veadã? nã urdii (buluchi) ntreagã di drats; yini nã urdii (ceatã di-aschirladz); arbineshlji yin urdii; na iu azboairã nã urdii di pulj hrisusits
urdin[1] (úr-dinŭ) (mi) vb I urdinai (ur-di-náĭ), urdinam (ur-di-námŭ), urdinatã (ur-di-ná-tã), urdinari/urdinare (ur-di-ná-ri) – mi min (alag) dit un loc tu altu; mi duc multi ori tu idyiul loc;

alag multu prit lumi; trec, alag, imnu, cur, mi duc, njergu, etc.; (expr: (calea) nu s-urdinã = (calea) nu easti bunã trã tritseari, imnari, urdinari pri ea) *{ro: circula, frecventa} {fr: circuler; s'enfiler, se succéder} {en: circulate, move about}* ex: multu urdinj (ti duts, trets pri) la cafine; urdinãm (tritsem) pit purtitsa dit bãhce; urdinã (s-duc shi s-ved) fratslji tora cã sã mbunarã; urdinã (easi nafoarã, alagã) tora di doauã dzãli; acãtsã s-urdinã (si s-ducã cati dzuã) la sculjo; cãrvãnj ntredz urdina (tritsea) preanarga; s-urdinarã (tricurã) carishti cãti feati di nicuchiri; s-urdinarã (tricurã) gioni di gioni pãnã di un; nu au urdinatã (nu s-au dusã) pri-aclo; cari urdinarã (tricurã cu-arada), urdinarã di cum deadi soarili pãnã seara; cãljurli nu s-urdinã (expr: nu suntu buni trã imnari pri eali) § ***urdinat***[1] (ur-di-nátŭ) adg urdinatã (ur-di-ná-tã), urdinats (ur-di-nátsĭ), urdinati/urdinate (ur-di-ná-ti) – (om) tsi easti alãgat; (loc) tu cari s-dutsi shi-sh treacã oara multã dunjai; (om) cari ari ishitã multu tu lumi; (om) tsi-lj si fatsi vizitã multi ori; tricut, alãgat, curat, imnat, etc. *{ro: circulat, frecventat} {fr: circulé; fréquenté} {en: circulated, visited frequently}* § ***urdinari***[1]***/urdinare*** (ur-di-ná-ri) sf urdinãri (ur-di-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva urdinã icã un loc easti urdinat multi ori; vizitari (loc, oaminj) multi ori cu-arada; alãgari, tritseari, dutseari, etc. *{ro: acţiunea de a circula, de a frecventa; circulare, frecventare} {fr: action de circuler; de s'enfiler, de se succéder; fréquentation} {en: action of circulating, of moving about; frequentation}* § ***niurdinat***[1] (ni-ur-di-nátŭ) adg niurdinatã (ni-ur-di-ná-tã), niurdinats (ni-ur-di-nátsĭ), niurdinati/niurdinate (ni-ur-di-ná-ti) – (om) tsi nu easti urdinat; (om) tsi nu easti alãgat; (loc) iu nu s-dutsi multã dunjai shi-sh treacã oara; (om) cari nu ari ishitã multu tu lumi; (om) tsi nu-lj si fatsi vizitã multi ori; nitricut, nealãgat, nicurat, nicãlcat, niimnat, etc. *{ro: necirculat, nefrecventat} {fr: qui n'est pas sorti dans le monde, parmi les hommes; qui n'a pas (n'est pas) circulé ou fréquenté} {en: who has not gone out in the world; (place) that is not circulated or visited frequently}* § ***niurdinari***[1]***/niurdinare*** (ni-ur-di-ná-ri) sf niurdinãri (ni-ur-di-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu (i) cariva nu urdinã iuva icã (ii) un loc nu easti urdinat multi ori; nealãgari, nitritseari, nidutseari, etc. *{ro: acţiunea de a nu circula, de a nu frecventa} {fr: action de ne pas sortir dans le monde; de ne pas circuler} {en: action of not circulating, of not moving about}* § ***urdini***[1]***/urdine*** sf (úr-di-ni) sf urdinj (úr-dinjĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu, cu dutseari-yineari, nã videm shi zburãm; dutseari-yineari *{ro: frecventare} {fr: fréquentation} {en: frequentation}* ex: avem urdini (ligãturã, dutseari-yineari) cu casa-a lor pit purtitsa di la bãhce

urdin[2] (úr-dinŭ) (mi) vb I urdinai (ur-di-náĭ), urdinam (ur-di-námŭ), urdinatã (ur-di-ná-tã), urdinari/urdinare (ur-di-ná-ri) – hiu lãndzit di diarii (cufoari); es nafoarã multu moali (apos sh-multi ori cu-arada); mi scoati nafoarã; nj-da cufoari; cufurescu, surdisescu, spriimnu *{ro: cufuri} {fr: foirer} {en: have diarrhea}* ex: di-aeri ãl urdinã (ari cufoari, diarii) § ***urdinat***[2] (ur-di-nátŭ) adg urdinatã (ur-di-ná-tã), urdinats (ur-di-nátsĭ), urdinati/urdinate (ur-di-ná-ti) – tsi easti lãndzit di diarii; tsi-l talji cufoarea; tsi easi nafoarã tut chirolu (multu moali shi apos); cufurit, surdisit, spriimnat *{ro: cufurit} {fr: foiré, maladif} {en: sick with diarrhea}* § ***urdinari***[2]***/urdinare*** (ur-di-ná-ri) sf urdinãri (ur-di-nắrĭ) – atsea tsi fatsi tut chirolu atsel tsi ari cufoari; cufuriri, surdisiri, spriimnari *{ro: acţiunea de a cufuri; cufurire, cufureală} {fr: action de foirer} {en: action of having diarrhea}* § ***niurdinat***[2] (ni-ur-di-nátŭ) adg niurdinatã (ni-ur-di-ná-tã), niurdinats (ni-ur-di-nátsĭ), niurdinati/niurdinate (ni-ur-di-ná-ti) – (om) tsi nu easti urdinat; tsi nu easti ishit nafoarã (tsi nu s-cacã tut chirolu, moali, apos) *{ro: necufurit} {fr: qui n'a pas foiré} {en: who is not sick with diarrhea}* § ***niurdinari***[2]***/niurdinare*** (ni-ur-di-ná-ri) sf niurdinãri (ni-ur-di-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu easi nafoarã (nu s-cacã tut chirolu, moali, apos) *{ro: acţiunea de a nu se cufuri} {fr: action de ne pas foirer} {en: action of not having diarrhea}* § ***urdinat***[3] (ur-di-nátŭ) sn urdinaturi (ur-di-ná-turĭ) – lãngoari tsi-l fatsi omlu si s-ducã shi s-easã nafoarã (si s-cacã) multu moali (ca apa) sh-tut chirolu; diarii, cufoari, surdisiri, spriimnari, ishiri, strãbatiri, strãbãteari, stribatiri, stribãteari, urdinari *{ro: diaree} {fr: diarrhée} {en: diarrhea}* ex: tuts yeatrilj nu puturã s-lji talji urdinatlu

urdin[3] (úr-dinŭ) sm urdinj (úr-dinjĭ) – 1: avlachi putsãn ahãndoasã, strimtã shi lungã (ca atsea adratã, di-unã aletrã tu agri, di mãnã tu grãdinã prit cari s-curã apã, etc.); brazdã, avrag, vrag, avlachi, vlachi; 2: starea-a lucrilor tsi s-aflã bãgati un dupã-alantu (ca tu-un bair, sireauã, udopsu, dupã cum lipseashti, dupã cum s-tihiseashti icã dupã cum u va cariva); aradã, arãdãrichi; aradã (di lilici, prash, tseapi, etc.); bair, ordu, sãrã, sireauã, udopsu, etc.; 3: urdzãturã *{ro: brazdă; şir, urzeală} {fr: sillon; file, rangée, rangée d'ourdissure} {en: furrow; bed (flowers, vegetables), file, order}* ex: am doi urdinj (doauã arãdz) di prash; un urdin (unã sireauã, aradã) di turmi fãrã curmari; urdzãtura lungã di optu urdinj (arãdz); nu fu faptu ghini urdinlu (urdzãtura), tr-atsea s-arupi di s-dinjicã pãndza § ***urdini***[2]***/urdine*** sf (úr-di-ni) sf urdinj (úr-dinjĭ) – (unã cu ***urdin***[3]) ex: urdinjli suntu ndreapti shi adãntsi

urdin[4] (úr-dinŭ) sn – vedz tu ***ordinii***

urdinari[1]***/urdinare*** (ur-di-ná-ri) sf – vedz tu ***urdin***[1]

urdinari[2]***/urdinare*** (ur-di-ná-ri) sf – vedz tu ***urdin***[2]

urdinat[1] (ur-di-nátŭ) adg – vedz tu ***urdin***[1]

urdinat[2] (ur-di-nátŭ) adg – vedz tu ***urdin***[2]

urdinat[3] (ur-di-nátŭ) sn – vedz tu ***urdin***[2]

urdini[1]***/urdine*** sf (úr-di-ni) sf – vedz tu ***urdin***[1]

urdini[2]***/urdine*** sf (úr-di-ni) sf – vedz tu ***urdin***[3]

urdoari/urdoare (ur-doá-ri) sf urdori (ur-dórĭ) – dzamã ca galbinã tsi easi dit ocljі (ma multu noaptea, tu somnu) shi s-acatsã pi mardzinea-a peanilor di oclji; tsalpã (di oclji) *{ro: urdoare, puchină} {fr: lippitude, chassie} {en: eye rheum, eye discharge}* ex: nu sh-lã fatsa cã ari urdori (tsalpi) tu oclji

urdzat (ur-dzátŭ) adg – vedz tu ***ordzu***

urdzãc (ur-dzắcŭ) (mi) vb I – vedz tu ***urdzãcã***

urdzãcami/urdzãcame (ur-dzã-cá-mi) sf – vedz tu ***urdzãcã***

urdzãcari/urdzãcare (ur-dzã-cá-ri) sf – vedz tu ***urdzãcã***

urdzãcat (ur-dzã-cátŭ) adg – vedz tu ***urdzãcã***

urdzãcã (ur-dzắ-cã) sf urdzãts (ur-dzắtsĭ) – agru-earbã (jumearã) tsi creashti pri locuri grasi (cu multi cuprii, bãlidz, etc.), tsi ari pri trup sh-frãndzã schinj tsi ntsapã multu cãndu da di chealea-a omlui (u-arushashti chealea shi-lj scoati bishits) sh-cari, primuveara, cãndu easti tinirã shi crehtã, s-adunã trã mãcãruri sh-piti, icã s-usucã (shi s-fatsi "uscati") trã mãcari earna; urticã; urdzicã; (fig: urdzãcã (adg invar) = om arãu, muljari arauã) *{ro: urzică} {fr: ortie} {en: nettle}* ex: mãncãm urdzãts astãdz; mi-arãseashti pita di urdzãts uscati; yini dzuaalantã nã moashi s-adunã urdzãts, ti vãrnã pitã; li-amistica cu urdzãts shi fãtsea nã pãni; l-bãtu cu urdzãca; cu zborlu ahãt dultsi sh-ashtirnat, sh-u scoasi dit urdzãts; criscurã urdzãtsli? s-acupiri cupria § ***urticã*** (ur-tí-cã) sf urtitsi/urtitse (ur-tí-tsi) – (unã cu ***urdzãcã***) § ***urdzicã*** (ur-dzí-cã) sf urdzits (ur-dzítsĭ) – (unã cu ***urdzãcã***) ex: easti urdzicã (fig: arauã) feata-aestã § ***urdzãcami/urdzãcame*** (ur-dzã-cá-mi) sf urdzãcãnj (ur-dzã-cắnjĭ) – multimi di urdzãts, loc mplin di urdzãtsi *{ro: urzicar} {fr: nombre d'orties; lieu couvert d'orties} {en: multitude of nettles; place covered by nettles}* § ***urdzicami/urdzicame*** (ur-dzi-cá-mi) sf urdzicãnj (ur-dzi-cắnjĭ) – (unã cu ***urdzãcami***) § ***urdzãcoanji/urdzãcoanje*** (ur-dzã-coá-nji) sf urdzãconj (ur-dzã-cónjĭ) – pitã di urdzãts *{ro: plăcintă de urzici} {fr: galette faite avec des orties} {en: Aromanian nettle pie}* § ***urdzãc*** (ur-dzắcŭ) (mi) vb I urdzãcai (ur-dzã-cáĭ), urdzãcam (ur-dzã-cámŭ), urdzãcatã (ur-dzã-cá-tã), urdzãcari/urdzãcare (ur-dzã-cá-ri) – nji s-arushashti chealea sh-fac bishits di itsi parti di trup (mãnã, fatsã, etc.), cu cari ded di urdzãts; (mi) bishichedz di urdzãcã; urdzic *{ro: urzica} {fr: (se) faire piquer avec les orties} {en: sting with (be stung by) nettles}* ex: urdzãca ti urdzãcã (tsã fatsi bishits); mi urdzicai pri mãnj, cãndu adunai urdzãtsli § ***urdzãcat*** (ur-dzã-cátŭ) adg urdzãcatã (ur-dzã-cá-tã), urdzãcats (ur-dzã-cátsĭ), urdzãcati/urdzãcate (ur-dzã-cá-ti) – tsi fu ntsãpat di urdzãts (tsi-lj s-arushi chealea shi scoasi bisits); bishicat di urdzãts; urdzicat *{ro: urzicat} {fr: piqué oar les orties} {en: stung by nettles}* § ***urdzãcari/urdzãcare*** (ur-

dzã-cá-ri) sf urdzãcãri (ur-dzã-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva da di urdzãts shi s-urdzãcã; bishicari di urdzãts; urdzicari *{ro: acţiunea de a urzica; urzicare}* *{fr: action de (se) faire piquer avec les orties}* *{en: action of being stung by nettles}* § ***urdzic*** (ur-dzícŭ) (mi) vb I urdzicai (ur-dzi-cáĭ), urdzicam (ur-dzi-cámŭ), urdzicatã (ur-dzi-cá-tã), urdzicari/urdzicare (ur-dzi-cá-ri) – (unã cu ***urdzãc***) ex: mi aprucheai di mur sh-mi urdzicai; nj-si urdzicã cheptul § ***urdzicat*** (ur-dzi-cátŭ) adg urdzicatã (ur-dzi-cá-tã), urdzicats (ur-dzi-cátsĭ), urdzicati/urdzicate (ur-dzi-cá-ti) – (unã cu ***urdzãcat***) § ***urdzicari/urdzicare*** (ur-dzi-cá-ri) sf urdzicãri (ur-dzi-cắrĭ) – (unã cu ***urdzãcari***)

urdzãcoanji/urdzãcoanje (ur-dzã-coá-nji) sf – vedz tu ***urdzãcã***

urdzãri/urdzãre (ur-dzắ-ri) sf – vedz tu ***urdzãscu***

urdzãscu (ur-dzắs-cu) vb IV urdzãi (ur-dzắĭ), urdzam (ur-dzámŭ), urdzãtã (ur-dzắ-tã), urdzãri/urdzãre (ur-dzắ-ri) – u ndreg shi u ntindu ustura (urdzãtura) tu arãzboi tra sã nchisescu tsãsearea; ordu, plitescu *{ro: urzi}* *{fr: ourdir}* *{en: warp (linen, cloth)}* ex: si shtibã s-urdzascã; aeri urdzãrã shi pãndza shi shiaclu; urdzãm pri mur § ***ordu***[1] (ór-du) vb IV urdzãi (ur-dzắĭ), urdzam (ur-dzámŭ), urdzãtã (ur-dzắ-tã), urdzãri/urdzãre (ur-dzắ-ri) – (unã cu ***urdzãscu***) § ***urdzãt*** (ur-dzắtŭ) adg urdzãtã (ur-dzắ-tã), urdzãts (ur-dzắtsĭ), urdzãti/urdzãte (ur-dzắ-ti) – (hirlu) tsi easti tes tu arãzboi tra s-hibã etim trã tsãseari; plitit *{ro: urzit}* *{fr: ourdi}* *{en: warped (linen, cloth)}* ex: lj-shadi shiaclu urdzãt shi nitsãsut § ***urdzãri/urdzãre*** (ur-dzắ-ri) sf urdzãri (ur-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-urdzãscu hirili tu-arãzboi *{ro: acţiunea de a urzi; urzire}* *{fr: action d'ourdir}* *{en: action of warping (linen, cloth)}* ex: mãni s-ahurheascã urdzãrea-a pãndzãljei sh-dipreapoea a chilinjlor; va s-nj-agiutã la urdzãrea-a pãndzãljei § ***urdzãturã*** (ur-dzã-tú-rã) sf urdzãturi (ur-dzã-túrĭ) – hirili ligati dit arãzboi (un ningã alantu) prit cari s-trec alti hiri (trãnjli) tu tsãseari; urdin *{ro: urzitură, urzeală}* *{fr: chaîne, ourdissure}* *{en: warp}* ex: urdzãtura-a pãndzãljei; tindu urdzãtura pri gardu; adun urdzãtura la volbu; urdzãtura va turtseari ma minutã di tramã; urdzãtura nu easti greauã tra s-nu s-poatã sã nveatsã § ***usturã*** (us-tú-rã) sf usturi/usture (us-tú-ri) – lãna adratã hiri (cu furca sh-cu fuslu) dit cari s-fatsi urdzãtura *{ro: urzeală}* *{fr: laine filée au tourniquet ou a l'aide de la quenouille en deux reprises, pendant que la "trama" est filée une seule fois}* *{en: warp}* ex: tsi s-toarcã si shtibã usturã; urdzã doi ucadz di usturã

urdzãshor (ur-dzã-shĭórŭ) sn – vedz tu ***ordzu***

urdzãt (ur-dzắtŭ) adg – vedz tu ***urdzãscu***

urdzãturã (ur-dzã-tú-rã) sf – vedz tu ***urdzãscu***

urdzic (ur-dzícŭ) (mi) vb I – vedz tu ***urdzãcã***

urdzicami/urdzicame (ur-dzi-cá-mi) sf – vedz tu ***urdzãcã***

urdzicari/urdzicare (ur-dzi-cá-ri) sf – vedz tu ***urdzãcã***

urdzicat (ur-dzi-cátŭ) adg – vedz tu ***urdzãcã***

urdzicã (ur-dzí-cã) sf – vedz tu ***urdzãcã***

ureaclja-a pescului – vedz tu ***ureaclji***

ureaclji di ac– vedz tu ac shi ***ureaclji***

ureaclji di saricã – vedz tu ***ureaclji***

ureaclji di sãmar – vedz tu ***ureaclji***

ureaclji di tisagã – vedz tu ***ureaclji***

ureaclji/ureaclje (u-reá-clji) sf ureclji (u-ré-clji) – dauãli hãlãts (mãdulari), di-unã parti sh-di-alantã a caplui, cu cari avdi omlu (pravda) sh-cari ari trei pãrtsã, cu-atsea di nafoarã tsi s-veadi ca unã soi di pheat, hunii, sh-alanti dauã (di mesi sh-di nãuntrul a caplui) tsi nu s-ved; zilji; (expr: 1: ***ureaclja-a aclui*** = coaca-a aclui; guva di ac prit cari s-treatsi hirlu; mãgheaua (a aclui); 2: ***ureaclji di tisagã*** = unã di dauãli giumitãts (oclji) di tisagã, di-unã parti sh-di-alantã ca dauã tastri (gechi), tu cari s-bagã lucri; 3: ***ureaclji di sãmar*** = soea di cãrlidzi di la sãmar (cutsachea) di cari s-acatsã unã furtii; 4: ***ureaclji di saricã*** = cumatã tsi spindzurã dit pãltãrli-a saricãljei, cari easti adãvgatã mash ti mushiteatsã cã nu-agiutã la tsiva; s-dzãtsi "ureaclji di saricã" ti lucrili tsi nu-aduc vãrã hãiri; 5: ***ureaclja-a pescului*** = hãlatea cu cari adilji vimtu pescul (shi alti prici tsi bãneadzã tu apã) cari sh-u-adutsi cu ureaclja-a omlui ca formã sh-ca loclu iu s-aflã (di-unã parti sh-di-alantã a caplui); 6: am ureaclja bunã = avdu ghini; 7: escu fudul di ureclji; lj-am urecljili astupati (cu bumbac); sh-lã draclu zmeanili cu urecljili-a meali = nu-avdu ghini, nu-avdu dip, escu surdu, asurdzãscu; 8: nu-avdu di ureclji = nu voi sã shtiu; 9: nu-avdu di-atsea ureaclji = mi fac cã taha nu avdu, nu voi s-ascultu, nu voi s-fac tsi-nj si caftã; 10: nu-ari ureaclja aoatsi = nu-ascultã, nu avdi, u-ari mintea aljurea, nu bagã oarã la-atseali tsi-lj si dzãc; 11: nj-mãcã (nj-lja) urecljili = nj-zburashti tut chirolu; nu mi-alasã isih; nj-caftã tut chirolu idyiul lucru; etc.; 12: nj-lja urecljili = mi asurdzashti; nj-zburashti tut chirolu; nu mi-alasã isih; 13: nu-nj lja ureaclja = nu-achicãsescu, nu-aduchescu; 14: draclu mi-alasã di ureclji = isihãsescu, agãlisescu; 15: ãl ljau di ureaclji = dormu, lji ncljid ocljilj, l-fur somnul, nj-coc un somnu, etc.; 16: ljau (trag) di ureclji (urecljili) = (i) lu-acats di ureclji shi-lj li trag nsus; (ii) ascultu tsi sã zburashti; (iii) ascultu sh-aduchescu ghini, tsãn minti; (iv) l-vãryescu tra s-nu tsiva di fatsi un lucru; 17: bag (trag, ljau) di ureaclji = (i) aduchescu; (ii) tsãn minti; 18: hiu mash ureclji; nj-bag ureaclja; trag cu ureaclja = ascultu, caftu s-avdu; 19: nj-disfac (nj-dishcljid) urecljili = ascultu, bag oarã la-atseali tsi-nj si dzãc, nj-am cãshtigã, etc.; 20: li ciulescu urecljili = li mut urecljili tra s-avdu tsiva; (prãvdzãli) li mprustã urecljili, li mutã, cã avdu tsiva; 21: nu-nj si bati ureaclja = nu mi mealã, nu mi siclitsescu, nu-nj fac sãndzi-arãu, stau isih, nu-nj mãc inima, nu mi-aspar; 22: pi-atsea ureaclji va-nj mi bag; va-nj mi culcu pi ureaclja-atsea ndreapta = va-nj stau isih, nu va nj-aspargu isihia; nu va s-adun gaile; 23: nj-acats ureaclja; nj-acats urecljili = (i) nu voi s-avdu, nu-nj yini s-pistipsescu atseali tsi avdu, mi-apurisescu, mi ciudisescu, mi-acatsã lãhtara; (ii) ahiurhesu s-cãntu; 24: li dipun (li-aplec) urecljili = nj-pari-arãu di tsiva (tsi-nj s-ari dzãsã i faptã, tsi-am pãtsãtã, etc.); mi tãpinusescu, cãtãdixescu, isihãsescu, dipun (apun, aplec) nãrli, lu-aspindzur caplu, etc.; 25: mi ncalicã pri ureclji = mi stãpueashti, fac cum ãnj si dzãtsi ca s-fac; 26: nj-si dutsi gura la ureclji = nj-easti multã foami; crep di foami; nj-gurleadzã matsãli; am unã foami di lup; nj-intrã luplu tu matsã; nj-aurlã luplu tu pãnticã; nji s-alãcheashti buriclu di foami, etc.; 27: lj-agiumshu la ureaclji = avdzã di mini; 28: lj-intrã prit unã ureaclji sh-lji easi pri-alantã = cum avdi tsiva, cum u-agãrshashti; nu va s-ascultã di urminia tsi-lj si da; 29: ascap ca prit urecljili-a aclui = mizi ascãpai dit unã catastasi greauã; 30: s-ts-u dzãcã preftul dupã ureaclji = s-mori, tra s-tsã dghivãseascã la cap preftul; 31: lu-avea mplin trastul, nica ureclji di gumar tsi nu-avea = s-dzãtsi tr-atsel tsi ari multi lucri tu trastu shi nu shtii tsi ari; 32: ureclj-azvarna = s-dzãtsi tr-astel tsi easti shpion, cari va s-aflã misticadz ascumtsà tra s-li spunã la dushman; 33: gura la ureaclji s-tsã yinã = blãstem: s-tsã si strãmbã gura di dãmblã, s-ti-agudeascã chicuta; 34: cãndu va-nj ved ureaclja = vãrãoarã; 35: (am borgi) pãnã di ureclji = (am borgi) multu mari, nu s-poati ma mari) *{ro: ureche}* *{fr: oreille}* *{en: ear}* ex: amirãlu ari ureclji di caprã; furlji-lj tãljarã unã ureaclji; bagã ordzul tu-unã ureaclji (expr: tu-unã giumitati) di disagã; saricã cu ureclji; va ti-adar ca ureclji di saricã! (va ti am ca un di cari nu-am ananghi, tsi nu nj-adutsi vãrã hãiri); yinits ca s-lom di ureclji (expr: s-ascultãm tsi s-dzãtsi); crishtinj, s-loats di ureclji (expr: s-ascultats!); nu sh-loa di ureclji (expr: nu s-aduchea) un cu-alantu; s-nu-lj mãts urecljili (expr: s-lu-alash isih) dzua tutã; arãurli gurleadzã di-ts lja urecljili (expr: di ti asurdzãscu); easti fudul di ureclji (expr: easti surdu, nu avdi ghini); lu shtiu, easti fudul di ureclji (expr: easti surdu); sh-acãtsã urecljili (expr: sta ciudisit, icã lãhtãrsit); adi, Costa, lu-avdu n cali cum sh-acãtsã urecljili (nchisi s-cãntã); draclu ti-alasã di ureclji (expr: isihãseshti, arihãtipseshti); li dipusi urecljili (expr: tãpinusi, cãtãdixi); ti ncãlicarã dratslji pri ureclji (expr: intrarã dratslji tu tini, ti stãpuescu, fats cum vor dratslji); s-lu ncalicã pri ureclji (expr: s-lu facã s-adarã cum vor nãsh); a lor nu lã si bati ureaclja (expr: nu-lj mealã, nu lã easti fricã); a noauã nu nã si bati ureaclja (expr: nu nã mealã); nu-nj si bati ureaclja (expr: nu mi mealã, nu mi siclitsescu, nu-nj mãc inima); nã si dusi gura la ureaclji (expr: cripãm) di foami; nã teasim s-lu lom di ureaclji (expr: s-durnjim, s-lu furãm

somnul); s-tsã u dzãcã dupã ureaclji (expr: s-mori); nu li bagã di ureaclji tuti (expr: nu li-aducheashti tuti, nu li tsãni minti tuti); nu ljau di ureaclji limba aestã (expr: nu u-aduchescu, nu u cunoscu, nu u zburãscu limba); cai lja di ureaclji minciunjli a lui? (cari ascultã, cai lã bagã oarã, cari sh-bagã mintea la minciunjli a lui?) § ***uricljushi/uricljushe*** (u-ri-cljĭú-shi) sf uricljush (u-ri-cljĭushĭ) – ureaclji njicã *{ro: urechiuşă} {fr: petite oreille} {en: small ear}* § ***uricljedz*** (u-ri-cljĭédzŭ) (mi) vb I uricljai (u-ri-cljĭáĭ), uricljam (u-ri-cljĭámŭ), uricljatã (u-ri-cljĭá-tã), uricljari/uricljare (u-ri-cljĭá-ri) – lu-acats di ureclji, lji li frec icã lu trag cãtrã nsus; l-trag di ureclji; l-fac sã-lj creascã urecljili, si s-facã ma mãri *{ro: trage de urechi; creşte urechile} {fr: tirer les oreilles; accroître les oreilles} {en: pull somebody's ears; grow, enlarge one's ears}* ex: uriclje (lj-criscurã urecljili mãri) ca un gumar; lu uricljai (l-trapshu di ureclji), lj-arupshu urecljili § ***uricljat***[1] (u-ri-cljĭátŭ) adg uricljatã (u-ri-cljĭá-tã), uricljats (u-ri-cljĭátsĭ), uricljati/uricljate (u-ri-cljĭá-ti) – 1: tsi easti traptu di ureaclji; tsi lj-ari cricutã urecljili; tsi ari ureclji mãri 2: tsi ari ureclji (mãri) ca di gumar; dãngljat, dãngljinat *{ro: tras de urechi; cu urechile crescute, mari} {fr: qui s'est fait tirer les oreilles; avec les oreilles accrues} {en: with pulled ears; with grown, enlarged ears}* ex: easti uricljat (cu ureclji mãri); nu eshti uricljatã (nu tsã s-au traptã urecljili) di multu, ti-atsea azdisish ahãt § ***uricljari/uricljare*** (u-ri-cljĭá-ri) sf uricljeri (u-ri-cljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu crescu urecljili; atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti traptu di ureclji *{ro: acţiunea de a trage de urechi; de a-i creşte urechile} {fr: action de tirer les oreilles; d'accroître les oreilles} {en: action of pulling somebody's ears; of growing, of enlarging ears}* § ***uricljat***[2] (u-ri-cljĭátŭ) sm, sf uricljatã (u-ri-cljĭá-tã), uricljats (u-ri-cljĭátsĭ), uricljati/uricljate (u-ri-cljĭá-ti) – pravdã (om) cu ureclji mãri; pravdã tsi sh-u-adutsi cu un cal ma njic sh-cari easti sh-cu ureclji mãri; urincljat, gumar, mulã, tar, cãci, shonj, uci, tãronj, dãngã, dãnglãrã (fig: uricljat = un tsi ari ureclji multu mãri) *{ro: măgar; cineva cu urechi mari} {fr: âne; bête (homme) avec des longues oreilles} {en: donkey; someone with large ears}* ex: sh-u bãgã s-nu lj-ascapã uricljatlu (gumarlu); va ti mãc, uricljate (gumare)!; aduc gãletsli pri huilidzlji uricljats § ***urincljat*** (u-rin-cljĭátŭ) sm, sf urincljatã (u-rin-cljĭá-tã), urincljats (u-rin-cljĭátsĭ), urincljati/urincljate (u-rin-cljĭá-ti) – (unã cu ***uricljat***[2]) ex: urincljatlu (gumarlu) s-lu-acumpãrãm

uredz (u-rédzŭ) vb I – vedz tu ***or***

urfanji[1]***/urfanje*** (ur-fá-nji) sf – vedz tu ***oarfãn***

urfanjĭ[2]***/urfanje*** (ur-fá-nji) sf – vedz tu ***oarfãn***

urfãnami/urfãname (ur-fã-ná-mi) sf – vedz tu ***oarfãn***

urfãnari/urfãnare (ur-fã-ná-ri) sf – vedz tu ***oarfãn***

urfãnat (ur-fã-nátŭ) adg – vedz tu ***oarfãn***

urfãnãtati/urfãnãtate (ur-fã-nã-tá-ti) sf – vedz tu ***oarfãn***

urfãneatsã (ur-fã-neá-tsã) sf – vedz tu ***oarfãn***

urfãnedz (ur-fã-nédzŭ) vb I – vedz tu ***oarfãn***

urfãnescu[1] (ur-fã-nés-cu) adg – vedz tu ***oarfãn***

urfãnescu[2] (ur-fã-nés-cu) vb IV – vedz tu ***oarfãn***

urfãnilji/urfãnilje (ur-fã-ní-lji) sf – vedz tu ***oarfãn***

urfãnipsescu (ur-fã-nip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***oarfãn***

urfãnipsiri/urfãnipsire (ur-fã-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***oarfãn***

urfãnipsit (ur-fã-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***oarfãn***

urfãniri/urfãnire (ur-fã-ní-ri) sf – vedz tu ***oarfãn***

urfãnit (ur-fã-nítŭ) adg – vedz tu ***oarfãn***

urfie (ur-fi-ĭé) sm urfiedz (ur-fi-ĭédzĭ) – iuchiumata-atsea maanalta di tuti alanti iuchiumãts (giudetsuri) dit un crat; rufie *{ro: curtea supremă, curtea marţială} {fr: cour suprême, cour martiale} {en: supreme court, martial court}* ex: vinji emri di la urfielu di Seryea § ***rufie*** (ru-fi-ĭé) sm rufiedz (ru-fi-ĭédzĭ) – (unã cu ***urfie***)

urgheari/urgheare (ur-ghĭá-ri) sf – vedz tu ***orbu***

urghescu (ur-ghĭés-cu) vb IV shi I – vedz tu ***orbu***

urghii[1]***/urghie*** (ur-ghí-i) sf – vedz tu ***uryii***[1]

urghiĭ[2]***/urghie*** (ur-ghí-i) sf – vedz tu ***uryiĭ***[2]

urghiri/urghire (ur-ghí-ri) sf – vedz tu ***orbu***

urghisescu (ur-ghi-sés-cu) vb – vedz tu ***uryii***[1]

urghishalui (ur-ghí-shĭa-luĭ) adv – vedz tu ***orbu***

urghisiri (ur-ghi-sí-ri) sf – vedz tu ***uryii***[1]

urghisit (ur-ghi-sít) adg – vedz tu ***uryii***[1]

urghit (ur- ghítŭ) adg – vedz tu ***orbu***

uricljari/uricljare (u-ri-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***ureaclji***

uricljat[1] (u-ri-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***ureaclji***

uricljat[2] (u-ri-cljĭátŭ) sm, sf – vedz tu ***ureaclji***

uricljedz (u-ri-cljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***ureaclji***

uricljushi/uricljushe (u-ri-cljú-shi) sf – vedz tu ***ureaclji***

urincljat (u-rin-cljĭátŭ) sm, sf – vedz tu ***ureaclji***

uritsã (u-rí-tsã) sf – vedz tu ***oarã***

urixescu (u-ric-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***orixi***

urixiri/urixire (u-ric-sí-ri) sf – vedz tu ***orixi***

urixit (u-ric-sítŭ) adg – vedz tu ***orixi***

uriz (u-rízŭ) sn urizuri (u-rí-zurĭ) – plantã dit fumealja-a grãnilor criscutã di om tu locurli caldi sh-cu multã apã (valturi, mucirli, muceari, etc.) tsi da unã simintsã albã (un gãrnuts albu, tsi sh-u-adutsi cu gãrnutslu di gãrnu), mãcarea di-aradã a multor oaminj dit locurli caldi; ariz, oriz; (expr: uriz tu sulã = s lucru adinaton, lucru tsi nu poati si s-facã) *{ro: orez} {fr: riz} {en: rice}* ex: cu urizlu tsi vidzush featsi un pileaf; va s-arucã pisti cal niheamã uriz shi yin § ***ariz*** (a-rízŭ) sn arizuri (a-rí-zurĭ) – (unã cu ***uriz***) ex: nj-deadirã nã misurã cu ariz § ***oriz*** (o-rízŭ) sn orizuri (o-rí-zurĭ) – (unã cu ***uriz***)

urlari/urlare (ur-lá-ri) sf – vedz tu ***aurlu***

urlat (ur-látŭ) adg – vedz tu ***aurlu***

urlit (ur-lítŭ) sn – vedz tu ***aurlu***

urlu (úr-lu) (mi) vb I – vedz tu ***aurlu***

urmani/urmane (ur-má-ni) sf urmãnj (ur-mắnjĭ) – loc multu tes tu cari crescu arburi (di-aradã agri, ma pot s-hibã siminats sh-di om) tsi s-talji trã lemnu (cãndu omlu ari ananghi trã foc, sculari casi, fãtearea di cãrtsã, etc.); pãduri, curii, codru, codur, dubrac, das *{ro: codru, pădure} {fr: forêt, bois} {en: woods, forest}* ex: s-featsi urmani (pãduri) di jumeari tu uborlu a nostru

urmã (úr-mã) sf urmi/urme (úr-mi) – semnu alãsat di cariva i di tsiva (cari-aspuni cã s-avea aflatã i cã avea tricutã prit atsel loc); semnu, ulmã, arãzgãnã, tragã, tor, dãrã; (expr: calcã pi urma-a tatã-sui = fatsi tuti lucrili ca tatã-su, cã ari tuti hãrli shi huili a lui) *{ro: urmă, vestigiu, pas} {fr: trace, vestige, sillage, pas} {en: trace, vestige, footstep}* ex: blidi, blidi, pãnã n Poli (*angucitoari*: urmili di cal); s-videa urma-lj pit neauã; luplu-l videm shi urma-lj cãftãm; urmili di cicioari; dupã urma-a ta; s-nu cãdets tru urma-a dushmanlui; lj-loai urma; lj-chirui urma; pri iu treatsi urmã nu fatsi; di urma-a lor nu puturã s-da; iuva s-nu-lj dai di urmã; s-lj-aflã urma; sh-mulje mãna tu sãndzi shi sh-alãsã urmã pri pãltãrli a gionilui-aleptu; lj-vidzu shi urma di palmã; dupã mini urmã s-nu-alãsats; di tutã niputearea ni urmã nu va-armãnã; Vaea lã cheari urma; nu ari sari… nitsi urmã; tuts tu urmã; atumtsea cãlcã xeana la noi cu plãmti urmi; arcãm trei, patru urmi § ***ulmã*** (úl-mã) sf ulmi/ulme (úl-mi) – (unã cu ***urmã***) ex: mutrea, unã ulmã (urmã, tor) di tsearbã § ***ulmic*** (úl-micŭ) vb ulmicai (ul-mi-cáĭ), ulmicam (ul-mi-cámŭ), ulmicatã (ul-mi-cá-tã), ulmicari/ulmicare (úl-mi-cá-ri) – aduchescu (cu anjurdzirea) urma faptã di unã prici; anjurdzescu *{ro: adulmeca} {fr: flairer, dépister, suivre à la piste} {en: smell, scent, sniff}* ex: nãsã bãga ureaclja, ulmica (anjurdzea cu narea) shi, apoea, hirlu (s-fãtsea) funi; cãnjlji a noshtri ulmicã ghini; nica nu easti nvitsat s-ulmicã § ***ulmicat***[1] (ul-mi-cátŭ) adg ulmicatã (ul-mi-cá-tã), ulmicats (ul-mi-cátsĭ), ulmicati/ulmicate (ul-mi-cá-ti) – tsi-lj s-ari anjurdzitã urma *{ro: adulmecat} {fr: flairé, dépisté} {en: smelled, scented, sniffed}* ex: ulmicat di cãni, tserbul intrã tu pãduri § ***ulmicari/ulmicare*** (úl-mi-cá-ri) sf ulmicãri (úl-mi-cắrĭ) – atsea tsi fatsi un cãni cãndu ulmicã urma-a unei zulapi *{ro: acţiunea de a adulmeca} {fr: action de flairer, de dépister} {en: action of sniffing, of smelling}* § ***ulmicat***[2] (ul-mi-cátŭ) sn ulmicaturi (ul-mi-cá-turĭ) – cãftari cu ulmicari *{ro: adulmecat} {fr: quête} {en: search}* ex: nu poati avinaticlu s-ascapã di ulmicatlu-a cãnjlor § ***ulmat*** (ul-mátŭ) adg ulmatã (ul-má-tã), ulmats (ul-mátsĭ), ulmati/ulmate (ul-má-ti) – a curi urmã easti-anjurdzitã;

ulmicat {ro: adulmecat} {fr: flairé} {en: scented, sniffed}

urminii/urminie (ur-mi-ní-i) sf urminii (ur-mi-nîĭ) – mintea (nvetslu) tsi-lj si da a unui tra s-facã un lucru (cãndu el s-aflã tu-unã catastasi greauã iu nu shtii tsi s-facã); urminilji, urnimii, simvulii, nãsãhati, nãsihati {ro: sfat} {fr: conseil} {en: advise} § ***urminilji/urminilje*** (ur-mi-ní-lji) sf urminilj (ur-mi-níljĭ) – (unã cu ***urminii***) § ***urminipsescu*** (ur-mi-nip-sés-cu) (mi) vb IV urminipsii (ur-mi-nip-sîĭ), urminipseam (ur-mi-nip-seámŭ), urminipsitã (ur-mi-nip-sí-tã), urminipsiri/urminipsire (ur-mi-nip-sí-ri) – lj-dau a unui unã urminii di cum s-facã; dzãc zboarã a unui tra s-lu cãndãrsescu shi s-facã ashi cum minduescu mini cã easti ghini; urnipsescu, simvulipsescu, nvets {ro: sfãtui} {fr: conseiller} {en: advise} § ***urminipsit*** (ur-mi-nip-sítŭ) adg urminipsitã (ur-mi-nip-sí-tã), urminipsits (ur-mi-nip-sítsĭ), urminipsiti/urminipsite (ur-mi-nip-sí-ti) – tsi-lj s-ari aspusã cum easti ghini s-facã; urnipsit, simvulipsit, nvitsat {ro: sfãtuit} {fr: conseillé} {en: advised} § ***urminipsiri/urminipsire*** (ur-mi-nip-sí-ri) sf urminipsiri (ur-mi-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti urminipsit; urnipsiri, simvulipsiri, nvitsari {ro: acţiunea de a sfãtui; sfãtuire} {fr: action de conseiller} {en: action of advising} § ***urnimii/urnimie*** (ur-ni-mí-i) sf urnimii (ur-ni-mîĭ) – (unã cu ***urminii***) § ***urnipsescu*** (ur-nip-sés-cu) (mi) vb IV urnipsii (ur-nip-sîĭ), urnipseam (ur-nip-seámŭ), urnipsitã (ur-nip-sí-tã), urnipsiri/urnipsire (ur-nip-sí-ri) – (unã cu ***urminipsescu***) § ***urnipsit*** (ur-nip-sítŭ) adg urnipsitã (ur-nip-sí-tã), urnipsits (ur-nip-sítsĭ), urnipsiti/urnipsite (ur-nip-sí-ti) – (unã cu ***urminipsit***) ex neavutlu, urnipsit shi nvitsat di calea, dzãsi § ***urnipsiri/urnipsire*** (ur-nip-sí-ri) sf urnipsiri (ur-nip-sírĭ) – (unã cu ***urminipsiri***)

urminilji/urminilje (ur-mi-ní-lji) sf – vedz tu ***urminii***

urminipsescu (ur-mi-nip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***urminii***

urminipsiri/urminipsire (ur-mi-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***urminii***

urminipsit (ur-mi-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***urminii***

urnã (úr-nã) sf urni/urne (úr-ni) – vas cu cari s-poartã apã, lapti, yin, etc.; vas tu cari s-muldzi sh-cu cari s-poartã laptili; gãleatã, cuvã, cufinã, ciotrã, curoi, vutselã {ro: gãleatã} {fr: seau} {en: bucket}

urnechi/urneche (ur-né-chi) sf – vedz tu ***iurnecã***

urnimii/urnimie (ur-ni-mí-i) sf – vedz tu ***urminii***

urnipsescu (ur-nip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***urminii***

urnipsiri/urnipsire (ur-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***urminii***

urnipsit (ur-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***urminii***

urnjescu (ur-njĭés-cu) (mi) vb IV urnjii (ur-njîĭ), urnjam (ur-njĭámŭ), urnjitã (ur-njí-tã), urnjiri/urnjire (ur-njí-ri) – mi-aruc (himusescu) pristi cariva i tsiva; aurnjescu, hiumusescu, sãlghescu, arãvuescu, nãpãdescu, ljuftescu {ro: nãpusti} {fr: fondre sur, se ruer sur} {en: pounce, hurl oneself over} ex: s-urnjirã (s-hiumusirã, s-arcarã) la oauã; urnji (nchisi) di s-dusi tu munti; elj pri mini vai urnjascã (pri mini va s-hiumuseascã); tuts urnjescu (si sãlãghescu, s-arucã) pi-aripidinã; nãpãrtitsli s-urnjirã (s-arcarã) pri nãs s-lu bea di yiu; cãt vidzu om la cuibar-lji, s-urnji (s-hiumusi) ca curshumea s-lu dinjicã § ***urnjit*** (ur-njítŭ) adg urnjitã (ur-njí-tã), urnjits (ur-njítsĭ), urnjiti/urnjite (ur-njí-ti) – tsi easti arcat pristi cariva i tsiva; (atsel) pri cari s-ari urnjitã (hiumusitã) cariva; aurnjit, hiumusit, sãlghit, arãvuit, nãpãdit, ljuftit {ro: nãpustit} {fr: qui vient de fondre sur, rué sur} {en: pounced, hurled over} § ***urnjiri/urnjire*** (ur-njí-ri) sf urnjiri (ur-njírĭ) – atsea tsi fatsi cariva tsi s-urnjashti; aurnjiri, hiumusiri, sãlghiri, arãvuiri, nãpãdiri, ljuftiri {ro: acţiunea de a se nãpusti; nãpustire} {fr: action de fondre sur, de se ruer sur} {en: action of pouncing, of hurling oneself over} § ***aurnjescu*** (a-ur-njĭés-cu) (mi) vb IV aurnjii (a-ur-njîĭ), aurnjam (a-ur-njĭámŭ), aurnjitã (a-ur-njí-tã), aurnjiri/aurnjire (a-ur-njí-ri) – (unã cu ***urnjescu***) ex: cari s-aurnjirã (s-arcarã) pri nãsã, fãsh-fãsh u scoasirã; ca luchilji s-aurnjirã (nãpãdirã); tut aclotsi s-aurnja (nãvãlea); acshi s-aurnji (nãvãli) furnicamea tu-ambari; s-aurnjirã (s-arcarã) ca ornjilj pri mãrshi § ***aurnjit*** (a-ur-njítŭ) adg aurnjitã (a-ur-njí-tã), aurnjits (a-ur-njítsĭ), aurnjiti/aurnjite (a-ur-njí-ti) – (unã cu ***urnjit***) § ***aurnjiri/aurnjire*** (a-ur-njí-ri) sf aurnjiri (a-ur-njírĭ) – (unã cu ***urnjiri***)

urnjii/urnjie (ur-njí-i) sf – vedz tu ***irnjii***

urnjiri/urnjire (ur-njí-ri) sf – vedz tu ***urnjescu***

urnjit (ur-njítŭ) adg – vedz tu ***urnjescu***

urov (u-róvŭ) sn urovuri (u-ró-vurĭ) – gãrnutsi di gãrnu (sicarã, ordzu, misur, etc.) mãtsinati i chisati sh-fapti cumãts njits tra s-hibã dati ca hranã la prãvdzã; ruealã {ro: uruialã} {fr: grains concassés} {en: grains crushed in small pieces}

ursar (ur-sárŭ) sm – vedz tu ***ursã***

ursã (úr-sã) sf ursi/urse (úr-si) – (notã: numa-a mascurlui, ***ursu*** (úr-su) sm urshi (úr-shi) s-chiru aproapea dit limba armâneascã, dupã cãti shtim noi, shi numa-a fimininlu armasi sh-trã mascuri) – agru pravdã di pãduri, ma marea sh-ma fuviroasa pravdã dit pãdurli-a Balcanlui, cu un trup gros sh-analtu, cu coada shcurtã sh-cu guna ca murnã-lai-aroshi (icã albã, tu locurli xeani sh-multu arãts, cu multã neauã); aursã, ursoanji, ursoplu; (expr: 1; s-adunã ca la ursã = s-adunã lumi multã; s-adunã lumea tra s-veadã, si s-ciuduseascã di tsi s-fatsi; s-adunã ca ti Stã-Mãrii; 2: gioacã ursa di bilje = l-fats un lucru di-ananghi, cã vrei i cã nu vrei; 3: ursa di furnits nu s-saturã = zbor tsi s-dzãtsi atumtsea cãndu-lj dai a unui dip putsãn, mash tra s-lu-arãdz; 4: ca-atsel tsi vru si sãrmã ljepurli shi scoasi ursa = ca-atsel tsi fatsi un lucru di njicã simasii ta s-aflã cã disfeatsi unã ipotisi mari; 5: ca-atsel tsi vindi chealea-a ursãljei dit pãduri = ca-atsel tsi tãxeashti tsiva (s-hãrseashti di un lucru) cãndu sã shtii ghini cã nu va poatã (i cã va s-hibã multu greu) s-lu aibã; 6: adzã gioacã la mini ursa, mãni la tini = adzã u pãtsãi mini, ma mãni, va tsã yinã sh-a tsia arada; 7: ca ursa la njari = lu-ariseashti multu un lucru, cum u-ariseashti ursa njarea) {ro: urs} {fr: ourse} {en: bear} ex: treatsi pi-aclo nã ursã; feata arãchitã di ursã; mi amputui cu ursa (mi alumtai cu ursa); s-u-ascapã dit mãnjli a ursãljei; giumitati om, giumitati ursã; ursa nu s-aspari di tsir; l-hrãnea deadun cu puljlji di ursã § ***aursã*** (a-úr-sã) sf aursi/aurse (a-úr-si) – (unã cu ***ursã***) § ***ursoanji/ursoanje*** (ur-soá-nji) sf ursoanji/ursoanje (ur-soá-nji) – unã ursã multu mari {ro: ursoaicã mare} {fr: grande ourse} {en: big bear} § ***ursoplu*** (ur-só-plu) sm ursoplji (ur-só-plji) – unã ursã njicã; pulj (njic) di ursã {ro: ursuleţ} {fr: petit ours} {en: little bear} § ***ursar*** (ur-sárŭ) sm ursari (ur-sárĭ) – omlu (ghiftul) cari (tu vecljul chiro) alãga cu ursa di hoarã-hoarã tra s-u facã ursa s-gioacã dinintea-a lumiljei i s-lã "calcã" pãltãrli a oaminjlor {ro: ursar} {fr: meneur d'ours} {en: man who owns or takes care of a bear} ex: mãhãlãlu-a ursarlui s-aflã Bituli; pit hori yin ursari (ghiftsãlj cu ursa) di diparti

ursescu (ur-sés-cu) (mi) vb IV ursii (ur-sîĭ), urseam (ur-seámŭ), ursitã (ur-sí-tã), ursiri/ursire (ur-sí-ri) – 1: acljem cariva s-intrã (s-yinã, s-treacã, etc.) n casã, cãlisescu, voi, cupãsescu; 2: dau ordin, dimãndu, pãrãnghilsescu, pãrãnchisescu; 3: dumnescu, cumãndãrsescu, stãpuescu; 4: (mirili) lj-numãtsescu (lji scriu) a natlui cãndu s-amintã atseali tsi va patã tu bana-a lui; scriu, numãtsescu {ro: dori, pofti, invita; ordona, comanda; dispune, stãpâni} {fr: désirer, convoiter, inviter; ordonner, commander; dominer, maîtriser, posséder} {en: desire, invite; order, command; rule, control, subdue} ex: tsi urseshti (vrei) di la noi?; s-urseshti (s-yinj ma s-vrei) mãni acasã la measã; ursea (yinu), ma s-vrei, astarã; ursea, shedz; ia ursits (tritsets, intrats) ãn casã sh-voi; s-urseshti (s-yini) la cãlivã; disicã-u, ursi (dimãndã) Dumnidzã; ma nj-escu featã, nu ursescu (nu dimãndu, nu dau mini ordin); eara om arãu, tsi ursea (dumnea) tru zãmanea atsea; nu s-urseashti (nu si stãpueashti); ursi (dimãndã) si s-adunã tutã oastea; un bimbash urseashti (easti ma mari) pristi unã njilji; cari l-urseashti (dumneashti, cumãndãrseashti) loclu aestu?; hilj lu-am, lu-ursesu (lu stãpuescu, cumãndãrsescu); avdzã mirili cã-lj ursirã (lj-numitsirã) tri nveastã un nat dit fashi; tsi mirili lj-ursirã (lj-numitsirã, lj-scriarã) a lui; mi ursii (numãtsii, prãxii) tri om mari § ***ursit*** (ur-sítŭ) adg ursitã (ur-sí-tã), ursits (ur-sítsĭ), ursiti/ursite (ur-sí-ti) – tsi easti acljmat oaspi tu-unã casã; intrat ãn casã; tsi-lj s-ari scriatã di miri; acljimat, cãlisit, vinjit, cupãsit, pãrãnghisit, pãrãnchisit, cumãndãrsit, stãpuit, scriat, numãtsit {ro: dorit; poftit; invitat; ordonat, comandat; dispus, stãpânit,

fixat, destinat} *{fr: désiré, convoité, invité; ordonné, commandé; dominé, maîtrisé, possédé; destiné}* *{en: desired, invited; ordered, commanded; ruled, controlled, subdued}* ex: hii ursit (cãlisit) la measã; agiumsi dzua ursitã (cumãndãrsitã, aleaptã) di amirã; acshi-lj fu ursitã (scriatã); unãoarã tsi-i ursitã (scriatã) s-hibã acshi § ***ursiri/ursire*** (ur-sí-ri) sf ursiri (ur-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-urseashti tsiva; intrari (tritseari, n casã), acljimari, cãlisiri, vinjiri, cupãsiri, pãrãnghisiri, pãrãnchisiri, cumãndãrsiri, numãtsiri; mirachi, sivdã, vreari, scriari, ursitã, etc. *{ro: acţiunea de a dori, de a pofti, de a invita; de a ordona, de a comanda; de a dispune, de a stăpâni; dorinţă; poftire; invitare; ordonare, comandare; stăpânire}* *{fr: action de désirer, de convoiter, d'inviter; d'ordonner, de commander; de dominer, de maîtriser, de posséder}* *{en: action of desiring, of inviting; of ordering, of commanding; of ruling, of controlling, of subduing}* ex: ursirea (vrearea, sivdãlu) al amirã; tini ursirea (mirachea) a ta ts-u fitsesh; ahtari-lj fu ursirea (scriata) § ***ursitã*** (ur-sí-tã) sf ursiti/ursite (ur-sí-ti) – atseali tsi suntu numãtsiti di miri cã va patã omlu tu bana-a lui (dit oara tsi s-amintã); ursiri, mirã, njirã, soarti, scriatã, fatãzã, scriiturã, cãsmeti, tihi *{ro: destin, soartă}* *{fr: destin, sort}* *{en: destiny, fate}* ex: lja-ts tini trei dzãli tru a ta ursitã (mirã); unã ursitã (soarti) urutã angrica; poati si s-mutã ursita shi scriata a dzãnilor; cum lj-easti ursita (scriata) di antreia searã, ashi va-lj si tihiseascã; ashi-lj fu ursita (soartea) s-moarã tu loc axen § ***ursitor*** (ur-si-tórŭ) adg ursitoari/ursitoare (ur-si-toá-ri), ursitori (ur-si-tórĭ), ursitoari/ursitoare (ur-si-toá-ri) – (omlu) cari acljamã pri cariva n casã; cari dimãndã; cari dumneashti pristi un crat; cari stãpueashti; (mira) cari scrii soartea-a njiclui cãndu s-amintã; etc. *{ro: cel care pofteşte pe cineva să facă ceva, cel care domneşte peste o ţară, cel care dă ordine, ursitor, etc.}* *{fr: qui invite, qui commande, qui domine, qui maîtrise, qui decides la sort de quelqu'un; dominateur; etc.}* *{en: who desires, who gives orders, who commands, who dominates, who rules, who decides the fate of someone, etc.}* § ***oriste!*** (o-rís-te) adv, inter –zbor cu cari cariva easti ursit s-intrã n casã (s-lja tsiva, s-facã un lucru, etc.); oriste!, ursea!, buiurun *{ro: poftim}* *{fr: s'il vous plaît, je vous en prie, veuillez, voilà, tenez!}* *{en: please, come in, here you are, here it is, take it, etc.}* ex: oriste (intrã, yinu) la noi § ***orse!*** (ór-si) adv, inter – (unã cu ***oriste!***) ex: orse (ursea) nã cafei; Petri, orse!

ursiri/ursire (ur-sí-ri) sf – vedz tu ***ursescu***

ursit (ur-sítŭ) adg – vedz tu ***ursescu***

ursitã (ur-sí-tã) sf – vedz tu ***ursescu***

ursitor (ur-si-tórŭ) adg – vedz tu ***ursescu***

ursoanji/ursoanje (ur-soá-nji) sf – vedz tu ***ursã***

ursoplu (ur-só-plu) sm – vedz tu ***ursã***

ursuscu (ur-sús-cu) adg – vedz tu ***ursuz***

ursuz (ur-súzŭ) adg ursuzã (ur-sú-zã), ursuji (ur-sújĭ), ursuzi/ursuze (ur-sú-zi) – (om) tsi easti di-arada tãcut; tsi nu para lu-ariseashti si s-ameasticã cu lumea shi sã-sh facã multsã oaspits; tsi easti niheamã ca strãmbu la minti; tsi nu para li fatsi lucrili ca-alantã dunjai; tsi easti niheamã ca anapud sh-arãu tu purtari; ursuzcu, pahom, pahoman, azboristu, anapud *{ro: ursuz, taciturn}* *{fr: maussade, morose}* *{en: morose, surly, sullen, gloomy}* ex: el easti un om ursuz (tãcut, anapud); hirea-atsea ursuza (azborista, anapuda) a ljei; cum pots s-trets cu-unã ursuzã (anapudã, arauã) ca nãsã? § ***ursuscu*** (ur-sús-cu) adg ursuscã (ur-sús-cã), ursushtsã (ur-súsh-tsã), ursushti/ursushte (ur-súsh-ti) – (unã cu ***ursuz***) § ***ursuzlãchi/ursuzlãche*** (ur-suz-lắ-chi) sf ursuzlãchi (ur-suz-lắchĭ) – harea tsi-l fatsi pri cariva s-hibã ursuz; catandisea tu cari s-aflã un tsi easti ursuz; schivirii *{ro: ursuzlâc}* *{fr: maussaderie, morosité, mésaventure}* *{en: mishap, moroseness, surliness, sullenness}*

ursuzlãchi/ursuzlãche (ur-suz-lắ-chi) sf – vedz tu ***ursuz***

urtac (ur-tácŭ) sm, sf, adg urtacã (ur-tá-cã), urtats (ur-tátsĭ), urtatsi/urtatse (ur-tá-tsi) – om cari s-acãtsã sots cu cariva tra s-facã un lucru deadun (unã dari-loari, s-ducã la idyea sculii, s-imnã idyea cali, etc.); tsi easti oaspi di-aproapea; sots, oaspi *{ro: tovarăş, prieten, asociat}* *{fr: compagnon, camarade, ami, associé}* *{en: companion, comrade, friend, associate}* ex: nã featsim urtats (sots); s-plãngã pri urtaclu (sotslu) a lor; nã acãtsãm urtats (sots) tra s-dishcljidem nã cafinei § ***urtãclãchi/urtãclãche*** (ur-tã-clắ-chi) sf urtãclãchi (ur-tã-clắchĭ) – doi i ma multsã oaminj tsi s-leagã s-facã daraveri deadun shi s-amintã paradz; parei di urtats tsi s-adunã s-facã tsiva (s-lucreadzã deadun, s-imnã, etc.); ceatã di oaminj tsi minduescu idyea soi shi s-leagã deadun tra s-facã tsiva; sutsatã, sinastrufii, cumpanii *{ro: tovărăşie; asociaţie}* *{fr: camaraderie; association}* *{en: companionship, comradeship; association}* ex: nu njardzi ghini urtãclãchea (sutsata, sinastrufia) cã nu suntu doilji p-un zbor § ***urtauã*** (ur-tá-ũã) sf urtali/urtale (ur-tá-li) shi urtãlj (ur-tắljĭ) – ceatã di sots (urtats, oaspits) *{ro: ceată, bandă}* *{fr: troupe; corps}* *{en: troop, band, throng}* ex: nã urtauã (ceatã di oaminj) tricu pri-aoa

urtanictu (ur-thá-nic-tu) adg urtanictã (ur-thá-nic-tã), urtanictsã (ur-thá-nic-tsã), urtanicti/urtanicte (ur-thá-nic-ti) – tsi easti dishcljis deacutotalui; arvali *{ro: total deschis}* *{fr: complètement ouvert}* *{en: completely open}* ex: poarta armasi urtanictã (dishcljisã deacutotalui, arvali, hani)

urtauã (ur-tá-ũã) sf – vedz tu ***urtac***

urtãclãchi/urtãclãche (ur-tã-clắ-chi) sf – vedz tu ***urtac***

urteatsã (ur-teá-tsã) sf – vedz tu ***urãt***[1]

urthanictu (ur-thá-nic-tu) adg urthanictã (ur-thá-nic-tã), urthanictsã (ur-thá-nic-tsã), urthanicti/urthanicte (ur-thá-nic-tu) – unã cu ***urtanictu***

urticã (ur-tí-cã) sf – vedz tu ***urdzãcã***

urtsami/urtsame (ur-tsá-mi) sf – vedz tu ***urãt***[1]

urtsãri/urtsãre (ur-tsắ-ri) sf – vedz tu ***urãt***[1]

urtsãscu (ur-tsãs-cu) vb IV – vedz tu ***urãt***[1]

urtsãt (ur-tsắtŭ) adg – vedz tu ***urãt***[1]

urucini/urucine (u-ru-cí-ni) sf – vedz tu ***or***

uruciuni/uruciune (u-ru-cĭú-ni) sf – vedz tu ***urãt***[1]

uruloyi/uruloye (u-ru-ló-yi) sf uruloyi (u-ru-lóyĭ) – hãlatea tsi-aspuni chirolu (di-arada, tsi s-tsãni pri measã icã sta spindzurat pri stizmã); oarã aspindzuratã; oroloyi, ornic, sãhati, sãhat, sãati, sati, oarã *{ro: ceas, pendulă}* *{fr: montre, horloge, pendule}* *{en: watch, clock}* § ***oroloyi/oroloye*** (o-ro-ló-yi) sf oroloyi (o-ro-lóyĭ) – (unã cu ***uruloyi***) § ***ornic*** (ór-nic) sn ornitsi/ornitse (ór-ni-tsi) – (unã cu ***uruloyi***) ex: am un ornic (sãhati) di-amalamã; orniclu veclju a ducheaniljei § ***urulugã*** (u-ru-lu-ghắ) sm urulugadz (u-ru-lu-ghádzĭ) – omlu tsi fatsi, mirimitiseashti icã ari ngãtan di uruloyi i ornitsi; sãhãtci; ornicar *{ro: ceasornicar}* *{fr: horloger, surveillant d'un horloge}* *{en: watchmaker, clockmaker, man who takes care of clocks}* § ***ornicar*** (or-ni-cárŭ) sm, adgm ornicari (or-ni-cárĭ) – (unã cu ***urulugã***) ex: aushlu ornicar eara nivolji si s-alinã pri cambanaryio

urulugã (u-ru-lu-ghắ) sm – vedz tu ***uruloyi***

urulughã (u-ru-lu-ghắ) urulughadz (u-ru-lu-ghádzĭ) sm – unã cu ***urulogã***

urut (u-rútŭ) adg – vedz tu ***urãt***[1]

uruteatsã (u-ru-teá-tsã) sf – vedz tu ***urãt***[1]

urutsami/urutsame (u-ru-tsá-mi) sf – vedz tu ***urãt***[1]

urutsãri/urutsãre (u-ru-tsắ-ri) sf – vedz tu ***urãt***[1]

urutsãscu (u-ru-tsãs-cu) vb IV – vedz tu ***urãt***[1]

urutsãt (u-ru-tsắtŭ) adg – vedz tu ***urãt***[1]

urvalã (úr-va-lã) sf urvali/urvale (úr-va-li) – atsea tsi-armãni dit unã casã (adãrãmintu, binai, bisearicã, punti, etc.) dupã tsi easti surpatã di cariva icã s-ari aspartã cã fu apãrãtsitã di lumi; murisci, surpãturã, surpu, dãrãmãturã, hãrapi, hãrapã, halazmo, colonja, grãmadã *{ro: ruină}* *{fr: ruine}* *{en: ruins}* ex: Muscopulea surpatã cu urvalili n vatrã; prin urvali (surpãturi, dãrãmãturi) virani; ma sum urvalili (halazmadzlji) a ljei; cãndu vedz urvalili (dãrãmãturli) atseali; urvali-lj cãdzu casa; tsi caftsã prit urvalili (surpãturli) aesti? § ***harval*** (hár-valŭ) adg harvalã (hár-va-lã), harvalj (hár-valjĭ), harvali/harvale (hár-va-li) – (binai) tsi easti ca unã urvalã; (adãrãmintu) tsi easti etim s-cadã di nimutriri; ashi cum easti unã casã (adãrãmintu, binai, bisearicã, punti, etc.) dupã tsi easti surpatã di cariva icã aspartã sh-apãrãtsitã di lumi *{ro: dărăpănat, în ruină}* *{fr: quelque*

chose de croulant, de branlant, ruine, patraque} *{en: ready tu tumble-down; loose and falling; ruins}* ex: casã veaclji, harvalã (aspartã) sh-mari; hanea eara multu harvalã; poarta s-dishcljisi harvalã; cãljuri strimti sh-casi harvali (veclji sh-etimi s-cadã)

uryii¹/uryie (ur-yí-i) sf uryii (ur-yíĭ) – 1: zalã, amãnii, hulii, lisã, inati, nãireatsã, thimo, zalã, turbari, etc.; 2: blãstem, chiameti (tsi yini di la Dumnidzã) *{ro: urgie, mănie, ură, prăpăd}* *{fr: colère, courroux, malédiction, désastre}* *{en: fury, anger, curse, disaster}* ex: tsi-lj yinji uryia (chiametea, blãstemlu-al Dumnidzã) di-lj yinji!; vã ari uryia (vã fatsi blãstemlu) s-avets nãrli mutati; de, uryia (blãstemlu-al Dumnidzã) lj-u putu; s-lu-aducã mash uryia (blãstemlu, sãtãnãlu); adrat ca nã uryii (ca sãtãnãlu) § ***urghii¹/urghie*** (ur-ghí-i) sf urghii (ur-ghíĭ) – (unã cu ***uryii¹***) ex: urghia-al Dumnidzã (blãstem, chiameti) furã ploili aesti; urghia s-ti lja! (blãstem: s-ti-agudeascã tuti lãetsli; s-tsã cadã tuti urãtetsli pri cap!) § ***uryisescu*** (ur-yi-sés-cu) vb I uryisii (ur-yi-síi), uryiseam (ur-yi-seámŭ), uryisitã (ur-yi-sí-tã), uryisiri/uryisire (ur-yi-sí-ri) – 1: aduchescu unã mari dushmãnilji fatsã di cariva (cari nj-ari faptã un mari arãu); urãscu, am tu hazmã, hãzmusescu; 2: caftu-al Dumnidzã tra s-lj-aducã a unui tuti soili di lãets; culedz, huledz, blastim, afurisescu, anathim, anãthimedz, cãtãryisescu, cãtãrãsescu *{ro: urâ, blestema}* *{fr: haïr, maudire}* *{en: hate, curse}* ex: am, cã trã tse mi uryiseshti ahãt (mi blastinj) shi escu stearpã? § ***uryisit*** (ur-yi-sít) adg uryisitã (ur-yi-sí-tã), uryisits (ur-yi-sítsĭ), uryisit/uryisite (ur-yi-sí-ti) – tsi easti urãt; hãzmusit; blãstimat, afurisit, anathimat, etc. *{ro: urât, blestemat}* *{fr: haï, maudit, malheureux}* *{en: hated, cursed}* ex: bre, cu coasa, uryisitã! (blãstimatã!); agiumsi anlu di uryii, sh-ma uryisit (blãstimat) murminlu § ***uryisiri*** (ur-yi-sí-ri) sf uryisiri (ur-yi-sírĭ) – atsea tsi fatsi un tsi uryiseashti; hãzmusiri, urãri; blãstimari, afurisiri, anathimari, etc. *{ro: urâre, blestemare}* *{fr: action de haïr, de maudir}* *{en: action of hating, of cursing}* § ***urghisescu*** (ur-ghi-sés-cu) vb I urghisii (ur-ghi-síi), urghiseam (ur-ghi-seámŭ), urghisitã (ur-ghi-sí-tã), urghisiri/urghisire (ur-ghi-sí-ri) – (unã cu ***uryisescu***) ex: di-anda fudzi nu s-ari turnatã sh-urghisi sh-casã sh-fumealji (cãdzu blãstemlu sh-pri casã sh-pri fumealji) § ***urghisit*** (ur-ghi-sít) adg urghisitã (ur-ghi-sí-tã), urghisits (ur-ghi-sítsĭ), urghisit/urghisite (ur-ghi-sí-ti) – (unã cu ***uryisit***) ex: casã urghisitã (apãrãtsitã, blãstimatã) § ***urghisiri*** (ur-ghi-sí-ri) sf urghisiri (ur-ghi-sírĭ) – (unã cu ***uryisiri***)

uryii²/uryie (ur-yí-i) sf uryii (ur-yíĭ) – dipãrtarea (diastima) faptã di dauãli bratsã a omlui cãndu suntu teasi di-unã parti sh-di-alantã a truplui; urghii *{ro: stânjen, distanţa dintre cele două braţe ale omului întinse orizontal}* *{fr: brasse, distance à peu près égale à la toise}* *{en: span of the arms, mesure of length close to a fathom}* ex: nu intrã vãrã 15 di urghii shi acãtsã s-treamburã di fricã § ***urghii²/urghie*** (ur-ghí-i) sf urghii (ur-ghíĭ) – (unã cu ***uryii²***) ex: un platan cu alumãchili teasi shapti urghii largu

uryisescu (ur-yi-sés-cu) vb I – vedz tu ***uryii¹***

uryisiri (ur-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***uryii¹***

uryisit (ur-yi-sít) adg – vedz tu ***uryii¹***

usãc¹ (usắcŭ) (mi) vb I – vedz tu ***usuc¹***

usãc² (u-sắcŭ) sn usãcuri (u-sắ-curĭ) – lugurii grasã (cu cari s-buisescu lucri) tsi s-aflã tu lãna nitumtã shi si scoati dit lãna upãritã unãshunã dupã tundeari; usuc, suc *{ro: usuc}* *{fr: suint, graisse de la laine}* *{en: suint, wool grease}* § ***usãcos*** (u-sã-cósŭ) adg usãcoasã (u-sã-coá-sã), usãcosh (u-sã-cóshĭ), usãcoasi/usãcoase (u-sã-coá-si) – (lãna) tsi easti cu usãc *{ro: cu usuc}* *{fr: avec suint}* *{en: with suint}* ex: lãnã usãcoasã (cu usãc) § ***usuc²*** (u-súcŭ) sn usucuri (u-sú-curĭ) – (unã cu ***usãc²***)

usãc³ (u-sắcŭ) sm usãts (u-sắtsĭ) – arburi njic tsi fatsi unã soi di arapuni di lãludz njits sh-albi (sh-yimishi ca nãshti gãrnutsi njits sh-lãi-aroshi); lilicea sh-yimishli-a aishtui arburi; usuc, soc, boz, iboz, iboj, filj, suug, sug, sãuc, saug, sãmbuc, zãmbuc, profcu, vuji, vuj, vuz, shtog *{ro: soc}* *{fr: sureau}* *{en: elder tree}* § ***usuc³*** (u-súcŭ) sm usuts (u-sútsĭ) – (unã cu ***usãc³***) ex: aminam cu tupangi di ususc (iboz, soc)

usãc⁴ (u-sắcŭ) sn usãcuri (u-sắ-curĭ) – umflãturã la dzinucljul a calui tsi easti ncãrcat cu sartsinj greali *{ro: umflătură de la genunchiul calului}* *{fr: enflure au genou d'un cheval qui est trop chargé}* *{en: swelling at the knee of an overcharged horse}*

usãcos (u-sã-cósŭ) adg – vedz tu ***usãc²***

usãndã (u-sắn-dã) sf usãndi/usãnde (u-sắn-di) – atsea tsi dzãtsi giudicãtorlu cã omlu giudicat (shi aflat stipsit) lipseashti s-facã ca platã (munduiri) trã arãulu tsi ari adratã; munduirea tsi u-aproachi cariva trã arãulu tsi ari faptã; ileami, ileani, iljami, iljani, singilii, giudicatã, fitfai, cãtãdicãtsiri *{ro: osândă, pedeapsă, condamnare}* *{fr: condamnation, punition}* *{en: conviction, sentence, punishment}* ex: atumtsea aduchi ahanda usãnda (giudicata, ileamea) jiloasã a banãljei

usãndzã (u-sắn-dzã) sf usãndzã (u-sắn-dzã) – grãsimea tsi s-aflã di-aradã sum chealea-a prãvdzãlor (ma multu a porcului); usãndzi, axunghi, pasto, pãsto, lãrdii, ligdã *{ro: grăsime, slănină}* *{fr: lard, panne de porc}* *{en: pork fat, bacon}* § ***usãndzi/usãndze*** (u-sắn-dzi) sf pl(?) – (unã cu ***usãndzã***)

usãndzi/usãndze (u-sắn-dzi) sf – vedz tu ***usãndzã***

uscari/uscare (us-cá-ri) sf – vedz tu ***usuc¹***

uscat¹ (us-cátŭ) adg – vedz tu ***usuc¹***

uscat² (us-cátŭ) sn – vedz tu ***usuc¹***

uscãcios (us-cã-ciósŭ) adg – vedz tu ***usuc¹***

uscãciuni/uscãciune (us-cã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***usuc¹***

uscãtici (us-cã-tícĭŭ) sn – vedz tu ***usuc¹***

uscãtish (us-cã-tíshĭŭ) sn – vedz tu ***usuc¹***

uscãturã (us-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***usuc¹***

uscu (ús-cu) (mi) vb I – vedz tu ***usuc¹***

uselescu (u-se-lés-cu) (mi) vb IV uselii (u-se-líĭ), useleam (u-se-leámŭ), uselitã (u-se-lí-tã), useliri/uselire (u-se-lí-ri) – mi-alas (dipun, cad, mi-aplec) cãtrã nghios; mi-aplec, dipun, hãmblusescu, hlãmbusescu, afundu, afundedz, afundusescu, fundusescu, ahundusescu, ahãndusescu, hãndãcusescu, hãusescu, vutsescu *{ro: (se) apleca, (se) lăsa în jos, (se) cufunda}* *{fr: s'affaisser, s'abaisser}* *{en: lower, sink down, give way}* ex: useli (s-alãsã, s-aplicã cãtrã nghios) muntili § ***uselit*** (u-se-lítŭ) adg uselitã (u-se-lí-tã), uselits (u-se-lítsĭ), useliti/uselite (u-se-lí-ti) – tsi s-ari alãsatã cãtrã nghios; aplicat, dipus, hãmblusit, hlãmbusit, afundat, afundusit, fundusit, ahundusit, ahãndusit, hãndãcusit, hãusit, vutsit *{ro: aplecat, lăsat în jos, cufundat}* *{fr: affaissé, abaissé}* *{en: lowered, sunk down}* § ***useliri/uselire*** (u-se-lí-ri) sf useliri (u-se-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva s-alasã cãtrã nghios; aplicari, dipuneari, dipuniri, hãmblusiri, hlãmbusiri, afundari, afundusiri, fundusiri, ahundusiri, ahãndusiri, hãndãcusiri, hãusiri, vutsiri *{ro: acţiunea de a (se) apleca, de a (se) lăsa în jos, de a (se) cufunda; aplecare, cufundare}* *{fr: action de s'affaisser, de s'abaisser}* *{en: action of lowering, of sinking down, of giving way}*

useliri/uselire (u-se-lí-ri) sf – vedz tu ***uselescu***

uselit (u-se-lítŭ) adg – vedz tu ***uselescu***

ush* – pluralu di la zborlu "ushi"; vedz ***ushi***

ush¹ (úshĭ!) inter – zbor cu cari s-fac gumarlji sh-mulili s-imnã; ushti!; ciush! *{ro: strigăt cu care se fac catârii să meargă}* *{fr: cri par lequel on fait marcher les ânes ou les mulets}* *{en: shout by which one makes donkeys to advance}* ex: ush! tare!; prâ! ush! § ***ushti*** (úshtĭ!) inter – (unã cu ***ush***) § ***ciush¹*** (cĭúshĭ!) inter – (unã cu ***ush***) ex: ciush! fãrtate! aidi-acasã! § ***uncsh*** (úncshĭ!) inter – zbor cu cari vrem s-astãmãtseascã, icã s-alãxeascã calea, gumarlji (mulãrli) tsi imnã; ciuncsh! *{ro: strigăt cu care vrem să oprească (sau să schimbe direcţia) măgarii din mers}* *{fr: cri adressé aux ânes en marchant, en chemin pour les faire s'arrêter ou les faire changer de direction}* *{en: yell by which we want the moving donkeys to stop (or change direction)}* § ***ciuncsh*** (cĭúncshĭ!) inter – (unã cu ***uncsh***)

ushafi/ushafe (u-shĭá-fi) sf ushehi (u-shĭéhĭ) – soi di mãcari faptã di yimishi (uscati sh-hearti, tu cari s-bagã cãtivãrãoarã sh-niheamã acrimi tra si s-mãcã di-aradã antreia dzuã dit preasinjli mãri); hushafi, ushafi *{ro: un fel de compot}* *{fr: espèce de compote}* *{en: a kind of compote}* ex: bãgai s-hear-

bã ushafi; feci carni cu pruni ushafi § ***hushafi/hushafe*** (hu-shĭá-fi) sf hushehi (hu-shĭéhĭ) – (unã cu ***ushafi***) § ***cushafi/cushafe*** (cu-shĭá-fi) sf cushehi (cu-shĭéhĭ) – (unã cu ***ushafi***) § ***ushãfescu*** (u-shã-fés-cu) vb IV ushãfii (u-shã-fíĭ), ushãfeam (u-shã-feámŭ), ushãfitã (u-shã-fi-tã), ushãfiri/ushãfire (u-shã-fí-ri) – usuc poami tra s-li am earna trã ushafi *{ro: usuc fructe}* *{fr: sécher des fruits}* *{en: dry fruits}* § ***ushãfit*** (u-shã-fitŭ) adg ushãfitã (u-shã-fí-tã), ushãfits (u-shã-fitsĭ), ushãfiti/ushãfite (u-shã-fí-ti) – (poami) uscati trã adrarea ushafiljei *{ro: (fruct) uscat}* *{fr: (fruits) séché}* *{en: dried (fruit)}* ex: mearili pots s-li ljai cã suntu ushãfiti § ***ushãfiri/ushãfire*** (u-shã-fí-ri) sf ushãfiri (u-shã-fírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-usucã poami *{ro: usuc fructe}* *{fr: sécher des fruits}* *{en: dry fruits}* ex: au oaminj cu platã cari au ngãtan cu ushãfirea-a purnilor

ushãfescu (u-shã-fés-cu) vb IV – vedz tu ***ushafi***

ushãfiri/ushãfire (u-shã-fí-ri) sf – vedz tu ***ushafi***

ushãfit (u-shã-fitŭ) adg – vedz tu ***ushafi***

ushi di bisearicã – vedz tu ***ushi***

ushi/ushe (ú-shi) sf ush (ushĭ) – loc dishcljis alãsat tu-unã stizmã di casã (unã machinã, etc.), tsi nu easti firidã shi sh-u-adutsi cu poarta (prit cari poati s-treacã lishor tsiva i cariva); poartã; (expr: ***ushi di bisearicã*** = om bun, ndreptu, curat la inimã sh-minti, fãrã drãcurii tu inimã) *{ro: uşã}* *{fr: porte}* *{en: door}* ex: cu cljei greali pri la ushi; acãtsarã portsãli shi ushli si s-dishcljidã di singuri; l-cunoscu sh-mini, nu easti ushi di bisearicã (expr: nu easti om bun); ncljidi usha, s-nu u-alash arvali

ushmar (ush-márŭ) sn ushmari/ushmare (ush-má-ri) – unã soi di hirturã faptã cu fãrinã di grãn shi misur tu cari s-bagã lapti, umtu sh-cash proaspit *{ro: balmoş, terci fãcut din mãlai, la care se adaugã lapte, ouã, brânzã proaspãtã şi fãinã de grâu}* *{fr: sorte de bouillie de farine de maïs et de blé avec du lait, du beurre et du fromage frais}* *{en: a kind of porridge made of wheat and corn flour with milk, butter and fresh cheese}* ex: la cãshãrii mãcai prota ushmar

ushnurlãcã (ush-nur-lắ-cã) sf ushnurlãts(?) (ush-nur-lắtsĭ) – efharistisi, ifhãrãstisiri *{ro: mulţumire}* *{fr: contentement}* *{en: contentment}*

ushti (úshtĭ!) inter – vedz tu ***ush***

usic (u-sícŭ) sn – vedz tu ***os***

usii/usie (u-sí-i) sf usii (u-síĭ) – atsea (njedzlu, ideea) tsi-l fatsi un lucru s-hibã atsea tsi easti dealihea (nu atsea tsi s-veadi mash, tsi s-pari mash cã easti, etc.); atsea tsi-aspuni luguria dealihea di cari easti faptu un lucru (luguria di timelj tsi-l pãrãstiseashti lucrul, tsi sta nialãxitã) *{ro: fond, esenţã, substance}* *{fr: être; essence, substance, fond}* *{en: being, existence; essence, substance, foundation}* ex: zburashti cu usii (cu ahãndami, cu njedz; shtii tsi zburashti)

usmac (us-mácŭ) sm, sn usmats (us-mátsĭ) shi usmatsi (us-má-tsi) – vas cu cari s-misurã (grãnili); osmac, alcechi, crinã, acrinã, tãghari, cutlã, shinic, cuveali, stamboli *{ro: baniţã}* *{fr: boisseau}* *{en: bushel}* ex: acumpãrai un usmac di grãn § ***osmac*** (os-mácŭ) sm, sn osmats (os-mátsĭ) shi osmatsi (os-má-tsi) – (unã cu ***usmac***) ex: un osmac di yiptu

usmeti/usmete (us-mé-ti) sf usmets (us-métsĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***uzmeti***

usmichear (us-mi-chĭárŭ) sm, sf, adg usmichearã (us-mi-chĭá-rã), usmicheari (us-mi-chĭárĭ), usmicheari/usmicheare (us-mi-chĭá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***uzmichear***

usos (u-sósŭ) adg – vedz tu ***os***[1]

uspets (us-pétsŭ) sn – vedz tu ***oaspi***

uspitari/uspitare (us-pi-tá-ri) sf – vedz tu ***oaspi***

uspitat (us-pi-tátŭ) adg – vedz tu ***oaspi***

uspitãrii/uspitãrie (us-pi-tã-rí-i) sf – vedz tu ***oaspi***

uspitedz (us-pi-tédzŭ) vb I – vedz tu ***oaspi***

uspitlãchi/uspitlãche (us-pit-lắ-chi) sf – vedz tu ***oaspi***

uspitoanji/uspitoanje (us-pi-toá-nji) sf – vedz tu ***oaspi***

uspitsãlji/uspitsãlje (us-pi-tsã-lji) sf – vedz tu ***oaspi***

usprã (ú-sprã) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***unsprã***

usprãdzatsi/unsprãdzatse (ú-sprã-dzá-tsi) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***unsprãdzatsi***

usprãs (ú-sprãs) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***unsprã***

usprãyinghits (ú-sprã-yín-ghitsĭ) num – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***unsprãyinghits***

ustã (us-tắ) sm ustadz (us-tádzĭ) – un tsi easti mastur (multu bun) tu tehnea tsi u fatsi; un tsi lj-acatsã multu mãna la-atseali tsi fatsi; mastur, mastor, maistru, lucrãtor, zãnãtci, chischin, chischinets, epitidhiu, irbapi, izoti *{ro: meşter, maestru}* *{fr: maître ouvrier}* *{en: master}* ex: ca-atsel ma bun ustã (mastur)

ustur[1] (ús-turŭ) (mi) vb I usturai (us-tu-ráĭ), usturam (us-tu-rámŭ), usturatã (us-tu-rá-tã), usturari/usturare (us-tu-rá-ri) – aduchescu unã dureari ntsãpãljitoari (tsi nu easti ahãndoasã) ca, bunãoarã, atsea tsi u-ari omlu cãndu s-ardi niheamã, lj-intrã tsiva tu oclju, si ntsapã di-un schin, da di-unã urdzãcã cu mãna, etc.; (expr: mi usturã la hicati (pãnã tu frãndzãli di hicati) = mi usturã multu di multu) *{ro: ustura}* *{fr: cuire}* *{en: burn, smart, sting}* ex: urdzãcarea nã usturã; mi usturã iu mi arshu; aljlu usturã cãndu-l mãts veardi, proaspit; mi usturã multu; lj-dzãsh ndauã di lu usturarã la hicati (expr: l-dur找rã multu) § ***usturat*** (us-tu-rátŭ) adg usturatã (us-tu-rá-tã), usturats (us-tu-rátsĭ), usturati/usturate (us-tu-rá-ti) – tsi ari unã dureari ca unã ntsãpãturã (ardeari, etc.) *{ro: usturat}* *{fr: cuit}* *{en: burned, smarted}* § ***usturari/usturare*** (us-tu-rá-ri) sf usturãri (us-tu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu usturã tsiva) *{ro: acţiunea de a ustura}* *{fr: action de cuire}* *{en: action of burning, of smarting}* § ***ustur***[2] (ús-turŭ) sm pl(?) – atsea tsi ari (tsi-aducheashti) omlu cãndu lu usturã tsiva; usturimi; (expr: usturlu ai! = nu-ai tsiva!) *{ro: usturime}* *{fr: cuisson}* *{en: burning sensation}* § ***usturimi/usturime*** (us-tu-ri-mi) sf – (unã cu ***ustur***[2]) ex: aduchea mari usturimi la cicior

ustur[2] (ús-turŭ) sm – vedz tu ***ustur***[1]

ustur[3] (u-stúrŭ) sn – vedz tu ***stur***

usturari/usturare (us-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***ustur***[1]

usturat (us-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***ustur***[1]

usturã (ús-tu-rã) sf – vedz tu ***urdzãscu***

usturã[*] (us-tú-rã) vb – dirivatã di-a verbului “ustur”; vedz ***ustur***[1]

usturimi/usturime (us-tu-ri-mi) sf – vedz tu ***ustur***[1]

usuc[1] (u-súcŭ) (mi) vb I uscai (us-cáĭ), uscam (us-cámŭ), uscatã (us-cá-tã), uscari/uscare (us-cá-ri) – scot icã fac si s-chearã apa (nutia) dit un lucru tsi easti ud (cu aspunearea-a lui la soari, la vimtu, icã cu hirbearea lui la foc, etc.); usãc, uscu, sec, astrãchescu, astãrchescu, strãchescu, stãrchescu, frigãnescu, sufinedz; (expr: 1: mi usuc di seati; nji s-usucã gura (di seati, di zburãri, etc.) = nj-easti multã seati; zburãi multu, etc.; 2: mi usuc = slãghescu multu, mi mãrãnghisescu multu; 3: mi usuc di plãngu = plãngu multu; 4: nji s-uscã lingura = mãcai pi isapea-a unui sh-a altui, sh-ved diunãoarã cã nu mata am iu s-mãc; 5: l-usucã = (i) l-furã multu, l-furã di tut tsi ari; (ii) (lu-agudeashti cu tsiva) di-l doari multu; (iii) l-dãmluseashti, lu-agudeashti dãmblãlu, chicuta) *{ro: usca, seca}* *{fr: sécher}* *{en: dry}* ex: cu vimtul aestu va s-usucã troarã cãmeshli; uscats-vã stranjili; nu va s-nji s-usucã stranjili; nã uscam stranjili udati la foc; merlji s-uscarã (sicarã, murirã); lu ncãldzãrã sh-lu uscarã (sicarã); va nã uscãm di seati (expr: va nã hibã multã seati, va n-acatsã unã seati mari); ti usuts di plãngu (expr: plãndzi multu); fãtslji ca di mer s-usucã (expr: mãrãnghisescu); a tãu cãntic mi usucã (expr: mi fatsi s-plãngu, mi nvirineadzã); aoa nãuntru mi uscai (nj-zvinturai stranjili udi; icã expr: slãghii multu); mi-agudi pisti cot di mi uscã (mi duru multu); Dumnidzã s-lji usca (expr: s-lji sica, s-lji dãmlusea) mãna tsi-l trapsi; s-tsã si usucã (dãmluseascã) mãnjli § ***usãc***[1] (usắcŭ) (mi) vb I uscai (us-cáĭ), uscam (us-cámŭ), uscatã (us-cá-tã), uscari/uscare (us-cá-ri); – (unã cu ***usuc***[1]) ex: usãcã-ti la foc § ***uscu*** (ús-cu) (mi) vb I uscai (us-cáĭ), uscam (us-cámŭ), uscatã (us-cá-tã), uscari/uscare (us-cá-ri) – (unã cu ***usuc***[1]) § ***uscat***[1] (us-cátŭ) adg uscatã (us-cá-tã), uscats (us-cátsĭ), uscati/uscate (us-cá-ti) – tsi-lj s-ari scoasã tutã (i ma multa) apã a unui lucru tsi eara ud; sicat, astrãchit,

astãrchit, strãchit, stãrchit; frigãnat, sufinat, sufin, zvinturat; (expr: 1: uscati = urdzãts uscati la soari veara tra s-li aibã omlu earna trã piti; 2: nu calcã pri lemnu uscat = s-dzãtsi tr-atsel tsi nu fatsi alatusi, nu alãtuseashti) *{ro: uscat, secat} {fr: séché} {en: dried}* ex: si-sh udã grumadzlu uscat; chimerli dinda di flurii uscati; mãca pãni uscatã di-unã stãmãnã; pitã di uscati (expr: urdzãts uscati); cari ari multu piper bagã sh-tu uscati (expr: urdzãts uscati) § ***uscari/uscare*** (us-cá-ri) sf uscãri (us-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-usucã tsiva; sicari, astrãchiri, astãrchiri, strãchiri, stãrchiri, frigãnari, sufinari *{ro: acţiunea de a usca, de a seca; uscare, secare} {fr: action de sécher} {en: action of drying}* § ***uscat²*** (us-cátŭ) sn uscaturi (us-ca-túrĭ) – loclu uscat (tsi poati s-hibã sh-ud!) pri cari imnãm; loc *{ro: uscat} {fr: terre ferme} {en: dry earth}* ex: lj-tricu nãshlji prit amari ca prit uscat (ca pri loc); cãt inshirã cãlugãrlji tru uscat (pri loc) § ***uscãcios*** (us-cã-ciósŭ) adg uscãcioasã (us-cã-cioá-sã), uscãciosh (us-cã-cióshĭ), uscãcioasi/uscãcioase (us-cã-cioá-si) – cari aspuni uscat; cari easti uscat sh-fãrã apã i nutii; fig: slab la fatsã sh-la trup *{ro: uscăcios} {fr: (bois) mort} {en: dead (wood)}* ex: lemnu uscãcios (uscat, mortu) § ***uscãciuni/uscãciune*** (us-cã-cĭú-ni) sf uscãciunj (us-cã-cĭúnjĭ) – chiro cãndu nu da ploai (cãndu loclu armãni uscat shi virdetsurli nu-au apa tsi lã lipseashti tra s-creascã shi s-bãneadzã); seatsitã, sicãturã, xeri, uscãtici, uscãtish *{ro: secetă} {fr: sécheresse, siccité} {en: dryness, drought}* ex: di uscãciuni (seatsitã, xeri) mari, bunã-i sh-grindina; tutã veara avum uscãciuni (seatsitã) mari di si ngãlbini yiptul pi cãmpu § ***uscãtici*** (us-cã-tícĭŭ) sn uscãticiuri (us-cã-tí-cĭurĭ) – (unã cu ***uscãciuni***) ex: Ilia, tu un uscãtici (tu chiro di seatsitã) featsi di cãdzu foc din tser § ***uscãtish*** (us-cã-tíshĭŭ) sn uscãtishuri (us-cã-tí-shĭurĭ) – seatsitã, uscãtici, loc cu earbã uscatã *{ro: secetă; loc de păşunat cu iarbă uscată} {fr: sécheresse, siccité; pâturage d'herbe séche} {en: dryness, drought; pasture grounds with dry grass}* § ***uscãturã*** (us-cã-tú-rã) sf uscãturi (us-cã-túrĭ) – dãrmi uscati (trã fãtseari foclu), vreazã, vreshturi, vreashturi; (fig: bãrbat (muljari) tsi easti multu-analtu shi slab; uscat) *{ro: uscătură} {fr: bois mort, petit bois} {en: dry wood}* ex: bãgai ndauã uscãturi shi foclu s-apreasi ntroarã

usuc² (u-súcŭ) sn – vedz tu ***usãc²***

usuc³ (u-súcŭ) sn – vedz tu ***usãc³***

usuli/usule (u-sú-li) sf fãrã pl – misura (turlia, mitoada, tirtipea) cu cari lu fãtsem un lucru; husuli, misurã, mitoadã, tirtipi *{ro: manieră, metodă} {fr: manière, méthode, règle} {en: manner, method, rule}* ex: nãsã-lj dzãsi cu usuli (cu misurã); bãgã cu usuli (cu misurã) tutcali; l-mutreashti cu usuli, cu tirtipi § ***husuli/husule*** (hu-sú-li) sf fãrã pl – (unã cu ***usuli***)

utã (ú-tã) sf uti/ute (ú-ti) – vedz tu ***hutã***

utentsã (u-tén-tsã) sf utentsã (u-tén-tsã) – durearea di cap shi andrala tsi-lj yin a unei muljari lihoanã *{ro: durere de cap şi ameţeala ce vine la lăuză} {fr: éblouissement d'une femme en couche} {en: headache and dizziness that may feel a woman lately confined}*

uti (ú-ti) cong, adv – 1: nitsi, netsi, nits, ni, ne, necã, neca, nicã, nintsi; 2: dip, meti, pãnã shi, isea, tamam, etc. *{ro: nici, chiar} {fr: ni; même} {en: not even; nor, or; neither, either; even}* ex: uti (nitsi) voi, uti (nitsi) noi; uti (dip, tamam, meti) tora s-mi ngrupats; uti (meti, tamam, dip) el s-mi-aguneascã din casã?; uti (dip, isea, tamam) astã searã mi dush la el s-lu ved

utlachi/utlache (ut-lá-chi) sf utlãchi (ut-lắchĭ) – darea (nichea) tsi s-plãteashti a unui tsi ari unã pãshuni, di-atselj tsi au prãvdzã sh-vor ca prãvdzãli-a lor s-aibã ndreptul s-pascã tu-atsea pãshuni *{ro: plată de păşunat} {fr: droit de location payé pour faire paître des bestiaux aux pâturages} {en: taxes or rent that one must pay for the right to have his animals graze in a pasture}* ex: vinji pãndarlu trã utlachi (dari, nichi)

utrai/utrae (u-trá-i) sf utrãi (u-trắĭ) – vedz tu ***lutrai***

utri/utre (ú-tri) sm utsrã (ú-tsrã) shi sn utri/utre (ú-tri) – foali faptã di cheali di tsap tu cari s-poartã ma multu yin shi untulemnu; utur, chilitsã, chilits, tãvãrceac, tãrvash, tãrvaci, vurgã, zbãrnic, foali, fuljinã, vãtãlah *{ro: burduf} {fr: outre; bouc (outre remplie d'huile ou de vin} {en: goatskin bag filled up with oil or wine}* ex: ncarcã un cal cu doi utsrã di yin; trei utsrã mplinj cu apã; apoea-lj cãftã trei utri cu apã; di porcu utri nu s-fatsi; adusi un utri di yin § ***utur*** (ú-turŭ) sm utsrã (ú-tsrã) shi sn utri/utre (ú-tri) – (unã cu ***utri***)

utsid (u-tsídŭ) (mi) vb III utsish (u-tsíshĭŭ), utsideam (u-tsi-deámŭ), utsisã (u-tsí-sã), utsidiri/utsidire (u-tsí-di-ri) – l-fac pri cariva s-moarã; fac sã psuseascã (unã pravdã); vatãm, vatãn, vatun, pipilescu, aspargu, talj, shcurtedz, l-mor, l-culcu mpadi, lj-astingu tseara, etc. *{ro: ucide} {fr: tuer} {en: kill}* § ***utsis*** (u-tsísŭ) adg utsisã (u-tsí-sã), utsish (u-tsíshĭ), utsisi/utsise (u-tsí-si) – tsi-lj s-ari loatã bana di cariva; vãtãmat, vãtãnat, vãtunat, pipilit, aspartu, tãljat, shcurtat, etc. *{ro: ucis} {fr: tué} {en: killed}* § ***utsidiri/utsidire*** (u-tsí-di-ri) sf utsidiri (u-tsí-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-utsidi cariva; vãtãmari, vãtãnari, vãtunari, pipiliri, aspardziri, tãljari, shcurtari, etc. *{ro: acţiunea de a ucide; ucidere} {fr: action de tuer} {en: action of killing}*

utsidiri/utsidire (u-tsí-di-ri) sf – vedz tu ***utsid***

utsis (u-tsísŭ) adg – vedz tu ***utsid***

utur (ú-turŭ) sm – vedz tu ***utri***

uuari/uuare (u-ŭá-ri) sf uuãri (u-ŭắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***uoari***

uuat (u-ŭátŭ) adg uuatã (u-ŭá-tã), uuats (u-ŭátsĭ), uuati/uuate (u-ŭá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***uoat***

uvedz¹ (u-védzŭ) sn uveadzi/uveadze (u-veá-dzi) shi uvedzuri (u-vé-dzurĭ) – soi di earbã-analtã, criscutã di om, tsi fatsi unã soi di-arapuni cu gãrnutsã cu cari s-hrãnescu caljlji (shi oaminjlji); gãrnutslu faptu di-aestã plantã; agru siminat cu aestã earbã; uvez *{ro: ovăz} {fr: avoine} {en: oats}* § ***uvez¹*** (u-vézŭ) sn uveazi/uveaze (u-veá-zi) shi uvezuri (u-vé-zurĭ) – (unã cu ***uvedz¹***)

uvedz² (u-védzŭ) sn uveadzi/uveadze (u-veá-dzi) shi uvedzuri (u-vé-dzurĭ) – soi di plantã tsi s-tradzi azvarna, cari si-angãrlimã sh-creashti pri arburi iu bãneadzã cu hranã loatã di la elj; vãscu, vescu, ovescu *{ro: vâsc} {fr: espèce de gui} {en: variety of ivy}* § ***uvez²*** (u-vézŭ) sn uveazi/uveaze (u-veá-zi) shi uvezuri (u-vé-zurĭ) – (unã cu ***uvedz²***)

uvez¹ (u-vézŭ) sn – vedz tu ***uvedz¹***

uvez² (u-vézŭ) sn – vedz tu ***uvedz²***

uvghi/uvghe (úv-ghi) sf uvghi (úv-ghi) – vedz tu ***uvyi***

uvrescu (u-vrés-cu) adg – vedz tu ***uvreu***

uvreu (u-vréŭ) sm, sf uvreauã (u-vreá-ŭã), uvrei (u-vréĭ), uvrea-li/uvreale (u-vreá-li) – om dit miletea veaclji dit cari s-trãdzea Hristolu sh-cari s-aflã shi azã arãspãnditã tu tutã lumea (cu tuti cã di ma nsus di 60 di anj sh-ari statlu-a ljei Israel); cifut, ciufut, mãtur; (expr: 1: s-agiutã (s-tsãn) ca uvreilji = tu-ananghi, s-agiutã multu, un cu-alantu; 2: easti fricos ca uvreilji = easti multu fricos; s-aspari lishor; 3: easti murdar ca uvreilji = easti multu murdar; 4: giurã ca uvreilji = giurã strãmbu; 5: aurlã ca uvreilji = aurlã multu; 6: ti-arãdi ca uvreilji = nu lipseashti s-lã fats besã a uvreilor cã ti-arãd, easti minciunos; 7: nu-nj vidzui, nu-avdzãi ca uvreilji = fac inheari, dzãc minciunj; 8: fudzi ca uvreulu di cãrãvidã = fudzi diparti di-un lucru, nu va sã shtibã, cã s-pistipseashti cã uvreilji nu u mãcã sh-nu vor s-u veadã cãrãvida) *{ro: evreu} {fr: juif} {en: jew}* ex: sãnãtatea-a noastrã, heavra-a uvreilor; uvreulu, shi da, shi strigã § ***uvridã*** (u-vrí-dã) sf uvridi/uvride (u-vrí-di) – uvreauã, cifutã, ciufutã, mãturã *{ro: evreică} {fr: juive} {en: jewess}* ex: aurlã ca uvridã (expr: aurlã multu) § ***uvrescu*** (u-vrés-cu) adg uvreascã (u-vreás-cã), uvreshtsã (u-vrésh-tsã), uvreshti (u-vrésh-ti) – tsi ari s-facã cu uvreilji shi pistea-a lor; di uvreu; (expr: ca havrã uvreascã = cu aurlãri, cu ncãceri cu boatsi-analtã) *{ro: evreiesc} {fr: hébreu, de juif} {en: jewish}* ex: uvreascã (di uvrei) ncãceari; cãti poati s-voamã limba uvreascã (a uvreilor)

uvridã (u-vrí-dã) sf – vedz tu ***uvreu***

uvridhã (u-vrí-dhã) sf uvridhi/uvridhe (u-vrí-dhi) – unã cu ***uvridã***

uvyi/uvye (úv-yi) sf – mardzinea di-un stranj; mardzinea di saricã; fashi lungã shi suptsãri tsi s-coasi mardzinea di-un stranj; uvghi, ui, ori *{ro: bată} {fr: bord, lisière d'un habit, d'un vêtement} {en: hem, border or selvage of cloth}* §

uvghi/uvghe (úv-ghi) sf uvghi (úv-ghi) – (unã cu ***uvyi***) ex: uvghea eara cusutã cu gãitani lãi § ***ui**[1]**/ue*** (ú-i) sf ui (ú-i) – (unã cu ***uvyi***)
uz (úzŭ) sf uzi/uze(?) (ú-zi) – loc tr-aspilari (multi ori dit udãlu iu s-fac mãcãrli) iu apa easti faptã s-curã nafoarã prit stizmã; loclu (yia, sulina) prit cari curã apa murdarã; niruhidã, nuruhidã, golnitsã *{ro: lavoar cu scurgerea apei afară prin gaură}* *{fr: lavoir}* *{en: washstand}*
uzincã (u-zín-cã) sf, adgf uzintsi/uzintse – oai i caprã cari nu-afitã andoilu an *{ro: oaie sau capră care nu a fătat în al doilea an}* *{fr: brebis ou chèvre qui n'a pas mis bas pendant la deuxième année}* *{en: sheep or goat that did not bring forth during the second year}*
uzmeti/uzmete (uz-mé-ti) sf – vedz tu ***huzmeti***
uzmichear (uz-mi-chĭárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***huzmeti***
uzun (u-zúnŭ) sm, sf, adg uzunã (u-zú-nã), uzunj (u-zúnjĭ), uzuni/uzune (u-zú-ni) – om lipsit di minti, fãrã giudicatã, tu zbor i fapti; uzunahmac, ahmac, anoit, cshura, ciulja, chirut, dabolja, divanã, glar, hazo, hazuscu, hut, hljara, hasca, hahã, hai-hui, haihum, leangã, lefcã, lishor, shahulcu, tabolja, ta-o-to, shapshal, shabsha, shamandur, tivichel, temblã, turlu *{ro: prost}* *{fr: niais, sot}* *{en: fool}* ***uzunahmac*** (u-zun-ah-mácŭ) sm, sf, adg uzunahmacã (u-zun-ah-má-cã), uzunahmats (u-zun-ah-mátsĭ), uzunahmatsi/uzunahmatsi (u- zun-ah-má-tsi) – (unã cu ***uzun***)
uzunahmac (u-zun-ah-mácŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***uzun***
uzungiova (u-zun-gĭó-va) adv – (glindisiri, ziafeti, etc.) tsi s-lundzeashti shi easti faptã s-tsãnã multu chiro *{ro: prelungit}* *{fr: (divertissement) de longue durée}* *{en: (party) made to last longtime}* ex: va u fatsim nã searã uzungiova (va glindisim multu, tutã seara)

V

***v**[1]* (v-) pr pirs II – vedz tu ***voi**[1]*
***v**[2]* (v-) pr pirs II – vedz tu ***voi**[1]*
va**[1]* (va) – zborlu cu cari s-fatsi vinjitorlu a verbului; vai, a *{ro: particula de făcut viitorul}* *{fr: particule qui sert à former le futur des verbes}* *{en: particle used to construct the future of verbs}* ex: va yin; va mi duc, va nã dutsim; va portsã, va purtats; va vearsã ea, va virsats voi; va si s-neacã, vai § ***vai**[1]* (váĭ) – (unã cu ***va**[1]*) ex: armãnlu ncãlar, i vai doarmã, i vai cãntã; vai aflã di-aestu lucru § ***vu (vú) – (formã alãxitã di la zborlu "va" cu cari s-fatsi vinjitorlu a verbului) – (unã cu ***va**[1]*) ex: vu (va) s-agiungã giudicãtor
***va**[2]* (va) – unã dirivatã di-a verbului "voi" (indicativlu prizentu, pirs 3, singular); ari tu mirachi *{ro: vrea, iubeşte}* *{fr: veut, aime}* *{en: wants, loves}* ex: va i nu va?; disi nãs mi va (mi ari tu mirachi)
vacareasã (va-ca-reá-sã) sf vacareasi/vacarease (va-ca-reá-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***vãcãreasã***
vacã (vá-cã) sf vãts (vãtsĭ) – feamina-a boului; pravdã di casã tsi easti criscutã trã laptili tsi da (dupã tsi amintã un yitsãl) shi carnea tsi easti multu cãftatã; (fig: 1: vacã = niprãxit, glar, om tsi nu s-aducheashti sh-ari fatsa (chealea) groasã, etc.; expr: 2: l-mulgu ca unã vacã = lu-adar sã-nj facã tuti tsi voi, fãrã ca s-lu plãtescu cum lipseashti, sh- fãrã s-lji dzãc macar efharisto) *{ro: vacă}* *{fr: vache}* *{en: cow}* ex: laptili di vacã easti ma bun di-atsel di oai; bunã-i vaca, ma vitsearcã; sh-easti vacã (fig: niprãxit, glar) § ***vãchicã*** (vã-chí-cã) sf vãchits (vã-chítsĭ) – vacã njicã *{ro: văcuţă}* *{fr: petite vache}* *{en: small cow}* § ***vãcar*** (vã-cárŭ) sm vãcari (vã-cárĭ) – omlu tsi pashti vãts *{ro: văcar}* *{fr: vacher}* *{en: cowherd}* ex: scoasim vãcarlu atsel vecljul cã nu-avea-angãtan vãtsli; va s-esh un vãcar cara nu vrei sã nvets; lu au ca nã vacã pi cari u mulgu (expr: l-fac s-adarã tuti tsi au nãsh ananghi fãrã s-lji dzãcã macar efharisto) § ***vãcãriu*** (vã-cã-ríŭ) sn vãcãriuri (vã-cã-rí-urĭ) – multimi mari di vãts; turmã di vãts; vãcãrii *{ro: mulţime de vaci; cireadă de vaci}* *{fr: nombre de vaches; grand troupeau de vaches}* *{en: large number of cows; herd of cows}* ex: vidzui multu vãcãriu cum tritsea n cali § ***vãcãrii/vãcãrie*** (vã-cã-rí-i) sf vãcãrii (vã-cã-ríĭ) – (unã cu ***vãcãriu***) ex: cãti turmi di irghiladz, cãti vãcãrii (turmi di vãts) astãlja § ***vãcãreatsã*** (vã-cã-reá-tsã) sf vãcãrets (vã-cã-rétsĭ) – loclu iu s-tsãn vãtsli, iu divursescu sh-dormu *{ro: văcăreaţă}* *{fr: lieu où se reposent les vaches}* *{en: place where cows are kept}* ex: s-lu bagã tu vãcãreatsã; mi duc la vãcãreatsã s-mutrescu vãtsli § ***vãcãrit*** (vã-cã-rítŭ) sn vãcãrituri(?) (vã-cã-rí-turĭ) – darea pi cap di vacã, tsi u plãteashti a chivernisiljei, omlu tsi ari vãts *{ro: taxa percepută de fisc pe cap de vacă}* *{fr: taxe payé par tête de vache}* *{en: tax paid per cow head}* ex: vãcãritlu (dãrli pi vãts) nã vatãmã, va nã facã s-vindem prãvdzãli § ***vãcãreasã*** (vã-cã-reá-sã) sf vãcãreasi/vãcãrease (vã-cã-reá-si) – muljari mari cãt unã vacã, grasã sh-timbelã *{ro: femeie ca o vacă, grasă şi leneşă}* *{fr: femme grosse et paresseuse}* *{en: heavy and lazy woman}* ex: ai nã muljari vãcãreasã (ca unã vacã)
vade (va-dé) sm vadedz (va-dédzĭ) – chirolu astãsit trã bitisirea-a unui lucru (trã plãtirea-a unei borgi, trã sciularea-a unei casã, etc.); vadei, vadimii, murmin, muvleti, diurii, protesmii, trat *{ro: termen}* *{fr: terme assigné, échéance, délai}* *{en: terme, maturity of bill}* ex: mari vade (murmin, muvleti) nj-deadit § ***vadei/vadee*** (va-dé-i) sf vadei (va-déĭ) – (unã cu ***vade***) ex: tsi vadei ari muluyia-a ta?; nj-deadi vadei (muvleti) di doi mesh tra s-lji plãtescu § ***vadimii/vadimie*** (va-di-mí-i) sf vadimii (va-di-míĭ) – (unã cu ***vade***) ex: mi-acatsã heavra cãndu nj-u cuitescu cã s-apruche vadimia sh-nu va s-pot s-pãltescu muluyia
vadei/vadee (va-dé-i) sf – vedz tu ***vade***
vadimii/vadimie (va-di-mí-i) sf – vedz tu ***vade***
vagabondu (va-ga-bón-du) sm, sf, adg vagabondã (va-ga-bón-dã), vagabondzã (va-ga-bón-dzã), vagabondi/vagabonde (va-ga-bón-di) – un tsi alagã cãljurli, dit un loc tu altu, fãrã nitsiun scupo tu banã sh-fãrã s-aibã tu minti s-facã tsiva; un tsi nu lu-arãseashti s-lucreadzã shi nu pari s-aibã un loc iu s-bãneadzã, cu casa sh-cu lucrul; tsi ahãrzeashti ca lumea s-lu aibã tu catafronisi (cã easti atim, tihilai, firaun, pushclju, etc.); dilbider, dilingiu, birdush, ciuhljan, ciumagarã, hulandar, pezevenghiu *{ro: vagabond, derbedeu, haimana}* *{fr: vagabond, fainéant}* *{en: vagabond, tramp}*
vahi (váhĭ) adv – zbor tsi va s-aspunã cã omlu nu easti sigura cã un lucru va si s-facã (va si s-aflã, va s-hibã, etc.); s-hibã (si s-aibã faptã) dealihea?; poati, belchi, elbet, elbeti *{ro: poate}* *{fr: peut-être}* *{en: maybe, perhaps}* ex: ama metsi ca-alihea, vahi (poati) suntu oaspits sh-di ca-alihealui?; nu-i pãndarlu, cã-i diparti, doarmi vahi (poati), di vãrnã parti; tsi, ti-auã, vahi (poati) ts-pari?; v-aspãreats, vahi (poati), s-nu nã mãcã?; cu tora s-fatsi, vahi (poati), cama di treidzãts di ori; nu-i mushat, vahi (poati)? nu lj-undzeashti?; vahi (poati) v-adutsits voi aminti; vahi shtea nãs tsiva; vahi va yinã; cara s-nu muri, vahi bãneadzã nica; va yinã astãdz cu mini? vahi (poati); vahi (nu tsiva), nu mi pistipseshti?
vahti/vahte (váh-ti) sf fãrã pl – tsi-aspuni chirolu tsi s-fatsi un lucru, tsi-aspuni mesea-a unui lucru (vearã, cãldurã, etc.); tu chirolu di mesi, mesea di/a…; ayii, yii, mburitã, inimã, mesi, chirolu *{ro: toi, timp}* *{fr: temps, plein fort}* *{en: middle of, time}* ex: s-lã facã a caljlor dimari bunã tru vahti; tu vahtea (mesea, yia, mburita) a cãloariljei; shi tu arcoari shi tu vahti (cãloari mari)
***vai**[1]* (váĭ) – vedz tu ***va**[1]*
***vai**[2]* (váĭ) interj. – zbor tsi-aspuni durearea, njila, dipirarea, etc. tsi u-aducheashti cariva; ai, au, cavai, mar, lele, a-lele, oi-lele, bobo, oi-bobo, alimunu, mãrãcui!; etc. *{ro: vai, aoleu}* *{fr: hélas}* *{en: alas!}* ex: vai (cavai) di mini!; di sti migdal, vai! aman!
vai**[2]**/vae (vá-i) sf pl(?) – muljari (moashi) tsi plãndzi sh-jileashti la mortu; muljari (featã) tsi plãndzi multu sh-trã itsido *{ro: bocitoare}* *{fr: pleureuse, femme qui se lamente}* *{en: wailer, lamenter}* ex: dipriunã-nj si dutsea ca vaea (unã moashi tsi miryiuluxeashti, butseashti); zgileashti ca vaea (moasha tsi bagã botsli la mortu)
***vai**[3]* (váĭ) – unã dirivatã (indicativlu prizentu, pirs 2, singular) di-a verbului (veclju, chirut poati tora) "vau"; ti duts *{ro: te*

duci} {fr: (tu) vas} {en: (you) go} ex: unãoarã s-beai shi acasã-ts sã vai (s-ti duts); vai (du-ti) m plai

vai[1]/vae (vá-i) sf – vedz tu ***Vaiu***

Vaiu (Va-íŭ) sm fãrã pl – Dumãnica-a Fluriilor, unã siptãmãnã ninti di Pashti *{ro: Duminica Floriilor} {fr: Dimanche des Rameaux} {en: Palm Sunday}* ex: vinj la voi ti Vaiu § ***vai[1]/vae*** (vá-i) sf fãrã pl – alumãchi di dafin (tu locurli a noastri di tora, alumãchi di saltsi) tsi sã mpartu la bisearicã ti Vaiu (Dumãnica-a Fluriilor) tra s-aducã aminti di apruchearea tsi lj-u featsi laolu a Hristolui, cãndu intrã Ierusalim, ndauã dzãli ninti di ncãrfusirea-a lui pi crutsi di uvrei (shi nyearea-a lui di dupã trei dzãli); frãndzã shi njits alumãchi di dafin cu cari s-fac cãrunj trã oaminjlji tsi suntu tinjisits; lavru, dafin *{ro: laur} {fr: palme, rameau bénit} {en: palms fronds, branches of palm}* ex: giunatic veardi ca nã vai (lumachi di dafin)

vali (va-lí) sm – vedz tu ***vilaeti***

vali/vale (vá-li) sf vãljuri (vã-ljĭurĭ) – loc ahãndos namisa di dauã dzenj i muntsã tu cari s-aflã multi ori apã (un arãu) tsi curã; avlachi multu mari tsi dipuni tu-unã parti cãtrã nghios; trap, clincã (fig: vali = apã tsi dipuni agonja, cu puteari, di-aradã la munti dupã ploi multi i dupã tuchirea-a neauãljei; proi, puvonj, arãcãi, arãu; expr: 2: ***Atsel din Vali*** = draclu, dyeavulu, Zarzavuli, Si-lj Creapã Numa; Atsel di sum Punti; Atsel cu Coadã; etc.; 3: ljau valea = dipun, mi duc la-arãu; 4: muntsã sh-vãljuri = tut loclu, pristi tut; 5: tuts calea, nãs valea = zbor tsi s-dzãtsi tr-atselj tsi sunu anapudz sh-nu s-poartã ca oaminjlji di-aradã; 6: bag s-lau la vali = dipun la-arãu s-lau stranji, vilendzã, etc.) *{ro: vale, torent} {fr: vallée, torrent} {en: valley, torrent}* ex: dipusim tu-unã vali arcuroasã; loarã valea, valea oili; chetrili ali vali; dusi n vali (fig: la-arãu) s-aspealã ndauã cãmesh; mã-sa bãgã s-la n vali (expr: dipusi s-la la-arãu); sh-tu trapuri sh-tu vãljuri; tsi vali (fig: apã, arãu, puvonj) mari yini; loat di vali; alãgarã muntsã sh-vãljuri (expr: alãgarã pristi tut, nu-alãsarã loc nealãgat) § ***vãlicã*** (vã-lí-cã) sf vãlitsi/vãlitse (vã-lí-tsi) – vali ma njicã; vãljurã *{ro: vâlcea} {fr: petite vallée} {en: small valley}* § ***vãljurã*** (vã-ljĭú-rã) sf vãljuri (vã-ljĭúrĭ) – (unã cu ***vãlicã***) ex: vãljura aurlã di apã

valitsã (va-lí-tsã) sf valitsã (va-lí-tsã) – unã soi di sfinduchi di lemnu i tiniche tu cari omlu tsãni di-aradã stranji i lucri di casã; unã soi di cutii mari cu mãnushi (tra s-poatã s-hibã acãtsatã cãndu s-poartã cu mãna) tu cari omlu sh-bagã di-aradã stranjili, cãndu fatsi un cali ma lungã; baulã, sipeti, caselã, cãselã, haselã *{ro: valiză, sipet, cufăr} {fr: valise} {en: suitcase, bag}*

valsam (vál-samŭ) sm – vedz tu ***balsam***

valtu[1] (vãl-tu) sn – vedz tu ***varco***

valtu[2] (vál-tu) sn – vedz tu ***altu***

vamã (vá-mã) sf vãnj(?) (vắnjĭ) – 1: darea (tarifa) tsi s-lja la sinurlu-a unui crat, di la oaminjlji tsi intrã sh-aduc lucri dit xeani trã cari nomlu caftã tra si s-plãteascã paradz; 2: loclu astãsit (casa) la sinurlu-a unui crat, iu s-lja aesti dãri sh-iu oaminjlji suntu mutrits tra s-nu-aducã peascumta lucri trã cari lipseashti s-plãteascã dãrli; yimbruchi, yiumbruchi, imbruchi, ghiumbruchi, ghiumbrucã, cumerchi, tarifã, dirveni *{ro: vamă} {fr: douane} {en: customs; duties}*

vampir[1] (vam-pírŭ) sm – vedz tu ***vombir[1]***

vampir[2] (vam-pírŭ) adg – vedz tu ***vombir[1]***

vangã (ván-gã) sf vãndzã (ván-dzã) – usic (ma mari di la ciciorlu a unui tsap) cu cari s-agudescu di-aradã alanti usitsi (ma njits di la cicioarli a njeljlor, a cãprilor, etc.) di la un agioc di njits; vãsilje, vãshclje, arshic, ashic, ishic, mishic, saltu, psaltu, alumã, anumã, amadã, nip, nãip, ip, ipã, cocan, coci, cunjac *{ro: ichi, arşic plombat} {fr: osselet plombé} {en: knuckle bone}*

Vanghilizmo (Van-ghi-liz-mó) sm – vedz tu ***vãnghelj***

Vanghilizmou (Van-ghi-liz-móŭ) sm fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***Vanghilizmo***

vantsu (ván-tsu) sn vantsuri (ván-tsurĭ) – mirachea (ineryia, minarea apreasã, sãrpitslãchea, chischineatsa, putearea, etc.) cu cari un om poati sã nchiseascã un lucru multu durut; nãintarea tsi u fatsi cariva (i tsiva) cãndu sh-aspuni aestã mirachi; fuzmã, paramazmã, zvorizmã, vrapã, vimtu, puteari *{ro: avânt} {fr: essor, avance} {en: soaring, dash, advance}* ex: grãnlu lo vantsu (u lo ninti, lj-criscu tinjia); ninti ca s-ansarã lo mari vantsu (sh-lo mari vimtu)

vap! (vrápŭ) inter – vedz tu ***vrap!***

vapsu (váp-su) adg – vedz tu ***vãfii***

var (várŭ) sn varuri (vá-rurĭ) – lucru greu purtat deanumirea i ncãrcat pri-unã pravdã (cal i gumar); (fig: var = minduiri greali sh-cripãri purtati tu suflit); vãrii, greatsã, griatsã, sartsinã, furtii *{ro: povară} {fr: poids, fardeau} {en: load, burden}* ex: nu poati s-hunipseascã varlu (greatsa) § ***vãrii/vãrie*** (vã-rí-i) sf vãrii (vã-rîĭ) – (unã cu ***var***)

varai-vara (vá-raĭ-vá-ra) – zbor cari caftã s-aspunã cum imnã cariva: peanarga, greu, shcljupicãndalui sh-nisigur pi cicioarli-a lui, etc.; peagala-agalea, peanarga-anarga, putsãn cãti putsãn, tsupãtã, ciupãtã *{ro: încet-încet; puţin câte puţin} {fr: peu àpeu; clopin-clopant} {en: little by little; slowly}* ex: varai-vara (ciupãtã, putsãn cãti putsãn, peanarga-anarga) armãnjlji inshirã ca untulemnul pisti apã

varcagi (var-ca-gí) sm – vedz tu ***varcã***

varcã (vár-cã) vãrtsi (vắr-tsi) – unã soi di cãravi njicã sh-lishoarã (soi di cãichi) tsi poartã putsãnã dunjai sh-trã putsãn chiro, tsi s-minã pri apã cu lupãts, pãndzã i motor (cu gaz); shaicã, cãic, cãicã, cãichi, luntri, lãndurã *{ro: barcă} {fr: barque} {en: small boat}* ex: intrarã tu varcã (shaicã, luntri); u tãlja apa ca varca (cãichea) § ***vãrcãgi*** (vãr-cã-gí) sm vãrcãgeadz (vãr-cã-geádzĭ) – atsel tsi fatsi cãiclu s-minã (cu lupãts i cu pãndzi); cãicci *{ro: barcagiu, caicciu} {fr: batelier} {en: boatman}* § ***varcagi*** (var-ca-gí) sm varcageadz (var-ca-geádzĭ) – (unã cu ***vãrcãgi***) § ***vãrcãrsescu*** (vãr-cãr-sés-cu) (mi) vb IV vãrcãrsii (vãr-cãr-síĭ), vãrcãrseam (vãr-cãr-seámŭ), vãrcãrsitã (vãr-cãr-sí-tã), vãrcãrsiri/vãrcãrsire (vãr-cãr-sí-ri) – intru (mi-alin) tu-unã varcã *{ro: îmbarca} {fr: embarquer} {en: embark}* § ***vãrcãrsit*** (vãr-cãr-sítŭ) adg vãrcãrsitã (vãr-cãr-sí-tã), vãrcãrsits (vãr-cãr-sítsĭ), vãrcãrsiti/vãrcãrsite (vãr-cãr-sí-ti) – tsi ari intratã (s-ari alinatã) pi-unã varcã *{ro: îmbarcat} {fr: embarqué} {en: embarked}* § ***vãrcãrsiri/vãrcãrsire*** (vãr-cãr-sí-ri) sf vãrcãrsiri (vãr-cãr-sírĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi s-vãrcãrseashti *{ro: acţiunea de a (se) îmbarca; îmbarcare} {fr: action de (s')embarquer; embarquement} {en: action of embarking; embarking}*

varco (var-có) sn varcadz (var-cádzĭ) – loc putsãn ahãndos (baltã, lac, etc.) cu apã stãtãtoari tsi easti mplinã di lãschi (shi earbã di apã); azmac, alãcimi, mucirlã, mucearã, muccealã, mucior, valtu, vultuc *{ro: mlaştină} {fr: marécage} {en: swamp}* ex: earba dit varcadz (mucirli) nu-i bunã § ***vãrcusescu[1]*** (vãr-cu-sés-cu) vb IV vãrcusii (vãr-cu-síĭ), vãrcuseam (vãr-cu-seámŭ), vãrcusitã (vãr-cu-sí-tã), vãrcusiri/vãrcusire (vãr-cu-sí-ri) – intru tu lãschi di nu pot s-mata es lishor nafoarã; vurcusescu, vultusescu; (fig: vãrcusescu = (i) mintescu sh-shuts lucrili ahãntu multu cã easti multu greu s-li dizmintescu (s-li dizleg); (ii) fac alatusi, alãtusescu) *{ro: se împotmoli} {fr: s'embouer, s'embourber} {en: stick in the mud}* § ***vãrcusit[1]*** (vãr-cu-sítŭ) adg vãrcusitã (vãr-cu-sí-tã), vãrcusits (vãr-cu-sítsĭ), vãrcusiti/vãrcusite (vãr-cu-sí-ti) – tsi easti acãtsat tu lãschi; vurcusit, vultusit *{ro: împotmolit} {fr: s'emboué, s'embourbé} {en: stuck in the mud}* § ***vãrcusiri[1]/vãrcusire*** (vãr-cu-sí-ri) sf vãrcusiri (vãr-cu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu vãrcuseashti cariva; vurcusiri, vultusiri *{ro: acţiunea de a se împotmoli; împotmolire} {fr: action de s'embouer, de s'embourber} {en: action of getting stuck in the mud}* § ***vurcusescu[1]*** (vur-cu-sés-cu) vb IV vurcusii (vur-cu-síĭ), vurcuseam (vur-cu-seámŭ), vurcusitã (vur-cu-sí-tã), vurcusiri/vurcusire (vur-cu-sí-ri) – (unã cu ***vãrcusescu[1]***) § ***vurcusit[1]*** (vur-cu-sítŭ) adg vurcusitã (vur-cu-sí-tã), vurcusits (vur-cu-sítsĭ), vurcusiti/vurcusite (vur-cu-sí-ti) – (unã cu ***vãrcusit[1]***)§ ***vurcusiri[1]/vurcusire*** (vur-cu-sí-ri) sf vurcusiri (vur-cu-sírĭ) – (unã cu ***vãrcusiri[1]***) § ***valtu[1]*** (vãl-tu) sn valturi (vál-turĭ) – (unã cu ***varco***) ex: s-hipsirã doilji tu valtu (tu erburli dit mucirlã) § ***vãltos*** (vãl-tósŭ) adg vãltoasã (vãl-toá-sã), vãltosh (vãl-tóshĭ), vãltoasi/vãltoase (vãl-toá-si) – (loc) tsi easti mplin di varcadz;

tsi easti mplin di apã stãtãtoari cu lãschi; glãburos *{ro: mocirlos} {fr: marécageux} {en: swampy}* § ***vultuc*** (vul-túcŭ) sn vultutsi/vultutse (vul-tú-tsi) shi vultucuri (vul-tú-curĭ) – (unã cu ***varco***) ex: i mplinã di vultucuri (varcadz) § ***vultusescu*** (vul-tu-sés-cu) vb IV vultusii (vul-tu-síĭ), vultuseam (vul-tu-seámŭ), vultusitã (vul-tu-sí-tã), vultusiri/vultusire (vul-tu-sí-ri) – (unã cu ***vãrcusescu***[1]) ex: mula avea vultusitã; pãn tu gushi vultusi tu cãtrani § ***vultusit*** (vul-tu-sítŭ) adg vultusitã (vul-tu-sí-tã), vultusits (vul-tu-sítsĭ), vultusiti/vultusite (vul-tu-sí-ti) – (unã cu ***vãrcusit***[1])§ ***vultusiri/vultusire*** (vul-tu-sí-ri) sf vultusiri (vul-tu-sírĭ) – (unã cu ***vãrcusiri***[1])

varelã (va-ré-lã) vareli/varele (va-ré-li) – vas mari (di-aradã adrat cu doadzi di lemnu), ma largu tu mesi dicãt la capiti, tu cari s-tsãni yinlu (apa, arãchia, turshiili, etc.); vurelã, vulerã, vãrelji, vuryelã, vozã, buti, talar *{ro: butoi} {fr: tonneau; baril} {en: barrel, task}* § ***vãrelji/vãrelje*** (vã-ré-lji) sf vãrelj(?) (vã-réljĭ) – (unã cu ***varelã***) § ***vulerã*** (vu-lé-rã) sf vuleri/vulere (vu-lé-ri) – (unã cu ***varelã***) ex: hulerã, lea hulerã, gulish yinlu dit vulerã? § ***vurelã*** (vu-ré-lã) sf vureli/vurele (vu-ré-li) – (unã cu ***varelã***) § ***vuryelã*** (vur-yé-lã) sf vuryeli/vuryele (vur-yé-li) – (unã cu ***varelã***) ex: loai funea shi vuryelea (varela)

varinge (va-rin-gé) prip, adv – pãnã tu-un loc; pãnã la, pãnã nu-armãni tsiva *{ro: până la} {fr: jusque} {en: up to, till}* ex: lj-arsi pãn di furnicã varinge (tut, ntredz, pânã nu-armasi tsiva)

varliga (var-lí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***

varoshi/varoshe (va-ró-shi) sf varoshi/varoshe (va-ró-shi) – mãhãlã tu mardzinea di-un cãsãbã; hoarã tsi s-apruche ahãntu multu di-un cãsãbã, cã lumea u lugurseashti ca unã parti a cãsãbãlui; vãroshi *{ro: suburbie} {fr: faubourg} {en: suburb}* ex: s-priimnã prit varoshi § ***vãroshi/vãroshe*** (vã-ró-shi) sf vãroshi/vãroshe (vã-ró-shi) – (unã cu ***varoshi***)

varvar (vár-varŭ) adg varvarã (vár-va-rã), varvari (vár-varĭ), varvari/varvare (vár-va-ri) – (om) tsi easti agru, nipilixit, apistu, crud *{ro: barbar, necioplit} {fr: barbare, sauvage} {en: barbarous, savage}* ex: easti un om varvar (crud, apistu, nipilixit, di pãduri); cãt s-ti nveatsã omlu, varvar va s-armãnj § ***vãrvãrii/vãrvãrie*** (vãr-vã-rí-i) sf vãrvãrii (vãr-vã-ríĭ) – starea tu cari s-aflã un om tsi easti varvar *{ro: barbarie} {fr: barbarie} {en: barbarousness}* ex: multi vãrvãrii s-au faptã; bãnai tu vãrvãrii § ***vãrvãrilji/vãrvãrilje*** (vãr-vã-rí-lji) sf vãrvãrilji/vãr-vãrilje (vãr-vã-rí-lji)

vas (vásŭ) sn vasi/vase (vá-si) – hãlãts di tuti soili, mãri sh-njits, fapti di fãrfuriu (lemnu, metal, loc arsu, etc.), ca, bunãoarã, pheati (scafi, oali, stamni, gãlets, bãrgãci, ghiumi, etc.) tu cari s-tsãn i s-poartã di-aradã muljituri (ca apa, untulemnul, yinlu, etc.); (expr: 1: li gãnusii vasili = mi-aspãreai multu, li umplui zmeanili; 2: vasili! = coaljili!, toapili!) *{ro: vas} {fr: vase, récipient, cruche} {en: kitchenware, vessel, receptacle; jar}* ex: vaslu s-avea virsatã; cu vasili (stamnili, ghiumurli, etc.) tu mãnã; cu apa vasili s-umplea; vasili (pheatili) vor lari; ma sh-nãsã li gãnusi vasili (expr: s-aspãre multu, li umplu zmeanili) § ***vaz*** (vázŭ) sn vazi/vaze (vá-zi) – vas, di-aradã mushat, tu cari s-tsãn lãludz; vas (mushat) tsi s-tsãni n casã trã mushiteatsã *{ro: vază} {fr: vase de luxe} {en: vase}*

vasan (vá-sanŭ) sn vasani/vasane (vá-sa-ni) – dureari mari aduchitã di trup i di suflit; zahmeti, zieti, pidimo, mundã, munduiri *{ro: chin, tortură} {fr: tourment, souffrance, peine} {en: pain, torment, suffering}* § ***vãsãnipsescu*** (vã-sã-nip-sés-cu) (mi) vb IV vãsãnipsii (vã-sã-nip-síĭ), vãsãnipseam (vã-sã-nip-seámŭ), vãsãnipsitã (vã-sã-nip-sí-tã), vãsãnipsiri/vãsã-nipsire (vã-sã-nip-sí-ri) – fac cariva s-aducheascã unã mari dureari trupeascã i sufliteascã; l-fac pri cariva s-tragã vasani (si s-pidipseascã); mãrtirisescu, culãsescu, munduescu, pidip-sescu *{ro: suferi, căzni, chinui} {fr: souffrir, torturer} {en: suffer, torture}* ex: nu ti vãsãnipsea (pidipsea, mundua) § ***vãsãnipsit*** (vã-sã-nip-sítŭ) adg vãsãnipsitã (vã-sã-nip-sí-tã), vãsãnipsits (vã-sã-nip-sítsĭ), vãsãnipsiti/vãsãnipsite (vã-sã-nip-sí-ti) – tsi aducheashti unã mari dureari sufliteascã i trupeascã; tsi ari traptã vasani; mãrtirisit, culãsit, munduit, pidipsit *{ro: suferit, căznit, chinuit} {fr: qui a souffert, torturé} {en: suffered, tortured}* § ***vãsãnipsiri/vãsãnipsire*** (vã-sã-nip-sí-ri) sf vãsãnipsiri (vã-sã-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti vãsãnipsit; mãrtirisiri, culãsiri, munduiri, pidipsiri *{ro: acţiunea de a suferi, de a se căzni; suferire, căznire, chinuire} {fr: action de (faire) souffrir, de torturer} {en: action of suffering, of torturing}*

vashi/vashe (vá-shi) sf vashi (vá-shi) – hromã tsi da pri-arosh; arosh, cuchi, cochiroshil *{ro: roşietic} {fr: de couleur rougeâtre} {en: reddish}*

vasilac (va-si-lácŭ) sm – vedz tu ***vasilco***

vasilco (va-sil-có) sm vasilcadz (va-sil-cádzĭ) – unã soi di earbã tsi s-creashti tu grãdinã, cu frãndzãli piroasi, cu lilici njits albi-trandaflishi, tsi s-bagã tu mãcãri tra s-da unã aroamã sh-unã nustimadã bunã; vasilico, vasilac, vãsileac, vasiljac, vãsiljac; busuljoc, bosiljac, busileac, busiljac, busuleac, busuljac, bizealoc *{ro: busuioc} {fr: basilic} {en: basil}* ex: nã tufã di vasilco § ***vasilico*** (va-si-li-có) sm vasilicadz (va-si-li-cádzĭ) – (unã cu ***vasilco***) § ***vasilac*** (va-si-lácŭ) sm vasilats (va-si-látsĭ) – (unã cu ***vasilco***) § ***vãsileac*** (vã-si-leácŭ) sm vãsileats (vã-si-leátsĭ) – (unã cu ***vasilco***) ex: ca vãsileaclu (vasilcolu) dit cãmpu § ***vasiljac*** (va-si-ljĭácŭ) sm vasiljats (va-si-ljĭátsĭ) – (unã cu ***vasilco***) § ***vãsiljac*** (vã-si-ljĭácŭ) sm vãsiljats (vã-si-ljĭátsĭ) – (unã cu ***vasilco***)

vasilico (va-si-li-có) sm – vedz tu ***vasilco***

vasiliu (va-sí-liŭ) sn – vedz tu ***vãsilje***[1]

vasiljac (va-si-ljĭácŭ) sm – vedz tu ***vasilco***

vasilje (va-si-ljé) sm vasiljadz(?) (va-si-ljĭádzĭ) – partea di dinãpoi a dzinucljului *{ro: câiul piciorului} {fr: jarret (du cheval)} {en: bend of the knee}*

vasiloanji/vasiloanje (va-si-loá-nji) sf – vedz tu ***vãsilje***[1]

vasiloplu (va-si-ló-plu) sm, sf – vedz tu ***vãsilje***[1]

vasilsã (va-síl-sã) sf – vedz tu ***vãsilje***[1]

vasiluhori/vasiluhore (va-si-lu-hó-ri) sf – vedz tu ***vãsilje***[1]

vatã (vá-tã) sf pl(?) – soi di lãnã faptã dit hiri di bumbac, shcurti shi suptsãri, bunã tr-aspilarea-a plãyiilor sh-a arãnjlor mplini di sãndzi i pronj; bumbac *{ro: vată} {fr: ouate} {en: cotton}*

vatãm (vá-tãmŭ) (mi) vb I vãtãmai (vã-tã-máĭ), vãtãmam (vã-tã-mámŭ), vãtãmatã (vã-tã-má-tã), vãtãmari/vãtãmare (vã-tã-má-ri) – 1: l-fac pri cariva s-moarã; fac sã psuseascã (unã pravdã); 2: agudescu sh-alas urmi pi trup; vatãn, vatun, utsid, pipilescu, aspargu, talj, shcurtedz, l-mor, l-culcu mpadi, lj-astingu tseara, etc. (fig: 1: (mi) vatãm = (i) trag multi, (mi) pidipsescu, munduescu, vãsãnipsescu, avursescu, etc.; (ii) nj-fac arãu; expr: 2: l-vatãm di shcop = lj-fac unã bãteari greauã, lj-dau un shcop bun; 3: nj-vatãm mintea = nj-frimintu mintea, minduescu multu; 4: vatãm cu pãnea n gurã = ahãrzeashti s-lu vatãm fãrã njilã; 5: s-vãtãmã muljarea = muljarea chiru njiclu, featsi vãtãmãturã) *{ro: ucide; vătăma; (se) turmenta} {fr: tuer; léser, nuire; (se) torturer, (se) tourmenter} {en: kill; injure, torture, torment}* ex: vãtãmai (tãljai) un pulj; ma nu-nj vatãm feata njicã; va nã vãtãma (utsidea) tuts; cãtse sã-lj vatsãnj?; ãlj yinea s-u vatãmã cu pãnea n gurã (expr: s-u utsidã fãrã njilã, cã ahãrzea moartea); s-vãtãmã (fig: s-pidipsi multu) shi s-frãmsi pãnã s-ascapã; sh-vãtãmã (expr: sh-frimintã) mintea, tsi sh-vãtãmã; di inatea tsi lj-avea, lj-vãtãmarã di shcop (expr: lj-bãturã multu); multu mi vãtãmai (fig: mi pidipsii); pita-a ta mi vãtãmã (fig: nj-featsi-arãu) § ***vãtãmat*** (vã-tã-mátŭ) adg vãtãmatã (vã-tã-má-tã), vãtãmats (vã-tã-mátsĭ), vãtãmati/vãtãmate (vã-tã-má-ti) – tsi-lj s-ari loatã bana di cariva; vãtãnat, vãtunat, utsis, pipilit, aspartu, tãljat, shcurtat, etc.; (fig: vãtãmat = blãstimat) *{ro: ucis; vătămat; turmentat} {fr: tué; lésé, nuit; torturé, tourmenté} {en: killed; injured, tortured, tormented}* ex: lu-aflarã vãtãmat (utsis) ãn cali; gortsãli tsi nã adusi suntu vãtãmati (aguditi, zmuticati); eara vãtãmats (fig: multu curmats, pidipsits) di pi cali; di-iu ti-aflash, mori vãtãmatã! (fig: blãstimatã!) § ***vãtãmari/vãtãmare*** (vã-tã-má-ri) sf vãtãmãri (vã-tã-mãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-vatãmã cariva; vãtãnari, vãtunari, utsidiri, pipiliri, aspardziri, tãljari, shcurtari, etc. *{ro: acţiunea de a ucide; de a vătăma; de a (se) turmenta} {fr: action de tuer; de léser, de nuire; de (se) torturer, de (se) tourmenter} {en: action of killing; of injuring, of torturing, of tormenting}* ex: n casã nu-avea nitsi un lemnu

ti vãtãmari (utsidiri) shoaritslji; alti vãtãmãri (aspãrdzeri, utsidiri), alti cãlcãri; aestu va vãtãmari di shcop (expr: va bãteari ghini) § ***nivãtãmat*** (ni-vã-tã-mátŭ) adg nivãtãmatã (ni-vã-tã-má-tã), nivãtãmats (ni-vã-tã-mátsĭ), nivãtãmati/nivã-tãmate (ni-vã-tã-má-ti) – tsi nu easti vãtãmat; nivãtãnat, nivãtunat, niutsis, nipipilit, neaspartu, nitãljat, nishcurtat, etc. *{ro: neucis; etc.} {fr: qui n'est pas tué; etc.} {en: who is not killed; etc.}* ex: nu ts-alãsã oai nivãtãmatã § ***nivãtãmari/nivã-tãmare*** (ni-vã-tã-má-ri) sf nivãtãmãri (ni-vã-tã-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-vatãmã cariva; nivãtãnari, nivãtunari, niutsidiri, nipipiliri, neaspardzeri, nitãljari, nishcurtari, etc. *{ro: acţiunea de a nu ucide; etc.} {fr: action de ne pas tuer; etc.} {en: action of not killing; etc.}* § ***vãtãmãturã*** (vã-tã-mã-tú-rã) sf vãtãmãturi (vã-tã-mã-túrĭ) – aguditurã di moarti; aguditurã tsi-alasã urmi; (fig: chirearea-a njiclui la oaea (muljarea) greauã) *{ro: vătămătură; avort} {fr: meurtre; meurtrissure; coup; avortement} {en: killing; bruise; blow; miscarriage}* § ***vatãn*** (vá-tãnŭ) (mi) vb I vãtãnai (vã-tã-náĭ), vãtãnam (vã-tã-námŭ), vãtãnatã (vã-tã-ná-tã), vãtãnari/vãtãnare (vã-tã-ná-ri) – (unã cu ***vatãm***) ex: s-ti vatãnã § ***vãtãnat*** (vã-tã-nátŭ) adg vãtãnatã (vã-tã-ná-tã), vãtãnats (vã-tã-nátsĭ), vãtãnati/vãtãnate (vã-tã-ná-ti) – (unã cu ***vãtãmat***) ex: s-aflarã vãtãnats § ***vãtãna-ri/vãtãnare*** (vã-tã-ná-ri) sf vãtãnãri (vã-tã-nắrĭ) – (unã cu ***vãtãmari***) § ***vatun*** (vá-tunŭ) (mi) vb I vãtunai (vã-tu-náĭ), vãtunam (vã-tu-námŭ), vãtunatã (vã-tu-ná-tã), vãtuna-ri/vãtunare (vã-tu-ná-ri) – (unã cu ***vatãm***) ex: s-u vatun § ***vãtunat*** (vã-tu-nátŭ) adg vãtunatã (vã-tu-ná-tã), vãtunats (vã-tu-nátsĭ), vãtunati/vãtunate (vã-tu-ná-ti) – (unã cu ***vãtãmat***) § ***vãtunari/vãtunare*** (vã-tu-ná-ri) sf vãtunãri (vã-tu-nắrĭ) – (unã cu ***vãtãmari***)

vatãn (vá-tãnŭ) (mi) vb I – vedz tu ***vatãm***

vatrã (vá-trã) sf vãtsrã (vắ-tsrã) – 1: loclu din casã (sh-cãtivãrãoarã nafoarã) tsi easti faptu maxus trã ardearea-a foclui; 2: loc dit uborlu-a casãljei iu s-seaminã lilici i zãrzãvãts; veatrã, fucurinã, ficurinã, ugeachi, ugeac; (fig: 1: vatrã = casa-a omlui (hoara, locurli) iu shadi shi iu sh-treatsi bana omlu; expr: 2: vatra easti-aratsi = casa easti goalã, apãrãtsitã, nu easti vãr acasã; 3: nu-ari cinushi tu vatrã = easti multu orfãn, nu-ari tsiva; 4: nj-cadi tu vatrã = mi-agudescu taxirãtsli) *{ro: vatră; casă} {fr: foyer, âtre; maison} {en: hearth, fireplace; home}* ex: bagã foc tu vatrã; ardi vatra-a noastrã; vatra easti nica caldã; aproachi-ti di vatrã; tu vatra-a ta sh-cinusha ardi (va dzãcã: la casa-a ta sh-cinusha ardi sh-ti ngãldzashti, cã la casa xeanã nitsi foclu nu ti ngãldzashti); u-aflã vatra aratsi (fig: u-aflã casa goalã, apãrãtsitã); nu-lj si bãtea di ningã vatra-a tatã-sui (fig: di ningã casa pãrinteascã, di-acasã); ts-ari cãdzutã tu vatrã (expr: ti-agudirã tãxirãtsli) § ***veatrã*** (veá-trã) sf vetri/vetre (vétri) – (unã cu ***vatrã***) ex: am dauã vetri di carafili sh-dauã di shiboi; bãgai shi trei vetri di zãrzãvati § ***vãtricã*** (vã-trí-cã) sf vãtritsi/vãtritse (vã-trí-tsi) – vatrã njicã *{ro: vatră mică} {fr: petit foyer, petit âtre} {en: small hearth, small fireplace}*

vatun (vá-tunŭ) (mi) vb I – vedz tu ***vatãm***

vauã (a vá-ŭã) pr pirs II – vedz tu ***voi***[1]

vaz (vázŭ) sn – vedz tu ***vas***

vazmo (vaz-mó) sm vazmadz (vaz-mádzĭ) – lãngoari di oclji *{ro: boală de ochi} {fr: mal d'oeil} {en: eye illness}*

vã[1] (vã) pr pirs II – vedz tu ***voi***[1]

vã[2] (nã) pr pirs II – vedz tu ***voi***[1]

vã[3] (-vã) pr pos – vedz tu ***vostru***

vãcar (vã-cárŭ) sm – vedz tu ***vacã***

vãcãfi/vãcãfe (vã-cắ-fi) sf – vedz tu ***vãcufi***

vãcãreadzã (vã-cã-reá-dzã) sf vãcãredz (vã-cã-rédzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***vãcãreatsã***

vãcãreasã (vã-cã-reá-sã) sf – vedz tu ***vacã***

vãcãreatsã (vã-cã-reá-tsã) sf – vedz tu ***vacã***

vãcãrii/vãcãrie (vã-cã-rí-i) sf – vedz tu ***vacã***

vãcãrit (vã-cã-rítŭ) sn – vedz tu ***vacã***

vãcãriu (vã-cã-ríŭ) sn – vedz tu ***vacã***

vãcãti/vãcãte (vã-cắ-ti) sf fãrã pl – 1: atsea tsi s-misurã sh-aspuni cãti sãhãts, dzãli, mesh, etc. dãnãseashti un lucru tsi s-alãxeashti i sta niminat; 2: starea tu cari s-aflã aera (caldã i aratsi, cu soari, vimtu, i ploai, etc.); chiro, zãmani *{ro: timp, vreme} {fr: temps, saison} {en: time, weather}*

vãcfescu (vãc-fés-cu) adg – vedz tu ***vãcufi***

vãchicã (vã-chí-cã) sf – vedz tu ***vacã***

vãchii/vãchie (vã-chí-i) sf vãchii (vã-chíĭ) – cusutura faptã cu aclu sh-cu hiri di multi buei tra s-chindiseascã unã pãndzã (cãmeashi, gulir i mãnits), cu lilici, pulj, etc.; chendimã, chindimã, chindinã, oimã, benchi, birbilj *{ro: broderie} {fr: broderie} {en: lace}* ex: saricã cu vãchii (chendimã); avea sh-chiurcul sh-cioaritsli cu vãchii

vãcufescu (vã-cu-fés-cu) adg – vedz tu ***vãcufi***

vãcufi/vãcufe (vã-cú-fi) sf vãcuhi (vã-cúhĭ) – avearea (adãrãmintili, binãili, biseritsli, etc.) shi tuti alanti lucri tsi tsãn di-unã pisti (crishtineascã, uvreascã, muslimã, etc.) *{ro: fundaţie religioasă (biserică, moscheie, havră)} {fr: fondation religieuse (église, mosquée, synagogue)} {en: religious institution (church, mosque, synagogue)}* ex: vãcuhi shi uminitati § ***vãcãfi/vãcãfe*** (vã-cắ-fi) sf vãcãhi (vã-cắhĭ) – (unã cu ***vãcufi***) ex: vãcãfea nu s-vindi § ***vãcufescu*** (vã-cu-fés-cu) adg vãcufeascã (vã-cu-feás-cã), vãcufeshtsã (vã-cu-fésh-tsã), vã-cufeshti/vãcufeshte (vã-cu-fésh-ti) – tsi tsãni di-unã vãcufi, di vãcufi, vãcfescu *{ro: bisericesc} {fr: qui appartient a une "vãcufi"} {en: that belongs to a "vãcufi"}* § ***vãcfescu*** (vãc-fés-cu) adg vãcfeascã (vãc-feás-cã), vãcfeshtsã (vãc-fésh-tsã), vãcfeshti/vãcfeshte (vãc-fésh-ti) – (unã cu ***vãcufescu***)

vãdãni/vãdãne (vã-dắ-ni) sf vãdãnj (vã-dắnjĭ) – loclu iu bãneadzã cariva; locurli iu s-amintã sh-di iu yini un cariva; vãdãnji, pãtridã, patridã *{ro: locul unde trăieşte cineva} {fr: lieu où l'on vit} {en: place where one lives}* ex: omlu vãdãnea (loclu iu bãneadzã) nu lu-axeashti, lu axeashti cãbilea shi ndriptatica § ***vãdãnji/vãdãnje*** (vã-dắ-nji) sf vãdãnj (vã-dắnjĭ) – (unã cu ***vãdãni***)

vãdãnji/vãdãnje (vã-dắ-nji) sf – vedz tu ***vãdãni***

vãfii/vãfie (vã-fí-i) sf vãfii (vã-fíĭ) – hroma tsi u-aspuni un lucru; luguria cu cari s-buiseashti un lucru tra s-lj-alãxeascã hroma; hromã, bueauã, rengã, renghi; (expr: ãlj bag vãfia = lu-alas sh-fug, lu-apãrãtsescu) *{ro: culoare, vopsea} {fr: couleur, teinture, teinte} {en: color, paint}* ex: bagã-lj vãfia (expr: apãrãtsea-u sh-fudz) § ***vãpsescu*** (vãp-sés-cu) (mi) vb IV vãpsii (vãp-síĭ), vãpseam (vãp-seámŭ), vãpsitã (vãp-sí-tã), vãpsiri/vãpsire (vãp-sí-ri) – acoapir fatsa-a unui lucru cu un petur di vãfii (azvesti); zugrãpsescu un lucru (tra s-lu fac ma mushat, s-lu stulsescu cu lilici, oaminj, etc.); buisescu, azvis-tusescu, chindrisescu, chindisescu, zugrãfsescu, zugrãpsescu, cundiljedz (fatsa, ocljilj); (fig: (i) l-vãpsescu = lj-adar un ahãntu mari arãu (dureari, cripari, etc.) cã-lj fac bana greauã; nji nvirinedz bana cu-atseali tsi pat; curbisescu, stuhinedz, distihipsescu, distihisescu, lupusescu, etc.); (ii) nj-arãd, rizilip-sescu; (iii) alasã-l s-fugã, s-lu lja neclu!) *{ro: colora, vopsi, picta; nenoroci} {fr: colorer, colorier; teindre, peindre; bafouer; rendre quelqu'un malheureux} {en: color, dye, paint; make fun of somebody; make someone unhappy}* ex: nveasta vãpsi (buisi) lãna; vãpsim (buisim) vilendzã; vãpsea-l! (fig: alasã-l s-fugã, s-lu lja neclu!)§ ***vãpsit*** (vãp-sítŭ) adg vãpsitã (vãp-sí-tã), vãpsits (vãp-sítsĭ), vãpsiti/vãpsite (vãp-sí-ti) – tsi easti acupirit cu-un petur di bueauã; dat cu bueauã; buisit, azvistusit, chindrisit, chindisit, zugrãfsit, zugrãpsit, cundiljatã (fatsa, ocljilj); (fig: vãpsit = tsi s-aflã tu-unã halã greauã (di jali, di dureari, di mãri cripãri, etc.); tsi sh-ari aspartã bana; mãrat, corbu, corbusit, curbisit, stuhinat, distihipsit, distihisit, lupusit, etc.) (fig: *{ro: colorat, vopsit, pictat; nenorocit} {fr: coloré, colorié; teint, peint; bafoué; infortuné, malheureux} {en: colored, dyed, painted; who has been made fun of; unhappy, wretched}* ex: lãpudzli suntu vãpsiti (buisiti); vãpsita (fig: mãrata) mumã!; chirdu vãpsitlu-lj (fig: curbisitlu-lj di) tatã; ascultã vãpsitlu (fig: nvirinatlu) grai a meu; un vãpsit (fig: curbisit) di yis; yisili vãpsiti (fig: pisusiti, stuhinati); lailu sh-vãpsitlu (fig: mãratlu) § ***vãpsiri/vãpsire*** (vãp-sí-ri) sf vãpsiri (vãp-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-vãpseashti tsiva i cariva; buisiri, azvistusiri, chindrisiri, chindisiri, zugrãfsiri, zugrãpsiri,

cundiljari (fatsa, ocljilj); (fig: vãpsiri = atsea tsi s-fatsi cãndu-l curbiseshti pri cariva; curbisiri, stuhinari, distihipsiri, distihisiri, lupusiri, etc.) *{ro: acţiunea de a colora, de a vopsi, de a picta; de a (se) nenoroci; nenorocire}* *{fr: action de colorer, de colorier; de teindre, de peindre; de bafouer; de rendre quelqu'un malheureux; malheur}* *{en: action of coloring, of dyeing, of painting; of making fun of somebody; of making someone unhappy; unhappiness}* § ***vãpsiturã*** (vãp-si-tú-rã) sf vãpsituri (vãp-si-túrĭ) – lucru tsi easti buisit, atsea tsi s-fatsi cãndu s-vãpseashti tsiva *{ro: colorare, obiect colorat}* *{fr: coloration, objet coloré}* *{en: painting, object painted}* § ***vapsu*** (váp-su) adg vapsã (váp-sã), vapshi (váp-shi), vapsi/vapse (váp-si) – tsi s-aflã tu-unã halã greauã (di jali, di dureari, di mãri cripãri, etc.); tsi sh-ari aspartã bana; vãpsit, corbusit, curbisit, stuhinat, distihipsit, distihisit, lupusit, chisusit, hãndãcusit, lãit, pisusit, cãtran, chicutã, nvapsu, buisit, mãrat, boi, etc. *{ro: sombru, cătrănit, nenorocit}* *{fr: sombre, habillé au noir, infortuné, malheureux}* *{en: gloomy, dressed in black, unhappy, wretched}* ex: nu lj-es dit vapsa (curbisita)-lj minti urãtili idei § ***nvapsu*** (nváp-su) adg nvapsã (nváp-sã), nvapshi (nváp-shi), nvapsi/nvapse (nváp-si) – (unã cu ***vapsu***) § ***ãnvapsu*** (ãn-váp-su) adg ãnvapsã (ãn-váp-sã), ãnvapshi (ãn-váp-shi), ãnvapsi/ ãnvapse (ãn-váp-si) – (unã cu ***vapsu***) § ***nvupsit*** (nvup-sítŭ) adg nvupsitã (nvup-sí-tã), nvupsits (nvup-sítsĭ), nvupsiti/nvupsite (nvup-sí-ti) – (unã cu ***vapsu***) ex: doi tu lãili nvupsits (alãxits tu stranji lãi) § ***ãnvupsit*** (ãn-vup-sítŭ) adg ãnvupsitã (ãn-vup-sí-tã), ãnvupsits (ãn-vup-sítsĭ), ãnvupsiti/ãnvupsite (ãn-vup-sí-ti) – (unã cu ***vapsu***) ex: doi tu lãili ãnvupsits (alãxits tu stranji lãi) § ***nvãxescu*** (nvãc-sés-cu) vb IV nvãxii (nvãc-síĭ), nvãxeam (nvãc-seámŭ), nvãxitã (nvãc-sí-tã), nvãxiri/nvãxire (nvãc-sí-ri) – dau cu boi pãputsãli; buisescu, vãpsescu *{ro: vopsi (ghetele)}* *{fr: teindre (souliers)}* *{en: dye (shoes)}* ex: nji nvãxeashti (nj-buiseashti) pãputsãli cã easti cama njiclu § ***nvãxit*** (nvãc-sítŭ) adg nvãxitã (nvãc-sí-tã), nvãxits (nvãc-sítsĭ), nvãxiti/nvãxite (nvãc-sí-ti) – tsi easti dat cu boi (di pãputsã); buisit, vãpsit *{ro: vopsit (pantoful)}* *{fr: teint (soulier)}* *{en: dyed (shoe)}* § ***nvãxiri/nvãxire*** (nvãc-sí-ri) sf nvãxiri (nvãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-da cu boi pãputsãli; buisiri, vãpsiri *{ro: acţiunea de a vopsi (ghetele)}* *{fr: action de teindre (souliers)}* *{en: action of dyeing (shoes)}*

vãlani/vãlane (vã-lá-ni) sf vãlãnj (vã-lắnjĭ) – fructul dat di cupaci (tser, cealãc, dushcu); gljindã, ghindã, gljindurã, docãrã, jir *{ro: ghindă}* *{fr: gland du chêne}* *{en: acorn}*

vãlãmã (vã-lã-mắ) sm – vedz tu ***vãlmã***

vãlãnduescu (vã-lãn-du-ĭés-cu) (mi) vb IV vãlãnduii (vã-lãn-du-íĭ), vãlãndueam (vã-lãn-du-ĭámŭ), vãlãnduitã (vã-lãn-du-í-tã), vãlãnduiri/vãlãnduire (vã-lãn-du-í-ri) – suflu greu (cã feci un copus mari, c-am alãgatã multu); nj-frimintu caplu shi-nj mãc inima (di cripãrli tsi-nj trag); vãlãndusescu *{ro: gâfâi, sufla greu, (se) chinui, (se) turmenta}* *{fr: haleter, tourmenter; n'en pouvoir plus}* *{en: pant, be tormented}* ex: nu-ts vãlãnduea (nu-ts frimintã, mãcã) inima § ***vãlãnduit*** (vã-lãn-du-ítŭ) adg vãlãnduitã (vã-lãn-du-í-tã), vãlãnduits (vã-lãn-du-ítsĭ), vãlãnduiti/vãlãnduite (vã-lãn-du-í-ti) – tsi suflã greu; tsi sh-frimintã mintea; tsi-sh-mãcã inima; vãlãndusit *{ro: gâfâit, chinuit, turmentat}* *{fr: haleté, tourmenté; qui n'en peut plus}* *{en: panted, tormented}* § ***vãlãnduiri/vãlãnduire*** (vã-lãn-du-í-ri) sf vãlãnduiri (vã-lãn-du-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva vãlãndueashti; vãlãndusiri, vãlãndurã *{ro: acţiunea de a gâfâi, de a sufla greu, de a (se) chinui, de a (se) turmenta; gâfâire, chinuire, turmentare}* *{fr: action d'haleter, de (se) tourmenter; de n'en pouvoir plus}* *{en: action of panting, of being tormented}* § ***vãlãndurã*** (vã-lãn-dú-rã) sf vãlãnduri (vã-lãn-dúrĭ) – atsea tsi-nj trag cãndu-nj frimintu caplu shi-nj mãc inima di cripãri; vãlãnduiri, vãlãndusiri § ***vãlãndusescu*** (vã-lãn-du-sés-cu) (mi) vb IV vãlãndusii (vã-lãn-du-síĭ), vãlãnduseam (vã-lãn-du-seámŭ), vãlãndusitã (vã-lãn-du-sí-tã), vãlãndusiri/vãlãndusire (vã-lãn-du-sí-ri) – (unã cu ***vãlãnduescu***) § ***vãlãndusit*** (vã-lãn-du-sítŭ) adg vãlãndusitã (vã-lãn-du-sí-tã), vãlãndusits (vã-lãn-du-sítsĭ), vãlãndusiti/vãlãndusite (vã-lãn-du-sí-ti) – (unã cu ***vãlãnduit***) ex: vãlãndusit di zboarãli-a mã-sai § ***vãlãndusiri/vãlãndusire*** (vã-lãn-du-sí-ri) sf vãlãndusiri (vã-lãn-du-sírĭ) – (unã cu ***vãlãnduiri***)

vãlãnduiri/vãlãnduire (vã-lãn-du-í-ri) sf – vedz tu ***vãlãnduescu***

vãlãnduit (vã-lãn-du-ítŭ) adg – vedz tu ***vãlãnduescu***

vãlãndurã (vã-lãn-dú-rã) sf – vedz tu ***vãlãnduescu***

vãlãndusescu (vã-lãn-du-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***vãlãnduescu***

vãlãndusiri/vãlãndusire (vã-lãn-du-sí-ri) sf – vedz tu ***vãlãnduescu***

vãlãndusit (vã-lãn-du-sítŭ) adg – vedz tu ***vãlãnduescu***

vãlicã (vã-lí-cã) sf – vedz tu ***vali***

vãljurã (vã-ljĭú-rã) sf – vedz tu ***vali***

vãlmã (vãl-mắ) sm vãlmadz (vãl-mádzĭ) – omlu tsi-aveaglji unã turmã di calj tsi pascu; vãlãmã *{ro: herghelegiu}* *{fr: gardien d'un haras}* *{en: guardian of a herd of horses}* ex: vãlmadzlji shi vãcarlji § ***vãlãmã*** (vã-lã-mắ) sm vãlãmadz (vã-lã-mádzĭ) – (unã cu ***vãlmã***) § ***vãlmic*** (vãl-mícŭ) sm vãlmits (vãl-mítsĭ) – vãlmã njic *{ro: herghelegiu mic}* *{fr: petit "vãlmã"}* *{en: little "vãlmã"}* ex: vãlmiclu dipusi dit dzeanã

vãlmentu[1] (vãl-mén-tu) sn vãlmenti/vãlmente (vãl-mén-ti) – hãlatea cu cari s-arã agrul; arat, aratru, aletrã, plug, dãmãljug, paramandã, paramendã *{ro: plug}* *{fr: charrue}* *{en: plough}*

vãlmentu[2] (vãl-mén-tu) sn vãlmenti/vãlmente (vãl-mén-ti) – machinã (hãlati) dit casa-a armãnjlor cu cari muljerli tsas lãna tra si s-facã pãndza (shiaclu, adhimtul, etc.); arãzboi *{ro: război de ţesut}* *{fr: métier à tisser}* *{en: loom}*

vãlmic (vãl-mícŭ) sm – vedz tu ***vãlmã***

vãloagã (vã-loá-gã) sf – vedz tu ***vuloagã***

vãltoari/vãltoare (vãl-toá-ri) sf pl – pluralu di la zborlu "vãltor"; vedz ***vãltor***

vãltoari/vãltoare (vãl-toá-ri) sf vãltori (vãl-tórĭ) – loc ma ahãndos (ca unã soi di groapã) tu mesi di-arãu, iu apa curã agonja anvãrtinda-si deavãrliga di ea insãsh; anvãrtirea tsi sh-fatsi apa cãndu curã agonja shi s-agudeashti di-unã cheadicã n cali (loc, cheatrã, etc.); tsãfuni, viro, zuryio *{ro: vâltoare}* *{fr: remous; gouffre}* *{en: whirlpool, vortex}*

vãltor (vãl-tórŭ) sn – vedz tu ***volbu***

vãltos (vãl-tósŭ) adg – vedz tu ***varco***

vãltur[1] (vãl-túrŭ) sn vedz tu ***volbu***

vãltur[2] (vãl-túrŭ) sm – vedz tu ***vultur***

vãlvãtor (vãl-vã-tórŭ) sn – vedz tu ***volbu***

vãnat (vã-nátŭ) adv – vedz tu ***vãnãtati***

vãnã (vắ-nã) sf – vedz tu ***vinã***[1]

vãnãt (vắ-nãtŭ) adg, adv – vedz tu ***vãnãtati***

vãnãtati/vãnãtate (vã-nã-tá-ti) sf vãnãtãts (vã-nã-tắtsĭ) – sãmtsãrea (mirachea) tsi u-ari cariva cãndu fatsi un lucru mash tr-alãvdari (cãmãrusiri) *{ro: deşertăciune, vanitate}* *{fr: vanité}* *{en: vanity}* ex: ma di ncot ãnj furã tuti, chiruti ãn vãnãtati § ***vãnãt*** (vắ-nãtŭ) adg, adv vãnãtã (vắ-nã-tã), vãnãts (vắ-nãtsĭ), vãnãti/vãnãte (vắ-nã-ti) – tsi easti adrat mash trã vãnãtati (cã nu easti lipsitã, easti geaba); tsi nu-adutsi vãrã hãiri; (lucru tsi easti dat, faptu, etc.) trã dip tsiva; vãnat, ncot, geaba, digeaba, bathava, batiava, bosh, matea, nafile, tu cac, anafal *{ro: zadarnic}* *{fr: en vain}* *{en: needless}* ex: ma tutã cilistisirea-lj fu vãnãtã (fãrã hãiri, geaba); tuti lucrili eara dinintea-a ocljilor a lui vãnãti (ncot, matea) § ***vãnat*** (vã-nátŭ) adv – (unã cu ***vãnãt***)

vãncu (vắn-cu) adg vãncã (vắn-cã), vãntsã (vắn-tsã), vãntsi/vãntse (vắn-tsi) – 1: (lucrul) tsi s-aflã nastãnga di cariva i tsiva; 2: tsi fatsi lucrili cu mãna astãnga; tsi nu easti driptaci; nastãngu, astãngu, stãngu; stãngaci, stãngar, zervu *{ro: stâng, stângaci}* *{fr: gauche, gaucher}* *{en: left, left-handed (person)}*

vãndachi (vãn-dá-chi) sf vãndãchi (vãn-dắchĭ) – unã mnatã (ligatã i niligatã) di hiri di earbã (di grãn, di lãludz, di leamni, etc.); ligãturã di ndauã lucri di idyea soi adunati stres deadun; fãndachi, malã, mãldar, mãnuclju, mãnunclju, dimati *{ro: mănunchi}* *{fr: botte, faisceau}* *{en: bunch, bundle, sheaf}* § ***fãndachi*** (fãn-dá-chi) sf fãndãchi (fãn-dắchĭ) – (unã cu ***vãndachi***) ex: fãndachi di earbã

vãngãnescu (vãn-gã-nés-cu) vb IV – vedz tu ***zãngãnar***[2]

vãngãniri/vãngãnire (vãn-gã-ní-ri) sf – vedz tu ***zãngãnar***^{2}
vãngãnit (vãn-gã-nítŭ) adg – vedz tu ***zãngãnar***^{2}
vãnghelj (vãn-ghĭeljĭŭ) sn vãnghealji/vãnghealje (vãn-ghĭá-lji) – parti di Vivlia-a crishtinjlor iu s-aspun zboarã shi fapti di-a Hristolui, ashi cum suntu-adusi-aminti di apostuljlj-a lui; vinghelj *{ro: evanghelie}* *{fr: évangile}* *{en: gospel}* ex: cãndu intrã n bisearicã, ma cãnta vãngheljlu § ***vinghelj*** (vin-ghĭeljĭŭ) sn vinghealji/vinghealje (vin-ghĭá-lji) – (unã cu ***vãnghelj***) § ***vãnghilisescu*** (vãn-ghi-li-sés-cu) vb IV vãnghilisii (vãn-ghi-li-síĭ), vãnghiliseam (vãn-ghi-li-seámŭ), vãnghilisitã (vãn-ghi-li-sí-tã), vãnghilisiri/vãnghilisire (vãn-ghi-li-sí-ri) – lã zburãscu-a pãngãnjlor (a atsilor tsi nu suntu crishtinj) di bana shi nvitsãturli-a Hristolui (ashi cum suntu scriati tu vãnghelj), tra s-lji bag di cali shi s-lji fac crishtinj; (ca preftu) tsãn un zbor la bisearicã dupã tsi bitisescu lituryia sh-lã zburãscu a mpistimenjlor di nvitsãturli shi nomurli crishtineshti dit vãnghelj; didãxescu *{ro: propovădui, predica}* *{fr: prêcher}* *{en: preach, sermonize}* ex: apostuljlji s-arãspãndirã cai ncoa, cai nclo ca s-vãnghiliseascã § ***vãnghilisit*** (vãn-ghi-li-sítŭ) adg vãnghilisitã (vãn-ghi-li-sí-tã), vãnghilisits (vãn-ghi-li-sítsĭ), vãnghilisiti/vãnghilisite (vãn-ghi-li-sí-ti) – tsi-lj s-ari spusã di bana shi nvitsãturli-a Hristolui; didãxit *{ro: propovăduit, predicat}* *{fr: prêché}* *{en: preached, sermonized}* § ***vãnghilisiri/vãnghilisire*** (vãn-ghi-li-sí-ri) sf vãnghilisiri (vãn-ghi-li-sírĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi vãnghiliseashti; didãxiri *{ro: acţiunea de a propovădui, de a predica; propovăduire, predicare}* *{fr: action de prêcher}* *{en: action of preaching, of sermonizing}* § ***Vãnghilizmo*** (Vãn-ghi-liz-mó) sm fãrã pl – sãrbãtoarea crishtineascã tsi cadi pi 25-lji di Martsu, cãndu s-adutsi aminti shi s-yiurtiseashti dzua tsi Ayilu-lj dzãsi ali Stãmãrii cã dupã nauã mesh va s-amintã un njic (Hristolu, Hiljlu-al Dumnidzã) *{ro: Buna Vestire}* *{fr: Annonciation de la Vierge}* *{en: Annunciation}* ex: tu Vãnghilizmo avem dizligari tra s-mãcãm pescu § ***Vanghilizmo*** (Van-ghi-liz-mó) sm fãrã pl – (unã cu ***Vãnghilizmo***)
vãnghilisescu (vãn-ghi-li-sés-cu) vb IV – vedz tu ***vãnghelj***
vãnghilisiri/vãnghilisire (vãn-ghi-li-sí-ri) sf – vedz tu ***vãnghelj***
vãnghilisit (vãn-ghi-li-sítŭ) adg – vedz tu ***vãnghelj***
Vãnghilismo (Vãn-ghi-liz-mó) sm – vedz tu ***vãnghelj***
Vãnghilizmou (Vãn-ghi-liz-móŭ) sm fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***Vãnghilizmo***
vãngu (vắn-gu) adg vãngã (vắn-gã), vãndzã (vắn-dzã), vãndzi/vãndze (vắn-dzi) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***vãncu***
vãpsescu (vãp-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***vãfii***
vãpsiri/vãpsire (vãp-sí-ri) sf – vedz tu ***vãfii***
vãpsit (vãp-sítŭ) adg – vedz tu ***vãfii***
vãpsiturã (vãp-si-tú-rã) sf – vedz tu ***vãfii***
vãr (vắrŭ) pr indef, adg vãrã (vắ-rã) fãrã pl – cariva, cainiva, caniva, cuniva, tsiniva, vãrã, vãrnu, vãrnã, verun, vãrun, vrãn, nitsiun, can *{ro: cineva; niciunul, nimeni}* *{fr: quelqu'un; personne}* *{en: somebody; nobody}* ex: vãr per di lãnã; ca vãrã (unã) lunã; cãndu li-avdza vãr (cariva) di diparti; necã altu vãr (nitsiun altu); di soi vãr (nitsiun) nu-armasi; vãrã (cariva, nitsiun) nu-ts da s-mãts § ***vãrnu*** (vắr-nu) pr indef, adg vãrnã (vắr-nã) fãrã pl – (unã cu ***vãr***) ex: va lj-agiutã vãrnu (cariva); asunã, canda, vãrnu (cariva) la poartã; di s-ai tini vãrnu (vãrã) ghegã; di-nj lja vãrnã (vãrã, unã) oai; tini vãrnu (nitsiun altu) nu-ascultash; s-nu s-ducã vãrnã (nitsiunã) di voi; dã-lj a vãrnui (a cuiva) aestu mer; nu-l dau a vãrnui (la nitsiun); s-nu spunã a vãrnui (la vãrã, la nitsiun); dzã-lj a vãrnei (a unei, la vãrã) featã s-n-agiutã; nu deadi a vãrnei (la nitsiunã) § ***vãrãun*** (vã-rã-únŭ) pr indef, adg vãrãunã (vã-rã-ú-nã) fãrã pl – (unã cu ***vãr***) § ***verun*** (ve-rúnŭ) pr indef, adg verunã (ve-rú-nã) fãrã pl – (unã cu ***vãr***) § ***vrãn*** (vrắnŭ) pr indef, adg vrãnã (vrắ-nã) fãrã pl – (unã cu ***vãr***) ex: nu-l dau din bratsã a vrãnui (a vãrnui, la vãrnu)
vãrachi^{1}***/vãrache*** (vã-rá-chi) sf vãrãchi (vã-rắchĭ) – petur suptsãri di-un metal ca ganuma (mulidi, asimi, amalãmã, etc.) tsi s-tindi (s-alicheashti, si sprucucheashti) pri un lucru tra s-lj-alãxeascã vidzuta (s-lu-aspunã ma mushat, s-lu facã s-nu-arudzineadzã, s-dãnãseascã ma multu, etc.); (expr: vãrachi (adg) = tsi easti dat cu vãrachi) *{ro: poleială, poleit}* *{fr: dorure, doré}* *{en: gilding, gilded}* ex: lucrãturã di vãrachi; cãrãyi vãrachi; cãtritsli suntu tuti vãrachi § ***vãrachi***^{2} (vã-ráchĭŭ) sn vãrãchi (vã-rắchĭ) – (unã cu ***vãrachi***^{1}) § ***nvãrachi*** (nvã-ráchĭŭ) (mi) vb I nvãrãcheai (nvã-rã-chĭáĭ), nvãrãcheam (nvã-rã-chĭámŭ), nvãrãcheatã (nvã-rã-chĭá-tã), nvãrãcheari/nvãrãcheare (nvã-rã-chĭá-ri) – dau (acoapir, ungu) un lucru cu vãrachi; afum, hrisusescu, nglubudescu, etc. *{ro: polei}* *{fr: dorer}* *{en: gild}* ex: nvãrãchearã diznou portsãli-a bisearicãljei; easti-adetea la turtsã, ca nveasta-atsea naua si si nvãrachi (buiseascã) pi prosupã § ***nvãrãcheat*** (nvã-rã-chĭátŭ) adg nvãrãcheatã (nvã-rã-chĭá-tã), nvãrãcheats (nvã-rã-chĭátsĭ), nvãrãcheati/nvãrãcheate (nvã-rã-chĭá-ti) – tsi s-ari datã cu vãrachi; afumat, hrisusit, nglubudit, etc. *{ro: poleit}* *{fr: doré}* *{en: gilded}* § ***nvãrãcheari/nvãrãcheare*** (nvã-rã-chĭá-ri) sf nvãrãcheri (nvã-rã-chĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-da tsiva cu vãrachi; afumat, hrisusit, nglubudit, etc. *{ro: acţiunea de a polei}* *{fr: action de dorer}* *{en: action of gilding}*
vãrachi^{2} (vã-ráchĭŭ) sn – vedz tu ***vãrachi***^{1}
vãrã (vắ-rã) indef – un numir di lucri tsi suntu aproapea cãti si spun (ma nu tamam); ca, aproapea di, deavãrliga di *{ro: cam, aproximativ}* *{fr: à peu prês; approximativement}* *{en: about, approximately}* ex: lã hearsi vãrã (ca) dzatsi oauã; ishirã vãrã (ca, aproapea di, deavãrliga di) patru ljepuri § ***vãrnã*** (vắr-nã) indef – (unã cu ***vãrã***)
vãrã* (vắ-rã) pr indef, adg – (fimininlu di la ***vãr***: vedz ***vãr***)
vãrãguci^{1}***/vãrãguce*** (vã-rã-gú-ci) sf – vedz tu ***vãrãguts***
vãrãguci^{2} (vã-rã-gúcĭŭ) sn – vedz tu ***vãrãguts***
vãrãguts (vã-rã-gútsŭ) sn vãrãgutsã (vã-rã-gú-tsã) – mardzineaa unui lucru stronghil (arucutos, gurguljitos) iu cati punctu (loc) a ljei s-aflã tu idyea dipãrtari di-un altu punctu (loc) dit mesi tsi s-acljamã chentru; tserclju di metal; tserclu njic di metal (ca un nel) cari, bãgati ma multi un tu-alantu fac unã singiri; vãrãguci *{ro: cerc, verigă}* *{fr: cercle, cerceau, virole}* *{en: circle, hoop}* § ***vãrãguci***^{1}***/vãrãguce*** (vã-rã-gú-ci) sf vãrãguci/vãrãguce (vã-rã-gú-ci) – tserclju njic di metal (her, cilechi, malamã, asimi, etc.) tsi poati s-aibã sh-chetri scumpi (dyeamanti) sh-cari s-poartã ca stulii tu dzeadziti trã mushuteatsã; tserclu njic di metal (ca un nel) cari, bãgati ma multi un tu-alantu fac unã singiri; vãrãguts, nel, anel *{ro: inel}* *{fr: anneau; bague}* *{en: ring, link (of a chain)}* § ***vãrãguci***^{2} (vã-rã-gúcĭŭ) sn vãrãguci/vãrãguce (vã-rã-gú-ci) – (unã cu ***vãrãguci***^{1})
vãrã-oarã shi ***vãrã oarã*** (scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar: vedz ***vãrãoarã***; bãgats oarã cã "***vãrã oarã***" icã "***vãrã-oarã***" ari noima di "***vãrã sãhati i vãrã oarã di chiro***")
vãrãoarã^{1} (vắ-rã-oá-rã) adv – vedz tu ***vãrnãoarã***^{1}
vãrãoarã^{2} (vắ-rã-oá-rã) adv – vedz tu ***vãrnãoarã***^{2}
vãrãun (vã-rã-únŭ) pr indef, adg – vedz tu ***vãr***
vãrcãgi (vãr-cã-gí) sm – vedz tu ***varcã***
vãrcãrsescu (vãr-cãr-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***varcã***
vãrcãrsiri/vãrcãrsire (vãr-cãr-sí-ri) sf – vedz tu ***varcã***
vãrcãrsit (vãr-cãr-sítŭ) adg – vedz tu ***varcã***
vãrcolac (vãr-có-lacŭ) sm – vedz tu ***vurcolac***
vãrculac (vãr-cu-lácŭ) sm – vedz tu ***vurcolac***
vãrcusescu^{1} (vãr-cu-sés-cu) vb IV– vedz tu ***varco***
vãrcusescu^{2} (vãr-cu-sés-cu) vb unipirs. (pirs 3-a) vãrcusii (vãr-cu-síĭ), vãrcuseam (vãr-cu-seámŭ), vãrcusitã (vãr-cu-sí-tã), vãrcusiri/vãrcusire (vãr-cu-sí-ri) – (tserlu) s-acoapirã cu niori (s-alãceashti); niureadzã, nuoreadzã, nureadzã *{ro: (se) înnora}* *{fr: (se) couvrir de nuages}* *{en: cloud, to darken with clouds}* § ***vãrcusit***^{2} (vãr-cu-sítŭ) adg vãrcusitã (vãr-cu-sí-tã), vãrcusits (vãr-cu-sítsĭ), vãrcusiti/vãrcusite (vãr-cu-sí-ti) – (tserlu) acupirit (alãcit) di niori; alãcit, niurat, nuorat, nurat *{ro: înnorat}* *{fr: couvert de nuages, nuageux}* *{en: cloudy, darkened with clouds}* § ***vãrcusiri***^{2}***/vãrcusire*** (vãr-cu-sí-ri) sf vãrcusiri (vãr-cu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu niureadzã tserlu; acupirirea-a tserlui cu niori; alãciri, nuorari, nurari *{ro: acţiunea de a se înnora}* *{fr: action de se couvrir de nuages}* *{en: action of clouding, of the sky darkening with clouds}* §

vurcusescu[2] (vur-cu-sés-cu) vb unipirs. vurcusii (vur-cu-síĭ), vurcuseam (vur-cu-seámŭ), vurcusitã (vur-cu-sí-tã), vurcusiri/vurcusire (vur-cu-sí-ri) – (unã cu ***vãrcusescu***[2]) § ***vurcusit***[2] (vur-cu-sítŭ) adg vurcusitã (vur-cu-sí-tã), vurcusits (vur-cu-sítsĭ), vurcusiti/vurcusite (vur-cu-sí-ti) – (unã cu ***vãrcusit***[2]) § ***vurcusiri***[2]***/vurcusire*** (vur-cu-sí-ri) sf vurcusiri (vur-cu-sírĭ) – (unã cu ***vãrcusiri***[2])

vãrcusiri[1]***/vãrcusire*** (vãr-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***varco***

vãrcusiri[2]***/vãrcusire*** (vãr-cu-sí-ri) sf– vedz tu ***vãrcusescu***[2]

vãrcusit[1] (vãr-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***varco***

vãrcusit[2] (vãr-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***vãrcusescu***[2]

vãrdzari/vãrdzare (vãr-dzá-ri) sf – vedz tu ***veardi***

vãrelji/vãrelje (vã-ré-lji) sf – vedz tu ***varelã***

vãrgar (vắr-garŭ) sm, sf – vedz tu ***vurgar***

vãrgãr (vắr-gãrŭ) sm, sf – vedz tu ***vurgar***

vãrgãrami/vãrgãrame (vãr-gã-rá-mi) sf – vedz tu ***vurgar***

vãrgãrari/vãrgãrare (vãr-gã-rá-ri) sf – vedz tu ***vurgar***

vãrgãrat (vãr-gã-rátŭ) adg – vedz tu ***vurgar***

vãrgãredz (vãr-gã-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***vurgar***

vãrgãrescu (vãr-gã-rés-cu) adg – vedz tu ***vurgar***

Vãrgãrii/Vãrgãrie (Vãr-gã-rí-i) sf – vedz tu ***vurgar***

vãrghar (vắr-gharŭ) sm, sf vãrgharã (vắr-gha-rã shi vãr-ghá-rã), vãrghari (vắr-gharĭ), vãrghari/vãrghare (vắr-gha-ri shi vãr-ghá-ri) – unã cu ***vãrgar***

vãrghãr (vắr-ghãrŭ) sm, sf vãrghãrã (vắr-ghã-rã), vãrghãri (vắr-ghãrĭ), vãrghãri/vurghãre (vắr-ghã-ri) – unã cu ***vãrgãr***

vãrghãrami/vãrghãrame (vãr-ghã-rá-mi) sf fãrã pl – unã cu ***vãrgãrami***

vãrghãrari/vãrghãrare (vãr-ghã-rá-ri) sf vãrghãrãri (vãr-ghã-rắrĭ) – unã cu ***vãrgãrari***

vãrghãrat (vãr-ghã-rátŭ) adg vãrghãratã (vãr-ghã-rá-tã), vãrghãrats (vãr-ghã-rátsĭ), vãrghãrati/vãrghãrate (vãr-ghã-rá-ti) – unã cu ***vãrgãrat***

vãrghãredz (vãr-ghã-rédzŭ) (mi) vb I vãrghãrai (vãr-ghã-ráĭ), vãrghãram (vãr-ghã-rámŭ), vãrghãratã (vãr-ghã-rá-tã), vãrghãrari/vãrghãrare (vãr-ghã-rá-ri) – unã cu ***vãrgãredz***

vãrghãrescu (vãr-ghã-rés-cu) adg vãrghãreascã (vãr-ghã-reás-cã), vãrghãreshtsã (vãr-ghã-résh-tsã), vãrghãreshti (vãr-ghã-résh-ti) – unã cu ***vãrgãrescu***

Vãrghãrii/Vãrghãrie (Vãr-ghã-rí-i) sf fãrã pl – unã cu ***Vãrgãrii***

vãriga (vã-rí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***

vãrii/vãrie (vã-rí-i) sf – vedz tu ***var***

vãrlescu (vãr-lés-cu) vb IV – vedz tu ***vãrlu***

vãrlig (vãr-líg) (mi) vb I – vedz tu ***anvãrliga***

vãrliga (vãr-lí-ga) adv – vedz tu ***anvãrliga***

vãrligalui (vãr-lí-ga-lui) adv – vedz tu ***anvãrliga***

vãrligari/vãrligare (vãr-li-gá-ri) sf – vedz tu ***anvãrliga***

vãrligat (vãr-li-gátŭ) adg – vedz tu ***anvãrliga***

vãrlighedz (vãr-lí-ghédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***anvãrliga***

vãrligos (vãr-li-gósŭ) adg – vedz tu ***anvãrliga***

vãrliri/vãrlire (vãr-lí-ri) sf – vedz tu ***vãrlu***

vãrlit (vãr-lítŭ) adg – vedz tu ***vãrlu***

vãrlu (vắr-lu) adg vãrlã (vắr-lã), vãrli (vắr-li), vãrli/vãrle (vắr-li) – tsi easti acãtsat di-unã lãngoari (datã di-un yermu dit midua-a caplu) tsi-u fatsi unã pravdã (ca oaea, bunãoarã) s-imnã greu, ca-andrãlãsitã, ca zurlã; vurlu, vãrlit; bãrliv, zurlu *{ro: capiu}* *{fr: pris de tournis; fou}* *{en: suffering from sturdy}* ex: easti om vãrlu; oai vãrlã § ***vurlu*** (vúr-lu) adg vurlã (vúr-lã), vurli (vúr-li), vurli/vurle (vúr-li) – (unã cu ***vãrlu***) § ***vãrlescu*** (vãr-lés-cu) vb IV vãrlii (vãr-líĭ), vãrleam (vãr-leámŭ), vãrlitã (vãr-lí-tã), vãrliri/vãrlire (vãr-lí-ri) – acats unã lãngoari (datã di-un yermu dit midua-a caplu) tsi-u fatsi unã pravdã (ca oaea, bunãoarã) s-imnã greu, ca-andrãlãsitã, ca zurlã *{ro: căpia}* *{fr: avoir le tournis; donner le vertige}* *{en: suffer from sturdy}* ex: birbeclu vãrli; l-vãrli (lu-andrãlãsi); mi vãrlish di cap (mi featsish s-mi-acatsã andrala); vãrlirã patru oi § ***vãrlit*** (vãr-lítŭ) adg vãrlitã (vãr-lí-tã), vãrlits (vãr-lítsĭ), vãrliti/vãrlite (vãr-lí-ti) – tsi easti acãtsat di lãngoarea tsi-u fatsi unã pravdã s-imnã greu, ca-andrãlãsitã; vãrlu, vurlu *{ro: căpiat}* *{fr: qui a le tournis, le vertige; donner le vertige}* *{en: who suffers from sturdy}* § ***vãrliri/vãrlire*** (vãr-lí-ri) sf vãrliri (vãr-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã pravdã vãrleashti *{ro: acțiunea de a căpia; căpiare}* *{fr: action d'avoir le tournis; donner le vertige; vertige donné par le ver-coquin}* *{en: action of suffering from sturdy}*

vãrnã (vắr-nã) indef – vedz tu ***vãrã***

vãrnã*** (vắr-nã) pr indef, adg fãrã pl (fim di la ***vãrnu***; vedz ***vãrnu***)

vãrnã-oarã shi ***vãrnã oarã*** (scriari neaprucheatã di noi: vedz ***vãrnãoarã***; bãgats oarã cã zborlu ***vãrnã oarã*** icã ***vãrnã-oarã*** ari noima di "***vãrnã oarã di chiro***")

vãrnãoarã[1] (vắr-nã-oá-rã) adv – 1: un chiro trãninti (di ma nclo) ti cari nu s-dzãtsi tamam cãndu; vãrnoarã, vãrãoarã, vãroarã, cãtivãrnãoarã, cãtivãrãoarã; (expr: ***di vãrnãoarã***) nu anluaestu ma tu-alantu an tsi yini) *{ro: vreodată, cândva; la anul}* *{fr: quelquefois; l'année prochaine}* *{en: sometime; next year}* ex: ayinea zburashti vãrnãoarã?; pot ca s-easã vãrnãoarã pulj?; di vãrnãoarã (expr: tu anlu tsi yini) ma ghini! § ***vãrnoarã***[1] (vắ-rã-oá-rã) adv – (unã cu ***vãrnãoarã***[1]) § ***vãrãoarã***[1] (vắ-rã-oá-rã) adv – (unã cu ***vãrnãoarã***[1]) § ***vãroarã***[1] (vã-roá-rã) adv – (unã cu ***vãrnãoarã***[1])

vãrnãoarã[2] (vắr-nã-oá-rã) adv – un chiro tsi nu va s-yinã putes; pute, putes, vãrnoarã, vãrãoarã, vãroarã, nitsiunãoarã, nitsiunoarã, nitsidãnãoarã, barunoarã, barunãoarã *{ro: niciodată}* *{fr: jamais}* *{en: never}* ex: nu va ti videm vãrãnãoarã (putes), cãt va s-bãnãm; eu vãrnãoarã (putes) nu mãc masini § ***vãrnoarã***[2] (vắr-noá-rã) adv – (unã cu ***vãrnãoarã***[2]) § ***vãrãoarã***[2] (vắ-rã-oá-rã) adv – (unã cu ***vãrnãoarã***[2]) § ***vãroarã***[2] (vã-roá-rã) adv – (unã cu ***vãrnãoarã***[2])

vãrnoarã[1] (vắ-rã-oá-rã) adv – vedz tu ***vãrnãoarã***[1]

vãrnoarã[2] (vắr-noá-rã) adv – vedz tu ***vãrnãoarã***[2])

vãrnu (vắr-nu) pr indef, adg – vedz tu ***vãr***

vãroarã[1] (vã-roá-rã) adv – vedz tu ***vãrnãoarã***[1]

vãroarã[2] (vã-roá-rã) adv – vedz tu ***vãrnãoarã***[2]

vãroshi/vãroshe (vã-ró-shi) sf – vedz tu ***varoshi***

vãrrr-rãu! (vãrrr-rắŭ) inter – zbor (zghic) cu cari s-cljamã mulili tra s-lã si da ordzu s-mãcã *{ro: strigăt cu care se cheamă catârii să vină la mâncare}* *{fr: cri par lequel on appelle les mulets pour leur donner de l'orge}* *{en: cry by which one calls the mules to come and eat}* § ***vãr-vãr-vãr!***; ***vãr-vãr!*** inter – zbor (zghic) cu cari s-pingu mulili s-imnã cu-arada, sh-cãtã iu lipseashti *{ro: strigăt cu care se îndeamnă catârii să meargă în ordine sau acolo unde trebuie}* *{fr: cri adressé aux mulets de marcher en ordre ou de s'acheminer comme il faut}* *{en: cry by which one tells the mules to walk in the desired direction}*

vãrstã (vắrs-tã) sf vãrsti/vãrste (vắrs-ti) – chirolu (anj, mesh, dzãli, etc.) tsi-ari tricutã di la amintarea-a unui om (fãtsearea-a unui lucru) sh-pãnã tu oara (dit banã) ti cari zburãm; vrãstã, ilichii, anj; (fig: 1: vãrstã = chiro, oarã, etã; expr: 2: easti om ãn vãrstã = easti om tricut, mari tu anj, aush) *{ro: vârstă}* *{fr: âge}* *{en: age}* ex: ari vãrsta (ilichia) di noauã anj; him di-unã vãrstã (ilichii); eara tu vãrsta (ilichia) a moashilor; vãrsta (oara, chirolu) a fitariljei; easti muljari n vãrstã (expr: tricutã, mari tu anj); tsi vãrstã (tsi ilichii, cãts anj) ari calu?; itsido vãrstã § ***vrãstã*** (vrắs-tã) sf vrãsti/vrãste (vrắs-ti) – (unã cu ***vãrstã***) ex: cari-i vrãsta (ilichia) a hilj-tui?; voi nu hits di unã vrãstã (ilichii) § ***vãrstnic*** (vãrst-nicŭ) adg vãrstnicã (vắrst-ni-cã), vãrstnits (vắrst-nitsĭ), vãrstnitsi/vãrstnitse (vắrst-ni-tsi) – tsi easti di idyea ilichii (cu altul), vrãstnic *{ro: de aceeași vârstă}* *{fr: qui est du même âge}* *{en: of same age}* ex: eara vãrstnica al (di idyea ilichii cu) Gardani § ***vrãstnic*** (vrắst-nicŭ) adg vrãstnicã (vrắst-ni-cã), vrãstnits (vrắst-nitsĭ), vrãstnitsi/vrãstnitse (vrắs-ni-tsi) – (unã cu ***vãrstnic***) ex: vrea s-gioacã cu vrãstnitsili a ljei (cu-atseali di idyea ilichii cu ea)

vãrstnic (vắrst-nicŭ) adg – vedz tu ***vãrstã***

vãrteanitsã (vãr-teá-ni-tsã) sf vãrteanitsã (vãr-teá-ni-tsã) – hãlati cu cari s-deapinã hirili di lãnã; vãrteantsã, vãrtenitsã, vãrtentsã, ameni, dipinãtor, rudani, aruideauã *{ro: vârtelniță}* *{fr: dévidoir}* *{en: reeling machine}* ex: cu vãrteanitsa adrãm gljami § ***vãrteantsã*** (vãr-teán-tsã) sf vãrteantsã (vãr-teán-tsã) – (unã cu ***vãrteanitsã***) § ***vãrtenitsã*** (vãr-té-ni-tsã) sf vãrtenitsã

(vãr-té-ni-tsã) – (unã cu ***vãrteanitsã***) § ***vãrtentsã*** (vãr-tén-tsã) sf vãrtentsã (vãr-tén-tsã) – (unã cu ***vãrteanitsã***) ex: shidzu tu vãrtentsã pãnã tora

vãrteantsã (vãr-teán-tsã) sf – vedz tu ***vãrteanitsã***

vãrtenitsã (vãr-té-ni-tsã) sf – vedz tu ***vãrteanitsã***

vãrtentsã (vãr-tén-tsã) sf – vedz tu ***vãrteanitsã***

vãrticoanitsã (vãr-ti-coá-ni-tsã) sf – vedz tu ***vãrticonitsã***

vãrticonitsã (vãr-ti-có-ni-tsã) sf vãrticonitsã (vãr-ti-có-ni-tsã) – unã soi di leagãn; vãrticoanitsã lishor, drãmbalã *{ro: un fel de scrânciob}* *{fr: une sorte de balançoire rotative}* *{en: kind of swing, see-saw}* § ***vãrticoanitsã*** (vãr-ti-coá-ni-tsã) sf vãrticoanitsã (vãr-ti-coá-ni-tsã) – (unã cu ***vãrticonitsã***)

vãrtos[1] (vãr-tósŭ) adg – vedz tu ***vãrtuti***

vãrtos[2] (vãr-tósŭ) adv – vedz tu ***vãrtuti***

vãrtushami/vãrtushame (vãr-tu-shá-mi) sf – vedz tu ***vãrtuti***

vãrtushescu (vãr-tu-shĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***vãrtuti***

vãrtushiri/vãrtushire (vãr-tu-shí-ri) sf – vedz tu ***vãrtuti***

vãrtushit (vãr-tu-shítŭ) adg – vedz tu ***vãrtuti***

vãrtuti (vãr-tú-ti) sf pl(?) – harea (putearea) tsi u ari omlu tra s-poatã s-facã lucri (lishoari i greali); dinami, puteari, virtuti, vurtuti, vãrtushami, vlagã, fuchii, fortsã, tãcati, cuveti, cuvet *{ro: vârtute, vigoare, tărie}* *{fr: vigueur, puissance; dureté}* *{en: vigor, power}* ex: ari multã, mari vãrtuti (puteari, dinami); vidzãndalui ahãtã vãrtuti (puteari) di om; tsi sh-cunoashti-a lui vãrtuti (puteari); nj-bãgai tutã vãrtutea, ma nu lj-u putui § ***virtuti*** (vir-tú-ti) sf pl(?) – (unã cu ***vãrtuti***) § ***vurtuti*** (vur-tú-ti) sf pl(?) – (unã cu ***vãrtuti***) ex: frãnsirã vurtutea (putearea) a apishtilor § ***vãrtushami/vãrtushame*** (vãr-tu-shá-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***vãrtuti***) § ***vãrtos***[1] (vãr-tósŭ) adg vãrtoasã (vãr-toá-sã), vãrtosh (vãr-tóshĭ), vãrtoasi/vãrtoase (vãr-toá-si) – tsi ari puteari; tsi easti cu dinami; (lucru) tsi easti sãnãtos shi s-frãndzi (s-arupi, disicã, etc.) greu; cadãr, cãdãr, cadãri, catãrã, sãnãtos, putut, ndrumin, silnãos, sãlnios, silnãvos, sãluios *{ro: vârtos, tare, robust}* *{fr: fort, puissant}* *{en: strong, robust}* ex: easti multu vãrtos (sãnãtos), nu pot s-lu frãngu; ayisite Dumnidzale, ayisite vãrtoase (putute); boatsi multu vãrtoasã (sãnãtoasã); doilji eara vãrtosh (cu dinami); vinili suntu vãr-toasi (sãnãtoasi) § ***vãrtos***[2] (vãr-tósŭ) adv – zbor cari-agiutã tu zburãri cãndu un va s-aspunã cã un lucru s-aflã tu-unã scarã multu ma-analtã di-atsea tu cari s-aflã lucrili di-aradã; cu multã puteari (dinami, vãrtuti, etc.); multu, baea, malã di *{ro: foarte, viguros}* *{fr: très, vigoureusement}* *{en: very, vigorously}* ex: vãrtos (multu) dultsi; vãrtos (multu) bun; vãrtos (multu) ghini; s-tragã la scamnu vãrtos (cu multã puteari); eara vãrtos (multu) gioni; suntu vãrtos (multu) arãi shi nimbunats, nu-lj frãndzi noaptea somnul § ***nvãrtushedz*** (nvãr-tu-shĭédzŭ) (mi) vb I nvãrtushai (nvãr-tu-shĭáĭ), nvãrtusham (nvãr-tu-shĭámŭ), nvãrtushatã (nvãr-tu-shĭá-tã), nvãrtushari/nvãrtushare (nvãr-tu-shĭá-ri) – fac un lucru s-hibã (ma) vãrtos; fac un lucru s-dãnãseascã ma multu; ãnvãrtushedz, vurtushedz, vãrtushescu *{ro: învârtoşa, întări}* *{fr: rendre puissant, fortifier, durcir}* *{en: make strong(er), harden}* ex: bratsãli-lj si nvãrtusharã (s-featsirã ma vãrtoasi); nj-si nvãrtusha bratsãli; nvãrtushadzã-ts inima; si nvãrtusharã tu muntsã di cu topili nu pot s-lji scoatã; lji s-avea nvãrtushatã aloatlu cã nu lj-avea turnatã apã nimal; cara criscu, si nvãrtushe § ***nvãrtushat*** (nvãr-tu-shĭátŭ) adg nvãrtushatã (nvãr-tu-shĭá-tã), nvãrtushats (nvãr-tu-shĭátsĭ), nvãrtushati/nvãrtushate (nvãr-tu-shĭá-ti) – tsi easti vãrtos; tsi easti faptu s-hibã ma vãrtos; tsi easti faptu s-dãnãseascã ma multu; ãnvãrtushat, vurtushat, vãrtushit *{ro: învârtoşat, întărit}* *{fr: rendu puissant, fortifié, durci}* *{en: made strong(er), hardened}* ex: Dumnidzã nvãrtushat (vãrtos) § ***nvãrtushari/nvãrtushare*** (nvãr-tu-shĭá-ri) sf nvãrtusheri (nvãr-tu-shĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si nvãrtushadzã; ãnvãrtushari, vurtushari, vãrtushiri *{ro: acţiunea de a învârtoşa, de a întări; învârtoşare, întărire}* *{fr: action de rendre puissant, de fortifier, de durcir}* *{en: action of making strong(er), of hardening}* § ***ãnvãrtushedz*** (ãn-vãr-tu-shĭédzŭ) (mi) vb I ãnvãrtushai (ãn-vãr-tu-shĭáĭ), ãnvãrtusham (ãn-vãr-tu-shĭámŭ), ãnvãrtushatã (ãn-vãr-tu-shĭá-tã), ãnvãrtushari/ãnvãrtushare (ãn-vãr-tu-shĭá-ri) – (vedz tu ***nvãrtushedz***) § ***ãnvãrtushat*** (ãn-vãr-tu-shĭátŭ) adg ãnvãrtushatã (ãn-vãr-tu-shĭá-tã), ãnvãrtushats (ãn-vãr-tu-shĭátsĭ), ãnvãrtushati/ãnvãrtushate (ãn-vãr-tu-shĭá-ti) – (vedz tu ***nvãrtushat***) ex: fu ligatã shi cu giurat ãnvãrtushatã § ***ãnvãrtushari/ãnvãrtushare*** (ãn-vãr-tu-shĭá-ri) sf ãnvãrtusheri (ãn-vãr-tu-shĭérĭ) – (vedz tu ***nvãrtushari***) § ***vãrtushescu*** (vãr-tu-shĭés-cu) (mi) vb IV vãrtushii (vãr-tu-shíĭ), vãrtusheam (vãr-tu-shĭámŭ), vãrtushitã (vãr-tu-shí-tã), vãrtushiri/vãrtushire (vãr-tu-shí-ri) – (vedz tu ***nvãrtushedz***) § ***vãrtushit*** (vãr-tu-shítŭ) adg vãrtushitã (vãr-tu-shí-tã), vãrtushits (vãr-tu-shítsĭ), vãrtushiti/vãrtushite (vãr-tu-shí-ti) – (vedz tu ***nvãrtushat***) § ***vãrtushiri/vãrtushire*** (vãr-tu-shí-ri) sf vãrtushiri (vãr-tu-shírĭ) – (vedz tu ***nvãrtushari***) § ***vurtushedz*** (vur-tu-shĭédzŭ) (mi) vb I vurtushai (vur-tu-shĭáĭ), vurtusham (vur-tu-shĭámŭ), vurtushatã (vur-tu-shĭá-tã), vurtushari/vurtushare (vur-tu-shĭá-ri) – (vedz tu ***nvãrtushedz***) § ***vurtushat*** (vur-tu-shĭátŭ) adg vurtushatã (vur-tu-shĭá-tã), vurtushats (vur-tu-shĭátsĭ), vurtushati/vurtushate (vur-tu-shĭá-ti) – (vedz tu ***nvãrtushat***) § ***vurtushari/vurtushare*** (vur-tu-shĭá-ri) sf vurtusheri (vur-tu-shĭérĭ) – (vedz tu ***nvãrtushari***)

vãr-vãr! inter – vedz tu ***vãrrr-rãu!***

vãrvãrii/vãrvãrie (vãr-vã-rí-i) sf – vedz tu ***varvar***

vãrvãrilji/vãrvãrilje (vãr-vã-rí-lji) sf – vedz tu ***varvar***

vãr-vãr-vãr! inter – vedz tu ***vãrrr-rãu!***

vãrvurã (vãr-vú-rã) sf vãrvuri/vãrvure (vãr-vú-ri) – 1: lucru-arucutos tsi fatsi un vrondu ca-aroata di la moarã cãndu s-anvãrteashti; 2: unã giucãreauã di ficiori njits adratã di dauã coji di nucã cari ncljid nãuntru un gãrnuts sh-cari fatsi un vrondu sec cãndu easti minatã cu-unã cioarã; gãrgarã; (fig: vãrvurã = tsi sh-u-adutsi cu-unã vãrvurã; tsi fatsi un vrondu ca-atsel faptu di-unã vãrvurã) *{ro: bâzâitoare}* *{fr: jouet formé de deux écales de noix qui renferment un grain quelconque solide et qu'on fai tourner à l'aide d'une ficelle pour produire un bruit sourd}* *{en: children toy which makes a noise}* ex: gura-lj si dutsi vãrvurã (fig: zburashti multu ca vrondul faptu di-unã vãrvurã); yine vãrvurã (fig: arucutinda-si); coada, vãrvurã tu vimtu § ***vurvurã*** (vur-vú-rã) sf vurvuri/vurvure (vur-vú-ri) – (unã cu ***vãrvurã***) ex: tihea-a omlui s-toarnã ca a moarãljei vurvurã (ca aroata-a moarãljei)

vãryescu (vãr-yés-cu) (mi) vb IV vãryii (vãr-yíĭ), vãryeam (vãr-yeámŭ), vãryitã (vãr-yí-tã), vãryiri/vãryire (vãr-yí-ri) – 1: alãxescu zboarã greali cu cariva (cu unã boatsi apreasã, sãnãtoasã, cã nu n-aduchim trã un lucru); ncaci, ancaci, ãncaci, ngaci, aurlu, filunichisescu, anãcrescu, ntsertu, tãcãnsescu, hulescu, huledz; 2: lu aurlu (ncaci, agunjisescu, anãngãsãescu) pri cariva tra s-facã tsi voi icã tsi-lj dzãc mini; agunjisescu, pingu, anãngãsãescu, avin *{ro: certa, îndemna}* *{fr: gronder, réprimander; hâter, presser, pousser}* *{en: scold, quarrel with, reprove; urge, press}* ex: nu mi vãryea (ncaci); vãryea-mi (ncaci-mi), mamã, blastimã; dupã tsi vãryi (aurlã) cãnjlji s-nu-alatrã; vãryea-lj (aurlã-lj s-fugã, dipãrteadzã-lj) di-aoa; muljerli vãryea (pindzea, anãngãsãea) caljlji § ***vãryit*** (vãr-yítŭ) adg vãryitã (vãr-yí-tã), vãryits (vãr-yítsĭ), vãryiti/vãryite (vãr-yí-ti) – 1: tsi-lj si zburashti cu zboarã greali di itia cã nu-ari faptã ashi cum mindueashti un cã easti ghini s-facã; ncãceat, ancãceat, ãncãceat, ngãceat, aurlat, filunichisit, anãcrit, ntsirtat, tãcãnsit, hulit, hulidzat; 2: agunjisit, pimtu, anãngãsãit, avinat *{ro: certat, îndemnat}* *{fr: grondé, réprimandé; hâté, pressé, poussé}* *{en: scolded, quarrelled with, reproved; urged, pressed}* ex: ficiorlu plãndzi cã-i vãryit (ancãceat) § ***vãryiri/vãryire*** (vãr-yí-ri) sf vãryiri (vãr-yírĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu s-alãxescu zboarã greali icã atumtsea cãndu cariva easti ncãceat; ncãceari, ancãceari, ãncãceari, ngãceari, aurlari, filunichisiri, anãcriri, ntsirtari, tãcãnsiri, huliri, hulidzari; 2: agunjisiri, pindzeari, anãngãsãiri, avinari *{ro: acţiunea de a certa, de a îndemna; certare, îndemnare}* *{fr: action de gronder (de réprimander; de hâter, de presser, de pousser)}* *{en: action of scolding (of quarrelling with, of reproving; of urging, of pressing)}*

vãryiri/vãryire (vãr-yí-ri) sf – vedz tu ***vãryescu***

vãryit (vãr-yítŭ) adg – vedz tu ***vãryescu***

vãrzã (vắr-zã) sf pl(?) – loclu iu easti agudit cariva *{ro: locul*

unde este lovit, atins cineva} {fr: endroit où l'on est frappé, atteint} {en: place where somebody receives a blow}

vãsãlii/vãsãlie (vã-sã-lí-i) sf vãsãlii (vã-sã-líĭ) – simtsãmintul suflitescu tsi lu-aducheashti cariva tsi s-ifhãrãstiseashti shi s-hãrseashti di-un lucru vrut; harauã, hrauã, hroa, hãrãcupilji, mãlinari, bucurilji *{ro: veselie, bucurie} {fr: joie, plaisir} {en: joy, delight, pleasure, happiness}*

vãsãnipsescu (vã-sã-nip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***vasan***

vãsãnipsiri/vãsãnipsire (vã-sã-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***vasan***

vãsãnipsit (vã-sã-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***vasan***

vãscãnii/vãscãnie (vãs-cã-ní-i) sf vãscãnii – 1: atsea tsi-l fatsi omlu (i lucrul) s-aibã puteari (ca trã ciudii) tsi easi nafoarã di nomurli a fisiljei ashi cum li shtii shi li aducheashti lumea; atsea tsi fac mandisili di s-ciudiseashti dunjaea; amayi, amai, mayi, mãyii, mãghii, mãndii; 2: atsea tsi-lj si fatsi cãndu cariva easti loat di-oclju (diucljat); diucljari *{ro: farmece, vrajã} {fr: charme; maléfice; mauvais oeil} {en: spell, charm; evil spell; evil eye}*

vãscu (vãs-cu) sm – vedz tu ***vescu***[2]

vãshclje (vãsh-cljĭé) sm vãshcljadz (vãsh-cljĭádzĭ) – usic di la cicioarli a njeljlor (oilor, cãprilor, etc.) cu cari s-agioacã njitslji; vãsilje, arshic, ashic, ishic, mishic, saltu, psaltu, alumã, anumã, vangã, amadã, nip, nãip, ip, ipã, cocan, coci, cunjac; (fig: vãshclje = multu ma njic di lucrili di-aradã) *{ro: arşic plombat} {fr: osselet plombé} {en: knuckle bone}* ex: s-agioacã cu vãshcljadzlji (arshitsili); alantu cal eara njic shi slab, un vãshclje (njic cãt vãshcljelu!) di cal § ***vãsilje***[2] (vã-si-ljĭé) sm vãsiljadz (vã-si ljĭádzĭ) – (unã cu ***vãshclje***)

vãsilcheashti (vã-sil-cheásh-ti) adv – vedz tu ***vãsilje***[1]

vãsilchescu (vã-sil-chés-cu) adg – vedz tu ***vãsilje***[1]

vãsileac (vã-si-leácŭ) sm – vedz tu ***vasilco***

vãsilii/vãsilie (vã-si-lí-i) sf – vedz tu ***vãsilje***[1]

vãsilipsescu (vã-si-lip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***vãsilje***[1]

vãsilipsit (vã-si-lip-sítŭ) adg – vedz tu ***vãsilje***[1]

vãsiljac (vã-si-ljĭácŭ) sm – vedz tu ***vasilco***

vãsilje[1] (vã-si-ljé) sm vãsiljadz (vã-si-ljĭádzĭ) – omlu tsi urseashti pristi tuts shi pristi tuti tsi s-fac tu-un crat mari; amirã, bãsilã *{ro: rege} {fr: roi} {en: king}* ex: eara unãoarã un vãsilje; yiftul, sh-vãsilje, amonja sh-cãftã § ***vãsiloanji/vãsiloanje*** (vã-si-loá-nji) sf vãsiloanji/vãsiloanje (vã-si-loá-nji) – nveastã di vãsilje; muljarea tsi urseashti (ca un vãsilje) pristi tuts shi pristi tuti tsi s-fac tu-un crat mari (tsi nu-ari bãrbat vãsilje); vãsiljoanji, amirãroanji, amiroanji, vasilsã *{ro: reginã} {fr: reine} {en: queen}* § ***vãsiljoanji/vãsiljoanje*** (vã-si-ljĭoá-nji) sf vãsiljoanji/vãsiljoanje (vã-si-ljĭoá-nji) – (unã cu ***vãsiloanji***) § ***vasilsã*** (va-síl-sã) sf vasilsi/vasilse (va-síl-si) – (unã cu ***vãsiloanji***) ex: cum ascultã di vasilsã tuti-alghinjli § ***vasiloplu*** (va-si-ló-plu) sm, sf vasiloplã (va-si-ló-plã), vasiloplji (va-si-ló-plji), vasilopli/vasilople (va-si-ló-pli) – ficior i featã di vãsilje; vãsilje dit unã vãsilii ma njicã; printsu, diadoh, cneaz, cnjaz *{ro: prinţ} {fr: enfant royal} {en: prince royal}* § ***vãsilii/vãsilie*** (vã-si-lí-i) sf vãsilii – vasiliu, amirãrilji, amirãlji, amirãlichi, duvleti, stat, crat *{ro: regat, stat} {fr: royaume, état} {en: kingdom, state}* ex: li trundui tuti vãsiliili § ***vasiliu*** (va-sí-liŭ) sn vasilii (va-sí-lii) – (unã cu ***vãsilii***) § ***vãsilchescu*** (vã-sil-chés-cu) adg vãsilcheascã (vã-sil-cheás-cã), vãsilcheshtsã (vã-sil-chésh-tsã), vãsilcheshti (vã-sil-chésh-ti) – tsi ari s-facã cu-un vãsilje; tsi easti adrat ca di-un vãsilje; tsi ari vidzuta-a unui vãsilje; amirãrescu, amirescu *{ro: regal} {fr: royal} {en: royal}* ex: measã vãsilcheascã (amirãreascã, ca di vãsilje) § ***vãsilcheashti*** (vã-sil-cheásh-ti) adv – ca faptã di-un vãsilje; ca di vãsilje; amirãreashti, dumneashti *{ro: împărăteşte, domneşte} {fr: impérialement, royalement} {en: imperially, royally, in a kingly manner}* § ***vãsilipsescu*** (vã-si-lip-sés-cu) (mi) vb IV vãsilipsii (vã-si-lip-síĭ), vãsilipseam (vã-si-lip-seámŭ), vãsilipsitã (vã-si-lip-sí-tã), vãsilipsiri/vãsilipsire (vã-si-lip-sí-ri) – ursescu (chivirnisescu, dumnescu) unã vãsilii; amirãripsescu, dumnescu *{ro: împărăţi, domni} {fr: régner} {en: reign, rule}* ex: nãsã vrea vãsilipseascã (dumneascã, urseascã) aoatsi § ***vãsilipsit*** (vã-si-lip-sítŭ) adg vãsilipsitã (vã-si-lip-sí-tã), vãsilipsits (vã-si-lip-sítsĭ), vãsilipsiti/vãsilipsite (vã-si-lip-sí-ti) – tsi-lj si deadi (tsi lo) putearea s-urseascã unã vãsilii; tsi easti ursit di-un vãsilje; amirãripsit, dumnit *{ro: împărăţit, domnit} {fr: régné} {en: reigned, ruled}* § ***vãsilipsiri/vãsilipsire*** (vã-si-lip-sí-ri) sf vãsilipsiri (vã-si-lip-síri) – atsea tsi s-fatsi cãndu un amirã urseashti un crat; amirãripsiri, dumniri *{ro: acţiunea de a împărăţi, de a domni; împărăţire, domnire} {fr: action de régner; régne} {en: action of reigning, of ruling; reign; rule}* § ***vasiluhori/vasiluhore*** (va-si-lu-hó-ri) sf vasiluhori (va-si-lu-hórĭ) – hoara iu bãneadzã vãsiljelu; hoarã di vãsilje *{ro: sat regesc} {fr: village du roi} {en: king's village}* § ***vasiloanji/vasiloanje*** (va-si-loá-nji) sf vasiloanji/vasiloanje (va-si-loá-nji) – pitã tsi s-fatsi di-aradã ti Ayiu-Vasili *{ro: plăcintă de Anul Nou, de Sfântu-Vasile} {fr: galette du jour de l'an, de Saint Basile} {en: pita-pie made for the New-Year}*

vãsilje[2] (vã-si-ljĭé) sm– vedz tu ***vãshclje***

vãsiljoanji/vãsiljoanje (vã-si-ljĭoá-nji) sf – vedz tu ***vãsilje***[1]

vãsiloanji/vãsiloanje (vã-si-ljoá-nji) sf – vedz tu ***vãsilje***[1]

vãstãxescu (vãs-tãc-sés-cu) vb IV vãstãxii (vãs-tãc-síĭ), vãstãxeam (vãs-tãc-seámŭ), vãstãxitã (vãs-tãc-sí-tã), vãstãxiri/vãstãxire (vãs-tãc-sí-ri) – aravdu sh-nu mi-alas azvimtu; tsãn sh-armãn ashi cum hiu trã multu chiro; dãnãsescu, dinãsescu, dinisescu, dãnisescu, dãnsescu, dãinsescu, dindisescu, dãndãsescu, tsãn, aravdu, tsãn cheptu *{ro: rezista, ţine, suporta} {fr: résister, (se) maintenir, supporter} {en: resist, hold}* § ***vãstãxit*** (vãs-tãc-sítŭ) adg vãstãxitã (vãs-tãc-sí-tã), vãstãxits (vãs-tãc-sítsĭ), vãstãxiti/vãstãxite (vãs-tãc-sí-ti) – cari tsãnu shi nu fu azvimtu; dãnãsit, dinãsit, dinisit, dãnisit, dãnsit, dãinsit, dindisit, dãndãsit, tsãnut, arãvdat *{ro: rezistat, suportat} {fr: résisté, maintenu, supporté} {en: resisted, held}* § ***vãstãxiri/vãstãxire*** (vãs-tãc-sí-ri) sf vãstãxiri (vãs-tãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu vãstãxeashti tsiva; dãnãsiri, dinãsiri, dinisiri, dãnisiri, dãnsiri, dãinsiri, dindisiri, dãndãsiri, tsãneari, arãvdari *{ro: acţiunea de a rezista, de a ţine; suportare} {fr: action de résister, de supporter, de maintenir} {en: action of resisting, of holding}*

vãstãxiri/vãstãxire (vãs-tãc-sí-ri) sf – vedz tu ***vãstãxescu***

vãstãxit (vãs-tãc-sítŭ) adg – vedz tu ***vãstãxescu***

vãtãlah (vã-tã-lĭhŭ) sm vãtãlahi (vã-tã-láhĭ) shi sn vãtãlahi/vãtãlahe (vã-tã-lá-hi) shi vãtãlãhi (vã-tã-lãhĭ) – foali faptã di cheali di tsap tu cari s-poartã ma multu yin shi untulemnu; tãvãrceac, tãrvash, tãrvaci, vurgã, zbãrnic, foali, fuljinã, cheali, chilitsã, chilits, utri, utur *{ro: burduf} {fr: outre; bouc (outre remplie d'huile ou de vin} {en: goatskin bag filled up with oil or wine}* ex: di cheali di porcu vãtãlah (utri) nu s-fatsi; a turcului dã-lj masina sh-lja-lj vãtãlahlu (uturlu cu untulemnu); dauã vãtãlãhi (utri) di yin

vãtãmari/vãtãmare (vã-tã-má-ri) sf – vedz tu ***vatãm***

vãtãmat (vã-tã-mátŭ) adg – vedz tu ***vatãm***

vãtãmãturã (vã-tã-mã-tú-rã) sf – vedz tu ***vatãm***

vãtãnari/vãtãnare (vã-tã-ná-ri) sf – vedz tu ***vatãm***

vãtãnat (vã-tã-nátŭ) adg – vedz tu ***vatãm***

vãtricã (vã-trí-cã) sf – vedz tu ***vatrã***

vãtsealã (vã-tseá-lã) sf vãtseali/vãtseale (vã-tseá-li) – vas, di-aradã ca unã gãleatã di lemnu, cu cari s-adutsea, aoa sh-un chiro, apa di la shoput; vas tu cari s-tsãni apã; vitsealã, vutselã, buclã, bucljitsã, ncãrcãtoari *{ro: doniţă} {fr: seille} {en: (wooden) pail}* ex: featili cu vãtsealili; vãtsealã cu apã; dusi sh-fãrã apã tu vãtsealã § ***vitsealã*** (vi-tseá-lã) sf vitseali/vitseale (vi-tseá-li) – (unã cu ***vãtsealã***) § ***vutselã*** (vu-tsé-lã) sf vutseli/vutsele (vu-tsé-li) – (unã cu ***vãtsealã***)

vãtsinari/vãtsinare (vã-tsi-ná-ri) sf – vedz tu ***vãtsinã***

vãtsinat (vã-tsi-nátŭ) adg – vedz tu ***vãtsinã***

vãtsinã (vã-tsí-nã) sf vãtsini (vã-tsí-ni) – yitrii tsi s-lja tra s-lu-afireascã omlu (i unã pravdã) di-unã lãngoari mulipsitoari (tsi s-lja di la om la om) *{ro: vaccin} {fr: vaccin} {en: vaccine}* § ***vãtsinipsescu*** (vã-tsi-nip-sés-cu) vb IV vãtsinipsii (vã-tsi-nip-síĭ), vãtsinipseam (vã-tsi-nip-seámŭ), vãtsinipsitã (vã-tsi-nip-sí-tã), vãtsinipsiri/vãtsinipsire (vã-tsi-nip-sí-ri) – dau un yitrii (vãtsinã) prit gurã (ingectsii i cu-unã zgrãmãturã pri cheali) shi s-lu-aveglju omlu tra s-nu-acatsã unã lãngoari mulipsitoari;

vãtsinedz, simnedz, semnu *{ro: vaccina} {fr: vacciner} {en: vaccinate}* § ***vãtsinipsit*** (vã-tsi-nip-sítŭ) adg vãtsinipsitã (vã-tsi-nip-sí-tã), vãtsinipsits (vã-tsi-nip-sítsĭ), vãtsinipsiti/vãtsinipsite (vã-tsi-nip-sí-ti) – a curi ãlj s-ari datã un yitrii (vãtsinã) tra s-nu-acatsã unã lãngoari mulipsitoari; vãtsinat, simnat *{ro: vaccinat} {fr: vacciné} {en: vaccinated}* § ***vãtsinipsiri/vãtsinipsire*** (vã-tsi-nip-sí-ri) sf vãtsinipsiri (vã-tsi-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti vãtsinipsit; vãtsinari, simnari *{ro: vaccinare} {fr: actsion de vacciner} {en: action of vaccinating}* § ***vãtsinedz*** (vã-tsi-nédzŭ) vb I vãtsinai (vã-tsi-náĭ), vãtsinam (vã-tsi-námŭ), vãtsinatã (vã-tsi-ná-tã), vãtsinari/vãtsinare (vã-tsi-ná-ri) – (unã cu ***vãtsinipsescu***) § ***vãtsinat*** (vã-tsi-nátŭ) adg vãtsinatã (vã-tsi-ná-tã), vãtsinats (vã-tsi-nátsĭ), vãtsinati/vãtsinate (vã-tsi-ná-ti) – (unã cu ***vãtsinit***) § ***vãtsinari/vãtsinare*** (vã-tsi-ná-ri) sf vãtsinãri (vã-tsi-nãrĭ) – (unã cu ***vãtsinipsiri***)

vãtsinedz (vã-tsi-nédzŭ) vb I – vedz tu ***vãtsinã***

vãtsinipsescu (vã-tsi-nip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***vãtsinã***

vãtsinipsiri/vãtsinipsire (vã-tsi-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***vãtsinã***

vãtsinipsit (vã-tsi-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***vãtsinã***

vãtunari/vãtunare (vã-tu-ná-ri) sf – vedz tu ***vatãm***

vãtunat (vã-tu-nátŭ) adg – vedz tu ***vatãm***

vãxescu (vãc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***vãzescu***

vãxiri/vãxire (vãc-sí-ri) sf – vedz tu ***vãzescu***

vãxit (vãc-sítŭ) adg – vedz tu ***vãzescu***

vãzescu (vã-zés-cu) vb IV vãzii (vã-zíĭ), vãzeam (vã-zeámŭ), vãzitã (vã-zí-tã), vãziri/vãzire (vã-zí-ri) – 1: fac un vrondu lungu sh-vãrtos tsi tsã lja urecljili sh-a curi iho poati si s-avdã di diparti; vãxescu, vuzuescu, huhutescu, arãsun, arusun, asun; 2: fac un vrondu shcurtu shi surdu ca freamitlu a frãndzãlor di arburi cãndu treatsi vimtul prit eali; hurhutescu, junjescu *{ro: vui, răsuna, rezona; fremăta} {fr: résonner, retentir; gronder sourdement, bruire, frémir} {en: resound, reverberate; rustle, whisper (trees)}* ex: pãdurea tutã vãzeashti (hurhuteashti); vãzescu (hurhutescu) chinjlji di tsã si mutã perlu; vãzea (asuna) apili § ***vãzit*** (vã-zítŭ) adg vãzitã (vã-zí-tã), vãzits (vã-zítsĭ), vãziti/vãzite (vã-zí-ti) – tsi featsi un vrondu a curi iho poati si s-avdã di diparti; asunat, arãsunat, arusunat, vãxit, vuzuit, huhutit; tsi featsi un vrondu surdu; hurhutit, junjit *{ro: vuit, răsunat, rezonat; fremătat} {fr: résonné, retenti; grondé sourdement. bruit, frémi} {en: resounded, reverberated; rustled, whispered (trees)}* § ***vãziri/vãzire*** (vã-zí-ri) sf vãziri (vã-zírĭ) – atsea tsi s-avdi cãndu tsiva vãzeashti; asunari, arãsunari, arusunari, vãxiri, vuzuiri, huhutiri, hurhutiri, junjiri *{ro: acţiunea de a vui, de a răsuna, de a rezona, de a fremăta; vuire, rezonare, fremătare} {fr: action de résonner, de retentir, de gronder sourdement, de bruire, de frémir} {en: action of resounding, of reverberating, of rustling}* § ***vãxescu*** (vãc-sés-cu) vb IV vãxii (vãc-síĭ), vãxeam (vãc-seámŭ), vãxitã (vãc-sí-tã), vãxiri/vãxire (vãc-sí-ri) – (unã cu ***vãzescu***) § ***vãxit*** (vãc-sítŭ) adg vãxitã (vãc-sí-tã), vãxits (vãc-sítsĭ), vãxiti/vãxite (vãc-sí-ti) – (unã cu ***vãzit***) § ***vãxiri/vãxire*** (vãc-sí-ri) sf vãxiri (vãc-sírĭ) – (unã cu ***vãziri***) § ***vuzuescu*** (vu-zu-ĭés-cu) vb IV vuzuii (vu-zu-íĭ), vuzueam (vu-zu-eámŭ), vuzuitã (vu-zu-í-tã), vuzuiri/vuzuire (vu-zu-í-ri) – (unã cu ***vãzescu***) § ***vuzuit*** (vu-zu-ítŭ) adg vuzuitã (vu-zu-í-tã), vuzuits (vu-zu-ítsĭ), vuzuiti/vuzuite (vu-zu-í-ti) – (unã cu ***vãzit***) § ***vuzuiri/vuzuire*** (vu-zu-í-ri) sf vuzuiri (vu-zu-írĭ) – (unã cu ***vãziri***) § ***vãzurã*** (vã-zú-rã) sf vãzuri/vãzure (vã-zú-ri) – sonlu (boatsea) tsi s-avdi cãndu vãzeashti tsiva; asunarea tsi s-avdi cãndu bat cãmbãnjli; horhut, freamit, boatsi, cursu, vrondu, vreavã, lavã, etc. *{ro: vuiet, zgomot, freamăt} {fr: grondement sourd; bruit, frémissement, tintement (des cloches)} {en: sound, rustling, whisper (trees), quivering}* ex: avdzã vãzura (lava) a carotsãljei; vãzura a cãmbanãljei; sã-ts lja urecljili di vãzurã (vrondu)

vãziri/vãzire (vã-zí-ri) sf – vedz tu ***vãzescu***

vãzit (vã-zítŭ) adg – vedz tu ***vãzescu***

vãzurã (vã-zú-rã) sf – vedz tu ***vãzescu***

vdzeari/vdzeare (vdzeá-ri) sf – vedz tu ***fudzeari***

vdziri/vdzire (vdzí-ri) sf – vedz tu ***fudziri***

vdzit (vdzítŭ) adg – vedz tu ***fudzit***

veadiri/veadire (veá-di-ri) sf – vedz tu ***ved***

vearã (veá-rã) sf veri (vérĭ) – nai ma cãlduroslu chiro a anlui cari, dupã nom, tsãni trei mesh, dit 22-li (i 21-li) di Cirishar pãnã tu 23-li di Yismãciunj; (expr: 1: veara (ca adv) = chirolu di vearã; 2: di vearã = (i) cãndu va s-yinã veara; veara-aestã tsi yini; (ii) cari tsãni di vearã, tsi s-poartã veara, cari s-fatsi (i tihiseashti si s-facã) veara; (yimishili i grãnili) tsi s-coc shi s-adunã veara; 3: di cu vearã = hiindalui ninga vearã, ninga niishitã (nibitisitã) veara; 4: pãnã (tu intrata) di vearã = pãnã tu nchisita (intrata) a vearãljei; pãnã tu ishita di vearã; 5: aestã vearã = veara tsi yini di treatsi, tsi tricu; 6: an-veara = veara-a anlui tsi tricu, veara di-aoa sh-un an; 7: mari ca dzua di vearã = multu mari sh-lungu; cã nai ma lunga dzuã easti atsea di vearã; 8: s-bãneadzã veri sh-primãveri = s-bãneadzã anj multsã; 9: earnã-vearã = cã-i earnã, cã-i vearã, tut chirolu, tut anlu, fãrã-acumtinari) 10: (gioni) ca vearã = (gioni) mushat sh-bun, ashi cum easti veara) *{ro: vară} {fr: été} {en: summer}* ex: dzua di vearã easti lungã; veara aclo easti lungã; vinji primãveara sh-veara; veara tutã tu cãntari sh-earna tutã tu uhtari (s-dzãtsi tr-atsel tsi nu lucreadzã s-adunã veara tra s-aibã sh-trã earnã); tu limerli-a lor di veara (expr: iu sta sh-bãneadzã veara); avem noi tora multi veri; gioni-armãn, gioni ca vearã (expr: multu mushat sh-bun, cum easti veara); s-alumtarã cãt i dzua di vearã mari (expr: s-alumtarã multu chiro); earnã-vearã (expr: cã eara earnã, cã eara vearã) yinea s-nã veadã cum him § ***njadzã-vearã*** (njĭá-dzã) sf, adv – (tu) mesea di vearã, njadzã-veri *{ro: în mijlocul verii} {fr: (au) milieu de l'été} {en: mid-summer}* § ***njadzã-veri*** (njĭá-dzã) sf pl, adv – (unã cu ***njadzã-vearã***) § ***virescu*** (vi-rés-cu) adg vireascã (vi-reás-cã), vireshtsã (vi-résh-tsã), vireshti/vireshte (vi-résh-ti) – tsi easti di veara; tsi s-fatsi veara; di vearã *{ro: văratic} {fr: estival} {en: estival}* ex: purta un stranj virescu (di veara) § ***nviredz***[1] (nvi-rédzŭ) vb I nvirai (nvi-ráĭ), nviram (nvi-rámŭ), nviratã (nvi-rá-tã), nvirari/nvirare (nvi-rá-ri) – nj-trec veara *{ro: văra, petrece vara} {fr: passer l'été} {en: spend the summer}* ex: va nvirãm (va nã tritsem veara) tu cãmpu; nvirãm (tricum veara) ghini § ***nvireadzã***[1] (nvi-reá-dzã) vb I unipers. nvirã (nvi-rã), nvira (nvi-rá), nviratã (nvi-rá-tã), nvirari/nvirare (nvi-rá-ri)– intrã (yini) veara *{ro: se face (soseşte) vara} {fr: arriver l'été} {en: arrives summer}* ex: estan nvirã (intrã veara) amãnat § ***nver***[1] (nvérŭ) (mi) vb I nvirai (nvi-ráĭ), nviram (nvi-rámŭ), nviratã (nvi-rá-tã), nvirari/nvirare (nvi-rá-ri) – (unã cu ***nviredz***[1]) § ***nvirat***[1] (nvi-rátŭ) adg nviratã (nvi-rá-tã), nvirats (nvi-rátsĭ), nvirati/nvirate (nvi-rá-ti) – cari treatsi (tricu) veara *{ro: vărat, care petrece vara} {fr: qui a passé l'été} {en: who has spent the summer}* § ***nvirari***[1]***/nvirare*** (nvi-rá-ri) sf nvirãri (nvi-rãrĭ) – atsea tsi fatsi cariva cãndu treatsi veara tu-un loc; intrarea-a vearãljei *{ro: acţiunea de a petrece vara; vărare, petrecere vara, sosirea verii} {fr: action de passer l'été; arrivée de l'été} {en: action of spending the summer, arrival of the summer}*

veardi/vearde (veár-di) adg veardi/vearde (veár-di), verdzã (vér-dzã), verdzã (vér-dzã) – hromã tsi sh-u-adutsi cu frãndza di ponj i lilici; (expr: ciupulic veardi va ti mãcã = cavai di tini tsi va pats; va pats nipãtsãtili) *{ro: verde, înverzit} {fr: vert, verdi, verdoyant} {en: green, verdant}* ex: valea veardi; lãludz verdzã; cãmpul easti veardi; ponjlj-aeshti suntu verdzã, nu suntu uscats § ***veardzã*** (veár-dzã) sf pl – frãndzã verdzã di zãrzãvãts shi erburi tsi s-mãcã (ca, bunãoarã, spãnãts, urdzãts, lobudã, stir, frãndzã di tseapã veardi i di pangearyi, etc.) tsi s-bagã tu mãcãri i piti *{ro: verdeţuri} {fr: légumes, herbes (comestibles)} {en: greens, vegetables}* ex: unã pitã mash cu veardzã; apoea veardzãli § ***virdeatsã*** (vir-deá-tsã) sf virdets (vir-détsĭ) shi virdetsuri (vir-dé-tsurĭ) – hroma veardi tsi u-au erghili (frãndzãli di ponj, frãndzili di lilici, etc.); loc (cãmpu, pãduri, munti, etc.) pri cari crescu multi lucri verdzã (erghi, ponj cu frãndzã, zãrzãvãts, etc.); virdzãturã, prisinadã (pl: unã cu ***veardzã***) *{ro: verdeaţă} {fr: verdure} {en: greenness}* ex: tu alti locuri cu virdets; shedz tu virdeatsã § ***virdzãturã*** (vir-dzã-tú-rã) sf virdzãturi (vir-dzã-túrĭ) – (unã cu ***virdeatsã***) §

vãrdzari/vãrdzare (vãr-dzá-ri) sf vãrdzãri (vãr-dzắrĭ) – pitã di veardzã; virdzari *{ro: plăcintă cu verdeţuri} {fr: galette avec des légumes comme poireau, orties, radiaires, courges, etc.} {en: Aromanian pie made with greens}* § ***virdzari/virdzare*** (vir-dzá-ri) sf virdzãri (vir-dzắrĭ) – (unã cu ***vãrdzari***) ex: armasi di la prãndzu virdzarea (pitea di veardzã) ntreagã § ***nvirdzãscu*** (nvir-dzắs-cu) vb IV nvirdzãi (nvir-dzắĭ), nvirdzam (nvir-dzámŭ), nvirdzãtã (nvir-dzắ-tã), nvirdzãri/nvirdzãre (nvir-dzắ-ri) – mi fac veardi; fac tsiva s-aspunã veardi; buisescu un lucru s-aibã hroma veardi; (pom, lilici, cãmpu, munti, etc.) s-fatsi veardi cu scutearea di frãndzã; nverdu *{ro: înverzi} {fr: verdir} {en: become (turn, paint) green}* ex: loclu nvirdzã (s-featsi veardi); acãtsarã ponjlji sã nvirdzascã (sã scoatã frãndzã) § ***nvirdzãt*** (nvir-dzắtŭ) adg nvirdzãtã (nvir-dzắ-tã), nvirdzãts (nvir-dzắtsĭ), nvirdzãti/nvirdzãte (nvir-dzắ-ti) – tsi easti faptu s-aibã (s-aspunã) unã hromã veardi; tsi easti buisit veardi; nvirdat *{ro: înverzit} {fr: verdi, verdoyant} {en: become (turn, paint) green, verdant}* ex: curia nvirdzãtã § ***nvirdzãri/nvirdzãre*** (nvir-dzắ-ri) sf nvirdzãri (nvir-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nvirdzashti tsiva; nvirdari *{ro: acţiunea de a înverzi; înverzire} {fr: action de verdir; (re) verdissement} {en: action of becoming (turning, painting) green; greening}* § ***nverdu*** (nvér-du) vb I nvirdai (nvir-dáĭ), nvirdam (nvir-dámŭ), nvirdatã (nvir-dá-tã), nvirdari/nvirdare (nvir-dá-ri) – (unã cu ***nvirdzãscu***) (fig: s-ti nveardã = bravo!, tsã or, s-vedz hãiri) ex: ma s-da si nveardã (nvirdzascã) plailu; avea nvirdatã shi codrul shi gãrdinjli; s-tsã nveardã (fig: s-ai hãiri cu) mãnjli ti lucrul tsi-l fats; s-lji nveardã (fig: s-lji urãm, s-lji dzãtsem bravo!), cã nãs singur anchili § ***nvirdat*** (nvir-dátŭ) adg nvirdatã (nvir-dá-tã), nvirdats (nvir-dátsĭ), nvirdati/nvirdate (nvir-dá-ti) – (unã cu ***nvirdzãt***) § ***nvirdari/nvirdare*** (nvir-dá-ri) sf nvirdãri (nvir-dắrĭ) – (unã cu ***nvirdzãri***) ex: tu Martsu nchiseashti nvirdarea-a arburlor § ***nvirdzami/nvirdzame*** (nvir-dzá-mi) sf nvirdzãnj (nvir-dzắnjĭ) – faptul cã un lucru easti di hromã veardi; multimi di lucri tsi suntu verdzã *{ro: înverzire, verziş} {fr: verdissement} {en: greening}*

veardzã (veár-dzã) sf pl – vedz tu ***veardi***

veargã (veár-gã) sf verdzi (vér-dzi) – cumatã lungã sh-suptsãri, tsi si nduplicã lishor, (di-aradã tãljatã i aruptã dit unã-alumachi suptsãri di arburi); ligãreauã, purteacã, shupãrteacã, dãrmã, shufrã, vitsã, etc. *{ro: vargă, nuia} {fr: verge} {en: rod}* ex: talji-nj unã veargã; veargã di her; treamburã ca vearga

veari/veare (veá-ri) sf veri (vérĭ) – stulii ca un tserclju njic purtat di muljeri acãtsat i-aspindzurat di ureaclji (multi ori diamalãmã i di-asimi stulsit sh-el cu alti njits stulii); ver, veri, tsirtsel, tsirtselj, dzirdzelj, minghiushi, minghiush, mãnghiush, mãngiush *{ro: cercel} {fr: boucle (pendant) d'oreilles} {en: ear ring}* ex: ancãrligatã, anvãrligatã, di tsutsur moali aspindzuratã (*angucitoari*: vearea, minghiushlu); sh-tu urecljil purta cu veri (minghiush); lj-adusi nã preaclji di veri diamalãmã § ***veri/vere*** (vé-ri) sf veri (vérĭ) – (unã cu ***veari***) § ***ver²*** (vérŭ) sn veri (vérĭ) – (unã cu ***veari***)

veashtid (veásh-tidŭ) adg – vedz tu ***vishtidzãscu***

veashtiri/veashtire (veásh-ti-ri) sf – vedz tu ***nvescu¹***

veatrã (veá-trã) sf – vedz tu ***vatrã***

vechi/veche (vé-chi) adv – ghini ma, ashi cã, s-cljamã cã, acabeti, angeac, artãc, neisi, ma, ama, am, ala, mea, amea, ami, mi, mu, dea, dem, veci, eleachim *{ro: dar, deja, în fine} {fr: mais, déjà, enfin} {en: but, already, finally}* ex: trãdzea vechi (acabeti) s-moarã § ***veci*** adv (vécĭ shi vécĭŭ) adv – veciã, vecio, mash, mãsh, mãnghi, sai, sade *{ro: numai} {fr: seulement} {en: only}* ex: ex: veci (ma) u mãca sãndzili; Dumnidzã veci (mash) § ***veciã*** (vé-cĭã) adv – (unã cu ***veci***) § ***vecio*** (vé-cĭo) adv – (unã cu ***veci***) ex: ma vecio (mash) sã-l veglji

veci/vece (vé-ci) adv – vedz tu ***vechi***

veciã (vé-cĭã) adv – vedz tu ***vechi***

vecio (vé-cĭo) adv – vedz tu ***vechi***

veclju¹ (vé-cljŭ) adg veaclji/veaclje (veá-clji), veclji (vé-clji), veclji (vé-clji) – tsi easti di multu chiro; tsi nu easti nou; tsi nu easti bun (cã lj-ari tricutã chirolu); vlechi, aush, behlu, bitãrnu, burhonj *{ro: vechi} {fr: ancien, vieux} {en: old}* ex: hiu multu veclju (aush); s-adarã cu stranji veclji, tiptili, shi tradzi la tatãsu; suntu veclji stranjli-aesti, nu li poartã; oaspi veclju (di multu chiro), cãni veclju (bitãrnu, aush); mastea uscatã shi sufrusitã ca coaja di cupaci veclju (bitãrnu); la vecljul a lor hãngi (hãngilu di multu chiro); pradz veclji (tsi l-ari tricutã chirolu) nu trec; easi nãpoi ãn cali ca-aush veclju (bitãrnu); om aush, barber veclju (di multu chiro); pãnã si s-curã urutetsli dit adeturli veclji (di-aoa sh-un chiro) a oaminjlor § ***vlechi*** (vléchĭŭ) adj vlechi/vleche (vlé-chi), vlechi (vléchĭ), vlechi (vléchĭ) – (unã cu ***veclju¹***) ex: tãmbarea vlechi (veaclji) § ***vicljiturã*** (vi-clji-tú-rã) sf vicljituri (vi-clji-túrĭ) – lucrul tsi s-ari faptã icã easti) veclju *{ro: vechitură} {fr: vieillerie} {en: old stuff, old thing}* § ***strãveclju*** (strã-vé-cljŭ) adg strãveaclji/strãveaclje (strã-veá-clji), strãveclji (strã-vé-clji), strãveclji (strã-vé-clji) – tsi easti multu veclju; tsi lj-ari tricutã di multu chirolu *{ro: străvechi} {fr: très ancien, archi-vieux} {en: very old}* ex: aesti suntu adets strãveclji alãsati di aushatic § ***vicljimi/vicljime*** (vi-cljí-mi) sf vicljinj (vi-cljínjĭ) – harea tsi-l fatsi un lucru s-hibã veclju; aushatic *{ro: vechime} {fr: vétusté} {en: decay, decrepitude}* § ***vicljedz*** (vi-cljĭédzŭ) (mi) vb I vicljai (vi-cljĭáĭ), vicljam (vi-cljĭámŭ), vicljatã (vi-cljĭá-tã), vicljari/vicljare (vi-cljĭá-ri) – trec anjlji sh-mi fac veclju (sh-nu mata escu sh-ahãntu bun, icã nu escu dip bun, ca ma ninti); aushescu, vicljescu, nvicljescu, nvicljedz, anvicljedz, bãtãljusescu, mbitãrnescu *{ro: (se) învechi, a nu mai fi utilizabil} {fr: vieillir, tomber en désuétude, s'invétérer, n'être plus d'usage} {en: get old, become obsolete, be no longer of any use}* § ***vicljat*** (vi-cljĭátŭ) adg vicljatã (vi-cljĭá-tã), vicljats (vi-cljĭátsĭ), vicljati/vicljate (vi-cljĭá-ti) – tsi s-ari faptã veclju; aushit, vicljit, nvicljit, nvicljat, anvicljat, bãtãljusit, mbitãrnit *{ro: învechit} {fr: vieilli, qui n'est plus d'usage} {en: who got old, which became obsolete, which is no longer for any use}* § ***vicljari/vicljare*** (vi-cljĭá-ri) sf vicljeri (vi-cljĭérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu aushashti cariva (cãndu nvicljasti un lucru); aushiri, vicljiri, nvicljiri, nvicljari, anvicljari, bãtãljusiri, mbitãrniri *{ro: acţiunea de a se învechi, de a nu mai fi utilizabil} {fr: action de vieillir, de tomber en désuétude, de s'invétérer, de n'être plus d'usage} {en: action of getting old, of becoming obsolete, of not being of use anymore}* § ***nvicljedz*** (nvi-cljĭédzŭ) (mi) vb I nvicljai (nvi-cljĭáĭ), nvicljam (nvi-cljĭámŭ), nvicljatã (nvi-cljĭá-tã), nvicljari/nvicljare (nvi-cljĭá-ri) – (unã cu ***vicljedz***) ex: si nvicljarã (s-featsirã veclji) nalili; nviclje (aushi) multu § ***nvicljat*** (nvi-cljĭátŭ) adg nvicljatã (nvi-cljĭá-tã), nvicljats (nvi-cljĭátsĭ), nvicljati/nvicljate (nvi-cljĭá-ti) – (unã cu ***vicljat***) § ***nvicljari/nvicljare*** (nvi-cljĭá-ri) sf nvicljeri (nvi-cljĭérĭ) – (unã cu ***vicljari***) § ***anvicljedz*** (an-vi-cljĭédzŭ) (mi) vb I anvicljai (an-vi-cljĭáĭ), anvicljam (an-vi-cljĭámŭ), anvicljatã (an-vi-cljĭá-tã), anvicljari/anvicljare (an-vi-cljĭá-ri) – (unã cu ***vicljedz***) § ***anvicljat*** (an-vi-cljĭátŭ) adg anvicljatã (an-vi-cljĭá-tã), anvicljats (an-vi-cljĭátsĭ), anvicljati/anvicljate (an-vi-cljĭá-ti) – (unã cu ***vicljat***) § ***anvicljari/anvicljare*** (an-vi-cljĭá-ri) sf anvicljeri (an-vi-cljĭérĭ) – (unã cu ***vicljari***) § ***vicljescu*** (vi-cljĭés-cu) (mi) vb IV vicljii (vi-cljíĭ), vicljam (vi-cljĭámŭ), vicljitã (vi-cljí-tã), vicljiri/vicljire (vi-cljí-ri) – (unã cu ***vicljedz***) ex: cãravea u vicljirã furtunjli § ***vicljit*** (vi-cljítŭ) adg vicljitã (vi-cljí-tã), vicljits (vi-cljítsĭ), vicljiti/vicljite (vi-cljí-ti) – (unã cu ***vicljat***) § ***vicljiri/vicljire*** (vi-cljí-ri) sf vicljiri (vi-cljírĭ) – (unã cu ***vicljari***) § ***nvicljescu*** (nvi-cljĭés-cu) (mi) vb IV nvicljii (nvi-cljíĭ), nvicljam (nvi-cljĭámŭ), nvicljitã (nvi-cljí-tã), nvicljiri/nvicljire (nvi-cljí-ri) – (unã cu ***vicljedz***) ex: di-ahãts anj di cãndu-u poartã shi nviclji shi bunda-aestã; si nvivljirã nalili § ***nvicljit*** (nvi-cljítŭ) adg nvicljitã (nvi-cljí-tã), nvicljits (nvi-cljítsĭ), nvicljiti/nvicljite (nvi-cljí-ti) – (unã cu ***vicljat***) yinj tini, tora, cu idei nvicljiti § ***nvicljiri/nvicljire*** (nvi-cljí-ri) sf nvicljiri (nvi-cljírĭ) – (unã cu ***vicljari***) § ***nvljichescu*** (nvlji-chĭés-cu) (mi) vb IV nvljichii (nvlji-chíĭ), nvljicham (nvlji-chĭámŭ), nvljichitã (nvlji-chí-tã), nvljichiri/nvljichire (nvlji-chí-ri) – (unã cu ***vicljedz***) § ***nvljichit*** (nvlji-chítŭ) adg nvljichitã (nvlji-chí-tã), nvljichits (nvlji-chítsĭ), nvljichiti/nvlji-

chite (nvlji-chí-ti) –(unã cu ***vicljat***) § ***nvljichiri/nvljichire*** (nvlji-chí-ri) sf nvljichiri (nvlji-chírĭ) – (unã cu ***vicljari***) § ***anvicljescu*** (an-vi-cljĭés-cu) (mi) vb IV anvicljii (an-vi-cljíĭ), anvicljam (an-vi-cljĭámŭ), anvicljitã (an-vi-cljí-tã), anviclji-ri/anvicljire (an-vi-cljí-ri) – (unã cu ***vicljedz***) § ***anvicljit*** (an-vi-cljítŭ) adg anvicljitã (an-vi-cljí-tã), anvicljits (an-vi-cljítsĭ), anvicljiti/anvicljite (an-vi-cljí-ti) – (unã cu ***vicljat***) § ***anviclji-ri/anvicljire*** (an-vi-cljí-ri) sf anvicljiri (an-vi-cljírĭ) – (unã cu ***vicljari***)

veclju[2] (vé-cljĭu) vb I vicljai (vi-cljĭáĭ), vicljam (vi-cljĭámŭ), vicljatã (vi-cljĭá-tã), vicljari/vicljare (vi-cljĭá-ri) – unã cu ***veglju***

ved (védŭ) (mi) vb II vidzui (vi-dzúĭ), videam (vi-deámŭ), vidzutã (vi-dzú-tã), videari/videare (vi-deá-ri) – aduchescu cu mintea i ocljilj tsi s-fatsi; hiu martir la-atseali tsi s-fac dinintea-a mea; mutrescu cu mintea i ocljilj tra s-mi cãndãrsescu di-un lucru; mi aflu tu-unã catastasi; lj-fac unã vizitã; caftu, mutrescu s-nu hiu lãndzit; l-mutrescu sh-lj-am frundidã cã-i niputut; mutrescu, nj-aruc ocljilj; (expr: 1: ved lunjina-a dzuãljei = mi-amintu, mi-afet, mi fac; 2: nu vedz cipit di om = nu-ari vãrnu; 3: nu ved iu calcu = (alag) multu agonja sh-nu-am chiro s-mutrescu iu calcu; 4: ved tsi nu ved = ved multi di multi, ved tuti tsi s-fac; 5: unã videari tsi-lj fac = cum ãl vidzui, dit oara tsi-l vidzui; 6: cum mi vedz shi cum ti ved = easti limpidi, easti sigur, ashi easti; 7: s-veadi cã… = s-pari cã…, s-poati cã…; 8: u ved streasã luguria = ved zori, ved cã s-mintescu lucrili; 9: vidzui sh-pãtsãi = mi pidipsii multu, avui multã zori; 10: s-nã videm sãnãtosh = zboarã (unã soi di urari) cu cari s-disparti lumea; 11: cari s-lu veadã = zbor tsi s-dzãtsi cãndu cariva easti pirifan, s-cãmãruseashti, va s-lu veadã dunjaea tsi mushat (ghini nviscut, etc.) easti; 12: tsi-avdzãt shi tsi vidzut? = zboarã cu cari poati sã nchiseascã un pãrmit; 13: tsi s-vedz? tsi s-tsã veadã ocljiul? = zboarã tsi li dzãtsi omlu cãndu s-fatsi tsiva dinapandiha; 14: cum nu ts-au vidzutã ocljilj = cum nu poati s-tsã treacã prit minti) *{ro: vedea, cerceta, examina, îngriji}* *{fr: voir, chercher, examiner, soigner}* *{en: see, search, examine, look after, nurse}* ex: ocljilj ved ghini pãnã tora; tsi-avdzãt shi tsi vidzut?; mi duc s-lu ved (s-lji fac nã vizitã); vedz (mutrea) ghini tsi fats; yeatrul mi vidzu ghini (mi mutri ghini trã lãngoarea tsi-u am); mutrea tora, ti-am vidzutã; nu vedz, (ia mutrea, minduea-ti), cari s-avea dusã, avea faptã nã guvã ntr-apã; vedzã-ti (mutrea-ti, caftã-ti) n gepi; yeatrul mi vidzu ghini (mi cãftã, mi mutri s-nu-am tsiva); hiu lãndzit, mea, nu mi vidzut (cã earam lãndzit nu mi mutrit); nãs veadi (lj-mutreashti cã-s nipututs) sh-di tatã-su sh-di mã-sa; sh-va videm di vã li dau (expr: poati s-vã li dau); cari s-u veadã (expr: s-cãmãruseashti, cari s-u veadã cum s-cãmãruseashti) la bisearicã nãsã, cu ahtãri nurãri; nu s-videa cipit di om (expr: nu-avea vãrnu); nitsi nu videa iu cãlca (expr: alãga ahãntu-agonja cã nu-avea chiro s-veadã iu calcã), acshitsi li tindea ciunili; tsi s-tsã veadã ocljul? (expr: tsi s-mutreshti prota cãndu aveai ahãnti lucri n fatsã tsi ti ciudisea?); cari u vidzu luguria streasã (expr: cara vidzu zorea, cara vidzu cum s-mintirã lucrili); vidzurã sh-pãtsãrã dratslji pãnã s-lu-alinã (expr: lu-alinarã cu multã zori); cari vidzurã tsi nu vidzurã (expr: vidzurã multi di multi lucri; icã, cari pãtsãrã nipãtsãtili) § ***vidzut*** (vi-dzú-tã) adg vidzutã (vi-dzú-tã), vidzuts (vi-dzútsĭ), vidzuti/vidzute (vi-dzú-ti) – tsi easti aduchit cu mintea i cu ocljilj; tsi easti mutrit (di-un yeatru i di altu cariva) cãndu easti niputut; a curi lji s-ari faptã unã vizitã; mutrit, cãftat, bãgat oarã, vizitat, etc. *{ro: văzut, cercetat, examinat, îngrijit}* *{fr: vu, cherché, examiné, soigné}* *{en: seen, searched, examined, looked after, nursed}* ex: omlu vidzut (mutrit) di yeatsrã bãneadzã ma multu § ***videari/videare*** (vi-deá-ri) sf videri (vi-dérĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu cariva veadi tsiva; mutriri, aduchiri, cãftari, etc.; harea tsi u ari omlu s-veadã cu ocljilj; videalã, vidzutã; 2: ashi cum aspuni un lucru (fatsa-a omlui, etc.); vidzutã *{ro: acţiunea de a vedea, de a cerceta, de a examina, de a îngriji; vedere, cercetare, examinare, îngrijire}* *{fr: action de voir, de chercher, d'examiner, de soigner; vue, regard, aspect}* *{en: action of seing, of searching, of examining, of looking after, of nursing; look, aspect}* ex: s-pãrea la videari, di-asimi cã vrea hibã; unã videari tsi lã featsi (cum li/lji vidzu, dit oara tsi sh-arcã ocljilj pri nãsh) § ***veadiri/veadire*** (veá-di-ri) sf veadiri (veá-dirĭ) – (unã cu ***videari***) § ***nividzut*** (ni-vi-dzútŭ) adg nividzutã (ni-vi-dzú-tã), nividzuts (ni-vi-dzútsĭ), nividzuti/nividzute (ni-vi-dzú-ti) – tsi nu easti vidzut; cari nu fu vidzut; tsi easti neaduchit cu mintea i cu ocljilj; tsi nu easti mutrit (di-un yeatru i di altu cariva) cãndu easti niputut; afan, nimutrit, nicãftat, nibãgat oarã, nivizitat, etc. *{ro: nevăzut, necercetat, neexaminat, neîngrijit; invizibil}* *{fr: qui n'est pas vu; qui n'a pas été vu (cherché, examiné, soigné); invisible}* *{en: who is not seen; that has not been seen (searched, examined, looked after, nursed); invisible}* ex: s-dau di aumbra nividzutã (cari nu s-veadi); lja pãtãricea n mãnã shi s-fatsi nividzut di-aclo; s-bãsharã, plãmsirã, cã eara di doi anj nividzuts; u-arcã pri cal shi nividzut s-featsi di-aclo; dzãsi oama graili aisti shi nividzutã s-featsi § ***nivideari/nivideare*** (ni-vi-deá-ri) sf nivideri (ni-vi-dérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu veadi tsiva; nimutriri, neaduchiri, nicãftari, etc.; harea tsi u ari omlu tra s-nu veadã cu ocljilj; (expr: 1: easti ti nivideari = easti tu-unã halã ahãntu urutã tu videari, cã nu tsã yini s-mutreshti) *{ro: acţiunea de a nu vedea (cerceta, examina, îngriji); nevedere, necercetare, neexaminare, neîngrijire}* *{fr: action de ne pas voir (de ne pas chercher, ne pas examiner, ne pas soigner)}* *{en: action of not seing (not searching, not examining, not looking after, not nursing)}* ex: fatsa-lj mash cheali shi oasi eara ti nivideari (expr: eara ahãntu slabã cã nu puteai s-u mutreshti, nu eara trã videari); ahtari mãcari trã nivideari eara; s-armãnã cu coarni tri nivideari; lu nyisai tu somnu, ahãntu lai sh-ahãntu trã nivideari eara § ***nividzutã*** (ni-vi-dzú-tã) sf nividzuti/nividzute (ni-vi-dzú-ti) – lucru (zbor, pãtsãri, huneri, etc., di-aradã urut), cum nu s-ari vidzutã i avdzãtã vãrãoarã tu lumi; nipãtsãtã, nitraptã, niavdzãtã *{ro: păţanie foarte grea, nevăzută de nimeni în lume}* *{fr: grande mésaventure jamais vue dans le monde}* *{en: misadventures unseen in the world}* ex: sh-vidzu mãratlu nividzutili (nipãtsãtili, nitraptili) § ***videalã*** (vi-deá-lã) sf videlj (vi-déljĭ) – 1: harea tsi u ari omlu s-veadã cu ocljilj; videari, vidzutã; 2: lunjinã, fexi, limpidzãmi, finghit, lampã *{ro: văz, vedere; lumină, claritate, lampă}* *{fr: vue, aspect; lumière, vue, clarté, lampe}* *{en: look, aspect; light, clarity, sight, lamp}* ex: nu-am videala (videarea) bunã; videala (videarea) va-lj yinã dinãcali; s-lã lja videala (videarea); lampa didea nã mari videalã (lunjinã, fexi); aprindi videala (lampa); videala (lunjina) a ljei si mpartã; ma videala (lunjina-a finghitlui) nu shidea tu un singur loc § ***vidzutã*** (vi-dzú-tã) sf fãrã pl – 1: harea tsi u ari omlu s-veadã cu ocljilj; videalã, videari; 2: ashi cum aspuni un lucru (fatsa-a omlui, etc.); opsi, indami, masti, fanã, prep, ceahre, etc. *{ro: înfăţişare, vedere}* *{fr: vue, aspect}* *{en: look, aspect}* ex: ari vidzutã (videari) di bãrbat; tu vidzutã (videari) pãrea bun; nu-ari vidzutã (videari) bunã § ***videm*** (vi-dém) adv – (zbor tsi nvãrtushadzã putearea-a unei ãntribari); s-nu tsiva, nacã, naca, napa, hagiba, au *{ro: oare, nu cumva}* *{fr: est-ce que, est-ce vrai?)}* *{en: really}* ex: s-videm, s-nu tsiva s-hibã oara dzatsi! § ***pruved*** (pru-védŭ) (mi) vb II pruvidzui (pru-vi-dzúĭ), pruvideam (pru-vi-deámŭ), pruvidzutã (pru-vi-dzú-tã), pruvideari/pruvideare (pru-vi-deá-ri) – 1: ved di nãinti (cu mintea) cã un lucru va si s-facã; tsiva-nj dzãtsi di ninti (am unã noimã, intru tu ergu, ved, aduchescu, spun, etc.) di lucri tsi va si s-facã ma nãpoi; 2: mi ndreg cu stranji mushati tra s-mi veadã dunjaea cum aspun; mi cãmãrusescu; prived, prufitipsescu *{ro: prevedea, (se) găti, (se) dichisi}* *{fr: prévoir, pourvoir; (se) bien présenter, avoir un bon aspect}* *{en: foresee; dress up}* ex: pruveadi (lj-si pari, lj-intrã unã noimã) cã va chearã; pruvidzu dit os; si s-pruveadã (si s-stulseascã si s-cãmãruseascã) cu fluriili § ***pruvidzut*** (pru-vi-dzú-tã) adg pruvidzutã (pru-vi-dzú-tã), pruvidzuts (pru-vi-dzútsĭ), pruvi-dzuti/pruvidzute (pru-vi-dzú-ti) – 1: (lucru) tsi easti vidzut di ninti (cu mintea) cã va si s-facã; (lucru) trã cari a unui ãlj yini unã noimã cã va si s-facã; 2: (omlu) tsi s-ari ndreaptã mushat

(s-ari stulsitã) tra s-aspunã pripsit cãndu s-cãmãruseashti; privizut, prufitipsit *{ro: prevăzut, gătit, dichisit}* *{fr: prévu, pourvu; bien présenté, qui a un bon aspect}* *{en: foreseen; well dressed up}* § ***pruvideari/pruvideare*** (pru-vi-deá-ri) sf pruvideri (pru-vi-dérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva pruveadi lucrul tsi va si s-facã; atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-pruveadi; privideari, prufitipsiri *{ro: acţiunea de a prevedea, de a se găti, de a se dichisi; prevedere}* *{fr: action de prévoir, de pourvoir; de (se) bien présenter, d'avoir un bon aspect}* *{en: action of foreseeing; of dressing up}* § ***prived*** (pri-védŭ) (mi) vb II prividzui (pri-vi-dzúĭ), privideam (pri-vi-deámŭ), prividzutã (pri-vi-dzú-tã), privideari/privideare (pri-vi-deá-ri) – (unã cu ***pruved***) ex: prived cã va s-mor § ***prividzut*** (pri-vi-dzú-tã) adg prividzutã (pri-vi-dzú-tã), prividzuts (pri-vi-dzútsĭ), prividzuti/prividzute (pri-vi-dzú-ti) – (unã cu ***pruvidzut***) § ***privideari/privideare*** (pri-vi-deá-ri) sf privideri (pri-vi-dérĭ) – (unã cu ***pruvideari***)

veduu (vé-duŭ) sm, sf, adg veduã (vé-du-ã shi vé-du-ŭã), vedui (vé-duĭ), vedui/vedue (vé-du-i) (iu sciarea "veduuã"trã fiminin-lu-al "veduu" nu easti aprucheatã tu-aestu dictsiunar) – bãrbat (muljari) a curi nicuchirã (nicuchir) muri shi nu bãgã altã curunã; veduv, vidushcu *{ro: văduv}* *{fr: veuf}* *{en: widower}* ex: dadã veduã sh-avea; si nsurã cu vedua; si-nj crechi, bãrbate, io veduã nu-armãn § ***veduv*** (vé-duvŭ) sm, sf, adg veduvã (vé-du-vã), veduyi (vé-duyĭ), veduvi/veduve (vé-du-vi) – (unã cu ***veduu***) ex: armasi veduv di nveasta di prota, shidzu doi anj ninsurat § ***vidushcu*** (vi-dúsh-cu) sm, sf, adg vidushcã (vi-dúsh-cã), vidushtsã (vi-dúsh-tsã), vidushti/vidushte (vi-dúsh-ti) – bãrbat tinir (muljari tinirã) tsi-sh chiru muljarea (bãrbatlu) cu cari eara ncrunat (ncrunatã); zbor tsi s-dzãtsi-a unui veduu tinir (veduã tinirã) cãndu cariva va s-lu (s-u) hãidipseascã *{ro: văduvior}* *{fr: jeune veuf}* *{en: young widower}* § ***nviduescu*** (nvi-du-ĭés-cu) vb IV nviduii (nvi-du-íĭ), nvidueam (nvi-du-ĭámŭ), nviduitã (nvi-du-í-tã), nviduiri/nviduire (nvi-du-í-ri) – nj-moari muljarea (bãrbatlu) cu cari escu ncurunat (ncurunatã); armãn veduu *{ro: văduvi}* *{fr: devenir veuf}* *{en: become a widower}* ex: s-nã fats sã nviduim (s-armãnem vedui) § ***nviduit*** (nvi-du-ítŭ) adg nviduitã (nvi-du-í-tã), nviduits (nvi-du-ítsĭ), nviduiti/nviduite (nvi-du-í-ti) – cari-armasi veduu *{ro: văduvit}* *{fr: devenu veuf}* *{en: who became a widower}* ex: muljarea-a mea armasi nviduitã (armasi veduã, nu s-mata mãrtã altãoarã) § ***nviduiri/nviduire*** (nvi-du-í-ri) sf nviduiri (nvi-du-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva armãni veduu *{ro: acţiunea de a văduvi; văduvire}* *{fr: action de devenir veuf}* *{en: action of becoming a widower}* § ***viduescu***[1] (vi-du-ĭés-cu) vb IV viduii (vi-du-íĭ), vidueam (vi-du-ĭámŭ), viduitã (vi-du-í-tã), viduiri/viduire (vi-du-í-ri) – (unã cu ***nviduescu***) ex: vidui (armasi veduã) an mãrata; dit oara-atsea tsi vidui (armasi veduu i veduã) § ***viduit***[1] (vi-du-ítŭ) adg viduitã (vi-du-í-tã), viduits (vi-du-ítsĭ), viduiti/viduite (vi-du-í-ti) – (unã cu ***nviduit***) § ***viduiri***[1]***/viduire*** (vi-du-í-ri) sf viduiri (vi-du-írĭ) – (unã cu ***nviduiri***) § ***nviduvescu*** (nvi-du-vés-cu) vb IV nviduvii (nvi-du-víĭ), nviduveam (nvi-du-veámŭ), nviduvitã (nvi-du-ví-tã), nviduviri/nviduvire (nvi-du-ví-ri) – (unã cu ***nviduescu***) ex: doi anj dupã atsea, nviduvirã (armasirã veduvi) doilji § ***nviduvit*** (nvi-du-vítŭ) adg nviduvitã (nvi-du-ví-tã), nviduvits (nvi-du-vítsĭ), nviduviti/nviduvite (nvi-du-ví-ti) – (unã cu ***nviduit***) § ***nviduviri/nviduvire*** (nvi-du-ví-ri) sf nviduviri (nvi-du-vírĭ) – (unã cu ***nviduiri***) § ***ãnviduescu*** (ãn-vi-du-ĭés-cu) vb IV ãnviduii (ãn-vi-du-íĭ), ãnvidueam (ãn-vi-du-ĭámŭ), ãnviduitã (ãn-vi-du-í-tã), ãnviduiri/ãnviduire (ãn-vi-du-í-ri) – (unã cu ***nviduescu***) ex: cum ãnvidui, altãoarã nu si nsurã § ***ãnviduit*** (ãn-vi-du-ítŭ) adg ãnviduitã (ãn-vi-du-í-tã), ãnviduits (ãn-vi-du-ítsĭ), ãnviduiti/ãnviduite (ãn-vi-du-í-ti) – (unã cu ***nviduit***) § ***ãnviduiri/ãnviduire*** (ãn-vi-du-í-ri) sf ãnviduiri (ãn-vi-du-írĭ) – (unã cu ***nviduiri***)

veduv (vé-duvŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***veduu***

vegl̦ju (vé-gljĭu) (mi) vb I – vedz tu ***aveglju***

vel (vélŭ) sn veali/veale (veá-li) – cumatã di pãndzã suptsãri prit cari treatsi lunjina shi s-veadi, multi ori adratã di mitasi (sh-cu cari multi ori nveasta noauã sh-acoapirã fatsa); velã, zãvon, zvon, sãvon, schepi, ciumberi *{ro: voal; văl}* *{fr: voile}* *{en: veil}* ex: arushinosh ca nveasta di sum vel § ***velã*** (vé-lã) sf veli/vele (vé-li) – (unã cu ***vel***)

velã (vé-lã) sf – vedz tu ***vel***

veljo (vé-ljĭo) sm – numã di cãni; Daveli *{ro: nume de câine}* *{fr: nom de chien}* *{en: dog name}*

velveta (vel-vé-ta) sf – zbor cu cari si nvãrtushadzã noima-a zborlui "mini", "tini", "el", etc. *{ro: sine insuşi}* *{fr: personne, soi-même}* *{en: person, himself}*

venetcã (ve-nét-cã) sf – vedz tu ***veneticã***

veneticã (ve-né-ti-cã) sf venetitsi/venetitse (ve-né-ti-tsi) – parã veclju di malamã tsi yinea di Venetsia; venetcã, vinetic, flurii, lirã, galbinã, gãlbinushi, dabloanã, hazmu, etc. *{ro: monedă veche veneţiană de aur}* *{fr: ducat, ancienne monnaie d'or de Venice}* *{en: old gold coin from Venice}* ex: vinetii shi minduhii § ***venetcã*** (ve-nét-cã) sf venettsi/venettse (ve-nét-tsi) – (unã cu ***veneticã***) ex: nã venetcã nunlu meashti § ***vinetic*** (vi-néticŭ) sm, sf, adg vineticã (vi-né-ti-cã), vinetits (vi-né-titsĭ), vinetitsi/vinetitse (vi-né-ti-tsi) – 1: parã veclju di-amalamã tsi yinea di Venetsia; veneticã, venetcã, flurii, lirã, galbinã, gãlbinushi, dabloanã, hazmu, etc.; 2: (lucru) tsi yini di Venetsia; tsi ari s-facã cu Venetsia *{ro: monedă veche veneţiană de aur, veneţian}* *{fr: ducat de Venice, vénitien}* *{en: old gold coin from Venice, Venitian}* ex: ai vineticã flurii (tsi yini di Venetsia)

ver (vearã) di-andoilea – vedz tu ***ver***[3]

ver bun (vearã bunã) – vedz tu ***ver***[3]

ver[1] (vérŭ) sn – vedz tu ***aver***

ver[2] (vérŭ) sn – vedz tu ***veari***

ver[3] (verŭ) sm, sf vearã (veá-rã), veri (vérĭ), veari/veare (veá-ri) – soea-a atsilor tsi dipun dit un om i muljari (njits, nipots shi strãnipots) cu-atselj tsi dipun dit un frati i sorã di-a lui (di-a ljei); cusurin; (expr: 1: ***cusurin-ver***, ***cusurin-vearã***, ***ver bun, vearã bunã*** = cusurin bun, prot cusurin; ashi cum suntu un cu-alantu, ficiorli sh-featili di doi frats, dauã surãri i un frati sh-unã sorã; 2: ***ver (vearã) di-andoilea*** = cusurin di-andoilea, defturu-cusurin(ã); ashi cum suntu un cu-alantu, ficiorli sh-featili di doi prots cusurinj i cusurini) *{ro: văr, verişoară}* *{fr: cousin, cousine}* *{en: cousin}* ex: un frati, ver, nipot; easti-un cusurin-ver a ljei; nveasta nj-u am soi, nj-u-am vearã (cusurinã); nj-easti ver bun; suntu cusurinj-veri, tãtãnjlji frats

verdzu (vér-dzu) sn veardzã (veár-dzã) shi verdzã (vér-dzã) shi verdzuri (vér-dzurĭ) – zãrzãvati criscutã di om tu bãhce, cu frãndzã mãri shi groasi tsi si-anvilescu unã pristi-alantã tra s-facã unã soi di topã mari cãt caplu di om, bunã trã mãcari proaspitã, trã mãcari cu carni, trã fãtseari sãrmadz, etc. shi trã fãtseari turshii tra s-hibã mãcatã earna; verdzu di moari; cucean, geahtu; (fig: verdzu = cap acupirit cu-unã cealmã) *{ro: varză}* *{fr: chou}* *{en: cabbage}* ex: vidzu un verdzu di moari; mãcãm carni cu verdzu; nã featsi pãstrãmã cu verdzu; lu vidzush verdzul (fig: atsel cu caplu-acupirit cu-unã cealmã) tsi tricu?

vereauã (ve-reá-ŭã) sf fãrã pl – 1: pistipsirea tsi u ari cariva cã easti un Dumnidzã tu lumi cari featsi nomurli tsi el prindi s-li-ascultã; pisti, fedi, trischii, nom, dinã, imani, besã; 2: ncreadirea tsi u ari omlu cã un lucru easti dealihea; pistipsirea tsi lj-u fats a unui cã va facã ashi cum dzãtsi; cãndãrsirea cã nu va ti pruda la dushman; embistosini, ncreadiri, besã, pisti, mbithar *{ro: credinţă; încredere}* *{fr: foi, croyance; confiance}* *{en: faith; trust}* ex: corbe, nu u dã vereaua (pistea) cã n-arãdi Muzãcheaua

vergur (vér-gurŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***virghir***

veri/vere (vé-ri) sf – vedz tu ***veari***

vershã (vér-shã) sf pl(?) – unã di-arãdzli (di zboarã) dit unã puizii i cãntic; stih *{ro: stih, vers}* *{fr: vers}* *{en: verse}*

versu (vér-su) (mi) vb I virsai (vir-sáĭ), virsam (vir-sámŭ), virsatã (vir-sá-tã), virsari/virsare (vir-sá-ri) – scot di-atseali tsi s-aflã tu-un vas (apã, yin, grãn, etc.) tra s-li bag (s-li tornu) tu-un altu vas i s-li-aruc ãmpadi; dau nafoarã dit stumahi atseali tsi-am mãcatã nãinti (vom, zvom, azvom, scot, easi cu zorea); apa dit un arãu easi pristi budzãli-a arãului shi neacã locurli di

deavãrliga; apa dit un arãu s-arucã tu-un altu arãu; dipun dit un loc cama-analtu tu-un loc ma nghios; (apa di ploai, zof, dirci) cadi multã sh-cu puteari (vearsã cu gãleata) *{ro: vărsa, vomita, ploua cu găleata, coborî, inunda (râul)} {fr: verser, vomir, pleuvoir à verse, décharger, couler, descendre, fondre} {en: vomit, spill (water), pour (into), flow into (rivers)}* ex: toarnã, sorã, vearsã, featã; atumtsea virsarã sh-untulemnul; ploaea virsa (cãdea multã); lj-avea virsatã matsili; shi martinjli s-virsarã (s-aminarã, s-discãrcarã tufechili martini); di Selos virsãm (dipusim) tu a Lãsunlui; oili virsarã (dipusirã) cãtrã tu chinet; furilji vearsã (s-arcarã) tu Turchii; diunãoarã s-virsã (cãdzu) mpadi; oasili ãlj si virsarã (ãlj s-disfeatsirã di trup shi s-arãspãndirã); ficiorlu s-virsã shi ayisi § ***virsat*** (vir-sátŭ) adg virsatã (vir-sá-tã), virsats (vir-sátsĭ) virsati/virsate (vir-sá-ti) – tsi easti scos dit un vas shi arcat tu-un altu; (mãcarea) tsi ari ishitã cu zorea prit gurã dit stumahi; tsi ari nicatã (locurli di deavãrliga a unui arãu); etc. *{ro: vărsat, vomitat, plouat cu găleata, coborât, inundat (râul)} {fr: versé, vomis, plu à verse, déchargé, coulé, descendu, fondu} {en: vomited, spilled (water), poured (into), flowed into (rivers)}* ex: yinlu eara virsat; apalã, tu amalamã virsatã (turnatã tu amalamã); cloputli virsati (turnati) tu asinj; ficiorlu atsel virsat shi ayisit § ***virsari/virsare*** (vir-sá-ri) sf virsãri (vir-sắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-vearsã tsiva *{ro: acţiunea de a vărsa, de a vomita, de a ploua cu găleata, de a coborî, de a inunda (râul)} {fr: action de verser, de vomir, de pleuvoir à verse, de décharger, de couler, de descendre, de fondre} {en: action of vomiting, of spilling (water), of pouring (into), of flowing into (rivers)}* § ***virsãturã*** (vir-sã-tú-rã) sf virsãturi (vir-sã-túrĭ) – luguria tsi easi dit stumahi (prit gurã) cãndu vearsã cariva, vumuturã *{ro: vărsătură} {fr: vomissement} {en: vomiting}*

verun (ve-rúnŭ) pr indef, adg – vedz tu ***vãr***

vescu[1] (vés-cu) vb III shi II – vedz tu ***nvescu***[1]

vescu[2] (vés-cu) sm pl(?) – soi di plantã tsi s-tradzi azvarna, cari si-angãrlimã sh-creashti pri arburi iu bãneadzã cu hranã loatã di la elj; vãscu, ovescu, uvedz, uvez *{ro: vâsc} {fr: sorte de lierre, espèce de gui} {en: variety of ivy, of mistletoe}* § ***vãscu*** (vắs-cu) sm pl(?) – (unã cu ***vescu***[2]) § ***ovescu*** (o-vés-cu) sm pl(?) – (unã cu ***vescu***[2])

veshtimintu (vesh-ti-mín-tu) sn – unã cu ***nvescu***[1]

veshtu (vésh-tu) sn veshturi (vésh-turĭ) – tsãsãturã di lãnã groasã dit cari s-fac stranji groasi, vilendzã, etc.; pustavi *{ro: postav} {fr: drap} {en: cloth}* ex: sh-crui nã preaclji di stranji di veshtu (pustavi); veshturli suntu scumpi; cari poartã stranji di veshtu-arosh?; di si ncarcã veshturli di pulbiri

veti/vete (vé-ti) sf fãrã pl – 1: hãrli, cusurli shi mintea-a unui om ashi cum easti aspusã dit purtarea, zboarãli shi faptili-a lui; fisi, naturã, haractir, hiri, heari, vovlã, hui; 2: harea tsi u-ari omlu tra s-poatã s-adarã un lucru; puteari, tãcati, vãrtuti, dinami, fortsã, vlagã, cuveti, fuchii; (expr: 1: nj-loai vetea pri zvercã = li feci amãrtiili fatsã di mini insunj; 2: nj-yin pi veti = ãnj ljau adiljaticlu; nj-yini putearea; nj-yin tu-aeari, nj-yin tu cali) *{ro: fire, putere, existenţă, avere} {fr: personne, personnalité; nature (revenir à soi); force; avoir, bien, fortune; existence} {en: nature, character; power, consciousness; existence}* ex: ashi lj-u vetea (ashi lj-easti fisea, haractirlu; ashi easti el; ashi-l featsi Dumnidzã); vetea pri zvercã ts-ai loatã (expr: amãrtipsish trã tini singur); bãrbatlu sh-vinji niheam pi veti (expr: nj-yin tu-aeari, nj-yin tu cali, ãnj ljau adiljaticlu); nã lo vetea (putearea) Dumnidzã; nj-adunai tutã vetea (putearea shi lu-ashtiptai; shtiu sã sh-moarã tr-a lor veti

vets (vétsŭ) (mi) vb I – vedz tu ***nvets***[1]

vgari/vgare (vgá-ri) sf – vedz tu ***fugari***

vgat (vgátŭ) adg – vedz tu ***fugat***

vic (vícŭ) sm pl(?) – ma multi turlii di erburi (tsi sh-u-aduc niheamã cu madzãrea), tsi s-trag azvarna icã s-angãrlimã (cu-unã soi di cãrlidzi) di alti planti tra si sta mproasti, sh-cari fac unã soi di lilici aroshi, viniti i galbini *{ro: măzăriche} {fr: vesce, plante rampante} {en: vetch, tare}*

vichili/vichile (vi-chí-li) adg – vedz tu ***vichilimei***

vichilimei/vichilimee (vi-chi-li-mé-i) sf vichilimei (vi-chi-li-méĭ) – cari scriatã shi ipugrãpsitã (simnatã) dupã nomurli a statlui, prit cari un om da puteari a unui altu om tra s-facã tsiva tu loclu-a lui (ca, bunãoarã, s-ipugrãpseascã unã carti, s-acumpãrã i s-vindã unã casã, s-chivirniseascã unã ciuflichi, etc.); cartea cu cari un om ari ndreptul (dupã leadzea-a statlui) tra s-facã un lucru trã altu om *{ro: procură} {fr: procuration} {en: proxy; power of attorney}* § ***vichilj*** (vi-chíljĭŭ) sm, adg vichilji/vichilje (vi-chí-lji), vichilj (vi-chíljĭ), vichilj (vi-chíljĭ) – omlu tsi-lj si deadi unã vilichimii tra s-poatã s-facã un lucru trã altu om *{ro: procurist, vechil} {fr: mandataire; fondé du pouvoir} {en: one who has a power of attorney, proxy}* ex: ni chifilj, nitsi vichilj nu mi-acats § ***vichili/vichile*** (vi-chí-li) adg – (unã cu ***vichilj***)

vichilj (vi-chíljĭŭ) sm, adg – vedz tu ***vichilimei***

vicljari/vicljare (vi-cljĭá-ri) sf – vedz tu ***veclju***[1]

vicljat (vi-cljĭátŭ) adg – vedz tu ***veclju***[1]

vicljedz (vi-cljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***veclju***[1]

vicljescu (vi-cljĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***veclju***[1]

vicljimi/vicljime (vi-cljí-mi) sf – vedz tu ***veclju***[1]

vicljiri/vicljire (vi-cljí-ri) sf – vedz tu ***veclju***[1]

vicljit (vi-cljítŭ) adg – vedz tu ***veclju***[1]

vicljiturã (vi-clji-tú-rã) sf – vedz tu ***veclju***[1]

vidã (ví-dhã) sf vidi/vide (ví-dhi) – unã hãlati tsi s-bagã tu dauã (i ma multi) lucri tra s-li tsãnã deadun ca un singur lucru, shi sh-u-adutsi cu-unã soi di penurã (maxutarcu faptã tra s-nu intrã tu lucri cu bãtearea-a ljei cu cioclu, ma cu shutsãrea shi pindzearea-a ljei, putsãn cãti putsãn); shurub *{ro: şurub} {fr: vis, boulon} {en: screw}* § ***viduescu***[2] (vi-dhu-ĭés-cu) vb IV viduii (vi-dhu-íĭ), vidueam (vi-dhu-ĭámŭ), viduitã (vi-dhu-í-tã), viduiri/viduire (vi-dhu-í-ri) – shuts, putsãn cãti putsãn, unã vidã tra s-intrã tu-un lucru *{ro: înşuruba} {fr: visser} {en: screw}* § ***viduit***[2] (vi-dhu-ítŭ) adg viduitã (vi-dhu-í-tã), viduits (vi-dhu-ítsĭ), viduiti/viduite (vi-dhu-í-ti) – (lucru) tsi easti ncãrfusit cu-unã vidã; (vidã) tsi easti bãgatã tu-un lucru *{ro: înşurubat} {fr: vissé} {en: screwed}* § ***viduiri***[2]***/viduire*** (vi-dhu-í-ri) sf viduiri (vi-dhu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndi si nvidueashti tsiva *{ro: acţiunea de a înşuruba; înşurubare} {fr: action de visser} {en: action of screwing}*

videalã (vi-deá-lã) sf – vedz tu ***ved***

videari/videare (vi-deá-ri) sf – vedz tu ***ved***

videlã (vi-dé-lã) sf – vedz tu ***videlã***

videlã (vi-dé-lã) sf videli/videle (vi-dé-li) – cheali di yitsãl argãsitã; vudelã *{ro: piele de viţel argăsită} {fr: peau de veau tannée} {en: calfskin leather}* § ***vudelã*** (vu-dé-lã) sf vudeli/vudele (vu-dé-li)– (unã cu ***vudelã***) ex: mash pãputsã di videlã avea purtatã

videm (vi-dém) adv – vedz tu ***ved***

vidhã (ví-dhã) sf vidhi/vidhe (ví-dhi) – unã cu ***vidã***

vidhuescu (vi-dhu-ĭés-cu) vb IV vidhuii (vi-dhu-íĭ), vidhueam (vi-dhu-ĭámŭ), vidhuitã (vi-dhu-í-tã), vidhuiri/vidhuire (vi-dhu-í-ri) – unã cu ***viduescu***[2]

vidhuiri/vidhuire (vi-dhu-í-ri) sf vidhuiri (vi-dhu-írĭ) – unã cu ***viduiri***[2]

vidhuit (vi-dhu-ítŭ) adg vidhuitã (vi-dhu-í-tã), vidhuits (vi-dhu-ítsĭ), vidhuiti/vidhuite (vi-dhu-í-ti) – unã cu ***viduit***[2]

vidrã (ví-drã) sf vidri/vidre (ví-dri) – agru-prici tsi bãneadzã pi mardzina di-arãu, cu deadzitili di la cicioari ligati di-unã cheali njicã, sh-cu-unã gunã mushatã di hromã murnã ncljisã, multu cãftatã trã pãltadzlji di muljari *{ro: vidră} {fr: loutre} {en: otter}* ex: vãtãmã dauã vitri pi mardzinea-a arãului

viduescu[1] (vi-du-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***veduu***

viduescu[2] (vi-dhu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***vidã***

viduiri[1]***/viduire*** (vi-du-í-ri) sf – vedz tu ***veduu***

viduiri[2]***/viduire*** (vi-dhu-í-ri) sf – vedz tu ***vidã***

viduit[1] (vi-du-ítŭ) adg – vedz tu ***veduu***

viduit[2] (vi-dhu-ítŭ) adg – vedz tu ***vidã***

vidushcu (vi-dúsh-cu) sm, sf, adg – vedz tu ***veduu***

vidzut (vi-dzú-tã) adg – vedz tu ***ved***

vidzutã (vi-dzú-tã) sf – vedz tu ***ved***

vidzutã[*] (vi-dzú-tã) – singularlu fiminin di la adgectivlu "vidzut"; vedz ***vidzut***

vig (vígŭ) sm – vedz tu ***vigã***

vigã (ví-gã) sf vidzi/vidze (v-dzi) – lemnu lungu shi suptsãri; alumachi tãljatã dit un pom di cari s-aspindzurã fruti; vig, prãjinã, veargã, calãr, clarã, ciun, clembã, pulean, purtecã, lurã, shcop, temblã, etc. *{ro: prăjină}* *{fr: gaule, perche}* *{en: thin pole, stick}* ex: l-bãtu cu viga (shcoplu, pãrjina); cu viga bãturã nutslji; unã vigã di auã (vigã di cari suntu spindzurati arapuni di-auã) § ***vig*** (vígŭ) sm pl(?) – (unã cu ***vigã***)

vighlã (ví-ghlã) sf vighli/vighle (ví-ghli) – unã cu ***viglã***

viglã (ví-glã) sf – vedz tu ***aveglju***

vigljari/vigljare (vi-gljĭá-ri) sf – vedz tu ***aveglju***

vigljat (vi-gljĭátŭ) adg – vedz tu ***aveglju***

vigljedz (vi-gljĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***aveglju***

vigljitoari[1]/vigljitoare (vi-glji-toá-ri) sf vigljitori (vi-glji-tórĭ) – pulj njic di pãduri (lungu di vãrã 15 cm. sh-cu peanili murni-aroshi) tsi cãntã multu mushat noaptea (sh-tr-atsea easti, multi ori, criscut shi tsãnut ãn casã); aidonã, aidoni, bilbilj, nibilbilj, birbilj, birbir, birbiljoc, filomelã, sirvilj *{ro: privighetoare}* *{fr: rossignol}* *{en: nightingale}*

vigljitor (vi-glji-tórŭ) adg – vedz tu ***aveglju***

vii/vie (ví-i) sf vii (víĭ) – 1: arãu multu njic cu apã, multi ori, di la un izvur i fãntãnã; 2: cali di sum loc (acupiritã nsus shi nghios, nastãnga sh-nãndreapta), faptã (di oaminj i di fisi) tra s-poatã s-treacã dunjaea pri sum muntsã i sum apã (pri padi i ncãlar, cu trenlu i cu machina, etc.); lãgãmi, lãgumi, lugumi, gãlumi, gãlãmi, glãmi *{ro: pârâiaş; canal subteran}* *{fr: ruisseau; canal souterrain}* *{en: creek; tunnel}* ex: via (izvurlu, avlachilu) nu ari apã multã; ntsipurã s-facã unã vii (lugumi)

viisescu (vi-i-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***ayiu[1]***

viisiri/viisire (vi-i-sí-ri) sf – vedz tu ***ayiu[1]***

viisit (vi-i-sítŭ) adg – vedz tu ***ayiu[1]***

vij (víjĭŭ) invar – vedz tu ***vish***

vilaeti/vilaete (vi-la-ĭé-ti) sf vilaets (vi-la-ĭétsĭ) – unã parti ma mari (cu locuri, arãdzãmuri) dit veaclja Turchii dit Balcanj ursitã di un vali; vileti *{ro: vilaiet, provincie}* *{fr: province}* *{en: province}* ex: gioni-avdzãt tu vilaeti § ***vileti/vilete*** (vi-lé-ti) sf vilaets (vi-la-étsĭ) – (unã cu ***vilaeti***) ex: tru-atsea vileti a tatãlui; va sã-nj fug tru-a mea vileti (tu-arãdzãmurli-a meali) nturtseascã § ***vali*** (va-lí) sm valadz (va-ládzĭ) – caplu tsi ursea unã vilaeti di-aoa sh-un chiro dit veaclja Turchii *{ro: guvernator de vilaiet (provincie turcească din Balcani)}* *{fr: gouverneur général d'une province}* *{en: governor of a province in Turkey}*

vilari/vilare (vi-lá-ri) sf vilãri (vi-lắrĭ) – hãlati tsi sh-u-adutsi cu un chelindru (sul) pri cari si-anvãrteashti un lucru (pãndzã, pustavi, carti, etc.), tra si s-tsãnã i si s-poartã dit un loc tu-alantu; trãmbã, trumbã, sul, top *{ro: rulou}* *{fr: rouleau}* *{en: roll}* ex: trei vilãri (trãmbi) di pãndzã

vilã[1] (ví-lã) sf – vedz tu ***yilã***

vilã[2] (ví-lã) sf vili/vile (ví-li) – unã dzãoanji dit mituluyia grãtseascã, cari pãrãstiseashti lucri dit fisi ca: apili, ponjlji, mintsãlj, etc.; hiintsã scoasã dit mintea-a omlui tsi s-aspuni, multi ori, tu fandazmili shi pãrmitili dit lao, ca unã featã multu mushatã (dzãnã) cu puteri tsi es dit nomurli di-aradã a fisiljei; niraidã, dzãnã, albili, mushatili, dultsili, etc. *{ro: nimfă}* *{fr: nymphe}* *{en: nymph}* ex: cã sun vili (niraidi) di tu spili

vilendza di sãltãnati – vedz tu ***vilendzã***, ***sultãnatã***

vilendzã (vi-lén-dzã) sf vilendzã (vi-lén-dzã) – cuvertã (di-aradã di lãnã cu floatsi) cu cari s-ashtearni crivatea shi s-anvileashti omlu cãndu doarmi; cergã, ciorgã, doagã, cuvertã, cuverti, ceadãri, ceadrã, cidãri, flucatã, eambulã, yeambulã; (expr: ***vilendza di sãltãnati*** = unã vilendzã tsi s-bagã tu dzãli pisimi, tu parataxi, pristi sãmarlu i shaua-a calui) *{ro: velinţă, pătură}* *{fr: couverture en laine surtout floconneuse}* *{en: wool blanket}* ex: vilendza flucatã easti-ashtirnutã pri crivati; nu va si si-anvileascã cu vilendza cã easti greauã § ***vilindzicã*** (vi-lin-dzí-cã) sf vilindzitsi/vilindzitse (vi-lin-dzí-tsi) – vilendzã njicã *{ro: velinţă mică}* *{fr: petite couverture en laine}* *{en: small wool blanket}*

vileti/vilete (vi-lé-ti) sf – vedz tu ***vilaeti***

vilindzicã (vi-lin-dzí-cã) sf – vedz tu ***vilendzã***

vilisescu[1] (vi-li-sés-cu) vb IV vilisii (vi-li-síĭ), viliseam (vi-li-seámŭ), vilisitã (vi-li-sí-tã), vilisiri/vilisire (vi-li-sí-ri) – nj-aruc sivdãlu (mirachea, vrearea) pri cariva (multi ori di-alantu sexu); aduchescu un simtsãmintu di multã vreari trã cariva; agãchipsescu, agãpisescu, agãpsescu, alãghescu, voi, alughescu *{ro: iubi}* *{fr: aimer}* *{en: love}* § ***vilisit[1]*** (vi-li-sítŭ) adg vilisitã (vi-li-sí-tã), vilisits (vi-li-sítsĭ), vilisiti/vilisite (vi-li-sí-ti) – tsi easti vilisit, vrut, agãpisit, alughit *{ro: iubit}* *{fr: aimé}* *{en: loved}* § ***vilisiri[1]/vilisire*** (vi-li-sí-ri) sf vilisiri (vi-li-sírĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi viliseashti (sh-arucã vrearea pi cariva), vreari, agãpisiri, alughiri *{ro: acţiunea de a iubi; iubire}* *{fr: action d'aimer}* *{en: action of loving}*

vilisescu[2] (vi-li-sés-cu) (mi) vb IV vilisii (vi-li-síĭ), viliseam (vi-li-seámŭ), vilisitã (vi-li-sí-tã), vilisiri/vilisire (vi-li-sí-ri) – bag stulii pri mini tra s-mi fac ma mushat(ã); stulsescu, armãtusescu, nvescu mushat, ndreg mushat, mushãtsãscu, susuescu *{ro: (se) găti}* *{fr: (se) parer, (s')embellir}* *{en: adorn, embellish}* § ***vilisit[2]*** (vi-li-sítŭ) adg vilisitã (vi-li-sí-tã), vilisits (vi-li-sítsĭ), vilisiti/vilisite (vi-li-sí-ti) – tsi s-ari vilisitã (stulsitã, armãtusitã); stulsit, ndreptu, mushutsãt, armãtusit, etc. *{ro: gătit}* *{fr: paré, embelli}* *{enadorned, embellished}* § ***vilisiri[2]/vilisire*** (vi-li-sí-ri) sf vilisiri (vi-li-sírĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi s-viliseashti (tsi s-armãtuseashti); stulsiri, ndridzeari, mushutsãri, armãtusiri, etc. *{ro: acţiunea de a iubi, de a se găti; iubire; gătire}* *{fr: action d'aimer (de (se) parer, de (s')embellir}* *{en: action of loving (adorning, embellishing}*

vilisiri[1]/vilisire (vi-li-sí-ri) sf – vedz tu ***vilisescu[1]***

vilisiri[2]/vilisire (vi-li-sí-ri) sf – vedz tu ***vilisescu[2]***

vilisit[1] (vi-li-sítŭ) adg – vedz tu ***vilisescu[1]***

vilisit[2] (vi-li-sítŭ) adg – vedz tu ***vilisescu[2]***

vilunithrã (vi-lu-ní-thrã) sf vilunithri/vilunithre (vi-lu-ní-thri) – unã cu ***vilunitrã***

vilunitrã (vi-lu-ní-trã) sf vilunitri/vilunitre (vi-lu-ní-tri) – unã cutii nicã tu cari s-tsãn atsili shi alti lucri njits ti cuseari; pisuzã *{ro: acarniţă}* *{fr: aiguiller, étui à aiguille}* *{en: needle case}*

vimã (ví-mã) sf vimi (ví-mi) – loc ma-naltu dit un templu (nao) pãngãn iu s-aprindu tseri, s-ardi thimnjamã, s-fac curbãnj, etc. adusi al Dumnidzã; measã (trapezã) dit bisearica crishtinã iu s-fac arãdzli sãmti dit lituryii; ayeavimã, ayeadimã, ayiudimã, trapezã, altar, altari *{ro: altar}* *{fr: autel}* *{en: altar}*

vimtos (vim-tósŭ) adg – vedz tu ***vimtu***

vimtu (vím-tu) sn vimturi (vím-turĭ) – 1: aerã, air, hãvai, hãvã, erã; 2: minari di-aerã, furtunã; (fig 1: (ljau, ãlj fac, ãlj dau) vimtu = fuzmã, vantsu, paramazmã, zvorizmã; expr: 2: ãlj suflã vimtu tu pungã = easti multu oarfãn, ftoh; 3: loai vimtu = arcurai, hivrii; 4: nj-lja caplu vimtu = glãrescu di minti; 5: easti vimtu-avinã = un tsi nu easti bun trã tsiva, tsi nu fatsi tsiva) *{ro: aer, climă; vânt}* *{fr: air, climat}* *{en: air, climate; wind}* ex: muma amea sh-a meu tatã frati-nju zurlu-lj disparti (angucitoari: *vimtul*); tsi vimtu u-arcã n pãduri?; vimturi furtunoasi; lã deadirã vimtu (fig: zvorizmã, vantsu); lo vimtu (fig: lo paramazmã, vantsu); lj-lo caplu vimtu (expr: glãri di minti); loat di vimtu (expr: glar); lo vimtu (expr: arcurã, hivri); tu pungã suflã vimtu (expr: easti multu oarfãn, ftoh) § ***vintu*** (vín-tu) sn vinturi (vín-turĭ) – (unã cu ***vimtu***) ex: cu irusha-a vintului; tsi par hiljlj-a vintului; vãzesc di vintu tuts ponjlji § ***vimtos*** (vim-tósŭ) adg vimtoasã (vim-toá-sã), vimtosh (vim-tóshĭ), vimtoasi/vimtoase (vim-toá-si) – tsi easti cu vimtu; iu bati vimtu *{ro: vântos, cu vânt}* *{fr: venteux, exposé au vent}* *{en: windy}* ex: locuri vimtoasi (locuri cu multu vimtu, iu bat vimturi) § ***vintos*** (vin-tósŭ) adg – (unã cu ***vimtos***) ex: earnã vintoasã (cu multu vintu) § ***vinturitsã*** (vin-tu-rí-tsã) sf vinturitsã (vin-tu-rí-tsã) – soi di vili tsi-azboairã multu-agonja tu vimtu *{ro: vântoasă}* *{fr: génies de l'air qui parcurent l'espace à toute vitesse}* *{en: wind genies that move very fast through the air}* ex: iriritsã sh-vinturitsã

vinã[1] (ví-nã) sf vini/vine (vî-ni) – vas (sulinã) prit cari curã sãndzili dit truplu-a omlui; vãnã, flevã, stringlji *{ro: vână}* *{fr: veine, artère}* *{en: vein, artery}* ex: sãndzili-lj ciucutea prit

vini § ***vãnã*** (vắ-nã) sf vãni/vãne (vắ-ni) – (unã cu ***vinã***[1]) § ***vinos*** (vi-nósŭ) adg vinoasã (vi-noá-sã), vinosh (vi-nóshĭ), vinoasi/vinoase (vi-noá-si) – tsi easti cu vini mãri sh-groasi *{ro: vânos} {fr: veineux} {en: venose, venous}* ex: gionj vinosh (cu vini mãri sh-groasi)

vinã[2] (ví-nã) sf vini/vine (vî-ni) – loclu di-iu s-tradzi (di iu nchiseashti) tsiva (lucru, hiintsã, etc.); arãzgã, arãzgãnã, rãzgã, sirtã, vitil, bimã, izvur, soi, dãmarã, lãgamã; arãdãtsinã, ariditsinã, rãdãtsinã, riditsinã, rãdzãtinã, zãrãtsinã *ro: origine, provenienţã} {fr: source, origine, provenance, sorte} {en: source, origin, provenance, sort}* ex: tuti s-dusirã la vina (arãzga, arãdãtsina) a lor; lj-aflai vina (arãzga, arãdãtsina); lu ntribã nãsã di-iu lj-easti vina? (di tsi soi easti?; di iu lj-easti dãmara?)

vindeari/vindeare (vin-deá-ri) sf – vedz tu ***vindu***

vindic (vín-dicŭ) (mi) vb I vindicai (vin-di-cáĭ), vindicam (vin-di-cámŭ), vindicatã (vin-di-cá-tã), vindicari/vindicare (vin-di-cá-ri) – l-fac ghini (sãnãtos) pri cariva dupã-unã lãngoari; l-fac s-lji treacã niputearea cu yitria tsi lj-u dau; nj-si lja lãngoarea; nj-treatsi (niputearea); yitripsescu, sãnãtushescu, ãnsãnãtushescu, sãnãtushedz, nsãnãtushedz, mprustedz, ngiulnedz, sãnedz, nsãnedz *{ro: (se) vindeca} {fr: guérir} {en: heal}* ex: nu s-vindicã (yitripseashti) cu balsam; arana s-vindicã lishor; nu-lj s-ari vindicatã pleaga § ***vindicat*** (vin-di-cátŭ) adg vindicatã (vin-di-cá-tã), vindicats (vin-di-cátsĭ), vindicati/vindicate (vin-di-cá-ti) – tsi lj-ari tricutã unã lãngoari; tsi s-ari faptã ghini (sãnãtos); yitripsit, sãnãtushit, ãnsãnãtushit, sãnãtushat, nsãnãtushat, mprustat, ngiulnat, sãnat, nsãnat *{ro: vindecat} {fr: guéri} {en: healed}* § ***vindicari/vindicare*** (vin-di-cá-ri) sf vindicãri (vin-di-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-vindicã; yitripsiri, sãnãtushiri, nsãnãtushiri, sãnãtushari, nsãnãtushari, mprustari, ngiulnari, sãnari, nsãnari *{ro: acţiunea de a (se) vindeca; vindecare} {fr: action de guérir} {en: action of healing}*

vindicari/vindicare (vin-di-cá-ri) sf – vedz tu ***vindic***

vindicat (vin-di-cátŭ) adg – vedz tu ***vindic***

vindiri/vindire (vín-di-ri) sf – vedz tu ***vindu***

vindu (vín-du) (mi) vb III shi II vindui (vin-dúĭ), vindeam (vín-deámŭ), vindutã (vin-dú-tã), vindiri/vindire (vín-di-ri) shi vindeari/vindeare (vin-deá-ri) – dau un lucru tsi am tra s-ljau paradz trã el; (expr: 1: acumpãr multi sh-vindu putsãni = ascultu multu shi zburãscu putsãn; 2: (om) tsi ti vindi sh-ti-acumpãrã = (om) tsi poati s-ti-arãdã cu zboarãli; 3: nj-vindu scumpu chealea = mi-alumtu cu multu giunatic; 4: nj-dau sh-cãmeasha di pri mini = (tu-unã ananghi mari) dau tut tsi am) *{ro: vinde} {fr: vendre} {en: sell}* ex: di la loarea-a Tisãliiljei, armãnjlji vindurã oili-a lor; tuti mulili s-li vindã; ti vindi sh-ti-acumpãrã (expr: ti-arãdi cu zboarãli); acumpãrã cama multi sh-vindi putsãni (expr: ma multu s-ascultsã dicãt si zburãshti) § ***vindut*** (vin-dútŭ) adg vindutã (vin-dú-tã), vinduts (vin-dútsĭ), vinduti/vindute (vin-dú-ti) – (lucru) tsi easti dat trã paradzlji loats trã el *{ro: vândut} {fr: vendu} {en: sold}* § ***vindiri/vindire*** (vín-di-ri) sf vindiri (vín-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-vindi tsiva; vindeari *{ro: acţiunea de a vinde; vindere} {fr: action de vendre} {en: action of selling}* § ***vindeari/vindeare*** (vin-deá-ri) sf vinderi (vin-dé-ri) – (unã cu ***vindiri***) § ***apuvindu*** (a-pu-vín-du) vb III shi II apuvindui (a-pu-vin-dúĭ), apuvindeam (a-pu-vín-deámŭ), apuvindutã (a-pu-vin-dú-tã), apuvindiri/apuvindire (a-pu-vín-di-ri) shi apuvindeari/apuvindeare (a-pu-vin-deá-ri) – vindu tut, tra s-ascap di tut tsi am (di-arada tuptani, cu-unã tinii ma njicã) shi s-nu-armãn cu tsiva; xifac, spãstrescu *{ro: vinde tot, lichida} {fr: défaire, vendre complètement, liquider} {en: sell everything, liquidate}* § ***apuvindut*** (a-pu-vin-dútŭ) adg apuvindutã (a-pu-vin-dú-tã), apuvinduts (a-pu-vin-dútsĭ), apuvinduti/apuvindute (a-pu-vin-dú-ti) – tsi s-ari vindutã tut *{ro: vândut în întregime, lichidat} {fr: défait, vendu complètement, liquidé} {en: sold completely, liquidated* § ***apuvindiri/apuvindire*** (a-pu-vín-di-ri) sf apuvindiri (a-pu-vín-dirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-apuvindi *{ro: acţiunea de a vinde tot, de a lichida} {fr: action de défaire, de vendre complètement, de liquider} {en: action of selling completely, of, liquidating}* § ***apuvindeari/apuvindeare*** (a-pu-vin-deá-ri) sf apuvinderi (a-pu-vin-dé-ri) – (unã cu ***apuvindiri***)

vindurari/vindurare (vin-du-rá-ri) sf vindurãri (vin-du-rắrĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***vinturari***

vindurat (vin-du-rátŭ) adg vindupatã (vin-du-rá-tã), vindurats (vin-du-rátsĭ), vindurati/vindurate (vin-du-rá-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***vinturat***

vinduredz (vin-du-rédzŭ) (mi) vb I vindurai (vin-du-ráĭ), vinduram (vin-du-rámŭ), vindupatã (vin-du-rá-tã), vindurari/vindurare (vin-du-rá-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***vinturedz***

vindut (vin-dútŭ) adg – vedz tu ***vindu***

vinduzã (vin-dú-zã) sf – vedz tu ***vintuzã***

vineari/vineare (vi-neá-ri) sf – vedz tu ***yin***[2]

vinetic (vi-néticŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***veneticã***

vinghelj (vin-ghĭeljĭŭ) sn – vedz tu ***vãnghelj***

viniri/vinire (vi-ní-ri) sf – vedz tu ***yin***[2]

vinit[1] (vi-nítŭ) adg – vedz tu ***yin***[2]

vinit[2] (ví-nitŭ) adg – vedz tu ***vinjit***[2]

vinitã[*] (vi-ní-tã) – figmininlu singular di la adgectivlu "***vinit***"; vedz tu ***vinit***[1] shi ***vinit***[2]

vinitã[1] (vi-ní-tã) sf – vedz tu ***yin***[2]

vinitã[2] (ví-ni-tã) sf viniti/vinite (ví-ni-ti) – zãrzãvati tsi creashti ca unã plantã (earbã) cu truplu-analtu shi lilici vinjiti, tsi da unã yimishi mari, vinitã, multu bunã tu mãcãruri (pãrjilitã, coaptã, heartã cu carni, etc.); pitligeanã, pãtlãgeanã, pãtligeani *{ro: vânãtã} {fr: aubergine} {en: eggplant}*

vinitsãri/vinitsãre (vi-ni-tsắ-ri) sf – vedz tu ***vinjit***[2]

vinitsãscu (vi-ni-tsắs-cu) vb IV – vedz tu ***vinjit***[2]

vinitsãt (vi-ni-tsắtŭ) adg – vedz tu ***vinjit***[2]

Vinjiri (Ví-njirĭ) sf Vinjiri (Ví-njirĭ) – 1: antsintsea dzuã dit stãmãnã (cãndu stãmãna nchiseashti cu Lunea), namisa di Gioi sh-di Sãmbãtã; 2: unã dzãnã (dzauã) dit pãrmiti cu-aestã numã; (expr: ***Stã-Vinjiri*** (Stã-ví-njirĭ), scriatã shi ***Stãvinjiri*** = (i) Vinjirea Mari, dzua di nãinti di Pashti, cãndu s-yiurtiseashti moartea-a Hristolui pri crutsi; (ii) Sãmta Vinjiri (Ayiu-Paraschivi) unã sãmtã a bisearicãljei a noastrã; (iii) 26-li di Alunar, dzua tu cari bisearica u yiurtiseashti Sãmta Vinjiri, dzuã di mari sãrbãtoari armãneascã tu Pindu, cãndu armãnjlji trag un mari cor dupã tsi easi bisearica) *{ro: vineri} {fr: vendredi} {en: Friday}* ex: Vinjirea (dzua di Vinjiri) va tsãneari; u pitreatsi la sor-sa Vinjirea (dzãna dit pãrmiti); canda-lj featsi Sãmta Vinjiri (Ayiu-Paraschivi); tra s-gioacã trã Stã-Vinjiri (26-li di Alunar, dzua di Stã-Vinjiri)

vinjiri/vinjire (vi-njí-ri) sf – vedz tu ***yin***[2]

vinjit[1] (vi-njítŭ) adg – vedz tu ***yin***[2]

vinjit[2] (ví-njitŭ) adg vinjitã (ví-nji-tã), vinjits (ví-njitsĭ), vinjiti/vinjite (ví-nji-ti) – tsi ari unã hromã albastrã ntunicatã (tsi da niheamã sh-pri hroma-a yioarãljei); tsi ari unã hromã ca atsea di pi truplu-a omlui cãndu easti agudit vãrtos; vinit, murnu, scur, sinjicat; (expr: 1: mi fac vinjit la fatsã (di inati) = mi nãirescu multu; vinitsãscu (di inati); 2: vinjiti = stranji di lãnã tsi au nã bueauã vinjitã: cãndushi, cioarits, tsipuni, etc.) *{ro: vânãt} {fr: violacé, gris foncé} {en: violet-blue, bluish-grey}* ex: niscãntsã suntu tu albi, altsã sun tu vinjiti (expr: stranji di lãnã vinjiti) § ***vinit***[2] (ví-nitŭ) adg vinitã (ví-ni-tã), vinits (ví-nitsĭ), viniti/vinite (ví-ni-ti) – (unã cu ***vinjit***[2]) ex: s-alãxirã tuts tu viniti (fig: stranji di lãnã viniti); avea loatã din pãzari nã pãndzã vinitã § ***vinjiteatsã*** (vi-nji-teá-tsã) sf vinjitets (vi-nji-tétsĭ) – hroma murnã ncljisã, vinjitã (di bãteari, arcoari, etc.); urma vinjitã tsi-armãni pi truplu-a omlui cãndu easti agudit vãrtos; murneatsã *{ro: vânãtaie} {fr: bleuissement, meurtrissure} {en: bruise}* § ***nvinjitsãscu*** (nvi-nji-tsắs-cu) vb IV nvinjitsãi (nvi-nji-tsắĭ), nvinjitsam (nvi-nji-tsámŭ), nvinjitsãtã (nvi-nji-tsắ-tã), nvinjitsãri/nvinjitsãre (nvi-nji-tsắ-ri) – buisescu un stranj sh-lu fac vinjit; (mi) fac murnu (vinit) di bãteari (arcoari, etc.); vinjitsãscu, vinitsãscu, nvinitsãscu, murnescu; (expr: nvinitsãscu (la fatsã, di inati) = mi fac vinjit la fatsã (di inati); mi nãirescu multu) *{ro: învineţi} {fr: bleuir; meurtrir} {en: bruise, turn blue}* ex: budzãli nji nvinjitsãrã;

nvinitsa tu fatsã; lu nvinitsãrã (l-featsirã tut vinjit) di bãteari § ***nvinjitsãt*** (nvi-nji-tsắtŭ) adg nvinjitsãtã (nvi-nji-tsắ-tã), nvinjitsãts (nvi-nji-tsắtsĭ), nvinjitsãti/nvinjitsãte (nvi-nji-tsắ-ti) – tsi s-ari faptu vinit di bãteari, arcoari, etc.; vinjitsãt, vinitsãt, nvinitsãt, murnit *{ro: învineţit} {fr: bleui; meurtri} {en: bruised, turned blue}* § ***nvinjitsãri/nvinjitsãre*** (nvi-nji-tsắ-ri) sf nvinjitsãri (nvi-nji-tsắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva murneashti; vinjitsãri, vinitsãri, nvinitsãri, murniri *{ro: acţiunea de a învineţi; învineţire} {fr: action de bleuir; de meurtrir; bleuissement; meurtrissure} {en: action of bruising, of turning blue; bruise}* § ***nvinitsãscu*** (nvi-ni-tsắs-cu) vb IV nvinitsãi (nvi-ni-tsắĭ), nvinitsam (nvi-ni-tsámŭ), nvinitsãtã (nvi-ni-tsắ-tã), nvinitsãri/nvinitsãre (nvi-ni-tsắ-ri) – (unã cu ***nvinjitsãscu***) ex: lji nvinitsãrã dauãli cicioari; lj-avea nvinitsãtã carnea iu lu-avea agudXitã; si nvinitsã (expr: s-featsi vinit la fatsã) di inati § ***nvinitsãt*** (nvi-ni-tsắtŭ) adg nvinitsãtã (nvi-ni-tsắ-tã), nvinitsãts (nvi-ni-tsắtsĭ), nvinitsãti/nvinitsãte (nvi-ni-tsắ-ti) – (unã cu ***nvinjitsãt***) § ***nvinitsãri/nvinitsãre*** (nvi-ni-tsắ-ri) sf nvinitsãri (nvi-ni-tsắrĭ) – (unã cu ***nvinjitsãri***) ex: nvinitsãrea-a shiaclui caftã sh-niheamã murafeti § ***vinjitsãscu*** (vi-nji-tsắs-cu) vb IV vinjitsãi (vi-nji-tsắĭ), vinjitsam (vi-nji-tsámŭ), vinjitsãtã (vi-nji-tsắ-tã), vinjitsãri/vinjitsãre (vi-nji-tsắ-ri) – (unã cu ***nvinjitsãscu***) ex: stranjili vinjitsãrã § ***vinjitsãt*** (vi-nji-tsắtŭ) adg vinjitsãtã (vi-nji-tsắ-tã), vinjitsãts (vi-nji-tsắtsĭ), vinjitsãti/vinjitsãte (vi-nji-tsắ-ti) – (unã cu ***nvinjitsãt***) § ***vinjitsãri/vinjitsãre*** (vi-nji-tsắ-ri) sf vinjitsãri (vi-nji-tsắrĭ) – (unã cu ***nvinjitsãri***) § ***vinitsãscu*** (vi-ni-tsắs-cu) vb IV vinitsãi (vi-ni-tsắĭ), vinitsam (vi-ni-tsámŭ), vinitsãtã (vi-ni-tsắ-tã), vinitsãri/vinitsãre (vi-ni-tsắ-ri) – (unã cu ***nvinjitsãscu***) § ***vinitsãt*** (vi-ni-tsắtŭ) adg vinitsãtã (vi-ni-tsắ-tã), vinitsãts (vi-ni-tsắtsĭ), vinitsãti/vinitsãte (vi-ni-tsắ-ti) – (unã cu ***nvinjitsãt***) § ***vinitsãri/vinitsãre*** (vi-ni-tsắ-ri) sf vinitsãri (vi-ni-tsắrĭ) – (unã cu ***nvinjitsãri***)

vinjitã (vi-njí-tã) sf – vedz tu ***yin***[2]

vinjiteatsã (vi-nji-teá-tsã) sf – vedz tu ***vinjit***[2]

vinjitsãri/vinjitsãre (vi-nji-tsắ-ri) sf – vedz tu ***vinjit***[2]

vinjitsãscu (vi-nji-tsắs-cu) vb IV – vedz tu ***vinjit***[2]

vinjitsãt (vi-nji-tsắtŭ) adg – vedz tu ***vinjit***[2]

vinos (vi-nósŭ) adg – vedz tu ***vinã***[1]

vintin (vín-tin) (mi) vb IV vintinai (vin-ti-náĭ), vintinam (vin-ti-námŭ), vintinatã (vin-ti-ná-tã), vintinari/vintinare (vin-ti-ná-ri) – (trã planti) frãndzãli sh-lilicili ngãlbinescu (seacã, s-usucã) sh-cad di arcoari (di soari, di seatsitã, etc.); mãrãnghisescu, vishtidzãscu, nvishtidzãscu, usuc, etc. *{ro: ofili, veşteji} {fr: faner, flétrir} {en: fade, wither}* ex: floarea s-vintinã (mãrãnghisi) § ***vintinat*** (vin-ti-nátŭ) adg vintinatã (vin-ti-ná-tã), vintinats (vin-ti-nátsĭ), vintinati/vintinate (vin-ti-ná-ti) – vishtidzãt, nvishtidzãt, mãrãnghisit, mãrãnghipsit, uscat, sicat, ngãlbinit, etc. *{ro: ofilit, veştejit} {fr: fané, flétri} {en: faded, withered (flowers)}* § ***vintinari/vintinare*** (vin-ti-ná-ri) sf vintinări (vin-ti-nărĭ) – vishtidzãri, nvishtidzãri, mãrãnghisiri, mãrãnghipsiri, uscari, sicari, ngãlbiniri, etc. *{ro: acţiunea de a ofili, de a veşteji; ofilire, veştejire} {fr: action de faner, de flétrir} {en: action of fading, of withering}*

vintinari/vintinare (vin-ti-ná-ri) sf – vedz tu ***vintin***

vintinat (vin-ti-nátŭ) adg – vedz tu ***vintin***

vintos (vin-tósŭ) adg – vedz tu ***vimtu***

vintu (vín-tu) sn – vedz tu ***vimtu***

vintur (vín-tur) (mi) vb – vedz tu ***azvintur***

vinturari/vinturare (vin-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***azvimtur***

vinturat (vin-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***azvimtur***

vinturedz (vín-tu-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***azvimtur***

vinturitsã (vin-tu-rí-tsã) sf – vedz tu ***vimtu***

vintuzã (vin-tú-zã) sf vintuzi/vintuze (vin-tú-zi) – unã soi di cupã cu cari (tu chirolu veclju, cu ngãldzãrea-a cupilor shi bãgarea-a lor pri truplu-a omlui) s-trãdzea sãndzili (a oaminjlor hivrits) cãtã nafoarã sum cheali; vinduzã, fãntãnelã *{ro: ventuză} {fr: cautère, ventouse} {en: cupping glass}* § ***vinduzã*** (vin-dú-zã) sf vinduzi/vinduze (vin-dú-zi) – (unã cu ***vintuzã***)

vipirã (ví-pi-rã) sf vipiri/vipire (ví-pi-ri) – sharpi njic shi suptsãri a curi mushcãturã easti di-aradã nfãrmãcoasã (tsi poati s-lj-aducã a omlui multi ori moartea); uheauã, nipãrticã, nãpãrticã, sharpi; (fig: vipirã = muljari multu-arauã, blãstimatã) *{ro: viperă} {fr: vipère} {en: viper, adder}* § ***nvipiredz*** (nvi-pi-rédzŭ) (mi) vb I nvipirai (nvi-pi-ráĭ), nvipiram (nvi-pi-rámŭ), nvipiratã (nvi-pi-rá-tã), nvipirari/nvipirare (nvi-pi-rá-ri) – mi fac arãu (l-fac arãu pri cariva) ca unã vipirã; mi-acatsã inatea; mi nvirinedz multu, mi cãrteashti multu tsiva; shirpichedz, nshirpichedz, nipãrtichedz *{ro: (se) înrăi ca o viperă} {fr: rendre ou devenir méchant comme une vipère} {en: embitter, make (himself or someone else) mean}* ex: inima ts-u nvipirarã (tsi-u nshirpicarã; tsi-u lãirã, tsi-u featsirã arauã, tsi-u nvirinarã) § ***nvipirat*** (nvi-pi-rátŭ) adg nvipiratã (nvi-pi-rá-tã), nvipirats (nvi-pi-rátsĭ), nvipirati/nvipirate (nvi-pi-rá-ti) – tsi easti arãu ca unã vipirã; tsi ari lãitã, tsi s-ari faptã (ari faptã pri cariva) s-hibã arãu; shirpicat, nshirpicat, nipãrticat *{ro: înrăit ca o viperă} {fr: rendu méchant comme une vipère; méchant} {en: embittered, made mean; mean}* ex: soacra-ts easti nvipiratã (arauã ca unã vipirã); nvipirata di (araua) muljari § ***nvipirari/nvipirare*** (nvi-pi-rá-ri) sf nvipirãri (nvi-pi-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si nvipireadzã; shirpicari, nshirpicari, nipãrticari *{ro: acţiunea de a (se) înrăi ca o viperă; înrăire} {fr: action de rendre ou devenir méchant comme une vipère} {en: action of embittering, of making (himself or someone else) mean}*

vira! (ví-ra!) adv – fãrã astãmãtsiri; tut chirolu, unã-unã; unã unã; di unã unã, dipriunã, daima, neacumtinat, nicurmat, inda, etc. *{ro: mereu} {fr: continuellment, sans cesse} {en: continuously, all the time}* ex: vira, vira! (dipriunã) arucutescu

virani/virane (vi-rá-ni) sf virãnj (vi-rắnjĭ) – loc apãrãtsit; loc dishcljis fãrã gardu deavãrliga; loc iu s-ved ninga urmili di casi surpati; yirani, viryeani *{ro: loc viran, părăsit} {fr: lieu abandonné, désert; emplacement où l'on voit les restes d'un édifice; lieu qui n'est pas clôturé} {en: abandoned place (land), open space}* § ***yirani/yirane*** (yi-rá-ni) sf yirãnj (yi-rắnjĭ) – (unã cu ***virani***) § ***viryeani/viryeane*** (vir-yeá-ni) sf viryenj (vir-yénjĭ) – loc dishcljis shi mari *{ro: loc deschis, spaţios} {fr: lieu ouvert, spacieux} {en: open, spacious area}* ex: patlu i viryeani (udãlu easti dishcljis, cu loc multu)

virdeatsã (vir-deá-tsã) sf – vedz tu ***veardi***

virdzari/virdzare (vir-dzá-ri) sf – vedz tu ***veardi***

virdzãturã (vir-dzã-tú-rã) sf – vedz tu ***veardi***

virdzeauã (vir-dzeá-ŭã) sf virdzei (vir-dzéĭ) – limniclu tsi s-bagã la arãzboi tra s-lu facã nãvoilu s-nu s-minã, cãndu s-adunã urdzãtura; bãrdecicã *{ro: vergea, lopăţică (de la războiul de ţesut)} {fr: baguette qui sert à enrouler la chaîne, l'ourdissure sur l'ensouple} {en: stick serving the rolling of the warp over the roller of the loom}*

virescu (vi-rés-cu) adg – vedz tu ***vearã***

virghin (vír-ghinŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***virghir***

virghinadã (vir-yi-ná-dã) sf, adgf – vedz tu ***virghir***

virghir (vír-ghirŭ) sm, sf, adg virghirã (vír-ghi-rã), virghiri (vír-ghirĭ), virghiri/virghire (vír-ghi-ri) – bãrbat (muljari) cari nu s-ari ninga bãgatã tu-ashtirnut (nu s-ari mbãiratã, mpihiuratã) cu-unã muljari (bãrbat); virghin, viryir, vergur, viryin, viryinadã; ghirghen, ghirghinã, ghirgheanã (fig: 1: virghir, virghirã = (i) ficior i featã multu tinirã cari nu easti ninga tu ilichia di nsurari i mãrtari; (ii) (om, lucru) curat, nistipsit, nilucrat, etc.; expr: 2: pãduri virghirã = pãduri tsi nu fu ninga tãljatã di om; 3: loc virghir = loc tsi nu s-ari lucratã (aratã) pãnã tora) *{ro: virgin(ă), fecior, fecioară} {fr: vierge} {en: virgin}* ex: Stãmãrii, virghirã!; easti nã featã virghirã; feata armasi virghirã; virghir, veaglji-ti, tra s-tinjiseshti virghira di Stãmãrii; imnãm prit locuri virghini; apã virghirã § ***virghin*** (vír-ghinŭ) sm, sf, adg virghinã (vír-ghi-nã), virghinj (vír-ghinjĭ), virghini/virghine (vír-ghi-ni) – (unã cu ***virghir***) ex: s-videa nã virghinã § ***vergur*** (vér-gurŭ) sm, sf, adg vergurã (vér-gu-rã), verguri (vér-gurĭ), verguri/vergure (vér-gu-ri) – (unã cu ***virghir***) ex: featã vergurã § ***viryir*** (vír-yirŭ) sm, sf, adg viryirã (vír-yi-rã), viryiri (vír-yirĭ), viryiri/viryire (vír-yi-ri) – (unã cu ***virghir***) § ***viryin*** (vír-yinŭ shi vir-yínŭ) sm, sf, adg viryinã (vír-yi-nã shi vir-yí-nã), viryinj (vír-yinjĭ shi vir-yínjĭ),

viryini/viryine (vír-yi-ni shi vir-yí-ni) – (unã cu ***virghir***) § ***viryinadã*** (vir-yi-ná-dã) sf, adgf viryinadi/viryinade (vir-yi-ná-di) – (unã cu ***virghirã***) ex: lj-adutsea piti di featí viryinadi (viryiri) § ***ghirghinã*** (ghir-ghí-nã) sf ghirghini/ghirghine (ghir-ghí-ni) – (unã cu ***virghirã***) ex: Pirushana, atsea ghirghina (viryina) § ***ghirghen*** (ghir-ghĭén) sm, sf, adg ghirgheanã (ghir-ghĭá-nã), ghirghenj (ghir-ghĭénjĭ), ghirgheani/ghirgheani (ghir-ghĭá-ni) – (unã cu ***virghir***) § ***virgurami/virgurame*** (vír-gu-rá-mi) sf fãrã pl – multimi di featí tiniri (di virghiri) *{ro: fecioare multe}* *{fr: nombre de jeunes filles}* *{en: number of young girls}* ex: cuscrimi sh-virgurami (featí multi) § ***virghireatsã*** (vir-ghi-reá-tsã) sf virghirets (vir-ghi-rétsĭ) – harea tsi u-ari un virghir (unã virghirã) di nu s-ari ninga mbãiratã; viryireatsã, viryirãtati *{ro: virginătate, feciorie}* *{fr: virginité}* *{en: virginity}* ex: va si s-facã di virghireatsa-a ljei, amirãlu-a etãljei § ***viryireatsã*** (vir-yi-reá-tsã) sf viryirets (vir-yi-rétsĭ) – (unã cu ***virghireatsã***) § ***viryirãtati/viryirãtate*** (vir-yi-rã-tá-ti) sf viryirãtets (vir-yi-rã-tétsĭ) – (unã cu ***virghireatsã***) § ***viryinescu*** (vir-yi-nés-cu) adg viryineascã (vir-yi-neás-cã), viryineshtsã (vir-yi-nésh-tsã), viryineshti/viryineshte (vir-yi-nésh-ti) – tsi s-facã cu featí i ficiori virghiri; di virghir *{ro: feciorelnic}* *{fr: chaste, virginal}* *{en: chaste, virginal}* ex: botsli viryineshti (di viryini)

virghireatsã (vir-ghi-reá-tsã) sf – vedz tu ***virghir***

virgurami/virgurame (vír-gu-rá-mi) sf – vedz tu ***virghir***

virin[1] (vi-rínŭ) sn virinuri (vi-rí-nurĭ) – fãrmaclu alãsat di yiets ca nãpãrtica, alghina, pangul, etc. cãndu (tra si s-apãrã) ti mushcã i ti ntsapã; unã lugurii cari, cãndu easti mãcatã, lj-adutsi multu arãu (pãnã sh-moarti) a omlui; nvirin, fãrmac, cemir, ncemir, ciomir, axif, gãfã *{ro: venin, otravă}* *{fr: venin, poison}* *{en: venom, poison}* ex: lj-eara fricã di virin (fãrmac); s-arucã virin (fãrmac) la patru cãnj

virin[2] (vi-rínŭ) sn virinuri (vi-rí-nurĭ) – starea di mãrinari tsi u-ari un cãndu pati tsiva (cãndu easti tu jali, etc.); nvirin, nver, dor greu, mãrinari, mãrãnari, amãrãciuni, amãrami, amãreatsã, cripari, caimo, jali, nvirinari, virinari, virnari, nvirnari, nvirari, stinuhurii, sicleti, mãrazi, cãnjinã; fãrmac, cemir, ncemir, ciomir, gãfã *{ro: amărăciune, întristare}* *{fr: amertume, chagrin profond}* *{en: bitterness, sadness}* ex: cuclu bati nsus pri chin, di nj-adutsi mash virin (amãrãciuni); armãnjlji plãng virin (cu-amãrami) § ***nvirin***[1] (nvi-rínŭ) sn nvirinuri (nvi-rí-nurĭ) – (unã cu ***virin***[2]) ex: di nvirin (cripãri) muri troarã; mari nvirin ãnj yini § ***nver***[3] (nvérŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***virin***[2]) ex: nverlu ari shi dizver; nverlu aestu di itsido lucru cu vãrnu nu va s-bãnedz § ***nvirinos*** (nvi-ri-nósŭ) adg nvirinoasã (nvi-ri-noá-sã), nvirinosh (nvi-ri-nóshĭ), nvirinoasi/nvirinoase (nvi-ri-noá-si) – mplin di mãrinari (mãrãnari, amãrãri, cãnjisiri, nvirinari, nvirari, cripari, fushtari, cãnjisiri, pãrãpunjisiri); nvirinat, nvirnat, nvirat *{ro: întristat}* *{fr: affligé, plein d'amertume}* *{en: sorrow, full of grief}* ex: eara multu nvirinoasã, cã sh-ashtipta moartea § ***virinedz*** (vi-ri-nédzŭ) (mi) vb I virinai (vi-ri-náĭ), virinam (vi-ri-námŭ), virinatã (vi-ri-ná-tã), virinari/virinare (vi-ri-ná-ri) – aduchescu (icã fac pri altu s-aducheascã) unã dureari sufliteascã, un dor greu tu inimã, unã mãrazi (cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); ãnj chicã greu; ãnj lãescu inima; lãescu tu hicati; virnedz, nvirinedz, nvirin, nviredz, mãrinedz, mãrãnedz, amãrãscu, cãnjisescu, nfushtedz, ncioamir, crep, pãrãpunjisescu *{ro: (se) mâhni, (se) întrista}* *{fr: affliger, attrister, être plein d'amertume}* *{en: sadden, grieve, distress}* § ***virinat*** (vi-ri-nátŭ) adg virinatã (vi-ri-ná-tã), virinats (vi-ri-nátsĭ), virinati/virinate (vi-ri-ná-ti) – tsi aducheashti (icã fatsi pri altu s-aducheascã) unã dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); tsi-lj chicã greu; tsi ari cripãri; nvirinat, nvirat, mãrinat, mãrãnat, amãrãt, cãnjisit, nfushtat, nciumirat, cripat, pãrãpunjisit *{ro: mâhnit, întristat}* *{fr: affligé, attristé, triste, désolé}* *{en: saddened, sad, grieved, distressed}* § ***virinari/virinare*** (vi-ri-ná-ri) sf virinãri (vi-ri-nắrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu aducheashti (icã fatsi pri altu s-aducheascã) unã dureari sufliteascã (un dor greu tu inimã, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.); nvirinari, nvirari, mãrinari, mãrãnari, amãrãri, cãnjisiri, nfushtari, nciumirari, cripari, cãnjisiri, pãrãpunjisiri *{ro: acțiunea de a mâhni, de a întrista; mâhnire, întristare}* *{fr: action d'affliger (attrister, devenir triste, être désolé)}* *{en: action of becoming sad (of grieving, of being distressed)}* § ***virnedz*** (vir-nédzŭ) (mi) vb I virnai (vir-náĭ), virnam (vir-námŭ), virnatã (vir-ná-tã), virnari/virnare (vir-ná-ri) – (unã cu ***virinedz***) § ***virnat*** (vir-nátŭ) adg virnatã (vir-ná-tã), virnats (vir-nátsĭ), virnati/virnate (vir-ná-ti) ex: tsi s-virnati (nvirinati) featili?– (unã cu ***virinat***) § ***virnari/virnare*** (vir-ná-ri) sf virnãri (vir-nắrĭ) – (unã cu ***virinari***) § ***nvirinedz*** (nvi-ri-nédzŭ) (mi) vb I nvirinai (nvi-ri-náĭ), nvirinam (nvi-ri-námŭ), nvirinatã (nvi-ri-ná-tã), nvirinari/nvirinare (nvi-ri-ná-ri) – (unã cu ***virinedz***) ex: nu-nj ti nvirineadzã, shi nu-nj lãcrimeadzã § ***nvirin***[2] (nvi-rínŭ) (mi) vb I nvirinai (nvi-ri-náĭ), nvirinam (nvi-ri-námŭ), nvirinatã (nvi-ri-ná-tã), nvirinari/nvirinare (nvi-ri-ná-ri) – (unã cu ***virinedz***) ex: nu u nvirinã (creapã) sh-tini; mi nvirinai multu di-atseali tsi-avdzãi § ***nvirinat*** (nvi-ri-nátŭ) adg nvirinatã (nvi-ri-ná-tã), nvirinats (nvi-ri-nátsĭ), nvirinati/nvirinate (nvi-ri-ná-ti) – (unã cu ***virinat***) ex: nvirinat (mãrinat, cãrtit) tut nj-escu mini; cãtse hii ahãntu nvirinat?; u videa feata nvirinatã di graili a nearcã-sai; sh-plãndzi dorlu nvirinat (amãrãt); ãlj fu njilã di graili atseali nvirinati; mori armãnã sh-mori mushatã, tsi nji stai nvirinatã?; nã him jilits shi nvirinats § ***nvirinari/nvirinare*** (nvi-ri-ná-ri) sf nvirinãri (nvi-ri-nắrĭ) – (unã cu ***virinari***) ex: cãdzu pri greauã minduiri shi pri greauã nvirinari; nu-avdzai tora altu di plãngu, bots shi nvirinãri; di cripari shi di nvirinari, Gionili-Aleptu pãni nu-lj si mãca § ***nvirnedz*** (nvir-nédzŭ) (mi) vb I nvirnai (nvir-náĭ), nvirnam (nvir-námŭ), nvirnatã (nvir-ná-tã), nvirnari/nvirnare (nvir-ná-ri) – (unã cu ***virinedz***) § ***nvirnat*** (nvir-nátŭ) adg nvirnatã (nvir-ná-tã), nvirnats (nvir-nátsĭ), nvirnati/nvirnate (nvir-ná-ti) – (unã cu ***virinat***) ex: nvirnata Dafnã s-turnã nãpoi la hiljlu di-amirã; lã spusi nvirnata mumã, cum lj-u-arãchi luplu di her! § ***nvirnari/nvirnare*** (nvir-ná-ri) sf nvirnãri (nvir-nắrĭ) – (unã cu ***virinari***) § ***nviredz***[2] (nvi-rédzŭ) (mi) vb I nvirai (nvi-ráĭ), nviram (nvi-rámŭ), nviratã (nvi-rá-tã), nvirari/nvirare (nvi-rá-ri) – (unã cu ***virinedz***) ex: si nvirã (s-mãrinã) sh-ahiurhi s-plãngã § ***nver***[2] (nvérŭ) (mi) vb I nvirai (nvi-ráĭ), nviram (nvi-rámŭ), nviratã (nvi-rá-tã), nvirari/nvirare (nvi-rá-ri) – (unã cu ***virinedz***) ex: s-easti cã va s-tsã si nvearã (nvirineadzã); nu ti nvearã (mãrina, cãnjisea); tsi lj-am faptã ca si si nvearã? § ***nvirat***[2] (nvi-rátŭ) adg nviratã (nvi-rá-tã), nvirats (nvi-rátsĭ), nvirati/nvirate (nvi-rá-ti) – (unã cu ***virinat***) ex: cãndu hii nvirat (nfãrmãcat) s-nu-l bats § ***nvirari***[2]***/nvirare*** (nvi-rá-ri) sf nvirãri (nvi-rắrĭ) – (unã cu ***virinari***) ex: nu cu nvirari (nfãrmãcari), ca dushman; va s-lji treacã nvirarea cãndu va s-aflã cum fu lucrul; nvirarea nu-i bunã § ***anvirinedz*** (an-vi-ri-nédzŭ) (mi) vb I anvirinai (an-vi-ri-náĭ), anvirinam (an-vi-ri-námŭ), anvirinatã (an-vi-ri-ná-tã), anvirinari/anvirinare (an-vi-ri-ná-ri) – (unã cu ***virinedz***) § ***anvirinat*** (an-vi-ri-nátŭ) adg anvirinatã (an-vi-ri-ná-tã), anvirinats (an-vi-ri-nátsĭ), anvirinati/anvirinate (an-vi-ri-ná-ti) – (unã cu ***virinat***) § ***anvirinari/anvirinare*** (an-vi-ri-ná-ri) sf anvirinãri (an-vi-ri-nắrĭ) – (unã cu ***virinari***) § ***ãnvirinedz*** (ãn-vi-ri-nédzŭ) (mi) vb I ãnvirinai (ãn-vi-ri-náĭ), ãnvirinam (ãn-vi-ri-námŭ), ãnvirinatã (ãn-vi-ri-ná-tã), ãnvirinari/ãnvirinare (ãn-vi-ri-ná-ri) – (unã cu ***virinedz***) § ***ãnvirinat*** (ãn-vi-ri-nátŭ) adg ãnvirinatã (ãn-vi-ri-ná-tã), ãnvirinats (ãn-vi-ri-nátsĭ), ãnvirinati/ãnvirinate (ãn-vi-ri-ná-ti) – (unã cu ***virinat***) ex: nveasta tut ãnvirinatã vai hibã § ***ãnvirinari/ãnvirinare*** (ãn-vi-ri-ná-ri) sf ãnvirinãri (ãn-vi-ri-nắrĭ) – (unã cu ***virinari***)

virinari/virinare (vi-ri-ná-ri) sf – vedz tu ***virin***[2]

virinat (vi-ri-nátŭ) adg – vedz tu ***virin***[2]

virinedz (vi-ri-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***virin***[2]

virise (vi-ri-sé) sm – vedz tu ***virisii***

virisii/virisie (vi-ri-sí-i) sf virisii (vi-ri-síĭ) – acumpãrarea (vindearea) a unui lucru pi borgi, cu ligãtura ca lucrul loat s-nu hibã pãltit dinãoarã ma altãoarã, ma amãnat; virise, credit; (expr: matsinã pi virisii = zburashti ncot) *{ro: veresie, (pe) credit}* *{fr: (à) crédit}* *{en: (on) credit}* § ***virise*** (vi-ri-sé) sm virisadz (vi-ri-sádzĭ) – (unã cu ***virisii***) ex: la-aestã hani mãc

virise (pi borgi)

viriu (vi-ríŭ) sm – vedz tu ***virver***

virnari/virnare (vir-ná-ri) sf – vedz tu ***virin***[2]

virnat (vir-nátŭ) adg – vedz tu ***virin***[2]

virnedz (vir-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***virin***[2]

virnichi/virniche (vir-ní-chi) virnichi (vir-níchĭ) – nyilcirea tsi u-aspuni un lucru; nyilcirea tsi lj-u dai a unui lucru cu undzearea tsi lj-u fats cu tsiva; luguria (boea, tseara, etc.) cu cari fats un lucru sã nyilceascã; lustru, gileai, masnã *{ro: lustru} {fr: vernis} {en: gloss}*

viro (vi-ró) sm viradz (vi-rádzĭ) – loc ma ahãndos (ca unã soi di groapã), tu mesi di-arãu, iu apa tsi curã agonja si-anvãrteashti deavãrliga di ea insãsh; apã ahãndoasã tu mesi di-arãu (baltã, lac, etc.); anvãrtirea tsi sh-fatsi apa cãndu curã agonja shi s-agudeashti di-unã cheadicã n cali; tsãfuni, vãltoari, zuryio *{ro: vâltoare, bulboacă} {fr: eau profonde, endroit profond dans l'eau} {en: whirlpool, eddy}* ex: s-nicã tu viro (tsãfuni)

virou (vi-róŭ) sm viradz (vi-rádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***viro***

virsari/virsare (vir-sá-ri) sf – vedz tu ***versu***

virsat (vir-sátŭ) adg – vedz tu ***versu***

virsãturã (vir-sã-tú-rã) sf – vedz tu ***versu***

virtuti (vir-tú-ti) sf – vedz tu ***vãrtuti***

virucheauã (vi-ruc-cheá-ŭã) sf – vedz tu ***virucnjeu***

virucheu (vi-ru-chéŭ) sm – vedz tu ***virucnjeu***

viruchi[1] (vi-rúchĭŭ) sm – vedz tu ***virucnjeu***

viruchi[2] (vi-rú-chi) sf – vedz tu ***virucnjeu***

virucnjauã (vi-ruc-njĭá-ŭã) sf – vedz tu ***virucnjeu***

virucnjeu (vi-ruc-njĭéŭ) sm virucnjei (vi-ruc-njĭéĭ) – pom tsi fatsi yimishi dultsi (galbini, cãrnoasi, dzãmoasi sh-cu-un singur os mari tu mesi) tsi sh-u-adutsi tu videari cu unã caisã ma mari; virucheu, viruchi, chearsic, hearhic, herhic, hearhir, herhir, hearhit *{ro: piersic} {fr: pêcher} {en: peach-tree}* § ***virucheu*** (vi-ru-chéŭ) sm viruchei (vi-ru-chéĭ) – (unã cu ***virucnjeu***) § ***viruchi***[1] (vi-rúchĭŭ) sm viruchi (vi-rúchĭ) – (unã cu ***virucnjeu***) § ***virucnjauã*** (vi-ruc-njĭá-ŭã) sf virucnjei (vi-ruc-njĭéĭ) – yimisha faptã di pomlu virucnjeu; virucheauã, viruchi, chearsicã, hearhicã, herhicã, hearhirã, herhirã, hearhitã, pheshcã *{ro: piersică} {fr: pêche} {en: peach}* § ***virucheauã*** (vi-ruc-cheá-ŭã) sf viruchei (vi-ru-chéĭ) – (unã cu ***virucnjeauã***) § ***viruchi***[2] (vi-rú-chi) sf viruchi (vi-rúchĭ) – (unã cu ***virucnjeauã***)

virver (vir-vérŭ) sn virveruri (vir-vé-rurĭ) – arcoari multu mari (greauã, psof); vimtu tsi yini di cãtrã Nordu; vimtu multu-aratsi tsi tsã lja anasa; dzer, dzider, dzeadzir, tseafi, cãrcealiu, arãtsimi, cingrimi, tsingrimi; seavir, seaviri, tseafir, turin, viriu; (fig: virver = dureari mari, ãntsãpãljicoasã) *{ro: ger mare; crivăţ} {fr: froid glacial; vent glacial du Nord, borée, aquilon} {en: bitter cold; glacial North wind}* ex: arcoari mari, virver; cripa chetrili di dzer shi di virver; dzerlu sh-virverlu ngljatsã njeljlji tu pãntica-a mumãnjlor; unã arcoari, un virver nã ciulea urecljili; mari virver (fig: dureari ntsãpãlicoasã) aduchim; aestã nu-i dureari, easti virver! § ***viriu*** (vi-ríŭ) sm pl(?) – (unã cu ***virver***) ex: bati viriulu s-ishim s-lom avrã § ***virviredz*** (vir-vi-rédzŭ) (mi) vb I virviridzai (vir-vi-ri-dzáĭ) shi virvirai (vir-vi-ráĭ), virviridzam (vir-vi-ri-dzámŭ) shi virviram (vir-vi-rámŭ), virviridzatã (vir-vi-ri-dzá-tã) shi virviratã (vir-vi-rá-tã), virviridzari/virviridzare (vir-vi-ri-dzá-ri) shi virvirari/virvirare (vir-vi-rá-ri) – treambur (icã-l fac pri cariva s-treamburã) di-arcoari; aduchescu cã-nj trec hiori prit trup (di-arcoari, di lãngoari, di dureari, di lãhtarã, etc.); mi cutreambur di-atseali tsi avdu (tsi ved, etc.); nhiuredz, hiuredz, vitsãrescu, trihir, trihiredz, aspar, lãhtãrsescu, cutreambur, treambur, etc. *{ro: înfiora, cutremura} {fr: être secoué par des douleurs aiguës, profondes; être secoué par des frissons de peur, d'épouvantes} {en: be shaken by sharp pains; shiver (from cold, fever, fright)}* ex: arana mi virvireadzã (mi fatsi s-treambur di dureari); plãndzea, zghilea, s-virviridza (cutrimbura); el s-virviridza fricuit (trimbura, s-cutrimbura di fricã); unã sãrmãnitsã s-virviridza (trimbura tutã) di lãhtarã § ***virviridzat*** (vir-vi-ri-dzátŭ) adg virviridzatã (vir-vi-ri-dzá-tã), virviridzats (vir-vi-ri-dzátsĭ), virviridzati/virviridzate (vir-vi-ri-dzá-ti) – tsi-lj trec hiori prit trup (di-arcoari, heavrã, fricã, nearãvdari, etc.); tsi easti faptu si nhiureadzã, s-cutreamburã; tsi treamburã (di-aspãreari, di-arcoari, etc.); nhiurat, hiurat, vitsãrit, trihirat, aspãreat, lãhtãrsit, cutrimburat, trimburat *{ro: înfiorat, cutremurat} {fr: qui est (a été) secoué par des douleurs aiguës, profondes; ou par des frissons de peur, d'épouvantes} {en: who is shaken by sharp pains; who is shivering (from cold, fever, fright)}* § ***virvirat*** (vir-vi-rátŭ) adg virviratã (vir-vi-rá-tã), virvirats (vir-vi-rátsĭ), virvirati/virvirate (vir-vi-rá-ti) – (unã cu ***virviridzat***) § ***virviridzari/virviridzare*** (vir-vi-ri-dzá-ri) sf virviridzãri (vir-vi-ri-dzắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-virvireadzã; nhiurari, hiurari, vitsãriri, trihirari, aspãreari, lãhtãrsiri, cutrimburari, trimburari *{ro: acţiunea de a (se) înfiora, de a (se) cutremura; înfiorare, cutremurare} {fr: action d'être secoué par des douleurs aiguës, profondes; ou par des frissons de peur, d'épouvantes} {en: action of being shaken by sharp pains; of shivering (from cold, fever, fright)}* § ***virvirari/virvirare*** (vir-vi-rá-ri) sf virvirãri (vir-vi-rắrĭ) – (unã cu ***virviridzari***) § ***virviros*** (vir-vi-rósŭ) adg virviroasã (vir-vi-roá-sã), virvirosh (vir-vi-róshĭ), virviroasi/virviroase (vir-vi-roá-si) – (chiro) tsi easti multu arcuros; tsi-l fatsi pri cariva s-aibã multã arcoari; tsi-l fatsi pri cariva s-virvireadzã (s-cutreamburã, sã si nhiureadzã, etc.); dzidziros, nhiurãtor *{ro: geros; care înfiorează} {fr: glacé, glacial; qui fait secouer quelqu'un par des frissons de peur, d'épouvantes} {en: freezing, glacial; who makes someone shiver from cold, fever, etc.}* ex: trã dauã virviroasi (multu arcuroasi, dzidziroasi) dzãli

virvirari/virvirare (vir-vi-rá-ri) sf – vedz tu ***virver***

virvirat (vir-vi-rátŭ) adg – vedz tu ***virver***

virviredz (vir-vi-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***virver***

virviridzari/virviridzare (vir-vi-ri-dzá-ri) sf – vedz tu ***virver***

virviridzat (vir-vi-ri-dzátŭ) adg – vedz tu ***virver***

virviritsã (vir-vi-rí-tsã) sf virviritsã (vir-vi-rí-tsã) – njicã agru-prici, cu guna murnã-ghesu-lai, cu coada multu lungã sh-groasã, tsi bãneadzã pi arburi (di iu adunã fruti, nuts, etc.) sh-cari alagã multu-agonja *{ro: veveriţă} {fr: écureuil} {en: squirrel}* ex: nu shadi tu-un loc, ca virviritsa easti

virviros (vir-vi-rósŭ) adg – vedz tu ***virver***

viryean (vir-yeánŭ) sm, sf, adg viryeanã (vir-yeá-nã), viryeanj (vir-yeánjĭ), viryeani/viryeane (vir-yeá-ni) – armãn tsi bãneadzã i yini dit locurli di Veryea (i di deavãrliga), un mari cãsãbã, cu multsã armãnj, dit Grãtsii *{ro: locuitor din Veria} {fr: homme qui habite Veria ou ses environs} {en: inhabitant of the region of Veria}*

viryeani/viryeane (vir-yeá-ni) sf – vedz tu ***virani***

viryii/viryie (vir-yí-i) sf viryii (vir-yíĭ) – paradzlji (i lucrili) tsi lipseashti s-lji da omlu la chivernisi trã lucrili tsi fatsi chivernisea trã el (trã lucrili tsi lu-alasã pri om s-facã, trã avearea tsi ari, tri paradzlji tsi lj-amintã cãndu u lucreadzã aestã aveari, alishvirishurli tsi li fatsi, etc.); dat, dari, decat, for, bidelj, hãraci, haraci, hargi, gilep, haratsumã, ghizmã *{ro: taxă, impozit, bir} {fr: taxe, impôt, tribut} {en: tax, tribute}*

viryin (vír-yinŭ shi vir-yínŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***virghir***

viryinadhã (vir-yi-ná-dhã) sf, adgf viryinadhi/viryinadhe (vir-yi-ná-dhi) – unã cu ***viryinadã***

viryinescu (vir-yi-nés-cu) adg – vedz tu ***virghir***

viryir (vír-yirŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***virghir***

viryirãtati/viryirãtate (vir-yi-rã-tá-ti) sf – vedz tu ***virghir***

viryireatsã (vir-yi-reá-tsã) sf – vedz tu ***virghir***

viscãmindu (vis-cã-mín-du) sn viscãmindi/viscãminde (vis-cã-mín-di) – vedz tu ***nvescu***[1]

viscut (vis-cútŭ) adg – vedz tu ***nvescu***[1]

visectu (vi-séc-tu) adg visectsã (vi-séc-tsã) – an tsi ari 366 di dzãli tu loc di 365 (Shcurtul ari 29, tu loc di 28 di dzãli) *{ro: (an) bisect, bisextil} {fr: (année) bissextile} {en: leap-year}*

vish (víshĭŭ) invar – zbor tsi s-aflã mash tu zburãrea "*ljau di vish*" tsi ari noima di "*aduchescu, ljau di vij, ljau di hãbari, ljau di ureacljii, etc.*" *{ro: numai în expresia "ljau di viş" care înseamnă "pricep, aflu, etc."} {fr: seulementt dans*

l'expression "ljau di vish" qui signifie "je comprends, j'apprends, etc."} {en: only in the expression "ljau di vish" that has the meaning "I understand, I learn, etc."} ex: s-lja di vish (s-aducheascã); cari va s-u lja di vish? (va s-aducheascã, va s-aflã?); pãnã s-lja di vish (s-aducheascã, s-lja di hãbari); loarã di vish (aflarã, aduchirã) pri iu va s-treacã § ***vij*** (víjĭŭ) invar – (unã cu ***vish***) ex: nu loa di vij (nu-aduchea); nu-ari di vij (nu-ari hãbari, nu shtii); fãrã ca s-nã lja di vij (fãrã s-n-aducheascã)

vishan (ví-shanŭ) sm – vedz tu ***vishin***

vishanã (ví-sha-nã) sf – vedz tu ***vishin***

vishin (ví-shinŭ) sm vishinj (ví-shinjĭ) – pom tsi fatsi unã soi di yimishi tsi sh-u-aduc multu cu cireshli, mash cã suntu multu acri shi au unã hromã tsi da niheamã pi-atsea di trandafilã; vishan, yishan *{ro: vişin} {fr: griottier} {en: Morello (sour) cherry tree}* ex: nflurirã vishinjlji § ***vishan*** (ví-shanŭ) sm vishanj (ví-shanjĭ) – (unã cu ***vishin***) ex: vishanlu easti ncãrcat § ***yishan*** (yí-shanŭ) sm yishanj (yí-shanjĭ) – (unã cu ***vishin***) ex: pi sum yishanjlji nflurits § ***vishinã*** (ví-shi-nã) sf vishini/vishine (ví-shi-ni) – yimisha datã di vishin (tsi sh-u-adutsi multu cu cireasha, mash cã easti multu acrã), cari ari unã anjurizmã sh-unã aroamã ahoryea, sh-tr-atsea easti multu cãftatã trã dultseatsa (glicolu) shi vishinata tsi s-fatsi cu ea; vishanã; (expr: vishinã (ca adg) = hromã tsi da pi vishinã; ca vishina, vishinat, vishiniu) *{ro: vişină} {fr: griotte} {en: Morello (sour) cherry}* ex: yini pi boea-a vishinãljei § ***vishnã*** (vísh-nã) sf vishni/vishne (vísh-ni) – (unã cu ***vishinã***) ex: fustani di ghizii vishnã (expr: ca vishina) § ***vishanã*** (ví-sha-nã) sf vishani/vishane (ví-sha-ni) – (unã cu ***vishinã***) § ***vishinat*** (vi-shi-nátŭ) adg vishinatã (vi-shi-ná-tã), vishinats (vi-shi-nátsĭ), vishinati/vishinate (vi-shi-ná-ti) – tsi ari unã hromã trandafilii ca atsea di vishinã; vishiniu *{ro: vişiniu} {fr: couleur de la griotte} {en: of the Morello cherry color}* § ***vishiniu*** (vi-shi-níŭ) adg vishinii/vishinie (vi-shi-ní-i), vishinii (vi-shi-níĭ), vishinii (vi-shi-níĭ) – (unã cu ***vishinat***) ex: nu mi-arãseashti veshtul vishiniu (vishinat, cu hroma ca di vishinã) § ***vishinatã*** (vi-shi-ná-tã) sf vishinãts (vi-shi-nắtsĭ) – 1: muljiturã faptã di apã cu zahari tu cari s-ari bãgatã dzamã di vishini; siropi di vishini; 2: vishini bãgati tu shpirtu (arãchii) sh-alãsati ma multu chiro nafoarã tra s-lã easã dzama shi si s-aprindã; arãchii di vishini *{ro: vişinată} {fr: sirop de griottes; griotte a l'eau de vie; liqueur de griotte} {en: Morello (sour) cherry syrup or liqueur}*

vishinadã (vi-shi-ná-dã) sf vishinãdz (vi-shi-nắdzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***vishinatã***

vishinadhã (vi-shi-ná-dhã) sf vishinãdz (vi-shi-nắdzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***vishinatã***

vishinat (vi-shi-nátŭ) adg – vedz tu ***vishin***

vishinatã (vi-shi-ná-tã) sf – vedz tu ***vishin***

vishinã (ví-shi-nã) sf – vedz tu ***vishin***

vishiniu (vi-shi-níŭ) adg – vedz tu ***vishin***

vishnã (vísh-nã) sf – vedz tu ***vishin***

vishteari/vishteare (vish-teá-ri) sf – vedz tu ***nvescu***[1]

vishti (vísh-ti) – mash tu zburãrea "*di-a vishti*" cu noima "*dicaswljei, tsi s-ufiliseashti tu casa-a omlui*" *{ro: numai în expresia "di-a vişti" care înseamnă: "de uz casnic"} {fr: "di-a vishti" qui signifie "pour l'usage ménager"} {en: "di-a vishti" with the meaning "for home use"}*

vishtidzãri/vishtidzãre (vish-ti-dzắ-ri) sf – vedz tu ***vishtidzãscu***

vishtidzãscu (vish-ti-dzắs-cu) vb IV vishtidzãi (vish-ti-dzắĭ), vishtidzam (vish-ti-dzámŭ), vishtidzãtã (vish-ti-dzắ-tã), vishtidzãri/vishtidzãre (vish-ti-dzắ-ri) – (trã planti) frãndzãli shlilicili ngãlbinescu (seacã, s-usucã sh-cad di arcoari, di soari, di seatsitã, etc.); vintin, nvishtidzãscu, vishtijescu, usuc, mãrãnghisescu, etc. *{ro: ofili, veşteji} {fr: faner, flétrir} {en: fade, wither}* ex: frãndzãli deadirã, nvirdzãrã sh-vishtidzãrã (s-uscarã) § ***vishtidzãt*** (vish-ti-dzắtŭ) adg vishtidzãtã (vish-ti-dzắ-tã), vishtidzãts (vish-ti-dzắtsĭ), vishtidzãti/vishtidzãte (vish-ti-dzắ-ti) – nvishtidzãt, vishtijit, vintinat, mãrãnghisit, mãrãnghipsit, uscat, sicat, ngãlbinit, etc. *{ro: ofilit, veştejit} {fr: fané, flétri} {en: faded, withered (flowers)}* § ***vishtidzãri/vishtidzãre*** (vish-ti-dzắ-ri) sf vishtidzãri (vish-ti-dzắrĭ) – nvishtidzãri, vishtijiri, vintinari, mãrãnghisiri, mãrãnghipsiri, uscari, sicari, ngãlbiniri, etc. *{ro: acţiunea de a ofili, de a veşteji; ofilire, veştejire} {fr: action de faner, de flétrir} {en: action of fading, of withering}* § ***nvishtidzãscu*** (nvish-ti-dzắs-cu) vb IV nvishtidzãi (nvish-ti-dzắĭ), nvishtidzam (nvish-ti-dzámŭ), nvishtidzãtã (nvish-ti-dzắ-tã), nvishtidzãri/nvishtidzãre (nvish-ti-dzắ-ri) – (unã cu ***vishtidzãscu***) § ***nvishtidzãt*** (nvish-ti-dzắtŭ) adg nvishtidzãtã (nvish-ti-dzắ-tã), nvishtidzãts (nvish-ti-dzắtsĭ), nvishtidzãti/nvishtidzãte (nvish-ti-dzắ-ti) – (unã cu ***vishtidzãt***) § ***nvishtidzãri/nvishtidzãre*** (nvish-ti-dzắ-ri) sf nvishtidzãri (nvish-ti-dzắrĭ) – (unã cu ***vishtidzãri***) § ***vishtijescu*** (vish-ti-jés-cu) vb IV vishtijii (vish-ti-jíĭ), vishtijam (vish-ti-jeámŭ), vishtijitã (vish-ti-jí-tã), vishtijiri/vishtijire (vish-ti-jí-ri) – (unã cu ***vishtidzãscu***) § ***vishtijit*** (vish-ti-jítŭ) adg vishtijitã (vish-ti-jí-tã), vishtijits (vish-ti-jítsĭ), vishtijiti/vishtijite (vish-ti-jí-ti) – (unã cu ***vishtidzãt***) § ***vishtijiri/vishtijire*** (vish-ti-jí-ri) sf vishtijiri (vish-ti-jírĭ) – (unã cu ***vishtidzãri***) § ***vishtigescu*** (vish-ti-gés-cu) vb IV vishtigii (vish-ti-gíĭ), vishtigam (vish-ti-geámŭ), vishtigitã (vish-ti-gí-tã), vishtigiri/vishtigire (vish-ti-gí-ri) – (unã cu ***vishtidzãscu***) § ***vishtigit*** (vish-ti-gítŭ) adg vishtigitã (vish-ti-gí-tã), vishtigits (vish-ti-gítsĭ), vishtigiti/vishtigite (vish-ti-gí-ti) – (unã cu ***vishtidzãt***) § ***vishtigiri/vishtigire*** (vish-ti-gí-ri) sf vishtigiri (vish-ti-gírĭ) – (unã cu ***vishtidzãri***) § ***vishtinã*** (vísh-ti-nã) sf vishtini/vishtine (vísh-ti-ni) – lucru tsi s-ari vishtidzãtã; lucru veashtid (vintinat, mãrãnghisit, mãrãnghipsit, uscat, sicat, ngãlbinit, etc.) *{ro: lucru ofilit, lucru veştejit} {fr: chose fanée or flétrie} {en: thing that has faded or withered}* ex: vishtinã s-featsi cã aushi § ***veashtid*** (veáshtidŭ) adg veashtidã (veásh-ti-dã), veashtidz (veásh-tidzĭ), veashtidi/veashtide (veásh-ti-di) – uscat, sicat, vishtiz, vishtidzãt, nvishtidzãt, vishtijit, vishtigit, vintinat, mãrãnghisit, mãrãnghipsit, ngãlbinit, galbin, etc. *{ro: ofilit, veşted} {fr: fané, flétri} {en: faded, withered}* ex: galbin, veashtid tu fatsã; veardi, veashtid (galbin) s-featsi tu fatsã; lilici veashtidã (mãrãnghisitã) § ***vishtiz*** (vísh-tizŭ) adg vishtizã (vísh-ti-zã), vishtizi (vísh-tizĭ), vishtizi/vishtize (vísh-ti-zi) – (unã cu ***veashtid***) ex: arucã-lj nclo cã suntu vishtizi (veashtidi)

vishtidzãt (vish-ti-dzắtŭ) adg – vedz tu ***vishtidzãscu***

vishtigescu (vish-ti-gés-cu) vb IV – vedz tu ***vishtidzãscu***

vishtigiri/vishtigire (vish-ti-gí-ri) sf – vedz ***vishtidzãscu***

vishtigit (vish-ti-gítŭ) adg – vedz tu ***vishtidzãscu***

vishtijescu (vish-ti-jés-cu) vb IV – vedz tu ***vishtidzãscu***

vishtijiri/vishtijire (vish-ti-jí-ri) sf – vedz ***vishtidzãscu***

vishtijit (vish-ti-jítŭ) adg – vedz tu ***vishtidzãscu***

vishtimintu (vish-ti-mín-tu) sn – vedz tu ***nvescu***[1]

vishtinã (vísh-ti-nã) sf – vedz tu ***vishtidzãscu***

vishtiz (vísh-tizŭ) adg – vedz tu ***vishtidzãscu***

vistãmintu (vis-tã-mín-tu) sn – vedz tu ***nvescu***[1]

vitil (vi-tílú) sm vitilj (vi-tíljĭ) – loclu di-iu izvurashti apã; loclu di-iu s-tradzi (di iu nchiseashti) tsiva (lucru, hiintsã, etc.); cap di-arãu, izvur, izvor, fãntãnã; arãzgã, arãzgãnã, rãzgã, sirtã, vinã, bimã, lãgamã; arãdãtsinã, ariditsinã, rãdãtsinã, riditsinã, rãdzãtinã, zãrãtsinã *{ro: matcă de apă, izvor, origine} {fr: source (d'eau), origine} {en: source; origin}*

vitsari/vitsare (vi-tsá-ri) sf – vedz tu ***nvets***[1]

vitsat (vi-tsátŭ) adg – vedz tu ***nvets***[1]

vitsã[1] (ví-tsã) sf vitsã (ví-tsã) – cumatã lungã sh-suptsãri, tsi si nduplicã lishor, tãljatã dit unã-alumachi dit pom; veargã, ligãreauã, purteacã, pãrteacã, shupãrteacã, dãrmã, shufrã, etc. *{ro: vargă, nuia} {fr: verge} {en: rod}* ex: zãpãlea-l cu vitsa (purteaca)

vitsã[2] (ví-tsã) invar – vedz tu ***zvitsã***

vitsãrescu (vi-tsã-rés-cu) (mi) vb IV vitsãrii (vi-tsã-ríĭ), vitsãream (vi-tsã-reámŭ), vitsãritã (vi-tsã-rí-tã), vitsãriri/vitsãrire (vi-tsã-rí-ri) – treambur (icã-l fac pri cariva s-treamburã) di-arcoari; aduchescu cã-nj trec hiori prit trup (di-arcoari, di lãngoari, di dureari, di lãhtarã, etc.); mi cutreambur di-atseali tsi avdu (tsi ved, etc.); nhiuredz, hiuredz, virviredz, trihir, trihiredz, aspar, lãhtãrsescu, cutreambur, treambur, etc. *{ro: înfiora, cutremura} {fr: être secoué par des douleurs aiguës, profondes; être secoué par des frissons de peur, d'épou-*

vantes} {en: be shaken by sharp pains; shiver (from cold, fever, fright)} ex: nj-si vitsãreashti (nj-si cutreamburã, nhiureadzã) truplu cã minduescu la ea § ***vitsãrit*** (vi-tsã-rítŭ) adg vitsãritã (vi-tsã-rí-tã), vitsãrits (vi-tsã-rítsĭ), vitsãriti/vitsãrite (vi-tsã-rí-ti) – tsi-lj trec hiori prit trup (di-arcoari, heavrã, fricã, nearãvdari, etc.); tsi easti faptu si nhiureadzã, s-cutreamburã; tsi treamburã (di-aspãreari, di-arcoari, etc.); nhiurat, hiurat, virviridzat, virvirat, trihirat, aspãreat, lãhtãrsit, cutrimburat, trimburat *{ro: înfiorat, cutremurat} {fr: qui est (a été) secoué par des douleurs aiguës, profondes; ou par des frissons de peur, d'épouvantes} {en: who is shaken by sharp pains; who is shivering (from cold, fever, fright)}* § ***vitsãriri/vitsãrire*** (vi-tsã-rí-ri) sf vitsãriri (vi-tsã-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-virvireadzã; nhiurari, hiurari, virviridzari, virvirari, trihirari, aspãreari, lãhtãrsiri, cutrimburari, trimburari *{ro: acţiunea de a (se) înfiora, de a (se) cutremura; înfiorare, cutremurare} {fr: action d'être secoué par des douleurs aiguës, profondes; ou par des frissons de peur, d'épouvantes} {en: action of being shaken by sharp pains; of shivering (from cold, fever, fright)}*

vitsãriri/vitsãrire (vi-tsã-rí-ri) sf – vedz tu ***vitsãrescu***

vitsãrit (vi-tsã-rítŭ) adg – vedz tu ***vitsãrescu***

vitsealã (vi-tseá-lã) sf – vedz tu ***vãtsealã***

vitsearcu (vi-tseár-cu) adg vitsearcã (vi-tseár-cã) vitseartsi (vi-tseár-tsi), vitseartsi/vitseartse (vi-tseár-tsi) – tsi ari hui slabi; (cal) cari nu-ascultã di domnu-su (nu fatsi tsi-lj si caftã, minã caplu di-unã parti sh-di-alantã, mãshcã, da dit cicioari, etc.); huilã, tabietlã, uchealiu, jindaric *{ro: nărăvaş} {fr: vicieux; (cheval) rebours} {en: vicious, restive; who has a bad habit}* ex: mula vitsearcã tradzi furtii greauã; nj-am nã mulã vitsearcã, anapudã

vitsin (vi-tsínŭ) sm, sf, adg vitsinã (vi-tsí-nã), vitsinj (vi-tsínjĭ), vitsini/vitsine (vi-tsí-ni) – (cariva, tsiva) tsi s-aflã aproapea (piningã, alãturi, deavãrliga, etc.); yitsin; (expr: vitsin = locurli di-aproapea, di deavãrliga; vitsinatã, vitsinãtati) *{ro: vecin} {fr: voisin} {en: neighbor}* ex: am vitsin bun; di la vitsinj acãtsa s-yinã oaspiti; di pi merlu-ali vitsini; lucru dit vitsinã (expr: vitsinatã) totna-i cama bun; him vitsinj sh-cu casili sh-cu-ayinjli sh-cu agrili § ***yitsin*** (yi-tsínŭ) sm, sf, adg yitsinã (yi-tsí-nã), yitsinj (yi-tsínjĭ), yitsini/yitsine (yi-tsí-ni) – (unã cu ***vitsin***) § ***vitsinami/vitsiname*** (vi-tsi-ná-mi) sf fãrã pl – 1: multimi di vitsinj; parei di vitsinj; 2: locurli di-aproapea, di deavãrliga, vitsinatã, vitsinãtati *{ro: mulţime de vecini; vecinătate} {fr: nombre des voisins; voisinage} {en: group of neighbors; neighborhood}* ex: shtii tutã vitsinamea (tuts vitsinjlji, tutã vitsinãtatea); featili dit vitsinami (vitsinãtati) § ***vitsinatã*** (vi-tsi-ná-tã) sf vitsinãts (vi-tsi-nắtsĭ) – loclu di deavãrliga di cariva iu-lj s-aflã tuts vitsinjlji; locurli di deavãrliga; oaminjlji tsi bãneadzã deavãrliga; vitsinãtati, vitsin, vitsinami, cumbushonji; (expr: n vitsinatã cu… = tsi s-aflã deavãrliga di…, tu vitsinata-a…) *{ro: vecinătate} {fr: voisinage} {en: neighborhood}* ex: nãoarã, n vitsinatã, bãna un om avut; tu-a plailui vitsinatã (locuri di deavãrliga); nã grãdinã, n vitsinatã cu (expr: tsi s-afla deavãrliga di) pãlatea-a amirãlui § ***vitsinãtati/vitsinãtate*** (vi-tsi-nã-tá-ti) sf vitsinãtãts (vi-tsi-nã-tắtsĭ) – (unã cu ***vitsinatã***) ex: cuvendzãli cu vitsinãtatea (vitsinata, vitsinjlji); ari vitsinãtãts (locurli di deavãrliga) mushati § ***vitsinipsescu*** (vi-tsi-nip-sés-cu) (mi) vb IV vitsinipsii (vi-tsi-nip-síĭ), vitsinipseam (vi-tsi-nip-seámŭ), vitsinipsitã (vi-tsi-nip-sí-tã), vitsinipsiri/vitsinipsire (vi-tsi-nip-sí-ri) – escu vitsin cu cariva; mi fac vitsin cu cariva *{ro: (se) învecina; fi vecin cu} {fr: s'avoisiner; être voisin de} {en: be near to; be neighbor of}* § ***vitsinipsit*** (vi-tsi-nip-sítŭ) adg vitsinipsitã (vi-tsi-nip-sí-tã), vitsinipsits (vi-tsi-nip-sítsĭ), vitsinipsiti/vitsinipsite (vi-tsi-nip-sí-ti) – cari easti vitsin cu; cari s-fatsi vitsin cu *{ro: învecinat, devenit vecin cu} {fr: avoisiné; qui est voisin de} {en: who is near to; who is neighbor of}* § ***vitsinipsiri/vitsinipsire*** (vi-tsi-nip-sí-ri) sf vitsinipsiri (vi-tsi-nip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-vitsinipseashti *{ro: acţiunea de a (se) învecina; de a fi vecin cu} {fr: action de s'avoisiner; d'être voisin de} {en: action of being near to; of being neighbor of}* § ***nvitsin*** (nvi-tsínŭ) (mi) vb I nvitsinai (nvi-tsi-náĭ), nvitsinam (nvi-tsi-námŭ), nvitsinatã (nvi-tsi-ná-tã), nvitsinari/nvitsinare (nvi-tsi-ná-ri) – (unã cu ***vitsinipsescu***) ex: cara-acumpãrã shi truplu-qatsel di-ayinji si nvitsinarã (s-featsirã vitsinj) § ***nvitsinat*** (nvi-tsi-nátŭ) adg nvitsinatã (nvi-tsi-ná-tã), nvitsinats (nvi-tsi-nátsĭ), nvitsinati/nvitsinate (nvi-tsi-ná-ti) – (unã cu ***vitsinipsit***) § ***nvitsinari/nvitsinare*** (nvi-tsi-ná-ri) sf nvitsinãri (nvi-tsi-nắrĭ) – (unã cu ***vitsinipsiri***)

vitsinami/vitsiname (vi-tsi-ná-mi) sf – vedz tu ***vitsin***

vitsinatã (vi-tsi-ná-tã) sf – vedz tu ***vitsin***

vitsinãtati/vitsinãtate (vi-tsi-nã-tá-ti) sf – vedz tu ***vitsin***

vitsinipsescu (vi-tsi-nip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***vitsin***

vitsinipsiri/vitsinipsire (vi-tsi-nip-sí-ri) sf – vedz tu ***vitsin***

vitsinipsit (vi-tsi-nip-sítŭ) adg – vedz tu ***vitsin***

vitulj (vi-túljĭŭ) sm, sf vitulji/vitulje (vi-tú-lji), vitulj (vi-túljĭ), vitulji/vitulje (vi-tú-lji) – ed, eadã tsi ncljisi un an *{ro: vătui, vătuie} {fr: chevreau, chevrette d'un an} {en: one year old kid}* ex: nu azgheară az vitulj; bãgai unã vitulji tu sulã; scoasi vituljili la earbã; carnea di vitulj easti ca-atsea di noatin § ***vituljar*** (vi-tu-ljĭárŭ) sm vituljari (vi-tu-ljĭárĭ) – atsel tsi aveaglji i pashti vituljlji i vituljili *{ro: păstor de vătui} {fr: celui qui garde ou fait paître les "vitulj"} {en: guardian or shepherd of kids}* ex: vituljari shi cãprari; livadea eara tãrãtã, mãcatã di vituljari (di cupia-a atsilui tsi pãshtea vituljlji)

vituljar (vi-tu-ljĭárŭ) sm – vedz tu ***vitulj***

viva! (ví-va) inter – zbor tsi s-dzãtsi cãndu s-ciucutescu dauã yilii trã sãnãtatea-a unui; zbor tsi va s-dzãcã: "s-bãnedz", "sãnãtati", "banã lungã", etc.; toca!, cioca! *{ro: noroc!, să trăeşti!, sănătate!, etc.} {fr: acclamation par laquelle on souhaite vie longue et prospérité a quelqu'un} {en: word by which one wishes health and long life while touching glasses with somebody}*

vivlii/vivlie (vi-vlí-i) sf vivlii (vi-vlíĭ) – acoali di carti bãgati (ligati) deadun tu cari s-au scriatã spuneri, puizii, nvitsãturi, etc.; carti, tifteri *{ro: carte} {fr: livre} {en: book}* § ***vivliutichi/vivliutiche*** (vi-vli-u-thí-chi) sf vivliutichi (vi-vli-u-thíchĭ) – udã (casã) tu cari s-aflã multi cãrtsã, iu lumea poati si s-ducã s-li dyivãseascã icã di iu poati s-li lja cu mprumut *{ro: bibliotecă} {fr: bibliothèque} {en: library}*

vivliuthichi/vivliutiche (vi-vli-u-thí-chi) sf vivliuthichi (vi-vli-u-thíchĭ) – unã cu ***vivliutichi***

vivliutichi/vivliutiche (vi-vli-u-thí-chi) sf – vedz tu ***vivlii***

vizicantã (vi-zi-cán-tã) sf vizicantsã (vi-zi-cán-tsã) – lugurii tsi ti fatsi si scots bishits pri cheali; vizicãtoari *{ro: vezicătoare, vezicant} {fr: vésicatoire} {en: vesicatory}* § ***vizicãtoari/vizicãtoare*** (vi-zi-cã-toá-ri) sf vizicãtori (vi-zi-cã-tórĭ) – (unã cu ***vizicantã***)

vizicãtoari/vizicãtoare (vi-zi-cã-toá-ri) sf – vedz tu ***vizicantã***

vizine (vi-zi-né) sm – vedz tu ***vizne***

vizir (vi-zírŭ) sm viziri (vi-zírĭ) – cap mari dit chivernisea nturtseascã di-altãoarã; pãshe, pãshã, pãshilã, satrazam, ipurgo *{ro: vizir, ministru} {fr: vizir, ministre} {en: vizier, minister}* ex: ca la numtã di viziri § ***viziriat*** (vi-zi-ri-ĭátŭ) sn pl(?) – binaea (udãlu) iu lucreadzã vizirlu sh-iu aproachi oaminjlji tsi yin s-lu veadã; scamnul a vizirlu; ipuryiu *{ro: cancelaria vizirului, minister} {fr: chancellerie du vizir, ministère} {en: vizier's chancellery, ministry}* ex: di-ahãti ori escu dus la viziriat § ***vizirami/vizirame*** (vi-zi-rá-mi) sf fãrã pl(?) – multimi di viziri; tuts atselj tsi au tesea di vizir; tuts vizirlji deadun *{ro: mulţime de viziri} {fr: multitude de vizirs} {en: multitude of viziers}* ex: cljimã la migilizi viziramea (tuts vizirlji)

vizirami/vizirame (vi-zi-rá-mi) sf – vedz tu ***vizir***

viziriat (vi-zi-ri-ĭátŭ) sn – vedz tu ***vizir***

vizitari/vizitare (vi-zi-tá-ri) sf – vedz tu ***vizitã***

vizitat (vi-zi-tátŭ) adg – vedz tu ***vizitã***

vizitã (ví-zi-tã) sf viziti/ vizite (ví-zi-ti) – atsea tsi fatsi omlu cari s-dutsi tu-un loc icã la cariva s-lu veadã (s-lji facã muabeti, s-lji caftã tsiva, etc.) *{ro: vizită} {fr: visite} {en: visit}* ex: sãrbãtorli, dupã bisearicã, fãtsem viziti (nã dutsem la oaspits tra sã-lj videm); lj-feci nã vizitã (mi dush s-lu ved) cãndu earam m Poli; nu-lj plãtii scumpu vizitã § ***vizitedz*** (vi-zi-tédzŭ)

vb I vizitai (vi-zi-táĭ), vizitam (vi-zi-támŭ), vizitatã (vi-zi-tá-tã), vizitari/vizitare (vi-zi-tá-ri) – mi duc tu-un loc icã la cariva s-lu ved (s-lji fac muabeti, s-lji caftu tsiva, etc.); fac unã vizitã *{ro: vizita} {fr: visiter} {en: visit}* § ***vizitat*** (vi-zi-tátŭ) adg vizitatã (vi-zi-tá-tã), vizitats (vi-zi-tátsĭ), vizitati/vizitate (vi-zi-tá-ti) – tsi-lj s-ari faptã unã vizitã; (om) tsi lj-ari vinjitã cariva s-lu veadã; (loc) iu s-ari dusã cariva *{ro: vizitat} {fr: visité} {en: visited}* § ***vizitari/vizitare*** (vi-zi-tá-ri) sf vizitãri (vi-zi-tắrĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi s-dutsi tu-un loc (icã la cariva) s-lu veadã *{ro: acţiunea de a vizita} {fr: action de visiter} {en: action of visiting}*

vizitedz (vi-zi-tédzŭ) vb I – vedz tu ***vizitã***

vizne (viz-né) sm viznedz (viz-nédzĭ) – cãntari njicã; vizine, zivine; cãntari, cãndari, palandzã, pãlandzã, staterã, stãtiri, tirizii, zigã *{ro: balanţă mică} {fr: petite balance} {en: small scale, small balance}* § ***vizine*** (vi-zi-né) sm vizinedz (vi-zi-nédzĭ) – (unã cu ***vizne***) § ***zivine*** (zi-vi-né) sm zivinedz (zi-vi-nédzĭ) – (unã cu ***vizne***)

vizuescu (vi-zu-ĭés-cu) vb IV vizuii (vi-zu-íĭ), vizueam (vi-zu-ĭámŭ), vizuitã (vi-zu-í-tã), vizuiri/vizuire (vi-zu-í-ri) – stulsescu unã pãndzã (distimeli, arochi, cãmeashi, etc.) cu cusuturi fapti cu aclu shi hiri (di tuti bueili) cari-aspun lucri tsi arãsescu ocljilj (lilici, frãndzã, yimishi, pulj, etc.); chindisescu *{ro: broda} {fr: broder} {en: embroider}* § ***vizuit*** (vi-zu-ítŭ) adg vizuitã (vi-zu-í-tã), vizuits (vi-zu-ítsĭ), vizuiti/vizuite (vi-zu-í-ti) – tsi easti stulsit cu cusãturi di ac i buei di lucri tsi arãsescu ocljilj; chindisit *{ro: brodat} {fr: brodé} {en: embroidered}* § ***vizuiri/vizuire*** (vi-zu-í-ri) sf vizuiri (vi-zu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru s-vizueashti; chindisiri *{ro: acţiunea de a broda; brodare} {fr: action de broder} {en: action of embroidering}*

vizuiri/vizuire (vi-zu-í-ri) sf – vedz tu ***vizuescu***

vizuit (vi-zu-ítŭ) adg – vedz tu ***vizuescu***

vizur (ví-zurŭ) sm vizuri (vízurĭ) – agru-prici carnivorã (tsi mãcã carni), cu truplu greu acupirit cu peri lundzã shi ascuri, cu cicioarli shcurti sh-cu caplu lungu tsi ari un zurnã ca-atsel di porcu; azvu, vizur, yedzurã, yedzãri, baljados, dzoyiurã, dzoyiur *{ro: viezure, bursuc} {fr: blaireau} {en: badger}* ex: s-hipsi tu ashtirnut shi s-ascumsi ca un vizur

vlac (vlácŭ) sn vlatsi/vlatse (vlá-tsi) – cioarã ligatã di-un puljan, cari ari un cãrlig njic ligat la un capit, sh-cu cari s-acatsã peshtilj dit apã; cãrliglu cu cari s-acatsã peshtilj tu apã; grip, grep, anghistru, unjitsã *{ro: undiţă} {fr: ligne à pêcher} {en: angling rod}*

vlachi (vláchĭŭ) sf shi sn – vedz tu ***avlachi***[1]

vlagã[1] (vlá-gã) sf pl(?)– harea tsi-l fatsi un lucru s-hibã umid; ashi cum easti atmusfera (aera) cãndu easti mplinã di aburi; ashi cum easti un lucru ud (tsi fu udat, acupirit, pitrumtu di apã, umid, etc.) shi nu s-ari ninga uscatã; ashi cum easti pãnea tsi nu easti coaptã ghini (sh-easti cu glici, aloat nicoptu tu mesi); vlãngã, vlãnzimi, igrasii, noti, nutii, umiditati, udalj *{ro: umezeală} {fr: humidité} {en: humidity}* ex: casili au muri cu vlagã (nutii) § ***vlãngã*** (vlắn-gã) sf vlãndzi (vlắn-dzi) – (unã cu ***vlagã***[1]) § ***vlãnzimi/vlãnzime*** (vlãn-zí-mi) sf vlãnzinj (vlãn-zínjĭ) – (unã cu ***vlagã***[1]) § ***vlãngos*** (vlãn-gósŭ) adg vlãngoasã (vlãn-goá-sã), vlãngosh (vlãn-góshĭ), vlãngoasi/vlãngoase (vlãn-goá-si) – (lucru) tsi nu easti uscat ma pitrumtu di apã i aburi; tsi ari statã tu apã (nvilitã, pruscutitã cu apã) shi nu s-ari uscatã ninga; (aera, atmusfera) tsi easti mplinã di aburi; vlãngu, cu igrasii, ud, umid, nutios, nutiros, nutos; (fig: vlãngos = tsi easti slab, azmet, nu-ari puteari shi nu dãnãseashti multu) *{ro: umed} {fr: humide, moite} {en: humid, moist}* ex: cãndu s-mutã tu udaea aestã vlãngoasã (cu igrasii), dzuã albã nu vidzu § ***vlãngu*** (vlắn-gu) adg vlãngã (vlắn-gã), vlãndzi (vlắn-dzi), vlãndzi/vlãndze (vlắn-dzi) – (unã cu ***vlãngos***) ex: frãndzã vlãngã (vlãngoasã, udã, umidã) di ploai; blãstimãnd pri-armãnjlji vlãndzi (fig: slaghi, tsi nu dãnãsescu multu)

vlagã[2] (vlá-gã) sf pl(?) – soi di plantã faptã di hiri shcurti sh-verdzã (ca atseali di earbã) tsi creashti pri chetri, arburi shi stizmi dit locuri nutioasi shi ntunicati; mushclju, zvolj, zvulj *{ro: muşchi (plantă)} {fr: mousse} {en: moss}* ex: cheatra arucutoasã, vlagã (mushclju) nu acatsã;

vlagã[3] (vlá-gã) sf pl(?) – putearea tsi u ari omlu tra s-poatã s-facã lucri (lishoari i greali); vãrtuti, virtuti, vurtuti, vãrtushami, dinami, puteari, fuchii, fortsã, tãcati, cuveti, cuvet *{ro: vigoare, putere, energie} {fr: vigueur, puissance; énergie} {en: vigor, power, energy}* ex: ari multã vlagã (vãrtuti, ineryii)

vlah (vláhŭ) sm, sf vlahã (vlá-hã), vlahi (vláhĭ), vlahi/vlahe (vlá-hi) – zbor cu cari (unã soi i altã) suntu cunuscuts armãnjlji di cãtrã xenj (di vurgari, grets, etc.); om dit miletea-a armãnjlor *{ro: valah} {fr: valaque, aroumain} {en: Aromanian, Valah}* § ***vlãhescu*** (vlã-hés-cu) adg vlãheascã (vlã-heás-cã), vlãheshtsã (vlã-hésh-tsã), vlãheshti (vlã-hésh-ti) – tsi ari facã cu vlahilji (armãnjlji) shi armãnamea; tsi ari haractirlu-a vlahlui (a armãnlui); di vlah (armãn); armãnescu, rãmãnescu *{ro: aromânesc, de valah} {fr: de valaque, d'aroumain} {en: of Aromanian}* § ***vlãheashti***[1]***/vlãheashte*** (vlã-heásh-ti) adv – ashi cum zburãscu (bãneadzã, mãcã, li fac lucrili, etc.) vlahilji (armãnjlji); ca vlahilji (ca armãnjlji), armãneashti *{ro: aromâneşte} {fr: comme les aroumains} {en: as the Aromaninas do}* § ***vlãheashti***[2]***/vlãheashte*** (vlã-heásh-ti) sf fãrã pl – limba di dadã (armãneascã) a armãnjlor; limba zburãtã di armãnj; armãneasca, armãneashti *{ro: limba aromâna} {fr: l'aroumain, la langue aroumaine} {en: Aromanian, the Aromanian language}* § ***vlahuhoarã*** (vla-hu-hoã-rã) sf vlahuhori (vla-hu-hórĭ) – hoarã iu bãneadzã di-aradã mash armãnj; hoarã armãneascã *{ro: sat aromânesc} {fr: village aroumain} {en: Aromanian village}* ex: avdzãts, vlahuhori! § ***vlãhut*** (vlã-hútŭ) sm, sf vlãhutã (vlã-hú-tã), vlãhuts (vlã-hútsĭ), vlãhuti/vlãhute (vlã-hú-ti) – bãrbat (muljari) dit-unã mileti tsi bãneadzã Nordu di Dunã tu statlu Rumãnia cu-unã limbã tsi sh-u-adutsi multu cu limba armãneascã (sh-cari dipusi dit dauãli populi, atsel a datslor sh-atsel a romanjlor, dupã tsi Datsia fu azvimtã di miletea romanã, aoa sh-vãrã 2000 di anj); rumãn, armãn, arãmãn *{ro: român} {fr: roumain} {en: Romanian}* ex: limba a vlãhutslor (a rumãnjlor); es vlãhuti (rumãni) sh-nu lj-alasã § ***vlãhutescu*** (vlã-hu-tés-cu) adg vlãhuteascã (vlã-hu-teás-cã), vlãhuteshtsã (vlã-hu-tésh-tsã), vlãhuteshti/vlãhuteshte (vlã-hu-tésh-ti) – tsi ari facã cu vlãhutslji; tsi ari haractirlu-a vlãhutlui (rumãnlui); di rumãn; vluhutescu, rumãnescu *{ro: românesc} {fr: (de) roumain} {en: (of) Romanian}* § ***vluhutescu*** (vlu-hu-tés-cu) adg vluhuteascã (vlu-hu-teás-cã), vluhuteshtsã (vlu-hu-tésh-tsã), vluhuteshti/vluhuteshte (vlu-hu-tésh-ti) – (unã cu ***vlãhutescu***) ex: limbã vluhuteascã (rumãneascã)

vlahuhoarã (vla-hu-hoã-rã) sf – vedz tu ***vlah***

vlami (vlámĭ) sm vlameanj (vlá-meanjĭ) – vedz tu ***avlami***

vlapsim (vláp-simŭ) sm pl(?) – cheardirea tsi u-ari cariva di la un lucru tsi-l fatsi, di la unã alish-virishi tsi fatsi, di la unã mufluzlãchi (falimentu), etc.; aspãrgãciunea tsi s-fatsi la unã casã, la tutiputa tsi-lj lãndzidzashti, etc.; vlãpsiturã, znjii, cheardiri, aspãrgãciuni, hãtai, zãrari, etc.; (fig: vlapsim = plivrit, pondã) *{ro: pagubă, stricăciune, leziune} {fr: dommage, lésion} {en: damage, lesion}* § ***vlãpsescu*** (vlãp-sés-cu) (mi) vb IV vlãpsii (vlãp-síĭ), vlãpseam (vlãp-seámŭ), vlãpsitã (vlãp-sí-tã), vlãpsiri/vlãpsire (vlãp-sí-ri) – fac znjii; znjisescu, znjiisescu, zãrãrisescu, zimnjusescu; (fig: vlãpsescu = acats unã heavrã la plumunj; mi-agudeashti ponda, oftica) *{ro: păgubi, vătăma} {fr: nuire, endommager, léser} {en: harm, damage, injure}* ex: nu vlãpseashti dip (nu-adutsi vãrã znjii); ficiorlu s-vlãpsi (fig: lu-acãtsã plivritlu, plivirci) § ***vlãpsit*** (vlãp-sítŭ) adg vlãpsitã (vlãp-sí-tã), vlãpsits (vlãp-sítsĭ), vlãpsiti/vlãpsite (vlãp-sí-ti) – tsi-lj si featsi znjii; znjisit, znjiisit, zãrãrisit, zimnjusit; uhticat, plivircit *{ro: păgubit, vătămat} {fr: endommagé, lésé} {en: harmed, damaged, injured}* § ***vlãpsiri/vlãpsire*** (vlãp-sí-ri) sf vlãpsiri (vlãp-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-vlãpseashti; znjisit, znjiisiri, zãrãrisiri, zimnjusiri; uhticari, plivirciri *{ro: acţiunea de a păgubi, de a vătăma; păgubire, vătămare} {fr: action de nuire, d'endommager, de léser} {en: action of harming, of damaging, of injuring}* § ***vlãpsiturã*** (vlãp-si-tú-rã) sf vlãpsituri (vlãp-si-túrĭ)

– vlapsim, znjii, cheardiri, aspãrgãciuni, hãtai, etc. {ro: stricăciune} {fr: dégât; détérioration} {en: damage, deterioration}

vlasfimii/vlasfimie (vlas-fi-mí-i) sf – vedz tu ***blãstem***

vlashcã (vlásh-cã) sf vlãshti (vlắsh-ti) – 1: cumatã di pãndzã albã cu cari muljarea sh-acoapirã caplu (perlu i gusha); mãndilã, baltsu, cimber, cãftani, ciceroanã, tsitsiroanji, distimeli, lãhurã, lãhuri, cãlimcheari, cãlimcheri, poshi, tarpoashi, pihitsã, pischiri; 2: tsãsãturã (pãndzã) suptsãri (prit cari treatsi lunjina shi s-veadi) cu cari nveasta noauã sh-acoapirã fatsa; zãvon, zvon, sãvon, vel, velã, ciumberi {ro: năframă; văl de mireasă} {fr: sorte de fichu blanc dont se coiffent les vieilles femmes; voile de nouvelles mariées} {en: headscarf, shawl; bride veil}

vlaturã (vlá-tu-rã) sf pl(?) – vedz tu ***vlãtsurã***

vlãheashti[1]***/vlãheashte*** (vlã-heásh-ti) sf – vedz tu ***vlah***

vlãheashti[2]***/vlãheashte*** (vlã-heásh-ti) adv – vedz tu ***vlah***

vlãhescu (vlã-hés-cu) adg – vedz tu ***vlah***

vlãhut (vlã-hútŭ) sm, sf – vedz tu ***vlah***

vlãhutescu (vlã-hu-tés-cu) adg – vedz tu ***vlah***

vlãngã (vlắn-gã) sf – vedz tu ***vlagã***[1]

vlãngos (vlãn-gósŭ) adg – vedz tu ***vlagã***[1]

vlãngu (vlắn-gu) adg – vedz tu ***vlagã***[1]

vlãnzimi/vlãnzime (vlãn-zí-mi) sf – vedz tu ***vlagã***[1]

vlãpsescu (vlãp-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***vlapsim***

vlãpsiri/vlãpsire (vlãp-sí-ri) sf – vedz tu ***vlapsim***

vlãpsit (vlãp-sítŭ) adg – vedz tu ***vlapsim***

vlãpsiturã (vlãp-si-tú-rã) sf – vedz tu ***vlapsim***

vlãstar (vlãs-tárŭ) sn– vedz tu ***vlãstari***

vlãstari/vlãstare (vlãs-tá-ri) sf vlãstãruri (vlã-stã-rurĭ) – alumachi cari (la ma multi soiuri di arburi) creashti dit arãdãtsinã sh-poati s-facã ma nãpoi un arburi ahoryea; vlãstar, lãstari, fidan, fidanã, fidani, cljeci, climbuci; (fig: vlãstari = ficiorlu a unui pãrinti di cari easti zborlu {ro: vlăstar} {fr: jeune pousse, drageon, rejeton} {en: sucker, shoot} ex: rãdãtsinjli di vlãstãruri § ***vlãstar*** (vlãs-tárŭ) sn vlãstari/vlãstare (vlãs-tá-ri) shi vlãstãri (vlãs-tắrĭ) – (unã cu ***vlãstari***) § ***vlãstãrusescu*** (vlãs-tã-ru-sés-cu) vb IV vlãstãrusii (vlãs-tã-ru-síĭ), vlãstãruseam (vlãs-tã-ru-seámŭ), vlãstãrusitã (vlãs-tã-ru-sí-tã), vlãstãrusiri/vlãstãrusire (vlãs-tã-ru-sí-ri) – talj unã parti di vlãstarili-a unui arburi sh-alas mash ãndauã di eali tra s-creascã shi si s-facã arburi mãri {ro: lăstări} {fr: émonder, couper les rejetons inutiles} {en: trim unnecessary suckers} § ***vlãstãrusit*** (vlãs-tã-ru-sítŭ) adg vlãstãrusitã (vlãs-tã-ru-sí-tã), vlãstãrusits (vlãs-tã-ru-sítsĭ), vlãstãrusiti/vlãstãrusite (vlãs-tã-ru-sí-ti) – (arburli, pãdurea) a curi vlãstãruri furã tãljati {ro: (arbore, pădure) lăstărit, curățit} {fr: (arbre, forêts) émondé, avec les rejetons inutiles coupés} {en: (tree, forest) with trimmed unnecessary suckers} § ***vlãstãrusiri/vlãstãrusire*** (vlãs-tã-ru-sí-ri) sf vlãstãrusiri (vlãs-tã-ru-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-talji vlãstarili-a unui arburi {ro: acțiunea de a lăstări, de a curăți copacii} {fr: action d’émonder, de couper les rejetons inutiles} {en: action of trimming unnecessary suckers} § ***nvlãstãrescu*** (nvlãs-tã-rés-cu) vb IV nvlãstãrii (nvlãs-tã-rĭí), nvlãstãream (nvlãs-tã-reámŭ), nvlãstãritã (nvlãs-tã-rí-tã), nvlãstãriri/nvlãstãrire (nvlãs-tã-rí-ri) – fac (alas) si scoatã (s-creascã) vlãstari; (arburi, ayitã, etc.) da vlãstari {ro: face (lăsa) vlăstari să crească} {fr: faire (laisser) croître des rejetons} {en: make (let) suckers shoot} ex: nicã nu ari nvlãstãritã (nu-ari scoasã vlãstari) trandafilu; nvlãstãreashti (da vlãstari) ayinja-a noastrã § ***nvlãstãrit*** (nvlãs-tã-rítŭ) adg nvlãstãritã (nvlãs-tã-rí-tã), nvlãstãrits (nvlãs-tã-rítsĭ), nvlãstãriti/nvlãstãrite (nvlãs-tã-rí-ti) – (arburli, ayita, etc.) tsi ari scoasã vlãstari {ro: (arbore, pădure) cu vlăstare} {fr: (arbre, forêts) avec les rejetons} {en: (tree, forest) with suckers} § ***nvlãstãriri/nvlãstãrire*** (nvlãs-tã-rí-ri) sf nvlãstãriri (nvlãs-tã-rírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-talji vlãstarili-a unui arburi {ro: acțiunea de a face (lăsa) vlăstari să crească} {fr: action de laisser croître des rejetons} {en: action of letting the suckers grow}

vlãstãrusescu (vlãs-tã-ru-sés-cu) vb IV – vedz tu ***vlãstari***

vlãstãrusiri/vlãstãrusire (vlãs-tã-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***vlãstari***

vlãstãrusit (vlãs-tã-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***vlãstari***

vlãtsurã (vlã-tsú-rã) sf pl(?) – ploai amisticatã cu neauã sh-cãtivãroarã sinjac sh-negurã; neaua tsi s-dizgljatsã amisticatã cu apã; vlaturã, sloatã, asloatã, zloatã, jigãrditsã, jugurditsã, lapã, lapuvitsã, lãpãitsã {ro: lapoviță, moină} {fr: grésil, giboulée, pluie melée de neige} {en: sleet, thaw, rain mixed with snow} § ***vlaturã*** (vlá-tu-rã) sf pl(?) – (unã cu ***vlãtsurã***)

vlechi (vléchĭŭ) adj – vedz tu ***veclju***[1]

vleghi (vléghĭŭ) (mi) (mi) vb I – vedz tu ***aveglju***

vligheari/vligheare (vli-ghĭá-ri) sf – vedz tu ***aveglju***

vligheat (vli-ghĭátŭ) adg – vedz tu ***aveglju***

vlighitor (vli-ghi-tórŭ) adg – vedz tu ***aveglju***

vlihur (vlí-hurŭ) adg vlihurã (vlí-hu-rã), vlihuri (vlí-huri), vlihuri/vlihure (vlí-hu-ri) – tsi easti tes sh-acatsã multu loc; tsi ari loc trã multi lucri shi multã dunjai tra s-hibã eleftiri si s-minã lishor; (fig: vlihur = tsi ari putearea s-facã tsi va, si s-ducã iu va, etc.; eleftir, filcu) {ro: spațios, vast} {fr: spacieux, vaste} {en: spacious, vast} ex: loclu s-hibã vlihur, lunjinat; un an fui vlihur (fig: eleftir, s-fac tsi voi); vlihuri (fig: eleftiri) di-a lumiljei arãu

vluhutescu (vlu-hu-tés-cu) adg – vedz tu ***vlah***

vluii/vluie (vlu-í-i) sf – vedz tu ***evluyii***

vluimen (vlu-i-ménŭ) adg – vedz tu ***evluyii***

vluisescu (vlu-i-sés-cu) vb IV – vedz tu ***evluyii***

vluisiri/vluisire (vlu-i-sí-ri) sf – vedz tu ***evluyii***

vluisit (vlu-i-sítŭ) adg – vedz tu ***evluyii***

vluito (vlu-i-tó) sm – vedz tu ***evluyii***

vluyii/vluyie (vlu-yí-i) sf – vedz tu ***evluyii***

vluyimen (vlu-yi-ménŭ) adg – vedz tu ***evluyii***

vluyisescu (vlu-yi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***evluyii***

vluyisiri/vluyisire (vlu-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***evluyii***

vluyisit (vlu-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***evluyii***

voahã (voá-hã) sf vohi (vóhĭ) – anjurizmã, di-aradã urutã sh-greauã, cari nu lu-ariseashti omlu (sh-cari, cãndu-i multu urutã, multi ori, lu-agnuseashti, l-fatsi s-voamã); putoari, amputoari, mputoari, vromã; (fig: (i) voahã “mushatã” = anjurizmã, njurizmã, anjurziri, mirudyeauã, njurdii; (ii) voahã = om murdar, lãvos, timbel, nibun, arãu) {ro: duhoare, putoari} {fr: mauvaise odeur, puanteur} {en: foul smell, stench} ex: nã voahã (putoari, vromã) di carni-amputsãtã; ripanea-alasã nã voahã (anjurizmã) cari nu platsi la tutã dunjaea; ari nã mushatã voahã (anjurizmã) carafila; da voahã (unã vromã, mputoari) di ti-andãrseashti; yini nã voahã greauã (putoari); voahã hii! (fig: hii unã putoari, un timbel) § ***nvoh*** (nvóhŭ) vb I nvuhai (nvu-háĭ), nvuham (nvu-hámŭ), nvuhatã (nvu-há-tã), nvuhari/nvuhare (nvu-há-ri) – aduchescu unã voahã (njurizmã) tu-aerã; fac s-anjurzeascã tsiva; (un lucru) alasã unã voahã (njurizmã) tsi s-aducheashti cu narea; caftu s-aduchescu un lucru (cu narea) ma s-alasã unã njurizmã (voahã); amput, anjurzescu, njurzescu, arnjuzescu {ro: mirosi, face să miroasă} {fr: sentir, répandre de l’odeur} {en: smell, make something to smell} ex: nvuhai (u feci s-anjurzeascã) casa cu lilicea albã; dã-nj si nvoh (s-anjurzescu) sh-mini argavanlu § ***nvuhat*** (nvu-hátŭ) adg nvuhatã (nvu-há-tã), nvuhats (nvu-hátsĭ), nvuhati/nvuhate (nvu-há-ti) – (lucru) tsi-alasã (scoati, da) unã voahã (njurizmã); tsi njurzeashti; amputsãt, anjurzit, njurzit, arnjuzit {ro: mirosit, care miroase} {fr: senti, qui fait de l’odeur} {en: that smells; that is made to smell} § ***nvuhari/nvuhare*** (nvu-há-ri) sf nvuhãri (nvu-hắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva nvoahã (anjurzeashti) tsiva, amputsãri, anjurziri, arnjuziri {ro: acțiunea de a mirosi; mirosire} {fr: action de sentir, de répandre de l’odeur} {en: action of smelling; of making something to smell} ex: ti unã anvuhari (anjurziri) nu va si s-facã chiameti

voali/voale (voá-li) sf pl – oslu dit yimisha-a giuneapinilui tsi s-aminã ca ashishi dit unã pãshpacã; ashishi, bãlãtãnj, ciuciumadzi, shushumadzi {ro: sâmburi de jneapăn folosiți ca alice de pușcoci} {fr: noyaux du fruit de genévrier utilisés comme grenailles dans des clifoires} {en: seeds (stones) from the fruit of a juniper tree, used as pellets in a pop gun}

voamiri/voamire (voá-mi-ri) sf – vedz tu ***vom***

voamitã (voá-mi-tã) sf – vedz tu ***vom***

voauã (a voá-ũã) pr pirs II – vedz tu ***voi***[1]

voi[1] (vóĭ) pr pirs II pl (*plural, masculin shi fiminin, numinativ shi acuzativ; acuzativlu poati s-aibã shi zborlu "**pri**" nãinti ma, di-aradã, s-avdi fãrã el*) – zbor tsi tsãni loclu a atsilor cu cari zburashti cariva; (*forma shcurtã*) vã, v (v-) *{ro: voi, pe voi, vă}* *{fr: vous}* *{en: you}* ex: voi nu hits ca noi; o voi dzenuri, o voi muntsã!; tut varlu cãdzu pri voi; a voauã vã si pari lishor § ***vã***[1] (vã) shi ***v***[1] (v-) ((i) pr pirs II: *plural, masculin shi fiminin, acuzativ; forma shcurtã di la pronuma pirsunalã "voi" tsi-lj s-adavgã multi ori tra s-lji nvãrtushadzã noima;* (ii) pr refl II: *plural, masculin shi fiminin, acuzativ*) – pri voi; (*forma shcurtã*) v (v-) *{ro: vă, pe voi}* *{fr: vous}* *{en: you}* ex: culcats-vã ma nclo (vã = pi voi); vã vidzurã asearã; vã (vã = pri voi) neacã somnul; cãndu s-vã turnats (vã = pri voi) din hoarã; s-vã tritsets (vã = pri voi) pri acasã-vã (vã = *pr pos* a voastrã); va vã bat (vã = pri voi), ficiori, cã nu hits bunj; tsiva s-nu da di casã, nitsi per di tuts-vã voi; ma singuri-vã (vã = *pr pos* a voshtri) duchits-vã (vã = pri voi); mini vã dush aclo (vã = pri voi); v-astãljarã (v = vã, pri voi) n cali ma nu vã (vã = pri voi) loarã cu nãsh § ***a voauã*** (a voá-ũã) pr pirs II (*plural, masculin shi fiminin, genitiv shi dativ a pronumãljei pirsunalã "voi"; ari totna shi zborlu "**a**" nãinti*) – zbor tsi tsãni loclu-a atsilor cu cari zburashti cariva; a vauã; (*forma shcurtã*) vã, v (-v, v-) *{ro: vouă, vă}* *{fr: à vous, vous}* *{en: to you, you}* § ***a vauã*** (a vá-ũã) pr pirs II – (unã cu ***a voauã***) § ***vã***[2] (nã) shi ***v***[2] (v-) ((i) pr pirs II: *plural, masculin shi fiminin, genitiv shi dativ; forma shcurtã di la pronuma pirsunalã "a voauã" tsi-lj s-adavgã multi ori tra s-lji nvãrtushadzã noima;* (ii) pr refl II: *plural, masculin shi fiminin, dativ*) – a voauã; a vauã *{ro: vouă}* *{fr: à vous; vous}* *{en: to you, you}* ex: bunã-vã dzua (vã = a voauã); bunã-vã seara; eapili-vã (vã = *pr pos* a voastri) vã (vã = a vauã) murirã; cari vã-i (vã-i = easti a vauã; icã easti *pr pos* a vostru) gionili trã nsurari?; el v-aspuni (v = vã, a voauã) un bun lucru; v-adusirã (v = vã, a voauã) nelu nãpoi; v-avea dzãsã (v = a voauã) multi zboarã

voi[2] (vóĭŭ) vb II vrui (vrúĭ), vream (vreámŭ), vrutã (vrú-tã), vreari/vreare (vreá-ri) – 1: am loatã apofasea s-fac tsiva; ãnj bag (u-am) tu minti s-fac un lucru; fac nieti; 2: am mirachi, ãnj caftã inima; nj-aruc mirachea (sivdãlu); agãchipsescu, agãpisescu, agãpsescu, alãghescu, alughescu, vilisescu; 3: am trã dari, am borgi, burgescu, hriusescu, hursescu; 4: nj-cadi s-fac, easti ananghi, prindi, lipsescu, hãrzãescu; 5: cã easti… cã easti; icã… icã; em… em; (expr: 1: nu nj-u va mintea = nu pot s-pistipsescu; 2: l-voi ca lunjina-a ocljilor; l-voi ca ocljilj din cap = am multã vreari, lu-agãpisescu multu, nu pot s-bãnedz fãrã el; 3: ma tsi u vrei? = tsi hãiri va s-ai, nu-am vãrã hãiri) *{ro: voi; iubi, îndrăgosti; datora; trebui; fie… fie}* *{fr: vouloir; désirer, aimer; devoir, avoir des dettes; falloir; soit… soit}* *{en: want, wish; desire, love; owe, be in debt; must, ought to; or… or}* ex: ti voi pri tini; voi pãni; vrui s-yin s-ti ved ma nu mi-alãsã ploaea; voi, nu voi, va mi duc; va s-ljai pradz cãts s-vrei (ai orixi); cumnatili nu s-vor, s-mãcã ca cãtsalili; vru sh-nãs (avu sh-nãs mirachea), corbul, s-toarnã-acasã; voi (loai apofasea, nj-bag tu minti; am mirachea) tra s-acats un peashti; vrei (ai mirachea, ts-badz tu minti) s-ti ncrunj cu altã?; cara vrei (ai mirachea, loash apofasea) s-acumpri meari; vrui (aveam loatã apofasea; avui mirachea) nãoarã, vrui dauã-ori; tini nu vrusesh (nu u-avush tu minti); nu vream (nu-nj cãfta inima, nu-aveam mirachi trã) altu tsiva; nu mi vrei (nu mi-aprochi) sh-mini tu cãlivã?; shi sh-vrea multu mã-sa ; s-vor (cãdzurã tu vreari) doilji; ma si s-vor (s-cãdzurã tu sivdã, tu vreari); si-nj ti vor (si sh-arucã sivdãlu pri tini) featili tuti; doilji s-nã lom, doilji s-nã vrem (s-nã vilisim); tsãni-ts groslu tsi tsã-l voi (tsi ts-am borgi); cãti liri-lj vreai (ãlj hurseai, lj-aveai trã dari)?; va (nj-lipseashti) un mes s-tsã li mbair; sumarlu-lj va (prindi) umpleari; furlji vor (lipsescu) vãtãmari; calea va (lipseashti) imnari sh-borgea va (lipseashti) plãtiri; va (lipseashti, prindi) s-tsã imnã tihea; vrea (prindea) vãtãmari di shcop; s-u-aflã: va (cã-i) moartã, va (cã-i) yii; va (icã) oarfãn, va (icã) avut § ***vrut***[1] (vrútŭ) adg vrutã (vrú-tã), vruts (vrútsĭ), vruti/vrute (vrú-ti) – 1: tsi sh-arcã sivdãlu pri cariva; tsi easti agãchipsit (vilisit) di cariva; agãchipsit, agãpisit, agãpsit, alãghit, alughit, vilisit; 2: dash, dashur, ahar, ahãr, durut, scumpu, sãrmai, yem, curbani, geanã, lele *{ro: iubit; drag}* *{fr: aimé; cher, cheri}* *{en: loved; dear, beloved}* ex: vor s-mi mãritã, vrute (geanlu-a meu); nu-lj yini si s-dispartã di vruta a lui (feata pri cari sh-arcã sivdãlu); mi-alãsã vruta; vruti shi nivruti (vilisiti sh-nivilisiti); tru-unã zãmani pulj nj-earam sh-tru grãdina-a vrutãljei mi primnam; di tuts easti vrut (durut) § ***vrut***[2] (vrútŭ) adv – cu vreari *{ro: afectuos, cu dragoste}* *{fr: affectueusement, agréable}* *{en: affectionately, fondly, lovingly}* ex: mutreashti vrut (cu vreari) la el § ***vreari/vreare*** (vreá-ri) sf vreri (vrérĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ari loatã unã apofasi, sh-bagã tu minti, icã ari mirachea s-adarã tsiva; mirachi, orixi; 2: atsea tsi s-fatsi cãndu un sh-arucã sivdãlu pri cariva; atsea tsi-aducheashti un trã-atsel cu cari cãdzu tu sivdai; agapi, sivdã, sivdai, vilisiri, agãchipsiri, agãpisiri, agãpsiri, alughiri, alãghiri; 3: atsea tsi s-fatsi cãndu cariva ari unã borgi; burgiri, hriusiri, hursiri; (expr: mor (sh-cher) di vreari trã el; nu-am iu s-lu bag di vreari = l-voi multu di multu, nu pot s-bãnedz fãrã el) *{ro: acţiunea de a voi; de a iubi, de a se îndrăgosti; de a datora; voinţă, învoire, iubire, îndrăgostire; datorie}* *{fr: action de vouloir; de désirer, d'aimer; de devoir, d'avoir des dettes; volonté, amour, assentiment, gré}* *{en: action of wanting, of wishing; of desiring, of loving; of owing, of being in debt; will, will power, love, desire, consent}* ex: vrearea-a noastrã eara s-armãnem aclo; va-ts dãm cãt va u-ai tu vreari (cãt va s-vrei tini); lu-alãsã dupã vrearea-a lui (dupã cum u vrea el); ca s-nã dats cu vreari bunã; iu-i vreari (agapi, vilisiri), easti sh-Dumnidzã; s-aduc dultsi grai di vreari (agãchipsiri, vilisiri); sh-avea arcatã vrearea (sivdaea) pri un arap; cu vreari, cu nivreari, li spuni; sh-arucã tutã vrearea pri nipoatã-sa; tuti lucrili buni s-fac cu uspitsãlji sh-cu vreari; s-dusi cu vrearea-a mea (cu volji, izini di la mini); cu cãtã vreari (mirachi, sivdã) u lo!; cãt avdzã di feata aestã, sh-arcã vrearea § ***vreri/vrere*** (vré-ri) sf vreri (vrérĭ) – (unã cu ***vreari***) § ***nivrut*** (ni-vrútŭ) adg nivrutã (ni-vrú-tã), nivruts (ni-vrútsĭ), nivruti/nivrute (ni-vrú-ti) – tsi nu easti vrut; tsi nu easti agãchipsit (vilisit) di cariva *{ro: neiubit}* *{fr: qui n'est pas aimé}* *{en: unloved}* ex: nivrut (tsi nu eara vrut) di tuts § ***nivreari/nivreare*** (ni-vreá-ri) sf nivreri (ni-vrérĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu nu ari vrearea (mirachea, orixea) icã nu ari loatã apofasea s-facã tsiva i s-lu va pi cariva; dushmãnilji, ihtrilji, niuspitsãlji, cãrezi, amahi, etc. *{ro: acţiunea de a nu voi (iubi); duşmănie}* *{fr: action de ne pas vouloir (désirer, aimer); mal gré, inimitié}* *{en: action of not wanting (wishing, desiring, loving); animosity, hostility}* ex: picurarlu, cu vreari, cu nivreari (cã vrea i cã nu vrea) lji spuni; di vreari, di nivreari (cã vrea i cã nu vrea) § ***paravoi*** (pá-ra-vóĭŭ) vb II paravrui (pá-ra-vrúĭ), paravream (pá-ra-vreámŭ), paravrutã (pá-ra-vrú-tã), paravreari/paravreare (pá-ra-vreá-ri) – voi multu di multu (ma multu di cum lipseashti); nj-aruc multu vrearea pri cariva *{ro: vrea prea mult, iubi prea mult}* *{fr: vouloir trop; aimer trop}* *{en: want too much, love too much}* § ***paravrut*** (pá-ra-vrútŭ) adg paravrutã (pá-ra-vrú-tã), paravruts (pá-ra-vrútsĭ), paravruti/paravrute (pá-ra-vrú-ti) – cari easti multu di multu vrut *{ro: vrut prea mult, iubit prea mult}* *{fr: qui est trop voulu; qui est trop aimé}* *{en: wanted too much, loved too much}* § ***paravreari/paravreare*** (pá-ra-vreá-ri) sf paravreri (pá-ra-vrérĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-parava tsiva *{ro: acţiunea de a vrea prea mult, de a iubi prea mult}* *{fr: action de vouloir trop; de aimer trop}* *{en: action of wanting too much, of loving too much}*

voivodã (voĭ-vo-dắ) sm voivodadz (voĭ-vo-dádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***vuivudã***

vol[1] (vólŭ) sn voluri (vó-lurĭ) – topa (ghiulelu) arcatã di unã canoni (cu ardearea di bãruti) tu chirolu di polim, cari plãscã-neashti cãndu cadi pri loc sh-aspardzi lucri i vatãmã lumi; ghiule, ghiulei, topã, canoni *{ro: obuz}* *{fr: obus}* *{en: shell}*

vol[2] (vólŭ) sn voluri (vó-lurĭ) – discãrcari ilectricã (cu vrondul asurdzitor shi lunjina scãntiljitoari) tsi s-fatsi cãndu s-agudescu doi niori (sh-cadi dit tser pri loc cãndu poati s-lu-agudeascã shi

s-lu vatãmã omlu); sfulgu, astrãpii, strãpii, chicutã, ghirits, gãrits, gãrnish, rufeauã, arufei, rufei, rufe, arofchi, rofchi *{ro: fulger} {fr: éclair, foudre} {en: lightning}* ex: nj-pãru cã volu (sfulgul, astrãpia) cadi tu avlii

volã (vó-lã) sf – vedz tu ***volji***

volbu (vól-bu) sn volburi (vól-burĭ) – nãvoilu (un chelindru tsi sta pi doi pari plãntats tu loc) pri cari si-anvãrteashti urdzãtura; volvu, vultor, vãltor *{ro: învălitor} {fr: l'ensouple; endroit où l'on enroule la chaîne sur son ensouple posé sur deux perches fourchues plantées en terre} {en: loom roller; place where the warp is wrapped around the loom roller sitting on two poles planted in the ground}* ex: la volbu ustura s-u ndreagã § ***volvu***[1] (vól-vu) sn volvuri (vól-vurĭ) – (unã cu ***volbu***) § ***vultor*** (vul-tórŭ) sm vultori (vul-tórĭ) – (unã cu ***volbu***) § ***vãltor*** (vãl-tórŭ) sn vãltoari (vãl-toá-ri) – (unã cu ***volbu***) § ***vãltur***[1] (vãl-túrŭ) sn vãlturi (vãl-tú-ri) – (unã cu ***volbu***) § ***nvolbu*** (nvól-bu) vb I nvulbai (nvul-báĭ), nvulbam (nvul-bámŭ), nvulbatã (nvul-bá-tã), nvulbari/nvulbare (nvul-bá-ri) – anvãrtescu urdzãtura pi volbu; volvu *{ro: rula urzitoarea pe sul} {fr: monter la chaîne sur l'ensouple} {en: wrap the warp around the loom roller}* ex: pangul tãcut tsi shi nvulba pri grendzã hirili urdzãti § ***nvulbat*** (nvul-bátŭ) adg nvulbatã (nvul-bá-tã), nvulbats (nvul-bátsĭ), nvulbati/nvulbate (nvul-bá-ti) – (urdzãtura) tsi easti-anvãrtitã pi volbu; vulvat *{ro: (urzitoarea) care este rulată pe sul} {fr: (la chaîne) qui est monté sur l'ensouple} {en: (the warp) that is wrapped around the loom roller}* § ***nvulbari/nvulbare*** (nvul-bá-ri) sf nvulbãri (nvul-bắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu urdzãtura s-anvãrteashti pi volbu *{ro: acţiunea de a rula urzitoarea pe sul} {fr: action de monter la chaîne sur l'ensouple} {en: action of wrapping the warp around the loom roller}* § ***volvu***[2] (vól-vu) vb I vulvai (vul-váĭ), vulvam (vul-vámŭ), vulvatã (vul-vá-tã), vulvari/vulvare (vul-vá-ri) – (unã cu ***nvolbu***) § ***vulvat*** (vul-vátŭ) adg vulvatã (vul-vá-tã), vulvats (vul-vátsĭ), vulvati/vulvate (vul-vá-ti) – (unã cu ***nvulbat***) § ***vulvari/vulvare*** (vul-vá-ri) sf vulvãri (vul-vắrĭ) – (unã cu ***nvulbari***) § ***vãlvãtor*** (vãl-vã-tórŭ) sn vãlvãtoari (vãl-vã-toá-ri) – hãlatea cu cari s-urdzashti pãndza (cãndu s-bagã cu-arada hirili di la urdzãturã, ninti ca sã nchiseascã tsãsearea, unã ningã-alantã, tu loclu iu va s-aflã tu pãndzã); nãvoilu (un chelindru tsi sta pi doi pari plãntats tu loc) pri cari si-anvãrteashti urdzãtura; bãlbãtor, bãrbãtor, volbu, vultor, vãltor *{ro: urzitoare} {fr: ourdissoir} {en: machine tu warp linen}* § ***bãlbãtor*** (bãl-bã-tórŭ) sn bãlbãtoari (bãl-bã-toá-ri) – (unã cu ***vãlvãtor***) § ***bãrbãtor*** (bãr-bã-tórŭ) sn bãrbãtoari (bãr-bã-toá-ri) – (unã cu ***vãlvãtor***)

volji/volje (vó-lji) sf pl(?) – atsea tsi ari un cãndu easti alãsat s-facã un lucru; adii, izini *{ro: voie, permisiune} {fr: permission} {en: permission}* ex: nu avem cãftatã volji (izini); dã-nã volji (dats-nã izini, alãsats-nã) s-nã turnãm la fumelj § ***volã*** (vó-lã) sf pl(?) – vrearea sh-putearea tsi u ari cariva s-facã un lucru ashi cum u va el; volji, vreari, puteari, etc. *{ro: voie} {fr: volonté, plaisir} {en: will, pleasure}* ex: s-lu-alash pomlu pri vola-a lui (dupã cum va el) s-creascã; tora dã-nj volã (alasã-mi) s-njergu; va s-yinim s-lji fãtsem vola (volja, atseali tsi va el); datul s-arucã dupã vola (chefea) a capitanjlor

voltã (vól-tã) sf volti/volte (vól-ti) – atsea tsi fatsi cariva cãndu s-priimnã; atsea tsi fatsi cariva cãndu si-anvãrteashti tu-un loc; priimnari, primnari, ghizeri, ghizirsiri, sulatsã, sulats, piripat, tifirici, devri, devrã, dulai; (expr: fac unã voltã = mi priimnu, dau sulatsã) *{ro: tur, plimbare} {fr: tour, promenade} {en: walking, stroll}* ex: nu avea volti (priimnãri) prit piatsã

volvu[1] (vól-vu) sn – vedz tu ***volbu***

volvu[2] (vól-vu) vb I – vedz tu ***volbu***

vom (vómŭ) vb III shi II vumui (vu-múĭ), vumeam (vu-meámŭ), vumutã (vu-mú-tã), voamiri/voamire (voá-mi-ri) shi vumeari/vumeare (vu-meá-ri) – 1: (cãndu-i zborlu ti apã, izvur) ansar cu puteari dit loc; 2: dau nafoarã (scot, easi cu zorea) dit stumahi atseali tsi-am mãcatã nãinti; azvom, zvom, versu, bruzgãescu, andzãmedz, ndzãmedz, azvurãscu *{ro: ţâşni, vomita} {fr: jaillir, sourdre, vomir} {en: (water) spring, gush, arise, vomit}* ex: ngljita surghindalui arãulu sh-deapoea-l vumea (virsa); va li vonj (scots prit gurã) tuti; cãti poati s-voamã (scoatã din gurã) limba; voami-ti, voami-ti, cupa; di iu s-voami (azvurashti) arãulu § ***vumut*** (vu-mútŭ) adg vumutã (vu-mú-tã), vumuts (vu-mútsĭ), vumuti/vumute (vu-mú-ti) – 1: tsi ari ansãritã cu puteari dit loc; 2: tsi ari datã nafoarã prit gurã mãcarea dit stumahi; azvumut, zvumut, virsat, bruzgãit, andzãmat, ndzãmat, azvurãt *{ro: ţâşnit, vomitat} {fr: jailli, vomis} {en: (water) sprang, gushed, arisen, vomited}* § ***voamiri/voamire*** (voá-mi-ri) sf voamiri (voá-mirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva zvoami; zvoamiri, azvoamiri, vumeari, zvumeari, azvumeari, virsari, bruzgãiri, andzãmari, ndzãmari, azvurãri *{ro: acţiunea de a ţâşni, de a vomita, ţâşnire, vomitare} {fr: action de jaillir, de sourdre, de vomir} {en: action of springing, of gushing, of arising, of vomiting}* § ***vumeari/vumeare*** (vu-meá-ri) sf vumeri (vu-mérĭ) – (unã cu ***voamiri***) § ***voamitã*** (voá-mi-tã) sf voamiti/voamite (voá-mi-ti) – atsea tsi s-fatsi cãndu avem cariva tsi vearsã dit gurã *{ro: vomitare} {fr: vomissement} {en: vomiting}* § ***vumuturã*** (vu-mu-tú-rã) sf vumuturi (vu-mu-túrĭ) – atsea tsi scoati omlu dit gurã cãndu voamitã (vearsã); bruzgãiturã, virsãturã *{ro: vărsătură} {fr: ce qui est vomi; chose dégoûtante; avorton} {en: that which is vomited or aborted}* § ***zvom*** (zvómŭ) (mi) vb III shi II zvumui (zvu-múĭ), zvumeam (zvu-meámŭ), zvumutã (zvu-mú-tã), zvoamiri/zvoamire (zvoá-mi-ri) shi zvumeari/zvumeare (zvu-meá-ri) – (unã cu ***vom***) ex: si zvoami (vearsã) di trei-patru ori; si zvumã (azvurã) nã fãntãnã njicã; arãu di sãndzi cald zvumu (azvurã, ansãri); tãburli acãtsarã si zvoamã (si s-vearsã, s-yinã) di cãtrã Spilj; arbineshlji zvumea (anãpãdea, s-virsa) dit tuti creacurli; si zvumu (s-alãnci) un cap bel § ***zvumut*** (zvu-mútŭ) adg zvumutã (zvu-mú-tã), zvumuts (zvu-mútsĭ), zvumuti/zvumute (zvu-mú-ti) – (unã cu ***vumut***) § ***zvoamiri/zvoamire*** (zvoá-mi-ri) sf zvoamiri (zvoá-mirĭ) – (unã cu ***voamiri***) ex: faptu, nu zvumut (virsat dit stumahi); zvumut, ca zmelciu (expr: puzumi, jibãcos, cacafingu) § ***zvumeari/zvumeare*** (zvu-meá-ri) sf zvumeri (zvu-mérĭ) – (unã cu ***voamiri***) § ***azvom*** (az-vómŭ) vb III shi II azvumui (az-vu-múĭ), azvumeam (az-vu-meámŭ), azvumutã (az-vu-mú-tã), azvoamiri/azvoamire (az-voá-mi-ri) shi azvumeari/azvumeare (az-vu-meá-ri) – (unã cu ***vom***) ex: fãntãnjli tsi abureadzã cãndu-azvom (ansar dit loc) § ***azvumut*** (az-vu-mútŭ) adg azvumutã (az-vu-mú-tã), azvumuts (az-vu-mútsĭ), azvumuti/azvumute (az-vu-mú-ti) – (unã cu ***vumut***) § ***azvoamiri/azvoamire*** (az-voá-mi-ri) sf azvoamiri (az-voá-mirĭ) – (unã cu ***voamiri***) § ***azvumeari/azvumeare*** (az-vu-meá-ri) sf azvumeri (az-vu-mérĭ) – (unã cu ***voamiri***)

vombir[1] (vóm-birŭ) sm vombiri (vóm-birĭ) – hiintsã dit pãrmitili dit lao, cari nu-ari moarti (sh-easi tu lumi mash noaptea dit murmintsã) sh-bãneadzã mash cu sãndzili tsi-l sudzi di la oaminj; njic cari (tu pãrmitili dit lao) nu s-ari pãtidzatã shi s-featsi, dupã moarti, unã-ahtari hiintsã; vampir, vãrcolac, vurcolac, vurculac *{ro: vampir} {fr: vampire; enfant non baptisé et devenu après sa mort un vampire} {en: vampire; child who has not been baptised and who became, after death, a vampire}* ex: atsel easti vombir shi-sh mãcã pãrintsãlj; ca suptu di vombiri § ***vombir***[2] (vóm-birŭ) adg vombirã (vóm-bi-rã) shi voambirã (voám-bi-rã), vombiri (vóm-birĭ), vombiri/vombire (vóm-bi-ri) shi voambiri/voambire (voám-bi-ri) – (om) tsi easti multu-arãu (ca un vombir!) *{ro: foarte rău} {fr: très méchant} {en: very wicked}* ex: featã s-hibã shi las s-hibã voambirã (fig: arauã ca un vombir); tsi vombir ficior ari! § ***vampir***[1] (vam-pírŭ) sm vampiri (vam-pírĭ) – (unã cu ***vombir***[1]) § ***vampir***[2] (vam-pírŭ) adg vampirã (vam-pí-rã), vampiri (vam-pírĭ), vampiri/vampire (vam-pí-ri) – (unã cu ***vombir***[2]) § ***vumbirlãchi*** (vum-bir-lắ-chi) sf vumbirlãchi (vum-bir-lắchĭ) – harea tsi-l fatsi pri cariva s-hibã un vombir, un om multu-arãu; purtarea tsi u-ari un om vombir *{ro: atitudine de vampir} {fr: action ou attitude qui charactérise un "vombir"; méchanceté} {en: character of a "vombir"; wickedness}*

vombir[2] (vóm-birŭ) adg – vedz tu ***vombir***[1]

vomerã (vó-me-rã) sf – vedz tu ***vomirã***

vomirã (vó-mi-rã) sf vomiri/vomire (vó-mi-ri) – un her largu di la aratru (aletrã, dãmãljug) tsi intrã tu loc di fatsi avlachea; vomerã, mesh, inii *{ro: brăzdar, fierul lat de la plug}* *{fr: soc de la charrue}* *{en: colter, ploughshare}* § ***vomerã*** (vó-me-rã) sf vomiri/vomire (vó-mi-ri) – (unã cu ***vomirã***)

voraxu (vó-rac-su) sm pl(?) – lugurii tsi s-bagã la fãtsearea di yilii shi oali (stamni, etc.) *{ro: borax}* *{fr: borax}* *{en: borax}*

vost (a vóstŭ) pr pos – vedz tu ***vostru***

vostru (a vós-tru) pr pos a voastrã (a voás-trã), a voshtri (a vósh-tri) shi a voshtsrã (a vósh-tsrã), a voastri/voastre (a voás-tri) (*numinativ shi acuzativ; s-avdi totna cu zborlu "a" nãinti*) – zbor tsi aspuni cã un lucru easti (i ma multi lucri suntu) a pareiljei dit cari fatsi parti atsel (atselj) cu cari zburashti cariva; zbor tsi tsãni loclu a numãljei a atsilor cu cari zburashti cariva (sh-cari au unã lugurii) shi numa-a lucrilor tsi au; vost, vã *{ro: vostru, al vostru}* *{fr: votre; le/la vôtre}* *{en: your, yours}* ex: a vostru easti muntili, a voastri suntu sh-cãsherli; a voastrã i casa, a voshtsrã suntu sh-ficiorljí § ***a vustrui*** (a vus-trúĭ) pr pos a vushtrei (a vush-tréĭ), a vushtror (a vush-trórŭ), a vushtror (a vush-trórŭ) – (*genitiv shi dativ di la pronuma "vostru"; s-avdi totna cu zborlu "a" nãinti*) *{ro: vostru, al vostru}* *{fr: votre; le/la vôtre}* *{en: our, ours}* ex: leamnili suntu a vitsinlui a vushtrui, nu a vitsinãljei a vushtrei; dã-lj a vushtrui, nu a vushtrei; ficiorlji a vushtror; featili a vushtror; a vushtror nu lã dzãsh tsiva § ***vã***[3] (-vă) pr pos (*formã shcurtã a pronumãljei posesivã "a vostru" tsi s-adavgã tu bitisita-a unui zbor, multi ori tra s-lji nvãrtushadzã noima-a pronumãljei*) – a vostru *{ro: a vostru}* *{fr: votre}* *{en: ours}* ex: njirdzets acasã-vã (vã = a voastrã); caljlji-vã (vã = a voshtri) nu vinjirã; yinlu-vã (vã = a vostru) vã (vã = *pr pirs II* a vauã) eara multu bun; apa-vã (vã = a voastrã) nu eara bunã trã beari; picurarlji-vã (vã = a voshtri) dipusirã n hoarã; eapili-vã (vã = a voastri) vã (vã = *pr pirs II* a vauã) murirã; cu ljirtarea-vã (vã = a voastrã); sum aumbra-vã (vã = a voastrã); mintea-vã (vã = a voastrã) cu noi; tsiva s-nu da di tuts-vã (vã = a voshtri) voi; ma singuri-vã (vã = a voshtri) duchits-vã (vã = *pr pirs II* pri voi) § ***a vost*** (a vóstŭ) pr pos a voastã (a voás-tã), voshti (a vóshtĭ), a voasti/voaste (a voás-ti) – (unã cu ***vostru***)

vovlã (vó-vlã) sf pl(?) – hãrli, cusurli shi mintea-a unui om ashi cum easti aspusã dit purtarea, zboarãli shi faptili-a lui; fisi, haractir, hiri, veti, hui *{ro: fire, character, natură}* *{fr: nature, tempérament}* *{en: nature, character, temperament}* ex: ahtari lj-easti vovla (fisea, hirea, haractirlu)

vozã[1] (vó-zã) sf vozã (vó-zã) – vas mari (di-aradã adrat cu doadzi di lemnu), ma largu tu mesi dicãt la capiti, tu cari s-tsãni yinlu (apa, arãchia, turshiili, etc.); varelã, vurelã, vulerã, vãrelji, vuryelã, buti, talar *{ro: butoi}* *{fr: tonneau}* *{en: barrel, task}* ex: unã vozã (buti) di yin; voza (butea) nu mata ari yin

vozã[2] (vó-zã) sf vozã (vó-zã) – vas (di-aradã di yilii) lungu shi strimtu cu gushi shi gurã, tu cari s-tsãni (shi s-poartã) yinlu (untulemnul, apa, etc.); botsã, shishi, shish, butilji, dulii, clondir, fialã *{ro: butelie, sticlă}* *{fr: bouteille}* *{en: bottle}* ex: voza (botsa) shi misura tsi misurã

vrag (vrágŭ) sm vradz (vrádzĭ) shi sn vraguri (vrá-gurĭ) – 1: avlachi traptã (adratã) di-unã aletrã tu-un agru; avrag, avlachi, vlachi, brazdã, urdin; 2: agru arat ma cari nu easti ninga siminat *{ro: brazdă; ogor arat dar neînsămânțat încă}* *{fr: sillon; champ qui n'est pas encore ensemencé}* *{en: furrow; field ploughed but not yet seeded}* ex: trapsi di-unã parti sh-di-alantã cãti un vrag cu pluglu § ***avrag*** (a-vrágŭ) sn avraguri (a-vrá-gurĭ) – (unã cu ***vrag***) ex: intrã tu avrag § ***vruguescu*** (vru-gu-ĭés-cu) vb IV vruguii (vru-gu-íĭ), vrugueam (vru-gu-eámŭ), vruguitã (vru-gu-í-tã), vruguiri/vruguire (vru-gu-í-ri) – adar tu agru avlãchi cu pluglu (aratrul, aletra) tra s-lu ndreg ti siminari; fac agrul, air, ar, nvrag, avruguescu *{ro: brăzda}* *{fr: sillonner}* *{en: furrow}* § ***vruguit*** (vru-gu-ítŭ) adg vruguitã (vru-gu-í-tã), vruguits (vru-gu-ítsĭ), vruguiti/vruguite (vru-gu-í-ti) – (agrul) tsi fu arat cu aletra; arat, airat, nvrãgat, avruguit *{ro: brăzdat}* *{fr: sillonné}* *{en: furrowed}* § ***vruguiri/vruguire*** (vru-gu-í-ri) sf vruguiri (vru-gu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un agru easti arat; arari, airari, nvrãgari, avruguiri *{ro: acțiunea de a brăzda, brăzdare, arare}* *{fr: action de labourer ou sillonner les champs; sillonnement}* *{en: action of tilling or ploughing the land}* § ***nivruguit*** (ni-vru-gu-ítŭ) adg nivruguitã (ni-vru-gu-í-tã), nivruguits (ni-vru-gu-ítsĭ), nivruguiti/nivruguite (ni-vru-gu-í-ti) – (agrul) tsi nu fu arat cu aletra; ninvrãgat, neavruguit *{ro: nebrăzda}* *{fr: qui n'a pas été sillonné}* *{en: that has not been furrowed}* § ***nivruguiri/nivruguire*** (ni-vru-gu-í-ri) sf nivruguiri (ni-vru-gu-írĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un agru nu s-vrugueashti; ninvrãgari, neavruguiri *{ro: acțiunea de a nu brăzda, de a nu ara}* *{fr: action de ne pas labourer ou sillonner les champs}* *{en: action of not tilling or ploughing the land}* § ***nvrag*** (nvrágŭ) vb I nvrãgai (nvrã-gáĭ), nvrãgam (nvrã-gámŭ), nvrãgatã (nvrã-gá-tã), nvrãgari/nvrãgare (nvrã-gá-ri) – (unã cu ***vruguescu***) ex: nvrãgai grãdina § ***nvrãgat*** (nvrã-gátŭ) adg nvrãgatã (nvrã-gá-tã), nvrãgats (nvrã-gátsĭ), nvrãgati/nvrãgate (nvrã-gá-ti) – (unã cu ***vruguit***) § ***nvrãgari/nvrãgare*** (nvrã-gá-ri) sf nvrãgãri (nvrã-gắrĭ) – (unã cu ***vruguiri***) ex: nvrãgarea (ararea) a agrilor a noastri, s-ari bitisitã di tora dauã stãmãnj § ***avruguescu*** (a-vru-gu-ĭés-cu) vb IV avruguii (a-vru-gu-íĭ), avrugueam (a-vru-gu-ĭámŭ), avruguitã (a-vru-gu-í-tã), avruguiri/avruguire (a-vru-gu-í-ri) – (unã cu ***vruguescu***) ex: avruguii agrul atsel di naparti di hoarã § ***avruguit*** (a-vru-gu-ítŭ) adg avruguitã (a-vru-gu-í-tã), avruguits (a-vru-gu-ítsĭ), avruguiti/avruguite (a-vru-gu-í-ti) – (unã cu ***vruguit***) § ***avruguiri/avruguire*** (a-vru-gu-í-ri) sf avruguiri (a-vru-gu-írĭ) – (unã cu ***vruguiri***)

vranã (vrá-nã) sf vrani/vrane (vrá-ni) – gurã adratã la talarli ncljisi tra si s-bagã i si sã scoatã yin (turshii, cash, etc.); doplu tsi astupã-aestã guvã *{ro: vrană}* *{fr: trou de bonde; bonde}* *{en: bung hole (of a cask)}* ex: vrana di la bozã; eara mplinã voza pãnã di vranã (guvã)

vrap! (vrápŭ) inter – zbor tsi va s-aspunã vrondul tsi s-avdi cãndu cariva agudeashti tsiva cu zvicilu (cãmcichea); vap! *{ro: cuvânt care imită zgomotul făcut de lovitura unui bici}* *{fr: mot qui imite le bruit d'un coup de fouet}* *{en: word imitating the sound made by a whip}* ex: vrap! lj-ari unã cu vearga di cornu § ***vap!*** (vrápŭ) inter – (unã cu ***vrap***) ex: vap! unã cu zvicilu

vrapã (vrá-pã) sf – vedz tu ***avrapã***

vrapciu (vráp-cĭu) sm vrapci (vráp-ci) – agru-pulj njic tsi si-anvãrteashti priningã casili-a oaminjlor (cu truplu murnu chindisit cu dãmtsi lãi, cu pãntica ca di cinushi, cioclu shcurtu si coada ca tãljatã); anghidã, nghidã, cionã, tsãrnãpulj, tsiri-pulj, harabeu, harabelj, harhabel *{ro: vrabie}* *{fr: moineau}* *{en: sparrow}*

vrãhãsescu (vrã-hã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***avrãhnjisescu***

vrãhãsiri/vrãhãsire (vrã-hã-sí-ri) sf – vedz tu ***avrãhnjisescu***

vrãhãsit (vrã-hã-sítŭ) adg – vedz tu ***avrãhnjisescu***

vrãhnjisescu (vrãh-nji-sés-cu) vb IV – vedz tu ***avrãhnjisescu***

vrãhnjisiri/vrãhnjisire (vrãh-nji-sí-ri) sf – vedz tu ***avrãhnjisescu***

vrãhnjisit (vrãh-nji-sítŭ) adg – vedz tu ***avrãhnjisescu***

vrãhnos (vrãh-nósŭ) adg – vedz tu ***avrãhnjisescu***

vrãn (vrắnŭ) pr indef, adg – vedz tu ***vãr***

vrãnj (vrắnjĭŭ) sm vrãnj (vrắnjĭ) – numã datã la ma multi turlii di arburi njits di pãduri, tsi crescu tu locuri nutioasi, cu frãndzi tsi au dintsã njits di mardzini sh-cu lilici njits galbini-alitsi; arin, anin, shcljithru, avar *{ro: arin}* *{fr: aune}* *{en: alder}*

vrãstã (vrắs-tã) sf – vedz tu ***vãrstã***

vrãstnic (vrắst-nicŭ) adg – vedz tu ***vãrstã***

vre (vré) inter– vedz tu ***ore***

vre (vré) interj – tu scriarea ***a-vre*** (a-vré) neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***avre*** (tu ***ore***)

vrea (vreá) – zborlu cu cari s-fatsi conditsiunalu tricut a verbilor; vreai, eara *{ro: particula de făcut condiționalul trecut}* *{fr: particule qui sert à former le conditionnel passé des verbes}* *{en: particle used to construct the conditional (past tense) of verbs}* ex: vrea (eara) s-moarã di foami; vrea s-arcari n foc; si

s-aspãrea luplu di ploai, vrea poartã tãmbari; io vrea-ts pitrec nã lacrimã; cãt ma mult vrea s-ascundeari unã featã § ***vreai*** (vreáĭ) – (unã cu ***vrea***) ex: vreai moarã; nu vreai poatã

vrea* (vreá) – dirivatã (impirf, pirsoana 3-a) di la verbul "voi"; vedz ***voi***[2]

vreai (vreáĭ) – vedz tu ***vrea***

vreaji/vreaje (vreá-ji) sf – vedz tu ***vreshturi***

vreari/vreare (vreá-ri) sf – vedz tu ***voi***

vreashturi (vreásh-túrĭ) sf pl – vedz tu ***vreshturi***

vreavã (vreá-vã) sf vrevuri (vré-vurĭ) – larmã, lavã, longi, loscut, yiurultii, ghiurultii, pãlturã, longi, crot, sãlãvati, vrondu, zbuc *{ro: zgomot} {fr: bruit, vacarme, charivari} {en: noise, uproar, racket}* ex: avdi di diparti unã vreavã (lavã) mari; tsi-i vreava (vrondul) tsi s-fatsi n cali?; boatsea-a peanilor di moarti easti az tu vreava-a lor; cloputili, cum asunã vreava (boatsea) a lor!; vrevuri (sãlãvãts) neachicãsiti murmurã

vreazã (vreá-zã) sf – vedz tu ***vreshturi***

vreri/vrere (vré-ri) sf – vedz tu ***voi***

vreshturi (vrésh-túrĭ) sf pl – dãrmi uscati, uscãturi *{ro: uscătură, rămurele uscate} {fr: branches sèches, bois mort, petit bois, ramilles, broutilles} {en: dry branches, dry wood, dry twigs}* § ***vreashturi*** (vreásh-túrĭ) sf pl – (unã cu ***vreshturi***) § ***vreazã*** (vreá-zã) sf vrezi (vrézĭ) – (unã cu ***vreshturi***) § ***vreaji/vreaje*** (vreá-ji) sf vreji (vréjĭ) – (unã cu ***vreshturi***)

vromã (vró-mã) sf vromi (vrómĭ) – anjurizmã urutã sh-greauã tsi nu lu-ariseashti omlu (sh-cari, multi ori, lu-agnuseashti, l-fatsi omlu s-voamã); putoari, amputoari, mputoari, voahã *{ro: putoari} {fr: puanteur, mauvaise odeur} {en: stench, foul smell}* § ***vrumnjar*** (vrum-njĭárŭ) adg vrumnjari/vrumnjare (vrum-njĭá-ri), vrumnjari (vrum-njĭárĭ), vrumnjari/vrumnjare (vrum-njĭá-ri) – cari-anjurzeashti urut, cari da unã-anjurizmã greauã tsi ti fatsi s-vonj; puturos *{ro: puturos} {fr: puant, malpropre} {en: stinking, dirty}*

vrondu (vrón-du) sn vronduri (vrón-durĭ) – larmã, lavã, longi, loscut, yiurultii, ghiurultii, pãlturã, longi, crot, sãlãvati, vreavã, zbuc *{ro: zgomot, bubuitură} {fr: bruit (d'explosion, de tonnere), vacarme} {en: noise, uproar, racket, thunder}* ex: vrondul a mãcãradzlor; avdi cu vrondu (bots) di tufechi § ***vrundusescu*** (vrun-du-sés-cu) vb IV vrundusii (vrun-du-síĭ), vrunduseam (vrun-du-seámŭ), vrundusitã (vrun-du-sí-tã), vrundusiri/vrundusire (vrun-du-sí-ri) – fac un vrondu mari *{ro: bubui} {fr: faire du bruit} {en: make a racket, thunder}* § ***vrundusit*** (vrun-du-sítŭ) adg vrundusitã (vrun-du-sí-tã), vrundusits (vrun-du-sítsĭ), vrundusiti/vrundusite (vrun-du-sí-ti) – tsi s-featsi un vrondu mari *{ro: bubuit} {fr: qui a fait un grand bruit} {en: made a racket, thundered}* § ***vrundusiri/vrundusire*** (vrun-du-sí-ri) sf vrundusiri (vrun-du-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu vrundueashti, vrondu *{ro: acţiunea de a bubui; bubuitură} {fr: action de faire du bruit} {en: action of making a racket, of thundering}* ex: vrundusirea eara cama mari

vruguescu (vru-gu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***vrag***

vruguiri/vruguire (vru-gu-í-ri) sf – vedz tu ***vrag***

vruguit (vru-gu-ítŭ) adg – vedz tu ***vrag***

vrundusescu (vrun-du-sés-cu) vb IV – vedz tu ***vrondu***

vrundusiri/vrundusire (vrun-du-sí-ri) sf – vedz tu ***vrondu***

vrundusit (vrun-du-sítŭ) adg – vedz tu ***vrondu***

vrut[1] (vrútŭ) adg – vedz tu ***voi***[2]

vrut[2] (vrútŭ) adv – vedz tu ***voi***[2]

vu (vú) – vedz tu ***va***[1]

vucalã (vu-cá-lã) sf vucali/vucale (vu-cá-li) – boatsi (ca, bunãoarã, a, e, i, etc.) cari poati si s-avdã singurã tu zburãri ca unã silabã, cu-unã singurã minari di budzã *{ro: vocală} {fr: voyelle} {en: vowel}*

vudhelã (vu-dhé-lã) sf vudheli/vudhele (vu-dhé-li) – unã cu ***vudelã***

vudnic (vúd-nicŭ) sn vudnitsi/vudnitse – loc tr-aspilari mãnjli sh-fatsa (ca unã soi di liyeni iu curã apa dit stizmã pit unã sulinã, di-aradã tu udãlu di banji); golnitsã, niruhiti, niruhidã *{ro: lavabo} {fr: lavabo} {en: sink, washstand}*

vuivudã (vuĭ-vu-dắ) sm vuivudadz (vuĭ-vu-dádzĭ) – cap (cãpitan) di-unã ceatã di alumtãtori (stratiots) dit chirolu veclju; numã cu cari eara cunuscut un cap (vali) di-unã nai dit un stat; numa tsi s-dãdea aoa sh-un chiro a caplui (a domnului) dit dauãli craturi njits, Moldova shi Valahia, cari s-featsirã unã tu anlu 1859 *{ro: voievod, căpitan, prinţ} {fr: voïvode, capitaine, prince} {en: voivod, captain, prince}* ex: arup (ansar) ca s-yinã vuivudadz; s-agiungã vuivudadzlj-a altor milets

vuj (vújŭ) sm vuj (vújĭ) – arburi njic tsi fatsi unã soi di arapuni di lãludz njits sh-albi (sh-yimishi ca nãshti gãrnutsi njits sh-lãi i aroshi); usuc, usãc, soc, boz, iboz, iboj, filj, saug, suug, sug, sãuc, sãmbuc, zãmbuc, profcu, vuji, vuz, shtog *{ro: soc} {fr: sureau} {en: elder tree}* ex: pãshpacã di vuj § ***vuji/vuje*** (vú-ji) sf vuji (vú-ji) – (unã cu ***vuj***) § ***vuz*** (vúzŭ) sm vuzi(?) vúzĭ) – (unã cu ***vuj***)

vuji/vuje (vú-ji) sf – vedz tu ***vuj***

vulã (vú-lã) sf vuli/vule (vú-li) – hãlati cari alasã un semnu (cãndu easti cãlcatã pi unã acoalã) tsi aspuni cã cartea nu easti calpã icã minciunoasã; simnãtor, miuri, muhuri, damcã, surhidã, sfãrhidã, turã *{ro: sigiliu} {fr: marque, empreinte, sceau, cachet} {en: signet, seal}* ex: lj-bãgã vula; asparsi vula-a lui; lj-bagã vulã vãrtoasã, di u miuhiurlidiseashti § ***vulutinã*** (vu-lu-tí-nã) sf vulutini/vulutine (vu-lu-tí-ni) – cumatã njicã di carti tsi s-alicheashti di-aradã pri lucri (cutii, sinduchi, hãlati, etc.) tra s-aspunã tsiva (tsi easti, tsi ari nuntru, a cui easti, etc.) *{ro: mică etichetă} {fr: petite etiquette à coller} {en: small sticking label}* § ***vulusescu*** (vu-lu-sés-cu) vb IV vulusii (vu-lu-síĭ), vuluseam (vu-lu-seámŭ), vulusitã (vu-lu-sí-tã), vulusiri/vulusire (vu-lu-sí-ri) – bag unã vulã pri unã carti; dãmcusescu, sfãrhidedz, miuhiurlidisescu *{ro: sigila} {fr: sceller, cacheter} {en: seal}* § ***vulusit*** (vu-lu-sítŭ) adg vulusitã (vu-lu-sí-tã), vulusits (vu-lu-sítsĭ), vulusiti/vulusite (vu-lu-sí-ti) – tsi ari unã vulã pri el; dãmcusit, sfãrhidat, miuhiurlidisit *{ro: sigilat} {fr: scellé, cacheté} {en: sealed}* § ***vulusiri/vulusire*** (vu-lu-sí-ri) sf vulusiri (vu-lu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un vuluseashti tsiva; dãmcusiri, sfãrhidari, miuhiurlidisiri *{ro: acţiunea de a sigila; sigilare} {fr: action de sceller, de cacheter} {en: action of sealing}* § ***dizvulusescu*** (diz-vu-lu-sés-cu) vb IV dizvulusii (diz-vu-lu-síĭ), dizvuluseam (diz-vu-lu-seámŭ), dizvulusitã (diz-vu-lu-sí-tã), dizvulusiri/dizvulusire (diz-vu-lu-sí-ri) – aspargu (disfac, scot) unã vulã di pi-unã carti *{ro: des-sigila} {fr: desceller, décacheter} {en: unseal}* § ***dizvulusit*** (diz-vu-lu-sítŭ) adg dizvulusitã (diz-vu-lu-sí-tã), dizvulusits (diz-vu-lu-sítsĭ), dizvulusiti/dizvulusite (diz-vu-lu-sí-ti) – tsi-lj s-ari aspartã vula *{ro: des-sigilat} {fr: descellé, décacheté} {en: unsealed}* § ***dizvulusiri/dizvulusire*** (diz-vu-lu-sí-ri) sf dizvulusiri (diz-vu-lu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un dizvuluseashti tsiva *{ro: acţiunea de a des-sigila; des-sigilare} {fr: action de desceller, de décacheter} {en: action of unsealing}* § ***dizvulisescu*** (diz-vu-li-sés-cu) vb IV dizvulisii (diz-vu-li-síĭ), dizvuliseam (diz-vu-li-seámŭ), dizvulisitã (diz-vu-li-sí-tã), dizvulisiri/dizvulisire (diz-vu-li-sí-ri) – (unã cu ***dizvulusescu***) § ***dizvulisit*** (diz-vu-li-sítŭ) adg dizvulisitã (diz-vu-li-sí-tã), dizvulisits (diz-vu-li-sítsĭ), dizvulisiti/dizvulisite (diz-vu-li-sí-ti) – (unã cu ***dizvulusit***) § ***dizvulisiri/dizvulisire*** (diz-vu-li-sí-ri) sf dizvulisiri (diz-vu-li-sírĭ) – (unã cu ***dizvulusiri***) ex: tuti cãrtsãli li dizvulisea (l-aspãrdzea vula)

vulerã (vu-lé-rã) sf – vedz tu ***varelã***

vulgãrescu (vul-gã-rés-cu) adg – vedz tu ***vurgar***

vulghãrescu (vul-ghã-rés-cu) adg vulghãreascã (vul-ghã-reás-cã), vulghãreshtsã (vul-ghã-résh-tsã), vulghãreshti (vul-ghã-résh-ti) – unã cu ***vulgãrescu***

vulgur (vúl-gurŭ) sm, sf – vedz tu ***vurgar***

vulii/vulie (vu-lí-i) sf vulii (vu-líĭ) – calea aleaptã (apofasea loatã) trã fãtsearea-a unui lucru (di alanti tuti cãljuri tsi li-avem ãn fatsã); apofasi, apufãsiri, vulipsiri *{ro: proiect, decizie} {fr: projet, décision} {en: project, decision}* § ***vulipsescu*** (vu-lip-sés-cu) (mi) vb IV vulipsii (vu-lip-síĭ), vulipseam (vu-lip-seámŭ), vulipsitã (vu-lip-sí-tã), vulipsiri/vulipsire (vu-lip-sí-ri) – aleg unã cali tsi-nj si pari ma buna tra s-fac un lucru (di tuti alanti cãljuri tsi li am dishcljisi n fatsã); zburãscu cu altsã sh-lã

caftu mintea cãndu lipseashti s-ljau unã apofasi; ljau unã apofasi; ãnj bag tu minti; mi fac di cãili; fac mieti; apufãsescu {ro: decide, hotărî, delibera} {fr: décider, délibérer} {en: decide, deliberate} ex: s-vulipsi (apufãsi) si s-ducã s-lu aflã § ***vulipsit*** (vu-lip-sítŭ) adg vulipsitã (vu-lip-sí-tã), vulipsits (vu-lip-sítsĭ), vulipsiti/vulipsite (vu-lip-sí-ti) – cari shtii tsi apofasi ari loatã sh-easti greu s-lj-alãxeshti mintea; tsi sh-u-ari ghini bãgatã tu minti s-facã un lucru; faptu di cãili; apufãsit {ro: decis, ferm, hotărît} {fr: qui a décis; ferme, résolu} {en: who has decided; ferme, determined} § ***vulipsiri/vulipsire*** (vu-lip-sí-ri) sf vulipsiri (vu-lip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-lja unã apofasi; apufãsiri, apofasi, vulii {ro: acţiunea de a decide, de a hotărî, de a delibera; decidere; decizie, hotărîre} {fr: action de décider, de délibérer; décision} {en: action of deciding, of deliberate; decision}

vulipsescu (vu-lip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***vulii***

vulipsiri/vulipsire (vu-lip-sí-ri) sf – vedz tu ***vulii***

vulipsit (vu-lip-sítŭ) adg – vedz tu ***vulii***

vuljar (vu-ljĭárŭ) sm vuljari (vu-ljĭárĭ) – ma multi turlii di earbã analtã tsi creashti di-aradã tu locuri nutioasi, cu truplu suptsãri shi ascur (ndauã di eali fac sh-lilici njits, verdzã) {ro: şovar, papură} {fr: massette, laîche} {en: bulrush, reed-mace, sedge}

vuloagã (vu-loá-gã) sf vulodz (vu-lódzĭ) – loc dishcljis, di-aradã njic, tu mesea di pãduri, fãrã arburi, iu creashti earbã sh-lãludz; vãloagã {ro: poiană} {fr: clairière} {en: clearing, glade} ex: tu vuloagã sh-eara un nuc; prit vulodzli mushati; oili pascu tu vuloagã; s-teasi tu vuloagã sum paltin § ***vãloagã*** (vã-loá-gã) sf vãlodz (vã-lódzĭ) – (unã cu ***vuloagã***) ex: vãloagã chindrisitã cu lilici

vulpi/vulpe (vúl-pi) sf, adg vulchi (vúl-chi) – agru-prici di pãduri (mari cãt un cãni, cu ghuna ca aroshi, alicã, cu urecljili chipitoasi, cu mutsa ngustã) cunuscutã trã hãrli shireti tsi li ari; guna loatã sh-lucratã (ca palto, etc.) di la aestã agru-prici; schilã (fig: 1: vulpi (adg invar) = shiret, cumalindru, hitru, pispu, ponir, mãlãgar, puniro, tirtipci; expr: 2: bishinã di vulpi = popurdã, unã soi di bureati tsi s-mãcã) {ro: vulpe, şiret} {fr: renard, fourbe} {en: fox} ex: dusi mãrata di vulpi; tsi vulpi (fig: shiret, shireatã) tãcutã-i! § ***vulponj*** (vul-pónjĭŭ) sm, sf, adg vulpoanji/vulpoanje (vul-poá-nji), vulponj (vul-pónjĭ), vulpoanji/vulpoanje (vul-poá-nji) – (unã cu ***vulpi***) § ***vulpilji/vulpilje*** (vul-pí-lji) sf vulpilj (vul-píljĭ) – hãrli tsi-l fac omlu tra s-hibã shiret ca unã vulpi; pispeatsã, shiritlãchi, punirlichi, tirtipi {ro: şiretenie} {fr: fourberie, finauderie} {en: deceit, cunning} ex: lj-dzãsi cu vulpilji (punirlichi)

vulpilji/vulpilje (vul-pí-lji) sf – vedz tu ***vulpi***

vulponj (vul-pónjĭŭ) sm, sf – vedz tu ***vulpi***

vultor (vul-tórŭ) sm – vedz tu ***volbu***

vultuc (vul-túcŭ) sn – vedz tu ***varco***

vultur (vúl-turŭ shi vul-túrŭ) sm vulturi (vúl-turĭ shi vul-túrĭ) – pulj mari tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj) njits; ornji, aito, atsirã, utã, hutcã, hutã, stavrait, schiponj, ljipurar; (fig: vultur = un tsi easti ca un vultur, tsi easti gioni, i lemargu, i sharcu, etc.) {ro: vultur; rapace} {fr: vautour, aigle; rapace} {en: eagle, vulture} ex: s-aleapidã vulturlu tu nior; pri leshuri nu vedz vulturi, iu sh-fac cuibu mash vulturlji § ***vãltur***[2] (vãl-túrŭ) sm vãlturi (vãl-túrĭ) – (un cu ***vultur***)

vultusescu (vul-tu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***varco***

vultusiri/vultusire (vul-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***varco***

vultusit (vul-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***varco***

vulusescu (vu-lu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***vulã***

vulusiri/vulusire (vu-lu-sí-ri) sf – vedz tu ***vulã***

vulusit (vu-lu-sítŭ) adg – vedz tu ***vulã***

vulutinã (vu-lu-tí-nã) sf – vedz tu ***vulã***

vulvari/vulvare (vul-vá-ri) sf – vedz tu ***volbu***

vulvat (vul-vátŭ) adg – vedz tu ***volbu***

vulvurã (vúl-vu-rã) sf pl(?)– pulbirea tsi s-bagã tu tufechi tra s-plãscãneascã shi s-aminã gãgoshlu; bulburã, agzoti, avzoti, bãruti {ro: praf de puşcă} {fr: poudre à canon} {en: gunpowder} ex: nu s-bagã foc piningã vulburã; vulbura eara udã di ploai; ari vulburã tri unã umpleari

vumbirlãchi (vum-bir-lắ-chi) sf – vedz tu ***vombir***[1]

vumeari/vumeare (vu-meá-ri) sf – vedz tu ***vom***

vumut (vu-mútŭ) adg – vedz tu ***vom***

vumuturã (vu-mu-tú-rã) sf – vedz tu ***vom***

vungu (vún-gu) sm vundzi (vún-dzi) – yermu tsi bãneadzã pi chealea di caprã {ro: vierme de capră} {fr: ver de la peau de chèvre} {en: worm growing on the goat skin} ex: chealea acãtsã vunguri (yernji)

vurcolac (vur-có-lacŭ) sm vurcolats (vur-có-lats) – hiintsã dit pãrmitili dit lao, cari nu-ari moarti (sh-easi tu lumi mash noaptea dit murmintsã) sh-cari bãneadzã mash cu sãndzili tsi-l sudzi di la oaminj; hiintsã dit pãrmiti tsi laolu pistipseashti cã easti un suflit di om mortu, tsi s-toarnã tu loc shi s-aspuni la oaminj; mostru (lamnji) dit pãrmiti tsi ari truplu di nãpãrticã sh-peani cu cari-azboairã; vãrcolac, vurculac, vombir, vampir, lamnji; (expr: 1: oclji di vurcolac = oclji nidurnjits; 2: si scoalã ca un vurcolac = si scoalã multu di tahina, tu hãryii, cu noaptea n cap) {ro: vampir, vârcolac} {fr: vampire; dragon} {en: vampire; dragon} ex: cu ungljili ca vurcolac; s-ti fats vurcolac dupã moarti § ***vãrculac*** (vãr-cu-lácŭ) sm vãrculats (vãr-cu-láts) – (unã cu ***vurcolac***) ex: cara lu ngruparã, nilat sh-neadrat, nyie shi s-featsi vãrculac; si sculã ca un vãrculac (expr: cu noaptea n cap) § ***vãrcolac*** (vãr-có-lacŭ) sm vãrcolats (vãr-có-lats) – (unã cu ***vurcolac***) ex: ncãlicã vãrcolaclu (vombirlu) di drac § ***vurculac***[1] (vur-cu-lácŭ) sm vurculats (vur-cu-láts) – (unã cu ***vurcolac***) ex: plãscãni un vurvulac (vombir) § ***vurculac***[2] (vur-cu-lácŭ) adg vurculacã (vur-cu-lá-cã), vurculats (vur-cu-láts), vurculatsi/vurculatse (vur-cu-lá-tsi) – (om) tsi easti multu-arãu (ca un vombir!) {ro: foarte rău} {fr: très méchant} {en: very wicked} ex: vurculatsili (aralili) di moashi

vurculac[1] (vur-cu-lácŭ) sm – vedz tu ***vurcolac***

vurculac[2] (vur-cu-lácŭ) adg – vedz tu ***vurcolac***

vurcusescu[1] (vur-cu-sés-cu) vb – vedz tu ***varco***

vurcusescu[2] (vur-cu-sés-cu) vb – vedz tu ***vãrcusescu***[2]

vurcusiri[1]***/vurcusire*** (vur-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***varco***

vurcusiri[2]***/vurcusire*** (vur-cu-sí-ri) sf – vedz tu ***vãrcusescu***[2]

vurcusit[1] (vur-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***varco***

vurcusit[2] (vur-cu-sítŭ) adg – vedz tu ***vãrcusescu***[2]

vurdal (vúr-dal) sn vurdali/vurdale (vúr-da-li) – hãlati faptã di-unã curauã ma groasã (icã ma multi curãi i ciori di cãnipã shutsãti unã tu-altã) ligatã di-un mãnar (un shcop shcurtu trã tsãneari cu mãna), cu cari (i) s-agudescu (s-pingu, s-anãngãsãescu) prãvdzãli (caljlji, boilji, oili, etc.) tra si s-minã, icã (ii) s-agudescu ficiorlji tsi nu-ascultã, icã dusmanjlji tu-unã alumtã; unã veargã di lemnu lungã shi suptsãri (shcop, ciumagã, etc.) cu cari s-agudescu prãvdzãli i ficiorlji; zvici, gãrbaci, cãrbatsã, cãmcichi, tombul, tombu {ro: vână de bou, bici} {fr: nerf de boeuf, fouet} {en: whip, lash}

vurdhal (vúr-dhal) sn vurdhali/vurdhale (vúr-dha-li) – unã cu ***vurdal***

vurelã (vuryé-lã) sf – vedz tu ***varelã***

vurgar (vúr-garŭ) sm, sf vurgarã (vúr-ga-rã shi vur-gá-rã), vurgari (vúr-garĭ), vurgari/vurgare (vúr-ga-ri shi vur-gá-ri) – om di miletea-a atsilor tsi bãneadzã tu cratlu di cãtrã Datã a Machiduniiljei, sh-cari zburashti unã limbã tsi sh-u-adutsi cu limba sãrbeascã i atsea ruseascã; vurgãr, vurgur, vãrgar, vãrgãr, vulgur; (expr: cap di vurgar = atsel tsi aducheashti greu; stdel tsi sh-alãxeashti greu mintea; cãpos, cap gros, pruclet, cap di shinic, cap di crinã, cap di tãgari, cap di mulari, etc.) {ro: bulgar} {fr: = bulgare} {en: Bulgarian} ex: featã vurgarã; tsi soi s-bãturã cu vurgarlji; vidzush vurgar? § ***vurgãr*** (vúr-gãrŭ) sm, sf vurgãrã (vúr-gã-rã), vurgãri (vúr-gãrĭ), vurgãri/vurgãre (vúr-gã-ri) – (unã cu ***vurgar***) ex: nu-i vurgãr, nitsi grec § ***vurgur*** (vúr-gurŭ) sm, sf vurgurã (vúr-gu-rã), vurguri (vúr-gurĭ) vurguri/vurgure (vúr-gu-ri) – (unã cu ***vurgar***) § ***vãrgar*** (vắr-garŭ) sm, sf vãrgarã (vắr-ga-rã shi vãr-gá-rã), vãrgari (vắr-garĭ), vãrgari/vãrgare (vắr-ga-ri shi vãr-gá-ri) – (unã cu ***vurgar***) § ***vãrgãr*** (vắr-gãrŭ) sm, sf vãrgãrã (vắr-gã-rã), vãrgãri (vắr-gãrĭ), vãrgãri/vurgãre (vắr-gã-ri) – (unã cu ***vurgar***) ex: doi di-a noshtri shi un vãrgãr § ***vulgur*** (vúl-gurŭ) sm, sf vulgurã (vúl-gu-rã), vulguri (vúl-gurĭ) vulguri/vulgure

(vúl-gu-ri) – (unã cu ***vurgar***) § ***vurgãrami/vurgãrame*** (vur-gã-rá-mi) sf fãrã pl – multimi di vurgari *{ro: bulgărime}* *{fr: nombre de bulgares}* *{en: number of Bulgarians}* ex: si nvitsã murdar ca tu vurgãrami; vurgãramea nu u-ari tu-arshini § ***vãrgãrami/vãrgãrame*** (vãr-gã-rá-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***vurgãrami***) § ***vurgãrescu*** (vur-gã-rés-cu) adg vurgãreascã (vur-gã-reás-cã), vurgãreshtsã (vur-gã-résh-tsã), vurgãreshti (vur-gã-résh-ti) – tsi ari s-facã cu vurgarlji; di vurgar; vãrgãrescu, vulgãrescu *{ro: bulgăresc}* *{fr: bulgare}* *{en: Bulgarian}* ex: cap vurgãresu (di vurgar; expr: cap gros, tsi aducheashti greu); unã minti vurgãreascã (di vurgar) § ***vãrgãrescu*** (vãr-gã-rés-cu) adg vãrgãreascã (vãr-gã-reás-cã), vãrgãreshtsã (vãr-gã-résh-tsã), vãrgãreshti (vãr-gã-résh-ti) – (unã cu ***vurgãrescu***) § ***vulgãrescu*** (vul-gã-rés-cu) adg vulgãreascã (vul-gã-reás-cã), vulgãreshtsã (vul-gã-résh-tsã), vulgãreshti (vul-gã-résh-ti) (unã cu ***vurgãrescu***) – § ***Vurgãrii/Vurgãrie*** (Vur-gã-rí-i) sf fãrã pl – statlu tu cari bãneadzã vurgarlji *{ro: Bulgaria}* *{fr: Bulgarie}* *{en: Bulgaria}* ex: nu putu s-chindrueascã tu Vurgãrii § ***Vãrgãrii/Vãrgãrie*** (Vãr-gã-rí-i) sf fãrã pl – (unã cu ***Vurgãrii***) § ***vurgãredz*** (vur-gã-rédzŭ) (mi) vb I vurgãrai (vur-gã-ráĭ), vurgãram (vur-gã-rámŭ), vurgãratã (vur-gã-rá-tã), vurgãrari/vurgãrare (vur-gã-rá-ri) – (mi) fac vurgar *{ro: (se) bulgariza}* *{fr: (se) bulgariser}* *{en: bulgarianize}* § ***vurgãrat*** (vur-gã-rátŭ) adg vurgãratã (vur-gã-rá-tã), vurgãrats (vur-gã-rátsĭ), vurgãrati/vurgãrate (vur-gã-rá-ti) – tsi s-featsi vurgar *{ro: bulgarizat}* *{fr: bulgarisé}* *{en: bulgarianized}* § ***vurgãrari/vurgãrare*** (vur-gã-rá-ri) sf vurgãrãri (vur-gã-rărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-fatsi vurgar *{ro: acţiunea de a (se) bulgariza; bulgarizare}* *{fr: action de (se) bulgariser}* *{en: action of bulgarianizing}* § ***vãrgãredz*** (vãr-gã-rédzŭ) (mi) vb I vãrgãrai (vãr-gã-ráĭ), vãrgãram (vãr-gã-rámŭ), vãrgãratã (vãr-gã-rá-tã), vãrgãrari/vãrgãrare (vãr-gã-rá-ri) – (unã cu ***vurgãredz***) § ***vãrgãrat*** (vãr-gã-rátŭ) adg vãrgãratã (vãr-gã-rá-tã), vãrgãrats (vãr-gã-rátsĭ), vãrgãrati/vãrgãrate (vãr-gã-rá-ti) – (unã cu ***vurgãrat***) § ***vãrgãrari/vãrgãrare*** (vãr-gã-rá-ri) sf vãrgãrãri (vãr-gã-rărĭ) – (unã cu ***vurgãrari***)

vurgã (vúr-ghã) sf vuryi/vurye (vúr-yi) – unã soi di sac (foali njic, tastru, etc.) faptu di cheali tu cari s-tsãni (ma multu) cash shi lapti acru; unã soi di foali njic (fuljinã, vãtãlah, utri, etc.); chilitsã, chilits, tãvãrceac, tãrvash, tãrvaci, vurgã, zbãrnic, foali, fuljinã, vãtãlah, utri, utur *{ro: traistă de piele}* *{fr: bourse de cuir}* *{en: leather bag}*

vurgãr (vúr-gãrŭ) sm, sf – vedz tu ***vurgar***

vurgãrami/vurgãrame (vur-gã-rá-mi) sf – vedz tu ***vurgar***

vurgãrari/vurgãrare (vur-gã-rá-ri) sf – vedz tu ***vurgar***

vurgãrat (vur-gã-rátŭ) adg – vedz tu ***vurgar***

vurgãredz (vur-gã-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***vurgar***

vurgãrescu (vur-gã-rés-cu) adg – vedz tu ***vurgar***

Vurgãrii/Vurgãrie (Vur-gã-rí-i) sf – vedz tu ***vurgar***

vurghar (vúr-gharŭ) sm, sf vurgharã (vúr-gha-rã shi vur-ghá-rã), vurghari (vúr-gharĭ), vurghari/vurghare (vúr-gha-ri shi vur-ghá-ri) – unã cu ***vurgar***

vurghã (vúr-ghã) sf vuryi/vurye (vúr-yi) – unã cu ***vurgã***

vurghãr (vúr-ghãrŭ) sm, sf vurghãrã (vúr-ghã-rã), vurghãri (vúr-ghãrĭ), vurghãri/vurghãre (vúr-ghã-ri) – unã cu ***vurgãr***

vurghãrami/vurghãrame (vur-ghã-rá-mi) sf fãrã pl – unã cu ***vurgãrami***

vurghãrari/vurghãrare (vur-ghã-rá-ri) sf vurghãrãri (vur-ghã-rărĭ) – unã cu ***vurgãrari***

vurghãrat (vur-ghã-rátŭ) adg vurghãratã (vur-ghã-rá-tã), vur-ghãrats (vur-ghã-rátsĭ), vurghãrati/vurghãrate (vur-ghã-rá-ti) – unã cu ***vurgãrat***

vurghãredz (vur-ghã-rédzŭ) (mi) vb I vurghãrai (vur-ghã-ráĭ), vurghãram (vur-ghã-rámŭ), vurghãratã (vur-ghã-rá-tã), vur-ghãrari/vurghãrare (vur-ghã-rá-ri) – unã cu ***vurgãredz***

vurghãrescu (vur-ghã-rés-cu) adg vurghãreascã (vur-ghã-reás-cã), vurghãreshtsã (vur-ghã-résh-tsã), vurghãreshti (vur-ghã-résh-ti) – unã cu ***vurgãrescu***

Vurghãrii/Vurghãrie (Vur-ghã-rí-i) sf fãrã pl – unã cu ***Vurgãrii***

vurghur (vúr-ghurŭ) sm, sf vurghurã (vúr-ghu-rã), vurghuri (vúr-ghurĭ) vurghuri/vurghure (vúr-ghu-ri) – unã cu ***vurgur***

vurgur (vúr-gurŭ) sm, sf – vedz tu ***vurgar***

vurlu (vúr-lu) adg – vedz tu ***vãrlu***

vurtsã (vúr-tsã) sf vurtsã (vúr-tsã) – hãlati faptã di-unã ploaci njicã (di lemnu, os, metal, etc.) di cari suntu-acãtsats peri (di prãvdzã, metal, etc.) sh-cu cari s-freacã fatsa-a lucrilor (stranjilor, etc.) tsi vor curari; fãrci, furci, cetcã; (expr: vurtsa-a porcului = perlu di pri pãltãrli-a porcului) *{ro: perie}* *{fr: brosse}* *{en: brush}* § ***vurtsusescu*** (vur-tsu-sés-cu) (mi) vb IV vurtsusii (vur-tsu-síĭ), vurtsuseam (vur-tsu-seámŭ), vurtsusitã (vur-tsu-sí-tã), vurtsusiri/vurtsusire (vur-tsu-sí-ri) – dau (frec) cu vurtsa; dau stranjili cu vurtsa tra s-li cur di per (shilji, etc.) *{ro: peria}* *{fr: brosser}* *{en: brush}* ex: sh-vurtsusea (sh-li dãdea cu vurtsa) stranjili § ***vurtsusit*** (vur-tsu-sítŭ) adg vur-tsusitã (vur-tsu-sí-tã), vurtsusits (vur-tsu-sítsĭ), vurtsusiti/vur-tsusite (vur-tsu-sí-ti) – tsi easti dat (fricat) cu vurtsa *{ro: periat}* *{fr: brossé}* *{en: brushed}* § ***vurtsusiri/vurtsusire*** (vur-tsu-sí-ri) sf vurtsusiri (vur-tsu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva vurtsuseashti *{ro: acţiunea de a peria}* *{fr: action de brosser}* *{en: action of brushing}*

vurtsescu (vur-tsés-cu) (mi) vb IV vurtsii (vur-tsíĭ), vurtseam (vur-tseámŭ), vurtsitã (vur-tsí-tã), vurtsiri/vurtsire (vur-tsí-ri) – l-duc porcul la poarcã tra s-u ncalicã; (porcul) ncalicã unã poarcã *{ro: se împreuna, goni (porcul cu purceaua)}* *{fr: monter une truie}* *{en: copulate with (sow)}* § ***vurtsitã*** (vur-tsí-tã) adgf vurtsiti/vurtsite (vur-tsí-ti) – (poarca) tsi fu ncãlicatã di porcu *{ro: scroafă gonită}* *{fr: (truie) accouplée}* *{en: (sow) copulated}* § ***vurtsiri/vurtsire*** (vur-tsí-ri) sf vurtsiri (vur-tsírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu-un porcu ncalicã unã poarcã); chirolu cãndu portsilj ncalicã di-aradã poartsili *{ro: acţiunea de a se împreuna (porcul cu purceaua); goană la porci}* *{fr: monte (en parlant des truies); saison de l'accouplement des porcs et des truies}* *{en: copulate with (sow); copulation season for the pigs}*

vurtsiri/vurtsire (vur-tsí-ri) sf – vedz tu ***vurtsescu***

vurtsitã (vur-tsí-tã) adgf – vedz tu ***vurtsescu***

vurtsusescu (vur-tsu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***vurtsã***

vurtsusiri/vurtsusire (vur-tsu-sí-ri) sf – vedz tu ***vurtsã***

vurtsusit (vur-tsu-sítŭ) adg – vedz tu ***vurtsã***

vurtushari/vurtushare (vur-tu-shĭá-ri) sf – vedz tu ***vãrtuti***

vurtushat (vur-tu-shĭátŭ) adg – vedz tu ***vãrtuti***

vurtushedz (vur-tu-shĭédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***vãrtuti***

vurtuti (vur-tú-ti) sf – vedz tu ***vãrtuti***

vurvurã (vur-vú-rã) sf – vedz tu ***vãrvurã***

vuryelã (vu-ré-lã) sf – vedz tu ***varelã***

vurzom (vur-zómŭ) sn vurzoami/vurzoame (vur-zoá-mi) – mplititurã di spangu (cioarã, hiri, etc.) cu ocljilj mãri cu cari s-acatsã peshtsãlj tu-amari (perlu n cap s-nu cadã), s-poartã lucri dit pãzari, etc.; vurzon, leasã, poahã, plasã, mreajã *{ro: plasă, reţea}* *{fr: filet, rets, réseau}* *{en: net}* § ***vurzon*** (vur-zónŭ) sn vurzoani/vurzoane (vur-zoá-ni) – (unã cu ***vurzom***)

vurzon (vur-zónŭ) sn – vedz tu ***vurzom***

vustrui (a vus-trúĭ) pr pos – vedz tu ***vostru***

vutanã (vu-tá-nã) sf vutãnj (vu-tănjĭ) – soi di earbã tsi anjurzeashti mushat, mãcatã sh-di oi tu muntsãlj tsi nu-au multã earbã; vutani *{ro: iarbă mirositoare}* *{fr: herbe odorante}* *{en: fragant grass}* ex: pascu nã vutanã; padi cu vutãnj di tuti soili § ***vutani/vutane*** (vu-tá-ni) sf vutãnj (vu-tănjĭ) – (un cu ***vutanã***)

vutani/vutane (vu-tá-ni) sf – vedz tu ***vutanã***

vutarac (vu-ta-răcŭ) sn vutaratsi/vutaratse (vu-ta-rá-tsi) – oauã aroshi shi nsãrati di pescu; hãvyear, icri *{ro: icre roşii sărate}* *{fr: oeufs de poisson salé, boutargue}* *{en: salted fish eggs}*

vutinã (vu-tí-nã) sf – vedz tu ***ftinã***

vutselã (vu-tsé-lã) sf – vedz tu ***vãtsealã***

vutsescu (vu-tsés-cu) (mi) vb IV vutsii (vu-tsíĭ), vutseam (vu-tseámŭ), vutsitã (vu-tsí-tã), vutsiri/vutsire (vu-tsí-ri) – hig (pingu, fac s-intrã) tsiva cãtã tu fundul a unui lucru; avutsescu, afundu, afundusescu, afundedz, ahãndusescu, hãndãcusescu *{ro: cufunda}* *{fr: enfoncer, plonger}* *{en: sink, plunge into}* §

vutsit (vu-tsítŭ) adg vutsitã (vu-tsí-tã), vutsits (vu-tsítsĭ), vutsiti/vutsite (vu-tsí-ti) – tsi easti pimtu tu fundu; afundat, afundusit, ahãndusit, hãndãcusit *{ro: cufundat}* *{fr: enfoncé, plongé}* *{en: sunk, plunged into}* § ***vutsiri/vutsire*** (vu-tsí-ri) sf vutsiri (vu-tsírĭ) – atsea tsi fatsi atsel tsi pindzi tsiva tu fundu; afundari, afundusiri, ahãndusiri, hãndãcusiri *{ro: acţiunea de a cufunda; cufundare}* *{fr: action d'enfoncer (de plonger)}* *{en: action of sinking (plunging into)}* § ***avutsescu*** (a-vu-tsés-cu) (mi) vb IV avutsii (a-vu-tsíĭ), avutseam (a-vu-tseámŭ), avutsitã (a-vu-tsí-tã), avutsiri/avutsire (a-vu-tsí-ri) – (unã cu ***vutsescu***) § ***avutsit*** (a-vu-tsítŭ) adg avutsitã (a-vu-tsí-tã), avutsits (a-vu-tsítsĭ), avutsiti/avutsite (a-vu-tsí-ti) – (unã cu ***vutsit***) § ***avutsiri/avutsire*** (a-vu-tsí-ri) sf avutsiri (a-vu-tsírĭ) – (unã cu ***vutsiri***)

vutsiri/vutsire (vu-tsí-ri) sf – vedz tu ***vutsescu***

vutsit (vu-tsítŭ) adg – vedz tu ***vutsescu***

vuveatã (vu-veá-tã) sf vuveati/vuveate (vu-vé-ti) – lugurii (di lastic) cu cari s-acatsã pãrpodzli tra sã sta teasi pri cicior; vuvetã, buveatã, buvetã, cãltsãvetã *{ro: jartierã}* *{fr: jarretière}* *{en: garter}* § ***vuvetã*** (vu-vé-tã) sf vuvets (vu-vétsĭ)– (unã cu ***vuveatã***)

vuvetã (vu-vé-tã) sf – vedz tu ***vuveatã***

vuz (vúzŭ) sm – vedz tu ***vuj***

vuzuescu (vu-zu-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***vãzescu***

vuzuiri/vuzuire (vu-zu-í-ri) sf – vedz tu ***vãzescu***

vuzuit (vu-zu-ítŭ) adg – vedz tu ***vãzescu***

X

xaghurauã (csa-ghu-rá-ŭã) sf xaghurãi (csa-ghu-rãĭ) – unã cu ***xagurauã***

xagurauã (csa-ghu-rá-ŭã) sf xagurãi (csa-ghu-rãĭ) – paradzlji tsi lã si da a furlor tra s-sãlãgheascã un sclav tsi lu-avea acãtsatã ninti; axagurauã, discumpãrari, cãpitãnilji *{ro: rãscumpãrare, rãsplatã}* *{fr: rachat, rançon}* *{en: ransom, payment for buying the freedom of a prisoner}* § ***axagurauã*** (ac-sa-ghu-rá-ŭã) sf axagurãi (ac-sa-ghu-rãĭ) – (unã cu ***xagurauã***)

xamin (csá-minŭ) sm xaminj (csá-minjĭ) – catiunã di dauãli pãrtsã (di shasi mesh) cu cari poati s-hibã mpãrtsãt un an; chiro di shasi mesh *{ro: semestru, şase luni}* *{fr: semestre, six mois}* *{en: semester, six months}* ex: s-turnã dupã un xamin (shasi mesh)

xana (csa-ná) adv (zbor ahoryea) shi "***xana-***" (csa-na-) prifixu tsi s-bagã nãintea-a verbilor – diznou, diznãu, eara, earã, ear, pali, mata, nãpoi *{ro: iarăşi, din nou}* *{fr: de nouveau}* *{en: again}* ex: nu-l xana-vedz (nu-l mata vedz, nu-l vedz diznou); va xana-yin (eara va s-yin, va s-yin nãpoi) la voi; xana-herbu (herbu diznou) carnea; xana-talj; s-turnã xana (diznou); s-nu xana-ishits (s-nu mata ishits); xana-dzãtsea (dzãtsea diznou); s-nu-l xana-veadã (s-nu-l mata veadã altã oarã)

xana- (csa-na-) prifixu – vedz tu ***xana***

xarghu (csár-ghu) adv – unã cu ***xargu***

xargu (csár-ghu) adv – (fac tsiva, un lucru) cu-un scupo castilea, tsi-l cunoscu ghini cu mintea; tsi s-fatsi (s-dzãtsi) cu-unã nieti maxutarcã; maxus, castilea, castili *{ro: dinadins, anume}* *{fr: exprès, expressément}* *{en: on purpose, intentionally}* ex: u featsi xargu (maxus)

xeanã (cseá-nã) sf – vedz tu ***xen***

xeanã*[*] (cseá-nã) – fimininlu singular di la ***xen***; vedz ***xen***

xen (csénŭ) sm, sf, adg xeanã (cseá-nã), xenj (csénjĭ), xeani/xeane (cseá-ni) – om tsi yini dit altu crat (i altu loc) di-atsel iu bãneadzã cariva; om tsi easti di-unã altã mileti dicât atsea dit cari easti cariva; (trã lucri, prãvdzã, etc.) tsi suntu a unui alt om (nu a noastri); axen, pataxen, xinãtor, axinãtor, xinit, cãsen, striin *{ro: strãin}* *{fr: étranger, qui appartient à autrui}* *{en: foreigner, foreign, which belongs to somebody else}* ex: vidzu om xen; grãdina easti xeanã, nu-i a mea § ***axen*** (ac-sénŭ) sm, sf, adg axeanã (ac-seá-nã), axenj (ac-sénjĭ), axeani/axeane (ac-seá-ni) – (unã cu ***xen***) ex: om axen; u mãncarã huzmichearlji shi axenjlji; ca axenlu tsi s-veadi aproapi di hoarã-lj; axenlu ti scarchinã iu nu ti mãcã § ***pataxen*** (pa-tac-sénŭ) adg pataxeanã (pa-tac-seá-nã), pataxenj (pa-tac-sénjĭ), pataxeani/pataxeane (pa-tac-seá-ni) –tsi easti dip xen *{ro: total strãin}* *{fr: complètement étranger}* *{en: completely foreign}* ex: ca un xen, pataxen, u minteashti hoara; cu-unã limbã axeanã, pataxeanã § ***xeanã*** (cseá-nã) sf xeani/xeane (cseá-ni) – stat tsi s-aflã naparti di sinurli-a statlui iu s-amintã sh-bãnã cariva; locuri diparti di-atseali iu s-amintã sh-criscu cariva (largu di soi sh-fumealji); bana tu locuri dipãrtati namisa di xenj; axeanã, xinãtati, xinitii, curbeti *{ro: strãinătate}* *{fr: pays ètranger; (à) l'ètranger}* *{en: foreign country}* ex: xeana-i greauã; greali suntu xeanili; tu xeanili lãi § ***axeanã*** (ac-seá-nã) sf axeani/axeane (ac-seá-ni) – (unã cu ***xeanã***) ex: fug jilits tu axeani; s-turnã ditru axeani; tu axeani easti; un om dit axeani § ***xinãtati/xinãtate*** (csi-nã-tá-ti) sf xinãtãts (csi-nã-tắtsĭ) – (unã cu ***xeanã***) ex: va-nj ti duts tu xinãtati; cali lungã loarã cãtrã voi tru xinãtati § ***xinitii/xinitie*** (csi-ni-tí-i) sf xinitii (csi-ni-tíĭ) – (unã cu ***xeanã***) ex: tãsh tu ponda xinitii § ***xinitilji/xinitilje*** (csi-ni-tí-lji) sf xinitilj (csi-ni-tíljĭ) – (unã cu ***xeanã***) § ***xinit*** (csi-nítŭ) adg xinitã (csi-ní-tã), xinits (csi-nítsĭ), xiniti/xinite (csi-ní-ti) – tsi s-ari dusã tu xeani; tsi bãneadzã tu xeani; tsi s-ari turnatã dit xeani; xinitor, axinitor, xinitimen *{ro: înstrăinat}* *{fr: expatrié; qui est parti à l'étranger; qui vit à l'étranger}* *{en: foreigner; who went to live in a foreign country}* ex: cãnticlu a xinitlui (tsi bãneadzã tu xeani); o, gione, o, xinite!; trapsirã cali xinitslji § ***axinit*** (ac-si-nítŭ) adg axinitã (ac-si-ní-tã), axinits (ac-si-nítsĭ), axiniti/axinite (ac-si-ní-ti) – (unã cu ***xinit***) ex: l-cljimarã sh-pi axinit § ***nixinit*** (nic-si-nítŭ) adg nixinitã (nic-si-ní-tã), nixinits (nic-si-nítsĭ), nixiniti/nixinite (nic-si-ní-ti) – tsi nu easti xinit; tsi nu s-dutsi (nu s-ari dusã) tu xeani *{ro: neînstrãinat}* *{fr: non expatrié; qui ne se dépayse pas; qui ne va pas à l'étranger}* *{en: who does not go to live in a foreign country}* ex: un gioni nixinit § ***xinitor*** (csi-ni-tórŭ) adg xinitoari/xinitoare (csi-ni-toá-ri), xinitori (csi-ni-tórĭ), xinitoari/xinitoare (csi-ni-toá-ri) – (unã cu ***xinit***) ex: ved xinitorlu (atsel tsi s-avea dusã tu xeani) s-toarnã tora § ***axinitor*** (ac-si-ni-tórŭ) adg axinitoari/axinitoare (ac-si-ni-toá-ri), axinitori (ac-si-ni-tórĭ), axinitoari/axinitoare (ac-si-ni-toá-ri) – (unã cu ***xinit***) ex: ghini vinjish, axinitoare § ***xinitimen*** (csi-ni-ti-ménŭ) adg xinitimenã (csi-ni-ti-mé-nã), xinitimenj (csi-ni-ti-ménjĭ), xinitimeni/xinitimene (csi-ni-ti-mé-ni) – (unã cu ***xinit***) § ***xinitipsescu*** (csi-ni-tip-sés-cu) (mi) vb IV xinitipsii (csi-ni-tip-síĭ), xinitipseam (csi-ni-tip-seámŭ), xinitipsitã (csi-ni-tip-sí-tã), xinitipsiri/xinitipsire (csi-ni-tip-sí-ri) – pitrec cariva s-bãneadzã (i mi duc singur s-bãnedz) tu xeani; nstriinedz *{ro: înstrăina}* *{fr: envoyer à l'étranger; dépayser}* *{en: send tu foreign lands; expatriate}* § ***xinitipsit*** (csi-ni-tip-sítŭ) adg xinitipsitã (csi-ni-tip-sí-tã), xinitipsits (csi-ni-tip-sítsĭ), xinitipsiti/xinitipsite (csi-ni-tip-sí-ti) – cari easti pitricut (i s-ari dusã singur) s-bãneadzã tu xeani; nstriinat *{ro: înstrăinat}* *{fr: envoyé à l'étranger; dépaysé}* *{en: sent tu foreign lands; expatriated}* § ***xinitipsiri/xinitipsire*** (csi-ni-tip-sí-ri) sf xinitipsiri (csi-ni-tip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva (i tsiva) easti pitricut (i s-ari dusã singur) s-bãneadzã tu xeani; nstriinari *{ro: acţiunea de a înstrăina; înstrăinare}* *{fr: action d'envoyer à l'étranger; de dépayser}* *{en: action of sending tu foreign lands; of expatriating}* § ***xenu-*** (csé-nu-) shi ***xinu-*** (csí-nu-) prifixu (grãtsescu tsi yini di la zborlu "xen") § ***xenu-lucredz*** (csé-nu-lu-crédzŭ) vb I xenu-lucrai (csé-nu-lu-cráĭ), xenu-lucram (csé-nu-lu-crámŭ), xenu-lucratã (csé-nu-lu-crá-tã), xenu-lucrari/xenu-lucrare (csé-nu-lu-crá-ri) – lucredz tu-un lucru xen; lucredz trã un altu (xen) *{ro: face un lucru strãin; lucra pentru un strãin}* *{fr: travailler pour un autre}* *{en: work for somebody else}* § ***xenu-lucrat*** (csé-nu-lu-crátŭ) adg xenu-lucratã (csé-nu-lu-crá-tã), xenu-lucrats (csé-nu-lu-crátsĭ), xenu-lucrati/xenu-lucrate (csé-nu-lu-crá-ti) – lucru faptu trã (di) un altu (xen) *{ro: lucru fãcut de (pentru) un strãin}* *{fr: travaillé pour (par) quelqu'un d'autre}* *{en: worked for (by) somebody else}* § ***xenu-lucrari/xenu-lucrare*** (csé-nu-lu-crá-ri) sf xenu-lucrãri (csé-nu-lu-crãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lucreadzã trã un altu (xen) *{ro: acţiunea de a face un lucru strãin; de a lucra pentru un strãin}* *{fr: action*

de travailler pour un autre} {en: action of working for somebody else} § ***xenu-zburãscu*** (csé-nu-zbu-rắs-cu) vb IV xenu-zburãi (csé-nu-zbu-rắĭ), xenu-zburam (csé-nu-zbu-rámŭ), xenu-zburãtã (csé-nu-zbu-rắ-tã), xenu-zburãri/xenu-zburãre (csé-nu-zbu-rắ-ri) – zburãscu naljurea (alandala, ceaceala-maceala, papardeli, etc.) *{ro: vorbi alandala} {fr: dire des niaiserie} {en: talk nonsense}* § ***xenu-zburãt*** (csé-nu-zbu-rắtŭ) adg xenu-zburãtã (csé-nu-zbu-rắ-tã), xenu-zburãts (csé-nu-zbu-rắtsĭ), xenu-zburãti/xenu-zburãte (csé-nu-zbu-rắ-ti) – a curi lji s-ari zburãtã naljurea (alandala, lji s-ari dzãsã papardeli, etc.) *{ro: cui i s-a vorbit alandala} {fr: à qui on a dit des niaiserie} {en: talked nonsense}* § ***xenu-zburãri/xenu-zburãre*** (csé-nu-zbu-rắ-ri) sf xenu-zburãri (csé-nu-zbu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva xenu-zburashti *{ro: acţiunea de a vorbi alandala} {fr: action de dire des niaiserie} {en: action of talking nonsense}* § ***xinu-zburãscu*** (csí-nu-zbu-rắs-cu) vb IV xinu-zburãi (csí-nu-zbu-rắĭ), xinu-zburam (csí-nu-zbu-rámŭ), xinu-zburãtã (csí-nu-zbu-rắ-tã), xinu-zburãri/xinu-zburãre (csí-nu-zbu-rắ-ri) – (unã cu ***xenu-zburãscu***) ex: fãntãnjli canda xinu-zburãrã (zburãrã-aljurea) § ***xinu-zburãt*** (csí-nu-zbu-rắtŭ) adg xinu-zburãtã (csí-nu-zbu-rắ-tã), xinu-zburãts (csí-nu-zbu-rắtsĭ), xinu-zburãti/xinu-zburãte (csí-nu-zbu-rắ-ti) – (unã cu ***xenu-zburãt***) § ***xinu-zburãri/xinu-zburãre*** (csí-nu-zbu-rắ-ri) sf xinu-zburãri (csí-nu-zbu-rắrĭ) – (unã cu ***xenu-zburãri***)

xenu- (csé-nu-) prifixu – vedz tu ***xen***

xenu-lucrari/xenu-lucrare (csé-nu-lu-crá-ri) sf – vedz tu ***xen***

xenu-lucrat (csé-nu-lu-crátŭ) adg – vedz tu ***xen***

xenu-lucredz (csé-nu-lu-crédzŭ) vb I – vedz tu ***xen***

xenu-zburãri/xenu-zburãre (csé-nu-zbu-rắ-ri) sf – vedz tu ***xen***

xenu-zburãscu (csé-nu-zbu-rắs-cu) vb IV – vedz tu ***xen***

xenu-zburãt (csé-nu-zbu-rắtŭ) adg – vedz tu ***xen***

xerac (csé-racŭ) sm – vedz tu ***xerã***

xerã (csé-rã) sf xeruri (csé-rurĭ) – chiro cãndu nu cadi ploai (cãndu loclu armãni uscat shi virdetsurli nu-au apa tsi lã lipseashti tra s-creascã shi s-bãneadzã); seatsitã, sicãturã, uscãciuni, uscãtici, uscãtish *{ro: secetă} {fr: sécheresse, siccité} {en: dryness, drought}* § ***xeri/xere*** (csé-ri) sf xeruri (csé-rurĭ) – (unã cu ***xerã***) § ***xerac*** (csé-racŭ) sm xerats (csé-ratsĭ) – arburi uscat *{ro: arbore uscat} {fr: arbre séché} {en: dead tree}*

xeri (csé-ri) sf – vedz tu ***xerã***

xetasi/xetase (csé-ta-si) sf xetasi (csé-tasĭ) – mutrirea (cãftarea) tsi s-fatsi cu multã cãshtigã a unui lucru tra si s-aflã tamam, tsi easti (cum lucreadzã, etc.); ntribãrli tsi-lj si bagã a unui tra si s-aflã tsi cunoashti (tsi mindueashti, tsi shtii, etc.); exetasi, setasi, ispit, xitãxiri, sãtãxiri, sitãxiri, discuseari, discãrfusiri *{ro: examen, examinare, cercetare} {fr: examen, recherche, investigation} {en: research; investigation}* ex: featsim xetasea-a lui (l-mutrim, lu ntribãm, lu discusum) § ***exetasi/exetase*** (ec-sé-ta-si) sf exetasi (ec-sé-tasĭ) – (unã cu ***xetasi***) § ***setasi/setase*** (sé-ta-si) sf setasi (sé-tasĭ) – (unã cu ***xetasi***) § ***xitãxescu*** (csi-tãc-sés-cu) vb IV xitãxii (csi-tãc-síĭ), xitãxeam (csi-tãc-seámŭ), xitãxitã (csi-tãc-sí-tã), xitãxiri/xitãxire (csi-tãc-sí-ri) – mutrescu cu multã cãshtigã un lucru tra sã nvets cum easti (tsi easti, cum lucreadzã, ma s-hibã bun, etc.); lu ntreb cariva (l-discos, l-discãrfusescu) tra s-aflu tsi shtii (tsi tsãni ascumtu sh-nu va sã spunã, ma sã shtibã tsiva, etc.); xitãsescu, sitãxescu, sãtãxescu, discos, discãrfusescu *{ro: examina, cerceta} {fr: examiner, s'informer} {en: examin, search, get information}* ex: u xitãxi la pãzari (u mutri ghini cãndu fãtsea pãzarea); lu xitãxii ghini § ***xitãxit*** (csi-tãc-sítŭ) adg xitãxitã (csi-tãc-sí-tã), xitãxits (csi-tãc-sítsĭ), xitãxiti/xitãxite (csi-tãc-sí-ti) – tsi easti mutrit cu sãshtigã di cariva (tra s-lu-aflã tsi shtii (cari easti, tsi tsãni ascumtu sh-nu va s-dzãcã i si s-veadã, etc.); xitãsit, sitãxit, sãtãxit, discusut, discãrfusit *{ro: examinat, cercetat} {fr: examiné, informé {en: examined, searched}* § ***xitãxiri/xitãxire*** (csi-tãc-sí-ri) sf xitãxiri (csi-tãc-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva xitãxeashti; xitãsiri, sitãxiri, sãtãxiri, discuseari, discãrfusiri *{ro: acţiunea de a examina, de a cerceta; examinare, cercetare} {fr: action d'examiner, de s'informer} {en: action of examining, of searching, of getting information}* § ***xitãsescu*** (csi-tã-sés-cu) vb IV xitãsii (csi-tã-síĭ), xitãseam (csi-tã-seámŭ), xitãsitã (csi-tã-sí-tã), xitãsiri/xitãsire (csi-tã-sí-ri) – (unã cu ***xitãxescu***) § ***xitãsit*** (csi-tã-sítŭ) adg xitãsitã (csi-tã-sí-tã), xitãsits (csi-tã-sítsĭ), xitãsiti/xitãsite (csi-tã-sí-ti) – (unã cu ***xitãxit***) § ***xitãsiri/xitãsire*** (csi-tã-sí-ri) sf xitãsiri (csi-tã-sírĭ) – (unã cu ***xitãxiri***) § ***sitãxescu*** (si-tãc-sés-cu) vb IV sitãxii (si-tãc-síĭ), sitãxeam (si-tãc-seámŭ), sitãxitã (si-tãc-sí-tã), sitãxiri/sitãxire (si-tãc-sí-ri) – (unã cu ***xitãxescu***) § ***sitãxit*** (si-tãc-sítŭ) adg sitãxitã (si-tãc-sí-tã), sitãxits (si-tãc-sítsĭ), sitãxiti/sitãxite (si-tãc-sí-ti) – (unã cu ***xitãxit***) § ***sitãxiri/sitãxire*** (si-tãc-sí-ri) sf sitãxiri (si-tãc-sírĭ) – (unã cu ***xitãxiri***) § ***sãtãxescu*** (sã-tãc-sés-cu) vb IV sãtãxii (sã-tãc-síĭ), sãtãxeam (sã-tãc-seámŭ), sãtãxitã (sã-tãc-sí-tã), sãtãxiri/sãtãxire (sã-tãc-sí-ri) – (unã cu ***xitãxescu***) ex: sãtãxeashti tuti (li mutreashti cu cãshtigã tuti s-veadã tsi suntu, tsi au, etc.) § ***sãtãxit*** (sã-tãc-sítŭ) adg sãtãxitã (sã-tãc-sí-tã), sãtãxits (sã-tãc-sítsĭ), sãtãxiti/sãtãxite (sã-tãc-sí-ti) – (unã cu ***xitãxit***) § ***sãtãxiri/sãtãxire*** (sã-tãc-sí-ri) sf sãtãxiri (sã-tãc-sírĭ) – (unã cu ***xitãxiri***)

xichi/xiche (csí-chi) sf xichi (csíchĭ) – atsea tsi ari un lucru cari yixeashti ma putsãn dicãt lipseashti; lucru tsi nu easti ntreg (tsi-lj lipseashti tsiva, unã parti); ixichi, cusuri, smãrdã, scartsu, etc. (expr: xichi si s-facã = s-ducã la drats!; s-lu lja neclu!; s-facã afan (defi,cãipi, risiti, cusuri, stifã); etc.) *{ro: lipsă, lipsă la cântar, incomplet} {fr: manque, incomplet, qui n'est pas de poids} {en: shortage, incomplete, of smaller weight}* ex: grãnlu ishi xichi (ma putsãn dicãt lipsea s-yixeascã) § ***ixichi/ixiche*** (ic-sí-chi) sf ixichi (ic-síchĭ) – (unã cu ***xichi***)

xifac (csi-fácŭ) (mi) vb III shi II xifeci (csi-fécĭŭ), xifãtseam (csi-fã-tseámŭ), xifaptã (csi-fáp-tã), xifatsiri/xifatsire (csi-fá-tsi-ri) shi xifãtseari/xifãtseare (csi-fã-tseá-ri) – vindu tut (di-arada tuptani, cu-unã tinii ma njicã), tra s-ascap di tut tsi am shi s-nu-armãn cu tsiva; apuvindu, spãstrescu *{ro: vinde tot, lichida} {fr: défaire, vendre complètement, liquider} {en: sell everything, liquidate}* ex: sã xifacã (s-vindã) tut tsi-avea; xifatsi (vindi) tuti oili § ***xifaptu*** (csi-fáp-tu) adg xifaptã (csi-fáp-tã), xifaptsã (csi-fáp-tsã), xifapti/xifapte (csi-fáp-ti) – tsi s-ari vindutã tut; apuvindut, spãstrit *{ro: vândut în întregime, lichidat} {fr: défait, vendu complètement, liquidé} {en: sold completely, liquidated}* § ***xifatsiri/xifatsire*** (csi-fá-tsi-ri) sf xifatsiri (csi-fá-tsirí) – atsea tsi s-fatsi cãndu si xifatsi tsiva; apuvindiri, apuvindeari, spãstriri *{ro: acţiunea de a vinde tot, de a lichida} {fr: action de défaire, de vendre complètement, de liquider} {en: action of selling completely, of, liquidating}* § ***xifãtseari/xifãtseare*** (csi-fã-tseá-ri) sf xifãtseri (csi-fã-tsérĭ) – (unã cu ***xifatsiri***)

xifaptu (csi-fáp-tu) adg – vedz tu ***xifac***

xifari (csi-fá-ri) sf xifãri (csi-fắrĭ) – filii mari di pãni; shinitsã, filii, boji, bucatã, cumatã, tsopã *{ro: felie mare de pâine} {fr: tranche; tartine de pain} {en: slice}* ex: shtii tra s-deapinã xifãri (cumãts mãri di pãni)

xifatsiri/xifatsire (csi-fá-tsi-ri) sf – vedz tu ***xifac***

xifãtseari/xifãtseare (csi-fã-tseá-ri) sf – vedz tu ***xifac***

xifludhyipsescu (csi-fludh-yip-sés-cu) (mi) vb IV xifludhyipsii (csi-fludh-yip-síĭ), xifludhyipseam (csi-fludh-yip-seámŭ), xifludhyipsitã (csi-fludh-yip-sí-tã), xifludhyipsiri/xifludhyipsire (csi-fludh-yip-sí-ri) – unã cu ***xifludyipsescu***

xifludhyipsiri/xifludhyipsire (csi-fludh-yip-sí-ri) sf xifludhyipsiri (csi-fludh-yip-sírĭ) – unã cu ***xifludyipsiri***

xifludhyipsit (csi-fludh-yip-sítŭ) adg xifludhyipsitã (csi-fludh-yip-sí-tã), xifludhyipsits (csi-fludh-yip-sítsĭ), xifludhyipsiti/xifludhyipsite (csi-fludh-yip-sí-ti) – unã cu ***xifludyipsit***

xifludhyisescu (csi-fludh-yi-sés-cu) (mi) vb IV xifludhyisii (csi-fludh-yi-síĭ), xifludhyiseam (csi-fludh-yi-seámŭ), xifludhyisitã (csi-fludh-yi-sí-tã), xifludhyisiri/xifludhyisire (csi-fludh-yi-sí-ri) – unã cu ***xifludyisescu***

xifludhyisiri/xifludhyisire (csi-fludh-yi-sí-ri) sf xifludhyisiri (csi-fludh-yi-sírĭ) – unã cu ***xifludyisiri***

xifludhyisit (csi-fludh-yi-sítŭ) adg xifludhyisitã (csi-fludh-yi-sí-tã), xifludhyisits (csi-fludh-yi-sítsĭ), xifludhyisiti/xifludhyisite (csi-fludh-yi-sí-ti) – unã cu ***xifludyisit***

xifludyipsescu (csi-flud-yip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***fludã***
xifludyipsiri/xifludyipsire (csi-flud-yip-sí-ri) sf – vedz tu ***fludã***
xifludyipsit (csi-flud-yip-sítŭ) adg – vedz tu ***fludã***
xifludyisescu (csi-flud-yi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***fludã***
xifludyisiri/xifludyisire (csi-flud-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***fludã***
xifludyisit (csi-flud-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***fludã***
xifte (csif-té) sm – vedz tu ***sifte***
xifter (csif-térŭ) sm xifteri (csif-térĭ) – pulj (ma njic di vultur) tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj) njits; ahmageai, yirãchinã, ghirãchinã, gãrãchinã, hirãchinã, fiturishchi, hutã, hutcã, sifter, schifter, sãcol, sfrindzel, pitrit; (fig: xifter = un tsi easti multu gioni) *{ro: şoim}* *{fr: faucon}* *{en: falcon}* ex: xifteri mushats; eara un tinir, un xifter (fig: un gioni om)
xihãsescu (csi-hã-sés-cu) vb IV xihãsii (csi-hã-síĭ), xihãseam (csi-hã-seámŭ), xihãsitã (csi-hã-sí-tã), xihãsiri/xihãsire (csi-hã-sí-ri) – nu nj-aduc aminti; ãnj easi dit minti; agãrshescu, agrãshescu, ultu *{ro: uita}* *{fr: oublier}* *{en: forget}* § ***xihãsit*** (csi-hã-sítŭ) adg xihãsitã (csi-hã-sí-tã), xihãsits (csi-hã-sítsĭ), xihãsiti/xihãsite (csi-hã-sí-ti) – neadus aminti, ishit dit minti, agãrshit, agrãshit, ultat – *{ro: uitat}* *{fr: oublié}* *{en: forgotten}* § ***xihãsiri/xihãsire*** (csi-hã-sí-ri) sf xihãsiri (csi-hã-sírĭ) – starea tu cari s-aflã atsel tsi ari agãrshitã; neadutseari aminti; ishiri dit minti; agãrshiri, agrãshiri, ultari *{ro: acţiunea de a uita; uitare}* *{fr: action d'oublier, oubli}* *{en: action of forgetting; oblivion}*
xihãsiri/xihãsire (csi-hã-sí-ri) sf – vedz tu ***xihãsescu***
xihãsit (csi-hã-sítŭ) adg – vedz tu ***xihãsescu***
xilucheratã (csi-lu-ché-ra-tã) sf xilucherati/xilucherate (csi-lu-ché-ra-ti) – unã poamã (yimishi) tsi sh-u-adutsi cu-unã pãstalji di hromã murnã-aroshi, tsi-i dultsi shi s-mãcã cãndu-i uscatã (fãrã simintsili di nãuntru tsi sh-undzescu cu gãrnutsãli di linti), sh-cari creashti pi-un pom njic dit locurli caldi (ca, bunãoarã, Grãtsia, Turchia, Arabia); roshcuvã, curnutsel, curnufexali *{ro: roşcovă}* *{fr: caroube}* *{en: carob, St John's bread}*
xilucrevat (csi-lu-cré-vatŭ) sn xilucrevati/xilucrevate (csi-lu-cré-va-ti) – cutia tu cari sã ngroapã mortul; chivuri, cufciug, sinduchi, sfinduchi, cutii, scamnu *{ro: coşciug, sicriu}* *{fr: bière, cercueil}* *{en: coffin}*
ximistiripsescu (csi-mis-ti-rip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***mistiryiu***
ximistiripsiri/ximistiripsire (csi-mis-ti-rip-sí-ri) sf – vedz tu ***mistiryiu***
ximistiripsit (csi-mis-ti-rip-sítŭ) adg – vedz tu ***mistiryiu***
ximuluyisescu (csi-mu-lu-yi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***exumuluyii***
ximuluyisiri/ximuluyisire (csi-mu-lu-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***exumuluyii***
ximuluyisit (csi-mu-lu-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***exumuluyii***
xinãstrãpsescu (csi-nãs-trãp-sés-cu) vb IV xinãstrãpsii (csi-nãs-trãp-síĭ), xinãstrãpseam (csi-nãs-trãp-seámŭ), xinãstrãpsitã (csi-nãs-trãp-sí-tã), xinãstrãpsiri/xinãstrãpsire (csi-nãs-trãp-sí-ri) – escu niheamã lishor di minti; escu fãrã-arshini trã stranjili tsi bag icã lucrili tsi fac *{ro: fi zvăpăiat, desmăţat}* *{fr: être déréglé, folâtrer}* *{en: be empty-headed; play the fool; be untidy}* § ***xinãstrãpsit*** (csi-nãs-trãp-sítŭ) adg xinãstrãpsitã (csi-nãs-trãp-sí-tã), xinãstrãpsits (csi-nãs-trãp-sítsĭ), xinãstrãpsiti/xinãstrãpsite (csi-nãs-trãp-sí-ti) – tsi easti niheamã ca lishor di minti *{ro: zvăpăiat, desmăţat}* *{fr: déréglé, débraillé, sans tenue}* *{en: disarranged, empty-headed, untidy}* § ***xinãstrãpsiri/xinãstrãpsire*** (csi-nãs-trãp-sí-ri) sf xinãstrãpsiri (csi-nãs-trãp-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-poartã niheamã ca lishor di minti *{ro: acţiunea de a fi zvăpăiat, de a fi desmăţat}* *{fr: action d'être déréglé, de folâtrer}* *{en: action of being empty-headed; of playing the fool; of being untidy}*
xinãstrãpsiri/xinãstrãpsire (csi-nãs-trãp-sí-ri) sf – vedz tu ***xinãstrãpsescu***
xinãstrãpsit (csi-nãs-trãp-sítŭ) adg – vedz tu ***xinãstrãpsescu***
xinãtati/xinãtate (csi-nã-tá-ti) sf – vedz tu ***xen***
xinit (csi-nítŭ) adg – vedz tu ***xen***
xinitii/xinitie (csi-ni-tí-i) sf – vedz tu ***xen***
xinitilji/xinitilje (csi-ni-tí-lji) sf – vedz tu ***xen***
xinitimen (csi-ni-ti-ménŭ) adg – vedz tu ***xen***
xinitipsescu (csi-ni-tip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***xen***
xinitipsiri/xinitipsire (csi-ni-tip-sí-ri) sf – vedz tu ***xen***
xinitipsit (csi-ni-tip-sítŭ) adg – vedz tu ***xen***
xinitor (csi-ni-tórŭ) adg – vedz tu ***xen***
xintopando (csín-to-pán-do) adv – vedz tu ***panda***
xinu- prifixu – vedz tu ***xen***
xinumsescu (csi-num-sés-cu) vb IV xinumsii (csi-num-síĭ), xinumseam (csi-num-seámŭ), xinumsitã (csi-num-sí-tã), xinumsiri/xinumsire (csi-num-sí-ri) – ãlj dzãc a unui (fac un) s-fugã dit un loc (di la lucru, etc.); agunescu, azgunescu, azunjescu, aznjescu, avin, dipãrtedz, surghiunipsescu, xipundisescu, ãlj dau pãrtãljli (palmili, tsãruhili), lj-aspun poarta, etc. *{ro: goni, alunga}* *{fr: chasser, bannir}* *{en: chase, banish}* § ***xinumsit*** (csi-num-sítŭ) adg xinumsitã (csi-num-sí-tã), xinumsits (csi-num-sítsĭ), xinumsiti/xinumsite (csi-num-sí-ti) – agunit, azgunit, aznjit, avinat *{ro: gonit, alungat}* *{fr: chassé, banni}* *{en: chased, banished}* § ***xinumsiri/xinumsire*** (csi-num-sí-ri) sf xinumsiri (csi-num-sírĭ) – aguniri, azguniri, aznjiri, avinari *{ro: acţiunea de a goni, de a alunga; gonire, alungare}* *{fr: action de chasser, de bannir}* *{en: action of chasing (banishing)}*
xinumsiri/xinumsire (csi-num-sí-ri) sf – vedz tu ***xinumsescu***
xinumsit (csi-num-sítŭ) adg – vedz tu ***xinumsescu***
xinu-zburãri/xinu-zburãre (csí-nu-zbu-rắ-ri) sf – vedz tu ***xen***
xinu-zburãscu (csí-nu-zbu-rãs-cu) vb IV – vedz tu ***xen***
xinu-zburãt (csí-nu-zbu-rắtŭ) adg – vedz tu ***xen***
xipoltu (csi-pól-tu) adg xipoltã (csi-pól-tã), xipoltsã (csi-pól-tsã), xipolti/xipolte (csi-pól-ti) – tsi nu-ari pãputsã n cicior; tsi easti nincãltsat; tsi s-ari discãltsatã shi easti fãrã pãputsã; discultsat, nincãltsat, discãltsat; (fig: (om) xipoltu = (om) tsi nu easti bun trã tsiva; tsili-pai, tsapatsuc, tsãrlos) *{ro: desculţ}* *{fr: nu-pieds}* *{en: bare-foot}*
xipundisescu (csi-pun-di-sés-cu) vb IV xipundisii (csi-pun-di-síĭ), xipundiseam (csi-pun-di-seámŭ), xipundisitã (csi-pun-di-sí-tã), xipundisiri/xipundisire (csi-pun-di-sí-ri) – surghinipsescu tu irnjiu *{ro: exila în pustiu}* *{fr: chasser, bannir en pays désert}* *{en: exile in the desert}* § ***xipundisit*** (csi-pun-di-sítŭ) adg xipundisitã (csi-pun-di-sí-tã), xipundisits (csi-pun-di-sítsĭ), xipundisiti/xipundisite (csi-pun-di-sí-ti) – surghinipsit tu irnjiu *{ro: exilat, gonit în pustiu}* *{fr: exilé en pays désert}* *{en: exiled in the desert}* § ***xipundisiri/xipundisire*** (csi-pun-di-sí-ri) sf xipundisiri (csi-pun-di-sírĭ) – surghinipsiri tu locuri pustilii *{ro: acţiunea de a exilaîn pustiu; exilare în pustiu}* *{fr: action de bannir en pays désert}* *{en: action of exiling one in the desert}*
xipundisiri/xipundisire (csi-pun-di-sí-ri) sf – vedz tu ***xipundisescu***
xipundisit (csi-pun-di-sítŭ) adg – vedz tu ***xipundisescu***
xirupãyii/xirupãyie (csi-ru-pã-yí-i) sf xirupãyii (csi-ru-pã-yíĭ) – arcoari uscatã *{ro: frig uscat}* *{fr: froid sec}* *{en: dry cold}* ex: va facã mari xirupãyii
xirutes (csi-ru-tésŭ) adg – vedz tu ***tindu***
xirutimsu (csi-ru-tím-su) adg – vedz tu ***tindu***
xirutimtu (csi-ru-tím-tu) adg – vedz tu ***tindu***
xirutindeari/xirutindeare (csi-ru-tin-deá-ri) sf – vedz tu ***tindu***
xirutindiri/xirutindire (csi-ru-tín-di-ri) sf – vedz tu ***tindu***
xirutindu (csi-ru-tín-du) (mi) vb III shi II – vedz tu ***tindu***
xisoeastu (csi-só-eas-tu) adg xisoeastã (csi-só-eas-tã), xisoeashtsã (csi-só-eash-tsã), xisoeasti/xisoeaste (csi-só-eas-ti) – tsi nu easti di soi bunã; tsi nu easti di ugeachi; suisãz *{ro: de neam prost}* *{fr: de basse origine, de mauvaise race, ignoble, bâtard}* *{en: of poor origin, disgraceful, bastard}*
xispirsescu (csis-pir-sés-cu) vb IV xispirsii (csis-pir-síĭ), xispirseam (csis-pir-seámŭ), xispirsitã (csis-pir-sí-tã), xispirsiri/xispirsire (csis-pir-sí-ri) – scot coaja (cãjoalja, gãoacea, asprul, ljushpa, etc.) tsi-acoapirã un lucru; xifludyipsescu *{ro: dezghioca}* *{fr: écaler, écosser, péler, éplucher}* *{en: husk, hull, pod, shell, bark, skin, peel}* § ***xispirsit*** (csis-pir-sítŭ) adg xispirsitã (csis-pir-sí-tã), xispirsits (csis-pir-sítsĭ), xispirsiti/xis-

pirsite (csis-pir-sí-ti) – tsi-lj s-ari scoasã coaja (cãjoalja, gãoacea, asprul, ljushpa, etc.) tsi lu-acoapirã un lucru; xifludyipsescu *{ro: dezghiocat} {fr: écalé, écossé, pélé, épluché} {en: husked, hulled, podded, shelled, barked, skinned, peeled}* § ***xispirsiri/xispirsire*** (csis-pir-sí-ri) sf xispirsiri (csis-pir-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si xispirseashti un lucru; xifludyipsescu *{ro: acţiunea de a dezghioca; dezghiocare} {fr: action d'écaler, d'écosser, de péler, d'éplucher} {en: action of husking, of hulling, of podding, of shelling, of barking, of skinning, of peeling}*

xispirsiri/xispirsire (csis-pir-sí-ri) sf – vedz tu ***xispirsescu***

xispirsit (csis-pir-sítŭ) adg – vedz tu ***xispirsescu***

xispumari/xispumare (csis-pu-má-ri) sf – vedz tu ***spumã***

xispumat (csis-pu-mátŭ) adg – vedz tu ***spumã***

xispumedz (csis-pu-médzŭ) vb I – vedz tu ***spumã***

xistrã (csís-trã) sf xistri/xistre (csís-tri) – hãlati cu cari s-aradi fatsa-a unui lucru (di murdãrilji, di gljatsa di pri geami, di bueaua veaclji di pri lemnu, di coaja di pri pãtãts, etc.); histrã, rendã, rendi, rendzã, arendã, arendzã *{ro: răzuitoare} {fr: râcloir, râpe} {en: scraper}* § ***histrã*** (hís-trã) sf histri/histre (hís-tri) – (unã cu ***xistrã***)

xistrii/xistrie (csis-trí-i) sf xistrii (csis-tríĭ) – soi di cheaptin cu cari s-curã (s-cheaptinã) perlu-a prãvdzãlor (ma multu a caljlor); histrii, sistrã *{ro: ţesală} {fr: étrille} {en: curry, horse-comb}* § ***histrii/histrie*** (his-trí-i) sf histrii (his-tríĭ) – (unã cu ***xistrii***) § ***sistrã*** (sís-trã) sf sistri/sistre (sís-tri) – (unã cu ***xistrii***) § ***xistrisescu*** (csis-tri-sés-cu) vb IV xistrisii (csis-tri-síĭ), xistriseam (csis-tri-seámŭ), xistrisitã (csis-tri-sí-tã), xistrisiri/xistrisire (csis-tri-sí-ri) – cur (cheaptin, vurtsusescu) chealea-a unei pravdã (di-aradã un cal) cu xistria; sistrisescu, histrisescu *{ro: ţesăla} {fr: étriller} {en: curry (horse)}* § ***xistrisit*** (csis-tri-sítŭ) adg xistrisitã (csis-tri-sí-tã), xistrisits (csis-tri-sítsĭ), xistrisiti/xistrisite (csis-tri-sí-ti) – (pravdã) tsi easti curatã (chiptinatã, vurtsusitã) cu xistria; sistrisit, histrisit *{ro: ţesălat} {fr: étrillé} {en: curried (horse)}* § ***xistrisiri/xistrisire*** (csis-tri-sí-ri) sf xistrisiri (csis-tri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã pravdã easti xistrisitã; sistrisiri, histrisiri, timari *{ro: acţiunea de a ţesăla; ţesălare} {fr: action d'étriller} {en: action of currying (horse)}* § ***nixistrisit*** (nic-sis-tri-sítŭ) adg nixistrisitã (nic-sis-tri-sí-tã), nixistrisits (nic-sis-tri-sítsĭ), nixistrisiti/nixistrisite (nic-sis-tri-sí-ti) – (pravdã) tsi nu easti xistrisitã *{ro: neţesălat} {fr: qui n'est pas étrillé} {en: who is not curried (horse)}* § ***nixistrisiri/nixistrisire*** (nic-sis-tri-sí-ri) sf nixistrisiri (nic-sis-tri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã pravdã nu easti xistrisitã *{ro: acţiunea de a nu ţesăla; neţesălare} {fr: action de ne pas étriller} {en: action of not currying (horse)}* § ***sistrisescu*** (sis-tri-sés-cu) vb IV sistrisii (sis-tri-síĭ), sistriseam (sis-tri-seámŭ), sistrisitã (sis-tri-sí-tã), sistrisiri/sistrisire (sis-tri-sí-ri) – (unã cu ***xistrisescu***) § ***sistrisit*** (sis-tri-sítŭ) adg sistrisitã (sis-tri-sí-tã), sistrisits (sis-tri-sítsĭ), sistrisiti/sistrisite (sis-tri-sí-ti) – (unã cu ***xistrisit***) § ***sistrisiri/sistrisire*** (sis-tri-sí-ri) sf sistrisiri (sis-tri-sírĭ) – (unã cu ***xistrisiri***) § ***nisistrisit*** (ni-sis-tri-sítŭ) adg nisistrisitã (ni-sis-tri-sí-tã), nisistrisits (ni-sis-tri-sítsĭ), nisistrisiti/nisistrisite (ni-sis-tri-sí-ti) – (unã cu ***nixistrisit***) ex: a bre, tar nistrisit! § ***nisistrisiri/nisistrisire*** (ni-sis-tri-sí-ri) sf nisistrisiri (ni-sis-tri-sírĭ) – (unã cu ***nixistrisiri***) § ***strisescu*** (stri-sés-cu) vb IV strisii (stri-síĭ), striseam (stri-seámŭ), strisitã (stri-sí-tã), strisiri/strisire (stri-sí-ri) – (unã cu ***xistrisescu***) ex: cati searã striseashti caljlji § ***strisit*** (stri-sítŭ) adg strisitã (stri-sí-tã), strisits (stri-sítsĭ), strisiti/strisite (stri-sí-ti) – (unã cu ***xistrisit***) § ***strisiri/strisire*** (stri-sí-ri) sf strisiri (stri-sírĭ) – (unã cu ***xistrisiri***) § ***histrisescu*** (his-tri-sés-cu) vb IV histrisii (his-tri-síĭ), histriseam (his-tri-seámŭ), histrisitã (his-tri-sí-tã), histrisiri/histrisire (his-tri-sí-ri) – (unã cu ***xistrisescu***) § ***histrisit*** (his-tri-sítŭ) adg histrisitã (his-tri-sí-tã), histrisits (his-tri-sítsĭ), histrisiti/histrisite (his-tri-sí-ti) – (unã cu ***xistrisit***) § ***histrisiri/histrisire*** (his-tri-sí-ri) sf histrisiri (his-tri-sírĭ) – (unã cu ***xistrisiri***) ex: calu va histrisiri (timari, xistrisiri)

xistrisescu (csis-tri-sés-cu) vb IV – vedz tu ***xistrii***

xistrisiri/xistrisire (csis-tri-sí-ri) sf – vedz tu ***xistrii***

xistrisit (csis-tri-sítŭ) adg – vedz tu ***xistrii***

xitãsescu (csi-tã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***xetasi***

xitãsiri/xitãsire (csi-tã-sí-ri) sf – vedz tu ***xetasi***

xitãsit (csi-tã-sítŭ) adg – vedz tu ***xetasi***

xitãxescu (csi-tãc-sés-cu) vb IV – vedz tu ***xetasi***

xitãxiri/xitãxire (csi-tãc-sí-ri) sf – vedz tu ***xetasi***

xitãxit (csi-tãc-sítŭ) adg – vedz tu ***xetasi***

xiyisescu (csi-yi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***exiyisescu***

xiyisi/xiyise (csí-yi-si) sf – vedz tu ***exiyisescu***

xiyisiri/xiyisire (csi-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***exiyisescu***

xiyisit (csi-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***exiyisescu***

xizumsescu (csi-zum-sés-cu) vb IV xizumsii (csi-zum-síĭ), xizumseam (csi-zum-seámŭ), xizumsitã (csi-zum-sí-tã), xizumsiri/xizumsire (csi-zum-sí-ri) – 1: aburedz; scot aburi; 2: avursecu multu, nicusescu *{ro: evapora, epuiza} {fr: vaporiser, épuiser} {en: vaporize, exhaust}* § ***xizumsit*** (csi-zum-sítŭ) adg xizumsitã (csi-zum-sí-tã), xizumsits (csi-zum-sítsĭ), xizumsiti/xizumsite (csi-zum-sí-ti) – tsi scoati i ari scoasã aburi, tsi easti multu avursit *{ro: aburit, epuizat} {fr: vaporisé, épuisé} {en: vaporized, tired, ehhausted}* ex: fãrina easti xizumsitã § ***xizumsiri/xizumsire*** (csi-zum-sí-ri) sf xizumsíri (csi-zum-sírĭ) – scuteari di aburi, avursiri *{ro: acţiunea de a aburi, de a epuiza; aburire, epuizare} {fr: action d'exhaler des vapeurs, d'épuiser} {en: action of vaporizing, of tiring, of exhausting}*

xizumsiri/xizumsire (csi-zum-sí-ri) sf – vedz tu ***xizumsescu***

xizumsit (csi-zum-sítŭ) adg – vedz tu ***xizumsescu***

xomblju (csóm-bljĭu) sn xomblji/xomblje (csóm-blji) – chindisãtura tsi u lja ca urnechi, cãtivãrãoarã, unã featã cãndu chindiseashti; iurnecã ti chindisiri i cundiljari; urnechi, iurnecã, mostrã *{ro: model de broderie} {fr: modèle de broderie} {en: embroidery model}* ex: u feci fãrã xomblju

xostrã (csós-trã) sf xostri/xostre (csós-tri) – udiclu njic di la intrarea tu bisearicã, multi ori dispãrtsãt cu unã pãrmãclãchi (icã ushi) di udãlu mari dit bisearica iu dyivãseashti preftul; axostrã, naricã. aricã *{ro: nartecă, pronaos, tinda bisericii} {fr: narthex, nef d'une église} {en: narthex, nave of a church}* ex: s-alasã oclji mãri ca xostri § ***axostrã*** (ac-sós-trã) sf axostri/axostre (ac-sós-tri) – (unã cu ***xostrã***)

xudhipsescu (csu-dhip-sés-cu) vb IV xudhipsii (csu-dhip-síĭ), xudhipseam (csu-dhip-seámŭ), xudhipsitã (csu-dhip-sí-tã), xudhipsiri/xudhipsire (csu-dhip-sí-ri) – unã cu ***xudipsescu***

xudhipsiri/xudhipsire (csu-dhip-sí-ri) sf xudhipsiri (csu-dhip-sírĭ) – unã cu ***xudipsiri***

xudhipsit (csu-dhip-sítŭ) adg xudhipsitã (csu-dhip-sí-tã), xudhipsits (csu-dhip-sítsĭ), xudhipsiti/xudhipsite (csu-dhip-sí-ti) – unã cu ***xudipsit***

xudhyipsescu (csudh-yip-sés-cu) vb IV xudhyipsii (csudh-yip-síĭ), xudhyipseam (csudh-yip-seámŭ), xudhyipsitã (csudh-yip-sí-tã), xudhyipsiri/xudhyipsire (csudh-yip-sí-ri) – unã cu ***xudyipsescu***

xudhyipsiri/xudhyipsire (csudh-yip-sí-ri) sf xudhyipsiri (csudh-yip-sírĭ) – unã cu ***xudyipsiri***

xudhyipsit (csudh-yip-sítŭ) adg xudhyipsitã (csudh-yip-sí-tã), xudhyipsits (csudh-yip-sítsĭ), xudhyipsiti/xudhyipsite (csudh-yip-sí-ti) – unã cu ***xudyipsit***

xudipsescu (csu-dip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***exudã***

xudipsiri/xudipsire (csu-dip-sí-ri) sf – vedz tu ***exudã***

xudipsit (csu-dip-sítŭ) adg – vedz tu ***exudã***

xudyipsescu (csud-yip-sés-cu) vb IV – vedz tu ***exudã***

xudyipsiri/xudyipsire (csud-yip-sí-ri) sf – vedz tu ***exudã***

xudyipsit (csud-yip-sítŭ) adg – vedz tu ***exudã***

xumuluyisescu (csu-mu-lu-yi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***exumuluyii***

xumuluyisiri/xumuluyisire (csu-mu-lu-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***exumuluyii***

xumuluyisit (csu-mu-lu-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***exumuluyii***

xurafi/xurafe (csu-rá-fi) sf – vedz tu ***surafi***

xursescu (csur-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***surafi***

xursiri/xursire (csur-sí-ri) sf – vedz tu ***surafi***

xursit (csur-sítŭ) adg – vedz tu ***surafi***

Y

Yea- (yĭa-) – vedz tu ***ayi***

yea… (un diftongu tsi s-aflã tu nchisita-a zboarãlor) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu diftongul ***yia***… shi ***ia/ea***...; adutsem aminti cã la Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armãneascã di Bituli (1997) s-astãsi nomlu ca diftongul ***ia/ea*** si sã ngrãpseascã ***ea***; mash ndauã zboarã va facã exceptsii.

yeacã (yĭá-cã) sf pl(?) – partea di stranj tsi s-aflã tu mardzinea di nsus, deavãrliga di gushi (di-aradã nduplicatã); partea di stranj (bãrbãtescu) tsi s-aflã (di-aradã disicatã) tu mardzinea di nghios di dinãpoi; eacã, yicã, cular, limãreauã; (expr: 1: lj-acats yeaca = mi tsãn, imnu dupã el; 2: lu-acats di yeacã = ãl ljau cu zorea s-lu duc iuva; 3: lj-scutur yeaca = l-scutur ghini) *{ro: guler, pulpanã} {fr: col, collet; pan (d'un habit)} {en: collar, tail (coat, dress)}* ex: ãl lo di yeacã (yicã); di yeaca-a ficiorlui s-acãtsã; lj-acãtsã yeaca bubuliclu (expr: s-tsãnu, imnã dupã el bubuliclu) § ***eacã*** (ĭá-cã) sf pl(?) – (unã cu ***yeacã***) ex: eaca-a lui di cãmeashi; eaca lji nvileashti sh-urecljili ca s-nu-lj hibã arcoari; lu-acãtsã di eacã (expr: ãl lo cu zorea) s-lu ducã la sculii § ***yicã*** (yi-cắ) sm yicadz (yi-cádzĭ) – (unã cu ***yeacã***)

yeachii/yeachie (yĭa-chí-i) sf yeachii (yĭa-chíĭ) – cumatã njicã di pãndzã pri cari s-ari teasã unã alifii (mihlemi) sh-cari s-bagã pristi unã aranã, tra s-u-afireascã shi s-nu-acatsã pronj; yeachiuã, plastur, tsirot *{ro: plasture} {fr: emplâtre} {en: plaster}* ex: lj-bãgã nã yeachii tu iljii; yeachia-lj vindicã pleaga ***eachii/eachie*** (ĭa-chí-i) sf eachii (ĭa-chíĭ) – (unã cu ***yeachii***) § ***yeachiuã*** (yĭa-chí-ŭã) sf yeachii (yĭa-chíĭ) – (unã cu ***yeakii***) § ***gheachiuã*** (ghĭa-chí-ŭã) sf fãrã pl – yitrii faptã dit aloat, oauã, arãchii sh-cucean *{ro: medicament fãcut din aluat cu ouã, rachiu şi varzã} {fr: médicament fait de pâte, d'oeufs, d'eau-de-vie et du choux} {en: medicine made of dough, eggs, brandy and cabbage}*

yeachiuã (yĭa-chí-ŭã) sf – vedz tu ***yeachii***

yeadam (yeá-dhamŭ) sm yeadanj (yeá-dhanjĭ) – cumatã lungã shi suptsãri di lemnu (her, cilechi, etc.) cari, cu un loc di-andoapir iuva cãtã tu mesi, ãlj si bagã puteari di-unã parti tra si s-analtsã i si s-minã lucri greali di-alantã parti; lostru, lostur *{ro: pârghie de lemn} {fr: lévier de bois} {en: wooden lever}*

yeadã (yĭá-dã) sf yeadi/yeade (yĭá-di) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***eadã*** tu ***ed***

yeadham (yeá-dhamŭ) sm yeadhanj (yeá-dhanjĭ) – unã cu ***yeadam***

yeaghlarã (yĭa-ghlá-rã) sf yeaghlari/yeaghlare (yĭa-ghlá-ri) – unã cu ***yeaglarã***

yeaghmã (yĭágh-mã) sf yeaghmi/yeaghme (yĭágh-mi) – unã cu ***yeagmã***

yeaglarã (yĭa-ghlá-rã) sf yeaglari/yeaglare (yĭa-ghlá-ri) – lucru tsi tsã cadi n poalã, tsi tsã si da dip geaba, fãrã s-lu caftsã sh-fãrã s-fats vãrã copus *{ro: pomanã neaşteptatã} {fr: aumône imméritée} {en: free and unexpected gift, for which no effort is made}* ex: nu s-ashtipta la-ahtari yeaglarã (doarã tsi-lj vinji dip geaba); s-mutã yeaglara (dusirã lucrili tsi li loai dip geaba)

yeagmã (yĭágh-mã) sf – vedz tu ***yeamã***

yeahne (yĭah-né) sf – vedz tu ***eahnii***

yealacã (yĭa-lá-cã) invar – gioc di cilimeanj *{ro: joc de copii} {fr: jeu enfantin} {en: children's game}*

yealangi (yĭa-lan-gí) sm, sf, adg – vedz tu ***yealani***

yealangiu (yĭa-lan-gíŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***yealani***

yealan-giuratic (yĭa-lán-giu-rá-ticŭ) sn – vedz tu ***yealani***

yealani/yealane (yĭa-lá-ni) sf pl(?) – zbor i hãbari tsi-u spuni omlu ca dealihea (cãndu shtii cã nu easti dealihea) cu scupolu ca s-lu-arãdã (s-lu-aplãnãseascã) pri cariva; ealani, minciunã, minciuni, psemã, arãdeari, arãdiri, alingii *{ro: minciunã} {fr: mensonge} {en: lie, deceit}* § ***yealangi*** (yĭa-lan-gí) sm, sf, adg yealangioanji/yealangioanje (yĭa-lan-gioá-nji), yealangionj (yĭa-lan-giónjĭ), yealangioanji/yealangioanje (yĭa-lan-gioá-nji) – om cari, cu minciunj sh-cu culãchipsiri, s-aspuni bun, tra s-poatã s-arãdã altsã oaminj; om tsi ti-arãdi; ealangiu, ealangi, arãditor, minciunos, pseftu, calpuzan *{ro: mincinos, înşelãtor} {fr: menteur, trompeur, tricheur} {en: liar, deceitful, misleading}* § ***yealangiu*** (yĭa-lan-gíŭ) sm, sf, adg yealangii (yĭa-lan-gí-i), yealangii (yĭa-lan-gíĭ), yealangii (yĭa-lan-gíĭ) – (unã cu ***yealangi***) § ***yealan-giuratic*** (yĭa-lán-giu-rá-ticŭ) sn yealan-giuratitsi/yealan-giuratitse (yĭa-lán-giu-rá-ti-tsi) – minciuna cu giurat dzãsã di cariva (ma multu n fatsa-a unui giudicãtor); mãrturilji minciunoasã cu giurat; ealan-giuratic *{ro: sperjur} {fr: parjure, faux serment} {en: perjury, false oath}* § ***ealani/ealane*** (ĭa-lá-ni) sf pl(?) – (unã cu ***yealani***) ex: s-mãrtirisits yealani (cu minciunã) § ***ealangi*** (ĭa-lan-gí) sm, sf, adg ealangioanji/ealangioanje (ĭa-lan-gioá-nji), ealangionj (ĭa-lan-giónjĭ), ealangioanji/ealangioanje (ĭa-lan-gioá-nji) – (unã cu ***yealangi***) § ***ealangiu*** (ĭa-lan-gíŭ) sm, sf, adg ealangii (ĭa-lan-gí-i), ealangii (ĭa-lan-gíĭ), ealangii (ĭa-lan-gíĭ) – (unã cu ***yealangi***) § ***ealan-giuratic*** (ĭa-lán-giu-rá-ticŭ) sn– (unã cu ***yealan-giuratic***)

yealopitrã (yĭa-ló-pi-trã) sf yealopitri/yealopitre (yĭa-ló-pi-tri) – lugurii tsi s-aflã tu chetsrã ca unã soi di arinã, ma poati si s-aflã sh-ca crustali mushati, limpidz (prit cari poati s-treacã lunjina), multi ori fãrã hromã (cãndu crustalu easti curat) ma sh-multi ori cu-unã hromã mushatã (cãndu easti amisticat cu alti lugurii) di poati s-hibã ufilisit la fãtsearea di giuvairi *{ro: cuarţ} {fr: quartz} {en: quartz}* § ***zealopitrã*** (zea-ló-pi-trã) sf zealopitri/zealopitre (zea-ló-pi-tri) – (unã cu ***yealopitrã***)

yeamacã (yĭa-má-cã) sf – vedz tu ***ghium***

yeamandã (yĭa-mán-dã) sf yeamãndzã (yĭa-mắn-dzã) – nai ma scumpa cheatrã dit lumi (cari, dupã tsi easti scoasã dit loc, lucratã sh-tãljatã mushat, s-adarã ca un crustal) tsi nyiliceashti ca soarli shi easti ufilisitã la fãtsearea di neali shi di-alti giuvairi; yeamandu, yeamandi, dyeamandi, diamandu, diamandã, diamantu, brilantu *{ro: diamant} {fr: diamant} {en: diamond}* ex: eara cupã di yeamandã § ***yeamandu*** (yĭa-mán-du) sn yeamãndzã (yĭa-mắn-dzã) – (unã cu ***yeamandã***) § ***yeamandi/yeamande*** (yĭa-mán-di) sf yeamãndzã (yĭa-mắn-dzã) – (unã cu ***yeamandã***) § ***dyeamandi/dyeamande*** (dyĭa-mán-di) sf dyeamãndzã (dyĭa-mắn-dzã) – (unã cu ***yeamandã***) § ***diamandu*** (di-ĭa-mán-du) sn diamandzã (di-ĭa-mán-dzã) – (unã cu ***yeamandã***) § ***diamandã*** (di-ĭa-mán-dã) sf diamandzã (di-ĭa-mán-dzã) – (unã cu ***yeamandã***) § ***diamantu*** (di-ĭa-mán-tu) sn diamanti/diamante (di-ĭa-mán-ti) – (unã cu ***yeamandã***)

yeamandi/yeamande (yĭa-mán-di) sf – vedz tu ***yeamandã***

yeamandu (yĭa-mán-du) sn – vedz tu ***yeamandã***

yeamã (yĭá-mã) sf yeami/yeame (yĭá-mi) – loari di lucri (furtu) shi hiintsi faptã cu zorea (dupã tsi easti amintatã unã alumtã); lucrili tsi s-lja (s-furã) di-atselj tsi amintarã un polim di la-atselj tsi-l chirurã polimlu (i lumea-a lor); eamã, yeagmã, alimurã, pradã, spolji, pljashcã, pleashcã, pleacicã, gengã, ghengã, zulumi *{ro: jaf} {fr: pillage, rapine} {en: looting, plunder}* § ***yeagmã*** (yĭágh-mã) sf yeagmi/yeagme (yĭágh-mi) – (unã cu ***yeamã***) § ***eamã***[1] (ĭá-mã) sf eami/eame (ĭá-mi) – (unã cu ***yeamã***)

yeambulã (yĭám-bu-lã) sf yeambuli/yeambule (yĭám-bu-li) – vilendzã di lãnã di oai i per di caprã, cu cari s-anvileashti omlu, cari s-ashtearni pri pat, mpadi i pri stizmi; cergã, ciorgã, doagã, vilendzã, cuvertã, cuverti, flucatã, sazmã, virdicã, mutafi, bãtãnii, hreami *{ro: velinţã, pãturã} {fr: gros tapis de laine avec ou sans flocon} {en: wool blanket}* § ***eambulã*** (ĭám-bu-lã) sf eambuli/eambule (ĭám-bu-li) – (unã cu ***yeambulã***)

yeamburluchi/yeamburluche (yĭam-bur-lú-chi) sf yeamburluchi (yĭam-bur-lúchĭ) – stranj lungu tsi s-poartã pristi alanti stranji (di-aradã pãnã sum dzinuclji), adrat dit-unã stofã prit cari nu treatsi apa, purtat di om tra s-lu-afireascã di ploai; palto di ploai *{ro: manta de ploaie} {fr: manteau pour la pluie} {en: rain coat}*

yeangãni/yeangãne (yĭan-gắ-ni) sf yeangãnj (yĭan-gắnjĭ) – foc mari tsi ardi un adãrãmintu, unã pãduri, etc.; foc *{ro: incendiu} {fr: incendie} {en: fire}* ex: marea yeangãni nã arsi

yeanitsar (yĭa-ni-tsárŭ) sm yeanitsari (yĭa-ni-tsárĭ) – stratiot dit ma buna ascheri a sultanlui (di-aradã ishit dit ficiorlji loats cu

zorea di la crishtinj, faptsã turtsi prota shi, di cu njits, criscuts tra s-hibã bunj aschirladz); eanitsar; (fig: yeanitsar = om tsi easti turbat di inati, lisearcu, himos, gindos, etc.; om multu arãu, fãrã njilã, apistu, crud, tsi lu-arãsescu cãvgadzlji) *{ro: ienicer} {fr: janissaire} {en: janissary}* ex: ca yeanitsar fatsi (easti arãu, fãrã njilã, s-poartã ca yeanitsarlji) § ***eanitsar*** (ĭa-ni-tsárŭ) sm eanitsari (ĭa-ni-tsárĭ) – (unã cu ***yeanitsar***) ex: di eanitsari suntu mplini; eanitsarlji furã un chiro oasti aleaptã § ***yeanitsãrami/yeanitsãrame*** (yĭa-ni-tsã-rá-mi) sf fãrã pl – multimi di yeanitsari; tuts yeanitsarlji *{ro: grup (totalitatea) de ienniceri} {fr: multitude de janissaires} {en: multitude of janissaries}* ex: yeanãtsãramea tutã intrã tu-alumtã

yeanitsãrami/yeanitsãrame (yĭa-ni-tsã-rá-mi) sf – vedz tu ***yeanitsar***

Yeanju (Yĭa-njĭú) sm fãrã pl – numa shcurtatã al Ayiu-Yeani (tsi s-yiurtiseashti dzua di 24 di Cirishar, sãrbãtoari mari n Pindu) *{ro: Sfântul Ioan; Sânziene} {fr: Saint Jean} {en: Saint John}*

yeanurã (yĭa-nú-rã) sf – vedz tu ***ljanurã***

yearachin (yea-ra-chín) sm, sf, adg yearachinã (yea-ra-chí-nã), yearachinj (yea-ra-chínjĭ), yearachini/yearachine (yea-ra-chí-ni) – 1: pulj (ma njic di ornji) tsi bãneadzã cu carni di prãvdzã (pulj) ma njits; ahmageai, yirãchinã, hirãchinã, fiturishchi, hutã, hutcã, sifter, xifter, sãcol, shain, sfrindzel, pitrit; 2: un tsi ari vrundidã di yearachinj; un tsi easti gioni ca un shain; 3: nveastã nauã *{ro: şoim, viteaz, şoiman; mireasã} {fr: faucon, vaillant, celui qui prends soin des faucons; jeune mariée} {en: falcon, valiant, falcon keeper, bride}* ex: gusha ca di yearachinã § ***yerãchin*** (ye-rã-chín) sm, sf, adg – (unã cu ***yearachin***) § ***yirachin*** (yi-ra-chín) sm, sf, adg – (unã cu ***yearachin***) § ***yirãchin*** (yi-rã-chín) sm, sf, adg – (unã cu ***yearachin***)

yearacumit (yĭa-ra-cu-mítŭ) adg yearacumitã (yĭa-ra-cu-mí-tã), yearacumits (yĭa-ra-cu-mítsĭ), yearacumiti/yearacumite (yĭa-ra-cu-mí-ti) – tsi ari unã nari ca di shain, di yirãchinã; (fig: yearacumit = tsi easti lemargu, guliman, sh-caftã s-lja cãt poati di la tutã dunjaea) *{ro: cu nas acvilin} {fr: qui a un nez de faucon} {en: with an aquiline nose}*

yearan (yea-ránŭ) sm, sf yearanã (yea-rá-nã), yearanj (yea-ránjĭ), yearani/yearane (yea-rá-ni) – unã muljari (icã bãrbat) tsi s-bagã tu-ashtirnut cu vrutlu-lj (icã cu vruta-lj) fãrã s-hibã ncurunats; agãpitcoanji (sf mash), mushaver, aran, earan, morozã (sf mash), murozã (sf mash) *{ro: amant, ibovnic} {fr: amant} {en: lover}* ex: avea un yearan (vrut, mushaver)

yeargi (ĭar-gí) sm – vedz tu ***yeaurti***

yeari/yeare (yĭá-ri) sf fãrã pl – "sulfat di halcumã", unã soi di sari albastrã (crustali), nfãrmãcoasã tu mãcari, ma tsi easti bunã trã fãtsearea di multi lucri di cari ari ananghi omlu (ca bunãoarã, bueauã trã hiri di bumbac i lãnã, fãrmac trã vãtãmarea-a yernjilor, etc.) *{ro: sulfat de cupru} {fr: sulfate de cuivre} {en: copper sulphate}*

yearyearin (yĭar-yĭa-rínŭ) adg – vedz tu ***yearyir***

yearyeariu (yĭar-yĭa-ríŭ) adg – vedz tu ***yearyir***

yearyir (yĭár-yirŭ) sm fãrã pl – singurlu metal tsi easti ca unã muljiturã tu cãldura di-aradã din casã, cari ari unã hromã albã, lutsitã, ca asimea, easti nfãrmãcos trã sãnãtatea-a omlui ma si s-aflã tu mãcãruri, sh-easti ufilisit la fãtsearea di multi lucri ca, bunãoarã, la tirmometru; (expr: 1: fudzi ca yearyir = (lucru, om) tsi alunicã shi si stricoarã prit lumi fãrã ca s-hibã ghini aduchit; 2: yearyir tu pungã = pungã goalã; 3: yearyir s-ti fats = fudz di-aoa, s-nu ti ved dinintea-a mea) *{ro: mercur, argint viu} {fr: mercure, vif-argent} {en: mercury}* ex: ca yearyirlu fudzi parãlu (expr: cari ts-alunicã dit mãnã fãrã s-lu-aducheshti) § ***ghearghir*** (ghĭár-ghirŭ) sm fãrã pl – (unã cu ***yearyir***) ex: fãntãnjli, ghearghir yiu! § ***yearyirã*** (yĭár-yi-rã) sf yearyiri/yearyire (yĭár-yi-rã) – (featã, lucru) tsi s-minã ca yearyirlu *{ro: fatã ca mercurul la mişcare} {fr: fille comme le vif-argent} {en: girl agile as the mercury}* ex: § ***yearyearin*** (yĭar-yĭa-rínŭ) adg yearyearinã (yĭar-yĭa-rí-nã), yearyearinj (yĭar-yĭa-rínjĭ), yearyearini/yearyearine (yĭar-yĭa-rí-ni) – tsi easti ca yearyirlu (di hromã albã, lutsitã ca asimã, tsi alunicã lishor, etc.); yearyeariu *{ro: ca argintul viu} {fr: couleur du vif-argent; comme le vif-argent} {en: mercury color or movement}* ex: cãsili albi acupiriti cu ploci yearyearini (ca di yearyir); munti-analtu-nj s-n-alinãm, yearyearinã! (featã ca yearyirlu tsi-nj eshti!) § ***yearyeariu*** (yĭar-yĭa-ríŭ) adg yearyearii (yĭar-yĭa-rí-i), yearyearii (yĭar-yĭa-ríĭ), yearyearii (yĭar-yĭa-ríĭ) – (unã cu ***yearyearin***)

yearyirã (yĭár-yi-rã) sf – vedz tu ***yearyir***

yeasachi/yeasache invar – zbor tsi lj-aspuni a unui cã nu poati s-intrã iuva, cã nu poati s-facã tsiva, cã nu-ari geaizi, etc.; stai pri loc!, astãmãtsea!, s-nu intsrã!, etc. *{ro: interzis} {fr: interdit} {en: not allowed}*

yeaspi/yeaspe (yeás-pi) sf yeschi (yĭés-chi) shi yeshti (yĭésh-ti) – insectã (yeatsã) tsi sh-u-adutsi multu cu alghina (mash cã nu fatsi njari) sh-cari ari (trã apãrari, tu partea di nãpoi a pãnticãljei) un ac cu-un sac mplin di virin; ayeaspi, gheaspi; (fig: yeaspi = (i) hiintsã arauã ca unã yeaspi; (ii) multu dishteptu; tsi easti pirã di dishteptu) *{ro: viespe} {fr: guêpe; méchant} {en: wasp; wicked}* ex: toamna yeschili trag la carni; yeaspi (arãu) easti § ***ayeaspi/ayeaspe*** (a-yeás-pi) sf ayeschi (a-yĭés-chi) shi ayeshti (a-yĭésh-ti) – (unã cu ***yeaspi***) ex: mi ntsãpã unã yeaspi shi-nj si umflã mãna; cum fudzi musca di ayeshti; hii yeaspi (fig: eshti multu-arauã); easti yeaspi (fig: multu dishteptu) § ***gheaspi/gheaspe*** (gheás-pi) sf gheschi (ghĭés-chi) – (unã cu ***yeaspi***) ex: si umflã, cã-l mushcã unã gheaspi; cari poati s-lu-arãdã yeaspili (draclu, blãstimatlu) aestu § ***yispar*** (yis-párŭ) sn yispari/yispare (yis-pá-ri) – cubair di yeschi *{ro: viespar} {fr: guêpier} {en: wasps' nest}* § ***yispinedz*** (yis-pi-nédzŭ) vb I yispinai (yis-pi-náĭ), yispinam (yis-pi-námŭ), yispinatã (yis-pi-ná-tã), yispinari/yispinare (yis-pi-ná-ri) – hig un lucru cu mithcã chipitoasã (struxitã) ca aclu (schinlu, penura, etc.) tra s-intrã tu truplu-a unui lucru (a unui om, etc.); ntsapã unã yeaspi; nyispinedz, ãnyispinedz, ãntsap, ntsap, ndzap, schin; (fig: mi yispinedz = mi fac arãu ca unã yeaspi) *{ro: înţepa; deveni rãu} {fr: piquer; devenir méchant} {en: prick, sting; become wicked}* § ***yispinat*** (yis-pi-nátŭ) adg yispinatã (yis-pi-ná-tã), yispinats (yis-pi-nátsĭ), yispinati/yispinate (yis-pi-ná-ti) – ntsãpat di-unã yeaspi; nyispinat, ãnyispinat, ãntsãpat, ntsãpat, ndzãpat, schinat; (fig: yispinat = arãu) *{ro: înţepat de o viespe; rãu} {fr: piqué par une guêpe; méchant} {en: stung by a wasp; wicked}* ex: fãtsea ca yispinatã (ntsãpatã di-unã yeaspi); lumi yispinatã (fig: lumi-arauã) § ***yispinari/yispinare*** (yis-pi-ná-ri) sf yispinãri (yis-pi-nărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti yispinat, ntsãpari di yeaspi; nyispinari, ãnyispinari, ãntsãpari, ntsãpari, ndzãpari, schinari *{ro: acţiunea de a fi înţepat de o viespe; înţepare de o viespe} {fr: action d'être piqué par une guêpe} {en: action of being stung by a wasp}* § ***yispinos*** (yis-pi-nósŭ) adg yispinoasã (yis-pi-noá-sã), yispinosh (yis-pi-nóshĭ), yispinoasi/yispinoase (yis-pi-noá-si) – cari ntsapã, ntsãpãtor ca unã yeaspi; (fig: yispinos = arãu) *{ro: care înţeapă; rãu} {fr: piqueur; méchant, grincheux} {en: who stings; wicked}* § ***nyispinedz*** (nyis-pi-nédzŭ) vb I nyispinai (nyis-pi-náĭ), nyispinam (nyis-pi-námŭ), nyispinatã (nyis-pi-ná-tã), nyispinari/nyispinare (nyis-pi-ná-ri) – (unã cu ***yispinedz***) § ***nyispinat*** (nyis-pi-nátŭ) adg nyispinatã (nyis-pi-ná-tã), nyispinats (nyis-pi-nátsĭ), nyispinati/nyispinate (nyis-pi-ná-ti) – (unã cu ***yispinat***) ex: easti multu nyispinat (fig: arãu) § ***nyispinari/nyispinare*** (nyis-pi-ná-ri) sf nyispinãri (nyis-pi-nărĭ) – (unã cu ***yispinari***) § ***ãnyispinedz*** (ãn-yis-pi-nédzŭ) vb I ãnyispinai (ãn-yis-pi-náĭ), ãnyispinam (ãn-yis-pi-námŭ), ãnyispinatã (ãn-yis-pi-ná-tã), ãnyispinari/ãnyispinare (ãn-yis-pi-ná-ri) – (unã cu ***yispinedz***) § ***ãnyispinat*** (ãn-yis-pi-nátŭ) adg ãnyispinatã (ãn-yis-pi-ná-tã), ãnyispinats (ãn-yis-pi-nátsĭ), ãnyispinati/ãnyispinate (ãn-yis-pi-ná-ti) – (unã cu ***yispinat***) § ***ãnyispinari/ãnyispinare*** (ãn-yis-pi-ná-ri) sf ãnyispinãri (ãn-yis-pi-nărĭ) – (unã cu ***yispinari***)

yeasu! (yĭá-su) inter – zbor grãtsescu di ghinuiri, cãndu ti afli cu cariva i cãndu tsã ljai sãnãtati *{ro: salutare!, noroc!} {fr: salut!, adieu!} {en: hi!, bye-bye!}* § ***yeanasu!*** (yĭá-na-su) inter – unã soi di apandisi tsi s-da a atsilui tsi-lj si oarã ca unã soi di un "yeasu sh-a tsia" *{ro: salutare!, noroc! (şi ţie)} {fr: salut!, adieu! (a toi aussi)} {en: hi!, bye-bye! (to you also)}* ex: apoea

sh-fac cãti un yeasu!, yeanasu; yeasu, yeanasu, pãnã nã cãlim

yeatrãtsãlji/yeatrãtsãlje (yĭa-trã-tsắ-lji) sf – vedz tu ***yeatru***

yeatresã (yĭa-tré-sã) sf – vedz tu ***yeatru***

yeatrisã (yĭá-tri-sã) sf – vedz tu ***yeatru***

yeatru (yĭá-tru) sm yeatri (yĭá-tri) shi yeatsrã (yĭá-tsrã) – omlu tsi s-ari dusã la sculii analti tra sã nveatsã cum s-lji vindicã oaminjlji di lãngori; gheatru, iichim *{ro: doctor (în medicinã), medic}* *{fr: médecin}* *{en: (medical) doctor, physician}* ex: eu hiu yeatru di cicioari; eara adunats yeatri; eara un yeatru dit Vlãhii § ***gheatru*** (ghĭá-tru) sm gheatri (ghĭá-tri) shi gheatsrã (ghĭá-tsrã) – (unã cu ***yeatru***) ex: doilji ficiori lji ari gheatsrã § ***yeatresã*** (yĭa-tré-sã) sf yeatresi/yeatrese (yĭa-tré-si) – muljarea tsi s-ari dusã la sculii analti tra sã nveatsã cum s-lji vindicã oaminjlji di lãngori; yeatrisã *{ro: doctoriţã}* *{fr: doctoresse}* *{en: (female) doctor, (female) physician}* § ***yeatrisã*** (yĭá-tri-sã) sf yeatrisi/yeatrise (yĭá-tri-si) – (unã cu ***yeatresã***) § ***yitrãtsãlji/yitrãtsãlje*** (yi-trã-tsắ-lji) sf yitrãtsãlj (yi-trã-tsắljĭ) – multimea di nvitsãturi sh-cunushteri tsi li avem adzã (di la sculii analti) tra si s-vindicã oaminjlji di lãngori; yeatrãtsãlji, yeatrisini *{ro: medicinã}* *{fr: médecine}* *{en: (art of) medicine}* ex: dusi tu xeani sã nveatsã yitrãtsãlja § ***yeatrãtsãlji/yeatrãtsãlje*** (yĭa-trã-tsắ-lji) sf yeatrãtsãlj (yĭa-trã-tsắljĭ) – (unã cu ***yitrãtsãlji***) § ***yeatrusini/yeatrusine*** (yĭa-tru-sí-ni) sf yeatrusinj (yĭa-tru-sínjĭ) – (unã cu ***yitrãtsãlji***) § ***yitrii/yitrie*** (yi-trí-i) sf yitrii (yi-tríĭ) – atsea tsi s-da a unui lãndzit ca si s-vindicã di niputearea tsi ari; atseali tsi fatsi cariva tra s-ascapã di unã lãngoari; ghitrii, ghitrishcã, ileaci, ileagi, dirmani, vindicari *{ro: doctorie, medicament, curã}* *{fr: médicament, guérison}* *{en: medicine, cure}* ex: lja unã yitrii ti tusi; zborlu-a tãu mash, easti yitrii; tuti dzãlili avea yitrii; yitria tsi-nj deadish easti amarã § ***ghitrii/ghitrie*** (ghi-trí-i) sf ghitrii (ghi-tríĭ) – (unã cu ***yitrii***) ex: hãrgiueashti multsã pãradz cu ghitriili; cãndu-agiundzi tsiniva pri hala-aestã, ghitrii nu ari § ***ghitrishcã*** (ghi-trísh-cã) sf ghitrishti/ghitrishte (ghi-trísh-ti) – (unã cu ***yitrii***) (expr: cãt ghitrishca nu achicãsim = nu-aduchim dip tsiva!) § ***yitripsescu*** (yi-trip-sés-cu) (mi) vb IV yitripsii (yi-trip-síĭ), yitripseam (yi-trip-seámŭ), yitripsitã (yi-trip-sí-tã), yitripsiri/yitripsire (yi-trip-sí-ri) – lj-dau unã yitrii a unui om lãndzit tra s-lu fac ghini; l-fac s-lji treacã niputearea cu yitria tsi lj-u dau; l-fac ghini (sãnãtos) dupã-unã lãngoari; nj-si lja lãngoarea; nj-treatsi (niputearea); vindic, sãnãtushescu, ãnsãnãtushescu, sãnãtushedz, nsãnãtushedz, mprustedz, ngiulnedz, sãnedz, nsãnedz *{ro: vindeca}* *{fr: guérir}* *{en: heal}* ex: nu s-yitripsi (vindicã) § ***yitripsit*** (yi-trip-sítŭ) adg yitripsitã (yi-trip-sí-tã), yitripsits (yi-trip-sítsĭ), yitripsiti/yitripsite (yi-trip-sí-ti) – tsi-lj si deadi unã yitrii; tsi-lj tricu lãngoarea dupã tsi lo unã yitrii; tsi s-ari faptã ghini (sãnãtos); vindicat, sãnãtushit, ãnsãnãtushit, sãnãtushat, nsãnãtushat, mprustat, ngiulnat, sãnat, nsãnat *{ro: vindecat}* *{fr: guéri}* *{en: healed}* § ***yitripsiri/yitripsire*** (yi-trip-sí-ri) sf yitripsiri (yi-trip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva lja unã yitrii tra si s-vindicã; vindicari, sãnãtushiri, nsãnãtushiri, sãnãtushari, nsãnãtushari, mprustari, ngiulnari, sãnari, nsãnari *{ro: acţiunea de a (se) vindeca; vindecare}* *{fr: action de guérir}* *{en: action of healing}* § ***ghitripsescu*** (ghi-trip-sés-cu) (mi) vb IV ghitripsii (ghi-trip-síĭ), ghitripseam (ghi-trip-seámŭ), ghitripsitã (ghi-trip-sí-tã), ghitripsiri/ghitripsire (ghi-trip-sí-ri) – (unã cu ***yitripsescu***) ex: gheatrul aestu noulu mi ghitripsi cãndu fui lãndzit § ***ghitripsit*** (ghi-trip-sítŭ) adg ghitripsitã (ghi-trip-sí-tã), ghitripsits (ghi-trip-sítsĭ), ghitripsiti/ghitripsite (ghi-trip-sí-ti) – (unã cu ***yitripsit***) § ***ghitripsiri/ghitripsire*** (ghi-trip-sí-ri) sf ghitripsiri (ghi-trip-sírĭ) – (unã cu ***yitripsiri***)

yeatrusini/yeatrusine (yĭa-tru-sí-ni) sf – vedz tu ***yeatru***

yeatsã[1] (yĭá-tsã) sf – vedz tu ***yiu***

yeatsã[2] (yĭá-tsã) sf – vedz tu ***yiu***

yeaurti/yeaurte (yĭa-úr-ti) sn yeaurturi (yĭa-úr-turĭ) – lapti di vacã (oai, caprã, etc.) tsi sã ncljagã dupã tsi easti amisticat (apres) cu-unã maxutarcã mãeauã; mãrcat *{ro: iaurt}* *{fr: lait caillé, yahourt}* *{en: yoghurt}* § ***yeargi*** (ĭar-gí) sm yeargeadz (yĭar-gĭádzĭ) – atsel tsi fatsi i vindi mãrcat; mãrcãtãgi, eargi *{ro: iaurgiu}* *{fr: fabricant ou vendeur de yahourt}* *{en: yoghurt maker or seller}* § ***eargi*** (ĭar-gí) sm eargeadz (ĭar-gĭádzĭ) – (unã cu ***yeargi***)

yeavashcu (yea-vásh-cu) adg yeavashcã (yea-vásh-cã), yeavashtsã (yea-vásh-tsã), yeavashti/yeavashte (yea-vásh-ti) – tsi fatsi lucrili peanarga; agalnic *{ro: molatic}* *{fr: nonchalant}* *{en: slow, nonchalant}*

yeazãc (yĭa-zắcŭ) invar – vedz tu ***yeazãchi***

yeazãcã (yĭa-zắ-cã) sf – vedz tu ***yeazãchi***

yeazãchi/yeazãche (yĭa-zắ-chi) sf yeazãchi (yĭa-zắchĭ) – andirisea tsi u-aducheashti tu sinea-a lui atsel cari ari faptã unã alatusi; arushinea tsi u-aducheashti omlu fatsã di-atsel a curi lj-ari faptã un lucru nibun; arushini, rushini, arshini, arushuni, aipi *{ro: ruşine}* *{fr: honte}* *{en: shame}* § ***yeazãcã*** (yĭa-zắ-cã) sf fãrã pl – (unã cu ***yeazãchi***) § ***yeazãc*** (yĭa-zắcŭ) invar – (unã cu ***yeazãchi***) ex: yeazãc (arshini, amãrtii), yeazãc (arshini, amãrtii) di voi, giuname § ***eazãchi/eazãche*** (ĭa-zắ-chi) sf eazãchi (ĭa-zắchĭ) – (unã cu ***yeazãchi***) ex: eazãchi (arshini) s-tsã hibã! § ***eazãcã*** (ĭa-zắ-cã) sf fãrã pl – (unã cu ***yeazãchi***) ex: eazãcã di (arshini ti, amãrtii di) pãrintsãlj a lui; lj-vinji eazãcã (arshini, greu) cã lj-u dzãsi tu oaminj § ***eazãc*** (ĭa-zắcŭ) invar – (unã cu ***yeazãchi***)

yeazmã (yeáz-mã) sf – vedz tu ***ayeazmã***

yeazmo (yeaz-mó) sm – vedz tu ***ayi***

yeazmu (yeáz-mu) sm yeazmadz (yeaz-mádzĭ) – vedz tu ***yeazmã***

yedzãri/vedzãre (yé-dzã-ri) sf yedzãri (yé-dzãrĭ) – agru-prici carnivorã (tsi mãcã carni), cu truplu greu acupirit cu peri lundzã shi ascuri, cu cicioarli shcurti sh-cu caplu lungu tsi-ari un zurnã ca-atsel di porcu; yedzurã, azvu, vizur, baljados, dzoyiurã, dzoyiur *{ro: viezure, bursuc}* *{fr: blaireau}* *{en: badger}* § ***yedzurã*** (yé-dzu-rã) sf yedzuri (yé-dzurĭ) – (unã cu ***yedzuri***)

yedzurã (yé-dzu-rã) sf – vedz tu ***yedzãri***

yem (yémŭ) invar. – tsi easti aproapi sufliteashti; suflitlu-a meu; aharã, ahãrã, vrutã, durutã, dashã, scumpã, sãrmai, geanãm, curbani, lele *{ro: drag}* *{fr: cher, chéri, bien-aimé}* *{en: dear, beloved, honey!}* ex: du-ti, yem (vrute); bea, yem (vruta-a mea); a cui hits, yem (vrutslj-a mei icã vrutili-a meali)?

yemenji/yemenje (yĭe-mé-nji) sf pl – unã soi di pãputsã ljisoari sh-fãrã tãcunj tsi s-poartã mash ãn casã; mestri (pandofli) lishoari; mestri, mesti, pandofli, pãtichi *{ro: papuci uşori}* *{fr: sorte de souliers légers}* *{en: light house slippers}*

yenos (yĭé-nosŭ) sn yenosuri (yĭé-no-surĭ) – multimi di oaminj cari suntu di idyea arãzgã (shi, multi ori, zburãscu idyea limbã, au idyea pisti sh-cari s-aduchescu cã fac parti dit idyiul popul, cã au i cã nu au un stat di-a lor); mileti, ghimtã, gintã, ginti, ginsã, popul, poplu, ratsã, zintunji *{ro: neam}* *{fr: race, nation}* *{en: race, nation}* ex: yenoslu tut aoatsi cãtindisi § ***yinjauã*** (yi-njĭá-ŭã) sf yinjei (yi-njĭéĭ) – multimea di oaminj tsi dipun dit idyilj strãpãpãnj, tsi suntu soi *{ro: rudenie, neam, generaţie}* *{fr: parenté, race, génération}* *{en: relative, race, generation}*

yerac (ye-rácŭ) sm – vedz tu ***yirac***

yerãchin (ye-rã-chín) sm, sf, adg – vedz tu ***yearachin***

yermu (yĭér-mu) sm yernji (yĭér-nji) – yeatsã cu truplu moali, lungu, fãrã cicioari tsi s-minã cu trãdzearea azvarnã sh-cari poati s-bãneadzã tu loc (apã, poami, carni putridã, matsãli-a omlui, etc., etc.); cãciumolj (expr: 1: yermu di cufal = yermul tsi aroadi, fatsi guvi tu lemnu; 2: am yernji la cur; am yermu la inimã = mi min tut chirolu, nu-am isihii sh-nu pot sã stau tu-un loc; nu mi tsãni (nu mi-ari, nu mi-acatsã) loclu; am furnits la cicioari; 3: l-mãcã yernjilj = bãneadzã multu murdar, dip canda va s-acatsã yernji di murdãrilji; 4: s-nu-l mãcã yernjilj tu groapã = blãstem: s-nu-lj putridzascã oasili tu groapã) *{ro: vierme}* *{fr: ver}* *{en: worm}* ex: l-mãcã yernjilj; suntu poami cu yernji; va s-lu mãcã yernjilj (expr: va ducã nã banã multu murdarã) fãrã nãsã; s-nu-l mãncã yernjilj tu groapã (expr: s-nu-lj putridzascã oasli tu murmintu); ved cã ficiorlu-ts ari yermu la inimã (expr: nu-l tsãni loclu) § ***yirminos*** (yir-mi-nósŭ) adg yirminoasã (yir-mi-noá-sã), yirminosh (yir-mi-nóshĭ), yirminoasi/yirminoase (yir-mi-noá-si) – tsi easti cu

yernji; tsi ari (featsi, acãtsã) yernji; cu yernji; (expr: 1: om yirminos = om tsi nu-i bun ti tsiva, pezevenghiu, tihilai, arãu; 2: dinti yirminos = dinti tsi ari unã guvã, tsi easti cufchiu) *{ro: viermănos} {fr: vereux, qui contient des vers} {en: wormy}* ex: cireashili lãi suntu yirminoasi (cu yernji); cara bumbunã ti Sãnt Ilii, nutsli ishirã yirminoasi (cu yernji); lji s-ari umflatã falca di la unã mãseauã yirminoasã (expr: cufchi) § ***yirminescu*** (yir-mi-nés-cu) (mi) vb IV yirminii (yir-mi-níĭ), yirmineam (yir-mi-neámŭ), yirminitã (yir-mi-ní-tã), yirminiri/yirminire (yir-mi-ní-ri) – fac (acats) yernji; am yernji; hiu mãcat di yernji; yirmescu, nyirminescu, nyearmin *{ro: care a prins viermi; viermănos} {fr: qui a des vers; qui est rongé par des vers; vereux} {en: with worms; be eaten (bored) by worms}* ex: carnea yirmini (acãtsã, featsi yernji); cãshcãvaluaestu yirmineashti (fatsi yernji) § ***yirminit*** (yir-mi-nítŭ) adg yirminitã (yir-mi-ní-tã), yirminits (yir-mi-nítsĭ), yirminiti/yirminite (yir-mi-ní-ti) – tsi ari acãtsatã (faptã) yernji; tsi ari, tsi easti cu yernji; yirmit, nyirminit *{ro: prinde viermi} {fr: avoir des vers; être rongé par des vers} {en: that has worms; eaten (bored) by worms; wormy}* ex: trupurli eara yirminiti (avea acãtsatã yernji, eara cu yernji) § ***yirminiri/yirminire*** (yir-mi-ní-ri) sf yirminiri (yir-mi-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi ãndu tsiva acatsã (fatsi) yernji; yirmiri, nyirminiri *{ro: acţiunea de a prinde viermi} {fr: action d'avoir des vers; d'être rongé par des vers} {en: action of having worms; of being eaten (bored) by worms}* § ***yirmescu*** (yir-més-cu) (mi) vb IV yirmii (yir-míĭ), yirmeam (yir-meámŭ), yirmitã (yir-mí-tã), yirmiri/yirmire (yir-mí-ri) – (unã cu ***yirminescu***) § ***yirmit*** (yir-mítŭ) adg yirmitã (yir-mí-tã), yirmits (yir-mítsĭ), yirmiti/yirmite (yir-mí-ti) – (unã cu ***yirminit***) § ***yirmiri/yirmire*** (yir-mí-ri) sf yirmiri (yir-mírĭ) – (unã cu ***yirminiri***) § ***nyirminescu*** (nyir-mi-nés-cu) (mi) vb IV nyirminii (nyir-mi-níĭ), nyirmineam (nyir-mi-neámŭ), nyirminitã (nyir-mi-ní-tã), nyirminiri/nyirminire (nyir-mi-ní-ri) – (unã cu ***yirminescu***) § ***nyirminit*** (nyir-mi-nítŭ) adg nyirminitã (nyir-mi-ní-tã), nyirminits (nyir-mi-nítsĭ), nyirminiti/nyirminite (nyir-mi-ní-ti) – (unã cu ***yirminit***) § ***nyirminiri/nyirminire*** (nyir-mi-ní-ri) sf nyirminiri (nyir-mi-nírĭ) – (unã cu ***yirminiri***) ex: casa lj-easti nyirminitã (cu yernji, ari acãtsatã yernji) cã easti lãvoasã § ***nyearmin*** (nyeár-minŭ) (mi) vb IV nyirminai (nyir-mi-náĭ), nyirminam (nyir-mi-námŭ), nyirminatã (nyir-mi-ná-tã), nyirminari/nyirminare (nyir-mi-ná-ri) – (unã cu ***yirminescu***) ex: si nyirminã (acãtsã yernji) carnea; avea nyirminatã (avea acãtsatã yernji) ponjlji § ***nyirminat*** (nyir-mi-nátŭ) adg nyirminatã (nyir-mi-ná-tã), nyirminats (nyir-mi-nátsĭ), nyirminati/nyirminate (nyir-mi-ná-ti) – (unã cu ***yirminit***) § ***nyirminari/nyirminare*** (nyir-mi-ná-ri) sf nyirminãri (nyir-mi-nãrĭ) – (unã cu ***yirminiri***)

yia… (un diftongu tsi s-aflã tu nchisita-a zboarãlor) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu diftongul ***yea***… shi ***ia/ea***...; adutsem aminti cã la Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armãneascã di Bituli (1997) s-astãsi nomlu ca diftongul ***ia/ea*** si sã ngrãpseascã ***ea***; mash ndauã zboarã va facã exceptsii.

yiacã (yĭá-cã) sf pl(?) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***yeacã***

yiangãni/yiangãne (yĭan-gắ-ni) sf yiangãnj (yĭan-gắnjĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***yeangãni***

yiari/yiare (yi-ĭá-ri) sf – vedz tu ***anyedz***

yiat (yi-ĭátŭ) adg – vedz tu ***anyedz***

yiatrãtsãlji/yiatrãtsãlje (yĭa-trã-tsắ-lji) sf yiatrãtsãlj (yĭa-trã-tsãljĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***yeatrãtsãlji***

yiatresã (yĭa-tré-sã) sf yiatresi/yiatrese (yĭa-tré-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***yeatresã***

yiatrisã (yĭá-tri-sã) sf yiatrisi/yiatrise (yĭá-tri-si) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***yeatrisã***

yiatru (yĭá-tru) sm yiatri (yĭá-tri) shi yiatsrã (yĭá-tsrã) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***yeatru***

yiatrusini/yiatrusine (yĭa-tru-sí-ni) sf yiatrusinj (yĭa-tru-sínjĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***yeatrusini***

yiatsã (yĭá-tsã) sf yiets (yĭétsĭ) shi yietsuri (yĭé-tsurĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***yeatsã***[1] shi ***yeatsã***[2]

yiazãc (yĭa-zắcŭ) invar – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***yeazãc***

yiazãcã (yĭa-zắ-cã) sf fãrã pl – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***yeazãcã***

yiazãchi/yiazãche (yĭa-zắ-chi) sf yiazãchi (yĭa-zắchĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***yeazãchi***

yicã (yi-cắ) sm – vedz tu ***yeacã***

yiedz (yi-ĭédzŭ) vb I – vedz tu ***anyedz***

yier (yi-érŭ) sm – vedz tu ***ayitã***

yiftami/yiftame (yif-tu-rá-mi) sf – vedz tu ***yiftu***

yiftaryio (yif-tar-yĭó) sm – vedz tu ***yiftu***

yiftescu (yif-tés-cu) adg – vedz tu ***yiftu***

yiftlichi/yiftliche (yift-lí-chi) sf – vedz tu ***yiftu***

yiftsãlji/yiftsãlje (yif-tsắ-lji) sf – vedz tu ***yiftu***

yiftu (yíf-tu) sm, sf, adg yiftã (yíf-tã), yiftsã (yíf-tsã), yifti/yifte (yíf-ti) – un tsi fatsi parti dit unã mileti vinjitã di cãtã locurli di India sh-cari s-aflã arãspãnditã tu tuti craturli dit Ivropi (cari nu sta tu-un loc ma s-minã cu tendili dit un loc tu-alantu); ghiftu, curbet, cinghine; (fig: 1: yiftu = un tsi bati avyiulia shcãntã la harei, numtsã, etc.; avyiulgi, chimanigi, sasegi, cealgagi, zãngãnar; 2: yiftu = om tsi lucreadzã herlu la foc cu cioclu shi amonea; hirar, hãlche, favru, favur; 3: yiftu = om tsi easti ca dispuljat, cari nu-ari tsiva sh-tut caftã di la lumi s-luagiutã; dicunjar, proseac, pitaci, zicljar, tsãrãpãn, tsiritonj, tsiritor; expr: 4: muri yifta tsi ti-alãvda = ti-alavdzã singur, cã nu-armasi altu s-ti-alavdã; 5: ploai cu soari, yiftsãlj ãn pãzari = ciudii mari, vinjish sh-tini; 6: yiftul, sh-celnic, la cãrbunj va-lj hibã mintea = s-dzãtsi tr-atsel cari, itsi si s-facã, mash lucrul a lui sh-lu shtii; 7: sh-di la yiftu (caftsã) aloat? = di la-atsel tsi nu poati caftsã sh-tini s-tsã facã un lucru?; di la-atsel tsi nu-ari caftsã sh-tini un lucru? cã ghiftul easti ahãntu oarfãn cã nu-ari nitsi-aloat tra s-facã pãni) *{ro: ţigan; violonist, lăutar; fierar; sărac, cerşetor} {fr: tsigane; ménétrier; forgeron; bohémien, grigou} {en: gypsy; fiddler; blacksmith, miser, beggar}* ex: avets ghiftsã (fig: avyiulgeadz) la numtã? § ***ghiftu*** (ghíf-tu) sm, sf, adg ghiftã (ghíf-tã), ghiftsã (ghíf-tsã), ghifti/ghifte (ghíf-ti) – (unã cu ***yiftu***) § ***gheghiftu*** (ghé-ghif-tu) sm, sf gheghiftã (ghé-ghif-tã), gheghiftsã (ghé-ghif-tsã), gheghifti/gheghifte (ghé-ghif-ti) – (unã cu ***yiftu***) ex: ca gheghiftsãlj (ghiftsãlj) si ncaci § ***ghiftici*** (ghif-tícĭŭ) sm, sf ghiftici/ghiftice (ghif-tí-ci), ghiftici (ghif-tícĭ), ghiftici/ghiftice (ghif-tí-ci) – ghiftu (ghiftã) njic (njicã), ficior (featã) di ghiftu *{ro: ţigănuş} {fr: petit tsigane} {en: little gypsy}* § ***carasoyiftu*** (ca-ra-só-yif-tu) sm, sf, adg carasoyiftã (ca-ra-só-yif- tã), carasoyiftsã (ca-ra-só-yif- tsã), carasoyifti/carasoyifte (ca-ra-só-yif- ti) – yiptu lai *{ro: ţigan negru} {fr: tsigane noir} {en: black gypsy}* § ***carasoghiftu*** (ca-ra-só-ghif-tu) sm, sf, adg carasoghiftã (ca-ra-só-ghif-tã), carasoghiftsã (ca-ra-só-ghif-tsã), carasoghifti/carasoghifte (ca-ra-só-ghif-ti) – (unã cu ***carasoyiftu***) § ***yiftami/yiftame*** (yif-tá-mi) sf fãrã pl – multimi di ghiftsã, yifturami *{ro: ţigănime} {fr: nombre (l'ensemble) des tsiganes} {en: large number of gypsies}* § ***ghiftami/ghiftame*** (ghif-tá-mi) sf fãrã pl – (unã cu ***yiftami***) § ***yifturami/yifturame*** (yif-tu-rá-mi) sf yifturãnj (yif-tu-rãnjĭ) – (unã cu ***yiftami***) § ***yiftaryio*** (yif-tar-yĭó) sm fãrã pl – banã di yiftu; banã di dicunjar *{ro: viaţă de ţigan; ţigănie} {fr: vie menée par les tsiganes, mendicité} {en: gypsy life; beggary}* ex: lã s-avea urãtã cu bana di yiftaryio (yiftsã) § ***yiftlichi/yiftliche*** (yift-lí-chi) sf yiftlichi (yift-líchĭ) – starea tsi u-ari atsel tsi bãneadzã ca un yiftu; (fig: yiftlichi = starea di un urfãnilji shi scljinceami multu mari); yiftsãlji *{ro: calicie; zgârcenie} {fr: mendicité; ladrerie} {en: beggary; stinginess, meanness}* § ***yiftsãlji/yiftsãlje*** (yif-tsã-lji) sf fãrã pl – (unã cu ***yiftlichi***) § ***yiftescu*** (yif-tés-cu) adg yifteascã (yif-teás-cã), yifteshtsã (yif-tésh-tsã), yifteshti (yif-tésh-ti) – tsi easti ca di yiftsã; (lucru) tsi nu easti sh-ahãntu bun (easti apcu, prostih) *{ro: ţigănesc, de calitate inferioară} {fr: bohémien, tsigane; de basse qualité} {en: miser, of low quality}* § ***ghighiftescu*** (ghi-ghif-tés-cu) adg ghighifteascã (ghi-ghif-teás-cã), ghighifteshtsã (ghi-ghif-tésh-tsã), ghighifteshti (ghi-ghif-tésh-ti) – (unã cu ***yiftescu***) ex: vidzutã ghighifteascã (ca di ghiftu), anamea-amirãreascã

(angucitoari: *cafelu*) § ***yiftusescu*** (yif-tu-sés-cu) vb IV yiftusii (yif-tu-síĭ), yiftuseam (yif-tu-seámŭ), yiftusitã (yif-tu-sí-tã), yiftusiri/yiftusire (yif-tu-sí-ri) – mi portu sh-fac ca yiftsãlj; cirshescu ca un yiftu (di la tutã lumea, fãrã arshini sh-cu multã ngricari sh-parangricari); agiungu multu oarfãn (ca un yiftu) *{ro: (se) ţigăni, sărăci}* *{fr: quémander, lésiner, appauvrir}* *{en: beg, be stingy, haggle over, grow poor}* § ***yiftusit*** (yif-tu-sítŭ) adg yiftusitã (yif-tu-sí-tã), yiftusits (yif-tu-sítsĭ), yiftusiti/yiftusite (yif-tu-sí-ti) – tsi-agiumsi ca un yiftu *{ro: ţigănit, sărăcit}* *{fr: devenu comme un tsigane, appauvri}* *{en: beggar, stingy, grown poor}* § ***yiftusiri/yiftusire*** (yif-tu-sí-ri) sf yiftusiri (yif-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva yiftuseashti *{ro: acţiunea de a ţigăni, sărăci}* *{fr: action de quémander, de lésiner, d'appauvrir}* *{en: action of begging, being stingy, of haggling over, of growing poor}*

yiftulji/yiftulje (yif-tú-lji) sf – vedz tu ***fãsulj***

yifturami/yifturame (yif-tu-rá-mi) sf – vedz tu ***yiftu***

yiftusescu (yif-tu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***yiftu***

yiftusiri/yiftusire (yif-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***yiftu***

yiftusit (yif-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***yiftu***

yii[1]/yie (yí-i) sf – vedz tu ***ayii[1]***

yii[2]/yie (yí-i) adv– vedz tu ***ayiu[1]***

yiitati/yiitate (yi-i-tá-ti) sf – vedz tu ***yiu***

yilã (yí-lã) sf yili/yile (yí-li) – hãlati mari di mãnã cu cari s-adunã (si mparti) earba tsi s-da la prãvdzã (adratã di-unã prãjinã lungã di lemnu i di metal cari ari la un capit trei-patru dintsã mãri shi nduplicats niheamã, cu cari s-acatsã earba); furcã mari; ghilã, jilã, vilã, gãrbu *{ro: furcă mare (de fân)}* *{fr: grande fourche}* *{en: large fork}* § ***ghilã*** (ghí-lã) sf ghili/ghile (ghí-li) – (unã cu ***yilã***) § ***jilã*** (jí-lã) sf jili/jile (jí-li) – (unã cu ***yilã***) § ***vilã[1]*** (ví-lã) sf vili/vile (ví-li) – (unã cu ***yilã***)

yilcescu (yil-cĭés-cu) (mi) vb – vedz tu ***yilii***

yilciri/yilcire (yil-cí-ri) sf – vedz tu ***yilii***

yilcit (yil-cítŭ) adg – vedz tu ***yilii***

yilicadz (yi-li-cádzĭ) sm – vedz tu ***yilii***

yilici (yi-lícĭŭ) sn – vedz tu ***yilii***

yilii/yilie (yi-lí-i) sf yilii (yi-líĭ) – 1: luyurii prit cari s-veadi sh-cu cari s-adarã putiri (geami, matuyeali, shishi, etc.); geami, geam, chelchi, chelcu, chelchi, chelci; 2: unã soi di vas faptu maxus trã beari apã (yin, arãchii, etc.) prit cari s-veadi di-aradã tsi s-aflã nuntru (ma nu totna); putir, putiri, chelcã, chelcu, chelchi, chelci, cupã, scafã, cufii, arucucotir, arcucotir, rucucotir; 3: hãlati tsi ari unã fatsã lutsitã cari toarnã nãpoi arãdzlji di lunjinã tsi cad pri ea sh-tu cari oaminjlji pot si s-veadã cãndu s-mutrescu tu ea; lãyii, luyii, cutii di videalã; 4: hãlati tsi s-poartã pri nari di omlu tsi va s-veadã ma ghini (sã sh-afireascã ocljilj di pulbiri, di multã lunjinã, etc.) cu-unã yilii di-unã parti sh-di-alantã di nari; matuyeali; 5: hãlati cu cari pots s-li vedz di-aproapea, lucri tsi suntu multu diparti; dulbii, cheli; (fig: easti yilii = easti curatã ca yilia) *{ro: sticlă; pahar; oglindă; ochelari; ochean, binoclu}* *{fr: verre, verre à boire; miroir, luisant; lunettes, besicles, binocles; lunette d'approche, binoculaire}* *{en: glass; glass for drinking; mirror; eyeglasses, spectacles; field-glass, binoculars}* ex: anãltsã nã pãlati tutã di yilii (geami); moartea sh-tu yilii ti-aflã; unã yilii (putir, chelcã) di yin; yilcits-vã tu yilii (lãyii); tricu pri la yilii (luyii); bundã di veshtu cu yilii; orb di-a armatilor yilii; casa easti yilii (fig: ca lãyii, di curatã tsi easti!); lj-bagã yiliili (matuyealili) § ***yilicadz*** (yi-li-cádzĭ) sm pl – stog di lucri adrati di yilii cari s-aflã adunati tu-un loc (tu-unã casã, ducheani, fabricã, etc.) *{ro: sticlărie}* *{fr: verrerie}* *{en: glassware}* § ***yilici*** (yi-lícĭŭ) sn yiliciuri (yi-lí-cĭúrĭ) – harea tsi-l fatsi un lucru si nyiliceascã (s-lutseascã); harea tsi u-adarã fatsa-a unui lucru s-toarnã nãpoi arãdzli di lunjinã tsi cad pri nãsã; anyilici, nyilici, yilciri, nyilciri, anyilciri, licur, lampsi, lutsiri, scãntiljari *{ro: luciu}* *{fr: éclat, luisant}* *{en: glitter, brightness, shine, gloss}* ex: perlji cu yilici ca di mãtasi; ocljilj scutea un yilici ca di apã alãcitã; un yilici di tsearã albã § ***yilcescu*** (yil-cĭés-cu) (mi) vb IV yilcii (yil-cíĭ), yilceam (yil-cĭámŭ), yilcitã (yil-cí-tã), yilciri/yilcire (yil-cí-ri) – 1: arãspãndescu lunjinã (di-a mea icã loatã di iuva sh-turnatã nãpoi); 2: (lãyia) aspuni videarea-a lucrului tsi s-aflã nãintea-a ljei; (mi) mutrescu tu yilii; anyilicescu, nyilicescu, nyilcescu, nyilici, lutsescu, limbisescu, lãyicescu, liyicescu, ascapir, scãntiljedz *{ro: străluci; oglindi}* *{fr: briller; se mirer}* *{en: shine, sparkle, look (oneself) in the mirror}* ex: jarlu yilcea (lutsea, ascãpira, scãntilja); yilcea-ti (mutrea-ti tu luyii) § ***yilcit*** (yil-cítŭ) adg yilcitã (yil-cí-tã), yilcits (yil-cítsĭ), yilciti/yilcite (yil-cí-ti) – (fatsã) tsi arãspãndeashti lunjinã (di-a ljei icã loatã di iuva sh-turnatã nãpoi); tsi easti faptu s-yilceascã; tsi s-veadi tu-unã luyii; anyilicit, nyilicit, nyilcit, lutsit, limbisit, lãyicit, liyicit, ascãpirat, scãntiljat *{ro: strălucit; oglindit}* *{fr: brillant, resplendissant; miré}* *{en: shined, sparkled, brilliant; looked (oneself) in the mirror}* § ***yilciri/yilcire*** (yil-cí-ri) sf yilciri (yil-círĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva yilceashti icã s-veadi tu luyii; anyiliciri, nyiliciri, nyilciri, lutsiri, limbisiri, lãyiciri, liyiciri, ascãpirari, scãntiljari *{ro: acţiunea de a străluci; de a se oglindi; strălucire, oglindire}* *{fr: action de briller; de se mirer}* *{en: action of shining, of sparkling, of looking (oneself) in the mirror}*

yimbrucci (yim-bruc-cí) sm – vedz tu ***yimbruchi***

yimbrucciu (yim-bruc-cíŭ) sm yimbrucceadz (yim-bruc-cĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***yimbrucci***

yimbruchi/yimbruche (yim-brú-chi) sf yimbruchi (yim-brúchĭ) – 1: darea (tarifa) tsi s-lja la sinurlu-a unui crat, di la oaminjlji tsi intrã sh-aduc lucri dit xeani trã cari nomlu caftã tra si s-plãteascã paradz; 2: loclu astãsit (casa) la sinurlu-a unui crat, iu s-lja aesti dãri sh-iu oaminjlji suntu mutrits tra s-nu-aducã peascumta lucri trã cari lipseashti s-plãteascã dãrli; yiumbruchi, imbruchi, ghiumbruchi, ghiumbrucã, cumerchi, vamã, tarifã, dirveni; (expr: plãtii shi perlu din cap yimbruchi = plãtii yimbruchi, multu di multu) *{ro: vamă}* *{fr: douane}* *{en: customs; duties}* ex: gramatili nu-au yimbruchi (dãri, cumerchi, vamã) § ***yiumbruchi/yiumbruche*** (yĭum-brú-chi) sf yiumbruchi (yĭum-brúchĭ) – (unã cu ***yimbruchi***) § ***imbruchi/imbruche*** (im-brú-chi) sf imbruchi (im-brúchĭ) – (unã cu ***yimbruchi***) § ***ghiumbrucã*** (ghĭum-brú-cã) sf pl(?) – (unã cu ***yimbruchi***) ex: nã dusirã la ghiumbrucã (loclu iu s-lja dãrli); plãtii shi perlu din cap ghiumbrucã § ***ghiumbruchi/ghiumbruche*** (ghĭum-brú-chi) sf ghiumbruchi (ghĭum-brúchĭ) – (unã cu ***yimbruchi***) § ***yimbrucci*** (yim-bruc-cí) sm yimbrucceadz (yim-bruc-cĭádzĭ) – atsel tsi lja dãrli (yimbruchili) la sinur, di la oaminjlji tsi intrã tu-un crat; atsel tsi-lj mutreashti oaminjlji tsi intrã tu-un crat tra s-nu-aducã lucri dit xeani peascumta (trã cari nu vor s-plãteascã yimbruchea tsi lipseashti plãtiri dupã nom); yiumbrucci, imbrucci, ghiumbrucci, bãjdar *{ro: vameş}* *{fr: douanier}* *{en: customs officer}* § ***yiumbrucci*** (yĭum-bruc-cí) sm yiumbrucceadz (yĭum-bruc-cĭádzĭ) – (unã cu ***yimbrucci***) § ***imbrucci*** (im-bruc-cí) sm imbrucceadz (im-bruc-cĭádzĭ) – (unã cu ***yimbrucci***) § ***ghiumbrucci*** (ghĭum-bruc-cí) sm ghiumbrucceadz (ghĭum-bruc-cĭádzĭ) – (unã cu ***yimbrucci***) ex: ghiumbrucceadzlji lj-arãchirã pãrmãtia

yimishi (yi-mí-shi) sf yimishi (yi-mí-shi) – atsea tsi creashti pi-un pom (easi dit lilici, creashti shi s-coatsi la soari), di-aradã bunã trã mãcari; pom, poamã, fructu, frutã, frut, curnutseauã, bobã (tu zborlu-a njitslor cilimeanj) *{ro: fruct}* *{fr: fruit}* *{en: fruit}*

yimnasiu (yim-ná-siŭ) sn yimnasii (yim-ná-siĭ) – 1: shcoalã di ficiori ma mãri (10-14) di anj sh-cãtivãrãoarã (10-18) di anj; liceu; 2: loc iu omlu fatsi yimnasticã; ghimnasiu *{ro: gimnaziu, liceu}* *{fr: lycée, gymnase}* *{en: middle-school; gymnasium}* § ***ghimnasiu*** (ghim-ná-siŭ) sn ghimnasii (ghim-ná-siĭ) – (unã cu ***yimnasiu***) ex: ficiorlu intrã tu ghimnasiu (sculia di ficiori ma mãri); ishirã tu ghimnasiu ta s-facã ghimnasticã § ***yimnasticã*** (yim-nás-ti-cã) sf yimnãstits (yim-nắs-titsĭ) – multimea di minãri tsi li fatsi omlu cu mãdularili (cicioarli, mãnjli, caplu, truplu, mesea, etc.) cu scupolu tra sã-sh tsãnã truplu sãnãtos shi mushcljilj vãrtosh; ghimnasticã *{ro: gimnastică}* *{fr: gymnastique}* *{en: gymnastics}* § ***ghimnasticã*** (ghim-nás-ti-cã) sf ghimnãstits (ghim-nắs-titsĭ) – (unã cu ***yimnasticã***) ex: shtii s-facã ghimnasticã § ***yimnastic*** (yim-nás-ticŭ) sm, sf yimnasticã (yim-nás-ti-cã), yimnastits (yim-nás-titsĭ), yimnastitsi/yimnastitse (yim-nás-ti-tsi) – om tsi-ari

nvitsatã la sculii yimnastica (ari tehnea shi nveatsã sh-pri-altsã tra s-facã cum lipseashti yimnastica); om tsi fatsi tahtica (cati dzuã, ma multi ori pri stãmãnã) ghimnasticã *{ro: gimnast} {fr: gymnaste} {en: gymnast}* § ***ghimnastic*** (ghim-nás-ticŭ) sm, sf ghimnasticã (ghim-nás-ti-cã), ghimnastits (ghim-nás-titsĭ), ghimnastitsi/ghimnastitse (ghim-nás-ti-tsi) – (unã cu ***yimnastic***) ex: adusirã la sculii un ghimnastic bun

yimnastic (yim-nás-ticŭ) sm, sf – vedz tu ***yimnasiu***

yimnasticã (yim-nás-ti-cã) sf – vedz tu ***yimnasiu***

yin[1] (yínŭ) sn – vedz tu ***ayitã***

yin[2] (yínŭ) vb IV shi II vinj (vínjĭŭ) shi vinjii (vi-njíĭ), vinjam (vi-njĭámŭ) shi yineam (yi-neámŭ), vinjitã (vi-njí-tã) shi vinitã (vi-ní-tã) shi yinitã (yi-ní-tã), vinjiri/vinjire (vi-njí-ri) shi viniri/vinire (vi-ní-ri) shi vineari/vineare (vi-neá-ri) shi yineari/yineare (yi-neá-ri) – mi min cãtrã cariva; agiungu iuva i la cariva; agiungu la loclu iu voi (lipseashti) s-mi aflu; (un lucru) agiundzi iuva pitricut di cariva; trec pri la cariva; am orixi (mirachi) s-adar tsiva (s-arãd, s-plãngu, s-mi duc iuva, etc.); am arãdãtsina (am arãzga, izvurãscu, dipun) dit…; agiungu, asescu, trec, lj-fac unã vizitã; (expr: 1: yini pãnea (aloatlu, mãeaua) = maeaua l-fatsi aloatlu di pãni si s-umflã (s-creascã); 2: vinji laptili = s-acri, s-asparsi laptili; 3: nj-yini oara (s-mor) = nj-dau suflitlu, escu pri moarti, easti oara tsi va lji ncljid ocljilj; 4: nj-yin lãcrinjli = nchisescu s-plãngu; 5: yin la zborlu-a lui = agiungu s-dzãc ca el; 6: nj-yini tu minti = nj-treatsi prit minti; 7: nj-vinji mintea la cap = mi nvitsai minti, tora u-am mintea tutã, isihãsii; 8: nj-yini (nj-sta) pri limbã = escu etim s-dzãc tsiva, cãt ãnj yini s-dzãc tsiva; 9: (cu) cãt yini = (cu) cãt treatsi chirolu; 10: nj-vinji inima la loc = isihãsii, nu mata nj-easti fricã; 11: yini (dupã cariva) = s-aflã (easti tu-unã aradã) dupã cariva; 12: yini arãulu (yini apa, apili) = curã arãulu; s-vearsã arãulu di apa multã tsi ari; 13: un du-ti-yinu = un loc (unã catastasi) iu urdinã multã dunjai; 14: yin tu-un adiljatic = yin unãshunã; 15: aclo sã-lj yinã! = s-patã nipãtsãtili; si s-ducã la drats!; si-l lja neclu!; s-lã hibã di cap! aclo s-lã hibã!) *{ro: veni, sosi; dospi} {fr: venir, arriver; fermenter, lever} {en: come, arrive; ferment; rise (bread)}* ex: vinjirã (agiumsirã) ficiorlji; cuclu si-nj vineari; cãndu yineam (nã minam cãtrã) ncoa; na iu yin doauã alãnduri; nu-ari vãrnu s-yinã; cãndu yinea Crãciun, cãndu yinea Pashti; earã pi scamnul di-amirã vinjirã (s-alinarã dupã el) ficiorlj-a sor-sai; lj-yinea (avea orixi) s-arãdã di-atseali tsi-avdza; lj-yini (ari mirachi) si s-ducã tu polim; lj-yini multu greu; nj-yini jali (nj-si fatsi jali); pãnea nu easti vinjitã (expr: criscutã, mãeaua nu u featsi s-creascã); cãt yinea (expr: cãt tritsea chirolu), inatea-a lui crishtea; atumtsea-lj vinji tu (lj-tricu prit) minti tsiva; iu-ts yini cãnili cu ocljul ca scafa, tr-un adiljatic (unãshunã) § ***vinjit***[1] (vi-njítŭ) adg vinjitã (vi-njí-tã), vinjits (vi-njítsĭ), vinjiti/vinjite (vi-njí-ti) – tsi ari agiumtã iuva i la cariva; tsi ari agiumtã aclo iu lipseashti si s-aflã; tsi s-ari dusã la cariva n vizitã; agiumtu, asit *{ro: venit, sosit; dospit} {fr: venu, arrivé; fermenté, levé} {en: who came, arrived; fermented; risen (bread)}* § ***vinit***[1] (vi-nítŭ) adg vinitã (vi-ní-tã), vinits (vi-nítsĭ), viniti/vinite (vi-ní-ti) – (unã cu ***vinjit***[1]) ex: nu eara viniti (agiumti, asiti); pãnea nu-i vinitã (criscutã) § ***yinit*** (yi-nítŭ) adg yinitã (yi-ní-tã), yinits (yi-nítsĭ), yiniti/yinite (yi-ní-ti) – (unã cu ***vinjit***[1]) ex: easti yinit (criscut) aloatlu § ***vinjiri/vinjire*** (vi-njí-ri) sf vinjiri (vi-njírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva yini iuva; agiundzeari, agiundziri, asiri *{ro: acţiunea de a veni, de a sosi; de a dospi; venire, sosire, dospire} {fr: action de venir, d’arriver; de fermenter, de lever; venue, arrivée, levure} {en: action of coming, of arriving; arrival; of fermenting; of rising (bread)}* § ***viniri/vinire*** (vi-ní-ri) sf viniri (vi-nírĭ) – (unã cu ***vinjiri***) § ***vineari/vineare*** (vi-neá-ri) sf vineri (vi-nérĭ) – (unã cu ***vinjiri***) ex: tu vinearea tsi fãtseam § ***yineari/yineare*** (yi-neá-ri) sf yineri (yi-nérĭ) – (unã cu ***vinjiri***) § ***nivinjit*** (ni-vi-njítŭ) adg nivinjitã (ni-vi-njí-tã), nivinjits (ni-vi-njítsĭ), nivinjiti/nivinjite (ni-vi-njí-ti) – tsi nu easti vinjit; tsi nu-agiumsi iuva i la cariva; neagiumtu, neasit *{ro: nevenit, nesosit; nedospit} {fr: qui n’est pas venu, qui n’est pas arrivé; qui n’a pas fermenté, qui n’est pas levé} {en: who dit not come, who has not arrived; that has not fermented; that has not risen (bread)}* ex: cãndu s-ti videm, s-ti hãrsim sh-tini, nivinjitã, vrei shi s-fudz?; aloat nivinjit § ***nivinjiri/nivinjire*** (ni-vi-njí-ri) sf nivinjiri (ni-vi-njírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva i tsiva nu yini; neagiundzeari, neagiundziri, neasiri *{ro: acţiunea de a nu veni, de a nu sosi; de a nu dospi} {fr: action de ne pas venir, de ne pas arriver; de ne pas fermenter, de ne pas lever} {en: action of not coming, of not arriving; of not fermenting; of not rising (bread)}* § ***vinitã***[1] (vi-ní-tã) sf fãrã pl – atsea tsi s-ari faptã cãndu vinji cariva; oara tsi yini cariva; vinjiri, viniri, vineari, yineari, agiundzeari *{ro: venire, sosire} {fr: venue, arrivée} {en: arrival}* ex: lã spusit trã tsi nã easti vinita? (sibepea trã cari vinjim?); tsi ts-u vinita? (cãtse vinjish?, cu tsi sibepi?; unã vinitã (cum vinjirã, oara tsi vinjirã) oaminjlji tu cãlivã § ***vinjitã*** (vi-njí-tã) sf fãrã pl – (unã cu ***vinitã***) ex: nvitsã ti tsi lã easti vinjita (scupolu trã cari vinjirã; trã tsi lã easti vizita); tu vinjita ncoa (cãndu yinea ncoa, n cali); unã vinitã (dit oara tsi agiumsirã) oaminjlji tu cãlivã § ***nivinitã*** (ni-vi-ní-tã) sf fãrã pl – ninti ca s-yinã; cãt (mizi) vinji (cariva) *{ro: înainte de venire; abia venit} {fr: avant d’arriver; à peine venu ou arrivé} {en: before arriving; just arrived}*

yinar[1] (yi-nárŭ) sm – vedz tu ***ayitã***

Yinar[2] (Yi-nárŭ) sm fãrã pl – protlu mes dit an; Culugeu, Culujeg, Gulugeu *{ro: Ianuarie} {fr: Janvier} {en: January}* ex: ascãpãm di Yinar, himu-n cãlar; tu Yinar featã oili

yinati/yinate (yi-ná-ti) sf yinãts (yi-nãtsĭ) – inati, gnati, ghnati, amãnii, mãnii, hulii, lisã, foc, uryii, zalã, zali, gindi, nãireatsã, nãrleatsã, thimo, picã, cangi, himã, turbari *{ro: furie, mânie} {fr: colère, fureur} {en: fury, anger}* ex: yinatea (zala, hulia) l-urgheashti omlu § ***yinãtos*** (yi-nã-tósŭ) adg yinãtoasã (yi-nã-toá-sã), yinãtosh (yi-nã-tóshĭ), yinãtoasi/yinãtoase (yi-nã-toá-si) – tsi lu-acatsã (lishor) inatea; inãtos, gnãtos, huliros, lisearcu, turbat, gindos, uryisit *{ro: furios} {fr: cholérique, furieux} {en: infuriated, angered}* ex: easti di yinãtoshlji (di-atselj tsi lj-acatsã lishor inatea) § ***yinãtusescu*** (yi-nã-tu-sés-cu) vb IV yinãtusii (yi-nã-tu-síĭ), yinãtuseam (yi-nã-tu-seámŭ), yinãtusitã (yi-nã-tu-sí-tã), yinãtusiri/yinãtusire (yi-nã-tu-sí-ri) – mi-acatsã yinatea; mi fac foc di yinati; inãtusescu, gnãtusescu, arcedz, ariciuescu, agredz, aghredz, timusescu, furtsuescu, furchisescu, ngindu, nãirescu, aprindu, lisixescu, turbu, turbedz *{ro: înfuria} {fr: se mettre en colère} {en: infuriate}* § ***yinãtusit*** (yi-nã-tu-sítŭ) adg yinãtusitã (yi-nã-tu-sí-tã), yinãtusits (yi-nã-tu-sítsĭ), yinãtusiti/yinãtusite (yi-nã-tu-sí-ti) – tsi lu-ari acãtsatã inatea; inãtusit, gnãtusit, arceat, ariciuit, agrat, aghrat, timusit, furtsuit, furchisit, ngindat, nãirit, apres (di inati), lixit, turbat *{ro: înfuriat} {fr: mis en colère} {en: infuriated}* § ***yinãtusiri/inãtusire*** (yi-nã-tu-sí-ri) sf yinãtusiri (yi-nã-tu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un easti acãtsat di inati; inãtusiri, gnãtusiri, arceari, ariciuiri, agrari, aghrari, timusiri, furtsuiri, furchisiri, ngindari, nãiriri, aprindiri (di inati), lixiri, turbari *{ro: acţiunea de a înfuria; înfuriare} {fr: action de se mettre en colère} {en: action of becoming (making someone) infuriated}*

yinãtos (yi-nã-tósŭ) adg – vedz tu ***yinati***

yinãtusescu (yi-nã-tu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***yinati***

yinãtusiri/inãtusire (yi-nã-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***yinati***

yinãtusit (yi-nã-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***yinati***

yincalã (yín-ca-lã) sf – vedz tu ***yinglã***

yincãlã (yín-cã-lã) sf – vedz tu ***yinglã***

yinclã (yín-clã) sf – vedz tu ***yinglã***

yineari/yineare (yi-neá-ri) sf – vedz tu ***yin***[2]

yinghits (yín-ghitsĭ) num – numirlu “20”, namisa di noauãsprã-dzatsi (19) shi unsprãyinghits (21), ma mari di 19 sh-ma njic di 21; yiyints *{ro: douăzeci} {fr: vingt} {en: twenty}* § ***yiyints*** (yí-yintsĭ) num – (unã cu ***yinghits***) § ***yiyintsunã*** (yí-yints-ú-nã) num – numirlu 21 § ***yiyintsdoi*** (yí-yints-dóĭ) num – numirlu 22 § ***yiyintsoptu*** (yí-yints-óp-tu) num – numirlu 28; etc.

yinglã (yín-glã) sf yingli/yingle (yín-gli) –fashã largã di cheali (tsãsãturã) cu cari s-acatsã shaua sum pãntica-a calui; yinclã, yincãlã, yincalã, ghincalã *{ro: chingă} {fr: sous ventrière} {en: belly band, girth}* ex: strãndzi-lj yincla s-nu s-toarnã

shaua § ***yinclã*** (yín-clã) sf yincli/yincle (yín-cli) – (unã cu ***yinglã***) ex: tsãni sãmarlu cu yingla § ***yincãlã*** (yín-cã-lã) sf yincãli/yincãle (yín-cã-li) – (unã cu ***yinglã***) § ***yincalã*** (yín-ca-lã) sf yincali/yincale (yín-ca-li) – (unã cu ***yinglã***) § ***ghincalã***[1] (ghín-ca-lã) sf ghincali/ghincale (ghín-ca-li) – (unã cu ***yinglã***) ex: strãmshu ghini ghincula tra s-nu s-njishcã shaua § ***yinglusescu*** (yin-glu-sés-cu) vb IV yinglusii (yin-glu-síĭ), yinglu-seam (yin-glu-seámŭ), yinglusitã (yin-glu-sí-tã), yinglusiri/yinglusire (yin-glu-sí-ri) – acats yingla pri cal *{ro: închinga}* *{fr: mettre la sous ventrière}* *{en: girth}* ex: yinclusii calu § ***yinglusit*** (yin-glu-sítŭ) adg yinglusitã (yin-glu-sí-tã), yinglusits (yin-glu-sítsĭ), yinglusiti/yinglusite (yin-glu-sí-ti) – tsi-lj s-ari acãtsatã yingla; cu yingla bãgatã *{ro: închingat}* *{fr: avec la sous ventrière mise}* *{en: girthed}* § ***yinglusiri/yinglusire*** (yin-glu-sí-ri) sf yinglusiri (yin-glu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-yingluseashti calu *{ro: acţiunea de a închinga}* *{fr: action de mettre la sous ventrière}* *{en: action of girthing}* § ***nchingu*** (nchín-gu) vb I nchingai (nchin-gáĭ), nchingam (nchin-gámŭ), nchingatã (nchin-gá-tã), nchingari/nchingare (nchin-gá-ri) – (unã cu ***yinglusescu***) ex: nchingã (yinglusi) ghini calu § ***nchingat*** (nchin-gátŭ) adg nchingatã (nchin-gá-tã), nchingats (nchin-gátsĭ), nchingati/nchingate (nchin-gá-ti) – (unã cu ***yinglusit***) § ***nchingari/nchingare*** (nchin-gá-ri) sf nchingãri (nchin-gắrĭ) – (unã cu ***yinglusiri***)

yinglusescu (yin-glu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***yinglã***

yinglusiri/yinglusire (yin-glu-sí-ri) sf – vedz tu ***yinglã***

yinglusit (yin-glu-sítŭ) adg – vedz tu ***yinglã***

yinimati/yinimatã (yi-ni-má-ti) sf pl – zbor cu cari s-cunoscu, tuti deadun, grãnlu, sicara, ordzul, uvãdzlu, etc.; grãnar, grãni, yipturi *{ro: cereală}* *{fr: céréale}* *{en: cereal}* ex: cãmpul bun trã yinimati (grãni, yipturi)

yinit (yi-nítŭ) adg – vedz tu ***yin***[2]

yinjauã (yi-njĭá-ŭã) sf – vedz tu ***yenos***

yinji/yinje (yí-nji) sf – vedz tu ***ayitã***

yinomati/yinomate (yi-nó-ma-ti) sf pl – mãdularli (ca inimã, hicat, matsã, etc.) tsi s-aflã tu truplu-a pravdãljei (omlui); minutsalji, mintsalji, ljanomati *{ro: măruntaie}* *{fr: entraille}* *{en: entrails, bowels}*

yioarã (yi-oá-rã) sf yiori (yi-órĭ) – ma multi soi di agru-lilici njits mushat anjurzitoari di-unã hromã vinitã, galanã, trandafilii i albã tsi es dit unã tseapã dit loc shi crescu pri cãmpu shi prit pãduri; ghioarã, manushachi, musahi; (fig: 1: yioarã = hromã vinitã ca-atsea di yioarã; expr: 2: ***yioarã chipuratã*** = yioarã cu dintsã) *{ro: viorea}* *{fr: violette, scille a deux feuilles}* *{en: violet}* ex: nveasta trimbura ca yioara; chealea sh-carnea murnescu, s-fac yioarã (fig: lja hroma vinitã a yioarãljei); lã si fãtsea cãrnurli murni yioarã (fig: ca yioara); furã bãtuts cu tueaguri pãnã lã si featsi truplu yioarã (fig: vinitã ca yioara); s-ai ocljilj ca yioarili din pãduri; am ocljilj a mei ca dauã yiori; featili avea fãtsli ca yiori § ***ghioarã*** (ghi-oá-rã) sf ghiori (ghi-órĭ) – (unã cu ***yioarã***) ex: s-ved mushatili lilici, culeastrandu shi ghiori (manushachi); ghiorli suntu multu mushati; avem tu gãrdina-a noastrã multi ghiori (manushachi), avem shi ghiori chipurati (expr: yiori cu dintsã) § ***nyiuredz*** (nyi-u-rédzŭ) (mi) vb I nyiurai (nyi-u-ráĭ), nyiuram (nyi-u-rámŭ), nyiuratã (nyi-u-rá-tã), nyiurari/nyiurare (nyi-u-rá-ri) – 1: limpidzãscu (cur, lãgãrsescu) cu larea; u fac s-aspunã limpidi; 2: u fac s-aibã bueaua-a yioarãljei; yiuredz *{ro: limpezi; face clar ca o viorea}* *{fr: rendre très claire par lavage; donner une couleur semblable à celle de la violette}* *{en: make it clear by washing; give a color like that of a violet}* § ***nyiurat*** (nyi-u-rátŭ) adg nyiuratã (nyi-u-rá-tã), nyiurats (nyi-u-rátsĭ), nyiurati/nyiurate (nyi-u-rá-ti) – tsi-aspuni limpidi cu larea tsi-lj si fatsi; tsi easti di hroma-a unei yioarã; yiurat *{ro: bine spălat, foarte limpede, de culoarea viorelei}* *{fr: très bien lavé, très propre, très clair}* *{en: well washed, veri clear, of the color of a violet}* § ***nyiurari/nyiurare*** (nyi-u-rá-ri) sf nyiurãri (nyi-u-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si nyiureadzã tsiva; yiurari *{ro: acţiunea de a limpezi, de a face clar ca o viorea}* *{fr: action de rendre très claire par lavage; de donner une couleur semblable à celle de la violette}* *{en: action of making it clear by washing; of giving a color like that of a violet}* § ***yiuredz*** (yi-u-rédzŭ) (mi) vb I yiurai (yi-u-ráĭ), yiuram (yi-u-rámŭ), yiuratã (yi-u-rá-tã), yiurari/yiurare (yi-u-rá-ri) – (unã cu ***nyiuredz***) § ***yiurat*** (yi-u-rátŭ) adg yiuratã (yi-u-rá-tã), yiurats (yi-u-rátsĭ), yiurati/yiurate (yi-u-rá-ti) – (unã cu ***nyiurat***) ex: latã sh-yiuratã (limpidi ca yioara) § ***yiurari/yiurare*** (yi-u-rá-ri) sf yiurãri (yi-u-rắrĭ) – (unã cu ***nyiurari***)

yios (yi-ósŭ) adg yioasã (yi-oá-sã), yiosh (yi-óshĭ), yioasi/yioase (yi-oá-si) – tsi easti mplin di harauã; tsi aspuni multã harauã; hãrsit, hãrios, hãros *{ro: voios, bucuros, vesel}* *{fr: gai, joyeux}* *{en: joyous, gay, merry}* ex: yioasã (hãrioasã, mplinã di harauã), acãtsã sã spunã

yiota (yĭó-ta) invar – mash tu zburãrea "nitsi unã yiota" cu noima "dip, tsiva dip" *{ro: (nici) o iotă, deloc, câtuşi de puţin}* *{fr: (pas un) iota}* *{en: (not one) iota}*

yiprachi/yiprache (yi-prá-chi) sf yiprãchi (yi-prắchĭ) – mãcari adratã cu guzmoalji di carni mãtsinatã i uriz (amisticati sh-cu alti lucri) tsi suntu anviliti shi hearti tu frãndzi di ayitã i verdzu di moari; sãrmã *{ro: sarma}* *{fr: boulette de viande hachée ou de riz enveloppée d'une feuille de vigne ou de chou}* *{en: meat (or rice) ball wrapped up and cooked in grappe or cabbage leaves}* ex: yiprãchi marsini (sãrmadz di preasini di uriz sh-fãrã carni)

yiptu (yíp-tu) sn yipturi (yíp-turĭ) – zbor cu cari s-cunoashti un, i ma multi deadun, sicara, grãnlu, ordzul, uvedzlu, etc.; grãnar, yinimati, grãni *{ro: cereală}* *{fr: céréale}* *{en: cereal}* ex: cãt ari yiptul?; ambãrli suntu mplini di yipturi (yinimati, grãni); yipturli nu s-featsirã § ***ghiptu*** (ghíp-tu) sn ghipturi (ghíp-turĭ) – (unã cu ***yiptu***) ex: ghiptul nu s-featsi estan; nj-adusi un usmac di ghiptu (grãn)

yir (yírŭ) sn – vedz tu ***yiur***

yirac (yi-rácŭ) sm yirats (yi-rátsĭ) – pulj tsi s-hrãneashti cu prici njits (pulj ma njits, etc.) shi sh-u-adutsi cu shainlu shi ornja (mash cã easti ma njic); yerac, sfrindzel, sfrãntealj, sfrãmtealj, chirchinec; (expr: cu yiraclu = agioc di cilimeanj) *{ro: uliu}* *{fr: épervier, vautour}* *{en: goshawk, falcon}* § ***yerac*** (ye-rácŭ) sm yerats (ye-rátsĭ) – (unã cu ***yirac***)

yirachin (yi-ra-chín) sm, sf, adg – vedz tu ***yearachin***

yiramati/yiramate (yi-rá-ma-ti) sf pl – anjlji tsi-lj treatsi sh-catastasea tu cari s-aflã omlu dupã tsi-agiundzi aush; aushatic *{ro: bătrâneţe}* *{fr: vieillesse}* *{en: old age}* ex: yiramatili mi loarã (aushaticlu mi-acãtsã); yiramati buni

yirani/yirane (yi-rá-ni) sf – vedz tu ***virani***

yirã (yi-rắ) sm yiradz (yi-rádzĭ) – aguditurã (tãljiturã, ntsãpãturã, guvã, etc.) faptã tu truplu-a unui om (pravdã, etc.) cu un lucru (cheatrã, cãtsut, penurã, tufechi, etc.); aranã, ranã, pleagã, pliyii *{ro: rană}* *{fr: blessure, plaie}* *{en: wound}*

yirãchin (yi-rã-chín) sm, sf, adg – vedz tu ***yearachin***

yirgãnat (yir-gã-nátŭ) sm, sf – vedz tu ***jirgãnjat***

yirghinã (yir-ghí-nã) sf yirghini/yirghine (yir-ghí-ni) – numã datã la ndauã turlii di earbã, cu frãndzãli spumigoasi shi schicuri di lãludz njits, albi, aroshi, argãvanlii, etc. *{ro: sporiş, verbină}* *{fr: verveine}* *{en: holy herb, herb of the cross, vervain, verbena}*

yirlandã (yir-lán-dã) sf – vedz tu ***yiur***

yirmescu (yir-més-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***yermu***

yirminescu (yir-mi-nés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***yermu***

yirminiri/yirminire (yir-mi-ní-ri) sf – vedz tu ***yermu***

yirminit (yir-mi-nítŭ) adg – vedz tu ***yermu***

yirminos (yir-mi-nósŭ) adg – vedz tu ***yermu***

yirmiri/yirmire (yir-mí-ri) sf – vedz tu ***yermu***

yirmit (yir-mítŭ) adg – vedz tu ***yermu***

yirusi/yiruse (yi-rú-si) sf – vedz tu ***iurushi***

yis (yísŭ) sn yisi/yise (yí-si) – aspunearea di fapti, bots, videri, idei, minduiri, etc. tsi sh-li fatsi omlu cu mintea cãndu doarmi (cã nu suntu dealihea); (fig: yis = minduiri sh-fãndãzii (tsi par dealihea ma suntu minciunoasi) tsi sh-li fatsi omlu cu mintea cãndu nu doarmi) *{ro: vis; viziune}* *{fr: rêve, songe; vision}* *{en: dream; vision}* ex: vidzui un yis aestã noapti cã ti-aveai dusã acasã; uruti yisi feci aestã noapti; hoara sh-ved tu yisi; ts-

vidzui yislu cã va s-mori; ca pit yis nj-aduc aminti di nãs; tricu bana ca un yis § ***nyis*** (nyísŭ) sn nyisi/nyise (nyí-si) – (unã cu ***yis***) (scriarea poati s-hibã shi: ***n yis***, sh-atumtsea noima easti: ***tu yis***) ex: cai shtii tsi easti nyislu?; nj-lu-aduc aminti ca pi nyis (ca pit yis); nyis (ca tu yis) nj-pãrurã treilji mesh aeshti § ***nyisedz*** (nyi-sédzŭ) (mi) vb I nyisai (nyi-sáĭ), nyisam (nyi-sámŭ), nyisatã (nyi-sá-tã), nyisari/nyisare (nyi-sá-ri) – cãndu dormu, ved sh-fac lucri cu mintea (cari nu suntu dealihea); ved tu yis; am un yis; ãnyisedz, ãnghisedz, yisedz; (fig: (mi) nyisedz = li ved ca prit yis; am mari mirachi ti un lucru sh-fãndãxescu cã va si s-facã, cu tuti cã shtiu (i nu shtiu) cã nu va si s-facã vãrnãoarã; nj-treatsi prit minti) *{ro: visa}* *{fr: rêver}* *{en: dream}* ex: nyisai (vidzui) un yis arãu; tutã noaptea mi nyisai (avui yisi) cu ljirtata dadã-mea; nyisa (fig: li videa ca prit yis) dzãlili di primuvearã; doarmi Costa shi nyiseadzã; nitsi cã si nyisa (nitsi cã-lj tritsea prit minti) s-agiungã aoa; noaptea si nyiseadzã omlu § ***nyisat*** (nyi-sátŭ) adg nyisatã (nyi-sá-tã), nyisats (nyi-sátsĭ), nyisati/nyisate (nyi-sá-ti) – tsi ari vidzutã un yis tu somnu; ãnyisat, ãnghisat, yisat *{ro: visat}* *{fr: rêvé}* *{en: dreamed}* § ***nyisari/nyisare*** (nyi-sá-ri) sf nyisãri (nyi-sắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã nyiseadzã cariva; ãnyisari, ãnghisari, yisari *{ro: acţiunea de a visa}* *{fr: action de rêver}* *{en: action of dreaming}* § ***yisedz*** (yi-sédzŭ) (mi) vb I yisai (yi-sáĭ), yisam (yi-sámŭ), yisatã (yi-sá-tã), yisari/yisare (yi-sá-ri) – (unã cu ***nyisedz***) ex: yiseadzã shi arãdi tu somnu; yisam cã mi aflam acasã; gionili sh-yisã a lui tatã; s-nu yiseadzã dupã pleashcã (s-nu sh-facã yisi, s-nu mindueascã, lugurseascã cã va s-aibã) § ***yisat*** (yi-sátŭ) adg yisatã (yi-sá-tã), yisats (yi-sátsĭ), yisati/yisate (yi-sá-ti) – (unã cu ***nyisat***) § ***yisari/yisare*** (yi-sá-ri) sf yisãri (yi-sắrĭ) – (unã cu ***nyisari***) § ***ãnyisedz*** (ãn-yi-sédzŭ) (mi) vb I ãnyisai (ãn-yi-sáĭ), ãnyisam (ãn-yi-sámŭ), ãnyisatã (ãn-yi-sá-tã), ãnyisari/ãnyisare (ãn-yi-sá-ri) – (unã cu ***nyisedz***) § ***ãnyisat*** (ãn-yi-sátŭ) adg ãnyisatã (ãn-yi-sá-tã), ãnyisats (ãn-yi-sátsĭ), ãnyisati/ãnyisate (ãn-yi-sá-ti) – (unã cu ***nyisat***) § ***ãnyisari/ãnyisare*** (ãn-yi-sá-ri) sf ãnyisãri (ãn-yi-sắrĭ) – (unã cu ***nyisari***) § ***nghisedz*** (nghi-sédzŭ) (mi) vb I nghisai (nghi-sáĭ), nghisam (nghi-sámŭ), nghisatã (nghi-sá-tã), nghisari/nghisare (nghi-sá-ri) – (unã cu ***nyisedz***) ex: mi nghisai urut asarnoaptea § ***nghisat*** (nghi-sátŭ) adg nghisatã (nghi-sá-tã), nghisats (nghi-sátsĭ), nghisati/nghisate (nghi-sá-ti) – (unã cu ***nyisat***) § ***nghisari/nghisare*** (nghi-sá-ri) sf nghisãri (nghi-sắrĭ) – (unã cu ***nyisari***)

yisari/yisare (yi-sá-ri) sf – vedz tu ***yis***

yisat (yi-sátŭ) adg – vedz tu ***yis***

yisedz (yi-sédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***yis***

yisescu[1] (yi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zigã***

yishan (yí-shanŭ) sm – vedz tu ***vishin***

yisiri[1]***/yisire*** (yi-sí-ri) sf – vedz tu ***zigã***

yisit[1] (yi-sítŭ) adg – vedz tu ***zigã***

yisit[2] (yi-sítŭ) adg yisitã (yi-sí-tã), yisits (yi-sítsĭ), yisiti/yisite (yi-sí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***ayisit***

yispar (yis-párŭ) sn – vedz tu ***yeaspi***

yispinari/yispinare (yis-pi-ná-ri) sf – vedz tu ***yeaspi***

yispinat (yis-pi-nátŭ) adg – vedz tu ***yeaspi***

yispinedz (yis-pi-nédzŭ) vb I – vedz tu ***yeaspi***

yispinos (yis-pi-nósŭ) adg – vedz tu ***yeaspi***

yisteari/yisteare (yis-teá-ri) sf yisteri (yis-térĭ) – aveari adunatã sh-turnatã tu lucri njits sh-cu multã tinjii (ca pãradz, chetri scumpi, lucri di artã, etc. ascumti multi ori tu-un singur loc); ayisteari, hãznã, malã, chisavro, thisavro; aveari, avutsãlji, avutsami, bugãtsãlji *{ro: comoară, tezaur}* *{fr: trésor}* *{en: treasure}* ex: s-aibã sh-nãs unã yisteari; yisteri ãntredz cãrvãnjli ma pitritsea di-aoatsi; tr-a limbãljei yisteari; s-badz tu udaea cu yisteari doi talari; lja di yisteari, alasã sh-pãlatea diz-vãlitã shi fudz § ***ayisteari/ayisteare*** (a-yis-teá-ri) sf ayisteri (a-yis-térĭ) – (unã cu ***yisteari***) ex: s-fur ayistearea (hãznãlu) a amirãlui; alagã dupã ayisteri (chisavradz); ãl dipusi di pi ayisteari (chisavro) shi lo cãts pradz putu; aduchi cã, pali vãrã ayisteari va lj-adusi; nj-dzãsi draclu, si-nj dai ayistearea di sum scarã

yitac (yi-tácŭ) sm yitats (yi-tátsĭ) – atsel cari easti urtac shi agiutã la fãtsearea-a unui lucru (multi ori arãu); atsel tsi-ascundi furi i aproachi trã tsãneari lucrili furati di elj *{ro: complice}* *{fr: complice}* *{en: accomplice}*

yitachi/yitache (yi-tá-chi) sf yitãchi (yi-tắchĭ) – loclu iu dormu i dizvursescu noaptea oaminjlji, prãvdzãli, etc.; pat, crivari, ashtirnut, culcush *{ro: culcush}* *{fr: couche, gîte, tanière}* *{en: bed, resting place}*

yitachi/yitache (yi-tá-chi) sf yitãchi (yi-tắchĭ) – loclu tu cari prãvdzãli (oaminjlji, puljlji, pricili, etc.) pot si sh-aflã apanghiu tra s-arihãtipseascã (cãndu suntu avursits), s-doarmã (noaptea cãndu lã easti somnu), si s-ascundã (cãndu vor si s-afireascã di dushmanj), etc.; crivatea pri cari doarmi omlu; culcush, loj, loji, lujar, pitulj, pãtulj, pat, crivati, ashtirnut *{ro: culcuş, pat}* *{fr: gîte, litière}* *{en: resting place, lair (deer)}*

yitã (yí-tã) sf – vedz tu ***ayitã***

yitãgani/yitãgane (yi-tã-gá-ni) sf yitãgãnj (yi-tã-gắnjĭ) – apalã nturtseascã, ca largã shi nvãrligoasã, nu caishti tsi lungã ma nitsi multu shcurtã; yiutãgani, iutãgani, eatagan, eatãgan; (fig: yitãgani = moarti) *{ro: iatagan}* *{fr: yatagan}* *{en: yataghan}* § ***yiutãgani/yiutãgane*** (yĭu-tã-gá-ni) sf yiutãgãnj (yĭu-tã-gắnjĭ) – (unã cu ***yitãgani***) § ***iutãgani/iutãgane*** (ĭu-tã-gá-ni) sf iutãgãnj (ĭu-tã-gắnjĭ) – (unã cu ***yitãgani***) § ***eatagan*** (ĭa-ta-gánŭ) sn eatagani/eatagane (ĭa-ta-gá-ni) – (unã cu ***yitãgani***) ex: stingã-ts dzua, eataganlu § ***eatãgan*** (ĭa-tã-gánŭ) sn eatãgani/eatãgane (ĭa-tã-gá-ni) – (unã cu ***yitãgani***) ex: lj-disicã caplu cu eatãganea; lu-agiumsi eatãganea (fig: moartea)

yitãghani/yitãghane (yi-tã-ghá-ni) sf yitãghãnj (yi-tã-ghắnjĭ) – unã cu ***yiutãgani***

yiti/yite (yí-ti) sf – vedz tu ***ayitã***

yitrãtsãlji/yitrãtsãlje (yi-trã-tsã-lji) sf – vedz tu ***yeatru***

yitrii/yitrie (yi-trí-i) sf – vedz tu ***yeatru***

yitripsescu (yi-trip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***yeatru***

yitripsiri/yitripsire (yi-trip-sí-ri) sf – vedz tu ***yeatru***

yitripsit (yi-trip-sítŭ) adg – vedz tu ***yeatru***

yitsauã (yi-tsá-ŭã) sf – vedz tu ***yitsãl***

yitsãl (yi-tsắlŭ) sm, sf ***yitsauã*** (yi-tsá-ŭã), yitsãlj (yi-tsắljĭ), yitsali/yitsale (yi-tsá-li) – boulu i vaca cãndu s-amintã icã suntu ninga tiniri; ghitsel, demush, giuncu, juncu, mãnzat, muscar, muschidã *{ro: viţel, vitsea}* *{fr: veau, genisse}* *{en: calf, heifer}* § ***ghitsel*** (ghi-tsélŭ) sm, sf ***ghiteasã*** (ghi-teá-sã), ghitselj (ghi-tséljĭ), ghiteasi/ghitease (ghi-teá-si) – (unã cu ***yitsãl***) ex: liga ghitselu (yitsãlu) pãnã s-mulgã vaca

yitsin (yi-tsínŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***vitsin***

yiu (yíŭ) adg vii/vie (yí-i), yii (yíĭ), yii (yíĭ) – 1: tsi bãneadzã sh-nu easti mortu; tsi easti durusit cu banã; (hiintsã, lucru, idei) tsi s-aflã tu catastasea di dupã amintari shi pãnã la moarti i afãnsiri; 2: lucru trã mãcari tsi armãni ashi cum easti nihertu sh-nicoptu (ca, bunãoarã, carnea dupã tãljarea-a nimaljlui icã zãrzãvãtsli, yimishili, etc., dupã adunarea-a lor shi nãinti ca s-hibã ndreapti tri mãcari cu cutsearea i hirbearea); nicoptu, nihertu, etc.; (fig: yiu = tsi easti sarpit, sertic, dishtiptat, etc.; expr: 2: apã yii = apã tsi lu nyeadzã omlu mortu, tsi-l fatsi omlu s-nu moarã) *{ro: viu, personal; crud, necopt}* *{fr: vif, vivant, en vie, en personne; cru, non cuit}* *{en: alive, living, in person; raw, uncooked}* ex: yiu (cum eshti ninga tu banã) ti mãc; mutrita yii (dishtiptatã); vãrcolac yiu (dealihea, tsi nu easti mortu); aestu eara Shutlu yiu (el insush, nu altu); pãnea nu s-coapsi, easti yii (nicoaptã); apã yii, fãrã moarti § ***ghiu*** (ghíŭ) adg ghii/ghie (ghí-i), ghii (ghíĭ), ghii (ghíĭ) – (unã cu ***yiu***) § ***yeatsã***[1] (yĭá-tsã) sf yets (yĭétsĭ) shi yetsuri (yĭé-tsurĭ) – harea tsi-l fatsi omlu (pravda, earba, etc.) s-hibã yiu; starea-a-atsilui tsi s-aflã dealihea tu lumi (cã easti unã prici yii i un lucru tsi nu easti yiu) di cãndu s-fatsi shi pãnã s-afãnseashti dit aestã lumi; banã, zuii, gheatsã; (expr: yeatsa a etãljei = eta a etãljei, yeatsa di totna sh-trã totna) *{ro: viaţă, existenţă, eternitate}* *{fr: vie, existence, éternité}* *{en: life, existence, eternity}* ex: s-ascapã cu yeatsã (banã); sh-u tricurã yeatsa-a lor (bana-a lor); cari s-hãrseashti di tru-aestã banã, yeatsa a etãljei (fig: yeatsa di tora sh-trã totna) amintã; s-lom yeatsa a etãljei (fig: yeatsa trã totna, trã eta-a etãljei); mash fumlu tsi insha prit ugeatsi eara un semnu di yeatsã (semnu di banã,

semnu cã aclotsi, tu casili cu ugeatsi, bãneadzã cariva) § ***gheatsã***[1] (ghĭá-tsã) sf ghets (ghĭétsĭ) shi ghetsuri (ghĭé-tsurĭ) – (unã cu ***yeatsã***[1]) ex: shcurta-nã banã, gheatsã § ***yeatsã***[2] (yĭá-tsã) sf yets (yĭétsĭ) shi yetsuri (yĭé-tsurĭ) – itsi lucru (hiintsã) tsi easti yiu shi ari suflit (om, prici, bubulic, etc.); gheatsã, yiitati *{ro: vieţuitoare, fiinţă (animal, insectă, microb)}* *{fr: être (animale, insecte, microbe)}* *{en: being (animal, insect, germ)}* ex: shtii yeatsa (hiintsa) tutã; s-fure altã yeatsã (hiintsã, prici)?; iuva nu s-avdi yeatsã (vãrã lucru yiu); azboairã yeatsa (hiintsa) cu ocljul aestu?; doauã yetsuri (lucri yii), doi yernji; si sudz di tuti yetsurli (pricili, prãvdzãli); cuiburi di yets (microbi) § ***gheatsã***[2] (ghĭá-tsã) sf ghets (ghĭétsĭ) shi ghetsuri (ghĭé-tsurĭ) – (unã cu ***yeatsã***[2]) § ***yiitati/yiitate*** (yi-i-tá-ti) sf yiitãts (yi-i-tắtsĭ) – (unã cu ***yeatsã***[2]) ex: supsi sãndzili di la tuti yiitãtsli

yiuha! (yĭú-ha!) inter – vedz tu ***iuha!***

yiumac (yĭu-má-cã) sf – vedz tu ***ghium***

yiumbrucci (yĭum-bruc-cí) sm – vedz tu ***yimbruchi***

yiumbrucciu (yĭum-bruc-cíŭ) sm yiumbrucceadz (yĭum-bruc-cĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***yiumbrucci***

yiumbruchi/yiumbruche (yĭum-brú-chi) sf – vedz tu ***yimbruchi***

yiunos (yĭu-nósŭ) sm fãrã pl – vedz tu ***gunos***

yiur (yĭúrŭ) sn yiuri/yiure (yĭú-ri) – urmã tsi s-veadi ca unã cijdii (aradã, bair, dãrã, rãncai) pi-unã lugurii di altã hromã; mardzinea ca un tserclju tsi u-ari un lucru arucutos (gurguljitos, stronghil); yiurã, yir, tserclju, urmã, aradã, dãrã, rãncai, etc. *{ro: cerc, dungă, urmă}* *{fr: cercle, circuit, raie, trace}* *{en: circle, trace, stripe, streak}* ex: mplãtea trei yiuri (arãdz) ghirvezi; tortul ud di-asdoari, lj-alasã yiur (urmã) pri gushi; nu mi-arãseashti bãsmãlu cu ghiuri; nu-nj deadi ghini oda cu cãlcheri, alãsã ghiuri (urmi, dãri) § ***yiurã*** (yĭú-rã) sf yiuri/yiure (yĭú-ri) – (unã cu ***yiur***) § ***yir*** (yírŭ) sn yiri/yire (yí-ri) – (unã cu ***yiur***) ex: tortul lj-alãsã yir pri gushi § ***yirlandã*** (yir-lán-dã) sf yirlandi/ yirlande (yir-lán-di) – mardzini di pãndzã i chendimã adãvgatã la unã fustani i poalã *{ro: bordură (adăugată la un şorţ sau rochie)}* *{fr: bordure (ajoutée a une robe ou un tablier)}* *{en: border, fringe (added to a dress or an apron)}*

yiurari/yiurare (yi-u-rá-ri) sf – vedz tu ***yioarã***

yiurat (yi-u-rátŭ) adg – vedz tu ***yioarã***

yiurã (yĭú-rã) sf – vedz tu ***yiur***

yiuredz (yi-u-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***yioarã***

yiurgani/yiurgane (yĭur-gá-ni) sf yiurgãnj (yĭur-gắnjĭ) – unã soi di vilendzã groasã cu cari sã nvileashti omlu noaptea, cãndu doarmi, adratã di dauã frãndzã di pãndzã, cusuti ca un sac, tu cari s-abagã lãnã (bumbac) tra s-tsãnã cãldurã earna; iurgan, iurgani, paplumã *{ro: plapumă}* *{fr: couverture de lit ouatée}* *{en: thick wadded blanket}* ex: deadi soarli pri yiurgani § ***yiurgãngi*** (yĭur-gãn-gí) sm yiurgãngeadz (yĭur-gãn-gĭádzĭ) – atsel tsi fatsi i vindi yiurgani *{ro: plăpumar}* *{fr: couverturier}* *{en: "yiurgani" maker or merchant}* § ***iurgan*** (ĭur-gánŭ) sn iurgãnj (ĭur-gắnjĭ) – (unã cu ***yiurgani***) § ***iurgani***[1]***/iurgane*** (ĭur-gá-ni) sf iurgãnj (ĭur-gắnjĭ) – (unã cu ***yiurgani***) ex: iurganea nu tsãni ahãntu caldu ca vilendza; iurgani di cutnii lã deadi ti pai § ***iurgãngi*** (ĭur-gãn-gí) sm iurgãngeadz (ĭur-gãn-gĭádzĭ) – (unã cu ***yiurgãngi***)

yiurgãngi (yĭur-gãn-gí) sm – vedz tu ***yiurgani***

yiurghani/yiurghane (yĭur-ghá-ni) sf yiurghãnj (yĭur-ghắnjĭ) – unã cu ***yiurgani***

yiurghãngi (yĭur-ghãn-gí) sm yiurghãngeadz (yĭur-ghãn-gĭádzĭ) – unã cu ***yiurgãngi***

yiurtii/yurtie (yĭur-tí-i) sf yiurtii (yĭur-tíĭ) – dzuã tsãnutã tu-unã casã, tra si s-aducã aminti ayilu tsi ari idyea numã cu-atsea a nicuchirlui di casã; dzuã pisimã, cãndu lumea nu lucreadzã (poati s-facã tsi va, si sta arihati, etc.); sãrbãtoari *{ro: sărbătoare (patronimică)}* *{fr: jour férié; fête patronymique}* *{en: name day; holiday}* ex: nã cljimã ti yiurtii (numa-a nicuchirlui) § ***yiurtisescu*** (yĭur-ti-sés-cu) vb IV yiurtisii (yĭur-ti-síĭ), yiurtiseam (yĭur-ti-seámŭ), yiurtisitã (yĭur-ti-sí-tã), yiurtisiri/yiurtisire (yĭur-ti-sí-ri) – nj-tsãn dzua di numã tsi u portu; aspun haraua tsi u-aduchescu cãndu-nj yini lumi sã-nj oarã ti numã, cu ziafetea tsi u fac, cu mãcari, beari sh-cãntitsi; sãrbãturescu; (expr: li yiurtisescu = li mãc tuti, li ngljit, nu-alas tsiva pri measã) *{ro: sărbători}* *{fr: fêter}* *{en: celebrate (saint's day, name day)}* § ***yiurtisit*** (yĭur-ti-sítŭ) adg yiurtisitã (yĭur-ti-sí-tã), yiurtisits (yĭur-ti-sítsĭ), yiurtisiti/yiurtisite (yĭur-ti-sí-ti) – (dzuã, numã) tsi easti tsãnutã (di-aradã cu mãcari, beari sh-cãntari) *{ro: sărbătorit}* *{fr: fêté}* *{en: celebrated (saint's day, name day)}* § ***yiurtisiri/yiurtisire*** (yĭur-ti-sí-ri) sf yiurtisiri (yĭur-ti-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-yiurtiseashti unã numã (unã yiurtii, unã sãrbãtoari); sãrbãturiri *{ro: acţiunea de a sărbători; sărbătorire}* *{fr: action de fêter}* *{en: action of celebrating (saint's day, name day)}* § ***yiurtusescu*** (yĭur-tu-sés-cu) vb IV yiurtusii (yĭur-tu-síĭ), yiurtuseam (yĭur-tu-seámŭ), yiurtusitã (yĭur-tu-sí-tã), yiurtusiri/yiurtusire (yĭur-tu-sí-ri) – (unã cu ***yiurtisescu***) ex: noi yiurtuseam Ayiu-Dimitri; s-nu-lj cadã tu mãnã, cã li yiurtuseashti (expr: li mãca tuti) § ***yiurtusit*** (yĭur-tu-sítŭ) adg yiurtusitã (yĭur-tu-sí-tã), yiurtusits (yĭur-tu-sítsĭ), yiurtusiti/yiurtusite (yĭur-tu-sí-ti) – (unã cu ***yiurtisit***) ex: nu-aflai nitsiunã, ti yitrii, cã eara yiurtusiti (expr: eara mãcati tuti) § ***yiurtusiri/yiurtusire*** (yĭur-tu-sí-ri) sf yiurtusiri (yĭur-tu-sírĭ) – (unã cu ***yiurtisiri***)

yiurtisescu (yĭur-ti-sés-cu) vb IV – vedz tu ***yiurtii***

yiurtisiri/yiurtisire (yĭur-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***yiurtii***

yiurtisit (yĭur-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***yiurtii***

yiurtusescu (yĭur-tu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***yiurtii***

yiurtusiri/yiurtusire (yĭur-tu-sí-ri) sf – vedz tu ***yiurtii***

yiurtusit (yĭur-tu-sítŭ) adg – vedz tu ***yiurtii***

yiurultii/yiurultie (yĭu-rul-tí-i) sf – vedz tu ***ghiurultii***

yiurultii/yiurultie (yĭu-rul-tí-i) sf yiurultii (yĭu-rul-tíĭ) – unã cu ***ghiurultii***

yiurusi/yiuruse (yĭu-rú-si) sf – vedz tu ***iurushi***

yiutãgani/yiutãgane (yĭu-tã-gá-ni) sf – vedz tu ***yitãgani***

yiutãghani/yiutãghane (yĭu-tã-ghá-ni) sf yiutãghãnj (yĭu-tã-ghắnjĭ) – unã cu ***yiutãgani***

yiuvãsescu (yĭu-vã-sés-cu) vb IV yiuvãsii (yĭu-vã-síĭ), yiuvãseam (yĭu-vã-seámŭ), yiuvãsitã (yĭu-vã-sí-tã), yiuvãsiri/yiuvãsire (yĭu-vã-sí-ri) – vedz tu ***dyiuvãsescu***

yiuvãsiri/yiuvãsire (yĭu-vã-sí-ri) sf – vedz tu ***dyiuvãsescu***

yiuvãsit (yĭu-vã-sítŭ) adg – vedz tu ***dyiuvãsescu***

yiuvãsitor (yĭu-vã-si-tórŭ) adg – vedz tu ***dyiuvãsescu***

yiuzbash (yĭúz-bashĭŭ) sm yiuzbash (yĭúz-bashĭ) – ufitser (capidan) dit ascherea nturtseascã; yiuzbashe *{ro: căpitan}* *{fr: capitaine}* *{en: captain}* § ***yiuzbãshe*** (yĭuz-bã-shé) sm yiuzbãsheadz (yĭuz-bã-shĭádzĭ) – (unã cu ***yiuzbash***)

yiuzbãshe (yĭuz-bã-shé) sm – vedz tu ***yiuzbash***

yiuzluc (yĭuz-lúcŭ) sm yiuzluts (yĭuz-lútsĭ) – unã sutã di paradz ntsurtseshti di-aoa sh-un chiro *{ro: monedă de 100 bani}* *{fr: monaie de cent "paras"}* *{en: money of 100 "paras"}*

yivãsescu (yi-vã-sés-cu) vb IV – vedz tu ***dyiuvãsescu***

yivãsiri/yivãsire (yi-vã-sí-ri) sf – vedz tu ***dyiuvãsescu***

yivãsit (yi-vã-sítŭ) adg – vedz tu ***dyiuvãsescu***

yivãsitor (yi-vã-si-tórŭ) adg – vedz tu ***dyiuvãsescu***

yixescu (yic-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zigã***

yixiri/yixire (yic-sí-ri) sf – vedz tu ***zigã***

yixit (yic-sítŭ) adg – vedz tu ***zigã***

yiyints (yí-yintsĭ) num – vedz tu ***yinghits***

yiyintsdoi (yí-yints-dóĭ) num – vedz tu ***yinghits***

yiyintsoptu (yí-yints-óp-tu) num – vedz tu ***yinghits***

yiyintsunã (yí-yints-ú-nã) num – vedz tu ***yinghits***

yizmade! (yiz-má-de!) inter – zbor tsi dzãtsi omlu cãndu aguneshti pri cariva, cãndu-lj dzãtsi s-fugã; yizmã-ti; fudz *{ro: du-te, pleacă!}* *{fr: haro!, va-t-en!}* *{en: go!}*

yizmari/yizmare (yiz-má-ri) sf – vedz tu ***ayizmu***

yizmat (yiz-mátŭ) adg – vedz vedz tu ***ayizmu***

yizmã (yíz-mã) sf fãrã pl – vedz tu ***yeazmã***

Yizmãciun (Yiz-mã-cĭún) sm – vedz tu ***ayizmu***

yizmãciuni[1]***/yizmãciune*** (yiz-mã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***ayizmu***

Yizmãciuni[2]***/Yizmãciune*** (yiz-mã-cĭú-ni) sf – vedz tu ***ayizmu***

yizmu (yíz-mu) vb I – vedz tu ***ayizmu***

yizmusescu (yiz-mu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***ayi***

yizmusiri/yizmusire (yiz-mu-sí-ri) sf – vedz tu ***ayi***
yizmusit (yiz-mu-sítŭ) adg – vedz tu ***ayi***

Z

z sf – vedz tu ***dzuã***
zabitlãcã (za-bi-tlắ-cã) sf – vedz tu ***zapitã***
zac (zácŭ) vb III shi II – vedz tu ***dzac***
zacati/zacate (zá-ca-ti) sf pl – lucruri di njicã simasii; lucruri di njicã tinjii tsi nu ahãrzescu multu; zboarã goali; zãcãturi, curcufeli, curcufexali, curnufexali, chirturi, hãbãri, cãpãchi, lãpãrdii, lishinãturi, mandzali, palavri, pãlavri, papardeli, bufchi, pufchi, shahlamari, etc. *{ro: mărunţişuri, nimicuri, fleacuri} {fr: bagatelles, futiles, babioles} {en: bagatelles, trifles}* § ***zãcãturã*** (zã-cã-tú-rã) sf zãcãturi (zã-cã-túrĭ) – (unã cu ***zacati***)
zaci (zácĭŭ) sm pl(?) – luguria (tsi s-aflã tu stumahea-a prãvdzãlor tsi mãcã sh-aroamigã earba) cu cari sã ncljagã laptili tra si s-facã cash; cljag, piteauã, arãndzã, maeauã, mãeauã *{ro: cheag} {fr: présure} {en: rennet}*
zaconj (za-cónjĭŭ) sn pl(?) – vedz tu ***zãcon***
zadã (zá-dã) sf – vedz tu ***dzadã***
zaerei/zaeree (za-e-ré-i) sf – vedz tu ***zaire***
zafirachi/zafirache (za-fi-rá-chi) sf – vedz tu ***zafiri***
zafiri/zafire (za-fí-ri) sf pl(?) – soi di tsãsãturã lishoarã sh-moali di bumbac, tsi ari di-aradã unã singurã hromã, sh-dit cari s-fac alãxãminti (stranji) tsi muljerli sh-li bagã sum fustani; zafirachi *{ro: zefir, aţică} {fr: zéphyrine} {en: zephyr}* § ***zafirachi/zafirache*** (za-fi-rá-chi) sf zafirãchi (za-fi-rắchĭ) – (unã cu ***zafiri***)
zaghon (za-ghón) sn zaghoani/zaghoane (za-ghoá-ni) – unã cu ***zagon***
zagon (za-ghón) sn – vedz tu ***zãcon***
zaharenj (za-ha-rénjĭ) sf pl – vedz tu ***zahãri***
zahari/zahare (zá-ha-ri) sf – vedz tu ***zahãri***
zahãr (zá-hãrŭ) sm fãrã pl – zbor neaprucheat tu dictsiunarlu-a nostru; vedz ***zahãri***
zahãri/zahãre (zá-hã-ri) sf fãrã pl – lugurii multu dultsi tsi s-aflã tu multi planti (pãngearea, cãlamea di zahãri, etc.) dit cari si scoati shi s-mãcã (tu loc di njari) ca crustali njits shi di-aradã albi; zahari, shicher; (fig: zahari (adg) = multu dultsi) *{ro: zahăr} {fr: sucre} {en: sugar}* ex: cama ninti, tu loclu-a zahãriljai aveam njarea shi picmezea § ***zahari/zahare*** (zá-ha-ri) sf fãrã pl – (unã cu ***zahãri***) § ***zãhãrenj*** (zã-hã-rénjĭ) sf pl – lucri dultsi; zaharenj, zãhãradz, zãhãrlãchi, dultsenj, zãhãrãts, zãhãrtãri; (fig: zaharenj = isihii, arihati, lucri arisiti dit banã, etc.) *{ro: dulciuri} {fr: douceurs} {en: sweets}* § ***zaharenj*** (za-ha-rénjĭ) sf pl – (unã cu ***zãhãrenj***) § ***zãhãrlãchi/zãhãrlãche*** (zã-hãr-lắ-chi) sf zãhãrlãchi (zã-hãr-lắchĭ) – (unã cu ***zãhãrenj***) ex: zãhãrlãchili nu li mãcã § ***zãhãrtari/zãhãrtare*** (zã-hãr-tá-ri) sf zãhãrtãri (zã-hãr-tắrĭ)– dultseami (ma multu ti njits) faptã dit siropea di zahari acãtsatã, anjurizmatã mushat, multi ori amisticatã sh-cu alti lucri (ca, bunãoarã, ciuculatã, nuts, etc.) sh-turnatã deapoea tu njits cumãts, a curi lã si da multi hromi sh-formi (ca mãrdzeali, gurgulji, bãstunj njits, etc.); zãhãratã, bumboanã, bambonã, cocã, toapã, cufetã, zãhãricadz, zãhãrenj, zãhãrlãchi, dultsenj *{ro: bomboană, zaharicală, dulciuri} {fr: bonbon, sucrerie} {en: candy, sweets}* § ***zãhãratã*** (zã-hã-rá-tã) sf zãhãrãts (zã-hã-rắtsĭ) – (unã cu ***zãhãrtari***) § ***zãhãricadz*** (zã-hã-ri-cádzĭ) sm pl – (unã cu ***zãhãrtari***) ex: nj-adusi dn pãzari zãhãricadz (zãhãrãts) § ***zãhãrisescu*** (zã-hã-ri-sés-cu) (mi) vb IV zãhãrisii (zã-hã-ri-síĭ), zãhãriseam (zã-hã-ri-seámŭ), zãhãrisitã (zã-hã-ri-sí-tã), zãhãrisiri/zãhãrisire (zã-hã-ri-sí-ri) – bag zahari tu tsiva; zaharea dit unã dultseami s-usucã shi s-fatsi ca nãshti crustali njits shi albi; bag zahari; zãhãrãsescu *{ro: zaharisi} {fr: sucrer; (sucre se) cristalliser} {en: put sugar in; (sugar) crystallize}* ex: li zãhãrisi tigãnjli (lã bãgã zahari pristi); li zãhãrisish di primansus (lã bãgash multã zahari) § ***zãhãrisit*** (zã-hã-ri-sítŭ) adg zãhãrisitã (zã-hã-ri-sí-tã), zãhãrisits (zã-hã-ri-sítsĭ), zãhãrisiti/zãhãrisite (zã-hã-ri-sí-ti) – tsi-lj s-ari bãgatã zahãri; tsi s-uscã sh-ari scoasã crustali di zahãri; zãhãrusit *{ro: zaharisit} {fr: sucré; (sucre) cristallisé} {en: with sugar put in; (sugar) crystallized}* § ***zãhãrisiri/zãhãrisire*** (zã-hã-ri-sí-ri) sf zãhãrisiri (zã-hã-ri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-zãhãriseashti un lucru; zãhãrusiri *{ro: acţiunea de a (se) zaharisi} {fr: action de sucrer; de se cristalliser (sucre)} {en: action of putting sugar in; (sugar) action of crystallizing (sugar)}* § ***zãhãrusescu*** (zã-hã-ru-sés-cu) (mi) vb IV zãhãrusii (zã-hã-ru-síĭ), zãhãruseam (zã-hã-ru-seámŭ), zãhãrusitã (zã-hã-ru-sí-tã), zãhãrusiri/zãhãrusire (zã-hã-ru-sí-ri) – (unã cu ***zãhãrisescu***) § ***zãhãrusit*** (zã-hã-ru-sítŭ) adg zãhãrusitã (zã-hã-ru-sí-tã), zãhãrusits (zã-hã-ru-sítsĭ), zãhãrusiti/zãhãrusite (zã-hã-ru-sí-ti) – (unã cu ***zãhãrisit***) § ***zãhãrusiri/zãhãrusire*** (zã-hã-ru-sí-ri) sf zãhãrusiri (zã-hã-ru-sírĭ) – (unã cu ***zãhãrisiri***) § ***pitruzahari/pitruzahare*** (pi-tru-zá-ha-ri) sf fãrã pl – cumãts mãri di zahari multu curatã, faptã prota siropi sh-deapoea, peagalea faptã crustali limpidi prit cari treatsi shi s-veadi lunjina; candyiu, nebetshicher *{ro: candel, zahăr cristalizat} {fr: sucre candi} {en: sugar-candy}*
zahmeti/zahmete (zah-mé-ti) sf zahmets (zah-métsĭ) – munduiri (avursiri) mari aduchitã di trup i tu suflit; vasan, zieti, pidimo, mundã, munduiri *{ro: osteneală, trudă, chin} {fr: peine, fatigue} {en: effort, pain}* ex: ncot ãlj fu zahmetea (zietea, vasanlu) § ***zãhmeti/zãhmete*** (zãh-mé-ti) sf zãhmets (zãh-métsĭ) – (unã cu ***zahmeti***)
zahurahi/zahurahe (za-hu-rá-hi) sf zahurãhi (za-hu-rắhĭ) – lucru (hãlati) tsi ntsapã *{ro: obiect care înţeapă} {fr: objet piquant} {en: pricking object}* ex: hidzi-lj atsi shi zahurãhi pri cap
zaire (za-i-ré) sm zairedz (za-i-rédzĭ) – lugurii di cari ari ananghi omlu cati dzuã (mãcari, lucri njits di casã, etc.) tsi li-acumprã din pãzari unãoarã tra s-li aibã tri ma multu chiro; zãire, zairei, zaerei, cumanji, apsun, arizachi, rizachi *{ro: merinde, provizie} {fr: provision; vivres} {en: provisions, supplies}* ex: avem zaire § ***zãire*** (zã-i-ré) sm zãiredz (zã-i-rédzĭ) – (unã cu ***zaire***) ex: lj-s-avea bitisitã zãirelu § ***zairei/zairee*** (za-i-ré-i) sf zairei (za-i-réĭ) – (unã cu ***zaire***) ex: zairei di bãcãlãchi; adush multã zairei (lugurii) tra sã-nj fac casã; pita nu-i bunã cara s-nu-lj badz zaireea (luguria) tsi-lj lipseashti; acumprai zairei dit pãzari § ***zaerei/zaeree*** (za-e-ré-i) sf zaerei (za-e-réĭ) – (unã cu ***zaire***)
zairei/zairee (za-i-ré-i) sf – vedz tu ***zaire***
zalã (zá-lã) sf – vedz tu ***zali***
zalhane (zal-ha-né) sm zalhanedz (zal-ha-nédzĭ) – adãrãmintili (binãili) cu hãlãtsli sh-oaminjlji tsi talji prãvdzãli trã carnea tsi u da; tãljari di prãvdzã trã carni; zalhanei, zãlhani, zarhana, hasapljo *{ro: abator} {fr: abattoir} {en: slaughter house}* § ***zalhanei*** (zal-ha-né-i) sf zalhanei (zal-ha-néĭ) – (unã cu ***zalhane***) § ***zãlhani/zãlhane*** (zãl-há-ni) sf pl(?) – (unã cu ***zalhane***) ex: la zãlhani, carnea easti eftinã § ***zarhana*** (zar-ha-ná) sm zarhanedz (zal-ha-nádzĭ) – (unã cu ***zalhane***)
zalhanei (zal-ha-né-i) sf – vedz tu ***zalhane***
zali/zale (zá-li) sf zãlj(?) (zắ-ljĭ) – zalã, amãnii, mãnii, hulii, lisã, inati, yinati, gnati, uryii, nãireatsã, nãrleatsã, thimo, picã, foc, cangi, gindi, himã, turbari *{ro: furie} {fr: colère} {en: fury, anger}* ex: fudz, cã zalea (inatea, amãnia) s-nu mi-acatsã; zalea si-sh lu-acatsã; s-nu bãgats mãna pri ac, cã va vã lja zalea (draclu); pushclja lj-acãtsã sh-cu zalea (hulia); tsi zali! (fig: tsi drac)! nu vrets? § ***zalã*** (zá-lã) sf zãljuri (zắ-ljĭurĭ) – (unã cu ***zali***)
zambac (zam-bácŭ) sn – vedz tu ***zãmbac***
zambilã (zam-bí-lã) sf – vedz tu ***zãmbilã***[1]
zancacrutã (zan-ca-crú-tã) sf – vedz tu ***zãngãnã***
zangrã (zán-grã) sf zãngri/zãngre (zắn-gri) – hãlati (cãrlig i cumatã di lemnu, her, cilechi, etc.) tsi easti bãgatã nãpoea-a ushiljei tra s-u tsãnã ncljisã shi s-nu poatã s-hibã dishcljisã di nafoarã; cãrlig, cinghelj; dzangrã, lostru, lostur, lotru, mandal, cãpãlahtu, cãtãlahtu, sirtu; cãrlig (cinghelj) *{ro: zăvor} {fr: crochet, verrou} {en: door latch, bolt, hook}* ex: mutã zangra di la ushi
zapi/zape (zá-pi) sf – vedz tu ***zapitã***
zapitã (za-pi-tã) sm zapitadz (za-pi-tádzĭ) – om tsi lucreadzã trã

chivernisi; zaptie, zaptiu, zãptie, zãbit, zãpit; pulits, pulitsã *{ro: ofiţer administrator}* *{fr: officier administrateur}* *{en: government administrator}* ex: trapsirã ndreptu la zapitãlu (omlu-ali chivernisi) § ***zãpit*** (zã-pítŭ) sm zãpits (zã-pítsĭ) – (unã cu ***zapitã***) § ***zãbit*** (zã-bítŭ) sm zãbits (zã-bítsĭ) – (unã cu ***zapitã***) § ***zãptie*** (zãp-ti-é) sm zãptiedz (zãp-ti-édzĭ) – unã soi di stratiot tsi fatsi lucrul di pulits tu-unã hoarã (cãsãbã, etc.); omlu-ali chivernisi a curi lucru easti tra s-veadã cã ledzli-a statlui suntu tsãnuti tu hori shi cãsãbadz sh-cari, atumtsea cãndu suntu cãlcati, lj-acatsã oaminjlji tsi li calcã sh-lji leagã; geandar, jandar, gindãrmã, strãjar; pulits, pulitsã, zãbit, zãpit, zapitã, zaptie, zaptiu *{ro: jandarm, poliţist}* *{fr: gendarme, policier}* *{en: gendarme, soldier of the militia, policeman}* § ***zaptie*** (zap-ti-é) sm zaptiedz (zap-ti-édzĭ) – (unã cu ***zãptie***) § ***zaptiu*** (zap-tíŭ) sm zaptii (zap-tíĭ) – (unã cu ***zãptie***) ex: lu cãftã un zaptiu (gindar); doi zãptii (gindãrmadz) lu scularã § ***zabitlãcã*** (za-bit-lắ-cã) sf zabitlãts(?) (za-bit-lắtsĭ) – binaea (casa) iu sta sh-lucreadzã zapitadzlji shi pulitslji; gindãrmãrii, chivernisi *{ro: autoritate, poliţie}* *{fr: autorité, police}* *{en: autoritty, police}* § ***zãptãsescu*** (zãp-tã-sés-cu) (mi) vb IV zãptãsii (zãp-tã-síĭ), zãptãseam (zãp-tã-seámŭ), zãptãsitã (zãp-tã-sí-tã), zãptãsiri/zãptãsire (zãp-tã-sí-ri) – astãmãtsescu pri cariva di la un lucru tsi-l fatsi; lu-arãd pri cariva sh-lji ljau (pi nindreptu) bunurli tsi ari (un ãndreptu, scamnul a unui vãsilje, etc.); tsãn pri cariva (lu stãpuescu) sum putearea-a mea; zãptisescu, stãpuescu *{ro: opri, împiedica, uzurpa, stãpâni}* *{fr: arrêter, entraver, usurper, dominer}* *{en: stop, usurp, dominate}* ex: sã zãptãsim (s-acumtinãm) aoatsi pamporea; valea zãptãsi apa din cali; a vãrnui nu-lj tsãnea sã-l zãptãseascã (astãmãtseascã) n cali; zulapea nu s-zãptãseashti (sã stãpueashti, s-tsãni pri loc) § ***zãptãsit*** (zãp-tã-sítŭ) adg zãptãsitã (zãp-tã-sí-tã), zãptãsits (zãp-tã-sítsĭ), zãptãsiti/zãptãsite (zãp-tã-sí-ti) – tsi easti astãmãtsit di la lucrul tsi-l fatsi; tsi easti sum putearea-a unui; zãptisit *{ro: oprit, împiedicat, uzurpat, stãpânit}* *{fr: arrêté, entravé, usurpé, dominé}* *{en: stopped, usurped, dominated}* § ***zãptãsiri/zãptãsire*** (zãp-tã-sí-ri) sf zãptãsiri (zãp-tã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-zãptãseashti tsiva *{ro: acţiunea de a opri, de a stãpâni}* *{fr: action d'arrêter, d'entraver, d'usurper, de dominer}* *{en: action of stopping, of usurping, of dominating}* § ***nizãptãsit*** (ni-zãp-tã-sítŭ) adg nizãptãsitã (ni-zãp-tã-sí-tã), nizãptãsits (ni-zãp-tã-sítsĭ), nizãptãsiti/nizãptãsite (ni-zãp-tã-sí-ti) – tsi nu easti zãptãsit; nizãptisit *{ro: neîmpiedicat, neuzurpat}* *{fr: qui n'est pas entravé (usurpé, saisi)}* *{en: who is not stopped (usurped)}* § ***nizãptãsiri/nizãptãsire*** (ni-zãp-tã-sí-ri) sf nizãptãsiri (ni-zãp-tã-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu s-zãptãseashti tsiva; nizãptisiri *{ro: acţiunea de a nu împiedica, de a nu uzurpa}* *{fr: action de ne pas entraver (usurper, saisir)}* *{en: action of not stopping (usurping)}* § ***zãptisescu*** (zãp-ti-sés-cu) (mi) vb IV zãptisii (zãp-ti-síĭ), zãptiseam (zãp-ti-seámŭ), zãptisitã (zãp-ti-sí-tã), zãptisiri/zãptisire (zãp-ti-sí-ri) – (unã cu ***zãptãsescu***) ex: cãri poati s-lu zãptiseascã (tsãnã, stãpueascã) zgrumatlu-atsel?; zãptisea (du-l, ursea-l) calu ghini; nu easti tu izoti s-u zãptiseascã (s-u tsãnã, s-u stãpueascã); nj-zãptisi tutã cãlãbãlãchea; nu putui s-mi zãptisescu (s-mi tsãn, s-aravdu, s-mi stãpuescu); mini-l zãptisii (mini-l tsãnui) § ***zãptisit*** (zãp-ti-sítŭ) adg zãptisitã (zãp-ti-sí-tã), zãptisits (zãp-ti-sítsĭ), zãptisiti/zãptisite (zãp-ti-sí-ti) – (unã cu ***zãptãsit***) § ***zãptisiri/zãptisire*** (zãp-ti-sí-ri) sf zãptisiri (zãp-ti-sírĭ) – (unã cu ***zãptãsiri***) § ***nizãptisit*** (ni-zãp-ti-sítŭ) adg nizãptisitã (ni-zãp-ti-sí-tã), nizãptisits (ni-zãp-ti-sítsĭ), nizãptisiti/nizãptisite (ni-zãp-ti-sí-ti) – (unã cu ***nizãptãsit***) § ***nizãptisiri/nizãptisire*** (ni-zãp-ti-sí-ri) sf nizãptisiri (ni-zãp-ti-sírĭ) – (unã cu ***nizãptãsiri***) § ***azapi/azape*** (a-zá-pi) sf azãpi (a-zắpĭ) shi azãchi (a-zắchĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva s-minã ma peagalea; atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti stãpuit (tsãnut, azãptisit); zapi, stãpuiri, azãptisiri; (expr: lj-fac azapi = lj-dzãc tsi s-facã, l-tsãn s-nu facã un lucru, lu stãpuescu, lu-azãptisescu) *{ro: domolire; restrângere, stãpânire}* *{fr: restriction; répression; action de maîtriser}* *{en: action of restraining, of controlling someone}* ex: nu pot s-lji fac azapi (s-lu tsãn, s-lu stãpuescu, s-lu-azãptisescu) § ***zapi/zape*** (zá-pi) sf zãpi (zắpĭ) shi zãchi (zắchĭ) – (unã cu ***azapi***)

zaptie (zap-ti-é) sm – vedz tu ***zapitã***

zaptiu (zap-tíŭ) sm – vedz tu ***zapitã***

zar[1]! (zárŭ!) inter – zghic cu car s-pindzi un gumar sã ncalicã gumara

zar[2]! (zárŭ!) inter – vai!, olai!, ma!, etc. *{ro: vai!, dar!, etc.}* *{fr: mais!, hélas!, etc.}* *{en: but!, alas!, etc.}* ex: zar!, nu avdzãts sh-tora cã iu dzãc niscãntsã: tsi va si-nj dzãts a njia?

zarfã (zár-fã) sf zãrfuri (zắr-furĭ) – pheat njic; zarfu, pheatac, phitic, tas, tasã, tai *{ro: farfurioarã}* *{fr: soucoupe}* *{en: small saucer}* § ***zarfu*** (zár-fu) sn zãrfuri (zắr-furĭ) – (unã cu ***zarfã***)

zarfu (zár-fu) sf – vedz tu ***zarfã***

zarhana (zar-ha-ná) sm – vedz tu ***zalhane***

zari[1]/zare (zá-ri) sf zãri (zắrĭ) – vedz tu ***ndzari[1]***

zari[2]/zare (zá-ri) sf – vedz tu ***ndzari[1]***

zari[3]/zare (zá-ri) sf zãri (zắrĭ) – lucru njic (adrat di lemnu, os, plasticã, etc.) cu shasi fãts ischi tsi aspun un numir di la 1 la 6 cu cari lumea s-agioacã tabli (icã alti giocuri di tihi) *{ro: zar}* *{fr: dé à jouer}* *{en: die (games of luck)}*

zarzalã (zár-za-lã) sf zãrzeali/zãrzeale (zãr-zeá-li) – yimisha datã di-un pom criscut tu grãdinã, bunã tu mãcari, tsi sh-u-adutsi multu cu-unã caisã (prascã) mash cã easti ma acrã, ma njicã sh-cu oslu amar (nu dultsi ca la caisã) *{ro: zarzarã}* *{fr: abricots communs à amande amère}* *{en: common apricots with bitter pits}* ex: peari, zãrzeali, auã § ***dzardzalã*** (dzár-dza-lã) sf dzãrdzeali/dzãrdzeale (dzãr-dzeá-li) – (unã cu ***zarzalã***) ex: am sh-auã, am sh-dzãrdzeali

zarzara (zar-zá-ra) adg zarzarã (zar-zá-rã), zarzareanj (zar-zá-reanjĭ), zarzari/zarzare (zar-zá-ri) – tsi fatsi multu shimãtã; dzardzar, cãvgãgi, anapud, strãmbu, tersu, sirsen, sirsem, nãpudearic; muzavir, munafic *{ro: turbulent; intrigant}* *{fr: turbulent; endiablé; intrigant}* *{en: reckless, with awkward temper, intrigant}* ex: hii zarzara (cãvgãgi, nãpudearic)§ ***dzardzar*** (dzar-dzárŭ) adg dzardzarã (dzar-dzá-rã), dzardzari (dzar-dzárĭ), dzardzari/dzardzare (dzar-dzá-ri) – (unã cu ***zarzara***) § ***dzar*** (dzárŭ) sm dzari (dzárĭ) (*forma shcurtã di la zboarãli "zarzavuli" shi "dzardzar"*) – (unã cu ***zarzara***)

zarzavul (zar-za-vúlŭ) sm, sf, adg zarzavulã (zar-za-vú-lã), zarzavulj (zar-za-vúljĭ), zarzavuli/zarzavule (zar-za-vú-li) – hiintsã dit pistea crishtinã cari easti ntrupusharea-a duhlui arãu (easti dushmanlu-al Dumnidzã, bãneadzã tu colasi shi easti multi ori aspus a laolui ca un om cu coarni, cu coadã, cu cupiti di pravdã, etc.); zarzavuli, dzardzavuli, dzardzavuchi, dyeavul, deaul, gheavol, drac, darac, gatsal, sãtãnã, shaitan, stimpinat, tartacuti, triscatarat, carcandzal, carcalandzu, caracandzu, calacandzu, shut, curnut, atsel cu-un cicior, aclo si-lj hibã, atsel din vali, shutlu din vali, aclo sã-lj hibã, si-lj creapã numa, s-lu ncljidã loclu, atsel cu coadã, atsel cu un cornu, atsel di sum punti, etc.; (fig: zarzavul = (i) om tsi easti multu-arãu, ca draclu, andihristu, anapud, ponir, shiret, etc.; (ii) numã datã-a unui njic multu yiu, burdal, zburdãlipsit, etc. tsi nu lu-acatsã loclu iuva) *{ro: diavol; îndrăcit}* *{fr: diable; endiablé, malin}* *{en: devil}* § ***zarzavuli*** (zar-za-vúlĭ) sm zarzavulj (zar-za-vúljĭ) – (unã cu ***zarzavul***) ex: deadirã cu ocljilj di zarzavuli (dyeavul) § ***dzardzavuli*** (dzar-dza-vúlĭ) sm dzardzavulj (dzar-dza-vúljĭ) – (unã cu ***zarzavul***) § ***dzardzavuchi*** (dzar-dza-vúchĭ) sm dzardzavucheanj (dzar-dza-vú-chĭanjĭ) – (unã cu ***zarzavul***)

zarzavuli (zar-za-vúlĭ) sm– vedz tu ***zarzavul***

zatrazam (za-tra-zámŭ) sm – vedz tu ***satrazam***

zatsi/zatse (zá-tsi) num – vedz tu ***dzatsi***

zatsiri/zatsire (zá-tsi-ri) sf – vedz tu ***dzac***

zavã (zã-vã) sf zavi/zave (zá-vi) – ma multi turlii di hãlãts njits cu cari s-acatsã un stranj tra sã ncljidã (tsi au di-aradã un cãrlig, zava mascurã, tsi s-acatsã di-un nel, zava feaminã); cupceauã, cãrfitsã, cupitsã, ciuprachi, ciuprecã, ceaprachi, ciprachi, cljishutsã *{ro: copcã}* *{fr: agrafe (faite de fil de fer)}* *{en: clasp, hook}* ex: scoasi nasturi, zavi

zã (zã) sf – vedz tu ***dzuã***

zãbacã (zã-bá-cã) sm, sf, adg – vedz tu ***zãbãcos***

zãbãcos (zã-bã-cósŭ) adg zãbãcoasã (zã-bã-coá-sã), zãbãcosh (zã-bã-cóshĭ), zãbãcoasi/zãbãcoase (zã-bã-coá-si) – tsi easti multu slab shi njic; ascãrchit, chirchinec, puzumi, pruzumi, jibãcos, jibicos, cacafingu, azmet, pilicios, bãzãcos, jabec, judav, preacãn, preangu *{ro: firav, pipernicit}* *{fr: débile, rabougri, livide, foireux, avorton}* *{en: feeble, weak, coward, ill-formed, puny}* ex: nacã him noatin zãbãcos (njic shi slab, azmet)? § ***zãbacã*** (zã-bá-cã) sm, sf, adg invar – (om) tsi easti zãbãcos, multu slab shi njic *{ro: om firav, pipernicit}* *{fr: homme rabougri (débile, livide, foireux), avorton}* *{en: puny man, who is feeble, weak, coward, ill-formed}*

zãbit (zã-bítŭ) sm – vedz tu ***zapitã***

zãbuh (zã-búhŭ) sn – vedz tu ***zãduh***

zãbun[1] (zã-búnŭ) sn – vedz tu ***tsipuni***

zãbun[2] (zã-búnŭ) sn – vedz tu ***zãbuni***

zãbuni/zãbune (zã-bú-ni) sf zãbunj (zã-búnjĭ) – om tsi lãndzidzashti lishor (tsi easti lãnguros, lãngãros, lunguros, mãrãjar, mãrãjos) *{ro: bolnãvicios}* *{fr: maladif, souffreteux}* *{en: sickly}* ex: cã nj-earai zãbuni (om lãnguros) § ***zãbun***[2] (zã-búnŭ) sn zãbuni/zãbune (zã-bú-ni) – (unã cu ***zãbuni***)

zãc (zăcŭ) vb III shi II – vedz tu ***dzãc***

zãcãturã (zã-cã-tú-rã) sf – vedz tu ***zacati***

zãcon (zã-cónŭ) sn zãcoani/zãcoane (zã-coá-ni) – leadzi, nom, zagon, zaconj *{ro: lege, canon}* *{fr: loi, canon}* *{en: law, rule}* ex: zãcoanili (nomurli) al Dumnidzã; zãconlu (nomlu) a tatãlui § ***zaconj*** (za-cónjĭŭ) sn pl(?) – (unã cu ***zãcon***) § ***zagon*** (za-ghón) sn zagoani/zagoane (za-ghoá-ni) – (unã cu ***zãcon***) ex: s-dishcljidã zagoani dzuã sh-noapti

zãconi/zãcone (zã-có-ni) sf zãconj (zã-cónjĭ) – unã aradã nvi-tsatã dupã fãtsearea di multi ori a idyiului lucru; adeti, areu, nvets, tabieti, aradã, idiomã, idiumã, hui, sistimã, sinitii, sini-tisi *{ro: obicei}* *{fr: coutume, habitude, usage}* *{en: custom, usage}*

zãcut (zã-cútŭ) adg – vedz tu ***dzac***

zãduh (zã-dúhŭ) sn zãduhuri (zã-dú-huri) – cãldurã multu mari sh-nutioasã tsi nu ti-alasã s-ljai anasã; zuduh, zãbuh, nãduf; pãrjalã, dugoarã, flogã, cãloari, cãroari (fig: zãduh = atsea tsi-aducheashti omlu tu cheptu cãndu nu poati s-lja anas; zãbunusiri) *{ro: cãldurã mari shi înãbuşitoare; nãduf, zãpuşealã}* *{fr: chaleur étouffante, suffocation}* *{en: stifling heat}* ex: un zãduh s-nu pots s-ljai anasã § ***zuduh*** (zu-dúhŭ) sn zuduhuri (zu-dú-huri) – (unã cu ***zãduh***) § ***zãbuh*** (zã-búhŭ) sn zãbuhuri (zã-bú-huri) – (unã cu ***zãduh***) ex: metsi cã chirolu easti ncljis ma easti zãbuh (mari cãloari) § ***nãduf*** (dã-dúfŭ) sn nãdufuri (nã-dú-furi) – (unã cu ***zãduh***) ex: nãduflu (fig: zãbunusirea) dit cheptu

zãgar (zã-gárŭ) sm, sf, adg zãgarã (zã-gá-rã), zãgari (zã-gárĭ), zãgari/zãgare (zã-gá-ri) – cãni mari di-avinatic (di chiniyi) cari aducheashti urma-a agru-pricilor dupã anjurizmã *{ro: copoi}* *{fr: limier}* *{en: bloodhound}* ex: am un cãni zãgar; zãgar di ljepuri; zãgar di pulj; ishi cu zãgarlji avinatic

zãgãdescu (zã-gã-dés-cu) (mi) vb IV zãgãdii (zã-gã-díĭ), zãgãdeam (zã-gã-deámŭ), zãgãditã (zã-gã-dí-tã), zãgãdiri/zã-gãdire (zã-gã-dí-ri) – am chirutã calea sh-nu shtiu cãtrã iu mi aflu (sh-cãtrã iu lipseashti s-mi duc tra s-mi tornu tu locurli tsi cunoscu); mi dispãrtsãi di pareea cu cari am vgatã shi nu shtiu cum s-fac tra s-mi duc nãpoi cu ea; (mi) dzãgãdescu, (mi) cher, (mi) cherdu *{ro: rãtãci}* *{fr: s'égarer; disparaître}* *{en: lose one's way}* ex: ãn casã nu nã si zãgãdeashti (cheari) tsiva § ***zãgãdit*** (zã-gã-dítŭ) adg zãgãditã (zã-gã-dí-tã), zãgãdits (zã-gã-dítsĭ), zãgãditi/zãgãdite (zã-gã-dí-ti) – (omlu) tsi ari chirutã calea sh-nu mata shtii cãtrã iu s-aflã; (omlu) tsi s-ari dispãr-tsãtã di pareea-a lui sh-nu shtii calea tra si s-toarnã nãpoi la ea; (calea, lucrul) tsi s-ari chirutã; dzãgãdit, chirut, chirit, chirdut *{ro: rãtãcit}* *{fr: égaré, disparu}* *{en: lost}*§ ***zãgãdiri/zãgãdire*** (zã-gã-dí-ri) sf zãgãdiri (zã-gã-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva zãgãdeashti tsiva; dzãgãdiri, chireari, chiriri, cheardiri, chirdeari *{ro: acţiunea de a se rãtãci; rãtãcire}* *{fr: action de s-égarer, de disparaître}* *{en: action of losing one's way}* ex: earam ãn zãgãdiri (cheardiri) § ***dzãgãdescu*** (dzã-gã-dés-cu) (mi) vb IV dzãgãdii (dzã-gã-díĭ), dzãgãdeam (dzã-gã-deámŭ), dzãgãditã (dzã-gã-dí-tã), dzãgãdiri/dzãgãdire (dzã-gã-dí-ri) – (unã cu ***zãgãdescu***) § ***dzãgãdit*** (dzã-gã-dítŭ) adg dzãgãditã (dzã-gã-dí-tã), dzãgãdits (dzã-gã-dítsĭ), dzãgãditi/dzãgãdite (dzã-gã-dí-ti) – (unã cu ***zãgãdit***) § ***dzãgãdiri/dzãgãdire*** (dzã-gã-dí-ri) sf dzãgãdiri (dzã-gã-dírĭ) – (unã cu ***zãgãdiri***)

zãgãdiri/zãgãdire (zã-gã-dí-ri) sf – vedz tu ***zãgãdescu***

zãgãdit (zã-gã-dítŭ) adg – vedz tu ***zãgãdescu***

zãgãrdici[1] (zã-gãr-dícĭŭ) sn zãgãrdiciuri (zã-gãr-dí-cĭurĭ) – dzãr amisticat cu lapti; prozgal, prozgãl *{ro: zer cu lapte}* *{fr: petit-lait mêlé au lait}* *{en: whey mixed with milk}* ex: ljau talarlu cu zãgãrdici

zãgãrdici[2] (zã-gãr-dícĭŭ) sn – vedz tu ***jigãrditsã***

zãghar (zã-ghárŭ) sm, sf, adg zãgharã (zã-ghá-rã), zãghari (zã-ghárĭ), zãghari/zãghare (zã-ghá-ri) – unã cu ***zãgar***

zãhãratã (zã-hã-rá-tã) sf – vedz tu ***zahãri***

zãhãrenj (zã-hã-rénjĭ) sf pl – vedz tu ***zahãri***

zãhãricadz (zã-hã-ri-cádzĭ) sm – vedz tu ***zahãri***

zãhãrisescu (zã-hã-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zahãri***

zãhãrisiri/zãhãrisire (zã-hã-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***zahãri***

zãhãrisit (zã-hã-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***zahãri***

zãhãrlãchi/zãhãrlãche (zã-hãr-lắ-chi) sf – vedz tu ***zahãri***

zãhãrtari/zãhãrtare (zã-hãr-tá-ri) sf – vedz tu ***zahãri***

zãhãrusescu (zã-hã-ru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zahãri***

zãhãrusiri/zãhãrusire (zã-hã-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***zahãri***

zãhãrusit (zã-hã-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***zahãri***

zãhmeti/zãhmete (zãh-mé-ti) sf – vedz tu ***zahmeti***

zãif (ã-ífũ) adg – vedz tu ***zãifcu***

zãifcu (zã-íf-cu) adg zãifcã (zã-íf-cã), zãiftsi (zã-íf-tsi), zãif-tsi/zãiftse (zã-íf-tsi) – tsi easti slab sh-fãrã puteari; tsi nu-aspuni ghini shi pari ca lãndzit; zãif, slab, adinat *{ro: slab, suferind}* *{fr: maigre, souffreteux}* *{en: weak, suffering}* ex: ti vidzui zãifcã (slabã); feata s-featsi cã-i zãifcã (cã nu para easti ghini) § ***zãif*** (ã-ífũ) adg zãifã (zã-í-fã), zãifi (zã-ífĭ), zãifi/zãife (zã-í-fi) – (unã cu ***zãifcu***)

zãire (zã-i-ré) sm – vedz tu ***zaire***

zãlhani/zãlhane (zãl-há-ni) sf – vedz tu ***zalhane***

zãlii/zãlie (zã-lí-i) sf – vedz tu ***zilj***

zãlsescu (zãl-sés-cu) (mi) vb IV zãlsii (zãl-síĭ), zãlseam (zãl-seámŭ), zãlsitã (zãl-sí-tã), zãlsiri/zãlsire (zãl-sí-ri) – (di itia-a unei dureari, vrondu, sinhisi mari, etc.) fac ca un tsi glãri di minti; nj-cher mintea; cicãnescu, ciushuescu, cictisescu, cicãr-disescu, cicnescu, cihtisescu, cildisescu, cildãsescu, cilduescu, cirtuescu, ciurtuescu, cirtisescu, cirtusescu, cirãsescu, cistises-cu, tulescu, shishirdisescu, shishtisescu *{ro: buimãci}* *{fr: étourdir, perdre la tête}* *{en: daze, confuse}* § ***zãlsit*** (zãl-sítŭ) adg zãlsitã (zãl-sí-tã), zãlsits (zãl-sítsĭ), zãlsiti/zãlsite (zãl-sí-ti) – cicãnit, ciushuit, cictisit, cicãrdisit, cicnit, cihtisit, cildisit, cildãsit, cilduit, cirtuit, ciurtuit, cirtisit, cirtusit, cirtãsit, cistisit, tulit, shishirdisit, shishtisit *{ro: buimãcit}* *{fr: étourdi, qui a perdu la tête}* *{en: dazed, confused}* § ***zãlsiri/zãlsire*** (zãl-sí-ri) sf zãlsiri (zãl-sírĭ) – cicãniri, ciushuiri, cictisiri, cicãrdisiri, cicniri, cihtisiri, cildisiri, cildãsiri, cilduiri, cirtuiri, ciurtuiri, cirtisiri, cirtusiri, cirtãsiri, cistisiri, tuliri, shishirdisiri, shishtisiri *{ro: acţiunea de a buimãci}* *{fr: action d'étourdir, de perdre la tête}* *{en: action of dazing, of confusing}*

zãlsiri/zãlsire (zãl-sí-ri) sf – vedz tu ***zãlsescu***

zãlsit (zãl-sítŭ) adg – vedz tu ***zãlsescu***

zãmani/zãmane (zã-má-ni) sf zãmãnj (zã-mắnjĭ) – atsea tsi s-misurã sh-aspuni cãti sãhãts, dzãli, mesh, etc. dãnãseashti un lucru; chiro, oarã, vãcãti; (fig: 1: zãmani = multu chiro; 2: di zãmani = dit chirolu veclju) *{ro: timp, vreme; epocã, moment}* *{fr: temps; époque, moment}* *{en: time, weather; era, moment}* ex: tricu di-atumtsea zãmani (chiro) multã; nãoarã sh-nã zãmani (fig: aoa sh-un chiro, aoa sh-multsã anj); tsintsi anj, unã zãmani! (fig: unã etã ntreagã); lai oaminj di zãmani! (fig: dit chirolu veclju!, di-altãoarã!); nã cãntã cãntitsi di zãma-ni (fig: dit chirolu veclju); vã spun lucri di zãmani (fig: di-aoa sh-un chiro); tu-unã zãmani (fig: aoa sh-multu chiro), dado, pulj nj-earam § ***zãmãnescu*** (zã-mã-nés-cu) adg zãmãneascã (zã-mã-neás-cã), zãmãneshtsã (zã-mã-nésh-tsã), zãmãneshti (zã-mã-nésh-ti) – di-aoa sh-un chiro, dit chirolu veclju, dit altu

chiro, dit altã zãmani *{ro: de altă dată, din alte timpuri} {fr: vieux, des temps anciens, d'autrefois} {en: old, from the old times}* ex: casã veaclji zãmãneascã (di-aoa sh-un chiro)

zãmãrat (zã-mã-rátŭ) adg zãmãratã (zã-mã-rá-tã), zãmãrats (zã-mã-rátsĭ), zãmãrati/zãmãrate (zã-mã-rá-ti) – tsi aducheashti tu suflit unã dureari, unã mãrazi, cãnjinã, amãreatsã, cripari, etc.; amãrãt, nvirinat, cripat, mãrãnat *{ro: amărât} {fr: plein d'amertume} {en: sad}* ex: bana-aestã zãmãratã (mplinã di cripãri)

zãmbac (zãm-bácŭ) sn zãmbatsi/zãmbatse (zãm-bá-tsi) – plantã (lãludã) criscutã di om tu grãdinã, cu truplu analtu shi ndreptu dit cari easi un arapun di lilici mãri (tsi undzescu cu hunia i trumbeta), mushati, di-aradã albi sh-multu anjurzitoari; zãmbacã, zambac, crin; (fig: zãmbac (ca adg) = zbor di hãidipsiri tsi s-dzãtsi a unui njic ca, bunãoarã, dash, scumpu, vrut, curbane, zdrob, etc.) *{ro: crin} {fr: lis} {en: lily}* ex: s-lom lilicea di zãmbac; tsi tsã fatsi zãmbaclu? (fig: vrutlu-ts, scumpul?) § ***zãmbacã*** (zãm-bá-cã) sf zãmbãts (zãm-báts) – (unã cu ***zãmbac***) ex: la voi vidzui zãmbãts multi § ***zambac*** (zam-bácŭ) sn zambatsi/zambatse (zam-bá-tsi)

zãmbacã (zãm-bá-cã) sf – vedz tu ***zãmbac***

zãmbã (zãm-bắ) sm zãmbadz (zãm-bádzĭ) – dinti di la un cutsut (di la unã prioni, fustani, etc.) *{ro: zimţi} {fr: dents (d'un vêtements, d'un couteau, etc.)} {en: teeth (border of a dress, of knife, saw, etc.), cogs (wheel)}* § ***zãmbi/zãmbe*** (zắm-bi) sf pl – (unã cu ***zãmbã***) ex: sh-featsi un chiurcu cu zãmbi, nã mushãteatsã

zãmbãrec (zãm-bã-récŭ) sm – vedz tu ***zimbirec***

zãmbi/zãmbe (zắm-bi) sf pl – vedz tu ***zãmbã***

zãmbilã[1] (zãm-bí-lã) sf zãmbili/zãmbile (zãm-bí-li) – lilici tsi ari arãdãtsina ca tseapa sh-cari fatsi arapuni di lãludz (albi, aroshi, albastri, etc.) *{ro: zambilă} {fr: jacinthe} {en: hyacinth}* § ***zambilã*** (zam-bí-lã) sf zambili/zambile (zam-bí-li) – (unã cu ***zãmbilã***[1])

zãmbilã[2] (zãm-bí-lã) sf zãmbili/zãmbile (zãm-bí-li) – hãlati adratã di mplitituri di verdzi suptsãri (palji, etc.) trã purtari lucri di mãnã (zãrzãvãts, poami, etc.); cosh, cãlathã, cushori, cãrinã, cãnistealã, cushelj, cufinã, shportã, zãmbilã *{ro: coş} {fr: corbeille, panier} {en: basket}* ex: li lash stranjili dit cãnistrã? § ***zimbili/zimbile*** (zim-bí-li) sf zimbili/zimbile (zim-bí-li) – (unã cu ***zãmbilã***[2])

zãmbuc (zãm-búcŭ) sm zãmbuts(?) (zãm-bútsĭ) – vedz tu ***soc***

zãmbunã (zãm-bú-nã) sf zãmbuni/zãmbune (zãm-bú-ni) – soi di shuearã faptã di njits (multi ori dit un palj) tu cari suflã tra sã scoatã unã boatsi ca-atsea a giungiunarlui cãndu zvãngã-neashti *{ro: bâzâitoare} {fr: sorte de sifflet primitif fait par les enfants et par lequel on bourdonne; espèce de chalumeau, fait de paille de blé, bon a bourdonner} {en: primitive whistle made by children's to imitate the buzzing or humming of insects}* ex: alghinili zãmbuni (ca zãmbuna) s-dutsea prit saltsi

zãn (zắnŭ) sm – vedz tu ***zãnã***

zãn (zắnŭ) sm, sf – vedz tu ***dzãnã***

zãnati/zãnate (zã-ná-ti) sf zãnãts (zã-nắtsĭ) shi zãnãturi (zã-nắ-turĭ) – harea tsi u ari atsel tsi sh-lu fatsi lucrul multu ghini; lucrul tsi lu-ari nvitsatã s-lu-adarã ghini un om (cã s-dusi la sculii, icã lu nvitsã cu fãtsearea-a lui di la un mastur); lucrul tsi-l fatsi omlu tra si sh-amintã pãnea; tehni, lucru, mãsturilji, mãsturlichi, mãsturii *{ro: artă, meşteşug, meserie} {fr: art, métier, profession} {en: art, craft, profession}* ex: omlu cu zãnati (tehni) nu agiunã; greauã i zãnatea (lucrul) s-hibã omlu picurar; si nvitsã di tuti zãnãturli; om cu zãnati (tehni); lu bãgã pi zãnati (sã nveatsã unã tehni); tsi zãnati (tehni) ari omlu aestu?; ficiorlu nvitsã zãnati (tehni) bunã § ***zãnãtci*** (zã-nãt-cí) sm zãnãtceadz (zã-nãt-cĭádzĭ) – om tsi cunoashti unã zãnati; om tsi-sh fatsi zãnatea shi sh-amintã pãnea cu ea; zãnãhci, tihnit, mastur *{ro: meşteşugar, meseriaş} {fr: artisan, homme de métier} {en: artist, craftsman}* ex: easti un bun zãnãtci (tihnit, mastur) § ***zãnãhci*** (zã-nãh-cí) sm zãnãhceadz (zã-nãh-cĭádzĭ) – (unã cu ***zãnãtci***)

zãnã (zắ-nã) sf zãni/zãne (zắ-ni) – hiintsã scoasã di mintea-a omlui tsi s-aspuni tu fandazmili shi pãrmitili dit lao (ma multili ori) ca un muljari bunã, tinirã sh-mushatã, cu puteri mãyipsitoari tsi es dit nomurli di-aradã a fisiljei; dzãnã, argheandã, albi, mushati *{ro: zână} {fr: fée} {en: fairy}* ex: zãna cama mushatã § ***zãn*** (zắnŭ) sm zãnj (zắnjĭ) – (tu pãrmitili arabi) hiintsã ishitã dit mintea-a omlui tsi poati s-lja truplu di om (ma multu arãu) sh-cari poati s-facã mãyi shi fapti tsi es dit nomurli di-aradã a fisiljei; dzãn, dzin *{ro: geniu rău} {fr: mauvais génie, mauvais esprit} {en: genie, evil spirit}*

zãnãhci (zã-nãh-cí) sm – vedz tu ***zãnati***

zãnãtci (zã-nãt-cí) sm – vedz tu ***zãnati***

zãnãtciu (zã-nãt-cíŭ) sm zãnãtceadz (zã-nãt-cĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zãnãtci***

zãndani/zãndane (zãn-dá-ni) sf zãndãnj (zãn-dắnjĭ) – binai (casã, loc, etc.) cu udadz scutidosh (tsi s-aflã, multi ori, tu catoyi sum loc) iu suntu tsãnuts ncljish atselj tsi suntu aflats cu stepsu (dupã tsi suntu giudicats shi culãsits tra sã sta ncljish un castili chiro, icã ninti, cãndu ashteaptã ninga tra si s-ducã la giudicatã); zundani, sãndani, filichii, filãchii, hapsi, hãpsani, hãpseani, hãpsãnã, ncljisoari, pudrumi, budrumi, bãdrumi *{ro: închisoare întunecoasă} {fr: prison; cachot} {en: prison, dungeon}* ex: lu-arucarã tu zãndani (hãpsani); bana-i moartã tru zãndani (hãpsani) § ***zundani/zundane*** (zun-dá-ni) sf zundãnj (zun-dắnjĭ) – (unã cu ***zãndani***) ex: ponda di zundani (hãpsani)

zãngãnar[1] (zãn-gã-nárŭ) sm – vedz tu ***zãngãnã***

zãngãnar[2] (zãn-gã-nárŭ) sm – vedz tu ***zãngrãnã***

zãngãnar[3] (zãn-gã-nárŭ) sm zãngãnari (zãn-gã-nárĭ) – soi di muscã (insectã, rimã), cari sh-u-adutsi cu alghina shi yeaspea, cu truplu ca di catifei faptu di ma multi neali shi cari alagã di lilici-lilici tra si s-hrãneascã; zãngrãnã, giungiunar, heavrã *{ro: bondar} {fr: bourdon} {en: bumble-bee}* § ***zãngrãnã*** (zãn-grã-nắ) sm zãngrãnadz (zãn-grã-nádzĭ) – (unã cu ***zãngãnar***[3]) § ***zãngãnescu*** (zãn-gã-nés-cu) vb IV zãngãnii (zãn-gã-níĭ), zãngãneam (zãn-gã-neámŭ), zãngãnitã (zãn-gã-ní-tã), zãngãniri/zãngãnire (zãn-gã-ní-ri) – scot bots ca-atsea scoasã di-un zãngãnar (alghinã, yeaspi, etc.); scot un vrondu ca-atsel faptu di-un fus i sfurlã tsi s-anvãrteashti agonja; fac vrondu ca-atsel di singiri tsi s-minã (s-agudescu cu tsiva, etc.); vãngãnescu, zvãngãnescu, zãzãescu *{ro: bâzâi, zăngăni, zbârnâi, sfărăi} {fr: bourdonner; (faire) résonner (en parlant des toupis); rendre un son métallique} {en: buzz, hum; clank, rattle}* § ***zãngãnit*** (zãn-gã-nítŭ) adg zãngãnitã (zãn-gã-ní-tã), zãngãnits (zãn-gã-nítsĭ), zãngãniti/zãngãnite (zãn-gã-ní-ti) – cari ari faptã un vrondu ca-atsel a zãngãnarlui, a fuslui i a sfurlãljei tsi si-anvãrteashti; tsi s-avdi ca vrondul faptu di-un zãngãnar (fus, sfurlã, singiri, etc.); vãngãnit, zvãngãnit, zãzãit *{ro: bâzâit, zângănit, zbârnâit, sfărăit} {fr: bourdonné; qui a résonné, rendu un son métallique} {en: buzzed, hummed; clanked, rattled}* § ***zãngãniri/zãngãnire*** (zãn-gã-ní-ri) sf zãngãniri (zãn-gã-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva (un zãngãnar, un fus, unã sfurlã, unã singiri, etc.) zãngãneashti; vãngãniri, zvãngãniri, zãzãiri *{ro: acţiunea de a bâzâi, de a zângăni, de a zbârnâi, de a sfărăi; bâzâire, zângănire, zbârnâire, sfărăire} {fr: action de bourdonner; de (faire) résonner (en parlant des toupis); de rendre un son métallique; bourdonnement} {en: action of buzzing, of humming; of clanking, of rattling}* § ***zãzãescu*** (zã-zã-ĭés-cu) vb IV zãzãii (zã-zã-íĭ), zãzãeam (zã-zã-ĭámŭ), zãzãitã (zã-zã-í-tã), zãzãiri/zãzãire (zã-zã-í-ri) – (unã cu ***zãngãnescu***) ex: mushtili zãzãea deavãrliga § ***zãzãit*** (zã-zã-ítŭ) adg zãzãitã (zã-zã-í-tã), zãzãits (zã-zã-ítsĭ), zãzãiti/zãzãite (zã-zã-í-ti) – (unã cu ***zãngãnit***) § ***zãzãiri/zãzãire*** (zã-zã-í-ri) sf zãzãiri (zã-zã-írĭ) – (unã cu ***zãngãniri***) § ***dzãdzãescu*** (dzã-dzã-ĭés-cu) vb IV dzãdzãii (dzã-dzã-íĭ), dzãdzãeam (dzã-dzã-ĭámŭ), dzãdzãitã (dzã-dzã-í-tã), dzãdzãiri/dzãdzãire (dzã-dzã-í-ri) – (unã cu ***zãngãnescu***) ex: giungiunarlu dzãdzãeashti dzua tutã § ***dzãdzãit*** (dzã-dzã-ítŭ) adg dzãdzãitã (dzã-dzã-í-tã), dzãdzãits (dzã-dzã-ítsĭ), dzãdzãiti/dzãdzãite (dzã-dzã-í-ti) – (unã cu ***zãngãnit***) § ***dzãdzãiri/dzãdzãire*** (dzã-dzã-í-ri) sf dzãdzãiri (dzã-dzã-írĭ) – (unã cu ***zãngãniri***) § ***vãngãnescu*** (vãn-gã-nés-cu) vb IV vãngãnii (vãn-gã-níĭ), vãngãneam (vãn-gã-neámŭ), vãngãnitã (vãn-gã-ní-tã), vãngãniri/vãngãnire (vãn-gã-ní-ri) – (unã cu ***zãngã-***

nescu) ex: sfurla vãngãneashti (zãngãneashti) § ***vãngãnit*** (vãn-gã-nítŭ) adg vãngãnitã (vãn-gã-ní-tã), vãngãnits (vãn-gã-nítsĭ), vãngãniti/vãngãnite (vãn-gã-ní-ti) – (unã cu ***zãngãnit***) § ***vãngãniri/vãngãnire*** (vãn-gã-ní-ri) sf vãngãniri (vãn-gã-nírĭ) – (unã cu ***zãngãniri***) § ***zvãngãnescu*** (zvãn-gã-nés-cu) vb IV zvãngãnii (zvãn-gã-níĭ), zvãngãneam (zvãn-gã-neámŭ), zvãngãnitã (zvãn-gã-ní-tã), zvãngãniri/zvãngãnire (zvãn-gã-ní-ri) – (unã cu ***zãngãnescu***) ex: fuslu si-anvãrtea zvãngãnindalui; sãnãtatea zvãngãnea tu trup § ***zvãngãnit*** (zvãn-gã-nítŭ) adg zvãngãnitã (zvãn-gã-ní-tã), zvãngãnits (zvãn-gã-nítsĭ), zvãngãniti/zvãngãnite (zvãn-gã-ní-ti) – (unã cu ***zãngãnit***) § ***zvãngãniri/zvãngãnire*** (zvãn-gã-ní-ri) sf zvãngãniri (zvãn-gã-nírĭ) – (unã cu ***zãngãniri***) § ***zvãngãnos*** (zvãn-gã-nósŭ) adg zvãngãnoasã (zvãn-gã-noá-sã), zvãngãnosh (zvãn-gã-nóshĭ), zvãngãnoasi/zvãngãnoase (zvãn-gã-noá-si) – tsi fatsi un vrondu ca-atsel faptu di-unã sfurlã (fus, etc.) tsi si-anvãrteashti, icã-atsel scos di-un zãngãnar; dardar *{ro: bâzâitor, zăngănitor, zbârnâitor, sfărăitor}* *{fr: qui bourdonne, qui résonne, qui claque, qui fait un bruit sourd}* *{en: who buzzes, who hums, who clanks, who rattles}* ex: sfurlã zvãngãnoasã; bishinj zvãngãnoasi (cãrtsãnoasi)

zãngãnã (zãn-gã-nắ) sm zãngãnadz (zãn-gã-nádzĭ) – hãlati muzicalã tsi ari patru teljuri teasi pri unã soi di cutii tsi-asunã cãndu un i ma multi teljuri treamburã di-agudirea tsi lã si fatsi (cu dzeadzitli i cu perlji tesh pri unã soi di limnush lungu shi suptsãri); zancacrutã, chimanei, chimane, avyiulii, avyilii *{ro: vioară}* *{fr: violon}* *{en: violin}* § ***zancacrutã*** (zan-ca-crú-tã) sf zancacruti/zancacrute (zan-ca-crú-ti) – zãngãnã di-aradã *{ro: vioară ordinară}* *{fr: violon ordinaire}* *{en: ordinary fiddle}* § ***zãngãnar***[1] (zãn-gã-nárŭ) sm zãngãnari (zãn-gã-nárĭ) – omlu (ghiftul) tsi bati zãngãnãlu; avyiulgi, chimanigi, cealgagi, sasegi, ghiftu (ghiftu avyiulgi) *{ro: lăutar}* *{fr: ménétrier}* *{en: fiddler}*

zãngãnescu (zãn-gã-nés-cu) vb IV – vedz tu ***zãngãnar***[2]

zãngãniri/zãngãnire (zãn-gã-ní-ri) sf – vedz tu ***zãngãnar***[2]

zãngãnit (zãn-gã-nítŭ) adg – vedz tu ***zãngãnar***[2]

zãngãr! (zắn-gãrŭ) inter – zbor tsi va s-aspunã vrondul tsi-l fatsi unã singiri *{ro: cuvânt care imită zgomotul făcut de un lanţ}* *{fr: mot qui imite le bruit d'une chaîne}* *{en: word imitating the sound made by a chain}*

zãnghii/zãnghie (zãn-ghí-i) sf zãnghii (zãn-ghíĭ) – nealili di-unã parti sh-di-alantã a shauãljei pri cari omlu sh-bagã ciciorlu tra si s-alinã pri cal; scarã; (expr: stau pi zãnghii = escu etim) *{ro: scară de şa}* *{fr: étrier}* *{en: stirrup}* ex: loats cãpeastri, loats zãnghiili; calcã xenlu pi zãnghii; sunã fãrnul shi zãnghiili

zãnglãrã (zãn-glã-rắ) sm – vedz tu ***dãngã***

zãnglãroanji/zãnglãroanji (zãn-glã-roá-nji) sf, adgf

zãngrãnã (zãn-grã-nắ) sm – vedz tu ***zãngãnar***[2]

zãnoz (zã-nózŭ) sn – vedz tu ***zunoz***

zãntunã (zãn-tú-nã) sf pl(?) – muljiturã (apã, lãcrinj, sãndzi, etc.) tsi curã multã sh-agonja; shuruinã, proi, puvonj *{ro: şiroi}* *{fr: flot}* *{en: flow, stream}* ex: sãndzãli fudzea zãntunã

zãpãlescu (zã-pã-lés-cu) (mi) vb IV zãpãlii (zã-pã-líĭ), zãpãleam (zã-pã-leámŭ), zãpãlitã (zã-pã-lí-tã), zãpãliri/zãpãlire (zã-pã-lí-ri) – lj-dau (lj-plãscãnescu) unã cu vearga (cu cãmcichea, etc.) tra s-lu doarã multu; jirtuescu, jurtuescu, pãlescu, agudescu; (fig: l-zãpãlescu (pri cariva) = lj-spun zboarã tsi lj-ardu inima, tsi lu-agudescu ahãndos la suflit, pãnã tu iljili di hicati) *{ro: biciui}* *{fr: frapper de verges}* *{en: whip, lash}* ex: lj-zãpãli unã cu fluirlu § ***zãpãlit*** (zã-pã-lítŭ) adg zãpãlitã (zã-pã-lí-tã), zãpãlits (zã-pã-lítsĭ), zãpãliti/zãpãlite (zã-pã-lí-ti) – tsi easti agudit cu vearga i cãmcichea; jirtuit, jurtuit, pãlit, agudit; (fig: zãpãlit = dzãndzos, dzãndzãvos) *{ro: biciuit}* *{fr: frappé de verges}* *{en: whipped, lashed}* ex: ahtari zãpãlitã (fig: dzãndzoasã) escu § ***zãpãliri/zãpãlire*** (zã-pã-lí-ri) sf zãpãliri (zã-pã-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva zãpãleashti pri cariva; jirtuiri, jurtuiri, pãliri, agudiri *{ro: acţiunea de a biciui; biciuire}* *{fr: action de frapper de verges}* *{en: action of whipping, of lashing}*

zãpãliri/zãpãlire

zãpãlit (zã-pã-lítŭ) adg – vedz tu ***zãpãlescu***

zãpit (zã-pítŭ) sm – vedz tu ***zapitã***

zãptãsescu (zãp-tã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zapitã***

zãptãsiri/zãptãsire (zãp-tã-sí-ri) sf – vedz tu ***zapitã***

zãptãsit (zãp-tã-sítŭ) adg – vedz tu ***zapitã***

zãptie (zãp-ti-é) sm – vedz tu ***zapitã***

zãptisescu (zãp-ti-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zapitã***

zãptisiri/zãptisire (zãp-ti-sí-ri) sf – vedz tu ***zapitã***

zãptisit (zãp-ti-sítŭ) adg – vedz tu ***zapitã***

zãraf (zã-ráfŭ) sm zãrahi (zã-ráhĭ) – (i) om tsi alãxeashti paradzlji tsi urdinã tu-un crat, cu paradz (xenj) dit altu crat; (ii) om tsi da cu borgi pãradz la-atselj tsi au ananghi sh-lã lja multu toc pri elj; (fig: zãraf = om stres tsi sh-adunã (aproapea tuts) paradzlji tsi lj-amintã (s-hãrseashti cu elj sh-aspardzi multu putsãnj paradz ti lucrili di cari ari ananghi; scljinciu, filaryir, nichez, etc.) *{ro: zaraf, cămătar}* *{fr: changeur d'argent, usurier}* *{en: money changer, usurer}* ex: mi dush la zãraf s-nji frãngã (aspargã) nã lirã; am un oaspi mari zãraf § ***zãrãfii/zãrãfie*** (zã-rã-fí-i) sf zãrãfii (zã-rã-fíĭ) – (i) ducheani di zãraf; (ii) lucrul tsi-l fatsi un zãraf; zãrãflãchi *{ro: prăvălia şi lucrul de zaraf}* *{fr: magazin et travail fait par le changeur d'argent, par l'usurier}* *{en: store and work done by the money changer, by the usurer}* ex: cu pãradzlji tsi lj-armasirã dishcljisi unã zãrãfii (ducheani di zãraf); cu zãrãfia (zãrãflãchea) bãneadzã § ***zãrãflichi/zãrãfliche*** (zã-rã-flí-chi) sf zãrãflichi (zã-rã-flíchĭ) – tehnea shi lucrul di zãrah di (i) alãxiri a pãradzlor dit un crat cu pãradzlji dit altu crat shi (ii) dari paradz cu mprumut la-atselj tsi au ananghi sh-cu-un toc multu mari *{ro: meseria şi lucrul de zaraf}* *{fr: profession et travail fait par le changeur d'argent, l'usurier}* *{en: profession and work done by the money changer, the usurer}* ex: nu tuts pot s-u facã zãrãflãchea (tehnea di zãraf)

zãrari/zãrare (zã-rá-ri) sf zãrãri (zã-rắrĭ) – cheardirea tsi u-ari cariva di la un lucru tsi-l fatsi, di la unã alish-virishi tsi fatsi, di la unã mufluzlãchi (falimentu), etc.; aspãrgãciunea tsi s-fatsi la unã casã, la tutiputa tsi lãndzidzashti, etc.; znjii, cheardiri, aspãrgãciuni, hãtai, vlapsim, vlãpsiturã, etc. *{ro: pagubă, pierdere}* *{fr: dommage, perte, dégât}* *{en: damage, loss}* ex: avum zãrari (cheardiri) estan, nu amintatic; featsi zãrari (znjii) mari § ***zãrãrisescu*** (zã-rã-ri-sés-cu) (mi) vb IV zãrãrisii (zã-rã-ri-síĭ), zãrãriseam (zã-rã-ri-seámŭ), zãrãrisitã (zã-rã-ri-sí-tã), zãrãrisiri/zãrãrisire (zã-rã-ri-sí-ri) – fac zãrari; cher la unã alish-virishi; nji s-aspardzi un lucru; znjiisescu, znjisescu, zimnjusescu, vlãpsescu *{ro: păgubi, pierde}* *{fr: causer une perte, un dommage}* *{en: cause (do) damage to}* ex: mi zãrãrisi cu (mi featsi s-cher) doauã njilj di liri; sh-estan va s-zãrãrisim (va s-avem znjii) § ***zãrãrisit*** (zã-rã-ri-sítŭ) adg zãrãrisitã (zã-rã-ri-sí-tã), zãrãrisits (zã-rã-ri-sítsĭ), zãrãrisiti/zãrãrisite (zã-rã-ri-sí-ti) – tsi ari pãtsãtã unã zãrari; tsi ari chirutã; znjiisit, znjisit, zimnjusit, vlãpsit *{ro: păgubit, care a pierdut}* *{fr: à qui on a causé une perte, un dommage}* *{en: who has suffered a damage}* § ***zãrãrisiri/zãrãrisire*** (zã-rã-ri-sí-ri) sf zãrãrisiri (zã-rã-ri-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si zãrãriseashti tsiva; znjiisiri, znjisiri, zimnjusiri, vlãpsiri *{ro: acţiunea de a păgubi, de a pierde; păgubire, pierdere}* *{fr: action de causer une perte, un dommage}* *{en: action of causing (of doing) damage to}*

zãrãfii/zãrãfie (zã-rã-fí-i) sf – vedz tu ***zãraf***

zãrãflichi/zãrãfliche (zã-rã-flí-chi) sf – vedz tu ***zãraf***

zãrãrisescu (zã-rã-ri-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zãrari***

zãrãrisiri/zãrãrisire (zã-rã-ri-sí-ri) sf – vedz tu ***zãrari***

zãrãrisit (zã-rã-ri-sítŭ) adg – vedz tu ***zãrari***

zãrãtsinã (zã-rã-tsí-nã) sf – vedz tu ***arãdãtsinã***

zãrcadã (zãr-cá-dã) sf zãrcãdz (zãr-cắdzĭ) – pravdã agrã (ma njicã di tserbul) tsi bãneadzã tu pãduri sh-multi ori pi cãrciliurli chitroasi a muntsãlor, tsi sh-u-adutsi multu cu-unã caprã (un tsap), sh-tr-atsea-lj si dzãtsi shi agru-caprã i caprã agrã; zãrcãnge, cãprior, cãprioarã, agru-caprã *{ro: căprior, căprioară}* *{fr: chevreuil, chevrette}* *{en: deer, doe}* § ***zãrcãnge*** (zãr-cãn-gé) sm zãrcãngeadz (zãr-cãn-geádzĭ) – (unã cu ***zãrcadã***)

zãrcadhã (zãr-cá-dhã) sf zãrcãdz (zãr-cắdzĭ) – unã cu ***zãrcadã***

zãrcãnge (zãr-cãn-gé) sm – vedz tu ***zãrcadã***

zãrculã (zãr-cú-lã) sf zãrculi/zãrcule (zãr-cú-li) – unã soi di cãciulã (di adimtu, pustavi, pãndzã, etc.) tsi s-adavgã la gulir-lu-a paltolui tra si s-bagã pristi cap cãndu da ploai (shi s-nu s-udã perlu i caplu-a omlui); capishonã, cãpush, cuculã, culari *{ro: capişon} {fr: capuchon} {en: hood}* ex: tãmbarea sh-ari zãrcula (capishona); nã ciuciulã trã zãrculã (cãpushi)

zãri (zắrĭ) adv – dimec, demec, ashi cã, va dzãcã, s-cljamã cã, de, dicara, dicari, ileachim, lipon, osti *{ro: deci, aşadar, desigur} {fr: donc, évidemment, certainement} {en: therefore, evidently, certainly}* ex: u voi, zãri (dimec, sigura); mãcã cãnjlji moari, zãri (dicara, va dzãcã, ileachim)

zãrtsinã (zãr-tsí-nã) sf – vedz tu ***arãdãtsinã***[1]

zãrusescu (zã-ru-sés-cu) (mi) vb IV zãrusii (zã-ru-síĭ), zãruseam (zã-ru-seámŭ), zãrusitã (zã-ru-sí-tã), zãrusiri/zãrusire (zã-ru-sí-ri) – ascundu, pãpãrusescu *{ro: ascunde, pitula, piti} {fr: cacher, se blottir, se tapir} {en: hide, conceal}* ex: tu plai, iu zãrusirã cãprili § ***zãrusit*** (zã-ru-sítŭ) adg zãrusitã (zã-ru-sí-tã), zãrusits (zã-ru-sítsĭ), zãrusiti/zãrusite (zã-ru-sí-ti) – tsi s-ascundi; ascumtu, ascunsu, pãpãrusit *{ro: ascuns, pitulat, pitit} {fr: caché, blotti, tapi} {en: hidden, concealed}* § ***zãrusiri/zãrusire*** (zã-ru-sí-ri) sf zãrusiri (zã-ru-sírĭ) – atsea tsi fatsi cariva tsi s-ascundi; ascundeari, pãpãrusiri *{ro: acţiunea de a se ascunde, de a se pitula, de a se piti; ascundere, pitulatare, pitire} {fr: action de se cacher (blottir, tapir)} {en: action of hiding something}* § ***zurusescu*** (zu-ru-sés-cu) (mi) vb IV – zurusii (zu-ru-síĭ), zuruseam (zu-ru-seámŭ), zurusitã (zu-ru-sí-tã), zurusiri/zurusire (zu-ru-sí-ri) – (unã cu ***zãrusescu***) § ***zurusit*** (zu-ru-sítŭ) adg zurusitã (zu-ru-sí-tã), zurusits (zu-ru-sítsĭ), zurusiti/zurusite (zu-ru-sí-ti) – (unã cu ***zãrusit***) § ***zurusiri/zurusire*** (zu-ru-sí-ri) sf zurusiri (zu-ru-sírĭ) – (unã cu ***zãrusiri***)

zãrusiri/zãrusire (zã-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***zãrusescu***

zãrusit (zã-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***zãrusescu***

zãr-zãr (zắr-zắrŭ) – (tsi s-fatsi) di-aradã tut chirolu; (tsi s-fatsi) cati oarã; fãrã-astãmãtsiri; dipriunã, daima, des, inda; totãna, totna, totuna, totunã, tutuna, tutauna, tutãunã, tutdiunã; deunã, diunã, di-unã-unã, panda *{ro: mereu} {fr: bon gré, mal gré; continuellment, sans cesse} {en: continually}* ex: s-dutsi zãr-zãr (dipriunã)

zãrzãrichi (zãr-zã-rí-chi) sf zãrzãrichi (zãr-zã-ríchĭ) – earbã tsi fatsi lilici trandafilii, viniti i albastri *{ro: albăstriţă} {fr: bleuet, bruyère sèche} {en: heather, heath}* ex: brats di zãrzãrichi; ardea focurli di cuciubi sh-di zãrzãrichi

zãrzãvati/zãrzãvate (zãr-zã-vá-ti) sf zãrzãvãts (zãr-zã-vắtsĭ) – plantã criscutã du grãdinã trã pãrtsãli a ljei (truplu, frãndzãli, lilicili i arãdãtsinjli) tsi s-mãcã *{ro: zarzavat} {fr: verdure, légumes} {en: vegetable}* ex: nu bãgai zarzavati tu grãdinã; scoati zarzavatea dit bãhce § ***zãrzãvãgi*** (zãr-zã-vã-gí) sm zãrzãvãgeadz (zãr-zã-vã-gĭádzĭ) – atsel tsi creashti i vindi zãrzãvãts *{ro: zarzavagiu} {fr: vendeur de légumes} {en: man selling vegetables}* ex: imnã zãrzãvãgeadz cu crinili mplini di zãrzãvati § ***zãrzãvãci*** (zãr-zã-vã-cí) sm zãrzãvãceadz (zãr-zã-vã-cĭádzĭ)– (unã cu ***zãrzãvãgi***)

zãrzãvãci (zãr-zã-vã-cí) sm – vedz tu ***zãrzãvati***

zãrzãvãgi (zãr-zã-vã-gí) sm – vedz tu ***zãrzãvati***

zãrzãvãgiu (zãr-zã-vã-gíŭ) sm zãrzãvãgeadz (zãr-zã-vã-gĭádzĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zãrzãvãgi***

zãs (zắsŭ) adg – vedz tu ***dzãc***

zãti/zãte sf (zã-ti) fãrã pl – nivrearea tsi u poartã un fatsã di tsiva i di cariva; ura tsi u-aduchescu doi dushmanj (un fatsã di alantu) shi mirachea tsi u au tra sã-sh facã arãu; dushmãnilji, amahi, cãrezi, niuspitsãlji, hãseanlichi, ehtrã, ihtrilji, ehtrilji, shãrã, sheri *{ro: duşmănie} {fr: inimitié} {en: enmity}* ex: s-duc zãti (s-duc contra, s-ihtripsescu)

zãtseari[1]***/zãtseare*** (zã-tseá-ri) sf – vedz tu ***dzãc***

zãtseari[2]***/zãtseare*** (zã-tseá-ri) sf – vedz tu ***dzac***

zãtsiri/zãtsire (zắ-tsi-ri) sf – vedz tu ***dzãc***

zãu! (zắŭ) inter – vedz tu ***Dumnidzã***

zãuã (zắ-ŭã) sf – vedz tu ***dzuã***

zãvljii/zãvljie (zãv-ljí-i) sf – vedz tu ***zãvulji***

zãvon (zã-vónŭ) sf zãvoani/zãvoane (zã-voa-ni) shi zãvonuri (zã-vó-nurĭ) – cumatã di pãndzã (suptsãri prit cari treatsi lunjina shi s-veadi, multi ori adratã di mitasi) cu cari multi ori nveasta noauã sh-acoapirã fatsa; zvon, sãvon, vel, velã, ciumberi, schepi *{ro: voal de mireasă; văl} {fr: voile de nouvelle mariée} {en: bride veil}* ex: cu zãvonlu pi fatsã; ca un zãvon lai; tsãsea zãvon di yisi; zãvon di vreari sh-di lunjinã; tu zãvoani va ti tsingã § ***zvon*** (zvónŭ) sf zvoani/zvoane (zvoa-ni) shi zvonuri (zvó-nurĭ) – (unã cu ***zãvon***) ex: nj-arãpu nveastã di sum zvon; zvon albu u-anvãlea; un mistiryiu lishor s-alãsã ca un zvon (zãvon, vel) § ***sãvon*** (sã-vónŭ) sf sãvoani/sãvoane (sã-voa-ni) shi sãvonuri (sã-vó-nurĭ) – (unã cu ***zãvon***) § ***zãvunsescu*** (zã-vun-sés-cu) (mi) vb IV zãvunsii (zã-vun-síĭ), zãvunseam (zã-vun-seámŭ), zãvunsitã (zã-vun-sí-tã), zãvunsiri/zãvunsire (zã-vun-sí-ri) – nj-acoapir fatsa cu zãvonlu; nzãvon, nzãvunedz *{ro: acoperi faţa cu voalul} {fr: (se) voiler la face} {en: veil one's face}* § ***zãvunsit*** (zã-vun-sítŭ) adg zãvunsitã (zã-vun-sí-tã), zãvunsits (zã-vun-sítsĭ), zãvunsiti/zãvunsite (zã-vun-sí-ti) – tsi sh-ari acupiritã fatsa cu zãvonlu; nzãvunat *{ro: voalat} {fr: voilé} {en: veiled}* § ***zãvunsiri/zãvunsire*** (zã-vun-sí-ri) sf zãvunsiri (zã-vun-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si zãvunseashti; nzãvunari *{ro: acţiunea de a acoperi faţa cu voalul} {fr: action de (se) voiler la face} {en: action to veil one's face}* § ***nzãvon*** (nzã-vónŭ) (mi) vb I nzãvunai (nzã-vu-náĭ), nzãvunam (nzã-vu-námŭ), nzãvunatã (nzã-vu-ná-tã), nzãvunari/nzãvunare (nzã-vu-ná-ri) – (unã cu ***zãvunsescu***) ex: tu-aushatic eara adetea ca s-u nzãvoanã nveasta-atsea naua (s-lj-acoapirã fatsa cu zãvonlu); nu mi nzãvon (nu-nj bag zãvonlu pi fatsã) § ***nzãvunedz*** (nzã-vu-nédzŭ) (mi) vb I nzãvunai (nzã-vu-náĭ), nzãvunam (nzã-vu-námŭ), nzãvunatã (nzã-vu-ná-tã), nzãvunari/nzãvunare (nzã-vu-ná-ri) (unã cu ***zãvunsescu***) § ***nzãvunat*** (nzã-vu-nátŭ) adg nzãvunatã (nzã-vu-ná-tã), nzãvunats (nzã-vu-nátsĭ), nzãvunati/nzãvunate (nzã-vu-ná-ti) – (unã cu ***zãvunsit***) § ***nzãvunari/nzãvunare*** (nzã-vu-ná-ri) sf nzãvunãri (nzã-vu-nắrĭ) – (unã cu ***zãvunsiri***)

zãvrachi/zãvrache (zã-vrá-chi) sf zãvrãchi (zã-vrắchĭ) – atsea tsi-lj fatsi cariva a unui cãndu-l vãryeashti, l-cãtigurseashti, lu ncaci, lu-aurlã, etc.; zbardu, buzmã, bãzmã, bãzmãtã, pirdafi, pirdahi, vãryiri, giudicari *{ro: mustrare, dojană} {fr: réprimande, gronderie, semonce} {en: reprimand, scolding}* ex: lj-trapshu unã zãvrachi (un zbardu, unã vãryiri, unã-aurlari)

zãvulji/zãvulje (zu-vú-lji) sf zãvulji/zãvulje (zu-vú-lji) – atsea tsi fatsi atsel tsi lu-arãdi pri cariva (l-minciuneadzã); zãvyii, zãvljii, apatii, alingii, aplan, minciunã *{ro: înşelătorie} {fr: tricherie} {en: trickery}* ex: nu fã zãvuljii (nu mi-arãdi, nu dzã minciunj) § ***zãvljii/zãvljie*** (zãv-ljí-i) sf zãvljii (zãv-ljíĭ) – (unã cu ***zãvulji***) § ***zãvyii/zãvyie*** (zãv-yí-i) sf zãvyii (zãv-yíĭ) – (unã cu ***zãvulji***)

zãvunsescu (zã-vun-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zãvon***

zãvunsiri/zãvunsire (zã-vun-sí-ri) sf – vedz tu ***zãvon***

zãvunsit (zã-vun-sítŭ) adg – vedz tu ***zãvon***

zãvyii/zãvyie (zãv-yí-i) sf – vedz tu ***zãvulji***

zãzã (zắ-zã) sf zãzi/zãze (zắ-zi) – giucãreauã adratã di lemnu di boz (ca unã lãmnii di tufechi njicã) cu cari cilimeanjlji aminã apã i gãgoashi di ciup (stupã); silistrã, sãlistrã, tsilistrã, pãshpacã, pliscã *{ro: puşcoci} {fr: jouet en bois avec la forme d'un canon de fusil; clifoire, fliquoir, taperelle} {en: toy having the form of the barrel of a rifle}*

zãzãescu (zã-zã-ĭés-cu) vb IV – vedz tu ***zãngãnar***[2]

zãzãiri/zãzãire (zã-zã-í-ri) sf – vedz tu ***zãngãnar***[2]

zãzãit (zã-zã-ítŭ) adg – vedz tu ***zãngãnar***[2]

zb (zboarãli tsi au tu zbor zb) – vedz shi zboarãli tsi au ***sb***

zbangu (zbán-gu) sm zbanghi (zbán-ghi) – usic ma mari (di la ciciorlu a unui tsap) cu cari s-agudescu di-aradã alanti usitsi (ma njits di la cicioarli a njeljlor, a cãprilor, etc.) di la un agioc di ficiurits; vãsilje, vãshclje, alumã, anumã, vangã, arshic, ashic, ishic, mishic, saltu, amadã, etc. *{ro: arşic mare} {fr: grande osselet} {en: large knuckle bone}*

zbardhu (zbár-dhu) sn zbardhuri (zbár-dhurĭ) – unã cu ***zbardu***

zbardu (zbár-du) sn zbarduri (zbár-durĭ) – atsea tsi-lj fatsi cariva a unui cãndu-l vãryeashti, l-cãtigurseashti, lj-tradzi unã

zãvrachi, lu ncaci, lu-aurlã, etc.; zãvrachi, buzmã, bãzmã, bãzmãtã, pirdafi, pirdahi, vãryiri, giudicari *{ro: mustrare, dojană} {fr: réprimande, gronderie, semonce} {en: reprimand, scolding}* ex: mi lja zbardu (nj-da cãti-unã vãryiri, aurlari) di cãti ori lj-aduc aminti di nsurari; lj-ded un zbardu (unã zãvrachi); s-ljau zbardul (aurlarea) di la tini

zbat (zbátŭ) (mi) vb III zbãtui (zbã-túĭ), zbãteam (zbã-teámŭ), zbãtutã (zbã-tú-tã), zbatiri/zbatire (zbá-ti-ri) – mi min cu zori, dau cu mãnjli sh-cu, cicioarili, mi tãrculescu tra s-ascap di cariva (tsiva) tsi mi tsãni stres *{ro: (se) zbate} {fr: se débattre} {en: struggle}* ex: puljlu si zbãtu cu puteari § ***zbãtut*** (zbã-tútŭ) adg zbãtutã (zbã-tú-tã), zbãtuts (zbã-tútsĭ), zbãtuti/zbãtute (zbã-tú-ti) – tsi s-minã cu puteari, deadi di mãnj sh-di cicioari, s-tãrculi tra s-ascapã di cariva (tsiva) tsi-l tsãni *{ro: zbătut} {fr: débattu} {en: struggled}* § ***zbatiri/zbatire*** (zbá-ti-ri) sf zbatiri (zbá-tirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si zbati; batiri, ciucutiri *{ro: acţiunea de a (se) zbate; zbatere} {fr: action de se débattre} {en: action of struggling}*

zbatiri/zbatire (zbá-ti-ri) sf – vedz tu ***zbat***

zbãrcescu (zbãr-cés-cu) (mi) vb IV zbãrcii (zbãr-cíĭ), zbãrceam (zbãr-ceámŭ), zbãrcitã (zbãr-cí-tã), zbãrciri/zbãrcire (zbãr-cí-ri) – fac sufri (pri frãmti, fatsã, cheali, stranji, etc.); sufrusescu, jubãrjescu; (expr: zbãrcescu tsiva = fur) *{ro: face riduri, zbârci} {fr: rider, froncer, plisser} {en: wrinkle, pleat, crease}* ex: fatsa tsã si zbãrci (featsi sufri, si zbãrci); nj-zbãrcirã (expr: nj-furarã) un cal § ***zbãrcit*** (zbãr-cítŭ) adg zbãrcitã (zbãr-cí-tã), zbãrcits (zbãr-cítsĭ), zbãrciti/zbãrcite (zbãr-cí-ti) – tsi ari sufri pi fatsã, sufrusit, jubãrjit *{ro: zbârcit, cu riduri} {fr: ridé, froncé, plissé} {en: wrinkled, pleated, creased}* ex: fatsa zbãrcitã (sufrusitã) ca nã coaji di arburi § ***zbãrciri/zbãrcire*** (zbãr-cí-ri) sf zbãrciri (zbãr-círĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva i cariva si zbãrceashti; sufrusiri, jubãrjiri *{ro: acţiunea de a zbârci, zbârcire} {fr: action de rider, de froncer, de plisser} {en: action of wrinkling, pleating, creasing}*

zbãrciri/zbãrcire (zbãr-cí-ri) sf – vedz tu ***zbãrcescu***

zbãrcit (zbãr-cítŭ) adg – vedz tu ***zbãrcescu***

zbãrlescu (zbãr-lés-cu) (mi) vb IV zbãrlii (zbãr-líĭ), zbãrleam (zbãr-leámŭ), zbãrlitã (zbãr-lí-tã), zbãrliri/zbãrlire (zbãr-lí-ri) – (perlu, peanili, etc.) si scoalã nsus (i pari cã si scoalã n sus) di itia-a fricãljei, a arcoariljei, etc.; zburlescu, ariciusescu, arãciusescu, ariciuescu, mpirushedz, mbirshedz *{ro: zbârli} {fr: (se) hérisser} {en: bristle up; stand on end (hair), ruffle (feathers)}* ex: lji si zbãrli (ariciusi) perlu § ***zbãrlit*** (zbãr-lítŭ) adg zbãrlitã (zbãr-lí-tã), zbãrlits (zbãr-lítsĭ), zbãrliti/zbãrlite (zbãr-lí-ti) – tsi easti cu perlu i peanili sculati nsus; zburlit, ariciusit, arãciusit, ariciuit, mpirushat, mbirshat; cearper *{ro: zbârlit} {fr: hérissé} {en: bristled up; ruffled}* § ***zbãrliri/zbãrlire*** (zbãr-lí-ri) sf zbãrliri (zbãr-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cu perlu i peanili cãndu si zburleashti; zburliri, ariciusiri, arãciusiri, ariciuiri, mpirushari, mbirshari *{ro: acţiunea de a zbârli; zbârlire} {fr: action de (se) hérisser} {en: action of bristling up (of standing on end, of ruffling)}* § ***zburlescu*** (zbur-lés-cu) (mi) vb IV zburlii (zbur-líĭ), zburleam (zbur-leámŭ), zburlitã (zbur-lí-tã), zburliri/zburlire (zbur-lí-ri) – (unã cu ***zbãrlescu***) ex: nji si zburleashti (scoalã n cap) perlu cãndu lu-avdu § ***zburlit*** (zbur-lítŭ) adg zburlitã (zbur-lí-tã), zburlits (zbur-lítsĭ), zburliti/zburlite (zbur-lí-ti) – (unã cu ***zbãrlit***) § ***zburliri/zburlire*** (zbur-lí-ri) sf zburliri (zbur-lírĭ) – (unã cu ***zbãrliri***)

zbãrliri/zbãrlire (zbãr-lí-ri) sf – vedz tu ***zbãrlescu***

zbãrlit (zbãr-lítŭ) adg – vedz tu ***zbãrlescu***

zbãrnic (zbãr-nícŭ) sn zbãrnitsi/zbãrnitse (zbãr-ní-tsi) – unã soi di sac (tastru, etc.) faptu di cheali tu cari s-tsãni (ma multu) cash shi lapti acru; unã soi di foali njic (fuljinã, vãtãlah, utri, etc.); cheali, chilitsã, chilits, tãvãrceac, tãrvash, tãrvaci, vurgã, foali, fuljinã, vãtãlah, utri, utur *{ro: traistă de piele} {fr: bourse de cuir} {en: leather bag}* ex: pãni tu zbãrnic

zbãtut (zbã-tútŭ) adg – vedz tu ***zbat***

zboair (zboá-irŭ) vb I – vedz tu ***azboair***

zbor[1] (zborŭ) sn zboarã (zboá-rã) shi zboari/zboare (zboá-ri) – sonlu tsi scoati omlu din gurã cãndu zburashti (icã aspunearea-a lui tu scriari) sh-cari ari unã noimã trã lumea tsi lu-avdi (veadi scriarea); cuvendã, grai, grair, greai, grei, grii; (expr: 1: zboarã cu mãduã = zboarã mintimeni, cu noimã; 2: nu grescu zbor = tac, nu zburãscu; 3: easi zborlu = s-avdi prit lumi; 4: nu es dit zborlu-a tãu = va ti-ascultu, va s-fac dip cum ãnj dzãts; 5: zborlu imnã, urdinã = grailu treatsi, s-arãspãndeashti, di la om la om; 6: fac zbor, hiu pi-un zbor (cu cariva) = apufãsescu, mi aduchescu, hiu sinfuni (cu cariva); 7: dau zbor = tãxescu; 8: nu shed pi zbor, nu-nj tsãn zborlu, nj-calcu zborlu = nu fac atsea tsi-am dzãsã, tsi-am tãxitã; 9: lj-alas zbor = ãlj dzãc, ãlj dimãndu; 4: (alasã) zbor di moarti = dimãndarea tsi u fatsi (i vrearea tsi u-aspuni) omlu tu oara tsi easti s-moarã; 10: nigrit zborlu; niscos zborlu = cum easi grailu din gurã; cum bitiseashti zburãrea; unãshunã); 11: nu ncapi zbor, nu va zbor = sigura, fãrã di-altã; 12: zborlu dauã nu-nj si fatsi = atseali tsi dzãc suntu totna ascultati fãrã nitsiunã cãtigursiri di la vãr) *{ro: vorbă, cuvânt} {fr: mot, parole, visite, réunion, discours, promesse, accord, rumeur} {en: word, visit, reunion, speech, promise, accord, rumor}* ex: zborlu atsel urutlu ca cãmbana s-avdi; zboari multi, ftohi mari; zboarã cu mãduã (expr: mintimeni); di zbor, zbor; dupã zbor (cum zburashti), dupã purtari; zborlu adutsi zbor; bãgã zbor; s-hibã doilji pi un zbor (expr: si s-aducheascã, s-hibã sinfuni); s-dispãrtsãrã shi sh-featsirã zbor (expr: shi s-aduchirã); featsirã cum lã fu zborlu (cum s-aduchirã); di om, om ishi zborlu cã…; nu-lj greashti zbor (expr: tatsi, nu-lj zburashti tsiva); hiljlu di-amirã-lj deadi zbor (expr: lj-tãxi); aestu-ts easti zborlu? (expr: ashi-nj dzãsish?, ashi-nj tãxish?); deadi zborlu (expr: ãlj tãxi), si-lj da ficiorlu; cum sh-avea datã zborlu (expr: u-avea tãxitã); dupã tsi featsirã aestu zbor (expr: tsi s-aduchirã ashi); nu shidzu pi zborlu tsi deadi (expr: nu fatsi tsi-avea tãxitã); lj-alãsã zbor (expr: ãlj dzãsi) a mã-sai shi-lj dimãndã; tsi-lj vinji, s-dimãndã shi s-alasã zbor (expr: s-dzãcã); dit zborlu-a tãu nu va s-es (expr: va fac dip cum dzãts tini) § ***zburãscu*** (zbu-rãs-cu) (mi) vb IV zburãi (zbu-rắĭ), zburam (zbu-rámŭ), zburãtã (zbu-rắ-tã), zburãri/zburãre (zbu-rắ-ri) – aspun cu zboarã minduirli tsi-am tu minti; grescu, greescu, grãescu, cuvintedz, acuvãntedz, fac muabeti; (fig: 1: l-zburãscu = spun zboarã arali di cariva; zburãscu di-arãu, cacuzburãscu; 2: zburãscu, bag un zbor ti cariva = zburãscu cu cariva tra s-lj-aflu lucru; bag zbor la cariva tra s-lu arugheadzã; lji ndreg huzmetea-a unui) *{ro: vorbi, vorbi de rău, defăima, aranja, angaja} {fr: parler, causer, diffamer, arranger, angager} {en: talk, speak, slander, arrange things, hire}* ex: cari zburashti vindi, cari ascultã acumpãrã; doilji, doilji shi zburãscu (fac muabeti); zburashti prit nãri; nu tritsea dzuã di la Dumnidzã tsi s-nu u zburascã (fig: s-nu u zburascã di-arãu, cacuzburascã); s-mi zburãshti la aestu (fig: bagã zbor tra s-mi-arugheadzã); domnul tsi va vrei tini s-mi zburãshti (s-mi-arugheadzã) nu va s-mi zburascã; lj-am zburãtã trã ipotisea a noastrã § ***zburãt*** (zbu-rắtŭ) adg zburãtã (zbu-rắ-tã), zburãts (zbu-rắtsĭ), zburãti/zburãte (zbu-rắ-ti) – tsi ari dzãsã (i ãlj si dzãsirã) zboarã; grit, cuvintat, cacuzburãt, zburãt arãu, arugat *{ro: vorbit, vorbit de rău, defăimat, aranjat, angajat} {fr: parlé, causé, diffamé, arrangé, angagé} {en: talked, spoken, slandered, arranged, hired}* ex: limbili-a lor suntu zburãti di multsã § ***zburãri/zburãre*** (zbu-rắ-ri) sf zburãri (zbu-rắrĭ) – atsea tsi fatsi un cãndu zburashti; griri, cuvintari, cacuzburãri, zburãri di-arãu, arugari *{ro: acţiunea de a vorbi, de a vorbi de rău, de a defăima, de a aranja, de a angaja; vorbire, vorbire de rău, defăimare, aranjare, angajare} {fr: action de parler (causer, diffamer, arranger, angager)} {en: action of talking (speaking, slandering, arranging things, hiring)}* § ***nizburãt*** (niz-bu-rắtŭ) adg nizburãtã (niz-bu-rắ-tã), nizburãts (niz-bu-rắtsĭ), nizburãti/nizburãte (niz-bu-rắ-ti) – tai nu easti zburãt; tsi nu-ari (i nu-lj s-ari) zburãtã; nigrit *{ro: nevorbit} {fr: qui n'a pas parlé, qui n'est pas parlé, don't on a pas parlé} {en: who has not talked, who is not spoken to, (word) that has not been spoken}* § ***nizburãri/nizburãre*** (niz-bu-rắ-ri) sf nizburãri (niz-bu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu sã zburashti; nigriri *{ro: acţiunea de a nu vorbi} {fr: action de ne pas parler} {en: action of not talking}* § ***parazburãscu*** (pá-ra-zbu-rãs-cu) (mi) vb IV paraz-

burãi (pá-ra-zbu-rắĭ), parazburam (pá-ra-zbu-rámŭ), parazburãtã (pá-ra-zbu-rắ-tã), parazburãri/parazburãre (pá-ra-zbu-rắ-ri) – zburãscu multu di multu; zburãscu ma multi di cum lipseashti; zburãscu trã lucri njits fãrã mari simasii (chirãturi, bãrcudii, etc.); fãrfãrescu, bãbãlescu *{ro: vorbi prea mult; flecări}* *{fr: parler trop; baliverner}* *{en: talk too much; chatter}* ex: el parazburashti (zburashti multu) § ***parazburãt*** (pá-ra-zbu-rắtŭ) adg parazburãtã (pá-ra-zbu-rắ-tã), parazburãts (pá-ra-zbu-rắtsĭ), parazburãti/parazburãte (pá-ra-zbu-rắ-ti) – tsi easti zburãt multu; fãrfãrit, bãbãlit *{ro: vorbit prea mult; flecărit}* *{fr: qui a parlé trop; baliverné}* *{en: talked too much; chattered}* § ***parazburãri/parazburãre*** (pá-ra-zbu-rắ-ri) sf parazburãri (pá-ra-zbu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva zburashti multu *{ro: acţiunea de a vorbi prea mult; de a flecări}* *{fr: action de parler trop; de baliverner}* *{en: action of talking too much; of chattering}* § ***cacuzburãscu*** (ca-cu-zbu-rắs-cu) (mi) vb IV cacuzburãi (ca-cu-zbu-rắĭ), cacuzburam (ca-cu-zbu-rámŭ), cacuzburãtã (ca-cu-zbu-rắ-tã), cacuzburãri/cacuzburãre (ca-cu-zbu-rắ-ri) – zburãscu glãrinj (chirãturi, etc.); zburãscu di-arãu di cariva; cãtigursescu pri cariva; dzãc minciunj shi lucri slabi trã cariva tra s-lj-aspargu numa-lj bunã; aruc muhtãnj pri cariva; sãhunescu, cãtigursescu; ex: totna mi cacuzburashti (dzãtsi glãrinj trã mini, zburashti arãu di mini, mi cãtigurseashti) *{ro: calomnia, ponegri}* *{fr: calomnier, décrier, diffamer}* *{en: slander, libel, decry, discredit}* § ***cacuzburãt*** (ca-cu-zbu-rắtŭ) adg cacuzburãtã (ca-cu-zbu-rắ-tã), cacuzburãts (ca-cu-zbu-rắtsĭ), cacuzburãti/cacuzburãte (ca-cu-zbu-rắ-ti) – tsi easti zburãt di-arãu; tsi-lj s-ari arcatã zboarã greali tu-unã ncãceari; trã cari s-au dzãsã zboarã tra sã-lj s-aspargã numa; sãhunisit, cãtigursit *{ro: calomniat, ponegrit}* *{fr: calomnié, décrié, diffamé}* *{en: slandered, libeled, decried, discredited}* § ***cacuzburãri/cacuzburãre*** (ca-cu-zbu-rắ-ri) sf cacuzburãri (ca-cu-zbu-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva sãhuneashti; sãhunisiri, cãtigursiri *{ro: acţiunea de a calomnia, de a ponegri; calomniare, ponegrire}* *{fr: action de calomnier, de décrier, de diffamer; dénigrement, diffamation}* *{en: action of slandering, of libeling, of decrying, of discrediting; slander}* § ***zburyearic*** (zbur-yeá-ricŭ) adg zburyearicã (zbur-yeá-ri-cã), zburyearits (zbur-yeá-ritsĭ), zburyearitsi/zburyearitse (zbur-yeá-ri-tsi) – tsi lu-ariseashti si zburascã multi; tsi nu-lj tatsi gura dip; tsi zburashti (bãndureadzã, bãbãleashti, fãrfãreadzã, dãrdãreashti) tut chirolu; limbar, zburyearcu, lafãzan, polilog, bãbãljar, fafaljar, farfaljar, farfara, farafurã, fãrfar, fãrfãrã, dãrdãrã, dãrdãros *{ro: vorbăreţ}* *{fr: loquace, bavard}* *{en: talkative, loquacious}* ex: gurã zburyearicã (lafãzanã, limbarã) § ***zburyearcu*** (zbur-yeár-cu) adg zburyearcã (zbur-yeár-cã), zburyeartsã (zbur-yeár-tsã), zburyeartsi/zburyeartse (zbur-yeár-tsi) – (unã cu ***zburyearic***) ex: easti multu zburyearcu (limbar, farfaljar)

zbor[2] (zbórŭ) vb I – vedz tu ***azboair***

zbor[3] (zborŭ) sn – vedz tu ***azboair***

zbuc (zbúcŭ) sm pl(?) – vrondu, larmã, lavã, longi, loscut, yiurultii, ghiurultii, pãlturã, longi, crot, sãlãvati, vreavã *{ro: zgomot}* *{fr: bruit}* *{en: noise, uproar}* ex: un zbuc (vrondu) s-avdzã tu soni, un zbuc ca zbuclu-al sfulg

zbuc (zbúcŭ) sn pl(?) – larmã, lavã, longi, loscut, yiurultii, ghiurultii, pãlturã, longi, crot, sãlãvati, vreavã, vrondu *{ro: zgomot, bubuitură}* *{fr: bruit (d'explosion, de tonnere), vacarme}* *{en: noise, uproar, racket}* ex: un zbuc (vrondu) s-avdzã tu soni, un zbuc dit zbuclu-al sfulg

zbuirari/zbuirare (zbu-i-rá-ri shi zbuĭ-rá-ri) sf – vedz tu ***azboair***

zbuirat (zbu-i-rátŭ shi zbuĭ-rátŭ) adg – vedz tu ***azboair***

zbuldzinari[1]***/zbuldzinare*** (zbul-dzi-ná-ri) sf – vedz tu ***nbulzinedz***

zbuldzinarĭ[2]***/zbuldzinare*** (zbul-dzi-ná-ri) sf tu ***zbuldzu***[2]

zbuldzinat[1] (zbul-dzi-nátŭ) adg – vedz tu ***nbulzinedz***

zbuldzinat[2] (zbul-dzi-nátŭ) adg – vedz tu ***zbuldzu***[2]

zbuldzinedz[1] (zbul-dzi-nédzŭ) vb I – vedz tu ***nbulzinedz***

zbuldzinedz[2] (zbul-dzi-nédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***zbuldzu***[2]

zbuldzu[1] (zbúl-dzu) sn zbuldzuri (zbúl-dzurĭ) – cash stricurat *{ro: caş strecurat}* *{fr: fromage filtré}* *{en: strained cheese}*

zbuldzu[2] (zbúl-dzu) sn zbuldzuri (zbúl-dzurĭ) – un lucru stronghil (ca unã sferã, mer, piponj, etc.) di lãnã, bumbac, pãndzã, carti, neauã, etc.; topcã, topã *{ro: bulz, bulgăre, cocoloş}* *{fr: boule, pelote (de neige)}* *{en: ball}* ex: ca un zbuldzu di amalamã; s-adunã cãt un zbuldzu; ficiuriclu, un zbuldzu di neauã § ***zbuldzinedz***[2] (zbul-dzi-nédzŭ) (mi) vb I zbuldzinai (zbul-dzi-náĭ), zbuldzinam (zbul-dzi-námŭ), zbuldzinatã (zbul-dzi-ná-tã), zbuldzinari/zbuldzinare (zbul-dzi-ná-ri) – adun tsiva (icã-l fac) ca un zbuldzu; mi-adun stog ca un zbuldzu (di di lãnã, bumbac, etc.) *{ro: cocoloşi}* *{fr: (se) peloter}* *{en: wind (wool) into a ball; curl himself as a ball}* § ***zbuldzinat***[2] (zbul-dzi-nátŭ) adg zbuldzinatã (zbul-dzi-ná-tã), zbuldzinats (zbul-dzi-nátsĭ), zbuldzinati/zbuldzinate (zbul-dzi-ná-ti) – faptu ca un zbuldzu; tsi s-ari zbuldzinatã *{ro: cocoloşit}* *{fr: peloté}* *{en: curled as (in) a ball}* § ***zbuldzinarĭ***[2]***/zbuldzinare*** (zbul-dzi-ná-ri) sf zbuldzinãri (zbul-dzi-nắrĭ) – umflari tu fatsã (di lãngoari, niputeari, biuturã, etc.); buburari, ãnbulzinari, nbulzinari, pãhrãvusiri *{ro: acţiunea de acocoloşi; cocoloşire}* *{fr: action de (se) peloter}* *{en: action of winding (wool) into a ball; of curling himself as a ball}*

zburari/zburare (zbu-rá-ri) sf – vedz tu ***azboair***

zburat (zbu-rátŭ) adg – vedz tu ***azboair***

zburãri/zburãre (zbu-rắ-ri) sf – vedz tu ***zbor***[1]

zburãscu (zbu-rắs-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zbor***[1]

zburãt (zbu-rắtŭ), adg – vedz tu ***zbor***[1]

zburdãlipsescu (zbur-dã-lip-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***burdal***

zburdãlipsiri/zburdãlipsire (zbur-dã-lip-sí-ri) sf – vedz tu ***burdal***

zburdãlipsit (zbur-dã-lip-sítŭ) adg – vedz tu ***burdal***

zburlescu (zbur-lés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zbãrlescu***

zburliri/zburlire (zbur-lí-ri) sf – vedz tu ***zbãrlescu***

zburlit (zbur-lítŭ) adg – vedz tu ***zbãrlescu***

zburyearcu (zbur-yeár-cu) adg – vedz tu ***zbor***[1]

zburyearic (zbur-yeá-ricŭ) adg – vedz tu ***zbor***[1]

zdangan (zdán-ganŭ) sm, sf, adg zdanganã (zdán-ga-nã), zdanganj (zdán-ganjĭ), zdangani/zdangane (zdán-ga-ni) – tsi easti nipilichisit shi nu shtii cum si s-poartã cu lumea; om tsi nu para easti dishteptu sh-aducheashti greu; tsi easti cu caplu gros shi nu para sh-alãxeashti mintea lishor; badzarã, nipilichisit; 2: numã datã di-armãnjlji grãmusteanj a vurgarlor; vurgar, mecan *{ro: bădăran, încăpăţânat; poreclă dată bulgarilor de aromâni}* *{fr: grossier, rustre, tête dure; sobriquet donné par les aroumains aux bulgares}* *{en: vulgar, rude, boor, boorish, stubborn; name given by Aromaninas to Bulgarians}* ex: zdanganlu di lup; easti zdangan (vurgar)

zdãngãnescu (zdãn-gã-nés-cu) vb IV – vedz tu ***dãnga***

zdãngãniri/zdãngãnire (zdãn-gã-ní-ri) sf – vedz tu ***dãnga***

zdãngãnit (zdãn-gã-nítŭ) adg – vedz tu ***dãnga***

zdãpãnescu (zdã-pã-nés-cu) vb IV – vedz tu ***zdupunescu***

zdãpãniri/zdãpãnire (zdã-pã-ní-ri) sf – vedz tu ***zdupunescu***

zdãpãnit (zdã-pã-nítŭ) adg – vedz tu ***zdupunescu***

zdãrci/zdãrce (zdắr-ci) sf – vedz tu ***dãrci***

zdãrtã (zdắr-tã) sf zdãrti/zdãrte (zdắr-ti) – gioc chirut la vãshclje i gioclu di cãrtsã; atsel tsi cheari la gioclu di vãshclje i cãrtsã; bij, bis, sãmar (fig), sumar (fig) *{ro: punct (partidă, număr) pierdut la un joc de arşiţe sau cărţi}* *{fr: point (partie) perdu dans des jeux enfantins des cartes ou des osselets}* *{en: lost play in the children's game with cards or knuckle bones}*

zdrãng! (zdrắngŭ) inter – zbor tsi s-avdi cãndu cariva va s-aspunã unã shcurtã boatsi di metal *{ro: care imită un mic zgomot metalic}* *{fr: qui imite un court bruit métallique}* *{en: that imitates a short metallic noise}*

zdroamig (zdroá-mig) (mi) vb I – vedz tu ***aroamig***

zdroamin (zdroá-minŭ) (mi) vb I – vedz tu ***zdrumin***

zdrob (zdróbŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***zdrod***

zdrod (zdródŭ) sm, sf, adg zdrodã (zdró-dã), zdrodz (zdródzĭ), zdrodi/zdrode (zdró-di) – un tsi easti njic, dultsi, vrut shi diznjirdat; dash, scumpu, vrut, durut, ahar, diznjirdat, hãidipsit, yearan, etc. *{ro: drăgălaş, iubit}* *{fr: mignon, charmant, bien-aimé}* *{en: tiny and delicate person, pet, darling, dear,*

lover} ex: zdrodlu (dashlu) plãndzi; tut cu zdroda (vruta) s-mi hãrsescu § ***zdrob*** (zdróbŭ) sm, sf, adg zdroabã (zdroá-bã), zdroghi (zdróghĭ), zdroabi/zdroabe (zdroá-bi) – (unã cu ***zdrod***) ex: zdroblu (dashlu) plãndzi shi zghileashti § ***zdrudescu*** (zdru-dés-cu) (mi) vb IV zdrudii (zdru-díĭ), zdrudeam (zdru-deámŭ), zdruditã (zdru-dí-tã), zdrudiri/zdrudire (zdru-dí-ri) – lj-aspun (ma multu a unui njic, bãrbat i nveastã vrutã) multã vreari shi-lj fac multi di mirãchili tsi li ari (cã suntu i nu suntu fapti cu minti); u min mãna lishor pristi truplu-a unei hiintsã (njic i mari, bãrbat i muljari, om i pravdã, etc.) multi ori cu zboarã di vreari i bãsheri; cãnãchipsescu, diznjerdu, gãlinisescu, gugilescu, pushputescu, hãidipsescu, hãrãsescu, hãrisescu, hãrsescu *{ro: răsfăţa, dezmierda}* *{fr: caresser, choyer, dorloter}* *{en: caress, fondle, pamper, spoil}* ex: zdrudits-vã (diznjirdatz-vã); lamnea si zdrudea (hãidipsea, cãdea tu vreari) cu nãs (§ ***zdrudit*** (zdru-dítŭ) adg zdruditã (zdru-dí-tã), zdrudits (zdru-dítsĭ), zdruditi/zdrudite (zdru-dí-ti) – 1: tsi easti diznjirdat cu mãna i zboarãli dzãsi; diznjirdat, cãnãchipsit, cãnãchearcu, gãlinisit, gugilit, hadyearcu, pushputit, hãidipsit, hãrãsit, hãrisit, hãrsit; 2: bushcutoasã, mplinã, cãrnoasã *{ro: răsfăţat, dezmierdat, plină, cărnoasă}* *{fr: caressé, choyé, dorloté; plein, charnu}* *{en: caressed, fondled, pampered, spoiled; plain, fleshy}* ex: fatsa atsea zdruditã (diznjirdatã, bushcutoasã, mplinã) § ***zdrudiri/zdrudire*** (zdru-dí-ri) sf zdrudiri (zdru-dírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-zdrudeashti tsiva i cariva; pushputirea cu mãna; zboarãli dzãsi i faptili cu cari s-zdrudeashti i easti hãrsit cariva; cãnãchipsiri, gãlinisiri, gugiliri, diznjirdari, pushputiri, hãidipsiri, hãrãsiri, hãrisiri, hãrsiri; cãnachi, diznjirdãciuni, hadyi *{ro: acţiunea de a răsfăţa, de a dezmierda; mângâiere, dezmierdare}* *{fr: action de caresser, de choyer, de dorloter; caresse, cajolerie}* *{en: action of caressing, of fondling, of pampering, of spoiling; caress}* ex: ashtirnutlu eara ninga proaspit di zdrudirli (hãidipsirli) a lor

zdrucin (zdrú-cinŭ) (mi) vb I – vedz tu ***zdruncin***

zdrucinari/zdrucinare (zdru-ci-ná-ri) sf – vedz tu ***zdruncin***

zdrucinat (zdru-ci-nátŭ) adg – vedz tu ***zdruncin***

zdrudescu (zdru-dés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zdrod***

zdrudiri/zdrudire (zdru-dí-ri) sf – vedz tu ***zdrod***

zdrudit (zdru-dítŭ) adg – vedz tu ***zdrod***

zdrumigari/zdrumigare (zdru-mi-gá-ri) sf – vedz tu ***aroamig***

zdrumigat (zdru-mi-gátŭ) adg – vedz tu ***aroamig***

zdrumin (zdrú-minŭ) (mi) vb I zdruminai (zdru-mi-náĭ), zdruminam (zdru-mi-námŭ), zdruminatã (zdru-mi-ná-tã), zdruminari/zdruminare (zdru-mi-ná-ri) – stringu cu multã puteari; vatãm unã hiintsã cu apitrusirea (plãciutarea, strindzearea, chisarea, etc.) tsi lj-u fac; zdroamin, stulcinedz, stulcin, sturcin, stultsin, strucinedz, strucin, zdruncin, zdrucin, plãciutedz, pliciutedz, nturtedz, ndurtedz, zmoatic, zmurtic, chisedz *{ro: stâlci, strivi, zdrobi, sfărâma, strânge tare}* *{fr: serrer, écraser, contusionner, secouer, briser, étrangler}* *{en: press, squeeze, bruise, shake, break, strangle}* ex: tu bratsã ma mi zdruminã (mi strindzi vãrtos); unã featã-aruminã, gionjli ma sh-u zdruminã (u strindzi vãrtos ãn bratsã); lji zdruminã (chiseadzã, plãciuteadzã) lãludzli; ts-u zdruminai (asparshu, chisai, feci), ts-u zdruminai, sãrmi, sãrmi; lo apoea auã, u zdruminã (plãciutã); lã zdrumina (strindzea vãrtos, chisa cu mãnjli) udzãrli; lu zdruminai (lu-apitrusii) sãnãtos sum dzinuclji; inima nj-u zdruminã (cripã, stultsinã) un dor; cu ungljili lu zdruminã (streasi, zgrumã) di gushi § ***zdroamin*** (zdroá-minŭ) (mi) vb I zdruminai (zdru-mi-náĭ), zdruminam (zdru-mi-námŭ), zdruminatã (zdru-mi-ná-tã), zdruminari/zdruminare (zdru-mi-ná-ri) – (unã cu ***zdrumin***) § ***zdruminat*** (zdru-mi-nátŭ) adg zdruminatã (zdru-mi-ná-tã), zdruminats (zdru-mi-nátsĭ), zdruminati/zdruminate (zdru-mi-ná-ti) – tsi easti stres cu multã puteari; tsi easti vãtãmat cu apitrusirea (plãciutarea, strindzearea, chisarea, etc.) tsi lj-u fac; stulcinat, sturcinat, stultsinat, strucinat, zdruncinat, zdrucinat, plãciutat, pliciutat, nturtat, ndurtat, zmuticat, zmurticat, chisat *{ro: stâlcit, strivit, zdrobit, sfărâmat, strâns tare}* *{fr: serré, écrasé, contusionné, secoué, brisé, étranglé}* *{en: pressed, squeezed, bruised, shaken, broken, strangled}* ex: lãludzli zdruminati (chisati, zmuticati) § ***zdruminari/zdruminare*** (zdru-mi-ná-ri) sf zdruminãri (zdru-mi-nărĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã hiintsã (un lucru) easti zdruminatã; stulcinari, sturcinari, stultsinari, strucinari, zdruncinari, zdrucinari, plãciutari, pliciutari, nturtari, ndurtari, zmuticari, zmurticari, chisari *{ro: acţiunea de a stâlci, de a strivi, de a zdrobi, de a sfărâma, de a strânge tare; stâlcire, strivire, zdrobire, sfărâmare, strângere}* *{fr: action de serrer, d'écraser, de contusionner, de secouer, de briser, d'étrangler}* *{en: action of pressing, of squeezing, of bruising, of shaking, of breaking, of strangling}*

zdruminari/zdruminare (zdru-mi-ná-ri) sf – vedz tu ***zdrumin***

zdruminat (zdru-mi-nátŭ) adg – vedz tu ***zdrumin***

zdruncin (zdrún-cinŭ) (mi) vb I zdruncinai (zdrun-ci-náĭ), zdruncinam (zdrun-ci-námŭ), zdruncinatã (zdrun-ci-ná-tã), zdruncinari/zdruncinare (zdrun-ci-ná-ri) – 1: stringu cu multã puteari; vatãm unã hiintsã cu apitrusirea (plãciutarea, strindzearea, chisarea, etc.) tsi lj-u fac; zdrucin, zmoatic, zmurtic, zdrumin, zdroamin, stulcinedz, stulcin, sturcin, stultsin, strucinedz, strucin, plãciutedz, pliciutedz, nturtedz, ndurtedz, chisedz; 2: ascutur cu multã puteari; fac si s-clatinã dit timelj cu asculturarea tsi-lj fac; zdrucin, zdruntsin, azdruntsin, trunduescu, ascutur, clatin, cleatin, clãtin, cutreambur, cutrembur, cutreamur, cutremur, cutramur, treambur, trimbur, treamur, tremur, tramur *{ro: zdrobi; zdruncina, zgudui}* *{fr: écraser; secouer; ébranler}* *{en: squeeze, break, shake}* ex: tuti oasili ãnj si zdruncinarã (zdruminarã, stultsinarã)§ ***zdruncinat*** (zdrun-ci-nátŭ) adg zdruncinatã (zdrun-ci-ná-tã), zdruncinats (zdrun-ci-nátsĭ), zdruncinati/zdruncinate (zdrun-ci-ná-ti) – 1: tsi easti stres cu multã puteari; tsi easti vãtãmat cu apitrusirea (plãciutarea, strindzearea, chisarea, etc.) tsi lj-u fac; zdrucinat, stulcinat, sturcinat, stultsinat, strucinat, plãciutat, pliciutat, nturtat, ndurtat, zmuticat, zmurticat, chisat; 2: tsi easti ascuturat cu multã puteari; tsi easti faptu si s-clatinã dit timelj cu asculturarea tsi-lj si fatsi; zdrucinat, zdruntsinat, azdruntsinat, trunduit, ascuturat, clãtinat, cutrimburat, cutrimurat, cutrãmurat, trimburat, trimurat, trãmurat *{ro: zdrobit; zdruncinat, zguduit}* *{fr: écrasé; secoué; ébranlé}* *{en: squeezed, broken, shaken}* § ***zdruncinari/zdruncinare*** (zdrun-ci-ná-ri) sf zdruncinãri (zdrun-ci-nărĭ) – 1: atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti stres cu multã puteari icã vãtãmat cu apitrusirea (plãciutarea, strindzearea, chisarea, etc.) tsi-lj si fatsi; zdrucinari, stulcinari, sturcinari, stultsinari, strucinari, zdrucinari, plãciutari, pliciutari, nturtari, ndurtari, zmuticari, zmurticari, chisari 2: atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva easti ascuturat cu puteari dit timelj; zdrucinari, zdruntsinari, azdruntsinari, trunduiri, ascuturari, clãtinari, cutrimburari, cutrimurari, cutrãmurari, trimburari, trimurari, trãmurari *{ro: acţiunea de a zdrobi; de a zdruncina, de a zgudui}* *{fr: action d'écraser; de secouer; d'ébranler}* *{en: action of squeezing, of breaking, of shaking}* § ***zdrucin*** (zdrú-cinŭ) (mi) vb I zdrucinai (zdru-ci-náĭ), zdrucinam (zdru-ci-námŭ), zdrucinatã (zdru-ci-ná-tã), zdrucinari/zdrucinare (zdru-ci-ná-ri) – (unã cu ***zdruncin***) § ***zdrucinat*** (zdru-ci-nátŭ) adg zdrucinatã (zdru-ci-ná-tã), zdrucinats (zdru-ci-nátsĭ), zdrucinati/zdrucinate (zdru-ci-ná-ti) – (unã cu ***zdruncinat***) § ***zdrucinari/zdrucinare*** (zdru-ci-ná-ri) sf zdrucinãri (zdru-ci-nărĭ) – (unã cu ***zdruncinari***) § ***zdruntsin*** (zdrún-tsinŭ) (mi) vb I zdruntsinai (zdrun-tsi-náĭ), zdruntsinam (zdrun-tsi-námŭ), zdruntsinatã (zdrun-tsi-ná-tã), zdruntsinari/zdruntsinare (zdrun-tsi-ná-ri) – (unã cu ***zdruncin***) § ***zdruntsinat*** (zdrun-tsi-nátŭ) adg zdruntsinatã (zdrun-tsi-ná-tã), zdruntsinats (zdrun-tsi-nátsĭ), zdruntsinati/zdruntsinate (zdrun-tsi-ná-ti) – (unã cu ***zdruncinat***) § ***zdruntsinari/zdruntsinare*** (zdrun-tsi-ná-ri) sf zdruntsinãri (zdrun-tsi-nărĭ) – (unã cu ***zdruncinari***) § ***zdruntsinãturã*** (zdrun-tsi-nã-tú-rã) sf zdruntsinãturi (zdrun-tsi-nã-túrĭ) – unã asculturari sãnãtoasã (a loclui, a omlui, etc.) *{ro: zguduitură}* *{fr: secousse}* *{en: shake, jolt}* § ***azdruntsin*** (az-drún-tsinŭ) (mi) vb I azdruntsinai (az-drun-tsi-náĭ), azdruntsinam (az-drun-tsi-námŭ), azdruntsinatã (az-drun-tsi-ná-tã), azdruntsinari/azdruntsinare (az-drun-tsi-ná-ri) – (unã cu ***zdruncin***) ex: calu nj-azdruntsinã sh-hicatili dit mini; s-azdruntsinã s-chisã) aua § ***azdruntsinat*** (az-drun-tsi-nátŭ) adg azdruntsinatã (az-

drun-tsi-ná-tã), azdruntsinats (az-drun-tsi-nátsĭ), azdruntsinati/azdruntsinate (az-drun-tsi-ná-ti) – (unã cu ***zdruncinat***) § ***azdruntsinari/azdruntsinare*** (az-drun-tsi-ná-ri) sf azdruntsinãri (az-drun-tsi-nãrĭ) – (unã cu ***zdruncinari***) § ***azdruntsinãturã*** (az-drun-tsi-nã-tú-rã) sf azdruntsinãturi (az-drun-tsi-nã-túrĭ) – (unã cu ***zdruntsinãturã***) ex: aduchii patru azdruntsinãturi, cãndu s-bãtu loclu

zdruncinari/zdruncinare (zdrun-ci-ná-ri) sf – vedz tu ***zdruncin***

zdruncinat (zdrun-ci-nátŭ) adg – vedz tu ***zdruncin***

zdruntsin (zdrún-tsinŭ) (mi) vb I – vedz tu ***zdruncin***

zdruntsinari/zdruntsinare (zdrun-tsi-ná-ri) sf – vedz tu ***zdruncin***

zdruntsinat (zdrun-tsi-nátŭ) adg – vedz tu ***zdruncin***

zdruntsinãturã (zdrun-tsi-nã-tú-rã) sf – vedz tu ***zdruncin***

zdumban (zdúm-banŭ) adg zdumbanã (zdúm-ba-nã), zdumbanj (zdúm-banjĭ), zdumbani/zdumbane (zdúm-ba-ni) – tsi easti vãrtos, cu puteari sh-dãnãseashti ghini; sãnãtos, vãrtos, putut, sfãrciu, zofnic, sãrchiros, etc. *{ro: zdravăn, viguros}* *{fr: vigoureux, robuste}* *{en: vigorous, robust}*

zdupãnescu (zdu-pã-nés-cu) vb IV – vedz tu ***zdupunescu***

zdupãniri/zdupãnire (zdu-pã-ní-ri) sf – vedz tu ***zdupunescu***

zdupãnit (zdu-pã-nítŭ) adg – vedz tu ***zdupunescu***

zdupunescu (zdu-pu-nés-cu) vb IV zdupunii (zdu-pu-níĭ), zdupuneam (zdu-pu-neámŭ), zdupunitã (zdu-pu-ní-tã), zdupuniri/zdupunire (zdu-pu-ní-ri) – dau (aruc, arucutescu, plãscãnescu) cu puteari tsiva i pri cariva dipadi (mpadi, dighios); lu-agudescu (l-dau) dau cu puteari un lucru di tsiva; zdupãnescu, zdãpãnescu *{ro: trânti}* *{fr: jeter de force par terre}* *{en: throw down}* ex: u zdupuni di padi di nu putu si scoalã; lji zdupuneashti di padi; zdupuni usha (ncljisi usha cu puteari) sh-noi armasim afoarã § ***zdupunit*** (zdu-pu-nítŭ) adg zdupunitã (zdu-pu-ní-tã), zdupunits (zdu-pu-nítsĭ), zdupuniti/zdupunite (zdu-pu-ní-ti) – tsi easti dat (arcat, arucutit, plãscãnit) dipadi *{ro: trântit}* *{fr: jeté de force par terre}* *{en: thrown down}* § ***zdupuniri/zdupunire*** (zdu-pu-ní-ri) sf zdupuniri (zdu-pu-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva zdupuneashti tsiva; zdupãniri, zdãpãniri *{ro: acțiunea de a trânti; trântire}* *{fr: action de jeter de force par terre}* *{en: action of throwing down}* § ***zdupãnescu*** (zdu-pã-nés-cu) vb IV zdupãnii (zdu-pã-níĭ), zdupãneam (zdu-pã-neámŭ), zdupãnitã (zdu-pã-ní-tã), zdupãniri/zdupãnire (zdu-pã-ní-ri) – (unã cu ***zdupunescu***) ex: lu zdupãnii (lu-arcai, lu-arucutii, lu plãscãnii) dighios § ***zdupãnit*** (zdu-pã-nítŭ) adg zdupãnitã (zdu-pã-ní-tã), zdupãnits (zdu-pã-nítsĭ), zdupãniti/zdupãnite (zdu-pã-ní-ti) – (unã cu ***zdupunit***) § ***zdupãniri/zdupãnire*** (zdu-pã-ní-ri) sf zdupãniri (zdu-pã-nírĭ) – (unã cu ***zdupuniri***) § ***zdãpãnescu*** (zdã-pã-nés-cu) vb IV zdãpãnii (zdã-pã-níĭ), zdãpãneam (zdã-pã-neámŭ), zdãpãnitã (zdã-pã-ní-tã), zdãpãniri/zdãpãnire (zdã-pã-ní-ri) – (unã cu ***zdupunescu***) § ***zdãpãnit*** (zdã-pã-nítŭ) adg zdãpãnitã (zdã-pã-ní-tã), zdãpãnits (zdã-pã-nítsĭ), zdãpãniti/zdãpãnite (zdã-pã-ní-ti) – (unã cu ***zdupunit***) § ***zdãpãniri/zdãpãnire*** (zdã-pã-ní-ri) sf zdãpãniri (zdã-pã-nírĭ) – (unã cu ***zdupuniri***)

zdupuniri/zdupunire (zdu-pu-ní-ri) sf – vedz tu ***zdupunescu***

zdupunit (zdu-pu-nítŭ) adg – vedz tu ***zdupunescu***

zdurdit (zdur-dítŭ) adg – vedz tu ***durdursescu***

zdurdit (zdur-dítŭ) adg zdurditã (zdur-dí-tã), zdurdits (zdur-dítsĭ), zdurditi/zdurdite (zdur-dí-ti) – (njic) tsi nu lu-acatsã loclu, tsi zburdãlipseashti, cari-ansari hãrãcop sh-alagã fãrã-acumtinari dit un loc tu altu, etc.; burdal *{ro: zburdalnic}* *{fr: étourdi, folâtre}* *{en: playful, frolicsome, frisky}* ex: alag zdurdit (burdal) ca un ficior; api zdurditi (tsi-ansar ca burdãlipsiti) tsi dipun dit pishtirei

zealopitrã (zea-ló-pi-trã) sf – vedz tu ***yealopitrã***

zeanã (zeá-nã) sf – vedz tu ***dzeanã***[2]

zeari/zeare (zeá-ri) sf zeri (zérĭ) – vedz tu ***ndzari***[1]

zefcã (zéf-cã) sf – vedz tu ***zefchi***

zefchi/zefche (zéf-chi) sf zefchi (zéf-chi) shi zefchiuri (zéf-chĭurĭ) – tritsearea-a chirolui cu oaspits, measã, mãcari sh-beari, cãntic sh-gioc, etc.; zefcã, ziafeti, giumbusi, diaschedasi, festã, ahaincã, harei *{ro: petrecere, divertisment}* *{fr: divertissement}* *{en: amusement}* ex: mutrea di zefchea (ziafetea) a lor; u bãgã tu zefchi (banã bunã, harei) § ***zefcã*** (zéf-cã) sf zefchi (zéf-chi) shi zefcuri (zéf-curĭ) – (unã cu ***zefchi***)

zeghi/zeghe (zé-ghi) sf zeghi (zéghĭ) – stranj huryitescu lungu tsi s-poartã ma multu tu locurli di munti; pustavi groasã dit cari s-fac aesti stranji; stranj lungu picurãrescu di cheali di oai; shubã, shiguni, tãmbari *{ro: zeghe}* *{fr: hoqueton, saie}* *{en: thick twilled cloth}* ex: tatã-su purta zeghi sh-nãs tora s-fuduleashti tu strimti

zervu (zér-vu) adg zervã (zér-vã), zeryi (zér-yi), zervi/zerve (zér-vi) – 1: (lucrul) tsi s-aflã nastãnga di cariva i tsiva; 2: tsi fatsi lucrili cu mãna astãnga; tsi nu easti driptaci; nastãngu, astãngu, stãngu; stãngaci, stãngar, vãncu; (expr: zervul sm = ciciorlu, ocljul, etc. nastãngu; 2: zerva sf = mãna nastãngã) *{ro: stâng, stângaci}* *{fr: gauche, gaucher}* *{en: left, left-handed (person)}* ex: cãlcash cu zervul (expr: ciciorlu-astãngu); easti zervã (stãngaci)

zesi (zé-si) sf pl(?) – vreari, mirachi, caimo, geahti, ahti, cilistãsiri, etc. *{ro: zel, fervoare}* *{fr: zêle, désir}* *{en: zeal, fervour}* ex: am mari zesi (mirachi); lucram cu ahãtã zesi (mirachi, ahti), tsi lipsea s-nã s-adavgã avearea

zestrã (zés-trã) sf zestri/zestre (zés-tri) – avearea tsi u-adutsi unã featã cu ea, cãndu s-mãritã (tsi-lj si da di pãrintsã); pricã, pirtsii, pritsii, pai *{ro: zestre}* *{fr: trousseau, dot}* *{en: dowry}* ex: va tsã dau pisuprã sh-zestrã (pai, pricã)

zevzec (zev-zécŭ) adg zevzecã (zev-zé-cã), zevzets (zev-zétsĭ), zevzetsi/zevzetse (zev-zé-tsi) – (om) tsi nu sta isih; tsi easti anapud sh-fatsi glãrinj; asiguriftu, sirsem, piridrum *{ro: neastâmpărat}* *{fr: turbulent}* *{en: restless, unruly}*

zg (zboarãli tsi nchisescu cu ***zg***) – vedz shi zboarãli tsi nchisescu cu ***sg***

zgaibã[1] (zgáĭ-bã) sf zgaibi/zgaibe (zgáĭ-bi) – peaja di sãndzi ncljigat shi uscat tsi s-ari acãtsatã pi unã njicã aranã i zgrãmãturã; aranã njicã, zgrãmãturã, gãrnuts, arãnji, rãnji, cãsidã, psorã (tsi poati s-acatsã peaji di sãndzi ncljigat cãndu omlu si zgrãmã multu) *{ro: zgaibă, pojghitsă, zgârietură; râie}* *{fr: rugosité, excoriation, égratignure; gale}* *{en: ruggedness, excoriation, scratch; scabies}* ex: gãrnutslu acãtsã zgaibã (peaji di sãndzi ncljigat); lj-ishirã zgaibi (gãrnutsã) pi tut truplu; nu zgrãma zgaiba (gãrnutslu) cã va tsã curã sãndzi; cãdzu zgaiba (peaja di sãndzi ncljigat) di pi zgrãmãturã; ca si-lj ljai zgaiba (peaja di sãndzi ncljigat) va s-veadã arana; suntu pledz shi zgaibi a suflitlui § ***zgãibos*** (zgãĭ-bósŭ) adg zgãiboasã (zgãĭ-boá-sã), zgãibosh (zgãĭ-bóshĭ), zgãiboasi/zgãiboase (zgãĭ-boá-si) – tsi ari truplu mplin cu zgaibi (cu gãrnutsi, cu-arãnji, etc.) *{ro: plin de zgaibe, bubos}* *{fr: rugueux, pustuleux, rempli d'égratignures, de gale}* *{en: rugose, pustulous, full of scratches, of gale}* ex: nu shed ningã zgãiboslu-aestu (arãnjoslu, omlu aestu mplin di gãrnutsã) § ***nzgãibedz*** (nzgãĭ-bédzŭ) (mi) vb I nzgãibai (nzgãĭ-báĭ), nzgãibam (nzgãĭ-bámŭ), nzgãibatã (nzgãĭ-bá-tã), nzgãibari/nzgãibare (nzgãĭ-bá-ri) – acats zgaibã pi-aranã (zgrãmãturã, gãrnuts, etc.); mi umplu di gãrnutsã njits (arãnji) mplini di zgaibã *{ro: face bube, prinde pojghiță pe rană sau zgărietură}* *{fr: faire de la excoriation, de la rugosité}* *{en: excoriate; get covered by scabs}* ex: lji si nzgãibarã cicioarli (lj-inshirã gãrnutsã cu zgaibi) pri cicioari § ***nzgaibu*** (nzgáĭ-bu) (mi) vb I nzgãibai (nzgãĭ-báĭ), nzgãibam (nzgãĭ-bámŭ), nzgãibatã (nzgãĭ-bá-tã), nzgãibari/nzgãibare (nzgãĭ-bá-ri) – (unã cu ***nzgãibedz***) ex: cara si nzgaibã (cara va lj-easã gãrnutsã), va-lj treacã § ***nzgãibat*** (nzgãĭ-bátŭ) adg nzgãibatã (nzgãĭ-bá-tã), nzgãibats (nzgãĭ-bátsĭ), nzgãibati/nzgãibate (nzgãĭ-bá-ti) – tsi ari acãtsatã zgaibi pi trup *{ro: care a făcut bube, care a prins pojghiță pe rană sau zgărietură}* *{fr: qui a fait de la excoriation, de la rugosité}* *{en: excoriated; covered by scabs}* ex: lj-eara tutã fatsa shi cheptul nzgãibat (cu gãrnutsã) § ***nzgãibari/nzgãibare*** (nzgãĭ-bá-ri) sf nzgãibãri (nzgãĭ-bãrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu truplu-a omlui (arana, gãrnutslu, zgrãmãtura) acatsã zgaibi *{ro: acțiunea de a face bube, de a prinde pojghiță pe rană sau zgărietură}* *{fr: action de faire de la excoriation, de la rugosité}* *{en: action of excoriating; of getting the body*

covered by scabs}

zgaibã[2] (zgáĭ-bã) sf zgaibi/zgaibe (zgáĭ-bi) – hãlati tsi sh-u-adutsi cu unã arucani (strug, rindeauã) cã ari unã soi di lipidã di cilichi (ca di cutsut) tu mesi, cu cari marangolu aradi (arucãnseashti) unã fatsã di scãndurã tra s-u facã ischi; zgoabã {ro: cutsitoaie} {fr: plane} {en: plane} § ***zgoabã*** (zgoá-bã) sf zgoabi/zgoabe (zgoá-bi) – (unã cu ***zgaibã***[2])

zgãibos (zgãĭ-bósŭ) adg – vedz tu ***zgaibã***[1]

zgãir (zgã-irŭ) (mi) vb I – vedz tu ***zgrãnji***

zgãirari/zgãirare (zgã-i-rá-ri) sf – vedz tu ***zgrãnji***

zgãirat (zgã-i-rátŭ) adg – vedz tu ***zgrãnji***

zgãirãturã (zgã-i-rã-tú-rã) sf – vedz tu ***zgrãnji***

zgãrleai (zgãr-lĭáĭŭ) sm, adg – vedz tu ***zgãrlescu***

zgãrlescu (zgãr-lés-cu) (mi) vb IV zgãrlii (zgãr-líĭ), zgãrleam (zgãr-leámŭ), zgãrlitã (zgãr-lí-tã), zgãrliri/zgãrlire (zgãr-lí-ri) – mutrescu lungu, ca trã ciudii, cu ocljilj mãri, dishcljish (hãscats) sh-cu parangricari la cariva i tsiva; azgãrlescu {ro: zgâi} {fr: écarquiller les yeux} {en: open (the eyes) wide} ex: aushlu zgãrli ocljilj § ***zgãrlit*** (zgãr-lítŭ) adg zgãrlitã (zgãr-lí-tã), zgãrlits (zgãr-lítsĭ), zgãrliti/zgãrlite (zgãr-lí-ti) – (omlu) tsi sta sh-mutreashti lungu cu ocljilj mãri sh-dishcljish; (ocljilj) tsi suntu mãri, dishcljish sh-mutrescu cu parangricari; zgãrlos, zgãrleai; azgãrlit {ro: zgâit} {fr: écarquillé} {en: (eyes) wide open} ex: cu ocljilj zgãrlits (hãscats) § ***zgãrliri/zgãrlire*** (zgãr-lí-ri) sf zgãrliri (zgãr-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu omlu zgãrleashti ocljilj; azgãrliri {ro: acţiunea de a zgâi; zgâire} {fr: action d’écarquiller les yeux} {en: action of opening (the eyes) wide} § ***zgãrlos*** (zgãr-lósŭ) adg zgãrloasã (zgãr-loá-sã), zgãrlosh (zgãr-lóshĭ), zgãrloasi/zgãrloase (zgãr-loá-si) – (unã cu ***zgãrlit***) ex: cu oclji zgãrlosh (zgãrlits, hãscats); eara analtã, zgãrloasã § ***zgãrleai*** (zgãr-leáĭŭ) sm, adg zgãrleai (zgãr-leáĭ) shi zgãrleaeanj (zgãr-leá-ĭanjĭ) – (unã cu ***zgãrlos***) § ***azgãrlescu*** (az-gãr-lés-cu) (mi) vb IV azgãrlii (az-gãr-líĭ), azgãrleam (az-gãr-leámŭ), azgãrlitã (az-gãr-lí-tã), azgãrliri/azgãrlire (az-gãr-lí-ri) – (unã cu ***zgãrlescu***) ex: azgãrlea-ts ocljilj § ***azgãrlit*** (az-gãr-lítŭ) adg azgãrlitã (az-gãr-lí-tã), azgãrlits (az-gãr-lítsĭ), azgãrliti/azgãrlite (az-gãr-lí-ti) – (unã cu ***zgãrlit***) § ***azgãrliri/azgãrlire*** (az-gãr-lí-ri) sf azgãrliri (az-gãr-lírĭ) – (unã cu ***zgãrliri***)

zgãrliri/zgãrlire (zgãr-lí-ri) sf – vedz tu ***zgãrlescu***

zgãrlit (zgãr-lítŭ) adg – vedz tu ***zgãrlescu***

zgãrlos (zgãr-lósŭ) adg – vedz tu ***zgãrlescu***

zgãtsãn (zgã-tsắnŭ) (mi) vb I zgãtsãnai (zgã-tsã-náĭ), zgãtsãnam (zgã-tsã-námŭ), zgãtsãnatã (zgã-tsã-ná-tã), zgãtsãnari/zgãtsãnare (zgã-tsã-ná-ri) – l-min un lucru di-unã parti sh-di-alantã, cu pindzeari sh-trãdzeari, dipriunã, tra s-lu fac si slãgheascã di-aclo iu easti acãtsat; ascutur, scutur {ro: zgâlţâi} {fr: branler} {en: shake, rock} ex: nu shtiu cai nj-u zgãtsãnã poarta tutã noaptea; zgatsãn-lu tra s-easã § ***zgãtsãnat*** (zgã-tsã-nátŭ) adg zgãtsãnatã (zgã-tsã-ná-tã), zgãtsãnats (zgã-tsã-nátsĭ), zgãtsãnati/zgãtsãnate (zgã-tsã-ná-ti) – tsi easti minat di-unã parti sh-di-alantã, cu pindzeari sh-trãdzeari; ascuturat, scuturat {ro: zgâlţâit} {fr: branlé} {en: shaken, rocked} § ***zgãtsãnari/zgãtsãnare*** (zgã-tsã-ná-ri) sf zgãtsãnãri (zgã-tsã-nắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un lucru easti zgãtsãnat; ascuturari, scuturari {ro: acţiunea de a zgâlţâi; zgâlţâire} {fr: action de branler} {en: action of shaking, of rocking} ex: di zgãtsãnari multã, usha si slãghi

zgãtsãnari/zgãtsãnare (zgã-tsã-ná-ri) sf – vedz tu ***zgãtsãn***

zgãtsãnat (zgã-tsã-nátŭ) adg – vedz tu ***zgãtsãn***

zgher (zghérŭ) vb I – vedz tu ***zghilescu***

zghic (zghícŭ) sn – vedz tu ***zghilescu***

zghicut (zghí-cutŭ) sn – vedz tu ***zghilescu***

zghilescu (zghi-lés-cu) vb IV zghilii (zghi-líĭ), zghileam (zghi-leámŭ), zghilitã (zghi-lí-tã), zghiliri/zghilire (zghi-lí-ri) – 1: bag unã boatsi sãnãtoasã (tra s-mi-avdã cariva ma ghini, s-lji grescu tsiva, s-lu ncaci, s-lu-acljem s-yinã, etc.); zgljescu, strig, astrig, aurlu, huescu, hulutescu; 2: scot unã boatsi lungã sh-vãrtoasã tsi tsã lja urecljili sh-a curi iho poati si s-avdã di diparti; vãzescu, vãxescu, vuzuescu; 3: plãngu multu trã un mortu (cu zghicuri shi shcljimurãri); butsescu, jilescu, miryiuluxescu, mirulyisescu, arãdãsescu, arãdhãpsescu, arãbdãsescu, arãvdãsescu, plãngu, cãntu {ro: chiui, striga, răsuna, rezona; boci} {fr: crier, pousser des cris; résonner, retentir; pleurer, (se) lamenter} {en: shout, yell; resound, reverberate; lament, wail} ex: vru si zghileascã (s-aurlã); zghilescu (aurlã, arãsunã) muntsãlj shi lãilji cãnj; ia bãgats di lu zghilits (jilits); s-lu zghilim (miryiuluxim) Fetlu cu jali § ***zghilit*** (zghi-lítŭ) adg zghilitã (zghi-lí-tã), zghilits (zghi-lítsĭ), zghiliti/zghilite (zghi-lí-ti) – 1: tsi easti scos din gurã cu boatsi sãnãtoasã; zgljit, strigat, astrigat, aurlat, huit, huhutit; 2: tsi easti grit cu un vrondu lungu a curi iho s-avdi di diparti; vãzit, vãxit, vuzuit; 3: (mortul) tsi easti plãmtu shi jilit (cu zghicuri shi shcljimurãri); miryiuluxit, mirulyisit, arãdãsit, arãdhãpsit, arãbdãsit, arãvdãsit, butsit, jilit, plãmtu, cãntat trã jali; butsit, miryiuluxit {ro: strigat, răsunat, rezonat; bocit} {fr: crié, poussé des cris; résonné, retenti; lamenté} {en: shouted, yelled; resounded, reverberated; lamented, wailed} § ***zghiliri/zghilire*** (zghi-lí-ri) sf zghiliri (zghi-lírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva zghileashti; zgljiri, strigari, astrigari, aurlari, huiri, huhutiri; vãziri, vãxiri, vuzuiri; miryiuluxiri, mirulyisiri, arãdãsiri, arãdhãpsiri, arãbdãsiri, arãvdãsiri, butsiri, jiliri, plãndzeari, cãntari {ro: acţiunea de a striga; de a răsuna, de a rezona; strigare, rezonare; acţiunea de a boci, bocire} {fr: action de crier, de pousser des cris; de résonner, de retentir; de (se) lamenter} {en: action of shouting, of yelling; of resounding, of reverberating; of lamenting, of wailing} § ***azghilescu*** (az-ghi-lés-cu) vb IV azghilii (az-ghi-líĭ), azghileam (az-ghi-leámŭ), azghilitã (az-ghi-lí-tã), azghiliri/azghilire (az-ghi-lí-ri) – (unã cu ***zghilescu***) ex: azghilea muljerli, azghilja sh-fumeljli § ***azghilit*** (az-ghi-lítŭ) adg azghilitã (az-ghi-lí-tã), azghilits (az-ghi-lítsĭ), azghiliti/azghilite (az-ghi-lí-ti) – (unã cu ***zghilit***) § ***azghiliri/azghilire*** (az-ghi-lí-ri) sf azghiliri (az-ghi-lírĭ) – (unã cu ***zghiliri***) § ***zgljescu*** (zgljés-cu) vb IV zgljii (zgljíĭ), zgljam (zgljĭámŭ), zgljitã (zgljí-tã), zgljiri/zgljire (zgljí-ri) – (unã cu ***zghilescu***) ex: muljarea zglji cu boatsi; ljyinea si zgljascã § ***zgljit*** (zgljítŭ) adg zgljitã (zgljí-tã), zgljits (zgljítsĭ), zgljiti/zgljite (zgljí-ti) – (unã cu ***zghilit***) § ***zgljiri/zgljire*** (zgljí-ri) sf zgljiri (zgljírĭ) – (unã cu ***zghiliri***) § ***zghic*** (zghícŭ) sn zghicuri (zghí-curĭ) – boatsea multu vãrtoasã tsi s-avdi cãndu cariva zghileashti; zghicut, aurlari {ro: strigăt} {fr: cri} {en: cry, shout, yell} ex: feata bãgã zghiclu (aurlarea) § ***zghicut*** (zghí-cutŭ) sn zghicuti/zghicute (zghí-cu-ti) – (unã cu ***zghic***) ex: shi-i zghicut, plãngu § ***azgher*** (az-ghérŭ) vb I azghirai (az-ghi-ráĭ), azghiram (az-ghi-rámŭ), azghiratã (az-ghi-rá-tã), azghirari/azghirare (az-ghi-rá-ri) – (pravda, oaea, etc.) bagã boatsi vãrtoasã pri limba-a ljei; zgher, ber {ro: behăi, zbiera} {fr: bêler; crier} {en: bleat} § ***azghirat***[1] (az-ghi-rátŭ) adg azghiratã (az-ghi-rá-tã), azghirats (az-ghi-rátsĭ) azghirati/azghirate (az-ghi-rá-ti) – (pravdã) tsi scoati boatsi; zghirat, birat {ro: behăit, zbierat} {fr: bêlé; crié} {en: bleated} § ***azghirari/azghirare*** (az-ghi-rá-ri) sf azghirãri (az-ghi-rắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu pravda zghearã; zghirari, birari {ro: acţiunea de a behăi, de a zbiera, behăire, zbierare} {fr: action de bêler; de crier} {en: action of bleating} ex: azghirãri di tsachi § ***azghirat***[2] (az-ghi-rátŭ) sn azghirãturi (az-ghi-rã-túrĭ) – zghiclu tsi-l scoati unã pravdã cãndu azghearã; azghirari, azghiratic § ***azghiratic*** (az-ghi-rá-ticŭ) sn azghiratitsi/azghiratitse (az-ghi-rá-ti-tsi) – (unã cu ***azghirat***[2]) § ***azghirãtor*** (az-ghi-rã-tórŭ) adg azghirãtoari/azghirãtoare (az-ghi-rã-toá-ri), azghirãtori (az-ghi-rã-tórĭ), azghirãtoari/azghirãtoare (az-ghi-rã-toá-ri) – tsi scoati zghicuri {ro: behăitor} {fr: qui bêle, qui crie} {en: who is bleating} § ***zgher*** (zghérŭ) vb I zghirai (zghi-ráĭ), zghiram (zghi-rámŭ), zghiratã (zghi-rá-tã), zghirari/zghirare (zghi-rá-ri) – (unã cu ***azgher***) § ***zghirat*** (zghi-rátŭ) adg zghiratã (zghi-rá-tã), zghirats (zghi-rátsĭ) zghirati/zghirate (zghi-rá-ti) – (unã cu ***azghirat***[1]) § ***zghirari/zghirare*** (zghi-rá-ri) sf zghirãri (zghi-rắrĭ) – (unã cu ***azghirari***)

zghiliri/zghilire (zghi-lí-ri) sf – vedz tu ***zghilescu***

zghilit (zghi-lítŭ) adg – vedz tu ***zghilescu***

zghirari/zghirare (zghi-rá-ri) sf – vedz tu ***zghilescu***

zghirat (zghi-rátŭ) adg – vedz tu ***zghilescu***

zgljescu (zgljés-cu) vb IV – vedz tu ***zghilescu***

zgljiri/zgljire (zgljí-ri) sf– vedz tu ***zghilescu***
zgljit (zgljítŭ) adg – vedz tu ***zghilescu***
zgljoatã (zgljĭoá-tã) sf zgljoati/zgljoate (zgljĭoá-ti) – unã minari faptã cu ciciorlu cãndu omlu imnã; diastima (dipãrtarea pri loc) faptã cu-unã minari di cicior cãndu omlu imnã; jgljoatã, jgljot, shgljoatã, shgljatã, shgljot, ceapã, cealpã, cealpu, drãshcljauã, pas, giglatã *{ro: pas} {fr: pas} {en: step}*
zglob (zglóbŭ) adg – vedz tu ***zgulughescu***
zgoabã (zgoá-bã) sf – vedz tu ***zgaibã***[2]
zgolub (zgó-lubŭ) adg – vedz tu ***zgrob***
zgrãi/zgrãe (zgrắ-i) sf – vedz tu ***zgrãnji***
zgrãi/zgrãe (zgrắ-i) sf – vedz tu ***zgrãnji***
zgrãm (zgrắmŭ) (mi) vb I – vedz tu ***zgrãnji***
zgrãmari/zgrãmare (zgrã-má-ri) sf – vedz tu ***zgrãnji***
zgrãmat (zgrã-mátŭ) adg – vedz tu ***zgrãnji***
zgrãmãturã (zgrã-mã-tú-rã) sf – vedz tu ***zgrãnji***
zgrãnji/zgrãnje (zgrắ-nji) sf zgrãnji/zgrãnje (zgrắ-nji) – unã ca ploaci cu unglji gribuiti shi ntsãpãtoasi cari s-aflã la mitca-a cicioarilor di pulj, cãtushi shi alti prãvdzã, tri apãrari tu-alumtã; zgrãi, unglji; (fig: zgrãnji = unglji tsi ntsapã shi zgrãmã chealea)*{ro: gheară} {fr: griffe, serre} {en: claw (cats, birds)}* § ***zgrãi/zgrãe*** (zgrắ-i) sf zgrãi (zgrắĭ) – (unã cu ***zgrãnji***) ex: dintanea tsi lj-eara njicã, di nu putea s-da pi pulj, trãgãndalui cu zgrãili ca s-u scoatã, lji si featsi lungã sh-groasã § ***zgrãm*** (zgrắmŭ) (mi) vb I zgrãmai (zgrã-máĭ), zgrãmam (zgrã-mámŭ), zgrãmatã (zgrã-má-tã), zgrãmari/zgrãmare (zgrã-má-ri) – cu unã zgrãnji (unglji, cutsut, lucru tsi talji, lucru cu mitcã, etc.) fac unã aranã (alas unã urmã) neahãndoasã, suptsãri shi lungã pri fatsa-a unui lucru; nji scarchin chealea (gãrnutslu, arana cu zgaibã) cu unglja cãndu mi mãcã; scarchin, zgãir, arãm; (expr: mi zgrãm aclo iu nu mi mãcã = mi mintescu aclo iu nu-am ananghi; mi mintescu tu lucrili tsi nu mi-ambudyisescu cu tsiva) *{ro: zgăria, scărpina} {fr: gratter, égratigner} {en: scrape, scratch}* ex: cavai di cari cu unglja-lj nu si zgrãmã; nu-ts zgrãmã zgaiba cã va tsã curã sãndzili; zgrãmã-ts dzeaditli; mi zgrãmai la cicior cã mi mãca chealea; si zgrãmã iu nu-l mãcã (expr: s-minteashti iu nu-ari lucru); zgrãmã-l pi pãltari; mi zgrãmã cãtusha pisti mãnã § ***zgrãmat*** (zgrã-mátŭ) adg zgrãmatã (zgrã-má-tã), zgrãmats (zgrã-mátsĭ), zgrãmati/zgrãmate (zgrã-má-ti) – (fatsa) tsi-lj s-ari faptã unã aranã (tsi-lj s-ari alãsatã urmã) cu zgrãnja (unglja, cãtsutlu, prnura, etc.); scãrchinat, zgãirar, arãmat *{ro: scărpinat, zgăriat} {fr: gratté, égratigné} {en: scraped, scratched}* § ***zgrãmari/zgrãmare*** (zgrã-má-ri) sf zgrãmãri (zgrã-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva si zgrãmã; scãrchinari, zgãirari, arãmari *{ro: acţiunea de a (se) scărpina, de a (se) zgăria; scărpinare, zgăriere} {fr: action de gratter, d'égratigner} {en: action of scraping, of scratching}* § ***nzgrãm*** (nzgrắmŭ) (mi) vb I nzgrãmai (nzgrã-máĭ), nzgrãmam (nzgrã-mámŭ), nzgrãmatã (nzgrã-má-tã), nzgrãmari/nzgrãmare (nzgrã-má-ri) – (unã cu ***zgrãm***) ex: shi nzgrãmã zgaiba; si nzgrãmã pri cap § ***nzgrãmat*** (nzgrã-mátŭ) adg nzgrãmatã (nzgrã-má-tã), nzgrãmats (nzgrã-mátsĭ), nzgrãmati/nzgrãmate (nzgrã-má-ti) – (unã cu ***zgrãmat***) § ***nzgrãmari/nzgrãmare*** (nzgrã-má-ri) sf nzgrãmãri (nzgrã-mắrĭ) – (unã cu ***zgrãmari***) § ***zgãir*** (zgã-irŭ) (mi) vb I zgãirai (zgã-i-ráĭ), zgãiram (zgã-i-rámŭ), zgãiratã (zgã-i-rá-tã), zgãirari/zgãirare (zgã-i-rá-ri) – (unã cu ***zgrãm***) ex: li zgãirã cu unglja; cãtusha zgãirã usha; sã zmulgã, s-arupã, sã zgãirã (zgrãmã) § ***zgãirat*** (zgã-i-rátŭ) adg zgãiratã (zgã-i-rá-tã), zgãirats (zgã-i-rátsĭ), zgãirati/zgãirate (zgã-i-rá-ti) – (unã cu ***zgrãmat***) § ***zgãirari/zgãirare*** (zgã-i-rá-ri) sf zgãirãri (zgã-i-rắrĭ) – (unã cu ***zgrãmari***) § ***zgrãmãturã*** (zgrã-mã-tú-rã) sf zgrãmãturi (zgrã-mã-túrĭ) – arana alãsatã pi chealea-a omlui dupã tsi easti zgrãmatã; urma alãsatã pri fatsa-a unui lucru dupã tsi easti zgrãmatã di-unã penurã (cutsut, etc.); zgãirãturã; (fig: zgrãmãturã = gramatili i zboarãli ditu-unã carti tsi nu para s-aleg cã nu suntu ghini scriati) *{ro: zgărietură} {fr: égratignure} {en: scrape, scratch}* ex: ti-aleapsish cu-unã zgrãmãturã (aranã neahãndoasã, suptsãri sh-lungã) tu fatsã; zgrãmãturli (fig: cartea cu scriarea tsi mizi putea si s-aleagã) al Cola § ***zgãirãturã*** (zgã-i-rã-tú-rã) sf zgãirãturi (zgã-i-rã-túrĭ) – (unã cu ***zgrãmãturã***)
zgroamic (zgroá-micŭ) vb I zgrumicai (zgru-mi-cáĭ), zgrumicam (zgru-mi-cámŭ), zgrumicatã (zgru-mi-cá-tã), zgrumicari/zgrumicare (zgru-mi-cá-ri) – fac un vrondu uscat cãndu-lj frec dintsãlj un di-alantu; cãrtsãnescu (dintsãlj), crãtsãnescu, scãrcic, scrãcic, shcãrcic, scãrshnescu *{ro: scrâşni (dinţii)} {fr: grincer (les dents)} {en: grind (one's teeth)}* ex: yin shi zgroamicã (scãrcicã dintsãlj), zgãrlescu § ***zgrumicat*** (zgru-mi-cátŭ) adg zgrumicatã (zgru-mi-cá-tã), zgrumicats (zgru-mi-cátsĭ), zgrumicati/zgrumicate (zgru-mi-cá-ti) – cari fatsi un vrondu uscat ca-atsel a dintsãlor cãndu s-freacã un di-alantu; cãrtsãnit, crãtsãnit; scãrcicat, scrãcicat, shcãrcicat, scãrshnit *{ro: scrâşnit (dinţii)} {fr: grincé, (dent) grincée} {en: ground (teeth)}* § ***zgrumicari/zgrumicare*** (zgru-mi-cá-ri) sf zgrumicãri (zgru-mi-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu sã zgroamicã dintsãlj; cãrtsãniri, crãtsãniri, scãrcicari, scrãcicari, shcãrcicari, scãrshniri *{ro: acţiunea de a scrâşni (dinţii)} {fr: action de grincer (les dents)} {en: action of grinding (one's teeth)}*
zgrob (zgrobŭ) adg zgroabã (zgroá-bã), zgroghi (zgroghĭ), zgroabi/zgroabe (zgroá-bi) – cari ari pãltãrli adusi (aplicati, ncusurati); adus (tu pãltãri), zgolub, ãncusurat, ncusurat, cusurat, bubot, cushal, cãmbur, gãrbuv, gribos, gubes, guvor, gãdzãmolj *{ro: gârbov} {fr: bossu, courbé} {en: hunchback}* ex: eara aush zgrob (gãrbuv); nã zgroabã ncusuratã; unã moashi, adunatã zgrob; bãlili-a zgroabãljei di soacrã § ***zgolub*** (zgó-lubŭ) adg zgolubã (zgó-lu-bã), zgolughi (zgó-lughĭ), zgolubi/zgolube (zgó-lu-bi) – (unã cu ***zgrob***)
zgrum (zgrúmŭ) (mi) vb I zgrumai (zgru-máĭ), zgrumam (zgru-mámŭ), zgrumatã (zgru-má-tã), zgrumari/zgrumare (zgru-má-ri) – lu stringu pri cariva di gushi tra s-nu poatã s-lja dip anasã; lu-acats sh-lu stringu di gushi; l-stringu di gushi pãnã moari; nu lu-alas pi cariva tra s-adilji; nji s-acatsã mãcari tu gãrgãlan sh-mi nec cã nu pot s-ljau anasã; lj-bag un nod di gushi sh-lu spindzur; zgurumescu, nsugrum, gushuescu (expr: 1: mi zgrum di lucru = am multu lucru; lucredz pristi misurã; cilistisescu multu; 2: arãulu si zgrumã (di apã multã) = arãurli s-vearsã (di apa multã tsi nu ncapi tu cupanji) sh-neacã locurli di deavãrliga) *{ro: gâtui, sugruma, îneca (cu mâncarea n gât), strangula} {fr: étrangler, stranguler, étouffer} {en: strangle, choke}* ex: dzua njel agiu, sh-noaptea buval zgrumã (expr: s-dzãtsi tr-atsel tsi pari imir ma poati s-hibã sh-multu gioni); furlji lu zgrumarã cu tutã nveastã; s-lu-acãtsari, va s-lu zgrum; nu mãcã agonja cã va ti zgrunj (va ti nets); dã-nj apã cã mi zgrum (mi nec); va s-mi zgrumã (s-mi stringã di gushi); mi zgrum tu lucru (expr: lucredz multu); tsi ti zgrunj ashi? (expr: tsi cilistiseshti, tsi ti frimintsã-ahãt?) § ***zgrumat*** (zgru-mátŭ) adg zgrumatã (zgru-má-tã), zgrumats (zgru-mátsĭ), zgrumati/zgrumate (zgru-má-ti) – tsi easti stres multu di gushi di nu poati s-lja dip anasã; tsi easti vãtãmat cu strindzearea di gushi, cu spindzurarea; tsi s-ari nicatã cã-lj s-ari acãtsatã tsiva tu gãrgãlan; zgurumit, nsugrumat, gushuit; (fig: zgrumat = blistimat, tihilai) *{ro: gâtuit, sugrumat, înecat (cu mâncarea), strangulat} {fr: étranglé, strangulé, étouffé} {en: strangled, choked}* ex: ari doi zgrumats (fig: tihilai, blistimats) di ficiori, s-ti apãrã Dumnidzã!§ ***zgrumari/zgrumare*** (zgru-má-ri) sf zgrumãri (zgru-mắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva easti zgrumat; zgurumiri, nsugrumari, gushuiri *{ro: acţiunea de a gâtui, de a sugruma, de a (se) îneca (cu mâncarea), de a strangula; gâtuire, sugrumare, înecare (cu mâncarea), strangulare} {fr: action d'étrangler, de stranguler, d'étouffer} {en: action of strangling, of choking}* § ***zgrumãturã*** (zgru-mã-tú-rã) sf zgrumãturi (zgru-mã-túrĭ) – 1: atsea tsi-avem cãndu s-fatsi unã zgrumari; 2: partea ma strimtã i ma suptsãri a unui lucru; loclu iu s-adunã un lucru shi s-fatsi ma strimtu *{ro: sugrumătură} {fr: étranglement} {en: strangling, narrowing}* ex: s-fatsi zgrumãturã (unã parti ma strimtã) pi mesi cã si strindzi multu § ***zgurumescu*** (zgu-ru-més-cu) vb IV zgurumii (zgu-ru-míĭ), zgurumeam (zgu-ru-meámŭ), zgurumitã (zgu-ru-mí-tã), zgurumiri/zgurumire (zgu-ru-mí-ri) – (unã cu ***zgrum***) § ***zgurumit*** (zgu-ru-mítŭ) adg zgurumitã (zgu-ru-mí-tã), zgurumits (zgu-ru-mítsĭ), zgurumiti/zgurumite (zgu-ru-mí-ti) – (unã cu ***zgru-***

mat) § ***zgurumiri/zgurumire*** (zgu-ru-mí-ri) sf zgurumiri (zgu-ru-mírĭ) – (unã cu ***zgrumari***) § ***nsugrum*** (nsu-grúmŭ) (mi) vb I nsugrumai (nsu-gru-máĭ), nsugrumam (nsu-gru-mámŭ), nsugrumatã (nsu-gru-má-tã), nsugrumari/nsugrumare (nsu-gru-má-ri) – (unã cu ***zgrum***) ex: va s-lu nsugruma (zgruma) s-nu-lj dari ndreptul a lui § ***nsugrumat*** (nsu-gru-mátŭ) adg nsugrumatã (nsu-gru-má-tã), nsugrumats (nsu-gru-mátsĭ), nsugrumati/nsugrumate (nsu-gru-má-ti) –(unã cu ***zgrumat***) ex: lu-aflarã nsugrumat; tsi s-fac mini a nsugrumatlui (fig: blistimatlui) atsel di hilj-nju? § ***nsugrumari/nsugrumare*** (nsu-gru-má-ri) sf nsugrumãri (nsu-gru-mắrĭ) (unã cu ***zgrumari***)

zgrumari/zgrumare (zgru-má-ri) sf – vedz tu ***zgrum***

zgrumat (zgru-mátŭ) adg – vedz tu ***zgrum***

zgrumãturã (zgru-mã-tú-rã) sf – vedz tu ***zgrum***

zgrumicari/zgrumicare (zgru-mi-cá-ri) sf – vedz tu ***zgroamic***

zgrumicat (zgru-mi-cátŭ) adg – vedz tu ***zgroamic***

zgrunjaric (zgru-njĭá-ricŭ) adg – vedz tu ***zgurnjescu***

zgulughescu (zgu-lu-ghés-cu) vb IV zgulughii (zgu-lu-ghíĭ), zgulugheam (zgu-lu-gheámŭ), zgulughitã (zgu-lu-ghí-tã), zgulughiri/zgulughire (zgu-lu-ghí-ri) – agiungu ftoh; fac pri altu s-agiungã ftoh; urfãnescu, urfãnedz, urfãnipsescu, ftuhipsescu, atihescu *{ro: sărăci}* *{fr: (s')appauvrir, n'avoir rien du tout}* *{en: impoverish}* § ***zgulughit*** (zgu-lu-ghítŭ) adg zgulughitã (zgu-lu-ghí-tã), zgulughits (zgu-lu-ghítsĭ), zgulughiti/zgulughite (zgu-lu-ghí-ti) – tsi ari agiumtã oarfãn; urfãnit, urfãnat, urfãnipsit, ftuhipsit *{ro: sărăcit}* *{fr: appauvri}* *{en: impoverished}* § ***zgulughiri/zgulughire*** (zgu-lu-ghí-ri) sf zgulughiri (zgu-lu-ghírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva zgulugheashti; urfãniri, urfãnari, urfãnipsiri, ftuhipsiri *{ro: acţiunea de a sărăci; sărăcire}* *{fr: action de (s')appauvrir}* *{en: action of impoverishing}* § ***zglob*** (zglóbŭ) adg zgloabã (zgloá-bã) zgloghi (zglóghĭ), zgloabi/zgloabe (zgloá-bi) – tsi nu-ari aveari shi mizi ari tsi s-mãcã sh-cu tsi s-bãneadzã; cioahã, nivoljinã *{ro: sărac}* *{fr: pauvre}* *{en: poor}* ex: moashi zgloabã (multu ftoahi)

zgulughiri/zgulughire (zgu-lu-ghí-ri) sf – vedz tu ***zgulughescu***

zgulughit (zgu-lu-ghítŭ) adg – vedz tu ***zgulughescu***

zgur (zgúrŭ) adg zgurã (zgú-rã), zguri (zgúrĭ), sguri/sgure (zgú-ri) – (ciulii di per) tsi easti shutsãtã dipli-dipli; cãrshiljat, ãncãrshiljat, cãtsãros *{ro: creţ}* *{fr: frisé, cheveux frisés}* *{en: curly (hair), frizzy}* ex: easti cu perlu zgur (ncãrshiljat)

zgurav (zgú-ravŭ) adg – vedz tu ***zgurã***[2]

zgurã[1] (zgú-rã) sf – vedz tu ***zgurii***

zgurã[2] (zgú-rã) sf zguri/zgure (zgú-ri) – armãsãturi dit ardearea-a cãrbunjlor dit loc (tuchirea-a unui metal, etc.); lãtura tsi s-acatsã pri truplu-a omlui icã pri stranjili tsi li poartã; lerã *{ro: zgură, jeg}* *{fr: scorie, crasse}* *{en: scoria, body dirt}* ex: alasã multã zgurã cãrbunjlji aeshti § ***zguros*** (zgu-rósŭ) adg zguroasã (zgu-roá-sã), zgurosh (zgu-róshĭ), zguroasi/zguroase (zgu-roá-si) – mplin di zgurã, zgurav *{ro: zguros, jegos}* *{fr: plein de scorie, de crasse}* *{en: full of scoria, of body dirt}* § ***zgurav*** (zgú-ravŭ) adg zguravã (zgú-ra-vã), zgurayi (zgú-rayĭ), zguravi/zguravi (zgú-ra-vi) – (unã cu ***zguros***[2])

zgureauã (zgu-reá-ŭã) sf – vedz tu ***zgurii***

zgurghisescu (zgur-ghi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zgurii***

zgurghisiri/zgurghisire (zgur-ghi-sí-ri) sf – vedz tu ***zgurii***

zgurghisit (zgur-ghi-sítŭ) adg – vedz tu ***zgurii***

zgurii/zgurie (zgu-rí-i) sf zgurii (zgu-ríĭ) – luguria murnã-aroshi tsi u-acatsã herlu (sh-lu-aroadi) dupã tsi sta niheamã chiro dizvilit tu nutii; azgurii, zgurã, zgureauã, nzgurii, arudzinã, rudzinã; (fig: zgurii = lugurii veaclji (lucru, minduiri, idei, etc.) tsi ari canda acãtsatã arudzinã pri ea; cuprii) *{ro: rugină}* *{fr: rouille}* *{en: rust}* ex: zguria (arudzina) mãcã sh-her; scoasi trei lupãts di zgurii (lucri veclji, arudzinati; cuprii) dit tsilar § ***azgurii/azgurie*** (az-gu-rí-i) sf azgurii (az-gu-ríĭ) – (unã cu ***zgurii***) ex: azguria mãcã, talji sh-herlu § ***zgureauã*** (zgu-reá-ŭã) sf zgurei (zgu-réĭ) – (unã cu ***zgurii***) § ***zgurã***[1] (zgú-rã) sf zguri/zgure (zgú-ri) – (unã cu ***zgurii***) § ***nzgurii/nzgurie*** (nzgu-rí-i) sf nzgurii (nzgu-ríĭ) – (unã cu ***zgurii***) ex: multã nzgurii scosh dit sobã § ***zguros***[1] (zgu-rósŭ) adg zguroasã (zgu-roá-sã), zgurosh (zgu-róshĭ), zguroasi/zguroase (zgu-roá-si) – mplin di zgurii; tsi easti cu-arudzinã pri el; tsi ari acãtsatã arudzinã; tsi easti acupirit di-arudzinã; zgurghisit, azgurghisit, arudzinos, rudzinos, arudzinat, rudzinat, arudzinit, rudzinit *{ro: ruginos}* *{fr: rouillé}* *{en: rusted}* § ***zgurghisescu*** (zgur-ghi-sés-cu) (mi) vb IV zgurghisii (zgur-ghi-síĭ), zgurghiseam (zgur-ghi-seámŭ), zgurghisitã (zgur-ghi-sí-tã), zgurghisiri/zgurghisire (zgur-ghi-sí-ri) – acats zgurii; mi umplu (mi-acoapir) di zgurii; azgurghisescu, arudzinedz, rudzinedz, arudzinescu, rudzinescu; (fig: zgurghisescu = mi nvicljedz, aushescu, etc.) *{ro: rugini}* *{fr: rouiller}* *{en: rust}* ex: hearili zgurghisirã (arudzinirã) § ***zgurghisit*** (zgur-ghi-sítŭ) adg zgurghisitã (zgur-ghi-sí-tã), zgurghisits (zgur-ghi-sítsĭ), zgurghisiti/zgurghisite (zgur-ghi-sí-ti) – (her, lucru, etc.) tsi ari acãtsatã zgurii pri el; tsi easti mplin di zgurii; azgurghisit, arudzinat, rudzinat, arudzinit, rudzinit, arudzinos, rudzinos; (fig: zgurghisit = veclju, aush, aros, mãcat, ninvitsat, nidus la sculii, etc.) *{ro: ruginit}* *{fr: rouillé}* *{en: rusted}* ex: oaminj zgurghisits (aush, veclji, nidush la sculii) § ***zgurghisiri/zgurghisire*** (zgur-ghi-sí-ri) sf zgurghisiri (zgur-ghi-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva zgurghiseashti; azgurghisiri, arudzinari, rudzinari, arudziniri, rudziniri *{ro: acţiunea de a rugini; ruginire}* *{fr: action de rouiller}* *{en: action of rusting}* § ***azgurghisescu*** (az-gur-ghi-sés-cu) (mi) vb IV azgurghisii (az-gur-ghi-síĭ), azgurghiseam (az-gur-ghi-seámŭ), azgurghisitã (az-gur-ghi-sí-tã), azgurghisiri/azgurghisire (az-gur-ghi-sí-ri) – (unã cu ***zgurghisescu***) § ***azgurghisit*** (az-gur-ghi-sítŭ) adg azgurghisitã (az-gur-ghi-sí-tã), azgurghisits (az-gur-ghi-sítsĭ), azgurghisiti/azgurghisite (az-gur-ghi-sí-ti) – (unã cu ***zgurghisit***) § ***azgurghisiri/azgurghisire*** (az-gur-ghi-sí-ri) sf azgurghisiri (az-gur-ghi-sírĭ) – (unã cu ***zgurghisiri***) § ***nzguriedz*** (nzgu-ri-ĭédzŭ) (mi) vb I nzguriai (nzgu-ri-ĭáĭ), nzguriam (nzgu-ri-ĭámŭ), nzguriatã (nzgu-ri-ĭá-tã), nzguriari/nzguriare (nzgu-ri-ĭá-ri) – (unã cu ***zgurghisescu***) ex: unãoarã s-nu lai cãzanea shi si nzguriadzã § ***nzguriat*** (nzgu-ri-ĭátŭ) adg nzguriatã (nzgu-ri-ĭá-tã), nzguriats (nzgu-ri-ĭátsĭ), nzguriati/nzguriate (nzgu-ri-ĭá-ti) – (unã cu ***zgurghisit***) § ***nzguriari/nzguriare*** (nzgu-ri-ĭá-ri) sf nzgurieri (nzgu-ri-ĭérĭ) – (unã cu ***zgurghisiri***)

zgurnjaric (zgur-njĭá-ricŭ) adg – vedz tu ***zgurnjescu***

zgurnjescu (zgur-njĭés-cu) vb IV zgurnjii (zgur-njíĭ), zgurnjam (zgur-njĭámŭ), zgurnjitã (zgur-njí-tã), zgurnjiri/zgurnjire (zgur-njí-ri) – caftu s-aflu tsiva cu mutrirea (pusputirea) tu-un loc cu multi lucri (sum eali sh-pristi eali, cu turnarea-a lor di-unã parti sh-di-alantã, cu mintirea-a lor, etc.); azgurnjescu, gurnjescu, gurnjedz, guzgunipsescu, scãlsescu, arãm *{ro: scotoci, scormoni}* *{fr: fouiller}* *{en: rummage, search}* § ***zgurnjit*** (zgur-njítŭ) adg zgurnjitã (zgur-njí-tã), zgurnjits (zgur-njítsĭ), zgurnjiti/zgurnjite (zgur-njí-ti) – (loc) tsi easti mutrit ghini tra si s-aflã tsiva (sum lucrili tsi s-aflã tu-atsel loc, pristi eali, di-unã parti sh-di-alantã, etc.); azgurnjit, gurnjit, gurnjat, guzgunipsit, scãlsit, arãmat *{ro: scotocit, scormonit}* *{fr: fouillé}* *{en: rummaged, searched}* § ***zgurnjiri/zgurnjire*** (zgur-njí-ri) sf zgurnjiri (zgur-njírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva zgurnjashti; azgurnjiri, gurnjiri, gurnjari, guzgunipsiri, scãlsiri, arãmari *{ro: acţiunea de a scotoci, de a scormoni; scotocire, scormonire}* *{fr: action de fouiller; fouille}* *{en: action of rummaging, of searching; search}* § ***zgrunjescu*** (zgru-njĭés-cu) vb IV zgrunjii (zgru-njíĭ), zgrunjam (zgru-njĭámŭ), zgrunjitã (zgru-njí-tã), zgrunjiri/zgrunjire (zgru-njí-ri) – (unã cu ***zgurnjescu***) § ***zgrunjit*** (zgru-njítŭ) adg zgrunjitã (zgru-njí-tã), zgrunjits (zgru-njítsĭ), zgrunjiti/zgrunjite (zgru-njí-ti) – (unã cu ***zgurnjit***) § ***zgrunjiri/zgrunjire*** (zgru-njí-ri) sf zgrunjiri (zgru-njírĭ) – (unã cu ***zgurnjiri***) § ***nizgrunjit*** (niz-gru-njítŭ) adg nizgrunjitã (niz-gru-njí-tã), nizgrunjits (niz-gru-njítsĭ), nizgrunjiti/nizgrunjite (niz-gru-njí-ti) – tsi nu easti zgrunjit *{ro: nescotocit, nescormonit}* *{fr: qui n'est pas fouillé}* *{en: that has not been rummaged (not searched)}* ex: nu lj-armãnea guvã nizgrunjitã (fãrã s-hibã zgrunjitã, niguzgunipsitã) § ***nizgrunjiri/nizgrunjire*** (niz-gru-njí-ri) sf nizgrunjiri (niz-gru-njírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva nu zgrunjashti *{ro: acţiunea de a nu scotoci, de a nu scormoni}* *{fr: action de ne pas fouiller}* *{en: action of not rummaging, of*

not searching} § ***azgurnjescu*** (az-gur-njĭés-cu) vb IV azgurnjii (az-gur-njíĭ), azgurnjam (az-gur-njĭámŭ), azgurnjitã (az-gur-njí-tã), azgurnjiri/azgurnjire (az-gur-njí-ri) – (unã cu ***zgurnjescu***) ex: lj-azgurnjii (mutrii tu) tutã casa; tsi azgurnjeshti (guzgunipseshti) aclo? § ***azgurnjit*** (az-gur-njítŭ) adg azgurnjitã (az-gur-njí-tã), azgurnjits (az-gur-njítsĭ), azgurnjiti/azgurnjite (az-gur-njí-ti) – (unã cu ***zgurnjit***) § ***azgurnjiri/azgurnjire*** (az-gur-njí-ri) sf azgurnjiri (az-gur-njírĭ) – (unã cu ***zgurnjiri***) § ***zgurnjaric*** (zgur-njĭá-ricŭ) adg zgurnjaricã (zgur-njĭá-ri-cã), zgurnjarits (zgur-njĭá-ritsĭ), zgurnjaritsi/zgurnjaritse (zgur-njĭá-ri-tsi) – un tsi zgurnjashti (guzgunipseashti); zgrunjaric, azgurnjaric, guzgun *{ro: scormonitor} {fr: qui fouille, fouilleur} {en: rummager}* § ***zgrunjaric*** (zgru-njĭá-ricŭ) adg zgrunjaricã (zgru-njĭá-ri-cã), zgrunjarits (zgru-njĭá-ritsĭ), zgrunjaritsi/zgrunjaritse (zgru-njĭá-ri-tsi) – (unã cu ***zgurnjaric***) *{ro: scormonitor} {fr: qui fouille, fouilleur} {en: rummager}* ex: unã moashi zgrunjaricã § ***azgurnjaric*** (az-gur-njĭá-ricŭ) adg azgurnjaricã (az-gur-njĭá-ri-cã), azgurnjarits (az-gur-njĭá-ritsĭ), azgurnjaritsi/azgurnjaritse (az-gur-njĭá-ri-tsi) – (unã cu ***zgurnjaric***) ex: ficiorlu aestu easti azgurnjaric (guzgun); nu mi-ariseashti feata azgurnjaricã

zgurnjiri/zgurnjire (zgur-njí-ri) sf – vedz tu ***zgurnjescu***

zgurnjit (zgur-njítŭ) adg – vedz tu ***zgurnjescu***

zguros[1] (zgu-rósŭ) adg – vedz tu ***zgurii***

zguros[2] (zgu-rósŭ) adg – vedz tu ***zgurã***[2]

zgurumescu (zgu-ru-més-cu) vb IV – vedz tu ***zgrum***

zgurumiri/zgurumire (zgu-ru-mí-ri) sf – vedz tu ***zgrum***

zgurumit (zgu-ru-mítŭ) adg – vedz tu ***zgrum***

ziafeti/ziafete (zi-ea-fé-ti) sf ziafets (zi-ea-fétsĭ) – tritsearea-a chirolui cu oaspits, measã, mãcari sh-beari, cãntic sh-gioc, etc.; zefchi, zefcã, giumbusi, gimbusi, cimbuzi, ahaincã, festã, diaschedasi *{ro: petrecere} {fr: divertissement à un festin} {en: amusement, party}* ex: seara atsea deadi unã mari ziafeti (giumbusi, harei)

zicljar (zi-cljĭárŭ) adg zicljarã (zi-cljĭá-rã), zicljari (zi-cljĭárĭ), zicljari/zicljare (zi-cljĭá-ri) – atsel tsi tseari (caftã) sã-lj si da tsiva geaba (cã nu poati sã plãteascã, cã easti ftoh, agiun shi nu-ari tsi s-mãcã, etc.); tsiritor, tsiritonj, tsiripãni, tsãrãpãn, dicunjar, pitaci, proseac *{ro: cerşetor} {fr: mendiant} {en: beggar}*

zieti/ziete (zi-é-ti) sf ziets (zi-étsĭ) – zahmeti (dureari, avursiri) mari aduchitã di trup i di suflit; zahmeti, vasan, pidimo, mundã, munduiri *{ro: trudă, osteneală} {fr: peine, fatigue} {en: effort, pain}* ex: ãnj da multã zieti (vasan, munduiri)

zigã (zí-ghã) sf ziyi (zíyĭ) – hãlati cu cari s-misurã cãt greu easti un lucru faptã di dauã bratsã (tu-un brats s-bagã cumãts di her trã cari sã shtii cãt greali suntu sh-tu-alantu brats lucrul trã cari vrem s-aflãm cãt greu easti); itsi hãlati cu cari s-misurã cãt greu easti un lucru; cãntari, cãndari, palandzã, pãlandzã, staterã, stãtiri, tirizii, vizne, vizine, zivine; (expr: 1: om cu zigã (n brãn) = (i) om tsi easti ndreptu, cu tutã mintea, tsi giudicã sh-mindueashti ghini, om ligat la minti; (ii) om tsi mutreashti s-lj-aspargã paradzlji cum lipseashti, cari nu easti scljinciu ma nitsi spatal; 2: shed pi zigã = mi aflu tu-unã stari di niminari (stau sh-nu cad ni di-unã parti ni di-alantã, shed ashi cum s-aflã tu-unã palandzã lucrul tsi ngreacã tamam cãt ãngreacã cumãtsli di her); shed pi tirizii; 3: easti cu ziga ma nafoarã = nu u-ari mintea tutã, nu mindueashti ndreptu, li ari chirutã, easti glar) *{ro: cântar, balanţă romană; echilibru} {fr: balance romaine; équilibre} {en: scale (to measure weights), steelyard; equilibrium}* ex: unã cãtsãlushi cu matsãli azvarna (angucitoari: *ziga*); imnã cu ziga n brãn (expr: easti om ãndreptu, cu giudicata bunã); tuti li fatsi cu misurã, easti cu ziga n brãn; shadi pi zigã (expr: shadi niminat sh-nu cadi di-unã parti i di-alantã); nu easti nichezã, ma cu ziga n bãrnu (expr: lj-aspardzi paradzlji cu minti, nu easti spatalã; cu ziga ma nafoarã (expr: tsi li ari chirutã, tsi easti glar) § ***zixescu*** (zic-sés-cu) (mi) vb IV zixii (zic-síĭ), zixeam (zic-seámŭ), zixitã (zic-sí-tã), zixiri/zixire (zic-sí-ri) – aflu cãt ãngreacã un lucru cu agiutorlu-a unei zigã; trag tu zigã (cãntari); caftu s-aflu cãt ahãrzeashti un lucru (zbor, faptã, etc.); ziyisescu, zigãsescu, yixescu, yisescu *{ro: cântări; balansa, echilibra} {fr: peser; pondérer, équilibrer} {en: weigh, balance}* ex: cu tsi si zixeashti coaja di ou? § ***zixit*** (zic-sítŭ) adg zixitã (zic-sí-tã), zixits (zic-sítsĭ), zixiti/zixite (zic-sí-ti) – (lucru) tsi easti misurat tra si s-aflã cãt ãngreacã; ziyisit, zigãsit, yixit, yisit *{ro: cântărit; balansat, echilibrat} {fr: pesé; pondéré, équilibré} {en: weighed, balanced}* ex: easti zixit cu ziga-atsea marea § ***zixiri/zixire*** (zic-sí-ri) sf zixiri (zic-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-zixeashti tsiva; ziyisiri, zigãsiri, yixiri, yisiri *{ro: acţiunea de a cântări; de a balansa, de a echilibra; cântărire, balansare, echilibrare} {fr: action de peser; de pondérer, d'équilibrer; pesage, pesée} {en: action of weighing, of balancing}* § ***nizixit*** (ni-zic-sítŭ) adg nizixitã (ni-zic-sí-tã), nizixits (ni-zic-sítsĭ), nizixiti/nizixite (ni-zic-sí-ti) – tsi nu easti zixit tra si s-aflã cãt ngreacã *{ro: necântărit; neechilibrat} {fr: qui n'est pas pesé} {en: that has not been weighed}* § ***nizixiri/nizixire*** (ni-zic-sí-ri) sf nizixiri (ni-zic-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu nu-s zixeashti tsiva *{ro: acţiunea de a nu cântări; de a nu echilibra} {fr: action de ne pas peser} {en: action of not weighing}* § ***ziyisescu*** (zi-yi-sés-cu) (mi) vb IV ziyisii (zi-yi-síĭ), ziyiseam (zi-yi-seámŭ), ziyisitã (zi-yi-sí-tã), ziyisiri/ziyisire (zi-yi-sí-ri) – (unã cu ***zixescu***) § ***ziyisit*** (zi-yi-sítŭ) adg ziyisitã (zi-yi-sí-tã), ziyisits (zi-yi-sítsĭ), ziyisiti/ziyisite (zi-yi-sí-ti) – (unã cu ***zixit***) § ***ziyisiri/ziyisire*** (zi-yi-sí-ri) sf ziyisiri (zi-yi-sírĭ) – (unã cu ***zixiri***) § ***zigãsescu*** (zi-ghã-sés-cu) (mi) vb IV zigãsii (zi-ghã-síĭ), zigãseam (zi-ghã-seámŭ), zigãsitã (zi-ghã-sí-tã), zigãsiri/zigãsire (zi-ghã-sí-ri) – (unã cu ***zixescu***) ex: zigãsea-ti (mindueа-ti ma ghini shi pãpsea niheamã) cu hãrgili § ***zigãsit*** (zi-ghã-sítŭ) adg zigãsitã (zi-ghã-sí-tã), zigãsits (zi-ghã-sítsĭ), zigãsiti/zigãsite (zi-ghã-sí-ti) – (unã cu ***zixit***) § ***zigãsiri/zigãsire*** (zi-ghã-sí-ri) sf zigãsiri (zi-ghã-sírĭ) – (unã cu ***zixiri***) § ***yixescu*** (yic-sés-cu) (mi) vb IV yixii (yic-síĭ), yixeam (yic-seámŭ), yixitã (yic-sí-tã), yixiri/yixire (yic-sí-ri) – (unã cu ***zixescu***) § ***yixit*** (yic-sítŭ) adg yixitã (yic-sí-tã), yixits (yic-sítsĭ), yixiti/yixite (yic-sí-ti) – (unã cu ***zixit***) § ***yixiri/yixire*** (yic-sí-ri) sf yixiri (yic-sírĭ) – (unã cu ***zixiri***) § ***yisescu***[1] (yi-sés-cu) (mi) vb IV yisii (yi-síĭ), yiseam (yi-seámŭ), yisitã (yi-sí-tã), yisiri/yisire (yi-sí-ri) – (unã cu ***zixescu***) ex: yisits-lu (zixits-lu); ari yisitã (zixitã) ixichi § ***yisit***[1] (yi-sítŭ) adg yisitã (yi-sí-tã), yisits (yi-sítsĭ), yisiti/yisite (yi-sí-ti) – (unã cu ***zixit***) § ***yisiri***[1]***/yisire*** (yi-sí-ri) sf yisiri (yi-sírĭ) – (unã cu ***zixiri***)

zigãsescu (zi-ghã-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zigã***

zigãsiri/zigãsire (zi-ghã-sí-ri) sf – vedz tu ***zigã***

zigãsit (zi-ghã-sítŭ) adg – vedz tu ***zigã***

zighã (zí-ghã) sf ziyi (zíyĭ) – unã cu ***zigã***

zighãsescu (zi-ghã-sés-cu) (mi) vb IV zighãsii (zi-ghã-síĭ), zighãseam (zi-ghã-seámŭ), zighãsitã (zi-ghã-sí-tã), zighãsiri/zighãsire (zi-ghã-sí-ri) – unã cu ***zigãsescu***

zighãsiri/zighãsire (zi-ghã-sí-ri) sf zighãsiri (zi-ghã-sírĭ) – unã cu ***zigãsiri***

zighãsit (zi-ghã-sítŭ) adg zighãsitã (zi-ghã-sí-tã), zighãsits (zi-ghã-sítsĭ), zighãsiti/zighãsite (zi-ghã-sí-ti) – unã cu ***zigãsit***

zighrã (zí-ghrã) sf zighri/zighre (zí-ghri) – unã cu ***zigrã***

zigrã (zí-grã) sf zigri/zigre (zí-gri) – arburic tsi sh-u-adutsi cu agru-trandafili (cu schinj, cu lilici aroshi, albi, trandafilii, icã galbini sh-cu yimishi njits aroshi mplini di simintsi); plantã cu schinj, tsi s-tradzi azvarna pri loc icã creashti cãtã nsus vãrã metru i doi (sh-fatsi amuri, znjuri, etc.); arug, rug, pilivuri *{ro: rug, măceş} {fr: églantier, framboisier, ronce} {en: wild rose, raspberry bush, bramble bush}* ex: gardu di zigrã (di-arug)

zii/zie (zí-i) sf zii (?) (zíĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu lumea ari lipsã mari tri mãcari; foamiti, foamitã *{ro: foamete, nenorocire} {fr: disette, famine, malheur} {en: hunger, starvation; calamity}* ex: lji hrãni tu zii (cãndu eara foamiti, lipsã mari) di pãni

zil (zílŭ) sn – vedz tu ***zilj***

zilii[1]***/zilie*** (zi-lí-i) sf – vedz tu ***zilj***

zilii[2]***/zilie*** (zi-lí-i) sf zilii (zi-líĭ) – tsãsãturã groasã di lãnã (cãnipã, bumbac); unã soi di vilendzã cu cari s-acoapirã lucri i s-tindi mpadi pri dushume *{ro: ţol} {fr: sorte de couverture, de bâche} {en: coarse cover, canvas}*

zilipisearic (zi-li-pi-seá-ricŭ) adg – vedz tu ***zilj***

zilipseari/zilipseare (zi-lip-seá-ri) sf – vedz tu ***zilj***
zilipsearic (zi-lip-seá-ricŭ) adg – vedz tu ***zilj***
zilipsescu (zi-lip-sés-cu) vb IV shi II – vedz tu ***zilj***
zilipsiri/zilipsire (zi-lip-sí-ri) sf – vedz tu ***zilj***
zilipsit (zi-lip-sítŭ) adg – vedz tu ***zilj***
zilj (zíljĭŭ) sn zilji/zilje(?) (zí-lji) – atsea tsi-aducheashti omlu tu suflit (pãrearea di-arãu, inatea, etc.) shi mirachea tsi-lj s-amintã tra s-aibã sh-el atseali tsi veadi un altu cã ari (avearea, mushiteatsa, sãnãtatea, starea bunã, etc.); inatea (durearea, shubeea, etc.) tsi u-aducheashti omlu tu suflit cãndu mindueashti (shtii, lj-intrã shubei, etc.) cã vruta nu-l mata va (shi va pri un altu); zil, zãlii, zilii, zuli, ãnchizmã, nchizmã, chizmã, pizmã, fton, dol, ergu *{ro: invidie, gelozie}* *{fr: envie, jalousie}* *{en: envy, jealousy}* ex: dirvenea tsi tsãni zilj (nchizmã) shi arãulu; Isaf avea zilj (nchizmã) pri Iacov; totuna zilj (nchizmã) lj-avurã; gioclu ali Pipinash eara trã zilj (nchizmã) § ***zilii[1]/zilie*** (zi-lí-i) sf zilii (zi-lîĭ) – (unã cu ***zilj***) ex: s-creapã dushmanjlji di zilii (nchizmã); bãgash gionjlji tru zilii (nchizmã); s-priimna tru un cãmpu, trã zilii (fton) § ***zil*** (zílŭ) sn zilji/zilje(?) (zí-lji) – (unã cu ***zilj***) § ***zãlii/zãlie*** (zã-lí-i) sf zãlii (zã-lîĭ) – (unã cu ***zilj***) ex: bagã gionjlji tu zãlii (nchizmã); ca di zãlii sh-a lor foc tu cheptu lã s-aprindi § ***zuli/zule*** (zú-li) sf pl(?) – (unã cu ***zilj***) § ***zilipsescu*** (zi-lip-sés-cu) vb IV shi II zilipsii (zi-lip-síĭ), zilipseam (zi-lip-seámŭ), zilipsitã (zi-lip-sí-tã), zilipsiri/zilipsire (zi-lip-sí-ri) shi zilipseari/zilipseare (zi-lip-seá-ri) – am mari mirachi tra s-am tsiva; ved cã altu ari tsiva trã cari am zilj shi voi multu tra s-lu-am sh-mini idyiul lucru; tsãn/am zilj; zulipsescu, pizmusescu, ãnchizmãsescu, nchizmãsescu, ãnchizmusescu, nchizmusescu, nchizmuescu, ftunisescu, ftunsescu, ãnj curã njirlu *{ro: invidia, râvni, pizmui}* *{fr: désirer ardemment, convoiter, jalouser, porter envie}* *{en: desire, envy, be jealous}* ex: lumea nã-l zilipsescu; unã lumi ntreagã-lj zilipsea (lj-avea zilj) § ***zilipsit*** (zi-lip-sítŭ) adg zilipsitã (zi-lip-sí-tã), zilipsits (zi-lip-sítsĭ), zilipsiti/zilipsite (zi-lip-sí-ti) – (atsel, atsea, lucrul) trã cari cariva aducheashti zilj; zulipsit, pizmusit, ãnchizmãsit, nchizmãsit, ãnchizmusit, nchizmusit, nchizmuit, ftunisit, ftunsit *{ro: invidiat, râvnit, pizmuit}* *{fr: qui est désiré ardemment, convoité, jalousé, qui porte envie}* *{en: desired, envied, who is jealous}* ex: avutã shi zilipsitã; zilipsitã sh-alãvdatã § ***zilipsiri/zilipsire*** (zi-lip-sí-ri) sf zilipsiri (zi-lip-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu cariva zilipseashti tsiva; zulipsiri, pizmusiri, ãnchizmãsiri, nchizmãsiri, ãnchizmusiri, nchizmusiri, nchizmuiri, ftunisiri, ftunsiri *{ro: acţiunea de a invidia, de a râvni, de a pizmui; invidiere, râvnire, pizmuire}* *{fr: action de désirer ardemment, de convoiter, jalouser, de porter envie}* *{en: action of desiring, of envying, of being jealous}* § ***nzilj*** (nzíljĭŭ) vb I nziljai (nzi-ljĭáĭ), nziljam (nzi-ljĭámŭ), nziljatã (nzi-ljĭá-tã), nziljari/nziljare (nzi-ljĭá-ri) – (unã cu ***zilipsescu***) ex: u nzilja (u zilipsea) cumnatã-sa cã easti cama mushatã shi cama cu hari § ***nziljat*** (nzi-ljĭátŭ) adg nziljatã (nzi-ljĭá-tã), nziljats (nzi-ljĭátsĭ), nziljati/nziljate (nzi-ljĭá-ti) – (unã cu ***zilipsit***) § ***nziljari/nziljare*** (nzi-ljĭá-ri) sf nziljeri (nzi-ljĭérĭ) – (unã cu ***zilipsiri***) ex: nziljarea (tra s-zilipseascã pri cariva) nu aundzeashti a unui om bun § ***zilipseari/zilipseare*** (zi-lip-seá-ri) sf zilipseri (zi-lip-sé-ri) – (unã cu ***zilipsiri***) § ***zulipsescu*** (zu-lip-sés-cu) vb IV shi II zulipsii (zu-lip-síĭ), zulipseam (zu-lip-seámŭ), zulipsitã (zu-lip-sí-tã), zulipsiri/zulipsire (zu-lip-sí-ri) – (unã cu ***zilipsescu***) § ***zulipsit*** (zu-lip-sítŭ) adg zulipsitã (zu-lip-sí-tã), zulipsits (zu-lip-sítsĭ), zulipsiti/zulipsite (zu-lip-sí-ti) – (unã cu ***zilipsit***) § ***zulipsiri/zulipsire*** (zu-lip-sí-ri) sf zulipsiri (zu-lip-sírĭ) – (unã cu ***zilipsiri***) § ***zulipseari/zulipseare*** (zu-lip-seá-ri) sf zulipseri (zu-lip-sé-ri) – (unã cu ***zilipsiri***) § ***ziljar*** (zi-ljĭárŭ) adg ziljarã (zi-ljĭá-rã), ziljari (zi-ljĭárĭ), ziljari/ziljare (zi-ljĭá-ri) – tsi ari zilj pri cariva i trã tsiva; zuljar, zilipsearic, zilipisearic, zuljaric, ãnchizmataric, nchizmataric, ftuniros, ftunjarcu, ergataric *{ro: invidios, gelos}* *{fr: envieux, jaloux}* *{en: envious, convoiteux, jealous}* § ***zilipsearic*** (zi-lip-seá-ricŭ) adg zilipsearicã (zi-lip-seá-ri-cã), zilipsearits (zi-lip-seá-ritsĭ), zilipsearitsi/zilipsearitse (zi-lip-seá-ri-tsi) – (unã cu ***ziljar***) § ***zilipisearic*** (zi-li-pi-seá-ricŭ) adg zilipisearicã (zi-li-pi-seá-ri-cã), zilipisearits (zi-li-pi-seá-ritsĭ), zilipisearitsi/zilipisearitse (zi-li-pi-seá-ri-tsi) – (unã cu ***ziljar***) § ***zuljar*** (zu-ljĭárŭ) adg zuljarã (zu-ljĭá-rã), zuljari (zu-ljĭárĭ), zuljari/zuljare (zu-ljĭá-ri) – (unã cu ***ziljar***) § ***zuljaric*** (zu-ljĭá-ricŭ) adg zuljaricã (zu-ljĭá-ri-cã), zuljarits (zu-ljĭá-ritsĭ), zuljaritsi/zuljaritse (zu-ljĭá-ri-tsi) – (unã cu ***ziljar***)
ziljar (zi-ljĭárŭ) adg – vedz tu ***zilj***
zilji/zilje (zí-lji) sf zilji/zilje (zí-lji) – dauãli hãlãts (mãdulari), di-unã parti sh-di-alantã a caplui, cu cari omlu (pravda) avdi sh-cari ari trei pãrtsã, cu-atsea di nafoarã tsi s-veadi ca unã soi di pheat, hunii, sh-alanti dauã (di mesi sh-di nãuntrul a caplui) tsi nu s-ved; ureaclji *{ro: ureche}* *{fr: oreille}* *{en: ear}*
zimbili/zimbile (zim-bí-li) sf – vedz tu ***zãmbilã***[2]
zimbirec (zim-bi-récŭ) sm zimbirets (zim-bi-rétsĭ) – 1: partea di ningã brava-a ushiljei cari, cu pindzearea-a ljei cãtrã nghios cu mãna, dishcljidi i ncljidi usha; 2: aroata njicã di nafoarã a unei sãhati cu cari s-curduseashti; zãmbãrec, zimbirechi, zumbãrechi *{ro: clanţã; resort (de ceasornic)}* *{fr: poignée de porte; ressort (d'une montre)}* *{en: door handle; (watch) spring}* ex: nvãrtea zimbireclu tra si s-dishcljidã usha § ***zãmbãrec*** (zãm-bã-récŭ) sm zãmbãrets (zãm-bã-rétsĭ) – (unã cu ***zimbirec***) § ***zimbirechi/zimbireche*** (zim-bi-ré-chi) sf zimbirechi (zim-bi-réchi) – (unã cu ***zimbirec***) § ***zumbãrechi/zumbãreche*** (zum-bã-ré-chi) sf zumbãrechi (zum-bã-réchi) – (unã cu ***zimbirec***)
zimbirechi/zimbireche (zim-bi-ré-chi) sf – vedz tu ***zimbirec***
zimnic (zim-nícŭ) sn zimnitsi/zimnitse (zim-ní-tsi) – udã cama aratsi tsi s-aflã di-aradã sum casã, iu s-tsãn trã ma multu chiro (trã earnã) lucri (di-aradã trã mãcari sh-beari ca, bunãoarã, talari cu cash, yinuri, etc.); tsilar, tsãlar, tsãlari, chilar, catoi, catoyi, izbã, bimtsã, pimnitsã, pleamnitsã, pleamitsã, pleavnitsã *{ro: pivniţã}* *{fr: cellier, cave}* *{en: cellar, basement}*
zimnjusescu (zim-njĭu-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***znjii***
zimnjusiri/zimnjusire (zim-njĭu-sí-ri) sf – vedz tu ***znjii***
zimnjusit (zim-njĭu-sítŭ) adg – vedz tu ***znjii***
zinghin (zin-ghínŭ) adg zinghinã (zin-ghí-nã), zinghinj (zin-ghínjĭ), zinghini/zinghine (zin-ghí-ni) – un tsi ari multã aveari (avutsãlji); avut, bugat, mbugat, arhundu, arhundã, ciurbagi, tsinghin, nicuchir *{ro: bogat}* *{fr: riche}* *{en: rich}* ex: feati zinghini (avuti)
zingir (zin-gírŭ) sn – vedz tu ***singir***
zintunji/zintunje (zin-tú-nji) sf zintunji/zintunje (zin-tú-nji) – multimi di oaminj cari suntu di idyea arãzgã (multi ori, zburãscu idyea limbã, au idyea pisti sh-cari s-aduchescu cã fac parti dit idyiul popul, cã au i cã nu au un stat di-a lor); farã, popul, poplu, mileti, ghimtã, gintã, ginti, ginsã, yenos, ratsã *{ro: neam, popor}* *{fr: race, peuple, nation}* *{en: race, nation, people}* ex: o, zintunja (miletea)-a mea-armãneascã, cu-ahtãri gionj nu cheri vãroarã
zitimã (zí-ti-mã) sf zitimati/zitimate (zi-tí-ma-ti) – paradzlji tsi s-adunã la bisearicã di la lumi, dupã tsi dghivãseashti preftul; ntribari, cãftari *{ro: chestiune; banii adunaţi la biserică cu cheta}* *{fr: question, demande, l'argent qu'on amasse dans l'église en faisant la quête}* *{en: question, collection made in the church after the mass}*
zitisi/zitise (zí-ti-si) sf zitisi (zí-tisĭ) – sizitisi, zbor, cuvendã, muabeti, lafi, lãcãrdii, umilii *{ro: discuţie}* *{fr: discussion, débât}* *{en: discussion, debate}* § ***sizitisi/sizitise*** (si-zí-ti-si) sf sizitisi (si-zí-tisĭ) – (unã cu ***zitisi***)
zivgari/zivgare (ziv-ghá-ri) sf zivgãri (ziv-ghắrĭ) – parei di dauã lucri tsi suntu di-unã soi (ca, bunãoarã, dauã lãpudz, dauã pãputsã, etc.) shi s-aflã di-aradã deadun; parei di dauã lucri tsi nu suntu di-unã soi ma s-aflã di-aradã deadun (ca, bunãoarã, un bãrbat cu vruta i nicuchira-a lui); tsi s-aflã mpãrtsãts tu parei di doi cãti doi; ashi cum easti un lucru fatsã di-alantu lucru dit unã parei di doauã lucri; ashi cum easti sotslu-a unui lucru fatsã di-un altu lucru cu cari s-aflã deadun; pãreaclji, preaclji, ciftei, giugii, jugii *{ro: pereche}* *{fr: paire, couple}* *{en: pair, couple}*
zivgãrlichi/zivgãrliche (ziv-ghãr-lí-chi) sf – vedz tu ***zivyit***
zivghari/zivgare (ziv-ghá-ri) sf zivghãri (ziv-ghắrĭ) – unã cu ***zivgari***

zivghãrlichi/zivghãrliche (ziv-ghãr-lí-chi) sf zivghãrlichi (ziv-ghãr-líchĭ) – unã cu ***zivgãrlichi***
zivine (zi-vi-né) sm – vedz tu ***vizne***
zivyit (ziv-yítŭ) sm zivyits (ziv-yítsĭ) – atsel tsi arã agrili (lucreadzã sh-bãneadzã di-aestu lucru); arãtor, uraci, araci *{ro: plugar, agricultor}* *{fr: laboureur, agriculteur, fermier}* *{en: tiller, ploughman, farmer}* § ***zivgãrlichi/zivgãrliche*** (ziv-ghãr-lí-chi) sf zivgãrlichi (ziv-ghãr-líchĭ) – tehnea sh-lucru di zivyit *{ro: plugărit}* *{fr: labourage}* *{en: tilling, ploughing}* ex: s-alasã Mitri di picurãrlichi shi s-acatsã di zivgãrlichi
zixescu (zic-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zigã***
zixiri/zixire (zic-sí-ri) sf – vedz tu ***zigã***
zixit (zic-sítŭ) adg – vedz tu ***zigã***
ziyisescu (zi-yi-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zigã***
ziyisiri/ziyisire (zi-yi-sí-ri) sf – vedz tu ***zigã***
ziyisit (zi-yi-sítŭ) adg – vedz tu ***zigã***
zizanigi (zi-za-ni-gí) sm, sf, adg – vedz tu ***zizanj***
zizanj (zi-zánjĭŭ) sn zizanji/zizanje (zi-zá-nji) – atsea tsi fatsi omlu cu minciunj (bagã ntsãpãturi, bagã schinj, bagã fitilji, bagã angrãnji) tra si sh-agiungã scupolu ascumtu tsi sh-lu-ari tu minti; munãfic, munãficlichi, munuflichi, muzavirlãchi, anghidz, schinãturã, schinj, fitilji; *{ro: intrigă}* *{fr: intrigue}* *{en: intrigue}* § ***zizanigi*** (zi-za-ni-gí) sm, sf, adg zizanigioanji/zizanigioanje (zi-za-ni-gĭoá-nji), zizanigeadz (zi-za-ni-geádzĭ), zizanigioanji/zizanigioanje (zi-za-ni-gĭoá-nji) – omlu tsi bagã zizanji tra si sh-agiungã scupolu ascumtu tsi sh-lu ari tu minti; muzavir, munãfic, curcusur *{ro: intrigant}* *{fr: intrigant}* *{en: intriguer, schemer}*
zlapi/zlape (zlá-pi) sf zlãchi (zlắchĭ) – vedz tu ***zulapi***
zloatã[1] (zloá-tã) sf – vedz tu ***sloatã***
zloatã[2] (zloá-tã) sf zlots (zlótsĭ) – pãrã veclju nturtsescu (trei carturi dit un pheastru); zlot, zlotã; (expr: lu-adrai groslu zloatã = chirui paradz) *{ro: zlot, veche monedă turcească}* *{fr: ancienne monnaie turque}* *{en: old Turchish money}* ex: cu-unã zloatã calpã n pungã; lu-adrãm groslu zloatã (expr: avem cheardiri) § ***zlot*** (zlótŭ) sm zlots (zlótsĭ) – (unã cu ***zloatã***[2]) ex: ded pi pelã doi aslanj sh-un zlot § ***zlotã*** (zló-tã) sf zlots (zlótsĭ) – (unã cu ***zloatã***[2])
zlot (zlótŭ) sm – vedz tu ***zloatã***[2]
zlotã (zló-tã) sf – vedz tu ***zloatã***[2]
zmalã (zmá-lã) sf zmali/znale (zmá-li) – hãlati ca unã soi di schipari (copã, mãnãcopã) stronghilã, cu cari marangadzlji lucreadzã lemnul *{ro: un fel de teslă}* *{fr: espèce de herminette ronde}* *{en: a kind of round adze}*
zmeanã (zmeá-nã) sf zmeani/zmeane (zmeá-ni) – stranj di pãndzã tsi s-poartã ma nghios di mesi shi sum pantaloni; sindrofi, donci, donuri; (expr: 1: nu-am zmeanã la cur = hiu multu oarfãn, nu-am dip tsiva; nu-am nitsi ascucheat ãn gurã; nu-am cu tsi sã-nj suflu narea; 2: li umplu (zmeanili, di fricã) = mi-aspar multu, lãhtãrsescu multu; nj-easti multã fricã) *{ro: izmană}* *{fr: braie, caleçon}* *{en: underwear, underpants}* ex: zmeana sh-ari prãcãzonlu; fratslji li umplurã zmeanili di fricã (expr: s-aspãrearã multu); amirãlu li umplu di fricã (expr: s-aspãre multu); sh-umplu zmeanili (lu-acãtsã unã mari lãhtarã)
zmelciu (zmél-cĭu) sm zmelci (zmél-ci) – prici njicã, cu truplu moali, tsi sta di-aradã tut chirolu tu-unã soi di casã (gãoaci, burlidã, cãfasi) shutsãtã, pri cari u poartã cu ea tuti locurli iu s-dutsi, tu cari s-tradzi shi s-apãnghiseashti cãndu da di piriclju, sh-cari s-tradzi azvarna pri loc sh-alasã unã urmã mãzgoasã pri-aclo iu treatsi; melcu, cãrnash; (expr: 1: ***zmelciu cu sãmar*** = zmelciu cu casã; 2: ***zmelciu gulishan*** = zmelciu fãrã casã) *{ro: melc}* *{fr: escargot, colimaçon}* *{en: snail}* ex: un aush cu casa dupã nãs (*angucitoari*: zmelciul); fatsi nã tãpsii cu zmelci; am mãcatã ciorbã di zmelci cu casa-a lor § ***melcu*** (mél-cu) sm meltsi (mél-tsi) – (unã cu ***zmelciu***) ex: nu lj-u bunã meltsilj
zmelciu cu sãmar – vedz tu ***zmelciu***
zmelciu gulishan – vedz tu ***zmelciu***
zmeu[1] (zméŭ) sm zmei (zméĭ) – hiintsã dit pãrmiti (tu pãrmitili xeani unã nãpãrticã) ghigantã sh-arauã, tsi easti di-aradã azvimtã di-un gioni aleptu; stihiu, lamnji, lami, mostru; (fig: zmeu = multu gioni) *{ro: zmeu, balaur}* *{fr: dragon fabuleux}* *{en: dragon}* ex: na-l zmeulu (stihiulu) azbuirãtor; acãtsats-nji caljlji zmei (fig: gionj ca zmeilji)
zmeu[2] (zméŭ) sm zmei (zméĭ) – giucãreauã (carti alãchitã pi un trup adrat di limnici) cari, ligatã cu un spangu lungu tsi easti tsãnut tu mãnã di cilimeanj, azboairã cãndu easti pimtã di vimtu; pitachi, letacicã, litacicã *{ro: zmeu (jucărie)}* *{fr: cerf volant}* *{en: kite}* ex: ficiorlu s-agioacã cu un zmeu (pitachi)
zmichear (zmi-chĭárŭ) sm, sf, adg – vedz tu ***huzmeti***
zmilarã (zmi-lá-rã) sf zmilãri (zmi-lắrĭ) – hãlati di cilichi, ca unã soi di sfinã (scãrpã) tãljitoasã, cu (i fãrã) mãnar, cu cari marangadzlji pilichisescu (hãrãxescu, talji, etc.) lemnul *{ro: daltă}* *{fr: ciseau}* *{en: chisel}*
zminut (zmi-nátŭ) (mi) vb I – vedz tu ***minut***[2]
zminutari/zminutare (zmi-nu-tá-ri) sf – vedz tu ***minut***[2]
zminutat (zmi-nu-tátŭ) adg – vedz tu ***minut***[2]
zmirnã (zmír-nã) sf zmirni/zmirne (zmír-ni) – arucinã loatã di la un arburi dit locurli caldi, cari da unã anjurizmã mushatã sh-ahoryea di alanti anjurizmi, ufilisitã tu bisearicã di preftsã, la mortsã trã mbãlsãmarea-a truplui sh-la fãtsearea di yitrii *{ro: smirnă}* *{fr: myrrhe}* *{en: myrrh}* ex: ca mortu cu zmirnã shi cu savan
zmoatic (zmoá-ticŭ) (mi) vb I zmuticai (zmu-ti-cáĭ), zmuticam (zmu-ti-cámŭ), zmuticatã (zmu-ti-cá-tã), zmuticari/zmuticare (zmu-ti-cá-ri) – fac pri cariva tra s-nu poatã s-adilji (s-lja anasa); stringu (apitrusescu) cu ahãtã dinami cã omlu nu mata poati s-lja anasã; stringu cu multã puteari; vatãm unã hiintsã cu apitrusirea (plãciutarea, strindzearea, chisarea, etc.) tsi lj-u fac; zmurtic, zdrumin, zdroamin, stulcinedz, stulcin, sturcin, stultsin, strucinedz, strucin, zdruncin, zdrucin, plãciutedz, pliciutedz, nturtedz, ndurtedz, chisedz *{ro: stâlci, strivi, zdrobi, sfărâma; sufoca, înnăbuşi}* *{fr: serrer, briser, écraser, mutiler, suffoquer}* *{en: press, squeeze, break, suffocate}* ex: s-nu u zmoaticã (zdroaminã, stultsinã) tsiva; prunili coapti si zmuticarã (chisarã, plãcitarã) § ***zmuticat*** (zmu-ti-cátŭ) adg zmuticatã (zmu-ti-cá-tã), zmuticats (zmu-ti-cátsĭ), zmuticati/zmuticate (zmu-ti-cá-ti) – tsi nu mata poati s-adilji; tsi sh-ari chirutã anasa di strindzearea (apitrusirea) tsi-lj si featsi; tsi easti stres cu multã puteari; tsi easti vãtãmat cu apitrusirea (plãciutarea, strindzearea, chisarea, etc.) tsi lj-u fac; zmurticat, zdruminat, stulcinat, sturcinat, stultsinat, strucinat, zdruncinat, zdrucinat, plãciutat, pliciutat, nturtat, ndurtat, chisat *{ro: stâlcit, strivit, zdrobit, sfărâmat, sufocat, înnăbuşit}* *{fr: serré, brisé, écrasé, mutilé, suffoqué}* *{en: pressed, squeezed, broken, suffocated}* ex: erghi zmuticati (zdruminati, stulcinati) § ***zmuticari/zmuticare*** (zmu-ti-cá-ri) sf zmuticãri (zmu-ti-cắrĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu unã hiintsã (un lucru) easti zmuticat; zmurticari, zdruminari, stulcinari, sturcinari, stultsinari, strucinari, zdruncinari, zdrucinari, plãciutari, pliciutari, nturtari, ndurtari, chisari *{ro: acţiunea de a stâlci, de a strivi, de a zdrobi, de a sfărâma, de a sufoca, de a înnăbuşi; stâlcire, strivire, zdrobire, sfărâmare, sufocare}* *{fr: action de serrer, de briser, d'écraser, de mutiler, de suffoquer}* *{en: action of pressing, of squeezing, of breaking, of sufocating}* § ***zmurtic*** (zmúr-ticŭ) (mi) vb I zmurticai (zmur-ti-cáĭ), zmurticam (zmur-ti-cámŭ), zmurticatã (zmur-ti-cá-tã), zmurticari/zmurticare (zmur-ti-cá-ri) – (unã cu ***zmoatic***) ex: ficiuriclu si zmurticã (muri cã nu putu s-lja anasã) tu fashi; feata si zmurticã (canda sh-chiru anasa) shi-lj dzãsi; arãsirã cã si zmurticarã § ***zmurticat*** (zmur-ti-cátŭ) adg zmurticatã (zmur-ti-cá-tã), zmurticats (zmur-ti-cátsĭ), zmurticati/zmuticate (zmu-ti-cá-ti) – (unã cu ***zmuticat***) § ***zmurticari/zmurticare*** (zmur-ti-cá-ri) sf zmurticãri (zmur-ti-cắrĭ) – (unã cu ***zmuticari***)
zmuldzeari/zmuldzeare (zmul-dzeá-ri) sf – vedz tu ***zmulgu***
zmuldziri/zmuldzire (zmúl-dzi-ri) sf – vedz tu ***zmulgu***
zmulgu (zmúl-gu) (mi) vb III shi II zmulshu (zmúl-shĭu), zmuldzeam (zmul-dzeámŭ), zmulsã (zmúl-sã) shi zmultã (zmúl-tã), zmuldziri/zmuldzire (zmúl-dzi-ri) shi zmuldzeari/zmuldzeare (zmul-dzeá-ri) – trag cu puteari tra s-pot si scot (s-min) tsiva dit loclu iu s-aflã; lu-arap un lucru dit mãnjli-a unui; mi scol sh-mi hiumusescu dit loclu iu hiu tra s-mi duc iuva; mi dispar-

tu (mi dizlichescu) dinapandiha di tsiva i cariva; azmulgu, dizgrãbun, arap, arachi, arãchescu, arichescu, archescu, scot, trag, deapir (perlu, peanili), etc.; (expr: 1: nji zmulgu perlji (din cap) = fac (aurlu i plãngu) ca atumtsea cãndu-nj zmulgu perlji din cap; nj-aspun durearea cu plãndzeri sh-cu dzeamiti; mi-anciup cu cariva (nã scutem perlji); mi deapir, dzem, ncãnescu, shcljimur, nilsescu, etc; 2: lu zmulgu = l-ljau tut tsi ari, lj-dispolj, l-bilescu, etc.) *{ro: smulge} {fr: arracher} {en: snatch, tear out, pull away}* ex: zmulgu (deapir) gãljina di peani; zmulgu (u scot dit loc, cur) earba dit grãdinã; tradzi sh-li zmuldzi dit arãdãtsinã; li zmulsi unã cãti unã; arburli dit loc zmuldzea; nu si zmuldzea (nu-lj si-arichea, nu-lj si fudzea) din bratsã-lj § ***zmulsu*** (zmúl-su) adg zmulsã (zmúl-sã), zmulshi (zmúl-shi), zmulsi/zmulse (zmúl-si) – tsi easti traptu cu puteari tra s-hibã scos i minat di tr-un loc; tsi easti arãchit dit mãnjli-a unui; tsi easti dipãrtat i dizlichit dinapandiha di tsiva i cariva; zmultu, azmulsu, azmultu, dizgrãbunat, arãchit, arichit, archit, scos, traptu, dipirat, etc. *{ro: smuls} {fr: arraché} {en: snatched, torn out, pulled away}* § ***zmultu*** (zmúl-tu) adg zmultã (zmúl-tã), zmultsã (zmúl-tsã), zmulti/zmulte (zmúl-ti) – (unã cu ***zmulsu***) § ***zmuldziri/zmuldzire*** (zmúl-dzi-ri) sf zmuldziri (zmúl-dzirĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si zmuldzi tsiva; zmuldzeari, azmuldziri, azmuldzeari, dizgrãbunari, arãchiri, arichiri, archiri, scuteari, trãdzeari, dipirari, etc. *{ro: acţiunea de a smulge; smulgere} {fr: action d'arracher} {en: action of snatching, of tearing out, of pulling away}* § ***zmuldzeari/zmuldzeare*** (zmul-dzeá-ri) sf zmuldzeri (zmul-dzérĭ) – (unã cu ***zmuldziri***) ex: aclo s-videai di peri zmuldzeri (expr: anciupãri, dzeamiti, plãndzeri, aurlãri) § ***azmulgu*** (az-múl-gu) (mi) vb III shi II azmulshu (az-múl-shĭu), azmuldzeam (az-mul-dzeámŭ), azmulsã (az-múl-sã) shi azmultã (az-múl-tã), azmuldziri/azmuldzire (az-múl-dzi-ri) shi azmuldzeari/azmuldzeare (az-mul-dzeá-ri) – (unã cu ***zmulgu***) § ***azmulsu*** (az-múl-su) adg azmulsã (az-múl-sã), azmulshi (az-múl-shi), azmulsi/azmulse (az-múl-si) – (unã cu ***zmulsu***) § ***azmultu*** (az-múl-tu) adg azmultã (az-múl-tã), azmultsã (az-múl-tsã), azmulti/azmulte (az-múl-ti) – (unã cu ***zmulsu***) § ***azmuldziri/azmuldzire*** (az-múl-dzi-ri) sf azmuldziri (az-múl-dzirĭ) – (unã cu ***zmuldziri***) § ***azmuldzeari/azmuldzeare*** (az-mul-dzeá-ri) sf azmuldzeri (az-mul-dzérĭ) – (unã cu ***zmuldziri***)

zmulsu (zmúl-su) adg – vedz tu ***zmulgu***

zmultu (zmúl-tu) adg – vedz tu ***zmulgu***

zmurtic (zmúr-ticŭ) (mi) vb I – vedz tu ***zmoatic***

zmurticari/zmurticare (zmur-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***zmoatic***

zmurticat (zmur-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***zmoatic***

zmuticari/zmuticare (zmu-ti-cá-ri) sf – vedz tu ***zmoatic***

zmuticat (zmu-ti-cátŭ) adg – vedz tu ***zmoatic***

znjii/znjie (znjí-i) sf znjii (znjíĭ) – cheardirea tsi u-ari cariva di la un lucru tsi-l fatsi, di la unã alish-virishi tsi fatsi (tsi lu-ari), di la unã mufluzlãchi (falimentu), etc.; aspãrgãciunea tsi s-fatsi la unã casã, la tutiputa tsi lãndzidzashti, etc.; zãrari, cheardiri, aspãrgãciuni, hãtai, vlapsim, vlãpsiturã, dãmã, etc. *{ro: pagubă} {fr: dommage, dégât} {en: damage}* ex: di-nj curmarã mari znjii (di nj-adusirã mari cheardiri); di ntribari, znjii nuavea (nu chirea tsiva); prãvdzãli a lor nã featsirã multã znjii (aspãrgãciuni); pi tsi bagã mãna, fatsi znjii § ***znjisescu*** (znji-sés-cu) (mi) vb IV znjisii (znji-síĭ), znjiseam (znji-seámŭ), znjisitã (znji-sí-tã), znjisiri/znjisire (znji-sí-ri) – fac znjii; cher la unã alish-virishi; nji s-aspardzi un lucru; znjiisescu, zimnjusescu, vlãpsescu, zãrãrisescu *{ro: păgubi} {fr: causer du dommage} {en: cause (do) damage to}* ex: s-nu mi znjiseshti (s-nu-nj fatsi znjii) multu; multu znjisirã (avurã mari znjii, chirurã multu) antsãrtsu § ***znjisit*** (znji-sítŭ) adg znjisitã (znji-sí-tã), znjisits (znji-sítsĭ), znjisiti/znjisite (znji-sí-ti) – tsi ari pãtsãtã unã znjii; tsi ari chirutã; znjiisit, zimnjusit, vlãpsit, zãrãrisit *{ro: păgubit} {fr: à qui on a causé du dommage} {en: who has suffered a damage}* § ***znjisiri/znjisire*** (znji-sí-ri) sf znjisiri (znji-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu si znjiseashti tsiva; znjiisiri, zimnjusiri, vlãpsiri, zãrãrisiri *{ro: acţiunea de a păgubi; păgubire} {fr: action de causer du dommage} {en: action of causing (of doing) damage to}* § ***znjisearic*** (znji-seá-ricŭ) adg znjisearicã (znji-seá-ri-cã), znjisearits (znji-seá-ritsĭ), znjisearitsi/znjisearitse (znji-seá-ri-tsi) – (atsel) tsi fatsi i adutsi znjii *{ro: păgubitor} {fr: celui qui cause du dommage} {en: the one who causes (does) a damage}* ex: muljarea-aestã easti znjisearicã (tsi n-adutsi znjii) § ***znjiisescu*** (znji-i-sés-cu) (mi) vb IV znjiisii (znji-i-síĭ), znjiiseam (znji-i-seámŭ), znjiisitã (znji-i-sí-tã), znjiisiri/znjiisire (znji-i-sí-ri) – (unã cu ***znjisescu***) ex: vru arãu s-lu znjiiseascã § ***znjiisit*** (znji-i-sítŭ) adg znjiisitã (znji-i-sí-tã), znjiisits (znji-i-sítsĭ), znjiisiti/znjiisite (znji-i-sí-ti) – (unã cu ***znjisit***) § ***znjiisiri/znjiisire*** (znji-i-sí-ri) sf znjiisiri (znji-i-sírĭ) – (unã cu ***znjisiri***)§ ***zimnjusescu*** (zim-njĭu-sés-cu) (mi) vb IV zimnjusii (zim-njĭu-síĭ), zimnjuseam (zim-njĭu-seámŭ), zimnjusitã (zim-njĭu-sí-tã), zimnjusiri/zimnjusire (zim-njĭu-sí-ri) – (unã cu ***znjisescu***) § ***zimnjusit*** (zim-njĭu-sítŭ) adg zimnjusitã (zim-njĭu-sí-tã), zimnjusits (zim-njĭu-sítsĭ), zimnjusiti/zimnjusite (zim-njĭu-sí-ti) – (unã cu ***znjisit***) ex: shadi ca un gumar zimnjusit § ***zimnjusiri/zimnjusire*** (zim-njĭu-sí-ri) sf zimnjusiri (zim-njĭu-sírĭ) – (unã cu ***znjisiri***)

znjiisescu (znji-i-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***znjii***

znjiisiri/znjiisire (znji-i-sí-ri) sf – vedz tu ***znjii***

znjiisit (znji-i-sítŭ) adg – vedz tu ***znjii***

znjisearic (znji-seá-ricŭ) adg – vedz tu ***znjii***

znjisescu (znji-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***znjii***

znjisiri/znjisire (znji-sí-ri) sf – vedz tu ***znjii***

znjisit (znji-sítŭ) adg – vedz tu ***znjii***

znjurã (znjĭú-rã) sf znjuri/znjure (znjĭú-ri) – unã soi di arug cu lumãchi tsi au schini (tsi fatsi lilici albi shi yimishi njits, aroshi, multu anjurizmati, tsi suntu nostimi tu mãcari); yimisha faptã di-aestu arug; aznjurã, cãpincã, amurã *{ro: zmeură} {fr: framboise} {en: raspberry}* ex: tu vuloaga-atsea di znjurã – ***aznjurã*** (az-njĭú-rã) sf aznjuri/aznjure (az-njĭú-ri) – (unã cu ***znjurã***) ex: ficiorlu njarsi ti-aznjurã; ursa u caftã multu aznjura

znoit (zno-ítŭ) adg znoitã (zno-í-tã), znoits (zno-ítsĭ), znoiti/znoite (zno-í-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***znuit***

znuescu (znu-ĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***nou***

znuiri/znuire (znu-í-ri) sf – vedz tu ***nou***

znuit (znu-ítŭ) adg – vedz tu ***nou***

zoc (zócŭ) sn – vedz tu ***zvungu***

zof (zófŭ) sn zofuri (zó-furĭ) ploai tsi cadi multã sh-cu multã-agunjii (ca cu gãleata); zdãrci, dãrci, ploai, furtunã, borã, tufani, sindilii, chiameti *{ro: ploaie torenţială; furtună} {fr: pluie torrentielle; orage, tempête} {en: torrential rain; storm}* ex: deadi zof aoaltari

zofi/zofe (zó-fi) sf pl(?) – vedz tu ***stofã***

zofnic (zóf-nicŭ) adg zofnicã (zóf-ni-cã), zofnits (zóf-nitsĭ), zofnitsi/zofnitse (zóf-ni-tsi) – tsi easti njic, vãrtos, cu puteari, ndisat tu trup sh-dãnãseashti ghini; sfãrciu, putut, zdumban, sãrchiros, etc. *{ro: mic îndesat ş viguros} {fr: trapu et vigoureux} {en: stocky and vigorous}* ex: aveam nã mulã zofnicã (njicã di boi ma sãnãtoasã, pututã)

zonã (zó-nã) sf – vedz tu ***zunã***

zorba[1] (zór-ba) adv– vedz tu ***zori***[1]

zorba[2] (zor-bá) sm – vedz tu ***zurbã***

zorca (zór-ca) – vedz tu ***zori***[1]

zori[1]***/zore*** (zó-ri) sf fãrã pl –zbor tsi-aspuni unã stari di-ananghi, di fãtseari lucrili greu, cãndu nu vrei s-li fats lucrili, etc.; dhisculii, greatsã, ananghi, silã, fortsã, niisihii; (expr: 1: zorea (greulu) ti nveatsã = va sã nvets s-lu fats un lucru, cãndu ai ananghi, cã shtii i cã nu shtii cum s-lu fats; 2: zorea heari frãndzi = ananghea tsã da puteari s-fatsi lucri tsi nu pistipseshti cã pots s-li fats; 3: nu nj-u zorea; nu-am zori = nu-am ananghi, nu mi mealã) *{ro: greu, greutate, nevoie, dificultate; forţă, nelinişte} {fr: besoin, peine; force, contrainte; inquiétude} {en: difficulty, need, force, uneasiness}* ex: veadi zori (greatsã) mari; poati s-trec, vahi, fãrã zori (lishor, efcula, fãrã greatsã); vinji cu mari zori (cu multã greatsã); macã mor, tsi zori-a portsã? (expr: tsi-ananghi va s-ai?); u lja cu zorea (cu fortsa, cu sila, fãrã volja-a ljei); cãndu va s-veadã zori (ananghi) va s-toarnã; vidzum zori (greatsã, ananghi) mari; cari u vidzurã zori

(greu); tsi zori (nivolji, ananghi) ti-avinã? lj-ded yitrii cu zori (greu, cu fortsa); cari u vidzurã zori (greu); cu zori (greu) s-hrãnească; nu nj-u zorea (expr: nu-am ananghi) di arãulu Martsu; s-nu-ai zori (s-nu-ai ananghi, s-nu ti mealã); am cum! dzãtsi arãulu, nj-u zorea (expr: am ananghi mini, mi mealã), cã ti ashteaptã tini? § ***zorĭ²/zore*** (zó-ri) adv – (lucru tsi s-fatsi) cu greatsã, cu silã, di nivolji, etc.; zorbea, zorca *{ro: greu, dificil}* *{fr: difficilement, péniblement}* *{en: with difficulty}* ex: fu ca zori (nj-fu greu) pãnã loai dzeana; zori altãoarã (va hibã greu, dhiscula altãoarã) s-mi-adutseari Dumnidzãlu; zori lucru (greu lucru easti) cumnicarea § ***zorba¹*** (zór-ba) adv invar – cu zorea, zorca, cu sila, cu pãrduna, cu fortsa, etc. *{ro: cu sila, cu forţa}* *{fr: par contrainte, de force}* *{en: with force, forcefully}* ex: s-arãcheascã cu zorba (sila); cu achicãsiri, nu cu zorba (fortsa); vinji cu zorba § ***zorca*** (zór-ca) sf, adv invar – (unã cu ***zorba***) ex: u lo zorca (cu zorea)

zorĭ²/zore (zó-ri) adv – vedz tu ***zorĭ¹***

zornã (zór-nã) sf zorni/zorne (zór-ni) – hãlati (ca unã ploaci suptsãri di os, metal, plasticã cu dintsã di-unã parti), faptã maxus tri discãcearea-a hirilor di per din cap (cu cari perlu easti adunat shi faptu s-aspunã ndreptu); hãlati di metal cu dintsã (tsi sh-u-adutsi cu ploacea di ma nsus) cu cari s-discaci itsi soi di hiri; hãlati (ma multu la plural) cu cari s-discaci, s-dizmeasticã hirili (di lãnã) dit arãzboi (scamnu di-arãzboi); cheaptini, zugranã, dzugranã, discãcitor, discãcior, gribã, griblã, glibã *{ro: pieptene}* *{fr: peigne, carde}* *{en: comb, card}*

zorti/zorte (zór-ti) adv – tu zburãrea "*cu zortĭ*" tsi va dzãcã: greu, cu zori, discula *{ro: greu, dificil}* *{fr: difficilement}* *{en: with difficulty}*

zot (zótŭ) adg zotã (zó-tã), zots (zótsĭ), zoti/zote (zó-ti) – gioni, giunar, giunac, babagean, babacicu, babashcu, putut, ciupernic, livendu, etc. *{ro: viteaz, voinic}* *{fr: brave, vailant}* *{en: brave, valiant}* ex: hii zot (eshti gioni)

zu (zu) sf – vedz tu ***dzuã***

zubealã (zu-beá-lã) sf zubeali/zubeale (zu-beá-li) – mãcari tsi nu easti marsinã; mãcari adratã cu carni (umtu, oauã, lapti, etc.) tsi nu s-mãcã di-atsel tsi tsãni preasinj; purinteatsã *{ro: mâncare de dulce}* *{fr: des plats gras}* *{en: meal made with meat (or eggs, milk, cheese, butter, etc.)}* ex: zubealã tu preasinj s-mãts!

zuduh (zu-dúhŭ) sn – vedz tu ***zãduh***

zughraf (zu-ghráfŭ) sm zughrahi (zu-ghráhĭ) shi zughrafanj (zu-ghrá-fanjĭ) – unã cu ***zugraf***

zughranã (zu-ghrá-nã) sf zughrani/zughrane (zu-ghrá-ni) shi zughrãnj (zu-ghrắnjĭ) – unã cu ***zugranã***

zughrãfescu (zu-ghrã-fés-cu) vb IV zughrãfii (zu-ghrã-fíĭ), zughrãfeam (zu-ghrã-feámŭ), zughrãfitã (zu-ghrã-fí-tã), zughrãfiri/zughrãfire (zu-ghrã-fí-ri) – unã cu ***zugrãfescu***

zughrãfii/zughrãfie (zu-ghrã-fí-i) sf zughrãfii (zu-ghrã-fíĭ) – unã cu ***zugrãfii***

zughrãfiri/zughrãfire (zu-ghrã-fí-ri) sf zughrãfiri (zu-ghrã-fírĭ) – unã cu ***zugrãfiri***

zughrãfisescu (zu-ghrã-fi-sés-cu) vb IV zughrãfisii (zu-ghrã-fi-síĭ), zughrãfiseam (zu-ghrã-fi-seámŭ), zughrãfisitã (zu-ghrã-fi-sí-tã), zughrãfisiri/zughrãfisire (zu-ghrã-fi-sí-ri) – unã cu ***zugrãfisescu***

zughrãfisiri/zughrãfisire (zu-ghrã-fi-sí-ri) sf zughrãfisiri (zu-ghrã-fi-sírĭ) – unã cu ***zugrãfisiri***

zughrãfisit (zu-ghrã-fi-sítŭ) adg zughrãfisitã (zu-ghrã-fi-sí-tã), zughrãfisits (zu-ghrã-fi-sítsĭ), zughrãfisiti/zughrãfisite (zu-ghrã-fi-sí-ti) – unã cu ***zugrãfisit***

zughrãfit (zu-ghrã-fítŭ) adg zughrãfitã (zu-ghrã-fí-tã), zughrãfits (zu-ghrã-fítsĭ), zughrãfiti/zughrãfite (zu-ghrã-fí-ti) – unã cu ***zugrãfit***

zughrãfsescu (zu-ghrãf-sés-cu) vb IV zughrãfsii (zu-ghrãf-síĭ), zughrãfseam (zu-ghrãf-seámŭ), zughrãfsitã (zu-ghrãf-sí-tã), zughrãfsiri/zughrãfsire (zu-ghrãf-sí-ri) – unã cu ***zugrãfsescu***

zughrãfsiri/zughrãfsire (zu-ghrãf-sí-ri) sf zughrãfsiri (zu-ghrãf-sírĭ) – unã cu ***zugrãfsiri***

zughrãfsit (zu-ghrãf-sítŭ) adg zughrãfsitã (zu-ghrãf-sí-tã), zughrãfsits (zu-ghrãf-sítsĭ), zughrãfsiti/zughrãfsite (zu-ghrãf-sí-ti) – unã cu ***zugrãfsit***

zughrãpsescu (zu-ghrãp-sés-cu) vb IV zughrãpsii (zu-ghrãp-síĭ), zughrãpseam (zu-ghrãp-seámŭ), zughrãpsitã (zu-ghrãp-sí-tã), zughrãpsiri/zughrãpsire (zu-ghrãp-sí-ri) – unã cu ***zugrãpsescu***

zughrãpsiri/zughrãpsire (zu-ghrãp-sí-ri) sf zughrãpsiri (zu-ghrãp-sírĭ) – unã cu ***zugrãpsiri***

zughrãpsit (zu-ghrãp-sítŭ) adg zughrãpsitã (zu-ghrãp-sí-tã), zughrãpsits (zu-ghrãp-sítsĭ), zughrãpsiti/zughrãpsite (zu-ghrãp-sí-ti) – unã cu ***zugrãpsit***

zughrãvsescu (zu-ghrãv-sés-cu) vb IV zughrãvsii (zu-ghrãv-síĭ), zughrãvseam (zu-ghrãv-seámŭ), zughrãvsitã (zu-ghrãv-sí-tã), zughrãvsiri/zughrãvsire (zu-ghrãv-sí-ri) – unã cu ***zugrãvsescu***

zughrãvsiri/zughrãvsire (zu-ghrãv-sí-ri) sf zughrãvsiri (zu-ghrãv-sírĭ) – unã cu ***zugrãvsiri***

zughrãvsit (zu-ghrãv-sítŭ) adg zughrãvsitã (zu-ghrãv-sí-tã), zughrãvsits (zu-ghrãv-sítsĭ), zughrãvsiti/zughrãvsite (zu-ghrãv-sí-ti) – unã cu ***zugrãvsit***

zugraf (zu-gráfŭ) sm zugrahi (zu-gráhĭ) shi zugrafanj (zu-grá-fanjĭ) – omlu tsi azvistuseashti stizmili di casã; omlu tsi acoapirã un lucru cu-un petur di bueauã; omlu tsi ncundiljadzã lucri (casi, oaminj, ponj, prãvdzã, etc.) pi unã fatsã (stizmã, lemnu, pãndzã, etc.) *{ro: zugrav, vopsitor, pictor}* *{fr: peintre}* *{en: painter}* ex: zugraflu vinji cu doi ficiori shi s-acãtsã di lucru § ***zugrãfii/zugrãfie*** (zu-grã-fí-i) sf zugrãfii (zu-grã-fíĭ) – tehnea-a zugraflui; lucrul tsi-l fatsi zugraflu; atsea tsi easi dit mãna-a zugraflui *{ro: zugrăveală}* *{fr: peinture}* *{en: painting}* ex: zugrãfia easti nã mãsturilji mushatã § ***zugrãfsescu*** (zu-grãf-sés-cu) vb IV zugrãfsii (zu-grãf-síĭ), zugrãfseam (zu-grãf-seámŭ), zugrãfsitã (zu-grãf-sí-tã), zugrãfsiri/zugrãfsire (zu-grãf-sí-ri) – azvistusescu unã stizmã di casã; acoapir un lucru cu-un petur di bueauã; ncundiljedz lucri (casi, oaminj, ponj, prãvdzã, etc.) pi unã fatsã (stizmã, lemnu, pãndzã, etc.); (fig: zugrãfsescu = caftu s-aspun cu gura shi zborlu cum easti un lucru) *{ro: zugrăvi, vopsi, picta}* *{fr: peinturer}* *{en: paint}*§ ***zugrãfsit*** (zu-grãf-sítŭ) adg zugrãfsitã (zu-grãf-sí-tã), zugrãfsits (zu-grãf-sítsĭ), zugrãfsiti/zugrãfsite (zu-grãf-sí-ti) – tsi easti dat cu bueauã; tsi easti ncundiljat *{ro: zugrăvit, vopsit, pictat}* *{fr: peinturé}* *{en: painted}* § ***zugrãfsiri/zugrãfsire*** (zu-grãf-sí-ri) sf zugrãfsiri (zu-grãf-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu s-zugrãfseashti tsiva *{ro: acţiunea de a zugrăvi, de a vopsi, de a picta; zugrăvire, vopsire, pictare}* *{fr: action de peinturer}* *{en: action of painting}* § ***zugrãpsescu*** (zu-grãp-sés-cu) vb IV zugrãpsii (zu-grãp-síĭ), zugrãpseam (zu-grãp-seámŭ), zugrãpsitã (zu-grãp-sí-tã), zugrãpsiri/zugrãpsire (zu-grãp-sí-ri) – (unã cu ***zugrãfsescu***) ex: nu pot s-lji zugrãpsescu § ***zugrãpsit*** (zu-grãp-sítŭ) adg zugrãpsitã (zu-grãp-sí-tã), zugrãpsits (zu-grãp-sítsĭ), zugrãpsiti/zugrãpsite (zu-grãp-sí-ti) – (unã cu ***zugrãfsit***) ex: pãrea un anghil zugrãpsit § ***zugrãpsiri/zugrãpsire*** (zu-grãp-sí-ri) sf zugrãpsiri (zu-grãp-sírĭ) – (unã cu ***zugrãfsiri***) § ***zugrãvsescu*** (zu-grãv-sés-cu) vb IV zugrãvsii (zu-grãv-síĭ), zugrãvseam (zu-grãv-seámŭ), zugrãvsitã (zu-grãv-sí-tã), zugrãvsiri/zugrãvsire (zu-grãv-sí-ri) – (unã cu ***zugrãfsescu***) § ***zugrãvsit*** (zu-grãv-sítŭ) adg zugrãvsitã (zu-grãv-sí-tã), zugrãvsits (zu-grãv-sítsĭ), zugrãvsiti/zugrãvsite (zu-grãv-sí-ti) – (unã cu ***zugrãfsit***) § ***zugrãvsiri/zugrãvsire*** (zu-grãv-sí-ri) sf zugrãvsiri (zu-grãv-sírĭ) – (unã cu ***zugrãfsiri***) § ***zugrãfescu*** (zu-grã-fés-cu) vb IV zugrãfii (zu-grã-fíĭ), zugrãfeam (zu-grã-feámŭ), zugrãfitã (zu-grã-fí-tã), zugrãfiri/zugrãfire (zu-grã-fí-ri) – (unã cu ***zugrãfsescu***) ex: puitim cu un zugraf s-nã zugrãfeascã bisearica cu-unã njilji di liri § ***zugrãfit*** (zu-grã-fítŭ) adg zugrãfitã (zu-grã-fí-tã), zugrãfits (zu-grã-fítsĭ), zugrãfiti/zugrãfite (zu-grã-fí-ti) – (unã cu ***zugrãfsit***) ex: easti zugrãfitã bisearica fãrã cusuri § ***zugrãfiri/zugrãfire*** (zu-grã-fí-ri) sf zugrãfiri (zu-grã-fírĭ) – (unã cu ***zugrãfsiri***) ex: l-adrã nã mushatã zugrãfiri § ***zugrãfisescu*** (zu-grã-fi-sés-cu) vb IV zugrãfisii (zu-grã-fi-síĭ), zugrãfiseam (zu-grã-fi-seámŭ), zugrãfisitã (zu-grã-fi-sí-tã), zugrãfisiri/zugrãfisire (zu-grã-fi-sí-ri) – (unã cu ***zugrãfsescu***) § ***zugrãfisit*** (zu-grã-fi-sítŭ) adg zu-

grãfisitã (zu-grã-fi-sí-tã), zugrãfisits (zu-grã-fi-sítsĭ), zugrãfisiti/zugrãfisite (zu-grã-fi-sí-ti) – (unã cu ***zugrãfsit***) § ***zugrãfisiri/zugrãfisire*** (zu-grã-fi-sí-ri) sf zugrãfisiri (zu-grã-fi-sírĭ) – (unã cu ***zugrãfsiri***)

zugranã (zu-grá-nã) sf – vedz tu ***dzugranã***

zugrãfescu (zu-grã-fés-cu) vb IV – vedz tu ***zugraf***

zugrãfii/zugrãfie (zu-grã-fí-i) sf – vedz tu ***zugraf***

zugrãfiri/zugrãfire (zu-grã-fí-ri) sf – vedz tu ***zugraf***

zugrãfisescu (zu-grã-fi-sés-cu) vb IV – vedz tu ***zugraf***

zugrãfisiri/zugrãfisire (zu-grã-fi-sí-ri) sf – vedz tu ***zugraf***

zugrãfisit (zu-grã-fi-sítŭ) adg – vedz tu ***zugraf***

zugrãfit (zu-grã-fítŭ) adg – vedz tu ***zugraf***

zugrãfsescu (zu-grãf-sés-cu) vb IV – vedz tu ***zugraf***

zugrãfsiri/zugrãfsire (zu-grãf-sí-ri) sf – vedz tu ***zugraf***

zugrãfsit (zu-grãf-sítŭ) adg – vedz tu ***zugraf***

zugrãpsescu (zu-grãp-sés-cu) vb IV – vedz tu ***zugraf***

zugrãpsiri/zugrãpsire (zu-grãp-sí-ri) sf – vedz tu ***zugraf***

zugrãpsit (zu-grãp-sítŭ) adg – vedz tu ***zugraf***

zugrãvsescu (zu-grãv-sés-cu) vb IV – vedz tu ***zugraf***

zugrãvsiri/zugrãvsire (zu-grãv-sí-ri) sf – vedz tu ***zugraf***

zugrãvsit (zu-grãv-sítŭ) adg – vedz tu ***zugraf***

zuii/zuie (zu-í-i) sf zuii (zu-íĭ) – atsea tsi ari sh-lu fatsi omlu (pravda, earba, etc.) s-bãneadzã; starea (catastasea) tu cari s-aflã tsiva dealihea tu lumi (cã easti unã prici yii, un lucru, unã idei, etc.) di cãndu s-fatsi shi pãnã la moarti cãndu s-afãnseashti (cheari) dit aestã lumi; banã, yeatsã, treacã, treatsitã, bãnatã *{ro: viaţă} {fr: vie} {en: life}*

zulapi/zulape (zu-lá-pi) sf zulãchi (zu-lắchĭ) – agru-pravdã dit pãduri; zlapi, agrimi, jujul, aghru-prici *{ro: fiară, bestie} {fr: bête sauvage} {en: beast}* ex: sta agrã ca zulapi (agru-prici) § ***zlapi/zlape*** (zlá-pi) sf zlãchi (zlắchĭ) – (unã cu ***zulapi***) ex: s-nu u mãcã vãrã zlapi (agru-prici) ; di zlapi nj-eara fricã

zulfat (zul-fátŭ) sn – vedz tu ***sulfat***

zuli/zule (zú-li) sf – vedz tu ***zilj***

zulipseari/zulipseare (zu-lip-seá-ri) sf – vedz tu ***zilj***

zulipsescu (zu-lip-sés-cu) vb IV shi II – vedz tu ***zilj***

zulipsiri/zulipsire (zu-lip-sí-ri) sf – vedz tu ***zilj***

zulipsit (zu-lip-sítŭ) adg – vedz tu ***zilj***

zuljar (zu-ljĭárŭ) adg – vedz tu ***zilj***

zuljaric (zu-ljĭá-ricŭ) adg – vedz tu ***zilj***

zulufi/zulufe (zu-lú-fi) sf zuluhi (zu-lúhĭ) – hiri di per (ciulii) din cap, ma lundzi shi shutsãti niheamã; perlu di pi mardzinea di fatsã a omlui sh-di piningã ureclji cari easti lãsat s-creascã ma lungu; arauã, pirushanã, avoalã, cãrcmi, cracmi, tsãlufrã, tsulufrã, tsãruflã *{ro: zuluf, buclă de păr, perciuni} {fr: boucle de cheveux; cheveux qui pendent sur les joues} {en: curl, lock, ringlet, side curl}*

zulumchear (zu-lum-chĭárŭ) adg – vedz tu ***zulumi***

zulumgi (zu-lum-gí) sm, adg – vedz tu ***zulumi***

zulumi/zulume (zu-lú-mi) sf zulunj (zu-lúnjĭ) – 1: starea tu cari s-aflã (shi apitrusirea tsi u-aduchescu) oaminjlji dit tu-un stat iu caplu easti un tiran shi elj lipseascã s-facã (fãrã s-cãtigurseascã) tut tsi lã si caftã; 2: loari di lucri cu zorea (di la oaminj); lucrili tsi s-lja (s-furã) di-atselj tsi amintã un polim di la-atselj tsi-l chirurã; pljashcã, pleashcã, pleacicã, pradã, pridãciuni, eamã, yeamã, yeaghmã, gengã, ghengã *{ro: pradă, oprimare} {fr: proie, oppression} {en: looting, plunder, oppression}* ex: zulumea (apitrusirea) shi avinãrli a crishtinjlor; cari trã bun, cari trã zulumi (pradã) § ***zulumgi*** (zu-lum-gí) sm, adg zulumgeadz (zu-lum-geádzĭ) – (atsel) tsi fatsi zulumi (pljashcã, pradã, spolji, etc.); un tsi furã; zulumchear, pleashcagi, pljashcagi *{ro: jefuitor} {fr: pillard} {en: looter, plunderer}* § ***zulumchear*** (zu-lum-chĭárŭ) adg zulumchearã (zu-lum-chĭá-rã), zulumcheari (zu-lum-chĭárĭ), zulumcheari/zulumcheare (zu-lum-chĭá-ri) – (omlu) tsi caftã s-aibã tsiva cu itsi trop, cã ari i nu ari ananghi; tsi fatsi zulumi (pljashcã, pradã, spolji, etc.); zulumgi, pleashcagi, pljashcagi *{ro: hrăpăreţ, jefuitor} {fr: rapace, pillard} {en: rapacious, looter, plunderer}*

zumbãrechi/zumbãreche (zum-bã-ré-chi) sf – vedz tu ***zimbirec***

zunã (zú-nã) sf zuni/zune (zú-ni) – fashã di pãndzã (di sirmã, di cheali, etc.) tsi sh-u bagã omlu (muljarea) di mesi tra s-lji sta un stranj ma ghini; zunitsã, zonã, curauã, fochi, bãrnu *{ro: cingătoare} {fr: ceinture} {en: girdle, belt}* § ***zonã*** (zó-nã) sf zoni/zone (zó-ni) – (unã cu ***zunã***) § ***zunitsã*** (zu-ní-tsã) sf zunitsã (zu-ní-tsã) – zunã ma njicã *{ro: cingăoare mică} {fr: petite ceinture} {en: small girdle, small belt}* ex: cu zunitsã di sirmã; mesea tsimtã cu zunitsã

zundani/zundane (zun-dá-ni) sf – vedz tu ***zãndani***

zunitsã (zu-ní-tsã) sf – vedz tu ***zunã***

zunoz (zu-nózŭ) sn zunoazi/zunoaze (zu-noá-zi) – un shcop lungu cari tsãni volbul di la arãzboi, sh-cari, cãndu easti dat diunã parti, alasã urdzãtura s-dizvãrteascã di pi volbu; zãnoz *{ro: slobozitor (de la războiul de ţesut)} {fr: levier d'embrayage} {en: lever of a loom roller}* ex: zunozlu mari di la volbu; zunozlu mari di la arãzboi § ***zãnoz*** (zã-nózŭ) sn zãnoazi/zãnoaze (zã-noá-zi) – (unã cu ***zunoz***)

zur (zúrŭ) sm, sf, adg zurã (zú-rã), zuri (zúrĭ), zuri/zure (zú-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zurlu***

zurami/zurame (zu-rá-mi) sf zurãnj (zu-rắnjĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zurlami***

zurã (zú-rã) zuri/zure (zú-ri) – stari sufliteascã di multã mãrazi, jali, deaspir, apilpisiri, fãrã nãdie trã dzua di mãni *{ro: marasm} {fr: consomption; marasme} {en: depression (of mind)}* ex: s-ti mãcã zura!

zurbã (zur-bắ) sm zurbadz (zur-bádzĭ) – om tsi si scoalã (s-mutã, s-rebilipseashti) contra-a unei puteari (a unui tsi-l stãpueashti, a statlui iu bãneadzã, etc.); om tsi lu-arãsescu cãvgadzlji; rebil, arebil, epanastat, caceac, cãvgãgi *{ro: zurbagiu, rebel} {fr: rebelle, révolté} {en: rebel}* ex: cã-i gioni sh-ma zurbã; zurbadzlji tuts njilush lj-adrash § ***zorba***[2] (zor-bá) sm zorbadz (zor-bádzĭ) – (unã cu ***zurbã***) § ***zurbãlãchi/zurbãlãche*** (zur-bã-lắ-chi) sf zurbãlãchi (zur-bã-lắchĭ) – alumta tsi u dutsi un rebil contra-a statlui; purtarea di cãvgãgi (stanjolu) a unui zurbã; rebilipsiri, mintiturã, mintireaji, alumtã, fortsã, stanjo *{ro: zurbalâc, violenţă} {fr: violence} {en: violence}*

zurbãlãchi/zurbãlãche (zur-bã-lắ-chi) sf – vedz tu ***zurbã***

zureatsã (zu-reá-tsã) sf zurets (zu-rétsĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zurleatsã***)

zurescu (zu-rés-cu) vb IV zurii (zu-ríĭ), zuream (zu-reámŭ), zuritã (zu-rí-tã), zuriri/zurire (zu-rí-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zurlescu***

zuriri/zurire (zu-rí-ri) sf zuriri (zu-rírĭ) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zurliri***

zurit (zu-rítŭ) adg zuritã (zu-rí-tã), zurits (zu-rítsĭ), zuriti/zurite (zu-rí-ti) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zurlit***

zurlamarã (zur-la-má-rã) sf – vedz tu ***zurlu***

zurlami/zurlame (zur-lá-mi) sf – vedz tu ***zurlu***

zurleashti /zurleashte (zur-leásh-ti) adv – vedz tu ***zurlu***

zurleatsã (zur-leá-tsã) sf – vedz tu ***zurlu***

zurlescu (zur-lés-cu) vb IV – vedz tu ***zurlu***

zurlilji/zurlilje (zur-lí-lji) sf – vedz tu ***zurlu***

zurliri/zurlire (zur-lí-ri) sf – vedz tu ***zurlu***

zurlit (zur-lítŭ) adg – vedz tu ***zurlu***

zurlu (zúr-lu) sm, sf, adg zurlã (zúr-lã), zurlji (zúr-lji), zurli/zurle (zúr-li) – atsel tsi ari unã lãngoari di minti (tsi sh-u chiru mintea) shi nu mindueashti (giudicã) di-arada ca tutãalantã dunjai; glar di minti; cicãnit la minti; loat di vimtu; loat di lunã; zur; parmen; (fig: zurlu = om tsi s-poartã ca un tsi u-ari chirutã mintea) *{ro: nebun, dement} {fr: fou, dément, forcené, vénéneux} {en: insane, crazy, madman (madwoman)}* ex: zurlul (cicãnitlu, glarlu di minti) nu ari coarni si-l cunoshti; s-featsi ca zurlul (s-featsi cã easti glar); pristi nãs s-arucã zurlu (ca glar, ca zurlu); percea-lj si mutã zurlã (ca mintitã di vimtu) § ***zurleatsã*** (zur-leá-tsã) sf zurlets (zur-létsĭ) – lãngoarea (di minti) tsi-l fatsi omlu s-nu giudicã ca tutã lumea di-aradã; purtarea tsi lu-aspuni omlu cã easti zurlu; zureatsã, zurlami, zurami, zurlilji, glãrimi (fig: zurlratsã = purtari tsi sh-u-adutsi cu zurleatsa) *{ro: nebunie} {fr: folie} {en: madness}* ex: ãlj vinji zurleatsa; mintea cu zurleatsa (glãrimea) surãri suntu; lu-acãtsã zurleatsa § ***zurlami/zurlame*** (zur-lá-mi) sf zurlãnj (zur-lắnjĭ) – (unã cu ***zurleatsã***) ex: cu zurlamea-a ta, nj-featsish

multã znjii § ***zurlilji/zurlilje*** (zur-lí-lji) sf zurlilj (zur-líljĭ) – (unã cu ***zurleatsã***) § ***zurleashti/zurleashte*** (zur-leásh-ti) adv – ca di om zurlu *{ro: nebuneşte} {fr: follement} {en: maddening, crazy}* § ***zurlamarã*** (zur-la-má-rã) sf zurlamãri (zur-la-mãrĭ) – lucru faptu glãreashti (ca di om zurlu); zurlumarã, glãrimi, zurleatsã, zureatsã, zurlami, zurami, zurlilji *{ro: nebunie, prostie} {fr: folie, bêtise} {en: crazyness, madness, stupidity}* ex: u-adrash di zurlamarã (di zurleatsã, di glãrimi) § ***zurlumarã*** (zur-lu-má-rã) sf zurlumãri (zur-lu-mãrĭ) – (unã cu ***zurlamarã***) § ***zurlusescu*** (zur-lu-sés-cu) vb IV zurlusii (zur-lu-síĭ), zurluseam (zur-lu-seámŭ), zurlusitã (zur-lu-sí-tã), zurlusiri/zurlusire (zur-lu-sí-ri) – am unã lãngoari tsi mi fatsi sã-nj cher mintea shi s-nu pot s-giudic ca lumea di-aradã; zurlescu, zurescu, nzurlusescu, glãrescu; (fig: zurlusescu = fac ca zurlu; ãnj yini dip canda s-glãrescu di minti; mi portu dip ca un tsi zurluseashti, tsi-sh cheari mintea) *{ro: înnebuni} {fr: affoler, devenir fou, rendre fou} {en: get mad, become insane}* ex: cãndu s-adunã oili, zurlusescu (fig: fac ca zurlili); Tulã, tsi, nj-ti zurlusish (nj-tsã chirushi mintea)? § ***zurlusit*** (zur-lu-sítŭ) adg zurlusitã (zur-lu-sí-tã), zurlusits (zur-lu-sítsĭ), zurlusiti/zurlusite (zur-lu-sí-ti) – tsi lãndzidzã di-unã lãngoari di minti sh-nu mata giudicã ca lumea di-aradã; zurlit, zurit, nzurlusit, glãrit; (fig: zurlusit = tsi s-poartã dip ca un tsi ari zurlusitã, tsi sh-ari chirutã mintea) *{ro: înnebunit} {fr: affolé, devenu fou, rendu fou} {en: who got mad, who became insane}* § ***zurlusiri/zurlusire*** (zur-lu-sí-ri) sf zurlusiri (zur-lu-sírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu un zurluseashti *{ro: acţiunea de a înnebuni; înnebunire} {fr: action de s'affoler, de devenir fou, de rendre fou} {en: action of getting mad, of getting insane}* § ***nzurlusescu*** (nzur-lu-sés-cu) vb IV nzurlusii (nzur-lu-síĭ), nzurluseam (nzur-lu-seámŭ), nzurlusitã (nzur-lu-sí-tã), nzurlusiri/nzurlusire (nzur-lu-sí-ri) – (unã cu ***zurlusescu***) ex: Ndriulu nzurluseashti§ ***nzurlusit*** (nzur-lu-sítŭ) adg nzurlusitã (nzur-lu-sí-tã), nzurlusits (nzur-lu-sítsĭ), nzurlusiti/nzurlusite (nzur-lu-sí-ti) – (unã cu ***zurlusit***) § ***nzurlusiri/nzurlusire*** (nzur-lu-sí-ri) sf nzurlusiri (nzur-lu-sírĭ) – (unã cu ***zurlusiri***) § ***zurlescu*** (zur-lés-cu) vb IV zurlii (zur-lîĭ), zurleam (zur-leámŭ), zurlitã (zur-lí-tã), zurliri/zurlire (zur-lí-ri) – (unã cu ***zurlusescu***) ex: mi zurli (zurlusi) tu ciocuti; zurli, mãratlu, di itia-a znjiiljei; tini zurlish, va ti bat ma s-nu isihãseshti § ***zurlit*** (zur-lítŭ) adg zurlitã (zur-lí-tã), zurlits (zur-lítsĭ), zurliti/zurlite (zur-lí-ti) – (unã cu ***zurlusit***) § ***zurliri/zurlire*** (zur-lí-ri) sf zurliri (zur-lírĭ) – (unã cu ***zurlusiri***)

zurlumarã (zur-lu-má-rã) sf – vedz tu ***zurlu***

zurlumã (zur-lu-mắ) sm zurlumadz (zur-lu-mádzĭ) – lãngoari tsi u au caljlji la cicior *{ro: boalã grea la picioarele de cai} {fr: maladie aux pieds des chevaux} {en: leg illness of horses}*

zurlusescu (zur-lu-sés-cu) vb IV – vedz tu ***zurlu***

zurlusiri/zurlusire (zur-lu-sí-ri) sf – vedz tu ***zurlu***

zurlusit (zur-lu-sítŭ) adg – vedz tu ***zurlu***

zurnagi (zur-na-gí) sm – vedz tu ***zurnã***[1]

zurnã[1] (zur-nắ) sm zurnadz (zur-nádzĭ) – hãlati cu cari s-fatsi muzicã cu suflarea tu-unã fluearã cu ma multi guvi; surlã, clarinã *{ro: surlă} {fr: instrument de musique qui tient le milieu entre la clarinette et le hautbois} {en: musical instrument that lies somwhere between the clarinet and the oboe}* ex: giucai cu zurnãlu (surla) § ***zurnagi*** (zur-na-gí) sm zurnageadz (zur-na-gĭádzĭ) – omlu tsi bati un zurnã *{ro: surlaş} {fr: musiciem qui joue le "zurlã"} {en: musician playing the "zurnã"}*

zurnã[2] (zur-nắ) sm zurnadz (zur-nádzĭ) – gurã di porcu (cu cari mãcã shi prit cari gurnjadzã); partea din fatsã a gurãljei di porcu cu nari, gurã shi dintsã; mutsã, bici *{ro: rât de porc} {fr: extremité du groin, museau de cochon} {en: pig muzzle, snout}* ex: porcu nu-i shi zurnã ari (angucitoari: *puriclu*)

zurru (zúr-ru) adg zurrã (zúr-rã), zurri (zúrrĭ), zurri/zurre (zúr-ri) – scriari neaprucheatã tu-aestu dictsiunar; vedz ***zurlu***

zurusescu (zu-ru-sés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***zãrusescu***

zurusiri/zurusire (zu-ru-sí-ri) sf – vedz tu ***zãrusescu***

zurusit (zu-ru-sítŭ) adg – vedz tu ***zãrusescu***

zuryio (zur-yĭó) sm zuryeadz (zur-yĭádzĭ) – apã ahãndoasã tu mesi di-arãu (baltã, lac, etc.); loc ma ahãndos (ca unã soi di groapã) tu mesi di-arãu, iu apa tsi curã agonja si-anvãrteashti deavãrliga di ea insãsh; anvãrtirea tsi sh-fatsi apa cãndu curã agonja shi s-agudeashti di-unã cheadicã n cali; vãltoari, viro, tsãfuni *{ro: vâltoare, bulboacă} {fr: eau profonde, endroit profond dans l'eau, remous} {en: whirlpool, eddy}*

zuzul (zú-zulŭ) sm zuzulj (zú-zuljĭ) – lucru tsi easti yiu, tsi bãneadzã; hiintsã, prici, pravdã, etc.; (fig: zuzul = prici tsi easti altã soi, ahoryea di-alanti prici, trã ciudii, paraxinã, alocuta, etc.) *{ro: vieţuitoare} {fr: animalcule} {en: creature, living being}* ex: aoatsi easti un zuzul (expr: prici alocuta, ahoryea di-alti prici)

zvalindzã (zvá-lin-dzã) sf – vedz tu ***suvalnitsã***

zvaltsã (zvál-tsã) sf – vedz tu ***suvalnitsã***

zvanã (zvá-nã) sf zvãnj (zvắnjĭ) – vas di casã cu turtoari (mãnushi), ca unã oalã i ulcior cu gura largã, tu cari s-tsãni apã, yin, etc. *{ro: ulcior-oală} {fr: broc a bord large} {en: jug with a large opening}* ex: mutã zvana

zvarnã (zvár-nã) adv – vedz tu ***azvarna***

zvãcnescu (zvãc-nés-cu) vb IV zvãcnii (zvãc-níĭ), zvãcneam (zvãc-neámŭ), zvãcnitã (zvãc-ní-tã), zvãcniri/zvãcnire (zvãc-ní-ri) – (inima, tãmpla, etc.) bati cu puteari cãndu fac un copus ma mari (alag, avursescu, mi-aspar, etc.); (arana) nj-da ciocuti cã nchiseashti s-acatsã pronj; ansar aniorihta mprostu, zvom dit un loc pi dinapandiha; mi-arãchescu (ansar) pi cariva cãndu nu s-ashteaptã; ciucutescu, cicãnescu, cicnescu, bat *{ro: zvâcni, bate, sări} {fr: palpiter, battre fortement, bondir, éclater avec bruit; claquer} {en: throb, beat, spring up}* ex: inima-lj zvãcnea (bãtea agonja sh-cu puteari) § ***zvãcnit*** (zvãc-nítŭ) adg zvãcnitã (zvãc-ní-tã), zvãcnits (zvãc-nítsĭ), zvãcniti/zvãcnite (zvãc-ní-ti) – tsi bati (inima); tsi ciucuteashti (arana); tsi ansari (aniorihta); ciucutit, cicãnit, cicnit, bãtut *{ro: zvâcnit, bătut, sărit} {fr: palpité, battu fortement, bondi, éclaté avec bruit; claqué} {en: throbbed, beaten, sprung up}* § ***zvãcniri/zvãcnire*** (zvãc-ní-ri) sf zvãcniri (zvãc-nírĭ) – atsea tsi s-fatsi cãndu tsiva zvãcneashti; ciucutiri, cicãniri, cicniri, bãteari *{ro: acţiunea de a zvâcni, de a bate, de a sări; zvâcnire, batere, sărire} {fr: action de palpiter, de battre fortement, de bondir, d'éclater avec bruit; de claquer} {en: action of throbbing, of beating, of springing up}*

zvãcniri/zvãcnire (zvãc-ní-ri) sf – vedz tu ***zvãcnescu***

zvãcnit (zvãc-nítŭ) adg – vedz tu ***zvãcnescu***

zvãng! (zvắngŭ) inter – zbor tsi s-avdi cãndu cariva va s-aspunã un vrondu tsi-arãsunã vãrtos *{ro: care imită un zgomot răsunător} {fr: qui imite un bruit retentissant} {en: that imitates a resounding noise}*

zvãngãnescu (zvãn-gã-nés-cu) vb IV – vedz tu ***zãngãnar***[2]

zvãngãniri/zvãngãnire (zvãn-gã-ní-ri) sf – vedz tu ***zãngãnar***[2]

zvãngãnit (zvãn-gã-nítŭ) adg – vedz tu ***zãngãnar***[2]

zvãngãnos (zvãn-gã-nósŭ) adg – vedz tu ***zãngãnar***[2]

zvãrnjar (zvãr-njĭárŭ) adg – vedz tu ***azvarna***

zvãrnjescu (zvãr-njĭés-cu) (mi) vb IV – vedz tu ***azvarna***

zvãrnjiri/zvãrnjire (zvãr-njí-ri) sf – vedz tu ***azvarna***

zvãrnjit (zvãr-njítŭ) adg – vedz tu ***azvarna***

zveltu (zvél-tu) adg zveltã (zvél-tã), zveltsã (zvél-tsã), zvelti/zvelte (zvél-ti) – (om, pravdã) tsi ari truplu livendu (spãtat, suptsãrac, shi canda s-frãndzi cãndu imnã); spãtat, ascuturat, scuturat, suptsãrac, subtsãrac *{ro: zvelt} {fr: svelte} {en: slender, slim}* ex: zvelti feati shi mushati; easti zveltã ca nã fidanã

zvercã (zvér-cã) sf zvertsi (zvér-tsi) – partea di nafoarã shi-di dinãpoi di la gushi sh-cap; dupã cap; cheafã, ceafã, cãshingic, nucã, putil; (expr: 1: zverca di sumar = partea di nãinti (ca unã cupã turnatã cu curlu nsus) a sumarlui; 2: bag zvercã = (i) mi ngrash; (ii) fac aveari, avutsãscu, acats cljag, bag seu; 3: nj-ljau (nj-u arup, nj-u frãngu) zverca di-aoa = (i) fug di-aoa agonja, ampaturlea, u-angan cãtsaua, li cãlescu; (ii) mi cãtãstrãpsescu, mi afãnsescu; mi prãpãdescu; 4: lã dau di (sti, pisti) zvercã (a oilor) = li xifac, li vindu; 5: u mãc (nj-intrã) pi zvercã = mi bati cariva; ljau un shcop; 6: ãlj cad pri zvercã = mi-angrec (tra s-facã tsiva), u leg tru greaua, bag ciciorlu; 7: armãn cu tsiva pristi zvercã = armãni s-lu fac mini lucrul; 8: l-

ljau pri zvercã = lj-aduc mari taxirãts *{ro: ceafã} {fr: nuque, cou} {en: nape of the neck, back of the head}* ex: mizi shutsã zverca-a lui, ca luplu; mi doari zverca c-arãtsii; ari zvercã sãnãtoasã; armasi cu hãrgili pristi zvercã (expr: armasi ca s-li plãteascã el hãrgili); sh-lo zverca (expr: fudzi, li dipinã, u-angãnã cãtsaua) di-aclo; lja-ts zverca (expr: fudz) di-aoatsi; va-nj ljau zverca di-aoatsi (expr: va fug di-aoatsi sh-va-nj mi duc diparti) cu tut mãdular; sh-u-avea cã va sh-lo zverca cãnili (expr: fudzi, li cãrtsãni cãnili); arupi-ts zverca (expr: fudz di-aoa); shi-sh frãmsirã zverca (expr: fudzirã ampatrulea) dratslji; sh-lo zverca (expr: fudzi, s-afãnsi, s-prãpãdi); lã deadi di zvercã a oilor (expr: li xifeatsi, li vindu); lã deadi pisti zvercã a ayinjlor (expr: li vindu ayinjli); mãcã pri zvercã multi (expr: lj-deadirã un shcop bun); nu lj-u intri pri zvercã (expr: nu-lj dai un shcop tra s-ti-aducã-aminti); li mãts pri zvercã (expr: eshti bãtut, mãts shcop); lj-deadi ndauã pisti zvercã (expr: lu-agudi ndauã ori cu mãna pri zvercã); nu vru sã-lj cadã pri zvercã (expr: nu vru sã-lj si ngreacã); pri zvercã s-mi ai (expr: va li pat di itia-a ta); va-nj ljai fumealja pri zvercã (expr: va fats s-cadã mãri taxirãts pri fumealja-a mea) § ***zvircãreauã*** (zvir-cã-reá-ũã) sf zvircãrei (zvir-cã-réĭ) – aguditurã faptã cu palma pi zverca-a omlui; ghiushtã, ghiushtãreauã *{ro: palmă pe ceafă} {fr: soufflet sur la nuque, tape sur la nuque} {en: slap on the nape of the head}*

zvesti/zveste (zvés-ti) sf – vedz tu ***azvesti***

zvici (zvícĭŭ) sn zvici/zvice (zví-ci) – hãlati faptã di-unã curauã ma groasã (icã ma multi curãi i ciori di cãnipã shutsãti unã tu-altã) ligatã di-un mãnar (un shcop shcurtu trã tsãneari cu mãna), cu cari (i) s-agudescu (s-pingu, s-anãngãsãescu) prãvdzãli (caljlji, boilji, oili, etc.) tra si s-minã, icã (ii) s-agudescu ficiorlji tsi nu-ascultã, icã dusmanjlji tu-unã alumtã; unã veargã di lemnu lungã shi suptsãri (shcop, ciumagã, etc.) cu cari s-agudescu prãvdzãli i ficiorlji; vurdal, gãrbaci, cãrbatsã, cãmcichi, tombul, tombu *{ro: bici} {fr: fouet} {en: whip, lash}* ex: lu-agudi cu zvicilu

zvintur (zvín-tur) (mi) vb – vedz tu ***azvimtur***

zvinturari/zvinturare (zvin-tu-rá-ri) sf – vedz tu ***azvimtur***

zvinturat (zvin-tu-rátŭ) adg – vedz tu ***azvimtur***

zvinturedz (zvin-tu-rédzŭ) (mi) vb I – vedz tu ***azvimtur***

zvitsã (zví-tsã) sf zvitsã (zví-tsã) – budza-a unui putir (chelchi, yilii, scafã, cupã, etc.) *{ro: buză de pahar} {fr: bord d'un verre à boire} {en: border (rim) of a drinking glass}* ex: umpletsli pisti zvitsã § ***vitsã***[2] (ví-tsã) invar – zbor tsi s-aflã mash tu zburãrea "*mplin vitsã icã umplut vitsã*" cu noima di "*mplin i umplut pristi misurã, di treatsi pristi zvitsã*" *{ro: numai în expresia "mplin viţă" care înseamnă "plin peste măsură"} {fr: seulement dans l'expression "mplin vitsã" qui signifie "trop plein, tant et plus, surabondamment"} {en: only in the expression "mplin vitsã", which means "overflowing, over bord"}*

zvoamiri/zvoamire (zvoá-mi-ri) sf – vedz tu ***vom***

zvol (zvólŭ) sn zvoluri (zvó-lurĭ) – cumatã (mnatã) di loc (ahoryea icã) amisticat cu earbã; zvolar, zvular, zvolj, zvulj, ciucã *{ro: bulgăre de pământ (cu sau fără earbă)} {fr: motte de terre, touffe d'herbe} {en: lump of earth or/and grass}* § ***zvolar*** (zvó-larŭ) sn zvolari/zvolare (zvó-la-ri) – (unã cu ***zvol***) § ***zvular*** (zvu-lárŭ) sm zvulari (zvu-lárĭ) – (unã cu ***zvol***) § ***zvolj*** (zvóljĭŭ) sn zvoalji/zvoalje (zvoá-lji) – cumatã di loc amisticat cu earbã i mushclju; zvolar, zvular, zvol, zvulj, ciucã, mushclju *{ro: bulgăre de pământ (cu sau fără earbă, muşchi, licheni)} {fr: motte de terre; lichen, mousse} {en: lump of earth; lichen, moss}* ex: adu un zvolj (cumatã di loc amisticat cu earbã); cheatra tsi s-arucuteashti zvolj (mushclju) nu-acatsã § ***zvulj*** (zvúljĭŭ) sn zvulji/zvulje (zvú-lji) – (unã cu ***zvolj***)

zvolar (zvó-larŭ) sn – vedz tu ***zvol***

zvolj (zvóljĭŭ) sn – vedz tu ***zvol***

zvom (zvómŭ) (mi) vb III shi II – vedz tu ***vom***

zvon (zvónŭ) sf – vedz tu ***zãvon***

zvorizmã (zvó-riz-mã) sf zvorizmi/zvorizme (zvó-riz-mi) – mirachea (ineryia, minarea apreasã, sãrpitslãchea, chischineatsa, putearea, etc.) cu cari un om poati sã nchiseascã un lucru multu durut; nãintarea tsi u fatsi cariva (i tsiva) cãndu sh-aspuni aestã mirachi; fuzmã, paramazmã, vantsu, vrapã, vimtu, puteari *{ro: avânt} {fr: essor; distance nécessaire pour un effort, pour un saut, etc.} {en: soaring, dash; running start, running jump, etc.}* ex: cum doi birbets lja nã zvorizmã (paramazmã, vantsu)

zvular (zvu-lárŭ) sm – vedz tu ***zvol***

zvulj (zvúljĭŭ) sn – vedz tu ***zvol***

zvumeari/zvumeare (zvu-meá-ri) sf – vedz tu ***vom***

zvumut (zvu-mútŭ) adg – vedz tu ***vom***

zvungã (zvun-gắ) sm – vedz tu ***zvungu***

zvungu (zvún-gu) sm zvundzi (zvún-dzi) – guva faptã di-unã sfurlã, tu-un altã sfurlã, tu-agioclu cu sfurli; zvungã, zoc *{ro: gaură făcută de o sfârlează în altă sfârlează, la jocul cu sfârleze} {fr: trou fait par le clou d'une toupie sur une autre toupie} {en: hole made, in a game, by the nail of a spinning top to another spinning top}* § ***zvungã*** (zvun-gắ) sm zvungadz (zvun-gádzĭ) – (unã cu ***zvungu***) § ***zoc*** (zócŭ) sn zocuri (zó-curĭ) – (unã cu ***zvungu***)